

ספר

שירי עירוב

ביאורים וציונים

על מסכת עירובין

-מהדורת ביקורת-

הקדמה

השיר והשבח לחי עולמים על כל הטוב אשר גמלני, וזיכני לישוב באוהלה של תורה מנעורי ועד עתה. ובתוך זה זכיתי ללמוד את מס' עירובין בשנים תשע"ג - תשע"ד, ולכתוב ביאורים והערות וציונים ברוב עניני המסכת, פעמים בקצרה ופעמים בארוכה. וידוע שמסכת זו מן החמורות שבתלמוד היא, והדין נותן ללמוד אותה כמה וכמה פעמים ולידע אותה על בוריה כראוי, והדר למיסבר, וגם מה שכבר נכתב היה ראוי להגיה ולבודקו בהרבה חקירות ודרישות, אולם אין כוונתי בזה לקבוע דברים כעין מסקנות, אלא לישא וליתן בדברי תורה בדרך שיחה בעלמא, ובוה שיך תועלת אפי' שאין הדברים מדוקדקים כראוי, ולא נכתבו אלא תוך כדי הלימוד עצמו, והמעייין בדברים ישפוט לבדו מה לרחק ומה לקרב. ובתוך הדברים יש ציונים וידיעות שעדיין לא התפרסמו כ"כ בין הלומדים, והדברים יהיו בס"ד לעזר רב. והנה נתחברו בתקופה האחרונה הרבה חיבורים חשובים ומפורסמים על מסכת זו ועל הלכותיה, ואף אני נעזרתי בהם טובא ותודתי נתונה להם, (ואזכיר לברכה את הגר"ר בר"מ שמואלביץ, שנהניתי מאד מכתביו על עניני עירובי חצירות), ואעפ"כ אין ביהמ"ד בלא חידוש, ויהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל, ובבחינת מה שאמרו רז"ל "ולמה נמשלו דברי תורה לעץ, לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחזידין את הגדולים, והיינו דאמר רבי חנינא הרבה תורה למדתי מרבתי ומחברי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם".

וברצוני להודות לידידי ורעי בכולל 'הדרת קודש' שבירושלים ת"ו, אשר בין כותליו למדתי מסכת זו, "מה שמו עירוב שמו - שיהו כולן מעורבין ומרוצין בו שלא ימחה זה בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה", והרבה דברים למדתי מרבתי ומחברי, ודברי תורתם נתערבו בתורה דילי, ולוואי אזכה גם אני שיהיו דברי ערבים על אחרים וייהפכו להיות נחלת הכלל. ובהוקרה מיוחדת אודה לראשי הכולל הגר"י גודמן שליט"א והגר"א פוגל שליט"א ולהנ"י הגרמ"א ליברמן שליט"א, על השיחות והשיעורים וההכוונה בלימוד הסוגיות, ולהחברות ולשאר אברכי הכולל שיחי, על השותפות הנוחה והעריבה. ואף כי נמשלנו אנו במסכתא זו לסיכתא בגודא ולאצבעתא בקירא ובבירא, ועל התורה נאמר כאן "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד וכי ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכי נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה", מ"מ בכוח הרבים הנ"ל בכלל ובפרט, שנמשלו ג"כ ל"שחורות כעורב", אולי זכיתי לעשיית אזניים לכפיפה או בדרישת תילי תילים באיזה קוץ, כמבוי כ"ז בפרק ב' דמכילתין.

ובמכילתין אמרו "ומנא תימרא דשני לן בין שירי עירוב לתחילת עירוב דתנן אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בתחילת עירוב אבל בשירי עירוב אפילו כל שהוא ולא אמרו לערב חצירות אלא כדי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות", ואף ספר זה אינו תחילת הקדושה, כי אם המשך וחוליה קטנה אל בתי המדרשות הגדולים, העוסקים בתורת ה' כראוי, כנס על גבי ענק, שמא גם כאן נאמרה הקולא דהשירים די להם בכל שהוא. וקדושה זו, שלא אני הוא תחילתה, מוחזקת היא מאבותי ורבתי, ה"ה אאמו"ר הגאון ר' יעקב דוד אילן שליט"א ועימו א"מ מרת צביה שתחי, שגידלוני לתורה ולאהבתה, והביאוני לחיי העוה"ז והעוה"ב, וכן הורי רעייתי חכמי הלב ה"ה מו"ח הרב רון נחמן שרון שליט"א ועימו חמותי מרת לאה שתחי, המסייעים בעדינו תמיד ברוחניות ובגשמיות, בעידוד ובתמיכה. ואזכיר בכבוד ובהערכה את רבתי הגדולים שליט"א שלימדוני תורה, ובפרט בשנות בחרותי בישיבת פוניבז', ירחיב ה' גבולם בתלמידים, ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

מנב"ת רעייתי מרת תמר שתחי, המסייעת בעדי בכל נפשה ומאודה, יה"ר מלפני אבינו שבשמים שנווה יחד רוב נחת מעמלינו לאוי"ט, לראות את ילדינו שיחי גדלים בתו"ש, ונזכה לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט בבריאות ובשמחה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם.

עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו לנצח

חודש הגאולה ניסן תשע"ה

מרדכי אילן

הכתובת להערות

מרדכי אילן. רח' עוזיאל 113 י-ם

טל' 0548447466

דוא"ל t026448125@gmail.com

82	קורה באלכסון בתוך המבוי
85	תחת הקורה ובין הלחיים
90	ט, א
90	לבוד וחבוט
92	חבוט יותר מג"ט
93	היתרא דרבא על בין הלחיים
99	עוד הערות בדינא דתוך הפתח
101	ט, ב
101	רצפו בלחיים במשך ד"א
103	לחי הנראה מבפנים
103	לחי הנראה מבחוץ
106	עומ"ר מבחוץ
107	בנכנסין כותלי קטנה לגדולה
111	י, א
111	לחי המושך עם דפנו של מבוי
114	י, ב
114	עושה פס גבוה י' במשך ד' אמות
116	קורה א' מתרת כל הפתחים
118	צירוף הפרוץ למנין העומד
122	א"א דה"ג וכו' בלחי
123	פרוכ"ע, ועומ"ר מ' רוחות
125	בדין אויר המצטרף לא"א דה"ג וכו'
130	א"א דה"ג וכו' בצוה"פ
133	וליוחוש דלמא שביק פיתחא רבה
135	בדינא דרבי אמי ורבי אסי
138	הערות בדינא ד'שבקי'
139	יא, א
139	צוה"פ בגובה כ' אמה
140	אמלתרא ברחב י' אמות
145	צוה"פ בפרומ"ר יותר מ' לשי' הר"מ
147	בד' הגר"ח בהנ"ל
148	צוה"פ בפרומ"ר בבקעה
149	פתחי שימאי
151	צוה"פ שעשאה מן הצד
153	יא, ב
153	צריכין ליגע
155	בהל' צוה"פ
162	יב, א
162	נפרצה חצר במלואה
163	יב, ב
165	בתו"ח פתוחים לתוכו
167	יג, א
168	יג, ב
168	יד, א
168	מעמידי קורה
169	בשיעור קורה טפח ומחצה
170	פרס מחצלת על הקורה
172	שיעור שאינו בצימצום

תוכן הענינים

9	פרק מבוי שהוא גבוה
9	ב, א
9	בגדר האיסור של מבוי שאינו מתוקן
10	צוה"פ בתיקון מבוי מפולש
12	לו"ק להתיר כרמלית
14	בענין 'מבוי דרבנן'
15	קורה משום פתח
16	ב, ב
17	ג, א
17	לרבנן קורה טעמא משום היכרא
19	ג, ב
20	ד, ב
20	ה, א
24	בהשלמת תנאי מבוי מחוץ לחקק
25	אם נשתיר שם פס ד'
27	בדין נפרץ מצידו כלפי ראשו
28	ה, ב
28	לחי הבולט והמושך
31	עומ"ר במבוי
35	בשיל' הר"מ בלחי הבולט
36	ו, א
37	פירצה בקרן זוית
38	שם פתח בפחות מד"ט
39	נפרץ מצידו בד"ט
41	גדר מפולש בפירצה מן הצד
42	פירצת מבוי בבקעי רבים
44	דין בקעי רבים לר"ה (להס"ד)
45	לו"ק בעקמימות מבוי עקום
46	תיקון עקמימות המבואות שלנו
48	ו, ב
49	ארומ"מ בפחות מט"ז אמה
49	י"ג אמה ושליש בין ב' מחיצות
52	דלתות ננעלות בפלטיא
53	הערות בדיני רה"ר
63	ז, א
64	מפולש לבקעה
65	מבוי הכלה לרחבה
66	ז, ב
66	חצר מפולשת דרך מבוי
69	ח, א
71	שמא יעלה הים שרטון
72	ספק טומאה ברה"י
73	דעת המג"א בחצר מפולשת ועקומה
74	ח, ב
74	כלה לאמצע רחבה זה כנגד זה
75	מבוי העשוי כנדל
79	מחיצות מבוי שצידו אחד ארוך

239	כג, ב	173	יד, ב
240	קרפף שנזרע מאליו	174	לחי המופלג מן הכותל
241	בית וקרפף דחד גברא לרבנן ולר"ש	175	טו, א
243	כד, א	176	שם פתח בפרוץ המועט
243	פורץ פירצת עשר וגודרה	177	לחי העומד מאליו
244	כד, ב	178	בדין סמיכה בלחי ומחיצה
244	כה, א	179	טו, ב
244	הרחיק ועשה מחיצה הועיל	180	פירצת י' אמות בעומ"ר
247	נבלעו מחיצות התחתונות	182	פרוץ כעומד
248	כה, ב	184	טז, א
248	כו, א	184	'כנגד העומד' לגבי שבת
249	פרק בכל מערבין	186	בקיעת גדיים בלבוד ועומ"ר
249	כו, ב	186	פירצת י' לגבי כלאיים
249	ע"ה וע"ת בשבת אחת	187	טז, ב
252	מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה	189	יז, א
253	כו, א	189	מחיצה גרועה לבי"ס פנוי
253	כו, ב	190	הואיל והותרה בתוספת שבת
254	כח, א	192	חזרו להיתרן בספינות שנפסקו בחול
254	כח, ב	193	עירובי חצירות במחנה
254	כט, א	194	יז, ב
255	כט, ב	194	תחומין דאורייתא
256	ל, א	198	פרק עושין פסין
256	ל, ב	198	פירצה בפסי ביראות
256	חזי לאחריני	200	אתי אוריא דה"ג בפסי ביראות
259	לא, א	201	גדר האיסור מדרבנן בפסי ביראות
259	עירוב באיסוה"נ	202	יח, א
261	מערבין בדמאי	202	יח, ב
262	לא, ב	203	יט, א
263	לב, א	204	יט, ב
263	לב, ב	205	כ, א
264	לא גזרו על השבות בביהש"מ	205	מים אין כאן מחיצה אין כאן
266	לג, א	207	כ, ב
267	לג, ב	208	כא, א
267	לד, א	208	כא, ב
267	לד, ב	209	כב, א
268	לה, א	210	פלוג' ר"י ורבנן בארומ"מ
268	לה, ב	214	שתי מחיצות מעלייתא
270	לו, א	218	שי' הר"מ בארומ"מ
271	לו, ב	224	ארומ"מ בעומ"ר
272	לז, א	226	כב, ב
272	בדין ברירה	227	ארומ"מ במחיצה העשויה ביד"ש
277	לו, ב	230	בקיעת רבים דמשוי לדגלי מדבר
277	ברירה במתנה על דבר אחד	231	ארומ"מ בחצר
279	שייריה ניכרין ע"י ברירה	232	שבילי בית גלגול ומעלות שבחו"ל
281	לח, א	235	ארומ"מ במחיצות תל ובור
281	עירוב מעיו"ט לשבת	237	כג, א
283	לח, ב	237	יותר מבי"ס שהוקל"ד
284	לט, א	238	יותר מבי"ס שלא הוקל"ד

עירוב	
387	מו, ב
387	מז, א
387	מז, ב
387	חפצי נכרי
389	כלים ואוצרות שחוץ לתחום הבעלים
392	כולה מברכתא לדידהו כד' אמות
393	מח, א
394	ד"א של הילוך וטלטול
396	מח, ב
396	שני בתים ושני כלים
399	מט, א
400	המקפיד על עירובו
402	בית שמניחין בו עירוב
403	עירוב משום קנין
405	מט, ב
405	לא סיים אתריה
409	נ, א
409	כל שאינו בזאח"ז וכו'
411	נא, א
412	הן ואלכסונן
413	נא, ב
413	עירוב דעני ועשיר
415	נב, א
415	שבת יש לו ד"א
417	נב, ב
417	רגלו אחת חוץ לתחום
417	תחומי כלים (ביצה לז, א - מ, א)
420	פרק כיצד מעברין
420	נג, א
421	נג, ב
421	נד, א
421	נד, ב
421	נה, א
421	מרובעת ועגולה כמין קשת וכמין גאם
426	נה, ב
427	דין 'בית' בעיבור עיר
430	יושבי צריפין שהוקבעו
430	נו, א
430	מרבוע בריבוע עולם
432	נז, ב
432	נותנין קרפף לעיר
434	ג' כפרים המשולשין
435	נת, ב
435	עדות אשה בתחומין
437	נט, א
438	נט, ב
438	עירוב לחצאין ועירוב חצי עיר
442	עירוב לארכה ולרחבה

שיורי	
286	לט, ב
287	מ, א
288	מ, ב
288	שהחינו בר"ה ויו"כ
291	שתיית כוס של ברכה
293	מא, א
293	תשעה באב שחל בער"ש
295	מא, ב
295	פרק מי שהוציאוהו
295	מי שהוציאוהו וכו'
300	הוצרך לנקביו וכו'
303	פירות שיצאו חוץ לתחום
309	מב, א
309	מהלך אלפים פסיעות בינוניות
310	שבת בבקעה והקיפיה בשבת
312	מטלטל בכולה על ידי זריקה
315	מב, ב
315	טלטול אטו הילוך
316	הלכתא כרבן גמליאל בספינה
318	הואיל וספינה נוטלתו
321	מג, א
321	במהלכת כו"ע לא פליגי
324	תחומין למעלה מעשרה
331	בדין הפלגה בספינה בשבת
336	תחומין דאורייתא ולמעלה מעשרה (בד' הרמב"ן)
339	תחומין דאו' בכרמלית ולמעלה מעשרה
348	מג, ב
348	הריני נזיר ביום שבת דוד בא
349	קידוש לבנה בשבת
350	מחיצה לתחומין
351	מד, א
351	בדלא מלו גברי
352	מד, ב
352	מחיצת בני אדם
358	מי שיצא ברשות
359	הבלעת תחומין
366	מערה שבתוכה ד' אלפים
368	מה, א
368	כל היוצאים להציל חוזרין למקומן
370	קנין שביתה בעיר למהלך
371	עמד וראה והרי הוא סמוך לעיר
374	מי שישן בדרך וכו'
375	קנין שביתה ד"א בישן לריב"נ
376	והוא באמצען וכו'
377	מה, ב
377	ובלבד שלא יוציא מתוך שלו
378	שביתת חפצי הפקר וישן ובאמצע שבת
386	מו, א

526	בדין שותפים אי הוו כשכול"ק	446	ס, א
527	סו, ב	446	סולם תורת מחיצה ברגל האסורה במקומה
527	אתא נכרי בשבת לשי' הראב"ד	449	הנותן עירובו בעיבור העיר
529	כ"מ שאוסרין ואין מערבין אין מבטלין	451	ס, ב
530	ביטול מחצר לחצר	451	מה שנשכר הוא מפסיד
531	הרגל עירוב	452	כלתה מידתו בעיר
533	עירוב על דריסת רגל לחוד	457	עיר שלן בה
534	ליתא לעירובייהו גבייהו	461	סא, א
535	סז, א	461	עיר שיושבת על שפת הנחל
535	צריך לבטל לכאן"א	462	גדר וחמתן
537	הרגל עירוב להחמיר	463	סא, ב
538	באו נכרים והקיפום מחיצה בשבת	463	נותן עירובו בעיר
541	סז, ב	464	פרק הזר
541	פתוח לבקעה ולקרפף	465	המחמיר ע"ע אי פוסל את העירוב
542	דין קרפף מדאו' לר"ה בר חיננא	467	סב, א
543	מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח	468	שניים בבית אחד
544	הן אמרו והן אמרו	470	ביטול רשות במקום נכרי
546	נסמוך אשיתוף	471	שכירות מנכרי בפחות משו"פ
547	סה, א	473	דירת עכו"ם אחרי התקנה
548	שבות דלית ביה מעשה	474	סב, ב
551	קפידא בהקנאת העירוב	474	פלוג' ר"מ וראב"י בדליתיה לנכרי
553	ריבוי בשיעורים באמירה לנכרי	476	סג, ב
554	בגדרי ביטול	476	אי המן בר ריסתק ישראל היה
556	סה, ב	478	תוד"ה בטיילו רשותיכו
556	מבטלין וחוזרין ומבטלין	481	כמה בתים בחצר אי הוו כיחיד במבוי
559	סט, א	484	סד, א
560	הוצאה קודם הביטול	484	חופת רש"י
561	חזרה מביטול למפרע	488	הערות בדיני שכול"ק
563	צדוקי ה"ה כנכרי	490	גדר היתר שכול"ק להב"י
563	דין מומר לגבי ביטול רשות	491	לא אמרו שכול"ק להחמיר
566	צדוקי ותינוק שנשבה	495	סד, ב
567	סט, ב	495	סה, א
568	בדין אורח	496	סה, ב
570	חמשה לגבי חד לא הוו אורחין	496	פנימי במקומו מותר
572	חזרה מביטול בהוצאה בהיתר	497	רגל נכרי המותרת במקומה
573	שנים אין נוטלין רשות	500	יחיד דשכיח ותרי דלא שכיחי
576	ע, א	501	כיון דעירבו הו"ל כחצר אחת
576	נותן רשותו לאחד שעירב	502	שי' הרשב"א בדין אוסרים זע"ז
580	ע, ב	504	משכיר דמצוי מסלק לשוכר
580	יורש מהו שיבטל רשות	506	סמיכה על שכירות הראשונה
583	מקום שאין מערבין	509	ישראל שהשכיר לגוי ויכול לסלקו
585	הערות בס' שעא	512	שכירות משר העיר
588	הואיל ונאסרה נאסרה	515	מערב מבעוד יום (ודין נאכל הפת בשבת)
589	עא, א	518	נכרי שבא בשבת
590	החזיק משחשיכה (ודיורין בלי קנין)	520	סו, א
592	נעשה כאומר כלך אצל יפות	520	הואיל והותרה בנכרי שבא בשבת
594	עירוב ושיתוף בשותפות דמעיקרא	521	שוכר כמערב
595	לזה ביין ולזה ביין	524	היתר השכירות בשבת

- 658 ..... אפילו ארנקי מבטל איניש.
- 660 ..... איסור מיעוט המתבן (ודין נפלה מחיצה בין החצירות) עט, ב.
- 665 ..... נעילת דלת ופינוי כלים.
- 666 ..... המזכה ע"י בניו ועבדיו ואשתו וכו'.
- 667 ..... פ, א.
- 670 ..... אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו.
- 671 ..... פ, ב.
- 673 ..... עושין לחי אשירה.
- 673 ..... פא, א.
- 676 ..... תפרה בקיסם.
- 676 ..... מערבין בבית ישן.
- 677 ..... פא, ב.
- 678 ..... קנין כסף בעירוב.
- 678 ..... פרק כיצד משתתפין.
- 681 ..... פב, א.
- 681 ..... אין מערבין אלא לדבר מצוה.
- 683 ..... פב, ב.
- 684 ..... פג, ב.
- 684 ..... לזה בפתח ולזה בזריקה.
- 687 ..... פד, א.
- 688 ..... פד, ב.
- 688 ..... ב' גזוז' וגג הסמוך לרה"ר.
- 693 ..... גג הסמוך לרה"ר (ש' ר"ת).
- 696 ..... פה, א.
- 697 ..... אין אדם אוסר על חברו דרך אויר.
- 701 ..... דירה בלא בעלים.
- 705 ..... פה, ב.
- 705 ..... איסור רשויות באויר רה"ר.
- 707 ..... בית שאין בו דע"ד.
- 709 ..... פו, א.
- 709 ..... תפיסת יד.
- 712 ..... חזר לביתו בשבת.
- 714 ..... פו, ב.
- 715 ..... דיורין בביהכנ"ס.
- 717 ..... פז, א.
- 717 ..... פז, ב.
- 718 ..... חורי כרמלית.
- 719 ..... פח, א.
- 719 ..... יש דין גזל בשבת.
- 720 ..... פרק כל גגות.
- 720 ..... פט, א.
- 720 ..... טעם תקנת ע"ח ואיסור מבית לבית.
- 725 ..... גזירה משום תל ברה"ר.
- 728 ..... נפרץ במילואו למקום האסור.
- 731 ..... גג הבולט חוץ למחיצות הבית.
- 734 ..... גו"א בעמוד.
- 736 ..... גו"א במחיצות שאינן ניכרות.
- 597 ..... עא, ב.
- 598 ..... סומכין על שיתוף במקום עירוב.
- 600 ..... עב, א.
- 600 ..... מחיצות שאין מגיעות לתקרה.
- 602 ..... עב, ב.
- 603 ..... מקבלי פרס.
- 606 ..... סוכת החג ובתים שבספינה.
- 607 ..... עג, א.
- 607 ..... מקום לינה אי הוי כחצר.
- 610 ..... אב ובנו כיחידים דמו.
- 611 ..... עג, ב.
- 611 ..... המבוי לחצירות כחצר לבתים.
- 613 ..... חצירות הפתוחות זל"ז ולמבוי.
- 615 ..... עד, א.
- 615 ..... שני בתים לחצר ושתי חצירות למבוי.
- 618 ..... שני בתים כחצר.
- 620 ..... עד, ב.
- 620 ..... אסור לעשות יחיד במקום נכרי.
- 622 ..... עה, א.
- 623 ..... עה, ב.
- 623 ..... הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה.
- 624 ..... נכרי ה"ה כרבים לשי' הר"מ.
- 626 ..... נכרי ה"ה כרבים לשי' הריטב"א.
- 627 ..... נכרי ה"ה כרבים לשי' בעה"מ.
- 629 ..... בית שער דיחיד.
- 631 ..... עו, א.
- 631 ..... בית שער ליומו.
- 631 ..... קא מטלטל לבית דלא מערב ליה.
- 634 ..... פרק חלון.
- 634 ..... עירוב דרך חלון.
- 635 ..... חלון שבין שתי חצירות.
- 637 ..... עו, ב.
- 638 ..... שיעור עובי המחיצה.
- 640 ..... עז, א.
- 640 ..... מקו"פ שבין שני בתים.
- 641 ..... נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת.
- 644 ..... גידוד חמשה וכו' בין ב' חצירות.
- 645 ..... אין משתמש אלא כנגד המיעוט.
- 646 ..... עז, ב.
- 646 ..... דבר שניטל בשבת אינו ממעט.
- 647 ..... סולם ששליבותיו פורחות.
- 649 ..... עח, א.
- 649 ..... נעץ בו יתד כל שהוא מיעוט.
- 650 ..... עח, ב.
- 651 ..... עשאו לאילן ולאשירה סולם.
- 654 ..... חריץ רחב ד"ט.
- 656 ..... שתי גזוזטראות זו כנגד זו.
- 658 ..... עט, א.

780	מחיצה רביעית במבוי הפתוח לרה"ר
781	חצר שנפרצה מב' רוחותיה
783	צד, ב
784	פ"ת בד' רוחות
786	בדיני פ"ת יורד וסותם
787	צה, א
788	פרק המוצא תפילין
788	צה, ב
789	צו, א
790	צו, ב
790	נשים סומכות רשות
791	צז, א
792	צז, ב
793	צה, א
794	צה, ב
795	צט, א
795	צט, ב
796	הוצאה מגג לביתו דרך גג
797	ק, א
798	ק, ב
798	קא, א
800	קא, ב
800	קב, א
800	קב, ב
800	קג, א
801	קג, ב
802	קד, א
802	קד, ב

738	פט, ב
740	צ, א
740	ניכרות פחות מד"ט
741	ב' אמות בגג וב"א באכסדרה
743	דין כרמלית מדרבנן לקולא
744	גו"א באינן ניכרות כלפי בי"ס
745	יותר מבי"ס בגובה למעלה מי'
747	איסור כרמלית בקרפף מקורה
749	מחיצות ספינה
751	צ, ב
751	ספינה שכפאה לזופתה
752	קרפף פחות מבי"ס לשי' רש"י
755	צא, א
756	גזירת 'עירבו'
758	אמר רב הלכה כרבי שמעון
759	בכומתא וסודרא
762	צא, ב
762	סוגיא דשבת קל, ב
766	צב, א
767	כותלי גג קטן הנכנסין לגדול
769	צב, ב
769	דירוי גדולה בקטנה
772	צג, א
773	לא מצינו מחיצה לאיסור
774	מושלין ומושכין
775	צג, ב
775	גידוד חמשה ומחיצה חמשה
779	צד, א
779	מחיצה המתרת בפלוג'

פרק מבוי שהוא גבוה**ב, א****בגדר האיסור של מבוי שאינו מתוקן**

מתני' מבוי וכו'. בעיקר תקנתא דרוח רביעית במבוי יל"ע האם זה דין כרמלית, והיינו דרבנן נתנו לכל מקום שאינו מתוקן לגמרי כהלכתו דין כרמלית ואפי' לקולא להוציא משם לכרמלית, או דודאי הוי רה"י אלא דאעפ"כ לא הותר הטלטול בזה אלא ע"י ל"ק ותיקון כראוי ברוח רביעית. (וכזה יל"ד בכל רה"י האסורה מדרבנן, האם הוי כרמלית גם לקולא. ובקרבן יותר מבי"ס הדברים מבוי בגמ' סז, ב ובראש' שם. ולגבי פסי ביראות שלא לעולי רגלים נת' במק"א פלוג' הגרעק"א והגרמ"א בזה. וכן האחר' דנו על מחיצת שתי במדבר בלי שיירא. וכן יש נידון על חצר שאינה מעורבת כדלהלן. וכן יל"ד על פירצת י' וקר"ז אי הוי רק מדרבנן, וכן כל כיו"ב).

והנה התוס' בשבת ט, א כ' "ולאו דוקא כלחוץ דהא רה"י גמורה היא מדאורייתא כיון שיש לה ג' מחיצות ואסור לטלטל משם ולחוץ אלא קרי כלחוץ לפי שאינה כלפנים ואסור לטלטל מבפנים לעובי הפתח דרך נקב אם יש בדלת א"נ יש ליישב כלחוץ כגון שפתוח לכרמלית", ומבוי דמותר להוציא מהך מבוי שאינו מתוקן לכרמלית, (פחות מד"א), והיינו דרבנן נתנו כאן גדר כרמלית גם לקולא. וכעין ד' התוס' כ' גם הרשב"א שם, אבל בעבוה"ק שער ג כ' להדיא "מקום המוקף שלוש מחיצות ונשאר רוח רביעית פתוח לרה"ר, אע"פ שאסורו כרמלית עד שיכשירהו בלחי או בקורה, אינו בדין כרמלית. דבר תורה שלוש מחיצות רה"י גמורה היא כמו שביארנו למעלה, והזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו ואפילו למעלה מעשרה טפחים חייב, ויש מי שהורה שהוא כרמלית ולא יראה לי כן. לפיכך אם נעץ שם קנה אפילו גבוה מאה אמה אסור לזרוק עליו בין מרה"ר בין מן הכרמלית, והזורק מרה"ר ונח על גביו חייב. וכן אסור לטלטל ממנו לכרמלית ומן הכרמלית לו". (ולהלן ז, א כ' הרשב"א "ואי בעמוד שאינו גבוה עשרה קא מיבעיא לי, גם זה פשיטא דעמוד זה כרמלית גמורה היא, ואלו הגג אע"פ שאתה עושה אותו כרמלית כדי לאסרו בטלטול אלא בד' אמות, ומ"מ דבר תורה רה"י גמורה הוא והזורק מרה"ר לתוכה או מתוכה לרה"ר חייב וכדאמרין בקרבן יתר מבי"ס שלא הוקף לדירה מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין, והלכך אסור לטלטל מזה לזה כמו שהוא אסור לטלטל מכרמלית לרה"י דעלמא", ושם בע"ב כ' "ולטיטל מגג לכרמלית לא קשיא משום דגג רה"י גמור הוא דבר תורה אלא דלהחמיר עליו שלא לטלטל בכלו עשאוהו כרמלית ולא להקל").

ובביאוריה"ל עמד בזה בכמ"ד, (וצע"ק בסתי"ד), בסי' שמו ס"ג כ' "דע דמשמע מתוספות שבת ד"ט ד"ה אע"ג דה"ה דמותר להוציא ממקום שיש ג' מחיצות אע"ג דמה"ת הוי רה"י גמורה לכרמלית כיון שעכ"פ מדרבנן עשאוהו כרמלית וכמו לענין קרבן אח"כ מצאתי שכ"כ בספר בית מאיר מסברא ולפלא שלא הביא לזה ראייה מתוספות הנ"ל, ובסי' שסא כ' המשנ"ב בסק"ו "ואסור לטלטל ממקום זה לחוץ שהוא ר"ה ואם כרמלית סמוך לחצר מותר דמכרמלית לכרמלית קמטלטל", ובסי' שעד ס"ב כ' בביאוריה"ל "עיינן בב"י שכתב דהיינו שאסור לטלטל בתוך החצר יותר מד"א אבל בתוך ד"א מותר אפילו לטלטל ממנו לכרמלית דהוא נמי ככרמלית דמיא ובמ"א מסתפק בזה דאפשר דאעפ"כ שם חצר עליו. והנה בתו"ש הביא ראייה מתוספות שבת דף ט' דמותר וכן הביא בחידושי רע"א ובספר נהר שלום הביא דבעבוה"ק שער הרשויות דין א' איתא בהדיא לאיסור וכן בתו"ש הנ"ל הוכיח מרש"י דף כ"ד לאיסור ע"ש וע"כ נראה שאין להקל", ובסי' שסה ס"ד גבי בין הלחיים הסמוך לכרמלית כ' "ומ"מ לענין להוציא לחוץ אפשר דאסור דמן התורה רה"י הוא אכן לפי מה שמבואר לעיל בסימן שמ"ו ס"ג לכאורה מותר ויש לעיין". (ועי' חזו"א סי' סו סקי"ח וסי' עז סק"ג וסי' קח סק"ז, ומשנ"ב סי' שס סק"ה).

וטעם הדבר דנתנו כאן דין כרמלית אף לקולא, י"ל עפ"ד הגמ' להלן סז, ב גבי קרבן "יתר מבי"ס דאסור לטלטולי בכוליה שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו מאי טעמא דלמא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכוליה". (ונחלקו הראש' שם אם בכל

קרבן מותר או רק בסלע שבים דלא שכיח. ובס' הבתים כ' "היה יתר מבי"ס, אע"פ שהוא רה"י, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בד"א ככרמלית, ה"ז מותר לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו, שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו בו. לשון רבינו משה. מלשון הר"ם נראה שלא התירו זה אלא בסלע. וכ"כ הראב"ד בביאור, אבל מקום שלא הוקף לדירה שהוא יותר מבי"ס, שהיה ביבשה, אסור להוציא ולטלטל מכל מקום שלא הוקף לדירה והוא יותר מבי"ס לכרמלית ומכרמלית בו. אבל יש מי שאמר הטעם דלא לימרו רה"י גמורה היא ואתו לטלטל בכלו. וכן נמצא בקצת גמרות. והוא מלשון מר רב יהודאי גאון", ונת' במקומו).

ובגאון"י שם יישב דעת הרשב"א הנ"ל, דרק בקרבן יבואו לטלטל בתוכו אם יהיה אסור לטלטל ממנו לכרמלית, אבל בפרוץ במילואו ברוח ד' אין חשש. וכן נראה בד' הפמ"ג בסי' שמה בא"א סק"ג שכ' "כרמלית קרבן יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה ככסי' שמו מ"ה רה"י גמור ומדרבנן כרמלית, והקילו לטלטל לכרמלית אחרת דאי לא הא לא קיימא הא וכו' שלש מחיצות בלא לחי לשאר פוסקים כרמלית כקרבן עמ"א א' ואסור ממבוי בלא לחי לכרמלית דנראה יותר כרה"ר מקרבן". (ולפ"ז א"ש גם דעת רש"י, דהרי בתו"ש הנ"ל דקדק מדבריו בדף כד, א דס"ל דאסור להוציא ממבוי שאינו מתוקן לכרמלית, ואילו בשבת קל, ב כ' להתיר הוצאה מחצר שאינה מעורבת לכרמלית ולקרבן בי"ס, ולכא"ו יציבא בארעא וכו', ולפ"ז א"ש דבחצר שאינה מעורבת ראוי להתיר טפי מפרוץ ברוח ד', וכד' הגמ' דאי אסרת אמרי רה"י גמורה היא, וככל שנראה יותר רה"י, ראוי להקל לטלטל משם לכרמלית כדי שלא יבואו להקל בעיקר האיסור). וע"ע שו"ת מבי"ט ח"ב סי' מח. ובאמת הרשב"א בשבת ט, א כ' דהנידון האם מותר לטלטל מהאיסקופה (בין הלחיים) לכרמלית, תליא בהאי פלוג' אם מותר לטלטל מקרבן לכרמלית, (ועי' בחת"ס שם שפי' עפ"ז את השמטת הרי"ף), והיינו דיש כאן נידון אחד בכל רה"י האסורה בטלטול מדרבנן, האם יש בה דין כרמלית גם לקולא או לאו.

ובאמת לש' הגמ' להלן ט, א להאי מ"ד דאסור את בין הלחיים ותחת הקורה, אף דמדאר' הוי רה"י גמורה דמ"מ אין שם היתר לו"ק אלא רק מחוד הפנימי, "תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית", ובפשטות נראה דנתנו בזה גדר של כרמלית ולא איסור טלטול בעלמא. (אבל מה שאמרו שם אח"כ לאסור את בין הלחיים בסמוך לכרמלית כיון דמצא מין את מינו וניעור, בזה כ' הריטב"א שם "מצא מין את מינו וניעור. פירוש דהא לכרמלית דמי טפי וכיון שכן נהי דאינו מתערב עמו כיון שאין בו ד' טפחים כשיעור כרמלית, מ"מ נעור ומתחזק עמו שלא יתבטל לגבי רה"י", ועכ"פ ל"ה כרמלית). והצ"ע בזה עוד דאם טעם התקנה של רוח רביעית היא כדי שלא יבואו להכניס ולהוציא לרה"ר הסמוך למבוי, א"כ במבוי הפתוח לכרמלית יוצא דמחמת חשש זה באור רבנן והגדירו את המבוי ככרמלית, וכעת מותר להוציא ולהכניס מהכרמלית הסמוכה, ומה הועילו בתקנתם, וצ"ע. וצ"ל דמ"מ עיקר התקנה היא מחמת הסמיכות לרה"ר, ולא באופן של סמוך לכרמלית דבזה הוי כענין גזירה לגזירה, אלא דמ"מ גזרו גם בסמוך לכרמלית, ושם נמי הרי כיון דאסור לטלטל ד"א לא משכח"ל כ"כ שיהיה הוצאה מהמבוי לכרמלית הסמוכה לו.

ובעיקר הטענה לד' הרשב"א בעבוה"ק דמ"ש מבוי שאינו מתוקן מקרבן, לכא"ו היה אפשר ליישב באופ"א, (ולא מחמת חילוקים בחששות וכנ"ל), דכל הנידון לקמן סז, ב גבי קרבן זהו משום דפשיט"ל דגדר האיסור של קרבן הוא בגדר כרמלית, (ולש' התוס' בשבת ו, א "דההיא רה"י גמור אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד"א עשאוהו ככרמלית", אבל לש' התורה"ש שם "קרבן רה"י גמור הוא אלא שהחמירו חכמים שלא לטלטל בו אלא בארבע אמות", ולא הזכיר גדר כרמלית), ורק דעדיין יש מקום לאסור להוציא משם לכרמלית גמורה כיון דהקרבן הוי רה"י מדאו', וע"ז קאמר התם "דלמא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכוליה", אבל מבוי שאינו מתוקן י"ל דל"ש בו הנידון הזה כלל, כיון דגדרו גם מדרבנן הוא כרה"י ולא ככרמלית, אלא דאסור בטלטול באיסור דרבנן של

הדין למבוי, דאפילו בשיעור דלמעלה אקשינן בגמ' למה לי לאפלוגי בתרתי ואמרינן דצריכי, הא לאו הכי לא הוה תני הכא כיון דתנא בסוכה, וכ"כ הריטב"א ד"לגבי שיעורא דלמטה שוים הם בטעם הלכך לא צריך למיהדר ולמתנייה הכא, וכ"כ הר"ן. אבל הר"י מלוניל (ד, א מדפ"ה) כ' "גבהן י' טפחים. כשיעור גובה מבוי שבפחות ממנו לא מיקרי מחיצה וכן נמי קורה שהניחה למטה מ' טפחים שצריך להגביה והא דלא תני בקורה למטה מ' כדקתני בגבוה למעלה מכ' משום דקא סמיך על משנה זו של לחי ששיעורו י' כשיעור מבוי". ועכ"פ מד' הראשונים שכ' דלא צריך למיתני במבוי כיון דתני בסוכה, מבוי דע"כ כל הפסול שיש בסוכה פחותה מ'ט הוא רק בדין המחיצות, דאין מחיצה בפחות מ'ט, ולא מדין דירה סרוחה, דלכאור' טעמא דדירה סרוחה אין לו ענין למבוי כלל. ובגמ' סוכה ד, ב א' "ושאינה גבוהה עשרה טפחים מנלן וכו' ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה", (וכדלהלן ד, ב בסוג' דמחיצין הלמ"מ), ומשמע דלענין סוכה ג"כ פסולא דלמטה מ'ט הוא בדין מחיצות ולא בדין דירה, ועי"ש בפנ"י וערול"ג, וע"ע בחי' הגרי"ז הל' סוכה מש"כ בביאור פלוג' הר"מ והרא"ש בזה.

צוה"פ בתיקון מבוי מפולש

רש"י בד"ה מבוי "ואי נמי רחב הוא אינו מפולש, אלא ראשו אחד פתוח לרה"ר וראשו אחד סתום, דאי הוה מפולש לא הוה משתרי בקורה, כדאמרינן בגמרא". ובתורא"ש כ' ע"ז "ונראה לי דלאו דוקא הוא דאפשר דאיירי במבוי מפולש וראשו אחד נותר בצוה"פ וראשו השני נותר בלחי או קורה והכשר המבוי אתא לאורוי לך", (ועי' בפ"י הרע"ב במתני', ובהג' רש"ש ומנחת ישראל), והיינו דצוה"פ בצד אחד אי"ז מהכשר המבוי, אלא רק להפקיעו מתורת מפולש, דע"י צוה"פ נעשה כאינו מפולש ומהני בו השתא לו"ק. וכך הוא לש' הראב"ה בס' שעט "והא דפליגי חנניה ות"ק אליבא דב"ה במבוי מפולש שאין לו אלא שתי מחיצות, התם מיהו צריך צורת פתח מצד שלישי, דהשתא הוה סתום, דצוה"פ הוה כמחיצה שלישית, הלכך יעשה לחי מצד רביעית". וכ"ה לש' המשנ"ב (בשם האחרון) סי' שסד סק"ב "והטעם דע"י צוה"פ נעשה כסתום במחיצה מההוא צד והוה כמבוי סתום מג' צדדין וסגי בצד השני בלחי או קורה".

וילה"ס בזה בדעת רש"י אי ס"ל גדר אחר בתיקון מבוי מפולש בצד אחד בצוה"פ ובב' בלו"ק, או דל"כ כהתורא"ש משום דס"ל דע"י צוה"פ בצד אחד כבר ל"ה מבוי מפולש, ואדרבה זה כוונתו דלא איירי הכא במפולש. דהנה לגבי מבוי עקום (להלן ו, א) דהוה כמפולש מבוי לש' רש"י דל"מ צוה"פ בצד אחד ולחי בצד השני, ואפי' אם יוסיף לחי בעקמומית, וע"כ שהצוה"פ צריך להיות ניכר במבוי, ולהצטרף להיתר המבוי המפולש. אלא דאולי שם טעם הדין כיון דהעקמומית הוה כפירצה משום דבקעי רבים שם, והחיסרון הוא יותר מאשר 'מפולש', אבל התוס' שם כ' בדעת רש"י דהטעם הוא משום שצוה"פ צריכה להיות ניכרת בכל חלקי המבוי. ואין להק' דא"כ עקום שאינו מפולש, אלא סתום לגמרי בצידו הא', ג"כ יצטרך היכר בעקמומית, דע"ז י"ל דכיון דבפתח היחיד של המבוי יש היכר, סגי בהאי היכר לנכנסים ויוצאים העוברים שם. (ולכאור' זה גם טעמו של המשנ"ב דבמבוי כמין ח' סגי בצוה"פ בב' הכניסות ולחיים בעקמומית, ודלא כהחזו"א שהצריך צו"פ בעקמומיות, כיון דמאיזה פתח שיצא מהאי מבואות יש לו צוה"פ, ורק עקום המפולש צריך היכר בעקמומית). וכן בד' המאירי ח, ב גבי מבוי העשוי כנדל מבוי דמבוי מפולש שיש בו צוה"פ בראשו אחד, חשיב שגם בראשו השני יש צוה"פ, ונפק"מ שלא יתווסף בו עוד פילוישים בעיקום, עי"ש, ועכ"פ חזי' דענין צוה"פ בראש אחד הוא מעצם תיקון המבוי ולא רק היכר"ל להוריד את חיסרון הפילוש. (ובתור"ד כב, א כ' דצוה"פ במבוי מפולש מהני כענין שאמרו התם 'שם ד' מחיצות').

ובתש' הרשב"א ח"ה סי' רב כ' "ומה שאמרת שנסתפק לך במ"ש בפ"ק דעירובין איזהו מבוי הניתר בלו"ק כל שאין ארכו יותר על רחבו ובתו"ח פתוחות לתוכו, הא אין בתים וכו' פתוחות לתוכו נידון כחצר וצריך שני לחיים או פס ד', אם הוא דוקא במבוי סתום אבל במבוי מפולש שאינו נותר בלו"ק אלא בצורת פתח אפילו שאין בתו"ח פתוחות לתוכו נותר בלו"ק או דילמא ל"ש. דבר זה לא

תיקון מבואות, ובוזא לא מתירי' טלטול לכרמלית אפי' אם יש מקום לומר דבלא"ה לא תתקיים הגזירה. (ובתוס' כה, ב כ' "אי נמי אשמעינן דמיתרו והוה כרמלית ואם נפרץ לכרמלית אחר מותר לטלטל ב' אמות מזה וב' אמות מזה אבל אם לא היה מיתרו אע"ג דנפרץ למקום האסור לו לא חשיב כרמלית ואסור לטלטל הימנו לכרמלית אחר", וכן בתוס' צ, א כ' "ור"ת פי' ב' אמות בגג דהוה רה"י וב' אמות בעמוד שהוא כרמלית שאינו גבוה י' והוא רחב ד' וחשיבא לגג כרה"י משום דמהני ביה עירוב לטלטל בכולו ולא הוה כשאר כרמלית", ולהנ"ל א"ש דל"ש להק' מד' הגמ' בקרפף, כיון דאם אין גדר האיסור דנעשה ככרמלית, ל"ש להתיר לטלטל לכרמלית אחרת מחמת הך טעמא דאתי לטלטולי בכוליה).

ובס' ערכי תנאים ואמור' ערך רבי יוסי בן פרידא כ' "להיכן מצילין כתבי הקודש למבוי שאינו מפולש. בן בתירא אומר אף למפולש וכו' ותימה לרבי שמעון דאמר אין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש, למה לא יציל אפילו למבוי בלא לחי. ומדאמר בן בתירא אומר אף למפולש מכלל דרבנן פליגי. ותו קשיא לי לרבי שמעון יציל אפילו לכרמלית. דכרמלית משום שבות הוא. וי"ל בכרמלית לא. דאי שרינן להתם מחליף ברה"ר", וי"ל ע"ע אם תי' גם על קו' הא', או דפשיט"ל דמבוי שאינו מתוקן אי"ז בגדר כרמלית.

אבל איך שלא יהיה צ"ע סתי"ד הרשב"א דבחי' בשבת כ' לתלות נידון דמבוי שאינו מתוקן בקרפף ממש, ובקרפף פסקי' דמותר, ואיך כ' בעבוה"ק לאסור במבוי שאינו מתוקן. וגם בעבוה"ק עצמו יש לעורר בזה, דהרי לגבי איסקופה גבוהה ג"ט ואינה רחבה ד"ט כ' בשער ג' "ואע"פ שאין לה לחי מותרת עם המבוי שבטלה היא אצל רשותה שהיא המבוי, ואסורה עם הרשות העוברת לפניה בין כרמלית בין רה"ר, ואי אפשר לומר שעשאוה ככרמלית להתירה עם הכרמלית (שהכרמלית) אינה אלא מדבריהם", ולא איתברר כ"כ כוונת דבריו, אבל בס' הבתים כ' בשמו "כתב הר"ש בן אדרת שאינה מותרת עם הרשות העוברת לפניה שמן התורה רה"י גמורה היא וחכמים לא הצריכוה לחי או קורה אלא בטלה היא אצל המבוי", (והוסיף שם בס' הבתים "ויראה לי אחר שחלקה רשות לעצמה היא מקום פיטור דינה כמקום פיטור"). ומבוי' דמבוי שאינו מתוקן מותר בטלטול לכרמלית, ורק מחמת דהאי איסקופה אינה צריכה לחי לכן אסור הטלטול ממנה לכרמלית. ובשער א כ' שם עוד "לשון ים הנכנס לחצר אם פרצתו יותר מעשר ואין בעומקו עשרה אסור למלאות ממנו ואסור לטלטל בחצר", וכאן מבוי' ש' דשייך שיהיה איסור למלאות למרות דאיכא גם איסור לטלטל.

מתני' והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צוה"פ אע"פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט. ובפשטות יש לבאר בהא דמהני צוה"פ על יותר מ' אמות, דהנה החיסרון ביותר מ' א' כ' רש"י "דהוה שיעור רוחב סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה", וא"כ זה הכל בסתם פתחים, אבל כל דאית ליה צורה של פתח, בהא הוה פתח אפי' יותר מ' א'. (אמנם יש כמה לש' בזה בד' הראשונים לקמן בהא דצוה"פ מהני ביותר מ' א', אם זה מצד ההיכר, או דהוה כמחיצה). אמנם בגמ' מבוי' דרב פליגי ע"ז ותני במתני' דברחב י"א צריך למעט אפי' בדאיכא צוה"פ, ולכאור' ק' דאם צוה"פ כמחיצה אמאי ל"מ ביותר מ' א'. וצ"ל בפשיטות דודאי מחיצה מהני, אבל ביותר מ' א' ל"ח צורה של פתח אף כשיש קנה מכאן ומכאן ועל גביהם. (ואמנם קרן זוית ל"ה פתח, ובכ"ז בפשטות מהני צוה"פ, ולכאור' ה"ה לש' רב, וצ"ל דיותר מ' אמות חמיר טפי לענין זה דגם צוה"פ ל"ח צורה של פתח). והא דנס' להלן יא, א על צוה"פ ביותר מכ' אמה, שם לכאור' אין לומר דיותר מכ"א ל"ח צורה של פתח, דהא לא קי"ל כרב דיליף שם פתח בכ' אמה מפתחו של היכל, אלא שם ודאי הנידון הוא בדין היכר. ובלא"ה כבר כ' התוס' בכמ"ד דגם דינא דרב דל"מ צוה"פ ביותר מ' אמות אינו אלא מדרבנן.

מבוי שהוא גבוה וכו'. כ' הרשב"א "איכא למידק אמאי לא תנא הכא נמי ושאינו גבוה עשרה כדתני לה גבי סוכה וכדאמרינן לקמן בגמ' היה פחות מעשרה טפחים חוקק בו להשלימו לעשרה, ומסתבר לי משום דבשיעור דלמטה ליכא פלוגתא ותנא בסוכה והוא

אתי לאתויי ולאפוקי ממבוי לרה"ו וכי חזי קורה או לחי דעביד רבנן הכירא מדכר". ולש' הרמב"ן בשבת ט, א "כל זמן שהפתח פתוח כולה כלפנים, והטעם דהואיל והותרה מקצתה של אסקופה הותרה כולה דהא איכא היכרא טובא דמופרשת מרה"ר היא כולה אסקופה ולא אתי לאפוקי לחוץ". ועי' גאו"י, ובבית מאיר סי' שסג סכ"ט, (ושם תלה הנידון בגמ' אם היכרא מלבר או מלגיו, לגבי השתמשות תחת הקורה ובין הלחיים, בהטעמים של רש"י ורבינו יהונתן, עי"ש. אבל ברמב"ן במלחמות מבוי בזה חילוק לגבי קורה לחי דבהא מלגיו ובהא מלבר, וע"כ שאין שם נידון כללי בטעם ההיכר הנצרך). והפוס' דנו על מבוי הפרוץ למקו"פ אם נאסר, ולכאור' ג"ז תלוי קצת בטעמים הנ"ל לעיקר תקנתא דלו"ק.

ולכאור' צ"ע דהרי הדמיון שיש בין מבוי לרה"ר מקבל תוספת חיזוק במה שאמרו חז"ל דאסור להוציא מן הבית למבוי, וא"כ טפי יבואו להוציא מהמבוי לרה"ר. (וכה"ק בגאו"י ושפ"א עי"ש). ואמנם אם ירצו להוציא מהבית למבוי ע"כ יעשו לחי או קורה, וממילא יהיה היכר שלא להוציא מהמבוי לרה"ר, אבל עצם תקנת האיסור לכאור' אינה מועילה כלפי החשש הזה. ואולי דמ"מ בפועל יעשו היכר של לו"ק להתיר ההוצאה מהבית למבוי. או דעכ"פ כיון שלא יוציאו מהבית למבוי כבר לא יהיה מה להוציא מן המבוי לרה"ר. אבל בלש' נראה הדחשש הוא על הכנסה מרה"ר ולא רק על הוצאה מהמבוי. ואולי יש ללמוד מכאן דלו"ק הם ענין מצ"ע ולא רק כפיתרון ותיקון למי שבא להוציא מהבית למבוי, וכלש' הרי"ד "הצריכוהו חכמים לעשות לו לחי או קורה לפתחו", ולש' האור"ז "תקינו רבנן למיעבד לחי או קורה". ולש' הרא"ם בשו"ת מים עמוקים סי' כו "כי הקורה שהיא להכרא בעלמ' דלא ליתו לאיחלופי ברה"ר ושרייה בתקנתא דקורה כי היכי דליחזו ליה אינשי ולידעו דתקנת' הוא דעבוד ביה רבנן ולא אתו לאיחלופי ברה"ר". (ומבוי) כמה חששות שחששו חז"ל על לו"ק, כגון "גזירה שמא יפחות", "ליחוש דלמא שביק פיתחא", והיינו דהתקנה היא לעשות ההיכר באופן מוחלט, שלא יישאר צד דמיון עם רה"ר לא ע"י שייפחת ולא ע"י שבקי וכד'). ועכ"פ יש להביא קצת מקור לפי' זה דתקנת לו"ק ותיקון רוח רביעית היא להועיל שלא יוציא מהמבוי לרה"ר הסמוך לו בדוקא, דלקמן צה, א אמרי' "אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל כאן שנפרצה לכרמלית כאן שנפרצה לרה"ר", הרי שיש חילוק בין חומר התקנה של רוח ד' כשהפירצה היא לרה"ר יותר מאשר כשהפירצה היא לכרמלית.

וראו לציין בזה, דהנה בתוספתא בב"מ א' "כופין בני חצר נ"י"ג: מבוי זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי כופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהן חריץ ובן חריץ", וכן נפסק בר"מ הל' שכנים ובשו"ע חו"מ סי' קסב, וכ' שם בנו"כ דהצורך בלו"ק למבוי הוא להתיר טלטול בשבת, (ועי' נובי"ת חו"מ סי' לט תש' להגר"י פיק), וכ"כ עוד בס' השו"ת - ראש' ואחרו'. אכן להלן פ, ב אמרו בגמ' "לימא מסייע ליה כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי שאני התם דליכא מחיצות", ופירש"י "שאני התם דליכא מחיצות - ומבוי מגולה הוא ואינו נוח לשומרו הילכך כופין אותו, אבל להתיר בטלטול לעולם אימא לך דבעינן דעת", ומשמע דהלו"ק הם מעין שמירה למבוי, ומה"ט כופין לעשות לו"ק, (עכ"פ לפי הדחייה בגמ' הנ"ל). וא"כ חז"ל דרך מבוי מצ"ע לעשות לו לחי או קורה או צוה"פ כעין שער בינו לבין רה"ר לצורך שמירה, וזהו שתיקנו חז"ל לעשות המבוי כצורתו הראויה וכך לא אתי לאיחלופי ברה"ר.

אכן הריטב"א שם כ' "פרש"י ז"ל ומבוי מגונה הוא ואין נוח לשמרו הילכך כופין אותו אבל להתיר בטלטול לעולם אימא לך דבעי' דעתיה ע"כ, ואין זה נכון דמאי גנות איכא בלא לחי ומאי שמירה איכא בלו"ק, והנכון כגירסת רוב הספרים דגרסי שאני התם דאיכא מחיצות, כלומר דאע"ג דנעשו בע"כ מחיצות הן להתיר המבוי וכיון שכן וראוי לכופו כופין אותו, אבל ע"כ דבעינן קנין או דירה כי הוה בע"כ אימא לך דלא מהני דאין כאן קנין ולא דירה", ובתור"פ שם כ' "שאני התם דליכא מחיצות. ה"ג בקו", וה"פ דאם אין בו לחי הרי הוא כמו בלא מחיצות, ויאסרו בכל המבוי, ואין יכולים לזיזו מלטלטל בו, ומגונה הדבר, ומשו"ה כופין אותו לסייע עמהן, אבל

שמעתי בו שום הפרש דמאי שנא ואי נפשך לומר לפי שפלושו מוכרח דינו חצר אלא מבוי וכי אין חצרות מפולשות לרה"ר ותנינן חצר שהרבים נכנסים לה בזה ויוצאים לה בזה, ואם נפשך לומר מפני שאמרו שניתר בלו"ק ולא אמרו בלו"ק וצורת פתח, זו אינה תורה דלא כרוכלא לחשוב ולימא. אלא כל שניתר בראשו הפתוח לרה"ר בלו"ק קאמר כי ראשון וב' בין שהוא סתום לגמרי או שיש בו צורת פתח הרי כסתום לגמרי וכיוצא בה דמי לענין שבת ודא ודא אחת היא, ועוד אם באנו לומר דדוקא קאמר א"כ אף אנו נאמר דמבוי המפולש הניתר בצורת פתח אע"פ שאין ארכו יתר על רחבו נידון כמבוי ולא כחצר ואינו צריך אלא לחי אחד דלא ארכו יתר על רחבו אלא במבוי הניתר בלו"ק, וזה אינו דסתם אמרו מבוי שארכו כרחבו אין ניתר בקורה טפח ולא סתום ולא שנא מפולש", ובח"א סי' תרא כ' הרשב"א "נשאל עוד למבוי שחסר אחת מדרכי המבוי שאמרו שאינו ניתר בלו"ק, כגון שאין בתו"ח פתוחות לתוכו או שאין ארכו יתר על רחבו, או לפירוש רש"י ז"ל שאינם פתוחי' לתוכו אלא בית אחת לחצר אחד, מהו שיהא ניתר בצוה"פ מכאן ולחי אחד מכאן. תשובה פשיטא לן דכל מידי דדי לן בשתי לחיים קולא הוא, ועוד שהרי צוה"פ מחיצה גמורה והרי יש כאן ג' מחיצות, מבוי שאינו פתוח אלא לרוח אחת לצד השנית מותר בלחי או קורה". ועי' דרכ"מ בסי' שסג סק"י מש"כ בד' הרשב"א.

ובח"ז סי' קסב כ' "עוד השיב זה לשונו דכל המבואות שלנו דינן כחצר וצריכא פס ארבעה או שני לחיים שאין לנו עכשיו מבוי כדינו דגרסינן בפ' הדר אמר רב אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחים לתוכו ושמואל אמר אפי' בית אחת בחצר אחת ור' יוחנן אמר אפילו בחורבה והלכה כרב דגרסינן בפ"ק אמר רב נחמן נקטינן אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחות לתוכו ויהיה ארכו יתר על רחבו וכו' ונראה לי להלכה דצורת פתח מכאן ולחי אחד מכאן סגי דהיא דשני בתים בשני צידי ר"ה מיירי מאיש אחד ואנן שתי חצרות משני בני אדם בעינן וכן בבתים והראיה אב ובנו רב ותלמידו אינן צריכים לערב ומבוי שלהם ניתר בלו"ק כלומר לקולא דחזו לשנים ואע"כ אמרו אין מערבין רה"ר בכך אלא בצורת פתח דבכל מילי גם כן סגי בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן וכדאמרינן כיצד מערבין רה"ר עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ואם תאמר א"כ לימא בכך הוא דלא מערבא ועדיפא מינה נקט. וא"ת והיא על כרחין בצורת פתח מצד אחד כדין כרמלית ואע"כ צריך שני לחיים לא היא והנכון להצריכו פס או שני לחיים וכן כתב הר"מ מקוצי ז"ל".

ועכ"פ לכאור' הנידון כאן סובב גם סביב הענין הנ"ל, האם צוה"פ שאמרו במבוי מפולש זה לעשותו כסתום ואח"כ דינו שווה עם מבוי הניתר בלו"ק, או דיש כאן היתר חדש במבוי מפולש, שהוא נבנה מצירוף הצוה"פ מחד גיסא עם לו"ק מאידך גיסא. (אבל ק' דאם הרשב"א דקדק מהא דאמרי' ו, ב' מי שהיו לו שני בתים וכו' דאיירי בשל אדם אחד ול"ח כבתו"ח הפתוחים לו ומ"מ מהני לו"ק כיון דהוא מפולש וניתר גם בצוה"פ, הרי רבי יהודה שם קאמר דמהני לחי מכאן ולחי מכאן. ועכ"ל כוונתו דבמפולש אין דין בתו"ח בכלל, דהוי מבוי גם בלא"ה מחמת צורת פלושו, ולא משום מעלת הצוה"פ שבו, ודו"ק). וע"ע מש"נ בדינא דבתו"ח פתוחים למבוי.

רש"י בד"ה מבוי "ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר". ובר"י מלוניל כ' "ומדאורייתא רה"י גמורה היא אבל חכמים חששו כיון שראשו אחד פתוח לרה"ר או לכרמלית דילמא אתי למיטעי ולמשרי רה"ר גמורה אי נמי כי היכי דלא ליתו לטלטולי מרה"ר לתוכו דכיון שנפרץ במילואו לרה"ר ושוה הוא לרה"ר אמרי דין רה"ר יש לו לפיכך הצריכו לעשות היכרא לבני רה"ר ולבני רה"י שלא יטלטלו מזה לזה ותקנו להניח קורה רחבה טפח על כותל המבוי להודיע ששתי רשויות הן". ועכ"ז לש' פס' הרי"ד "אסור לטלטל בתוכו, מפני שהוא פתוח לרה"ר וקרקעו שוה לקרקע רה"ר ושמא יבואו להוציא מן המבוי לחוץ או יכניסו מרה"ר בפנים והצריכוהו חכמים לעשות לו לחי או קורה לפתחו, כדבעינן למימר לקמן, כדי שיהא היכר להבדיל בינו ובין רה"ר". וכ"ה באור"ז סי' קי שכ' "ותקינו רבנן למיעבד לחי או קורה במבוי חיישי' דילמא

ליישב דאליבא דכו"ע מותר לטלטל במבוי מדאורייתא, ואפי' למאן דבעי ד' מחיצות דאורייתא, אבל בג' לא הוי רה"י, והזורק לתוכו מר"ה פטור, מ"מ לדידי' פטור ומותר לטלטל בתוכו מדאורייתא, דנהי דרה"י לא הוי דבעינן ד' מחיצות לשווי רה"י לזריקה, מ"מ ר"ה לא הוי למיסר טלטול כיון שאינו מפולש מב' צדדין כדפ"ה לעיל. וטעמא משום דילפינן מדגלי מדבר, וא"כ מותר לטלטל לתוכו מדאורייתא, דלא אסיר תורה לטלטל רק בר"ה גמור. וכיון דמדאורייתא שרי כדפרי', אלא שרבנן אסרוהו משום דדמי קצת לר"ה, הלכך שרייה בתקנתא דלו"ק דהוי היכירא ולא אתי לאיחלופי אטו ר"ה, דאי הוי מיתסר מדאורייתא לא הוה שרי בלו"ק, דאינו רק היכר לבד קורה, ולחי נמי איכא מאן דאמר דהוי משום היכר. כנ"ל החר"ף נ"ע.

והנה ש' הר"מ באמת דג' מחיצות ל"ה רה"י גמורה מדאו', וחילק בזה עוד דע"י קורה עדיין לא נעשה רה"י לחומרא, משא"כ לחי דהוא משום מחיצה ולא רק להיכר אז הוי רה"י גמורה לחייב על הוצאה ממנה לרה"ר. ולכאור' לפ"ז נפקא דהקורה פועלת ב' ענינים, דלגבי האיסור הנאמר בתקנת מבוי מהני הקורה מדין היכר, ואילו לגבי האיסור הכללי מדרבנן של כרמלית, שם הקורה יש לה משמעות של מחיצה לאשווי רה"י מדרבנן, לאפוקי מאיסור כרמלית. (וצ"ע דה' רשויות הם, ונוסף רה"י דרבנן, וכעין קו' התוס' בשבת ו, א. ואמנם בהשג' בעל ההשלמה על הר"מ נראה דס"ל בדעתו דמדאו' הוי רה"י לקולא ולא לחומרא, והק' "תימה גדול שיהא רה"י לטלטל ולא לזרוק" עי"ש). ועי' בהגרי"ז הל' עירובין. ואי נימא דבאמת ב' 'קורות' יש כאן, אולי נאמר דמבוי שאינו פרוץ לרשות האסורה אלא למקור"פ, מצד תקנת מבוי הוא פטור מקורה, ומצד מה שצריך לתקן את הכרמלית ולעשותה רה"י ע"י קורה, בזה כבר שמא תועיל קורה למעלה מכ' כגדרי מחיצה ולא כגדרי היכר, וצ"ע. אמנם יתכן וי"ל דלעולם גם בלי הקורה אין איסור לטלטל במבוי מצד 'כרמלית' אלא רק מצד תקנת מבוי, דכיון דהוקף לדירה בג' מחיצות כרמלית ל"ה, ורק דיש איסור בתקנת מבוי ולהכי מהני קורה רק משום היכר.

אכן לש' הר"מ בפ"ז ה"ב הוא "ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י". וכ"ה בה"ט "מבוי שהכשירו בקורה אע"פ שמותר לטלטל בכלו כרה"י". ומבוי דקורה מהני להתיר את איסור הכרמלית ע"י דנעשה רה"י מדרבנן. (אמנם אי"ז קו' כ"כ מה שהקורה מתרת את תקנת מבוי מצד היכר ומתרת את הכרמלית מצד כאילו סתם רוח רביעית ויעשה רה"י מדרבנן, כיון דאף 'היכר' הוא מענינא דמחיצה ודופן, וכמש"כ הריטב"א בסוכה ז, א לגבי ה'מיגו' "ואתיא הא דרבה בין לדידיה דלחי משום מחיצה בין לחי משום היכר דאע"ג דגבי סוכה מחיצות בעינן, רחמנא אכשר דופן שלישית כל שיש לו שם דופן לשום דבר מכיון שהכשיר בשלישית טפח". ולש' הר"י מיגאש בתש' כד הוא "והאי דקתני מבואר שאינו מפולש" עירבו מותרים דוקא בדאית ליה דלתות א"נ לחי או קורה שהם במקום מחיצה רביעית אבל אי לית להו דלתות ולא לחי ולא קורה שנמצא שמבוי זה כרמלית הוא שהרי אין לו ד' מחיצות ולא דין ד' מחיצות אין העירוב מועיל בו כלום", ונראה בפשטות דשי' היא דד' מחיצות דאו', ולו"ק יש להם "דין ד' מחיצות"). אמנם הרשב"א צד, א כ' דכרמלית אינה ניתרת ע"י קורה משום היכרא, אלא דוקא בצוה"פ או לחי דהוי כמחיצה. (ולדבריו מבוי למה לא פי' - בתש' הנ"ל - בד' רש"י כאן דל"כ דהוי רה"י, כיון דאיירי גם בפתוח לרה"ר ואז ש' רש"י דבעי' ד' מחיצות, ורק בפתוח לכרמלית סגי בג', וכמש"כ הרשב"א ט, א בשי' רש"י, והטעם כיון דאי ל"ה רה"י ל"מ באמת לו"ק וכד' הרשב"א בדף צד. אבל מש"כ בדף ט אליבא דרש"י, אזיל שם כדעת רבא דלחי משום היכר, ואעפ"כ מהני במבוי הפתוח לרה"ר, וצ"ע). אבל הריטב"א שם כ' "דאפילו פתוח לרה"ר נמי כיון דמדאורייתא דינו ככרמלית ומן התורה מותר לטלטל בכלו ומותר הוא עם החצירות והבתים ואין איסורו אלא מדבריהם תו לא פלוג רבנן והכשירוהו בלחי או קורה".

הכא לענין שיתוף בלא שיתוף נמי מותרין לטלטל במבוי כלים ששבתו לתוכו, ואין לכופו כדי להתיר לטלטל מחצרות למבוי". ובנותן טעם להביא מש"כ מהרי"ל בהל' חג הסוכות וז"ל "אמר מהר"י סג"ל דהוא שאל מגדול אחד אמאי האריך רש"י ושאר פוסקים במסכת סוכה ועירובין יותר מבשום מסכתא. והשיב לו לפי שדיניהם רחוקים מדעת הבריות, כגון גודא אסיק גודא אחית ודין לבד ודופן עקומה ולחי וקורה שמתירין את המבוי, והרבה כה"ג אשר קשה לדעת סברתם, להכי חזרו הפרשנים להבינם ולהשכילם לכל".

רש"י בד"ה מבוי "וכיון דלאו רה"ר הוא, שרי לטלטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון, ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר, ושרייה בתקנתא דלחי או קורה, דליהוי היכירא, דלא ליתי למישרי רה"ר גמורה", וכ' ע"ז הרעק"א בגי' "כתבתי לתמוה במה דכתב רש"י בזה הדבור וכן הרע"ב ושרייה בתקנתא דלחי או קורה דליהווי היכר. הא קי"ל דלחי העומד מאליו הוי לחי, דקי"ל לחי משום מחיצה". והאחרו' יישבו קו' (עי' פור"י ועוד) דהא מצינו לגבי הרבה דברים דגם למ"ד מחיצה בעי' היכר קצת, וזהו שכ' רש"י את ענין ההיכר בלו"ק אף דקי"ל דלחי משום מחיצה כיון דעכ"פ בעי' היכר קצת. וצ"ע מה הוק' להרעק"א הרי דבר ברור הוא דלכו"ע בעי' איזה שיעור היכר. (וכמה דוג' לזה: התוס' ה, ב ועו"ר כ' דלחי יותר מד"א פסול גם למ"ד משום מחיצה כיון דליכא היכר כלל. לחי המופלג ג"ט מכותל המבוי פסול, ונקט הרעק"א גופיה דזהו מפני חיסרון ההיכר. קורה שלא ע"ג כותלי מבוי פסולה משום חיסרון היכר, ובפשטות אי"ז תלוי בהפלוג, אבל האו"ז בסי' קטו כ' דלמ"ד משום מחיצה כשרה. קורה למעלה מכ' פסולה, יש מהראשונים שתלו א"ז בהפלוג, אי משום היכר או מחיצה, אבל אחרים כ' דלכו"ע היכר קצת בעי'. דין סמיכה בלחי, הרעק"א גופיה נקט דהוא מענין היכר עי"ז יש קצת היכר אף שהלחי עומד מאליו).

וצ"ל דהרעק"א פי' דההיכר במקצת הנצרך למ"ד משום מחיצה אינו טעם ההיתר, דלעולם המתיר הוא עצם שם המחיצה שהוא סותם וגודר את המבוי כראוי, ויש דין נוסף שיהיה בהאי מחיצה גדר של איזה היכר דבלא"ה אכתי אתי לאיחלופי, אבל אי"ז עיקר סיבת ההיתר. (ואולי ההגדרה בזה היא כד' הרשב"א לקמן ג, א "דאפילו למ"ד לחי משום מחיצה בעי' שיהא ניכר דלשם לחי הוקבע או שהוא מתיר משום לחי", אבל ל"ב היכר בעצם המבוי שהוא נבדל ע"י הלחי משאר רה"ר, אלא רק היכר בגוף הלחי. וצריך לעיין אם זה מיישב את כל החילוקים). ולכן הוק' לו בד' רש"י ורע"ב במה שביארו את תקנתא דלחי כגדרי היכר ולא בתורת מחיצה. ועדיין ד' רש"י מובנים בדרך פשוטה דהא מ"מ סיבת התקנה ודאי היתה שע"י הלוח"ק יהיה היכר ולא יבואו לטלטל ברה"ר גמורה, וכלש' רש"י כאן בהרחבה, וכ"כ בסוכה ב, א "ולפי שאין לו מחיצה רביעית, וקרוב הוא להיות דומה לרה"ר, הצריכו היכר בראשו הפתוח לרה"ר או לחי זקוף או קורה מכותל לכותל", וזהו שכ' דענין הלוח"ק הוא להיכר. (והרא"ש כ' בסוכה פ"א סי' לד' "במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא כל דהו סגיי", וכ' כן אף דקי"ל לחי משום מחיצה. ואמנם יש באחרו' דפי' דבריו דלחי מהני גם רק בתורת היכר ולא רק בתורת מחיצה. אבל ג"ז ביאור בד' רש"י שכ' בסתמא דהכל הוא ענין של היכר).

לו"ק להתיר כרמלית

רש"י בד"ה מבוי "וכיון דלאו רה"ר הוא - שרי לטלטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון". וכבר עמדו בתור"פ ובתש' הרשב"א (ח"ה סי' יט) למה לא כ' רש"י בפשיטות דמדאו' הוי רה"י, עי"ש. והנה בהג' ר"פ על הסמ"ק מ' רפב כ' "ואפי' למ"ד ד' מחיצות דאורייתא מ"מ מותרות ג' מחיצות בלחי או קורה במבוי כדמשמע בפרש"י במשנה דפרק קמא דעירובין בכבא ראשונה", וזה מתאים עם ד' ר"פ כאן שכ' בביאור ד' רש"י "תימה למה הזכיר הקונטרס בלשונו דלאו ר"ה הוא, לימא דהוי רה"י גמור כיון שיש לו ג' מחיצות, דאפי' לרבנן דפליגי עליה דר"י וסברי דב' מחיצות לא הוי רה"י, מ"מ בג' מחיצות מודו דהוי רה"י. ונ"ל למהר"ף נ"ע פי' רש"י, דהקו' רצה

נפרץ לרשות המותרת אכתי ליבעי מחיצה רביעית של קורה או לחי, דסו"ס מה יוציאנו מאיסור כרמלית, ובמה עדיף מרה"ר מקורה או שאין בה ט"ז אמה וכד' שאסור בה הטלטול מדרבנן. (ובחזו"א כ' דמבוי הפתוח לרה"י, הוי הרה"י עצמה כעין מחיצה, ויב' עוד). וכן מה שדנו בגמ' ה, ב דבמבוי לא יועיל עומ"ר, ולהנ"ל הרי אין תקנה של מחיצה במבוי כלל, אלא רק נאמר דין היתר להתיר כרמלית ע"י תחילת מחיצה רביעית. ולכאור' צ"ל דבהפקעת ג' מחיצות את דין רה"ר כבר אין גם איסור כרמלית, ויש רק איסור תקנת מבוי, ולכן זה תלוי בנפרץ לרשות האסורה בדוקא, וכן חומרא במחיצה היא בתקנת מבוי. אלא דג"ד ק' כנ"ל דלש' הר"מ הוא דהקורה משוי ליה רה"י וכדין לחי העושה כן, וא"כ ב' קורות הם, קורה המפקעת איסור כרמלית כדין מחיצה, וקורה המפקעת איסור מבוי כדין היכרא, וצ"ע.

עוד יל"ד בד' הרמב"ם, דהנה אף דס"ל דאין רה"י מדאו' אלא בד' מחיצות, מ"מ כבר בג' מחיצות ל"ה רה"ר, וצ"ע אם טעם הדין הוא רק משום דמ"מ ע"י ג' מחיצות כבר לא אזלי רבים שם ולא ניחא תשמישתיה כרה"ר, ולפ"ז מחיצות של איסור"ג או שאינם עומדות ברוח וכיו"ב ג"כ כבר ל"ה רה"ר, (וכן צ"ע למה בעי' גובה י' וכי בפחות מזה עדיין ניחא תשמישתיה כרה"ר), או דגם להר"מ יש חפצא בג' מחיצות דאף דל"ה רה"י גמורה לחיוב מ"מ האי מחיצות מהני להפקיע שם רה"ר, (והוי רה"י לפטור ולא לחיוב). ואמנם בסוכה מבוי דסיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי הוי סוכה בשבת שבחג, וצ"ע להרמב"ם דהא ל"ה רה"י מדאו' עד דאיכא ד' מחיצות, ומשמע לכאור' דמ"מ שם מחיצות להפקיע רה"ר יש כאן, ומינה עבדי' מיגו להכשיר הסוכה. (אמנם להסוכ' שם דאיכא מיגו מסוכה לשבת גם להתיר מבוי בלא לוי"ק צ"ע, דהא בלא"ה אם לא כהר"מ בג' מחיצות הוי רה"י דאו', אלא דרבנן הצריכו מחיצה רביעית במבוי הפרוץ למקום האסור, וא"כ הא דהויא מחיצות לענין סוכה אכתי אין כאן מענה על הפירצה למקום האסור, וצ"ע). ומאידך בגמ' כ, א הק' בפשיטות "הזורק לבין פסי הבידאות חייב פשיטא אי לאו מחיצה היא היכי משתרי ליה למלאות", ומבוי דל"ש היתר מדרבנן אם מדאו' ל"ה רה"י ע"י המחיצות, וק' להר"מ דבלא ד' מחיצות הנצרכים לרה"י נמי פעמים דאיכא היתר טלטול (כגון ע"י קורה), ועכצ"ל דג' מחיצות מהני להפקיע רה"ר לא מצד מחיצות אלא מצד דלא ניחא תשמישתיה, ובזה לא איירי הגמ' בקו' גבי פסי בידאות, דהתם הרי ניחא תשמישתיה בין העמודים, ורק תורת מחיצות יכולה להפקיע בזה שם רה"ר, ובזה אין להתיר מדרבנן בלא מחיצות. ועצ"ע בכ"ז.

ומה שנקט הר"מ עוד לבאר "שדין תורה בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית ולפיכך די לה בלחי או קורה", אף דלכאור' קי"ל דלחי משום מחיצה, ומהני גם אם בג' מחיצות היה אסור לטלטל מדאו', בזה עמד הגר"ח וכ' בפט"ז לבאר ע"פ ש"י שם בזה"ל "אשר לכאורה צ"ע, דהרי הך טעמא דבג' מחיצות מותר לטלטל מדין תורה לא צריכין רק לענין קורה דלא הויא מחיצה, ואין כאן רק ג' מחיצות בלבד, וע"כ צריכין לטעמא דבג' מחיצות מותר לטלטל מדין תורה, אבל בלחי תיפוק לן דלחי הוי מחיצה גמורה, ויש כאן ד' מחיצות, והוי רה"י גמור מדאורייתא, וכמו שפסק בפ"ז שם דמבוי שהכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב, משום דלחי הוי מחיצה גמורה ונעשה בן ד' מחיצות, ולמה כלל הרמב"ם גם לחי בהך טעמא דבג' מחיצות מותר לטלטל מדין תורה, אכן לפי דברינו הרי ניחא, דהרי גם מבוי מפולש שהכשירו בצוה"פ נותר בלחי, ושם הא לא הוי רה"י כלל, וכמו שכתבנו דצוה"פ אינה משלמת לדין מחיצה של רה"י, וכל היתרו בלחי הוא רק משום דפקע מיניה דין רה"ר ע"י הצוה"פ, ונכלל בדין מבוי שניתר בלוי"ק לדעת הרמב"ם אף אם אין דין רה"י ביה, וזהו שכתב טעמא דמדין תורה מותר לטלטל אף אם אינו רה"י". והאחר' דנו ליישב עוד דלדין דקורה משום היכר מבוי דל"ב להתיר ע"י לחי דוקא משום מחיצה, אלא לחי מהני נמי מתורת היכר, ויש בזה נפק"מ לקולא, וזהו שכלל הר"מ את היתר הלחי בזה. ואפ"ל עוד דהיתר בין הלחיים שפסק הר"מ כדעת רבא להלן ט, א זה ל"מ מדאו' כמחיצה,

אבל באמת נראה דאין הכוונה דב' עניני קורה יש כאן, דלגבי תקנת מבוי הוי היכר ולגבי ד' מחיצות דרה"י הוי כעין מחיצה, אלא הפי' הוא דכלפי מה שנצרך ד' מחיצות לעשות רה"י לטלטל, בהא אקילו רבנן דאם איכא היכר ברוח רביעית סגי בג' מחיצות להתיר הטלטול, וכלש' הגרי"ז שם "דנהי דמדאו' אין המבוי שהכשירו בקורה נידון כרה"י והזורק לתוכו פטור, אבל לענין דין טלטול שויהו רבנן כרה"י וזהו עיקר דין היתר מבוי בקורה משום דעשוהו חכמים כרה"י". וההכרח לזה, כיון דאי נימא דלגבי דין מחיצות הקורה נמי הויא כמחיצה ול"ס בהיכר, א"כ ק' הא דאמרו בגמ' להלן ח, ב דאם קורה משום מחיצה אסור להשתמש תחת הקורה ואי משום היכר איכא היכרא מלבד, וק' דהתינה כלפי דין תיקון מבואות, אבל כלפי דין ד' מחיצות דרה"י הא ל"ס בהיכר הקורה אלא בעי' תורת מחיצה (מדרבנן) להתיר הטלטול, ולגבי מחיצה חוד הפנימי סותם ואיך מותר להשתמש תחת הקורה. וע"כ כנ"ל דגם כלפי דין ד' מחיצות אין הקורה מועילה אלא ע"י תורת היכר שבה, ולא מלתא דמחיצה כלל. (ואי נימא דכללא הוא דקורה אחת מתרת כל הפתחים, והיינו דבדאיכא בראש המבוי ב' פתחים ואין בא' מהם עומ"ר ונתן הקורה בהשני, מ"מ גם הוא נותר, וכמבוי בכמה ראשונים להלן י, ב, ע"כ יוכרח לן דהקורה מתירה את המבוי כדיני היכר הקורה ולא בגדרי מחיצה כלל).

והנה בגמ' יב, ב נראה דאפשר להכשיר מבוי בקורה אף שאינו נעשה רה"י גמור, וכדאמרי' "מבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור אלמא קסבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר". ומאידך התורא"ש יא, ב כ' "מדלא מצרכי ב"ה אלא לחי אלמא אית להו ג' מחיצות דאורייתא ולא בעינן ד' מחיצות", ומשמע דאין להכשיר כרמלית בלוי"ק לעשותו רה"י מדרבנן היתר, ועצ"ע בכ"ז. (וברשב"א ח, ב כ' "דכיון שאין הרבים בוקעין שם להדיא הוה ל"י ככרמלית ומדבריהם הוא והם היתרו בכענין זה", ומשמע דקורה מתירה כרמלית, וצ"ל דכוונתו שם דנעשה בטל למבוי ולפיכך מהני קורה וכדכ' התוס' שם "כיון דצידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי"). ובפי' רבינו חננאל בן שמואל לקמן יא, א כ' "אמ' רבנו ז"ל בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלו בעשר אמות הרי זה אסור לטלטל בכלו, אע"פ שכל פירצה שהיא עד עשר אמות כפתח, אין עושין פתח בקרן זוית. ואם היתה שם קורה מלמעל' על אורך הפירצה, רואין אותה שירדה וסתמה ומותר לטלטל בכלה. ונראה לי שזה שהתיר לטלטל בכלה אם יש לשם קורה, כמו שמצינו באכסדרה בבקעה שמותר לטלטל בכלה דאמרי' פי תקרה יורד וסותם כרב, וזה שאנו אומרין פי תקרה יורד, זהו למישירי דרבנן ולטלטל במבוי, אבל אין האכסדרה נעשית רשות יחיד דאוריית', אלא היא עדיין כרמלית לענין הזורק לתוכה. הלא תראה גבי סוכה דבעינן מחיצה דאורייתא, לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם".

והנה בגמ' יב, ב הק' מהא דאר"י מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן, דמוכח דמהני הלוי"ק כדין מחיצה לעשות רה"י, ות' דר"י סבר ב' מחיצות מדאו'. והנה הריטב"א שם כ' (וכ"כ הריטב"א עוד - ו, א. כב, א), דודאי אף ר"י ל"ס ליה בב' מחיצות אלא בכרמלית אבל ברה"ר גמורה ל"מ, וא"כ דאיירי התם בכרמלית איך מוכח מינה דלוי"ק משום מחיצה, ודילמא לעולם ל"ה אלא היכרא ומהני לוי"ק להתיר כרמלית וכמבוי בש"י הר"מ הנ"ל. ויתכן דמ"מ זה מהני רק בצד אחד ולא כדאר"י הכא דעושה לחי מכאן ולחי מכאן. והראיה, דהרי בדף יא, ב מבוי דהא דג' מחיצות דאו' זה טעם שבמבוי מפולש לב"ה בעי' דלת בצד אחד ול"ס בקורות או לחיים בב' הצדדים. (ויש שר"ל עוד דמעצם מה שרבים מבטלי מחיצה זו של לוי"ק לרבנן הוכיחו בגמ' דלוי"ק אינו משום היכר, דאין ביטול רבים על היכר, ולפ"ז בתי' הגמ' צ"ל דרבים אינם מבטלים לרבנן את הלוי"ק אלא את ב' המחיצות, וצ"ע בכ"ז בסוג' דארו"מ אם יש הפקעה של המחיצות בבקעה שאינה בתוך המחיצות, ויב' שם).

ובעיקר ד' הר"מ יל"ד אם תקנת מבוי זהו איסור מחודש או שהוא מעצם דין כרמלית. ולכאור' אם זה איסור כרמלית א"כ גם כשהמבוי

מחיצות אלא דאיכא הלמ"מ להצריך עוד היכר מחיצה כעין מחיצה רביעית. (והא דבמסקי' שם חזרו מזה, צ"ל דר"י מלוניל גרס שם כר"ח, ועי' רשב"א). ועכ"פ להאי הלמ"מ דלוק קרי כאן בריש פירקין מבוי דרבנן.

וכ"ה ש"י המאירי בכמה דוכ' (ומהם שם יא, ב) דלוק מהלמ"מ, וכ' בסוג' "ואע"פ שהיא מכח הלכה קראוהו לפעמים מדברי סופרים כמו שאמרו בסוגיא זו מבוי דרבנן אחר שאינו מן התורה ולפעמים קורא הלכות סיני דבר תורה כמו שיתבאר למטה בענין רובו המקפיד". (ועי' בתויו"ט ובהגהות"ע ד' שהאריכו בגדר הלמ"מ זה איך קרי ליה מדרבנן, ולש' המאירי בחי' הוא 'תקנת סיני'). אכן רש"י בסוג' מפו' דס"ל דהוי תקנה דרבנן ממש, "ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר, ושרויה בתקנתא דלחי או קורה, דליהוי היכירא". יותר מכך כשהעמיד רש"י את החילוק בין סוכה למבוי כ' "סוכה דאו' תני פסולה - הואיל וכבר מימות משה ניתנה מדה זו וכו', מבוי דכל עיקריה דרבנן הוא לא שייך למימר ביה לשון פסלות, שהרי כאן התחילו להראותך עסקי מבוי ותורותיו, ומאי פסול שייך למימר", והיינו דאיסור מבוי ותקנת לוק' ודאי אי"ז מימות משה.

והנה התוס' להלן ה, ב כ' "ולכא למימר דנילף שלא יועיל לוק' למבוי ועומ"ר לחצר דגמירי לה מסיני דמהני". ותמהו האחר' דהא מבוי דרבנן. (ועי' חזו"א סי' סה סק"ד). וכ' מהרש"ל שם "ויש מתמיהין הלא מבוי וחצר מן התורה שריין ומדרבנן הוא דאסירי וא"כ איך שייך לומר בכאן הלכה למשה מסיני וצריך לומר דהכי גמירי להו מסיני היכא שיבואו ליגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתקנו המבוי בלוק' והחצר בעומ"ר כו' וכמדומה לי שמצאתי כעין זה, וציינו למצוא כע"ז בד' הר"ש במס' ידיים פ"ד מ"ג ע"ש. (ובשפ"א יא, ב ציין לד' הרע"ב בתרומות פ"ב מ"א, ועי' גם רדב"ז תרומות פ"א ה"ו. ועי' דברי ירמיהו הל' יו"ט פ"ז ה"א, ובחזו"י סי' קצב. וברשב"א טו, ב כ' "לפי שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני", וכע"ז בריטב"א רפ"ב). ובפשוט נ' דהתוס' אזיל כהמאירי ור"י מלוניל הנ"ל, דאמנם מבוי דרבנן אבל הוא בגדר הלמ"מ ותקנת סיני. וא"ש הא דלא פי' כרש"י בסוג' דל"ש למיתני תקנתא בדאו' אלא רק בדרבנן מחמת דעיקר הדין מוקדם לפסול, אלא רק מצד החומרא והקולא, דבלישנא דתקנתא הא שייך טעות, דהרי האי הלמ"מ דינו וחומרותו הוא בגדרי איסור דרבנן.

והנה בפ"י רנ"ג כ' "מבוי דרבנן תאני תקנתא. בפר' עושין אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין וידיים יצתה בת קול ואמרה לו בני אם חכם לבך. ודע כי כל דבר שאינו כתוב בקראי ואע"פ שהוא מתקנת נביאים, דרבנן מיתקרי, כי מפי השמועה שלהן קיבלוהו. ועירובין דרבנן לפי שאינם כתובים". ומסמיכות דבריו נראה דשלמה תיקן גם את איסור המבוי. (ועי' שפ"א להלן יא, ב). ורק אתא למימר דאעפ"כ אין לזה חומר של דברי קבלה אלא כדרבנן בעלמא, לפי שאינם כתובים. וגם דלהלן ג, א אמר' מבוי דרבנן בעי חיזוק, ואילו על ד' קבלה אמר' ברה"י, א "דברי קבלה כדברי תורה ואינם צריכים חיזוק", וע"כ כד' רנ"ג דלפי שאינם כתובים אי"ז כד' קבלה אלא כדרבנן.

(ובאמת י"ל מה שייך תקנת מבוי למושג 'עירובין', דלכאו' עירוב זה תחומין או חצירות, אבל מבוי זה מחיצות ורשויות. וכמבוי' גם בדעת הר"מ דבהל' עירובין כלל רק חצירות ותחומין, ודיני מחיצות כ' בהל' שבת. אמנם ליש' דגמ' להלן ו, א "כיצד מערבין דרך רה"ר", וליש' דרבנן שם הוא "אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך", ומבוי' דעשיית מחיצות או לחי' גם היא בגדר עירובין. ולש' האו"ז בסי' קי על קורה "דבנמוך מעשרה טפחים לא מיקרי פתח ולא מהני ביה עירוב". ובפס' הרי"ד בשבת ו, א כ' "מבואות שאינן מפולשין עיריבו מותרין לא עיריבו אסורין. פי' האי עיריבו משמ' שיתופי מבואות, ומשמ' נמי תיקונו בלחי או קורה, שגם הוא יקרא עירוב, כדתנן אין מערבין רה"ר בכך". אבל עי' רשב"א ו, ב דהא דאמרו אין מערבין רה"ר בכך אין הכוונה לעשיית המחיצות אלא להיתר ע"י כיכר, והיינו דנקט בפשיטות דאין עשיית מחיצות עם לוק' בכלל

דלגבי זה חוד הפנימי גודר, ורק מדרבנן הלחי מהני כנגדו ע"י חוד החיצון (או היכרא מלבר), ומה"ט הזכיר הר"מ דקולת הלחי היא מפני שמדאו' בג' מחיצות אף דל"ה רה"י מ"מ מותר בטלטול.

כ' הרשב"א "ודוקא בשהכשרו בקורה בין למאן דאמר קורה משום היכר בין למאן דאמר קורה משום פתח דלמעלה מעשרים ליכא היכר וכן לא מצינו פתח יתר מכשיעור הזה, אבל בלחי לא איכפת לן בין שארוך יותר מעשרים בין שאינו דלא שייך ב"י חד מהני טעמי, ואפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה". והאחר' דנו בזה אי בלחי איכא חיסרון כמה שהמבוי גובהו למעלה מכ', אבל עכ"פ הראשונים כאן נקטו דחיסרון דכ' הוא רק בקורה. ובהמשך כ' הרשב"א "קשיא מאי שנא רחב מעשר דנקט הא הוי מצי למימר והרחב מעשר או גבוה מעשרים אם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט והוה משמע דאכולהו קאי בין לגבוה בין לרחב, וצורת פתח ודאי אפילו אנבוהה נמי מהניא כדאייתא בברייתא לקמן גבי הרחב מעשר, וצ"ע". והנה בחי' הר"ן תי' ע"ז "י"ל דאגובהא לא צריך למימר דצוה"פ היא קורה ושני לחיין, והא כתיבנא לעיל דכל שהכשרו בלחי לא מפיסיל משום גובהא, והא דאצטריכין למימר בגמ' דאגובהא נמי מהני צורת פתח, כבר תירץ ר"ת ז"ל דלמבואות מפולשין איצטריך דבעינן בהו צורת פתח", וכ"ה בחי' תלמיד הרשב"א. וצ"ע א"כ מה ק' להרשב"א דהא פשיטא דצוה"פ מהני גם בלמעלה מכ' עכ"פ מדין לחי שבצוה"פ, ומה גם הוצרך להביא ע"ז מלקמן דמהני צוה"פ בלמעלה מכ' והא ל"ג מכל לחי. ואולי כוונתו על מפולש דל"ס ליה בלחי, וכת' התוס' לקמן יא, א. ועי' בחי' הנצי"ב (וכן הרעק"א בתש" מ"ק סי' לה) מה שדקדק מד' רש"י דצוה"פ בעי לדיני ותנאי לחי.

בענין 'מבוי דרבנן'

גמ' סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא. פירש"י סוכה דטעמא דידה דאורייתא כדאמרינן התם מלמען ידעו דורותיכם. ויל"ע דהתם איכא כמה דעות בגמ' בטעם הפסול דלמעלה מכ' ומה הוצרך רש"י כאן ליכנס בפלוג'. (ובס' הנר נראה דקרא דלמען ידעו אזיל כאן אחיובא דסוכה ולא אפסולא דגבוהה). והנה באמת דרכו של רש"י דכל היכא דכתיב בגמ' על דבר שהוא מדאו', טרח ומייתי לה מקרא. דוג' לזה ד' רש"י בגיטין י, א "דהא כיון דבטיל משלח לשליחותיה דשליח נמצא שאינו שלוחו ואין כאן גירושין כלל והיינו דאורייתא דרחמנא אמר ונתן בידה וזה לא נתן לא הוא ולא שלוחו", או בשבת קמ"ה, א "דבר תורה - כלומר אסרה תורה מלאכה ודריכת זיתים וענבים הוא דהויא מלאכה, אבל שאר דריכות לאו אורחייהו בהכי ולא מלאכה ניהו". וה"נ טרח רש"י להביא פסוק לפסול סוכה למעלה מכ' אמה. (ואכתי ק' למה הביא קרא זה, ולא קרא דסוכה תהיה לצל או שבעת ימים לאפוקי מדירת קבע, כהנך טעמים דהתם. ועי"ש שפ"א דעכ"פ הטעם דהוי כלול של תרנגולין אינו מדאו', ואי"ז יישוב על לש' פסולה).

והנה להלן יא, ב אמר' למימרא דקא סברי בית שמאי ארבע מחיצות דאורייתא, ופירש"י "ארבע מחיצות דאורייתא - הלכה למשה מסיני היא במחיצות, דבציר מארבע מחיצות לא הוי רה"י", והיינו דכאן באמת אף דאמר' דאו' מ"מ אין לזה מקור מפו' בקרא, אלא הוי הלמ"מ. (והיינו דכשאין מקור בקרא טרח רש"י לפרש דהוי הלמ"מ. וכע"ז גם נדה טו, א בוסתות דאו', ובברכות יט, ב, ובחולין כ, א ועוד. ולהלן ד, ב כ' רש"י "דבר תורה - הלכה למשה מסיני בתורה שבעל פה"). אלא דבאמת בפ"י ר"י מלוניל שם מבוי' דהוא ס"ל דהא דאמר' 'דאורייתא' הכוונה היא ליותר מאשר הלמ"מ (ועכ"פ יותר מאשר האי הלמ"מ הנקראת לפעמים גם 'דרבנן' וכדלהלן). ז"ל שם "דסבירא להו לבית שמאי דאסור לטלטל בלא ארבע מחיצות שלמות מן התורה ואתא הלכתא למשה מסיני דקי"ל דמחיצות הלכה למשה מסיני ואוקימתיה לרביעית אלו"ק. ובית הלל סבירא להו דמן התורה סגי בשלש מחיצות ואתא הלכתא להוסיף גם הרביעית או בלחי משהו או בהיכר מחיצה אע"ג דלאו מחיצה היא". ביאור דבריו דבהא נחלקו ב"ש וב"ה, לב"ש עיקר הדין תורה הוא להצריך ד' מחיצות והלל"מ גרעה קצת למחיצה רביעית דסגי בלוק', אבל בחד מינייהו ודאי ל"ס, ואילו לב"ה עיקר הדין הוא ג'

בבתיא וישתתפון בדרתיהון בגין למיטיא מדין לדין. (ולש' הגמ' בכמ"ד 'שכחו ולא עירבו', משמע קצת שיש דין לערב ואי"ז עיצה בעלמא). וע"ע ביאור הרי"ף לרס"ג ל"ת קעט.

קורה משום פתח

אמר רב יהודה אמר רב חכמים לא למדוה אלא מפתחו של היכל ורבי יהודה לא למדה אלא מפתחו של אולם. יל"ע בדעת רב האם אמר כאן דין מוקדם ללו"ק, והיינו דיש שיעור פתח שעליו מועיל לו"ק, ויתר מכאן הפירצה היא כ"כ דכבר ל"מ בה לו"ק. (אם מטעם התקנה דכבר דמי ביותר לרה"ר, ואם בגדר התקנה דהצריכו סתימה מעלייתא כרה"י גמורה). או דדין קורה עצמה קמ"ל דלהכי בעי שתהיה בתוך כ' כיון דענינה של קורה הוא למישוי צורת פתח. דהיינו דהא דנחלקו בגמ' אי קורה משום היכר או משום מחיצה האם י"ל דאי"ז שייך כלל לד' רב, אלא אחרי שיהיה שם פתח בפחות מכ' וכו' בעי' לו"ק מדין היכר או מדין מחיצה, או דרב הוא ג"כ דעה בזה, והיינו או שזהו מ"ד משום מחיצה והיינו למישוי פתח, או דדעה שלישית יש כאן דקורה לאו משום היכר ומחיצה אלא משום פתח. ואם רב זה דבר מוקדם, יוצא דהקורה עבד ב' ענינים, הא' שיעור פתח והב' מחיצה או היכר דקורה, ואילו אם ד' רב הם פ"י בדין קורה, הב"י הוא דלהכי בעי' קורה למעט המבוי מגובהו ולתחום אותו בשם פתח ובתוך כ'.

והנה בד' הריטב"א בסוג' מפו' דרב הוא טעם ג' בדין קורה, ז"ל "דקסבר רב דטעמא דקורה במבוי כדי לעשותו פתח", וכן להלן ג, ב כ' הריטב"א "ובודאי דסוגיין כולה רהטא כמ"ד קורה משום היכרא או משום מחיצה דאלו כפתחו של היכל כסברא דרב פשיטא דלא מפסיל דהא היכל בחללו היו עשרים אמה". ואף בד' הרשב"א נראה כן שכ' כאן "ודוקא בשחששו בקורה בין למאן דאמר קורה משום היכר בין למאן דאמר קורה משום פתח דלמעלה מעשרים ליכא היכר וכן לא מצינו פתח יתר מכשיעור הזה, אבל בלחי לא איכפת לן", וכן להלן ה, א כ' "קורה משום מחיצה. וחודו החיצון סותם, והראב"ד ז"ל פ"י משום מחיצה משום פתח", והיינו דנס' אי רב דמשום פתח ומ"ד משום מחיצה חד הוא, או דג"ז יש כאן ב' אופנים בהעמדת ענין הקורה, אבל הא מיהא דאין ד' רב יסוד מוקדם לשם פתח דעליו מהני לו"ק כל חד כדאית ליה. וכן התוס' בסוג' כ' דבמשכן ל"ה פתח כיון דל"ל גיפופי, והכא במבוי הפרוץ במילואו הא מהני קורה ליחשב פתח, ומבוי דהקורה עצמה מהני לזה אפי' שלא היה כאן שם פתח מוקדם, וע"כ נמי דחיסרון הקורה בלמעלה מכ' הוא במעלת הקורה ולא חיסרון בשם פתח המוקדם לדין קורה. ובדף ג, א נקטו התוס' דרבה דס"ל קורה משום היכרא ובסוכה נמי הטעם תלוי בהיכר, ע"כ הוא נצרך לצרי' בגמ', ולא תי' התוס' דשיעור כ' אמה כאן הוא בגדרי פתח ולא בגדרי היכר, אף שהקורה עצמה ענינה הוא להיכר.

אמנם הרעק"א בסוג' הק' "קשה לי דלרב דאין טעם הפסול משום דליכא הכירא דלמעלה מכ' לא שלטא ביה עינא אלא דילפינן מהיכל דעד עשרים מקרי פתח ויותר מעשרים לא מקרי פתח, א"כ גם לחי לא מהני, כמו דלא מהני לרחב מעשרה משום דלא הוי פתח". (וצ"ע מנא פשיט"ל באמת דלרב מהני קורה במבוי הגבוה מכ', ואפי' אליבא דאמת הרי פשטות לש' הר"מ והטור דל"מ לחי במבוי הגבוה מכ' וכמו שהאריכו הפוס'. ועי' בפ"י הר"ח במתני' דג"כ נראה דיש לפרש המשנה באופן שאי"ז דין מסויים בקורה, אלא דמבוי הגבוה ע"כ צריך קורה דאף לחי ל"מ). ומבוי דנקט דד' רב אינם גדר בדין הקורה לאשוויי פתח, אלא דין מוקדם בעצם שם ושיעור הפתח, דביותר מכך ל"מ קורה וכמו"כ הק' דלא יועיל לחי, אבל אם אי"ז אלא גדר בדין הקורה מאי שיאטיה דלא יועיל לחי למבוי גבוה. (ויכתן דאי"ז שייך לנידון הנ"ל, דמ"מ הק' הרעק"א דכמו דהקורה ל"מ במבוי גבוה ליתן שם פתח, ה"ה דלהכי לא יועיל לסיים ולהגדיר את ג' המחיצות דרך דין לחי, כיון דהמבוי פרוץ כ"כ בפירצה גבוהה). והראשונים שנקטו בפשיטות דלחי מהני במבוי גבוה, ודאי אזלי כשי' דרב ס"ל דין מסויים בקורה דאינה מועילה למעלה מכ' כיון דאינה עושה כן פתח, וממילא דזה ל"ש בלחי. וכן עי' בגאו"י שהוכיח מד' הגמ' לקמן ח, ב דרב עצמו מצי סבר קורה

'עירוב'. ולישנא דהבה"ג הוא "וצריכה מתא למיעבד לה עירוב הדר הודרנא בחבלים או בצוה"פ וכו' ואע"ג דתלו לה ערובה למתא כולה, צריכין אינשי דמתא לערב בפתח", ועי' גם באר"ז ס' קסד בשם ס' בשר ע"ג גחלים שכ' כע"ז, וכן מצינו עוד בד' הראש'. ולכאור' הביאור הוא דשלמה תיקן דכדי שיהיה היתר טלטול צריך גדר רה"י מושלם, ע"י מחיצות יתירות וע"י עירוב דיוורין לעשותן א'. ויל"ע במה שמצינו בגמ' דהאיסור לטלטל ולהוציא בלא לו"ק וכד' נקרא 'אסור להשתמש', דאולי זה עצם גדר האיסור, ולא דמי לאיסור טלטול והוצאה דאיכא מדאו'. ומצינו בשבת קכד, א היתר של טלטול מן הצד בהוצאה מבית לחצר. ועכ"פ לענין לישנא ד'עירוב' גבי חצירות ותבשילין עי' מש"כ הריטב"א בביצה טו, ב).

אמנם הסמ"ג כ' "נראה לי מתוך דברי רב יהודאי גאון כי בימי ירמיה הנביא לא שמרו גזירת שלמה המלך לערב בחצרות ולשתף במבואות אלא היו מוציאים בלא עירוב ומתוך כך היו מביאין מן העיירות שסביבות ירושלים כל מיני משא מבתיהם דרך סרטיא שמעיר לעיר שהיא רה"ר ומביאין אותן משאות בשערי ירושלים ולכן כשהזהיר ירמיה על גוף האיסור של תורה הזהיר גם על גזירת שלמה שלא להוציא שום משא אף מן הבית לחצר אלא אם כן עירבו וזהו לשון הנביא כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשארו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים זה גוף האיסור של תורה, ואחר כך אמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת זו גזירת שלמה המלך כי לבני ירושלים היה מזהיר, וכבר אמרנו כי מן התורה מותר להוציא מן הבתים לרחובות ירושלים אלא ודאי על גזירת שלמה הזהיר מפי הגבורה שעל ידי שעברו גזירתו באו לגוף האיסור של תורה", ולפ"ז הנך דברי קבלה ה"ה כתובים.

ובתח"ד הסמ"ג שם הביא תש' רה"ג בטעם הדבר למה עד שלמה לא נהגו עירובין, וז"ל התש' בשלימותה "על דבר ששאלתם לענין עירובין ונט"י שלמה המלך תקן עירובין וידים כו' וכי לא היו נוהגין ישראל בהם קודם שלמה תינח עלינו לשבח תקנת יהושע שהיו קודם בח"ל ועכשיו נכנסו לארץ מקום מכוון לנגד כסא הכבוד והוצרך לתקנו ודאי כך הוא הענין מורה לכך אבל עירובין היאך לא היו נוהגין קודם. תשובה ודאי כך הם הדברים אבל כל אותם השנים שהיו ישראל טרודין במלחמות ובאויבים ובכמה מיני צרות לא היה להם פנאי למדוד בין עיר לעיר ולתקן פתח מבואות ולהניח עירובין שהיה להם במחנות ולא נהגו בעירוב כי במחנה הם פטורים כמו ששינוי ד' דברים פטורים במחנה מביאים עצים מ"מ ופטורין מנט"י ומדמאי ומלערב וכשעמד שלמה שנאמר בימיו יהודה וישראל רבים כחול הים כו' תקן להם ידים ועירובין שלא נהגו ישראל מוקדם עד אותו זמן", הרי דתקנת שלמה אזיל גם אלוק, אבל נ' דאזיל גם אתחומין "למדוד בין עיר לעיר". ובהשג' הרמב"ן לסה"מ צ שורש א כ' "וכן לשון ההגדה ברות ונעמי תפשו להם כל המצות שאין הכוונה אלא שאמרה לה סכום המצות כולן כדי שתפרוש. או שיחשבו שאמרה לה ברוח הקדש אפילו מצות העתידות להתחדש כמו שאמרו מפקדין תחום שבת (עי' יבמות מז, ב). והיא מצוה מדבריהם. ואני חושב שהיא תקון שלמה ובית דינו מכלל עירובין". (וע"ע רש"י יהושע פ"ג פ"ד, וחי אדם כלל עו).

עוד מצינו במדרשים, (מדרשי הראש'), במדרש לקח טוב פ' בשלח כ' "והכינו את אשר יביאו. את אשר יאכלו לא נאמר, אלא את אשר יביאו, מיכן לעירובי חצרות מן התורה, שיערב אדם מערב שבת בפת או בשום מאכל, כדי שיתלטל מבית לבית ומחצר לחצר", (ומש"כ 'או בשום מאכל' צ"ע דהא לע"ח בעי' דוקא פת וכדאי' שם אח"כ דאין מערבין ביין), ובמדרש שכל טוב שם כ' "ורבותינו דרשו והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. את אשר יאכלו לא נאמר, אלא את אשר יביאו, כלומר יכינו ביום הששי במבואות ובחצרות תיקוני לחיים וקורות וצורות פתחים ועירובים ושיתופים להתיר להם את אשר יביאו ביום השבת מרשות לרשות", עוד שם "אפילו במבוי גופיה אסור לטלטולי ד' אמות אלא א"כ עירבו, שנאמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת. ומנלן דעירוב מתיר, דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו", וכן בתיב"ע שם "ויהי ביומא שתיתאי ויזמנון מה דייתון לקמיהון למיכל ביומא דשבתא ויערבון

דרב אינו מדאו', והראיה דהרי גבי כלאים מהני צוה"פ יותר מי', וא"כ מה תי' כאן דהתם איירי ביותר מי', והרי בדאו' ליכא נפקו' בזה גם לרב. וגם מהתי' שכ' דהוי מן הצד ק', דלענין כלאים מהני מן הצד, ותתקיים ראית התוס' דע"כ דל"ה פסולא מדאו', וא"כ אכתי תיקשי דמדאו' שאני פתח החצר וכו'. ולכאו' צ"ל דאף אם א"א דה"ג או צוה"פ של יותר מי' או מן הצד ל"ה פסולא אלא מדרבנן, מ"מ החיסרון בזה מצ"ע הוא מדאו', אלא דעכ"פ אי"ז פוסל ומעכב, אבל כדילפי' מפתח המשכן שיעור פתח אין להק' דהתם היו עמודים, כיון דלא מסתבר לתלות בהך עמודים את ה'שם פתח', וכן אין להקשות דהיה שם צוה"פ, דכיון דאי"ז צוה"פ כהלכתה דהוי מן הצד ויותר מי', מסתבר דאין שם פתח ההיכל תלוי בזה. אבל בתו"י להלן יז, ב כ' "ואפשר דדוקא בפשוטין דרחבי' אמה לא אמרי' מדאורי' דלא א"א ומבטל ליה דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מס' דא"א ומבטל להו מדאורייתא". (ואולי ס"ל דא"א דה"ג אם אינו מדאו', אין טעם שיהיה לזה שורש ונפקותא בדאו', משא"כ פסולא די' אמות או מן הצד בצוה"פ).

ובחזו"א בסי' קיב סק"ה כ' "והנה קשה מנ"ל לחלק בדין אוריא דה"ג ודה"ג מאמה לפחות מאמה, והריטב"א כתב דד"ט דהוא שיעור חשוב בעלמא אינו מתבטל מה"ת, ומיהו נראה דכמו דפסי ביראות הלכה, דהא אמרה תורה גדור רובא, והכא בפסי אמה חשיב רה"י בפרו"מ, ה"נ שיעור עשר אמות לר"מ וי"ג ושליש לר"י הלכה, או שנמסר לחכמים שיהיו באופן הניכר גדרן ור"מ קבע עשר ור"י קבע י"ג ושליש, אבל לא מסתבר שמה"ת מרחיק כמה דבעי, כיון דפרוץ מרובה, וא"כ פשוטין ג"כ הלכה, והלכך מהני מה"ת, ולק' להו אלא דראוי לחכמים להחמיר, ולזה כתבו דהקילו בעולי רגלים, ולזה קשיא להו לת"י דהא דין פסי ביראות אף בלא באר והוא רה"י מה"ת וכדאמרו כ' א', וא"כ חצר המשכן נמי לא גרע מפסי ביראות שהרי היו לה ג' מחיצות שלמות דרום צפון מערב, ובמזרח היה ט"ו קלעים מימין וט"ו משמאל, הרי כאן פסין בכל ד' זוויות, וא"כ ראוי למחשב עמודי הפתח כפשוטין ומה ראי' מכאן לפתח כ' אמה, ולזה תירצו שלא היו רחבן אמה".

עוד יש ללמוד מד' התוס', דאמרי' א"א דה"ג לבטל העמודים אפי' באופן שיש עומ"ר מהצד השני על כל א' מהאיריין. דהרי הקלעים היו ט"ו אמה, והמרחק עד העמוד היה רק י' אמות, וכן מן הצד השני, וע"כ דאף בכה"ג אמרי' א"א דה"ג וכו'. (ועצם הנידון יש עליו כמה ראיות ונת' בסוג' לקמן ותליא בפ"י ד' הרשב"א שם, ועי' במכתבי החזו"א להגרא"פ). אמנם באגרו"מ ח"ב סי' פט כ' "אך לכאורה יקשה ע"ז מתוס' דף ב' ד"ה בין שהקשו איך רצה למילף מפתח שער החצר דרוחב פתח יהיה עשרים א' ג' עמודים היו עומדין ברוחב הפתח ונשאר רק ה' אמות לפתח, ותירצו משום דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, אלמא דאף דהיה שם מחיצה ארוכה של ג' אמה שהיה שם עומ"ר דל' אמה שמרובה על כל הפתח ומ"מ מתבטלין עומד דהעמודין שבתוך הפתח מצד האיריין שבפתח. אבל נראה לחלק דהתם שהעמודין לא נעשו למחיצה, דהא כל הכ' אמה נאמר בקרא שהוא לפתח, ורק לצורך המסך שיהיה על מה לתלותו נעשו העמודין שהוא לצורך הפתח ולכן לא שייכין העמודים למחיצה הארוכה, אך אם לא היה דין בטול על העומד מצד האיריין שמהצדדים, הרי מצד עצמן הן עומדין וליכא כ' אמה רוחב לפתח אחד אלא ד' פתחים של ה' אמות הן, אבל כיון שיש דין בטול על העומדין שבין האיריין הוא פתח אחד של כ' אמה. אבל היכא שלא נעשה העומד לצורך הפתח הוא מכלל המחיצה, וכיון שמצד דין המחיצה שעליו הוא עומד לא מתבטל מצד האיריין כדכתבתי".

תוד"ה בין לרבנן. "ואע"ג דבפרשת במדבר סיני מצינו דאיכרי נמי פתח סתמא אין לחוש הואיל ובשאר מקומות איכרי פתח שער וכענין זה מצינו בהקומץ רבה דקאמר מצינו ימין שנקראת יד דכתיב כי ישית אביו יד ימינו ואידך יד ימין איכרי יד סתמא לא איכרי ואע"ג דבתר הכי כתיב ויתמוך יד אביו". וצע"ק דל"ד להתם דכתיב יד אביו בסמוך להא דכתיב לעיל מינה כי ישית אביו יד ימינו, אבל הכא זה כתיב בשמות וזה בבמדבר ואיכרי שם פתח בסתמא. (ועי')

משום היכר או משום מחיצה, וע"כ דלא קאמר הכא טעם חדש בדין קורה דהוי משום פתח. ועי' חזו"א סי' קיב. (ואמנם אף הרעק"א שהק' דלא יועיל לחי במבוי גבוה, וכמו שלא מועיל לחי ברחב, הרי לא דן שלא יועיל עומ"ר במבוי גבוה כמו שלא מועיל עומ"ר על פירצה רחבה מי', דכפה"נ לגבי ענין עומ"ר ודאי הוא דרק רוחב הפירצה מגרע ולא גובהה, משא"כ בלחי לקו' הרעק"א).

ובאמת נראה דהטעם שמיאנו הראשונים לפרש דד' רב הם אינם ביאור בעצם דין קורה אלא דין מוקדם דבעי' פתח, ותחת זה פי' דרב ס"ל דלחי משום קורה, ההכרח לזה הוא דהרי כ' התוס' דבלא גיפופי ליכא שם פתח, וא"כ כל מבוי מכיון שהוא פרוץ במילואו ברוח רביעית הרי אין לו שם פתח, וע"כ ל"ש לומר דהקורה מתירתו מצד היכר דסו"ס אין כאן פתח כפתחו של היכל ואולם, ועכצ"ל דהקורה עצמה היא הנותנת שם פתח, ובכך היא מועילה לתיקון המבוי דעי' נעשה המבוי לבילתי פרוץ ברוח רביעית, דהא יש לו בה פתח. ובאמת אף פשוטו ד' הגמ' כן הוא דרב אמר מפתחו של היכל ורנב"י אמר משום היכרא, והיינו דרב פליג אהא דאמר רנב"י דקורה משום היכר. אלא דרש"י פי' באופ"א קצת, ד"ל "קורה לרבנן טעמא מאי - בעו תוך עשרים אמה. משום היכר", כלומר דבעצם דין הקורה שמא לא נחלקו רב ורנב"י, ולא נחלקו אלא על טעם פסולה למעלה מכ' אמה. (ואמנם בד' הרשב"א - ולשי' הנ"ל - מבוי דלא פי' כרש"י, אלא דטעם כל עיקר דין קורה הוא מדין היכר כדקאמר רנב"י ולא רק פסולא דלמעלה מכ', דהרי דייק מד' רנב"י דר"י פליג על דין היכר והוא גמר מפתחי מלכים, ואין כל דיוק כזה אי נימא דרנב"י רק קמ"ל את טעם פסול קורה למעלה מכ' דעי' ודאי פליג ר"י מאיזה טעם שיהיה). ואמנם במתני' פירש"י מבוי שהוא גבוה כלומר קורה הגבוהה, דיש ללמוד מכאן דלעולם לחי מועיל, (ולעומת פי' ר"ח דמבוי גבוה היינו המבוי עצמו, ותקנתו רק ע"י שימעטנו בקורה), אלא דאי"ז סתי' לומר דרש"י נקט בדעת רב כהבנת הרעק"א וגאו"י, אבל לא פי' מתני' בסתמא אליבא דרב.

ב, ב

תוד"ה בין לרבנן. אע"ג דג' עמודים היו עומדים ברוחב הפתח כדמוכחי קראי מ"מ אתי אור' דה"ג ודה"ג ומבטל ליה כדאמר לקמן. ולכאו' מוכח מד' התוס' דדין א"א דה"ג הוא מדאו', ואילו ברפ"ב כ' הראש' דאינו אלא מדרבנן, אלא דמבוי בראש' שם דרק בשיעור ד"ט ל"א א"א מדאו' אלא רק מדרבנן, וי"ל א"כ דהעמודים כאן היו פחותים משיעור ד"ט, ובכה"ג א"א דה"ג וכו' מדאו'. ואכתי תיקשי לשי' הרשב"א יט, ב דא"א דה"ג הוא מדרבנן בכל אופן, דא"כ ק' קו' התוס' דהרי היו עמודים ברוחב הפתח. (והחזו"א הוכיח מד' התוס' כאן דאמרי' א"א דה"ג על קנים של צוה"פ, ולא מחשבי' ליה כסתום, ולכן גם לפי רב יש חיסרון בצוה"פ כיון שהיא יותר מי'. ויש לדחות דהרי בדיבור שאח"כ כ' התוס' עוד "וא"ת מאי פריך שאני פתח החצר דהוה ליה צוה"פ שהכלונסות היו על גבי ווי עמודים שהקלעים תלויים בהן וי"ל דאמר לקמן דצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום", וי"ל דאיירי בהאי מן הצד שהקנה העליון אינו עומד על אותו חלל שיש עליו את המזוזות, וכה"ג דין הסתימה של הצוה"פ הרי אינו נמצא באותו מקום שיש בו את הקנים, ושפיר י"ל דא"א דה"ג וכו', אבל צוה"פ העשוי כהלכתו והוי כסתום במקומו, י"ל דכזה ל"ש א"א דה"ג כיון דהאורי הוא כסתום. והתוס' בתי' השני שם דאזיל כרב, י"ל דל"פ על המציאות של מן הצד, אלא כ' תי' נוסף אפי' אם מן הצד היה כשר, וכעיקר דינו מדאו'. ובסוג' שם נת' דד' הראש' דל"א א"א על קנים של צוה"פ אינם סותרים להוכחת החזו"א מד' התוס' כאן, כיון דהראש' תלו דבריהם בהדיא במאי דקי"ל דלא כרב, ומהני צוה"פ יותר מי' ומה"ט ל"ה כאור' לענין ביטול העומד).

ובד"ה ואיבעית אימא כ' התוס' "וא"ת מאי פריך שאני פתח החצר דהוה ליה צוה"פ שהכלונסות היו על גבי ווי עמודים שהקלעים תלויים בהן וי"ל דאמר לקמן דצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ועוד דלא קשה מידי דאליבא דרב קיימינן ורב תני צריך למעט אע"ג דאית ליה צוה"פ". ודנו האחרו' (עי' משכנו"י סי' קכג ומהרש"ם ח"ח סי' נט), דהרי שי' תוס' (לקמן ו, א, וכן כב, א) דדינא

ג, א

אלמה אמר רבי אילעא אמר רב רחבה ארבע אע"פ שאינה בריאה ואם יש לה אמלתרא אפילו גבוהה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט. והנה לפירש"י נפקא דלמסק' לא רב קאמר להך דינא דאמלתרא אלא מתניתא היא ופלוג' תנאים כהמסק'. ואמנם היה מקום לומר דאחרי שמצינו בזה פלוג' תנאי שוב י"ל דרב קאמר לה לדינא דאמלתרא, אלא דאי"ז ק' לשי' דרבנן למדו מפתחו של היכל וכו', כיון דפליגי בזה תנאי. אלא דא"כ כל הך סוג' דשו"ט אליבא דרב בגדר מה שלמדו מפתחו של היכל וכו' כ"ה לפי מה שביאר רב ברבנן דמתני' וברייתא, דשם פליגי ר"י ורבנן גם ברוחב, ושם ל"מ אמלתרא וכו' כל הנפק"מ, אבל רב עצמו ס"ל דמהני אמלתרא ולא ס"ל כילפו' דפתחי אולם והיכל. ול"מ כן. אמנם ע"י ברא"ש שהעתיק דינא דאמלתרא משמיה דרב. וכך הוא פשטות הסוגיות דשי' רב הוא להחמיר בצוה"פ ביותר מ"י, אם מחמת קלישות צוה"פ, ואם מחמת חומרת פירצה י'.

והנה מדלא מקשי' בגמ' בפשיטות, דאם טעמא דכ' אמה הוא כד' רב דילפי' מהיכל ולא מטעם היכר, אין טעם דאמלתרא תוסיף בזה את שם הפתח, אלא מקשי' רק דהא היכל אמלתרא הוא ליה ואפילו הכי עשרים אמה הוא דגבוה, משמע דבאמת יש משמעות לאמלתרא גם ליצירת שם פתח. ולהלן יא, א אבע"ל נמי אי מהני אמלתרא על רחב מ"י אמות, וע"כ דאמלתרא מועיל בעצם קביעת שם פתח. (וע"י גאו"י ושפ"א). אמנם הב"ח בסי' שסג כ' (בהא דפסקי' שם דל"מ אמלתרא ברוחב) "בכל ענין לא מהני לרוחב דאמלתרא לא מחשיב ליה פתח ליתר מעשר רוחב שהוא חשוב פרצה אלא דגבוהה יותר מעשרים דלא שלטא ביה עינא קחשיב אמלתרא דליסתכלו בקורה והכי מוכח בסוגיא דברישי עירובין פריך לרב דאמר לרבנן מפתחו של היכל גמרינן דגובה פתח עשרים אמה אלא מעתה לא תהני ליה אמלתרא דליחשב פתח", וע"כ דאדרבה מכאן משמע דאין הכרח אלא מחמת דבהיכל אמלתרא הוא ליה.

בפי' הר"ח כ' "אלא מעתה ליבעו תיקרה מעליא כי היכל ולא תיהני צוה"פ דהיינו קנה מיכן וקנה מיכן על גביהן ופרקינן שמועה זו דרבנן ילפי' לה מפתחו של היכל". ונראה דכך הי' גיר' בגמ', אמנם צ"ע בקו' זו למה אי"ז ק' על עיקר דין מבוי דלא יועיל לו"ק בלי תיקרה, ולמה הק' כן רק על הא דמהני צוה"פ, וכן ק' דלא נזכר בד' הר"ח תי' לזה. ונראה דכך פי' הר"ח את קו' הגמ' דלא תיהני ליה צוה"פ, והיינו דל"ס בזה אלא בעי' תקרה.

שי' הרשב"א בחי' כאן ובעבוה"ק דקורה הרחבה ז' שלטה בה עינא, כיון דהכתלים מגיעים לה וכדאמרי' הכי לגבי סוכה. אמנם בחי' הר"ן כ' ע"ז "אני חושש לומר דכיון דאין דרכה בכך אלא בטפח בלבד לא פלוג בה רבנן". והמאירי כ' "ואני תמה א"כ היאך נשמט התלמוד מלהזכירם אלא שזו של סוכה אני מפרש בה שמתוך נויין שבה אדם נותן עיניו בכותל ואינו מפסיק בהבטתו עד שיראה את כולה". (וקצת מקור מכאן לנידון האחרו' באמלתרא אי מהני להכשיר סוכה גבוהה מכ' אמה. והפוס' דנו כן גם גבי נרות חנוכה). וכן הריטב"א בריש סוכה כ' "דוחק הוא לומר דשאני התם שאין הקורה רחבה אלא טפח", וחילק באופ"א בין סוכה לקורה. (אבל בחי' כאן כ' כהרשב"א "דבקורה כיון שאינה רחבה אלא טפח לא מהני כלום הגעת הכותלים"). וגם בס' הבתים ש"י סי"ג פליג על הרשב"א. אמנם בביאור"ל סי' שסג סכ"ו פסק (מהא"ר) בסתמא כהרשב"א.

לרבנן קורה טעמא משום היכרא

רב נחמן בר יצחק אמר בלא רב מתנייתא אהדי לא קשיין לרבנן קורה טעמא מאי משום היכרא והאי דקתני יתר מפתחו של היכל סימנא בעלמא. והק' הרשב"א "תמיה לי דהא משמע דלרב נחמן נמי ר' יהודה מפתחי דמלכים גמר דהא מדקאמר קורה לרבנן משום היכר משמע דלעולם לר"י כדקאמרינן מעיקרא וכיון שכן אי תנא גבי מבוי הוה אמינא במבוי הוא דפליג ר' יהודה אבל בסוכה מודה להו לרבנן". והנה הרשב"א דקדק את עיקר הנחתו דר"י גמר מפתחי מלכים גם לשי' רנב"י, מלש' שאמר דטעמא דקורה לרבנן הוא משום היכר, ומשמע דבשי' ר"י עדיין קיימי' כד' רב לעיל, אמנם

קהלת יעקב לשון תורה אות ד. וע"ע תוס' מנחות לז, א ורעק"א שם ואגרו"מ ח"ד סי' יא).

תודה עד ארבעים וחמשים אמה - "אין להקשות השתא נ' שרי מ' מיבעיא דאיכא למימר מ' ונ' כדאמרי אינשי". וע"ע בריטב"א. אמנם י"ל עוד דאי הוי אמרי' עד נ' אמה אכתי איכא למימר דקאמר גוזמא כבר קפרא, ולעולם ס"ל לר"י רק עד מ' אמה, ומפתחו של אולם, לכך קאמר מ' ונ' והיינו דלא רק מ' כפתחו של עולם אלא גם יותר מכך נ' אמה.

תודה אלא מעתה. האי פריך שפיר דלא תהני ליה צוה"פ דאי הוה קרוי פתח אף כשגדול ביותר ע"י צוה"פ היה לו לעשותו שוה לאולם. והק' הרעק"א "הא באמת גם דלתות היו דמהני ודאי ביותר מעשר, והיה אפשר לעשותו שוה לאולם, וע"כ מטעם אחר הוא וא"כ אין ראייה". וצ"ע דהרי כן ילה"ק על עיקר ד' הגמ' דמנ"ל שיעור פתח י' וכ' אמה הא שאני התם דהוי דלתות. ובשלמא לגבי צוה"פ ואמלתרא הא שי' רב דל"מ על יותר משיעור פתח, (והיינו דצוה"פ ל"מ לסגור יותר משם פתח, עכ"פ לגבי דין המבוי שהוא צריך סתימה ופתח), וכמו שתי' התוס' לעיל דלא משני שאני אולם דה"ל צוה"פ משום דאליבא דרב קיימינן, אבל דלתות ודאי מהני גם לרב וכמבוי' בגמ', וא"כ איך יש ללמוד מינה שיעור פתח י' וכ'.

וע"כ צ"ל (וע"י אבנ"ז או"ח סי' רעג ושפ"א כאן, וכ"ה בלש' תור"פ. וע"ע חזו"א סי' קיב סק"ב), דלתות שאני דאין בכוחם ליתן שם פתח על פירצה הגדולה משיעור פתח, אלא בכוחם לסלק את הפירצה דמשוי ליה כסתום, וממילא דאכתי איכא למילף שיעור פתח ממקדש אף דהיו שם דלתות. (וכן צ"ל על מה שהיה במקדש גם לחי וגיופופי, וזה מהני גם בגבוה מכ', וצ"ל דלחי מהני כמחיצה ליחשב סתום, אבל לא ליתן שם פתח. וע"י תור"פ שתי' דלחי ל"מ על חיסרון של גובה, ולכאור' זה כוונתו דאת החיסרון שיש בשם פתח מחמת הגובה, הלחי לא יכול להשלים). ורק דהק' בגמ' ליבעו דלתות דמ"מ מנא תיתי דפירצה קטנה יכולה ליחשב פתח אם אין בה דלתות, דאולי שם פירצה יפקיע שם פתח, ולכן ליבעו דלתות להפקיע שם פירצה, ורק אז הדרי' לכללי שיעור פתח. אבל ביותר משיעור פתח אף דהוי סתום ע"י דלתות, מ"מ לא הדר ליחשב 'פתח'. (ולש' הרשב"א הוא דלרב "צורת פתח לא מעלה ולא מוריד אלא כדלתות דהוו ביה ולא מעלות ולא מורידות", וכוונתו לכאור' דכמו דצוה"פ ל"מ לרב לענין דידן ביותר משיעור פתח, דאמנם יש לזה דין מחיצה אבל זה רק נחשב כסתום ולא כפתח, וה"ה דלתות וכן"ל). וא"כ גם קו' הרעק"א ל"ק דא"א להרחיב 'פתח אוהל מועד' יותר משיעור פתח ע"י דלתות, וכמש"נ, ומה הוק' לו בד' התוס' יותר מד' הגמ'. וצ"ע. ואמנם מ"מ לדעת המקשן לכאור' עדיין אין ליישב, דאם לא ידע דרב פליג אדינא דצוה"פ מהני על יתר מ' אמות (וכן אמלתרא על גובה), א"כ תיקשי ליה ביותר דאין יליף די' וכ' אמה הוי פתח דדילמא כ"ז הוא רק ע"י צוה"פ, ואמאי הק' המקשן רק דלא תהני צוה"פ ביתר מכאן. וצ"ע.

אמנם י"ל דברוקא הק' כן הרעק"א בד' התוס', דלעולם גם הוא יתריך דלתות משוי סתום ואינם מועילות לקיים דין פתח אם נחסר ונפרץ שיעור יותר מפתח, אע"כ כיון שדנו התוס' להק' דביותר מכ' לא תהני דלתות וכעין קו' הגמ' דלא תהני צוה"פ, ושם הקו' היא דאל"ה למה לא הגדילו הפתח ביותר וכמש"כ התוס', וא"כ גם כאן כוונת ד' התוס' להוכיח ממה שלא הגדילו הפתח ע"י הדלתות דל"מ דלתות ביותר משיעור פתח, וע"כ דלא ס"ל להתוס' דיש חיסרון בדלתות דהו"ל רק כסתום ואי"ז משלים שיעור פתח, ולפיכך הק' הרעק"א אין יש להוכיח מצוה"פ הא בלא"ה הוי דלתות וכן"ל. ורק יש מקום לדון ליישב קו', דכ"ז אכניס בתי' התוס' דלתות פשיטא דהוו מחיצות, והיינו דלתות הוי סתימה גמורה ואין להחשיב פתח ע"י דלתות או להגביל הפירצה במבוי דידן בדאיכא דלתות. או בנו"א י"ל דלעולם סברא זו אינה מוכרחת, אלא דאם חזי' דלא הגדילו אף דהיה דלתות יש ללמוד דל"מ דלתות, ורק כיון דאין ללמוד כן דפשיטא דמהני, אז י"ל האי סברא דדלתות ל"מ אלא למישוי סתום אבל לא ליתן שם פתח.

משום מחיצה אע"פ שהוא רחב מעשר ואין לו צורת פתח אינו צריך למעט.

כ' הרשב"א "ודוקא קורה שיש לה אמלתרא אבל פסקי דארזא בלחוד אע"ג דחשיבא אם היא למעלה מעשרים אף היא פסולה דאם יש לה אמלתרא קאמרי' כלומר לקורה, וברייתא נמי דקתני מבוי שהוא למעלה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט לאו מבוי בלא קורה אלא שיש לו קורה דמבוי גבוה מעשרים היינו מבוי שתיקן קורתו למעלה מעשרים". וכ"כ בעבוה"ק ש"א ס"ג "חתיכות ארזים וציורין אלו בלא קורה, אע"פ שיש להן היכר אינן מתירין את המבוי". ונראה דהיה כאן נידון על אמלתרא בלא קורה, וע"ז כ' הרשב"א דלעולם ל"מ בלא קורה. ויתכן לפרש את עצם הנידון, דבאמת לעולם האמלתרא עצמה היא יכולה להיות קורה, אלא דאינה בריאה כתיקונה כדין קורה, וחסרון הבריאות כ' הר"י מלוניל דהוא משום חיסרון היכר, (וצ"ע אם למ"ד לחי משום היכר ג"כ בעי' בריאה), ולכך קס"ד דע"י הציורים וכו' יהיה הכשר לאמלתרא בלא קורה נוספת.

והנה באמת מלש' תלמיד הרשב"א נראה באופ"א קצת, דכ' "הא דאמרינן הכא דאמלתרא מהניא דווקא שיהא שם נמי קורה, אבל אמלתרא בלא קורה אם היא למעלה מעשרים אמה לא מהניא", ומשמע דלמטה מכ' מהני אמלתרא בלא קורה, וצ"ע א"כ ביאור דין זה דמ"מ למעלה מכ' בעי' אמלתרא וקורה. ואף בלש' הרשב"א בחי' יל"ד בזה, שהרי כ' "פיסקי דארזא בלחוד אע"ג דחשיבא (ואולי צריך לגרוס: אף) אם היא למעלה מעשרים אף היא פסולה דאם יש לה אמלתרא קאמרי' כלומר לקורה". (וע"ע תש' הרא"ם ס' כה-כו האם צריך להיות ניכר מהו הדבר המתיר). ובאמת בס' הבתים כ' בשם בעל ההשלמה דאמלתרא מהני גם להכשיר קורה למטה מ', ומבוי דאמלתרא זהו דין היתר מצ"ע ושלא בגדרי קורה לחוד לפתור חיסרון ההיכר למעלה מכ'. וצ"ע. (ולפנינו בהשלמה י, ב הלש' הוא אחר, "אמלתרא מהניא לגבוהה מעשרים. לרחבה מעשר בעיא ולא אפשיט, ולקולא עבדינן דספיקא דרבנן היא"). וע"ע באו"ז ס' קי מש"כ בשם הערוך ערך אמלתרא.

ואף לש' הר"מ בפיה"מ מורה לכאור' דמהני אמלתרא להכשיר קורה למטה מ', שכ' "וצריך שתדע שהמבוי לא יאה גבהו פחות מעשרה טפחים בשום פנים. ולא יותר על עשרים אמה אלא באחד משני תנאים, או צורת פתח או אמלתרא". אכן בדבריו בי"ד נראה להדיא ל"כ, ע"ש פי"ז הי"ד והט"ו, וכבר דקדק כך בס' הבתים הנ"ל. ואמנם אפשר לומר אולי דד"ז שייך לעצם שי' הר"מ דס"ל נמי דצוה"פ מהני למטה מ', (וכדהאריך בזה הרשב"א לקמן יא, א), והיינו דלשי' אין חיסרון במבוי למטה מ' כלל אלא רק בהיכר של קורה, (ודלא כד' הראשונים דאין מבוי למטה מ' או אין מחיצה למטה מ'). אבל צוה"פ דהוי היכר טפי (וכדכ' המאירי דמה"ט כשר צוה"פ למעלה מכ') מהני גם למטה מ', וזהו כעין הא דמהני אמלתרא למטה מ'. ואמנם כבר כ' המאירי וס' הבתים, וכ"ה באחריו, דאף הר"מ לא קאמר אלא באופן שצוה"פ כולה היא בגובה י' ואינו ממועט מ"ט אלא החלל. ועכ"פ לדעת הפוס' דס"ל דל"ב חלל מבוי י"ט ממש, ומהני אם הקורה עומדת גם מעל י"ט, ע"כ דהחיסרון בקורה נמוכה הוא מענין ההיכר, ובודאי צ"ל לפ"ז נידון הסוג' בחקק הוא מחמת שכל דפנות המבוי היו נמוכים, אבל אם המבוי היה כתיקונו ורק הקורה נמוכה שאין בה היכר, ודאי אין החקיקה צריכה שיעור מבוי, וכשם דמיעוט כ' אמה שתחת הקורה אינו צריך משך מבוי.

כ' הרשב"א "דכל היכר דרחבה ובריאה לקבל אריחי' הכי נמי דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ואפי' גבוה מכ' אמה, והכא שאני דאינה בריאה ולא תקרה היא וכל שאין ראויה לקבל מעזיבה לא אמרי' בה פי תקרה יורד וסותם". (ויש קצת דיוק לזה מלש' הגמ' בחצר 'אינו יתיר בקורה טפח', והיינו דביותר מכן הרי יש פ"ת ומהני גם בחצר). וכ"כ גם בעבוה"ק ש"א ס"ג. (והיינו דלא ס"ל להרשב"א כשי' הריטב"א פז, א ד"ק"ל שאין אומרים פ"ת יורד וסותם במה שיש תחתיו חלל יותר מכ' אמה, וכן הריטב"א בריש סוכה כ' דטעמא דסוכה כטעמא דמבוי משום היכרא, ולמאן דאמר קורה

צ"ע מהו ההכרח לרנב"י לחלק בזה בין רבנן לר"י, ולמה לא נימא דר"י פליג רק בגדרי ההיכר למעלה מכ' וכדפליג גם לגבי סוכה, ולבאר הצריכותא כד' הגמ' בהמשך, ומהיכ"ת כאן דר"י נחלק על רבנן בדיני קורה. וצ"ל דכיון דרנב"י רק בא ליישב מתנייתא אהרדי, א"כ אכתי איכא נמי האי ברייתא דהובאת בד' רב לעיל דר"י פליג אדרבנן גם לענין קורה ברחב מ', וא"כ בהא ע"כ לא נחלקו לענין היכר אלא בגדרי פתח, וע"כ דר"י גמר מפתחי מלכים.

ואמנם לכאור' עדיין יש כאן ב' מחלוקות שונות (מלבד המחלוקת לגבי היכר למעלה מכ' האמורה גם לגבי סוכה), דלגבי רחב מ' נחלקו אי יותר מ' הוי פירצה או פתח כפתחי מלכים, ולגבי קורה נחלקו אי טעמא משום היכרא או משום מחיצה ופתח, ומהיכ"ת ללמוד מפלוג' גבי רחב מ' פלוג' נוספת בביאור דין וטעמא דקורה. וצ"ל, דנחלקו רק בזה האם קורה משום היכר לחוד, או שיש בקורה כח ליתן שם פתח, ולפיכך פליג רב בפירצה למעלה מ', כיון דס"ל דע"י הקורה יינתן שם פתח גם בלמעלה מ' וכדיליף מפתחי מלכים. ופלוג' אחת היא, דלרבנן קורה משום היכר ולפיכך היא פסולה למעלה מכ' ולפיכך ג"כ ל"מ קורה בפירצה יותר מ' ברוחב, אכן ר"י פי' דין קורה משום פתח, ולפיכך מהני למעלה מכ', (מלבד מה שסובר דיש גם היכר למעלה מכ' וכדאמר בסוכה), וממילא דאף בפתחים גדולים כפתחי מלכים מהני הקורה ליתן שם פתח. אמנם בפשטות הדבר צ"ע דהרי ר"י פליג ברחב מ' וס"ל דמהני גם לחי ולא רק קורה, וא"כ עדיין יש כאן פלוג' נוספת שאינה שייכת לנידון האם קורה משום היכר. (ויש שדנו לומר דגם לרבנן לחי מהני על רוחב יותר מ', ע"פ מש"כ קצת מהראשונים דיותר מרוחב י' זה חיסרון בהיכרא דקורה).

ובאמת בפשטות ד' הגמ' נראה דאם אזלי' כהברייתא דר"י פליג אדרבנן גם ברוחב, ע"כ זה אותה הפלוג' הנאמרת לגבי גובה, שהרי אמרו בגמ' "אמר אביי פליג בברייתא דתניא והרחב מעשר אמות ימעט רבי יהודה אומר אינו צריך למעט וליפלוג במתניתין פליג בגובה והוא הדין לרחבה", ולכאור' ל"ש לומר 'הוא הדין' על מחלוקת שונות, ולומר דמה"ט לא הוזכרה במתני' הך פלוג' ד'הוא הדין'. אלא דבד' הראשונים במתני' נראה דהא דאמרי' הכא 'הוא הדין' אין הכוונה דיש ללמוד א' מהב' מסברא, אלא רק דמה"ט לא פליג במתני' להדיא כיון דסמין אברייתא. ז"ל הרשב"א "והא דלא פליג ר' יהודה במתני' ברחב משום דסמין אמאי דפליג בברייתא וכדאמר בגמרא". ואמנם י"ל עוד דעיקר קו' הגמ' וליפלוג במתני' זהו רק אם טעם הפלוג' שווה לגבי רוחב ולגבי גובה, אבל אם באמת זה ב' פלוג' נפרדות ל"ש לאקשווי דליפלוג במתני' גם לגבי רוחב.

ועוד צ"ע, דהרשב"א תי' באופן א' הא דבעי' צריכותא ממבוי וסוכה, דאמנם מסוכה אין ללמוד על מבוי כיון דטעמא דר"י הכא הוא דגמר מפתחי מלכים ול"ב היכר, אבל מ"מ ליתני בסוכה ונילף מינה למבוי דר"י ודאי מכשיר קורה למעלה מכ' כיון דלדידיה אית בה היכרא. וק' דמנ"ל דר"י מכשיר קורה למעלה מכ' ודילמא יליף גדרי פתח מפתחו של היכל, ואע"ג דאיכא היכר בקורה למעלה מכ' מ"מ הוי פירצה יותר משיעור פתח. וצ"ע. והנה הר"י מלוניל פי' דפלוג' ר"י ורבנן אי מהני קורה למעלה מכ' תליא אי קורה משום היכר או משום מחיצה, והק' עליו הרבה אחריו דא"כ מה עביד צריכו' ממבוי לסוכה, וזה כעין כל הקו' הנ"ל דמנ"ל דעת ר"י בזה לחלוק בטעם דין קורה דלמא ל"פ אלא בדיני היכר. אבל בד' הר"י מלוניל שפיר י"ל כמו שתי' הרשב"א, דאכתי איכא צריכ' דהרי היה אפ"ל הפלוג' בסוכה ונילף מינה דר"י ע"כ מכשיר קורה למעלה מכ' אף אם יסבור דקורה להיכרא, דלהר"י מלוניל הרי אין טעמו של ר"י דיליף מפתח דאז יש מקום לומר שיעורים בפתח, אלא טעמו דקורה משום מחיצה ואין לפוסלה גם למעלה מכ'. ועכ"פ ההכרח דר"י פליג גם בעיקר דין קורה ולא רק בהיכר הוא כדנת' לעיל, דבברי' מבוי דר"י פליג גם ברוחב, וע"כ כמש"כ הר"י מלוניל "הרחב מעשר אמות ימעט. דכיון שהוא רחב כל כך לא מיחזי פתח אלא כפירצה ולא יועיל בו היכרא דקורה וכו' אבל לר' יהודה דסבירא ליה דקורה

איכפ"ל במה שהוא למעלה מכ', אבל כיון שהכל קורה א', א"כ יש לדון אותה כדבר א' ולהגדיר האם היא בתוך כ' או למעלה מכ', ולזה קאמר דכיון דאי קלשת היא ניטלת ברוח, א"כ יל"ד את הקורה כנמצאת למעלה מכ' כיון דעיקר עומדה וכוונתה הוא למעלה מכ'. ועצ"ע להמבוי בתוס' בפ"י הב' דלגבי סוכה איירי הכא באופן שהחלק התחתון בסכך הוא מועט וחמתו מרובה מצילתו, ובוזה הרי יש חיסרון נוסף בחלק התחתון של הסכך מלבד מה שאיננו עומד אלא ע"י החלק העליון, וא"כ מאי מדמי סוכה למבוי.

ג, ב

חלל מבוי תנן. כ' הב"י בסי' שסג "כתב רבינו יהונתן דקורה שהניחה למטה מעשרה טפחים צריך להגביהה. וכן משמע בגמרא". ובהמשך כ' "ונראה דבשהקורה מונחת למעלה מעשרה איירי דאי במונחת למטה מעשרה אפילו אינה רחבה יותר מהראוי פסולה כמו שכתבתי בשם רבינו יהונתן וכן משמע מדאמר רבי זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים היא למעלה מעשרה ועקמומיתה בתוך עשרה רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה שלשה אין צריך להביא קורה אחרת וכו' משמע דכי היכי דחוץ למבוי ולמעלה מעשרים פסלי בקורה הכי נמי פסול למטה מעשרה". והנה עיקר הך דינא דקורה למטה מ"ט פסולה אי' להדיא בסוג', וכן להלן ה', א בדין שיעור החקק כשהקורה נמוכה מ"ט, (אלא שיש בראשונים שפי' כשכל המבוי נמוך), וכן אי' להדיא בברייתא יד, א' בלבד שלא תהיה התחתונה למטה מ"ט, ועכ"ז לא מצא הב"י מקור לדין זה אלא בהמבוי בד' ר"ז על עקמומיתה בתוך י"ט, וצ"ע. ואי נימא דאתא להוכיח דל"מ אפי' כשהחלק מהקורה מעל י"ט ורק הינה משולשלת גם למטה, הרי לזה אין מקור מדין עקמומיתה למטה מ"ט, דהא י"ל ג"כ דירדה הקורה בעקמומיתה כולה מתחת לי"ט. ועי' נשמ"א כלל עא סי"ב.

תוד"ה תניא "אפילו לאביי לסימנא בעלמא נקט לענין אמות אבל מ"מ מייתי כמו שהיכל חללו עשרים באמות ידיה הכי נמי מבוי באמות ידיה". והנה יל"ע האם גם אליבא דרב דיליף מפתחו של היכל את שיעורא דכ' אמה, ג"כ י"ל דיש חילוק לגבי ה' או ו' טפחים וכן לגבי שוחקות ועציבות, ו"כמו שהיכל חללו עשרים באמות ידיה הכי נמי מבוי באמות ידיה". ועי' שפ"א. (ובאמת בפשטות לכן התוס' דנו בזה רק כאן ולא לעיל בד' רב, כיון דאי ילפי' מפתחו של היכל ול"ה לסימנא בעלמא, ודאי דהר"ז שווה לאמות של היכל).

ועיקר הדין דאזלי' בזה לחומרא דנו הפוס' כבר אם הוא בגדר ספק או ודאי, ונפק"מ האם שייך להקל בזה ע"י מ"מ. (ועי' ביאורה"ל בסי' שסג סכ"ו למה ל"א בזה ספד"ר לקולא). ומ"מ נראה דשוחק ועצב לתרווייהו אית שם טפח, וכן אמה בת ה' ובת ו', ולכא"ו אם האמה והטפח זה סימן על גודל המידה, א"כ אין שייכות בין טפח שוחק לעצב, ובודאי אין קשר בין אמה של ה' לאמה בת ו'. אמנם מבוי בכמה מקומות דהנך שיעורים הם עצם טעם המידה, כלומר דמעלת מקום הנמדד בטפח הוא בזה גופא שהוא מכיל וארוך כטפח, וכן הלאה בכל השיעורים, וממילא דלטפח עצמו יש משמעות בשחיקה ומשמעות בעצב, ולכן כדבעי' שיהיה טפח אפשר להצריך בו את הטפח הקלוש ואפשר להצריך בו את הטפח הגדול, וכן לענין הלכה הפוכה אם צריך שלא יהיה טפח, אפשר שאם יש בו טפח קטן כבר איננו משולל שיעור טפח, ואפשר שעד שלא יהיה בו הטפח הגדול אין בו את הטפח. ודו"ק. ועי' בפ"י הר"ח בסוכה יז, ב שכי' "משום דלא שוו בשיעוריהו דאור שיעורו בטפחים והסכך באמות לפיכך לא מצטרפו", והיינו דהנמדד באמה מול הנמדד בטפחים לא שוו שיעוריהו, ואין המדידה באמה כמדידה בה' או ו' טפחים, ואין המדידה בג"ט כמדידה בחצי אמה.

(ועי' בפ"י רבינו חננאל בן שמואל ברפ"ב שכי' "אע"פ שמותר שיהיה בין שני הדיומדין שלש עשרה אמה ושליש חוץ מן הריוח שבין שתי הרבקות, זכר רוחב הפרות והניח ריוח שבין שתי הרבקות. כמו שמצינו גבי עשרים אמה של סוכה ושל מבוי, דאמרי רבנן דמשערינן להו בעציבות ולא בשוחקות, כדאמרי' לעיל, ואע"פ

משום מחיצה בעינן מחיצות הנכרות", - ובאבודרהם הל' חנוכה ופי' רח"פ פ' תצווה רמזו מקרא ד'על כן באו בצל קורת' - וכן רש"י להלן ה', א "אמרו רבנן דבטפי מעשרים לא אמרינן יורד וסותם", אמנם לעיל מינה ה', ב ל"כ רש"י כן, וצ"ע. ועי' ש"ג גאו"י ועוד אחר' דאדרבה בזה חלוקים הליש' שם. וצ"ע שם בתוס' אם פי' כן. והריטב"א יד, א ג"כ כ' "ואנן בעינן היכרא קצת ואפילו למ"ד מחיצה", ויכל א"כ לפרש פסולא דלמעלה מכ' מצד היכר. אמנם במה שפי' בסוכה דהוא מענין מחיצות הניכרות א"ש הא דמהני אמלתרא, דעי"ז פ"ת יורד וסותם. ושם ד, א כ' הריטב"א "מה שאין כן בשבת דלא בעינן נראות עמה כל היכא דנראות ונכרות דהא ודאי בעינן אף לענין שבת".

ולכא"ו צ"ע דאף דפ"ת יורד וסותם, מ"מ הא הרשב"א כ' לעיל דאפי' אם קורה משום מחיצה בעי' ג"כ היכר, ואם יש כאן פ"ת היכרא אין כאן. וצ"ל דקורה משום מחיצה אי"ז מחיצה גמורה וסתימה מעלייתא, אלא רק קיום דין מחיצה שבתקנת מבוי, ובתקנת מבוי גופא מ"מ בעי' גם קצת היכר, אבל פ"ת יורד וסותם הר"ז מחיצה וסתימה גמורה, ובהא ל"ב היכר כלל כיון דעי"ז מחיצה וסתימה זו יצא מכלל דין תקנת מבוי להצריך היכר. ונראה דכך הוא שיעור ד' הרשב"א גם להלן יא, א שכי' שם לגבי צוה"פ למטה מי' "דלא מצאנו אלא בגבוה יתר מעשרים ומשום דפתח כמחיצה דמי וכאלו נסתם הכל", והיינו דהוי כמחיצה וסתימה וממילא דמהני גם בלמעלה מכ' אמה. (אמנם במאירי כ' דצוה"פ מהני במבוי גבוה מכ' כיון שיש בה היכר).

ובאמת בד' ס' הבתים מבוי להדיא דתלה את הנידון של פ"ת למעלה מכ' בתקנת מבוי בסכרות אלו, וז"ל בשערי הוצאה ש"י סי"ג "ויראה לי שאין טעם פ"ת יורד וסותם מפני שייחשב כמחיצה אלא שפי' תקרה מבלדת אותו מרשות אחר וכו' לפיכך גבי מבוי שאין הקורה אלא משום היכר אפי' רחבה ד' והיא למעלה מכ' אין בה היכר".

ואמנם במש"כ הרשב"א דלענין פ"ת בעי' בריאה לקבל אריח, ובלא"ה ל"מ פ"ת ובעי' לדין קורה, הנה המאירי הרחיב בביאור הדין, וכ' "שמאחר שאינה בריאה לקבל אריח אינה נדונת משום תקרה שאין תקרה אלא הראויה למעזיבה הא למדת שרחבה ובריאה מתרת משום מחיצה ונתרת בלא אמלתרא", אכן מאידך המאירי להלן יג, ב כ' בטעם מ"ד דל"ב קורה בריאה ר' יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה שהוא סובר קורה משום מחיצה ובכל שהוא פיה יורד וסותם ולדעתו נאמר אח"כ היתה של קש או של קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת", וכ"כ הר"י מלונגל שם ז"ל "ובריאה כדי לקבל אריח. כלומר אריחין הרבה כשיעור רוחב פתח המבוי מדובקים שם בטיט כפי מה שצריך להם שאל"כ לא תהא בה היכרא דסבורים בני רה"ר דלפי שעה נתנה שם אבל כשהיא בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שמה ואית בה היכרא ור' יהודה ס"ל רחבה אע"פ שאינה בריאה דאזיל לטעמיה דקורה אינה אלא משום מחיצה", וא"כ מבוי דענין בריאות הקורה הוא מצד היכר ואין לו שייכות עם מחיצה של פ"ת. והנה הרשב"א בעבוה"ק שם סי"א כ' "במה דברים אמורים בקורה שאינה רחבה ארבעה או שאינה בריאה לקבל את המעזיבה, היתה רחבה ארבעה ובריאה אפילו פתוח לכרמלית יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שפי' התקרה יורד וסותם וחודה החיצון סותם", והמאירי להלן ט, א כ' "ומ"מ דוקא בקורה שאין רחבה ארבעה אבל ברחבה ארבעה ובריאה הכל משתמשין אף בפתוחה לכרמלית שפי' תקרה יורד וסותם ברחבה ארבעה", וע"כ דגם להמאירי בריאות התקרה היא ענין גם במחיצה ולא רק בהיכר. וע"ע אור גדול סי' נה.

אי קלשת הוי לה קורה הניטלת ברוח. וצ"ע דסו"ס החלק התחתון של הקורה ודאי כשר מצ"ע, ואף דאי קלשת ה"ה ניטל ברוח, מ"מ כעת הוא מוחזק ע"י חלקה העליון של הקורה, ומה זה גרע מאשר אם יקח קורה שאינה בריאה ויעמידנה ע"י יתדות בבריאות גמורה, ומה איכפ"ל שהחלק העליון של הקורה הוא מעל כ'. וצ"ל דבאמת אם החלק העליון של הקורה היה דבר נפרד ממנה, אין ה"נ לא

רש"י ד"ה ועל מיעוט המקפיד - הואיל ודמי ליה בהקפדה, וגזרו לאו הלכה למשה מסיני הוא, אלא גזירה מדרבנן, ורובו המקפיד לחודיה הוא דהוה הלכה למשה מסיני. אבל הרשב"א לקמן טו, ב כ' בשם הראב"ד ל"כ, ז"ל "הכא בגזרות דרבנן פליגי מר סבר דמדרבנן פרוץ כעומד כפרוץ ומר סבר כעומד והא דאמרי' הכי אגמריה רחמנא למשה לפי שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני משום הכי הלכה נקראת דגזרי' על שם הלכה, והכי אשכחן ברובו שאינו מקפיד ומיעוטו המקפיד דהלכה היא ואמרי' גזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד אלו דברי הרב ז"ל, וכבודו במקומו מונח כי לא נאמרה שם הלכה על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד אלא על רובו המקפיד ואתו רבנן וגזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד, הראיה נדחית, אבל אפשר שהדבר אמת". ובמאירי ר"פ כ' "ואע"פ שהיא מכח הלכה קראוהו לפעמים מדברי סופרים כמו שאמרו בסוגיא זו מבוין דרבנן אחר שאינו מן התורה ולפעמים קורא הלכות סיני דבר תורה כמו שיתבאר למטה בענין רובו המקפיד", וכ"כ בסוגיא. וע"ע בר"י מלוניל שבועות פ"ב. ובדק"ס הביא גליון של רש"י שכ' "דבר תורה תורה ממש וגזירה היא הלכה למשה מסיני שבית דינו גזרו עימו כשריד מהר סיני כך פי' רבינו יצחק". (ויש שכ', דסתם תקנות אם לא נתפרש אחרת, נתקנו אז כשריד וכו', וכך נראה ממש"כ הגאונים לפרש למה עד שלמה לא תיקנו עירובין כי היו מלחמות וכו', הרי דסתם תקנה צריכה להיות כבר מבית דינו של משה).

ובעיקר הטעם דרובו המקפיד פוסל מדאו', הנה אם נפרש שהוא מטעם 'רובו ככולו' תיקשי לן דא"כ אף רובו שאינו מקפיד יפסל דומיא דכולו שאינו מקפיד. ועי' קובה"ע סי' פא, (ואו"ש הל' איסור"ב פ"ד). אמנם לש' המרדכי בהל' מקוואות רמו תשמח הוא "את הטפל לבשרו דהיינו השיער אם רובו של שיער נקשר כל נימא ונימא בפני עצמה דרובו ככולו אם מקפיד עליו חוצץ", והר"י מלוניל בשבועות פ"ב כ' דהטעם דמיעוט המקפיד כשר מדאו' הוא משום דרובו ככולו. וע"ע ראבי"ה סי' תקצא, ואו"ז הל' גדה סי' שסב. וכן עי' שו"ת מנח"י ח"א סי' קה.

לימא בהא קא מיפלגי דמאן דאמר טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה. ופירש"י "והלכך כיון דשיעור עשרים אמה משום היכר הוא הרי יש היכר לעומד על אותו טפח שנגבה תחת הקורה". ויל"ע קצת בהא דלקמן בסוג' דתחת הקורה ובין הלחיים יש טעם להתיר משום דחוד החיצון גודר וסותם, (או דהיכרא מלבר בעי'), אבל יש גם טעם להתיר כדין מקור"פ, וכדעת כמה ראש' שם דההיתר הוא רק עד ד"ט, וכן דבסמוך לכרמלית אסור כיון דמצא מקור"פ את הכרמלית ונעשה כרמלית, ויש בראש' דס"ל דדין זה הוא גם כלפי היתרא דתחת הקורה, ולפ"ז לכאו' אפי' אם מותר להשתמש תחת הקורה, אבל סו"ס רק חודה הפנימי יורד וסותם, אלא שמותר להשתמש תחתיה אף דהוי חוץ למבוי מצד ההיתר של מקור"פ, וא"כ צ"ע איך סגי בהיכר לעומד על אותו טפח. וי"ל. ואמנם לפמש"נ במקומו דדינא דמקור"פ הוא טעם לצרף את תחת הקורה ובין הלחיים להיתרא דשאר המבוי, ודאי לק"מ.

ה, א

מר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה. מבוי' כאן דמ"ד משום מחיצה ס"ל דאין הקורה מועלת אלא דוקא כמחיצה, ומצד היכר אינה מועילה כלל, ולפיכך בעי' ד"ט ול"ס במיעוט של טפח. וכ"כ התוס' להלן פו, א "דסבר אביי דמשום היכר לא היו מתירין חכמים את המבוי אלא שעשאוהו כמחיצה דפי תקרה". ובתוס' ח, ב כ' "דהא אביי אית ליה לעיל גבי היה גבוה מכ' ובא למעטו לחד לישנא קורה משום מחיצה וכ"ש לחי", וכן בתוס' טו, א כ' "אביי לטעמיה דקסבר דאפילו קורה משום מחיצה וכל שכן לחי". ויל"ע, דבפשטות נראה כוונתם דאם הקורה משום מחיצה ודאי הלחי הוא גם מחיצה, וכדחזי' ממ"ד לחי משום מחיצה וקורה משום היכר. אמנם לכאו' היה אפ"ל דקורה משום מחיצה ובגדר פי תקרה יורד וסותם, וזה הרי ל"ש בלחי. וא"כ אולי י"ל דכוונת התוס' היא באופ"א, דכיון דקאמר אביי דקורה משום מחיצה, ומשום היכר שבה לא התירו חכמים את המבוי, כ"ש בלחי שהכירו מועט משל

שיבא השיעור פחות מעשרים אמה, אע"פ שמותר שיהא עשרי' אמה. וכן נמי משערינן עשרה טפחים של גובה הסוכה או המבוי וכל מחיצה בשוחקות, אע"פ שיבאו יותר מעשרה טפחי', לפי שפחו' מעשרה אינו מועיל ואי אפשר לצמצם. כמו כן אמרו שלש עשרה אמה ושליש אע"פ שמותר ביתר מזה מעט").

וקצת יל"ע בעיקר הענין דאמה בת חמישה או עציבות זה נפק"מ גם לדין כ' אמה דמבוי, והיינו דכיון דהוי חומרא באמה הקטנה א"כ פסלי' הקורה בכ' אמה מצומצמות, והרי בהא דהקורה פסולה איכא גם קולא להתיר טלטול מהמבוי לכרמלית, (להך שי' דמבוי שאינו מתוקן הוי ככרמלית גם לקולא), ומחמרי' בזה לכל צד אי בתורת ספק אי בתורת ודאי, והרי שיעורא דכ' אמה הוא משום היכר, ולמה זה תלוי בהאי הילכתא דאמות קטנות וגדולות, וי"ל.

רבא משמיה דרב נחמן אמר כל אמות באמה בת ששה אלא הללו שוחקות והללו עצבות. וכ' הרשב"א "מסתברא לי דלרב נחמן כל אמות ממש קאמר דלאביי שמחלק ביניהן כל כך שזו בת חמשה זו לחומרא וזו לחומרא אי אפשר להשוות כל המדות והויא לה חומרא דאתיא במקצת דיניהן לקולא ולפיכך הוצרך לומר רוב אמות קאמר אבל לרבא שכל האמות שוות וכלן בנות ששה ואין ביניהן אלא בין שוחק לעצב לא חלקו בכל מין ומין בין מקצתו לרובו אלא השוו מדותיהן לגמרי והלכו בהן אחר הרוב והיינו דלא הקשו על דברי רבא כל אותן קושיות שהקשו על דברי אביי כנ"ל אבל הר"ז ז"ל נראה שהוא סבור דלרבא נמי אמרינן רוב שוחקות", והריטב"א הביא את הדעה הזו כעין ד' הרשב"א בזה"ל "אבל יש שתיצרו דלרבא ודאי לא אמרינן רוב אמות קאמר ושיהא בכל אחד מהם מקצת שוחקות ומקצת עצבות אלא כולן שוות כל שבכלאים שוחקות לעולם ואפי' להקל וכל שבסוכה ומבוי עצבות ואפי' להקל דאזלינן בתר רובא ורובא הוי לחומרא דלרבא כיון שבכולן בת ששה טפחים ואין החילוק ביניהן אלא בין שוחקות לעצבות לא חששו לקולא דאתי במיעוטא", אבל הרשב"א בעבוה"ק שער א כ' "כל אמות שאמרו במבוי יראה לי שהן דחוקות מצומצמות, ולא אמרו שוחקות אלא בכלאים ובסוכה. ויש מגדולי המורים שאמרו, שלא אמרו מצומצמות במבוי אלא להחמיר ולא להקל", והיינו דרק במבוי השוו את כל האמות ולא בכלאים וסוכה, וכך גם הביא המאירי את דעת הרשב"א דכ"ז הוא רק לענין מבוי ולא לענין כלאים וסוכה.

ד, ב

חציצין דאורייתא נינהו דכתיב ורחץ במים את כל בשרו שלא יחא דבר חוצץ בין בשרו למים וכו' כי איצטריך הילכתא לשערו וכדרבה וכו' שערו נמי דאורייתא הוא דתניא ורחץ את כל בשרו את הטפל לבשרו וזהו שער. ופירש"י "לשערו - שתפסל בו חציצה. וכדרבה - דאמר רבה חציצה פוסלת בשיעור". ובפנ"י בסוכה ו, א כ' "ולכא למימר דקרא אתא לעיקר טבילה דשערו בעי טבילה ואכתי לענין חציצה לא שמעינן לה מהכא דבעינן דומיא דגופו ואיצטריך נמי הלכתא, הא ליתא דכיון דבהאי קרא גופא דמרבין שערו לטבילה כתיב במים שלא יחא דבר חוצץ א"כ ממילא משמע דחציצה דקרא היינו בין בגופו ובין בשערו". וכ"כ הריב"ש בסי' רצד, ז"ל "והכי נמי אמרינן התם בהאי קרא גופיה גבי חציצה דשערו, דמדאורייתא איכא חציצה בשערו כמו בבשרו, כיון דלבשרו אתיא מבשרו במים, שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו למים, כי דרשינן נמי מאת בשרו הטפל לבשרו דהיינו שערו, לעשותו כבשרו ילפינן ליה". אמנם הראשונים כאן דקדקו מד' רש"י דהילכ' דרובו המקפיד לא נאמרה אלא בשיעור, אבל בשאר גופו גם מיעוט שאינו מקפיד חוצץ, ולפ"ז בתר ההלכה יש חילוק בין שערו לכל גופו, ואף דכל המקור לדין חציצה בשיעור הוא מהשוואת טבילת השיעור לכל הגוף, מ"מ השיעור קיל טפי ע"י ההלמ"מ, וכלש' התורי"ד "אע"ג דלמדנו דשערו דאורייתא איצטריך הלכתא לחלק בין רוב שיעור למיעוט שיעור ובין מקפיד לשאינו מקפיד וכו' קל הוא השער מן הבשר שהבשר בכל שהו ומקפיד עליו חוצץ והשיעור אינו חוצץ עד שיהא רובו ומקפיד עליו".

בגדר המחיצה. דמה"ט הרי כ' הריטב"א להלן פו, ב דאף בדין פ"ת יורד וסותם מדאו', ל"א פ"ת למעלה מכ' אמה.

אמנם דא"כ צריך לבאר יותר מהו החילוק בין קורה גבוהה מכ' לנמוכה מי', דבשלימא למ"ד דמיעוט כ' אמה סגי בטפח, ע"כ דהוא ס"ל דלמעלה מכ' ל"ה חיסרון בעצם המחיצה, אבל מאן דבעי ד"ט צ"ע דא"כ כמה עדיפא ממחיצה נמוכה מי"ט דבה בעי' משך מבוי ד"א, כיון דתרווייהו הוי חיסרון בעיקר שם מחיצה. ואולי אי נימא דהחיסרון בלמעלה מכ' אינו מחמת דל"ה ניכרות, אלא משום דבמרחק כזה אין יחס מספיק בין התקרה לרשות, וא"כ כשממעט ד"ט כבר יש כאן פי תקרה יורד וסותם, וכל המבוי אף שהוא נמוך טפי מן הפ"ת מ"מ הרי הוא בקירוריה תחתיה, וע"י ההגבהה ד"ט כבר התקרה מועילה לסתום את הרשות אפי' שאין הגבהה על משך מבוי, משא"כ בחיסרון דלמטה מי"ט, דאף אם נחקק במקום הקורה מ"מ המבוי כולו ה"ה עומד מעל התקרה ואין פיה שייך אליו כלל. ועצ"ע.

הכא בגזירה שמה יפחות קמיפלגי. ופירש"י "על ידי דריסת רגלים יפחת המיעוט ויעמוד על פחות מטפח הלכך בעינין טפי וכיון דאפיקתיה מהיכר של מעלה אוקמיה אארבעה דחשיבי בכל דוכתא". והק' בשפ"א "קצת קשה לפמ"ש לעיל דלכונ"ע תחת הקורה גופא צריך להיות המיעוט א"כ גם בקורה ד' שייך לגזור שמה יפחות המקום שתחת הקורה, ודוחק לפרש דמעט טפח לצד זה וטפח לתוך המבוי באופן שהקורה באמצע ושמה יפחות שייך רק בסופו ולא באמצע דאדרבה הלשון משמע דכל האורך ד' לתוך המבוי הוא וצ"ע". ואפ"ל ע"פ מה דמבוי במאירי שכ' בחי' דברחב ד"ט לא יפחת בכלום, ויתכן דרש"י ג"כ ס"ל הכי דביותר מטפח כבר לא יפחת כלל, ומ"מ הא דבעי' ד"ט זהו משום דחשיבי בכל דוכתא. אמנם אכתי תיקשי כן על מש"כ בפי' הר"ח ד"ל "ואבבי אמר פעמים שיפחת הלכך מצרכינין ליה ד' טפחים שאם יפחת יעמוד על טפח", וא"כ ק' כקו' השפ"א הנ"ל. (ובלא"ה יש למצוא אפשרות שהגבהה ד"ט ג"כ תיפחת, וכגון אם לא הגביה ברציפות אלא בלבד, או להסוב' דבעפר כו"ע מודו דבעי' ד"ט, ולעיל יש טעמים נוספים להצריך ד"ט, וכיון דנפיק לה משיעור ד"ט על מה נעמידנו).

והנה הצ"ח כ' "ויש לדקדק הא לאבבי דסבר דצריך ד' הוי ההיכר של מטה יותר משל מעלה, דמשום שמה יפחת הוא דקבעי ד', ולמה לו לומר דהיכר של מטה וכו'. ואפשר לומר דנפקא מינה דכשנפחת מעט מאותן ארבעה, אם אמרינן מגוף הדין צריך ארבעה צריך לתקן, משא"כ אי אמרינן מן הדין א"צ רק טפח להיכר של מטה כלמעלה, אלא דמשום גזירה שמה יפחת בעי' ארבע, אין צריך לתקן רק אם נפחת יותר מטפח, או עכ"פ בעינן כהיכר של מעלה". אמנם עי' בתור"פ שהק' כן בשם הר"י מקינון ותי' באופ"א, ואולי יש ללמוד מזה דלא ס"ל כד' הצ"ח הנ"ל המתאימים עם פי' הר"ח. וביותר דהרי על עיקר קו' הר"י מקינון צ"ע, דהרי אם היה שיעור ד"ט מעיקר הדין, היה צריך לעשות יותר מכך מגזירה דשמה יפחות, ולכך צ"ל כהיכר של מעלה לאשמועי' דמצד עצם הקורה סגי בטפח. וע"כ דהוא ס"ל כהמאירי הנ"ל ולא כהר"ח, ובד"ט ליכא חשש פחיתה כלל.

ומ"מ בהאי לישנא ד'אסור להשתמש' הרי ג"כ צ"ל דאת הד"ט צריך לעשות מבתוך המחיצה, דהרי חודה הפנימי צריך להיות מחיצה על ד"ט. ואמנם לש' התוס' הוא "הואיל וסברי קורה משום מחיצה א"כ מאי טעמא דמאן דאמר טפח", ומשמע דלמ"ד ד"ט ל"ק, וע"כ דבאמת הד"ט הם לא מתחת הקורה אלא רק ממנה ולתוך המבוי. ואולי זה השתנה בהמשך הגמ' דאמרו טעם לטפח מפני שהוא כהיכר של מעלה, (ולא מפני עצם מה שהוקרה למעלה היא טפח), וא"כ אין דין של תחת הקורה כלל. וע"ע. (וצ"ע אם אפשר לפרש דהיכר של מטה הוא טעם עצמי בטפח, דהרי בהיכר של מעלה ענין הטפח הוא מחמת הבריאות לקבל קורה ולא מחמת היכר ראייה (בטפח). ועי' בירו' דאיכא מ"ד דסגי במיעוט כ"ש ואפי' טפח ל"ב. (אמנם יתכן דהאי מ"ד בירו' ס"ל דלקורה אין שיעור וסגי במשהו, וכדאמר שם לקמן "תני ר"ש אומר ברייה אע"פ שאינה רחבה"). ויתכן לומר, דהנה הא דתלו בגמ' טעמא דמ"ד ד"ט משום דאסור

קורה, דודאי אינו מתיר מצד היכר אלא רק משום מחיצה. ובאמת מסברא י"ל דהקורה יש בה היכר טפי מן הלחי, וגם דהרשב"א בעבוה"ק ש"א ס"ח כ' "ויראה לי שהקורה העומדת מאליה כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק את הכתלים אינה קורה, שהקורה משום היכר וכל שהוא משום היכר אם עמד מאליו אין כאן היכר", ומבוי' דיש כאן חידוש אף דבלחי העומד מאליו למ"ד משום היכרא פשיטא דפסול. (אמנם כ' בפר"ח אור"ח סי' תצה וביד מלאכי בכללי הפוס' דדרך הרשב"א בעבוה"ק לכתוב יראה לי בכל דבר שאינו מפוי' בש"ס דילן. אבל גם הרא"ש בסי' כ' כ' דין זה מדנפשיה כחי' ולא כ' דפשוט הוא ע"פ המבוי' בלחי. ואין בזה כ"כ ראייה).

והנה בהשג' הראב"ד בפ"ז הי"ב כ' דטעם הכשרות של לחי מאיסוה"נ דל"א מיכתת שיעוריה כיון ד"בין לחי בין קורה מותר דמשום היכר הוא והאיכא היכר". וצ"ע דהא קי"ל לחי משום מחיצה, ובשלימא קורה משום היכר, אבל איך יוכשר לחי של איסוה"נ מצד ההיכר שבו. ומבוי' בדי' הראב"ד דגם למ"ד לחי משום מחיצה מ"מ זהו רק לקולא דלחי בלא היכר ג"כ כשר, אבל מ"מ הלחי שאינו כדו"ן מחיצה ה"ה כשר כדו"ן היכר. ואולי למאן דס"ל תרווייהו משום מחיצה, ע"כ ס"ל כדכ' התוס' הנ"ל "דמשום היכר לא היו מתירין חכמים את המבוי", אבל למאן דס"ל קורה משום היכר, א"כ גם הלחי ה"ה גם משום מחיצה אבל יכול להתיר את המבוי עכ"פ מצד היכר. (ולכא"ו כ"ה גם לגבי לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים דמהני, ולגבי סוכה ל"מ, דהכא מועיל עכ"פ מטעם היכר, ועי'. אמנם הראשונים כ' דגם לגבי כלאיים מהני. ועי' גאו"י, וקה"י מש"כ בשם תורת רפאל). והנה בפשוטות לש' הר"מ נראה (וכדקדוק הב"י) דמבוי הגבוה כ' אמה ל"מ ביה גם לחי, וצ"ע הטעם. ואולי ס"ל דגבוה מכ' אמה ל"ש ליתן בו 'משום מחיצה' כיון דהפירצה גדולה, ורק קורה היתה יכולה להועיל אם היה בה היכר למעלה מכ', אבל היתר משום מחיצה ל"ש ביותר משיעור פתח. וא"כ יוצא דהר"מ ס"ל דהלחי הינו מתיר רק משום מחיצה ולא משום היכר. אלא דאי"ז נראה נכון, דא"כ נפקא דר"י דמכשיר קורה למעלה מכ' דס"ל דיש בה היכר, מ"מ ה"ה ג"כ יפסול את הלחי מחמת דל"ש מחיצה יותר משיעור פתח, וזה ודאי אינו נראה.

בהא קא מיפלגי מר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה. מד' רש"י נראה (ועמדו בזה האחרון) דיש כאן נידון למ"ד משום מחיצה האם הפסול בלמעלה מכ' הוא בחיסרון היכר, או דבעצם שם המחיצה ל"א יורד וסותם למעלה מכ', ובזה תלוי הנידון האם למ"ד קורה משום מחיצה בעי' שמיעוט כ' אמה יהיה על משך ד"ט כגדרי מחיצה או דסגי בטפח וממילא יש היכר. אמנם אי נימא כד' הנך ראשונים דלעולם החיסרון בלמעלה מכ' הוא רק בהיכר, דלמ"ד משום מחיצה צריך היכר ג"כ, א"כ ק' אמאי בעי' מיעוט במשך ד"ט סו"ס יש מחיצה ויש היכר. וצ"ל דלהך לישנא סברא היא דההיכר צריך להגדיר את המחיצה ול"ש שיהיה כאן ב' דברים נפרדים מחיצה והיכר, וממילא דבעי' דהמחיצה כולה כדינה וכצורתה יהיה בה היכר, ולא שבגדרי מחיצה יש מחיצה גבוהה מכ' אמה, ויש כאן היכר מצד אחר שלא בגדרי מחיצה על טפח. אלא דנפקא בזה דבר חדש דההיכר הנצרך למ"ד משום מחיצה יש בו חומר יותר מההיכר הנצרך למ"ד משום מחיצה, דבעי' היכר על כל ענין המחיצה ולא היכר בעלמא שלא בגדרי מחיצה.

וית' זה ביותר עפ"ד הריטב"א בסוכה ב, א שכ' "טעמא דמבוי משום היכרא, ולמאן דאמר קורה משום מחיצה בעינן מחיצות הנכרות", (ושם ד, ב כ') "בעינן מחיצות הנכרות וליכא. פי' מורי נ"ר מחיצות הנכרות ונראות עמה מה שאין כן בשבת דלא בעינן נראות עמה כל היכא דנראות ונכרות דהא ודאי בעינן אף לענין שבת, דאי לא תימא הכי כולי עלמא הוי רה"י שהרי הים מקיף אותה דעמוק כמה ואמרינן גו"א מחיצתא, דהא לדינא דאורייתא כל שמוקף מחיצות אפילו יותר מבי"ס כל מה שאפשר ואפילו בידי שמים ושלא לדירה כלל רה"י גמורה היא כדמוכח בדוכתה ואם כן לא משכחת ר"ה, אלא ודאי דמחיצות הים לא חשיבי מחיצות לפי שאין נראות ונכרות ואין האדם רואה עצמו בתוך מחיצות", והיינו דענין ההיכר נכנס

נראה כן". ואמנם דבר זה באמת צ"ע דהרי הא ודאי דבכל מבוי הקורה צריכה להיות על כולו ול"ס בקורה על ד"א, (ולהדיא אמרו להלן יד, א "קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה"), והכא נמי אם הקורה יש לה דין מחיצה רק כנגד חקיקת ד"א ברוחב, א"כ על שאר רוחב המבוי ליכא קורה כלל. (והא דהשיעור ברוחב הוא ד"א אף דלאביי נמי אין שיעור ד"א אלא באורך ולא ברוחב, הנה מ"מ בגמ' תלו דין לחי הבולט לרוחב ד"א בדניא דאביי, ומבוי דמשמעות של ד"א יש גם ברוחב, וכבר עמדו בזה האחרון. וגם המאירי דן בזה וכ' "ושמא תאמר ומה לנו בה לאורך מבוי והלא בליטה זו לרוחב המבוי היא ורוחב המבוי הכשרו בד' טפחים וא"כ אף בליטה ארבעה תהא צריכה לחי אחר אין זה כלום שכל רוחב ארבעה היכר לחי יש בו אבל כשמגיע לשיעור שיש בו הכשר לאורך מבוי אין כאן לחי ולא היכר לחי וצריך לחי אחר". ועכ"פ יש שגרסו ד"א על ד"ט. ועיקר הקו' כאן היא אמאי ל"ב חקיקת כל רוחב המבוי).

והנה אף לולי זה דנו האחרון (אבהעו"ז בית מאיר הגר"ז וחזו"א וכו') דאם איירי דכל המבוי נמוך א"כ הרי אין לו ג' מחיצות כדין, והן אמנם דמקום החקק ה"ה רה"י, אבל ה"ה פרוץ לשאר המבוי שאינו חקוק, ואינו מוקף במחיצות כראוי. ובאבהעו"ז תי' דאיירי במבוי מוגבה מרה"ר בגידוד, ורק דלענין קורה ל"ס בזה דבעי' שיהיה ניכר המחיצות במבוי עצמו. (ובחזו"א סי' סה סקנ"ז הק' מד' רש"י ח, א שכ' דמחיצות של ים מהני למבוי אע"פ שאינן ניכרות. ואפ"ל עד"ז דאמנם בתל גבוה שייך להניח הקורה באויר, ול"ב גו"א מהתל לעשותו רה"י, וממילא ל"צ גם גו"א להחשיב את הקורה, משא"כ כשכחוץ יש גידוד והמחיצה בפנים פחותה מ"ט, דבלא החקק הרי צריך להניח הקורה ע"ג כותלי המבוי ול"מ בזה גו"א). והב"מ תי' דשאר המבוי חשיב חורי המבוי שבחקק. ולכא"ו גם לענין החלק שאינו חקוק ברוחב, דהיינו היתר על ד"א ברוחב, י"ל כן דהוי חורי המבוי, או דהוא מוגבה מרה"ר. אבל באמת ז"א, דהרי כאן גם החקק עצמו אינו גידוד בקורה, דהרי מעבר לד"א של החקיקה ה"ה פתוח (באלכסון משני צידי) לרה"ר ואין עליו קורה כלל. (רק אי נימא דמ"מ לענין דינא דהאבהעו"ז דבעי' היכר סגי בקורה ד"א). וצ"ע. ומ"מ בלש' המאירי י"ל"ע אם זה משה"ק, או דהק' רק מכוח שיש דין בקורה שתהיה סמוכה אצל הכתלים. וע"ע בחזו"א סי' סה סקס"ח.

ובאמת כן פי' בבית מאיר את טעם הדבר דבעי' חקיקה על כל רוחב המבוי, ול"ס בחקיקת משך ד"ט (או אפי' ד"א), כיון דהרוח הרביעית תישאר פרוצה מאותו המקום בו הקורה הינה נמוכה מ"ט דאין שם חקק. (ונפק"מ לפ"ד דגם אם יבוא לתקן המבוי בלחי ולא בקורה צריך לחקוק את כל הרוחב, משא"כ לפ"ד המאירי שהחיסרון הוא מצד שאין קורה ע"ג המבוי). וצ"ע לפרש ד' הרי"ף והר"מ הנ"ל. ונראה ליישב, דבאמת הרי כבר כ' הבית מאיר דכאן החקק מהני גם לעיקר שם רה"י שיש למבוי, דאף דכל דפנותיו ומחיצותיו נמוכות מ"ט, מ"מ ע"י החקק נעשה כאן צירופי מחיצות, (דוג' ד' כמה ראשונים בבית הנמוך מ"ט חקק בו), וא"כ י"ל דגם הקורה עצמה שבצדדי המבוי שהיא נמוכה כיון דאין חקק תחתיה, מ"מ מהאי קורה ודין פ"ת שבה אפשר ג"כ לצרף מחיצה עם דפנות החקק, וכעת הרי החקק מוקף גם במחיצה רביעית מצירופי מחיצות, מחקיקתו ומהקורה הנמוכה מ"ט. ואמנם י"ל"ד בזה דל"מ דאולי ל"ש ככה"ג פ"ת יורד וסותם כיון שאין תחתיו י"ט, (וגם צירוף המחיצות הרי אינו נעשה בזה אלא באלכסון), וגם י"ל דהקורה אינה במקומה דהרי אין שם פתח בנמוך כה"ג, אלא דאם זהו הטעם להצריך חקיקת כל הרוחב, אכתי תיקשי דלכא"ו סגי בחקיקת משך מבוי ברוחב ד"ט (או ד"א) ולחקוק גם מתחת שאר הקורה טפח או ד"ט, אבל מהיכ"ת להצריך חקיקת כל ד"א דמשך מבוי על כל רוחבו של מבוי. ולזה צ"ל דהחולקים ס"ל דכ"ז שאין חקק על כל הרוחב, אין הקורה מונחת על דפנות המבוי, ולכך בעי' חקיקת כל הרוחב למשך מבוי, כדי שייחשבו הדפנות שהקורה עליהם כדפנות המבוי. (וכקו' המאירי על הר"מ).

להשתמש וכו' פירש"י דהוא ס"ל חודה הפנימי וכו', וצ"ע דאין עיקר הטעם מחמת איסור ההשתמשות, (ולפי' הראב"ד דלמ"ד אסור להשתמש וכו' הדין הוא טפח, אם כהסבר הר"ן ואם כהסבר ס' העיתים, א"ש דתליית הדין היא באיסור ההשתמשות, אכן לרש"י ק' וכו"ל), ואולי י"ל דאף אם חודה הפנימי יורד וסותם מ"מ עדיין אין הטפח שתחת הקורה נחשב כחוץ למבוי, אלא רק דהמתיר של הקורה הוא מחודה הפנימי, (ורק מחמת איסור ההשתמשות ל"ס בהך טפח לחוד, ולא מפני שהוא חוץ למבוי), ואולי זה טעם שהטפח שתחתיה יוכל להצטרף.

אבל עדיין צ"ע בסוג' דחקק דלא נזכר שם דלמ"ד חודה הפנימי יורד וסותם ל"ס בחקיקת משך מבוי מתחת הקורה והלאה, אלא צריך בנוסף לד"א גם חקיקת טפח שתחת הקורה, וצ"ע. וגם בזה י"ל דמ"מ שיעור מבוי יש כאן דהא דחודה הפנימי יורד וסותם עדיין אינו מוציא את הטפח שתחת לקורה מחוץ למבוי ממש. אמנם תישאר הקו' למ"ד דמשך מבוי ד"ט, ואין מחיצה פחות לד"ט, וא"כ לכא"ו ל"ש לצרף את תחת הקורה להאי חשיבות מקום ד"ט, דסו"ס מכיון שחודה הפנימי סותם א"כ ל"ה מחיצה אלא על ג"ט. ואולי חזי' מהכא, דכל כמה שיש חשיבות מקום של ד"ט לא איכפ"ל במה דהמחיצה אינה על כל המקום, וממילא דהכא נמי אין החוד הפנימי של הקורה מחלק את מעלת המקום, ועדיין חשיב מחיצה במקום של ד"ט. (ובעמוד גבוה י' ורחב ד' אמרי' גו"א אף אם יש עליו בליטה פחותה מג', דמ"מ יש כאן מקום ד' ושייך שיהיה מחיצה. ועי' רשב"א שבת ט, א מש"כ בשם מורי הרב, ומשמע דבמקום של ד"ט מהני מחיצה אפי' אם פעולתה היא על פחות מד"ט). והא דבעי' חקיקת משך מבוי ול"ס בפחות מזה, משום דאם לא יחקוק את כל המשך הרי המבוי מתחלק לב' מקומות, ובמקומה של המחיצה אין ד"א לעשות שם מחיצת קורה למבוי. (אמנם בקורה הגבוהה כדינה והמבוי נחלק לב' בגובה בתוך ד"א למחיצת הקורה, לא שמענו דבעי' חקק, וצ"ל דלפי הגובה שהקורה נמצאת בו אין חלוקה בגבהי המבוי). האמנם כי ברשב"א בעבוה"ק מבוי דהקורה מחלקת את המבוי, שכ' "אימתי מתירין הקורה והלחי את המבוי לחצאין, בזמן שיש לפנים מהם ארבע אמות וכל תנאי מבוי", ומ"מ אולי יש לחלק בזה, וצ"ע.

היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה. יש בראשונים ב' דרכים בביאור הסוג', אי איירי כשהמבוי כולו (היינו דפנותיו) נמוך מ"ט, ולכך בעי' חקק על משך מבוי, או דרך הקורה נמוכה ומ"מ כדי לתקנה בחקק בעי' חקיקת משך מבוי. וצ"ע בזה בשו"י הריטב"א, דבסוג' כ' "הכא שאין לזו גובה מבוי ולא גובה דפנות והשתא משוינן ליה מבוי ודפנות בחקק זה צריך לעשות בו משך ראוי כשיעור אורך דין מבוי", ואילו לעיל ב, א כ' "ובגמרא אמרינן בהדיא שאם היתה קורה למטה מעשרה אינו כלום עד שיגביהנה או שיהא חוקק במבוי להשלימו לעשרה", ואם מהני הגבהת הקורה ע"כ דלא כל המבוי נמוך, ואעפ"כ צריך חקיקה כשיעור מבוי. (ועי' מנחת ישראל). ואולי י"ל דלעולם דפנות המבוי היו בגובה י"ט, אעפ"כ כיון שהקורה שהיא פ"ת מונחת למטה מ"ט א"כ הרי היא מקצרת וממעטת שיעור המבוי, ולכך אם יגביהנה סגי בזה, אבל אם בא לחקוק ע"כ צריך שהחקק יהיה כשיעור משך מבוי, דבלא"ה הפ"ת דקורה דמעט את עיקר שיעור המבוי. (ויתכן ע"ד הפשט דע"כ אם אפשר בקל להגביה הקורה היה עושה כן ולא היה חוקק, אלא רק משום שכל דפנות המבוי נמוכים אפשרי שיהיה ענין בחקק). וגם בד' המאירי י"ל"ד דמחד העמיד החיסרון מחמת שאין הקורה על דפנות המבוי, ומאידך פי' דאיירי כשהמבוי כולו נמוך, ומה"ט גם דחה ד' הר"מ דמהני צוה"פ בזה, וצ"ע.

כמה חוקק ד' אמות. גי' הרי"ף והר"מ ועו"ר ד' על ד'. ועי' גאו"י. ובמאירי כ' ע"ז "ומ"מ לרחב מבוי יראה שהוא צריך על פני כל רחבו ואע"פ שהכשר רחבו בארבעה טפחים מ"מ בוז צריך שיהא כל רחבו בחקק זה עד שיהו שני שפתי הקורה על דופן וכן למעלה בענין מיעוט יראה שצריך ארך טפח על פני רוחב כל הקורה וגדולי הפוסקים שכתבו בחקק זה ד"א על ד"א לא נתבררה כונתם ונראה שאינו אלא שגירות לשון ויש אומרים שברחבו דיו בד' טפחים ואין

בצורת פתח, וכו' המשנ"ב שם סקצ"ג ודע עוד דאם לא היה ארכו ד"א דעת כמה פוסקים דינו כחצר וע"כ ניתר ג"כ בפס ארבעה מצד אחד או שני פסין של משהויין משני הצדדין וכן סתם המחבר בעצמו לקמן בסל"ב והמחבר שכתב אלא בצוה"פ לאו דוקא נקט, ועי"ש בשאר נו"כ השו"ע, ועכ"פ נראה דבזה החזו"א לא דן שלא יועיל פסים אלא רק צוה"פ ועומ"ר. והטעם, כיון דמבוי פחות מד"א ודאי ל"ג מחצר, אמנם במבוי הגדול מד"א ואין חסרונו אלא מפני נמיכות הקורה וכו' בזה לא נפיק מכלל מבוי ליכנס בדין חצר להיות ניתר בפסין.

אמנם יש שדקדקו מלש' הטושו"ע הנ"ל דס"ל דמבוי שאין בו ד"א ל"מ ביה פסין כחצר אלא בעי' צוה"פ בדוקא. והנה בלש' ר"נ יש לדקדק כן, דאמר "נקיטין איזהו מבוי שניתר בלו"ק כל שארכו יתר על רחבו ובתו"ח פתוחין לתוכו", ולא הזכיר תנאי דאורך מבוי ד"א, ולפ"ד י"ל דהזכיר רק התנאים שבהעדרם נעשה דין המבוי כחצר, ולא הזכיר את ענין אורך ד"א שבחסרונו בעי' דוקא צוה"פ. ולישנא דרבי זירא להלן יב, ב הוא כמה מכוונן שמעתא דסבי כיון דארכו כרחבו הוה ליה חצר וחצר אינה ניתרת בלו"ק אלא בפס ארבעה, וזה ל"ש לומר על אורך ד"א דמבוי להנך ש". וטעם הדבר צ"ל דבתו"ח וכן אורך יתר על רוחב זה חילוקים בין מבוי לחצר, ואי לא הוי מבוי ע"כ הוי חצר, אבל מבוי שיש לו בתים פתוחים וארכו יותר וכו' ורק לא הושלם בו השיעור, (וכלש' הריטב"א בסוג' "לאוקומי מבוי בהכשרו ובחזקתו הראשון די לנו בד' טפחים דהוי שיעור מבוי גרוע, אבל בתחלת הכשירו אין די לנו בפחות מד' אמות שהוא שיעור חשוב") עדיין לא נעשה בזה לחצר.

אין מבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחין לתוכו ואי בארבעה היכי משכחת ליה. ופי' הראשונים דבכי הא איה מקום הפצימין. ובתו"ש הק' לשי' הר"מ שכ' בפיו"ה ה"ט "מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכלו, שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד", דא"כ שפיר שייך בתו"ח פתוחים כיון דל"ב פתח ד"ט כשי' רב אחלי. ולכאור' י"ל לפמש"כ המ"מ בה"ח בדעת הר"מ דבתו"ח פתוחים לתוכו בעי' שהבתים יהיו פתוחים בפני' למבוי, וא"כ צריך למצוא במבוי ד' פתחים, לב' בתים וב' חצירות, ופחות מג"ט אינו פתח גם להר"מ, וא"כ במבוי ד"ט על ד"ט ודאי לא משכח"ל ד' פתחים דאיה מקום הפצימין.

אין מבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחין לתוכו. ובשו"ע סי' שסג סכ"ו "אין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו פתוחים לתוכו שני חצרות ולכל חצר שני בתים וכו' ושלא יהא בכל פתח מאלו פחות מד"ט, ושיהיו דיורים אוכלים בכל בית שמקום הפת גורם, ואפי' היה הבית הא' לאב והב' לבן, אע"פ שהבן מקבל פרס משלחן אביו ואוכל בביתו, הרי הם נידונים כשנים, ואפילו צדו א' עכו"ם וא' ישראל מהני". ובביאור"ל שם הביא ד' הרשב"א בעבוה"ק דבכל חצר בעי' ב' בתים, דבכל חד מהבתים יהיה ד"א, דאין בית פחות מד"א. ובפשטות נראה דלענין החצירות לא נאמרה הך קפידא דד"א, דכך משמע בלש' הרשב"א בעבוה"ק דלא כ"כ אלא על הבתים, אכן החזו"א בסי' סה סקי"ז כ' "איברא עיקר דברי רבותינו דמבואות שלנו אין בתו"ח פתוחין לתוכן, לא ידענו עיקר הריעותא בזה, שהרי אם הבית בנוי לצד המבוי אין בכך כלום כל שיש חצר ד"א לפני פתח הבית", והוסיף לדרן עוד בסי' קי סקי"ט "אם יש ב' חדרים שכל אחד דע"ד והם פנימי וחיצון נחשב לאחד כיון שאין לפנימי חצר, ולא מסתבר שתהא סגי חצר של ד"א לב' בתים וכדמשמע ב"ב י"א א' ועי' סי' שס"ג סכ"ו ואינו מוכרע". (וצ"ע בחזו"א סי' קג סכ"ו שכ' כביאור"ל דלהלן).

אמנם הא פשיטא דחצר הניתרת בפסין אין בה תנאי של ד"א, אבל אי"ז הכרע לכאן, כיון דלא נאמרו (בפשטות) תנאים בדין חצר, אלא רק תנאים לקולא דמבוי, וכל שאינו מבוי ה"ה בכלל חצר. וע"ע ביאור"ל סי' שסו ס"ג ומשמע שם דבחצר אין שיעור ד"א. (ועי' תוס' עב, א שכ' "שלא תאמר כי היכי דיוצאין מכלל בתים לענין עירוב יוצאין נמי מכלל חצר לענין שיתוף לפי שיש מחיצות מפסיקות וחצר בעי' ד' אמות ובהאי בית ליכא ד' אמות"). ומלש' המאירי בסוג' שכ' "ויש בדינין אלו תנאים אחרים והן שיהא כל בית

כמה חוקק ד' אמות. הנה להשי' דאיירי במבוי גבוה ורק הקורה נמוכה, (והיינו הראשונים שכ' דאפשר שיספיק הגבהת הקורה במקום חקק במשך מבוי), כ' בחזו"א סי' סה סקנ"ח "ואפשר דאף מדרון לא מהני כל שבד"א יתמעט מגובה י"ט". ויל"ע אם גם בלחי ששיעורו י"ט לגובה, יש דין שיהיה במשך המדרון שמולו שיעור ד"א שבהם עדיין יש ללחי גובה י"ט, או דכיון דלחי משום מחיצה, כמו שבמחיצה גמורה ודאי ל"ב שיהיה גובה עשרה על משך של ד"א, ה"נ ל"ב. (ואמנם להראשונים שכ' דהטעם שרה"י עולה עד הרקיע הוא משום גו"א, א"כ יתכן דבעי' שיעור קורה על שיעור מבוי כראוי, ורק אח"כ יש לזה שם מחיצה לעשותה גו"א עד הרקיע ולהועיל גם על החלקים הגבוהים במבוי). ורק י"ל דאף דלחי משום מחיצה, כיון דאינה מועילה אלא בגדרי תקנת מבוי, בעי' לחי על משך שיעור המבוי. ויש לצדד עוד דרק מחיצה דקורה דענינה הוא פי תקרה בהא אמרי' דפ"ת מסיים את המבוי, ולכן צריך שיהיה משך מבוי שלם שהפ"ת לא ימעט, משא"כ בלחי. (ואולי הטעם כמה דבעי' משך מבוי שלם בגובה הראוי לקורה, כיון דהקורה הרי באה להשלים את שאר המחיצות על רוח רביעית, ואם לא תהיה בגובה הנכון על משך מבוי אין בזה כח לסיים את המחיצות על ידה). אכן אם הסוג' איירי במבוי נמוך, והיינו דמחיצותיו כולם פחותות מ"ט, א"כ אין כאן נידון בקורה לחוד אלא גם בלחי, כיון דעיקר תקנת מבוי הוא בדאית ליה ג' (או ב' ועוד) מחיצות י"ט.

והנה יל"ד להמפ' דהמבוי כולו היה גבוה ורק הקורה הונחה בתוך י"ט, ובעי' משך מבוי בחקק כיון דהקורה צריכה להיות בגובה י"ט באופן ישיר על משך מבוי שלם, דלכאור' הרי בדין זה שהקורה צריכה להיות ב"ט הרי יש דין נוסף שהחלל שתחת הקורה יהיה י"ט, והטעם לדין זה כ' רש"י לעיל ג, ב "דבפחות מעשרה לא הוי מבוי", ובאור"ז סי' קי כ' "מניחה משפת עשרה טפחים ולמעלה דבנמוך מעשרה טפחים לא מיקרי פתח", ולכאור' לענין זה ודאי סגי שיהיה החלל מתחת הקורה לחוד (או עכ"פ ד"ט) בגובה י"ט ע"י החקק, אבל ל"ב משך מבוי שלם שיהיה בו חלל י' כלפי הקורה, וא"כ הדין יתחלק, דכלפי החלל סגי בחקיית י"ט תחת הקורה, וכלפי שהקורה תהיה י"ט בצירוף עוביה, בזה הוא דבעי' שתהיה גבוהה י"ט עם עוביה על משך מבוי שהוא בד"א לשי' אביי. וצ"ע דלא נזכר כן. ואמנם רש"י בסוכה כב, ב כ' "אין מחיצה בפחות מעשרה", ומשמע שזה טעם גם לפסול קורה המשלימה ל"ט ואין תחתיה חלל י', ולפ"ז א"ש דדין החלל י"ט הוא מעצם שם המחיצה, וא"כ מה"ט הוא דבעי' חקק של חלל י' על כל משך מבוי. וכן מבוי בלש' הרשב"א בעבוה"ק ש"א ס"ג שכ' "היה חלל שתחתיה פחות מעשרה, מגביה את הקורה או חוקק את הקרקע שתחתיה עד שישלימנה לעשרה. וכמה שיעור רוחב חקק זה, ארבע אמות לאורך המבוי או יותר", ומשמע דהחקיקה למשך מבוי צריכה להשלים חלל י"ט.

כמה חוקק ד"א. כ' המ"ב בסי' שסג סק"ק "ואם חקק בפחות מזה צריך דוקא פס ד' או שני פסין שני משהויין כדין חצר". אמנם החזו"א בסי' סה סקנ"ט כ' "לפי מש"כ לעיל סקנ"ו דבמבוי בתחלה שא"ב ד"א סמוך לראשו, שאינו ניתר בלחי, אינו ניתר גם בפס ה"נ כן. וכן מסתבר שלא נתקן פס למבוי ואי לחי לא מהני דבעינן שיהא פתח לד"א, גם פס לא מהני וכו' מיהו בצוה"פ או עומ"ר, נראה דסגי בחקק ד"ט". ולכאור' בד' המאירי בסוג' נראה כהמ"ב, שכ' "ופסקו גדולי המחברים והפוסקים כאביי שהרי כל הסוגיא מעידה במשך מבוי שהכשרו בארבע אמות וכל שאין ארכו ארבע אמות הרי הוא כחצר ואינו ניתר בלו"ק". ואמנם אם כמש"כ בפס' הרי"ד ובהגר"ז דהטעם דהמבוי הנמוך ל"ח כפרוץ לרה"ר זה מפני הבתים המקיפים אותו כרה"י, וכל הנידון בסוג' להצריך חקק הוא רק להבדיל את המבוי מהחצירות, א"כ ודאי דפסין מהני אם לא יהיה שיעור מבוי שיספיק להקל בלחי או קורה.

ועכ"פ כ"ז הוא לגבי מבוי נמוך (או שקורתו נמוכה) וחקק בו פחות מד"א, אבל לגבי מבוי שכולו פחות מד"א, הנה בשו"ע סי' שסג סכ"ו כ' "הא דמבוי ניתר בלחי או קורה דוקא וכו' שיהא ארכו ד' אמות מרווחות או יותר, אבל אם חסר א' מכל אלו אין לו תקנה אלא

והנה זה מבו' דאע"ג דיש היכ"ת להשלים ענין בתים פתוחים מחוץ לעצם שיעור המבוי, מ"מ סברא היא דשיעור המבוי חייב לכלול גם אפשרות שבתים פתוחים יהיה ממנו ממש, ומה"ט הוצרך ר"י לומר דמשכח"ל בתים פתוחים להך מבוי קטן בקרן זוית. ויל"ד לשי' הראשונים הנ"ל דאף ענין אורך יותר מרוחב יש להשלימו מחורי המבוי הנמוכים, האם לקביעת שיעור המבוי הקטן צריך לכלול שיהיה בזה לחוד אורך יותר מרוחב, או דענין השיעור יכול להיות גם בלי זה, ואת תנאי יתרון האורך יהיה אפשר להשלים בחורים הנמוכים מהצד. (ואמנם בגמ' הק' אביי דאין לומר דבתים פתוחים בדופן אמצעי דא"כ רוחבו יותר מארכו. וית' להלן אולי לחלק בזה.) והנפק"מ היא כלפי נידון הראש' דלענין שיעור מבוי קטן ל"ס בד"ט אלא בעי' ד' ומשהו, דבלא"ה לא יהיה ארכו יותר מרוחבו דהרי צד הרוחב ג"ג צריך להיות ד"ט, וא"כ יל"ד האם באופן שיתרון האורך נשלם מהמבוי הנמוך, מ"מ יהיה הדין לחקוק באורכו ד' ומשהו מעצם דין שיעור המבוי.

ובדעת התוס', הנה באמת באבהעו"ז כ' דס"ל דארכו יותר מרוחבו צריך להיות בגוף החקק ולא בצירוף החורים, אבל הרעק"א דן לפרש ד' התוס' באופ"א, ז"ל "מסתימת כל הפוסקים שכתבו דחוקק ד' אמות ולא אשתמיט חד מהפוסקים לכתוב דאם מבוי רחב יותר ה' אמות דבעי ה' אמות ומשהו, א"ו דגם לענין הך מלתא מצטרפין ג"כ המבוי שלפנים מן החקק ולא בעינן בחקק רק שיעור אורך הכשר מבוי לפתוח, ובזה מתכשר אף אם רוחב יותר, וכן מצאתי להדיא בריטב"א בחידושו, וגם מדברי תוס' הנ"ל אין סתירה לזה די"ל דכונתם כיון דבעינן בחקק אורך שיעור מבוי ממילא בעי ד' ומשהו דלא משכחת אורך מבוי בבציר מזה כיון דבעינן ארכו יותר על רחבו, כנלע"ד מסתימת כל הפוסקים לולא דפשוט דברי האבן העזר בחי' מורים בהיפך וצ"ע לדינא". ומבו' בדבריו דאף דיתרון האורך נשלם מהחורים, מ"מ שיעור מבוי נקבע בלי האפשרות הזו.

וכן מפו' בד' הר"ן בסוג' שכ' "ואי הכי איכא למידק דאי ארכו ארבעה מצומצמין הרי רחבו פחות מהן דהא בעינן ארכו יתר על רחבו, וכל שאין רחבו ארבעה מקום פטור הוא ומותר וכדאמר רב אחילאי לקמן ועד כאן לא פליגי עליה דרב אחילאי אלא במבוי שתוכו רחב ומתקצר בפתחו מארבעה, הא תוכו פחות מארבעה דכולי עלמא מקום פטור הוא ומותר ואינו צריך כלום כמו שנכתוב לפנינו, וזו שאלה שאל הרשב"א ז"ל, ואפשר דארבעה לאו דוקא אלא ארבעה ומשהו קאמר". ומבו' דאף דכ' הר"ן לעיל מינה "דכל שיש שיעור מבוי דהיינו ארבעה בשיעור גובה עשרה טפחים השאר מצטרף למהוי ארכו יתר על רחבו", מ"מ לגבי שיעור מבוי צריך לחקוק ד' ומשהו. ואמנם בד' הריטב"א מבוי ל"כ, שכ' "וא"ת אי משום הכשר אורך מבוי בעי ד' טפחים היכי סגי ליה שיהא משכו ד' טפחים דהא רחבו לכל הפחות ד' טפחים כשיעור רה"י וגם שאין פתח בפחות מד' טפחים ואם כן יהא ארכו כרחבו וקיימא לן שאין ניתר בלו"ק אלא מבוי שארכו יותר על רחבו כדאיתא לקמן בסמוך, וי"ל דשאר המבוי אע"פ שהוא נמוך נכנס הוא בשיעורו, וכי אמרינן במבוי דעלמא בארבעה היינו ד' טפחים שוחקות שהם ד' ומשהו", הרי דבאופן של חקק סגי בד"ט מצומ' ול"ב ד' ומשהו, דלגבי עיקר שיעור מבוי ל"צ לדון את יתרון האורך מהרוחב.

אמנם יל"ע בד' הר"ן (והרעק"א) דאחר מש"נ מתי' הגמ' דקדן זוית דכדי לקבוע את שיעור המבוי הקטן ל"ב שיהיה בו גודי מבוי לגבי עצם התקנה, אלא אפי' מבוי שהוא מקו"פ ג"כ יש לו שם מבוי לענין זה, א"כ מה הוק' להראשונים דהמבוי צריך להיות ד"ט ומשהו כדי להיות אורכו יותר מרוחבו, הרי אפשר לצייר בפשיטות שרוחב המבוי היה פחות מד"ט ואורכו יותר מרוחבו אף שהוא ד"ט בצמצום. ואדרבה לכאו' זהו טעם בד' הריטב"א, דהרי באמת ק' איך יתכן דשיעור מבוי הקטן אינו כולל את יתרון האורך מהרוחב, דהרי בגמ' הק' להדיא דכ"ת בדופן האמצעי והא נקיטין וכו', וע"כ זה התשובה, דאחרי שתי' בקרן זוית (או גם קודם לכן) א"כ יש לצייר בפשיטות מבוי צר פחות מד"ט (אף שהוא מקו"פ) וארכו יותר מרוחבו אפי' שארכו רק ד"ט מצומ'. (ורק דבגמ' לא היה שייך לצייר מבוי צר, דהרי ביקשו למצוא בתים פתוחים בדופן האמצעי). ולכאו'

מהן של ארבע אמות על ארבע אמות וכן שיהו הפתחים הן של בתים לחצרות הן של חצרות למבוי ברוחב ארבעה טפחים", (וכעין לש' זו כ' גם בס' הבתים ובאוהל מועד ובתשב"ץ ח"ב סי' רצד), ג"כ משמע דבחצירות ל"ב ד"א אלא רק בבתים.

רש"י ד"ה אמר רב נחמן נקיטין - מסורת מאבותינו, מנהג מרבתינו. בכל דוכתי לא כ"כ רש"י, אבל כאן הק' אביי מד' ר"נ לר"י והוכיח שמשך מבוי בד"א, ולכן הוצרך רש"י לומר למה ר"י מוכרח לסבור כד' ר"נ ולא שיחלוק שאין דין דארכו יותר על רחבו. (וע"ע רש"י בגיטין נט, ב ותוס' ר"י הזקן קידושין לג, א, ובהג' רצ"ה ברלין מכות יא, ב). ובשינוי לש' רש"י בעמוד זה יל"ע, דמתחילה כ' "ואין פתח פחות מארבעה", ואח"כ כ' "ואין שם שיעור פתח, דבכולי הך מסכתא אמרינן דאין פתח פחות מארבעה". וכן עוד מקום, דמתח' כ' "וכיון דאפיקתיה מתחת הקורה, צריך שיהא מקום הניכר וחשוב", ואח"כ כ' "וכיון דאפיקתיה מהיכר של מעלה - אוקמיה אארבעה, דחשיבי בכל דוכתא".

בהשלמת תנאי מבוי מחוץ לחקק

אמר אביי מנא אמינא לה דתניא אין מבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחין לתוכו. יל"ע דהנה על עיקר ד' ר"י לא הק' אביי היכי משכחת לך מבוי דהא במשך ד"ט אין בתו"ח יכולים להיות פתוחים, דשפיר י"ל דהבתו"ח פתוחים לחלק הנמוך של המבוי, וגם זה הוי חלק מהמבוי לענין דהמבוי כולו נחשב בתים פתוחים וכו', וא"כ לא א"ש מה שהוכיח אביי מעיק"ד בתים פתוחים וכו', דהא שפיר י"ל דעיקר משך מבוי הוא בד"ט וכדי לקיים דין בתים פתוחים משכח"ל כשיש במבוי המשך נמוך יותר וכסוג' דהכא. כמו"כ יל"ע בתי' הגמ' דפתח בקרן זוית, עי' רש"י, וצ"ע דבכה"ג דאין במבוי דע"ד טפחים הא הוי מקו"פ וכ' (חלק מ)הראשונים להלן דאין בו דין מבוי.

והתי' ע"ז לכאו' מוכרח כד' החזו"א בס"י עג סק"ח, שכ' "ואולי אין כונת הגמ' דפתח ממש דאין שאלת אביי משום דלא מש"ל חצרות פתוחין, דאכתי שפיר איכא למימר דעיקר שיעור מבוי הוא ד"ט, והלכך בחקק תחת הקורה דאין חסרון חצרות [דהחצרות שבכל המבוי מהנו גם למקום הזה וכמש"כ סי' א' ס"ק ע"א] חשיב שיעור ד"ט למבוי, [והיינו דמש"ל חצרות פתוחין לתוכו בד'] אלא דמסתבר שאין שיעור מבוי פחות משיעור פתח ופצימיו, ומשני דלר"י כיון שהמבוי יש לו חלל ד' על ד', שיעור זה הוא בארך חשוב, שהרי יש כאן חלל אלכסון כדי להעמיד ב' פתחים ובתו' ו' א' ד"ה דפתחא ל"מ הכי, [ואולי בזה י"ל קו' תו' לדעת הר"ף דלא מהני צו"ה בקרן זוית]. ולעולם ב' הדברים משלימים זא"ז, דכיון דאין הוכחת אביי מההיכ"ת דהיכי משכח"ל מבוי קטן עם תנאי מבוי, אלא מהא דקבעו שיעור מבוי במקום כזה שאין יכול להיות בו בתים פתוחים, א"כ לא איכפ"ל דההיכ"ת היא רק באופן שהמבוי הוא מקו"פ ואין בו תקנת מבוי, דלאו בגדרי תקנת מבוי איירי' הכא אלא בעיקר שם מבוי. (ומתיישב בזה גם גי' הר"ח שכ' "ואביי אמר לך פתחים בקרן זוית לא עבדי אינשי", והיינו דע"כ אין לקבוע שיעור מבוי בדבר זה שאינו מצוי בהווה. רק אולי כוונתו לשי' דל"מ צוה"פ בק"ז).

ולענין הך תנאי דאורך יותר על רוחב ג"כ יל"ד האם החלק הנמוך במבוי מצטרף לזה או דבעי' שבמשך החקוק של המבוי יהיה ארכו יותר על רחבו. והטעם לחלק בזה, כיון דלגבי דין בתים פתוחים וכו' י"ל דסו"ס יש לזה שם מבוי דכך הוא מציאות ענין התשמישים בו, (ועי' תוס' כד, ב שכ' "דשביל של כרמים אין בו דירויין וכו') ואפי' הכי מהניא ליה לחי דבני מבוי היו משתמשינן שם ובמבוי הרבה בתו"ח", ועי' תור"פ שם, אבל בתוס' ט, א כ' "תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו - לאו משום דנחשב כמבוי בפני עצמו דאין מבוי ניתר בלו"ק אלא אם כן ארכו יתר על רחבו ובתו"ח פתוחין לתוכו", אבל ארכו יותר על רחבו שהוא שיעור בעצם גדר המבוי אולי א"א לצרף לזה את החלק שבמבוי שרק נטפל לעיקר משכו המוקף מחיצות (ואולי גם רק מדין חורים). ועי' חזו"א סי' סה סקע"א. ולכאו' נחלקן בזה הראשונים בסוג', דבתוס' נראה (וכ"כ באבהעו"ז) דלא מצטרף, ואילו הר"ן והריטב"א כ' להדיא שמצטרף.

הפרוץ", וכן מצינו כן להסוב' דמבוי שאין לו ד"א אינו נותר אלא בצוה"פ ול"מ ביה גם פסין, (וכפשוטת לש' הטושו"ע, ונת' במקו"א).

רש"י ד"ה ואי אמרת. "מכדי מיעוט חצירות שתיים, ואין פתח פחות מארבעה - ואיך יפתח פתח רוחבו ארבעה במשך המבוי שאינו אלא ארבעה, איה מקום הפצימין, ועוד כולו פרוץ הוא". וכ"ה בריטב"א ש"כ' "ואי בד' טפחים היכי משכחת לה. שיהא פתח חצר באחד מדופני מבוי כיון שאין כולו ארוך אלא ד' טפחים דהא לפתח צריך לחללו לכל הפחות ד' טפחים מלבד הפצימין שלו, ואע"ג דפרישנא דד' טפחים דאורך מבוי הם ד' ומשהו מ"מ אין באותו משהו שיעור לפצימי הפתח, ואפי' יהא בו שיעור נמצא כל ארכו של כותלי מבוי פרוץ בפתחים ואין כאן היכר כותלי מבוי". וצ"ע מהו הדין השני ש"כ' דכולו פרוץ. ואולי י"ל דמבוי הפרוץ לחצר, אע"פ שהחצר סגורה כדניה עם פצימין מ"מ כיון שהוא פרוץ אליה נעשה דינו כדין חצר. ועי' חזו"א סי' סה סקמ"ו דהוכיח ל"כ. (ובסוג' דמבוי הכלה לרחבה ית' בד' התורא"ש דחצר ומבוי יכולות להתחלק בצורת התשישי גם אם אין ביניהם חילוק מחיצות כלל). אכן לש' הריטב"א הוא דאין כאן היכר כותלי מבוי. ועכ"פ יש ליישב בזה קו' הרעק"א שהק' ד"בלאו הקדמה זו הא אף אי הוה סגי בחצר א' הוי הראיה נכונה והא באמת אף דבעי' ב' חצרות מ"מ אפשר בחצר א' מצד דופן זה וחצר א' בדופן כנגדו אלא דבאמת גם פתח אחד א"א באורך ד' וא"כ גם אם סגי בחצר א' ישנה לראיה זו", וי"ל דרק מחמת שצריך ב' חצירות יש את החיסרון הנוסף שכולו פרוץ. ועי' דבר"י סי' ו.

ובמהרש"א כ' כאן "ויש ליישב דהכא גבי רחבו של מבוי אפשר דב' צידי האורך מן הצד הוו הפצימין ולא מקרי נמי כולו פרוץ". וצ"ע דהרי לעולם בעי' צוה"פ עם ב' קנים בצד ולא סמכי' על עצם כותלי המבוי. ונראה דהנה בטעם הדבר שכותלי המבוי אינם מצטרפים לצוה"פ כ' המקו"ח בתיקו"ע דהוו כלחי הכולט ד"א, וא"כ לש"י רב יוסף דל"ב ד"א במבוי ואעפ"כ לא נפיק מתורת לחי עד דאיכא ד"א, א"כ במבוי כזה שהוא קטן מד"א, כבר כותלי המבוי יכולים להצטרף לצוה"פ. ורק יש מקום לדון דאולי במבוי כזה דאורכו רק ד"ט א"כ כותלו כבר אינו מצטרף לצוה"פ, ואע"ג דלעולם לא נפיק מתורת לחי עד דאיכא ד"א, מ"מ כשזה כל המבוי ודאי נפיק מתורת לחי ונידון כמבוי עצמו.

אם נשתתיר שם פס ד'

איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ארבעה מתיר בפירצה עד עשר ואם לאו פחות משלשה מתיר שלשה אינו מתיר. והר"ח כ' דאיתמר מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו איתמר משמיה דר' אמי ור' אסי אם נשתתיר בו פסל עומד שיש בו ד' טפחים מתיר פרצה עד עשר כלומר אפילו אם הוא רוחב הפרצה י' אמות כיון שהפסל זה עומד והפרצה כפתח ומותר". וא"כ להג"י שלפנינו מבוי ד'אם יש שם' מהני, ולהר"ח בעי' נשתתיר, וכך הוא לישנא דהפוס' אם נשאר. וברש"י כ' להדיא "אם יש שם פס ארבעה - אם נשתתיר מן הכותל או עשה פס ארבעה במקום הפרצה סמוך לקורה".

וכ' בתור"ה סוף מבוי הכי נמי "פירוש כיון שלא נפסלה שנשתתיר שם פס ד' דמבוי כשר אינו יוצא מתורת הכשר עד שיפחות שלא ישאר שם ד' אבל תחלת מבוי דהיינו שלא נשתתיר שם פס ד' שצריך לעשות לו הכשר צריך ד' אמות וכן משמע לישנא דקאמר אם יש שם פס ד' מכלל דבנשתתיר שם פס ד' מיירי ופרש"י אין נראה". וצ"ע דא"כ דינא דרב אמי ור"א הוא ראייה לד' אביי לאפוקי מדרב יוסף, דהרי בדלא נשתתיר פס ד' ובא להתיר את המבוי נראה דל"ס בד"ט, ועי' דשיעור מבוי הוא יותר מד"ט, ועמד בזה בהג' ראמ"ה. ובס' מצמיח ישועה כ' דמה"ט נקט רש"י דל"ב דוקא נשתתיר אלא מהני עשיית פס ד"ט. ובאמת היה מקום לדון דאולי כל ד' רש"י דמהני עשיית פס לא נאמרו אלא להס"ד דהדבר תלוי בשיעור מבוי, ודינא דרב אמי ור"א הוא כרב יוסף ודלא כאביי, אבל אליבא דאמת דבעי' סוף מבוי ובלא"ה שיעור מבוי הוא ד"א, אולי גם לרש"י בעי' נשתתיר ול"מ עשיית פס. אבל התוס' נקטו ל"כ בש"י, ואולי

צ"ל בדעת הר"ן דאמנם מקרן זוית שמעי' דאפי' שיש לו דין מקו"פ מחמת שאין בו ד"ט בריבוע מ"מ לא בטל ממנו שם מבוי, (דשיעור ד"ט במבוי הוא רק במשך, אבל ד"ט של רוחב בכל האורך, זה רק לאפוקי מקו"פ), אבל אם כל רוחב המבוי בכל אופן אין בו ד"ט הר"ן חיסרון בעצם שם המבוי. אבל מלש' הר"ן נראה דעצם מה שהמבוי מותר ע"י שהוא מקו"פ זה כבר מפקיע אותו מלהיות שיעור של מבוי קטן, וצ"ע. וצריך לכא' למצוא אופן שפתחים בקרן זוית במבוי המצומ' לא יחשיבוהו כמקו"פ. ועי' רש"י. וגם דהריטב"א להלן יג, א בדינו של הראב"ד דמקו"פ אינו מבוי, כ' "אם המבוי ג"כ אינו רחב ד' כשיעור משך מבוי דכו"ע אינו מבוי ואינו צריך כלום", ואם דין רוחב ד"ט הוא מעצם שיעור משך מבוי, ודאי תיקשי תי' הגמ' דקרן זוית וכנ"ל.

ואולי י"ל בדעת הריטב"א, דהרי כ' בסו"ד דבעי' ד"א שוחקות, וממילא הוי ארכו יותר מרחבו, ומ"מ מתחילה לא הונח לו ליישב דינא דחקק אלא ע"י צירוף המקום הנמוך במבוי, וגם לא הצריך שוחקות, אף דס"ל דד"ט רוחב הם שיעור מבוי. דהנה הרעק"א דן בהא דאזלי' לחומרא בדין שוחקות ועציבות אם הוא דין ספק או ודאי, וכ' נפק"מ אם אמרי' ממ"נ להקל, (וכגון רחב ד"ט עציבות ויש לו לחי י"ט עציבות), ולכא' יש מקום לדון דאפי' אם הוי בתורת ודאי מ"מ שייך לומר ממ"נ, (ע"פ מש"נ לעיל דענין לחומרא בתורת ודאי הוא משום דלטפח עצמו יש ב' אופנים, ע"ש), וא"כ אף כשנצריך שוחקות מצד אחר וכגון מטעם שיהיה ארכו יותר על רחבו, מ"מ אותו דין ד"ט מתקיים גם בעציבות, וממילא דמבוי שפיתחו ד"ט מצומ' ודאי סגי ליה גם בכהנה לאורך, ע"ד ממ"נ, ורק נצטרך את המקום הנמוך להשלים התנאי של אורך ורוחב, ורק לגבי מבוי דעלמא כ' הריטב"א דבעי' ד"ט שוחקות דהתם אין ממ"נ ואולי לחומרא.

וכי תימא דפתח לה בדופן האמצעי והאמר רב נחמן נקיטין איזהו מבוי שניתר בלו"ק כל שארכו יתר על רחבו. והנה במ"מ פ"ז מהל' שבת ה"ח כ' "וכתב הרשב"א אי זהו שנדון משום חצר כל שאין דרך כניסתו יתר על רחב תוכו. ויש מגדולי המורים שאמרו שאינה נדונית משום חצר אלא כל שהיא מרובעת ואין ארכה יתר על רחבה ואין רחבה יתר על ארכה, עכ"ל. והראשון נראה מדברי רבינו וכן עיקר שכל שרחבה יתר על ארכה יש לה דין חצר". (ולפנינו ברשב"א נמצא כן בס"י יג בהל' חצר). וכן הביא הב"י סי' שסג. והשי' הבי' צע"ט מסוגיין, דאמרי' להדיא דאם הדופן האמצעי יהיה רחב טפי ל"ה מבוי כיון שרחבו יותר על ארכו. וכה"ק בתו"ש וגאו", ועי' גם מנחת ישראל. (ותי' התו"ש, דעכ"פ מוכח מינה אביי דמבוי ארכו יותר מד"ט כיון דדופן האמצעי שבתים פתוחים לה היא צד האורך. אלא דצ"ע לפ"ז מה נצרך להביא מד' ר"נ ד'נקטינן' וכו' דבלא"ה נמי מבוי שצד אחד במבוי יותר ארוך מד"ט כיון שצריך בתים פתוחים לו).

וכשי' זו ד' גדולי המורים' נראה קצת בפ"י הר"ח יב, ב ש"כ' "ואיזהו חצר שניתרת בפס ד' כל שמרובעת ואפילו עגולה לאפוקי אריכא וקטינא ואפילו ארכה יתירה על רחבה משהו", ולא כ' כלפנינו 'איזהו חצר שאינה ניתרת בלו"ק'. (ומש"כ לגבי עגולה, הריטב"א כ' "ומכל מקום שמעינן מהכא דחצר עגולה דינה כמרובעת מדמתמהינן עגולה לא, ואפשר שהוא הדין למבוי עגול שדינו כמבוי מרובע להיות נותר בפס ארבעה". ועכ"פ אי סבירא לן דבעי' 'מרובעת' בדוקא, יש חידוש טפי בעגולה). ולש' הירו' פ"ו ה"ח ג"כ נראה כן, דאי' שם "מבוי שארכו ורחבו שוה אינו ניתר בלו"ק אלא בפסים כחצר. שמואל שאל לרב כמה יהא ארכו יותר על רחבו והוא א"ל כל שהוא הכן דרייא דארעא דישאל מרבעין", (ובקה"ע כ' "הכין דרייא וכו'. כלומר אל תתמה אם במשהו סגי א"כ לא מצינו שיהו שוים ולמאי נ"מ אמרו שאם ארכו כרחבו דמי יצמצם ארכו כרחבו הלכך קאמר שכן דירות שבא"י הן מרובעים בריבוע מכוון".) ובגאו"י תי' דלהק' ש"י אם החצר אינה מרובעת גם אין לה דין מבוי ואינה ניתרת לא בלו"ק ולא בפסין, וא"ש קו' הגמ' כאן. ואשכחן כוותה במש"כ באוהל מועד ד"ג נ"ז "קרפף שהוא פרוץ ברוח רביעי הרי הוא אסור ואין מועיל בו לחי ולא פסין אלא צריך עומ"ר על

דה"ק דאירע בו ענין פסול שאנו דנין עלי' להכשירו מדין שיר ד"ט, אלא שרש"י כתב כן בד"ה אם יש כו' או עשה פס ד' כו' והר"י השמיט ל' זה"י. ועי' בס' חצי יהונתן (ובהג"ה שם).

ומש"כ הביאווה"ל דמלשון דנשתייר אין ראייה שכונתם לזה בדיוקא, הנה בפ"י רבינו חננאל בן שמואל ג"כ נראה דגרס בגמ' 'ישאר' ומ"מ פ"י כרש"י, ז"ל 'פיר' אם נשתייר בכותל שכנגד הקורה רוחב ד' טפחים, או שלא נשתייר מן הכותל כנגד הקורה כלום ועשה פס ד' טפחים סמוך לפירצה ולקורה, כמו שציירנו, אע"פ שהפירצה פחותה מעשר אמות, נכשרת במה שנשתייר מהכותל, או בפס שעשאו אם אין שם שיור. ושיעור השיור או הפס ד' טפחים, כמו שנתברר ברישא. ואם יש בפירצה יתר מעשר מפסלת עד שמתקן, כמו שיתבאר. ואם אין לשם שיור ולא עשה פס, אין למבוי התר, אלא אם תהא הפירצה פחותה מג' טפחים, דכלבוד דמיא והוי הקורה ניכרת". (ובהמשך שם הביא רחב"ש פ"י אחר בדינא דסוף מבוי, ז"ל 'ויש מי שהפריש בין דברי ר' אמי ור' אסי ודברי אביי בענין אחר ואמ', התם גבי מבוי דאביי הרי כולו פסול, דאין בכתליו גובה עשרה, ולפיכך מצריך לשיעור החקיקה ד' אמות דהוא משך מבוי, אבל הכא במבוי דר' אמי ור' אסי כולו כשר, דבכתליו ' טפחים ויותר, והפס אינו אלא לענין הכר הקורה כי הוא למבוי', ועי' מאירי). ועי' ס' הנו וכן בפ"י רבב"ן שכ' ג"כ כד' רש"י.

ולש' ר"י הוא "מבוי שנפרץ מצדו כלומר מכותל הצדדין סמוך לפתחו נעש"י בו פרצה כדמות זה אם יש מן הפתח עד הפרצה באורך הכותל שנשאר בו שלם ד' טפחים או שיש שם פס בד' טפחים אע"פ שיש בפרצה ' אמות כשר שאינה חשובה הפרצה כי אם פתח", וכנראה למד מזה הביאווה"ל דהחילוק בין 'כותל' ל'פס' דזה נשתייר וזה נעשה לשם כך, וכדעת רש"י. והמאירי הביא בזה ב' דעות, ז"ל "ואם בא להעמיד מתחלה פס ארבעה צריך לגזור עד שלא תהא בפרצה שלשה וגדולי הרבנים כתבו שאף במעמיד פס ארבעה מתחלה סוף מבוי הוא".

ולענין סברת הראשונים דבעי' נשתייר ול"מ עשייה מחדש, יש להביא את ביאור הר"י בזה, ז"ל "אמר לך אביי סוף מבוי ה"נ תחלת מבוי אי הוי ארבע אמות אין ואי לא לא. פ"י לעולם הקלו חכמים בשיריים. כדאשכחן גבי ציצית דאמרי' גרדומי תכלת כל שהוא וכדתנן נמי גבי אזור בפ"א דפרה ר' יוסי אומר מצות אזור שלשה גבעולין ושיריו שנים וגרדומי כל שהיא ה"נ לגבי מבוי אע"ג דתחילתו בארבע אמות שיריו בד' טפחים". (והחזו"א והגרא"פ במכתבים נתווכחו בזה אם 'סוף מבוי' זה סברא מדאר').

ובעיקר החילוק בין תחילת וסוף מבוי, לכאור' משמע דכל שהיה כאן כבר מבוי, סגי בד"ט לשייר שמו הראשון, (אם נשתייר שם לש"י התוס', או אפי' אם יעמיד השתא פס ד"ט וכדעת רש"י), ואי"ז חילוק בין פירצה מצידו ובין פחות מ"ט, אלא גם במבוי שיש בו פחות מ"ט דאם היה כך מתחילה ס"ל לאביי דבעי' חקיקת ד"א, מ"מ באופן שהיה המבוי מתחילתו כראוי ונתמלא עפר עד שנתמעט מ"ט, ולא נשאר שם כי אם ד"ט בעומק י"ט, (או אפי' אם נתמלא כל המבוי להתמעט מגובה י"ט, וכעת חוקק בו ד"ט - לשי' רש"י), חשיב סוף מבוי וסגי בד"ט. ועי' שפ"א וגאו"י, וחזו"א בס"י סה סקע"ב. (אבל עי' מרומי שדה שכ' דודאי א"א לומר דבנתמלא עפר יודה אביי דסגי בחקיקת ד"ט). וכך מפו' במאירי, ז"ל "ואע"פ שביארנו בסמוך שאין הכשר ארך מבוי אלא בארבע אמות דוקא בתחלת מבוי אבל סוף מבוי ר"ל שתחלתו נעשה כתקנו במשך ארבע אמות כל שארכו עכשיו בארבעה טפחים לא נפקע ממנו דין ארך מבוי ומכאן למדו קצת גדולי הדור שאם נפרץ קודם שתבא הקורה לשם צריכים להיות העומד כלפי הקורה ארבע אמות כשיעור מבוי וכן בלחי ודנין ממנה לקורה גבוהה עשרה טפחים ונתמעט חללה שאם נשתייר כלפי קורה חלל עשרה במשך ארבעה טפחים מותר שסוף מבוי בארבעה ואם אין בשיור זה של כותל ארבעה טפחים אם אין בפרצה שלשה טפחים ניתרת מדין לבוד וכל שיש בה שלשה אינה ניתרת שאין זו קורת מבוי להתירה".

אמנם היה אפ"ל דסוף מבוי דכאן הכוונה שאחרי הפס ד"ט יש כאן צירוף עם שאר המבוי והכל מבוי א' (וכמש"כ הרשב"א הנ"ל),

מקורם הוא מהמשך דבריו שכ' "דלמיהדר לשיייה מבוי סגי בארבעה טפחים".

ועי"ש עוד דדקדק הגראמ"ה מד' התוס' דשאר תנאי מבוי ל"ב כנגד הפס שנשתייר, אלא רק שיעור משך מבוי, אבל אורך יתר על רוחב ובתים פתוחים וכו' ל"ב. וכבר נת' לעיל דדין בתים פתוחים למבוי יכול להיות נשלם מחוץ לעצם המבוי, אבל כאן לכאור' באמת עי' שיהיה פס ד"ט (או ד"א) ע"כ דאין כאן ב' מבואות והכל מבוי א', ורק דבעי' שיעור מבוי סמוך לראשו לאפוקי מן הפירצה מצידו כלפי ראשו, דאפי' אם שבקי פיתחא רבא, במשך שיעור מבוי לא שבקי. (וכמש"כ הרשב"א "ק"ל למאי דסליק אדעתין דהא דר' אמי ור' אסי משום דאורך מבוי בארבעה והוה ל' אותו פס ד' כמבוי בפני עצמו וכאלו כלה בסוף אותו פס א"כ הוה ל' רחבו יתר על ארכו דמסתמא בכל מבוי קאמרינן ואפי' כשרחבו יתר מארבעה, ואנן הא קיימא לן דאין המבוי נותר בלוק' אלא בשארכו יתר על רחבו, וליתא דלכ"ע כל שנשאר במקום קורה כשיעור מבוי רואין את המבוי כולו כאחד והפרצה כפתח שבמבוי ואין הפרש בין שנשאר פס ארבעה ובין שנשאר ד' אמות או יותר ומשום הכי קס"ד דרב יוסף כר' אמי ור' אסי דאלו לא נשאר כשיעור מבוי אין זה קורת מבוי ודחה אביי דשאני התם דסוף מבוי"). ועי' בנימוקי הגר"ב שהביא סמך לד' רש"י מהאמור בסוטה מג, א "הבונה בית על מכוננו לא היה חוזר", ומסוכה כז, ב "ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה בחולו של מועד", אבל לפ"ז יוצא דרש"י לא נחלק עם תוס' בעיקר הסברא דפירצה יכולה להחשיב 'תחילת מבוי', אלא ס"ל דעכ"פ אם יעשה שם כעת פס כראוי חשיב כאילו נשתייר מעיקרא.

ולדינא נחלקו בזה הפוס', אם כשכא לבנות פס סגי בד"ט או בעי' ד"א, ז"ל הביאווה"ל בר"ס שסה "עיין במ"א שכתב דאם לא נשאר עומד ד"ט ורוצה להעמידו אינו מועיל פס ד"ט דזה הוי כמו תחלת מבוי ובעינין דוקא פס של ד"א. והנה סתם כדעת התוס' ודלא כרש"י משום דכן מורה לשון הרמב"ם והטור שכתבו אם נשתייר נומ"ש הא"ר דכן משמע ג"כ מרבינו יהונתן לא נהירא דאדרבה מדהעתיק לשון רש"י משמע דס"ל כרש"י ומ"מ לא ברירא כולי האי דהאור זרוע וכן הרשב"א בעה"ק שער ב' א' וכן רבינו ירוחם העתיקו לדינא להדיא כרש"י ומלשון הרמב"ם והטור שכתבו לשון דנשתייר אין ראייה שכונתם לזה בדיוקא ותדע דהא בכ"י העתיק לשון רש"י ובשו"ע כתב אם נשתייר".

והא דכ' הביאווה"ל דהר"י מלוניל העתיק לש' רש"י וא"כ ס"ל כוותיה, לפנינו הר"י מלוניל השמיט חלק מד' רש"י, דברש"י כ' "אם יש שם פס ארבעה - אם נשתייר מן הכותל, או עשה פס ארבעה במקום הפרצה סמוך לקורה", ורבינו יהונתן כ' "אם יש שם פס ד'. אם נשתייר מן הכותל סמוך לקורה פס חשוב שהוא רחב ד"ט". וכבר העיר כן בחזו"א ס' סה סקע"ג, ז"ל "והר"י השמיט ל' זה אף שהעתיק שאר לשון רש"י, ונראה שדעתו כדעת התו', דאל"כ לא היה משמיטו, שדרכן של ראשונים ז"ל להעתיק ל' רש"י, ושאר ל' רש"י העתיק הר"י שאין שם מבואר היפך דעת תו', וזה כדעת הא"ר שכ' המ"ב בבה"ל ס' שס"ה ד"ה אם, וס' א"ז ועה"ק אינו תח"י, ול"י אם העתיקו גם ל' רש"י ד"ה אם". ותח"י יש א"ז ועבוה"ק, ובא"ז אכן העתיק לש' רש"י דמהני עשיית פס ד"ט, אבל בעבוה"ק מתחילת דבריו לא נראה כך אלא יותר משמע כהתוס', ז"ל "אם נשאר תחת הקורה או סמוך ללחי פס ארבעה הרי הוא מותר כמו שהיה, אע"פ שאין תחילת מבוי פחות מארבע אמות סוף מבוי בארבע טפחים שעדיין מקום חשוב יש", אבל אח"כ כ' "נשאר שם פס פחות מארבעה, אם אין בפרצה שלושה טפחים מותר, שכל פחות משלושה כלבוד דמי וכמו שאין שם פרצה. היתה הפרצה שלושה אין לו תקנה עד שימעט את הפרצה משלושה או שיעמיד את הפס עד ארבעה טפחים", וכמש"כ הביאווה"ל. ומה שכ' הביאווה"ל בדעת רבינו יהונתן, צ"ל שדקדק כן מהמשך דבריו שכ' "הא דרב אמי ורב אסי דסוף מבוי הוא שכבר היה מבוי אבל אירע בו פסול ומהדר לשיייה ליה מבוי סגי בד' טפחים". (והחזו"א לא ניח"ל בזה, וכמש"כ שם "נראה שאין כונתם לפרש"י ד"ה סוף וד"ה תחלת, דהא דכ' רש"י דאירע בו פסול כו' דלמיהדר לשיייה כו' י"ל

רבה ועיילי באידך, אבל כשאין בו פס ד' ולא נשאר לנו היכירא עכשיו אלו ידעין דלא שבקי ליה לא הוה פסלינן ליה כיון שהוא סוף מבוי והיה פרצה נכרת בגרודי כיון שנשאר שם עמוד טפח שהקורה עומדת, אבל השתא דחיישינן דלמא שבקי פתחא קמא ועיילי באידך משום הכי פסלינן ליה דהשתא לא נשתייר בו שום היכר לא בגופו ולא בהיכר כניסת הנכנסים והיוצאים, ובסוג' כ"כ בקיצור ז"ל "דכיון דסוף מבוי [הוא] אלו הוה עיילי ונפקי ביה כדמעיקרא בני מבוי מקיימי הכשרה ידידיה בתשמישם ולא מיבטיל תורת קורה מינה, אבל השתא דאיכא תרתי לגרועתא מיבטיל תורת קורה מינה". וא"כ י"ל דפחות מג"ט אמנם ג"כ עוברים דרכו למעט בהילוך ושבקי פתחא רבא, אבל מ"מ הקורה מונחת ע"ג כותל המבוי, כיון דע"י הלבוד ל"ח פירצה. אלא דנפק"מ לפ"ז (בעצם ד' הריטב"א) דכ"ז הו"ד בסוף מבוי, אבל בתחילת מבוי דל"ב תרתי לריעותא יהיה הדין דאפי"ן בפחות מג"ט כל שבקי פתחא רבה הו"ד מבטל את הקורה בפתח שבראש המבוי. (וזה חידוש גדול לדינא דכל פירצה קטנה תגרום 'שבקי' ותבטל שם קורה. ולהלן בדינא דר' אמי ור"א נת' יישוב לזה). אכן ברש"י לא נראה כן, שכ' "פחות משלשה - אם הפירצה פחותה משלשה. מתיר - תיקון המבוי את המבוי, שהרי כלבוד דמי, ואין כאן פירצה".

ובעיקר דינא דר"א ור"א, הנה בריטב"א שם נראה דאם ניח קורה על האי פירצה בציוד כלפי ראשו יתקן בזה המבוי, שכן כ' דפתחא זוטא הוא דחשיב להו כניסה ופתח מבוי והרי אין בו הכשר". ואמנם אח"כ כ' עוד "וא"ת ומאי האי דפרכינן דניחוש דשבקי לפתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא ומה בכך כיון ששתייהם בתחלת המבוי וקורה על גביהן הרי המבוי מוכשר שהרי יש בשתי אמות שיעור פתח, יש לומר שאילו הניח קורה מכותל לכותל הכי נמי", ומשמע דבעי קורה על ב' הפתחים, רק הטעם בזה י"ל דאף דחיישי' דשבקי פיתחא רבא, מ"מ חיישי' ג"כ דלא שבקי. ומ"מ צ"ע טעם הדבר דע"י הנחת קורה בפירצה מציוד יתקן את כל המבוי, (ואולי כוונת הריטב"א רק על האמור בסוג' שם על פס ג"א, ולא על דינא דרב אמי ור"א). ולכאור' מבוי דגדר דין קורה הוא ד'מבוי הפרוץ במילואו צריך קורה בפתחו', ואפי"ן כשהקורה מונחת בפתח אבל אין הפתח נמצא בצד פירצת המילוי מ"מ יש בזה קיום דין קורה בפתח המבוי. ובר' האו"ז עדיין צ"ע, דכ' בס"י קיז "מיהו אם אירע כך דשבקי פיתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא ה"ג דנאסר כל תיקון המבוי ובטלה חקורה ובטל הלחי ופי' רבי' שמואל אבל אם עשו צוה"פ לקטן אפי"ן היכי דשבקי בני מבוי פתחא קמא ועיילי בההיא פירצה אפי"ן לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח. והרבה פתחים שרינן למבוי", (ובמשנ"ב סי' שסג ס"ק קנ הביא מהרע"א לשנות הגיר' בשו"ע, אמנם באו"ז מפו' כלפנינו). וצ"ע בטעם הדבר איך מצטרף ענין הצוה"פ בפירצה כנגד החיסרון דשבקי פיתחא רבא.

ובמש"כ הרשב"א והריטב"א שם לפרש דהאי דינא דר"א ור"א הוא משום דבעי' קורה ע"ג מבוי וליכא, יל"ע (ועמדו בזה הפוס') דא"כ במה דאמרי' התם מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות, והרי הקורה אינה מונחת על כותל אורך מבוי ד"ט. ואולי כיון דהאי כותל הוא ברוחב המבוי והוי מחיצה על כל האורך, הוי הקורה ע"ג כותלי מבוי, ורק כאן מכיון דהקורה מונחת על כותל אורך ויש בו פירצה בתוך משך מבוי ל"ח שהקורה ע"ג כותל המבוי, (והרע"ק"א לא נקט כן, דהרי כ' יד, ב לגבי הרחיק לחי מן הכותל, דל"מ מה שהוא קרוב למחיצת הרוחב, ומאידך השעה"צ בס"י סק"ג כ' דמהני), וצ"ע. ועי' בד' הראשונים להלן ו, א בדין מבוי שנפרץ מראשו שעמדו בשאלה זו איך מתקיים ענין קורה ע"ג כותלי מבוי. (אבל שם כ' דהשיעור הוא ד"ט, וזה לכאור' מתאים בסוף מבוי כההיא דנפרץ מראשו ובקרון זוית, אבל להלן י, ב הרי איירי בתחילת מבוי ולכאור' ליבעי שיעור ד' אמות).

וע"ע ביאור"ל ר"ס ששה דבלא פס ד' ל"מ תיקון לו"ק בפירצה, כיון דאין לו"ק מתירים פירצה, ועוד הוסיף בשם האחרון דבכה"ג המבוי נאסר אפי"ן אם יש בראשו צוה"פ. והדבר צ"ע דבין אם הטעם משום שבקי וכו' ובין אם הטעם משום דהקורה אינה ע"ג כותלי המבוי, לכאור' זה ל"ש כלל בצוה"פ. רק אי נימא דענין השבקי הוא

משא"כ בחקיקת ד"ט שאין שם מבוי אלא זה. ויתכן להעמיס כן בד' הר"י מלוניל שכ' "ואי נמי דשבקי בני מבוי פתחא קמא ונפקי ועיילי בההיא פרצה משום דדרך קצרה היא להם אפי"ן לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון דהוי פתח לד' הסמוכים לו הואיל ור' אמות הן ראויין לקורה דיש בה הכשר מבוי", וצ"ע מהו שכ' ד' אמות והא סגי בפס ד"ט, והב"ח והחור"י הגיהו טפחים במקום אמות, ועי' חידושי אנשי שם. ויתכן דזה כוונתו דכיון דמ"מ בהמשך המבוי איכא ד"א כשיעור הראוי, מה"ט סגי בתחילתו בפס ד"ט. (ולפ"ז ודאי דהר"י יסבור כרש"י דמהני העמדת פס ול"ב נשתייר). אמנם אח"כ כ' הר"י שם להדיא ל"כ, ז"ל "דהא דלעיל תחלת מבוי הוי דהשתא בחקק זה משוינן ליה מבוי אבל הא דרב אמי ורב אסי דסוף מבוי הוא שכבר היה מבוי אבל אם אירע בו פסול ומחדר לשויה ליה מבוי סגי בד' טפחים".

והנה הרשב"א הנ"ל הק' "ק"ל למאי דסליק אדעתין דהא דר' אמי ור"א משום דאורך מבוי בארבעה והוה ל' אותו פס ד' כמבוי בפני עצמו וכאלו כלה בסוף אותו פס א"כ הוה ל' רחבו יתר על ארכו דמסתמא בכל מבוי קאמרינן ואפי"ן כשרחבו יתר מארבעה, ואנן הא קיימא לן דאין המבוי ניתר בלו"ק אלא בשארכו יתר על רחבו, ומשמע דהוק' לו זה רק להס"ד, אבל להמסק' דסוף מבוי שפיר ניחא. ואפי"ן דאם סוף מבוי סגי בפחות א"כ לא איכפ"ל גם דל"ה השתא ארכו יותר מרחבו. אכן אם הרשב"א פי' דענין סוף מבוי הוא בצירוף עם שאר המבוי, ודאי דלהמסק' ל"ק כלל מדין ארכו יותר על רחבו, ורק דהוצרך הרשב"א לחדש דגם להס"ד מ"מ בעי' רק את שיעור המבוי בפס, ואח"כ זה מצטרף עם ההמשך. ולפ"ז ודאי נכון מש"כ הרשב"א בעבוה"ק דמהני העמדת פס, ולא בעי' נשתייר כד' התוס', כיון דסוף מבוי אין הכוונה דהיה מתחילתו כשר, אלא דיש לו המשך מלבד הפס, ואם היה מבוי כשר ונתמלא עפר, ודאי ל"ס בנשאר (או חקק) ד"ט, כיון שאין כאן מה לצרף. אבל עי' בד' הרשב"א להלן י, ב מש"כ ד"הוה מצי לתרוצי ליה התם סוף מבוי הכא תחלת מבוי כדאיתא לעיל", ולפ"ד בסוג' שם ע"כ דפי' ענין סוף מבוי דמהני מחמת שתחילתו היתה בכשרות.

ואמנם החזו"א צירף את ב' הענינים בדין סוף מבוי, ז"ל בס"י סה סקע"ב "התם סוף מבוי כו' נראה דדוקא בכה"ג בנשתייר פס ד', וכן אי נתמעט חקקו, כל שנשאר ד"ט סגי, אבל אי עשה מחיצה ולא השאיר סמוך לפתחו ד"א לא מקרי סוף מבוי, תדע שהרי הכא א"צ בתו"ח פתוחין לאותן ד' וכמש"כ ס"ק ע"א ובעשה מחיצה ולא השאיר בתו"ח לצד הפתח ודאי אין כאן מבוי לכו"ע, וה"ה דצריך ד"א לאביי".

בדין נפרץ מצידו כלפי ראשו

דאיתמר מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ארבעה מתיר בפירצה עד עשר ואם לאו פחות משלשה מתיר שלשה אינו מתיר. הק' בחזו"א סי' עה סקע"ד "ויש לעי' מאי מהני לבוד, כיון דאין הפרצה אוסרת, אלא שהפתח בטל אם אין הולכין בה, וכמבואר בשו"ע שס"ג סעי' ל"ד, וצריך לזוהר כו', ואי דבפחות מג' אין הולכין א"כ אין זה מטעם לבוד". וכבר רמז לקו' זו הרשב"א להלן י, ב ז"ל "ועוד דפרצה פחותה מארבעה לאו פתח הוא בשום מקום ולא עיילי בה אינשי וכ"ש בשלשה", דבאמת היה מקום לומר דגם כשהפתח קטן מג' עדיין עוברים בו עכ"פ מחמת מיעוט ההילוך, אלא דבפחות מג"ט חשיב כאילו יוצאים שלא דרך פתחים, ועדיין שם הפתח של המבוי בראשו הפרוץ במילואו לא בטל כיון דאין 'פתח' אחר, ולזה הק' הרשב"א דא"ה כל שאין בו ד"ט נמי כה"ג הרי אינו פתח, ואם יציאת הרבים היא רק דרך מקום שאינו בגדר פתח, הרי אי"ז מבטל שם פתח מהפירצה בראשו.

ויש מקום ליישב קו' זו ע"פ מש"כ הריטב"א להלן י, ב בדעת רש"י, ז"ל "ויש לתרץ דברי רש"י ז"ל כי מלשונו נראה שם דלעולם לא פסלינן הכשר קורה בסוף מבוי אלא היכא דאיכא תרתי לגריעותא, שלא נשאר שם היכר קורה ע"ג מבוי ודשבקי פתחא רבה ועיילי באידך פתחא, ולפיכך כשיש שם פס ד' שנשאר שם עדיין קורה ע"ג שיעור מבוי ואיכא היכירא טובא תו לא חיישינן למאי דשבקי פתחא

דרב הונא לטעמיה דסבר לחי העומד מאיליו הוי לחי כדאיתא לקמן גבי ההיא פלוגתא דאביי ורבא, אבל אנן כרבא קיימא לן דאמר לא הוי לחי, ומאי דכ' כ' וי"ל דדילמא רב הונא סבר לחי משום היכירא". והיינו דגם מ"ד לחי משום היכר אכתי יכול הוא להכשיר לחי העומד מאיליו. (ובפרט ע"פ מה שיבו' ענין עומד מאיליו דאינו רק משום חיסרון ההיכר, אלא יש כאן מעלה וריעותא בעצם המחיצה לשם מה נעשית, וא"כ ודאי שאפשר לסבור לחי משום היכרא ואעפ"כ אי"ז נדרש למעלה הזו שלא יהיה עומד מאיליו).

לחי הבולט והמושך

ארבע אמות נידון משום מבו. כ' התוס' 'אבל ההיא דלקמן דלחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו דנידון משום מבו אפילו הוקבע לשם לחי". הנה בחי' הר"ן מבו' הטעם לחלק בין לחי הבולט למושך, וז"ל "דשאני התם כיון שהוא מושך לארכו של מבו אפי' עשאו מתחלה לכך אין תורת לחי עליו שהרי נראה ככותל המבוי עצמו אבל הכא שהוא לרחבו של מבו כל שעשאו מתחילה לכך קלא אית ליה". וכעין חילוק זה בין מושך לבולט כ' בתורא"ש "ורב יוסף לאפוקי מתורת לחי עד דאיכא ד' אמות. וקשה דרב יוסף גופיה קאמר לקמן אידך דרב הונא לחי המושך עם דופנו של מבו ש"מ משך מבו ד' אמות, ויש לחלק דהכא שבולט לתוך רחבו של מבו ועומד כדין לחי איכא למימר אע"ג דשיעור מבו ד' טפחים לא נפיק מתורת לחי עד דאיכא ד' אמות אבל התם שמושך חוץ למבוי שלא כדרך לחי אם איתא דמשך מבו בד' טפחים גם נפיק מתורת לחי בד' טפחים". (ואולי חלוקים הרא"ש והר"ן בלחי המושך מחוץ למבוי בצד רוחבו כלפי חוץ, וצ"ע). ועכ"פ יסוד הדבר בזה דלחי המושך זה חיסרון בעצם הדין לחי, משא"כ בבולט.

ויש לעורר דהרי בגמ' הביא מינה אביי סיעתא דשיעור מבו ד"א ולא ד"ט, (והר"ן כ' ג"כ ע"ד התורא"ש דבדין הוא דמצי להוכיח מלחי המושך טפי מההוכחה מלחי הבולט, ולא הוי מצי ר"י לדחוי), ועיקר שי' אביי היא חומרא דבפחות מד"א אינו נותר בלוק"א אלא בפסין כדין חצר, ואיך נחא לאביי האי דינא דבפחות מד"א אינו נידון כמבוי אלא כלחי, והרי ד"ט נמי הוי חמיר טפי וכחצר. וצ"ל דכאן מ"מ חצר ל"ה, אלא דלר"י דשיעור מבו בד"ט ילה"ק א"כ למה בפחות מד"א נידון כלחי ולא כמבוי, ולאביי לק"מ דסו"ס גדרי מבו הוא בד"א.

וביאור ד' הר"ן נראה דהנה המאירי כ' דאף דהכא הוי לרוחב ושיעורו ד"ט ולא ד"א כבאורך, מ"מ ד"ט יש בו היכר לחי והשיעור לאפוקי מההיכר יש להשוותו לאורך, וא"כ הקו' מלחי הבולט על רב יוסף זה רק משום שאין ליתן לזה שיעור, ולזה תי' רב יוסף דמ"מ שיעור מבו הרגיל והמצוי הוא בד"א ולכן אין ההיכר נפגם אלא בד"א, משא"כ בלחי המושך הרי יש כאן חיסרון אמיתי לדעת רב יוסף דהרי יצא הלחי מגדר לחי ונעשה להיות נידון כמבוי בפנ"ע ובודאי אינו יכול להועיל כך מדין לחי.

והדוג' לזה דהנה בתיקון עירובין בסוף מקו"ח וכן הרעק"א בתש' (קמא סי' לה) נקטו דהאי חיסרון איכא גם בצוה"פ, כלומר דאין להניח הקנה למעלה על כתלים ארוכים ד"א, (ואין הנידון שם מצד חיסרון דאינו נראה מבפנים, שדנו האחרו' אם זה חיסרון גם בצוה"פ, אלא משום דכתלי המשקופים ארוכים, וס"ל דצוה"פ בעי ענין לחי במשקופים, וכלש' הרעק"א "דהטעם כיון דאמרינן לחי מכאן ולחי מכאן בעינן שיהי' עליהם דין לחי", וזהו לש' רש"י ולא לש' הגמ', דבגמ' אמרו 'קנה' מכאן וכו', ועי' מרומי שדה ר"פ), והרי הכא בסוג' אין החיסרון אלא משום היכר, וצוה"פ ל"ב היכר כלל, (אלא אולי לד' המאירי במש"כ על צוה"פ ביותר מכ' אמה גובה וי' אמה רוחב, ומ"מ בסוכה לכו"ע ל"ב היכר, ואולי מדין מחיצות ניכרות). וע"כ דרק בלחי הבולט החיסרון הוא בהיכר אבל לחי המושך יש כאן חיסרון בעצם, דע"י הרחבת הכותל, יצא מגדר צוה"פ ולחי ונעשה לכותל בפנ"ע. (ולכן נראה דבהאי חיסרון בצוה"פ לא יועיל עשאו לשם כך, וכשם דבלחי המושך ל"מ העמידו לשם לחי. ועי' חזו"א סי' עז סק"א). ואמנם התוס' ט, ב כ' להכשיר פסים במושך ובולט כיון דל"ב היכר, ולא חילקו דמושך גרע ורק בולט כשר, די"ל דרק בלחי שהוא כתחילת צוה"פ יש חיסרון של

להעמיד את הנפרץ מצידו כפירצה, ולפיכך ל"מ אם לא יתקן את הפירצה עצמה. (וצ"ע דא"כ איך מהני פס ד' בדינא דרב אמי ור"א). ובאמת כן כ' הב"מ כמו שהביא הביארה"ל בשמו, דל"מ צוה"פ דסו"ס מחמת הא דשבקי וכו' הוי פירצה, והביא כן מד' הריטב"א, ז"ל "וכן מבו' יותר להדיא בהריטב"א דף י', ב שכ' שם כמה שהק' על פי' הראב"ד בקו' הגמ' ומ"ש מדרב אמי ורב אסי בלש' זה ואפי' תהא פתח מבוי גדול מי' בצו"פ מ"מ וכו' וזה קאי על דין דרב אמי ור"א, וה"ה דסעיף א, ולד' האבהעו"ז איך אפשר דאיירי בצוה"פ למה אז תיאסר ע"י פירצה שבצידה ג"ט אם לא נשאר פס ד' ולמה לא תותר בעומ"ר א"ו דכ"ו ליתא ואין לחלק בשום אופן". ומש"כ כן הב"מ בשם הריטב"א צ"ע, דהריטב"א כ"כ בדף י', ב בשי' הראב"ד דפי' הנידון דשבקי דאי לאו דעיילי בפתחא זוטא הוי כפירצה, ובזה הוא שהק' לד' הראב"ד ד"אפילו יהא פתח מבוי גדול מעשר בצוה"פ מ"מ זו שהיא בעשר אינו פתחא זוטא", אבל לעולם בעיקר דינא דרב אמי ור"א לכאוי' ל"ש כלל דבמקום צוה"פ יהיה חיסרון ע"י הפירצה מצידו, וצ"ע.

תוד"ה אמר אביי מנא אמינא לה - הא דלא מייתי ראייה מלקמן דאמר שמואל משמיה דלוי מבוי שרחבו כ' אמה עושה פס גבוה עשרה במשך ד"א ומעמידו לארכו של מבוי שמא לחלק מבוי לב' מבואות מודה רב יוסף דצריך ד"א. אפשר להוסיף בביאור ד' התוס', דבאמת מבו' שם בד' הראשונים (ויבו' להלן) דאין כאן חלוקה אמיתית לב' מבואות, וא"כ אי"ז תלוי בדין שיעור מבוי אליבא דאמת אלא רק כפי איך שזה ניכר, ובהא מודה רב יוסף דתליא בד"א, והטעם דאין כאן חילוק אמיתי, דהרי כל מבוי מהב' המחולקים הוא פרוץ במילואו לחלק האחורי של המבוי, ודרך המקום הזה נעשה הכל למבוי א', אלא דעכ"פ נראים כב' מבואות, ולזה בעי' חילוק של ד"א דדרך מבוי לעשותו ד"א.

ה, ב

כ' התוס' ארבע אמות נידון משום מבו - אפילו למ"ד לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בעינין. ובגמ' הרעק"א העיר "משמע דמסברא העלו כן, דהיה מקום לומר דדין זה דד"א צריך לחי אחר להתירו, למ"ד דלחי אינו כמחיצה, ולענ"ד ההכרח כדבריהם דהא מרא דשמעתא הוא ר"ה דס"ל לקמן (דף טו ע"א) דלחי העומד מאיליו הוי לחי וזהו למ"ד לחי משום מחיצה". ובאמת צ"ע דאחרי שביארו התוס' כל הסוג' למ"ד לחי משום מחיצה דמה"ט מהני כאן לחי העומד מאיליו, מה דנו כאן מסברא למ"ד לחי משום מחיצה.

ואמנם בהג' הב"ח ציין על ד' התוס' דלחי משום מחיצה לא את הסוג' של לחי העומד מאיליו טו, א אלא ציין יב, ב סוג' הגמ' לגבי לחי אי הוי מחיצה דאו', וא"כ י"ל דהתוס' לא דנו דלמ"ד לחי משום מחיצה (דמהני עומד מאיליו) יהיה טעם להכשיר יותר אם סותמו, אלא דנו למ"ד לחי הוי מחיצה דאו' דא"כ בזה י"ל דבמחיצה גמורה ל"ש לגרוע כמה שריבה בסתימה. אלא דצ"ע אם אין הדברים תלויים זב"ז, דהרי בגמ' יב, ב אמרו "אלמא קסבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר", ומשמע דאי ס"ל דלחי מדאו' הוי מחיצה ודאי דמדורבנן נמי אי"ז משום היכר אלא משום מחיצה, וכנראה דכל ההכרח והמקור דלחי הוי מחיצה דאו', הוא מתקנת מבוי דהלחי מועיל בו (דלא מסתבר שהוא מענין היכר) וא"כ עדיין אי ר"ה ס"ל דלחי משום מחיצה לענין דמהני עומד מאיליו ול"ב היכר, הר"ז מקור דלחי הוי מחיצה דאו', וצ"ע בזה אם הסוג' שייכות זל"ז.

ומ"מ בישוב הערת הרעק"א י"ל עוד דהרי כ' הרמב"ן במלחמות "ומיהו ללישנא דאמרי לאביי לחי משום היכר לא קשיא ליה מלחי העומד מאיליו דקסבר אע"ג דלא עבדיה בידיים כיון דסמכנין עליה מאתמול הוי היכר", וא"כ אף ר"ה הסובר דלחי העומד מאיליו הוי לחי, מ"מ יכול לפרש דס"ל דלחי משום היכר, וכוונת הגמ' בתליית הפלוג' בלחי העומד מאיליו אי הוי מחיצה או היכר, דלמ"ד מחיצה אין טעם לפסול לחי העומד מאיליו, ורבא ס"ל דלחי משום היכר וזהו טעמו לפסול עומד מאיליו, אבל לעולם אין לזה הכרח מצד עצם מה שהלחי בא להיכר. ויתיישב בזה גם ד' הריטב"א שכ' מחז' א"נ

אמיתי דנתמשך הלחי יותר מידי, ואין לו את המעלה שריבה בסתימתו, אבל בצוה"פ הנ"ל שדנו האחרו' הרי אין מעלה בהרחבת הצוה"פ מה שיש בזה ריבוי סתימה, דאין צוה"פ באה לסתום מצ"ע אלא ליתן שם פתח, ולפיכך לא צריך שם חיסרון היכר כדי לפסול, אלא לעולם ריבוי ואריכות הכותל מגרע את שם צוה"פ בזה. ועכ"פ לפ"ז בד' הרשב"א על חיסרון הנעשה בקורה כשהיא ארוכה, י"ל דהתם ל"מ מה שעשאה לשם קורה (כקו' הט"ז) דהרי לקורה אין מעלה בריבה בסתימתו, כיון דענין הקורה הוא כדין פי תקרה.

וע"ע בפלוג' המהרש"א עם הרעק"א ונימוקי הגרי"ב וקרני ראם והג' בן אריה בשבת ט, א דלכאו' תליא בביאור החילוק בין לחי הבולט ללחי המושך. דהמהרש"א שם כ' דבד"ט כבר יש חיסרון של לחי המושך ולא רק בד"א כיון דשיעור מבוי הוא ד"ט, והק' עליו כל הנך דתליא בד"א ולא בד"ט, ועי' שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' קסד מש"כ בד' המהרש"א הנ"ל. ובתורא"ש הנ"ל מבוי דלדעת האומר דשיעור מבוי בד"ט, אמנם שיעור לחי הבולט הוא ד"א מ"מ, אבל לחי המושך ע"כ שיעורו בד"ט.

עוד יל"ד בהאי סוג' במש"כ רש"י נידון משום לחי, וסמכין עליה, ואע"ג דלאו לשם לחי איקבע וכו' הכא כיון דלאו להכי איקבע - אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולשווייה לחי, ויל"ע אם כוונתו להא דאמרי' טו, א היכא דלא סמכין עליה מאתמול כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי, והיינו דאי ל"ב אפי' סמכין א"כ לא איכפ"ל דאין כאן צורת לחי והיכר לחי כלל, דסו"ס איכא מציאות דלחי, אבל כיון דצריך סמכין לקבוע שם לחי, (או משם היכרא), מה"ט אי בולט ונידון כמבוי לא נפיק ע"י מחשבת הסמיכה להיות כלחי. (ועי' ב"י סי' שסג סי"ב וב"ח בכוונת דבריו דס"ל בדעת רש"י דע"י סמיכה מהני אפי' בבולט ד"א אם יעשה כן בדיבור ולא במחשבה. וכפי הנראה דזוהי מעלת 'מטפי ומבצר' דהוי כעין קביעת לחי ע"י 'מעשה' ולא דיבור ומחשבה. וצ"ע ענין דיבור ומחשבה לגבי יציאת הקול. אלא דאם סמכי' הוא מדין היכר ע"כ דשייך היכר גם ע"י סמיכה במחשבה). אכן הראשונים שם כ' דדין סמכין הוא רק לאפוקי דלא יהיה סמיכה על דבר אחר, אבל בדלא סמך על ד"א אין דין שיסמוך על הלחי כדי ליתן בו הזמנה להיות בשם לחי. (ותליא בד' האחרו' שדנו אם דין זה הוא כעין 'סתמא לשמה' או דאין הפקעה ודחיה על הלחי אלא כשסומך על ד"א).

ואת עיקר הדיוק מד' רש"י דבעי' סמכין כבר כ' הבית מאיר, והוכיח מינה דלא כהרעק"א דס"ל (לדון) דל"ב סמיכה בתורת לחי אלא סגי בסמיכה מתורת מחיצה. אמנם באמת אפשר לומר דל"כ רש"י אלא את פי' ד' הגמ', דהרי בגמ' אמרי' נידון משום לחי ואי"צ לחי להתירו, וזה שכ' רש"י נידון משום לחי וסמכי' עליה. (אמנם יש ראשונים שכ' "נידון משום לחי פי' וסמכי' עליה"). וצ"ב גם הכפילות בגמ'. ואולי י"ל דהכוונה דאם נידון משום מבוי אינו לחי כיון דהוא עצמו כ'מבוי' צריך לחי אחר להתירו, וממילא דאינו יכול לשמש כלחי, משא"כ אם אינו בולט כ"כ דהוא עצמו כלחי ואינו כמבוי ואינו נראה כצריך לחי אחר להתירו. (ויתכן עוד עפ"ד האחרו' שכ' - עי' חת"ס ח"א סי' צא ורעק"א טו, א - דלחי שאין בו היכר הוי לחי אלא שצריך לחי נוסף, ונפק"מ דהלחי הב' אינו צריך להיות דוקא י"ט בסמוך לקרקע וכד', דאינו בא אלא לטעם היכר, וא"כ זה שאמרו הכא דלחי הבולט צריך לחי אחר להתירו).

ובעיקר ד' רש"י והראשונים בסוג' דאי עשה כן לשם לחי לא איכפ"ל דהוא בולט ד"א (ואולי אפי' במושך), הנה מהא דאמרו "פחות מארבע אמות נידון משום לחי", נראה דיש בזה רבותא, ולדבריהם יתיישב דקמ"ל דאע"ג דהוא בולט מאליו "ולא נעשה שם לשם לחי, אלא הוציא בניינו בפאת ביתו כדרך שעושים משום חיווק" מ"מ הוי לחי. ובלא"ה לדעת רב יוסף יש בזה חידוש דאע"ג דשיעור מבוי בד"ט מ"מ לא נפיק מתורת לחי עד דאיכא ד"א, ובאמת דלאביי נמי יש בזה חידוש דהרי הבולט הוא לרוחב המבוי, ורוחב מבוי ד"ט (ואולי גם אין לו שיעור רוחב כלל), וא"כ יש בזה רבותא דלחי הבולט הוי לחי עד ד"א. והריטב"א כ' בדעת רש"י "אבל הכא משום דקאמר לישנא דבולט משמע ליה למרן ז"ל דבולט מאיליו משמע". (ואף הרי"מ בפ"י כ"כ כהלכה בפנ"ע "לחי

מושך מדינא ולא רק חיסרון היכר, אבל פסין דהוו כמחיצה, (ובפרט ב' פסין), ל"ש שם חיסרון דמושך אלא רק אם היה צריך היכר.

(ובחזו"א סי' סז סק"ז כ' "דכשממשך הלחי מדרום לצפון שמרבה בסתימה שזהו גם תכלית הלחי נכלל הכל בכלל הלחי שאין לו שיעור למעלה, כיון שעשאו לשם לחי, אבל כשהמשיכו ממזרח למערב, אינו מועיל כלום לתכלית לחי, ונראה בעצמותו כבנין לתכלית אחר, והוי כהעמיד ד"א לדופן, ואח"כ האריך לשם לחי דלא מהני אף בלחי הבולט". וביאור דבריו דאמנם מהני להוסיף אמה לשם לחי על ג"א שלא לשם לחי, אבל זהו משום דע"י ההוספה הוי כאילו נעשה הכל לשם לחי וכלש' שם סקי"ג, אבל כאן במושך הא ל"מ עשיה לשם לחי ג"כ, וא"כ אין לומר דהקצת יהיה לחי והשאר כותל, וכיון דהבנין ברובו נראה לתכלית אחר, ל"מ מה שמקצתו עומד לשם לחי ובמקום שיש להעמיד בו לחי. ואמנם בסי' עד סקי"ג כ' החזו"א דפסי חצר באופן שיהיה מושך ד"א בכ"ז כשר, כיון דפסי חצר ל"ב היכר, ולהנ"ל היה לומר דאמנם בולט כשר אבל מושך פסול).

והנה הרשב"א יד, א כ' "תמיהא לי ותיפוק לי' משום קורה דאטו קורה אם היה משוכה למטה אינה נידונית משום קורה, לחי מצינו לו שיעור דהיינו עד ד' אמות כדאמרי' לעיל, וכדברי רש"י ז"ל אם העמידוהו לשם לחי אף הוא אין לו שיעור, אבל קורה בין כדברי זה בין כדברי זה לא שמענו לה שיעור, ושמה נאמר דקורה נמי צריכה שלא תהא משוכה למטה עשרה טפחים כשיעור מחיצה דא"כ נפקא לה מתורת קורה והויא לה מחיצה תלויה ומחיצה תלויה אינה מתרת", והק' עליו הט"ז בסי' שסג סקי"ג דהרי בלחי ג"כ מהני אי מעמידו לשם לחי והכא מעמידו לשם קורה. וי"ל בפשיטות דכוונת הרשב"א לדמות ללחי המושך ולא ללחי הבולט, ובלחי המושך אף כוונה ל"מ. אלא דהרשב"א בסוג' כ' הטעם דבלחי המושך (רצפו בלחיים) ל"מ כוונה משום דל"ל קלא, וא"כ אי"ז חילוק בעצם החיסרון בין לחי בולט למושך. וכבר כ' האחרו' דהרשב"א לא ס"ל כד' רש"י דמהני כוונה להכשיר לחי הבולט, (מדסתם בעבוה"ק "שכל שהוא ארבע אמות אינו נידון משום לחי אלא משום מבוי ולפיכך צריך לחי אחר להתירו", ולא כ' דמהני עשיה לשם לחי).

ואמנם הרשב"א בסוג' כ' להק' על פירש"י וז"ל "וא"ת לפי פי' זה אפילו כשלא הוקבע לשם לחי למה לא יכשיר כשהוא בן ד' אמות למ"ד לחי משום מחיצה דכ"ש דעדיף טפי כל דמשיך טפי", ומשמע דלול"ד רש"י היה ניח"ל דאף למ"ד משום מחיצה י"ל דהוספה על הלחי מגרעתו מלהיות לחי, דהיינו דאת כל החיסרון של לחי הבולט אפשר להעמיד לא מצד ההיכר אלא מצד עצם המחיצה, דמחיצה גדולה אינה יכולה ליחשב כלחי, דענין הלחי הוא תחילת מחיצה, אבל אם הלחי בפנ"ע חוצץ על מקום חשוב אינו לחי כלל ותחילת מחיצה, אלא מחיצה בפנ"ע.

ומתו"ד הנתיבות והרעק"א הנ"ל נראה דס"ל דהאי חיסרון בכתלים ארוכים (כל חד כענינו מבוי בד"א וסוכה בז"ט) ליתן בהם צוה"פ הוא גם באופן של לחי הבולט ולא רק בלחי המושך, וצ"ע דהכא בסוג' ביארו הראשונים דאין החיסרון אלא מצד היכר, ואיזה דין היכר יש בצוה"פ של סוכה ושל מזוזה. ונראה דהנה כ' רש"י "אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר, דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו", והתוס' כ' "לחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו", ומשמע דעיקר הטענה שיועיל לחי אפי' אם נמשך הרבה הוא מפני שריבה בסתימתו, ולחי המושך אמנם הלחי נתרבה אבל הסתימה לא נתרבת. (והרי אין כוונת התוס' כד' הרשב"א דבמושך לא יוצא קול, דהרי עדיין לא חידשו התוס' דמעלת עשיה לשם לחי היא ביציאת הקול, ול"כ כן אלא בדיבור הבא). והביאור, דלעולם בעיקר דין לחי וצוה"פ וכד' ודאי יש מקום וטעם דאם יתרחב יותר מדי כבר יפקע שם לחי וכד', דאי"ז צורה של פתח ולא צורה של לחי דהיינו תחילת מחיצה, ומ"מ יש לזה להועיל כלחי דהרי ריבה בסתימתו, ואם כל ענין הלחי הוא לסתום ע"י תחילת מחיצה, ודאי אם נתמשכה המחיצה הוי חוכא ואיטולולא לפוסלה, ולזה בעי' הכא להוסיף לטעם הפסול מה שבטל ההיכר ע"י המשך הלחי, ואילו בלחי המושך לא יועיל ההיכר דהרי יש כאן חיסרון

בסקנ"ז דבפס אין חיסרון אי שבקי הפתח, ומבו' דפס תחי' מחיצה ולחי תחי' צוה"פ. ואם נצרך ד' האחרו' דבצוה"פ איכא חיסרון במושך וכולט, ודאי דלחי נפסל בכך אף בלא ענינא דהיכר. אלא דלפי' אין מקור להנחת הרעק"א (טו, א) דפליגי רש"י ותוס' אי פסין בעו היכר, דלעולם אף התוס' ס"ל דפס בעי היכר אבל מ"מ פס הכולט לא בטל ממנו שם פס וכנ"ל, ורק בתורא"ש יהיה מבו' כמו שנקט הרעק"א דהחילוק הוא בענין ההיכר גופיה ולא במה שבטל בכולט שם לחי. (ובתור"פ לכאו' מוכרח כן, דהרי כ' בסוג' דפס המופלג מן הכותל פסול, והרעק"א הסביר את החיסרון במופלג מחמת דאין בו היכר, והרי התור"פ ג"כ פליג על רש"י וס"ל דבפסין אין חיסרון בכולט, וע"כ כנ"ל דהיכר בעי' גם בפסין, ואעפ"כ פס הכולט כשר).

כ' התוס' בד"ה ארבע אמות נידון משום מבו' "אפילו למ"ד לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בעינין ואע"ג דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפי' הקונטרס מועיל אע"ג דאין היכרא מ"מ י"ל כשהועמד לשם לחי יש קול ואיכא היכרא". דומה לזה כ' הרשב"א "וא"ת לפי פי' זה אפילו כשלא הוקבע לשם לחי למה לא יכשר כשהוא בן ד' אמות למ"ד לחי משום מחיצה דכ"ש דעדיף טפי כל דמשיך טפי וא"ת משום דבעינין היכר קצת וליכא א"כ אפילו כשהוקבע נמי לשם לחי לא יתיר דהא ליכא היכר, וי"ל דמ"מ כשהוקבע לשם לחי יש לו קול". וקצ"ע סדר דבריהם דמשמע דלמ"ד משום היכר ניחא טפי, והא לדידיה נמי ק' דאם אין היכר בלחי הכולט כ"כ, מה מהני דהעמידו לשם לחי. וכן ק' דלא הביאו דוהו הך דינא דעומד מאליו דעשייה לשם לחי מוציאה קול. ובאמת חדא מיתרצא בחבירתה, דלמ"ד משום היכר לא דנו התוס' דהרי א"י להדיא דמה שהלחי לא עמד מאליו אלא נעשה בכוונה, הרי"ו מוסיף בהיכר, והק' כאן רק על אותו היכר קצת דבעי' למ"ד מחיצה, דבהא לא שמענו דע"י העמדה לשם לחי מתווסף היכר בלחי הכולט. אלא דהא גופא טעמא בעי, איך יתכן דשיעור ההיכר קצת למ"ד מחיצה יהיה בו חומר משיעור ההיכר למ"ד לחי משום היכרא, להנראה בקו' התוס' והרשב"א. (וכבר נת' קצת במקו"א).

והנראה בזה, דהנה לכו"ע עיקר תקנת מבו' היתה ליתן היכר בין המבו' לרה"ר דלא ליתאיחלופי, אלא דבזה חלוקים בדין לחי, דמ"ד משום היכרא סבר דבאמת אין ללחי תורת מחיצה מצ"ע כלל, וכל מעלת הלחי הוא במה שיש בו היכר לבני המבו' ורה"ר, ול"ב איזה שם היכר בתורת מחיצה אלא סגי באותו היכר שיש בלחי, משא"כ מ"ד משום מחיצה סבר דלעולם ל"מ סתם היכר בעלמא להבדיל את המבו' מרה"ר, אלא בעי' תורת מחיצה שיש בלחי להבדיל וכנ"ל. וממילא דלגבי היכר קצת שנצרך למ"ד משום מחיצה, הרי ודאי יתכן דאותו הקול היוצא ע"י העמדת לחי בכוונה לשם כך, לא יועיל, דל"ה אלא היכר צדדי כיון דהלחי עצמו ותורת מחיצה שבו נפגמו ע"י משכו ובליתו של הלחי הנידון כמבו', ורק למ"ד משום היכרא כי אז אין בלחי עצמו ענין מחיצה כלל וא"כ כל היכר שנעשה על ידו מהני, בזה גם בכולט מהני השלמת היכר ע"י יציאת הקול בעשייה בכוונה. ולכן דווקא למ"ד משום מחיצה יש להצריך את ההיכר קצת טפי בגוף הלחי מאשר למ"ד משום היכרא. (וכבר נת' במקו"א חומרא נוספת בהיכר דמ"ד משום מחיצה יותר ממ"ד משום היכר, דלמ"ד משום מחיצה האי היכר צריך להיות כדין מחיצה שיהיה נמשך על ד"ט, משא"כ למ"ד משום היכרא בעלמא).

אותו לחי היכן מעמידו אי דמוקי ליה בהדיא אוספי הוא דקא מוסיף עליה. והק' האחרו' דלפי המבו' (בד' רוב הראשונים) דאם הלחי הכולט נעשה בכוונת לחי אז אין חיסרון במשכו הארוך, א"כ הך הוספה דהלחי כיון שנעשית בכוונת היתר, מה החיסרון במה דהוי הוספה על הד"א. ועי' פור"י ומלא הרועים ושפ"א. ובד' המאירי יש ישוב לזה, שכ' "ואם רצה להעמידו סמוך לבלטיה ישנה בו לעשותו גבוה מן הבלטיה או קצר הימנה או עבה ממנה או דק ממנה שיהא ניכר שלשם לחי נעשה שאם יעשה שוה בשוה כל שכן שהוסיף במשך בליטתו ואע"פ שעשאו לשם לחי בטל הוא אצל הבלטיה שלא נעשית לשם לחי ויראה לי שאם עשה הלחי מדבר אחר שלא ממין הכותל אינו צריך לכל אלו שחדשו נתן לו היכר".

הכולט מדפנו של מבו' כשר", וצ"ע שם בכ"ד). ואמנם יש ראשונים דס"ל דאף בכוונה לשם לחי יש חיסרון בלחי הכולט, (הר"ן בשם אחרים, הרשב"א בעבוה"ק, הריטב"א בדעת ר"ת), וצ"ע לדבריהם מה מהני מטפי ומבצר, וצ"ל דאע"ג דכוונה לשם לחי ל"מ, מ"מ אם הצורה שונה הוי כלחי בפנ"ע ואינו מצטרף עם שאר הכותל ליחשב יותר מד"א. ויתכן דגם בלחי המושך אף דכ' כמה ראשונים דל"מ אפי' אם עשה להדיא לשם לחי, מ"מ אף לדבריהם אם יהיה מטפי או מבצר אולי יועיל. (ומפור' בד' הרשב"א לקמן י, א לגבי לחי המושך דמהני מטפי ומבצר, ז"ל "עוד נ"ל לפרש דצריך לחי אחר להתירו דקאמר להתיר את המבו' קאמר דמנח לי' לאידך גיסא א"נ בהדיא ומטפי לי' או מבצר לי', וכאידך דרב הונא דלעיל דלחי הכולט מדופנו של מבו' דהתם צריך לחי אחר להתירו דקאמר ע"כ להתיר את המבו' קאמר"). וכן נראה דלד' האחרו' דאף בצוה"פ יש חיסרון של מושך וכולט, ומסתבר דכוונה לצוה"פ ג"כ לא תועיל, מ"מ מטפי או מבצר מהני.

עוד יל"ד מקור לד' רש"י דמהני עשייה בכוונה להכשיר לחי הכולט ד"א, דהנה הרי ש"י רש"י בהמשך הסוג' (כן נקט הרעק"א, ודלא כהמבו' בריטב"א) דפסי חצר נמי בעו היכר ונפסלים בבליטה, ויל"ע בכמה יהיה פסולם, דהרי מהא דשיעור לחי הכולט הוא ד"א הוכיח אביי דשיעור מבו' ד"א, ואף ר"י דפליג בדין שיעור מבו', מ"מ מודה דסתם מבו' הוא ד"א, אבל בדין לחי הכולט של חצר הרי שיעור חצר הוא ד"ט, וא"כ איך מהני ד"ט כפסי חצר והא בכה"ג צריך להיות נידון משום חצר ולא משום פסין, וע"כ כד' רש"י דמהני כוונה בעשייה לשם פסין, ורק זהו האופן דשייך להעמיד בו פסין להתיר חצר. אלא דצ"ע אי לא נימא דאף בחצר יש שיעור אחר ולא רק ד"ט, ובפרט למש"כ המאירי לבאר הא דבמבו' השיעור הוא ד"א כשיעור האורך ולא ד"ט כשיעור הרוחב, וכ' "ושמא תאמר ומה לנו בה לארך מבו' והלא בליטה זו לרוחב המבו' היא ורוחב המבו' הכשרו בד' טפחים וא"כ אף בליטה ארבעה תהא צריכה לחי אחר אין זה כלום שכל רוחב ארבעה היכר לחי יש בו אבל כשמגיע לשיעור שיש בו הכשר לארך מבו' אין כאן לחי ולא היכר לחי וצריך לחי אחר", וא"כ בחצר נמי בד"ט ליכא חיסרון היכר כלל.

וצ"ע בלש' הריטב"א שכ' "וא"ת ומהאי ק' גופיה נשרי מבו' אפילו שהוא שמונה או יותר דהא בכותל זה יש בו יותר מד' טפחים וחצר שאינה ניתרת בלחי או קורה ניתרת בפס ד' טפחים", ומה שהדגיש ד"ט אולי דס"ל להוכיח מינה דע"כ בפסין ליכא חיסרון דכולט, דהרי שיעור חצר ד"ט ושיעור פסין ד"ט. או דכוונתו לומר דבלחי שייך חיסרון בכולט דע"י ארכו יצא מתורת לחי (דלחי הוא תחילת מחיצה ובארוך הוי מחיצה בפנ"ע), אבל בפסין הרי יש להם שיעור ד"ט דמחיצה קטנה, וע"כ דמהני מדין מחיצה במקומה ולא מדין תחילת מחיצה ובזה אינו נראה שיהיה חיסרון ב'כולט'. (ובתור"פ כ' בסתמא דחיסרון בפס הכולט לא אשכחן). אלא דבאמת נראה חילוק בין הריטב"א לתוס' שם בסברא זו אם החילוק בין מבו' לחצר או בין פסין ללחי בדין היכר, דהתוס' כ' "במבו' שהקילו חכמים בלחי אפי' למ"ד משום מחיצה צריך שיהא שם לחי עליו", ואילו הריטב"א כ' "דהכא גבי מבו' בעינין היכר לחי או היכר פס", (ואולי נפק"מ בעשה פסין במבו' ואין בהם דין לחי וכגון אי בעי' עובי אצבע וליכא, אי בעי היכר או לאו), וא"כ עכ"פ אין לדון מד' הריטב"א דליכא חיסרון בפסין ארוכים מידי, דהרי אין חילוק בין פסין ללחי, אלא לעולם בחצר ל"ב היכר ובמבו' בעי היכר.

ועכ"פ המבו' בתוס' דהחילוק הוא בין פסין ללחי (ולא בין חצר למבו') הנה בלש' התוס' גופא לא הוזכר ענין ההיכר הנצרך בלחי, אלא רק דלחי הכולט ליכא שם לחי, ובתורא"ש הוסיף מצד היכר, ובתור"פ נראה דלחי לחוד ופס לחוד, ובפס ל"ש חיסרון דכולט, והביאור כהנ"ל דרק בלחי שהוא תחילת מחיצה שייך חיסרון דכולט אבל לא בפס ד"ט שהוא מחיצה קטנה במקומה. (ומש"כ הראשונים ענין ההיכר הכוונה הוא לזה עצמו שאינו ניכר דהוי לחי, ובטל ממנו עי"ז שם לחי). או בנו"א דלחי תחילת צוה"פ ובכולט אי"ז כך משא"כ פס דהוא חלק ממחיצה גדולה ודומה לענין עומ"ר. (ועי' חזו"א סי' סה סק"א דביאר ענין לחי תחתי' צוה"פ, ולגבי פס כ' שם

פתוחים לבית, ומהיכ"ת דסגי בלו"ק ול"ב פסין). ואי נימא דבית שאני כיון דאין דיורים פתוחים לתוכו להשוותו ולדמותו קצת לרה"ר, א"כ יל"ד דאולי האי שיירא שחנתה בבקעה אי"ז בגדרי חצר (ומבוי) אלא בגדרי בית, וא"כ אין להוכיח מהאי מתני' דמהני עומ"ר בחצר, וגם לא שחצר פירצתה ב" אמות. והנה בשו"ת חת"ס סי' צו רצה השואל לומר דחצר בכל גווני אין בקיעת רבים בה (דבעל החצר ימנע הרבים), ואי"ז תלוי בדיני מבוי וחצר (אורך ורוחב וכו'), אלא במציאות השימושים שם. (ועי' מג"א סי' שסה סק"ד שנסתפק אי מבוי דהוי כחצר כן ה"ה גם לקולא בשיעור הפירצה והארכו בזה הפוס'). ולפ"ז ג"כ אין מקור ממתני' דשיירא לדיני הפירצה בחצר דשמא דמי למבוי.

עומ"ר במבוי

ניתר בעומ"ר על הפרוץ וקל וחומר מחצר. והנה לכא' הא דבעי' מקור וטעם להכשיר עומ"ר במבוי אף דהוי מחיצה כשרה בכה"ת, טעם הדבר דהכא בתקנת מבוי בעי' היכר, ולכן אף דבכל המחיצות מהני עומ"ר אבל במחיצה רביעית של מבוי אולי לא יועיל עומ"ר כיון דאין בו היכר דהוי לחי בולט ד"א ויותר. (ודוג' לדבר דבתיקוני מבוי נדרש יותר מאשר דין מחיצה, דהרי במבוי עקום שתורתו כמפולש יש שי' דבעי' לחי גם בעקמומיתו, ואפי' אם יש צוה"פ בב' ראשיו, והטעם לזה מבוי' בראשונים כיון דבעי' היכר, וע"כ דגם בד' מחיצות מעלייתא יש מקום לעוד תיקוני מבוי מחמת היכר).

אמנם צ"ע דהא במתני' אי' דצוה"פ מהני להכשיר מבוי, ובמה עדיף צוה"פ מעומ"ר. (ואדרבה לגבי סוכה עומ"ר כשר וצוה"פ פסול). ואולי צ"ל דצוה"פ יש יותר היכר, אבל בהא דמהני צוה"פ יותר מכ' אמה ומי' אמות רוחב לכא' נראה דצוה"פ מהני בלא היכר, (לול"ד המאירי שם דמהני למעלה מכ' כיון דהוי היכר גדול), וא"כ למה לא נלמוד מצוה"פ לעומ"ר. וכן יל"ע בדעת הרשב"א דס"ל דבאופן שהקורה רחבה ד"ט ויש בה דין פ"ת מהני גם למעלה מכ' אמה כיון דפי תקרה ל"ב היכר, וצ"ע למה לא כ' דכ"ז הוא רק למ"ד הכא דעומ"ר מהני במבוי ול"ב היכר בכי האי מחיצה, אבל למאן דל"ל האי ק"ו דפריך עליה מה למבוי שפירצתו בד' א"כ ל"מ עומ"ר במבוי ומהיכ"ת דפ"ת עדיף בזה. (והרשב"א הוא מהסוב' בסוג' דדין עומ"ר תליא אליבא דאמת בפלוג', דק"ו דחצר ליתא לדעת ר"ה, וכ"כ הריטב"א והר"ן, ודלא כמש"כ כמה אחרו' - עי' גאו"י וב"מ וחזו"א - דאליבא דאמת אף לר"ה מהני עומ"ר במבוי. אכן בפס' מהר"ם פסק כר"ה דפירצתו בד"ט ומ"מ פסק דעומ"ר מהני במבוי, וזה ע"כ כד' האחרו' הנ"ל. ויתכן הביאור בזה - כעין ד' הב"מ - דלהמסק' הרי לכו"ע אית פירכא דמה למבוי שפירצתו בד"ט בבקעי רבים תאמר בחצר וכו' כקו' האחרו', ועכצ"ל דעומ"ר ילפי' מתצר וליכא למיפרך הא, דהיא הנותנת אחר שהקילו במבוי החמירו בפירצותיו, ואמרי' היא הנותנת לקיים הק"ו ולסתור הפירכא).

ולכא' צ"ל דאמנם ודאי דעומ"ר הוי מחיצה מעלייתא טפי מצוה"פ ופ"ת, ומ"מ בחיסרון זה שאין היכר במחיצה יש לחלק, דגבי צוה"פ ופ"ת הרי כל המקום והרוחב גדור, אבל בעומ"ר סו"ס יש כאן פירצה, וכלפי מה שהעומד מהני לגודרה סו"ס במקומה אין מחיצה ואולי בזה יהיה חיסרון היכר ובעי' למילף מחצר. (וגם מציינו מהראשונים דס"ל דבמבוי מפולש דבעי' בצד אחד צוה"פ, ל"מ עומ"ר אלא דוקא צוה"פ, עי' ר"ן יא, א וגאו"י ח, ב. אלא דיתכן הטעם בזה, כיון דכל עומ"ר ילפי' בק"ו מחצר ומלחי, ובמפולש דל"מ לחי גם ל"מ עומ"ר. וא"כ אין משם ראייה על מעלת צוה"פ יותר מעומ"ר, דאי"ז אלא מחמת המבוי' כאן דעומ"ר בעי' ק"ו ולא צוה"פ). ולפ"ז כל הסוג' היא דוקא לגבי עומ"ר בשתי, אבל עומ"ר בערב אינו משייר מקום פרוץ ופתוח, ואם מהני עומ"ר בערב ודאי מהני ברוח רביעית כה"ג, ול"ב בזה ילפו' מלחי. (ובמקו"א נת' דגדר עומ"ר בערב הוא דחשיב כולו סתום, ולא דסגי בריבוי עומד, וכמבוי' במקומו דפרוכ"ע בערב לכו"ע ל"מ. וא"כ אין לדון על עומ"ר בערב כיון דודאי הוי כסתום, וכל הנידון הוא רק בשתי כיון דנשתיר בזה מקום בלי מחיצה).

ועד"ז י"ל עוד גם דהכא חומרתה של מחיצה רביעית ה"ה משום דבקעי בה רבים, וא"כ דצוה"פ (ואולי גם בפ"ת) בקיעת הרבים

אמנם יל"ה"ס באופן שהיה מתחילה ג"א לא לשם לחי, והוסיף אמה לשם לחי, דלכא' בלא הוספה זו הוי לחי מעליא, כיון דאין צורתו להיות נידון כמבוי אלא כלחי, ואחר ההוספה נעשית צורתו כשל מבוי, ואף שההוספה היא לשם לחי, מ"מ בזה הרי היא בטילה לרוב הכותל. אכן החזו"א בסי' סז סקי"ג כ' "ומיהו היכי דליכא ד"א, והעמיד לשם לחי והאריך ד"א, נראה דהוי כעשה כלו לשם לחי". (ועי' שונה הלכות סי' שסג אות מו דפי' ד' החזו"א כהמקרה הנ"ל, ולא בהעמיד ג"א לשם לחי והוסיף אמה שלא לשם לחי). ונראה דלפ"ד הרעק"א בתש' (ונעתק בחי' להלן יד, ב) דלעולם אין חיסרון ואפשר להוסיף על לחי פסול ולהכשירו בכך, ורק כאן הוי חיסרון בהיכר, א"כ הכא דהלחי הא' כשר אין חיסרון במה שהוסיף עליו חצי אמה לשם לחי.

עוד דנו האחרו' (שפ"א, ועי' חזו"א סי' סז סקי"ג) אמאי לא יעמיד את הלחי לפנים מן הלחי הגדול לצד המבוי, ול"ג ממעמיד לחי בחצי המבוי. ולכא' אפ"ל דלחי כה"ג שאינו מוסיף כלום להבדלה ומחיצה בין המבוי לרה"ר ל"ש בו כלל ענין לחי. ורק במעמידו בחצי מבוי ה"ה חוצץ גם מהמשך המבוי עצמו, ואף אם היה לחי גם בתחילתו ה"ה חוצץ באלכסון מרה"ר, אבל לחי קטן הצמוד בסמוך ללחי הכולט אין בו ענין מחיצה והיכרא דלחי.

רש"י ד"ה במבוי שמונה כ' "שרחב שמונה אמות וכל שכן אם יותר". וצ"ע דבאמת פשיטא כן דיותר משמונה טפי הוי פרומ"ר ול"ה לחי. ואולי בא לאפוקי מדעת רב אשי דבמבוי ח' פליג ורק ביותר מח' ס"ל הכי, (דס"ל אפשר לצמצם ואטרחהו לכך, או ס"ל דבספק לא מקילי' כיון דעיקרו דאו' ואפי' דאיכא רוב צדדים להיתר, או דאין כאן רוב צדדים להיתר וכשי' ה"ר שמעיה בתוס'). ונראה דהנה כ' התוס' "אותו לחי היכן מעמידו - במבוי רחב יותר משמונה קא בעי דברוחב ח' היכן שיעמידנו הוי עומ"ר", וא"כ הוצרך רש"י להוסיף דלא אמרן וכו' אוזיל גם ארחב יותר מח', דבלא"ה לא איתאמא הך שמעתתא דאותו לחי היכן מעמידו. אמנם כיון דיש המפ' בשי' הר"מ דפי' דמבוי שמונה הוא בדוקא, דביותר מכך הוי לחי גם ביותר מד"א, (עד רוחב חצי המבוי), ובס' הבתים דקדק מד' רש"י כאן דלא ס"ל כהר"מ, א"כ אין ד' רש"י כאן פשוטים כלל. (ואף הרי"ף כ' "הא שמעתתא חזינא בה תרין פירושי דלא דייקי משום דאית בהו פירכא ולהכי לא כתיבנא להו והכי פירושא" עי"ש).

ניתר בעומ"ר על הפרוץ וקל וחומר מחצר. ובתורו"ד כ' "חצר ניתרת בעומ"ר על הפרוץ פי' כרתנן לקמן בפירקין שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה י"ט ולא יהא פרצות יתרות על הבנין". וצ"ע דבפשטות שם איירי דהקיפוה לשם כך, ומה ראייה דמהני עומ"ר בלחי העומד מאליו שאין בו היכר דלא נעשה לשם כך. וי"ל ע"פ פי' האו"ז בסי' קכג, ז"ל "שיירא אינה פחותה מג' בני אדם כדאיתא בגמרא וקידש עליהם היום והקיפו עצמם באוכפים ובעביטים שכן דרכם של הולכי דרכים במקום שהם דרים נותנים בהמתם וקרונות סביבותיהם ואם באים לסטים עליהם נלחמים משם כמו עיר מבצר מוקפת חומה". (ומ"מ לא הוכיחו מינה בגמ' לגבי מחיצה העומדת מאליה, דסו"ס הוקף לשם סתימה, וסגי בזה לגבי דיני מחיצות).

והא דחצר פירצתה ב"י, רש"י כ' המקור מהאי מתני' דשיירא, ז"ל "חצר אין פירצת עשר אוסרת בה אלא אם כן הוי מלואו בכותל או יותר מעשר, והכי קיימא לן במתניתין כל פירצה שהיא בעשר אמות מותרת". אמנם רנ"ג ור"ח והרשב"א (בשו"ת ח"ה סי' כח) כ' מקורות אחרים לזה. ויתכן, דהנה יל"ד אם גם בבית יש תקנת מבוי וחצר להצריך תיקון והיכר או דל"ד כלל לרה"ר. (ובלש' הגמ' צד, ב משמע דבית שנפרצה בו רוח רביעית צריך להתירא דפ"ת, וכ"ה לש' הר"מ בפיה"מ פ"א מ"ב - לולי הגה' הגרי"ב - וכנעתק גם במאירי יא, ב "וכן כשיהיה בית ארכו יותר מרחבו דינו כדין מבוי ולחי או קורה בלבד יספיק לו ומותר לטלטל בתוכו בכלו". אכן המאירי מג, ב כ' ל"כ, אלא כ' "שכל שלש מחיצות בית הוא בכל מקום חוץ ממבוי שחלוק לחצרות או חצרות שחלוקות לדירורין", וכן משמע קצת מביהגר"א ר"ס שסג. והגרי"ב שהגיה הוק' לו דאין בתו"ח

העומדת מאליה אינו נידון בהל' מחיצה אלא בהל' עשיית רשות. אלא דמבו' שם דהאי תל ונקע עושה היתר של אלפיים אמה, וע"כ דיש כאן איזה ענין של מחיצה ע"י ההבדלה, וצ"ע בזה עוד).

אלא דבהבתיים (ולהנ"ל גם להרשב"א) מבו' דגם הבדלה דפי תקרה מהני לעשות רשות, וא"כ יוצא דאליבא דאמת הבדלה שעושה רשות שם לא יועיל עומד מאליו, דאף דמחיצה מהני גם בעומד מאליו אבל כדי לקבוע רשות ע"י הבדלה בעלמא בעי' העמדה ועשייה לשם כך, ובאמת לא רחוק מכך מבו' בד' הגמ' צה, א "סיכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין רבא אמר פסולה ל"א פ"ת יורד וסותם דהני מחיצות לאו לסוכה עבידי", וביאר רש"י "אע"ג דלא בעי מחיצות לשמן - כולי האי מיהא לא מקילינן", (ועי' בריטב"א דביאר דהנידון להצריך 'לשמה' הוא מצד סוכה, "דאע"ג דלא בעינן בסוכה דפנות דעבידן לסוכה, מ"מ לענין דנימא פי תקרה יורד וסותם בעינן דעבידן להכי", אלא דצ"ע מה התי' ואטו במחיצות דפ"ת יש דין לשמה בסוכה), והיטב מבו' כאן דאף דלמסק' דמחיצה העומדת מאליה היא מחיצה, והיינו דמחיצות לא בעי' לשמה, מ"מ ל"ה מחיצה מעליא, (וכדנת' בסוג' שם דיש להחמיר בבי"ס וכלש' הר"ח שם מחמת דל"ה מחיצה מעליא), וכולי האי לא מקילי' להתיר פ"ת ככה"ג. (ודומה לזה ד' רש"י בסוכה יט, א "דמחיצות - פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה להיות לו מחיצה לחלל זה, אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להן, ואילו מחיצה מעלייתא היא, הוה סמכינן עלה, אבל לאכשורה על ידי גוד אחית לא, דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית, במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה, ולא לחוצה לה. ורבא אמר פסולה - דלבוד לאו מחיצה היא, אלא מהלכה למשה מסיני גמירי לה, וכי גמירי לה להיות מחיצה לחלל הנעשה בשבילו, אבל למשדייה להכא ולחכא לא").

ועכ"פ מבו' כאן דדין מחיצה עומדת מאליה דהויה מחיצה מ"מ אינו כמחיצה גמורה הנעשית לשם כך. (ובתוס' כב, ב כ' "דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה", אמנם זה תלוי בביאורי האחרו' שם בגדר הגריעותא של מחיצה ביד"ש לענין בקיעת רבים). וא"כ נראה דזהו ענין לחי הכולט, דהרי פי' הראשונים דאיירי בעומד מאליו, אבל בהוקבע לשם כך כשר גם אם בולט יותר מד"א, ולא נראה כ"כ דהחילוק בזה הוא רק מצד ענין ההיכר, (ובלש' הראשונים מבו' דריבה בסתימתו הוא טעם להכשיר), אלא דלעולם הלחי עצמו הרי אינו נראה כ"כ כלחי ככה"ג שהוא נמשך הרבה אלא ה"ה נראה להיות נידון כמבו', וא"כ כולי האי לא מקילי' להכשיר לחי העומד מאליו באופן שאין צורתו כלחי.

ובחי' הגרי"ז בכורות יז, ב כ' "הנה בהגמרא בעירובין מביא ראייה דעומ"ר על הפרוץ בק"ו מחצר ע"ש, וצ"ע מאי צריך לק"ו לעומ"ר הלא לית מאן דפליג דעומ"ר לא יועיל, ע"כ מוכח מזה יסוד חדש דמבו' לית להו משום חיסרון מחיצה אתינן עלה, דבאמת לא חסר כלל במחיצות אף מדרבנן אלא דמבו' בעינן 'מבו' סתום' לענין היתר טלטול וע"כ ילפינן מק"ו מחצר דעומ"ר מהני ליחשב כמבו' סתום, והנה הלא חלוק דין עומ"ר לפרוץ כעומד, אף למ"ד דמהני דעומ"ר דיינינן דרובו ככולו וא"כ הוי כאילו כולה במחיצה סתומה, אבל בעומד כפרוץ זהו רק מדין מחיצה מהני אבל לא דאין כאן פרוץ כלל אלא דהלכתא במחיצה דסגי בעומד כפרוץ, ומשו"ה ניהא דעת הרמב"ם דמפרש סוגיא דעירובין דאף למ"ד דעומד כפרוץ סגי לענין מחיצה, מ"מ לענין סתימת מבו' לאו מדין מחיצה לחוד קאתינן אלא דבעינן שיהיה מבו' כולו סתום, וע"כ דוקא בעומ"ר על הפרוץ חשיב כאילו כולו סתום כמבו' (כל זה תירץ מרן הגר"ח). והנה עדיין קשה בזה מהא דכיון דסו"ס ילפינן מחצר בק"ו א"כ גם לפרוץ כעומד הוא, דבבב"א נראה פשוט (אע"ג דלא ידעינן ראייה לזה) דסגי בעומד כפרוץ, וצ"ע". (ובדומה לד' הגר"ח כ' גם החזו"א בסי' סה סק"א, אלא דלדבריו אין הגדר דבעי' סתום, אלא דהפירצה צריכה ליחשב פתח, וזה שייך בלחי טפי מבעומ"ר).

ונראה ליישב קו' עפמ"ש כ' כאן בתור"פ, דהק' דאמאי לא נימא 'היא הנותנת' דל"מ עומ"ר במבו' אלא רק בחצר משום שהקילו במבו' בלוק, ות"י דלענין עומ"ר ליכא למימר הכי כיון דהוי כסתום, ול"כ

אינה מבטלת את צוה"פ דאדרבה ה"ה בקעי דרך הפתח, משא"כ בעומ"ר דבקיעת הרבים מאלמה את הפירצה. (וזה מתבאר היטב עם מש"כ בתור"פ דלגבי דין עומ"ר הנלמד מחצר למבו' ליכא למימר 'היא הנותנת' דאם עומ"ר מהני ע"כ הוי כסתום, ואין בזה חילוק בין מבו' לחצר, והיינו דעומ"ר אי מהני זה משום שהפירצה היא כמי שאינה וכאילו יש מחיצה גמורה על הכל, והרי צוה"פ ופ"ת מהני במבו' אף דאין בהם היכר וכדלעיל. וכן נראה דעומ"ר ל"ב 'סמיכה' אפי' אם בצוה"פ ופסי חצר בעי' סמיכה במבעו"). ואמנם גם בעומ"ר יסוד ההיתר הוא דהפרוץ הוי כפתח, (וכלישנא דמתני', ועי' משנ"ב סי' שסה סק"י), אבל בזה בקיעת הרבים היא הפקעה, משא"כ כשיש צוה"פ.

(והנה בסוג' דנו על עומ"ר ברוח ד', אבל מצינו בד' הב"י דאפי' לבוד ברוח ד' לא הוי פשיט"ל. דבסי' שסג כ' "כתב הרמב"ם בפ"ז מבו' שאין ברחבו ג"ט אין צריך לא לחי ולא קורה. וטעמא משום דכלבוד דמי ובפ"ק דעירובין אמרינן וכמה אמר רב אחאי עד ד"ט כלומר ובפחות מכן אינו צריך כלום ולא פסק הרמב"ם כוותיה משום דלחד לישנא אוקמה בגמרא כתנאי ושמואל לית ליה דרב אחאי וכן דעת הר"ף שהשיטו אבל הרא"ש והמרדכי כתבו בשם ר"מ דכיון דלשינא קמא סבר שמואל כוותיה ומפליג בין מבו' לחצר דבבב"א אפילו אין בו ארבעה צריך תיקון אבל מבו' כל שאין בו ארבעה אינו צריך תיקון נקטינן כההוא לישנא דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכן דעת הראב"ד והסכים הרא"ש לדבריהם וכן כתב הרב המגיד בפרק י"ז בשם הרשב"א וז"ל ויש מגדולי המורים שהורו שכל שאינו רחב ארבעה או שאין בפתחו ארבעה אין צריך כלום ולזה הדעת נוטה עכ"ל ומשמע מדבריו שאם אין בפתחו ארבעה אע"פ שבתוכו רחב ארבעה אינו צריך כלום וטעמא דמסתבר הוא דכיון שאין בפתח שיעור מקום שהם ד"ט חשיב כסתום אפילו רחב כמה בפנים לית לן בה ומוזה נלמוד דלהרמב"ם נמי אע"פ שבתוכו רחב כמה אם אין בפתחו שלשה אין צריך כלום דחשיב כסתום ולענין הלכה כיון שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן". וכ"כ גם בכס"מ בפ"ז "נראה שאע"פ שבתוכו רחב כמה אם אין בפתחו שלשה טפחים אינהו צריך כלום דחשיב כסתום". וכ"כ המשנ"ב שם סק"י "וכתבו המפרשים דאם אין בפתחו רוחב ג' א"צ תיקון אע"פ שבתוכו רחב הרבה, וכן לה"א דס"ל דבעינן דוקא רוחב ד' ג"כ מיירי שהיה רוחב ד' בכל הכתלים אבל היכי שמתקצר סמוך לפתחו א"צ תיקון אפילו תוכו רחב הרבה". אמנם הדבר צ"ע מה הנידון דלהר"מ אם לא יהיה ג"ט בפתח אבל כל המבו' יהיה רחב, דנימא דל"ח כסתום ובעי תיקון בפיתחו, ומה הגריעותא בדין לבוד אחרי דקי"ל דאפי' עומ"ר מהני).

אמנם בד' הרשב"א דפי תקרה מהני אף בלא היכר, הנה הרי בס' הבתיים כ' לחלוק עליו, "ויראה לי שאין טעם פ"ת יורד וסותם מפני שייחשב כמחיצה אלא שפי תקרה מבדלת אותו מרשות אחר וכו' לפיכך גבי מבו' שאין הקורה אלא משום היכר אפי' רחבה ד' והיא למעלה מכ' אין בה היכר", וטעמו דאם הוי כמחיצה ל"ב היכר, אבל אם הוי רק הבדלה הרי תיקונו חכמים הבדלה שיש בה היכר. ויתכן דהרשב"א לא פליג על עיקר דבריו דבהבדלה בעי' היכר, אלא דס"ל דמ"מ פ"ת אי"ז מענין הבדלה אלא מענין מחיצה דהוי הכל כסתום, וממילא דל"ב היכר, וא"כ שוב אין להק' דלמ"ד דל"מ עומ"ר במבו' לא יועיל פ"ת, דסו"ס י"ל דפ"ת עדיף דהוי כמחיצה גמורה על כל המקום בלא להשאיר אף פירצה.

אלא דיתכן גם דהרשב"א פליג על הבתיים בעצם טענתו הנ"ל, וס"ל דבהבדלה נמי שייך לעשות רשות וגדירה וכאילו יש מחיצה. אלא דא"כ י"ע דלהלן טו, א דנו אם מחיצה עומדת מאליה כשרה, ולא הביאו ממתני' בכלאים דמחיצה של עץ וכד' הוי מחיצה, (ואמנם אפשר לתרץ כתי' הגמ' שם דנטעה מתחילה לכך, אבל מ"מ לא הק' אלא משבת וסוכה ולא מכלאים), והביאור דמחיצה הפועלת הבדלה ודאי דאף עומדת מאליה מהני, אבל מחיצה העושה רשות כהא ס"ד דבעי' לשם מחיצה. (וביותר, דהרי בגמ' שם הביאו מתל ונקע, ולגבי זה הרי יש הסוב' - המאירי ועוד - דל"ה כלל מדין מחיצה אלא ההבדלה עצמה עושה רשות, וע"כ דענין מחיצה

ל"ב היכר). וכ"ה לש' הגמ' שבת קל, ב "מבוי לא דמי לחצר דחצר אית ליה ארבע מחיצות האי לית ליה ארבע מחיצות".

ולפיכך כ' התוס' דמבוי בעי היכר ופסי חצר לא, כיון דהתקנות חלוקים ביסודם. ולפ"ז באמת לגבי חצר פשיטא דעומ"ר מהני כיון דאין לך מחיצה גדולה מזו, אבל לגבי מבוי מיבעיא כיון דבעומ"ר ליכא היכר. (ודומה לזה כ' החזו"א סי' סה סק"ב "אע"ג דהוי ס"ד במבוי דלא מהני עומ"ר, מ"מ קים לי' בחצר, דעומ"ר מהני, שהרי א"א לומר להצריכו פס, שעומ"ר לא גרע מפס"). אלא דא"כ לא יתיישב כלל איך שייך למילף מבוי מחצר לענין זה, והא חלוק טובא חצר דל"ב היכר דלפיכך פשיט"ל דמהני בה עומ"ר, ממבוי דבעי היכר ועומ"ר אין בו היכר, וכי תימא דמידת ק"ו כילפו' שנו כאן, סו"ס איכא למיפרך מה לחצר שכן מהני בה פסין שאין בהם היכר, תאמר במבוי שאינו נותר אלא בלחי שיש בו היכר. (ואין לומר דמ"מ אחרי דמהני עומ"ר א"כ הוי כסתום ומהני גם במבוי דזה ל"ש למילף דוקא מחצר אלא מעיקר סברת עומ"ר, כיון דלא נאמר בחצר שום דין מלבד עיקר הסברא של עומ"ר). ואת ד' האחרו' יש להעמיד רק על אופן שבחצר יש דין נוסף של 'כרמלית' מלבד הא דאתי לאיחלופי, אבל לומר דבחצר אין חיסרון של היכר כלל, זה לא יתיישב בסוג' דילפי' עומ"ר שאין בו היכר בק"ו מבוי מחצר.

ולמסק' דילפי' עומ"ר במבוי מחצר, הנה בפשטות אין לזה ענין עם דין לחי דהוי בגדרי היכר, ואילו עומ"ר הוי מחיצה וסתימה מעלייתא ואפי' בלא היכר כלל, אכן מצינו באו"ז גדר מחודש בדין עומ"ר ברוח רביעית, שכ' בס"י קיח "ואי הוה מבוי שמונה רחב לא צריך כלום כדרכ אשי ואי הוה הלחי רחב ארבע והפרוץ אין בו ארבעה נותר בעומ"ר על הפרוץ ואין צריך שום תיקון ואע"פ שלא עשאו לשם לחי וכגון שאותם ד"א נראין כסותמין את רוחב הפתח ונראין כלחי ואינם שוין לכותל שאם שוין לכותל ואין ניכר שסותמין רוחב הפתח א"כ הפירצה פתח מעליא הוא וצריך לחי הואיל שרחב ד"ט דכל מבוי שפתחו רחב ד"ט צריך לחי להתירו כדפרי' לעיל גבי הכשר מבוי", ולש"י גם בעומ"ר ישנו איזה דין של היכר. (ועי' בהג"א בס"י ה מש"כ בשם האו"ז). וצ"ע לשי' האם גם בצוה"פ ופ"ת בעי' ענין של היכר, או דבזה מודה דהוי מחיצה מעלייתא ואין כאן שום פירצה ופתח להצריך בה היכר. (ואולי יש ללמוד חומרא מד' האו"ז לענין שדנו האחרו' אם יש חיסרון של 'שבקי' בפתח הנגדר במבוי ע"י עומ"ר).

ועכ"פ הנה הראש' לקמן בסוג' דלחי הנראה מבחוץ דנו האם גם עומ"ר מבחוץ מהני, ובפשטות אין לזה מובן, דבשלימא לחי דענינו להיכר י"ל דמהני בנראה מבחוץ אף דשווה מבפנים, אבל עומ"ר דענינו הוא מחיצה איך יועיל מחוץ לרשות. ואולי ע"פ האו"ז יש ללמוד דפעולת עומ"ר במבוי היא גם בהל' היכר, ולפיכך י"ל שיועיל עומ"ר מבחוץ. (והרשב"א בעבוה"ק כ' "חצר שנפרצה בקרן זוית והוא שהפרצה אוכלת ראש שני הכתלים, אם פרצת פחות משלושה טפחים היא אינה צריכה כלום. משלושה ועד ארבעה צריכה שני לחיים, ארבעה פרצת מקום חשוב היא ואין לה הכשר עד שימעטנה מארבע או עד שימלא ראש הכותל האחד כדי שלא תהא פרצה אוכלת קרן שני הכתלים", ולכא' ק' דאם בחצר אין דין פירצה של קר"ז בפחות מד"ט, א"כ למה בעי' ב' לחיים והא תיפול מצד העומ"ר שיכול לגדור באלכסון. ואולי פשיט"ל כעין סברת האו"ז דאמנם אי"ז פירצה, כיון דאין פירצה פחות מד"ט, אבל שם פתח בפרוץ המועט ג"כ ליכא כיון דהוי קר"ז, ועומ"ר המועיל בתיקון מבוי וגם בחצר צריך עכ"פ שם פתח בפרוץ המועט, וצ"ע).

תוד"ה קל וחומר מחצר "ואמחיצה רביעית הוא דעביד קל וחומר דליהני עומ"ר אבל שיועיל עומ"ר בכל ד' מחיצות ליכא למילף דדיו לבא מן הדין להיות כנדון כמו לחי". הנה להלן מבוי דפירצת מבוי מצידו ב' אמות (עכ"פ בדאיכא גידודי, ותליא בהפלוג), וע"כ דבג' רוחות מהני עומ"ר, וצ"ע מש"כ התוס' כאן דאין מקור שיועיל עומ"ר חוץ מרוח רביעית כיון דדיו לעומ"ר להיות כמו לחי. ועי' מהרש"א דנקט דכ"ה באמת, והק' דא"כ איכא למיפרך מה לחצר שמועיל בה עומ"ר בכל הרוחות תאמר במבוי, עי"ש תי', וצ"ע כנ"ל דודאי מהני עומ"ר בג' רוחות המבוי. אמנם יש אחרו' שפי' ד'

ק"ו אלא הוי הכרח גמור דאי מהני עומ"ר בחצר ע"כ דהוי כסתום, ומהני גם במבוי, וא"כ לד' הגר"ח דבפרוץ ועומד שוים עכ"פ ל"ה כסתום, א"כ בזה שפיר שייך למימר היא הנותנת וליכא למילף בק"ו מחצר. וא"ש לפ"ד דעומ"ר ופרוץ כעומד הוי ב' היתרים חלוקים, וא"כ שייך בזה היתר כעין ס"ס ול"א "שם אונס חד הוא". ובפרט לד' הר"ן להלן טו, ב מה שביאר שם הפלוג' בפרוץ כעומד, דההיתר בעומ"ר שאני. אמנם בחי' המאירי כאן ס"ל דרק צד לחי וצד עומ"ר הוי ב' צדדי היתר כעין ס"ס, אבל צד עומ"ר וצד פרוץ כעומד חשיב היתר א'. ועי' בבאורי' לחי' המאירי סי' כא.

(ובלא"ה צ"ע אם יש כאן גדר של ק"ו וכעין האי מידה דהתורה נדרשת בה, או דהוי רק סברא לדמות ובק"ו. ובתוס' כ' דשייך למימר הכי 'דיו לבא מן הדין', ו'היא הנותנת' ו'ליכא למימר יוכיח', ואם אין כאן ק"ו כילפו' ע"כ דענין 'דיו' וכו' הוא מסברא ולא הגבלת הילפו'. ובחזו"א סי' סה סק"ד כ' "הק' בתו' היא גופי' נילף כו' ולו"ד נראה דבאמת אין זה מדין ק"ו שכלהו תקנת חכמים, אלא אמוראי בתראי דנו ע"פ שיקול דעתם לעמוד על כונת רבותיהם ע"פ המשניות והביריות ושמעות שהיה בידם עד שהשיגו עמק דעת מתקני התקנות ונטית קדשם ועיונם בהעמדת פרטי הדינים בזה, והלכך אין תימה שהרבה מהם היו ברורות להם ומהן שנסתפקו בהן עד שנסתייעו בהאי ק"ו להכריע הדבר" וע"ע שם סי' עד סק"ב. וכן עי' חו"י סי' קצב. ובעיקר דבריו כ"ה בתוס' הרא"ש נידה ז, ב "דמילי דרבנן ממילי דרבנן לא ילפי' בק"ו וכו' בכל דבר גזרו לפי הנראה בעיניהם לצורך סייג ואין ללמוד זה מזה אע"ג דבפ"ק דעירובין קאמר ומה חצר וכו' אע"ג דכולהו מדרבנן י"ל דהתם מספק"ל לתלמודא היכי תקון מעיקרא עבוד שפיר ק"ו דהכי והכי תקון מכת ק"ו". ומשמע שם דאין חילוק מדאו' לדרבנן, אלא לעולם הק"ו מהני רק לגלות הספיקות ולא כנגד הדין הכתוב והאמור. ועי' תור"פ. ולש' הרשב"א בתש' ח"ה סי' כה הוא "שאלת לימא ויהא חצר בד' מק"ו דמבוי. תשובה, גם בזו אני אומר שזו אי אפשר לומר כן. דהא בהדיא תנן במתניתין כל פרצה שהיא בעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח. ולרב הונא דס"ל דפרצת מבוי בין בראשיתו ובין באמצעיתו בד', ואם מתניתין במאי מוקי לה, ואנן לר"ה קאמרינן. ותנן חצר קטנה שנפרצה לגדולה, קטנה אסורה וגדולה מותרת. ותני אדא בר אבימי קמיה דרבי חנינא ואמרי לה קמיה דרב חנינא, קטנה בעשרה וגדולה באחד עשר אלא פרצת חצר בעשרה היא. ואני רואה שתהא שאלתך על הסכמת חכמי המשנה, מפני כן, דאין אנו בקיאין לחקור על הסכמתם בדברים אלו, שהם שאמרו יודעים מאיזה טעם אמרו").

ולכא' היה אפ"ל מהלך נוסף בביאור הך נידון שלא יועיל עומ"ר במבוי ובכ"ז פשיט"ל דמהני בחצר. דהנה יש מהאחרו' שר"ל (עפ"ד המהרי"ט בס"י צד) דתקנת מבוי וחצר חלוקים בעיקר ענינם, דהתקנה במבוי היא דל"ל לאיחלופי ברה"ר ולפיכך בעי היכר בין מבוי לרה"ר, כיון דהמבוי נפרץ למקום האסור, אבל בחצר עיקר הדין הוא דבעי מחיצות מעלייתא ולא ג' מחיצות בלבד, ובלי ההתחלפות ברה"ר, אלא מצ"ע חצר בעי' תיקון לעשותה מוקפת במחיצות כראוי. (אמנם ודאי י"ל ל"כ, אלא דאף חצר יש בה צד דמיון לאיחלופי ברה"ר מחמת הדיוורין הרבים שבתוכה. ובאמת במאירי מג, ב מבוי דבית שאני מה"ט, ז"ל "כל שלש מחיצות בית הוא בכל מקום חוץ ממבוי שחלוק לחצרות או חצרות שחלוקות לדיוורין", ואולי גם ענין נפרץ למקום האסור ל"ש בבית, וכמש"כ רש"י פה, ב "לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ". וז"ל הגר"א ר"ס שסג "מקום. ר"ל מבוי או חצר לכל א' כדינו וכו' ולהכי נקט מקום שכולל שתיהן", ואולי עכ"פ בית אינו בכלל זה. ולש' הר"מ בפיה"מ פ"א מ"ב -לולי הגה' הגר"י-ב- דבית שווה לחצר ומבוי. אמנם בגמ' צד, ב לכא' מפו' דאף בבית שנפרצה רוח אחת בעי' לדין פי תקרה. וכפי הנראה דאף להסוב' דל"מ פ"ת במבוי -כ"כ בס' הבתים- מ"מ בדאית ליה היכר מהני מדין פ"ת ולא רק מדין קורה. ובפרט דאם בית יש בו דיני חצר ומבוי הרי דמי לחצר ולא למבוי, ואינו נותר בקורה, ומאידך בפשטות גם

התוס', (עי' מהדו"ב ומרומי שדה ושפ"א), דלעולם ודאי מהני עומ"ר בכל רוחות המבוי, אלא דזה ידעי' מסברא ולא מק"ו, דמדמינא דק"ו מלחי י"ל דיו ולא יועיל בג' רוחות, אבל מסברא ידעי' דמהני, וכל הנידון היה רק להצריך ברוח רביעית לחי של היכר בדוקא ולא עומ"ר, וע"ז אמרי' ק"ו. וע"ע באבהעו"ז ונמוקי הגרי"ב ובחזו"א בתחי' סי' סה. ויתכן כוונת התוס', דכיון דכ' דלהלן דהא דלא ילפי' לר"ה מבוי מחצר את דיני הפירצות הוא משום ד'היא הנותנת', א"כ במבוי שאין בו לחי בראשו אלא עומ"ר אולי לא תפסול בו הפירצה אלא יהיה דינו כחצר, ולזה כ' דמ"מ בשאר רוחות ליכא ילפו' מלחי. אבל אי"ז משמע בלש' התוס'.

ובאו"ש פי"ז הט"ז כ' לפרש ד' התוס' "דבעומ"ר על הפרוץ בחצר מהני בכל ד' מחיצות, ובמבוי רק בחדא, וזה רק היכא דבקעי ביה רבים, דאלו לא בקעי ב' רבים שוים חצר ומבוי, דזו"ז בעשר, וכדמפרש הגמרא אליבא דרב הונא בריה דר"י, והיכא דבקעי רבים בחצר מהני עומ"ר על הפרוץ, ובתנאי שלא יהא פרצת עשר, אבל במבוי לא מהני רק היכא דמהני לחי, ומב' רוחות דבעי צוה"פ גם עומ"ר על הפרוץ לא מהני, רק בחצר ועומ"ר, אמנם כ"ז תלוי בפלוג' האחרו' בדין חצר מפולשת ובקעי רבים, וכמש"כ שם באורך. ולדבריו ג"כ תיקשי קו' מהרש"א הנ"ל דא"כ לפרוץ מה לחצר דמהני בה עומ"ר בבקעי רבים, תאמר במבוי. גם ק' דאפי' בבקעי רבים הרי אין פירצה בפחות מד"ט, וזה ע"כ גם מדין עומ"ר.

תוד"ה אינו דין. לכאור' צ"ע בדבריהם, דאי ליכא למילף בק"ו דפסין יועילו במבוי משום "דבחצר הפס מהני משום מחיצה משום הכי כל שכן דמהני היכא דסותמו טפי אבל במבוי שהקילו חכמים בלחי אפי' למ"ד משום מחיצה צריך שיהא שם לחי עליו", א"כ איך בעי למילף דעומ"ר יועיל במבוי בק"ו מחצר, דהרי לכאור' כל הצד שלא יועיל עומ"ר במבוי הוא מפני חיסרון היכר, וע"ז הרי א"א למילף מחצר, כיון דבמבוי בעי' שם לחי דהיכרא. וצ"ל דהרי כ' התוס' להלן "וליכא למימר דנילף שלא יועיל לו"ק למבוי ועומ"ר לחצר דגמירי לה מסיני דמהני וכן שיועיל לו"ק לחצר ליכא למילף דגמירי דבעי פס ארבעה", וא"כ הא ודאי דגדר הדין דבמבוי הקילו דסגי בלחי אבל עכ"פ גדר לחי הוא כששמו עליו ועביד היכר, ואילו בחצר ל"ב היכר כיון דבעי' פס ד"ט, אבל לומר שעומ"ר גם לא יועיל ע"כ הר"ז דין נוסף לחייב היכר במחיצה רביעית, דהרי עומ"ר הוי מחיצה גמורה ואין בה תוספת או חיסרון בענין היכר, ואי בעי' היכר במבוי מצ"ע - לא כאיכות בלחי - היה צריך להיות כן גם בחצר, ואיכא למילף מחצר דמהני עומ"ר ואין דין נוסף של היכר, אבל הא דגדר לחי בעי' היכר יותר מגדר פס זה ליכא למילף מבוי וחצר אהדדי.

תוד"ה אינו דין. הרעק"א נקט דנחלקו רש"י ותוס' האם פסי חצר בעי' היכר. ויל"ע (עי' גאו"י) האם כ"ז הוא רק בפס ד"ט, או אפי' בב' פסין כ"ש. דמחד י"ל דתליא באותו נידון (ובפרט אם החילוק הוא בין מבוי לחצר ולא בין פסין ולחי), ומאידך י"ל דבזה לכו"ע בעי' היכר כיון דל"ה אלא כלחי, (וכ"ה לש' התוס' י, א דב' פסין יש בהם דין היכר, ויבוי' שם), וי"ל עוד דהכא לכו"ע ל"ב היכר כיון דהוי כמחיצה גמורה. (ועי' להלן ט, ב תוד"ה כותל, דלשי' כ' דבפסין ליכא חיסרון במושך ובולט כיון דל"ב היכרא, ואיירי שם בדליכא ד"ט בחד מן הפסין). דהנה מקור הדין של ב' פסין משהו הוא מר"א דס"ל כב"ש, ושם ב' פסין הרי עבדי מחיצה, וא"כ י"ל דה"נ בב' פסין לכו"ע ל"ב היכר כלל. (ואף דאיכא מ"ד לחי משום מחיצה, מ"מ הרי בפשטות מבוי' דלחי ל"מ לענין כלאים וב' פסין מהני).

והנה הרעק"א הק' מלהלן צג, א דאי לא איירי בנפרצה מבעו"י הא ליכא סמיכה, והוכיח מינה א' מב', או דל"ב סמיכה בפסי חצר, או דחשיב סמיכה אף כשסמך בתורת מחיצה ולא כלחי ופס. ולהנ"ל י"ל דדוקא בב' פסין כשאירי התם ל"ב סמיכה כיון דהוי כמחיצה גמורה. ולכאור' ק' לדעת הרעק"א דהא מ"מ תיקשי לרבא דפסל בעומד מאליו, ומה מהני נפרצה מבעו"י דהא לא היה עשיה לשם כך. וי"ל דלגבי הא דפסל רבא עומד מאליו ס"ל להרעק"א דפשוט דמהני עשייה לשם מחיצה ואף לא לשם לחי ופס, ורק לגבי סמיכה

בתור"פ הק' דאיך משכח"ל עומ"ר בחצר הא בלא"ה הוי פס ד', ותי' באופן א' דנפק"מ בפס המופלג מן הכותל. והיה מקום לומר דכה"ג כשר, למ"ד דבפס ל"ב היכר, ולמאי דכ' הרעק"א דהחיסרון במופלג הוא בהיכר. ומבוי' דס"ל דהחיסרון בהרחיק וכו' הוא לא מצד ההיכר הנצרך, אלא טעמים אחרים. או כד' הר"י מלונגיל שם דבכה"ג אתי אוירא וכו'. (ובשעה"צ בסי' שסג סק"ב באמת נימק טעם פסול פס המרוחק מן הכותל משום דא"א דה"ג וכו', אף דלגבי לחי המרוחק הביא גם את הטעם הב'). או כמש"כ הגר"ז בשו"ת סי' ג "היינו טעמא משום דלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות ב' לפחות אבל בלא צירוף מחיצות ל"מ כלל", (היפך סברת הב"מ שכ' בדעת רבינו יהונתן הנ"ל ד"אדרבה יותר נראה לרמוז מחיצה מרוחק מן הכותל ממה כשהיא סמוך לכותל", ולפיכך הוצרך לדין א"א דה"ג), וי"ל דה"ה בפסין דהוי כלחי לענין זה. או כמש"כ בשעה"צ סי' שסג סקי"ג "לדברי התוספות ע"כ הטעם משום דהוי לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ועל כן פסול בכל גווני וכפשטיה דהש"ס, וכן משמע ברבנו חננאל [וכן ברי"ף מוכח כן להמעייני, דאי לאו הכי למה לו לסיים מימרא דרבא ואפילו לר' שמעון בן גמליאל וכו', הא אנן לא קיימא לן כוותיה], ואף דבעלמא גבי עומ"ר על הפרוץ לא משגיחין במה שהגדיים בוקעין בה, ע"כ דהכא גבי תקון לחי שאני", וי"ל דה"ה בפסין.

ועכ"פ ד' ר"פ הם סייעתא לד' החזו"א שכ' בסי' עד סקי"ג "פס שהרחיק ג"ט מן הכותל, כדין לחי ופסול. ואם רחב הפס יותר מהאוויר שבינו לכותל, כדין הלחי". (ור"ל דתליא בפלוג' הראש' אם עומ"ר מהני ע"ז לאפוקי מא"א דה"ג וכו'). וע"ע בד' המשנ"ב בסי' שסג סק"ב מה שהביא פלוג' הפוס' בדין צוה"פ אי בעי' סמוך לכותל, ועי' חזו"א סי' ע סקי"ד. ואף הרעק"א נקט כן, דכ' ליישב האי דינא דחצר ניתרת בב' פסין או בצוה"פ, דתיפו"ל לצוה"פ מצד הב' פסין, ותי' דנפק"מ במופלג מן הכותל, דבצוה"פ מהני ובפסין ל"מ.

מה לחצר שכן פרצתה בעשר תאמר במבוי שפרצתו בארבע קסבר רב הונא בריה דרב יהושע מבוי נמי פרצתו בעשר. האחרו' הק' דהא בבקעי בה רבים לכו"ע הדין הוא דמבוי פירצתו בד"ט (וחצר אחתי ב'י' אמות גם בכה"ג), וא"כ אף לדידיה איכא למיפרך מה למבוי שכן פירצתו בד"ט כדבקעי ביה רבים. ויש שתי' דלפי הטעם המבוי' (להתו"ש) דענין החומרא בזה הוא משום דשבקי פיתחא רבא, א"כ ליכא למיפרך מינה כלל, דאי"ז שיעור בפירצת המבוי, אלא רק דבאופן זה בטל שם פתח מפיתחא רבא וכן בטלים תיקוני המבוי הנמצאים שם. (והטעם לביטולם ה"ה מחמת חיסרון היכר, וא"כ אין ראייה דחצר קילא טפי מלבד עצם מה שחצר ל"ב היכר). ויל"ע דהא גם מ"ד דפירצת מבוי מצידו בד"ט ביארו התוס' להלן ו, א ד"מצידו דהוי בד' היינו משום דקא ממעט בהילוכא אבל כשהפירצה בראשו לא ממעט בהילוכא דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא", וא"כ מבוי' דאף מענין שבקי איכא למיפרך ק"ו דידן. ולכאור' י"ל דהתם אין כוונת התוס' לומר דהחיסרון הוא בתיקוני המבוי שבפתחא רבא, אלא רק כוונתם דבפירצה מראשו אין הילוך כלל דלא שבקי וכו', אבל מצידו יש הילוך טפי כיון דממעט בהילוכא ושבקי וכו'. אלא דהאחרו' נקטו את ד' התוס' כפשוטן דהחיסרון הוא בפתחא רבא. (וצ"ע דהרי בדין שבקי השיעור הוא ג"ט והכא ד"ט, וכן דהתם מהני פס ד' לגבי ראשו והכא לא, וכן דהתם שבקי

פרוץ כעומד הכא נידון כפרומ"ר, (והיינו דהרי במחצה על מחצה לעולם אפשר לדון כל מחצה כרוב, והי' דנו מדרבנן את הפרוץ כרוב), וממילא דל"ש להפקיע ולהוציא בזה את הלחי.

ואמנם דעיקר הדיוק בד' הר"מ יש מקום לדון עליו האם מוכח בדבריו דעומ"ר ל"ה לחי, או דאולי כ' רק לקולא דהכא איכא גם עומ"ר אבל מ"מ אין מה שמפקיע לחי אף ברחב הרבה. ויהיה הפי' בד' הר"מ דאחר שהזכיר פסולים בלחי וכגון במופלג מן הכותל הרבה או אם לא סמך עליו, אי"כ כ"ז הוא רק כפרומ"ר או כפרוץ כעומד, אבל בעומ"ר דל מהכא לחי הא יש כאן עומ"ר. ואף אי נימא דמשמעות הר"מ גם להחמיר דל"ה אלא עומ"ר אבל ל"ה לחי, י"ל עוד נפק"מ, וכגון אי סמך עליה מער"ש כעומ"ר וכלחי, ואח"כ נפל חלק ונשאר רק לחי, דאם מתחילה היה כאן גם לחי י"ל דהוי סמיכה מעליא, (ותליא כמובן בנידון הרעק"א הידוע בגד' סמיכה), אבל כיון דברחב כ"כ יצא מתורת לחי אי"כ ל"ה אלא עומ"ר וחסר כאן סמיכה בתורת לחי. (ואפשר לצייר עוד נפק"מ כלפי פרצות במחיצות האחרות).

ונראה דאפשר לומר עוד (וכך נראה בס' הבתים) דאין מקורו של הר"מ מד' רב אשי, אלא דכך פי' בתח"י הסוג' דאמרו לא אמרן אלא במבוי ח', והיינו דלא כמש"כ רש"י דכ"ש ביותר מח', אלא דדוקא בח' השיעור הוא ד', וכן הלאה דלעולם רוחב חצי המבוי הוא הגורם פסול דלחי הבולט. (וכבר רמז הר"ף לפי' אחרים בסוג', "הא שמעתא חזינא בה תרין פירושי דלא דייקי משום דאית בהו פירכא ולהכי לא כתיבנא להו והכי פירושא"). אבל לכאור' בגמ' לעיל דהוכיחו מדין לחי הבולט דשיעור מבוי הוא ד"א, ע"כ שיש שיעור ד"א בלחי הבולט לא רק במבוי של ח' אמות מצומצמות.

וי"ל עוד דלעולם את הסוג' עצמה פי' הר"מ בפשיטות ככל הראשונים, ואעפ"כ לא פסקה כלל, והטעם, דהנה הראשונים הק' למ"ד לחי משום מחיצה למה ייפסל בריבוי הסתימה של הלחי, ות"י דמ"מ בעי' היכר, אבל הריטב"א כ' עוד תי' וז"ל "דדילמא רב הונא סבר לחי משום היכירא", (ונת' דאף דר"ה מכשר לחי העומד מאליו, מ"מ זה יתכן גם למ"ד לחי משום היכר וכמבוי' בד' הרמב"ן במלחמות). וא"כ נראה דהר"מ דחה כך הך סוג' כיון דק"ל כמ"ד לחי משום מחיצה, ורק כ' דבעומ"ר יש להתיר עוד מלבד דין לחי.

(וכע"ז כ' במרכה"מ ז"ל "נ"ל ביישוב דברי רבנו דסובר דכל החילוקים בין יש ברחבו ד' ובין אין ברחבו ד' אמות היינו אליבא מ"ד לחי משום הכירא משא"כ למ"ד לחי משום מחיצה ליתא להא דרב הונא בדין לחי הבולט דאטו היכא דסותמו טפי גרע עיין בתוספות ד"ה ד' אמות נידון משום מבוי שנדחקו בזה וקמ"ל רבנו דכל לחי הבולט אפי' רחב ד' אמות כשר ואע"פ שלא הועמד לשם לחי [גם אפשר לומר דגבי לחי הבולט אפילו לא סמכו עליו מערב שבת נמי מהני שכיון שהוא מגוף המבוי אין כאן פרצה במלואו כלל] ומשוי"ה סתם רבנו דלחי שהוא רחב הרבה נידון משום לחי אפילו יש ברחבו יותר מד' אמות דלחי משום מחיצה אם לא היכא שהוא יתר מחצי רוחב המבוי דאז נידון משום עומ"ר על הפרוץ ונפק"מ דאי משום לחי בעינן שיהיו בתו"ח פתוחים לתוכו ויהיה ארכו יתר על רחבו משא"כ בעומ"ר על הפרוץ דמהני בכל גוונא והיכא שפרוץ כעומד נפק"מ נמי דאי הוה משום לחי מותר להשתמש נגד הלחי היכא דפתוח לרה"ר משא"כ בעומ"ר על הפרוץ דאסור נגד עובי הפרוץ כדן תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו ופסק רבנו לקולא דהו"ל לחי ונלמד זה מהא דרב אשי שבסוגיין". ומש"כ בסוגר דל"ב סמיכה בלחי שהוא מגוף כותלי המבוי, עי' פמ"ג בסי' שסג משב"ז סקי"ג).

ואף אי נימא דמשמע בד' הר"מ דבעומ"ר ל"ה לחי כלל אלא רק עומ"ר, ג"כ אפ"ל דאי"ז שייך כלל לסוג' דלחי הבולט, אלא דין חדש הוא (וכדנת' לעיל דוג' קורה המשוכה כמחיצה מד' הרשב"א), דכיון דהוי עומ"ר ל"ש לדון כאן דין לחי כלל. וא"ש לפ"ז גם השמט' הר"מ לכל דינא דמטפי ומבצר, דאם משום חיסרון היכר פסל הר"מ לחי הרחב יותר מחצי המבוי, הרי היה צריך עכ"פ להועיל במטפי ומבצר, וע"כ דאין כאן נידון של היכר, אלא דתורת

אפי' בדאיכא גידודי וכאן לא, וצ"ל דמ"מ יש דרגות בענין השבקי'. והא דמדמ"י הכא לענין מבוי עקום, כבר עמדו האחרו' לבאר מה זה שייך לענין השבקי, עי' גאו"י. ועי' קר"א.

בסוג' ילפי' מדין עומ"ר דמהני בחצר דמהני ג"כ במבוי. והק"ו הוא דהרי חצר חמירא דל"מ בה לחי. וכ' בתור"פ (בתי' הב') דליכא למימר דהיא הנותנת משום שהקילו בלחי נחמיר בעומ"ר, דזה י"ל רק בב' מחיצות (לענין גודל הפירצה בכתלים שבצד), אבל לא באותו הצד. וצ"ע אם כוונתו דרק באופן שיש בפועל לחי בראש המבוי אז א"א להקל בפירצה קטנה מצידו, או דאף בלא"ה כיון דהקילו שיכול להועיל לחי, כבר החמירו להקטין שיעור הפירצה. והנה ש"י רבנן דרבי הלל יב, א דמהני לחי בחצר, ולפ"ז צ"ע אם יש ק"ו מחצר, דאולי בכ"ז חצר חמירא דשמא קורה ל"מ בחצר אף לדידהו. אבל יל"ח לדידהו האם איכא דין פסים בחצר, להכשיר לחי הבולט ד"א בחצר.

והנה טעם הדין דמבוי מצידו פירצתו בד"ט (למאן דס"ל הכי), כ' התוס' בסוג' דזה מחמת שהקילו דסגי בלחי היא הנותנת להחמיר בפירצה קטנה מצידו, ולכאור' היה אפ"ל דזה עצמו טעם להקל בפירצת ראשו (בי' אמות) ולהחמיר בפירצה מצידו בד"ט, לפ"ד ר"פ הנ"ל דהיא הנותנת באותו רוח ל"א. וממילא דבראשו אין להחמיר כ"כ מחמת קולא דלחי. אלא דו"א כלל, דכל סברתו היא רק דאם הקלנו בלחי אי"ז טעם שנפסול עומ"ר שהוא עדיף מן הלחי, אבל זה ודאי טעם דנצריך שלא יהיו פירצות קטנות. (וגם בזה יל"ע כנ"ל האם זה רק בדאיכא לחי בפועל בראשו, ואז יש להחמיר בפירצות קטנות מצידו ומראשו, או דאפי' בלא"ה הקולא באפשרות הלחי גורמת ונותנת חומרא בפירצות קטנות).

בשי' הר"מ בלחי הבולט

כ' הר"מ פי"ז הכ"ב "לחי הבולט מדפנו של מבוי כשר, ולחי העומד מאליו אם סמכו עליו מקודם השבת כשר, ולחי שהוא נראה מבפנים לחי ומבחוץ אינו נראה לחי, או שהיה נראה מבחוץ לחי ומבפנים נראה שהוא שוה וכאילו אין שם לחי, הרי זה נידון משום לחי, לחי שהגביהו מן הקרקע שלשה טפחים או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה כלום, אבל פחות מג' טפחים כשר שכל פחות משלשה כלבוד, לחי שהיה רחב הרבה, בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבוי בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבוי כשר ונידון משום לחי, אבל אם היה יתר על חצי רוחב המבוי נידון משום עומ"ר על הפרוץ". והנה הר"מ השמיט כאן כל הך מימרא דפסול לחי הבולט (וכן מושך), וכ' בתחילת דבריו דלחי הבולט כשר בסתמא, וכן בהמשך כ' דרחב הרבה ג"כ נידון משום לחי, עוד כ' דבשווה הפרוץ לעומד הוי לחי, (וצ"ע אם כוונתו דכשר רק בתורת לחי, אבל פרוץ כעומד הוי כפרומ"ר), וביתר העומד על הפרוץ ניתר משוי"ה, (וצ"ע אם ניתר רק משום כך או גם משום לחי). ועי' מ"מ.

ובחי' הגר"מ הלוי האריך בזה לבאר ע"ד של המ"מ, ותו"ד הוא דלעולם ס"ל להר"מ דרב אשי פליג אסוג' דלעיל, ולחי הבולט כשר אפי' ברחב ד"א, ואעפ"כ אם רחבו של הלחי הוא כ"כ כחצי המבוי, בזה כבר מודה שיצא מתורת לחי ונעשה רק כדין עומ"ר. והנפק"מ בזה לחומרא בלחי השווה מבפנים ונראה מבחוץ דל"ש בו היתר של עומ"ר, דמ"מ ה"ה נפסל מתורת לחי כיון שהוא רחב כ"כ כשיעור חצי המבוי. ואמנם הרי פרוץ כעומד קי"ל בעלמא דכשר, ורק במבוי הצריכו סתימה מעלייתא, וצ"ע א"כ למה לענין פסלות לחי ל"ב עומ"ר, ועי"ש שתי' דג"ז הוא מכלל הספק שכ' רב אשי דספק דדבריהם לקולא.

ועיקר ביאור הדבר דלחי הארוך כחצי מבוי נפסל מלהיות לחי, י"ל ע"ד מש"כ הרשב"א יד, א בקורה המשוכה י"ט דיצאה מתורת קורה ונעשית כדין מחיצה, (ואי הוי מחיצה תלויה פסולה גם בקורה וגם כמחיצה), ומקורו של הרשב"א הרי מבוי מסוג' דלחי הבולט, (כמבוי' בדבריו שם ובמאיי), וא"כ הר"מ ס"ל (בדעת ר"א) דהשיעור שיפקיע את הלחי ויוציאה מתורת לחי כיון דהוי כמחיצה הוא רק בעומ"ר, דאז ע"כ הוי כמחיצה ולא כלחי. וצ"ע בסברא בקי' הגר"מ האם כיון דבכה"ת מהני פרוץ כעומד הכא נמי זה יפקיע כאן מתורת לחי, או די"ל דכיון דהכא פסלו עד שלא יהיה עומ"ר, א"כ

לפ"ז ד'משוכין יותר מעשר' היינו ב' הגיפופין יחד, וע"י שהם מצטרפים יצאו מתורת לחי וכדין לחי הבולט.

(ומש"כ הרי"ף "חזינא בה תרין פירושי דלא דייקי", באמת נ' גם בד' הר"ח שיש לו פי' אחר בסוגיין, ז"ל "אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי ח' אמות שנמצא הבולט ד' אמות ונמצאו עוד ד' אמות מבוי והכל צריכין דבר להתירו אבל מבוי ז' אמות וד' מהן לחי הבולט אין צריך לחי אחר להתירו אלא נידון כעומ"ר על הפרוץ מק"ו", וכ"כ גם בפירוש רנ"ג ז"ל "לא אמרן אלא במבוי ח' אמות, פי' אם יש במבוי כולו ח' אמות והאי בולט, ונשאר ד' אמות שאינו בולט צריך לחי אחר להתירו, דהרי כל ד' אמות מהן חולקין זה מזה והני בולטין והני אין בולטין, והני בולטין הויאן מקום בפנ"ע ואינו מתירן ולפיכך צריך לחי אחר, אבל אם המבוי כולו אין בן זולתי ז' אמות ומינייהו ד' אמות דהויאן שיעור מקום בולטין, וישאר מן המבוי ג' אמות שאין בהם כדי שיעור מבוי, הרי הן כאילו אינן וכפרוצין דאמו והויאן הנך ד' אמות בולטין עומ"ר על הפרוץ ואי"צ לחי אחר להתירן, ואע"ג שהבולט יש בו ד"א כיון דהנשאר מן המבוי אין בו זולתי ג' אמות אינו צריך לחי אלא נותר בעומ"ר על הפרוץ", וכיו"ב מצינו בפיר"ח לקמן ט, ב "רב אשי אמר כגון שרצפו פחות פחות מד' במשך ד' אמות לרשב"ג דאמר כל פחות מד' טפחים אמרינן לבוד הוא נידון אותן ד' אמות הרצופות כלחיים כאילו מבוי בפ"ע הוא. וצריך לחי אחר להתירו").

תוד"ה שפרצתו. וליכא למימר דנילף שלא יועיל לו"ק למבוי ועומ"ר לחצר דגמירי לה מסיני דמהני. וכ' מהרש"ל "ויש מתמיהין הלא מבוי וחצר מן התורה שריין ומדברנן הוא דאסירי וא"כ איך שייך לומר בכאן הלכה למשה מסיני וצריך לומר דהכי גמירי להו מסיני היכא שיבואו ליגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתקנו המבוי בלו"ק והחצר בעומ"ר כו' וכמדומה לי שמצאתי כעין זה", (ובעניינא ד'מבוי דרבנן נת' מקורות לזה, ולהא דדיני מבואות נקראים בשם הלמ"מ). וכ' ע"ז מהרש"א "ולא ידעתי מאי תמיהה איכא הכא דהא מבוי מפולש לא הוי רה"י אליבא דרבנן דפליגי אדר"י לקמן ואיכא אמוראי לקמן דלחי משום מחיצה ועושה אותו רה"י מדאורייתא לחייב חטאת בזורק מר"ה לתוכו וקורה נמי בעי למימר לקמן דהוי משום מחיצה ועושה אותו רה"י אליבא דר"י וכן עומ"ר לגבי חצר דלא הוי רה"י בפרומ"ר לחייב חטאת והכי אמרינן לקמן לרב הונא בריה דר"י הכי אגמריה רחמנא למשה גדרו רובא ותו לא מידי". וע"י חזו"א סי' עד סקי"ב מש"כ בד' המהרש"א.

ודבריו צ"ע דהרי אין כאן נידון על לחי בדאו', אלא בתיקוני מבואות מדברנן, ומה שייך הא דגמירי מסיני ענין לו"ק לעשות רה"י, להא דהצריכו חז"ל תיקוני מבואות. ולכאו' צ"ל דס"ל להמהרש"א דלעולם לא החמירו חכמים במחיצה רביעית יותר ממה שמועיל מדאו' ברוח שלישית, ולכן כיון דגמירי מסיני דמהני לחי ברוח ג' ע"כ ליכא למימר דל"מ לחי למבוי ברוח ד'. ולפ"ז נפקא דהא דבחצר ל"מ לחי ברוח רביעית, זה ע"כ משום דבחצר ל"מ מדאו' לחי ברוח ג' אלא בעי' דוקא פס, (ומטעמא דתשמישי חצר צנועים וצריכים גדיה טפי ממבוי, ובכמ"ד מצינו דשייך לדון חילוק בין מבוי לחצר מדאו'). ובשפ"א כאן כ' "דגמירי דבעי פס ד' לכאורה הפי' גמירי מסיני כדנקטו לעיל ולפ"ז בחצר ב' מחיצות ולחי לא יתחייב הזורק לתוכו מרה"ר אלא במבוי ולא מצינו זה בפוסקים". (ובגמ' סוכה ז, א מבוי ענין לחי בסוכה, והיא חצר ולא מבוי דאין בתו"ח פתוחים לה. ותליא בפלוג' הראש' האם חצר שאורכה יתר על רוחבה הויא כמבוי בלי התנאי הנוסף של מבוי).

א, ו

תוד"ה וספק. ואם תאמר דבפרק ב' דבכורות אמר נמצא מכוון בין שתי עיירות לרבנן יביאו עגלה אחת ויתנו והשתא כל אחת תביא עגלה לעצמה דשמא קרובה היא ואפי' מצומצמות האמר הקרובה אפילו קרובות וי"ל דממה נפשך סגי באחת אם רחוקה היא פטורה ואי קרובה היא יוצאה בשל תנאי מאי אמרת דילמא מצומצמות היא זה אינו מצוי. וצ"ע בקו' דלכאו' פשיטא דע"י הבאה בתנאי יש כאן ב' צדדים לפטור, (דלמא רחוקה, ודלמא היא קרובה ולא חבירתה, ולא דהב' קרובות), ומהיכ"ת שלא יועיל הבאה בתנאי. ובאמת

עומ"ר דמחיצה מפיקע תורת לחי, כשם שתורת מחיצה מפיקע תורת קורה.

וי"ל עוד דאמנם פרוץ כעומד הוי מחיצה ככה"ת, ואעפ"כ אי"ז מפיקע שם לחי (כקו' הגר"מ הנ"ל), דאולי אין כאן כלל דמחיצה מפיקע לחי, אלא דעומ"ר מכיון דהוי כסתום כמו שביאר הגר"ח, א"כ בסתום ל"ש לחי, דכל ענינו של לחי הוא תחילת צוה"פ ול"ש תורת פתח וצוה"פ ולחי במקום שהוא בגדר סתום, אבל פרוץ כעומד אף דהוי מחיצה, סתום מיהא ל"ה והוי עכ"פ גם לחי. (ואע"ג דבגמ' טו, ב אמרי' דטעמא דמ"ד פרוכ"ע מותר הוא ד"הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה", וא"כ משמע דפרוכ"ע ועומ"ר חד דינא הוא, אבל ית' שם דמצינו חילוקים בזה גם להאי שי', וכד' הריטב"א דפרוכ"ע בערב ל"מ וכד'. ואבוהון דכולהו ד' הגמ' להלן י, ב "ש"מ עומד כפרוץ אסור לעולם אימא לך מותר ושאי הכא דאתא אורא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", הרי דאע"ג דבעומ"ר ל"ש א"א דה"ג, מ"מ בפרוכ"ע אפי' למאן דמתיר מ"מ אכתי חשיב 'אור' לבטל העומד, ול"ה כ'סתום' ע"י עומ"ר).

והנה אי' בירושלמי בפירקין (והובא מקצתו בחי' הר"ן ט, ב ומקצתו בפ"י הר"ח בסוכה יט, א) "כותל הנכנס ונראה כפס מבפנים ושוה מבחוץ או שנראה כפס מבחוץ ושוה מבפנים נידון כלחיים היה משוך אבא בר רב חונה אומר רואין אותו כילו הוא כנוס התיב רב חסדאי והתנינן חצר גדולה שנפרצה לקטנה הגדולה מותרת והקטנה אסורה ויעשו כותלי גדולה כלחיים אצל כותלי קטנה והותרה קטנה א"ל אבא בר רב חונה תיפתר במשוכין יותר מעשר". ויש לבאר מהו התי' שאמרו דאיידי במשוכין יותר מי', ויש מהמפרשים שביארו דהוא כעין תי' הבבלי (להלן ט, ב) דאמר ר"ז בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, אלא דלר"ז סגי בכ"ש או בג"ט, (ולש' רש"י שם הוא ב' וג' אמות), ואילו להבבלי רק ב' אמות הוי סילוק על הלחי הנראה מבחוץ לקטנה. אמנם יש שפי' דר"ל דהגיפופין נמשכים באורך יותר מי' אמות, ועי"ז אינם נראים כלחי הנראה מבחוץ לחצר הקטנה. (ועי' קר"א לקמן יא, ב). אכן ק' דאנן אשכחן דלחי הבולט ד"א נידון משום מבוי ויצא מתורת לחי, ומהיכ"ת שיעור י' אמות לדין זה.

ואפשר לדון לבאר, (ודומה לזה קצת כ' באו"ש), דהנה לשי' הר"מ דין לחי הבולט אין שיעורו בד"א אלא שיעורו תלוי בשיעור העומד והפרוץ של המבוי וכנ"ל, והיינו דשיעור ד"א הוא נכון למבוי שפיתחו הוא ח' אמות, עי"ש, וא"כ הכא דפיתחה של קטנה הוא י' אמות, (ועכ"פ ודאי לא יותר מי' אמות, דאז תיאסר הגדולה בפירצה י' אמות), אם יהיו הגיפופין יותר מי' אמות לא יחשבו כלחי לגבי הקטנה, וכדין לחי הבולט. והנה הרשב"א שם (י, א) הביא בשם הראב"ד דחיסרון לחי הבולט קיים גם בלחי הנראה מבחוץ, וכן דעומ"ר ל"מ מבחוץ, ולהנ"ל כן מת' בירו' דהגיפופין לא מועילים לקטנה מדין לחי הבולט, והעומ"ר ל"מ כיון שהוא רק מבחוץ, (דע"כ כלפי הגדולה יש היתר מצד דהעומ"ר), אלא דגם לעומ"ר מבחוץ יש כח ליצור את החיסרון של לחי הבולט לדעת הר"מ.

ואמנם בפשטות בירו' נראה לפ"ז דבכל צד היה משוך יותר מי' אמות, ואילו שם נת' מלש' המאירי ותלמיד הרשב"א דהעומ"ר צריך להיות רק על יתר מחצי הרוחב, לגבי שיועיל עומ"ר מבחוץ. ויש מקום לחלק דלגבי לאפוקי מתורת לחי כדין לחי הבולט, אי"ז תלוי כמו אם העומד היה בפנים, אלא מודדים את זה כפי שהוא בחוץ. ואמנם גם מלש' הר"מ יש לדייק - וכך דקדק בחי' הגר"מ הלוי-דתליא כמו אם זה היה בפנים, דו"ל הר"מ "לחי שהוא נראה מבפנים לחי ומבחוץ אינו נראה לחי, או שהיה נראה מבחוץ לחי ומבפנים נראה שהוא שוה וכאילו אין שם לחי, הרי זה נידון משום לחי, לחי שהגביהו מן הקרקע ג"ט או שהפליגו מן הכותל ג' לא עשה כלום, אבל פחות מג"ט כשר שכל פחות משלשה כלבור, לחי שהיה רחב הרבה, בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבוי בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבוי כשר ונידון משום לחי, אבל אם היה יתר על חצי רוחב המבוי נידון משום עומ"ר על הפרוץ", ומשמע דגם בלחי הנראה מבחוץ כך הוא השיעור, והיינו כחצי רוחב המבוי. וצ"ל

ובמה שביאר החזו"א בסי' עב דענין קרן זוית הוא דאין בכה"ג דין עומד, נראה דאין הכוונה דצורת המחיצה וכיוון הילוכה חייב לימשך כמות שהוא בפרוץ המועט, אלא דעומד מתאים להמשך על גדירת הרוח שהעומד גדר, אבל כיון דהפירצה היא בקרן זוית, ולולי שנעשה עומד לכיוון רוח אחרת בגדירת המועט הפרוץ לא תהיה כאן סתימה בפירצה, ע"ז נאמר פירצה בקרן זוית לא עבדי אינשי. (נפק"מ בזה למחיצה ברוח צפון ההולכת כנגד מערב, ונפרצה ליד מערב, וגם התעקמה באופן שדרך הילוכה נוטה לעוד צפון, דבזה ל"ש החיסרון של קרן זוית). ומה שביאר החזו"א לפ"ז לש' הגמ' לא עבדי אינשי דאי"ז עיקר הדין ורק דאם היה עבדי אינשי, אז היה מתאים לעשות עומד באלכסון, י"ע אם הכוונה דוקא כדעבדי אינשי דוקא כן, או גם באופן שלא אפ"ל לאינשי לעשות כן יהיה שייך עומד באלכסון. (ומדבריו גבי עגול מבו' דאין משמעות כלל לעבדי אינשי). וגם מונח בדבריו דעומד המקבל צריך להיות מחיצה ממש, ולא השלמת מחיצה של פרוץ מועט, ודו"ק.

והנה הראשונים הוכיחו דא"ע דפיתחא בקר"ז לא עבדי אינשי מ"מ צוה"פ בקר"ז מהני, וילה"ס האם בכה"ג חוזר גם הכוח של עומד, או דלעולם כלפי עומד קר"ז אינה מתיישרת ורק דמ"מ יש כאן צוה"פ. ונפק"מ לדין ארומ"מ להסוב' דבצוה"פ אמרי' ארומ"מ ובצוה"פ ל"א, האם בצוה"פ של קר"ז (ויש עומד) יהיה חיסרון בבקיעת רבים, או דע"י הצוה"פ כבר יש עומד, (ובקיעת הרבים לא מפיקעה את הצוה"פ מכל וכל). והאחר' דנו כע"ז על צוה"פ בפירצה יותר מי' אמות האם חוזר דין עומד לבטל ענין ארומ"מ, ע"י. ובפשטות נראה דהצוה"פ בקר"ז תכין את תמונת הרשות, (ע"י להלן ח, ב), וכבר אין חיסרון של קר"ז בעומד. (אבל מאידך י"ל דסו"ס זה רוח חדשה ול"ש עומד ע"ז, וכמו שאם יהיה פירצה גדולה בקר"ז ויעשה שם עומד באלכסון, דשיעור העומד יהיה נמדד רק במחיצת האלכסון ולא במחיצה השוכבת במזרח, כיון דהיא כבר ודאי רוח אחרת, ולסברת החזו"א אינה מועילה לעומד).

והנה בד' הרשב"א בסוג' נראה דשייך שקורה תתיר פירצה בקר"ז, אלא שאין קורה מתרת פירצה, אבל הא מיהא נראה דקר"ז אינו פוסל מדאו' אלא רק מדרבנן, והיה שייך שיועיל בזה קורה. (ז"ל ווארבעה ועשר דאמרין הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתרתן לא סגי להו באותה פרצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפרצה אלא צריכין צורת פתח, "כיון דס"ל דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי א"כ פרצה היא ואפילו שלשה דנפקא ליה מתורת לבוד לא תתיר דאין קורה מתרת את הפרצה). ובלש' הרשב"א בעבוה"ק כשכ' דין זה נראה גם לא כעיקר ההבנה הנ"ל שכ' החזו"א דבקר"ז יש חיסרון בעומד, שהרי כ' נפרץ בקרן זוית שהפרצה אוכלת ראש שני הכתלים, אם היתה הפרצה ארבעה טפחים א"ע"פ שהקורה מונחת במקום אחד במבוי, המבוי אסור, פירצה היא זו ולא פתח, שאין אדם עושה פתח כיוצא בזה, וכבר ביארנו שאין הלחי והקורה מתירין את הפרצה ולא אפילו עומד מרובה על הפרוץ, ואין לו תקנה עד שימעט ויוציאנה מכלל פרצה.

גם מצינו עוד בד' הרשב"א שהזכיר את החיסרון של פירצה בקר"ז גם בדבר שאינו שייך לדין עומד, ז"ל להלן עח, ב' והם ז"ל תירצו דשמא נאמר דכיון שמשוכות זו מכנגד זו אם נתן נסר מזו לזו לצד קרן זוית של זו ושל זו הוה ליה פיתחא בקרן זוית ופיתחא בקרן זוית לא עבדי אנשי, וכ"כ שם עו"ר, (ועי' משנ"ב סי' שעג סק"ט), ויש בזה חידוש דגם כלפי הפתח שבין ב' חצירות בעי' כדעבדי אינשי. ואף הרישב"א שם כ"כ בתוספת קצת, ז"ל "דלגבי גזוזטראות שהמהלך בנסר שביניהן מהלך ע"ג אור בעית תשמישתיה טפי, וכל שהוא זו שלא כנגד זו שצריך לתת הנסר באלכסון אפי' תימא דפתחא בקרן זוית עבדי אינשי מ"מ בעית תשמישתיה טפי ולא מסתגי ליה כיון שיש ביניהם ארבעה טפחים", ויל"ע אם כוונתו דאיכא מ"ד דס"ל דפתחא בקרן זוית עבדי אינשי, או דרק באופן של האי נסר כ' דיתכן לומר דעבדי אינשי לולי דבעיתא תשמישתיה.

כגון שנפרץ בקרן זוית. וצ"ע דבכה"ג ליכא פס ד', וק' מדינא דרב אמר ור"א. ותי' הראשונים דמ"מ הקורה מונחת על כותלי המבוי,

דקדוק לש' התוס' בתי' נראה דלא תי' דהוי כעין ס"ס בב' צדדי היתר וכמבוי בסוג', (והכא הוי טפי ב' צדדים של ס"ס, דלמא פטורה ודלמא קויים החיוב), אלא כ' דמצומצמות זה אינו מצוי. ולכאו' מבוי' כאן דכיון דיש חיוב (מכח ב' צדדים לחומרא) אין מן הראוי ליפטר ע"י ספק (של ב' צדדים לקולא). וע"ע תוס' נידה כא, א ד"ה ואינו נאכל, ובש"י הר"מ שם, ובשו"ת חת"ס ח"ב יו"ד סי' יב נידון כע"ז.

מצידו בעשר מראשו בארבעה וכו' כגון שנפרץ בקרן זוית. וצ"ע אמאי קרי ליה מראשו דוקא. ולד' הרישב"א לעיל ה, א שכ' ור"א"ת והיכי אמרינן דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי דהא אמרינן לעיל דפתח לה בקרן זוית וכו' והנכון דשאני הכא שהוא בקרן זוית של כניסת המבוי דהא ודאי לא עבדי אינשי, ניחא בפשיטות דחיסרון קרן זוית הוא רק מראשו ולא בסופו. ובערוה"ש סי' שסה ס"ד כ' "אמנם באמת דברי הטור צודקים וכך נלע"ד דלהטור הוה קשה ליה הא דמפליג בין מצידו למראשו והכונה על בין קרן זוית ללא קרן זוית ולכן מפרש הטור דאין הפירוש מצדו הכתלים שמן הצד ומראשו בכותל הרביעית ונצטרך לדחוק כגון שהיה רחב יותר מעשר וכמ"ש ומפרש הטור דלפי התירוץ ה"פ דהכל אכותלי צדדים קאי דכותל הרביעי מפולש כדרך המבואות ובכאן הפירוש מראשו ממש של הכותל הצדדי והיינו הראש של הכותל וממילא דהפירוש הוא כקרן זוית כמובן דהא ראש הכותל הרביעי בלא"ה בלא מחיצה וא"כ כשהטור אומר מראשו ג"כ הכונה מראשו ממש והוי כקרן זוית".

רש"י ד"ה מראשו - שהיה מבוי רחב עשרים אמה, וסתמו עשר אמות, כדתנן והרחב מעשר ימעט, ונפרצה פירצה באותה סתימה. וצ"ע למה נקט דוקא בסוף מבוי. והנה הרשב"א י, ב כ' וקשיא לי אשמעתין כיון דאסיקנא דאמרי' א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטלי לי לעומד דאינו יתר על אחד משני האוירים א"כ הא דאמרי' לעיל מבוי שנפרץ בין מצדו בין מראשו בעשר מראשו היכי משכחת לה מי נימא דוקא בשנשאר בנתים עומד מעשר דאי לא א"א דה"ג ואוירא דרחב פתח המבוי שתחת הקורה, וי"ל דהתם אפי' בפרומ"ר על העומד שרי ושאני התם דסוף מבוי הוא, ולפ"ז א"ש ד' רש"י (ולש' הגמ' ג"כ נפרץ). ועו"ל עפ"ד הרישב"א שם שכ' דהתם כיון דסוף מבוי הוא שכבר הורגלו ליכנס ולצאת בו לא אתו אוירי ומבטלי ליה לעומד. ועי"ש גם במאירי, ובמש"נ שם.

פירצה בקרן זוית

כגון שנפרץ בקרן זוית. יל"ע במבוי עגול היכן יש לעשות את פתחו שהרי בכל מקום הוא קרן זוית. ואי נימא דפתח אחד לעולם אין חיסרון של קרן זוית דהרי זהו פיתחו של מבוי, ורק בתור פתח שני אמרי' דהוי פירצה כיון דפיתחא בק"ז לא עבדי אינשי, א"כ מה הו"ק להראשונים בהא דאמרי' לעיל דמשכח"ל בתו"ח פתוחים למבוי קטן בקרן זוית, דהא כיון שכך הוא פתח החצר היחיד ודאי לא איכפ"ל דהוא בקרן זוית. וצ"ל דאפי' שבפתח אחד ג"כ יש חיסרון בקרן זוית, מ"מ במבוי עגול עבידי אינשי פיתחא בקרן זוית. או דעכ"פ יש שיעור עיקום שאינו נחשב קרן זוית. אבל בחזו"א סי' קיא סק"ד כ' "ואם חזרין עגול כל פרצת ד"ט אוסרת דלעולם הוא כפרצה בקרן זוית". (וזה לפי מה שהוא פי' דענין קרן זוית הוא חיסרון בהגדרת העומד, ולא סתם מחמת דלא עבדי אינשי).

ובמתני' דשיירא שחנתה בבקעה דבעי' שלא יהיה פרומ"ר ופירצת י, אבל מ"מ לא הוזכר דההיקף צריך להיות בריבוע ע"מ שלא יהיה חיסרון של פתחא בקרן זוית. וכן בסוג' יב, ב דאמרי' חצר מרובעת לאו לאפוקי עגולה (עי' בראש' שם) ולא הוזכרה בעיית הפתח בחצר עגולה, וע"כ כנ"ל, וצ"ע. (ומה שלא הוזכר במשנה זהירות מפירצות בקרן זוית, זה י"ל בפשיטות דבאמת פיתחא בק"ז לא עבדי אינשי, ואצ"ל דבר זה, ורק בהיקף עגול ובחצר עגולה צע"ק כנ"ל. אלא דעכ"פ רק בעיגול מוחלט שייך החיסרון של קרן זוית, אבל כל שבמקום הפירצה עומדות המחיצות זה כנגד זה ממש, ודאי שאין בזה נידון של קרן זוית, וא"כ מסתבר דהאי כלי בהמה דמתני' אינם בעיגול ממש).

ה"ה פתח". והיינו דכיון דקרן זוית הוי פירצה ולא פתח, א"כ ל"ש כלל להחזיר בתיקוני מבוי וחצר, דהוי כעין פירצה יותר מי' אמות. עוד יל"ע בד' הרשב"א דהא גם בפירצה יותר מד"ט הרי אם עושה ב' פסין לכאור' כבר ל"ה קרן זוית אלא באמצע דופן, והיכי משכח"ל חומר בפירצת ד"ט יותר מג' ועד ד' כיון דבלא"ה ע"י פסין כבר יצא לכאור' מכלל קרן זוית. וצ"ע.

ומהא דלא תי' הרשב"א (בחי' הנ"ל) דפחות מד"ט גם ל"ה פירצה כמו דל"ה פתח, (אלא סבור בקו' דג"ט נמי אי ל"ה פתח - מחמת ק"ז - הוי פירצה), כפי הנראה ס"ל דלעולם יותר מג"ט הוי פירצה. וכ"נ בד' רש"י טו, א שכ' על פירצת ג"ט "והווי להו פתחים", וע"כ אם עומ"ר לא מהני בדאין שם פתח לפירצות, צ"ל א' מב', או דפחות מד' ל"ה פירצה כלל או דהוי פתח לענין זה. ואף בפס' הרי"ד בסוג' (דס"ל דמהני לחי אפי' בק"ז) מתבאר דפחות מד"ט נמי הוי פתח, ומה"ט ל"ה פירצה, ז"ל "האי דאמרי בד' טפחים כגון שנפרץ בקרן זוית דהיינו דרומית מערבית או מערבית צפונית. שאין דרך העולם לעשות פתח שם, הילכך עד ד' טפחים חשיב פתח, טפי חשיבה פירצה וצריכה תיקון בלחי או קורה". אמנם רש"י ה, א כ' "הרי רחבו ארבעה חסר משהו, ואין שם שיעור פתח, דבכולי הך מסכתא אמרינן דאין פתח פחות מארבעה", וצ"ל דמ"מ שם פתח הנצרך לאפוקי מפירצה יש גם בפחות מד"ט.

והנה הרשב"א י, ב הך' לד' רש"י בינא דר"א ור"א דבלא פס ד' בנפרץ סמוך לראשו יש חיסרון אפי' בג"ט, "דפרצה פחותה מארבעה לאו פתח הוא בשום מקום ולא עיילי בה אינשי וכ"ש בשלשה", ואולי י"ל דרש"י לשי' ל"ק כ"כ, דכיון דשייך שם פתח גם בפחות מד"ט, (עכ"פ לקולא לאפוקי מפירצות) אולי כאן לעשות החיסרון דשבי וכו' יש פתח גם בפחות מד"ט.

אלא דהנה בהאי סוג' דלעיל ה, א לגבי שיעור מבוי הקטן, אמרו דבעי' שיהיו בתו"ח פתחים לתוכו ולכן לא משכח"ל בד"ט, ותי' דמ"מ משכח"ל בקרן זוית, והק' בתוס' בסוג' דהא פיתחא בק"ז לא עבדי אינשי ותי' דמ"מ צוה"פ מהני, אכן המאירי כ' כאן בשם התוס' תי' אחר, ז"ל "אין דרך בני אדם לעשות פתח בקרן זוית ומתוך כך אין מכשירין בה אלא פרצת ארבעה טפחים ואע"פ שלמעלה תירצו לדעת רב יוסף דפתח לה בקרן זוית מ"מ פתח הבא מאליו בקרן זוית אין שם פתח חל עליו הא כל שעשו בו פתח חשוב ומתוקן פתח הוא קרוי וכן כתבו גדולי המפרשים למטה ובתוספות ראיתי שתייצו שבאותה של רב יוסף אין אנו צריכין אלא לחצר פתוח למבוי וכל שהוא פתוח מ"מ דינו אבל בכאן לפתח גמור אנו צריכין ואין כאן פתח". ולפ"ד המאירי מבוי דעל אף שקרן זוית הוא חיסרון בהל' פתח, מ"מ אי"ז מגדיל את שיעור המבוי הקטן, משא"כ שיעור ד"ט הנצרך לפתח דבלא"ה לא יקבע שיעור מבוי קטן. וזה היפך הנ"ל דאדרבה קרן זוית הוי חיסרון בשם פתח תמיד, משא"כ פחות מד"ט דיש לו איזה צד שם פתח מ"מ. אלא דיתכן דהתם אין הדבר תלוי בשם פתח, אלא בפתח דניחא תשמישיתיה, וא"כ קרן זוית חשיב מ"מ דהחצר פתוחה למבוי, אבל פחות מד"ט לא ניחא תשמיש הפתח. (ובלא"ה הרי שי' הר"מ דמהני צוה"פ על פחות מד"ט, ועכ"ל דמ"מ אי"ז מספיק לשיעור מבוי כיון דאין הפתח נוח. וכ"כ התו"ש סי' שסג סקנ"ט).

תוד"ה דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי - מיהו אם עשא' כעין פתח במזוזות ומשקוף הוי שפיר פתח כדאמר לעיל דפתח ליה בקרן זוית. ובפשטות כוונת התוס' לומר דאע"ג דפיתחא בקר"ז לא עבדי אינשי והוי פירצה, מ"מ צוה"פ מהני. וכ"ה לש' תור"פ "דלעיל מיירי שעושה כתקנו בצורת פתח וחשיב הוא כפתח גמור, אבל הכא מיירי בפירצה, וה"ק פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, פי אין רגילות לעשות בקרן זוית, ומאחר שאין רגילות לעשות כך א"כ לא יחשבוהו הפירצה כפתח". וכ"כ בגאו"י "דלישוי לפירצה למיהוי פתחא לא מושינן אלא היכא דעבדו אינשי כה"ג, אבל אי עבד פתח ממש עביד, והוי פתח, והיינו דאמרינן דפתח לה בקרן זוית, מידי דהוי ארחב מעשר דתנן צריך למעט ואם יש לו צוה"פ אין צריך למעט, דכפתח ממש הוי, וה"נ אי עביד צוה"פ בקרן זוית מהני". (וצ"ע לשי' רב דל"מ צוה"פ בפירצה י', אי ל"מ נמי בקרן זוית. וזה

עיי"ש היכ"ת. אכן לדעת רש"י דינא דר"א ור"א הוא מחמת דשביקי פיתחא רבא, ופס ד"ט מהני דבאותו מקום כבר לא שבקי, צ"ל דפירצה בקרן זוית אין לה את המעלה של ממעט בהילוכא.

שם פתח בפחות מד"ט

כגון שנפרץ בקרן זוית. כ' הרשב"א בעבוה"ק שער א אות עז "חצר שנפרצה בקרן זוית והוא שהפרצה אוכלת ראש שני הכתלים, אם פרצת פחות משלושה טפחים היא אינה צריכה כלום. משלושה ועד ארבעה צריכה שני לחיים, ארבעה פרצת מקום חשוב היא ואין לה הכשר עד שימעטנה מארבע או עד שימלא ראש הכותל האחד כדי שלא תהא פרצה אוכלת קרן שני הכתלים, מלא ראש הכותל האחד יש לה הכשר", ובשער ב אות כד כ' "נפרץ בקרן זוית שהפרצה אוכלת ראש שני הכתלים, אם היתה הפרצה ארבעה טפחים אע"פ שהקורה מונחת במקום אחד במבוי, המבוי אסור, פירצה היא זו ולא פתח, שאין אדם עושה פתח כיוצא בזה, וכבר ביארנו שאין הלחי והקורה מתירין את הפרצה ולא אפילו עומ"ר על הפרוץ, ואין לו תקנה עד שימעט ויוציאנה מכלל פרצה".

והנה מש"כ במבוי הר"ז נלמד מסוג' דאין רגילות לעשות פתח בק"ז ולפיכך הוי פירצה, ואין לוי"ק מתירים את הפירצה שאינה בגדר פתח, אמנם בחצר מבוי דאע"ג דבד"ט ג"כ ל"מ תיקון, אבל החיסרון של ק"ז נמצא גם בפחות מד"ט (עד ג"ט שיעור לבוד), ובכ"ז כאן כבר מועיל תיקוני חצר בב' לחיים. וצ"ב. ולכאור' טעם הדבר הוא דלגבי מבוי פחות מד"ט ל"ב תיקון כלל, ואע"ג דפיתחא בק"ז לא עבדי אינשי מ"מ בפחות מד"ט לא נאמרו דיני מבוי, והרי זהו דינא דרב אחלי דאין פתח מבוי פחות מד"ט, ומינה דאין פירצה פחותה מד"ט, משא"כ לגבי חצר, ס"ל להרשב"א לפסוק כהאי לישנא בגמ' (יב, א) דבבב"א לא נאמר דינא דרב אחלי, ופירצת חצר כבר מג"ט, וממילא דאף בק"ז השיעור הוא ג"ט, אלא דמג"ט ועד ד"ט מהני תיקוני חצר, דהרי אי"ז שם פירצה מצ"ע (דהא אין פירצה פחותה מד"ט) אלא מחמת תקנת חצר, וממילא דמהני לזה תיקוני חצר. (ובאופ"א אפ"ל, דגם במבוי פירצה מג' ועד ד' צריכה תיקון, אלא דכיון דיש בה איזה שם פתח, הקורה שבראש המבוי מתירה כל הפתחים, וא"כ יתכן דדין זה עצמו לא נאמר אלא בקורה, אבל פסי חצר שאין בהם ענין היכר, כל פתח בפנ"ע צריך תיקון).

אלא דהרשב"א בחי' בסוג' דן בעיקר שיעור פירצת ק"ז בד"ט מאי טעמא ל"ה ג"ט, ולא תי' שהוא דינא דרב אחלי, (וכמו שתי' בתור"פ, עיי"ש), אלא כ' באופ"א וכדלהלן, וא"כ צ"ע מהם החילוקים בזה בין מבוי לחצר. וז"ל הרשב"א "כגון שנפרץ בקרן זוית. תמיהא לי כיון דס"ל דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי א"כ פרצה היא ואפילו שלשה דנפקא ליה מתורת לבוד לא תתיר דאין קורה מתרת את הפרצה, וי"ל כיון דבעלמא לא הוי מקום חשוב בפחות מארבעה לא החמירו עליו כ"כ להצריכו צורת פתח כיון דאיכא קורת מבוי מעליא", וצ"ע. ושי' המאירי לקמן צד, א דאף בחצר שיעור פירצת ק"ז הוא בד"ט. ובפמ"ג סי' שסא בא"א סק"ד כ' לחלק בהיפך ולהקל בחצר ד"ריאה דפחות מאמה י"ל דלא דחקו שם ועיילי התם בפחות מאמה", ועיי"ש משנ"ב סק"י וחזו"א סי' עב סק"ב. (ומגוף לש' הרשב"א משמע דכל ענין קר"ז אינו אלא מדרבנן בדיני תיקון מבואות, והאחר' דנו בזה אי פירצה בקר"ז אוסרת את ההיקף מדאו' או מדרבנן. אבל ברשב"א יש גם תוספת, דלא נאמר כאן הלכה מדרבנן בהל' מחיצות, אלא רק בגדרי תיקון מבואות דהצריכוהו צוה"פ בקר"ז למרות הקורה. וזה ק' דבגמ' להלן צד, ב נראה דדין קר"ז לא נאמר רק על אופן שבראש הרשות יש תיקוני מבואות. ואולי כאן הנידון הוא רק מדרבנן כיון דמדאו' איכא עכ"פ ב' מחיצות כמין גאם ולחי, ותליא בנידון הפוס' כה"ג. וצ"ע. ויתכן דמדאו' הבין הרשב"א דמד"ט יש פירצה בקר"ז ולא פחות, וכל קו' היתה רק מדרבנן גם ג"ט צריך להיחשב פירצה וגריעותא בתיקון המבוי).

אמנם בס' הכתים נחלק ע"ד הרשב"א הנ"ל וכ' "לא נתברר לי מש"כ הרב מג' ועד ד' וכו' כי לדעת האומר שפירצת חצר בג' מג' ולמעלה אין לו תקנה בקרן זוית אלא בסתימה או בצורת פתח כמו שביארנו שאע"פ שאין הפירצה בקרן זוית נחשבת לפתח אם עשה בה צו"פ

"וליאכא למימר דכי אמרינן בארבעה היינו כשהיא בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, דלא איתמר ההוא טעמא התם אלא למאן דאמר מצדו בעשר כדמוכח התם בהדיא וכו' אבל בתוספות אמרו כי אפילו רב הונא כשאמר אחד זה ואחד זה בארבעה לא איירי אלא בראשו בקרן זוית, וה"ק אחד ראשו בקרן זוית דוקא אחד צדו שלא בקרן זוית אינם אלא בד' הא בראשו שלא בקרן זוית בעשר, ואינו מחוור דא"כ היכי לא פרכינן לרב הונא מאי שנא ראשו מצדו דהא עד השתא לא היינו יודעים הפרישא דהאי ממעט בהלוחא ואידך לא ממעט בהלוחא, וי"ל דהא ליכא למיפרך דטעמא רבה איכא דמראשו בעשר דפתחא הוי אבל בצדו לא הוי פתחא שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצדו". (אבל עי' מש"נ בסוג' שם דד' הריטב"א הם רק להס"ד דלא ידעי' האי טעמא ד'ממעט בהלוחא').

והנה הכא בסוג' מבו' דהאי דינא דפירצתו בד"ט הוא רק בדליכא גידודי, אבל בדאיכא גידודי (ופס ד' סמוך לראשו כדינא דרב אמי ור"א) פירצתו ב', ולד' התוס' הפי' בזה הוא דגידודי מהני להפקיע את בקיעת הרבים ואת הא דשבקי פיתחא רבא ועיילי בזוטא, (וכעין הא דיש חילוק אי בקעי רבים או דהמקום מקולקל בפחיתים ומטונף, וגידודי מפקיע טפי את רגל הרבים), אכן הריטב"א כ' באופ"א קצת, ז"ל "ופרכינן התם בדר' אמי ור' אסי איכא גידודי, פי' שיסודות הכותל קיימין ונראין על הקרקע ולא ניחא תשמישתיה גם נראה לכל שהיא מחיצה נפרצת, אבל הכא ליכא גידודי שנותר הכותל לגמרי ונראה לכל כאילו לא היתה שם מחיצה מעולם ולפיכך פירצתו אוסרת בד' טפחים". ולשי' א"ש דהחיסרון בפירצת ד"ט אי"ז משום הבקיעה של הרבים שם, אלא מחמת עצם הפירצה, וא"כ צריך לבאר איך ענין הגידוד מפקיע את עצם הפירצה ולא רק את הילוך הרבים שם, וזש"כ דנראה לכל שהיא מחיצה נפרצת.

ועכ"פ לשי' התוס' עיקר טעמא דפירצת מבוי מצידו בד"ט הוא דמחמרי' במבוי כה"ג (כיון שהקלנו בו בלו"ק). כיון דהרבים בקעי דרך הפירצה, דשבקי פיתחא רבא ועיילי בפתחא זוטא. והנה ענין זה יש לבארו דהא דאמרי' דשבקי וכו' זה רק לבאר למה בקעי הרבים דרך האי פירצה, וי"ל עוד (וכ"כ כמה אחרת) דעצם הא דשבקי וכו' זהו החיסרון בהיכרא דלו"ק בכניסת המבוי כיון דשבקי האי פיתחא. (ואמנם ל"ד לכללא דשבקי האמור בד' רב אמי ור"א דהתם שיעורא בג"ט והכא בד', וכן התם פס ד' מהני והכא ל"ס בזה, וכן דבריהם הוא בדאיכא גידודי, וכאן בדליכא. אלא די"ל דשיעור ד"ט יותר מג"ט דשם, הוא מעצם ענין גידודי, דע"י קוטן הפירצה הוי כגידודי דלא ניחא תשמישתיה, וכ"כ הרש"ש).

ובקר"א הק' בהא דבגמ' לעיל עביד מינה פירכא לק"ו, דמה לחצר דפירצתה ב' תאמר במבוי דפירצתו בד"ט, וכ' "יש לדקדק הא אמרינן לקמן דהיא דבקעו בה רבים לכולי עלמא פירצתו בד', ואם כן אכתי איכא למיפרך מה לחצר שכן פירצתו בעשר אפילו אי בקעו בה רבים, כדמשמע לקמן, ועי' מג"א סי' שסג, וי"ל דודאי ליכא לדמויה חצר למבוי לכל מילי, דלא ילפינן דברי סופרים מד"ס, ועיקר הקל וחומר הכי הוא, מה חצר דבעינן בו סתימה יותר, שאינו נותר בלחי, אפילו הכי עומ"ר הוי כסתום, אם כן פשיטא במבוי דלא בעינן סתימה כל כך שיותר בעומ"ר, ופריך מה למבוי שכן פירצתו בד', אלמא דבמבוי מחמרינן במחיצתו יותר שלא יהיה בו פירצות, ומשני קסבר רב הונא מבוי נמי פירצתו בעשר, ואם כן חצר ומבוי שוים בתורת מחיצות, ומה שבמבוי פירצתו בד' אי בקעי בה רבים היינו מטעמא אחרני, דשבקי פיתחא רבא וקממעט בהלכתא ובטל ההיכר, אלא דלפי זה אפילו אי הוי סבירא ליה לרב הונא דפירצתו בד' אפילו לא בקעי בה רבים ע"כ נמי מטעמא דשבקי פיתחא, ואם כן שפיר מצינן למילף מחצר דעומ"ר מכשיר במבוי, ועל כרחין צריך לומר כן לגדולי הראשונים ז"ל שפסקו כרב הונא דמבוי פירצתו בד', אטו אליבייהו אין עומ"ר מתיר במבוי, אלא ע"כ הא דמבוי פירצתו בד' לאו פירכא היא, ומה שצ"ע מבוי שניתר בעומ"ר אי פסיל ביה נמי פירצתו ד', דבזה לא שייך ביטול ההיכר, דלאו משום הכירא הוא". וצ"ע.

אלא דיש ללמוד מסוג' ביאור אחר בהאי ק"ו דעומ"ר, דלכא"ו מהיכ"ת שלא יועיל עומ"ר במבוי דהא הוי מחיצה גמורה, ובפשטות

תלוי בעצם ביאור ד' רב, האם הוא מחמיר בפירצה י', או דהוא מקליש כח צוה"פ, ובמקו"א נת'.

אכן לשי' הרי"ף והר"מ דבקר"ז ל"מ גם צוה"פ, לכא"ו ק' הסוג' דלעיל דאמרי' דפתח בקר"ז. אלא דהר"ח שם גר' "ואבוי אמר לך פתחים בקרן זוית לא עבדי אינשי", וא"כ הוי פלוג' אמוראים בהאי דינא, ופסקו כאבוי. ומצינו עוד בשי' הראב"ד שהביאו הראש' לקמן צד, ב דס"ל דהא דאמרי' דפתחא בקר"ז לא עבדי אינשי הר"ז פלוג' רב ושמואל, ודעת שמואל היא ד"פתחא בקר"ז עבדי אינשי בעשרה". והמאירי כ' "ואע"פ שלמעלה תירצו לדעת רב יוסף דפתח לה בקרן זוית מ"מ פתח הבא מאליו בקרן זוית אין שם פתח חל עליו הא כל שעשו בו פתח חשוב ומתוקן פתח הוא קרוי וכן כתבו גדולי המפרשים למטה ובתוספות ראיתי שתירצו שבאותה של רב יוסף אין אנו צריכין אלא לחצר פתוח למבוי וכל שהוא פתוח מ"מ דינו אבל בכאן לפתח גמור אנו צריכין ואין כאן פתח". (והטעם שמועיל צוה"פ על פירצה בקר"ז נראה במאירי שאי"ז מחמת הדין מחיצה של צוה"פ, אלא דבכה"ג ל"ה פתח הבא מאליו, וכן לשונו להלן יא, ב "שלא נאמרה אלא בנפרצה הא כל שהוא עשאה ובצורת פתח ודאי פתחא הוא ואע"פ שאמר לא עבדי אינשי פירושו הואיל ואין דרך בני אדם לעשותה אף כשנפרצה מאליה לא יהא קרוי פתח").

אמנם בס' האגודה הביא ד' התוס' באופ"א, ז"ל "ורבינו משה מיימוני ושאר גאונים פי' דעשאה בקרן זוית כדאמרינן לעיל פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי מיהו שם פי' ר"י אין דרך לעשות כן ואם עשה מועיל ומכל מקום מיישב פירושם דוקא פתח גמור מועיל אבל צוה"פ לא", ומשמע דהאי תי' הוא בדעת הרי"ף וכו', והיינו דאע"ג דצוה"פ ל"מ בקר"ז, מ"מ פתח גמור מועיל, ואולי זה כוונת התוס' כאן 'כעין פתח במזוזות ומשקוף', ולא לצוה"פ בעלמא, אלא תוספת שהיא כעין פתח ממש. ואף המשנ"ב חילק את זה לב' דרגות, שכ' בס' שסא סק"ט "פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ודוקא לענין פרצה אמרינן כן אבל אם עשה צורת פתח וכ"ש אם עשה שתי מזוזות ומשקוף ממש בודאי שם פתח עליה ושרי", ומש"כ דגם צוה"פ מהני, הביא בשעה"צ מקורו מהרשב"א, ולא כ"כ בשם התוס' הנ"ל. ומצינו עוד במאירי להלן יא, ב שכ' "ויש מי שכתב שלא נאמר שאין פתח שבקרן זוית פתח אלא דוקא בקנים וכיוצא בהן הא בבנין הגמור בכל מקום הוי פתח וכן מה שאמרנו שאם נתן הקנה העליון באמצע אינו פתח דוקא בקנים וכיוצא בהן אבל בבנין או מחיצה גמורה אף בדרך זה הוא חשוב פתח". ועי' בס' ברכת שלמה סי' טו במכתבים עם הקה"י.

נפרץ מצידו בד"ט

אמר רב חנין בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו בעשר מראשו בארבעה מאי שנא מצידו בעשר דאמר פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא אמר רב הונא בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה. והנה שי' התוס' דאף לר"ה מבוי שנפרץ מראשו ממש שיעורו ב' אמות, ולא אמר בד"ט אלא בקרן זוית וכלדעת רב חנין. וטעם הדבר דהאי חומרא דמבוי שנפרץ מצידו בד"ט, הנה התוס' לעיל ה, ב ביארו "דהיא הנותנת דבשביל שמבוי נותר אפי' בלחי משהו הוי פירצתו בד"ט", ואילו התוס' בסוג' ביארו החילוק בין מצידו ומראשו "ומצידו דהוי בד' היינו משום דקא ממעט בהלוחא אבל כשהפירצה בראשו לא ממעט בהלוחא דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא", וא"כ יש כאן צירוף של ב' הטעמים, דלעולם יש מקום יותר להחמיר בפירצה מצידו מחמת האי טעמא דבקעי ביה רבים משום דממעט ההילוך, (או דמשו"ה שבקי פיתחא רבא), אלא דבחצר כה"ג לא מחמרי' ורק במבוי שהקילו בו בלו"ק החמירו בו דפירצה מצידו בד"ט.

ואמנם שי' הריטב"א בזה היא דלא כהתוס', אלא דלר"ה אף פירצה מראשו בלא קרן זוית הוי בד"ט, ולפ"ז הטעם הוא רק מחמת חומרא דמבוי דהחמירו בו להיות נאסר בפירצה כ"ד אחר שהקילו בו להיות נותר בלו"ק, ז"ל הריטב"א בסוג' "רב הונא אמר אחד זה ואחד זה בד' טפחים. פי' דבכל ענין הפירצה אוסרת בד' טפחים בין מצדו בין מראשו כיון דהוי מידי דחשיב". וביותר האריך בזה לקמן י, ב ז"ל

(כ"ה או כ"ד) בבקעי רבים), וצ"ל דמבוי עקום אינו נחשב מפולש אא"כ יש בו פירצה, כיון דבלא"ה ל"ה אלא כב' מבואות המפולשים זל"ז ואין בהם חומרא דמפולש. או באופ"א דלעולם מפולש מן הצד ל"ה כמפולש זה כנגד זה אא"כ יהיה בו שיעור פירצה.

עוד יל"ע בד' הריטב"א, דמחד כ' כנ"ל דבפירצה ל"מ לו"ק, ומאידיך בדעת שמואל דס"ל תורתו כסתום כ' דמהני לחי אף אם היה סובר דפירצת מבוי בד"ט. דהנה הרשב"א כ' "והיינו דכי אתא רב נחמן למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא מדרב בלחוד דמצריך ליה צורת פתח כמפולש ולא דייק לה מכולי עלמא דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמימותו וכפי פירושו האחר של רש"י, אבל הריטב"א ל"כ כן, אלא כ' "וה"ה דמצי לאתויי מדשמואל דאמר תורתו כסתום לפירוש הזקן שמצריך בו לחי אלא דניחא ליה לאתויי רביה מדרב כיון דרב חנן בר רבא דפליג על רב הונא משמיה דרב הוא דקאמר לה", (ובדעת הרי"ד יש בזה סתי' וחזרה בין מהד"ת ותליתאה ופסקים, אי מהני לחי), וכיון דס"ל דל"מ לחי בפירצה, איך כ' דמהני בד' שמואל. (והיינו בד' הרשב"א הרי ק' למה צריך לחי בעקמימותו דהא הוי כסתום, ולד' הריטב"א ק' דאי הוי פירצה איך מהני לחי. ובאמת הרי"ד בתל"י כ' דשמואל לא כו"ה ולא כו"ח, דהא הצריך לחי ומהני ליה לחי). ונראה דבאמת יל"ד בהא דל"מ לחי בפירצה, אי הוי גריעותא בלחי דל"ש לחי אלא בפתח, או דחומר הוא בפירצה שאפי' כשיש בה לחי אינה ניתרת. וי"ל דאי הוי חומר בדין פירצה, א"כ מבוי העקום שכל פירושו ופירצתו לרה"ר היא דרך המבוי הב', ובמבוי הב' הרי אין הפירצה מצידו אלא בראשו ויש שם לחי, או אמנם הלחי ל"מ אלא לאותו מבוי ולא למבוי הנוסף, מ"מ חומר של פרוץ לרה"ר שלא יועיל בו לחי כבר אין כאן, דאינו אלא מבוי שיש בו פירצה והשייכות של הפירצה לרה"ר היא רק דרך פתח המבוי הב', ולכן כאן מהני לחי בפירצה. ובזה מת' משה"ק בתורא"ש ותור"פ על פ"י מורו הזקן של רש"י אמאי בעי לחי בעקמימותו והא בלא"ה אי"ז פירצה, ואי בעי' הרי יש גם עומ"ר בלא הלחי ומהני בק"ו, והישוב דאמנם הלחי בראש המבוי הא' לא מועיל לב' (דהא אין בו היכר לשני) אבל חומר דפירצה לרה"ר כבר בטל.

ולעיקר הקו' הנ"ל דאי בעי' לחי בעקמימותו אמאי לא ניתר בעומ"ר, (כקו' התורא"ש ותור"פ), הנה במקו"ח בתק"ע כ' דכיון דבקעי רבים כאן ל"מ עומ"ר ובעי' לחי, והק' עליו בנפש חיה סי' כט דאי בקעי רבים מבטל העומ"ר ודאי ה"ה מבטל הלחי. ולכן כ' שם דדין לחי זה לא נאמר אלא באופן שאין עומ"ר במקום שמתחברים המבואות, והאי פירצה מצידו אין לה היתר של עומ"ר ולכן בעי' לחי. (וצ"ע דא"כ אין כאן ג' מחיצות למבוי). ובחזו"א סי' סה ס"ק ה-ו כ' בזה "נראה דהכא נידון כחד מבוי עגול ולא חל עלי' שם עומ"ר וכו' וצריך לעשות לחי לעקמומיתו כו' נראה טעמי' דלא נחלקו רב ושמואל, אלא אי פרצה מן הצד חשיב כמפולש, ושמואל ס"ל דכל דלא מסתגי הלוכא להדיא עדיין ניתר בלחי, אבל במאי דסבר רב שאף צוה"פ לא מהני אפי' להתיר אותו מבוי שעשה בו צוה"פ כ"ז שלא עשה לחי בעקמומיתו, שנחשב כמבוי עגול שלא לידון בדין עומ"ר וכו', בזה לא פליג שמואל, דלוי"ק לאחד לא מהני עד שיעשה גם להשני, והלכך אף אם עביד לחי להשני נמי לא מהני ובעינין לחי בעקמומיתו דאותו העקמומית נחשב כסוף מבוי לענין להצריכו לחי ונחשב העקמומית כפרוץ מראשו שלא יחשב כעומ"ר כמו לרב וכמו לרב בצוה"פ, כן לשמואל בלחי, והוא ע"פ פרש"י דלרב לעולם צריך בעקמומיתו". (וצ"ע בדבריו אי במבוי שנתעגל באמת מעיקר הדין ל"ש בזה עומ"ר, או דעכ"פ מהמחיצה הישרה אפשר למשוך את העומ"ר). וע"ע כו"ח להרעק"א סי' כג.

ובהנידון בדעת התוס' אי כוונתו במה שאמר שבקי דלפיכך בקעי רבים והוי פירצה, או דבאמת שבקי פיתחא רבא וחסר בדין הלוי"ק שבראש המבוי, לכאו' נפק"מ טובא בזה באופן שיעשה צו"פ בהאי פירצה, דאמנם צוה"פ מבטל הפירצה, אבל אי שבקי הכא פיתחא רבא ועיילי בוטא משום דממעט בהילוכא, א"כ מה יוסף צוה"פ סו"ס בטלו תיקוני המבוי שבראשו כיון דשבקי הפתח. אלא דבאו"ז מבו' דאף לענין שבקי מהני צוה"פ, ז"ל בס"י קיז "ולא חשו רבנן

הביאור הוא דעכ"פ ליכא היכר, וילפי' מחצר דהאי סתימה מהני, ובכי האי סתימה לא מסתבר דשייך לפסול מחמת חיסרון היכר. ולהמבוי בסוג' י"ל טעם אחר לפסול עומ"ר, כיון דכמו שבפירצת מבוי מצידו ל"מ עומ"ר ופירצתו בד"ט, כמו"כ יל"ד גם בראשו דלא יועיל עומ"ר דסו"ס יש בו פירצות ואם יש שם ד"ט הא הוי המבוי פרוץ כיון דבקעי ביה רבים. (ואם ענין ה'שבקי' הוא מחמת חיסרון בפיתחא רבא, זה ל"ש כלל, אבל אם בקיעת הרבים זהו טעם עצמי לאסור הפירצה שהיא אלימה בכך, א"כ ה"ה בפירצה מראשו), ולהא בעי' ק"ו להכשיר במבוי עומ"ר בראשו, אף דמצידו מחמרי' (מחמת שהקלנו בו בלוי"ק והיא הנותנת), וילפי' מחצר דמהני עומ"ר, והוא דפרכי' דאם מבוי מצידו פירצתו בד"ט, ליכא למילף מחצר דפירצתה ב'. אלא דלפי מש"כ הריטב"א הנ"ל בדעת תוס' טעם לחומרא דמצידו מחמת הא ד"בצדו לא הוי פתחא שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצדו", (וכן ביאר הבית מאיר), ליכא למימר כש"נ, דהא בראשו ל"ש כלל האי חומרא לאסור בדאיכא עומ"ר ע"י פירצת ד"ט.

והנה בסוג' כ' הרשב"א "וארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתרתן לא סגי להו באותה פרצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפרצה אלא צריכין צורת פתח, והיינו דכי אתא רב נחמן למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא מדרב בלחוד דמצריך ליה צורת פתח כמפולש ולא דייק לה מכולי עלמא דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמימותו וכפי פירושו האחר של רש"י ז"ל, ולכאו' צ"ע מה הטעם דקורה לא תועיל בפירצה ד"ט, דהרשב"א הרי ל"כ סתם דל"ש קורה בב' רוחות, אלא דאין קורה מתרת פירצה, וא"כ אף דפירצת מבוי בצידו בד' מ"מ הטעם בזה ה"ה משום דבקעי שם רבים, וא"כ הרי כל מבוי בראשו בקעי ביה רבים ואעפ"כ מהני קורה. וע"כ דהרשב"א ג"כ ס"ל כמש"כ הריטב"א בדעת התוס', ד"בצדו לא הוי פתחא שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצדו", ולכן ל"מ התם קורה.

והנה שי' הריטב"א היא כמבוי' לעיל דלעולם לרה"ה פירצת מבוי בד"ט בין מצידו ובין מראשו. ואמנם לדין פירצת מבוי מראשו ב'י אם לא בק"ז, ומצידו ב'י אמות. וצל"ד במה נחלקו. והנה הריטב"א בסוג' כ' "מבוי שנפרץ מצדו בעשר. פי' אם נפרצה אחת מן הכותלים של אורך המבוי, פרצתו בעשר אמות, כלומר דבעשר אמות אינו נפסל מפני שהוא חשוב כפתח דכל שיש בו שיעור פתח אינו חשוב כפירצה, והכי מוכח ממאי דאמרינן מאי שנא מצדו בעשר דפתחא הוא מראשו נמי פתחא הוא אלמא בעשר דאמרינן להכשר הוא כיון שהוא כשיעור פתח", והיינו דפירצה פחות מ' מותרת לא מפני שהיא סתומה אלא מפני שהיא כפתח, ואמנם ודאי דל"ב התם לו"ק, אלא הלוי"ק הנמצא בראש המבוי בפיתחו העיקרי מתיר את כל המבוי. וא"כ יל"ע במה נחלק ר"ה דהוי פירצה, דבשלימא מצידו י"ל דפתח בצד לא עבדי אינשי (וכמש"כ הריטב"א בדעת תוס'), אבל לגבי פירצה ד"ט מראשו איזה חיסרון יש אם יעשה שם לו"ק וככל דין תיקוני מבוי. ואין לומר דבאמת יועיל (עכ"פ מראשו) לו"ק, דלהדיא כ' הריטב"א להיפך, ז"ל "וכל שהוא נדון כפירצה בין מיותר מעשר הן בד' טפחים לא סגי ליה בלוי"ק אלא בעי צורת פתח שאין לו"ק מתירין את הפירצה", (ודוח"ל דכוונתו רק בפירצה מצידו או בק"ז או ב'י אמות). וצ"ל דאין ב' פתחים למבוי לדעת ר"ה, ולפיכך ל"מ בהאי פירצה לו"ק דחשיב מה"ט פירצה ולא פתח. וביותר י"ל דכיון דאיירי בנפרץ ולא בעשוי מתחי' עם ב' פתחים, לכן עיקר הפתח הוא הא', והב' אינו אלא פירצה.

וצריך להוסיף, דהנה להריטב"א יוצא דכל פירצה ה"ה מגרעת, כיון דאין ב' פתחים למבוי, וכמש"כ דלא יועילו תיקוני מבוי בזה כיון דהוי פירצה. ולכאו' הרי אשכחן מבוי מפולש דיש בו ב' פתחים ואין בו אלא חומרא דמפולש ול"ה פירצה, דהא מהני לו"ק מצד אחד אם יעשה צוה"פ בצד השני. וצ"ל דמפולש שאני דכיון דיש בו ב' פתחים זה כנגד זה הרי"ז מבוי עם ב' פתחים ולא עם פתח ופירצה, ולכן הנידון בו הוא רק מצד מפולש. ואמנם מבוי' בגמ' דמבוי עקום לא ייחשב כמפולש אא"כ יהיה בו פירצה כדין פירצה מן הצד

עומ"ר, והכא הא איכא עומ"ר, ורק אמר דבראשו בד"ט דאיירי בקרן זוית.

אלא דבפס' הרי"ד מבו' דס"ל דמהני לו"ק בהאי פירצה, בין בד"ט מראשו ובין בד"ט דקרן זוית, דכ"כ "אבל אם נפרץ דופן מערבי שהוא ראשו של מבוי לרה"ר, בד' טפחים הוי פתח, טפי מהויא פירצה ואוסרת המבוי, אם לא יעשה לחי או קורה וכו' האי דאמרי בד' טפחים, כגון שנפרץ בקרן זוית דהיינו דרומית מערבית או מערבית צפונית, שאין דרך העולם לעשות פתח שם, הילכך עד ד' טפחים חשיב פתח, טפי חשיבה פירצה וצריכה תיקון בלחי או קורה". (ופליג על הרשב"א ועו"ר דס"ל דל"מ לו"ק בפירצה דק"ז. ויותר מכך כ' בפס' הרי"ד להלן טו, ב גבי פירצת י' דמהני תיקוני חצר, ז"ל "כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, והוא שיהא העומ"ר על הפרוץ. יותר מיכן אסור ואוסרת את כל ההיקף, ואפי' כולו עומד עד שיעשה לה פס ארבעה מצד אחד, או שני פסין כל שהן מב' צדדין". ואף לגבי כלאיים כ' שם "נפרצה ביתר מעשר אסור. פי' כל ההיקף אסור, ואפי' כולו סתום, עד שיעשה לו פס ארבעה", וצ"ע. ועכ"פ אף ש' הרי"ף כ' היא בסוג' דלשון ים דפסין מהני על פירצה יותר מ'). וא"כ אינו נראה דפי' דהאי מראשו האמור בסוג' הוי ממש כדין מבוי מפולש דא"ה לא היה מועיל לחי.

עוד חידוש יש בפס' הרי"ד שכ' "ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה. פי' דסבירא ליה דפירצת מבוי בד' טפחים היא פתח, טפי הויא פירצה וצריכה תיקון. ואע"ג דלגבי חצר תנן לקמן בפרקין כל פירצה שהיא בעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יותר מיכן אסור, קסבר רב הונא דווקא חצר שהיא רחבה אבל מבוי שאינו רחב כל כך פירצתו בד' טפחים", ומבו' טעם חדש לחלק בין מבוי לחצר בזה, דהתוס' הרי כ' דטעם החומרא דהיא הנותנת מחמת שהקלנו במבוי בלו"ק החמורנו בפירצתו, ואילו להרי"ד יש כאן חילוק בעצם. ונראה לבאר הדבר דכיון דדפנות החצר שאין בהם פירצה הם רחבות טפי, א"כ לא איכפ"ל שנפרץ מצידו, דהדפנות העיקריות לא נפרצו, משא"כ במבוי שאינו רחב כ"כ, אם יש פירצה מצידו אין דופן אמצעית רחבה כנגד הדופן שיש בה פירצה.

ובעיק"ד הרי"ד דפירצה מצידו הוי כמפולש, בד' הרשב"א בסוג' לכא' יש בזה סתי' אי פירצה מצידו חמורה (בד"ט ול"מ לחי) מפני דהוי פירצה, או דמה"ט הוי המבוי כמפולש, דמחד כ' "וארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתרתן לא סגי להו באותה פרצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפרצה אלא צריכין צורת פתח", ומאידך כ' "ואוקימנא בדאיאתא בה גדודי דכיון דאית בה גדודי שמעכבין הילוך הרבים אין זה כמפולש". ואם החיסרון הוא רק מצד מפולש הרי מהני צו"פ מכאן ולו"ק מכאן. (ואולי בתי' הגמ' גירודי השתנה הטעם, וע"ד מש"כ הבית מאיר ליישב הא דאליבא דידן לא מיפרך הק"ו לעיל דמה למבוי שפירצתו ד"ט בבקעי רבים, וכן דהק"ו מתקיים אליבא דאמת גם לדעת ר"ה. וי"ל עוד דבס"ד הרי לא נאמרו ד' ר"ה אלא בבקעי רבים, וא"כ י"ל דהוי פירצה, משא"כ להמסק' דאיירי בדלא בקעי ע"כ אין כאן אלא חיסרון מחמת דהוי כמפולש). אמנם נראה דבאמת בפירצה מצידו מלבד מה שיל"ד דהוי פירצה, עכ"פ הוי גם מפולש, לדעת רב דכל מבוי עקום תורתו כמפולש, ולזה הוצרך הרשב"א להוסיף דבגידודי ל"ה אפי' כמפולש. ובלא"ה הדבר מוכרח לביאור התוס' כאן דהחומרא בפירצה מצידו משום דשבקי פיתחא רבא, (והאחרו' פי' כפשוטו דמשו"ה בטל תיקון המבוי שבפיתחו דבטל ממנו כבר כ"כ שם פתח), וצ"ע דהרי בדין שבקי מבוי בכמה ראשונים דאם יעשה בפירצה לו"ק מהני, ומ"ש הכא דל"מ עומ"ר ופסלי' המבוי מחמת האי פירצה, והא יש כאן עומ"ר וצריך להועיל בק"ו מלחי דמהני בזה. ועכ"ל דהכא הוי כמפולש וגרע, דלחי ל"מ ביה וה"ה עומ"ר.

ואף הרי"ן בתש' סי' עב פי' חומרא דפירצה מן הצד כיון דהוי מבוי מפולש, ז"ל "קיימא לן כרב חנין דאמר דמבוי שנפרץ מצדו בעשר כל שיש לפרצה גדודי דהיינו כעין שפה שמעכבת את הרבים מלעבור, ואם אין שם גדודי כלל הרי נעשית פרצה זו כמבוי עקום".

דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי בפיתחא זוטא ותיבטל תורת פתח מן הגדול ובטל ליה לחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון דאמר רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ויוצא ונכנס בפתח קטן מיהו אם אירע כך דשבקי פיתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא ה"נ דנאסר כל תיקון המבוי ובטלה חקורה ובטל הלחי ופי' רבי' שמואל אבל אם עשו צוה"פ לקטן אפי' היכי דשבקי בני מבוי פתחא קמא ועיילי בההיא פירצה אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח. והרבה פתחים שרינן למבוי", (ובמשנ"ב סי' שסג ס"ק קנ הביא מהרע"א לשנות הגיר' בשו"ע, אמנם באו"ז מפר' כלפנינו), וצ"ע.

גדר מפולש בפירצה מן הצד

אחד זה ואחד זה בד"ט. כ' התור"ד "פי' רב הונא סבר דפתח שהיא פתוח מן הצד כך הוא דינו כאלו ה' בראשו כיון שמיכן ומיכן אתה יוצא לרה"ר מה לי בצדו מה לי בראשו, אילו ה' מבוי מפולש ה' צריך צו"פ ה"נ צריך צו"פ כיון שהוא רחב ד' טפחים כשיעור פתח ורב חנן בר רבא ה' מחלק בין ראשו שהיא מבוי מפולש ובין מן הצד וה' מתיר עד עשר אמות בלי שום תיקון כיון שהוא מתוקן ראשו של מבוי הפתוח לרה"ר בלחי או קורה". והנה בפשטות הרי"ד ביאר כאן דהנידון להחמיר כ"כ בפירצת מבוי מצידו זה מכיון דהוי כמבוי המפולש בב' צדדיו לרה"ר, ובזה חלוקים האם פירצה מצידו דמי למבוי מפולש. ולפי"ז מבוי בדבריו דמבוי מפולש בעי' דוקא צו"פ מכאן ולחי מכאן, אבל ל"מ עומ"ר במקום צו"פ, (וכ"כ הר"ן לקמן יא, א, דבמבוי ל"מ עומ"ר לאפוקי מאיסור מפולש אלא דוקא בחצר, ובדעת הרשב"א בעבוה"ק יש בזה גיר', והטעם לחלק בזה י"ל בפשיטות דלגבי זה אין ק"ו להכשיר עומ"ר כיון דל"מ בזה (לחי), דהכא הרי איכא עומ"ר על הפירצה ומ"מ מחמת דין מבוי מפולש מצרכי' צו"פ. (וגם מבוי' כאן דשיעור מפולש הוא בפתח ד"ט ולא פחות, ובפמ"ג סי' שסג במשב"ז סק"ט כ' "ויש לעיין אי מפולש ואין הפתח רחב ד"ט אי תורתו כמפולש").

אלא דבלש' משמע יותר דלא בא לחלק בין מבוי שנפרץ מצידו למבוי מפולש בעלמא, אלא בין פירצה מצידו לפירצה מראשו המבו' בסוג'. והדבר צ"ב דהרי פירצה מראשו דסוג' ודאי ל"ה בגדר מבוי מפולש. אלא דהנה בפס' הרי"ד מבוי' דהוא פי' מה דאמרי' הכא נפרץ מצידו דאיירי בדופן מערבית כנגד הפתח, (וכ"ה בפי' הרי"ח ובס' הבתים ובמאירי, והרי"ז כ' דא"א לפרש כאן דא"ה הא הוי מפולש ממש), וא"כ מראשו האמור כאן הוא ממש מבוי מפולש. וד' הרי"ד בתוס' מתפרשים כפשוטו ממש, דבהא נחלקו אמוראי האם פירצת צידו הוי כפירצת ראשו והוי מפולש או לאו, ורב חנין מחלק בין צידו לראשו שהוא מפולש, ואילו ר"ה סבר מה לי צידו מה לי ראשו מ"מ הוי מפולש. אלא דאי"ז כד' הגמ' לפנינו דמקשי' אמאי מראשו בד' ומצידו ב' ומתריצי' דאיירי בקרן זוית, ול"א דמראשו הוי מפולש משא"כ מצידו.

ואולי הרי"ד ל"ג כן בגמ', (והטור הרי ג"כ לא העתיק אוקי' דקרן זוית וכ' בסתמא דמראשו בד', ועמדו בזה הפוס' והאחרו'. ויותר מבוי' ענין השמטת קרן זוית, בד' רי"ו ני"ב חיי"ז ז"ל "ואם הפרצה היא בראש המבוי בפתחו כגון שהיה רחב פתח המבוי מכ' אמה ובא לפחתו מ' אמות ועושה כותל ברחב פתח המבוי מעשרה ובאותו כותל נעשה פרצה כזו הכל מודים בעירובין שאם הפרצה יותר מד' טפחים שפוסלת המבוי אבל נחלקו באותה שאמרת למעלה שה' מצדו של מבוי ונשאר ד' טפחים מכותל או מפס בין הפרצה ופתח המבוי רב חנן בר רבא אומר שאם בקעו בה רבים כלומ' שנכנס' בה רבים תדיר כי שיעור הפרצה בארבע טפחים ולא יותר כמו שאמרנו כשהפרצה בראש המבוי ואי לא בקעי בה רבים שיעורה ב' אמות אפילו אין בה גידודי ורב הונא חולק עליו ולא חששו לבקעי בה רבים אלא לגידודי דאי אית לה גידודי שיעור' ב' אמו' ואי לית לה גידודי שיעורה בד' טפחים אע"ג דלא בקעי בה רבים", אבל בפסקי הרי"ד כ' להדיא דלא איירי אלא בקרן זוית. וצ"ל דקו' הגמ' דהפשטות היא כר"ה דמצידו נמי הוי מפולש, ומ"ש מצידו ומ"ש מראשו, וע"ז התי' דאיירי בקרן זוית, והיינו דלעולם הכל הוי מפולש, ומ"מ ל"ה פירצה ול"ב צו"פ כיון דמבוי מפולש מהני ליה

בדיני מבוי וחצר או במציאות התשמישים והבעלות של מבוי וחצר. ונראה פשוט דאי עבוד מינה פירכא בגמ' לר"ה דמה לחצר שפירצתו ב"י, ע"כ דתלוי בדיני חצר ממש, ואי"ז טעם צדדי לחלק בין מבוי לחצר שאינו תלוי בדיניהם כלל. וביותר דהרי מתני' היא טו, ב דשיירא שהקיפה וכו' שיעור הפירצה ב"י אמות ולא בד"ט, והתם הוי כדיני חצר ולא כדיני מבוי, (ואפי' במרובעת ממש, סו"ס אין בתו"ח פתוחים שם), אבל במציאות אין לזה את מעלת חצר לאפוקי מחומרא דפירצה קטנה, דהרי הוי בבקעה דעלמא ולא בחצר הסמוכה לבתיהם שיכולים לעכב שם בקיעת הרבים, ואעפ"כ מבוי דשיעור הפירצה הוא כחצר ולא איכפ"ל דדמי למציאות מבוי.

והנה להך פוס' דס"ל דתליא בדיני חצר ומבוי ולא במציאות, א"כ ק' הקו' הנ"ל, דלדין נמי איכא פירכא דהא בבקעי רבים במבוי פירצ' ד"ט ובחצר "אמות. ות"י כמה אחרו' דאף דתליא בדיני ותנאי חצר ומבוי, מ"מ כיון דיסוד החילוק (לגבי בקעי רבים) הוא בצורת ההשתמשות, דבחצר ל"ש כ"כ בקיעת רבים, א"כ ל"ש למיפרך מינה ק"ו, דהרי אין טעם החומרא במבוי כאן מחמת 'היא הנותנת' שהקילו במבוי בלוק' והחמירו בו בדברים אחרים, אלא יש כאן חילוק שיסוד טעמו הוא בחילוק מציאותי בין מבוי לחצר. (או י"ל להסוב' דדין בקעי לדין הוא מחמת דשבקי פיתחא רבא וחסר בו ההיכר של קורה וכד', ואילו דינא דר"ה אינו מטעם זה, וא"ש בפשיטות החילוק לענין למיפרך הק"ו בזה). וזה עצמו הטעם לחלק בין דינא דר"ה ובין לדין דמודי' ליה לכאור' בבקעי רבים, כיון דדינא דר"ה הוא מטעמא דהיא הנותנת, דמשום שהקילו בו בלוק' החמירו בשיעור הפירצה, וא"כ זה ודאי תלוי בדין מבוי וחצר לגבי לוק', דקולת הלוק' היא עצם טעם הדין, משא"כ בקעי לדין דאינו חומרא משום היא הנותנת, וע"כ דטעם החילוק בזה בין מבוי לחצר הוא מחמת מציאות בקיעת הרבים החלוקה בין מבוי לחצר, וא"כ זה י"ל דתליא בשימושים של מבוי וחצר ולא בכללים של אורך ורוחב וכו', ואפי' אם זה תלוי בדיני חצר ומבוי, מ"מ ליכא למיפרך מינה הק"ו דלעיל כיון דטעם החילוק יסודו בחילוק מציאות מבוי מחצר.

אלא דבפסקי הרי"ד יש ללמוד דלא ס"ל הכי. דהנה שם ביאר טעם הדבר דחצר פירצתה ב"י אמות ומבוי בד"ט, (ולא כ' מצד היא הנותנת וכו' כד' התוס', אלא) ז"ל "ואע"ג דלגבי חצר תנן לקמן בפרקין כל פירצה שהיא בעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יותר מיכן אסור, קסבר רב הונא דווקא חצר שהיא רחבה אבל מבוי שאינו רחב כל כך פירצתו בד' טפחים", וצ"ע דהרי הא דתנן לקמן בפירקין בשיירא דפירצתה ב"י אמות, הרי הוי שם חצר לא מחמת דרחבה יותר על אורכה דהא איירי בכל גווני של היקף, אלא הוי חצר מחמת דאין בתו"ח פתוחים שם, וא"כ לכאור' בזה ל"ש הטעם להקל בחצר מחמת רוחבה. וע"כ דאעפ"כ כבר נקבע גדר הדין דמבוי בכל אופן פירצתו בד"ט ואילו חצר פירצתה בכל גווני ב"י אמות. ומ"מ עביד מינה פירכא דחצר קילא ממבוי בשיעור פירצתה, ואפי' שיש לזה סיבה מקומית לחילוק מחמת רוחב החצר, אלא דכיון דכבר קבעו גדר דלעולם פירצת חצר קילא כבר הוי פירכא להק"ו. ודו"ק. (ויל"ד כ"ז גם לד' הסוב' דדין מפולש הוא רק במבוי ולא בחצר, אי תליא בדיני ותנאי מבוי וחצר, או במציאות. אמנם להאחרו' הסוב' דענין חומרת הפירצה מצידו ובקעי רבים זה מחמת דהוי מפולש, א"כ זהו הנידון בעצמו).

והנה המבוי' כאן דהא דדנו הפוס' דתנאי מבוי וחצר לא נאמרו לענין החומר שיש בשיעור פירצת מבוי בבקעי רבים, ומ"מ לגבי דינא דר"ה שהחמיר בכל פירצת מבוי ודאי הר"ז תלוי בכל דיני מבוי וחצר, דבלא"ה ל"ש למיפרך מינה הק"ו, יל"ד בזה. דהנה בד' הגמ' מבוי דמתחילה ס"ד דכל ד' ר"ה להחמיר בפירצת מבוי הם רק בבקעי רבים, וזהו שאמרו "שאני התם דקא בקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מאי שנא מדרכי אמי ורב אסי", וביארו הראשונים דעד השתא לא הוי ק"ל על ר"ה מדינא דרב אמי ור"א כיון די"ל בפשיטות דכל ד' ר"ה הם רק בבקעי רבים, (ולש' הרשב"א לקמן י' ב' "בדרב אמי ורב אסי ליכא למיחש דהא אוקימנא לה בדלא בקעי רבים א"נ בדאיכא גדודי"), והנה לפ"ז יוצא דלהס"ד בגמ' דעת רב הונא היא כלדין אליבא דאמת, ומ"מ

וכ' ע"ז בבית אפרים סי' כה "למדנו מדבריו דטעמא דאי בקעי רבים הוא משום דאז ה"ל פרצה זו כמבוי עקום והכי משמע מפשט' דש"ס דמוקי הא דרב במבוי עקום בעשר וקאמר רב דתורתו כמפולש אלמא פרצת מבוי מצידו בד"ט ר"ל דהא כשנפרץ המבוי מצידו הוי כמפולש משני צדדים אלא שהפילוש שלו אינו מכוון זה כנגד זה אלא בדרך עקלתון ודינו כמבוי עקום דאמר רב תורתו כמפולש אע"ג שאין בפרצה רק כעשר ומעשר עד ד"ט חד מלתא הוא". והרישב"א בד"ה ולרב חנן כ' "שאני התם דבקעי ביה רבים. וכיון שכן דין הוא דאפילו בעשר יהא חשוב כפלוש מה שאין כן מבוי שנפרץ מצדו דלא בקעי ביה רבים, הלכך כל שהוא בעשר או בפחות לא חשיבי ליה פרצה ולא פלוש אלא כאלו הוא סתום". (ואמנם בדעת ר"ה מבוי ברישב"א הטעם משום דהוי פירצה ולא מחמת פילוש, אלא דלגבי דין בבקעי רבים ס"ל דמ"מ ל"ה פירצה אלא מפולש, ונפק"מ שיועיל לוק' אם יעשה צו"פ בראשו, וכ"כ בנפש חיה סוס"ל). והאחרו' האריכו בזה טובא אי גדר פירצת ד"ט מצידו הוא מדין פירצה או מדין מפולש, ונפק"מ אם ע"ז צו"פ בראשו כבר יועיל לוק' (או אפי' עומ"ר).

ובדעת הרשב"א יל"ד עוד, דאמנם כאן כ' דהוי כמפולש וכנ"ל, אבל הרי ש"י הרשב"א דמבוי כמין ח ל"ה מפולש, וא"כ כלפי פירצה מראשו ל"ש החיסרון של מבוי מפולש, ואין לומר דהרשב"א יסבור כהתוס' דמראשו בד"ט היינו בקרן זוית, דברשב"א י' ב נראה להדיא דדין פירצה מראשו (בלא קרן זוית) תליא בפלוג' דרב הונא ורב חנן, שכ"כ "מבוי שנפרץ מראשו בעשר דקי"ל כרב חנן בר רבא ורב הונא ברי' דרב יהושע". ורק אי נימא כנ"ל דלעולם הכא הוי פירצה אלא הרשב"א הוצרך להוסיף דבגידודי ל"ה אפי' מפולש, אז ניחא דעכ"פ מראשו הוי פירצה.

פירצת מבוי בבקעי רבים

אלמא פירצת מבוי מצידו בארבע ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים. הנה מבוי דאף להחולקים על ר"ה, בפירצת מבוי בבקעי רבים השיעור הוא בד"ט. ויל"ע האם זה כטעמו של ר"ה ממש, והיינו דהוא ס"ל דאפי' במקום מטונף ומקולקל הוי פירצה (ופילוש) ואילו לדין כן ה"ה רק בבקעי ביה רבים, או דב' דינים שנו כאן, ואין שייכות בין דינא דר"ה דפירצת מבוי (מצידו) בד"ט לדינא דרב חנן בפירצת מבוי כדבקעי ביה רבים.

והראיה הפשוטה בזה לחלק, היא מד' הגמ' לעיל דהתם עבדי' ק"ו דמהני עומ"ר במבוי בק"ו מחצר, ופרכי' לר"ה דהא חצר קילא טפי ממבוי דפירצתה ב"י ופירצתו בד', וכבר עמדו האחרו' דהא בלאו ר"ה נמי בדבקעי רבים שיעור הפירצה בד"ט, ויש שהוכיחו מכאן דבקעי רבים אי"ז דוקא במבוי אלא גם בחצר, אבל ק' להפוס' דס"ל ל"כ, ועכ"פ בפשטות מוכח כאן חילוק בטעם הדבר, דאין טעמו של רב חנן בבקעי כטעמו של ר"ה, ולכן לר"ה איכא פירכא ולר"ח ליכא. (ולענין פלוג' הפוס' הנ"ל בדין בקעי בחצר, בפס' הרי"א כ' להדיא דחצר שיש בה פירצות באופן שאינם זה כנגד זה הוי מפולש "אע"פ שהרבים בוקעין בו הר"ז מותרת", ויב' עוד). וע' פנים מאירות ח"א סי' כה שכ' דמה"ט לא פסק הר"מ דין פירצה בד"ט בבקעי רבים, כיון דלא קי"ל הכי כמבוי' בהאי סוג' דיליף עומ"ר מחצר למבוי ולא פרכי' מה למבוי שפירצתו בד"ט בדבקעי רבים. וע"ע קהלת יעקב (אלבעלי) על הר"מ פי"ז הי"ז.

והנה הפוס' דנו בדין זה דפירצת מבוי בבקעי רבים היא בד"ט ואילו בחצר הויא "אמות, האם הדבר תלוי בדיני חצר ומבוי (ארכו יותר על רחבו ובתו"ח פתוחים לתוכו וכו'), או תליא בהמציאות דבכל אופן של מבוי בקעי רבים מגרע, אף אם למבוי זה יש דיני חצר לחומרא מחמת שלא נשלמו בו תנאי מבוי כדנינם. (ובאמת יתכן דהאי דינא דבבקעי רבים פירצתו בד"ט הוא מדאר', דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ואעפ"כ יהיה בזה חילוק בין חצר למבוי אם מצד מציאות השימושים החלוק ביניהם, ואם מצד גודי הדין של מבוי וחצר, דהרי גם בזה יש נפק"מ לדאו' כמבוי' בד' הראשונים צד, א בשם הראב"ד). ויל"ד ענין ספיקם לא אליבא דהילכ' בבקעי רבים, אלא לדעת ר"ה דאמר מבוי פירצתו בד"ט (וחצר ב"א), האם תליא

שהוא כ' בסי' שסג במשב"ז סקי"ג "ודע דבסי"ב בלחי המושך לרוחב המבוי ל"ק מסעיף ד' מי גרע בכותל ברוח רביעית, י"ל כיון שהיה המבוי תחלה פרוץ במילואו ועשה תיקון בלחי אורך ד"א ושלא בכיון תו לא נותר לכך עד שיעמיד בכונה", והיינו דכותל שנפרץ אין בו חיסרון לחי הבולט, וברי"ד מבוי ל"כ. (וע"ע מרכה"מ פי"ז הכ"ב בסוגריים). ואף הרעק"א בגי' שם ס"ב נקט ל"כ שכ' להתיר בנשתייר ד"א רק מחמת דפסין ל"ב היכר.

בדין מבוי עקום, כ' הרא"ש בסי' ו' וצריך לעשות צוה"פ בעקמומיתו דבמקום שהוא מפולש לחבירו חשיב כל אחד כמפולש לרה"ר הלכך צריך צ"ה בעקמומיתו ולחי מכאן ולחי מכאן או צ"ה מכאן וצ"ה מכאן ולחי בעקמומיתו. ובחזו"א סי' סה סקי"ו כ' "לפ"ז כשיעשה צוה"פ לבי המבואות בראשן א"צ לעשות בעקמומיתן כלום, שכל אחד נותר בעומ"ר, כאילו לא נתחברו כזה שכל אחד היה נותר בצוה"פ לחוד, ודוחק לומר דעומ"ר של כל אחד מעכב על חברו שהרי אילו היה סתום לא שייך לומר עומ"ר, וה"נ הוי כסתום כזה ומ"מ כיון שהוא פרוץ אסור, שז"א, והא דנקט רש"י צוה"פ בעקמומיתו, כי היכי דליסגי בחד צוה"פ, אבל הרא"ש ז"ל כ' דלפרש"י אי עביד צוה"פ להאי ולהאי צריך נמי לחי בעקמומיתו, וצ"ע דל"ל לחי תשתרי בעומ"ר, ועוד דהא האי עקמומיתו הוי כפרצה מן הצד דלא מהני לחי ואי יעמיד באחד אצל דופן הקצר אכתי השני ליתסר".

ואפ"ל עפ"ד המרדכי בסי' תעז שכ' ביאור אחר בהאי לחי, ז"ל "פסק ר"מ דאפילו יש בעקמומיתו יותר מ' די בכך בלחי דהא דאמר רב תורתו כמפולש הכי פי' אע"ג דעקום הוא ונראה כסתום בעקמומיתו אפילו הכי תורתו כמפולש הוי כאילו נפשט עקמומיתו ואילו נפשט עקמומיתו והיה הכל מבוי אחד ביושר בראשו ובאמצעיתו היה יותר מ' לא הוה בעי מידי באמצעיתו רק בשני ראשיו א"כ הכא נמי לא בעי מידי בעקמומיתו ותקון לחי בעקמומיתו אין אלא בשביל שני ראשיה כדי שיראוהו מכאן ומכאן מעמידין אותו בעקמומיתו", ולפ"ז אין כאן דין תיקון מבוי בלחי אלא היכר בעלמא. אמנם הרא"ש עצמו בתש' אינו מסכים לזה שיועיל האי לחי ביותר מ' אמות, שכ' בכלל כא ס"א "אבל אם היה למבוי, לשני צדדין שהוא פתוח לרה"ר, צוה"פ, אז די בלחי, או קורה, ובלבד שלא יהא רחב יותר מעשר". ועי' משכנו"י סי' קכד שהוכיח מכאן דגדר פירצה ד' אינו משום פילוש אלא הוי פירצה ולכך ל"מ עומ"ר, אמנם לא ביאר איך מהני א"כ לחי. ובבית מאיר כ' דבפירצה למבוי (ולא רה"ר) לא בעי' אלא היכר. ועי'.

מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום. והנה ל"ק דרש"י נפקא דלרב בעי' תיקון בעקמומית המבוי ואילו לשמואל ל"ב תיקון כלל וסגי בלחי מכאן ולחי מכאן. וא"כ לכאור' יש כאן מחלוקת נוספת על מה שנחלקו אי האי מבוי הוי כסתום או כמפולש לענין התיקון הנצרך בו אם סגי בלחי או בעי' צוה"פ. אבל י"ל דהכל תלוי באותו הנידון, דלפי שמואל המבוי הוי סתום ע"י עומ"ר, ול"ח כאן פירצה (ואפי' בבקעי רבים), וא"כ אי"צ בתיקון בעקמומית המבוי דהרי יש שם עומ"ר, ואף התיקון הנצרך בראש המבוי הוא רק כענין מבוי סתום ולא כענין מפולש, משא"כ לפי רב המבוי חשוב מפולש כיון דכל מבוי יש לו פירצה מן הצד ובקעי רבים, ולפיכך צריך לתקן הפירצה בעקמומית, והתיקון צריך להיות בגדרי מבוי מפולש, דהיינו או צו"פ בעקמומית ולחי מכאן ומכאן, או צו"פ בב' צדדים ולחי בעקמומית (כדכ' הרא"ש בדעת רש"י).

אלא דלפ"ז יוצא לכאור' בדעת שמואל דהאי פירצה אינה צריכה תיקון כלל כיון דיש בעקמומית עומ"ר, ואם יעשה רק לחי מצד אחד, אמנם המבוי הב' יהיה אסור, אבל המבוי שיש בו את הלחי צריך להיות נותר. ול"כ כ' רש"י ח, א שכ' שם דבלא לחיין מב' ראשין שום מבוי אינו נותר, וכמבוי במהרש"א שם. ובאמת הר"ן שם פליג על גי' רש"י, וכ' "אי הכי קשיא מאי קא מקשי אי כשמואל דאמר תורתו כסתום לחי מעליא בעי, דודאי לשמואל כיון דאמר דתורתו כסתום הרי מקום העקמומית כאלו נסתם לגמרי וכל שלא רצונו להכשיר אלא אחד מן העקמומית דינו שנגיח קורה בראשו הסמוך לרה"ר אבל במקום העקמומית אין צריך כלום, וכיון שכן

בגמ' ה, ב פרכי' מינה לר"ה את הק"ו לגבי עומ"ר, וק' דאם החילוק בין חצר למבוי לגבי חומרת מבוי בבקעי אינו תלוי בדיני חצר אלא במציאות הבעלות והתשמישים, א"כ הרי ל"ש למיפרך מינה כלל, וכש"נ אליבא דאמת למה לדידן לא מיפריך הק"ו.

וצ"ל דר' הגמ' שם דהק"ו אינו לר"ה, זה רק אחרי המסק' כאן דר' ר"ה אינם תלויים בבקיעת הרבים. אלא דבבית מאיר דן לומר דלמסק' כאן אף לר' ר"ה ליכא פירכא כלל, כיון דנתחדש דגידודי מהני גם אליבא דר"ה, וע"כ דאף ד' ר"ה תלויים בבקיעת הרבים, וא"כ ד' הגמ' לעיל הם לפי אמצע הסוג' כאן, דמחד ד' ר"ה הם גם בלא בקעי ומאידך אכתי לא שמעי' דגידודי מהני לדידיה להקל את שיעור פירצת המבוי. וכ"ז קצת דוחק. אלא דבאמת מד' הרא"ש נראה דלעולם לא ס"ד דכל ד' ר"ה הם רק בבקעי, אלא רק ס"ד דאין בזה חילוק, דהרי הרא"ש כ' לבאר הטעם לפסוק כר"ה כיון ד(מתחילה) אמר רנב"י דמסתברא כוותיה מדינא דמבוי עקום, ואי נימא דכ"ז הוא רק להס"ד דר' ר"ה דוקא בבקעי, א"כ אדרבה כל הך מסתברא הוא כרב חנן ולא כרב הונא, וע"כ דהוי רק תי' לחלק בין בקעי או לאו, אבל לא השתנה כאן עצם הנידון במה נחלקו ר"ה ור"ח. ואולי יש להוכיח עוד מד' הרא"ש ד'בקעי' להס"ד ולדידן הם ב' ענינים נפרדים, ועצ"ע ויבו' עוד במק"א.

ובהא דנחלקו האבהעו"ז והב"מ אם ענינא דבקעי רבים הוי שם פירצה או דעי"ז נעשה כמפולש, (ונפק"מ אם יועיל צו"פ בראשו דאז סגי בלחי מצידו, ואף ל"ב לחי דהא הוי עומ"ר, אמנם הפמ"ג כ' דבעי' לחי מצידו, וצ"ע. וכן צ"ע בד' הרשב"א שדן אם מועיל לחי בפירצה מצידו, והרי"ד כ' דבאמת מהני, וק' דמה יוסיף הלחי אחרי שיש כאן עומ"ר, ועומ"ר מהני כלחי בק"ו מחצר. וצ"ל דמ"מ עומ"ר אין בו כח לתקן את הפרוץ אם לא ע"י לחי נוסף. ובאמת אף להרשב"א הרי לדעת שמואל מבוי מפולש בעי' לחי בעקמומיתו ולא איכפ"ל דבקעי רבים, ומ"מ ל"ס בעומ"ר אלא בעי' לחי. ובאבהעו"ז כ' דמהני עומ"ר ול"ב אפי' לחי אם יעשה צו"פ בראשו, ועי' הגי' חת"ס ע"ז שם, ורעק"א בכו"ח תנינא סי' כג. ומה שתמה החת"ס מד' התוס' דכ' דל"מ עומ"ר בשאר רוחות, צ"ע דהא ברוח דמהני לחי מהני גם עומ"ר, דבזה ל"ש בהק"ו את ה'דיו' שכ' התוס'), הנה האבהעו"ז כ' דאף בחצר יש האי דינא דמצידו (בבקעי רבים) כיון דעכ"פ הוי כמפולש, וצ"ע ממתני' דשיירא שהקיפוה וכו' דפירצתה ב', וק' דלכאור' התם בקעי רבים (דבסתמא לא איירי דוקא במטונף ומקולקל) והוי גם כמפולש ואמאי אין פירצתו בד"ט.

וצ"ל דלגבי חצר כפי הנראה בעי' שיהיה בקעי רבים בפועל ורק אז חשיב פירצה ומפולש, ורק במבוי אמרי' דבלא טינוף וקלקול בקעי ביה רבים, והתם כשחנתה השיירא בבקעה בפועל לא בקעו שם רבים. (ובעיקר דינא דבקעי דנו הפוס' האם בעי' טינוף וכו' לקלקל דרך הרבים, או דבכל אופן שאין הרבים בוקעים שם ל"ח פירצה, ועי' ביאור"ל סי' ששה ס"ב, ושו"ת בית שלמה סי' מח ומהרש"ם ח"ב סי' עו ושואל ומשיב מ"א ח"א סי' רנא). ועכ"פ בהא דיש ללמוד ממתני' דשיירא דיני פירצת חצר, צריך להוסיף דלהמבוי במאירי מג, ב דבבית לא נאמרו דיני תיקון מבוי וחצר, אלא רק כשיש חצירות פתוחים למבוי או דיורים חלוקים לחצר, א"כ האי שיירא הא הוי כבית ולא כחצר ומבוי, ואין ללמוד משם דין נפרץ מצידו בחצר, או אם דין בקעי רבים לדידן תליא בדיני חצר או במציאות וככל המבוי לעיל.

בפס' הרי"ד מבוי דס"ל דמהני לו"ק בפירצה, בין בד"ט מראשו ובין בד"ט דקרן זוית, דכ"כ "אבל אם נפרץ דופן מערבי שהוא ראשו של מבוי לרה"ר, בד' טפחים הוי פתח, טפי מהויה פירצה ואוסרת המבוי, אם לא יעשה לחי או קורה וכו' האי דאמרי' בד' טפחים, כגון שנפרץ בקרן זוית דהיינו דרומית מערבית או מערבית צפונית, שאין דרך העולם לעשות פתח שם, הילכך עד ד' טפחים חשיב פתח, טפי חשיבה פירצה וצריכה תיקון בלחי או קורה". וצ"ע היכי משכח"ל להצריך בהאי פירצה לו"ק, דהרי כיון שנפרץ רק חלק הרי כל השאר יכול להיות לחי, דהא קי"ל דמהני לחי העומד מאליו. ולכאור' הנפק"מ היא רק באופן של לחי הבולט ד"א, דאז ל"ה לחי ובעי' מטפי ומבצר ללחי נוסף. אלא דא"כ מבוי' כאן דלא כד' הפמ"ג,

אמות אינו צריך למעט שאין לך היכר גדול כזה". ועי' בקרבן נתנאל מש"כ על קו' התו"ח.

דין בקעי רבים לר"ה (להס"ד)

אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאימרו מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמאל אמר תורתו כסתום במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמאל תורתו כסתום אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי מצידו בארבע ורב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מאי שנא מדרבי אמי ורב אסי התם דאיכא גידודי הכא דליכא גידודי. וכ' הרשב"א "ורב הונא אע"ג דלא בקעי בה רבים מאי שנא מדר' אמי ור' אסי. דעד השתא דהוה קס"ד דאפילו רב הונא לא קאמר אלא בדבקעי ביה רבים דוקא איכא למימר דמוקי לה לדרב אמי ורב אסי בדלא בקעי ב' רבים שבני המבוי מעכבין ומראין עצמן שרוצין לבנות ולסתום אותה פרצה, אבל השתא דאמרין דאפילו בדלא בקעי ב' רבים קאמר רב הונא א"כ ע"כ פליגא דרב אמי ורב אסי דאי לא דרב אמי ורב אסי במאי מוקי לה, ואוקימנא בדאיתא בה גידודי דכיון דאית בה גידודי שמעכבין הילוך הרבים אין זה כמפולש", וכן דעת עוד ראשונים. ולפ"ז יוצא לכאור' דדעת ר"ה להס"ד קודם שתי' ר"ח מה שתי', היא כדעת ר"ח אליבא דאמת, דלתרווייהו בבקעי רבים פירצתו בד"ט ובדלא בקעי ב' אמות. ורק אחרי שתי' ר"ח דשאני התם דבקעי רבים הוברר לן דר' ר"ה הם גם בדלא בקעי.

אכן הרא"ש בסי' ז' כ' "ופסק ר"מ ז"ל דהלכתא כרב הונא מדפריך סתמא דגמ' לעיל מה לחצר שכן פרצתה בעשר תאמר במבוי שפרצתו בארבע ומדקאמר ר"נ בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא ואע"ג דדחי ליה גמרא מ"מ מדקאמר רב חנן שאני התם וכו' ולא קאמר סתמא דגמרא התם דקא בקעי בה רבים כדקאמר בתר הכי כי פריך לרב הונא מר' אמי ורבי אסי וקאמר סתמא דגמרא התם ליכא גידודי אלמא הלכתא כרב הונא". ומבו' מדבריו דלא ס"ל כד' הרשב"א הנ"ל, דהרי לד' הרשב"א האי דאמר רנב"י דמסתברא כר"ה, אחר שגילה לן ר"ח דהוא סובר כן א"כ ד' רנב"י אולי אר"ח ולא אר"ה, ואיך שייך לפסוק כר"ה מכוח ד' הגמ' בס"ד לסייע את ר"ה קודם שנודעה עיקר ש' דהוא ס"ל פירצתו בד"ט אף בדלא בקעי רבים. (ויש לדחות קצת דאכתי ר"ח צריך להוסיף אוקי' בתי' דד' רב במבוי עקום הם דוקא בבקעי רבים, משא"כ לר"ה דד' רב מתיישבים בכל אופן).

עוד יל"ע, דהנה ש' האבהעו"ז דהאי דינא דפירצתו ד"ט בבקעי רבים אי"ז משום דהוי פירצה אלא רק מחמת דחשוב כמפולש, וצ"ל דאף דכ' הראשונים דל"מ לו"ק בפירצה ד"ט לר"ה כיון דאין לו"ק מתירים את הפירצה, ולד' האבהעו"ז הרי אם יהיה צוה"פ בראש המבוי שפיר מהני לו"ק בצידו כיון דל"ה פירצה אלא רק כמפולש, אלא דד' הראשונים הם רק אליבא דר"ה (או בקרן זוית), אבל לדין דפירצה ד"ט אוסרת רק בבקעי רבים אי"ז אלא כדן מפולש, ושייך להתיר בלו"ק וכדן מפולש עם צוה"פ בראשו הא'. אמנם לפ"ז עדיין קצת דוחק דהא להס"ד אף ר"ה לא אמר דפירצתו בד"ט אלא בבקעי רבים, ואף בזה (בפשטות) כ' הראשונים דל"מ לו"ק, ואיך נימא לדין להמסק' שהדין הוא כלר"ה בס"ד דמ"מ יהיה חילוק לענין לו"ק.

עוד יל"ע קצת, דהנה בסתמא דגמ' נקטי' דאם אמר ר"ה פירצתו בד"ט ע"כ דאיירי בבקעי רבים, וגם שלא יקשה עליו מדינא דרב אמי ור"א, ואילו להמסק' נפקא דכל ד' ר"ה ור"ח הם דוקא בדלא בקעי (והיינו בדאיכא טינוף וקלקול לשי' רש"י) אבל בבקעי לכו"ע פירצתו בד"ט, וקצת דוחק מהו הסתמא דמילתא בהאי מימרא דפירצה. וגם יל"ע דהרי בגמ' לעיל עבוד ק"ו להתיר עומ"ר במבוי מחצר, והק' לר"ה דמה לחצר שפירצתו בד"ט, ולא הק' כן לר"ח על אופן דבקעי רבים, וכבר עמדו בזה האחרון, ועכ"פ יש ללמוד מזה דאם חומרת פירצת ד"ט היא רק מחמת דבקעי אין לעשות מזה חומרא על חצר לפרוך הק"ו, וא"כ יל"ע דהא בס"ד דגמ' כאן הרי אף ד' ר"ה לא נאמרו אלא בבקעי רבים, וצ"ל דסוג' דלעיל היא להמסק' דהכא.

אפי' האי בודיא לא הוה צריכי לאותובי". וע"ע תור"פ ומאירי שם. אמנם החזו"א סי' סה סק"ו מבאר ד' רש"י וז"ל "ורש"י ז"ל סובר דשמאל פליג גם בהא כיון דלא חשיב ל' כמפולש יש להתיר בעומ"ר, וא"צ לחי, ומיהו דוקא לאחר שתקן ב' לחיים לב' ראשי המבואות או לא נחשב העיקום כנפשט, וניתר בעומ"ר אבל אם לא עשה לחי רק לאחד, עדיין הוא באיסורו גם לפרש"י כיון שלא עשה להשני כמבואר ח, א במבוי עקום שבסורא". וצ"ב. (גם יל"ע שם דאיך מהני ב' לחיים לא' מן המבואות בלא שיתקן השני, דהא לכאור' הוא ממש כמבוי מפולש, הפתוח בצידו א' לרה"ר ובצידו האחר למבוי שאינו מתוקן, ולכאור' כמו שמפולש לקרפף שהוא כרמלית מדרבנן חשיב מפולש, ה"ה דמפולש למבוי שאינו מתוקן בלחי ג"כ הויה כמפולש, וצ"ע).

מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמאל אמר תורתו כסתום. הנה נחלקו האחרון בפירצת מבוי, (לדין בבקעי רבים מד"ט), האם החיסרון הוא דהוי כמפולש, או דהוי פירצה גמורה, ונפק"מ באופן שבראש המבוי יעשה צוה"פ ובפירצה יתן לו"ק (או בלא"ה נמי דאיכא עומ"ר), דלענין מפולש סגי בהכי אבל בפירצה ל"מ לו"ק. ויל"ח להסוב' דל"מ צו"פ כיון דהוי כפירצה, איך הדין בהאי מבוי עקום דתורתו כמפולש לרב באופן שיעשה צו"פ בראשו ולחי בעקמומיתו ולא יעשה צוה"פ בצד השני, האם המבוי הזה עכ"פ יהיה ניתר, או דנימא דכיון דהוי פירצה ל"מ שם לחי, ואפי' המבוי הזה אסור. ויש כאן מקום קולא יותר מסתם פירצה ד"ט בבקעי, דהרי מבואר דאם יעשה צוה"פ בראש המבוי השני אין כאן חיסרון של לחי בפירצה, (וכדכ' הרא"ש דמהני צוה"פ בשני צדדים ולחי בעקמומית, ואולי לחי זה ג"כ אינו נצרך אלא להיכר), אלא דיל"ד מהו הגורם דהאי מבוי עקום הוי רק מפולש ולא פרוץ, דאם הצוה"פ שבראש השני מהני להפקיע שם פירצה, (ורק דל"מ לאפקוי ממפולש) א"כ בדליכא שם צו"פ הא הוי פירצה ול"מ שם לחי, אבל אולי י"ל דעצם המשך המבוי הנמשך מן הפירצה הוא המבטל שם פירצה, כיון דאין המבוי פרוץ לרה"ר אלא למבוי אחר וקיל טפי, (או ביותר דל"ח פירצה אלא מבוי א' ארוך, ורק דשיעור הפירצה הוא יאחד את המבואות להחמירם כדן מפולש), ובהא תליא הנידון הנ"ל האם בצוה"פ מצד אחד ולחי בעקמומית יהיה סגי להתיר את המבוי הזה עכ"פ.

בהא לימא שמואל תורתו כסתום. כ' בתורא"ש "לפירושא קמא פריך הכי אחרי שהוא רחב כל כך בעקמומית נראה כמבוי שאינו מעוקם וצריך צוה"פ מצד אחד, ולאידך לישנא פריך הכי מה מועיל לחי כיון שהוא פתח רחב יותר מעשר. וקשיא לי להאי פירושא מאי פריך דשמואל לא קאמר אלא דצריך תיקון מבוי סתום בעקמומיתו ואם רחב יותר מעשר ימעטנו ויעמידנו על עשר או יעשה לו צורת פתח כדן מבוי סתום". ודבריו תמוהים לכאור', דאם יהיה הדין לשמואל בפירצה יותר מ' דצריך למעט ולהעמידנו על עשר, והרי בזה רב יחלוק ויסבור שצריך תיקון, א"כ עדיין שמעי' מד' רב דפירצת מבוי בד"ט. ואולי לא הוק' לו אלא לש' הגמ', וצ"ע.

תודה רב. "ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצ"ה ולחי אחד דבעינן שיראה צ"ה כל בני המבוי". ויל"ע לפ"ז איך הדין בעשה צוה"פ מכאן ולחי מן הצד השני, אם עכ"פ אותו המבוי שיש בו צוה"פ ניתר, או דגם הוא אינו ניתר עד שיותר השני בהיכר כראוי. ובעיקר ד' התוס' תמה התו"ח "ולאו סברא הוא ועוד דמבוי מפולש גמור מי לא שרי בצוה"פ ולחי אחד אע"ג שהמבוי ארוך מיל או פרסה אע"ג שאין כל בני המבוי רואין צוה"פ ועוד דלקמן קאמר מהו להשתמש תחת הקורה רב אמר מותר להשתמש ומסיק דרב סבר הכירא מלבר פי' לבני רה"ר משמע דלדידיה בני מבוי לא בעו הכירא וכל מה שעושין לתקנת המבוי בשביל בני רה"ר הוא וא"כ למה לי צוה"פ בעקמימות הא כבר אית להו הכירא בלחי או קורה העשוין לשני פתחיו". ויש להוסיף בקו' דהרי להדיא כ' הרא"ש בסי' יג "ואף בגובהה מהניא צ"ה דלא בעיא היכר בצ"ה", ודלא כהמאירי שכ' ב, א במתני' "ואם יש שם צורת פתח ר"ל קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן אפי' רחב מעשר

לר"ה דבבקעי רבים שיעור הפירצה (מצידו או אפי' מראשו) הוא בד"ט, דל"מ שם לו"ק אלא דוקא צוה"פ. ואמנם בגמ' השוו מתחילה דעת רב הונא עם הא דאמר רב דמבוי עקום תורתו כמפולש, וצ"ע דשם מבוי' להדיא דמהני לחי בעקמומית (אם יעשה צו"פ מכאן ומכאן), ואי נימא דהא דמבוי עקום הוי כמפולש הוא מחמת תורת פירצה שיש בו בעקמימותו, א"כ איך שייך שם היתר ע"י לו"ק. (ובשלימא להמפ' דכל דין פירצה מצידו הוא מחמת דהוי מפולש, א"כ הדמיון לד' רב הוא בפשיטות, אלא דלפ"ז עכצ"ל הרי דמהני לו"ק להתיר את הפירצה אם יש צו"פ בראשו, וככל מבוי מפולש).

ואשר נראה מכאן, דהא דכ' הראשונים לדעת ר"ה ל"מ לו"ק, אי"ז מעיקר ד' רב הונא, דבאמת עיקר ד' ר"ה הם דבבקעי רבים (דכ"ה להס"ד דרק בבקעי קאמר ר"ה דפירצה בד"ט) בטלה מעלת עומ"ר לסתום הפירצות, כיון דמחמת בקיעת הרבים נעשה אלימות בהפירצה ותו ל"מ בה הא דהעומ"ר על הפרוץ, אלא דהוסיפו הראשונים עוד דבכי האי פירצה ל"מ ג"כ לו"ק, כיון דאין לו"ק מתירים פירצה בכה"ג. אלא דזהו דין נוסף, ושפיר יתכן למצוא אופן דבקיעת הרבים תאלים ענין הפירצה ויהיה שיעורה בד"ט כד' ר"ה, ואעפ"כ יועיל לו"ק שם כיון דל"ה פירצה כ"כ לענין זה. והציוור הפשוט בזה הוא בכל מבוי מפולש מצד לצד, דהרי משמע דמלבד החיסרון שיש בהפילוש אין כאן דין נוסף דהוי פירצה, וראיה לדבר דאם עושה צוה"פ מצד אחד כבר מהני לו"ק מצד השני, וע"כ דכיון דאי"ז צורת פירצה אלא כן הוא המבוי שיש לו ב' פתחים וראשים מב' צדדיו, א"כ אי"ז פירצה לענין לו"ק. וכמו"כ נראה לענין מבוי עקום דהוי כמפולש לדעת רב, דבהא חזי' מד' רב כרב הונא דע"י בקיעת הרבים הוא מבטל את ענין העומ"ר לסתום הפירצה, ולפיכך נעשה לו העקום כמפולש, משא"כ לשמואל דפליג וס"ל דע"י העומ"ר (בדליכא פירצה י' אמות) הוי מבוי סתום, אבל זה אין לומר דלא יועיל לו"ק בעקמימות דהא הכא אין פתחי המבוי מב' צדדיו בגדר 'פירצה' אלא בגדר ב' פתחים למבוי וככל מפולש, וא"כ אף דשייך כאן דינא דר"ה לבטל ענין העומ"ר מחמת בקיעת הרבים, מ"מ ל"ה כפירצה לענין היתר לו"ק. (וצריך לבאר עוד ענין זה איך הפירצה ובקיעת הרבים מפקיע רק את העומ"ר ולא מפקיע לחי, וכן איך אחרי שמועיל לחי עדיין לא נכשיר עומ"ר מק"ו. אבל עכ"פ אם כנים הדברים כבר אין ללמוד מסוג' דל"מ עומ"ר במבוי מפולש, דשאני הכא דע"כ הוי מענין פירצה משא"כ במפולש פשוט).

וכל ענין זה מבוי' בד' הריטב"א, דהרי הוא כ' ג"כ דאין לו"ק מתירים את הפירצה של ד"ט לר"ה, ומאידך כ' על ראיית הגמ' מרב לר"ה "וה"ה דמצי לאתויי מדשמואל דאמר תורתו כסתום לפירוש הזקן שמצריך בו לחי", וצ"ע דאין שייך להשוות ד' שמואל עם ד' רב הונא דהא בפירצה ל"מ לו"ק, ושמואל לא מצריך בעקמימות אלא לחי וע"כ דלא מחשיב להאי עקום כפרוץ. ולהנ"ל א"ש, דמ"מ אף דל"ה פירצה שלא יועיל בה לו"ק, כיון דאדרבה כך הוא סדר פתחי האי מבוי, (ול"ד למבוי שנפרץ מצידו או אפי' מראשו), מ"מ במה דס"ל לר"ה דבקיעת הרבים מבטלת העומ"ר, שפיר יש ללמוד משמואל דהוי פירצה וצריך בה לחי ואין להסתמך על העומ"ר. אבל בד' הרשב"א לכאור' מבוי' ל"כ, שהוא כ' להוכיח בהא דכ' דל"מ לו"ק בפירצה דרב הונא "והיינו דכי אתא רב נחמן למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא מדרב בלחוד דמצריך ליה צורת פתח כמפולש ולא דייק לה מכולי עלמא דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמימותו", והיינו דלשמואל ע"כ חזי' דלא כרב הונא מדמהני ליה לחי בהאי פירצה. וא"כ צ"ע בדעת הרשב"א דהא לרב נמי בעקמימות סגי בלחי, ואי הוי פירצה כד' ר"ה הא אין לו"ק מתירים את הפירצה. וכן צ"ע במה גרע האי עקום דל"מ ביה לו"ק יותר מכל מפולש.

והנראה בזה, דהנה ילה"ק עוד בד' הרשב"א בהא דכ' דמד' שמואל היה אפשר לסייע את ר"ה (אם לא שיקשה אז איך מהני לחי), דהרי לתי' הגמ' דאיירי בבקעי רבים ולפיכך הוי פירצה בד"ט ודאי ק' מה דעת שמואל בזה, וע"כ דהוא סובר דאפי' בבקעי רבים אין פירצה בפחות מ' אמות, ושוב ק' א"כ מ"ט מצריך שמואל לחי והא ל"ה

ומכל הנ"ל מבוי' דד' ר"ה להס"ד אינם מטעמו של ר"ח להמסק', ולכן יש בזה חילוקים וכש"נ. והביאור, דלדידן (כמש"כ האבהערו"ז הנ"ל) אפי' בבקעי רבים ד"ט ל"ה פירצה, אבל עכ"פ מודה ר"ח בהא כיון דהוי מפולש, משא"כ להס"ד בדעת ר"ה, עיקר ד' ר"ה הם ד"ט הוי פירצה, אלא דמ"מ אם לא בקעי רבים (מחמת קלקול וטינוף) הר"ז מפקיע את הפירצה, דוג' גידודי להמסק' דמהני להפקיע הפירצה. אבל אליבא דאמת רק גידודי מהני להפקיע הפירצה אבל חיסרון בקיעת הרבים מחמת טינוף וקלקול אינו מפקיע הפירצה, ואפי' דמשכח"ל דהקלקול יעכב הלוחך הרבים טפי מן הגידודי, מ"מ אלימא הפקעת הגידודי שהיא מלתא דמחיצה.

ובזה מבוי' ד' הרא"ש דמ"מ מד' רב במבוי עקום חזי' כר"ה דר"ט הוי פירצה, ומה שתי' ר"ח דלדידה נמי ד"ט בבקעי, הר"ז דין חדש של מפולש והוא רק תי' של ר"ח ולא בסתמא דגמ', ולהלכה יש לפסוק כר"ה דמסתברא כוותיה. וא"כ גם ד' הראשונים דל"מ לו"ק בפירצה ד"ט, אפי' אי אולי אליבא דהס"ד בדעת ר"ה, מ"מ אין ללמוד מזה כלל להמסק' בדעת ר"ח, כיון דבקעי לר"ה בס"ד זה מדין פירצה (ורק דלא בקעי סותם הפירצה) ולכן ל"מ לו"ק, אבל להמסק' אין בבקעי פירצה אלא רק פילוש. וגם ל"ק אי בסתמא אזיל בבקעי או בלא בקעי, כיון דהחילוק בבקעי להס"ד הוא דבלא בקעי הוי כסתומת הפירצה, וא"כ סתמא דמילתא איירי ודאי בבקעי, משא"כ החילוק להמסק' בדעת ר"ח אי"ז מדין פירצה, אלא אמרי' רק דבבקעי יש חיסרון נוסף של פילוש, אבל סתמא דמילתא הפלוג' בעניני פירצות איירי בדלא בקעי. וכן ל"ק כלל ד' הגמ' בפירצה דהק"ו על עומ"ר, דאפי' אי נימא דהתם אכתי ס"ל דלר"ה אין פירצה ד"ט אלא בבקעי, עדיין יש בזה פירצה כיון דבעיקר הדין יש כאן חומרא של מבוי על חצר (מחמת ד' היא הנותנת), אבל להמסק' בד' ר"ח אין לפרוץ כנ"ל, כיון דזה חילוק אחר בין חצר למבוי בהל' מפולש, ואינו מחמת חומרא דמבוי אלא מחמת מציאות המבוי וליכא למיפרך מינה.

כ' החזו"א בסי' סה סק"ה "הרא"ש ז"ל כ' דלפרש"י אי עביד צוה"פ להאי ולהאי צריך נמי לחי בעקמימותו, וצ"ע דל"ל לחי תשתרי בעומ"ר, ועוד דהא האי עקמימות הוי כפירצה מן הצד דלא מהני לחי ואי יעמיד באחד אצל דופן הקצר אכתי השני ליתסר, ונראה דהכא נידון כחד מבוי עגול ולא חל עלי' שם עומ"ר, ואף לפר"י אי עביד חד צוה"פ אכתי לא משתרי האי מבוי גופי' עד שיעשה לחי בשני, או שיעשה לחי בעקמימותו, והלכך לפרש"י, אף אי עביד צוה"פ לשניהן אכתי צריך לחי בעקמימותו, ונידון האי לחי כהעמיד לחי באמצע מבוי מפולש, שאם עשה צוה"פ לראש האחד, מותר באותו חצי המבוי שבין צוה"פ והלחי, אלא שבמפולש גמור סגי בצוה"פ בראש האחד ולחי בראש השני, והכא בעקום, יש לחשוב מקום העקום לסוף מבוי אך לא כפרוץ מן הצד אלא כפרוץ בראש כמפולש, כמו שהוא נידון באמת כמבוי אחד". (ועי' שיח השדה ע' צ בשם החזו"א מש"כ לגבי מבוי עגול כמין ח).

ויש כאן לפ"ז חידוש בהעמדת הדברים, דמחד אם נדון את הכל כמבוי עגול אחד, הרי ל"צ תיקון בעקמומית כלל, דהרי אין כאן פירצה מן הצד ולא פילוש של מבואות זל"ז, אלא דע"כ המבוי אינו כא' עגול אלא כב' מבואות הפתוחים זל"ז ולפיכך בעי לחי בעקמומית, וא"כ הרי ק' להיפך דאי מהני לחי מק"ו יש להועיל גם בעומ"ר, ולזה בא התי' דהוי כמבוי עגול דל"ש להתירו כלל בעומ"ר, וצ"ע עוד בגדר הדברים. (והרעק"א בכוח' ח כ' ג"כ כע"ז, דל"מ עומ"ר כיון דהוי פרוץ במילואו, ולכאור' כוונתו להנ"ל). גם יל"ע אם עיקר דבר זה שכ' החזו"א דבמחיצות עגולות ל"א עומ"ר ביושר, אם כן ה"ה מדאו' בהל' עומ"ר דבעי דוקא עומד ביושר כנגד הפרוץ, דבחד מבוי עגול לא חל עלי' שם עומ"ר, או דבעיקר ההלכה של עומ"ר ודאי מהני בכה"ג, ורק כאן בהל' תיקון מבוי עקום אמרי' דאכתי בעי' לחי בעקמומית ולא סמכי' אעומ"ר.

לו"ק בעקמימות מבוי עקום

מבוי עקום. הנה בעיקר סוג' יש לתמוה תמיהה גדולה, דהנה בדעת ר"ה כ' הראשונים דכיון דר"ט הוי פירצה, ל"מ שם לו"ק כתיקון מבוי, כיון דאין לו"ק מתירים את הפירצה. וכמו"כ לדידן דמודי'

הרשב"א (ו, ב) והריטב"א (ח, ב) כ' דדין מבוי העשוי כנדל איירי במפולש לכרמלית, ומה"ט ל"ב שם דלת אלא אפי' לחנניה סגי בצוה"פ, ועכ"פ מבוי דמבוי עקום הוא כמפולש גם לכרמלית. ואין נראה כוונתם שם רק משום דכמין ל' הוי כמפולש ביושר טפי מעקום כמין ר'. (ואפשר לדון מצד אחר כד' הא"ר, דכיון דנת' בגמ' דכדי שמבוי עקום ייחשב מפולש בעי' שם פירצה, ומה"ט תלו לה בפלוג' ר"ה ור"ח בשיעור פירצת מבוי, וכל שם פירצה כאן בפחות מ' אמות הוא רק מחמת בקיעת הרבים, א"כ אולי זה שייך בדווקא בסמוך לרה"ר, אבל בסמוך לכרמלית ל"ח בקעי רבים. ועכ"פ גם לפ"ו יוצא שאין לימוד זכות על מבואות שלנו כשיש בהם יותר מ' אמות).

ובמג"א בסי' שסג סקכ"ז כ' ביאור אחר בהקולא, "דכיון דסתם רמ"א וכ' כל מבואות שלנו יש להם דין חצירות משמע ואפי' אין מוקף חומה כיון שאין בתו"ח פתוחות לתוכו יש בהם דין חצר ובחצר אין חילוק בין עקום לשווה אין צריך אלא תיקון א' בראשו ומ"מ לענין זה שם מבוי עליהם דאם אין לו חומה בעי' צ"ה כיון דקרובים לרה"ר כמ"ש הסמ"ק אבל דאין עקומות קרוב לרה"ר אין צריך תיקון עסק"ז בהג"ה ועסי' שס"ד דמצד השני סגי בלחי ועסל"א". ועפ"ז כ' הביאורה"ל בסי' שסד לצרף היתר נוסף ז"ל "דבשעת הדחק שאין יכול לעשות תיקון בעקמימות יכול לסמוך על שיטת הר"י וזהו אפילו במבוי שבזמן הש"ס ובפרט לענין מבוי שלנו שיש לו דין חצר מפני שאין בתו"ח פתוחות לתוכו כמבואר לעיל בסימן שס"ג סכ"ו בהג"ה בודאי יש לסמוך להקל כדעת האחרונים המקילין [היינו המ"א וש"א הרבה העומדים בשיטתו וכמבואר לעיל בשעה"צ שם ודלא כט"ז בסימן זה] דא"צ לעשות תיקון בעקמימותו [אלא בשני צדין צוה"פ וכנ"ל בהג"ה שם וזה מהני אפילו היה רחב המבוי יותר מעשר אמות] משום דאפילו במבוי גמור שהוא עקום דעת כמה ראשונים דא"צ תיקון בעקמימות וגם מעיקר הדין אפילו לדעת רש"י נראה שהתיקון ההוא אינו אלא מדרבנן". ועי' חזו"א סי' סה סקי"ז וסקנ"ב.

והנה במהרי"ט ח"א סי' צד כ' "ומיהו דוקא במבוי בפני עצמו אמרו כן אבל בעיר אחת שבאי' להכשיר את כולה או להכשיר בה מקצת לא דנו בה דין מבוי מפולש ולא מבוי עקום שהרי כל המבואות שבעיר אינן צריכין תיקון כמו שכתב רש"י ז"ל ופשיטא דאית בה כמה מבואות מפולשות או עקומים שדינם כמפולשים כל שכן לשיטת רש"י ורבוותא דס"ל דמבוי עקום צריך תיקון דעקמימות אם כן למה לא נצריך תיקון למבואות העיר שהם בעקמימות אם כן מלאת כל העיר לחיין וקורות. אלא כך נראה עיקרו של דבר שהכשירה של עיר אינה כדין מבוי אלא כלה בחצר אחת היא". ועפ"ז כ' האחרו' להקל בעירובין שלנו שאי"צ תיקון בעקמומית.

אמנם בשו"ת ב"ח החד' סי' ג העיר בזה "אבל לפי האמת נראה דמתשובה א' שהעתיק הב"י בסו"ס שצב בשם חזה התנופה מבואות היהודים כו' עד שאין כל העיר כחצר א' אע"פ שמוקפות חומה הרי משמע דגם בעיר המוקף חומה יש לו דין מבוי עקום". (ולפנינו נד' בס' חזה התנופה סי' נז). וסו"ד שם כ' "ואדוני אם יכנסו דברי באזניך אזור כגבור חלצין וקום כי עליך הדבר כי עיני כל ישראל אליך כי מופת הדור אתה ולמה נניח לחלל שבתות בפרהסיא הלא ידע כבוד אדוני מ"ש הרא"ש בתשובה על א' שלא רצה לתקן המבואות בצ"ה וכתב שאלו הי' בימי סנהדרין הי' נידון כוקן ממרא וגם צוה למסור ממונו למלכות כדאית' התם ובא ברוך ה' ותלמודך וראיתך ונימוקך עמך ואני אהיה כסניף למכ"ת ולפי דעתי יש לי עוד ראיות ואולי מיני ומינך יתקלס עילאה לבטל המנהג וכבר בטלתי בעירי ותקנתי כל העקמומית". ועיי"ש ובקו"א סי' ג אם אפשר לצרף החולקים על רש"י דס"ל דל"ב תיקון בעקמומית, (וכן בדין מפולש לכרמלית), וכן עי' בזה עוד בנשמ"א וביאורה"ל הנ"ל, והאריכו בזה עוד הרבה בס' השו"ת. (ולש' הרשב"א בתש"ח"ג סי' רסט על ש"י כאן דל"ב תיקון בעקמומית, "והרי אני כותב לפניך כל השמועות הללו כמו שהראוני מן השמים", ויש בתש' הרשב"א הרבה מקומות שכותב כך, אבל בחי' לא נמצא כן). ובהע' למעשה

פירצה, ועכ"ל דיש איזה טעם נוסף להצריך לחי אפי' אם ל"ה פירצה, (ואולי כד' המרדכי "הכא נמי לא בעי מידי בעקמימותו ותקון לחי בעקמימותו אין אלא בשביל שני ראשיה כדי שיראוהו מכאן ומכאן מעמידין אותו בעקמימותו"), וא"כ השתא נמי מהיכ"ת לסייע את ר"ה משמואל והא שפיר י"ל דלדידיה ל"ה פירצה ומ"מ בעי' לחי מאיזה טעם וכלהמסק'. וא"כ נראה דאין כוונת הרשב"א לומר דמהא דמהני לשמואל לחי מוכרח להיות דפליג אדר"ה, אלא כוונתו רק דכבר אין להוכיח מד' שמואל אחר דלדידיה מצינו דבר אמצעי בזה דמחד הוי פירצה ומאיך מהני לחי, ולא אזיל כר"ה כ"כ לומר דהוי פירצה גמורה דבטל כל מעלת עומ"ר בזה. ולהמסק' ודאי י"ל דאף שמואל מודה דבקעי רבים מבטל מעלת עומ"ר ולפיכך בעי' לחי, ומ"מ מהני לחי כיון דל"ה פירצה, ולא נחלק עם רב אלא באם מבוי עקום הוי ג"כ כמפולש להצריך בו צוה"פ, דמה"ט לרב ל"מ לחי, (לא מפני דהוי פירצה, אלא) מפני דהוי כמפולש, ובהא פליג שמואל וממילא דלדידיה מהני לחי. (ואמנם הא מיהא דאפי' אי נימא דבלא שם פירצה לא ייחשב מפולש, אין הכוונה דבעי' פירצה בפועל, דהא מבוי' בגמ' דלמאן דבעי דלת במפולש ה"ג בעי דלת בעקום אי הוי כמפולש, והרי להפקיע שם פירצה סגי בצוה"פ, וע"כ דל"ב שם פירצה ממש אלא רק שיעור פירצה. ולהאבהעו"ז א"ש בלא"ה כיון דאין כאן דין פירצה אלא דין מפולש, ולכך בעי דלתות להאי מ"ד, אבל להאחרו' דס"ל דשם פירצה הוא הגורם שם מפולש בעקום עכ"ל דל"ב שם פירצה בפועל אלא רק שיעור פירצה).

תיקון עקמימות המבואות שלנו

שו"ע סי' שסד ס"ג "מבוי עקום כמין דלי"ת, דינו כאלו היה מפולש בעקמימות וצריך צורת פתח בעקמימותו ובשני ראשיו, לכל א' לחי, או קורה, או צורת פתח בכל א' משני ראשיו ולחי, או קורה, בעקמימות, ואם עשוי כמין חי"ת, צריך צורת פתח בשני עקמימותיו ולחי, או קורה, בשני ראשיו". וכבר האריכו ראשונים ואחרונים במבואות שלנו הניתקנים ע"י צוה"פ שסביבם, ואין בהם תיקון בעקמומיתם כלל, דלכאור' לפסק השו"ע אין כאן עירוב מתוקן כלל.

והצירופים הידועים בזה, דהנה המהר"י ויל' כ' (סי' יח) "בהג"ה במיימוני" פירש מהר"ם דמבואר' שלנו אינם צריכין אלא ב' לחיים דלא הו' אלא סילוק דיוורים ואינם צריכין צ"ה מהאי טעמא נרא' דמבואות שלנו לא הו' תורתם כמפולש להצריכם צ"ה בעקמומיתו כדין מבוי עקום דהתם איירי בפתוח לרה"ה". ובמשאת בנימין סי' צב פי' דבריו דרק מפולש לרה"ר צריך תיקון בעקמימותו, משא"כ מפולש לכרמלית, ולכן כ' דזה תלוי בהפלוג' דס' ריבוא, ואם איכא השתא רה"ר דאו'. ובט"ז כ' ע"ד המש"ב דאמנם קי"ל דרה"ר בעי ס"ר, אבל "תימה לי הא קי"ל במבוי עקום דינו כמפולש ומפולש אין בו חילוק בין לרה"ה בין לכרמלית כמ"ש רס"י זה וא"כ גם לדין במבוי עקום צריך תיקון כמו במפולש ובכל מקום שמתקנין עירוב במבואות צריך ג"כ תיקון בעקמומית כנ"ל בעיקר הדין".

ובא"ר כ' דאמנם מפולש הוא גם כשפתוח לכרמלית, אבל במבוי עקום (דלשמואל הוי כסתום) ל"ה כמפולש כ"כ, וחמיר רק בפתוח לרה"ר. (ויל"ע אם כוונתו דרק באופן דלשמואל הוי כסתום כן ה"ה, או דהביא רק ראייה לקולתו של עקום. ונפק"מ באופן של מבוי עקום אבל ביותר מ' אמות, דבהא לא קאמר שמואל תורתו כסתום כמבוי' בגמ'. ואמנם נראה דאין כוונתו לצרף את ש' שמואל, ואף דלש' הגמ' הוא ד'חשו להא דרב', כבר כ' הריטב"א ח, ב "דהא בההוא מבוי דנהרדעא דהוה מקומו של שמואל חשו לדרב וכ"ש דבעלמא אית לן למעבד כרב", אבל לעולם הילכ' כרב בתורת ודאי. ואולי כוונתו ע"פ הנראה בד' הרשב"א כאן דמבוי עקום אינו כמפולש ממש אלא רק נראה כמפולש, וממילא דכרמלית יש להקל טפי דוג' גזירה לגזירה. ומ"מ צ"ע אם כשאמרו בגמ' דבפירצה י' לא קאמר שמואל, אם הכוונה דבזה ודאי מודה לרב דהוי מפולש, או דהכוונה דבזה עכ"פ הוי פירצה ובעי תיקון. ודוג' לזה מד' הדרכי משה סו"ס שסג דמבוי כמין ח חשיב מפולש ביותר מ' אמות).

וכבר העירו על ד' הא"ר בנשמ"א ושעה"צ וחזו"א דבראשונים מבוי דאף דין מבוי עקום נאמר גם בכרמלית כמפולש גמור, דהרי

וא"כ חומרתו קולתו דבזה לכו"ע ל"ב לחי בעקמימות. וא"ש א"כ הצירוף הנ"ל דעקום אינו כ"כ כמפולש ובעי' דוקא מפולש לרה"ר ולא לכרמלית, ומשה"ק דמ"מ זה לא יועיל בפירצת י' דהוי מפולש ממש לכו"ע, תריץ, ביותר מי' ודאי ל"ב תיקון בעקמומית כיון דהוי חד מבוי. ואמנם בד' הרא"ש והמרדכי מבוי' להדיא ל"כ, דהרי דנו בפירצה יותר מי' איך יניח הלחי בעקמומית, (דהרא"ש בתש' פסל, והמרדכי הכשיר דמ"מ יש כאן היכר), אלא דמדבריהם אין ראייה דהם ע"כ פי' ענין הלחי בעקמומית מטעם היכר, ואנן אמרי' דלהראשונים דס"ל בטעם תיקון העקמימות משום דהוי ב' מבואות, לדידהו י"ל דברחב מי' כבר הוי מבוי אחד. אכן בריטב"א מבוי' דלא כהנ"ל, דהוא הרי ס"ל דטעם תיקון העקמומית הוא מחמת דהוי כב' מבואות, ואעפ"כ דן שגם ברחב מי' בעי' תיקון בעקמומית, ז"ל "במאי עסקינן אילימא ביתר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום וכו' והא ודאי הדין עם רב שדן אותו כמפולש, וא"ת ולדידה נמי כיון שהוא רחב ביותר מעשר היכי סגי ליה בצורת פתח לפירוש רש"י ז"ל שעושה רב צורת פתח בעקמימות דהא אמר רב כי צריך למעט כשהוא יותר מעשר, וי"ל דמודה רב כשהפתח הוא בעקמימות שאינו צריך למעט, ולפירוש ר"י ז"ל אתי שפיר לדידיה אין רב עושה צוה"פ אלא בראשו של מבוי ושם אין יותר מעשר, ולפירוש הזקן ז"ל מפרש כן כיון שהפולש ההוא ביותר מעשר היאך נכשר בלחי או קורה, דהא כל פרצה שהיא ביותר מעשר אין לחי ולא קורה מתירין אותה", (וס"ל לדינא כהרא"ש ולא כהמרדכי), ואיירי לה"ס דהיה רחב מי' ואעפ"כ דן כיצד יעשה התיקון בעקמומית.

בדין מבוי כמין ח. הנה הב"י בס"י שסג כ' "ומ"ש ואם יש מן הפס עד הכותל האמצעי יותר מעשר אמות וכו'. גם זה מדברי הרא"ש שם ולא ידעתי למה כתב כן דהא אפילו אין ביניהם יותר מעשר יש לו דין מבוי עקום שדינו כמפולש לרב דקיימא לן כוותיה כדמשמע בשמעתא דמבוי עקום ומצאתי שהתוספות כ' וז"ל אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר צריך למבוי זה צורת פתח דהוי כמבוי עקום ואע"ג דאליבא דשמואל קיימינן כדפרישית לעיל גבי מבוי עקום אי ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום עכ"ל הרי בהדיא שלא אמרו כן אלא לדעת שמואל שהוא בעל מימרא זו וסובר דכל שאינו יותר מעשר תורתו כסתום אבל לדידן דקיימא לן כרב דאמר תורתו כמפולש אפילו אין בין הפס לכותל עשר דינו כמבוי עקום ותמינהי על הרא"ש איך סתם דבריו ועל רבינו ורבינו ירוחם שלא הרגישו בדבר זה. וכתבו עוד התוספות שריצב"א חולק ואומר דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש כיון דשני הפתחים לרה"ר אחד ועומד בפתח זה לא יסבב לבוא סביב הפס לפתח אחר, וכ' בדרכ"מ "ולי נראה דבריהם דודאי אין לו דין מבוי עקום לגמרי וכדברי הריצב"א ולזה הצריכו כאן בעקמומית יותר מעשר אמות אע"פ שאין צריך כך בשאר מבוי עקום כן נראה ל"י. וכ"כ שם הרמ"א בשו"ע "ויש אומרים דאין לו דין מבוי עקום אא"כ יש מן הפס עד כותל האמצעי יותר מעשר אמות", ועי"ש ט"ז ומשנ"ב, ובביהגר"א כ' "דבפחות מכאן סמוך על תי' הריצב"א שם בתוס' הנ"ל".

ונראה שיש כאן צירוף בין דעת הריצב"א דכמין ח ל"ח מפולש ובין הא דעקום בפירצה פחות מי' אמות ל"ה כ"כ מפולש וכדחזי' משמואל. ואפ"ל עוד טעם בזה, כיון דהא דקי"ל כרב דתורתו כמפולש הוא מחמת דהוי פירצה כבר פחות מי' אמות ע"י דבקעי ביה רבים, וא"כ י"ל דמה"ט מבוי כמין ח' ל"ח מפולש כיון דלא בקעי ביה רבים דמה להם לעקם דרכם, וכד' הראשונים, אבל פירצת יותר מי' מ"מ הוי פירצה ואף מבוי כמין ח נעשה כמפולש. (וכ"כ באבהע"ז ותפל"מ). ולפ"ז יוצא דל"ה דס"ל פירצת מבוי בד"ט, ודאי מבוי כמין ח חשיב מפולש. ומ"מ יל"ע בזה דהרי נראה דלא בכל מבוי כמין ח נאמר האי דינא דבשיעור י' חשוב מפולש, אלא רק במבוי שפיתחו כ' אמה וחילקו בפס ד"א, וצ"ע הסברא לחלק בזה. (ואמנם במג"א ובית מאיר מבוי' דבאמת להנך ש"י כל מבוי כמין ח תלוי בזה אם הוא רחב מי' דאז הוי מפולש ובפחות מכן הוי כסתום). ויתכן דהחיסרון ביותר מי' אמות ככה"ג אכתי אי"ז מדין מפולש אלא רק מדין פירצה, וזה כעין מה שיל"ד בד' הגמ' ד'בהא

רב כ' דזהו א' הטעמים שהחמיר הגר"א לא לסמוך על עירובין כיון שאינם מתקנים בעקמימות.

ובעיקר סברת המהרי"ט הנה במנח"ש תנינא סי' לט כ' להק' ד"לדעת רש"י מה סברא הוא לחלק בין מבוי אחד או שניים למתקן את כל העיר או מקצתה, כיון שגם במבוי עקום כמין ח"ת מצריך רש"י היכר בעקמימות אף אם עירבו כולם יחד כמבואר בשו"ע. מיהו בשלמא במתקן כל העיר היה אפשר שפיר לומר דבכה"ג לא הצריכו חכמים לעשות היכר בעקמימות שבפנים העיר משום דכיון שתיקון אחד הוא לכל העיר קלא אית לה למילתא וידעי כו"ע שסתום הוא ברוחות הפתוחות, משא"כ במתקן רק מקצת מן העיר מה סברא הוא לחלק בכך". ונראה טעם בדבר דהנה הראשונים כ' הטעם להצריך תיקון בעקמומית דהוא מחמת חיסרון היכר בתיקון המבוי העקום, ואמנם ודאי דאם יהיה איזה מניעה אחרת במבוי מפולש שאינו עקום לראות מצד אחד את הצו"פ שבצד השני, דודאי אין בזה חיסרון כלל, דהא צו"פ ל"ב היכר, ואף אי בעי' היכר הרי סגי בהיכר במקומו ול"צ באורך כל המבוי, אלא דבעקום כיון דהמחיצות עצמם גורמות לחלק בין המבוי האחד למבוי השני שבו יש את התיקון הנצרך גם לו, בזה הוא דבעי' תיקון נוסף בעקמומית מחמת ההיכר. אבל באופן שתהיה העיר כולה מוקפת בצו"פ וכד', דאז הרי נעשית העיר כרה"י לא מחמת מחיצות המבוי העקום אלא דל מהכא הרי יש כאן היקף מחיצות וצו"פ מבחוץ, ובזה לא איכפ"ל בחיסרון ההיכר של תיקון המבוי מחמת עקמימותו, כיון דבלאו האי מחיצות נמי ל"ה המבוי אלא רה"י ע"י הצו"פ שבחוץ, ולכן אפי' שיש חיסרון היכר זה ככל מבוי שיש בו חיסרון היכר לתיקון מטעמים צדדיים.

ואמנם בעיקר ד' רש"י להצריך תיקון בעקמומית כ' התוס' ועו"ר "ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצ"ה ולחי אחד דבעינן שיראה צ"ה כל בני המבוי", אבל יש בראשונים ביאור אחר בהאי ענינא, דהריטב"א כ' "וכשתאמר לרב למה עושיין צורת פתח בעקמימותו ואין עושיין אותו באחד מראשו, י"ל מפני שיהא צורת פתח שעושיין שם משמש לשתי המבואות ויראו אותו כי הפתח הוא משמש לכאן ולכאן, ואם אתה עושה צורת פתח באחד מן הראשים בלבד לא הכשרת השני בצורת פתח באחד מראשו כי אין זה הראש שבו צורת פתח חשוב ראשו של זה כלל", ובתורי"ד כ' "אי קשיא לא יהא אלא מבוי פשוט כולו ושני ראשו מפולשין שרי לו בצו"פ מכאן ולחי או קורה מכאן ולמה צריך זה צו"פ בעקמימותו י"ל דמבוי פשוט מועיל צורת פתח שבראש זה לכל המבוי מפני שהוא מבוי אחד אבל זה נראה כשני מבואות והילכך צריך צוה"פ להיות בעקמימותו כדי שיתיר שני הצדדין", ובמאירי כ' "גדולי הדור תמהים בה האיך יהא עקום זה לרב חמור יותר ממפולש דעלמא להצריכו צורת פתח ושני לחיים ולשמואל כסתום להכשירו בלחי ואיני רואה בה תמה שהרי לשמואל מ"מ אתה מודה שלשני לחיים הוא צריך הא למדת שכל אחד מהמבואות נדון כמבוי אחד בפני עצמו להצריכו לחי אחד ועקמימותו סותמו מצד השני ואף לרב הואיל והוא קורהו מפולש הרי הוא כשני מבואות מפולשים ונכשר כל אחד בלחי שבראשו וצורת פתח שבעקמימותו שעולה לכאן ולכאן".

והנה לפ"ד הנך ראשונים י"ל דכשמתקן את המבוי עצמו באמת צריך כל מבוי תיקון וממילא דבעי' תיקון אף בעקמומית, אבל בעירובין שלנו שכל התיקון נעשה הרחק מן המבוי בסביבות כל העיר, לכאור' ל"ש להצריך תיקון בעקמומית. (והא דכ' דחשיב כב' מבואות מחמת העיקום יש בזה גם נפק"מ במש"כ המאירי ח, ב "ומבואות אלו כולם יש בתו"ח פתוחות לתוכן וי"מ בכל מבוי עקום דיו שבין כלם יהו בתו"ח פתוחות לתוכו", ובדף יב, ב כ' המאירי "מקצת מפרשי" כתבו שמבוי העשוי כנדל דינו שיהו בתו"ח פתוחות לגדול וכן במבוי עקום שיהו פתוחים במקצתו". ועי' באחרו' שדנו בזה אי במבוי עקום בעי' תנאי מבוי בכל צד).

ואפי' אם שייך להוסיף תיקון בעקמומית, (גם כשהתיקון כולו הוא בכלל מחוץ למבוי), אכתי לכאור' נראה דבמבוי שעקמימותו רחבה מי' אמות, הרי בזה כ' רש"י "כיון דיותר מעשר הוי כחד מבוי",

אמה. ושם בשי' להר"ן כ' "סרטיא ופלטיא. פירש"י סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר, פלטיא רחבה של עיר שמתקבצין שם לסחורה, וכתב הרא"ה ז"ל ומסתברא דפלטיא נמי בעינן מפולשת אלא דבמבואות איצטריך משום דאיכא סתומין". ואפשר עוד דרש"י לא נצרך לפרש שיעור רוחב ט"ז אמה אלא דוקא במבואות דבזה פליגי הראשונים, ויש דס"ל דכל מבואות המופלשים מב' צדדים לרה"ר, הוי רה"ר גם בפחותים מרוחב ט"ז אמה, (וגם בלא דין רה"ר המתקצרת' וכמבוי' במאירי בשבת ו,א), ובזה נצרך רש"י לפרש השיעור, משא"כ בסרטיא ופלטיא כ"ה לכו"ע.

תוד"ה ולר"ק מכאן - אע"ג דלחי לא מהני ביותר מעשרה יעשה לחי רחב עד שיתמעט האויר מעשרה. ובהג' היעב"ץ הק' דהרי לחי הבלט מדפנו של מבוי יותר מד"א נידון משום מבוי ואינו נידון משום לחי, ותי' דבהוקבע לשם לחי מהני כשי' רש"י ודעמיה לעיל ה, ב. וכמו"כ י"ל דלכו"ע הרי מהני אם מטפי או מבצר. ובמהרש"א הק' על תוס' "מיהו ק"ק הך ברייתא לרב דס"ל צוה"פ לא מהני ביתר מעשרה", ועי' נימוקי הגרי"ב שתי' דעושה קני הצוה"פ עבים באופן שימעט מרוחב י', ובשפ"א תי' דעושה הצוה"פ באמצע. (ותליא בדין צוה"פ הרחוקה מכותלי המבוי. וכן אכתי יש כאן פירצה ופילוש, ורק אם צוה"פ מועילה על צדדיה כעומר, וכן דעומר מהני לתקן מפולש או י"ל כן). ומ"מ אכתי ק' דבברייתא אמרי' ג"כ 'קורה', ואיך שייך לעשות קורה ברחב מי' דהא ל"מ. ועי' גאו"י. ואולי מה"ט אי' בברייתא (להגי' דלפנינו) לר"ק, ולא כתיב לחי או קורה, כיון דקורה לבד ל"מ ברחב מי' דבעי' נמי לחי למעט הרוחב, ולפ"ז ל"ק דהוי לחי הבלוט, דסו"ס ע"י הלחי מתמעט הרוחב ואז הקורה מתירה. (ובאבהעו"ז ג"כ כ' ליישב דאיכא גם לחי וגם קורה ולכן אין כאן חיסרון של קורה ברחב מי', אבל ביאר באופ"א מ"ט ל"ס בלחי הרחב ע"ש).

והנה התוס' בע"ב הק' דאם איירי ברה"ר גמורה רוחב ט"ז אמות קשה דלקמן בפירקין אמרינן דלכל היותר לא התיר ר' יהודה אלא עד י"ג אמה ושלש, ע"ש, והריטב"א כ' ע"ז ודוחק הוא לומר בוז דמיירי שנתקצר המבוי באותו מקום דהא סתמא נקט ר' יהודה מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר בכל מקום שהם ואפילו ברחבו של מבוי". ויתכן דהתוס' לא רצו לתרץ כן, אף דהכא כ' דרוחב המבוי מתמעט ע"י הלחי, דרק כאן דאמרי' 'לר"ק' ניה"ל לומר דהלחי ממעט הרוחב, אבל התם דאמרי' "עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן", דוחק לומר דאיירי שממעט הרוחב ע"י לחי נוסף דהא משמע דסגי בקורה לבד. (ועי' גאו"י ואבהעו"ז הנ"ל). ובעיקר מה שהתוס' כאן הק' רק על לחי וע"ז תי' דהלחי ממעט הרוחב, ולא הק' מהקורה, אפ"ל דעל הקורה י"ל דאיירי ברחבה ד"ט ובזה אמרי' פ"ת יורד וסותם ול"ב תנאי קורה, ומהני גם במבוי הרחב מי' אמות.

ובעיקר תי' התוס' אשכחן להשלמה דפליג, ז"ל "פי' רבינו שלמה ז"ל רה"ר משמע שש עשרה אמה ועיר שמצויין בה ששים רבוא ואין בה חומה או שיהא רה"ר מכוון משער לשער שיהא דומה לדגלי מדבר. ולא נראו דבריו, דאם כן היכי סגי בלו"ק אם הוא רחב שש עשרה אמה, והא תנן והרחב מעשר אמות ימעט. וכי תימא כגון שעשה פסין בפתח המבוי עד שמיעטו מעשר, אם כן שאין בפתחו יותר מעשר הרי אינו דומה לדגלי מדבר, ומאי אהני לן כשרחב שש עשרה אמה מן הפתח ולפנים. אלא ודאי כל מבוי שבני העיר בוקעין בו והוא דרך לאנשי העיר ואע"פ שאינו רחב עשר אמות הרי הוא רה"ר שצריך דלתות נעולות בלילה. ואם אינן נעולות בלילה רה"ר היא ולא מיערבא". והובא גם בהמאורות. וכן לקמן נט, א כ' המאורות "גם מה שפירש רש"י בפרק קמא דעירובין, כיצד מערבין רה"ר, כגון שהוא שש עשרה אמה, לא ירדנו לסוף דעתו, דאם כן היכי סגי בלחי וקורה. אלא פירוש רה"ר דהכא ודפירקא קמא שהיא דרך סלולה לבני רה"ר אע"פ שאין בו שש עשרה אמה".

ו, ב

כ' רש"י בד"ה לחי מכאן "אצל פאת הבית האחד. ולחי מכאן, אצל פאת השני לאותו בית עצמו, והוא סתימה לשני ראשי רה"ר, ומותר לטלטל מבית לבית", וכ"ה ברש"י בשבת ו, ב "לחי מכאן

קאמר שמואל תורתו כסתום' אם הכוונה דבזה ע"כ מודה לרב, או דהכוונה היא מחמת דעכ"פ יש כאן ענין פירצה. גם י"ל דמ"מ אי בעי' תיקון בעקמומית א"כ כשעושה פס ד"א לחלק המבואות הרי לא ניכר צוה"פ שבראש הא' לחלק הב' של המבוי, ובעי' תיקון לחי בעקמומית, ול"ש לחי בפירצה יותר מי', ועצ"ע בכ"ז.

בדין מבוי כמין ח. כ' המשנ"ב סי' שסד סקי"ג "ואם עשוי כמין חי"ת, צריך צורת פתח בשני עקמימותיו ולחי, או קורה, בשני ראשיו - דחשבינן לכל עקמימות כאלו הוא מפולש אחרי שבם עוברין מצד זה לצד זה לר"ה. וה"ה שיכול לעשות שני צורות הפתח בשני ראשיו ושני לחיים בשני עקמימות". אמנם החזו"א בסי' סה סק"ז וסקמ"א פליג בזה וס"ל דבעי צוה"פ בעקמומית. וצ"ע דעת המשנ"ב דהרי אין היכר במבוי הפנימי. ונראה דהנה בהא דמבוי עקום צריך תיקון אף בעקמומיתו מטעמא דהיכר, הרי לא מצינו כן אלא במבוי עקום שדינו כמפולש, אבל מבוי עקום הסתום לגמרי בראשו א' לא מצינו דבעי תיקון בעקמימות, והטעם לזה דעכ"פ יש היכר כשנכנס ויוצא דרך הפתח היחיד במבוי, ושם רואה את תיקון המבוי, ורק בגלל הפילוש צריך תיקון במסויים בעקמימות. (ואף שלשמואל מבוי עקום הוי כסתום ומ"מ יש צד להצריך תיקון בעקמומית, מ"מ בטעם הנ"ל אי"ז שייך דכיון דבפועל יש פתח בצד השני אז חסר בתיקון המבוי בהיכר). וממילא דה"ה במבוי כעין ח דאי"צ לתקן את עקמומיתו בהיכר של צוה"פ, דסו"ס מאיזה פתח שיצא יראה את צוה"פ.

אמנם צ"ע מד' תש' הרא"ש כלל כא ס"ט שכ' "מה שכתבת במבואות הפתוחין אלו לאלו, אם צריכין לכלן צורת פתח. משום דאף ללשון שפרש"י ז"ל בשם רבו הזקן, שצריך צורת פתח, תורתו כמפולש, וצריך צורת פתח בעקמימותו, דהיינו דוקא כשהעקמימות נוטה לרה"ר. אבל באלו המבואות הקטנים הפתוחים זה לזה, ואין העקום של אחד מהם נוטה לרה"ר של העיר ממש, אין צריך שום תיקון בעקמימותו, אלא דוקא באותן החיצונות ממש, שעקמימותן נוטה לרה"ר. הוי יודע, כיון שפתיחת המבוי החיצון לרה"ר, הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמימותו חשוב כפתוח לרה"ר, וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כלן אין חילוק", ובפשטות מבוי' דמבוי עקום גם אם יש בו רק פתח אחד צריך תיקון בעקמומית, וזה דלא כש"נ. אלא דהמשנ"ב עצמו בסי' שסד סקי"ד פי' אחרת בד' הרא"ש, ז"ל "ר"ל אף דין מבוי עקום הוא בשני מבואות שראשיהן פתוחות לרה"ר דוקא וכאן יש הרבה מבואות קטנים שנכנסות אלו באלו ואלו באלו ואין בהם פילוש לרה"ר אפ"ה כיון שקצה מבוי האחרון פתוח לרה"ר וכן תחלת מבוי הראשון חשובות כולם כמפולשין וצריך תיקון בכל עקמומית של כל אחד מהן".

ואולי י"ל עוד טעם לד' המשנ"ב דל"ב תיקון בעקמומית אף דבמבוי הפנימי ליכא היכר. דלעולם הרי מבוי שנפרץ מראשו אין בו דין מפולש, ובעי' שם ג' מבואות' להחשיב מבוי כמין ח כמפולש, (והשיעור בלטיה כ' החזו"א בסי' סה סק"ח דהוי כשיעור מבוי בד"א). ונראה א"כ דב' פתחים לראש א' ודאי ל"ה מפולש, אלא דבמבוי כמין ח' י"ל דהמבואות שברגלי הח' הם מפולשים לרה"ר בב' פתחים כביכול בב' צדדים, כיון דכ"א מפולש ממש לרה"ר וגם דרך חבירו שכנגדו, וממילא דרק המבואות שברגלי הח' צריכים תיקון אבל המבוי הפנימי ה"ה פתוח בב' פתחים לרה"ר באותו רוח, ול"ח מפולש.

רש"י ד"ה רה"ר - משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים ריבוא ואין בה חומה, (או) שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר. והנה רש"י בשבת ו, א כ' "סרטיא - מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. פלטיא - רחבה של עיר, ששם מתקבצין לסחורה. ומבואות - של עיר, רחבים שש עשרה אמה. המפולשין - משני ראשיהן לפלטיא", וקצת משמע שם דשיעור רוחב ט"ז אמה לא נאמר אלא במבואות, אבל סרטיא ופלטיא בלא"ה נמי הוי רה"ר. אלא דרש"י כאן מפו' ל"כ אלא דכל רה"ר בעי ט"ז אמה. וי"ל דמה דנקט רש"י שיעור רוחב דוקא במבואות, כיון דסרטיא ופלטיא לא משכח"ל שיהיה פחות מט"ז אמה, משא"כ מבואות שיש צרים ויש רחבים, פירש"י דבעי ט"ז

והתוס' ס"ל כן בדעת ר"י, וכל מה שכי' לחלק דלתות מהני רק בפחות מט"ז אמה זה רק בדעת רבנן. וטעם הדבר, דלר"י דהביטול הוא בעצם המחיצות ע"י הבקיעה בהם עצמם, אי"ז תלוי כלל בדיני רה"ר ובשיעור רוחב ט"ז אמה, אלא כל שיש בקיעה דרך עצם המחיצה ה"ה מתבטלת, אבל לפי רבנן דהכלל הוא דאין רה"ר נעשית רה"י, דע"י בקיעת הרבים ברשות מתבטל פעולת המחיצות לעשותה רה"י, בזה יש חילוק בין רוחב ט"ז אמה לפחות מכך לענין דלתות וכנ"ל. אלא דלפ"ז תי' הגמ' דמהני דלתות בפחות מט"ז אמה אינו הולך כלל בש"י ריו"ח, דהרי הוא ס"ל כר"י ולדידיה בקיעת רבים מבטלת המחיצות גם בלא רוחב ט"ז אמה, ורק דלדעת רבנן יש ליישב כן דפחות מט"ז אמה מהני דלתות בלא נעילה לתקן את בקיעת הרבים. (והרי הראשונים כי' דכל עיקר סוג' הוא ליישב את דעת ריו"ח, אבל לרבנן עצמם ל"ק מידי, אלא דהתוס' פליגי בזה על פ"י הראשונים, וביאר דהקו' היא גם לרבנן דמריו"ח נשמע לרבנן, וא"כ בדעת תוס' י"ל כנ"ל דאדרבה תי' הגמ' אינו שייך לדעת ריו"ח).

ואפשר להוסיף עוד דהנה התוס' כב, א כ' "דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא - הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדרבי יהודה אלא מדרבנן אבל מדאורייתא מודו ליה", ולפ"ז הרי הדבר פשוט, דבאמת כיון דלא היה בהאי מבואות ט"ז אמה א"כ ל"ה רה"ר מדאו', ובוזה י"ל דארומ"מ ג"כ הוא רק מדרבנן, וזה עצמו יכול להיות התי' בדעת רבנן, דפסי ביראות מהני, ול"א ארומ"מ, כיון דלעולם בדעת רבנן לא מצינו ארומ"מ אלא מדרבנן, וממילא דפסי ביראות הקילו. (ועיקר הנידון אי ארומ"מ תלוי בתנאי ודיני רה"ר נת' במקו"א).

י"ג אמה ושליש בין ב' מחיצות

תוד"ה וכי תימא. וצ"ל לפי זה אע"ג דלר' יהודה ל"ק מהני מדרבנן ל"ג ולרוחב י"ו לא מהני מודה הוא דמדאורייתא אין חילוק בין י"ג ל"ו וקסבר ב' מחיצות דאורייתא ולכך פריך מירושלים אע"ג דרחבה י"ו אמה כיון דחייבין עליה משום רה"ר מדאורייתא הוא הדין ברחבה י"ג דמדאורייתא אין חילוק. ובתורא"ש זה נמצא בתוספת קצת, ז"ל "ולפ"י זה צריך לומר דאע"ג דלא שרי ר' יהודה לטלטולי בל"ק יותר מי"ג אמות ושליש מודה הוא דאפי' ברוחב י"ו אמה הווי שתי מחיצות דאורייתא דאי אמרת דלא מהנו בהו מחיצות א"כ מאי פריך וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא והאמר ר' יוחנן וכו' דילמא הני מילי ברחב י"ו אמה אבל הכא דלא הוי יותר מי"ג אמות ושליש כי היכי דמהנו הכא ב' מחיצות לר' יהודה אע"ג דלא מהנו התם הכא נמי לרבנן מהנו דלתות אע"ג דלא מהנו התם".

והנה לא נתברר בדבריהם אם באו לשלול דיותר מיגאו"ש אינו חיסרון בלחי מדאו', או שדנו כאן בב' מחיצות לר"י כשיש ביניהם יותר מט"ז אמה, דהרי כ' "ולרוחב י"ו לא מהני", וכן בתורא"ש "מודה הוא דאפי' ברוחב י"ו אמה הווי שתי מחיצות דאורייתא", אמנם לכאור' כל שיעור דבריהם הוא מהא דפסל ר"י לחי ביותר מיגאו"ש, ואין כאן תחילת נידון על יותר מט"ז אמה. והנה אם ננקוט דהתוס' כאן דנו האם ב' מחיצות לר"י מהני גם ברחוקים זה מזה ט"ז אמה שיעור רה"ר, שיעור דבריהם כך הוא, דהרי לפי התי' הא' כל הך ברייתא דאמר ר"י דמהני ב' מחיצות ברה"ר באמת לא איירי ברחב ט"ז אמה, וברחב ט"ז אמה יש מקום לומר ארומ"מ ולהצריך נעילת דלתות וכו', ובהוא"מ ס"ל דהכל איירי ברחב ט"ז אמה, ולכן מקשי מירושלים, אבל בתי' הב' הרי כי' דאע"ג דאין שם ט"ז אמה מ"מ הוי רה"ר כיון דרה"ר המתקצרת יש לה דין רה"ר בלא ט"ז אמה, ובוזה היה מקום לדון דמה הך בגמ' מירושלים, והרי שם יש ט"ז אמה רוחב, והוי רה"ר גמורה מצ"ע טפי מרה"ר המתקצרת שאין בה רוחב רה"ר כראוי ול"ה רה"ר אלא מחמת השייכות לרה"ר הגמורה, ולזה כי' התוס' דד' ר"י דלחי ל"מ ביותר מיגאו"ש הם נפק"מ רק בדרבנן, כיון דאפי' אם ב' המחיצות רחוקות זה מזה יותר מט"ז אמה אכתי הוי רה"ר לר"י, וכל נידון המרחק בין המחיצות לר"י הוא רק מדרבנן לענין הלחי, אבל ב' מחיצות הוי רה"ר לדידיה אפי' על יותר מט"ז אמה.

ולחי מכאן - בשתי פאות של אחד מן הבתים, להיכר בעלמא, דקסבר רבי יהודה שתי מחיצות הווי רה"ר מדאורייתא, והא איכא שתי מחיצות מעלייתא מחיצות של שני בתים". וצ"ע אי בדוקא בעי' שהלחיים יעמדו באותו צד. או אולי דלא אתא לאפוקי אלא שלא יניח הלחיים זה מול זה מב' צידי רה"ר, ולכן כי' שיתנם על אותו בית כנגד מזרח ומערב.

תוד"ה מי שיש לו שני בתים כו' - פי' שתי חצירות דאין מבוי ניתר בלחי עד שיהו חצירות פתוחות לתוכו ובתוספתא גרסי' בהדיא ב' חצירות. (ובתור"פ הוסיף לתרץ דאולי ר"י פליגי לגמרי על האי תנאה דמבוי, שיהיו חצירות פתוחים לתוכו, וע"ע פור"י). ומבוי בד' התוס' דכל הא דאשכחן דר"י מתיר לערב רה"ר ע"י ב' לחיים או קורות, זה רק באופן שימלאו תנאי מבוי של חצירות פתוחים לתוכו וכו', אבל בלא"ה יש להחמיר בו כחצר ולהצריך פסים וכו' כדן חצר. ואמנם עיקר החילוק בין מבוי לחצר, מבוי בד' הפוס' (והוא מתש' הרשב"א), דחצר חמירא דדרכה להיות עם מחיצות טפי מחמת הצניעות, וכל שיחסר בה מענין המחיצות נעשית היא דומה יותר לרה"ר, משא"כ מבוי דמחמת תשמישו אינו צריך מחיצות כ"כ, וסגי בלחי להבדילו מרה"ר. וא"כ היה מקום להקל ברה"ר יותר מחצר ולהעמידו כדן מבוי, דהרי אינו עשוי לתשמישים צנועים כלל. וע"ע בד' הרשב"א ח"א סי' תרא וח"ה סי' רב וח"ז סי' קסב. ומצינו אופן של מבוי שניתר בל"ק אפי' שאין בתו"ח פתוחים לו, ע"י תוס' בשבת קל, ב שכי' ד"דוקא היכא דלא נשתתפו בעינן בתו"ח פתוחין לתוכו אבל נשתתפו לא בעינן".

ארומ"מ בפחות מט"ז אמה

תוד"ה וכי תימא. דמעיקרא ס"ד ודאי דמיירי ר' יהודה ברוחב ט"ז אמה אבל לפי המסקנא דמשני כיצד מערבין מבואות המפולשות הכי נמי ההיא דיתר על כן איירי במבוי המפולש ואין רוחב ט"ז ובכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא ולא קשה מירושלים דהוי רוחב ט"ז אמה. וצ"ע לפ"ז דבגמ' כב, ב הך' דרבנן אדרבנן דבפסי ביראות ס"ל דל"א ארומ"מ, ולפ"ד התוס' דהאי דמערבין רה"ר לא איירי ברחב ט"ז אמה הרי ע"כ רבנן דפליגי התם אין טעמם משום ארומ"מ, דהא ל"ש ארומ"מ בלא ט"ז אמה, ומה מקשי' מדרבנן אדרבנן. וצ"ל דמ"מ גם בלא רוחב ט"ז אמה שייך ארומ"מ, וכדכ' הריטב"א בסוג' "דכיון דטעמא משום דאתו רבים ומבטלין מחיצתו אין לחלק בין ט"ז אמה או פחות מכיון דבקעי ביה רבים". ובדעת תוס' אפשר להוסיף דאולי בלא ט"ז אמה בכלל ל"ש ארומ"מ, אבל כאן יש להעמיד ברה"ר מתקצרת, ובוזה הוי כרה"ר טפי, ואמנם התוס' כאן ס"ל כתי' הב' דהוי רה"ר גמורה משו"ה, אבל מ"מ בלא רוחב ט"ז אמה בדהוי רה"ר המתקצרת שייך יותר ארומ"מ.

אלא דהתוס' הרי כי' דיש בזה חילוק אם מיערבא בדלתות, דארומ"מ בט"ז אמה בעי נעילת דלתות ואילו בלא ט"ז אמה מהני דלת בלי נעילה, וא"כ ק' הא דמקשי' התם דר"י אדר"י, והא שפיר י"ל דשאני פסי ביראות דאיכא בהם ט"ז אמה בתוכם, משא"כ האי רה"ר דאיירי בה ר"י דאין בה ט"ז אמה, וכמו דחלוקים לענין דלתות, ה"נ ס"ל לר"י לחלק דברוחב ט"ז אמה אמרי' ארומ"מ, ובלא"ה ל"א. ויתכן דמ"מ קו' הגמ' היא, דכיון דרבנן חזי' דאמרי' ארומ"מ אפי' בלא ט"ז אמה ואעפ"כ בפסי ביראות ל"א ארומ"מ, וא"כ איך ס"ל לר"י בהיפך, ואמנם בדעת ר"י עצמו היה אפ"ל דשאני התם דאיכא ט"ז אמה, אבל הקו' היא אחרי דעת רבנן היא בהיפך. ולפ"ז צ"ל דבתי' הגמ' דלר"י מהני ב' מחיצות מעלייתא ולרבנן מהני שם ד' מחיצות, אי"ז תי' רק על ר"י לחוד ועל רבנן לחוד, אלא מתיישב כאן גם ענין זה שלא יהיו סברותיהם הפוכות. ויכו' להלן כב, א מאיזה טעם ב' המחלוקות בין ר"י לרבנן תלויים זב"ז, ואין כאן סברות הפוכות. (ושם יכו' באורך עניני סוג' ארומ"מ). ובקצרה, דלר"י הכלל הוא דהמחיצות מתבטלות כשיש בהם עצמם בקיעה, ולרבנן הכלל הוא דאת רה"ר א"א לערב בלא שם מחיצות כראוי.

ובאמת לפי החילוק הזה בין ר"י לרבנן, היה אפ"ל עוד דהתוס' ג"כ מודו לר' הריטב"א הנ"ל "דכיון דטעמא משום דאתו רבים ומבטלין מחיצתו אין לחלק בין ט"ז אמה או פחות מכיון דבקעי ביה רבים",

אינו אלא מדרבנן. אבל דבר זה יתכן רק להביאור דהחיסרון ביגאו"ש לרבנן הוא בשייכות בין המחיצות, אבל אם זה רק סברא דהוי פירצה אלימא, א"כ אם ימעט הלחי את הרוחב הא אין כאן פירצה.

והנה התוס' להלן כב, א כ' "ואם תאמר שאני ירושלים דהוה רחבה שש עשרה אמות ופסין ליכא אלא י"ג ושליש וי"ל הואיל והיה לירושלים צוה"פ דחשיב כמחיצה כדאמר בפ"ק ואם יש לו צוה"פ א"צ למעט לא היה לרבים דבקעי לבטל המחיצה ואפילו לרב דאתנייה צריך למעט מודה הוא דמן התורה מהני תדע דהא פיהא מתרת בכלאים אפילו יותר מעשר ולפי פירוש אחר דפירשתי גבי יתר על כן ניהא". ויש להבין דאם הק' דרין ארומ"מ תלוי בתנאי רה"ר, ולהכי שאני פסי ביראות דל"ה אלא פחות מיגאו"ש, א"כ מה תי' דמהני לזה צוה"פ והא סו"ס ארומ"מ. (והאחרו' האריכו בביאו"ד התוס'). ולכאור' נראה דד' התוס' שם הם כדבריהם כאן ממש, דלכאור' יש לחלק בין יותר מיגאו"ש לפסי ביראות, ולזה כ' דלפי התי' הא' לעיל ע"כ צ"ל דצוה"פ מהני לזה, ואי"ז דבר פשוט דצוה"פ תסלק האי פירצה דהא סו"ס יש כאן מרחק גדול בין המחיצות, (וכמו דלר"י דב' מחיצות דאו' ואעפ"כ יש כאן נידון דביותר מיגאו"ש ל"מ, ושמא גם צוה"פ לא יועיל בזה), וזה חידשו התוס' בתנאי, וכ' עוד דלפי פירוש אחר ודאי ניהא, והיינו כיון דכל ענין יותר מיגאו"ש אינו אלא מדרבנן.

תוד"ה והאמר. "ואם תאמר כיון דיש לו ב' מחיצות ושלישית בנעלת הוי ג' מחיצות ולקמן אמר דלכל היותר לב"ה שלש מחיצות דאורייתא". ויל"ע בקר', דהרי רבנן דאמרי אין מערבין רה"ר בכך הא אזלי בשי' ר"י דב' מחיצות דאו', ואעפ"כ ס"ל דמשום בקיעת הרבים אין מערבין כך, וא"כ מהיכ"ת דג' מחיצות גמורות מהני בזה טפי, ומאי אולמיה דג' מחיצות לדין יותר מב' מחיצות לר"י, ואם רבנן פליגי מצד דהב' מחיצות ג"כ מתבטלות ע"י בקיעה ברשות אע"ג דהבקיעה היא לא דרכן, א"כ ה"ה דג' מחיצות ג"כ לא יועיל בזה. ואלא דילה"ק דהכא בג' מחיצות כבר אין בקיעת רבים, אבל אי"ז לש' התוס' כלל, דאינו נראה דבאו להק' במציאות אם חשיב דבקעי רבים כשהדלת נעולה בלילה או לאו, אלא נראה דבאו להק' בהל' מנין המחיצות. ואולי יש ליישב דבדעת ריו"ח אזלי הכא, והוא אף דס"ל כרבנן במנין המחיצות דבעי ג' (וכמב' בד' כמה ראשונים להלן כב, א), הרי לענין ארומ"מ ס"ל כר"י דבקיעה דרך מחיצה מפקיעה אותה לגמרי, וא"כ הרי בדלת הנעולה אין בקיעה, ואלא דיש בקיעה ברשות מצד אחר, וכרבנן דפליגי על ר"י אף לטעמו דב' מחיצות דאו', בזה הרי ריו"ח פליג אדרבנן. ועצ"ע.

תוד"ה והאמר. "ויש לומר לפירושו דהיינו דווקא היכא דאיכא ג' מחיצות גמורות הוה דאורייתא". והנה כל קר' כאן היא רק לפירוש דקו' הגמ' היא מב' הדלתות, אבל ר"י ס"ל דהקו' היא מנעילת הדלת, ולפ"ז ל"ק דהוי ג' מחיצות גמורות, כיון דדלת שאינה נעולה ל"ה מחיצה גמורה. ומ"מ התוס' חזרו בתנאי דכ"ז הוא רק לפירושו של רש"י. ומב' דהא דפליגי עליה דרש"י אין טעמם משום דנעילת דלת אחת מהני להפקיע רגל הרבים, דכיון דצד אחד נעול כבר לא בקעי ביה, אלא טעמם לחלוק על רש"י זה מחמת האי קו' דאם איכא דלת אחת נעולה הרי יש כאן ג' מחיצות גמורות. וא"ש בזה הא דשי' ב"ש היא דבעי' ב' דלתות, ולכאור' ק' למה חלקו בזה דדלת אחת מפקיעה רגל הרבים, ולהנ"ל א"ש דב"ש הרי מצרכי לרה"י ד' מחיצות (מדאו' או מדרבנן, עי' להלן יא, ב), וא"כ לדידהו ודאי בעי' ב' דלתות, אבל אין כאן מחלוקת נוספת בענין דלת אחת להפקיע רה"ר.

תוד"ה והאמר. "ולר"י נראה דפריך משום דמשמע ליה דב"ה לא בעי נעילה". ויל"ד דהאי קו' אינה דוקא לב"ה אלא ה"ה לב"ש, ואף דדעת ב"ש היא "עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נעול", מ"מ הרי אי"ז כנעילת דלתות בלילה, דהרי בנעילה בלילה אפ"ל דבעי' נעילה ממש דא"א ליכנס מבחוץ כלל, משא"כ בד' ב"ש דמצד אחד החמירו בנעילה דבעי' מיד כשהוא נכנס ויוצא, אבל מאידך נעילה דב"ש אין הכוונה דא"א ליכנס, דסו"ס כשהוא יוצא ונכנס הוא פותח. (ובישורון כרך יז נדפס מתש' הגאונים כדלהלן

ואמנם אם ר"י היה סובר דב' מחיצות ל"מ על יותר מט"ז אמה, והיינו דע"י מרחק של רה"ר כבר נעשה לרה"ר גמורה ול"ש ע"ז מחיצות, א"כ היה מקום ליישב קו' הגמ' לרבנן מירושלים של ריו"ח, דשאני ירושלים שהיא ט"ז אמה ושם יש ארומ"מ לעשות תוכה כרה"ר ולא יועילו המחיצות, אבל כיון דד' ר"י הם גם ביותר מט"ז אמה, א"כ אין חילוק לענין ארומ"מ לרבנן בין רה"ר גמורה של ט"ז אמה לבין רה"ר המתקצרת. (ובאמת כך דן הריטב"א, ז"ל "ומיהו עדיין קשה לפירוש זה מאי פרכינן מירושלים שהיא רה"ר גמורה דלמא ברה"ר גמורה מודינן דלא סגי ליה אפילו בדלתות וכו' ובתוספות תירצו עוד בקושיין משום דאי אפשר שלא היה בירושלים מבוי מפולש לרה"ר כפי הצורה שכתבנו והוא אמר סתמא דבכל ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה לא היה אפשר להשתמש בה").

אכן אם נפרש את ד' התוס' שדנו על מרחק יגאו"ש לדעת ר"י, שיעור דבריהם הוא, דכיון דחזי' דיש חילוק לר"י בענין לחי בין יגאו"ש ליותר מכך, א"כ היה מקום לדון דשיעור זה הוא מדאו', וא"כ היה מקום לחלק בזה גם לדעת רבנן דבמרחק כזה אמרי' ארומ"מ, ולזה כ' דאין שיעור יגאו"ש אלא מדרבנן. (ובאמת אשכחן שיעור זה מדאו', לפמש"כ הרא"ש בס"ח דשיעור רה"ר המתקצרת הוא לכה"פ יגאו"ש, אבל יש בזה שיעורים אחרים בד' הראשונים, ועי' ביהג"ר א"י שמה ס"ח שכ' דלדעת תוס' שיעור רה"ר המתקצרת הוא מד"ט והלאה).

וטעם הדבר לדון שיעור זה כמפסיד את ב' המחיצות, אפשר בב' אופנים, דיתכן לומר דבכה"ג הוי פירצה גדולה ול"מ שוב ב' מחיצות, וכמו דל"מ לחי ביותר מיגאו"ש, כמו"כ בכהאי פירצה נפסד מהיות רה"י, ואז נידון התוס' הוא דא"כ נימא הכי גם לדעת רבנן דשאני ירושלים שיש בה יותר מיגאו"ש ולכן בעי' נעילת דלתות, אבל בפחות מכאן ל"א ארומ"מ כיון דל"ה שיעור פירצה כ"כ. (ואף דאיכא צוה"פ בהאי פירצה, מ"מ יש כאן צירוף בין שיעור הפירצה המרובה להא דארומ"מ). ואפ"ל באופ"א דהמרחק הזה מפקיע את הצירוף בין ב' המחיצות לר"י, דכמו דלענין לחי אמרי' דל"מ ביותר מיגאו"ש כיון דהלחי אינו סותם הרשות ומשווה המחיצות בכהאי פירצה, כמו"כ בב' מחיצות אין שייכות ביניהם אם המרחק הוא יותר מיגאו"ש. ואם כך היה הדין לר"י אז ג"כ יש מקום ליישב קו' הגמ' מירושלים, די"ל דדלת שאינה נעולה אין בכוחה להפקיע הא דארומ"מ במרחק של יותר מיגאו"ש כיון דל"ח חיבור כ"כ ושייכות בין ב' חלקי המחיצה כנגד הפירצה, ולכן כ' התוס' דאף לר"י החילוק בזה הוא רק מדרבנן בהל' לחי ואין בזה טעם להפקיע המחיצות מדאו'. (ובנו"א י"ל דס"ל להתוס' לדמות ענין דלת ללחי, כיון דתרווייהו ל"ה מחיצה מצ"ע אלא רק לקשר את שאר המחיצות, וממילא דשיעור יגאו"ש בלחי לר"י אם הוא מדאו', צריך להיות נכון גם בדלת אליבא דרבנן).

ולפ"ז אין שיהיה הביאור, יוצא דקו' התוס' הראשונה דהא הכא איירי ע"כ בפחות מיגאו"ש מדמהני לחי לר"י, וא"כ מה מקשי' מירושלים, יש לזה ב' הכרחים, הא' מעצם הא דמהני לחי לר"י, והב' דאם יגאו"ש מפקיע מחיצות מדאו' א"כ אין להק' גם לרבנן מירושלים דשאני התם דהוי יותר מיגאו"ש ומה"ט בעי' דלתות ננעלות. ובאמת בתור"פ הוסיף בקו' "וכ"ש כשהוא רחב ט"ז אמה מב' צדדין שהוא צריך למעט", והיינו דבמקום שרוחב ט"ז אמה הוא מב' צדדים ודאי שהשייכות בין המחיצות גרועה יותר. והנה האחרו' (אבהע"ז וגאו"י) התקשו בקו' התוס' אמאי לא תי' דהלחי ממעט את הרוחב ומעמידו על פחות מיגאו"ש, וכמו שכ' כן בע"א לענין לחי ברחב יותר מט"ז אמה. ולפ"ז יש מקום לומר דבזה עדיין לא יתרוצו את הקו' הנוספת, דאם יגאו"ש מרחיק את המחיצות מדאו' לר"י, הרי כמו"כ הוא טעם להאליים את הארומ"מ לרבנן, כיון דע"י בטל כח המחיצות לגדור רה"ר העוברת בתוכם, ואף דהלחי מיעט את הפירצה בתחילתה, אכן המרחק בין המחיצות הוא גדול מיגאו"ש, ולכן הוצרכו לומר תי' אחר, או כהתי' הא' דבאמת מתחילה אכתי לא ידעי' לשיעור יגאו"ש בדעת ר"י, ובמסק' איירי באינו רחב כ"כ, או כהתי' השני ומה שהוסיפו בו דשיעור יגאו"ש

מחיצות המועילות, מ"מ אם אינם מועילות לעשות רה"י אף דמועילות לסלק רה"י מ"מ בזה ארומ"מ. דבמאירי כ, א נראה בלש' דכ"מ דרבנן ס"ל ארומ"מ בב' בתים מב' צידי רה"ר, זה רק משום דהאי מחיצות ל"ה רה"י גמורה לדידהו, ולפיכך ארומ"מ ומשווי ליה רה"ר גמורה, אבל ברה"י ע"י מחיצות בכל אופן ל"ש ארומ"מ, "ולדברי הכל מה שהוא רה"י גמורה אין בקיעת רבים מבטלתו", וכן בחי' שם כ' "וכל שאינו רה"י גמורה אי בקעי רבים רגל רבים מבטל המחיצות".

והנה הר"ן כאן כ' ליישב קו' הראשונים איך מוכח מריו"ח דבעי' נעילת דלתות והא הוא ס"ל כר"י דארומ"מ, ז"ל "ולדידי לא קשיא דמדקתני ברישא דברייתא כיצד מערבין רה"ר משמע שקודם התקון שהוא עושה בו רה"ר היא אלמא ס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וכיון שכן היכי מערבא בדלתות והא ר' יוחנן דסבירא ליה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אמ' דדלתות לא מהנו דירושלים אלמלא דלתותיה נעולות כלילה חייבין עליה משום רה"ר", ומתחילת לש' משמע דהאופן היחיד לפרש את לש' הברייתא "רה"ר" זה רק ע"י ארומ"מ, וזה ע"כ כדעת הסוב' דארומ"מ, אבל לרבנן ל"ה רה"ר. וצ"ע דהא לרבנן ע"י ב' מחיצות אכתי ל"ס לגדור והוי נמי רה"ר. (וק' לומר דכוונתו דוקא אחרי הלחי וכמ"ד לחי משום מחיצה). ומוכרח דס"ל כדבר פשוט דאף לרבנן ע"י ב' מחיצות ל"ה רה"ר, לולי הא ד"ל ארומ"מ כיון דליכא שם ד' מחיצות ולכן הוי רה"ר.

והר"ן להלן כב, א כ' "וראיתי מי שהקשה אם כן בפסי ביראות שאין פתחן רחב אלא שלש עשרה אמה ושליש ובפנים גם כן אינן רחבין אלא ט"ו אמה ושליש היכי אית ליה לר' יהודה בהו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולרבנן נמי מנא לן דלית להו האי סברא דילמא שאני התם דליכא רוחב שש עשרה אמה, ולדידי לאו קושיא היא כלל בדמבואות המפולשין היינו טעמא משום דכיון דאין רחבין שש עשרה אמה בשתי מחיצות דידיהו נפקי מתורת רה"ר דהרי אין הרבים בוקעין באותן מחיצות הצריכות שם מן התורה מה שאין כן בפסי ביראות", ואם נפרש את לש' בתי' גם אליבא דרבנן, א"כ מבוי' מדבריו דלולי ארומ"מ ב' מחיצות מהני לרבנן לאפוקי מרה"ר, ובהא גופא חילק דרך מבואות המפולשים דנידון הארומ"מ הוא לעשות רה"ר בעי' ט"ז אמה, אבל פסי ביראות שהנידון הוא להפקיע מהם שם רה"י אמרי' ארומ"מ גם בלא תנאי רה"ר. ועצ"ע. ומ"מ אליבא דאמת הא בלא"ה אין בזה נפק"מ לדינא אלא בסברא, והיינו דהא דב' מחיצות הוי רה"ר, אי"ז מחמת דב' מחיצות אינם כלום, אלא דמצ"ע היו ראויים לסלק רה"ר (אף דאכתי ל"ה רה"י), אלא דבהא לכו"ע ארומ"מ. (ולהלן צה, א במתני' 'וחכמים אוסרים', ואינם מחייבים, והיה אפ"ל דעכ"פ ע"י ב' המחיצות כבר ל"ה רה"ר וכש"נ, אלא דמ"מ תיקשי שם דארומ"מ, ועכצ"ל דשאני התם דהוי רה"ר מקורה ואין בזה ארומ"מ, וא"כ מה"ט גופא חכמים אוסרים ולא מחייבים כיון דהוי רה"ר מקורה וכד' הירושלמי שם).

וזה כבר נת' דענין ג' מחיצות להר"מ דמהני להפקיע רה"ר אי"ז רק מחמת דלא ניחא תשמישתיה, אלא הוי דין מחיצות. וכמו"כ נראה דאם ב' מחיצות לדידן ג"כ מהני להפקיע רה"ר, (לולי דארומ"מ), הר"ז בגדר מחיצות, ובודאי שייך בהנך מחיצות ענין ארומ"מ, ואי"ז רק נידון אם ניחא תשמישתיה. דהרי בגמ' יא, ב לגי' ר"ח אמרו (כמובא ברשב"א בזה"ל) "ור"ח ז"ל לא גריס לזרוק משתים מחייב אלא משתים אסור וכן בדב"ש לזרוק משלש אסור, ופי' לב"ש אע"ג דאינם מחיצה גמורה מדאורייתא לטלטל בה עד דאיכא ארבע לזרוק מיהא הויא מחיצה מדרבנן ואסור לזרוק ממנה לרה"ר ומרה"ר לתוכה, ולב"ה אינה מחיצה גמורה לטלטל ומדאורייתא עד דאיכא שלש", ומבוי' דהוי מענין מחיצה. ומד' הגמ' שם בש"י ב"ה לפי גי' הר"ח 'לזרוק משתיים אסור', מבוי' בהכרח דאף לרבנן דר"י דבעי' ג' מחיצות לעשות רה"י, מ"מ בב' מחיצות כבר הוי הפקעה מרה"ר. (אכן הר"ן שם ל"ג כהר"ח אלא כ' "ודחינן דלזרוק משתים הוא דמחייב דלעולם אימא לך דשתי מחיצות דאורייתא ומיהו מדרבנן בעינן שלש מחיצות גמורות בר מלו"ק דרביעית. והא ודאי דחייב בעלמא היא דקושטא דמלתא דשלש מחיצות דאורייתא וכולהו

"וכיון שיש לו שני פתחים משני צדין לרה"ר ומפולש הוא מזה לזה אין לו הכשר לעירוב אלא שעושיין לו דלת על פתח זה ודלת על פתח זה וכשנכנסין ויוצאין היושבין שם נועלין אותו אחריהן כדי שיהא מופלג מרה"ר ולא יהו רבים בוקעין שם ולא יכנס אליו אלא מי שנפתח לו ומי שנעל אחריו ויודע כי רשות יחידיים היא שכשר להשתתף בו ובית הלל סוברין כי די לו שתהא דלת מפתח אחד ולו"ק מפתח אחד", ודו"ק).

ובד' הגמ' יל"ד קצת אם הנידון הוא גם לת"ק או רק לחנניה. דמלש' הקו' וכ"ת בדלתות מערבא, משמע דהנידון הוא רק אליבא דחנניה, דהרי לת"ק היה צ"ל וכ"ת דבצוה"פ מערבא. אמנם י"ל דדלתות נכלל בזה דלת לחנניה וצוה"פ לרבנן, ועל כ"ז מקשי מד' ריו"ח דבעי' דלתות נעולות. אכן עי' רשב"א שדקדק כן, וכ' "הא ודאי משמע דלחנני' קא פריך דאמר דלב"ה בעינן דלת מכאן ולו"ק מכאן דאי לת"ק מאי קאמר הא בדלתות מערבא דהא אפילו לכשתמצא לומר דבדלתות מערבא מ"מ קשיא לת"ק דאמר דלא בעי דלתות אלא בצורת פתח בלחוד סגי ליה אלא ודאי לחנניה קא פריך". (אמנם בפשיטות יתכן דאין כוונת הרשב"א דפריך דוקא לחנניה ולא לת"ק, אלא דעכ"פ פריך גם לחנניה, ובהא ק"ל דדלמא לחנניה באמת בעי' נעילת הדלת. וכ"ה בתי' הרשב"א שכו' "ומשום מסקנא הוא דאוקימנא לה כמבואות המפולשין לרה"ר אליבא דחנניה וכ"ש לת"ק דלא מצריך אפילו דלתות", ובד' הריטב"א זה להדיא "והכא אפילו לחנניה לא בעו ב"ה ננעלות וכדאיתא לקמן וכל שכן דקשיא לתנא קמא").

ואפ"ל ביאור הדבר דלעולם לת"ק ל"ק כלל מד' ריו"ח אלא דוקא לחנניה. דהנה הבית אפרים בסי' כו כ' בביאור הסוג' לדעת התוס' "העיקר מה שאנו לומדים מדר"י לאו לענין ביטול רבים אלא לענין דדלתות פתוחים לא מחשבי מחיצה שאם היו נחשבים מחיצה הא במחיצות גמורות מקיפים גם ר"י מודה וכמו דמודה שאם ננעלין כלילה נפקי מכלל ר"ה אף ביום שהם פתוחים לפי שנעשה מחיצה גמורה לא משגחין רבים רק היכא שאין ננעלים כלל אין שם מחיצה כלל עליהם וזה יש ללמוד גם לרבנן דכיון דאין מחיצה עליהם ומלבד הדלתות אין כאן רק ב' מחיצות ורבנן סברי ב' מחיצות לאו דאורייתא ודלתות פתוחות לא מצטרפי", וכ"כ בגאון", וא"כ אין כאן נידון אלא כהל' דלת אי בעי' נעולה, אבל זה א"א להוכיח מריו"ח דבעי' דלת ול"ס בצוה"פ כת"ק, דהא ריו"ח ס"ל כר"י ולא כרבנן וכקו' התוס', ורק בחנניה אפשר להוכיח גרדי מחיצה דדלת.

תודה והאמר. "ואם תאמר כיון דיש לו ב' מחיצות ושלישית בנעלת הוי ג' מחיצות ולקמן אמר דלכל היותר לב"ה שלש מחיצות דאורייתא". האו"ש בפ"ז כ' ליישב קו' התוס' לפי שי' הר"מ, ז"ל "שני כתלים ברה"ר והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י, ואינו צריך לנעול הדלתות כלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל - עיין בההמ"ג שרבינו דבעי' שני דלתות ברה"ר, גם אם אינן ננעלות סגי בהא שיהו ראוין לנעול, ודעת רשב"א דסגי בדלת א' וקורה מכאן ננעל דווקא, וזה תלוי בפירוש רש"י ותוס', בסוגיא דפריך וכ"ת בכך הוא דלא מערבא, הא בדלתות מערבא, והא אר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות כו' חייבין עליה משום ר"ה, ופירוש"י אלמא דבעי' שני דלתות בר"ה, וזהו כפסק רבינו, אכן בתוספות פירשו דחזינא דבעי' נעילה דוקא, ולעולם סגי בדלת אחד, וזה כפסק רשב"א, והנה בתוס' הקשו על שיטת רש"י הא שלש מחיצות דאורייתא, ובדלת אחד הרי איכא כאן שלש מחיצות יעו"ש, אכן לפסק רבינו דבשלש מחיצות לא הוי אלא כרמלית, דהוי מה"ת מקום פטור, וכמוש"ב ההמ"ג, והיא שיטת רבינו חננאל בפירוש, א"כ בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצה, כמו ברקק מים שאין בו עשרה טפחים דאם רבים מהלכים בו הוי רה"ר לעיל סוף פרק י"ד לכן בעי' שני דלתות, דאז הוי ארבע מחיצות גמורות דהוי רה"י מן התורה, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצות של רה"י, ופשוט".

ונראה להביא ראיה לעיקר יסודו דאף לרבנן מחיצות שאינם עושות רה"י ארומ"מ, ורק במחיצות של רה"י ס"ל לרבנן דלא ארומ"מ, וישם ד' מחיצות האמור להלן כב, א, אף אם ל"ב דוקא ד' אלא כל

אמוראי נמי לקמן הכי אית להו. ויש כאן גרסא אחרת לר"ח ז"ל ולא נתחווהו).

כ' הריטב"א "לכך פירש ר"י ז"ל דהשתא לא ברה"ר גמורה הוה שמעינן לה להא ברייתא אלא במבוי מפולש שאינו רחב אלא עשר, אלא דבקעי ביה רבים מכל צד לשתי רשויות הרבים גמורות, ודר' יהודה נמי לא מיירי כלל ברחב י"ו אמה, וא"ת אם כן מאי איכא בין מאי דסבירא לן השתא בהאי ברייתא למאי דאוקימנא בסמוך במבואות המפולשים לרה"ר, יש לומר דהשתא סלקא דעתין כי היה המבוי בין שתי רשויות הרבים כזה דכי האי גוונא בקעי ביה רבים יותר להדיא וכרה"ר גמורה היא לענין זה שאינו אלא כרה"ר שמתקצר באמצעותו, ובמסקנא אוקימנא שהוא כגון זה, דכיון שצריכין להתעקם אחר כך אין משתמשין שם להדיא ולא בקעי ביה כולי האי. ומיהו עדיין קשה לפירוש זה מאי פרכינן מירושלים שהיא רה"ר גמורה דלמא ברה"ר גמורה מודינן דלא סגי ליה אפילו בדלתות, וי"ל דאנן סבירא לן דכיון דטעמא משום דאתו רבים ומבטלין מחיצתו אין לחלק בין שש עשרה אמה או פחות מכיון דבקעי ביה רבים".

ויל"ד אם החילוק שביאר הריטב"א בין הס"ד למסק"ד זה בהל' רה"ר, וס"ל דרה"ר המתקצרת אע"ג דאין בה ט"ז אמה מ"מ הויה רה"ר, או דאין כאן חילוק בהל' רה"ר דלהריטב"א דין ארומ"מ אינו תלוי בשום צד בדיני רה"ר, אלא החילוק הוא בדין ארומ"מ להצריך דלתות ננעלות, דרק בבקיעה להדיא אמרי' ארומ"מ, משא"כ בדלא הויה רה"ר המתקצרת. ויותר נראה במשמעות הדברים דאין כאן נידון בהל' רה"ר כלל, ואין נפק"מ בזה לדין ארומ"מ, (וכמבו' מהא דמקשי' מירושלים אע"ג דהיא רה"ר גמורה), ולא שמעי' מהריטב"א מה דעתו ברה"ר המתקצרת אי הויה רה"ר, אלא רק יש כאן חילוק בהל' ארומ"מ וכש"נ. וכ"כ המשכנו"י סי' קכ. אבל בבית אפרים סי' כו כ' דהריטב"א ס"ל כהתי' הב' בתוס' בהל' רה"ר המתקצרת, וכ"כ בשע"צ סי' שמה סקכ"ט להוכיח מד' הריטב"א דדין רה"ר המתקצרת הוא אפי' בפחות מיגאו"ש.

דלתות ננעלות בפלטיא

ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר. כ' הרשב"א בעבוה"ק ריש שער ג' "איזו היא רה"ר, כל מקום שהוא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה ומתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשוקים שבמדינות, ואע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה, וזו היא פלטיא שאמרו. וכן המבואות המפולשין ופתחיהן מכוונים זה כנגד זה ורחבין שש עשרה אמה והעם עוברין ביניהן כדגלי מדבר והעגלות. במה דברים אמורים בשאין דלתותיהן ננעלות בלילה. היו דלתותין ננעלות בלילה אין זה רה"ר, שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה". ומבו' דדלתות מהני רק בסרטיא, אבל פלטיא הויה רה"ר אפי' בדאיכא דלתות נעולות בלילה. וצ"ע דהא איכא ד' מחיצות גמורות. ובאבנ"ז סי' רעג כ' דאמרי' ארומ"מ, וצריך לומר עוד, דאמנם בסרטיא מהני דלתות ננעלות לאפוקי מארומ"מ, אבל זה רק משום שע"י הדלתות ל"ה כ"כ סרטיא כדגלי מדבר, אבל פלטיא דאין הדלתות ממעטות בה את ענין הרבים, בזה שוב אמרי' ארומ"מ.

אמנם כ"ז ק"ק דסו"ס אין בקיעת הרבים דרך המחיצות, דהרי הם נעולות בלילה, ומאי איכפ"ל דברה"י זו המוקפת מחיצות נמצאים רבים. ובאמת בס' הבתים פליג ע"ד הרשב"א, ז"ל "וכתב הרשב"א. כל עיר שיש בה פלטיא רחבה שש עשרה אמה, אע"פ שהעיר דלתותיה נעולות בלילה, ודין העיר כרה"י, הפלטיא שלה אינה יוצאה מדין ר"ה. ויש מי שאומר שכל עיר שיש לה חומה ודלתותיה נעולות בלילה, כל מה שבתוכה יצא מדין ר"ה. וזה נראה עיקר". אבל הראב"י בס' שעט ג"כ כ' "סרטיא היינו דרך בני אדם שמהלכין בה מעיר לעיר, ובלשון אשכנז הירשטרסא, ופלטיא היינו רחוב העיר שהיא גדולה ומצוין שם בני אדם עומדים ויושבים בשוק. ונראה לי אפילו אינה מפולשת משער לשער משני צדדין".

(וכבר מצינו נידון בארומ"מ בלא בקיעתם של הרבים דרך המחיצות עצמם, עכ"פ במחיצות דביד"ש, דבחת"ס סי' פט ובשאלת יעבץ סי' ז נקטו כן בכונת ד' התוס' כב, ב בדין ארומ"מ על מחיצות

דדיגלת ופרת, דשייך כה"ג ארומ"מ. ובשו"ת בית שלמה סי' נא באמת תמה בזה, ז"ל "אחר כותבי, בא לידי תש' חת"ס וראיתי שם, ונראה מלשונו שם שגם הוא מפרש בדברי התוס' הנ"ל, דאתו רבים ומבטלין מחיצתא, היינו על ידי שבקעי רבים ברה"ר תוך היקף המחיצות. ונשתוממתי על המראה, ואני במקומי עומד. והנה בדברי המג"א (סי' שסג סק"ל) מפרש כדברי, דרבים מבטלין מחיצות היינו שבקעי במקום המחיצה. וזה כוונת המג"א גם כן (בסק"מ), וכן כתב שם בפירוש בס' מחצה"ש שכ"כ התוס' הנ"ל. וכבר כתבתי בכאן, בריש דבריני, שא"א לפרש דברי התוס' לומר שבקיעת הרבים תוך המחיצות יבטלו המחיצות. וכאן נוסף אומץ, דהא גם לר"י דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, אף במחיצות שנעשו בידי אדם, על כרחך דאין בקיעת רבים שבתוך ההיקף מבטלין, דהא ירושלים לא הויה רה"ר כיון שדלתותיה נעולות בלילה, ואף רבינו אפרים שמביא המאור (ר"פ עושין פסין) דסובר דרה"ר לא מערבא אפילו בדלתות, ודאי כוונתו דהויה כרמלית, כדאייתא בש"ס (קא, א) על ירושלים, "וכ"ה בחזו"א סי' קז סק"א "לכאורה קשה דהא לא שייך אתו רבים ומבטלי מחיצתא אלא כשהרבים בוקעין דרך פרצות המחיצות או שדריסת הרבים ע"ג המחיצה, ובזה כיון שהמחיצות אינן חוצצין כראוי בפני העוברין בטלי מחיצותיהו אבל רבים הסובבים בשוקים וברחובות תוך המחיצות, לא מבטלי מחיצות לעולם, שהרי דלתות נעולות בלילה עושין ירושלים רה"י, אף שתוכה ס' רבוא והיא רוכלת העמים, וא"כ א"י נמי סולמא דצור הויה מחיצה מעליתא וכן גידודי פרת אינן נדרסין וכן גידודי אוקיינוס".

ולכאו' מבו' כאן בד' הרשב"א דשייך הפקעה על רה"י מכת הרבים הנמצאים בה בפלטיא כדרך רה"ר, דאמנם המחיצות הם כהלכתן ואין בהם בקיעת רבים המבטלתן כלל, דל"ש כה"ג ארומ"מ, ומ"מ הויה רה"ר ע"י דרה"ר מפקעת את הרה"י. (והדוג' לזה היא משי' הריטב"א דס"ל דאף דלר"י ב' מחיצות דאו', מ"מ ברחב ט"ז אמה הויה רה"ר, הרי דשם רה"ר מפקיע המחיצות מלעשות רה"י). ובאמת נחלקו האחרו' (עי' חכ"צ סי' לז בית אפרים סי' כו ומשכנו"י סי' קכא) האם ד' הרשב"א הם גם בזמן שהדלתות נעולות או דבזה עכ"פ מודה דל"ה רה"ר, ורק דננעלות בלילה ל"מ להפקיע מפלטיא שם רה"ר, ע"ש, (אמנם במאירי בשבת ו, א נראה דס"ל בשיטת הרשב"א דבזמן הנעילה עכ"פ ל"ה רה"ר בודאי. וצ"ע בכוונתו שם אם באמת אזיל להרשב"א, או להסוב' דל"מ דלתות לערב רה"ר. דבהשלמה כאן ו, א כ' "ועוד כתב רבינו אפרים ז"ל, דירושלים גופה בלילה הויה דאין חייבין עליה משום רה"ר. אבל ביום שאין דלתותיה נעולות חייבין עליה משום רה"ר אע"פ שדלתותיה נעולות בלילה", וכ"ה בהשלמה והמאורות שבת שם). אבל עכ"פ זה רק נידון לומר דבזמן הנעילה עצמה גם פלטיא אינה בדומה לדגלי מדבר, או ביותר פשיטות דסו"ס בזמן שהדלתות נעולות איכא מחיצות גמורות בלא שום פירצה, אבל עצם ש' הרשב"א היא דל"מ שם מחיצות להפקיע רה"ר דפלטיא.

ובמאירי שם מבו' עוד דבדאיכא דלתות לפלטיא עצמה מהני גם להרשב"א, שכ' "ופלטיא והיא רחבה שמתקבצים בה לסחורה אע"פ שאינה מפולשת ואפי' דלתות מדינה נעולות בלילה הואיל ואין לאותה פלטיא בפרט דלתות שאם היו בה דלתות הרי אף רה"ר מתערבת בדלתות לדעתנו כמו שביארנו בראשון של עירובין הא כל שאין בפלטיא זו בפרט דלתות אע"פ שכלל המדינה יש בה דלתות נעולות בלילה אין הפלטיא שבתוכה נכללת בהכשר העיר", ועי' נשמ"א כלל מט סק"ב שכ"כ. ולפ"ז מבו' גדר אחר, דעל פלטיא אין נפק"מ בדלתות רחוקות, והיינו דלעולם דלתות עכ"פ בזמן שאינם נעולות ל"ה מחיצות כלל, וכל ענין הדלתות הוא רק להפקיע רגל הרבים, ולפיכך פלטיא שהרבים קבועים בה ה"ה רה"ר למרות שסביב כל העיר יש דלתות, אבל אם לפלטיא עצמה איכא דלתות שוב אין היא מסורה ביד הרבים, וגם דיש לה מחיצות גמורות.

אבל בחי' המיוחסים להרשב"א במנחות כא, א כ' דהעורה הויה רה"ר, (ובתוס' בשבת כ, א וביומא מו, א נראה דבזריקה יש איסור מלאכה, וא"ש אי העורה הויה רה"ר), ולכאו' הביאור בזה (וכמש"כ בשו"ת חבצלת השרון סי' כג), דאזיל לשי' (אם זה באמת הרשב"א

רה"ר לפי שאינן דומין לדגלי מדבר מפני שהם מקורין יהו נידונין משום רה"ר הואיל ובקעי בהו רביס". ומד' הראב"ד בהשג' חזי' דאין ה"ג, יש מציאות של רביס קבועים דהוי רה"ר אפי' במקורה, ולא איכפ"ל דל"ד לדגלי מדבר, וא"ש הראב"ד לשי'. (אלא דבאמת יש לדקדק דהראב"ד לא השיג כן עמש"כ הר"מ בה"א שם "ובלבד שיהיה רוחב הדרך ט"ז אמה ולא יהיה עליו תקרה", אלא רק עמש"כ בה"ו "רה"ר שהיתה עליה תקרה או שאין ברחבה ט"ז אמה הרי היא ככרמלית", ואולי מודה דל"ה רה"ר בכל אופן אלא דס"ל דל"ה כרמלית אלא הוי רה"ר מדרבנן, ונפק"מ לענין אי מותר להוציא משם לכרמלית אחרת, וע"ע בתוס' להלן צ"ג, ב ש"כ "להכי נקטי רה"ר להוכיח שתוכה חלוק הרבה מרה"ר שאם לא היה חלוק הרבה היה מותר להכניס מרה"ר לתוכה אבל במה שפטור המוציא מרה"ר לתוכה אין להוכיח שחלוק הרבה דאפילו אין חלוק אלא מעט מרה"ר פטור המוציא מרה"ר לתוכה כיון שאין רה"ר ממש").

ועכ"פ בד' הרשב"א כאן יוצא חידוש, דהנה חילוק בין רה"ר לכרמלית הרי אינו צריך הבדלה או מחיצה, דשפיר שייך רה"ר שבצידו בקעה, והוא דינו כרה"ר והיא דינה ככרמלית. אבל לכאור' ל"ש רה"ר ורה"ר צמודים זה לזה אם לא שיש ביניהם איזה מחיצה והבדלה, דבלא"ה אין מה שיבדיל את רה"ר מרה"ר. ואילו כאן יוצא שדלתות ירושלים הננעלות בלילה גורמים שכולה נעשית רה"ר, אבל הפלטיא שבה אינה נגדרת והיא נשארת רה"ר, וצ"ע מה מבדיל וחוצץ בין רה"ר של הפלטיא לכל רשויות היחיד שסביבה. וכמו"כ מצינו את ה'עומד באמצע הפילוש' המבו' בתוס' כב, א דהוא רה"ר וכל סביבותיו רה"ר, וצ"ע כנ"ל. אבל באמת אין בזה תימה, דאם נבין את ד' הרשב"א ע"ד ענין ארומ"מ, י"ל דהמחיצות הופקעו כלפי הפלטיא ולא הופקעו כלפי סביבתה, וא"כ זה עצמו החילוק בין הפלטיא לסביבה שלה אין מחיצות ולהם יש. ואפי' אם נפרש ד' הרשב"א דפלטיא אינה מופקעת מלהיות רה"ר אפי' כשהמחיצות סביבה ראיות, ג"כ ל"ק דסו"ס כלפי כל רה"ר שסביב הפלטיא יש ג' רוחות גדרות ורק רוח רביעית פרוצה לפלטיא, ואין דין להבדיל את רה"ר מרה"ר גם ברוח רביעית. (ואמנם אותם ג' מחיצות המקיפות את רה"ר מקיפות בהמשכם גם את הפלטיא, ולגבי הרחקה מצואה וכד' דמהני ג' מחיצות לחלק אפי' שאינם כנגד הצואה, הרי פשוט דאם המחיצות נמשכות אז ל"ש לחלק ולומר שרק א' בפנים והב' בחוץ, מ"מ כאן אפשר לחלק דהמחיצות הם על רה"ר ולא על הפלטיא, כיון דהיא מופקעת מלהיות נגדרת ע"י המחיצות, אם מצד תכונתה כפלטיא וקביעות הרביס בה ואם מצד ארומ"מ).

הערות בדיני רה"ר

המשכנו"י בסי' קכ-קכב, והבית אפרים בסי' כו-כו"ג נו"נ בדיני רה"ר ובתיקון עירובין בזה"ז. ועי' קונט' 'מאז ומקדם' (בארז פארק תש"ס) העוסק במחלוקות העירוב בחו"ל הערה 27 הקדמה לתש' אלו של רבותינו גדולי האחרונים ז"ע. ואמנם ראוי לציין כי נכד הגר"ח בספר נשמת חיים כ' בסתמא בסי' כט "הלכה פסוקה כרבנן דר' יהודה בפ' עושין פסין עירובין כ"ב דלא אתו רביס ומבטלי מחיצתא", ולא שת ליבו לכל דברי המשכנו"י בזה. ועי' גם בשו"ת ר' יוסף מסלוצק סי' יא, וכן בתשו' הגר"ח הנד' בס' נשמת חיים הנ"ל, (ובתו"ד כ') "ועל המנהג אין לתמוה כל כך, כי אבותינו היו בצרפת אשר שם לא היו מבואותיהן רחבים י"ו אמה כמבואר".

במשכנו"י ר"ס קכ נחת למנין הראשונים החלוקים על דין ס' ריבוא, ומנה לרוב את המחמירים. (ועי' בבי"א מה שנתוכח עימו. וכנראה תש' לא היתה לעיני המשנ"ב, וכמו ש"כ ע"ע בכיאוה"ל בסי' רח "ספר בית אפרים שלו אין בידי"). וכן כ' הביאוה"ל בסי' שמה דלרוב הראשונים ל"ב ס' ריבוא, וסיכס "אין בנו כח למחות ביד המקלין שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י הנ"ל אבל כל י"ש בודאי יש להחמיר לעצמו דבזמנינו יש ג"כ ר"ה מן התורה". ובסי' שסד כ' הביאוה"ל עוד "הנה מבואר בסעיף זה דבר"ה בעי דלתות לכו"ע ולדעה קמייתא צריך לנעול ואי לא"ה אסור לטלטל מדאורייתא ולדעה בתרייתא די בראיות לנעול וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ ברה"ה שהוא רחב י"ז אמה ומפולש משער לשער ולסמוך על שיטה דלדין לית לן ר"ה

או מי מתלמידיו) דפלטיא לעולם הוי רה"ר אפי' בדאיכא דלתות, וא"כ מוכח דאפי' דלתות של הפלטיא עצמן נעולות בלילה מ"מ הוי רה"ר עכ"פ ביום. (וע"ע שם בחבצלת השרון אריכו"ד לגבי ד' הרשב"א דעזרה הוי רה"ר למרות מחיצותיה ודלתותיה הננעלות). ואף בד' הריטב"א ביומא סו, ב נראה דהעזרה איננה רה"ר, (אבל אולי גם לא רה"ר, דמציאות הרביס מבטלת את המחיצות מלעשות רה"ר, ועי' תרוה"ד סי' עג), ז"ל "וא"ת ולגבי שער דיום הכפורים מאי מלאכת הוצאה איכא, וי"ל דמעביר ד' אמות ברה"ר מהוצאה גמירי לה", ומדוקשה לו איזה הוצאה יש בשער מבו' דס"ל דאין העזרה רה"ר. והרא"ש בפ"י לתמיד פ"ה כ' "וי"מ משום דעזרה רה"ר ונ"ל שטעו בהא דאמרין בפ"ק דפסחים דף י"ט זאת אומרת רה"ר היא ולא היא דהתם לענין ספק טומאה קאמר אבל לענין שבת כיון דמוקפת מחיצה ודלתות נעולות בלילה ואין שערים זה כנגד זה הוי רה"ר מן התורה". (ובד' המיוחס לרשב"א וכן הי"מ ברא"ש צ"ע דמ"מ העזרה היתה מקורה).

והרמב"ן נט, א כ' ג"כ כעין ד' הרשב"א, ז"ל "שלא אמר ר' יהודה שתי מחיצות תורה אלא ברחב שש עשרה שדרך הרביס עוברת שם ואין הרביס נקבעין ועומדין שם, דגמר ממדבר דליכא מחיצות, אבל פלטיא גדולה של עיר רחבה הרבה שהרביס מתקבצים שם לשוק והיא רחבה של עיר כיון שהרביס קבועים ועומדים שם כל היום זהו רה"ר גמורה". ומשמע ביאור הדבר דענין המחיצות היא במניעת רגל הרביס וקביעותם, אבל בפלטיא ה"ה קבועים שם למרות המחיצות. וא"כ אף דהמחיצות לא בטלו דהא אין כאן ארומ"מ, בכ"ז הוי רה"ר מצ"ע. (ואולי דוג' וביאור לזה מד' המאירי בסוכה ד, ב, ש"כ שם "שבוזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אינו תשיש של בני רה"ר ודינו כרה"ר אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות", וא"כ י"ל דאף אין מעלה במחיצות באופן שהרביס בתוכם כפלטיא. ואף בדעת הר"מ כ' הגר"ח כעיי"ז בהל' סוכה עיי"ש. ולש' החזו"א בסי' קח סק"ח הוא "שעיקר רה"ר הוא גדרו והבדלתו מסביבותיו וכל למעלה מ' חולק רשות"). וצ"ל דהא דהק' בגמ' כב, ב "דכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס", אין הכוונה דהכל ייעשה רה"ר, דהרי הפלטיא היא רה"ר גם בתוך מחיצות, אלא המכוון הוא דלא יהיה שייך כרמלית בכה"ג במדבר ובבקעה כיון דהכל מוקף מחיצה.

ודבר זה מבו' באו"ז הל' ער"ש סי' ו' די ש חילוק בין ארומ"מ ובין פלטיא דהוי רה"ר למרות הדלתות, דכ' שם (בסוף כ' התש') "ומה שאמרת מה מועיל היקף לרה"ר וכו' אינו דומה דעיר אע"פ שיש בה רה"ר ואסור לטלטל ברה"ר חשובה כד' והואיל והוקפה לדירה, ודכותה בפסי ביראות דאתו רביס ומבטלי מחיצתא וכאילו אין היקף לגמרי וכן תמצא בשני בתים בשני צידי רה"ר וכן בחצר שנפרצה לרה"ר ואין לדמות אילו הענינים והמעט רב למשכיל כבת יכיל", והיינו דבמקום ארומ"מ אין מחיצות כלל, אבל פלטיא יש לה מחיצות אלא שדינה כרה"ר.

ובזה יתיישבו לן ד' הראב"ד התמוהים לכאור', ש"כ בהשג' בפ"ד ה"ו "רה"ר שהיתה עליו תקרה וכו' הרי הוא ככרמלית. א"א נראה לי במקום שאין רה"ר קבועה שם", וכ' עליו המ"מ "דבריו סתומים". ובד' הראשונים הנ"ל הכל ניחא, דהרי זהו ש"כ הרמב"ן הנ"ל "ברחב שש עשרה שדרך הרביס עוברת שם ואין הרביס נקבעין ועומדין שם, דגמר ממדבר דליכא מחיצות, אבל פלטיא גדולה של עיר רחבה הרבה שהרביס מתקבצים שם לשוק והיא רחבה של עיר כיון שהרביס קבועים ועומדים שם כל היום זהו רה"ר גמורה", והיינו דרה"ר גמורה שהרביס קבועים בה כלל ל"ב למילף מדגלי מדבר, ואין נפק"מ לא במחיצות ודלתות ולא בקירוי, וצ"ע לגבי ט"ז אמה דהא נמי ילפי' מדגלי מדבר.

והנה הרשב"א להלן כב, ב כ' להק' על ד' הראב"ד שהביא שם, דע"י ארומ"מ הוי שוב כדגלי מדבר ונעשה רה"ר, והק' "אלא שעדיין צריך לי עיון דמה שאינו דומה לדגלי מדבר היאך בקיעת הרביס משוי לי' כדגלי מדבר א"כ אפילו גשרים המפולשין שאמרו שאינן

עשרה אמה ומפולשים משער לשער ומצוים בו ששים ריבוא, וכן שם בעשין עשה דרבנן א' כמה פעמים. *ס' התרומה סי' ריד "שולטין בה ששים רבוא דומיא דדגלי מדבר", וכן שם סי' רלט ובמפתחות בסי' רמה, וכן הביא בשמו הר"ן בשבת רפ"ו. *מחזור ויטרי שבת סי' א "שולטין בה ס' רוביא דומיא דדגלי מדבר", וכן שם סי' לא וסי' מא. *סמ"ק מ' רפב "ורה"ר היא סרטיא ופלט"א פי' רחב י"ו אמות ובקיעות של ס' ריבוא בני אדם בוקעין בו ונשים וטף לפי הענין. *תש' הגאונים שע"ת סי' רט (מרב נטרונאי גאון) "והלכתא מדינות ועיירות שאין בהן ששים רבוא ואפי' יש בהן ששים רבוא ויש עליהם חומה ודלתותיהן ננעלות בלילה אין נעשות רה"ר ואין חייבים עליהן כרת וסקילה". *וכן בחמדה גנוזה סי' ע מרב שר שלום גאון. וכ"כ בארח"ח הל' שבת בשם הגאונים. *תורי"ד סוכה מג, א "לא הויה רה"ר אלא כרמלית אך אם יש בה ס' ריבוא ומבואותיו רחבין י"ו אמות כדאמר' בעירובין", ובעירובין כב, א "ירושלים היא עיר של ששים ריבוא", ובדף נט, א "לא יקרא רשה"ר מן התורה אלא עיר של ששים רבוא דומיא דדגלי מדבר", ובפסחים סט, א "סתם העיירות כרמלית הן שאין דרין בהן ששים ריבוא שיהיו מבואות' רשה"ר", וכן בשו"ת הרי"ד סי' קז "אבל עיר שאין בה ששים רבוא, או שוקים קבועים שיבוא בה ששים ריבוא הויה כרמלית, ואין שוקיה ורחובותיה רה"ר כיון דלא שכחיה בה ששים ריבוא ולא דמיא לדגלי מדבר". *שי' להר"ן שבת ו, ב "אפשר דבאותו זמן אפי' שאר מדברות שהי' להם דרך לשם לאותו מדבר הוה רה"ר, דאע"ג דפי' רש"י ז"ל ובה"ג דלא הוה רה"ר אלא של ששים רבוא, לאו דבעינן ששים רבוא אלא שיש כאן דרך לששים רבוא כלומר שיהו רגילין לילך שם אנשים רבים תדיר כששים רבוא, וכאן הרי היו שירות מצויות של ששים רבוא ואע"פ שלא היו כולם כאן בדרך כאחד". *תוס' עירובין כו, א "משמע דהוה שם ס' רבוא". *תו"י שבת יט, א "לדידן דלית לן השתא רה"ר דאורייתא". *נמוק"י הל' ציצית "רה"ר גמורה שיש ברחבה שש עשרה אמה ומפולשת מצד אל צד ושרגילין לעבור בה לפעמים ששים רבוא. *מרדכי שבת רמז שנה "ולדידן רה"ר שלנו כרמלית הוא ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ורחב ט"ז אמה וגם לא שלטי בהו ס' רבוא", וכן ברמז שעה "אין לנו רה"ר וכל רחבות שלנו כרמלית הן דלא מיקרי רה"ר אלא אם כן רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער וס' רבוא בוקעין בו", ורמז שצד "דאין רה"ר בינינו דלא שלטו בה ששים רבוא וגם אינו רחב ט"ז אמה", ובהגמ"ר רמז תעג "עיירות שלנו אינן רה"ר כי אם כרמלית לפי שמוקפות חומה ואין שעריה מכוונים ואין בהם ששים רבוא". (ולהלן יובא מהגמ"ר שם רמז תסז להיפך מזה, אבל ע"ע רמזים רנב תסא תסד שנקט בפשיטות דלדידן ל"ל רה"ר דאו). *ס' העיטור הל' ציצית "ואם נפסק בדרך בר"ה מקום שיש בו ס' ריבוא אסור לטלטלו עד מ"ש ואם כרמלית דרבנן מותר לטלטלו עד ביתו". *ציצה לדרך מאמר ד "ר"ה הוא כשהוא רחב ט"ז אמה ומפולש משער אל שער וס"ד בוקעין בו". *המנהיג הל' שבת "אין אנו מקפידין באנשים ובנשי' לפי שרשות הרבי' שלנו דינו ככרמלית כחצר שאינה מעורבת שאינו דומה לדגלי מדבר שאין בו י"ו אמות על י"ו אמות ואין עוברי' עליו בכל יום ששים רבוא". *האשכול הל' ציצית "ובתשובה לגאון מי שנפסקה לו ציצית בדרך בשבת אי מקום שנפסקה רה"ר הוא, מקום שיש בו ששים רבוא בני אדם, אסור לטלטלה עד שתצא שבת, ואי כרמלית מותר להיות אותה תלית עליו עד שיבא לביתו", (והובאה תשו' זו מהגאונים גם בארח"ח הל' שבת סי' רפד), ובהל' עירובין כ' "והגאון כ' שצריכין ס' ריבוא מצויינים שם דומיא דדגלי מדבר". *הרוקח עירובין סי' קעה "רה"ר שהוא י"ו אמה המפולש מב' צדדין ומצויין שם ס' רבוא וכו' ובכל מלכותינו כאן אין רה"ר כי אין מצויין שם ס' ריבוא בני אדם כמו שהיו במדבר הולכים במשכן". *ראבי"ה סי' שעט "שבתחלה לא היו נכנסין לה תמיד ששים רבוא בני אדם, שלא נקבעו שם שווקים גדולים. ולא חשיבי רה"ר אלא דומין לדגלי מדבר שהיו ששים ריבוא", וכן בסי' שצא "חייבים עליה משום רה"ר משום דשכיחי בה ששים רבוא ומכוונים פתחיה משער לשער". *שבה"ל שבת סי' קו "אם כן לדידן דלית לן רה"ר גמורה מותר", וכ"כ בסי' קיב, ובסי' קטו "אין רה"ר בינינו דשלטי

ג"כ קשה מאוד דבאמת רוב ראשונים סוברין דגם בדידן איכא ר"ה עיין במשכנ"י שהאר"י בזה וא"כ קשה לסמוך ע"ז באיסור סקילה והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצוה"פ ולא נשאר לנו כ"א איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות וכדמוכח מהרמב"ם ובזה אפשר דיש לסמוך אדעה דאין ר"ה אלא בששים ריבוא ולא הויה אלא כרמלית ולהכי סגי בצוה"פ ומ"מ לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת". ואם נבוא להקל רק מצד שי' הר"מ כהצעת הביאווה"ל, נת' באורך במקו"א דשי' הר"מ אליבא דאמת היא דירושלים בעיא דלתות (לכה"פ ראיות לינעל) ובלא"ה חייבים עליה מדאו'.

אבל יש עוד ראשונים (בצד המיקל בעיקר, וגם בצד המחמיר), שלא הוזכרו במנין האחרו' הנ"ל, וצריך לדעת עפ"ז את משקל חומר הענין. (ז"ל החזו"א ביו"ד סי' קג "ובכל זאת למיעוט הלבבות, להכריע בסברא, נוטלים לפעמים גם כח רוב המספרי לנטי' לצד זה"). להלן סיכום מנין הראשונים בזה לכאן ולכאן, (ומסתבר שהסיכום הוא חלקי בלבד ולא מלא, והעיקר כד' הרמב"ן נט, א "והרי הדבר תלוי באילנות גדולות"). ואותם שיל"ד איך ס"ל. וגם נשאר לדון את שאר הנידונים, איך מונים את הס"ר, האם בעי' שיעברו ביום א', ובאותו מקום, וכו'. (וחלוקת הראשונים בזה היא בדר"כ דחכמי אשכנז וצרפת כ' דבעי' ס"ר, וחכמי ספרד חלקו ע"ז, וכבר כ' בשו"ת מהרי"ף סי' נט "כיון דמאן דלא מצרכי תנאי דששים רבוא הם רבותינו הספרדים אשר כל קהלות הספרדים סומכין עליהם ומימיהם אנו שותין וחיין הדין נותן דלא שבקינן סברתם ולסמוך על אחרים וכו' וכן בקהלות אשכנז וצרפת וכיוצא בהם שקבלו עליהם להתנהג על פי סברת רש"י והרא"ש ז"ל יש להם לסמוך על דבריהם בענין זה דרה"ר לענין שבת ואע"פ שרבו החולקים עליהם ואע"פ שהיא מחלוקת בענין שבת החמורה שהיא בכרת וסקילה מאחר שקבלום עליהם כרב", ובבית אפרים סי' כו כ' כע"ז "כבר הרימותי ידי והראתי פוסקים אלו כי הם הרבים ובראשם בה"ג ורש"י ותוספות והנמשכין אחריהם ואם כי הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א וה"ה והר"ן והריטב"א והריב"ש פליגי עליהו הני נפישין וגם כי אנן בתר חכמי אשכנז וצרפת גירין שאנו מבני בנייהם ותלמידי תלמידיהם וכל מנהגינו על פיהם כאשר כתב הד"מ בהקדמתו ועל הרוב נוהגין כדבריהם במקום שהם חלוקים עם גדולי ספרד אף היכי דליכא רובא ומכ"ש בזה דרובא דאיתא קמן קיימי בשיטת רש"י כאשר הוצאתי במספר צבאם". ואף אם נעמוד למנין, צ"ע איך מונים רב ותלמידיו וכד'. אבל מש"כ המהרי"ף דבמצרים ודאי חובה להחמיר כהרמב"ם, הנה בס' הזיכרון לרבי ישמעל הכהן ראש רבני מצרים בזמן הבי"ב כ' להדיא דבעי' ס' ריבוא).

הסוברים דבעי' ס' ריבוא: *רש"י עירובין ו, א "ועיר שמצויין בה ששים ריבוא", ושם ע"ב "ירושלים רה"ר שלה מכוון משער לשער, ומפולש, ויש בה דריסת ששים ריבוא ורחב שש עשרה אמה", וכן נט, א "לא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני אדם, ולא חשיבא רה"ר". והראשונים כ' דין זה בעיקר משמו. (אבל במרדכי בשבת רמז תסז כ' בדעת רש"י "משמע שדעתו כי דרך הרבים ורה"ר הכל א' והכל תלוי בט"ז ופילוש ומה שהזכיר בעירובין ובשבת ס' רבוא לרבותא דירושלים פי' כן דאפ"ה דיש להם ס' רבוא ודומה לדגלי מדבר ממש אפ"ה מותרת בנעילת דלתות", וצ"ע). *רא"ש בעירובין פ"א ס"ח (וכן בביצה פ"ג סי' ב) העתיק ד' רש"י בסתמא, *ובהג"א שם הוסיף כן מהמרדכי מהרמ"ק. *בס' העיתים סי' רו "ואיזו הוא רה"ר גמורה הי' לו מקום שיש בו ס' רבוא בני אדם שאין להם לא חומה ולא דלתות ונכנסין ויוצאין בלילה כמו ביום כדגלי המדבר זו רה"ר גמורה", ובסי' רח "והכי אמרי משמיה דרב יהודא אלוף דמנהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר ובלילה דאיכא חראסי כרמלית היא, רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפיין גברא ביומא כדגלי מדבר". *סמ"ג לאוין סי' סה "רה"ר דאורייתא רחבים שש

דמכילתינ דתנינן רשויות דשבת לא משתמיט ותני כלום במנינא דגבריי. *הרמב"ם לא הזכיר מזה כלום, וכן הרבה ראשונים (*כל בו, *ריא"ז, *אוהל מועד, ועוד) הזכירו תנאי רה"ר ולא הזכירו ס"ר, ויל"ד בכל חד מינייהו אם יש ללמוד מן ההשמטה. ועי' משכנר"י בסי' קכא דהאריך בזה בדעת כמה ראשונים שלא הזכירו ענין ס' ריבוא בשאר תנאי רה"ר, וחששו בכמ"ד שלא לבוא לידי איסור תורה, ומשמע דרה"ר מצוי ביניהם. *הביאור"ל הנ"ל מנה גם את הרשב"ם והיראים, עיי"ש. (ועי' או"ז סי' קסד מש"כ בשם רשב"ם). *ר"ן בשבת רפ"ו "אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא", (כ"כ על הר"ף וכן בחי', ויש שקראו לחי' הר"ן שם ע"ש הר"טב"א). *ריטב"א עירובין נט, א "ועם כל זה רוב הגאונים ז"ל הם כדעת ר"ת ז"ל דלא בעינן ששים רבוא כלל וכן דעת הרמב"ם ז"ל, וטעם דברייהם שאין לנו ללמוד מדגלי מדבר אלא לענין רה"ר ממש שלא תהא מקורה ושיהא בה שש עשרה אמה ושתהא מפולשת אבל לא לענין מנין הדורסים בה, וגם לא הזכיר זה בשום מקום לא בגמרא דילן ולא בירושלמי, וכן נראין הדברים", (אבל בשבת ו, ב וכן בעירובין כב, ב סתם כפירש"י). *הגה"ה מרדכי בשבת רמז תסז "מכאן ראייה דלא בעינן ס' רבוא דהא צידון לא היו ס' רבוא בוקעין בה". *ריב"ש סי' תה "ואע"פ שהזכירו רש"י ז"ל במקומות, כבר דחו זה האחרונים ז"ל, לפי שלא נזכר בתלמוד בשום מקום". *מ"מ פ"ד מהל' שבת "ודע שיש מן הגאונים והאחרונים סוברין שאין רה"ר אלא במקום שבוקעין בו ששים רבוא כדגלי המדבר. ואין לזה רמז בגמ' ואינו עיקר וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל". *בס' הבתים כ' "יש מן הגדולים שכ' שכל עיר שאין ששים ריבוא בוקעין בה אין לה דין רה"ר ולא מצאתי לדבר זה עיקר".

הראשונים שלא התבררה שי' לגמרי בדין ס' ריבוא, או שהניחו בספק, או שנחלקו האחרו' בדעתם: *תוס' בשבת ו, ב כ' "משמע קצת דאינה ר"ה אלא א"כ מצויין שם ששים רבוא כמו במדבר". *תוס' בשבת סד, ב "ואנו שאין לנו רה"ר גמור דכל רה"ר שלנו כרמלית היא שהרי אין מבואות שלנו רחבות י"ו אמה ולא ס' ריבוא בוקעים בו", ונחלקו האחרו' אם כ' את ב' התנאים מפני שלא ברירא ליה התנאי הב' לחוד. *בדעת הבה"ג, מחד לפנינו ליתא, ומאידך חלק מהראשונים (רמב"ן עירובין נט, א "ולא ידענו מנין לו לרש"י כן שלא הזכיר בתלמוד בשום מקום, אבל בהלכות גדולות נמצא כן והרי הדבר תלוי באילנות גדולות" ועוד) הביאו כן בשמו, ועי' ויכוח המשכנר"י ובי"א בדעת הבה"ג. *רי"י ח"ב נ"ד "ויש מפרשים שכתבו לפי פירושם בגמרא כי כל אלו הקרויין רה"ר צריכין שיעברו בהם ס' רבוא בכל יום דומיא דדגלי המדבר וכן פרש"י ושאין בה חומה או שיש בה חומה שיהיה רה"ר שלה מפולש מפתח העיר הא' עד הפתח האח' ולפי זה אין בינינו רשות הרבי' גמורה ויש שפירשו דלא בעינן שעוברין שם ס' רבוא בכל יום אלא כל מביי מפולש או דרך והוא רחב י"ו אמה ורבים בוקעין בו ומצויין שם הוי רה"ר וכן כתב הרמב"ם מדברות ויערות ושדות וכל מקום שהדרכים שלהם מפולשים והדרך רחב י"ו אמה והוא שלא יהא עליו תקרה ולא בעינן ס' רבוא ולא מחומה כמו שכתב רש"י". *רע"ב שבת פ"א "ואיכא למאן דאמר שצריך נמי שיהיו בוקעים בהם ששים רבוא בכל יום כדגלי מדבר". *מאירי עירובין ב, א "וכן הצריכו בו גדולי הרבנים שיהא בו דריסת רגל לששים רבוא ולא שיהו ששים רבוא יכולין לעבור שם ביחד אלא שיהא דרך מצוי לששים רבוא ורגילים לעבור שם וכו' ויש דעות אחרות בענין רה"ר לקצת רבותינו הצרפתים", ובדף ו, ב "גדולי הרבנים מוסיפין בו שאין נקרא רה"ר אף ברוחב י"ו אא"כ רגילה בו דריסת ששים רבוא וא"כ נמצא לדבריהם במבואות שלנו שכלם אין להם אלא דין מבואות ואפי' היו רחבים שש עשרה אמה אא"כ מצויה שם דריסת ששים רבוא אלא שזו קולא יתרה", ובשבת נז, א "קצת חכמי צרפת מצרפים בה שאין אצלנו רה"ר גמורה ברוחב ט"ז אמה ובמדרס ששים רבוא בכל יום". *ראב"ן סי' שמט "הראשונים שלא מיחו בנשים שלנו משום דסברו דעירות שלנו כיון שאין רה"ר שבהן דומה לדיגלי מדבר שאינו רחב שש עשרה אמה לאו רה"ר גמור הוא והוי ככרמלית גמור ויוצאה בו, וגם אין בהן דריסת ששים ריבוא כדיגלי מדבר". *שו"ת הרשב"א

ששים רבוא וגם ט"ז אמה רוחב וליכא למגור מיד". *פס' הר"י מפאריש סי' קיא "יש להחזיק בזמן הזה דאין לנו רה"ר מפולש מעבר לעבר ורוחב שש עשרה אמה וששים ריבוא בוקעים בו ככרמלית דמיא". *או"ז שבת סי' פד "לדין דלית לן רה"ר גמורה דהא אינה רחבה ט"ז אמה ואין ששים רבוא בוקעים בה שרי אפי' ברה"ר", ועירובין סי' קכט "ירושל' רה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש ויש בה דריס' ס' רבוא ורוחב ט"ז אמה", וסי' קסד "לא היו נכנסים לה תמיד ששים רבוא בני אדם ולא רה"ר חשיבה דלא דמיא לדגלי מדבר". וכן עיי"ש הל' שבת סי' נג והל' יו"ט סי' שנח. *ס' הנייר הלי' שבת "הואיל ואינם רחבים י"ו אמה ואין עוברין בו ס' ריבוא דומיא דדגלי מדבר", והל' עירובין "ומן התורה אינו נקרא רה"ר אלא שוק גדול רחב שש עשרה אמה, וששים רבוא בני אדם עוברים בה בכל יום, ומפולש משער לשער, ופחות מכאן נקרא כרמלית". *האגודה רפ"ו דשבת "אין לנו רה"ר גמור", ובעירובין כ' "לדין דל"ל רה"ר ל"ב נעילה". *האגור סי' תקלז "רה"ר עצמו דהיינו רוחב שש עשר אמות ומפולש משער לשער וששים ריבוא עוברין בו אינו נותר אלא בדלתות", וכן בסי' תקלח. ועיי"ש סי' תקכב. *טור סי' שמא "ור"ה הוא רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה ומפולשים משער לשער וששים רבוא עוברים בו", וכן בסי' שסד. *שו"ת מהר"מ מרוטנבורק ח"ג סי' סט "לא מיקרי רה"ר אלא אם כן רחב שש עשרה אמה ומפולש משער לשער ועוברין בו ששים ריבוא", וכן בח"ד סי' לא. *רשב"ש סי' תקנט "וכן במדינה שדלתותיה ננעלות בלילה ושאר עוברים בה ששים רבוא בכל יום". *כפ"פ פ"ו "רה"ר מכוון משער לשער ויש בה דריסת ששים רבוא ורוחב שש עשרה". *ריב"ן עירובין ו, ב "ירושלים דבקעי בה ס' ריבוא". *הגה"מ הל' עירובין פ"ה "עיר של יחיד ונעשית של רבים ופירש"י ז"ל שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא וכן פירש הטור שם", ועי' גם מש"כ בפ"ו ופ"ו ופי"ט מהל' שבת. *תורה"ד ח"ב סי' נה "אע"פ שהלך במקלו ובתרמילו והוציא והכניס והעביר כמה אמות ברה"ר, מ"מ אין כאן רק חילול דרבנן לדין, דלית לן ר"ה דאורייתא כל עיקר". *הל' ומנהגי מהר"ש "לדין ל"ל רה"ר דאורייתא". *תשובות ופסקים מאת חכמי אשכנז וצרפת סי' סה "וכ"ש הכא דאינן אלא מדרבנ', שהרי כל רה"ר שלנו אינו אסור אלא מדרבנ', שהרי הוא כחצירות שלא עירבו ואין חייבין עליו אלא מדרבנ', ואמרינן ברי' עירובין, אין מערבין רה"ר, אבל אם אינו רה"ר מערבין אותו, שלנו הוו כחצירות שאינן מעורבות וכו' ה"נ מדאמרי' ברי' עירובין, ירושלי' אילמלא דלתותיה נינעלות בלילה חייבין עליה משו' רה"ר, טעמ' דירושל' דעיר גדולה ושכיחי בה ששי' ריבוא, אבל שאר עירות לאו". *שו"ת מהרי"ל סי' קלח "אין לנו רה"ר גמור ואין מצוי בינינו", ועיי"ש בתש' החדש' סי' לח וסי' מ. *ב"י אה"ע"ז סי' מב בשם שו"ת זכרון יהודה סי' פב "מצאתי כתוב שאחד קידש בפסולי עדות והתירה רבי חיים הארוך וחלקו עליו חכמי טולטולא וגזרו עליו נידוי שיחזור בו וכו' גם על חילול שבת אם עבר על מוקצה או אפילו על הוצאה בזמן הזה אין פיסולן אלא מדבריהם וצריך הכרזה וכאן לא הכריזו עליו ומספק אין לנו לפסלו כי שמא לא חילל שבת אלא בשל דבריהם". *או"ה הארוך שער נט "ועתה בזמן הזה שאין לנו ר"ה אלא כרמלית וגם ליכא למיגזר אטו דאורייתא אם נפלה לו דליקה בביתו בשבת יכול להציל כל דבר שלא יבא לכבות". *פסקי רבינו יוסף תלמיד שמואל הרואה תלמיד המהר"ם מרוטנבורג "שכח ולא הביא סכין למול בשבת אומר לגוי או לקטן להביאו דאין לנו רה"ר", (אבל אח"כ כ' "מורי הרואה ז"ל היה מוחה לצאת בט"ק שלובשים תחת הבגדים בליל שבת משתחשך לרה"ר דכיון דלילה לאו זמן ציצית הוא הוי כמשאוי ואסור, כדאמרי' בסוף הקומץ רבה טלית שאינה מצויצת כהילכתה ויצא בה בשבת חייב חטאת, ועשה כן הלכה למעשה").

הסוברים דל"ב ס' ריבוא: *רמב"ן עירובין נט, א "וסוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד רה"ר שש עשרה אמה", וכ"כ בשבת נז, א "זה המנין שהן נתלין בו לא מצינו בגמרא שיהא עיקר שלא יהא רה"ר אלא במקומות של ששים רבוא, ואע"פ שרש"י ז"ל מפרש כן בכמה מקומות אם היה אמת לא משתמיט בכל התלמוד ובפ"ק

אמות כו' וצריכה מתא למעבד לה עירוב הדר הודרנה בחבלים או בצוה"פ כו' ואורה מלכא משמע שמצוין שם ס' רבוא", עיי"ש המשך דבריו. אבל המשכנו"י השיב לו דהפוס' החשיבו חיסרון בבה"ג ולא נקטו כהרמ"ע מפאנו הנ"ל, "וכבר ידוע מ"ש ר"ת שתלמידי רב יהודאי כתבו מה שלא שמעו מפיו כי היה סגי נהור". ובאמת לפנינו בבה"ג בסי' י' כ' "והכין אמרו משום מר רב יהודה אלוף דמנהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר בליליא דאיכא חראסי ככרמלית דמיא" ותו לא מידי, אבל בנמצא בס' העיתים סי' רח יש המשך וז"ל "והכי אמרי משמיה דרב יהודא אלוף דמנהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר ובלילה דאיכא חראסי כרמלית היא, רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפין גברא ביומא כדגלי מדבר", וזה כמו שהביאו הראשונים מהבה"ג, (בתוספת דבעי' כן 'ביומא'), וכ"ה בהלכות גדולות דאספמיא.

ב-בענין ס' ריבוא 'בכל יום'. כ' המשנ"ב בסי' שמה סק"ד על האמור שם בשו"ע "יש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רה"ר", וכ' "חפשי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה רק שיהיו מצויין שם ששים רבוא". ועי' אגרו"מ ח"א סי' קלט ענף ה. אמנם מתוך לש' הראשונים מצינו כן בכמה וכמה דוכתי. ראשית, כמה ראשונים שהביאו את דעת ס' התרומה כ' בשמו דבעי' ס' ריבוא בכל יום, והם הרמב"ן והר"ן והמאירי בשבת רפ"ו, ואמנם בס' התרומה לפנינו לא נמצא כן, ויתכן שזה רמז המשנ"ב באומרו "הראשונים העומדים בשיטה זו", והיינו דרך החולקים הנ"ל הביאו כן בשם התרומה. וכנ"ל גם תור"פ ו, א ורי"ו בחי"ב נ"ד והרע"ב פי"א משבת כשהעתיקו שי' זו (ולא פסקו כן אלא הניחו בפלוג'), כ' בלש' 'כל יום'. אבל בה"ג אספמיא, ובס' העיתים בסי' רח, והמנהיג בהל' שבת, ובס' הנייר הל' עירובין, (ובסמ"ג לפי גי' אחת), ס"ל להדיא דבעי' ס' ריבוא בכל יום.

הרבה מהראשונים תמהו על הך שי' שאמרו דרה"ר בעיא ס"ר, דדבר זה לא נזכר בגמ' כלל, ולכן הסיק הרמב"ן להלן נט, א "סוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד רה"ר שש עשרה אמה", ואמנם יש כמה מקורות שהוזכרו בראש' לדין זה. והנה כ' המאירי שבת ו, א "כבר ביארנו שכל דרך שאין ברחבה שש עשרה אמה אינה רה"ר גמורה זהו שאמרו בכאן אין רה"ר בבבל ויש מפרשים בה מפני שכולה מעלות ומורדות ואין דומה לדגלי מדבר", ומבו' בדבריו ב' טעמים לפרש למה בבל אינה רה"ר, אם מחמת חיסרון הרוחב או משום המעלות ומורדות שבה, אבל עיקר המימרא שהזכיר 'אין רה"ר בבבל', אינה נמצאת לפנינו בגמ'. אלא שגם הראב"ה הזכיר כן בסי' רא, ז"ל "אמר עולא אין דרך רה"ר בבבל". וראוי לציין שמביאים מכ"י רומי שיש גי' בגמ' בשבת שם "אמר עולא אין רה"ר בבל אמר רבב"ח ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה משום רה"ר". וגם המאירי שם מאריך בביאור המימרא של ריו"ח על דלתות נעולות בירושלים, וכפה"נ גרס כך בגמ' בשבת שם את ב' המימרות הנ"ל.

ועכ"פ טעם הדבר דאין רה"ר בבבל פי' המאירי בבי' האופנים הנ"ל, אבל י"ל דהגאונים פירשוהו דעולא לשי' אזיל דקאמר בברכות נח, א "אמר עולא נקיטינן אין אוכלוסא בבבל תנא אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא", ולכן אין רה"ר בבבל לעולם, כיון דהתקללה שלא יהיה בה ס"ר. (ומה שדנו בגמ' בכמ"ד על רה"ר במחוזא וכד' בבבל, צ"ל דרך העיר בבל התקללה כך, ועדיין יש מקומות הקרואים בשם בבל דשייכא בהו רה"ר ואוכלוסא. ואמנם בהאי דינא דאין אוכלוסא בבבל כ' האחרו' בדעת הר"מ דהכוונה היא דאין דין אוכלוסא, אבל יתכן שיהיה שם בפועל ס"ר).

י"ל"ע במה שאסרו חכמים קרפף ביי"ס שלא הוקף לדירה, וטעם גזירתם דמי בכה"ג לרה"ר (כ"ה לש' רש"י לקמן סז, ב), כיון דאינו מוקף לדירה ושטחו גדול כ"כ, ולכאור' אם רה"ר צריכה ס' ריבוא איזה השוואה יש בין הקרפף ובין רה"ר. אבל באמת יש בלש' הראשונים והפוס' הוא דגזרו על קרפף ביי"ס אטו כרמלית, ולא רק אטו רה"ר, וא"ש ההערה הנ"ל. דכן לש' היראים בסי' רעד "הגנה והקרפף שיש לה שבעים אמה ושיריים וכו' ואע"פ שאסור לטלטל במקוץ מחיצות שלא לדירה משום דאתי לאיחלופי בבקעה שאינה

ח"א סי' תשכב "אלא דע שיש רה"ר אע"פ שאינו רחב כל כך ואין עוברין ששים רבוא כסרטיא ופלטאי כדאיחא בשבת. כדרך הולך ביושר ופוגע ברה"ר אע"פ שאין הדרך רחבה כל כך", וסי' תתנ (אבל כפה"נ תשו"ז זה היא מהמהר"מ מרוטנבורק) "לא מקרי רה"ר אלא אם כן רחב י"ו אמות ומפולש משער לשער וס' רבוא בוקעין בו", ונתווכחו האחרו' בדעת הרשב"א כמאן ס"ל, דבעבוה"ק ובחי' לא הזכיר כלום מענין ס' ריבוא, ונראה א"כ בפשטות דס"ל דל"ב. (אבל בסי' תשכב הנ"ל נראה דרך 'במתקצרת' ל"ב ס"ר, וכמו דל"ב בה ט"ז אמה. אבל האגור בסי' תקלח העתיק תש"ז בנו"א קצת, ז"ל "כתב הרשב"א שיש רה"ר אע"פ שאינו רחב י"ו אמה ואין עוברים בו ששים ריבוא כגון סרטיא ופלטאי כדאיחא בשבת. ודרך שהולך ביושר ופוגע ברה"ר", ולפי"ז ודאי הרשב"א הוא מהסוב' דל"ב ס' ריבוא). *ר"ת בפשטות פליג על רש"י, הו"ד בתוס' עירובין ו, א, (ור"י שם יישב את דעת רש"י וצ"ע אם ס"ל כוותיה באמת), ובעוד הרבה ראשונים (כדוג' הריטב"א ותורא"ש ותור"פ להלן נט, א) משמיה. ומאידך י"ל דקצת מלש' ס' התרומה ס' רלט וסי' רמ ובמפתח שם והריקאנטי סי' צא וס' האגודה רפ"ו דשבת ומחזור ויטרי סי' לב מש"כ בשם ר"ת, ובלשונם אי"ז מוכרע כ"כ מה דעת ר"ת עצמו בדין רה"ר, אם רק פסק כרב ענני וכמו שנראה בס' הישר סי' רד, או דהוא הוסיף גם דאין היום רה"ר, אבל בתניא רבתי סי' יט נראה יותר דדעת ר"ת דבזה"ז ליכא רה"ר, ז"ל "אמנם רבינו תם ז"ל פירש דכל אלו התכשיטין מותרין לדין שאין לנו רה"ר גמורה", וכן הוא בשבלי הלקט סי' קן. ובבית אפרים סי' כו האריך בטענה זו דר"ת אינו בהכרח מהסוברים דל"ב ס' ריבוא, ונתווכח עימו בזה המשכנו"י בסי' קכא. ובהנ"ל מבו' לכאור' פלוג' בין הראשונים בדעת ר"ת. אלא דרך בס' התרומה שם נראה דטעם הדבר שאין היום רה"ר הוא מחמת חיסרון ס' ריבוא, ובשאר"ר הנ"ל לא מפו' טעם הדבר, ויתכן שזה מחיסרון 'מפולש משער לשער' וכד' ולא משום דבעי' ס' ריבוא, וכך נראה בראב"ה בסי' שצא שכ' "דלא הוי רה"ר אלא אם כן רחב י"ו משער לשער ומפולש משער לשער. וכן לא תמצא בכל זה המלכות וכו' וירושלים אילמלא וכו' פירש רבינו שלמה נמי דמפולש היתה משער לשער. וכן משמע מפסק רבינו תם ששמעתי בשמו שפסק כרב עינוני בר ששון דאמר בפרק במה אשה הכל ככבול, דבחצר מותר וברה"ר אסור. ופסק דאהא סמכו נשים האידנא לצאת בדברים שאסור לצאת ברה"ר בשבת דלית לן רה"ר דאורייתא". ומ"מ בתוס' סז, ב נראה שבימי ר"ת היה שייך רה"ר, שכ' "מכאן התיר ר"ת בגינה אחת יתירה מבי"ס שלא הוקפה לדירה לטלטל מתוכה לחוץ הואיל ולא היתה רה"ר גמורה כגון סרטיא ופלטאי עוברת לפניה", ומלשון זה משמע דיש מציאות של רה"ר, ורק בגינה אחת התיר וכו', וכך זה מובא בעוד הרבה ראשונים בשם ר"ת, אבל בתור"פ שם הנוס' אחר, ז"ל "מכאן היה מתיר ר"ת לגינה יתירה מבי"ס שנועלה בשבת, דמותר לזרוק המפתח מר"ה שלנו שהוא ככרמלית לשם שהוא כרמלית", וצ"ע).

ועדיין יש ללמוד מדקדוק לש' הראשונים שהצריכו ס"ר את גדר הדין. דאין לש' שווה האם בעי' כן בכל יום או לפעמים, או שהדרך תהיה מסורה לס"ר ול"ב בפועל, והאם זה תלוי בדמים בעיר או לאו וכו' והאם בעי' שהמקום יהיה רגיל בשימושם של הדמים בעיר, ובשינוי הלש' ישתנה הדין טובא מא' לב', וכדהאריכו בזה בעלי התש'.

עמדו האחרונים הנ"ל במה שהזכרה דעת הבה"ג שהוא מצריך ס' ריבוא, ולפנינו ליתא בס' הלכות גדולות. וכ' ע"ז בבית אפרים "ואע"פ שלא נמצא בה"ג שלפנינו עדותם נאמנה מאד וכבר כתב הגאון בתשובה מנחם עזרי' בסימן ל"ב בענין דברי בה"ג שהביא המרדכי ז"ל לאו כל כמינך לההביל דברי בה"ג על בלי היותן כתובים בספרו המצוי אצלנו כי חסרונות הרבה ראיתי בו בכמה מקומות ולא נחשד המרדכי לומר משמו מה שלא ראה ולא ידע עכ"ל וגם אפשר שיש ללמוד ממשמעות דברי בה"ג שלפנינו שכתב בדף ט"ז ע"ג וכן בדף כ"ח ז"ל ולא מבעיא דרך ר"ה דאורח מלכא הוא ואסור לטלטולי בגוה ארבע אמות היכא דליכא עירוב אלא אפילו ממבוי למבוי כו' ואפילו מבוי גופיה אסור לטלטולי ביה בדי

כ-רש"י ו, א "רה"ר - משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים ריבוא ואין בה חומה, (או) שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר. וכ"כ רש"י בע"ב "ירושלים - רה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש", וכע"ז בדף נט, א. והנה נאמר כאן תנאי נוסף בענין רה"ר שיהיה מכוון משער לשער. וצריך לידע עד היכן צריך להיות מפולש, אטו בע"י מפולש מסוף העולם ועד סופו. ובאמת בירושלמי פ"ח ה"ח כ' ריש לקיש אמר לעולם אין רה"ר עד שתהא מפולשת מסוף העולם ועד סופו. אבל הראב"ה בסי' שצא כ' בזה גדר, ז"ל "והכי מסתבר, שאם היה רוחב י"ו ובסופו קצר מ"ו מדאורייתא נידון כסתום, והרי הוא כחצר. וליכא למימר אם כן ניבעי מפולש מסוף העולם ועד סופו, דאפילו דגלי מדבר הפילוש היה רק במחנה דידיהו בעגלות. והוה כמו עיר אחרת, וגרסינן בפרק עושין פסין אמר רבי יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר וכו' עד אי הכי כולי עלמא נמי לא ליחייב דהא מקיף ליה אוקיינוס דילמא מעלות ומורידות שבארץ ישראל קאמרת, פירוש שבאותו רה"ר שיש לפנינו מעלות ומורידות אפילו במקום השוה לא חשיב רה"ר לעיר אחת, ולא פריך אי הכי כולי עלמא נמי אי אפשר שלא יהיו מעלות ומורידות במקום אחד כנגד זה רה"ר. וכן מבו' בלש' הרמב"ן נט, א (וכע"ז במלחמות פ"ב) שכו' "הילכך כל מבוי שמפולש בשני ראשין ומכוון עד חוץ למדינה ורחב שש עשרה אמה הוא רה"ר גמורה בכל עירות ובכל כפרים שבעולם", וא"כ הגדר הוא מפולש ומכוון משער לשער מתחילת העיר או המדינה ועד סופה.

ואף הרשב"א כ' דין זה דמפולש ומכוון משער לשער, דכו' בדף כב, א "אבל מבואות המפולשין אפי' לרה"ר ואע"פ שהשערים מכוונין זה כנגד זה אין הילוך הרבים מעכבת ובצורת פתח מכאן ול"ק מכאן סגי ל' וכדאוקימנא היא דכיצד מערבין רה"ר דמבואות המפולשין לרה"ר קאמר ומשום ההיא דר' יוחנן אוקימנא לה בהכין אלמא אפילו לר' יוחנן סגי ל' בהכין ולא בעינן דלתות ננעלות, וכ"ש אם לא היו שערים מכוונין זה כנגד זה שאינן דומין לדגלי מדבר, והיינו מבוי עקום דאוקי רב חנן בר רבא בדבקי בי רבים ואפ"ה סגי ל' אפילו לרב בצוה"פ מכאן ול"ק מכאן וכ"ש לשמואל דלא בעינן אפילו צורת פתח וקי"ל כרב דאלמא ככי הא לא מבטלא ל' בקיעת הרבים", וכ"כ בעבוה"ק שער ב אות מ "מקום שהרבים בוקעין בו משער לשער, ושעריו מכוונין זה כנגד זה כדגלי המדבר, אם רחב שש עשרה אמה זו היא רה"ר גמורה". וכן הרא"ש בפ"א סי' ח העתיק ד' רש"י בתנאי זה, אבל גי' היא "אין לה חומה או שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער", בלא למחוק ולסגור את תיבת 'או'. (וכך הביאו שא"ר את ד' רש"י, כדוג' הרוקח וההשלמה והמאורות, ולא מחקו תיבת 'או', אבל יש ראשונים שהעתיקו ד' רש"י בלא ענין החומה כלל, אלא רק דבעי' מפולש זה כנגד זה, כדוג' תור"פ).

וכך זה נמצא בשו"ע סי' שמה ס"ז "איזהו רה"ר, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער וכו' הוה רה"ר". והמשנ"ב בסק"כ שם נקט כד' המג"א דהפי' הוא "שהשערים מכוונים זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר". (והרא"ש בפ"א למס' תמיד פ"ה ג"כ כ' "על שרץ בשבת פי' שנמצא בעזרה וחושישין שמא יגע בו אדם כופין עליו פסכתו ואין מוציאין אותו בשבת משום איסור מוקצה ויש שכותו שאסרו במקדש וכו' וי"מ משום דעזרה רה"ר ונ"ל שטעו בהא דאמרינן בפ"ק דפסחים דף י"ט זאת אומרת רה"ר היא ולא היא דהתם לענין ספק טומאה קאמר אבל לענין שבת כיון דמוקפת מחיצה ודלתות נעולות בלילה ואין שערים זה כנגד זה הוה רה"ר מן התורה".) וגם בסי' שסד סק"ח לש' המשנ"ב כ"ה "ובעירות שלנו שמנהג העולם לתקן ע"י צוה"פ אף שרחובותיה רחבין הרבה ומפולשין משער לשער וגם פעמים רבות הולך דרך המלך תוך העיר ומדינא הוה רה"ר גמור ע"ז וכדלעיל בסימן שמ"ה וע"כ דסומכין על הי"א שבסימן שמ"ה דר"ה לא הוה א"כ ששים רבוא בוקעין בו וזה אין מצוי".

מוקפת רה"ר הוה להתחייב עליו הזורק בו מרה"ר כדאמרינן בשבת פרק קמא אמר עולא א"ר יוחנן קרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אפי' כור ואפי' כוריים הזורק לתוכו חייב מחיצה היא אלא שהיא מחוסרת דיוורים ומתוך שאין הקיפו לדירה אין מטלטלין בו אלא בד' אמות דדמי לבקעה, ולש' הלבוש בר"ס שנח "אלא שחילקו חכמים בין הוקף לדירה לשאינו הוקף לדירה אם הוא גדול יותר מבי"ס, שמפני שכשהוא גדול מבי"ס הוא דומה קצת לכרמלית או לרה"ר, לפיכך אמרו כל היקף שלא הוקף לדירה, כגון גנות ופרדיסין ובורגנין שאינן עשוין אלא לשמור בתוכן, אע"פ שמן התורה הוא רה"ר גמור והזורק מרה"ר לתוכן חייב, מ"מ כיון שלא הוקף לדירה אם הם גדולות יותר מבי"ס הרי הם דומים לכרמלית או לרה"ר, ואסרו לטלטל בתוכם יותר מד' אמות כמו ברה"ר גזירה משום רה"ר". (אמנם הפמ"ג במשבו"ר ר"ס שנח כ' "והוה יודע דקרפף יותר מסאתים מקורה מותר לטלטל בו דרה"ר מקורה גופא כרמלית כבסי' שמה ס"ז וי"ד תו לא גזרינן בקרפף מקורה". ועי' בדבריו בסי' שמו סק"ג, ובסי' שסא סק"ב, ובא"א סי' שסב סק"ג-ושם כ' ביאור וטעם אחר להתיר קרפף מקורה, ובאו"ש פט"ז מהל' שבת ה"ז. ומש"כ דלא גזרי' כרמלית במקורה, הנה מבוי שאינו מתוקן אסור גם במקורה, וכמבו' בגמ' צה, א, אף דאיסורו הוא ג"כ רק אטו רה"ר).

וכמו כן י"ל כמה שגזרו חכמים איסור הוצאה מבית לחצר וכו' בתקנת שלמה, ולכאו' איך תתחלף החצר עם רה"ר של ס"ר, (והרי בד' הר"מ מבו' דהגזירה היא דהחצר לעומת הבית ה"ה כרה"ר לעומת רה"ר), אלא דבאמת לש' הכל בו סי' לג הוא "ואו לא יבאו לטעות ולומר שיותר להכניס ולהוציא מרה"ר לשדות ולמדברות וכו' והתקנה היתה להכירא שלא יחשבו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ולשוקה כך מותר להוציא אל המדברות ואל השדות הואיל והן רשות לכל ויחשבו שאחרי שהחצרות הן רה"ר שמותר להוציא ולהכניס מרה"ר לרה"ר", וכנ"ל. (אבל אולי נמשך אחרי שי' הר"מ דמדבר הוה רה"ר, וכמו שנראה בהמשך דבריו).

בתורא"ש ו, א הביא קו' ר"ת על הבה"ג, וז"ל "וקשה לר"ת דבמס' שבת פ' הזורק אמרינן דעגלות תחתיהן וביניהן וצדידיהן ר"ה ולא היו שם ס' רבוא, ונראה דלאו קשיא היא דמ"מ היה דרכם לצאת ולבא באותו הדרך. ועוד הקשה בדגלי מדבר היו טף ונשים לאין מספר, והא נמי לא קשה דכל מיילי דשבת ילפינן ממשכן וממדבר ולא שייך למילף אלא ממילתא דכתיבא, אי נמי בעינן טף ונשים שרגיל להיות בס' רבוא, ומיהו לפי' זה קשה מערב רב". ועכ"פ יש כאן צד בתורא"ש דבעי' ס' ריבוא גברים, ומלבד זה נשים וטף כמנין שרגיל להיות בס' ריבוא גברים. (וצ"ע אם לפי תי' זה בעי' דוקא בני כ' עד ס', ושיהיו ישראל ולא ערב רב וכו', וכמו שהק' עוד על שי' זו). ולש' הסמ"ק מ' רפב "ורה"ר היא סרטיא ופלטאי פי' רחב י"ו אמות ובקיעות של ס' ריבוא בני אדם בוקעין בו ונשים וטף לפי הענין". (אמנם מלש' הריטב"א נט, א שכו' "זו אינה קושיא כל כך דטף ונשים וערב רב לא חשיבי למיעל במנינא כשם שלא היו במספר הפקודים במדבר", נראה דאין ללמוד דס"ל כהסמ"ק הנ"ל, אלא כוונתו דאינם חשובים להצריך מנין כמותם וכשם שלא נספרו בפקודים, אבל לעולם הם ג"כ משלימים את המנין ברה"ר דידן).

ויש גם שדקדקו מד' הגר"א (מובא בגאו"י) והאווה"ח (בחפץ ה') שהק' דמכיון דאין אוכלוסא בבבל, איך הוה רה"ר, ומשמע דס"ל דגויים אינם מצטרפים למנין ס"ר, וכנ"ל בד' המדרכי בשבת רמז תסז שכו' "מכאן ראייה דלא בעינן ס' רבוא דהא צידון לא היו ס' רבוא בוקעין בה כדמוכח בגמרא דלא הוה שכיחי רבנן גבייהו", וקצת משמע דבעי' דוקא ס' ריבוא ישראל, וצ"ע. אמנם בתש' הגר"ח מוולוז'ין הנדמ"ח כ' "אשר כתב שגם לדעת רש"י ז"ל דמצריך ס' ריבוא למהוה רה"ר, היינו בפלטאי דוקא, אבל סרטיא הוה רה"ר לעולם, יפה כיון, והוא פשוט וברור בדברי רש"י ז"ל. ובזה נסתלקו רוב הראיות שהביא מעלתו נגד המצריכים בקיעת ששים רבוא. (ואיזה ראיות מסתלקים, ע"י דיחוי דהתם היה בקיעת ס' ריבוא ע"י ריבוי נכרים שהיו שם)".

שיהא פלוש דומה לדגלי מדבר, תמוה דמנלן שבדגלי מדבר היו מכוונים. ומלשון רש"י באמת אין ראייה שלא כתב שהשערים מכוונים אלא כתב רה"ר שלה מכוון משער לשער וא"כ אפשר שהולך אף באופן עקלתון ואין השערים מכוונים נמי הוא רה"ר ובא למעט אם מפסיק באמצע מבואות שאין רחבים ט"ז אמה או שמפסיק מקום שאין בו דריסת ששים רבוא או שמפסיק מקום מקורה שזה יש למילף מדגלי מדבר שכל הרחובות היו רחבין בשוה ט"ז אמה ולא היו מקורות ודריסתן שוה. וכן יש לפרש בלשון הרא"ש שכתב רק שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער, היינו שמשער זה לשער זה היה רה"ר בלא הפסק דבר המבטל מדיני רה"ר. וכן יש לפרש לשון הגהות מרדכי שכתב רחובות שלה מפולשות משער לשער, שאין הכוונה על השערים שיהיו מכוונים. אך במג"א ס"י שמ"ה סק"ח כתב על לשון הש"ע מפולשים משער לשער פ"י שהשערים מכוונים זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר עיין שם וזה תמוה מנ"ל שיהיו השערים מכוונים. איברא דכן איתא ברמב"ן במלחמות דף כ"ב שכתב חייבין עליה משום רה"ר לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה אבל תמוה גם על הרמב"ן מנא ליה דבר חדוש כזה לומר בלא ראייה מגמ' והא אין ללמוד מדגלי מדבר שגם שם מנא ליה שהיו מכוונות. ועיין בהגר"א שם ס"ק ט"ו שלא ציין לרש"י דף ו' אלא לרש"י דף נ"ט ד"ה ואין לה אלא פתח אחד ולא מפולשת היא, אלמא שמפרש הגר"א שא"צ שיהיו השערים מכוונים אלא שיהיו שני פתחים כדי שתהיה מפולשת אבל אף באינם מכוונים הוא רה"ר וכו' ולכן צ"ע דבר זה ולא רצייתי לכתוב במה שאין לי ברור דברים. ושוב האריך בזה בח"ה ס"י כח באותיות ו-ז בעיקר דין זה, ובאות כ לסתור הדין הנ"ל שכ' דבעי' שלא יהיה הפסק ברה"ר באמצעיתו.

ובאמת נראה דמד' היד רמה מוכח להדיא ל"כ, שכ' בב"ב יא, ב "ועוד מידי דהוה אר"ה לענין שבת, דאע"ג דקיימא לן דהמעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר כדאיתא בפרק הזורק אלמא לית ליה דינא דרה"ר, כי הוי מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה אע"פ דההוא מקורה לית ליה דינא דרה"ר חזי לאצטרופי לשאינו מקורה לשיעור רה"ר, כדאשכחן התם גבי עגלות דילפינן מיניה שיעור רה"ר דהוי שש עשרה אמה ולא סליק שיעורא אלא בהדי מקורה דאע"ג דלא מחייב אפקצת דמקורה אהני לאצטרופי לשאינו מקורה לשיעור רה"ר לחיובי אשאינו מקורה. וכי תימא ודילמא שאני עגלות דלא קביען בארעא ולא מהני קרוי דידהו לבטולי רה"ר, הא גבי גוזזטראות דקביען וילפינן להו מדינא דעגלות, אלמא חד דינא אית להו בין לאצטרופי לשיעורא בין למפטר אמקורה ולחיוביה אשאינו מקורה. והוא הדין גבי חצר לענין אצטרופי מקורה לשאינו מקורה למדת ארבע אמות דחצר חד טעמא נינהו. וכי תימא היכי ילפינן ממונא מאיסורא, שאני רשויות דבכמה דוכתאי מדמינן להו להדדי, דאמר רבא (גיטין פ א) רשות שבת כרשות גיטין ועל כרחיך רשות גיטין כרשות ההקנאה מוקמינן לה דהא ילפי לה מהדדי בכמה דוכתי, והוא הדין לענין אצטרופי דחד טעמא נינהו. ולהדיא מבו' דקירוי וכד' אינו מפסיק רה"ר אלא אדרבה ה"ה מצטרף עימו להשלמת שיעור רוחב רה"ר. (וצ"ע מה שהביא מגוזזטראות היכן מצינו כן). ובביאור"ל ר"ס שמה כ' "ומש"כ המ"א דיש לאותו דרך כל דין ר"ה נראה דכונתו דבעינן שיהא רוחב הדרך ט"ז אמה וגם שלא יהיה מקורה כדי שיהיה חל עליה שם ר"ה וממילא חל על שאר מקום השוק אף שאינו מכוון נגד הפילוש וכנ"ל דאל"ה אין חל שם ר"ה על כל השוק, וצ"ע אם כוונתו לומר דבעי' דכל שיעור רוחב ט"ז אמה יהיה אינו מקורה.

(ומה שדן היד רמה דדילמא שאני עגלות דלא קביען בארעא ולא מהני קרוי דידהו לבטולי רה"ר, לכאו' אין כוונתו דתחת הקירוי עצמו עדיין יהיה רה"ר כיון דהקירוי אינו קבוע, אלא כוונתו רק דלענין מיעוט השיעור של רוחב ט"ז אמה היה מקום לחלק דקירוי שאינו קבוע לא ימעט את שיעור רה"ר, ורק בהוכחה מגוזזטראות הוסיף הרמ"ה "בין למפטר אמקורה". אכן מצינו בפוס' שדנו בזה אי קירוי שאינו קבוע חשיב כמקורה, דהמג"א בסי' רסו סק"ז כ' "ותחת העגלה הוי ר"ה אם העגלה אינה מקורה מלמטה ויש במקום

אלא דלש' רש"י והרא"ש והשו"ע שתנאי זה הוא רק בדאיכא חומה, אבל בלא"ה משמע קצת דלא נאמר ענין זה של מפולש ומכוון. (וכן מפו' בפס' הרי"ד כאן, ז"ל "פי' ר"ה משמע עיר שיש בה ששים ריבוא כדגלי מדבר ומבואותיה רחבין י"ו אמה כהילוך העגלות ואין עיר מוקפת חומה שכל ראשי מבואותיה פתוחין חוץ לעיר שהוא ר"ה, אי נמי בעיר מוקפת חומה והמבוי מכוון והולך משער לשער זו היא רה"ר"). וצ"ע פשר הדבר, גם שבמדבר לא היה חומה סביבם, ואיך ילפי' מהתם דין מפולש ומכוון בדליכא חומה. ועי' אגרו"מ ח"ה ס"י כח מש"כ בזה. (ז"ל שם "דכן נחשב שהיו ישראל במדבר שעננים הקיפום. והעננים, מאחר שהקיפם הקב"ה, היה זה בחשיבות מחיצה גמורה, שהרי היתה עדיפא יותר ממחיצות של חומת אבנים וממחיצות של ברזל. וכשהיו צריכים ורוצים לצאת, היו יכולים לצאת והיה נחשב כמו שיוצאין דרך פתחים. וזה היה אפשר מכל רחוב שהיה נמצא הרוצה לצאת. שא"כ נמצא שהיו שעריה מכוונים ממש זה כנגד זה, ופתוחים תמיד, ומחמת זה היה נחשב רה"ר אף שהיו מחיצות. וילפינן מזה דעיר מוקפת חומה נעשית רה"ר כשהשערים הם מכוונים. אבל עיר שאינה מוקפת חומה אין למילף מדגלי מדבר, שהיו מוקפין". ובענין זה אי ענני כבוד חשיבי מחיצה ית' עוד להלן מד' הרוקח. וע"ע מכילתא בשלח פלוג' דתנאי האם ענני הכבוד הקיפום מכל צד, ד' או ד' או י"ג עננים, או שהיו רק ב' לפנייהם ואחרייהם. אבל בלא העננים ג"כ יתכן שהיה שם היקף, וכדאי' במ"ר פ' חוקת "כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהן כל אחד ואחד לשבטו ולמשפחתו וריוח שבין הדגלים מלא מים מגוברין אשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל היתה מהלכת בספינה שנא' הלכו בציות נהר ואין ציות אלא ספינות שנא' וצי אדיר לא יעברנו והמים יוצאים חוץ למחנה ומקיפין פיסא גדולה", ועי' בתוספתא בסוכה פ"ג).

אבל בראבי"ה בסי' שעט נחת לבאר ענין זה איך ילפי' דין מפולש בדאיכא חומה מדגלי מדבר, וכ' "דמלאכת שבת ממשכן גמרינן. והיה מפולש משני צדדים. ובמדבר היו אוהלים ואינו מסובב בחומה, והוא הדין עיירות שאין להן חומה שראשי רה"ר שלהן מפולשין הוי רה"ר. ואם מוקפין חומה ורה"ר שלהם מכוון ומפולש משער לשער ברובח י"ו אמות הוי רה"ר". אבל עכ"פ ברשב"א וברמב"ן הנ"ל לא הוזכר ענין החומה כלל, ולכאו' אתא לאפוקי דכל רחוב שאינו הולך ביותר מכוון מקצה א' לקצה הב' של העיר ל"ה רה"ר, וזה מלבד הראשונים שלא הזכירו מכוון אבל הזכירו דבעי' מפולש וכהראבי"ה הנ"ל.

ומנגד לזה בריטב"א בשבת ו, א כ' "ועוד כתב רש"י ז"ל במסכת עירובין שאין רה"ר אלא כשהוא מכוון משער לשער, והכי הוא בירושלמי, אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל". והריב"ש בסי' תה כ' "וגם מה שמוזכר בשאלה מפולש משער לשער, ואין בתוכו סרטיאות ופליטיאות רחבות וכו', אינו מדוקדק. כי פי' סרטיא היא המסילה שהולכין בה מעיר לעיר, וכמו שפרש"י ז"ל, ואינה בתוך העיר. ואם היו ראשי מבואות העיר, פתוחין למסילה משני ראשיהן, אף אם היו עוקמין כמין דל"ת, דינם כמפולשין. דהא קי"ל כרב דאמר מבוי עקום תורתו כמפולש. וכן אם היו בעיר פליטיאות, שהם הרחבות שמתקבצין שם לסחורה. והיו המבואות מפולשין להם אם ביותר אם בעקמימות. הרי הם נקראין מפולשין לרה"ר, ואף אם המבואות ההם אינן רחבים שש עשרה, כיון שמפולשין לרה"ר משני ראשיהן, נקראין מפולשין לרה"ר. כי אם היו המבואות רחבים ט"ז אמה, אינן נקראין מפולשין לרה"ר, אבל הם עצמם רה"ר. וכ"כ הרשב"א ז"ל. וגם דעת התוס' שכשהן רחבין י"ו אמה, והם מפולשין לרה"ר, וארכן לאורך רה"ר, הרי הן עצמם ר"ה. לפי שא"א לרה"ר, להתלקט במלקט ורהיטני. וכשהעמידו בגמרא ההיא, דכיצד מערבין רה"ר במפולשין לרה"ר, דלא הוי דינן כרה"ר, היינו בשאינן רחבים ט"ז אמה, ומפולשין לרה"ר, ארכן לרוחב רה"ר".

ובאגרו"מ ח"ה ס"י קמ' כ' בזה, "אבל מה שלא הזכרתי זה כלל אף לפלפולא ולברורא הוא מטעם שבעניותי אני נבוך בעיקר דין זה שמנלן שצריך שיהיו השערים מכוונים זה כנגד זה דמש"כ הרא"ש

בב"ב פ"ה דא"י שם "רבי שמואל בשם רבי יונתן הרוצה לבנות עיר בתחילה נותנין לו ארבעה דרכים לארבע רוחות העולם. ר' חנינה בעי קומי ר' מנא מה מארבע אמות עד שמנה או משמנה עד שש עשרה אמר לו משמנה ועד שש עשרה כדי שיהא קרון הולך וקרין בא", ומ"מ לגמ' היה פשוט דהכלל הוא ט"ז אמה, וביקשו ליישב את זה עם האמור במשכן.

אמנם בפ"י רבינו גרשום בב"ב שם נראה להיפך, שכ' "דרך הרבים י" אמה כדגרסינן במסכת שבת שתי גזוזטראות ברה"ר זו כנגד זו ואמרין בגמ' אמר רב משום ר' חייא עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רה"ר אמר אביי בין עגלה לעגלה כמלא אורך עגלה וכמה אורך עגלה חמש ועגלה אחרת חמש ובין עגלה לעגלה חמש אמות ואמה יתירה דקאי בה בן לוי דכי משתלפי קרשים נקיט להו והרי לך עשרה כעגלות דמשכן", (ומש"כ י" אמה וכן עשרה כעגלות המשכן, לכאור' זה ט"ס וצ"ל ט"ז אמה), והיינו דהמקור הוא מהמשכן ולא מהמשנה הזו גופא, וכ"ה בפיר"ח בשבת שם ז"ל "ואקשינן אלא הא דקי"ל דרך רה"ר ט"ז אמה וכדתנן בפרק המוכר פירות לחבירו ובפרק הכונס צאן לדיר וגמרינן לה ממשכן ממהלך העגלות הנגלות הנה אינם אלא ט"ז אמה ומשנינן הוה תמן בעגלות אמתא אחריתא".

סיכום תנאי רה"ר. הנה מצינו כמה תנאים להיות רה"ר מדאו', חלקם לכו"ע וחלקם שנויים בפלוג', ומ"מ את כולהו ילפי' דומיא דדגלי מדבר. א. רוחב ט"ז אמה, (ובזה יש פלוג' ברה"ר מתקצרת. ובהג' חכמת שלמה דן דל"ב טז אלא כל שהוא יותר מ-טו סגי, וצ"ע). ב. שלא יהיה מקורה. ג. בקיעת ס' ריבוא. ד. מפולש ומכוון משער לשער. ה. שיהיה נחא תשמישתיה. ו. שלא יהיה עיר של יחיד או מסור ליחיד. (ובכלל זה או בכלל התנאי הקודם שלא יהיו דלתות ננעלות דאז אינו מסור לרבים כדגלי מדבר ולא נחא תשמישיהו כ"כ). ז. שלא יהיה מחיצות, ותנאי זה ג"כ הרמב"ן נט, א יליף מדגלי מדבר. וכעת יל"ד האם הנך תנאים שווים בין סרטיא לפלטיא, דיש מקומות החלוקים בזה, כגון ענין המחיצות והדלתות שכ' קצת מהראשונים דפלטיא הוי רה"ר גם בכ"ה. וכן לענין ס' ריבוא יש מהאחרונים שחילקו בזה בין סרטיא לפלטיא. וכן יל"ד בדין ארומ"מ אי בעי תנאי רה"ר, האם צריך את כל התנאים, כי גם בזה יש חילוקים. וכן יל"ד האם כל רוחב ט"ז אמה צריך את כל התנאים של רה"ר או לא, (וכדמצינו ביד רמה בב"ב יא, ב דחלק רה"ר המקורה מצטרף להשלים ט"ז אמה). ובאור' ס' קסד כ' (לגבי עיר של יחיד) "ואע"ג דדמי לרה"ר בכל דבריו חוץ מדבר אחד אי אין רוחב ט"ז אמה או אין פתחיה מכוונים זה כנגד זה ל"ג אטו רה"ר גמור".

ולגבי דין רוחב ט"ז אמה, בפוס' מבו' דה"ה דבעי' אורך ט"ז אמה דבטור בס' שמה כ' יור"ה הוא רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה, ומקור לזה מד' הרשב"א בעבוב"ק ריש שער ג שכ' "איזו היא רה"ר, כל מקום שהוא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה ומתקבצין שם בני אדם לסחורה ולעשות שם צרכיהם כשוקים שבמדינות", וכ"כ גם הרמב"ן במלחמות בפ"ב "אבל כנגד הפרוץ אם יש בו פלטיא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה אפשר שחייבין עליו", וכך נקטו לדינא הגר"ז שם והח"א כלל מט, וצ"ע אם בדוקא השמיטו הר"מ השו"ע דבר זה וזהזכירו רק את מידת הרוחב ט"ז אמה ולא את מידת האורך, וכמו שהעיר בנשמ"א שם "הרשב"א והטור כתבו דבעינן ט"ז על ט"ז אמה, ולא זכיתי לידע מקור לזה, ובגמ' צ"ט משמע דקאי על רוחב רה"ר דבעינן ט"ז אמה". ויל"ע קצת דגם הרשב"א והרמב"ן לא הזכירו תנאי זה אלא בפלטיא, (וברשב"א שם כ' גם דיני סרטיא והזכיר רק הרוחב), ואולי בסרטיא זה פשיטא, או להיפך דרק התקבצות לסחורה צריכה ט"ז א על ט"ז א אבל דרך הרבים אין שיעור לאורכה אלא לרוחבה. (וע"ע מהריט"ץ ס' רנא).

יל"ע ברחוב מפולש שיש לו דין רה"ר, וא"א לסותמו במחיצות ודלתות כראוי, (כשנבוא לחשוש לענין ארומ"מ), דלכאור' אפשר לעשות בכל צד ב' רובי מחיצות, וע"י עומ"ר יש כאן ד' מחיצות. וכגון רחוב ההולך ממזרח למערב, יעשה בצד מזרח רוב מחיצה מצפון לדרום, ורוב מחיצה מדרום לצפון, וכן יעשה בצד מערב,

הפתוח ג"ט אבל אם היא מקורה פטור שאינו דומה לדגלי מדבר", אבל בישועות מלכו סי' נב כ' ע"ד המג"א "ומ"מ קשין דבריו מאד דודאי כיון דלא מבטל לי' לעגלה רק שעמדה על שעה ושתיים לא מסתבר כלל שיבטל ע"י הרה"ר, ותמה על עצמך שהרי בפ"ק דסוכה בהא דאמרין מתוך דהוי דופן לסוכה הו"ל דופן לשבת כתב הר"ן ז"ל דאפי' להתיר איסור דאורייתא כגון שסיכך ברה"ר והי' פרומ"ר על העומד דאי לא משום מיגו דהו"ל דופן לסוכה הי' נחשב כרה"ר ות"ל דהו"ל רה"ר דאפי' בלא דפנות לא מקרי רה"ר מדאורייתא בשביל שהוא מקורה א"ו דבסכך כיון דאינו אלא תקרה ארעי לא מבטל ע"י הקירוי הקל דין רה"ר א"כ כש"כ וק"ו בעגלה העומדת שעה או שתיים ואפי' ביום ויומים לא מסתבר כלל שיתבטל רה"ר ועיין בשבת ג' ע"ב בדבלה שמנה ובתוס' שם דכיון דלא מבטל לא בטל רה"ר ונראה שהרב במג"א למד כן מהא דעגלות מדבר דפרין הש"ס בר"פ הזורק דהו"ל רה"ר מקורה ואינו ראי' דהא בירושלמי ר"פ הבונה פריך על בנין אדנים במקדש שלא הי' בנין קבוע ומשני כיון שהיו חונים ע"פ הדיבור הו"ל כבנין קבוע לעולם וה"נ בעגלות אבל בעגלות של חול נראה ודאי דלא בטל דין רה"ר וכמש"כ". אבל יש לחלק דהרמ"ה דן מצד דלא קביעין בארעא' ולא מצד דהוי עראי בזמן, ואולי פשיט"ל דהעגלות של משכן הוו כבנין לעולם, ורק דן מצד שאינם מחוברות בקרקע).

ולענין הלכה בעיקר הך תנאי דבעי' מפולשים משער לשער או גם מכוונים ולא בעיקום, הנה יש בראשונים הרבה שדנו בזה, (המ"מ בקצרה מלבד המובא לעיל: ריטב"א ותורי"ד נט, ב. רא"ש שבת פ"ו סי' יג. מרדכי שבת רמזים שנה שעה תסז. תוס' הרא"ש שבת סד, ב. וכתובות ז, א. ס' התרומה סי' רלט. ראבי"ה סי' רא רטז שעט שצא שבה"ל סי' קיב. אור"ז סי' קכט קסד. ס' הנייר הל' עירובין. רי"ז נ"ב ח"א. האגור סי' תקלז. סמ"ג עשין דרבנן א ולאויין סה. כס"מ שבת פ"ד ה"א. טור ובי"י סי' שמה. רשב"א ח"א סי' תתנ. מהר"מ מרוטנבורק ח"ג סי' סט וח"ד סי' לא. אוהל מועד. המנהיג הל' שבת. מאירי ב, א, וכן ו, א, ובשבת ו, א. נמוקי' הל' ציצית. סמ"ק מ' רפב. האשכול הל' עירובין. ארח"ח הל' שבת. הרוקח סי' קעה. פס' הר"י מפאריש סי' קיא. כפ"פ פ"ו). וע"ע במשכנו"י סי' קכב, ושורת מים רבים (שנת תצ"ז) ח"א סי' לח. והאריך הגרא"ק בתש' (סי' ו) דאין להקל עפ"ז, (וגם מחמת דאולי כמין ר הוי עקום אבל כמין ל הוי כמפולש ביושר), וצ"ע לדינא דכן נקטו רוב הפוס' דהשתא דאין להקל בזה.

(ועי' מ"ה ח"ח סי' קד, ושם הביא ד' הר"ש בטהרות פ"ו מ"ח, ז"ל שם "תנאי בתוספתא בסילקי שפותחין אותה בימי' ונועלין אותה בלילות בזמן שהיא פתוחה רה"ר נעולה רה"י בסילקי שיש לה ב' פתחים זה כנגד זה וכן סטיו שהוא גדור מכאן ומכאן וריוח בין העמודי' ר' יהודה אומר אם עומד בצד זה ורואה הנכנסין והיוצאין בצד הלז רה"י לשבת ורה"ר לטומאה ואם לאו רה"י לכאן ולכאן בסילקי שיש לה שני פתחים מכוונים זה כנגד זה האמצע שלה רה"י לשבת ורה"ר לטומאה הצדדין רה"י לכאן ולכאן דברי ר"מ וחכ"א אחד הצדדין ואחד האמצע רה"י לשבת ורה"ר לטומאה ומודה ר"מ לחכמים בבסילקי שאין פתחיה מכוונים זה כנגד זה שא' האמצע ואחד הצדדין רה"י לשבת ורה"ר לטומאה ומודים חכמים לר"מ בחצר של יחידי שדרך הרבים מפסקתה כגון חצר בית גדר וחמת שהאמצע רה"י לשבת ורה"ר לטומאה והצדדין רה"י לכאן ולכאן", וצריך בירור בכוונת הדברים).

בענין התנאי של רחב ט"ז אמה. אמרי' בשבת צט, א "אלא דקי"ל דרך רה"ר שש עשרה אמה אנן דגמרינן לה ממשכן דמשכן חמיסרי הואי אמתא יתירא הואי דהוה קאי בן לוי דכי משתלפי קרשים הוה נקיט להו", ומשמע דהמקור הוא בב"ב צט, ב שאמרו שם "דרך היחיד ד' אמות דרך הרבים שש עשרה אמה דרך המלך אין לה שיעור", וכ"כ שם רנ"ג ז"ל "ומשתכח עיקר דילה במשנה בפרק המוכר פירות בב"ב דרך היחיד ד' אמות ודרך הרבים י"ו אמה ודרך המלך אין לה שיעור". ואמנם להלן שם ק, ב אמרי' "דרך היחיד ארבע אמות דרך מעיר לעיר שמונה אמות דרך הרבים שש עשרה אמות דרך ערי מקלט שלשים ושתיים אמות", עוד מצינו בירושלמי

בבקיעת רבים וכלן הפלושין זה לזה אלא בשארך המבוי המפולש לרה"ר פתוח לאורך רה"ר וזו של עירובין בשאינה רחבה יתר מעשר היא שנויה שכל שארך המבוי מפולש לארכן של סרטיא ופלוטיא משני ראשיהן רה"ר היא אע"פ שאין בו רחב י"ו שהרי רבים נכנסים ויוצאים בו ביושר כגון זו שאי אפשר לרה"ר להתלקט במלקט ורהיטני אלא מתקצר לפעמים ומתרחב לפעמים ונידון המבוי כרה"ר שמצדדיו וכשהמידה אח"כ במבואות המפולשין פירושו בשארך המבוי יוצא לרחב רה"ר שנראה המבוי כרשות בפני עצמו כגון זה". ומבו' בד' המאורי להדיא דאיכא שי' דס"ל דאף בלא תנאי דאורך, כל מבואות המפולשים ומכוונים הוו רה"ר, אלא שלא הזכיר תנאי בזה של רחב יגאו"ש, אלא הזכיר שכ"ז הוא בפילושים מכוונים. (ואף דאין כאן 'מפולש משער לשער', מ"מ כשם דא"צ ט"ז אמה מחמת דהוי המשך הרה"ר, כמו"כ ל"ב גם את התנאי הנ"ל של רה"ר).

ובדין זה יש מקום גדול לספק, להסוכרים דכל דין רה"ר מתקצרת הוא רק במבואות המהלכים אורכם לאורך רה"ר, איך הדין במבוי המהלך מרה"ר לרה"ר, ואורכו הוא לאורך רה"ר מצד אחד ולרחב רה"ר מצד הב'. דמחז י"ל דכיון דבעי' מפולש מרה"ר לרה"ר, א"כ הך תנאי דאורך וכו' ג"כ נאמר על ב' הצדדים, (וכל הדין של מתקצרת הוא רק משום שא"א לרה"ר להתלקט במלקט ורהיטני), ומאידך י"ל דכיון דמצד אחד הר"ז המשך רה"ר ממשי, וגם מן הצד השני אי"ז כניסה לרה"ר או לכרמלית אלא מעבר לרה"ר אחר, א"כ אפי' דאינו הולך לאורך הרה"ר הב' אלא לרחבו מ"מ יש לזה דין של רה"ר המתקצרת. וזה מביאנו קצת לחקירה אחרת בדין רה"ר, על אופן שכל הילוך הרבים הוא רק מצד זה לצד שכנגדו אבל לא להיפך, דהיינו שיש איזה מניעה מללכת את רה"ר לכיוון א', ואפשר ללכת בו רק לכיוון א', האם הוי רה"ר או דל"ד לדגלי מדבר, וצ"ע.

יש מקום לדון בעירובין של עיירות גדולות, שמקיפין כל העיר בצוה"פ או גדרות, דלכאור' ההיקף גדול מידי. דהנה הרמב"ן נט, א כ' לפסול מחיצות בהיקף גדול "כל שאין המחיצה נראית לעומדין באמצע ואין נכרת להם", והביאו הריטב"א כב, ב ז"ל "כל שרואה עצמו תוך המחיצות דאע"ג דלגבי שבת לא בעינן מחיצות הניכרות לדירתו כדאייתא בפרק קמא דסוכה אפ"ה בעינן שיראה עצמו תוך מחיצות". וכ"כ הריטב"א להלן סז, ב "אפילו כור ואפי' כוריים. והוא הדין ליתר מכאן כדמוכח בפרק פסין ובלבד כל שרואה עצמו תוך מחיצות", ובשבת ק, ב "מכל מקום בעינן מחיצות הניכרות שהעומד בתוכו יהא רואה עצמו בתוך מחיצות, שאם לא כן אין לך רה"ר בעולם שהרי מחיצות הים מקיפות העולם כולו", ובסוכה ד, ב "ודאי דמחיצות הים לא חשיבי מחיצות לפי שאין נראות ונכרות ואין האדם רואה עצמו בתוך מחיצות". (ובשו"ת בית שלמה סי' נא כ' "האמנם יש דעת אחרת לרמב"ן הובא שם בריטב"א, דאם המחיצות מרוחקות מאד, שאין רואה עצמו תוך המחיצות, אין לו דין רה"ר, אלא שכל הפוסקים זולתו לא כתבו כן").

ואמנם בביאור"ל בסי' שמו כ' לרדק בד' הרמב"ן דהאי סברא הוא רק במחיצות דביד"ש, ז"ל "אכן כאשר נעייין בדברי הרמב"ן עצמו בסוגיא דעיר של יחיד [שממש הוציא הריטב"א שיטתו] נראה לכאורה דרך אחרת בשיטתו דהרמב"ן לא כתב שם דבריו אלא במחיצות העומדים מאליהם כהרים ובקעות וע"ז כתב דכל היכי שהם רחוקים טובא עד כדי שאינו מוצא א"ע בתוך מחיצות לא מקרי מחיצות וכדמוכח מההיא דבבל נמי מקיף ליה פרת עיי"ש ברמב"ן, (אבל בשעה"צ סי' שסג סקצ"ד כ' "לפי מה שהסכים הריטב"א בשם רבו הרמב"ן, אין חילוק כלל במחיצות בין עשויה בידי אדם לעשויה בידי שמים, ושלא כדברי התוספות, אלא כל זמן שהוא יכול לראות עצמו תוך המחיצות מפני שאין מרוחקות זו מזו כל כך, חשובות מחיצה ולא אתו רבים ומבטלי לה"), ובאמת כן נראה בסי' האשכול שכ' "ואיכא לעיונא בהא מלתא דים אוקיאנוס מקיף כ"ע וא"י מקיף סולמא דצור ובבל פרת ודיגלת ואמרינן לקמן דלא מהני לבטל ר"ה אלמא מחיצות ביד"ש לא עבדו רה"ר אי בקעי בהו רבים לא מספקא לן אף אי בקעי בהו רבים לא מבטלי למחיצות ביד"ש, מיהו כל זמן שאינו רואה המחיצות העשויות ביד"ש

דלכאור' כעת יש כאן ד' מחיצות. אלא דבאמת יש בקיעת רבים דרך מיעוט הפירצה שבכל צד, ושוב ממילא ארומ"מ. ואין לומר דלא ניחא בקיעת הרבים כך, דהרי לר"י אמרי' ארומ"מ גם בלא ניחא תשמישתיה כהל המתלקט וכד'.

אלא דעדיין אפשר להוסיף עוד מחיצה שלישית בכל צד, ואז בין ב' המחיצות הקיצוניות יש ע"כ רה"ר, ובקיעת רבים מרוח רביעית אינה מגרעת, וא"כ י"ל דאפי' לול"ד החזו"א הידועים דרה"ר עצמה הויא מחיצה, אולי י"ל דמ"מ בקיעה דרבים דרך רה"ר ל"ש בה ארומ"מ כיון דמקומה איכא מחיצה גמורה ואין במה לבטלה. אבל בפשטות מד' התוס' כב, א יש ללמוד ל"כ, דהרי כ' דבירושלים איכא ארומ"מ לעומד באמצע הפילוש, ומבו' דאע"ג דהבקיעה היא דרך רה"ר אמרי' ארומ"מ. אא"כ נחלק כד' החזו"א הדומים לזה, דשאני רה"ר דרבנן מרה"ר דר"י. ואם נימא דד' התוס' שם אזלי גם אם ר"י ס"ל ג' מחיצות דאור', (וכטענת הגרא"פ במכתב לחזו"א), עדיין י"ל דארומ"מ לעומד באמצע הפילוש שייך דוקא בארומ"מ דר"י דגדרו הוא אין מערבין רה"ר, והיינו דרה"ר נצרך למחיצות עדיפות, אבל לרבנן דגדר ארומ"מ הוא להפיל את עצם המחיצות, א"כ כיון דבמקומם הוו רה"ר ל"ש בקיעה לעומד באמצע. וכבר נת' כן בסוג' כב, א לחלק בין ארומ"מ דר"י לאין מערבין רה"ר דרבנן.

ומ"מ לגבי שיעור ט"ז אמה הנצרך לרה"ר דבלא"ה גם אין ארומ"מ, הרי מבו' דאפי' אם במקום הבקיעה אין ט"ז אמה כיון דאח"כ יש שיעור כראוי אמרי' ארומ"מ. ואין לומר דכ"ז הוא מדין רה"ר המתקצרת, דהרי בתוס' כב, ב מבו' דאפי' אם מקום הבקיעה הוא במרחק הבור מן הכותל ג"ט ג"כ אמרי' ארומ"מ, והרי הוכיח הגרא"א דדין רה"ר המתקצרת בעי' עכ"פ ד"ט במקום הקצר. וע"כ דאע"ג שהמחיצות במקומם לא נבקעו כיון דאין שם תנאי רה"ר, מ"מ כלפי המקום הפנימי שלא מנעו כלפיו את רגל הרבים לפי דיני רה"ר אמרי' ארומ"מ לבטל המחיצה. ואפשר להטעים עוד, דלכאור' איך שייך שהמחיצה קיימת כלפי המקום הסמוך לה, ובכ"ז היא בטילה כלפי המקום הרחוק ממנה, די"ל דכיון דענין מחיצת שבת הוא 'למנוע רגל הרבים', וכמש"כ הראשונים בכמ"ד לענין בית שקירוי משלימו ל"ט, א"כ שפיר י"ל דמחיצה תהיה קיימת כלפי המקום שהיא מונעת את הרבים מלבוא שם בגדרי רה"ר, ותהיה בטילה כלפי המקום ששם הרבים נקבצים לעשות רה"ר אם הם עברו דרכה.

גם י"ל עוד עיצה, דכיון דאין חיסרון של בקיעת רבים ברוח רביעית, א"כ אפשר לעשות בב' צדדי הרחוב (עכ"פ ברחוב ישר לגמרי) עומ"ר מצפון לדרום, ובסמוך אליהם (במרחק שלא ימנע ההילוך) עומ"ר מדרום לצפון, ואז בכל צד ובכל חלק יש ג' מחיצות שאין בהם בקיעה כלל, ומכל מקום אין בקיעה אלא ברוח רביעית.

בדין רה"ר המתקצרת. נחלקו הראשונים במבואות שרוחבם פחות מט"ז אמה, אבל יש בהם הילוך של רה"ר באופן גמור, והיינו כשאורכם של המבואות הוא לאורך רה"ר, וממילא דהילוך רה"ר נמשך בתוכם ממש, דאולי בכה"ג ל"ב ט"ז אמה והוי רה"ר גם בפחות מרוחב זה. (ויתכן דיש ללמוד מד' הרשב"א בח"א תש' תשכב דבכה"ג ל"ב ס' ריבוא אפי' אם ברה"ר דעלמא בעי, עיי"ש). ובשו"ע בסי' שמה יש בזה ס"ח וס"ט, בזה"ל "מבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, י"א שאם ארכן לאורך רה"ר הרי הם רה"ר. מבואות הרחבים י"ג אמות ושליש ושני ראשיהם מפולשים לרה"ר שהוא רחב ט"ז, יש אומרים שהוא רה"ר". והנו"כ נחלקו בזה האם ס"ט הוא המשך לס"ח, והיינו דהשו"ע הוסיף דדין רה"ר המתקצרת הוא רק בדאיכא יגאו"ש, או דיש כאן דין נוסף דמבואות המפולשים בב' צדדים לרה"ר, אפי' אם אורכם לרוחב רה"ר, אם יש בהם יגאו"ש הוי רה"ר. ועי' ביאור"ל שם. ושורש הנידון הוא דהרא"ש שהוא מקור הדין לא הזכיר תנאי זה שיהיה האורך לאורך רה"ר, אבל מאידך הרא"ש הביא את ד' הר"י שאמר כן, והר"י נקט דבריו דוקא בכה"ג.

ואמנם מצינו במאירי בשבת ו, א שכ' "חכמי הדורות משיבים עליה שאף בלא רחב שש עשרה אמה יהא קרוי רה"ר לפעמים הואיל ופלושיו ישרים ומכוונים זה לזה ושבקיעת רבים מצויה שם וכו' פירשו בתוספות בדרך אחרת לומר שאין קרוי רשות בפחות מ"ו אף

כשיטה זו מתרי טעמי חדא שלא היו בעיירות שלנו ס' רבוא ועוד שלא היתה עיר של ל"ב מיל וממילא יש לחוש גם לשיטה זו".

ומלש' הר"ן כב, ב שכ' "ומשמע דמחיצות הניכרות היינו שבאי זה מקום שיעמוד באותו הקף רואה המחיצות הצריכות לו מן התורה", אולי יש ללמוד דלא כאגרו"מ, וצ"ע. ויל"ע דאולי אין בזה שיעור קבוע, והכל תלוי כפי מה שרואה בפועל, וזה יתחלק בין מחיצות גבוהות הנראות כראוי, ובין מחיצות של צוה"פ לחוד, וכן הלאה, וצ"ע. (ובאבה"ז הל' קרי"ש פ"א כ' "הנה הרב ר"ד בהר"נ שי" מפעיה"ק העיר בזה שיתכן מה שאין אנו רואין צה"כ בזמן תלתא רבעי מיל זוהי מסיבת התמעטות ראות העינים דהלא אמרו בבכורות דרועה רואה ששה עשר מיל ואנחנו אין במציאות לראות במרחק כזה ומוכח דהראי' שלנו נתקלקלה [ומשמעים שזוהי בשביל שמשמשים במנורות גדולות כלילה שבימי חז"ל היו משתמשים בנרות קטנות, ושמעתי שהבדואים שמשכנס בשדות רואים גם עכשיו מרחוק מאוד] אך אם כן כבר אין ראי' מראייתנו, ואפשר דבימי חז"ל הי' כן ראי' בינונית"). ולש' הטור בסי' שנח הוא "אם הוקף לדירה אפילו יש בו מאה מילין שרי", אבל השו"ע העתיק "אם הוקף לדירה, אפי' יש בו כמה מילין, מותר לטלטל בכלול".

ובשו"ת אחיעזר ח"ד סי' ט יש בזה שיעור חדש, ז"ל שם "אלא שיל"ע דהרי מחיצות הנהר עשויות ביד"ש ודעת התוס' בעירובין דף כב בד"ה אילימא דמחיצה שאינה עשויה ביד"א לאו מחיצה היא ואפי' אי נימא דאי"ז אלא מדרבנן מ"מ אינם יכולים לסמוך על מחיצות הנהר מדרבנן וכו' אולם יש לסמוך ע"ד הרמב"ן והריטב"א דכל שטח שדרך בני אדם להקיפו מיקרי שניכר שנמצא תוך מחיצות אפילו עשוים ביד"ש ועי' בס' חזו"א הל' עירובין סי' מג סק"א". ואמנם בחזו"א שם (לפנינו סי' קז סק"א) לא מוכרח דכ' כן בדעת הרמב"ן והריטב"א אלא כ' כ"ז בדעת התוס' דס"ל דמחיצה ביד"ש יש בה ארומ"מ, ועי' הוסיף דרך היקף גדול שאינו ראוי ורגיל להיעשות אלא ביד"ש שייך בכלל זה, אבל באחיעזר כאן נראה (במכתב הנ"ל שנכתב אחרי דו"ד עם החזו"א כמבו' שם) מבו' דכ"ז הוא שיעור גם בד' הרמב"ן והריטב"א מהו גדר 'רואה עצמו בתוך המחיצות', וצ"ע.

והנה הרוקח בסי' קעח (הו"ד בא"ר סי' שצז) כ' "בירושלמי בפרק ר' עקיבא בשבת ניתנה תורה לישראל ואמרי' במכילתא מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות בני אדם כאלו לא יצאו". וכע"ז נמצא בתש' מהר"מ מרוטנבורק בשם הר"ש משאנץ, ז"ל "אשר שאלת למ"ד בשבת ניתנה תורה לישראל האיך חזרו לאחוריהן יב מילין הא לא קשיא דאפי' למ"ד תחומין דאורייתא מוקפין היו ענני כבוד והוי כמחיצת בני אדם כדאמר בפ' מי שהוציא והו' יעשו לו מחיצת בני"א וכו' ואע"ג דעננים של עכשיו אינם נחשבים בממש עננים שהקיפין הקב"ה להגן מפני האומות ובכל מקום שהיו הולכים היו ענני כבוד עליהם". וכיו"ב כ' במושב זקנים עה"ת במדבר פ"ב ז"ל "אבל במדבר שהיו עננים מקיפין סביב כל המחנה ישראל והשבטים חונים סביב המשכן לכל ד' רוחות א"כ כל מחנה ישראל היה נחשב רה"י ובני יהודה החונים במזרח יכולין לילך למערב על פני מחנה ישראל שהוא ג' פרסאות ועדיין משם היה להם אלפיים אמה". וכן בס' ערוגת הכושם כ' "שהיו נרתעים לאחוריהם י"ב מיל, וחזו"ר לפניהם י"ב מיל, ולפי שעננים היו מקיפים אותם לא היה חילול שבת". ומבו' בזה דמחיצות ביד"ש מהני בהיקף של י"ב מיל אפי' כשיש רבים בתוכם. וע"כ או דהיקף י"ב מיל ל"ח היקף גדול, או דהחיסרון בהיקף גדול הוא רק כשיש בקיעת רבים בעצם המחיצות ולא כשיש רבים בין המחיצות, והחיסרון של מחיצה ביד"ש הוא רק בהיקף גדול יותר מזה או רק בבקיעה במחיצות עצמן. ויש לדחות דחיסרון מחיצות ביד"ש הוא משום שלא נעשו בתורת מחיצה, וזה ל"ש לומר על היקף הענני כבוד.

אלא דבד' הרוקח הנ"ל בלא"ה צ"ע איך ילפי' ממדבר דיני רה"ר כיון דהיה שם מחיצות של עננים, (וכה"ק בהג' השו"מ בתש' מהר"מ שם, ז"ל "מ"ש לענין ענני כבוד נוראות נפלאות דבעירובין ד' נה ע"ב הא דאמרי דגלי מדבר קאמרת והרי היו ענני כבוד במדבר

המקיפות השטח בהני אמרינן אתי רבים ומבטלי, דאל"ה ר"ה היכא משכחת לה לאפוקי מחיצות הנעשות ביד"א אף אם לא נראו לעומד באמצע, שהשטח רחב מאד מהני לשווי רה"י ולא אתי רבים ומבטלי", (וחסר ההמשך), והיינו דרך מחיצות דביד"ש כשיש בהם גם בקיעת רבים, בעי' שיהיה רואה וכו'. אבל עכ"פ בריטב"א הנ"ל ודאי מפר' ל"כ, שכ' דין זה גם במחיצות ביד"א. (והחזו"א בסי' קח ג"כ נקט דאין חילוק בסברא זו ע"י מי נעשו המחיצות).

ועמדו בזה האחרו', המהרש"ם בח"ד סי' א' כ' להגר"מ אריק "מ"ש לתמוה ע"ד ריטב"א עירובין כ"ב בשם רמב"ן דבעינן רואה עצמו תוך מחיצות דאל"כ ל"ה רה"י ותמה דא"כ בעיירות גדולות שהעירוב צה"פ רחוק מאוד ואינו נראה כלל לא יהי' לו דין רה"י. לענ"ד כונת הריטב"א רק לאפוקי מקום פרוץ בלא מחיצות כלל ונראה לו כעומד במקום פרוץ שהמחיצות רחוקות ואינם נראים כלל בזה אין דינו כרה"י ועי' בכורות י"ד עד ט"ז מיל שלטא עינא וא"כ היינו במקום ארוך ורחב יותר מן ח' פרסאות על ח' פ' אבל בכרכין שהוא עומד בתוך מחיצות אף דבעינן ג' מחיצות מיקרי שפיר עומד ברה"י. ומהגם דאם יעלה על הגג היותר גבוה יראה שפיר המחיצה מיקרי שפיר עומד בתוך מחיצות ועי' זבחים קי"ח ב' עומד ורואה ויושב ואינו רואה כו'. כנלע"ד. [שוב מצאתי בס' האשכול ה' עירובין סי' ס"ה מבואר שיטה זו דדוקא במחיצה ביד"ש יש חילוק בין רואה עצמו או לא אבל לא במחיצה ביד"א ע"ש היטב"], וע"ע שם בח"ט, ובדברי מלכיאל ח"ג סי' יד כ' "אכן בגוף הדין יש לדון בזה לפמ"ש הריטב"א בחידושי דף כ"ב בשם הרמב"ן שצריך שיראה עצמו שהוא בתוך מחיצות. ואפשר שהאנשים שבתוך העיר מיקרי רואים א"ע בתוך מחיצות. דאף שהעיר גדולה בכ"ז ניכרים המחיצות סביב ונראים לכל מי שיודע מהם וחפץ לראותם ואף שאולי גובה הבנינים מפסיקים אבל כשיעלה על הבית יראה משא"כ בא"י ובכל העולם שא"א לראות כלל היקף המחיצות רק כשיסבב את העולם או את המדינה יראה בכל עת מקצת מן המחיצות. אכן האשכול כתב בה' עירובין דבמחיצות ביד"ש צריך שיראה עצמו בתוך המחיצות וביד"א א"צ לזה. ועפ"ז מיושב הכל. ובנחל אשכול שם כתב לפרש כן גם דברי התוס' וריטב"א. אבל בריטב"א קשה לומר כן כי עיקר חסר לפ"ז".

ובשיעור דין זה, בנשמ"א כלל מט כ' "ולי העני צ"ע כמה השיעור שרואה עצמו בתוך המחיצות, אם הוא כדאמרינן בבכורות רגל בהמה רועה שהוא ט"ז מילין דבכך שולט עין הרועה, וצ"ע", וכן המהרש"ם הנ"ל ציין לשיעור טז מיל. וכ"כ באגרו"מ ח"א סי' קלט "מסתבר לע"ד שיש בזה שיעור ידוע מגמ' בכורות דף נ"ד שמעשר בהמה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה וכמה הוא רגל בהמה רועה ט"ז מיל ומפרש בגמ' דקים להו לרבנן דשיתסר מילי קא שלטא ביה עינא דרועה עיין שם וא"כ מש"כ הרמב"ן שיהיה ניכר לעומד באמצע הוא ל"ב מיל ושטח כזה אולי ליכא במאנהעטן וא"כ הוא רה"י גם לשיטה זו ואף שלא נראו המחיצות מצד הבתים מסתבר שלא יתבטל בזה הרה"י שנעשה מהמחיצות. ואף שהרשב"א משמע דלא מפרש שיעור שנראין דלכן אסיק בצ"ע כמה הוא השיעור אין ספקו מוציא מידי פשיטותא דרמב"ן וריטב"א שהוא בשיעור שנראין. אבל הריטב"א לא הזכיר לשון לעומד באמצע רק לשון תוך המחיצות משמע שאף בעומד אצל המחיצות מצד אחד צריך שיראה צד השני וא"כ הם רק ט"ז מיל וכדי שלא יהיה סתירה מלשון הריטב"א בשם הרמב"ן ללשון הנמצא בחדושי הרמב"ן גופיה מסתבר שכן מפרש הריטב"א לשון שעומד באמצע שכתב הרמב"ן שכוונתו רק לתוך המחיצות ולא דוקא באמצע ממש אלא שכל תוך המחיצות קרא לשון באמצע. אבל אפשר שבאמצע דוקא שהם ל"ב מיל וכן הא מסתבר דכיון דלעומדין באמצע נראין המחיצות יש להחשיב להו מקום בין המחיצות לרה"י וממילא גם לכ"ו"ע הוא רה"י דאין שייך להתחלק בדיניו לאלו מלאלו ולכן אף שסתם הריטב"א וכתב לשון תוך המחיצות כוונתו לעומדין באמצע ולא כתב בפירוש משום שמובן זה מאליו. ולכן אם ליכא ל"ב מיל הוא רה"י גם לשיטה זו. אבל אם איכא ל"ב מיל יש אולי לחוש גם לשיטה זו ביש ס' רבוא בעיר ובזה לא שייך שנהגו להקל שלא

במרכה"מ שי' ד"הכלל דכל מקום הפקר לכל אדם כמו שווקים ורחובות והוא הדין למדבר ארץ לא זרועה אפילו אין רבים מצויים בה תדיר חשיב רה"ר. לאפוקי בזמן שישראל שרוים בתוכה וענני כבוד מקיפים אותם ואהליהם תכופים וסמוכים זה לזה אין לו דין רה"ר. וכ' ע"ז החת"ס בשבת ו, א "מיהו למ"ש כ"מ רפי"ד בשם הר"ר אברהם בנו של רמב"ם ז"ל דהואיל והי' חונני במדבר והי' מחניהם סדורי' משו"ה הוה כרמלי' ע"ש א"כ י"ל זה הי' משנה שני' ואילך אחר שנסדרו דגלים אבל בשעת נדבת המשכן שעדיין לא הי' סדורי' הוה רה"ר ועל זה ציוה מרע"ה איש ואשה לא יעשו עוד מלאכה להבי', ושפיר קאמר היכי אשכחן כי האי גוני דחייב במלאכת המשכן, אך במרכבת המשנה שם כ' דע"י שהקיפום ענני כבוד הי' ככרמלי' ופשוט דענני כבוד הי' בשעת נדבת המשכן וצריך לומר לפ"ז דמשה הוה יתיב חוץ למחנה ולא הי' ענני כבוד מקיפי' שם דמשו"ה אמר לא תפיקו מרה"י דדכו לרה"ר דילי ער"פ הזורק, ומה דאמרי' התם ומשה הוה במחנה לוי' הא לאו דוקא דהא בזמן שהביא נדבה למשכן לא היה מחנה לוי' עדיין אלא לאהל מועד של משה שהי' מחוץ למחנה אז כמבואר פ' כי תשא וברמב"ן שם, מ"מ קשי' הא שפיר אשכחן כי האי גוני במשכן שהוציאו נדבה מרה"י דדהו לרה"ר דמרע"ה דרך מדבר שהי' כרמלית ע"י היקוף ענני כבוד, ועי' בעירובין כ"ב ע"ב ובתוס' שם סוף ד"ה דלמא דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא מיקרי מחיצה, וצריך לומר היינו כגון ים והרים וגבעו', אבל ענני כבוד אע"ג דבידי שמים הוא מ"מ כיון דלצורך שעה נעשו ונסתלקו לצורך אדם ה"ל כבידי אדם ולא דמי להרים וימים כצ"ל.

ואמנם גם לולי העננים יתכן שהיה שם היקף במדבר, וכדאי' במ"ר פ' חוקת "כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהן כל אחד ואחד לשבטו ולמשפחתו וריוח שבין הדגלים מלא מים מגוברין אשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל היתה מהלכת בספינה שנא' הלכו בציות נהר ואין ציות אלא ספינות שנא' וצי אדיר לא יעברנו והמים יוצאים חוץ למחנה ומקיפין פיסא גדולה", ועי' בתוספתא בסוכה פ"ג.

החזו"א כידוע האריך להוכיח ולבאר דפירצת י' אמות אינה אוסרת מדאו' בדיאקא עומ"ר על הפרוץ. ויש שהביאו מד' הר"ח שכ' בדף קא, ב דירושלים לאחר שנפרצו בה פרוצות יתר מעשר היא רה"ר, (וכע"ז כ' הריטב"א מז, ב), ואולי יש לדחות להמב' בר"ן כב, א דבירושלים לא היה עומ"ר אלא רק כעין דיומדין, ופירצה בפסי ביראות גם החזו"א הרי מודה שהיא אוסרת מדאו', ומה שנקט הר"ח י' אמות ולא יגאו"ש, כיון דהתם אזיל אליבא דר"מ, ולדידיה שיעור פירצה בפסי ביראות הוא י' אמות. (אבל בדעת הריטב"א אין לדחות כן, דפליג שם על הר"ן). ומד' החזו"א בקונ' השיעורים יש לסייע שי', דכך סברו גאוני ירושלים שפירצת י' אינה אוסרת מדאו', שכ' בסי' לט סק"ה "וכתב לי נאמן שמסר לו הרב"צ ידלר שליט"א ממונה על תיקון עירובין בירושלים שגם הגרש"ס זצ"ל זקן ההוראה של ירושלים היה מיקל פרצה עד עשר אמות לחשוב הטפה י' ס"מ כשלא היה אפשר לתקן, ואמנם היה מחמיר במקום דאפשר, למחשב הטפחח"ס"מ, ואמנם זה שהיה מחמיר אין זו הוראה אלא מדה טובה ועין יפה, אבל זה שלא היה אוסר בשעה שלא היה אפשר לגדור [והיו אלפי רבבות ישראל מיקירי ירושלים נושאים משא בחוצות ירושלים ע"פ הוראת רבם באין מוחה ומערער] זו היא עיקר הוראה כדעת הנו"ב והח"ס והרי מנהג ירושלים כמנהג חו"ל". ועי' עוד מקורות והע' להלן בענינא דפירצת י' אמות בעומ"ר.

כ' החזו"א סי' קז סק"ז "ויצא לנו מזה דבזה"ז כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת דכלן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י והפתוחות לתוכן נעשין רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצו"ה, ובמ"ב סי' שמה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רבוא בוקעין, כל שהיא דרך לרבים שעוברים ולסוחרים ולהאמור ההיתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו".

והוי כמחיצת בנ"א ועי' בשעה"מ פכ"ז מהל' שבת ה"א ויש להאריך בזה, אבל ד' רבינו כאן צע"ג ומהאי דיהושע רחוק היה כשני אלפים אמה שדרשו חז"ל והובא ברש"י שם שהוא תחום שבת אין קושיא דלאחר שמת משה ניטל ענני כבוד אבל מהך קשיא וצ"ע, וגם ק' דאם הוה כמחיצה ל"ה רה"ר כמו ירושלים דאלמלא דלתותיה ננעלות ועי' עירובין כב גבי ים אוקיאנוס, ומיהו י"ל דארומ"מ וגם כיון שבלילה היה נכנס עמוד האש הוה מחיצות העשויות להסתלק וצ"ע בזה"ו וכה"ק בפמ"ג סי' שצז בא"א סק"ח). וצ"ל לכאו' דל"ה מחיצות גמורות לגבי הפקעת רה"ר, ואעפ"כ מהני להפקעת איסור תחומין, ואולי דוג' לזה ממחיצות לפלטיא דל"מ לאפוקי מרה"ר דהוצאה ומהני לענין תחומין, כמב' באו"ז הל' ער"ש סי' ו, דבלא"ה י"ל ג"כ דהמדבר בזמן שישראל שם הוי כפלטיא ול"מ שם מחיצות לאפוקי מרה"ר. (וע"ע שו"ת חבצלת השרון סי' כג ובדורש לציון דרוש יג ובס' תיקון עירובין - קראקא ד"ו). ושם באו"ז כ' גם "אם הגשמים יורדים עליו ומצטער או שזרחה עליו חמה ושורפתו. כגון בתקופת תמוז שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר וק"ו מסוכה שחייב לאכול בה אעפ"כ תנן ס"פ הישן ירדו גשמי' מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה", ומב' דרה"י דתחומין הוא 'כעין תדור', (אבל עי' רב"ז ח"ב סי' תרפז וח"ג סי' תכה), וי"ל דתליא במקום דיורים ולא במחיצות ממש.

ובאבנ"ז סי' רעח עמד בד' הרוקח הנ"ל וכ' "ואשר כתב כ"ת בשם הרוקח בענין שהי' נרתעין לאחריהן י"ב מיל. וקשה הלא יצאו חוץ לתחום. ותי' שהעננים חשובים מחיצות וכו' והנה סברא זו כתבה גם כן ספר פענח רוא. ובתשו' מהר"ם מרוטנבורג חלק ג'. ובספר דורש לציון חקר גם כן בזה ובסיום דבריו דתלי בפלוגתא בפסוק כי בסוכות הושבת. דאי ענני הכבוד הי'. מוכח דעננים חשובים סכך כיון שהסכך זכר לעננים ע"כ עננים חשובים סכך. וכיון שקרוים סכך כל שכן שקרוים מחיצה. ולמאן דאמר סוכות ממש אין משם ראי' ומסברא לא חשיבי מחיצות. ולמאן דאמר ענני הכבוד הי' ועננים חשובים מחיצה. מה שמחנה ישראל הי' רה"ר משום דמחיצה בידי שמים אתי רבים ומבטלי לכולי עלמא כמו שכתבו התוס' ואין גוף הספר כעת אתי לעיין בו. ולדידי פשוט דלא נקרא מחיצה. שהרי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' אינה מחיצה. ובפרק הישן בעשה סוכתו בספינה דאי יכולה לעמוד ברוח מצוי' דיבשה. ואינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' דים כשר עיין שם היטב. ונשמע מזה דאם עשה מחיצה במקום שאין רוח מצוי' כלל. ואילו הי' שם רוח מצוי' דיבשה דעלמא הי' נופל לא הי' חשיב מחיצה. דכי היכי דבים לא אזלינן בתר מקום שהמחיצה עומדת. דברוח מצוי' דמקום זה אינה יכולה לעמוד. רק בתר רוח מצוי' דעלמא. הכי נמי להיפוך כיון שברוח מצוי' דעלמא אינה יכולה לעמוד לא חשיבה מחיצה. וביבמות דבמדבר לא נשבה רוח צפונית כי היכי דלא נבדור ענני הכבוד. ואם כן הוי מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח צפונית המצוי' דעלמא ואינה מחיצה. עוד נראה לי ראי' מהא דשבת המעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור שאינו דומה לדגלי מדבר. ואי אמרת עננים חשובים מחיצה הוא הדין חשובים מקורה. ואם כן רה"ר שבמדבר נמי מקורה הי' אלא ודאי לא חשובים מחיצה".

ובאמת הריטב"א בשבת צח, א דן בזה, וכ' "המעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר. פירוש דענני כבוד לא חשוב קירוי". ומצינו בירושלמי בעירובין נידון בזה, דבפ"ט ה"ה א"י "רב הונא אמר אין ר"ה מקורה. אמר ר"ש בר כרסנה ולא מן המדבר למדת ומדבר מקורה היה". ועכ"פ האבנ"ז כיון בזה למש"כ בפ"י רח"פ עה"ת בפ' בשלח, ז"ל "וא"ת כיון דאיפקוד במרה אשבת לכ"ע כדאמ' בפרק ר' עקיבה ואית ליה דאיפקוד אתחומין א"כ כיצד הלכו בט"ו באייר דהוי שבת חוץ לתחום, ואין לומר למעלה מיו"ד הלכו דא"כ תפשוט מיניה פרק מי שהוציאוהו דאין תחומין למעלה מי', ואי משום דענני הכבוד היו מקיפין אותם והא מחיצה הניטלת ברוח היא ולא שמיה מחיצה, ושמא יש לומר דערבו מבעוד יום".

והנה שי' הר"מ היא דבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה זה רה"ר, וכמו שהביא בכס"מ פי"ד מהל' שבת בשם ר"א בנו, וביאר שם

לכית הלל, דלא בעו סוכה לשם חג, גם סכת גנב"ך כשרה, וגם מבואות הפתוחים לרה"ר, שהעמידו בהם העכו"ם דלתות, ונועלין דלתות העכו"ם בלילה, שעל ידי כן הוכשרו לטלטל בהן, ולולי כן היו חייבין עליהן משום רה"ר, כמו שאמרו בירושלים, אם כן על כרחנו צריך ישראל להעמיד דלתות ולנועלין בלילות, דלא סגיא בלאו הכי. אלא שבזו תדחה, דסלוק רה"ר הוא, ואפילו ממילא נמי, דהאי לאו מצוה היא להעמיד דלתות, אלא שכל שלא העמידו היא רה"ר, ואין מטלטלין בה. ומ"מ, הא איכא סוכה וכו' ולא מצאתי מקום מצוה שיפסל בה מגע עכו"ם, אלא באותן מקומות המיוחדין שגזר בהן הכתוב, אי נמי שצריכין כונה או שליחות".

כ' בשער הכוונות דרושי סדר שבת "ענין העירוב היה נזהר מורי ז"ל לקיים מצוה זו בכל ע"ש שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיוצא בזה והיה מערב בכל ער"ש שני מיני עירובין עירובי חצרות על לחם אחד ושיתופו מבואות על לחם שני ובסעודה ליל שבת היה אומר המוציא בפת של שיתופו מבואות ובסעודה שחרית של שבת היה אומר המוציא בפת של ע"ח ואמנם בענין סדר העירוב בתחילה היה מברך על הפת ברכת העירוב ואומר בדין עירובא יהא שרי לן כו' ואח"כ היה מזכה הלחם ההוא לבני החצר על ידי אדם אחד גדול כי תחילה צריך שיערב לעצמו ואח"כ יזכה לאחרים והנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליך עמו הטל"י והחומש מביתו לבהכ"נ וגם היה מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו אותה הנודעת ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב שנעשה בשיתוף כל מבואות צפת ת"ו או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לאו". וחסיד' העירוב די בכל אתר ואתר סמכו ידיהם ע"ז. אבל ע"י מהריט"ך (בזמן האר"י בצפת) סי' רנא שהאריך לדון על העירוב בצפת, ומתו"ד מתבאר שלא היה שם רוחב ט"ז אמה בכל העיר. ורק אח"כ הוסיף להקל מצד סי' ריבוא, וסיים "וכמה גדולי' גאוני עולם נוחי נפש אשר היו בארצנו ולא פקפק שום אדם מעולם וע"ז נאמר אל תסיג גבול עולים". אבל ק' א"כ ללמוד ממנהג האר"י, על מבואות שלנו הרחבים ט"ז אמה שיש בהם טפי חשש איסור דאו' להחמיר בספקין.

ז, א

מחלוקת בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן ופלטיא מכאן ופלטיא מכאן אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן או בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן. במרדכי רמז תקט כ' "ופסק ר"י מכאן דאותם יהודים יחידים הדרים בכרכין המוקפין חומה שיש בהם מחיצות גמורות ודלתותיהן נעולות בלילה דאינם צריכין לשכור ואפילו הם הרבה ישראלים בבית אחד שרי לטלטל בכל העיר כיון דליכא שני ישראלים בשני בתים אוסרין זה על זה ומיהו מה שכתב ר"י ודלתותיהן נעולות בלילה ל"נ לרבינו מאיר דאפילו אינן נעולות נמי דאפילו מאן דמצריך נעילה בלילה פ"ק ה"מ ברה"ר עצמו או במבואות המפולשין לרה"ר אבל לדידן דלית לן רה"ר לא בעו נעילה דאפילו בסרטיא מכאן ובקעה מכאן אמרינן לעיל דברי הכל עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ולא בעי נעילת דלת". ויל"ע דלכאור' יש כאן ב' ענינים, דהרי בסוג' הנידון הוא כלפי דין תיקוני מבוי במבוי המפולש, ובזה אמר' דיש חילוק לדעת חנניה, דמפולש לרה"ר בעי דלת ומפולש לבקעה סגי ליה בצוה"פ, אבל מה זה שייך לדין דלתות נעולות בלילה הנאמר בעיר מוקפת חומה, דהרי הדלתות שם נצרכות לענין שלא יהיה ארומ"מ, ובזה יש נידון אחר האם אמר' ארומ"מ בלא דריסת ס' ריבוא. ומבו' כאן דגם עצם דין מבוי מפולש הוא תלוי בהל' ארומ"מ, וכיון דחזי' הכא דלמפולש לכרמלית אין את החומר שמצריכו דלתות, ה"ה כשכל העיר כרמלית דע"כ אין בזה ארומ"מ.

וכ"כ הריטב"א להדיא להלן יב, ב "מפני שהוא מפולש ובקעי ביה רבים או לסרטיא או לפלטיא וכיון שכן אתו ומבטלי מחיצתא דלחי או קורה ולפיכך מצריכין צורת פתח או דלת דלא מבטלי ליה". ואף התוס' להלן ע"ב נקטו כלפי החיסרון של חצר מפולשת דדרסי בה רבים, את הלש' של ארומ"מ, ולעיל ו, ב קודם שנחתו לסכרת רה"ר המתקצרת הרי מבוי' דיש חומרא של מפולש גם בלי דין רה"ר, מה שבגמ' להלן כב, א נראה שזה מענין ארומ"מ. אבל מאידך התוס'

והנה עצם דבריו דרה"י עצמה חשיבא כמחיצה, לכאור' טעם הדבר להיות והרה"י מובדל ע"י מחיצותיו מסביבותיו, א"כ מה שסביב לו ג"כ מובדל ממנו ע"י הגדרת המחיצות, והוי כאילו יש לו מחיצה בכל חלק מן ההיקף בין כלפי עצמו בין כלפי מחוצה לו. ובאמת החזו"א נוקט בגי' הגר"ח דענין המחיצות הוא בהבדלת הרשויות, וענין גו"א אינו צריך להאריך את המחיצות אלא להתחשב בהבדלה הנעשית ע"י במקומם, והיינו דע"י המחיצות כל המקום מובדל, וממילא דשייך לומר דזה עצמו הוי מחיצות כלפי חוץ. והחזו"א שם בסק"ה וכן לעיל בסי' עד סק"ז הגביל דבריו דכ"ז הוא דוקא בג' מחיצות, אבל בב' מחיצות אפי' למ"ד דהוי מדאו', מ"מ רה"י כזו ל"ח מחיצה. והטעם כיון דב' מחיצות ע"כ לא גודרות ומבדילות את כל ההיקף, אלא דבמה שבמקומם יש מחיצה נעשה רה"י ע"י ב' מחיצות, אבל זה כבר לא נחשב מחיצה כלפי חוץ.

ובעיקר ההיתר צריך להוסיף, דכ"ז שייך רק את כנגד רחוב האורך יש מחיצות של בתים שיכולות להיות מחיצה שלישית, ולהצטרף יחד להיות ג' מחיצות בעומ"ר, אבל אם במחיצה שלישית שיש בה עומ"ר מ"מ כנגד מחיצות האורך ממש אין מחיצה ברוחב, א"כ יש כאן חיסרון של פירצה בקרן זוית. ואמנם אם דין פירצה בקרן זוית הוא מדרבנן, הרי רה"י דאו' עושה מחיצה לפ"ד החזו"א, דהרי דבריו נאמרו גם על אופן שיש פירצה י', דלדבריו אין פירצה י' אוסרת אלא מדרבנן, אבל אם פירצה בק"ז אוסרת מדאו' אז אין כאן ג' מחיצות כלל. וגם זה באמת הוא חידוש בד' החזו"א דרה"י מדאו' שאינה כך מדרבנן עדיין זה מועיל לעשות מחיצה כלפי חוץ, דהרי שפיר י"ל דעכ"פ יש כאן רה"ר מדרבנן. אלא שהוא נקט מדרבנן הוי בגדר כרמלית וסו"ס יש כאן מחיצות המפיקעות רה"ר גם מדרבנן.

בשו"ת מן השמים סי' יג כ' "ועוד שאלתי על מבואות המפולשין ואין ברחבן שש עשרה אמה אם מותר לערב ולשתף בהם ולהתירן בצורת פתח מצד אחד ובלו"ק מצד אחד ואם לאו. והשיבו אם כן בטלתם מצות הוצאה". וצ"ע אם הנידון הוא בהל' רה"ר מתקצרת דלכן אמר' ארומ"מ ול"מ צוה"פ, או דס"ל דקי"ל כחנניה ובכל אופן בעי' דלת ול"ס בצוה"פ.

דלתות נעולות. רש"י כאן כ' "אילמלא שנועלין דלתותיה בכל לילה חייבין עליה בשבת משום רה"ר וכו' אלמא נעילת דלתות בעינן בכל לילה", וכן העתיק באו"ז, ועוד פוס' העתיקו לש' זה, ומשמע דבעי' דוקא שדרכן לינעל ממש כל לילה, אבל ודאי ל"ס במה שיעשו דלתות וינעלו אותם רק בשבת עצמה או בליל שבת. אבל במשכנו"י בשם טל אורות וכן בס' גלי ים (בקונ' דלתות החדשות) נקטו דסגי בנעילה בליל שבת להתיר את השבת. (וכמובן דכ"ז הוא מקום לחקירה גם כלפי דין ראיות לינעל, איך הדין בדלתות שראיות לינעל רק בליל שבת ולא בשאר לילות. אלא שבזה נראה יותר דאי"ז תלוי כלל בכל הימים או ברובם, אלא דבזמן עצמו שהם ראיות לינעל יש בהם מעלת דלתות, ואם בחלק מהזמן הם טמונות בעפר וכו', ל"מ מה שראיות לינעל בלילה). ובשו"ת האלף לך שלמה סי' קפה כ' "ומה שחשש שאין ראיות לנעול ע"י השראפין מכח חילול שבת ז"א חשש כלל דאטו אנן בעינן שיהיו ראיות לנעול בכל לילה ולילה ז"א אם רק ראיות לנעול בשאר לילות בחול די בזה ועוד דבאמת ראוי לנעול רק מכח איסור שבת אין ראוי זה נחשב ראוי", ויש שהעירו ע"ז מלש' רש"י הנ"ל 'בכל לילה', ושמא רובו ככולו. אבל נמצא כע"ז בס' הנייר בהל' עירובין שכ' "ופסק ר"י, ישראל בבית יחיד עם בני ביתו הדרים בעיר מוקפת חומה שאינה פרוצה בעשר במקום אחד, ודלתותיה נעולות בלילה רוב פעמים, מותר לטלטל בכולה, מאחר שהוא יחידי".

ראוי לציין מש"כ הרשב"א בתש', על נעילת דלתות ע"י עכו"ם, (אף דהדברים פשוטים לכאור'), ז"ל בח"ג סי' רנט "אמרת, זה לשונך, אם יש בהטבלת כלים צד התרה, היא הנותנת להחמיר ולהשוותה לשאר המצות התוריות אשר מגע העכו"ם פוסל בהן, ואין להם חלק וזכרון בירושת שלמות המצות ושחיטת עכו"ם, וכיוצא בו יוכיחו, עד כאן לשונך. וזה בעיני תמה גדול לאיש כמוך, האיש כמוך יאמר דבר זה, וכי סוכה שעשאה עכו"ם, מי מיפסלו

או קורה הווי חשיבי מחיצה, וצ"ע דלהדיא אמרי' הכא דחומרא דמפולש היא גם במפולש לבקעה, וכי תרי גווי בקעה איכא א' יש בה דין מפולש והב' היא כמבוי סתום.

ומ"מ בענין האמור כאן דמפולש לבקעה קיל ממפולש לרה"ר דהכא לכו"ע ל"ב דלת אלא סגי בצוה"פ, נראה למצוא נפק"מ בזה גם למאן דל"ב דלת אפי' במפולש לרה"ר. חדא, דהנה הרבה ס"ל דמפולש בעי תיקון דוקא בצוה"פ ול"מ עומ"ר, (וטעם הדבר כיון דצוה"פ גודרת כל הפירצה, אבל בעומ"ר אי"ז ביטול הפירצות, ואמנם יש כאן ג' מחיצות גמורות כנצרך מדרבנן ולא לחי בעלמא, אבל מ"מ שם מפולש לא פקע ע"י עומ"ר בלבד), ויתכן לומר בזה חילוק דכ"ז הוא דוקא במפולש לרה"ר דאז ע"י ענין בקיעת הרבים הפירצה אלימא טפי, אבל מפולש לבקעה אולי מהני עומ"ר. עוד יתכן דהאי דינא דמבוי עקום הוי כמפולש הרי ג"כ מבוי בגמ' ו, א דזה תלוי בדין פירצת מבוי בציורו, ורק מחמת דבקעי רבים נעשה העקום כמפולש, וא"כ יתכן דמפולש לבקעה זה דוקא ביושר, אבל עקום (ושיעורו בפחות מ' אמות) אינו כמפולש. ועכ"פ יש כאן נידון א', לומר דמפולש לבקעה אין בו בקיעת רבים, דאם הפירצה נצרכת מחמת דין בקיעת רבים הקובע את שיעור פירצת מבוי בד"ט, אולי מפולש לכרמלית חלוק בזה. (ועי' גאו"י ואו"ש שכך פי' הטעם למה ל"מ עומ"ר במפולש, כיון דבקעי רבים בפירצה, אמנם הבית מאיר כ' דענין פירצה זו הוא דוקא מצידו של מבוי ולא בא' מראשו). ואפשר לומר בנוסח נוסף, דלעולם מפולש לכרמלית בכלל אין לו חומרת מפולש, ואלא דל"ס בב' לחיים כיון דמדרבנן בעי' ג' מחיצות גמורות, ולכן כאן לכו"ע סגי בצוה"פ ול"ב דלת. וגם לפ"ז ודאי הוא דבמפולש לכרמלית כבר יועיל עומ"ר, כיון דהוי כמחיצה גמורה.

אלא דהרשב"א כאן הק' וז"ל "אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה צורת פתח מכאן ולו"ק מכאן. תמיה לי מאי נפקא לי מינה לרב דהא איהו כת"ס ס"ל, ואפי' בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן עושה צו"פ מכאן ולו"ק מכאן, ומיהו למ"ד משמיה דרב דהלכה כת"ק ואין מורין כן ניחא דקמ"ל דבסרטיא מכאן ובקעה מכאן מורין דדברי הכל היא אבל לאידך קשיא לי, וצ"ע", ולהנ"ל הרי מבוי בזה נפק"מ גם אליבא דת"ק דחנניה, ומ"מ י"ל דקו' הרשב"א היא דבמה שאמרו עושה צוה"פ וכו' אין נפק"מ למאן דל"ב דלת לעולם. ואדרבה, הנה הראשונים דנו במשה"ק בגמ' "השתא סרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה לו צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן בקעה מכאן ובקעה מכאן מיבעיא", דלכאור' קמ"ל רבותא דאפי' במפולש לכרמלית בעי צוה"פ ול"ס בלחי, ותי' דמשמע דהרבותא היא דל"ב יותר מצוה"פ, ויש שתי' (תורא"ש ותור"פ וריטב"א ור"ן) דמילתא דפשיטא היא דכל מפולש צריך צוה"פ. ולכאור' מה פשיטא דהרי ענין המפולש נחית חד דרגא מרה"ר לכרמלית למאן דבעי דלת, וא"כ לדידן נמי איכא למימר דמפולש לכרמלית סגי בלחי. וע"כ נראה דגם אם ניטול את ענין חומרת המפולש לגמרי אם אי"ז לרה"ר, עדיין מדרבנן בעי' ג' מחיצות גמורות, ולזה ודאי ל"ס בלחי אלא בעי' צוה"פ, אלא דבזה באמת מהני עומ"ר וכנ"ל.

ולכאור' זה ביאור מש"כ מהר"י ווייל בסי' יח (והו"ד בפוס') "נרא' דמבואות שלנו לא הוו תורתם כמפולש להצריכם צ"ה בעקומותיו כדין מבוי עקום דהתם איירי בפתוח לרה"ר", והיינו דבפתוח לכרמלית לכו"ע עקום תורתו כסתום ולא כמפולש, כיון דאין שם בקיעת רבים להאלים הפירצה. (או לפי הנוסח הנוסף, דהרי בעקום איכא ג' מחיצות גמורות ע"י עומ"ר, וכל הנידון הוא רק מחמת חומרת מפולש, וזה אין במפולש לכרמלית). והנה במשאת בנימין סי' צב פ"י דבריו דרק מפולש לרה"ר צריך תיקון בעקמימותו, משא"כ מפולש לכרמלית, ולכן כ' דזה תלוי בהפלוג' דס' ריבוא, ואם איכא השתא רה"ר דאו'. ובט"ז כ' ע"ד המש"ב דאמנם קי"ל דרה"ר בעי ס"ר, אבל "תימה לי הא קי"ל במבוי עקום דדינו כמפולש ומפולש אין בו חילוק בין לרה"ר בין לכרמלית כמ"ש רס"י זה וא"כ גם לדידן במבוי עקום צריך תיקון כמו במפולש ובכל מקום שמתקנין עירוב במבואות צריך ג"כ תיקון בעקומות כנ"ל בעיקר הדין". ובאר' כ' דאמנם מפולש הוא גם כשפתוח לכרמלית, אבל

כאן בע"ב כ' דדין מפולש הוא גם לקרפף המחוסר דיוורים, ז"ל "ור"י מפרש דרחבה דהכא לא הויה כרחבה דפ' שני דהתם מיירי ביתירה מבי"ס ולא הוקף לדירה והויה כרמלית ואין מטלטלין בה אלא בד' אבל רחבה דהכא אינו כן דא"כ הויה כלה לבקעה", וצ"ע איזה ענין של ארומ"מ שייך מרחבה שאין בה דיוורים. ויתכן בזה גדר אמצעי, דלעולם אין הכוונה דע"י מעבר הרבים בפועל נעשה חומרא דמפולש לבטל מחיצת הלחי ולהצריך צוה"פ ודלת, אלא עצם אפשרות המעבר דרך המבוי גורמת (בהל' תיקוני מבוי) להטפיל אותו לרשות שהוא מפולש אליה. והדוג' לזה היא מד' הרשב"א להלן צד, א שכ' שם בשם הראב"ד דמבוי שדוחקים בו בני רה"ר מתבטל מלהיות רה"ר, וזהו גדר איסור מפולש שהמבוי מתבטל לרשות האסורה. ויתכן דמה"ט כ' הרשב"א להלן בסוג' זו ד"נפרץ לחצר חשיב טפי אפילו מנפרץ לכרמלית לפי שהחצר והמבוי דומין הן בתשמישן וקרובין הן להיות זה כזה שעירוב מועיל לזה ולזה מה שאין כן לכרמלית ושניהם רה"ר הן ומבוי וחצר כרשות אחד הן לר' שמעון והלכך כשהוא מפולש לו בלחי או בקורה סגי", והיינו דמבוי וחצר דוקא בגלל שתשמישם קרוב ודומה, ל"ש להטפיל ולאסור את המבוי ע"י פילושו לחצר.

מחלוקת בסרטיא מכאן וסרטיא מכאן ופלטיא מכאן ופלטיא מכאן אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן או בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן. כ' הב"ח בר"ס שסד "דאיכא לפרש דעד כאן לא פליגי תנא קמא אדחנניה אלא במבואות המפולשין מצד אחד לרה"ר ומצד השני לכרמלית אבל בשני ראשו לרה"ר מודה תנא קמא לחנניה דאמר משמיה דבית הלל דבעינן דלת מכאן ולו"ק מכאן כמ"ש הרב המגיד בפ"ז משם הרשב"א והיינו טעמא דמדלא אמר תנא קמא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה אלמא דמודה דנחלקו אלא דמפרש דלא נחלקו אלא במפולש בשני ראשו לרה"ר אבל במפולש מצד א' לרה"ר ומצד א' לכרמלית לא נחלקו דלכולי עלמא סגי בצוה"פ מכאן ולו"ק מכאן ולחנניה אף בצד אחד כרמלית נמי נחלקו והלכה כתנא קמא וכובר זו היא דעת הרשב"א וסייעתו לפי הנראה לע"ד. וצ"ע מד' הגמ' כאן דאמרי' להדיא דהמחלוקת היא במפולש בב' ראשים לרה"ר, אבל בלא"ה גם לחנניה ל"ב דלת, והרשב"א שהביא לא קאמר אלא דהלכה כחנניה, ולא שכן ה"ה אף לת"ק דבעי' דלת במפולש לרה"ר בב' צדדים. ועי' מאמ"ר.

ובהא דאמרי' "הכי קאמר סרטיא מכאן ובקעה מכאן נעשה כבקעה מכאן ובקעה מכאן", כ' בשפ"א "וקשה דלמה לי זה הפי' נעשה ונראה לפרש דהו"א דצריך להיות הצוה"פ במקום הסרטיא הואיל ושם הוא רה"ר קמ"ל דדומה ממש לבקעה מכאן ובקעה מכאן דאין נ"מ באיזה צד יעשה הצוה"פ". אמנם צ"ע דבכל מבוי הפתוח לרה"ר יכול לעשות בו לחי ול"צ שם צוה"פ, וכמו"כ בסרטיא מכאן ומכאן הרי עושה צוה"פ בצד אחד וכבר מהני לחי בצד השני אף שהוא פתוח לרה"ר, ומהיכ"ת דבמפולש לסרטיא מכאן ובקעה מכאן יהיה צריך לשים את הצוה"פ דוקא בצד הסרטיא.

בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן. בעיקר דין מפולש להצריך צוה"פ או אפי' דלת, יש לציין לד' הגמ' סוכה יח, ב דאמרי' התם "אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם אפילו הפחית דופן אמצעי אמר ליה מודינא לך בההיא דהוה ליה כמבוי המפולש", ופירש"י "מודינא לך בההיא דכיון דאור פתוח לנגדו דומיא דמבוי מפולש ועשוי לקפנוריא לבקיעת רבים". וצ"ע אם הכוונה לחומרא דמפולש האמורה כאן, ואז נפקא גדר חדש באיסור מפולש, או דאמר לו דהרי בסוכה מפולשת ודאי מודה דל"א פ"ת.

מפולש לבקעה

בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צוה"פ מכאן ולו"ק מכאן. ובריטב"א לקמן יב, ב כ' "ופירשו בתוספות דאפילו רבנן לא אמרי אלא מפני שהוא מפולש ובקעי ביה רבים או לסרטיא או לפלטיא וכיון שכן אתו ומבטלי מחיצתא דלחי או קורה ולפיכך מצריכין צורת פתח או דלת דלא מבטלי ליה, הא לאו הכי מודים שאם הוא כבקעה דעלמא כעין מבוי סתום דהכא דלא מפלשי ליה רבים דלחי

דכיון דכל רבותא דרב הוא רק בדליכא שם פתח מאי מקשי עליה תנינא חצר וכו'.

ולכאור' מבוי' כאן בד' התוס' ענין נוסף, דכל הרבותא בהיתר החצר ושלא נאסור אותה כדין מפולש או מחמת דרסי רבים, (וארומ"מ כלש' התוס'), זה רק באופן שהחצר מתחברת ומתאחדת עם המבוי באיזה צד, וממילא דעי"ז נחשבת החצר כמפולשת לרה"ר, והחצר והמבוי חד הם ופתוחים מכל צד לרה"ר, אבל אם גם למבוי כלפי החצר וגם לחצר כלפי המבוי איכא גיפופין ושם פתח כראוי, א"כ אין החצר מפולשת לרה"ר, ואינה נאסרת ע"י דריסת הרבים בה דרך המבוי המחלק ומפריד בינה ובין רה"ר. (ודומה לזה כ' הריטב"א כאן לגבי המבוי אי הוי מיחזי כמפולש "וא"ת וכיון דאיסור מבוי קס"ד השתא שאינו אלא משום פירצת חצר לרה"ר אמאי נקט שנפרץ מבוי במלואו, י"ל שאלו לא נפרץ במלואו לא היה נדון כמפולש לרה"ר דהא אית ליה גפופי דידיה שנראין מבפנים וגפופי חצר הנראין מבחוץ וכיון שכן הכל רואין שהוא פתח לחצר ולא לרה"ר, וכך יישב האבהעו"ז את שי' דבבבא איכא איסור מפולש ומ"מ החצר כאן מותרת, כיון דהיא עצמה אינה מפולשת לרה"ר ביושר. ועדיין צ"ע לדבריו דהרי כיון דהמבוי אסור משום דמחזי כמפולש, א"כ אכתי החצר מפולשת ביושר מצד אחד לרה"ר ומצד הב' למבוי שהוא רשות האסורה ג"כ. וכנראה צ"ל דאיסור מיחזי כמפולש דמבוי אינו גורם איסור פילוש). ולפ"ז ל"ק קו' הב"מ כמוכן, וגם קו' הרעק"א, כיון דשאני הא דתנינא חצר דהפילוש ודריסת הרבים הם באופן ישיר מהרה"ר לחצר בב' הצדדים, וע"ז ודאי הגיפופין והשם 'פתח' לא יצילו את החצר מלהיות נבקעת ע"י דריסת הרבים, ורק באופן שאין החצר מפולשת לרה"ר ממש אלא רק דרך המבוי, בזה אמרי' דאין החצר נאסרת ע"י כשהיא חלוקה מן המבוי מכל כיוון ע"י גיפופין ופתח.

אלא דאכתי צ"ע בזה, דהרי בסוג' דמבוי עקום תורתו כמפולש מבוי היטב דשייך להחשיב מבוי כמפולש אף כשאינו סמוך לרה"ר, וכל מעבר הרבים אליו הוא רק דרך המבוי האחר, וא"כ מ"ש הכא דאין רבותא להתיר החצר אם אינה מפולשת לרה"ר אלא ע"י המבוי. ודוחק לומר דרך ב' מבואות נעשים מפולשים א' ע"י הב', משא"כ מבוי וחצר החלוקים בתשמישיהם, דמהיכ"ת חילוק זה לומר דלא הוי קמ"ל רב מידי. ויותר נראה דיש כאן חילוק אחר, דבמבוי עיקר הנידון הוא לעשותו 'מפולש', ואם יש לו מעבר מב' צדדיו לרה"ר נעשה בזה החומרא של מפולש, ובזה אין לחלק אם המעבר הוא מרה"ר למבוי עצמו מיד, או רק דרך מבוי אחר, אבל בהאי חצר המפולשת לרה"ר דרך המבוי הכלה לה, אין הנידון משום 'מפולש', (דבבבא כ' הפוס' דאין דין מפולש, וגם דיש כאן עכ"פ עומ"ר ואין חיסרון במחיצות הגמורות של החצר), אלא כמבוי בגמ' ה, א' היכא דקא דרסי בה רבים, וכלש' התוס' כאן "אתו רבים ומבטלי מחיצתא", ובוה נאמר החילוק הנ"ל דדריסת בני רה"ר בחצר מקלקלת המחיצות ומאלימה הפירצה דוקא כשבאים מרה"ר ממש, אבל בבקיעה דרך המבוי אין החצר נאסרת, א"כ ליכא שם 'פתח' מצד החצר, ואז לבאים מהמבוי לחצר הרי הכל חד וכאילו בקעו מרה"ר לחצר עצמה. (וצריך להוסיף דאי"ז הגדרה בעצם ענין בקיעת הרבים, דהרי גם במבוי עקום אמרי' דהוא נעשה כמפולש ע"י אפשרות בקיעת הרבים, ולכן שיעור הפירצה בעקמומית הוא כבר בד"ט ולא רק ב'י' אמות, וכמבוי' כ"ז בגמ' לעיל ו, א, וא"כ אין חילוק בין מפולש דמבוי לבקיעת רבים בחצר אלא רק דבבבא צריך בקיעה בפועל ובמבוי סגי באפשרות. אלא ע"כ יש כאן חילוק בכל גדר הדין דבמבוי האיסור והחומרא הוא משום ענין מפולש, משא"כ בחצר דהאיסור בה הוא מחמת עצם בקיעת הרבים, ולכן רק כלפי איסור חצר יש נפק"מ בצורת בקיעת הרבים ובאופן הילוכם מהרה"ר לחצר).

ועכ"פ נפקא דצ"ל דיש בזה חילוק בין מבוי לחצר, דכ"מ שמצינו לעיל מבוי עקום שנעשה הכל 'תורתו כמפולש' ע"י שכ"א מפולש דרך השני לרה"ר, זה דוקא במבוי, אבל לגבי חצר גם באופן שיש בה ענין של פילוש מחמת דריסת הרבים, בזה בעי' בקיעה מרה"ר באופן ישיר ולא דרך מבוי אחר. וא"כ אף להסוברים דבבבא

לכרמלית למפולש לרה"ר, דבמפולש לרה"ר גדר האיסור מדרבנן הוא כענין ארומ"מ, ולזה בעי' דלת לעצור בקיעת הרבים ול"ס בצוה"פ, אבל מפולש לכרמלית אין בו ענין ארומ"מ, ורק דין מפולש בעלמא להצריך בו צוה"פ. וא"כ י"ל דאפי' אם בחצר יש דין מפולש, ואפי' אם פילוש של החצר הוא לרה"ר, מ"מ בזה כבר סגי בצוה"פ ול"ב דלת, דהרי כ' הרשב"א להלן כב, ב ד"דאה ודאי לר' יוחנן אפי' דבקיעת רבים מבטלת מחיצות ה"מ בקיעה דרה"ר אבל בקיעה דרבים בחצר דיחיד א"נ דמבואות מפולשין לא וכדאמרין לעיל, וא"כ דבבבא ל"ש כלל ארומ"מ, ודאי דגם בדין מפולש אינה צריכה אלא צוה"פ ול"ב דלת.

אבל לול"ד האבהעו"ז לכאור' נראה קצת ענין אחר בד' הרשב"א, דלעולם אין חומרא של מפולש בחצר כלל, ולפיכך ל"ב דלת אפי' לחנניה, ורק דצוה"פ מ"מ בעי' או עומ"ר, והטעם כיון דמדרבנן בעי' בכל רה"י ג' מחיצות גמורות, ול"ס בלחי וכד' במקום מחיצה שלישיית. ובאמת בלש' הרשב"א נראה טעם אחר למה הצריך צוה"פ, שכ' "שאיין רגל הרבים מבטלת שלוש מחיצות גמורות וכו' שאין רגל הרבים אוסרת במבואות והחצרות בכיוצא בזה", והיינו דהצוה"פ נצרך לשם ג' מחיצות כראוי לאפוקי מענין ארומ"מ. והיינו דאע"ג דהרשב"א ס"ל דהלכה כר"י דארומ"מ אפי' בשם ד' מחיצות, מ"מ הרי כ' הרשב"א כב, ב דאליבא דאמת אף לר"י בחצירות ומבואות ל"ש ארומ"מ, וכאן יש תוספת דעכ"פ רק בשם ג' מחיצות גמורות לא יהיה ארומ"מ, (מדאו' או מדרבנן).

ז, ב

חצר מפולשת דרך מבוי

תוד"ה דאי דרב. "והוא הדין דהוה מצי למינקט במבוי פתוח לחצר דאסור כיון דרגילה בו אע"ג דלא הוי במלואו אלא אי נקט הכי לא הוה קמ"ל רב מידי דכיון דפתח גמור הוא פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא". וביאר המהרש"א "ר"ל דהא דנקט נפרצה חצר כנגדו משום שריותא דחצר כו' כמ"ש התוס' לעיל השתא כפתח גמור דלא נפרץ המבוי במלואו לא הוה חידוש כלל דודאי לא אתו רבים הנכנסין בזה ויוצאין בזה לבטל מחיצה גמורה שאין כאן אלא פתח במבוי אבל בנפרץ המבוי במלואו ואין כאן מחיצה במבוי אצטרך שפיר לאשמועי' שריותא דחצר אע"ג דרבים כו' וק"ל". והדברים צ"ב וכמו שהק' הבית מאיר בסי' שסה ס"ג, ז"ל "ומדי עיינתי בד' תוס' אלו לא אהדל מלהודיע צערי לרבים כי לא זכיתי להבין דבריהם בתי' ראשון שכ' אלא אי נקיט הכי לא הוי קמ"ל רב מידי דכיון דפתח גמור הוא פשיטא דלא ארומ"מ, ועי' מהרש"א, ועם ביאורו א"י מה ענין פתח המבוי לפירצת החצר דהא השתא נמי שהמבוי נפרץ במלואו הא החצר דאית לי' גיפופין והוא פחות מ'י' הא אין לך פתח מעולה מזה, ועכ"ז החידוש דלא נימא שהחצר נאסר ג"כ בהפירצה שכנגדה מפני שרבים בוקעים בה שבאין מן המבוי לתוך החצר דרך פיתחו ויוצאין דרך הפירצה לרה"ר וקמ"ל דבבבא אינו מזיק, וא"כ מה לי אם היו באים אף דרך פתח מבוי נמי או אם באים דרך פתח חצר לחוד מ"מ הוי חידוש גדול דלא נחשב פירצת החצר שכנגדה כנפל כל הכותל ע"י בקיעת הרבים כמו שהדין גבי מבוי, וצ"ע".

עוד הק' הרעק"א בד' התוס' וז"ל "ביאר המהרש"א דבריהם, דהא כל הרבותא דרב דרבים הנכנסים ויוצאים בחצר אינם אוסרים אותה, וזה החידוש כשאין מחיצה להמבוי, ונפרץ במלואו, אבל המחיצות ופתח גמור פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי. ותמיהני דא"כ איך פרכינן בסמוך על מימרא דרב לא משנתינו היא זו חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת וקטנה אסורה, ומשני דרב היתר החצר אתי לאשמועינן, ומקשה הא נמי תנינא, חצר שרבים נכנסים לה בזה ויוצאים לה בזה רה"ר לטומאה ורה"י לשבת, ומאי קשיא הא מתני' י"ל בפתח גמור, ואשמע לן רב דגם בליכא מחיצות ופתח דמ"מ לא אתו רבים ומבטלי, וצ"ע ג". ויל"ע בדבריו דמשמע דיש כאן אוקימ' במתני' דחצר, ולכאור' הרי ע"כ איירי בהאי חצר דאיכא פתח גמור, דהא אמרי' דהאי חצר הוי רה"י לא רק לזרוק אלא גם לענין לטלטל, וע"כ דלא נפרצה במלואה אלא היה בה גיפופין כראוי ובלא פירצה כלל אלא כענין 'פתח', וזה חזרו לקו' הרעק"א,

להס"ד רב סבר דנראה מבחוץ נידון משום לחי ואעפ"כ איסור המבוי הוא משום פילוש. דבאמת מבוי הכלה לרחבה ולחצר עיקר דין מפולש ל"ש בו, אם משום דבחצר כלל אין דין מפולש וממילא דהמבוי שאינו מפולש לרה"ר אלא דרך החצר ל"ח מפולש, ואם משום דל"ש מפולש אם אי"ז בסמיכות לרה"ר ממש אלא רק דרך רשות אחרת וכדכ' התוס' בסוג' "דהעומד במבוי רואה רה"ר כנגדו כמפולש", וכדכ' התוס' בסוג' "דהעומד במבוי רואה רה"ר כנגדו ואינו רואה שיכול לנטות לכאן ולכאן", ולזה החצר עצמה ודאי אין בה איסור כיון שהעומד מצידה רואה דרשות החצר חלוקה מרשות המבוי, ורק העומד במבוי רואה עצמו כבאמצע פילוש, וא"כ מה שהחצר אינה מפולשת מחמת שהיא רחבה מן המבוי, אי"ז כלל מדין גיפופין, אלא דאין כאן נראה כמפולש, וזה ל"ש במבוי. וממילא דגם הנראה מבחוץ שהוא נידון משום לחי, אינו יכול להציל את המבוי ממה שהוא נראה כמפולש, ורק ההצטר מועיל לה יתרונה על המבוי שאז ניכר שאינה מפולשת ממש. אבל הרעק"א נקט כפ"ה"נ ל"כ, אלא דכל מה שכ' התוס' על העומד במבוי שאינו רואה שיכול לנטות וכו', זה הכל בדעת רש"י דמבוי הכלה לאמצע גם שייך לדון בו איסור פילוש, וזה ע"כ מטעם האי 'מיחזי' דבמבוי לא נראה לעומד שם את התרחבות החצר, אבל לדעת תוס' דבכלה לאמצע אין שום צד איסור, וע"כ דהעומד במבוי רואה את הנעשה בחצר, (ואדרבה, הרי כיון דלא איירי כשהפתחים זה כנגד זה, באמת קשה לצייר איך העומד באמצע המבוי רואה את ב' ראשי רה"ר, ומאידיך לא רואה את הנטייה בהתרחבות החצר מן המבוי), ורק בכלה לצידי רחבה שייך איסור מפולש או נראה כמפולש מחמת החיבור של המבוי עם צידי הרחבה, א"כ כמו שהגיפופין מתירים את החצר מהאי פילוש, כמו"כ אם יהיה גיפופין למבוי לא יהיה בו איסור מפולש, דלפ"ז אין חילוק בין מה שרואים מהמבוי ומה שרואים מהחצר. (ודוח"ל דגם להתוס' דהאיסור הוא דוקא בכלה לצידי רחבה, עדיין האיסור הוא רק בצירוף שהעומד במבוי רואה עצמו כעומד במקום מפולש).

והנה כמבוי לעיל הרשב"א לכאור' נחית לנידון זה האם מהני גיפופין להציל המבוי מאיסור מפולש, וז"ל "וקשיא לי כיון שאין איסור המבוי משום דנפרץ לחצר במלואו אלא משום דנפרצה חצר כנגדו א"כ נפרץ במלואו דקאמר למה לי דמשמע דאי לא הכי אפילו מבוי שרי והא א"א לומר כן שאלו גיפופי מבוי מצלי ליה דלא לידון משום מפולש השתא נמי נימא הכי דהא גיפופי חצר כגיפופי של מבוי וכאלו לא נפרץ במלואו הוא דהא ע"כ ס"ל לרב נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, וז"ל דקס"ד השתא דנפרץ במלואו לאו משום איסור מבוי נקט ליה דה"ה נמי כי לא נפרץ במלואו, אלא חדא דאית בה תרתי קמ"ל דטעמא דנפרצה חצר כנגדו הוא דאסור ומשום מפולש הא לאו הכי שרי ואפילו כי נפרץ במלואו לחצר דנראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי, וא"נ יש לי לומר דדוקא נקט נפרץ מבוי במלואו הא לאו הכי מבוי נמי שרי דכיון דאית ליה גיפופי ממש הנראין מבפנים אינו נראה לעומדין בין מבפנים בין מבחוץ ככלה לפרצת החצר וכמפולש לרה"ר אלא הרי הוא נראה לכל שהוא פתוח לחצר והחצר היא שנפרצה לרה"ר, וכשם שאין פרצת החצר למבוי נדון לחצר משום פרצה אלא משום פתח לגבי מבוי נמי פתח הוא ולא הוא מפולש, ואינו דומה לנפרץ במלואו דהתם אע"ג דקושטא דמלתא אינו כנפרץ גמור דגיפופי החצר נדונין ליה משום לחי ולא פילוש גמור הוא שהרי החצר שנפרץ לתוכה מותר לטלטל בכלה אפ"ה כיון דלעומדין בפנים נראה כמפולש לרה"ר וכאלו כלה לפרצת החצר אנו מחמירין עליו לדון אותו משום מפולש". והנה בקו' הוכיח מהא דל"מ הגיפופין הנראין מבחוץ להציל המבוי, דע"כ דגיפופין לא מצילים הכא מאיסור מפולש, אבל בתי' הב' דחה את ההוכחה דשאני נראה מבחוץ דל"מ לאפוקי מאיסורא דמיחזי כמפולש, וחזר והוכיח להיפך דגיפופין מהני כשם שהם מועילים לחצר להוציאה מאיסור פילוש. וא"כ צ"ע לפי קו' וכן לפי התי' הא' דס"ל דגיפופין ל"מ למבוי, ולא פי' הטעם למה הם מועילים לחצר.

חיסרון של מפולש, לכאור' יוצא דמבוי עקום דהוי כמפולש זה רק במבוי, אבל בחצר לכו"ע עקומה אינה כמפולשת. ובאמת כ"כ הרעק"א (בכו"ח סי' כג, וכך כ' בעל הנתיבות בנחלת יעקב ה, ב, וע"ע בתש' הנדמ"ח בישורון כרך יז) דבחצר יש דין מפולש, אבל רק ביושר ולא בעקמומית. (והרעק"א בכו"ח כתב כן בדעת המג"א. וצ"ע דהמג"א ס"ל דאין חיסרון מפולש בחצר, אלא דהרעק"א שם פירשו לא על כל מפולש אלא רק כשצריך בקיעת רבים, וחצר עקומה שאינה כמפולשת כוונתו ברחבה יותר מ', דבפחות מכאן הרי דעת המג"א דאין פילוש בחצר מחמת בקיעת רבים וכנ"ל. ובאמת גם בדעת האבהעו"ז ק"ק לומר כן, דהרי לדבריו פירצת מבוי מצידו זה אותו ענין של מבוי עקום שהוא כמפולש, וכיון דבזה אין חילוק וחצר נמי נאסרת בפירצה מצידה, לכאור' ל"ש להקל בחצר עקומה שלא תהיה כמפולשת). והנה בעצם ד' התוס' דכ' דבמבוי שנשארו גיפופין לא קמ"ל רב מידי, צ"ע דהרי להס"ד רב סבר דלחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, ואעפ"כ המבוי אסור מחמת דמיחזי כמפולש, וא"כ מבוי' דלמרות הגיפופי (הנראה מבחוץ) שייך לאסור את המבוי, ואיך להמסק' זה פשיטא. (ויתכן דלגבי 'מיחזי כמפולש' ל"מ לכו"ע שווה מבפנים, וצ"ע). אכן להנ"ל א"ש, דרק כלפי החצר דדין מפולש שלה צריך מפולש לרה"ר ממש, בזה אמרי' דאם איכא גיפופין לחלק בין המבוי לחצר, שוב ל"ח דהחצר עצמה מפולשת לרה"ר אלא רק דרך המבוי החלוק ממנה, אבל לגבי המבוי ל"מ הגיפופין כלל, כיון דאפי' אם נחלק ונבדיל אותו מן החצר ע"י הגיפופין, סו"ס ה"ה מפולש לרה"ר דרך החצר, ובמבוי מציינו ענין מפולש גם דרך רשות אחרת וכמבוי' בסוג' דמבוי עקום, שיש עומ"ר המפריד בין המבואות ואעפ"כ תורתם כמפולשים כ"א דרך הב'.

והנה התוס' בד"ה בעירבו כ' "ואסור בשלא עירבו אפילו בכלה לאמצע ולא נפרצה חצר כנגדו מדנקט במלואו משמע דאסור משום דנפרץ במלואו דהיינו בלא עירבו ובדלא נפרצה כנגדו דאי בנפרצה ובעירבו מאי אריא ונפרץ במלואו דאפילו לא נפרץ במלואו הוי כמפולש ולא מהני לחי עד דאיכא צוה"פ", והק' ע"ז הרעק"א בגי' "תמוה לי דאם לא נפרץ לא הוי כמפולש כמו דהרחבה והחצר לא הוי מפולש כיון דרחבה ממבוי והגפופי' שלה מועילי' לזה, ה"נ המבוי בלא נפרץ במלואו וצ"ע". והנה מה שנקט כאן בפשיטות דדין מפולש כמו שאוסר את המבוי הוא אוסר גם חצר, לכאור' צ"ע דדעת רוב הפוס' דאין איסור מפולש בחצר, אלא דכש"נ לעיל מהרעק"א בכו"ח דהוא ס"ל דעיקר דין מפולש יש גם בחצר לכו"ע, ורק דבקיעת רבים ל"ש בחצר, וזהו שהק' כאן דכמו שהחצר אינה מפולשת ע"י הגיפופין, כמו"כ המבוי יהיה מותר אם לא באופן שנפרץ במלואו. (ועי' או"ש פי"ז הט"ז וכן בחזו"א סי' סה סקכ"ח שנקטו דד' הרעק"א כאן הם כדעת האבהעו"ז). ועכ"פ לדעת האבהעו"ז דיש מפולש בחצר, ודאי ק' איך שייך לנקוט כשהמבוי לא נפרץ במלואו, והרי הגיפופין יועילו לו כמו שהם מועילים לחצר. אמנם להמת' לעיל הכל ניחא, דלעולם גיפופין מצ"ע ודאי אינם מצילים מאיסור מפולש, ורק דע"י הגיפופין ל"ח המבוי והחצר כחד אלא כתרי, והפילוש בכל חד מינייהו הוא רק דרך הרשות השניה, ובזה יש חילוק דהחצר אינה נאסרת אלא כשהיא מפולשת ביושר לרה"ר ולא דרך רשות אחרת, ולפיכך כשיש לה גיפופין אין המבוי מתאחד עימה ואינה מפולשת ביושר לרה"ר, אבל במבוי יש דין מפולש אפי' דרך רשות אחרת וגם כשיש גיפופין ה"ה מפולש לרה"ר דרך החצר. (ועכ"פ בד' הרשב"א מבוי' את נידון התוס' והרעק"א האם כשהמבוי לא נפרץ במלואו האי גיפופין מצילין אותו מאיסור מפולש, דבקו' נקט דל"מ גיפופין למבוי, כי אם היה מועיל הרי יש לו נראה מבחוץ, ובתי' כ' דגיפופין מהני ורק נראה מבחוץ ל"מ, והראיה דמהני גיפופין היא "כשם שאין פרצת החצר למבוי נדון לחצר משום פרצה אלא משום פתח לגבי מבוי נמי פתח הוא ולא הוי מפולש", ויב' עוד להלן).

ואפשר לדון ליישב בדרך אחרת את קו' הרעק"א הנ"ל בגי' למה לא יועילו הגיפופין למבוי, וכמו"כ את הקו' דלעיל דהתוס' כ' דאם יש למבוי גיפופין ודאי דהחצר אינה נאסרת בדריסת הרבים, ואילו

דמשמע להו דהא דהלחי מועיל לערובי חצירות, גם בזה צריך להיות חיסרון של מפולש, (אם משום אלימות הפירצה ואם משום חיסרון בלחי), היות והמבוי מפולש מרה"ר לחצר האסורה עליו, וע"ז תי' דמפולש לחצר ל"ה כענין מפולש, אבל כשדרך החצר הוא מפולש לרה"ר א"כ הלחי ל"ה כלל ואפי' לענין ערובי חצירות, וע"ז הק' הרשב"א דמפולש לכרמלית נמי הוי מפולש, ותי' לחלק בין כרמלית לחצר. אבל רק מד' התוס' דן הרשב"א דהלחי אמור להועיל גם כלפי הפילוש לחצר האסורה עליו, אפי' כשהחצר עצמה אינה פרוצה מצד השני כלל, דלול"ד התוס' לא ס"ל להרשב"א דיש ענין פילוש לגבי ערובי חצירות.

ובחי' הר"ן יש תי' אחר לקו' הרשב"א אמאי הלחי הנראה מבחוץ לא יציל את המבוי מאיסור פילוש, ז"ל "והקשה הרשב"א ז"ל כיון דאיסוריה דמבוי ליתיה משום דנפרצה לחצר במלואו אלא משום דנפרצה חצר כנגדו אם כן נפרץ במלואו דקאמ' למה לי דמשמע דאי לאו הכי אפי' מבוי שרי, והא ליתא דאם כן השתא נמי לישרי משום גיפופי חצר כיון דאמרינן דנראה מבחוץ ושוה מבפנים שרי. וניחא לי דכי אמרינן הכי ה"מ להתירו מאיסור מאותו רשות הסמוך לו שהוא נראה בו ממש אבל להצילו מרה"ר שהוא רחוק ממנו לא", ולכאו' ביאור תי' הוא דהאי דמהני נראה מבחוץ הוא דוקא באופן שהלחי נראה ברשות שהוא בא להבדיל ממנה, אבל אם בין הרשויות האוסרות זו את זו יש רשות אחרת ורק בה נראה הלחי, זה ל"מ כיון דהלחי אינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ ברשות השניה. וקצת דוג' לענין זה דלחי הנראה מבחוץ מהני רק באופן שהוא מחלק ומועיל ברשות השניה לכה"פ, דהרי התוס' כד, ב כ' "ואע"ג דלרחבה היו גפופין כדמוכח הסוגיא לא מהניא למבוי ולשביל משום דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי דכיון דלא מהני לרחבה גופה כל שכן דלא מהני למבוי ולשביל", ועיי"ש תור"פ, ובריטב"א שם הביא בשם תוס' בלש' זה "שאני הכא שכיון שהגפופין נעשו לצורך הרחבה ולא הועילו לה לשביל ולמבוי לא יועילו דלנפשה לא מצלה והיכי מצלה לאחרני", וכע"ז ברשב"א שם, (וגם בד' הרשב"א להלן י, א), ועיי' חזו"א סי' פח סק"א. ועכ"פ מבוי דענין הלחי הנראה מבחוץ אינו מועיל מצ"ע להרשות שבפנים אלא ע"י פעולתו ועמידתו בחוץ, ועפ"ז אפשר להבין גם את ד' הר"ן דאין לחי הנראה מבחוץ מועיל אלא באופן שעכ"פ הוא עומד ברשות שבא ליבדל ממנה.

והנה לעיל הק' בד' התוס' שכ' דאם המבוי לא נפרץ במילואו לא קמ"ל רב מידי בשריותא דחצר, דהא להס"ד הלחי הנראה מבחוץ ג"כ נידון משום לחי ולכן אין איסור דיוורין ואעפ"כ המבוי אסור כדיון מפולש, וחזי' דל"מ הגיפופין. ונת' לחלק בסברת התוס' בין מבוי וחצר. ובאמת האי קו' היא כענין נידון הרשב"א, וכמש"כ דאין לומר דמהני גיפופין להתיר המבוי דהרי בלא"ה איכא גיפופין הנראין מבחוץ. אלא דתי' הרשב"א לא יתכן בדעת תוס', דהרי הוא כ' סברא מסויימת במה שלא מועיל נראה מבחוץ להציל ממפולש, ואילו התוס' בדיבור שאח"כ כ' מכוח הא דל"מ הגיפופין הנראין מבחוץ, דע"כ דאין המבוי ניצל מאיסור פילוש ע"י גיפופין, (והוכיחו ממה שהמקרה הוא בנפרץ במילואו, דע"כ יש כאן איסור נוסף בלא עירוב). אבל נראה דתי' הר"ן יכול להועיל גם לשי' תוס', דאמנם כ' התוס' דגיפופין מועילים כלפי איסור מפולש, ואם המבוי לא יהיה פרוץ במילואו פשיטא דהחצר מותרת, מ"מ זה דוקא כשיש למבוי גיפופין מצ"ע, דעל ידם הוא נחלק ונבדל מן החצר מצ"ע, אבל לחי הנראה מבחוץ, הרי נת' דבאמת אי"ז לחי גמור מצד המבוי, ורק כיון דהוא לחי בחוץ, ממילא הוא מועיל כלפי לחי גם לבפנים, ובהו י"ל דגיפופין כהאי ל"מ לחלק המבוי מן החצר להצילה מאיסור הפילוש ובקיעת הרבים.

תוד"ה בעירובו. "ור"י מפרש דרחבה דהכא לא הויא כרחבה דפ' שני דהתם מיירי ביתירה מבי"ס ולא הוקף לדירה והויא כרמלית ואין מטלטלין בה אלא בד' אבל רחבה דהכא אינו כן דא"כ הוה כלה לבקעה אלא מיירי בדאית בה דיוורין". ולא התבררו ד' התוס', דאם ס"ל דבחסרון היקל"ד הוי כרמלית, והוי כמבוי הכלה לבקעה, עדיין אפשר להעמיד בכלה לרחבה דלית בה דיוורין ומ"מ אין בה

ולהמת' לעיל יש כאן ב' דרכים בזה, חדא די"ל דבבב"א דיש דין פילוש דרך רשות אחרת, ולכן בה מועילים גיפופים לחלקה ולהבדילה מן המבוי וממילא יתבטל בה איסור מפולש, משא"כ מבוי שאין הגיפופים מצילים אותו מאיסור מפולש, כיון דדין מפולש במבוי מצינו גם בעקמומית שהוא פילוש דרך רשות אחרת, וע"כ דיש בזה חילוק בין מבוי לחצר. ובדרך אחרת נת' דשאני חצר דל"ש בה איסור כלל דבשום צד אינה נראית כמפולשת, ורק במבוי שהעומד בו רואה את ב' ראשי רה"ר ואינו רואה שיכול לנטות לצדדים שייך איסור דמיחזי כמפולש, אבל גיפופין בשום צד ל"מ להציל מהאי איסור דמפולש או נראה כמפולש. אלא דב' דרכים אלו דוחק הם בד' הרשב"א דהרי בתי' הב' כ' בסתמא "כשם שאין פרצת החצר למבוי נדון לחצר משום פרצה אלא משום פתח לגבי מבוי נמי פתח הוא ולא הוי מפולש", ואיך ישתנה בקל כ"כ טעם הדין שהחצר אינה אסורה משום פילוש האם זה בגלל בגיפופין או בלא"ה. גם צ"ע דאיך שלא יהיה לכאו' מבוי ברשב"א דשייך איסור מפולש בחצר, דמינה הוכיח את ענין הגיפופין דמה"ט החצר מותרת, ואילו רוב הפוס' נקטו ל"כ אלא דרך במבוי שייך איסור פילוש ולא בחצר. ולכן נראה לומר דהרשב"א לא דן כלל מצד איסור מפולש בחצר, דע"ז יתכן דבבב"א כלל לא נאמר איסור זה, ואפי' להסוב' דחצר מפולשת אסורה, מ"מ הכא דהפילוש הוא דרך רשות אחרת זה ל"ח פילוש (ועכ"פ גבי חצר וכש"נ), וכן מיחזי כמפולש נמי ל"ש בחצר הגדולה וכש"נ, אלא דהרשב"א הביא את מה שהגיפופין מתירים את החצר מצד מה שהיא פרוצה למבוי האסור, (אם משום שהיא נפרצה למקום האסור לה, ואולי משום שזה עצמו יכול לעשותה כמפולשת), ומינה הוכיח הרשב"א את ההיתר ע"י הגיפופין, ולכן גם המבוי צריך להיות נותר אם לא יהיה נפרץ במילואו, אבל גיפופין שאינם נראים אלא מבחוץ זה ל"מ לאפוקי מהא דנראה כמפולש. (ובשו"ת הר"ן סי' עב וכן בתשב"ץ ח"ב סי' כט נראה דשייך איסור מפולש על מקום שנפרץ לרשות האסורה באיסור דיוורין, ובכה"ג נמי איכא דין מפולש להצריך צוה"פ).

ובהמשך הסוג' הרשב"א דן בזה שוב, ז"ל "וא"ת למאי דקס"ד דבשלא עירבו פליגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דרב שרי משום דלדידי' נדון משום לחי א"כ להציל נמי מידי מפולש נמי הכין, כבר כתבתי אני למעלה שאי אפשר לומר כן להצילו מידי מפולש כיון שאינו נראה כן לעומדים בפנים, ובתוספות תירצו דגיפופין שנידונין משום לחי מועילין להציל מידי חצר דחצר ככרמלית ולו"ק מצילין בכרמלית אבל אינן מצילין במפולש לרה"ר וצורת פתח מיהא בעי, ואין הלשון הזה מחוור בעיני דמפולש נמי לבקעה צורת פתח נמי בעי כדאמרי' לעיל בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צורת פתח מכאן ולו"ק מכאן, ושמא נאמר להעמיד עיקר תירוצם דנפרץ לחצר חשיב טפי אפילו מנפרץ לכרמלית לפי שהחצר והמבוי דומין הן בתשמישן וקרובין הן להיות זה כזה שעירוב מועיל לזה ולזה מה שאין כן לכרמלית ושניהם רה"י הן ומבוי וחצר כרשות אחד הן לר' שמעון והלכך כשהוא מפולש לו בלחי או בקורה סגי, וכיון דס"ל דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי בהכין סגי ליה לאצולי מידי רגלי החצר", והדברים צ"ב, מה תי' התוס', מה הק' ע"ז הרשב"א, ומה תי'. דאם תי' הוא דגיפופין מהני רק כלפי איסור דיוורין ולא כלפי איסור מפולש, מה הק' עליהם הרשב"א דאיסור מפולש הוא גם בכרמלית ולא רק ברה"ר, דלכאו' אי"ז שייך כלל.

ומבוי בזה לכאו' דגם לגבי איסור דיוורין יש חילוק לגבי הפירצה בין ב' הרשויות, דאם היא מפולשת מן הצד השני נעשית הפירצה אלימא טפי ול"ס לגודרה ע"י גיפופין, וזהו שתי' התוס' דאע"ג דגיפופין מצילין בין המבוי לחצר אבל במפולש לרה"ר זה ל"מ, והק' הרשב"א דדין מפולש הוא גם בכרמלית, וע"ז תי' דהאי חצר גריעא מכרמלית וכו'. או כעיי"ז י"ל דאמנם הפירצה עצמה לגבי ערובי חצירות לא אלימא טפי מחמת הפילוש, אבל דין הוא דלחי ל"מ בפירצה מפולשת, דהלחי כוחו להועיל במקום סגור ולא בפרוץ. עכ"פ שיעור הדברים כך הוא, דהרשב"א דן אם מהני גיפופין למבוי להצילו מן הפילוש, והוא כ' דלעולם מהני חוץ מלחי שהוא שווה מבפנים ורק נראה מבחוץ. ואח"כ הביא ד' התוס' בזה,

הם ממש רשות אחת, ואעפ"כ למבוי יש דין מבוי ולחצר יש דין חצר לגבי ה'ל' מפולש וכד', וצ"ע מה יחלק את המבוי והחצר כיון דכל מחיצותיהם שוות ממש, וכמו שבתורה פתוחים למבוי הרי הם גם פתוחים לחצר, וכן האי תנאה דארכו יותר על רחבו וכו'. וע"כ מבוי כאן דחילוקי צורת ההשתמשות הם יחלקו בין המבוי לחצר, אבל ברש"י לעיל ה, א כ' "איך יפתח פתח רוחבו ארבעה במשך המבוי שאינו אלא ארבעה, איה מקום הפצימין, ועוד כולו פרוץ הוא", ובריטב"א שם ביאר יותר "ואפי' יא ב' שיעור נמצא כל ארכו של כותלי מבוי פרוץ בפתחים ואין כאן היכר כותלי מבוי", ולא ס"ל דחילוק צורת ההשתמשות תועיל לחלק בין המבוי לחצר. ובחזו"א סי' סה סקמ"ו תמה בכע"ז, ז"ל "יש לעי' לפי המבואר לקמן ח' א' דמבוי הכלה לחצר ניתר במחיצות החצר וא"צ רק לחי בראשו, א"כ מבוי שאין לו מחיצות כלל אלא שפרוץ לחצרות נמי לישתרי בלחי, וכ"ת במאי מינכרא שהוא מבוי, שהרי זה רק חצר גדולה, ז"א דכל שמוקף כבית ארץ במחיצות ובנוי שם ד' בתים, וכל ב' בתים משתמשין בחלק מיוחד, לתשמישן, וב' הבתים הנשארין משתמשין ג"כ בחלק מיוחד של החצר, ועוד בו חלק מיוחד, השייך לכל ד' הבתים ללכת דרך שם לרה"ר הנה החלק ההוא, זהו עיקר המבוי שדברו בו חכמים, שהרי ב' חלקי המוקף שנתיחדו כל חלק לב' בתים מיוחדים זהו חצר, ונמצא דחלק המיוחד שלכל בני החצרות לשימוש כלם ולהילוך דרך עליו לרה"ר, זהו מבוי שהרי בתורה פתוחין לתוכו, ואם המקום שהשאירו לשותפות כלם, יש בו שיעור הארך שאמרו חכמים וגם ארכו יתר על רחבו, כבר נשלמו בו תנאי מבוי ואינו חסר רק תנאי מחיצות, ולזה עולין לו מחיצות החיצוניות של החצרות, וא"כ שפיר מש"ל שהמקום הנשאר לכלם יחד, אין בו רק ד"ט, ומאי הא דכ' רש"י איה מקום הפצימין ועוד כולו פרוץ הוא, ומה אכפת לן דפרוץ כולו לחצר, מה לי פרוץ מרוח אחת ומה לי מכל הרוחות".

אסברא לך כאן שעירבו כאן שלא עירבו. בכעה"מ יש בזה פי' חדש, ז"ל "אם לא עירבו בני חצר עם בני מבוי כל חד וחד מינייהו קאי באפי נפשיה ולא חשבינן לפרצת חצר כאילו היא כמבוי וה"ל כמבוי שכלה לרחבה ואינו צריך כלום ואם עירבו בני חצר עם מבוי רואין את פרצת החצר כאילו היא כמבוי עצמו וה"ל כמבוי מפולש לרה"ר ואסיר". וכ"כ בהג' הרמ"ך על הר"מ בפ"ז, ז"ל בהי"ח "נפרץ המבוי וכו' והחצר מותר. תמה הוא איך סתם דבריו והיה לו לומר דערבו אסור דהמבוי והחצר הכל אחד והו"ל מבוי המפולש". אכן הראב"ד בהשג' שם ה"ו כ' ההיפך מזה, ז"ל "ועוד כתב מבוי מפולש שהיה כלה לאמצע רחבה של רבים וכו' ונמצא כולה לצדה של רחבה. א"א מסתברא אם יש דיוורין ברחבה ועירבו בני הרחבה או בני החצר עם בני המבוי שהכל מותר בין באמצע בין מן הצד דהלכה כרב ששת דאמר דערום משוי להו חד מינא ומחיצות דהכא מהני להתם". וצ"ע דהסברות הפוכות. אבל באמת יש כאן ב' נידונים, דהאי מבוי הכלה לרחבה אפשר לדון בו איסור מחמת חיסרון מחיצות, וכמו"כ יש בו נידון של איסור מפולש, וא"כ בנוגע למחיצות באמת ע"י העירוב שייך לגדור את המבוי טפי ע"י מחיצות החצר כיון דהעירוב משוי ליה חד מינא, אבל לענין איסור מפולש, הרי אדרבה ככל שנפריד ונחלק את המבוי מהחצר יהיה בטל ממנו יותר שם מפולש כיון דאינו מפולש ממש לרה"ר ביושר. ועכ"פ הבעה"מ פי' כן את עיקר חילוק הסוג' כאן שעירבו וכו' דע"י העירוב חשיב מפולש, אבל בלש' הראב"ד יש לדקדק קצת דלא פי' כן את עצם הסוג', אלא רק הוסיף דמסתברא דאם יש דיוורין ועירבו הכל מותר, ותלה הדבר בסברא, (וכן במגדל עוז שם כ') "עיקר ההלכות אלו יצטרך למעיין להבין תוכן הסברות והענינים יתבונן שם ויגדיל תורה ויאדיר", ולא בפ"י הסוג'.

ה, א

והא נמי תנינא חצר שהרכים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רה"ר לטומאה ורה"י לשבת. הנה דעת האבה"עו"ז דבחצר נמי איכא דין מפולש להצריך צוה"פ בצד אחד וכדאמרי' במבוי. וצ"ע דהאי חצר המפולשת בזו כנגד זו איך מותרת כרה"י לשבת, ולמסק' הגמ' אי"ז רק לזרוק אלא אפי' לטלטל. ות"י שם, דהרי מבוי ברש"י לקמן כב, ב

יותר מבי"ס, ולמה זה מכריח דאיירי ברחבה שיש בה דיוורין. ועי' גם תורה"ש, וצ"ע. אכן הריטב"א כד, ב באמת כ' "הוא רחבה דהות בפום נהרא. פי' והיתה יתרה מבי"ס שלא הוקפה לדירה ודינה ככרמלית ולהכי היתה אוסרת על המבוי והשביל כשנפרצו לה מפני שנפרץ למקום האסור להן, הא אילו הוקפה לדירה או שאין בה אלא בי"ס הרי היא מותרת לעצמה ואינה אוסרת לא על המבוי ולא על השביל, והיינו דאמרינן בפ"ק שאם היה מבוי כלה לרחבה אינו צריך כלום דמיירי התם כשהוקפה לדירה או שאין בה יותר על בי"ס שמותר לטלטל בכולה". ועכ"פ גם אם רש"י סובר דאיירי הכא בבי"ס, שמא פליג על תוס' בזה וס"ל דכה"ג אכתי ל"ח כמפולש לכרמלית, דאיסור דיוורין אינו גורם שם מפולש. (אבל רש"י לקמן חזר בו וכו' "והא דאמרינן בפ"ק אם היה מבוי כלה לרחבה אין צריך כלום במוקפת לדירה והיו בה דיוורין קאמר, כדמפליג התם בין עירבו ללא עירבו, אבל רחבה כרמלית אסור, כדאמרינן בההיא שמעתא בקעה מכאן ובקעה מכאן", עי' תוס' שם). ויתכן דהתוס' מיאנו באופן זה, דאולי ס"ל דאם הרחבה אינה גדולה מבי"ס עדיין שייך בה איסור דיוורין, והדוג' לזה מש"כ הריטב"א כג, ב "אבל יש למצוא היתר לרחבות שלנו לפי שיטה זו שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית אלא כשהיא יותר מבי"ס אבל בי"ס לא הוי כקרפף, וכדאמר רב בפ' כל גגות דלא חשיב גג כקרפף אלא כשיש בו יותר מבי"ס והלכתא כותיה וה"ה לרחבה דבין גג בין רחבה תרויהו תשמישי בית ניהו, הא רחבה יותר מבי"ס או קרפף גמור אפילו של בי"ס אסורה לגבי הבית ואפי' לר"ש ואע"ג דהוי דחד גברא", ואולי ה"נ דרחבה שאין בה דיוורין אם הוא פחותה מבי"ס יש בה איסור וחשיבא כמי שיש בה דיוורין, וצ"ע.

קשיא דרב אדרב בתרתי. כ' בתוס' הרא"ש "וכתב רבינו מאיר דהנך תרי קושיי הוה מצי לשנויי דלעיל מיירי באמצע רחבה והכא בצדי רחבה כדמפליג רב יוסף לקמן, אי נמי תרויהו באמצע רחבה ולעיל זה שלא כנגד זה והכא זה כנגד זה מודנקט ונפרצה חצר כנגדו, ואידך קושיא מצי לשנויי דלעיל מיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה והכא לא, אי נמי היא דלעיל מיירי דהמבוי רחב כנגד כל כותל רחבה ונפל כל הכותל ולהכי אי הוה כלה לחצר הוה מיתסר דליכא גיפופין והכא מיירי שנשאר בחצר גיפופין, אלא דרב יוסף לא חשש להשיבו ולחלק במילתא דלעיל ובמילתיה דרב דהכא משום שלא פירש דמשמיה דרב אמרה, ולכך השיב לו אי קשיא משמיה דרב תיהוי משמיה דשמואל". ולכא' דבריו צ"ע במש"כ דהמבוי היה רחב כנגד כל הרחבה, דהרי ככה"ג הוי כלה לצדי רחבה ואסור, ואין האיסור בזה מטעם דיוורין דחצר אלא דכה"ג המבוי הוי מפולש או נראה כמפולש. וצ"ל דבאמת הרחבה עצמה אח"כ מתרחבת, והיינו דהחלק הרחבה הסמוך למבוי הוא בגודל המבוי, אבל החלק הסמוך לרה"ר מתרחב והולך, וכה"ג אמנם אין גיפופין בין הרחבה והחצר למבוי, אבל מ"מ אין כאן את האיסור של כלה לצדי רחבה.

אבל לפ"ז יוצא מבוי בתורה"ש דאיסורא דכלה לצדי רחבה הוא רק על המבוי, ולא על הרחבה, דהרי החלק הקרוב למבוי היה צריך להיאסר ככה"ג מדין שהמבוי כלה לצדי רחבה, וע"כ דאיסור זה הוא דוקא במבוי. ובאמת כן מבוי לפי אותם ראשונים שפי' דלהס"ד הא דאמר רב מבוי אסור וחצר מותרת דאיירי בכלה לצדי רחבה, והמבוי אסור משום פילוש ואעפ"כ החצר מותרת. אבל בפס' ריא"ז כ' ל"כ, ז"ל "אבל אם נפרץ המבוי במלואו לצד החצר או לצד הרחבה, שלא נשאר לחצר או לרחבה גיפוף מצד האחד כלל, והרי מושך מצד האחד דופן המבוי עם דופן הרחבה כאחד, הרי זה המבוי פרצת רה"ר אוסרתו, אע"פ שלא היתה פרצת רה"ר מכוונת כנגד פרצת המבוי, והרי הוא דומה למבוי המפולש משני צדי, שהרי אין גיפופין למבוי זה כל עיקר. ונראה בעיני שגם הרחבה אסורה, הואיל ודופן הרחבה מושך עם דופן המבוי מצד האחר, ונראה כאילו כולו דופן אחד, הרי הוא דומה הרחבה עם המבוי למבוי עקום, שהעקמומית אוסרת שניהם אם לא יעשו שם צורת פתח, כמבואר בקונטרס הראיות".

ובד' התורה"ש יוצא חידוש נוסף, דהרי אם איירי דהמבוי רחב כנגד כל כותל רחבה ונפל כל הכותל, א"כ יוצא דהמבוי והרחבה בצורתם

ומבוי עקום שאני דכ"א מהמבואות אינו כלה לאמצע אלא לצדי המבוי הב'.

מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה. הנה דעת המאירי בסוכה ד, ב דדין תל דהוי רה"י וכן תל המתלקט וכו' אי"ז מגדרי מחיצות אלא דיש כאן הבדלה בין הרשות לסביבותיה ועי"ז הוי רה"י, וז"ל שם "שבזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגובה עשרה ורחב ארבעה אינו תשמיש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות". (ובגמ' להלן טו, א הוכיחו מדינא דתל' לענין מחיצה העומדת מאליה, וי"ל). ויש שר"ל דלפ"ד נפקא דאם תהיה רשות מוקפת בב' רוחות ע"י מחיצה ובב' רוחות ע"י תל המתלקט, ל"ה רה"י בכה"ג, כיון דמחיצות אין כאן והבדלה אין כאן. (ובכל מחיצה ל"ש לומר דאיכא נמי הבדלה, דהרי חז"י דיש כללים למחיצות, וס"ד שם נמי לפסול מחיצה העומדת מאליה, אלא דכיון דקרקעית שני הרשויות היא באותה הגובה א"כ אין כאן הבדלה אלא רק משום גדר מחיצה). אמנם מסברא אי"ז מוכרח כיון דענין ההבדלה נמצא גם במחיצות כבתל, והכא הרי מפו' דאפשר לצרף מחיצות עם תל המתלקט דים. (ולש' החזו"א בסי' קח סק"ח הוא "שעיקר רה"י הוא גדרו והבדלתו מסביבותיו וכל למעלה מ' חולק רשות, אבל למטה הרשות מעורב עם כל סביבותיו, אלא שאין הבדלת הרשות אלא אם הוא קבוע אבל דבר עראי אינו קבוע רשות והלכך דף הכולט והגדים בוקעין תחתיו מחשב עראי וצריך לדין גוד אחית).

והנה התו"ש בסי' שמה סק"ב (וכע"ז בשו"ת לב שלמה - למרכה"מ - בסי' א) כ' "תל שהוא מתלקט גובה י"ט מתוך הילוך ד' אמות בשיפוע דלא ניחא תשמישתיה הוי רה"י על גבה ומשמע דאפילו אם ה' טפחים גובה מתלקט מתוך ב' אמות וחצי וה"ט מתלקטים מתוך אמה וחצי כיון דבין הכל מתלקט ד"א מתוך גובה י"ט הוי רה"י ואע"ג דה' מהן ניחא תשמישתא לית לן בה", ובדבריו מבוי דהאי שיעור דמתלקט אי"ז שיעור בחוד השיפוע מאימתי הוי כמחיצה זקופה, אלא הוי רק שיעור בצירוף מחיצות. (וכך מוכח גם בד' החזו"א בסי' סה סק"ב). ובקונ' 'פ'לס הרי"ם' העיר דא"כ אף במתלקט י"ט מתוך ה' אמות נימא דעכ"פ הוי כרמלית כיון דיש כאן בתוך ד"א התלקטות של יותר מח' טפחים. והסיק מזה דד' התו"ש אינם אלא ע"פ ד' המאירי הנ"ל דגדר תל אינו משום מחיצה אלא משום ההבדלה מרה"ר, ולכן זה שייך דוקא בגובה י"ט להיעשות רה"י ולא בפחות מכאן להיעשות כרמלית. ועפ"ז כ' דמסתברא דבכה"ג ל"ש עומ"ר, כיון דרק למחיצה יש כח לגדור את הפרוץ המועט ולא להבדלה של המאירי. (עוד כ' שם דל"מ צירוף של תל עם מחיצות, כיון דד' מחיצות ליכא והבדלה מרה"ר ליכא, אבל כבר נת' דמסוג' מוכח ל"כ). אבל לכאו' עיקר הקו' ממחיצת כרמלית אין לה הכרח, דהרי בפשטות אין דין 'מחיצה' להיעשות כרמלית אלא הכל תלוי בהא דלא ניחא תשמישתיה לרבים, וא"כ כל שבמשך ד"א אינו עולה לגובה י"ט הוי ניחא תשמישתיה לגמרי, וכלש' רש"י בשבת ק, א "דוקא נקט מתוך ארבע אמות, דאי מתוך חמש הרי הוא כשאר רה"ר דניחא תשמישתיה להילוך". (ובלא"ה ק' להבין שיהיה כאן ענין של ד"א בתור שיעור בשיפוע רק כהיכ"ת להא דלא ניחא תשמישתיה, דהרי לעולם אפשר בקל להעפיל לראש התל בהילוך באלכסון שממעט את חדות השיפוע, וע"כ דיש כאן שיעור אמיתי של ד"א ליצור צירוף מחיצות. ויל"ע בכ"ז).

מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה. כ' הריב"ש בסי' תה "שהיו חוששין באשפה של יחיד, כיון שעשויה ליפנות, שמא תנטל אשפה. וכן בים, אע"פ שהיה עמוק מן המבוי עשרה, שמא יעלה הים שרטון, ולא תהיה שפתו עמוקה מן המבוי עשרה, וישאר המבוי נפרץ. כי היו פרצות, יתרות על עשר". ובמג"א בסי' שסג סק"א כ' "ובריב"ש סי' ת"ה כתב מבוי המפולש לכרמלית צריך צ"ה וההיא דצדו א' ים לא היה מפולש בב' ראשיו כי היה לו ג' מחיצות אלא שבשני צדדין היה פרוץ קצת בצד א' לים ובצד א' לאשפה ושפת הים עמוק י' וכו' עכ"ל אבל משמעות

דהאי חצר איירי "שהפתחין קצרין, וגידודין יש באסקופה", וכך מבוי בגמ' שם דלגבי ארומ"מ האי חצר חשיבא כלא ניחא תשמישתיה, ולכן בזה אין דין מפולש להצריך צוה"פ, וכעין מה שאמרו בגמ' ו, א דבדאיכא גידודי ל"ח מפולש ופירצה. (ובגאו"ו כ' ע"פ מה שלמד מד' הרשב"א בעבוה"ק דעומ"ר מב' צדדים מהני במפולש). אבל צ"ע דא"כ מה מקשי' הכא על רב דתנינא חצר וכו', דהא רב חדית שהחצר מותרת אפי' בדלית בה גידודי, מכיון שהיא מפולשת רק דרך המבוי ולא תיכף לרה"ר, וזה לא תנינא התם דאיירי בגידודי לאפוקי מדין מפולשת.

ובאמת גם לול"ד האבהעו"ז לכאו' ק' כ"ז דהרי ברייתא דחצר (עכ"פ אפ"ל ד) איירי בדאיכא גידודי וא"כ זהו רבותא דקמ"ל רב. (וי"ל דרק מתוך הדחק העמידה בגמ' כב, ב בלא ניחא תשמישתיה דאל"ה פשיטא, וע"כ דאזיל כר"י ובלא ניחוא מודה דליכא ארומ"מ, אבל להמסק' דרה"ר לטומאה איצטריכא ליה א"כ מהיכ"ת לומר דאיכא גידודי). ובבית מאיר עמד בזה, ועי' גם בבית אפרים סי' כה. אמנם דלול"ד האבהעו"ז היה מקום לומר דאין כאן משמעות לענין של הגידודי כלל, דלעיל ו, א אמרי' דאף בלא בקעי רבים שיעור הפירצה בד"ט, אבל בדאיכא גידודי לא, אכן בהאי חצר שיש בה בקיעת רבים להדיא בזה הגידודי לא מעלה ולא מוריד כלל, דסו"ס הרבים בוקעים בה למרות הגידודי, ורק להלן כב, ב בדין ביטול המחיצה ע"י ארומ"מ או אמרי' דע"י הגידודי לא ניחא תשמישתיה וזה טעם לדון בו כנגד ארומ"מ. ויתכן לתרץ בדעת האבהעו"ז, דהיה נראה פשוט דאין חידושו של רב בהל' מפולש, אלא רק לענין דל"א ארומ"מ מדרבנן לבטל מחיצות החצר, (ואולי דגם אז האיסור יהיה רק משום דיורים), וע"ז אקשי' דתנינא חצר וכו'. (ובמכתב הגר"מ פודהוצר לבעל הנתיבות הנדמ"ח בישורון חיי", וכן בשו"ת אמרי משה סי' ה, כ' "מאוד יפלא בעיני, דאי מתניתין בחצר שרבים נכנסין בזו איירי בלא בקעי בה רבים, א"כ מאי מקשה על מה דאמר אי מהתם הו"א ה"מ היכא דלא דרסי בה רבים, אבל היכי דרסי בה רבים אימא אפילו חצר נמי, ומקשה הש"ס והא תנינא חצר שהרבים וכו', ולפי דבריו הא מהתם לא שמעינן, דהא לא בקעי בה מחמת הגיפופין. אע"כ דכוונת הש"ס היינו מחמת האסקופה לא ניחא תשמישו כמו פסי ביראות, אבל באמת בקעי בה רבים, רק דלא ניחא תשמישתיה כמו פסי ביראות").

רש"י ד"ה ובשעירבו. "ורב סבר אפילו הכי, כיון דהעומד במבוי רואה לשני ראשי רה"ר, ובקעי רבים מרה"ר זו לרה"ר זו דרך מבוי ורחבה אסור". וצ"ע למה הוסיף רש"י דבקעי רבים, והא ענין מפולש אינו תלוי בבקיעת הרבים. ואמנם לש"י רב לעיל ו, א מבוי שנפרץ מצידו בעשר, וכל הנידון של מבוי עקום להיות תורתו כמפולש זה רק באופן שבקעי רבים ואז גם לרב פירצתו בד"ט. ויתכן דה"ה הכא דל"ה מפולש ממש מרה"ר לרה"ר אלא רק דרך רשות אחרת, כהא נמי לולי בקיעת הרבים ליכא דין פילוש בפירצה פחות מעשר.

הנה בפשטות הסוג' דמבוי הכלה לרחבה ולחצר משמע דבחצר אין דין מפולש, אבל באבהעו"ז יישב שי' דשאני הכא דאין החצר מפולשת מצידה הב' לרה"ר אלא דרך מבוי. והנה בסוג' דמבוי העשוי כנדל כ' בפס' הרי"א"ז (והובא גם בש"ג) ז"ל "ומזה"ה אומר שהמבוי הגדול סתום הוא משלש צדדין, ואעפ"כ צריכין הקטנים צורת פתח מצד המבוי הגדול ולחי או קורה מן הצד השני. ולי נראה שאם היה המבוי הגדול סתום משלש צדדיו אין הקטנים צריכין אלא לחי או קורה לצד רשה"ר, אבל לצד המבוי הגדול אינן צריכין שום תיקון, שהן דומין למבוי הכלה לאמצע הרחבה שהיא מותרת, כמו שביארנו, ולא הצריכו לעשות צוה"פ למבואות הקטנים אלא כשהן פתוחין למבוי המפולש, כמבואר בקונטרס הראיות". (ועי' בס' הלכה למשה - הרובשבו - הל' עירובין). וצ"ע דהא כל מבוי עקום כל אחד אינו מפולש אלא למבוי הסתום מג' צדדיו. ומבוי דס"ל ד"כלה לאמצע' הוא טעם בפנ"ע לאפוקי מתורת מפולש, וכך פ"י הטעם למה מבוי הכלה לאמצע רחבה ל"ח מפולש. ולפ"ז מבוי כדעת האבהעו"ז דלעולם חצר ומבוי שוים בדין מפולש, והא דמבוי הכלה לרחבה ל"ה מפולש, ה"ה דמבוי הכלה לאמצע מבוי ל"ה מפולש,

ד"פעמים שמגרש הים בזעפו על שפתו רפש וטיט ומתקבץ על שפתו ועולה כמין גבשושית וכשנס הים ישר זה הטיט ומתייבש ונעשה קרקע מהלך לבני אדם לרה"ר, לכאור' משמע דענין מפולש הוא רק מחמת בקיעת הרבים, ועד שלא יתייבש הטיט לא יהיה חיסרון של מפולש דהא לא בקעי רבים).

והנה גי' היא דמרימר פסק דלא חיישי' שמא יעלה הים שרטון, וכן הוא פסק הר"מ בפ"ז ה"ה שכ' "מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה של רבים אינו צריך כלום, שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון", וכ' המ"מ "מרימר פסק לה לסורא באיזלי אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון. כך היא גירסת רבינו חננאל ז"ל וגרסת רבינו. ופירש סורא מבואות המפולשין שלה היו כלין מצד אחד לים ושם אין לחוש לפי שאין הים בת טלטול עם המבוי ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון כלומר שיתרחק הים ממקומו וישאר אותו מקום רפש וטיט ויטלטלו מן המבוי לו. אבל לצד אחר היה צריך מחיצה והיה עושה אותה ברשתות והיו קלים להסירם בחול ולהניחם בערב שבת. זה נראה לי בפירוש השמועה לפי גרסתם. ולפי דבריהם כשאמרו וחכמים אוסרין לא אסור אלא משום אשפה של יחיד שעשויה לינטל ולא משום חשש צדו של ים. אבל רש"י ז"ל והאחרונים גורסים בהא דמרימר חיישינן שמא יעלה הים שרטון. ופירשו דהוה פסיק לה לצד הים. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל וכן פסק בספרו". והפוס' האריכו בד' המ"מ, ועי'.

(וכפי' המ"מ לפי גי' הר"ח כ' גם הריטב"א כאן, ז"ל "אבל יש גורסים פסיק לסורא בי אזלי לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון, ופירשו בו כי במבואות הפתוחים לשפת הים כמו שאמרנו לא היה עושה שום מחיצה אלא שעושה מחיצה והפסקה בשפת בי אזלי שהיתה גבוהה עשרה שהיא מחיצה וקאמר דלא חיישינן שמא יעלה הים שרטון". ופי' אחרים במעשה דמרימר לפי גי' הר"ח, נמצאים בפ' רבינו חננאל בן שמואל, ז"ל "עוד למדנו שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה של רבים, שאינו צריך כלום, שאשפה של רבים אינה עשויה לפנות ולא חיישינן שמא יעלה הים שרטון. דאמרינן נמי בסוף ההלכה, מרימר פסיק ליה לסורא באזולי ולא חיישינן שמא יעלה שרטון. ופירוש התיר לפרוש מצודות של טווי במבוי זה שכלה לים, כלומר התיר לטלטל בתוכו ולא חיישינן שמא יעלה שרטון. ויש מי שפירש פסיק ליה לסורא באיזלי, פי' היה חושב אותו המקום ששמו סורא כאילו הוא פסוק מבני רה"ר בים שפורשין בו המצודות ששמן איזולי". ובהערוך ערך אזל כ' "מרימר פסק ליה בסורא באזלי - פי' כגון שהיו מבואות שמפסיק ביניהן לשון הנהר אי נמי בין רשה"ר והמבוי, והיו פורסין לשם איזולי שהן מצודות עשויות מן חוטין של טווי. תרגום 'מטוה' עזין, וחשב מרימר הלשון של נהר שמפסיק בין המבואות כמחיצה החולקת בין ב' מבואות א"נ בין המבוי ובין רשה"ר ומתיר אותו מבוי בל"ק ואינו חושבו כמפולש אלא כסתום, ולא חשש שמא יעלה שרטון ויתערב עם רשה"ר ויעשה כמפולש").

אבל לכאור' בדעת הר"ח אכתי צ"ע, דהרי בתחילת הדברים כ' הר"ח דרבי היתר נמי לא אמר בו שמא תנטל אשפה מזה הצד ויעלה הים שרטון מן הצד האחר ונמצא מבוי מפולש לרה"ר משני צדדין, ומשמע דבלא"ה לא גזרי' שמא יעלה הים שרטון או שמא תינטל אשפה, והטעם כיון דעכ"פ יישאר ג' מחיצות, וא"כ צ"ע מאיזה טעם חכמים אוסרים, והרי כיון דלא חיישינן שיעלה הים שרטון אלא רק שתינטל האשפה א"כ אין חשש שהמבוי יהיה מפולש לרה"ר משני צדדין. ואין לומר דרבי לא הורה היתר רק מחשש דמפולש, ואילו לחכמים אסור גם שמא ינטל צד אחד, דא"כ איך פסיק מרימר לקולא שלא כדברי חכמים. ולכאור' לא יתכן להעמיד דין זה דגזרי' רק על אשפה דיחיד שתינטל ולא גזרי' על ים שיעלה שרטון, אלא אם נימא דחכמים אסרו וגזרו גם על חשש סילוק מחיצה רביעית, ושלא כד' הר"ח הנ"ל. ובדוחק י"ל דאף להר"ח גזרי' גם על מחיצה רביעית, ומש"כ דחיישינן לביטול המחיצה מב' צדדים דהוי מפולש, כוונתו להחמיר דאפי' במקום שאין כל הרוח גדורה בים ואשפה, (וכמו שהעמיד הריב"ש בס"י תה את סוגי, "שהיו חוששין באשפה

הפוסקים משמע דאפי' מפולש לגמרי לים שרי". וצ"ע בד' הריב"ש, דאם ס"ל דאע"ג שיש בים מחיצות כהל המתלקט, מ"מ המבוי עצמו פרוץ לכרמלית דים, ולגבי זה אין מחיצות כיון דקי"ל דמשפת מיא ולא מארעא משחינן, (וגם גור"א ל"מ בזה), א"כ גם בפירצה יותר מי סו"ס הוי פרוץ להאי כרמלית, ומה מועיל לו הא דל"ה פרוץ במילואו. ועי' בית מאיר שהשיג על המג"א בכונת הריב"ש.

ולעיל שם בבית מאיר דן בד' המהרי"ט דס"ל דים הוי מחיצה גם בלא תל המתלקט, ופי' טעמו דבכה"ג דלא ניחא תשמישיתה כים, אפי' אם לא יתלקט התל י"ט בתוך ד"א אלא רק בק' אמות ג"כ הוי מחיצה, ודן להוכיח כדבריו מהא דמקשי' דאוקיאנוס הוי מחיצה לכל העולם, אף דלא ימלט שם מקום י' אמות שלא יהיה מתלקט י"ט בד"א, (וס"ל דפירצת י' אוסרת מדאו'), וע"כ דמחיצת ים הוי מחיצה גם בלא שיעור התלקטות זה. (וזה היפך ממש"כ הביאור"ל בס"י שנת ד' בריטב"א בסוגיין לא סבירא ליה כן שכתב שם דאם היה החצר סמוך לעומק של עשרה בתוך ג' טפחים נמי שרי דהוי כלבוד והרי החצר כמוקף מחיצה עכ"ל וזה דלא כשיעורא דמ"א דהא הוא כתב דאפילו אם מתלקט עשרה מתוך ד' נמי הוי מחיצה וצ"ל דס"ל להריטב"א דלא אמרינן מתלקט עשרה מתוך ד"א רק גבי תל או חריץ שהולך בעומק ובלא מים מנכרא מחיצתא טפי משא"כ כשממולא במים כענינו ולא דמי לבור מלא מים דאיתא בגמרא דהוי רה"י גמור דשם מנכר טפי לפי שהולך העמק בשוה וכעין שכתב האי טעמא בסברא קמייא עי"ש ודוחק וצ"ע למעשה", ועי' חזו"א סי' קיג דפליג). אבל במהרי"ט לפנינו מבוי' לכאור' דאין כוונתו דהוי מחיצה דאו', אלא רק דמבוי דל"ב מחיצה וסגי בהיכר, בהא כ' דמהני ים כמחיצה, אבל אפי' בחצר כ' דל"מ לפמ"ש"כ שם דבחצר בעי' מחיצה ול"ס בהיכר, ועכ"פ ודאי האי ים כשאינו מתלקט כשיעור ל"ה מחיצה מדאו'.

מרימר פסיק לה לסורא באזולי אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון. ויש נוס' דל"ג 'חיישינן' אלא 'אמר שמא'. ולכאור' זה תלוי בליש' דלעיל, דאם חכמים אוסרים והלכה כחכמים, יש לגרוס 'חיישינן', אבל אם חכמים מתירים ואין הלכה כמותם, ורבי לא אמר בה לא היתר ולא אסור, א"כ יש לגרוס דמרימר פסיק וכו' כי שמא יעלה הים שרטון ומה"ט לא רצה להתיר בלא"ה. ועיקר החילוק בין אשפה דיחיד לרבים, הר"י מלונגל לג, ב (מדפ"ה) כ' "ומוקים לה בגמרא דוקא באשפה דרבים הוא דשרינן דרבים לא מימלכי מעשותה אשפה ולעולם תהיה גבוה י' טפחים ולא מצי אתי לירי איסורא לא דאורייתא ולא דרבנן שהרי כל היום משליכין זה לזה שופכיהן וזבליהן שם ולא תחסר גובהה אבל באשפה דיחיד אע"ג דהשתא הויא גבוהה עשרה טפחים למחר ינקנה ויחסר גובהה אי נמי שוב לא ירצה להשליך שם זבלי ותבנו וקשו עוד והוא לא ידע וזורק שם שופכיו ויבא לידי איסור דאורייתא שתהיה רה"ר גמורה", והביאו בשעה"צ סי' שסג סקצ"ז, וצ"ע לפ"ז מה השייכות של החילוק בין רחבה דיחיד ורבים ובין אשפה דיחיד ודרבים. וי"ל, ומה שחילקו הראש' והפוס' בין ים לנהר, צ"ע דהרי בכבל ליכא ים, ובכ"ז מבוי' כאן חשש שירטון גם בסורא.

שמא יעלה הים שרטון

ורבנן מאי אמר רב יוסף בר אבדימי תנא וחכמים אוסרין אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים איכא דאמרי אמר רב יוסף בר אבדימי תנא וחכמים מתירין אמר רב נחמן אין הלכה כדברי חכמים מרימר פסיק לה לסורא באזולי אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון. ובפי' הר"ח יש בזה גי' אחרת, (וגם הוסיף עוד בפ"י), ז"ל "ומנא תימרא דשני בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד. דאמר רבין בר רב אדא אמר ר"י מעשה במבוי דצדו אחד כלה לים וצדו אחד לאשפה ולא אמר בו ר' איסור דהא קיימא מחיצות. היתר נמי לא אמר בו שמא תנטל אשפה מזה הצד ויעלה הים שרטון מן הצד האחר ונמצא מבוי מפולש לרה"ר משני צדדין וכו' ואקשינן ומי חיישינן שמא תינטל אשפה והתנן בסוף מסכת זו אשפה ברה"ר גבוה י' טפחים חלון שע"ג וכו' הנה ר' לא אמר בו לא איסור ולא היתר רבנן מאי ואמרינן תנא וחכמים אוסרין. ואמר רב נחמן הלכה כחכמים. מרימר פסיק לסורא באזולי ולא חיישינן שמא יעלה הים שרטון". (וממש"כ

אבל יתכן לפרש דדין לחי זה הוא המשך להדין הקודם דחיישי שמא יעלה הים שרטון, ולעולם האי זיקא אין הכוונה לרוח מצויה אלא לאינה מצויה, (ושכיחותה הוא כים המעלה שרטון), ואעפ"כ יש גזירה לא לעשות כהאי לחי, שמא יהיה נשיב זיקא ושדי ליה. ואם נפרש כן, יהיה מבו' בדין זה דאפי' ברוח רביעית שייך הגזירה דשרטון, ודלא כפי' הר"ח ותש' החת"ס הנ"ל. וממילא דהר"מ לא פסק להך דינא וכמו שלא פסק לגזירה דשרטון, (אם משום דחייש רק לאשפה דיחיד ורחבה דיחיד ולא חייש לשרטון וזיקא, ואם משום דס"ל דמרימר חדית דלא גזירי' כהאי חששות ברוח רביעית). ואי נימא דשרטון האמור כאן הוא בגדר רוח מצויה, (וכלש' הראשונים דכ"ה דרך הים, וכלישנא דקרא המובא בפוס' "והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט"), באמת י"ל ד לשם מה בעי' לגזירה נוספת דשמא יעלה וכו', ותיפו"ל דהמחיצה אינה עומדת ברוח מצויה. וצ"ל דאם המחיצה עצמה עומדת ברוח, ורק דתתבטל ע"י שרטון רפש וטיט זה לא מגרע את המחיצה. ואי נימא דהאי שרטון אינו שכיח כרוח מצויה, יל"ע בהיפך דא"כ כל מחיצה הניטלת רק ברוח שאינה מצויה ג"כ תיפסל בגזירה שמא תינטל ע"י הרוח. וצ"ל דאם תינטל זה יהיה ניכר, ושאינה הכא דהאשפה תימעט גובהה ולא יהיה ניכר ביטולה מתורת מחיצה. אבל ייצא לפ"ז דין חדש, דמחיצה העומדת ברוח מצויה ושאינה מצויה, אבל הטפח העשירי העליון אינו עומד ברוח שאינה מצויה (בדרגת השכיחות של שרטון), כה"ג יש לגזור על המחיצה שמא תיפסל ע"י הרוח כרגזרי' באשפה דיחיד ובשרטון דים. וצ"ע.

היתר לא אמר בה חיישינן שמא תינטל אשפה ויעלה הים שרטון. יל"ע במקום דאין היתר של רה"י מחמת האי חששא דשרטון, האם הוי ככרמלית גם לקולא להתיר לטלטל ממנו לכרמלית אחרת, (ולכה"פ כמו שאמרו לקמן סו, ב' ד"למא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכוליה"), או דכיון דאי"ז איסור אלא מחמת הספק אז יש בו עדיין צד רה"י ג"כ, ואין להתיר לטלטל ממנו לכרמלית, וכן עיקר, (וכן נקט הגאון ר"ד לנדוי שליט"א). עוד ילה"ס האם יהיה אסור להוציא (בתוך ד"א) בין ב' רשויות שיש בהם חשש שרטון, מחששא דשמא א' יעלה שרטון והשני לא, והו"ל הוצאה מרה"י לכרמלית. (ויל"ד אי שייך להתיר ככה"ג מצד ספק ספיקא, כי אפי' אם רשות א' תיעשה כרמלית כי יעלה הים שרטון, מ"מ שמא זה יקרה גם ברשות הב' ושוב יהיה מותר לטלטל מזל"ד). ובחזו"א סי' כב סק"ג כ' "אפשר לדעת רש"י דאף אי חיישינן שמא יעלה שרטון אינו אלא איסורא בעלמא אבל השתא אכתי מחיצה היא ולא פסלינן מחיצתא להקל שתהי' מחיצתא שני' מחיצה", וזה חידוש טפי דלמרות שאין המחיצה מועילה בפועל כלל כיון דאיכא חשש שרטון, מ"מ זה ל"מ למימר דיש כאן היקף חדש, (אבל ע"י ריטב"א שם כד, ב' שתי דעת רש"י באופ"א).

ספק טומאה ברה"י

חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רה"ר לטומאה ורה"י לשבת. כ' בפ"י רבינו חננאל בן שמואל "יראה לי שזה שאמרו ספק טומאה ברה"י טמא, מדרבנן הוא, וקרא אסמכת' בעלמ'. דלא הוי טמא מדאוריית' אלא טומאה ודאית, אבל מספק אינו טמא מדאוריית', וברה"ר לא גזרו". וזה חידוש רב, וצ"ע דבגמ' מבו' דנזיר מביא קרבן בספק טומאה ברה"י.

אמנם בד' הר"מ בכמ"ד יש נטייה כך, דדין זה הוא רק מדרבנן, ומדאוריית' הדין כמו כל ספק דלשי' הר"מ מותר מדאוריית' ורק דרבנן החמירו בספ"ט ברה"י. דבהל' אבות הטומאה פי"ד ה"ד כ' "היה מונח על גבי מי חטאת ומי חטאת צפין על פני המים ה"ז ספק אם הוא כמונח או אינו כמונח, לפיכך יראה לי שספיקו טהור", וכ' הכס"מ שם "נראה שטעמו משום דכיון שטהרו חכמים טומאה צפה ע"פ המים הו"ל ספיקא דרבנן לקולא", ומשמע דספק אם יש כאן דין ספ"ט ברה"י ל"ה אפי' כספד"א לאסור מדרבנן. ושם בפט"ז ה"א כ' "מפני מה טהרו חכמים ספק טומאה ברה"י, שהרי הציבור עושין פסח בטומאה בזמן שהטמאים מרובין אם טומאה ודאית נדחית מפניהן קל וחומר לספק טומאה שאיסור כל הספקות מדבריהן כמו שביארנו בהלכות ביאות אסורות, ומפני מה החמירו

של יחיד, כיון שעשויה ליפנות, שמא תנטל אשפה. וכן בים, אע"פ שהיה עמוק מן המבוי עשרה, שמא יעלה הים שרטון, ולא תהיה שפתו עמוקה מן המבוי עשרה, וישאר המבוי נפרץ. כי היו פרצות, יתרות על עשרה", ואם יינטל רק א' מהם אכתי יש רוב מחיצה, ועכ"פ יישארו גיפופין המועילים ברוח רביעית, ואין מה לגזור אלא רק אם נחשוש לב' הדברים, דגם הים יעלה שרטון וגם האשפה תינטל, דגם בזה חיישי' שמא ייעשה המבוי מפולש. (ובאמת הר"ח להלן צט, ב' לא הדגיש את ענין הפילוש, אלא כ' "וכשייבש נעשה ארץ ובני אדם עוברין ובאין עליו ויעשה המקום רה"ר ונמצא המבוי פתוח לרה"ר").

והנראה בזה, דהנה החת"ס בתש' פט דן בענין זה וס"ל דעל מחיצה רביעית ודאי לא גזירי' בהך חששות דשרטון וכו', וכ' לפרש עפ"ז דבאמת אין חילוק בין אשפה דיחיד ובין ים, דבתרווייהו חיישי' שתסתלק המחיצה, אלא דאם יש בצד אחד ים וצד שני אשפה דרבים, מכיון דבאשפה דרבים לא חיישי' לסילוק ממילא דאין לחוש שיעלה הים שרטון, דדל ים מהכא איכא ג' מחיצות גמורות. ולפ"ז חכמים דאסרו טעמם משום דאיירי באשפה דיחיד, ובה יש לחוש שתינטל, ויעלה הים שכנגד שרטון ולא יישארו ג' מחיצות, אבל מרימר התקין אוזלי ולא חייש שיעלה הים שרטון כיון דעכ"פ יש ג' מחיצות גמורות. ולפ"ז א"ש משה"ק על הר"ח, דבאמת החשש הוא רק בצירוף שתינטל האשפה ויעלה הים שרטון, ולכן חכמים אסרו ומרימר התיר. ואדרבה מד' הר"ח (שהוא מקור הגירסא דמרימר התיר) ראייה להחת"ס דבאמת אין לחשוש על סילוק מחיצה רביעית לבד, וכל החשש שיעלה הים שרטון הוא רק אם כנגדו יש ג"כ ים או אשפה דיחיד, ומש"כ הר"מ דלא חיישי' לשרטון היינו דוקא כשיש כנגדו אשפה דרבים ומה"ט גופא ל"ח. אבל בפשטות לש' הראשונים ל"ז כן בדעת הר"ח, אלא משמע דלנטילת אשפה דיחיד חיישי' ולהעלאת שירטון ל"ח, דהרשב"א כ' "והרמב"ם ז"ל כן פסק דלא חיישינן שמא יעלה הים שרטון, נראה שאף הוא גורס כג' ר"ח ז"ל, ולדבריהם הא דאמרי' וחכמים אוסרין משום שמא תנטל אשפה היא אבל לשרטון לא חיישינן", והריטב"א כ' "וקאמר דלא חיישינן שמא יעלה הים שרטון, וקשה דא"כ איהו דעבד כמאן דהא אפילו רבי לא אמר בה לא איסור ולא היתר, י"ל דאיהו סבר דרבי לא חייש אלא לשמא תנטל אשפה אבל לשמא יעלה הים שרטון לא חיישינן". וע"ע שו"ת חיד' הרי"ם סי' ד ונשמט חיים סי' כט ודברי מלכיאל ח"ג סי' יד.

והנה בהמשך הגמ' יש נידון על לחי שאינו עומד ברוח, ואמרי' "הני מילי לחי מעליא אבל האי כיון דנשיב ביה זיקא ושדי ליה לא כלום הוא ואי נעיין ביה סיכתא וחבריה חבריה". וצ"ע אם האי זיקא איירי ברוח מצויה או אפי' ברוח שאינה מצויה. והנה בשו"ע בסי' סג ס"ה פסק דין זה, "לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, לא חשיב לחי", ופי' המשנ"ב בשם האחרו' "דלא עדיף ממחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שאינה מחיצה ואפילו אין הרוח מפילו לארץ אלא מנידו". (והנה לש' הגמ' כאן הוא "נשיב ביה זיקא ושדי ליה", ומשמע דרק משום הא נפסל הלחי, ולא כמש"כ המשנ"ב דהלחי נפסל אפי' אם הוא רק נד ברוח, אלא כמש"כ החזו"א בסי' עז סק"ו ד"אי המחיצה חזקה שאין הרוח יכול לפזרה, אלא שמתנוודדת מעט לכאן ולכאן, אבל בכל שעתא היא מחיצה מעלייתא, נראה דשפיר הוי מחיצה העומדת ברוח, ודברי המ"א סי' שס"ג סק"ד בלחי שהרוח מנידו, י"ל דהיינו נמי שהרוח כופפו למטה מי', או מרחיקו ג"ט מן הכותל, אבל בלא"ה לא מפסל וכו' אין תנועה פוסלת בשום מחיצה, אלא בתנועה ששוברת לשעתה את המחיצה". וקצ"ע דלפי המקום שאינו נמצא תמיד בתוך המחיצה הרי היא אינה מועילה, וא"כ עדיין כשהיא מתנועעת כלפי חוץ נעשית הרשות פרוצה למקום האסור לה. ואולי דמ"מ אין הדבר תלוי במקום אלא בחלות שם מחיצה, וממילא דכשהמחיצה נעה מעט כלפי חוץ, ה"ה מועילה גם כלפי המקום שהיא אינה מחיצה עליו בקביעות, כיון שיש בה שם מחיצה כראוי). אמנם קצ"ע דהר"מ לא הזכיר דין זה שצריך לחי העומד ברוח מצויה, ואולי ס"ל דזהו פשיטא, או שזה נכלל במש"כ דין לחי ומחיצה בבע"ח.

לכו"ע עקום כמפולש, א"כ יוצא דגם חצר עקומה אם יש בה י' אמות, יש בה איסור מפולש.

ולפ"ז אף לדעת המג"א נצטרך ליישב הך ברייתא דקתני הכא "חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רה"ר לטומאה ורה"י לשבת", ומבו' בפירושו דאין איסור מפולש בחצר, (והאבהעו"ז יישבה לשי', דאיירי בדאית בה גידודין, או צוה"פ, וכ"ז דוחק כמו שהעיר בבית מאיר). ואפ"ל בפשיטות דבאמת בד' הגמ' גופא מבו' בזה חילוק, דאם החצר מפולשת ביושר ופרצותיה הם זה כנגד זה, יש מקום לאסור טפי מנפרצה מב' רוחות זה שלא כנגד זה. ("אי מהתם הוה אמינא הני מילי זה שלא כנגד זה", ולמסק' הגמ' הרי רב לא קמ"ל היפך מזה). וא"כ יש להסביר דבר זה היטב ע"פ המת' לעיל בשי' המג"א, דבחצר איכא דין איסור פילוש רק ביושר ולא בעקמומית, ולכן במפולשת זה כנגד זה אסורה, ואילו כשאין פרצותיה מכוונות אי"ז אלא בגדר עקום, וחצר עקומה אין בה איסור מפולש. אבל יקשה בזה מאד, דהרי נת' לעיל דבאופן שהעקמומיות היא יותר מי' אמות, דבהא לכו"ע עקום הוי כמפולש, בזה חצר נמי יש בה איסור כיון דהוי כמפולש ביושר ולא בעקמומית, וא"כ האי חצר תיאסר כשיש בה י' אמות. וביותר, דהרי כל סברת י' אמות היא דעי"ז נעשה המבוי העקום כמבוי א' ולא דנים אותו כב' מבואות, וא"כ חצר זה שהיא אחת ממש, ואלא דפירצותיה אינם מכוונות זה כנגד זה, בהא אפי' בלא י' אמות ודאי למרות העקמומיות הוי כמפולש ביושר. וכמפ"ז כ"ז בד' רש"י בסוג', ז"ל "האי כנגדו לאו דווקא, אלא כל כותל שכנגדו קרי הכי, ובצידי רחבה, אפילו זה שלא כנגד זה אסור, משום דכותל רחבה מאריך המבוי, והוי כמבוי ארוך עד כותל רחבה שכנגדו, ואסור מידי דהוה אמבוי עקום שיש יותר מעשר בעקמומיתו, דלכולי עלמא אסור, ואע"פ שאין פתחיו מכוונין".

אלא דהנה במג"א בסי' שסג סק"ז יש בזה תוספת דברים במה שדן שם על לחי בעקמומית במבואות שלנו, ז"ל "לכן נ"ל דכיון דסתם רמ"א וכו' כל מבואות שלנו יש להם דין חצירות משמע ואפי' אין מוקף חומה כיון שאין בתו"ח פתוחות לתוכו יש בהם דין חצר ובחצר אין חילוק בין עקום לשוה אין צריך אלא תיקון א' בראשו ומ"מ לענין זה שם מבוי עליהם דאם אין לו חומה בעי' צ"ה כיון דקרובים לר"ה כמ"ש הסמ"ק אבל דאין עקמומיתו קרוב לר"ה אין צריך תיקון". ומלשונו שכ' דבחצר אין חילוק בין עקום לשוה אלא צריך תיקון א' בראשו, משמע דעכ"פ תיקון של מפולש צריך, ובעי' בראש א' צוה"פ, ורק דהדין של לחי בעקמומית לא נאמר בחצר. ואפשר ליתן בזה טעם, דכיון דהצורך בלחי בעקמומית הוא מחמת ההיכר, א"כ לגבי פסי חצר ל"ב היכר, וכדמבו' בכמ"ד דבלחי יש ענין היכר ובפסין ל"ב. וצ"ע דהרי להמג"א חצר עקומה אין לה דין מפולש כלל, ואפי' אם נימא דבמפולשת ביושר גם חצר אסורה וכש"נ, אבל פירצה מהצד אינה אוסרת בחצר, וממילא דחצר עקומה מותרת, ואמאי כ' המג"א להצריך בה צוה"פ. אלא דבדקדוק לשונו נראה דאדרבה הא דהצריך צוה"פ במבואות עקומים שלנו זה רק משום שלענין זה שם מבוי עליהם, ומבו' להיפך וכש"נ, דחצר עקומה אין בה איסור מפולש כלל. ורק דיקשה הק' הנ"ל דעדיין לא הועיל במבואות שלנו כשיש בהם י' אמות דאז עקום כמפולש לכו"ע, אי נימא דבמפולשת ביושר מודה המג"א לאיסור.

ואמנם נמצאו בזה דברים להרעק"א, בכו"ח תנינא סי' כג, ז"ל "דכל ד' האבן העוזר סובבים והולכים על פתיחת דבריו הקדושים שהביא ד' המג"א דמבואות דידן הוי כחצר ואינו מזיק בקעי רבים וסתר דבריו דגם בחצר צריך שלא יהיה בקעי רבים אבל ביסוד של המג"א דמבואות שלנו הוי כחצר לא סתר, ובוה שפיר כ' להקל בפירצה א' או ב' דהא בחצר אין דין עקום כמ"ש המג"א בסי' שסג סק"ז". והנה ממה שהוכיח מד' המג"א בקולת חצר עקומה יותר ממפולשת ביושר לדעת האבהעו"ז, ע"כ דס"ל דלעולם המג"א מודה דחצר מפולשת ביושר אסורה, ורק דבסי' שסג הקל לגבי חצר עקומה דאינה כמפולשת, ובוה אמר הרעק"א דאף להאבהעו"ז תיתכן קולא זו. (וכך כ' בעל הנתחבות בנחלת יעקב ה, ב דחצר עקומה אינה כמפולשת, ז"ל "נראה דתרי גווי מפולש יש, דמפולש זה כנגד זה

בספק רה"י, שהרי סוטה שנסתרה אף ע"פ שהדבר ספק הרי היא טמאה לבעלה עד שתשתה". ובהל' טו"מ פ"ט כ' "דבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן שהן משום ספק הרי הן של דבריהן, ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאי אבל כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלו' אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים".

והאריכו האחרונים בדבר זה בדעת הר"מ, (עי' בס' המפתח בג' המקומות הנ"ל), וכעת ד' הרחב"ש שהוא מבימ"ד של הר"מ חזי לאיצטרופי לדבר זה דדין ספ"ט ברה"י טמא אינו אלא מדרבנן, (אבל לא כ"כ משמיה דהר"מ אלא בלש' יראה ליה). ולשי' הר"מ גם ל"ק איך מביאים קרבן בספ"ט ברה"י, כיון דלשי' הר"מ דספד"א מדאו' לקולא, א"כ ספק חולין בעזרה ג"כ מותר מדאו', והתירוהו רבנן במקום של ספ"ט ברה"י. רק דאכתי צ"ע במקום דאיכא חזקה דלא נטמא, וא"כ איך הנזיר מגלח ואיך מביא קרבן כנגד החזקה. אלא דבאמת האחרו' האריכו דשי' הר"מ היא דאין הנזיר מגלח על ספ"ט ברה"י, וא"כ א"ש בפשיטות דאדרבה זהו טעמו של הר"מ דאין הנזיר מגלח על טומאה זו, כיון דאינה אלא מדבריהם ומדאו' מוקמי' אחזקה דלא נטמא ועכ"פ מכלל ספק לא נפיק ואינו מגלח. (ובפי' רח"פ עה"ת פ' מצורע כ' "ויצא הכהן מן הבית. מהכא יליף תלמודא פרק קמא דחולין דאזלינן בתר חזקה דלא אמרי' אדאזיל ואתא בציר ליה שיעוריה וכו') מנלן דהוי טעמא משום חזקה דילמא טעמא משום ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא והוי מדאורייתא להביא קרבן כדאמר גבי שני נזירים דאם אמר אחד ראיתי שזורקה טומאה בנייכם מביאין קרבן טומאה וקרובן טהרה".

דעת המג"א בחצר מפולשת ועקומה

שו"ע או"ח סי' שסה, ס"ב "נפרץ מצדו שלא כלפי ראשו, שיעורו בעשרה, אפי' לא נשתיר מן הכותל ביסוד כלום, והוא דלא בקעי בה רבים, אבל אי בקעי בה רבים, אפילו לא נפרץ רק ד"ט, צריך לתקנו שם", ס"ג "מבוי שנפרץ במילואו לחצר, ונפרץ החצר מצד השני לרה"ר, אם לא עירבו בני חצר עם בני המבוי, חצר מותר אפי' נפרץ נגד פרצת המבוי ואפילו בקעי בה רבים, ובלבד שלא יהא יותר מעשר. ומבוי אסור, אפי' אינו כנגד פרצת החצר, דכיון שלא עירבו עם המבוי אוסרת עליו". וכ' המג"א "דלא בקעי בה רבים - פי' מקום מטונף או מקולקל בטיט ואין דרך רבים לעבור באותה מחיצה (רש"י הג"א) וכ"ש אם נשתירו גדרים המעכבים ההילוך ואמרינן בגמרא דף ה' דחצר פרצתו בי' אמות וכמ"ש ס"ג וצ"ע במבואות שלנו אם יש להם דין חצר לענין זה וה"ה בעיר המוקפת חומה ונפרץ בה פרצ' בד"ט ובקעי בה רבים לדידן דקי"ל דיש לה דין חצר צ"ע אם יהא מותר ויש להחמיר עמ"ש סי' שס"ג סכ"ו". וכ"ה בט"ז שכ' "דלא בקעי בה רבים - לענין חצר אין איסור מחמת בקעי רבים כמ"ש אח"ז", "אע"ג דלעיל במבוי פוסל בקעי רבים כאן לענין החצר לא משגחינן בבקעי רבים וכ"ה לשון רמב"ם שהחצר שרבים בוקעים בו נכנסין בזו ויוצאין בזו הרי הוא רה"י גמור עכ"ל ומשמע דבמבוי הרמב"ם מודה".

והאחרו' תפסו בפשיטות בדעת המג"א והט"ז דחצר שאני ממבוי לגמרי, ופירצה מצידו האוסרת במבוי אינה אוסרת כלל בחצר, וכמו"כ דין מבוי מפולש שהוא צריך צוה"פ וכו' לא נאמר כלל בחצר אלא אפי' מפולשת מותרת (ועכ"פ אם נשלמו בה ג' מחיצות גמורות). וע"ז השיג באבהעו"ז באורך דמבוי וחצר שווים בדין מפולש. אבל לכאו' היה ניתן לומר דדין מפולש שייך גם בחצר, אבל בקיעת רבים אין בה. ואשר ע"כ, פירצה מהצד אינה אוסרת חצר בד"ט אלא בי' אמות, כיון דקי"ל דאין פירצה מהצד אוסרת אלא ע"י בקיעת רבים וזה ל"ש בחצר, וה"נ דדין מבוי עקום דהוי כמפולש ג"כ ל"ש בחצר, דהרי מבוי בגמ' ו, ב דדין זה תלוי בדין פירצה מהצד, אבל חצר המפולשת ביושר באמת אסורה. ויתיישב בזה היטב מה שנקטו התוס' (ותורא"ש ותור"פ) להלן צד, א דאיכא איסור בחצר המפולשת, כיון דאף לדעת המג"א חצר המפולשת ביושר אסורה, ולא התיר אלא בחצר עקומה או בפירצה מהצד. אבל לפ"ז יהיה עוד חומרא גם בחצר עקומה, דכיון דמבו' בגמ' ו, א דהא דבעי' דין פירצה לעשות עקום כמפולש זה רק בד"ט, אבל בי' אמות

אסור, כמו שהוכיח מהתוס', ואין חלוק בין מבו לחר, רק במפולש מצד א' למבוי הפתוח לרה"ר ומבוי עקום, ואם לחר מפולש למבוי מותר, דהא סתם חצר אין בו רק ג' דפנות כמ"ש התוס' בעירובין (דף ב ד"ה חצר), ובדף ח ע"א מבואר דמבוי שנפרץ לחר בצידו דמבוי אסור וחר מותר, וכן נלפע"ד דה"ה בנפרץ בצידו למקום דבקעי בי' רבים יש חילוק בין מבוי לחר, והטעם לזה כי מפולש אסור אפילו בלא בקעי בי' רבים כמו שני רה"ר עוברות אצל הפתחים כמ"ש התוס' בדף ו ע"ב ובודאי לא מהני אז אם הפתחים לאותו אמה הוא מקולקל, דכל שהוא מפולש לרה"ר אסור, בהא לא מצינו בשום דוכתא דמפולש הלשון בקעי בה רבים, רק מפולש לרה"ר ואפי' גופיין אסור במפולש כמו שכתבו התוס' בדף ז ע"ב ע"ש, והחילוק שבין חצר למבוי במפולש לרה"ר הוא רק בנפרץ מצידו, שהפילוש הוא בעוקם במזרח דרום, כיון דאין אסור במפולש לרה"ר גרידא רק בבקעי בה רבים דווקא דרך המבוי לרה"ר במבוי אסור ובחצר מותר, ובצידו בבקעי בה רבים דאסור במבוי לא מטעם מפולש, דמפולש כי האי לא אסור רחמנא, ול"א רק דתורתו כמפולש, והיינו דיש לו דין מפולש דבעי צוה"פ, דמפולש לא הוי רק זה נגד זה, וכן משמע מתוס' שכתבו וז"ל ומיירי שנפרצו בב' רוחות מאותן ג' מחיצות, ואע"ג דהשתא כשנפרצו הוי מפולש וכו', משמע דמרוח אחת מאותן ג' רוחות לא חשיב מפולש לגבי חצר, אך המבוי תורתו כמפולש כה"ג. וטעם החילוק שבין מבוי לחר, דמבוי דאסור מצידו הוא מטעם דבקיעת רבים שבצידו הוא מבטל להפתח והלחי שבצד הרביעית כמ"ש התוס' בדף ו. וממילא בחצר מותר מטעם שכתבו התוס' דהיא הנותנת, או משום דבקיעת רבים מבטלין המחיצות הנשאת מהפרצה עם רוח הד', דהא בדף כב ע"ב מוכיח הש"ס מהא דחצר שרבים נכנסים בוו דוצאים בוו אי אתו רבים מבטלי מחיצות, וממילא יש חילוק בין חצר למבוי, דבחצר לא ניחא תשמישת' כדאמר התם לא מבטלי מחיצות, משא"כ במבוי. ועוד במבוי המפולש אין יכולים לעכב ריבוי הנכנסין והיוצאין כמבואר בח"מ סי' קט, חשיב רשותא דרבים משא"כ חצר רשותא דבעלים הוא".

ה, ב

כלה לאמצע רחבה זה כנגד זה

ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור הא דרב במאי מוקי לה בזה שלא כנגד זה. ולא התבאר בפ"י בגמ' האם האיסור בזה כנגד זה הוא רק על המבוי או דגם החצר נאסרת בזה. ובמהרש"ל כ' ר"ש"י בד"ה ולרבה כו' ואסור אפילו חצר נ"ב בס"א אינו ובודאי תלמיד טועה הגיה וסבר שהקושיא הוא דאם זה כנגד זה אפילו החצר נאסר וליתא דלא מחלקינן לעיל בין זה כנגד זה או לענין שנפרץ בצדו דהוי כמפולש היינו לענין לאסור המבוי אפילו עירבו אבל דין חצר כדקאי קאי גם רש"י פ"י אח"כ מיד שעיקר הקושיא היא ממבוי דמוכח דלא איירי אלא בזה שלא כנגד זה דאי זה כנגד זה אסור משום מפולש ואפילו עירבו ורב גופיה פירש לעיל דעיקר תלוי בעירבו ולא עירבו דהיינו שאינו נאסר המבוי אלא בלא עירבו אבל עירבו שרי ואי הוי זה כנגד זה הוי אסור אפי' בעירבו גם אח"כ מפרש להדיא דברייתא דחצר שרבים נכנסים שהוא כה"י משתמע מן הסתם אפילו זה כנגד זה וכן האמת דחצר שרי בכל ענין, אבל מהרש"א חלק עליו וכו' "דודאי אי משום איסור פילוש אין חילוק בין מבוי לחצר ומשום שרבים נכנסים בוו ויוצאים בוו". ועי' גם מהדו"ב ונימוקי הגר"ב. וע"ע בית אפרים סי' כה, ומשכננו"י סי' קכא. ובפשטות יש לתלות נידון זה בפלוג' האחרונים אם יש איסור פילוש בחצר, אבל אי"ז מוכרח.

אמנם הדברים התפרשו בד' הראשונים, דבהשלמה כ' "אמר רבא הא דאמרת לאמצע רחבה מותר לא אמרנו אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה אסור. פירוש אסור המבוי דהוי ליה כמפולש. ויש לפרש שאפילו הרחבה אסורה, דכיון שנפרצה זה כנגד זה בקעי בה רבים, והכי משמע בשלהי שמעתין, וביותר כ' ע"ד הרי"ף "גם מה שכתב חצר מותרת ואע"ג דבקעי בה רבים, ולא הפליג בין זה כנגד זה לזה שלא כנגד זה, לא נראו דבריו. דאם כן הא דפרכינן לעיל לרב הונא בריה דרב יהושע מה לחצר שכן פרצתו בעשר, ושני ליה קא סבר רב

במזרח ובמערב ודאי אפי' בחצר אסור כמו שהוכיחו בתוס', ואין חילוק בין מבוי לחצר רק במפולש מצד א' ולמבוי הפתוח לרה"ר דמבוי עקום כזה אסור ואם היה חצר מפולש למבוי כזה מותר, וע"ע בתש' הנדמ"ח בישורון כרך יז, ונעתק להלן. והדברים תמוהים לכאור', דהרי אם יש במג"א קולא בחצר עקומה יותר ממפולשת, הרי זה ודאי נגזר מעצם שיטתו דפירצה מהצד אסרת מבוי ולא אסרת חצר, ולכן אף דמבוי עקום ה"ה כמפולש מחמת הפירצה מן הצד דבקעי בה רבים, אבל חצר שאין בה דין פירצה מהצד דל"ש בה דריסת הרבים בהא עקום אינו כמפולש, ואיך שייך לומר דבאי קולא של חצר עקומה יודה האבהעו"ז לד' המג"א בסי' שסג.

ונראה דבאמת הלכה חדשה שנו כאן, דהוק' להרעק"א בד' המג"א דאיך יישב את המנהג במבואות שלנו, והרי בדאיכא י' אמות עקום הוי כמפולש ביושר, ובהא לא תהיה החצר קלה מן המבוי וליבעי נמי צוה"פ ותיקון בעקמומית כמבוי עקום, ולמד מזה הרעק"א דיש כאן קולא חדשה בחצר עקומה אפי' כשאין לה דין עקומה, דאמנם חצר המפולשת אסורה, אבל זהו דוקא במפולשת זה כנגד זה ממש, אבל בלא"ה מותרת כדאמרי' בברייתא חצר שהרבים נכנסים וכו', ואין טעם הדבר מחמת דעקום קיל ממפולש (דבעי' בקיעת רבים לעשות את הפירצה ובחצר ליכא בקיעת רבים), דהרי אפי' בי' אמות מותרת, וגם בלא י' אמות הרי כ' רש"י דאי"ז כמבוי עקום כיון דהכל חצר אחת, אלא הטעם בזה הוא דחצר מחמת היותה מקום רחוק יותר מרה"ר ומובדלת טפי בתשמישיה ממנו, אין בה איסור פילוש עד שלא יהיה בה ב' פרצות מכוונות ומפולשות זה כנגד זה, (ממש) דומיא האי תנאי דרה"ר דאו' לפי הרבה ראשונים, דבעי' מפולש ומכוון משער לשער). וכ"ז מבוי בהיתר הברייתא דחצר שהרבים נכנסים וכו', ועי' כ' הרעק"א דגם האבהעו"ז מודה לקולא זו דאין חצר אסורה באיסור מפולש עד שתהיה זה כנגד זה ולא בעקמימות כלל, דאין לומר דד' המג"א בקולת חצר עקומה הם רק לשי' דבחצר ליכא בקיעת רבים לאסור פירצה מצידו, דהרי דבריו אזלי גם בדאית בחצר יותר מי' אמות, וע"כ דהוי קולא אחרת בדין מפולש דחצר דבעי' זה כנגד זה. והתוס' צד, א שדנו על איסור מפולש בחצר, כוונתם לאופן של פילוש זה כנגד זה. ורק דבתורא"ש שם מבוי לכאור' ל"כ, דהק' מאיסור מפולש גם באופן של נפרצה מרוח אחת, ולכאור' התם הוי רק מפולש בעקמימות, אמנם עכצ"ל לדעת המג"א דחצר עקומה מותרת, דקו' היא על אופן שנפרץ מרוח אחת כנגד הפתח הגדול של המבוי.

ועצ"ע בכל מהלך זה, דלכאור' טעם הדבר דבחצר אין איסור אלא בפילוש זה כנגד זה ממש, דכיון דהפילוש נעשה ע"י בקיעת הרבים, בהא בעי' יותר דומיא דרה"ר המפולשת ומכוונת משער לשער, אבל המג"א ציין כמקור לדבריו דחצר מותרת בבקעי רבים מהא דמבוי הכלה לחצר החצר מותרת, וההיתר בחצר שם הוא אפי' במפולשת זה כנגד זה, וע"כ דכיון דאין הפילוש שם אלא דרך המבוי ל"ח מפולש כיון דאי"ז כדריסת רבים מרה"ר ממש, וא"כ אין יכול להביא משם דגם כדריסת רבים גמורה מרה"ר אין החצר נאסרת, דאם לשי' נמי חצר נאסרת בפילוש ביושר, א"כ מהיכ"ת דחצר חלוקה לענין בקיעת רבים, כיון דעכצ"ל דהא דאין החצר המפולשת דרך מבוי אסורה זה מטעם אחר דכה"ג ל"ח כ"כ בקיעת רבים. וכפי הנראה דמה דנקטו האחרו' בפשיטות דדעת המג"א היא דאין איסור פילוש בחצר, זה באמת מכוח זה שהמג"א הוכיח דבריו מדין מבוי הכלה לחצר, והתם יש פילוש ממש בחצר ואעפ"כ מותרת. גם י"ל דס"ל לאחרו' דל"ש בזה חילוק אלא ענין פירצה מהצד וענין פילוש זה היינו הך, ובכל אופן המג"א מיקל בחצר.

וז"ל הנתבחות בתש' להר"מ פודהוצר (הנדמ"ח בישורון כרך יז ובשו"ת אמרי משה סי' ט) "דקדק כ"ת בסוף הדיבור שכתבו וז"ל ואע"ג דהשתא כשנפרצה הוי מפולש וביאר במהרש"א דע"כ כוונתם בעומ"ר, ואפ"ה הקשו התוס' דמפולש הוא, והוצרכו לדחוק דמיירי שנפרץ למבוי ולא לרה"ר, מוכח דס"ל דמפולש חמור בחצר אפילו בעומ"ר וזה הוכחה ברורה. אמנם לפענ"ד נראה דתרי גוונא מפולש יש, דמפולש זה נגד זה ממזרח למערב, ודאי אפי' בחצר

דבריהם "דרב אדרב נמי ל"ק כאן בעירובו פי" הא דרב יהודה בכלה לאמצע כדמפרש רב יוסף אע"ג דלא מפליג בשריותא אין לחוש דכיון דתרווייהו מילתיה דרב מה שסתם כאן פירש כאן", (ועי' גאון), וק' קו' הרעק"א מד' הגמ' כאן דדינא דרב לא יתכן בזה כנגד זה. ולכאור' זה ממש מכריח כד' המהרש"א דאיסור זה כנגד זה לא אזיל רק אמבוי אלא גם אחצר, וזוהי קו' הגמ' דע"כ רב דהתיר החצר לא איירי בזה כנגד זה, אבל לעולם מצד איסורא דמבוי הרי בלא"ה איירי בכלה לצדי רחבה ויש בזה איסור של מפולש. (והיינו דאיסור זה כנגד זה הוא גם בחצר, אבל כלה לצדי רחבה זה איסור רק על המבוי). וצ"ע לדעת המהרש"ל כקו' הרעק"א, גם צ"ע דהרעק"א לא תלה דבריו בנידון המהרש"א והמהרש"ל.

ומ"מ עיקר האיסור המבוי בד' רבה ד"הא דאמרת לאמצע רחבה מותר לא אמון אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה אסור", לכאור' אי"ז דומה כלל להס"ד הכא דבמקום דרסי רבים זה כנגד זה אסור, דאילו ד' רבה אינם אלא גזירה בעלמא דכה"ג נראה יותר כמפולש, ואילו כאן רב אתא לאשמועי' שהחצר אינה נפרצת ע"י פילוש אפי' בדרסי רבים, (אם משום שאין דין מפולש בחצר, ואם משום דאית לה גידודין וכדכ' האבהע"ז, ולא איכפ"ל גם בדרסית הרבים), ואע"ג דתנינא דחצר שהרבים וכו' רה"י לשבת, קמ"ל רב דה"ה זה כנגד זה, ולא נראה כ"כ שיש בזה נידון על גזירה נוספת, (והרי לכאור' אין מקום לגזור אם אין דין פילוש בחצר, או אם אית לה גידודין), אלא יש מקום לזה מעיקר הדין (עכ"פ מדרבנן) לאסור החצר ע"י דריסת הרבים בפילוש זה כנגד זה. (והדמיון לזה הוא שי' הרבה ראשונים דגם לעיקר דין רה"ר דאו' בעי' מפולש ומכוון משער לשער). והנה התוס' להלן צד, א כ' "סתם חצר אין לה אלא ג' מחיצות וברביעית פס ד' או ב' משהויין ואיירי שנפרצו ב' רוחות מאותן ג' מחיצות ואע"ג דהשתא כשנפרצה הוי מפולש ואמרינן בפ"ק דבעי לכל הפחות צוה"פ היינו דוקא כשנפרצה רה"ר או לבקעה אבל הכא איירי כשנפרצה למבוי או לחצר אחרת", ועי' תורא"ש ותור"פ שם, ובפשטות מבוי מדבריהם דאיכא בחצר איסור מפולש, וזה שלא כדעת רוב הפוס', (דהא איירי התם דבכל צד איכא עומ"ר, ואעפ"כ דנו על איסור מפולש). אכן להנ"ל ניחא די"ל כוונתם התם בפילוש זה כנגד זה דס"ל דלמסק' הגמ' דרב לא איירי בהכי, ואז למרות שעיקר דין פילוש לא נאמר בחצר, אבל פילוש זה כנגד זה אוסר גם את החצר.

מבוי העשוי כנדל

מבוי העשוי כנדל וכו' אמר רבא עושה צוה"פ לכולהו להאי גיסא ואידך גיסא מישתרו בלו"ק. והנה לא ביאר לן רבא איך מתקן את המבוי הגדול. ולפמ"ש"כ הריטב"א בדעת רש"י דהמבוי הגדול ג"כ היה עקום, א"כ ה"ה דבעי' צו"פ מכאן ומכאן לשי' רש"י, או (להחולקים) צו"פ מכאן ולו"ק מכאן. (וההכרח שהמבוי הגדול ג"כ היה עקום, הוא מעצם קו' רבא ל"ל צוה"פ לגי' רש"י, ומבוי' דלא איירי במפולש ממש. ועי' שו"ת מהריב"ל ח"ג סי' עד שנתקשה בזה). אלא דלכאור' אם לא יעשה צו"פ בב' צידי המבוי הגדול עדיין המבואות הקטנים יהיו מפולשים כמין ד' דרך פתח המבוי הגדול שלא עשה בו צו"פ אלא רק לו"ק. ובאמת בס' הבתים כ' "ויראה לי, שאם המבוי הגדול מפולש צריך צורת פתח לכל אחד מפתחיו, עד שנמצא כאשר יצא מאחד מן השבילין שהכשרו בלחי באחד מפתחי מבוי הגדול דרך עקמימות יהיה בפתח האחד צורת פתח ובפתח האחר לחי או קורה".

אבל הרי"מ מלוניל כ' "עושה צורת פתח לגדול באחד משני ראשי' ובשני לו"ק ואינן כולהו המבואות הקטנים מישתרו בלו"ק בראשיהם על פני רה"ר", (אמנם צ"ע בדעתו אי אזיל כרש"י או כהחולקים, ואם אזיל כרש"י כמבוי' בהמשך דבריו, אין ראייה דבלא תיקון בעקמימות לא יהיה צורך בב' צוה"פ במבוי הגדול), וכ"כ המאירי והוסף בזה טעם וז"ל "שמא תאמר והלא הנכנס למבוי גדול מצד הפלוש שבו הלחי ויוצא דרך הפלוש בצד שמאל שבו הלחיים אין בו צורת פתח נראה שכל שהולך ממבוי גדול למבוי קטן כשנכנס במבוי גדול צורת פתח שבראשו האחר עולה לו שמאחר שהוכשר בדינו אין לנו אם נכנס דרך צורת פתח אם לא ומ"מ י"מ

הונא מבוי נמי פרצתו בעשר, לפרוך מה לחצר שכן פרצתו בעשר אפילו בדבקעי בה רבים תאמר במבוי שפרצתו בארבעה אפילו לרב הונא בריה דרב יהושע בדבקעי בה רבים כדאיתא בסוף שמעתא. אלא לאו ש"מ דחצר נמי בזה כנגד זה, דבקעי בה רבים להדיא, אסורה. והא דאמר רבא זה כנגד זה אסור אחצר נמי קאי", וע"ע בהמאורות, ובפס' ריא"ז ג"כ כ' "וכן חצר שנכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו, אם היו הפרצות זו כנגד זו הרי זו אסורה. ואם לא היו הפרצות זו כנגד זו אע"פ שהרבים בוקעין בו הרי זו מותרת". (וכע"ז כ' הריא"ז על כלה לצדי רחבה, ז"ל "אבל אם נפרץ המבוי במלואו לצד החצר או לצד הרחבה, שלא נשאר לחצר או לרחבה גיפוף מצד האחד כלל, והרי מושך מצד האחד דופן המבוי עם דופן הרחבה כאחד, הרי זה המבוי פרצת רה"ר אוסרתו, אע"פ שלא היתה פרצת רה"ר מכוונת כנגד פרצת המבוי, והרי הוא דומה למבוי המפולש משני צדדיו, שהרי אין גיפופין למבוי זה כל עיקר. ונראה בעיני שגם הרחבה אסורה, הואיל ודופן הרחבה מושך עם דופן המבוי מצד האחר, ונראה כאילו כולו דופן אחד, הרי הוא דומה הרחבה עם המבוי למבוי עקום, שהעקמומית אוסרת שניהם אם לא יעשו שם צורת פתח, כמבואר בקונטרס הראיות").

אבל מפשטות לש' הריטב"א נראה שפי' כמהרש"ל הנ"ל, ז"ל "הא דאמרינן ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור מתני' זה שלא כנגד זה תרתי למה לי. פרש"י ז"ל דלרבה דאמר זה כנגד זה אסור על כרחין מימרא דרב דאמר חצר מותרת זה שלא כנגד זה וכנגדו דנקט לאו דוקא, פי' לפירושו דהא אוקימנא מימרא דרב דאמר מבוי אסור בשלא עירבו ואיסורו משום דיוירי חצר, הא עירבו מותר ואינו נאסר מדין פרצה, וא"כ על כרחין מיירי אליבא דרבה כשהוא זה שלא כנגד זה דאי זה כנגד זה אפילו בעירבו אסור מדין פרצה, וכיון דכן על כרחין כי קתני מבוי אסור וחצר מותרת כשהוא כנגד זה ואם כן היינו מתני' דקתני רה"י לשבת". והר"ן לכאור' דן בזה להדיא וס"ל דאין איסור בחצר, אלא דהוסיף בזה טעם, ז"ל "ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור מתני' נמי זה שלא כנגד זה תרתי למה לי. כך היא הגרסא במקצת נוסחאות. ולא מחוורא דאפי' רבה דקאמר זה כנגד זה אסור לא שמעינן ליה הכי אלא גבי מבוי משום דאין בפרצתו תורת פתח, אבל חצר שהרבים נכנסין בו ויוצאין בו כל חד מינייהו פתח הוא ולא שמעינן ליה לרבה דאסר בכי האי גונא", והיינו דהר"ן סובר דכל האיסור בזה כנגד זה הוא רק בדליכא גיפופין, אבל החצר שלא נפרצה במילואה א"כ יש לה תורת פתח, ובכי הא ל"ש לאסור אפי' בזה כנגד זה. (ואולי זה גם כוונת התוס' במש"כ "והוא הדין דהוה מצי למינקט במבוי פתוח לחצר דאסור כיון דרגילה בו אע"ג דלא הוי במלואו אלא אי נקט הכי לא הוה קמ"ל רב מידי דכיון דפתח גמור הוא פשיטא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא", והיינו דבמקום שיש בו תורת פתח מכל צד, ל"ש שום איסור של פילוש ובקיעת הרבים).

והנה הרעק"א לעיל ז, ב הק' בד' התוס' שם שכ' דאיסור המבוי (במימרא הב' של רב) הוא מחמת הפילוש כיון שהוא כלה לצדי רחבה, ולש' התוס' הוא "חצר מותרת ומבוי אסור השתא ס"ד אסור משום מפולש בכלה לצדי חצר ונפרצה כנגדו אפילו עירבו", וכ' הרעק"א "עיינן מהרש"א שכתב אין זה מדוקדק דהא לתירוץ דמוקי לה בלא עירבו מצי קאי כולה כדקס"ד עכ"ל, היינו בפשוטו דמימרא דרב קאי במסקנא כדס"ד בצידי חצר או זו כנגד זו ואסור משום תרתי משום מפולש ומשום לא עירבו, אלא דהתירצן חידש כרב ששת דכאן בעירבו, היינו דהך דר"י דמתיר בנפרץ לרחבה מיירי בעירבו, ודרב בדלא עירבו, ולענין מפולש רב מיירי במצדו או זה כנגד זה, ור"י מיירי דנפרץ באמצע רחבה וזה שלא כנגד זה. אמנם תמוה לי, איך פרכינן בסמוך ולרבה דאמר זה כנגד זה אסור הא דרב במאי מוקי לה, הא דברי רבה קאי על ר"י בנפרצה לרחבה דמתיר, דמיירי דוקא זה שלא כנגד זה אבל מלתא דרב י"ל דקיימא כדס"ד דאוסר גם משום מפולש, ומיירי זה כנגד זה, וכדקאמר ונפרצה חצר כנגדו, ושפיר אשמועינן דאפילו זה כנגד זה לחצר מותר וצע"ג". ובאמת בד' התוס' עצמם נראה ג"כ כהמהרש"א דכ"ה גם להמסק' דאיסור המבוי הוא מחמת מפולש ואפי' כשעירבו, שהרי כ' בהמשך

הנה מחמיר עליה טפי לאצרוכי צורת פתח לגדול, ורובא לא חש למלתא דאי כשמואל אין ראוי להחמיר במבוי זה ממבוי עקום אחר. ועדיין יל"ע להסוב' דכמין ח הוי מפולש, דאי נימא דפילושים רבים אף לשמואל עקום הוא כמפולש, (ומה"ט צריך צו"פ לגדול), א"כ ה"נ יהיה צריך צו"פ בכל ראשי המבואות הקטנים. ואולי י"ל דאפי' שיש פילושים הרבה מ"מ אי"ז סברא להחמיר במבוי עקום לשמואל אם הפילוש הוא רק כמין ח, וצ"ע. (ושיעור ריבוי הפילושים בזה צ"ע, ויש בראשונים - ס' העיתים ועוד - שהביאו לדנדל יש מח רגליים, ורש"י בחולין סז, ב כ' נדל - מאה רגלים קורין לו, ובודאי ל"ב הכא מח פילושים או יותר. אמנם לש' ר"ת בס' הישר הוא "ולפי שיש ב' עיקומים אמר אביי דקיימא לן כשמואל דמצריך להיות צורת פתח", וצ"ע כוונתו, ואולי קאמר דבב' פילושים מחמיר אביי אליבא דשמואל, וצ"ע). ועכ"פ להר"ן א"ש הסוג' עוסקת בכמין נדל, ולא באופן פשוט של מבוי כמין ז, והטעם דרק בנדל קאמר אביי אליבא דשמואל להצריך צוה"פ.

ובריטב"א דן בעוד חי' מד' רש"י, ז"ל "למדנו מכאן דאפילו מבוי עקום העשוי כמין ח"ת צריך הוא צורת פתח למ"ד מבוי עקום תורתו כמפולש, דהא כל המבואות הקטנים שבכאן כולן כצורת ח"ת וקאמרי אליבא דרב בעי צורת פתח ושלא כדברי ריב"א ז"ל שפירש דלכו"ע מבוי העקום כמין ח"ת דינו כסתום, אבל י"ל דשאני הכא דאידי דמפולשין כלפי המבוי הגדול ולגבי דידיה הוי כל חד מינייהו כמין גם הא בקעי בהו רבים כשרוצים ללכת לצאת לסרטיא שהמבוי הגדול פתוח לה, מה שאין כן במבוי דצורת ח"ת דעלמא דלא בקעי ביה רבים כגון ששני ראשיו יוצאין לסרטיא אחת כי למה להם לעקם דרכם". ויל"ע בתי', דאם יש סברא דבדאיכא פילוש כמין ד' כבר נעשה פילוש גם כמין ח, א"כ גם לפי מה שהריטב"א עצמו פי' נדל הרי כיון שיש פילוש כמין ל נימא דנעשה הפילוש גם כמין ח, וא"כ יהיה צורך בצוה"פ בב' הצדדים, וצ"ע. אמנם נראה דהריטב"א רק בא ליישב השי' הנ"ל אף דבפשטה נראה דכמין ח הוי מפולש, אבל לעולם הוא עצמו ודאי סובר דבכל אופן ח ל"ה מפולש, דלמה להם לעקם דרכם. (ועיקר הסברא הנ"ל דבדאיכא פילוש דר' איכא נמי פילוש דח, י"ל אולי דאי"ז רק בהל' נראה כמפולש, וכמבוי בד' הרשב"א ו, א דמבוי עקום הוא רק בגדר נראה כמפולש, ועצ"ע).

ונראה לבאר את ד' הריטב"א במש"כ דאידי דמפולשים כר' נעשים גם מפולשים כח', דהנה הב"ב בס' שסג כ' "ומ"ש ואם יש מן הפס עד הכותל האמצעי יותר מעשר אמות וכו'. גם זה מדברי הרא"ש שם ולא ידעתי למה כתב כן דהא אפילו אין ביניהם יותר מעשר יש לו דין מבוי עקום שדינו כמפולש לרב דקיימא לן כוונתיה כדמשמע בשמעתא דמבוי עקום ומצאתי שהתוספות כ' וז"ל אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר צריך למבוי זה צורת פתח דהוי כמבוי עקום ואע"ג דאליבא דשמואל קיימין כדפרישית לעיל גבי מבוי עקום אי ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום עכ"ל הרי בהדיא שלא אמרו כן אלא לדעת שמואל שהוא בעל מימרא זו וסובר דכל שאינו יותר מעשר תורתו כסתום אבל לדידן דקיימא לן כרב דאמר תורתו כמפולש אפילו אין בין הפס לכותל עשר דינו כמבוי עקום ותמינהי על הרא"ש איך סתם דבריו ועל רבינו ורבינו ירוחם שלא הרגישו בדבר זה. וכתבו עוד התוספות שריצב"א חולק ואומר דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש כיון דשני הפתחים לרה"ר אחד ועומד בפתח זה לא יסבב לבוא סביב הפס לפתח אחר, וכ' בדרכ"מ "ולי נראה דבריהם דודאי אין לו דין מבוי עקום לגמרי וכדברי הריצב"א ולזה הצריכו כאן בעקמומית יותר מעשר אמות אע"פ שאין צריך כך בשאר מבוי עקום כן נראה ל"י. וכ"כ שם הרמ"א בשו"ע "ויש אומרים דאין לו דין מבוי עקום א"כ יש מן הפס עד כותל האמצעי יותר מעשר אמות", ועיי"ש ט"ז ומשנ"ב וביהגר"א. ועכ"פ נראה שיש כאן צירוף בין דעת הריצב"א דכמין ח ל"ח מפולש ובין הא דעקום בפירצה פחות מ' אמות ל"ה כ"כ מפולש וכדחזי' משמואל. (במג"א ובית מאיר מבוי דבאמת להנך שי' כל מבוי כמין ח תלוי בזה אם הוא רחב מ' דאז הוי מפולש ובפחות מכן הוי כסתום, ולא רק בנפרץ מראשו).

אותה בסתום ואומרים מתוך כך שאם הוא מפולש צריך צורת פתח משני ראשיו ואין הדברים נראין". ובחי' כ' המאירי "דהואיל וצד מערבי של מבוי הגדול נותר בצו"פ של צד מזרח אותו צוה"פ מועיל לכל אותו המבוי בין בראשו בין בסופו וא"כ הרי כל המבוי הגדול נותר בצוה"פ וה"ה כאילו בראש מערבי יש צוה"פ". וצ"ב.

ויל"ד עכ"פ דאם יש דין כזה שצו"פ באיזה צד כבר מתקן הפילוש בכל אופן, ואפי' שיש כאן פילוש נוסף כמין ד', א"כ מה הנידון שיש כאן פילוש כמין ל דמה"ט צריך בצד אחד צוה"פ דהרי הפילוש עובר דרך אותו מבוי גדול שהוא אינו מפולש מחמת צו"פ שבראשו הא', וכן יל"ד מה דנו הראשונים עוד (והמאירי בכללם) על פילוש כמין ח במבוי העשוי כנדל, והרי הפילוש עובר דרך המבוי הגדול המתוקן בצידו הא' בצוה"פ. וצ"ל דאין כוונת המאירי דהאי צוה"פ מבטל שם מפולש לגמרי מאותו מבוי גדול, ומה"ט אינו מצטרף לעשות פילושים נוספים, אלא כוונתו שבשום אופן אין מקום להצריך עוד צוה"פ בצידו השני, כיון דצו"פ בצד א' עולה לב' הצדדים.

וד' המאירי כאן דצוה"פ מועילה לא רק במקומה לסגור המבוי אלא ליתן תיקון ככולו אף בצידו השני, (אפשר לומר הטעם בזה דצוה"פ מהני להפקיע שם מפולש מכל המבוי. אבל יותר) נראה דזה לשי' בעיקר הבנת תיקון דצוה"פ במבוי, שכ' בריש מכילתין "ואם יש שם צורת פתח ר"ל קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן אפי' רחב מעשר אמות אינו צריך למעט שאין לך היכר גדול כזה", וכיון דצוה"פ היא היכר שייך בהחלט שהיא תועיל יותר מסתימה גמורה, דהרי לפ"ד המאירי כאן יוצא שאם המבוי הגדול יהיה סתום בראשו א' לגמרי אז בראש השני צריך צוה"פ לסתום את הפילושים של המבואות הקטנים המפולשים בעקמימות לרה"ר דרך המבוי הקטן, אבל אם יעשה צוה"פ בצד א' ולא יהיה סתום לגמרי, לא יצטרך בצד השני אלא לו"ק, והטעם כנ"ל כיון דצוה"פ יש בה היכר ומהני טפי. ומד' הראשונים מת' הרי דפליגי על המאירי בזה, שכ' במבוי המפולש כמין ז דבעי דלתות ול"ס בצוה"פ או דלת אחת, וזה שלא כד' המאירי, וטעמם בזה כיון דצוה"פ אי"ז משום היכר של תיקון מבוי, (ולש' הרא"ש סי' יג "ואף בגובהה מהניא צ"ה דלא בעיא היכר בצ"ה"), ולפיכך ל"מ צו"פ אלא במקומה ובמבוי כמין ז בעי' ב' דלתות או ב' צו"פ.

ובתוד"ה מבוי כ' "מבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדין ואינן זה כנגד זה דאם כן הוו מפולשין". והנה הב"ב בס' שסד כ' ללמוד מד' התוס' ד"משמע דסבירי להו שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי דהוו להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך". והק' הב"ח שם דאין הכרח לד' הב"ב דהא כוונת התוס' לומר רק דאם היה מפולשים זה כנגד זה בהא לשמואל נמי הוי כמפולש דהרי אי"ז עקום אלא מפולש פשוט. וכן הק' הרעק"א בשו"ת קמא סי' לג. ובד' הריטב"א כאן מפו' כד' האחרו', דהעתיק ד' התוס' "הם לא היו מכוונים אלו כנגד אלו דאם כן לכולי עלמא כל חד מינייהו מבוי מפולש גמור", ומבוי דבכה"ג הוי מפולש לכו"ע, (והיינו אפי' לשמואל), ולא שלזה אין דין מבוי עקום לרב. ועיי' בשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' עד שדן בד' התוס', ומתחילה כ' "לכאור' היה נראה דד' התוס' קיימי לפי המסקנא ומאי דקאמרי דא"כ היו מפולשים הכי פירוש' דבשלמא אם אינם מפולשים משום הכי אצטרך צורת פתח לכולהו קטנים מהך גיסא בעקמימותם לצד מבוי גדול וכדפירש רש"י ז"ל אלא אי אמר' דהם מפולשים זה כנגד זה בצור' פתח הוה סגי בראש המבוי בכל תרין מהנך מבואו' הקטני' דהוו להו כחדא כיון דמפולשים זה כנגד זה", ולסוף הסיק "ודאי דאית לן למימר דהוק' להם לתוס' דאמאי לא הוה קשיא ליה למקשן דאמאי הנך כולהו משתרו בלו"ק והרי הם מפולש' זה כנגד זה והרי הם מבואות מפולשים וצריך צורת פתח ותרצו משום דמבוי העשוי כנדל אינם מפולשים זה כנגד זה".

ובריטב"א הק' לשי' רש"י "מיהו אין גירסא זו מחוורת דכיון שזה המבוי הגדול עקום היה ואביי כשמואל סבירא ליה היכי הוה טעי למעבד צורת פתח לגדול". (ועיי' תורי"ד). ובחי' הר"ן מבוי תי' לזה, שכ' "מיהו מתוך שיש כאן פילושין הרבה במבואות קטנים רבים

לומר דמ"מ כל שם מפולש הוא רק ע"י בקיעת רבים (כמו שדנו האחרון) דשם מפולש דעלמא ג"כ תליא בבקיעת הרבים, דהרי הרשב"א לעיל ו, א כ' "ואוקימנא בדאיתא בה גרודי דכיון דאית בה גרודי שמעכבין הילוך הרבים אין זה כמפולש", ואיירי התם בלא בקעי רבים דבזה ר"ה סובר דאעפ"כ פירצתו בד"ט, ומבו' בשי' הרשב"א דמפולש הוא גם בלא בקיעת הרבים, וע"כ דהחיסרון בכמין ח הוא בצורת הפילוש וכש"נ ולא בבקיעת הרבים.

והנה בריטב"א יש עוד חידוש גדול בהבנת פלוג' אביי ורבא כאן, דבפשטות נראה דנחלקו במחלוקת רב ושמואל אי עקום הוי כמפולש או לאו, ולכן לאביי אי"צ לתקן אלא המבוי הגדול שהוא מפולש ביושר (לפי' הריטב"א) כיון דס"ל כשמואל, ואילו רבא סובר כרב ולכן צריך תיקון גם במבואות הקטנים, אמנם הריטב"א פי' באופ"א, ז"ל "ובהא פליגי אביי ורבא דאביי הוה סבר דכיון שאינם מכוונים דינם כעקום וסבר לה כשמואל דאמר מבוי עקום תורתו כסתום, וא"ל רבא דלפום דעתיה דחשיב ליה עקום כרב הו"ל למיעבד כדעבדו בנהרדעא, אלא ודאי דינו כמפולש ועושה צורת פתח למבואות הקטנים שמן הצד האחד מהך גיסא הפתוח לרה"ר, ועושה לאידך שמצד השני לחי או קורה מאידך גיסא הסמוך לרה"ר האחר, והלכתא כרבא". וצ"ע בתרתי, א, איזה מעלה יש להאי נדל יותר מכל מבוי עקום, דלפיכך ס"ל לרבא דהכא אף לשמואל הוי כמפולש, ב, מה הכריח את הריטב"א לומר דרבא פליג על אביי גם בדעת שמואל ולא לפרש בפשיטות דהוא פסק כרב וכמשה"ק לאביי דבנהרדעא נמי חשו לדרב. (ועי' בד' הרעק"א קמא סי' לג שפי' ד' הריטב"א כהפשטות ולא כמדוק' בדבריו כנ"ל, ז"ל "ומצאתי את שאהבה נפשי בהריטב"א וז"ל לכך פיר"ח שהמבוי הגדול היו לו ב' שבילים מג' צדדין ואינם מכוונים, דא"כ לכ"ע כל חד מינייהו מפולש גמור, [והיינו דגם לשמואל הוי מפולש וכמש"ל בכוונת תוס' בעזה"י], אלא פתחו של מבוי קטן שבצד זה מכוון נגד הסתימה דמצד אחרת, ובהכי פליגי אביי ורבא דאביי ס"ל כשמואל ורבא כרב, [וזהו כמש"ל דהך תליא בדרב ושמואל], ודינו כמפולש ועושה צוה"פ למבואות הקטנים שמצד א' מהך גיסא הפתוחות לרה"ר, ועושה לאידך שמצד הב' לו"ק מאידך גיסא הפתוחות לרה"ר והלכה כרבא עיין שם, והיינו ממש כהנ"ל, וצ"ע).

והנראה בזה, דבאמת אף לשמואל דמבוי עקום כר' ל"ה כמפולש מ"מ יש מקום לומר דבכעין ל הוי מפולש, והטעם דהנה בכמין ח כ' הראשונים דל"ה מפולש דמה לו לסבב בתוך המבוי להגיע אל אותו רוח ברה"ר, וכן בכמין ר הרי יכול ללכת גם מחוץ למבוי ואין מועיל לו לפלס דרכו בפילוש, (ובהא פליגי רב ושמואל אי כה"ג הוי כמפולש), אבל בכמין ל אמר רבא כאן דלכו"ע הוי כמפולש פשוט, דמה לי אם מפולש ממש ומה לי אי נעקם קצת באמצעיתו ונעשה כמין ל, ולכן בזה לכו"ע הוי מפולש כיון דבני רה"ר מקצרים דרכם ע"י האי פילוש כמין ל. וההכרח לזה, דהנה אביי אמר דרק המבוי הגדול צריך תיקון, בצו"פ בצד א' ולו"ק בצידו השני, ואילו רבא הצריך תיקון גם במבואות הקטנים ולא פי' לן מה יעשה במבוי הגדול, ונראה שלא בא לחלוק בזה על אביי, וצ"ע (כקו' המאירי הנ"ל) דאם אינו עושה צו"פ בב' צדדים הרי עדיין יש כאן פילוש כמין ר ובב' הצדדים יש רק לחי. ולא ניח"ל להריטב"א בתי' המאירי הנ"ל, (ובכמין ז הרי כ' לעיל להדיא דבעי' ב' צוה"פ או דלתות), ולא ניח"ל בדינא דס' הבתים דבעי' לרבא ב' צוה"פ, דהא לא נתפרש כ"ז כלל בד' רבא. ולכן כ' הריטב"א דלרבא ל הוי פילוש גמור אף לשמואל, ופילוש גמור י"ל בו כסברת הב"י הנ"ל דאם רגלי הנדל מכוונים זה כנגד זה אין כאן פילוש כמין ר דהפילוש הפשוט העיקרי מפקיע את שאר הפילושים, ובוזה תי' הריטב"א את הקו' הנ"ל דכיון דל' הוי פילוש גמור לפיכך ל"ב ב' צו"פ לתקן את המבוי הגדול (אלא רק צו"פ א' לתקן אותו עצמו שהוא מפולש ממש), דע"י הפילוש הגמור והמכוון (כמין ל) בטלו הפילושים האחרים.

ואף שנת' לעיל מד' הריטב"א דלא כהב"י, והיינו דמש"כ הב"י בדעת תוס' דההכרח לומר דאין הפילושים מכוונים זה כנגד זה משום שזה מבטל את פילוש העיקום, והנה בריטב"א הרי כ' שלא כך היא קו' התוס', אלא דההכרח הוא דאם הפילושים מכוונים גם

ואפ"ל עוד טעם בזה, (וכ"כ באבהעו"ז ותפל"מ), כיון דהא דקי"ל כרב דתורתו כמפולש הוא מחמת דהוי פירצה כבר פחות מ' אמות ע"י דבקעי ביה רבים, וא"כ י"ל דמה"ט מבוי כמין ח' ל"ח מפולש כיון דלא בקעי ביה רבים דמה להם לעקם דרכם, וכד' הראשונים, אבל פירצת יותר מ' מ"מ הוי פירצה ואף מבוי כמין ח נעשה כמפולש. ולפ"ז יוצא דלר"ה דס"ל פירצת מבוי בד"ט, ודאי מבוי כמין ח חשיב מפולש.

ועכ"פ מתבאר לן דהחיסרון בפילוש של מבוי כמין ח הוא לא בצורת הפילוש, כיון דסו"ס יש לו פתחים בב' צדדיו לרה"ר, אלא היות ונת' דלשם מפולש בעקום בעי' שיעור פירצה, והרי לדידן אין פירצה במבוי פחות מ' אמות, והא דעקום הוי כמפולש זה רק בבקעי רבים, א"כ בזה חלוק מבוי כמין ח דלא בקעי בו רבים דמה להם לעקם ולסבב דרכם דרך המבוי. (ובחזו"א סי' סט סק"א כ' באמת ד"בפתוח לב' רה"ר ועיקר הדרך הקצרה מרה"ר זה לרה"ר זה להדרים בקצה זה ובקצה זה הוא דרך המבואות, י"ל דהוי מפולש"). וא"כ א"ש ד' הריטב"א דאידי דהוי מפולש כמין ר ובקעי ביה רבים בכל פתחי המבואות הקטנים הפונים אל המבוי הגדול, כבר חשיב מפולש כמין ח, דאע"ג דלא בקעי ביה רבים מחמת פילוש הח' הרי בקעי בכל פתחיו מחמת פילוש הר', והוי כלר"ה שפירצת מבוי בד"ט או לדידן באיכא פירצה י', דנת' לעיל דכל כה"ג אף מבוי כמין ח חשוב כמפולש. (ובנו"א י"ל בד' הרכ"מ הנ"ל דבמקום פירצת י' חשוב הכל מבוי א', וממילא יש כאן מבוי שפתוח בב' צדדים שלו לרה"ר, ולא דמי לכמין ח בלא רוחב י' אמות דאז הוי ג' מבואות שאין א' מהם מפולש בב' צדדים לרה"ר, וה"ה בד' הריטב"א דע"י בקיעת הרבים הוי פירצה וג"כ נעשה הכל כמבוי א' וכעין פירצת י' אמות). ולפ"ז א"ש גם ד' הרא"ש, דהנה הב"י עמד דברא"ש מבוי דמבוי כמין ח הוי מפולש רק באופן שרחב מ' אמות, ותמה עליו שסתם כן גם אליבא דידן דקי"ל כרב, ונת' דבריו בזה (כד' האבהעו"ז והתפל"מ) דרק ב' אמות ל"ב בקעי רבים וממילא אף בכמין ח חשוב מפולש. ואכתי ק' דהרי על סוג' דהכא כ' הרא"ש להדיא בס"י ו "והא ליכא לאקשוויי לפי' ר"י למה ליה למיעבד צ"ה לכולהו לייעבד צ"ה בפתחת המבוי הגדול לרה"ר ואידך כולהו לישתרו בלו"ק. משום דמבואות קטנים כל אחד מפולש לחבירו כמין ח' וצריך אחד מהן צ"ה", וצ"ע איך ס"ל אם מבוי כמין ח הוי מפולש באינו רחב י' אמות. אמנם להנ"ל הכל א"ש, דשאני נדל דאיירי דיש בו פילוש ר ובקעי רבים ודאי יש בו גם פילוש ח אפי' בפחות מ' אמות, משא"כ בעלמא די"ל דשי' הרא"ש היא דבכמין ח ל"ה מפולש כיון דלא בקעי ביה רבים, ואעפ"כ ברחב י' אמות הוי מפולש.

ובאמת גם בד' הריטב"א לעיל ו, א בביאור הך דינא דמבוי כמין ח ל"ח מפולש לכו"ע, נראה דאי"ז חיסרון בצורת הפילוש אלא בבקיעת הרבים, ז"ל "ולענין פתח עקום כצורת ח"ת נראין דברי ריב"א ז"ל דלכו"ע תורתו כסתום לעשות בכל אחד משני ראשיו לחי או קורה דעד כאן לא אפליגו אלא במבוי כעין גם שצריכין הרבים להתעקם ולבקע בו עכ"פ כדי לעבור לרה"ר הסמוך לכל אחד מראשיו, אבל כשהוא בצורת ח"ת הרי הרה"ר ישרה לפני שני ראשיו ומה להם לבני רה"ר לעקמה, הא ודאי אין מעקמין שם אלא הצריכים ליכנס למבוי ואולי יעשוהו אחרי כן קפנדריא או יחזור לצאת בפתח שבאו בה, הלכך אין דינו אלא כסתום בין לרב בין לשמואל". אכן בדעת הרשב"א נראה דאי"ז הביאור, אלא דמבוי כמין ח ל"ח מפולש כיון דאין כאן צורה של פילוש והוי חיסרון בשם מפולש במסויים. דהנה הרשב"א להלן י, ב כ' "וכן הלשון הראשון שמעמידין אותו כשמואל דוקא ובשאיין חודו הפנימי של פס רחוק מן הכותל יתר מעשר דברים דחוקים הם ודחויים אחר שלא נזכרו בגמ' כלל, והדבר הנכון מה שאמרו משמו של רבי' יצחק ב"ר אברהם ז"ל דעקום כמין ח' כזה תורתו כסתום לכ"ע וכמו שכתבנו למעלה גבי מבוי העשוי כנדל והטענה לפי שאין דרכן של בריות לסבב בכענין זה כשרוצין ללכת אל רה"ר מצד פתח אחד של מבוי לצד הפתח השני אלא הולך ברשות עצמו מכאן לכאן וזה הנכון", ומבו' דס"ל דמבוי כמין ח ל"ה מפולש אפי' ברחב י', ואין

משואל הוי כמפולש, אכן אי"ז סתי' להנ"ל כלל, דיתכן דאף הריטב"א ס"ל דפילוש גמור מבטל פילוש דעקום, ומ"מ הק' בפשיטות טפי לדעת משואל, דאם היו הקטנים מכוונים א"כ לא היה סגי לאביי בתיקון המבוי הגדול. ולעיקר סברא זו דפילוש ישר מבטל פילוש עקום, הנה הרי מצינו בהיפך מזה בד' האו"ז בסי' קיג שכ' "אע"פ שכל אחד ואחד מן המבואות קטנים המתפצלים ממבוי גדול לכאן ולכאן הם מפולשים כל אחד ואחד מכנגד חברו כיון שהמבוי גדול מפסיק ביניהם שם פוסק מרוצתם ופילושם והווי פתוחים למבוי ולא אמרי' מבוי קטן שכנגד זה מבוי קטן חברו הווי פתוחין לר"ה ומיקרו מפולשין שהרי המבוי האמצעי ההולך מן המזרח למערב מפסיק ביניהם", ואף כי עיקר דבריו הם היפך ד' הב"י (והריטב"א) הנ"ל, מ"מ את עיקר הדבר יש ללמוד דלא כל פילוש יש לו דין מפולש, ודו"ק. (וצ"ע בד' האו"ז דאפי' דל"ח מפולש, סו"ס הא אין כאן אלא ב' מחיצות. ועמד בכע"ז החזו"א סי' סה סקמ"ה, ז"ל "וזה נלמד ממבוי העשוי כנדל ח' ב' דשרינן לשואל למבואות הקטנות בלחי, אע"ג שאין להן רק ב' מחיצות, אלא שהמבוי הגדול חשיב כסתום").

והנה המהרש"ל בסוג' כ' ע"ד רש"י "בכאן משמע שמצד א' הוא פתוח לרה"ר והשניה סתום ואחר כך פי' עושה צוה"פ למבוי הגדול משני ראשין משמע דהוי מפולש בשני ראשין ואפשר לומר דהמבוי גדול היה ג"כ עקום קצת שלא היה פילושי מכוונים וכן מצאתי להדיא באור זרוע הגדול שהעתיק דברי רש"י וכתב ושתי ראשין פתוחין לרה"ר והמבוי היה עקום כמו שפירשתי", והק' עליו הב"ח בסי' שסד "מה שכתב שהיה עקום קצת לא ידעתי למה לא פירש עקום ממש הלא גם שהיה עקום קצת אקשי ליה רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה לי צוה"פ אלמא דעקום קצת נמי דינו כאילו היה עקום לגמרי כמו דל"ת לשואל והוא הדין לרב דלאו דוקא כמין דל"ת אלא נקט ד' לאורויי דאיכא לחלק בין ד' לחי"ת". ונראה דזהו דקאמר המהרש"ל דאירי רק בעקום קצת (וצ"ע השיעור), ור"ל דמה"ט ס"ל לאביי דבהא מודה שמואל דעקום הוי כמפולש, ורק בעקום ממש ס"ל דתורתו כסתום. ולפי"ז ד' הריטב"א הם בהיפך, דבדעת רבא כן הוא דאף שמואל מודה במבוי עקום אם אין עקמימותו כמין ר אלא כמין ל, ודלא כהמהרש"ל שזה היה טעמו של אביי להצריך צוה"פ גם אליבא דשמואל.

ובפס' הרי"ז (הובא גם בש"ג) כ' "ומז"ה אומר שהמבוי הגדול סתום הוא משלש צדדין, ואע"כ צריכין הקטנים צורת פתח מצד המבוי הגדול ולחי או קורה מן הצד השני. ולי נראה שאם היה המבוי הגדול סתום משלש צדדיו אין הקטנים צריכין אלא לחי או קורה לצד רשה"ר, אבל לצד המבוי הגדול אינן צריכין שום תיקון, שהן דומין למבוי הכלה לאמצע הרחבה שהיא מותרת, כמו שביארנו, ולא הצריכו לעשות צוה"פ למבואות הקטנים אלא כשהן פתוחין למבוי המפולש, כמבואר בקונטרס הראיות". (ועי' בס' הלכה למשה - הרובשוב - הל' עירובין). וצ"ע דהא כל מבוי עקום כל אחד אינו מפולש אלא למבוי הסתום מג' צדדיו. ואולי ס"ל דנדל קיל טפי, וצ"ע. (או דס"ל ד'כלה לאמצע' הוא טעם בפנ"ע לאפוקי מתורת מפולש, וכך פי' הטעם למה מבוי הכלה לאמצע רחבה ל"ח מפולש. ולפי"ז מבוי' כדעת האבהע"ז דלעולם חצר ומבוי שוים בדין מפולש, והא דמבוי הכלה לרחבה ל"ה מפולש, ה"ה דמבוי הכלה לאמצע מבוי ל"ה מפולש, ומבוי עקום שאני דאינו כלה לאמצע אלא לצדי המבוי הב').

ואמנם נראה להוסיף, דאף אחר חי' הריטב"א דבל' מודה שמואל ולא פליג אלא בר', מ"מ אין לזה את מעלת מפולש כ"כ לענין סברת המאירי הנ"ל דצוה"פ בצד אחד נחשבת כנמצאת גם בצד הב'. דהרי בד' המאירי מבוי' דהא דכ' דצוה"פ בצד א' מועילה לצד הב' זה רק במפולש ממש, אבל בעקום ל"א הכי, (ומה"ט רק במבוי הגדול אפשר שיהיה צד א' בלו"ק בלא צוה"פ, אבל במבואות הקטנים ל"א הכי, דאם יעשה ב' צוה"פ במבוי הגדול בב' צידיו כבר לא יצטרכו המבואות הקטנים עוד שום צוה"פ), והטעם ע"פ המבוי' לעיל דזה מהני רק באופן שיש היכר ע"י הצוה"פ גם לצד השני, וא"כ עיקום כל שהו כבר מפקיע את ההיכר, ואפי' שלמבוי כמין ל יש שם

מפולש גמור ואפי' לשואל, מ"מ את מעלת מפולש לענין היכר צוה"פ מראשו א' לב' ודאי אין כאן. ונפק"מ דאף בכמין ל צריך לעשות צוה"פ בב' ראשו של המבוי הגדול, ואין לומר דאחרי שצד אחד של הל' יש בו צוה"פ א"כ זה מהני גם כלפי הצד השני ושוב כלפי הפילושים כמין ר יש כבר צוה"פ. (ובלא"ה הרי ממ"ג, אי נימא דל' הוי מפולש טפי מר', א"כ י"ל כתי' הריטב"א דמה"ט גופא נסתרו הפילושים כמין ר, וכסברת הב"י, ואי נימא דל' הוי כר' א"כ כלפי הפילוש כמין ר' שבב' צידיו יש לחיים, מ"מ מהני עליו צוה"פ שבראשו הא' של המבוי הגדול כלפי כולו, ואין לומר דגם צוה"פ שבראש הל' יועיל לצד שני, כיון דל' הוי כר', ול"מ האי סברא דהמאירי אלא במפולש פשוט ולא בעקום). ונפק"מ עוד במבוי גדול שראשו א' סתום, דבזה צריך צוה"פ בראשו, ול"א דכיון דבכל צד של פילוש כמין ל יש בראש א' צוה"פ, חשיב כצוה"פ בצד השני, ושוב לא ליבעי צוה"פ בראש המבוי הגדול, וכנ"ל דסברת המאירי שייכא רק במפולש פשוט, ולא בכמין ר וגם לא במבוי המפולש כל'. אמנם יש להוסיף עוד בד' הריטב"א, דהנה הק' שם לרש"י "אין גירסא זו מחוורת דכיון שזה המבוי הגדול עקום היה ואביי כשמואל סבירא ליה היכי הוה טעי למעבד צורת פתח לגדול", וצ"ע דלעיל שם כ' "למדנו מכאן דאפילו מבוי עקום העשוי כמין חי"ת צריך הוא צורת פתח למ"ד מבוי עקום תורתו כמפולש, דהא כל המבואות הקטנים שבכאן כולן כצורת חי"ת וקאמרי אליבא דרב בעי צורת פתח ושלא כדברי ריב"א ז"ל שפירש דלכו"ע מבוי העקום כמין חי"ת דינו כסתום, אבל י"ל דשאני הכא דאידי דמפולשין כלפי המבוי הגדול ולגבי ידיה הוי כל חד מינייהו כמין גם הא בקעי בהו רבים כשרוצים ללכת לצאת לסרטיא שהמבוי הגדול פתוח לה, מה שאין כן במבוי דצורת חי"ת דעלמא דלא בקעי ביה רבים כגון ששני ראשו יוצאין לסרטיא אחת כי למה להם לעקם דרכם", וא"כ הרי שפיר יש מקום לבאר טעמא דאביי, דס"ל כרב דהוי כמפולש, (ולא כרבא שאמר בדעת אביי דס"ל כשמואל), ומ"מ סגי בצוה"פ א' דלא ס"ל דאידי דהוי מפולש כר' הוי מפולש גם כח'. וכפי הנראה דהאי מבוי כנדל לשי' רש"י אינו כפי שציירו בריטב"א - דרק בצד אחד יוצאים מבואות קטנים ובחלק השני של העיקום אין כלום, אלא הצירוף הוא - שבכל חלקי המבוי יוצאים מבואות קטנים ורק שאינם יוצאים לשני רוחות זה כנגד זה, וממילא דאין לפרש כן בד' אביי, דא"כ היה מצריך ב' צוה"פ במבוי הגדול מב' צדדיו. ואולי אפשר ליישב עוד דלא נ"ח"ל לפרושי כן בדעת אביי דהרי לא הצריך אביי אלא צוה"פ בצד א', ולא הקפיד באיזה מהצדדים, וע"כ דלא דן אביי אלא בתיקון הגדול, ולא הצריך כלל תיקון למבואות הקטנים. (אמנם הר"ן שכ' בטעמא דאביי משום ריבוי הפילושים ע"כ שיש כאן הקפדה באיזה צד יעשה הצוה"פ, ודו"ק). אמנם עיקר ד' הריטב"א צ"ת, דלמד מגי' רש"י דין מבוי כמין ח לפי פי' ר"י, דהרי לפירוש"י גופיה אי"ז שייך כלל, כיון דלא בדין ח איירי כאן אלא בהא דבעי תיקון בעקמומית.

ובדעת הריטב"א ע"כ מבוי' דהמבוי הגדול היה מפולש מב' צדדים, (ולכן י"ל כנ"ל דהוצרך לומר דכמין ל מפקיע כמין ר כדי ליישב קו' המאירי בסוג' וכנ"ל), דהרי הריטב"א לא ס"ל כד' הר"ן דריבוי הפילושים מצריך צוה"פ אליבא דאביי, וא"כ מ"מ יש ללמוד מהא דהצריך אביי צוה"פ במבוי הגדול דאיירי במבוי מפולש מב' צדדיו. ואמנם הריטב"א לא הק' לשי' הר"י דס"ל דל"ב תיקון בעקמימות אלא רק מחמת הלש' אידך גיסא, ולכאור' יש להק' ביותר דאם איירי כד' רש"י בנדל עם רגליים רק לצד א', אז במה אמרי' שצריך לחי בצד השני, ואם כוונתו לצד השני של המבוי הגדול, הרי כמו שלא השמיענו דבמבוי הגדול בעי' צוה"פ בצד אחד אלא סמך ע"ד אביי, הרי כ"ה גם לענין הלחי. וי"ל דהלו"ק האמור כאן הכוונה במה שיש במבוי הגדול בצד א', דאמנם בצד א' המבוי הגדול צריך צוה"פ, אבל זה רק בשביל לתקן את עצמו, אבל מה שיש בו בצד השני לו"ק זה גם בשביל המבואות הקטנים, דהם מפולשים מצד א' לרה"ר ושם צריך צוה"פ, והם מפולשים בצד הב' למבוי הגדול, ואת זה מועיל לתקן בלו"ק בלבד דאחרי שהגדול מתוקן כבר ל"ב יותר מזה, אבל כשהגדול לא היה מתוקן בלו"ק א"כ הם עדיין מפולשים, אבל אם

העקמומית וכמש"נ לעיל, סק"ח, א"כ במבוי עקום כמין ז י"ל דמהני צוה"פ בג' ראשיהן וא"צ בעקמימותן כלום אף לפרש"י, או אם עשה צוה"פ לב' ראשי מבואות יהיו אותן הב' מותר שיש להן צוה"פ מצד אחד ועומ"ר מצד הב', וכו' ויש להתיר מדין עומ"ר, וכן אם עשה לב' הראשין המפולשין צוה"פ יש להתיר בלא תיקון במקום העקמומית, ע"י עומ"ר, ולא מתבטל העומד להתחשב כאורך כיון שיש לו עוד דרך פנוי כנגד העקמימות". ובאמת לש' התור"פ מורה כן, שכ' "שאני התם דקא בקעי ביה רביים ולכך חשיב ליה כמפולש משום דקא בקעי ביה רביים מרה"ר לרה"ר אחר דרך מבוי ואין לו דרך אחר".

וא"כ במבוי העשוי כנדל ל"ב לחי בעקמומית כיון דבזה כבר יש עומ"ר, ורק בכמין ר ממש בעי לחי ול"ס בעומ"ר כיון דע"כ נידון כמבוי עגול, אבל בעשוי כנדל הרי יש לו יציאות לכאן ולכאן, ושייך שפיר עומ"ר ול"ב לחי בעקמימות, ומתקן כל מבוי בצו"פ א'. (ועי"ש סק"ט שחזור בו מהא דמבוי בד' כל הראשונים דשי' רש"י להצריך תיקון בעקמומית, "נראה דדברי הרא"ש מוכרחין בסוגיא דמבוי העשוי כנדל, ח' ב', דאמרינן דעושה צוה"פ לכלהו לחד גיסא ואידך גיסא משתרו בל"ק, ואם איתא דהיכי דעושה צוה"פ לב' הראשין א"צ בעקמימות כלום ליעבד צוה"פ לכלהו לצד רה"ר, ול"ק למה לי, ומזה מוכרח דאפי' כה"ג צריך לחי בעקמימות, ומזה מוכרח דאפי' בעומ"ר הדין כן דודאי הכי הוה התם דפרומ"ר מודה שמואל ומזה נלמד דכל הני ספיקות דס"ק י"ח לחומרא", אבל עכ"פ יש כאן ביאור בדעת המאירי). אבל נראה דאכתי לא א"ש, דעד כאן ל"א דל"ב תיקון בעקמימות וסגי בעומ"ר, אלא באופן שיש צוה"פ בב' צדדי הפילוש, אבל בעשוי כנדל הרי (לפי המאירי) אין צוה"פ אלא בצד א' של כל פילוש, וא"כ זה אינו טעם שלא יצטרכו תיקון העקמומית. (ובביאורי הגר"ש על המאירי אות לב האריך דאף דעת ר"י מלוגיל כן דעשוי כנדל ל"ב תיקון בעקמומית, שכ' "בעקמימותם אין צריכין כלום דכסתומין דמו במקום עקמימותם שהרי אינם רואים רה"ר בעודם באמצע המבוי הקטן", אמנם להדיא שם דכ' כן אליבא דשמואל, אבל למאי דאמר רבא כדעת רב כ' שם להדיא אח"כ "אלא אמר רבא. עושה צורת פתח לכולהו עקמימות ואידך גיסא הסמוכה לצד רה"ר משתרי בל"ק והמבוי גדול כמשפט הראשון").

מחיצות מבוי שצידו אחד ארוך

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מארבע אמות מניח את הקורה באלכסון ארבע אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ואימא טעמא דידי ואימא טעמא דידהו אימא טעמא דידי קורה טעמא מאי משום היכר ובאלכסון לא הוה היכר ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון נמי הוה מחיצה. ובתוס' הק' דהרי בצד הארוך אין ג' מחיצות, ותי' (בת"י הא') דלמ"ד קורה משום מחיצה הוה מחיצה מדאו' וא"כ יש כאן דין מחיצות כראוי. ויל"ע דהרי מבוי דגם להאי מ"ד מהני קורה באלכסון רק בפחות מד"א, ופי' הראשונים טעם הדבר (עי' ר"ח ורי"ף, ואו"ז בסי' קיד) דבד"א הוה כמבוי בפנ"ע, ואין לו אלא ב' מחיצות ול"מ ביה הקורה, ולד' התוס' הרי בלא"ה נמי אין כאן אלא ב' מחיצות, וע"י הקורה נעשית מחיצה שלישית ורביעית, וא"כ ביותר מד"א נמי נימא הכי. וצ"ע.

עוד יל"ע בד' התוס' דאם השלמת המחיצות היא רק ע"י הקורה, א"כ כמו דל"מ לחי ברוח שלישית אלא רק ברביעית, א"כ ה"נ קורה אינה מועילה אלא ברוח רביעית, ואילו הכא במקום שיש צד ארוך במבוי, הרי יש רק ב' מחיצות גמורות, וברוחות ג' וד' (במקום שכנגד האריכות הצד הארוך) ליכא אלא קורה ואין מהני. (ויל"ד קצת דאולי קורה אי הוה מחיצה עדיפא מלחי, ואולי בה אין חיסרון גם בב' רוחות לולי איסורא דמפולש, דהרי כ' בהגה"מ בפ"ז ה"כ "אפילו אי אמרת קורה משום מחיצה היינו משום מחיצה ולא מחיצה ממש דא"כ לדידיה תתיר רחב יתר מעשר", ומבוי דקורה משום מחיצה מהני טפי מלחי, וצ"ע). ולכאו' צ"ל דכיון דקורה הוה מחיצה, א"כ הצד הקצר של המבוי שייך בו תורת עומ"ר, דאמנם

היה חסר בגדול רק צוה"פ לתקן את עצמו זה עדיין לא מחשיב את הקטנים כמפולשים, (וצ"ע).

ואמנם בד' הר"ן תישאר הקו', דהנה בריש הסוג' כ' "מדברי רש"י ז"ל נראה דמייירי במבוי סתום", (ולא חזר בו מזה אח"כ), ואח"כ כ' "אסיק רבא דעושה צורת פתח לכולהו מחד גיסא, כלומר לכל המבואות שבצד אחד עושה צורת פתח לצד רה"ר ולכל המבואות שמצד שני עושה לחי או קורה לצד רה"ר ולראש המבוי גם כן עושה לו"ק, ונמצא שאין בכאן צד מבוי עקום שאין לו צורת פתח מחד גיסא בר מבוי עקום כמין ח"ת כגון שיכנס במבוי באחד מן המבואות הקטנים באותו צד שאין שם אלא לחי או קורה ויצא במבוי שאצלו מאותו צד עצמו, וכל כי האי גוונא אפי' רב מודה דתורתו כסתום שאין רגל הרבים מצויה שם כיון ששני ראשו יוצאין לרה"ר אחת", וא"כ תיקשי לדידיה דהרי יש כאן עקומים כמין ר שאין להם בב' הצדדים אלא לו"ק ולא צוה"פ, ואין לומר כתי' המאירי דצוה"פ א' מהני גם לצד השני, דהרי הר"ן כ' דאייירי בסתום בצד א', (ורק דאביי החמיר בצוה"פ מחמת ריבוי הפילושים כמין ר), וסתימה בצד אחד ודאי ל"מ לצד השני, (דהרי כל עקום כמין ר' הרי הוא סתום בצד א', ואי"ז נחשב כסתימה גם בצד הב'). ואין לומר כהתי' הנ"ל עפ"ד הב"י דהפילוש כמין ל סותר את הפילוש כמין ר, דהרי הר"ן דן על פילוש כמין ח וכו' דל"ה פילוש, ואם אי' דפילוש כל' סותר הר', הרי ה"ה דסותר נמי הח', וצ"ע בדעת הר"ן. שו"ר שיש גורסים בד' הר"ן 'ולראש המבוי עושה ג"כ צוה"פ' במקום הכתוב לפנינו 'לו"ק'.

והנה במאירי מבוי חידוש נוסף ואולי יש לבארו ג"כ על הדרך הנ"ל, דהנה לעיל בסוג' דמבוי עקום כ' כדעת רש"י דבעי תיקון בעקמומית, והוסיף "ואיני רואה בה תמה שהרי לשמואל מ"מ אתה מודה שלשני לחיים הוא צריך הא למדת שכל אחד מהמבואות נדון כמבוי אחד בפני עצמו להצריכו לחי אחד ועקמימותו סותמו מצד השני ואף לרב הואיל והוא קורהו מפולש הרי הוא כשני מבואות מפולשים ונכשר כל אחד בלחי שבראשו וצורת פתח שבעקמימותו שעולה לכאן ולכאן", ואילו כאן בסוג' דעשוי כנדל לא הצריך כלל תיקון בעקמומית, אלא כ' "ראשיהם הפתוחים למבוי פטורים מכלום". וצ"ע במה קיל נדל מעקום רגיל דל"ב תיקון בעקמומית. ואולי י"ל דבאמת פילוש כמין ל אלים טפי מפילוש כמין ר, (ואף שהמאירי ל"כ כהריטב"א דשמואל נמי מודה בכמין ל, מ"מ מודה הוא דלרב דהוי מפולש הוי מפולש טפי מר'), ובפילוש כמין ל אי' לסברת הב"י דהל' מפקיע את הר', ואמנם אכתי יש כאן פילוש של ר להצריך צוה"פ מב' ראשי המבוי הגדול, (וכמש"כ המאירי דצוה"פ בצד אחד חשיבא כמי שהיא בצד שני), אבל אין לו את חומר המפולש שהוא גורם להצריך תיקון בעקמומית. ומאידך מפולש כמין ל אין לו דין תיקון בעקמומית כלל, דרק בכמין ר יש סברא כמש"כ המאירי הנ"ל "כשני מבואות מפולשים", אבל בכמין ל קיל טפי ול"ב תיקון בעקמומית. וצ"ע בכ"ז.

ואפ"ל ביאור אחר בד' המאירי, דבמבוי העשוי כנדל לא הצריך תיקון בעקמומית, עפ"ד החזו"א, שכ' בסי' סה סק"ה טעם הדבר שבמקום הלחי לא יועיל עומ"ר, וצ"ע דל"ל לחי תשתרי בעומ"ר, ועוד דהא האי עקמימות הוה כפרצה מן הצד דלא מהני לחי ואי יעמיד באחד אצל דופן הקצר אכתי השני ליחסר, ונראה דהכא נידון כחד מבוי עגול ולא חל עלי' שם עומ"ר, ואף לפר"י אי עביד חד צוה"פ אכתי לא משתרי האי מבוי גופי' עד שיעשה לחי בשני, או שיעשה לחי בעקמימותו, והלכך לפרש"י, אף אי עביד צוה"פ לשניהן אכתי צריך לחי בעקמימותו, ונידון האי לחי כהעמיד לחי באמצע מבוי מפולש, שאם עשה צוה"פ לראש האחד, מותר באותו חצי המבוי שבין צוה"פ והלחי, אלא שבמפולש גמור סגי בצוה"פ בראש האחד ולחי בראש השני, והכא בעקום, יש לחשוב מקום העקום לסוף מבוי אך לא כפרוץ מן הצד אלא כפרוץ בראש כמפולש, כמו שהוא נידון באמת כמבוי אחד", והוסיף בסק"ח וז"ל "עוד יש לעי' שהרי עיקר דינא דצריך לחי בעקמימותו שנחשב כל ב' הדפנות העקומות כדופן ארוך וכש"נ בסק"ה הוא משום הדפנות הצדדיות הדוחקות את רגלי הרבים מראש זה לראש זה דרך

דבאלכסון ל"ה היכר שוב ממילא דיש כאן גם חיסרון מחיצות. (וצ"ע אם לכיוון תמונת המבוי מהני גם מחיצה פסולה כאיסוה"נ ואינה עומדת ברוח וכד', ואולי יש בזה חילוק בין הפסולים).

והנה בכל ענין מחיצות ורוחות, הרי הדבר ברור דל"ב ג' מחיצות אלא גדירה מג' רוחות, וא"כ צ"ע דבכל ב' מחיצות כמין גאם הרי יש כאן גם גדירה מג' רוחות, ואפי' כשתהיה הזוית מאד כהה, סו"ס יש כאן מחיצה ארוכה מרוח אחת, וב' מחיצות קצרות מב' הצדדים. והרי אם יהיה ב' מחיצות כמין גאם וישים אליהם מחיצה שתהפוך את הצורה למשולש הרי ודאי זה סגור מד' רוחות, ואם יוריד את המחיצה האחרונה הרי לא סר כאן אלא גדירה מרוח אחת. וכיו"ב יל"ד בקר' התוס' והראשונים כאן דהרי גם בציודו אחד קצר עכ"פ באלכסון אפשר לדון בה גדירה מג' רוחות. והחזו"א עמד בענין זה בכמ"ד, ז"ל בסי' עב סק"ו "נראה דהא דב' דפנות כמין ג"ם אינו נידון כג' דפנות למחשב רה"י מה"ת היינו דוקא כשב' הדפנות על שיעור אלכסון של מרובע, אבל כל שנתקברו זה כנגד זה ונתמעט האלכסון משיעור אלכסון של מרובע, נידון כג' דפנות וניתר בלו"ק ולא חשיב קורה באלכסון, דאל"כ אין לדבר שיעור, וב' כתלים באלכסון ומקורבין במערב ופתוחין למזרח ודאי נידון כמקוף מג' רוחות, ומיהו דוקא כשב' הכתלים שוין אבל אי אחד ארוך ואחד קצר אינו ניתר אלא כנגד הקצר ולא באלכסון דהיינו פתחא בקרן זוית לפי בנין הכתלים". ובסק"י שם כ' "דעת הגר"א ז"ל סי' שס"ג סעי' י"ג, דבלחי בצד הארוך משתמש באלכסון, וכן בב' צדי המבוי שוין והעמיד לחי הנמשך עם דופנו של מבוי עד ד"א נידון משום לחי מותר להשתמש באלכסון כנגד כל הלחי, בפתוח לרה"ר, למאי דקי"ל בין הלחיים מותר וכו' יש לעי' לדעת הגר"א דנראה דבכל צדו אחד ארוך וצדו אחד קצר הוי מה"ת רה"י באלכסון, וא"כ למה לא תועיל קורה אף אי משום היכר, כמו שמועילה תוך המבוי כיון שכן הוא עיקר מחיצות באלכסון שפיר הוי היכר באלכסון, ועוד א"כ גם בב' מחיצות כמין ג"ם הוי רה"י מה"ת באלכסון ובפס ד' מותר להשתמש באלכסון, ול"מ כן, ואפשר דדוקא בדאיכא ג' מחיצות ולחי במקום מחיצה ד' אז אמרינן דמתיר באלכסון, ונעשה רה"י מה"ת באלכסון ומותר גם טלטול, אבל בלא לחי אינו רה"י מה"ת לא בב' מחיצות כמין ג"ם ולא בצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר במה שחוץ מכנגד דופן הקצר, ואף נראה מבחוץ מהני בזה אף דאינו נחשב מחיצה מה"ת כמבואר בתו' ורא"ש סוכה י"ט, הכא עדיף דלאחר שנידון באלכסון הוי כג' מחיצות מעליות דמהני מה"ת".

ובסי' עג סק"ט כ' "נסתפקנו בדין מחיצות באלכסון בכמה שיעורן, ואפשר דכל שהן באלכסון כל כך שאינו מתלקט עשרה מתוך ארבע לא מקרי מחיצה כדן תל שא"מ י' מתוך ד', והלכך מקום מוגדר ג' מחיצות מערב דרום צפון, ומחיצות דרום צפון באלכסון, הדרומית לדרום והצפונית לצפון, אם במשך ד"א של דרומית לדרום לא גדרה י"ט ממערב למזרח אינה מחיצה וכן במחיצת צפונית, ואין המקום המוגדר ביניהם רה"י מה"ת, וכן לענין פס ולחי, וצ"ע". ובסי' עד סק"טו כ' "ואי איכא ב' דפנות כעין ג"ם, ועשה לחי לא הוי רה"י, וכמש"כ סי' ח' סק"י, מיהו אפשר דנידון באלכסון והוי רה"י ביניהן באלכסון דחשיב כג' דפנות, ונראה דאף אם הן מרוחקין זה מזה יותר מאלכסון של מרובע נמי הוי ביניהן רה"י ולפ"ז אין שיעור בדבר אלא כל שיש לרבע בהן דע"ד הוי רה"י, וכן בעיגול בין שהוא חצי עיגול ובין שהוא חלק עיגול חשיב כג' מחיצות ועי' בל' הגמ' י"ב ב' עגולה לא, וצ"ע בכ"ד". ובאמת נראה פשוט דל"ש לדון ב' מחיצות של מרובע (זוית צ' מע') כאילו גודרות מג' רוחות, דא"כ הרי לר"י דאית ליה ב' מחיצות דאו', ג"כ נימא דמחיצה אחת גודרת מב' רוחות, וע"כ דאע"ג דמנין הגדירה הוא לפי הרוחות מ"מ זה תלוי בהגדרת תמונת הרשות בפנים. וזהו היסוד שהקורה היא פתח המבוי מכוונת את תמונתו שיש מולה ג' מחיצות כראוי. (ומש"כ החזו"א בסי' עד סק"טו כוונתו אולי דוקא באופן שיש לחי באלכסון, אבל בלא"ה ודאי שב' מחיצות בזוית כהה ל"ה כג' מחיצות).

ולוי הקורה לא שייך להמשיך אותו כיון דאין לו עומד מקבל, ועומ"ר באלכסון וקר"ז ל"א, אבל אחרי שיש כאן את מחיצת הקורה, שוב ממילא צורת העומ"ר של הצד הקצר היא לכיוון הצד הארוך, וממילא יש כאן ב' מחיצות גמורות, מחיצה שלישית של עומ"ר, ורק מחיצה רביעית היא ע"י קורה. אבל ג"ז לא מהני אלא באופן שבצד הקצר יש עומ"ר יותר מהאלכסון, ואי"ז בכל גווי, וצ"ע.

ואולי י"ל דגם בלי עומ"ר של הצד הקצר, מ"מ הקורה מכוונת את צורת המבוי כעומד באלכסון וממילא הוא כגדור בג' רוחות, והקורה היא רק ברוח רביעית. וכלש' החזו"א בסי' עב סק"ח "דאם קורה משום מחיצה, יש בכחה להעמיד את המבוי במקוץ על תמונת אלכסון". ועפ"ז אפשר להבין למה ל"מ ביותר מד"א וכמשה"ק לעיל, כיון דבעודף ד"א דהוי כמבוי בפנ"ע ל"ש שהקורה תכוין את תמונת המבוי כאילו היא רוח אחת לבד, וא"כ יש כאן חיסרון של קורה בב' רוחות. גם י"ל דהרי בהכרח דהצד הקצר היה מרובה על מה שהאריך יותר ממנו הצד הארוך, דהא שיעור משך מבוי ד"א, והצד הארוך ע"כ לא היה ד"א, וא"כ ע"כ יש כאן עומ"ר של הצד הקצר ע"פ מה שחסר ממנו להשלים כנגד הארוך, ואמנם אין כאן עומ"ר כנגד האלכסון, וכמשה"ק לעיל, אבל הרי ל"ב עומ"ר אלא ברוח ג', וברוח ד' הרי שפיר מהני קורה, וא"כ כלפי רוח ג' יש כאן עומ"ר בלי חיסרון של אלכסון וקר"ז כיון דהקורה מועילה לזה.

(ואי נימא דהקורה מכוונת את תמונת המבוי, ארווחא בזה עוד מה דלכאו' ק' דהאי קורה היא בקרן זוית, ופיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ול"מ קורה בקרן זוית. והנה המאירי להלן יא, ב דן בזה וכו' "שלא נאמרה אלא בנפרצה הא כל שהוא עשאה ובצורת פתח ודאי פתחא הוא ואע"פ שאמר לא עבדי אינשי פירושו הואיל ואין דרך בני אדם לעשותה אף כשנפרצה מאליה לא יהא קרוי פתח וכן יראה ממבוי שצדו אחד ארוך וכו' שרבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניחו אלא כנגד הקצר וטעמא קורה משום היכר ואין היכר באלכסון ואלכסון הוא קרן זוית וצורת פתח ודאי משום מחיצה הוא ונמצא שהוא מכשיר בקרן זוית", ומבוי דבעשה קורה בקר"ז מהני, ואע"ג דבנפרצה אמרי' להלן צד, ב דאין פ"ת יורד וסותם בקר"ז, עשיית צוה"פ שאני. אבל הרשב"א להלן צד, ב כ' דל"מ, וכן מבוי בדבריו בעבוה"ק דב' לחיים נמי ל"מ על פירצה בקר"ז יותר מד"ט, אף דיש כאן עשיית פתח ולא פירצה מאליה. ובחזו"א כ' דהכא ל"ח קרן זוית, עי"ש. אבל אם הקורה מכוונת את תמונת המבוי ודאי ל"ה קרן זוית אלא רוח ישרה. ולפמש"כ התו"ש בסי' שסג סק"ט דהכא איירי ממש בקרן זוית, ויישב בזה מה דאמרו בגמ' דאלכסון ל"ה היכר ולד' התוס' בתי' הא' הרי אם קורה אינה מחיצה נחסר מנין המחיצות, וכה"ק האחרו' וכדלהלן, ותי' דהיה גדור גם ברוח רביעית קצת ומשם יוצאת הקורה, ולזה נפק"מ אי הקורה הוי היכר, כיון דמחיצה שם איכא, ועכ"פ זה ממש פירצה בקרן זוית, ובוה ודאי בעי' לומר דהקורה מכוונת תמונת המבוי).

ובאחרו' דנו בד' התוס', דאם למ"ד דקורה אינה מחיצה יש כאן חיסרון מחיצות, למה הוצרך רבא לומר דבאלכסון ל"ה היכר, דבלא"ה נמי סו"ס ליכא מחיצות. ועי' תו"ח וגאו"י. ובקר"א כ' "לפי מה שכתבו התוס' בטעמא דמותר להשתמש נגד כותל הארוך אף דאין שם ג' מחיצות היינו משום דקורה הוי מחיצה מן התורה, אם כן הא דקאמר למאן דאמר משום היכירא באלכסון לא הוי היכר היינו משום דליכא מחיצות, ואם כן פשיטא היכא דרוצה להניח קורה באלכסון באמצע המבוי מותר", וכע"ז כ' החזו"א בסי' עב סק"ח ז"ל "ולתירוץ קמא צ"ל דהא דאמר רבא ובאלכסון לא הוי היכר, אין פירושו דלא ניכר, אלא דבאלכסון אין משתמש דין היכר כיון דאין כאן מחיצות, וגם לפי' בתרא יש לפרש כן דאם קורה משום מחיצה, יש בכחה להעמיד את המבוי במקוץ על תמונת אלכסון, משא"כ אי קורה משום היכר אין כאן צירוף מחיצות". וע"ע בתו"ש סי' שסג סק"ט ובפמ"ג במשב"ז סק"כא. ולהנ"ל י"ל דבאמת אם היה היכר באלכסון, א"כ אפי' דהקורה אינה מחיצה אלא היכר, (ומהני רק מדרבנן), מ"מ גם בזה סגי לכיון את צורת המבוי וממילא יש כאן ג' מחיצות וקורה ברוח רביעית, אלא דכיון

שם"), ומזה גופא צ"ע עמש"כ בפ' כל גגות דלר"י ב' מחיצות כמין גאם עם ב' לחיים הוי רה"י.

אמנם הנה הט"ז בסקכ"א הוסיף דלפ"ז גם ב' לחיים ל"מ, ז"ל "ול"נ דאפי' ספיקא אין כאן כמו שעלה על דעת ב"י אלא פשוט דלא מהני כלל דכל שאין הלחיים עומדים בשוה אינם ענין זה לזה דאותו שעומד אצל הקצר הוא עצמו מתיר טלטול במבוי עד כנגדו ביושר ותו לא לצד החוץ ואתו לחי שעומד אצל הארוך לא מעלה ולא מוריד דהוא אינו מתיר כנגדו דהא אין כנגדו רק ר"ה ואם כן אינו אלא כעץ דעלמא ומה יועיל לו הלחי שכנגד הקצר ואין לו שותפות עמו והוא לא צריך לו משא"כ בקורה שהיא מונחת באלכסון מזה לזה השיתוף נראה לעינים שהולך מזה אל זה משא"כ בב' לחיים דכאן דהא' א"צ לחבירו שבחוץ ומתיר כנגדו שפיר לבדו והוא לבדו משום מחיצה ורואין כאלו מחיצה פרוסה בשוה כנגדו ואין שייכות מחיצה עם השני בזה". וכיון בזה לכאור' למש"כ המאירי בחי', ז"ל "אבל לחי דסגי לן בחד אי מוקים ליה בצד ארוך ל"מ ול"ה לחי משום מחיצה אלא במה שדרך מחיצה לסתום והוא כשהיא סותמת ביושר ולא באלכסון. ושאלו בזה אם הניח לחי א' לצד ארוך ולחי א' לצד קצר מי אמרי' דהוי סתימה באלכסון והדעת נוטה שאין לה הכשר אלא מצד הקצר ולפנים דמאחר דל"צ מבוי אלא לחי א' לחי שבצד ארוך ל"מ מידי ואולי' בתר הקצר". ונפק"מ לפ"ז דבכה"ג חצר קילא כיון שהיא צריכה ב' לחיים ויש להם שיתוף זה עם זה. ולפ"ז לכאור' א"ש הסתי' הנ"ל בד' הרשב"א דהכא בסוג' אין דרך לחבר את הלחי מהצד הקצר אל הצד הארוך, אבל התם ב' הלחיים מתחברים ומשתתפים ביניהם לעשות הכל כרה"י. ולהפוס' דס"ל דלחי א' ל"מ וב' לחיים מהני באלכסון, ודאי אין שום סתירה בד' הרשב"א, כיון דשאני לחי א' מב' לחיים, והכא צ"ל דהצד הקצר לא היה בו תורת לחי אלא רק ענין עומד, וכדון שהיה ארוך יותר מד"א.

אלא דבעיקר ד' הט"ז הנ"ל דגם ב' לחיים ל"מ באלכסון אלא כנגד הצד הקצר בלבד, הנה במשנ"ב בס"ק קכה כ' בשם ח"א "אם יעמיד לחי אחד אצל הארוך ולחי אחד אצל הקצר אינן מועילים להשתמש באלכסון ואפילו לא היה האלכסון יותר מעשר אמות שאף שהלחי אינו משום היכר בלבד אלא משום מחיצה מ"מ לחי שבצד הארוך אינו מועיל להתיר להשתמש אצלו הואיל ואין שם מחיצה כנגדו ואינו מותר להשתמש אלא נגד הלחי שעומד בצד הקצר שהוא מתיר רק נכחו ביושר. אמנם זהו דוקא במבוי שמותר בלחי אחד אבל בחצר שצריך שני פסין או במבואות שלנו שיש להן דין חצרות אפילו עד מקום הקצר ג"כ אינו מותר להשתמש אחרי שלא נוכל לצרף אליו הלחי האחר שאינו עומד נגדו וע"כ צריך ליזהר במקום שמעמיד שני לחיים שיעמידם בשוה זה נגד זה ולא באלכסון, ובצוה"פ מהני אפילו באלכסון וכנ"ל". והיינו דס"ל בהבנת ד' הט"ז דאף באופן ששני הלחיים נצרכים, אפ"ה הלחי שבצד הקצר מפסיק וא"א לצרף באלכסון את הלחי מהצד הארוך, ולכן אפי' חצר אינה נותר בב' לחיים באלכסון, ולפ"ז הדק"ל דבד' הרשב"א בפ' כל גגות משמע דאפשר לצרף ב' לחיים באלכסון, ואילו כאן הק' בפשיטות דכנגד הארוך יש חיסרון מחיצות, וכש"נ. (אלא דלש' המאירי נוטה יותר שיהיה בזה חילוק בין מבוי לחצר, ז"ל "הדעת נוטה שאין לה הכשר אלא מצד הקצר ולפנים דמאחר דל"צ מבוי אלא לחי א' לחי שבצד ארוך ל"מ מידי ואולי' בתר הקצר").

ואפשר לרדן בזה עוד, דאולי יש לחלק בזה בין המקרים, דהרי כאן הלחיים באים להעמיד את כל מחיצות המבוי, ובזה אמרו הראשונים דל"מ לחי להעמיד את תמונת המבוי באלכסון, אבל התם הא איירי אליבא דר"י דס"ל דב' מחיצות (אפי' כמין גאם) הוי רה"י, ואלא דאעפ"כ מדרבנן בעי' לחיים ברוח ג' וד', ולזה באמת מהני לחי באלכסון. ואפשר להוסיף דאולי כל החיסרון בלחי לעומת קורה המועילה באלכסון למ"ד משום מחיצה, זה לגבי הענין שמדרבנן בעי' ג' מחיצות גמורות, ול"מ ברוח שלישיית לוק' אלא דוקא ברוח רביעיית, ואלא דלגבי קורה אי הוי מחיצה הרי מבוי' בסוג' דמהני, והטעם לזה כיון דהקורה מכוונת תמונת המבוי באופן שיש ג'

והנה בב' מחיצות כמין גאם ולחי דעת המשנ"ב דהוי רה"י מדאו', ז"ל בב"ארה"ל ר"ס שג "לדעת רוב הפוסקים בשלשה מחיצות או בשתי מחיצות ולחי רה"י גמור הוא מן התורה. ודע דאין נ"מ לדעה זו אם שתי המחיצות היו כמין גאם או שתי המחיצות היו זו כנגד זו דגם בזה מקרי רה"י מן התורה כיון שיש לו עוד לחי". אבל החזו"א פליג בזה, וכ' בסי' עב סק"י "בבה"ל ד"ה אסרו, כתב דבב' מחיצות כמין גאם ולחי הוי רה"י מה"ת, והנה בכל ריבועו ודאי לא הוי רה"י, ואפי' באלכסון בתו' ח' ב' ד"ה מניח, מבואר דלא הוי רה"י מה"ת באלכסון". ונראה ליישב דעת המשנ"ב, דהרי לכאור' התוס' הק' בפשיטות דאין כאן ג' מחיצות הנצרכות מדאו' ול"כ דעי' הקצר יש כאן ב' כמין גאם ועוד לחי, דהרי הכא איירי גם כשהקצר יש בו יותר מד"א, וכה"ג הרי מבוי' בלחי בולט ומושך ד"א דל"ה לחי, (ובמושך יתכן דגם ל"מ כוונה לשם לחי, ואולי זה גם דין דאו', וה"ה הכא), ובוה דנו התוס' דנחסר מהג' מחיצות. עוד נראה ליישב דהרי התוס' בריש דבריהם סברו דאיירי ברה"ר ממש ובקעי רבים, וא"כ אפי' שיש כאן ב' מחיצות ולחי, הרי במקום הלחי יש בקיעת רבים, וארומ"מ לגבי הלחי. (והמשנ"ב הנ"ל לא איירי אלא בבקעה ולא ברה"ר). אלא דלפ"ז י"ל ע מה הועילו בתו' דקורה הוי מחיצה מדאו', והא סו"ס לגבי הקורה נמי אמרי' ארומ"מ. וצ"ל דהקורה היא באלכסון ואין בתוכה בקיעה כלל, ורק כלפי הלחי שבא לגדור את הרשות ביושר יש בקיעת רבים וארומ"מ. ועו"ל דהקורה הרי מכוונת תמונת המבוי ויש מול הקורה ג' מחיצות גמורות שאין בהם בקיעה כלל, ודו"ק. (אבל בד' התוס' בתו' השני ושאר דעימיה דכ' דאיירי בלא בקעי רבים לא נראה דאז ס"ל דהוי רה"י מדאו' ע"י ב' מחיצות ולחי).

וההכרח כא' מהתי' הנ"ל הוא, דהנה הרשב"א כאן ג"כ נקט כד' התוס' בקו' דכה"ג של צידו אחד ארוך נחסר מנין המחיצות כנגד הארוך, (ז"ל "וא"ת והא אין שם אלא מחיצה אחת חוץ מכנגד הקצר והיאך ישתמש שם"), ואילו להלן צד, א' כ' דלדעת ר"י מהני ב' מחיצות כמין גאם וב' לחיים מב' צדדים, וזה לכאור' כהנחת המשנ"ב הנ"ל דמהני לחי במחיצה שלישית ורביעית לתוספת על ב' מחיצות כמין גאם כלפי מנין המחיצות מדאו', (ז"ל שם "דאכתי קשיא כי אוקימנא בקרן זוית מאי משתי רוחות שאוכלת הפרצה משני כותלים ומשום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, לר' יהודה מאי הוי דהא לדידיה אפי' מבוי מפולש אפי' ביתר סגי ליה בלחי מכאן ולחי מכאן ולא גריעי מותר הכותלים מלחיים"). וע"כ כנ"ל דהכא לצד הקצר אין דין מחיצת לחי אם מחמת דבקעי רבים שם ואם מחמת דהוי לחי המושך ד"א וכש"נ.

ואפשר לרדן ליישב עוד את הסתי' הנ"ל בד' הרשב"א, דהנה הפוס' דנו בהא דאמרי' הכא דקורה באלכסון מהני אי הוי מחיצה, איך הדין לגבי לחי או ב' לחיים, והרבה פוס' כ' דבלחי ודאי ל"מ, וכ"כ ר"ח בסוג', ז"ל "וכן אם בא לעשות לחי אינו עושה אותו אלא כנגד הקצר", וכ"כ הרי"מ מלוניל ז"ל "ובלחי כ"ע מודו שאין משימו אלא כנגד הקצר אע"פ שלחי משום מחיצה כיון שהוא יוצא חוץ למבוי מצד אחד", (וכוונת הרי"מ שם לחזק קו' על הרי"ף למה הביא דין אלכסון יותר מי' דאין נפק"מ אליבא דרבא, דלא תימא נפק"מ לענין לחי, וא"כ אף מהרא"ש שדן בקו' זו על הרי"ף יש ללמוד דס"ל דלחי באלכסון ודאי ל"מ אף דהוי משום מחיצה), וכ"כ בס' הבתים ז"ל "ולחי אינו מועיל במבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר להתיר הטלטול בצד הארוך. שאם הניחו בצד הקצר לא הועיל, שאין לו להשתמש אלא עם הלחי ולפנים. ואם הניחו בצד הארוך לא התיר כלל מן המבוי, שהצד שכנגד הלחי אין בו מחיצה. אבל צורת פתח עושה אותו כאילו סתום", וכ"כ המאירי בביה"ב "ומ"מ בלחי אע"פ שהוא משום מחיצה כתבו גדולי מפרשי הלכות שאינו מכשיר אלא כנגד הקצר כיון שהוא יוצא חוץ למבוי מצד אחד שמחיצת לחי אינה חשובה מחיצה לענין זה". (ובדעת הגר"א בסי' שג ס"ג נראה בפשטות דמהני לחי, והאריך בזה החזו"א בסי' עב). ובאמת גם מד' הרשב"א עצמו להלן, א' מבוי' דל"מ לחי באלכסון בצד הארוך, (ז"ל "דכנגד משך הלחי אין כותל כנגדו והיאך ישתמש

אמות, ואין הקורה באה להועיל על פירצה לרה"ר יותר מי' אמות, ורק בדמקומה ממש הוא דאיכא יותר מי' אמות. (ו"ל השעה"צ בסי' ע"ב ס"ק קיד "אכן בשולחן עצי שטים העתיק להיתר. ואף דמפשטיות הגמרא משמע כהוכחת הט"ז לכאורה יש לדחות ולחלק בין חוץ למבוי לתוך המבוי, דהא מסקינן בריש עירובין דחלל מבוי תנן, ואם כן הא דתנן והרחב מעשר אמות ימעט גם כן אחלל קאי, והכא הלא החלל אינו רחב יותר מעשר". ואדרבה הרי ר"כ אמר בריש דבריו "הואיל ושמעתתא דכהני היא אימא בה מילתא הא דאמרת מניח הקורה באלכסון לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מעשר", ומשמע דלא נאמר כאן דין בכל קורה המונחת באלכסון, אלא רק בהקורה דאיירי בה לעיל דהיינו אלכסון של חוץ למבוי). אבל עדיין צ"ע דהרי הקורה באה גם להציל את החלק המותר של המבוי מהחלק האסור שאין עליו קורה, ובוה הקורה היא על פירצה יותר מי' אמות, ואיך מהני, וצ"ע. (ואולי דעיקר דין הלוק נצרך רק להבדיל מרה"ר, ולא מחלק המבוי שאינו מתוקן בקורה). ועכ"פ הדוג' לזה לכאור' היא כשעשה קורה עגולה כחצי גורן, דמקצה א' לב' אין יותר מי' אמות, אבל אם נמדוד את משך העיגול הר"ז ארוך יתר על י' אמות, ויתכן דבוה לכו"ע הקורה כשרה, אפי' אם נפסול קורה באלכסון בתוך המבוי יותר מי' אמות.

ולגבי מה שנראה בלשון הרא"ש בתש' דאף לרבא משתמש כנגד הקצר, הנה נחלקו בזה הפוס', דהמחצה"ש בסי' שסג על המג"א סקל"ב כ' דבאלכסון מהני גם לרבא להתיר השתמשות כנגד הקצר, אבל הפמ"ג שם במשב"ז סקכ"א כ' ע"ז "משמע דאף אי רוצה להשתמש רק נגד הקצר אפ"ה אין מניחין הקורה באלכסון דיטעו וישתמשו בארוך נגד הארוך וגם אין היכרא כל כך כשהוא מונח באלכסון ועוד דקורה על גב כותלי המבוי בעינן ובארוך לאו על גב כותלי המבוי הוה דאסור' להשתמש שם וז"ש רבא אין מניח אלא נגד הקצר ולא אמר אין משתמש רק נגד הקצר". ומש"כ דאין היכר כ"כ באלכסון צ"ע דהרי מבוי' (להנך ראשונים וכדפסק השו"ע) דבתוך המבוי אין חיסרון בזה, וכל החיסרון הוא רק כמש"כ רש"י אם יראו שמשתמשים ברה"ר כנגד הארוך.

ומשה"ק דאי"ז על כותלי המבוי גם יל"ד, דהתוס' (אולי) לא כ"כ אלא לענין שדנו דהמחיצה הארוכה היא מחוץ למבוי ואין שם דין מחיצות כלל, וכמשה"ק תיכף לזה, אבל אם החיסרון הוא רק מצד ההיכר כשישתמשו שם, אולי עדיין חשיב ככותלי מבוי. (אבל בתור"פ מפ"ו בזה כהפמ"ג, ז"ל "דאי אינו יכול להשתמש אלא כנגד הקצר, א"כ לא יהא מבוי ניתר על ידי קורה זו, דהא ליכא קורה על גבי מבוי, הואיל והקורה מופלגת היא מהיתר תשמיש המבוי, אלא ש"מ דמותר להשתמש באותו אלכסון". וצ"ע לפ"ז למ"ד אסור להשתמש תחת הקורה, א"כ כל קורה אינה עומדת ע"ג כותלי מבוי במקום דאיכא היתר תשמיש, וי"ל דכיון דטעם דין 'ע"ג מבוי' הוא מחמת ההיכר הנצרך בקורה, איסור ההשתמשות תחת הקורה אינו מפליג את הקורה מהמבוי לגבי ההיכר, כיון דלולי הקורה הרי הכתלים שתחתיה הם כותלי המבוי ממש. ויש עוד חילוק בין התוס' לתור"פ, דלפנינו בתוס' הק' כן מהא דאמר' לדברי המתיר אסור והיינו דבעי' קורה סמוכה למבוי, וא"כ ע"כ שהמבוי נחשב עד סוף האלכסון, ואילו בתור"פ הק' את קו' כיון דבעי' קורה ע"ג מבוי וכד' רבא, ולא הק' מד' ר"ח דאמר לדברי המתיר אסור).

אבל מ"מ הצ"ע על המחצה"ש דאכתי המבוי פרוץ למקום האסור לו, דהרי כנגד הארוך אסור, וכנגד הקצר מותר ואין ביניהם לוק' כלל. (ואולי דאין איסור להיות פרוץ למקום שאיסורו הוא רק מחמת חיסרון קורה, דהדין פרוץ במילואו למקום האסור רק משווה את האיסור לכל המקום, וע"ז מהני קורה לכנגד הקצר, דהרי גם כנגד הארוך היה מותר אם היה בו היכר קורה כראוי. אלא דבד' התוס' זה יישאר בקו' דאם הנידון שלהם על השתמשות כנגד הארוך היתה מחמת חיסרון מחיצות, א"כ כנגד הקצר יאסור מדין נפרץ למקום האסור, ואיך ס"ד דההיתר הוא רק כנגד הקצר. ואולי יש ללמוד מד' המהרי"ט בסי' צד דאיסורא דנפרץ למקום האסור שייך דוקא בחצר ולא במבוי, וכלש' הגמ' בשבת קל, ב' חצר אית ליה ארבע מחיצות האי לית ליה ארבע מחיצות". וצ"ע. ויתכן עוד דדינא דנפרץ למקום

מחיצות גם מבלי הקורה, אבל זה שייך רק בקורה דאילו בלחי אפי' אם הוא יועיל באלכסון עדיין יהיה כאן חיסרון שהלחי הוא גם ברוח ג'. ועכ"פ בב' לחיים לר"י הרי באמת מהני לדידיה לחי גם ברוח שלישית, ובודאי א"כ דל"ש התם גריעותא דלחי באלכסון.

ולדינא יל"ע בהמבוי' כאן דקורה אי הוי מחיצה מהני באלכסון ואילו לחי ל"מ, ואפי' ב' לחיים פסקו דל"מ, איך הדין בפס ד"ט כשהוא עומד בצידו הארוך של המבוי. (דחיסרון היכר שיש באלכסון ל"ש בפס דל"ב היכר כלל, אבל הנידון הוא מצד מה שלחי ל"מ באלכסון אף דלחי משום מחיצה). דיתכן דרק לחי הולך ביושר אבל פס ד"ט הוא מקצת מחיצה ומהני באלכסון. גם יל"ע מהו כוח פס ד"ט בקביעת תמונת המבוי, וכנ"ל. וענין כיוון תמונת המבוי ג"כ יל"ע בו דלכאור' אינו נצרך אלא להת' הראשון בתוס', אבל להת' הב' (שכ"כ שא"ר) לכאור' בלא"ה נמי מהני כיון דאין בקיעת רבים ובטל למבוי, אבל בלש' החזו"א הנ"ל מבוי' שכ"כ לתירוץ בתרא בתוס', והיינו דס"ל דמדברנן ג"כ יהיה חיסרון אם לא יהיה כאן ג' מחיצות גמורות מבלעדי הקורה.

קורה באלכסון בתוך המבוי

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מארבע אמות מניח את הקורה באלכסון ארבע אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר ואימא טעמא דידי ואימא טעמא דידהו אימא טעמא דידי קורה טעמא מאי משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון נמי הוי מחיצה אמר רב כהנא הואיל ושמעתתא דכהני היא אימא בה מילתא הא דאמרת מניח הקורה באלכסון לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מעשר אבל יש באלכסונו יותר מעשר דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר. כ' ברא"ש סי' י' כ' ר"מ פסק כרבא וכן פסק הרמב"ם ז"ל, ומתוך שכתב רב אלפס ז"ל ואם יש באלכסונה יותר מעשר וכו' משמע שפוסק כרב כהנא דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר ותימה למה לא יהא הלכה כרבא דהוא בתראה וכו' הלכך נראה דהלכה כרבא וכתב ר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך". (ובעיקר הקו' עמד גם הר"י מלוניל, ז"ל "וצ"ע אמאי איצטריך לרב אלפסי ז"ל לכתוב ואם יש באלכסון יותר מי' וכו' כיון דהלכה כרבא דס"ל דבאלכסון ליכא היכרא").

וצ"ע דכיון דבתוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון גם לרבא, א"כ מה הראיה דהרי"ף פסק כרב כהנא והא גם לרבא נפק"מ בדין של י' אמות כלפי קורה באלכסון בתוך המבוי. ובקרבן נתנאל עמד בזה ור"ל דבאמת הרא"ש מתרץ דעת הרי"ף, דלעולם להרי"ף נמי הלכה כרבא ונפק"מ בדין י' אמות באלכסון לקורה בתוך המבוי. אכן הרא"ש בתש' בכלל כא ס"ב כ' "מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר, פסק רב אלפס דלית הלכתא כרבא דאמר בין כך ובין כך אינו משתמש אלא כנגד הקצר, מדהביא ההיא דיש באלכסון יותר מעשר, דאלו לרבא אין חילוק. וכן פסק הרמב"ם ז"ל". ומבוי' דנשאר בדעת הרי"ף דמהני באלכסון גם חוץ למבוי. אבל מש"כ שם דדעת הר"מ כן צ"ע, וכאן בפסקיו כ' להדיא דהר"מ פסק כרבא.

ולכאור' נפקא מד' הרא"ש, דבתוך המבוי אין חיסרון בקורה באלכסון יותר מי' אמות. דהנה הט"ז בסקכ"א כ' "בההיא דתוך המבוי דמודה רבא דמותר באלכסון היינו ג"כ תוך י' כן היה נראה לכאורה אלא מדכתב הטור ושו"ע אבל אם ירצה יעשה שם צ"ה באלכסון לתוך המבוי יכול כו' משמע דתוך המבוי שווה לצ"ה וצ"ה הוא אפילו ברוחב מעשר", ובשולחן עצי שטים סי' ד כ"כ באמת דבתוך המבוי קורה כשרה באלכסון יותר מי' אמות. וצ"ע בטעם הדבר, ועכ"פ אם כן הוא א"ש ד' הרא"ש שהוכיח מהרי"ף דלא פסק כרבא, כיון דלרבא אין נפק"מ בדין קורה שיש באלכסונה יותר מי' אמות, דבצידו אחד ארוך וכו' פסול, ובתוך המבוי כשר גם ביותר מי' אמות. וכ"כ התו"ש להוכיח מהרא"ש כדעה זו, דבתוך המבוי כשר גם באלכסון יותר מי' אמות.

ואפשר לומר הטעם בזה, כיון דאם רק האלכסון הוא יותר מי' אמות, סו"ס הפירצה לרה"ר שאותה הקורה באה להבדיל היא פחותה מי'

הקצר ד"א, דכיון דחוץ לקורה כרמלית, אי ממשיך ד"א הו"ל כמבוי פתוח בארכו ואינו נותר בקורה, וכדאמר בגמ' עד ד"א מניח, ולכאוי בתש' הרא"ש מבוי כנ"ל, והחזו"א כפה"נ לא פי' טעמא דד"א כד' הראשונים הנ"ל, אלא בטעם שכ' דאי ממשיך ד"א הו"ל כמבוי פתוח בארכו ואינו נותר בקורה, וזה א"כ שייך גם באלכסון שבתוך המבוי.

אבל בעיקר ד' הר"מ שהביא הרא"ש נראה דתליא בפלוג' הראשונים בעצם הך פסולא דקורה באלכסון למ"ד קורה משום היכר, דהנה רש"י פי' "ובאלכסון לא הוי היכרא - שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר, לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי", ולפי"ד מבוי דאי"ז מצד עצם ההיכר הנצרך להאי מ"ד, אלא יש כאן כענין גזירה נוספת, ורק דלמ"ד קורה משום מחיצה ל"ח לה, (וכמש"כ הראשונים גם דצוה"פ באלכסון ודאי מהני), אלא רק למ"ד קורה משום היכר. ובודאי לפ"ז דבתוך המבוי ליכא חששא כלל, וכ"כ הט"ז בסקכ"א "דמותר באלכסון בתוך המבוי כיון ששם אין לטעות בהיתר ברה"ר". אכן המאירי כ' בביה"ב "שהקורה אינה משום מחיצה אלא משום היכר ובאלכסון אינו היכר והרואים אותו משתמש בצד הארוך יותר על מה שהוא מכוון כנגד הקצר יאמרו שברה"ר הוא משתמש", והוסיף בחידושי "והרואה אותו משתמש שם יאמר שבלא קורה ובלא שום הכשר משתמש". ובפי' רבינו חננאל בן שמואל כ' "אבל דידי סבירא לי דקורה המכשרת המבוי משום הכר עבדינן לה ולא משום מחיצה, לפיכך אם יעשנה כנגד הקצר כדרך כל הקורות שעל גבי הפתח"י הרי ניכר שיש כאן פתח, אבל אם יעשנה באלכסון לא הוי הכר. ומשום הכי קאמרי' שלא יעשנה אלא כנגד הקצר", והיינו דיש כאן חיסרון בהיכר בעצם מה שהקורה באלכסון.

ואף מ"ד התוס' יש להוכיח דלא ס"ל כלל כד' רש"י, שהרי כ' בתח"ד "פ"ה משתמש כאן בארוכה וכאן בקצרה והדין עמו שפי' כן דאי לא תימא הכי אמאי מניח את הקורה באלכסון הא בעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי", ולד' רש"י דחיסרון ההיכר הוא מחמת ההשתמשות כנגד הארוך ע"כ זה כל הנידון דההיתר הוא כלפי מקום זה. (ואם יהיה מוכרח לא כסברת המחצה"ש הנ"ל מטעם דהוי פרוץ במילואו למקום האסור, גם מזה יכלו התוס' להוכיח דמותר להשתמש גם כנגד הארוך, וכש"נ). וע"כ דהתוס' ס"ל דחיסרון ההיכר אינו כמו שפי' רש"י, אלא דבאלכסון לעולם ל"ה היכר, ואולי כד' הרחב"ש הנ"ל דאין דרך פתחים בכך. ולפי"ז מסתבר דגם בתוך המבוי איכא פסול בקורה באלכסון, (וכמש"כ בקר"א "וע"כ טעמא למאן דאמר משום היכר דאסור היינו משום דקורה מונחת באלכסון לא הוי היכר, ואם כן אפילו באמצע המבוי אסור להניח באלכסון"), ובאמת הרד"ע (בפי"ז ה"כ) פליג בהדיא על חידוש הר"מ (הנמצא שם בהגה"מ) וכ' "מה שכ' בהגהה דבתוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון אפילו לרבא הוא דבר תימה דכיון דרבא אמר קורה משום היכר היא והיכר באלכסון ל"ה היכר מה לי בפנים וכו' וצ"ע".

ובחזו"א עמד בזה לבאר למה אין חיסרון היכר באלכסון על קורה שבתוך המבוי, וכ' בסי' עב סק"ח "וכן נראה דעת הרא"ש שכתב דתוך המבוי יכול להניח באלכסון, ולכאורה קשה כיון דסוף סוף אחורי הקורה כרמלית והוי פתוח לכרמלית באלכסון, וכיון דבאלכסון לא הוי היכרא, ובצד הארוך נחשב כאין קורה מגיע מכותל לכותל כיון שאין קורה כנגדו ביושר, א"כ למה יוכשר, אבל אי עיקר טעמא משום חסרון מחיצות, שפיר יש לחלק דבתוך המבוי דאיכא ג' מחיצות כל חלק שיש לו גם היכר קורה מותר, ונכשנפרש דחסרון הכרה ממש קאמר צ"ל דדוקא בפתוח מפסיד את ההכרה ולא באיכא מחיצה". ומד' האגודה יש ללמוד דבאמת הוק' לו איך יש היכר באלכסון שבתוך המבוי, וכ' בזה טעם חדש, ז"ל "והילכתא כרבא דוקא שכלה המבוי אבל באמצע המבוי דברי הכל מניח באלכסון דאיכא היכרא דאינו משמש חוץ לקורה", והיינו דנוסף כאן היכר במה שיש חלק מהמבוי חוץ לקורה שאינו משתמש בו. ואפשר לדחוק דכוונתו רק דליכא חיסרון היכר ע"י השתמשות

האסור אי"ז טעם להצריך מחיצה בין הרשות למקום האסור, אלא זה טעם להצריך ברשות עצמה מחיצות גמורות טפי, וממילא דעד כמה שלרשות יש ד' מחיצות גמורות, כבר לא איכפ"ל שאין מחיצה בינה למקום האסור. ואמנם רה"י הפרוצה במילואה לקרפף נאסרת אע"ג שיש לה מחיצה רביעית אחרי הקרפף מכיון שאין מחיצה בינה ובין הקרפף, אבל אי"ז ראייה כי שם אין החיסרון ברה"י ובמחיצותיה אלא בדין דיורים, דאע"ג דהוי רה"י גמורה מ"מ ביותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אסרו חז"ל, משא"כ הכא וכיו"ב שהמקום השני אסור לא מפני חיסרון דיורים אלא מפני דל"ה כ"כ רה"י מחמת חיסרון תיקון ברוח רביעית, ובוזה י"ל דאף דהמבוי נפרץ להאי מקום, מ"מ אם הוא מתוקן כהילכתו ברוח ד' סגי בהכי. ובתוספת ביאור, דהרי רה"י נבנה ע"י הבלדה מהרה"ר וע"י מחיצות, וב' דברים הם כי הרי פעמים שיש הבלדה בלי מחיצות ג"כ ומ"מ בעי' גם מחיצות. וא"כ נ' דדין פרוץ לרשות האסורה אינו דין בהבלדה, דלענין זה סגי בהבלדה מעיקר ההילוך של בני רה"י, אלא החיסרון הוא במחיצות, ואם יש לרשות ד' מחיצות ואין את זה לרשות האסורה שאליה היא פרוצה, לא איכפ"ל בהך פירצה).

ומלש' הרא"ש יש לדחות דאין כוונתו שבקורה באלכסון משתמש כנגד הקצר אלא רק כשיניח הקורה כנגד הקצר. ועי' ביאורה"ל שם ס"ל דהכריע כהפמ"ג ודלא כמחצה"ש. ולדעת המחצה"ש יל"ד עוד נפק"מ למה הרי"ף הביא את דין אלכסון יותר מי' אמות אי נימא דפסק כרבא, דבכה"ג הקורה פסולה גם להתיר השתמשות כנגד הקצר, דהקורה פסולה לגמרי בכה"ג. וכיון דהרא"ש הוכיח מינה דהרי"ף לא פסק כרבא, ע"כ דס"ל דאם יניח הקורה כנגד הארוך לדעת רבא לא ישתמש גם כנגד הקצר. אבל אפשר לדחות הראיה מהרא"ש כנגד המחצה"ש, דכיון דהתו"ש הנ"ל הוכיח מהרא"ש (כדעת השועצ"ש) דבתוך המבוי אין חיסרון של אלכסון יותר מי' אמות, ואפי' שמקום הקורה עצמו רחב מי' מ"מ אינה נפסלת בהכי, א"כ כשכל ההיתר ע"י הקורה הוא רק כנגד הקצר ולא באלכסון, א"כ זהו פתחו של מבוי ואותו הקורה באה להתיר ואין שם יותר מי' אמות ב'חלל מבוי'.

עוד יל"ד בהך היתר דאלכסון בתוך המבוי, לגבי הדין השני המבוי כאן דאפי' למאן דמכשיר אלכסון מ"מ בעי' שלא יהיה הארוך יתר על הקצר טפי מד' אמות, וא"כ יל"ד בקורה באלכסון בתוך המבוי האם בעי' עכ"פ שלא יהיה הפרש ד' אמות מהקצר לארוך, או דבתוך המבוי אין שום חילוק בזה. והנה האו"ז כ' בסי' קיד "ואם ד"א עודף עליו אינו מניח קורה על ראש כותל הארוך אלא כונס לפניו מראשו כנגד ראש כותל הקצר ופי' רבי' שמוא' שאינו מניח את הקור' באלכסון אפי' תוך ד"א משום דאיפסלו הנך ד"א ולא מצטרפי אכותל מבוי משום דהוה מקום חשוב לעצמו דהא הכשר מבוי בד' אמות כדאמרי' גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי ונמצא ראש הקורה האחד בלא כותל מבוי", וכן מדוקדק בלש' רש"י שכ' "ארבע אמות אינו מניח קורה - על ראש כותל הארוך, אלא כונס לפניו מראשו כנגד ראש כותל הקצר ומניחה", ומשמע דאינו יכול לקצר את הד' אמות ע"י הנחת הקורה באמצעותן. וא"כ עפ"ז ודאי ל"ש לומר דבתוך המבוי שמועיל אלכסון יהיה בזה הגבלה של ד"א כיון דל"ש כל הסברא הנ"ל, וגם דלעולם יתכן דהמקום הארוך בתוך המבוי שיניח בו הקורה יהיה לו המשך יותר מד"א, ולד' האו"ז הכל תליא ב'מקום' מצ"ע שלא יתחלק משאר המבוי אם הוא יותר מד"א, ולא תליא בצורת הנחת הקורה.

ונראה דכן מפוי' בתש' הרא"ש כלל ג ס"ז, ז"ל "ועוד יורני מורי, על קורה שמונחת באלכסון יותר מד' אמות בתוך המבוי, כי רבינו מאיר ז"ל חלק בהלכות עירובין שלו, בין תוך המבוי ובין מבוי שצדו אחד קצר מן השני וכו' כנפש תלמיד תלמידו, תמר בן ה"ר מנחם. תשובה. אלופי יקירי ה"ר תמר וכו' וקורה המונחת באלכסון בתוך המבוי, מורי חלק כאשר כתבת וכו' ושלוש כנפש אשר בן ה"ר יחיאל", הרי להדיא שדן בזה ה"ר תמר האם חילוק הר"מ הוא גם להתיר יותר מד"א בתוך המבוי, והשיב לו הרא"ש להיתר. אכן החזו"א בסי' עב סקי"ב כ' "שו"ע שס"ג ס"ל ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון, נראה דדוקא שלא יהא הארוך עודף על

כ- החזו"א בסי' עב סק"י "אמנם דעת הגר"א ז"ל סי' שס"ג סעי' י"ג, דבלחי בצד הארוך משתמש באלכסון, וכן בב' צדי המבוי שוין והעמיד לחי הנמשך עם דופן של מבוי עד ד"א דנידון משום לחי מותר להשתמש באלכסון כנגד כל הלחי, בפתוח לרה"ר, למאי דקי"ל בין הלחיים מותר וכו' א"ד הגר"א ז"ל, ויש לעי' מה בין זה לפרצה בקר"ז דאוסרת בד', ולא אמרינן דלישתמש באלכסון, וה"נ כשמעמיד לחי בצד הארוך נשאר פרצה גדולה בקר"ז, איברא שאלה זאת יש לשאול גם לדעת הרי"ף דפתחא בקר"ז לא מהני אף בעשה צו"ה, וא"כ כש"כ דלא מהני קורה אף אי היא משום מחיצה, ובסוגיין אמר דקורה מהני באלכסון וכש"כ צו"ה וכמש"כ ראשונים ז"ל, ועי' צ"ל דכיון דהפתח רחבה יותר מכל רחב המוקף לא שייך פתחא בקר"ז, והתם אין דרך לעשות מקצת בכותל זה ומקצת בכותל זה אלא סותמין כותל אחד כלו ופותחין כל הפתח בכותל השני, והלכך נראה כפרצה, אבל כשפתוח כל הרוח נראה שפיר כפתח רחב, מיהו דברי הגר"א ז"ל עדיין אינן מיושבים בזה, דא"כ צריך לחלק בין לחי קצר לארוך, ודוחק", ובמשה"ק על ש"י הרי"ף, הנה כן הק' המאירי להלן יא, ב ז"ל "זה שייעידנו לבאר בצורת פתח שעשאה מן הצד שלא עשה כלום פירושו גאוני הראשונים שעשאה בצד הכותל סמוך לקרן ובאים עליה משום דפתחא בקר"ז לא עבדי אינשי וכן פירושה גדולי הפוסקים והמחברים ואין הדברים נראין וכו' ולא עוד אלא שלא נאמרה אלא בנפרצה הא כל שהוא עשאה ובצורת פתח ודאי פתחא הוא ואע"פ שאמר לא עבדי אינשי פירושו הואיל ואין דרך בני אדם לעשותה אף כשנפרצה מאליה לא היא קרוי פתח וכן יראה ממבוי שצדו אחד ארוך וכו' שרבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניחו אלא כנגד הקצר וטעמא קורה משום היכר ואין היכר באלכסון ואלכסון הוא קר"ז וצורת פתח ודאי משום מחיצה הוא ונמצא שהוא מכשיר בקר"ז".

ואימא טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה. התוס' בסוג' נקטו בתי' א' דקורה משום מחיצה יש לזה דין מחיצה דאו', אבל לקמן פו, א כ' "ולאביי נמי דקא אמר קורה משום מחיצה נראה לר"י דלא הוי אלא מדרבנן כמו למאן דאמר משום היכר אלא דסבר אביי דמשום היכר לא היו מתירין חכמים את המבוי אלא שעשאוה כמחיצה דפי תקרה ולא הוי קורה משום מחיצה פירושו כמו לחי משום מחיצה דהוי דאורייתא כדאמר' בפ"ק הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב וכו' ומיהו רב יעקב בר אבא שמקשה שם על רבא מיתר על כן א"ר יהודה דאפילו קורה משום מחיצה דאורי' טועה היה וליתא דאפילו למ"ד משום מחיצה לא הוי אלא מדרבנן". וגדר המחיצה מבוי בראשונים דהוא מענין פ"ת יורד וסותם, אלא דא"כ צ"ע מש"כ התוס' והראשו' בכמ"ד דאם קורה משום מחיצה כ"ש דלחי משום מחיצה, ולכאו' שאני קורה דיש בה את המושג של פי תקרה משא"כ לחי דאולי ל"ה מחיצה, וגם אם הוי מחיצה דאו' שמא ל"ס בתורת מחיצה שבו להקל מדרבנן אלא בעי' לחי של היכר. אבל לפ"ד התוס' הנ"ל ניחא, דמ"ד קורה משום מחיצה הוצרך לומר כן משום דס"ל דמשום היכר לא היו מתירין חכמים את המבוי, ובזה בא הק"ו דהרי בלחי יש פחות היכר מאשר בקורה, ואם בקורה אין ההיכר מתיר אלא המחיצה, כ"ש לחי ומה גם דלחי הוי מחיצה מדאו'.

מהו להשתמש וכו'. ופירש"י "מהו להשתמש תחת הקורה - אכל מבואות קאי". ונראה דאתא לאפוקי דלא אזיל דוקא על קורה באלכסון. ובאמת נד' בישורון כעת חי' מן השל"ה (רש"ש) על עירובין, וכ' שם בזה"ל "לימא בהא קמפלגי כו'. וקשה לי מלהבין כל הקושיא של לימא בהא קמפלגי קשה מה חידשו ביותר ממה שכבר אפליגו, הניחא אי הוו אומרים מימרא חדשה אז הוי קשה והלא בזה קמפלגי והלא הם לא היו אומרים רק שהורו הוראה על האבעיא של מהו להשתמש עונים ואומר' למר כדאית ליה משום היכר היה מורה פה דמותר להשתמש כו', ולכן נ"ל דאבעיא היה מבעיא רק אקורה דהכא היינו כשמניח הקורה באלכסון כי יש מקום לאסור אטו שמא ישתמשו מחוץ לקורה נגד צד ארוך, ואף שמוכרח להיות דבק על הכותל ממש מאחר שצד אחר מתח על כותל א' וכמו שהאריכו שם התוס', ועל זה היה מבעא בעי אקורה אף דיכול להיות

במקום שנראה כמחוץ למבוי לתוך רה"ר, דאינו משמש חוץ למבוי".

(והנה אף למ"ד קורה משום מחיצה יתכן דבעי' ג"כ היכר, דכ"כ הריטב"א יד, א "קורה אין כאן דהא מיכסיא וכו' דכל שהוא כך אין לה היכר קורה ואנן בעינן היכרא קצת ואפילו למ"ד מחיצה", ובמהרש"א לעיל ד, ב כ' "הוי טעמא דקורה משום מחיצה כדלקמן בהדיא בגמרא מיהו צ"ל דאית להו טעמא נמי משום היכר". והק' האחרו' מסוג' דמשמע דאפי' שבאלכסון ליכא היכר מ"מ למ"ד משום מחיצה מהני. וקו' זו מתחלקת בתרתי, לפירש"י דיש כאן כעין גזירה חדשה ותליא משום מה אם עיקר דין קורה הוא משום מחיצה או היכר, דצ"ע דהרי בעי' היכר גם למ"ד משום מחיצה, ולפי' רחב"ש הנ"ל ודעימיה דבאלכסון ליכא היכר כפשוטו, ג"כ ק' דאכתי איך מהני גם למ"ד משום מחיצה. ועי' גאו"י ג, א ובית מאיר יד, א. ופלוג' המחצה"ש ופמ"ג הנ"ל אי מותר להשתמש כנגד הקצר ג"כ תליא בזה, דרך לד' רש"י יש לצדד כהמחצה"ש להתיר כנגד הקצר, דבכה"ג אין חשש מהרואין וכמו שביאר במחצה"ש, וגם בזה פליג הפמ"ג בג' טעמים, וגם יל"ד אמאי ל"ה כנפרץ במילואו למקום האסור, וכנ"ל. אבל אם יש חיסרון בהיכר מחמת האלכסון ודאי דהקורה פסולה לגבי כל המבוי).

והנה כ' הרשב"א "מחיצה באלכסון הויא מחיצה. וכתב הראב"ד ז"ל שאם עשו בו צורת פתח אפילו לרבא שפיר דמי דצורת פתח לכ"ע משום מחיצה, ומסתבר לי דצורת פתח עדיפא נמי מקורה ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה דאלו קורה אינה מתרת אלא בשאין בו ארבע אמות אבל צורת פתח מתרת אפילו יתר מד' אמות דצורת פתח מערב הכל ועושה הכל כמבוי אחד וכמחיצה גמורה, ותדע לך דהפרש יש בין קורה לצורת פתח ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה דהא רב כהנא אמר דלכ"ע והוא שלא היא באלכסונו יתר מעשר ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה וכדתנן הרחב מעשר ימעט, ואלו בצורת פתח אפילו יש באלכסונו יתר מעשר שרי וכדתנן ואם יש לו צורת פתח אין צריך למעט, כנ"ל". אכן באוהל מועד כ' י"א שאם הצד הארוך עורף על הקצר ד' אמות או אם יש באלכסון יותר מיו"ד אין מתירין אותו כנגד כל האלכסון אפי' בצוה"פ". והנה לגבי יותר מי' אמות יש מקום לדון כדעת רב דל"מ צוה"פ על יותר מי' אמות, אבל בעודף על הקצר ד"א צ"ע איזה חיסרון יהיה בצוה"פ, אלא דגם בד' התוס' צ"ע שדנו לומר דלמ"ד הכא קורה משום מחיצה הוי מחיצה דאו', ואעפ"כ אינה מועילה בעודף יותר מד"א, וצ"ע. אבל נראה דאין הכרח לומר דהרשב"א יחלוק על ד' התוס', דאמנם י"ל דצוה"פ הוי כסתום טפי ומהני אפי' בעודף יתר מד"א, אבל קורה אפי' אי הוי כמחיצה דאו' ל"מ על יותר מד"א.

כ- השלטי גיבורים "וכ' ר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון ומשתמש בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך וכ' הראב"ד ז"ל דבהא מודי רבא דעביד באלכסון דלכו"ע משום מחיצה הוי", והדברים צ"ע דבתוך המבוי משתנה דין הקורה, ולא אמרו הראשונים אלא דבתוך המבוי ליכא חיסרון היכר, אבל לא דהתם הויא כמחיצה. ונראה פשוט דט"ס הוא וצ"ל "דבצה" מודי רבא", וכדכ' שא"ר בשם הראב"ד. וזה נראה כוונת הג' הב"ח.

אי- בירושלמי בפירקין "כותל שצידו א' יוצא וצידו א' כנוס כהנא אמר נותן את הקורה לוכסן ומשתמש לוכסן רבי אחא בשם כהנא נותן הקורה לוכסן ומשתמש לוכסן ובלבד שלא תהא הקורה משוכה יותר מעשר ומדר' יוסי קיימא רב אבדימי נחיתה ובלבד שלא תהא הקורה משוכה יותר מעשר רבי אחא בשם רשב"ל ובלבד שלא היא הכותל משוך יותר מארבע אשכחת אמר מה דצריכא להן פשיטא להן אמר רבי עולא משלשה ועד ארבעה היא מתני' פחות משלשה אפילו יותר מעשר מותר ארבעה אפילו פחות מעשר אסור אלא אם כן אנן קיימין משלשה ועד ארבעה". ולגבי הא דאמרו שלשה נחלקן המשנ"ב והחזו"א אי אזיל על אמות או על טפחים. אבל בעיקר ד' הירו' משמע לכאו' דיש טעם לתלות דמאן דפסל אלכסון יותר מי' מכשיר כשהצד הארוך עורף ד"א, ומאן דפסל ביתר מד"א יכול טפי להכשיר אלכסון יותר מי', וצ"ע בטעם הדבר.

"בין לחיים אסור כלומר להשתמש בכולו וכו' דס"ל לחי משום מחיצה היא וכאלו נגמרה המחיצה דמיא וכיון דאם היתה נגמרת לא היה משתמש באותו קרקע שהמחיצה עליה השתא נמי אע"פ שלא נגמרה אסור להשתמש כנגד כל עובי הלחי כולו".

ובשו"ת הר"י מיגאש סי' כד יש בזה הגדרה חדשה לטעם החילוק בין היתרא תחת הקורה ובין איסורא דבין הלחיים, ז"ל "וההפך שבין בין הלחיים ובין תחת הקורה כי תחת הקורה אין שם לחי מכאן ולא לחי מכאן דאלו הוה לחי מכאן ולחי מכאן לא איצטרכינן לקורה וכיון שהכותל כלו שתחת הקורה ושלפנים מן הקורה אחד הוא ואין דבר מפסיק ביניהם ה"ל תחת הקורה כלפנים אבל בין הלחיים שהלחיים מפסיקין בינו ובין רוחב המבוי שלפנים ממנו ולא נתערב עם המבוי צריך לחי אחר להתירה הרי בין לחיים שהוא בתוך הפתח צריך לחי אחר להתירו ואסקופת בית שהוא כמוהו צריך לחי אחר אבל אסקופה מבוי שהוא דומי' לתחת הקורה אין צריך לחי אחר". ויתכן דפשיט"ל כחילוק הראשונים הנ"ל, דפ"ת עיקרו הוא בחוד החיצון, (דהקורה היא תקרת הרשות של המבוי ולא להיפך), אבל לחי דהויא כמחיצה ודאי מחלק ומפריד ע"י חוד הפנימי בין המקום שבין הלחיים לשאר המבוי. (ויותר נראה בדבריו דענין חוד פנימי וחיצון הוא, דלעולם מקום הפתח הוא מקום בפני"ע והנידון הוא אם לשייך אותו אל המבוי והיתרו או לאו, ולכן בלחיים יותר ראוי להפרידו מן המבוי משא"כ בקורה. ולהלן יב' מד' הרשב"א בעבוה"ק גדר זה, דחוד החיצון זה ענין שהמקום נטפל אל המבוי. וצריך להוסיף בד' הר"י מיגאש דאפי' בלחי הנראה רק מבחוץ ושווה מבפנים ג"כ יש את הענין הזה שהלחי מתחלק מהמבוי, ולמרות שהוא שווה מבפנים, מ"מ ע"י שהוא נראה מבחוץ כחלוק ה"ה נעשה ג"כ כמקום בפני"ע).

והנה בד' התוס' שהשוו את הלחי לקורה לענין זה, יל"ע דהרי לכאור' ברור דלחי יש גם מחיצה בחוד פנימי וגם בחיצון, ומחיצה"ל לאסור את בין הלחיים מה"ט, (ומאי גרע מלחי הנראה מבחוץ דרק חודו החיצון הוא המחיצה, ובלהיפך הרי רק חודו הפנימי הוא מחיצה וע"כ דתרווייהו איתנהו), וצ"ל דאמנם גם החלק החיצון של הלחי הוא מחיצה, אבל כיון דגם החוד הפנימי הוא מחיצה א"כ ע"י החוד הפנימי נעשה המקום שבין הלחיים כחוץ למבוי, וממילא דבין הלחיים אסור כמקום מחוץ למבוי, וכך הוא לש' הרשב"א "דקסבר רב חסדא דלחי לכ"ע משום מחיצה וחודו הפנימי סותם והוה ל' בין הלחיים כמקום בפני עצמו". ויל"ע א"כ איך בקורה שייך להתיר עם חודה החיצון את המקום שתחת לקורה, דהא סו"ס איכא גם חוד פנימי, וצ"ל דענין פ"ת הוא רק כשהתקרה היא על הרשות לגדור ע"י פיה את הרשות מבחוץ, אבל תקרה מחוץ לרשות אינה גודרת את הרשות, והאי קורה ל"ח (להאי מ"ד) שיש בה חוד פנימי כלל להיות יורד וסותם, ולכן רק החוד החיצון הוא הגודר ומותר להשתמש תחת הקורה. וראיה לזה, דהרי בגמ' מבוי דבנעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר, והיינו דהמתיר ע"י החוד החיצון ס"ל דאין כלל חוד פנימי ול"ש להחשיב את הקורה כדבוקה במבוי ע"י חודה הפנימי, ולכאור' מה ההכרח לזה והא שפיר י"ל דאיכא חוד פנימי וחיצון וכל חד מינייהו לקולא, וע"כ כנ"ל דאם איכא חוד פנימי לא יהיה היתר על תחת הקורה כי יהיה נעשה כמקום בפני"ע, אלא דלהאי מ"ד ליכא חוד פנימי כלל. אבל הצ"ע דהרי בלחי ודאי איכא חוד פנימי דהוא עיקר המחיצה, ומה ההכרח דאם נתיר את תחת הקורה ע"י חוד החיצון נתיר בין הלחיים ג"כ דבהם יש גם חוד פנימי, וע"כ מבוי בגמ' דמי שמתיר ע"י חוד חיצון בהכרח ס"ל דאין כלל חוד פנימי (וגם לקולא) וזה לכאור' ל"ש בלחי. ואפשר להוסיף דהרי בראשונים (להלן י' א) מבוי דלגבי לחי אפי' למ"ד חודו החיצון מ"מ יש גם פנימי ליחשב דבוק במבוי, ואף לדברי המתיר מותר, וא"כ ע"כ שיש חילוק בין לחי לקורה לענין זה, וצ"ע דבגמ' מבוי דבקורה לדברי המתיר אסור, ואילו בלחי יש היתר גם בלי להפקיע את החוד הפנימי. -ולהלן בשלהי הסוג' יתבאר תי' חדש בזה.

בקורה בעלמא מותר להשתמש משום שלא יצא חורבא מינה והם בעצמם היו משיבים על האיבעיא הזאת ואגב היו אומרים על כל הקורות. ולכן מדוקדק אריכות רב ורבי חייא אמרו מותר להשתמש תחת הקורה, מותר להשתמש הל"ל, אלא במה האריכו כי באו להורות על קורה בעלמא וע"ז לא היה איבעיא ולכן פריך וכו' לימא בהא קמפלגי על שאר הקורות".

תחת הקורה ובין הלחיים

איבעיא להו מהו להשתמש תחת הקורה רב ורבי חייא ורבי יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה שמואל ורבי שמעון בר רבי ורבי שמעון בן לקיש אמרו אסור להשתמש תחת הקורה לימא בהא קמיפלגי דמר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה לא דכולי עלמא קורה משום היכר והכא בהא קמיפלגי דמר סבר היכרא מלגיו ומר סבר היכרא מלבר ואיבעית אימא דכולי עלמא משום מחיצה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר חודו הפנימי יורד וסותם ומר סבר חודו החיצון יורד וסותם אמר רב חסדא הכל מודים בבין לחיים שאסור.

והנה התוס' ועו"ר נקטו בפשיטות דאם קורה משום מחיצה וחודה החיצון יורד וסותם, ה"ה דלחי משום מחיצה זה טעם לאסור את בין הלחיים, אלא דהוסיפו דאיסור בין הלחיים הוא גם בלא"ה ואפי' אם לחי משום היכר והיכרא מלבר, וטעם האיסור הוא גזירה דלמא אתי לאפוקי וכמבוי' בדבריהם. אבל הרשב"א מצדד לחלוק על עיקר ההנחה, ז"ל "דדילמא בקורה ס"ל חודו החיצון סותם ובלחי ס"ל דחודו הפנימי סותם". (והיה אפשר לפרש את החילוק גם בגדר היכר, וכמ"ש הרמב"ן במלחמות "אלא סברות הן לאב"י יש היכר בקורה יותר מלחי בחודו החיצון ואפשר שהטעם מפני שהקורה טפח וניכר חודו החיצון מן הפנימי והלחי אפילו כחוט הסרבל ואין חודו החיצון ניכר", אבל בפשטות לש' הרשב"א נראה שהנידון הוא על מחיצה. אמנם בד' הרמב"ן גופיה שם נראה דשייך להשוות בין הנידון של היכר ובין הנידון של מחיצה, שהרי כ' "שלא לדחות דברי רבא שהלכה כמותו בכל מקום אבל נסמך על אחד מן הלשונות שאמרו דבמחיצה נמי חודו החיצון סותם", והיינו דאע"ג דרבא קאמר דבריו בהל' היכר, מ"מ אפשר לקיימם בהל' מחיצה כדי שתהיה הלכה כדבריו. ובדעת הרשב"א יבוי' עוד להלן אי לדידיה שייך חילוק בגדר היכר בין לחי לקורה).

וטעם לחילוק בזה בהל' מחיצה נתפרש בהרחבה בד' התורי"ד, ז"ל "דבהא פליגי הכא דאב"י סבר הלחי לא ניתקן אלא משום מחיצה והילכך אינו מתיר אלא מחודו הפנימי ולפנים כדיון כל מחיצה שאינה מותרת אלא הימנה ולפנים ורבא סבר לחי משום היכר ניתקן וכיון דמש"ה ניתקן גם לאותן העומדים כנגד הלחי היכר גדול הוא להן הילכך מותרין לטלטל כנגדו והקורה שלמעלה בין אם נאמר משום היכר מותר לטלטל תחת' דהיכר היא להן ובין אם נאמר משום מחיצה יש לומר חודה החיצון יורד וסותם פי תקרה והילכך מותר לטלטל תחת' אבל בלחי אין לומר חודו החיצון סותם שאין מחיצת הלחי דומה למחיצת הקורה שמחיצת הקורה יורדת וסותמת אבל הלחי היא עומד וזקוף והיא מחיצה הילכך אין להתיר אלא מחודו הפנימי כדיון כל מחיצה המתרת ממנה ולפנים", וכ"כ המאירי בקיצור לעיל ד, ב ז"ל "ורש"א תאמר לדעת האומר משום מחיצה הוא דמותר להשתמש תחת הקורה והרי במחיצה עצמה אסור להשתמש שאין מקום המחיצה בכלל היתר טלטול אין זה כלום שלדעתו חודו החיצון של קורה יורד וסותם". (וצריך להוסיף דהא דאמר' לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, זה רק לגבי מעל המחיצה, אבל בצד המחיצה בחלק הפרוץ והפתוח ל"ש האי ק"ו, דבהאי דינא דק"ו לא נאמר ונתגלה דהחוד החיצון הוא הגודר, אלא רק דאמר' דע"ג המחיצה עצמה איכא ק"ו ליכלל בגדירת הרשות, וזה ל"ש במקום שאין בו מחיצה. ובפרט לפ"מ שביאר הלבוש בסי' שמה את האי דינא, ז"ל "כתלים המקיפים רה"י, על גביהם הוי רה"י אפילו אינם רחבים ארבעה, כיון שהם מקיפים רה"י גם האויר שעל גביהם מצטרף לאויר שבחלל שהוא רה"י עד לרקיע וכו' ואמרין גו"א מחוד המחיצות בחוץ ולמעלה", ובודאי ל"ש גו"א וחוד חיצון במקום הפירצה). וכ"ה לש' הר"י מלוניל בהוספה הנדמ"ח מכת"י

דהדבר תלוי מה עיקר שי' רש"י בטעם האיסור של בין הלחיים, ונחלקו בזה הרשב"א והריטב"א בשי', ואם איסור בין הלחיים זה רק מצד גזירה ודאי אין טעם להחמיר בדאיכא נמי קורה, אבל אם זה מצד חוד הפנימי גודר או עביד היכר, א"כ מוכח דלא דייני' לחי לחומרא בדאיכא קורה. ועי' רש"י שבת ט, א).

והנה בעיקר ד' ר"ח דאמר לדברי המתיר אסור וכו', הנה הריטב"א פי' דאזיל בין לישנא דטעם המתיר הוא מצד היכרא מלבר, ובין להאי לישנא דטעם המתיר הוא משום דחוד החיצון יורד וסותם, דבין כך ובין כך ל"ש להחמיר אם החוד החיצון של הקורה רחוק מן המבוי טפת. (ואף הר"ן פי' ד' ר"ח כמ"ד דתליא בהיכרא מלבר או מלגיו, ותי' בזה טענת התו"י בגיליון דהקו' מקורה משוכה היא גם לר"ח ולא רק לרבא, ז"ל "וא"ת ולרב חסדא נמי קשיא דאמר לדברי המתיר אסור מפני הפסק הקורה וכל שכן הכא דמפסקא קורה ואויר פחות משלשה. ולדידי לא קשיא דאפשר דטעמ' דמאן דמתיר משום דהכרא מלבר וכל שהקורה על גבי מבוי או דבוקה למבוי אין בני רה"ר רואין אלא חודה החיצון, אבל כאן שאינה דבוקה עם המבוי הרי הן רואין אף חודה הפנימי ואיכא למימר ביה שהוא יורד וסותם וכי אמרי' לבוד אין שום דבר מפסיק בין הסתימה והמבוי". אבל לולי זה ע"כ כהתו"י דקו' הגמ' היא גם לר"ח, דהרי כמו שלדברי המתיר אסור וגם לבוד ל"מ מאיזה טעם וכמו שהאריכו הראשונים, א"כ קורה הרחוקה בשיעור לבוד מן המבוי, עדיין לא יועיל הלבד לחבר את חודה החיצון עם המבוי. ואמנם זה קו' רק ע"ד ר"ח ולא על עיקר הדין דחוד החיצון סותם, כיון דרק ר"ח חדית דהחוד החיצון סותם ולא הפנימי אפילו לקולא). אכן ברש"י נראה קצת דביאר התליה בדברי המתיר וכו' דוקא להאי לישנא דנחלקו אי חוד החיצון או הפנימי יורד וסותם, וצ"ע למה מיאן בד' הריטב"א והר"ן. (ובדוחק י"ל דמש"כ רש"י חוד חיצון או פנימי יורד וסותם אי"ז בהכרח למ"ד קורה משום מחיצה, אלא גם אם משום היכרא י"ל היכרא מלבר ואז חוד החיצון כביכול סותם, או היכרא מלגיו ואז תליא בחוד פנימי).

ואפשר ליישב דרש"י ס"ל דאם הנידון הוא בהל' היכר, א"כ אף לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה דס"ל היכרא מלבר, סו"ס יש גם היכר מלגיו, ולא תלה ההיתר בצד החיצון של הקורה רק לקולא ולא לחומרא, ולדברי המתיר ג"כ מותר, ורק אם הנידון הוא בהל' מחיצה בזה י"ל דלמ"ד חוד החיצון יורד וסותם ע"כ דל"ש כלל חוד הפנימי וממילא לדברי המתיר אסור. (וכך מבוי בד' הר"ן הנ"ל דלמ"ד היכרא מלבר יש עכ"פ גם מלגיו, אלא שהוא כ' דבדבוקה למבוי אין היכר מלגיו, אלא דוקא במופלג מעט דאז בני רה"ר יראו את חוד הפנימי, ואולי בזה רש"י פליג. ובר"י מלוניל מפו' דהיכרא מלבר זה לקולא ולא לחומרא כיון דאיכא נמי היכרא מלגיו, וא"כ בזה ודאי חשיב דבוק למבוי. ז"ל רבינו יהונתן "וכשנראה מבפנים דברי הכל דנידון משום לחי שהרי עיקר ההיכרא לבני מבוי נעשה והא איכא אבל בנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכו' הלכתא דמועיל כיון דאיכא היכרא לרה"ר והם גם הם בצאתם לרה"ר רואין אותם הלכך די להם בזה". ויתכן לחלק בזה, וצ"ע).

עו"ל בדעת רש"י דנקט פי' ד' ר"ח דוקא אם קורה משום מחיצה ולא אם משום היכר, מפני שכך היא דעת ר"ח גופיה, דבאו"ז בסי' קטו ביאר פלוג' ר"ח ורבא אם בעי' קורה ע"ג מבוי, דתליא אם משום מחיצה או משום היכר, ז"ל "רבא אמר אף לדברי האוסר אסור בעינן קורה על גבי מבוי וליכא דהכי תקון רבנן שתהא הקורה על גבי חלל מבוי דבהכי הוי הכירא ובהא פליגי דרב חסדא סבר קורה משום מחיצה ורבא סבר קורה משום הכירא וה"נ אמרי' לעיל גבי מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר דרבא סבר דקורה משום הכירא והלכה כרבא דקורה ע"ג מבוי בעינן", (ואף התוס' ושאר ביארו טעמא דהך דינא דבעי' קורה ע"ג מבוי דדבר זה נצרך מפני ההיכר, - ובתוד"ה שאין הוכיח מקורה סמוכה דל"מ בה לבוד דבע"ג בעי' עכ"פ שיעור לבוד-, והתוס' בסוכה כב, ב כ' "דבעינן קורה על גבי מבוי ואפילו הוי קורה משום מחיצה בעינן היכר קצת ולא חשיב היכר כלל אלא אם כן הוי בתוך שלשה כי ההיא דהתם דהניח מבחוץ ואפילו סמוך לכותל", ועי' ב"ח סי' שסג בד"ה אבל נעץ מה

(בעיקר הנידון על חוד פנימי דלחי למאן דמתיר בין הלחיים, האריך בזה החזו"א בסי' סז סקי"ז, ז"ל "מיהו אף למ"ד בין הלחיים מותר, מותר בהעמיד לחי מבחוץ ואין דופן כנגדו, כמבואר בתו' ט' ב' ד"ה ולרשב"ג, ובזה הק' מהרש"א דמאי שנא מקורה דאמר ר"ח לדברי המתיר אסור, וה"נ כיון שהיכרא מלבר נמצא דמפסיק רשות בין לחי למבוי, ואילו הניח אויר בין לחי למבוי וליכא דופן כנגדו ודאי אסור, והנה לפי' תו' דבלחי ד' מודה רבא, א"כ לעולם חוד הפנימי מתיר, ואין היתר בין לחיים רק מטעם מקום פטור, ואף לפי' הרמב"ן דרבא מתיר גם בלחי ד' בפתוח לרה"ר, מ"מ כה"ג שאין דופן כנגדו, י"ל דדינו כפתוח לכרמלית, אבל באמת אין להקיש לחי לקורה, דקורה שפיר י"ל דאינו סותם רק בחודו החיצון, משום דכבר נתחזק המבוי במחיצותיו ע"י תקרת טפת [וכמש"כ ס"ק ט"ז] אבל לא בחוד הפנימי, משא"כ בלחי דלא שייך כלל לומר דוקא חוד החיצון שאין העובי של לחי פועל כלום, אלא היתר בין הלחיים בטפילה למבוי וכמש"נ לעיל, ואין שייך לומר דהיכי דהלחי בחוץ שאינו יכול להטפל לא יתיר הלחי, אי"נ טעמא דר"ח בקורה, משום שאינו ע"ג מבוי כמו לרבא ומשום שנפרדו הקורה והמחיצות זמ"ז אלא דסבר דלמ"ד תחת הקורה אסור לית לי' האי סברא דבלא"ה מחיצות שכנגד הקורה אינן מחיצות שהרי נשאר תחת הקורה כרמלית, וכ"מ דהיתרא דבין הלחיים אינן אלא משום טפילה שהרי בנראה מבחוץ נמי יש לו דין בין לחיים כדאמר י' א', והתם לא שייך חוד החיצון ולא הכירא מלבר").

ולכא"ו מבוי מכ"ז דאין נידון לחלק בין החוד הפנימי לחיצון לענין פ"ת דקורה או מחיצת לחי, ובוראי שבנראה מבחוץ ושווה מבפנים או להיפך כל צד יכול להיות המחיצה לבוד, אבל יש כאן נידון כשיש עובי שלם של לחי שכל צד בו יכול להיות המחיצה, איך דנים כה"ג את הלחי והמחיצה האם בחוד שבפנים הרשות או בחיצון, וזהו ההגדרה גם לגבי הקורה דכל העובי שבה הוא היורד לסתום ובזה בא הנידון של חוד פנימי וחיצון, ואף שבוראי כל חלק מצ"ע יכול להיות מחיצה ויכול להיות יורד וסותם, אבל כשכל העובי קיים יש כאן שאלה איך להגדיר את המחיצה, ולכן לדברי המתיר אסור דכיון דס"ל דהחוד החיצון הוא המחיצה א"כ אין מחיצת הקורה סמוכה ודבוקה למבוי, אף דלו יצויר שהיה רק חוד פנימי ודאי שהוא ג"כ היה יכול לירד ולסתום. (וקצ"ע דהרי כל הקורה יורדת לסתום ואמאי ל"ח כסמוך למבוי למרות דההיתר מתחיל רק מחוד החיצון, וצ"ל דמ"מ יש כאן פירצה בין המבוי ובין ההיתר ע"י הקורה). ולכן אין בזה חילוק בין לחי לקורה, דאף דבלחי מצינו חוד חיצון לבוד ופנימי לבוד, מ"מ גם בקורה כן ה"ה והנידון כשיש את כל העובי. אלא דעדיין לא יתיישב בזה למה בלחי לא קיים הכלל שלדברי המתיר אסור מחמת הריחוק מן המבוי. ובעיקר הדבר צ"ע דאמנם לגבי לחי הוי מילתא דמסתברא, (וכלש' הריטב"א "וכל שהוא משום מחיצה מסתמא חודו הפנימי סותם דחשבינן עובי הלחי כאלו היא מחיצה נמשכת וסותמת"), אבל לגבי קורה שענין המחיצה בה הוא ע"י פ"ת יורד וסותם, (כמבוי בראשונים בכמ"ד), ולכא"ו בזה אין מקום לאחד ולצרף את כל העובי, אלא או חוד פנימי יסתום או חוד חיצון, (ובסתמא היה ראוי להיות הרי דוקא חוד חיצון כיון דהקורה אמורה להיות תקרה במבוי, ובעלמא הרי פ"ת מהני רק להרשות שבה הקירוי ולא כלפי חוצה לה), והדק"ל מה זה שייך לענין לחי. ומבוי' דגדר קורה אינו כדן פ"ת ממש ע"י סוף הקירוי, דדין פ"ת הוא בגו"א של הצד החיצון או בשם פתח הנעשה על ידו, אבל קורה המועילה כדן פ"ת גדרה הוא דכל עובי הקורה יורד וסותם ודמיה ללחי.

(ומ"מ נראה דהא ודאי דלא דייני' לוי"ק לחומרא לחלק המבוי, דהא ברצפו בלחיים אין איסור כנגד הלחיים הפנימיים אם לא שהתחברו עם החיצוני ע"י לבוד, אלא דקורה או לחי שהם 'מתיר' של המבוי, בזה יתכן שע"כ החוד הפנימי יקלקל את תחת הקורה ובין הלחיים. וראיה לדבר דהרי רש"י בסוג' הדגיש בב' מקומות דאיסור בין הלחיים הוא רק במבוי שאין בו קורה, -ועי' מרומי שדה שפי' דבריו דאם איכא קורה יש כאן צוה"פ ולכו"ע מותר-, וע"כ דהקורה מועילה תחתיה והלחי לא יגרע לעשות איסור של בין הלחיים. אלא

בזה נפק"מ בטעמא דר"ח, כיון דאף לדידיה אם איכא טפח ע"ג מבוי אפשר לקרב את החוד החיצון למבוי ע"י לבוד. אבל עדיין יש נפק"מ לכאור בקורה רחבה ד"ט, טפח א' ע"ג מבוי וג"ט בחוץ, דלרבא מהני ולר"ח לכאור ל"מ דהכא ליכא לבוד. אלא דבזה י"ל דאם איכא ד"ט בקורה הרי יש כאן פ"ת יורד וסותם מעיקר הדין, (וכמו שדן הרשב"א דבזה ל"ב בריאה לקבל אריח), ולא שמעי' בזה ד' ר"ח דרק חוד החיצון סותם. (ואפשר ליישב עוד את שי' הרי"ף והר"מ אי נימא דכל היתר תחת הקורה לדידהו זה רק עד ד"ט ומדין מקור"פ וכמבוי' בד' רבא על בין הלחיים, - וכמ"כ הגר"ז בס"י שסה ס"ו וכן צידד החזו"א בס"י סו סק"ב-, וא"כ לעולם קי"ל דחוד הפנימי גודר, אלא דאעפ"כ יש היתר של מקור"פ, וא"כ לטעמא דר"ח דבעי' קורה דבוקה הר"ז כשר ע"י חוד הפנימי, וכל הפסול הוא רק לרבא דבעי' ע"ג מבוי. ולהלן יב' באורך דלפי רבא אפי' אם חוד החיצון גודר גם יותר מד"ט, מ"מ יש גם חוד פנימי, ופליג בזה על ר"ח ולדידיה לדברי המתיר מותר, וההכרח לזה דהרי מבוי' לפ"ד דבקורה הסמוכה לכרמלית תחת הקורה אסור ומ"מ כל המבוי מותר, וע"כ דלדברי המתיר מותר כיון דיש גם חוד פנימי לקולא).

ועכ"פ את עיקר איסור בין הלחיים פ"ת בתוס' ד"טעמא משום דלחי הוי אפילו משהו ואתי לאפוקי אבל בקורה דרחבה טפח ליכא למיחש", והוסיף בזה הרשב"א "ואע"פ שאפשר לעשותו רחב עד כדי ד' אמות פחות משהו מ"מ כיון דעיקרו משהו לא פלוג", והק' ע"ז "ואיני יכול ליישב לפי דבריהם מחלקותן של אביי ורבא דבסמוך דבין לחיים דהא משמע לכאורה מהתם דאדרבה כל שהוא רחב יותר אסור יותר דאלמא לא משום קטנות של לחי אסור דכל שהוא יותר רחב הוא נאסר יותר ולגבי קורה לא פלוג בין רחבה טפח לרחבה ארבעה או יותר". ולכאור ביאור קו', דאמנם במקור"פ א"א לגזור איסור, (דמה"ט אפי' שיש חשש דאתי לאפוקי אעפ"כ אם המציאות היא שגם אם נחשיב את בין הלחיים כמקום בפני"ע יהיה לזה דין מקור"פ ל"ש לאסור בזה), אבל איך שייך לאסור דוקא במקום רחב, דל"ש איסור ע"י לא פלוג אם עיקר סיבת התקנה לא התקיימה. (אמנם בלש' הרשב"א משמע דהוק' לו ענין אחר קצת, וצ"ע). ועי' רעק"א שכ' דנפק"מ באיסור זה בסמוך לכרמלית, דבהא הרי מודה רבא דמצא מין וכו', ובזה הועיל האיסור כלפי החשש דאתי לאפוקי. (ובפרט לפי' הרי"י מלוניל וההשלמה דענין מצא מין וכו' הוא דיש יותר טעם לגזור בקרוב לכרמלית מאשר בקרוב לרה"ר).

אמנם בחי' הר"ן נראה שהבין את ד' התוס' באופ"א, וגם את קו' הרשב"א ע"ד, והוסיף בזה תי' על קו' הרשב"א, ז"ל "אמר רב חסדא הכל מודים בין הלחיים שאסור. פרושו בתוס' דקורה כיון דאית לה שיעורא חשיב מה שכנגדו הלכך שייך למימר בה שתהא מתרת מחודה החיצון ולפנים בין למאן דאמר משום היכר בין למאן דאמר משום מחיצה, אבל לחי דהוי כחוט הסרבל ומה שכנגדו לא חשיב אינו מתיר אלא ממנו ולפנים ואע"ג דזמנין דעבדי ליה רחב בתר עקר שעורו אול"י. והרשב"א ז"ל הקשה דהא לקמן משמע דטפי אסרינן לזה כשהוא רחב מכשהוא קצר, דבאית ביה ארבעה מודה רבא דאסור ובדלית ביה ארבעה שארי. ולדידי לא קשיא מידי דבין רחב בין קצר אינו מתיר כנגדו משום דעקרו של לחי קצר הוא, ומיהו כי לית ליה ארבעה סבירא ליה לרבא שאע"פ שאין הלחי מתירו שראוי שיבטל לגבי מבוי". (ואפשר לפרש הטעם, דברחב י"ל חוד החיצון לגדור למרות שיש גם חוד פנימי, דאי"ז סתירה כ"כ כיון שיש ביניהם טפח, אבל כחוט הסרבל כיון שיש חוד פנימי כבר ל"ש לדון חוד חיצון. ואף כשעשה הלחי רחב אין נפק"מ בזה, וע"ד מש"כ החזו"א בס"י סו סקט"ז "אבל לחי שאין כל ענינו אלא במשכו לרחב המבוי אבל עוביו לארכו של מבוי אינו מוסיף כלום שאין יתרון ללחי עב מן הדק, אין שייך כלל לדון על חוד החיצון שאינו לחי כלל ואינו סותם כלום". וגם לו יצויר שתהיה קורה צרה מטפח, אבל לא יהיה פ"ת בחוד הפנימי מחמת שיפוע וכד', ג"כ לא יהיה בעיה לדון בה רק חוד חיצון, והצד להפקיע את החוד החיצון זה תמיד רק מחמת מציאות החוד הפנימי).

שביאר דדין ע"ג מבוי' הוא מהלמ"מ דמחיצות, וגדר מחיצה נצרך אף למ"ד משום היכר, ושייך הלמ"מ גם בהל' לר"ק הנצרכים מדרבנן, ולכן פי' רש"י את דברי המתיר והאוסר להשתמש תחת הקורה בכללי מחיצה ולא למ"ד היכר.

וגם י"ל באופ"א דהא דס"ל לר"ח דבעי' קורה סמוכה למבוי (למרות דל"ב ע"ג מבוי כדעת רבא), זהו משום דס"ל קורה משום מחיצה, אבל אם קורה משום היכר ג"ז ל"ב, ואפשר לצרף את היכר של הקורה גם אם היא מופלגת קצת מן המבוי (עכ"פ בשיעור לבוד), ולכן פי' רש"י את ד' ר"ח דוקא בקורה משום מחיצה ולא משום היכר. (ונפק"מ בזה לדון לגבי קורה שיש לה דין פ"ת באמת כי רחבה ד"ט, האם בעי' ע"ג מבוי, והאם לר"ח בעי' עכ"פ סמוכה ודבוקה, או דרק בהל' היכר נאמרו כל הנך דינים אבל בהל' מחיצה של פ"ת אין חיסרון במה שיש הפלגה והרחקה מועטת מן הרשות).

ובאמת היה מקום גם לחלק בסברא להיפך, דכל דברי ר"ח מתאימים רק ללישנא דנחלקו בהל' היכר ובוזה יש פלוג' איזה היכר נצרך מלגיו בדוקא או מלבר בדוקא, אבל אי משום מחיצה ודאי דאף למ"ד חודו החיצון יש גם חוד פנימי לקולא, והקורה סמוכה למבוי. (ואם נפרש ד' רש"י למ"ד היכר, אז ארווחנא מה דכ' רש"י ד"הכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן על ידי לבוד", ופי' הריטב"א "שאלו היה מחיצה ממש יורדת משם היינו אומרים לבוד מסוף הכותלים לאותה מחיצה היורדת דהא ליכא אלא טפח בנתים כשיעור רחב הקורה וכל פחות מג' כלבוד דמי, אבל השתא דליכא מחיצה ממש אי אפשר לומר לבוד למטה כלפי אויר שאין בו כלום לעשות לו לבוד", ונתקשו האחרו' דהא בסוג' דתרי הלכתות מבוי' דשייך לבוד ממחיצה של גו"א, וכן להלן מבוי' דאמר'י חבוט ולבוד, ולפי"ז א"ש דשאני הכא דל"ה מחיצה כלל אלא היכר בעלמא). ואם נפרש כן, א"ש למה בקורה אמר'י דלדברי המתיר אסור, ואילו בלחי אף לדברי המתיר מותר, כיון דד' ר"ח דלדברי המתיר אסור זה רק בקורה דהיא משום היכר, אבל לחי שהוא משום מחיצה לדברי המתיר נמי מותר דאיכא ג"כ חוד פנימי ללחי שהוא משום מחיצה.

והנה הרי"ף והר"מ פסקו דנעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן פסולה כיון דאינה ע"ג מבוי וכדעת רבא, וצ"ע דכיון דקי"ל מותר להשתמש תחת הקורה הרי בזה לא נצרך דינו של רבא דבלא"ה נמי לדברי המתיר אסור כדאמר ר"ח. (וכה"ק בהג' חו"י על הרי"ף). אמנם אם נפרש ד' הגמ' דוקא בקורה משום מחיצה, אבל בקורה משום היכר יש לקולא גם חוד פנימי, א"כ לק"מ כיון דאנן קי"ל קורה משום היכר. ובלא"ה לכאור ג"כ ל"ק כ"כ כיון דכתבו האמת כדעת רבא דבעי' קורה ע"ג מבוי, ולא יזהו נפק"מ יש להביא את ד' ר"ח דאסור גם משום שרק החוד החיצון סותם (או היכר מלבר) והוא חוץ למבוי. אלא דבאמת לכאור יש נפק"מ באיסורא דר"ח טפי מאיסורא דרבא, בקורה ב"ט טפח אחד ע"ג מבוי וטפח אחד חוץ למבוי, דקורה ע"ג מבוי איכא, אבל כיון דרק חוד החיצון של הקורה מהני א"כ הפ"ת וההיכר של הקורה הוא רחוק מהמבוי. (אלא דיש להעמיק בזה האם כשטפח אחד יהיה ע"ג מבוי וטפח אחד מבחוץ, האם הפסול בזה הוא רק מדברי ר"ח דלדברי המתיר אסור, או דפסול ג"כ מעצם ד' רבא דבעי' קורה ע"ג מבוי, וא"כ כיון דחודה החיצון של הקורה הוא המתיר א"כ בעי' דהאי חוד ג"כ יהיה ע"ג מבוי ולא מחוץ לו. אבל איך שלא יהיה יש כאן השמטה בד' הפוס' על דין זה דבעי' שיהיה חודה החיצון של הקורה ע"ג המבוי).

אלא דבזה י"ל דהרי הראשונים הק' בד' ר"ח אמאי ל"א לבוד לקרב חוד החיצון אל המבוי, והרשב"א תי' "דטעמא דלבוד בכל מקום הוא שאנו רואים מה שבנתים שנתמלאו ונתארכו הזויות ומלאו את הכל הלכך כשאתה רואה כאן את המבוי שנתארך על חודו החיצון של קורה הרי אתה רואה את הקורה כאלו אינה ואי אפשר דהא ע"כ קורה רחבה טפח בעי', וא"א לומר שנראה את הקורה כאלו אינה ואינה מפסקת ונראה אותה כאלו היא וחוד של קורת טפח יורד וסותם דא"א להתקבץ שני הפכים במקום אחד", אבל בקורה ב"ט אפשר לומר לבוד להעלים את הטפח החיצון של הקורה, וא"כ אין

לחיים הוא דאיצטריך"). וכ' האחרו' דכיון דגם למ"ד משום מחיצה בעי' קצת היכר, א"כ לא יתכן שההיכר יגרום חומרא שלא תהיה קיימת למ"ד משום מחיצה, והגם דלדידיה בעי' רק מקצת היכר, מ"מ הנידון אם מלגיו או מלבר לא יהיה תלוי בזה, דמקום הנצרך להיכר שווה לכו"ע. (והיה מקום לדון גם להיפך, דהרי גם למ"ד משום היכרא בעי' גדרי מחיצה, ובקיעת גדיים מגרעת וכן ל"מ לחי מבע"ח ובעי' גובה י"ט, וא"כ אם בגדרי מחיצה חוד הפנימי גודר מה יועיל דהלחי הוא משום היכר והיכרא מלבר. וי"ל). ובחי' המאירי נראה בזה ענין אחר, דהתליה בהיכר ומחיצה זה לדון אי הוי כפתח נעול ודינו כלחוץ או כפתח פתוח ודינו כלפנים, דרק ע"י מחיצה נעשה כנעול, ע"ש.

ובעיקר הנידון אם היכרא מלגיו או מלבר וכו', בפ"י רבינו חננאל בן שמואל יש בזה פי' א' להיפך מפירש"י, ז"ל "לימא בהא קא מיפלגי, דמאן דשרי קסבר קורה משום הכר, והרי היא מכלל המבוי ומותר להשתמש תחתיה, שאינה עשויה אלא כדי שיכירו העוברים והשבים שיש בכאן פתח, ומאן דאסר קא סבר קורה משום מחיצה היא, וכאילו חודה הפנימי יורד וסותם וחולק בין רה"ר והמבוי, ולפיכך אסור להשתמש תחתיה. ומהדרין ואמר' לא, כולי עלמ' קורה משום הכר וכו' יש מי שמפרש להפך ואמר' מאן דשרי קא סבר הכירא מלגיו, כלומ' הכר של מבוי מבפנים צריך להיות ומכלל המבוי הוא חשוב, ומותר להשתמש שם בכלל המבוי, ומאן דאסר קא סבר, אע"ג דקורה משום הכירא היא, הכירא דמבוי מלבר הוא חשוב וכלחוץ דאמי ואינו חשוב מכלל המבוי, ולפיכ' אין משתמשין תחתיו בכלל המבוי".

לדברי המתיר אסור. הראשונים דנו אמאי ל"א לבוד, וכ' הרשב"א "ומסתברא דהכא א"א משום דטעמא דלבוד בכל מקום הוא שאנו רואים מה שבנתים שנתמלאו ונתארכו הזויות ומלאו את הכל הלכך כשאתה רואה כאן את המבוי שנתארך על חודו החיצון של קורה הרי אתה רואה את הקורה כאלו אינה ואי אפשר דהא ע"כ קורה רחבה טפח בעי', וא"א לומר שנראה את הקורה כאלו אינה ואינה מפסקת ונראה אותה כאלו היא וחוד של קורת טפח יורד וסותם דא"א להתקבץ שני הפכים במקום אחד", ולכא"ו זה דלא כמש"כ הרשב"א להלן טז, ב בדרך א', ז"ל שם "וא"נ יש לי לומר דבכי האי גוונא לא אמרי' א"א דה"ג ודהאי גיסא משום דלבוד להקל אמרי' ולא להחמיר והלכך כל שאתה בא לומר אתי אוריא דלמעלה מן החבל העליון דהיינו אוריא דעלמא ומבטל לי' לא אמרי' לבוד והרי החבל העליון מפסיק בינו ובין אוריא דעלמא וכי אמרת מ"מ אוריא דבינו בינו מבטל לי' אמרי' לבוד, וזה נ"ל עיקר".

ובעיקר נידון הראשונים דנימא לבוד ועי"ז יהיה (חוד החיצון של) קורה בסמוך למבוי יל"ע, דהרי תחת הקורה לכא"ו הוי רה"ר ממש, וא"כ סו"ס המבוי פרוץ במילואו למקום האסור לו דהיינו רה"ר. (והאריך בקו' זו בקה"י). ולהסוברים דקורה משום מחיצה היינו מחיצה דאו' נחא, דסו"ס ע"י הלבוד והך מחיצה אין שם רה"ר כלל אלא הכל רה"ר, אבל אם המחיצה של קורה היא רק מדרבנן וכן אם קורה משום היכר ולא משום מחיצה, אכתי ק' כנ"ל דאיך יועיל לבוד ועדיין המבוי פרוץ במילואו למקום האסור לו. ואפשר לדון קצת דתחת הקורה ל"ה רה"ר ממש כיון דהוי מקורה, וא"כ אולי ע"י הלבוד נחשב שיש כאן קורה כתיקונה בסמוך למבוי ולא איכפ"ל מהפירצה לתחת הקורה אלא אדרבה הכל נעשה רה"ר. וצ"ע אם דין רה"ר מקורה הוא בקירוי כ"ש או עכ"פ טפח, או דבעי' שיעור תקרה ד"ט. אבל כ"ז לא יועיל בהמשך ד' הגמ' שהק' מברייתא דקורה משוכה דמהתם חזי' דמהני לבוד, ומקשי' מינה לרבא (או גם לר"ח), וק' דבלא"ה נמי א"א להעמיד דהאי משוכה היינו מבחוץ דא"כ ק' דנפרץ למקום האסור, וכאן אין ליישב דהוי רה"ר מקורה, דהרי המקום שבין המבוי לתחת הקורה אינו מקורה כלל. ואולי יל"ד דע"י הקירוי שחולק ומבטל את הרה"ר תחתיו, א"כ גם המקום שבינו ובין המבוי לא נעשה רה"ר, דאין בו שיעור מקום ד"ט. (וצ"ע להמבוי בד' היד רמה בכ"ב יא, ב דהחלק המקורה מצטרף להשלים שיעור ט"ז אמה, האם שייך לומר דמ"מ את שיעור מקום ד"ט החלק המקורה מגרע ומפסיק).

ובריטב"א העמיד את זה כב' אופנים בד' התוס', ז"ל "וטעמא דמלתא פירשו בתוספות משום דלחי כיון דשיעורו כל שהוא לא עביד היכר כלל ודילמא אתי להשתמש חוצה לו, אי נמי דכיון דלחי ליה היכר כולי האי לא חשיב ובטיל לגבי חוץ מה שאין כן בקורה שהיא רחבה טפח דאית לה היכרא". וגם האופן הב' שכ' אינו ממש כהבנת הר"ן, דאילו להר"ן שיעורו המועט של הלחי גורם שבמקום מועט כזה ל"ש לדון היתר, ואילו להריטב"א השיעור המועט של הלחי ממעט את ההיכר, וממילא דלא חשיב ובטל לחוץ. אמנם במה שהוסיף הריטב"א בדרך הראשונה לבאר את האי גזירה, "דלחי כיון דשיעורו כל שהוא לא עביד היכר כלל", נראה דעפ"ז יש ליישב ענין אחד, דהנה הרעק"א הנ"ל ביאר דעיקר הגזירה היתה משום כרמלית לדעת רבא, כיון דבסמוך לרה"ר הגזירה לא חלה על פחות מד"ט כיון דהוי מקו"פ, ועל יותר מד"ט אין ראוי לגזור כיון דרחב הרבה, וצ"ע דהא רבא הוא דאמר בשבת יא, ב דלא גזרי' אטו כרמלית ד"היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה", ובשלימא אם הגזירה עיקרה בסמוך לרה"ר שפיר יש לכלול בזה גם סמוך לכרמלית כחדא גזירה, אבל איך שייך לגזור על בין הלחיים כשכל הריוח בגזירה הוא רק כלפי כרמלית. אבל להריטב"א יתיישב כיון דאין גזירה חדשה על לחי שהוא שיעורו כל שהוא, אלא דכל ענין הלחי לעשות היכר אינו מתקיים כרבעי על המקום שבין הלחיים, והרי זה אותה הגזירה שגזרו חז"ל להצריך לחי להיכר (בגדרי היכר או מחיצה), וגזירה זו חלה על רה"ר וכרמלית כא', וממילא דעל בין הלחיים הסמוך לכרמלית ל"ב גזירה חדשה אלא חסר את ההיכר הנצרך בעיקר דין לחי. ולכן לטענת רבא דמקום הלחיים הוי מקו"פ כדאמר בהמשך הסוג' א"כ ל"ש לגזור דל מהכא את הלחי הרי הוי מקו"פ ולא גזרו גזירה מחודשת על בין הלחיים מלבר עיקר דין לחי, ורק אמרו דההיכר הנצרך בלחי אינו מתקיים כלפי המקום שבין הלחיים ע"י חוד החיצון של הלחי כיון דשיעורו בכל שהו.

ובעיקר הנידון הנ"ל אי מ"ד היכרא מלבר מודה גם להיכרא מלגיו, הנה בעיקר הפלוג' בדין ההיכר כ' הב"מ בסי' שסג סכ"ט דלתיא בטעם התקנה, דרש"י בריש מכילתין כ' דאתו לאחלופי ברה"ר וע"י לוק' איכא היכרא ולא יבואו להתיר רה"ר, ואילו הר"י מלוניל כ' דהטעם הוא שלא יבואו לטלטל מרה"ר למבוי, וא"כ לרש"י יש מקום להצריך את ההיכר מלגיו, ואילו להר"י תליא במלבר. ולפ"ז מסתבר לומר דהמחלוקת היא בין לקולא ובין לחומרא, דתליא במה נצרך ההיכר ומה היה החשש. ובתוס' לעיל ד, ב צידדו לומר דבקורה הגבוהה למעלה מכ' ובא למעטה, אי בעי' היכר מלגיו צריך למעט ד"ט, ואם נצרך היכר מלבר סגי בטפח שתחת הקורה, והאחרו' הק' מה החילוק בזה, ואמאי למ"ד היכרא מלבר ל"ב נמי ד"ט לכיוון רה"ר, ולכא"ו מבר' ע"ד של הב"מ הנ"ל, דאם נצרך היכר במבוי בעי' שיעור ד"ט של היכר, אבל אם החשש הוא על הוצאה והכנסה סגי בהיכר שתחת הקורה. ובפ"י רבינו חננאל בן שמואל הביא בעיקר הענין פי' אחר, ז"ל "יש מי שמפרש להפך ואמר' מאן דשרי קא סבר הכירא מלגיו, כלומ' הכר של מבוי מבפנים צריך להיות ומכלל המבוי הוא חשוב, ומותר להשתמש שם בכלל המבוי, ומאן דאסר קא סבר, אע"ג דקורה משום הכירא היא, הכירא דמבוי מלבר הוא חשוב וכלחוץ דאמי ואינו חשוב מכלל המבוי, ולפיכ' אין משתמשין תחתיו בכלל המבוי".

לימא בהא קמיפלגי דמר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה. ופירש"י "קורה משום מחיצה - וחודו הפנימי יורד וסותם, הלכך אסור, דמן המחיצה ולפנים בעי' אשתמושי'. מר סבר היכירא - להנך מגוואי בעינן, וצד הפנימי הוי להו היכר, ואסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ". ויל"ע דהרי בהמשך הגמ' מבר' דגם בהיכר אפשר לאסור דבעי' היכר מלגיו, וגם במחיצה אפשר להתיר ע"י חוד החיצון, ומהיכ"ת דכאן פשיטא דאם הוי משום היכר מותר ואם הוי משום מחיצה אסור. (ובבב"י בסי' שסה כ' בשם הרא"ש "מכל מקום חזינן דסברת התלמוד דלמאן דאמר קורה משום היכר מותר להשתמש תחת הקורה ומאן דאמר משום מחיצה אסור הילכך רבא דאית ליה קורה משום היכר ולחי משום מחיצה אהא דאמר מותר להשתמש תחת הקורה לא איצטריך לאתויי ראייה אלא אבין

רצה להשתמש תוך חלל אותו צו"פ צריך לחי אחר להתירו שיהא מונח חוצה לה להכשיר טלטול תוך חללה ובין לחיים ודאי לא עדיף מצו"פ". (ומה שהעיר באבנ"ז שם דאי נימא דבין הלחיים אסור, א"כ כשהמשקוף דק מן המזוזות נמצא המבוי פרוץ למקום האסור לו, אי נימא דתליא גם במשקוף ולא רק במזוזות, י"ל ע"פ המבו' בסוג' דהאי איסורא דכרמלית בין הלחיים, הוא בגדר דבכה"ג חוד הפנימי סותם, וא"כ היכן שנחשיב את החוד הפנימי של צוה"פ, רק משם יתחיל הגזירה של מצא מין וכו', ועד שם באמת יהיה מחיצה).

לדברי המתיר אסור. הר"י מלוניל כ' בזה ביאור אחר מרש"י, ז"ל "והיכא דנעץ שתי יתדות וכו' והניח קורה עליהם אע"פ שנדבקות לכותלי המבוי לא כלום הוא לא מיבעיא למ"ד דס"ל מותר להשתמש תחת הקורה דלא מועיל כלום שמא ישתמש תחת הקורה והתם ליכא מחיצות כלל אלא אפילו לדברי האומר שאסור להשתמש תחת הקורה דליכא למיגזר בה מידי אפ"ה אסור משום דבעינן קורה שתהא מונחת ע"ג כותל מבוי וליכא שהרי אינו עשוי כתיקון חכמים", ועי' קרני ראם וחצי יהונתן. ואולי לא כ' כרש"י כיון דאם ר"ח פליג על רבא ולדידיה ל"ב קורה ע"ג מבוי, ע"כ לדידיה גם אין דין של סמוכה ממש למבוי. (וזה תלוי במה דיל"ד בעיקר ד' ר"ח לפירש"י האם זה כעין ההלכה שאמר רבא דבעי ע"ג מבוי ולדידיה בעי סמוכה ודבוקה ולא מופלגת, או דהלכה זו פשוטה היא בכל דיני מחיצות, ומסברא הוא דאם יהיה פ"ת וכיו"ב מופלג מן המבוי מעט דל"מ). ויתכן עוד דלא פי' כרש"י לדברי המתיר ליכא חוד הפנימי, כיון דס"ל דודאי אף להאי מ"ד ל"א חוד החיצון אלא לקולא, אבל בהאי גוונא דהחוד החיצון מופלג מן המבוי ודאי דשייך לגדור ולסתום המבוי עם החוד הפנימי. וכמו שאמרו שא"ר לקמן י, א דבלחי אף לדברי המתיר מותר, כיון דודאי איכא נמי חוד פנימי, כן ס"ל לרבינו יהונתן גם בקורה, ולפיכך פי' לדברי המתיר אסור מטעם גזירה. אלא דנפקא לפ"ז חומרא דלחי העומד בסמוך למבוי מבחוץ לדעת הר"י מלוניל גם בזה לדברי המתיר אסור, שמא ישתמש כנגד הלחי ואין שם מחיצות כלל. (אא"כ נימא לדברי המתיר בלחי טעם ההיתר הוא מחמת דהוי מקו"פ ובזה ליכא למיגזר את איסור בין הלחיים, וכמו"כ י"ל דליכא למיגזר את גזירת 'לדברי המתיר אסור' במקו"פ. אבל מאידך הר"י מלוניל פי' את דין מצא מין וכו' בסמוך לכרמלית גם מצד גזירה, וא"כ יש גזירת השייכות גם במקו"פ).

איתיביה רב אדא בר מתנה לרבא היתה קורתו וכו', וכ' בתו"י דהק"ו היא גם לר"ח לדברי המתיר אסור, והא אמרי' דקורה משוכה מבחוץ מהני. אבל בחי' הר"ן כ' "וא"ת ולרב חסדא נמי קשיא דאמר לדברי המתיר אסור מפני הפסק הקורה וכל שכן הכא דמפסקא קורה ואויר פחות משלשה. ולדידי לא קשיא דאפשר דטעמ' דמאן דמתיר משום דהכרא מלכר וכל שהקורה על גבי מבוי או דבוקה למבוי אין בני רה"ר רואין אלא חודה החיצון, אבל כאן שאינה דבוקה עם המבוי הרי הן רואין אף חודה הפנימי ואיכא למימר ביה שהוא יורד וסותם וכי אמרי' לבוד אין שום דבר מפסיק בין הסתימה והמבוי". ונראה ללמוד מפ"י הר"ח דס"ל כהר"ן ולא כהתו"י, דמאיזה טעם שיהיה עכ"פ (אם כהר"ן או בדרך אחרת) קו' הגמ' היא לרבא ולא לר"ח, דהר"ח כ' לפסוק כרבא דבעי קורה ע"ג מבוי, "קו"ל כרבא דהא רב אשי דהוא בתרא מתרץ למתניתא דא כוותיה", ומבו' דאוקימתא דרב אשי נצרכה רק אליבא דרבא ולא אליבא דר"ח. ואולי יל"ד בכוננת הר"ח באופ"א, דאמנם הקו' היתה גם לר"ח, אבל תי' דרב אשי הוא רק לדעת רבא דבעי קורה ע"ג מבוי, כיון דלר"א הרבותא היא דאמרי' חבוט ולבוד, והק' התוס' למה ל"א חבוט גם ביותר מג"ט ולמה לא נכשיר את הקורה עד גובה כ' אמה, ותי' "דהכא בעינן קורה על גבי מבוי וביתר מג' לא הוי היכר תדע דהא משוכה מבחוץ אפילו בפחות מג' לא אמרינן לבוד", ובפשטות כל תי' התוס' הוא רק אליבא דרבא דאיכא דין קורה ע"ג מבוי, אבל לדעת ר"ח אין כאן נידון של חבוט ולבוד כלל, (ואפ"ל דמרבא נשמע לר"ח, אבל י"ל דדינא דר"ח אינו מטעם דינא דרבא כלל, ולדידיה מהני קורה גבוהה בלי לבוד), וא"כ זהו דקאמר הר"ח דרב

ועכ"פ בפשטות מבו' כאן דבהרחקת היתר הקורה מעט מן המבוי עדיין לא נהיה חיסרון שהמבוי פרוץ לרשות האסורה. (ואולי כד' האחרו' שכ' דברוח ד' דמבוי אין איסור של נפרץ למקום האסור, אלא רק דין תיקוני מבואות. ויתכן עוד דדינא דנפרץ למקום האסור אי"ז טעם להצריך מחיצה בין הרשות למקום האסור, אלא זה טעם להצריך ברשות עצמה מחיצות גמורות טפי, וממילא דעד כמה שלרשות יש ד' מחיצות גמורות, כבר לא איכפ"ל שאין מחיצה בינה למקום האסור. ואמנם רה"י הפרוצה במילואה לקרפף נאסרת אע"ג שיש לה מחיצה רביעית אחרי הקרפף מכיון שאין מחיצה בינה ובין הקרפף, אבל אי"ז ראייה כי שם אין החיסרון ברה"י ובמחיצותיה אלא בדין דיוורים, דאע"ג דהוי רה"י גמורה מ"מ ביותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אסור חז"ל, משא"כ בחיסרון מחיצות ברשות השניה שהיא אסורה לא מפני חיסרון דיוורים אלא מפני דל"ה כ"כ רה"י, ע"ז י"ל דסגי במה שהמבוי יש לו תיקון כהילכתו ולא איכפ"ל דנפרץ לרשות האסורה. עוד יל"ד ע"פ הכלל ש'קורה אחת מתרת כל הפתחים', דכיון דהקורה חשיבא כמונחת כראוי ע"י לבוד, שוב ממילא גם הפתח מהמבוי שפרוץ למקום האסור נותר ע"י הקורה).

והנה לגבי לחי המופלג מן המבוי מעט כלפי חוץ, כ' הרשב"א בעבוה"ק שער א' "הלחי צריך שלא יגביהנו מן הקרקע שלושה טפחים, ושלא ירחיקנו מן הכותל שלושה, אבל פחות משלושה מותר, שכל פחות משלושה כלבוד לכותל וכמונח על הקרקע. נתנו חוץ מאויר המבוי סמוך למבוי תוך שלושה, יראה לי שהוא מתיר וזה חומר בקורה מבלחי. וראיתי למקצת הגדולים שאמרו שהלחי כקורה ואף הוא צריך לינתן בתוך חלל המבוי, ואי אפשר לי להעמיד דבריהם", וג"כ מבוי' דאין חיסרון בטפח המועט הזה שהוא מקום האסור, ואין המבוי נאסר מחמת שהוא פרוץ לשם. (ואף הראשונים בסוג' כ' דבלחי אין את הדין שיש בקורה דבעי ע"ג מבוי, וסגי בסמוך ודבוק. ולכא"ו למ"ד חוד החיצון גודר הרי הלחי מופלג מן המבוי. אבל אי"ז ראייה דכבר נת' דבלחי גם למ"ד חוד החיצון גודר זה רק לקולא, אבל יש גם חוד הפנימי). וכך מבוי' מכל הראשונים שדנו כנ"ל להכשיר קורה הסמוכה למבוי בשיעור לבוד, ותי' רק דל"ש בזה לבוד אם משום דע"ז הקורה כמי שאינה ואם משום שאין לבוד בגוש, והר"י מלוניל כ' דבאמת איכא לבוד אבל יש גזירה נוספת ("למ"ד דס"ל מותר להשתמש תחת הקורה דלא מועיל כלום שמא ישתמש תחת הקורה והתם ליכא מחיצות כלל"), ואמנם רש"י דן על לבוד אחר לסתום הפירצה, ואז הכל יהיה מותר ע"י הלבוד, וע"ז תי' דל"א לבוד למחיצה שאינה ממשית, אבל הראשונים דנו לקרב את הקורה ושתועיל כאילו קרובה למרות שתחתיה עדיין אסור. אבל החזו"א נקט דבכל כה"ג יש חיסרון של נפרץ למקום האסור, ופסל מה"ט לחי הרחוק מן המבוי, עי' בדבריו בסי' סז סק"ו וסקי"ז, ובסי' עב סקי"ד, ובסי' עג סק"ב.

הכל מודים בבין לחיים שאסור. יל"ע בדין זה לגבי צוה"פ האם אסור לטלטל בין הקנים של הצוה"פ. (ובסוג' דצוה"פ ית' עוד האם זה תלוי במזוזות או במשקוף). ותליא מאד בטעמי האיסור וההיתר של בין הלחיים, דאם מחמת גזירה כדכ' התוס' יל"ד בהך גזירה כלפי צוה"פ, ואם מדינא דיני' ללחי דוקא בחוד הפנימי יל"ד בזה על צוה"פ, וכמו"כ בהיתרא דרבא דבין הלחיים מותר וכדיליף לה ממקו"פ צ"ע אם היתר זה מוכרח להיות גם בצוה"פ. ועי' קר"א יא, א ומרומי שדה כאן ואבנ"ז סי' רצה-רצו וחזו"א סי' סו סקי"א וסי' סז סק"ב, והנצי"ב דקדק דלפיכך הזכיר רש"י דאיירי במבוי שאין בו קורה, דאם יש בו קורה הרי ביחד עם הלחיים הוי צוה"פ. וכבר נת' דיתכן דרש"י קמ"ל דהקורה מתרת למרות שיש בין הלחיים, ול"א דנעשה חוד הפנימי של הלחי כמחיצה לחומרא לחלק המקום מהיתר המבוי. ובס' האשכול נמצא בפ"י "הלכך נראה טעמי' דאסור לאביי בלחי דלחי הכשירו במשהו ואתי למטעי להשתמש חוצה לו ורבא לא חשש ודוקא ברה"ה, אבל בכרמלית בין בלחי בין בקורה (חסר כאן) [מצא מין את מינו וניעור] וה"ה נמי בצוה"פ אסור להשתמש תחתיו", אמנם יתכן כוונתו דוקא לאיסור המסויים הנאמר בסמוך לכרמלית. ובחי' המאירי כ' "דאמר רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו פי' במבוי מפולש איירי דבעי צורת פתח ואמר דאם

רה"ג הנ"ל. אמנם ק' דהא יריעות עיזים הוו ל' אמות כמפ' בקרא, ושם כתיב 'וחיברת את האהל והיה אחד' כמו שכ' קודם לכן 'והיה המשכן אחד', אע"ג דהוי יותר משיעור לבוד. אמנם ע' בחיזוקוני ובכור שור שם פכ"ו דמבו' דשיעור הלולאות של יריעות העיזים היה גדול יותר, וא"ש).

לבוד וחבוט

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתירות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו אמר ליה לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה על גבי מבוי וליכא איתיביה רב אדא בר מתנה לרבא היתה קורתו משוכה או תלויה פחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת רשב"ג אומר פחות מארבעה אין צריך להביא קורה אחרת ארבעה צריך להביא קורה אחרת מאי לאו משוכה מבחוץ ותלויה מבפנים לא אידי ואידי מבפנים משוכה מרוח אחת ותלויה משתי רוחות מהו דתימא מרוח אחת אמרינן לבוד משתי רוחות לא אמרינן לבוד קמ"ל רב אשי אמר משוכה והיא תלויה והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתירות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן שלשה ואין בעקמומיתן שלשה מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרינן לבוד וחבוט לא אמרינן קמ"ל. והנה הראשונים דנו בדעת ר"ח אמאי ל"א לבוד, וברש"י הק' כן דנימא לבוד מהמחיצה הדינית של פ"ת יורד וסותם, והראשונים דנו בזה דנימא לבוד מחודה החיצון של הקורה אל המבוי. וכמו"כ התוס' כאן דן בכע"ז בדעת רבא (לכאו'), למה לבוד ל"מ ליחשב קורה ע"ג מבוי.

והנה רש"י כ' "אוסר כל המבוי הזה עד שיביאו קורה אחרת, דאין הסתימה מחוברת לכתלים, ויש אויר ביניהם, והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן על ידי לבוד", והוסיף בזה הריטב"א "פירוש לפירושו שאלו היה מחיצה ממש יורת ממש היינו אומרים לבוד מסוף הכותלים לאותה מחיצה היורת דהא ליכא אלא טפח בנתים כשיעור רחב הקורה וכל פחות מג' כלבוד דמי, אבל השתא דליכא מחיצה ממש אי אפשר לומר לבוד למטה כלפי אויר שאין בו כלום לעשות לו לבוד". ולכאו' גם בלא לבוד הרי יש כאן עומ"ר של כותלי המבוי לסתום הפירצה בין הכתלים למחיצת הפ"ת, אלא דגם בזה י"ל כעין תי' רש"י דכיון דל"ה מחיצה ממשית ל"ש בזה עומ"ר כיון דאין כאן עומד המקבל את העומ"ר. ובאמת האו"ז בסי' קטו העתיק את ד' רש"י בשינוי קצת, ז"ל "אוסר כל המבוי הזה עד שיביאו קורה אחרת דאין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר בינתים והכא לאו מחיצה ממש היא להכשיר הפסק אוירא", ולא הזכיר כלל את ענין הלבוד. (ואולי זה ט"ס).

ובתי' של רש"י דהכא לאו מחיצה ממש היא דנו האחרו', דהא לבוד וחבוט אמרי' וכמבו' בד' רב אשי, וכן מבוי' בסוכה דאמרי' לבוד וגו"א, ונת' בזה כמה אופנים ליישב, (דאולי כוונת רש"י דוקא למ"ד קורה משום היכר, או דעכ"פ פ"ת יורד וסותם האמור בקורה גרע מדין חבוט ומדין גו"א, ועי'). ואפשר לדון דהנה אם האי פ"ת היה בגדר מחיצה ממש, או דלענין לבוד לא היה בעי' מחיצה ממשית, יל"ד האם זה היה מתיר גם את המקום שבין המבוי לחודה החיצון של הקורה, ולכאו' כיון דהוי רק קורה ולא מחיצה גמורה, הרי ל"מ אלא ברוח רביעית, ואם נחסר בג' מחיצות ל"מ כלום, וא"כ זהו שאמר רש"י דהאי פ"ת ל"ה מחיצה ממש, והיינו דאמנם ענין לבוד מצ"ע מהני לפ"ת כמו דמהני לחבוט וגו"א, אבל קורה אין בה משמעות אלא ברוח רביעית, ולא יועיל הלבוד כשהחיסרון שם הוא בג' רוחות. ויל"ע בזה.

אמנם הראשונים דנו דנימא לבוד מחודה החיצון של הקורה אל כותלי המבוי, והביאו דהתוס' תי' בזה "דשאני הכא שהקורה מפסקת ולא אמרו לבוד אלא בשאין דבר מפסיק בנתים", והק' ע"ז הרשב"א ד"אינו מחוור בעיני דהא מוקי רב אשי בסמוך תלויה ומשוכה בעומדת על שתי יתדות עקומות ואמרי' חביט ולבוד ואע"ג דאפילו כי אמרת חביט היכי אמרת לבוד והא מפסקי הנך יתדות בין קורה לכותל". אמנם הריטב"א הביא קו' זו וכ' לתרץ "הא לא קשיא דהתם הקורה עומדת על היתדות ואומרים לבוד דרך האויר שבין

אשי מתרץ לה אליבא דרבא, לא מפני שקו' רב אדא בר מתנה היא רק לרבא, אלא מפני שתי' דרב אשי לא קאי אליבא דרב חסדא.

לדברי המתיר אסור. יל"ע אם דינא דר"ח דבעי' קורה דבוקה במבוי הוא מלתא דדינא דרבא דבעי' קורה ע"ג מבוי, או דאי"ז הלכה בדין הקורה אלא דמחיצות המבוי צריכות להיות דבוקות בו ולא מופלגות ממנו. (ונפק"מ בדין פ"ת של ד"ט וכיו"ב, אם יש חיסרון בריחוקו מהמבוי). והנה התוס' לעיל בעמוד זה כ' "מניח את הקורה באלכסון - פ"ה משתמש כאן בארוכה וכאן בקצרה והדין עמו שפי' כן דאי לא תימא הכי אמאי מניח את הקורה באלכסון הא בעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי כדאמר בסמוך גבי ב' יתירות בשני כותלים כו' לדברי המתיר אסור ואע"פ שכאן מונח ראשו האחד על גבי המבוי אין סברא לחלק", ומלש' משמע דדינא דרב חסדא הוא 'לכל הפחות' מדינא דרבא, והיינו דאמנם ל"ב 'על גבי' אבל בעי' 'דבוקה'. ויותר מכן, הרי נידון התוס' שתועיל הקורה אפי' אם רק ראשה הא' מונח ע"ג המבוי לכאו' אינו מתיישב כלל בהל' מחיצות, אלא דבהל' קורה אולי היה מקום לומר, בין לענין דינא דר"ח ובין לענין דינא דרבא, דסגי בראש א' של הקורה שיהיה מונח במקום הראוי. וכבר נת' שם דבתור"פ העמיד שם את הקו' מדינא דע"ג מבוי דקאמר רבא ולא מדינא דר"ח, וקצ"ע בלש' שכ' "דאי אינו יכול להשתמש אלא כנגד הקצר, א"כ לא יהא מבוי נותר על ידי קורה זו, דהא ליכא קורה על גבי מבוי, הואיל והקורה מופלגת היא מהיתר תשמיש המבוי, אלא ש"מ דמותר להשתמש באותו אלכסון", ומשמע שדן גם מצד ההפלגה והריחוק מהמבוי ולא רק מצד חיסרון ד'על גבי'. אכן עכ"פ בתור"פ ובתורא"ש לא צידדו כלל שתועיל קורה כשצידה א' לחוד נמצא כראוי על המבוי, וכפה"נ דס"ל ביותר כמש"כ התוס' ע"ז דאין סברא לחלק.

ט, א

פחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת. כ' בחי' המאירי "ודוקא בפחות מג' דהוי לבוד וכמו שלמדנוהו בהגדה מלולאות שלא היה בין א' לחבירו שלשה ואמר הכתוב וחיברת אל האוהל והיה אחד ולאפוקי מדרשב"ג דהוי אמר דלבוד הוי אפי' בפחות מד"ט". ועי' בהג' הגרש"ז שהביא כע"ז מד' רה"ג בתש'. (ז"ל "כתב רבינו האי ז"ל, הא דאמרי בכולי תלמודא כל פחות מג' כלבוד דמי, מאי חזו רבנן למימר בפחות מג', ולא אמרו פחות מב' או פחות מה', משום דגמרי ליה ממשכן, דאמר רחמנא וחיברת את האהל להיות אחד. וכתיב קרא אחרינא חמישים לולאות תעשה על שפת היריעה. אורכא דיריעה כמה הוי כ"ח אמה, כדכתיב אורך היריעה האחת כ"ח באמה, ואלו כ"ח אמות באמה בת ו' טפחים קמירי, כמה הוי להו קס"ח טפחים פושכי והלולאות כל אחד מהם חצי טפח, שהם שתי אצבעות ולעולם אין נקרא כלי פחות מטפח, ואלו הלולאות שהם חמישים של חצי טפח, היו ממלאין ביריעה כ"ה טפחים. פשו להו קמ"ג פושכי, שלא היו מסדרין. והוי צריכין לחבר, כדכתיב וחיברת את האהל והיה אחד, אלא משום דהו להו פחות מג'. לפי כשתחסר מקום הלולאות שהן כ"ה טפחים מקס"ח, נשארו קמ"ג. ואם נשארו ק"ג היו ג' טפחים בין כל אחד ואחד, ועכשיו כשנוציא מקום הלולאות, יחסרו בין כולם ב' טפחים, ואין בין כל אחד ואחד מהן אלא פחות משלשה, וקרא הכתוב וחיברת. אלא מכאן שפחות משלשה כלבוד דמי, כמו שפרשנו". וצ"ע מהו מקורו דהלולאות היו חצי טפח, ואיך זה שייך להאי כללא שהביא דאין כלי פחות מטפח. וע"ע קר"א לקמן י, ב מש"כ בשם הגר"א).

וצ"ע המקור החדש לדין לבוד, והא "כי אתאי הילכתא לגוד וללבוד ולדופן עקומה", וכמש"כ המאירי להלן טו, ב "והעיקר אצלנו כל פחות משלשה כלבוד דמי וזה מכלל הדברי' שהם הלכה למשה מסיני", ולשם מה הוצרך לו בכאן למקור מהלולאות. ואולי זה מקור עדיף יותר להא ד'לבוד משתי רוחות אמרינן'. (ומה שלמדנוהו בהגדה וכו' הכוונה היא דכל לולאה שיעורה חצי טפח, ושיעור היריעה הוא כ"ח אמות, דהיינו קס"ח טפחים, דל מהכא כ"ה טפחים של נ' הלולאות, נשאר קמ"ג טפחים, וזה מתחלק למ"ט רווחים בין הלולאות, וכ"א הוא פחות מג"ט וזהו שיעור דלבוד, וכמפ' בד'

להריטב"א הנ"ל שהקדים הלבוד לחבוט, ואמרי' האי לבוד לאויר, א"כ מעתה מה צריך שוב חבוט והא י"ל לבוד אל כותלי המבוי מלמעלה למטה. אלא דגם להרשב"א ק' דכיון דאיירי ביתדות כמין ר ולא אלכסוניות, א"כ י"ל לבוד מהקורה לחוד היתדות ושוב לבוד משם לכותלי מבוי.

ועי' מאירי דבאמת פי' דחבוט ולבוד היינו תרי לבוד, ז"ל "ובא ללמדנו שמאחר שאין בעקמימותן שלשה וכן אין בגביהן שלשה אומרין לבוד משני צדדין שמצד הגובה אומרים חבוט ומצד הרחב אומרים גוד ושתייהם מתורת לבוד ואלו היה שם שלשה הן מן הגובה הן מן הרחב פסול שקורה על גבי מבוי ממש בעינין הן כנגדן הן עליהן". ואף בד' הרעק"א בתש' (מהדו"ק) נראה דפי' דתרי לבוד הם ולא תרי הילכ' חבוט ולבוד, עי' מש"כ בס"י יב דענין חבוט הוא גם ביותר מג"ט, אבל כאן ל"מ חבוט דהוי תרי הילכ', (והק' האחרו') דגם בפחות מג"ט אכתי הוי תרי הילכ', עי' חזו"א סי' עז סק"ז), וע"כ דהכא הוי ב' לבוד. (אמנם יש בזה חידוש דחוד היתדות יכול להיות מצרף ע"י ב' לבוד את הקורה לכותלי מבוי, אפי' שבו עצמו אין שום דין קורה או כיו"ב. ועי' חזו"א סי' עז סק"ה שכ' דאפשר להשתמש פעמיים בלבוד, ולכאן ק"ו לכאן. ובדבריו שם הנידון הוא גם כלפי החיסרון של 'תלויה', דבקיעת גדיים כה"ג אין, אבל לענין חיסרון תלויה צריך צירוף של ב' לבוד, אא"כ נימא דבעומ"ר בערב אין חיסרון של תלויה).

ועכ"פ אי נימא דהלבוד הוא לחוד היתדות, יש ליישב בזה הערה בד' רש"י, דהנה להס"ד פי' דקורה תלויה היינו "שאינ ראשיה מונחים על גבי הכתלים, אלא תלויה באויר, שקצרה משתי רוחותיה, וכגון שנעץ קנה כל שהוא באמצע פתח המבוי, ונתן על גבו את הקורה", ואילו להמסק' לד' רב אשי דאיירי במשוכה והיא תלויה פי' בגמ' "היכי דמי כגון שנעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן שלשה ואין בעקמומיתן שלשה", ומשמע דדוקא ע"י היתדות אמרי' הך הלכ' דחבוט ולבוד, אבל תלויה ע"י נעיצת קנה באמצע המבוי לא נימא חבוט ולבוד. (דכך משמע בגמ' דמקשי' השתא היכי דמי, ולהס"ד בדין תלויה לא דנו בכלום. אלא דאולי טעם הדבר דל"ש חבוט כשיש קנה נעוץ תחת הקורה, ולכן צריך להעמיד שנעץ ב' יתדות עקומות). וכך הוא לש' רש"י "להיותן סניף להאריך הקורה משני צידיה כשתנתן עליהם", ועמדו בזה האחרו' עי' תו"ח וגאו"י. אכן אי נימא דהלבוד הוא מוקדם לחבוט, והא דל"ה לבוד לאויר זהו מכיון דאמרי' לבוד לחוד היתדות, א"כ א"ש דרק ע"י היתדות שייך להאריך את הקורה ע"י לבוד ולומר חבוט, אבל בלא"ה כיון דבאלכסון איכא יותר מג"ט ל"ש לבוד.

ומלש' הרשב"א בעבוה"ק ג"כ משמע דהאי דינא דחבוט ולבוד הוא דוקא ע"י היתדות, אבל בקנה נעוץ המחזיק את הקורה ל"א חבוט ולבוד, שהרי כ' בשער א"ה היו היתדות עקומות ועולות על גבי הכתלים וחוזרות ומתעקמות כנגד רוחב אויר המבוי, אם אין בגובהן שלושה ולא בהמשך עקמימותן באויר המבוי שלושה והביא קורה קצרה ונתנה על גבי יתדות אלו, אין צריך להביא קורה אחרת ואע"פ שאין הקורה בתוך אויר המבוי. ואפילו היתה בתוך אוירו לא היתה מגעת אל כותלי המבוי מותר, דאמרינן חבוט ורואין אותה כאילו נחבטת ונתונה תוך אויר המבוי, וחוזרין ואמרינן לבוד וכאילו מגעת לכתלים. הביא קורה ותלאה באויר המבוי אע"פ שאינה נתונה על כותלי המבוי ולא על דבר הנתון עליהן כשר, ואע"פ שהיא אינה ארוכה כרוחב המבוי, והוא שלא יהא אחד מראשיה רחוקין מן הכותל שלושה טפחים, דלבוד אפילו משתי רוחות אמרו וכמו שביארנו, ומשמע דבלא היתדות בעי' דוקא שהקורה תהיה באויר המבוי. ולהלן יב' מד' הר"ן דהחבוט הוא גם על היתדות ולא רק על הקורה, וזה מת' להנ"ל דאין חבוט ולבוד לקורה תלויה בלי יתדות. אמנם בלש' הרשב"א הנ"ל לא נראה דבעי' יתדות בשביל לעשות בהם הלבוד, אלא דל"א כ"כ חבוט ולבוד אם אין הקורה נתונה על כותלי המבוי ולא על דבר הנתון עליהן. וצ"ע.

אמנם בד' רש"י גופיה נראה דלא כד' שא"ר שכ' דבאלכסון ליכא לבוד דהוי יותר מג"ט, דהרי כ' רש"י "ואין בעקמומיתן שלשה - ואיכא למימר לבוד מראשי הקורה ולכתלים", וע"כ צ"ל בזה כד'

הקורה על היתדות מה שאין כן בזו", וכן הר"ן תי' ע"ז "לדידי לא קשיא דבתר דאמרי' חבוט לא מפסקי יתדות בין קורה לכותלי מבוי". ויל"ע למה מיאן הרשב"א בתי' הריטב"א והר"ן, דלכאן פשוט דבחבוט ולבוד אין כאן שאלה של לבוד בגוש המפסק, דהרי הלבוד אינו פועל דרך מקום היתדות אלא או מעליהם או מתחתיהם, דאפי' נימא דהיתדות היו באלכסון, הרי האלכסון יש בו יותר מג"ט וכמש"כ הרשב"א גופיה, וע"כ דהלבוד הוא לפני החבוט או אחריו, ואין כאן דבר המפסיק בלבוד. ואולי ס"ל להרשב"א כהריטב"א ולא כהר"ן (והיינו דקודם הלבוד ואח"כ החבוט, ולא כד' הר"ן) וס"ל דהקורה לא היתה על היתדות אלא מחוברת בהם ממש. (ואין נראה כן דעת הרשב"א, וכדלהלן מעבוה"ק דכ' דקודם חבוט ואח"כ לבוד, וגם לשונו הוא דהקורה היתה ע"ג היתדות).

אמנם יותר נראה ללמוד מכאן דהרשב"א פי' את ענין דבר המפסיק כלפי לבוד, דאין הכוונה דמחמת ההפסק ל"ש לבוד דרך המקום המופסק, אלא כיון דיש הפסק בין הקורה לכותלי מבוי, ל"ש לבוד אפי' שלא דרך המקום שיש בו הפסק, דסו"ס ל"ש לחבר ע"י לבוד דברים שיש ביניהם הפסק וגוש. (ויתכן עוד באופ"א דהרשב"א מיאן בתי' הריטב"א והר"ן, כיון דס"ל דענין חבוט כולל גם את היתדות, וכמש"כ הר"ן - כמובא להלן, וממילא דגם אחרי החבוט יש כאן גוש והפסק לבטל הלבוד. אבל הר"ן תי' כן אפי' שכ' דהחבוט כולל בע"כ גם את היתדות, ויב' להלן).

ולהלן יד, א כ' הרשב"א "אלא שאני מסתפק מעט והלא אמרי' לבוד בקורה ואפילו משתי רוחות וא"כ אם היא חלושה באמצעה ואינה יכולה לקבל אריח בכל חלקיה למה תפסל בכך ומי גרע מאויר גמור, ואפילו תאמר כיון דישנה ואינה בריאה גרועה ממי שאינה והלא בעקומה התירו כל שאלו ינטל עקמימותה ולא יהא בין זה לזה שלשה, ושמא לאו דוקא עשרים וארבעים, וצ"ע", ונראה דבא להוכיח מהאי עקומה דאמרי' לבוד בגוש, וא"כ שוב מבוי בד' הרשב"א דס"ל דאם ל"א לבוד בגוש ה"ה באופן שהגוש אינו עומד במקום חיבור הלבוד עצמו. (ואולי אי"ז הנידון בד' הרשב"א שם מצד לבוד בגוש, אלא דן בסברא אחרת ד"כיון דישנה ואינה בריאה גרועה ממי שאינה", וצ"ע. ובחזו"א סי' עז סק"ה כ' "ומיהו מדברי הרשב"א שכ' המ"מ דבקורה ארוכה י' אמות צריך שתקבל י"ח אריחין משום דג"ט מכאן ומכאן אמרינן לבוד, למדנו שאין נידון בזה לבוד רק בב' מקומות, ומשמע שכל שנידון בלבוד אצל הכתלים צריך שתהי' שלמה בכל משכה וכו' ומדברי הרשב"א אלו אין סתירה לדברי הח"צ סי' נ"ט דל"א לבוד במקום המפסיק דבר ממשוי הפסול, דהא הכא איכא ג"ט של קורה שאינה יכולה לקבל אריח, והוא פסול מפסיק בין קורה לכותל מבוי, ז"א דחשיב שפיר האי חלק קורה שאינה יכולה לקבל אריח למשך הקורה, דלא גריעי מאויר המתמלא ע"י לבוד דג"כ אינה יכולה לקבל אריח, וצ"ע", ועכ"פ בד' הרשב"א כאן בסוג' ודאי מבוי למסקנתו דאמרי' לבוד גם בדאיכא הפסק. אבל הר"ן כאן נשאר כסברת התוס' על לבוד בגוש, ולהלן יד, א כ' כהרשב"א לגבי י"ח אריחים, ד"אם יש קצת מקומות בקורה שאינה בריאה בהן לקבל אריח כל שהוא פחות משלושה כשרה, דלא גרע משאלו נטל כל אותה מקום דכשרה כדאמרי' בגמ' בשתי קורות שאין בין זו לזו שלשה, ואשכחן דכותה בקורה עקומה שעקמימותה חוץ למבוי", ומבוי כד' החזו"א דהחלק החלש של הקורה אינו מפסיק את הלבוד).

ובעיקר הנידון הנ"ל בהאי חבוט ולבוד מה קודם מתוכם, באמת נראה ברשב"א בעבוה"ק דהחבוט קודם ללבוד, שכ' בשער א"ה היו היתדות עקומות ועולות על גבי הכתלים וחוזרות ומתעקמות כנגד רוחב אויר המבוי, אם אין בגובהן שלושה ולא בהמשך עקמימותן באויר המבוי והביא קורה קצרה ונתנה על גבי יתדות אלו, אין צריך להביא קורה אחרת ואע"פ שאין הקורה בתוך אויר המבוי. ואפילו היתה בתוך אוירו לא היתה מגעת אל כותלי המבוי מותר, דאמרינן חבוט ורואין אותה כאילו נחבטת ונתונה תוך אויר המבוי, וחוזרין ואמרינן לבוד וכאילו מגעת לכתלים", וצ"ל טעמו בזה דלבוד לאויר ל"א, (וע"ד מש"כ רש"י דלבוד לפ"ת דקורה ל"א, ואמנם חבוט מהני אבל קודם החבוט ל"ה אלא אויר). וצ"ע

נימא נמי חבוט ורמי אפילו גבוה מג' ובלאו הכי קשה אמאי לא שריא אפילו ביתר מג' כיון דקורה תוך עשרים וי"ל דהכא בעינן קורה על גבי מבוי וביתר מג' לא הוי היכר תדע דהא משוכה מבחוץ אפילו בפחות מג' לא אמרינן לבוד.

בד' הגר"ח בהל' סוכה. הנה כ' שם בדעת הר"מ דס"ל לא כד' הראשונים כאן דבאלכסון היה יותר מג"ט, אלא ס"ל דהלבוד הוא באלכסון ממש, אלא דבעי' לדין חבוט ול"ס בלבד כדי להשלים את ענין קורה ע"ג מבוי. ומתו"ד נראה דהא דהוצרכו התוס' בתי' לבאר דענין קורה ע"ג מבוי שלא מועיל בו יותר מג"ט דהוא מצד חיסרון היכר, אי"ז מחמת קו' דבלאו חבוט נמי מהני, אלא רק על מה שהק' דדין חבוט הוא גם על יותר מג"ט. ולזה כ' דמ"מ יש בזה חיסרון היכר, וכמו שביאר הגר"ח שם "ביאור דבריהם, משום דבאמת זה קשה לומר דהדין של חבוט רמי אינו מועיל לאשוויי קורה על גבי מבוי, דהרי אדרבה זהו עיקר ההילכתא דחבוט רמי דחשבינן לה כאילו היא למטה, וע"כ זהו שהוסיפו התוס' טעמא דהיכר, ור"ל דאע"ג דמדינא הא הוי שפיר קורה על גבי מבוי משום ההילכתא דחבוט רמי אבל מ"מ היכרא דקורה ליכא רק בתוך שלשה".

אמנם מש"כ בזה ליישב הא דהשמיט הר"מ הך דינא דרב אשי במשוכה והיא תלויה, ד"לדעת התוס' והרשב"א דאיירי שיש באלכסון שבין קורה לכותל שלשה ואין כאן דין לבוד רק ע"ז דאמרינן מתחילה חבוט רמי, א"כ הא הוי זאת חידוש דין דאמרינן לבוד גם ע"י חבוט רמי ואף שהקורה עצמה רחוקה יותר מג' מהכותל, וא"כ למה השמיט זאת הרמב"ם, אלא ודאי דהרמב"ם מפרש כמו שכתבנו, דאיירי שאין בין קורה לכותל שלשה, ולבוד והחבוט רמי הם שני ענינים נפרדים, דהלבוד הוא לענין חיסרון שבין קורה לכותל, והחבוט רמי הוא לענין מה שגבוהה מהמבוי ואינה על גבי חלל המבוי, אבל אין הכי נמי דהא שתהא הקורה תוך שלשה לכותל ע"י החבוט רמי אינו מועיל כלל לענין לבוד, כי אם דבעינן שתהא הקורה עצמה תוך שלשה לכותל, וע"כ שפיר השמיט הרמב"ם להאוקימתא דרב אשי, דכיון דפסק דאמרינן לבוד בתוך ג' ואמרינן חבוט רמי שתחשב כאלו יורדת למטה, א"כ ממילא איכלל בזה גם אוקימתא דרב אשי דאמרינן חבוט רמי ולבוד ביחד כיון דכל אחד חל בפני עצמו, צ"ע דהרי בגמ' מבו' דיש בזה רבותא בצירוף הלבוד והחבוט, ד"מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרינן לבוד וחבוט לא אמרינן, ומ"ט השמיט הר"מ להך רבותא, ובשלימא מה שלא הביא האוקי' הא' לרבותא דאמרי' לבוד מב' ורחות, בזה י"ל דפסק כרב אשי דאין בזה רבותא, וכלש' רש"י ד"משום שתי רוחות לא איצטריכא ליה, דכיון דתנא משוכה מרוח אחת הוא הדין משתי רוחות", אבל את רבותא דרב אשי אכתי ק' למה השמיט הרמב"ם.

בעיקר קו' התוס' למה לא יועיל קורה גבוהה מכותלי מבוי יותר מג"ט מדין חבוט או אפי' בלא"ה, הנה הר"ן והריטב"א תי' באופ"א דלעולם מהני בכה"ג ורק הכא דאין ביתידות טפח ל"מ, ע"ש מש"כ כ"א. ולכא' נפק"מ לדינא בין התוס' להנך ראשונים בקורה גמורה רחבה טפח והולכת מכותל לכותל אבל גבוהה יותר מג"ט, דלהתוס' בכה"ג ל"מ, ואילו להריטב"א והר"ן אמרי' חבוט בכה"ג גם יותר מג"ט.

והנה הראשונים להלך דנו בכע"ז בשם הראב"ד, דברשב"א י, א כ' "עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבוי וכו' ומעמיד את הקורה מכותל לכותל כדי להתיר את שני המבואות הא לאו הכי אינו ניתן אלא אותו צד שהניח עליו הקורה דשני מבואות הן, ודוקא נמי בשהקורה מגעת לפס או בסמוך לו תוך שלשה דהויא לה כמונחת ממש על גבי' הא לאו הכי לא דבעינן קורה על גבי כותלי מבוי וליכא, וגם הראב"ד ז"ל כתב כן", והך דברי הראב"ד מתאימים עם שי' התוס' כאן דיליף מד' רב אשי דל"א חבוט על יותר מג"ט ול"ח קורה ע"ג מבוי אם אינה סמוכה ממש בלבד. (וכ"כ הרשב"א לעיל ג, א "כשרחבה שבעה כשיעור סוכה נראה שאינו צריך למעט דהא שלטא ביה עינא כיון דכותלים מגיעים לה דבעי' קורה על גבי מבוי כדאמרי' לקמן וכענין שאמרו בסוכה לדעת רבה", וכ"כ שא"ר שם ובריש מס' סוכה. וא"כ מסוג' יש

הגר"ח בהל' סוכה ד"יש לפרש הא דקאמר הגמ' אין בגובהן ג' ואין בעקמומתן ג', דר"ל דגם באלכסון ליכא ג', כי אם דהקורה היא בתוך שלשה לכותלי המבוי, והא דצריכינן לההילכתא דחבוט רמי ולא סגי בטעמא דלבוד לחוד, הוא משום דלבוד לא מהניא רק למיחשבינהו כמחומר, אבל מ"מ הקורה נחשבת כמקומה ואינה על גבי מבוי, ולענין הכשירא דמבוי קורה על גבי מבוי בעינן, שלזה אין הלבוד מועיל כלל, אם לא משום ההילכתא דחבוט רמי דעיקרה נאמר דמחתנין לה למטה, ורק בזה הוא דנחשבת קורה על גבי מבוי". ועכ"פ אם כך היא דעת רש"י, ל"ק כלל מה שדנו בדבריו לעיל דל"א לבוד למחיצת פ"ת כיון דאין בה ממש, והק' דהכא אמרי' לבוד וחבוט, ובסוכה אמרי' לבוד וגו"א, ולפ"ז ל"ק כלל דלפירש"י בסוג' איכא לבוד מהקורה לכותלי מבוי ממש. אבל עדיין תישאר הקו' בדעת שא"ר, כיון דגם לדידהו עכצ"ל כענין ד' רש"י דל"א לבוד למחיצת פ"ת כמבוי בד' ר"ח דלדברי המתיר אסור, והם פ"י דאמרי' הכא חבוט ולבוד אפי' שהאלכסון הוא יותר מג"ט. וע"כ צריך לחלק דגו"א וחבוט חשיב 'ממש' טפי מפ"ת דקורה.

ובמש"כ הר"ן דבתר דאמרי' חבוט אין הפסק בין הקורה לכותלי המבוי צ"ע, דהא הר"ן כ' להדיא דענין החבוט הוא גם על היתדות, ז"ל "וא"ת וכי איכא בגובהן שלשה מאי הוי דהא מוכח התם בפ' הישן גבי סוכה המדולדלת דכל דאיכא טפח אמרי' חבוט רמי אפי' למעלה משלשה. ולדידי לא קשיא דהכא נהי דקורה טפח ביתדות מיהא לית בהו טפח דאם איתא אף הן לעצמן תורת קורה עליהן, והכא ליכא למימר חיבוט בקורה אם לא שנאמר חבוט ביתדות כיון שהיא מונחת עליהן וכיון דלית בהו טפח בטפי משלשה לא אמרי' חבוט רמי", וא"כ שוב יש כאן דבר המפסיק בין הקורה לכותלי המבוי גם בתר דאמרי' חבוט. וצ"ע. (וטעמו דהחבוט הוא גם על היתדות, י"ל ע"פ מש"נ לעיל מד' רש"י ומהרשב"א בעבוה"ק דבלא היתדות באמת ל"א חבוט ולבוד. ועי' בגמ' להלן יד, א פלוג' דאמוראי בדין "מעמדי הקורה"). ויתכן לומר דבאמת כל המקום להחשיב את היתדות כגוש המפסיק את הלבוד בין הקורה לכותלי מבוי זה רק משום שהם במרחק יותר מג"ט, אבל אחרי דאמרי' חבוט על הקורה עם היתדות, הרי כעת היתדות אינם רחוקות כ"כ, ואדרבה ע"י הלבוד גם הם עצמן יהיה נעשה דינם כקורה ממש, ואין כאן גוש המפסיק אלא אדרבה גוש המצטרף אל הלבוד. עוד יתכן לומר דהר"ן ג"כ ס"ל כהריטב"א דהמציאות היא דהקורה מונחת ע"ג היתדות, ולא נחלק עם הריטב"א אלא בהנידון אם לבוד קודם או החבוט, ועכ"פ אחרי דהחבוט מוריד גם את היתדות אמרי' לבוד דאין כאן גוש כיון שהיתדות הם תחת הקורה. והנה גם הריטב"א תי' באופ"א מהתוס' למה ל"א חבוט ביותר מג"ט, וכ' "דשאני הכא שאין הקורה שלימה אלא על ידי לבוד ובמקום דאמרינן חבוט ליכא קורה רחבה טפח ויתדות בעלמא הוא דאיכא אלא שעל ידי לבוד אתה נותן שם את הקורה", ונראה דאין כוונתו לומר כד' הר"ן הנ"ל דהיתדות אין בהם טפח לפיכך ל"ש בהו כ"כ חבוט, דהרי לשי' אומרים הלבוד לפני החבוט, אלא דמ"מ קאמר דכיון דאין כאן טפח ממש אלא ע"י הלבוד, עדיין אין כאן חשיבות טפח כראוי לומר בזה חבוט ביותר מג"ט.

עוד ילה"ק בד' הר"ן דהרי הוא נשאר כדעת התוס' דל"א לבוד בדאיכא הפסק, וא"כ איך כ' אח"כ "וא"ת וכיון דאין בגובהן ועקמימותן ג' בלבד בלחוד סגיא, י"ל דאפשר דאין בגובהן ובעקמימותן שלשה ובהדי אלכסון איכא שלשה", ומשמע דאם באלכסון ליכא שלושה סגי בלבד בלא חבוט, והרי היתדות מפסיקות את הלבוד. וצ"ל דהוא ג"כ פ"י דהיתדות לא היו באלכסון אלא כמין ר, ובכה"ג אין הפסק ללבד, וס"ל לא כד' הרשב"א הנ"ל דהפסק שאינו במקום הלבוד ג"כ מגרע, אלא ס"ל דשייך לומר לבוד גם כשיש הפסק לעשות לבוד בדרך אחרת. אמנם להדרך הב' דלעיל דלהר"ן נמי היתדות היו מתחת הקורה עדיין צע"ק אם שייך כה"ג לבוד מאמצע הקורה (מהמקום שאין יתדות תחתיו) לכתלים.

חבוט יותר מג"ט

תוד"ה שאין בגובהן, "ואם תאמר והא אמר בסוף פרק הישן דכי יש ברחבו טפח אמר חבוט ורמי אפילו ביתר מג' וקורה דרחבה טפח

שלפנים ממנו אפילו לרבנן נמי לא ישתמש בין הלחיים הפנימיים כי מי התירן שהלחי שחוצה להן מופלג מהם ג' ואינו מתירן ממש כלחי המתיר תוך הפתח שהוא סמוך לו ממש אלא בגררת היתר המבוי, ואם הן בעצמן מקום בפ"ע ואינן מכלל המבוי כדעת האוסר להשתמש בין הלחיים א"כ היאך הוא מותר להשתמש בין הלחיים הפנימיים, אלא שכל לחי ולחי מתיר כל מה שלפנים ממנו ונמצא החיצון מתיר את הכל". ונראה ביאור ד"ס"ל דלמ"ד חוד הפנימי גודר ע"כ יש כאן גם חוד חיצון ול"ש לצרף את בין הלחיים עם המבוי שאחריו, וע"כ דל"א הכי דהוי כמבוי בפנ"ע אלא הלחי שבסוף מתיר הכל.

ובשו"ע סי' שסג סל"ב כ' "זה שהכשרנו להעמיד לחי באמצע המבוי, הוא הדין להעמיד קורה באמצע המבוי. וכל זה ביש באותו חצר מבוי המוכשר תורת מבוי, שלא יהא ארכו פחות מד' אמות, ושיהא ארכו יתר על רחבו, ושיהיו בתו"ח פתוחים לתוכו, הא לאו הכי, צריך פס משהו מכאן ופס משהו מכאן, או פס ארבעה בצד אחד", והמקור לזה הוא מהרשב"א בעבוה"ק, וצריך ליתן טעם וחילוק למה שם הלחי מחלק את המבואות ובעי' בכל חד מינייהו תנאי מבוי, ואילו בתוך הפתח אמרי' דמצטרף עם שאר המבוי להשלים תנאיו. ובשלימא להתי' הב' ברשב"א נחא, אבל להתי' הא' דהלחי החיצון מתיר רק את תוך הפתח כיון דאינו מבוי בפנ"ע ממש, צ"ע מאי גרע מבוי שהעמיד בו ל"ק באמצעותו. וי"ל.

היתרא דרבא על בין הלחיים

תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית אמר ליה פוק תני לברא אמר אביי מסתברא מילתיה דרבי יוחנן תחת הקורה אבל בין לחיין אסור ורבא אמר בין לחיים נמי מותר אמר רבא מנא אמינא לה דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו ואביי התם בגבוה שלשה.

והנה בפשטות יש כאן טעם חדש להתיר בין הלחיים, מחמת דהוי מקו"פ, אלא דהדרב תלוי בטעם מאן דאסר בין הלחיים, דאם טעם האיסור הוא משום דחוד הפנימי של הלחי גודר, א"כ א"ש הך טעם להיתר דהוי מקו"פ, אבל אם כד' התוס' ודעימיה דהוי גזירה דאיתי לאפוקי, צ"ל דלא גזרי' בסתמא אם לא שניתן לזה גדר של רשות אסורה, בהתעלמות מהחוד החיצון והתייחסות רק לחוד הפנימי, וכיון דגם אם נחשוב את בין הלחיים כרשות בפנ"ע אכתי הוי מקו"פ, ל"ש למיגזר. (אמנם ה"י מלונגל וכן בס' המאורות פ"י את החומר של בין הלחיים הסמוך לכרמלית המבוי בגמ' כדן מצא מין וכו', דבכה"ג איכא למיגזר טפי "שהכרמלית קל הוא בעיני המשתמשין במבוי שהרי אין בו אלא איסורא דרבנן ודומה לו תוך הפתח אליו שהרי יש לו ג' מחיצות כמו שיש לכרמלית חיישינן אי שרית לטלטולי בתוך הפתח דילמא יטלטל בכרמלית הסמוך לו", ועי' גם מאירי והשלמה בשבת ט, א, ומבוי' דכשהחשש אלים טפי אפשר לאסור גם מקו"פ בלי גדר של רשות האסורה. אבל התוס' לקמן עז, א כ' "דמוקי רבא הא דאמר רב וכו' משום דמצא מין את מינו ולרה"ר שרי ולא קאמר משום דעשו חיזוק אלא ודאי אף לרב בין כרמלית לרה"י לא עשו חיזוק ומיהו מציינו למימר דהתם לא נקט טעמא דחיזוק משום דאית ליה טעמא אחרינא").

אמנם הצ"ע בזה דהא נחלקו אמוראי קמאי בדין להשתמש תחת הקורה ותלו לה בגמ' בדין היכר ומחיצה, או בהיכרא מלגיו ומלבר, או בחוד הפנימי וחיצון היורד לסתום, ולד' רבא נפקא דאפי' אי נימא חוד הפנימי וכו', אכתי יש להתיר להשתמש תחת הקורה כיון דהוי מקו"פ, וא"כ מדברי האוסר יש ללמוד דלא כטעמא דרבא, ומדברי המתיר אין ללמוד כרבא ד"ל הטעם משום דחוד החיצון סותם והיכרא מלבר וכו', וא"כ איך יפרש רבא את עיקר הנידון לאסור השתמשות תחת הקורה. ועי' חזו"א בס"י סו סק"א שדן בזה, וכ' לצדד דרבא יפרש כל הסוג' דלעיל בסמוך לכרמלית דבזה אין את היתר של מקו"פ כיון דמצא מין וכו', אבל הך ע"ז שם בסק"ב מהשי' דס"ל דדין מצא מין וכו' אוסר את בין הלחיים ותחת הקורה אפי' אם מעיקר הדין היה חוד החיצון גודר וסותם, וא"כ לא יתכן להעמיד הנידון והפלוג' של תחת הקורה בסמוך לכרמלית, דלהאי

ללמוד דפחות מג"ט ג"כ חשיב כמו שהדפנות מגיעות לסכך לענין שליטת העין). אבל הריטב"א שם כ' "עושה פס גבוה עשרה. פי' ואחר כך נותן את הקורה מכותל לכותל ומילתא פסיקתא נקט בכל מבוי אע"פ שהוא גבוה יותר מעשרה הרבה עד עשרים אמה כדן מבוי, וכן דעת התוספות, אבל הראב"ד ז"ל כתב שלא הכשירו אלא במבוי נמוך שהפס מגיע עד הקורה או עד פחות מג' שהוא כלבוד, ודברי נביאות הם", והא דפליג הריטב"א על הראב"ד זה א"ש לשי' כאן דמעיקר דין קורה ע"ג מבוי אי"ז טעם להצריך לבוד, ורק הכא שאני דאין היתדות רחבות טפח וכמש"כ הריטב"א בסוג'. האמנם כי עדיין צ"ע במש"כ על ד' הראב"ד שהם נביאות, ובסוג' כאן הביא את ד' התוס', דלשי' נפקא דודאי בלאו לבוד ל"ח קורה ע"ג מבוי.

והנה המאירי שם הביא את ד' הראב"ד באופ"א קצת, וז"ל "וכתבו גדולי המפרשים שאם מכשירו בקורה צריך להניח את הקורה מכותל לכותל ועל גבי הפס וזה שהוא תופס בלשונו פס גבוה עשרה מפני שהכשר דפני המבוי אין פחותים מעשרה אבל אם כותלי המבוי גבוהים מעשרה אף הפס צריך להגביהו יותר עד שיניח את הקורה על הפס ממש או סמוך לה בפחות משלשה וברוך זה הוא נראה כשני מבואות וכו' ויש מכריעים לדעת שליטת שקורה צריכה לבא מכותל לכותל אבל אינו צריך להגביה את הפס עד שתגיע הקורה עליו שפס זה מחיצה גמורה וכגון זה אומרין גו"א מחיצתא הואיל וגבוה עשרה במשך הכשר מבוי", ומשמע דהראב"ד לא דן בהל' קורה ע"ג מבוי, (דבהא פשיטא דאמרי' גו"א, או גם בלא"ה), אלא בצורת החלוקה לב' מבואות, ואם כך פי' הריטב"א את ד' הראב"ד א"ש מה דכ' ע"ז דברי נביאות דבאמת זה דין חדש בחלוקת מבואות לב' ע"י פס יותר מהדין הרגיל שתהיה הקורה ע"ג מבוי, וכלפי הדין הזה (של ע"ג מבוי) בכלל לא דנו הראב"ד והריטב"א אלא לתרווייהו פשיטא לדינא דלא כד' התוס' כאן. (ובריטב"א בסוג' שם דן בזה האם הפס מועיל לחלק המבואות לב' ממש, או דהוי רק מענין היכר). אבל אכתי צ"ע סתי"ד הר"ן, דהכא תי' דלא כהתוס', וא"כ ס"ל דאמרי' חבוט ביותר מג"ט, ואילו התם כ' כד' הראב"ד, ובנוסח של הרשב"א דהוא מענין דינא דקורה ע"ג מבוי, ולא פליג על הראב"ד בזה כלל, (אלא רק מטעם אחר וכמש"כ שם "כתב הראב"ד ז"ל דכתיב האי גונא שני מבואות נינהו הלכך נותן את הקורה על שני כותלי המבוי וצריך שלא יהא הפס נמוך מן הקורה שלשה טפחים דהא בעי' קורה על גבי כותלי מבוי. אבל אחרים אומרים דלאו שני מבואות נינהו אלא שמפני שהוא רחב הרבה תקנוהו שיהא כמבוי שיש לו שני פתחים, דומיא דנעיצת קנה דודאי לא סגי דלהוי כשני מבואות ממש, הלכך אפי' הקורה רחוקה מן הפס שלשה מהנייא", ומשמע דלדידיה נמי ל"ח ע"ג מבוי אלא ע"י לבוד, וצ"ע.

תודה תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו - לאו משום דנחשב כמבוי בפני עצמו דאין מבוי נותר בל"ק אלא אם כן ארכו יתר על רחבו ובתו"ח פתוחין לתוכו. משמע מד' התוס' דאם נחשיב את תוך הפתח כמבוי בפנ"ע יהיה חסר בו התנאי של בתו"ח פתוחים לתוכו. והנה לעיל ה, א נתבאר דהחלק הנמוך של המבוי שאינו מצטרף להשלים שיעורו עדיין הוא מצטרף לתנאי זה של בתו"ח פתוחים לתוכו, אבל אי"ז קו' כ"כ ד"ל דהתם הכל הוי חד מבוי ורק דל"מ להשלמת השיעור, אבל מ"מ חשיב שבתו"ח פתוחים לכל המבוי. אבל הצ"ע הוא מד' התוס' שכ' להלן כד, ב "אפי' הכי מהניא ליה לחי דבני מבוי הוי משתמשין שם ובמבוי הרבה בתו"ח היו", וא"כ ה"נ אפי' אם תוך הפתח הוי כמבוי בפנ"ע למה נחסר בו התנאי של בתים פתוחים וכו'. אבל באמת בתור"פ שם הוסיף קצת ע"ד התוס', ז"ל "משום דכיון דהוה פתוח אל המבוי דרך הרחבה, דהא דיורי המבוי משתמשים בו, חשיב כמבוי גופיה להתירו בלחיי", וא"כ עכ"פ בעי' שיהיה במקצת כענין מבוי אחד, אבל במקומות חלוקים ל"מ שימושי בתו"ח כמבוי להשלים בו הך תנאי.

והרשב"א ג"כ עמד בקו' זו, ובתחילת דבריו כ' "דאף זה מכלל המבוי הוא ואינו מבוי בפני עצמו ממש", ואח"כ הוסיף "ועוד שהלחי החיצון מתיר את הכל", והוכיח כן ממבוי שרצפו בלחיים ד"אם איתא דכל אחד ואחד מתיר מה שלפנים ממנו בלבד עד הלחי

להתיר ע"י חוד החיצון, ועוד הק' דאיכא למימר דלרבא אפילו למ"ד לחי משום מחיצה וחוד הפנימי סותם אפ"ה שרי משום דהוי מקום באפי נפשיה וגרע ממקום פטור דבטל להכא ולהכא, וקו' זו לא הק' בפירושו מכח ד' הגמ' דהיתרא דרבא הוא מדין מקו"פ, אלא רק בלש' דלמא ואיכא למימר. וכן במסקנתו כ' הרשב"א ב' פי' במה שהתיר רבא את בין הלחיים, "אבל הא דהכא רבא אפילו למ"ד קורה משום מחיצה קאמר לה ומשום דחוד החיצון סותם, ואי נמי תמצא לומר חוד הפנימי סותם והוה ל' מקום בפני עצמו הו"ל מקום גרוע כמקום פטור כדאמר' ושרי", והתעלם מד' הגמ' דמפ' כן טעמא דרבא מחמת דהוי מקו"פ. ובפשטות צ"ל דהרשב"א הסתפק בזה אם זוהי ש' רבא, או דהתיר בין הלחיים מעיקה"ד, ורק לטעמיה דאביי קאמר דעכ"פ יש גם היתר של מקו"פ בפחות מד"ט. אבל אין נראה כן בד' הרשב"א דרק לאחמ"כ הביא ש' הרי"ף, ומה שדקדק עליו הרמב"ן שלא חילק בדעת רבא לאסור בין הלחיים ברוחב ד"ט, ומה שתי' הרמב"ן כנ"ל דרבא לא קאמר כן אלא אליבא דאביי, ואת ראיותיו של הרמב"ן דרבא התיר בין הלחיים בכל גווני, והרשב"א פקפק בראיות הרמב"ן, ואינו נראה לומר דכ"ז כבר ידע בפשיטות כשדן בד' הרז"ה ולא נזכר כן בדבריו כלל, וצ"ע.

ועו"ק דאחר ד' הרי"ף והרמב"ן ומה שדן בזה הרשב"א, הביא דרבותינו הצרפתים כ' דלרבא בין הלחיים ברחב ד"ט אסור, ותמה עליהם דהרי ההיתר של קורה הוא מוחלט וא"כ גם ההיתר של לחי צריך להיות בכל אופן אם משום היכר מלבר ואם משום דחוד החיצון גודר, וצ"ע דהרי הרשב"א דן באפשרות שרבא פליג רק מטעם מקו"פ, וא"כ ברחב ד"ט יש לאסור, ואת החילוק מקורה אפ"ל בפשיטות כמש"כ הרשב"א לעיל דבקורה חוד החיצון סותם ובלחי חוד הפנימי, ומאי ק"ל.

ונראה דהנה הרשב"א לעיל מינה דן בד' רש"י שכ' דהוי כמקו"פ ושרי, והק' ע"ז דהא הוי רה"י דאו' ואיך יותר להוציא משם לרה"ר, ויישב ש' רש"י דבעי' בכה"ג ד' מחיצות לרה"י, ואח"כ כ' "ל"ג שלא בא להשוותן לגמרי אלא לומר דאע"פ והוא מקום בפני עצמו כיון דגריע לא חשיב לחלוק רשות לעצמו אלא הרי הוא בטל לגבי הרשויות וכמו שאמר ר' יוחנן בעלמא לגבי מקום שאין בו ד' על ד' והלכך לגבי המבוי בעצמו וא"נ לגבי רה"י דאפשר להשתמש עמו דבר תורה השתא נמי בטל לגביהן ושרי אבל לגבי רה"ר טעמא אחרינא איכא דאסיר", ובפשטות אפ"ל דכוונתו ליישב ד' רש"י, דרש"י לא בא להשוותן וכו', אמנם יותר נראה דפליג עם רש"י בפי' הגמ', דרש"י התיר את בין הלחיים מדין מקו"פ, ואילו הרשב"א מפרש דמקו"פ זה דוג' וטעם לומר שאין לאסור את בין הלחיים אלא להטפיל את המקום הזה להיתר המבוי. וכן מפ' בלש' תלמיד הרשב"א שהביא תי' זה בזה"ל "ע"כ כתב מורי שיחי' דהא דמייתי הכא דר' יוחנן לאו להשוותן לגמרי קא מייתי לה אלא לדוגמא נקטה ולומר דמה התם אשכחן שאינו חשוב בפני עצמו הכא נמי בין הלחיים אינו חשוב בפני עצמו ודין הוא שיהא בטל לגבי מבוי דהא דינו כרה"י". והנה לתרץ קו' על רש"י היה סגי למימר דל"ה כמקו"פ לקולא כלפי רה"ר אלא רק כלפי עצמו, אבל בלש' נראה דבאמת כל ענין מקו"פ דכאן אינו אלא דוג' בעלמא.

(ועי' בס' הבתים שכ' להסכים עם ד' רש"י דאמר' לחי גם לקולא והוי מקו"פ, ז"ל "וכתב הר"ר שלמה שבין הלחיים כשאין בו ארבעה מותר לבני המבוי ולבני ר"ה כמקום פיטור. והרשב"א כתב, שזה אינו נראה, ששלש מחיצות מן התורה. ולא אמרו לחי להקל ולהתירו לבני רה"ר, אלא להחמיר עליו, עד כאן. והראשון נראה עיקר". ובחי' המאירי יש בזה הוספה לגדר ההיתר של בין הלחיים אליבא דרבא דהוי כענין מקו"פ, ז"ל "ולא תיקשי ליה לרבא מאי חזית דבטלת מקום לחי אצל רה"י ולא אצל רה"ר, ואמאי לא מדמית ליה לפחות מד' דבטיל לגבי כל חוד וחוד, ולהוי מותר בשניהם כמו שסובר רש"י ז"ל, דהא לאו קו' הוא דהתם בפחות מד' לא איתעביד בידיים ולא סמכי ביה למידי, ולפיכך נתבטל אצל כל חוד וחוד, אבל לחי דאיתעביד בידיים, או אע"ג דלא איתעביד בידיים מ"מ סמכי עליה לאכשורי מבוי ולהשלים ד' מחיצות להיותו כרה"י גמורה, הלכך לא שייך למימר דליבטיל אלא למה שראוי להתבטל אצלו

ש' בכה"ג לכו"ע אסור. וכ' שם עוד דנפק"מ באיסורא דתחת הקורה באופן שנמשכה הקורה לתוך המבוי ד"ט, וא"כ ל"ש בזה ההיתר של מקו"פ. ועצ"ע לפי פשוטו דלא איירי דוקא בכה"ג, איך נקט רבא בסתמא בדעת ריו"ח דבין הלחיים מותר משום דהוי מקו"פ, והרי כמה אמוראים אסרו תחת הקורה, ואת ד' ריו"ח דפליג עלייהו הא יש לפרש מצד חוד החיצון וכו' ולא מצד ההיתר של מקו"פ. וצ"ל דמ"מ יליף כן מד' ריו"ח בתרייתא דאמר במקום שאין בו דע"ד טפחים דמותר, וע"כ דאין לאסור בין הלחיים גם מה"ט דהוי מקו"פ, ולפ"ז רבא נקט דאמוראים שאסרו תחת הקורה פליגי על האי דינא דריו"ח, וס"ל דגזרי' ואסרי' בזה, כיון דלא ס"ל לרבא תי' אביי לחלק אם גבוה ג"ט.

ובעיקר טעמו של רבא שהתיר בין הלחיים, כ' התור"ד דהדבר תלוי בפלוג' אביי ורבא אי לחי משום היכר או משום מחיצה, "ורבא סבר לחי משום היכר ניתקן וכיון דמש"ה ניתקן גם לאותן העומדים כנגד הלחי היכר גדול הוא להן הילכך מותרין לטלטל כנגדו", וצ"ע דהרי הכא אמרי' דטעמא דהיתר בין הלחיים לרבא הוא משום דהוי מקו"פ. וצ"ל כמש"כ הרמב"ן במלחמות בדעת הרי"ף דרבא עצמו ס"ל להתיר בין הלחיים בכל אופן, ומטעם דהיכר מלבר או דחוד החיצון גודר, ומתיר כן אפי' ברחב ד"ט, אלא דלטעמא דאביי קאמר דאודי לי מיהת באינו רחב ד"ט דמותר כדן מקו"פ. (ואעפ"כ סובר הרי"ף דסמוך לכרמלית אסור גם לרבא דמצא מין וכו', ועי' ר"ן שהק' על טעם הדבר, ולכאו' ע"פ הראשונים הנ"ל שביארו דסמוך לכרמלית זה טעם לגזירה לק"מ. וגם לשי' הר"מ דמצא מין וכו' זה טעם לאסור גם רשות המותרת תחת הקורה א"ש, וכמפ' ברשב"א בדעת הרי"ף). וא"כ י"ל דגם הרי"ד ס"ל כהרי"ף שיש הכרח מגוף הסוג' (כמב' ברמב"ן הנ"ל) דרבא מתיר בכל גווני, ובזה פי' טעמו דאזיל לשי' דלחי משום היכר, והא דאמר טעם היתר דהוי מקו"פ ר"ל אליבא דאביי דעכ"פ יש להתיר באופן זה. אלא דבד' הבעה"מ עצ"ע, שהוא כ' ג"כ דרבא מתיר בין הלחיים כיון דס"ל לחי משום היכר, אבל הוסיף דמה"ט לא קי"ל כוותיה בזה לגבי אביי, כיון דנפסקה הלכה כאביי בלחי העומד מאליו, ואי נימא דרבא פליג גם לשי' אביי מטעמא דמקו"פ, א"כ ק' דבזה עכ"פ יש לפסוק כרבא להתיר בין הלחיים כשאין שם דע"ד טפחים דהוי מקו"פ. וכבר הק' כן הראשונים על הרז"ה דבגמ' מפ' טעם אחר בד' רבא, ואם בד' הרי"ד י"ל כנ"ל עפ"מ ש"כ הרמב"ן בדעת הרי"ף, בד' הבעה"מ אכתי ק' וכנ"ל. (ויתכן שבזה באמת היה אפשר לפסוק כרבא, אלא דבסוג' דשבת ט, א מבו' בסתמא דלא כרבא, וכמש"כ בעה"מ שם, ומה"ט לא פסקי' כרבא גם בפחות מד"ט).

אכן החזו"א שם בסק"ד כ' "הא דקאמר מנא אמינא לה כו' אינו אלא רא' דע"כ ר"י גם בין הלחיים קאי היכי דפתוח לרה"ר ואין בו ד', אבל מדלא מפליג ע"כ קורה ולחי חד דינא להו, ופליג אדר"ח דאמר הכל מודים", ועפ"ז י"ל דכיון דלא קי"ל כרבא בלחי משום היכר, א"כ בטל ההכרח דריו"ח חלק על האיסור של בין הלחיים, כיון דזה פשיטא דד' ריו"ח דאמר פוק תני לברא, או דאזלי רק על קורה או דאזלי גם על לחי, אבל לא יהיה בזה חילוק בין רחב ד"ט או פחות, ולכן הוכיח רבא מדינא דמקו"פ דע"כ התיר ריו"ח גם בין הלחיים, אבל כיון דלא קי"ל כרבא דלחי משום היכר, ע"כ דריו"ח אסר בין הלחיים ואפי' בפחות מד"ט דל"ה מקו"פ וכדעת אביי. (ועי' רעק"א שהציע לפרש דטענת מקו"פ היא הוכחה דע"כ דלעולם לא גזרי', כיון דבלחי רחב ד"ט אין טעם לגזירה, ובפחות מכך אין גדר של רשות האסורה. וקצ"ע דהא נפק"מ בלחי צר אבל כנוס בתוך המבוי כמה טפחים, - עי' גאו"י-, ואולי זה נכלל בדין סמוך לכרמלית. וגם יל"ד דאולי חוד החיצון יחלק את בין הלחיים מהמשך המבוי ועדיין לא יהיה כאן יותר משיעור מקו"פ. ועי' בחי' אבהעו"ז שדן בכה"ג על קורה הכנוסה ג"ט בתוך המבוי. וכן עי' שפ"א שבת ט, א מה שדקדק ע"ז מד' רש"י שם).

אמנם בד' הרשב"א מבו' לכאו' ענין חדש במה שהתיר רבא את בין הלחיים מצד מקו"פ. דהנה בתחילת דבריו (בד"ה ולענין פסק הלכה) הביא את ד' בעה"מ הנ"ל דלא קי"ל כרבא בהא כיון דאזיל לטעמיה דלחי משום היכר, והק' עליו דגם אם לחי משום מחיצה יש

מקו"פ ה"ה הכא דאמרי' דבין הלחיים יי'אסר ע"י צירופו אל הכרמלית, וזה יבטל את הצירוף של בין הלחיים להיתר המבוי ע"י חוד החיצון.

ונראה דאדרבה בדין רשויות של מקו"פ אולי לא נמצא ענין כזה של מצא מין וכו' במקו"פ הסמוך לכרמלית, אלא רק כאן דביטלנו את מקום בין הלחיים גם ביותר מד"ט, וזה גדר קצת שונה ממקו"פ, ומקו"פ אינו אלא דוג'. ובאמת הר"מ בפ"ד מהל' שבת ה"ו כ' בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, וכ' המ"מ "וכבר שאלו חכמי לונ"ל דבר זה מרבינו והשיב להם שעיקר נוסחאתו כך הבור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ד'. ואף זה צ"ע מאין לו לרבינו שלא יהא דינו כמקום פטור כדין חריץ שאין בו ד' על ד' ועמקו מג' ועד התהום שנוצר לפנינו שהוא מקום פטור וכי יהיה דינו חמור משאם היה ברה"ר וזו הקושיא הקשה עליו הרשב"א ז"ל וצ"ע, ות' הכס"מ "שדעת רבינו דבכרמלית ליכא מקום פטור משום דמצא מין את מינו ונעור וכמ"ש הר"ן בפ"ק בשם קצת מפרשים, ומתוך המו"מ בנו"כ הר"מ מבו' דאי"ז דבר פשוט ללמוד מסוג' דבמקו"פ העומד בכרמלית אמרי' מצא מין וכו', (ועי' שם בקהלת יעקב ויצחק ירנן דדנו לחלק בזה מהסוג' המפו' כאן דמצא מין וכו' להסביר ש' הרשב"א שהק' על טעם הר"מ, ועי' חזו"א סי' עג סק"ד), די"ל דכ"ז לא נאמר אלא לענין בין הלחיים, וע"כ כש"נ דההיתר כאן אינו מדין מקו"פ ממש אלא מדין חוד החיצון וכד', ומקו"פ זה מקור וטעם לבטל את רשות בין הלחיים להיתר המבוי, ובזה י"ל אם האמור כאן דמצא מין וכו' לאסור את בין הלחיים, זה טעם ודין גם בכל מקו"פ או לאו. (ובשו"ע בס' ששה ס"ד אסר בסתמא בין הלחיים הסמוך לכרמלית משום דמצא מין וכו', ואילו בס' שמה ס"ט הובאו ב' דעות בדין מקו"פ בתוך כרמלית, וע"כ דיש לחלק בין הסוג' וכנ"ל).

וז"ל הרשב"א בעבוה"ק שער א' "מבוי הפתוח לרה"ר והכשירו בלחי מותר להשתמש אפילו בין הלחי, שמקום הלחי נמשך אחר המבוי ונחשב מכללו וחודו החיצון של לחי סותם. היה פתוח לכרמלית, מה שהוא כנגד הלחי נגדר אחר הכרמלית שהוא מינו ולפיכך אסור להשתמש בין הלחי. במה דברים אמורים בשאין הלחי רחב ארבעה, היה רחב ארבעה יש אומרי' שאפילו פתוח לרה"ר אסור להשתמש בין הלחי. ויש מגדולי המורים שהתירו אפילו ברחב ארבעה, ולזה דעתנו נוטה. הכשיר את המבוי בקורה, יש מגדולי המורים שהורו שאפילו פתוח לכרמלית מותר להשתמש תחת הקורה. ויש מי שהורה שהקורה כלחי וכל שפתוח לכרמלית אסור להשתמש בין הלחי ותחת הקורה ולזה דעתנו נוטה. במה דברים אמורים בקורה שאינה רחבה ארבעה או שאינה בריאה לקבל את המעזיבה, היתה רחבה ארבעה ובריאה אפילו פתוח לכרמלית יראה לי שמותר להשתמש תחתיה, לפי שפי' התקרה יורד וסותם וחודה החיצון סותם". והכל מבו' בדבריו דאמנם בין הלחיים מותר מחמת דחוד החיצון סותם, אבל היתר זה הוא מחמת דהאי מקום נמשך אחר המבוי ונחשב מכללו, ולכן בסמוך לכרמלית דמצא מין וכו' א"א להתיר את תחת הקורה ובין הלחיים. אלא דאעפ"כ בקורה שיש בה פ"ת מדאו' בהא לא מחמרי' בסמוך לכרמלית, דחוד החיצון גודר כראוי ואין כאן צירוף עם הכרמלית לבטל צירוף עם היתר המבוי, כיון דהיתר תחת הקורה ככה"ג הוא כאילו יש שם מחיצה גמורה. (ובתוד"ה תוך הפתח כ' "לאו משום דנחשב כמבוי בפני עצמו", ומבו' שהיה צד לפרש דהטעם להצריכו לחי הוא משום דחשיב כמבוי בפנ"ע, ודו"ק).

ושם בשער ג' כ' הרשב"א "אסקופה שבפתח המבוי גבוהה שלושה ואינה רחבה ארבעה, יש מי שאומר שהוא מקום פטור כשאר המקומות שאין בהם ארבעה על ארבעה ומותרת עם כל הרשויות. ולא יראה לי כן שכל המוקף שלוש מחיצות רה"י גמורה היא ומכלל המבוי הוא ונגדר אחרי, ולפיכך אסקופה זו רה"י היא אלא שצריכה לחי להתירה מדבריהם. ואע"פ שאין לה לחי מותרת עם המבוי שבטלה היא אצל רשותה שהוא המבוי, ואסורה עם הרשות העוברת לפניה בין כרמלית בין רה"ר, ואי אפשר לומר שעשאוה ככרמלית

והוא אצל רה"י, הלכך לחי מותר להשתמש לבני מבוי דבין חללו רה"י, ואסור לבני רה"ר".

וא"כ כשרבא הביא מקור לדבריו מדינא דמקו"פ, אי"ז טעם שונה לגמרי מעיקר ההיתר של היכר מלבר או חוד החיצון גודר, דבאמת מקום דבין הלחיים הוא מקום בפנ"ע, כיון דאינו חלק מהמבוי ממש אלא הוא מקום המחיצה וההיכר, וראוי לדון אותו בפנ"ע, וס"ל לרבא דראוי להתירו ולצרפו בהיתר המבוי, ומקור לזה מהדין האמור במקו"פ דל"ה רשות אסורה כיון שהיא בטילה, וה"ה הכא לבין הלחיים. וא"כ כשאמר הרו"ה דרבא לשי' בגדר דין לחי, לא הק' עליו הרשב"א דמפו' בגמ' דההיתר הוא מקו"פ, אלא רק דאיכא למימר דאי"ז רבא לטעמיה אלא גם אם היה ראוי לדון איסור בין הלחיים (דהיכרא מלגיו) אבל אי"ז מקום חשוב לדון בו איסור אלא יש ללמוד היתרו ממקו"פ. ואי"ז נוגע למה שאמר הרמב"ן בדעת הרי"ף דרבא נחלק עם אב"י בתרתי, דמחד פליג עליו דלחי מתיר את מקומו, וגם לטעמיה דאב"י פליג מדין מקו"פ, דרבא את עיקר ש' קאמר בלימוד ממקו"פ, ורק דיל"ד דאחרי טעם זה האם יש כאן הכרח לשייך את זה לדעת רבא בגדרי לחי. (וברמב"ן מפו' דטעם מקו"פ הוא טעם אחר מחוד החיצון, ורבא נחלק בב' ענינים על אב"י, "דטעמא דרבא משום דלחי משום היכר אי נמי משום דחודו החיצון סותם נסיב לה ובין שיש בו ארבעה בין שאין בה ארבעה הכל בכלל היתר והאי דקאמר מנא אמינא לה וכו' לאב"י קאמר ליה וכו' אבל רבא בתרווייהו פליג ובתרווייהו שרי ומי לחשו לרבינו הגדול לומר כן וכו'").

ואח"כ נחלק הרשב"א עם רבותינו הצרפתים, האם ממקו"פ יש ללמוד היתר בבין הלחיים רק כשאין שם ד"ט, או דהכא גרע ול"ה מקום בפנ"ע להיאסר אפי' ביותר מד"ט. והק' עליהם דכמו דהיתר הקורה הוא על יותר מד"ט כן ראוי להתיר בלחי, כיון דמקו"פ אינו טעם חדש של היתר אלא רק להעמיד את הסיבה שחודו החיצון יהיה הגודר. וכמ"ש גם בקר"א "ואפשר עוד לומר דרבא בין הלחיים בטל הוא אפילו רחב ד' כיון דמין אחד הוא עם המבוי, ולא בעינן אין בו ד' על ד' אלא במקום פטור שהוא רשות בפנ"ע, ועי"ש בכל דבריו. (אלא דעדיין צע"ק, דהרי לאב"י מבו' דתחת הקורה מותר ובין הלחיים אסור, וא"כ מה ההכרח דרבא פליג בזה והרי יתכן דרבא נמי מודה דתחת הקורה מעיקר הדין מותר, ובין הלחיים מעיקר הדין אסור, ובפחות מד"ט יש ללמוד ממקו"פ להתיר את בין הלחיים אבל רק בפחות מד"ט, ומה ההכרח להשוותם כד' הרשב"א "שאני תמה דהא בקורה לא חילקו בין רחבה טפח לרחבה ארבעה או יותר ולעולם מותר להשתמש תחתיה וכו' וכיון שכן לרבא נמי דשמעין ל' בהדיא דלחי משום היכר מ"ש דלא שרי ברחב ד"ט". וצ"ל דהרשב"א קיבל את החילוק בין לחי לקורה רק מא' מב' אופנים, או אם נאמר דלחי משום מחיצה וקורה משום היכר, או דתרווייהו משום מחיצה ולחי גודר בחוד פנימי והקורה יורדת לסתום בחודה החיצון, אבל לדעת רבא דתרווייהו משום היכר לא יתכן חילוק בעיקר הדין ביניהם כיון דהיכרא בעי' או מלגיו או מלבר בין בלחי ובין בקורה. ולכן הוכרח לו דאם ההיתר של קורה הוא גם ביותר מד"ט ע"כ דה"ה בלחי. ומה שהוסיף הרשב"א בק' גם למ"ד משום מחיצה, כוונתו דבאיזה צד שיהיה לא שמענו הפרש בהיתר דתחת הקורה בין רחב לקצר. ועי' עוד להלן).

ולפ"ז א"ש גם למה בסמוך לכרמלית אסור, דהר"ן הק' דאם רבא מתיר בין הלחיים גם בלי טעם של מקו"פ, ולא קאמר לה להאי טעמא אלא אליבא דאב"י, א"כ מאי איכפ"ל דמצא מין וכו' סו"ס ראוי להתיר את בין הלחיים. (ותליא בזה גם פלוג' הראשונים האם סמוך לכרמלית אסור גם את תחת הקורה, ועי' רא"ש ס"י שביאר הנידון בהרחבה. ועי' בהגר"ז בס"י ששה ס"ו דנקט דהיתרא דתחת הקורה גם הוא רק בפחותה מד"ט, וכן צידד החזו"א בס"י סו סק"ב. אבל הרשב"א הק' על רבותינו הצרפתים בהדיא "אלא שאני תמה דהא בקורה לא חילקו בין רחבה טפח לרחבה ארבעה או יותר ולעולם מותר להשתמש תחתיה וטעמא משום דקורה משום היכר"). אכן להנ"ל יתיישב גם טעמו של רבא להתיר יותר מד"ט הוא מכוח הדוגמא והטעם של מקו"פ וכש"נ, וכיון דאמרי' מצא מין וכו' לבטל

מד"ט הוא מדין מקו"פ, ויש להוכיח מהאיסור שיש ביותר מד"ט דלרבא בין הלחיים אסור אף שתחת הקורה מותר. אמנם להמת' יש בזה תחילת יישוב, דודאי אין כאן היתר חדש של מקו"פ אלא טעם לדון את בין הלחיים כנכלל במבוי ע"י חוד החיצון, והאיסור ביותר מד"ט הוא החידוש דהוי כרשות בפנ"ע, אבל עכ"פ הוק' לו בהתוס' דאדרבה רבא לא חילק בין לוק' אפי' אי נימא דבד"ט אוסר את בין הלחיים.

(ובמשנת ר"א בשבת ר"ל דיש כאן ב' דינים, דבפחות מד"ט ההיתר הוא מצד מקו"פ, וביותר מד"ט דל"ה מקו"פ יש היתר מדין חוד החיצון, דבפחות מד"ט אין להתיר מצד חוד החיצון כיון דאיכא נמי חוד פנימי וזה מגרע כי אין מחיצה על פחות מד"ט. וע"ע בחי' אבהעו"ז ובתורת רפאל סי' נ ואור גדול בסי' נה שכ' עוד מהלכים כע"ז לבאר חילוק בהיתר של בין הלחיים בפחות מד"ט ויותר. ולפ"ז האיסור בסמוך לכרמלית הוא דוקא בפחות מד"ט, אבל ביותר מכן יש את ההיתר של חוד החיצון ובהא לא שמעי' דמצא מין וכו' לאסור. אבל נת' כבר דלכאו' בלחי אי"ז ענין של חוד פנימי וחיצון אלא כל עובי המחיצה גודר וצריך לדון האם עובי בין הלחיים כלפנים או כלחוץ, אבל ל"ש בזה חילוק בין רחב ד"ט או פחות).

ועכ"פ נתבאר בדעת הרשב"א דענין המקו"פ הוא טעם לומר דחוד החיצון יהיה הגודר, ועי"ז יגרר המקום שבין הלחיים להיות נכלל בהיתר המבוי. ועדיין צריך עוד ביאור, דבשלימא לגבי לחי דקי"ל דהוא משום מחיצה, י"ל כנ"ל דחוד החיצון יכליל את המקום עם שאר המבוי, אבל הרשב"א הרי ס"ל כן גם לגבי קורה, דהא לשי' קורה הסמוכה לכרמלית אמרי' תחתיה מצא מין וכו', וע"כ דגם ההיתר של תחת הקורה תלוי בענין זה דהמקום מתבטל להיתר המבוי, וצ"ע דהא קי"ל קורה משום היכר, וכלפי היכר מבוי בגמ' דהנידון הוא אי בעי' היכרא מלגיו או מלבר, ומה מתאים בזה דהגדר של מקו"פ יחשיב את ההיכר מלבר להכליל את המקום שתחת הקורה בהיתר המבוי. וצ"ל דע"כ מבוי כאן דלעולם מעיקר הדין היכרא מלבר, ואעפ"כ צריך גדר של כעין מקו"פ כדי להתיר את תחת הקורה, והטעם לזה כיון דמקום הפתח עצמו של בין הלחיים ותחת הקורה מצ"ע אינו יכול ליכלל בהיתר הלוק', אלא ה"ה עומד בפנ"ע ואין בו עצמו לוק' כראוי, ורק ע"י שהוא מתבטל אל המבוי (כעין ענין מקו"פ) נעשה בו ג"כ ההיתר של המבוי בלוק', אבל אם יהיה סמוך לכרמלית ויהיה מצא מין וכו' בזה אדרבה ה"ה נגרר אחר הכרמלית ולא אחרי היתר המבוי. (ועי' ריטב"א שכ' "מצא מין את מינו וניעור. פירוש דהא לכרמלית דמי טפי וכיון שכן נהי דאינו מתערב עמו כיון שאין בו ד' טפחים כשיעור כרמלית, מ"מ נעור ומתחזק עמו שלא יתבטל לגבי רה"י"). ואם כנים הדברים ל"ק הקו' דלעיל למה לא פסק הבעה"מ כרבא במקו"פ, דאמנם לא קי"ל כוותיה דלחי משום היכר אבל עכ"פ שיהיה נעשה כאן ההיתר של מקו"פ בלחי הפחות מד"ט. ולפ"ז א"ש דאף הרו"ה פי' דענין המקו"פ בא להכליל את בין הלחיים בשאר המבוי ולהכניסו בכלל ההיתר של היכרא מלבר, וכיון דלא קי"ל כרבא דלחי משום היכר, וס"ל דהוי מחיצה וחוד הפנימי גודר, א"כ ל"ש כלל היתר של מקו"פ אפי' בפחות מד"ט.

ובמש"כ הרשב"א בעבוה"ק דבקורה בריאה ורחבה ד"ט דאמרי' פ"ת יורד וסותם מעיקר הדין דבהא ל"א מצא מין וכו' ומותר תחת הקורה אפי' בסמוך לכרמלית, הנה בפמ"ג הק' ע"ד בסי' שסה א"א סק"י "ולא הבינותי דא"כ לחי דמשום מחיצה אמאי בכרמלית אסור וע"כ דאפ"ה מצא מינו וניעור עי' ב"י א"כ ה"ה קורה רחבה ד' ליתסר בכרמלית", והיינו דכיון דקי"ל דלחי משום מחיצה ואעפ"כ אי"ז מתיר את בין הלחיים אלא בצירוף ענין מקו"פ ובתנאי שלא יהיה מצא מין וכו' בסמוך לכרמלית, א"כ קורה נמי אפי' כדהוי מחיצה גמורה של פ"ת יורד וסותם מ"מ אמאי לא נימא דמצא מין וכו' לבטל את חודה החיצון. ובאמת אפשר קצת לחלק בזה דפ"ת אלים טפי ומבטל את העירוב עם הכרמלית, אבל נראה דיש כאן חילוק בעצם הדין, דהרי לחי ענינו שהוא תחילת מחיצה ומצ"ע הרי כל עוביו הוא המחיצה אלא דיש נידון על מקום העובי עצמו אם לצרפו כלפנים או לאוסרו כבחוץ, ואת זה הסמיכות לכרמלית יכולה

להתירה עם הכרמלית שהכרמלית אינה אלא מדבריהם. אינה גבוהה שלושה ואינה רחבה ארבעה והיא עומדת בין הלחיין או תחת קורת המבוי ורה"ר עוברת לפניה, הרי היא כלפנים. ואם כרמלית עוברת לפניה, צריכה לחי אחר חוצה לה להתירה והרי היא רה"י. לא עשה לה לחי אחר, הרי היא ככרמלית. ומבוי בדבריו ג"כ דודאי ל"ה מקו"פ מצ"ע בדיני הרשויות, אלא דאם הוי בין הלחיים ותחת הקורה הרי"ז כלפנים דמתבטל אל המבוי. (ובס' הבתים כ' ע"ד הרשב"א הנ"ל "כתב הר"ש בן אדרת שאינה מותרת עם הרשות העוברת לפניה שמן התורה רה"י גמורה היא וחכמים לא הצריכוה לחי או קורה אלא בטלה היא אצל המבוי ע"כ ויראה לי אחר שחלקה רשות לעצמה היא מקום פיטור דינה כמקום פיטור"). וכך הוא גם לש' רש"י בשבת ט, א "וכי תימא דלית ביה רחב ארבעה - במשך עובי החומה, לפיכך אינה רשות לעצמה ומותר להשתמש כנגד הלחי מחודו החיצון, שהוא שוה לאסקופה אצל רה"ר ואין לך לחי גדול מעובי החומה שמכאן ומכאן, שבהם המבוי ניתר", והיינו דפחות מד"ט אינו טעם בפנ"ע להיתר, אלא דמשו"ה יהיה מותר עד חודו החיצון של הלחי.

(ובשו"ת הרי" מ"גאש סי' כד כ' "וההפך שבין בין הלחיים ובין תחת הקורה כי תחת הקורה אין שם לחי מכאן ולא לחי מכאן דאלו הוה לחי מכאן ולחי מכאן לא איצטרכינן לקורה וכיון שהכותל כלו שתחת הקורה ושלפנים מן הקורה אחד הוא ואין דבר מפסיק ביניהם ה"ל תחת הקורה כלפנים אבל בין הלחיים שהלחיים מפסיקין בינו ובין רוחב המבוי שלפנים ממנו ולא נתערב עם המבוי צריך לחי אחר להתירה", וגם בדבריו נראה דהא פשיט"ל דמקום הפתח של תחת הקורה ובין הלחיים הוא מקום בפנ"ע, והנידון להתירו הוא בביטולו אל המבוי והיתרו, ול"צ גדר של מקו"פ ממש, אלא כמש"כ שם "כלומר אלו היה סמוך לרה"ר כיון דאית ביה ד' על ד' וא"א נמי שיתערב עם רה"ר לא היה צריך לחי אחר להתירו אבל אם היה סמוך לכרמלית אע"פ שאין בו ד' על ד' הרי נתערב עם הכרמלית וה"ל הכל ככרמלית ומ"ה צריך לחי אחר כי היכי דלא ליתערב עם הכרמלית", ואכתי צ"ע בשי' הרי" מ"גאש בכל דבריו שם).

ומה שתי' אביי לרחות ראיית רבא ממקו"פ "התם בגבוה ג"ט", נראה לפרש ע"ד הרשב"א כך, דאמנם מצינו במקו"פ דמחמת שהמקום אינו חשוב בפנ"ע אינו נעשה כרשות האסורה אלא יש כאן ביטול, אבל זה כשהמקום הוא גבוה ג"ט ואין בו דע"ד דלכן הרשות הזו בטילה, אבל בבין הלחיים שהוא שווה ביושר עם כל המבוי, הרי בס"ה יש כאן מקום חשוב ואין לבטלו, ואין טעם לצרפו אל היתר המבוי. דלהרשב"א אין לפרש ע"ד רש"י דבגבוה ג"ט אין גזירה אבל בלא גבוה לא מינכרא וכו', דהרי הרשב"א פליג על כל ד' התוס' שביארו את חומרת בין הלחיים מצד גזירה, וחלוק מתחת הקורה דשיעורה טפח, (ואמנם גם ברש"י נראה דלא כל האיסור של בין הלחיים הוא מצד גזירה אלא דוקא כאן, והיינו דאחרי שטען רבא להתיר בפחות מד"ט ומדין ההיתר של מקו"פ, ע"ז אמר אביי דבזה איכא גזירה חדשה שלא יחליפו אם אינו גבוה ג"ט, וצ"ע), וגם אין לפרש דדינא דמקו"פ קאמר הכא דהוא דוקא בגבוה ג"ט דהרי גם רבא לא קאמר דהכא הוי מקו"פ, אלא דכלפי הדוג' שאמר רבא ממקו"פ לבטל את בין הלחיים להיתר המבוי, ע"ז קאמר אביי דשאני גבוה ג"ט דבאמת אינו חשוב ומתבטל, אבל בין הלחיים הוא מקום חשוב ואין טעם לבטלו, וממילא דהדר דינא דחודו הפנימי הוא הגודר ובין הלחיים אסור.

והנה במהרש"א על ד' התוס' שכ' דרבא ס"ל דלוק' משום היכר, ואעפ"כ תחת הקורה מותר ובין הלחיים ביותר מד"ט אסור, כ' "אין ראייתם מובנת לי דהא בתרווייהו שרי רבא לקמן בין לחי ובין קורה ואדרבה הוה ניחא טפי להאי טעמא דרב חסדא אוסר בלחי משום דס"ל משום מחיצה ולרבא תרווייהו משום הכירא אבל לטעמא דאסר רב חסדא משום דלחי הוי משהו לא א"ש אמאי פליג רבא עליה דרב חסדא והא דהביאו מהא דרבא מודה דאסור להשתמש ברחבו ד' ודאי דליכא ראייה דאיך שיהיה ע"כ טעמא אחרינא איכא התם דאוסר כפרש"י לקמן דכל ד' רשות באנפי נפשיה הוא וצ"ע ככוונת דבריהם", ודבריו צ"ע וכמשה"ק בקרני ראם דהא ההיתר בפחות

ג"כ מבוסס על הכוח של חוד החיצון להיות גודר, וזה ל"ש כשהדלת נעולה.

ולכאור' צ"ל דגם כשהדלת נעולה המבוי יכול להיות מצורף עם המקום שבין הלחיים להתירו, ע"י שאותו מקום יתבטל להיתר המבוי, דסו"ס גם כשהדלת נעולה גם זה חלק מהמבוי. וכמש"כ הר"י מלוניל בשבת שם "ודאי נעילת דלת לא מעלה ולא מוריד לפי שאינו דלת קבוע אלא שמשומו שם בכל לילה ולילה שיהיו שמורים במבוי כלים שבתוך המבוי". (ואמנם אם איירי בסמוך לרה"ר בזה גם כשהדלת נעולה אמרי' דהמקום הזה יהיה שייך להיתר המבוי, אבל בסמוך לכרמלית בזה יהיה חילוק דאם הדלת נעולה לא נשייך את המקום הזה ע"י החוד החיצון להיתר המבוי אלא אדרבה מצא מין וכו' ונעשה כרמלית). ולפ"ז אפשר לדון עוד דכ"מ שכ' הראשונים דהאי איסקופה איירי בדוקא בסמוך לכרמלית דבלא"ה יש היתר של מקו"פ בסמוך לרה"ר גם בדלת נעולה, זה דוקא להס"ד דאיירי בלחי, אבל לתי' הגמ' דאיירי בקורה, א"כ בזה ודאי כשהדלת נעולה ל"ש ההיתר של מקו"פ, דהרי יסוד ההיתר בביטול אל המבוי הוא מחמת שאותו המקום של 'תחת הקורה' או 'בין הלחיים' הוא מקום בפנ"ע של 'פתח', והוא יכול להתבטל להיתר המבוי, אבל כשהדלת נעולה אין כאן קורה כיון דאין כאן מבוי, ולא יהיה שייך להתיר את תחת הקורה בביטול אל המבוי. ורק בבין הלחיים אמרי' דבסמוך לרה"ר יהיה מותר גם בדלת נעולה, כיון דהלחי הוא דבר מצ"ע גם בלי המבוי, אבל הקורה ככה"ג אינה כלום. והדוג' לזה ממש"כ התו"י בשבת שם "דלחי הוי משום מחיצה ואפי' נעול הוי כלפנים ואע"ג דליכא ד' כמו תקרת ד' דאפילו נעול יורד וסותם", וא"כ הלחי אינו מתבטל בנעילת הדלת, וגם ככה"ג המקום שבין הלחיים יכול להתבטל אל הרשות. (וצ"ל דאף דלמסק' דאיירי בקורה ג"כ הא איכא לחי של עובי הכתלים, מ"מ בזה לא שייך להתיר דכיון דאיכא קורה הא אין 'סמיכה' להתיר ע"י הלחיים, דהא עביד קורה להתיר את המבוי, ודו"ק).

ועי"ש בד' הרשב"א בשם מורי הרב מה שפי' בהך סוג', דלא יתכן לומר דהקורה היתה כלפי חוץ כיון דאז לא יהיה מותר לטלטל ממנה שהיא רה"י ולחוץ שזה רה"ר או כרמלית, אבל כשהקורה כלפי פנים אם הדלת פתוחה מותר לטלטל ממנה להמשך האיסקופה, אבל בנעולה אסור כיון דהוי רה"י, ומבוי' שם דל"ש להתיר את תחת הקורה כשהדלת נעולה מדין מקו"פ ממש, אלא רק דעי"ז יהיה חוד החיצון של הקורה יורד וסותם, וזה כבר ל"ש כשהדלת נעולה, וזה ממש ככל המבוי לעיל בדעת הרשב"א.

והנה כפי שנת' הרמב"ן למד בדעת הר"י דרבא הוכיח ממקו"פ רק לטעמיה דאביי, אבל הוא ס"ל דלעולם בין הלחיים מותר גם ביותר מד"ט, אלא דאעפ"כ בסמוך לכרמלית מצא מין וכו' ואסור. וצ"ע דהרי חוד החיצון של הלחי גודר ומאי איכפ"ל דהוא סמוך לכרמלית, ואין לומר דפי' כהר"י מלוניל דהוי גזירה בעלמא, דהרי את תחת הקורה התי' הרמב"ן גם בסמוך לכרמלית, וכמש"כ בחי' בשבת שם "ובפתוח לכרמלית בין הלחיים אסור דמודה ליה רבא לאביי, ותחת הקורה לעולם מותר דחודו החיצון יורד וסותם". וא"כ מבוי' דגם להרמב"ן בדעת רבא לטעמיה דנפשיה דבין הלחיים מותר אכתי לא דמי להיתר דתחת הקורה, דאילו התם החוד החיצון סותם ותו לא מידי, אבל בין הלחיים עדיין גדר ההיתר הוא רק מחמת ביטול למבוי. ויתיישב בזה עוד, דהנה במלחמות כאן כ' "שלא לדחות דברי רבא שהלכה כמותו בכל מקום אבל נסמוך על אחד מן הלשונות שאמרו דבמחיצה נמי חודו החיצון סותם", וק' דכיון דרבא קאמר רק דהיכרא מלבר ולשי' דלחי משום היכר, איך אפשר להעתיק דבריו אל לחי משום מחיצה לומר דחוד הפנימי גודר. (ויתכן דמ"מ גם אם לחי משום היכר מ"מ הגדרת הנידון בזה על בין הלחיים, אי"ז תלוי בהיכרא מלבר ומלגיו, דודאי תרווייהו איתנהו בלחי, אבל הנידון הוא בגדרי המחיצה של לחי אם חוד חיצון או פנימי, דגם למ"ד משום היכר מ"מ הר"י בגדרי מחיצה). אמנם להנ"ל ניחא קצת דהענין א' הוא לבטל את בין הלחיים אל המבוי אם בגדרי היכר לומר דהיכרא מלבר ואם בגדרי מחיצה לומר דחוד החיצון גודר. (וגם בפי' רבינו חננאל בן שמואל כ"כ, ז"ל

לגרע, אבל פ"ת הרי רק בחוד החיצון שייך פ"ת באמת, דהאי קורה היא תקרת רשות וסיומה מבדיל את הרשות מבחוץ, (ועכ"פ אם פ"ת זה בגדר גוד אחית ודאי דזה ל"ש על כל העובי), וא"כ ל"ש בזה מצא מין וכו' בסמוך לכרמלית, כיון דהמקום שתחת הקורה מובדל מהכרמלית ע"י מחיצה.

ועדיין יש כאן מקום עיון בדעת הרשב"א, ובמשה"ק על רבותינו הצרפתים שהגבילו את היתר בין הלחיים רק על פחות מד"ט מהיתרא דקורה. דהנה להנך אמוראים דס"ל לחלק בין לו"ק, להתיר את תחת הקורה ולאסור את בין הלחיים, יל"ע האם שייך לבאר טעמם גם אם נימא דתרווייהו משום היכר ולא משום מחיצה, דבראש' מבוי' טעם לאסור בין הלחיים דוקא משום גזירה, אבל הרשב"א פליג בזה ולא ס"ל הך גזירה, (דס"ל דאדרבה ככל שהקורה רחבה יותר מהלחי גם יותר ראוי לגזור בה), וטעמים אחרים מבוי' לחילוק בין קורה ללחי כגון אם זה משום מחיצה וזה משום היכר, וברשב"א מבוי' (בפשטות) טעם לחלק ביניהם אפי' אם תרווייהו משום מחיצה דמ"מ בלחי חוד הפנימי גודר ובקורה חוד החיצון סותם, אבל בד' הרשב"א לא שמענו האם היכר מלגיו ומלבר יכול להתחלק בין לו"ק. (והרמב"ן במלחמות כ' י"ש היכר בקורה יותר מלחי בחודו החיצון ואפשר שהטעם מפני שהקורה טפח וניכר חודו החיצון מן הפנימי והלחי אפילו כחוט הסרבל ואין חודו החיצון ניכר", וכן הריטב"א כ' "דכיון דלית ליה היכר כולי האי לא חשיב ובטיל לגבי חוץ מה שאין כן בקורה שהיא רחבה טפח דאית לה היכירא"). והנה הרשב"א דן להביא מקור דאביי ס"ל לחי משום מחיצה, (להך גיר' דלקמן ד'אודו לטעמייהו), והביא מסוג' דלעיל בדין חקק, ועי"כ מבוי' דהרשב"א יכל לפרש בסוג' דאביי ס"ל לחי משום היכרא ועדיין יהיה מבוי' החילוק בין לחי לקורה כדעת אביי, ועי"כ דגם בדין היכר שייך לאסור את בין הלחיים ולהתיר את תחת הקורה. וא"כ ק' מה הך הרשב"א להנך שי' דס"ל לחלק בין קורה ללחי בדעת רבא, דהיתר לחי הוא רק בפחות מד"ט ואילו תחת הקורה לעולם מותר, דהא שפיר י"ל דס"ל לרבא דמעיקר הדין בין הלחיים אסור למרות שתחת הקורה מותר, ורק דיש היתר של כעין מקו"פ בבין הלחיים אבל זה מוגבל לפחות מד"ט. וצ"ע.

ובסוג' דשבת ט, א הוכיחו מהאי מימרא דתוך הפתח וכו' לאסור את בין הלחיים ודלא כאחרים שהתירו אם הפתח אינו נעול, ותי' בגמ' שם דהיתרא דאחרים איירי בהיתר קורה ולא בלחי, עי"ש כל הסוג'. ודנו בזה התוס' ושאר', ומכללם הרשב"א בסוג' ושם בשבת, דהא יש לתרץ בפשיטות דאיסקופה דהתם איירי בסמוך לרה"ר וכו' וזה יש את ההיתר של מקו"פ ואילו האי מימרא דתוך הפתח איירי בסמוך לכרמלית דמצא מין וכו' ולפיכך צריך לחי אחר להתירו. ותי' בזה דאם איירי בסמוך לרה"ר יהיה מותר בכל גוונא אפי' כשהפתח נעול דסו"ס הוי מקו"פ, ועי"כ דאיירי בסמוך לכרמלית שאין להתיר אלא מלתא דחוד החיצון וכו' ובזה יש חילוק אם הדלת פתוחה או לאו. והק' האחרו' (עי' קרב"נ בשבת וחזו"א בסי' סו וביאור"ל בסי' שמו) דלתי' הגמ' שם יהיה מבוי' בהדיא דתחת הקורה מותר אפי' בסמוך לכרמלית, וא"כ ק' דלשי' הרשב"א דלו"ק שוים ותרווייהו מותרים ליד רה"ר ואסורים ליד כרמלית, א"כ מ"ש דמקשי' התם להס"ד דאיירי בלחי ומתצי' דאיירי בקורה, דאם בסמוך לרה"ר מותר גם בפתח נעול ה"ה גם בקורה. (אמנם הרשב"א בעבוה"ק בשער ג נראה דפי' באופ"א את תי' הגמ' שם דאיירי בקורה, ז"ל "היתה חציה מקורה וחציה אינה מקורה וקרועיה כלפי פנים ודלת נוסף על הקרוי, בזמן שהפתח פתוח כל האסקופה כלפנים ואפילו החצי שאינו מקורה כמקורה. פתח נעול וכשנעול נמצא הקרוי לפנים, מה שבחוץ כלחוץ ואסור להשתמש בו עד שיעשה לו לחי חוצה לו להתירו. היה הקרוי כלפי חוץ ואסקופה רחבה ארבעה הרי היא כרה"י שהקרוי מתירה", ולפ"ז לק"מ כיון דהנידון הוא על מה שמחוץ לקורה באיסקופה). עוד יל"ע דלהמבוי' ברשב"א בעבוה"ק הנ"ל הרי אין כאן ב' ענינים חלוקים, אלא היתר מקו"פ הוא ג"כ טעם לאותו ענין דחוד החיצון יהיה גודר ומתיר, וא"כ איך כ' הרשב"א דהיתר מקו"פ יהיה שייך גם בפתח נעול, דהרי היתר זה

לדברי המתיר מותר. ואיך שנפרש ד' רבא יוצא כך, דהרי אם מקו"פ זה טעם היתר חדש (והוא נשלל בסמוך לכרמלית), ע"כ דלעולם חוד הפנימי של הקורה יורד וסותם ורק דאיכא היתר של מקו"פ, ובודאי דחשיב שהקורה סמוכה למבוי, ואם נפרש דמקו"פ זה טעם לרדן את החוד החיצון ולהטפיל את תחת הקורה להיתר המבוי, אבל עכ"פ מבוי דהקורה מועילה גם כשתחתיה נעשה כרמלית מדין מצא מין וכו', וע"כ דבקורה יש גם חוד הפנימי, ומה שאמרו בה דחודה החיצון סותם זה לקולא ולא לחומרא. ומיושב לפ"ז סדר ד' הגמ', דבתחילת הסוג' הביאו הפלוג' על תחת הקורה, ואח"כ הובאו ד' ר"ח דבבין הלחיים לכו"ע אסור, ואח"כ אמר ר"ח דלדברי המתיר אסור וכו' ופליג רבא דבלא"ה בעי' קורה ע"ג מבוי, והק' לד' רבא (או גם לר"ח) מקורה משוכה ותי', ואח"כ בא הפלוג' בין אביי לרבא על בין הלחיים עם טעם חדש של מקו"פ. ולהנ"ל יתיישב בדף ח, ב יש נידון על חוד פנימי וחיצון ובוה קאמר ר"ח דבין הלחיים אסור לגמרי, וגם קאמר ר"ל דלדברי המתיר אסור כיון דליכא חוד פנימי כלל, ואח"כ יש סוג' אחרת של אביי ורבא, דודאי שייך גם פנימי וגם חיצון, ולד' המתיר מותר, והכל תליא בגדרי מקו"פ ומצא מין וכו'.

וארווחא א"כ דבר נוסף, דהרי בד' הרי"ף והרמב"ם והרשב"א בעבוה"ק יש לכאו' השמטה, דכלפי נעץ שתי יתירות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן כ' כל הנך דהטעם דל"מ הוא משום דבעי' קורה ע"ג מבוי וליכא, והשמיטו ד' ר"ח דלדברי המתיר אסור, דהא אנן קי"ל דמותר להשתמש תחת הקורה, וא"כ גם לולי הך דינא דקורה ע"ג מבוי הרי נפקא דחודה החיצון של הקורה דהוא יורד וסותם מופלג מן המבוי. ואין לומר דנקטו טעמא דרבא דהוא פשוט טפי, (ובפרט לפי' הרי"ף מלונל דהא דלדברי המתיר אסור זה רק מטעם גזירה בעלמא, ודברי רבא דבעי' קורה ע"ג מבוי הם מעיקר הדין, ונפק"מ בד' רבא דאף בסמוך לכרמלית דל"ש האי גזירה דלדברי המתיר' כיון דבלא"ה בכה"ג אסור, מ"מ בעי' קורה ע"ג מבוי וליכא), דהרי אכתי איכא נפק"מ טובא בד' ר"ח גם אחרי ד' רבא, דאם תהיה הקורה ב' טפחים, טפח אחד ע"ג המבוי וטפח א' ויותר מחוץ למבוי, דאמנם קורה ע"ג מבוי יש כאן, אבל חודה החיצון של הקורה מופלג ורחוק מן המבוי, ואיך השמיטו דין זה דלדברי המתיר אסור. (ועמדו בזה האחרון, ועי' משנת ר"א בשבת). ולהנ"ל א"ש דבאמת רבא פליג על כל הך מימרא דר"ח, וס"ל דלדברי המתיר מותר, כיון דאם חוד החיצון של הקורה יהיה מופלג מן המבוי אז הקורה תועיל ע"י חודה הפנימי, ורק דלא קאמר כן רבא בהדיא כיון דבלא"ה פליג דלדברי האוסר נמי אסור משום דבעי' קורה ע"ג מבוי וליכא, אבל עכ"פ דלטעמו של רבא גם מאן דמתיר תחת הקורה ס"ל דחודה הפנימי יכול להיות יורד וסותם. והשמטת הרי"ף והר"מ והרשב"א בעבוה"ק להך דינא דר"ח, היא מקור גדול לומר דרבא פליג עליו וקי"ל כרבא. ורק דעדיין נפק"מ בזה קצת דבאופן שחצי הקורה ע"ג מבוי וחציה מבחוץ, דקורה ע"ג מבוי יש כאן, אבל בחודה הפנימי לא יהיה אפשר לגדור ויהיה צריך את חוד הפנימי, ובכה"ג יהיה אסור להשתמש תחת הקורה אפי' בחלק שבתוך המבוי, גם בסמוך לרה"ר. אמנם אם ההיתר של מקו"פ הוא היתר בפנ"ע גם בלא ההשתמשות בחוד החיצון, גם בזה יהיה מותר מדין מקו"פ, אפי' שרק החוד הפנימי בכה"ג יכול להיות יורד וסותם.

ולפ"ז יתיישב עוד משה"ק לעיל בתח"י הסוג', דהרי ר"ח אמר לדברי המתיר אסור, ואילו בד' הראשונים להלן י, א מבוי דבלחי אפי' למ"ד מותר להשתמש בין הלחיים מ"מ אם יהיה הלחי מחוץ למבוי יהיה אסור להשתמש כנגדו אבל כל המבוי יהיה ניתר ע"י חודו הפנימי, וע"כ דבקורה אמר ר"ח דלמ"ד חוד החיצון ליכא חוד הפנימי כלל גם לקולא, ואילו בלחי הא דאמרי' חודו החיצון זה רק לקולא אבל איכא נמי חוד פנימי. וא"כ צ"ע מה שהתוס' ושאר (מלבד התורי"ד ודעימיה) השוו את לוח"ק, דהא דאמרי' דהכל מודים בבין הלחיים דאסור לא יתכן דהוי חילוק בגדרי מחיצה, דבודאי אם בקורה אמרי' חוד החיצון ה"ה בלחי, והרי ע"כ מבוי דיש חילוק בין לוח"ק לענין חוד הפנימי. אמנם ע"פ משנ"ת כאן יש בזה יישוב חדש, דבאמת הא דכ' הראשונים בפשיטות דלמ"ד בין הלחיים מותר אם

"אבל לא תיטעה ממאי דקאמ' רבא אחד זה ואחד זה, פי' בין לחי בין קורה, משום הכר, ותחשוב שהלחי משום הכר והמבוי אינו רשות יחיד. אלא לעולם המבוי אינו צריך מחיצה רביעית ואינו צריך אלא הכר בלבד, אבל כי עביד ליה לחי הוי ליה רה"י וכאילו יש לו ארבע מחיצות, והזורק ממנו לרה"ר חייב. והאי דקאמ' לחי משוי' הכר, סברא דרבא הוא דסבר הכי ואין הלכה כמותו. ובהא אמרי' הלכה כוותיה ולא מטעמיה. הלכה כוותיה דבין לחיים מותר, ואפי' לחי משום מחיצה, דחודו החיצון סותם, ולא מטעמיה שהוא סבר משום הכר הוא".

ונראה דגדר זה נכון גם בדעת הרו"ה, דהנה בסוג' דשבת שם כ' "פירוש סוגיין בהא שמעתא כמאן דאמר מותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיין אסור והכי סלקא בדוכתה וכדכתבין התם", והשיג עליו במלחמות "אמר הכותב ולעצמו הוא דורש ואין שומעין לו אלא הלכתא כרבא וכדפסק רבינו הגדול ז"ל והכא היינו טעמא דלא מתרין לה גמרא אליבא דרבא בדפתוח לרה"ר דאי הכי אפי' פתח נעול כלפנים דבין הלחיים לעולם מותר ולא משכח ביה רבא איסור לעולם אלא בדפתוח לכרמלית וכפשטא דשמעתא דבפרק קמא דעירובין ולפום הכי אפשיט לה הכא סתם דאי לרבא בדפתוח לכרמלית היא ואי לאביי אפילו לרה"ר וקשיא להו תדע מדלא מוקמי לה לאביי בגבוה שלשה ואין בה ארבעה דמודה אביי בהא דבין הלחיים מותר כדאיתא בדוכתא אלא דהתם אפילו פתח נעול כלפנים כדפרישית", וצ"ע לד' הבעה"מ כקו' הרמב"ן דאכתי תיקשי גם לאביי דאיכא לאוקמי בגבוהה ג"ט. ונראה דבהא מודה הבעה"מ לתי' הראשונים דאם נבוא להתיר מצד מקו"פ בגבוהה ג"ט יהיה מותר גם בפתח נעול, אלא ס"ל דאם נוקמיה כרבא ובסמוך לרה"ר עדיין כל גדר ההיתר הוא משום חוד החיצון, ולכן אם יהיה הפתח נעול אי"ו מקו"פ להתיר כיון דל"ש בכה"ג שחוד החיצון יהיה גודר. ועדיין צ"ע בעיקר הסוג', דהנה לדעת הרי"ף והר"מ והרשב"א גם ההיתר של תחת הקורה הוא רק בסמוך לרה"ר, אבל בסמוך לכרמלית מצא מין וכו' ואסור, ונת' לעיל דהנידון של חוד הפנימי וחיצון של קורה הוא תלוי בזה, דאם המקום יש לו גדר של מקו"פ להתבטל אז ע"י החוד החיצון הר"ז נכלל בהיתר המבוי, ואם הוי מקום חשוב מחמת דמצא מין וכו' אז חוד הפנימי הוא הגודר וסותם. וק' דהא בקורה אמר ר"ח בנעץ וכו' לדברי המתיר אסור, והיינו דלמ"ד חודה החיצון סותם אמר כן בין לקולא ובין לחומרא, ואם חוד החיצון יהיה מופלג מהמבוי אז ל"ש להתיר את המבוי עם החוד הפנימי ג"כ, וא"כ כשתחת הקורה הוא סמוך לכרמלית ומצא מין וכו' ונעשה כרמלית, הרי כל המבוי ג"כ צריך ליאסור, כיון דחודה החיצון של הקורה מופלג ורחוק מן המבוי, ועם חוד הפנימי ל"ש להתיר וכו"ל, וא"כ כמו שאמר ר"ח דלדברי המתיר אסור צריך להיות דאם תחת הקורה יעשה לכרמלית אז יתבטל כל היתר הקורה במבוי, וכל המבוי פרוץ במילואו למקום האסור לו. וצ"ע. (ובשלימא לשי' הרמב"ן דתחת הקורה בסמוך לכרמלית מותר ורק בלחי סמוך לכרמלית אסור, ל"ק כלל, כיון דבלחי באמת הא דחוד החיצון גודר זה רק לקולא ולא לחומרא, אבל בקורה קשיא כנ"ל מד' ר"ח להנך שי' דגם בזה אסור בסמוך לכרמלית).

ומתוך הדחק צ"ל דבאמת כשאמרו בגמ' לדברי המתיר אסור וכו' כ"ז הוא נידון גמור בין חוד החיצון ופנימי וכן לענין היכרא מלגיו ומלבר, ורק רבא אח"כ הוסיף דדין מקו"פ וכיו"ב הוא הגורם להיות חוד החיצון גודר או להיפך, ולרבא באמת השתנה גדר הדין כיון דלכו"ע יש גם חוד פנימי וגם חיצון ולא נחלקו אלא בגדר מקו"פ וההתבטלות אל הרשות. אבל אם כנים הדברים, נפקא בהך סוג' פלוג' חדשה, דהנה איכא מ"ד דמותר להשתמש תחת הקורה, ואמר ר"ח דבנעץ וכו' דהקורה דבוקה במבוי מבחוץ לדברי המתיר אסור, אבל כ"ז הוא רק דעת ר"ח, דאילו רבא אמר אח"כ טעם אחר לדברי המתיר, דלשי' הר"מ והרשב"א כנ"ל הרי דברי רבא הם גם לגבי תחת הקורה ולא רק לגבי בין הלחיים, וקורה הסמוכה לכרמלית אסור להשתמש תחתיה כיון דמצא מין וכו', ומבוי בד' רבא דעל אף שהקורה עצמה נעשית ככרמלית מ"מ כל המבוי מותר ואין חיסרון בהפלגת חודה החיצון של הקורה מהיתר המבוי, ולדברי רבא גם

המקום ד"ט, אבל מתח"י הרי עסקי' כשהדלת היא בין האיסקופה לרה"י, ואז י"ל דנעילת הדלת מבטלת את המקום ד"ט, ואז אפי' פ"ת של ד"ט לא יועיל כיון דאין מחיצה על מקום פחות מד"ט.

עוד יל"ע במש"כ רש"י לדון בקורה את החיסרון של מחיצה על מקום פחות מד"ט, "דכל מחיצה שאין בין חלל המחיצות ארבעה אינן מחיצות", דהרי רש"י שם פ"י כל הסוג' בין למ"ד קורה משום היכר ובין למ"ד משום מחיצה, וכמש"כ שם לעיל מינה "וסבר לה כמאן דאמר מותר להשתמש תחת הקורה או משום טעם ההיכרא מלבר כדמפרש פלוגתייהו בעירובין, אי משום דקורה משום מחיצה, דאמרינן חודה החיצון יורד וסותם", וא"כ למ"ד היכר הרי מבו' בגמ' לעיל ה, א דל"ב מקום ד"ט כיון דהוי היכר ול"ב גדר מחיצה. ויש לחלק דהתם הנידון הוא כלפי פסולא דלמעלה מכ' אמה, ואף כשהגביה רק טפח מ"מ המחיצה היא על מקום ד"ט כראוי, ורק דההיכר של בתוך כ' אמה מוגבל לטפח אחד בלבד, ולא דמי להכא דהקורה כולה אינה מחיצה על מקום ד"ט. וכך כ' רש"י שם "רב יוסף דבעי לעיל טפח, הכא בעי ארבעה, דהתם דאיתיה לדופן, ולמעוטי קאתי, בהיכר בעלמא סגי", וכ' התוס' ג"כ "טעמא דמאן דאמר טפח והא לא הוי מחיצה לפחות מד' אין לחוש הואיל והוי דופן אלא שבא למעטו". (ונת' שם דאמנם פסולא דלמעלה מכ' הוא מטעם היכר, אבל מ"מ למ"ד מחיצה אותו היכר קצת' הנצרך צריך להיות בגדר מחיצה על ד"ט, ולמ"ד משום היכר סגי בטפח שיש בו היכר ול"ב על מקום ד"ט. ואעפ"כ גם למ"ד היכר הרי זה בגדר מחיצה, וכמש"כ הב"ח בס"י שסג "דאף לרבא דס"ל דאחד זה ואחד זה משום היכר מכל מקום בעל כרחך צריך לומר שהוא נדון משום מחיצה"). ועכ"פ מצינו כאן מחיצה על מקום פחות מד"ט, דהרי בד' רש"י מבו' באיזה צד דלמרות שהדלת נעולה מ"מ אי"ז מגרע את גדר המחיצה של הקורה. ובלא"ה נמי הרי הרבה אחרו' ס"ל דלת הוי מחיצה גם כשאין בה צוה"פ אפי' בזמן שאינה נעולה, והכא מחשבי' שיש קורה במבוי אפי' שיש דלת (פתוחה) בינה ובין המבוי. וביותר מבו' בד' הרו"ה שם דס"ל דאפי' כשהדלת נעולה, תחת הקורה עצמה מותר, (ובריטב"א שם באמת הק' עליו "אבל מה שפירש ר"ז ז"ל פתח נעול כלחוץ מה שהוא חוץ לקורה שהוא מגולה, אינו נכון, דכיון שאין בקורה ארבעה טפחים אין ראוי לומר בה פי תקרה יורד וסותם כדכתב רש"י ז"ל, וכיון שכן והמבוי נעול, היכי יש כח לקורה זו להתיר כנגדה").

ו-שם בשבת בחי' הרשב"א בשם 'מורי הרב' כ' "ואי במקורה כולה אי נמי כשהקירוי כלפי חוץ לא מתקמא ליה לרב, דמאי אמרת בזמן שהפתח נעול כלחוץ ומותר להשתמש עם הרשות העוברת לפניה, הא לא אפשר דאי רה"ר עוברת לפניה הא קא מפיק מן האסקופה שהיא רה"י דאורייתא דהא אית לה שתי מחיצות והדלת שהיא נעולה שהיא לה כמחיצה שלישיית וקא מפיק לרה"ר", ומבו' כאן חידוש, דאע"ג דבשעה שהדלת נעולה הרי אין הדלת מחיצה על ד"ט, אפי' חשיבא מחיצה, וק' דהא אין מחיצה לפחות מד"ט, וע"כ מבו' דהדלת לא מפיקה את מקום האיסקופה להצטרף עם כל המבוי לחשיבות מקום דע"ד, וממילא דיש לאיסקופה חשיבות כמקום דע"ד, ואמנם הדלת עצמה היא מחיצה במקום דע"ד אבל הרי פעולת המחיצה היא על פחות מכך, וע"כ דבזה אין חיסרון ול"ב אלא מחיצה במקום שהוא דע"ד, ולא שפעולת המחיצה תהיה על מקום בשיעור זה.

סוג' דשבת קכד, א. "גלוסטרא דתנן נגר שיש בראשו גלוסטרא רבי יהושע אומר שומטה מן פתח זה ותולה בחבירו בשבת רבי טרפון אומר הרי הוא ככל הכלים ומיטלטל בחצר וכו' גלוסטרא כדרכי ינאי דאמר רבי ינאי בחצר שאינה מעורבת עסקינן רבי יהושע סבר תוך הפתח כלפנים דמי וקמטלטל מנא דבתים בחצר ורבי טרפון סבר תוך הפתח כלחוץ דמי ומנא דחצר בחצר קא מטלטל". הנה מצינו כאן סוג' נוספת בדינא דתוך הפתח דלר"י בין הלחיים הוא כתוך הבית, ולר"ט כלחוץ. והריטב"א שם כ' "רבי יהושע סבר תוך הפתח שהגלוסטרא שם כלפנים דמי. פי' ולא דלהוי דינו כלפנים ממש דא"כ אפי' לשומטה יהא אסור, אלא דדמי להו לאינשי כלפנים ולפיכך אסור לטלטלה משם טלטול גמור", והיינו דלכר"ע תוך

יהיה הלחי מחוץ לכותלי המבוי בסמוך להם אף דכנגד הלחיים ככה"ג אסור מ"מ כל המבוי מותר, זה הכל לדעת רבא דאמר בין הלחיים מותר, (דהרי אמרו שם בגמ' ש"מ דבין הלחיים אסור וכנגד דעת רבא, והציעו הראשונים להעמיד שהלחי נמצא מחוץ למבוי בסמוך לו דאז בין הלחיים אסור), ולדידיה נתבאר דבין בקורה ובין בלחי אע"ג דכנגדם מותר (בסמוך לרה"ר) ע"י חוד החיצון, מ"מ איכא נמי חוד פנימי ולדברי המתיר מותר, וא"כ י"ל דלד' ר"ח דאמר בקורה דלדברי המתיר אסור ה"ה דבלחי נמי לדברי המתיר אסור, ולא אמרו הראשונים להלן י, א בלחי דלדברי המתיר מותר אלא לפי רבא דס"ל כן גם בקורה, וכמשנ"ת דהרי אשכחן לרבא קורה שאין חודה החיצון מתיר כי היא סמוכה לכרמלית ומצא מין וכו', ואעפ"כ כל המבוי מותר, וע"כ דהוא פליג על ר"ח וכמשנ"ת.

כ' הרשב"א "מקום שאין בו ד' על ד' ועומד בין רה"י לרה"ר הואיל וליכא מקום חשוב לאו רשות באנפי נפשי' ובטל להכא ולהכא ובין לחיים נמי אפילו חשבת ל' מקום בפני עצמו בטל להכא ולהכא ושרי, לשון רש"י ז"ל, ונראה מדבריו דבין הלחיים מותר להשתמש לבני המבוי ולבני רה"ר, ואינו מחוור בעיני דהא שלש מחיצות דאורייתא הן ואפילו בלא לחי רה"י גמורה היא דבר תורה וא"כ היאך נתיר אותו עם בני רה"ר ולא אמרו לחי להקל אלא להחמיר, ואולי נאמר דאפילו יש לו שלש מחיצות כיון שהוא פתוח לרה"ר כרמלית היא וכו' לא אמרו שלש מחיצות דאורייתא אלא בפתוח לכרמלית, וכיון שכן הכא נמי שפתוח לרה"ר הרי הוא ככרמלית והם התיירוהו עם רה"י בלחי והם התיירו בין הלחיים עם רה"י ועם רה"ר, כך יש לי לפרש לפי דברי רש"י ז"ל. וצ"ע לפ"ז דכיון דלרבא (בעל השמועה הזו) לחי משום היכר ול"ה מחיצה דאו', א"כ איך לחי יכול להתיר מבוי הסמוך לרה"ר כיון דאין לו אלא ג' מחיצות, ול"מ בסמוך לרה"ר בדליכא ד' מחיצות. ולהלן צד, א כ' הרשב"א "וי"מ דהתם במבוי הפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרה"ר כחצר זו שנפרצה לרה"ר דשלש מחיצות לאו דאורייתא, ולפי דבריהם מבוי הסמוך לרה"ר אין הכשרו בקורה אלא או במחיצה או בצורת פתח או בלחי דקי"ל כאביי דאמר לחי משום מחיצה גבי לחי העומד מאליו", אבל הכא לרבא א"א לומר כן כיון דאף הלחי אינו מחיצה. ולכאור' כאן יהיה מוכרח לומר כמו לדעת הר"מ דג' מחיצות מדאו' הוי כרמלית, ואעפ"כ הקורה שאינה אלא היכר מועילה להתיר הטלטול גם מדרבנן, וה"ה הכא דאף הלחי לרבא אינו אלא היכר, דמ"מ אסור כרמלית ניתר ע"י האי היכר.

עוד הערות בדינא דתוך הפתח

לעיל נת' כמה ענינים בסוג' דשבת ט, א במאי דשייך לעיקר דינא דתחת הקורה ובין הלחיים, וכעת יש להוסיף כמה הערות בהסוג' שם. להס"ד איירי התם באיסקופה כשהיתר הוא לחי, ולהמסק' תי' רב יהודה ורב אשי דהיה ניתר ע"י קורה ובזה יש חילוק אם הפתח פתוח או נעול. ופירש"י שם "פתח נעול - והדלת שוקף בפני האסקופה הפנימית, וכל האסקופה חוץ לדלת כלחוץ, ואפילו תחת הקורה, דכיון דנסתם המבוי בטלה לה קורה, וליכא למימר יורד וסותם, דכל מחיצה שאין בין חלל המחיצות ארבעה אינן מחיצות, ולא שייכא בהו תורת גוד אחית וכו' באסקופת בית - שכולו פתח מקורה, והיינו טעמא דפתח נעול כלחוץ, כגון שקירה עובי הפתח בשתי קורות, דאילו תקרה שיש בה ארבעה אמרינן בה יורד וסותם ותו לא אתי נעילת דלת ומבטל למחיצה, ואפילו הוא שוקף באמצעיתו, דלא דמי למבוי, דקורת מבוי קצרה היא, ולא הוכשרה אלא למבוי, הלכך פתח נעול בטלה מתורת קורה, דהא אזל ליה מבוי, אבל תקרת ארבעה לא בטלה ירידת סתימתה בנעילת דלת", וצ"ע סתי"ד דמתחילה כ' דכשהדלת נעולה יש חיסרון שהמחיצה איננה על מקום ד"ט, ואח"כ כ' דהחיסרון הוא דאין קורה בלי מבוי, אבל פ"ת של קירוי ד"ט שייך אפי' כשאינו על מקום ד"ט כי הדלת נעולה, וצ"ע למה מתחילה לא דן בהחיסרון של קורה בלי מבוי, וכן ק' למה בפ"ת אין חיסרון דע"י שהדלת נעולה אין שם מקום ד"ט. ואולי י"ל דלעולם כל האיסקופה היא כמקום אחד, (וכמו שהביאו הראשונים שם מן הירושלמי דאם הותרה מקצתה הותרה כולה), ולכן אם הדלת באמצע האיסקופה, נעילתה עדיין לא מבטלת את

הדלת או דתוך הפתח כלחוף. (אבל נת' בסוג' מד' הראשונים להלן דגם למד' דחודר החיצון של הלחי גודר, מ"מ לקולא ודאי יש לחי כח מחיצה גם בחודר הפנימי. וכן מבר' בפשטות הסוג' דלקמן כה, ב דאויר מחיצות מייתרו, דהגיפופין מצילין מהאיסור של יותר מבי"ס, ויש שם הרי גם חוד חיצון ואעפ"כ אפשר להשתמש בפנימי. ולפ"ז לקולא יהיה בלחי ב' מחיצות גם פנימי וגם בחיצון, ומקום הנידון יהיה לחומרא וכגון להצטרף למנין).

כ- הסמ"ג עשין דרבנן הל' עירובין "אמר רבי יוחנן בפ"ק שמותר להשתמש תחת הקורה, וכן אמר רבא שמותר להשתמש גם כנגד הלחי כשפתוח לר"ה, אבל אם פתוח לכרמלית מצא כרמלית שכנגד הלחי את מינו שחוצה לו וניעור. ושיעור לחי אפילו דק כל שהו. ורוחב הקורה טפח ועוביה כל שהו והוא שתהא בריאה כדי לקבל אריח שהוא חצי לבינה של שלשה טפחים ומעמידי הקורה צריך שיהו בריאים כדי לקבל קורה וחצי לבינה. ופוסק ר"י דקיימא לן כרבא שהוא בתראה שאומר בפ"ק דקורה משום היכר ולא משום מחיצה ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם להתיר תחת הקורה אלא כשהיא רחבה ארבעה. אבל אין הלכה כרבא במה שאומר בפ"ק דלחי משום היכר שהרי פוסקין הגאונים כאביי בלחי העומד מאליו וטעמיה דאביי משום דאזיל לטעמיה דאית ליה לחי משום מחיצה כמו שמפורש בהלכה ההיא בפירוש". ובפשטות מש"כ דל"א פ"ת אלא ברחבה ד"ט, כוונתו דבאופן דאמרי' פ"ת היה הדין דגם בסמוך לכרמלית מותר, (וכמש"כ הרשב"א בעבוה"ק). אבל נראה שהוא תלה את זה במאי דקורה משום היכר, והיינו דאם קורה משום מחיצה אפי' בלא רחבה ד"ט יהיה מותר תחת הקורה גם בסמוך לכרמלית, וכמו פ"ת ברחבה ד"ט, וצ"ע דהא לחי משום מחיצה ואפ"ה אסור בין הלחיים בסמוך לכרמלית. (ויתכן שזה כוונת הפמ"ג בקו', בסי' שסה בא"א סק"י). גם נפקא לפ"ד דמשום מחיצה זה טעם להתיר את תחת הקורה, ואם משום היכר זה טעם לאסור, וזה להיפך מפ"י רש"י בתח"ד הגמ' דתלו פלוג' דלהשתמש תחת הקורה באם הוי משום היכר או משום מחיצה, ופי' רש"י את התליה להיפך, דהמחיצה היא טעם לחומרא וההיכר הוא טעם לקולא. וצ"ע.

והב"י בסי' שסה הביא את ד' הסמ"ג, וז"ל שם "וכתבו סמ"ג וסמ"ק דמותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים בפתוח לרה"ר כרבא ואח"כ כתבו פוסק ר"י דקיימא לן כרבא דאמר בפרק קמא דקורה משום היכר לא משום מחיצה ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם להתיר תחת הקורה אלא כשהיא רחבה ד' ומיהו אי אפשר לומר כן לדעת הרשב"א שהרי כתב הרב המגיד בפרק י"ז שהוא אוסר תחת הקורה בכרמלית ואם איתא דלא שרי בפתוח לרה"ר אלא ברחבה ד' נמצא דכי אסר בפתוח לכרמלית ברחבה ד' היא והוא כתב בפרק הנזכר בשמו דברחבה ד' שרי אפילו פתוחה לכרמלית לפי שחודה החיצון יורד וסותם ואין לומר דשאני התם דראויה לקבל מעזיבה שאם אי אפשר לומר פי תקרה יורד וסותם אלא אם כן היא ראויה לקבל מעזיבה אם כן פתוחה לרה"ר נמי לא שריא להשתמש תחתיה אלא אם כן היא ראויה לקבל מעזיבה ודכוותה אסר בכרמלית אלא ודאי אפילו אינה רחבה ד' נמי שרי בפתוח לרה"ר דאע"ג דאינה אלא משום היכר שרי לפי שלא זה מינו ולא זה מינו ובטל לכאן ולכאן". וצ"ע מה שהבין הב"י דדעת הסמ"ג דההיתר להשתמש תחת הקורה הוא דוקא ברחבה ד"ט, דהרי להדיא אמרי' לעיל ה, דלמאן דמתיר להשתמש תחת הקורה סגי במיעוט טפח תחת הקורה, ולא איירי ברחבה ד"ט. ובאמת המג"א שם בסק"י כ' כ' המ"מ פי"ז בשם רשב"א שאם הקור' רחב' ד' ובריא' לקבל מעזיבה אפי' פתוח לכרמלי' מותר להשתמש תחת' דאמרי' פי תקרה יורד וסותם עכ"ל, ול"ג שגם הסמ"ק והסמ"ע מיירי בכרמלית". ועי' חזו"א סי' סו סק"י.

כ- הראב"ה בסי' רא' מצאתי בפסקי דרבינו שמואל. הני אסקופות שלנו מה שיש מן הפתח ולפנים כשהוא נעול רה"ר גמור, דהא צוה"פ, דהיינו משקוף שבתקרה עליונה מתיר כל מה שבפנים, כדאמרינן בסוכה ועירובין שצורת פתח מתיר כל מה שבפנים. ומה שיש חוף לפתח אסור להכניס מעליו לפנים, דליכא השתא לדקדק

הפתח כלחוף, וחודר הפנימי הוא המחיצה. וצ"ע מסוג' דקי"ל כרבא דבין הלחיים מותר. וצ"ל דהתם נמי שייך ענין מצא מין את מינו ולפיכך תוך הפתח כלחוף. ויל"ד עוד דאולי התם טפי הוי כלחוף כיון דהוי צוה"פ ולא רק לחיים, ונת' לעיל נידון האחר' בזה לענין בין הלחיים של צוה"פ, וצ"ע. (ועי' יפ"ע בשבת ט, א מה שדן בפלוג' ר"ט ור"י הנ"ל לענין דינא דאיסקופה).

ובשבלי הלקט ענין תפילה סי' ט כ' "עשרה בני אדם שעומד אחד מהם חוף לפתח ביהכ"נ ותשעה בתוך ביהכ"נ אין מצטרפין כמו ששינו גבי פסח מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוף כלחוף פי' אגף נקרא כל חלל השער מקום שהדלת שוקף בו ואגף עצמו לא ידענו היאך נדון אם כלפנים אם כלחוף ואמרינן עלה אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה פירוש שהעומד מן האגף ולחוף אין מצטרפין מן האגף ולפנים מצטרף וכו' ופי' ר' יהודה אחי שני נר"ו אגף עצמו לענין תפלה כלפנים דהא לענין שבת אמרינן פתח פתוח כלפנים בענין אסקופה משמשת שתי רשויות". ובשו"ע אר"ח סי' נה סי"ג כ' "צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוף, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום (שפה) פנימית של עובי הדלת ולחוף, כלחוף", וכ' המג"א שם "שפה פנימית - פי' דמקום סגירת הדלת הוי כלחוף ובס' תניא דף ע"ב פסק דהוי כלפנים וכ"מ בגמ' עבב"י".

ובהג' חת"ס על המג"א שם הביא כמה מהמקורות בזה, ז"ל "עיי"ש דמייתי ראייה משבת ד"ט ע"א איסקופה משמשת ב' רשויות ואין ראייה זו מכרעת לפענ"ד, ועיין מס' שבת דקכ"ד ע"א וק"ל, ועיין עירובין ד"ח ע"ב הכל מודים בין לחיים שאסור ועיין לקמן סי' שמה ס"ד וק"ל. עוד כתוב במג"א וכן משמע בגמ' היינו בפסחים דפ"ה ע"ב דוקא שערי ירושלים ומשום מצורעים לא נתקדשו תוכן, ונראה לי דהרמב"ם דפסק באוכלי פסחים תוך הפתח כלחוף היינו טעמא מדאיצטרך לקדש תוך של העזרה והרי שערי ירושלים שלא קידשו משום מצורעים לא קידשו ממילא ש"מ סתמן כלחוף. ולפענ"ד ראייה ברורה מדיוקא דמתני' דנדרים דנ"ו ע"ב ואין לומר דהולכין בתר לישנא דאינשי דאי"כ ל"ה הש"ס מקשה התם". (ובחי' חת"ס בנדרים שם כ' "מן האגף ולפנים כו' הא מן אגף ולחוף אינו בכלל בית, ובפסחים פה ע"ב נמי מוכח כן דהרי שערי ירושלים שלא קדשו מפני המצורעים לא קדשו ממילא ע"י קדושת העיר, ושערי עזרה קידשו בפ"ע אבל אגב עזרה לא נתקדשו, וכן פסק הרמב"ם באוכלי פסחים רפ"ט מק"פ ע"ש והנה מעובי שפת הדלת ולפנים כלפנים, ומעובי שפתה ולחוף כלחוף, ומקום עובי הדלת עצמה אינו יודע וכמדומה לי שלזה נתכוון מג"א סימן נה סק"י בשם ס' תניא וע"ש באליה רבה וצ"ע ועל ח"מ כאן"). וצ"ע הכרעת הדין של תוך הפתח המבו' בפ' כל הכלים אי כר"ט או כר"י, (ובאו"ש בהל' עירובין פ"ח כ' "דקי"ל כו' יהושע בשבת קכ"ד ע"א דכלים של תוך הפתח הוי כפנים יעו"ש". ובפ"ע ברכות י, ב כ' דכלל הוא דר"ט ור"י הלכה כר"י כי ר"ט מתלמידי ב"ש. ועי' עצי אלמוגים סי' שצד סק"ה), וד' הפוס' לענין תפילה.

ולש' הר"מ בפ"ד מהל' ברכות ה"ג הוא "היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראהו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר והואיל ושינה מקומו צריך לברך", וכ' ע"ז בכס"מ "כלומ' דמאחר שיצא מפתח ביתו ה"ל כהפליג דהיינו שינה מקומו", וכ"ה במשנ"ב סי' קעח בשם הפוס'. אבל הצ"פ שם הביא עוד מקורות לענין זה אם תוך הפתח כלפנים או כלחוף, ז"ל שם "עי' בהשגות דס"ל דפתח ביתו ל"ה עקירה, ועי' שבת ד"ט ע"א, ודקכ"ד ע"א, אם פתח שייך לפנים או לחוף, ועי' פסחים דפ"ה ע"ב גבי אגף, ועי' נדרים דנ"ו ע"ב וזכחים די"ד ע"א ובחולין דקכ"ו ע"א גבי כלב שמת ועי' ב"ב דקמ"ו ע"א גבי פתח בית חמיו אך שם מיירי כשרוצה ליכנס או הוי מקום מחיצות כלפנים", ועיי"ש עוד המשך דבריו וכן במש"כ בהל' עירובין פ"ד ה"ט, וצ"ע בכ"ז. גם צ"ע בב' חדרים הסמוכים זל"ז האם גם ככה"ג יהיה שייך לומר דתוך הפתח כלחוף, והעומד במקום האגף לא יצטרף למנין עם שום חדר. ובית שיש בו מזוזה במקום הפתח, דלענין תשימש בעי' מחיצה לפני המזוזה, ואי נימא דסגי במחיצה בלי כיסוי, צ"ע אם בעי' לסגור

שבחוץ לפנים כל זמן שהפתח פתוח. וצ"ע במש"כ דהאיסקופה היא מחוץ למבוי דא"כ הוי רה"ר דהא ליכא מחיצות כלל, ומה הנידון על הלחי, ומה תי' הגמ' דמהני קורה כשהפתח פתוח. ובחזו"א סי' סו סק"ט כ' "וכי' הרו"ה דבפ"פ גם המגולה מותר, ולשונו משמע קצת אף אם מקצת האיסקופה חוץ לכותלי המבוי, אבל ז"א נראה כלל, וע"כ חוץ לתיקון המבוי קאמר וכ"מ בר"ן בהעתקת דבריו, ונראה דכונת הרו"ה דוקא בפחות מד"ט, דאל"כ אין שיעור להאי המשכה, ואין סברא כלל להתיר עד ד"א, וצ"ע. אמנם בס' המאורות שם נקט כד' הבעה"מ ג"כ, ובלשונו של הרו"ה דדרך האיסקופה להיות מקצתה יוצאת מחוץ למבוי, אלא דהוסיף עוד בתי' הגמ' "אבל פתח פתוח אפילו מה שאינו מקורה נגרר אחרי אותו המקורה שהרי האיסקופה גבוהה שלושה וחלוקה מקרקע רה"ר וחצייה מותר לדברי הכל דרה"ר הוא והחצי הנשאר שווה קרקעיתו לקרקע רה"ר וחלוקה מרה"ר דין הוא שיימשך מה שבחוץ למה שבפנים", ולפ"ז א"ש דהוי מקו"פ כיון דהוא גבוה ג"ט, וע"י הביטול אל המבוי נעשה כמבוי. ואכתי' ק' דאיך מהני שם קורה דהא בעי' קורה ע"ג מבוי וגם בעי' (לכו"ע) שלא תהיה מופלגת מן המבוי. וצ"ל דכיון דהאי מקום מתבטל אל המבוי, מתקיים בו ג"כ הדין של קורה ע"ג מבוי. והדוג' לזה מש"כ התוס' ה, ב בד"ה מניח "כיון דציידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי אע"ג דאית ביה דע"ד", והקורה מונחת בהאי כותל מבוי הארוך שהוא בולט לרה"ר, ומכיון דמתבטל למבוי ל"ח דהקורה מופלגת אלא ה"ה כמונחת ע"ג כותלי מבוי.

שם בשבת אמרו "ואין בין זו לזו שלשה ודלת באמצע פתח פתוח כלפנים פתח נעול כלחוץ", ופירש"י "כיון דבאמצע הוא נמצא, הוא מפסיק ביניהן ומחלקן זו מזו, שאינן נראות יחד לומר בהן לבוד", ויש שהביאו מדין זה מקור להא דכ' החכ"צ (ונפתח כבר בראש) דל"א לבוד כשיש הפסק, (עי' דובב מישרים ח"א סי' ב, ועוד). ונראה דאי"ז שייך כלל, דהכא אדרבה הרי הדלת אינה דבר המפסיק בפועל בין ב' הקורות ואינה נכנסת ביניהם כלל, אלא רק כמש"כ רש"י שאינן נראות יחד, וא"כ זה דין אחר, ויתכן הפסק שעדיין נראה יחד, ויתכן גם להיפך כהאי דלת שתחת ב' הקורות ביניהם.

ט, ב

תוד"ה ולרשב"ג. דהא משמע בכולי שמעתא דבעי למישרי לרבא עד חודו החיצון של לחי והיכי הוה שרי אי מושכו כלפי חוץ דהיינו לרה"ר דאיך יתיר את רה"ר דסתם מבוי ארוך כתלוי שוין". ויל"ע דהתוס' לעיל ח, ב כ' לגבי קורה במבוי שצידו א' ארוך "אי נמי כיון דציידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי", וא"כ ה"נ נימא דהלחי מתיר אפי' שהוא מחוץ לכותלי המבוי. (ועי' חזו"א סי' סו סקט"ו).

רצפו בלחיים במשך ד"א

רב אשי אמר כגון שרצפו בלחיים פחות פחות מארבעה במשך ארבע אמות וכו'. ופירש"י "לרבן שמעון - יש לבוד בפחות מארבע, והוה ליה חד לחי, ואמרינן לעיל ארבע אמות נידון משום מבוי, ויצא מתורת לחי". ומשמע מלש' דרצפו בלחיים דמי לדין לחי הבולט לרחבו של מבוי המבוי בסוג' דלעיל, ולא לסוג' דלקמן של לחי המושך ד"א. ולכאו' צ"ע דהרי משך הלחי ד"א כאן הוא לאורך המבוי ולא לרחבו, וכה"ג יש דין של לחי המושך ולא לחי הבולט. ולכאו' צ"ל דכיון דיש להאי לחי גם בליטה לרוחב המבוי ואינו נמשך רק כנגד עובי כותלי המבוי, אז ככה"ג אין את החומרא של לחי המושך אלא יש כאן רק חיסרון היכר של הלחי וכדין לחי הבולט.

אבל באמת בד' רש"י כאן מבוי ל"כ, וכמו שדקדקו בתוס' לעיל ה, ב וכן בתור"פ ובריטב"א כאן ובתורא"ש הלן י, א, דהכא איירי דריצף בלחיים לשם לחי (וכדרך מעמידי לחי), ובלחי הבולט כה"ג כ' רש"י לעיל דבאיקבע לשם לחי הוי לחי, וע"כ דהכא חמיר טפי דהוי כלחי המושך דביותר מד"א ל"ה לחי אפי' בהעמידו לשם לחי. וצ"ל דרש"י הביא מהסוג' דלעיל את עיקר הדין דשיעור משך ד"א הוא המוציא מתורת לחי להיות נידון כמבוי. אלא דרש"י הביא ב' פי' האם החלק הפנימי של המבוי יהיה מותר, ולכאו' זה טעמו של

בקירו, שאין לנו קירו רחב ארבע, והמדקדק שמא יבא לידי טעות ולעבור על דברי תורה. ואף אסור להוציא מעליו לחוץ, דשמא התקרה רחבה ארבע ואסור מדאורייתא להוציא לחוץ. והילכך אסור מה שיש מן הפתח ולחוץ, ומה שיש מן הפתח ולפנים בין פתוח בין נעול כלפנים", וצ"ע כמה כוונתו דבשעה שהדלת נעולה דין רה"ר כאן הוא ע"י צוה"פ. וע"ע בסו"ס שמו בד' הרמ"א והגר"א, (וצ"ע בד' הרמ"א). וע"ע שו"ת רמ"ע מפאנו סי' קיב.

הובא הנידון לעיל בקו' האחרו' (קרב"נ בשבת שם ועוד) דלשי' הרמב"ם דתחת הקורה ובין הלחיים תרווייהו בסמוך לרה"ר מותר ובסמוך לכרמלית אסור, א"כ מה פי' ד' הגמ' בשבת, דכמו דבס"ד דס"ל דאיירי בלחי הוק' תתוך הפתח צריך לחי אחר, וכמש"כ הראשונים דאין להעמידה בסמוך לרה"ר דאז ההיתר הוא גם כשהפתח נעול, א"כ גם להמסק' דאיירי בקורה ממ"נ אי סמוך לרה"ר לעולם מותר ואי סמוך לכרמלית לעולם אסור. אבל מעיון בכימ"ד של הר"מ נראה דפירשו שם הסוג' באופ"א, (וזה מלבד המובא לעיל מהרשב"א בעבוה"ק דפי' הסוג' דהנידון הוא על היתר האיסקופה מחוץ לקורה). עי' בד' רבינו פרחיה בשבת שם, וכן בתש"י הר"י מיגאש בסי' כד.

בגמ' בעירובין נחלקו אמוראים בדין תחת הקורה אי מותר להשתמש שם, וצ"ע דהרי ברייתא היא במס' שבת אחרים אומרים איסקופה וכו', ונפקא בד' הגמ' בשבת דאיירי בקורה אם כד' ר"י אמר רב ואם כד' רב אשי, והכל אזיל כמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה, ובלחי ליכא לאוקמי וכמבוי בקו' הגמ' שם וכמו שפי' הראשונים את טעם הדבר, וא"כ ברייתא היא בלי חולק דמותר להשתמש תחת הקורה, ולא הובאת כלל בסוג' דעירובין. אלא דלרב אשי איירי התם בקורה ד"ט, ורק בזה נאמר דמותר להשתמש תחתיה, והרי כ' הרשב"א בעבוה"ק דבקורה רחבה ד"ט מותר להשתמש תחתיה גם בסמוך לכרמלית, וא"כ אין ראייה מקורה ד"ט לנידון האמוראים אם מותר להשתמש תחת הקורה. וא"כ נפקא ראייה ברורה לדעת הרשב"א הנ"ל, וצ"ע במש"כ הבי"ב בסי' ססה אם כוונתו דהסמ"ג וסמ"ק פליגי על הרשב"א בזה, איך יתרוצו הך ברייתא למ"ד אסור להשתמש תחת הקורה.

לדעת הר"מ ודעימיה אסור להשתמש תחת הקורה בסמוכה לכרמלית. והק' עליו באבהו"ז מד' הגמ' לעיל ה, א דאמרי' התם "לימא בהא קא מיפלגי דמאן דאמר טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה ומאן דאמר ארבעה קסבר אסור להשתמש תחת הקורה לא דכולי עלמא קסברי מותר להשתמש תחת הקורה ובהא קא מיפלגי מר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה", וכן נפסק בשו"ע בסתמא דסגי במיעוט הגבהת טפח כיון דקי"ל מותר להשתמש תחת הקורה, וק' דהא בסמוכה לכרמלית אסור להשתמש תחתיה ואיך סגי במיעוט טפח כשאסור להשתמש שם, ואיך סתמו מלומר דבסמוכה לכרמלית בעי' מיעוט ע"י הגבהה של ד"ט. ויל"ד ליישב קו' דאולי ע"י איסור בעלמא להשתמש תחת הקורה עדיין ל"א דל"ס בהיכר שהוא רק תחתיה, ורק בגלל שהאיסור להשתמש וכו' הוא מחמת דחודה הפנימי גודר, בזה אמרי' דל"מ כיון דהיכר הקורה הוא מחוץ למבוי לגמרי, דכלפי תוך המבוי הקורה נמצאת מעל כ' אמה. דהרי רש"י שם בסוג' ביאר האיסור להשתמש תחת הקורה מחמת דחודה הפנימי יורד וסותם, וא"כ נראה דאי נימא דאסור להשתמש תחת הקורה מחמת דהיכר מלגיו, אבל זה עדיין לא סיבה להחשיב את מקום הקורה עצמו כחוץ למבוי לענין שלא יועיל הגבהה שם לחוד. אבל עדיין זה דוחק בלש' הגמ' דאמרו דמ"ד טפח סבר קורה משום היכר אבל הוסיפו דלכו"ע מותר להשתמש תחת הקורה, ומשמע דגם למ"ד היכר אם יהיה ההיכר מלגיו ואסור להשתמש וכו' לא סגי בזה בהגבהת טפח.

כ' הבעה"מ בשבת שם "במאי עסקינן אי אסקופת מבוי שהכשירו בלחי היא ודרך אסקופה להיות מקצתה יוצאה מבחוץ למבוי היאך תהא מותרת האסקופה בלא לחי וכו' ותוך הפתח צריך לחי אחר להתירו כל שכן מה שיוצא מן האסקופה חוץ למבוי שהוא אסור ואין פתח פתוח מועיל לזה כלום וכו' כיון שהכשיר המבוי בקורה ומקצת האסקופה תחת הקורה יש כח בקורה המתרת למשוך אף מה

רק כלפי המקום שכנגד הלחי, ולא כנגד כל המבוי בפנים). ואמנם איך שהתוס' העמידו את המקרה שנראה מבחוץ, לדבריהם נפקא דכותל המבוי הוא הלחי, לכאור' הרי אי"ז אחד עם שאר הלחיים, ואולי י"ל דבזה בלא"ה אם שאר הלחיים לא יהיו ד"א דנידונים משום מבוי, ל"ש לומר דכותל המבוי עצמו יהיה נידון כלחי, דבבליטה קטנה שלפניו עדיין לא נעשה לחי, אלא רק מחמת שמשך הבליטה שע"י הוא נעשה כשקוע הוי באורך ד"א. (וגם לפירוש"י י"ל כן, דאולי בליטה קטנה מבחוץ לא מחשיבה את שלפניה כלחי, אא"כ היא בשיעור ד"א).

אמנם החזו"א בסי' סז סק"ד כ' "אבל בין לחיין אסור כו', פלוגתתם בין בנראה מבפנים ושוה מבחוץ, ובין בנראה מבחוץ, בין לפי הרא"ש ובין לפרש"י, דבחוץ נמי עיקר ההיכר בתחלת הגימטום אבל אח"כ הוא בלי היכר, רק דופן נמשך ביושר, ואם העמיד לחי מבפנים ומשכו קימעא לחוץ, לפרש"י, דחשיב נראה מבחוץ, א"כ אף לאביי משתמש כנגד כל הכותל אף כנגד הלחי, דדל מה שנראה מבפנים וחשיב לחי מה שבחוץ, ולרבא משתמש כנגד כל הלחי אף שלא כנגד הכותל, אם הכותל שכנגדו ארוך כנגד כל הלחי, וכן אי משך הלחי קימעא לפנים, דלכו"ע חשיב נראה מבחוץ, משתמש לאביי עד חודו החיצון של לחי, ולרבא עד סוף הכותל דעיקר הלחי הוא הגימטום שבין כותל ולחי מבחוץ, וכדפריך בסוגין לרשב"ג לא פריך לעיקר מלתא דאביי ורבא, די"ל דפלוגתתן הוא באמת כנגד הלחי הנראה מבחוץ, ומיהו למאי דמשני, י"ל דאביי ורבא נמי מפרשו מלתא דר"י ונקטו למאי דסבר דנראה מבחוץ לא חשיב לחי". ומבוי' בדבריו דהחלק הנראה מבחוץ מתחלק משאר הלחי, ורק כנגדו יש האיסור של בין הלחיים. ולא רק לשי' תוס' דהכותל הוא הלחי, אלא גם לפירוש"י דהלחי יוצא לחוץ והכל לחי א', מ"מ החלק הנראה מבחוץ נעשה לחי בפ"ע ונחלק משאר הלחי.

(ולש' הפמ"ג בסי' שסג בא"א סק"ב "לחי ד' אמות משוך באורך המבוי שזה גרע מלחי המושך ד"א ברוחב המבוי עט"ז ח' ומ"א י"ד וכל שרצפו בלחיים בקנים פחות מג"ט בין זה לזה הוה כלבוד ד"א ומשמע דאמרינן לבוד להחמיר עט"ז א' ותק"ב במ"א ט' ומ"ש אם נראים חוץ כו' היינו שקנה אחד מהם בולט חוץ או פנים והשאר אין כן, נידון אותו קנה משום לחי ואין לו שייכות עם השאר למהו ד"א כיון דניכר הוא יותר מהשאר", ומשמע קצת דרך בקנים נפרדים שאינם דופן א' ממש אלא ע"י לבוד, בזה שייך לומר דהקנה הבולט יהיה לחי לבודו, ואולי בדופן א' ממש ל"ש לחלק כלל. גם י"ל דבאופן שכל הלחיים לא נעשו לשם לחי כלל, ורק הלחי האחרון הועמד לשם כך, האם גם ככה"ג נימא לבוד להחמיר להיות נידון משום מבוי או לאו. ובכל לחי הבולט נת' בסוג' דלעיל מה דילה"ס בעשה ג"א שלא לשם לחי, והוסיף אמה א' לשם לחי).

והנה אמרי' בסוג' בהאי לחי המושך דצריך לחי אחר להתירו, ויל"ע אותו לחי היכן מעמידו, ומבוי' בגמ' לעיל ה, ב "אותו לחי היכן מעמידו אי דמוקי ליה בהדיה אוספי הוא דקא מוסיף עליה אמר רב פפא דמוקי ליה לאידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דמוקי לה בהדיה דמטפי ביה או דמבצר ביה", ולכאור' הדין שווה בזה בלחי המושך כבלחי הבולט, ומהני מטפי ומבצר. אלא דיל"ע בזה קצת, דלכאור' רצפו בלחיים הרי ג"כ ל"ה לחי א' ממש אלא רק ע"י דין לבוד, ולכאור' הלחי האחרון שהוא מורחק מזה שלפניו הרי יש בזה ג"כ כעין מטפי ומבצר, ולמה זה לא יועיל כלחי נפרד. וצ"ל דע"י הלבד הוי כהמשך אחד ממש עם כל הלחיים, ואינו נחלק מהם בכלום וגרע ממטפי ומבצר.

אבל יתכן לדון בזה חידוש, דהנה בהילכ' דמטפי ומבצר י"ל דלכאור' כיון דעביד כן לשם לחי, הא בלא"ה מהני לפמ"ש הראש' דבאיבקע לשם לחי כשר גם ביותר מד"א, אלא דנת' בסוג' שם דאחרי שיש ד"א שלא לשם לחי, אם לא יהיה מטפי ומבצר, התוספת תיבטל אל הכותל, ולא יהיה נידון משום לחי. ויל"ע האם מטפי ומבצר מהני אפי' בלא כוונה לשם לחי, או דעכ"פ בעי' שיהיה לזה גם את המעלה שהוקבע לשם לחי. (ועי' מש"נ בסוג' שם). ואי נימא דבעי' לשם לחי, י"ל דלכאור' בלחי המושך ד"א שכ' הראשונים שהוא פסול אפי' בהוקבע לשם לחי, אי"כ בזה אולי לא

הפי' הא' דכלפי החלק הפנימי של המבוי אין כאן אלא לחי הבולט טפח, ורק כלפי כנגד הלחי יש משיכה של ד"א, (ועי' קר"א), ואילו רש"י פליג וס"ל דכל הלחי בטל כיון דאין בו היכר נידון כמבוי. ועי' אבנ"ז סי' רצה.

והנה הק' בגמ' "ולרשב"ג להוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים", ומבוי' בראשונים דהקו' היא לפי' דרב אשי דאיירי ברצפו במשך ד"א והפסול הוא כדין לחי המושך, ובהא מקשי' דעכ"פ יש כאן לחי הנראה מבחוץ. וצ"ע דהא גם לפי' דרבב"ח ילה"ק, דאמאי אסור להשתמש כנגד כל הלחיים, והא דל מהכא את הנך לחיים ויש לחי אחר הנראה מבחוץ והוא יתיר את המבוי. (והנה התירו"ד פי' הקו' באופ"א, ז"ל "ולרשב"ג ניהוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי פירש אע"ג דאמרי' לבוד והו"ל כולהו כחד למה צריך לחי אחר להתירו ישים אותו שהוא סמוך לפתח שיהא בולט כמעט חוץ לכותל המבוי ואע"פ שזה הלחי הוא מבוי שיש לו ד"א הו"ל ככותל שצדו אחד כנוס מחבירו וכו' וה"נ אם תשים זה הלחי בולט מבחוץ קצת הו"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים ואותו קצת הבולט לחוץ ידון משום לחי ולמה מצריך לחי אחר להתירו אבל אם יכנוס הלחי לצד פנים ויהי' ראש הכותל בולט גם זה מותר דהו"ל נראה מפנים ושוה מבחוץ והאי דנקט ניהוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים משום דהוא אמר צריך לחי אחר להתירו והיא רוצה למצוא שבלא לחי אחר יהא מותר שיוציאנו לחוץ כמעט מראש הכותל ואז יהא ניותר בלחי זה ואע"פ שהוא חשוב כותל מבוי מפני שיש בו ד"א אבל אם יכניסו בפנים נמצא שראש הכותל לחוץ מזה הלחי הוא חשוב לחי המתיר את המבוי ולא זה הלחי והו"ל צריך לחי אחר להתירו כדקאמר איהו דמה לי ראש הכותל מה לי לחי אחד להכי נקט נראה מבחוץ שיוציאנו לחוץ ויהי' נותר בלחי זה בלא לחי אחר", ולפי' ודאי דכל הקו' היא רק לשינא דר"א 'צריך לחי אחר', אבל אעיקר מימרא דריו"ח לק"מ. אבל תיקשי לד' רש"י ותוס' ודעימייהו דפי' הקו' משום דכן דרך מעמידי לחי וכו').

והנה בבאור קו' הגמ' כ' הריטב"א "דמסתמא לחי העליון כשהניחו בראש המבוי מבפנים הוציאה מעט כלפי חוץ שכן דרך מעמידי לחיים שיהא נראה מבפנים ומבחוץ וכשהוסיף עליו לחיים אחרים נעשה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ואיכא היכרא קצת וכל דאיכא היכרא אע"פ שהוא במשך ד' אמות נדון משום לחי", ולפי' לק"מ דרק על חיסרון היכר שייך לדון את הנראה מבחוץ דע"ז יש ההיכר וכל הלחי כבר מועיל למרות שהוא ד"א, אבל איסורא דבין הלחיים יהיה כנגד כולו, כיון דהכל הוי לחי. אבל רש"י כ' "וכיון דראשון קצתו נמשך לחוץ כי הדר השווהו מבפנים ברציפת לחיים הללו ועשאו כותל מיהא לישתרי מבוי בההיא בליטה קמייתא הנראית מבחוץ", וכ"ה לש' הרשב"א בעבוה"ק "במה דברים אמורים בשאין הלחי החיצון בולט כלום חוץ למבוי, היה משהו ממנו בולט חוץ למבוי אותו משהו נידון משום לחי שהרי כבר ביארנו שהנראה מבחוץ אע"פ ששוה מבפנים נידון משום לחי", ומשמע דפליגי על הריטב"א וס"ל דרק הנראה מבחוץ הוא הלחי, וא"כ ק' גם לרבב"ח דאף דרצפו בלחיים, מ"מ יהיה מותר להשתמש כנגדו, כיון דהלחי הוא רק אותה הבליטה הנראית מבחוץ, ורק כנגדו הוי 'בין הלחיים'.

אבל נראה דלדעת רבב"ח אין כאן קו' כלל, כיון דהא ודאי דכשהלחי הוא כשר א"כ כולו הוא לחי, והאיסור להשתמש בין הלחיים הוא כנגד כולו, וא"א לומר דרק החלק הנראה מבחוץ הוא הלחי ולהתיר להשתמש כנגד פנים הלחי, כיון דהכל לחי אחד, אבל שאני הכא דד"א נידון משום מבוי ולא משום לחי, וא"כ כל החלק הפנימי אינו לחי כלל (עכ"פ להתיר כנגדו לפי' קמא ברש"י), ובהא אמרי' דעכ"פ הנראה מבחוץ הוא הלחי. (ואולי דלפי הריטב"א דהך היכר הנראה מבחוץ מכשיר את כל הלחי, באמת ל"ש לומר דרק אותה הבליטה תהיה הלחי כד' רש"י והרשב"א, כיון דלחי שכשר כולו א"א להכשיר את המבוי רק עם חלקו, אבל רש"י נקט דגם אחרי ההיכר הנראה מבחוץ מ"מ כל הלחי נשאר בפסולו, וא"כ אפשר לחלק את הנראה מבחוץ מכל שאר הלחי). ועי' בד' הרי"י מלוניל בסוג' דלחי המושך (מכת"י, ונדמ"ח לעיל על הסוג' דלחי הבולט, ושם נראה דגם באורך ד"א א"א לחלק את הלחי עצמו אלא

אמנם התוס' לקמן צב, א כ' דגם לענין כלאים בדיאכא לחי הנראה מבחוץ תליא בהך פלוג' דהכא, ומבו' דאין כאן נידון רק בהל' היכר, אלא הנידון הוא בגדרי מחיצה. (והא דאמר' דין לחי הנראה מבחוץ גם לענין סוכה אי"ז קו' להר"י מלוניל, דשפיר י"ל כד' הרא"ש בסוכה פ"א סי' לד' דמהני ליה נראה מבחוץ מיגו דמהני לענין שבת מהני הכא כל שבעת ימי הסוכה". וגם דאי"ז קו' לשי' מה שנראה מבחוץ הוי מחיצה, דמ"מ פי' דמעלת הנראה מבפנים היא מחמת ההיכר). וצ"ע א"כ מה המעלה לנראה מבפנים על פני הנראה מבחוץ. ולכאו' צ"ל דנראה מבפנים ע"כ הוא סותם מקצת הרוח, והוי מחיצה טפי מנראה מבחוץ שאינו סותם כלום.

אלא דבד' הבי' בסי' שסג מבו' דמעלת נראה מבפנים היא אפי' באופן שהלחי אינו סותם כלום מפירצת הרוח, אבל כיון דהחילוק בין עובי הכותל לעובי הלחי ניכר כלפי פנים הוי לחי הנראה מבפנים. (וכן מבו' בתורי"ד ובמאירי). וצ"ל דמ"מ כיון דיש מעלה בהיכר של המחיצה וכמצינו בדין מחיצות הניכרות, וכיון דהמחיצה באה לגדור את הרשות לפנים, א"כ ודאי עדיף נראה מבפנים על הנראה מבחוץ. ולכאו' אי"ז שייך כ"כ להנידון לגבי קורה אי היכרא מלבר בעי' או מלגיו, דהתם זה תלוי באמת בסיבת התקנה והגזירה של מבו' שאינו מתוקן, אבל כאן הנידון תלוי בגדרי המחיצה של הלחי.

והנה לפי כמה פוס' נפקא דלחי העשוי למבוי כמין ת גרע מלחי הנראה מבחוץ ופסול. (כן מבו' לפי הבי' בדעת תוס', וגם להחולקים על הבי' יש בזה צדדים דאולי כמין ת גרע, ואולי פסול אף לשי' רש"י). וכ' ע"ז המהרש"א "אבל ק"ל דא"כ לפ"ז לחי שמעמידו מן הצד לצד חוץ כ"ש דלא הוי לחי דאינו נראה כלל לצד חלל המבוי וא"כ מאי פריך מחצר קטנה דלשתרי בנראה מבחוץ דהא נמי לא נראה לקטנה אלא מן הצד לצד חוצה לה וי"ל דהתם מקרי נראה לקטנה כיון דגדולה נמי משתרי' בהו אבל ודאי אי לא הוה נמי גדולה לא הוי לקטנה נראה מבחוץ כה"ג כיון שאינו נראה לצד חלל המבוי כלל אלא דנראה הכל מעובי הכתלים", ולכאו' ביאור תי' דהוי כעין 'מיגו' דכיון דהנך גיפופין הוו מחיצה לחצר הגדולה, ה"ה דמהני ג"כ לחצר הקטנה. (ואמנם הרמ"א בתש' קז מה"ט נטה מפני' הבי', ז"ל "הגאון הקאר"ו נטה מדרך האמת בזו הסוגיא, כי הביאה בא"ח סי' שס"ג ופירש באופן שלא יתבאר הסוגיא כלל, בפרט שפריך התם מההוא דחצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה. כי לפי דברי הגאון הקאר"ו לא פריך מידי, דאותן גיפופין לא מקרי נראה מבחוץ כלל דהא הם אחורי הכותל לפי דברי הגאון הקאר"ו").

אמנם צ"ע דמהו ההכרח דמ"ד דלחי הנראה מבחוץ הוי לחי והכוונה רק באופן שזה נראה ממול המבוי ולא רק מאחוריו, יסבור ג"כ דלחי כמין ת יועיל בצירוף ענין המיגו. ואמנם אם כד' הר"י מלוניל הנ"ל דהנידון הוא האם ההיכר הוא לבני המבוי או לבני רה"ר, י"ל דסו"ס יש כאן נידון א' הן בנראה מבחוץ ממול המבוי והן בכמין ת בצירוף מיגו, דהנידון הוא אם מועיל היכר שאינו לבני המבוי. אבל כיון דנת' מד' התוס' דהנידון הוא בהל' מחיצה, א"כ מה השייכות בין מחיצה הניכרת ממול המבוי ובין מחיצה הניכרת מצירי המבוי ובצירוף מיגו. וצ"ע. ובנו"א ילה"ק דהרי לכאו' מהא דמהני מיגו על לחי כמין ת רק למ"ד דלחי הנראה מבחוץ הוי לחי, ע"כ מבו' בזה חילוק דלמאן דפסל נראה מבחוץ ע"כ דכזה לחי אינו מחיצה כלל, וגם מיגו לא יועיל, אבל מה שלחי כמין ת ל"מ גם למאן דמכשיר נראה מבחוץ, זהו רק משום חיסרון היכר, והמיגו משלים את ההיכר. וא"כ ע"כ מבו' דהנידון והפלוג' בנראה מבחוץ אי"ז בהל' היכר אלא בהל' מחיצה, כיון דבהל' היכר היה מועיל מיגו לכו"ע וכמו שהוא מועיל בפסולא דלחי העשוי כת'. אלא דמד' הבי' (והמאירי והרי"ד) ע"כ מבו' דמעלת נראה מבפנים היא בעצם ההיכר כלפי פנים, ובהא נחלקו אמוראי, אבל אין המעלה בזה מחמת הגדירה של הנראה מבפנים.

לחי הנראה מבחוץ

איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נידון משום לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר נידון משום לחי

יועיל מטפי ומבצר, דזה מהני רק משום דע"י שינוי הצורה זה לא מתבטל לכותל הישן ואז ממילא מועילה ההעמדה לשם לחי, אבל בלא"ה ל"מ, וא"כ בלחי המושך לא יועיל אולי מטפי ומבצר. אבל בפשטות לא מצינו בזה חילוק, והכא נמי אמרי' בהאי לישנא ד'צריך לחי אחר להתירו' וגם בזה תיאמר האי סוג' דאותו לחי היכן מעמידו. ויל"ע קצת בלש' הרשב"א בעבוה"ק, דלגבי לחי הבולט כ' התקנה דמטפי ומבצר, ואח"כ בלחי המושך הזכיר רק ד'צריך לחי אחר להעמידו, ולגבי רצפו בלחיים כ' "היה בהם משך ארבע אמות יצאו אלו מתורת לחי ותורת מבוי יש להם, ולפיכך צריך לחי אחר רחוק מהם שלושה להתירו ואת המבוי", ולא הזכיר כלל מטפי ומבצר. אלא דבלא"ה שי' הרשב"א בעבוה"ק דל"מ העמדה לשם לחי גם כלפי החיסרון של לחי הבולט, ולא רק לגבי המושך. וא"כ הא דמהני מטפי ומבצר ע"כ אי"ז ע"י ההעמדה לשם לחי אלא מצ"ע, ובודאי הדין שווה גם במושך כבבולט. וכך מפו' בד' הרשב"א בחי' לקמן י, א גבי לחי המושך שכו' "עוד נ"ל לפרש דצריך לחי אחר להתירו דקאמר להתיר את המבוי קאמר דמנח לי' לאידך גיסא א"נ בהדיה ומטפי לי' או מבצר לי', וכאידך דרב הונא דלעיל דלחי הבולט מדופנו של מבוי דהתם צריך לחי אחר להתירו דקאמר ע"כ להתיר את המבוי קאמר".

ובהא דאמר ריו"ח הכא 'באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן', ולא אמר בפשיטות דמהני בזה לבוד, (ואטו בכל לבוד הזכר בגמ' פלוג' רשב"ג ורבנן), י"ל דהכא יש חידוש דאמר' האי לבוד גם להחמיר, לאסור להשתמש בין הלחיים או להיות נידון משום מבוי להצריך לחי אחר להתירו, ובוזה הוסיף רשב"ג דבין לבוד דרבנן ובין לבוד דרשב"ג אמרי' הכא גם להחמיר. (והרשב"א לקמן טז, ב הוכיח מכאן דלעולם אמרי' לבוד להחמיר, אבל הפוס' תי' בזה חילוקים, המג"א כ' בסי' תקב הוכיח כן, אבל בסי' תרלב כ' לחלק בדין זה ד"נהי דאמר' דחשוב כאלו שניה' סמוכי' זה לזה מ"מ לא אמרי' שהוא כמפורד וסתום בסכך פסול", והב"מ בסי' תקב העיר דעדיין לא יתיישב האמור בסוג' דאמר' לבוד לפי רב אשי לעשות את הלחי לשיעור ד"א. ובנפש חיה יו"ד סי' צו האריך בזה, וכ' גם ד"אינו קו' כ"כ דהתם הוא רק משום מראית עין דנראה כמבוי וצריך לחי אחר להתירה אין חילוק בין להקל בין להחמיר"). ויתכן דלאוקי' דרב אשי יש בזה עוד חידוש דהרי הא נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו הר"ז בגלל חיסרון ההיכר, וזהו דחדית רשב"ג דגם ענין ההיכר נקבע שיעורו ע"פ הלבוד של רשב"ג ורבנן.

לחי הנראה מבפנים

איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נידון משום לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר נידון משום לחי וחד אמר אינו נידון משום לחי. יל"ע מה המעלה בנראה מבפנים טפי מנראה מבחוץ. ובר"י מלוניל כ' "כשנראה מבפנים דברי הכל נידון משום לחי שהרי עיקר ההיכרא לבני מבוי נעשה והא איכא אבל בנראה מבחוץ ושוה מבפנים שההיכר לבני רה"ר בהא פליגי דחד אמר מועיל שהרי בני רה"ר לא יחשדו אותן בראותם שמשלטין בתוך המבוי. והלכתא דמועיל כיון דאיכא היכרא רה"ר והם גם הם בצאתם לרה"ר רואין אותם הלכך די להם בזה". (ובאמת דרך מעמדי הלחי להעמידו באופן שהוא נראה מב' צדדים, וכמבו' בראש' בסוג' דרצפו בלחיים. ולש' רש"י לעיל ח, א "נראה מבחוץ וכו' איכא למאן דאמר נדון כנראה משני צדדין").

וכ' ע"ז בתו"ח "משמע מדבריו דטעמא דר' יוחנן דנראה מבחוץ לא הוי לחי משום דהיכרא לבני מבוי בעינן וליכא וקצת קשה דהא לעיל אמרינן רב ורבי חייא ור' יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה ומפרש ש"ס בחד לישנא משום דסברי הכירא מלבר בעינן משמע דס"ל לר' יוחנן דעיקר הכירא לבני רה"ר הוא". ועי' גאו"י מש"כ לחלק בזה בין לחי לקורה. (ולש' הרשב"א בהמשך סוג' הוא "דנהי דמה שנראה מבחוץ הוי היכר למבוי כאלו נראה מבפנים אבל לשווייה ככותלי המבוי למיהוי נמי כעומ"ר על הפרוץ לא דהיכר הוי מחיצה לא הוי", ומבו' בפשטות דדין נראה מבחוץ דמהני הוא רק מחמת דבכ"ז יש כאן היכר, אבל לא בגדרי מחיצה. וכ"ה בפשטות ד' הרא"ש בסוכה פ"א סי' לד.).

בקור' התוס' מנכנסין וכו' הק' הגאון' דאמננס העומד מבחוץ נראה לו כאילו גיפופי הגדולה הו' עובי לכותלי המבוי, אבל איך אפשר להוציא קולא מטעות זו, והרי סו"ס אין כאן לחי כלל. ויתכן דבאמת הראש' פשיט"ל הכי דמטעות זו לא נעשה לחי, דהרי סו"ס האי גיפופין הו' מחיצה מצ"ע ואין להם שייכות עם עובי מחיצות המבוי (דהיינו החצר הקטנה), אלא דפי' בדעת רש"י כנ"ל, דגם מה דמהני לחי כמין ת זהו משום דע"י הטעות של העומד מבחוץ נראה כאילו יש כאן לחי, וע"ז הק' דא"כ ה"ה בנכנסין, אבל לדידהו ל"ק כלום כיון דדבר הנראה בטעות כלחי אינו לחי כלל.

ואפ"ל עוד דדוקא לרש"י דהכשיר כמין ת ילה"ק דהגיפופין ייראו כעובי כותלי הקטנה, כיון דבד' רש"י התחדש דלמרות שבליטת הת' היא מחיצה ברוח אחרת מן המבוי אעפ"כ הו' לחי למבוי, וא"כ גם הגיפופין למרות שהם מחיצה על רוח אחרת מ"מ ה"ה ניראים כעובי כותלי הקטנה, אבל התוס' ס"ל דנראה מבחוץ ל"מ אלא באופן דעכ"פ הו' מחיצה לרוח המבוי, ולזה ל"ש להק' כלל מהנך גיפופין. ומ"מ לש' התוס' הוא "מה שנכנס לתוך הגדולה הו' כלחי שפירש הקונטרס", ומשמע בבירור דס"ל להתוס' בדעת רש"י כפי' הרמ"א והב"ח והמהרש"ל, ולכן בנכנסין וכו' הו' ממש הלחי שפי' הקונ', וגם אבל לפי הב"י איך שלא נפרש מ"מ לא זה הלחי שפי' הקונ'. וגם דבתוס' בתחי' הסוג' כ' להדיא לפרש קו' הגמ' על מבוי שרצפו בלחיים וליהויו וכו' "שמשכו קצת כלפי פנים", ואילו להב"י כה"ג לש' הו' לחי הנראה מבפנים. וגם צ"ע בד' הב"י (והמאירי והרי"ד שכ"כ) דלדבריו כשהשקיעה היא פנימית חשיב נראה מבפנים ושווה מבחוץ, דאמאי עכ"פ ל"ח דנראה גם מבחוץ דהעומד ממול המבוי מבחין בדירוג השקיעה של המחיצה, וכמו שבנראה מבחוץ לפ"ד דהיינו שקיעה בכותל מבחוץ, חשיב דנראה מבחוץ.

ורבי יוחנן מי לא שמיע ליה הא אלא שמיע ליה ולא סבר לה רבי חייא נמי לא סבר לה האי מאי בשלמא רבי יוחנן לא סבר לה משום הכי לא תני לה אלא רבי חייא אי איתא דלא סבר לה למה ליה למיתנא. ויל"ע דהא ר"ח תנא ופליג, וא"כ ודאי יכול לשנות הך ברייתא ומ"מ לחלוק בדין. אלא דבאוי"ז כ' בסי' קכט "הא למדת דר"י טעמא דנפשיה קאמר ופליג אמתני' אע"ג דלא אשכח תנא דקאי כותיה וכו' וה"ט מפני שהם אמוראים קדמונים ולמדו לפני התנאים ובדבר ששמעו מפי רבותיהם התנאים היה להם כח לחלוק על שאר תנאים ולעולם ר"י לית ליה בשמעת' לא דר' יהודה ולא דרבנן אלא טעמא דנפשיה וקבלתו מרבותיו תנאים אית ליה דאתו רבים ומבטלי אפי' מחיצות גמורות", וא"כ אף דר"ח יכול לחלוק על הברייתא, מ"מ זה הכל מכח ברייתות אחרות, וא"כ לא הו"ל למיתני הך ברייתא בסתמא אי לאו דסבר הכי. ולהלן י, א אמר' "תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו הוא תני לה והוא אמר לה דאין הלכה כאותה משנה", וכ' בשו"ת בנימין זאב סי' שכד "אשכחן אמורא דתני מתניתין ולא סבירא ליה תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו הוא תני לה והוא אמר לה דאין הלכה כאותה משנה כדאיתא פ"ק דעירובין".

נראה מבחוץ ושוה מבפנים. הראשונים דנו אם גם בעומ"ר מהני עומ"ר הנראה מבחוץ, ע"י בד' הרשב"א כאן בשם הראב"ד ובשם בעלי התוס'. ונראה לומר דאמננס גם אם עומ"ר מבחוץ מהני ואפי' מדאו', מ"מ זהו דוקא במחיצה שמועיל בה לחי, והיינו דבמקום דמהני תחילת מחיצה (או תחילת פתח) כמחיצה, בזה שייך לומר דגם עומ"ר (שהוא ק"ו מלחי), יועיל לגדור את הרשות ואפי' שהוא מבחוץ, אבל במקום הנצרך למחיצה גמורה ודאי דאין עומ"ר מבחוץ גודר כלום. אבל אפשר לדון ל"כ, והיינו דכיון דאיכא מיגו', והעומ"ר הזה מבדיל את הגדולה מהקטנה, כמו"כ הקטנה נחשבת גדורה ע"ז. ובלא"ה ילה"ס בגדר המיגו, ולדוג' במש"כ המהרש"א דאע"ג דלחי כמין ת ל"מ מ"מ כמקום מיגו מהני, האם הכוונה דע"י המיגו יש משמעות לבליתת הת' כלחי הנראה מבחוץ, או דעצם המיגו הוא המועיל כלחי, והיינו דכיון שהגדולה מופרדת מהקטנה, כמו"כ נעשית הקטנה כגדורה מן הגדולה.

אבל הנה בלש' הרשב"א מבוי דאם עומ"ר מבחוץ היה מועיל אפי' בלא מיגו, אז גם מבוי מפולש היה ניתר בזה, ז"ל "דאי אמרת

וחד אמר אינו נידון משום לחי וכו' דתני רבי חייא כותל שצידו אחד כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ נידון משום לחי. והנה ברש"י יש ב' אופנים בדין זה, ציור א' על לחי הנראה מבחוץ, והציור הב' על כותל שצידו א' כנוס וכו', ואילו התוס' והרא"ש הק' על הציור הא' והסכימו לציור הב', (והתוס' יישבו את ש' רש"י בציור א'). ונחלקו הפוס' מהם הציורים, והיינו במה פליגי רש"י ותוס', ומה לכו"ע חשיב נראה מבחוץ דבהא נחלקו אמוראי, ומה נחשב נראה מבפנים דכו"ע מודו דכשר, וכן אם יש אופן דלכו"ע פסול דגרע מנראה מבחוץ.

ומד' הב"י בסי' שסג מבוי דבלחי המחובר לכותל כמין ת נחלקו רש"י ותוס' והרא"ש, אמננס גם לדידהו אם במקום הבליטה של הת' תהיה שקיעה בכותל המבוי מבחוץ זה חשיב נראה מבחוץ, ואם השקיעה תהיה מבפנים זהו לחי הנראה מבפנים. והאחרו' תמהו מאד איך אפשר לפרש כן בד' התוס' והרא"ש, דהרי הם הק' על רש"י מהא דמתרצי' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, והק' דבכה"ג נמי "אכתי נראה מבחוץ הוא דגיפופי גדולה נראין שהן עובי כותלי קטנה ומה שנכנס לתוך הגדולה הו' כלחי שפירש הקונטרס", והוכיחו מינה ד"ודאי כה"ג לא הו' אפילו נראה מבחוץ כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחרי המבוי", ולכאו' לפי ד' הב"י כ"ז קשיא גם לש', ואדרבה לכאו' בהאי נכנסין וכו' אין שייכות ללחי העשוי כמין ת, (כיון דבכה"ג בליטת הת' נמצאת כלפי אמצע המבוי, ובתוס' מבוי דהלחי הוא הכותל הנכנס לגדולה, ושם יש למדוד את שיעור הד"א. ועי' רשב"א כאן ובעבוה"ק דבליטת הת' צריה להיות דוקא בראש המבוי או בסמוך לו ג"ט), וכל הדמיון כאן הוא רק לאותו לחי שהוא הנחשב נראה מבחוץ לפ"מ שביאר הב"י בדעת התוס' והרא"ש. ומה"ט נטו הרמ"א והמהרש"ל והב"ח מפ"י הב"י.

ונראה לישב קצת דעת הב"י, דס"ל לחלק בזה, דבאמת הטעם שלחי כמין ת גרע (לש' תוס' והרא"ש) מלחי הנראה מבחוץ שעוביו מתמעט מכיוון חוץ למבוי, כיון דבכמין ת אין הלחי ניכר אלא בריחוק מן המבוי, והעומד כנגד חלל המבוי או אפי' כנגד כותליו אינו מבחין מולו בלחי, דהרי נראה דהבליטה הזו היא עובי הכותל בכל משכו, (וכמו שלחי הנראה מבפנים חשיב שווה מבחוץ מה"ט שהוא נראה כעוביו של הכותל), משא"כ בנראה מבחוץ לדידהו דהעומד כנגד כותל המבוי ממש מבחין בשינוי העובי בכותל וניכר לו הלחי. ולכן הק' הראש' לש' רש"י דאם כמין ת מהני ה"ה דבנכנסין וכו' הרי הו' מבחוץ נראה לו גיפופי הגדולה כעובי כותלי הקטנה, וממילא הוא רואה לחי. אבל זה ל"ק על הנראה מבחוץ של תוס' והרא"ש, כיון דהעומד כנגד כותלי המבוי (האמיתיים) אינו מבחין כלל בלחי (אלא באלכסון, אבל כנגדו אינו רואה אלא כותל רגיל), וזהו החילוק דעכ"פ נראה מבחוץ צריך להיות נראה למי שעומד מול חלל המבוי או מול כותליו. וצ"ע מה הסברא בזה.

ויתכן דרך נוספת בביאור קו' הראש' על רש"י לפי הב"י, דהנה לכאו' בלחי כמין ת אפשר לדון חיסרון נוסף, כיון דאם משתנה עוביו של הכותל י"ל דשפיר הו' לחי (הנראה מבחוץ) כיון שניכר כאן החילוק בעובי הכותל, אבל בכמין ת הרי לא ניכר כלל ענין הלחי אלא נראה שהבליטה היוצאת מן המבוי היא כעין כותל חדש, ואינה באה כלל להיות מחיצה או תחילת מחיצה למבוי. אלא דכ' רש"י בסוכה יט, א "שוה מבפנים - לאותם העומדים בפנים אינו נראה, אבל לאותם העומדים באכסדרה להלן מכנגד הסוכה, ואין רואין את חללה, נראה רוחב פצים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה". והיינו דכיון דהעומד מאחורי הבליטה ואינו רואה כלל את חלל המבוי נראה כאילו הבליטה באה לסתום את המבוי, לכן הו' לחי (הנראה מבחוץ). ויותר מפו' כן בלש' תור"פ לעיל ח, א שכ' "איכא למ"ד נדון משום לחי, ואיכא מ"ד אינו נידון משום לחי, והכא נמי הנך גיפופי דאית ליה לחצר העורפים על פריצת המבוי נראים מבחוץ למבוי לאותן העומדים בחצר, ודמי להו דהנך גיפופי קיימי כמו כן למבוי, אבל מבפנים הוא שוה, פי' לאותן העומדים מבפנים הם רואים בטוב דכותל של מבוי הוא פרוץ במלואו". והנה

רק כהיכר ומה זה שייך לדין דפנות דסוכה. אכן אי"ז פירכא, דכן מצינו בדי' הריטב"א בסוכה ז, א שכ' "אמר רבה סיכך על גבי מבוי וכו'. פי' ואתיא הא דרבה בין לדידה דלחי משום מחיצה בין לחי משום היכר דאע"ג דגבי סוכה מחיצות בעינן, רחמנא אכשר דופן שלישיית כל שיש לו שם דופן לשום דבר מכיון שהכשיר בשלישיית טפח", ומבוי' דגם לחי דהיכר מהני במיגו משבת לסוכה. וצ"ע.

ובעיקר הדבר דנראה מבחוץ יועיל רק מטעם היכר, הנה לכאור' בסוג' דלחי העומד מאליו מבוי' דמאן דמכשיר לה ה"ה דעומד מאליו מועיל גם בלחי שאינו נראה אלא מבחוץ. ויש ליישב דמ"מ יתכן להכשיר לחי העומד מאליו גם למ"ד לחי משום היכר (וכמש"כ הרמב"ן במלחמות). אבל מסוג' תיקשי דהק' בגמ' בפשיטות דלחצר קטנה שנפרצה איכא לחי הנראה מבחוץ, ומאי ק' דהא שפיר י"ל דנראה מבחוץ ל"מ בעומד מאליו. ואולי יל"ד דבאמת יש בזה ב' אופנים, דבלחי מצד אחד ודאי דנראה מבחוץ ל"מ אלא בהל' היכר, ושייך להצריך שלא יהיה עומד מאליו, אבל בב' לחיים הנראים מבחוץ, ל"ב לדין היכר ושייך להכשיר גם מדין מחיצה. וא"כ זהו שהק' בגמ' דלקטנה איכא ב' לחיים הנראים מבחוץ, וצריכה להיות ניתרת בהם אפי' שעמדו מאליהן. ומקור לחילוק זה, דהנה לגבי סוכה נקטו הראש' בסוכה יט, א דל"ש כלל לדון (מדאו') על מחיצה ודופן של נראה מבחוץ, ואילו לגבי כלאים כ' להלן צב, א דהוי מחיצה להך מ"ד. ויש לחלק דשאני סוכה דאירי בלחי א' ואילו בכלאים אירי בב' גיפופין. (ולש' תוס' להלן צב, א הוא "נידון משום לחי ופתח", ועי"ש מהרש"ל). אמנם צ"ע דא"כ יש כאן ב' נידונים של נראה מבחוץ, בהל' מחיצה ובהל' היכר, ובתרווייהו נחלקו ותליא הא בהא.

אלא דהנה באמת צ"ע סתי"ד הרא"ש, דבסוכה שם כ' "אבל בסוכה דופן שלישי צריך להיות ליושבי בסוכה כמו שתי הדפנות", ובתורא"ש שם הלש' הוא "אבל גבי סוכה דופן שלישי צריך להיות נראה ליושבים בסוכה כמו שאר הדפנות", ואילו להלן צב, א כ' לגבי כלאים "גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה. כולי הך שמעתא אירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה שלא יהיה נראה מבחוץ ושוה מבפנים", וא"כ ק' סתי"ד האם נראה מבחוץ מהני מדאו' כמחיצה או דל"ה אלא היכר בעלמא.

ונראה דבאמת הרא"ש בסוכה לא הק' כלל דמסברא ל"ש שיועיל מדאו' מחיצה הנראית מבחוץ, אלא הק' דדופן שלישי צריך להיות נראה ליושבים בסוכה. דהנה מצינו ב' עניני מחיצות, דלגבי כלאים ענין המחיצה הוא להבדיל את העירוביאי ולהפריד בין המקומות, אבל לענין סוכה פעולת המחיצה היא ביצירת רשות הסוכה כלפי עצמה, ולענין שבת כבר כ' הראשונים דענין המחיצה הוא מניעת רגל הרבים, וחילוק בזה בין מחיצות שבת לסוכה, (עי' שבת ז, ב וסוכה ד, א). וזהו שהק' הרא"ש דאמנם גבי שבת מהני נראה מבחוץ במקום דמהני היכר לחי, (וכמו"כ גבי כלאים י"ל דמהני, ואפי' מדאו', כיון דניכר חילוק הרשויות), אבל גבי סוכה בעי' שם רשות כלפי היושבים בה, והנראה מבחוץ אינו נראה ליושבים בסוכה, ואפי' שיש כאן הבדלה של רשות הסוכה מסביבותיה, מ"מ אין כאן מחיצה כראוי להעמיד את רשות הסוכה כלפי עצמה. (ורק דהרא"ש הקדים לבאר דל"ד טפח של דופן שלישיית דסוכה לדין לחי של רוח רביעית במחיצות שבת, דלסוכה הטפח הוא 'כמו שאר הדפנות', ולשבת הלחי מטרתו הוא בהיכר ובהיכרא כל דהו סגי").

ועכ"פ לפ"ז יל"ד בלחי הנראה מבפנים אבל אינו גודר כלום, (ומשכח"ל להרי"ד והמאירי והב"י שדהחשיבו לחי ששקיעת כותלו פנימית, כי'נראה מבפנים'), האם בכה"ג יסבור הרא"ש דמהני לסוכה כיון דהוא 'נראה מבפנים', או דעדיין כלפי מחיצות דסוכה בעי' גדירה מבפנים ול"ס בנראה מבפנים. ולש' תור"פ בסוכה הוא "וקשה דכיון דפסים זה אינו ממעט כלל מאויר מחיצה שלישיית א"כ היאך מועיל גבי סוכה, דאע"ג דמהני גבי שבת במבוי התם דאיכא ג' מחיצות והוי רה"י דאו' הא ודאי בלא לחי סגי, וע"כ שרי' בלחי נראה מבחוץ, אבל טפח דדופן שלישיית דסוכה מדאו' ודאי ל"מ נראה מבחוץ, כיון שאינו ממעט חלל המחיצה", ומשמע דהחיסרון הוא לא רק בהיכר מבפנים אלא בסתימה כלפי פנים.

מחיצה נמי היא אין לך מבוי שאינו ניתר אפילו בלא לחי ואפילו מפולש לרה"ר שהרי כותלי פני המבוי הנמשכים לרה"ר נחשוב אותן למחיצות המבוי אע"פ שאינן נראות לפנים וכו' ואינו דומה לכותלי פני המבוי דנמשכין לרה"ר שהביא הראב"ד ז"ל שאינן נחשבות למחיצות להתיר את המבוי המפולש מפני שאותן הכותלים כיון שאינן מועילין להתיר את רה"ר עצמו איך יתירו את המבוי". והרי במבוי מפולש ל"מ לחי ברוח שלישיית ובעי' שם מחיצה גמורה, ואעפ"כ מבוי' דשייך לדון בזה עומ"ר מבחוץ לולי העדר המיגו. (והראב"ד בכתוב שם בריש מכילתין כ' "אסור מפני שהוא כמפולש לרה"ר, ובזה קצר הרב שלא הזכיר. ואם יטעון טוען מבוי למה אסור כלל וכלל, והלא נקבעה הלכה נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, נשוב ונאמר, כן הוא במקום שהלחי מועיל גם זה מועיל, אבל מבוי שאין לו כי אם שתי מחיצות אין הלחי מועיל בו וכל שכן זה", ונראה דס"ל דבמקום שמועיל לחי מועיל גם כה"ג נראה מבחוץ. ואולי כוונתו בדליכא ד"א, ומדין לחי ולא מדין עומ"ר. ויש לפלפל להתאים דבריו שם עם מה שהביא הרשב"א כאן בשמו).

והנה באו"ז ס' קיח בהאי דינא דמהני עומ"ר בתקנת מבוי, הוסיף בזה דברים, ז"ל "והיכא שלא עשאו לשם לחי אי רחב ד"א לא הוי לחי ואם יש מן הפרוץ ד"א צריך לחי אחר וכו' ואי הוה מבוי שמונה רחב לא צריך כלום כדרב אשי ואי הוה הלחי רחב ארבע והפרוץ אין בו ארבעה ניתר בעומ"ר על הפרוץ ואין צריך שום תיקון ואע"פ שלא עשאו לשם לחי וכגון שאותם ד"א נראין כסותמין את רוחב הפתח ונראין כלחי ואינם שוין לכותל שאם שוין לכותל ואין ניכר שותמין רוחב הפתח א"כ הפירצה פתח מעליא הוא וצריך לחי הואיל שרחב ד"ט דכל מבוי שפתחו רחב ד"ט צריך לחי להתירו כדפרי' לעיל גבי הכשר מבוי". (ועי' בהג"א בסי' ה מש"כ בשם האו"ז). ואולי יש ללמוד מדבריו דגם עומ"ר מועיל רק מצד ההיכר שבו, וא"כ בהאי עומ"ר יש לדון אי מהני בנראה מבחוץ. (ואולי יש ללמוד גם חומרא מד' האו"ז, לגבי מה שדנו האחרו' אם יש חיסרון של 'שבקי' בפתח הנגדר במבוי ע"י עומ"ר).

נראה מבחוץ ושוה מבפנים. נראה דיש למצוא נפק"מ בהך פלוג', גם באופן של לחי הנראה מבפנים. דהנה יל"ד בנראה מבפנים, למאן דבעי שיעור בלחי האם השיעור נמדד בעובי בליטת הלחי לחוד, או דיש לצרף גם את עובי הכותל לשיעור הלחי. ולכאור' למ"ד דנראה מבחוץ מהני אין טעם שלא נצרף את עובי הכותל לשיעור, וכמו שבנראה מבחוץ ודאי נראה דעובי הכותל מצטרף לשיעור, אבל למאן דבעי בלחי שיהיה נראה מבפנים, א"כ רק עובי הבליטה הנראה מבפנים הוא יכול להשלים את שיעור הלחי הנצרף. עוד יל"ד גבי פסי חצר, אם לחי אחד נראה מבפנים ושווה מבחוץ והשני נראה מבחוץ ושווה מבפנים, האם מצטרפי אהדדי או לאו.

נראה מבחוץ ושוה מבפנים. כ' הרא"ש בסוכה פ"א ס' לד "ואתמר נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי וקשה מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא כל דהו סגי אבל בסוכה דופן שלישי צריך להיות ליושבי בסוכה כמו שתי הדפנות וכי תימא דאמרינן מיגו דמהני לשבת מהני נמי לסוכה לאו מילתא היא דלא אמרינן מיגו מדרבנן לדאורייתא. ועוד וכי לא עשה סוכה זו אלא לשבת של ימי הסוכה. וי"ל דמיירי כשעשה צוה"פ לדופן השלישיית ורב כהנא דהכא לטעמיה דאמר לעיל וצריכא נמי צוה"פ וכיון דהוה ליה צוה"פ מדאורייתא סגי לה בהכי דבכ"מ צוה"פ חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך מהני ליה נראה מבחוץ מיגו דמהני לענין שבת מהני הכא כל שבעת ימי הסוכה".

ויש אחרו' דביארו דבריו דבאמת הא דמהני לחי הנראה מבחוץ זה לכו"ע אינו מדין מחיצה אלא רק מצד היכר, דאף למ"ד לחי משום מחיצה הכוונה היא דהלחי הוא גם מחיצה, אבל עכ"פ סגי בהיכר כדי להתיר, וזהו דין לחי הנראה מבחוץ, וממילא דזה ל"ש בסוכה. אלא דצ"ע לפי דרך זו, דא"כ איך שייך מיגו משבת לסוכה כלפי הלחי הזה, והא אף לגבי שבת אין הלחי הזה מועיל כמחיצה אלא

של פתח הקטנה, אבל כלפי הגדולה ודאי היא עומד מועט. ז"ל המאירי "וכן אתה מוצא אסור בקטנה אף בשגיפופי הגדולה מחוכרים לכותלי הקטנה על הדרך שציירנו תחלה בשגיפופי הגדולה יתרים על הקטנה ארבע אמות שיצאו מתורת לחי ואפי' היה עומד שלהם יתר על חצי רוחב הקטנה כגון שאין רוחב המבוי שמנה אמות ולחי הנראה מבחוץ ארבע אמות אע"פ שאלו היה כנגד פתח חלל המבוי היה נותר בעומ"ר על הפרוץ בזה הואיל ואינו כנגד פתח חלל הקטנה אלא לאחוריו אין עומ"ר על הפרוץ מתיר בו שאחר שמבחוץ הוא אינו מועיל למבוי ודי לנו אם מה שנשאר מבחוץ היכר למבוי כאלו נראה מבפנים אבל לעשותו ככותל מבוי להתירו בעומ"ר על הפרוץ לא". וכך נראה גם מלש' תלמיד הרשב"א שכ' "ועוד כתב הראב"ד ז"ל שאם הוא ד' אמות מה שנראה מבחוץ אע"ג דאותן ד' אמות שנראין מבחוץ אם היו מבפנים כנגד החלל הוה עומ"ר על הפרוץ אינו נותר המבוי בכך, דנהי דמה שנראה מבחוץ הוה היכר למבוי ונידון משום לחי כאילו הוא בפנים, לא מהני ליה לשווי המבוי עומ"ר על הפרוץ ושיהא נידון כאילו היא מחיצה מבפנים".

ועכצ"ל דהרשב"א הק' דנוקמיה כשהגיפופין כ"א יותר מה' אמות, או דפתחה של קטנה הוא ח' אמות. אלא דיש מקום לפלפל, דאולי כלפי הגדולה אין חיסרון בלחי הבולט ד"א, וכשי' הראש' דבחצר ליכא חיסרון בבולט ד"א, אלא דאעפ"כ כלפי הלחי הנראה מבחוץ של הקטנה בזה יש חיסרון של אורך ד"א, והטעם כיון דכל הדין של נראה מבחוץ הוא רק מחמת ההיכר שבזה ולא בגדרי מחיצה וכדכ' הראש', וא"כ גם כלפי חצר בלחי הנראה מבחוץ שייך חיסרון בד"א שאין בזה היכר. אבל התוס' כ' בסוג' להדיא, דאף בלחי הנראה מבחוץ יש לחצר את המעלה שהיא לא צריכה היכר, וכשר בה לחי הבולט יותר מד"א.

אמנם הרישב"א לעיל ה, ב כ' "שבחצר שנפרצה כיוצא בזה מתיר אם נשאר שם גיפופי ד' אמות שלא נעשה לשם כך אלא דהכא גבי מבוי בעינן היכר לחי או היכר פס", ולהלן כד, ב כ' "אבל הנכון דמיירי שהיו הגפופין ארבע אמות שאינן נדונין משום לחי כיון שהיו עשויין מאליהן", והב"ח בסי' שנח כ' "מיהו זה שכתב הרשב"א דביתרים על ארבע אמות אינו נדון משום לחי הוא חולק על מה שכתבו התוספות בפ"ק דעירובין (ה, ב) בדבור אינו דין וכן (ט, ב) בדבור המתחיל כותל שצדו דדוקא במבוי הוא דאמרינן דבארבע אמות אינו נדון משום לחי אבל בחצר לא שייך זה דכיון דפס ד' טפחים מהני משום מחיצה כל שכן דמהני היכא דסתמו טפ"י, אבל בדברי הרישב"א תיקשי הסתירה הנ"ל. (ואמנם הראיה מד' הרישב"א בדף כד, ב יש לדחות כיון דכ' הראש' שם דהך שביל היה בו דין מבוי ולא דין חצר, כיון ד"בני מבוי היו משתמשין שם ובמבוי הרבה בתו"ח היו". אבל בדף כה, ב כ' הרישב"א שוב "ואת" ויהא הקרפף ג"כ נכשר בגפופי החצר למאן דסבר דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, י"ל דהכא כשהיו נכנסין כותלי הקרפף בתוך החצר, וא"כ כשכותלי החצר יתרון על ד' אמות", והתם איירי בחצר, ואעפ"כ פסל שם לחי ארוך ד"א, בלחי הנראה מבחוץ).

ומוכרח כהחילוק הנ"ל דבנראה מבחוץ דמהני מתורת היכר, גם בחצר יש חיסרון של בולט ד"א. וצריך להוסיף לפ"ז, דודאי אין הכוונה באופן פשוט דנראה מבחוץ הוה היכר ול"ה מחיצה, (וכמש"כ כמה אחרו' בביאו"ד הראש' בסוכה), דא"כ לא יועיל בחצר כלל נראה מבחוץ, דהרי לפי מה שכ' התוס' (לעיל ה, ב), הדין הוא דבחצר ל"ב היכר ול"מ היכר, ורק במבוי הקילו שיועיל היכר וגם מה"ט הצריכו בו היכר. ואי נימא דנראה מבחוץ ל"ה מחיצה אלא רק היכר, או אפי' כשלא יימשך ד"א ויהיה בו היכר כראוי, מ"מ זה לא יועיל בחצר. וזה מלבד מה שמוכח מד' הראש' להלן צב, א דנראה מבחוץ הוה מחיצה לכל דינים שבתורה, (מלבד אולי מחיצות סוכה, וכמש"כ בסוכה יט, א). אלא דעכ"פ שיעור המחיצה בנראה מבחוץ מותנה במה שיש בו עכ"פ צד היכר כלפי פנים, ולפיכך אפי' שבלחי ופס הבולט ד"א אין חיסרון בחצר כיון דהיא לא בעיא היכר כמבוי, מ"מ בנראה מבחוץ אם לא יהיה בו היכר מחמת שיהיה

ולענין הנידון האם נראה מבחוץ מהני מדאו' או רק מדרכנן, הנה הגר"א בסי' שסג ס"ג כ' לדון דלחי הנראה מבחוץ מהני באלכסון במבוי שצידו א' ארוך וצידו א' קצר, והתוס' לעיל ח, ב הק' שם דחסרו מחיצות המבוי במקום שכנגד אריכות הארוך, ות' דהקורה עצמה הוה מחיצה, וא"כ מבוי' בד' הגר"א דלחי הנראה מבחוץ הוה מחיצה ממש, ולכאו' מבוי' גם דמהני מדאו' כדין מחיצה.

עומ"ר מבחוץ

אמר רבי זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. ז"ל הרשב"א להלן י, א "וכתב הראב"ד ז"ל דמסתברא דכי אמרי' נידון משום לחי דוקא כי לא הוה אותו הנראה מבחוץ ד' אמות דדינו כדין לחי אבל אי הוה ד' אמות דאין דינו כלחי אפילו הוא כנגד פתח המבוי וכ"ש מבחוץ דלא, ואע"ג דאותן ד' אמות שהן מבחוץ אי הוה כנגד חלל המבוי הוה עומ"ר על הפרוץ ושרי הכא כיון דמבחוץ הוא לא מהני לי' למבוי, דנהי דמה שנראה מבחוץ הוה היכר למבוי כאלו נראה מבפנים אבל לשווייה ככותלי המבוי למהיו נמי כעומ"ר על הפרוץ לא דהיכר הוה מחיצה לא הוה וכו' ע"כ, וקשיא לי לפי דבריו הא דדחיק ומוקי לה ר' זירא בכותלי קטנה נכנסין לגדולה לוקמה בשגיפופי הגדולה רחבן ארבע דאו' אין נידונין משום לחי, וי"ל דה"ה דהוה מתרין לה הכי אלא דניחא לי' לאוקומי אפי' בחצר שאינה גדולה כ"כ ומשום דר' חנינא בר פפי דאמר קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה ולא שמועין דר' סבר לה כר' יוסי'. (ויל"ע במה שאמר הראב"ד דעומ"ר מבחוץ ל"מ, אם יש לזה שייכות לשי' ברפ"ב דעומ"ר זהו דין דרבנן, ומדאו' גם פרומ"ר הוה מחיצה, ולכן אמר דעומ"ר מבחוץ אין לו מעלה כלל, וצ"ע).

והנה עיקר הנידון שלא כד' הראב"ד וכמבוי' בד' הרשב"א הוא דכמו שלחי מועיל בנראה מבחוץ אע"פ שהוא שווה מבפנים ה"ה דעומ"ר נמי מהני מבחוץ אע"פ שאינו גודר כלל מבפנים, אבל במש"כ הראב"ד פסולא דלחי הנראה מבחוץ ביותר מד"א לכאו' ז"פ, דהרי כל מעלת לחי הנראה מבחוץ הוא רק משום דהוה נידון כנראה מבפנים וכלש' הרשב"א, אבל מהיכ"ת שיהא עדיף עליו. אבל מקו' הרשב"א מבוי' דיש מקום לדון לחי הנראה מבחוץ גם ביותר מד"א גם באופן שאינו עומ"ר, דהרי הק' דלוק' בשגיפופי הגדולה רחבים ד"א, והכא הרי החצר הקטנה היא י"א, וע"כ דהנך לחיים אינם עומ"ר, ואעפ"כ יש מקום לדון דינא דלחי ביותר מד"א. ולא דחה הרשב"א אלא משום דר"ח בר פפי דתני גדולה בי"א ומשמע דב' הלחיין יחד אינם אלא אמה א'.

(וטעם לדבר זה שיהיה לחי הנראה מבחוץ עדיף וכשר אפי' בבולט ד"א, דהנה נראה פשוט דאף לד' הראב"ד מ"מ לחי שהוא נראה גם מבפנים ובולט גם לבחוץ, ושיעור בליטתו לבחוץ הוא יותר מד"א, דאינו נפסל בזה, כיון דהנראה מבפנים הוא כשיעור לחי. והנה עיקר דין דנראה מבחוץ נת' בד' רש"י בסוכה יט, א "שוה מבפנים - לאותם העומדים בפנים אינו נראה, אבל לאותם העומדים באכסדרה להלן מכנגד הסוכה, ואין רואין את חללה, נראה רוחב פצים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה". ויותר מפר' כן בלש' תור"פ לעיל ח, א שכ' "איכא למ"ד נדון משום לחי, ואיכא מ"ד אינו נידון משום לחי, והכא נמי הנך גיפופי דאית ליה לחצר העודפים על פריצת המבוי נראים מבחוץ למבוי לאותן העומדים בחצר, ודמי להו דהנך גיפופי קיימי כמו כן למבוי, אבל מבפנים הוא שוה, פי' לאותן העומדים מבפנים הם רואים בטוב דכותל של מבוי הוא פרוץ במלואו", וא"כ לחי הבולט מבחוץ יותר מד"א, מ"מ לעומדים מבחוץ נראה שהוא נמשך גם כנגד המבוי, ואינו נראה שבליתו שם היא באורך המוציאו מידי לחי, ודו"ק).

אמנם נראה לדחות, דבאמת ודאי ל"ש לומר דרוחב הקטנה הפרוצה במילואה הוא י' אמות, והגיפופין כ"א קצת יותר מד"א, ודן הרשב"א דהוה לחי הנראה מבחוץ כלפי הקטנה למרות דהוה יותר מד"א, דע"כ לא בהכי איירי, כיון דבכה"ג אין לגדולה היתר דאין בגיפופין עומ"ר על הפרוץ, וגם ל"ה לחי כיון דבולט יותר מד"א. (ואמנם כלפי הקטנה היה אפ"ל דהוה עומ"ר על הפרוץ, ע"פ המבוי בד' המאירי דסגי בנראה מבחוץ עומד שהוא יותר מחצי הפריצה, וממילא בצירוף ב' הגיפופין יש כאן יותר מח' אמות לעומת י' אמות

שלא תי' כהראב"ד ע"כ מבו' דס"ל דמהני עומ"ר מבחוץ (אם היה מיגו), ומתירוצם מוכח ג"כ דל"מ לחי הנראה מבחוץ אלא ע"י מיגו, דהרי נראה דלא הוצרכו כלל לאוקי' שכ' הראב"ד דהיה שם משך ד"א, אלא בכל גווני ל"ש להתיר שם בהנראה מבחוץ כיון דליכא מיגו. ואת החידוש השני הצריך הרשב"א עיון, כיון דבסוג' נראה דלחי הנראה מבחוץ מהני גם בלא מיגו. אבל מש"כ דעומ"ר מבחוץ מהני בצירוף מיגו, לזה הסכים הרשב"א וכמבו' בסוג'. וטעמם של התוס' שהצריכו מיגו גם בלחי, אף דבסוג' משמע דכל לחי הנראה מבחוץ מהני, י"ל בב' אופנים. א, יתכן כד' המהרש"א בסוג' דלחי כמין ת ל"מ גם למאן דמכשיר נראה מבחוץ אלא רק ע"י מיגו. ב, יתכן כד' הריטב"א שם דל"ב מיגו כדי להכשיר, אלא דבכה"ג דרחבה גרע, ז"ל שם "דשאני הכא שכיון שהגפופין נעשו לצורך הרחבה ולא הועילו לה לשביל ולמבוי לא יועילו, דלנפשה לא מצלה והיכי מצלה לאחריני".

ובלש' הרשב"א כאן צ"ע, שהעיר ע"ד התוס' "ומה שאמרו נידון משום לחי לאו משום לחי ממש קאמר ולומר דדוקא בשיעור רחב לחי אלא משום דלחי כל שהוא מתיר את המבוי או שני לחיים מתירין את החצר מש"ה נקט כאן משום לחי לפי שהוא השיעור המועט שמתיר את המבוי והחצר ולא להקפיד על השיעור בלחי", ומה הוק' לו והא כשאמרו נידון משום לחי הרי לא איירי באופן דאיכא מיגו, ובלא מיגו ודאי ל"מ עומ"ר מבחוץ, ובעי' בדוקא שיעור לחי. (וזה נוטה א"כ דיש מקום לומר דלא כהראב"ד גם בדין לחי הבולט מבחוץ ד"א, ולא רק בהל' עומ"ר). וצ"ע.

בנכנסין כותלי קטנה לגדולה

אמר רבי זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. כ' החזו"א בסי' סז סקי"ב "בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, לכאורה נראה דבכל שהו סגי, שהרי שיעור הדופן הנמשך לאורך השיקוע לדרום, הוא כל שהו, רק שיהי' ניכר השיקוע, וא"כ אם הבלית הכותל כל שהו כבר סילק מחיצת השיקוע לצד מבוי. וא"כ אף אם האריך הדופן הדרומית של השיקוע יותר מדופן הצפונית לא הועיל כלום, ומיהו במ"ב סי' שס"ה ס"ג כתב בשם הפמ"ג להקל עד ג"ט, וכן ראיתי בל' ר"ח [הנדפס בדפוס ראם, אבל לא ידענא אם אפשר לסמוך על הנדפסין מחדש שכבר הפסיקה המסורה בינינו, ואין אנו יודעין מי המה המעתיקים, שמלאכת ההעתקה כבדה מאד, ואף ע"י זריזין ומדקדקים מצוי ט"ס הרבה, ואם יעבור הדבר ע"י איזה רפיון בדקדוק הדברים יוכל הדבר להשתנות לגמרי, ולכן הפוסקים שלא הפסיקה המסורה בינם ובינינו בכל הדורות, ששקדו עליהם חכמי דור דור, לשמרם ולנקותם, צריכים אנו לחשוב את ספריהם ליותר דוקנית, וכש"כ במקום שאין ללמוד מכונת הדברים, אלא מדקדוק לשונם, שקשה לסמוך על החדשים], ודעת הב"ח בהגה' בדברי תוד"ה כותל דבכל שהו".

(ובד' הר"ח כאן, ויותר מזה להלן י, א, נראה דכך היתה גירסתו בגמ' "בנכנסין כותלי קטנה בגדולה ג' טפחים". ובאוצר הגאונים נראה שגרסו בד' הגמ' "בנכנסין כותלי קטנה בגדולה שלשה טפחים, ופריך ולימא לבוד, וכי תימא דמפלגי שלשה טפחים לא אמרי' לבוד, והא תני אדא בר אוכמי קמיה דר' חנינא ואמרי' לה קמיה דר' חנניה בר פפא חצר קטנה שכתלין שלה נמשכין ונכנסין בגדולה עד עשרה טפחים אין אומרי' לבוד פחות מעשרה טפחים אומרי' לבוד. ומתירין רבינא במופלגה קטנה מכותל זה ד' ומכותל זה שנים").

אמנם מלבד ד' הר"ח, מצינו כן בד' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "מתירין את המבוי לחצאין בין בלחי בין בקורה. כיצד, היה המבוי ארוך ונתן הקורה או הלחי באמצע המבוי, מה שלפנים מן הקורה ומן הלחי מותר ומהם ולחוץ אסור. במה דברים אמורים בשנתן בתוך חלל המבוי, נתן את הלחי אחורי המבוי כנגד אמצע המבוי, כל שהרחיקו שלושה טפחים מראש כותל המבוי יראה לי שאינו מתיר כלום, שלא אמרו נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי אלא בנתון תוך שלושה לפתח המבוי מאחוריו", הרי שהשיעור הוא ג"ט. וכ"כ שם עוד (לעיל מינה) "היה עמוד בולט מאחורי כותל המבוי תוך שלושה לראש כותל המבוי, הרי זה נידון משום לחי וזהו בכלל מה שאמרנו נראה מבחוץ ושוה מבפנים". וכן מבו' בד' הריטב"א בסוג', ז"ל

משכו ד"א לא ייחשב כמחיצה גם כלפי חצר. ועצ"ע קצת בגדר הדברים.

(ובחזו"א סי' סז סק"ח דן בכעין סברא זו, ז"ל "תוד"ה כותל וא"ל בנכנסין ד"א כו' ע"י מהרש"א ביאור דבריהם, שהוא משום דמתורת פס לא נפיק בד"א שהוא משום מחיצה כמש"כ תו' ה' ב', ולכאורה היה נראה דלא שייך סברת תו' אלא בנראה מבפנים ונמשך מדרום לצפון דגם בלחי כשר בעשאו לכך, אבל בנמשך ממערב למזרח דאף אם העמיד לשם לחי פסול שאין לו היכר מחיצה בעצמותו, י"ל דגם בפס פסול, ואת"ל דזה מהני דמ"מ איכא סתימה ברוח רביעית, אבל בנראה מבחוץ ושוה מבפנים, שאין כל סתימה ברוח רביעית, וכל תורת מחיצה נעשה ע"י ההיכר וכמש"כ סק"ה שענין מחיצה הוא ההכרה על התיחדות מקום המוקף מסביבותיו, בזה י"ל כיון דנמשך ד"א שאינו נראה ליחוס מחיצות החצר, בזה פסול גם בחצר וכו' וצ"ל דבד"א לא נפקא רק מתורת הכירא דסמכין עלה בהיתרא דמבוי, שיהי' אות לגמרו בזה, אבל ענין היכר מחיצה איכא עלי' אף ביתר מד"א". ובסי' פח סקי"א כ' כעין הביאור הנ"ל במה שהרשב"א דן דלא כהראב"ד מצד לחי ולא מצד עומ"ר, ז"ל "ומדברי הרשב"א בחי' לעיל י' א' נראה דמפרש דברי התו' הוא ג"כ דוקא בנמשך ד"א, אלא דבחצר קטנה שנפרצה לגדולה נידון משום לחי באין כותלי קטנה נכנסין, אף בגיפופי ד"א כיון דהני גיפופי אשרויא משרי חצר הגדולה [ומשמע דחצר גדולה משתריא בהני גיפופי אף בליכא עומ"ר דד' אמות נידון משום פס אף שאין נידון משום לחי ועי' לעיל סי' סז סק"ח ט'] אבל בקרפף כיון דלא מהני לקרפף לא מהני למבוי, ובזה דעת הראב"ד שהביא הרשב"א שם דאף בחצר גדולה וקטנה לא משתריא קטנה בגיפופי גדולה אם במשכן ד"א דכיון דד"א מבטלין ההיכר והוי לי' כמחיצה בעלמא מבחוץ שאין ניתר בעומ"ר מבחוץ דמחיצה צריך למסתם מקום הנגדר, והראב"ד נקט כשיש עומ"ר בחוץ דבאין עומ"ר פשיטא שאין להתיר, ומיהו לסברת תו' כמו שפירשם הרשב"א מהני אע"ג שאין עומ"ר כיון שמתיר בפנים, [את"ל דד"א נידון משום פס] ונראה להלכה דעד ד"א נידון משום לחי כדעת הרשב"א והריטב"א ולדעת הרשב"א גם דעת התו' כן, וביותר מד"א לא מהני אף מחצר לחצר וכדעת הראב"ד והריטב"א").

ועכ"פ ארווחנא בזה גם ביאור ד' הריטב"א להלן פט, ב שכ' שם "הגדול מותר דאמרינן מצדדיו גו"א ומשתרי בגיפופי וכגון שאין כאן אלא רחב עשר אמות בינתיים הוה ליה פתחא, והקטן אסור מפני שהוא פרוץ במלואו למקום האסור לו, וא"ת ולמ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי קטן נמי לשחרי בגיפופי גדול, י"ל דכיון דגיפופי גדול אינם אלא ע"י גו"א מחיצתא לדידיה מצלי אבל לגבי קטן לא מצלי", וכ"כ להלן צב, א, ז"ל "שאם תמצא לומר דגיפופי גדול הם מחיצות התחונות דאמרינן גו"א מחיצתא, כי אמרינן גו"א למהני לגג גדול עצמו אבל לא להציל גג הקטן בגפופין דגדול", וצ"ע דכיון דמחיצות דגו"א מהני לגדולה כדן 'נראה מבפנים', למה לא יועילו לקטנה כדן 'נראה מבחוץ'. אמנם להנ"ל ית', דבאמת מחיצות דגו"א אין בהם היכר, וי"ל דמצד היכר אינם יכולים להועיל אלא דחצר ל"ב היכר וסגי בעצם תורת מחיצה שיש בהם, אבל כ"ז לגבי הגדולה, אמנם כלפי קטנה דמחיצות גו"א שלה אינם אלא 'נראה מבחוץ', בזה אמרי' דכיון דאין בהם היכר כ"כ ל"מ כאן מחיצה הנראית מבחוץ. (ואי נימא דהאי גו"א אינו בגדר מחיצות כלל אלא רק הבדלה מסביבותיו בהפרש הגובה, א"כ נ"פ דל"ש בזה כלל ענין נראה מבחוץ).

ובשי' הרשב"א בעיקר דין זה של עומ"ר מבחוץ, הנה בסוג' כאן נראה דהסכים לשי' בעלי התוס' דעומ"ר מבחוץ מהני, ואלא דבכל מבוי רגיל ליכא מיגו, אבל בחצר גדולה וקטנה דאיכא מיגו מהני עומ"ר מבחוץ. אבל להלן כד, ב כ' הרשב"א "ורבותינו הצרפתים ז"ל אמרו דכיון שכותלי הרחבה אינן מועילין לה ולא הוקפו לשם דירה לה לא יועילו גם לשביל ולמבוי דלעצמה לא מצלי לאחריני מצלי דומיא דכותלי רה"ר שאינן מועילין למבוי משום לחי, וצ"ע". (ובעבוה"ק נראה דפסק דלא כהתוס', אבל לא הזכיר שם כלל את ענין המיגו). ולכאו' צ"ל דבד' התוס' ע"כ כלול ב' חידושים, דממה

לבוד, דס"ס ה"ה פרוצה במילואה למקום הכניסה, והגיפופין שנוצרו ע"י הלבד עומדים מאחרי מקום הכניסה, ולא ביניהם.

ולכאור מוכח מכאן דבלחי כמין ת שייך להתיר את הרשות גם עם החוד הפנימי של בליטת הת', והיינו דאפי' דהבליטה עצמה צריכה להיות צמודה לראש המבוי ולא סגי בדבוקה בו מאחוריו באמצעותו, אבל מ"מ כשהיא במקום הראוי או גם חודה הפנימי יכול להיות סותם את המבוי. ובדבר זה נחלקו הפוס', דהנה הרשב"א להלן כה, ב כ' "דא"ר כהנא קרפף שנפרץ במלואו וכו' חצר מותרת מ"ט אילימא דאית בה גיפופי כלומר וכשאין פרצתה יתירה על עשר וקרפף אסור דלית ליה גיפופי, ובגיפופי חצר לא מישתרי קרפף דקסבר נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי, אי נמי בשנכנסין כותלי קרפף בחצר", והביאו המשנ"ב בסי' שנח סקצ"ו, ותמה החזו"א בסי' פח סקצ"ו וסקצ"ז דכיון דהנידון הוא על אור המחיצות, א"כ הגיפופין הנראים מבחוץ עומדים מאחרי זה, ועדיין אור המחיצות יהיה מיתר לבי"ס, ועי"ש מש"כ לפרש בד' הרשב"א. ולהמת' בסוג' כנ"ל לכאור מוכח כפשוטו ד' הרשב"א דבלחי הנראה מבחוץ שייך לדון את הלחי בחוד הפנימי ואפי' שהוא מחוץ להרשות.

ונפקא מזה חומרא דבלחי כמין ת למאן דמכשיר, ולמ"ד אסור להשתמש בין הלחיים, יהיה הדין דכנגד כל הלחי הנמצא מחוץ למבוי אסור להשתמש, דרק חודו הפנימי מתיר. וראיתי במכתב מהגר"י שפירא (נד' בס' ישועות כהן) שכ"כ, ז"ל המכתב "לפירוש" דלחי הניכר אחורי הדופן נמי מהני פירושו דהלחי עם עביו של דופן משמשים כלחי, ואנו דנים שהדופן מגיע עד מקום הלחי, ומשם ואילך משמש כהתחלת כותל רביעי, או כצוה"פ ולמ"ד דחוד הפנימי סותם אינו מותר לטלטל במבוי אלא עד מקום התחלת הלחי מבחוץ".

ובחזו"א הנ"ל תי' וז"ל "נראה דשתיהן מותרות שהחצר המזרחית יש לה ג' מחיצות ופס ברוח רביעית, וא"כ חצר המערבית חשיב ג"כ כגדר נגד רוח רביעית לצד צפונית כשיעור שהיא פתוחה לחצר המזרחית, והוי כפס ד', וזה נלמד מחצר קטנה שנפרצה לגדולה למאי דמוקמינן לה ט' ב' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, ואפי"ה גדולה מותרת, אע"ג שבין הכתלים הנכנסין אסור והגדולה פרוצה למקום האסור, אלא שהגיפופין חשיב כפס ד', ואין נפקותא אי כותלי קטנה נכנסין באמצע הגדולה או בנכנסין מן הצד, ולא אשתאר גיפופא אלא לצד אחד". ועל עיקר יסודו דרה"י עצמה חשיבא מחיצה, לכאור ק' מעצם הדין של חצר גדולה וקטנה, והא כיון דהגדולה הוי רה"י דיש לה ג' מחיצות וגיפופין, א"כ הקטנה ברוח רביעית גדורה ברה"י, ואיך יתכן דגדולה מותרת וקטנה אסורה גם לולי הדין של לחי הנראה מבחוץ. ועי' לקמן בפ' כל גגות דנראה קצת לדון דדין האיסור של החצר הקטנה הוא רק מחמת התבטלותה אל הגדולה.

אבל באמת לענין חצר גדולה וקטנה, אולי גם בלי היסוד דרה"י חשיב מחיצה, מ"מ המחיצה שבסוף נחשבת כעומדת קרוב לכל חלק וחלק מהרשות, והיא הפועלת את העומ"ר בסיום הכתלים הנכנסים. וזה יותר קרוב בלש' החזו"א. וא"כ יש כאן חידוש דאופן גיפופין מחמת היותן מחיצה הרי הם כמחיצה בכל חלק מהרשות והם עושים גיפופין או עומ"ר במקום שהגדולה מתחברת עם הקטנה ואפי' שעומדים אחרי הקטנה. ועכ"פ אם נחוש לקו' החזו"א די"ל סילוק מחיצות על גיפופין ועומ"ר בכל 'נכנסין', ע"כ צריך לדון ולקרב את המחיצה כעומדת אחרי הסילוק. ואולי י"ל דכל היסוד של קירוב המחיצה שייך דוקא במחיצות, אבל בצוה"פ אין דינה לעשות מחיצה אלא במקומה, ואז יש לחוש לסילוק ע"י 'נכנסין', וצ"ע.

א"י בירושלמי בפירקין (והובא מקצתו בחי' הר"ן בסוג' ומקצתו בפי' הר"ח בסוכה יט, א) "כותל הנכנס ונראה כפס מבפנים ושוה מבחוץ או שנראה כפס מבחוץ ושוה מבפנים נידון כלחיים היה משוך אבא בר רב חונה אומר רואין אותו כילו הוא כנוס התיב רב חסדאי והתנינן חצר גדולה שנפרצה לקטנה הגדולה מותרת והקטנה אסורה ויעשו כותלי גדולה כלחיים אצל כותלי קטנה והותרה קטנה

"ופרקין בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. פירוש דלא חשיב לחי אלא כנגד ראשו ממש ולא מבחוץ משוך לפנים כעין גופין אלו, ופרש"י ז"ל שנכנסין הרבה לפנים כי היכי דלא נימא לבוד מן העורף כלפי הגופין". (אמנם מש"כ רש"י ב' וג' אמות, צ"ע דהא אין לבוד ביותר מג"ט, ועי' פמ"ג בסי' שסה בא"א סק"ו ובשפ"א). וכ"כ המאירי בסוג' (בביה"ב) "לא נאמר שהקטנה אסורה אלא בנכנסים כותלי קטנה לגדולה בארך שלשה טפחים שאין להתירן משום לבוד והרי אין כאן לחיים נראין הואיל ואין גיפופין שבכותל החצר מחוברים לראשי כותלי הקטנה כגון זו וכן שיש שלשה ריוח בין כותל קטנה הנכנס לאויר גדולה לכותל הגדולה ונמצא שאין דין לבוד לא מראש כותלי הקטנה הנכנסים לאויר הגדולה ולא מאחורי כותלי קטנה הנכנסים לפנימיות כותלי הגדולה שכנגדם".

והנה ד' הרשב"א הנ"ל הובאו בחי' המאירי להלן יד, ב באריכות, ומפ' שם דהשיעור הוא ג"ט, אבל כאן בסוג' כ' המאירי בחי' "ונראה לי דמדלא שקיל וטרי בסוג' דנימא לבוד מראש כותל הנכנס לגיפופי החצר ודאי משמע דל"א נראה מבחוץ אלא במה שהוא דבוק בראש הכותל ואפי' בפחות משלושה, ומשו"ה איצטרין תלמודא דנימא לבוד מגוף הכותל של חצר זו לגוף כותל חצר גדולה ולישתרי משום נראה מבחוץ. מיהו רבי' ניסים ורוב המפרשים מטים לומר דה"ה אם אין בשיעור מה שנכנס ג"ט שלמים וטעמא דידהו דלעולם לבוד אמרי' בכל פחות מג' באיזה צד שיהיה". והנה החזו"א פי' טעמו דסגי בכ"ש "שהרי שיעור הדופן הנמשך לאורך השיקוע לדרום, הוא כל שהו, רק שיהי' ניכר השיקוע, וא"כ אם הבליט הכותל כל שהו כבר סילק מחיצת השקיעה לצד מבוי", ויש מקום לומר דהר"ח והריטב"א דכ' בסוג' דהשיעור הוא ג"ט זהו משום דהכא אולי' אליבא דר' יוסי דשיעור לחי הוא ג"ט, ואולי' בהאי לחי בעי' סילוק של ג"ט.

אמר רבי זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. הק' החזו"א בסי' סה סקמ"ה דין א' "חצר קטנה שנפרצה לגדולה למאי דמוקמינן לה ט' ב' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, ואפי"ה גדולה מותרת, אע"ג שבין הכתלים הנכנסין אסור והגדולה פרוצה למקום האסור". עי"ש ועי' גם בדין ז שם, (וכן בסי' סז סקכ"ד. ומש"כ שם "ודוקא כשמשך את הדפנות מסוף הגיפופין של מזרח עד הגיפופין של מערב אבל אי נשאר ד"ט עדיין אין כאן סילוק מחיצות", ר"ל כלפי כנגד הפרוץ, אבל ודאי דכנגד העומד הוי סילוק מחיצות. ויש בזה נפק"מ טובא בכל עומ"ר שהתחברה אליו מחיצה קטנה באמצעותו, דכנגד העומד נימא סילוק מחיצות על העומ"ר. ויל"ע לפ"ז במחיצה ג"ט אי חשיבא מחיצה כלפי לעשות סילוק על מחיצה ג"ט, וכגון דממז' למע' יש מחיצה, ג"ט עומד ג"ט פרוץ ג"ט עומד, אבל יש ג"ט הבאים מצפ' לדר' לעשות סילוק על א' מהעומדים הנ"ל, ודר"ק). ולכאור יש מקום לומר, דרק כלפי הלחי הנראה מבחוץ של הקטנה, אמרי' דאם נכנסין וכו' אין לקטנה לחי כלל, כיון דהלחי הוא מאחורי הרשות ואינו שייך להחצר הקטנה כלל, אבל כלפי הגדולה אפי' שאמצעותה מופסק מן הלחי ע"י הכתלים הנכנסין, מ"מ אי"ז כסילוק מחיצות ועדיין הגיפופין מועילים להתיר את הגדולה דאינה נחשבת פרוצה במילואה לקטנה. ולש' רש"י י, א הוא "ואפילו הכי גדולה משתריא בגיפופין הנשארין לה מאחורי הכניסות", ולש' הריטב"א הוא "דאע"פ שהכותלים נכנסים לפנים אינו מפסיד לגופי חצר". (וי"ל עוד דה'נכנסין' נידון כהתעבות של הגיפופין, והלחי הוא כמין ר).

אמנם עדיין יל"ע, דמקום הכניסה (דהיינו בין הכתלים של הקטנה במקום שהם נכנסים לתוך הגדולה) לכאור אם הוא שייך לבני הקטנה והם דרים שם, א"כ הגדולה צריכה ליאסר מחמת שהיא פרוצה במילואה למקום הכניסה, דלזה ודאי לא יועילו הגיפופין העומדים מאחורי מקום הכניסה לחצוץ בין זה ובין החצר הגדולה, (ואולי י"ל דמ"מ הגיפופין נמשכין ומתעקמין לכיוון פנים החצר הגדולה והם גודרים בסיומם, והוי לחי העשוי כמין ר והוא גודר בחלקו החיצון, וכש"נ). וע"כ דמקום הכניסה נתון לדיורי בני החצר הגדולה, וא"כ ילה"ק בהיפך דמה הק' בגמ' דקטנה תישתרי ע"י

והתי' הב' דאינן נידונות לקטנה, יש באחרו' שפי' מהאי דינא ד'סמיכה', דכלפי הגדולה הנך גיפופין הם חלק ממחיצה שסמך ע"ז מער"ש, אבל הקטנה לא נסמכה כלום מהנך גיפופין ולכן אינם נידונים אלא לגדולה. עי' ישוע"י בסי' שסג ובגיליון אפרים ובנועם ירושלמי שכ' עד"ז. אמנם אפ"ל בפשיטות דאע"ג דלחי הנראה מבחוץ מהני, מ"מ באופן שזה משמש את הגדולה ל"ש לרדן את זה גם כלחי של הקטנה, דאין הלחי מועיל בכ' מקומות, והגדולה קודמת לקטנה כיון שלגביה הלחי נראה מבפנים. (ובד' הראשונים להלן כד, ב שהצריכו שהלחי יועיל לגדולה ובלא"ה - וכגון קרפף-אינו יכול להועיל לקטנה, מבו' עיקר הסברא דאינו נעשה לחי לקטנה מצ"ע אלא רק דרך הגדולה, וכ"ה לש' רש"י בסוג' דהא גדולה בהו משתריא, ולעיל ח, א כ' מהני הני גיפופי לשווייה פתחא לגבי מבו, כי היכי דמשווי ליה פתחא לגבי חצר. וא"כ י"ל בדעת הירו' דאין הלחי מועיל פעמיים. ובפרט להמבו' בריטב"א שם דבאמת לחי הנראה מבחוץ מהני גם בלי 'מיגו', אבל אם הוא לא מועיל לגדולה זה מגרע, וא"כ אמר הירו' דאדרבה כשהיא מחיצה לגדולה אינה משמשת גם כמחיצה לקטנה).

והנה הר"מ בהל' עירובין פ"ג הכ"ד כ' חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום, אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרים שהרי נשאר להן פסין מכאן ומכאן, ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן, ובהשג' בעל ההשלמה כ' "היה לו לומר בד"א בשנכנסין כתלי קטנה בגדולה דאי לאו הכי קטנה נמי מותרת דקי"ל נראת מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי", ובאור"ז סי' קטז הביא ד' הר"מ וכ' "וליתיה לפסקיה אלא כדפרישי' הלכה למעשה דההיא דכל גגות דיתבי רבא ור' זיירא ורבה בר רבנא ויתבי אביי גביהו ויתבי וקאמרי שמעי' מינה ממתני' דירוי גדולה בקטנה ואין דירוי קטנה בגדולה דגדולה אסרה על הקטנה ולא קטנה על הגדולה היינו בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וכדאוקמה ר' זירא, וכן תמהו עוד אחרו' בד' הר"מ. (והב"י כ' על השמטת הפוס' לת' דנכנסין וכו' דסמכו עמש"כ עיקר דין לחי הנראה מבחוץ. ובתורת רפאל תי' לפי דרכו דבלחי העומד מאליו ל"מ נראה מבחוץ, וזה דומה בחשבון לד' האחרו' הנ"ל על חיסרון 'סמיכה'). אמנם לפ"ד הירושלמי א"ש פסק הר"מ, דגם בלי 'נכנסין' לגדולה נידונות ואינן נידונות לקטנה.

וכ"כ בקר"א לקמן כד, ב ז"ל "תוס' בד"ה ההיא רחבה כו' ואע"ג דלרחבה הוי גיפופין כו', כיון דלא מהני לרחבה כו', והריטב"א ז"ל תמה על סברא זו. ובירושלמי בפ"ק משני על הא דחצר קטנה כו' דפריך מינה למ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, כדפריך בש"ס דילן, ומשני בשם רבנן דתמן לגדולה היא נידון ואינו נידון לקטנה, לכאורה משמע מזה איפכא מסברת התוס', דהתם כיון דנידונת היא לגדולה שוב אינו נידון לקטנה, אבל הכא דאינו נידון לרחבה שפיר נידון לשביל, אבל העיקר נראה בכונת הירושלמי דכל שהיא מחיצה למקום אחר לא חשיב נראה מבחוץ, דהכל רואין שם מחיצה לגדולה הוא ולא לחי, וא"כ א"ש נמי הכא, ובזה א"ש נמי הא דאמרינן לעיל תיובתא והילכתא, משום דתני ר' חייא כוותיה, ומאי אולמיה דהאי מהאי. אבל לפי הנ"ל ניחא, דהש"ס דילן נמי סמיך אשינויה דהירושלמי, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שפסק סתמא להאי מתניתין דחצר קטנה כו' קטנה אסורה וגדולה מותרת, ולא כתב דאיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, אבל כדפרישית דזה לא חשיב נראה מבחוץ, ודו"ק כי זה ברור". וע"ע מרכה"מ פ"ז הכ"ב מש"כ בישוב שי' הר"מ שהשמיט לכאור' אוקי' דנכנסין וכו'.

ואפשר להוסיף עוד בהאי תירוצא ד"לגדולה הן נידונות ואינן נידונות לקטנה, דהנה בעיקר הקו' דכותלי גדולה יהיו כלחי הנראה מבחוץ לגבי הקטנה, כבר עמד המהרש"א להסוב' דלחי כמין ת ל"מ, והכא ל"ה הגיפופין כלחי לקטנה אלא כעין ת. ובנימוקי הגרי"ב כ' לתרץ דהכוונה שכתלי הגדולה הסמוכים לקטנה ייחשבו כעין עובי כותלי הקטנה, (וכלש' תוס' בקו' על פירש"י דגיפופי גדולה נראין שהן עובי כותלי קטנה), וממילא יש כאן לחי הנראה מבחוץ בסתמא ולא בכעין ת, כיון דכותלי הגדולה המתרחקים מן הקטנה ייעשו לה כלחי ע"י שהם צמודים לסוף עובי כותליה. ואם כך

א"ל אבא בר רב חונה תיפתר במשוכין יותר מעשר תני רבי שיין קומי רבי אחא בגדולה אחת עשרה ובקטנה עשר איתבעת מתני' ולא איתתכחא א"ל אחא כן אמר רשב"ל כל משנה שלא נכנס לחבורה אין סומכין עליה א"ר יוסה אתייא כמן דמר חצר ניתרת בשני פסין ובלבד פס של ארבעה טפחים מיכן ופס של ארבעה טפחים מיכן א"ר יוסה בי רבי בון ואפילו תימא כן אתיא כמאן דמר חצר ניתרת בב' פסים ובלבד פס של ד"ט מיכן ופס של ד"ט מיכן רב עוקבה בשם רבנן דתמן לגדולה הן נידונות ואינן נידונות לקטנה". והנה נתווספו בירוש' ב' תי' על קו' הבבלי אמאי הקטנה אינה ניתרת בלחי הנראה מבחוץ, 'במשוכין יותר מעשר', ו'לגדולה הן נידונות ואינן נידונות לקטנה'. (ועי' בס' הליכות אליהו הל' עירובין, ובשו"ת בית אב תנינא סי' ד ענף יב).

והנה יש לבאר התי' הא' שאמרו דאיירי במשוכין יותר מי', ויש מהמפרשים שביארו דהוא כעין תי' הבבלי דאמר ר"ז בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, אלא דלר"ז סגי בכ"ש או בג"ט, (ולש' רש"י הוא ב' וג' אמות), ואילו להבבלי רק ב' אמות הוי סילוק על הלחי הנראה מבחוץ לקטנה. (ובאוצר הגאונים יש גי' בבבלי "ופריך ולימא לבוד, וכי תימא דמפלגי שלשה טפחים לא אמרי' לבוד, והא תני אדא בר אוכמי קמיה דר' חנינא ואמרי' לה קמיה דר' חנניה בר פפא חצר קטנה שכתלין שלה נמשכין ונכנסין בגדולה עד עשרה טפחים אין אמרי' לבוד פחות מעשרה טפחים אמרי' לבוד. ומתריך רבינא במופלגה קטנה מכותל זה ד' ומכותל זה שנים", ואולי יל"פ הירושלמי בכע"ז, וצ"ע). אמנם יש שפי' דר"ל דהגיפופין נמשכים באורך יותר מי' אמות, ועי"ז אינם נראים כלחי הנראה מבחוץ לחצר הקטנה. (ועי' קר"א לקמן יא, ב). אכן ק' דאנן אשכחן דלחי הבולט ד"א נידון משום מבו' ויצא מתורת לחי, ומהיכ"ת שיעור י' אמות לדין זה.

ואפשר לרדן לבאר, (ודומה לזה קצת כ' באור"ש), דהנה לש' הר"מ דין לחי הבולט אין שיעורו בד"א אלא שיעורו תלוי בשיעור העומד והפרוץ של המבו, וכלש' בפ"ז הכ"ב "לחי שהיה רחב הרבה, בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבו בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבו כשר נידון משום לחי, אבל אם היה יתר על חצי רוחב המבו נידון משום עומ"ר על הפרוץ", והיינו דשיעור ד"א הוא נכון למבו שפיתחו הוא ח' אמות, עי"ש, וא"כ הכא דפיתחה של קטנה הוא י' אמות, (ועכ"פ ודאי לא יותר מי' אמות, דאז תיאסר הגדולה בפירצה י' אמות), אם יהיו הגיפופין יותר מי' אמות לא ייחשבו כלחי לגבי הקטנה, וכדין לחי הבולט. והנה הרשב"א בסוג' הביא בשם הרמב"ד דחיסרון לחי הבולט קיים גם בלחי הנראה מבחוץ, וכן דעומ"ר ל"מ מבחוץ, ולהנ"ל כן מת' בירו' דהגיפופין לא מועילים לקטנה מדין לחי הבולט, והעומ"ר ל"מ כיון שהוא רק מבחוץ, (דע"כ כלפי הגדולה יש היתר מצד דהעומ"ר), אלא דגם לעומ"ר מבחוץ יש כח ליצור את החיסרון של לחי הבולט לדעת הר"מ.

(ואמנם בפשטות בירו' נראה לפ"ז דבכל צד היה משוך יותר מי' אמות, ואילו לעיל נת' מלש' המאירי ותלמיד הרשב"א דהעומ"ר צריך להיות רק על יתר מחצי הרוחב, לגבי שיועיל עומ"ר מבחוץ. ויש מקום לחלק דלגבי לאפוקי מתורת לחי כדין לחי הבולט, אי"ז תלוי כמו אם העומד היה בפנים, אלא מודדים את זה כפי שהוא בחוץ. ואמנם גם מלש' הר"מ יש לדייק - וכך דקדק בחי' הגר"מ הלוי - דתליא כמו אם זה היה בפנים, דז"ל הר"מ בפ"ז הכ"ב "לחי שהוא נראה מבפנים לחי ומבחוץ אינו נראה לחי, או שהיה נראה מבחוץ לחי ומבפנים נראה שהוא שוה וכאילו אין שם לחי, הרי זה נידון משום לחי, לחי שהגביהו מן הקרקע שלשה טפחים או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה כלום, אבל פחות מג' טפחים כשר שכל פחות משלשה כלבוד, לחי שהיה רחב הרבה, בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבו בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבו כשר נידון משום לחי, אבל אם היה יתר על חצי רוחב המבו נידון משום עומ"ר על הפרוץ", ומשמע דגם בלחי הנראה מבחוץ כך הוא השיעור, והיינו כחצי רוחב המבו. וצ"ל לפ"ז ד'משוכין יותר מעשר' היינו ב' הגיפופין יחד, וע"י שהם מצטרפים יצאו מתורת לחי וכדין לחי הבולט).

ונראה דהנה בגמ' להלן צג, ב אמרי' "בעי רב הושעיא דירין הבאין בשבת מהו שיאסרו אמר רב חסדא ת"ש חצר גדולה שנפרצה לקטנה הגדולה מותרת והקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה אמר רבה אימר מבעוד יום נפרצה אמר ליה אביי לא תימא מר אימר אלא ודאי מבעוד יום נפרצה דהא מר הוא דאמר בעי מיניה מרב הונא ובעי מיניה מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם החלון מהו ואמר לי שבת כיון שהותרה הותרה", וי"ל דרבה באמת פי' במתני' דמבעו"י נפרצה, ולכן הוק' לו הכא למה לא נתיר את הקטנה ע"י לחי הנראה מבחוץ, ואף דבעי' סמיכה, מ"מ הא נפרצה מבעו"י ואיכא סמיכה, אבל כיון דקי"ל דל"א הואיל והותרה בליתנייהו למחיצות, א"כ שפיר י"ל דאיירי בנפרצה בשבת, ואז אמנם הגדולה מותרת דחשיב שיש כאן סמיכה על הפסין כיון דמעיקרא נמי סמכו עליהו בתורת חלק ממחיצה, (וכמו שדן הרעק"א לומר דסגי בסמיכה כזו), אבל כלפי הקטנה אין כאן סמיכה כלל, דהלחי הנראה מבחוץ לא היה קרוב לרשותם בכלל קודם שנפרצה המחיצה. ולכן לא הוצרך הר"מ לאוקי' דנכנסין, כיון דבנפרצה בשבת ליכא סמיכה. אבל ז"א כלל וכלל, דהרי שפתי הר"מ ברור מללו "חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום", ולא איירי בנפרצה בשבת, ואדרבה נפרצה בשבת כה"ג ודאי קי"ל דהואיל והותרה הותרה, וכדפסק הר"מ בפ"ג מהל' עירובין הכ"ה.

רש"י ד"ה חצר קטנה "הרי מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיורין, וכותל זה מכאן ומכאן, אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה, דהא גדולה בהו משתריא משום דלדידה נראית מבפנים". ומבו' בדבריו כד' הראש' כאן, וכן להלן כד, ב, דהלחי הנראה מבחוץ מועיל לקטנה רק מיגו שהוא מועיל לגדולה. (והטעם שצריך מיגו, או משום דלחי כמין ת גרע מנראה מבחוץ, או משום שאם לא יועיל לגדולה יהיה גרע). וכן מבו' בד' רש"י לעיל ח, א שכ' "מהני הני גיפופי לשווייה פתחא לגבי מבוי, כי היכי דמשווי ליה פתחא לגבי חצר". וילה"ס בהך 'מיגו', מה הדין כשהגדולה תהיה רק על רוחב חצי מהקטנה, והיינו דבצידיה הא' של הקטנה תהיה חצר נוספת שהיא גדולה ממנה לצד חוץ וקטנה ממנה כלפי פנים, וא"כ הלחי הנראה מבחוץ לקטנה הוא מועיל גם כלפי הגדולה, אבל מאידך כנגד החצי האחר של הקטנה אין את החצר הגדולה. (והנידון בזה הוא האם גדר המיגו הוא דכשם שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כך הקטנה מובדלת ממנה, או דגדר המיגו הוא דמכיון שהועילו הגיפופין כמחיצה לגדולה ה"ה דהוה מחיצה כלפי הקטנה). וכמו"כ יל"ד בהאי מיגו האם מועיל מדבר לדבר, וכגון באופן שכלפי הגדולה הוא אינו מועיל מצד לחי, (וכגון שהוא בולט ד"א וכד'), ומועיל לה מדין עומ"ר, וכלפי הקטנה הוא בא להועיל מדין לחי, (ולא מדין עומ"ר, דעומ"ר מבחוץ ל"מ. ומאידך כלפיה מאיזה טעם הוה לחי למרות שהוא בולט ד"א או כיו"ב, וכגון שהגדולה היא מבוי והקטנה היא חצר), האם אמרי' דמיגו דהוה עומ"ר לגדולה הוה לחי לקטנה או לא. (וגם זה תלוי קצת בהחקירה הנ"ל).

והנה התוס' לעיל ז, ב לגבי דין לחי הנראה מבחוץ כ' להוכיח דגם בלחי א' אמרי' כן ולא רק בב' לחיים, מהא דמקשי' הכא ולימא לבוד מרוח אחת ותשתרי. וצ"ע מה היה הנידון דנימא דמהני נראה מבחוץ רק בב' לחיין, ודלא כפשטות סוגיין דאיירי בכלל לחי, וכן למה הוצרכו להוכיח רק מקו' הגמ' ולימא לבוד וכו' ולא הוכיחו מברייתא דר' חייא דתני כותל שצידו אחד כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ נידון משום לחי. אמנם ע"פ המבו' ברש"י הנ"ל יש כאן פתח, דאמנם הא פשיטא דדין לחי הנראה מבחוץ הוא גם בלחי א' כפשטות הסוג' וכברייתא דר' חייא, אבל בזה דנו התוס' אם גם באופן שנצרך המיגו, והיינו ככעין חצר גדולה וקטנה ובמבוי הכלה לרחבה, האם דוקא בב' צדדים אמרי' דמהני נראה מבחוץ או דאף בצד אחד שייך מיגו, ולזה הוכיחו מקו' הגמ' דנימא לבוד ברוח אחת. ואמנם הטעם לחלק בזה תלוי קצת בהסבר האי 'מיגו', ולכאו' אם גדר המיגו הוא דעצם ההבדלה כלפי צד אחד היא סיבה להחשיב את הגיפופין גם

היא הקו', ע"ז תי' הירושלמי דנידונות הן רק לגדולה כיון דהוה מחיצותיה ממש, ואינם נידונות לקטנה כיון דרשות הגדולה מפרדת בין הקטנה ובין הנך מחיצות. (ולפ"ז צריך לפרש את התי' הא' דמשוכין יותר מ"י, דאזיל על כותלי הקטנה הנכנסין לתוך הגדולה, וכמו שביארו חלק מהמפ' וכנ"ל, דלכאו' הגיפופין עצמם גם אם יהיו יותר מ"י אמות אין בזה נפק"מ כיון דהם אינם הלחי כלל, אלא רק מעבים את כותלי הקטנה. ואולי יל"פ דאזיל על כותלי הגדולה המרוחקים מהקטנה, דהם אם יהיו יותר מ"י ג"כ יש בזה פסול. ויל"פ). אמנם בעיקר ד' הגרי"ב יל"ד, (ואולי מה"ט מיאן בזה המהרש"א), דלכאו' אין מתקיים בזה הדין של לחי הסמוך למבוי, דאפי' אי נימא דל"ב סמוך (בתוך ג"ט) לחלל המבוי וסגי בסמוך לכותלי המבוי, סו"ס הכא הגיפופין שנשארו בגדולה אינם כותלי הקטנה כלל, אלא רק נראה דהם עובי כותלי הקטנה, ולכאו' לא מתקיים בזה דין לחי הסמוך לחלל המבוי או לכותלי.

ואמנם הרי מצינו דלחי הנראה מבחוץ מהני גם לכלאים ולשאר מילי המבו' לקמן צב, ב, דהתוס' שם כ' "גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה - למ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ופתח מיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה", וביותר כ' שם בתורא"ש "כולי הך שמעתא איירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה שלא יהיה נראה מבחוץ ושוה מבפנים". וא"כ לכאו' בכלל האמור שם, (זריעת כלאים, אשה וגט, ש"צ וציבור, תשעה ויחיד, קרי"ש מול צואה), היה צריך להיזכר הך תנאי ד'נכנסין' כיון דבלא"ה אף לקטנה יש מחיצה כלגדולה. ואם בדעת הר"מ נת' דלא ס"ל כהאי תירוצא, אבל לדעת שאר פוס' דס"ל הכי בהל' מחיצות שבת, לכאו' כן ה"ה בכל מילי.

וק' מד' הפוס' בכ"ד שסתמו בזה, וכן בסי' נה ס"ג דלא הזכירו כן, (דהנה עיי"ש אבהעו"ז וביהגר"א שדנו להק' למה בתוך הפתח עצמו לא נימא דהוה כחצר קטנה הנחשבת כפיתחה של גדולה, ולא תי' בפשיטות דכיון דלא היה 'נכנסין' אז יש לקטנה לחי הנראה מבחוץ. ואולי י"ל דכיון דלא היה שם ג' מחיצות מלבד האי לחי הנראה מבחוץ, א"כ ל"מ זה לומר דתוך הפתח הוה כחצר קטנה הנחשבת כפיתחה של גדולה, וצ"ע בזה דהרי מדאו' סגי בב' מחיצות ולחי, ואולי עכ"פ לפי הר"מ דד' מחיצות דאו' א"ש, ודו"ק. עוד י"ל דהגיפופין המערביים אינם יכולים ליחשב לחי הנראה מבחוץ, כיון שהם רק עובי הכתלים של החצר הקטנה שבתוך הפתח, והכתלים ברוח צ' ד' נמשכין בדרך כלל יותר מד"א ופסולים כדן לחי המושך. ומש"כ שם אבהעו"ז דאיירי כשהרוב בפתח ומיעוט בביהכ"נ, הנה בס' הבתים כ' "יחיד העומד בשער ביהכ"נ אינו מצטרף עם תשעה של ביהכ"נ". ואולי היישוב הוא דאותו מקום שהוא בחוץ כשהדלת סגורה ל"ש לומר עליו שהוא טפל לבפנים). ואמנם הגר"ז שם כ' דין זה וכן הזכירו בסי' עט דבלאו ד'נכנסין' איכא לחי הנראה מבחוץ. ועי' קר"א לקמן צב, א ומרומי שדה בסוכה יט, א וביאורה"ל סי' עט. ואת האי דינא גבי אשה וגט השמיטו הפוס' לגמרי, ועי' שו"ת זכרון יוסף אבעה"ז סי' יב, (ציינו הרעק"א לק' בגי'), ובפ"ת סי' קלט סק"ב.

והיה אפשר לומר דרך אחרת בשי' הר"מ. הנה הר"מ בהל' עירובין פ"ג הכ"ד כ' "חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעוד יום, אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרים שהרי נשאר להן פסין מכאן ומכאן, ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן", ובהשג' בעל ההשלמה כ' "היה לו לומר בד"א בשנכנסין כותלי קטנה בגדולה דאי לאו הכי קטנה נמי מותרת דקי"ל נראת מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי", ובאו"ז סי' קטז הביא ד' הר"מ וכ' "וליתיה לפסקיה אלא כדפרישי' הלכה למעשה דההיא דכל גנות דיתבי רבא ור' זירא ורבה בר רבנן ויתבי אביי גביהו ויתבי וקאמרי שמעי' מינה ממתני' דירוי גדולה בקטנה ואין דירוי קטנה בגדולה דגדולה אסרה על הקטנה ולא קטנה על הגדולה היינו בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וכדאוקמה ר' זירא", וכן תמהו עוד אחרו' בד' הר"מ. והבי"כ כ' על השמטת הפוס' לתי' דנכנסין וכו' דסמכו עמ"כ עיקר דין לחי הנראה מבחוץ.

דברי הריטב"א וז"ל בחידושו פירש"י ז"ל שהלחי כו' וקשה הלשון למה קראו לחי המושך עם דפנו של מבוי ונראה כי כותל המבוי הא' היה ארוך וזה היה קצר והוסיף על הקצר לחי זה עד שהוא נמשך כנגד כל משך הכותל הארוך והיינו דשמעינן דבין לחיים אסור שאלו הלחי הזה עודף על הכותל שכנגדו ל"ה אסור להשתמש כנגדו דהא ליכא אלא חדא מחיצה ולשון לחי המושך עם דפנו של מבוי כלומר שמושך בכותל זה שהושם בכל משך הכותל האחר של מבוי שכנגדו שהיה ארוך כו' ע"ש. אבל דברי מ"א דחוקין ואינן מיושבין דהא בש"ע נקט לשון הגמ' כהוייתו וגם פשטא דגמ' משמע שהכתלים שוים".

אמנם יש ליישב ד' המג"א ביישוב השו"ע עפ"ד הרשב"א לפנינו, דכ' ג"כ דאירי שהכותל שכנגד הלחי ארוך כמוהו, אבל כ' הכרח אחר לזה, ז"ל "י"ל דהכא כשהכותל שכנגדו מושך ג"כ כמו שהלחי מושך כזה. ומסתברא דעל כרחינו יש לומר כן דמדקאמר ד' אמות אינו נידון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו משמע הא בלחי מותר והלא אין שם אלא מחיצה אחת, ונ"ל דהיינו פירושא דלחי המושך עם דפנו של מבוי כלומר עם דפנו שני של מבוי כלומר שמושך הלחי מצד זה כמו שמשך דפנו של מבוי מן הצד האחר שכנגדו", (וכך היתה גי' בגמ' כמבוי' שם בהמשך דבריו). וכ"כ גם הר"ן, ז"ל "דהכא על כרחין כשהכותל שכנגדו מושך גם כן כמו שהלחי מושך עסקינן כזה דאי לא תימא הכי היכי אמרי' ארבע אמות אינו נדון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו דמשמע דבלחי מיהא שרי והלא אין שם אלא מחיצה אחת אלא ודאי כדאמרו". ולפ"ז בשו"ע אין טעם להעמיד בכה"ג כיון דלא הוזכר בשו"ע הלחי האחר, והדרי' לסתמא שכותלי המבוי היו שוים באורכם. (ובתור"ד כ' ש"מ בין לחיים אסור מש"כ במהדור"ק שאע"פ שעומד הלחי חוץ למבוי שיהא מותר להשתמש כנגדו למ"ד בין לחיים מותר אינו נראה לי כלל וכך נראה לי לפרש בע"כ האי דאמר ומשתמש עד חודו הפנימי לאו אהאי לחי קאי דהאי לחי דנפיק חוץ לכותלו של מבוי פשיטא ודאי דאין משתמשין אלא מחודו הפנימי מילתא באנפי נפשה היא ואכל לחי קאי ואע"ג דקאי בפנים").

אמנם אף אם בד' השו"ע יש מקום לת"י המג"א, אבל תישאר הקו' בד' האוהל מועד שכ' להדיא בשער עירובין דרך ב' לחי המושך עם דפנו של מבוי כלפי מבוי חוץ בין נמשך בכותל האחד כנגדו בין אינו נמשך כמוהו פחות מד"א נדון משום לחי ומותר להשתמש במבוי עד כנגד חודו הפנימי ואם הוא נמשך ד"א צריך לחי אחר להתירו", ואח"כ הביא את הדין דק"ל דבין לחיים מותר אי לאו בסמוך לכרמלית דמצא מין וכו', וא"כ מפו' דגם כשהכותל הולך ונמשך כנגד כל הלחי מ"מ בהאי לחי אינו משתמש אלא כנגד חודו הפנימי. ולכאור' מבוי' דאע"ג דבין לחיים מותר, מ"מ בלחי הנראה מבחוץ משתמש רק עד חודו הפנימי. וצ"ע בטעם החילוק בזה. ועכ"פ יתיישב בזה קו' הגר"א שם שכ' "ובזה מתורץ דפליגי אביי ורבא בבין לחיים ולא קאמר אביי מנא אמינא מהא דרב יוסף ולא הקשה לרבא", ובאמת תיקשי דאביי ביקש מקור לדבריו ולא הביא את ד' רבו רב יוסף שלמד כן מד' רב הונא. ולהנ"ל א"ש דודאי מה שאמרו כאן דבין לחיים אסור אי"ז שייך ממש לפלוג' אביי ורבא, כיון דשאני הכא דהוי לחי הנראה מבחוץ וכנ"ל, ובה ק"ל דאסור אע"ג דק"ל דבסתם לחי מותר להשתמש כנגדו.

לחי המושך עם דפנו של מבוי

אמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מארבע אמות נידון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי ארבע אמות נידון משום מבוי ואסור להשתמש בכלו. כך היא הגי' לפנינו, והרשב"א כ' "ולפי פ"י זה לא גרסי' ד' אמות משתמש בכלו וצריך לחי אחר להתירו, אלא ה"ג ד' אמות אינו נידון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו, וכן מצאתי גירסא זו במקצת הספרים ונכונה היא". והיינו דהגי' שלפניו היתה דבארוך ד"א משתמש בכלו וצריך לחי אחר להתירו. ואפשר לפרש הטעם בזה, דבכל המבוי עד הלחי ה"ה יכול להשתמש, כיון דלחי המושך יש גם את עובי הבליטה והיא אינה רחבה ד"א, ואתאי כרבותי של רש"י לעיל ט, ב שאמרו "צריך לחי אחר להתירו - מבוי זה שבין לחיים, אבל מלחי הפנימי

כמחיצה וכלחי לצד השני, יש מקום לדרן קצת דרק בב' פסין דהם גדר מחיצה טפי מלחי, אמרי' כהאי מיגו. ועצ"ע. ולעיל בסוג' דמבוי הכלה לרחבה כ' הרב"ד בכתוב שם "אסור מפני שהוא כמפולש לרה"ר, ובוזה קצר הרב שלא הזכיר. ואם יטעון טוען מבוי למה אסור כלל וכלל, והלא נקבעה הלכה נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, נשוב ונאמר, כן הוא במקום שהלחי מועיל גם זה מועיל, אבל מבוי שאין לו כי אם שתי מחיצות אין הלחי מועיל בו וכל שכן זה", וכ"כ בתור"פ שם "וא"ת כיון דסבר דנדון משום לחי, א"כ גם כי נפרצה נמי אמאי מבוי אסור, הא נדון משום לחי. וי"ל דודאי נדון משום לחי אבל לא יותר מלחי, וכיון דנפרצה החצר כנגד המבוי א"כ המבוי הוא מפולש לרה"ה, ובמפולש צריך צורת פתח וליכא, ומשו"ה אמרינן מבוי אסור". וצ"ע מה ס"ד שיהיה הלחי הנראה מבחוץ טוב מן הנראה מבפנים, ושיועיל במבוי המפולש לרה"ר. ויתכן לפרש דשאני התם דהוי לחי הנראה מבחוץ בצירוף 'מיגו', ואם נפרש דענין המיגו הוא דע"כ אם מפריד את הרחבה מן המבוי ה"ה מבדיל גם את המבוי מהרחבה, אולי היה מקום לדרן שיהיה בזה מעלה יותר מסתם לחי, ויועיל גם במפולש לרה"ר. אמנם י"ל עוד דהתם הרי המבוי מפולש לרה"ר רק דרך הרחבה, וממילא דאם יהיה נפרד מהרחבה ע"י לחי הנראה מבחוץ, אולי אין לו כלל את החומרא של מבוי מפולש, ולזה חידשו הראש' דמ"מ הוי כמפולש ול"מ לחי להצילו מאיסור זה, ואולי בדומה קצת למש"כ הר"ן שם ג"כ "דכי אמרינן הכי ה"מ להתירו מאיסור מאותו רשות הסמוך לו שהוא נראה בו ממש אבל להצילו מרה"ר שהוא רחוק ממנו לא".

י, א

תורה ושני "אי נמי בפס גמור סגי בשני משהויין אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח דאין היכר כל כך בכותל כמו בפס גמור". ובתור"א ש"כ א"נ כשמעמיד לחי אחד אצל הכותל ניכר בלחי משהו אבל אם הלחי יוצא מן הכותל כמו הכא שנכנסין כותלי קטנה לגדולה כניסת משהו אינה ניכרת וכמאן דליתה דמי ואין כאן היכר בפחות מטפח". וי"ל ע"ד דהא גבי פסי חצר ש' התוס' לעיל ה, ב דל"ב היכר, ושנו משנתם לעיל ט, ב בפסולא דבולט ד"א, (גם לענין נראה מבחוץ, וגם לענין ב' פסי חצר שאין בכ"א מהם ד"ט), וא"כ מהו שכ' הכא דאין היכר כל כך.

אמר רב יוסף לא שמיע לי הא שמעתתא אמר ליה אביי את אמרת ניהלן ואהא אמרת ניהלן דאמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי המושך וכו' ואת אמרת לן עלה שמע מינה תלת שמע מינה בין לחיין אסור ושמע מינה משך מבוי בארבע ושמע מינה נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי. וכ' רש"י "לא שמיע לי הא שמעתא - דרבה בר רב הונא מרב הונא אבוה, דנראה מבחוץ נידון משום לחי". וצ"ע דלא נזכר בגמ' דד' רבה בר רב הונא דנידון משום לחי זה משמיה דרב הונא אבוה. אבל רש"י פ"י כן להסביר דלפיכך אמר לו אביי דאת אמרת ניהלן ג"כ משמיה דרב הונא דש"מ תלת, וגם רבה לא אמרה אלא בשמו. ולפ"ז יתיישב מה שאמר רבה ומתבין' אשמעתין והניח בתיובתא, וא"כ למה אמר הכי, אלא דע"כ דאמר כן משמיה דאבוה רב הונא. ובאוצר הגאונים מבוי' כן להדיא, ז"ל "וששאל' הא דאמר רבה בר רב הונא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי אמר רבא ומותבין' אשמעתין, ליפרשה מרנא להילוכה של הלכה זו כולה עד אמר רב יוסף לא שמיע לי הא שמעתא. כך ראינו שמה שכתוב בשאלה אמר רבה בר רב הונא, לא רבה בר רב הונא, אלא הכי, רבה אמר רב הונא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, שחלוק על ר' יוחנן שר' יוחנן אמ' נראה מבחוץ ושוה מבפנים אין נידון משום לחי, וחלוק עליו רב הונא. ומדקאמר רבה ומותבין' אשמעתה אלמא אין הלכה כרב הונא אלא כר' יוחנן".

לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מארבע אמות נידון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי וכו' שמע מינה בין לחיין אסור. כ' הגר"א סי' שסג סי"ג "וצ"ע דהא אמרינן שם ש"מ בין כו' ואנן ק"ל דבין לחיים מותר וכבר תמה בע"ש על זה ות"י מ"א דמיירי כאן שהכתלים שוין וגמ' מיירי שצדו א' ארוך והלחי מושך כנגדו והן

דמותו להשתמש בכולו זה רק אחרי שיתן לחי אחר, אין הכרח כלל לפרש דהלחי בולט כלפי תוך המבוי, ואדרבה ע"כ מבוי כאן דלחי הנראה מבחוץ נידון משום לחי.

ויש להר"י מלוניל עוד גי' אחרת בזה, (ועי' דק"ס), ז"ל בסוג' דלחי הבולט "ואת" הא אמר רב הונא בלחי המושך אע"פ שיש לו ד' אמות א"צ לחי אחר להתיר למבוי הראשון שהוא המבוי הגדול לפי שהוא נותר בנראה מבפנים ושוה מבחוץ וגם לאותו משך של ד' אמות שמושך בדפני המבוי שהוא נקרא מבוי קטן כנגד המבוי הגדול גם הוא אינו צריך לחי לפי שהוא נותר בנרא' מבחוץ ושוה מבפנים". והאחרו' האריכו בדבריו, עי' בגי' אלפס ובחצי יהונתן, וכן בב"ח בסי' שסג ביאר בגי' זו את שי' הר"מ, עי"ש. אבל לפנינו מכת"י נדמ"ח ג' ד' הר"י בסוג' דלחי המושך, וביאר שי' בהרחבה עי"ש. (וצ"ע בדבריו למה פי' דנראה מבחוץ' בהך לחי היינו מה שהוא נראה בחלקו הגדול של המבוי בפנים, ול"כ כפשוטו שהוא נראה מבחוץ ממש).

ובד' הרשב"א יש מקום עיון, דבסוג' הכריח דאיירי שהכותל השני נמשך כנגד הלחי, כיון דאמרו דצריך לחי אחר להתירו ומשמע דמהני להשתמש בכולו, וראיה זו תלויה בב' הפי' ברשב"א, ועוד ראיה כיון דהוכיחו מינה לדין בין הלחיים דאסור, ועי"כ דאין לאסור כאן מטעם חיסרון מחיצה כנגד הלחי. אמנם לעיל ח, ב' כ' הרשב"א "בעינא קורה על גבי מבוי וליכא. מסתברא דדוקא קורה אבל לחי לא בעינן שיהא ממש במבוי שהרי לחי המושך עם דפנו של מבוי כזה אע"פ שהלחי אינו בתוך חלל המבוי מתיר הוא, וכן נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונראה לחלק משום שהקורה שהיא למעלה כל שאינה עומדת ממש לפני מחלל המבוי אינה נכרת שתהא להכשיר את המבוי אבל לחי שהוא למטה ונראה להדיא כל שהוא סמוך למבוי ניכר הוא שהוא משום לחי ובא להתיר, וראיתי מקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל שכתבו דאף לחי בעי ע"ג מבוי כקורה, וא"א לי להעמיד דבריהם וכמו שכתבתי", וצ"ע מה הוכיח מלחי המושך כיון דאיירי דאיכא כותל כנגדו. (וכן ילה"ק בד' הריטב"א שכ' בסוג' "וקשה הלשון למה קראו לחי המושך עם דפנו של מבוי, ונראה כי כותל המבוי האחד היה ארוך וזה היה קצר והוסיף על הקצר לחי זה עד שהוא נמשך כנגד כל משך הכותל הארוך, והיינו דשמעינן דבין לחיים אסור שאילו הלחי הזה עודף ככותל זה על הכותל שכנגדו דבברי הכל אסור להשתמש כנגדו דהא ליכא אלא חדא מחיצה", ולעיל ח, ב' ג"כ כ' "דוקא קורה אבל לחי לא בעינן תוך חלל המבוי אלא אפי' חוץ לחלל המבוי, דהא לחי המושך מדפנו של מבוי וכן לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו תוך חללו של מבוי אלא כנגד עובי הכותל מבחוץ ואפילו הכי הוי לחי").

ויש מקום לומר דאע"ג דהכא בלחי המושך איירי דאיכא כותל כנגדו מ"מ יש ללמוד מזה דלחי שאני מקורה ול"ב בחלל המבוי, והטעם כיון דהאי לחי ע"כ אינו משמש כמחיצה ברוח שלישית, כיון דדינו הוא להיות לחי של רוח רביעית, וממילא דע"כ הלחי עצמו הוא עומד מחוץ למבוי, וע"כ דלחי שאני מקורה וכו', דאע"ד דיש כותל כנגדו מ"מ הוא עצמו אינו ככותל רוח שלישית. אבל באמת המאירי שם בביה"ב כ' "ובתוספות מצריכין כן אף בלחי ר"ל להיותו בתוך חלל המבוי ומ"מ לגדולי הדור ראיתי שמכשירין בו אף בחוץ לכותל כל שהוא בתוך שלשה וראיה להם מלחי המושך עם דפנו של מבוי לפי מה שפירשו הם בו על הדרך שביארנו למעלה בסוגית לחי הבולט שהוא מניח חודו של לחי לחדו של ארך הכותל שכל שהוא פחות מארבע אמות נדון משום לחי וכן ענין נראה מבחוץ ושוה מבפנים ומ"מ אפשר שבזה הוא מפני שהוא מן הכותל ממש", (וכע"ז בחי' המאירי "אבל הרב ר' שלמה אדרת יצ"ו מכשיר אף בחוץ לחלל המבוי בפחות מג', והביאו לומר כן קצת פירושי' שפי' הוא, בלחי הבולט מדפנו של מבוי, ועוד מביא ראיה מפני שנראה מבחוץ לא הוי כחלל המבוי, ואיפשר לומר דאין זו ראיה ברורה דנראה מבחוץ היינו טעמא דמהני מפני שהוא מכותלי המבוי עצמו"). ומשמע דראיית הרשב"א היא רק לשי' בביאור הדין של לחי המושך, וצ"ע איזה שי' חדשה יש לרשב"א בדין זה, ואולי

ואילך מיהו שרי לטלטולי במבוי, דלהנהו ודאי נראה לחי, ועוביו נידון להם בלחי, וניתר בו מבוי", אבל כנגד ארוך הלחי אסור להשתמש כיון שיש בו ארוך ד"א, וצריך לחי אחר להתירו. (וצע"ק דל"ד לשם דאיירי שהלחי בולט קצת לפניו, והכא איירי בלחי הנראה מבחוץ. אבל הר"י מלוניל פי' דאיירי שהיה בליטה בלחי כלפי פנים המבוי).

אמנם צ"ע לפ"ז מה החילוק בין לחי המושך ד"א או מושך פחות מזה, דהרי בכל האופנים המבוי מותר, ואילו כנגד הלחי אסור עד שיעשה שם לחי אחר (שלא יצטרף עם הא' בלבד), וכל החילוק כאן הוא רק בטעם, דבארוך ד"א אינו מותר כנגדו מצד ארכו, ובלא"ה אינו מותר כנגדו מחמת איסורא דבין הלחיים. ונראה דעכצ"ל כמ"ש בס' הבתים, (שכ' כעין ד' הרשב"א בתוספת קצת), ז"ל "ארבע אמות נדון משום מבוי ומותר להשתמש בכולו וצריך לחי אחר להתירו. כך נמצא בקצת ספרים. ולפי נוסחא זו צריך לבאר שהכותל כנגדו מושך במשך הלחי. וכשהלחי נמשך ארבע אמות אינו נדון משום לחי והרי הוא ממשך המבוי, וצריך לחי אחר להתירו, שהרי אין כאן לחי, ומותר להשתמש בכולו גם בלחי המושך, שהכל ממשך המבוי. ובקצת ספרים נמצא 'ארבע אמות אינו נדון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו'. וזאת הנוסחא יותר נכונה, ולא נצטרך לומר שהכותל שכנגדו יהיה מושך כמשך הלחי. וביאור 'צריך לחי אחר להתירו', להתיר המבוי", והיינו דמה שאמרו מותר להשתמש בכולו הכוונה היא אחרי שיעשה לחי אחר, דאם הוא פחות מד"א אינו צריך לחי אחר כלפי המבוי, ומשתמש בכל המבוי חוץ מכנגד הלחי, אבל בארוך ד"א כל המבוי אסור עד שיעשה לחי אחר, ועי' לחי אחר יהיה מותר בכולו ואפי' כנגד הלחי המושך, ורק כנגד הלחי החדש יהיה אסור. והרשב"א בעבוה"ק כ' "לחי המושך עם דפנו של מבוי כלפי חוץ פחות מארבע אמות, נידון משום לחי ומותר להשתמש במבוי עד כנגד חודו הפנימי. היה מושך ארבע אמות נדון משום מבוי ולפיכך צריך לחי אחר להתירו. ואם היה הדופן שכנגדו נמשך כמוהו מותר להשתמש בכולו, מפני שהלחי הזה שנותן עכשיו מתיר את הכל, שהרי אותו דופן הנמשך הרי הוא מכלל המבוי", והיינו דהיתר להשתמש בכולו זה רק אחרי הלחי הנוסף.

אמנם במאירי מבוי' באמת כ' צדדים בגי' זו, ז"ל "ארבע אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר שכבר יצא מתורת לחי ויש גורסין בה ומותר להשתמש בכולו ואין צורך בכך שהדבר פשוט שבלחי אחר מותר להשתמש בכולו ומ"מ י"מ מותר להשתמש בכולו בשאר המבוי אף בלא לחי אחר ולא בא לחי אחר אלא להכשיר הלחי שהוא בארבע אמות ולדעת זה גורסין ושמע מינה נראה מבחוץ לחי ויש גורסין ואסור להשתמש בכולו כלומר בלא לחי אחר ואף בשאר המבוי וגורסין שמע מינה נראה מבחוץ אינו לחי". (ובמאירי לעיל ה, ב' כ' "וכן פרשוה גדולי הדור שלא אמרו משתמש בכולו אלא במבוי עצמו וכן צריך לחי אחר להתירו ר"ל להתיר את המבוי ולא להתיר בין הלחי ובין שכנגדו מן הכותל ואע"פ שלשון משתמש בכולו מוכיח שאף על הלחי ושכנגדו הוא אומר כן אפשר שדוקא על המבוי ולא עוד אלא שהעידו שמצאו גירסא מדוייקת שאין בה מותר להשתמש בכולו אלא ארבע אמות אינו נדון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו"). ולכא' לפי' השני בהאי גי' תיקשי כנ"ל דאיזה הפרש יש בין נמשך ד"א או פחות מכך. וגם לא נת' למה שינה הגי' דלחי הנראה מבחוץ אינו נידון כלחי, וצ"ע.

ונראה דבאמת אין חילוק בין המקרים אלא דמ"מ התווסף כאן חידוש, דהרי רש"י ורבותיו נחלקו בלחי המושך ד"א אבל יש לו גם בליטה מועטת לתוך המבוי, האם כל המבוי עד הלחי מותר או לאו. וא"כ זהו שהתחדש כאן דבארוך ד"א נמי מותר להשתמש בכולו, ורק כנגד הלחי צריך לחי אחר להתירו. וא"כ לפי פי' זה בע"כ יש להעמיד את הלחי המושך שהיה בולט גם כלפי פנים, והוק' להמאירי בזה כק' הגמ' לעיל על רשב"ג דרצפו בלחיים, דהרי דרך מעמידי לחי שמושכים אותו כלפי חוץ, וא"כ יהיה נותר בלחי הנראה מבחוץ ואז לא יהיה בו את החיסרון של נמשך ד"א, ולכן הפך הגי' דש"מ דלחי הנראה מבחוץ ל"ה לחי. אבל להפי' הא' דהא

דה"ג וכו' אבל אם שווה שני הצדדים לא, וכן מה שצידדו הראש דאור שחוץ לרשות מצטרף לא"א אבל ודאי שב' אורין כה"ג אינם מבטלים את העומד, וכיו"ב). ואילו בהמשך יש שי' עכ"פ בפס רחב ד"ט, דסגי בקורה בצד אחד להפקיע את ביטול האורין. (אמנם יש שפי' דע"י הקורה הוי מחיצה ויש כאן עומד"ר על הפתח שאין לו קורה, וצ"ע לכאור' דזה תלוי בגודל כ"א מהפתחים). ונראה לבאר את ענין שיעור ד"ט להאי פס, דהנה ברפ"ב מבו' בראש' דדין א"א דה"ג וכו' בעומד ד"ט הוא רק מדרבנן, אבל בפחות מכאן הוי דאו', וא"כ י"ל דלענין האי דינא דרבנן ס"ל להירו' דסגי בקורה מצד אחד לבד. או י"ל דהירו' ס"ל דכל דין א"א הוא רק על פחות מד"ט (וכדאמרו לגבי מידות דכלאים), וכשהעומד הוא ד"ט ל"ב קורה אלא רק בצד אחד וכדין תיקון מבוי, אבל א"א דה"ג בלא"ה ליכא. ויתכן דיש לד"ט מעלה בעצם השיעור מחיצה, ובלא"ה הדין של א"א דה"ג אלים טפי, ובעי קורה מב' צדדים כדי להפקיע את ב' האורין מלהיות מבטלין את העומד. או דאם ליכא ד"ט שיעור מחיצה, א"כ בלא א"א דה"ג וכו' נמי צדקו ד' הרעק"א דמ"מ שיעור הפתחים יחד הוא יותר מ' אמות, ורק ע"י שיעור מחיצה ד"ט הוו כב' פתחים חלוקים לגרע את שיעור הפירצה י' אמות.

ובעיקר ד' הירו' דבעי' קורה על ב' צדדים ואז סגי בקנה, יש לבאר עוד דהנידון הוא מצד הילכתא דקורה א' מתרת כל הפתחים, דלעולם אור דתחת הקורה ג"כ מבטל את העומד בא"א דה"ג, אלא דס"ל להירו' דל"א א"א דה"ג אלא כשהקורה צריכה להתיר פתחים הרבה, ואז צריכים לדון את הפס ככותל מבוי, וע"ז אמרי' דאור המרובה מבטל המחיצה, ול"ה כותל מבוי, אבל כשהניח קורה ע"ג ב' הפתחים, דבזה אין צריכים לראות הפס ככותלי מבוי, אלא כל ענינו הוא לחלק הפתח לב' בהא ל"א אתי אירא. והגרא פוגל ר"ל בזה עוד דבאמת רק משום דבעי' הכא להאי דינא דקורה אחת מתרת כל הפתחים שוב שייך לומר דקדים אירא דה"ג וכו' ומבטל ליה, אבל אם תהיה קורה ממש על ב' הצדדים בזה תקדם הקורה לחשוב את האור כסתום ע"י מחיצה כראוי ואז לא א"א דה"ג וכו'.

רשי" ד"ה אין הלכה כאותה משנה - דא"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה. וכ"כ הרשב"א והריטב"א ובפס' הרי"ד ותלמיד הרשב"א, ובמג"א סי' שסג סק"ה. (ובפי' רבינו חננאל בן שמואל כ' פי' משום דא"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה, ואינו פחות מג' דנימ' ביה לבוד משתי רוחות, וצ"ע). ואף התוס' לעיל ב, ב כ' בכע"ז "אע"ג דג' עמודים היו עומדים ברוחב הפתח כדמוכחי קראי מ"מ אתי אור' דה"ג ודה"ג ומבטל ליה כדאמר לקמן". והק' הרעק"א "תמוה לי דלמאי צריך לזה הא בלא"ה כיון דלא נעשה ב' מבואות לו יהיה דמקום הפס ממעט להאור מ"מ הא עדיין המבוי רחב יותר מ' אמות ע"י ב' אוריים דהאוריים הם כ' אמה פחות מקום הפס ורק ע"י הפס נתחלק המבוי ונעשה ב' מבואות והרי במה דפרכין אחר כך ויעשה פס אמה ולא ידע מהסברא דא"א דה"ג וכו' ואעפ"כ לא היה מהני פס כ"ש באמצע א"ו כנ"ל וצלע"ג".

והנה הריטב"א בסוף הסוג' כ' "ומהדינן דאין הכי נמי אלא דכולי האי לא אטרחוה, ויש מרבתי אומרים דהשתא דפרקינן הדר דחינן כל הני פרוקי דלעיל ולא אמרינן טעמא דביטול אורין כלל וטעמא דכולהו משום דכולי האי לא אטרחוהו", וכן הביא גם המאירי, ז"ל "ותירץ בה אין הכי נמי אלא דכולי האי לא אטרחוה ויש חולקים בקצת דברים שכתבנו לומר שזה התירוץ האחרון עולה לכל הקושיות ונדחה מה שאמרנו אירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל ליה ונמצא שהוכשר בכל הצדדים שהזכירו כאן דרך קושיא וכן דוחים סוגיא של חבלים מפני זו". ומשמע דאעפ"כ לא אמרי' דממילא סגי בקנה באמצעיתו ודיו, וע"כ כקור' הרעק"א דגם בלאו הא דא"א דה"ג וביטול אורין, ל"מ קנה דעדיין יש כאן פתח רחב מ' אמות. (ואולי יש לדחות קצת דבלא"ה עכצ"ל ליישב קו' הרעק"א מהמשך הגמ' דישנם ב' דרגות של א"א דה"ג וכו', וא"כ אולי כוונת האי שי' שהביאו הריטב"א והמאירי זה רק על הא"א דה"ג השני שהוא מחודש יותר).

ומ"מ ד' הרעק"א צ"ע בסברא, דהרי לכאור' בכל פתח בפנ"ע אין י' אמות ומיהיכ"ת להחשיבו כפירצה, ואמנם בכל הרוח יחד יש פתחים

הכוונה להא גופא דהיה לו צד לפרש דכנגד הלחי המושך לא היה כותל אחר. וצ"ע.

וקל וחומר מפסי ביראות ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרומ"ר על העומד לא התרתה בהן יותר משלש עשרה אמה ושליש מבוי שלא התרתה בו פרומ"ר על העומד אינו דין שלא תתיר בו יותר משלש עשרה אמה ושליש. ויל"ע דהרי הא ודאי דר"י לא פליג על דין פתח ופירצה במחיצות דאו' שהשיעור הוא ב' אמות, וכדכ' הרשב"א לקמן יט, ב "דר"י לא קאמר אלא במקום שישי ב' מחיצות גמורות כמבוי המפולש או ב' בתים בב' צידי רה"ר דכיון דאיכא ב' מחיצות הו"ל לר' יהודה רה"י גמורה והלכך מכאן ומכאן דאינו צריך אלא לרו"ק מדרבנן אפי' ביתר מ' נמי ואפי' עד יגאו"ש סגי לי' בלו"ק דומיא דפסי ביראות אבל הכא דאיכא לב' המחיצות פרצות ואתה צריך להתיר מצד עומד"ר על הפרוץ שאין אנו מתירין אלא פרצה כעין פתח לעולם אין מתירין בהן פרצה יתירה על י' דכל שהיא יתירה על י' נפקא לה לכ"ע מתורת פתח ואין עומד"ר מתיר כנגד הפרצה ותדע לך וכו' אלמא לכ"ע פרצה יתירה על עשר אינה נידונית משום פתח ואין עומד"ר מבטלה", וא"כ דאיירי הכא רק ברוח רביעית, מה הק"ו דהרי בפסי ביראות ברוח רביעית בעי' אמה מכאן ואמה מכאן, ואילו מבוי קיל ברוח רביעית ומהני בו לחי או קורה, ואין ילפי' מהתם שיעור פירצה דיגאו"ש. אמנם נראה דאי"ז קו', דאף ענין הלחי שהוא מועיל ברוח רביעית הר"ז מכוון של שאר המחיצות, דהלחי מסיימן על רוח רביעית, וזהו הק"ו דהרי פסי ביראות כל הרשות היא בגדר פרומ"ר ומהני, ואפ"ה פירצה דיגאו"ש מנתקת את סגירת הרשות, כ"ש במבוי שג' מחיצותיו הם עומד"ר ובלא"ה לא יועיל לחי ברוח רביעית, דודאי לא יועיל לחי על מרחק ופירצה של יגאו"ש.

כ' הרשב"א "גרסי' בירו' וכו' ויעשה פס של ארבעה טפחים ולא כן תני עושה פס של ארבעה טפחים א"ר אבא כדי להתיר שניהם בלא קורה ע"כ וכו' ומ"מ אינו נראה כן מן הגמרא שיהא קנה ולא אפי' פס של ארבעה טפחים מתיר אע"פ שנתן את הקורה מכותל לכותל. משום דכיון דאין באחד מן הצדדין עומד"ר על הפרוץ א"א דה"ג ואירא דהאי גיסא ואפי' אירא דתחת הקורה ומבטל ליה", והיה אפי' ל' בד' הירו' דפס ד"ט כאן אי"ז דין חדש אלא כאמור בתלמודא דידן לחלק המבוי לב' ע"י פס ד"א, אלא דהבבלי נקט דשיעור מבוי לענין זה הוא ד"א, (ועי' תוס' לעיל ה, א וריטב"א כאן דכ"ה אף לרב יוסף דס"ל בעלמא שיעור מבוי בד"ט), ואילו הירו' נקט דהשיעור לזה הוא ד"ט (וכדעת רב יוסף). אמנם הרשב"א פי' את הירושלמי דהפס הוא ד"ט לרוחב המבוי, ולא לאורך המבוי לחלקו לב', וכך היא הפשטות בד' הירו'.

ז"ל הירושלמי (שהביאו הראש' בסוג') "היה רחב בתוך חמש עשרה אמה ר' בא ורב הונא בשם רב עושה פס של ג' אמות וכל שהוא מרחיקו מן הכותל שתי אמות אותו וכל שהוא נידון לשם לחי והשאר והוא שיהא העומד רבה על החלל ויעשה פס ארבעה טפחים ולא כן תני עושה פס של ארבעה טפחים א"ר בא בר פפי כדי להתיר שניהן בלא קורה אית תני תני מעמיד קנה ודוקרן אית תני תני עושה פס של ארבעה טפחים א"ר יוסה הלכה כאומר עושה פס ארבעה טפחים תני רשב"ג אומר מבוי שיש לו שני פתחים נותן קורה באחד מהן ומתיר רבי אחא בשם רבי לוי אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל א"ר בא והוא שהעמיד קנה ודוקרן אבל אם עשה פס ארבעה טפחים הלכה כרשב"ג". ובד' הרשב"א נראה דבאמת זה ברור דאם יש למבוי ב' פתחים, אז ל"ב קורה בכל חד מינייהו, אלא סגי בתיקון מבואות בפתח א' להתיר כל שאר הפתחים, אלא דמ"מ אם הניח קורה ע"ג הקנה או הפס, כבר ל"א א"א דה"ג וכו' דאור שנתת הקורה אינו מבטל את העומד. (ועי' או"ש פי"ז הכ"ה וגאו"י בסוג' שביארו דהקורה היא כמחיצה גמורה, והוי עומד"ר על הפתח השני).

והנה בתח"י מבו' דל"ס בקורה בצד אחד לאפוקי מא"א דה"ג וכו' ובעי' קורה על שני הפתחים, והיינו דאמנם האור שנתת הקורה לא מבטל העומד, אבל אם רק אור של צד אחד יש לו קורה ל"ס בזה. (והדוג' היא מד' הגמ' דפרוכ"ע מצד אחד עדיין הוא מצטרף לא"א

שיעור גובהו י"ט, ואילו כדאמר' עושה פס ד"א נזכר דבעי' גבוה י"ט. וי"ל דהאי קנה ודאי ענינו הוא להיות כמחיצה, ועי"ז ייבטל הפתח מלהיות ברוחב כ' אמה, ושיעור מחיצה ודאי שהוא י"ט, אבל אותו הפס העומד באמצע המבוי לאורכו, היה מקום לדון שלא יהיה בו כל דיני מחיצה, ולדוג' ע"פ מש"כ הריטב"א (בביאור השני) בדינא דהאי פס, ז"ל "פרש"י ז"ל טעמא כדי לעשותו כשני מבואות, ולכאורה אתיא כמאן דאמר משך מבוי בד' אמות, אי נמי דהכא כיון דמבוי אחד הוא על האמת לכו"ע בעי ד' אמות משום היכירא וכו' אלא ודאי דהא משום היכירא בעלמא הוא ולא דלהוי כשני מבואות ממש", וא"כ זהו דאשמועי' דגדר הפס הוא כמחיצה, וצריך גובה י"ט, ולי"ה להיכיר בעלמא (שלא בגדרי מחיצה, לומר בו) שיספיק בפחות מזה.

והנה הא ודאי דע"י האי פס לא נהיה כאן ג' מבואות, והיינו ב' מבואות לאורך הד"א של הפס, ועוד מבוי מאחוריהם, והטעם דכיון דב' המבואות פרוצים במילואם למבוי האחורי ודאי שהוא מתאחד איתם, אבל הנידון הוא האם באמת מתחלק כאן המבוי הגדול לב' מבואות ע"י האי פס. והנה רש"י כ' "דכיון דאיכא הכשר מבוי באורכו של פס הוו להו כשתי מבואות, ונעשה הפתח האחד למבוי זה והפתח השני למבוי השני", אבל הריטב"א הנ"ל העמיד בזה ב' צדדים האם הוא כב' מבואות או (וכך ש"י) דעל האמת הוא מבוי א' ומהני הפס להיכיר. וכד' הרשב"א ג"כ מבוי דהוי כב' מבואות, ומה"ט פשיטא דבעי' בכל צד תיקון של קורה, וכן דמה"ט ל"ש בהאי פס א"א דה"ג וכו' כיון דהוי אויר שחוץ למבוי, דהיינו כל אויר של צד אחד כנגד המבוי שבצד הב', וגם דכותל מבוי אינו מתבטל בא"א. (והריטב"א כ' דאין בזה א"א דה"ג וכו' כיון דהוי מחיצה חשובה ולא קנה בעלמא, ולא כ' הטעמים הנ"ל דהוי אויר שחוץ למבוי או דהוי כותל מבוי, ואזיל לשי' דהאי פס אינו כותל של צידי המבוי כלל).

ונפק"מ לדינא במה דהוי כב' מבואות, דהנה הרשב"א בעבוב"ק שער ב' כ' "ולמה אמרו משך ארבעה, לפי שהפס חולק באמצע ועושה את המבוי כשני מבואות, ואין משך מבוי פחות מארבע אמות כמו שביארנו. ומעתה אין אויר שמכאן ומכאן מבטלין את הפס שאין אויר מבטל כותלי המבוי. ולפיכך אין הפס הזה מתיר להיות כל חלק מהן מוכשר בלו"ק, אלא אם כן יש בכל מבוי ומבוי מהם בתו"ח פתוחים לתוכו, שכל אחד ואחד מבוי בפני עצמו. וכל שהוא כן נותר כל אחד ואחד מאלו בקורה כמו שאמרנו או בלחי בכל אחד או בלחי באחד וקורה באחד כשאר המבואות. לא היו בתו"ח פתוחין לתוכן, עושה להם שני לחיים לכל אחד כדן החצר וכמו שביארנו, וכ"כ באו"ז סי' קיז "עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ד"א שהוא שיעור משך המבוי ומעמידו לארכו של מבוי באמצע הפתח דכיון דאיכא הכשר מבוי באורכו של פס הוה להו כשני מבואות ונעשה זה פתח למבוי זה והפתח השני למבוי שני ופי' רבי' שמואל זצ"ל שצריך לכל אחד בתו"ח". (אמנם יל"ע דלכאור' סגי בבתו"ח שיהיו פתוחים לחלק האחורי של המבוי, ועי"ז ייחשב שיש תנאי מבוי גם בב' המבואות כנגד הפס. ועי' תוס' לעיל ט, א, ולקמן כד, ב, ורעק"א לעיל ה, א).

וכן נפסק בשו"ע סי' שסג סל"ג "וצריך שיהא בכל מבוי משנים אלו שהפס מפסיק ביניהם בתו"ח פתוחים לתוכו". אבל המאירי בסוג' כ' "ולענין ההכשר יש שואלין היאך לא נחשב מחדו של פס הפנימי לשני צדדיו כמבוי עקום שתורתו כמפלש ושאינו לו הכשר כל שיש בעקמימותו יתר מעשר כבר פירשנו שאין תורת עקום אלא בעקום כמין גאם אבל בעקום כמין ח' לא יש אומרים שאף לדעת הקוראים מבוי עקום בעקום כמין ח' בזה מ"מ אין ספק שמבוי אחד הוא אלא שרחב יותר מן הראוי וכל שמעטו בדבר החשוב מחיצה דיו וכן אומרים מטעם זה שאין מזקיין בכל אחד מן הצדדים בתו"ח פתוחים לתוכו ודיו שיהו בתו"ח פתוחים לו בין שני הצדדים וגדולי הדור חולקים בזה". (ושם במאירי צידד ג"כ דאפי' דהוי ב' מבואות מ"מ ל"ב קורה בב' הפתחים, ז"ל "ומ"מ יש מפרשים שאינו צריך קורה מכותל לכותל אלא מכותל של צד אחד לפס איזה צד שירצה ויחשב אותו צד שהקורה עליו מבוי והצד האחר יקרא פתח").

יותר מי' אמות, אבל מ"מ פירצה אין כאן, ולדוג' מש"כ רש"י במתני' "הרחב מעשר אמות ימעט - דזהו שיעור רוחב סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פירצה, ואנן בעינן פתח", האם שייך לומר דלמרות הקנה שבאמצע הוי פירצה ולא פתחים. ואם נימא דס"ל דקנה א' אין בו שיעור מחיצה, מ"מ אכתי תהיה קו' הרעק"א נסתרת מקנה ברוחב ד"ט דיש בו שיעור מחיצה, וגם להס"ד דלא ידעי' (לשי' הרעק"א) האי דינא דא"א דה"ג וכו' מ"מ ל"א שיעשה פס ד"ט ודיו. (ולכאור' נראה דגם הרעק"א לא אמר הכי אלא בדין י' אמות של רוח רביעית, אבל י' אמות המפקיע את העומ"ר לכאור' ל"ש לצרפו מב' מקומות - לו יצויר בלי דין העומ"ר - בלא דא"א דה"ג וכו'). ובפרט תימה על קו', דהרי האי תנא דאמר נועץ קנה ודיו, מלבד דלא ס"ל דא"א דה"ג וכו', הרי ע"כ דלשי' ל"ש לצרף את האוירים לשיעור י' אמות, וא"כ אף לדין דס"ל א"א דה"ג וכו' מהיכ"ת שנחלוק עליו גם בזה לצרף האוירים לשיעור פירצה לאפוקי מתורת פתח. (גם יל"ד להרעק"א דהרי בעומ"ר ודאי ל"א הכי, וכגון עומד ופרוץ וועומד ופרוץ ו, דאף דכל הפרוצים יחד הם יותר מי' אמות, ודאי דאי"ז מבטל שם פתח בכאור"א מהם שהוא פחות משיעור פירצה).

והנה הריטב"א ביאר את הדין של עושה פס י"ט במשך ד"א, וכ' "אלא ודאי דהא משום היכירא בעלמא הוא ולא דלהוי כשני מבואות ממש, ותדע דהא בקנה בלחוד הוה ס"ד לאכשורה אלא משום דאתו אוירין ומבטלין ליה חזרנו להפסיקין בדבר חשוב שהוא כמחיצה דלא מבטלה באוירין דתרי גיסי", וכ"כ הר"ן בצד אחד "אבל אחרים אומרים דלאו שני מבואות נינהו אלא שמפני שהוא רחב הרבה תקנוהו שיהא כמבוי שיש לו שני פתחים, דומיא דנעיצת קנה דודאי לא סגי דלהוי כשני מבואות ממש, הלכך אפי' הקורה רחוקה מן הפס שלשה מהניא", והנה הביאו דוג' מנעיצת קנה (לולי דא"א דה"ג וכו') לדבר שאינו חלוקת המבוי לב' אליבא דאמת ומ"מ מהני, וא"כ בהאי פס ד"א דליכא למימר א"א דה"ג וכו' ודאי מהני, אבל גדר הדבר כ' הריטב"א דהוא משום היכר והר"ן כ' דהוי כב' פתחים, ומדלא כ' הריטב"א כד' הר"ן משמע דס"ל כהרעק"א דהאוירין מצטרפין לשיעור פירצה די' אמות, אלא דמ"מ הא דאין הלכה כאותה משנה ביאר הריטב"א ג"כ מחמת דא"א דה"ג וכו', דס"ל דבלא"ה הקנה היה מועיל מצד ההיכר, (והיינו דאע"ג דשיעור רוחב פתחים אינו יותר מי' אמות, מ"מ הקנה באמצע עביד 'היכר' לחלק הפתח לבי'), וגם ענין של היכר מתבטל בדין א"א דה"ג וכו'.

אלא היכי עביד. יל"ע דמשכח"ל עיצה לפמש"כ הרשב"א לקמן טז, ב' "ואית לי למידק אשמעתין בהא נמי דמוקי לי' בי מיצע נימא בי' א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטלי לי' כדאמר' באידך וכו' וא"נ יש לי לומר דבכי האי גוונא לא אמרי' א"א דה"ג ודהאי גיסא משום דלבוד להקל אמרי' ולא להחמיר והלכך כל שאתה בא לומר אתי אוירא דלמעלה מן החבל העליון דהיינו אוירא דעלמא ומבטל לי' לא אמרי' לבוד והרי החבל העליון מפסיק בינו ובין אוירא דעלמא וכי אמרת מ"מ אוירא דבינו בינו מבטל לי' אמרי' לבוד", וא"כ יש עיצה פשוטה ע"י נעיצת קנה להתיר את המבוי הרחב, ולא יהיה בזה את החיסרון של א"א דה"ג וכו', והיינו דיחלק הקנה לב' ויעמיד החלקים במרחק מועט זה מזה שיעור לבוד, ובכה"ג שום חלק אינו מתבטל באוירין כיון דהקנה האחר מפסיקו. וצ"ע. ואף לפי מה שהסיק שם הרשב"א ד"אח"כ חזרתי וראיתי דאפילו להחמיר אמרי' לבוד במבוי שרצפו בלחיים", עדיין יכול ליקח ב' אמות נפרדות וליתנם באמצע וביניהם פחות מאמה ויותר משיעור לבוד, וא"כ מצד א' יש להם עומ"ר כ"א על הפרוץ ומצד השני עומ"ר להחמיר לכאור' ל"א.

י, ב

עושה פס גבוה י' במשך ד' אמות

תני לוי מבוי שהוא רחב עשרים אמה נועץ קנה באמצעיתו ודיו הוא תני לה והוא אמר לה דאין הלכה כאותה משנה איכא דאמרי אמר שמואל משמיה דלוי אין הלכה כאותה משנה אלא היכי עביד אמר שמואל משמיה דלוי עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבוי. יל"ע אמאי בעיצה דנעיצת קנה לא הוזכר

תקנה אחרת במקום קנה משמע דבקנה בלחוד לית ליה תקנה ואפילו הקנה מגיע עד הקורה ואפילו הקורה מגעת מכותל לכותל, ובוזה חולק הגמרא שלנו על הירושלמי שאמרו שם שלא אמרו שאין הלכה כאותה משנה אלא כשאין מניח קורה אלא לצד אחד כלומר מן הקנה לכותל האחד, אבל אם הניח את הקורה מכותל לכותל בכי הא לא אמרינן דליבטיל קנה, וק' דאם ד' הראב"ד הם נביאות אצלו, איזה רבותא יש בזה ד'הקנה מגיע עד הקורה' דבכה"ג תועיל הקורה מכותל לכותל. (ועיי' ש"ש שכ' עוד דגם להבבלי בב' לחיים מהני, והיינו דלהירו' קורה הוי כמחיצה לענין זה לבטל האוירין, ואילו להבבלי בעי' לזה דוקא לחיים). וצ"ע.

ובעיקר הך דינא דהפס מחלק המבוי לב', הצ"ע בזה הוא במה נחלק המבוי ע"י האי פס, והרי אותו פס אף שיש בו שיעור משך מבוי, אבל הרי לא איירי בהכרח כשהוא עומד על הפרוץ, וא"כ כשהפרומ"ר למה לא נחשב הכל כמבוי א', ובמה יוכל להתחלק לב' אם אין עומד לחלק אותו. ובראש' מבוי' לכאור' להדיא דלא היה העומד, כיון דהפס הוא ד"א והשיעור מאחוריו דנו בו הראשו' אם היה יתר על י' אמות, וכה"ג ודאי עכ"פ הפרומ"ר על העומד. ואולי צ"ל דמ"מ כלפי כנגד העומד יש כאן חלוקה לב' מבואות, ואפי' שכלפי כל הרשות יש פרומ"ר על העומד. ובמג"א סי' פו סק"ד "ונרא' לי דוק' כשהמט' חוצצת מכותל לכותל אבל בלא"ה לא חשיבה מחיצה דלא עדיף מחצר קטנה וגדולה בסי' ע"ט ס"ג וכ"מ בתר"י דעיקר קושייתו על האיבעי' ע"ש דלא פריך אמאי פליגי רבנן עליה דרשב"ג אלא ע"כ שטעמייהו משום דאינה חוצצת מכותל לכותל לא חשיב' הפסקה וידוע דק"ל כרבנן". (ועיי' ביאור"ל ר"ס עט). אמנם הגר"ז בסי' פו ס"ד העתיק ד' המג"א הנ"ל דוקא על מיטה שלא נעשית לשם מחיצה, ז"ל "והוא שתהיה המטה חוצצת מכותל לכותל ואם לאו אינה חשובה כמחיצה שהיא בטלה לגבי הבית (אבל אם עשה מחיצה לשם כך אין צריך לחצוץ מכותל לכותל אפילו היא מחיצת עראי כגון מחצלת או סדין)", וכ"כ בשו"ת יבשר טוב סי' יט ובשבילי דוד סק"ט, (ודלא כמשנ"ב שם והנשמ"א בכלל ג סק"ד שנקטו ד' המג"א גם בנעשה לשם מחיצה), וא"כ שאני הכא דנעשה הפס לשם מחיצה וחלוקת המבוי לב'. אבל עדיין צ"ע דאם חלוקת המבוי היא רק כנגד העומד, א"כ סגי שיהיו בתו"ח פתוחים לחלק האחורי של המבוי שהוא א' עם ב' המבואות שלפניו, ולמה כ' הראשונים דבעי' בתים פתוחים לכ"א מהמבואות. (ולאחזו"א הנ"ל ניחא). ואולי האי פס מועיל לחלק את כל הרשות, כעין הדין של פסי חצר, דעיי' נחשב שיש כאן ב' מבואות, וצ"ע.

עוד יל"ע כעיי' בד' התוס', דכ' דכיון דסוג' דהכא היא לשמואל, ואמנם לדידיה מבוי עקום אינו כמפולש, אבל ברחב יתר מי' בעקמימות מודה דבעי' צוה"פ, א"כ ה"נ כשאחרי הפס איכא י' אמות בעי' התם צוה"פ. וק' דהא בלא"ה גם כשאין שם ד"א הרי יש שם פרומ"ר על העומד, ואמנם לשמואל מבוי עקום אינו כמפולש, אבל כשם שהוא מודה ברחב יותר מי' אמות, לכאור' כן ה"ה בפרומ"ר על העומד. אמנם באמת בטעם הדין דמורה שמואל ברחב י' אמות כ' הריטב"א לעיל ו, א' "כיון שהפרצה יותר מעשר אין לך פלוש גדול מזה ואין זה חשוב כמבוי עקום אלא כאילו הוא מבוי מפולש ישר שנתעקם מעט באמצעו והוא ודאי הדין עם רב שדן אותו כמפולש", וכ"כ בתורא"ש שם "אחרי שהוא רחב כל כך בעקמומית נראה כמבוי שאינו מעוקם וצריך צוה"פ מצד אחד", ולפ"ז י"ל דבאמת פרומ"ר גרע מרוחב י' אמות. ועכ"פ אכתי תיקשי במש"כ הפוס' לדון דאף דמבוי כמין ח ל"ה מפולש, מ"מ ברחב י' הוי כמפולש. ונת' הטעם (מהאבהעו"ז ותפ"מ), דכמין ח ל"ה מפולש כיון דלא בקעי רבים לסובב דרך המבוי ול"ה שיעור פירצתו בד"ט, אבל כ"י אמות גם בלא בקיעת הרבים הוי פירצה. ובוזה תיקשי דלענין זה ודאי דפרומ"ר הוי כפירצה י' אמות, וא"כ גם כשאחורי הפס ליכא י' אמות אבל בסתמא הוי פרומ"ר ונצטרך שם צוה"פ מה"ט. וצ"ע.

ובהא דאמרי' דעושה פס ד"א וכו', דנו הראש' אמאי בזה ליכא חיסרון דא"א דה"ג וכו'. והנה בד' הריטב"א מבוי' להדיא שהנידון היה דהאוירין בב' הפתחים של המבוי לרה"ר יבטלו את העומד, ז"ל

אבל החזו"א ביאר את הענין באופ"א, ולא מטעם דהוי ב' מבואות, ז"ל בסי' סט סק"ד "והא דהצריך הרשב"א ז"ל הכא בתו"ח בב' המבואות שבצדי הפס, נראה דאע"ג שבאמת כל המבוי שייך לכלן [ואף אם עושין את הפס רק לשבת ומסלקין אותו אח"כ עסקינן] מ"מ בטל ל"ה הילוך של החצרות, במבוי שבצד השני כיון שפתוח המבוי בסמוך להן, והלכך לא מקרי מבוי שבצד הב' שלם בתנאיו של ב"ח פתוחין לתוכו וכו' והנה דין זה גם במבוי שרחב י' והעמיד פס באמצעו וחלקו, ונראה דדוקא בגבוה י' טפחים אבל בפחות מזה, אע"ג שהפס מפסיק בין פתחי חצר, ואין הולכין בצד זה, כיון דאין כאן חילוק מחיצות הוי כחד ואין קפידה אם הולכין בני חצר תמיד בצד אחד, ומשמע דאף בגבוה י' דוקא במשך ד"א, אבל בפחות מזה, לא חשיב הפסק, ומיהו דוקא כשהפרוץ בין הפס עד כותל מבוי שכנגדו, יתר על הפס אבל אי הוי עומד, ודאי הוי הפסק, וצריך ב"ח לכל צד, וכן לענין מש"כ בשו"ע שם דצריך שתהא קורה מונחת על הפס, דוקא בפס ד"א, אבל בפחות מזה אין הפס מפסיק שיהא כקורה תלו' למעלה מכותלי מבוי".

ועוד נפק"מ לגבי הקורה שבא לתקן איתה את המבואות, האם צריכה להיות מונחת גם על הפס ממש (או פחות מג"ט) מדין קורה ע"ג מבוי או לאו. דהנה הרשב"א כ' "ודוקא נמי בשקורה מגעת לפס או בסמוך לו תוך שלשה דהויא לה כמונחת ממש על גבי"ה הא לאו הכי לא דבעינן קורה על גבי כותלי מבוי וליכא, וגם הראב"ד ז"ל כתב כן", והיינו דהאי פס הוא כותל המבוי לשני המבואות שבצדיו, אבל הר"ן כ' "כתב הראב"ד ז"ל דבכי האי גונא שני מבואות נינהו הלכך נותן את הקורה על שני כותלי המבוי וצריך שלא יהא הפס נמוך מן הקורה שלשה טפחים דהא בעי' קורה על גבי כותלי מבוי. אבל אחרים אומרים דלאו שני מבואות נינהו אלא שמפני שהוא רחב הרבה תקנהו שיהא כמבוי שיש לו שני פתחים, דומיא דנעיצת קנה דודאי לא סגי דלהוי כשני מבואות ממש, הלכך אפי' הקורה רחוקה מן הפס שלשה מהניא".

והריטב"א כ' "עושה פס גבוה עשרה. פי' ואחר כך נותן את הקורה מכותל לכותל ומילתא פסיקתא נקט בכל מבוי אע"פ שהוא גבוה יותר מעשרה הרבה עד עשרים אמה כדין מבוי, וכן דעת התוספות, אבל הראב"ד ז"ל כתב שלא הכשירו אלא במבוי נמוך שהפס מגיע עד הקורה או עד פחות מג' שהוא כלבוד, ודברי נביאות הם". והנה המאירי כ' ג"כ לדון שלא כהראב"ד, ז"ל "ויש מכרעיים לדעת שלישיית שקורה צריכה לבא מכותל לכותל אבל אינו צריך להגביה את הפס עד שתגיע הקורה עליו שפס זה מחיצה גמורה וכגון זה אומרינן גו"א מחיצתא הואיל וגבוה עשרה במשך הכשר מבוי", אבל נראה דאין כוונת הריטב"א דד' הראב"ד הם כנביאות מה"ט, דהרי לעיל בסוג' דקורה ע"ג מבוי הביא הריטב"א (גם) את ש' התוס' דס"ל דאם לא ע"י לבוד לא חשיב קורה ע"ג מבוי כלל. וע"כ דדברי נביאות הם לומר דעד כדי כך יהיה נחשב כב' מבואות להחשיב את הפס ככותל מבוי ממש, או דדברי נביאות דקאמר היינו דל"מ כן מסתימת הגמ'.
אמנם ק' דהריטב"א כ' בשם התוס' דלא כהראב"ד, ואח"כ הביא את דעת התוס' דהוי כב' מבואות, (ושהצריכו צוה"פ כדין מבוי עקום כמין ח), ולכאור' אם הוי כב' מבואות ודאי דהפס הוא כותל מבוי ובעי' קורה ע"ג ממש, ולענין האם מהני גו"א הרי כ' הריטב"א לעיל בשם התוס' דבעי' קורה ע"ג מבוי ממש עד ג"ט, וא"כ ודאי נפקא כד' הראב"ד לפי התוס' דבעי' שהפס יגיע עד הקורה או בסמוך ג"ט, ואיזה נביאות יש כאן. ועיי' שפ"א שכ' "לשון הגמ' משמע דא"צ להגיע עד הקורה וי"ל דגם למ"ש התוס' לעיל (ט, א) ד"ה שאין כו' דצריך להיות קורה ע"ג מבוי ממש מ"מ הכא י"ל כיון דמונחת על ב' דפנות שפיר הוי היכרא אף שנעשין עתה ב' מבואות חלוקות מיהו הפוס' הביאו בשם הירושלמי דצריך להגביה הפס עד הקורה", וצ"ע בסברתו. ואולי י"ל דהריטב"א פשיט"ל דסגי בקורה ע"ג כותלי מבוי בצד אחד ול"ב ב' צדדים, ולא כמש"כ התוס' לעיל ח, ב "ואע"פ שכאן מונח ראשו האחד על גבי המבוי אין סברא לחלק", ועצ"ע. (ועיי' מש"נ לעיל בסוג' דקורה ע"ג מבוי). גם יל"ע בד' הריטב"א במש"כ בד' הירושלמי שהביא בתחי"ד "ומדלא אשכח

המבוי, דכיון דשני האוירין אינם יכולים לבטל מצ"ע, גם אינם יכולים להצטרף יחד, כיון דאויר א' הוא מחוץ לרשות, והאויר השני הוא לא במקום שבאנו לחושבו כסתום. ואיך שלא יהיה למה לא דנו הראש' על קו' זו, מ"מ גם בקו' זו הרי נכונים ב' תירוץיהם.

(אבל יש לפקפק בזה, דהנה הרשב"א לקמן יט, ב כ' דדין א"א דה"ג וכו' הוא רק מדרבנן, ז"ל "ואויר דמבטל לאו דאורייתא דהא לענין כלאים תניא כל שהיא ארבעה ומארבעה ועד עשר צריך שלא היא בין זה לזה כמלואו שלא היא פרוכ"ע ואם היה פרוכ"ע כנגד העומד מותר ומפרש רב פפא פרוץ כעומד בנכנס ויוצא ומי לא עסקינן אפילו בשפס באמצע שיש ריוח מכאן ומכאן אלמא אע"פ דאויר דמה"ג ודה"ג מרובה על העומד לא מבטל לי' לעומד לענין כלאים, הלכך לענין שבת דמבטל לי' לחומרא הוא שהלכו לענין שבת חמורה ומדבריהם", ונראה לכאן דא"א דה"ג וכו' כלפי מחיצה דכלאים ודאי לי"ש לומר דאויר זה אנו חושבים אותו כסתום, ורק יל"ד דאולי אינו מופקע עד כדי כך להיות כאויר שחוץ לרשות. וכ"כ בקר"א יז, ב "יש לחלק, דשאני התם בכלאים דאין אנו מתירין אלא כנגד העומד, אם כן האויר שחוצה לו אינו מועיל לבטל כלל, והוא כעין סברת התוס' לעיל (י, ב ד"ה ואצבעיים)". ולכאן להגדרת הרשב"א אף שהיא קרובה לד' הריצב"א מ"מ יש את החילוק הנ"ל לענין כלאים. ואם כנים הדברים יוצא שלפי הרשב"א סברת הריצב"א אינה קיימת אפי' אם ב' האוירין הם כאלו, דהרי בכלאים האוירין שבשני הצדדים אינם אמורים להיסתם, וא"כ דלפי קו' של הרשב"א דאויר שחוץ לרשות מצד אחד מצטרף לביטול העומד, ה"ה גם כשהאויר בצד השני שייך בו ד' הריצב"א, ודלא כש"נ לעיל).

עוד יל"ד בד' הרשב"א במש"כ "ומעמיד את הקורה מכותל לכותל כדי להתיר את שני המבואות הא' לאו הכי אינו נותר אלא אותו צד שהניח עליו הקורה דשני מבואות הן", וק' דלכאן אותו צד ג"כ לא נותר כיון שהוא פרוץ במילואו לחלק הפנימי של המבוי שהוא אסור. (ובמאירי כ' באופ"א "שאינו צריך קורה מכותל לכותל אלא מכותל של צד אחד לפס איזה צד שיצאה ויחשב אותו צד שהקורה עליו מבוי והצד האחר יקרא פתח", וצריך לבאר דבריו, אבל ברשב"א נראה שהתיר רק צד אחד, וק' כנ"ל). ואולי יל"ד דאף שמחלקים את המבוי לב' (ולא לג'), מ"מ החלק הפנימי של המבוי יכול להיות חלק מהצד הימני (מב' המבואות הסמוכים לפתח) וכמו"כ להיות חלק מהצד השמאלי, וא"כ בכל צד שהוא למבוי הפנימי שהוא אחד עם א' מהמבואות החיצוניים הרי יש לו קורה בפתח אחד, והיא כבר יכולה להיות מתרת את כל הפתחים, ורק במבוי השני שמעבר לפס ד"א עליו לי"ש לומר דהוא נותר בקורה שבצד השני כיון שהוא מחולק ממנו לגמרי.

קורה א' מתרת כל הפתחים

דאמר רב יהודה מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות. וכ' הרשב"א "כלומר ואח"כ נתן קורה מן הכותל ועד ראש אותו פס, א"נ מעמיד שם לחי או סמוך לפס או מצד שני, והקורה או הלחי מתירין אותו פתח עד הפס ומן הפס ולהלן עד הכותל נותר בעומ"ר על הפרוץ שאין אנו מקפידין בעומ"ר על הפרוץ אלא במה שהוא מן הקורה או מן הלחי ולהלן". וכ"כ בעבוה"ק "אם היה מבוי רחב עשרים, עושה פס ג' אמות ונתנו רחוק מן הכותל שתי אמות ועושה כן לצד הכותל השני, ונמצאו הפסין שבצדדין יתירים על הפרוץ שמהן ולכתלים והרי זה כעומד, ולא נשאר באמצע אויר יתר על עשר ולחי או קורה מתירין אותו, והאויר שמן הפסין ולכותלים אין צריך כלום שהרי נותר בעומ"ר על הפרוץ". וכיו"ב מבוי' בד' רש"י שכ' "שפרצת שתי האמות ניתרת בעומ"ר עליהן וכו' וניתר צידו אחד בעומ"ר על הפרוץ", (וצ"ע בהמשך הסוג' שכ' רש"י "שמענין מינה מדלא מצטרפת להו עומ"ר על הפרוץ בין שתי הרוחות כשתצטרפם - לא הוי עומ"ר, אלא זיל לגבי כל חד וחד ונמצא פרוץ רבה עליו ומבטלו, ונמצא פתח רחב מעשר", ולמה הוצרך לפירצת י' ולא כ' מצד שלפתח הקטן לא יהיה תיקון. ויש ליישב דמ"מ הק' טפי דלא יועיל גם כשיעשה תיקוני מבוי בכל הפתחים כיון דאיכא פירצה י').

"אלא ודאי דהא משום היכרא בעלמא הוא ולא דלהוי כשני מבואות ממש, ותדע דהא בקנה בלחוד הוה ס"ד לאכשורה אלא משום דאתו אוירין ומבטלין ליה חזרנו להפסיקן בדבר חשוב שהוא כמחיצה דלא מבטלה באוירין דתרי גיסי", ואמנם הריטב"א לשי' דבאמת הכל הוי מבוי א' יש מקום לדון כאן א"א דה"ג, דהרי פעולת הפס ד"א בעצמותה היא כפעולת הקנה הנעוץ באמצע, ואין כאן חלוקה אמיתית לב' מבואות, ולזה דן הריטב"א דנימא א"א וכו' ואויר ב' הפתחים יבטל את הפס, וע"ז תי' כנ"ל. אבל לכאן לדעת הרשב"א דהאי פס מחלק את המבוי לב' לכאן אין מקום לדון כהאי א"א דה"ג וכו' דסו"ס המבואות נחלקו זה מזה ע"י מחיצה, ומה שייך לבטל המחיצה באוירין שמשני צדדיה.

והיה נראה לפרש נידון הרשב"א על א"א וכו' מצד אחר, והיינו דאותו הפס ד"א יש לו מצידו היוצא מן המבוי האויר, וכן מצידו שבתוך פנים המבוי ג"כ אויר, ומצד זה יל"ד דא"א דה"ג וכו', וע"ז תי' הרשב"א דמשום חשיבות הכותל ל"א א"א וכו', או משום דאויר שחוץ לרשות אינו מבטל את העומד. אבל בלש' הרשב"א ל"מ כן כלל, (דהרי דן על האויר שבמבוי אחר, "וכיון דפס זה הוי כותל המבוי תו לא מיבטיל מחמת אויר דהאי גיסא ודהאי גיסא א"נ באויר שאחורי הפס אויר של מבוי אחר הוא ואין אויר של מבוי אחר חשוב לגבי דידי' לבטל יתיה"), ובד' תלמיד הרשב"א יותר מפו' דהנידון היה כעין ד' הריטב"א, (ז"ל "אבל מ"מ כשהפס גבוה עשרה והוא נמשך ד' אמות לא אמרינן ביה א"א דה"ג וה"ג ומבטל ליה מפני שהוא כותל חשוב שהרי יש בו שיעור מבוי והלכך לא מיבטיל. ועוד דכי אמרינן א"א וכו' הני מילי באויר שיש משני צדדין מאותו מבוי בעצמו אבל כשאין לו אויר אלא מצד אחד מאותו מבוי אע"פ שיש שם אויר ממבוי אחר לא אמרינן ביה א"א דידיה ואוירא דמבוי אחר ומבטל ליה"), וצ"ע.

ולכן נראה דאף להרשב"א דפי' דע"י הפס נחלק המבוי לב', מ"מ הרי נת' דאין כאן חלוקה אמיתית לאורך כל המבוי, דהרי הפרומ"ר על העומד, אלא דבפתח המבוי ה"ה נחלק לב'. וא"כ דן הרשב"א דכלפי החלק הפנימי במבוי, סו"ס ה"ה פתוח לרה"ר בכ' אמה, והפס שמחלק אותו לב' מבואות בפיתחו יבטל ע"י דא"א דה"ג וכו'. (ובמה שתי' הרשב"א "וכיון דפס זה הוי כותל המבוי תו לא מיבטיל מחמת אויר דה"ג", צ"ל דאין כוונתו סתם דהכותל חשוב מחמת גודלו ולכן ל"א ביה א"א דה"ג וכו', אלא דהכותל חשוב כיון דהוא מועיל לדון קצת את המבוי כמחולק לב' בראשו, וממילא דעל כזה כותל ל"א א"א דסו"ס הוא מחלק את המבוי בפתחו לב'. דהחזו"א בסי' סט סק"ה העיר "משמע דאי מעמידו לרחבו של מבוי, לא מהני למהוי כפתח ח' מצד זה ופתח ח' מצד זה, משום דאתי אוירא דה"ג כו' דאין חילוק בין קנה כל שהו לפס ד"א ויותר, ויש לעי' א"כ במעמידו לארכו של מבוי נמי נימא אתי אוירא שבין פס לכותל ואוירא דעלמא ומבטל לי' לפס, ולפי' ריצב"א בתוד"ה ואצבעיים נוחא, אבל לפי' קמא קשה", ולהנ"ל א"ש, דפס ד"א לרוחב המבוי אכתי אמרי' ביה א"א דה"ג וכו').

ועצ"ע למה באמת לא דן הרשב"א על א"א מהצד שנת' לעיל, דישי אויר שחוץ לכל המבוי מצד אחד, ואויר שבתוך פנים המבוי מצד הב'. ואולי יש ליישב עפ"ד הריצב"א בתוד"ה ואצבעיים, (וכמש"כ בחזו"א הנ"ל), "דאוירא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל ליה אלא באויר שאני חושבו כסתום", וזה שונה קצת מהנידון של אויר שהוא מחוץ לרשות, דהרי כאן האויר הפנימי הוא ודאי בתוך הרשות, אבל מ"מ לא באנו כלל לחושבו כסתום. (ולש' הרשב"א במש"כ דבאויר שחוץ לרשות ל"א א"א וכו' אחרי שהביא ד' הריצב"א "וקרובין דברי לעלות עם דבריו לטעם אחד").

ואפשר להוסיף דהרי גם לפני שחידשו הראש' דאויר שחוץ לרשות לא מבטל את העומד, אבל זה פשוט דאם ברשות עצמה יש רק עומד, ואויר מכאן ואויר מכאן, ודאי ב' אוירין שחוץ לרשות לא יבטלו את העומד, (דאל"ה בטלה תורת מחיצה מן העולם), והנידון רק היה כשבצד אחד יש אויר בתוך הרשות, והאויר בצד הב' הוא מחוץ לרשות, וממילא דלא הק' הראשונים הך קו' דהפס ד"א יבטל ע"י האויר שמחוץ לרשות בצירוף האויר שבחלק הפנימי של

ועכ"פ אם כך היא שי' הרשב"א דבהל' תיקוני מבואות סגי בתיקון פתח א', ילה"ק ע"ד לשי' מהמשך ד' הגמ', דהק' ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ש"מ עומד כפרוץ אסור", ותי' ע"ז דבכה"ג נמי אף שהאוויר מצד אחד שווה להעומד ואינו רבה עליו מ"מ א"א דה"ג וכו', וכלש' הרשב"א "לא כמו שאתה סבור אלא אפי' אוירא דכוותיה מחד גיסא ואוירא דטפי מיני' מאידך גיסא מבטלי ליה", אמנם להס"ד ס"ל דבכה"ג ל"ש א"א דה"ג כלל בין למ"ד פרוכ"ע מותר ובין למ"ד אסור. (ואמנם הר"ן כ' דלפי קו' הגמ' נידון א"א וכו' באויר שווה תלוי בהפלוג' בדין פרוכ"ע, ז"ל "דקס"ד דמקשה דל"א א"א דה"ג וכו' ומבטלי ליה אלא בשכל אחת מן הפרצות חשובה מן העומד שבינתים, ומשום הכי אמ' ש"מ דבעלמא עומד כפרוץ דפרוץ חשוב טפי ולא הוי עומד, ומשו"ה אותה אמה עומד שהיא אצל הפתח א"א דה"ג ודה"ג ומבטלי ליה כיון שכל אחד מן האוירין חשוב ממנה, דאם איתא דבעלמא עומד כפרוץ שרי אלמא עומד עדיף הכא ליכא למימר בההיא אמה א"א דה"ג ודה"ג כיון שהעומד חשוב מן הפרוץ שמצד אחד", אבל הרשב"א כ' תי' אחר מד' הר"ן, וס"ל דלהס"ד לכו"ע ל"ש בזה א"א).

וק' דא"כ אפי' למ"ד פרוכ"ע אסור לא יתיישב אמאי ל"א דיעשה פס אמה וכו', דהרי הא דל"מ קנה להפריד הפתח לב' כ' הרשב"א לעיל דהטעם בזה הוא רק מחמת דא"א דה"ג וכו', וא"כ הכא כשיעשה פס אמה וירחיק אמה וכו' אי ס"ל דל"ש בזה א"א דה"ג וכו' כיון שהאוויר שווה ואינו מרובה על העומד, א"כ סו"ס אין כאן פתח יותר מי' אמות, אלא פתח גדול שהוא נותר בקורה, ועוד ב' פתחים קטנים, שלדעת הרשב"א אינם צריכים עוד תיקון מבואות כיון דקורה אחת מתרת כל הפתחים. (ובשלימא אם הדין הוא דכל פתח צריך תיקון, אי"כ י"ל דלמ"ד פרוכ"ע אסור א"ש הא דל"א דיעשה פס אמה וכו', כיון דאז יהיה צריך תיקון נוסף מלבד התיקון בפתח הגדול, אבל לשי' הרשב"א ק'). ואולי יש ליישב, דבאמת עיקר הקו' דיעשה פס אמה וכו' פי' כמה ראשונים (ובהם הרשב"א) דהמעלה בזה דאין כאן פרוץ במשך גדול, אלא ב' פירצות ברוחב קטן יותר, וא"כ י"ל דלמ"ד פרוכ"ע אסור ל"ק דיעשה פס אמה וכו', דוודאי עדיף פס ג"א שהוא סוגר את ב' האמות שלצידו בדין עומד, מאשר ב' פירצות קטנות שאינם נגדרות כלל ומותרות רק מהאי דינא דקורה א' מתרת כל הפתחים. ואמנם בפשטות הדבר נוטה כפי ד' הרשב"א בריש הסוג' ד"האוויר שמן הפסין ולכותלים אין צריך כלום שהרי נותר בעומד על הפרוץ, וכפשוטו ממש דהפירצה שבראש המבוי בסמוך לפירצה הגדולה, צריכה היא את ההיתר של עומד, ובלא"ה אינה ניתרת כלל, ולכן אם הפרוכ"ע למאן דאסר בכה"ג ל"מ כלל. וצ"ע בכ"ז.

ובאמת גם לולי הא דקורה א' מתרת כל הפתחים, ג"כ יל"ע במה שהק' ואמרו ש"מ פרוכ"ע אסור, דהא מ"מ אי לא אמרי' בכה"ג א"א דה"ג (כיון דהאוויר אינו רבה על העומד, וכהס"ד), א"כ הו"ל קנה הנעוץ באמצע שמחלק את הפתח לולי דאמרי' א"א דה"ג, (וכמש"כ הראשונים, ולא כמשה"ק הרעק"א דגם בלא א"א דה"ג עדיין יש כאן פתח יותר מי' אמות בצירוף חלקי הפתח שבצדדי הקנה), ואף אי נימא דבעי' לו"ק להתיר את הפירצות הקטנות, מ"מ יעשה שם קורה ויתיר. (והרי לא זה היה הנידון איך להתיר את המבוי בלא קורה ארוכה כ"כ, ואדרבה הרשב"א הוכיח מהבבלי דלא ס"ל כהירו' מהא דלא אמרי' דינעץ קנה באמצע וישים קורה ארוכה בב' הצדדים, וע"כ דזה לא היה הנידון. וה"נ נימא דיעשה פס אמה וירחיק אמה וכו' כדי להקטין את גודל הפרוץ, ויניח קורה להתיר הפירצות הקטנות).

ואולי צ"ל דהרי באמת הק' הרעק"א אמאי להס"ד לא ניח"ל בקנה באמצע כיון דאכתי לא שמעי' האי דינא דא"א דה"ג וכו', ובפשטות צ"ל דייעי' דפרוכ"ע מב' הצדדים ודאי אמרי' א"א דה"ג וכו', והנידון של א"א היה כלפי עומד מב"ר או פרוכ"ע. ונראה לומר יותר דהא פשיטא דקנה באמצע שאינו גודר כלל, וכל מעלתו היא רק לחלק את הפתח לב', עליו ודאי אמרי' א"א דה"ג וכו', כיון דהאווירין שלידו הם פתוחים לגמרי, והנידון היה במקום שלעומד

אבל בתורי"ד כ' "מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות פי' ואותן ב' אמות שהן פתח קטן אינו צריך שום תיקון מידי דהוה אכל פתחים שבצדי המבוי שהן עד עשר שהן מותרין בלי שום תיקון ואע"פ שהן פרוצין לרה"ר ולא צריך תיקון אלא פתח ראשון של מבוי שהוא פרוץ במלואו" וכ"כ בפסקיו. (וצ"ע בהאי לש' פרוץ במלואו, דהרי תיקון מבואות אינו רק בנפרץ במלואו, וה"נ הרי הפירצה הגדולה ג"כ מ"מ אינה בכל הרוח, ואולי קרי לפרוכ"ע פרוץ במלואו, וא"כ אף לדידיה הפתח הקטן צריך מצ"ע תיקון, אלא שהוא נתקן מאליו בעומד בלא עוד לו"ק). והנה הקר"א בסוג' הק' על התוס' לעיל ו, א דכ' דלר"ה נמי פירצת מבוי בראשו ב' אמות, והא דאמר בד"ט היינו בקר"ז, דלא פליג על דברי ר"י בשמעתין, (ועי' בריטב"א בסוג' דפליג ע"ז), והא לר"ה דפירצת מבוי בד"ט הרי ליכא ק"ו דיועיל עומד במבוי, וא"כ בלא"ה הא פליג על דברי ר"י. ויתכן לומר ע"פ ד' הרי"ד, דבכה"ג של פירצה מראשו ל"ב כלל עומד לסתום אותה, ד"אותן ב' אמות שהן פתח קטן אינו צריך שום תיקון וכו' ולא צריך תיקון אלא פתח ראשון של מבוי", וא"כ שפיר ר"ה יכול לסבור כד' ר"י. (ומצינו כאן היכ"ת דל"א א"א דה"ג כשהאוויר מועט מן העומד, אפי' כשהעומד אין בו כח של עומד, דהרי לר"ה ל"מ עומד במבוי, ומ"מ א"א ל"ש כיון דהעומד רבה על האוויר).

ויל"ע למה הוצרך הרשב"א להתיר את הפתח הקטן בעומד, והא כיון דבפתח הגדול איכא קורה הרי מבוי בד' הרשב"א דקורה אחת מתרת כל הפתחים. (דהא לעיל מינה כ' דהצד להצריך קורה מצד לצד על הכל, זה כדי שאויר שתחת הקורה יש בו דין דאינו מבטל לעומד, ולא כ' דצריך קורה בכל פתח כדיון תיקוני מבוי. וכ"כ "ודאי כיון שאנו מחלקין אותו לשתי מבואות ע"כ אנו צריכין להכשיר את שניהם ולהניח קורה כאן וכאן או לחי כאן וכאן", והיינו דרק מחמת החלוקה לב' מבואות בעי' תיקון לו"ק בכל צד. ובסוף כ' עוד "ס"ל להאי תנא דמבוי שיש לו שני פתחים וכל אחד ואחד רבה על העומד נותן את הקורה על אחד מהן ודיו". ובפשטות מוכח בדעת הרשב"א מכל זה, דסגי בקורה בפתח א' להתיר כל המבוי. ובהמשך דבריו בסוג' גבי דינא דרב אמי ור"א נקט הרשב"א בפשיטות דהקורה יכולה להיות מתרת גם את הפירצה שבצד אם לא יהיה שם עומד להתירה, ד"מבוי שנפרץ מצדו אם נשתיר שם פס ארבעה מתיר פרצה עד עשר כלומר דעדיין מבוי הוא וקורה מונחת ע"ג מבוי איכא והיא מתרת כל הפתחים). ויתכן שכ' האמת דמ"מ ה"ה נותר גם ע"י עומד, ואולי הוסיף כן לטעם למה לא נימא דא"א דה"ג וכו' לבטל הפס, ולזה כ' דהטעם דל"א א"א וכו' כשהאוויר קטן מן העומד, הוא משום עצם הדין דעומד מהני.

ועצ"ע דכיון דס"ל להרשב"א דמצד תיקוני מבואות סגי בקורה בפתח א', למה כ' אח"כ "דתחלת מבוי שאנו באין לתקנו כדי להכשירו עכשיו צריך שיהא העומד על הפרוץ כדי שלא יהא האוויר שמכאן ומכאן מבטלין אותו ואפי' נתן קורה על צד זה ועל צד זה אינו מועיל וכ"ש אם נתן על צד האחד לבד שאין הקורה מתרת שני פתחים וכמו שאמרנו למעלה", והרי באמת הקורה יכולה להתיר ב' הפתחים אלא דא"א דה"ג וכו' ומבטל את הפס, ואפי' האי מ"ד בירוש' שהצריך קורה בב' הצדדים הרי פי' הרשב"א דטעמו הוא "כי היכי", אבל מצד תיקוני מבואות סגי בקורה א'. וכן ק' בהמשך ד' הרשב"א שכ' בקו' בדינא דר"א ורב אסי ד"א פרוכ"ע על העומד היאך קורה זו מתרת והלא אין הקורה מתרת שני פתחים דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", וצ"ע איזה שייכות יש בין דין א"א דה"ג וכו' להאי כללא שכ' כאן דקורה אינה מתרת ב' פתחים. (ויתכן לפרש דהרשב"א משתמש בלש' זה ש'אין קורה מתרת ב' פתחים' לומר דאוויר שתחת הקורה גם שייך בו א"א, ואין הקורה מונעת את האוויר לפעול א"א לבטל את העומד. וזהו שכ' כאן, דבאמת פשיט"ל דאם יש מחיצה שגודרת את הרשות, ודאי ל"ש א"א באוויר שחוץ לרשות וחוץ למחיצה שמצד העומד, אבל לא קי"ל כהירו' דהקורה מונעת א"א וכו', וכמו"כ הקורה אינה כמחיצה להפקיע את האוויר שחוצה לה לפעול א"א דה"ג וכו'). וצ"ע בכ"ז.

צ"ע, דהרי הא ודאי דאם יש עומ"ר על כל הרוח הרביעית אין מקום להצריך תיקון נוסף בפרוץ המועט, דהא ילפי בק"ו דעומ"ר מתיר במבוי, ואם כ' החי"א דבעי' שם לחי אחר ע"כ טעמו משום דצוה"פ אין בכוחה לגדור את הפרוץ המועט הסמוך לה, אבל אי"ו שייך למה שפסק החי"א כהמג"א דבכה"ג שכלפי כל הרוח הפרוץ, אז גם במקום שהעומ"ר מ"מ הפרוץ המועט צריך תיקוני מבואות. ואולי המשנ"ב דן על הנידון האם קורה א' מתרת כל הפתחים, וס"ל דאי אמרי' כן ה"ה דצוה"פ הוי כלו"ק להתיר גם שאר פתחים, ובזה יש לנו פלוג' המג"א והחי"א עם שאר האחרונים.

והנה במשנ"ב סי' שסב סקמ"ה כ' וי"א שאפילו העומד אינו מרובה מצ"א רק משני הצדדים מצטרפים אהדדי ומתבטל הפרוץ לגביה, ואפילו אם העומד גופא שבשני הצדדים אינו במילואו אלא יש בכל אחד ג"כ פרצה אלא שהעומד רבה עליו, נחשב עי"ז כאלו כולו עומד ומתבטל הפרוץ שבאמצע, כגון שהיה שטח הרוח רוחב חמשה עשר אמה ונשאר בקצה הכותל אמה ונפרץ אמה ונשאר עומד שני אמות ואצלו פרצה גדולה של שבעה אמות ואצלו עומד שני אמות ועוד פרצה אמה ועוד פס אמה בקצה השני של הכותל נחשב זה כאלו עומ"ר על הפרוץ, ובשעה"צ שם כ' מקור דבריו מסוג', (וכנפסק בשו"ע סי' שסג סל"ד), והיינו דמהכא חזי' דאפי' דרוב הרוח פרוץ, מ"מ אפשר למדוד את הפירצה של הב' אמות בנפרד, ולבטלה עם העומד ג' אמות מצידה הרבה עליה, וכעת כ"ז הוי כסתום, ולא נשאר כי אם י' אמות. (ולדעת המג"א הנ"ל כפי שכ' בחי"א, אדרבה מבוי' להיפך דבהל' עומ"ר ודאי צריך לדון את כל הרוח, והפתח הקטן ודאי צריך עוד תיקון, אלא דמ"מ ל"א א"א דה"ג באויר המועט מן העומד). וא"כ ס"ל דאחרי שכל המקום הזה כבר סתום וגדור בעומ"ר, א"כ אפשר לחזור ולדונו כעומ"ר על כל שאר הרוח, אפי' שכלפי כל הרוח מעיקרא היה פרומ"ר. ואמנם יש בד' המשנ"ב חידוש נוסף, (ולכאור' לזה כבר אין מקור מסוג'), דאחרי שדנים כך את שיעור העומ"ר, נעשה הפרוץ כעומד ממש, ומצטרף הוא כעת לשיעור העומד להיות רבה על הפרוץ שמצידו. (ועי' בד' הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א בהוספות להוצאה ז' של ברייתא דמלאכת המשכן).

ויש מקום לדון דגם לפי דבריו כ"ז הוא דוקא בעומ"ר, אבל פרוכ"ע אפי' למ"ד מותר, מ"מ לא הוי כסתום ממש להצטרף למנין העומד, להמבוי' בסוג' שם חילוק בין דין עומ"ר לפרוכ"ע אפי' למאן דמתיר. והיה מקום לדון ג"כ בעומ"ר מב' רוחות, לפי מה שיל"ד דגם עומ"ר מב"ר אינו יותר מפרוכ"ע, ול"ה כסתום ממש כעומ"ר מצד אחד, אלא דהמשנ"ב כ' את דבריו גם בכה"ג שאין עומ"ר אלא בצירוף ב' רוחות. ובאמת יש כאן רבותא בד' המשנ"ב דלגבי דין עומ"ר מב"ר כ' הכא דהפרוץ שמתבטל ע"י העומד מצטרף למנין העומד להיות עומ"ר מב"ר, ומאידך כ' בשעה"צ סי' שסב סק"ל "ודע עוד, דאף לדעת האור זרוע דמשתני רוחות הוי עומד לבטל הפרוץ, דוקא שהיה עומד גמור, אבל אם היה עומד רק על ידי לבוד לא מצטרפי לבטל הפרוץ, וכמו שהביא הגהות אשרי בשמו. ועייין שם באור זרוע שתורץ בזה סתירת הסוגיא לענין עומ"ר על הפרוץ משתי רוחות, והיינו דלבוד ל"ה כ"כ כעומד לעשות עומ"ר מב"ר, ואילו הפרוץ המועט הוא כעומד ממש, וגם אם נמצא טעם למה עומד ע"י לבוד גרע מעומד הנעשה בצירוף הפרוץ המועט, מ"מ אכתי אין לד' המשנ"ב מקור לחדש דגם עומ"ר מב"ר יכול להיות נשלם מהפרוץ המועט, אחרי שמצאנו חילוק בזה לגבי עומד ע"י לבוד. וצ"ע.

והנה החזו"א בסי' סח סק"ג (שחולק שם ע"ד המשנ"ב) העיר מד' המשנ"ב בסי' שסג סק"קמו, דכ' לגבי רחב כ' ועשה בב' צדדיו פס ג"א במרחק ב"א מהכתלים, דמ"מ בעי תיקון מבוי בפתח הגדול, דלמה לא יהיה נותר מדין פרוכ"ע מב' רוחות, אם כד' המשנ"ב דהפרוץ מצטרף אל העומד. (ואמנם כ"כ הרשב"א בעבוה"ק דבעשה פס ג"א מב' צדדים צריך לו"ק באמצע, אבל מהרשב"א אי"ו הוכחה כיון דהוא פסק דל"א עומ"ר מב"ר). וי"ל דכבר כ' הגאון דפרוכ"ע מב' רוחות לא אשכחן דמהני, אלא דוקא עומ"ר מב"ר הוא דמהני. (והחזו"א ס"ל דאפשר לצרף עומד מב' רוחות להיות כפרוץ, וכמש"כ שם בסק"ז "עומד ה', פרוץ י', עומד ה', נידון בעומ"ר,

יש תורת מחיצה במקומו מדין פרוכ"ע וכד' האם גם בזה שייך א"א. וממילא דכי אמרי' ש"מ פרוכ"ע אסור, אין להק' דעדיין יועיל מדין קנה נעוץ כיון דאין בזה א"א דה"ג, דבתורת קנה בעלמא לחלק הפתח ודאי אמרי' א"א וכדפשיט"ל דאין הלכה כמשנה דלוי. (ויש לדקדק שהרעק"א הוכיח דקנה ל"מ גם בלי א"א מ"מה דפרכינן אחר כך ויעשה פס אמה ולא ידע מהסברא דא"א דה"ג וכו' ואעפ"כ לא היה מהני פס כ"ש באמצע א"ו כנ"ל, ולא הוכיח כן מתחילת הגמ' גבי עומ"ר מב"ר. ואולי כוונתו לקו' הנ"ל, דאם מהני קנה בלי א"א, מה יועיל הא דפרוכ"ע אסור, דסו"ס הוי כקנה בלי א"א, ודו"ק).

ומ"מ יש להוסיף דאפי' אם יש כלל דקורה אחת מתרת כל הפתחים, וכמבוי' בד' הרשב"א הנ"ל, או בד' הראש' שכ' דבחיסרון ד'שבקי' מהני להניח קורה בפתח שהולכים בו כעת וזה יתיר את שאר הפתחים, וכן עוד ראיות לדיון זה, אבל מ"מ הא פשיטא דבמבוי מפולש למאן דל"ב צוה"פ אלא סגי ליה בקורה מכאן וקורה מכאן, ל"ס בקורה בצד אחד להתיר את הצד השני, וכן במבוי עקום אי ל"ה כמפולש אבל מ"מ בעי' תיקון בעקמומית מ"מ ל"ס בתיקון צד אחד להתיר כל הפתחים. וטעם לחילוק זה, דרק כלפי ב' פתחים בראש המבוי או ב' פתחים שהאחד בראש המבוי והשני מצידו (עכ"פ כלפי ראשו) בזה שייך לומר דקורה בפתח א' מספיקה לתיקון המבוי גם כלפי הפתח השני, אבל מבוי עקום ומפולש שיש לו ב' פתחים בכיוון הפוך זה כנגד זה, בהא ל"א דסגי בתיקוני מבואות בפתח אחד, אלא כל פתח ופתח שברוחות השונים צריך תיקון בפני עצמו, ואין התיקון בפתח א' של המבוי יכול להועיל על הפתח האחר שהוא בכיוון הפוך ממנו.

צירוף הפרוץ למנין העומד

מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות. בד' רש"י והרשב"א מבוי' דהפתח הקטן (ב' אמות) הוא נותר ע"י עומ"ר, אבל בתורי"ד כ' (וכן בפס") "מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות פי' ואותן ב' אמות שהן פתח קטן אינו צריך שום תיקון מידי דהוה אכל פתחים שבצדי המבוי שהן עד עשר שהן מותרין בלי שום תיקון ואע"פ שהן פרוצין לרה"ר ולא צריך תיקון אלא פתח ראשון של מבוי שהוא פרוץ במלואו".

וצ"ע בד' המג"א בסי' שסה סק"ג דנראה דהאי פתח קטן צריך לחי אחר להתירו, וצ"ע למה לא יהיה נותר בעומ"ר כדכ' הראשונים. (ועיי' שם יד אפרים שפי' ד' המג"א מצד דינא דקורה ע"ג מבוי, אבל אם ניחא לחי בצד הגדול סמוך לכותלי המבוי, תו לא יצטרך תיקון בפתח הקטן. אבל החי"א פי' דברי המג"א דלעולם הפתח הקטן צריך תיקון, וכדלהלן. וליש' דהמג"א צ"ע, דאם כד' יד אפרים דהנושא הוא רק בהל' 'קורה ע"ג כותלי מבוי' למה השיעור הוא פירצה ד"ט, דלכאור' זה תלוי בג"ט, ואם כד' החי"א מה זה שייך לדיון קורה ע"ג מבוי, ואיך יועיל לחי בצד הקטן בצירוף קורה שאינה ע"ג כותלי מבוי בצידה הא'. ולש' החי"א הוא גם עם צירוף ב' הענינים, ז"ל "אבל אם יש שם אצל אחד מן הצדדים פס והקורה מונח על הפס ונפרץ שם בפס ד' טפחים, צריך לחי אצל הפרצה, דקורה על גבי מבוי בעינין, וצ"ע). ואולי פי' דכלפי עומ"ר לגדור ממש, צריך לדון את כל הרוח, (כלפי שבת דבעי' גדירה לרשות, ול"ס בגדירה במקומו כלענין כלאים), וכלפי כל הרוח הרי ליכא עומ"ר, אבל מ"מ סגי בעומ"ר כלפי מקומו כדי להפקיע את הא"א דה"ג וכו', וצ"ע.

(והנה עי' בביאור"ל סי' שסג בס"ו שכ' "עייין במ"ב שכתבנו דאם יש ד"ט בין הצוה"פ להכותל דעת הח"א דצריך להעמיד לחי אצל הכותל ועייין בנ"א שטעמו דהוי כאלו נפרצה בראשה והנה הוא אזיל לשיטתו דפסק בכלל ע"א ס"ח כהמ"א דאם נפרצה פרצה בראשה בד"ט צריך לחי אצל הפרצה אבל לפי מה שהכריעו הרבה אחרונים שם לדינא דלא כהמ"א אלא דלצד ראשו א"צ שום תיקון וכההיא דסל"ד וכמו שהבאנו שם בשם הרשב"א והריטב"א ונותר בעומ"ר על הפרוץ ה"ה הכא בענינינו כיון דס"ל דצוה"פ מחיצה גמורה היא ומחמת זה אנו מתירין אפילו כשהוא רחוק ג"ט מן הכותל א"כ ה"ה אפילו כשהוא רחוק ד' טפחים ויותר מן הכותל דמאי שנא". ודבריו

תרתית דסתרי לומר דמתחילה נדון המקום הקטן בנפרד ויש עליו עומד, ואח"כ נדון את זה ביחס לכל הרשות ועדיין זה יישאר בגדר עומד. (ואמנם יתכן דאין כוונת החזו"א שם לומר דבכה"ג הוי עומד ע"י צירוף הפרוץ לעומד, אלא כוונתו שם רק דבכה"ג ל"א א"א דה"ג כיון דכמאן דמליא דמי. וראיה, דבציור שם - בסוה"ס - נראה דהלחי ברוח מזרח לא היה גדול יותר מאותו פס ד"ט באמצע, וא"כ הרי ע"כ בכה"ג גם אם נדון עומד בהאי מילתא, אבל יש כאן ג"כ סילוק מחיצות על העומד, וכדעת החזו"א דכנגד העומד שייך סילוק מחיצות על העומד. וגם דבסי' סה סקמ"ה דין יד ודין טו, עיי"ש בציור, משמע דגם בכה"ג הפרוץ אינו מצטרף לעומד).

ולענין כלאים באמת מודה החזו"א דהפרוץ מצטרף לעומד, וכדכ' בכלאים סי' יא סק"ח "נראה דפרוץ בין ב' עומדין חשיב כעומד להתרבה על הפרצה הגדולה, כגון עומד ג' פרוץ ג' פחות משהו ועומד ג' ופרוץ ט' ועומד ג' ופרוץ ג' פחות משהו ועומד ג' מותר כל הכי"ו אמה, ואע"ג שאין במחיצה עומד אלא י"ב ופרוץ ט"ו, וכמש"כ עירובין סי' ד' ברוח רביעית של מבו, ואע"ג דברה"י בעינין ג' דפנות שעומד במשך כל דופן של ד' הדפנות כמש"כ שם, הכא לענין כלאים שא"צ לעשות רה"י אלא מחיצה מפסקת מותר גם כה"ג.

ונראה להוסיף דגם לסברת המשנ"ב דיש לצרף את הפרוץ למנין העומד, מ"מ זה מועיל רק פעם אחת ולא יותר מכך, ולדוג' פרוץ ב', עומד ג', פרוץ ד', קנה, פרוץ ח, קנה, פרוץ טז, וכו', באופן שלא יהיה דין א"א דה"ג וכו', (מדאו' דל"א הכי, או באופנים אחרים), דלכאו' היה מקום לומר דהעומד ג' גודר את הפרוץ ב', ואח"כ ה' עומד גודר את הפרוץ ד', ואח"כ עומד ט' גודר את הפרוץ ח', ואח"כ עומד י"ז גודר את הפרוץ ט"ז, וכו', וזה לכאו' לא יתכן. וע"כ דא"א להשתמש בהאי פרוץ הנעשה כעומד יותר מאשר פעם אחת. ונראה הטעם בזה, דהרי עיקר חידושו של המשנ"ב הוא דאפי' שאחרי שנדון את כלל הרוח כבר בטל העומד גם בחלק הראשון, מ"מ ל"א דכעת ל"ה עומד גם בהתחלה, אבל נראה שזה שייך רק בעומד אמיתי, אבל בעומד המורכב מצירוף הפרוץ אם נבוא לרדוף אותו בשנית שכולו עומד, בזה כבר אמרי' דממ"נ יש כאן פרומ"ר. (ויש להרחיב בסברא זו).

ואולי י"ל עוד דכ"ד המשנ"ב לא נאמרו אלא באופן שהעומד הוא הקרוב לפרוץ, ואז מצרפי' את הפרוץ שבצד השני למנין העומד, אבל בלא"ה, וכגון ה עומד, ד פרוץ, קנה, ח פרוץ, (גם בלא דין א"א דה"ג) א"א לעשות מן הפרוץ עומד. וצ"ע. (וילה"ס בסברת החזו"א הנ"ל דביתא כמאן דמליא דמי, האם אז שייך לצרף את הפרוץ שוב ושוב למנין העומד, וקצת עומד יגדור רשות ארוכה מאד כדין עומד. והצירוף הוא בכגון שהעומד המקבל יהיה בעובי ד"ט, ואז זה יהיה נעשה לרשות בפנ"ע, והעומד המקבל הבא יהיה בו המשך עומק ד"ט, כדי שלא נאמר סילוק מחיצות על העומד, ודו"ק. וזה תלוי מאי האי סברא דכמאן דמליא, דאם נפרש שזה ע"ד שי' החזו"א דרה"י הוי כמחיצה, א"כ נראה דה"ה פעם אחר פעם י"ל דהפרוץ המועט מבטל לעומד ונעשה רה"י, ורה"י עצמה היא המחיצה כלפי הקטע הבא. אבל אם נפרש דהסברא היא רק דבזה מודה לסברת המשנ"ב, ודוג' מה שמודה לו בכלאים, אולי י"ל שגם זה מוגבל רק לפעם אחת).

ולכאו' גם מד' החזו"א הנ"ל גבי כלאים מוכח דצירוף הפרוץ למנין העומד מועיל רק פעם אחת ולא יותר, דהרי כ' כגון עומד ג' פרוץ ג' פחות משהו ועומד ג' ופרוץ ט' ועומד ג' פחות משהו ועומד ג' מותר כל הכי"ו אמה, והיה יכול לצירר אחרי הפרוץ ט' עומד א' ואז יכול להיות פרוץ י"ז אם נאמר שכל הפרצות יצטרפו כעת לשיעור העומד, וע"כ דעד כדי כך ל"מ. ואולי יש מקום לדחות דלא צייר כן מפני דבכה"ג נימא א"א דה"ג וכו', אבל הרי כ' הראשונים דבכלאים ל"א הכי בדאיכא שיעור מחיצה ד"ט, (והחזו"א כאן עוסק באמות ולא בטפחים מדהוצרך לעומד בפירצה ג' פחות משהו ול"א שם לבוד), אלא דמ"מ י"ל דד' הראש' דל"א א"א בכלאים הם רק לענין כנגד העומד, אבל אם נבוא להתיר גם

למ"ד עומד"ר מב' צדדין הוי עומד וכו' דהכא נידון בפרוץ כעומד"). ואולי יש מקום לדון עוד, דד' המשנ"ב להחשיב את הפרוץ במנין העומד לא נאמרו אלא באופן שיהיה נוצר עיי"ז עומד"ר על הפרוץ, אבל באופן שעדיין לא יהיה כאן אלא פרוכ"ע, לענין זה ודאי אין לצרף את הפרוץ למנין העומד. והטעם, דפרוכ"ע חשיבותו היא מדין 'מחצה כרוב', ולענין זה כבר לא מצטרף הפרוץ למנין העומד, ורק בדין עומד"ר שהעומד באמת חשוב ורבה על הפרוץ, בזה י"ל דאת הפרוץ ג"כ כ'גדור'. (ודוג' רחוקה לזה, דעת האו"ז דל"א עומד"ר מב' רוחות עיי' לבוד). אבל בעיקר סברת המשנ"ב היה מקום לומר לאידך גיסא, דרק למ"ד פרוכ"ע מותר, שייך לרדוף דהפרוץ נחשב כעומד ממש, אבל למ"ד דבעי' דוקא עומד"ר זה ל"מ. והטעם בזה, כיון דלמ"ד פרוכ"ע מותר ע"כ דאין צריך רוב עומד ממש, אלא סגי במה שיש כאן מחיצה, בצירוף הא דמאידיך אין כאן פרוץ שמרובה עליה, ולזה י"ל דפרוץ שנתבטל מדין עומד"ר עליו, כבר אינו מצטרף להיות פרומ"ר עם פרוץ אחר, אבל למ"ד פרוכ"ע אסור ובעי' עומד"ר ממש, מהיכ"ת לצרף פרוץ שנתבטל ע"י עומד"ר ולעשותו כאילו היה עומד ממש.

ושם בחזו"א פליג ע"ד המשנ"ב וכ' "מיהו נראה דלא חשיב עומד"ר, אלא כשיצטרף כל העומד שבדופן, יהי' מרובה על כל הפרוץ שבדופן, אבל כשהפרומ"ר, לא חשיב עומד"ר, אף אי עומד"ר מכל צד על הפרוץ, כגון כותל י"ב, פרוץ ב' וחצי, עומד ג' פחות משהו, ופרוץ אמה ומשהו, ועומד ג', ופרוץ ב' וחצי אע"ג דאין כאן פרצה שאין עומד"ר מן הצד, מ"מ כיון שפרוץ רוב דופן, הוי פרומ"ר וכו' ובגמ' עירובין י"א א' פריך [בהא דתניא דפנות הללו שרובן פו"ח מותר ובלבד שיהא עומד"ר עה"פ], שרובן ס"ד כו', ואם איתא דא"צ שיהא רוב הדופן עומד, הלא כן הוא האמת דאע"ג שרובן פתחים מותר, ובסי' מ"ב סי' ס"ק מ"ה, כ' דכותל ט"ו, עומד אמה, פרוץ אמה, עומד ב', פרוץ ז', עומד ב', פרוץ אמה, עומד אמה, מותר למ"ד עומד"ר מב' צדדין הוי עומד, ולפ"ז מש"ל כ"ד שניתר בעומד ד', פרוץ ו' פ"מ, עומד ב' ומשהו, פרוץ ב' פ"מ, עומד ב' ומשהו, פרוץ י"ב פ"מ, [בחצאי אמה עסקינן שלא תהא פרצה יתר מ"ן], ואפי' למ"ד דמב' צדדין לא חשיב עומד, דהכא, כיון דחשבינן הפרצה שבין ב' העומדין כסתום הוי עומד ו' ומשהו, וחשיב פרצת ו' שמן הצד נמי כסתום, והוי עומד י"ב ומשהו, מצד אחד, והדבר תמוה מאד, ובהא דפריך שרובן ס"ד כו' מבואר דלעולם בעינן רוב הדופן עומד, והא דסגי ברחב ט"ו ברוח רביעית, והרחיק אמה ועשה פס אמה ומחצה והרחיק אמה וע"פ או"מ, ש"ה, דרוח רביעית כשר בפרומ"ר ואף בפרוץ במלאו וא"צ אלא למעט מ' הלכך כיון דה' אמות ניתרין בעומד"ר לא חשיב פרצת י', ואינו מתבטל העומד למחשב פרצה יתר מ', משא"כ בשאר ג' דפנות". (אמנם גם הוא כ' שם בסק"ח לענין צירוף הפרוץ לעומד לאפוקי מא"א וכו' דמהני ז"ל דהכא ליכא למימר אתי אורא דה"ג כו', כיון שהפרצה שבין העומדין של ד', אינו אלא ג', ולבטל ב' העומדין יחד, ע"י פרצת ח' ופרצת י', א"א כיון שהן בשטח י"א אמה, הו"ל עומד"ר, אע"ג דלא חשיב לענין שיעור עומד רק ח', מ"מ לענין סברא דאתי אורא דה"ג כו' צריך אור מרובה על כל השטח המתבטל או שוה אליו").

ואמנם גם לפי החזו"א אשכחן דופן שרובה פרוץ, ומ"מ יש בה את ההיתר של עומד"ר כלפי כולה. דבסי' עז סק"ה כ' החזו"א "קי"ל דעומד"ר בערב הוי עומד, ונראה דאפי' לא הוי רק עומד"ר בשתי, ובהאי רוב העומד לא הוי עומד י"ט גובה אלא רוב הערב סגי, ולא שייך בזה צירוף הפרצות של שתי ושל ערב, ואפי' אי רוב הערב נעשה ע"י לבוד כשר", וא"כ רוב האי דופן הוא פרוץ, ומ"מ ניתר בעומד"ר. (ויש ליישב). ואמנם החזו"א לא נתווכח ע"ז שהפרוץ יכול להיחשב כעומד ממש, אלא דמ"מ הרי סו"ס רוב הרוח ברשות הוא פרוץ, ואם נבוא לדון על כל הרוח ביחד כדי לעשות עומד"ר מצירוף העומד האמיתי עם הפרוץ המבוטל, הרי אדרבה בכל הרוח יש פרומ"ר על העומד. וכמב' שם בסק"ז וסק"ח דבאופן דע"י העומד"ר יהיה כאן רשות בפנ"ע, אמרי' בכה"ג רה"י כמאן דמליא דמי, ויצטרף הפרוץ למנין העומד לענין הפירצה שברשות שאחרי. ומב' דודאי הפרוץ יכול ליחשב כעומד ממש, אלא דברשות אחת הוי

אחד מהפרצות שלצידו לחוד, (ואף שלש' הרשב"א הוא 'מצידו' הרי ע"כ איירי ברוח רביעית דהא מהני שם קורה כמש"כ הרשב"א), הרי אפשר לדון לחלק אותה לב' רשויות היחיד, דמצד ימין יש בה ג' מחיצות כראוי, דברוח מזרח יש בה עומ"ר על הפרוץ, וכן בצד שמאל מצ"ע ג"כ יש ג' מחיצות כראוי. ואין לומר דמ"מ הך ב' רשויות חסירות הן מחיצה רביעית וכדין תקנת מבוי, דהרי בכה"ג דאין המבוי פרוץ אלא לרה"י הא לא תיקנו תקנת מבוי, דתקנת מבוי אינה באה לגדור רוח רביעית אלא להציל מפירצה לרשות האסורה. (ראיה לדבר, דהא רב אחלי אמר דרק בד"ט בעי' תיקון מבוי, ומג"ט כבר ליכא תיקון. ועוד ראיה מדכ' הריטב"א להלן כג, ב "וא"ת והא אין לקרפף הזרוע מחיצות כלל ובמה לישתרי כי החצר מקיפו מכל צד, וי"ל וכו' דהכא מיירי שהזרוע הוא בצד אחד מן החצר ושאינו זרוע לצד אחר שכל אחד ואחד יש לו ג' מחיצות לכל הפחות, ולא אסר מצד חיסרון מחיצה רביעית, וע"כ דמבוי הפרוץ לרה"י אין בו תקנת מבוי). וע"כ כהסברא הנ"ל דבכה"ג דהעומ"ר יכול לגדור כ"א מהפירצות שלצידו לחוד, אבל הם יחד מרובות עליו ואינו יכול לגדור את כל הפירצות, אינו גודר כלום, דכיון דהוי תרתי דסתרי בעומ"ר ל"מ כלל.

ויש להביא ראיה ליסוד זה, דהנה ילה"ק קו' גדולה בסוג' דפרוכ"ע, דשם בגמ' (טו, ב והלאה) הק' מג' דוכתי להוכיח דין פרוכ"ע, הא' מדתני גבי סוכה "המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשירה", הב' מדתני גבי שבת "שיירא שחנתה בבקעה והקיפיה בגמלין באוכפות בעביטין בשליפין בקנים בקולחות מטלטלין בתוכה ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל ובין אוכף לאוכף כמלא אוכף ובין עביט לעביט כמלא עביט", והג' מדתני גבי כלאים "כל שהוא ארבעה ומארבעה עד עשר אמות צריך שלא יהא בין זה לזה כמלאווא שלא יהא פרוץ כעומד", ועי"ש תי' הגמ' דלא מיירי בפרוכ"ע אלא כשהפרוץ עדיף קצת על העומד. וק' דהא עכ"פ יש דין נוסף דעומ"ר מב' רוחות, ואפי' כשהפרוץ קצת על כ"א מהעומדים, עדיין מב' רוחות יחד רבה העומד על הפרוץ. ולגבי כלאים יל"ד קצת דאולי הכא לכו"ע ל"מ עומ"ר מב"ר, דרק לגבי רשות אמרי' הכי, כיון דהרשות מצרפת את העומדים מב' הרוחות, אבל במחיצה יחידה של כלאים אולי לכו"ע ל"מ עומ"ר מב"ר, אבל גבי סוכה אין לומר כן דהרי כ' הראש' להדיא (בסוגיין) דמהני בסוכה עומ"ר מב"ר כיון דאין שם אויר דנימא ביה א"א דה"ג אלא יש סכך פסול. גם לענין כלאים היה מקום ליישב דכלפי עומ"ר מב"ר יש שם א"א דה"ג וכו', (ואף דכ' הראש' דבדאיכא ד"ט שיעור מחיצה ל"א א"א לגבי כלאים, מ"מ נת' במקו"א דלענין זה שהאור עצמו אינו נחשב כעומד אמרי' א"א דה"ג מדאו' בכל אופן), אבל לענין סוכה הרי ג"כ ל"ש א"א דה"ג. ובפרט תיקשי לשי' המשנ"ב הנ"ל דאחרי דין עומ"ר (ואפי' מב"ר, וכנ"ל) מצרפים את הפרוץ לשיעור העומד, וא"כ כל כה"ג יש כאן עומ"ר גמור ע"י תחילת מחיצה של עומ"ר מב' רוחות, (ובפרט אם חידוש המשנ"ב שייך גם ביותר מפעם א'). אמנם להמת' ניהא דכיון דהאי עומד אפשר לצרף אותו לעומד מימין לעשות עומ"ר מב"ר, וכמו"כ אפשר לצרף אותו לשמאל באותו דרך, ותרווייהו א"א, (וגם א"א להפרידו לב', דע"כ הוא עולה כולו או לכאן או לכאן), א"כ ל"א בזה עומ"ר כיון דהוי תרתי דסתרי.

אין הכי נמי וכולי האי לא אטרחהו רבנן. והנה רש"י בתחי' הסוג' ביאר הקו' 'ויעשה' דל"ל פס ג"א, ואילו כאן כ' דאין הכי נמי דהוי שפיר טפי, אבל לא אטרחהו. ובתוס' כ' "פי' רש"י דאמאי אצרכיה פס ג' אמות יחד משמע שהמקשה בא להקל עליו ולא משמע הכי מדמשני לקמן כולי האי לא אטרחהו רבנן משמע שהמקשה להחמיר עליו בא וכענין זה משמע שהיו כל הקושיות לכך נראה דפריך ויעשה פס אמה ומחצה דהכי עדיף טפי דכשיש גיפופי לצד זה ולצד זה נראה יותר פתח". וע"ע בריטב"א. ולכאו' צריך להעמיס כן גם בכוונת רש"י, ומש"כ מתחילה 'אמאי מצרכת ליה לסתום שלש האמות כאחד', ר"ל דכיון דעדיף לעשות גיפופין חלוקים, וכן מהני לעשות כן, למה נקטו דוקא ג"א דמשמע דבלא"ה ל"מ. אמנם הראב"ה בס' תרכה כ' "ואי קשיא אמאי נקט פס ארבעה ומשהו

כנגד הפרוץ, ובפרט אם נבוא לצרף ולהחשיב את הפרוץ כעומד, בזה כבר אמרי' א"א דה"ג וכו'.

ויל"ע באופן שהרוח יש בה פרוץ ד' ועומד ז' ופרוץ ד'. דלכאו' להמשנ"ב ודאי העומד סוגר את א' הפרוצים, וממילא גם הפרוץ השני מתבטל בעומד י"א אמות שנהיה מצירוף העומד עם הפרוץ הראשון, ואפי' שבאמת רוב הרוח היא פרוץ ולא עומד. אבל להחזו"א יל"ד בזה, דאמנם רוב הרוח פרוץ, אבל מ"מ אי"צ צירוף של הפרוץ למנין העומד אלא סגי בעומד עצמו לבטל את כ"א מהפרוצים בפנ"ע. והנה הדבר מפו' בד' הרשב"א בעבוה"ק בשער ב', ז"ל "מבוי שיש לו שני פתחים מצדו ואין באחד מהן יתר מעשר ויש באמצען פס יתר על כל אחד ואחד מן האוירין או אפילו ככל אחד ואחד מהן, אע"פ ששני האוירין לכשיצטרפו רבין עליו, נותן קורה על אחד מהן ודיו ואין צריך השני כלום", וצ"ע לד' המשנ"ב. (ודוחק לומר דשאני הכא דהי מן הפרוצים מפקת, דלכאו' אין בזה טעם שיהיה גרע פרוץ מועט מפרוץ. ועי' להלן. אבל אולי אפשר למצוא טעם דד' המשנ"ב נכונים דוקא למאי דקי"ל דעומ"ר מב"ר מצטרף ודלא כדעת הרשב"א. ויתכן עוד לומר דכל ד' המשנ"ב הם דוקא כשהרוח תחילתו ע"י עומד, דבזה יל"ד על כל חלק וחלק מהרוח ולדוננו כסתום, אבל היכא דהעומד בין ב' פרצות אף להמ"ב נידון כלל הרוח לפרוץ, וסמך לדבר דהמ"ב צייר דבריו בא' עומד ב' פרוץ כו' ולא בא' פרוץ ג' עומד כו'. ואולי י"ל ג"כ דכמו דבעי' לחי סמוך לכותלי מבוי, ואולי גם צוה"פ כנידון האחרו', ה"ה דעומ"ר של תיקון מבואות צריך להיות סמוך לכותלי המבוי. והרי בגמ' הק' 'ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה', ולהמשנ"ב הנ"ל הרי האמה עומד הראשונה מיותרת, דהרי בצירוף הפרוץ לעומד יש כאן עומ"ר על האמה פרוץ. וע"כ דגם לדבריו כ"ז הוא כשהעומד הראשון הוא בקצה הרשות סמוך לכותל האורך, וכא' מהטעמים הנ"ל).

ונראה ליישב, דהנה לגבי כלאים מבוי' לקמן טז, א דבעומ"ר מותר לזרוע גם כנגד הפרוץ, אבל לא בפירצה שהיא יתר על י' אמות. ויש בראש' שם שכו' דאם יש פירצה י' אסור לזרוע כנגד העומד, (רש"י בעה"מ וראב"ד, ונת' בסוג' שם). ולכאו' ק' דהא דל מהכא את כל המשך המחיצה עם הפירצה י' שבתוכה, ולמה יאסור לזרוע עכ"פ כנגד העומד. וע"כ מבוי' דאמנם הא ודאי דמחיצה שאין לה המשך מותר לזרוע כנגדה ול"א דהפרוץ רבה עליה מב' צידיה, אבל אם יש לה המשך באופן של עומ"ר, ושם יש פירצה י' אמות, ליכא למימר דל מהכא, דאדרבה המחיצה נמשכת בכל אופן, ויש בה פירצה המקלקלת ומגרעת את כולה. וא"כ י"ל גם הכא, דאמנם כשיש ב' פרוץ וג' עומד וד' פרוץ, כ' המשנ"ב דהג' סותם את הב' ואח"כ בצירוף יחד לה' הם סוגרים את הד', אבל בעומד ז' ומצדדיו ב' פרצות ד', כיון דע"כ המחיצה היא בגדר עומ"ר לב' הצדדים, א"כ ע"כ יש לחשב הכל יחד והתוצאה היא שהפרוץ על העומד. והוה שכו' הרשב"א דאם שני האוירין לכשיצטרפו רבין עליו, נותן קורה על אחד מהן ודיו ואין צריך השני כלום, דרק לצד אחד שייך לדון את העומ"ר אבל הצד השני ע"כ צריך להיות נותר באופן אחר וכגון בקורה, כיון דבלא"ה הכל זה פרומ"ר לכל צד. ויתכן ביותר, דגם קורה לא מועילה לדון עומ"ר בפירצה השניה, דסו"ס כיון שיש עומ"ר כלפי ב' הפרצות בנפרד, ומאידיך הפרצות ביחד מרובות מן העומד, ל"ש להתיר ע"י עומ"ר שום פירצה ואפי' כשמניח קורה בפירצה הב'. אלא דמ"מ קורה מהני מהאי דינא דקורה א' מתרת כל הפתחים. ועי' באבהו"ז בר"ס שסה שפי' כך את ד' הרשב"א דהפירצה הב' ג"כ ניתרת ע"י הקורה ולא מדינא דעומ"ר, וזה סייעתא להמת' ליישב ד' המשנ"ב. (ומצינו א"כ אופן נוסף דאין דין עומ"ר, ומ"מ ל"א א"א דה"ג, כיון דסו"ס האויר קטן מן העומד. דהכא הרי ליכא דינא דעומ"ר וכש"נ להוכיח מדעת המשנ"ב, ואפ"ה ל"א א"א על העומד שבאמצע).

ונראה להכריח סברא זו, דאם יש עומד שהוא מרובה על כל פירצה שמצידו לחוד אבל לא על שניהם יחד דל"א בזה עומ"ר כלל לשום צד. דהנה אם היה הדין דאפשר בכה"ג לגדור צד אחד בעומ"ר, א"כ לכאו' בהאי רשות שברוח רביעית יש בה עומד אמצעי שרבה על כל

לאויר. אבל נת' מד' הראש' ג' אופנים אחרים בביאור מעלת סוף מבוי כאן).

שמע מינה עומד על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד לעולם אימא לך הוי עומד ושאני הכא דא"א דה"ג ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה וכו' שמע מינה עומד כפרוץ אסור לעולם אימא לך מותר ושאני הכא דא"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה.

והנה משכח"ל כמה אופנים ששייך לדון גם עומד לסתום הפירצה, או מאידך א"א דה"ג וכו' לבטל את העומד, וצ"ע הי מינייהו קדים. והנה כל א"א נאמר רק באופן שהאוויר (לפחות בצד א') הוא מרובה על העומד, (ובצד השני לפחות כמוהו), והיה אפ"ל הטעם בזה, דבאופן שכל האוירים הם פחותים מהעומד ל"א א"א דה"ג וכו' כיון דאדרבה העומד קדים ומצרף אליו לגדירה את האוויר ולכן הם לא מבטלים אותו, וא"כ מבוי דדין עומד קדים לדין א"א. אכן כאן בגמ' מצינו דלמ"ד עומד מב' רוחות הוי עומד, מ"מ א"א דה"ג להפקיע את העומד, וצ"ע מה החילוק בזה. וכמו"כ מבוי בגמ' דאפי' למ"ד פרוכ"ע מותר, והוי כעין עומד, מ"מ א"א דה"ג מקדמיו ומבטל את העומד, וצ"ע כנ"ל דלמה לא נימא איפכא דהוי ככולו עומד ולא יהיה שייך להפקיעו ע"י האוויר. (ולש' ההשלמה והמאורות הוא "ואע"ג דבעומד על הפרוץ לא אמרינן א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, אפילו הכי בפרוכ"ע, אע"פ שדינו כדין עומד על הפרוץ שהוא מותר, אפילו הכי אמרינן א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", אבל לא פי' טעם לחילוק).

ולגבי הקו' מפרוכ"ע אפ"ל, דבסוג' שם מבוי דפרוכ"ע אף למאן דמתיר בזה, מ"מ לא דמי לעומד, דבעומד הפרוץ הוי כסתום, ובפרוכ"ע הוי כגדור מחמת המחצה העומד, אבל הפרוץ ל"ה כסתום. וא"כ י"ל דאמנם עומד גובר על א"א כיון דעושה האוויר כסתום, אבל בפרוכ"ע סו"ס גם אחרי שנגדור במחצה העומד אכתי יש כאן אויר, וא"א דה"ג וכו'. וא"כ י"ל דה"ה בעומד מב' רוחות, (דנת' בראש' בסוג') צד דמיון ותליה בין הנך נידונים של פרוכ"ע ועומד מב"ר), דודאי כיון דאי"ז מרוח א' ל"ש לומר דהוי כעומד ממש לעשות הפרוץ כסתום, וא"כ י"ל דכיון דהאוויר בכה"ג אינו כסתום, אכתי שייך למימר א"א דה"ג וכו' אפי' אחרי שחל הדין של עומד.

וכע"ז כ' הרש"ש בסוג', ז"ל "לכאור' ק' כיון דפרוכ"ע מותר נימא ביה ג"כ דבטל ליה אויר, אכן בא וראה דגבי עומד על הפרוץ אמרי' דעומד דמי ולכן תו לא מצטרף, אבל גבי פרוכ"ע ליכא למימר דעומד דמי אלא לישנא דמותר אבל מ"מ שם פרוץ עליו לכן מצטרף, והא דגבי עומד מב"ר דג"כ אמרי' לישנא דהוי עומד ואפי"ה אמרי' עלה א"א דה"ג וכו', שאני הכא דכיון דל"ה עומד אלא ע"י העומד דב"ר אמרי' מאי חזית אדרבה יבוטל העומד מהפרוץ וכו' והא דאמרי' בסוג' דחבלים לקמן אי מוקי לה עלילא א"א דה"ג וכו' אף דשם עומד על הפרוץ, היינו לבטל החבל העליון דהפרוץ שתחתיו מרובה עליו, בינה זאת".

(ובאמת יש מקום לומר דהא דבעומד על הפרוץ ל"ש א"א וכו' אי"ז מחמת הדין של עומד אלא גם בלא"ה, דכל דין א"א הוא רק באויר היתר - או עכ"פ שווה - לעומד, אבל באויר המועט מן העומד ל"ש א"א דה"ג גם לולי הילכתא דעומד. ונפק"מ בזה באופן שהאוויר מועט אבל אין עומד, וכגון בעומד דערב, שיהיה מלמטה ד' עומד, ג' פרוץ ועוד י' עומד, ואח"כ פרוץ למעלה. דהרי לענין עומד אין לצרף את העומד שמעבר לגובה י"ט, וא"כ צריך להיות שהפרוץ המרובה למעלה בצירוף עם הג' פרוץ שבאמצע יהיה בזה א"א וכו', אבל מאידך י"ל דסו"ס הג' פרוץ שבאמצע אינו רבה על העומד שבה לבטלו כיון שלעמוד זה יש המשך מעל י"ט. ובאמת הפוס' דנו שלא נמצא היכ"ת של פרוכ"ע בערב, כיון דבלא"ה אמרי' א"א דה"ג וכו' - ע"י ביאור"ל סי' שסב ס"ט. ולכאור' להנ"ל היה יכול להיות בכה"ג נידון של פרוכ"ע בערב. וכ"כ החו"א סי' סח סק"ז, ז"ל "אם עשה ג"ט למטה וה' אויר ועוד ו' מותר, אף את"ל דצריך עומד תוך י', משום פרוכ"ע דיש כאן ה' עומד מב' צדדין, דלענין שלא יהא אוירא דה"ג ודה"ג מבטל ליה נראה דודאי מהני אף עומד למעלה מי', וכן למ"ד דצריך עומד מצד אחד בהניח אויר באמצע ג'

לינקט תקנתא דקנים דשכיחא טפי, כדפרכינן בפרק קמא דעירובין הלכה והרחב מעשר אמות אדרב יהודה שאמר מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמות מרחיק שתי אמות ועושה פס שלש אמות, ופריך ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה. ונראה לי דכולי האי רחב לא שכיח, אבל פס ארבעה טפחים שכיח כמו קנים", ולפ"ז אכתי ק' מהו תי' הגמ' דכולי האי לא אטרחה, דאדרבה הרי הטורח הוא למצוא פס ג"א. וע"י מהרש"א סוכה יז, א שכ' "דפירכא קמייתא ודאי לא מתרצא כיון דאין עושין אלא אויר אחד בין ב' פסים נקל הדבר לעשות משא"כ בפירכא בתרייתא דעושה ב' אוירין וב' פסין". ובחזו"א כ' דכי מקשי' הכא ויעשה וכו' באו ללמדנו דינא דא"א ועומד ולא קו' היא, ("אע"ג דלפי' תי' לחומרא פריך מ"מ אינו אלא לכתחלה, אבל ודאי כונת הסוגיא לאשמועינן לן דיני עומד".) וכ"כ המאירי "דרך התלמוד לחקור עד שיראה אם יצא לו שום חדוש בכך", אבל בד' הראשונים בסוכה שם לכאור' לא משמע כן.

כ' הרשב"א "וקשיא לי אשמעתין כיון דאסיקנא דאמרי' א"א דה"ג ודה"ג ומבטלי ליה לעומד דאינו יתר על אחד משני האוירים א"כ הא דאמרי' לעיל מבוי שנפרץ בין מצדו בין מראשו בעשר מראשו היכי משכחת לה מי נימא דוקא בשנשאר בנתים עומד מעשר דאי לא א"א דה"ג ואוירא דרחב פתח המבוי שתחת הקורה, וי"ל דהתם אפי' בפרומ"ר על העומד שרי ושאני התם דסוף מבוי הוא וכענין ההיא דאביי דלעיל דמשני ליה לרב יוסף כדרב אמי ורב אסי דמבוי שנפרץ מצדו, אבל הכא דתחלת מבוי שאנו באין לתקנו כדי להכשירו עכשיו צריך שיהא העומד על הפרוץ כדי שלא יהא האוויר שמכאן ומכאן מבטלין אותו". וכ"כ התוס' בד"ה ואצבעיים "וכן משמע דקאמרי רבי אמי ורבי אסי יש שם פס ארבע מתיר פירצה עד עשר ולא אמרינן א"א דה"ג ודעלמא ומבטלי ליה אם לא שנחלק בין תחילת מבוי לסוף מבוי".

והנה הרשב"א הביא לזה דוג' ממה שאמרו כן לעיל דסוף מבוי קיל מתחילת מבוי, אבל הריטב"א כ' בזה טעם אחר, ז"ל "דהתם כיון דסוף מבוי הוא שכבר הורגלו ליכנס ולצאת בו לא אתו אוירי ומבטלי ליה לעומד", ולכאור' מבוי מדבריו דענין א"א דה"ג וכו' הוא ע"י בקיעת הרבים בהך אוירא, ואם הורגלו לצאת בפתח הגדול, ל"ש דאויר הפתח הקטן יבטל לעומד. (ולפ"ז גבי עור האסלא או גבי סכך דסוכה אין מקום כלל לדון האי דינא דא"א דה"ג וכו', אבל הריטב"א כ' להדיא דאם יהיה אויר ולא סכך פסול, שייך בזה הדין של א"א דה"ג וכו'). אמנם יתכן לפרש להיפך, דכיון דהורגלו לצאת בפתח הגדול כבר יש לו שם פתח כ"כ, ול"א בפתח גמור א"א דה"ג וכו', וכעין שכ' כמה ראש' (לחלוק על הראב"ד) דבצוה"פ ל"א א"א דה"ג וכו', "דלא אמרו דא"א ומבטל ליה אלא בלחי או בקורה שאינן פתחים גמורים ואינן מתיירין כל האוויר אלא עד עשר אבל צורת פתח ממש שהיא מתרת כל אויר ואפי' רחב מעשר אין אויר מבטלו", או כעין שכ' הריטב"א עצמו לעיל "ואפשר דאי עביד לחיים מהני וכי היכי דמהני בצורת פתח לדברי הכל", והיינו דבשם פתח גמור ל"ש א"א וכו'.

ובמאירי יש בזה ביאור אחר לקולא דסוף מבוי בדין א"א דה"ג וכו', ז"ל "ואף הם חזרו ותירצוה בפנים אחרים לומר שבזו שבכאן תחלת מבוי הוא שמאחר שאין מבוי זה ראוי להכשירו בלו"ק הרי הוא כמבוי פחות מעשרה שצריך לחוק בו ארבע אמות ומאחר שעכשו הוא נעשה מבוי מתחלתו אין תחלת מבוי בפחות מארבע אמות והילכך צריך לסתום בעומד על הפרוץ אבל נפרץ מצדו סוף כותל מבוי הוא שנפל שהרי עומד שלה מרובה על הפרוץ והמבוי ראוי להיותו נתר בלו"ק מן הפרצה ולפנים והלכך דיו בפס ארבעה כדין סוף מבוי על הדרך שביארנו למעלה", והיינו דכיון דבסוף מבוי סגי בשיעור ד"ט ול"ב ד"א, ומכיון דבדאיכא שיעור מבוי הא ל"א א"א דה"ג (וכמש"כ הראש' גבי פס ד"א לאורכו של מבוי), ה"ה בנפרץ מצידו כלפי ראשו כיון דהוי סוף מבוי סגי בד"ט להפקיע את ענין א"א דה"ג וכו'. (והחו"א במכתב להגרא"פ ביאר ענין סוף מבוי דמה"ט אלים העומד מא"א דה"ג, כיון דהעומד המרובה קדם

זה לפס שני ואותן החבלים נחשבין לדופן אע"פ שרובה פרוץ מעומד לפי שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי וכעומד חשיב ליה שאם היה בין חבל לחבל שלשה טפחים א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה לחבלים דכל עומד שהוא פחות מג' אין בו כח לעמוד כנגד הפרוץ שבשני צדדיו או למעלה ממנו או למטה ממנו ועוד שהרי פרומ"ר על העומד הוא".

(והנה האחרון דנו האם טעמא דהר"י מלוניל אזיל רק לשי' ר' יוסי או גם לדידן, ובשו"ת אמרי משה סי' ב' כ' ל' בית אפרים' "מה שכתב דדעת הר"י אינו כן, רק שכתב הטעם אליבא דרר"י, דלא כמו שהבין המג"א וכו', ומאוד נפלאתי על גדול שכמותו שהבין בדברי מג"א שכוונתו לדברי הר"י מפי' האלפסי על משנה דלחיים שאמרו גובהן כו', ושם כתב באמת פ' לדברי ר"י, אבל באמת אין כוונת המג"א לדברי הר"י האלו, אלא לדברי הר"י במשנה הכשר מבי בש"א וז"ל צריך שיהי' הלחיים לר"א או הלחי לב"ה סמוך לכותל המבוי בלא הפסק ג"ט, שאם היו מרוחקים מן הכותל שלשה א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה, אבל בפחות משלשה אמרינן לבוד וכמאן דמחובר דמי עכ"ל, ולזה כוון המג"א, ודבריו אלו הם להלכה לדידן". עוד כ' דס"ל להר"י כמו ל' יוסי עשו תיקון שהלחי יהי' רחב ג"ט אפילו בסמכו לגמרי לכותל דלא שייך אתי אורא כו', משום דלא ליתי חורבא מיני', כן ס"ל לרבנן אפילו היכי שהלחי רחב יותר מהאור דלא שייך אתי אורא, כיון דס"ל לרבנן דלחי כ"ש כשר, ואתי חורבא מיני' להרחיק ג"ט בלא פ"ש, כמו דפוסל ר"י לחי פחות מג"ט אפילו סמכו לגמרי לכותל דלא שייך אתי אורא, ורבנן ור"י מחולקים בזה, דרבנן ס"ל לחי כ"ש כשר, ע"כ ס"ל דעשו התיקון הרחקה כל היכא דהרחיק ג"ט פסול, אפילו דלא שייך הטעם דאתי אורא כו', ור"י ס"ל דעשו התיקון בלחי, דלחי צריך להיות ג"ט, משום אתי אורא, והלחי צריך להיות תמיד ג"ט אפילו היכי דלא שייך אתי אורא".

והנה עמש"כ הר"י דלכך בעי רבי יוסי לחי ג"ט, הק' הרעק"א "ותמהני דאף בלחי ג' אם מפליגו מן הכותל בג' לא מהני, דאף דרבינו יונתן לשיטתו ס"ל דטעמא דלחי שהפליגו מן הכותל ג' דלא מהני דהטעם משום דא"א מהאי גיסא ומבטל ליה וממילא אם הלחי יותר מג' מותר להפליגו ג', מ"מ בלחי ג' לכאורה לא מהני, דאף דקי"ל פרוץ כעומד מותר מ"מ כיון דמהאי גיסא שוה פרוץ לעומד ומהאי גיסא רבה על העומד מבטלים ליה כדאיתא בסוגיא ד' ע"ב וצלע"ג". ויל"ד ליישב קו' דהנה הריטב"א כאן כ' "והמהרי"ן דאין הכי נמי אלא דכולי האי לא אטרחהו, ויש מרבתי אומרים דהשתא דפרקינן הדר דחינן כל הני פרוקי דלעיל ולא אמרינן טעמא דביטול אורין כלל וטעמא דכולהו משום דכולי האי לא אטרחהו, ואין זה נכון בלשון הגמרא", (ובמאירי ג"כ כ' "ויש חולקים בקצת דברים שכתבנו לומר שזה התירוץ האחרון עולה לכל הקושיות ונדחה מה שאמרנו אורא דה"ג ודה"ג מבטל ליה ונמצא שהוכשר בכל הצדדים שהוזכרו כאן דרך קושיא וכן דוחים סוגיא של חבלים מפני זו ואין הדברים נראין", אבל לכא' האי שיטה חולקת על כל דין א"א דה"ג וגם בסוג' דחבלים, ואילו מה שהריטב"א הביא לכא' אפ"ל דהוי חזרה רק מדין א"א בפרוכ"ע או בעומ"ר מב' רוחות והריטב"א להלן טז, ב' כ' "ושמענין משמעתינן דכל היכא דאיכא עומד כפרוץ דינו כעומ"ר לכל דבריו, ואפילו היכא דאיכא אורא דה"ג ומה"ג דנפיש כל חד וחד כעומד לא מיבטיל ליה לעומד, ממתניתא דלעיל דמכשר פרוכ"ע ואע"ג דאיכא אורא מה"ג ומה"ג, וטעמא דמילתא דלא שייך למימר הכי אלא בעומ"ר מב"ר דאיכא חד אורא דחד גיסא דנפיש מן העומד הא לאו הכי לא, ואפילו בהאי אליבא דהלכתא לפום מאי דכתיבנא לעיל לא שייכא בעומ"ר מב"ר ודכוותה, אבל בעומ"ר מרוח אחת או עומד כפרוץ מכיון דסבירא לן שהוא כעומ"ר בהא ליכא למאן דאמר", ולכא' כוונתו ג"כ להך שיטה הנ"ל). וא"כ ל"ק קו' הרעק"א, די"ל דהר"י ס"ל דלהמסק' ל"א א"א בכה"ג, ולפיכך סגי בלחי ג"ט. וכ"כ בתפארת ירושלים בפ"א מ"ו.

ואמנם בלש' הר"י נראה דאפ"י אם ירחיק הלחי יותר מג"ט עדיין לא יבטל הלחי ע"י א"א, דהרי כ' דרבעי דבר חשוב במחיצה שאפ"י

ומחצה ועשה ד', ניתר בפרוכ"ע דיש כאן ג' וחצי עומד תוך י', ומיושב קושית המשנ"ב". ועיי"ש עוד סי' קיב סק"ו. ולגבי היכ"ת של פרוכ"ע בערב עיי"ש עוד בס"י סח ס"ק ט, טז, יח, וסי' עז סק"ג. ולכא' אי נימא דמחיצת איסור"נ אף דל"ח מחיצה מ"מ איננה כאויר לענין א"א, א"כ משכח"ל בפשיטות פרוכ"ע בערב בלי א"א וכו' ודו"ק. ובלא"ה לפמש"כ הראש' דדין א"א דה"ג הוא רק מדרבנן, ועכ"פ בעומד רחב ד', א"כ נפק"מ טובא בדין פרוכ"ע בערב לענין דאו' דלא איכפ"ל דא"א דה"ג וכו').

והנה לקמן טז, ב אמרי' "ליעביד פחות משלשה וחבל משהו פחות משלשה וחבל משהו פחות מארבעה וחבל משהו ותיסברא האי פחות מארבעה היכא מוקים ליה אי מוקים ליה תתאי הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה אי מוקים ליה עילאי א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה אי מוקים ליה במיצעי הוה ליה עומ"ר על הפרוץ משתי רוחות שמעת מינה עומ"ר על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד", וכ' התוס' שם "אי מוקי לה בי מיצעי הוה ליה עומ"ר על הפרוץ מב' רוחות - ולא הוה ליה עומד משום דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה לעילאי". (וכוונתם ליישב דהרי מסק' דסוג' הוא דעומ"ר מב"ר הוי עומד אם לא מצד א"א). וצ"ע למה אמרו בגמ' ש"מ הוי עומד ולא תי' דא"א דה"ג, דאפ"י אם עומ"ר מב"ר הוי עומד אבל א"א דה"ג לבטלו וכמב' בסוגיין, וכמו שאמרו שם באם מוקים לה עילאי א"א דה"ג. וכ' בגאור"י דבאמת הרי מב' שם דאפ"י שהאויר יש עליו עומ"ר (במוקים עילאי) מ"מ ה"ה מבטל את העומד כדין א"א, והטעם בזה הוא כיון דהחבל העליון הוא משהו ואין בו ג"ט, ה"ה מתבטל בא"א, אבל להאוקי' דמוקים לה במיצעי ומעליו יש ג"ט בזה ל"ש לומר א"א דה"ג, אלא רק צריך לדון אם עומ"ר מב"ר הוי עומד או לאו, וכיון דהוי רק עומ"ר מב"ר שייך שדין א"א יקדם לו ויבטלו, אבל אם זה היה בגדר עומ"ר רגיל, וגם הקנה העליון היה בו ג"ט, העומ"ר היה גובר על הא דא"א וכו'.

והביאור לפ"ז דלעולם עומ"ר מב"ר אינו גרוע מעומ"ר רגיל לענין מי קודם לדין א"א, אלא דא"א דה"ג יכול להתגבר על עומ"ר באופן שאחרי הביטול הנעשה ע"י האוירין כבר לא יהיה עומ"ר, וכגון בהאי קנה עליון דאם אין בו ג"ט, א"ז א"א ומבטלו ואז כבר ל"ש לומר שעל האויר שתחתיו יש עומ"ר, כיון דלהאי עומ"ר אין עומד המקבל. אבל באופן שיש בקנה העליון ג"ט, וכלפיו בעצמו לא יועיל א"א לבטלו כיון דהוי דבר חשוב, בכה"ג אמרי' עומ"ר ולא א"א. ובעומ"ר מב"ר כיון דכל העומ"ר הוא רק ע"י הצירוף, א"כ אדרבה ע"י א"א בטל הצירוף ונתבטל כאן כל תורת עומ"ר. ולפ"ז נראה, במה שדנו הראש' גבי ה'פשוטין' של פסי ביראות אמאי לא א"א לבטלן, ויל"ד בקו' דהרי בשני בצדדין יש דיומדין שדינים כסתום והוי כא"א שבשני הצדדים יש על האויר עומ"ר. (ונת' במקו"א לדון דבכה"ג ל"א א"א, כיון דאויר שיש עליו עומ"ר יכול להצטרף ל"א מצד אחד, אבל הוא עצמו לא יכול לבטל את העומד אם כך הוא האויר בב' הצדדים). אבל התי' הוא דבכה"ג הוי רק כעומ"ר מב"ר, כיון דכל מעלת הדיומדין מתחילה רק בזה שהם קיימים בב' הצדדים ויש ביניהם צירוף ולא פירצה, אבל אם נימא דא"א וכו' תבטל מעלת הדיומדין ולא יישאר כאן לדון סתימה על ידם.

א"א דה"ג וכו' בלחי

שמע מינה עומד כפרוץ אסור לעולם אימא לך מותר ושאיני הכא דא"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה. כ' רבינו יהונתן בפירוקין "וצריך שיהיו הלחיים לרבי אליעזר או הלחי לב"ה סמוך לכותל המבוי בלא הפסק שלשה טפחים שאם היו מרוחקים מן הכותל שלשה א"א דה"ג ודה"ג ומבטלי להו". עוד כ' ר' יוסי אומר רחבן ג'. י"ל דדעתיה דר' יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה שאפ"י יפליגנו מן הכותל בג' לא ליתי אורא דה"ג ודה"ג וליכטליה כדאשכחן במדה אמצעית של ג' מדות במחיצות כלאים כל שהוא ג' ומג' עד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה במלואו ומוקמינן לה במלואו נכנס ויוצא ומש"ה מחמיר ר' יוסי ואפ"י בסמכו לגמרי בכותל בעי ג' טפחים ברחבו". עוד כ' "מקיפין שלשה חבלים. כלומר נועצין שני פסין לכל רוח ורוח אחד בראש הדופן ואחד בסוף וקושרין ג' חבלים מפס

ואיכא היכרא ול"ב תורת מחיצה, אולי ל"ש כלל א"א דה"ג וכו' לבטל את ההיכר, ודוחק. אבל היותר נראה דבאמת כח הנראה מבחוץ הוא לאשוויי לסוף הכותל כלחי, ולא דהנראה הוא רק מבחוץ דמשם ניכר דהוי לחי, וא"כ לא איכפ"ל כלל שעל החלק הנראה מבחוץ יהיה א"א דה"ג וכו' דהא ל"ב התם תורת מחיצה כלל.

והנה המג"א בסי' שסג סק"ה כ' "רחוק מן הכותל - דאתי אור" דהאי גיסא ומבטל ל"י (הר"י) לכן אם הלחי רחב מג' שרי הואיל והעומד מרובה על הפרוץ (ש"ג ריא"ז) עסי' שס"ב ס"ט אבל דעת התו' דאפ"ה אסור עסי' ל"ד, והנה הביא ד' הריא"ז דס"ל לא כמש"כ התוס' דבעי' סמוך לכותל ממש, אלא סגי במה שהמרחק בין הלחי לכותל יהיה מועט מגודל הלחי עצמו ועי"ז יהיה עומד על הפירצה. ואמנם הצריך עומד ולא הסתפק בפרוכ"ע כד' הר"י מלוניל, והטעם לזה נראה כיון דכסוג' מבו' באמת דבפרוכ"ע אכתי אמרי' א"א דה"ג. וז"ל פס' ריא"ז "נראה בעיני שאם היה הלחי רחב יותר מג' אע"פ שהפליגו מן הכותל ג"ט הואיל והיה עומד על הפרוץ מותר כמבו' בקונ' הראיות". ולכאור' אשכחן בד' הירושלמי בפירושו כד' הריא"ז, לא כהתוס' מחד גיסא ולא כרבינו יהונתן לאידך גיסא, דז"ל הירו' בפירקין ה"ו "עשה לחיים למבוי אם גבוהין מן הארץ פחות מג' או שהיו סמוכין לכותל פחות מג' מותר: ג' והוא שיהא העומד רבה על החלל", והיינו דבמרחק ג"ט בין הלחי לכותל, אם יש ע"ז עומד מהני.

תוד"ה ועושה פס שלש אמות - וצריך לחי אחר דהאי פס לא מהני הואיל ומופלג מן הכותל שלש דאמר לקמן דלא הוי לחי ומשום הכי פריך מדר' אמי ומדר' אסי שהיה לו להתבטל לאותו התקון. וכוננתם דאם הפס היה דינו כלחי א"כ יש גם לחי לפתח הקטן, ואז אפי' אם שבקי לפתח הגדול, מ"מ יהיה הגדול נותר כדיון לחי א' המתיר כל הפתחים, אבל כיון דיש בקטן רק עומד אמנם הוא נותר עי"ז אבל אם ייעזב הפתח הגדול, אין עומד א' מתיר כל הפתחים, כיון שאין בו היכר כלל, ומועיל רק מצד הסתימה שבו. (וצ"ע מה זה שייך לר' אמי ור"א, הרי עיקר המכוון הוא לקו' הא' של הגמ' וליחוש דלמא שביק וכו', ולא למה שהק' אח"כ מ"ש מדר"א ור"א. ועי' בשו"ת אמרי משה סי' ה ובבית אפרים סי' כח מש"כ בזה). והנה התוס' נקטו דמה שהלחי עצמו סמוך להאי פס ג' אמות, (אם נדון שאפשר לחלק את הפס, לכותל ולחי סמוך לו, או עכ"פ במטפי ומבצר), עדיין לא מחשיב את הלחי כסמוך לכותל מבוי, כיון דבעי' דוקא סמוך לכותל האורך. אמנם מאידך מבו' בתוס' דכשעושה פס ג' אמות וכו', ה"ה מניח את הקורה רק על הפתח הגדול, (כי אם היה מניח גם בקטן לא היה קו' ד'שבקי' וכלש' תוס' דרק מה"ט הק' דהיה לאותו התקון להתבטל), ומבו' דהאי פס ג' אמות חשיב כותל מבוי לענין דינא דקורה ע"ג כותלי מבוי. וצ"ל דאי"ז תלוי באותו דין, דאמנם חשיב קורה ע"ג מבוי, אבל כלפי דין לחי צריך בדוקא סמוך לכותל האורך, וע"ד שכ' הגר"ז בשו"ת סי' ג "היינו טעמא משום דלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות ב' לפחות אבל בלא צירוף מחיצות ל"מ כלל".

פרוכ"ע, ועומד מ' רוחות

אלא אי איכא למימר דפלגינן בפרוכ"ע פלגינן. ונפקא לפ"ז דפרוכ"ע לדידיה עדיף טפי מעומד מ' רוחות, דאילו עומד מ' מ' ל"מ לכו"ע, ואילו פרוכ"ע מהני לרב דימי. אבל בדעת אביי כ' הר"ן "דסבירא ליה דטפי עדיף עומד על הפרוץ משתי רוחות מפרוכ"ע, ואם איתא דעומד על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד כל שכן פרוכ"ע דלא הוי עומד הלכך על כרחין אצבעיים לאו דוקא". וא"כ להר"ן יש כאן פלוג' מה מהני טפי, האם פרוכ"ע או עומד מ' מ'.

והנה לעיל דנו הראש' במה שאמרו בגמ' ש"מ פרוכ"ע אסור, דהא איכא נמי עומד מ' מ', וכ' הרשב"א דאין ה"נ אבל "ש"מ דאפי' עומד כפרוץ לא הוי עומד וכ"ש עומד משתי רוחות דלא הוי עומד, והריטב"א כ' "דאפילו עומד כפרוץ אסור וכל שכן כשהעומד על הפרוץ משתי רוחות דגרע טפי ואסור". ואמנם בלש' הרשב"א היה אפ"ל דבאמת אין לפרוכ"ע מעלה על עומד מ' מ', אלא דכאן להאי פרוכ"ע יש תרתי לטיבותא כיון דהוא ג"כ עומד

יפליגנו מן הכותל בג' לא ליתי אורא דה"ג ודה"ג וליבטליה", והיינו דחשיבות רוחב ג"ט דלחי היא המועילה שלא יהיה א"א. ובבית אפרים סי' כה עמד בזה, ז"ל "וראיתי בספר תוספת שבת שהביא דברי א"ז בזה וכתב שדברי הר"י תמוהים דלפי טעם דלא ליתי אורא כו' א"כ גם אם הלחי רחב ג"ט לא מהני דהא אכתי איכא למימר א"א דה"ג כיון שאין העומד על הפרוץ כמ"ש סי' שס"ב וכן הוא בש"ס וצ"ל דלגבי לחי הקילו עכ"ל ואפשר שזה כוונת הר"י במ"ש דבעי דבר חשוב שאפילו יפליגנו כו' אלמא דלאו משום כדי דליהוי עומד כפרוץ אתי עלה ועוד דא"כ תקנת כשירחיק ג"ט ומה תיקן כשירחיב יותר אלא ע"כ דלאו מחמת עומד כפרוץ הוא אלא שג"ט הוא דבר חשוב ס"ל לר"י דלא מיבטל באורא ועיין בתוס' בריש פרק עושין פסין שכתבו דלכך גבי פסי ביראות לא אמרינן אתי אורא דמשום עולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאורייתא".

דהנה הראש' הק' בהא דאמרי' גבי כלאים דבדאיכא ג"ט או ד"ט (שיעור לבוד או שיעור מחיצה) מותר לזרוע כנגד העומד, והא גבי שבת אמרי' כה"ג א"א דה"ג וכו'. ותי' דבאמת הוי רק חומרא מדרבנן גבי שבת, אבל מעיקר הדין ל"ש א"א דה"ג על יותר מג' או ד' טפחים. אבל הגאון' כ' ליישב דלא דמי, דגבי כלאים אמרי' דאפי' בדאיכא א"א סו"ס העומד עצמו אם הוא חשוב (שיש לו האי שיעור) הוא אינו מתבטל ומותר לזרוע כנגדו, אבל גבי שבת צריך הרי לגדור את הרשות, ול"ס במה דהוי מחיצה במקומו, כיון דהא"א מגרע את העומד מלהועיל ע"י שהוא מצרף את האורין להיות פרומ"ר או פירצת י' אמות. אמנם גבי לחי י"ל דבהא סגי במה דהוי מחיצה במקומו, דהרי הלחי אינו מתבטל בפרומ"ר, אלא דאם אין בו ג"ט אמרי' א"א להפקיע את כל מעלת העומד (ואפי' במקומו וכמבו' לגבי כלאים, וכמש"כ הר"י "כדאשכחן במדה אמצעית של ג' מדות במחיצות כלאים כל שהוא ג' ומג' עד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה במלואו"), אבל כדהוי שיעור חשוב ג"ט (וכדעת רבא להלן טז, ב דתליא בשיעור לבוד, ולדידן לבוד הוא בג"ט, ואף לרשב"ג כ"ה בדאיכא גדיים), ל"א א"א להפקיע את העומד במקומו, ואמנם כלפי מחיצות שבת עדיין שייך א"א, אבל כלפי מחיצת לחי סגי במה שהוא גודר במקומו.

אלא דבד' הר"י גבי מקיפין בחבלים לכאור' מוכח דס"ל דשיעור ג"ט שאינו מתבטל בא"א שייך גבי מחיצות שבת ולא רק במחיצת לחי, שהרי כ' "שאם היה בין חבל לחבל שלשה טפחים א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה לחבלים דכל עומד שהוא פחות מג' אין בו כח לעמוד כנגד הפרוץ שבשני צדדיו או למעלה ממנו או למטה ממנו", והיינו דשיעור ג"ט עומד מהני כנגד א"א בכל גונו. ועי"ש בהג' מהרמ"ז שהק' ע"ז מסוגיין דאיכא א"א גם על עומד אמה ויותר. וזה לכאור' נוטה יותר לומר דהר"י סובר דלא קי"ל כהך סוג', וצ"ע. (ואולי י"ל בדרך מחודש, דהנה בגמ' להלן טז, ב מבו' דאמרי' א"א דה"ג לבטל הקנה העליון, אבל שם איירי כשאין בו ג"ט, ואילו כאן אמרי' א"א גם בג"ט. אבל י"ל דרבינו יהונתן פ"י כך, דבגמ' הק' ויעשה פס אמה וכו' והק' היא דבהכי עדיף טפי כיון שממעט את הפרוץ או מכיון שעושה צורה של פתח, וע"ז מתרצי' דא"א דה"ג וכו', אבל אין הכוונה דמחמת א"א פסול בכה"ג, דהא ל"א א"א על עומד יותר מג"ט, אלא דעכ"פ מה"ט לא עדיף לעשות פס אמה וכו' למרות שזה מיעוט גודל הפירצה, כיון דבכה"ג נראה יותר דא"א דה"ג וכו'). ואף בד' המאירי שם מבו' כע"ז שכ' "ואם יעמידנה מלמעלה הרי אור מכהן ומכאן ואורא דה"ג ואורא דה"ג מבטיל ליה אחר שאין כאן עומד בארבעה טפחים".

ובעיקר דין א"א דה"ג בלחי הק' החזו"א בסי' סט סק"א "ועוד קשה סברא דאתי אורא דה"ג כו' בלחי, דהאי שייך במקום דבעינן סתימה לא חשיב סתימה, אבל בלחי דנראה מבחוץ מהני, אף דהפתח פרוץ במלאו למה יגרע האי לחי, נהי דאינו סותם אבל אכתי נראה מבפנים הוי". ולכאור' יל"ע עוד דהא בלחי הנראה מבחוץ (כגון העשוי כמין ת) למה באמת לא נימא א"א דה"ג וכו', דהא אין לומר דהוי רק אור שחוץ לרשות דהא כל כוח הלחי הוא מחוץ לרשות. ואולי י"ל עפמ"ש האחרו' דלחי הנראה מבחוץ מהני רק בתורת היכר ולא בתורת מחיצה, וא"כ באמת אם העמידו לשם לחי

הקטנים, ולכאור אפשר ללמוד מדבריו דעומ"ר מב"ר הוי ממש כעין פרוכ"ע, דריבוי עומד אין כאן, וריבוי פירצה ג"כ אין כאן.

ובעיקר דין עומ"ר מב"ר כ' החזו"א בסי' סח סק"ד י"ש לעי', כותל ט"ו, עומד ג', פרוץ אמה, עומד ה' פרוץ ו', אי חשיב עומ"ר, כה"ג, די"ל דאע"ג דפרצת ו' אין עומד מצדה רק ה', מ"מ כיון דג' וה' עומד אין ביניהן רק אמה חשיב כסתום לענין לבטל פרצת ו', וכיון שיש כאן עומ"ר מכל דופן, שהרי כאן ח' עומד, שפיר הוי עומ"ר, ואפי' אי עומ"ר מב' צדדין לא הוי עומד, הכא חשיב כמצד אחד, ואי צריך דוקא עומד מרובה על הפרצה במקום אחד בלי הפסק ג"ט, וכה"ג לא חשיב עומ"ר, גם למ"ד עומ"ר מב' צדדין הוי עומד הכא גרע". וביאור דבריו דמחד יש מקום לתלות נידון זה בדין עומ"ר מב"ר, כיון דהעומ"ר כאן הוא רק בצירוף ב' העומדים, ומאידך י"ל דעומ"ר מב"ר גרע כיון דהפרוץ רבה על כל אחד מהעומדים, אבל כאן אין פרוץ באמצע לבטל הצירוף בין העומדים. ומאידך י"ל עוד דעומ"ר מב"ר עדיף דסו"ס כ"א מהעומדים הוא סמוך לפרוץ לגודרו, והוי עומ"ר בצירוף ב' הרוחות, אבל כאן ל"ש לצרף את העומד הרחוק עם הקרוב לגדור את הפירצה.

רש"י ד"ה אלא אי פלגינן בפרוץ כעומד פלגינן - דלרבינן דנקט אצבע ומחצה מכאן, ואצבע ריוח באמצע, וממעט ליה לפרוץ מעומד שבצד אחד לא הוי עומד, אלא אם כן כל אחד ואחד מרובה על הפרוץ. ויל"ע למה הצריך שכל אחד יהיה מרובה על הפרוץ, והא לכאור סגי שבצד אחד יהיה עומ"ר לבטל את הפרוץ. והנה הר"ן כ' "דהוה ליה לרב דימי לאשמעינן אצבעיים ומחצה מכאן ואצבעיים ומחצה באמצע ואצבע מכאן והוי רבותא טפי, דלא נימא דפרומו"ר על העומד דמחד גיסא מבטל ליה להווא אצבע והוה ליה פרומ"ר על העומד וכו' והאי דלא נקיט אצבעיים ומחצה מכאן ואצבעיים ומחצה באמצע ואצבע מכאן משום דלא הוי רבותא טפי דכיון דבהא אשמעינן דפרוכ"ע הוי עומד הרי הפרוץ שבינתיים כעומד ואי אפשר שיבטל לאותו אצבע שמצד אחר ויהא פרומ"ר על העומד, ועוד שאין דרכו של עור האסלא בכך", ואולי לכן כ' רש"י דב' צידי האסלא הם ע"כ באותו גודל, דכך דרכו של עור האסלא, או דפליג על סברת הר"ן הראשונה, וס"ל דאם רק צד אחד יהיה עומ"ר אבל הצד השני העומד יהיה מועט, יהיה הדין דהפרוץ באמצע יבטל את העומד המועט, ויצטרף יחד עימו לבטל את העומד המרובה, (או הפרוכ"ע). וזה חידוש.

והנה החזו"א בסי' ב סק"ט כ' "במג"א סי' ט"ז כ' בשם מהרי"ל שיהיו הכתפים של תלית ד' כנפות רחבים דאל"כ אתי אדה"ג ודה"ג ומבטל ל' ובתשובת הגריעב"צ סי' כ' השיג מדבריו תו' עירובין י' ב' וכן באה"ח כ' דלא קי"ל כמהרי"ל, והנה לא בארו אחרונים ז"ל דלא נאמר זה אלא אם בית הצואר אינו מרובה על הכתפים אבל אם בית הצואר מרובה הו"ל כעומד מב' צדדין ולא חשיב עומד לדעת הרשב"א ורי"א הובא במ"ב סי' שס"ב בשעה"צ אות ל', וכ"נ מסקנת הגמ' עירובין שם דבין לרבין ובין לר"ד ל"א עומ"ר מב' צדדין ואף אם כתף א' מרובה על הפרוץ י"ל דאינו נידון עדיין בעומ"ר להחשיב את הכתף השני הקצר לבגד, וזה יש להסתפק גם בעור העסלא, ועיקר דברי מהרי"ל דלמחשב בגד צריך עומ"ר כמו בעור העסלא נראין מאד וגם האחרונים לא פקפקו בזה [ואית דמפרשי עור העסלא לענין מדרס הזב ודומה יותר ללמוד ממנו לענין בגד] ולפ"ז צריך לזוהר שלא יהי' נקב בית הצואר מרובה על שום כתף [ואף שיש עומ"ר בארך נראה דצריך גם לרחב דאל"כ בטל האי מתורת בגד ושוב אין צירוף לבגד של מעלה עם של מטה] ובמ"ב לא כתב כן, אבל אין להקל בזה שהוא נוגע לדאורייתא וגם לענין הוצאת שבת", ומד' הר"ן כאן מב' דלא כוותיה, אלא דסגי בצד אחד של עומ"ר, וה"ה לענין בגד דאם כתף אחד רבה על החלל הוי עומ"ר.

ובאמת נראה דיש חילוק יותר מזה, ולכאור גם הר"ן לא דן עד כדי ד' החזו"א. דהרי בכל עומ"ר שיש לו עומד המקבל ודאי לא נאמר דהעומד המקבל מתבטל בא"א וכו' וכעת הוא מצטרף לשיעור הפרוץ להיות רבה על העומד ולבטלו, אלא דהר"ן דן בדוקא על פרוכ"ע, דאף למ"ד פרוכ"ע מותר מ"מ הפרוץ לא בטל אלא דסגי

מב"ר, אבל ל' הריטב"א הוא ד'גרע טפי' ומשמע דמסברא פרוכ"ע מהני טפי מעומ"ר מב"ר. ואמנם הר"ן שם תי' את הקו' באופ"א, (כדלהלן), וא"כ שפיר קאמר הכא דבאמת זהו המו"מ בין אביי לרב דימי על פרוכ"ע ועומ"ר מב"ר הי מינייהו עדיף.

וצ"ע איך יפרשו הראש' טעמא דאביי דנקט בדוקא עומ"ר מב"ר, ולא דן להועיל מצד פרוכ"ע, ולכאור' בש' ודאי משמע דפרוכ"ע גרע מעומ"ר בב"ר, ואילו רב דימי להמסק' אינו ראייה לד' הראש', דאין הכרח לקשר בין הנידונים של עומ"ר מב"ר ופרוכ"ע, וצ"ע. (ובפרט עפמש"כ הריטב"א ד"א איכא למימר דפליגינן. פי' דלפום דעתא לא פליגינן כלל וחד מנן לא דק בלישנא דוקא, ומה ששמעתי אני מרבי יוחנן ומה ששמע הוא הכל ענין אחד ולא דקדק רבי יוחנן בין זה לזה", וא"כ מדברי אביי שמענו את מעלת עומ"ר מב"ר על פרוכ"ע, וברב דימי לא מצינו כלל להיפך).

ואולי יש ליישב דסברת אביי היתה דגבי עור האסלא ל"מ פרוכ"ע אפי' למאן דמכשיר לה בעלמא, כיון דפרוכ"ע לכו"ע ודאי לא הוי כסתום ממש, (עי' אבנ"ז י"ד סי' י וקר"א בסוג'), והכא הא בעי' שיעור בגוף האוהל. ורק רב דימי חידש דגם לענין זה מהני פרוכ"ע, אבל אין מקור מד' אביי דפרוכ"ע בעלמא גרע מעומ"ר מב"ר. (וכע"ז כ' באפיקי ים ח"ג סי' יט). ועי' באבה"ז פ"ה מהל' סוכה ה"ט"ז דר"ל דגם לרב דימי פרוכ"ע ל"מ מצ"ע לשיעור אוהל דטומאה, אלא דכיון דלהאי מ"ד בפרוכ"ע אין העומד מתבטל, א"כ עכ"פ כבר שייך להועיל ע"י עומ"ר מב' רוחות לגדור ולהשלים את שיעור האוהל. (דכל הטעם דל"מ עומ"ר מב"ר זה משום שהפרוץ המרובה מבטל כל אחד מן העומדים, אבל כיון דפרוכ"ע מותר ואין הפרוץ מבטל את העומד, כבר יש כאן עומ"ר בצירוף ב' רוחות. ומדויק קצת בלש' רש"י דהנידון הוא לגבי פרוכ"ע אי הוי כעומד או לאו, ולא אי מותר או אסור, דאם פרוכ"ע הוי עומד א"כ יש כאן עומ"ר בצירוף ב' רוחות).

ונראה לבאר טעם התלייה של הנך נידונים (פרוכ"ע ועומ"ר מב"ר), דהנה בסוג' דפרוכ"ע נת' עפ"ד הר"ן שם דהנידון הוא בעיקר ההלכה של מחיצה אי בעי' שיהיה רוב גדור ועי"ז הוי כמי שגדר כולו, או דבעי' שם מחיצה, וכל כמה שאין הפרומו"ר לא נתבטלה המחיצה. וא"כ נראה דעומ"ר מב"ר נמי תליא בזה, דאמנם ודאי דאין לזה את המעלה של עומ"ר להיות כגדור רובו ככולו, כיון דהעומד מחולק לב"ר, אבל מאידך הא ודאי דשם מחיצה בפנ"ע יש כאן ואין שום שיעור בפרוץ להיות מרובה לבטל את העומד.

והנה הר"ן תי' על הקו' הנ"ל, "דקס"ד דמקשה דל"א א"א דה"ג וכו' ומבטיל ליה אלא בשכל אחת מן הפרצות חשובה מן העומד שבינתיים, ומשום הכי אמ' ש"מ דבעלמא עומד כפרוץ דפרוץ חשוב טפי ולא הוי עומד, ומשו"ה אותה אמה עומד שהיא אצל הפתח א"א דה"ג ודה"ג ומבטיל ליה כיון שכל אחד מן האוירין חשוב ממנה, דאם איתא דבעלמא עומד כפרוץ שרי אלמא עומד עדיף הכא ליכא למימר בההיא אמה א"א דה"ג ודה"ג כיון שהעומד חשוב מן הפרוץ שמצד אחד, ואפי' הכי שנינן דכיון שמצד אחד איכא פרומ"ר ומצד אחר פרוץ שוה לעומד אמרי' דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", וצ"ע דלש' שם בסוג' הרי אין נידון על חשיבות העומד כלל אי הוי יותר מן הפרוץ או לא, אלא הנידון הוא בהל' המחיצה מה הצריכה ההלכה, וצ"ע. אמנם נת' שם בסוג' לנטות דאין כוונת הר"ן כפשוטו, אלא רק לענין לש', ובאמת עיקר הנידון דפרוכ"ע תליא בחשיבות ה'מחצה' להיות כ'רוב'.

והנה הר"ן לקמן טז, ב' כ' "ומסתברא דכל היכי דאמרי' א"א דה"ג ודה"ג ומבטל לה העומד נחשב כפרוץ ומצטרף להיות פרומ"ר על העומד, וכן נמי אם בין שתי הפרצות והעומד שבינתיים הוו יותר מעשר חשבינן לה להך מחיצה כנפרצה יותר מעשר, דמבטל ליה לגמרי משמע, אבל בעומ"ר על הפרוץ משתי רוחות דאמרי' דלא הוי עומד אפשר דלא הוי דינא הכי דאנן לא אמרינן אלא דהני עומדין לא מבטלי ליה לפרוץ אבל דנחשבינהו פרוץ לא אמרינן, הלכך אם יש באותה מחיצה עומד מרובה במקום אחד מאותו הפרוץ בהכי סגי ולא בעינן עומ"ר מאותו הפרוץ ומן העומדים

לעיל אתי אוירא דהאי גיסא כו' גבי ויעשה פס אמה וירחיק כו' ויש ליישב ודו"ק". ועי' נימוקי הגרי"ב. ונראה לבאר את היישוב, דבאמת אף לפני שחידשו הראש' דאורי שחוץ לרשות אינו מבטל את העומד, אבל מ"מ הא פשיט"ל דב' אורין מחוץ לרשות ל"ש בזה א"א כלל, דהא ודאי דכדי שהאור יבטל את העומד הוא צריך להיות פירצה בעצם גדרת הרשות, אלא דיש מקום לדון דאחרי שיש פירצת אור ברשות, לענין האור בצד השני אפשר לצרף גם מחוץ לרשות.

והנה בגמ' לעיל נת' דבאור השווה לעומד ואינו רבה עליו שייך לומר ג"כ א"א דה"ג וכו', וביאר רש"י א"א דה"ג - פתח גדול. ודה"ג - אמה הפרוץ, ומבטל ליה לאמה העומד שאצל הפתח, ולש' הרשב"א הוא "לא כמו שאתה סבור אלא אפי' אוירא דכוותיה מחד גיסא ואוריא דטפי מיני' מאידך גיסא מבטלי ליה", ונראה דבזה נמי אם מב' הצדדים יהיה רק אור השווה לעומד ל"ש לומר בזה א"א דה"ג וכו', אבל אם מצד א' האור הוא רבה על העומד ומצד השני שווה לו, בהא אמרי' א"א דה"ג וכו'. (וכ"כ רעק"א יד, ב, ועי' חזו"א סי' עז סק"א. אמנם באגרו"מ ח"ב סי' פט נקט דגם בפרוכ"ע מב' צדדים אמרי' א"א, ואפי' למ"ד פרוכ"ע מותר. ושם כ' עוד חידוש דאור שיש עליו עומד אינו מועיל לא"א דה"ג וכו' אפי' כשהוא פרוץ י' אמות, דאמנם יש כאן פירצה, אבל עיקר העומד לא בטל וזה מפיקע את האור מלהיות א"א דה"ג וכו').

והעד בדבר, דהא למ"ד פרוכ"ע מותר מבו' בגמ' טז, א דבב' אוריים שווים לעומד מב' הצדדים ל"א א"א דה"ג, וא"כ אף למ"ד פרוכ"ע אסור כן ה"ה, דהרי בס"ד שהק' בגמ' כאן להוכיח דפרוכ"ע אסור הטעם לא היה מצד א"א, לפי רוב הראש', ורק הר"ן כ' דנדרון הא"א באור שווה תליא להס"ד בהאי פלוג' דפרוכ"ע. וא"כ להמסק' דאמרי' דיש א"א גם באור שווה, אכתי י"ל דאפי' למ"ד פרוכ"ע אסור מ"מ ל"א א"א אם האור מב' הצדדים שווה לעומד. ועכ"פ הרי לן ב' אופנים שיש אור שמצטרף לא"א וכו' אף שאם בשני הצדדים היה כזה לא היה שייך לומר א"א. (ויש לזה עוד דוג', בד' הירו' שהובאו ברשב"א על אור דתחת הקורה, דלמ"ד שם דבעי' קורה מב' צדדי הקנה ורק אז ל"א א"א, ע"כ דאור שתחת הקורה מצטרף לאור אחר לעשות א"א דה"ג וכו', למרות שהוא לבד אין בו כח לבטל את העומד. ויש עוד היכ"ת. ויל"ד דלמאי דנת' דעומד מב' רוחות הוא בגדר פרוכ"ע, האם גם נימא דאע"ג דמבו' בגמ' דשייך א"א דה"ג וכו' לבטל עומד מב' מ"מ בעומד מב' בשני האורין ל"א א"א, וצ"ע).

וא"כ נת' לן הישוב על קו' המהרש"א, דבאצבעיים ריוח ודאי אין להק' דנימא א"א דה"ג, דהרי מצד אחד האור שרבה עליו הוא מחוץ לרשות, ומצד השני שבתוך הרשות הרי האור שווה להעומד ואינו רבה עליו, וא"כ אין כאן שום אור שנתחיל בו לבטל את העומד עם צירוף האור מן הצד השני אליו. (וקצת דקדוק יש בלש' הגמ' דגבי עומד מב' תי' "לעולם אימא לך הוי עומד ושאיני הכא דאתי אוירא דהאי גיסא - ואוריא דהאי גיסא - ומבטל ליה", וגבי פרוכ"ע אמרו "לעולם אימא לך מותר ושאיני הכא דאתא אוירא דהאי גיסא - ודהאי גיסא - ומבטל ליה", והיינו דבאור שווה ל"ש למימר כלל שיהיה מבטל לעומד, אלא רק להצטרף עם האור המרובה והוא יהיה המבטל של העומד. וכך הוא גם לש' רש"י דמתחילה כ' א"א דה"ג דשתי האמות, ואוריא דפתח הגדול - ומבטלי ליה לפס אמה ומחצה שביניהן", ואילו כלפי פרוכ"ע היפך הסדר דה"ג - פתח גדול. ודה"ג - אמה הפרוץ, ומבטל ליה לאמה העומד שאצל הפתח).

אמנם כי הראשונים באמת דנו בקו' התוס' לא לגבי אצבעיים ושני שלישים באמצע, אלא על עיקר ד' רב דימי, וכקו' המהרש"א. ז"ל הר"ן "ואצבעיים ריוח באמצע. ולא שייך למימר הכא א"א דה"ג ודה"ג ומבטלי ליה, דלא אמרינן הכי אלא באור שבאותו דבר אבל דעלמא לא". ולכאו' יוצא דדנו שאפשר לצרף אור שחוץ לרשות מצד אחד, עם אור שבתוך הרשות שהוא שווה להעומד מצד השני, ולומר א"א דה"ג וכו'. (והר"ן ברפ"ב כ' דבי פשוטין של פסי ביראות "ונ"ל דהיינו טעמ' משום דכיון דלא אמרינן א"א דה"ג

במחצה עומד לגדור אותו, ובזה דן הר"ן דאולי העומד שאח"כ שהוא מועט ממנו מתבטל אליו, וכעת הפרומ"ר (בצירוף הפרוץ והעומד הקטן) על העומד. אבל החזו"א איירי באופן שיש עומד מצד אחד, ואפ"ה כ' "ואף אם כתף א' מרובה על הפרוץ י"ל דאינו נידון עדיין בעומד להחשיב את הכתף השני הקצר לבגד, וזה יש להסתפק גם בעור העסלא", וצ"ע. אבל הא פשוט דאין כוונת החזו"א להס' בזה מצד כלל דה"ג וכו', דהרי הסכים לטענת האחרו' על המהרי"ל דל"ש בציצית א"א דה"ג וכעור האסלא. ואף בד' הר"ן ק' להעמיס בכוונתו דהרבנותא בכה"ג היא בהל' א"א דה"ג.

(וכפי הנראה דד' החזו"א לבטל את העומד ע"י הפרוץ, לא נאמרו אלא בעור האסלא ובציצית דע"כ צריך לצרף את העומד המועט מהצד השני להשלים את השיעור, או שצריך שיהיה בו עצמו שם בגד, ובזה דן ונס' דאולי הפרוץ שרבה עליו מבטלו, אבל בהל' מחיצות ודאי ל"א הכי כיון דודאי הוא העומד המקבל מצטרף לעומד המרובה ולא מצטרף לשיעור הפרוץ. ולהדיא כ' בסי' סח סק"ב "וכן אם מצד אחד ב' אמות, ומצד שני ה' אמות ומשהו, ופרצה ה' פחות משהו, נידון בעומד, שה' ומשהו, סותם את הפרצה ה' פחות משהו, שלא חשיב פרצה אלא עד ב' האמות שמצד הב', והוי פרוץ י', וניתר בה' ומשהו", ושם סק"ה "ואף אם כל פרצה שאין עומד עליה, לא מצד אחד ולא מב' צדדין, אוסרת, מ"מ לא מתבטל העומד שמן הצד, כגון כותל כ"ב, עומד ג', פרוץ אמה, עומד ה', פרוץ ו', עומד ז', האי עומד ז' מתיר את פרצת ו', ולא חשיב עומד ה' כמאן דליתא ויהי' כפרצה י"ב, אע"ג דכן הדין בעומד שבין ב' פרצות באופן דאמרינן אתא אוירא דה"ג כו' וכמש"כ סק"א, הכא העומד חשיב עומד מעליא, אלא שאינו מתיר את הפרצה והלכך העומד ז' מתיר אותה").

והנה התוס' בסוכה ז, א כ' "ויעמידנו כנגד ראש תור - אע"ג דאכיוצא בזה אמר פ' קמא דעירובין א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה גבי והרחב מעשר אמות וגבי עור העסלא הכא דטפח מחיצה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא א"א ומבטל לה". (ומש"כ בתי' דבהאי 'טפח' ל"ש א"א, לכאו' זה טעם נוסף - מלבד מש"כ האחרו' - לדון דבלחי ל"א א"א, כיון דזהו כל שיעורו). ולא נת' היכן מצאו בסוג' נידון על א"א בעור האסלא, ולהיפך כאן בסוג' הק' התוס' על דינא דעור האסלא מהאי כלל דה"ג וכו'. (ואמנם באמת התוס' שם הק' דוקא על כראש תור ולא על טפח כנגד היוצא, וכפי הנראה - עי' מהרש"א - דרך בזה ל"ה אור שחוץ לרשות, ושייך לדון א"כ א"א דה"ג. אבל אי נימא דאפ"ה יש כאן רק אור שחוץ לרשות, זהו שהביאו התוס' דהיה נידון של א"א גם בעור האסלא, למרות שהאור הוא חוץ לרשות). ואולי פי' התוס' שם דמה"ט לא נקט הכא רבין "אצבעיים ומחצה מכאן ואצבעיים ומחצה באמצע ואצבע מכאן", כיון דבכה"ג אמרי' א"א דה"ג וכו' לבטל את האצבע, ואז יש כאן צירוף של העומד המבטל אל הפרוץ וביחד הוי פרומ"ר. אבל לא נת' א"כ איך פי' התוס' שם הא דלרב דימי אינו כן, ואפי' באצבעיים ושני שלישי באמצע ל"ש א"א, דע"כ כמו איזה תי' שכ' התוס' כאן, דל"ש כלל א"א בעור האסלא. ואטו נחלקו רב דימי ורבין בהא גופא אי שייך א"א בעור האסלא, והרי נחלקו בפרוכ"ע ומאי שייכא אהדרי. (ואולי צ"ל דלהמסק' שנחלקו בפרוכ"ע, רק זה היה מחלוקתם האם אמרי' בכה"ג א"א דה"ג וכו'. או י"ל עוד דהתוס' שם פי' דהא דל"א עומד מב' רוחות זהו מטעמא דא"א וכו'). וצ"ע. ואולי צריך לגרוס בד' התוס' "גבי והרחב מעשר אמות, גבי עור האסלא והכא דטפח מחיצה דאורייתא", או "והרחב מעשר אמות, הכא דטפח מחיצה דאורייתא והלכתא גמירי לה וגבי עור האסלא לא א"א ומבטל לה", וכוונתם דכמו דל"א א"א בעור האסלא ה"ה דל"א הכי בטפח דסוכה.

בדין אור המצטרף לא"א דה"ג וכו'

תוד"ה ואצבעיים ושני שלישים ריוח באמצע - לא שייך בעור העסלא שהוא כלי א"א דה"ג ואוריא דעלמא ומבטל ליה אלא במחיצות קבועות. כ' המהרש"א "יש לדקדק אמאי לא כתבו כן אגופה מלתא דרב דימי דאצבעיים ריוח באמצע דכה"ג נמי אמרינן

דה"ג וכו', האם זה רק משום שהעומד הזה בעצמו חשוב יותר מן האויר, או דכלל הוא דאויר שיש עליו עומ"ר אינו מבטל עומד אחר. והנפק"מ באופן שהעומ"ר נוצר לא ע"י העומד שאנו דנים עליו אם לבטלו באוירין, אלא ע"י עומ"ר מצד אחר. וכגון שיש ה עומד, ד פרוץ, ג עומד, ה פרוץ, דאמנם העומד ג יש עליו אויר יותר ממנו בכל צד, אבל מאידך האויר ד שלצידו הרי יש עליו עומ"ר ה מהצד השני.

והנה לכאור' הדבר מפו' בד' הגמ' לקמן טז, ב דאמרי' התם "ליעביד פחות משלשה וחבל משהו פחות משלשה וחבל משהו פחות מארבעה וחבל משהו מוקים ליה וכו' אי מוקים ליה עילאי א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", הרי דאע"ג שיש לאויר עומ"ר מתחתיו (ו"ט) מ"מ הוא מבטל את הקנה שמעליו כיון שהוא פחות ממנו. (אמנם בגאוו"י שם דן דרך מחמת שהקנה העליון אין בו ג"ט שייך עליו א"א דה"ג גם באויר שיש עליו עומ"ר, דהכלל הקובע אם עומ"ר יגבר על א"א שזה תלוי אם יש חשיבות בעומד כלפי עצמו אחרי שאומרים בו א"א דה"ג. ויש מקום עוד לדון דאין להוכיח מהתם דבכל אויר שיש עליו עומ"ר אכתי י"ל בו א"א דה"ג וכו' אלא דוקא שם, דל"ה עומ"ר ממש אלא עומ"ר ב'ערב', ואולי גרע טפי אף להצד דשייך עומ"ר. ובפרט דאי נימא א"א דה"ג בטלה כל המחיצה, ול"ד ל'שתי' דהתם עכ"פ איכא מחיצה במקומו, אבל כאן ייחסר כל השיעור מחיצה י"ט. או י"ל דהתם ל"ה עומ"ר ממש אלא רק ע"י לבוד, וכבר כ' האו"ז לחלק בדין עומ"ר אם נעשה העומד רק ע"י לבוד).

ולפ"ז נראה לכאור' דאפי' אם על האויר מב' הצדדים יהיה עומ"ר, עדיין שייך לומר א"א דה"ג, (וכגון ה עומד, ד פרוץ, ב עומד, ד פרוץ, ה עומד), אבל נראה להוכיח מד' הרשב"א ל"כ, והיינו דאע"ג דאויר שיש עליו עומ"ר מצטרף להשלים א"א דה"ג, אבל כזה אויר מב' הצדדים אין אומרים בו א"א דה"ג וכו'. (ועם הדקדוק שנת' לעיל בד' הגמ', הנה להלן טז, ב לישנא דגמ' הוא "אי מוקים ליה עילאי אתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", ולא אמרו "אוירא דה"ג ואוירא דה"ג").

דהנה כ' הרשב"א בסוג' "וא"נ יש לי לומר דלא אמרי' א"א דה"ג ודה"ג אלא באויר דמבוי גופי' בלחוד, כיון דמיניה הוא חשוב לבטולי עומד מועט שבו, אבל אויר דמבוי גופי' ואויר דחוצה לו לא, דאויר דחוצה לו דלאו מיניה לא חשוב לבטולי עומד דמבוי, וכודאי אלו נפרץ המבוי מצדו בשני מקומות ויש בין שתי הפרצות יתר מעשר כגון זה, ואין בעומד יתר על כל אחד ואחד משני האוירין של הפרצות, אנו אומרים בזה א"א דה"ג דפס שבנתים ואוירא דה"ג ומבטל ל' והויא ל' פרצה יתירה על עשר ואין הקורה מתירתו", ומפוי' בדבריו דאם יהיה עומ"ר על האויר מב' הצדדים ל"א א"א דה"ג. (ואולי יש לדחוק דמש"כ "אין בעומד יתר על כל אחד ואחד משני האוירין של הפרצות" כוונתו על העומד האמצעי ולא על ב' הצדדין. ולפי ב' הצדדים לש' הרשב"א קצת דוחק, דאם כוונתו על העומדים שמהצד לא כ' דבעי' דבכל חד מינייהו יהיה עומ"ר על האויר שלידו, ואם כוונתו על העומד האמצעי לא ביאר דסגי שיהיה רבה רק על א' מהאוירין שלצידו).

ועפ"ז יש ליישב קו' גדולה בד' הרשב"א, דהרי בקו' שם דן במימרא דרב אמי ור"א, אמאי ל"א א"א דה"ג וכו' לבטל את הפס, ז"ל "א"כ דרב אמי ור"א היכי משכחת לה דהא אמרינן מבוי שנפרץ מצדו אם נשתייר שם פס ארבעה מתיר פרצה עד עשר כלומר דעדיין מבוי הוא וקורה מונחת ע"ג מבוי איכא והיא מתרת כל הפתחים, ולפום מאי דאמרינן בשמעתין היכי דמי אי בשנשא עדיין באותו כותל שנפרץ עומ"ר על הפרוץ אין אנו צריכין להכשירה של קורה לצד זה דמעצמו הוא מוכשר בעומ"ר על הפרוץ ואי פרומ"ר על העומד היאך קורה זו מתרת והלא אין הקורה מתרת שני פתחים דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", ומבוי' בדבריו דכל קו' דנימא א"א דה"ג היא רק מכיון דהכריח דלא היה עומ"ר על הפירצה, אבל אם היה עומ"ר לא קשיא ליה, וצ"ע דבגמ' טז, ב הרי מוכח דאפי' כשיש עומ"ר על האויר מהצד השני, עדיין הוא מועיל לבטל את העומד שלצידו אם הוא רבה עליו. (ולכאור' מה"ט הק' התוס' בסוגיין בפשיטות דבדינא

ודה"ג ומבטל ליה אלא היכי שבשאחד מן האוירין מרובה על העומד אוסרתה, אבל בפסי ביראות שפרומ"ר על העומד נותר בהן הרי הוא כאלו היה עומד כפרוץ דלא שייך למימר ביה א"א דה"ג ומבטל ליה", ובפשטות יל"פ כוונתו דבפרוכ"ע מב' צדדים ל"ש לומר א"א. ועי"ש מש"נ בד' הר"ן). אבל נראה דאין כאן הכרח דלא כש"נ, דהרי הר"ן פי' בקו' הגמ' לעיל 'ש"מ פרוכ"ע אסור', דדין א"א דה"ג באויר השווה לעומד תלוי (להס"ד) בהאי פלוג' אי פרוכ"ע מותר או אסור, וא"כ דלידידה י"ל דאליבא דאמת נמי, אם יהיה אויר שווה משני צדדין, אמנם למ"ד פרוכ"ע מותר ל"ש לומר בזה א"א וכו', אבל למ"ד פרוכ"ע אסור אפי' אם בשני הצדדים האויר שווה לעומד אמרי' א"א דה"ג וכו'.

ואכתי י"ל בדעת הרשב"א שהוא לא כ' כד' הר"ן הנ"ל לתלות א"א באויר שווה בהאי פלוג' דפרוכ"ע, ומשמע דלהס"ד ל"ש א"א באויר שווה לעומד אפי' למ"ד פרוכ"ע אסור, ולהמסק' דאמרי' בזה א"א, לכאור' לא מצינו חילוק בזה בין הסוב' פרוכ"ע מותר ובין הסוכרים דאסור, וכיון דאשכחן דלמ"ד פרוכ"ע מותר אויר שווה אחד מצטרף לא"א וב' אוירין שוים אינם מבטלים את העומד, (דגם למאן דמתיר פרוכ"ע מ"מ ל"ה כעומ"ר להיות כסתום ממש שלא יצטרף עם האויר השני לא"א), מסתמא כן ה"ה למ"ד פרוכ"ע אסור, וא"כ איך כ' הכא את הנידון של א"א בעור האסלא בדאיכא אצבעיים ריוח, כד' הר"ן וכקו' המהרש"א, ודלא כהתוס'. ואולי צ"ל דמ"מ לתי' הגמ' מודה הרשב"א דיש חילוק ותליה של דין א"א באויר שווה בהפלוג' של פרוכ"ע, ולמ"ד פרוכ"ע אסור א"כ גם אויר שווה לעומד משני הצדדים ה"ה מבטל את העומד מדינא דא"א דה"ג וכו'. (ומש"כ בתי' דל"ש א"א "מכל אותן טעמים שכתבנו למעלה", לכאור' רק ענין אויר שחוץ לרשות שייך כאן, ולא שאר התירוצים על סוף מבוי ועוד. ובאמת תלמיד הרשב"א כ' "ול"א ביה א"א דה"ג ואוירא דעלמא ומבטל ליה מן הטעם שכתבתי לעיל דבאויר דעלמא לא אמרינן דמבטל ליה").

ויש להוכיח כן מדעת הריטב"א, דבסוג' לא תי' כהר"ן, והיינו דס"ל דלהס"ד אין לתלות דינא דא"א באויר שווה (בצד אחד) בפלוג' דפרוכ"ע, ואילו לקמן טו, ב כ' "ושמענין משמעתין דכל היכא דאיכא עומד כפרוץ דינו כעומ"ר לכל דבריו, ואפילו היכא דאיכא אוירא דה"ג ומהאי גיסא דנפיש כל חד וחד כעומד לא מיבטיל ליה לעומד, ממתניתא דלעיל דמכשר פרוכ"ע ואע"ג דאיכא אוירא מה"ג ומה"ג, וטעמא דמילתא דלא שייך למימר הכי אלא בעומ"ר משתי רוחות דאיכא חד אוירא דחד גיסא דנפיש מן העומד הא לאו הכי לא וכו' אבל בעומ"ר מרוח אחת או עומד כפרוץ מכיון דסבירא לן שהוא כעומ"ר בהא ליכא למאן דאמר", ומשמע דאויר השווה (מב' צדדים) אינו מבטל את העומד רק מחמת דפרוכ"ע מותר, דפרוכ"ע הוי כעומ"ר ממש, והיינו דלמ"ד פרוכ"ע אסור אפשר שאפי' אם בשני הצדדים האויר שווה לעומד ואינו רבה עליו כלל ג"כ אמרי' א"א דה"ג וכו'.

אבל עדיין ד' הרשב"א צ"ע, דהנה לפי מש"כ דעומ"ר מב"ר גרע מפרוכ"ע הרי תיקשי לן דעת אביי שדן להיפך בדעת רב דימי דעומ"ר מב"ר מהני ופרוכ"ע לא, וזה הרי לא יתכן בסברא לדעת הרשב"א, וגם מי הכריחו לאביי שלא לפרש את רב דימי מצד פרוכ"ע. ועכצ"ל דבעלמא ודאי מודה אביי דפרוכ"ע מהני (ק"ו מעומ"ר מב"ר), אבל מ"מ גבי טפח דטומאה ל"מ פרוכ"ע דסו"ס אי"ז משלים שיעור טפח כיון דאין בזה עומ"ר דנימא ביה רובו ככולו, (וכמו שדנו האחרו' בזה איך שייך דפרוכ"ע ישלים שיעור טפח). וא"כ דאביי נמי סבר דפרוכ"ע מותר, ע"כ דלידידה ל"א א"א דה"ג באויר השווה לעומד, (ורק להצטרף לא"א זה יכול, אבל מצ"ע האי אויר אינו 'מבטל' לעומד), ואעפ"כ דן הרשב"א באצבעיים טפח דנימא ביה א"א אפי' שהאויר מצד אחד הוא מחוץ לרשות ומצד השני הוא שווה לעומד (וכמאן דאמר פרוכ"ע מותר), וע"כ דסבר הרשב"א דשייך לצרף בכה"ג א"א דה"ג וכו', וצ"ע.

ונראה למצוא עוד דוג' לאויר כה"ג שמצטרף לביטול ואינו מבטל בעצמו. דהנה יל"ד בהא דאמרי' דעומ"ר גובר על א"א, והיינו דאם העומד רבה על האויריים שלצידו (ואפי' על א' מהם), ל"א א"א

אבל אם כן הוא, אין ראיה מהרשב"א כלל לכל מש"נ, כיון דהרשב"א לא איירי לגבי אויר שיש עליו עומ"ר מצד אחר, אלא על אופן שהעומד עצמו שדנים לבטלו ע"י האויר הוא רבה מהאויר, ובכה"ג הרי פשיטא דל"א א"א דה"ג, ואי"ז שייך לד' הגמ' לקמן דהקנה העליון עצמו מועט מהאויר, ורק יש על האויר עומ"ר מלמטה. והמאירי כ' "ולקצת גדולי הדור ראיתי שכתבו שפס ארבעה האמור לרב אמי ור"א אין ראוי לומר שיהא אויר הסמוך לו מבטלו שאין לומר כן אלא בעומד שאנו צריכין לו לבטל את הפרוץ כגון עומד משתי רוחות או עומד כפרוץ אבל בעומ"ר או שאינו צריך להצטרף בבטול הפרוץ כגון פס זה שאף בזולתו יש כאן עומ"ר כמו שביארנו ואין אנו צריכין לפס ארבעה אלא להיות הקורה באה במקום חשוב אין אומרים שיהא אויר מבטלו", ומשמע דהנידון היה על עומ"ר מהצד השני. וצ"ע בכ"ז. (ואמנם מש"כ המאירי ד"אין אנו צריכין לפס ארבעה אלא להיות הקורה באה במקום חשוב", לכאור' ק' דהא האי פס ד' הוא גם העומד המקבל את העומ"ר ולמה כלפי זה לא נימא א"א דה"ג, וכדאמרי' הכי לקמן טז, ב גבי קנה העליון. וצ"ל דס"ל דכיון דאיכא קורה א"כ הקורה עצמה עם דין מחיצה ופ"ת שבה היא העומד המקבל, ול"ב לפס ד"ט אלא רק כדי להחשיב את הקורה כמונחת ע"ג כותלי מבו). וע"ע מכתבי החזו"א להגרא"פ בנידון זה ובביאור ד' הרשב"א.

אבל בד' תלמיד הרשב"א נראה להדיא דהנידון אם יש עומ"ר על הפירצה מצידו או לאו, זה אזיל על המשך הכותל בכל הרוח ולא על האי פס ד"ט. ז"ל "וי"ל דהתם מיירי בשהעומ"ר על הפרוץ, וכי תימא למה לן פס ד' להכשיר הפרצה איכא למימר דכי בעינן פס ד' לאו למימר דצריכין ליה להתיר אלא כדי שיהא שם שיעור מבו ושיהא הקורה מונחת על גבי מבו". וא"כ הדרא קושיין דמאי פשיט"ל דבעומ"ר מהצד השני על האויר ל"א א"א, והרי בדף טז, ב מבו' ל"כ. וע"כ צ"ל כנ"ל דגם לפי קו' הא מיהא דאויר שחוץ לרשות רק מצטרף אבל הוא עצמו אינו מבטל, וכמו"כ אויר שיש עליו עומ"ר (המבו' בהאי סוג' דחבלים) ג"כ מהני רק להצטרף לעומ"ר אבל לא להיות המבטל, וממילא דניח"ל להרשב"א דאם היה עומ"ר בכל האי כותל ל"ש א"א דה"ג וכו'. (או באופן שנת' לעיל דעומ"ר בערב גרע טפי, ורק אויר כזה שלא נתבטל אלא ע"י עומ"ר בערב הוא יכול לעשות א"א, אבל עומ"ר דשתי אלים טפי. אכן אי"ז נראה כ"כ דהרי כ' הריטב"א דגם אם אמרי' עומ"ר בערב מ"מ פרוכ"ע לכו"ע ל"מ, וע"כ דעומ"ר בערב גידרו הוא כעין רובו ככולו, ואיך יהיה האויר בו אלים יותר מעומ"ר דשתי לענין פעולת א"א דה"ג וכו').

אבל כ"ז לכאור' נסתר מהמשך ד' הרשב"א, דהק' עוד "וא"ת והא משמע לקמן גבי חבלים דאפי' אוירא דלמעלה מהם מצטרף לבטל כדאמרי' התם אי מוקמת ל' עילאי א"א דה"ג ואוירא דה"ג ומבטלי ל', י"ל דהתם כיון דאויר שלמעלה מן החבלים עד לרקיע חשוב מהן דרה"י עולה עד לרקיע זה כאוירן ממש ומצטרף לבטל", והנה בקו' פ"י דאויר מעל י"ט הוי כאויר מחוץ לרשות, והק' מזה על ת"י דל"א א"א באויר שחוץ לרשות. אבל הנה נת' דבב' אוירין שחוץ לרשות ודאי ל"א א"א דה"ג, וכן נת' דאויר שיש עליו עומ"ר אף שהוא מצטרף לא"א מ"מ הוא בעצמו אינו מבטל, וא"כ איך היה ניחא להרשב"א (קודם שתי' דמעל י"ט חשיב ככתוך הרשות), הא דאמרי' התם א"א בהאי ב' אוירין, שהא' מהם יש עליו מלמטה עומ"ר והב' הוא אויר שחוץ לרשות. ומבו' דלא ככל הדברים הנ"ל. והדר קו' מה ניח"ל להרשב"א אם היה עומ"ר, דהרי מבו' לקמן טז, ב דאמרי' א"א גם באויר שיש עליו עומ"ר. (ואולי צ"ל דבדואי אויר מעל י"ט אינו בגדר אויר חוץ לרשות ממש, לומר עליו דגם בלי חידוש הרשב"א ודאי בב' צדדים כה"ג ל"א א"א, דסו"ס האויר הזה הוא בהאי רשות ממש, אלא דכלפי חידוש הרשב"א דאויר שחוץ לרשות גם אינו מצטרף לא"א, וקורבים דבריו לד' הריצב"א דרק אויר שבה ליחשב כסתום שייך בו א"א, בזה דן הרשב"א דאולי אויר מעל י"ט אינו יכול לפעול א"א דה"ג לפי מה שחידש כעין ד' הריצב"א, ודו"ק).

דרב אמי ור"א י"ל א"א דה"ג וכו', דאפי' דאיירי בפשטות כשהיה בשאר הכותל עומ"ר, אבל גם בדאיכא עומ"ר אמרי' א"א דה"ג וכמבו' בסוג' דחבלים).

ולנה"ל א"ש, דאמנם דן הרשב"א בקו' דאויר שחוץ לרשות ודאי ל"ש לא"א, אבל נת' דהא פשיט"ל דב' אוירין שחוץ לרשות ודאי ל"ש בהו א"א, והנה אמנם מבו' בגמ' דאויר שיש עליו עומ"ר מהצד השני הוא מצטרף לעומ"ר, אבל נת' ד"ל דאם יהיה אויר כה"ג מב' צדדין ודאי ל"א א"א, וא"כ זהו שכ' הרשב"א דאם בדינא דרב אמי ור"א היה עומ"ר אין להק' דנימא א"א, דכיון דצד אחד הוא אויר שיש עליו עומ"ר, ומצד השני הוי אויר שחוץ לרשות, ל"ש לעשות מהנך אוירין ביטול העומד. (וע"כ כנ"ל, דמה שדן הרשב"א על אצבעיים חלל דנימא א"א, אף דצד אחד חוץ לרשות וצד אחד פרוכ"ע, זה משום דאף להרשב"א להמסק' ודאי כהר"ן דלמ"ד פרוכ"ע אסור שייך א"א אפי' כשהאויר משני הצדדים שווה לעומד). ועי' בד' החזו"א בס"י עב סק"ג מש"כ על ציור קכב, ולהנ"ל כה"ג ל"ש א"א וכו' לכו"ע, כיון דבצד אחד יש על האויר עומ"ר, ובצד השני אין שם אלא אויר של חוץ לרשות.

אבל עדיין ד' הרשב"א צריכים ביאור רב, דהק' "היכי דמי אי בשנשאר עדיין באותו כותל שנפרץ עומ"ר על הפרוץ אין אנו צריכין להכשירה של קורה לצד זה דמעצמו הוא מוכשר בעומ"ר על הפרוץ ואי פרומ"ר על העומד היאך קורה זו מתרת", והיכי ס"ד לומר דאיירי בפרומ"ר על העומד, דא"ה הרי גם בלא דין א"א דה"ג הרי בטלה כאן המחיצה השלישית, ואיך תועיל הקורה על חיסרון מחיצה מדאו'. והרשב"א צד, א כ' בהדיא "חצר נתרת בפס ד' או בלחי מכאן ולחי מכאן כיון דאיכא ג' מחיצות גמורות אבל משתי רוחות כיון שהפרומ"ר על העומד אסור כיון דשלוש מחיצות מדאורייתא והלכך אסור, אלא א"כ יש לפחות צורת פתח דאפי' ת"ק דחנניא דמקל טפי במבואות המפולשין לרה"ר לז"ק מכאן וצורת פתח מכאן בעינן כדאיתא בריש פ"ק, וכן לכולי עלמא במפולשין לכרמלית", אלמא בעי' ג' מחיצות גמורות.

(ובדוחק י"ל דהרשב"א הרי לא הכריע בביורו במש"כ בשם הראב"ד דפרומ"ר מבטל המחיצה רק מדרבנן, ומדאו' סגי בשיעור מחיצה גם כשיש פרומ"ר, וא"כ ה"נ איכא מחיצה מדאו', וכלפי הדין דרבנן דפרומ"ר פוסל המחיצה, תועיל הקורה שבפתח המבו גם כלפי פירצה זו. אבל צ"ע דהרי הרשב"א לקמן יט, ב נקט בפשיטות דגם דין א"א דה"ג אינו אלא מדרבנן, ומאי קשיא ליה א"כ בדין א"א טפי ממה שיש כאן במחיצה שלישית חיסרון של פרומ"ר. ואולי יש למצוא אופנים דאע"ג דאין בהאי רוח עומ"ר מ"מ יש לרשות ג' מחיצות כראוי. וכגון כשכלפי כל הרשות עדיין יש עומ"ר - להסוב' דסגי בזה מדאו' - ורק בהאי רוח יש פרומ"ר, ועוד כיו"ב. או דהפס ד"ט הוא היה המשלים את השיעור של עומ"ר, ואף דלדעת הרשב"א עומ"ר מב"ר ל"מ, מ"מ י"ל דמדאו' מהני, ורק בדינא דתיקוני מבואות ל"מ עומ"ר מב"ר, והקורה תוכל להתיר גם כלפי רוח שלישית שהחיסרון בה אינו אלא מדרבנן. ובד' הרשב"א לעיל ה, ב כ' "וארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון ואין קורת המבו מתרת לא סגי להו באותה פרצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפרצה אלא צריכין צורת פתח", ומשמע דאם קורה היתה מתרת פרצות, זה היה מועיל גם על פירצת י' אמות וק"ז. ואולי ה"נ הקורה תועיל על חיסרון המחיצה הגמורה ברוח שלישית).

ואולי זה מכריח לבאר דמה שדן הרשב"א אם היה על הפירצה בצידו עומ"ר או פרומ"ר אין כוונתו על כל הרוח, אלא המכוון הוא לדון האם הפס ד"ט שנשתתף שם להתיר את הפירצה עד עשר הוא דוקא כשהפס רבה על הפירצה או גם כשהפירצה היא יותר ממנו, (והדוחק מבו', מה שייך לדון מי מרובה פס ששיעורו ד"ט או פירצה שיכולה להגיע עד י' אמות, וי"ל. אבל היותר תימה דא"כ אפי' בצד של הרשב"א דהיה שם פרומ"ר, והיינו דהפס הקרוב לקורה היה קטן מן הפירצה, עדיין איך מיושב למה צריך שם את ההיתר של הקורה, והרי מן הצד השני יש שם עומ"ר, דאל"ה הרי נחסר במבו המחיצה ברוח השלישית).

בהן עומד שבין ב' פרצות שיתירות עליו, אינו נחשב לעומד, כגון שנפרץ כותל דרום ב' אמות ואח"כ נשאר ב' אמות עומד, ואח"כ נפרץ ב' אמות, ואח"כ עומד ב' אמות, ונפרץ ב' אמות, ועומד ה' אמות, אע"ג דיש כאן ט' אמות עומד, חשיב פרומ"ר שאין נחשב עומד אלא ה' אמות, ולא עוד אלא אפי' כותל ל' אמה, ועומד י' ופרוץ ג' ועומד ב' ופרוץ ו', ועומד ו', ופרוץ ב' ועומד ב' ופרוץ ג', אע"ג דיש כאן ט"ז אמה עומד, י' בתחלתו, ועוד ו' שאין הפרצות מצדן רק ב' אמה מימין ומשמאל, מ"מ כיון שהעומד שבצדן מתבטל מחמת אורא דה"ג ודה"ג הרי כאילו פרוץ כל ז' אמה, והו"ל העומד ו' בין ב' פרצות ז' ז' ומתבטל". ועכ"פ לדי' הר"ן צריך להוסיף דהא דאמרו במתני' דשיירא "ולא יהו פירצות יתרות על הבנין כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור", היינו דלא יהיה אפי' במקום א' שני אורין המרובים על העומד שביניהם ובצירוף כולם יהיה י' אמות.

ויש לדון בדבר נוסף, ע"פ היסודות הנ"ל דשייך אור שמצטרף לא"א אבל ב' אוריים כאלה אינם מבטלים את העומד. דהנה התוס' בסוכה ז, א כ' "עושה לו טפח שוחק - קנה בפחות מג' סמוך לדופן לא יועיל ליחשב כטפח מחמת לבוד דהא לכך בעי טפח שוחק כדי שיהא דופן זה רחב ארבעה טפחים כדפירש בקונטרס כדי שיהא רוב דופן דשיעורו בשבעה טפחים ומשהו ועוד דקנה מבטל ליה אורא", ואילו שם יז, א כ' "ולכא לשנויי הכא כדמשני התם דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה דהכא כל הפחות מג' כלבוד דמי והוה ליה כסתום", וצ"ע סתירת דבריהם האם אור של לבוד פועל א"א. וכן צ"ע מד' הגמ' טז, ב דמפו' שם דל"א א"א דה"ג באור שיש עליו לבוד. ועמד בזה המהרש"א שם יז, א וכ' "לכאורה שזה סותר מה שכתבו לעיל בדף ז' בעושה לו טפח שוחק דקנה פחות מג' סמוך לדופן לא יועיל כו' ועוד דקנה מבטל ליה אורא עכ"ל הרי לך בהדיא דאף בפחות מג' אמרינן א"א דה"ג כו' ויש לחלק דגבי ההוא טפח קאמרינן התם דאורא דה"ג כו' ולא הוי כלבוד אבל במחיצה שלימה הוי שפיר כלבוד ולא אתי אורא".

ויתכן לבאר הדבר, דאף אור שיש עליו לבוד אמנם אינו פועל לבד א"א (אם יהיה כך מב' צדדים), אבל מ"מ ראוי הוא להצטרף לא"א וכן"ל. וא"כ התוס' בדף ז הרי איירי רק על מחיצת ד"ט, וא"כ האור שבצד השני הוא בתוך הרשות, והוא יהיה האור המבטל בצירוף האי אורא שיש עליו לבוד, אבל בדף יז איירי ב"ט, ואור מצד אחד יש עליו לבוד ומן הצד השני הר"ז אור שבתוך הרשות, וכה"ג ל"א א"א דה"ג. ועצ"ע דבגמ' להלן דט"ז הרי איירי שהאור מצד אחד יש עליו לבוד, ומן הצד השני אין לבוד, והווי בתוך הרשות (למרות שזה למעלה מ"ט, וכד' הרשב"א בסוג'י), ואפי"ה ל"א א"א. וצ"ל כהנחת הרשב"א בקו' דאור שמעל י"ט הוי כאור שחוק לרשות, וממילא גם בדט"ז יש מצד אחד אור שיש עליו לבוד ומצד שני אור מחוץ לרשות, ורק ככה"ג ל"א א"א דה"ג. האמנם דאכתי לא יתיישב הא דדנו בגמ' שם גם במקום לה כמיצעי, ושם יש בצד אחד (בתוך הרשות) אור שאין עליו לבוד ובצד השני אור שיש עליו לבוד, ול"א בזה א"א דה"ג וכו', וצ"ע. ואולי יש ליישב ד' התוס' בסוכה ז, א מד' הגמ' בעירובין דט"ז, (בלי ליישב התוס' בסוכה יז, א), דשאני סוכה משבת, דלמחיצות סוכה צריך שיעור בחפצא, ואילו שיעור דמחיצות שבת זה רק משך המקום שהם גודרות, וא"כ גבי סוכה אמרי' א"א גם ע"י אור שיש עליו לבוד, דסו"ס האור מתבטל מלהצטרף לשיעור. וצ"ע בזה.

ובעיקר הנידון המבו' לעיל לדון דאפי' שאור שיש עליו עומד מצטרף לא"א, מ"מ אם האור בשני הצדדים יהיה כן ל"א א"א, יל"ע קצת. דהנה הר"ן לגבי פסי ביראות ברפ"ב כ' דל"א א"א לבטל הפשוטים כיון דפסי ביראות הוי כעומד, "דהיינו טעמ' משום דכיון דלא אמרינן א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה אלא היכי שבשאחד מן האורין מרובה על העומד אוסרתה, אבל בפסי ביראות שפרומ"ר על העומד נותר בהן הרי הוא כאלו היה עומד כפרוץ דלא שייך למימר ביה אתי אורא דה"ג ומבטל ליה", (ויש שם עוד פ"י בד' הר"ן בתי', ונת' במקומו. ועכ"פ להגי' הזו בד' הר"ן ד'כאילו היה עומד כפרוץ, הרי מבו' בדבריו כל הענין הנ"ל, דאור שיש עליו עומד"ר הוא כאור

ואולי צריך לילך בדרך אחר, דהנה בד' תלמיד הרשב"א המוב' לעיל יל"ע, דאחרי שתי' דאיירי בעומד"ר הוסיף לדון "וכי תימא למה לן פס ד' להכשיר הפרצה", וכ"ה במאירי שכ' "כגון פס זה שאף בזולתו יש כאן עומד"ר כמו שביארנו ואין אנו צריכין לפס ארבעה אלא להיות הקורה באה במקום חשוב אין אומרי' שיהא אור מבטלו". ולא מבו' מה הוק' כעת למה צריך ד"ט, יותר מאשר בעיקר דינא דרב אמי ור"א. ואולי י"ל דבאמת יש חילוק בין עומד"ר דשתי ודערב לענין האי דינא ד'עומד המקבל', דבעומד"ר דערב בעי' באמת שהקנה העליון יהיה לו תורת מחיצה כראוי ועי"ז הוא מקבל את העומד"ר, ואם יש על הקנה העליון א"א דה"ג וכו' א"כ בטל כאן כל העומד"ר שאין לו כלל תורת מחיצה בעומד המקבל, אבל לענין עומד"ר דשתי י"ל דהעומד המקבל אינו צריך תורת מחיצה כלל, אלא רק כסימן בעלמא עד היכן נמשך העומד"ר, ול"ש לבטל את העומד הזה עם א"א דה"ג וכו'. וממילא פשיטא להרשב"א דאם יש עומד"ר אין מקום להק' דנימא א"א על הפס דל"ש א"א לבטל את הפס, (ול"ד כלל לקנה העליון דערב שמתבטל ע"י א"א גם כשיש על האור שתחתיו עומד"ר מלמטה, וכש"נ לחלק), ולכן הק' המאירי ותלמיד הרשב"א תיכף דבאמת למה בעי' ד"ט דאם ל"ב תורת מחיצה בהאי עומד המקבל, אבל מ"מ הרי הוצרך שיהיה בו ד"ט מאיזה טעם, וא"כ שוב שייך לומר עליו א"א דה"ג, וע"ז תי' שאינו בא אלא להשלמת ענין קורה ע"ג מבוי, וע"ז ל"ש כלל דינא דא"א דה"ג וכו'.

(ובמאירי מבו' דיש כאן ב' אופנים לכשנעמיד את דינא דרב אמי ור"א בדאיכא עומד"ר, חדא "תירצו גדולי המפרשים שבנפרץ כלפי ראשו עדיין כותל שבו הפרצה ועומד שלה מרובה על הפרוץ ומתוך כך ראוי לדון את הפרצה כפתח", ועוד "קצת גדולי הדור ראיתי שכתבו שפס ארבעה האמור לרב אמי ורב אסי אין ראוי לומר שיהא אור הסמוך לו מבטלו שאין לומר כן אלא בעומד שאנו צריכין לו לבטל את הפרוץ כגון עומד משתי רוחות או עומד כפרוץ אבל בעומד מרובה או שאינו צריך להצטרף בבטול הפרוץ כגון פס זה שאף בזולתו יש כאן עומד מרובה כמו שביארנו ואין אנו צריכין לפס ארבעה אלא להיות הקורה באה במקום חשוב אין אומרי' שיהא אור מבטלו". אבל בדקדוק לשונו נראה שיש כאן ב' חלקים, דמתחילה לא דן כלל בהל' א"א, אלא הק' בפשטות דכמו דמהני פס ד"ט בפירצה מצידו כלפי ראשו, יועיל גם פס ד"ט על רוחב יותר מי' בראשו, וע"ז תי' בפשטות דשאני התם דאיכא עומד"ר, ואח"כ הביא מש"כ המפרשים דל"ש א"א על הפס ד"ט בדינא דרב אמי ור"א. וא"כ יש ללמוד מדבריו דהטעם שאם יש עומד"ר אין קו' של א"א על הפס ד"ט, כיון דאם יש עומד"ר - בערב - לא איכפ"ל דעל העומד המקבל יש א"א, וכש"נ, והא דבעי' ד"ט בהאי פס זהו מצד היכר הקורה וכו"ל).

עוד יש להעיר בד' הרשב"א, במש"כ "ובודאי אלו נפרץ המבוי מצדו בשני מקומות ויש בין שתי הפרצות יתר מעשר כגון זה, ואין בעומד יתר על כל אחד ואחד משני האורין של הפרצות, אנו אומרים בזה א"א דה"ג דפס שבנתים ואורא דה"ג ומבטל ל' והויא ל' פירצה יתירה על עשר", ויש משמעות ד' אמות צריכים להיות רק בשני האורין, אבל אם יהיה י' אמות רק בצירוף העומד האמצעי, לא הוי פירצה י' אפי' אם אמרי' א"א דה"ג וכו', דאדרבה אמרי' עומד"ר מבו'.

וא"כ, זה שלא כד' הר"ן שכ' לקמן טז, ב "ומסתברא דכל היכי דאמרי' א"א דה"ג ודה"ג ומבטל לה העומד נחשב כפרוץ ומצטרף להיות פרומד"ר על העומד, וכן נמי אם בין שתי הפרצות והעומד שבינתיים הווי יותר מעשר חשבינן לה להך מחיצה כנפרצה יתר מעשר, דמבטל ליה לגמרי משמע, אבל בעומד"ר על הפרוץ משתי רוחות דאמרי' דלא הוי עומד אפשר דלא הוי דינא הכי דאנן לא אמרינן אלא דהני עומדין לא מבטלי ליה לפרוץ אבל דנחשבינהו פרוץ לא אמרינן, הלכך אם יש באותה מחיצה עומד מרובה במקום אחד מאותו הפרוץ בהכי סגי ולא בעינן עומד"ר מאותו הפרוץ ומן העומדים הקטנים". ודו"ק. (והחזו"א בסי' סח סק"א נקט כן, ז"ל "אע"ג דנשתיר עומד"ר כשנצרך כל העומד שבדופן, מ"מ כיון שיש

אמרי' לבוד להחמיר, מ"מ בדבר שאינו נעשה לסתימה כעין מחיצה ותקרה, אלא עומד להיות פתוח לעולם ל"א לבוד.

אבל לכאור' התוס' ושאר' שלא תי' כן, ס"ל להדיא דאמרי' לבוד בעור האסלא אפי' שנועד להיות פתוח תמיד. ובחי' הלכות למהר"י וויל ס' לג כ' "הר"ר יעקב מרגלית שאלני אם אמרי' לבוד גבי אהל המת כגון שני בתים הסמוכים זה לזה בגגיהן בפחות מג' טפחים ומת באחד מהם והשבתה לו דלא אמרי' לבוד וראייה מפ"ק דעירובין גבי עור העסלא ובסוכה פרק הישן גבי קורות הבית שאינם מכוונות עיין שם בגמרא ופירושו רש"י, ולכאור' ראייתו מסוג' תלויה בת' הראשונים למה ל"א הכא לבוד, דאם מטעם דאין לבוד בכלים, זה ל"ש התם. ועי' ט"ז יו"ד ס' שעא סק"ה.

תוד"ה ואצבעיים ושני שלישים ריוח באמצע - לא שייך בעור העסלא שהוא כלי א"א דה"ג ואוירא דעלמא ומבטל ליה אלא במחיצות קבועות. יל"ע דהא כ' התוס' והראש' ברפ"ב דדין א"א דה"ג וכו' הוא רק מדרבנן, (ולכאור' רק מה"ט דנו בזה היתרים של 'סוף מבו''), ומאי קשיא ליה הכא להקל בדין טפח להביא את הטומאה מחמת דין א"א דה"ג שאינו אלא מדרבנן. אלא דמבו' שם בדבריהם דרק מחמת שיש שיעור מחיצה ד"ט בעומד לכן ל"א א"א מדאו', וא"כ בטפח דעור האסלא שייך א"א דה"ג מדאו'. אבל ק' לפי הנראה ברשב"א לקמן יט, ב דגם כשאין שיעור מחיצה דין א"א דה"ג אינו אלא מדרבנן, א"כ מה הק' הכא גבי עור האסלא דנימא א"א דה"ג. ועי' שפ"א יז, ב. ואולי י"ל דמ"מ לענין השלמת שיעור העומד ע"י הפרוץ המועט, אמרי' א"א דה"ג גם מדאו' והאויר אינו מצטרף לשיעור. (וראיה, דהרי בדי"ט לענין כלאים ל"א א"א לבטל ההיתר כנגד העומד, ואילו ד"ט מכאן וד"ט מכאן וה"ט באמצע אסור לזרוע כנגד הפרוץ, ולכאור' הרי יש כאן עומד מבו', וע"כ דכנגד הפרוץ ודאי אמרי' א"א דה"ג גם כשיש חשיבות ד"ט, ולא ישלים הפרוץ להיות כעומד). ובלא"ה נראה דבאמת אם היה כאן שיעור טפח ממש, ודאי לא היה מקום לדון א"א וכו' לבטל את הטפח, אלא הנידון הוא רק דע"י א"א לא יבטל הפרוץ להצטרף אל העומד, וי"ל דזה כבר ענין מדאו'.

ואולי יש ליישב עפ"י עוד, דהנה הק' הרשב"א ושאר' לקמן טז, ב למה אמרי' התם עומד מבו' ול"א מצד א"א דה"ג, ולכאור' יפלא למה ליה למינקט א"א דה"ג וכו' דל"ה אלא מדרבנן, והאי טעמא דעומד מבו' הוא טעם בדאו'. (ויישאר ספיקו של ר"ה על עומד בערב כלפי הדאו' גם אי אמרי' א"א מדרבנן. וזה ק' שם בגמ' לעיל מינה דמה הק' דא"א וכו' דתיפול"ל נפק"מ על עומד בערב לענין דאו'). ולהנ"ל יתיישב דמ"מ י"ל דכלפי עומד בערב האי דינא דא"א מפקיע את האויר מלהצטרף לשיעור י"ט הוא מדאו'. וע"ע. ועי' בהע' אאמו"ר שליט"א לחי' הרשב"א הוצ' מוה"ק מש"כ בזה ליישב קו' השפ"א, דהאי א"א כשהאויר שווה הוא רק מדרבנן משא"כ כשהפרומו", ויישב בזה קו' המהרש"א למה לא דנו התוס' בקו' זו גם באצבעיים ריוח, עי"ש.

והנה בהק' קו' דנימא א"א דה"ג בעור האסלא יל"ע, דהרי התוס' ושאר' דנו למה ל"מ לבוד להשלים את עור האסלא, ותי' דלגבי טומאה הילכתא היא דבעי' טפח ממש ולא ע"י לבוד. וצ"ע דעכ"פ הרי באמת יש לבוד, ולמה לא נימא דהלבוד יבטל את הא"א דה"ג וכו', וכמבו' בגמ' להלן טז, ב דאויר שיש עליו לבוד אינו עושה א"א דה"ג וכו', וכמש"כ התוס' בסוכה יז, א "ולכאור' לשנויי הכא כדמשני התם דא"א דה"ג וכו' ומבטל ליה דהכא כל הפחות מג' לבוד דמי והוה ליה כסתום". וצ"ל דפשיט"ל להראש' דכיון דגבי טומאה ל"מ לבוד, א"כ האויר ע"כ יש לו את הכח של א"א דה"ג, כיון דלגבי טומאה האויר ל"ה כסתום כלל ע"י לבוד. אמנם יל"ד עוד דכיון דנת' דהאי א"א דה"ג אלים טפי משאר א"א, (דהוא דאו' והם דרבנן, וכנ"ל), והטעם כיון דאף בלא ביטול העומד מ"מ הא"א גורם שהאויר אינו מצטרף אל העומד, א"כ בזה אפי' שיש לבוד על האויר מ"מ אלים ענינא דא"א לקבוע דאין האויר מצטרף אל העומד לשיעור טפח. משא"כ בהל' מחיצה, הן להלן דט"ז והן בד' התוס' בסוכה הנ"ל, דל"ה שיעור כ"כ אלא רק כשיעור הרשות, והנידון של א"א הוא לבטל את העומד, בזה אמרי' דאויר שיש עליו לבוד ל"א

של פרוכ"ע, דאינו מבטל את העומד מצ"ע אבל מצטרף לא"א. אבל יש גי' אחרת בד' הר"ן כאלו היה עומד בפרוץ, ונת' שם ביאור אחר לפ"י). ואילו בעומד ממש כ' הר"ן טז, ב "ומסתברא דכל היכי דאמרי' א"א דה"ג ודה"ג ומבטל לה העומד נחשב כפרוץ ומצטרף להיות פרומד"ר על העומד, וכן נמי אם בין שתי הפרצות והעומד שביניהם הוה יותר מעשר חשבינן לה להך מחיצה כנפרצה יותר מעשר, דמבטל ליה לגמרי משמע, וע"כ איירי שם כשיש עומד על כל הפרצות, ולכן הנידון הוא דעכ"פ יש שם פירצה י' אמות, (ודוחק לומר דאיירי דוקא במחיצה רביעית די' אמות אוסר בה אף דפרומד"ר מותר בה), ומבו' בר"ן דאפי' כשעל ב' האוירין איכא עומד"ר אכתי אמרי' א"א. וצ"ל דפסי ביראות אלימי טפי מעומד"ר. (אם לא שנפרש ד' הר"ן ברפ"ב באופ"א).

ואילו בדעת הרשב"א נת' לעיל דבפשוטו ס"ל כאן דאם על האויר מב' הצדדים יש עומד, ל"א ככה"ג א"א דה"ג וכו', (וכש"נ לעיל לחלק בין אויר מצד א' לב' צדדים, דאויר שיש עליו עומד"ר אף דמצ"ע אינו מבטל העומד אבל יכול הוא להצטרף לביטול), אבל לגבי פסי ביראות הק' ג"כ דנימא א"א ולא תי' דמעלת פסי ביראות היא כעומד"ר, והר"ז על ב' האוירין, ול"א א"א. וע"כ דהרשב"א ס"ל להיפך דדיומדין הם פחות מעומד"ר, והיפך ש"י הר"ן כנ"ל. אמנם יש לדחות דלעולם גם הרשב"א ס"ל דדיומדין הוה כעומד"ר, אבל כיון דכל מעלתם הוה רק כשמצטרפין זה לזה ואין ביניהם פירצה, א"כ כשיש א"א על הפשוטים שבאמצע נתבטלו כאן כל הפסי ביראות, (ודוג' לזה דלגבי עומד"ר מבו' בסוג' דא"א וכו' קדים ומבטל את העומד"ר, והטעם כיון דהא"א ככה"ג מבטל את הצירוף ובטל העומד המרובה, וכמו"כ בפסי ביראות דהא"א על הפשוטים יבטל את הצירוף שלהם להיות ריבוע ניכר).

עוד הערה בדבר זה, דלכאור' עצם הדבר דאם ב' האוירים יש עליהם עומד"ר ל"א א"א, טעם הדבר הוא דכל האוירין חשובים כסתומים, ואין איך לרון שהאוירין יבטלו את העומד. והנה הרשב"א בעבוה"ק כ' "מבוי שיש לו שני פתחים מצדו ואין באחד מהן יתר מעשר ויש באמצע פס יתר על כל אחד ואחד מן האוירין או אפילו ככל אחד ואחד מהן, אע"פ ששני האוירין לכשיצטרפו רבין עליו, נותן קורה על אחד מהן ודיו ואין צריך השני כלום", וצ"ע דבכה"ג הרי ע"כ אין ב' האוירין חשובים כסתומים, אלא העומד גודר רק את א' מב' הפרצות, וא"כ למה לא נימא א"א כיון דבצד אחד אין במה לסתום את האויר ובצד השני יש רק פרוכ"ע וזה מצטרף לא"א כמבו'. אבל באמת הרשב"א בחי' בסוג' כ' "כיון דאסיקנא דאמרי' א"א דה"ג ודה"ג ומבטלי ל' לעומד דאינו יתר על אחד משני האוירים א"כ הא דאמרי' לעיל מבוי שנפרץ בין מצדו בין מראשו בעשר מראשו היכי משכחת לה מי נימא דוקא בשנשאר בנתים עומד מרובה מעשר דאי לא א"א דה"ג ואוירא דרחב פתח המבוי שתחת הקורה", ומשמע דבעי' דוקא יותר מ"י, ולפ"ז ל"ק דבאמת יש כאן אויר מצד אחד שהוא מועט מן העומד ואינו כמוהו לרון שיצטרף לדין א"א דה"ג וכו'.

תוד"ה עור העסלא. ואין לחשוב האויר כסתום מטעם לבוד דהלכתא גמירי לה גבי טומאה דלא אמרינן לבוד ולהכי נמי קאמר בסמוך אצבעיים מכאן כו' ואי אמרת לבוד סגי במשהו מכאן ומשהו מכאן. והריטב"א תי' עוד "דבדבר העומד להיות פתוח לעולם ונעשה לכך אין אומרים בו לבוד". (ואולי זה שייך קצת לד' הריטב"א בסוכה טז, ב שכ' "משמעתיך מוכח דכל היכא דאמרינן לבוד אינו כאלו היה סמוך ממש ואינו, דאם כן בצרה לה מחיצה, אלא לבוד דינו כאלו הוא סתום". ובחת"ס יו"ד ס' שמ כ' כעין חילוק זה גבי לבוד דטומאה, ז"ל "אולי י"ל אפי' לא אמרי' לבוד מ"מ כל שמבטל ל' בבנין והנקב אינו נעשה ברצונו כגון הני סריגי חלונות שמבטלים בבנין ואין הנקבים לרצונו כי טוב הי' לו יותר כשהיה סותמים כל הבנין ומשו"ה אפי' נוגע נגד הטומאה טהור ולא דמי לארובה פחות מטפח שנעשה כך לרצונו ולבוד לא אמרי' משו"ה מטמא כנגדו"). ועי' מנח"ש ח"א ס' צא אות יט שצירף להיתר את ד' הריטב"א לענין סוכה שתחת חבלי כביסה, דאפי' אם

השיעור של הפירצה במחיצת מזרח יהיה תלוי כפי מידת הפירצה כלפי רוח צפון. וצ"ע.

ובחזו"א סי' סה סקל"ו כ' דמחיצה ההולכת באלכסון מדורג מדרום למזרח, אפי' אם כלפי כל רוח יש פרומ"ר, אבל אפשר לדון את הכל כאלכסון ישר מחיצה שלימה על מזרח ומחיצה שלימה על דרום והוי עומ"ר, עיי"ש. ונראה דכלפי זה ודאי ל"ש א"א כלל, כיון שהאזורים הם מב' צדדים שונים ול"ש שאויר מרוח מזרח יבטל עומד של רוח דרום, וכיו"ב.

א"א דה"ג וכו' בצוה"פ

כ' הרשב"א "ונראין הדברים דלא אמרו דאתי אוירא ומבטל לי' אלא בלחי או בקורה שאינן פתחים גמורים ואינן מתירין כל האויר אלא עד עשר אבל צורת פתח ממש שהיא מתרת כל אויר ואפי' רחב מעשר אין אויר מבטלו, ולא כן דעת הראב"ד ז"ל לפנינו גבי נעץ ארבע קונדיסין בארבע פינות השדה, והדבר צריך תלמוד". ולש' תלמיד הרשב"א הוא "וכתב מורי שיחי' דלא אמרו אתי אוירא ומבטל ליה אלא דווקא בלחי או בקורה מפני שאינן מתירין אויר אלא עד עשר, אבל צורת פתח שמתיר ביתר מעשר אין אויר מבטלו". והריטב"א ג"כ כ' "ומיהו מסתברא דכל היכא דאיכא צורת פתח לא אתו אוירי ומבטלי ליה שהרי צורת פתח מתרת כל אויר ואפילו יתר מעשר אליבא דהלכתא דקיימא לן כרבנן שאם יש שם צורת פתח אפילו הרחב יותר מעשר אינו צריך למעט". (ועי' דרכי משה סי' שסג אות ב' מש"כ בשם האו"ז).

וד' הראב"ד הובאו במאירי להלן יא, א ובאוהל מועד, ובהשלמה (והמאורות) פי' בזה גם את הטעם, ז"ל "והראב"ד פירש, כגון שהניח הקנה אחד בצד כותל המבוי, והקנה האחר באמצע המבוי וקנה על גביהן, והניח השאר פרוץ בלא קורה ובלא לחי. וטעמא דמילתא, דא"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה לקנה אמצעי". וכע"ז מבו' בס' הבתים, ז"ל "וביאר הראב"ד מן הצד, כגון שהיה עושה צורת פתח במבוי, והניח קנה אחד בצד הכותל וקנה אחד באמצע פתח המבוי, וקנה על גביהן, לא עשה כלום, מפני שאויר מכאן ומכאן מבטל הקורה", וצ"ע בלישנא ד'קורה' ולכאו' כוונתו דביטול האזורים הוא על המזוזות ולא על המשקוף.

וצ"ע להראב"ד בכל צוה"פ למה אין הקנה העליון מתבטל בא"א דמתחתיו וא"א מעליו ומבטלי ליה, ובשלימא לדידן גבי קורה י"ל דעכ"פ היכר דקורה אינו מתבטל, אבל הקנה העליון של צוה"פ למה לא יבטל באזורים לשי' הראב"ד. וצ"ל דהקנה העליון אין ענינו כמחיצה אלא השלמת צורה של פתח לאפוקי מפיתחי שימאי, ואינו צריך אלא להפריד בין מה שמעליו ומה שתחתיו כעין תקרה, ול"ש ע"ז א"א וכו'. (אבל לכאו' הסבר זה תלוי בפלוג' הפוס' האם תקרה יכולה לשמש כמשקוף של צוה"פ, או דענינים חלוקים הם וכעין דפצימין של חזיוק תקרה אינם מועילים כמזוזות של צוה"פ).

וכמש"כ במשנ"ב בסי' שסב סקס"ו "וכתב בספר מחצית השקל דמ"מ קיל קנה שעל גבן מקנה שבצדדים דאותן שבצדדים צריך ליהור שלא ינידם הרוח [וכמו שכתב המ"א בסימן שס"ג סק"ד] כיון דהם משום מחיצה ומחיצה שהרוח מנידה לא מיקרי מחיצה אבל הקנה שעל גבן נהי דצריך ליהור שלא ינטל ע"י הרוח אבל אי הרוח ינידו אין בכך כלום דעיקר המחיצה תלוי בשני הקנים העומדים מן הצד", אכן החזו"א בסי' עז סק"ו כ' ע"ז "אין לזה שום שרש, דודאי כל הקנים בין הצדדיים ובין העליון הוא בכלל עיקר בנין צוה"ה, ודינן שוה לענין ניטל ברוח". עוד י"ל דהקנה העליון אינו מתבטל באויר שמעליו כיון דהוי אויר שחוץ לרשות, ואף שהוכיח הרשב"א דמעל י"ט חשיב ג"כ כאויר של הרשות לבטל העומד כיון דהרשות עולה עד לרקיע, אבל י"ל דכ"ז הו"ד במחיצה אבל בפתח באמת מה שמעליו אינו נידון כבא להיות סתום אלא סגי במה שיש פתח למטה לאפוקי מפירצה, משא"כ במחיצה שהיא כעין מחיצה על כל הגובה.

אמנם בלש' ההשלמה מבו' דכל החיסרון הוא רק כשהניח השאר פרוץ בלא לוח"ק, וכ"ה בלש' האוהל מועד "ואהר"א פי' כגון שהניח הקנה הא' בצד כותל המבוי והקנה האחר באמצע המבוי וקנה על גביהן והניח השאר בלא קורה ובלא לחי", וצ"ע דהרי אויר שתחת הקורה מצטרף לא"א דה"ג כמבו' בסוג', (ולגבי לחיים הריטב"א דן

א"א דה"ג וכו'. ונת' לעיל דהתוס' בסוכה ז, א שכ' שם א"א אפי' באויר שיש עליו לבוד, אולי ס"ל דשיעורא דדפנות סוכה דמי לשיעור טפח דטומאה בענין שנת' כאן, ולא דמו למחיצות דשבת).

כ' בתש' חדש' למהרי"ל סי' ד "אכן מ"ו ז"ל דקדק לעשות הכתפיים רחבות דלא אתי אוירא דהאי גיסא ודה"ג ומבטל ליה ולא סמך על עומ"ר מב' רוחות ולא על נקב העשוי למלאות". והו"ד במג"א סי' טז, עיי"ש מחצה"ש ומשנ"ב, וחזו"א סי' ב סק"ט. ובשאלת יעבץ סי' כ' ע"ז "וששאלת עוד שלא הקפדתי על שיהיו הכתפיים רחבים דלא לייתי אוירא דה"ג ודה"ג וליבטל לי' כמ"ש האחרונים ז"ל בשם מהרי"ל ז"ל. עיין מג"א סי' ו. אודיעך שנ"ל שנעלם מהם ז"ל מ"ש התוס' גבי עור העסלא דלא אמרינן הכי אלא במחיצות קבועות אבל לא בכלי. וכן שמעתי מא"מ הגאון ז"ל שהי' אומר מסברא דנפשי' היכי אמרינן דאתי אוירא ומבטל, היינו דוקא באויר שאנו חושבין אותו כמחיצה ע"י לבוד. בהא אמרינן דעומד מועט בטל באויר המרובה. (ושוב מצאתי ראיתי לו ז"ל בספרו סי' נ"ט שכתב כך בפשיטות בכיוצא בזו שאין כח לבוד יפה לבטל דבר ממש"י) משא"כ בבגד דלא בעינן לאצטרופי לאוירא בהדיה לא אתי ומבטיל לי' והיא סברה ישרה וברורה מאד וכעין זה איתא שם בתוס' הנז' בשם ריצב"א בקצת שינוי ודוק". (ולש' היעבץ לא ברירא כ"כ מה שייך לבוד לכאן, וכן ענין לבוד בגוש. ואף במו"ק סי' ח כ' "תימה על גדולי עולם דאשתמיט להו מש"כ התוס' גבי עור העסלא כפ"ק דעירובין דלא"ה הכי אלא במחיצות קבועות אבל בכלי לא. וכן שמעתי עוד בשם אבא מארי הגאון ז"ל שהשיב על זה מסברא דנפשיה דהיכי אמרינן אתי אוירא ומבטל היינו דווקא באויר שאנו חושבין אותו כמחיצה ע"י לבוד, ביה אמרינן דעומד מועט בטל באויר מרובה, ומשום דמחיצה קלישתא היא, דע"י צירוף האויר נעשה, משום הכי ברוב אויר בטלה לה, משא"כ בבגד דלא בעינן לאצטרופי אוירא בהדיה לא אתי ומבטל ליה לבגד. והיא סברא ישרה נכונה ונכונה. וגם כעין זו מצאתי שם בתוס' בשם ריצב"א בקצת שינוי. ובלא"ה אין ללמוד מתורת לבוד דהלכה למשה מסיני היא, ואיכא למימר הכי אנגמריה רחמנא למשה, ולא ילפינן מנה בעלמא".) וצ"ע ד' המהרי"ל ממש"כ התוס' דל"ש א"א גבי עור האסלא, ואם פליג ע"ד התוס' והראש', עכ"פ איך יתרוץ דינא דעור האסלא דלא אמרי' ביה א"א דה"ג, כיון דלמהרי"ל אמרי' כן גם בכלי וגם באויר שחוץ לרשות וכו'.

ונראה ליישב בכמה אופנים, ד"ל דשאני עור האסלא דיש לבוד בתוך הטפח, ואמנם ל"א לבוד לגבי טפח דטומאה, אבל גם ל"ש א"א דה"ג כשיש לבוד, וכמש"כ התוס' בסוכה יז, א "וליכא לשנויי הכא כדמשני התם דא"א דה"ג וכו' ומבטל ליה דהכא כל הפחות מג' כלבוד דמי והוה ליה כסתום", ואפי' שאין לבוד לגבי טומאה, אבל כח הלבוד לגרע א"א קיים גם לגבי טומאה, משא"כ גבי ציצית דליכא לבוד כלל. עוי"ל דהרי התוס' בסוכה ז, א כ' דבסוגיין דנו א"א דה"ג בעור האסלא, וצ"ע דהרי אדרבה נראה דליכא א"א בעור האסלא, וזו היתה קו' התוס' והראש', וי"ל דפי' התוס' בסוכה דהא דלא נקטו הכא אצבעיים מכאן ואצבעיים באמצע ואצבע מכאן זהו משום דבכה"ג אמרי' א"א דה"ג וכו' וכש"נ לעיל. (ולעיל נת' דאולי צריך לגרוס אחרת בד' התוס' שם). והישוב הפשוט יותר דכיון דכ' הראש' לקמן דא"א דה"ג אינו אלא מדרבנן, א"כ ל"ש לדון א"א בעור האסלא להקל בטומאה.

יל"ע במחיצת רוח מזרח העומדת באלכסון כלפי מערב-צפון. וא"כ ה"ה גודרת מזרח-צפון יחד, ויש בה פירצה מועטת אלא שיש ברוח צפון עומד המקבל כנגדה, אבל גם בצפון יש פירצה מועטת מן העומד שמהצד, אלא דהפרצות הם גדולות יותר מהעומד המקבל, האם אמרי' בכה"ג א"א, (להצד דאמרי' א"א אפי' באזורים שיש עליהם עומ"ר מצד אחר). דהרי ל"א א"א מאויר שמחוץ לרשות, אבל כאן י"ל דכיון דמחיצת מזרח גודרת גם בצפון, א"כ העומד המקבל שבצפון יש עליו פרצות מב' צדדיו לכיוון צפון ג"כ. (ונפק"מ לבטל את העומד המקבל ולעשות פירצה בקר"ז, או להשלים שיעור י' אמות). ונראה דאפי' אם שייך כה"ג א"א, מ"מ

כדלתות דהו ביה ולא מעלות ולא מורידות, ואמנם צ"ע כוונת הדברים דהרי ודאי יש לצוה"פ כח לסתום פרצות גם לשי" רב, וכגון במפולש או בקר"ז, אבל עכ"פ מבו' דפלוג' דרב בדין צוה"פ ביותר מי' אמות היא בעיקר כח המחיצה של צוה"פ.

ואמנם יש להביא עוד ראייה לנידון זה, דהרי הראש' דנו בדין א"א דה"ג וכו' כלפי מחיצת כלאים, והוכיחו מהא דמהני שם מחיצה ד"ט ול"א א"א דה"ג וכו', דדינא דא"א דה"ג אינו אלא מדרבנן, ולא החמירו גבי כלאים אלא רק לגבי שבת. והריטב"א ברפ"ב הוסיף "והנכון דכל עומד דבר חשוב אינו מתבטל באויר הכא והכא מדאורייתא, והראיה ממחיצת כלאים שאמרו לעיל דמד' טפחים ולמעלה מותר לזרוע כנגדו ואע"פ שהפרומ"ר עליו מכל צד, ורבנן הוא דאחמירו לענין שבת והכא בפסי ביראות אוקמה על דין תורה לצורך מצוה, ולפי זה מסייעין לומר דבעינן רוחב הפשוטין ד' טפחים לרשב"ג או ג' טפחים לרבנן כפי מה שהתירו גבי כלאים, וכן מבו' שם בתו"י, ז"ל "ואפשר דדוקא בפשוטין דרחבי' אמה לא אמרי' מדאורייתא דלא אתי אוירא ומבטל ליה דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מס' דאתי אוירא ומבטל להו מדאורייתא". ויש להעיר דא"כ היכי מהני צוה"פ להיות מחיצה לכלאים, והא נימא א"א דה"ג וכו', דהרי הראש' לא תי' בזה דהוי כאויר שחוץ לרשות וכו', אלא ס"ל דשייך בזה א"א דה"ג וכו' לבטל המחיצה גם כנגד העומד, וא"כ תישאר קו' גבי צוה"פ כיון דאין בקנים שיעור מחיצה. (ואולי דאין ה"ג ובעי' שלא יהיה אוירי מב' צדדים לבטל הצוה"פ, וחדוש זה לא הוזכר). וע"כ כנ"ל דצוה"פ ל"א א"א דה"ג וכו'. וגם בזה יש לדחות דמ"מ אם יש חיסרון של יותר מי' אמות גבי צוה"פ, ל"מ לחלקו באמצע בעוד קנה, כיון דא"א וכו' ומבטל הקנה האמצעי. (ואולי יש לדחות עוד דצוה"פ אלים כמחיצה ד"ט, וגם אם יש בו דין א"א דה"ג וכו' אי"ז אלא מדרבנן. עי"ל דאולי כלפי צוה"פ פשיטא דהוי אויר שחוץ לרשות דאינו מבטל לעומד, וכל הנידון היה רק במחיצה גמורה).

אבל בד' הריטב"א בסוכה ז, א לכאו' נראה כהחת"ס, ז"ל שם "והאי צורת פתח דקאמר, פרש"י כנגד כל הדופן, פי' לפירושו דאי איכא ברחבו יותר מעשר אמות עושה אותו ב' פתחים דהא קיימא לן שכל פתח שהוא רחב יותר מעשר אמות אינו פתח כדאיתא בעירובין". וכ"ה ברא"ה שם, ז"ל "והיכא דהוי רחבה יותר מי' אמות יצא לו מתורת פתח כדמוכח בעירובין היכא דלא אפשר עביד לו שני פתחים". וע"ע חיי אדם כלל מח ס"א, ושורת האלף לך שלמה סי' קעג.

אמנם מש"כ הרא"ה והריטב"א דק"ל בעירובין שאין פתחים ביותר מי' ול"מ צוה"פ, צ"ע דהא לא פסקי' כרב, וכמשה"ק הריטב"א בסוג' במה שאמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד וז"ל "וכבר ידוע שאין הלכה כרב". (ויתכן דס"ל כהר"מ דפרומ"ר ל"מ צוה"פ על יותר מי' אמות. ואמנם מצינו בפס' הרי"ד להלן טז, א שכ' "ור' יוחנן אמ' לענין כלאים התירו לו ולא לענין שבת, שאין צורת פתח מתרת בשבת ביותר מעשר אמות. וסבירא ליה כרב, וקיימלן ר' יוח' וריש לקיש הל' כר' יוחנן, כל שכן דקאי רב כוותיה", אבל אי"ז כד' הריטב"א כאן). ואולי כוונת הריטב"א שם למה שהוסיף בסוגיא הנ"ל וכ' "דפרצה ביותר מעשר לרב חשובה פרצה גדולה ולפיכך אין לה תקנה בצורת פתח וחכמים אומרים שאף זה אינה פרצה כל כך שלא תועיל לה צורת פתח, ואפשר דאפילו רבנן לא שרו לה בג' רוחות דלא הוה פליגא דרב כולי האי עליהור", וא"כ גבי סוכה דמי לג' רוחות ולא לרוח רביעית, ופסלי' ביותר מי' אמות לכו"ע, וזה חידוש. (וכ"כ גם המאירי, ז"ל "וכתבו שלא נאמר דבר זה אלא בדופן רביעי שעליו אמרו ברחב מעשר ואם יש בו צורת פתח אינו צריך למעט אבל בכותלים שבצדי המבוי אין צורת פתח מכשיר ביתר מעשר והם מפרשים שדעת רב הויעילו לכך שמאחר שהוא מחמיר בה אף ברביעית דיינו שנחלוק עמו בה הא בשאר דפנות נודה לו במבוי וכן בחצר"). ונראה להוסיף, דהא דכ' הריטב"א דאפשר דמודי' לרב בג' רוחות, כוונתו למש"כ שם בהמשך ב' פי' בדעת ר"ל האם כשהתיר בשבת ככלאים אזיל להדיא רק על רוח רביעית (דומיא דכלאים כמש"כ שם) או גם בלא"ה, עי"ש, וא"כ

שיועיל, אבל בקורה נראה בגמ' דודאי ל"מ), וק' דהראב"ד כאן נקיט כהיר' דל"א א"א דה"ג באויר שתחת הקורה, ומאיך אויר של צוה"פ מבטל את העומד, וצ"ע. וצ"ל דגם להראב"ד רק אם שני האוירים יש בהם קורה או צוה"פ ל"א א"א וכו', אבל אויר אחד כזה מצטרף עם אויר פתוח לבטל העומד. (ולפ"ז אף ד' הראב"ד אינם מסייעים את שי' החזו"א דלהלן דאמרי' א"א אפי' כשב' הצדדים יש באויר צוה"פ).

והנה החת"ס בתש' פח כ' "ועל צד היותר טוב יחמיר ויעשה צורת פתח שבעירו באופן שלא יהיה רחב יותר מעשר ואי לא סגי בקנה א' יעמיד ב' וג' קנים בין כל א' פחות מעשר", וכ' ע"ז החזו"א בס' עט סק"ו "מש"כ החת"ס ז"ל תוך הדברים דצוה"ה יתר מי' להרמב"ם דלא מהני בפרמ"ר, יכול להוסיף בקנים תחת החבל שלא יהא בין קנה לקנה יתר מי', תמוה מאד, דכל שהפרצה יתר מי' אף שיחלק את הפתח לשנים אינו כלום, דאותו הקנה שהעמיד באמצע הפתח לא חשיב מחיצה דאתי אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל ל' וכדאמר י' ב' בפרצה יתר מי' בלא צוה"ה לדידן וה"נ לרב בצוה"ה, כיון דסוף סוף צריך לדון על יתר מי' במקום אחד שהוא פתח, וכן מבואר בתו' ב' ב', לחד תירוצא דע"י עמודים של מסך פתח שער החצר חשיב צוה"ה אלא דלרב לא מהני צוה"ה יתר מי' אף שבין העמודים לא היה י"ט". (ואמנם הא פשיטא דבלא דין א"א ודאי שייך לחלק את הפירצה יותר מי' לב', וממילא אין כאן שיעור פירצה. ואפי' שלגבי חיסרון צוה"פ בפרומ"ר מבו' בדברי רב יוסף לקמן יא, א דאפי' בריבוי פתחים יש פסול, אבל הטעם שם הוא דסו"ס למרות הקנה שבאמצע כל הפתחים מצטרפים לפרומ"ר, אבל לענין פירצה י' הרי מבו' בראש' בריש סוג' דלולי דין א"א סגי בקנה להקטין הפירצה). ועי' שפ"א לעיל ו, א.

והנה בפשטות ד' הרשב"א מסייעין את החת"ס דצוה"פ ל"ש לומר א"א דה"ג וכו', דלא דמי ללו"ק שאינם פתחים גמורים, אלא צוה"פ הוי כפתח ממש, ואויר של פתח אינו מבטל את העומד. אבל לכאו' י"ל דאינו כן, דהרי הרשב"א סייע דבריו דצוה"פ חשיב טפי מלו"ק בהא ד"צורת פתח ממש שהיא מתרת כל אויר ואפי' רחב מעשר", ואילו להר"מ הרי פסקי' דצוה"פ יותר מי' ל"מ (בפרומ"ר), והתוס' בדף ב, ב הרי ג"כ אזלי בשי' רב דצוה"פ ל"מ ליותר מי', וא"כ אדרבה ד' הרשב"א הם סיעתא לד' החזו"א דעכ"פ אם לצוה"פ (לכה"פ בפרומ"ר) יש חיסרון של יותר מי' אמות כדאשכחן בלו"ק, ודאי י"ל דאין חילוק ומעלה לאויר של צוה"פ יתר על אויר של לו"ק, וגם בצוה"פ שייך א"א דה"ג וכו'. (ויתכן עוד דכיון דלרב יש לומר ג"כ דבפרומ"ר ל"מ צוה"פ וכד' הגמ' להלן, א"כ גם לגבי דינא דא"א דה"ג יש בזה חילוק בנידון האם צוה"פ נפסל בפרומ"ר. וזה עפ"מ ש"כ הר"ן לקמן רפ"ב ז"ל "דהיינו טעמ' משום דכיון דלא אמרינן א"א דה"ג ודה"ג ומבטל ליה אלא היכי שבשאחד מן האוירין מרובה על העומד אוסרתה, אבל בפסי ביראות שפרומ"ר על העומד נותר בהן הרי הוא כאלו היה עומד כפרוץ דלא שייך למימר ביה א"א דה"ג ומבטל ליה". אבל אין נראה כן בלש' הרשב"א ובכוונת דבריו).

ומצינו עוד בד' הרשב"א שהמקור שלו למעלת צוה"פ על לו"ק הוא במאי דק"ל דצוה"פ מהני ביותר מי', דכ"כ לעיל ח, ב "קורה משום מחיצה ומחיצה באלכסון הויא מחיצה. וכתב הראב"ד ז"ל שאם עשו בו צורת פתח אפילו לרבא שפיר דמי דצורת פתח לכ"ע משום מחיצה, ומסתבר לי דצורת פתח עדיפא נמי מקורה ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה דאלו קורה אינה מתרת אלא בשאין בו ארבע אמות אבל צורת פתח מתרת אפילו יתר מד' אמות דצורת פתח מערב הכל ועושה הכל כמבוי אחד וכמחיצה גמורה, ותדע לך דהפרש יש בין קורה לצורת פתח ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה דהא רב כהנא אמר דלכ"ע והוא שלא יהא באלכסונו יתר מעשר ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה וכדתנן הרחב מעשר ימעט, ואלו בצורת פתח אפילו יש באלכסונו יתר מעשר שרי וכדתנן ואם יש לו צורת פתח אין צריך למעט". ובדף ב, ב ג"כ מבו' ברשב"א דרב ממעט את כח צוה"פ, ז"ל "דכיון דאית ליה לרב דצורת פתח לא מהני לרחבה אלמא לדידיה צורת פתח לא מעלה ולא מוריד אלא

שם צורת פתח אפילו הרחב יותר מעשר אינו צריך למעט, ומשמע דדין א"א דה"ג בצוה"פ תליא בפלוג' דרב ורבנן. וצ"ע. ויותר נראה לפ"ד כד' הריטב"א בסוכה דלעולם ל"א א"א דה"ג בצוה"פ אפי' אם יש חיסרון של פירצה י' אמות גבי צוה"פ.

והנה הגר"ח בס' בהל' שבת הק' "והנה קשה לרב דאמר דאין צוה"פ מועיל ליתר מעשר, וכן אינו מועיל לפרומ"ר על העומד כמבואר בסוגיא שם, א"כ ההילכתא דצוה"פ למה נאמרה, כיון עד עשר גם פתחא בעלמא בלא צוה"פ ג"כ אין בה דין פרצה ואינה אוסרת הטלטול, וביתר מעשר או בפרומ"ר הא גם צוה"פ לא מהניא". ויל"ע בקו', דהרי יש למצוא כמה נפק"מ בדין צוה"פ גם אליבא דרב, וגם דהרי גבי כלאים אף לרב מהני צוה"פ ביותר מ', וגם הוכיחו מינה הראש' דכל פסולא דרב אינו אלא מדרבנן. ועכ"פ יל"ד דלכאור' גם לפי רב יהיה נפק"מ בצוה"פ לבטל א"א דה"ג, וכגון שיש עומ"ר מב' רוחות, או פרוכ"ע, למאן דמתיר, אבל מ"מ יש לפסול משום א"א דה"ג, (עכ"פ בדליכא שיעור עומד מספיק לבטל את הא"א דה"ג מדאור'), והצוה"פ מהני לזה. אבל להנ"ל ניחא דאמנם צוה"פ מבטל א"א דה"ג וכו', אבל לשי' רב דל"מ צוה"פ ביותר מ' אמות, ה"ה דאמרי' באויר של צוה"פ א"א דה"ג וכו'.

ויתכן לפרש בנו"א קצת טעם הדבר לתלות דינא דא"א בצוה"פ בדינא דצוה"פ יותר מ'. דהנה היה אפ"ל בפשטות דפלוג' רב ורבנן אי מהני צוה"פ ביותר מ', היא דומיא דפלוג' הראש' האם מהני צוה"פ בקר"ז או דהא דפיתחא בקר"ז לא עבדי אינשי זה מגרע גם בצוה"פ, והנ"ל דהאי פיתחא יותר מ' דלא עבדי אינשי כוותיה האם צוה"פ יועיל או לא. (ובאמת זהו שהק' הגר"ח בהל' שבת פט"ז "הרי גם צוה"פ יסוד דינה הוא מדין פתח", ול"ש שתועיל צוה"פ לסגור פרצות). אבל הנה הרשב"א יא, א כ' "אם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט. כתב הרמב"ם ז"ל דצורת פתח מהניא אפי' למבוי שאינו גבוה עשרה, ואינו מחוור בעיני כלל דלא מצאנו אלא בגבוה יתר מעשרים ומשום דפתח כמחיצה דמי וכאלו נסתם הכל", ומנימוקו דהוי מחיצה וסתימה נראה, דהיה מקום לפסול צוה"פ יותר מכ' מטעם דהוי פירצה גדולה, (דאמנם בלחי אין פסול של מבוי הגבוה מכ', אבל זהו משום דאי"צ לדון את כל גובה המבוי, משא"כ קורה וצוה"פ דע"כ גדירת המבוי היא על כל שיעור פתחו והוי פירצה גדולה), אבל כיון דהוי מחיצה וסתימה גמורה אין הפירצה מגרעת המחיצה, דצוה"פ חשיבא טפי מקורה הנפסלת בהאי פירצה דכ' אמה. וא"כ י"ל דהא פשיטא דשייך שיועיל צוה"פ ביותר מ', אלא דמ"מ רב פסל את הצוה"פ מחמת הפירצה שיש בה, ולדידן צוה"פ הוי מחיצה גמורה ואינה נגרעת ע"י פירצה. וא"כ יותר מובן לתלות הנידון של א"א דה"ג בפלוג' רב ורבנן, דאילו רב משווה צוה"פ לקורה לפסול בשיעור פירצה של י' אמות, אבל לדידן הוי צוה"פ כמחיצה וסתימה גמורה, ואין שייך א"א דה"ג באויר של צוה"פ דהוי סתום טפי מאויר שתחת הקורה.

ובשי' החזו"א הנ"ל דאמרי' א"א בצוה"פ, נראה דאין כוונתו באופן שד' הראש' הנ"ל יהיו ראייה כנגד, ומלבד מש"נ לחלק בדין צוה"פ אי מהני יותר מ'. דהנה לש' החזו"א הוא "דאותו הקנה שהעמיד באמצע הפתח לא חשיב מחיצה דאיתא אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ל' וכדאמר י' ב' בפרצה יתר מ' בלא צו"ה לדידן וה"נ לרב בצו"ה, כיון דסוף סוף צריך לדון על יתר מ' במקום אחד שהוא פתח", ונראה דודאי שייך לומר דהקנים של צוה"פ אינם מתבטלים באוירים, אלא דמ"מ לענין זה שייך א"א דעכ"פ לא נחלק הפתח לב' פתחים דכ"א פחות מ' אמות. והעד בדבר, דהרי החזו"א בס' ע סק"ד הכריע גבי נידון האחרו' בהרחיק הצוה"פ מן הכתלים, ד"נראה שאין להסתפק בצו"ה שהרחיק ג"ט, אלא אם הרחיק מב' הצדדין אבל אם הסמיך בחד צד כיון דעריבין ג' מחיצות שפיר הוי צו"ה, וכמשי"כ בס' מקו"ח בתיקון עירובין לחלק בהכ"י, ולכאור' ק' דאם הרחיק הצוה"פ בצד אחד מן הכותל הרי אכתי נימא א"א דה"ג לבטל הקנה של הצוה"פ, וע"כ דהאי א"א שכ' כאן אינו ביטול על המחיצה של הקנה דהצוה"פ אלא ביטול על חלוקת הפתח הא' לב' למעט מ' אמות. (וכעין מה שיש לבאר בד' הגמ' איזה דין א"א היה פשוט מתחילה גבי תנא דלוי, ומה התחדש אח"כ, דהא ודאי

מבו' דגם אי פלגי' על רב וסבירא לן דמהני צוה"פ ביותר מ', י"ל דזהו דוקא ברוח רביעית ולא בג' רוחות.

ומצינו בשי' הרא"ה סימוכין לדבר זה שכ' בסוכה דל"מ צוה"פ ביותר מ', ואולי דגם לגבי שבת יש פסול בצוה"פ יותר מ' בכל שאר הרוחות. דבאוהל מועד שער עירובין דרך א נ"א כ' "לרא"ה לענין סוכה משמע דבעי' דפנות כהלכתן ובעי' שיהיו הדפנות סמוכות לקרנות ובקרנות לא מהניא צורת פתח ומכיון דאיכא בקרנות ז' טפחים בכל דופן מהני ביה צורת פתח והוא שלא יהא ברחבו יותר מיו"ד ויהיה עומ"ר ובמבוי בעינן תרתי בדפנות שבצדדין והם עומ"ר על הפרוץ ולא יהא יותר מיו"ד ובראשוי מהניא צורת פתח ואע"ג דפרומ"ר ובראשו הא' לחי או קורה והוא דאין ברחבו יותר מיו"ד ואע"ג דפרומ"ר, ובחצר בעינן תרתי עומ"ר על הפרוץ ולא יהא יותר מיו"ד בשאר דפנות אבל דופן רביעית בחצר מתכשר בשני פסים משהו או בפס ארבעה גבוה עשרה והוא שלא יהא הפרצה יותר מעשרה ואפשר דצורת פתח מהני בה ואפילו ביותר מעשרה בדופן רביעי בלבד". וצ"ע בכ"ז.

והנה הרשב"א בריש סוגיין כ' עמש"כ התוס' דבעושה פס ד"א לאורך המבוי בעי' אחריו צוה"פ כדין מבוי עקום, וזה אינו מחוור בעיני כלל דעכשיו לא באנו להחמיר עליו להוסיף בו פסין וצורת פתח אלא להקל עליו ולומר בכמה סגי ואם אתה בא עכשיו לעשות לו פס גבוה ומשוך ועוד צורת פתחים אתה מחמיר עליו הרבה מוטב שיעשה צורת פתח אחד בכניסתו ואליבא דהלכתא דקיימא לן כרבנן דאמרי אם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט". ויל"ע למה הק' רק למאי דק"ל, והא גם לשי' רב דצוה"פ אינה מתרת יותר מ' אמות, עדיין יכול ליתן צוה"פ על חלק מהכניסה הרחבה של המבוי, והחלק השני יהיה נותר מדין עומ"ר או פרוכ"ע, (אלא הסוב' דצוה"פ יש בה כח להתיר את שלצידיה כדין עומ"ר), או עכ"פ מהאי דינא דקורה אחת מתרת כל הפתחים, (אי נימא דגם צוה"פ הוי כקורה לענין זה), וא"כ במבוי הרחב כ' אמה עושה צוה"פ על י' אמות דמהני אף לרב ודיו בכך. ויש ליישב דמ"מ אמרי' בכה"ג א"א דה"ג וכו' לבטל הקנה של הצוה"פ, אלא דהרי הרשב"א כ' דצוה"פ ל"א הכי, "דלא אמרו דאיתא אוריא ומבטל ל' אלא בלחי או בקורה שאינן פתחים גמורים ואינן מתירין כל האויר אלא עד עשר אבל צורת פתח ממש שהיא מתרת כל אויר ואפי' רחב מעשר אין אויר מבטל", ואולי יש לחלק בין צוה"פ בצד אחד לבין שני צדדים, דאמנם אויר שיש עליו צוה"פ אינו מבטל את העומד, אבל מצטרף הוא לביטול העומד ע"י אויר אחר שאין עליו צוה"פ. וזה דוחק לאוקמיה לד' הרשב"א דוקא בכה"ג. אמנם לפמשי"נ לדקדק בד' הרשב"א, הרי נת' נידון זה של א"א דה"ג לבטל צוה"פ הוא תלוי בעיקר פלוג' דרב ורבנן האם מהני צוה"פ ביותר מ' אמות, וא"כ זהו שכ' הרשב"א דהאי קו' שהק' דמוטב שיעשה צוה"פ א' היא רק למאי דק"ל דמהני ליותר מ' אמות, אבל לשי' רב ל"מ, כיון דאפי' אם יעשה צוה"פ רק על י' אמות ולא יותר, מ"מ נימא ביה א"א דה"ג וכו' לבטל הקנה של צוה"פ, לשי' רב דמקליש כח צוה"פ.

אמנם עיקר מש"נ לתלות הנידון של א"א דה"ג לבטל צוה"פ, בפלוג' דרב ורבנן אם צוה"פ מהני ליותר מ', לכאור' זה יתכן רק אם נפרש דרב מקליש כח המחיצה של צוה"פ, ובהא פליגי רבנן אדרב וס"ל דמהני צוה"פ אפי' ביותר מ', דאלימ להו כח צוה"פ, אבל אם נפרש דפלוג' רבנן ורב אינה בגדרי צוה"פ אלא בכח הפירצה של י' אמות, לכאור' לענין כח צוה"פ אין חילוק בין רב לרבנן כלל. והנה הריטב"א לקמן יא, א כ' "והנכחין כי רב יוסף אפי' אליבא דרבנן רצה לדקדק, דפרצה ביותר מעשר לרב חשובה פרצה גדולה ולפיכך אין לה תקנה בצורת פתח וחכמים אומרים שאף זה אינה פרצה כל כך שלא תועיל לה צורת פתח וכו' ומ"מ מדרב נלמוד לרבנן דלכל הפחות בפרומ"ר על העומד שהיא פרצה גמורה לכולי עלמא שלא תועיל לה צורת פתח", ומבו' דאין חילוק בצוה"פ בין רב לרבנן, אלא רק דלרב פירצת י' חמירא, וממילא דשייך עכ"פ ללמוד מרב לרבנן. וא"כ ק' איך כ' הריטב"א בסוג' "מסתברא דכל היכא דאיכא צורת פתח לא אתו אוירי ומבטלי ליה שהרי צורת פתח מתרת כל אויר ואפילו יתר מעשר אליבא דהלכתא דקיימא לן כרבנן שאם יש

העזוב חל רק באופן ש"מבטלי לי" ודאי מתורת פתחא דאי לאו דמגלו בדעתיהו דמבטלי לי לא הווי שבקי ליה".

ובפי' הר"י מלונלי ג"כ כ' הריטב"א, ז"ל "וליהוש דלמא שביק פתחא רבה ועייל בפתחא זוטא. דהיינו באותו פרוץ שתי אמות ובטל תורת פתח מפתחא רבה ובטל הלחי או הקורה המתוקנים בו ונמצא מבוי זה בלא שום תיקון דאע"ג דמשום פרצה לא יכלינן לפסולי ליה דהא עשר הוא אפ"ה נפסל משום שאין שם לא לחי ולא קורה". ובמאירי הביא בזה ב' פירושים, ז"ל "וחזרו והקשו וליחוש דילמא שביק פתחא רבה וכו' כלומר כשירחק שתי אמות ויעשה פס שלש מניח פתח גדול והוא אויר עשר ונכנס בקטן שהוא אויר שתי אמות והרי הוא מבוי שיש לו שני פתחים הואיל ונכנס ויוצא בשניהם ואי אתה יכול לחשב מה שבין הפס ולכותל כסתום ונמצאת צריך להניח הקורה מכותל לכותל כך פרשוה גדולי המפרשים וי"מ שמאחר שמניח הגדולה בטל ממנה תורת פתח וחזרה לה פרצה ונמצא פרומ"ר ואין הכשרן אלא בצורת פתח". (והמג"א בסי' ססה סק"ג שכ' דאיירי הכא דאיכא קורה ע"ג ב' הפתחים, עכצ"ל דס"ל כהמאירי דאם יהיה שבקי ל"ס בקורה בב' הפתחים אלא בעי' צוה"פ בפתח העזוב, ובתי' הגמ' דחזקה וכו' עדיין צריך קורה גם בקטן, דמ"מ דלמא אף דלא שבקי את הגדול מ"מ יילכו גם בקטן).

והנה לעיל הובא להק', דכיון דשי' הרשב"א היא דקורה אחת מתרת כל הפתחים, א"כ למה הוצרך לומר (בחי' ובעבוה"ק) דהפתח הקטן (ב' אמות) נותר ע"י עומ"ר (של פס ג' אמות), והא בלא"ה נמי קורה אחת מתרת כל הפתחים. והיותר תימה דבגמ' אמרו ש"מ פרוכ"ע אסור ולפיכך ל"א דיעשה אמה וירחק אמה וכו', ולכא' אפי' דפרוכ"ע אסור, הרי עדיין כיון דליכא (להס"ד - לפי' הרשב"א) דין א"א דה"ג וכו' על האי פס אמה, א"כ אין לאסור את הפתחים הקטנים ג"כ, דהפתח הגדול הוא אינו יותר על י' אמות, והפתחים הקטנים ניתרים בהא דקורה אחת מתרת כל הפתחים. ולכא' י"ל ע"פ ד' הרשב"א כאן, דאמנם קורה א' מתרת גם את שאר הפתחים, אבל פתח כזה ששבקוהו, וקורה בו ג"כ אינו מועילה כיון דהוי פירצה ולא פתח, א"כ גם קורה בפתח אחר לא תתיר את הפתח העזוב הזה, וא"כ כיון דאין אדם מניח פתח גדול הרי אדרבה אינו הולך כלל בפתח הקטן, (דבקי' הגמ' הק' ליהוש דלמא שביק וכו' דאולי יהיה אופן כזה שיעזבו לגמרי הפתח הגדול, והתי' דחזקה וכו' דאדרבה לא ילכו כלל בפתח הקטן), וא"כ אין להתיר את הקטן כלל, לא בנתינת קורה בו, ולא בקורה אחת שמתרת כל הפתחים, כיון דאי"ז פתח אלא פירצה, וע"כ צריך להתירו בדין עומ"ר, ולפיכך אמרו ש"מ פרוכ"ע אסור. אבל עדיין תיקשי לשי' הריטב"א, דהוא ס"ל ג"כ דקורה א' מתרת כל הפתחים, (והוא ג"כ פי' דבקי' הגמ' דש"מ פרוכ"ע אסור אי"ז שייך כלל לדין א"א דה"ג), וכאן הרי ס"ל דאם יהיה קורה בפתח העיקרי לא איכפ"ל בפתחים העזובים האחרים, וכל הבעיה בשבקי זה רק בחיסרון לו"ק בפתח שהולכים בו.

אכן נראה דז"א, אלא האמת היא דאע"ג דביאר הרשב"א דינא דשבקי משום דהוי פירצה, מ"מ אי"ז טעם אלא דבמקום הזה בעצמו דשבקי' ל"ש ליתן את הקורה, אבל ודאי שקורה שתהיה מונחת בפתח הגון של המבוי תתיר גם פתחים אחרים שיהיה בהם החיסרון של שבקי. וכלש' הרשב"א "מבטל לה לקורה מתורת פתח והויא לה כפרצה", ולא סתם פירצה בעלמא, אלא רק ביטול הקורה בהעדר שם פתח כראוי. וההכרח לזה, דהרי הרשב"א הק' למה בהא דאמר' דפירצה מראשו בד' והא ניהוש דלמא שביק את פתח המבוי, ותי' (בתי' השני) דלא שבקי את הפתח הותיק לילך בפתח החדש, וק' דאכתי תיקשי דילמא שבקי את הפתח החדש לגמרי וא"כ הוא ייחשב כפירצה. (דהרי הרשב"א בתי' זה לא ס"ל דסוף מבוי שאני). וע"כ דבהא לא איכפ"ל כיון שהקורה שבפתח הישן תהיה מתרת כל הפתחים, ואפי' להאי פתחים דשבקי להו, והנידון הוא רק על אופן ששבקי את הפתח שהקורה נמצאת בו, וא"כ בטל מהאי פתחא דשבקי ליה שם קורה ופתח כיון דהוי פירצה. (ובדעת המאירי הנ"ל אין להק' כן, דהא יכול לתרץ דסוף מבוי שאני וכו', או דאיירי התם דוקא כשיש עומ"ר על הפירצה מראשו, אבל הרשב"א בסוג'

דל"ש לחלק פתח א' לב' ע"י קנה העומד בין ב' אוירין, אבל אח"כ דנו על פרוכ"ע ועומ"ר מב' רוחות דיש להם תורת מחיצה בעצמן ולא רק חלוקת הפתח, וכש"נ). וממילא דצוה"פ שאינה על יותר מי' אמות ובא לחלקה בקנים, אלא עשויה כדינה אבל מופלגת מן הכותל, בהא ל"ש א"א.

ובאמת הרי בדיני צוה"פ מבוי בחזו"א דאי"צ דין מחיצה בקנים העומדים של הצוה"פ, דהרי דין לומר בסי' עא סקי"א דקנים העומדים באלכסון ג"כ יועילו לצוה"פ, (ודן שם מהדין של 'מן הצד' איך חשיב שהקנה העליון ע"ג), ובהם הרי אין גדריה ומחיצה כלל, וע"כ דל"ב תורת מחיצה בהאי קנים. וגם כשפסל החזו"א צוה"פ מחוץ לרשות ל"כ הטעם מצד דאין כאן מחיצה וסתימה ע"י הקנים, אלא כ' בסי' ע סק"א "שכותלי המבוי חוצצין ומסקלין את הקנים", ובסי' עט סקי"א "דאחורי הכותל אין לו שום יחוס למה שבפנים מן הכותל", אבל מ"מ לא איכפ"ל דאין כלל תורת מחיצה בקנים לגדור את הרשות. (ומה שפסל שם בבקיעת גדיים, אין כוונתו מצד ביטול תורת מחיצה של הקנים, אלא ביטול תורת מחיצה הנעשה ע"י כל הצוה"פ). ואמנם יל"ע לאידך דהראש' שדנו א"א בקנה דצוה"פ, ולא הכשירו אלא מצד דאויר הפתח של הצוה"פ חשוב כסתום, לכא' נראה דס"ל דיש דין מחיצה בקנים של צוה"פ.

ומה שהוכיח החזו"א מד' התוס' בד"ב דאמר' א"א על קנים של צוה"פ, לכא' אפשר לדון בראיה, דהנה אמנם התוס' כ' "אע"ג דג' עמודים היו עומדים ברוחב הפתח כדמוכחי קראי מ"מ אתי אויר' דה"ג ודה"ג ומבטל ליה כדאמר לקמן", אבל הרי בדיבור שאח"כ כ' התוס' "וא"ת מאי פריך שאני פתח החצר דהוה ליה צוה"פ שהכלונסות היו על גבי ווי עמודים שהקלעים תלויים בהן וי"ל דאמר לקמן דצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום", וי"ל דאיירי בהאי מן הצד שהקנה העליון אינו עומד על אותו חלל שיש עליו את המזוזות, וכה"ג דין הסתימה של הצוה"פ הרי אינו נמצא באותו מקום שיש בו את הקנים, ושפיר י"ל דא"א דה"ג וכו', אבל צוה"פ העשוי כהלכתו והוי כסתום במקומו, י"ל דבזה ל"ש א"א דה"ג כיון דהאויר הוא כסתום.

וליהוש דלמא שביק פיתחא רבה

וליהוש דלמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא אמר רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן ומאי שנא מדרבי אמי ודרבי אסי התם קא ממעט בהילוכא הכא לא קא ממעט בהילוכא. ופירש"י "דילמא שביק פתחא רבה - ובטל תורת פתח מיניה, ובטל לחי המתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון". ויל"ע למה בטל הל"ק בהאי פתח דשבקי ליה, וברש"י הנ"ל נראה כיון דאין לו שם פתח.

אבל יש בזה חילוק בהסבר בין הרשב"א לריטב"א, דהרשב"א כ' "כלומר ומבטל לה לקורה מתורת פתח והויא לה כפרצה", ואילו הריטב"א כ' "דפתחא זוטא הוא דחשיב להו כניסה ופתח מבוי והרי אין בו הכשר". והיינו דלהרשב"א טעם הפסול הוא כיון דהפתח הגדול ששבקוהו הוי כפירצה א"כ ל"ש להתירו בלו"ק, דאין הקורה מתרת את הפירצה, ואילו להריטב"א החיסרון הוא כי אין היכר ותיקון בפתח העיקרי, והוסיף הריטב"א אח"כ דאם יתקן את הפתח העיקרי בלו"ק באמת כבר אין חיסרון במה דשבקי את הפתח האחר, "שאלו הניח קורה מכותל לכותל הכי נמי". וע"כ אין כוונת הרשב"א לטעמא דהריטב"א, דהרי בהמשך פי' את תי' הגמ' ממעט בהילוכא וכו' ד"פריק התם דמן הצד וקא ממעט בהלוכא לאותן הבאים דרך שם אינו נראה כמבטלין פתחא קמא מתורת פתחא אלא דמשום דצריכין השתא למיעל בי' למעט בהלוכא דאורחא דמלתא הכי אפי' כי איכא פתחא מעליא ואיכא פרצה בצדה אחרנא דכל היכא דממעטי בהלוכא דעיילי בה הלכך לא מבטיל קמא בהא מתורת פתחא, אבל הכא דמראשו איכא למיחש דאי שבקי לי' ועיילי באידך מבטלי לי' ודאי מתורת פתחא דאי לאו דמגלו בדעתיהו דמבטלי לי' לא הווי שבקי לי' ועיילי באידך דהא לא ממעט בהלוכא", ובודאי דאם היה נידון שחסר היכר בפתח העיקרי למבוי, לא היה מקום לדון מאיזה טעם עזבו את הפתח אם משום שגילו דעתם וכו' או משום שממעט ההילוך, אלא דעכ"פ שם פירצה בפתח

דהכא לא דמיא להא דר"א ור"א אמרינן לא חיישינן כלל לדלמא שבקי ואפי' בפתחין שוין דמה' תיתי לן למיחש היכא דלא ממעט בהלואכא לדלמא שבקי ואפי' בפתחין שוין זימנין דעייל בהך וזימנין דעייל בהך."

אבל לכאור' הרשב"א בסוג' הרי ביאר הקו' מר' אמי ור"א להיפך, דהוי פירכא להמקשן דע"כ ל"ח לשבקי מדמהני פס ד"ט, "דלא לחזק הקושיא דדילמא שביק פתחא רבה קא אתי השתא אלא אדרבה למאי דאקשי מעיקרא ולמאי דמתרץ קא מקשה כלומר וכי אפשר למימר דניחוש דלמא שביק לפתחא קמא ועייל בפתחא אחרינא ואפילו דרבה מיניה ומאי שנא מדרב אמי ורב אסי דאמרו דפס ארבעה מתיר פרצה עד עשר אלמא לא חיישינן ואפי' לפתחא רבה מיניה", וא"כ לתי' הגמ' דממעט בהלואכא זה טעם דל"ח להא דשבקי (לביאור הרשב"א ד"התם דמן הצד וקא ממעט בהלואכא לאותן הבאים דרך שם אינו נראה כמבטלין פתחא קמא מתורת פתחא אלא דמשום דצריכין השתא למיעל בי' למעט בהלואכא דאורחא דמלתא הכי אפי' כי איכא פתחא מעליא ואיכא פרצה בצדה אחרינא דכל היכא דממעט בהלואכא דעיילי בה הלכך לא מבטיל קמא בהא מתורת פתחא, אבל הכא דמראשו איכא למיחש דאי שבקי לי' ועיילי באיך מבטלי לי' ודאי מתורת פתחא דאי לאו דמגלו בדעתיהו דמבטלי לי' לא הוו שבקי לי' ועיילי באיך דהא לא ממעט בהלואכא", א"כ הדרי' לכללא דבפתחים שוים חיישי' לשבקי, וכלש' הרשב"א בסוג' "וקשיא לי דהכא משמע דמשום דרבה מיניה לא שביק ליה הא זוטרי מיניה או דכותיה שביק ליה, וא"כ מבוי שנפרץ בין מצדו בין מראשו דקי"ל בעשר היכי משכחת לי', דהא פתחא דמבוי נמי ע"כ אינה יותר מעשר וליחוש דלמא שביק פתחא דקורה ועייל באיך, ואפשר דבהא נמי אמרי' סוף מבוי שאני".

ונראה ליישב, דהנה לכאור' מצד עומ"ר (או פרוכ"ע) יש כאן ב' פתחים, שהאחד מתוכם נחשב כסגור ע"ז, ורק דא"א להחשיב את שניהם כסתומים כיון דב' האוירים ביחד מרובים על העומד, ורק אויר א' מהב' יכול ליסגר ע"י העומד. וא"כ נראה דממ"נ, אי שבקי הפתח שאין בו את הקורה, הרי עדיין הוא יכול להיות נותר ע"י עומ"ר, וגם ע"י קורה המתרת כל הפתחים, (וכש"נ דשבקי זה חיסרון רק בפתח שניתנה בו הקורה), ואם שבקי את הפתח שיש בו את הקורה, ממ"מ י"ל דהאי פתח ל"ה 'פירצה' להפקיע את הקורה, כיון דהרי יש עליו עומ"ר, ואז בפתח השני באמת ליכא עומ"ר, אבל ממ"מ הקורה מתרת כל הפתחים. דכיון דביאר הרשב"א דינא דשבקי לא מחמת חיסרון ההיכר אלא רק מחמת חיסרון שם פתח (דהוי פירצה עכ"פ לענין קורה), א"כ עומ"ר נמי יכול ליתן שם פתח.

וזה כש"נ לעיל דאין בכוח 'שבקי' לגרום שם פירצה מוחלט שלא יועיל עליו קורה גם מצד אחר, אלא רק דקורה שניתנה שם ל"ח כמונחת בפתח המבוי אלא בפירצה, אבל אם בלא"ה יש שם עומ"ר, א"כ הקורה מונחת שפיר בפתח ולא בפירצה. (והובא לעיל ד' האבהע"ז שפי' ד' הרשב"א מצד קורה א' המתרת כל הפתחים, וכעת יש לזה הכרח נוסף, כיון דבלא"ה שייך החיסרון של 'שבקי'. אמנם מש"נ לעיל לרדן בזה ע"פ ד' המשנ"ב דהכא ל"ש עומ"ר לשום צד, וכש"נ שם, זה לא א"ש הכא דא"כ אכתי יש חיסרון של שבקי והוי פירצה ולא פתח כיון דליכא עומ"ר לשום צד). והדוג' לזה דשייך ליתן שם פתח לאפוקי מפירצה גם אחרי ד'שבקי', (והיינו דע"י העומ"ר כבר הוי פתח), ממשי"כ הריטב"א דבעי' תרתי לריעותא גם שהקורה אינה מונחת ע"ג כותלי מבוי (דליכא פס ד"ט), וגם 'שבקי', ומבוי' דלמרות ה'שבקי' אם הקורה תהיה אלימא טפי היא תועיל ליתן שם פתח והיתר קורה גם בכה"ג. או דוג' נוספת מהאחר' שגרסו בד' האו"ז דב'שבקי' עושה צוה"פ בפתח העזוב (פיתחא רבה) ודיו, (עי' משנ"ב סי' שסג ס"ק קנ), והיינו דבשם 'פתח' הנעשה ע"י צוה"פ ליכא חיסרון דשבקי, וכמו"כ י"ל דגם עומ"ר מהני לזה.

ולפ"ז נפקא דלא משכח"ל שום אופן לדעת הרשב"א שיהיה דין 'שבקי', כיון דבדליכא עומ"ר הרי אמרי' א"א דה"ג וכו' ואין כאן ב' פתחים, ואילו בדאיכא עומ"ר הרי נתבאר לן דלא איכפ"ל דשבקי

דא"א דה"ג לא רצה להעמיד דינא דפירצה מראשו דוקא בדאיכא עומ"ר). ואמנם אין הגדר מחמת חיסרון ההיכר בפתח שבו הקורה (משום חיסרון ההילוך), דהרי הרשב"א תלה את זה ב'שם פירצה' וביגילוי דעת', אבל ממ"מ האי שם פירצה אינו עד כדי שלא יהיה נותר גם ע"י קורה שבפתח אחר, אלא זה רק חיסרון בקורה הנמצאת בפתח זה עצמו. (ובלש' תלמיד הרשב"א כלל לא הוזכר ענין ה'פירצה', ז"ל וליחוש דילמא שביק פתחא רבה ועייל בפתחא זוטא. כלומר ולא יהא כאן קורה על גבי פתח המבוי"). ואשכחן מקור למושג זה של פירצה כלפי נתינת קורה לחוד, בד' הרשב"א בעבוה"ק שכי' "נפרץ בקרן זוית שהפרצה אוכלת ראש שני הכתלים, אם היתה הפרצה ארבעה טפחים אע"פ שהקורה מונחת במקום אחד במבוי, המבוי אסור, פירצה היא זו ולא פתח, שאין אדם עושה פתח כיוצא בזה", ומבוי' דהיה ס"ד דקר"ז הוי פירצה רק כלפי להניח שם את הקורה, אבל קורה המונחת בפתח אחר תועיל בזה.

וא"כ אכתי ק' למה הוצרך הרשב"א להתיר את הפירצה הקטנה (ב' אמות) ע"י עומ"ר, ולא משום שקורה אחת מתרת כל הפתחים. כיון דאפי' אם יש לפתחים הקטנים שם 'פירצה', אבל עדיין הקורה המונחת בפתח כראוי (דאותו לא שבקי), תוכל להתיר את כל הפתחים והפרצות. וכמו"כ ק' בהא דאמרו בגמ' ש"מ פרוכ"ע אסור, והא אכתי הקורה תתיר את הפירצות הקטנות, כיון דליכא א"א דה"ג וכו' לפי קו' הגמ' (וכמבוי' ברשב"א). ואולי היה מקום לדון, דהנה לכאור' ק' בהאי מבוי שהתירו בפס ג' אמות, היכן מתקיים הדין של קורה ע"ג כותלי המבוי, דהנה לגבי פירצת מבוי בראשו כ' הראשונים לעיל דהאי פס ד"ט שנשתייר שם מהני ליחשב ככותלי מבוי והקורה מונחת ע"ג, ואע"ג דקי"ל דמשך מבוי בד"א ולא בד"ט, מ"מ סוף מבוי שאני וסגי בד"ט, (וכלש' הר"ן שם "אבל הכא הרי הקורה נתונה על אותו כותל שהוא הולך לרחבו של מבוי והתם הא איכא פס ארבעה"), אבל הכא בסוג' הרי איירי בתחילת מבוי, וא"כ איך מספיק פס ג' אמות לרוחבו של מבוי, והרי ל"ה כותל מבוי בפחות משיעור ד"א. (והרי גם בלחי הבולט לרוחב המבוי מבוי' שם בסוג' הנך שיעורים של ד"ט וד"א, וא"כ הכא בתחילת מבוי בהאי פס שלרוחב המבוי ליבעי ד"א).

ואולי צ"ל דהכא הרי האי פס ג"א הוא עומ"ר על הפירצה ב"א שלצידו, וא"כ ע"ז הוי כשיעור כותל מבוי כראוי, והקורה מונחת ע"ג כותל המבוי. וא"כ זהו טעם נוסף למה הוצרך הרשב"א להתיר הפירצה הקטנה דב' אמות ע"י עומ"ר ולא משום דקורה מתרת כל הפתחים, כיון דבלאו האי עומ"ר אין כאן קורה ע"ג כותלי המבוי. אכן בלש' הרשב"א לא משמע כן, אלא העומ"ר נצרך לו לעצם ההיתר של הפתח הקטן ולא משום דין קורה ע"ג מבוי. (וליישב בזה ד' הגמ' של פרוכ"ע ג"כ צ"ע, דעדיין אין כאן באמה עצמה שיעור מבוי אפי' כשנצרך לה את האמה הפרוצה מצידה, אלא רק בצירוף העומדים הבאים, ובוזה לכאור' ל"ס להשלים שיעור כותל מבוי, וכדחזי' מדינא דרב אמי ור"א דהעומ"ר של שאר הכותל אינו מועיל להחשיב את הפס שנשאר ככותל בשיעור מבוי. ואולי יש לחלק, וצ"ע).

והנה הרשב"א בעבוה"ק כ' "מבוי שיש לו שני פתחים מצדו ואין באחד מהן יתר מעשר ויש באמצען פס יתר על כל אחד ואחד מן האוירין או אפילו ככל אחד ואחד מהן, אע"פ ששני האוירין לכשיצטרפו רבין עליו, נותן קורה על אחד מהן ודיו ואין צריך השני כלום". והק' הגאון"י דאין מהני קורה וליחוש דלמא שבקי האי פתח ואזלי בפתח השני, ובטלה הקורה דבטל שם פתח והוי פירצה. וכ' שם ליישב "ובעינין מימר קסבר הרשב"א מדאמרינן לרב חנין ב"ר מראשו בעשר מכלל דבשווינן נמי לא חיישינן לדלמא שבקי והכא דקארי לה מעיקרא וליחוש דלמא שבקי לאו מסברא קארי לה אלא מדר' אמי ור"א ורב אדא בר מתנא סבור הוה דמסברא קא פריך ושני לי' א"נ חיישינן לדלמא שבקי כדקאמרת הכא ליכא למיחש דפתחא זוטא הוא ואין מניח פתח גדול וכו' וקאמר מ"ש מדר' אמי ור"א אנא נמי לאו מסברא קשינא אלא מדר' אמי ור"א ואינהו אפי' בפתחא זוטא הא אמרי שבקי ומשני בד"א ור"א קממעט בהלואכא חיישי' אפי' בפתחא זוטא הכא לא ממעט בהלואכא ומאחר דהך

תרווייהו ל"א א"א דה"ג וכו' כיון דב' האורין הם 'אור שתחת הקורה', וא"כ ליחוש דלמא שבקי וכו' ותיבטל אחת מן הקורות כיון דהוי פירצה ולא פתח. (ואולי דמ"מ האי ד'שבקי' אינו מבטל את הקורה כ"כ, ועדיין היא מפקעת את האתי אורא, וצ"ע). וגם ק' דאיך ניישב את קו' הגמ' ליחוש דלמא שביק וכו' עם ד' התוספתא דאי' שם "הרחב מעשר אמות מעמיד פס באמצע ונותן קורה על אחד מהן ודיו". ואולי יל"ד קצת, דכיון דאין בין ב' הפתחים רק קנה שהוא עומד מועט, אולי ל"ח כ"כ ב' פתחים לענין דינא ד'שבקי', (דוג' הבנת הרעק"א דגם ל"ח ב' פתחים אפי' לענין הקטנת גודל הפירצה של י' אמות), ורק בעומ"ר על א' הפתחים חשיב כ"כ פתח בפנ"ע שאם ילכו רק בו או רק בשני יהיה חיסרון של 'שבקי' דל"ה פתח. וצ"ע. וע"ע צ"צ (האחרון) סי' מא.

כ' הריטב"א "ומיהו אכתי ק"ל אשמעתין היאך הכשרנו שתי אמות של פרצה בראשו של מבוי ואפילו בתחלת הכשר מבוי, ואילו התם אמר רב הונא דבין בצדו ובין בראשו בד' טפחים ואע"פ שהוא בסוף מבוי שאנו מקילין יותר בכל מקום, וליכא למימר דכי אמרינן בארבעה היינו כשהיא בקרן זווית דפתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי, דלא איתמר ההוא טעמא התם אלא למאן דאמר מצדו בעשר כדמוכח התם בהדיא, והנכון דהאי סוגיא למאי דקס"ד השתא כרב חנן בר רבא רהטא דקסבר מצדו בעשר, וכי קאמר מראשו בארבעה כדקיימא לן בקרן זווית דפתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי הא לאו הכי בעשר וכו' אבל בתוספות אמרו כי אפילו רב הונא כשאמר אחד זה ואחד זה בארבעה לא איירי אלא בראשו בקרן זווית, וה"ק אחד ראשו בקרן זווית דוקא ואחד צדו שלא בקרן זווית אינם אלא בד' הא בראשו שלא בקרן זווית בעשר, ואינו מחזור דא"כ היכי לא פרכינן לרב הונא מאי שנא ראשו מצדו דהא עד השתא לא היינו יודעים הפרישא דהאי ממעט בהלואה ואיך לא ממעט בהלואה, וי"ל דהא ליכא למיפרך דטעמא רבה איכא דמראשו בעשר דפתחא הוי אבל בצדו לא הוי פתחא שאין דרך מבוי לעשות פתחו בצדו".

ובפשטות נראה דש"י הריטב"א היא דאליבא דרב הונא פירצת מבוי מראשו בד"ט, ודלא כהתוס' שכ' דהכוונה היא רק בקרן זווית, דהרי לא הק' שם בגמ' לדעת רב הונא אלא רק אליבא דרב חנן, וע"כ דרב הונא אסר פירצה מראשו בד"ט, ובדעת התוס' ביאר דהא דלא הק' כן בגמ' מ"ש דמראשו מקילי' טפי מבצידו, (דבראשו לא אסר בד"ט אלא בקרן זווית), כיון דיש להחמיר יותר בצידו שאין דרך מבוי בפתח כזה. אמנם בדקדוק לש' הריטב"א מבוי דז"א, שהרי כ' דהאי סוגיא למאי דקס"ד השתא כרב חנן בר רבא רהטא, ובדעת התוס' ג"כ כ' "היכי לא פרכינן לרב הונא מאי שנא ראשו מצדו דהא עד השתא לא היינו יודעים הפרישא דהאי ממעט בהלואה ואיך לא ממעט בהלואה". והיינו דהא ודאי אחרי מש"נ בסוגיין דממעט בהלואה שאני, ודאי י"ל דפירצה בצידו חמירא מבראשו, והא דאמר רב הונא מראשו בד"ט היינו דוקא בקרן זווית, אלא דהנידון הוא למאי דס"ד השתא דלא ידעי' סברת ממעט בהלואה, וא"כ אין חילוק בין מצידו למראשו, וע"ז כ' הריטב"א דבאמת להס"ד הק' סוג' אזלא כרב חנן, ואילו בדעת התוס' כ' חילוק אחר בסברא בין צידו לראשו, אבל להמסק' שפיר י"ל דלר"ה נמי פירצת מבוי בראשו בעשר ולא בד"ט, וד' ר' יהודה דעושה פס ג"א וכו' אזלי גם אליבא דרב הונא. אבל מש"כ הריטב"א בהמשך דבריו צ"ע, ז"ל "וגם דאית ביה גודרי כדאוקימנא התם אליבא דרב חנן בר רבא דסוגיין הכא כוותיה", ואמנם סוג' דהכא כרב חנן וכש"נ, אבל שם בגמ' האי אוקי' היא לרב הונא ולא לרב חנן.

בדינא דרבי אמי ורבי אסי

ומאי שנא מדרכי אמי ודרכי אסי התם קא ממעט בהלואה הכא לא קא ממעט בהלואה. כ' הריטב"א "ויש לתרץ דברי רש"י ז"ל כי מלשונו נראה שם דלעולם לא פסלינן הכשר קורה בסוף מבוי אלא היכא דאיכא תרתי לגריעותא, שלא נשאר שם היכר קורה ע"ג מבוי ודשבקי פתחא רבה ועיילי באידך פתחא, ולפיכך כשיש שם פס ד' שנשאר שם עדיין קורה ע"ג שיעור מבוי ואיכא היכירא טובא תו לא חיישינן למאי דשבקי פתחא רבה ועיילי באידך, אבל כשאין בו פס ד' ולא נשאר לנו היכירא עכשיו אלו ידעינן דלא שבקי ליה לא הוה

כיון דע"י העומ"ר בטל שם הפירצה. ובפירצה מצידו הרי אפי' דשבקי לפיתחא רבה מ"מ הר"ז רק בגלל מיעוט ההילוך, וכה"ג לדעת הרשב"א הרי ליכא חיסרון דשבקי. ובאמת הרשב"א בעבוה"ק לא הביא דין שבקי כלל, ורק כ' את הדברים הנ"ל דאם יש ב' פתחים שוים משני צידי העומד נותן את הקורה בא' מהם ודיו. (ובשו"ע בסי' שסה נעתק דינא ד'שבקי' בזה"ל "וצריך ליהוה דלא לשבוק פתחא רבא ועייל בוטא", אבל זה אינו קו' למה הרשב"א לא כ"כ אחרי שיש חזקה דאין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן). אבל לכאור' אפשר למצוא ב' פתחים מראשו של מבוי, שעל העומד ביניהם ליכא א"א לבטלו ומאידך הוא עצמו אינו עומ"ר או פרוכ"ע על הפירצות שמצידו. וכגון מבוי' הרחב כ' אמה, ויש בו ה' פרוץ, ד' עומד, ב' פרוץ, ד' עומד, ה' פרוץ, דהנה הא ודאי דעל העומדים האמצעיים ל"ש א"א דה"ג לבטלם, כיון דבצידם האחר יש רק פרוץ ב' אמות, אמנם אין זה ברור לומר שהם ביחד יצטרפו להיות עומ"ר על הפירצה ה' אמות שבצידם, (והדבר תלוי בספיקא דהחזו"א בסי' סח סק"ד, האם יש לתלות נידון זה בדין עומ"ר מב' רוחות, ובוזה הרי החמיר הרשב"א דל"מ- או דגרע מיניה ג"כ, עי"ש), ובוזה יש נפק"מ להאי חששא דילמא שביק וכו', וקצ"ע דהושמט דין זה בעבוה"ק.

אכן מ"מ כל היסוד הנ"ל דבעומ"ר אין חיסרון של 'שבקי', בין אם הקורה בפתח זה ובין אם היא בפתח אחר, לכאור' צ"ע דא"כ בהאי פס ג' אמות, למה אמרו דיתן את הקורה על הפתח הגדול י' אמות, והרי יכול להניח את הקורה בפתח הקטן, ואע"ג דשבקי ליה מ"מ הרי יש שם עומ"ר, וע"י קורה זו העשויה כהילכתה במקום שאינו 'פירצה', יהיו ניתרים כל הפתחים. ולא משמע כן הכא בד' הגמ' והראשונים דסגי בקורה בפתח הקטן. ואמנם כן ק' גם בקו' הגמ' שהק' ליחוש דלמא שביק', והא מ"מ יעשה הקורה בפתח שיש בו עומ"ר, אלא דזה תלוי במש"נ לעיל לדון האם כשיש חיסרון של שבקי הפתח הזה יכול להיות נותר ע"י קורה שבפתח אחר. ומ"מ להמסק' ודאי ק' דלא בעי' קורה של י' אמות אלא סגי בב' אמות, ולא משמע כן כלל. ואולי דמ"מ אפי' בלאו החיסרון והגריעותא ד'שבקי' אכתי יש דין (ואולי רק לכתחילה) ליתן הקורה בדוקא בפתח העיקרי של המבוי, והיינו דבפתח קטן שהוא עזוב ע"י שבקי, שאדם אינו מניח את הפתח הגדול כדי לילך בו, ל"מ ביה נתינת קורה. ואין לזה סתירה ממה שבעיקר דין שבקי מבוי' בריטב"א (ובתוס') דאם יהיה קורה בב' הפתחים מהני, כיון דעכ"פ אחר תי' הגמ' דחזקה וכו' י"ל דשבקי את הפתח הקטן גרע טפי מסתם שבקי, ול"מ ביה קורה כלל. והרי האו"ז (להג' שלפנינו) כ' דמהני צוה"פ בפתח הקטן, ואמנם צ"ע בדבריו איך זה מועיל לפתח הגדול העזוב, (ואולי כללא הוא דצוה"פ א' מתיר כל הפתחים), אבל עכ"פ מבוי דאף לדידיה בעי' בפתחא זוטא דוקא צוה"פ ולא סגי שם בלו"ק. וצ"ע.

עוד יל"ע במה שדן הרשב"א בד' הירושלמי והתוספתא, דס"ל דמהני קנה באמצע (מבוי רחב מ"י) וקורה בצד אחד או בב' הצדדים, והרשב"א כ' דהבבלי אינו סובר כן, והטעם כיון דאפי' באור שתחת הקורה שייך א"א דה"ג וכו'. והנה יל"ע בד' הירו' דלכאור' לא יתיישב עם דינא דרב אמי ור"א, דבין אם נפרש דינא מצד 'שבקי' לכאור' ה"נ איכא הק' פסולא דשבקי, ואם נפרש דהחיסרון הוא מצד דהקורה אינה ע"ג כותלי מבוי, כמו"כ תיקשי הכא דהאי פס אינו כותל מבוי ואיך מהני ליתן עליו קורה. אמנם זה ל"ק כ"כ, די"ל דהירושלמי לש"י דקורה הוי מחיצה גמורה, (ואולי אפי' מדאור'), ליכא לדידיה הק' תנאי דקורה ע"ג כותלי מבוי או 'שבקי'.

אמנם התימה הוא מה דן בזה הרשב"א בדעת הבבלי, (וכ' "ומ"מ אינו נראה כן מן הגמרא שיהא קנה ולא אפי' פס של ארבעה טפחים מתיר אע"פ שנתן את הקורה מכותל לכותל"), דהרי אפי' בלא דינא דא"א דה"ג וכו', ל"ש להתיר את המבוי עם קנה באמצע וקורה מצד א' או בב' הצדדים, דהרי אכתי תיקשי ליחוש דלמא שביק וכו', ואז תיבטל הקורה, ואפי' להאי מ"ד בירוש' דצריך ב' קורות, אכתי אין לומר דאפי' דשבקי פיתחא חדא מ"מ תועיל הקורה הב' להתיר כל הפתחים, דמ"מ להאי מ"ד הרי שתי הקורות נצרכות, ורק ע"י

דשיעורו ד"א, ואיך סגי בקורה המונחת על פס ג"א, (וכבר נת' דאולי זה טענת המג"א בסי' שסה סק"ג), ונת' לעיל ליישב דמ"מ כיון דהג' אמות הם עומד"ר על הפירצה הקטנה של ב' אמות, א"כ בצירוף הפרוץ המועט יש כאן שיעור כותל מבוי כראוי מצ"ע. אכן להנ"ל אין כאן קו' כלל, כיון דודאי האי כותל מבוי שלרחבו (שהוא מפריד בין הפתח הגדול לפירצה שמראשו), יש לו דין כותל מבוי כראוי והקורה המונחת עליו היא כהילכתה וכתיקונה, ורק כלפי פירצה מצידו, אם לא יישאר פס ד"ט או ד"א אמרי' דהאי כותל מתחלק מכל שאר המבוי ואין כאן קורה ע"ג מבוי. (ומלש' הרשב"א לעיל ה, א שכו' "דלכ"ע כל שנשאר במקום קורה כשיעור מבוי ואין את המבוי כולו כאחד והפרצה כפתח שבמבוי", אולי יש לדקדק ג"כ דזהו עצם דינא דר' אמי ור"א, דבלא"ה ל"ה ממש כחד מבוי בבחינת ההיכר של קורה ע"ג כותלי מבוי).

האמנם כי הראש' לעיל ו, א דנו בזה למה בפירצת מבוי מראשו לא נפסול את הקורה כעין דינא דר' אמי ור"א, אבל דקדוק לשונם מורה דלא הק' כן על פירצה מראשו סתם, אלא דוקא על פירצה מראשו בקרן זוית, ובזה הוא דהוק' להם דכיון דיש פירצה ומרחק בין האי כותל שבראשו לכותלי האורך של המבוי, א"כ נימא דאין כאן קורה ע"ג מבוי, דדמיא לנפרץ מצידו כלפי ראשו, ובזה תי' דאם יש בו ד"ט (כמו שהוסיף שם הר"ן, ושאר"ר סתמו בזה), כיון דהוי כותל על רוחב המבוי, שפיר חשוב שהקורה מונחת על כותלי המבוי. אבל בפירצה מראשו בלי קרן זוית ודאי פשוט הוא דהוי כותל מבוי ממש, ואין מה שמחלק אותו מהמבוי. (והרי בתירוצם לא נתחדש להם שיעור ד"ט, דהרי מלבד הר"ן- לא הזכירו כן בת"י, אלא התחדש להם דאפי' שיש פירצה גם בכותל האורך, והוי פירצה מצידו כלפי ראשו כיון שהפירצה היא בקר"ז, אפי"ה כותל רוחב המבוי אינו נראה כנפרד מהמבוי אלא הוי כותל המבוי כראוי והקורה מונחת ע"ג כהילכתה). ועכ"פ זה בדעת הראשונים, והריטב"א הוסיף לן בשי"ר ש"י, דהאי חיסרון דל"ח כותלי מבוי הוא רק מחמת החיסרון הנוסף, שנחסר כאן כניסת הנכנסים והיוצאים, ואז יש כאן כותל שאינו מתחבר עם המבוי כלל (למרות שהוא ניכר בגידודי), כיון דשבקי לפיתחא רבא ונחסר את היכר ההילוך לפתח המבוי, וכיון דאין בו שיעור ונחסר את ההיכר בגופו, דהשתא לא נשתייר בו שום היכר לא בגופו ולא בהיכר כניסת הנכנסים והיוצאים", אז אפי' בסוף מבוי זה פוסל את הקורה.

ובאמת הרי בפוס' מבוי דדינא דר' אמי ור"א הוא לא רק לגבי קורה אלא גם לגבי לחי, עי' פמ"ג ומשנ"ב בר"ס שסה, ואם הטעם היה מחמת שבקי לחוד באמת מסתבר שאין בזה חילוק בין לחי לקורה, אבל כיון דהוסיף לן הריטב"א בדעת רש"י דדינא דר' אמי ור"א הוא מחמת צירוף החיסרון של קורה ע"ג מבוי עם החיסרון של שבקי פיתחא רבא, א"כ מהיכ"ת שזה פוסל גם בלחי. (ורש"י בסוג' כ' להדיא "דילמא שביק פתחא רבא - ובטיל תורת פתח מיניה, ובטיל לחי המתוקן בו, ונמצא מבוי זה בלא תיקון", אמנם בד' רש"י כאן ולעיל ה, א לא נזכר כלל כל הענין של קורה ע"ג מבוי). אבל להמת' ניהא דבאמת האי חיסרון שהקורה אינה ע"ג כותלי מבוי אי"ז דין מסויים בקורה, אלא דכש"נ ע"י הפירצה בצידו ושבקי לפתחא רבא נראה דהמבוי מסתיים בהפירצה, והקורה וכן הלחי שבראשו אין להם שייכות כלל עם עצם המבוי, וא"כ דין זה הוא בלחי כבקורה. (ויל"ע האם כשהלחי יהיה סמוך לצד השני שאין בו את הפירצה, ג"כ יהיה את הדין של ר' אמי ור"א). ואף הרשב"א (שביאר דינא דר' אמי ור"א מצד חיסרון קורה ע"ג כותלי מבוי לחוד בלי ענינא ד'שבקי') כ' בעבוה"ק "מבוי שהכשירוהו בלחי או בקורה ונפרץ מצדו כלפי ראשו מקום שהקורה או הלחי נתונים שם ואין הפרצה יתירה על עשר, אם נשאר תחת הקורה או סמוך ללחי פס ארבעה הרי הוא מותר כמו שהיה, אע"פ שאין תחילת מבוי פחות מארבע אמות סוף מבוי בד"ט שעדיין מקום חשוב יש", והיינו דדינא דר' אמי ור"א הוא גם בלחי. ועוד יתכן דאפי' כשיש צוה"פ בראש המבוי ג"כ שייך דינא דר' אמי ור"א, וכדכ' הביא"ה ל"ה בר"ס שסה ד"הוכיח הבית מאיר מהריטב"א דלא כאבן העוזר אלא דמימרא דרבי אמי ורב אסי דאסרי כשנפרץ מצדו ולא נשאר פס ד"ט מיירי

פסלינן ליה כיון שהוא סוף מבוי והיה פרצה נכרת בגודדי כיון שנשאר שם עמוד טפח שהקורה עומדת, אבל השתא דחיישינן דלמא שבקי פתחא קמא ועיילי באיךך משום הכי פסלינן ליה דהשתא לא נשתייר בו שום היכר לא בגופו ולא בהיכר כניסת הנכנסים והיוצאים כנ"ל, ופרקינן דהתם דממעטי בהלכא וחיישינן דעיילי בה אע"ג דאית ביה גודדי ואין בו אלא ג' טפחים, אבל הכא דלא ממעטי בהלכא לא שבקי ליה". וכ"כ לעיל ה, א "פירש רש"י ז"ל משום דבני מבוי שבקי לפתחא קמא ועיילי בפרצה זו ונמצא שלא נשאר לקורה זו שום חשיבות, וק"ל ותיפוק לי דבעינן קורה על גבי מבוי וליכא כיון שאין הכותל סמוך לקורה כשיעור הכשר מבוי וא"כ אפי' לא שבקי בני מבוי פתחא דמבוי ועיילי ונפקי ביה אין כאן תורת קורה, י"ל דכיון דסוף מבוי הוא אלו הווי עיילי ונפקי ביה כדמעיקרא בני מבוי מקיימי הכשרה דידיה בתשימשם ולא מיבטיל תורת קורה מינה, אבל השתא דאיכא תרתי לגרעותא מיבטיל תורת קורה מינה, כנ"ל לפי פירש"י ז"ל והוא הנכון".

וצריך לבאר מהו צירוף זה בין חיסרון קורה ע"ג כותלי מבוי, עם ענין זה דשבקי האי פיתחא, דמחמת דהוי סוף מבוי בעי' תרתי לריעותא. דהרי ענין השבקי הוא דבר לעצמו דבטל תיקון הקורה בפתח העזוב, וענין קורה ע"ג כותלי מבוי הוא דבר לעצמו שהקורה צריכה להיות נתונה על כותל מבוי, שיש לו דין כותל מבוי מצד עצמו ושיעורו, ושלא יהיה בו הפסק משאר הכותל, וא"כ במה מצטרפים החסרונות. (ואפשר לשייך את הנידונים בהל' 'היכר' וכפשוטו לש' הריטב"א, ועצ"ע דסיבות חיסרון ההיכר חלוקות הם). ובפרט דהק' בגמ' בפשיטות דהיכי אמרת חזקה אין אדם מניח פתח גדול וכו' דמ"ש מר' אמי ור"א, והיינו דאין דרך להבין את דינא דר' אמי ור"א משום קורה ע"ג כותלי מבוי בלבד, ומוכרח בדינם צירוף הענין של 'שבקי', ואיזה הכרח יש בזה. גם ק' דא"כ בתחילת מבוי כל פירצה מצידו תבטל הקורה לגמרי, דכיון דממעט ההילוך הרי שבקי פיתחא רבא, ולכא"ו גם לא יועיל בזה לא פס ד"ט וגם לא ד"א, (וכמש"כ המג"א בר"ס שסה "אבל אם לא נשאר עומד צריך שיעמוד פס ד"א דתחתל מבוי ד"א כמ"ש סי' שס"ג סי"ג"), וצ"ע מה יהיה השיעור בזה להפקיע את החיסרון של 'שבקי'.

ונראה לומר, דהנה הריטב"א הוסיף בדבריו "עכשיו אלו ידעינן דלא שבקי ליה לא הוה פסלינן ליה כיון שהוא סוף מבוי והיה פרצה נכרת בגודדי כיון שנשאר שם עמוד טפח שהקורה עומדת", ובפשוטו לא מובן כ"כ מה שייך שהגידודי יועילו כנגד החיסרון שהקורה אינה ע"ג כותלי מבוי, (באופן דלא שבקי ליה), כיון דאין בהאי כותל שיעור מבוי כראוי. ומשמע א"כ דעצם דינא דר"א ור"א הוא דמכיון דנפרץ המבוי מצידו כלפי ראשו, וכיון שממעט בהילוך א"כ שבקי לפיתחא רבא, וכיון דאזלי כעת בהאי פירצה, א"כ אינו נראה שהכותל שהקורה מונחת עליו הוא חלק מהמבוי וכתליו, דאדרבה ניכר הוא לכא"ו שהמבוי מסתיים במקום שיש פירצה כיון ששם הולכים בכניסה ויציאה, (והוי כעין מבוי שצידו אחד קצר). ואמנם מצד מה שעזבו את הפתח העיקרי שיש בו את הקורה עדיין אין חיסרון, כיון דבסוף מבוי לא איכפ"ל ד'שבקי', ומצד מה שהכותל שהקורה עליו אין בו שיעור ג"כ אין חיסרון כיון דהקילו בזה בסוף מבוי, (בתוספת ש"היה פרצה נכרת בגודדי כיון שנשאר שם עמוד טפח שהקורה עומדת"), אבל בצירוף ב' החסרונות, דשבקי לפיתחא רבא וכן שהקורה אינה עומדת על כותל שיש בו שיעור מבוי, א"כ בטל כל ההיכר של הקורה כיון דאינו נראה שהכותל שהיא מונחת עליו שייך בכלל למבוי, ואפי' שזה סוף מבוי מ"מ בתרתי לריעותא גרע.

ויתכן, דגם הראשונים שפי' דינא דר' אמי ור"א מצד קורה ע"ג מבוי ולא צירפו את ענין השבקי, גם לדידהו עיקר הטעם דחשיב שאין הקורה ע"ג כותלי מבוי הוא רק מחמת דאין הכותל הזה (שהוא פחות מד"ט או מד"א) נראה כחלק מהמבוי, דע"י הפירצה שבינו לבין כל הכותל אין הוא משתייך לשאר המבוי. אבל לעולם בפירצת מבוי מראשו ל"ש לומר שצריך שתהיה הקורה מונחת על כותל שיש בו ד"ט או ד"א. ומקור לזה, דהרי בסוג' דהכא עושה פס ג' אמות והקורה מונחת עליו, ולכא"ו ק' דהא הכא הוי תחילת מבוי וק"ל

משאר פתחים, והלא בזה אנו דנים האם בשאר פתחים יש חיסרון של שבקי כדעת הראב"ד או לאו, וע"כ דכוונתו לשאר פתחים באופן שיש עליהם עומ"ר.

ובמג"א בסי' שסה סק"ב כ' "אע"ג דבפחות מ' אמות מקרי פתח הכא חיישי' דלמא שבקי בני מבוי פתח המבוי וילכו בפתח זו לקצר דרכם ובטל ל' תיקון דבעי' קורה ע"ג מבוי וליכא אבל כשנשא' פס ד"ט מקרי קורה ע"ג מבוי", ולשונו משמע כהביאור הנ"ל בהאי צירוף של תרתי לריעותא בדין קורה ע"ג מבוי ושבקי פתחא רבא, דמחמת הא ד'שבקי' לכן הקורה אינה עומדת ע"ג כותלי מבוי, וכמו שנקטו שאר פוס' שם דדינא דר' אמי ור"א הוא גם בלחי ולא רק בקורה. והנה שם סק"ג כ' "ה"ה כשנפרץ בראשו ממש כגון שהמבוי סתום מג' רוחות וקצת מרוח רביעית והקורה מונחת מקצה לקצה ונפרץ ברוח רביעית שרי אבל כשהקורה מונחת על הפס אז אם יש ד"ט בין הפס וכותל אסור דבעי' קורה ע"ג מבוי וליכא וכמ"ש סי' ס"ג ס"ד וסכ"ה וסל"ג ולזה כוון הטור ורי"ו והא דקאמר בגמ' דמותר וכמ"ש סי' ס"ג סל"ד מיירי שמתוקן בלחי בצד הבתים כנ"ל ליישב דעת הטור ורי"ו וא"ת ליהוי מראשו פרצתו בג' כמו בצדו יש לומ' דשאני ראשו כיון דמבוי שאין פתחו בראשו ד"ט א"צ תיקון כלל". והנה כמה שינויים יש בדבריו כאן בדין פירצה מראשו לעומת סק"ב לענין ר' אמי ור"א, דהנה כאן כ' להדיא דבלחי ליכא חיסרון (וזהו שתי' דבלחי לצד הבתים אין פסול, אבל הפוס' נקטו דדינא דסק"ב הוא גם בלחי וכנ"ל), וכאן הביא ג' מקורות מסי' שסג לפסולא דקורה ע"ג מבוי, (ולעיל סק"ב לא זכר מזה כלום), וכאן דן בפסול זה בלי הצירוף הנוסף של שבקי פתחא רבא. ולהמת' לעיל הדברים פשוטים, כיון דדינא דר' אמי ור"א הוא דמחמת דשבקי פיתחא רבא א"כ הקורה והלחי מתנתקים משייכותם למבוי, ואי"ז שייך להדין המחודש של קורה ע"ג מבוי בדוקא (המבוי בסי' ס"ג ס"ד וסכ"ה וסל"ג), אבל פסולא דקורה ע"ג מבוי ממש ל"ש התם דסו"ס הקורה מונחת על חלק מכותל אורך המבוי, משא"כ בפירצה מראשו (דס"ל להמג"א) דל"ה קורה ע"ג מבוי כיון דאי"ז כותל אורך המבוי, וא"כ זה חיסרון בפנ"ע בלי תרתי לריעותא, מדינא ד'קורה ע"ג כותלי מבוי'. (ואמנם הראש' לעיל ו, א תי' דג"ז חשיב ע"ג כותלי מבוי כיון דיש שם שיעור ד"ט, וכנ"ל).

והנה להלכה הביא המשנ"ב את ביאור הריטב"א בדינא דר' אמי ור"א, וכ' בשעה"צ בסי' שסה סק"ב "אי לא היה שבקי בני מבוי את דרכם לא היה נאסר אף דלא נשאר שיעור חשוב בסוף הכותל, דבעינן תרתי לגריעותא". וצ"ע דלגבי דין נפרץ מבוי מראשו בעשר, כ' שם בסק"ג "אף דמצדו כלפי ראשו מחמירין דוקא בשנשא' פס ד' טפחים סמוך לכותל, הכא קיל טפי, דבני מבוי בודאי לא ישבוקו פתח הגדול וילכו בפתח זה, דחזקה אין אדם מניח פתח גדול וילך בפתח קטן". והנה בעיקר דבריו הרי עמדו הראש' בסוג' למה בפירצה מראשו וכו' ליכא חיסרון ד'שבקי', ותי' בזה בכמה אופנים, או דב'סוף מבוי' ליכא כלל חיסרון ד'שבקי', או דלא שבקי אינשי פיתחא עתיקא לילך בפיתחא חדתא, או דכיון דנפרץ מראשו איירי בדליכא בקיעת רבים ע"כ דלא שבקי לילך בהאי פתח "שכבר הורגלו בפתח הראשון לגמרי וגם הפתח החדש של הפרצה אינו מיושר כל כך", אבל תירוצא דהשעה"צ מחמיר מכולם דאוסר פירצה מראשו אם לא באופן דהאי פירצה היא בשיעור קטן יותר מפתח המבוי, ודלא כמשה"ק הראשונים ד"התם שוות הם שאי אפשר לפתח מבוי שיהא ברחבו יותר מעשר". וביותר, דהרי לפי ד' הריטב"א, הא בסוף מבוי בעי' תרתי לריעותא, ואין לאסור ע"י שבקי לחוד אלא רק בצירוף דאין קורה ע"ג כותלי מבוי, וא"כ אין כאן קו' כלל דנימא שבקי בפירצה מראשו, דהרי אין כאן את הגריעותא הנוספת של קורה ע"ג כותלי מבוי. (ולכא' מוכרח דהריטב"א דן בקו' דשבקי על פירצה מראשו, רק לפני שייסד דבעי' תרתי לריעותא). ואולי השעה"צ דן רק באופן של תרתי לריעותא, והיינו דבראש המבוי בין הפתח לפירצה לא היה פס ד"ט. וצ"ע.

ותכן לחלק בזה דשאני נפרץ מראשו לנפרץ מצידו כלפי ראשו, ואמנם בדינא דר' אמי ור"א ל"ס בשבקי לבד ובעי' תרתי לריעותא, אבל בנפרץ מראשו ע"י השבקי בלבד יש חיסרון. וטעם לזה, כיון

אפילו כשפתח המבוי נעשה בצוה"פ", (ולעיל נת' לדון על ראיית הב"מ מהריטב"א, ע"י), ולכא' ל"ש בזה ענין קורה ע"ג כותלי מבוי, וגם לא ביטול ההיכר של לו"ק, אלא דעכ"פ נראה הצוה"פ כעומד מחוץ למבוי, כיון דשבקי להאי פתח גדול ואין כנגדו פס בשיעור משך מבוי.

וז"ל המאירי לעיל ה, א "מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו ר"ל שנפרץ פרץ רחב מן הכותל שבצדו מאותו צד שכלפי הראש לא שכלו נפרץ שאם כן הרי הוא מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר אלא שנשא' ממנו כיפי הראש מקום שהקורה קבועה בו ואמר שאם נשתייר באותו קצת שנשא' כלפי הראש פס ארבעה בארך המבוי ר"ל שנשתייר מן הכותל עצמו כשיעור זה וראש הקורה מונח עליו אותו משך של ארבעה מתיר הפרצה עד עשר אמות וכו' ומכאן למדו קצת גדולי הדור שאם נפרץ קודם שתבא הקורה לשם צריכים להיות העומד כלפי הקורה ארבע אמות כשיעור מבוי וכן בלחי ודינן ממנה לקורה גבוהה עשרה טפחים ונתמעט חללה שאם נשתייר כלפי קורה חלל עשרה במשך ארבעה טפחים מותר שסוף מבוי בארבעה ואם אין בשיור זה של כותל ארבעה טפחים אם אין בפרצה שלשה טפחים ניתרת מדין לבדו וכל שיש בה שלשה אינה ניתרת שאין זו קורת מבוי להתירה והרי הוא מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר שאין מניחו אלא כנגד הקצר וכן הדין אם הפרצה גדולה מעשר בטל ממנה דין פתח ואין הקורה מכשירתו ואם בא להעמיד מתחלה פס ארבעה צריך לגדור עד שלא תהא בפרצה שלשה".

והנה עד עתה נת' דהטעם דחיסרון שבקי לחוד אינו מפקיע את הקורה הוא משום דהכא איירי בסוף מבוי, ולפ"ז הוק' לן דא"כ בתחילת מבוי כל פירצה מצידו תגרום שבקי כיון דמעט בהילוך, ואפי' פס ד"א לכא' לא יועיל בזה. אמנם מכיון דנת' הכא דהאי דינא דרב אמי ור"א אינו שייך לחיסרון הרגיל של שבקי דבטל היכר הקורה, אלא רק מחמת דהיעדר ההיכר של כניסת הנכנסים ויצאים מאלים את החיסרון של קורה ע"ג מבוי, א"כ י"ל דאדרבה באמת החיסרון הרגיל של שבקי לא קיים כאן כלל. והטעם לזה, או ע"ד מש"כ הרשב"א בסוג' דאם הטעם ל'שבקי' הוא מיעוט ההילוך א"כ אין בזה גילוי דעת ליתן שם פירצה חלף שם פתח, או באופ"א דשבקי מחמת מיעוט ההילוך אינו שבקי מוחלט, כיון דלהולכים לצד השני אין כאן מיעוט ההילוך אלא להיפך. ועכ"פ א"כ דינא דשבקי ל"ש כלל בפירצת מבוי בצידו, ורק דקצת שבקי שיש כאן גורם להאלים את החיסרון שאין קורה ע"ג מבוי. ולפ"ז ל"ק דא"כ בתחילת מבוי שיש חיסרון בשבקי לחוד תאסור כל פירצה מצידו ותבטל את הקורה מדין שבקי, דכיון דהקורה מונחת כראוי על כותל מבוי (ד' אמות - כד' המג"א הנ"ל), אז אין חיסרון כלל של שבקי על פירצה מצידו, ורק בהעדר פס ד"ט או ד"א כשיעור מבוי, מכיון דשבקי קצת את הפתח העיקרי בטל בו ההיכר של קורה ע"ג כותלי מבוי כראוי, וכש"נ.

ובהמשך הביא הריטב"א את שי' הראב"ד דהנידון על שבקי בדינא דר' אמי ור"א הוא מצד הפתח הקטן שאין בו תיקון כלל, "והיינו דפרכינן דכיון דחשבינן ליה כפתח שבכותל אלמא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא, דאי לא תהוי כפרצת מבוי והרי הוא חסר דופן שלישי והיאך פרצה זו ניתרת בקורה שהיא אחר הפס ד' והלא כנגד הפרצה אין שם אלא כותל אחד". ולכא' דבריו צ"ע דא"כ ילה"ק גם בהאי דינא דעושה פס ג' אמות, והא דבקי את הפתח הקטן ומה יתירו, ומה הוצרכו להק' רק מדינא דר' אמי ור"א. ומבוי דהראב"ד לא אמר דבריו אלא במקום שאין עומ"ר, וס"ל דבאי כותל שיש בו פירצה מצידו כלפי ראשו ג"כ איירי דוקא בפרומ"ר, (וכמו שצידד הרשב"א בסוג' דא"ה דה"ג, ולשי' הראב"ד עצמו הרי פרומ"ר אינו פסול במחיצה מדאו'), ולכן בפס ג' אמות ל"ק כלל, כיון דיש שם עומ"ר, אבל בדינא דר' אמי ור"א ק' דע"כ אולי גם בפתח הקטן דאל"ה במה הוא ניתר. ואף הריטב"א כשדחה את ד' הראב"ד כ' "ומכל מקום אין דברי רבינו ז"ל מחוורין דלא משמע דלהי טעמא דהתם מפני שנכנסין ויוצאין בפרצה אלא משום דכל דאיכא פס ד' דנשתייר סוף מבוי לא חששו לפרצה שאינה אלא כאחד מפתחי המבוי ואפילו לא יכנסו ויצאו בה לעולם", וצ"ע מהו שהביא ראייה

כפירצה ולא כפתח, והטעם לזה הוא כמש"כ הריטב"א בסוג' "שאינן דרך מבוי לעשות פתחו בצדו".

כ- האו"ז בסי' קיז "ולא חשו רבנן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי בפיתחא זוטא ותיבטל תורת פתח מן הגדול ובטל ליה לחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון דאמר רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ויוצא ונכנס בפתח קטן מיהו אם אירע כך דשבקי פיתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא ה"נ דנאסר כל תיקון המבוי ובטלה חקורה ובטל הלחי ופי' רבי' שמואל אבל אם עשו צוה"פ לקטן אפי' היכי דשבקי בני מבוי פתחא קמא ועיילי בההיא פירצה אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח. והרבה פתחים שרינן למבוי". וכך הובא בהג"א, ז"ל "ואי שבקי פתחא רבה ועייל בפתחא זוטא בטל כל תיקון המבוי ואי עבדי צ"ה לזוטא לא בטל". והובא בשו"ע בסי' שסג סל"ד "וצריך ליה לזוטא דלא לשבוק פתחא רבא ועייל בזוטא, שאם עשה כן בטל תיקון המבוי אלא אם כן עשה צורת פתח לזוטא".

והרעק"א תמה בזה שם, מה שייך שיועיל צוה"פ בזוטא והלא שבקי פיתחא רבא, וצ"ל ל'ד' הלבוש שהאריך בזה ליתן טעם, וסיים דעדיין צ"ע. וז"ל הלבוש "וצריך ליה לזוטא פתחא רבה רצה לומר אותן י' אמות שהניח לפתח ועייל בזוטא רצה לומר דעיל בין האוירים שבין אלו הפסים דמן הצד, שאם עשה כן בטל כל תיקון המבוי שהרי בטל הי' אמות מלהיות פתח, ונמצא מבוי זה שהוא רחב י' אמות בלא תיקון, אלא א"כ עשה צוה"פ לזוטא, שכיון שעשה צוה"פ לזוטא חשבינן שתיהן לפתחים הגדולה והקטנה דשקולין הן, דמבוי אינו נפסל בפתחים הרבה והוא לה מבוי מתוקנת, שבעשיית צוה"פ לקטנה מוכח דחשיב תרווייהו לפתח, וכי הדר עייל ונפק לא מיחזי דמבטל פתח הגדולה, דשתיהן חשיבא ליה זו משום גדולתה וזו משום צורתה, אבל כשלא עשה צוה"פ לזוטא ועייל ונפק בה ושבק פתח הגדולה, מיחזי דחשיב לה לזוטא ובטל הגדולה מהיות פתח והוא לה מבוי שאינה מתוקנת". וסברתו צ"ב, דמה שייך מה שעשה צוה"פ לזוטא דמה"ט פיתחא רבא ייחשב יותר כפתח, וכן תמה בבי"א סי' כח "דלכאורה איפכא מסתברא דכיון דשבקי פתחא רבא ועיילי בזוטא וגם עשה לזוטא צוה"פ בוודאי שנתבטל תורת פתח מפתחא רבה לגמרי ובטל תיקונו". ואולי דמי קצת ל'ד' הרשב"א בסוג', דכ' דהיכא דשבקי פיתחא רבא מחמת דהזוטא ממעט בהילוך וכד', בכה"ג ליכא פסולא דשבקי, דהרי לא עזבו הפתח הגדול אלא מפני הצורך, ואין כאן גילוי דעת על ביטולו מהיות פתח. (אבל לכאו' כאן איפכא מסתברא דהרי לא עזבו הגדול מפני מעלה צדדית שבקטן, אלא מפני מעלתו בתורת פתח מכיון שיש בו צוה"פ). ועצ"ע.

ובמשנ"ב שם כ' "והנכון כמו שכתב בספר תפארת שמואל ש"ט"ס הוא וצ"ל לרבא והשתא אתי שפיר דאחרי שנעשה צוה"פ לא נתבטל שם פתח ממנו אף אם לא ילכו בו", וכ"כ בביאור"ל ר"ס ששה "ואם מועיל צוה"פ נראה לכאורה דתלוי לפי הגירסא בשו"ע סי' שס"ג סל"ד בסופו דלפי מה שכתבנו שם בשם תפארת שמואל דרבא גרסינן אינו מועיל מה שעושה צוה"פ במקום הפירצה דלמא שבקי וכו' [ומה שמבואר בחידושי הרשב"א והריטב"א דמועיל צוה"פ כשנפרץ בראשו אפשר דשם שאני דלא שייך דלמא שבקי כדאיתא בגמרא] ואפשר דכיון שעשה צוה"פ נחשב כסתום והוי כאלו היה פס ד' בראשו ולענין אם מועיל כשעושה צוה"פ בפתח המבוי תלוי בפלוגתא לפי הגירסא שם רבא מועיל [והדין שם נובע מאו"ז]. אמנם בלש' האו"ז ל"ש להגיה כך, דהרי הוסיף לבאר הטעם "לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח. והרבה פתחים שרינן למבוי", והיינו דבפתח הגדול עדיין יש קורה, ואעפ"כ מהני הצוה"פ בזוטא לאפוקי מהחיסרון של 'שבקי'. עוד מצינו בדרכי משה שהבין ד' האו"ז באופ"א, ז"ל "וכתב באור זרוע דאי עבדי ליה צורת פתח לא אמרינן ביה דאוריא דה"ג ודה"ג מבטל ליה", וכנראה פי' ד' הג"א דאזיל גבי קו' הגמ' דיעשה פס אמה וכו' וע"ז כ' דבצוה"פ ל"א א"א דה"ג וכו', אבל בד' האו"ז מפו' דהנידון הוא כלפי החיסרון של 'שבקי' וכהעתקת השו"ע. (ועי' בי"א שם. וכן עי' בית שלמה סי' נג).

דאין דרך לעשות פתח בצידו של מבוי אלא רק בראשו, (וכדכ' הריטב"א בסוגיין), א"כ כדשבקי פיתחא רבא ועיילי בצידו של מבוי זה עדיין לא אותו חיסרון אם עיילי בפתח אחר העשוי בראשו של מבוי. ולפ"ז מה שדן הריטב"א בחיסרון דשבקי על פירצה מראשו, והוצרך בזה לתירוץ, ("דשאני התם שכבר הורגלו בפתח הראשון לגמרי וגם הפתח החדש של הפירצה אינו מיושר כל כך"), זה גם לפי מה שפי' הוא דדינא דר' אמי ור"א הוא רק משום תרתי לגריעותא, כיון דפירצה מראשו חמירא והאיסור הוא גם ע"י שבקי לחוד. והשעה"צ ג"כ ס"ל הכי, ולכן כ' דפירצה מראשו צריך שתהיה באופן שיהיה שייך בה חזקה אין אדם מניח וכו'. אבל עדיין אינו מיושב לפ"ז הא דנקט הריטב"א דרך בסוף מבוי בעי' תרתי לריעותא, דלכאו' ההכרח לדבריו הוא דבקו' הגמ' וליחוש וכו' הרי איכא רק חיסרון א' דשבקי, וע"כ דבתחילת מבוי גם שבקי לחוד זה חיסרון אפי' בלא תרתי לריעותא, אבל אי נימא דהריטב"א מחלק בזה בין פירצה מצידו לפירצה מראשו, א"כ י"ל דשאני בקו' הגמ' דאיירי כלפי פירצה מראשו, אבל בפירצה מצידו כלפי ראשו י"ל דבעי' תרתי לריעותא בתחילת מבוי כבסוף מבוי. וצ"ע.

הערות בדניא ד'שבקי'

בעיקר דינא ד'שבקי'. יל"ע אם זה רק במבוי או גם בחצר, וכן יל"ע בדניא דר' אמי ור"א - אם הוא ג"כ תלוי בדניא ד'שבקי' וכדעת רש"י והריטב"א - האם נאמר רק במבוי או גם בחצר. והחזו"א בסי' סה סקנ"ו כ' "אבל יותר נראה שאין דין נפרץ מן הצד אלא בנתקן בלו"ק, ובוה בעינן תנאי שלא יהא פתח אחר תוך שיעור מבוי, אבל בחצר, או במבוי שנתקן בעומ"ר או בצוה"פ, לא אכפת לן בפירצה מן הצד". וכן נראה בד' החי"א בכלל עא סק"ח "עוד יש חילוק בין מבוי לחצר, דבחצר אין אוסר בו פירצה אלא ביותר מי' אמות או שנפרץ במלואו שלא נשארו גפופין מן הצדדין וכו' אבל במבוי אם נפרץ אחד מהכתלים שבצד ארכו וכו' אם לא נשארו פס ד' טפחים, אם כן נתבטל תורת לחי ופתח ממבוי זה ובני מבוי יקצרו דרכם ללכת דרך הפירצה, ולכן אפילו אין בפירצה רק ג' טפחים, אסור". והנה התוס' לעיל ו, א כ' "ומצידו דהוי בד' היינו משום דקא ממעט בהילוכא אבל כשהפירצה בראשו לא ממעט בהילוכא דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא", ויש אחרו' שפי' דכוונת התוס' לדניא דשבקי ממש, וא"כ ע"כ מבוי דבחצר ליכא חיסרון דשבקי, דהרי מבוי נאסר בפירצה ד"ט מצידו, והחצר נאסרת רק בי' אמות, וכדכ' התוס' לעיל שם "דהיא הנותנת דבשביל שמבוי ניתר אפי' בלחי משהו הוי פרצתו בד"ט". אלא דבלא"ה מבוי שם בגמ' דגדר האיסור בפירצה ד"ט מצידו הוא ע"י דחשיב פירצה, וזהו דמדמי' התם לדניא דמבוי עקום, (וכמו שביאר שם הגאון"י דלא פלוג), וא"כ י"ל דבגדרי הפירצה הוא דאיכא חילוק בין מבוי לחצר מחמת דהיא הנותנת וכו' שהקלת בתיקון מבוי והחמרת בפירצתו, ולא בעצם החיסרון של 'שבקי'.

כ- בביאור"ל ר"ס ששה "מבואר בחידושי הרשב"א והריטב"א שבמקום הפירצה אין מועיל התיקון דלו"ק שלא ניתקן תיקון זה לפירצה". ויל"ע מצד מה דן שיועיל לו"ק בפירצה, דסו"ס שבקי את הפתח הגדול. ויתכן לבאר דהרי כ' הריטב"א "שאילו הניח קורה מכותל לכותל הכי נמי", (וכן מבוי) גם בתוס' בד"ה ועושה פס, והיינו דקו' הגמ' ליחוש דלמא שבקי וכו' זה רק מחמת שלא היה תיקון קורה בפתח הקטן. ואע"ג דבלא"ה יש שם עומ"ר, אמנם רק בקורה שהיא היכר שייך לומר קורה א' מתרת כל הפתחים, אבל בעומ"ר שאינו היכר אלא רק מחיצה ודאי ל"ה מחיצה אלא במקומו, ואי"ז מתיר את הפתח הגדול, וא"כ בזה דן דיועיל לו"ק בפתח הקטן שבצידו. עוד י"ל דכמו דמהני לבדו להפקיע החיסרון דשבקי היה צד דע"י לו"ק נמי ייחשב הפתח בצד כסתום. ומה שהביא המשנ"ב דכ' הראשונים דל"מ לו"ק כיון שלא נתקנו לפירצה, נראה כוונתו ל' הראשונים לעיל ה, ב שכ' ד"ארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתרת לא סגי להו באותה פרצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפירצה אלא צריכין צורת פתח", וס"ל להביאור"ל דהכא נמי הוי

דיה וי"א שא"צ שתהא יכולה לקבל דלת וזהו שאמרו צורת פתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן וקנים שבצדדין א"צ לנגוע וכיון שגבוהות יו"ד אומרים גו"א כל שקנה עליון מכוון כנגדן ויהיה למטה מכ' אמה ויש שפסקו שצריכין ליגע". ובפמ"ג בסי' שסג במשב"ז סקי"ט דן כעיי"ז, ז"ל "בדין צוה"פ יש לחקור, קנה העליון אם הוא למעלה מכ' אמה ואויר כ' בין הקנים לבינו שקשור בגג גבוה הרבה מהו", אבל לשי' מודדים את הכ' אמה מסוף גובה הקנים, וממש"כ באוהל מועד נראה שדנים את הכ' אמה מלמטה, וצ"ע. ובסי' תרל בא"א סק"ב כ' "הירושלמי פריך אמאי אין הסכך חשיב כצוה"פ על גבי קנים באין נוגע הסכך להם, כמו הניח קנה על גביהם דאין צריך ליגע להם, ומשני הואיל ולא נעשה לשם כך צריך ליגע דוקא", ואולי הביאור דכשאר הקנים מגיעים לקנה העליון חסר בהיכר. וע"ע בחת"ס תש' צא דיש צוה"פ שהצריך בה שלא יהיה הקנה העליון למעלה מכ' כיון דעכ"פ בעי' קצת היכר בצוה"פ. וכן עי' בחזו"א במנחות סי' מ-יור"ד סי' קעב- דיש אופן בצוה"פ דצריכין ליגע לכר"ע, כשהסכך משמש קנה עליון ואין בו בליטה כלפי מטה, (וכך הוא פשוט לש' השו"ע בסי' תרל ס"ב), או גם באופן שכותלי האורך משמשים כקני צוה"פ. וכ"כ הכא בסי' צא סק"ו על אופן שהעמודים עקומים דבזה בעי' ליגע לכר"ע.

וכן הרשב"א בסוג' כ' "ומיהו לא משמע הכי אלא אפי' ביתר מעשר ודוקא על גביהן, ולענין גובהה נמי משמע דדין פתח ממש יהיב לי' ואפי' גבוה מעשרים ואפילו לענין שבת שהרי עשאוהו כאן כצורת פתח ממש כל שהוא על גבן, ובירושלמי נחלקו בדבר זה, ומשמע שהיה לו נידון בפנייה שאינה כצוה"פ גמורה לפסול בה למעלה מכ', (וצ"ע מה החילוק בין פאה לצוה"פ), או דכוונתו לדון דאם הצוה"פ היא ביותר מרוחב י' אמות לא תועיל על גובה כ' אמה, (ועי' תלמיד הרשב"א), וצ"ע. גם מצינו עוד בד' האחרו' שדנו על צוה"פ כשהקנים עומדים ברשות אחרת ויש סביבם מחיצות, שיש שכ' לפסול מצד חיסרון היכר בקני הצוה"פ.

והיה אפשר לומר עוד, דהנה בגמ' לעיל ג, א (וברשב"א שם) נראה דמאי דפליגי רבנן על דברי רב דפסל קורה למעלה מכ' גם כשיש אמלתרא כיון ד"לרבנן קורה טעמא מאי משום היכרא", וא"כ צוה"פ דאינה משום היכר אלא משום פתח, יש להס' בה דאולי נילף מפתחו של היכל דל"מ ביותר מכ' אמה. אבל הראש' לא פי' כן, כיון דלדידן דמהני צוה"פ ברחב מי' אמות ע"כ דלא ילפי' מהיכל. וע"ע ברשב"א שם "משום דפתח כמחיצה דמי וכאלו נסתם הכל", ואולי זה פי' נוסף, דהנידון הוא בכח המחיצה של צוה"פ. (ויל"ע בד' התוס' להלן כב, א שכ' "הואיל והיה לירושלים צוה"פ דחשיב כמחיצה כדאמר בפ"ק ואם יש לו צוה"פ א"צ למעט", האם כוונתם לציין לסוגיין או לדינא דמתני', כיון דבסוגיין נוסף ההסבר דהוי כמחיצה, דמה"ט כשר גם למעלה מכ' אמה. ובביהג"ר בסי' שסג ס"ל כ' "אבל אם ירצה יעשה שם צורת פתח באלכסון - אבל צ"ה לד"ה משום מחיצה וע"ש יא, א", והיינו דהמקור להיות צוה"פ כמחיצה ול"ב היכר הוא מדינא דסוג'. ובביהג"ר סי' תרל כ' "בירושל' פ"א דסוכה הלכה א' וספ"ק דעירובין איתא דאינו מתיר משום דלא נעשה לכך ועמ"א וי"ל דס"ל דגמ' דידן פליגי על הירושלמי וכו' ועוד שם במחיצות דכ"ע ל"פ כו' וע"ל סי' שס"ב ס"ג וצ"ה לכ"ע משום מחיצה", והיינו דצוה"פ הוי כמחיצה גמורה).

והנה התוס' ושאר הק' מאי נפק"מ בדין צוה"פ יותר מכ' אמה, כיון דבלא"ה הוי לחי ומהני ביותר מכ', ות' כמה נפק"מ ע"ש. והאחרו' דנו דלכאור' יש עוד חילוקים בין צוה"פ ללחי, דלענין סמיכה מבוי בגמ' דגבי לחי (אפי' דכשר בעומד מאליו מ"מ) בעי' עכ"פ שיסמוך עליו מבעו"י, ובצוה"פ יל"ד (כמו שדנו הפוס') דהוי כמחיצה גמורה דל"ב סמיכה. וכן לענין דין לחי המופלג מן הכותל, דיל"ד ג"כ דבצוה"פ מהני, (וכדהאריכו האחרו' בנידון זה בכמה פנים). וכן דלגבי לחי כ' התוס' לקמן פ, ב (וכ"כ הפוס') דיש שיעור לעוביו משהו, ובקנים דצוה"פ לא אשכחן שיעור כלל. וכן בדין לחי הבולט ד"א דפסול מחמת חיסרון היכר, ולכאור' בצוה"פ ל"ש האי פסולא, (והאחרו' דנו בזה). וכן בדין צוה"פ הנראה מבחוץ ושווה מבפנים

ולחסיביר את סברת האו"ז כ' בבית אפרים שם (ונד' התשו' גם בשו"ת אמרי משה סי' ג) "דודאי צריך שיהיה תיקון בפתח המבוי ולכך בסתום לגמרי בעי תיקון במקום ששם הנכנסים והיוצאים משא"כ בזה דאיכא פתחא רבא וזוטא אם לא עשה צוה"פ לזוטא ודאי דחשבינן עיקר הפתח במקום פתח גדול ואי שבקו ליה ועיילי בפתחא זוטא בטל תיקונו של הפתח גדול שהוא באמת עיקר הפתח של המבוי משא"כ אם עשה צוה"פ לזוטא וגם שבקו לפתחא רבא ועיילי במקום זוטא ששם צוה"פ הרי עקרו לפתחא רבא לגמרי ודינו כדין פרצה שבראשו דקי"ל שאם לא נפרץ בקרן זוית אינו פוסל כ"א בעשר דהיינו יותר מעשר". ולעיל נת' באופ"א, דבאמת צוה"פ א' מתרת כל הפתחים, וכחאי כללא האמור לגבי קורה, אלא דמ"מ ס"ל להאו"ז דל"מ קורה בזוטא להתירה ולהתיר פיתחא רבא, והטעם כיון דקורה במסויים צריכה לינתן בפתח העיקרי של המבוי, ולא בפתח שיש עליו חזקה שלא יילכו בו (ואפי' דהשתא הולכים רק בו), וכיו"ב י"ל דל"מ בזוטא קורה להתיר את הפתח הגדול, כיון דהאי דינא דתיקון פתח א' מתיר כל הפתחים זה דוקא באופן שאם אותו התיקון עצמו היה בפתחים האחרים היה מועיל, אבל כאן בפיתחא רבא היה מועיל רק צוה"פ ולא קורה. אבל כל ההסברים (מלבד ה'לבוש', שצ"ע בטעמו כנ"ל) אינם מתיישבים בלש' האו"ז שכ' להדיא "אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון", והיינו דיש תורת קורה ופתח לפתחא רבא אף דשבקי ליה, וזה נגרם ע"י הצוה"פ הנמצאת בפיתחא זוטא. וצ"ע. (וילה"ס לדינא, אי נימא דרק קורה א' מתרת כל הפתחים ולא צוה"פ, איך הדין כשהכשיר מבוי רחב מי' אמות ע"י צוה"פ, וכעת בא ליתן שם קורה כדי להתיר שאר פתחים האם מהני, וצ"ע).

ובחזו"א סי' סה סקע"ד כ' "ולענין דינא דר"א ור"א אי עשה צו"ה להפרצה כתבנו ס"ק נ"ה בשם אחרונים דלא מהני, מיהו יש לדון בזה, דהא פחות מג' אינו אוסר ופרש"י ה' א' ד"ה מתיר משום לבוד, ויש לעי' מאי מהני לבוד, כיון דאין הפרצה אוסרת, אלא שהפתח בטל אם אין הולכין בה, וכמבואר בשו"ע שס"ג סעי' ל"ד, וצריך לזיזהר כו', ואי דבפחות מג' אין הולכין א"כ אין זה מטעם לבוד, ונראה דפרצה בלא צו"ה היא קלה לאבד שם פתח מינה, והלכך כל שאין גזור מצדיה וגם הולכין דרך פרצות שמן הצד היא מאבדת שם פתח, משא"כ בפחות מג' דחשיב כגדור, ולפי"ז י"ל דגם צו"ה חשיב כגדור, וזה כמו שצדד המ"ב סי' שס"ה בבה"ל ד"ה אסור". ולפי"ז באמת הגדר הוא דע"י הצוה"פ בזוטא, לא בטל שם פתח וקורה מפיתחא רבא.

יא, א

צוה"פ בגובה כ' אמה

איפכא מאי. מבוי בגמ' נידון האם צוה"פ מהני בלמעלה מכ' אמה, ואח"כ הובא שנחלקו בזה רבנן ורב, אבל רב פליגי ג"כ על הא דאמרו רבנן במתני' דמהני צוה"פ יותר מי', וס"ל דה"ה לענין למעלה מכ' דל"מ צוה"פ, אבל לדידן דצוה"פ מהני ביותר מי' ברוחב, צ"ע מה היה הספק שלא יועיל בגובה.

ולכאור' צ"ל דהנידון הוא בהל' היכר, דכיון דלמעלה מכ' לא מיחזי כ"כ א"כ אולי גם צוה"פ לא יועיל וכמו קורה לרבנן דמתני'. ואילו המסק' היא דצוה"פ ל"ב היכר ולפיכך כשר בלמעלה מכ' ול"ד לקורה, או כמש"כ המאירי בריש מכילתין לאידך גיסא "ואם יש שם צורת פתח ר"ל קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן אפי' רחב מעשר אמות אינו צריך למעט שאין לך היכר גדול כזה וכו' יתבאר בגמ' שכשם שמועיל לרחב יתר מעשר כך מועיל בגובה יתר מעשרים שהרי יש כאן היכר", וכ"ה בלש' רי"ו נ"ב ח"י"ז "וכן אם יש בפתח המבוי צורת פתח אפילו גבוהה למעלה מכ' כשר כי יביטו ויראו הקורה", (והלש' שם משובש קצת). וכך מבוי לכאור' ברא"ש שכ' בסי' יג "ואף בגובהה מהניא צ"ה דלא בעיא היכר בצ"ה", והיינו דהנידון היה בהל' היכר, וקמ"ל דל"ב היכר. (ועי' אבנ"ז סי' ער סק"ג, וסי' רצא סק"א).

ומצינו גם להמסק' נפק"מ בדין למעלה מכ' גבי צוה"פ, דבאוהל מועד שער עירובין דרך ד נ"א כ' "צורת פתח שאמרו בהכשר מבוי וחצר צריך היכר ציר פי' מקום לקבל הדלת ואפילו בדלת של קשין

מהיכל, ואפי' למש"כ הריטב"א דרב מחמיר בדין פירצה י' ומה"ט פסל בה צוה"פ, מ"מ תרווייהו יליף מהיכל). והרשב"א בהמשך הסוג' הביא להך ד' הירו', ונראה שפי' הנידון באופ"א, והוא האם עשו פיאה כצוה"פ ממש לענין רוחב יותר מי' וגובה למעלה מכ'.

ולענין הקו' הנ"ל דנפק"מ לגבי שיעור העובי היה מקום לדון עוד, והנה אם בלחי יש שיעור לעובי כדכ' התוס', אמנם בצוה"פ לא אשכחן שיעורא, וילה"ס איך הדין בב' לחיים, והיינו דהא גבי חצר בעי' או פס ד"ט או ב' לחיים, וילה"ס בהנך לחיים אי יש שיעור לעוביים כלחי, או דדמו לצוה"פ. והנה בב"י בס"י שסג כ' "משמע מדברי מהר"ם שכתב המרדכי בפ"ק דעירובין דכחוט הסרבל מיהא בעינן וכו' וכתב בתרומת הדשן סימן ע"ד דנפקא ליה מדקאמר אפילו כחוט הסרבל משמע דכחוט הסרבל דהיינו עובי אצבע מיהא בעיא. וכתב עוד בתרומת הדשן שאין דברי מהר"ם אמורים אלא במבוי שהכשרו בלחי אבל מבוי שצריך לחיים או צורת פתח אפילו פחות מכחוט הסרבל סגי וכו' עד כאן דבריו ומכל מקום לא ידענא מאן פלג ליה לחלק בין עובי לחי של מבוי שהכשרו בלחי אחד לעובי לחי של מבוי שהכשרו בשני לחיים ועוד דפשט דברי מהר"ם בצורת פתח הם". (והאחרו' דנו בד' הב"י היכן מצא כן בד' התרוה"ד). ועכ"פ אי נימא דבב' לחיים אין שיעור לעוביין, אין לתרץ דלהכי איבע"ל איפכא מאי דנפק"מ לפחות מן השיעור, דהכא בצוה"פ הרי יש כאן ב' לחיים. ומדוקדק לש' התוס' שכ' "דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו", ומשמע דהוצרכו לקנים בב' הצדדים, וא"ש להנ"ל.

והנה המקור"ח כ' להסכים לחידוש הבכור"ש לפסול צוה"פ המופלג מן הכותל, אבל הוסיף דכ"ז הוא כשב' הקנים רחוקים מן הכותל, אבל בקנה א' רחוק עדיין אינו נפסל. ובפשטות גם אחרי החילוק הזה נשארה ראת הבכור"ש מד' התוס', כיון דלא תי' התוס' דבעי' צוה"פ ול"ס בלחי כיון דהוא מופלג מן הכותל מב' צדדים, ומשמע דבכה"ג גם צוה"פ פסול. אלא דלמש"נ אין קו' התוס' מוכרחת אלא באופן ששני הקנים של צוה"פ סמוכים לכותל, ואז ל"ב בהו שיעור, וכלש' התוס' "ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן", אבל להמקור"ח דסגי בצד אחד, א"כ עדיין יכלו לחלק דבכה"ג יש נפק"מ בין דין צוה"פ לדין לחי, כיון דנחסר שיעור העובי, ורק קנה א' היה סמוך לכותל. ובאמת בלש' תור"פ ג"כ נראה כהתוס' לפנינו, שכ' "כיון דאיכא קנה מכאן וקנה מכאן א"כ היינו כמו לחי", (ומה שתי' התור"פ דבמופלג מהכותל הוי צוה"פ ולא לחי, מבוי' לפ"ז דכן ה"ה גם בדאיכא ב' פסין יש פסול של מופלג, ולעיל ה, ב מבוי' בדבריו דבפס ד"ט ג"כ פסול במופלג), אבל התורא"ש כ' להדיא "דל מהכא קנה העליון וקנה האחד ליתכשר בקנה אחד כמו בלחי משהו".

ובעיקר החילוק הנ"ל שכ' הב"י בין לחי א' לב' לחיים, מצינו כמה מקורות לחלק בדיני הלחי, ולהלן כמה דוג'. א. כ' הרא"ש פ"ה סי' ט "יכול לחלק מבוי לחצאין בצוה"פ או בשני לחיים דבהכי חשיב כסתום ומובדל בין הדירורין שחוצה להן". ב. בפמ"ג סי' שסג במשב"ז סק"ב לגבי לחי באמצע המבוי כ' "ומ"ש המחב' בסל"ב וכל זה ביש הכשר מבוי היינו העמיד לחי בחצי מבוי ולא בחוץ ועמ"מ פי"ז ה"כ דעלה קאי הא, עשו גם חיצונים וערבו מצטרף המבוי יחד כל שיש בין הכל ב' חצירות שרי אבל בצ"ה או ב' פסין אני מסופק אם אין בחיצונה ב' חצירות' אם מותרים וצ"ע". ג. הריטב"א לעיל גבי א"א דה"ג כ' "ואפשר דאי עביד לחיים מהני וכי היכי דמהני בצורת פתח לדברי הכל", ואולי יש לפרש לשונו דכוונתו דוקא בב' לחיים ולא בלחי אחד. ד. יש שכ' דלחי א' ל"מ לגבי מחיצת כלאים, אבל ב' לחיים מהני. ה. ועי' תוס' ט, ב שכ' בפשיטות דבב' לחיים בחצר אין פסול של לחי הבולט, ולא תלו הדבר בש' לעיל ה, ב דלא כרש"י, דלש' רש"י גם בחצר יש לפסול פס הבולט ד"א, וע"כ דס"ל בש"י רש"י דב' לחיים שאני.

אמלתרא ברחב י' אמות

אמלתרא ברחבו מאי. והנה לפנינו לא איפשטא, והראש' דנו בזה האם מקילי' כדין ספק דדבריהם, או דמחמרי' כיון דעיקרו דאו'. (והרשב"א כ' "ויש מי שאומר דכיון דעיקר מחיצות דאורייתא אף ברביעית נמי אזלינן לחומרא כשל תורה וכו' וכענין זה ג"כ אמרו

(שכ' כמה אחרו' דל"מ, וכ"נ בד' הר"י מלוניל). וכיו"ב עוד חילוקים.

אמנם אם נפרש את טעם החילוקים הנ"ל בין לחי לקנה דצוה"פ, דבלחי בעי היכר ובצוה"פ ל"ב היכר, (וסמיכה זה מדין היכר, ומופלג מן הכותל זה חיסרון בהיכר, וכן ענין שיעור העובי, ולחי הבולט, ונראה מבחוץ וכו'), א"כ יש לדחות בקל למה לא תי' התוס' הנך נפק"מ, כיון דהכא להס"ד דצוה"פ ל"מ ביותר מכ', ע"כ דצוה"פ בעי היכר, וכש"נ דהא גופא הנידון 'איפכא מאי', וא"כ צוה"פ צריכה סמיכה כלחי, וכן פסולה מטעם היכר במופלגת מן הכותל, וכן לענין שיעור עובי, ורק להמסק' דצוה"פ ל"ב היכר, יש חילוקי דינים בין לחי לצוה"פ, אבל התוס' שדנו כן להס"ד לא חילקו כהנך חילוקים, אלא רק שאר התי' שכ' הם דטעמם אינו משום ענינא דהיכר. (וכ"כ בחסד לאברהם סי' מ, ובאבנ"ז סי' רעא). ואמנם עדיין היה אפשר להעמיד נידון האם צוה"פ בעי היכר ונפק"מ בגובה כ' אמה, ול"ה לחי כיון דנחסר ההיכר בחיסרון סמיכה או סמיכות לכותל וכו', ובזה יבוא הספק האם בתורת צוה"פ מהני או דגם צוה"פ בעי היכר, אבל ודאי דהתוס' לא ר"ל כן בד' הגמ' דהרי משמע דהנידון הוא מצד גובה כ' אמה ולא מצד פסולים נוספים של חיסרון היכר כגון דלא סמכו עליו או דמופלג מן הכותל. ועכ"פ אם פי' האבעיא של צוה"פ למעלה מכ' הוא דמבע"ל בעיקר דין צוה"פ אי בעי היכר או לאו, לכאור' יוצא דגבי כלאים ודאי מהני, וכן גבי דין מחיצות רה"י מדאו', וכל הנידון הוא רק בהל' תיקוני מבוי. (אא"כ נימא דהוי גריעותא בדין 'מחיצות הניכרות'). והנה התוס' תי' דנפק"מ גבי מקום דל"מ לחי, דוג' מבוי מפולש. והנה בפשטות דין מבוי מפולש שהוא ניתקן בצוה"פ, דסגי ליה בדין המחיצה של צוה"פ דעי"ז כבר ל"ה מבוי המפולש אלא נתקן בפתח ברוח רביעית בלו"ק, וא"כ אפי' אם בהל' תיקוני מבואות בעי' היכר בצוה"פ, אבל סתימת מבוי מפולש בצוה"פ היא תלויה בגדרי מחיצה ולא בגדרי היכר. אמנם נת' במקור"א (במתני' ריש מכילתיין) דיש מקום לדון דצוה"פ במבוי מפולש היא מעצם גדרי תיקון המבוי, ולא רק בתורת מחיצה בעלמא לאפוקי ממפולש. ואולי גם בלא"ה י"ל דהשם סתום שנוצר ע"י צוה"פ למבוי מפולש יש סברא להצריך בו היכר כדין תיקון מבוי ברוח רביעית. אבל באמת התוס' לא תי' דנפק"מ בצוה"פ העשויה ברוח א' וב' של הרשות, (למאי דקי"ל דמהני צוה"פ בד' רוחות), דהרי שם ודאי ל"מ לחי, וא"כ נפק"מ האם צוה"פ מועילה מעל כ' אמה, דכלפי רוח ראשונה ושניה ודאי מועיל צוה"פ מעל כ' אמה ואין שם דין היכר כלל, וכל הנידון הוא רק על צוה"פ של תיקוני מבואות ברוח רביעית או אפי' שלישיית.

ובירו' בפירקין אי' וכן בפ"ק דסוכה ופ"ד דכלאים ר' אבדימי דחיפה בשם רשב"ל לגובה אפילו עד מאה אמה א"ר יודן הדא דתימר לענין כלאים אבל לענין שבת לא תהא פיאה גבוהה מן הקורה א"ר יוסה א"ר היא כלאים היא שבת על דעתיה דר' מה בין קורה ומה בין פיאה קורה מצלת מרוח אחת פיאה אינה מצלת עד שתהא מגופפת מד' רוחותיה", ובפשטות נראה כאן נידון לחלק בין כלאים לשבת לענין צוה"פ בגובה למעלה מכ', והטעם לכאור' כש"נ. (ומה שאמרו בירו' 'פיאה אינה מצלת עד שתהא מגופפת מד' רוחותיה', צ"ע מהו דין זה, ולמה זה טעם להקל בצוה"פ טפי מקורה. ולכאור' הכוונה למש"כ בירו' רפ"ב "שלשה וקשר גמי מלמעלן מהו שיציל משום פיאה כלום פיאה מצלת עד שתהא מוכחת מכל צדדיה", עי"ש במפ', וא"כ צוה"פ יש בה היכר גדול ולפיכך היא מועילה למעלה מכ' טפי מקורה שאינה אלא ברוח אחת. והגר"א פי' 'מגופפת מד' רוחותיה' דבעי' קרקע צמודה לצוה"פ, -מלבד מה שאם הקנים רחוקים מהקרקע יש כאן נידון של מחיצה תלויה-, ויש באחרו' שדנו על פסול 'שימאי' בקרקע). אמנם הירו' הרי ס"ל גם דקורה הוי מחיצה דאו', וגם ס"ל דפסול קורה למעלה מכ' אף הוא מדאו', דכ"נ בירו' פ"ב ה"ה עי"ש, וא"כ ע"כ דהפסול אינו מטעם היכר בעלמא אלא מדין מחיצות הניכרות או מדינא דרב דלמד מהיכל שיעור פתח. (ובדעת רב לכאור' מבוי' לפ"מ שנקטו האחרו' דפליג על צוה"פ בגובה כ' דגם לענין זה יליף

ועוד דלחי אינו דומה לקורה דלחי עיקר טעמו משום מחיצה ולא משום היכרא לבד וכו' וא"כ כיון דלחי עיקר התירו משום מחיצה כל שהפרצה תירה מי' הוה כפרוץ לגמרי מה יועיל האמלתרא לזה וזה פשוט לענ"ד". ועי"ש גם יו"ד סי' נ.

והנה החזו"א בסי' קיב כ' "ובעירובין י"א א' מבעי לי' אי מהני אמלתרא ליתר מעשר, ואם זה שיעור דאורייתא לא מסתבר כלל לספוקי שתועיל אמלתרא". ויל"ע קצת דאמנם מסברא ל"ש לודן אמלתרא על פירצה דאו', אבל כאן בלא"ה הא איירי ברוח רביעית שאינה נצרכת למחיצה או תיקון אלא מדרבנן, והנידון שיועיל אמלתרא זה ע"כ כד' הב"ח או על דרכו דאמלתרא היא משוי פתח, וא"כ מה ניחא יותר אי נימא דלעולם פירצה י' אינה אוסרת אלא מדרבנן, הא י"ל אדרבה דבשלימא אם תמיד הפירצה היא מדאו' והכא ברוח רביעית היא דרבנן, י"ל דכמו"כ נתחלק הדין לענין אמלתרא, אבל אם הדין שווה בין רוח רביעית לשאר רוחות דפירצת י' אמות אוסרת מדרבנן, מהיכ"ת לן חילוק לענין דין אמלתרא. ובפרט דאם אמלתרא אינה מועלת אלא בצירוף קורה, ודאי דאין לדמות דין זה לשאר רוחות, דהרי רק ברוח רביעית מהני קורה ולא בשאר רוחות. רק אם נפרש דאמלתרא יש בה כח מצ"ע ליתן שם פתח, יל"ד כזה גם בשאר רוחות.

ולענין טענת הנוב"י הנ"ל דל"ש לצרף היכר דאמלתרא עם מחיצה דלחי, הנה האחרו' דנו במה שהוכיח הבכור"ש דהתוס' לא כ' נפק"מ בין לחי לצוה"פ לענין מופלג מן הכותל, דע"כ דאף צוה"פ נפסלת במרחק מהכותל, דיש מקום לדחות דשאני הכא דהצוה"פ אין בה היכר כיון שהיא למעלה מכ' אמה. ז"ל החת"ס בסי' צא "הרב כתב"ש ריש עירובין וכן בתו"ש סי' שס"ג סק"י וסקט"ו העלו לפסול, וראייתם מתוס' עירובין מדלא תירצו דאיבעי' ליה בקנים אינם נראים במבוי דבלחי פסול ובצוה"פ כשר ש"מ דבצוה"פ נמי פסול - יפה כ' מעלתו דתיקשי נמי לתה"ד דס"ל דלחי בעי שיעורא כחוט הסרבל וצוה"פ סגי בסיד מחוי וכו' ובאמת קושיא זו קשיא טובא טפי, דקושית הגאונים הנ"ל אהתוס' לא קשה כ"כ דאה"נ הוי מצי לשנויי בגוני אחרוני ואטו כי רוכלא וכו', אבל קושית מעלתו קשה אדמתרצי דאיבעי' ליה לר' יוסי דבעי שיעורא ללחי משא"כ לצוה"פ, לתרצי אפילו לרבנן בעי שיעורא ללחי כחוט הסרבל משא"כ לצוה"פ והוא קשיא גדולה לכאור'. והנלע"ד דפתח בלי שום היכרא לא עבדו אינשי, כדמוכח ממ"ש תוס' [ביצה י"ח ע"א ד"ה שמא] אהא דאמר רבה שמא יעבירנה ד' אמות ולא אמר שמא יוציאנו מרה"ר ותי' בדוכתי טובא משום דאית ליה הכירא בפתח וגפופים, ואי ס"ד עבדי אינשי פיתחא גבוה למעלה מעשרים והקנים אינם נראים או עשויים מסיד מחוי טוח על הכותל וכדומה הדרא קושית תוס' לדוכתה, אע"כ כה"ג לא עבדי אינשי והו"ל כפתחא בקרן זווית וכדומה, נהי דלא בעי היכרא לצוה"פ משום דהוה כסתום, מ"מ כיון דלא עבדי אינשי הכי לא הוה צוה"פ, אך כל זה בשגם הקנה העליון למעלה מעשרים אמה דאו ליכא שום היכרא, משא"כ כשהעליון למטה מעשרים ויש היכר במשקוף העליון, ולפ"ז אין לי עוד שום הכרח לפסול קנים שאינם גבוהים, דמעירובין י"א אין ראייה דמיירי מגבוה למעלה מכ' דמטו"ה לא הוי מצי תוס' לשנויי דמיירי בשהקנים אינם עומדים בחלל המבוי או שפחותים מחוט הסרבל אבל בלמטה מכ' אין שום הכרח". וכע"ז כ' בישוע"י סי' שסג ע"ש. (והחת"ס אמנם ביאר את הענין מצד מה שחידש דפתחא בלא היכר לא עבדי אינשי, אבל הישוע"י צירף את ההיכר מהקנים עם המחיצה מהקנה העליון).

תוד"ה איפכא. הבכור שור בחי' כאן הוכיח ממה שלא תי' התוס' נפק"מ פשוטה בין לחי לצוה"פ בעומד מופלג מן הכותל, דע"כ דבכה"ג פסול גם בצוה"פ. (והתור"פ באמת תי' כן, ז"ל "עו"ל דמיירי שהרחיק הקנים ג' טפחים מן הכותל, דהשתא מתורת לחי לא מהני, דבלחי בעינן שיהא בפחות מג' מן הכותל, אבל מטעם צוה"פ מהני"). והאחרו' פלפלו בראיה זו, ובעיקר הדין, עי' בשעה"צ סי' שסג סקט"ו-ט"ו. ויש להעמיד כאן דהדבר תלוי בכמה נידונים. דהנה אם פסולא דלחי המופלג מן הכותל הוא משום חיסרון היכר, א"כ הנידון בצוה"פ נעמד האם היא צריכה היכר או לאו, (או דהיכר

לקמן בפרק בכל מערבין גבי ר' יוסי אומר ספק עירוב כשר ואקשינן מדידיה לדידיה דאמר גבי נגע לאחד בלילה ולמחר השכים ומצאו מת שהוא טמא ופריק רב הונא בר חנינא שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה שבת נמי יש לה עיקר מן התורה ופרקינן קסבר ר' יוסי תחומין דרבנן דאלמא כל שיש לו עיקר מן התורה לא מקילינן בספקו", וצ"ע דלפנינו שם אי"ז קו' לר"י אלא לר"מ, ולר"י מקשי' מברייתא דספק טבל ולא מנגע בא' בלילה).

אבל בפ"י הר"ח כ' "אמלתרא אסיקנא דלא מהניא ברחבה". והרא"ש כ' "ואמלתרא מהניא בגובהה ולא ברחבה דאמלתרא מהני בגובהה משום דדבר חדוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה והיא טעמא לא שייך ברחבה", וצ"ע איך הכריע מסברא האי ספק דגמ'. ורי"ו כ' (בני"ב ח"ו) "אבל אמלתרא שהוא למעלה כמו שכתבתי בגוב' ביותר מכ' אינו מועיל לרחב יותר מי' כי מה יועיל שיביטו בפתח בעבור האמלתרא כי אינו קרוי פתח ביתר מעשרה כך פשוט בעירובין". וגם הב"י כ' בסי' שסג "ואע"ג דמידי דרבנן הוא נקיט לה לחומרא משום דמסתבר טעמא לאיסורא". אמנם בירו' כ' "הרחב מעשר אמות ימעט כיצד ממעט נותן מלתרא בפתח המבוי ומתיר המבוי לרוחב איתמרת ורבנן עבדין לה אפילו בגובה". ובאמת צ"ע מסברא מה תועיל אמלתרא, כיון דהחיסרון ב' אמות הוא בשיעור הפירצה ולא בהיכר הקורה, ואיזה מעלה יש לאמלתרא לגבי דין פירצה.

ובב"ח שם כ' "והכי מוכח בסוגיא דברישי עירובין פריך לרב דאמר לרבנן מפתחו של היכל גמרינן דגובה פתח עשרים אמה אלא מעתה לא תהני ליה אמלתרא דליחשב פתח ודכוותיה בהא דבעינן למיפשט מברייתא דתני בה ואם יש לו אמלתרא אין צריך למעט מאי לאו דקאי נמי אסיפא פירוש דברוחב נמי מהני אלמלתרא לשווייה פיתחא ביותר מעשר כי היכי דמשוי ליה פיתחא בגובה ודחינן לה דלא מהני אמלתרא אלא בגובה ולא משום דמשוי לה פיתחא דבלא אמלתרא נמי הוי פתח ביותר מעשרים וראיה מפיתחא דמלכים אלא דמהני אמלתרא בגובה דליהוי שלטא ביה עינא אבל ברוחב לא מהני ביה אמלתרא לשווייה ליה פיתחא ביתר מעשר דאיכא פרצה ולפי זה אין חילוק בין אמלתרא בגובה לאמלתרא בצדדי הפתח בכל ענין לא מהני ברוחב יתר מעשר לשווייה פיתחא". (ועי' לעיל שם ג, א בשפ"א). ועי' לעיל שם מש"נ להק' בד' הב"ח, (דבגמ' שם משמע דמסברא אין קו' על אמלתרא רק ממה דאשכחן הכי בהיכל), ומה שנת' לודן דענין אמלתרא הוא גם בלי קורה, וכמש"כ הבתים בשם ההשלמה דמהני למטה מי', ומש"כ הרשב"א דאמלתרא למעלה מכ' ל"מ בלא קורה.

ובנוב"י סי' מא' כ' "דעד כאן לא מיבעי' לן בעירובין דף י"א ע"א אמלתרא ברחבו מאי אלא במבוי שהכשרו בקורה אבל במבוי שהכשרו בלחי ודאי לא מהני תדע דא"כ צוה"פ שהוא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן למה לו שני קנים מן הצדדים אפי' קנה אחד וקנה על גביו הבולט ממנו למעלה יהי' נחשב אמלתרא ובפרט לרב ששת בדף י"א ע"ב שסובר צריכין ליגע ואם כן למה יגרע מאמלתרא ויהיה די קנה אחד וקנה על גביו אלא ודאי דלא מיבעיא שהכשרו בלחי ודאי לא מהני אמלתרא לרחב מעשר", ולכן כ' שם דל"ש לודן להתיר לחי בצירוף אמלתרא ביותר מי' אמות, ועיקר סברתו דלחי הוי מחיצה ולא היכר, ואין לזה צירוף עם אמלתרא. אבל בשו"ת בנין עולם סי' יד דן בזה השואל בהרחבה, וכ' שם "לכן אומר בטח דלריא"ז אין חילוק בין קורה ללחי דגם בלחי מהני אמלתרא להתיר ביותר מעשר", ועל ראיית הנוב"י כ' "שיחתו דמרן הנוב"י לא ידענא מאי קושי' היא זאת הא אמלתרא לא הוי אלא עץ חשוב ומצוייר ומכוויר ובאמת בכה"ג גם בקנה אחד סגי והא דבעינן שני קנים וקנה ע"ג בעץ פשוט הוא". והשיב לו שם בסי' טו "נראה ברור דגם הריא"ז לא התיר באמלתרא ברחב כי אם בקורה ולא בלחי מטעם שית' וכו' דטעמא רבא איכא לחלק בין זה לזה דדוקא בקורה המתוחה לכל רוחב המבוי יש היכר גדול בדבר שבכל מקום שיהלך בין בצד המבוי בין באמצע רוחב המבוי רואה ההיכר ומשים לבו למעלה דרך הליכתו משא"כ בלחי שעומד בצד הכותל ומי שהולך רחוק ממנו באמצע המבוי אינו רואה הציור ואינו משים לבו לזה

ונראה דהנה הא ודאי דפרומ"ר יש כאן חיסרון מחיצה מדאו' שהוא אלים מכל פירצה, אבל לא בזה אנו דנים, אלא דבפרומ"ר יש גם ענין נוסף של 'שם פירצה האוסרת' אפי' כשנמלא ונשלים את ענין המחיצה, וכעין פירצה 'האוסרת בעומ"ר, וע"ז הנידון איזה פירצה חמורה יותר 'אמות או פרומ"ר. והדוג' לזה היא בפסי ביראות דאין שם חיסרון מחיצה למרות שהפרומ"ר, אבל מ"מ יש לדון שם למה לא נימא דהפרומ"ר יתן שם פירצה בהך מחיצות של פסי ביראות. וזה הנידון כלפי צוה"פ, דבדואי הרי מדאו' (כמש"כ התוס') מהני צוה"פ גם בפירצה 'י, אלא דרבנן אסרו את הפירצה שלא מועיל בה צוה"פ, (ועכ"פ מעיקר הדין צריך להועיל ורק שם פירצה הוא המבטל את הצוה"פ, ממש כדוג' הנידון בפסי ביראות), וזה הנידון האם מדברי רב נלמד מפירצה 'י לפרומ"ר שלא יועיל צוה"פ. ומקור לענין זה דהנה עומ"ר מב' רוחות הרי לכאו' יש כאן שיעור מספיק בגדירת הרשות, אבל אפשר להעמיד דיש כאן פירצה האוסרת של פרומ"ר, כיון דהפרומ"ר על כ"א מהעומדים שמצידי. (ובאמת כמו שפירצת 'י דנו האחרו' דאינה אוסרת מדאו', י"ל גם דעומ"ר מב"ר גם אם פסול כדין 'פירצה' וכנ"ל, מ"מ אי"ז אלא מדרבנן. ראייה לדבר, דהראש' דנו בדף טז, ב למה לא אמרו בגמ' א"א דה"ג אלא עומ"ר מב"ר, והרי א"א כ' הראש' דהוי מדרבנן, ואי נימא דעומ"ר מב"ר הוי פסול דאו', מאי קשיא להו'. ואשכחן ענין פרומ"ר בצירוף כל הרשות יחד, וכן פרומ"ר ברוח אחת לחוד, וע"כ דענין פרומ"ר אינו תלוי רק בהעדר וחיסרון מחיצה בשיעור הראוי, אלא דאיכא שם פירצה האוסרת של פרומ"ר ממש כדוג' פירצה 'י אמות בעומ"ר. (ואולי גם בזה יש לחדש דסגי מדאו' בעומ"ר בכל ההיקף, ורק רבנן אסרו את הפירצה של פרומ"ר ברוח אחת).

ובחזו"א סי' ע סק"ה כ' כע"ז, ז"ל "לכאורה הא דצוה"ה לא מהני ביותר מי' הוא משום דיותר מי' אינו בענין פתח ובטל ענינו של צוה"ה ואין כאן רק קנים וקנה ע"ג אבל לא קני פתח, והוי כצוה"ה מן הצד וכיו"ב בפסול, אבל לא שצוה"ה הוא כתיקונו אלא שאין מועיל לחלל יתר מי' וא"כ מה שי"ך ללמוד בפרמ"ר בפחות מי' שצוה"ה הוא כתיקונו וכהכשירו, וי"ל דר"י סבר דכשם דביתר מי' אינו בשם פתח ה"נ כשכל ההיקף פרמ"ר אינו חל שם פתח על הפרוף, ונמצא דמלבד חסרון מחיצות שיש בפרמ"ר, איכא נמי משום פרצה יתר מי' שכל פרצה הוא כפרצת יתר מי', והלכך אף אם יעשה צוה"ה נהי דכבר תיקן לההיקף מחיצות מיהו עדיין הפרצות אוסרות משום פרצה יתר מי', וע"ז לא מהני צוה"ה דכל שאינו בשם פתח בלא צוה"ה משום רבוי הפרצה, גם צוה"ה לא מהני, לרב דאתני' צריך למעט'.

מה ליותר מעשר האוסר במבוי שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לרבי מאיר תאמר בפרומ"ר על העומד האוסר בחצר שכן התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל. הנה הריטב"א כ' "ומה שאומר רב יוסף מדברי רבינו נלמוד כו' נראה לפי פשוטו וכן תירצו במקצת התוספות דאליבא דרב דייק, וקשה להם דא"כ לדידן דלית לן דרב יהיה פרומ"ר על העומד ניתר בשבת כשיש בו צו"פ ואפילו מד' רוחות וכההיא דכלאים דמייתי בסמוך, וא"כ לדידן אליבא דרב יוסף למה הוצרכו בפסי ביראות לכל אותן דברים וגם לא התירו אלא לעולי רגלים ולבהמתם בלבד ולא לאחרים, יעשו קנים מארבע רוחות וקנים על גביהם דהוי צו"פ ולשתרו לכל אדם וכו' והנכון וכו' ואנן דחינן דמק"ו דרב ליכא למשמע מידי דאיכא למפרך, אבל אפשר שהדין בעצמו אמת כדמוכחנין לה מההיא דפסין וכו' כי לדברי רב יוסף אפשר דלרבנן שרו יותר מעשר בצורת פתח ולא שרו פרומ"ר על העומד בצוה"פ'.

וילה"ק דלדבריו אשכחן דצוה"פ לדידן מהני גם ביותר מי' אמות ודלא כרב, ול"מ בפרומ"ר, והרי זה הוכיחו בגמ' מפסי ביראות דפירצת 'י חמירא מפרומ"ר. וכמו דלרב ליכא למילף לפסול צוה"פ בפרומ"ר כיון דקיל מפירצת 'י, ה"ה לדידן ל"ש לומר שתהיה פירצת 'י קלה מפרומ"ר. וכ"כ באוהל מועד, ז"ל "כיון דצורת פתח מהני לרחב מיו"ד כ"ש לפרומ"ר על העומד הילכך חצר שרובה פתחים ניתרת בצורת פתח", ובהשג' ההשלמה על הר"מ כ' "בפרק קמא גרסינן מדברי רבינו נלמד חצר שיש בה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצוה"פ וכו' משמע מהתם דאי מהני צורת פתח ביתר מעשר

שלה אלים טפי ואינו נפסל בהנך חסרונות). ואם פסולא דלחי הוא משום דא"א דה"ג וכו', א"כ הנידון כלפי צוה"פ הוא בדינא דא"א דה"ג וכו' האם זה נאמר גם באויר שיש עליו צוה"פ ולבטל האי קנים דצוה"פ. ומלבד זאת יש כאן נידון נוסף איך להתיר את אותו החלק של פתח המבוי שאין בו צוה"פ, דהאם שי"ך לומר שהוא יהיה ניתר בעומ"ר שעי' הצוה"פ, או דצוה"פ לא עביד עומ"ר. וגם יל"ד בהאי כללא דקורה אחת מתרת כל הפתחים, האם זה נאמר גם על צוה"פ שהיא מתרת שאר פתחים. (ומש"כ השעה"צ שם על המתירים ד"בראש כולם הריטב"א בחידושו", צ"ע לאיזה ריטב"א מכיון, ואולי למש"כ דבצוה"פ ל"א א"א דה"ג וכו'. ועכ"פ הריטב"א דן בקו' התוס' ולא תי' כרבינו פרץ, וא"כ בטלה ראיית הבכור שור מסתימת התוס'. ואולי הריטב"א ס"ל הכי רק למסק' הגמ' דצוה"פ ל"ב היכר, וכנ"ל). וע"ע בחזו"א סי' ע סק"ד.

ושם בשעה"צ בסו"ד כ' "וכן בספר החיים מצדד להחמיר בשעירוב נעשה לבסוף המבוי". ומפ' שם הגרש"ק טעמו, דהנה הבכור"ש הוכיח דל"ש א"א דה"ג לבטל קנים דצוה"פ, מהא דמהני לעשות רה"י ע"י נעיצת ד' קונדיסין וזמורה ע"ג, וע"כ דל"א א"א. (ולכאו' הוי אויר שחוץ לרשות שכ' הראש' דאינו מבטל העומד. אכן בעיקר הדין כ"כ הראש' לעיל 'י, ב דל"א א"א לבטל קנה של צוה"פ ועדיף טפי מאויר שתחת הקורה דלדין אמרי' ביה א"א, אלא דהראשונים איירי כשהאויר רבה רק על הקנה, ואילו בד' קנים של צוה"פ שסביבם איכא אויר הרי האויר רבה על כל הצוה"פ, ואם היה הדין דגם אויר שחוץ לרשות מבטל העומד, פשיטא דלא עדיף צוה"פ ממחיצה גמורה. ואמנם ד' מחיצות גמורות פשיט"ל דל"ש בזה א"א מאויר שחוץ לרשות, אבל צוה"פ אולי אינו עושה סילוק גמור על האויר בחוץ כמו מחיצות). וע"ז כ' בס' החיים סו"ס שג דמה"ט נעץ ד' קונדיסין בבקעה ל"מ כיון דא"א דה"ג ומבטל כל הצוה"פ, וכ"ז בבקעה אבל בדאיכא דיוורין ל"ח אויר כ"כ וכשר. ולכן כ' דאם הצוה"פ הוא בסוף המבוי ולידו בקעה אמרי' א"א וכו', ושם צריך להסמיך צוה"פ לכותל. וצ"ע איזה חילוק יש בין אויר בקעה לאויר דיוורים כלפי א"א, וגם המשנ"ב פי' במקומו את הדין של בקעה מטעם אחר.

אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצוה"פ. הריטב"א האריך לבאר דד' רב יוסף הם גם לדידן דמרב נשמע לרבנן. ונראה דגם התוס' ס"ל הכי עד שהביאו ד' השר מקוצי, ולכן הק' מתחילה דיש להעמיד ד' ריו"ח כרב יוסף, ותי' דד' רב יוסף נדחו, והק' דאם נדחו א"כ בשיירא וחבלים תיסגי בצוה"פ, והביאו ד' הריטב"א לחלק בזה בין הרוחות, ואז הביאו חידוש השר מקוצי דד' רב יוסף הם רק אליבא דרב. ובזה מת' מה שהראש' האריכו לומר דד' רב יוסף אזלי בפירצה פחות מי', ולכאו' זהו דבר הפשוט דאם יש שם פירצה יותר מי' אי"צ לפסול מטעם פרומ"ר, אלא דכיון דד' רב יוסף הם גם לדידן, היה מקום לומר דאין רבנן מודים לרב אלא בצירוף תרתי לריעותא, (כעין דעת הר"מ), והיינו פרומ"ר ופירצה 'י, וע"ז כ' הראש' דכיון דרב אמר דבריו בחיסרון פירצת 'י לחוד, א"כ נלמוד לרבנן בחיסרון פרומ"ר לחוד. (אבל הרשב"א כ' בפשיטות כהשר מקוצי, ואעפ"כ האריך לבאר דד' רב יוסף אזלי בפירצה פחות מי').

מה ליותר מעשר האוסר במבוי שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לרבי מאיר תאמר בפרומ"ר על העומד האוסר בחצר שכן התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל. יל"ע מה המקור מדין פסי ביראות לחומרת פירצת 'י מפרומ"ר, והרי ודאי יש איזה טעם בעצם ענין הדיומדין שהוא מועיל כנגד הפרומ"ר ומ"מ עדיין אינו מועיל כנגד פירצת 'י, אבל מנ"ל דפירצת 'י חמירא יותר, ולא שפסי ביראות יש להם כח מסויים כלפי פרומ"ר. וביותר, דהנה דעת כמה אחרו' דפירצת 'י אינה אוסרת אלא מדרבנן, ואילו פרומ"ר לכו"ע אוסר מדאו', (מלבד שי' הראב"ד, והחת"ס בס' פח נוקט כן גם בדעת התוס' בסוגי), וא"כ איזה נידון יש כאן בחומרת פירצה 'י על פרומ"ר, והא בודאי פרומ"ר חמיר טפי, ומה שמצינו איפכא גבי פסי ביראות ע"כ יש לזה טעם בפנ"ע בדין פסי ביראות, וכנ"ל.

ל'שימאי', א"כ כיון דמן הצד כשר בכלאים עד י' אמות, אולי ה"ה בפתחי שימאי).

ובסוכה ז, א אמרי' "ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה נותרת אלא בעומ"ר על הפרוץ מה שאין כן בסוכה", ופירש"י "מה שאין כן בסוכה - דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים, דכי מצטרפת להו בהדי שתים הפרוצות הוה ליה פרומ"ר שריא", ולכאור' מבו' דיש ב' ענינים של עומ"ר, הא' בכל רוח מצ"ע, והב' בכל הרוחות יחד. (דאף שכ' רש"י דבעי' גבי שבת עומ"ר בכל הרוחות יחד, מ"מ הרי פשיטא דבעי' עומ"ר גם בכל רוח בנפרד, ונת' במקור'א). והנה יש להביא מקור לזה דבברייתא המובאת בסוכה מבו' דמהני פרומ"ר 'בסוכה', והכא מבו' דבעי' עומ"ר ב'דפנות הללו', וע"כ דיש ב' בחינות לעומ"ר.

תוד"ה חצר שרובה "דמה שאוסר ביתר מעשר משום דלא מיקרי פתח ולא מהני ליה צוה"פ גם לפרומ"ר מד' רוחות לא יועיל צוה"פ דפתחא בד' רוחות לא עבדי אינשי אבל אמחיצה אחת דעבדי פתח פשיטא דמהני צוה"פ ועל זה אין שייך ללמוד". נראה להוסיף דאין הכוונה דזהו הנידון בסוג' מי חמור יותר פירצה י' אמות או פירצה דפרומ"ר, דאיזה פירצה עבידי אינשי טפי, וגם דלא מה"ט פסל רב צוה"פ ביותר מ' כיון דלא עבידי אינשי, דודאי עיקר הנידון הוא בהל' פירצה, דרב פסל צוה"פ מחמת הפירצה של רוחב י' ועז' דנו בגמ' על פירצה דפרומ"ר אי חמיר ג"כ כ' אמות, אבל מ"מ ברוח שלישית ורביעית דעבידי אינשי פרומ"ר, (או כלש' תור"פ "שרגילות לעשות שני פתחים זה כנגד זה, אבל אין רגילות לעשות בכתלים שהם בצדדין פתחים"), הא דעבידי אינשי זהו טעם בפנ"ע שיועיל צוה"פ למרות שזה פירצה. אבל י' אמות לעולם לא עבדי אינשי פתחים כן, וחזר הדין דלרב ל"מ צוה"פ בפירצה.

והנה הריטב"א כ' "חצר שרובה פתחים וחלונות. פרש"י ז"ל מכל צד דמשום שתי רוחות לא הוה קפדינן וניתרת בשני פסין", ואולי אפשר לפ"ז לתרץ קו' התוס' כך, דהא ודאי דבמקום שאינו צריך להיות סתום כולו או רובו אלא מועיל בו לחי או פסין, אין טעם לפסול צוה"פ בפרומ"ר, (וכמו שבפסי ביראות לו יצייר ודאי שיועיל צוה"פ אפי' שהפרומ"ר), והנידון הוא על מקום שהפירצה מחסרת בו, והיינו כלפי פירצה י' בכל הרוחות וכלפי פרומ"ר ברוח ראשונה ושניה. ובד' הר"ן צ"ע שהק' קו' התוס', והאריך בתי' דממבוי אין ראייה כיון דיש בו חומרא דל"מ צוה"פ להתיר בו איסור מפולש, ולכן הקילו בסופו שיועיל בו צוה"פ גם בפרומ"ר, וק' דאכתי איכא למילף מרוח רביעית בחצר שהיא ניתרת בצוה"פ אפי' בפרומ"ר, ובקו' משמע דהוק' לו להדיא גם מרוח רביעית.

תוד"ה אילימא. "וא"ת הואיל ומהני צוה"פ מכל ד' רוחות א"כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין וכו', וגבי שיירא נמי אמאי צריך שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות מג' יעשו צוה"פ מד' רוחות ואומר ר"י לפי שלא היה מתקיים כל כך משום דאתו גמלי ושרדו ליה וגם בקל יכול ליפול ברוח שאינה מצויה לפי שהיו צריכין להגביהו מן הגמלים הנכנסים שם לשתות וכן בשיירא". וצ"ע למה הוצרכו להגביה הצוה"פ על הגמלים, דלכאור' סגי בעומ"ר של צוה"פ, והגמלים ייכנסו בפרצות המועטות ולא בצוה"פ. ומוכח מכאן כמש"כ כמה אחרו', דבצוה"פ ל"ש ההיתר של עומ"ר ובעי' כולו עומד. ואולי יש לדחות דמ"מ יש לחשוש שהגמלים יכנסו דוקא במקום של הצוה"פ. וצ"ע בפשט ד' התוס' אם יש כאן ב' תי' או תי' א'. ועיקר קו' התוס' מבו' בירו', ז"ל א"ר זעירא מודה רשב"ל לענין שבת שאין פיאה מצלת יותר מעשר א"ר חגי מתני' אמרה כן מקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה אם אומר את שהפיאה מצלת יותר מעשר כמו כן חבל אחד", ועי' רשב"א. (ובביהגר"א בס"י ש"ס מבו' שתי' הירו' הוא כשי' הר"מ, דל"מ צוה"פ בתרתי לריעותא, והיינו פירצה י' ופרומ"ר).

אמנם אם הראייה נכונה, והיינו דבמצויאות שייך להניח פתח שייכנסו הגמלים בו ולא יפילו את הצוה"פ, יהיה מבו' גם דאף אי מהני צוה"פ בפרומ"ר בד' רוחות, מ"מ ברוח ד' ל"ס בלו"ק אלא בעי' ג"כ צוה"פ, דאל"ה אכתי תיקשי שייכנסו הגמלים ברוח רביעית. ובאמת

כ"ש דמהני לפרומ"ר על העומד", וכ"כ הב"י בס"י ש"ס, ז"ל "וכיון דלא קיימא לן כרב אלא כסתם מתניתין וכמו שפסק רבינו בסימן שס"ג ממילא משמע דהוא הדין לפרומ"ר על העומד מהני צורת פתח דהא משמע בגמרא דפרומ"ר על העומד בצורת פתח קיל טפי מיותר מ' בצורת פתח", וצ"ע בד' הריטב"א.

ואולי צ"ל דהריטב"א סובר דאין בזה הכרח, ובודאי י"ל דפרומ"ר חמיר מפירצת י' אמות, ומ"מ אמרו בגמ' דליכא למילף בהכרח ממה שפסל רבא צוה"פ ביותר מ' שיפסול גם בפרומ"ר כיון דיש לחלק כעין שמצינו גבי פסי ביראות. ועי' בגאו"י שהעיר עוד די"ל דשאני פסי ביראות דפירצת י' הפוסלת שם הרי איירי באופן שיש גם את החיסרון של פרומ"ר. (אמנם אי"ז מוכרח דהרי יתכן שיאריך את הדיומדין ולא יהיה פרומ"ר, ואעפ"כ יפסול שם פירצה י' אמות. ועי' חזו"א ס"י ע סק"ו). אמנם יש באחרו' שפי' ד' הגמ' באופ"א, והיינו דאין הכרח מעצם הדין של פסי ביראות לחומרת פירצה י' על פרומ"ר, (ואולי דבזה י"ל כהגאו"י הנ"ל), אלא דהקו' היא דכיון דהאי חצר המרובה בפתחים יש בה גם דיומדין כפסי ביראות, ובזה אין פרומ"ר פוסל אלא רק פירצה י', א"כ מן הראוי להקל בדין צוה"פ בפרומ"ר כיון שאינו פוסל בפסי ביראות מעיקר הדין. עי' קר"א בסוג' וחת"ס בתש' פח שפי' כן, ולפ"ז א"ש ד' הריטב"א.

ואמנם גם בלא ד' הריטב"א הרי אשכחן כה"ג, דהנה הראש' כ' דבבקעה שאין דיורים ואין היקף לדירה ל"מ צוה"פ בפרומ"ר, ובפשטות זה כלל רק בהחיסרון של פרומ"ר, אבל צוה"פ בעומ"ר בפרצות יותר מ' מהני גם בבקעה. (והדבר תלוי בפי' לש' הטור שכ' בס"י ש"ס "ור"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בארבע רוחות ועשה צוה"פ על גביהן שרי וה"מ בחצר ומבוי שיש בהם דיומדין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני ודוקא בשכ"ל ד' הרוחות ע"י צוה"פ בהא אמרינן דלא מהני בבקעה אבל היה ההיקף כתיקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני ביה צוה"פ אפילו אם הפרומ"ר, ועי' בפוס', ולכאור' נראה כמו שפי' החזו"א ס"י ע סק"ב דכוונת הטור כשיש ב' מחיצות עומד כראוי, ואז לא איכפ"ל במחיצות ג' ד' שיהיה פרומ"ר ופרצות יותר מ'. ולפ"ז י"ל דפירצה י' היא חיסרון בצוה"פ בבקעה וכמו פרומ"ר, בדליכא ב' מחיצות כהלכתן. אבל בלש' הרמ"א בס"י ש"ס נראה לכאור' דלא כהחזו"א. ובלש' הטור אולי היה אפ"ל דאף שהפרומ"ר ויש פרצות יותר מ' מ"מ אם יש גם איזה שיעור עומד מהני טפי מצוה"פ בכל צד לחוד, ודוג' ד' הגר"ח במעלת עומד מועט דמ"מ יש בו שיעור מחיצה. ולענין אם פרומ"ר אוסר הצוה"פ בבקעה גם בפחות מ' נחלקו משנ"ב וחזו"א, עי', ואי בעי' לתרווייהו ע"כ דפירצת י' לחוד אינה פוסלת צוה"פ דבקעה). ותיקשי דכיון דמסקי' הכא דפירצה י' חמירא מפרומ"ר, איך יתכן דלענין בקעה הדין הוא בהיפך, דמהני צוה"פ על יותר מ' ול"מ בפרומ"ר. ואולי זה סברא גבי החומרא של חיסרון היקף לדירה, דמ"מ פרומ"ר נראה פחות כמקוף מאשר עומ"ר עם פרצות יותר מ'. (וע"פ הסברא שכ' המשנ"ב בס"י ש"ס סקנ"ז בשם הלבוש "מפני שיש בהם דיומדין דרך להיות שם פתחים הרבה לכך התיירו", ובזה י"ל דבאין דיורים פרומ"ר גרע מפירצה י').

לימא מסייע ליה דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר ובלבד שיהא עומ"ר על הפרוץ. התוס' במנחות לג, ב' כ' "דלית ליה שיקפי שאין שם מזוזות אלא האבנים בולטות כגון שיני חומה וכעין זה איתא בפ"ק דעירובין גבי סוכה", וכ"ה לש' הרא"ש בהל' מזוזה. והיינו דברייתא זו ד'דפנות הללו' אזלא גבי סוכה ולא גבי שבת, ובאמת בזה מת' יותר האי לישנא ד'דפנות הללו', (וכ"כ בשערי ציון סי' ג, ע"ש). והר"ח כאן (ולהלן טז, ב) גר' 'כשרות' ולא 'מותר', וא"ש יותר. ואף הר"מ העתיק את דין הברייתא רק בהל' סוכה, עי"ש פ"ד הי"ב. והנה התיבות בתיקו"ע יצא לדון דפתחי שימאי אי"ז חיסרון בצוה"פ דשבת, אלא באופן שהכתלים יש להם רוחב ד"א, אמנם נראה דנצרך לת' זה אפי' אם כד' הראש' דהברייתא אזלא לגבי סוכה, כיון דסוכה דמי לשבת ולא למזוזה. (ובאמת בטושו"ע בהל' שבת לא הוזכר כלל הדין של פתחי שימאי, אבל גם בהל' מזוזה זה לא הוזכר אלא בטור. ויל"ע גם לענין כלאים האם יש פסול של שימאי, דכיון דמצינו בראש' השוואה בין 'מן הצד'

הט"ז), אלא אדרבה דבמחיצות א' ב' יש חומרא כיון דא"א להשתמש במחיצות קלושות כמה פעמים ביצירת רשות אחת. וא"כ גבי כלאים דיש רק מחיצה אחת, סגי לה בצוה"פ אפי' בפרומ"ר. (וע"ע בגי' הרעק"א הל' כלאים פ"ז הט"ז). ועדיין הדבר צ"ע לפי מה שביארו התוס' לעיל (וביותר בתור"פ) דמעלת רוח ג' ד' זהו משום דכהאי פתחים עבדי אינשי, א"כ גבי כלאים מה שייך עבדי אינשי בכה"ג, ואיזה חילוק יש בין מחיצות א' ב' דשבת למחיצה האחת של כלאים. ואולי מחיצה אחת עבדי אינשי, וכל מחיצה בכלאים נידונית בפנ"ע. ואולי צ"ל דכיון דהנידון בסוג' אינו על חיסרון שיעור מחיצות כראוי, אלא על גדר פירצה של פרומ"ר ופירצה י', א"כ פשיטא דהאי חיסרון ליכא בכלאים כלל, ואין מקום לדמות את המחיצה האחת דכלאים למחיצות א' ב' דשבת דבהם יש מעכב של פירצה. דהרי הריטב"א ביאר דלרב ל"מ צוה"פ מחמת האלימות של הפירצה יותר מ', וגבי כלאים הרי סגי בצוה"פ לחוד לעשות מחיצה, וע"כ דבכלאים אין נידון של 'פירצה' כלל, וזה גופא הטעם לחלק בין מחיצה דכלאים למחיצה א' ב' של שבת.

רש"י ד"ה שרובה פתחים - בארבע דפנותיה. וכ' הר"ן "ונ"ל דהוא הדין באחת משלש מחיצות דהו דאורייתא אלא לרבותא נקט הכי דאפי' דופן רביעית דלא צריכה מדאורייתא מצטרפא בהדי שאר דפנות לשוויי פרומ"ר על העומד". וכך מבר' בלש"י רש"י בסוכה ז, א שכ' "שהשבת אינה נתרת - אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם צוה"פ, ורבים על העומד, ומבטלי ליה לעומד. מה שאין כן בסוכה - דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים, דכי מצטרפת להו בהדי שתיים הפרוצות הוה ליה פרומ"ר שריא". אמנם צ"ע אם זה נאמר רק לחומרא, דבעי' שלא יהיה פרומ"ר מכל הרוחות יחד, או גם לקולא דסגי בעומ"ר בצירוף כל הרוחות, וצ"ע דלכא' זה לא עדיף מהפלוג' של עומ"ר מב' רוחות. אבל יש באחר' (שפ"א ערוה"ש) שנקטו כד' הר"ן גם לקולא, דסגי בעומ"ר ע"י צירוף כל הרוחות. וע"ע בד' הפוס' בס"י תרל ס"ה מש"כ כדעת רש"י, ובחזו"א ס"י עה סק"ג והלאה.

ומ"מ מה שפי' הר"ן כן בדעת רש"י כאן, בפשטות זה סותר מש"נ בסוגיא לכא', דהכא לא עסקי' בחיסרון מחיצות של פרומ"ר, (והוא בודאי אלים טפי מפירצה י'), אלא בשם פירצה של פרומ"ר, דלכא' פרומ"ר בצירוף כל הרוחות אי"ז בגדר שם פירצה אלא רק בגדר חיסרון מחיצה. ומה שחילקו הראש' בסוג' בין מחיצות א' ב' למחיצות ג' ד', דרק ברוחות הראשונות יש חיסרון של פרומ"ר בצוה"פ, הנה לד' הר"ן, אי נימא כן גם לקולא, הרי אין שום חילוק בין המחיצות והכל תלוי בכללות הרוח. (ובלא"ה הרי הראש' פי' את מש"כ רש"י 'בארבע דפנותיה' לא כמש"כ הר"ן אלא ע"ד חילוק התוס' הנ"ל). ומה שנקטו הנך אחר' דאין כלל דין של עומ"ר ברוח אחת והכל תלוי בכלל ההיקף ברשות, לחומרא ולקולא, צ"ע דהנה לעיל ה, ב דנו בגמ' האם מהני עומ"ר ברוח רביעית, ולפ"ד הרי תמיד צריך דהרוח רביעית לא תקלקל את העומ"ר של כל הרוחות, וכיון דמהני ברוח רביעית הרי תמיד יש עומ"ר בכל ההיקף, ומהו הענין של פרוץ במילואו כיון דע"כ יש עומ"ר, וכן מה שאמר שם "לא אמרן אלא במבוי שמונה", ומבוי' דתלוי בשיעור רוח רחב רביעית לחוד, וע"כ דיש מושג של עומ"ר ברוח אחת לחוד. (ובלא"ה הרי ודאי ל"מ לעשות רה"י בב' מחיצות ארוכות לחוד, ע"י שבהיקף הכללי יש עומ"ר).

ולעיל ה, ב כ' רש"י "ניתרת בעומ"ר על הפרוץ - אפילו נפרצו בה פרצות הרבה בארבע מחיצותיה סביב, ונשתייר שם מן העומד עד שרבו עומדים על הפרוצות מותרות בלא שום תיקון", וג"כ משמע דיל"ד לפי כל הרוחות, (ועכ"פ לחומרא), ועוד כ' שם "הצר אין פירצת עשר אוסרת בה אלא אם כן הוי מלואו בכותל או יותר מעשר", וצ"ע דהרי בפרומ"ר לחוד נאסר ול"ב דוקא פירצת מילואו, וכ' ע"ז בשפ"א "אולי ס"ל לרש"י דכל שבכל הג' מחיצות ביחד יש עומ"ר על הפרוץ כגון שבב' מחיצות אין שום פירצה אף שבהג' פרומ"ר כשר וצ"ע וגם לקמן במשנה (ט"ו) משמעות פי' רש"י עצמו אינו כן ע"ש". (וז"ל רש"י בגמ' שם "פרוץ כעומד - כל ההיקף כולו

אפ"ל דמאותו הטעם דצוה"פ אינו מועיל להיות עומ"ר, כמו"כ צוה"פ בג' רוחות אינו נותן את המעלה של רוח רביעית, והטעם הוא דצוה"פ כיון דתורת מחיצה שלו היא רק בהיותו פתח, אבל אינו כ'עומד' ממש לדון את שבצדדיו כפתחים, וממילא דגם רוח רביעית שקולתה היא דכבר יש ג' מחיצות ראויות, וממילא היא פתח לרשות, ג"ז ל"ש בג' רוחות של צוה"פ. ואמנם במבוי מפולש מהני צוה"פ ברוח ג' ולו"ק ברוח ד', אבל י"ל דעכ"פ ב' מחיצות צריכות להיות עומד ממש ולא צוה"פ, דסגי הרי בב' מחיצות מדאו', כדי שבשלישית יספיק לחי, ובעי' צוה"פ רק מדין תיקון מבואות למבוי המפולש. (והנה בתוס' לעיל ו, ב כ' "דהיינו דווקא היכא דאיכא ג' מחיצות גמורות הוה דאורייתא אבל הכא דשלישית ע"י דלת רביעית נמי צריך דלת", וצ"ע להפוס' דס"ל דלת ל"מ בלי צוה"פ, א"כ הרי יש כאן ג' מחיצות גמורות, ולמה יש להחמיר טפי ברוח ד'. ואולי דמ"מ מחיצה שהיא רק בתורת פתח כצוה"פ או צוה"פ עם דלת ל"מ לגדור את הרשות גם מרוח רביעית, כיון דפתח אינו עושה פתח. והאמנם כי נת' דלענין מבוי מפולש הרי סגי בצוה"פ ברוח ג' ולו"ק ברוח ד', אבל התם איירי דבעי' ג"כ מחיצות ולא רק בהל' תיקון מבואות, כיון דבלא"ה ארומ"מ).

תוד"ה אילימא. "ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה". טעם הדבר כ' הלבוש כס' שסב "הני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיורין ודרך להיות שם פתחים הרבה, אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני בשכל הרוחות ע"י צוה"פ". וכן הובא במשנ"ב שם סקנ"ו. אבל הגר"ז כ' "במה דברים אמורים בחצר ומבוי שיש בהם דיוורים ומקיפים אותם לדירה ולא בשביל היתר טלטול בלבד לכן מועיל בהם כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח מד' רוחות אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו אינו מועיל מדברי סופרים כשכל הד' רוחות מוקפות על ידי צורת פתח בלבד". ולכא' נפק"מ בקרפף שהקיפוהו כדרכו שלא לצורך היתר טלטול בלבד, אבל אין דרך לעשות בו הרבה פתחים. (ואולי נפק"מ גם בפסי ביראות וכמבוי' להלן). ולש' הטור נראה כהגר"ז שכ' "וה"מ בחצר ומבוי שיש בהם דיורין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני", (אבל גם הלבוש כ' כעין לש' ז).

תוד"ה אילימא. "וריצב"א מפרש דהכא לא איירי בד' דפנות וה"פ כך התירו לענין שבת במפולש דהיינו ב' מחיצות דב' מחיצות לענין שבת הוי כד' מחיצות לענין כלאים דבכלאים אין חילוק בין ב' לד' והשתא פריך שפיר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא דבב' מחיצות אין לחוש אם פרומ"ר". וכ"כ הריטב"א, ז"ל "הנכון דאנן השתא דומיא דכלאים מיירינן ובכלאים לא שייכי ד' מחיצות דבמחיצה אחת די שנעשית צוה"פ כגדר זה סומך מכאן וזה סומך מכאן, וכשהתירו שם ד' קונדיסין זהו להתיר ד' מיני כלאים והכל יש לו דין מחיצה אחת, וגם לענין שבת כשאמרנו שנוהג או אינו נוהג לא דברנו אלא לענין מחיצה אחת ובשאר הרוחות עומדין או שהוא עומד כפרוץ, וזה ברור". (והאחר' דנו בזה אם ד' הריצב"א והריטב"א שווים הם, ע"י משכנ"י סי' קכג וחת"ס סי' פח).

ובפשטות כוונתם היא דהנידון כלפי שבת הוא במקרה שבו היה נידון כלפי כלאים, (דכך משמע מהלש'), וכיון דכלפי כלאים יש רק מחיצה אחת, א"כ גבי שבת הנידון הוא גם כלפי מחיצה אחת בלבד, וזוהי מחיצה רביעית שסביבה יש ג' מחיצות כהילכתן ובה פרומ"ר ועשה בה צוה"פ, ובהא הרי גם רב יוסף לא אסר, כיון דברוח רביעית ודאי מהני צוה"פ גם בפרומ"ר, וא"כ ע"כ להעמיד הפלוג' כלפי פירצת י' וריו"ח סבר כרב. אכן צ"ע דלכא' היה נראה איפכא דמחיצה אחת דכלאים אינה דומה למחיצה רביעית דשבת אלא למחיצות א' ב' דשבת, דהרי כל מעלת וקולת מחיצה רביעית לשבת היא בהיות סביבה שאר מחיצות כראוי, וזה לא נמצא במחיצה האחת של כלאים, וא"כ היה ראוי לפרש ד' ריו"ח שאסר בשבת מה שהתיר בכלאים כלפי מחיצות א' ב', ואיזה טעם יש להתיר בזה לכלאים כהיתר מחיצות ג' ד' דשבת.

ולכא' יש ללמוד מכאן חידוש, דמעלת מחיצה שלישית ורביעית אינה מפני מציאות ב' מחיצות כהלכתן, (וכמשמע בד' המ"מ בפט"ז

מ' ברוח רביעית דחצר. וצ"ע דהרי לא פסקי' כרב, וי"ל דבתרת"ל מחמר' כוותיה, או כמש"כ הריטב"א בסוג' דבג' רוחות לכו"ע דינא כרב והפלוג' היא רק ברוח ד', ועכ"פ בד' האוהל מועד מבו' דרוח ד' דחצר חמירא מרוח ד' דמבו', ועכ"כ טעם הדבר כד' המ"מ דשאני מבו' דסגי ביה בקורה בעלמא, ומשא"כ חצר וכו"ל.

רש"י ד"ה לענין שבת - לטלטל בתוכו. לכאור' נראה שבא ללמדנו דלעולם ודאי גם בפירצה י' אי ל"מ צוה"פ מ"מ הוי רה"י דאור', וכל הנידון הוא רק לענין היתר הטלטול מדרבנן. וכ"ה שי' התוס' לעיל ו, א ולקמן כב, א דכ"ד רב אינם אלא פסול מדרבנן, וכן משמע בלישנא דריו"ח "לכלאים היתרו לו לענין שבת לא היתירו לו", ולפי הביאור דריו"ח אזיל בשי' רב א"כ מבו' דהנידון הוא רק מדרבנן. ולפ"ז צ"ל דגם פסולא דמן הצד (או בצירוף יותר מ') אי"ז אלא מדרבנן. וגם לענין מה שלמד רב יוסף מד' רב לפסול צוה"פ בפרומ"ר מד' רוחות, אפי' אי נימא דזהו גם לדידן, אבל עכ"פ אי"ז אלא מדרבנן, ומדאר' הוי רה"י גמורה. ועי' ביאור"ל בס' ששב ס"י שדן בספק הפוך דכ"מ דמהני צוה"פ מד' רוחות זה רק מדרבנן, אבל להקל ברה"ר דאור' אולי ל"מ. ובד' הגר"ח מבו' עוד צד, ז"ל "אכן נראה דכיון דצוה"פ הרי דין מחיצה בה וכדחזינן דמועילה לענין כלאים ובכמה דברים לענין סוכה, וא"כ המוקף בה חשוב כסתום ומוקף, ורק דאינה עולה למחיצות עצמן, אם כן הרי דינה חלוק, דנהי דאינו נעשה רה"י ע"י צוה"פ ומשום דחסר הדין מחיצות עצמן דבעינן לענין אשוויי רה"י, אבל מ"מ דין רה"ר פקע מיניה, ומותר לטלטל בתוכו, דלדעת הרמב"ם אין היתר טלטול תלוי בדין רה"י, ומבו' שניתר ע"י קורה יוכיח, שהזורק לתוכו פטור לדעת הרמב"ם דמדן תורה אינו רה"י, ומ"מ מותר לטלטל בתוכו, והכי נמי בצוה"פ דכוותיה אע"ג דאינו מועיל לאשוויי רה"י מ"מ מועיל לענין היתר הטלטול".

רש"י ד"ה ובדרב חסדא פליגי. וקסבר כי אמר רב חסדא לשבת, אבל לכלאים אפילו מן הצד הוי צורת פתח, דשבת חמור מכלאים. והנה הר"ן כ' "מן הצד היינו כגון שנעץ הזמורה בצדי הקונדיסין ולא על גבן ובכה"ג לא עשה ולא כלום משום דלא מקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות אבל הכא שאין תחת המשקוף כלום לא. ולפיכך צריך להזהר בסוכה היכא דבעיא צורת פתח שלא לעשות צורת פתח בענין זה", ויל"ע לפי ביאור רש"י מהיכ"ת דסוכה חמירא בזה כשבת ולא קילא ככלאים. ונראה דהר"ן פי' החילוק לא מצד חומרא דשבת, אלא דלענין יצירת רשות יש חומרא בצוה"פ טפי מצוה"פ שעושה מחיצה למקומה, ולכן סוכה דמי לשבת ולא לכלאים. ונפק"מ בזה דשייך פסולא דמן הצד גם לגבי כלאים, באופן שעושה ג' מחיצות של צוה"פ ולחי וכד' ברוח רביעית ובא לזרוע כנגד רוח רביעית, דבזה יהיה כלאים חמור כיון דהצוה"פ באה לגדור רשות שלימה ולא רק לעשות מחיצה במקומה. (וע"ע מהרש"ם ח"ח סי' נט). ועי' חסד לאברהם תניא סי' מ שמתחילה ר"ל דגם לגבי שבת הא דל"מ מן הצד זהו ברוח שלישי וכגון במבו' מפולש, אבל ברוח רביעית דאינה צריכה אלא מדרבנן, מהני גם צוה"פ מן הצד וככלל, והעיר ע"ז דבד' הר"ן משמע דרק בכלאים מקילי' אבל סוכה ושבת בכל אופן פסול. ויש להעיר עוד דגם בבקעה (שהיא כרמלית) מבו' פסולא דמן הצד, וע"כ דאין הקולא תלויה בהא דל"ה איסור דאור'. (ועי' אבני"ז סי' רעא שכ' "שמה שהחמירו בשבת טפי מכלאים הוא רק במקום שאפשר", עי"ש ראייתו).

צוה"פ בפרומ"ר יותר מ' לשי' הר"מ

כ' הר"מ פט"ז הט"ז "כל מחיצה שיש בה פרומ"ר על העומד אינה מחיצה, אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו מותרת, ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות, אבל עשר אמות הרי היא כפתח, ואם היה לפרצה זו צורת פתח אע"פ שיש בה יותר מעשר אינה מפסדת המחיצה, והוא שלא יהא הפרומ"ר על העומד". וכ"כ בהל' סוכה פ"ד הי"ב "סוכה שיש לה פתחים רבים ויש בכתליה חלונות הרבה הרי זו כשרה, ואע"פ שפרומ"ר על העומד, ובלבד שלא יהיה שם פתח יתר על עשר, אבל אם היה שם פתח יתר

עשוי כן". ולש' רבינו חננאל בן שמואל לקמן טו, ב הוא "איתמ' פרוץ כעומד וגו'. פי' בזמן שהפרוץ שבגדר שיעורו כשיעור העומד, כגון שיש בהקיפו של גדר מאה אמה, וכשאתה מצרף כל פירצות שיש בגדר יהיו חמשים אמה, וכשאתה מצרף כל העומד הוו חמשים, דהויין מחצה על מחצה בלי תוספת ולא גירעון". וע"ע מרכה"מ פט"ז הט"ז, ובשעה"צ בס' ששב סקכ"ט ובמשנ"ב סקמ"ה ובביאור"ל בס"ט, (והגרי"ב - נתיבות שבת פי"ד הע' יד - ציין שזה מהדו"ב במשנ"ב במש"כ בשעה"צ הנ"ל), וע"ע בביאור"ל סי' תרל ס"ה שכ' "ואף את"ל דבשבת נמי אף דשלש מחיצות הוי דאורייתא מ"מ מצטרף הדופן רביעית הפתוחה עם הפרצות הנמצאות בשלש הדפנות", עי"ש עוד.

רש"י ד"ה סבר לה להא דרב - דלא מהני צורת פתח ליותר מעשר במבו'. צ"ע שהדגיש במבו', ולכאור' הכוונה דרק בשבת ס"ל לריו"ח כרב ולא לענין כלאים, (ובאמת רב עצמו ג"כ אולי ל"פ לענין כלאים), אבל מבו' לאו דוקא אלא ה"ה חצר. והנה המאירי כ' "זהו תחלת השמועה וגאוני הראשונים דקדקו ממנה שיתר מעשר אינו אוסר בחצר אם עומד שלה כפרוץ ומ"מ גדולי הפוסקים והמחברים וגדולי המפרשים פסקו שאף חצר יתר מעשר פוסל בו אף בעומד מרובה שאין הכשר בצדי חצר ומבו' אלא בעשר ולמטה מהם ובעומד כפרוץ שכל יתר מעשר פרצה היא ואין פרצה נכשרת לא בלו"ק ולא בפס ארבעה ולא בעומ"ר ואם כדבריהם היה להם ללמוד גם כן שפרומ"ר אוסר בחצר ולא במבו' וזה פשוט לאסור וא"כ אתה צריך לפרש שבחצר גופה היה יכול לומר הואיל ויתר מעשר פוסל ופרומ"ר פוסל מה יתר מעשר אין צורת פתח מועיל בו אף פרוץ מרובה אין צורת פתח מועיל בו אלא אגב דסליק ממבו' נקט ליה מבו' וכן עיקר", ואם יש מקום לחלק בין מבו' לחצר לענין עיקר דינא דפירצה י' כד' הר"ח, אולי רש"י ס"ל לחלק דעכ"פ ד' רב לפסול צוה"פ ביותר מ' הם דוקא במבו' ולא בחצר, וצ"ע.

ומצינו מקור לחלק בדין צוה"פ יותר מ' או בפרומ"ר בין מבו' לחצר, דהנה המ"מ בפט"ז הט"ז כ' בתחי"ד "רבינו ז"ל תפס לו פשוט הברייתות ופשוט מימרא דר"י דאמר לכלאים היתירו ולא לשבת. וסובר דאפי' מאן דאית ליה מתני' אית ליה הכין ומבו' שאני דבקורה בעלמא סגי ליה, וטעמו מועיל למבו' דסגי בהיכר בעלמא, אבל בחצר דל"מ בה קורה י"ל דרוח רביעית דמי לשאר רוחות ול"מ בה צוה"פ בכה"ג (של תרת"ל או אפי' פרומ"ר לחוד). והבי' בר"ס שסג כ' "ומ"ש ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות וכו'. מדתנן בסוף פ"ק דעירובין כל פרצה שהיא בעשר אמות מותר מפני שהיא כפתח יתר מכן אסור וכתב הר"ר יהונתן אהא דאמר רבי יוחנן חצר צריכה שתי פסים דבשהפרצה יותר מעשר אע"פ שנשאר מן הכותל בנוי כעשר וביותר מעשר אינו מועיל כלום וכאילו נפל כל הכותל דמי ונאסרה החצר לטלטל בתוכה עד שיעשה לאותה חצר צורת פתח עד כאן וכן כתב הרא"ש בפרק כיצד מעברין גבי הא דת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים דאין מערבין את כולה דבשני פסים כשאין ביניהם יותר מעשר או בפס ארבעה והפרצה בעשר או בצורת פתח אפילו ביותר מעשר מהני בכל דוכתא ובריש עירובין תנן אם יש לו צורת פתח אע"פ שרחב מעשר אמות אינו צריך למעט. וכבר נתבאר בסימן שקודם זה שדעת הרמב"ם דלא מהני צורת פתח ביותר מעשר אלא בעומ"ר על הפרוץ ושיש חולקין עליו, ומשמע דבחצר גם ברוח רביעית יש את הפסול שפסל הר"מ צוה"פ בתרת"ל. (וכבר עמד הב"מ בס' ששב ס"י בד' הב"י, דמדלא כ"כ בשו"ע משמע דחזרו בו ונקט כהטעם השני שכ' המ"מ שם ולא כהטעם הא', עי"ש).

ובאוהל מועד שער עירובין דרך א נ"א כ' (לכאור' בשם הרא"ה) "ובמבו' בעינן תרתי דפנות שבצדין והם עומד מרובה על הפרוץ ולא יהא יותר מיו"ד ובראשו מהניא צורת פתח ואע"ג דפרוץ מרובה ובראשו הא' לחי או קורה והוא דאין ברחבו יותר מיו"ד ואע"ג דפרוץ מרובה, ובחצר בעינן תרתי עומד מרובה על הפרוץ ולא יהא יותר מיו"ד בשאר דפנות אבל דופן רביעית בחצר מתכשר בשני פסים משהו או בפס ארבעה גבוה עשרה והוא שלא יהא הפרצה יותר מעשרה ואפשר דצורת פתח מהני בה ואפילו ביותר מעשרה בדופן רביעי בלבד". ומבו' בדבריו צד לפסול צוה"פ יותר

ע"כ צריך שיהיה עומ"ר כיון דהצוה"פ עצמה אינה יכולה להשלים את שיעור המחיצה.

יש להס' בהאי תרתי לריעותא דחדית לן הר"מ, איך הדין באופן שגדר רוח שלימה פרוצה בהרבה צורות הפתח, (אם ל"א א"א דה"ג לבטל צוה"פ), וכל צוה"פ היא על פחות מ' אמות, ובצוה"פ אחת יש יותר מ' אמות, דלכאו' כיון דהנידון הוא רק עליה, א"כ אין בה אלא חיסרון א' של פירצה י' אבל אי"ז בגדר פרומ"ר ג"כ, או דנימא דכיון דכל צורות הפתח יחד באו לגדור פרומ"ר א"כ בהאי צוה"פ שהיא יותר מ' יש כאן כבר תרתי לריעותא. ובפשטות נראה דכיון דכל שאר הצוה"פ אינם בטילים כיון דאין בהם תרתי לריעותא, א"כ כעת גם באותו צוה"פ שיש בו פירצה י' עדיין אין בו תרתי לריעותא, כיון שיש עליו עומ"ר משאר הצוה"פ. ואמנם הנידון יהיה לפי מש"כ כמה אחרו' דצוה"פ אינה גודרת את שלצידה מדין עומ"ר, אבל בגוונא דהר"מ יש לחקור, דאולי מ"מ אין כאן חיסרון של פירצת 'פרומ"ר', אף שנחסר כאן ג"כ עומ"ר. ואם נפרש את צירוף התרת"ל, דצוה"פ שהיא יותר מ' הגם שהיא מסלקת את השם פירצה מ"מ אין בה כח להשלים שיעור מחיצה, א"כ נראה דאפי' אם רק במקו"א יש פירצה י' כבר לא יועיל שם צוה"פ, דסו"ס אין שם מחיצה כלל, כיון דצוה"פ יותר מ' אינה מחיצה, וצוה"פ אינה מועילה לעשות לצידה עומ"ר.

עוד יל"ד בדעת הר"מ, דהרי גם הך תרת"ל אי"ז חיסרון אלא במחיצות א' ב' של הרשות, אבל במחיצות ג' ד' מהני צוה"פ אפי' בפרומ"ר ופירצה יותר מ', וילה"ס באופן שמחיצות א' ב' עצמן יהיו צוה"פ בלבד, והיינו דיש שם פרומ"ר אבל אינם על יותר מ' אמות, האם בכה"ג בג' ד' כבר יועיל צוה"פ על יותר מ' בפרומ"ר ג"כ או לא. ונחלקו בזה המשנ"ב והחזו"א, דהביאוה"ל בסי' שמו כ' "ובפרט לפי מה שכתבנו בסימן שס"ב ס"י במ"ב דעד עשר אמות אין להחמיר בפרומ"ר על העומד א"כ אותן צורות הפתח שמן הצדדים בודאי כמחיצות גמורות הם שאין רחבים כ"כ וא"כ יש ג' מחיצות שלימות ולא נשאר כ"א אותו הצד שלצד הרחוב ובצד אחד לכו"ע מהני צוה"פ בכל גונוי כמו שכתבנו שם". אכן החזו"א בסי' ע סק"ג כ' ע"ז "וכ' המ"ב שם בבה"ל דאפי' לדעת הרמב"ם מהני, אע"ג דאורכו יתר מ' כיון שאין רחבו י' הו"ל ג' מחיצות מעליות, ואחת יתר מ', מותר אף לדעת הרמב"ם, ומבואר מדבריו, שמקום ששטחו י' על כ' נותר בצו"ה בד' רוחות דחשיב כב' מחיצות שלמות זכנ"ז, שניתר בצו"ה אף ביתר מ' וכמש"כ המ"מ בדעת הרמב"ם, וזה תמוה מאד, דנראה פשוט דכל שפרומ"ר מד' רוחות אינו נותר בצו"ה ביתר מ' אף שב' צו"ה אינן רק י', מ"מ סוף סוף הוא פרמ"ר, ואינו מתוקן רק בצו"ה, ובכה"ג שרובו פרוץ מכל צד אינו מועיל צו"ה של יתר מ', וכה"ג אסור אף לדעת סמ"ג וסמ"ק".

בדעת הסמ"ג והסמ"ק אם כהר"מ, הנה הב"ב בסי' שסב כ' נראה שכן דעת סמ"ג וסמ"ק שכתבו "צוה"פ שאינו יותר מ' מתיר אפילו בד' רוחות אפילו פרומ"ר", אמנם אח"כ כ' "ומ"ש ודוקא בשכל ד' הרוחות על ידי צוה"פ וכו'. נראה דדייק לה מדכתב הרא"ש שחילוק שבין חצר לבקעה על פסי ביראות משמע דדוקא דומיא דפסי ביראות דהוי מד' רוחות הוא דמפלגינן בין חצר לבקעה ודברי רבינו הם כדעת הרא"ש דסבירא ליה דקיימא לן כאוקימתא דאוקימנא לדרכי יוחנן מן הצד אבל בצורת פתח העשויה כהלכתה לכולי עלמא מהניא אפילו מד' רוחות וכן נראה מדברי סמ"ג וסמ"ק שכתבתי בסמוך", וצ"ע דאם הם ס"ל כהר"מ דלא מתירי' צוה"פ בתרת"ל, איך אפשר ללמוד מדבריהם דבבקעה לא מחמירי' כולי האי. וכן ק' דבמשנ"ב בסקנ"ט כ' "ונכון לחוש לדברי הרמב"ם שגם דעת הסמ"ג והסמ"ק הוא כן", ובביאוה"ל כ' "מסתמת הטוש"ע וכו' משמע דאפילו בעשר לא מהני בבקעה אכן מדברי הירושלמי שהובא ברא"ש משמע בהדיא דדוקא ביותר מעשר לא מהני אבל בעשר מהני אף בבקעה ולמה נאמר שהרא"ש יחלוק ע"ז וכו' ולדינא בודאי יש להקל ולסמוך אסמ"ג וסמ"ק שכתבו בהדיא להקל בזה", וצ"ע דהסמ"ג והסמ"ק כ' הך תרת"ל לא בבקעה אלא בכל צוה"פ, ואיך יש ללמוד מדבריהם דחומרא דבקעה היא רק בצירוף תרת"ל. אבל באמת בביהגר"א בסי' שסב ס"י כ' "וה"מ - מדהוצרכו פסי

על עשר אע"פ שיש לה צורת פתח צריך שלא יהיה הפרומ"ר על העומד".

הנה בסוגיין כ' הראש' דבהא דאמר רב יוסף דל"מ צוה"פ בפרומ"ר עכצ"ל דאין כוונתו אלא לרוח א' וב', אבל ברוח ג' וד' להדיא אמר רב דמועיל צוה"פ במבוי מפולש אע"ג דהפרומ"ר, ויעו' בראש' מש"כ טעם הדבר דאין ללמוד מהא דמהני צוה"פ בפרומ"ר ברוח ג' וד' אבל ל"מ התם בפירצה יותר מ' (אליכא דרב). ויש להס' כזה בדעת הר"מ, דהנה בפשטות שי' הר"מ דל"מ צוה"פ רק בצירוף תרתי לריעותא, פרומ"ר ופירצה יותר מ', והא ודאי דברוח רביעית דאמרו רבנן דמהני צוה"פ ביותר מ' הרי איירי גם בפרומ"ר, אלא דיל"ד מה דעת הר"מ ברוח ג'. והנה המ"מ (בהל' שבת) כ' "ודע שאף לדעת רבינו יש צ"פ מועילה אפי' בפרומ"ר על העומד כגון ברוח שלישיית כמבואר פי"ז בדין הכשר המבוי המפולש. וכן לפעמים שפרוץ מרובה בלא צ"פ מועיל כגון בפסי ביראות כמבואר פי"ז. ולא בא רבינו להזכיר בכאן אלא המחיצה שבעצמה בלא חברותיה היא מחיצה וזה פשוט וברור", ומבו' דרוח ג' דמי לרוח ד', ורק ברוחות א' ב' ל"מ צוה"פ בדאיכא הנך תרתי לריעותא. וכן פסק המשנ"ב בסי' שסב סקנ"ח. (אמנם מתח' שם כ' הה"מ "דאפי' מאן דאית ליה מתני' אית ליה הכין ומבוי שאני דבקורה בעלמא סגי ליה", ולפי"ז ברוח ג' לא יועיל צוה"פ בפרומ"ר. אבל עי' בית מאיר סי' שסב ס"י שזה חזרה בד' הה"מ. ואמנם אם בתחילת הדברים עדיין לא נחית הה"מ דבעי' תרתי לריעותא לפי הר"מ, וס"ל דפרומ"ר לבד הוא חיסרון בצוה"פ, הרי באמת תיקשי איך מהני צוה"פ במפולש ברוח שלישיית. ורק אי בעי' תרתי לריעותא, י"ל כד' המאירי דלהלן דבאמת לא איירי התם בפירצה י'. ואולי י"ל דמעיקה"ד היה מועיל קורה גם ברוח שלישיית, אלא דיש חומרא נוספת של מפולש, אבל מ"מ צוה"פ מהני כיון דמעיקה"ד בקורה בעלמא סגי גם ברוח שלישיית).

אכן המאירי בסוג' כ' "וגדולי המחברים נוטים לדעת אחרת שצורת פתח מועיל ליתר מעשר אבל לא לפרומ"ר והוא שכתבו כל מחיצה שפרוץ שלה מרובה על העומד אינה מחיצה אבל פרוכ"ע מותר ובלבד שלא יהא שם פרצה יתר מעשר אבל י' אמות הרי הוא כפתח ואם היה לפירצה זו צורת פתח אע"פ שיש בה יתר מעשר אמות אינה מפסדת המחיצות והוא שלא יהא פרומ"ר ומ"מ בראש המבוי שהוא כותל רביעי ע"כ אתה מכשירו בצורת פתח ביתר מעשר ופרומ"ר ומפולש שהכשרו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן דוקא בשאינו יתר מעשר", והיינו דגם במחיצה ג' ל"מ צוה"פ בכה"ג. וצ"ע בשורש פלוג'. (ויתכן אולי דהה"מ כ' סברתו רק לגבי החיסרון של פרומ"ר לבד, וע"ז כ' דברוח ג' מהני בצירוף 'חברותיה', אבל בנוגע להחיסרון של פירצה י' אין מעלה לרוח ג' יותר מרוח ב', ורק רוח ד' קילא טפי מדמהני בה קורה).

את עיקר הצירוף המבו' בר"מ בין ב' החסרונות כדי לפסול את הצוה"פ, לכאו' אפשר לפרש ע"פ ד' הגר"ח בתח"י, שכו' שם "דשני ענינים נפרדים הן בעיקרן, דפתחים בעלמא אע"ג דדין פתח עלה ופקע מינה שם פרצה וכו' אבל מ"מ אינה בכלל סתימה או מחיצה העשויה להתיר, ועיקר דין מחיצה והרה"י נעשה רק ע"י יתר המחיצה העומדת, ושם פתח מועיל רק להפקיע מינה שם פרצה האוסרת, וכדתנן בךפ ט"ו שם ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים ולא יהו פרוצות יתרות על הבנין כל פרצה שהוא כ"י אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור, והיינו משום דתרי מילי נינהו, דין עומ"ר על הפרוץ המועיל להחשב מחיצה ולאשוויי רה"י, וחלות שם פתח המועיל להפקיע מינה שם פרצה האוסרת, משא"כ צוה"פ אף אם יסוד דינה הוא מדין פתח, מ"מ כולה דין מחיצה בה, והוה עיקר ההלכה של צוה"פ דבקנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג העומד והפתח שבתוכו יחדיו חשוב מחיצה". וא"כ י"ל דצוה"פ פחות מ' יש בה שם פתח גמור מצ"ע והיא גם מחיצה ממש להשלים שיעור מחיצה, אבל צוה"פ של יותר מ' כיון דלא עבדי אינשי כהנך פתחים א"כ ל"ה פתח מעליא להשלים שיעור מחיצה, אבל מ"מ עדיין אין כאן פירצה האוסרת ומבטלת את הרשות, כיון דהאי פירצה יש בה צורה של פתח ול"ד לסתם פירצה, ולכן בצוה"פ שהיא על יותר מ'

ושם כ' עוד "ובזה יבואר היטב הסוגיא דעירובין דף ו' דמבואות המפולשין לרה"ר עושה להן צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן, ורה"ר עצמה לא מיערבה רק בדלתות, ופסק כן הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת, ואע"ג דנראה לדעת הרמב"ם גם מבואות המפולשין לרה"ר מצטרפי בהדי רה"ר להיות רה"ר מדין תורה וכו', וא"כ מאי שנא מבואות המפולשין לרה"ר מרה"ר עצמה דלא מיערבה רק בדלתות, אכן לפי המבואר הרי ניחא, דמבואות המפולשין לרה"ר כיון דכל דין רה"ר שבהן הוא בהדי צירופן לרה"ר, א"כ מועיל צוה"פ להפסיק שלא יצטרפו לרה"ר, משא"כ ברה"ר עצמה, דכל דין ביטול רה"ר שלה הוא רק ע"י דין מחיצות של רה"ר, ע"כ לא מהניא ע"ז צוה"פ, כיון שאינה מועלת להשלים דין מחיצות עצמן". והנה לכאורה דבריו תמוהים דהרי הטעם דברה"ר בעי' דוקא דלתות, (ולשי' הוי דין מחיצה גמור) זהו משום דארומ"מ, וא"כ מה איכפ"ל דהצוה"פ בא רק לנתק המבוי מרה"ר סו"ס ארומ"מ דהצוה"פ. ונראה כוונתו כמש"נ שם בסוג' דדין ארומ"מ לדעת רבנן אי"ז מצד הפקעה ובקיעה במחיצות, אלא מצד דאין מערבין רה"ר בכך, וא"כ זהו דקאמר דמהני הצוה"פ לחלק ולהבדיל את המבוי מרה"ר.

במש"כ "דמבואות המפולשין לרה"ר כיון דכל דין רה"ר שבהן הוא בהדי צירופן לרה"ר, א"כ מועיל צוה"פ להפסיק שלא יצטרפו לרה"ר", צ"ע דא"כ איך במפולש לסרטיא מכאן ולבקעה מכאן, דבעי' צוה"פ בצד א' ולו"ק בצד שני, והרי עדיין המבוי יש לו דין רה"ר, ובשלימא אם יניח הצוה"פ בצד הפתוח לרה"ר ניחא, אבל אם הצוה"פ יהיה בצד הבקעה וקורה לצד רה"ר, הרי הוי כרה"ר ממש ובעי' דלתות. (ובשפ"א לעיל ז, א כ' "נראה לפרש דהו"א דצריך להיות הצוה"פ במקום הסרטיא הואיל ושם הוא רה"ר קמ"ל דדומה ממש לבקעה מכאן ובקעה מכאן דאין נ"מ באיזה צד יעשה הצוה"פ"). וכן ק' גם במפולש לסרטיא מכאן ומכאן, דעכ"פ בצד שאין בו צוה"פ מה מפסיקו מרה"ר. ואולי דמ"מ כיון שיש צוה"פ להאי מבוי בנוסף על ב' מחיצותיו, כבר נחלק בזה מרה"ר, דלגבי שם מחיצות הנצרך להפקעת רה"ר - לא לעשות רה"ר - אף צוה"פ היא כמחיצה, וממילא יש כאן ג' מחיצות, וכמו שהביא הגר"ח "בקרן זוית הסמוכה לרה"ר דאינה רה"ר הואיל ומוקפת שלש מחיצות". והדבר תלוי בעצם הבנת ד' הגר"ח, האם ברה"ר גמורה יועיל נעיצת ד' קנים של צוה"פ להפקיע את הרה"ר ולהתיר טלטול, או דבכה"ג ל"מ כלל, או דל"מ אבל רק מהטעם שאין מערבין רה"ר בכך אלא בדלתות.

עוד כ' שם "והן דברי הרמב"ם אכתי צ"ע, דאמנם כן דדעת הרמב"ם דצוה"פ אינו עולה במקום מחיצה לאשוויי רה"ר, אבל הרמב"ם הא איירי בכל גונוי גם באיכא מחיצות בצדדין דהוי רה"ר גמור מדין תורה והזורק לתוכו חייב כדין פסי ביראות ואין שם חסרון מחיצות ולמה לא מהני צוה"פ, והרי המורם מדברי הרמב"ם הוא דלענין יתר מעשר מהניא צוה"פ, וכן לענין פרומ"ר על העומד ג"כ מהניא צוה"פ, ורק בשניהם יחד יתר מעשר ופרומ"ר בזה הוא דלא מהניא צוה"פ, וזה קשה איזה טעם יש בדבר, כיון דבעיקר הדין הלא צוה"פ מהניא בין לענין דין פרומ"ר ובין לענין דין יתר מעשר, ומאי איכפת לן אם שניהם ביחד יתר מעשר ופרומ"ר". ולא מבורר בדבריו אם כוונתו רק לאופן שיתקיים הדין של פסי ביראות, או דגם בלא"ה פשיט"ל (מכח מה דחזי' בדין פסי ביראות) דכיון דיש שיעור מחיצה בצדדים לא איכפ"ל מן הפירצה, כל שיש בה דין פתח מכח צוה"פ. וזה נפק"מ בתירוץו שכ' דמה"ט רק בצירוף תרת"ל ל"מ צוה"פ, כיון דפרומ"ר לחוד אם אין פירצה יותר מי' עדיין מועיל צוה"פ ע"י המחיצה שבצדדים, דצ"ע אי בעי' שם תנאי שיעור מחיצה של פסי ביראות.

ואי נימא דאין כוונתו דוקא לאופן של שם ד' מחיצות, א"כ דבריו מבוארים כך, דהנה הר"מ הרי ל"כ להדיא דפרומ"ר מהני צוה"פ בפרצות פחות מי', אלא דאת התנאי של עומ"ר הזכיר רק בדין צוה"פ של פרצות יותר מי'. והטעם כיון דדין צוה"פ בפרצות פחות מי' הדבר תלוי באם יש שיעור מחיצה מן הצדדים או לאו, וכמו

ביראות וג' חבלים בשיירא תוס' שם ד"ה אילימא ועוד דבשיירא כו'. ולהרמב"ם - מכח קושיא דחבלים וכמ"ש הרא"ש בשם ירושל' אר"ז מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאה מתרת ביותר מעשר כו' ע"ש ומ' דוקא פיאה אבל בעומ"ר מותר כסתם מתני' דריש עירובין ואע"ג דבגמ' דילן אמרו דאפי' ביותר מעשר מהני אף לר"י כמ"ש לעולם בעשר כו' דיחויא הוא ולא קיימי ממתני' דחבלים כנ"ל. ואז מהני - מירושל' הנ"ל שהוכיחו כן ממתניתין דחבלים ושם הוא בשיירא בבקעה כנ"ל, וכיון דהמקור הוא מהקור בבקעה, ע"כ שלשי' זו גם בבקעה אין להחמיר אלא בצירוף תרת"ל.

בד' הגר"ח בהנ"ל

אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצוה"פ. הק' הגר"ח בס' בהל' שבת "והנה קשה לרב דאמר דאין צוה"פ מועיל ליתר מעשר, וכן אינו מועיל לפרומ"ר על העומד כמבואר בסוגיא שם, א"כ ההילכתא דצוה"פ למה נאמרה, כיון עד עשר גם פתח בעלמא בלא צוה"פ ג"כ אין בה דין פרצה ואינה אוסרת הטלטול, וביתר מעשר או בפרומ"ר הא גם צוה"פ לא מהניא, והרי גם צוה"פ יסוד דינה הוא מדין פתח, וכמו שפסק הרמב"ם בפט"ז מהל' שבת דצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה כלום משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, והרי זה דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי אינו מבטל את עצם צוה"פ, ורק דמקום דדינו תלוי בדין פתח הוא דהוי דינא דהואיל ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ע"כ לא חלה בו שם פתח, ובע"כ דגם צוה"פ יסוד דינה תלוי בדין פתח, וא"כ הרי צ"ע דכיון דגם בלא צוה"פ כל פחות מעשר דין פתח בה ולא דין פרצה א"כ צוה"פ למאי אהניא ואמאי אתיא ההילכתא דצוה"פ וצ"ע".

והנה מה שדן למצוא נפק"מ בדין צוה"פ אליבא דרב, כבר העיר החזו"א דהתוס' כ' דינא דרב הוא מדרבנן, וכדחזי' דמהני צוה"פ ביותר מי' לענין כלאים, והגר"ח שנקט ל"כ כפה"נ זהו משום דבלש' הר"מ משמע דהך דינא הוא פסול בצוה"פ מדאו'. אמנם גם במה שתי' הגר"ח דצוה"פ חשיבא טפי מפתח של עומ"ר, הן משום דהוי בגדר מחיצה והן לענין עצם השם פתח, בזה הרי עדיין לא יישב את הנפק"מ דאכתי תיקשי לשם מה נאמרה הך הלכה דצוה"פ. אלא דבהמשך דבריו מבו' דצוה"פ ברוח שלישית מועילה אפי' אם בעי' מדאו' ד' מחיצות ול"מ לחי ברוח ג', וא"כ זהו החידוש והנפק"מ בהילכ' דצוה"פ דמהני להפסיק ולהבדיל את המבוי המופלש מרה"ר. אלא דגם בקו' הגר"ח מדוק' דלא הוק' לו רק הנפק"מ בעלמא, אלא הק' ביותר דל"ש שום חילוק ותוספת בצוה"פ על פיתחא בעלמא, כיון דאף צוה"פ יסודה תליא בשם פתח, ושם פתח יש בלא"ה בכל עומ"ר, ולכן ע"כ אין למצוא תועלת בצוה"פ יותר מעצם השם פתח של פרוץ מועט, וכמו שהביא להוכיח מהא דל"מ צוה"פ בקרן זוית.

וכ' עוד "דפתחים בעלמא אע"ג דדין פתח עלה ופקע מינה שם פרצה וכמבואר בעירובין דף ו' [ע"א] עיין שם, וכן הוא מבואר להדיא במשנתנו דף ט"ו מפני שהיא כפתח". ומה שהביא מדף ו' נראה כוונתו להמבוי' שם דל"מ פתח בקר"ז אלא הוי פירצה, וע"כ דגם בפרוץ המועט אם לא יחול שם פתח בפירצה תהיה הפירצה גורמת איסור ומבטלת ההיקף, וע"כ דבכה"ג דעבדי אינשי לא איכפ"ל בפרצות כיון דהוו פתחים.

עוד כ' "דבפרצה פחותה מעשר כל עיקר חלות שם פתח שבה יסוד דינו הוא מכח דין מחיצה שבצדדין, דבזה שיש מחיצה בכל צד וחיייל כאן דין מחיצות בזה הוא דנעשה דין הפרצה שהיא חשובה פתח". ומבו' בדבריו דבעי' לזה מחיצה מכל צד ורק ע"ז נעשה השם פתח שיש בעומ"ר. ולכאורה הרי סגי במחיצה בצד אחד ובצד השני יעשה עומד המקבל ודיו, ולמה בעי' מחיצה מכל צד. ולכאורה מבו' כאן דעת הגר"ח דדין עומד המקבל צריך שיהיה בו דין מחיצה ול"ס בקנה בעלמא, (ונפק"מ בעומד המקבל מחוץ לרשות או מעל י"ט כלפי עומ"ר בערב וכד'). אמנם נראה דד' הגר"ח הם פשוטים אליבא דהר"מ כיון דלשי' קרן זוית היינו בצד הרשות סמוך לראשו או סופו, וא"כ ע"כ בעי' מחיצה מכל צד.

ולכן מהני גם בצוה"פ בפרומ"ר, ולפ"ז נראה דפסי ביראות אי הוי כהוקל"ד מהני ביה צוה"פ מד' רוחות, אכן הגר"ז כ' דעיקר הטעם כיון דהמחיצה נעשית רק לצורך היתר הטלטול, וא"כ ה"נ פסי ביראות שלא נעשה בהם ההיקף לשם דירה אלא לשם היתר הטלטול.

ובחת"ס שם כ' עוד "ולר"י שבתוס' והוא דעת הרא"ש והטור נמי היינו אי מד' רוחותיה עשויה לבקעה מקום דליכא דיורים, אבל בנידון שלפנינו שצוה"פ שמקצה בית הטבילה עד הנהר מחבר בית הטבילה להעיר ושאר צוה"פ שבעיר עשו' לדיורים, אפילו יהיה המקוה נדון כמקום שאין בו דיורים מ"מ כיון דליכא בד' רוחותיה אלא מרוח א' או משתי רוחות לית לן בה, ובלבד שלא תהיה קרפף יותר מבי"ס פנוי בין העיר לבית הטבילה דלא מיקרי דיורים, אבל לא נ"ל דלא גרע מפסי ביראות ולא דמי לשיירא כמ"ש לעיל ונ"ל פשוט דמותר ע"י צוה"פ, וכ' ע"ז החזו"א בסי' עט סק"ה "ומקום מוקף חציו לדירה וחציו בקעה והוא פרו"מ מכל צד ומתוקן בצוה"ה, משמע מדבריו ז"ל דצוה"ה שמגדיר את הבקעה חשיב כצוה"ה של בקעה, וצוה"ה שבצד חלק הדיורין חשיב כצוה"ה של דיורין, וא"כ מותר אף מקום הבקעה, משום דלא הוי צוה"ה בד' רוחות, ולמש"כ דבעומ"ר בב' דפנות סגי גם בבקעה אפשר לומר כן דאותן צוה"ה שלצד הדיורין חשיב כמחיצה מעליה, ואפשר דאין חילוק באיזה צד הוא הצוה"ה אלא כיון שכל המחיצות מועילות לכל המוקף בתוכן ואיכא מקום דירה בתוכן חשיב מקום דירה, וכן מסתבר להקל בדרבנן".

ואמנם לגבי דין קרפף שלא הוקף לדירה ג"כ דנו האחרו' על אופן שיש היקף אחד לדיורים מכאן ולקרפף מכאן, וכ' לאסור את הקרפף, וגם את מה שפרוץ אליו במילואו, אבל י"ל דזהו דוקא בקרפף דהגזירה היא על הרשות דדמיא לרה"ר מאחר שאינה עומדת לדירה, אבל הכא שהחיסרון הוא במחיצות שפיר י"ל דכל שיש בתוכם גם דיורים מהני צוה"פ גם לאותו חלק של הבקעה. ועי' שו"ת מנח"י ח"ו סי' לג. (ועל קרפף עצמו יש סתי' בחזו"א אם להתיר כשיש קרפף ודיורים בהיקף אחד, עי"ש סי' פט סק"ז וסי' קנו במכתב לסי' שנח).

כ' החזו"א בסי' ע סק"ג ר' א' תוד"ה רב, דהא צוה"ה מהני מה"ת אפי' לרב ביותר מי' כדאמרינן לקמן גבי כלאים, וכ"כ תו' לקמן כ"ב א' ד"ה והאר"י, והנה לפי ראיתו מכלאים מבואר דאף בד' רוחות מהני מה"ת ביתר מי' שכן הדין בכלאים, וכ"מ בתו' לקמן כ"ב א' ד"ה והאר"י שכ' שירושלם נעשה רה"י מה"ת ע"י צוה"ה אע"ג דהוי מד' רוחות כמש"כ תו' שם ד"ה חייבין, דחייבין עליה משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש יעו"ש, ומיהו נראה דלענין ביטול מתורת פתח לא חשיב האי דהוי בחוצות ירושלים כצוה"ה מד' רוחות אלא כצוה"ה לדופן ג' של ב' דפנות זכנ"ז, כיון שהצוה"ה נעשה בסוף המבוי בין ב' דפנות, ושפיר מהני אף לאמצע הפילוש שאין לו מחיצות בסמוך לו, ומיהו למדנו דצוה"ה מהני מה"ת לדופן ג' אף ביתר מי', ומדברי ר"י י"א א' שדן בחצר שרובה פתחים והיינו בד' רוחות, וילף לה ביתר מי', נראה דמה"ת הוי מחיצה, דאי מה"ת לא הוי מחיצה מנ"ל שהקילו חכמים בצוה"ה פסול מה"ת, ור"י היה לו להזכיר ק"ו פרמ"ר שפסול מה"ת אינו דין שלא הותר טלטול, ונראה דאפי' בבקעה דאסרינן אינו אלא לענין טלטול דרבנן, וכן לדעת הר"מ ביתר מי' דאסרינן בד' רוחות בצוה"ה אינו אלא דרבנן".

ונראה דעפ"ז אפשר לעשות היקף גדול בבקעה שברובו לא יהיה אלא צוה"פ, ואעפ"כ לא יהיה בזה את החיסרון של צוה"פ בפרומ"ר (ויותר מי') בבקעה, והוא שיעמיד הצוה"ה הארוך בכל צד שיהיה מב' צדדין שלו ד"ט עומד של מחיצה גמורה ואז הצוה"ה הוי רק מחיצה שלישית, וכן הלאה. (ולא נראה שיש כאן תנאי של ב' מחיצות אורך). ולכאור' זה פיתרון גם על חומרת הר"מ דל"מ צוה"פ בפרומ"ר יותר מי', דמ"מ הרי בדופן שלישית ורביעית מהני, וממילא יעשה עומד ד"ט מב' צדדין, והשאר הוי צוה"פ ברוח ג' וד'. ולפ"ז מה שדנו התוס' דבמקום דיומדין וחבלים דשיירא יעשה צוה"פ מד' רוחות, ות"י דבקעה שאני או דרוחות א' ב' שאני, באמת אם בפסי ביראות גופייהו יוסיף צוה"פ זה יהיה כשר ומותר לכו"ע,

שביאר הגר"ח, וכדילפי' מפסי ביראות דאם יהיה שם פתח להפירצה לא איכפ"ל דהפרומ"ר וסגי כמה שיש שיעור מחיצה מהצדדים.

ובעיקר ד' הגר"ח, הנה לפי תירוצו מבו' דאין כאן ענין של תרת"ל בעלמא, (דע"ז כ' שאין בזה טעם), אלא דבמקום דיש פירצה י' ע"כ בעי' שם מחיצה מהצדדים, כיון דלצוה"פ אין דין מחיצה גבי שבת. והנה בגמ' הק' מפסי ביראות דמבו' דפירצה י' חמירא מפרומ"ר, והק' ע"ז האחרו' (ועי' גאו"י וחזו"א סי' ע סק"ו, וע"ע תו"ח) דהא לדעת הר"מ י"ל דשאני פסי ביראות דיש בהם תרת"ל כיון דמלבד הפירצה יותר מי' הרי גם הפרומ"ר על העומד. אכן לד' הגר"ח ל"ק דשאני פסי ביראות דאין בהם את החיסרון של פרומ"ר וכל שיעור המחיצה מתקיים באמה מכאן ואמה מכאן.

ומש"כ בסו"ד "דנהי צוה"פ יש בה דין מחיצה ומיחשב הכל כסתום ומבטל כל דין פרצה בין בפרוץ מרובה על העומד ובין בפרצה יותר מעשר, אבל הלא אינה משלמת דין מחיצה הדרוש לענין רה"י, וממילא דאע"ג דלית כאן פרצה אבל מ"מ גם מחיצה אין כאן, וחסר בו דין רה"י והיתר טלטול", אף דלעיל כ' דצוה"ה מהני להיתר טלטול, צ"ל דזה דוקא בדאיכא ב' מחיצות כראוי, אבל לא בד' רוחות של צוה"פ, או כוונתו באופן דהוי רה"ר ממש ולא רק מבוי מפולש לרה"ר, דבזה ל"מ צוה"פ אלא בעי' דלתות.

צוה"פ בפרומ"ר בבקעה

תוד"ה אילימא. "וא"ת הואיל ומהני צוה"פ מכל ד' רוחות א"כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין ולא הוי שרי אלא לבהמה בין לר"מ ובין לר"י היה להם לעשות ד' קונדסין וזמורה על גביהן לרב בעשר ולמתני' ביתר מעשר וגבי שיירא נמי אמאי צריך ג' חבלים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות מג' יעשו צוה"פ מד' רוחות וכו' ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה". וכ"כ הרא"ש בסי' יג "וא"ת ולמה הוצרכו לעשות פסין לביראות וגם לא התירו אלא בבמהת עולי רגלים ולא לאדם ובקל היה יותר לעשות צ"ה מד' רוחות ואפילו ליותר מעשר כמתני' וכו' אי נמי הא דשרינן פיאה בחצר ובמבוי שיש בה דיורין אבל בבקעה דלית בה דיורין לא שריא".

ומלש' התוס' והרא"ש משמע דמש"כ גבי בקעה דאין להתיר וכו' זה ת"י רק על שיירא, אבל על פסי ביראות ל"מ ת"י זה. וכ"כ הקרב"נ, ז"ל "וה"ה פסי ביראות חשבי' מוקף לדירה כמש"כ רש"י דף יח, והא דלא התירו חכמים ע"י צוה"פ צ"ל משום דאתו גמלים ושרו ליה". וכך מפו' בתורא"ש מהכרח דומה, ז"ל "אי נמי אין להתיר שם כמו בחצר ובמבוי שיש בהם היקף לדירה, ומיהו בפסי ביראות לא שייך האי טעמא שהקלו שם חכמים להתיר פרומ"ר על העומד האסור בחצר כ"ש שהיה להם להתיר בצוה"פ". אבל החזו"א בסי' ע סק"א כ' "גם משמע ברא"ש דבתירוץ זה מיושב גם פסי ביראות וכו' ובס' ק"נ ס"ק נ' כ' דפסי ביראות כחצר ומבוי הוא, כמש"כ רש"י י"ח א' דחשיב מוקף לדירה יעו"ש וצ"ע דגם בשיירא חשיב מוקף לדירה כמש"כ רש"י ט"ז ב' ד"ה לא התירום, וע"כ לענין להתיר בצוה"ה בד' רוחות בעינן דיומדין ממש כחצר ומבוי וזה לא הוי בפסי ביראות ובשיירא", (ולכאור' יש קצת דקדק כן מהתורא"ש דהוצרך לקולא דעולי רגלים ול"כ דהוי כהוקל"ד. ובלש' הב"י בסי' שסב מפו' דהתי' הזה אזיל גם על פסי ביראות, ומינה דקדק הטור דתלוי דוקא בעושה כן בד' רוחות).

והחת"ס בתש' פח כ' "ומשו"ה הוצרכו לומר דפסי ביראות אינו עומד מפני הגמלים דפסי ביראות מיחשב מקום דיורים כמ"ש רש"י במתני' ריש עושין פסין ד"ה וחצר וכו', אבל שיירא שחנתה בבקעה אע"ג דחונים בהם בני אדם מ"מ לא קבעי דירתם והוה כנעשית לבקעה, פ"י שגם התוך היא בקעה ואינו מקום דיורים לא מהני צוה"פ מד' רוחות אפילו עומד ברוח מצויה". וכוונתו לכעין ד' התוס' ברפ"ב שכ' "דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין", וזה משלים את דבריהם כאן דמה"ט גרעה שיירא מהיקף לדירה כיון דההיקף הוא עראי.

ויתכן לומר דהדבר תלוי בכלל של בקעה לענין זה, דהנה הלבוש ביאר הטעם דדרך מקום שיש בו דיורים להיות בו הרבה פתחים

הכותל חלקה וה"א היינו מזוזות דידהו, קמ"ל אפ"ה לא מיחשב פתח עד דאיכא קנים דוקא, אבל לעולם אימא לך דאי איכא קנים לא בעי' שיהיו מגולים דכל שהוא מחיצה גמורה לא בעי היכרא דכיון שנסתמה המבוי במחיצה נסתמה וצוה"פ הרי הוא כמחיצה שתומה", והיינו דגם רש"י מודה לד' הריטב"א דבעי' פצים מתוקנים במיוחד, אלא דהוסיף לומר דבאבן נכנסת וכו' ל"ח כפצים מיוחדים.

ובמה שהוכיח מזה הפמ"א הנ"ל דאם יש הפסק בין המזוזה לפתח ל"מ לצוה"פ, הנה הביא לזה ראייה שם מהוכחת הגמ' מכיפה דא"צ ליגע ד"א ס"ד אף שמזוזות הצוה"פ שהוא מכוסה הוי צ"ה דילמא ה"נ אף שהעניגול מפסיק בין תקרה עליונה למזוזות הדלת מ"מ אם ה' נוטל העניגול בשוה עם רגלי' היה התקרה עליונה נוגעות במזוזות שבצידה אלא ע"כ כיון דלא ניכר המזוזות מן העניגול ולמעלה חשיב כמאן דליתיה". והיינו דבאמת צ"ע דכיון דכ' הריטב"א שם דהעניגול במשקוף הוא כמאן דליתא והשורה שעליו היא המשקוף, אמאי לא נימא הכי גם כשאין ברגלי הכיפה י"ט דדל מהכא העניגול ויש כאן משקוף ישר, וע"כ דהפסק בין המשקוף לפתח מגרע. (אמנם עי' חזו"א שכ' טעם אחר לחילוק בין משקוף עגול למזוזות עגולות, וגם ביאר גדר אחר בפסולא דעגול, עי"ש סי' עא סק"א-ב).

אבל בעיקר קו' האחרו' הנ"ל מה החילוק בפסולא דעגול בין המשקוף למזוזות, היה נראה באופ"א. דהנה לכא' יל"ע לשי' הריטב"א איך שייך לומר בכיפה דהעניגול כמי שאינו, והרי כיון דבעי' סימון מיוחד של פצים במשקוף ומזוזות, וכיון דעניגול אינו צורה של פתח, א"כ איך השורה שמעליו יכולה להיות פתח. (ואולי צ"ל דכל הכיפה יש בה סימון של פתח ולא ככותל בעלמא אלא שנפסל החלק העגול בלבד מלהיות צוה"פ. עוי"ל עפמ"ש"נ דהטעם שהצריך הריטב"א סימון בצוה"פ הוא לאפוקי מ'פירצה', ועניגול ג"כ מפקיע את הפירצה אלא דעדיין ל"מ כ"כ לצוה"פ, ולזה אפשר להשתמש בשורה שמעל העניגול. ועכ"פ הריטב"א ביזמא יא, ב כ' בזה תי' נוסף, ז"ל "ואע"פ שהמשקוף מעוקם ואינו ישר, איכא למימר דלא חיישינן להכי דהא מקורה הוא מיהת, א"נ שדרך כל בנין כיפה שיש על הכיפה בנין ישר, וההוא חשוב משקוף").

ועכצ"ל דחידוש הריטב"א הוא רק על המזוזות, אבל לגבי המשקוף אמנם ס"ל להריטב"א דל"ס בהתיקרה עצמה להיות משקוף, אבל מ"מ כל שיש בה בליטה כלפי מטה כבר הוי משקוף גם בלי סימון מיוחד, (כיון דלעולם ל"ה ככותל בעלמא שהרי הגדיים בוקעים תחתיו, ורק בעי' שלא יהיה בזה צורת תקרה לחוד כסכך בעלמא. ומקור לחילוק בין מזוזות למשקוף בדינא דהריטב"א, דהרי כן צידד הריטב"א ביזמא הנ"ל כלפי חיסרון של 'עניגול' דאינו פוסל המשקוף "דהא מקורה הוא מיהת"). וא"כ פשוט דכלפי המשקוף ל"ש לומר דהעניגול כמי שאינו כיון דעכ"פ אין שם סימון בשורה שאח"כ להיות בגדר משקוף. וא"כ עדיין אין מכאן ראייה ליסוד הפמ"א דכלפי המזוזות יש פסול ע"י ההפסק. ועכ"פ יוצא דבעיקר הדבר דאמרי' במשקוף דהעניגול כמי שאינו, היה אפ"ל דיש כאן חילוק בין שימאי לעניגול, והיה אפ"ל עוד דיש חילוק בין משקוף למזוזות מטעם שבמזוזות בעי' שלא יהיה הפסק ובמשקוף אין דין כזה, ועוד י"ל דדינא דהריטב"א הוא בעיקרו גבי המזוזות ולא גבי המשקוף. (ובעיקר הא דדייני' להכשיר 'כיפה' משום ד'דל מהכא', יש לציין מש"כ בשו"ת בעה"ת סי' קז "שאל ה"ר אביגדור את חמיו ה"ר חיים. בית ישראל וגוי שותפין בו, אי חייב במזוזה וכו' גם גבי מזוזה כיון שיש לגוי חלק בבית ובשער, והגוי לאו בר מזוזה הוא, אין כאן בית שלם להתחייב במזוזה. ובענין בית שלם לענין מזוזה, דהא ממעטינן ספ"ק דסוכה בית שאין בו ד' אמות. וכן שער שלם בעינן, דהא אפילו שער העשוי ככיפה פליגי כ"ש חסר חציו. וכי שקלת חלק דגוי הוי כחצי בית וחסר", ודרו"ק).

כ- הגר"א סי' תרל ס"ב לגבי אם צוה"פ צריך להיות נעשה לשם כך, או דמהני גם תקרה למשקוף דצוה"פ, (עמש"כ הרמ"א שם "אם הטפח והדופן מגיע לסכך, אין צריך קנה על גביהן", והק' המג"א צ"ע דבירושלמי איתא פיאה מצלת בסוכה ואין סוף סכך מצלת מה בין זה לזה זה נעשה לכך וזה לא נעשה לכך ע"כ א"כ היאך מתיר המרדכי והג"מ אע"פ שלא נעשה לכך וצ"ע"), "בירושל' פ"א

בלבד ולא לכניסה ויציאה, פתח מיקרי שער לא מיקרי. (עוי"ל דצוה"פ דידן שהקנה העליון הוא חוט דק, א"א להניח תחתיה מזוזה, כיון דהמזוזה צריכה להיות דוקא תחת המשקוף. ויל"ע בדין זה. ובסידור רס"ג אי' "וקובעים אותה וכו' תחת המשקוף").

ומש"כ דגבי שבת לא נאמר הכלל של 'שימאי' מצ"ע, הנה המרדכי כ' ברמז תע"ח "וכתבת שיש מתירין כיון שהקורה מונחת מצד אחד על הלחי אחד אע"פ שמצד אחד הוא מן הצד כשר לא חילק ידענא ולא בילק ידענא אלא צריך מזה ומזה שהלחיים יהיו תחת הקורה דצוה"פ היא במקום פתח ופתחא כהא לא עבדי אינשי שמצד אחד היא מונח עליונה של פתח על המשקוף ומצד אחד מצדו אלא פתחי שמאי הם שוממין ומנוולין ומקולקלין". ויש שכ' דאף המקור"ח חזר בו בסידור דה"ח בהל' מזוזה, כיון דשם נקט כדעת רש"י ולא כדעת הריטב"א, וא"כ בטלה ההוכחה דמזוזה שאני מעירוב, עי"ש.

במש"כ רש"י אבן יוצאת ואבן נכנסת, דנו האחרו' האם כשיש לבוד ביניהם מהני לצוה"פ, וכן דנו עוד למה השורה הפנימית אינה יכולה לשמש כמשקוף לצוה"פ. (והלבוש ביו"ד סי' רפז ביאר הדבר "ואם אין המשקוף שהדלת שוקף עליו למעלה ישר אלא אבן נכנס ואבן יוצא, או שאין המזוזה ישרה אלא אבן נכנס ואבן יוצא פטור, שאין זה נקרא משקוף ואין זה נקראת מזוזה, שלכך נקרא המשקוף משקוף משום שהדלת שוקף עליו, וכל זמן שאין כולן שוין וישרים אין הדלת יכולה לשקוף על המשקוף ביושר", ולפ"ז דינא דשימאי הוא כעין דינא דהיכר ציר. ולש' ספר הנייר הוא "צוה"פ צריך היכר ציר, כאילו היה דעתו לתת שם דלת". ולכא' לפ"ד הלבוש נפקא דאפי' באופן שהאבן נכנסת וכו' הוא נוי לפתח ודרכו בכך, ג"כ פסול, וכ"ש כשאין הדרך בכך כגדר תיל וכו' שדנו האחרו').

ובמשכנ"ו ותו"ש כ' דע"כ איירי בדאיכא לבוד דאל"ה הא פשיטא דאין כאן משקוף, אבל העירו שמד' הט"ז אינו נראה כן שכ' בסי' שסג סקי"ט דאם יוצאים חיפופים ב"ט מהקרקע תחת החבל מהני כדין צוה"פ, ולא חש לה דהוי פתחי שימאי, וע"כ לבוד מהני לזה. (אבל יש מקום לדחות ע"פ ד' המקור"ח הנ"ל דגבי שבת ליכא חיסרון דשימאי כלל אלא רק לגבי מזוזה). וכן הוכיח בשעה"צ שם סקי"ט מהא דפריך בגמ' להלן טו, א "אבני גדר היוצאות מן הגדר מובדלות זו מזו פחות משלשה אין צריך לחי אחר שלשה צריך לחי אחר הכא נמי שבנאן מתחילה לכך אי הכי פשיטא", ואי נימא דבצוה"פ כה"ג פסול אמאי פשיטא דגבי לחי כשר. (ועי' במשנ"ב שם ס"ק קיג). אבל עיקר הוכחתם דאי ליכא לבוד פשיטא דאין כאן משקוף, הרי נת' דבאמת ילה"ק אמאי השורה הפנימית לא תועיל כדין משקוף, ואיך שיהיה התי' עכ"פ היה מקום להכשיר גם בזה. (ורש"י בל"ל תקרה פי' דאיירי כשאין תקרה כלל, ולא פי' דאיירי באבן נכנסת וכו' - כעין שכ' התוס' במנחות-, ואולי ס"ל דגבי תקרה אין בזה חיסרון כיון דאפשר להשתמש בשורה העליונה הישרה, ודרו"ק).

ובקו' זו דדל מהכא האבן הנכנסת יש כאן משקוף בפנים, לכא' היה אפשר לדון דלאו משום חיסרון משקוף נגעו בה, אלא אפי' אם היה דין דסגי בפצים א' (וכהאי מ"ד הכי במזוזה), מ"מ אם בצד השני איכא פתחי שימאי הרי"ז גרע כיון דע"י הוי פירצה ול"ה פתח. (ואולי יש לפשוט מזה דאבן נכנסת וכו' מגרע גם אם זה רק למעלה מ"ט. אבל החזו"א בסי' עח סק"ז כ' "לכאורה נראה דלהני פוסקים דמחייבי במזוזה לפתח שאין לו אלא פצים אחד בימין, לא גרע אבן נכנס ואבן יוצא מלית לי' כלל"). אלא דאולי זה עצמו טעם דאפי' בדאיכא לבוד בין האבנים, סו"ס יש כאן צורה של פירצה ולא צורה של פתח.

ועי' חת"ס תש' צו שכ' (לגבי צוה"פ מוסתרת ברשות אחרת) "אמנם ראה ראיתי דברי הגאון פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ג מייית ג' ראיות לאסור, ראייה ראשונה מפיתחי שמאי עירובין י"א דקשיא לי' לגאון דל אבנים הבולטים מהכא ותותר בכותל עצמו במקום מזוזות אלא ע"כ הואיל ומזוזות נחבאות באבנים הבולטים לא שמי' מזוזה. הנה מבואר ממ"ש מג"א סימן שס"ג סק"ח דלא ס"ל כמהר"ם א"ש הלז והוא מבואר לכל מבין אלא דס"ל דבעינן קנים דוקא וכותל החלקה ל"מ לצוה"פ, ורבותא קאמר רש"י אפילו אבן יוצא ואבן נכנס דאין

עכ"ד". והיינו דלהך שי' דרה"ג קרן זוית אינו דוקא באוכל ב' רוחות אלא גם בצד הכותל סמוך לסופו הוי קר"ז, ועוד דבכה"ג דלא עבדי אינשי פיתחא אפי' צוה"פ ל"מ, וכש"נ בראש' בסוג' בשי' הרי"ף, ועי' משה"ק הראש' על ב' החידושים של שי' זו, וכן מלישנא דגמ' בסוג'.

ויל"ד בעיקר הדבר דהרי אם יעשה צוה"פ על רוח שלימה נראה שלא יהיה בזה את החיסרון של קר"ז, ומאי גרע מה שהוסיף עומד בצד הדופן דמשו"ה ל"ה צוה"פ. וצ"ל דמ"מ כה"ג לא עבדי אינשי, ואפי' לגבי כלאים (ביותר מי') דאפ"ל דל מהכא את כל המשך הדופן והצוה"פ לבד יתיר מ"מ כה"ג לא עבדי אינשי. ואולי אפשר לצדד דלעולם גם ברוח שלימה יש בזה חיסרון, ומה שכ' הראש' דלהרי"ף איירי כשהיה עוד קנים בצד הקונדס, ההכרח לזה הוא מעצם הנידון דבמאי איירא מן הצד או על גבן, וע"כ דיתכן לפרש שהיה עוד מחיצה מכל צד מלבד הקונדיסין ולכן ל"ה מן הצד.

ועכ"פ להך שי' מבו' דכל פסול שיהיה בפתח שהוא פרוץ מועט מחמת דכה"ג לא עבדי אינשי, ה"ה שגם צוה"פ לא תועיל בזה, וכמש"כ הגר"ח "הרי גם צוה"פ יסוד דינה הוא מדין פתח, וכמו שפסק הרמב"ם בפט"ז מהל' שבת דצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה כלום משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, והרי זה דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי אינו מבטל את עצם צוה"פ, ורק דבמקום דינו תלוי בדין פתח הוא דהוי דינא דהואיל ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ע"כ לא חלה בו שם פתח, ובע"כ דגם צוה"פ יסוד דינה תלוי בדין פתח". והנה הר"מ בפ"ז הל"ה כ' "בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה בעשר אמות הרי זה אסור לטלטל בכלו אע"פ שכל פרצה שהיא עד עשר אמות כפתח, אין עושין פתח בקרן זוית", וכ' שם המ"מ "ופירוש בקרן זוית שהפרצה אוכלת בשני רוחות. כך פירש"ז ז"ל ורוב המפרשים", וצ"ע איך העלים דל"כ היא דעת הר"מ בפט"ז וכנ"ל. והכס"מ שם כ' "דמדלא כתב שנפרץ בקרן זוית וכתב שנפרץ קרן זוית שלה נראה שאינו מפרש קרן זוית שאוכל בשתי רוחות כדברי רש"י אלא שנפרץ מן הצד קרי ליה קרן זוית וכמ"ש הרי"ף בפ"ק דעירובין", ואף זה הוא בהעלם ד' הר"מ בפט"ז שכ' להדיא כהרי"ף.

ואולי י"ל דבאמת לדעת הר"מ גם בלא אוכל ב' רוחות יש את החיסרון דלא עבדי אינשי, אלא דבמקום דיש בו עומ"ר לא איכפ"ל דלא עבדי אינשי כיון דסו"ס הפרוץ הוא מועט, ורק במקום שצריך צוה"פ ושם פתח בחיוב בעי' שיהיה כדרך דעבדי אינשי, אבל באוכל ב' רוחות הרי יש חיסרון גם בעצם העומ"ר, וכמו שביאר החזו"א דנחסר לכל עומ"ר את העומד המקבל, ואמנם אם היה עבדי פיתחא בקר"ז א"כ תמונת הרשות היתה נעמדת באלכסון, אבל כיון דלא עבדי אינשי, אמנם דאם היה עומ"ר לא הוי איכפ"ל בהכי, אבל כיון שיש חיסרון בעומ"ר א"כ בעי' שם פתח בחיוב.

עוד יש להעיר בהך שי' דהרי"ף, דהנה הר"ן לעיל ו, א כ' "כגון שנפרץ בקרן זוית. פי' כגון שהפרצה אוכלת משני הכותלים, אבל ליכא לפרושי דכל שהפרצה מגעת עד הקרן אע"פ שאינה אוכלת מכותל האחר קרן זוית קרינן ליה דאי הכי כי אקשי ליה רב הונא ממבוי עקום לישני ליה שאני התם דנפרצה בקרן זוית. ואין זו ראייה אצלי דסבירא להו דכי אמר רב תורתו כמפולש אפי' בשאין העקמימות בראשו אלא באמצעיתו". (ובחזו"א סי' עב סק"א כ' "וענין קרן זוית דוקא כשהפרצה אוכלת מב' רוחות, אבל כשנפרץ סוף כותל מזרח עד כותל דרום וכותל דרום קיים נגד סוף כותל מזרח, כיון שיש להפרצה כותל מימין ומשמאל מותר, וכמבואר ו' א' במבוי עקום דחשיב לה פרצה מן הצד, ולא פרצת קרן זוית, וכן בסוגיא ו' ב' שרינן פרצה בסוף כותל, וכן לדעת הרי"ף דלא מהני אף צו"ה נמי באוכלת מב' רוחות עסקינן, ויש לעי' בל' הר"ן פ"ק דסוכה דכ' דב' דפנות דעריבן צריך סתימה דוקא ולא צו"ה, וסיים דבלא"ה צריך שלא יהא צו"ה בקרן זוית לדעת הרי"ף, ומה ענין זה לזה, שהרי הר"ן אוסר בצו"ה האוכלת רק ברוח אחת, ולא עיינתי כעת בל' הר"ן שו"ר בר"ן שתמה באמת על הרי"ף דחשיב קרן זוית היכי שאין אוכל מב' דפנות, אבל לדעת הרי"ף נשמע מדבריו דאפי'

דסוכה הלכה א' וספ"ק דעירובין איתא דאינו מתיר משום דלא נעשה לכך ועמ"א וי"ל דס"ל דגמ' דידן פליג על הירושלמי דאמרין בפ"ק דעירובין דוקא בפתחי שימאי ולא משני בשלא נעשו ועוד שם במחיצות דכ"ע ל"פ כו' וע"ל סי' ס"ב ס"ג וצ"ה לכ"ע משום מחיצה".

וראיתו מסוג' דהו"ל לשנויי בפשיטות דלא עשה הפתחים לשם צוה"פ, או ביותר דע"כ איירי הכא דלא עשה לשם צוה"פ, (וכמש"כ כמה אחרו' לחדש דבעשה לשם צוה"פ ליכא חיסרון דאבן נכנסת וכו', עי' חזו"א סי' ע סק"ה ויו"ד סי' קעב, דרק כשנראה הירוס ופירצה גרע, ולפ"ז אם מדביק שם אבן נכנסת ג"כ אין חיסרון. ומאידך יש שהביאו בשם החזו"א דכל בליטה שהבגד יכול ליתפס בה הוי שימאי. ובזה נראה הטעם כי זה קלקול ל'פתח', אפי' דאי"ז מורה שיש כאן פירצה והירוס), וא"כ ל"ל לתי' דפתחי שימאי והא בלא"ה ל"ה צוה"פ. (וד"ל החזו"א סי' קיא סק"ה "ואמנם אם הצו"ה צורתה שלמה שהמזויות סותמות מקצת הפתח וכן קנה העליון סותם מקצת אויר הפתח, חשיב צו"ה אע"ג דלא נעשה לשם צו"ה, וכמש"כ הגר"א סי' תר"ל ס"ב, להוכיח מהא דאמרו עירובין י"א א' בפתחי שימאי, ומשמע דאיירי בסתר הכותל [ועוד לישני בלא עשאו לפצימין] והלא הכותל לא נעשה לשם פצימין ולמה לי' למימר דלית ליה שקפי או דלית לי' תקרה, ואפי' אית לי' שקפי ותקרה אין כאן צו"ה כיון דלא נעשה לשם פצימין, אלא ודאי א"צ שיעשה לשם פצימין").

ואמנם לפי' הריטב"א בסוג' דהכוונה היא לחיסרון תיקון מזויות ומשקוף, לכאור' י"ל דזה עצם הדין שיהיה נעשה לשם צוה"פ, דהרי לא מסתבר דבעי' כוונה להתייר' ע"י הצוה"פ, אלא ודאי סגי לכוונה לעצם הצורה של הפתח, וממילא דהכל תלוי בתיקון מזויות ומשקוף, וראיית הגר"א א"כ היא לפירש"י. (ולפי מה שפי' החזו"א במנחות את ד' הירו' דלא נעשה לכך היינו דאינו גודר אלא הוי תקרה בעלמא, אבל לא תליא בכוונה, הנה זה עצם ד' הריטב"א בסוג' בפ"י הא דל"ל תקרה). ובלא"ה לפ"ד הריטב"א ודאי שהסכך והתקרה אין לו דין של משקוף לצוה"פ, דהרי אין כאן תיקון של תקרה דפתח, וזהו עצם הדין של פתחי שימאי.

והנה במנחות לג', ב אמרי' דאכסדרה אע"פ שיש לה פצימין פטורה שאין עשוין אלא לחיזוק לתקרה, ומינה (לכאור') הוכיח הריטב"א דלא כד' רש"י בסוג', אלא דבעי' שיהיה נעשה כתקרה של צוה"פ, וכמו דל"מ פצימין שלא עשוין לכך. אבל נראה דאין כוונתו דבעי' עשייה 'לשם צוה"פ, אלא דעכ"פ מוכח שם דדבר שאין לו צורה של פצימין וחזותו מוכחת עליו דלא נעשה לשם תחילת פתח אלא לחיזוק תקרה ל"מ, וה"ה דסכך ותקרה אין להם עמידה לצוה"פ. ואפ"ל בשי' רש"י דאמנם פצימין שעומדים לחיזוק תקרה אינם צורה של פתח כיון שלא נעשו לענין של מזויות, (וכלש' החזו"א "דלא ניחא לי' כלל בסתימת הכותל אלא העמודים משתמשים לחיזוק תקרה"), אבל לענין התקרה אדרבה, הרי המשקוף של צוה"פ ענינו הוא תקרה של הפתח, וא"כ תקרת הבית אין בה כזה פסול לעמוד לצוה"פ, (רק אולי מצד 'נראה מבחוץ', אבל לא מצד חיסרון תיקון וכעין פצימין של אכסדרה), והמחיצות ג"כ אף שאין בהם תיקון מזויות, מ"מ אדרבה מחיצה ומזוזה אי"ז סתירה כלל, אבל חיזוק תקרה ומזוזה זה סותר.

צוה"פ שעשאה מן הצד

אמר רב חסדא צוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום. כ' הרי"ף פי' רבינו האי גאון ז"ל כגון שעשאה מצדו של כותל דהויא ליה פיתחא בקרן זוית ופיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי". וכ"כ הר"מ פט"ז ה"כ "וצורת פתח שעשה אותה מן הצד אינה כלום שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא באמצע". וכ' שם המ"מ "ובהלכות פירוש רבינו האי גאון ז"ל כגון שעשאה מצדה של כותל דהוי ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ע"כ. וזה דעת רבינו שכתב שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא באמצע. אבל הרשב"א ז"ל כתב שאין דברים אלא מחזורין אלו אפי' בראש הכותל צורת פתח גמור הוא. ופי' מן הצד קנה מכאן וקנה מכאן וקשר קנה באמצע ואינו פתח עד שיעמיד קנה על גביהן

שמימיין למטה בגובה י' לשם צ"ה ולמעל' קשורי' בגג כי לא יוכל להעמיד שם קנים ארוכים מן החבל עד הארץ אז א"צ ליהזר היאך הוא נקשר למעל' בגגים אלא שצריך שיעמדו מכוונים תחת החבל שהרי אין כאן מזוזות אלא מה שהוא למטה בגובה י' ונחשב כאלו החבל מונח עליהם ממש כנ"ל להכריע בהאי מלתא דרבנן". (ובשעה"צ סקפ"ו כ' בשם הפמ"ג על קשירה בגג מן הצד "מכל מקום זהו רק דוקא היכא דאי אפשר בענין אחר, דאי לאו הכי טוב למנוע מזה מפני הרואים").

ונראה לפרש דבריו, דאם קושר הגמי העליון בגג א"כ ודאי אין ענין של מן הצד, וכל הדין הוא רק שיהיה מכוון על הקנים למטה, וכן אם קושר את הגמי בקנים שאינם כנגד הקנים התחתונים, אבל אם הקנים העליונים עומדים מכוונים כנגד הקנים מלמטה, א"כ לכשיקשור את הגמי העליון מן הצד הו"ל כצוה"פ שעשאה מן הצד כיון דכל אורך הקנה נחשב כקנה אחד, וזהו שכ' "או שיש למעלה ג"כ קנים דהיינו למעל' מן הגג ולמטה קנים אחרים בזה יש ליהזר שהן במקום מזוזות ואין דרך הפתח אלא המשקוף על המזוזות". (והיינו כשהקנים התחתונים מצ"ע עבים יותר מן העליונים, ולכן בעצם מן הצד של העליונים הוי"ע הגתחתונים, ואעפ"כ פסול כיון דהכל חשוב קנה אחד. והט"ז אזיל לשי' בסי' שסב שכ' דא"א לומר דל מהכא על החלק העליון של הקנים, שהרי לשי' כשהקנה העליון שווה לסוף הקנים העומדים מהני, וכשהוא באמצעיתן ל"א דל מהכא את המשכן, וה"ה הכא דהכל חשיב קנה אחד ול"א דהגמי העליון מונח על החלק התחתון העבה של הקנים. ורק מסמר מועיל בזה, וכמש"כ הפמ"ג שם "מיהו תחוב מסמר בראשי הקנים וכרך החבל עליהם מהני", וכ"כ בסי' שסב סק"ד "ינעץ יתד מסמר בראש הקנים ויקשור החבל ביתד ודאי על צד היותר טוב שפיר דמי". אבל בשו"ת חסד לאברהם קמא סי' לא וכן בנפש חיה סי' לר' כ' דלדעת הט"ז ע"כ גם קשירה סביב המסמר חשיב כמן הצד). אבל אין לומר דס"ל לט"ז דבכל אופן כשהגמי קשור בקנים בעי' שלא יהיה מן הצד, שהרי כ' מתחילה "א"צ עכשיו להזהר שלא לקשור החבל מצד הצד של הקנים", וע"כ כנ"ל דבקנים עצמן יש אופן שמהני מן הצד.

ומש"כ שם אח"כ "נ"ל עוד דאם למעלה מן הקני' שמעמידין למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים יש איסור בזה דלא הוה צ"ה בזה כיון שהגג מפסיק בין החבל להקנים ואין עושיין צ"ה בענין זה אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק", י"ל האם צריך נקב מתחת כל רוחב הגמי העליון, ומפשטות לש' הט"ז ושאר פוס' נראה שההפסק אינו מגרע אלא בין הקנים עצמם לקנה העליון, אבל אין דין שכל החלל מתחת הפתח יהיה בלי הפסק. ויש להביא ראיה לזה מד' הריטב"א בדינא דכיפה שכ' "לפיכך כשיש ברגליה גובה עשרה ברחב ד' כשיעור פתח מודים חכמים שהוא חייב במזוזה שהרי יש לנו מזוזות וסף, ואותו עגול יהא כמי שאינו", וע"כ דלא איכפ"ל הפסק בין חלל הפתח לקנה העליון.

וכן נראה גם בד' המהרי"ל בליקוט' אות טו שכ' "חצר היה כולה לכרם והקיפוהו בצוה"פ מג' צדדים, והיה שם למטה מן צוה"פ עץ א' מחובר לרוחב הפתח שהיו גפנים קשורין בו. ושאלו מאחר דאותו העץ קשור מן הצד ולמטה מעשרה אם מבטל צוה"פ דלמעלה ממנו. והשיב מהר"י סג"ל דקי"ל דצוה"פ מועיל גם בפרומ"ר בד' רוחות. והפסקת העץ נראה דאין מבטל, דהא אשכחן דהר"ר שלמה אדרת אסר קורת מבוי שהיתה עבה ביותר שגבוהה מקצתה למעלה מכ' ומקצתה למטה, ומדמה לה לקורה מכוסה במחצלת דקורה אין כאן ומחיצה אין כאן. והרא"ש דוחה דשאני הכי כ"ש דהוה סתימה טפי, ה"נ בנידון דידן דע"י העץ המפסיק וקשור שם סותם טפי", והיינו דאין גריעותא בהפסק, (וצ"ע במש"כ דיש מעלה בסתימה טפי, דלכאור' הרי יש כאן קלקול ב'פתח'. ועכ"פ מבוי' במהרי"ל דהפתח דצוה"פ אינו צריך חלל י"ט סמוכים לקרקע הראויים למעבר, ואדרבה אם יתמעט חללו כה"ג עדיף טפי. וע"ע באבנ"ז סי' רצה ובית שלמה סי' מד, מה שדנו בד' המהרי"ל. ויש בזה נפק"מ מצויה לחומר, אי חיישי' שמחיצה וכן צוה"פ מבטלים צוה"פ בכיוון ההפוך כדין 'סילוק', ומצוי שיש מחיצה שעוברת תחת הצוה"פ וכדי

כה"ג פסול". אבל בראש' מפו' דלדעת הרי"ף גם לענין צוה"פ וגם לענין פירצה בעומ"ר סגי באוכל רוח אחת).

אבל לכאור' תיקשי ביותר מסוג' הגמ' לעיל ה, ב דבלחי הבולט ד' אמות אם המבוי ח' או פחות מהני מצד עומ"ר, ותיקשי דהרי הפרוץ המועט אין לו שם פתח כי הוא מן הצד. וליכא למימר שהיה שם קצת מחיצה מהצד הב', (כמו שאפשר לדחוק אולי בגמ' י, ב, ועי' קה"י סי' ו' שדן בזה מה השיעור להרי"ף שלא ייחשב מן הצד אם טפח א' או ג"ט, ע"ש), דא"כ זה עצמו יהיה הלחי, וע"כ דהעומד המקבל שהיה שם זה רק כותל האורך, וק' כנ"ל דהא הוי פירצה בקר"ז להך שי'. ולכאור' צ"ל דברוח רביעית לא נאמר הך דינא (להצריך כ"כ שם פתח בפירצה המועטת), וכמו שמועיל לחי אפי' שהפרומ"ר ואין לו שם פתח מצ"ע, כמו"כ מהני עומ"ר אפי' שהפרוץ המועט הוא בקר"ז.

ונראה דיש ללמוד מהירו' כד' הרי"ף, וללמוד ג"כ מהו שיעור המחיצה בצד כדי להחשיב הפירצה שאינה בצד אלא באמצע. דאי שם בפ"ז ה"ב "הדא דאת אמר באמצע אבל מן הצד לא בדא. והי דינו צד והי דינו אמצע נימר אם יש שם עומד ארבעה היינו אמצע אם לא היינו צד", ולכאור' זה הכוונה דפירצה בצד לא עבדי אינשי (אלא דאיירי התם בלי צוה"פ, ואין הכרח א"כ מהירו' שגם צוה"פ לא תועיל בזה), ומפו' דשיעור המחיצה בצד הוא עומד של ד"ט.

כ' הט"ז בסי' שסב סק"ד "מן הצד לא מהני - פירשי' שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים אלא חברו להם מן הצד לפי שאינו דומ' לפתח שהמשקוף ניתן על ב' המזוזות עכ"ל. ונרא' פשוט דהך מן הצד לפירשי' אין האיסור אלא אם החבל שלמעלה קשור שלא בקצה העליון של הקנה אלא בולט קצת מן הקנה למעל' מן החבל אבל אם הוא כרוך בקצה עליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל כשר וכ"ה ברש"י פ"ק ד' י"א לעיל מיניה וז"ל מן הצד כלומר שמתח זמורה מזה לזה באמצעיתן ולא על ראשיהן עכ"ל". וכ' במשנ"ב בסק"ד "ודע דמה שמקיל הט"ז אפילו עשאו מן הצד אם עשאו בגובה הקנה בשוה עם הקנה ממש שאין הקנה העומד בולט למעלה מן החבל כל האחרונים חולקין עליו וס"ל דבענין שיהיה החבל ע"ג הקנים ממש. ואם הקנה שלמעלה תחוב בין קנה לקנה שנחלק קצת בקנים כעין שעושיין האומנים והקנים עודפין למעלה על גב הקנה שמונח ביניהם מסתפק הפמ"ג ומצדד בזה להחמיר אבל אם אין הקנים עודפין למעלה אלא שחלק רק מעט באמצעיתן להניח החבל בתוכו שיהא מונח בטוב ולא ישתלשל למטה שפיר דמי דמיקרי זה על גבו". (ואף בד' הריטב"א נראה דלא כהט"ז, שכ' "דמן הצד היינו שהקנה שנותן על גביהן אינו על גב הקנים אלא מן הצד על פניהם או סמוך לראשן או באמצעיתן", וכך הביא בשעה"צ. אבל יש לדחות דהריטב"א איירי במן הצד שאינו בחלל הפתח כלל אלא מחוץ). ועי"ש שעה"צ סקנ"ב מש"כ בשם הנתיבות בחיקוי"ע.

ולכאור' ק' דכיון דלא קי"ל כהט"ז וס"ל דבעי' שיהיה הקנה העליון ע"ג הקנים העומדים, וכמו"כ ס"ל דבחקיקה ל"ס כיון דהקנים עודפים על הקנה העליון, א"כ למה חקיקה למעלה תועיל. וצ"ל דבאמת מאי דפליגי על הט"ז טעם הדבר כיון דבעי' שהקנה העליון יהיה ע"ג הקנים העומדים, ומה דמחמיר הפמ"ג בחקיקה הטעם בזה כיון דהקנים העומדים עודפים וגבוהים מהקנה העליון, אבל בחקיקה למעלה הרי הקנה העליון יש תחתיו קנים עומדים ומאידיך גם אינם מעליו ובזה מהני לכור"ע.

כ' הט"ז סי' שסג סק"ט "ונרא' כיון דצריך להעמיד קנים למטה בגובה עשרה אין צריך לקשור החבל למעל' בקנים אלא יכול לקשור החבל אפי' בגג מזה ומזה כיון דעיקר צ"ה מכח הקנים שלמטה וכ"מ בגמרא מדמסקינן דאין הקנה שלמעלה צריך ליגע בקנים א"כ ע"כ הוא נקש' במקום אחר וכן א"צ עכשיו להזהר שלא לקשור החבל מצד הצד של הקנים דאמר' לעיל סי' שס"ב סי"א דלא מהני היינו דשם אותן הקני' הן עצמן הקנים שעושיין מהם צ"ה או שיש למעלה ג"כ קנים דהיינו למעל' מן הגג ולמטה קנים אחרים בזה יש ליהזר שהן במקום מזוזות ואין דרך הפתח אלא המשקוף על המזוזות משא"כ אם למעל' אין קנים רק עושים צ"ה ע"י קנים

להב"י אולי פסול גם בכלאים כיון דבעי' מכוונים. ומאידך בביהגור"א נראה (כש"נ לעיל) דב' האופנים הם מפסולא ד'מן הצד. (ובלש' הגא' נמי משמע דהוסיף עוד אופן של מן הצד, ולא דפליג על עיקר הציור של מן הצד). ואולי י"ל כן בד' הר"ן שכ' "דלא מקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות אבל הכא שאין תחת המשקוף כלום לא".

התוס' (ו, א כב, א) הוכיחו מהא דצוה"פ יותר מ' הפסולה לרב לגבי שבת מ"מ כשירה לגבי כלאים, דע"כ דגם לגבי שבת אינה פסולה אלא מדרבנן, דכפה"נ ס"ל דאין סברא לחלק בזה מדאו' בין שבת לכלאים. והעיר ע"ז המשכנו"י בסי' קכג ממש"כ התוס' ב, ב "וא"ת מאי פריך שאני פתח החצר דהוה ליה צוה"פ שהכלונסות היו על גבי ווי עמודים שהקלעים תלויים בהן וי"ל דאמר לקמן דצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ועוד דלא קשה מידי דאליבא דרב קיימינן ורב תני צריך למעט אע"ג דאית ליה צוה"פ", והנה דפסולא דמן הצד הוא מדאו', ומ"מ כשר לכלאים ופסול לשבת. (וצ"ע דהרי התוס' שם כ' בת"י הב' לתרץ ע"פ שי' רב, אף דס"ל דהוי מדרבנן, דמ"מ במשכן היה שם פתח שהוא כראוי גם מדרבנן, ומה הוק' לו א"כ מהתי' הא' גבי מן הצד). ויתכן לומר, דהרי ביותר מ' גם לגבי כלאים יש פסול בצוה"פ מן הצד, והתם הא איירי ביותר מ' וזה באמת פסול מדאו', ואין בו חילוק בין שבת לכלאים. ועדיין צ"ע לדעת ר"ל דמכשיר צוה"פ מן הצד גבי כלאים גם ביותר מ'.

יא, ב

צריכין ליגע

צוה"פ שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן צריכין ליגע או אין צריכין ליגע רב נחמן אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע אזל רב נחמן ועבד עובדא כי ריש גלותא כשמעתייה. ופירש"י "עובדא כי ריש גלותא - שהקיף להתיר רחבה לטלטל בה, ועשה בהן פתחים הרבה יותר מעשר, ועשה להן פיאה, ולא נגעו לקנים של מטה". וצ"ע למה רש"י העמיד הנידון דוקא בפרומ"ד ויותר מ', דהא בכל צוה"פ בא הנידון אם צריכין ליגע. (ואולי דרק מכוח האי פסולא ד'מן הצד' יל"ד כמו"כ פסול של צריכין ליגע, ולכן נקט רש"י יותר מעשר דאז פסול ב'מן הצד'). אמנם האור"ז בסי' קי כ' את ד' רש"י "פירש"י הקיף להתיר רחבה לטלטל בה ועשה בה פתחים הרבה יותר מעשרה ועשה להם פיאה דהיינו קנה העליון ולא נגע בקנים של מטה", והיינו דאזיל על י"ט ולא על י' אמות, ור"ל דהמזוזות היו בגובה י"ט והפתח היה יותר מזה ולכן אינם מגיעים לקנה העליון. (והר"מ בפיה"מ כ' "ולפיכך אם היה גובה קנה מכאן וקנה מכאן עשרה טפחים אין צריך שיחא קנה שעל גביהן נוגע בהן". וזה מתאים עם מש"כ בישוע"י וברית אברהם, דאף דהר"מ ס"ל דמהני צוה"פ גם בלא חלל י"ט, מ"מ כשאין המזוזות נוגעים במשקוף בעי' בהו גובה י"ט, וכמב' בסוג' דכיפה דכך הוא שיעור המזוזות שאינם נוגעות במשקוף).

ובפי' הר"ח כ' "איבעיא להו צריכין ליגע או לא. פי' הקנים העשויין במזוזות צריכין ליגע בקנה שעל גביהן הנתון במשקוף או כיון שהקנים הללו הוו יתר מ' טפחים ולמעלה והקנה שהוא במשקוף אינן נוגעין בו אלא הוא מונח על אחרים גבוהין מאלו והם מופרדין זה מזה יתר מד' אמות או קרובים פחות מד' טפחים מאי אמר רב נחמן אין צריכין ליגע". וצ"ע מהו שכ' דהנידון רק ביתר מד' אמות או בקרוב פחות מד"ט. ובפשוט נראה דר"ל דאפי' בריחוק ד"א הכשיר רב נחמן, (וכלש' הר"מ "אע"פ שאינו נוגע בשני הלחיים אלא יש ביניהן כמה אמות"), ואפי' בקירוב ד"ט (עד לבוד) פסל ר"ש. (ותליא בנידון הפוס' אי בלבוד הוי כמגיעים לענין זה). ובאמת בדרכ"מ כ' "בהגהות מרדכי פ"ק דעירובין כתב דאם הרחיקו ה' או ו' אמות לא יפה עושים", וא"כ יש גבול קצת למרחק בין הקנים, (ועי' בית מאיר). ואולי ר"ל דיל"ד למה הקנים התצוניים הגבוהים בעצמם לא יהיו כדן צוה"פ, ולזה כ' דאם רחוקים ד"א מחוץ לרשות או קרובים פחות מד"ט דאין בהם שיעור פתח לבד עד כותלי המבוי ל"מ, וזה חידוש.

ולעיקר הנידון אי צריכין ליגע, מב' בראש' ובפוס' דהטעם דל"ב נגיעה הוא משום דינא דגו"א, והיינו דמעיקר הדין של צוה"פ בעי'

לפוסלה שוברים את חלקה התחתון כדי לעשותה כ'תלויה', אבל לד' המהרי"ל עדיין לא נתבטלה מלהיות צוה"פ, ומשום דסתומה טפי לא גרע. ורק י"ל דמ"מ לא נעשה לשם צוה"פ, וצ"ע בזה כיון דנעשית עכ"פ לענין מחיצה, ומשום דנעשית לשם סתימה יתירה אולי לא גרע. ועכ"פ עיקר ד' מהרי"ל צ"ע דאין לך 'שימאי' גדול מזה 'שוממין ומקלקלין' דהרי נתבטל הפתח ממעבר ובקיעה). אמנם החזו"א בסי' עא סקי"ג נתן טעם אחר בחיסרון של הפסק בין הקנים למשקוף, ולפ"ז צ"ע על הפסק מתחת לחלל.

עוד יל"ח באותו הנקב, דהרי כ' הט"ז בסי' שסב "אם הוא כרוך בקצה עליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל כשר", וא"כ כדי ליחשב 'ע"ג' ולא 'מן הצד' סגי במה שאין הקנה מעל אבל מ"מ אי"צ שיהיה השוכב ע"ג העומדים ממש, וא"כ צ"ע היכן יעשה הנקב האם מעל הקנים ממש, או גם מעט בצידן כדי שיהיה השוכב מעל המקום הסמוך לקנים מצידן.

ועכ"פ נראה דמש"כ הט"ז לעיל מינה דגם על הקנים העליונים יש חיסרון של מן הצד, והיינו כש"נ דאם יש קנים עליונים מכוונים כנגד התחתונים צריך שלא יקשור את הגמי מן הצד של העליונים אפי' אם זה יהיה ע"ג התחתונים, נראה דאזיל בזה לשי' דאם יש הפסק בין העומדים לשוכב ל"ה צוה"פ, ומה"ט אין לומר דלא מהכא לקנים העליונים, דכיון שהם מכוונים הרי יהיה הפסק בין המזוזות למשקוף, וע"כ צריך לצרף ולדון את העליונים כהמשך וחיבור לקנים התחתונים, ולכן בעי' התם שלא יהיה קשור בהם מן הצד.

ד-ל הטור בסי' שסב "ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהניא", וכ' הב"י "ומ"ש ויהיו מכוונין וכו'. הכי משמע ממאי דתנא וקנה על גביהן וכו' דמכוונין מיהא בעינן ואפילו אינם רחוקים במשך ג' משמע לי דלא חשיבי מכוונין משום דפתחא כהאי גוונא לא עבדי אינשי וכן נראה מדברי המרדכי שאכתוב בסמוך דאפילו אינו מרוחק אלא טפח פסול והוא הדין לפחות מטפח עד שיהיו מכוונין ממש. ומ"ש ואם חיבר הקנה העליון וכו'. בפרק קמא דעירובין אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום", ומשמע דאי"ז אותו הדין של מן הצד, אלא דין מכוונין נלמד מברייתא ודין מן הצד הוא מימרא דר"ח. אבל המשנ"ב כ' (משמיה דהגר"א) בסקס"ג "ויהיו מכוונים וכו' - ר"ל ששני הקנים יהיו מכוונים ממש נגד הקנה העליון ולא מרוחק ממנו אפילו כל שהוא ואפילו אם קנה אחד לא היה מכוון כנגדו אלא רחוק כל שהוא פסול והטעם דאפילו אם נימא גו"א הלא יהיה הקנה העליון מן הצד ולא מהני וכדלקמיה". והנידון בזה הוא האם דין מן הצד רק שולל שלא יהיו הקנים העומדים גבוהים מהקנה השוכב (ואולי כדעת הט"ז דבשווה מהני גם בלי 'ע"ג'), או דבעי' שהקנה העליון יהיה 'ע"ג' הקנים העומדים.

בשו"ת חבלים בנעמים ח"ג סי' יט נד' תש' הגרש"ד כהנא מורשא, ז"ל "ובשם הגאון ר' חיים סאלאוויצקי זצ"ל מבריסק הוגד לי סברא חדשה בענין מן הצד, אף כי לא נראה כן מהפוס', השכל הישר נוטה לזה ובעירנו סומכים ע"ז, לפי דעתו אין הפי' מן הצד שאין מונח הקנה העליון מלמעלה רק באמצע, רק הפי' הוא כך, כי הקנה העומד יש לו ד' קצוות, ואם הקנים עומדים מזרח ומערב יהיה החוט המשוך ג"כ מצד המזרח ומערב של הקנים, דהיינו מצד המערב של הקנה העומד במזרח, ומצד המזרח של הקנה העומד במערב, ואז הוא כשר אף שהקנים גבוהים מן החוט, כיון שהחוט משוך ממזרח של קנה זה העומד למערב למערב של קנה השני דהיינו צד מזרח ומערב של הקנים בעצמם, לאפוקי אם החוט משוך מהם מצידם הצפוני או מצידם הדרומי הרי החוט מן הצד ופסולים אבל מה שהקנים גבוהים מן החוט נקרא ג"כ על גביהן מפני שמכוונים החוט מול הקנים ביושר". אמנם באמת בפוס' נראה דמן הצד הוי גם ככה"ג דאזיל כנגד האמצע, כיון דבעי' 'ע"ג' הקנים ממש או עכ"פ שלא יהיו הקנים גבוהים מן החוט. ואדרבה בד' הב"י נראה דהאי מן הצד שכ' הגר"ח זה נלמד מעיקר הדין דבעי' 'קנה ע"ג' שיהיה מכוונים, ופסולא דמן הצד בא לרבות כשהוא באותו מקום אבל לא 'ע"ג'. ולפ"ז מה שלפי הגר"ח נחשב מן הצד, כה"ג

ובחזו"א סי' ע"א סק"ג כ' "ונראה דדין תקרה עגולה תלי בפלוגתא דר"י ור"ש אי צריך ליגע, דלר"ש דצריך ליגע צריך שיהא הקנה העליון נמשך לב' רוחות עולם דוקא בלא תערובת משך מעלה, אבל כל שעולה למעלה שאינו כנגד ראשי המזוזות חל על אותו מקום פסול של הרחיק המשקוף מהמזוזות, [דטעם הרחיק פסול משום שהמזוזות אין להן משקוף והמשקוף אין לו מזוזות, דכל מחיצות מחזקות זו את זו, וה"נ בהרחיק אמצע המשקוף אינו פועל אף מחיצה של מעלה כיון שאין במקום ההוא מחיצות הצדדיות, וחשיב כמחיצה אחת באויר ומתבטלת] אבל לר"י כיון שאף אם הרחיק חשיב משקוף ונעשה מחיצה אף שאין מחיצות הצדדיות בסמוך לה, א"כ לא מפסל במה שהרחיק את אמצע המשקוף ושפיר חשיב משקוף בעיגול, ולא חשיב כפרקי פרקי, אלא חשיב כלו חיבור וקצותיו כנגד ראשי הקנים שמכאן ומכאן, ומבוי ש"י דלאו מדינא דגו"א קאתי' עלה. וע"ע שם בסק"א דגם מבוי דל"ב גו"א לאפוקי ממ"ד צריכין ליגע. (ולביאור החזו"א בגי' הגר"ח, דגו"א אינו להמשיך את המחיצה אלא הוי רק צורה של גדירה כלפי הלמעלה, יותר מסתבר דגו"א לא ישלים את הצריכין ליגע). ובאמת אם זה מדין גו"א, (ומצ"ע צריכין ליגע), צ"ע אם לגבי מזוזה יש משמעות לדין מחיצה בקנים של הצוה"פ לעשות בהם גו"א, וגם גבי שבת דדין צוה"פ הוא להיות כמחיצה, צ"ע אם אשכחן גברי מחיצה בקנים מצ"ע, (לענין בקיעת גדיים כנידון האחרו', וא"א דה"ג כנידון הראש', ומאיך הפוס' דנו שמועיל עקומים כלפי פנים אע"פ שאין בהם תורת מחיצה כלל, וצ"ע).

כ- בביהגר"א סי' תרל "ומה שנהגו בצוה"פ עגולה הוא לנוי בעלמא - ר"ל דא"צ הקנה שע"ג וכ"ש עגולה דא"צ דהא לרב ששת עגולה לא מהני לצ"ה אף דלא קי"ל כוותיה". וצ"ע למה דין עגולה תליא בד' ר"ש דאמר צריכין ליגע. (ואולי כוונתו לעגולה שיש מעליה שורה ישרה וכמבוי בסוג', - וכ"כ בדמשק אליעזר. והא דחש הכא לד' ר"ש דלא קי"ל כוותיה, י"ל דאתא למימר דאפי' אם לא נסמוך על התקרה כמשקוף ונוספי צוה"פ עגולה אין זה מועיל, דהרי אף לדין דאי"צ ליגע אבל הטעם הוא כי השורה העליונה היא המשקוף, והשורה העליונה כאן היא הסכך).

ולכאור' זה ביאור חדש בד' הגמ' כאן, בהוכחה מברייתא דכיפה להא דאי"צ ליגע. דהנה הר"מ כ' בהל' מזוזה פ"ו ה"ד "בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים או יתר חייב במזוזה, ואם אין בהן עשרה טפחים פטורין מפני שאין לו משקוף", ותמה בכס"מ "ומ"ש רבינו מפני שאין לה משקוף צ"ע שאם הכיפה חשיב משקוף אפילו אין גובה המזוזות עשרה טפחים ליחכשר ואם אין הכיפה חשיב משקוף כי הוו המזוזות גבוהות עשרה טפחים מאי הוי אטו גובה המזוזות משווי לכיפה משקוף". ותי' ע"ז הט"ז ביו"ד סי' רפז סק"ג "ונראה דלק"מ דודאי יש בגובה י' אמרינן דיש כאן מזוזות וממילא יש משקוף על מזוזות משא"כ באין גובה י' טפחים אין לך מזוזות אלא שתאמר מה שמתעקם הוא נחשב למזוזה וא"כ אין לך משקוף שכל העיקום כחדא חשבינן ליה ואין אתה יכול לעשות מזוזות ממנו וגם משקוף כן נ"ל". (והוסיף בזה בעמק ברכה משמיה דהגר"ח, דהר"מ נקט שאין משקוף ולא שאין מזוזות, מפני דאין מציאות משקוף בלא מזוזות משא"כ להיפך). ויש להעיר לפ"ז דמה ההוכחה בסוג' מכיפה דאי"צ ליגע, דהרי המשקוף העגול נוגע במזוזות ממש, וכיון דיש י"ט ישרים ברגליה א"כ יש מזוזות ומשקוף ונגיעה ביניהם. (ואי נימא דהר"מ לא גרס בגמ' דכיפה זה הוכחה דאי"צ ליגע, וכמש"כ הריטב"א, א"כ מכוח מה פסק דאי"צ ליגע). ועי' אבנ"ז סי' רצא.

ולכאור' יש לבאר דבאמת הנידון אי צריכין ליגע או לאו אין ענינו מצד עצם הנגיעה של המזוזות במשקוף, אלא מצד דיש להצריך מזוזות לכל אורך גובה הפתח, ומ"ד אי"צ ליגע ס"ל דל"ב מזוזות אלא ב"ט ראשונים, ואח"כ למעלה בעי' משקוף, אבל ל"ב מזוזות על כל הפתח, ולכן גם משקוף העשוי ככיפה כשר (כשיש ברגליו י"ט), ואע"פ דבאמצעית גובהו אין מזוזות אלא רק משקוף מ"מ אי"צ ליגע, (ואין כאן גו"א ואינו תלוי בגו"א כלל לפי ביאור זה),

נגיעה, אלא דמדינא דגו"א הוי כאילו נוגע, ומאן דפסיל לכאור' סבר דהצורך בהאי נגיעה אינו נשלם בגו"א לחוד אלא בנגיעה ממש. ז"ל המאירי "קנה שעל גביהו אינו צריך שיהא נוגע בקנים שבצדדין אלא כיון שגבוהות עשרה אומרים גו"א", וכע"ז כ' באוהל מועד, ובשו"ת הרא"ם (מים עמוקים) סי' כו כ' "מפני שרב נחמן שאמ' בפ"ק דעירובין אין צריכין ליגע אין הטע' מפני שאנו משערי' הקור' העליון' כאלו היא יורדת ונוגעת בקני' כמו שחשב שמעון עד שיחיי' מזה שתהיה הפתח הזאת צדה הא' בשמי' וצדה השני בארץ ופתחא כזו לא עבידי אינשי והויא בכלל פתחי שימאי מק"ו דההיא דמרדכי אלא טעמא דמלת' היא מפני שאנו משערי' הקני' הקצרי' שיש בגבהו י"ט כאלו הם עולים ונוגעי' בקורה העליון' דומי' דרופני סוכה כשהן גבוהות י"ט ואינן נוגעו' בסכך דאמרינן בהו גו"א מחיצתא ואנו משערי' אותם כאלו הן עולים ונוגעים בסכך הסוכה דגוד ולבוד ועקום הלכה למשה מסיני הם ונמצא לפי זה דפתחא זו הוי' כתיקונה מאחר שהקורה הא' שבצד הפתח הוא נוגע בקורה העליון' והקנה הקצר שמהצד הב' של הפתח אנו משערי' אותו עולה ונוגע בקור' העליון' וא"כ אין הפתח הוה צדה הא' בשמי' וצדה הב' בארץ כאשר חשב שמעון". (ונפק"מ אם צריך לזה גו"א באופן שהמשקוף בעיגול הפוך מכיפה, אבל גובה הרבה מסוף המזוזות, דאי נימא דאין בזה פסול של עיגול ושימאי, מ"מ עדיין אם בעי' לדין גו"א להשלים הא דצריכין ליגע, א"כ כעת באמצע המשקוף ה"ה מן הצד של המזוזות ולא ע"ג. אבל אולי גו"א עדיין לא גורם לדון שהצורה היא כ"מן הצד). ובמה שחשב 'שמעון', הנה יש מהאחרו' שר"ל (עי' חסד לאברהם תנינא סי' מ וברית אברהם סי' טו) דהוי מדין חבוט רמי.

ויותר מזה מבוי, דיתכן לומר דאפי' לבוד לא ישלים את דין הנגיעה למ"ד צריכין ליגע, דהנה המרדכי רמז תעח כ' "רב נחמן אמר אין צריכין ליגע והלכתא כרב נחמן ונראה דאפילו יש ביניהם יותר מג' שרי מדמיית ראייה מכיפה ועוד דבפחות מג' אפילו רב ששת הוה מודה דפחות מג' כלבוד דמי', (ולש' הר"מ בפיה"מ "לפיכך אם היה גובה קנה מכאן וקנה מכאן עשרה טפחים אין צריך שיהא קנה שעל גביהו נוגע בהן, אלא אפילו היה רחוק מהן יותר על שלשה טפחים הרי הן נחשבין לצורת פתח"), אבל עי' תו"ש בסי' שסב סק"ז שהעיר בזה דכיון דהטעם הוא משום דלא עבדי אינשי פתחים כה"ג כשאנים מגיעים, א"כ מהיכ"ת שיועיל בזה לבוד. אבל באמת בגמ' הוכיחו דינא דאי"צ ליגע מכיפה ולכאור' שם יש נגיעה באמת ורק חסר הדין נגיעה, וע"כ דיש דין נגיעה מלבד הענין של עבדי אינשי, (ובו הפלוג' דר"נ ור"ש), וההכרח דהרי בכיפה יש גם הפסק בין הקנים לקנה העליון, והרי כ' הט"ז בסי' שסג סקי"ט דבדאיכא הפסק ל"מ, וק' מכיפה, (וכה"ק התו"ש שם סק"ד, וע"ע אבנ"ז סי' רצא וערוה"ש סי' שסג סמ"ו), ועכצ"ל דחיסרון ההפסק הוא רק מחמת דלא עבדי אינשי, אבל כיפה עבדי כה"ג, וכיון דהוכיחו מינה דאי"צ ליגע ע"כ דנידון הנגיעה אינו תלוי בעבדי אינשי, ושפיר י"ל דמהני לבוד. (ובאמת הריטב"א הביא י"ש מפרשים דמתניתא ולא מפירושא דאביי לא פשטינן מידי בהא, אלא מתניתא בעלמא הוא דאמר ליה בצורת פתח, דדילמא שאני הכא שאין אויר מפסיק הא כל שיש אויר מפסיק אינו פתח דצריכין הם ליגע, וכ"כ ביומא יא, ב כע"ז "דאפילו למאן דאמר צריכין ליגע ואם לא נגעו אינו חשוב פתח, הני מילי היכא דאיכא אוירא בינתיים אבל הכא דליכא אוירא כמאן דנגעו דמי").

אבל בד' הט"ז בסי' שסג שם מבוי' לכאור' נידון אחר בפלוג' דצריכין ליגע, ז"ל 'נרא' כיון דצריך להעמיד קנים למטה בגובה עשרה אין צריך לקשור החבל למעל' בקנים אלא יכול לקשור החבל אפי' בג' מזה ומזה כיון דעיקר צ"ה מכח הקנים שלמטה וכ"מ בגמרא מדמסקינן דאין הקנה שלמעלה צריך ליגע בקנים א"כ ע"כ הוא נקש' במקום אחר, ומשמע קצת דהטעם דאי"צ ליגע הוא כיון דעיקר צוה"פ מכח הקנים שלמטה. (אבל אריכו"ד צ"ע מה האריך לדון לחייב לקשור הקנה העליון בקנים למטה כיון דקי"ל דאי"צ ליגע). וע"ע בברית אברהם בסי' טו (וסי' יט) דס"ל ג"כ דל"ב בזה לדינא דגו"א אלא בלא"ה נמי אי"צ ליגע.

הנעשה ע"י צוה"פ מתבטל, כיון דהאי מחיצה אינה עומדת ברוח. (ובודאי דאמלתרא אין לה דין שתהיה עומדת ברוח כיון שאינה באה לפעול פעולת מחיצה, אבל צוה"פ אף אם אינו נצרך מתחילה לדיני מחיצה, מ"מ פעולתו היא מחיצה). ולפי"ז פשוט דצוה"פ של מזוזה לא איכפ"ל שיהיה ניטל ברוח מצויה, כיון דל"ב התם תורת מחיצה אלא תורת פתח לחוד, ובהקנים עצמן אין דין מחיצה כלל.

ולענין האי נידון אי קנים של צוה"פ צריכים תורת מחיצה מצ"ע, או דמהני גם עקומים ונראה מבחוץ וכו', הנה הראש' דנו על א"א דה"ג וכו' לבטל הקנים של צוה"פ, ומשמע דהם צריכים להיות בתורת מחיצה. אלא שמצינו דין א"א גם גבי עור האסלא ובגד של ציצית, אף שלא באו בגדרי מחיצה, ומאידך פשיטא דגבי אמלתרא ל"ש לדון א"א. ועכ"פ מש"נ במקור"א להק' למה על הקנה העליון של הצוה"פ לא נימא א"א, הנה לפי דעת המחצה"ש שהקנה העליון יכול להיות נד ברוח ודאי ל"ק, ואף להחול' י"ל דמטרת הקנה העליון אינה בגדר מחיצה מתוך הרשות ולחוץ, ובודאי לא מתאים לבטלה באורין. (ורק יל"ע דאם אין דין מחיצה כלל בקנים של צוה"פ, ועכ"פ גבי מזוזה, מה שייך לומר דאי"צ ליגע היינו משום דאמרי"ג גו"א, דאיך שייך גו"א בלא דין מחיצה).

ובמש"כ שם החזו"א עוד "סוכה כ"ד ב' כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברו"מ אינה מחיצה, אע"ג דלעיל כ"ג א' ס"ל לכלהו תנאי דסוכה דאינה יכולה לעמוד ברו"מ דיבשה פסולה, הכא אשמועינן דאפי' אינה ניטלת, אלא שהרוח מוליכה ומביאה כמו שפרש"י, ונראה דהיינו דוקא שהרוח מפזר את הענפים באופן שהן מתרחקין ג"ט זה מזה, ובטל ל"י מחיצה ההיא שעתא, הלכך פסול אף בשעה שהן נחין ושקטין ומחיצתן שלימה, דהוי מחיצה עראי שאינה יכולה לעמוד ברוח, אבל אי המחיצה חזקה שאין הרוח יכול לפזרה, אלא שמתנוודת מעט לכאן ולכאן, אבל בכל שעתא היא מחיצה מעלייתא, נראה דשפיר הוי מחיצה העומדת ברוח, ודברי המ"א סי' ס"ג סק"ד בלחי שהרוח מנידו, י"ל דהיינו נמי שהרוח כופפו למטה מ"י, או מרחיקו ג"ט מן הכותל, אבל בלא"ה לא מפסל, וכן הדין בצו"ה, אי הרוח כופפתה למטה מ"י או מרחיקה מכותלי המבוי חוץ למבוי באופן דמפסל פסולה, אבל בנדרוד בעלמא לא מפסל, והיכי דע"י הרוח מתרחק חבל של צו"ה חוץ לב' הקנים פסול, אף בשאין רוח, והחבל כתיקונו וכו' ולמש"כ אין תנועה פוסלת בשום מחיצה, אלא בתנועה ששוברת לשעתה את המחיצה, והאחרונים ז"ל סתמו בזה ולא פירשו ענין זה". ויל"ע בזה דלכאו' באותו הטפח שהמחיצה מתנועעת קדימה ואחורה הרי ל"ש לומר שיש מחיצה ולשם המחיצה הרי ודאי פסולה, וא"כ גבי שבת יישאר הדין דמחיצה הנעה אפי' מעט אינה גודרת את הרשות, כיון שהרשות כולה פרוצה למקום האסור לה. ואולי דמ"מ אין הדבר תלוי במקום אלא בחלות שם מחיצה, וממילא דכשהמחיצה נעה מעט כלפי חוץ, ה"ה מועילה גם כלפי המקום שהיא אינה מחיצה עליו בקביעות, כיון שיש בה שם מחיצה כראוי.

ילה"ס בדין צוה"פ לגבי מה שדנו הפוס' אם חוד הפנימי גודר או החיצון, (עי' המקורות לזה בסוג' דבין הלחיים), האם הדבר תלוי בקנים העומדים או בקנה העליון, או בכל הקנים לחומר. וכן צ"ע אם מהני צוה"פ מן הצד, ולפי הפי' דהנידון הוא כשהקנה העליון אינו נמצא כלל בחלל הפתח או ע"ג, וא"כ צ"ע עד היכן תהיה הרשות מגעת. ולכאו' הדבר תלוי בנידון האחר' האם הקנה העליון הוא חלק מעצם הדין של צוה"פ או שהוא בא רק לאפוקי מפתחי שימאי ולעולם העומדים הם עיקר המחיצה דצוה"פ. ולכאו' אי נימא דתליא גם בעליון הרי לכאו' כשיהיה העליון צר מן העומדים איך שייך לדון את המחיצה, דהרי במקום תחילת העומדים (חוד פנימי או חיצון) עדיין אין עליון, ובמקום שיש עליון אין תורת מחיצה בעומדים. (ונפק"מ בהגדרות אלו דלכאו' מה שרגילים להניח לחי רחב מתחת החוט העליון, כדי שאם החוט ינוד ימין ושמאל ברוח אכתי הוא יהיה מעל הלחיים, צ"ע האם כל רחב הלחי שייך לצוה"פ או רק במקום שהקנה העליון מחובר בו, וכדלהלן).

ובחזו"א בסי' ע סק"ג כ' "ואפי' לא נעץ אלא ד' קונדיסין בד' רוחות ועשה צו"ה ע"ג כו' נראה דצריך שיהא הקנה ע"ג קצר מעובי

אבל מ"ד צריכין ליגע פוסל את הכיפה מצד חיסרון מזוזה בחלל הגבוה של המשקוף. (ודומה לזה קצת כ' בחזו"א סי' עא סק"ג "נראה דדין תקרה עגולה תלי בפלוגתא דר"י ור"ש אי צריך ליגע דלר"ש דצריך ליגע, צריך שיהא הקנה העליון נמשך לב' רוחות עולם דוקא בלא תערובת משך מעלה, אבל כל שעולה למעלה שאינו כנגד ראשי המזוזות חל על אותו מקום פסול של הרחיק המשקוף מהמזוזות, [דטעם הרחיק פסול משום שהמזוזות אין להן משקוף והמשקוף אין לו מזוזות, דכל מחיצות מחזקות זו את זו, וה"י בהרחיק אמצע המשקוף אינו פועל אף מחיצה של מעלה כיון שאין במקום ההוא מחיצות הצדדיות, וחשיב כמחיצה אחת באויר ומתבטלת] אבל לר"י כיון שאף אם הרחיק חשיב משקוף ונעשה מחיצה אף שאין מחיצות הצדדיות בסמוך לה, א"כ לא מפסל במה שהרחיק את אמצע המשקוף ושפיר חשיב משקוף בעיגול, ולא חשיב כפרקי פרקי, אלא חשיב כלו חיבור וקצותיו כנגד ראשי הקנים שמכאן ומכאן"). וזהו שכ' הגר"א דאף משקוף העשוי ככיפה ממש (ובפשטות בלא שורה עליונה), תליא בפלוג' ר"י ור"ש.

כ' באחרו"ח הלי' מזוזה "מה שכתבנו במזוזות זהו לדעת הר"ש ז"ל שפירש רש"י מזוזות צריך שיבנה מזוזות השער ואחר כך יקבענה. ונראה לפרש פ"י זה שכבר התחיל לבנות עד ב' שלישים ועשה חור בתחלת שלישי העליון. וצוה ריש גלותא לקבוע שם המזוזה ואחר כך יגמרו השלישי האחרון וצוה רב נחמן שיגמרו כל הבנין ואחר כך יקבעו אותה משום תעשה ולא מן העשוי. וכן נמי פ"י ה"ר יהונתן הכהן ז"ל". ומבו' דאע"ג דקי"ל דאי"צ ליגע, ובסתמא פ"י הראש' דהוא מדין גו"א, מ"מ אין שם פתח כראוי אלא במקום שיש בו את המזוזות, ושם אפשר לקבוע המזוזה, אבל בלא"ה ל"ח מקום הפתח, וכשישלים המזוזות אח"כ הוי מן העשוי'.

בהל' צוה"פ

תנא צוה"פ שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן.

כ' המשנ"ב בסי' שסב סק"ו "וכתב בספר מחצית השקל דמ"מ קיל קנה שעל גבן מקנה שבצדדים דאותן שבצדדים צריך ליהזר שלא ינידם הרוח [וכמו שכתב המ"א בסימן ס"ג סק"ד] כיון דהם משום מחיצה ומחיצה שהרוח מנידה לא מיקרי מחיצה אבל הקנה שעל גבן נהי דצריך ליהזר שלא ינטל ע"י הרוח אבל אי הרוח ינידו אין בכך כלום דעיקר המחיצה תלוי בשני הקנים העומדים מן הצד', אכן החזו"א בסי' עז סק"ו כ' ע"ז "אין לזה שום שרש, דודאי כל הקנים בין הצדדיים ובין העליון הוא בכלל עיקר בנין צו"ה, ודינן שוה לענין ניטל ברוח", ויל"ע לד' המחצה"ש דלמה יש דין שהקנה העליון לא יהיה ניטל ברוח כיון דהרי אין בו דין מחיצה וכדחזו' דלא איכפ"ל דהרוח מנידו, וא"כ יהיה כשר כ"ז שעדיין לא ניטל. ואולי דכה"ג חשיב דהקנים העומדים אין בהם תורת מחיצה כיון דרוח מצויה הוא שייפסל דין המחיצה שלהם ע"י נטילת הקנה העליון. וצ"ע בזה (אם מחיצה שיש רוח מצויה שתגורם לה להיאסר בהנאה וכו"ב מפסולי מחיצה, אי יש בה פסול של מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה).

ובעיקר הדין דהקנים של צוה"פ צריכים להיות עומדים ברוח מצויה כדיני מחיצות, ילה"ס אם גם צוה"פ האמורה לגבי מזוזה יש בה דין זה שיהיה עומד ברוח מצויה. והנה יש לדון דיני מחיצה בצוה"פ בתרתי, דראשית יש לברר האם צורה של פתח מורכבת מב' קנים דכ"א מהם צריך שיהיה בו איזה תורת מחיצה או תחילת מחיצה, וגם י"ל דאע"ג דצוה"פ מצד עצמה אינה תלויה בדיני מחיצה, אבל פעולת צוה"פ כדינה שהיא מחיצה בזה הדבר תלוי בדיני מחיצה. והנה כמה אחרו' כ' לפסול צוה"פ העומדת מחוץ לרשות ואינה סותמת הרשות כלל, אבל בשעה"צ סי' שסג סק"ז נקט דקורה העומדת על יתדות הנעוצות מבחוץ ויש תחתיה קנים הוי צוה"פ, ומבו' דסגי ליה בקנים של צוה"פ גם כשאין בהם דין מחיצה. (וכן מבו' בדבריו בסי' שמו במשנ"ב סק"א, ע"ש). ויל"ע דא"כ למה בע"י שיהיו הקנים עומדים ברוח. ואולי דעכ"פ הם צריכים תורת תחילת מחיצה, וכבר מצינו בלחי דענין תחילת מחיצה שייך גם בשוה מבפנים. אבל בפשטות י"ל דאין ה"נ, ואפי' שאין דין מחיצה בקנים של צוה"פ, מ"מ אם אינם עומדים ברוח, אז דין המחיצה

הקור' על חידוש הנתיבות מדינא דרב אמי ור"א, כיון דבפס פחות מד"ט יש כאן עכ"פ צוה"פ, ודו"ק.

והמג"א (סי' שסג סק"ח) כ' בזה "אבל כותלי המבוי אין נחשבין במקום הקנים דאלת"ה למה הצריכו קורה רחבה טפח הלא בכל שהוא איכא צ"ה אלא ע"כ צריך להעמיד קנים". (וכך מבוי בדרכי משה שם, ז"ל "ותמיהני על מה שנהגו האידינא שמערבין על ידי חבל הקשור בשני צידי המבוי או החצר דלא אדע מה אדון ביה דאינו לא קורה דבעינן רחבו טפח וגם אינו צוה"פ דהא בעינן קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ואין לומר גם כן מאחר שנקשר בשני בתים הבתים עולים משום קנה מכאן וקנה מכאן והחבל שעל גביהן הוא הקנה שעל גביהן כמ"ש לעיל סימן שס"ב דאפילו גמי על גביהן מהני וכו' דאי כהאי גוונא מיחשב צוה"פ א"כ אין לך קורה שאין בו צוה"פ וא"כ אמאי הצריכו בו רוחב טפח ולכן הדבר צריך עיון מאין פשט המנהג כי נראה בעיני מנהג טעות אם לא יעמיד למטה תחת החבל קנה מכאן וקנה מכאן בגובה עשרה ואז נידון משום צוה"פ אע"פ שאינו מגיע בחבל כמ"ש לעיל סוף סימן שס"ב ובודאי הראשונים כך הנהיגו אלא שהרואים טעו ולא חששו אל קנים שבצדדים". וע"ע שו"ת ספר יהושע סי' ח מש"כ בישוב המנהג. ועל הקור' בכל קורה דהוי צוה"פ, עי' ח"י המאירי כאן, ובביה"ב להלן יד, א, ובר"י מלוניל, ובפס' הרי"ד ריש מכילתין, ותירוצם לכאור' הוא כעין ד' המג"א).

ויש באחר' שהבינו דבריו ע"ד דברי הריטב"א דצוה"פ בעי היכור של מזוזות ומשקוף ולא חלל בעלמא, ויתכן לפרש גם דכיון דהוי כותל אורך אין כאן צורה של פתח, ובחזו"א במנחות סי' מ"פ שזוהו מכיון דלא נעשו לשם צוה"פ, עיי"ש, (ובאמת דעת המג"א בסי' תרל להחמיר בזה כדעת הירוש', שכ' "ומ"מ צ"ע דבירושלמי איתא פיהא מצלת בסוכה ואין סוף סכך מצלת מה בין זה לזה זה נעשה לכך וזה לא נעשה לכך ע"כ א"כ היאך מתיר המרדכי והג"מ אע"פ שלא נעשה לכך וצ"ע ולכן יש להחמיר"), וכאן בסי' ע סקט"ז כ' "ולכאורה י"ל דבנראה מבחוץ בצו"ה, שפיר הוי צו"ה, כיון שמבחוץ הוי צו"ה מעליא, אכתי הוי מחיצה המבדלת בין צד זה לצד זה, ולא דמי ללחי דלא מהני מה שהוא לחי מבחוץ [וכדמוכה י' א' דאמר ד"א אינו נידון משום לחי אע"ג דאם נידון מבחוץ שפיר אית לי' לחי הנראה מבפנים] ואין אנו דנין רק משום דנראה מבחוץ חשיב כאית לי' לחי לרשות הפנימי, משום דלחי אינו מחיצה בעצמותה, אלא חשיבות מחיצה, וזה לא מהני אלא לרשות שהלחי פועל בה, משא"כ צו"ה שהיא מחיצה מעליתא י"ל כל שנגמר צורתה לאיזה צד שיהי' כבר נבדל צד זה מצד זה, וחשיב גדור רשות הפנימי ע"י השלמת צורתה ברשות החיצונה, אמנם ז"א דא"כ גם בהניח קנה ע"ג כתלים יוכשר דלעולם מבחוץ חשיב צו"ה ע"י הקנה ועובי הכתלים, וע"כ דלא חשיב צו"ה להתיר המבוי, אלא א"כ נכרין שקפי מבפנים". וע"ע נפש חיה סי' לה.

והנה החת"ס בליקוטים סי' לד הק' על דין זה דהמג"א, "מה יענה ממזוזה דלדעת הרבה פוסקים והרא"ש מכללם חייב במזוזה מן התורה וכן החמיר בש"ך בי"ד סימן רפ"ז וע"ש בש"ס מנחות שם וא"כ לכה"פ ה"י לנו להקל בעירוב כה"ג ואי משום ק' ד"מ למה לי קורה רוחב טפח י"ל באמצע המבוי שבא לחלק באמצע המבוי אבל בתחילת המבוי י"ל אה"נ ב' כותלי המבוי הוה כב' מזוזות מיהו באם הוא למעלה מכ' י"ל משום דליכא הכירא אבל אי הקורה העליון בתוך כ' ואיכא היכרא בקורה העליון י"ל אה"נ דמהני בי' כותלי המבוי שבראשה במקום מזוזה וצ"ע". (והיה מקום לדרון דבאמת מדאור' גם כותלי האורך הוו קנים לצוה"פ, ולכן כה"ג חייב במזוזה, אלא דמדרבנן פסלו משום חיסרון היכור וכעין פסולא דמן הצד וכו' דבפשטות הוא מדרבנן. אבל א"כ עדיין לא נתיישב הא דהזורק למבוי שהוכשר בקורה פטור, אי נימא דמדאור' חשיב כה"ג צוה"פ). ועיי"ש שתי' על הקור' דכל קורה תהיה צוה"פ, דנפק"מ כשהקורה כנוסה בתוך המבוי, ז"ל "ואי משום ק' ד"מ למה לי קורה רוחב טפח י"ל באמצע המבוי שבא לחלק באמצע המבוי אבל בתחילת המבוי י"ל אה"נ ב' כותלי המבוי הוה כב' מזוזות", ואמנם אם רק החדר האחרון של כותלי האורך הוא משמש כקני צוה"פ

הקונדסין, ומשתמש עד כנגד הקנה וכמש"כ סי' ג' וכיון שנעשה רה"י גם בין הקונדסין שפיר איכא שקפי לכל צו"ה שבכל ד' רוחות, אבל אי עובי הקנה ימלא כל עובי הקונדסין, א"כ כיון שתוך הפתח חשיב כרמלית בפתוח לכרמלית, א"כ לא נעשה רה"י רק מחוד הפנימי של הקונדסין לכל צד, א"כ אין כאן שקפי בפנים, שהרי הוא כאילו מוקף מחיצות בפנים, ועוד שהרי המשקפים העומדים במקום שאינן מתירין הרי הוא כצו"ה באויר שאינו מועיל לענין שבת". וצ"ע להמחצה"ש דס"ל דאין בקנה העליון דין מחיצה כלל, דלכאור' לפ"ז כדי ליישב קור' החזו"א מד' קונדסין עכצ"ל דמהני קנים של צוה"פ גם בעומדים מחוץ לרשות, או עכ"פ דהצוה"פ אינם מוציאם מהרשות. (ובעיקר הנידון עי' אבנ"ז סי' רצה-רצו).

והנה רגילים מתקני העירובין להניח ליד העמוד המחזיק את החוט עוד לחי בריחוק קצת, (וכן הביא בבית שמחה בשם הגרי"ז). ויל"ע האם זה הועיל למקרה שהחוט העליון ינוע כלפי חוץ לעמוד, דעכ"פ הוא ישאר מע"ג עובי הלחי הנוסף. דלכאור' י"ל דרק אותו חלק בלחי שכנגדו יוצא החוט הוא נחשב הלחי של הצוה"פ, אבל אם החוט מתרחק בהמשך א"כ אין הוא כנגד הלחי. (וזה תלוי בסברות הנ"ל ממתי הצוה"פ נחשב למחיצה האם תליא רק בקנים העומדים או גם בחוט, דלד' האבנ"ז שם דרק החלק בלחי שכנגדו יש משקוף הוא נחשב מזוזה א"כ לכאור' ל"מ, כיון דאם נד החוט אפי' מעט, אין כאן משקוף ע"ג מזוזות לכל רוחב הפתח. ויל"ע האם יועיל לצורך זה לשים ב' משקופים - אי נימא דל"ה שימאי-במרחק פחות מלבד, ואז גם כשינועו קצת מ"מ יישאר קצת משקוף מעל הלחי במקום חיבורו למשקוף. אמנם י"ל דאם ינועו יוצא חוט אחד לחוץ כבר ל"ש לפעול אליו לבוד כיון שאינו בגדר לבוד אלא הוי חוט בעלמא, וצ"ע בזה כיון דסו"ס הוי אוהל לטומאה וכיו"ב). אמנם מד' החזו"א הנ"ל מבוי דס"ל דכל הלחי נחשב לחי דהצוה"פ ולא רק במקום שהקנה העליון עומד ע"ג. וכן נראה בד' המשכנו"י סי' קכג שדן על אופן שהחוט התעגל כלפי מטה שיהיה פסול כיון שאינו ע"ג הקנים, ועל אופן שהחוט התעגל מעט כלפי חוץ דן לפסול מצד התנודה ברוח, ולא מצד דל"ה ע"ג הקנים.

-בתיקו"ע להנתיבות דן בקור' המג"א (והק' כן בחי' המאירי בסוגיין) למה כותלי האורך של המבוי יחד עם הקורה לא ייחשבו צוה"פ. וכ' ליישב דכיון דכותלי האורך יש בהם שיעור ד"א א"כ אינם יכולים ליחשב כלחיים של צוה"פ. ולכאור' תי' מוכרח דיש ד"א בכתלים דהרי זהו שיעור מבוי בתחילתו. (אבל מש"כ כן בד' הגמ' בסוג' דריבה פתחים וחלונות בפתחי שימאי היינו בדאיכא ד"א כותל, זהו לכאור' רק אוקי' בברייתא. ועי' שיע"ת סי' שסג בשם אוהל יעקב - לר"י ששפורטס- דאין דרך לעשות פתחים הרבה סמוכים זה לזה, עיי"ש, ואולי לכן ראוי להעמיד שריבה פתחים וחלונות דעכ"פ היה ד"א כותל בין פתח לפתח. אבל בעיקר חידושו דהאוהל יעקב הנה האחר' לא נקטו כן, במה שדן החת"ס למעט צוה"פ ביותר מי' ע"י קנה נוסף באמצע, וכך מבוי' גם הריטב"א ורא"ה בסוכה ז, א לגבי צוה"פ דסוכה, וגם האחר' שדנו על עמודי הט"ג לא פסלו מה"ט, - מלבד בתורת חסד סי' ט אות ג-, וע"ע שו"ת מהרש"ם ח"ז סי' נ, ובית שלמה סי' נא).

אמנם בדינא דרב אמי ור"א גבי נפרץ מצידו כפי ראשו דבעי' פס ד"ט, כ' הראש' הטעם דבלא"ה ל"ח קורה ע"ג מבוי, והנה כשיש פס ג"ט הרי כבר יכולה הקורה להצטרף עם הכתלים להיות צוה"פ כיון שאין בכותל אורך ד"א. אכן עדיין הכותל השני שלא נפרץ לא יכול ליחשב כלחי של צוה"פ. והנה השואל בשו"ת רעק"א קמא סי' לה נקט "לסמוך בשעת הדחק בצוה"פ בצד א' קנה ובצד א' על כותל המבוי ע"פ מ"ש במקור חיים ליישב קושיית המג"א דהטעם כיון דאמרינן לחי מכאן ולחי מכאן בעינן שיהי' עליהם דין לחי משא"כ כותל מבוי שארכו ד"א, וא"כ בסי' תר"ל דהפס רק ארכו ד"ט שפיר מהני, ומזה למד מעכ"ת דעת המק"ח דבצד א' קנה סגי, דהא בסי' תר"ל צד אחד על הפס וצד אחד על כותל הסוכה", וכן במשכנו"י סי' קכג נקט דלדעת הפוס' גבי מזוזה דסגי בפצים א' ה"ה דבשבת פצים א' חשיב צוה"פ, (והק' ע"ז מדעת ב"ש דמצרכי לז"ק יחד, ולכאור' הוי צוה"פ, ודן בזה משום חיסרון היכור (ציר), ולפ"ז תישאר

להפקיע את הצוה"פ ע"י צורת פירצה, וא"כ י"ל דגם מעל י"ט זה מגרע, או ד"ל דשם לא נצרך מזויות, (וגם אי בעי" גו"א אבל זה רק בשביל לקשר את העומדים לשוכב. ותליא קצת בד' השעה"צ). וקצת מקור לזה, דהנה מבו' בתוס' במנחות דאבן נכנסת פוסל גם משקוף, ואילו בעיגול אמרי' הכא ד"ל דהעיגול כמי שאינו והצוה"פ משתמש בשורה הישרה שמעל, וא"כ למה לא נימא הכי גם כלפי שימאי, (ובשלימא כלפי המזויות הרי מבו' דגם בעגולות ל"א בהו דהעיגול כמי שאינו, אבל במשקוף צ"ע), וע"כ דשימאי זה סיבה חיובית לדון הפתח כפירצה ולהפקיע את הצוה"פ. ויל"פ בזה. ולכאור' גם יל"ד מצד דאם הא דק"ל אי"צ ליגע זהו משום דינא דגו"א, א"כ ל"ש גו"א בדאיכא הפסק שיש שם מחיצה ממשית. אבל זה יש להוכיח מסוג' דכיפה ל"כ, דהרי התם נמי איכא הפסק בין רגלי הכיפה אל הסף, ומ"מ מבו' בגמ' דכיון דאי"צ ליגע הר"ז כשר לצוה"פ. ויל"ד דמכיפה אפשר לפשוט גם את עצם הספק דהרי גם שם מהמקום שמתעגל לכאור' י"ל דהוי כשימאי, ואפ"ה מכשרי' אם יש ברגליה י"ט, אלא ד"ל דמתעגל בלבד אכתי ל"ה כאבן נכנסת ואבן יוצאת. (וגם בקנה העליון דכיפה מבו' דאין חיסרון ודנים העיגול כמי שאינו, ולכאור' על 'שימאי' ל"ש לומר כמי שאינו. ונפק"מ לסרט צבוע שרגילים לקשור על החוט העליון כדי שיהיה ניכר, דבהכרח אין בזה פסול שימאי).

ונפק"מ בעמודים עקומים כי עומדים באלכסון - כלפי פנים הרשות או כלפי חוץ, או זה כנגד זה או זה לריחוק מזה - דהאחרו' דנו בזה מחמת הדין של מן הצד, ויל"ד בזה אולי גם מצד פתחי שימאי, וכפה"נ דהאחרו' נקטו דאין בזה משום פתחי שימאי. (ולש' השעה"צ הוא 'והקנים שבצדדים עומדים בשפוע קצת', וצ"ע אם הגביל ל'קצת' מצד 'שימאי'). ורק כשהקנה העליון שוכב בעיקום 'הרבה' דעמוד א' נמוך והב' גבוה, (ובשם הגרא"ק כ' שיעור להך 'הרבה' שכ' הרעק"א, שהוא במ"ה מעלות, ויש שאמרו שכונתו היתה לפסול בעיקום כזה לכו"ע ואפ"ה אם נכשיר עיקום הרבה-, והגרי"ב צידד דהשיעור הוא כולו המתלקט. ובר' הרא"ם עכ"פ מבו' דג"ט הפרש גובה על מבו' שאינו יותר מ' אמה מהני, דהרי רק מחמת דהוי מפורש נצרך שם לצוה"פ ולא מחמת רוחב יותר מ'. ועי' חזו"א סי' עא דצידד בתחילת דבריו דעקמימות כ"ש ג"כ פוסלת כעין כיפה. ועכ"פ אם השיעור הוא במעלות וכיו"ב, עדיין יתכן בצוה"פ ברוחב גדול שתוכשר אפ"ה כש"מצד אחד גבוה עד לשמים ומצד האחר' כמעט קרובה לארץ"), בזה כ' דאולי הוי כפיתחי שימאי. (וצ"ע האם עקמימות הקרקע ג"כ תועיל להקל בזה). וגם בזה רוה"פ סתמו שלא כד' הרעק"א. (ולש' השעה"צ לא מבורר אם כוונתו לתלות הנידון בד' המחצה"ש רק משום תנודת הקנה העליון, או גם בגלל תנודת הקנים העומדים בחלק שמעל י"ט. וצ"ע. ויש אולי סברא לתלות דאם הקנה העליון ל"צ לעמוד ברוח כמ"כ בקנים התחתונים מעל י"ט - שאין בהם כבר ענין מחיצה - ג"כ ל"צ שיעמדו ברוח, אבל אם הקנה העליון אע"ג דאין בו תורת מחיצה כלל מ"מ צריך לעמוד ברוח, כן ה"ה גם בחלק המקשר את הניצבים לשוכב. וזה אין לומר דל מהכא דסגי בגו"א, דמ"מ כיון שיש קנה המקשר או א"א בלאו הכי).

ומד' השעה"צ (בספיקו) נראה להוכיח לענין מה שדנו האחרו' בעמודים עקומים (בכל צורות העיקום, פנים וחוץ, זכנג"ז ולהיפך), האם חשיב קנה על גביהן או לאו, כיון דבי"ט הסמוכים לקרקע אין מעליהם קנה בזוית ישרה. ובחזו"א בסי' עא סק"ו הכשיר את העקומים, אבל כ' 'ומיהו כשהקנה העליון נוגע בהן שפיר מקרי על גבן אע"ג דע"פ מעלה ומטה של עולם אין כנגד הקנה למטה על הארץ מזויות, בזה מהני אלכסון דמקרי מחיצה באלכסון, אבל לאחר שכלו אין לחשוב אלכסון באויר', (ואח"כ בסק"א כ' 'אבל גם זה אין לו מקור נאמן ד"ל דהכא לא דמי למחיצה דלא מקרי משקוף ע"ג מזויות'. ובקריינא דאיגרתא כ' 'מרן בעל החזו"א החמיר לנו מאד שאם א' מעמודי העירוב אינו עומד ישר אלא נוטה קצת לצד א' שנפסל העירוב ע"י דנמצא שאין החוט המשקוף מכוון כנגד י"ט התחתונים של העמוד שהן עיקר המזויות והחוט אינו מכוון כנגדן'. אמנם נראה דעקומים זה כנגד זה או לכיוון ההפוך,

ודאי שאם הקורה תהיה מופלגת ממנו אפ"ה מעט כבר אין כאן צוה"פ, וזה היכ"ת פשוט דהקורה אינה צוה"פ.

ונראה לדון חילוק בין מזוזה לשבת (לעיקר קו' החת"ס), דאם הטעם הוא כד' החזו"א דבעי' שיהיו ניכרין שקפי מבפנים, י"ל דכ"ז הוא בדין צוה"פ של שבת דהוי הבדלה ומחיצה, ולפיכך באינו נראה מבפנים אי"ז מחיצה, אבל לגבי מזוזה הדין תלוי בשם פתח במקומו, וא"כ אף כותלי האורך ה"ה קנים של צוה"פ ע"י שהם נראים מבחוץ אע"ג דאינם נראים מבפנים. ויתכן גם בפשיטות, דלגבי מזוזה סו"ס הוי צוה"פ כלפי חוץ כיון שהוא נראה מבחוץ. (ואף החזו"א מודה ברחוק מן המבוי ונסגר בדין עומד, דמ"מ כה"ג חשיב נראה מבפנים, ונת' להלן). ובס' דובב מישרים ח"ד נד' [נתן מתוך מכתב להג"ר שמואל הלוי וואזנר רב ואב"ד זכרון מאיר ב"ב] ע"ד הערתו על ת' חת"ס ח"ו סי' ל"ד שהק' על המג"א דמה יענה המג"א ממזוזה א"כ לכל הפחות ה' לנו להקל בעירוב, וע"ז העיר כת"ה דיש לחלק בין צוה"פ דהיא משום מחיצה משא"כ במזוזה דהיא משום פתח. הנה בודאי החת"ס סופר תמך על יסוד דברי הש"ס בעירובין דף י"א דמספקא ל' להש"ס אי צוה"פ צריכין ליגע או אין צריכין ליגע, ופשיט ל' מכיפה דחייבת במזוזה אלמא דא"צ ליגע, הרי דמדמינן צוה"פ למזוזה. וכן מבואר ברמב"ם פט"ז מהל' שבת ה"כ ובהרב המגיד שם דגם לענין דלא בעינן רחב ד' מדמינן צוה"פ למזוזה".

בשעה"צ סי' שסג סק"א כ' 'ולכאורה נראה דבזה אפילו הלחיים שקבועין בשני הצדדים אינם מתנענעים עד משך גבוה י"ט, כגון שקבועין במסמרים אצל הכותל או שקשורים היטב, ורק בגובה למעלה הם מתנענעים עם הקנה שעל גביהן, גם כן לא מהני, דנתבטל מהן שם צוה"פ ורק יש להן שם לחיים לבד. אמנם לפי מה שהסכים בספר מחצית השקל בסוף סימן שס"ב דבקנה שעל גביהן אין להקפיד אם הוא מתנענע ורק שלא ינטל לגמרי על ידי הרוח, גם בזה יש להכשיר אם עשרה טפחים התחתונים אין מתנענע, ומה שהלחיים מתנענעים למעלה, דל להן כאילו אינו, גם כן מתכשר על ידי הקנה שלמעלה, דמהני אפילו רחוק כמה אמות גבוה מהקנים שבצדדים, וכנ"ל בסוף סימן שס"ב. אמנם מה שיש להסתפק בזה, אם הקנה שלמעלה קצר מרוחב המבוי, כגון שרוחב המבוי הוא י"ב אמה והקנה הוא רק עשרה אמה והקנים שבצדדים עומדים בשפוע קצת ומתקשר הקנה הקצר על גביהן, בזה יש לכאורה להסתפק אם הקנים שבצדדים מתנענעים אם מהני, דהכא אם תאמר דל החלק שלמעלה בהקנים כאילו אינו, לא תהני תו הקנה שעל גביהן, או אולי כיון דעיקר המחיצה שהוא י' טפחים התחתונים עומדים בחזקם ואינם מתנענעים, לא אכפת לן אם העודף של המחיצה מתנענע, ונגרר העודף בתר עיקר המחיצה, וצריך עיון'. (ואין להק' דיש כאן הפסק כלפי הגו"א, דהרי כך מבו' בגמ' דלמ"ד אי"צ ליגע מהני גם בכיפה אפ"ה שיש הפסק בין המשקוף למזויות. ובפשטות הגו"א נצרך כשאין נגיעה, אבל כל שיש נגיעה ל"צ גו"א ולא איכפ"ל בהפסק).

ויל"ע בכיו"ב כשתחילת הקנים בגובה י"ט הם עשויים כדין, אבל מעל י"ט נהיה שם פתחי שימאי, אבן נכנסת ואבן יוצאת וכו', האם אמרי' דל מהכא את החלק העליון של הקנים, או דל"מ. (ונו"נ בזה כמה מהפוס' שליט"א. ויש להביא ראייה מד' הנתבות שכ' בתיקו"ע 'ראיתי שמחברין הלחי של צוה"פ בעמוד הבולט למעלה מן הארץ במסמר. ונראה דסומכין עצמן אף שאין הלחי מגיע לארץ כיון שהעמוד מגיע לארץ", ולא דן את זה כפתחי שימאי. אבל אולי ס"ל דבליטה אחת לחוד אכתי ל"ח שימאי. ונראה דע"כ אין טעמו דהוי שימאי ומ"מ אינו פוסל למעלה מ"ט, דהרי הכא הגמי העליון מונח רק על הלחי הגבוה מן הארץ, אלא דמ"מ זה מתחבר עם העמוד הבולט שעל הארץ ממש, והוי קנה של צוה"פ כמין ר, וא"כ בזה אין לומר דמעל י"ט לא איכפ"ל בדיני צוה"פ דהרי זהו המקום שמחבר את הקנה העליון עם התחתון. ועכ"פ מבו' בדבריו דעמוד עקום מהני. וגם יל"ד למה לא איכפ"ל בבקיעת גדיים תחת הלחי, אם איירי כשהעמוד הוי כותל אורך). ויש להוסיף טעם בספק דאולי י"ל דאבן נכנסת וכו' אין כאן רק חיסרון פצים, אלא יש כאן טעם חיובי

כהניח קנה ע"ג כתלים ולא הוי צו"ה". (אבל בדבריו שם לא מבו' מספיק אם הטעם משום דבעי' סתימה ע"י הקנים, כיון שהוא תולה את זה בפלוג' הראשונים במציאות של לחי הנראה מבחוץ).

אבל מאידך בסי' פו ס"ק ד-ה כ' "מבואר מדבריהם דצ"ה העומד באויר חשיב צ"ה כיון דמזוזותיו המה מכוונין נגד עובי כותלי השביל וע"י עומד חשיב כל הפרצה כסתום וכו' ומבואר מזה דצו"ה צריך שיהיו המזוזות בין הכתלים ולא סגי בנראה מבחוץ ואפשר דמהאי טעמא נוחה לעשות לחי דסגי בנראה מבחוץ, ואע"ג דצו"ה שהמשיכו והעמידו נגד כותלי המבוי כשר כמ"ש ס"ק ד' והתם נראה דאף אם המזוזות אינן בולטין נגד אויר המבוי כשר, מ"מ בהעמיד אצל הכותל מבחוץ לא חשיב מזוזה, והעולם אינן נזהרין בזה וצ"ע". ומשמע דגם אם נראה מבחוץ פסול מ"מ אם עומד בריחוק קצת מהני, אם בגלל שהרשות מתרחבת בריחוק שבינתיים עד חוד החיצון של המחיצה, ואם עכ"פ בדמקומו זה עושה סתימה. ובאמת כשהחזו"א (סי' ע סק"ג) הק' על נעיצת ד' קונדיסין וזמורה ע"ג היכי הוי צו"ה"פ אם הזמורה היא על כל עובי הקונדיסין, לא הק' דכה"ג הוי כנראה מבחוץ, (והטעם כנ"ל דהרי יש ריחוק), אלא כ' רק "אבל אי עובי הקנה ימלא כל עובי הקונדיסין, א"כ כיון שתוך הפתח חשיב כרמלית בפתוח לכרמלית, א"כ לא נעשה רה"י רק מחוד הפנימי של הקונדיסין לכל צד, א"כ אין כאן שקפי בפנים, שהרי הוא כאילו מוקף מחיצות בפנים, ועוד שהרי המשקפים העומדים במקום שאינן מתירין הרי הוא כצו"ה באויר שאינו מועיל לענין שבת".

והנה ש"י רה"ג והרי"ף והר"מ דצוה"פ שעשאה מן הצד היינו באופן שהיא עומדת בצד הרשות, דאין דרך לעשות פתח במקום זה אלא רק באמצע הרשות, ולכא"ו ק' דמ"מ אם מניח הקנה העליון על קנה א' מכאן ועל כותל הרשות לאורך מכאן, א"כ הוי רק נראה מבחוץ, וכבר הוכיחו האחר' דכותלי האורך אינם יכולים לשמש כקני צוה"פ, ואם הוסיף קצת קנה בסמוך לכותל א"כ לכא"ו כבר ל"ה מן הצד. אבל ע"פ ד' החזו"א הנ"ל משכח"ל כשסוף כותל האורך היה קנה דק ולידו פרוץ פירצה מועטת, דכה"ג אין פסול של נראה מבחוץ בצוה"פ. ואולי י"ל עוד דאף לשי' הרי"ף הנ"ל מ"מ ל"ס בשיעור כ"ש כדי לאפוקי מ'מן הצד, אלא בעי' שיעור טפח או ג"ט או ד"ט, וא"כ משכח"ל צוה"פ מן הצד בלי להשתמש בכותל האורך. (ולש' הגר"ח בס' על ש"י זו, לגבי אופן שלא יהיה צוה"פ אלא רק שם פתח של עומד"ר דבזה שיש מחיצה בכל צד וחייל כאן דין מחיצות בזה הוא דנעשה דין הפרצה שהיא חשובה פתח, וחלות שם מחיצה שיש כאן הוא דמשוי לה להחשב פתח").

כ' החזו"א סי' ע סק"ד "אע"ג דלענין כלאים משמע דאף אם עושה צו"ה באויר מהני לענין שמותר מכאן לנטוע גפנים ומכאן לזרוע, שאני כלאים שא"צ יחוד רשות אלא מחיצה מברלת, אבל לענין שבת דצריך שם רה"י מוקף וגדור מכל רוח, צריך לחול על הפרצה הנשארת שם פתח של כניסה ויציאה של רשות המוקף וכו' ומיהו אי עשה הקנים רחבים עד שהן יתירות על הפרצה שמהן עד הכותל נראה דודאי נידון בצו"ה כיון דחשיב כסתום מחמת עומד"ר של מחיצה לא חשיב כצו"ה באויר, ואפי' לדעת תו' דלחי כה"ג פסול, שא"ה דלחי לא הוי אלא בהיכר ב' דפנות דעריבן, ולכן אפי' למ"ד נראה מבחוץ הוי לחי, מ"מ בעינן צורת ב' דפנות דעריבן, מבחוץ, בין לפרש"י ובין לפי' תו', ואין עובי כותלי מבוי חשיב כלחי, אבל צו"ה א"צ אלא סתימה מכאן ומכאן ולכן חשיב צו"ה בכלאים אף בעושה צו"ה באויר, ולא אמרינן שאין כאן היכרא דקנה מכאן ומכאן, שאינו אלא כעובי הכתלים של מבוי דלא חשיבי לענין היכרא כלחי, והלכך לענין לחי ס"ל להתו' דכל שהרחיקו ג"ט, לא חשיב היכר לחי, וע"ז לא מהני עומד"ר משא"כ בצו"ה". וילה"ס באופן שקנה הצוה"פ יהיה דק ומועט מן הפירצה בינו ובין הכותל, אבל מאידך הכותל יהיה ארוך דיו באופן שהוא רבה על הפירצה בינו ובין הצוה"פ, האם גם בכה"ג מהני כאילו הוא סמוך, או דבעי' דוקא עומד"ר בקנה הצוה"פ עצמו.

יש באחר' דס"ל דקנה של צוה"פ העומד ברה"י אחרת פסול מלהיות מזוזה של צוה"פ. ויש בזה כמה טעמים אם מפני חיסרון

עדיף טפי מעקומים כלפי פנים הרשות או כלפי חוץ, דבכה"ג סו"ס הקנה העליון הוא ע"ג חלל הפתח, משא"כ בעקומים לתוך הרשות או להיפך שמלבד שאין הקנה מכוון על י"ט התחתונים, גם אינו עומד כלל על חלל הפתח). ומד' המשנ"ב כאן משמע דמכשיר העקומים, וגם אפי' בלא נגיעה, דהרי החלק העליון נד ברוח. ובאמת צ"ע דהרי בכה"ג אין הקנה העליון מונח על הקנים העומדים ואפי' לא בעיקום, כיון דהמשך העקמימות שהיא כבר נדה ברוח מרחיקה את הקנה העליון מעליונם של הקנים העומדים, ואין כאן לא גו"א ולא שום שייכות בין העומדים לשוכב, אם לא ע"י החלק העקום הנד ברוח, וצ"ע. ומלש' השעה"צ משמע דהנידון הוא דכיון דהיי"ט עומדים כראוי א"כ החלק העליון נגרר אחריהם אפי' שאינו עומד ברוח, וא"כ א"ש דהכל הוי כקנה א' כשר, ואולי גם ע"ז חשיב כנוגע. (וע"ע ארחו"ש פכ"ח הע' מג).

ומש"כ עוד ד"אם הקנה שלמעלה קצר מרוחב המבוי, כגון שרוחב המבוי הוא י"ב אמה והקנה הוא רק עשרה אמה והקנים שבצדדים עומדים בשפוע קצת ומתקשר הקנה הקצר על גביהן, בזה יש לכאורה להסתפק אם הקנים שבצדדים מתנענעים אם מהני, דהכא אם תאמר דל החלק שלמעלה בהקנים כאילו אינו, לא תהני תו הקנה שעל גביהן, לכא"ו ק' דמהיכ"ת שהחלק העקום יהיה בו דין מחיצה, והרי לא נועד אלא לחבר הקנים העומדים עם הקנה השוכב, אבל מהיכ"ת תורת מחיצה מעל י"ט. וצ"ל דמ"מ אם לא יהיה בחלק העקום דין של כעין המחיצה והקנים בתוך י"ט, ע"כ לא יהיה קשר בין הקנה העליון אליהם, והוי כאינו מונח ע"ג.

כידוע, יש אפשרות לקשור את הגמי מעל קני הצוה"פ בליפוף סביב מסמר, ויש אפשרות לעשות מעל עמוד הצוה"פ ב' מסמרים, ולהוציא את הגמי מביניהם. נראה, דאין ריחוק בב' מסמרים, כיון דאי נימא דהמסמר מצטרף אל העמוד וכעת הוי מן הצד ולא ע"ג, ה"ה בב' מסמרים דל"מ, כיון דאם א"א לומר דל מהכא על החלק העליון של המסמר כ"ש שחקיקה לא תועיל להחשיב את הגמי כמונח ע"ג ולא מן הצד, ודו"ק.

בדין צוה"פ הנראה מבחוץ. הנה רבינו יהונתן כ' "ואפי' דלת של קשין. של שבולין כלומר אפי' קנה העליון כיון דאיכא צוה"פ שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן סותמין במבוי קצת והקורה דקה מן הדקה מונחת עליהם אע"פ שאינה בריאה לקבל בנין אריח עם הטיט הצריך לו ואינה רחבה טפח סגי בהכ"י, ומשמע דבעי' סתימה קצת במבוי. אבל הב"כ ע"ז "משמע דסבירא ליה דצוה"פ נמי בעינן שיהא הקנה מכאן ומכאן סותמין במבוי קצת ולא ידענו מנין לו הוראה זו ואפשר משום דכך הוא הרגילות אבל אינו מעכב כלל", (אבל לכא"ו הרי"י בא לבאר בזה למה כל קורה אינה כצוה"פ בצירוף כותלי האורך, וכן העיר בקה"י), והאריכו בזה הפוס' לכאן ולכאן.

והנה החזו"א בסי' ע' סקט"ז כ' "נראה מבחוץ ושוה מבפנים, אע"ג דנידון משום לחי, מ"מ נראה דאינו נידון כשקפי לצו"ה וכו' ולכאורה י"ל דבנראה מבחוץ בצו"ה, שפיר הוי צו"ה, כיון שמבחוץ הוי צו"ה מעליא, אכתי הוי מחיצה המברלת בין צד זה לצד זה, ולא דמי ללחי דלא מהני מה שהוא לחי מבחוץ [וכדמוכח י' א' דאמר ד"א אינו נידון משום לחי אע"ג דאם נידון מבחוץ שפיר אית לי לחי הנראה מבפנים] ואין אנו דנין רק משום דנראה מבחוץ חשיב כאית לי לחי לרשות הפנימי, משום דלחי אינו מחיצה בעצמותה, אלא חשיבות מחיצה, וזה לא מהני אלא לרשות שהלחי פועל בה, משא"כ צו"ה שהיא מחיצה מעליתא י"ל כל שנגמר צורתה לאיזה צד שיהי' כבר נבדל צד זה מצד זה, וחשיב גדור רשות הפנימי ע"י השלמת צורתה ברשות החיצונה, אמנם ז"א דא"כ גם בהניח קנה ע"ג כתלים יוכשר דלעולם מבחוץ חשיב צו"ה ע"י הקנה ועובי הכתלים, וע"כ דלא חשיב צו"ה להתיר המבוי, אלא א"כ נכרין שקפי מבפנים, ואע"ג דלענין לחי, יש חילוק בזה שעובי הכתלים אינן כלחי, ואי עביד כעין ב' דפנות דעריבן נידון עובי הכותל משום לחי, צו"ה שאני, דמהני אפי' באויר לענין כלאים וכו' והלכך כשמעמידין קני צו"ה חוץ למבוי נגד עובי כותלי המבוי, יש ליהזר שיהיו הקנים בולטים לפנים נגד חלל המבוי, שאם השוה סופן בשוה עם סוף עובי הכותל או שמשכן לחוץ ונשאר מגולה מעובי הכותל לצד פנים הוי

ובסק"ח כ' "כ' בהג"א שלא יהא קנה העליון תחוב בין ב' הקנים, והעתיקהו האחרונים ז"ל, והנה אם חיבר במסמרים את הקנה לקני המזוזה, צ"ע למה יפסול, דשפיר הוי חיבור ויהי קנה העליון כאילו נעשה מאברים אברים, וצ"ל דכיון דניכר שהוא המשך קני המזוזה, לא חשיב קנה על גביהן, ומיהו אי באמת נעשו מאיברים גם קני המזוזה גם קנה העליון, שפיר חשיב על גבן אף שאפשר לחשוב את קני המזוזה כעולים עד למעלה, וקנה העליון ביניהן, כמו שהכשרנו כיפה שהקנים ואיסקופה עליונה נעשו באבנים ובטיט, דלא מינכר עם הקנה על גבן או ביניהן, ולפ"ד כאן בטלה הראיה מכל 'מן הצד' לפסול אם הקנה העליון יש לו ב' ידים המונחים על ראש הקנים, ודו"ק.

המשכנו"י בסי' כג הוכיח דק"ל דבעי היכר ציר בצוה"פ, מהא דל"ב בעי' ל"ק יחד, ולר"א ב' לחיים, ומהא דל"ח כה"ג צוה"פ, (לר"א, וכן ל"ב"ש לפי האי מ"ד דסגי בפצים א'), מבו' דבעי' היכר ציר. אמנם לכאור' אפשר למצוא הרבה נפק"מ. (ואף בקו' האחרו' דכל קורה תהיה צוה"פ עם כותלי האורך אפשר למצוא כמה נפקותות, ועי' שו"ת אמרי משה סי' ז. ועל עיקר הקו' כ' אחיו בקור"א "צריך לומר כיון דהקורה מונחת על כותלי מבו' אינו נראה כצוה"פ").

הא, צוה"פ שעשאה מן הצד. (ואפי' אי נימא דהלחיים והקורה צריכים להיות באותו מקום ברשות, אבל מ"מ יש אופן שהלחיים גבוהים מן הקורה, וכה"ג כ' הפוס' דחשיב מן הצד, וכמש"כ בהג"א "ולא שיהא תחוב בין שניהם מזה לזה באמצעיתן", וזה תי' ג"כ על קו' הפוס' דכל קורה תועיל כצוה"פ בצירוף כותלי האורך של המבו', דנפק"מ בהאי מן הצד). ב, למ"ד צריכין ליגע, (ויש אופנים דצריך ליגע לכו"ע, ונת' במקור"א). ג, נראה מבחוץ לפמש"כ האחרו' דל"מ. ד, פתחי שימאי דלגבי לחי מבו' בבירייתא טו, א דמהני באבן נכנסת וכו' משא"כ בצוה"פ. ה, מש"כ הפוס' דאם יש הפסק בין העומדים לקנה העליון דל"מ לצוה"פ.

הו'. (וכע"ז במשכנו"י שם), דהרי לחי צוה"פ צריך להיות בריא כדי לקבל דלת של קשין, משא"כ לחיים בעלמא. (אבל צ"ע אם ב' הקנים של צוה"פ צריכים האי בריאות או דסגי בא' מהם והדלת תיסמך בו. וכן יל"ע על הקנה העליון אי בעי' שיהיה ראוי לקבל דלת של קשין, ומלש' המאירי והר"י מלונגל והרא"ש בסי' יד משמע דבעי', אבל הביא בשם הריב"ש דל"ב. ואולי זה שייך להנידון האם הקנה העליון אפשר שיהיה נד ברוח. וצ"ע את"ל דבעי' הכי גם בקנה העליון, האם צריך להיות ראוי להחזיק דלת המכסה את כל גובה הפתח עד אליו או דסגי בגובה י"ט. וכן יל"ע האם בעי' בשיעור דלת של קשין ברוחב כל הפתח לפי מה שהוא, או דסגי בדלת על חלק מהפתח, וכן יל"ד אי סגי בדלת של קשים בצירוף 'לבו'ד' לכל משך הדלת. והספק בזה האם דין לקבל דלת זה רק הוכחה על חוזה הלחיים, או דבעי' שיהיה ניכר דהצוה"פ היא משקופים של דלת, ואע"ג דדלת עצמה ל"ב אבל מ"מ צריך להיות ב' היכר דלת' אף כי ל"ב 'היכר ציר', וכמה מהספיקות הנ"ל תלויים בזה, ודו"ק. ועי' תורא"ש יב, א שדכ' לגבי פסי חצר 'לפי שדרך לעשות פתח לפירצת חצר לכך מתקנין שם פס שהוא דבר קבוע להעמיד בו דלת". ולגבי היכר ציר יש לדייק את לש' המאירי שכ' "צורת פתח צריכה היכר ציר שהרואים יכירו בקנה שמכאן ומכאן שיש שם מקום מוכן ליכנס בו דלת". וע"ע בתשב"ץ ח"ב סי' כט דהאריך לדון מהו מקום ההיכר ציר).

ודבר מחודש נמצא בסמ"ק מצורף מ' רפב בהיל' דהיכר ציר, ז"ל "מדקאמר צוה"פ שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן משמע דל"ב היכר ציר מדלא קמפרש היכר ציר בהדיא, ושמא לא בעי ליה אלא בחצר אבל במבוי לא, ומעשה היה בנרבונו במבוי אחד שלא היה בו היכר ציר והתירוהו גדולים מנרבונו", וצ"ע מה החילוק לענין זה בין חצר למבוי.

רמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ג "אכסדרה והוא המקום שיש לו שלשה כתלים ותקרה אע"פ שיש לה שני פצימין ברוח רביעית פטורה מן המזוזה, מפני שהפצימין להעמיד התקרה הם עשויים ולא משום מזוזה נעשו, וכן התקרה שאין לה כתלים אלא עומדת על עמודים

היכר, או משום דמקום מוקף מחיצות כמאן דמליא דמי, או משום כעין סילוק מחיצות וכו'. ויל"ע על אופן שהקנה העליון באמצעיתו נפרד מחלל הפתח ע"י רה"י, האם גם זה פוסל את הצוה"פ.

כ' החזו"א בכלאים סי' יא סק"ח "וצו"ה מרוח אחת צ"ע, ומלש' הר"מ שכ' דפירצת עשר הוא כפתח משמע דפתח מהני אף מרוח אחת, ואם יש עומד ד"א מכאן וד"א מכאן ובאמצע צו"ה ודאי מהני". וצ"ע מה ענין שיעור ד"א כאן, ולכאור' צ"ל ד"ט כשיעור מחיצה. אבל כ"כ גם בשביעית סי' כז סק"ז "אפשר לחלק את השדה בצו"ה שלא יהיה יותר מב"ס במקום א' אבל יש לעשות מחיצת ד"א במקום קנה צו"ה בצד אחד", (וכאן נקט דסגי בד"א מצד א'). וצ"ע אם לפי דבריו יש דין כזה גם בצוה"פ דשבת, (וכמש"כ דל"מ צוה"פ המופלג מן הכותל בב' צדדיו, כיון דהצוה"פ צריך להתחבר עם מחיצה, האם גם כאן השיעור הוא ד"א). ולכאור' במש"כ בסי' פו סק"ד-ה נראה דלא הצריך שם סמוך לכותל. אמנם אי"ז ראיה כיון דלדידיה עומ"ר מהני להסמיך הכותל לצוה"פ.

והנה בירו' בפירקין אי' "הורי רבי אחא בההן דעבר צורת פתח שהוא צריך להיכנס לפניו מארבע אמות", ואולי היה אפ"ל דיש כאן הלכה דצוה"פ מועלת רק כשהיא בסמיכות לד"א של מחיצה, וצ"ע. ועי' במפ' שכ' באופ"א. (ועי' קה"י סי' ו). ובאור"ש פט"ז הי"ט כ' פי' מחודש בד' הירור, ז"ל "עיינן בהרב המגיד וכסף משנה, שהכריעו כשיטת רבינו והר"ף, דאינו צריך היכר ציר, ובירושלמי מייתי דפליגי רבנן דתמן על רבנן דהכא, ורבנן דתמן המה רבותינו שבבבל סברי דא"צ היכר ציר, ואיתא בירושלמי שם, הורה ר' אחי בההן דעבר צורת פתח שהוא צריך להיכנס לפניו מארבע אמות, ר' אייבון הורי כההן, והנה זה לא הי' אלא במפולש לרה"ר, ולא במפולש לכרמלית, וטעמו דכמו דאמר בפ"ק דב"ב דף י"ב ע"א מבו' המפולש לרה"ר ובקשו בני מבוי להעמיד להן דלתות בני רה"ר מעכבין עליהן, סבור מינה הני מילי בד' אמות כו', ד' אמות הסמוכין לרה"ר כרה"ר דמיין כו', וירושלמי סבר כן, ולרבנן דבארץ ישראל דצוה"פ צריך שיהא בו היכר ציר וכנו, לא יהא מחוסר אלא דלת, וכיון דבעינן שיהא ראוי להעמיד בציר שלו דלת תו בעי' להרחיק מרה"ר ארבע אמות, שלא יהיו בני רה"ר מעכבין עליו להעמיד דלת, ולכן לדידן דלא בעי' היכר ציר לא זכרוהו הפוסקים". (וע"ע אבנ"ז סי' רסו. ולש' ספר הנייר הוא "צוה"פ צריך היכר ציר, כאילו היה דעתו לתת שם דלת").

ובאמת בהאי דינא דהיכר ציר, הנה הרי גם לדידן יש דין של ראוי לקבל דלת, אבל מ"מ לפ"ז מבו' חילוק, דהיכר ציר היינו דהצוה"פ מועילה כיון שהיא תחילת נתינת דלת לרשות, ואילו בריאה לקבל דלת אי"ז אלא סימן בעלמא על חוזה הקנים, אבל ל"ב הכא עמידה לענין הדלת עצמה כלל. (ולהלן יבר' כמה נפק"מ בדין הבריאות לקבל דלת, האם זה דין בפנ"ע של תחילת דלת או דהוי סימן על חוזה הקנים, וכגון אי בעי' כן בכל קנה, וכן אם תלוי ברוחב הפתח וכו'). ובאמת בפסק ההלכה לכו"ע אין צד דבעי' היכר ציר ומ"מ ל"ב ראוי לקבל דלת, ומזה קצת משמע לשייך את הנידונים. אבל התוס' בסוכה ז, א כ' "דבפ' קמא דעירובין לא יחבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהם אלא שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת ואפילו דלת של קשין", ומשמע דהאי בריאה זהו שיעור מועט, אבל לא בתורת הכנה לדלת כהענין היכר ציר, (וכ"נ גם בשל"ג שביאר את ההבדל בין היכר ציר ובריאות הקנים באופ"א, ליישב למה יש בזה חילוק למאי דק"ל), וממילא מסתבר דהא דבני רה"ר מעכבין על בני מבוי מלידת דלת זהו חיסרון רק בדין היכר ציר ולא בדין בריאה לקבל דלת.

כ' החזו"א סי' עא סק"ז "עשה לקנה העליון ב' ידים לב' ראשו כזה והניח שתי ידותיו על הקנים, היינו צו"ה מן הצד ופסול, דאל"כ כל מן הצד, נימא דעובי קני המזוזה הנן ידות קנה העליון והתחלת המזוזה מתחת אותן הידות, דמה לי חיבור טבעי, ומה לי חיבור בידי אדם, ושפיר י"ל דחיבור קנה העליון עם ראשי קני המזוזה משוה להו כחד, וראשי הקנים הן הן ידות קנה העליון, והן מונחין על המזוזה ומחוברין בהן חיבור טבעי, ועוד מי לא עסקינן דהמזוזה נעשו ע"י בנין אבנים ולבינים, ואפ"ה פסול מן הצד".

דצו"ה יחשב כמחיצה שהרי צו"ה באויר חשיב ג"כ מחיצה לענין כלאים, ונמצא דהמבוי יש לו מחיצה נגד פתחו ואף אם יש אויר קצת בין כותלי המבוי עד צו"ה, יתכשר מדין לבד או בעומ"ר, נראה דצו"ה דלענין שבת לא חשיב צו"ה באויר, וכיון שב' ראשי הצו"ה הן כנגד אויר לא חשיב מחיצה לענין שבת, וכמש"כ לעיל ס"ק י"ד, ומיהו במבוי רחב ל' אמה ועשה צו"ה והעמיד פס לארכו של מבוי גבוה י' וארכו כארך המבוי פחות משהו, שאינו מגיע רק עד כנגד קנה העליון, ולא תחתיו, נראה דלא נתבטל צו"ה, כיון שהקנים הן בהכשר בכל צד, ולא איכפת לן מה שאין לצו"ה אויר ד' טפחים לפנים וכמש"נ לעיל". וצ"ע דכשם שלא מועיל קנה צו"ה כשהוא עומד מחוץ לרשות, כמו"כ צריך להיות דאם הרשות עצמה נחלקה לב' ע"י פס שארכו כארך המבוי פחות משהו, דל"מ הצו"ה פ"כ בכה"ג. ולכאור' מבוי' כאן דכיון שיש היקף שמחבר הכל יחד, לא איכפ"ל במחיצה המחלקת ביניהם ועדיף טפי.

כ' החזו"א סי' ע סק"ב "כ' בס' מקו"ח בתיקו"ע, שאין להעמיד קנה צו"ה במקום מוקף ד' מחיצות דכסתום דמי, ויל"ע היכי דמי אי שאין המקום המוקף בולט למקום מאי איריא בד' מחיצות אף שאינו מוקף כלל פסול שהקנה אחורי הכותל, ואינו אלא כמניח קנה ע"ג כותלי מבוי, ואי שמקום המוקף בולט לפנים המבוי א"כ הכותל בעצמו נידון משום משקוף, וע"כ כונת הענין, שהכותל פרוץ קצת וקנה העליון של צו"ה נמשך כנגד מקום הפרוץ, דאם לא היה המקום מוקף בד' מחיצות הוי שפיר צו"ה, אבל השתא שהוא מוקף חשיב כגדרו ומסולק הצו"ה, אמנם צ"ע דאדרבה הצו"ה מחיצה מעלייתא ונתחלק המקום המוקף זה מזה, שהרי צו"ה עושה סילוק מחיצות לענין עומ"ר, מיהו אם אין צו"ה מגיע עד הכותל וצריך לדון משום עומ"ר, י"ל דאדרבה נידון בעומ"ר של המחיצות ואין כאן צו"ה, אמנם עומ"ר אינו דין על הפרצה כסתום אלא הוא דין על המקום שלפני המחיצה שהוא כגדרו, וצו"ה הוא מחיצה בפועל, וכיון שצו"ה מפסיק בין המחיצות שפיר הוי הפסקה, ובדין הוא שיחשב צו"ה [ואף דין עומ"ר נוכל לדון, וחשיב כהעמיד צו"ה בבית לחלקה, שאין עומ"ר עושה סילוק מחיצות], ודברי המקו"ח צ"ת". וברעת המקו"ח י"ל דהנפק"מ היא באופן שבוולט כלפי פנים, ואעפ"כ א"א לצרף את הכותל עצמו להיות קנה דצו"ה פ, וכגון שעשוי שימאי וכד' או לשי' המקו"ח גופיה כשיש בו אורך ד"א, דאז ל"מ להיות קנה דצו"ה פ. אבל הפשטות דהוא ס"ל או דמהני אפי' עומד מבחוץ (אי לאו ב'כמאן דמליא' או בחיסרון היכור), או דהעומ"ר מסלק את הצו"ה פ"ע"י שהוא 'כמאן דמליא', (ואולי צריך לגרוס 'כמאן דליתא').

כ' החזו"א סי' ע סק"ג "בס' מ"ב ס"ס שמ"ו כ' בשם אחרונים ז"ל לתקן טלטול תחת הגג הבולט ונשען על העמודים לצד הרחוב להעמיד עמודים אצל הבית ויהי' צו"ה מג' צדדין יעו"ש ולפי האמור לא מהני עדיין העמודים שיעמיד כיון שהגג ממלא כל עובי העמודים, ובין העמודים ישאר כרמלית, כיון שפתוח לכרמלית, א"כ אין כאן שקפי, אלא צריך להעמיד קנה אצל הכותל, וקנה כנגדו אצל העמוד, ויניח שפת העמוד ויהי' שקוף לרוח שלצד הרחוב וכו' ומש"כ שם צריך שהעמוד שאצל הבית יהי' מכוון כנגד עמוד שאצל הרחוב, לכאורה גם אם אינו מכוון לית לן בה והוי צו"ה באלכסון". ולכאור' י"ל דגם לפי המשנ"ב שתקרת הבית יכולה לשמש כמשקוף הצו"ה פ, מ"מ זהו דוקא שפת התקרה, אבל לא כל אורך משך התקרה, וממילא דע"כ צריך להעמיד הפצימין מכוונין מתחת שפת התקרה ממש.

כ' בשיעורי הגרי"ד הלוי על עניני סת"ם "והנה מרן הגר"ח ז"ל פסק למעשה דבצוה"פ צריך שיהיו עומדים שני הלחיים בשטח ישר, וסברתו בזה היתה דבצוה"פ אין הביאור דכל קנה הוי מחיצה רק במקומו ודינא הוא דע"י שלשתן נעשה פתח, אלא דהביאור הוא דכל מקום ומקום נעשה מוקף על ידי כל שלשה הקנים, וכל מקום ומקום צריך שיהא שייך לו כל שלושת הקנים. ולפי"ז אי קנה אחד עומד במקום גבוה מהקנה השני, הרי לגבי מקום קנה השני אינו עומד על הקרקע, והוי ל' כמחיצה תלו' שאם היא גבוהה מן הקרקע שלשה טפחים לאו מחיצה היא, וה"נ אם קנה אחד גבוה

מכאן ומכאן אע"פ שהיא כתבנית בית פטורה לפי שאין לה מזוזות, שאלו העמודים להעמיד התקרה הן עשויין", וכ' הכס"מ "ואע"פ שיש לה פצימין מ"ט לחזוקי תקרה עבידי כלומר ואפילו יש לה דלתות וכל שאר התנאים". ויל"ע אם הכוונה אפי' באופן שהדלתות נסמכות על הנך פצימין דמ"מ כעת זה עשוי לפתח, ואעפ"כ פסול כיון דמתחילה נעשו לחזוקי תקרה. ובמע"ר כ' "ולדעת רבינו צריך לומר דאפילו אם יש לה דלתות ברוח רביעית קבועים בפצימין אפ"ה היא פטורה משום דהפצימין עצמן לא נעשו למזוזות כשאר פתחים אלא נעשו להעמיד התקרה דאם לא כן הרי כתב רבינו דאם אין לה דלתות היא פטורה".

הפרישה בהל' מזוזה הק' לשי' הרא"ש דכותלי האורך יכולים לשמש קנים לצוה"פ, א"כ מהו דאמרי' במנחות דפצימין ל"ה צוה"פ כיון דלחזוקי לתקרה נעשו, והא איכא נמי כותלי אורך. עי"ש תי' ותי' בנו. אכן לכאור' י"ל בפשיטות דמ"מ הנך פצימין הוו הפסק בין כותלי האורך לחלל הפתח, ולכאור' ז"פ.

כ' התוס' פתחי שימאי - פרו"ח פתחי ארץ ישראל שהוא ארץ בני שם". יל"ע האם באר"י כשר כה"ג או דפסול בכ"מ. והנה לפי הר"ח דינא דמן הצד היינו מזוזות בלי משקוף ובלי תקרה, ואם פי' כך גם את שימאי, הרי יהיה מבוי' דבאר"י נמי פסול, דהרי הוכיחו בגמ' ממעשה שהיה בבקעת בית חורתן, והיא באר"י, (כן משמע בכמ"ד), ואעפ"כ דנו לפסול בה מן הצד. ונפק"מ בזה למש"כ האחרו' לדון בזה"ז על אופנים שרגילים לעשות כך האם יש בזה פסול שימאי. (ואולי יש לחלק דעל העדר תקרה לגמרי ל"מ מה שהדרך לכך, משא"כ בשאר האופנים של שימאי).

כ' החזו"א סי' ע סק"ח "מבוי יתר מי' ועשה צו"ה, והעמיד פס לארכו של מבוי, אם נשאר חלל ג"ט בין פס לכותל מבוי, כשר, אם הוא פחות מי' גובהו, או אפי' אם הוא גבוה מי', אם אינו מגיע עד כותל אמצעי של מבוי, אם אינו גבוה י' לא חשיב מחיצה לחלק והוי חד רשותא וחשיב צוה"פ מעלייתא, וזה נלמד מדין פס שאינו גבוה י' שאינו פוסל בקורה וכמש"נ לעיל סי' ה' ס"ק ד' ואם גבוה י' כיון שאינו מגיע עד כותל אמצעי, כל שנשאר שם ד"ט, הפס עצמו נידון כמשקוף של צו"ה וכמש"נ ס"ק ט"ז, אמנם אם גבוה י' ומגיע עד כותל אמצעי, פסול דהוי קנה ע"ג כותל מצד אחד, וכ"ז בהרחיק הפס ג"ט, אבל אם אין בין פס לכותל ג"ט, כל שהפס גבוה ג"ט, ומגיע עד כותל אמצעי, פסול, דכיון דחשיב כלבד, הוי ככותל עב למטה, ומתקצר, אחרי עלותו ג"ט מן הארץ, וצריך שיהי' קנה צו"ה בתוך חלל המבוי תוך ג"ט סמוך לקרקע מבוי, והכא הוי כהעמיד הקנה במקום המתקצר, והוא גבוה מקרקע מבוי ג"ט, אמנם אם אין הפס מגיע עד כותל אמצעי, נראה דכשר דהוי הכל משקוף, רחב למטה וקצר למעלה". והוסיף בהע' "ומיהו אפשר דכיון שהפצימין נמשכין יותר מג"ט (או ד"ט דחשיב רשות) מקנה העליון ולפנים חשיב פתחי שמאי, ואפילו פצים אחד בולט ג"ט או ד"ט פסול, וצ"ע". וילה"ס בהא דנקט דאפי' בלא גובה י"ט מ"מ כשהולך עד סוף הרשות נעשה לכותל אורך ואינו מצטרף להיות חלק מהצוה"פ, האם כן ה"ה גם לגבי מה שהוסיף בהע' דבשיעור ג"ט או ד' ל"ה לחי, האם זה גם בפחות מגובה י"ט.

כ' החזו"א סי' ע סק"ט "ובכל אלו הדינים בין במחצלת ובין בפס, אין חילוק אם העמידם בפנים, או שהעמידם ככל הני גוני בחוץ, אצל צו"ה, אלא שמבחוץ י"ל דכשר בלאו הני טעמי, אלא שא"צ כלל אויר בחוץ, אלא כיון שיש להצו"ה אויר בפנים לפני שפיר חשיב צו"ה. וכ"ז כשהפס והמחצלת סמוך להצו"ה, אבל אם יש ביניהן חלל ד"ט בלא"ה כשר, ואפשר דבג"ט אויר חשיב צו"ה". ויש שהעירו ממש"כ בהל' כלאים (בהלכות סעיף ו) "אם מתקנים בצוה"פ בשני מקומות, צריך שיהיה בין אחד לחבירו לא פחות מארבעה טפחים". אבל אי"ז סתי' כלל, דגם אם ל"ב אויר ד"ט מחוץ לרשות בסמוך לצוה"פ, אבל אם בא להתיר זריעה בין ב' הצוה"פ ודאי צריך ד"ט ביניהם מה"ט.

כ' החזו"א סי' ע סק"א "העמיד הקנים אחורי כותלי המבוי בין בסמוך ובין שהרחיקן ג"ט, פסול, שכותלי המבוי חוצצין ומסלקין את הקנים, ואפי' אם העמיד הקנים משוך למזרח קצת לא אמרינן

פסול שימאי, וכנ"ל. (אבל המקור"ח בתיקו"ע אף דס"ל דשימאי אינו פוסל רק במזווה ולא בשבת, מ"מ דן דשימאי פוסל לענין כלאים, וצ"ע בזה).

אלא דגם בד' החזו"א יל"ד האם כל מחיצה קטנה מסלקת את קני הצוה"פ או דוקא מחיצה החותכת את כל הרשות, ועי'. ועכ"פ לפ"ז הפיתרון היחיד לומר שחוטי חשמל וכד' לא יקלקלו את הצוה"פ, זה רק אי נימא דצוה"פ שאינה עשויה לזה ולא סמכו עליה כן הוי כפצימין העשוין לחיזוק תקרה וכמש"כ החזו"א דבלא סמיכה פסול מה"ט. אלא דהאחרו' שעסקו בנידון המקו"ח על קנה במוקף מחיצות דנו רק משום דכמאן דמליא דמי או משום חיסרון היכר אבל לא משום סילוק מחיצות של קנה הצוה"פ. (ואולי דאירי דוקא באופן שלא שייך סילוק וכגון שהקנה נמשך במקום שיש בו פירצה מועטת, ואז דין עומ"ר אינו מסלק כנגד הפרוץ, ודו"ק).

ובחזו"א בסי' קיא סק"ג כ' "ונראה דכי היכי דפס ולחי מתירין את החריץ שאינו עמוק י"ט ה"נ במבוי שפתחו יותר מעשר והותר בצו"ה אין החריץ שבאמצע המבוי מפסיד את הפצימין של צו"ה, ואם החריץ עמוק י"ט תלוי במחלוקת ולדעת תו' והראב"ד בטל לי' צו"ה ואם אין המבוי משופע לחריץ במשך עשר אמות הרי המבוי נותר בגידודי החריץ אבל אם משופע י' אמות ומשהו גם המבוי אסור. ואם החריץ אין לו גידודין המתלקטין עשרה מתוך ארבע אף שאמצע החריץ מגיע לעומק י"ט שפיר נותר בפס ולחי, וכן אין נפסל הצו"ה בשביל החריץ", ולכאור' יש כאן נידון שע"י מחיצות דגו"א מהחריץ יהיה נעשה סילוק על הקנים של הצוה"פ, אלא דיל"ד בזה נמי האם אמרי' גו"א להחמיר. וביור' פ"ח ה"ז אי' "אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה וכו' מתניתא בעמוקה עשרה ורחב ארבעה ובפרוצה מיכן ומיכן. נפרצה מרוח אחת נותן לחי וקורה מיכן נפרצה מיכן ונותן לחי וקורה מיכן ועושה צורת פתח מיכן", ומשמע דמחיצות דגו"א דהחריץ אינם מסלקות ומבטלות את הצוה"פ.

למימרא דקא סברי בית שמאי ארבע מחיצות דאורייתא. בחזו"א סי' עג סק"ב העיר בזה "ומיהו למה דאמר תלמיד אחד משום ר"י דדוקא ביתר מד"א נחלקו ב"ש, ע"כ א"א לפרש טעמא דב"ש משום ד' מחיצות, אלא לת"ק קאמר לה". אמנם הר"י מלוניל כ' במתני' "על מבוי שהוא פחות מארבע אמות. כלומר ברחבו דסגי בלחי או קורה אפי' לבית שמאי דהא קורה משום מחיצה נמי היא ומינכרא מחיצתא כיון שאינו רחב כל כך אבל כשהוא רחב יותר לא מינכרא מחיצתא עד שיסייעוהו הלחי לסתום וב"ה סבירא להו דסגי אפילו בקורה כדפרישית דמן התורה אפילו קורה לא צריך כיון דאיכא ג' מחיצות אלא אתאי הלכתא לאוסופי קצת היכרא לדופן רביעית". והנה לדרכו של החזו"א יש כאן תמיהה גדולה, דאיך אפ"ל דמדמצרכי ב"ש לו"ק ע"כ דד' מחיצות דאו', דהא איכא תנא דע"כ לא פי' ענין לו"ק מצד ד' מחיצות דאו', והוא ג"כ לא סגי ליה בדעת ב"ש במבוי רחב מד' בלחי או קורה לחוד וצריך צירוף לו"ק, וא"כ איך אפשר להוכיח מצירוף זה דד' מחיצות דאו' כיון דע"כ פליג תנא בזה.

ואולי י"ל דאמנם צירוף לו"ק מוכיח דד' מחיצות דאו', דאם רק ג' מחיצות, לא היה צריך כ"כ את המחיצה הד' (והיה סגי בהיכר ועכ"פ בחד מינייהו), אבל מ"מ הצורך בלו"ק יחד הוא כבר ודאי רק מדרבנן, ("דבציר מארבע מחיצות לא הוי רה"י משום הכי בעי לו"ק דתיהוי מחיצה מעלייתא"), ומדאו' הלחי או הקורה לחוד כבר הוי מחיצה, וא"כ האי תנא דס"ל דלב"ש ל"ב לו"ק במבוי פחות מד"א לא פליג כלל בעיקר שי' ב"ש במחיצות דאו', אלא ס"ל קולא בהא דהצריכו רבנן לו"ק דכ"ו הוא דוקא במבוי גדול, אבל בקטן סגי או בלחי או בקורה, אכן עכ"פ אם יש מקום שצריך בו את צירוף הלחי והקורה ע"כ דמחיצה רביעית מדאו'. עוי"ל דלעולם צירוף הלו"ק נצרך מדאו', ואעפ"כ להאי תנא התירו ב"ש בלחי או קורה מבוי קטן, וכדחזי' (לפי חלק מהראשונים) דכרמלית עצמה שייך שיהיה לה היתר ע"י לחי או קורה להיכר, אף דלא נעשית לרה"י בהך לחי או קורה.

מחברו שלשה טפחים הו"ל מחיצה תלויה, וה"ה אם שני הלחיים עומדים בשוה אלא שיש ביניהם בקעה, דלגבי מקום הבקעה הוי שניהם מחיצה תלויה, ה"נ דלא הוי צוה"פ אם אין בבקעה זו כשיעור תל המתלקט וכו' דבכה"ג הוי הבקעה גופא מחיצה".

ובס' מעשה איש ח"ג כ' "כתב הגאון ר"י אדלשטיין שליט"א: יש לזוהר בעמודים של העירוב שלא תהיה הקרקע שתחת אחת מהן גבוה ג' טפחים משל הקרקע שתחת השני, משום דהוי מחיצה תלויה, דאין צוה"פ סתם אלא החלל המכוון בין שני הקנים יחד, וממילא כשא' עומד על מקום גבוה יותר, גם בצד השני אין קירוי סתום אלא עד כנגד סוף העמוד הראשון, ומשם ולמטה אין מחיצה, רק מחיצה תלויה. כך שמעתי מפי הגרי"ז זצ"ל בשם אביו הגר"ח זצ"ל שהיה מקפיד ע"ז. ואדונינו הגאון החזו"א זצ"ל אמר: לא מבעי כאשר שטח הקרקע אין מתלקט י' מתוך ד' דשרי, אלא אפי' במתלקט, רק שאין גבוה י"ט אפשר להתיר, כמבוי' בספרו להלי' עירובין". (וע"ע הר צבי ח"ב סי' כג בדין קנה העומד ע"ג תל המתלקט). עוד כ' שם "עוד כ' הגר"י אדלשטיין שליט"א: חוטי הברזל הדוקרניים המצויים, אמר החזו"א זצ"ל דפסולים להיות לעירוב גם בתורת קנה שעל גביהן, משום דהוו פיתחי שימאי היינו קנה יורד, כי זוהי הצורה דפתח מדינא שלא יהיו בליטות, ואפי' היה החוט כך שאם נאמר דל מהכא הבליתות עדיין ישאר חוט ישר לכל האורך, מ"מ פסול שאין כאן צוה"פ כשרה, וצ"ע שיעור הבליתות. והגרי"ז זצ"ל מפפק על פסול זה". (ויל"ע אם הגרי"ז פקפק על פסול שימאי בקנה העליון, או רק על אופן דשייך לומר דל מהכא את הבליתות וישאר חוט ישר).

ידוע דכשם שהחזו"א פסל צוה"פ כשיש מחיצה לרחבו, כמו"כ פסל ב' צוה"פ העומדים זה ע"ג זה לב' הכיוונים, ונחלקו השמועות אם פסל גם את הצוה"פ התחתון או רק את העליון. (ויש באחרו' על נידון זה לענין הט"ג, בשו"מ ובית שלמה). והדבר צ"ע בסברא דלכאור' כל צוה"פ אם הוא כשר ה"ה עושה סילוק מחיצות כלפי השני, ואם הוא פסול א"כ השני כשר, וע"כ א"כ דא' מהם כשר והב' פסול, אמנם לכאור' אין טעם לפסול העליון יותר מאשר התחתון, וצ"ע איך לרדן את זה דהוי גלגל החזור. ואפשר לצייר עוד כה"ג בצוה"פ ארוך דבב' צדדיו חוצים אותו צוה"פ אחרים, האם אפשר לבחור ולומר דהצוה"פ הימני סותר את הארוך, וממילא הוא פסול והשמאלי כשר כי אין צוה"פ המנגדת לו, וכן להיפך, וצ"ע.

אמנם לענין צוה"פ שעשאה מן הצד נראה, דכיון דמדאו' הוי צוה"פ וכמבוי' בדין כלאים, א"כ עכ"פ הוי מחיצה להפסיק. ואפי' אי נימא דמדאו' ג"כ לגבי שבת צוה"פ שעשאה מן הצד פסולה, ורק גבי כלאים דל"ב יצירת רשות וסגי בהבדלה לחוד מהני מן הצד, מ"מ לענין להפסיק צוה"פ דשבת נראה דגם צוה"פ מן הצד מפסקת, כיון דלענין האי הפסקה וסילוק ל"ב עשיית רשות אלא הבדלה. ורק יהיה הנידון (אם החילוק בין שבת לכלאים הוא מדרבנן), האם כלפי מחיצה שאינה נצרכת אלא מדרבנן, יהיה שייך לומר דהצוה"פ לא נסתלק כיון דהצוה"פ הב' עשוי מן הצד. (ובדומה לנידון הפוס' האם יש איסור שניות על קידושין הפסולים מדרבנן). ויל"ד בזה בצוה"פ מן הצד יותר מי' אמות, דהרי בזה פסול גם לענין כלאים, וצ"ע אי פסולו מדאו' או מדרבנן.

ואף אם נבוא לפסול את א' מהצוה"פ ע"י שימאי, ג"כ יל"ד האם פסול שימאי הוא מוחלט מדאו' בין בשבת בין בכלאים, או דגבי כלאים כשר, דהרי לפי' הר"ח נפקא ד'מן הצד' היינו דל"ל תקרה, וכשימאי ממש, וע"ז אמרי' דכשר גבי כלאים, ואף המרדכי כ' בסי' תעב "וששאלת על הלחי שמרוחק למעלה מן הקורה יותר מטפח פסול כדאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וכתבת שיש מתירין כיון שהקורה מונחת מצד אחד על הלחי אחד אע"פ שמצד אחד הוא מן הצד כשר לא חילק ידענא ולא בילק ידענא אלא צריך מזה ומזה שהלחיים יהיו תחת הקורה דצוה"פ היא במקום פתח ופתחא כהא לא עבדי אינשי שמצד אחד יהא מונח עליונה של פתח על המשקוף ומצד אחד מצדו אלא פתחי שמאי הם שוממין ומנוולין ומקולקלין", וא"כ דגבי כלאים כשר צוה"פ אפי' בשימאי, א"כ גם זה אינו פיתרון לפסול צוה"פ א' מתוך הב' ע"י

בנפרצה במילואה. ובכלל איך יתכן דעל חיסרון במילואה דליכא גיפופי לסיים את המחיצות נימא דמהני קורה משום היכר, וצ"ע. ולכאור' הישוב בזה הוא דאמנם פירצה במילוי היא כפירצת י', אבל החומר שיש בפירצת המילוי הוא רק מחמת שכל הרוח פרוצה ואין בה מעט מחיצה (או אפי' היכר), לעומת החומר בפירצת י' שהוא מחמת גודל הפירצה ובזה ל"מ קצת מחיצה.

ובעיקר דינא דנפרצה חצר 'במילואה', הנה הבי"מ כ' לחלק בזה בין חצר למבוי, ז"ל בסי' שסג ס"ב "לחי העומד מאליו, ר"ל שיוצא מדופן המבוי אם המבוי רחב יותר וכו' הטעם שכיון שרחב ד"א יוצא מתורת לחי, ומדפרומ"ר אינו ניתר מבוי' מזה דגם מבוי אי"צ להתנאי שבריש הסימן לגבי חצר דאם אינו במילואה והוא פחות מ' דאי"צ תיקון אלא דבמבוי מ"מ צריך תיקון ואינו ניתר אלא או בעומ"ר או ע"י מה שנדרון משום לחי או ע"י קורה, וכן מוכח נמי סל"ד מכל הפוס' וע"י לעיל ס"ו, וא"כ ע"כ לש' הרב ר' יהונתן ריש המסכת לאו דוקא שכ' דכיון שנפרץ במילואה וכו' ותנאי זה לענ"ד אינו במבוי וק"ל", וצ"ע בחילוק זה דאין נראה בלש' דכוונתו לומר דפסי חצר אין בהם את הפסול של בולט ד"א או עומד מאליו וכד' (ומטעמא דפסין ל"ב היכר), אלא דיש חילוק עיקרי בין תיקון מבוי לחצר, דבחצר אם לא נפרצה במילואה ל"ב תיקון, ובמבוי מ"מ בעי'. (וזה היפך הדין הרגיל דחצר בעיא תיקון טפי ממבוי). וגם דהחילוק בהל' 'בולט' בין חצר למבוי לכאור' אי"ז משום דהאיסור במבוי אינו תלוי בפירצת מילואה, דהא אכתי י"ל דהגדר של תיקון ברוח רביעית דמבוי הוא בכדי שלא יהיה פרוץ לרשות האסורה, אבל כל פירצה יש לה חומר של פירצת מילואה אם לא שיש עליה לחי וכד' כתחילת מחיצה, ולחי הבולט כיון דל"מ כלחי א"כ אכתי יש כאן פירצת מילואה. (וזה נידון בפנ"ע האם דין תיקון רוח רביעית במבוי ודעין האיסור של נפרץ לרשות האסורה זה אותו דין, או דא' בא בתולדה מהב').

אלא דלד' הב"מ ק' איך ילפי' עומ"ר במבוי מחצר לעיל ה, ב, והא עומ"ר בחצר ע"כ ל"ה נפרץ במילואה, ומנ"ל דמהני בתורת תיקון ומחיצה, ובמבוי הרי גם בלא פירצת מילואה בעיא תיקון, וצ"ע. (ועי"ש תור"פ שדן למה עומ"ר בחצר אינו מועיל עכ"פ מתורת פס, ובתי' הב' כ' 'דמצנין לאשכוחי כה"ג דעומ"ר מהני ואינו יכול להיות מטעם פס, כגון בחצר שהוא רחב ז"ט ויש בו ג' וחצי ומשהו מעומד דהשתא מהני מטעם עומ"ר, דמטעם לבוד אינו יכול להיות דהא אכתי איכא פרוץ ג' וחצי משהו פחות, אלא ודאי משום עומ"ר הוא, ומטעם פס לא מצי מהני דהא אין בו ארבעה", ולפ"ז ל"ק גם על הבי"מ, דע"כ לדידיה נמי אם נשתייר פחות מד"ט אכתי הוי בכלל נפרץ במילואה. אבל בתי' הא' כ' ר"פ "לא מצנין למימר הכי, דהא עומ"ר מהני גם כשאינו מחובר לכותל אלא באמצע, וזה אינו יכול להיות מטעם פס, דפס צריך להיות דבוק לכותל", וזה לא מעלה ארוכה כאן, דפס המפולג מן הכותל אכתי פירצת מילואה אין כאן).

והנה הרי"ף פ"י בדאית ליה גדודי דהיינו שהן לחצר כעין פסין, שהן קצת הכותלים שנשארו בצידי החצר כלומר שלא נפרצה לגמרי. וצ"ע דמ"מ הרי איירי בדאיכא פירצה למעלה מ' ברוחב, והא לחי ודאי ל"מ בהאי פירצה. ולכאור' מבוי' כאן דשאני פסין (דהם ב' או דיש א' ברוחב ד') דמהני גם בפירצה למעלה מ' ועכ"פ בחצר. וכך מפו' בפס' הרי"ד להלן טו, ב שכ' "כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, והוא שהיא העומ"ר על הפרוץ. יותר מיכן אסור ואוסרת את כל ההיקף, ואפי' כולו עומד עד שיעשה לה פס ארבעה מצד אחד, או שני פסין כל שהן מב' צדדין". וע"ע ביאורה ל"ל בסי' שסג סכ"ו שהביא את נידון הפוס' אי מהני פס ליותר מ' אמות.

והר"י מלונל כ' בפ"י ענין הגידודי "דאית ליה גידודי שיוצאין אבנים מן פינת הכותל מכאן ומכאן והם חשובין מחיצה לענין טלטול לפיכך אפי' ביתר מעשר מטלטלין לתוכה שהרי אותו יתר מעשר אינו שוה בכל הפרצה שהרי אבן יוצא ואבן נכנס ומעכבין לאדם ליכנס לאותו מקום שהוא רחב יותר מעשר אבל אותן גידודין אינם מהנים כלום שיוכל לשאוב מים מן לשון הים דמכל מקום

ובד' הריטב"א יש להעיר קצת, דתחילה בקו' הגמ' פ"י "לימא קסברי ב"ש ארבע מחיצות דאורייתא פ"י דאי סבירא להו ג' מחיצות דאורייתא למה לי לו"ק ברוח רביעית הא ודאי משום היכירא דרבנן בלחי או קורה סגי אלא ודאי לו"ק משום מחיצה דאורייתא משוי ליה", ואח"כ בקו' הגמ' גבי שי' ב"ה כ' "לימא קסברי ב"ה שלשה מחיצות דאורייתא פ"י ולא סגי בשתי מחיצות לא זו כנגד זו ולא כמין גם דעירבן מדלא שרו בלחי או קורה אלא ברוח רביעית דאי רוח שלישיית דרבנן ליסגי ליה בלחי או קורה או בלו"ק משום היכירא כדאמרינן ברוח רביעית", ומשמע דשייך להצריך לו"ק במחיצה שאינה נצרכת מדאו'. וצ"ל דכיון דבקו' הגמ' לדעת ב"ה כבר ידעי' את התי' בדעת ב"ש ד"לעולם ג' מחיצות דאורייתא וכל לזרוק בג' מחיצות חייב אבל חכמים אסרו טלטל עד דאיכא ברוח רביעית היכר גמור ולחי או קורה לא עבדי היכר גמור", א"כ יש מקום גם במחיצה שאינה נצרכת אלא מדרבנן, להצריך היכר גדול של לו"ק יחד.

ומש"כ הריטב"א דמעלת צירוף לו"ק היא משום דע"ז הוי היכר גמור, לכאור' בד' הרשב"א נראה טעם אחר, שכ' "דרבנן החמירו עליו שלא טלטל אפילו בתוכה עד דאיכא ארבע מחיצות גמורות". ואולי זה נפק"מ גם בדין דהרי מודים חכמים לר"א בחצר, וכן הלכה כר"א בפסי חצר, ור"א הולך בשי' ב"ש, ומעתה יש לתלות גדר דין ב' פסין לדין בחצר בד' הרשב"א והריטב"א, האם זה בגדר מחיצה מעלייתא או היכר גמור יותר. (והרשב"א להלן יג, א כ' בשם התוס' דנפק"מ בד' תלמיד אחד דמתני' "דכל היכא דאמרי ב"ש לו"ק בעי ר' אליעזר לחיין וכל היכא דאמר ר' אליעזר לחיין במבוי פסקינן הלכה כמותו בפסי חצר הלכך איצטריך אותו תלמיד לאשמועינן דלא נחלקו בפחות מד' אמות והלכך אף ר' אליעזר לא בעי לחיין בפחות מד' אמות ומינה לדין דבחצר שפתחה קצר מד' אמות לא בעי פס אלא לחי כמבוי", וחזי' דגדר דין פסי חצר הוא שווה עם דינא דב"ש להצריך לו"ק במבוי). ובביאור הקו' דלימא קסברי ד' מחיצות דאו', הנה הריטב"א והרשב"א כ' דבעי צירוף של לו"ק לעשות מחיצה, אבל בפ"י רבינו חננאל בן שמואל כ' "לימ' קסברי ב"ש ארבע מחיצות דאוריית'. פ"י ב"ש דמצרכי לחי עם הקורה, לימ' קסברי שרשות יחיד צריך שיהיה לו ד' מחיצות, ואם אין לו ד' מחיצות אינו נקרא רשות יחיד, ולפיכך קא מצרכי הכא לחי למבוי משום מחיצה וקורה משום הכר".

יב, א

נפרצה חצר במילואה

נפרצה חצר במילואה למקום האסור לה וכ' רש"י במילואה - לאו דווקא, אלא כל יותר מעשרה, קרי ליה מילואה. והנה מלש' הגמ' נפרצה למקום האסור לה משמע דדין תיקון מבוי הוא רק בנפרץ לרה"ר או לכרמלית, אבל נפרץ למקו"פ אין בו דין לו"ק. ואמנם נחלקו בזה האבהעו"ז והגר"ז, וצ"ע. ויש מקום לחלק בזה בין חצר למבוי, (מדחז"ז ג"כ דתקנותיהן חלוקות), דבמבוי בעי' גדירה מצ"ע כיון דהוא בתכונותיו כשלעצמו דומה לרה"ר, משא"כ בחצר דאין בו דין לו"ק אלא כשנפרץ ונשתווה למקום האסור לו. אבל עי' באבנ"ז בסי' ש' (וע"ע במהרי"ט סי' צד) שכ' לחלק בהיפך בין מבוי לחצר בדין זה גופא, (דהחצר כמו שהוא צריך פסין טפי מלחי מפני שהוא עומד לצניעות, כן הוא צריך להיות גדור בעצמו, אף אם אינו פרוץ אלא למקו"פ, ודלא כמבוי שהחיסרון בו הוא רק כשנפרץ לרשות אסורה), וצ"ע מליש' דגמ' 'נפרצה חצר למקום האסור'. (ועכ"פ הראשונים נקטו בכמ"ד ליש' דנפרצה למקום האסור גם בעיקר תקנת מבוי, ולא רק בחצר. עי' רשב"א בהקד' לעבוה"ק שכ' "השער הראשון אבאר בו דיני המבוי הסתום משלש רוחותיו ופתוח ברוח הרביעי למקום האסור לו במה הכשרו", ועו"ר).

ובהא דמבוי' כאן צד שווה בין נפרצה במילואה לפירצת י', ילה"ק דלכאור' ענין במילואה לעומת גיפופי הוא דרק ע"י הגיפופי נעשות ג' המחיצות כמעולות לגדור את המקום הזה כשהם מסוימות ע"י הגיפופי לסמן את שטח הגדירה וההיקף, ובלא"ה יש כאן פירצה גמורה כעין פירצת י', ואי"ז רק חיסרון בשם פתח, אלא הרי"ז בגדר פירצה. וא"כ צ"ע דהא קורה (ולחי) ל"מ בפירצת י' ואיך מהני קורה

ריו"ח הוי מחיצה מדאו', עי' ריטב"א שם), וא"כ היכי משכח"ל מה שאמרו בשבת צח, א "עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רה"ר", והרי תחת העגלות וכן ביניהן איכא ב' מחיצות ע"י מחיצה תלויה, העגלות עצמן הרי היו רה"י והיה בהם גובה י"ט, וכדילפי' מינה לדין 'מושיט', וא"כ לר"י הא אף ביניהן איכא ב' מחיצות אי מחיצה תלויה מהני. וכן ק' איך ילפי' דין מושיט מהעגלות במדבר, והרי ביניהם ג"כ היה רה"י, אי ב' מחיצות דאו' ומחיצה תלויה מתרת. ולכאו' עכצ"ל דריו"ח דסבר בדעת ר"י דמהני מחיצה תלויה, ע"כ יאמר לדעת ר"י ג' מחיצות דאו' ורק דלחי משום מחיצה. (והתוס' כב, א דהק' לדעת ריו"ח אמאי ירושלים בעי נעילת דלתות והא איכא ב' מחיצות דאו' לדעת ר"י, לפ"ז י"ל דריו"ח ודאי אינו מפרש כן את דעת ר"י). אבל עדיין צ"ע על תחת העגלות שיש שם גו"א על ד' מחיצות. וגם שיעור ט"ז אמה הנלמד משם צ"ע, דלמ"ד מחיצה תלויה מתרת, (אי נימא דכן ה"ה אפי' כשיש ריפפה שסוגרת את המחיצה מלמטה), הרי בתוך רה"ר היו מחיצות תלויות של העגלות שמיעטו את רוחב רה"ר.

ואולי דמחיצה תלויה אפי' אם היא מועילה מ"מ זה רק כשהיא קבועה. או דעכ"פ כדי שמחיצות ימעטו את רוחב רה"ר הם צריכות להיות קבועות, (דוג' מה שדן היד רמה בב"ב יא, ב האם קירוי שאינו קבוע ממעט משיעור רה"ר, אם היה הדין דקירוי ממעט משיעור הרוחב), עוד יל"ד דאולי ב' מחיצות דעיקר מעלתן היא דל"ד לרה"ר דדגלי מדבר בהא לכו"ע ל"מ מחיצה תלויה. ועצ"ע. (ועי' גאו"י פו, ב. ואולי י"ל דאם יש במחיצות עצמן גובה י"ט, ככי הא ל"א גוד אחית אם יש קרקע שמפרידה, אלא הוה מחיצה במקומן לחוד, ורק בדליכא י"ט בגובהן אמרי' גו"א לשי' ריבור"י בטרסקל אפי' שיש לו קרקע). ועפ"ד החזו"א דבמחיצה תלויה יש גם חיסרון נוסף של בקיעת גדיים ולא פליג בזה ר' יהודה אלא דבמים מעיקר הדין בקיעת גדיים ל"ש בקיעה, א"כ לק"מ דכי איכא בקיעת גדיים מודה ר' יהודה דל"ה מחיצה.

עוד יל"ד דאם ב' מחיצות דאו', מהו דאמרי' במתני' ריש שבת פשט העני ידו וכו' דאיכא חיוב חטאת על הוצאה והכנסה, דהרי העני והבעה"ב העומדים זה כנגד זה הרי הוה ב' מחיצות, באופן המצוי דכ"א מהם יש לו רוחב ד"ט ורגליו עומדות בקירוב ואין בהם ג"ט. (ושם בירושלמי אמרו "כשהיו פניו הפוכות לפלטיא. אבל אם היו פניו הפוכות לכותל כרמלית היא"). ולכאו' צ"ל דטעמא דר"י דב' מחיצות דאו' הוא כדכ' הרמב"ן להלן נט, א "שלא אמר ר' יהודה שתי מחיצות תורה אלא ברחב שש עשרה שדרך הרבים עוברת שם ואין הרבים נקבעין ועומדין שם, דגמר ממדבר דליכא מחיצות", וא"כ מחיצה של בני"א שאינה קבועה כלל ל"ש לומר בה שאינה דומה לדגלי מדבר. ועצ"ע בשו"ת בנין עולם או"ח סי' יג מה שהאריך בדין מחיצת בני"א.

מבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב.
 האחרו' הק' מכאן לשי' הר"מ דס"ל ד' מחיצות דאו', דא"כ מבוי שאינו ראוי לשיתוף אף בדאית ליה לחי הא ל"ה רה"י דאו'. וכבר כ' בזה המאירי ור"א בן הר"מ (בברכת אברהם סי' כג) דהר"מ גרס כמש"כ הר"ח לפנינו "אמר רב יהודה מבוי הראוי לשיתוף. פי' כגון מבוי מפולש ועשה בראשו האחת דלת ובראשו האחרת לחי או קורה לפיכך ראוי הוא עכשיו לשיתוף אם הכשירו בלחי הלחי במקום מחיצות חשוב. ונמצא בו ד' מחיצות לפיכך הזורק מרה"ר לתוכו חייב".

אמנם מהמשך ד' הגמ' אכתי ק' דקאמר למ"ד לחי משום היכר הכי קאמר אינו צריך אלא לחי הזורק לתוכו חייב לחי ודבר אחר הזורק לתוכו פטור, ומבוי דאף לחי שאינה מחיצה (והיינו למ"ד משום היכר) מ"מ ע"י ג' מחיצות ולחי הוי רה"י גמורה לחיוב, ואיך קאמר הר"מ דקורה היא משום היכרא עם ג' מחיצות ל"ה רה"י גמורה מדאו' לחיוב. (ובד' הר"ח מבוי ישוב לזה שכ' "מבוי מפולש ועשה בראשו האחת דלת ובראשו האחרת לחי או קורה לפיכך ראוי הוא עכשיו לשיתוף אם הכשירו בלחי וכו' אבל הכשירו בקורה שהיא משום היכר ואין בו אלא ב' מחיצות ודלת הזורק לתוכו פטור", ומשמע דבמחיצות גמורות מהני אף היכר להשלים ד' מחיצות, ורק

הפרצה בהרבה מקומות הוא יתר מעשר והגידודין אין מעכבין כניסת המים כלום לפיכך אין ממלאין ממנה עד שתהא הפרצה פחותה מ' אמות", ומבוי כאן חידוש דמיעוט פירצת י' אינו מוכרח להיות בגדרי מחיצה ממש, אלא סגי באבן יוצא ונכנס כדי לעכב לאדם ליכנס שם ברוחב י', ועי"ז בטל מיניה שם פירצה האוסרת ב' אמות, אלא דמ"מ כלפי המים חשיב פירצת י', וצ"ע. (ועד"ז אולי מבוי גם בהשג' הראב"ד פט"ו מהל' שבת, ז"ל "והאמה לא דקדקו בה על טלטול החצר עצמו בין פרצת י' ליתר על י' הכל מותר מפני שיש כותל על גבה שמתיר החצר והיא עצמה נעשית מחיצה בינה ובין החצר שהרי עמוקה עשרה ואין החצר נאסר מפני האמה").

ב, ב

תוד"ה הכא. וריב"ן מפרש דמיירי בחצר שנפרצה מערב שבת והמים באו בשבת וקאמר הכא במאי עסקינן דאית ליה גידודי ולהכי מטלטלין דשבת הואיל והותרה הותרה אע"ג דהשתא אין המחיצות ניכרות אבל למלאות מן המים שבאו בשבת לא שייך הואיל והותרה הותרה. ויל"ע דלכאו' הא בליתנייהו למחיצות קי"ל דל"א הואיל והותרה הותרה, ודלא כהאי ברייתא. וי"ל דכה"ג ל"ח כליתנייהו למחיצות כיון דהמחיצה עצמה קיימת אלא שאינה ניכרת ע"י המים. וכבר נס' בזה הרעק"א (להלן טו, א) האם כשבטל ההיכר מן המחיצות הוי כליתנייהו למחיצות. (וצע"ק דאמרי' הואיל והותרה מכח ההיכר שהיה בלחי שנפל, ואת דין המחיצה משלימים מלחי אחר שלא סמכו עליו, וא"כ לחי א' הוא מחיצה ובלחי השני היה היכר ובכ"ז יש לזה צירוף). והנה המהרש"א כ' צ"ע לפירושו אמאי לא מוקים ל' בפשיטות בדליכא גידודי ונפרצה בשבת והמים באו בשבת ולהכי מטלטלין דשבת הואיל והותרה הותרה אבל לגבי מים שבאו בשבת לא שייך הואיל והותרה הותרה, אבל להנ"ל ניחא כיון דאם לא נשאר גידודי ודאי ל"א הואיל והותרה כיון דליתנייהו למחיצות כלל, ורק כשהחיסרון הוא בהיכר של המחיצות מחמת כיסוי המים אז אמרי' הואיל והותרה. וכע"ז כ' הצ"ח בסוג' והחזו"א בסי' קג סקי"ד. ועצ"ע בשו"ת אמרי' משה סי' ז שהאריך בזה אם חיסרון היכר חשיב כליתנייהו למחיצות, והביא ד' הריב"ן הנ"ל, עי"ש, וכן בסי' ה' מש"כ להבית אפרים ע"ז. ועי' גם באבנ"ז סי' ער. ואת עיקר ד' הריב"ן פי' החזו"א שם, ז"ל "והא דאסור למלאות אע"ג דהאי מקום היה מותר מע"ש, ומה לי אם מטלטל כלים משם או מים, היינו משום דמים גורמים האיסור וחשיבי כליכא מחיצות וחשבינן מיא כארעא, הלכך חשיב כרשות חדש", ועי"ש עוד בסי' קד סק"א. וצ"ע בטעם הדבר, וגם דבלש' התוס' מבוי דרק משום שהמים באו בשבת עצמה לכן ל"ש לגבם הואיל והותרה. וא"כ שמעי' מהכא דין מחודש, דבכה"ג דמתירי' מכוח הדין של הואיל והותרה, צריך לראות דעכ"פ זה דוקא בנוגע לכלים שהיו ברשות זו או שיכלו להגיע אליה בהיתר, אבל כה"ג דמים שבאו ולא היה אפשרות שיבואו מתחילה לא מתירי' להו, דהואיל והותרה אינו מתיר את הרשות מצ"ע אלא רק כלפי הכלים שהותרו או שיכלו להיות ניתרים ונכללים ב'הותרה' הראשון.

תוד"ה איתבייה יתר על כן - ואפילו רבנן לא אסרי אלא דמדרבנן בעו שלש מחיצות גמורות. והק' הרעק"א "תמוה לי הא מצינו מאן דפליג על ר"י דהיינו ברייתא פ"ק דשבת דף ו' זהו רה"י גמורה ואמרי' עלה ואמאי קרי לה גמורה וכו' אבל לזרוק מודו קמ"ל הרי דמברייתא זו מוכח או דרבנן דר"י פליגי עלה אפילו לזרוק או דעכ"פ הך ברייתא פליג עלה ובפשטא דמלתא משמע דמכח הברייתא שמעי' דרבנן פליגי עליה אפי' לזרוק וא"כ איך כתבו ואפילו רבנן וכו' ומאי פריך הש"ס וצ"ע". ולכאו' י"ל בפשיטות דהכא בס"ד הרי אכתי לא ידעי' דטעמא דר"י הוא משום דס"ל ב' מחיצות דאו', אלא בעי לאוכוחי מיניה דמהני לוי"ק לאשוויי מחיצות ורה"י, וא"כ הא דרבנן פליגי י"ל בפשיטות כדכ' התוס' דס"ל דמדרבנן בעי' מחיצות גמורות, ורק אחרי המסק' דטעמא דר"י הוא דב' מחיצות דאו' או ודאי י"ל דרבנן פליגי בעיקר הדין.

קסבר רבי יהודה שתי מחיצות דאורייתא. יל"ע למה דאמרו להלן פו, ב וכן בסוכה טז, ב "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן רבי יהודה בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר מחיצה תלויה מתרת", (ולפי

יותר ממה שמגרעת במבוי, ואעפ"כ יש תנאי במבוי שאינו בחצר שדינה כמבוי, שיהיו בתו"ח וכו', כיון דבלא"ה יולד במבוי חיסרון חדש מחמת שייכותו וקירבתו לרה"ר, אבל אחרי שבתו"ח פתוחים לתוכו, אין למבוי כבר חיסרון או מעלה כ"ש על חצר, וכל מעלתו להקל מחצר הוא רק מחמת דאינו עשוי לצניעות כ"כ כמותה. (ובדעת הרשב"א צ"ע אי גריס כלפנינו או מסכים לגי' הראב"ד שהביא בחי' כאן, ועי' בתש"ה הנ"ל ובעבוה"ק. ואף הר"י מלונל כאן כ' דכל שלא נשלמו תנאי מבוי הוי כחצר, ודלא כהתוס' דבחצר יש קולת מבוי גם בלא בתו"ח פתוחים לה. וע"ע מ"מ דהביא שי' דאין חצר אלא מרובעת, אבל בלא"ה לעולם חשיב ארכה יותר על רחבה. וע"ע אוהל מועד ריש שער עירובין מש"כ דמבוי הפתוח לרה"ר הוי כחצר, ויש שתיקנו הגי' לפתוח לרה"ר.)

אמר רב נחמן נקטינן איזהו מבוי שניתר בלו"ק כל שארכו יתר על רחבו ובתו"ח פתוחים לתוכו. ופירש"י "שכן היו דירותיהן, לפני כל בית היה חצר". וכ"ה בד' רש"י לעיל ה, א "בתים פתוחין לחצירות, וחצירות למבוי, שכן היה דרכן שאין בתים פתוחין אלא לחצריהן, וכל חצר האמור בהש"ס ובמשנה אינו אלא לפני הבית, אבל שאחורי הבית, מוקצה או רחבה קרי ליה". ומשמע דהמציאות כבר אינה כן, וזה כד' הרמ"א בסי' שסג בשם תרוה"ד ד"נוהגין האידינא לתקן כל המבואות בצוה"פ, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות", וביארו הפוס' (ובתרוה"ד נראה דבר אחר) דאין חצירות פתוחים לתוכו, דכ"ה עתה (בזמן רש"י עכ"פ) דהבתים פתוחים למבוי.

והנה הראבי"ה סי' שעט כ' "ואע"ג דאיכא פלוגתא דאמוראי, דאיכא מאן דאמר אין מבוי ניתר בלו"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחים לתוכו, פירוש שתי חצירות ובכל חצר שני בתים, ורבי יוחנן אמר אפילו בית אחד וחצר אחד, הני מילי באותן הימים, שכולן דרכן שחצירותיהן לפני בתיהן והולכים דרך חצר לרה"ר, אבל בזמן הזה, שהבתים פתוחות למבוי והחצר לאחורי הבתים, די לנו שהבתים פתוחים למבוי בלא חצר. כן נראה לי, וכן מצאתי בפירוש רבינו יהודה בר נתן בשם רבינו שלמה". ולפי דבריו בשם רש"י, אין כוונת רש"י הנ"ל רק לפרש המציאות שהיה בימיהם, אלא לומר דין דבזמן שאין הדרך כן, אי"ז מגרע בדיני מבוי.

וביאור דין זה נראה, דלעולם שם המבוי נקבע במה שפתוחים אליו בתים, ורק דאם הדרך שאין בתים פתוחים למבוי אלא דרך חצירות, זה בעצמו יגרום שאם הבית יהיה פתוח למבוי לא דרך חצר זה יפקיע את המבוי להיות חצר, אבל אם אין הדרך כן בטל התנאי של חצירות פתוחים למבוי. ולפ"ז יותר מבוי שי' רש"י דל"ב ב' בתים לכל חצר הפתוחה למבוי, אלא סגי בבית א' לחצר, (ואל"ה צ"ע בזה"ז אם צריך ד' בתים או ב'), כיון דהמבוי צריך שיהיו ב' בתים פתוחים לתוכו, אלא דפתחת הבתים למבוי צריכה להיות כדרך והיינו שיהיה חצר המקשר את הבית למבוי. והמאירי בסוג' כ' "ומ"מ אע"פ שאין חצרות פתוחות לתוכו הואיל וכמה בתים יוצאים למבוי דין מבוי יש לו שלא נאמרו חצרות אלא לענין הבתים כך נראה לי ואם לא כן כמה מבואות שלנו יוצאים מדין מבוי", ובדבריו נראה דלא הסכים לחילוק הראבי"ה אלא ס"ל דלעולם כל שיש במבוי כמה בתים, (ובחי' הוסיף המאירי שיעור 'חמש בתים או יותר'), ל"ב שיהיו פתוחים למבוי דרך חצירות.

ועכ"פ נראה דאף אי נימא דדין החצירות הוא לעיכובא ולא רק צורה ואופן לקשר בין הבתים למבוי, מ"מ גם דין הבתים הוא לעיכובא בצורת המבוי, ולא רק היכ"ת להחשיב את החצירות, דהרי בגמ' שבת קל, ב אמרי' "מאי שנא כי עירבו חצירות עם בתים דניתקו חצירות ונעשו בתים ורב לטעמיה דאמר רב אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחין לתוכו והכא בתים איכא חצרות ליכא כי לא עירבו נמי ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו וחצרות איכא ובתים ליכא", וע"כ מבוי' דהבתים הם גורמים את שם המבוי ולא רק כהיכ"ת לקביעת שם החצר, ולכן מקשי' דהבתים כמאן דסתימי דמו כלפי המבוי כיון דהחצר מפסיק ביניהם.

ומצינו גדר אחר בתנאי זה של מבוי שיהיו בתו"ח פתוחים לו, דהר"י מלונל כ' "ובתו"ח פתוחים לתוכו. כלומר שתי חצירות ובכל חצר

בדלת בעי' לו"ק משום מחיצה ברוח ד' ול"ס בהיכר. וכמבוי בתוס' ו, ב דדלת גרעה ממחיצה גמורה. אבל הר"מ ע"כ לא ס"ל הכי, אלא אף בג' מחיצות גמורות קאמר דקורה משום היכרא ל"מ לאשוויי רה"י גמורה לחיוב מדאו").

וצ"ל (וכע"ז כ' בקר"א וגאו"י), דאין ה"נ למ"ד לחי משום היכרא ע"כ מבוי בברייתא דג' מחיצות דאו' ולא ד', אבל הר"מ סמך על ד' הגמ' לעיל לגירסתו שם דמבוי הראוי לשיתוף נעשה רה"י ע"י לחי משום מחיצה. ואפ"ל עוד דהתליה של ג' וד' מחיצות בנידון אי לחי משום מחיצה או היכר הוא לא רק מחמת הכרח הברייתא, אלא דכיון דקאמרי רבנן דב' מחיצות לאו רה"י גם עם לחיים מב' צדדים, ע"כ מ"ד לחי משום מחיצה צ"ל דמדאו' בעי' ד' מחיצות, ולכן רק מחיצה רביעית אפשר להחליפה בלחי אבל שלישיית לא, (וכד' התו"י בסוג' דאמריה רחמנא דפרומ"ר ל"ה מחיצה, ואין קולא בלחי אלא במחיצה האחרונה הנצרכת, או שלישיית או רביעית), ומ"ד לחי משום היכר ס"ל דג' מחיצות הוי ג"כ רה"י אבל אעפ"כ לחי אינה משום מחיצה ליתן דין רה"י. וע"ע חזו"א סי' עד סקי"א.

בגדר החילוק בין מבוי לחצר. מבוי' בגמ' דכל שארכו יותר מרחבו הוי כמבוי, ומרובעת או רוחב יותר מאורך הוי חצר. וטעם הדבר כ' המ"ב מהלבוש "שכן דרך המבוי להיות". ועי' בב"מ סי' שסה ס"א דלא ידע טעם לענין זה של אורך ורוחב, וכ' דהוא כעין הלמ"מ. והנה אם החילוק בדין בין מבוי לחצר הוא כמבוי' בתש' הרשב"א ח"ה סי' רג "מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע ולאכול בהם צריך יותר מחיצות גמורות. ולפיכך החצרות של בעלי בתים שדרכן להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהם צריכות המחיצות יותר גמורות. וכן הדין במבואות שאין בתו"ח פתוחות לתוכו דיוריהן מועטין והם משתמשין בהם יותר דאין בושיין כל כך לאכול ולהשתמש בהן לפיכך הרי הן כחצר. וכענין שאמרו בעלמא מבוי שהוא בוש לאכול בתוכו אין תשמישן בהם כל כך כי לפי רבוי הדיוורין מתמעט תשמיש המבואין ובמחיצה כל דהוא סגי. ואע"פ שענין זה אינו שוה בכל דהרי יש מבוי שדיווריו רבים בבתו"ח ואפ"ה בעי פס ד' וכגון דאין ארכו יותר על רחבו כבר אמרו לפי שהוא משוי כחצר. וחצר וכל הדומה לה דינו בהן דין אחד", א"כ נראה דכל שהאורך יותר מהרוחב ע"כ צורתו מעידה עליו שנעשה לצניעות, וכל שהוא מרובע או רחב יותר מאורך צורתו היא כמקום של תשמישים צנועים, דחצר והדומה לה יש להם דין אחד. אבל אם כמו שנראה בפשטות מהתוס' כאן דיש במבוי גם חומרא להצריך יותר וגם קולא, (ולא פי' התוס' כתש' הרשב"א שם דבתו"ח פתוחים לו מבטל השימושים הצנועים), צ"ע מהו ענין האורך והרוחב ולמה זה מצטרף. (והתוס' צד, א כ' "דסתם חצר אין לה אלא ג' מחיצות וברביעית פס ד' או ב' משהויין" ולא נראה א"כ דס"ל כהרשב"א הנ"ל, דאם צריך תשמישי צנע לא מסתבר שפס ד' יועיל באופן רגיל ושכך יהיה הדרך).

ואולי י"ל דכיון דהרוחב הוא הצד של הפתח, א"כ אם צדדי האורך גדולים ממנו, אז הפתח שבו אינו מגרע כ"כ את סתימת המבוי ומחיצותיו, דסו"ס הכתלים הארוכים יותר הם שלמים בלא פרצות, אבל אם הרוחב הוא גדול כהאורך או יותר ממנו, א"כ החיסרון שעושה הפתח בסתימת המבוי הוא גדול יותר, כיון דצד רוחב זה הוא חשוב במבוי, והפתח בו חשוב יותר לגרע ולהצריך פסין טפי מלו"ק דמבוי. וז"ל ר"פ בהג' הסמ"ק "חצר דארכה יתר על רחבה ה"ה כמבוי אע"ג דאין חצרות פתוחות לתוכה ואע"ג דלגבי מבוי לא סגי בארכו יותר על רחבו עד דאיכא נמי חצרות פתוחות לתוכו, מ"מ גבי חצירות סגי בארכו יתר על רחבו לכד וכ"ת מאי שנא, ויש לומר דמבוי שהוא קרוב לרה"ה לכן הצריכו בו תרתי, אבל חצר רחוקה היא מרה"ה שהי מבוי מפסיק בנתיים סגי בחדא". (וע"ע תור"פ כאן). ומשמע קצת דענין ריבוי האורך על הרוחב הוא דבר העומד בפני"ע, וצ"ע. (ובד' התוס' לעיל ה, ב דנו האחרו' - אבהעו"ז וחזו"א - דבמבוי עצמו כתלי האורך דינם כדין חצר). ומ"מ נראה דאף התוס' שכ' חיסרון במבוי מצד קירבתו לרה"ר, יתכן דס"ל בעיקר החילוק בין מבוי לחצר כד' הרשב"א, וחצר צריכה טפי מחיצות מאחר שהיא עשויה לצניעות, ופירצה קטנה מגרעת בה

משכח"ל חצר שתהיה ניתרת בלו"ק בלא בתו"ח, דאפי' אם אינה מרובעת, כיון דאין בתו"ח פתוחים לה הרי ודאי היא מיועדת לתשמישי הצנע ולא סגי לה בלו"ק אלא צריכה פסין.

אבל בעבוה"ק כ' "היה הבית האחד של נכרי והאחר של ישראל, יש מגדולי המורים שאמרו שאין בית של נכרי כבית אף לדבר זה אלא כדיר של בהמה, וכל שאר המורים אמרו שכל ששני בתים פתוחים לחצר חצר זו חשובה היא, והמבוי חשוב כל שחצרות פתוחות לו ובתים פתוחין לחצרות, ולזה דעתי נוטה ועיקר", וכע"ז כ' בחי' לקמן עד, ב ז"ל "והשתא נמי דאסיקנא דמשום האי טעמא הוא לא שמעי' מינה דדירת עכו"ם לא שמה דירה לגבי האי אלא שמה דירה להתיר את המבוי בלו"ק על ידי חצרו דמ"מ המבוי חשוב כיון דאיכא בתו"ח פתוחות לתוכו ודירין דרין בהן", ולעיל שם עג, א נמי כ' "דכיון שאתה עושה אותן כיחידים א"כ אין כאן דין שתי חצרות ואין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחות לתוכו, ופשיט ליה דניתר הוא בלו"ק דחשיבות מבוי יש כאן שאלו היו אחרים דרין כאן צריכין עירוב ואפילו הן בעצמן אם אין מקבלין פרס כרבים דמו". ומבוי, דהא דבעי' בתו"ח פתוחין לתוכו הוא משום דלא התירו בלו"ק אלא במקום שיש חשיבות מבוי, וחשיבות מבוי תלויה במה שפתוחין לו בתו"ח, וזה לא כדבריו בתשובה הנ"ל שפי' הטעם משום דבעי' שלא ישתמשו במבוי תשמישי הצנע. והיינו דלהתוס' והריטב"א הנ"ל בתו"ח בא לחלק את המבוי מרה"ר, להרשב"א בתש' בתו"ח בא לחלק את המבוי מחצר, ולהרשב"א בעבוה"ק בתו"ח זה נותן את חשיבות המבוי.

ולעיל הובא דהר"י מלוניל כ' "ובתו"ח פתוחים לתוכו. כלומר שתי חצירות ובכל חצר צריך שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירובי חצירות וצריך שתי חצרות במבוי כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי", וכע"ז כ' בס' האשכול ז"ל "נקטינן איזו מבוי שניתר בלו"ק כל שארכו יותר על רחבו ובתו"ח פתוחים לו כדי שיצטרכו לעשות ערוב חצרות וערוב מבואות". והיינו דלא התירו בלו"ק אלא מבוי הראוי לשיתוף ועירוב, וזה טעם רביעי לדין בתו"ח. (והנה בגמ' לקמן עד, ב יש נידון האם דירת נכרי דמעיקר הדין לא שמה דירה, מ"מ חשיבא כבית לענין דינא דבתו"ח במבוי או לא, ובתוס' שם הוסיפו עוד נידון, ז"ל "דדירת נכרי שמה דירה לענין ליחשב בתו"ח פתוחים לתוכו אע"פ שאין צריך בתשמיש הנכרי להתיר בשבילו בלחי וקורה", וצ"ע מה כוונתם, ואולי זה ע"ד סברת הנך ראש' דענין הלו"ק במבוי הוא כשהמבוי ראוי לשיתוף משא"כ בדירת נכרי דאינו צריך היתר זה. ועכ"פ הבי"ב בס' שסג כ' ע"ד הר"י מלוניל "כתב רבינו יהונתן ובתו"ח פתוחים לתוכו כלומר שתי חצירות ובכל חצר שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירוב חצירות וצריך שתי חצירות כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי דהא קי"ל אין סומכין לשיתוף במקום עירוב וכו' ובס' שפז יתבאר שזהו לדעת רש"י אבל הרמב"ם סובר שסומכין על שיתוף במקום עירוב ולפי דבריו צריך לומר דטעמא דבעינן בתו"ח פתוחות לתוכו משום דכל שיש בו פחות מכן אינו דומה אלא לחצר", ומבוי דלהר"י מוכרח דהאי תנא דס"ל סומכין ל"ב בתו"ח פתוחים למבוי).

ובעבוה"ק שער א' כ' עוד "חצר שהיא פרוצה למקום האסור לה, אינה ניתרת בלו"ק כמבוי ולא אפילו בלחי עם הקורה. ואיזהו שנידון משום חצר, כל שאין דרך כניסתו יותר על רוחב תוכו", ולא הזכיר דהחצר צריכה בתו"ח כדי להיות ניתרת בלו"ק. ונראה פשוט דאי"ז שייך לפי ביאור הרשב"א בתש', וכש"נ דודאי חצר שאין לה בתו"ח עומדת טפי לתשמישי הצנע ואיך יועיל בה לוי"ק, אבל לד' הרשב"א בעבוה"ק א"ש דמ"מ חשיבות של בתו"ח נצרכת רק למבוי ולא לחצר, ואדרבה חשיבות חצר תלויה רק ב"שני בתים פתוחים לחצר חצר זו חשובה היא", ואינה צריכה בתו"ח כמבוי ד"המבוי חשוב כל שחצרות פתוחות לו ובתים פתוחין לחצרות".

והנה בלש' הגמ' לפנינו אי' להדיא "אי ארכה יתר על רחבה הוה ליה מבוי ומבוי בלו"ק סגי", אבל באמת הרשב"א בחי' כ' "גירסת הספרים שלנו כך היא אם ארכה יתר על רחבה הוה ליה מבוי. ולפי גירסת זו אחצר קאי, ולומר דאפילו חצר כל שארכה יתר על רחבה נידונית משום מבוי ונתרת בלחי או בקורה כמבוי ואין בין חצר

צריך שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירובי חצירות וצריך שתי חצרות במבוי כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי", וכע"ז כ' בס' האשכול ז"ל "נקטינן איזו מבוי שניתר בלו"ק כל שארכו יותר על רחבו ובתו"ח פתוחים לו כדי שיצטרכו לעשות ערוב חצרות וערוב מבואות". ומבוי בדבריהם דיש שייכות בין תקנת מבוי של מחיצה ברוח רביעית ובין תקנת ע"ח, וכ"מ מלש' רש"י ריש מס' סוכה שכ' "ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב, שהחצירות כל אחת רשות לעצמה והמבוי רשות לכולן, והצריכו בו שיתוף להשתתף כל החצירות בפת או ביין, ולהניח השיתוף באחת מן החצירות, ולפי שאין לו מחיצה רביעית וקרוב הוא להיות דומה לרה"ר, הצריכו היכר בראשו הפתוח לרה"ר, או לחי זקוף או קורה מכותל לכותל", ולש' הר"מ בפיה"מ "וענין הכשר המבוי, תקונו והכנתו להשתמש בתוכו אחר עשיית העירוב", והריטב"א בשבת קל, ב כ' "דכיון שלא נשתתפו, הקורה או הלחי כמאן דליתנהו דמי", עוד כ' שם "אבל מבוי לית ביה ארבע מחיצות. שהקורה דחשיבא מחיצה, כיון שלא נשתתפו לאו מחיצה היא", ודו"ק. (אבל אולי כוונת הריטב"א שם למימר רק דטעמא דרב דאסר במבוי שלא נשתתפו הוא מפני דכה"ג חשיב כאילו לא נשלמו בו תנאי מבוי לקולא, ולפיכך ב' פסים באמת יועילו. ועכ"פ לישנא דהירו' בדינא דרב הוא 'אין קורה מתרת בלא שיתוף'). ובריש מכילתין כ' רנ"ג "מבוי דרבנן תאני תקנתא. בפר' עושין אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין וידיים יצתה בת קול ואמרה לו בני אם חכם לבך", ומבוי דאף תיקוני מבואות הם תקנת שלמה כע"ח. ועי' בד' הגר"י בהל' עירובין, ולכאור' יש לשייך את דבריו לענין הזה, דתקנת רשויות היא במקום הניתר ע"י לוי"ק להיות כרה"י עכ"פ מדרבנן.

בתו"ח פתוחים לתוכו

אמר רב נחמן נקטינן איזהו מבוי שניתר בלו"ק כל שארכו יתר על רחבו ובתו"ח פתוחים לתוכו. וכן אמר' לקמן עג, ב "אלא טעמא דרב דקא סבר אין מבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחים לתוכו". ובטעם הדבר דחצר ניתרת בלו"ק אם אינה מרובעת ואפי' שאין פתוחים לה בתו"ח, פי' התוס' בסוגיין "ונראה לפרש משום דמבוי קרוב לרה"ר יותר מחצר בעי בתו"ח", והיינו דמחמת הקרובה לרה"ר בעי' דירויין כ"כ להבדילו מרה"ר, ולכן חצר מרובעת ניתרת בלא לוי"ק אפי' בדליכא בתו"ח פתוחים לה. ובריתב"א כ' "דשאני חצר שיש בו דירויין וקביע תשמישתייהו", והיינו דבמבוי אין דירויין כ"כ מצד עצם תשמישו, ולכן צריך ריבוי דירויין של בתו"ח פתוחים לו לאפוקי מרה"ר. אבל התוס' כ' דאין לומר כד' הריטב"א, דא"כ בית הפתוח למבוי ייעשה המבוי לחצר, ע"ש. ובתורא"ש כאן צירף את ב' הדברים, ז"ל "משום דחצר איכא דירויין ולא בקעי בה רבים ורחוק מרה"ר מתכשרי בהכשר פורתא אבל מבוי שהוא רחוק מן הדירויין כי החצר מפסיק בין הבתים למבוי וגם הוא קרוב לרה"ר משו"ה בעינן שיהיו הדירויין מרובין חצרות ובתים לכל אחד ובענין אחר לא משתרי בלו"ק".

ובשו"ת הרשב"א ח"ה סי' רג כ' "ומה ששאלת למה אמרו במבוי, דבתו"ח פתוחות לתוכו שניתר בלו"ק. וכשאין בתו"ח פתוחות לתוכו וכן חצר שאין ניתרין בלו"ק אלא בפס ד', דאדרבה איפכא מסתברא כל דאוי דירויין בעי הכרה טפי. מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע ולאכול בהם צריך יותר מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות של בעלי בתים שדרכן להשתמש בהן יותר בתשמיש הצנע ולאכול בהם צריכות המחיצות יותר גמורות, וכן הדין במבואות שאין בתו"ח פתוחות לתוכו, דירוייהן מועטין והם משתמשין בהם יותר דאינן בושין כל כך לאכול ולהשתמש בהן, לפיכך הרי הן כחצר. וכענין שאמרו בעלמא מבוי שהוא בוש לאכול בתוכו אין תשמישן בהם כ"כ, כי לפי רבוי הדירויין מתמעט תשמיש המובאין, ובמחיצה כל דהוא סגי, ואע"פ שענין זה אינו שוה בכל, דהרי יש מבוי שדירוייו רבים בבתו"ח ואפי' בעי פס ד', וכגון דאין ארכו יותר על רחבו, כבר אמרו לפי שהוא משוי חצר, וחצר וכל הדומה לה דינו בהן דין אחד". וא"כ ענין הבתו"ח נועד להביא את המבוי לכך שאין משתמשין בו תשמישי הצנע, ולפי' לכאור' לא

שני לחיים או פס ד', אם הוא דוקא במבוי סתום אבל במבוי מפולש שאינו נותר בלו"ק אלא בצורת פתח, אפילו שאין בתו"ח פתוחות לתוכו נותר בלו"ק או דילמא ל"ש, דבר זה לא שמעתי בו שום הפרש דמאי שנא, ואי נפשך לומר לפי שפלושו מוכרח דאינו חצר אלא מבוי, וכי אין חצרות מפולשות לרה"ר, ותנינן חצר שהריבם נכנסים לה בזו ויוצאים לה בזו, ואם נפשך לומר מפני שאמרו שניתר בלו"ק ולא אמרו בלו"ק וצורת פתח, זו אינה תורה דלאו כרוכלא לחשוב ולימא, אלא כל שניתר בראשו הפתוח לרה"ר בלו"ק קאמר, כי ראשון וב' בין שהוא סתום לגמרי או שיש בו צורת פתח הרי כסתום לגמרי, וכיוצא בה דמי לענין שבת ודא אחת היא, ועוד אם באנו לומר דדוקא קאמר, א"כ אף אנו נאמר דמבוי המפולש הניתר בצורת פתח, אע"פ שאין ארכו יתר על רחבו נידון כמבוי ולא כחצר ואינו צריך אלא לחי אחד, דלא אמרו ארכו יתר על רחבו אלא במבוי הניתר בלו"ק, וזה אינו דסתם אמרו מבוי שארכו כרחבו אין נותר בקורה טפח ולא שנא סתום ולא שנא מפולש".

ומאידך בח"א סי' תרא כ' "נשאל עוד למבוי שחסר אחת מדרכי המבוי שאמרו שאינו נותר בלו"ק כגון שאין בתו"ח פתוחות לתוכו או שאין ארכו יותר על רחבו. או לפירוש רש"י ז"ל שאינם פתוחים לתוכו אלא בית אחת לחצר אחד. מהו שיהא נותר בצוה"פ מכאן ולחי אחד מכאן. תשובה פשיטא לן דכל מידי דדי לן בשתי לחיים קולא הוא, ועוד שהרי צוה"פ מחיצה גמורה והרי יש כאן ג' מחיצות. מבוי שאינו פתוח אלא לרוח אחת לצד השנית מותר בלחי או קורה עד כאן". (וכי' ע"ז בדרכ"מ סי' שסג "ודברי תשובה זו צריכים עיון דהשיב ממבוי שאין ארכו יתר על רחבו ואז דינו כחצר והביא ראייה ממבוי ותו דבדואי לא עדיף צוה"פ שברוח שלישית ממחיצה גמורה דלא מהני דליסי ברוח רביעית לחי או קורה וכנ"ל דבבב"ב מפולש בעינן משני הצדדים צוה"פ או צוה"פ מצד א' ופס ד' או ב' פסין משהו בצד השני וכן כתב מהרי"ל בתשובה"). ובח"ז סי' קסב כ' "עוד השיב זה לשונו דכל המבואות שלנו דינן כחצר וצריכא פס ארבעה או שני לחיים שאין לנו עכשיו מבוי כדונו דגרסינן בפ' הדר אמר רב אין המבוי נותר בלו"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחים לתוכו ושמואל אמר אפי' בית אחת בחצר אחת ור' יוחנן אמר אפילו בחורבה והלכה כרב דגרסינן בפ"ק אמר רב נחמן נקטינן אין המבוי נותר בלו"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחות לתוכו ויהיה ארכו יתר על רחבו וכו', ונראה לי להלכה דצורת פתח מכאן ולחי אחד מכאן סגי דהיא דשני בתים בשני צידי ר"ה מיירי מאיש אחד ואנן שתי חצרות משני בני אדם בעינן וכן בבתים והראיה אב ובנו רב ותלמידו אינן צריכים לערב ומבוי שלהם נותר בלו"ק כלומר לקולא דחזו לשנים ואעפ"כ אמרו אין מערבין רה"ר בכך אלא בצורת פתח דבכל מילי גם כן סגי בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן וכדאמרין כיצד מערבין רה"ר עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ואם תאמר א"כ לימא בכך הוא דלא מערבא ועדיפא מינה נקט. וא"ת והיא על כרחין בצורת פתח מצד אחד כדין כרמלית ואעפ"כ צריך שני לחיים לא היא והנכון להצריכו פס או שני לחיים וכן כתב הר"מ מקוצי ז"ל".

ופשוט לומר דהדבר הזה נתלה גם בטעמי הדין, דאם בתו"ח נצרכים למבוי לאפוקי מתורת חצר של תשמישי הצנע להצריכה מחיצות טפי, א"כ י"ל דמפולש כבר נפיק מתורת חצר, (אלא שאי"ז מוכרח, וכמשה"ק הרשב"א "וכי אין חצרות מפולשות לרה"ר ותנינן חצר שהריבם נכנסים לה בזו ויוצאים לה בזו"), ועכ"פ כבר ודאי אין בו תשמישי הצנע, אבל אם בתו"ח זה נתינת חשיבות במבוי, מהיכ"ת שיהיה חילוק בין מפולש לסתום. (אבל בח"א שם נראה דאזיל גם על תנאי האורך והרוחב, והיינו דמפולש כבר ל"ה כחצר כלל, ולא רק בהגדרת תשמישי הצנע), ומה שהוכיח בח"ז שם מדינא דמערבין רה"ר בצוה"פ ולו"ק אף דאין שם בתו"ח דהא מיירי בשל איש אחד, וכן דלא הזכרו חצירות אלא בתים, הנה לפנינו אי' בגמ' "מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר", אבל בתוספתא אי' "יתר על כן אמ' ר' יהודה שתי חצרות זו כנגד זו ברה"ר", ולא מיירי דוקא בשל אדם אחד, וכמש"כ התוס' שם ו, ב' מי שיש לו שני בתים כו' - פי' שתי

למבוי ולא כלום לענין זה, דזה וזה בשארכו יתר על רחבו נותר בלו"ק וכשרחבו כארכו זה וזה אינו נותר אלא בפס ארבעה או בשני לחיין אלא שהמבוי חמור מן החצר דכשאין בתו"ח פתוחים לתוכו אפילו ארכו יתר על רחבו נדון משום חצר וצריך פס ארבעה, ותמה על עצמך שבכל מקום משמע שהחצר חמורה מן המבוי דבבב"ב דבבב"ב מזכיר לעולם פס ובמבוי לו"ק, ואינו אלא המבוי חמור, וי"ל דמשום דאורחא דמלתא חצר מירבעא ומבוי ארכו יתר על רחבו מש"ה מזכיר פס בחצר ולחי במבוי, וכמה גירסת הראב"ד ז"ל נכונה שהוא ז"ל גורס הכי קאמר אי ארכו יתר על רחבו הוה לי' מבוי אין ארכו יתר על רחבו הוה לי' חצר, ואמבוי קאי, אבל חצר לעולם אינה נותרת אלא בפס ד' טפחים דהא אמרי' דמבוי שאין בתו"ח פתוחין לתוכו הוה לי' חצר ואינו נותר אלא בפס ד' והרי חצר זו אין חצרות פתוחות לתוכו, ורב נחמן הכי קאמר ואיזהו מבוי שהוא כחצר שאינה נותרת אלא בפס ארבעה כל שאין ארכו יתר על רחבו, וזה מתאים עם דבריו בתש' הנ"ל, ושלא כדבריו בעבוה"ק. וע"ע בריטב"א ובר"ן שהביאו ג"כ את ש"י הראב"ד.

אבל הלבוש בסי' שסג סכ"ז כ' "כל שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי אפילו הוא חצר וניתר בלחי או קורה, ואע"ג שאין בתו"ח פתוחין לתוכו דיו בלו"ק, דדוקא מבוי שהוא קרוב לרה"ר ואם אין בתו"ח דיוויין הרבה פתוחות לתוכו הוא יותר דומה לחצר בתשמישי הצנע לערך רה"ר, לפיכך צריך תיקון יותר ולא סגי בלחי או קורה, אבל סתם חצר הוא פתוח למבוי ואצל המבוי הוא נראה גם כן כמבוי שתשמישתן כמעט דומים, לפיכך נידון כמבוי להתירו בלו"ק", והנה הרכיב את טעם הרשב"א בתש' הנ"ל, עם הדין של חצר דבארכה יתר על רחבה נותרת בלו"ק גם כשאין בתו"ח פתוחים לה, אבל בד' הרשב"א בחי' מבוי דפליג ע"ז, ומתאים יותר א"כ להשוות דבריו כאן עם דבריו בתש', ודלא כש"י בעבוה"ק. (אבל הנה המג"א בסי' שסג סכ"ה כ' "שני חצירות כו' - דכל שאין רבו דיוויין בו משתמשין בו בהצנע וצריך מחיצ' יותר (כ"י רשב"א) וא"כ הוה אפשר להקל במבואו' שלנו כיון דיש בהן ריבוי דיוויין ואפשר דלא פלוג במבוי", אף דהשו"ע בסכ"ז כ' "חצר שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי או קורה הגה אע"פ שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכו, הואיל ואינו קרוב לרה"ר אלא פתוח למבוי והמבוי פתוח לרה"ר (כ"י בשם תשובת מהרי"ל בשם סמ"ק)", וע"כ שאין סתירה בין דינא דהתוס' על חצר שאינה מרובעת וטעמו שהחצר אינה קרובה לרה"ר, ובין הסבר הרשב"א בתש' על יעוד חצר לתשמישי הצנע).

ולטעמיה דהר"י מלוניל דלא התירו בלו"ק אלא מקום הראוי לשיתוף, ג"כ נראה דבלא בתו"ח ל"ש היתר בלו"ק, ואין בזה חילוק כלל בין מבוי לחצר, וכ"כ ר' יהונתן להדיא כאן, ז"ל "ואיזהו חצר כו'. שאם היה ארכה יתר על רחבה אפי' משהו הוה ליה כמבוי ומבוי בלו"ק סגי צריך שנפרש דכי סגי ליה בלו"ק הני מילי שפתוחין לאותו חצר בתו"ח כענין שפירשנו למעלה", והו"ד בב"י בסי' שסג. (ובהא דכ' דגם חצר שפתוח לה בתו"ח נותרת בלו"ק, הנה בתש' מהרי"ל החד' סי' לח כ' "דמאן לימא דעירוב דידן שתוף חשיב, אדרבא עירוב חשיב דכולהו מבואות דידן חצירות נינהו דאין בתו"ח פתוחים לתוכה אלא בתים לחוד", ומבוי בדבריו דשם שיתוף ושם עירוב ג"כ תלוי בגדריו מבוי וחצר לענין לו"ק, ושאר אחרו' דנקטו בפשיטות דבמבוי דידן עבדי' שיתוף מבוי דפליגי בזה. ובחזו"א סי' צ סקמ"ב כ' "לפ"ז בי' בתים זלפמ"ז צריך שיתוף ולא עירוב ול"מ כן, ואפשר דכל שמשמש שימוש חצר מקרי חצר, ולא מקרי מבוי אלא בחלוק בתשמישו מחצר, אבל בחד תשמיש הוי כב' חצרות ומערבין יחד, וצ"ע, ולמעשה נראה להתנות אם צריך עירוב יהא עירוב ואם צריך שתוף יהא שתוף", ויש לפשוט ספיקו מד' הר"י מלוניל דכאן, דחצר שפתוח לה בתו"ח חשיבא כראויה לשיתוף).

והנה הרשב"א בכמה תש' דן במבוי מפולש הניתר בצוה"פ מכאן ולו"ק מכאן, האם גם בזה בעי' הך תנאי דבתו"ח פתוחים לתוכו. בח"ה סי' רב כ' "ומה שאמרת שנסתפק לך במ"ש בפ"ק דעירובין איזהו מבוי הניתר בלו"ק, כל שאין ארכו יותר על רחבו ובתו"ח פתוחות לתוכו, הא אין בתים וכו' פתוחות לתוכו נידון כחצר וצריך

פטור הוא ואינו צריך כלום ע"כ, ונראין דבריו. וכ"כ ע"ר, ע"י וע"י ביאורה"ל בסי' שסג ס"ב. ולכאור' הר"מ פליג בזה, דהרי ל"פ גם כעיקר דינא דרב אחלי, אלא די"ל דגם הוא אזיל רק על אופן שהמבוי מתרחב ואינו מקו"פ, אלא דבפתח ג"ט גם הצריך תיקון ולא רק מד"ט. ונס' בזה בשעה"צ בסי' שסג סקצ"א, ומלש' הרשב"א בעבוה"ק בהעתק שי' הר"מ יש ללמוד דס"ל בדעתו דגם במבוי שהוא כולו פחות מד"ט הצריך הר"מ תיקון, שכ' "מבוי שאין ברחבו ארבעה או שרחב ארבעה ואין בפתחו רוחב ארבעה, יש מי שהורה שכל שיש ברחבו שלושה טפחים צריך להתירו בלו"ק". והנה בס' הבתים פליג בזה להדיא, ז"ל "ויראה לי אפילו כולו פחות מארבעה אינו נחשב למקום פטור, שלא נקרא מקום פטור אלא דבר שהוא גבוה שלשה מן הקרקע, אבל זה שהוא סמוך לר"ה אין זה אלא כקרון זווית הסמוכה לר"ה שאפילו פחותה מארבעה הרי היא ככרמלית". והיה מקום לדון עוד דאף אי נימא דחשיב מקו"פ מ"מ בתקנת מבוי נכלל דכל שהוא פרוץ לרה"ר, בין שהוא רה"י כרמלית או מקו"פ כ"ז אכניס בדין מבוי לאסור ולהצריך לו"ק, ולפיכך אפי' במבוי הפחות מד' מ"מ מכיון שהוא סמוך לרה"ר אף דהוי מקו"פ ה"ה נכלל בתקנת מבוי. (ולפ"ז יתבאר דתקנת מבוי אי"ז בגדר 'רשות' אסורה, אלא הוי איסור טלטול מדרבנן, ולכן ל"ש להתיר עם גדר של מקו"פ. וילה"ס כיו"ב על איסור טלטול בקרפף יותר מבי"ס, אם ארכו יהיה גדול מאד אבל רחבו פחות מד"ט, האם יש בזה את ההיתר של מקו"פ, או דגם בכה"ג אסרו חכמים את הטלטול, וצ"ע).

ובענין זה אי מקו"פ הוא בכלל תקנת מבוי ע"ע תורי"ד שבת ט, א, וכן בחזו"א סי' עג. (ובתורי"ד הנ"ל פ"י להס"ד בגמ' שם דנחלקו בזה תנאי, "דקאמר ת"ק דמותר לטלטל מרה"י לתוכה. ואע"פ שהיא פרוצה לרה"ר אין אויר רה"ר אסורה כמו שאוסר אויר רה"ר את חלל המבוי שאסור לטלטל מן הבתים לחלל המבוי בלא לחי או קורה שאויר רה"ר שהוא פרוץ לתוכו עושה אותו כרמלית דהתם קרקעית המבוי עם קרקע רה"ר הן שוין ומש"ה אויר רה"ר שולט בו ואוסרו אבל הך אסקופא כיון דלא מירדסא עם רה"ר חשיבא לעצמה וכי היכי דאלו הוות גבוה' ורחבה ד' הוות רה"י והוה שרי לטלטולי מן הבית לתוכה הם ה"נ השתא חשיבי באנפי נפשה ואין אויר רה"ר אוסרתה ואחרים פליגי עליה ואמרי אע"ג דהויא מקום פטור מ"מ כיון שאינה רחבה ד' ואין מחיצות לפחות מד' אתי אויר רה"ר ואסר לה ואסור לטלטל מרה"י לתוכה בלי תיקון", אבל להמסק' שם כ' דאף אחרים "לא פליגי עלה על ת"ק דכיון דהיא מקום חשוב לעצמה ואינה נדרסת עם רה"ר אין אויר רה"ר אוסרה"). ומצינו שי' מחוד' דס"ל דכל מקו"פ ה"ה אסור בטלטול ד"א וכרמלית, וזה מש"כ בש"י להר"ן בשבת קא, א ז"ל "והרא"ה ז"ל כתב מסתבר לי דאפי' לא יהא אלא מקום פטור כך דינו דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות, שאלו כותל בר"ה גבוה עשרה ואין ברחבו ד' והוא ארוך הרבה ודאי אין מטלטלין באורכו יותר מד' אמות ולא הותר מקום פטור אלא לטלטל מתוכו לר"ה או מתוכו לרה"י, אבל לטלטל ביותר מד' אמות לא הותר אלא ברה"י בלבד או בזריקה דרך מקום פטור כגון מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר דזורק מזו לזו למעלה מעשרה אבל בטלטול לא שמענו, ונראין הדברים בבירור לאיסור וכן נראה דאפילו בזריקה נמי אסור ביותר מד' אמות בעוקר במקום פטור ומניח במקום פטור עכ"ל". (ולשי' זו יהיה נפק"מ בדין תיקוני מבואות גם במבוי שיש לו דין מקו"פ, להתירו גם בטלטול).

הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא אתה מחסר אות אחת או מיתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו. וברשי' "וידבר ה' את תוסיף אות אחת ותכתוב וידברו נמצאת מחריב". אבל התוס' כ' "מיתר אות אחת - כמו בראשית ברא בראו". והנה רש"י בפי' התורה פי' וירא פ"כ פי"ג כ' "כאשר התעו - לשון רבים, ואל תתמה, כי בהרבה מקומות לשון אלקות ולשון מרות קרוי לשון רבים. (שמואל ב' ז כג) אשר הלכו אלקים, (דברים ה כג) אלקים חיים, (יהושע כד יט) אלקים קדושים הוא, וכל לשון אלקים לשון רבים. וכן (לט כ) ויקח אדוני יוסף, (דברים י יז) אדוני האדונים, (להלן מב לג) אדוני הארץ, וכן (שמות כב יד) בעליו עמו, (שם כא כט) והועד בבעליו". וצ"ע בד' התוס' כאן. אמנם לרש"י

חצירות דאין מבוי ניתן בלחי עד שיהו חצירות פתוחות לתוכו ובתוספתא גרסי' בהדיא ב' חצירות".

והנה התוס' לקמן כד, ב כ' "לכך נראה לפרש דשביל של כרמים אין בו דיוורין כדמוכח בהדר דקאמר א"ר יוחנן אפילו בשביל של כרמים א"ל לא אמר ר' יוחנן אלא בחורבה דחזיא לדירה אבל בשביל של כרמים לא אמר ואפי' הכי מהניא ליה לחי דבני מבוי היו משתמשין שם ובמבוי הרבה בתו"ח היו", (ולעיל ט, א כ' התוס' "תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו - לאו משום דנחשב כמבוי בפני עצמו דאין מבוי ניתן בלו"ק אא"כ ארכו יתר על רחבו ובתו"ח פתוחין לתוכו", ועי' רעק"א לעיל ה, א). וכ' שם בתורי"ד "ניעביד לחי לשביל של כרמים כו' מיכן מוכיח שלא ה"י דיוורין בשביל ומש"ה ה"י ניתן בלחי שאילו היו בו דיוורין היאך ה"י ניתן בלחי והא אמרי' לגבי מבוי שאם אין בתו"ח פתוחין לתוכו דינו כחצר שהיא צריכה פס ד' אבל זה השביל שאין בו דיוורין למה נחמיר עליו להצריכו פס כחצר שיש לה דיוורין הילכך סגי ליה בלחי כ"ש", ומבו' בדבריו דהדיוורין שיש במבוי גורמים לו החומרא שלא יהיה ניתן ע"י לו"ק אלא כשבתו"ח פתוחים לו, וזה כד' הרשב"א בתש' דבתו"ח במבוי באים להבדילו מחצר העומדת לתשמישי הצנע, וכיון דבאוי שביל לא היו דיוורין כלל למה נחמיר עליו וכמש"כ הרי"ד. וסמך לדבר דהרי"ד פי' את דין בתו"ח כעין הסבר הרשב"א בתש' הנ"ל, (ולא כהתוס' שבא להבדילו מרה"ר וכד'), דהרי בפסקיו הכא מבוי' דלעולם חצר אינה ניתרת בלו"ק (וכ"כ בפס' הרי"א ז, ולא גרסו כלל כג' דידן), והיינו דכיון דהחצר יש בה תשמישי הצנע לעולם היא אינה ניתרת אלא בפסין ולא בלו"ק, ואין בזה שום חילוק במידות האורך והרוחב וכיו"ב.

אבל הרשב"א שם כד, ב כ' "ויש לפרש כי מפני שאין בשביל אלא קצת בתים אתי למטעי בשביל של כרמים שאין שם בתו"ח פתוחים לתוכו ויתירו אותו בלחי והוא אינו ניתן אלא בפס ארבעה או בשני לחיין וכדאמרי' כל מבוי שאין בתו"ח פתוחין לתוכו אינו ניתן בלו"ק", ומבו' דעתו דהאי שביל אינו ניתן בלו"ק כיון דאין לו בתו"ח, ויל"ע אי פליג ע"ד התוס' במש"כ דבני מבוי היו משתמשין שם ולפיכך הוי דין השביל כמבוי. והנה את עצם ד' התוס' ביאר החזו"א בסי' פו סק"ז "לכאורה שימוש לאו מלתא היא דבעינן בתו"ח פתוחים לתוכו, ונראה דהשתא התחילו בני מבוי להשתמש גם ברחבה והוי המבוי והרחבה והשביל כמבוי ארוך", ובתורי"ד כ' "דהיינו משום דכיון דהוה פתוח אל המבוי דרך הרחבה, דהא דיוורין המבוי משתמשים בו, חשיב כמבוי גופיה להתירו בלחי". ואולי יש לתלות את זה בטעמים הנ"ל, דאם בתו"ח באים להפקיע את המבוי מהדמיון לרה"ר וכדעת התוס' כאן, שפיר י"ל דשימוש מילתא היא, אבל אם בתו"ח זה ליתן חשיבות מבוי, ודאי נראה דבעי' בתו"ח פתוחים למבוי ממש.

עוד מצינו מבוי הניתר בלו"ק גם בלא שפתוחים לו בתו"ח, והוא בד' הגמ' בשבת קל, ב דאמרי' התם (להס"ד, והר"מ נקט כן גם לדינא) דמבוי שלא נשתתפו בו אם עירבו בתים עם החצירות אסור לטלטל בו, מפני דאין חצירות הפתוחות למבוי זה כיון דניתקן חצירות ונעשו כבתים, וכ' התוס' שם "דוקא היכא דלא נשתתפו בעינן בתו"ח פתוחין לתוכו אבל נשתתפו לא בעינן", ועי' פיר"ח שם וכן שפ"א, ועכ"פ להסבורים דדין בתו"ח הוא גם בחצר ק"ק מה הטעם בחילוק הנ"ל, אבל אם זה רק דין במבוי, י"ל דמבוי שנשתתפו בו דמי יותר לחצר, וניתר בלו"ק אף אם אין בתו"ח פתוחים לו. (ובס' הזכרון זכר שלמה מובא מהג"ר יעקב וידנפלד הי"ד בן הגאון מטשעבין זצ"ל, "צע"ג אהא דהמבואר בש"ס עירובין דע"ג דרב לא תני פתוחות זו לזו משום דקסבר אין מבוי ניתן בלו"ק עד שיהי' בתו"ח פתוחות לתוכו, וכיון דמערכות יחד דרך פתחיהן חזא חשיב להן. וצע"ג הא התוס' בשבת דף ק"ל העלו דבנשתתפו לא בעי' בתו"ח פתוחות לתוכה, וצ"ע").

ג, א

כ' הרשב"א "וכתב הראב"ד ז"ל נראה לי כי פליגי תנאי בדבר אחלי כגון שהמבוי רחב מכפנים ומתקצר והולך עד שהפתח פחות מד' טפחים אבל אם היה כותלו קצר מד' טפחים דברי הכל מקום

שהנשבע שלא למכור המכר בטל). ודומה לד' התו"י הנ"ל (בחיסרון היכ"ת בעלמא) כ' גם בפלתי סי' סא ס"ו לדון אפי' לגבי דרך רחוקה דחשיב דלא מצי עביד ואינו יכול לעשות שליח, (וע"ע בני אהובה אישות פ"ט). וקדמו בשו"ת מהר"י ברונא סי' קעח לגבי מי שקנה גלילה ונחלה או הלך בדרך רחוקה. ויסוד הדברים הוא בפשטות ד' הגמ' ב"ק קי', א דכהן זקן או חולה לא מצי משוי שליח, ויש מגדולי האחרונים שפי' שם (עי' ס' המפתח) ע"ד הגמ' בנוזר הנ"ל. והיינו דכללא הוא שבשעת המינוי צריך המשלח להיות כ"כ בתורת העשיה בפועל, ואי"ז נוגע כלל לדיני השליחות עצמה אלא אך ורק לעצם חלות המינוי.

יג, ב

שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלוקים חיים הן והלכה כבית הלל. יתכן לשייך לזה מש"כ בשבלי הלקט תפילה סי' ה' ודברים אילו כמה הם אדירים וחזקים ואין אדם יכול לצלול בהם ולהעמידן. וכל איש מקבל שכר על מה שרואה בדעתו אם דעתו מכוון לשמים שהרי אתה רואה שתפילין שתפרן בפשתן פסולות כדאמרינן בפרק אלו הן הלוקין ואמר רב חזינא לתפילין דבי חביבי דתפורי בכיתנא ולית הלכתא כוותיה. ובדאי ר' חייא הגדול הי' לו שכר תפילין כשאר החסידים ואע"פ שתפורות בפשתן".

ויש שמועה ידועה דלע"ל יהיה הלכה כב"ש, וזה מוזכר בעיקר בס' החסידות בשם המקובלים, אבל גם ברוח חיים אבות פ"ד כ"כ, וכן בסידור הגר"א משמיה, וכן כ' ביערות דבש ובאהבת יונתן. וכך פי' בספ' הא דאי' במתני' דמחלוקת ב"ש וב"ה לש"ש ו'סופה להתקיים. (וע"ע הא דב"ש במקום ב"ה אינה משנה). ואסברה לה בקוב"ש בקונ' דברי סופרים, ז"ל "ונמצא כתוב בספרים שלעתיד לבא יהיה הלכה כב"ש ונראה הטעם לזה דהא ב"ש מחדדי טפי והאמת כדבריהם אלא דבזמן הזה אין אנו יכולין לירד לסוף דעתם כמו שאמרו גלוי וידוע שאין בדורו של ר"מ כמותו אלא שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו ומשו"ה אין הלכה כב"ש דאין לדיין אלא מה שענינו ראוות אבל לעתיד לבא שיקיים הכתוב ומלאה הארץ דעה יתברר שהאמת כב"ש וע"כ יהא הלכה כמותם ומ"מ עתה אף שידוע לנו שהאמת כדבריהם אין הלכה כמותם כיון שלפי דעתנו והשגתנו שיש לנו עתה נראה יותר כדברי ב"ה". והק' ע"ז בספרים מהאמור בב"ה, ב' אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מאי טעמא מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביו"ט שני השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד שתי קדושות הן והשתא קדושה אחת היא", ואם לע"ל הלכה כב"ש אדרבה כך הוא הדין דהביצה מותרת. ונשנו בזה כמה תי', והאריך בזה רי"ד מערד בקובץ אור ישראל מדור כינוס סופרים.

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת. ברשב"א וריטב"א הביאו דבד' הירו' נראה דבדין עקומה מודו רבנן דרואין אותה כפשוטה ואילו בעגולה ס"ל דל"ה כמרובעת. והם הוכיחו מש"ס דילן דלא ס"ל הכי, וגם דק' לומר דרישא וסיפא ר"י ומציעתא לדברי הכל. אמנם בעיקר הסברא לחלק בין עקומה לעגולה נראה, דיל"פ עקומה שאין עקמימות בעצם הקורה (כדמשמע מלש' הריטב"א "מחוסר מעשה להסיר העקמימות", והריטב"א באמת השווה עקומה ועגולה מסברא, ולדידיה בתרווייהו רבנן מודו, "כיון שתקונו אפשר מעצמו בלא שום דבר מבחוץ"), אלא דהקורה עצמה ישרה ורק הונחה בעיקום, וא"כ בהא ודאי טפי אמרי' 'רואין', דהא ל"ב כ"כ מעשה כאותה החקיקה הנצרכת בעגולה לעשותה מרובעת. ובפרט לפי מה שהוסיף הרשב"א "כן דרכן של בני אדם לרבע ולתקן ולישר את העגול ואת העקום", יותר דרך לישר קורה עקומה מאשר לחקוק ריבוע בעגולה.

יד, א

מעמידי קורה

אמר רבה בר רב הונא קורה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח ומעמידי קורה אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה

ל"ק דיש לחלק בזה בין שם אדנות לשם אלוקים, ורק בלש' אלוקים שייך לש' רבים. (וכדכ' רש"י בפ' וישלח פל"ה פ"ז "וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים"). אכן רש"י בסוטה כ, א ג"כ כ' כהתוס', וצ"ע. שו"ר בתו"ח ע"ש.

לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה. כ' הריטב"א "ואפילו למאן דאמר בפרשת סוטה שבס"ת אינו מדין קדושת ס"ת דא"כ מאי שנא משאר פרשות, אלא כדאמרינן כדי למחוק לה מן התורה ואין זה אלא בזמן שבית המקדש קיים שנוהגת השקאת סוטה". ומשמע דעיקר הדין הוא מחששא שמא יקח מזה להשקאת סוטה. אמנם התוס' כ' "חוץ מפרשת סוטה - ור' ישמעאל שהיה אוסר בכל התורה כולה שמה היה דורש גזרה שוה מסוטה או כתיבה כתיבה או ג"ש אחרת", ומבו' דהחומרא שיש בפר' סוטה היא מדאו', ויש ללמוד מינה ברכי הלימודים לכל פרשות התורה. ודוח"ל דהלימוד הוא מפ' סוטה שבמקדש. ולהדיא כ' התוס' בסוטה כ, א "ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפי' בזמן הזה משום דכתיב בה ומחה דבעינן כתב שיכול למחות", ודלא כהריטב"א הנ"ל. וצ"ע אם זה חששא בעלמא אם כן ה"ה גם דפר' מזוזה צריך לכתוב כסידרון, מגזירה שמא יקח למזוזה. וע"ע שו"ת באר יצחק יו"ד סי' כא על כתיבת פ' סוטה ג"כ כסידרה. ובקו' הרעק"א בסוג' דאם ישראל כ' הס"ת לא ייאסר הטלת קנקנתום משמע דפי' כד' הריטב"א ולא כהתוס' בסוטה.

תודה אבל תורה "וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן". וצ"ע טעם הדבר. ואינו נראה בלש' תוס' שהכוונה היא מצד דאין שבות במקדש. ולכאור' הטעם הוא, דהנה ל"ש לומר איסור דרבנן, דהרי גם בדאו' אין איסור במגילה פסולה, רק שאינו מקיים בזה דין השקאת סוטה, כיון דהויא מגילה פסולה להשקאה, (ואיסור מחיקת ה' במגילה הכשרה מדאו' לכאו' ג"כ ל"ש, דמהיכ"ת לאסור כאן מחיקת ה' אחרי שבעיקר הענין יש כאן השקאת סוטה כתיקונה מדאו'), ואם יבואו רבנן לפסול ההשקאה ולומר שאינה מותרת עפ"ז, הנה סו"ס נתברר ע"פ ההשקאה שלא זינתה, ומ"ש לפסול ההשקאה מדרבנן. אמנם להידוע מהגרי"ז דאין הביורור של ההשקאה מתיר מחמת מה שנתברר שלא זינתה, (דהרי אפשר שיש זכות תולה), אלא רק מחמת קיום ענין ההשקאה, א"כ לכאו' מדרבנן חסר את ההיתר שחל ע"י השקאה כדינה. ומה שנתברר שלא זינתה, שמה זכות תולה, וכלפי דינים דרבנן הרי לא נתקיים דין ההשקאה כראוי ואינו 'מתיר'. וצ"ע בארוסה מדרבנן ונשואה דאו', (כשהיו עידי קיום על הנישואין פסולים מדרבנן), האם שותה או דרבנן פוסלים בה ההשקאה, וצ"ע.

כ' בתו"י "וצריך לחלק בין וכתב לונתן דבנתינה בעי' שליחות אבל בכתיבה ל"ב שליחות משום דמסתמא איירי קרא שכל אדם יכול לגרש את אשתו ואפי' ידיו קטועות". ולכאו' כוונתו דאם ידיו קטועות אז אינו בתורת שליחות, דלא מצי איניש משוי שליח אלא במילתיה דמצי עביד נפשיה בשעה שעושה שליח וכמבו' בנוזר יב, א. אבל יש בזה חידוש גדול, דאפי' חיסרון היכ"ת כהאי דידי קטועות חשיב 'לא מצי עביד'. דבפשטות ההגבלה של לא מצי עביד שייכת דוקא אם החיסרון הוא בעיקר הזכות והכח ולא בדבר צדדי, ואפי' את"ל דכל חיסרון משוי ליה 'לא מצי עביד' ויש עי"ז חיסרון במעשה השליחות, מ"מ ידיו קטועות וכד' אין בזה שום הגבלה מדינא. (והאחרו' האריכו לתמוה בזה, עי' לדוג' קובץ הערות סי' עו, הר צבי חו"מ סי' קפח, ועוד. וע"ע ב"מ אהע"ז סי' קיט).

ועי' בפמ"ג סי' תרעט בא"א סק"א שכ' דמי שקיבל עליו שבת ונזכר ששכח להדליק נר חנוכה אינו יכול לצוות לחבירו שעדיין לא קיבל עליו שבת להדליק בשליחותו דכל מאי דאיהו לא מצי עביד וכו'. (אמנם בספרו שושנת העמקים כלל כג נסתפק בכעין זה דאולי איסור שבת חשיב רק כארי' דרביע עליה). ובמחנה אפרים שלוחין סי' ט דן בכלל זה ג"כ על מי שנשבע שלא לקדש איזה אשה ושלח שליח לקדשה. (וע"ע שם בהל' גירושין פ"ג הט"ו). והרעק"א בגי' אהע"ז סי' לה (ונמצא גם בפ"ת שם) ג"כ נקט דהשליחות בטלה. (ואינו נראה שכוונתם שם לדון מצד ד' הרמ"א ביר"ד סי' רל

המעמידים צריכים להיות בריאים לקבל אריח, והנידון הוא רק על קורה ואריח.

ואפשר ליישב עוד את פסקי המרדכי, (ועי' אור גדול סי' נה מש"כ כע"ז), דהנה אמרי' בגמ' "רבי יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריאה אמר ליה אתנייה רחבה ובריאה והאמר רבי אילעאי אמר רב רחבה ארבעה אע"פ שאינה בריאה רחבה ארבעה שאני", ובפשוט זה אזיל לרבנן דמ"מ ברחבה ד"ט לא מצרכי בריאה. אכן התוס' כ' בשם רשב"ם "ומשני רחבה ארבעה שאני אבל ברחבה טפח בעי ר' יהודה שתהא בריאה", וע"ע רשב"א וריטב"א. ובס' המאורות כ' "ואם היתה רחבה ארבעה טפחים אע"פ שאינה בריאה.

כך נראה מפשט סוגיית הגמרא. וצריך עיון היאך השמיטו דין זה הרי"ף והר"מ וההשלמה. ואפשר לדחוק דסבירא להו דהיה סוגיא אליבא דר' יהודה היא, והוי יחיד ואין הלכה כמותו. וצ"ע. וכ"כ האשכול "אם רחבה ד"ט א"צ להיות בריאה כר' אילעאי והגרי"צ לא הביאו, חזי לן דס"ל אליבא דר' יהודה אמר". (ובס' הבתים כ') "ויש מן הגדולים שפסק שקורה רחבה ארבעה אע"פ שאינה בריאה מתרת המבוי. ויש מי שפסק שאינה מתרת אם אינה בריאה. וזה נראה עיקר. וכן נראה דעת הר"ם והרי"ף, שלא ביארו זה, והריטב"א כ' "וזה שיטת הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם ז"ל שפסקו דאפילו ברחבה ד' בעינן בריאה דלא סמכינן כלל על כל מאי דאמרינן השתא כיון דאליבא דרב איתמר לפום גירסא דליה ומ"מ אפשר היה לומר דברחבה ד' מודו רבנן אפילו לפי גירסא דגרסינן אנן דלא כרב". ועכ"פ לשי' זו דין בריאה הוא גם אליבא דר"י בקורה הפחותה מרוחב ד"ט, ובזה נפק"מ בהפלוג' האם מעמיד הקורה צריכים בריאות, וגם בזה פסק ר"מ לקולא.

גדיים בוקעין. כ' הריטב"א "מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה. פי' ולפיכך אין מחיצה תלויה כזו מתרת, וא"ת כל מאן דאמר קורה משום מחיצה היאך מתרת והרי השוורים והגמלים בוקעין תחתיה, י"ל דשאני קורה שהיא רחבה טפח וראוי לומר גוד אחית וא"כ רואין כאלו כבר נסתם". ולהלן יז, ב' כ' הריטב"א "מחיצת הלכה למשה מסיני ואין כולם שוות שהרי אתה רואה בפי תקרה יורד וסותם דאמרינן גוד אחית ואין בקיעת גמלים מבטלה ובמחיצות דעלמא אפילו הן גדולות כמה מבטלתן בקיעת גדיים". וכוונתו כאן לומר ג"כ דכיון דהיא רחבה טפח, א"כ ראוי (מדינא דרבנן דקורה) להחשיב את הקורה כפי תקרה, וממילא הוי כסתום ואין הבקיעה מעכבת. ובחי' הר"ן הלש' הוא "ואע"ג דלמאן דאמר קורה משום מחיצה הרי הגדיים והגמלים בוקעין בה, אנו רואין קאמרינן כלומר דרואין כאלו חודה סותם עד הקרקע וכיון שכן שוב אין הגדיים בוקעין בה". ואולי כוונתם יותר דע"י הגוי"א כבר הוי כמחיצה, ובצירוף ענין 'רואין' המבו' בסוג' הרי הקורה נראית כמחיצה שאין יכולים גדיים לעבור בה.

ועכ"פ לכאו' זהו דין מוסכם דענין בקיעת גדיים אינו מגרע את הדין של פ"ת יורד וסותם. אבל הרשב"א בשבת צט, ב' כ' "זרק דף ונח על גבי יתדות מהו. וסבירא ליה לרבא דאמרי' פ"ת יורד וסותם דאי לא לא הוי רה"י וכדאמרינן נמי לקמן גבי נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל, ורבינו תם ז"ל פירש בעירובין דל"א פ"ת יורד וסותם בארבע מחיצות, ולדבריו איכא לאוקומה בדאית לה שתי מחיצות, ועדיין צריך לי תלמוד שהרי מחיצה שהגדיין בוקעין בה היא ואינה מחיצה". ובפסקי הרי"ד בסוכה יח, ב' כ' "ושאין לה פצימין אביי אמ' כשירה, דאמרי' פי תקרה יורד וסותם, ואע"ג דכל מחיצה שהגדיים בוקעין בה לאו שמה מחיצה בדופן שלישית דאקיל בה רחמ' אמרי' פי תקרה יורד וסותם, ורבא אמ' לא אמרינן". וצ"ע בזה.

בשיעור קורה טפח ומחצה

טפח ומחצה בעי כיון דרחב לקבל טפח אידך חצי טפח מלבין ליה בטינא משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא וקיימא. בגאו"י דדק מד' הריטב"א בסוג' דהוא ס"ל דאין הקורה כשרה עד שיתקנה בתוספת טיט מב' הצדדים. (ומלש' הריטב"א לכאו' אין לזה כ"כ הכרח, שכ' "ומה שאמר אח"כ דיה לקורה שתהא רחבה טפח פירשו בגמרא כי על ידי שצריך ללבן קורה זו בטיט מן הצדדין כמי שמכין

ואריח ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח. ובפי' 'מעמידין' נחלקו הראשונים האם איירי ביתדות וקנים העומדים על הארץ ומחזיקים את הקורה, או ככותלי המבוי עצמו או ביתדות המחוברים בו. ור"ח פי' דאיירי ככותלי המבוי עצמו, והמאירי ור"ח בן שמואל סייעו דבריו דאם איירי ביתדות תיפול דהוי צוה"פ. (ועי' שעה"צ סי' שסג סקל"ז). ובירו' ריש מכיל' אי' "רבי זעירה בשם רב חסדא יתדות היוצאות מכותלי המבוי אדם נותן עליהן את הקורה ומתיר את המבוי והן שיהו בתוך ג' לכותלי המבוי תרין אמורין חד אמר והן שיהיו בריאות כדי לקבל את הקורה ואריחיה וחרנה אמר אפילו אינן בריאות לקבל את הקורה ואריחיה".

והנה הר"מ פסק "מעמיד קורה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבניה", אבל השו"ע בסי' שסג סי"ח כ' "מעמידים, דהיינו אם היא נסמכת על יתדות היוצאים מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן שלש, יש אומרים שצריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבנה. וי"א שאין צריך שיהיו חזקים אלא כדי לקבלה בלבד", והגר"א שם ביאר דהפלוג' היא אם לפסוק כר"ח דגדול מרבר"ה, או כדברי המיקל בשל סופרים. ועי"ש בשעה"צ סקמ"ד שהביא את דיעות הראש' בזה.

ובס' קהלת יעקב (אלבעלי) שם כ' "וראיתי להמרדכי בפ"ק דעירובין שכתב משם רבינו מאיר דהלכתא כר' יהודה דרחבה אע"פ שאינה בריאה דהלכה כדברי המיקל בין בעירוב בין במחיצות ואח"כ כתב ומעמיד קורה אין צריכים שיהיו בריאים וכו' פסק רבינו מאיר דהכי הלכתא כרבה בר רב הונא ולא כרב חסדא דבשל סופרים הלך אחר המיקל ע"כ ותמנהני עליו דלמה צריך הא דמעמיד קורה הא כיון דבקורה עצמה פסק דאינה צריכה בריאה כ"ש במעמיד דהא פלוגתא דרב הונא ורב חסדא הוא משום דס"ל דבקורה בעינן בריאה וכמ"ש שם אמר רב הונא קורה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח אבל מעמיד קורה וכו' רב חסדא אמר אחד זה ואחד זה צריכים שיהיו בריאים ע"כ. הרי מפורש דפלוגתייהו הוי משום דס"ל דבקורה בעינן בריאה אבל להפוסקים כר"י דאף בקורה אינה צריכה בריאה כ"ש במעמיד קורה ועוד קשה כיון דרב הונא ורב חסדא ס"ל דבקורה בעינן בריאה אלא במעמידה פליגי אם כן ס"ל דהלכה כרבנן ואם כן איך פסק איהו היפך רב הונא ורב חסדא ועוד מרבי אלעאי אמר רב נמי מוכח דס"ל דהלכה כרבנן וצ"ע. (ועי' הג' הרמ"א על המרדכי שם, וצ"ע). ועי' פרישה סי' שסג.

ולכאו' משמע דפי' הפלוג' על מעמיד קורה לא רק לענין בריאה לקבל קורה ואריח, אלא דלמ"ד ל"ב בריאה, ה"ה דהמעמידין אי"צ להיות בריאים לקבל גם את הקורה עצמה, (דאפי' נופלים ע"י הקורה ברוח מצויה וכד', ג"כ מהני כ"ז שהקורה עומדת), ובזה נפק"מ לדידן דאף דק"ל (לשי' רבינו מאיר) דל"ב קורה בריאה לקבל אריח, מ"מ אכתי יל"ד אי בעי' דמעמיד הקורה יהיו בריאים לקבל אותה, ובזה ג"כ פסק כד' המיקל בשל סופרים. וזה דלא כמש"כ רש"י כאן "ומעמיד הקורה - אם הניחה על גבי יתדות אין צריכין שיהו בריאין לקבל קורה ואריח, אלא לקבל קורה לבד". (והריטב"א כ' "אחד זה ואחד זה צריכין שיהו בריאין כדי לקבל קורה ואריח. גירסת רש"י ז"ל ולצדדין קאמר שהמעמידין יקבלו אריח וקורה והקורה תקבל האריח, ואין לפרש אחד זה ואחד זה על כל אחד מן המעמידין דהא אמאי דינו שיקבלום שניהם, לכך פרש"י ז"ל אחד המעמידין ואחד הקורה וכדפרישנא"). אמנם בד' הרי' מלוניל מת' פי' אחר בהפלוג', ז"ל "אבל מעמיד קורה. כלומר אם סמך הקורה ע"ג יתדות נעוצין בקרקע או שכותלי המבוי הם מקורים וקורה נסמכת עליהם אין צריכין שיהיו בריאים לקבל אריח וקורה אלא רואין לקבל אריח לבדה דהא לא יהבי' אריח עליה לגמרי אלא בעינן קורה בריאה להראות שהיא לשם קביעות נקבעה לשם כי היכי דתיהוי היכר מעליא אבל במעמיד הקורה לא צריך היכר. ורב חסדא. ס"ל אם לא יהיה היכר במעמיד הקורה מה יועיל היכר הקורה והלא המעמידים יכחישו ההיכר", ומבו' דלכו"ע

וגבוה מן הקרקע שלשה טפחים, ואפשר לומר דמחצלת דנקט דוקא מפני שאינה ראויה לקורה שאינה בריאה לקבל אריח ודלא כר' יהודה דהתיר אפילו של קש ושל קנים". וכ"כ הרשב"א בעבורה"ק דין קורה ומחצלת דפסול משום דמחצלת אינה בריאה, ודין קורה המשוכה י"ט דל"ה קורה. והוסיף ע"ז הר"ן וכ' "והקשה הרשב"א ז"ל דמ"מ תהא המחצלת מתרת מדין קורה, ותיירץ דהך מחצלת אינה בריאה לקבל אריח, ואע"ג דבהדי קורה שלמטה ממנה בריאה היא מ"מ לא מנכר בריאות דידה".

והרא"ש הק' ע"ז "וליתא דהכא דוקא אמר קורה אין כאן משום דמכסיא ואינה נראית וסבורים דמחצלת המבוי ניתר. אבל כשהקורה נראית בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה". וכוננתו, דע"כ סוג' איירי גם כשהמחצלת משוכה י"ט, (דרק ככה"ג צריך לדין בקיעת גדיים, כיון דבפחות מ"ט בלא"ה ל"א גוד אחית. וכ"כ המאירי כאן "וגדולי הדור משיבים עליה שאם כן היה לו לומר משולשלת עשרה וגבוהה שלשה אלא אף בלאו משולשלת עשרה נאמרה ומחצלת דוקא מפני שאינה ראויה לקורה שהרי אינה חזקה לקבל אריחין ומ"מ יראה כפירוש האחר שאם בלא שלשול עשרה הרי אין מחיצה כלל והיאך הוא אומר עליה הויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה"), וא"כ מה צריך לומר דהקורה מיכסיא והא בלא"ה בצירוף המחצלת ה"ה קורה גדולה ופסולה.

ובדעת הרשב"א צ"ל דהוא ס"ל דקורה לחוד ומחצלת לחוד, וא"כ אף שהמחצלת פסולה מחמת גודלה, מ"מ על הקורה י"ל מצ"ע, ובהא צ"ל דל"ה קורה מכיון דמיכסיא. ובאמת המאירי כ' (בשי"ז זו) "ומפרישי" שמועה זו במחיצה המשולשלת עשרה טפחים ולא משום כסוי שלדעתם אלו נתכסית במחצלת שאין בה עשרה לא בטלה תורת קורה שאין הבטול אלא מצד שחזרה לה כמחיצה ומאחר שאינה מחיצה נמצא שקורה יש כאן מחיצה אין כאן". והיינו דהמאירי נקט כהנחת הרא"ש דהקורה והמחצלת הם דבר אחד, ולכן רק הגודל הוא שיפסול את הקורה, ולא משום כסוי, (וצ"ע איך יפרש לש' הגמ'), ובהא נחלק הרשב"א עם הרא"ש והמאירי האם מחצלת ארוכה המונחת עם קורה הרי היא פוסלת את הקורה מחמת האורך.

ועדיין צ"ע, דאף אם נחלק את המחצלת מהקורה, מ"מ איך יש מקום לדון פ"ת מהקורה, והא כיון שהמחצלת צמודה לקורה, א"כ סיום הקורה אינו פי התקרה אלא סיום המחצלת הוא פי התקרה, ומאי נפק"מ אם הקורה מכוסה או מגולה כיון דבלא"ה היא אינה פי התקרה אלא בצירוף המחצלת, והמחצלת היא קורה גדולה הפסולה. וצ"ל דאין למחצלת חיבור עם הקורה כלל, ואין המחצלת אלא דבר נפרד ועראי מן הקורה. ואולי דאין הציור כמש"כ רש"י "להיות מחיצה לייפות כח התיירו", ולא כדכ' המשנ"ב בסי' שסג סקע"ח "קשרה לכותל שלא תנידה הרוח כדי שיהיה עליה שם מחיצה ג"כ", אלא הונחה שם בדרך עראי, ולפיכך אינה דבר אחד עם הקורה וגם אינה מעכבת את הקורה לחוד להיות פי תקרה להתיר מדין קורה אם היתה ניכרת. (דהרי בתקרה ארעית דנו הראש' בסוכה דאולי ל"א בה פ"ת יורד וסותם, וא"כ ה"ה דאינה מעכבת את הפ"ת שבצידיה).

ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים והתחתונה למטה מעשרה. וכ' הריטב"א "פי' או התחתונה קאמר דאי לא פשיטא שאין אומרים חבוט עשרים אמה, וגם נלמוד מכאן שאין אומרים חבוט או אסיק אלא בשכל אחת מהן ראויה שתעמוד במקומה ותתקרב חברתה מה שאין כן בזו ודוק". ומבו' דאם חבוט ואסיק היה מספיק לצד אחד, אז לא איכפ"ל שהקורה העליונה היא למעלה מכ' דמ"מ ע"י החבוט היא כלמטה מכ', ואף שלענין ההיכר הרי לא ניכר שיש קורה למעלה ע"י הקורה התחתונה. ורק דנלמוד מכאן דחבוט או אסיק הוא באופן שאפשר לדון את הקורה בין למעלה ובין למטה.

תוד"ה ובלבד. "וקשה דאדפריך מר' יוסי בר' יהודה לסייעין מרבנן דלית להו רואיין". וצ"ע הנחת התוס' בקו' דרבנן פליגי אדינא דחבוט רמי ולא פי' בפשיטות דכל פלוג' הכא הוא רק מפני חיסרון הבריאות וכמו שתי'. וצ"ל דהתוס' נקטו דענין חבוט רמי אף הוא תלוי בענינא ד'רואיין', והיינו דכמו דפליגי רבנן וס"ל דקורה שאינה

אותה לקבל אריח הרי מרחיבה הטיט חצי טפח", "ומה שאמר רחב אריח לרחבו טפח הוא כענין שאמרנו דייה לקורה שתהא רחבה טפח כי אף באלו נמלא החצי טפח החסר ע"י ליבון שמלבנין בטיט מכאן ומכאן", ואפשר לפרש דאין כוונתו דכפועל צריך את האי טיט, אלא רק דע"י אפשרות זו נעשית הקורה כראויה לקבל אריח). וצ"ע דלעיל בגמ' ה, א אמרו "היכר של מטה כהיכר של מעלה", ומבו' דהיכר של מעלה הוא טפח ותו לא מידי. ואולי צ"ל דלעולם הקורה עצמה שיעורה טפח, והיכר של מטה אם דינו כשל מעלה אף הוא סגי ליה בטפח, ומה שצריך את הרחבת הטיט זהו כדי שיהיה ניכר הבריאות של הקורה והזמנתה להיות מוכנה לקבל אריח. אבל בלש' המשנה נראה דאף ענין רחבה טפח הוא נגזר מענין קבלת האריח, ומ"מ בזה אמרי' ג"כ היכר של מטה כלמעלה. (וק' מהו ענין היכר של מעלה אחרי דדין הטפח הוא שיעור בבריאות הקורה לקבל אריח). וצ"ע.

ובנדה כו, ב הק' דליתני קורה בכלל הנך דשיעורן טפח, אמנם נ' דאין בזה קו' על הריטב"א, דסו"ס עובי הקורה עצמה הוא טפח, ובודאי אם יהיה פחות מכאן וישלים לשיעור טפח וחצי ע"י טיט דל"מ, כיון דאין בקורה שיעור בריאות לקבל האריחים, והטיט ל"מ אלא כדי שהאריח לא יפול וכעין תיקון העגולה ועקומה. אמנם יל"ע קצת מד' הגמ' לעיל ג, א דע"י 'קלוש' מלמעלה נמצאת הקורה כתיקונה, והרי מה שהטיט מעבה את הקורה זה רק בחלקה העליון, והוא לא נמצא אחרי ה'קלוש'. וי"ל. (ובלא"ה בכל קורה משולשלת ורק חודה התחתון בתוך כ' ל"ש לומר קלוש דאז יישאר פחות מטפח, אלא דבאמת לש' הגמ' שם דאי קלשת הו"ל ניטלת ברוח ולא הק' מדינא דבריאה, ואולי מה"ט דבריאות סו"ס יש כאן גם בלי טפח, אבל לגבי ניטלת ברוח הנידון הוא על כובדה של הקורה. אמנם רש"י פ' שם דחיסרון ניטלת ברוח הוא מדין בריאה. ועכ"פ אם יש גם ענין טפח מצ"ע, צ"ע אי שייך קלוש במשולשלת ועגולה שאין בתוך כ' אמה קורה טפח).

ויתכן לומר בזה, דלעולם אף לפמש"כ הריטב"א דמדין הבריאות צריכה הקורה להיות רחבה טפח וחצי, דהיינו דהיא עצמה טפח ובתוספת הטיט עוד חצי טפח, מ"מ את שיעור הטפח צריך מצ"ע ולא מתורת בריאות לקבל אריח. דהנה ז"ל הריטב"א בסוג' "וא"ת כל מאן דאמר קורה משום מחיצה היאך מתרת והרי השוורים והגמלים בוקעין תחתיה, י"ל דשאני קורה שהיא רחבה טפח וראוי לומר גוד אחית וא"כ רואין כאלו כבר נסתם", ומבו' בדבריו דהא דהקורה רחבה טפח יש בזה נתינת טעם על מה שיש כאן גדר של פי תקרה יורד וסותם, (דכפ"ת דאו' בעי' ד"ט, ומדרכנן סגי בטפח), אבל בפחות מטפח מלבד חיסרון הבריאות יש כאן גם חיסרון בהיכר של מעלה וכשאר דברים האמורים דשיעורן טפח. ועוד ראה לזה, ממה שהביאו הראשונים לדון מד' הירו' דבב' קורות המשלימות לטפח בעי' שלא יהיה המרחק ביניהם בבחי' פרומ"ר על העומד, ואף דמ"מ הרי יש כאן רחבות לקבל טפח וגם לבוד בין הקורות, דמ"מ יש שיעור טפח. וכן מש"כ כמה ראשונים דל"ס בלבד אם בב' בקורות יחד אכתי ליכא טפח. (ויתכן לענין זה דמ"מ הרי גדרו גדר להצריך טפח אף לו יצויר היכ"ת דבפחות מכאן ג"כ יהיה קבלת אריח, ולענין שיעור זה בעי' עומ"ר, ושיעור טפח מצ"ע ולא ע"י לבוד. ועי' דבר אברהם ח"ב ס"ב ה).

פרס מחצלת על הקורה

אמר רב ששת הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת והגביה מן הקרקע שלשה קורה אין כאן מחיצה אין כאן קורה אין כאן דהא מיכסיא מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה. וכ' הרשב"א "תמיהא לי ותיפוק לי' משום קורה דאטו קורה אם היה משוכה למטה אינה נידונית משום קורה, לחי מצינו לו שיעור דהיינו עד ד' אמות כדאמרי' לעיל, וכדברי רש"י ז"ל אם העמידוהו לשם לחי אף הוא אין לו שיעור, אבל קורה בין כדברי זה בין כדברי זה לא שמענו לה שיעור, ושמא נאמר דקורה נמי צריכה שלא תהא משוכה למטה עשרה טפחים כשיעור מחיצה דא"כ נפקא לה מתורת קורה והויא לה מחיצה תלויה ומחיצה תלויה אינה מתרת, וזה נראה לי אמת אבל מ"מ אינו ענין כאן שא"כ היה לו לומר ומשוכה עשרה

לא אמרי' דבבא דקש ומתכת אתא לאורויי האי דינא. וצ"ל דכיון דר"י מודה בדין רחבה לקבל אריח, ע"כ דלא פליג על כל ענין זה דבריאות הקורה לקבל אריח, אלא רק ס"ל דאמרי' 'רואין', ולכך פשיטא דבבא דקש ומתכת להקל בא דאף זה בכלל 'רואין' ולא להחמיר דעכ"פ רק אם המתכת בריאה כה"ג דרק כך כשרה.

כ' הרשב"א "אלא שאני מסתפק מעט והלא אמרי' לבוד בקורה ואפילו משתי רוחות וא"כ אם היא חלושה באמצעה ואינה יכולה לקבל אריח בכל חלקיה למה תפסל בכך ומי גרע מאויר גמור, ואפילו תאמר כיון דישנה ואינה בריאה גרועה ממי שאינה והלא בעקומה התירו כל שאלו ינטל עקמימותה ולא יהא בין זה לזה שלשה, ושמה לאו דוקא עשרים וארבעים, וצ"ע". והנה אם הרשב"א דן מצד דלבוד בגוש ל"א, לכאור' אין ראייה מהא דאם ינטל עקמימותה מהני לבוד, דהרי שם אין גוש החוסם בין ב' חלקי הלבד, וגם נראה דהאי סברא דלבוד בגוש ל"א שייך דוקא באופן שהגוש יש בו טעם פסול וחסרון (דוג' סכך פסול), אבל כאן באמצע הקורה יש רק חיסרון בריאות שהוא העדר ההכשר. אלא נראה דנידון הרשב"א הוא מטעם אחר, דכיון דהקורה הבריאה מחוברת ע"י חלק שאינו בריא, א"כ אולי א"א לקחת ב' צדדים בריאים ולהשוותם ע"י לבוד, דהרי אין להם שייכות זע"ז כלל, דכ"א אינו מחובר אלא לקורה שע"י, והיינו החלק החסר בריאות, ולזה הביא הרשב"א ראייה מלבוד של נטילת העקמימות, דהתם נמי אף שאין גוש החוסם בין חלקי הלבד, מ"מ אין שייכות בין ב' חלקי הקורה, דכ"א מהחלקים אינו מחובר אלא לחלק העקום. (וע"ע מש"נ לגבי שי' הרשב"א בלבוד בגוש בענינא דלבוד וחבוט).

קורות המתאימות. כ' הר"י מלוניל "ויש שגורסין לארכו דהיינו שיעור דאמרינן בעלמא דפחות מג' אמרינן לבוד ולא נהירא שהרי מצינו שר"ג לא פליג במתניתין דס"ל דמתני' דסגי לקורה ברוחב טפח וכשהן חלוקות בעי' ג' טפחים". אמנם בד' המרדכי שכ' דאיירי בקורות צמודות, וכן בד' הר"מ שכ' דמהני לבוד, לכאור' יוצא דבאמת רשב"ג פליג על שיעור טפח דמתני'. והנה הרש"ש הק' ע"ד הר"י מלוניל דהא בירו' נראה דרשב"ג פליג גם אמתני'. (אמנם הראשונים בסוג' פי' ד' הירו' באופ"א). אמנם בבבלי נדה כו, ב אמרי' "חמשה שיעורין טפח ואלו הן וכו' והא איכא וכו' בפלוגתא לא קמיירי וכו' והאיכא דיה לקורה שהיא רחבה טפח דברבנן לא קמיירי", ומבו' דדינא דקורה טפח אינו תלוי בפלוג'.

היו אחת למעלה ואחת למטה. בחי' הר"ן הק' "ותמהני אם כן ר' יוסי בר' יהודה הוה ליה לאיפלוגי נמי אשתי קורות המתאימות דאפי' אין מקבלות אריח לרחבו או לארכו דאין צריך להביא קורה אחרת". ע"ש תי' וצ"ע. (ועי' מאירי וגאו"י). והנה אפ"ל דאם איירי דגם בצירוף ב' הקורות אין כאן טפח שלם אלא רק בצירוף קצת לבוד, א"כ אם המרחק בתאימות יהיה גדול מכדי לקבל אריח לא יועיל בזה לבוד, דממ"נ אי נימא לבוד ונראה הקורות כמדובקים אין כאן טפח, ואי לאו אין כאן קבלת אריח. משא"כ חבוט רמי דקאמר ריב"י דאמרי' לגמרי ואז נעשה שהקורות צמודות והוי כיכולות יחד לקבל אריח. והנה לש' הר"מ (ובשו"ע) "היתה אחת למטה ואחת למעלה רואין את העליונה כאילו היא למטה והתחתונה כאילו היא למעלה, ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה, ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכונה עד שיעשו זו בצד זו", וצ"ע דכיון דאיירי דאפי' בגובה אין ביניהם ג"ט (דכ"כ בב"י), א"כ מהו שהוסיף הר"מ דאחר שיהיו צמודות שלא יהיה ביניהם ג"ט, והיכי משכח"ל כה"ג. ואולי צ"ל דאמנם יש הגבלה בחבוט רמי דאינו נאמר ביותר מג"ט, אבל מ"מ ל"ב ג"ט בין הקורות אלא רק דשיעור החבוט רמי הוא עד ג"ט, וממילא דאחרי החבוט רמי עדיין צריך שיעור פחות מג"ט "כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכונה עד שיעשו זו בצד זו". והא דכ' במג"א סקי"ח "ואפי' הם יחד ד"ט אם האויר שביניהם יותר מטפח לא מהני דעכ"פ אין ראוי להניח אריח עליהם", צ"ע דמאי איכפ"ל כיון דבד"ט קי"ל דל"ב בריאה.

תוד"ה אתנייה. "ונראה לרבינו תם דרב יהודה מתני ליה אמילתיה דרבנן ואמר ליה רב אתנייה רחבה ובריאה כמו במתני' וכו' ולפי זה

ראויה במציאות זו לקבל אריח ל"א בה רואין, כמו"כ א"א להשפילה או להעלותה מדין חבוט רמי שהוא כעין 'רואין'. אבל י"ל עוד דהנה הריטב"א הק' "והא ודאי דהאי רואין אפילו לרבנן היא שאין לנו חסרון חוצה לו", ע"ש, וי"ל דמה"ט הוי פשיט"ל להתוס' דרבנן פליגי אריב"י מטעם עצם הדין ולא מפני חיסרון הבריאות דהא בעקומה ועגולה רבנן מודו, וזהו שחידשו בתי' דרבנן פליגי בזה יותר, והוסיפו התוס' כאן טעם וכ' "דבעי קורה ראויה לקבל אריח ופסלי קורה הנופלת ברוח", ולכן רבנן כאן פליגי יותר כיון דל"ש לומר רואין להשלים החיסרון של נופלת ברוח אלא רק את חיסרון הבריאות לקבל אריח כבעקומה ועגולה.

רבי יוסי יתודה סבר לה כאבוח בחדא ופליגי עליה בחדא סבר לה כאבוח בחדא דאית ליה רואין ופליגי עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר למעלה מעשרים ורבי יוסי ברבי יהודה סבר בתוך עשרים אין למעלה מעשרים לא. והנה הר"י מלוניל במתני' פי' פלוג' ר"י ורבנן ברואין, וכ' "ובריאה כדי לקבל אריח וכו' שאל"כ לא תהא בה היכרא דסבורים בני רה"ר דלפי שעה נתנה שם אבל כשהיא בריאה ועבה ורואיה לקבל בנין כזה ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שמה ואית בה היכרא ור' יהודה ס"ל רחבה אע"פ שאינה בריאה דאזיל לטעמיה דקורה אינה אלא משום מחיצה". ולעיל בפלוג' ר"י ורבנן במבוי הגבוה מכ' אמה פי' הר"י מלוניל "ואם יש לחלל כ' אמה ומשהו צריך להמעט גבהו ולהעמידו על עשרים דיותר מזה לא שלטא ביה עינא ור' יהודה פליג ואמר דאינו צריך למעט דסבירא ליה לאו לשום היכרא בעלמא הותקנה קורה אלא לשם מחיצה דאמרי' פי תקרה הפנימי יורד וסותם". וצ"ע איך ריב"י סבר כוותיה דאבוח בחדא ופליגי בחדא.

וצ"ל דמ"מ אין הכרח גמור, ויש לחלק בזה בשיעור ההיכר. (ובפרט למש"כ הריטב"א כאן דבהאי 'רואין' אף רבנן מודו "אלא דאידי דבעי למימר ופליגי עליה דאבוח בחדא נקט הכא אבוח, אי נמי משום דאבוח אמר רואין בהדיא", אמנם הרא"ש בס"י יח כ' "כתב ר"מ ז"ל דלית הלכתא כרבי יוסי בר' יהודה דסבר כאבוח דאית ליה רואין ולית הלכתא כאבוח", ועי' רשב"א). וא"כ אדרבה יש להטעים ד' הגמ' ע"פ הר"י מלוניל, דריב"י סבר כאבוח בחדא ופליגי בחדא דאי"ז ב' ענינים חלוקים, אלא יסודם הוא א' דר"י לא מצריך היכר כרבנן, וריב"י פוסל קורה למעלה מכ' אבל ס"ל 'רואין'. ובד' הר"י מלוניל כאן מפוי' יותר מזה, שכ' 'ור' יוסי בר' יהודה ס"ל כאבוח דהיינו ר' יהודה דאית ליה רואין ופליגי עליה דר' יהודה דמכשיר כל הקורה למעלה מכ' והוא לא מודה ליה בהאי וכי [ג]י' הב"ח: דכין] האי רואין לא אמרינן", והיינו דגם דעת ר"י בלמעלה מכ' שייכת לקולא שאמר כאן 'רואין', וממילא דהא דאמר פליגי בחדא ומודה בחדא זהו בענין אחד, בשיעור דין 'רואין'.

והנה בפ"י הר"ח כ' "ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' אמה שיצאה מתורת פתחו של היכל ולא תהיה עוד התחתונה למטה מעשרה טפחים שיצאת מתורת מחיצה". וצ"ע למה נקט ענין כ' אמה כדעת רב דיליף מפתחו של היכל. (והנה הריטב"א דן אמאי ל"מ חבוט רמי בקורה למעלה מכ', ע"ש, ויתכן דהר"ח ס"ל דבאמת אי לא ס"ל 'רואין' ודאי דאין להכשיר למעלה מכ', אבל אם יש 'רואין' דהיינו 'חבוט רמי', ע"כ דאין לפסול אלא משום דעכ"פ יש כאן חלל יותר מפתחו של היכל, דלזה ל"ש להועיל ע"י 'רואין' את הקורה כלמטה. וצ"ע בד"ז). ונראה, דאולי הוק' להר"ח הקו' הנ"ל דאם ריב"י מצריך היכר ופסיל למעלה מכ', א"כ איך מכשיר מדין רואין קורה שאינה בריאה וכשי' אבוח ר"י, וע"ז תי' דאיה"נ מצד היכר לא פסל ריב"י קורה למעלה מכ' אלא ס"ל בזה כאבוח דמכשיר ע"י 'רואין', ול"ב גם היכר של 'בריאה', אלא דעכ"פ פוסל קורה למעלה מכ' משום דיליף מפתחו של היכל.

היתה של קש כו' מאי קמ"ל דאמרינן רואין היינו הך מהו דתימא במינה אמרינן שלא במינה לא אמרינן קמ"ל. הנה הריטב"א כ' "היתה של קש או של קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת. פי' כיון שרחבה טפח, ואפשר דנקט מתכת לגוומא בעלמא, א"נ לאשמועינן שאם היא דקה כל כך שאפילו היתה של מתכת תהא חלושה, שאינה כשרה, וכן פירש מורי הרב ז"ל", וצ"ע לפ"ז למה

מפסיד אם הקביעות של גבולי הצמצום יהי בקירוב כדי שיוכלו לקיים מצות המעשיות אף חלושי הדעת. וע"ע גליא מסכת א"ח סי' ג וערוה"ש יו"ד סי' ל סי"ג שנקטו ג"כ דהנך שיעורים שאינם מדוקדקים מועילים מעיקה"ד. ובתור"פ לקמן עו, ב כ' "ודאי אין החשבון מצומצם, דיש באלכסון משהו יותר מתרי חומשי, ואין לדקדק כל כך בשביל אותו משהו וכו' ובכמה מקומות אינו חושש לדקדק בשביל אותו משהו". (וע"ע תור"פ בסוכה ח, א). וכן בס' הבתים כ' "וכל שיש לו רוחב טפח יש בהקפו שלשה טפחים פחות חומש בקרוב. וכשירבענו יהיה בו ארבעה על ארבעה. כתב הראב"ד אל יצמצם אדם במדה זו, כי חכמי מדות אומרים כי אמה בריבוע היא יתר מאמה ושני חומשין באלכסון. וכל שיש בו רוחב טפח יש בו יותר משלשה טפחים היקף. ומפני כך בשבעה עשר פחות חומש יוכל אדם לרבע מתוכן ארבעה על ארבעה. וראוי לחוש לדבריו". וכ"כ המאירי להלן ר"פ חלון בשם הראב"ד, ע"ש.

והתשב"ץ האריך בזה בנוגע לסוגי, ז"ל בח"א סי' קסה "מש"כ כי מדעתך לא נעלם מהם האמת אבל הם לא חששו בזה מפני שנותנין חומרא לדבריהם כאמרו ולחומרא לא דק עכ"ל כדברך כ"ה שלא נעלם מהם האמת כי הם אנשי אמת מקבלי האמת מאלוקי אמת. אבל מה שאמרת כי הם לא חששו בזה מפני שנותנין חומרא לדברים רבים כאמרו ולחומרא לא דק הוא מאמר צריך דקדוק בדבריה' ז"ל לפי שאני רואה קורה בין עיני שלא הצריכו בה כי אם היקף ג"ט אע"פ שבמרובעת צריכה היקף ד' טפחים הנה לא חששו לאותו שביע הנוסף לפי הדקדוק של המהנדסים אע"פ שהיו נותן קולא וא"ת שבזה הקלו לפי שהוא מדבריהם שהרי כיון שיש במבוי ג' מחיצות מותר לטלטל בכלו והם הצריכו ברוח רביעית קורה רחבה טפח משום היכר כדאיתא התם כמ"ש רש"י ז"ל בפ"י משנה ראשונה של עירובין. א"א לך לומר כן לפי הדרכים בתלמודי' ז"ל שלא הקלו חכמים ז"ל בדבר שהוא מדבריהם אלא בספיקות דאולי' בהו לקולא שכיון שא"א לעמוד על בריו של דבר הלכו בו לקולא שאפי' לא היה הדבר כן לא עברנו על ד"ת אבל במה שאפשר לעמוד על בריו של דבר לא הרשנו לכתבו לקולא וכ"ש שבשעורין בדבר שאפשר למדוד ולעמוד על שיעורו אפי' בדבר שהוא מד"ס לא הקלו וכו' ומכל זה תוכל לראות כי החכמי' ז"ל ומפרשי דבריהם לא פירשו שהם חששו לזה הדקדוק האמיתי אבל בודאי ידעו האמת כמ"ש"כ אבל מה שתקנת דבריהם שהם לא זלזלו בשיעור האמיתי אלא מפני שהוא נותן חומרא אינו נכון אלא יש לנו לומר א' משני דברים או שקבלתן כך היתה ללכת ע"פ דרכים אלו ואע"פ שיש בהם קירוב דהא שיעורין הלמ"מ הם כדאי' בעירובין ובסוכה ובדוכתי אחריתי. ואפ"ל שכך נאמרה הלמ"מ כמ"ש בקדושין על ענין אחר והטעם בזה לפי שלא ניתנה התורה למלאכי השרת כמ"ש בברכו' ובקדושין על ענינים אחרים ושמוא כך נמסרה להם הלכה שיתנהגו על עיקרים אלו אע"פ שיש בהם קירוב כאלו הם מדוקדקים ויש סמך בזה מים שעשה שלמה שהלך בו הכתוב על דרך קירוב כמו שביארתי זהו אחד מב' דברי' שאפ"ל בזה או שנאמר שהם כשנו"נ בזה על עיקרים אלו עשו זה לקרב ההבנה אל התלמידים לפי שלעולם ישנ' אדם לתלמידו בדרך קצרה כדאי' בפ"ק דפסחים ובפ' אלו טרפות אבל לענין מעשה יש לנו לדקדק הענין ע"פ הדקדוק האמתי ומסרוהו לחכמים יודעי השיעורי' נמצא כי ההלכה מסור' לתלמידים המתחילים והמעשה מסור אל החכמים לדקדקו על פי האמת וזה הדרך ישר בעיני לתקון דבריהם".

וע"ע בחיבור המשיחה והתשבורת לר' אברהם בר חייא הנשיא (הוצ' מק"ב) שהאריך בענינים אלו. ז"ל בהקד' "וראיתי רוב חכמי דורנו בארץ צרפת אינן בקיאים במדידת הארצות ולא זריזין בחלוקתן, אבל הם מזלזלין בדבר הזה זלזול גדול ומחלקין את הקרקעות בין היורשין והשותפין לפי אמירה וגוזמא ובאין במעשה הזה לידי עון ואשמה וכו' עד שיכול שיקרה בחשבונם שבעל השליש נוטל רביע ובעל הרביע נוטל השליש, ואין לך גזילה ואונאה גדולה מזו. ואם יאמר אדם שרבותינו היו מזלזלין בחשבון ולא היו מדקדקי' בו, מפני שהם אומרים כל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה וכו' וכן אמרו כל שיש בהקפיו שלשה טפחים יש

יש להוכיח דאין הלכה כרב דקאמר לעיל אתנייה צריך למעט דהמשנה לא נשנית כמו שהגיה וכאן נשנית כמו שהגיה וכן פסקו הגאונים וה"ג". ומשמע דלא פסיקא ליה לר"ת לפסוק שלא כדעת רב ולהכשיר צוה"פ ביותר מעשר וכו'. וכך מבוי' גם בס' הישר סי' צו, שכ' ר"ת שם "פי תקרה יורד וסותם מרוח אחת הנפרצת במילואה למקום האסור או ביתר מעשר אי סלקא שמעתא דצריך למעט כדאיתא בריש עירובין", ודו"ק.

שיעור שאינו בצימצום

מנא הני מילי. כ' בתורא"ש "כל שיש בהקפיו שלשה יש בו רוחב טפח מנא הני מילי. תמיה לי מה שייך למיבעי הכא מנא הני מילי בדבר הנראה לעינים ואדם יכול לעמוד עליו יביאו דבר שהוא רחב טפח ונמדוד ההיקף, ונ"ל לפרש לפי שאין הדבר מכוון שההיקף הוא יותר מג' טפחים קא בעי תלמודא מה"מ מנין לקחו חכמים ליתן גבול ומדה לדבר אחד אע"פ שאינו מכוון אלא שהדבר קרוב להיות מכוון". והרא"ש שלח לשאול כן מהרשב"א, ז"ל בכלל ב סי' יט "ומאי קא מבעיא ליה לגמרא בפ"ק דעירובין אמתני' דכל שיש בהקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח מנא הני מילי ופשיט ליה מים שעשה שלמה, וכי אין הדבר נראה לעינים נקח דבר עגול ונמדוד הקפו ורחבו, ואנא מורי תרב ענותך כהלל כי איני כאותו שהמרה אך תורה היא וללמוד אני צריך כי אין לי שולחני להרצות מעותי וצוה לאחד מתלמידיך ומפיך אליו תקרא ויחרט בעט סופר".

וצ"ע איך הבין הרא"ש מה שאמרו בגמ' גיטין ו, א "והא בכל לצפונה דא"י קיימא דכתיב ויאמר ה' אלי מצפון תפתח הרעה". וצ"ל דבאמת בכל אינה רק צפונית לא"י אלא גם מזרחית, ואין הדבר מוחלט ע"פ הנראה לעינים אלא ע"פ קרא, (וע"ע תורא"ש בגיטין ח, א שכ' "דשמא אין אנו כנגד אויר ארץ ישראל אלא מן הצדדים למעלה מנחל מצרים או קפלורייא"), ועוד דלא הוק' להרא"ש על הא דאמרי' 'דכתיב', אלא רק על קו' הגמ' 'מנא הני מילי'.

ובת' התורא"ש כאן ד"לקחו חכמים ליתן גבול ומדה לדבר אחד אע"פ שאינו מכוון", הנה בפיה"מ כאן כ' "והקירוב שמשמשים בו אנשי המדע הוא יחס אחד לשלשה ושביעית, שכל עיגול שקוטרו אמה אחת הרי יש בהקפיו שלש אמות ושביעית אמה בקירוב. וכיון שזה לא יושג לגמרי אלא בקירוב תפשו הם בחשבון גדול ואמרו כל שיש בהקפיו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, והסתפקו בזה בכל המדידות שהוצרכו להן בכל התורה", ויל"ע אם באמת רק הכא אמרי' דהשיעור שאינו מכוון הוא השיעור באמת, וכדאמרי' מנא הני מילי, או דכן ה"ה בכל המידות שאינם מכוונות. (ומצינו עוד בחי' רבינו פרחיה בשבת ח, א שכ' בשם הר"מ "ופריק ז"ל ואמר בתש' דבר זה שאלו השני חומשין שהוסיף אותן אביי אינם מחמת עובי המחיצות כלל, אלא משום שהשיעור שנתנו חכמים ואמרו כל אמתא בריבועא וכו', לאו שיעורא דדייק הוא וכו' ומשו"ה הוסיף אביי בחשבון המרובע"). אבל התיוו"ט כ' "אע"פ שעל פי החשבון הזה כל שיש בהקפיו ג"ט לא יגיע אלכסונו לטפח שמפני השביעית החסר בהיקף יחסר האלכסון שליש שביעית בקירוב וא"כ הוי לקולא וכה"ג מקשה בגמ' פ"ק דסוכה דף ח' אימר דאמרי' לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן. כבר כתב המגיד לא דקדקו בשל דבריהם והקלו בו ע"כ. ועיין במשנה ז' פ"ב דאהלות", ועי' רש"ש.

ובשעה"צ סי' שעב סקי"ח נס' בדבר זה, ז"ל שם "אלא האמת נראה לע"ד דאין לדקדק בזה יותר, דסמכו חכמים על אלו השיעורים על העינים שבתורה מפני שקשה לצמצם העודף, ואולי היה מקבל להם מסיני שיש לסמוך על השיעורים האלו אף בשיעורי תורה, ואיך שיהיה, במלתא דרבנן בודאי יש לסמוך על השיעורים אלו, וכמעט כן משמע מהרמב"ם שם, עיין שם", (ומש"כ בשם הר"מ צ"ע בד' הר"מ הנ"ל בפיה"מ ובתש' הנד' אצל ר' פרחיה). ובחזו"א סי' קלח סק"ד כ' "במה שהק' על תקופת שמואל שאינה בדקדוק י"ל דמצינו כיו"ב בריבוע יותר על העיגול ובאלכסונא תרי חומשא דזהו בכלל שיעורין ונתנה ההלכה לחשוב בקירוב שלא נתנו המצות אלא לצרף הבריות ולדקדק בצואותיו ית' לקבלת מלכותו ית' וגם לקיום חכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוה ולסוד הפנימיות ולכל הני אינו

דקורה או בשיעור ד"ט דחלון וסגי במשהו פחות מכך, דבוודאי בעי' את כל השיעור בשלימותו, אלא דבאופן שהשיעור אינו ניתן למדידה כראוי כיון דהקורה או החלון עשויים בעיגול, א"כ בזה קבעו חז"ל דדבר הנראה לעיניים שיש ברחבו טפח וכד' מהני להשלים שיעור טפח, והיינו דאע"ג דידעי' דאין בקורה זו טפח, מ"מ נשלם בה מעלת הטפח ע"י זה עצמו שיש בהיקפה ג"ט. ואולי קבעו חז"ל דין זה גם בנוגע לשיעורים דאו', דלמדו מהאי ים של שלמה מדידה על דרך הקירוב, דכשיש בהיקף ג"ט יש ברוחב צד חשיבות ומעלה של כעין טפח שלם. (אבל לפי הסבר זה כן ה"ה דוקא באופן שהנידון הוא כלפי עצם השיעור, אבל לו יצויר שיש ספק על שיעור ארבעים סאה דמקווה, ולפי החשבון שיש בהיקפו ג"ט יש ברחבו טפח וכד' עולה שיש שם מ"ס, זה ודאי לא יספיק, כיון דהשיעור הנרצה הוא לא טפח ברחבו אלא מ"ס בתכולתו, ורק כלפי דבר שעצם הדין שלו הוא טפח ברחבו אמרי' שזה מתקיים גם ע"י ג"ט בהיקפו, ודו"ק). ובאמת לא מצינו דינים כגון זה בשיעורים גדולים שההפרש בהם יהיה ניכר לעיניים, אבל גם אם אין בזה חילוק, אכתי י"ל לפמש"נ במקו"א דענין שיעור הוא מורכב מחלקים, וכגון שיעורא דכ' אמה דעצם חשיבותו הוא במה שיש בו כ' פעמים חשיבות של אמה, וכן י"ט חשיבותו היא בהתקבץ י' פעמים שיעור של טפח, (והטפח הוא סיבת השיעור והדין ולא רק סימן למדידה בעלמא, ולכן שייך בזה שוחק ועצב וכד' כש"נ שם, וזהו שכ' הר"ח בסוכה יז, ב "דלא שוו בשיעוריהו דאור שיעורו בטפחים והסכך באמות"), וא"כ גם בשיעור גדול י"ל דעכ"פ יש כאן את אותו מס' פעמים הנדרש להשלים את שיעור כ' אמה וכד', ע"י דכל אמה ואמה בפנ"ע אפשר לחושבה בקירוב ולהשלימה במעט פחות.

יד, ב

לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים. כ' הר"מ בפיה"מ ו"אמרו גבהן עשרה טפחים, לפי שהוא הפחות שבגבהי המבוי כמו שביארנו. ואפילו היה גובה המבוי עשרים אמה ועשה לחי גבהו עשרה טפחים דיו". (וגם כאן מבוי' דדעת הר"מ דמבוי הגבוה מכ' אמה ל"מ ביה לחי). והנה לא כ' הר"מ בפשיטות דבעי' י"ט כדין מחיצה, (וכלש' הר"מ מלונל "גבהן י' טפחים. כשיעור גובה מבוי שבפחות ממנו לא מיקרי מחיצה", וכדיביארו האחרו' דגם למ"ד משום היכרא בעי' תורת מחיצה), וגם לא כ' דאפי' במבוי גבוה אמרי' גו"א בלחי, אלא כ' דשיעור דין לחי הוא כשיעור מבוי קטן. (ובגמ' כאן דנו בדין לחי באמצע מבוי, ולהרבה ראשונים כן ה"ה גם בקורה, ולהר"מ י"ל דהשייכות למתני' הוא משום דהיה מקום לומר כשם שמועיל י"ט על מבוי גבוה כך יועיל לחי באמצע המבוי על כולו).

אמנם י"ל ד אם בא הר"מ לומר למה במבוי גבוה ל"ב יותר, ולזה כ' דסגי בלחי כשיעור מבוי קטן, או דביאר בזה עיקר דין שיעור לחי בגובה י"ט. ואם זהו דין שיעור גובה י"ט לכאו' מבוי' כאן דאי"ז שייך לענין מחיצה, אלא דבעי' קורה ולחי על המבוי, (וזהו ביאר סוג' דחקק לעיל ה, א דבעי' חקק כשיעור משך מבוי, דבלא"ה א"א לומר דסו"ס יש כאן מחיצה, דדין תקנת מבוי הוא להעמיד קורה ולחי על גובה המבוי כראוי). ונפק"מ לענין הקו' על הר"מ איך מהני לחי של איסור"נ והא מיכתת שיעוריה, והגר"ח כ' דבמחיצה שהיא מבדילה הרשויות ל"ש מיכתת דסו"ס איכא הבדלה על מקום י"ט ול"ב מחיצה י"ט, ולהנ"ל זה יתכן במחיצות דעלמא אבל לא בלו"ק, ומאידך הקו' עצמה י"ל דל"ש מיכתת דסו"ס על כל חלק משיעור גובה המבוי הנמוך יש לחי כדינו, ול"ב דוקא לחי אחד גובה י"ט.

הכי קאמר אותן לחיין שנחלקו בהן רבי אליעזר וחכמים גובהן עשרה טפחים ורוחבן ועוביין כל שהוא. ופי' הריטב"א "מלתא אגב אורחיה קמ"ל דאע"ג דפליגי רבנן ור' אליעזר במניין הלחיים לא נחלקו בשיעורם כלל". והיינו דלכך המשנה במשיכה לדון בלחיים של רבנן ור"א לחדש דלא נחלקו בשיעור. ובפשטות הכוונה דר"א דמתמיר בלחיים שמא מצריך בהו שיעור טפי מרבנן. אמנם י"ל להיפך ע"פ המבוי' לדידן בפסי חצר, דאם עביד חד בעי' ד"ט ובתרי אין שיעור, וא"כ ה"נ י"ל דר"א אולי ליכא שיעור אבל לרבנן דסגי

בו רוחב טפח וכד' וכן אמרו כמה מרובע יתר על העגול רביע וכד' ולא דקדקו בחשבון כל הדקדוק הזה, ואם יטעה אחד מן המדלזלים בחלוקת הקרקעות ומדידתם בזמן הזה ויאמר, מדברי רבותינו ז"ל אנו למדין שאין מדקדקין בחשבון כל כך וראויים אנו ללמוד מהם ולעשות כמעשיהם ולחשוב את כל חשבונותינו כפי אמידה ובקירוב בלא חקירה ודקדוק ואין אתה יכול למחות בידינו ולא לסתור את מעשינו. אני משיב אותו ואומר חס ושלום רבותינו ז"ל לא התירו לזלזל בחשבון ולא לגזול אחד מן היורשים ולא לתת לאחד מהם יותר ולא פחות מחלקו הראוי לו, כאשר אתם עושים היום הזה וחוטאים בנפשותיכם. ואע"פ שהם חשבו את אורך האלכסון ואת רוחב העיגול והקיפו ואת העודף אשר בינו ובין המרובע בלא דיוק כדברך, אבל הם הזהירו אותנו והחמירו עלינו להשמר מכל גזל והונאה במשיחת הארץ כמו שאמרו שינא לא תזלזל במשיחתא. וחיבה אותנו להוליך את הפרוטה הגזולה אל הגזול אפי' למדי, ושנהיה זריזים ומפחדים שלא נזלזל במשיחת הארץ, כאשר אתה רואה בדבריהם במקומות הרבה. והמודד נקרא דיין והזהירה תורה לבלתי עשות עול, דכתיב לא תעשו עול במשפט במדה וכד' ופרשו רבותינו ז"ל, במדה זו מדת קרקע, שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני החבל המותרת בימות הגשמים ונוחה להמשיך יותר מימות החמה. ואם על דבר קל ומועט הקפידה תורה. קל וחומר לגזילות ואונאות הללו שיש לו לדיין להזהר בהם, וכל החשבונות האלה אשר אתה אמרת שלא דקדקו רבותינו בהם, אינן מזיקים לנו בשום דבר, כי הקירוב באלכסון המרובע אינו מזיק במדידת הארץ ולא בחלוקתה, כי אין אתה צריך אל האלכסון במדידת המרובע. וכן חשבון אשר חשבו בעודף המרובע על המעוגל והמעוגל על המרובע וכן ברוחב המעוגל והקיפו לא נצרכו אליו אלא בתחום שבת או בזריעת הכלאים ונטיעתן וכל דבר שהקירוב הזה אשר בחשבוננו מביא לידי חומרא בכל המצות האלו, לא לידי קולא, ואינו מזיק לשום אדם בממונו, ועוד שהם מעידים ברוב המקומות שאינן מדקדקין ואומדין כמו שאמרו היינו דלא דק ולחומרא לא דק', כל מקום כפי הראוי לו. ואין הענין הזה דומה לטעות בני דורינו, אבל טעותם מביאה לירי תקלה והפסד גדול על ממוני בני אדם".

ודברים אלו הובאו בס' החינוך מ' רנח, ז"ל "ועוד הרבה ענינים המתבארים בספרי חכמת החשבון והגימטריאות, שיחלקו בין זוית נצבה לזוית נרווחת וזוית חדה, ואלו שלש צורותיהן כסדר, ובין משולש שוה הצלעות והמשולש אשר שתי הצלעות בלבד שוות, והוא נקרא משולש שוה השוקים, ובין משולש שאין צלע מכל צלעותיו שוות, והוא הנקרא מתחלף הצלעות, ובין מרובע רבוע שוה למרובע ארוך, ומרובע מעויין כזה ומרובע דומה למעויין כזה וכמה צדדין כיוצא באלו, לא יכיל קלף גדול לרוב הצורות שעשו בזה בעלי חכמת התשבורת והשיעורין הנקראין אלהנדסא בענינים אלה. ומכל צד צריכין אנו להזהר הרבה במדידת הקרקעות. ותזכור עם זה כי הכללים שכללו חכמים וזכרונם לברכה בעניני החשבון, כגון מה שאמרו כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, וכן כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח, וכן כמה מרובע יתר על העיגול רביע, וכיוצא בכללים אלו, שלא אמרו ז"ל על הכיוון הגמור כי אם בקירוב, ולכן אל תסמוך בזה בחלוקת הדברים בין בני אדם. ואל תתמה, איך יכתבו דבר בלתי מכוון והם אנשי אמת אשר אלוקים נצב בעדתם, כי הם לא נצרכו אל החשבונות כי אם בחשבון תחומי שבת או בזריעת הכלאים ונטיעתם וכיוצא באלו הדברים, ובוה מה שלא כיוונו בו מביא אותנו לידי חומרא ואינו מזיק לשום אדם בממונו, ואעפ"כ העידו ברוב מקומות אלו שאין החשבון מדקדק שם, שאמרו בכל מקום ומקום כפי הראוי בו, היינו דלא דק ולחומרא לא דק, וכיוצא בזה, שהודיעונו בכל מקום שלא נתלה בהם מיעוט ההשגחה וידיעה בדבר מכל הדברים". וע"ע שו"ע יו"ד סי' ל"ב ובנו"כ שם.

וראוי להוסיף לבאר בזה, דגם לפי מש"כ הנך פוס' דבאמת השיעור בזה נקבע לפי הכלל של אמתא ותרי חומשיין וכד' או יש בו רוחב טפח וכד', ודאי דאין הכוונה דלעולם אין לדקדק בשיעור טפח

ובעיקר הר"י מלונגיל יל"ע דמה מהני דהלחי הוא ג"ט דסו"ס אם ירחיקנו מן הכותל יותר מג"ט שוב הוי פרומ"ר. ונראה כוונתו דאחרי שיש בלחי חשיבות מאחר שהוא ג"ט, תו לא איכפ"ל שירחיקו מן הכותל יותר מכן, דעד כאן לא אמרי' דאתי אורא מהאי גיסא וכו' אלא במקום דבעי' מחיצה ועכ"פ שיהיה בה עומ"ר, אבל את הלחי אי"ז מבטל, ורק לחי שאינו חשוב (פחות מג"ט) ה"ה מתבטל ע"י אתי אורא וכו' אם במקומו פרומ"ר. וכ"ה לש' הר"י שם "י"ל דדעתיה דר' יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה שאפי' יפליגנו מן הכותל בג' לא ליתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטליה".

ואע"ג דאמרי' אתי אורא וכו' גם על יותר מג"ט, הנה לגבי ג' מידות במחיצות כלאיים מבו' דיתכן דאתי אורא ויבטל את מעלת העומד, ומ"מ כנגד העומד עצמו חשיב מחיצה. ואמנם השיעור המוזכר שם לחשיבות העומד כדי שלא יהיה מתבטל ע"י האויר ויהיה מתיר כנגדו, זהו ד"ט ולא ג"ט כהכא, אבל כבר מבו' שם ש' רבא דכ"ז הוא לרשב"ג דס"ל לבוד בד"ט אבל לרבנן דלבוד ג"ט ה"נ דשיעור העומד הוא בד"ט. (והראשונים שם דנו ונחלקו אי רבא מודה לאביי דלרבנן נמי איכא שיעור ד"ט, או דס"ל באמת דלרבנן השיעור הוא ג"ט). וא"כ א"ש ד' הר"י מלונגיל כאן, דהרי רק לגבי עומ"ר מצינו דאתי אורא ומבטל לעומד, אבל דין לחי סגי ליה במה שבמקומו יש כאן לחי, ושיעור דין זה לרבנן הוא בג"ט. (והראשונים דנו בשאלה מה החילוק דלגבי כלאיים ל"א אתי אורא בד"ט, ואילו בגמ' י, ב אמרי' אתי אורא וכו' גם בב' אמות, ות' דהוי חומרא דרבנן, ולדבריהם ג"כ י"ל דמ"מ החומרא היא רק בעומ"ר אבל בלחי הקילו). וכ"ה לש' הר"י מלונגיל שכ' "שאפי' יפליגנו מן הכותל בג' לא ליתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטליה כדאשכחן במדה אמציעית של ג' מדות במחיצות כלאים כל שהוא ג' ומג' עד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה במלואו ומוקמינן לה במלואו נכנס ויוצא". וכן להלן במתני' דמקיפין בחבלים כ' הר"י "שאם היה בין חבל לחבל שלשה טפחים א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה לחבלים דכל עומד שהוא פחות מג' אין בו כח לעמוד כנגד הפרוץ שבשני צדדיו או למעלה ממנו או למטה ממנו ועוד שהרי פרומ"ר על העומד הוא".

וכע"ז כ' בבית אפרים סי' כה, ז"ל "וראיתי בספר תוספת שבת שהביא דברי א"ז בזה וכתב שדברי הר"י תמוהים דלפי טעם דלא ליתי אורא כו' א"כ גם אם הלחי רחב ג"ט לא מהני דהא אכתי איכא למימר א"א דה"ג כיון שאין העומ"ר על הפרוץ כמ"ש סי' שס"ב וכן הוא בש"ס וצ"ל דלגבי לחי הקילו עכ"ל ואפשר שזה כוונת הר"י במ"ש דבעי דבר חשוב שאפילו יפליגנו כו' אלמא דלאו משום כדי דליהוי עומד כפרוץ אתי עלה ועוד דא"כ תקנת כשירחיק ג"ט ומה תיקן כשירחיק יותר אלא ע"כ דלאו מחמת עומד כפרוץ הוא אלא שג"ט הוא דבר חשוב ס"ל לר"י דלא מיבטל באורא ועיין בתוס' בריש פרק עושין פסין שכתבו דלכך גבי פסי ביראות לא אמרינן אתי אורא דמשום עולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאורייתא".

במש"כ "אע"כ הטעם דא"א לחשוב הפס לתיקון ב' דברים, ובעינן שיהיה הפס כ"כ שיהיה בו שיעור ג"א למעט הפרצה ועוד משהו לדנונו ללחי, ואף דלא מנכר המשהו בפ"ע, לא דמי לההיא דפ"ק דעירובין דבעי' דמטפי ביה או דמבצר ביה דהכא כיון דהפס בעצמו ראוי ללחי אלא דאינו עולה לב' דברים, מש"ה כשיש בו שיעור לזה ולזה מהני [אף דעדיין יקשה גם בפס ג' נימא ב' אמות וד"ט יהיה לפס והשאר ללחי, מ"מ י"ל כיון דמדרך לעשות אמות שלימות כדצ"ל במה דאמרינן בסוגיא מרחיק ב' אמות ועושה פס ג"א, ואמאי לא נקיט מרחיק ב' אמות וב' טפחים ועושה פס ב' אמות וד"ט, ע"כ דאורחא דמלתא הכי, א"כ לא מינכר למחשב מקצת ללחי והכל נידון משום פס א"כ עושה ג"א ומשהו בזה שפיר נידון המשהו ללחי]. וצ"ע דמתחילה ביאר לחלק בין חיסרון דלחי הבולט לבין כותל שאינו משמש כלחי דבחיסרון דהיכר בעי' מטפי ומבצר, משא"כ בחיסרון זה, ואח"כ כ' דבעי' ג"א ומשהו מחמת ההיכר. וי"ל. (דאחר החיסרון שאין כותל ולחי יחד, א"כ כשמוסיף עליו באופן שאינו ניכר לחלק מה הכותל ומה הלחי, יש בזה חיסרון גם בהיכר).

להו בלחי אחד שמא בעי שיעור. אלא דהכא במתני' הרי רבי יוסי מצריך שיעור, ופי' הר"י מלונגיל טעמו "דדעתיה דר' יוסי דבעי דבר חשוב במחיצה שאפי' יפליגנו מן הכותל בג' לא ליתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא וליבטליה", ובד' הרעק"א מבו' דהוי גזירה שמא ירחיק (ורבנן לא גזרו), ובזה לכאו' אין שייכות בדין לחיים דרבנן ור"א. אלא דנראה מד' הריטב"א דס"ל טעם אחר בדעת רבי יוסי דמצריך ג"ט, דהרי כ' בסוג' "אין הלכה כרבי יוסי לא בהלמי ולא בלחיים. פי' אע"ג דבתרויהוה מסתבר טעמיה", ואי טעמא דר"י משום גזירה מה שייך כאן מסתברא, ולהדיא כ' הריטב"א לעיל יב, א טעם אחר בדברי ר"י 'שיצא מתורת לבוד', (כעין ד' הגמ' טז, ב בחשיבות פס ד"ט לרשב"ג שיצא מלבוד), ז"ל "וא"ת ולימא דשני פסין קאמר שיש בכל אחד שני טפחים, י"ל דהא ליכא למימר דמהיכא תיתי שיעורא דב' טפחים הא ודאי או הוי שיעורא משהו או בג' טפחים שיצא מתורת לבוד או בד' שהוא דבר חשוב".

ורוחבן ועוביין כל שהוא וכמה כל שהוא תני רבי חייה אפילו כחוט הסרבל. ופיר"ח "חוט הסרבל חוט חזק כפול שתופרין בו הסרבל". ויל"ע אם יש בשיעור זה גם לחומרא, ואם יהיה בפחות מכאן הלחי פסול, או דלא אתא אלא לאפוקי משיעור גדול יותר. והנה בד' הראשונים כאן מבו' דאין שיעור כלל, שדנו בקו' הגמ' 'וכמה כל שהוא', ופי' דכיון דמצינו פעמים דכתיב כל שהוא והכוונה לטפח, לכן קמ"ל הכא בגמ' דכאן אין שיעור, ומבו' דנקטו דאין כאן אליבא דאמת שיעור לחומרא, וכל מה דאמרי' כחוט הסרבל הוא לאפוקי מטפח. אכן הרעק"א ציין לד' התוס' פ, ב שכ' "אבל קורה כותתי מכתת שיעוריה - אע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי מכל מקום כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו", ומשמע דאף דין הרוחב והעובי הוא בגדר שיעור. וציין עוד לד' התורה ד' בסי' עד דמבו' שם דבצוה"פ אין שיעור כלל אבל בלחי בעי' כחוט הסרבל ולא פחות וכדכ' מהר"ם עובי אצבע. אכן באמת התוס' י, א הק' דמאי נפק"מ בדין צוה"פ (אי פסול למעלה מכ' או לאו) הא בלא"ה יש לחי, ולא תי' בפשיטות דנפק"מ בפחות מחוט הסרבל, ומשמע דלא ס"ל כהתורה ד'. (ועי' קרב"ב). אלא דגם בד' התוס' בדף פ, ב יל"ד דאולי אין שיעור כלל וסגי במשהו קטן, ואעפ"כ שייך בזה כותתי מכתת שיעוריה, וצ"ע.

לחי המופלג מן הכותל

בחי' רע"א כאן נעת' תש' בדין לחי המופלג מן הכותל, עיי"ש ויל"ד בדבריו בכמה ענינים. במש"כ "טעמא דהר"י דבעי תיקון לאו מטעם שכתבו תוס' דמדין הרחיקו הוא, אלא מטעמא כיון דהפס ההוא צריך למעט הפרצה לתקן המבוי שיהיה ראוי לתיקון לחי נידון הפס כמבוי עצמו ובעי לחי אחר, ואין הפס משתמש ב' דברים כ"א למעט הפרצה ולדנונו ללחי", הק' החזו"א בסי' סט סק"י "והנהגה לכאורה לפ"ז לדעת הר"י אף אי גדר כל ה' אמות אינן עולין משום לחי, כיון דעולין משום דופן, אבל זה א"א, שהרי שנינו חצר קטנה שנפרצה לגדולה כו' ואמרינן ט, ב דקטנה ב' וגדולה ב"א ור"י היא דבעינן לחי ג', הרי אף דעולה משום דופן למעט הפרצה עד י', עולה משום לחי, וצ"ל דכונת הגרע"א דדוקא היכי דנידון משום עומ"ר, אינו עולה משום לחי, ומיהו בפתח י', והפליג ג' והעמיד ד', א"צ להתיר הג' בעומ"ר, אלא שהאי לחי חשיב להתיר ב' הפרצות". ונראה ביאור תי' דהך דינא דאין לחי וכותל משמשים יחד זהו רק משום שצריך לדון את הלחי כדבר העומד במקומו ולא כתחילת מחיצה על כל הפירצה, דהרי כלפי כל הפירצה הלחי הוא מיעוט והפרומ"ר עליו, ורק כלפי מקומו הוא בגדר עומ"ר, וא"כ ל"ש לדנונו מחד כעומ"ר ומאיך כתחילת מחיצה (-לחי) על כל הפירצה. אבל בד' הר"י מלונגיל כאן על לחי ג"ט המורחק מן הכותל ג"ט אין לומר כן, דהכא החיסרון הוא רק מצד דאתי אורא וכו' (אבל אין כאן פירצת י"א), ולזה סגי במה שע"י ג"ט דלחי כבר לא אתי אורא כיון דכבר אין הפרומ"ר על העומד, ואין כאן סתירה שיהיה הלחי משמש כעומ"ר מחד, וכלחי מאידך. (ובפרט דל"ב ע"י העומ"ר להחשיבו ככותל אלא רק כלחי").

ובשלימא לחי משום מחיצה יחלק המבוי לב', אבל הקורה היא משום היכר ובמה יתחלק המבוי לב' להיות חציו מותר וחציו אסור. (ויש לדחות דמ"מ לחצי החיצון של המבוי אין היכר של קורה כראוי. ועי' בראש' בשבת ט, א דהביאו מן הירוש', דבקורה באמצע איסקופה כיון שהותרה מקצתה הותרה כולה. ויתכן לשייך את זה קצת לכלל של 'קורה אחת מתרת כל הפתחים, וצ"ע). אבל כן מבוי ביותר גם בד' הרשב"א בעבוה"ק שם, שכ' דהחצי הפנימי הניתר בלו"ק, צריך שיהיה בו לחוד כל תנאי מבוי, ובלחי באמת י"ל מסברא כן דהרי הלחי הוא מחיצה בין ב' חלקי המבוי, אבל בקורה חדית הרשב"א כן דהחלק הפנימי של המבוי לברו צריך שיהיה בו לברו כל תנאי מבוי, דהקורה מחלקת המבוי לב'.

אכן הר"ן נס' בדין קורה באמצע המבוי, ז"ל "עשה לחי לחצי מבוי לא גזרינן דילמא אתי לאשתמושי בכליה. לא ידעתי אי אמרי' הכי בקורה או דילמא משום דכיון דאסור להשתמש בין הלחיים ליכא למגזר דילמא אתי לאשתמושי בכליה כיון שאפי' כנגד הלחי אסור לו להשתמש, אבל בקורה כיון דמותר להשתמש תחת הקורה אפשר דגזרינן". (והר"ן בסוכה כ' בבנה איצטבא למעט הסוכה מכ' דמהני, דהרבנותא בזה היא דלא ניגזור דלמא אתי למיכל באידך גיסא וכדאמרי' בסוג'). והנה לעיל ח, ב כ' התוס' טעם הדבר דהכל מודים דבין הלחיים אסור להשתמש, ואפי' מאן דמתיר תחת הקורה, "משום דלחי הוי אפילו משהו ואתי לאפוקי אבל בקורה דרחבה טפח ליכא למיחש", ולכאור' המקור לגזירה מעין זו הוא מסוג' דיש מקום לגזור על לו"ק באמצע מבוי דלא יתיר דלא ליתי לאפוקי לחוץ. ועי' חזו"א סי' עז סק"א. (ובחז"ת ח"ו סי' לד ר"ל דכ"מ דקורה בעיא טפח זה רק באמצע המבוי, אבל בקצה המבוי בלא"ה הוי צוה"פ, ע"ש).

טו, א

ורבא לטעמיה דאמר לחי משום היכר אי עבידא בידים הויא היכר ואי לא לא הוי היכר. ולכאור' למאי דק"ל דקורה משום היכר יהיה הדין דעומדת מאליה פסולה, וכ"כ הרא"ש בס"י כ' "קורה העומדת מאליה. יראה דלא הוי קורה דקיימא לן דקורה משום היכר וטעמא דאביי בלחי משום מחיצה". ובמאירי כ' "קורה העומדת מאליה כגון אלו שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק אין זה כלום שהקורה משום היכר ואין היכר אלא בשוקבע לכך". וכ"כ רי"ז ובאוהל מועד. והמקור הוא בד' הרשב"א בעבוה"ק שער א שכ' "ויראה לי שהקורה העומדת מאליה כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק את הכתלים אינה קורה, שהקורה משום היכר וכל שהוא משום היכר אם עמד מאליו אין כאן היכר". ולכאור' זה דין פשוט כיון דבעי' היכר, ולמה כ' הראש' כן בלש' יראה', (ובפר"ח או"ח סי' תצח וביד מלאכי בכללי הפוס' דרך הרשב"א בעבוה"ק לכתוב יראה לי בכל דבר שאינו מפוי' בש"ס דילן). ויתכן דס"ל דיש מקום לומר דהיכר דקורה אלים טפי, ואפי' בעומד מאליו איכא היכר, (והרי כ' הרמב"ן במלחמות דגם למ"ד לחי משום היכר יתכן להכשיר לחי העומד מאליו), וזהו שחידשו דמ"מ אין לחלק.

אבל לגבי קורה רחבה ד"ט נחלקו הפוס', דהפמ"ג בס"י שסג בא"א סקט"ו כ' "וקורה רחבה ד"ט משמע נמי הטעם שא"צ בריאה משום דיש בו היכרא עי' לבוש ותו"ש ומשמע אף ברחבה ד"ט בעינן הושמה להתיר הא מאליה לא ועסי' שס"א ס"ב פי תקרה בד' טפחים יע"ש", אבל בביאוה"ל שם כ' "עיין מ"ב בשם הפמ"ג דאפילו הקורה רחבה ד"ט ג"כ פסולה דגם זה הוא משום היכר. והנה לפי מה שהעתקנו לקמן בסכ"ו בבה"ל ד"ה אינו בשם הרשב"א דבקורה ד"ט והיתה ראויה לקבל מעזיבה כשירה אפילו למעלה מעשרים אמה ולא משום הכירא אלא משום דפי תקרה יורד וסותם אפשר דבזה אפילו עמד מאליו ג"כ מותר וצ"ע". ועדיין יהיה נפק"מ בד' הפמ"ג בקורה עגולה, ולזה רמז שם לסי' שסא דאי' שם "והוא שלא יהא פי תקרה משופע דליכא פה".

תא שמע שבת בתל שהוא גבוה עשרה. מבוי' כאן דאם מחיצה העומדת מאליה היתה פסולה, לא היה התל נחשב רה"ל. והנה ז"ל המאירי בסוכה ד, ב "שבזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב

ובעיקר הדבר יל"ע בהסוג' י, ב אמאי לחי של עומ"ר וביחד עם הפרוץ יש בו ד"א, לא יהיה בו החיסרון של לחי הבולט ד"א נידון משום מבוי, דהרי לכאור' חיסרון ההיכר בזה הוא מחמת שיש כאן מחיצה שלימה על שיעור מבוי ומה"ט א"א לרון את זה כ'תחילת מחיצה', וא"כ בעומ"ר נמי הרי ס"ה יש כאן מחיצה על שיעור מבוי ואמאי ל"מ לאפוקי מתורת לחי להיות נידון כדיון מבוי. והנה אם כהראשונים שכ' דבנעשה לשם לחי לא איכפ"ל דהוא בשיעור מבוי לק"מ, אבל להשי' שהביא הר"ן ל"כ (וכן אולי דעת הרשב"א בעבוה"ק והטור) ק'. וצ"ל דמ"מ אין כאן חיסרון היכר דלחי אם כל שיעור מבוי שבו הוא רק ע"י עומ"ר.

במש"כ "מהירושלי דאיתא התם, היה רחב ט"ז אמה אר"ח בשם רב עושה פס ג"א וכל שהוא ומרחיקו מן הכותל ב"א, וכ"ש נידון משום לחי והשאר וכו', משמע להדיא דהפס עצמו רחב ג"א וכ"ש, ומרחיקין מן הכותל ב' אמות, ואנו מחשיבין הפס כ"ש ללחי", הנה בגאו"י ביאר דמ"מ ענין הלחי צריך להיות מתוך הפתח, ואם יהיה פירצת י"א מלבד הלחי א"כ אין הלחי אלא מחוץ לפתח, דא"א להחשיב ששיעור הפתח כולל גם אותו, ולכן בעי' משהו ליכנס לתוך חלל הפירצה ד' אמות. והנה גם בזה תיקשי קו' החזו"א הנ"ל דפסין בין קטנה לגדולה מהני אף דאיכא בינייהו י"א, ובזה ל"ש תי' החזו"א הנ"ל. ובזה צ"ל כמו שתי' בקה"י דיש בזה חילוק בין לחי לפסין דחצר, דפסין אינם מדין היכר ואין בהם חיסרון זה שיש מלבדם י"א. ועכ"פ בין לד' הרעק"א ובין לד' הגאו"י, יש לבאר היטב ד' רש"י ב, א שכ' "וצריך לנעוץ קנים למעט רוחב כניסתה, ולהעמידה על עשר או על פחות", וצ"ע באיזה ענין צריך פחות מ' אמות, והא סגי למעט הפתח להעמידו על י' אמות ולא על פחות מכאן, והישוב דאמנם אם בא לעשות קורה צריך למעט רק עד י' אמות, אבל אם בא לעשות לחי יצטרך להוסיף משהו כדי שלא יישאר י"א מלבד הלחי, אם כד' הגאו"י מחמת שהלחי צריך להיות בתוך הפתח, ואם כהרעק"א משום דכותל ומחיצה אינם משמשים יחד. (רק דלתי' החזו"א החיסרון של כותל להיות גם לחי הוא רק בעומ"ר, ול"ש כאן). ועכ"פ כ"ה לש' התוס' לעיל ו, א "אע"ג דלחי לא מהני ביותר מעשרה יעשה לחי רחב עד שיתמעט האויר מעשרה".

תנא עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי פשיטא אלא אימא יש לו חצי מבוי הא נמי פשיטא מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכליה קמ"ל. והנה לגבי קורה כ' המאירי "וגדולי הדור כתבו שהוא הדין בקורה ולא תאמר דוקא לחי שהוא משום מחיצה ומחיצה בכל מקום נמוקה עמה אבל קורה שאינה אלא משום היכר אין היכר אלא כשנעשית בראש המבוי שאם כן רבא מיהא שסובר בלחי משום היכר היה לו לחלוק אלא ודאי הוא הדין לקורה וכן היא בתוספתא בהדיא", ומקורו בד' הרשב"א בעבוה"ק שער א ס"י, והו"ד גם במ"מ פי"ז ה"כ ונפסק בשו"ע סי' שסג סל"ב. ועי' ירושלמי פ"ה ה"ה ורמב"ן ורשב"א להלן נט, ב. (ובתור"פ להלן שם ביאר באופ"א את הס"ד בסוגיין דלמא אתי וכו', ז"ל "והשתא לפי הירושלמי הא דאמר בפ"ק יש לו חצי מבוי, מיירי שאלו עירבו ואלו לא עירבו או לא נתנו קורה בחציין כדפ'. והא דקאמר מהו דתימא דילמא אתי לאישתמושי באידך גיסא, כלומר אותם דמצד הקורה ולחוץ, דודאי אותם שבפנים ליכא למיחש דילמא אתו לאישתמושי התם דהא איכא להו היכירא דלחי", ע"ש עוד וכן בהג' ר"פ על הסמ"ק מ' רפב).

והיה מקום לומר לאידך גיסא מד' המאירי דכיון דקורה משום היכר, אפי' אם עומדת רק בחצי המבוי ה"ה מתירה את כל המבוי, וכן משמע קצת בלש' פס' ריא"ז שכ' "העמיד הלחי בתוך המבוי באמצע אורכו שלדופן המבוי, ממנו ולפנים מותר לטלטל אבל ממנו ולחוץ אסור. וכן אסור לטלטל כנגד הלחי, בין שהיה רחב בין שהיה קצר, כמבואר בקונטרס הראיוות. אבל הקורה מותר לטלטל תחתיה, וכן ממנה ולפנים, אבל ממנה ולחוץ אסור אע"פ שהיתה באמצע המבוי". ובאמת יש בזה רבותא במה שהקורה מתירה את החצי הפנימי, ואילו החצי החיצון נשאר באיסורו, דהרי לש' הראש' הוא ד"מן הלחי ולחוץ אסור להשתמש דכמבוי בפני עצמו דמי",

משום היכר לחוד, לעולם ג' המחיצות הרי קיימים. ולפ"ז מבו' בדעתו דלחי יכול להועיל רק משום מחיצה ולא משום היכר, דאל"ה דל מהכא את המחיצה הרי יש כאן היכר להחיר מערש ע"י ג' מחיצות (וכהיתר הקורה) ואף אחרי נפילת הלחי איתנהו למחיצות.

שם פתח בפרוץ המועט

תוד"ה ת"ש העושה "אי נמי משמע ליה דמיירי בכל ענין בין הוי רוב דופן מעובי האילן שאינו הולך ברוח בין דהוי רוב דופן מן הנוף". ומבו' בתוס' דאם רוב הדופן עומד ברוח סגי בהכי. והנה בשו"ע סי' תרל ס"י כ' "העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה, אם היו חזקים, או שקשר אותם וחזק אותם עד שלא תהא הרוח מצויה מנידה אותם תמיד, ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם, הרי זו כשרה", וכ' המג"א "משמע קצת בתוס' דאם רוב הדופן מן החזק כשרה".

ולכאו' פשיטא דכן ה"ה בהיל' דעומ"ר על הפרוץ מהני, ומאי גרע דהמיעוט אינו אירי אלא מחיצה שאינה עומדת ברוח. (וגם יל"ע למה בעי' רוב והא קי"ל דפרוכ"ע מותר ג"כ). אמנם אפשר לצייר אופנים שאין כאן עומ"ר, וכגון במחיצת ערב דאז אולי ל"ש עומ"ר, או באופן שהדופן כולה היא רק ע"י עומ"ר, ואם נחשוב רק את החלק החזק הוי עומד מועט, ומ"מ מהני ע"י דרובה ככולה (ודוקא 'רוב') של המחיצה עומד ברוח, וצ"ע. (ובהא דמהני רוב מחיצה העומדת ברוח, י"ל דהנה האחרו' דנו בסוג' דכוורת במס' שבת, אמאי ל"ח מחיצה שאינה עומדת ברוח כיון שהיא נופלת, ודנו בזה בכמה אופנים, ולהמג"א י"ל דסו"ס רובה דהיינו ז"ט מעת שהיא סמוכה לקרקע ג"ט, ה"ה עומד ברוח, דממשך את הנפילה לקרקע ויש תנועה במחיצה אבל מ"מ דין מחיצה לא זו ממקומו בהנך ז"ט, ועי').

ואולי יל"ד עוד דכיון דבדין עומ"ר בעי' לרדן את הפירצה כפתח, וכלישנא דמתני' "כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח", א"כ כשיש בהאי פירצה מחיצה שאינה כדינה (שאינה עומדת ברוח או של איסוה"נ וכל כה"ג) גרע טפי, דהוי פירצה ול"ה פתח, דסו"ס פיתחא כה"ג לא עבדי אינשי כלל, ויש כאן מחיצה לענין להפקיע תורת פתח. ולכן צריך כאן דין נוסף של רובו ככולו מעבר לדין עומ"ר דעלמא להכשיר את הפירצה. וצ"ע בזה.

ובפשטות י"ל דאינו כן, לא מיבעיא למש"כ החזו"א "חכמים קבעו כן למחשב כסתום עד עשר ולהחמיר בפרצה יתר מעשר, והא דתנן טו, ב כל פרצה שהיא כעשר אמה הרי היא כפתח לישנא בעלמא הוא ואינו ר"ל דיש כאן כח סתימה בהאי פרצה דודאי בלא צו"ה לאו פתח הוא, אלא ר"ל כח עומ"ר סותם את הרשות, והפרצה נחשבת כפתח וכלפי זה שאמרו חכמים דיתר מעשר מפסיד את הסתימה אמרו דעשר מקרי פתח", וא"כ בפרוץ המועט ל"ב כלל תנאי פתח, אלא אפי' לד' הגר"ח דשם פתח הוא המבטל שם פירצה, ("חלות שם פתח המועיל להפקיע מינה שם פרצה האוסרת"), אכתי י"ל דאם ביטול הפתח הוא ע"י מחיצה שאין בה דין מחיצה, לא נתבטל שם פתח מינה בכך, ועכ"פ יש כאן היקף מחיצות של עומ"ר הראוי להחשיב את הפירצות כפתחים. גם יתכן דאמנם איסוה"נ וכד' ל"ה מחיצה כראוי, אבל מ"מ גם שם פירצה אין בזה דסו"ס ל"ה פרוץ, והא ודאי דל"ב שם פתח בפרוץ המועט, אלא דוקא באופן שיש שם חיסרון של פירצה.

והנה בבאיורה"ל סי' שסג ס"ו וכן החזו"א סי' ע סק"ד דנו האם צוה"פ מועיל להחשיב עומ"ר, ולכאו' הנידון הוא בזה (היינו בד' הגר"ח והחזו"א הנ"ל), דאם שם פתח נצרך בחיוב, לכאו' צוה"פ כ'עומד' אינה נותנת שם פתח על הפרוץ, דהיא עצמה ל"ה כמחיצה אלא מחמת שם פתח דאית בה. ומש"כ הרבה אחרו' דלפיכך מבע"ל דאולי ל"מ עומ"ר במחיצת ערב, כיון דאין לפירצה שם פתח, דלא עבדי אינשי כהאי פתחים, זה דלא כביאור החזו"א במתני', דהרי הצריכו ענין פתח ממש. אכן המהרש"א בסוכה טז, ב יליף מהאי ספיקא דעומ"ר בערב דמחיצת שתי עדיפה על ערב, (לבאר ד' התוס' שם שכ' "ושמא ס"ד לחלק בין שתי לערב"), ומבו' דהחילוק הוא לא מצד שם פתח דשייך בשתי טפי מבערב, אלא מחמת גריעותא דאיכא בערב לענין עומ"ר. אמנם אין מדבריו ראייה דל"ב שם פתח,

ארבעה אינו תשיש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות", ויש שנקטו בדבריו דכל כה"ג ל"ה מחיצה אלא הבדלה בעלמא, וסגי בזה להיעשות רה"י. (ובכל מחיצה אין את ההבדלה הזו, כיון דקרקעית שני הרשויות היא באותו הגובה, ולכן ל"ק מהאי צד דמחיצה העומדת מאליה פסולה דלכאו' סו"ס שיועיל מצד ההבדלה). וק' דהכא מבו' דתל אינו נעשה רה"י אלא בכללי מחיצה.

תא שמע דתני רבי חייא כותל שצידו אחד כנוס מחברו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי הכא נמי שעשאו מתחילה לכך. והנה הרא"ש בסוכה פ"ק סי' לד כ' "אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ואתמר נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי וקשה מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא כל דהו סגי אבל בסוכה דופן שלישי צריך להיות ליושבי בסוכה כמו שתי הדפנות", וביארו קצת מהאחרו' (עי' תורת רפאל סי' נ ועוד) דאע"ג דקי"ל לחי משום מחיצה ולפיכך כשר בעומד מאליו, מ"מ הלחי יכול להועיל גם מחמת היכר, ולפיכך מהני נראה מבחוץ וכו' אע"ג דל"ה מחיצה. וזה ק' מד' הגמ' כאן דס"ל דהאי לחי איירי בעומד מאליו וא"כ הרי אין בו היכר ואעפ"כ אמרי' דכשר אף דהוא שווה מבפנים ואינו נראה אלא מבחוץ. (ובלא"ה יש בראשונים שכ' דהאי לחי מהני גם לגבי מחיצה דכלאים).

ואולי יש ליישב ד' האחרו' ע"פ מש"כ הרמב"ן במלחמות דשייך לסבור לחי משום היכר ואעפ"כ להכשיר עומד מאליו, דע"י הסמיכה איכא היכרא, וא"כ להאי מ"ד היה מתיישב לפרש דהאי לחי הנראה מבחוץ איירי בעומד מאליו ואעפ"כ כשר מצד שיש בו היכר. ולעיל ט, ב מבו' דהאי לחי מהני גם במושך ובולט ד"א בפסי חצר אף דאין בו היכר כיון דל"ב היכר בפסין (לדעת התוס'), וע"כ דגם לחי משום מחיצה חשיב כה"ג. וצ"ל דלחי ענינו הוא תחי' צוה"פ, ולכן גם אם אין הלחי רק מבחוץ מ"מ יש כאן תחי' צוה"פ. אבל פסין זה הרי ענין של מחיצה, ובכ"ז מהני בשווה מבפנים. (ולהלן י, א מבו' דגם עומ"ר שייך בנראה מבחוץ. וצ"ע).

ולש' החזו"א סי' סז סק"ה הוא "ועיקר ענין המחיצות הוא לב' דברים למנוע דריסת הרבים ולהכיר את המקום למיוחד ומובדל מסביבותיו, ולענין הכרה הזאת נאמר בגו"א ואחית ולבוד, כגון עמוד גבוה י' מסמן את כל האויר עד לקרקע כמובדל מסביבותיו, וסגי בהכי למחיצה, וזהו גם ענין הלחי שמראה על הבדלת המקום מחוצה לו, וחולק את כל האויר שמצדו כמעמדו". ובסי' עד סק"ב כ' "ואע"ג דבסוכה יט, א משמע בתו' ורא"ש דלענין מה"ת לא מהני נראה מבחוץ היינו משום דבסוכה גמירי דופן טפח, ובעי סתימה טפח ולא מסתבר בזה שיועיל נראה מבחוץ אע"ג דמדרבנן מהני אף כה"ג כגון בחצר דבעי פס ד' ולר"י דשיעור לחי ג' כדמוכח ט, ב י, א בחצר קטנה שנפרצה".

והנה הרעק"א בסוג' כ' "ולכאורה הי' מקום להתיר מטעם אחר, דאף דלא מקרי סמך, מ"מ כיון דקי"ל באיתנהו למחיצות דהואיל והותרה הותרה, א"כ י"ל כיון דיש כאן לחי דמקרי מחיצה אלא דלא הוי היכרא כ"כ כיון דלא סמך, מ"מ מקרי איתנהו למחיצה ולא משכחת לא סמך אלא דמבע"י לא הי' מחיצה רק הך לחי, ולא הי' ידוע מהלחי או שלא הי' ידוע מהלחי אם כשר, אבל בנפל המחיצה בשבת י"ל דמותר מדין הואיל והותרה הותרה. וכו'. אבל מה אעשה דלהדיא מפורש בש"ע (סימן שס"ג סי"א) כגון שהי' שם לחי אחר וכו' ובהכרח צ"ל דס"ל מסברא כיון דליכא קלא ולא רצו חז"ל לסמוך על הך לחי, הוי כליתנהו כלל ומקרי ליתנהו למחיצות. ואפשר דלמדו כן דהרי בדברי ר"ה קתני או שניטלו קורותיו, הרי קורה דהוא רק משום היכר נימא הואיל והותרה, אע"כ כיון דחז"ל אמרו דבליכא קורה אין לסמוך על ג' מחיצות דמבוי, מקרי ליתנהו למחיצות, אף דיש לחלק קצת, מ"מ כיון דהדין מפורש בש"ע, פשוט דאין לעשות מזה צד קולא". ולכאו' טעם החילוק (קצת' כלש' הרעק"א) בזה בין לחי לקורה הוא דלחי שהוא משום מחיצה אם נפל בשבת הרי"ז בגדר ליתנהו למחיצות, משא"כ קורה דהוא

לחי העומד מאליו

לחי העומד מאליו. כ' התוס' בסוכה כד, ב' וזה דפריך הכא אי הכי מאי למימרא ולא משני דאשמעינן מחיצה העומדת מאליה שמה מחיצה ולא נטעו מתחלה לכך דכך הוא מסקנא דהתם דכולהו מודו במחיצה לא חשיב זה חידוש משום דקיימא לן כאביי בלחי העומד מאליו דשמיה לחי וכל שכן מחיצה". וצ"ב דכי משום הא דקי"ל כאביי אין רבותא דמחיצה העומדת מאליה הויה מחיצה, ואילו לרבא דפסל לחי כשאין בו היכר מחמת שעמד מאליו יש מקום יותר לפסול מחיצה, ואי"ז אלא ב' נידונים חלוקים בהל' מחיצה ובהל' היכר. ונראה כוונת התוס' דכיון דמסקי' הכא דבמחיצה כו"ע מודו דגם עומד מאליו הוי מחיצה ובלחי רק אביי ס"ל כן, א"כ כדאיתא תנא לאשמועי' דין העומד מאליו אי הוי ס"ל כאביי בלחי, היה צריך להשמיע דין זה בלחי ולא במחיצות דסוכה.

והשייכות בין הנידונים נראה, דהנה ברש"י בסוג' מבו' דאפי' אם מחיצה העומדת מאליה הויה מחיצה, מ"מ הרי היא בגדר "היקף המתוקן ואינו מתוקן כל צרכו וכו' והכא נמי אי בעומד מאליו מוקמת לה שפיר כו' הואיל ולא להכי עבידא יהבו ביה רבנן האי שיעורא", (ואמנם יל"פ כוונתו ע"ד מש"כ הרשב"א - וכע"ז הריטב"א - "אלמה אמר רב הונא ברי' דרב יהושע אין מטלטלין בו אלא ביי"ס, ואם נטעו מתחלה לדירה אפילו יתר מביי"ס דלאו כקרפף הוא אלא כבית דירה ממש הואיל ונטעו לשם דירה", אמנם בפ"י הר"ח נראה להדיא דהוי מעלה במחיצה ולא בהיקף לדירה, דכ' "אילן המיסך על הארץ כו'. ודחי הכא נמי כשעשאו לכך. אי הכי האי מחיצה מעלייתא היא. אלמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו אלא בביי"ס". ומפ"י בתוס' להלן כב, ב דאיכא מעלה למחיצה שאינה עומדת מאליה, ז"ל "דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה", אמנם זה תלוי בביאורי האחרון שם וכדירבו).

וא"כ נראה דכיון דבלחי העומד מאליו ליכא היכרא כ"כ, א"כ הגדר הוא דבעי' לחי בגדרי מחיצה מעלייתא ולא עומד מאליו, וא"כ אחר דקי"ל כאביי דאפי' מחיצה דלחי שענינה משום היכר מ"מ סגי בהאי מחיצה גרועה העומדת מאליה, כ"ש בדין מחיצה גמורה דאין חיסרון בעומדת מאליה. ולעיל ה, ב מבו' דחיסרון היכר בלחי (הבולט), אפשר להשלימו בעשיית לחי כזו שיש לה קול, ולהנ"ל הכא אי"ז מדין קול בעלמא אלא דבעי' גרדי מחיצה אלימא טפי. (וברש"י צה, א כ' "אע"ג דלא בעי מחיצות לשמן - כולי האי מיהא לא מקילינן", ולכא"ו זה כוונתו דמחיצה העומדת מאליה אמנם הוי מחיצה אבל יש גבול בקולא זו. ובריטב"א שם נראה דפי' רש"י לענין אחר).

ואפשר לומר ביותר, דהנה הראשונים שם ה, ב דנו מה מועיל העמדה לשם לחי אם יש חיסרון היכר מחמת אריכות הלחי, וחי' בתי' דעשיה לשם לחי יש בה היכר טפי מחמת הקול, וצ"ע דהלא זוהי סוג' ערוכה דידן דלמ"ד לחי משום היכר יש לפסול לחי העומד מאליו ולהכשיר בהעמדה לשם לחי. ולהנ"ל נראה דבאמת כוונת הגמ' אפשר לומר באופ"א דלמ"ד דלחי אינו משום מחיצה אלא רק מטעם היכר, א"כ אין בלחי תורת מחיצה כ"כ ועכ"פ כדבעי' מחיצה מצד ההיכר צריך מחיצה גמורה דהיינו העומדת לשם כך, ולא מחיצה העומדת מאליה, משא"כ אי לחי משום מחיצה דהוי מחיצה גמורה, א"כ כשם שמחיצה גמורה העומדת מאליה הויה מחיצה ה"ה דלחי העומד מאליו הוי לחי. וא"כ אין מכאן ראייה ליציאת קול באופן שהמחיצה והלחי אינם עומדים מאליהם אלא בעשה לשם זה. והנה הרעק"א כ' "מסתפקנא אם היה מחיצה ונפל בשבת, ונשאר שם רוחב טפח, אם נימא דמהני, כיון דאותו קצת היה בכלל המחיצה שסמכו עליו, מקרי סמכו עליו, דעל כל המחיצה סמכו להתיר בטלטול, ואותו מקצת בכלל, ומסברא היה נראה דבעי' דוקא סמכו עליו בתורת לחי, דהא קי"ל לחי משום מחיצה ובמחיצה העומד מאליו מהני, ומשמע גם בלא סמכו כגון שהיה מחיצה אחרת ונפל בשבת, ובאים עתה לסמוך על זה המחיצה, וע"כ הא דבלחי לא מהני דבעי' היכר שמחשבים אותו למחיצה ע"י שסמכו עליו מבע"י, וא"כ בעי' סמכו בתורת לחי". ובנו"א כ' "נ"ל פשוט וברור במבוי

דאכתי י"ל דבשתי דאיכא פירצה בעי' שם פתח ע"י העומד", אבל בערב ליכא פירצה אלא דאין כאן מחיצה גמורה אלא רוב מחיצה, אבל מ"מ פירצה נמי ל"ה דליבעי שם פתח. וזה הרי ברור (וכנ"ל), דגם אם שם פתח' זה בדוקא, אבל אין הכוונה שכל דין ומעלת עומד' הוא רק ע"י שם פתח', דהרי בגמ' דנו על עומד' גם לגבי סכך פסול, וכן בעור העסלא, ול"ש בהו' פתח' כלל, אלא דלמרות העומד' עדיין יש חיסרון של פירצה ועליו צריך שם פתח.

והנה לגבי פירצות מבוי מצידו ומראשו מבו' דבאופן דאיכא גידודי הר"ז מיקל את דין הפירצה, ואף לר"ה דפירצתו בד"ט, אי איכא גידודי (ופס' ד' סמוך לראשו) מתיר בפירצה מג"ט עד י"א. ופירש"י ענין הגידודי "התם דאיכא גידודי - שנשתייר מן הכותל ביסוד שלשה או ארבעה טפחים גובה על כל פני הפירצה", וצ"ל דהגידודי אינם מבטלים שם פתח מהאי פירצה, (אי נימא כנ"ל דאין פרוץ מועט יותר אלא בהיותו פתח), אכן הריבב"ן כ' "בדאית לי' גידודי למטה במקום הפירצה כתלים נמוכים מג' טפחים, להכי מתיר פרצה עד י' דאל"ה לא היה מתיר אלא עד ד' טפחים". והיה מקום לומר דלכן הצריך גידודי נמוכים כדי שלא יתבטל שם פתח מן הפירצה. (אמנם להדיא אמרי' להלן צג, ב דבדאיכא מחיצה בגובה ט' טפחים בשיעור הפחות מ' אמות הוי כ'פתח', אף דודאי לא עבדי אינשי פיתחא כה"ג). אבל יותר נראה כוונתו דאם הגידודי יהיה גבוה יותר כבר לא נצטרך פס' ד' בראשו מדינא דרב אמי ור"א, כיון דלא שבקי אינשי פיתחא וכו' לילך בגידודי.

(ובשו"ת האלף לך שלמה סי' קפו כ' "מבואר בש"ס ופוסקים דהכי דלא דרך לעשות פתח לא נחשב פתח וא"כ ה"ה במים לא נחשב פתח כי מה לי זה או זה וקרון זוית עדיף דשם נהי דאין דרך לעשות פתח מ"מ אם עשה פתח הולכין דרך שם אבל במיאי אין הולכין כלל וכיון דמבואר בעירובין דף ו' דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי מכ"ש במיאי והפמ"ג בהל' עירובין כתב בפירוש דפתחא במיאי לא עבדי אינשי". אכן החת"ס באו"ח סי' פז כ' "תמול הגיעני נעמית ימינו ועוררני בלוחות שניות לחות דעתי בענין תיקון מבואות עירו יען כי אמת המים עוברת וחולקת העיר, אם יש לתקן ע"י צוה"פ קנה א' מעבר המים מזה וקנה א' מזה וקנה על גביהם ואז תידון העיר כחצר שאמת המים עוברת בתוכה עיין סי' שנו"ו, או נימא פיתחא על גבי מיאי לא עבדי אינשי כדאמרינן פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. בזה נראה דיפה כיון מעלתו דאין לנו אלא מה שמצינו להדיא", ע"ש המשך דבריו, ובתו"ש סי' שהו ובפמ"ג סי' שסג במשב"ז סק"א ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' עא. ועכ"פ לדבריהם דבכל פירצה בעי' שם פתח וכדעבדי אינשי, תגדל ההערה במחיצה פסולה כאיסוה"נ וכד' דאכתי הוי פירצה בלא 'פתח', ובודאי לא עבדי אינשי פתח כשיש בו מחיצה של ט' טפחים, וצ"ע מלקמן צג, ב וכנ"ל).

והנה דנו המשנ"ב בסי' שסב סקמ"ה והחזו"א סי' סח סק"ג בגוונא דאיכא עומד אמה, ואח"כ פרוץ אמה, עומד ב' אמות, פרוץ ז' אמות, עומד ב' אמות, פרוץ אמה, עומד אמה. האם דייני' על כל פרוץ בנפרד וה"ה נעשה כעומד, וממילא כלפי הפירצה הגדולה שבאמצע כבר יש עומד רבה עליה, או דהפרוץ המועט אינו מתבטל כ"כ להיות נחשב כעומד הרבה על הפרוץ. ולכא"ו ג"ז שייך להנידון הנ"ל, דאם לעומד' יש כח ליתן על הפרוץ המועט שם פתח, לכא"ו ה"ה מצטרף להעומד ממש, אבל אם כמש"כ החזו"א הנ"ל דאין כח סתימה בהאי פירצה, לכא"ו אין כאן ריבוי של עומד על פירצת הז' אמות. (ויש שהק' על המשנ"ב הנ"ל שכ' ד"אפילו אם העומד גופא שבשני הצדדים אינו במילואו אלא יש בכל אחד ג"כ פרצה אלא שהעומד רבה עליו נחשב ע"ז כאלו כולו עומד ומתבטל הפרוץ שבאמצע", מדבריו בסי' תרמו בביאוה"ל ס"ה דפסק דל"מ בהדס תרי רובי, ולהנ"ל אי"ז ק' דהתם סגי ברוב ההדס ותרי רובי הוי רק מיעוטו, אבל כאן נעשה הפרוץ כעומד דה"ה מתבטל אל העומד עם 'שם פתח'). ואמנם שייך בזה גם נידון נוסף, דיתכן דכל שם עומד' מוכרח ליקבע רק ע"פ כל הרוח ולא כלפי כל עומד ופרוץ בפנ"ע.

לחי משום מחיצה סגי ליה בהיכר שהוא מתיר משום לחי. וזה החיסרון בלחי הבולט ד"א גם למ"ד לחי משום מחיצה כיון דאין בו אפי' את ההיכר שהוא מתיר משום לחי, ולא נחסר בו רק ההיכר דלשם לחי הוקבע. וא"כ אין כאן נידון דעשיה לשם לחי מוציאה קול, וגם לא דלמ"ד משום היכר צריך גדר אלים יותר במחיצה, אלא דבעי' קביעה לשם לחי לעצם היכר זה שנעשה כאן לחי לשם לחי.

בדין סמיכה בלחי ומחיצה

כ' הרשב"א ת"ש שבת בתל וכו'. ומברייטא דקתני כל מחיצה שנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה לא מצי לאקשוויי דההיא נמי כיון דנעשית בידים לשם מחיצה אע"פ שלא סמכו עליה מאתמול ועכשיו הוא דנעשית מ"מ כיון דבידים נעשית לשם מחיצה מחיצה גמורה היא ומודה בה רבא, וה"ה נמי ללחי כי האי גוונא וכמעשה דרב דבסמוך דאחוי ליה לשמע' קום אדוכתיך". ויש לעמוד בדבריו בכמה ענינים וכדלהלן.

ה-ה העמיד דבריו על ת"ש שבת בתל, נראה דקודם לכן הביאו בגמ' ראיות לעיקר דין מחיצה העומדת מאליה, אבל כאן הרי הוכיחו דלא פליגי בזה אביי ורבא כלל אלא רק בלחי, ובזה הק' הרשב"א דכיון דלכו"ע בעי' סמיכה גם כשהכשירו עומד מאליו, א"כ ע"כ ליכא לאוקמי פלוג' בכל מחיצה, כיון דמוכח דלחי ל"ב סמיכה מאתמול דאף מחיצה הנעשית בשבת כשרה.

בהא דמבו' בדבריו דמחיצה בעלמא בעי' סמיכה מאתמול, נראה דכ"ז הוא רק להס"ד דס"ל דיש מקום להצריך במחיצה שתהיה עומדת לשם זה ולא עומדת מאליה, ובזה אף מאן דמכשיר עומדת מאליה מ"מ בעי' סמיכה לאשוויי כמחיצה, אבל אליבא דאמת דמחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה, א"כ גם דין סמיכה אין בה, ורק בלחי איכא דין סמיכה ומטעם היכרא כמש"כ האחרון.

-ומודה בה רבא, צ"ע מה זה שייך לפלוג' אביי ורבא, דהרי הכא בס"ד ס"ל דלרבא מחיצה העומדת מאליה ל"ה מחיצה כלל, אלא דכאן אין חיסרון של עומדת מאליה דהרי העמידה בידים בשבת, והנידון הוא מצד סמיכה דמ"מ לא סמך עליה מאתמול, וא"כ דין זה הוא לאביי כמו לרבא, ומהיכ"ת דנימא בזה נחית חד דרגא דלרבא דבעי' שלא יהיה עומד מאליו ליבעי כמו"כ נמי סמיכה מאתמול טפי.

אמנם כן מבו' גם בלש' הרעק"א דלהס"ד דפליגי במחיצה אי מהני בעומדת מאליה, דין סמיכה במחיצה תליא בפלוג' אביי ורבא, דהרי כ' הרעק"א "ואין להקשות דלפ"ז דס"ד דהש"ס דגם במחיצה מעליא בעי לרבא סמך עלה מאתמול, יקשה ממתניתן דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דגם הגדולה תיאסר, וזהו לק"מ, די"ל דבאמת ה' הכרח לאוקמי בנפרצה מבע"י, וצ"ע מה ניח"ל בנפרצה מבעו"י דמ"מ הו"ל לחי העומד מאליו, וצ"ל דכלפי חיסרון עומד מאליו פשיט"ל להרעק"א דלא חשיב מאליו אם נעשה מתחילה בידים לשם מחיצה, ואף דלא נעשה לשם לחי ופס, ורק מהל' סמיכה דן כאן דמ"מ לא סמך עליה בתורת פסין ולחי, וכמבו' בלש' שכ' דגם במחיצה מעליא בעי לרבא סמך עלה מאתמול, ומ"מ הרי מבו' דדוקא לרבא הוק' לו דבעי' סמיכה בכל מחיצה, אבל לאביי אף להס"ד דפליגי במחיצה ורבא פוסל העומדת מאליה, מ"מ אביי אינו מצריך אפי' סמיכה. (ואולי י"ל בד' הרשב"א והרעק"א דענין 'מאתמול' אינו שייך לענין סמיכה, אלא כל דבעי' עשייה ול"ס ב'מאליו' ע"כ ענין זה צריך להיות מבעו"י, ודו"ק).

-שלא סמכו עליה מאתמול ועכשיו הוא דנעשית, יל"ע להמבו' בכמה ראשונים דאין דין סמיכה להדיא רק שלא יסמוך על דבר אחר, א"כ במחיצה שלא היתה כלל מער"ש לכאו' אין מה שידחנה מלהיות מחיצה, דלש' האו"ז בס' קכא הוא "דלאביי כשר אפי' מסתמא אע"ג דלא חשיב עליה מאמש לסמוך עליו משום לחי שפירש"י שהיה לחי אחר ונפל דהיינו כאילו אומר ע"ז אני סומך ולא ע"ז והו"ל האי כאילו אידחי מתורת לחי אבל היכא שלא היה שם לחי אחר כ"א זה מאתמול אע"ג דלא חשיב עליה מביה"ש הוה לחי", אמנם יתכן כוונתו רק ע"ד ד'סתמא לשמה', אבל מחיצה

שנפרצה כותל רביעי בשבת ונשתייר ממנה לחי דלא מקרי סמך עלה כיון דלא סמך בתורת לחי ליכא קול ולא הוי היכרא, דהא באמת קי"ל דלחי משום מחיצה, גם קי"ל דמחיצה העומד מאליו הוי מחיצה ואעפ"כ בעי בלחי סמך עלה, משום דבעי קצת היכר וה"נ כן". ולא מתבאר מהו שכ' דהא קי"ל לחי משום מחיצה, והא אי משום היכר ל"ס בסמיכה ובעי' גם עשיה לשם כך, ואי משום מחיצה בעי' עכ"פ סמיכה ובוזה ספיקו אי בעי' סמיכה בתורת לחי, אבל מה זה שייך להא דלחי משום מחיצה.

ונראה דהנה בד' הרעק"א מבו' דלהס"ד דנחלקו בכל מחיצה א"כ דין סמיכה הוא מעיקרא דדינא לאשוויי מחיצה, דאף למ"ד דמחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה מ"מ סמיכה בעי ובלא"ה ל"ה מחיצה, משא"כ להמסק' דבמחיצה כו"ע מודו ולא נחלקו אלא בהיכרא דלחי אי בעי' או לאו, א"כ גם דין סמיכה אינו אלא מחמת היכרא (ונפק"מ כשסמך מעיקרא לשם מחיצה ולא לשם לחי). וא"כ נראה דלמ"ד לחי משום היכרא ואין הלחי מחיצה הגונה א"כ כדבעי' סמיכה (בנוסף למה שאינו עומד מאליו, וכגון בנידון הרעק"א הנ"ל בנפל חלק מהמחיצה) י"ל דהוי מעיקר הדין ובלא"ה אין לו שם מחיצה כלל וכלל (ובזה ל"מ היכרו אם אין בו מקצת ענין מחיצה), משא"כ למ"ד לחי משום מחיצה דהוי מחיצה מעליא, א"כ מדין מחיצה שבו ודאי אין להצריכו סמיכה מאתמול, דהא ל"ג מכל מחיצה, אלא רק מחמת היכר (קצת) דבעי' אף למ"ד לחי משום מחיצה בעי' עכ"פ סמיכה (מאתמול). וא"כ זהו שכ' הרעק"א דכיון דקי"ל לחי משום מחיצה א"כ אם סמך עליה שלא בתורת לחי ליכא קול וליכא היכרא, משא"כ אם דין סמיכה היה מעיקר הדין דמ"מ יש כאן סמיכה. וא"כ לענין הסמיכה יש סברות הפוכות דמ"ד לחי משום מחיצה מצריך סמיכה מצד ההיכר, ומ"ד משום היכר מצריך סמיכה מצד שם מחיצה מעלייתא. ולש' המאירי בביה"ב בטעם שלחי צריך סמיכה הוא "נראה שמתוך שאינה מחיצה הניכרת החמירו בה, הא במחיצה גמורה אין לחלוק בה בין סמכו ללא סמכו", ובחי' כ' "מה נשתנה לחי שנצריך שיהא סומכים עליו מאתמול, התשובה בזה דהואיל ולחי לא מהניא למהווי מחיצה גמורה מחמרי' ביה מיהת", ויתכן כנ"ל לדון דכ"ז הוא רק אם לחי לא משום מחיצה, אבל למ"ד דהוי מחיצה ע"כ ענין הסמיכה הוא מצד ההיכר, והוי סברות הפוכות וכנ"ל.

(ואפשר להביא עוד מקורות לזה דגדר סמיכה הוא לא משום היכר, אלא השלמת ענין המחיצה, וכעין הס"ד דכל מחיצה פסולה אם עמדה מאליה, ולהמסק' ג"כ אף דלחי כשר אפי' בעומד מאליו למ"ד הכי, מ"מ סמיכה עכ"פ בעי'. מלש' הבי"ב בס' שסב שכ' "כן נראה שהוא דעת הרי"ף שאחר שפסק הלכה כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי כתב אבל מחיצה העומדת מאליה דברי הכל הויא מחיצה ולכאורה נראה דדבר שאין צריך הוא דכיון שפסק דלחי העומד מאליו הוי לחי כל שכן למחיצה העומדת מאליה ומה צורך יש להשמיענו דמודה רבא במחיצה העשויה מאליה כיון דלא קיימא לן כוותיה אלא ודאי משום דגבי לחי אמרינן היכא דלא סמכו עליה מאתמול כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי כי פליגי בדסמכו עליה מאתמול אתא לאשמועינן דבמחיצה לא באו לכלל מחלוקת כלל דכיון דמחיצה גמורה היא בכל גוויי הויא מחיצה אפילו עומדת מאליה וכיון שלא חלקו בה כלל משמע דאפילו לא סמכו עליה מאתמול הויא מחיצה דאם לא כן לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה". וכן בהמבו' דהא פשיטא דאי בעי' שלא יהיה עומד מאליו בעי' ג"כ סמיכה מאתמול).

ואלא דמד' הרשב"א ג, א נראה ללמוד ביאור אחר בביאור החילוק בין ההיכר הנצרך למ"ד משום היכר או למ"ד משום מחיצה. (וגם לפ"ז יתיישב דלא נאמר בסוג' דעשייה לשם לחי יש לה קול טפי, ומה"ט הראשונים לעיל ה, ב לא הוכיחו דבריהם מסוג'). דכ"כ שם "דלכ"ע בעינן שיהא בלחייך ובקורות היכר שעל ידיהן יתיר המבוי וכו' דאפילו למ"ד לחי משום מחיצה בעי' שיהא ניכר דלשם לחי הוקבע או שהוא מתיר משום לחי". והיינו דלעולם הרי ענין הלוק' בא להיכר בין המבוי לרה"ר, אלא דמ"ד לחי משום היכר פסל לחי העומד מאליו, דהוא ס"ל דבעי' היכר דלשם לחי הוקבע, ואילו מ"ד

דאינו שייך לענין מחיצה התם בעי' שיסמוך עליו מעיקרא בתורת לחי.

ובהך סוג' יל"ע עוד בד' רי"ו ני"ב חי"ז שכ' "לחי העומד מאליו כלומר שלא נעשה מתחלה לשם לחי מותר ודוקא שיסמוך עליו מע"ש אבל לא סמכו מע"ש כגון שנפל לחייו בשב' אינו נותר בלחי העומד מאליו וכל שכן במחיצה העומדת מאליה כלומר שלא נעשית מתחלה לכך כך פשוט בעירובין. ויש מי שכתב דבמחיצה אפילו לא סמכין עליו מע"ש דהוי מחיצה וכן כתב הרא"ש". והנה מה דס"ל דאף מחיצה בעיא סמיכה לכאו' מבו' כאן דענין סמכי' אינו מצד היכר כהבנת האחרו', אלא כמו דס"ד דעומדת מאליה לא הויא מחיצה, ול"ש עשיית רשות במחיצה העומדת מאליה, ה"ה להמסק' דעכ"פ סמיכה בעי', ובלא"ה אין המחיצה עושה רשות. אמנם צ"ע לשונו דמהא דלחי בעי' סמיכה כ"ש דמחיצה גמורה בעיא סמיכה, והרי לענין עומד מאליו מבו' להיפך, דלכו"ע מחיצה גמורה כשרה גם בעומדת מאליה, ואילו בלחי נחלקו בזה אמוראים, ואיך לענין סמיכה תהיה הסברא להיפך דבמחיצה גמורה בעי' סמיכה טפי מבלחי, וצ"ע. (וכן יל"ע אם גם לגבי סוכה וכלאים וכו' בעי' סמיכה, או רק לגבי שבת, ואולי גם רק בתקנת לו"ק דבעי' רשות של מחיצות מעלייתא).

כ- בשפ"א "מלשון הגמ' נראה דפסי ביראות חשוב מחיצה גמורה טפי מלחי דקושיא זו קאי נמי רק למאי דס"ד דפליגי נמי במחיצות וא"כ גם בלא סמכו מאתמול יהי' כשר כמו במחיצה גמורה אבל באמת צ"ע לדינא דאדרבה התם בפסי ביראות דהוי בכל המחיצות פרומ"ר אלא דמועיל משום מחיצה כמו למ"ד לחי משום מחיצה אבל מ"מ בעינן עכ"פ דסמכו מאתמול כנ"ל והגמ' לרווחא דמילתא מייתי האי ת"ש אליבא דס"ד אבל באמת גם למסקנא נ"מ בהא". וי"ל כדבריו גם אם נפרש את העמידה מאליו כחיסרון בהיכר ולא כחיסרון במחיצה, וענין הסמיכה הוא מחמת ההיכר ולא שם מחיצה, דהרי בר"מ פי"ז הל"ג נראה דענין הדיומדין תלוי בהיכר, ז"ל "הזורק מרה"ר לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זוית וזוית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י", וא"כ יש מקום להצריך בזה סמיכה טפי מכל מחיצה.

איתמר לחי העומד מאליו אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי. וברש"י "והלכתא כאביי בהא, דזו היא אחת מי"על קג"ם שהלכה כאביי", אבל שי' ר"ת (הו"ד בתוס' בכמ"ד) דהלמ"ד אויל על ימי לידה ולא על לחי. ובתוה"ב ב"ז שי"ו כ' "אעפ"י שרבנו תם ז"ל חלוק בדבר ואמר דבהא הלכה כאביי דלידה שאינה סותרת ואינה עולה וזו היא למאן דאמר של יע"ל קג"ם. אנו אין לנו אלא קבלת הגאונים ז"ל שקבלו שהלכה למשה מסיני היא מחלוקתן בלחי העומד מאליו שבעירובין וקבלתן תכריע", ולא מובן מה שייך בזה הלמ"מ, ופשוט שטעות הוא וצ"ל "וזה היא למד של יע"ל קג"ם וכו' שקיבלו שהלמד היא מחלוקתן בלחי".

טו, ב

בדין לחי בדבר שיש בו רוח חיים. רש"י כ' "וטעמא דר' מאיר מפרש במסכת סוכה בכולהו, משום דקסבר כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה", והנה תיבת 'חיים' הוסיפה המהרש"ל, ותמהו עליו דבסוכה שם אי' רק כל מחיצה העומדת ברוח ותו לא מידי. ונראה דבא לכלול כן לכו"ע, דהא התם אמרי' "אלא אמר רב אחא בר יעקב קסבר רבי מאיר כל מחיצה שעומדת ברוח אינה מחיצה איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב קסבר רבי מאיר כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה מאי בינייהו איכא בינייהו דאוקמה בנוד תפוח למאן דאמר מחיצה עומדת ברוח אינה מחיצה הרי עומדת ברוח למאן דאמר אינה עשויה בידי אדם הרי עשויה בידי אדם". ועכ"פ הא לכו"ע דר"מ פוסל עומדת ברוח חיים.

ויל"ד בדין קורה דהכא נזכר פלוג' רק לגבי לחי, ואולי ה"ה לקורה דתליא בפלוג', ושמא בקורה לכו"ע מהני דסו"ס הוי היכר, (אי לחי משום מחיצה וקורה משום היכר), או דלכו"ע ל"ה קורה, דבע"ח ל"ח ראוי לקבל אריח דהרי אין דרכו להיעשות כחלק מבנין. אמנם לש' הר"מ הוא "בכל עושין לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים

שאינה קיימת מער"ש ודאי לא סמכו עלה כלל. (ועי' משנ"ב סי' שסג ס"ק לח-לט).

"וכמעשה דרב דבסמוך", צ"ע מה הוכיח משם. ובהע' אמור"ר שליט"א לחי' הרשב"א הוצ' מוה"ק (עי"ש) ביאר דהרשב"א פי' דקום אדוכתך היינו לעשותו לחי, (וצ"ל דהשמש עמד קרוב לכותל, או דהיה ג"ט וס"ל דמהני גם רחוק מן הכותל). וא"כ הוי לחי הנעשה בשבת עצמה בלא סמיכה מער"ש, וע"כ דבעשייה בידיים ל"ב סמיכה מאתמול. ונראה לפרש כן גם בד' האו"ז הנ"ל שהוכיח דבריו דל"ב סמיכה להדיא וכ' "והכי מוכחא עובדא דרב דלקמן", והיינו דהוק' לו כהרשב"א (ופי' כוותיה 'קום אדוכתך') דהרי לא היה סמיכה מער"ש, ולזה תי' דדין סמיכה הוא רק לפסול אם דחאו מלהיות לחי כיון דסמך על דבר אחר. אמנם בד' האו"ז צ"ע בזה, דהרי כ' בס"י קכב "ולמאי דפרישית דהלכתא דעושין בהמה קשורה לחי למבוי נראה בעיני דאילו קשר את האדם לדופן במקום לחי דכשר", ולא הביא ראייה ממעשה דרב דאדם נעשה לחי, וע"כ דלא פי' כן וכהנ"ל.

אלא דא"כ יהיה מבו' מכאן דענין הסמיכה ל"ב 'בעלים', דלכאו' יל"ע כמה תלוי ענין הסמיכה, והאם סגי דא' מבני המבוי יסמוך או דבעי' רוב וכד', (ובתו"ש סקי"ט כ' דסמיכה דקטן ל"מ), ולכאו' יש מקום לומר דהכל תלוי בבעלים, אבל אם הבעלים אינו סומך ע"ז כלחי וכמחיצה אין שייך דאחר יסמוך ע"ז דהרי אינו יכול לסמוך דבר לולי דעת הבעלים, ורק בהפקר יועיל סמיכה של כ"א שיסמוך. אבל אם רב עביד לשמעיה לחי לכאו' הרי אינו בעלים בזה, (ואולי שמעיה שאני). ועכ"פ אם כהפשטות דבא להראותו שלא יטלטל עוד מבו' דצריך להפריש מי שמטלטל וסומך שיש עירוב ול"א דהוי מתעסק. (ויש לדחות דאולי ראה שנפל הלחי אבל לא ידע הדין, וכיו"ב).

"וה"ה נמי ללחי כי האי גוונא וכמעשה דרב דבסמוך", ומבו' ברשב"א דעצם דינו דעשייה בידיים מהני אפי' שלא סמך מאתמול, כן הוא לא רק להס"ד דדין סמיכה הוא בכל מחיצה אלא גם להמסק' דרק בלחי בעי' סמיכה. ולכאו' לפ"מ שנקט הרעק"א דבס"ד דין סמיכה הוא לאשוויי מחיצה, ולהמסק' דהוי רק בלחי דין סמיכה הוא משום היכר, הרי יש מקום לחלק בזה טובא, דלענין אשוויי מחיצה ודאי אם עשה בידיים ל"ב סמיכה מאתמול, דהא אין לך מחיצה גדולה מזו, אבל אם דין סמכי' הוא משום היכר מהיכ"ת דעשייה בידיים תבטל ענין זה. ובאמת הרעק"א לשי' לא נקט כן, דהא הוכיח מדין נפרצה בחצר דל"ב סמיכה לשם לחי וסגי בסמיכה לשם מחיצה, (או דל"ב סמיכה בפסין), והתם הא הוי עשייה בידיים שעשה את המחיצה מעיקרא, וע"כ דכיון דענין סמיכה הוא משום היכר, אין מעלה במה שעשה המחיצה קודם לכן בידיים.

במה שדן הרעק"א לחלק בין פסין ללחי, "מעתה נ"ל במבוי שיש לו לחי העומד מאליו ולא סמך עלה מבע"י ורחב ד' דמהני מדין פס לדעת רש"י עירובין (דף ה') דגם במבוי מהני פס אולם לשיטת תוס' שם לא מהני במבוי היתר פס, כנלענ"ד ברור". וצ"ע דהא לדעת רש"י דפסין בעו היכר א"כ לכאו' אין מקום לחלק בין פסין ללחי לענין אי בעי סמיכה, דכיון דביאר הרעק"א דענין סמיכה הוא משום היכר, א"כ כך הוא בפסין כמו בלחי.

וכבר עמד בזה הרעק"א עצמו בתש' להב"מ וכ' "מה שכתב מר נ"י להסכים בדחייתו על ראייתו דבפסי חצר בודאי לא בעי סמכו עליו דהם כמחיצה גמורה, לענ"ד לאו מילתא דפשיטא כ"כ הוא דאולי תלוי במחלוקת רש"י ותוס' פ"ק דעירובין אם בפסי החצר ג"כ הדין דד"א יוצא מתורת פס ונידון משום חצר דלא מינכרא מילתא, א"כ י"ל דגם בעינן סמכו עליו דבלא"ה לא מינכרא כ"כ, וא"כ ישאר הוכחת קיימת לשיטת רש"י דנידון דידי מקרי סמכו עליו, ובזה לא מצינן חולק על שיטת רש"י".

אלא דיש מקום לדון עוד דאדרבה, כיון דפס יש בו תורת מחיצה יותר מלחי (דאולי אפי' ל"ב סמיכה), א"כ אף אי נימא דפסין נמי בעו סמיכה מ"מ אם סמך עליהם מתחילה בתורת (חלק מ)מחיצה, ג"כ חשיב סמיכה דסו"ס גם ענינם הוא כעין סמיכה, משא"כ לחי

אמות אוסרת כל ההיקף הוא דין דאו' או דרבנן, ונתווכחו בזה המשכנו"י והבי"א, וכן הגרא"פ התכתב בזה עם החזו"א במו"מ ארוך, ובאחריו יש שנקטו בפשיטות דהוי דאו' ויש שלהיפך, (ובקרי"ס פט"ז נקט בפשיטות דאי"ז אלא מדרבנן), ויש לנידון זה מקורות לכאן ולכאן בראיות מד' הגמ' והראשונים, וקצתם להלן. (והנידון הוא על מקום שיש בו עומ"ר ונצרך בו עומ"ר, דאילו רוח רביעית שאינה נצרכת מדאו' ודאי גם פירצה י' בה אינה אוסרת אלא מדרבנן. אמנם גם לגבי דופן שלישיית דסוכה כ' המשנ"ב סי' תרל סקי"ח ומסתברא דדוקא אם הריחוק הוא לא יותר מעשרה אמות דנחשב זה כפתח, ולא נראה כוונתו לפסול מדרבנן, אף דהכא נקט כד' הפמ"ג דל"ה אלא מדרבנן).

המשכנו"י הביא לד' הירו', דאי' שם בפ"ב ה"ה "קרפף שיש בו עד בי"ס א"ר אבהו הואיל והוא ראוי לתיר על ידי שיירה וזרק מרה"ר לתוכו חייב ר' שמואל בר רב יצחק בעי לכשתיירצו שיירה לאסור אסור הא חייב חטאת אין כאן מעתה מבוי שקורתו למעלה מעשרים הואיל והוא כשר על דעתיה דרבי יודה משלש עשרה וזרק מרה"ר לתוכו חייב מבוי שנפרץ יותר מעשר הואיל ופירצת המבוי על דעתיה דר' יודה משלש עשרה וזרק מרה"ר לתוכו חייב", דס"ל להירו' בדעת ר"י דלעולם פירצה היא ביגאו"ש (ולא רק בפסי ביראות), ומשיעור זה ל"ה רה"י מדאו', ורק בפחות מכאן הזורק לשם מרה"ר חייב. (אף דלדידיה נמי איכא איסור ביתר מי' אמות, כמב' ברשב"א יט, ב דמודה למתני' דשיירא דשיעור פירצה י' אמות). וא"כ לכאו' ה"ה לדידן בשיעור פירצה ד' אמות. ובעיקר ד' הירו' יל"ע אם הכוונה דאף לדעת רשב"א צ' כשתהיה שיירא יהיה גם חיוב חטאת או לא, דבפשיטות אין סברא לומר דע"י השיירא יהיה נעשה רה"י מדאו', וע"כ דלעולם בי"ס ל"ה רה"י מדאו', אבל מאידך בלש' הירו' 'מעטה' משמע דהתחדש כאן (וכע"ז פי' בקה"ע) דכל הדברים שנצרכים מדרבנן ובלא"ה יש איסור ע"כ דאי"ז חיוב חטאת, (דחז"ל אסרו רק כרמלית ולא רה"י), דרק ר' אבהו ס"ל 'הואיל' וראוי להתיר וכו', אבל לרשב"א צ' צריך את ההיתר בפועל ובלא"ה אין חיוב חטאת. ולפי"ז יש בירו' יסוד חדש דרבנן לא אסרו טלטול ברה"י דאו', וזה מכריח דאם אסרו בשיעור פירצה מסויים ע"כ דל"ה רה"י מדאו'. ויש שכ' לפ"ז דא"כ להבבלי דכל הנחה זו אינה (דהרי לרוה"פ ל"ב ד' מחיצות ואעפ"כ מדרבנן בעי' תיקון ברוח רביעית וכן בי"ס בלי שיירא הוי רה"י דאו' וכו') א"כ בטל ההכרח דפירצת י' (או יגאו"ש) אוסרת מדאו'.

אמנם בפשיטות ק' לנטות מהמבוי בירו' דהוי דאו', ולא רק מחמת שבאו לדחות ד' ר' אבהו ע"פ שי' רשב"א צ', דהרי אי"ז תמיה על ר' אבהו דלבריו נפקא דהוי רה"י דאו', אם כל ההנחה דפירצת י' דאו' היא רק לרשב"א צ' דפליג על ר' אבהו וס"ל דאין איסור דרבנן ברה"י דאו'. וכן נקט בפשיטות באו"ש להוכיח מד' הירו', ז"ל בפ"ז הכ"ה "אולם הירושלמי סבר דקורה משום מחיצה הוי דבר תורה, ואפילו בקורה טפה, כמו דמוכח בפרק עושין פסין הלכה ה', דפריך מעתה מבוי שקורתו למעלה מעשרים כו', ע"ד דר"י וזרק מרה"ר לתוכו חייב וכו' אמנם עדיין קושיית הירושלמי צ"ב, הא אכתי הוי שלש מחיצות, והוי דבר תורה, וצ"ל דפירושו כשיטת רבינו עפ"י גרסת רבינו חננאל, ופירש בדף י"ב (ע"ב) מבוי הראוי לשיתוף הכשירו בקורה פטור כו', דבשלש מחיצות לא הוי אלא כרמלית מקום פטור מה"ת, ואתי שפיר, כן מוכח דיותר מעשר אמות חשוב פרצה מה"ת, וכדפריך מבוי שנפרץ יותר מעשר, וזה ברור".

בגמ' קא, א אמרי' "ורבנן אמר רבי מאיר רה"ר ומהדרו אינהו כרמלית דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר אמר רב פפא כאן קודם שנפרצו בה פרצות כאן לאחר שנפרצו בה פרצות רבא אמר סיפא אתאן לשערי גינה", ופי' ר"ח שם "ופריך רב פפא לא אהדרו ליה ירושלים אלא לאחר שנפרצו בה פרצות יתר מעשר שהיא רה"ר", (וכ"כ הריטב"א מז, ב "לפי שבירושלים נפרצו פרצות וכל שיש פרצה ביותר מעשר הו"ל כאילו כולו פרוץ"), והוכיח מינה הגרא"ק בתש' דפירצת י' אוסרת ומבטלת ההיקף בעומ"ר מדאו'.

ואפילו באיסורי הנייה וכו' בכל עושין קורה אבל לא באשרה", ונראה דבכל עושים קורה וה"ה בע"ח. ובשפ"א כ' "במשנה בכל עושין לחיין כו' יש לעיין אי גם בקורה פליגי דאפשר דקורה דמשום היכרא לכ"ע מהני בכל או נימא דמ"מ אין היכר אלא במידי דראוי למחיצה דמה"ט נמי בעינן שתהי' רחבה לקבל אריח ונקט לחי משום דשכיח יותר להעמיד למטה ב"ח ולא לתלותו למעלה ואין נ"מ בזה לדינא ועי' בהר"י בהר"ף כ' דצריך להיות קשורה שלא תברח והיא מגמ' דסוכה והגם די"ל דהכא בלחי דרבנן לכו"ע אין חוששין שמא תברח מ"מ י"ל ג"כ להיפוך דבלי קשירה ליכא היכרא ופסול לכו"ע".

שיירא שחנתה בבקעה והקיפיה כלי בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים ולא יהו פירצות יתרות על הבנין. והביאור דבכל רוח צריך להיות עומ"ר על הפרוץ, (עכ"פ להסוב' דאין מצרפים את הרוחות), וצ"ע דהרי ברוח רביעית סגי בלחיים או בפס ד' ולא הוזכר במתני' כל הקולא של רוח רביעית, דאף דמדרבנן היא צריכה גדידה מ"מ סגי בתיקוני חצר. ואולי באמת כל תיקוני חצר לא נאמרו אלא בפתח, ואם שבקי בני החצר את הפתח הרי באמת ל"מ בו תיקוני חצר והוי כפירצה וכחיסרון רוח רביעית, וא"כ האי שיירא החונה כאן ומקיפה עצמה ללא שימוש כל שהו בפתח, וכשיבואו לצאת לא ישתמשו בפירצות אלא יפרקו כל המחיצות, ורק כעת נשאר פרצות מכח חיסרון כלי בהמה להקיפה בסתימה גמורה, בזה אין את הקולא של תיקוני רוח רביעית. וצ"ע.

(ובסידור ר"ש מגרמייזא כ' "במקום שאין להם אלא ג' מחיצות של ג' רשויות בני אדם, ורביעית מפורצת על פני כולה, ופתוחה לשדה לגמרי, מהו לטלטל בתוכה בשבת. והשיב, אם היא בעשר אמות, מפורצת הויא ומותר לטלטל בכלו, ואם לאו אין להם אלא ד' אמות, כדי פישוט ידים ורגלים בלבד, לטלטל לכל אחד ואחד, ולא בכלו, ואם הפירצה יותר מעשר, כגון חמשה עשר או עשרים, צריך להיות עומד מרובה על הפרוץ באותה מחיצה, ורביעית חשוב כאילו כולו גדור במחיצה עד לעשר אמות, וי' אמות הוויין פתוח, אע"פ שמפורצת. וכן מצא ראייה רבינו שמו' בן רבי' דוד הלוי, שנאמ' בפ"ק דערובין בחצר קטנה שפתוחה לגדולה, וכן כל רבותינו מוריין". וצ"ע).

כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח. הגר"ח ביאר בזה "דתרי מילי נינהו, דין עומ"ר על הפרוץ המועיל להחשב מחיצה ולאשוויי רה"י, וחלות שם פתח המועיל להפקיע מינה שם פרצה האוסרת", אכן החזו"א כ' "חכמים קבעו כן למחשב כסתום עד עשר ולהחמיר בפרצה יתר מעשר, והא דתנן טו, ב כל פרצה שהיא כעשר אמה הרי היא כפתח לישנא בעלמא הוא ואינו ר"ל דיש כאן כח סתימה בהאי פרצה דודאי בלא צו"ה לאו פתח הוא, אלא ר"ל כח עומ"ר סותם את הרשות, והפרצה נחשבת כפתח וכלפי זה שאמרו חכמים דיתר מעשר מפסיד את הסתימה אמרו דעשר מקרי פתח". ולפי ד' החזו"א יוצא דאין לעומ"ר כל מעלה בעשיית הפירצה לפתח, אלא דלא איכפ"ל מיעוט פירצות כשהעומ"ר.

ונראה דר' החזו"א בסי' סה סק"א מבוארים היטב בהנחה זו, ז"ל "עירובין ה' ב', אבל במבוי ז' נותר בע"מ עה"פ וק"ו מחצר כו', נראה דהא דצריך למילף מחצר, אע"ג שאם גדר דופן הרביעי כלו ודאי לא מפסל משום חסרון לוק, ועומ"ר מחיצה מעליתא היא מה"ת ליעשות רה"י, ומה"ת לן למפסל, הלא כל שלא השמיענו תנא דמתנ' שצריך תיקון ברוח רביעית הוי אמינא דסגי בג' דפנות, והשתא דאשמועינן דצריך תיקון ברוח רביעית, לא אשמועינן אלא בפרוץ, דבאמת תקנו חכמים שיהא כלו גדור והפרצה יהי' על אופן שיקרא פתח, והלכך אע"ג דלוק מעלה את הפרצה לשם פתח, אכתי לא ידענו דעומ"ר מעלה את הפרצה, והו"א דאכתי ליתסר מדרבנן מדין תקנת לחי", וכיון דלעומ"ר אין כח ליתן שם פתח כלל, בהא קמבע"ל אי הוי גדור כסתום ממש או דמ"מ יש כאן פירצות, ולא מהני כ"כ כלוק המועילים בשם פתח.

פירצת י' אמות בעומ"ר

כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור. ידוע נידון האחר' והפוס' האם דין זה שפירצה יותר מי'

החזו"א דבדיומדין יתכן דשיעור פירצה אוסר מדאו', מצינו מקור בדאו' (לדעת ר"מ) לשיעור י' אמות.

תורא"ש רפ"ב לכאו' כ' דפירצת י' אוסרת רק מדרבנן, אבל אפשר להעמיד שם דבריו דאזיל רק במקום דיומדין, ונת' שם באורך.

כ' הראב"ד בפי' לתו"כ בנגעים בפ' הנתק "וכשנפרץ הפנימי ממקו"א כגריס טהור ולא מבעיא כי ל"ה נתק פנימי אלא בגריס מרובע דכי נפרץ הפנימי כגריס ממקו"א ודאי דמיערב שהרי נפרץ במילואו מרוח א' ובטלה ליה תורת מחיצות לגמרי ואפי' כנגד העומד אלא אפילו הוי נתק גדול הרבה אמרי' האי מ"ט דכיון דכגריס שיעור מקום נתק הוא הויא ליה ההיא שיטה כמחיצת מבו או מחיצת חצר שנפרצה ביתר מי' שאע"פ שהעומד על הפרוץ אסור אף כנגד העומד בין לענין שבת בין לענין כלאים דכולה מחיצה בטלה לה". ובודאי משמע דפירצת י' מבטלת המחיצה מדאו'.

(ולכאו' הראב"ד לשי' כמש"כ הראש' משמיה דפרומ"ר אינו אסור אלא מדרבנן, וע"כ יש לזה גבול מדאו', ומה"ט ס"ל דפירצת י' דאו'. אכן מצינו בהשלמה לעיל ה, ב שכו' "לפום מסקנא דקיימא לן פרוכ"ע מותר, אפילו בדאורייתא נמי מותר. ומיהו כל פרוץ המרובה על העומד גבי שבת אינו אסור אלא מדרבנן, דהא פסי ביראות פרומ"ר על העומד הוא, ואי מדאורייתא אסור היכי שרו רבנן לטלטולי, דהא מקשינן כה"ג בפרק עושין פסין, דגרסינן התם א"ר אלעזר הזורק לבין פסי ביראות חייב, פשיטא דאי לאו מחיצה היא היכי שרו רבנן לטלטולי וכו' כדאיתא התם. אלמא כל מילתא דמדאורייתא אסיר לא הוה שרינן גבי פסי ביראות. ומדשרינן התם פרומ"ר על העומד ויתר מעשר לרבי יהודה, ש"מ דכל פרומ"ר על העומד ויתר מעשר לא מיתסר גבי שבת אלא מדרבנן. ומאי דאמרינן גבי פלוגתייהו בפרוכ"ע בשלהי פרקין הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא או גדור רובא, דאלמא מדאורייתא מיתסר, תרגומא אכלאים ואסוכה, אבל בשבת לא מיתסר מדאורייתא, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר", הרי דגם פרומ"ר וגם פירצת י' אמות אינם אוסרים מדאו' גבי שבת, והוי רה"י גמורה מדאו').

כ' הרשב"א יא, א "והלכך אמלתרא ברחבה לא אפשריטא, ויש מי שאומר דלקולא אזלינן דמחיצה רביעית דרבנן היא וספיקא דרבנן לקולא, ויש מי שאומר דכיון דעיקר מחיצות דאורייתא אף ברביעית נמי אזלינן לחומרא כשל תורה, ולזה דעתי נוטה", וכ"כ בעבוה"ק שער ב "ויש מתירין באמלתרא שספק הוא וספק של דבריהם להקל. ואין דעתי כן שלא אמרו להקל במחיצות אלא להחמיר הואיל ועיקר מחיצות מן התורה". והנה גם המקילים לא נתנו טעם דפירצת י' דרבנן אלא רק משום דהוי רוח רביעית, והרשב"א שהחמיר הרי זה טעמו כיון דעיקר מחיצות דאו' אז אזלי' לחומרא אף ברביעית, ולו פירצת י' אינה אוסרת מדאו' לכאו' הוי כשאר דרבנן ולא כדניא דרבנן במחיצה רביעית. וכן כ' עו"ר אם כל"ק אם כ"א בתרא. אבל אפשר לדחות, דנקטו דהוי דרבנן מחמת דהוי רוח ד' כי זה פשוט יותר ממה שפירצת י' היא רק דרבנן, וכן למרות שפירצת י' דרבנן אכתי חשיב עיקרו דאו'.

(ומה שהחמיר הרשב"א בספיקות במחיצות כיון דעיקרו דאו', ואילו לעיל ה, ב אמרי' "מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי הוה ליה ספק דבריהן וספק דבריהן להקל", וכ"פ הרשב"א בעבוה"ק שער א "יראה לי שמתירין מן הספק שכל ספק דבריהם להקל, ועוד שיש לומר כאן שני צדדין להקל, שמא עומ"ר ואם תאמר אינו מרובה עדיין יש לומר שמא כמוהו והרי הוא מתיר כל שאין הפרומ"ר, וכל שיש להיתר שני צדדין ואין לאיסור אלא צד אחד סומכין עליהן ואפילו בדבר שאפשר לשער ולדקדק, שלא הצריכו לדקדק ולשער בכיוצא בזה", כבר תירצה המאירי י, ב וז"ל "ויש מחמירין ממה שאמרו פרק גגות בעירובין אמרו ולא במחיצות שהמחיצות הואיל ועקרן מן התורה מחמירין בהן אף ברביעית שכל שעקרו מן התורה אין מקילין בספקו וכמו שאמרו בפרק שלישי שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה וגדולי הדור נוטים לדעת זה ומפרשים במה שכתבנו מסוגיית לחי הכולט מפני שהוא כספק ספקא שאם עומ"ר הוכשר משום עומד ואם פרומ"ר הוכשר משום לחי", והיינו דהטעם

ואפשר קצת לדחות, דהנה רוב הראשונים נקטו דבירושלים היה גדירה של עומ"ר, אבל הר"ן כב, א נקט שלא היה בגדר עומ"ר אלא רק כדן דיומדין של פסי ביראות, וא"כ בזה יתכן דשיעור הפירצה אוסר מדאו', (דאף החזו"א דס"ל בעלמא פירצת י' דרבנן, מ"מ בפירצה של פסי ביראות נוקט דאו"ס מדאו'), ומה שנקט הר"ח י' אמות ולא יגאו"ש, דכך הוא השיעור אליבא דר"מ ומתני' דהתם לר"מ היא. (אבל בדעת הריטב"א אין לדחות כן, דפליגי שם על הר"ן. ולהדיא כ' הריטב"א טז, א "לענין שבת דפרצה ביותר מעשר או פרומ"ר על העומד אוסר כל המבוי וכל החצר מפני שמוציאו מרה"י ועושה אותו כרמלית"). עוד כ' לדחות דאולי בהא פליגי רבא התם וס"ל שהשוק לא היה רה"ר, כיון דפירצות אלו אינם אוסרות מדאו', וקי"ל כרבא. אבל בפשטות כ"ז דוחק, דמהיכ"ת לומר דהר"ח יסבור כהר"ן בזה, וגם דלא נראה שרבא נחלק בדין ירושלים אחרי שנפרצו בה פרצות, ועלה בידנו ד' הר"ח דפירצת י' אוסרת מדאו'. (והחזו"א במכתב להגרא"פ העיר איך שתקו הקדמונים ובתוכם ר"ח מלפרש דמתני' דפירצה י' בעומ"ר אי"ז דין פירצה י' ברוח רביעית, אבל הנה מבו' דהר"ח ס"ל דהוי דאו').

אכן המאירי יא, א כ' "זהו תחלת השמועה וגאוני הראשונים דקדקו ממנה שיתר מעשר אינו אוסר בחצר אם עומד שלה כפרוץ ומ"מ גדולי הפוסקים והמחברים וגדולי המפרשים פסקו שאף חצר יתר מעשר פוסל בו אף בעומ"ר שאין הכשר בצדי חצר ומבוי אלא בעשר ולמטה מהם ובעומד כפרוץ שכל יתר מעשר פרצה היא ואין פרצה נכשרת לא בלו"ק ולא בפס ארבעה ולא בעומ"ר ואם כדבריהם היה להם ללמוד גם כן שפרומ"ר אוסר בחצר ולא במבוי וזה פשוט לאסור וא"כ אתה צריך לפרש שבחצר גופה היה יכול לומר הואיל ויתר מעשר פוסל ופרומ"ר פוסל מה יתר מעשר אין צורת פתח מועיל בו אף פרומ"ר אין צורת פתח מועיל בו אלא אגב דסליק ממבוי נקט ליה מבוי וכן עיקר", ובחידושי המאירי מבו' דגאוני הראשונים היינו ר"ח, ואי ס"ל דפירצת י' אוסרת מדאו', צ"ע אם שייך בזה חילוק בין חצר למבוי.

ואמנם לשי' הרמב"ם מאד נוטה דפירצת י' אוסרת מהלמ"מ, דכ"כ בפט"ז "כל מחיצה שיש בה פרומ"ר על העומד אינה מחיצה, אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו מותרת, ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות, אבל עשר אמות הרי היא כפתח וכו' הרי שהקיף בקנים ואין בין קנה לחבירו שלשה טפחים, או שהקיף בחבלים ואין בין חבל לחבירו שלשה טפחים, הרי זו מחיצה גמורה, אע"פ שהיא שתי בלא ערב או ערב בלא שתי, וצריך שיהיה גובה הקנה עשרה או שיהיה מן הארץ עד סוף עובי החבל העליון עשרה אם הקיף בחבלים, שאין מחיצה פחותה מעשרה, וכל השיעורין האלו הלכה למשה מסיני הן".

ותוס' ו, א דנו אם הא דרב פוסל צוה"פ ביותר מי' אי הוי מדאו', וכ' "אתי שפיר לרב דסגי בצוה"פ אפי' ביותר מי' הואיל ופתחי מבוי הפתוחים לרה"ר לא הוו יותר מעשר דהא צ"ה מהני מן התורה אפילו לרב ביותר מי' כדאמרינן לקמן גבי כלאים", וכ"כ בדף כב, א ז"ל "ואפילו לרב דאתנייה צריך למעט מודה הוא דמן התורה מהני תדע דהא פיאה מתרת בכלאים אפילו יותר מעשר". ולכאו' אם פירצת י' אינה אוסרת אלא מדרבנן, מה הנידון על צוה"פ לדעת רב ביותר מי' אמות אי הוי דאו'. ואמנם יתכן שאפי' כשהפירצה לא אוסרת מ"מ יש נפק"מ בדין צוה"פ, דאמנם כשעומ"ר עה"פ ל"ב שם פתח להתיר הפירצה, (וכמו שנקט החזו"א באורך), אבל בדאיכא שם פירצה (מחמת ארומ"מ וכד') ובעי' צוה"פ יתכן שהפסול לדעת רב יהיה מה"ת. אבל עכ"פ שמע"י דשיעור י' לבטל שם פתח (כשנצרך צוה"פ דבעי' אז שם פתח) יתכן להעמידו מדאו', ולא כ' התוס' דמכל הסוג' בדף ב, ב נראה שאין הלמ"מ של שיעור י' אמות (וכהוכחת החזו"א). אלא דבאמת זה עצמו יהיה הנידון האם הלימוד מפתח ההיכל וכד' לדעת רב הוא דין דאו', אבל הלמ"מ של שיעור י"א ליכא בודאי. ובאמת החזו"א בכלאיים נקט דפירצת י' שם אוסרת מדאו', (והגאון ר"ד לנדוי שליט"א נקט דכך סבר החזו"א מתחילה), ואם נחלק בזה דלגבי כלאים לעולם הוי מדאו', א"כ בלא"ה אשכחנא לשיעור פירצה י' מדאו'. גם לפמ"ש

הא' שכ' הרשב"א באמת אינו עומד בפ"ע אלא רק בצירוף הטעם (ב').

מד' רש"י צד, א לכאור' נראה בבירור דפירצת י' אוסרת מדאו', וצ"ע במה שכ' ע"ז החזו"א במכתבים הנ"ל. ועכ"פ בטושו"ע סי' ססא ג"כ נקטו כהאי פי' רש"י לדינא.

בתוס' להלן צד, ב כ' גבי 'הואיל והותרה' סבר רב דביתר מי' לא יתיר רבי יהודה אף לאותה שבת כמו שמיקל בעשר בקר"ז אע"פ שזו וזו נחשב לו כפרצה ולא פתח, וא"כ מבו' דקר"ז קיל מפירצת י'. ולפ"ז ודאי ל"ש לומר דפירצת י' אינה אוסרת מדאו', להנך דס"ל דפירצה בקר"ז אוסרת מדאו'. אלא דכבר עמדו שם בחי' אבהו"ז ובגאו"ז דמד' התוס' קודם לכן מבו' איפכא דפירצה בקר"ז חמירא טפי מפירצה י' גבי דין פ"ת, וא"כ לפ"ז יש להוכיח איפכא דלהסוב' דפירצה בקר"ז דרבנן ע"כ דפירצה י' אינה אוסרת מדאו', וצ"ע בזה ובסתי"ד התוס'. גם יש להביא מש"י רב דס"ל דל"מ צוה"פ ביותר מי', ומאידך כ' הראשונים דבקר"ז מהני צוה"פ, ולא כ' דאינו נכון אליבא דרב. (גם מה שמצינו בכמ"ד דפירצת י' חמירא מפרומ"ר, ודאי מוכיח דפירצת י' אוסרת מדאו', כמו פרומ"ר האסור מדאו', אם לא כשי' הראב"ד המחודשת).

כ' בגיליון לפס' מהר"ם עירובין אות י' וועיירות שלנו המוקפות חומה סביב ויש להם דלתיים ובריה מותר לטלטל בכל העיר על ידי עירוב ושכירות מן הבתים של גוים. אע"כ חלילה מעשות מעשה מאחר שלא נהגו ויש לחוש לפעמים שיהא פירצה בחומה יותר מי' או יהו שערים בלא דלת ועוד דברה"ר גמורה בעי' דלתות נעולות בלילה ולא סגי בראויות לינעל". ולכאור' אם פירצת י' אינה אוסרת אלא מדרבנן, אין לחוש לזה מספק.

בענינא דשיעור פירצת עשר, הנה הר"ח להלן ס, א כ' "הא דאמר שמואל כותל שבין ב' חצרות שרצפו בסולמות ביתר מי' אמות במשכא שיכולין י' בני אדם באחד לעלות ולירד כאחד לא חיישינן לסולמות הללו אלא תורת מחיצה שם", ומשמע קצת דהשיעור הוא מה"ט דעשרה בני"א יכולים לעבור בב"א שם. ואולי לא כ"כ אלא דוקא גבי סולם, וצ"ע.

פרוץ כעומד

רב פפא אמר מותר הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור הכי אגמריה רחמנא למשה גדרו רובה. והנה לא הוסיפו כאן טעם לדבריהם בדין פרוץ כעומד, אלא רק דהמקור הוא מהא דאגמריה רחמנא למשה. והר"ן כ' "הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה. נ"ל דמשום הכי אמר האי לישנא ולא אמ' גדרו פלגא כדאמר רב הונא בריה דרב יהושע, משום דכל חד וחד לישנא דשייך במלתיה נקט דרב פפא הכי קאמר נהי דבפרוץ כעומד פרצה איכא אפי' הכי רחמנא אגמריה למשה דכל היכא דלא מיפרץ רובה סגי, ולרב הונא בריה דרב יהושע כל היכא דאיכא פרוץ לא שרי דרחמנא אגמריה למשה גדרו רובה, ואחרים כתבו שהדבר היה מקובל להן שבענין מחיצות נאמר לו לשון רוב למשה בסניי". ולפ"ד (בתי' הא') יש כאן טעם בעיקר פלוג' אי בעי' עומ"ר או שלא יהיה פרומ"ר.

(ובאמת בריטב"א נראה דפרומ"ר אי"ז משום חיסרון העומד אלא דהפרוץ כה"ג מבטל לעומד, שכ"כ "דכיון שהעמיד אותן פסין רחבין בפאות ואמה לכאן ואמה לכאן הא חשיב כמחיצות גמורות מן התורה כענין שאנו אומרים בצורת פתח או בתקרה כשפיה יורד וסותם דחשיב כמחיצה גמורה לענין סוכה, ואילו הכא מיירינן בדבר העשוי פרוץ כי העומד אינו חשוב מחיצה בפני עצמו והוא צריך לצירוף הפרוץ", ועמש"כ גם ברפ"ב, וגם בד' רש"י בהמשך הסוג' נראה דהחיסרון של פרומ"ר הוא ע"ד הדין של אתי אוריא וכו', אלא א"כ נימא דכוונתו שם בדווקא לענין מחיצה דכלאים).

והנה אף לגבי מחצה על מחצה בגמ' חולין כח, ב אמרי' "רב אמר מחצה על מחצה כרוב הכי אמר ליה רחמנא למשה לא תשייר רובה רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב הכי אמר ליה רחמנא למשה שחוט רובה". וצ"ע מה שדנו התוס' בסוג' ובחולין ועו"ר לדמות הנידונים של פרוץ כעומד ומחצה על מחצה, והרי הנידון

לפ"ז הוא איך נאמרה ההלכה, איך נאמרה במחיצות ואיך נאמרה בשחיטה וכו', ולא נידון בהגדרת מחצה על מחצה ככו"ע. (מה גם תי' התורא"ש "דלעולם העומד חשוב טפי, הכא דהעומד מתיר חשוב כרוב והתם דהעומד אוסר חשוב נמי כרוב", דלכאור' ל"ש כן לפי הסבר הר"ן דאין הנידון כאן בחשיבות המחצה העומד). ואי נימא ליישב דהר"ן והתוס' באמת חלוקים בזה, מה יענה הר"ן על קו' התוס' בחולין דשם בגמ' מדמים הנידונים במחצה על מחצה. ואף כי הר"ן עצמו בסוג' כ' "והלכתא כותיה דרב פפא. ואע"ג דכפ' השוחט אסיקנא גבי שחיטה דכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב כתבו בתוספות דהתם היינו טעמא לפי שהוא דבר תלוי בחיות הבהמה". וצ"ע.

ועכ"פ עפ"ד הר"ן יש לבאר ד' הריטב"א י, ב ז"ל שם "שמעת מינה עומד כפרוץ אסור. פירוש מדלא קאמר רב יהודה דלעביד הכי דהוי ודאי עדיף טפי דכל מאי דאפשר לפזר הפרצה ולמעטה דלא תהא ניהא תשמישתיה טפי עדיף, אלא ודאי להכי לא עבד רב יהודה הכי משום דס"ל כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר לקמן בפרקין דאפילו עומד כפרוץ אסור וכל שכן כשהעומד"ר על הפרוץ משתי רוחות דגריע טפי ואסור, ואילו את אמרת לי דעומד"ר על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד כל היכא דליכא טעמא דאתי אורי ומבטלי ליה ופרקינן דלעולם אימא לך דאפי' עומד משתי רוחות הוי עומד וכ"ש עומד כפרוץ ושאני הכא דא"א דה"ג והאי גיסא ומבטלי ליה", (וכע"ז ברשב"א שם, ועי' להלן), ומבו' דעומד מחולק שהוא רבה על הפרוץ בצירופו תליא בהנידון של פרוץ כעומד, ועפ"ד הר"ן כך הוא הביאור, דאם אגמריה רחמנא דבעי' עומ"ר, מסתבר דאין לצרף חלקי עומד, אבל אם כל הדין הוא שלא יהיה פרומ"ר, א"כ גם כשא"א לצרף את חלקי העומד סו"ס אין כאן פרומ"ר על העומד. (ולש' הריטב"א דהוא כ"ש ו'גריע טפי' הכוונה דאם א"א להכשיר בעומד כפרוץ ודאי דל"ש לצרף ב' חלקי עומד, שכל מעלתם יחד היא רק לאפוקי מפרומ"ר).

וכן יש לבאר מה שדן הריטב"א (וכן הפוס' עי' ביאור"ה בס"י שסב ס"ט) דלגבי מחיצת ערב אפי' אם מהני עומד"ר מ"מ פרוץ כעומד ל"מ, והטעם דלגבי מחיצת ערב ודאי בעי' איזה ענין של רובו ככולו, דלא אגמריה בערב לא תשייר רובה, ורק לגבי שתי להאי מ"ד כך הוא צורת הדין שלא יהיה פרומ"ר. (וכ"ה להחילוק שהביאו הגרי"ז והגר"מ בשם הגר"ח דפרוץ כעומד ל"ה כסתום, וא"כ לגבי ערב הא בעי' שם מחיצה ככולו, ולזה בעי' עומ"ר, משא"כ לגבי שתי דיש להכשיר להאי מ"ד גם פרוץ כעומד אע"ג דל"ה סתום. ובגמ' י, ב מבו' דאף אי פרוץ כעומד מותר מ"מ אתי אוריא ומבטל וכו' טפי מעומ"ר. עוד יל"פ את חילוק הריטב"א, דהנה באבהא"ז בהל' סוכה פ"ה ה"ט"ז ביאר הדין דפרוכ"ע מהני, משום דכיון דהעומד אינו מתבטל ע"י ריבוי של פרוץ, א"כ יש בכוחו לעשות את הפרוץ לפתח. ועפ"ז ביאר ש"י הר"מ דבסכך ל"מ פרוכ"ע, כיון דשם ל"ש שם פתח. ועי"ש עוד מה שביאר לפ"ז דין פרוכ"ע בעור האסלא, אף דל"ש התם ענין פתח. ועכ"פ לפ"ז בערב אף אם מהני עומ"ר אבל ודאי ל"ש שם פתח על הפירצה, דכך ביארו האחרו' את האיבעיא של עומ"ר בערב מחמת חיסרון שם פתח בפירצות, ועכ"פ בזה ע"כ פרוכ"ע ל"ה כעומד, דאין מעלה למחצה העומד אחר שהפרוץ אינו נעשה לפתח).

וכן יש לבאר בזה הסוג' בסוכה כב, ב דלמ"ד פרוכ"ע מותר יש גירעון במה שהצל למטה הוא מועט מן החמה, משא"כ למ"ד פרוכ"ע אסור אם למעלה הוי עומ"ר לא איכפ"ל דלמטה הוי פרוכ"ע, (וכלש' הר"ן שם "דכי אמר רב פפא הכי הני מילי לענין דופן שבת ובסכך פסול דכי היכי דאגמריה רחמנא למשה בשבת לא תפרוץ רובה ה"נ אגמריה בסוכה לא תסכך בפסול רובה הא כי הדדי שרו והיינו דאתי לן שפיר מתני' דהמקרה סוכתו בשפוריין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה אליבא דרב פפא כדאי' בפ"ק שאע"פ שהסכך פסול חשוב כפרוץ לענין הכשרה דסוכה כשרה לפי שאין פסולה רבה על הכשרה אבל באורי אי אפשר לומר כן שכיון שאם הם שוים מלמעלה האויר רבה מלמטה וסוכה בצל תליא מלתא הרי פרוץ שלה מרובה על העומד ולרב

אמנם צ"ע דהרי אף להראב"ד יש מקום שצריך בו עומ"ר, דהא ודאי יש שיעור להאי מחיצה, (וכדכ' הריטב"א רפ"ב "דמדאורייתא אפילו פרומ"ר על העומד כשר כיון שיש במקום אחד שיעור רחב מחיצה"), וכן בעי' שתהיה סמוכה לכותל בצד, וא"כ בלא"ה הא בעי' עומ"ר, ובהו יהיה הנידון מדאו' אי פרוץ כעומד הוי כעומ"ר או כפרומ"ר, ואמאי צ"ל דאגמריה למשה אזיל אתקנ"ח שהראה לו ולא בעיקר הדין. והא לדידן נמי הרי יש פסי ביראות אמה בכל צד דמהני מדאו', ואעפ"כ יש נידון בדאו' בדין פרוץ כעומד. (ואולי י"ל כדעת המאירי במתני' - ובקר"א הביא בזה מהירו' - שכ' ד"דוקא שיהא עומד שבין פרצה לפרצה ארבעה טפחים אבל כל שהעומד פחות מארבעה במקום אחד אויר הפרצה מבטלו", וממילא דל"ש לרוץ על פרוץ ועומד אם לא היה שיעור מחיצה. ועכ"פ ד' המאירי הם רק לגבי שבת ולא לגבי כלאיים, דהא אמרי' הכא דמג' ועד ד' מהני עומ"ר בכלאיים).

והנה לשי' הראב"ד הנ"ל דלעולם אפי' פרומ"ר הוי מחיצה דאו', נראה פשוט דכ"ז רק לענין עומד ופרוץ בשתי, אבל במחיצת ערב ל"ש לומר דמהני מדאו' אפי' פרומ"ר, ופשוט הוא, דבשלימא לגבי שתי סו"ס אפי' שהפרומ"ר הרי יש כאן מחיצה במקומה, אבל כשהפרומ"ר הוא בערב הרי אין כאן מחיצה כלל. ואין תימה בזה דחלוק עומ"ר בשתי מבערב, דהא בלא"ה אף לדידן (דלא כהראב"ד) דן הריטב"א לומר דיש בזה חילוק לענין פרוץ"ע. אלא דלהראב"ד צ"ע דמהיכ"ת כאן דין עומ"ר, כיון דבשתי לא נאמרה היילכתא זו אלא מדרבנן, א"כ לגבי ערב שהפרוץ בו הוא לעיכובא, מהיכ"ת דעומ"ר מהני כנגדו.

וע"כ כנ"ל דאפי' למ"ד פרוץ"ע מותר הרי ביאר הגר"ח דעומ"ר הוי סתום טפי, וי"ל דזהו מסברא ע"ד ענין רובו ככולו, וההילכ' היא רק אל תפרוץ רובא, ולפרוץ"ע אין את המעלה הזו שיש (מסברא) לעומ"ר. (ואף דהתוס' השוו ענין פרוץ"ע להא דמחצה על מחצה כרוב, אמנם גם שם הרי ודאי אין הכוונה דלמחצה יש מעלת רובו ככולו). וא"כ להראב"ד מוכרח להיות כהריטב"א, והיינו דאף אי נימא דמהני עומ"ר בערב, זה דוקא בעומ"ר שהוא מסברא רובו ככולו, אבל פרוץ"ע שאינו נותר אלא מחמת הילכ' דלא תשייר רובא, זה לא נאמר כלל לפי הראב"ד בשום צד. ומ"מ לש' הרשב"א בשם הראב"ד על הפסק של עומ"ר בערב "מדאמר רב אשי מחיצה תלויה איבעיא לי' לרב המנונא וכו' מכלל דכי האי גוונא פשיטא ליה דמחיצה היא דמקשינן ערב לשתי דהיאך לאו תלויה היא".

(ואף לענין מחיצת שתי או ערב באופן שיש לבוד בין הקנים או החבלים, הרי מ"מ הוי מחיצה גרועה, וכמב' בסוג' דשיירא להלן דלפיכך בעי' שלא יהיה ב"ס פנוי, ומ"מ יש בזה חילוק בין שתי לערב, דכ' בתורא"ש כב, ב "והשאר עושין לה חגורה גבוה י' טפחים. תימה אמאי נקט חגורה ולא נקט מחיצה כדקאמר ר' עקיבא, ולכאורה הוה משמע דר' יהודה בן בבא מצריך הקפת חבלים ור' עקיבא דקאמר מחיצה מצריך מחיצה של קנים, ומיהו לא מסתבר לפלוגינהו בהכ"י, ומבו' דיש מעלה לשתי במה שעכ"פ במקומו של כל קנה יש מחיצה שלימה, ויש מעלה לערב במה שההיקף הוא על כל חלק מהרשות).

והנה באוהל מועד שער סוכה דרך ג' נ"ו כ' "ויש שכתבו הכי ודופן סוכה כדופן שבת וגבי שבת הויא ג' מדות במחיצות מדה א' דאמרינן בה לבוד וזהו שאין בין זל"ז ג' טפחים. מדה שנייה כל שהוא ג' ומג' ועד ד' אם היה פרומ"ר על העומד אף כנגד העומד אסור ואם אין בין זל"ז כמלואו של עומד מותר הכל. היה פרוץ"ע כנגד הפרוץ אסור כנגד העומד מותר. מדה שלישית כל שהוא ד' ומד"א עד י' אמות צריך שלא יהא בין זל"ז כמלואו פי' שלא יהא פרוץ"ע היה פרוץ"ע אסור כנגד פרוץ ואם עומ"ר מטלטלין אף כנגד הפרוץ לריא"ג פרוץ כעומד מותר ופי' במלואו כמלוא נכנס ויוצא". וכע"ז לש' רי"ג גיאנות בהל' סוכה עי"ש. ולכאו' מבו' בדבריהם חילוק בין פרוץ"ע לעומ"ר, דעומ"ר מתיר כנגד הפרוץ, ואילו פרוץ"ע אינו מותר אלא כנגד העומד, אבל יש לדקדק בלש' אם אזלי למ"ד פרוץ"ע מותר או למ"ד אסור, (דאפי' למ"ד אסור אבל כנגד העומד מותר, וצ"ע).

הונא בריה דרב יהושע דאמר פרוץ כעומד אסור תני ליה בכי הדרי מלמטה משום דלמעלה עומ"ר ומלמטה נמי כי הויא כי הדדי עומ"ר על הפרוץ מחשיב ליה הלכך רב פפא בעי כי הדדי מלמטה דרב הונא בריה דרב יהושע נמי סגי ליה בהכ"י, והביאור דענין אל תפרוץ רובא ה"ה תלוי בעשיית הצל דזהו פירצתו של סכך, משא"כ מעלת גדר רובא שהיא קיימת מצ"ע אפי' אם הצל פרוץ"ע.

והנה הראש' הביאו שי' הראב"ד דאף פרומ"ר מדאו' הוי מחיצה, והא דאמרי' אגמריה למשה היינו דאגמריה בסיני גם מה שעתידים חכמים לגזור. (ועי' חת"ס סי' פח שנקט כן גם בדעת התוס' לעיל יא, א. ובפנ"י בסוכה ז, א כ"כ מדנפשיה דבכה"ג ל"ה רה"ר, אבל לדבריו אכתי ל"ה רה"י, וכמובא להלן). וצ"ע א"כ מה ראייה מדין סיככה בשפודין וכו' דהתם פסול מדאו'. וצ"ל דנראה מסברא דגדר הגזירה והתקנה כאן הוא באותו ענין מדאו' שפסול בו פרומ"ר, ויש ללמוד ממנו אי פרוץ כעומד הוי כעומ"ר או פרומ"ר. (ואי סוג' דמחצה על מחצה חד היא עם דין פרוץ כעומד לולי החילוק בין טומאה ואיסור למחיצות כדכ' התוס', א"כ עניני מחיצות ודאי דמיא אהדדי).

וע"ע בד' ההשלמה ה, ב שכ' "לפום מסקנא דקיימא לן פרוץ כעומד מותר, אפילו בדאורייתא נמי מותר. ומיהו כל פרוץ המרובה על העומד גבי שבת אינו אסור אלא מדרבנן, דהא פסי ביראות פרומ"ר על העומד הוא, ואי מדאורייתא אסור היכי שרו רבנן לטלטולי, דהא מקשינן כי האי גוונא בפרק עושין פסין, דגרסינן התם א"ר אלעזר הזורק לבין פסי ביראות חייב, פשיטא דאי לאו מחיצה היא היכי שרו רבנן לטלטולי וכו' כדאיתא התם. אלמא כל מילתא דמדאורייתא אסיר לא הוה שרינן גבי פסי ביראות. ומדשרינן התם פרומ"ר על העומד ויתר מעשר לרבי יהודה, ש"מ דכל פרומ"ר על העומד ויתר מעשר לא מיתסר גבי שבת אלא מדרבנן. ומאי דאמרינן גבי פלוגתייהו בפרוץ כעומד בשלהי פרקין הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא או גדר רובא, דאלמא מדאורייתא מיתסר, תרגומא אכלאים ואסוכה, אבל בשבת לא מיתסר מדאורייתא, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר", ולכאו' ס"ל כהראב"ד, אבל רק לגבי שבת, ואין כוונתו דמהני המחיצות לאפוקי מרה"ר, אבל לעולם רה"י ל"ה, (ורק ל"ד לדגלי מדבר, וכמש"כ הפנ"י בסוכה ז, א "נראה לפענ"ד אפילו כפרומ"ר על העומד דלא מהני לחי לעניין שבת מ"מ לאו רה"ר גמורה היא דמהיכא תיתי הא לא דמי לדגלי מדבר, ועוד דלא גרע מפסי ביראות ואין להאריך בזה כאן דלענ"ד דבר ברור הוא בכל הסוגיא דעירובין והא דאמרינן התם כי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא היינו לענין דלהוי רה"י גמור לחייב הזורק לתוכו או דעיקר הלכתא דפרומ"ר מדאורייתא היינו לענין כלאים כדמשמע שם בסוגיא"), דהא כ' לדמות כן לענין פסי ביראות, דהוי רה"י מדאו', והזורק לשם חייב.

(וכבר מציינו דבר שאינו דומה לדגלי מדבר יכול מה"ט להיות רה"י ולא רק לאפוקי מרה"ר, דכ"כ הרמב"ן נט, א "לא אמר ר' יהודה שתי מחיצות תורה אלא ברחב שש עשרה שדרך הרבים עוברת שם ואין הרבים נקבעין ועומדין שם, דגמר ממדבר דליכא מחיצות, אבל פלטיא גדולה של עיר רחבה הרבה שהרבים מתקבצים שם לשוק והיא רחבה של עיר כיון שהרבים קבועים ועומדים שם כל היום זהו רה"ר גמורה". אלא דבר' הרמב"ן יתכן לומר דלעולם הרי יש שם מחיצות, אלא דהוי רה"ר גמורה המפקעת מחיצות, ולזה אמר דב' מחיצות מהני לומר דל"ה כמדבר, וממילא יש כאן רה"י ע"י המחיצות. אבל בהשלמה הנ"ל מבו' יותר דכל ענין המחיצות עצמם תלוי במה שהם מפקיעות את הדמיון למדבר, וממילא דקיל שיעורייהו דמחיצות שבת מכלאים וסוכה. ויתכן דוג' וביאור לזה מד' המאירי בסוכה ד, ב, שכ' שם "שבזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אינו תשימש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות". ומד' הרמב"ן הנ"ל ג"כ יש ללמוד טעם למה חורי רה"ר הוי כרה"ר אף דנשלם בהם ענין המחיצות כראוי, דסו"ס ע"י הטפילות לרה"ר ל"מ המחיצות להפקיע הדמיון למדבר).

ביושר, ול"מ ליצור ולחקוק מתוכו מחיצת אלכסון ד"ט, וזה כעין הסברא הנ"ל להכל נמדד כפי עמידתה של המחיצה. (וכן נראה בד' החזו"א הנ"ל שם, שדן על "שהגדר באלכסון והוא יותר מד"ט וכי מרבע ל"י איכא ד"ט מפסיק בין החטים לשעורים").

'כנגד העומד' לגבי שבת

ואם היה פרוץ כעומד כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור ואם היה עומד"ר על הפרוץ אף כנגד הפרוץ מותר. כ' הריטב"א "וזה הדין הוא בכלאים מפני שאנו הולכין אחר ערבוביא, מה שאין כן לענין שבת דפרצה ביותר מעשר או פרומ"ר על העומד אסור כל המבוי וכל החצר מפני שמוציאו מרה"י ועושה אותו כרמלית, וזה ברור וכן הסכימו כל המפרשים ז"ל. וכ"ה מבו' בד' הר"ן שכי' "ולגבי כלאים מתניא והכי נמי הוי דינא לענין שבת בר ממדה שלישיית דאמרי' דכל שהעומד ארבעה אע"פ שהפרומ"ר מותר לזרוע כנגדו דבשבת אסור לטלטל אפי' כנגד העומד, וטעמ' משום דגבי שבת דבעינן מחיצות שלמות כנגד כל החצר או כנגד כל המבוי כל שהפרומ"ר על העומד אפי' עומד מיבטיל אבל גבי כלאים אין אנו צריכין אלא להפריש בין הזרוע להנטוע ולפיכך כל שהעומד חשוב דהיינו ארבעה מותר לזרוע כנגדו אע"פ שהפרוץ הוא מרובה, וכל שהעומד"ר מכשרי' אפי' כנגד הפרוץ משום דכל היכא דעומד"ר פרוץ חשיב כפתח ומותר לזרוע כנגד הפתח". (וכ"ה לש' רנ"ג לעיל י, א "ומה שאמרו מבוי שלא התרתה בו פרומ"ר על העומד. כבר מפורש הוא בזה הפרק במשנה ובבבלי שלא יהיו פרצות יתירות על הבניין. ובברייתא יש עוד ואם הוה פרומ"ר על העומד אף כנגד העומד אסור. וזה כלל לכל מחיצות שבת חוץ מפסי ביראות, כמו שביארנו שהיא מיוחדת"). ולכאו' הדבר מוכח דגבי שבת ל"ש להתיר כנגד העומד אם נאסור כנגד הפרוץ דא"כ יבטל כל ההיקף של הרשות, אלא או הכל אסור בפרומ"ר או הכל מותר בעומד"ר או פרוכ"ע. וכ"כ הרבה ראשי, וכך נראה גם בירו' בפירוקין ה"ח ובסוכה פ"א ה"א.

והרשב"א כ' כע"ז להלן ע"ב, ז"ל "מה שאמרו כאן במחיצות אלו דכל שהוא ארבעה ומארבעה ועד עשר דאפילו פרומ"ר על העומד כנגד העומד מותר לא שנו אלא לענין מחיצות כלאים אבל לשבת לא דאפילו במחיצה אמה וחצי אמר למעלה דאתי אוריא דהאי גיסא ודה"ג ומבטלא ל"י, והלכך לעולם אמרינן לענין שבת דא"א דה"ג ודה"ג ומבטלא ל"י חוץ מפחות משלשה דאמרי' לבוד וכל לבוד כעומד ממש דמי וכדאמרי' לקמן בסמוך גבי חבלים דקרי' ל"י עומד ממש". אמנם בדבריו מבו' דהטעם דל"ש להתיר בשבת כנגד העומד הוא מדינא דא"א דה"ג וכו', ולכאו' פלא דבלא"ה נמי הרי אם הפרומ"ר בטל היקף המחיצות הראוי, והרי משכח"ל פרומ"ר בלא אוריים משני צדדים, וכגון שהעומדים המועטים באורך המבוי סמוכים לכותלי הרוחב, ובכה"ג הרי ל"א א"א וכו', והאם בכה"ג מותר אף בשבת כנגד העומד. (וכעת יל"ד דאולי גם הריטב"א ל"כ דאין להתיר בשבת כנגד העומד אלא רק מה"ט שכי' הרשב"א דא"א דה"ג וכו'. וע"י בית אפרים סי' כח שכ"כ. אבל בר"ן מפור' הטעם ד"משום דגבי שבת דבעינן מחיצות שלמות כנגד כל החצר או כנגד כל המבוי כל שהפרומ"ר על העומד אפי' עומד מיבטיל").

ולכאו' צ"ל דאין כוונתו כלפי כל ד' מחיצות דשבת אלא רק כלפי מחיצה רביעית (למעט פירצה יותר מ"י), דלכאו' שם אין חיסרון של פרומ"ר וא"כ נימא דכנגד העומד מותר, וממילא דכל הרשות תהיה מותרת כיון שיש בה כעין לחי ברוח רביעית ואין בה פירצה האוסרת, וע"ז כ' דאין ה"ג אבל אמרי' א"א דה"ג וכו', ואם יהיה העומד סמוך לכותלי האורך הרי בלא"ה הוא מועיל מדין לחי. אבל לש' תלמיד הרשב"א הוא "ומה שאמרו כאן דכל שהוא מד' ועד עשר דאפילו פרוץ כעומד כנגד העומד מותר, דווקא לענין כלאים אתמר אבל לענין שבת הא אמרן לעיל דכל היכא שתהא הפרצה יתירה מג' דליכא למימר בה לבוד אם פרומ"ר על העומד אף כנגד העומד אסור, דאמרינן אתי אוריא דה"ג ודה"ג ומבטל ליה", ומשמע דבאמת רק מטעם א"א אין להתיר כנגד העומד בשבת, וצ"ע. (ולש' הרשב"א לקמן יט, ב הוא "אבל הכא דאיכא לשתי המחיצות פרצות ואתה צריך להתיר מצד עומד"ר על הפרוץ שאין אנו מתירין אלא פרצה כעין פתח לעולם אין מתירין בהן פרצה יתירה על עשר דכל

אבל בעיקר ד' הר"ן הנ"ל דהפלוג' בדין פרוכ"ע תליא בעיקר הענין האם צריך עומד או שלא יהיה פרוץ, ומשה"ק ע"ז דא"כ אי"ז שייך לסוג' ד'מחצה על מחצה', נראה לרן דאולי אין כוונת הר"ן כש"נ ממש, דהנה הר"ן לעיל י, ב כ' "דקא סלקא דעתיה דמקשה דלא אמרינן א"א דה"ג ואוריא דהאי גיסא ומבטיל ליה אלא בשכל אחת מן הפרצות חשובה מן העומד שבינתים, ומשום הכי אמ' שמע מינה דבעלמא עומד כפרוץ דפרוץ חשוב טפי ולא הוי עומד, ומשום הכי אותה אמה עומד שהיא אצל הפתח א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטיל ליה כיון שכל אחד מן האורין חשוב ממנה, דאם איתא דבעלמא עומד כפרוץ שרי אלמא עומד עדיף הכא ליכא למימר בההיא אמה א"א דה"ג ודהאי גיסא כיון שהעומד חשוב מן הפרוץ שמצד אחד, ואפי' הכי שנינן דכיון שמצד אחד איכא פרומ"ר ומצד אחר פרוץ שוה לעומד אמרי' דא"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה", ומשמע בלש' דהנידון על פרוכ"ע הוא האם העומד חשוב, ולכאו' אם נחלקו אי בעי' עומד או שלא יהיה פרוץ אין בזה נידון על חשיבות העומד כלל.

ואולי כוונתו הכא רק לבאר ליש' דר"פ דאמר לא תפרוץ רובא ולא אמר גדור פלגא, ולזה כ' ליישב הלש' דל"ש לומר גדור פלגא דסו"ס יש כאן פירצה, אלא דעכ"פ אין כאן פרומ"ר, וסגי בזה, אבל לעולם טעם הדין בזה הוא מחמת חשיבות העומד, דמחצה על מחצה כרוב. (ובאמת ק' להבין דאם פרוכ"ע מותר מחמת דעיקר ההילכתא של מחיצה היא דלא תפרוץ רובא, דלכאו' הניחא לגבי מחיצה דרשויות, אבל לגבי מחיצת כלאים הגודרת במקומה מה שייך דבפרוכ"ע יהיה מותר גם כנגד הפרוץ, וע"כ דחשיבות העומד מבטלת את הפרוץ).

טז, א

היו שם קנים הדוקרנים ועושה להן פיאה מלמעלה אפילו ביותר מעשר מותר. הראשונים הק' אמאי אמרי' רק ג' מידות בכלאים, והא איכא נמי צוה"פ, וכן איכא נמי דינא דפירצת י' אמות. והרשב"א תי' בזה ד"הא לאו מדה רביעית חשיב לה משום דתנא מדות המחיצות שיש כנגדן פרצה יתרה מן המחיצה קחשיב כלומר יש מחיצה שהיא ופרצתה מותרין ואע"פ שפרצתה מרובה ממנה והיינו מדה הראשונה ובכללה קנים הדוקרנים ועושה להם פאה מלמעלה ויש מחיצה שהיא ופרצתה אסורין בין שפרצתה מרובה ממש לרב פפא בין שפרצתה אפילו כמות לרב הונא דהיינו כאלו פרצתה מרובה והיא מדה שני' ויש מחיצה שהיא עצמה מותרת ופרצתה אסורה ואע"פ שפרצתה יתרה ממנה ולכ"ע והיינו מדה שלישיית ובכללה פרצה יתרה מעשר שהיא מותרת ופרצתה אסורה. והר"ן כ' "וכן נמי אידך בבא דהיו שם קנים הדוקרנים ועושה להם פאה מלמעלה לא חשיב לה מדה רביעית משום דאיכא למימר דבכלל מדה ראשונה דשרי פרומ"ר היא דהכא נמי הרי פרומ"ר, ואי נמי דכיון דעבדא להו צורת פתח סתימה גמורה היא וליכא פרוץ כלל", ומבו' כאן חידוש בד' הר"ן דיש בצוה"פ מה שאין בלבוד, דלבוד הוי 'מידה' דמ"מ איכא פירצה, אבל צוה"פ הוי סתימה גמורה.

כל שהוא ארבעה וכו' כנגד העומד מותר. ויל"ע דלכאו' גם כשזרוע כנגד העומד, והעומד מבדיל בינו לבין מה שזרוע בצד הב', אבל אם יש כמה עומדים כאלו זרוע מב' הצדדים של כ"א מהם, עדיין יש כאן באלכסון כלאים בין הזרועות שאין ביניהם מחיצת עומד. ולכאו' מוכח דמ"מ דנים את המרחק בין הזרועים בקו ישר כפי ישרותו של העומד שביניהם. (ובחזו"א בכלאים סי' ו סק"ז כ' "והא דעומד ד"ט מותר כנגדו, נראה דאפי' שדה גדולה זרועה חטים מעמיד ד' טפחים וזרוע כנגדו שעורים, ואע"ג דסוף השורה רואה את החטים שאינן כנגד המחיצה ואין ביניהם י"א וחומש כזה והטעם דחשיב כראש תור שהשורה פניה לכשנגדה ולא למה שהוא רחוק ממנה באלכסון וכיון דהעמיד מחיצה כנגדה מותר, וגם בכרם תנן פ"ד מ"ד כנגד הפרצה אסור ומשמע דכנגד העומד מותר אע"ג דפוגע את הגפנים שבפרצה באלכסון אלא דכח המחיצה להפסיק ואינו מתיחס להאלכסון"). עוד יש להעיר דהרי באותו העומד יש גם עובי לכה"פ משהו, וא"כ גם בפחות משהו מד"ט הרי באלכסון שבתוכו יש יותר מד"ט, וא"כ ק' למה אמרו ד"ט כשיעור מוחלט והרי הדבר תלוי בעובי העומד. ומשמע לכאו' דיל"ד את העומד

פרצה אחת אוסרת כל ההיקף, אפילו כולו עומד, כדמפרש בברייתא לקמן, (וכ' כן לשי' בדין כלאים דפירצה י' אוסרת גם כנגד העומד), ולשי' האו"ז בסי' קכה הוא "פירצה אחת אוסרת כל ההיקף ואפי' כולו עומד והכי מוכח בגמ' בברייתא, ומב' דבעי' הוכחה להך דינא (לאפוקי מהראב"ן) לאסור כל הרשות מחמת פירצה י'. אמנם כל השי' הזו (המב' בר"ח והשלמה ואוהל מועד וראב"ן, דלא כהסכמת כל המפרשים שהביא הריטב"א), צ"ע דאיך שייך בשבת לחלק הרשות להתיר חציה ולאסור חציה מבלי לבטל את כל ההיקף ג' מחיצות הנדרש.

ואמנם ההשלמה כ' לעיל ה, ב "מיהו כל פרוץ המרובה על העומד גבי שבת אינו אסור אלא מדרבנן, דהא פסי ביראות פרומ"ר על העומד הוא, ואי מדאורייתא אסור היכי שרו רבנן לטלטולי, דהא מקשינן כה"ג בפרק עושין פסין, דגרסינן התם א"ר אלעזר הזורק לבין פסי ביראות חייב, פשיטא דאי לאו מחיצה היא היכי שרו רבנן לטלטולי וכו'. כדאיתא התם. אלמא כל מילתא דמדאורייתא אסיר לא הוה שרינן גבי פסי ביראות. ומדשרינן התם פרומ"ר על העומד ויתר מעשר לרבי יהודה, ש"מ דכל פרומ"ר על העומד ויתר מעשר לא מיתסר גבי שבת אלא מדרבנן. ומאי דאמרינן גבי פלוגתייהו בפרוכ"ע בשלהי פרקין הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובא או גדור רובא, דאלמא מדאורייתא מיתסר, תרגומא אכלאים ואסוכה, אבל בשבת לא מיתסר מדאורייתא, לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, והיינו דס"ל כשי' הראב"ד שהביאו הראש' דפרומ"ר אינו אוסר מדאו', והוסיף עוד דגם פירצה י' אינה אוסרת מדאו'.

(ולכאו' הקו' של פסי ביראות שבה דן הראב"ד מוכיחה גם על פירצה י' כפרומ"ר, וא"כ גם הראב"ד מתיר פירצה י' מדאו'. אבל מצינו בד' הראב"ד בפי' על תו"כ בפר' הנגעים דמשמע שם שפירצת י' אוסרת מדאו', והו"ד במקו"א, וא"כ לשי' הראב"ד פרומ"ר כשר מדאו' ופירצה י' אוסרת מדאו'. ומה שלא מוכח מפסי ביראות גם על פירצה י', י"ל דלגבי זה ס"ל להראב"ד דיש מעלה בפסי ביראות טפי מסתם מחיצה, ורק לגבי פרומ"ר לא ראה טעם לחלק. והנה בראב"ד שם מב' עוד דפירצת י' אוסרת מחיצת כלאים גם כנגד העומד, וק' דמאי גרע מפרומ"ר דמתירי' כנגד העומד, ולכאו' צ"ל דשאני פרומ"ר דאמרי' דל מהכא את המשך המחיצה, משא"כ בפירצה י' דסו"ס ע"י שהעומד הוי הכל מחיצה אחת ויש בה פירצה האוסרת. אכן להמב' כאן י"ל בפשיטות דגם פרומ"ר היה צריך לאסור בכלאים גם כנגד העומד, אלא דפרומ"ר שהוא דרבנן לא החמירו בו גבי כלאים, משא"כ בפירצת י' האוסרת מדאו').

וא"כ לפי שי' ההשלמה בהחלט יתכן דאף האיסור דרבנן של פרומ"ר (או פרוכ"ע) או פירצה י' הוא רק כנגד הפרוץ, אבל כנגד העומד מוקמי' אדאו' דהוי מחיצה כלפי כל ההיקף והרשות. (אבל בעיקר הך שי' דהראב"ד וההשלמה צ"ע מה הגבול בזה, ועד כמה מחיצה קטנה יכולה להתיר היקף גדול, בלי ליפסל בפרומ"ר ופירצה י'). והראב"ן שחילק בזה י"ל דס"ל דפרומ"ר אוסר מדאו' (או מדרבנן חמור) ואילו פירצה י' הוי רק איסור דרבנן בעלמא, ולכן כנגד העומד מותר. אבל לולי זה צ"ע איך שייך גבי שבת להתיר כנגד העומד בעוד שכנגד הפרוץ אסור. (ואולי מת' מזה דגם אם פרומ"ר פסול מדאו' אין כאן חיסרון מחיצה באופן מוחלט, אלא רק שם פירצה האוסרת, ושייך לומר שלרשות כולה יש מחיצה של פרומ"ר, ודינה להתיר כנגד העומד). ובס' תורת עירובין (קראקא תרנ"ב) נד' בסופו מכתב הגה"צ משינאו דחלילה להתיר היקף שיש בו פירצה יותר מ', ולומר כד' התו"י טז, א (שלא נאמרו אלא גבי כלאים) דהפירצה אינה אוסרת כנגד העומד, דודאי אינו כן לגבי שבת. וזה כנגד הס' תיקון עירובין (קראקא תרמ"ח), אבל עיקר טעמו להקל שם הוא מחמת דפירצה י' אינה אוסרת אלא מדרבנן, ולכן אין להחמיר בנקרש הנחר ומבטל המחיצה ב'י' אמות.

ויש למצוא מקור ברור לנידון זה דאף גבי שבת שייך למימר אסור כנגד הפרוץ, וכן לחילוק הראב"ן הנ"ל דבפרומ"ר הכל אסור ובפירצה י' עדיין מותר כנגד העומד, מד' התוספתא בפ"ו, דאי' שם "כותל חצר שנפרץ מארבעה טפחים עד עשר אמות מותר מפני שהוא כפתח יתר מיכן כנגד הפירצה אסור. נפרצו בו פרצות הרבה

שהיא יתירה על עשר נפקא לה לכ"ע מתורת פתח ואין עומ"ר מתיר כנגד הפירצה, וצ"ע).

והנה בפי' ר"ח בסוכה ז, א כ' "יתירה שבת על הסוכה. שהשבת אינה ניתרת אלא בעומ"ר על הפרוץ כדגרסינן בעירובין באחרית פרק ראשון כל שהוא ארבעה ומארבעה ועד עשר אמות צריך שלא יהא פרצה בין זה לזה במלואו שלא יהא פרוץ כעומד ואם היה פרוץ כעומד כנגד עומד מותר. כנגד פרוץ אסור. ואם היה עומ"ר על הפרוץ אף כנגד הפרוץ נמי מותר", הרי דאף לגבי שבת שייך שיהיה מותר כנגד העומד ואסור כנגד הפרוץ. (ואולי אזיל כהשי' דאין איסור פירצת י' אמור בחצר אלא במבוי, ובהא אסר עכ"פ כנגד הפרוץ, וכמו שהביא המאירי לעיל יא, א "וגאונ' הראשונים דקדקו ממנה שיתר מעשר אינו אסור בחצר אם עומד שלה כפרוץ ומ"מ גדולי הפוסקים והמחברים וגדולי המפרשים פסקו שאף חצר יתר מעשר פוסל בו אף בעומ"ר שאין הכשר בצדי חצר ומבוי אלא בעשר ולמטה מהם ובעומד כפרוץ שכל יתר מעשר פרצה היא ואין פרצה נכשרת לא בלו"ק ולא בפס ארבעה ולא בעומ"ר", וצ"ע). ובס' הבתים כ' "וכתב הרב בעל השלמה, אם פרומ"ר על העומד, כנגד הפרוץ אסור לטלטל, כנגד העומד מותר לטלטל. והוא שיהיה במקום העומד ארבעה טפחים. והרב בעל המאור כתב, והוא שיהיה בעומד שלשה טפחים. וכו' הסכימו רבים מגדולי הפוסקים. ומדברי הר"ם נראה שכל זמן שפרומ"ר על העומד בטל העומד ואין מותר לטלטל אפילו כנגד העומד. וזה נראה לנו עיקר". והנה דההשלמה ג"כ ס"ל כהר"ח. (ובמע"ר הל' כלאים פ"ו כ' "בס' כתב יד קדמון מצאתי כתוב וז"ל מלשון הר"ם שמענו שאם פרוכ"ע אף כנגד הפרוץ מותר ע"כ מס' הבתים עכ"ל". ויל"ע מהיכן דקדק הבתים מלש' הר"מ לאסור כנגד הפרוץ בפרומ"ר ולהתיר בפרוכ"ע).

ובאוהל מועד שער סוכה דרך ג נ"ו כ' "ויש שכתבו הכי ודופן סוכה כדופן שבת וגבי שבת הויה ג' מדות במחיצות מדה א' דאמרינן בה לבד וזהו שאין בין זל"ז ג' טפחים. מדה שנייה כל שהוא ג' ומג' ועד ד' אם היה פרומ"ר על העומד אף כנגד העומד אסור ואם אין בין זל"ז במלואו של עומד מותר הכל. היה פרוץ כעומד כנגד הפרוץ אסור כנגד העומד מותר. מדה שלישית כל שהוא ד' ומד"א עד עשר אמות צריך שלא יהא בין זל"ז כמלואו פי' שלא יהא פרוץ כעומד היה פרוץ כעומד אסור כנגד פרוץ ואם עומ"ר מטלטלין אף כנגד הפרוץ לרי"ג פרוץ כעומד מותר ופי' במלואו כמלוא נכנס ויוצא". וז"ל רי"ץ גיאות בהל' סוכה "ודופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו ג' טפחים כדי שלא יודק הגדי בבת ראש. כל שהוא שלשה ומג' ועד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו שלא יהא פרוכ"ע שאם היה פרוכ"ע כנגד הפרוץ אסור כנגד העומד מותר וכל שהוא פרומ"ר על העומד אף כנגד העומד אסור, וכל שהוא ד' ומד' ועד ארבע אמות ועד י' צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו שלא יהא פרוכ"כ שאם היה פרוכ"ע כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור. ואם היה עומ"ר על הפרוץ אף כנגד הפרוץ מותר ובלבד שלא תהא פרצה יתירה על עשר. ותניה דפנות הללו שריבה בהם פתחים וחלונות ובלבד שיהא העומ"ר על הפרוץ. וקיימא לן כרב פפא דאמר פרוכ"ע מותר. ומאי במלואו כמלא נכנס ויוצא וכדפסיקא בהלכות עירובין". והנה בדברים אלו יש הכרעה אמצעית, דבעומ"ר הכל מותר, ובפרומ"ר הכל אסור, ובפרוכ"ע כנגד העומד מותר וכנגד הפרוץ אסור. (וזה מוסבר במש"כ האחרו' דעומ"ר הוי בגדר סתום משא"כ פרוכ"ע דחשיב מחיצה אבל לא כסתום. או י"ל דכוונתם ג"כ לדין א"א דה"ג וכו' דזה שייך בפרומ"ר ולא בפרוכ"ע, אלא דצ"ע באופן שהעומד סמוך לכותל ול"ש בו א"א דה"ג).

והראב"ן בהל' עירובין כ' בזה עוד הכרעה, ז"ל "ולא יהו פירצות יתירות על הבניין הא כבניין מותר דאמר רב פפא פרוץ כעומד מותר והילכתא כרב פפא. וכל פירצה שהיא כ'י' אמות הרי הוא כפתח ומותר לטלטל אפילו כנגד הפירצה, יותר מ' אסור לטלטל כנגד הפירצה אבל כנגד העומד שרי ובלבד שיהא עומ"ר על הפרוץ אבל אם הפרומ"ר על העומד אף כנגד העומד אסור". והיינו דפירצה י' אוסרת רק כנגדה, משא"כ פרומ"ר שהוא מבטל את כל ההיקף. (ועי' שם ב'אבן שלמה). והנה רש"י במתני' טו, ב כ' "יתר מכאן אסורה -

כנגד הפרוץ מותר, והדבר צריך לי תלמוד, ומבו' דקשיא ליה רק אליבא דרשב"ג ולא אליבא דרבנן, ולכאור' אם לא ס"ל לחלק בין עומד ללבוד ובכולהו בקיעת גדיים לא תבטלה אם יש עומד חשוב, א"כ אף לרבנן ק' דהרי ענין הלבוד הוא משום בקיעת גדיים, ואם עומד חשוב מהני כנגד זה אמאי א"א להרחיק יותר מג"ט, וע"כ דהרשב"א ס"ל דדין לבוד לרבנן אינו שייך לבקיעת גדיים כתי' הריטב"א. (רק צ"ע לש' הרשב"א בהמשך דבריו "ולאו דוקא במדה שלישית כן אלא אפילו בכל המדות כן", והא בעומד שאינו חשוב ל"א הכי, דהא בקיעת גדיים מבטלת העומד).

ואף קו' הריטב"א ל"ק לדידה, כיון דבפשיטות י"ל דנקט הכא ענין הגדיים ולא ענין לבוד, דיש בזה נפק"מ טפי, באופן שיהיה עומד בלא שיהיה עומד חשוב, וכגון בעומד ב' ופרוץ חד ועומד ב' וכו' דאף לולי ענין לבוד כיון דהעומד ואין הגדיים בוקעים מהני כמחיצה, וממילא דאי לאו דכתיבא ענין הגדיים הרי היה שייך להכשיר בעומד ב' ופרוץ ג' ויותר ושוב עומד ב' כיון דעומד ול"ב לבוד, אלא רק מחמת ענין הגדיים בטל העומד. ומידה ראשונה אתא למימר לן דבכל אופן בין בלבוד ובין בעומד בקיעת הגדיים מבטלת עומד שאינו חשוב. (אלא דיל"ד דאולי להרשב"א יש לצרף את כל העומד והוי כבר כעומד חשוב, וצ"ע). אמנם ש"י המאירי במתני' היא ד"דוקא שיהא עומד שבין פרצה לפרצה ארבעה טפחים אבל כל שהעומד פחות מארבעה במקום אחד אויר הפרצה מבטלו" (ובקר"א הביא בזה מהירו'), וא"כ לא משכח"ל עומד בלא שיהיה עומד חשוב. אמנם בלא"ה צ"ל דד' המאירי הם רק לגבי שבת ולא לגבי כלאיים, דהא אמרי' הכא דמג' ועד ד' מהני עומד".

פירצת י' לגבי כלאיים

כ' רש"י "אבל יותר מעשר, כגון עומד שנים עשר או חמשה עשר - לא מצי למיתני שיעור פירצתו במלואו, דאפילו בציר ממלואו, דאיכא פירצה יותר מעשרה - מיתסר כולו, כדחני ספא וכו' נפרצה ביותר מעשר אסור - ואפילו כולו עומד". ובתו"י פליג על זה וכ' "ולוי נראה דלא מיתסר אלא כנגד הפירצה כיון דהוי עומד חשוב כמו בפרומ"ר דלא מיתסר כנגד העומד ובהדיא תנן במס' כלאיים גדר שנפרץ עד י' אמה ה"ה כפתח יתר מכאן כנגד הפירצה אסור". (ובפ"י הראב"ד על התו"כ בפר' נגעים כ' "כמחיצת מבוי או מחיצת חצר שנפרצה ביתר מי' שאע"פ שהעומד על הפרוץ אסור אף כנגד העומד בין לענין שבת בין לענין כלאים דכולה מחיצה בטלה לה").

והנה התורא"ש דן בד' רש"י וכ' "נפרצה ביותר מעשר אסור. פרש"י ואפילו כולו עומד, כלומר ואפי' כולו עומד כנגד הפרוץ אסור, אבל נגד העומד מותר דלא גרע מפרומ"ר דמותר כנגד העומד, והכי תניא בהדיא בפ"ד דכלאים גדר שנפרץ עד עשר אמות הרי הוא כפתח יתר מכן כנגד הפרצה אסור". ובפשטות נקט דרש"י ג"כ ס"ל דכנגד העומד מותר אף בדאיכא פירצה י', ולא פליג כלל ע"ד התו"כ, אלא דצ"ע מד' רש"י הקודמים שכ' 'מיתסר כולו', ובוזה לא דן התורא"ש אלא רק במש"כ רש"י אפילו כולו עומד.

והנראה דהנה בד' רש"י יש ב' ענינים הצ"ב, חדא דמאי איכפ"ל המשך המחיצה מעבר לעומד ולומר דאם יש שם פירצה י' הרי הכל בטל, ולמה ל"ס בעומד במקומו ואף דאח"כ יש פירצות. וביותר ק' דהיאך יתכן דפירצה י' יש בה חומר יותר מפרומ"ר, דהא בפרומ"ר אמרי' דכנגד העומד מותר ואילו לד' רש"י בפירצה י' גם כנגד העומד אסור. והנה על הקו' הא' י"ל דכך ס"ל לרש"י דיל"ד את העומד בכללותו וא"א לחלקו באמצעיתו, ועכ"פ כל כמה שהוא מחיצה כנגד הכרם, (ומצינו כע"ז בד' הרו"ה בפ"ב שכ' דבקיעת רבים בפירצה מגרעת גם על כנגד העומד), אכן הצ"ב מהו החומר שיש בפירצה י' יותר מפרומ"ר.

והנה במתני' מבו' דאף בעומד בעי' שלא תהיה הפירצה יותר מי', ורק אז הוי הפירצה כפתח, משא"כ בפירצה יותר מי' דל"מ אפי' עומד, או כלש' רש"י במתני' דאפילו כולו עומד. וכ' בחי' הגר"ח "דתרי מילי נינהו, דין עומד"ר על הפרוץ המועיל להחשב מחיצה ולאשוויי רה"י, וחלות שם פתח המועיל להפקיע מינה שם פרצה האוסרת". ולפ"ז פירצה י' אין ענינה דהיא מפקעת מעלת עומד, דלעולם יש כאן עומד והוי ככולו גודר (דרובו ככולו) אלא דמ"מ

אם העומד מרובה על הפרוץ מותר אם הפרומ"ר על העומד כנגד עשרה בתים בטלה מחיצה". ופירושה דפירצה עד ד"ט אינה אוסרת כלל וכמבו' בפירקין, (וצ"ע על המפ' שם שנצרכו לדין לבוד, ואוקמוה לתוספתא אליבא דרשב"ג דס"ל לבוד בד"ט), ומד"ט ועד י' אמות מותר מפני שהוא כפתח, יותר מי' אמות אסור כנגד הפירצה ומותר כנגד העומד, אבל כשהפרומ"ר על העומד, אפי' דהעומד הוא כנגד עשרה בתים, מ"מ בטל כל ההיקף כיון דבפרומ"ר בטלה מחיצה. ומש"כ המפ' שם לאוקמה גבי כלאים זה דוחק גדול בלש', ועוד דהא גבי כלאים הרי גם בפרומ"ר מותר כנגד העומד, ויותר נראה שכאן כתוב כד' הראב"ן הנ"ל ממש. (והפי' אולי כנ"ל, דפירצה י' אוסרת רק מדרבנן, אבל פרומ"ר אסור מדאו', וכשאסור רבנן היקף שהוא כשר מדאו' לא אסרו אלא כנגד הפירצה. או בנו"א, דד' התוספתא הם רק כלפי הדאו', אבל מדרבנן כל פירצה האוסרת ה"ה מבטלת כל ההיקף). ועי"ש חס"ד שכ' דהתוספתא משבשתא היא. וצ"ע בכ"ז.

בקיעת גדיים בלבוד ועומד"ר

כל שהוא פחות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש. והנה לרבא ביאור הברייתא הוא כדעת רשב"ג דס"ל לעולם דדין לבוד הוא בד"ט, ולכן חשיבות 'עומד' להתיר כלאיים כנגדו הוא בד"ט, ואע"כ בקיעת גדיים מגרעת דל"א לבוד כבר בג"ט. וכדאמר "מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג וכי אמר רשב"ג אמרינן לבוד הני מילי למעלה אבל למטה הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעים בה לא אמרינן לבוד". (והראשונים דנו בזה אי רבא פליג על אביי בדעת רבנן).

ויש לבאר דלכאור' הרי אף בפחות מג"ט יש בקיעה של בע"ח קטנים וכו'. אלא דבהא מודה רשב"ג לרבנן דבע"ח הבוקעים בפחות מג"ט הרי נכנסים דרך מקומות שהם ממש כ'סתומים', ובודאי אי"ז מגרע הרשות, וכשקצים ורמשים הבוקעים ואינם מגרעים תורת מחיצה כלל, אבל גדי שהוא בוקע רק דרך ג"ט ולא פחות, בו י"ל דבקיעתו מגרעת אף דעיקר דין לבוד הוא בד"ט, כיון דאין הגדי נכנס דרך מקום שהוא כסתום ממש, אלא במקום רחב יותר.

אמנם הרי אביי פ"י הברייתא לדעת רבנן דעיקר דין לבוד הוא בג"ט, וא"כ נתבאר לן בתוספתא דכלאים גדר ענין לבוד בג"ט שהוא כשיעור בקיעת הגדי. וכ"ה לש' הריטב"א "הא דתני במדה ראשונה ובלבד שלא יהא בין זה לזה ג' כדי שלא יזדקר הגדי הו"ל למימר מפני שאין בו לבוד אלא דהא גופא קמ"ל דטעמא דלא אמרינן לבוד בג' היינו מפני שהוא חשוב לבקיעת גדי להדיא בלא עכוב וזקירת הגדי מבטלת אותו מתורת לבוד", (ויתכן דבלא"ה רבנן היו סוברים כרשב"ג, אלא דעתה משו"ה פליגי עליו גם למעלה דאין בקיעת גדיים דכבר שיעור לבוד נקבע בגדר זה. ואף לרשב"ג אולי שיעור ד"ט נגזר ממש"כ הרשב"א י', ב"דפרצה פחותה מארבעה לאו פתח הוא בשום מקום ולא עיילי בה אינשי", וזה שיעור גם למעלה דכך נקבע בהיל' דלבוד עכ"פ).

ובהא דתי' הריטב"א דענין גדיים דהכא הוא גופא דדין לבוד, נראה דהרשב"א פליג בזה אקו' ואתי'. דהנה הרשב"א נקט בפשיטות בסוג' דהחיסרון בבקיעת גדיים אינו רק בלבוד של רשב"ג אלא גם בעומד, דבכל אופן פירצה שהגדיים בוקעים בה א"א לבטלה אם עדיין הגדיים בוקעים בה, והדרך היחידה לגדור כביכול את הפירצה זה רק אם יהיה בעומד שיעור חשוב שאינו מתבטל ע"י פירצות. (וכבר מכאן לא נראה שסיכים הרשב"א שדין לבוד במסויים יסודו הוא בשיעור בקיעת הגדיים. ואף בלא"ה הרי לקמן ע"ב מבו' דכלפי עומד"ר במחיצת ערב ומחיצה תלויה ג"כ שייך בקיעת גדיים, אלא דהרשב"א ס"ל דה"ה בעומד"ר דמחיצת שתי').

והנה מה"ט הק' הרשב"א "עוד קשיא לי דאפילו לאוקמתו דרבא לא סליק לן תירוץא דא"כ דרשב"ג מודה דבקיעת גדיים מבטלת מחיצה א"כ כל שהיא שלשה ומשלשה ועד ארבעה מפני מה אין בקיעת גדיים מבטלתה, מאי אמרת כיון דהוויא לה שלשה חשיבא קצת ואפילו לרשב"ג ולא מבטלה לה בקיעת גדיים א"כ הדרא קושיין לדוכתא דאפילו נפרצה ביתר מכדי מלוואה כל היכא דאיכא שלשה תו לא מבטלה לה בקיעת גדיים ואמרי' לבוד ואפילו בג'

עדיין יש כאן חיסרון של אתי אורא ומבטל, לולי דהוי כפתח ממש, ועצ"ע.

טז, ב

בעי רב המנונא בערב מאי. בגמ' בשבת קא, א אמרי' "אמר ליה אביי ואת לא תסברא והתניא עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעיקרו ארבעה ויש בקצר שלו שלושה וזרק ונח על גביו חייב אלמא אמרינן גוד אחית מחיצתא הכא נמי גוד אחית מחיצתא", ולכא' גם בלי גו"א מחיצתא הרי יש כאן עומ"ר בערב. וכן ק' במש"כ פס' הרי"ד ד, א וקשיא לי, דבשום מחיצה דאוריית' לא אמרי' גוד אחית, דהיכי דמי אי דלא גביהא מן הארץ ג' טפחי' היינו לבוד, ואי גביהא ג' טפחים היא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ולא שמה מחיצה בין לעניין שבת בין לעניין סוכה, ולא התירו מחיצ' תלויה אלא במים וכו' ויש לומר, שמצינו גוד אחית מחיצתא לענין שבת, כדאמרי' בפרק הזורק תניא עמוד ברשו' הרבים גבוהה עשרה ורחבה ארבעה ואין בעיקרו ארבעה ויש בקצר שלו שלשה וזרק ונח על גביו חייב, אלמא אמרי' גוד אחית מחיצתא, פי' כיון שהעמוד הוא גבוה עשרה ורחב בראשו ארבעה הוי רה"י, ואע"פ שאין בעיקרו הסמוך לארץ ארבעה, ואע"פ שאותו הצד הקצר הסמוך לארץ יש בו ג' טפח' גובה, שאין לומר בו לבוד לצד הרחב ארבעה הוי רה"י משום דאמרי' גוד אחית מחיצתא, אותו הרוחב שיש בראשו משוך אותו כאילו היה מגיע עד לארץ, והכא אין הגדיים בוקעין תחתיו שאינן יכולין הגדיים להתחכך ולעבור תחתיו שצד הקצר מעכב, היל' אמרי' ביה גוד אחית מחיצתא", דלכא' אכתי תיפול' מדין עומ"ר בערב.

בעי רב המנונא בערב מאי. מבו' בגמ' דכמעט לא משכח"ל עומ"ר בערב כיון דאמרי' א"א דה"ג וכו'. ויל"ע לפמש"כ הראש' דא"א דה"ג וכו' אי"ז אלא מדרבנן, (ועכ"פ בעומד של ד"ט), דא"כ נפק"מ טובא בספיקא דרב המנונא כלפי עיקר דינא מדאו' אי איכא עומ"ר בערב. וכן יל"ד, דהנה בביאור"ל בסי' שסב ס"ט הק' דלא משכח"ל היכ"ת של פרוכ"ע בערב, והחזו"א בכמ"ד מצא בזה הרבה היכ"ת, (עי' סי' סח ס"ק ט, טז, יז, יח, וסי' עז סק"ג), דמשכח"ל נידון של פרוכ"ע בלי א"א, כגון בדמפסיק תקרה או שיש עומד מעל הי"ט וכו', וא"כ כל כה"ג הרי נפק"מ בספיקא דרב המנונא על עומ"ר בערב. אבל י"ל בפשיטות דסבירא לן הכא דספיקא דרב המנונא אזיל אשיירא וחבלים דמתני', ורק להמסק' אזיל על מחצלת אבל עכ"פ הנידון הוא על מתני' דשיירא, ולכן לא משכח"ל נידון של תקרה וכו', וגם דאין לומר דהנפק"מ בזה תהיה רק כלפי הדאו' כיון דהספק הוא על היתר למעשה.

אי מוקים ליה עילאי א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה. מבו' כאן דאותו הקנה המשלים את העומ"ר, דהיינו דהרי עומ"ר צריך להיות שמעבר לפרוץ ג"כ יהיה קצת עומד דלפ"ז אפשר לראות את ריבוי העומד על הפרוץ, ומ"מ מבו' כאן דאם יהיה אתי אורא ומבטל להאי קנה הר"ז מבטל את ענין העומ"ר. ומשמע כאן דאי"ז לסימנא בעלמא וכיו"ב אלא בעי' תורת מחיצה באותו הקנה. (ומסתמא דאיסוה"נ דמיכתת שיעוריה וכד' יהיה פסול לזה). ומאידך נראה מבו' דעומ"ר מצד אחד לא יכול ליחשב כמחיצה לעומ"ר מצד אחר, וגם בלבוד יל"ד (עי' זכר דבר סו"ס טז) אי מהני להיות כמחיצה שהעומ"ר יגיע עדיו, וא"כ יוצא שאותו הקנה צריך להיות גם סתימה בפועל וגם שיהיה לו דין מחיצה, וצ"ע. ובחזו"א סי' סח סק"ז כ' בזה עוד "ויש לעי' אי צריך עומ"ר דוקא בתוך י"ט או אפי' למעלה ובלבד שיהי' ג"ט למטה שלא יהא מחיצה שהגדיים בוקעין, ואי צריך דוקא תוך י"ט, י"ל דאף באיכא עומ"ר תוך י"ט צריך למעט דופן בסוף י' ולא למעלה מ"י כגון ו' טפחים סמוך לארץ וד' באויר, ועוד ה' דופן, אינו נידון בעומ"ר, דמה שלמעלה מ"י אינו מחיצה". (ובס' חו"ב דן עוד דאולי העומד המקבל את העומ"ר צריך להיות בשיעור מחיצה, ורק בערב סגי בחבל, עי'. וכן נס' בצוה"פ וכן פ"ת אי שייך להיות כך עומד המקבל את העומ"ר. אבל לגבי עומ"ר בערב וכן לגבי גו"א כ' הפוס' דמהני). וע"ע אבנ"ז סי' רצא.

אי מוקים ליה עילאי א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה. מבו' כאן דאתי אורא וכו' זה גם האויר שמעל י"ט אף שהוא מעל עצם

ביותר מ"י יש כאן פירצה האוסרת. (והא דפחות מ"י הוי כפתח, ג"ז ל"ש לדין עומ"ר, אלא מצ"ע ה"ה נעשה כפתח, ומ"מ בעי' עומ"ר, דוג' לכ"ז הא דבקיעת גדיים יכולה להפקיע לבוד, ודו"ק. והרי בעור האסלא וסכך ל"ש פתח ואעפ"כ מהני עומ"ר, אי לאו דנימא דלא מדמי לה אלא בדין מחצה על מחצה).

ונראה דרש"י ס"ל לדין פירצה י' אינו בא כפירצה האוסרת, אלא ה"ה מגרע את כל מעלת עומ"ר על הפרוץ, דכשהפירצה גדולה כ"כ לא מהני עומ"ר לגדור כל הרשות. וזהו שכ' רש"י במתני' דאפי' כולו עומד מ"מ פירצה י' מפקעת מעלת העומד לגדור את הרשות. והנה לגבי כלאיים מצינו ב' מעלות שיש לעומ"ר לגדור, א' דל"ב מחיצה ד' להתיר כנגדו כיון דע"י עומ"ר חשיב כהיקף ומחיצה שלימה, ב' דבדאיכא ד"ט מ"מ הרי אין היתר כנגד הפרוץ וע"י עומ"ר יש היתר כנגד הפרוץ. ובזה הוא דכ' רש"י דע"י פירצת י' מיתסר כולו, והיינו דכבר ל"מ כנגד העומד אם אין בו ד"ט, ואפי' אם יש בו כבר בטל מעלת עומ"ר להתיר גם כנגד הפרוץ. אכן לדעת רש"י נמי אם יש עומד ד"ט ודאי מותר כנגד העומד.

וזהו שדן התורא"ש רק בד' רש"י בהמשך הסוג', דשם כ' דפירצה י' אוסרת אפי' כולו עומד, ובזה לא שייך באמת לומר דמיתסר כולו אלא רק כנגד הפירצה, דהרי העומד יש בו יותר מד"ט, וגם אין אויר שנאסור אותו חוץ מעצם פירצה זו ד' אמות, ולזה כ' הרא"ש דאף לדעת רש"י כנגד העומד מותר כה"ג, אבל הא מיהא דבאמת לרש"י ע"י פירצה י"א בטלה מעלת עומ"ר להתיר כנגד האויר או כנגד העומד אף דאין בו ד"ט. (ויתכן לצרף לזה ד' החזו"א דנקט בכל דוכתא דפירצה י' היא מדרבנן, ובכלאים סי' ו סק"א נקט לכא' דהוא מדאו', שכ' "דחבישה דאורייתא וכו' וכמה שיעור המפסיד את החבישה לא נתבאר, ואם פרוץ מרובה מרוח אחת ודאי שרי, וכן אם יש פרצה י' אפשר דשרי אף במיעוט". והיינו דלענין כלאים פירצה י' אולי מבטלת את ענין עומ"ר עכ"פ כלפי הפירצה עצמה אם לא כדעת רש"י. אבל יותר פשוט לחלק דס"ל דאין פירצת י' מדאו' כלפי שבת, כיון דמ"מ יש עומ"ר והרשות גדורה רובה ככולה, ואמנם יש בה 'פירצה', אבל אין הפירצה מפקיעה רשות, אבל לגבי כלאיים ע"י שם 'פירצה' במקומה כבר יאסר העירוביאי, וכן להיפך דבטלה החבישה בגדר).

אבל עדיין לא יתיישב בזה מש"כ רש"י על מתני' לעיל, ז"ל "יתר מכאן אסורה - פרצה אחת אוסרת כל ההיקף, אפילו כולו עומד, כדמפרש בברייתא לקמן", ולכא' מבו' כאן דמברייתא דידן גבי כלאיים יש ללמוד דפירצת עשר אוסרת כל ההיקף אפי' אם כולו עומד, וא"כ מבו' כמו שנקט התו"י בש"י רש"י דגבי כלאיים נמי אם איכא פירצת י' הכל אסור ואפי' כנגד העומד ממש, ולא באו ד' רש"י רק לבטל מעלת העומ"ר כלפי עומד פחות מד' או כלפי היתר שכנגד הפרוץ. וא"כ נימא דהא דכ' רש"י כדמפרש בברייתא לקמן, זה לא אזיל על הא דפירצה אחת אוסרת כל ההיקף, אלא רק על מה שהוסיף דהפירצה אוסרת אפי' כולו עומד, ולעולם אינה אוסרת ככה"ג גבי כלאיים אלא כנגדה ולא כנגד העומד.

כ' רש"י "וכל כמה דלא הוי כמלואו, אע"ג דהוי ריח שלשה - כיון דעומד רבה עליו ליכא למימר א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה, והווי להו פתחים וכו' ובמדה שניה קפדינן אמלואו, דהא איכא שיעור פירצה למהויו קרוי אויר, ואתי אויר המרובה ומבטל לעומד, דאפילו כנגדו אינו מתיר, ובמדה שלישית דאיכא עומד חשוב - אויר לא מבטל לה לגמרי, ומתיר מיהא כנגדה". וצ"ע מה הוצרך רש"י כאן לבאר ענין עומ"ר ופרומו"ר מצד אתי אורא ומבטל וכו'. ולכא' י"ל דבאמת נראה בסוג' דל"ש דין מחיצת ד"ט לגבי כלאיים, אלא רק משום דנפיק מתורת לבוד (לרובא וכדעת רשב"ג) או דהוי מקום חשוב (וכד' אביי, והראשונים כ' דרבא לא פליג, ואין ראייתם מכל דין מחיצה ד"ט, אלא רק מדין דפתח הוי בד"ט), והטעם כיון דהכא ל"ב שם מחיצה אלא הבלדה מעירוב דכלאים, ורק דיש חשיבות למקום ד"ט בפנ"ע דאז יש להבדילו ע"י מחיצה כ"ד. אבל אם המחיצה היא פחותה מד"ט א"כ ע"כ לא כל המקום גדור, ואתי אורא ומבטל מחיצה. והא דנצרך רש"י להוסיף כאן דהו"ל פתחים, אף דוהי מתני' דידן דפחות מ"י אמות הו"ל כפתח, יל"פ דבלא"ה

בתורא"ש ויש מקשים על פירושו דלא דמי למתני' דמתני' איירי דבין הכל ליכא אלא י' טפחים והכא איכא בלא צירוף עשרה טפחים ולא שייך הכא לבטל הפרוץ דאינו צריך הכא לביטולו אלא כיון דאיכא מחיצה עשרה אית לן למימר גוד אחית, ומפרשים דמביעא ליה במחיצה תלויה ומיבעיא ליה אם מועיל העומד לבטל פרוץ שתחתיו כיון שהוא פחות ממנו, ולא נהירא לי דסתמא דתלמודא פריך לעיל ותסברא האי פחות מד' היכי מוקי לה אי מוקי לה תתאי הוה לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה אע"ג דאיכא מחיצה ו' למעלה דפחות מג' כסתום דמי, אלמא פשיטא ליה לתלמודא דלא מבטל ליה עומד לפרוץ שתחתיו כיון דגדיים בוקעין בו, וצריך לפרש דמחיצה תלויה מיבעיא ליה אם אמרינן גוד אחית כיון דגבוהה עשרה ולא קיימת בעייתו אמתניתין". וכן עין' תור"פ. (ועי' קרב"נ).

ואפ"ל עוד דלעולם הכא ס"ל לרב אשי דל"א עומד בערב, אלא דאין הטעם מחמת חיסרון שם פתח על הפרצות, אלא דרק בשתי שייך דין עומד כיון דיש עכ"פ מחיצה במקומה, משא"כ בערב שאין בו י"ט קודם לדין העומד, אדרבה מחשב' כאילו אין כאן מחיצה כלל. וא"כ לעולם בדין מחיצה תלויה לא איבע"ל הכא דוודאי ידעי' דגדיים מבטלים הגו"א, אלא דמספק"ל דילמא ע"י עומד מתבטל האויר לגמרי, דהכא שייך עומד כיון דיש כאן מחיצה י"ט עוד לפני דין עומד המשלים את המועט הפרוץ, ולכן מבע"ל דכאן אולי לא יזיק בקיעת הגדיים. (וצע"ק מה פשיט לה מהא דקל הוא שהקילו במים). אלא דבריטב"א כ' ג"כ כד' רש"י, ומבו' בדבריו דהנידון הוא מצד גו"א ולא מצד עומד, ("פי' שהיא גבוהה מן הקרקע יותר מג' דנפקא לה מתורת לבוד והמחיצה גבוהה עשרה והיא מרובה על הפרצה שתחתיה, וקא מיבעיא ליה מחיצה תלויה אם היא מתרת ביבשה והא ודאי כל כה"ג נמי כמחיצת ערב היא נתונה, והיינו לישנא דביעיא דיליה דאמרינן לעיל, אלא שלא היתה כוונתו משום גריעותא דמחיצת ערב שאילו היה סתום למטה פשיטא ליה, אלא דין מחיצה תלויה בחורבה מיבעיא ליה אי אמרינן גוד אחית אם לאו"). וצ"ע, וגם ק' (מה שעמד בזה החזו"א) דהא ודאי גדיים מבטלים, ותנאי היא במס' שבת בדין טרסקל וחכמים פוטרים דאין גו"א בדאיכא בקיעת גדיים.

ועכ"פ צ"ע בביאור הנ"ל האם שייך לומר דיש כאן תחילת שם מחיצה ע"י הי"ט, והרי חלקם אינו נמצא בתוך י"ט לקרקע אלא למעלה מזה. וא"כ יש לחקור בעיקר מעלת י"ט במחיצה כשהיא גבוהה מעל הקרקע, (דהרי לולי דין בקיעת גדיים היה שייך גוד אחית, ומ"מ בעיקר שיעור מחיצה למעלה י"ט), האם מבו' כאן דיש דין עצמי במחיצה שיעור י"ט ולא רק מחמת החלל י"ט הנצרך לעשיית רשות, (או דעכ"פ החלל למעלה גם יכול ליתן שם מחיצה), או דדין גוד אחית אינו מאריך את המחיצה אלא רק מחשיבה כאילו היא למטה ולפיכך היא צריכה להיות בעצמה י"ט. (ומצינו בד' הרשב"א דקורה הנמשכת י"ט יצאה מכלל קורה ונעשית מחיצה תלויה, ומשמע דיש חפצא במחיצה של י"ט מצ"ע). גם יל"ד בהאי מחיצה דעבוד מינה גו"א האם צריכה להיות שבמקומה היא תהיה בדיני מחיצה (על מקום ד"ט וכו') או לאו, ותליא אולי בהנ"ל. ואי נימא דאין מעלה במחיצה י"ט, א"כ אין לומר כהביאור הנ"ל דסו"ס הרי הי"ט מחיצה הם מעל גובה י"ט מהקרקע, ולולי דין גו"א לא סגי לזה בדין עומד.

ובביאור ד' התורא"ש, דמחד כ' דהנידון הוא במחיצה י"ט, אבל לא כ' כרש"י דמצד עומד אתי' עלה אלא רק מצד גו"א, ובהא מבע"ל אי אמרי' גו"א במחיצה תלויה. נראה, דהכא אף דהגדיים בוקעים, מ"מ אי אמרי' גו"א לסתום הלמטה אין בזה חיסרון, (וכדכ' הריטב"א לעיל דאין חיסרון גדיים בדין פי תקרה כיון דהוי כגו"א), וכמבו' בתוס' שבת קא, א דבמחיצה י"ט הגוד אחית מהני גם לסתום הלמטה ולא רק כלפי מלמעלה ואילך, אבל כאן הנידון הוא בהל' מחיצה תלויה שזה חיסרון נוסף מלבד ענין הגדיים, (וכדהוכיח החזו"א דמלבד הא דבקיעת דגים ל"ש בקיעה צריך להוסיף ג"כ דקל הוא שהקילו במים, ודלא כהריטב"א שבבת שם שהכל ענין אחד הוא), וע"ז פשטי' דמ"מ רק במים הקילו במחיצה תלויה.

הרשות ומעל שיעור המחיצה הנצרך, דמ"מ ה"ה מבטל מהאי גיסא ומהאי גיסא את העומד. וביאורו הראשונים, דמ"מ גם האויר מעל שייך להרשות, דה"י עולה עד לרקיע. (וכ"כ הרשב"א גם לעיל י, ב). והנה דין זה דעולה עד לרקיע יש בו ב' ביאורים אם הוא מדין גו"א או דעולה לרקיע בלא מחיצות, והנה אם זה בלא מחיצות לכאו' עדיין אי"ז טעם לצרף את האויר לרשות לענין לגרע את המחיצות, וע"כ דמדין גו"א נגעו בה, (ומבו' דשייך גו"א אפי' שהמחיצה היא רק ע"י לבוד, ואין בזה חיסרון של תרי הילכ). אמנם הנה הרשב"א בסוג' כ' י"ש לי לומר דבכי האי גוונא לא אמרי' א"א דה"ג ודהאי גיסא משום דלבוד להקל אמרי' ולא להחמיר והלכך כל שאתה בא לומר אתי אוירא דלמעלה מן החבל העליון דהיינו אוירא דעלמא ומבטל ל' לא אמרי' לבוד והרי החבל העליון מפסיק בינו ובין אוירא דעלמא וכי אמרת מ"מ אוירא דבינו בינו מבטל ל' אמרי' לבוד, ולפ"ז יוצא דגו"א להחמיר אמרי', דהרי רק ע"י הגו"א נעשה האויר חלק מענין הרשות להיות בגדר אתי אוירא ומבטל וכו'.

כ' בהג"א "אוירא דהאי גיסא ודה"ג מבטלי מחיצתא היכא שכל אחד ואחד בפני עצמו רחב יותר מן המחיצה ועומד גמור מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד אבל אם אלו עומדים פרוצים הם אלא שעושי' עומדים ע"י לבוד לא הוי עומד". ולפ"ז יש כאן תי' נוסף במה שדנו הראשונים אם קי"ל דמהני עומד מב' רוחות, דעומד גמור מהני אף מב' רוחות, אבל עומד שהעומד עצמו הוא ע"י לבוד זה מהני רק מרוח אחת. וכ"ה להדיא במקור הדברים באו"ז שכ"כ לתרץ על סתי' הסוג' אי מהני עומד מב' רוחות, ז"ל "דשאני התם שהוא עומד גמור אבל הכא אילו שני עומדין פרוצין הם אלא שנעשו עומדין ע"י לבוד ועומד על הפרוץ משתי רוחותיו ע"י לבוד לא הוי עומד". וע' שעה"צ סי' שסב סק"ל שכ' "ודע עוד, דאף לדעת האור זרוע דמשתי רוחות הוי עומד לבטל הפרוץ, דוקא שהיה עומד גמור, אבל אם היה עומד רק על ידי לבוד לא מצטרפי לבטל הפרוץ, וכמו שהביא הגהות אשרי בשמו. ועיי' שם באור זרוע שתרץ בזה סתירת הסוגיא לענין עומד על הפרוץ משתי רוחות, אבל מדברי התוספות והריטב"א שתרצו באופן אחר מוכח דלדידהו אין חילוק בזה בין עומד גמור ובין עומד שעל ידי לבוד, מכל מקום להלכה אין להקל בזה מאחד דלדעת הרשב"א ורי"ז בלאו הכי בעומד על הפרוץ משתי רוחות לא חשיב עומד מרבה, וכן"ל".

והריטב"א במתני' כ' להדיא "ובלבד שלא יהא בין חבל לחבל ג' טפחים. פי' דכיון דאיכא ביניהו כדי לבוד בלחוד הא חשוב כעומד וכסתום גמור, וכדמוכח בגמרא להדיא דכי איתא פרוץ ד' בנתים ואויר פחות מג' מכאן ומכאן חשבינן ליה עומד על הפרוץ משתי רוחות". ולכאו' יל"ע בסברא דכיון דלבוד של החבלים הוי כמחיצה י"ט, אמאי ל"ח עומד גמור ע"י סתימת הלבוד להיות בגדר עומד דמהני גם מב' רוחות. ויתכן, דדין מחיצה י"ט ודאי יכול להיות נשלם ע"י לבוד, דהרי כבר ביאר הגר"ח בס' בהל' שבת, ד"בכל מחיצות רה"י דבעינן שיהא גובהן עשרה עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות, כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצאנו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו, לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה אם לא", (וכ"כ בשפ"א להלן פ, ב "דהא דצריך גובה י' אין זה שיעור על הלחי רק דכל משהו מחיצה היא, אלא דכיון דמחיצה צריך להיות עד י' ממילא צריך להיות נמשך התיקון בכל משך י', אבל גוף התיקון אין בו שיעור", ועי' אבני"ז סי' רצא וכן בסי' רצה. ושם בסי' תסה נתקשה למה ל"מ עומד בסוכה כבשבת, ובוזה יתיישב דלגבי סוכה בעי' שיעור דופן, ואי"ז שיעור רק ברשות), וממילא במקום לבוד אף אם ל"ה מחיצה י"ט ממש, סו"ס יש כאן מחיצה וגדירה על שיעור י"ט, אבל להיות בגדר עומד לזה בעי' שיעור של מחיצה ממש, ובוזה בא הנידון האם לבוד מגדיל ומשלים את גודל העומד שיהיה רבה על הפרוץ דהוי כסתום ממש או לאו.

כ' רש"י "מחיצה תלויה מיבעיא ליה - מחצלת עשרה שהגביהה מן הקרקע שלשה או יותר, מיבעיא ליה לרב המנונא אי מבטל העומד לפרוץ שמתחתיו הואיל ופחות ממנו, או לא". והק' עליו

י, א

מחיצה גרועה לבי"ס פנוי

הוצרכו לשש והקיפו בשבע אפילו בשבע מותרין לא הוצרכו ולא לחמש והקיפו בשבע אפילו בחמש אסורין ואלא הא דקתני ובלבד שלא יהא בי"ס פנוי מאי לאו פנוי מאדם לא פנוי מכלים. ויל"ע בדיני האי מחיצה גרועה דגדרו בה חכמים כל הנך גדרים. דהנה הכא בסוג' איירי כלפי מחיצת שתי בלא ערב או ערב בלא שתי, ופי' הר"י מלוניל טעם הדבר "כל מחיצה שאינה של שתי וכו'. שכשהיא עשויה משתי וערב היא חזקה ובריאה ויכולה לעמוד הרבה אבל מחיצה של שתי בלא ערב כגון מחיצת קנים או ערב בלא שתי כגון מחיצת שלשה חבלים בפחות פחות משלשה אינה מחיצה כלומר להתיר להם כל צרכן אלא בי"ס לכל אחד ואחד". ולש' רש"י להלן צג, ב "אא"כ עשה שתי וערב, מחיצה קיימת".

אמנם הראשונים הביאו ד' הראב"ד שכ' "רבי יוסי ברבי יהודה בא לפרש דברי אביו שלא תאמר שלא חלק רבי יהודה אלא בקנים או בחבלים דגריעי, בא ופירש לך שאפילו היא מחיצה של קורות אם אינה שתי וערב אינה מחיצה". ולש' הראשונים דגריעות האי מחיצה משום דהויא עראי, ומ"מ י"ל דכעת נקבע הגדר דאפי' מחיצה של קורות בלא שתי וערב הוי מחיצה גרועה. (ומאידך מחיצת קנים קנים של שתי אבל אין ביניהם ריוח, אף דחלשה כמחיצת שתי ודאי ל"ה כמחיצה גרועה. והאחרו' גם דנו דכל שהעומ"ר ג"כ ל"ה מחיצה גרועה).

והנה הפמ"ג בסי' שסג במשב"ז סק"א כ' "הגריעותא שתי בלא ערב או להיפוך הא כל שיש שתי וערב י"ל אפי' נעץ קנים פחות מג"ט וקנה א' בראשם לבד ערב הוה מחיצה מעליא, ואף יותר מב"ס מהני ובהוקף, וכן בערב לחוד כאותן לטי"ש המחוברים ביתירות בד' קונדיסים וצ"ע, והו"ד בשעה"צ ר"ס שס. אכן החזו"א בסי' עז סק"ד כ' ע"ז "והלכך לדידן ביחיד לא יחייבן כל צורכו עד דאיכא שתי וערב, שיש בכל אחד מהן דין לבוד, וכן לרבים בישוב, וזה דלא כהפמ"ג שצדק דבקנה אחד של ערב הנתון במחיצה של שתי, וכן להיפך חשיב מחיצה של שתי וערב, שזה תמוה מאד, ובכל ערב איכא לעולם שתי שהחבלים ע"ג קנים, ובמ"ב ש"ס בשעה"צ אות ב' העתיק דברי הפמ"ג, וא"א לעשות מזה שום סניף להקל". (ומש"כ דבכל ערב לעולם איכא שתי, אף אם נמצא ציור דהשתי אינו מהמחיצה, מ"מ הר"ז הוא לש' התוספתא "אלא אם רצה מביא יתדות שהן גבוהות עשרה טפחים ומשקען בארץ ומביא שלשה חבלים שעביין יתר על טפח או ארבעה אע"פ שלא היה עביין יתר על טפח ומקיפה להן מבחוץ").

והנה בשעה"צ העתיק רק את האופן של שתי שעשה בו קנה א' ערב, אבל באופן ההפוך של חבלי ערב עם קנה א' שתי, בזה הרי הוכיח החזו"א דכ"ה המקרה הרגיל במקיפין בחבלים. והטעם לחלק בזה תלוי, דהנה אם עיקר ד' הפמ"ג הם מחמת הבריאות שיש במחיצת שתי אם נתוסף בה ערב, (וכמו שדן בס' שבט הלוי ח"ז סי' מו לתלות ד' הפמ"ג בד' הראב"ד והר"י מלוניל הנ"ל), בזה ודאי ה"ה להיפך, אבל י"ל טעם בד' הפמ"ג דהגריעות במחיצת שתי היא מחמת דבלאו הלבוד אין כאן מחיצה כלל אלא קני שתי נפרדים זמ"ז, ולפיכך כל שיחברם ולו בקנה א' של ערב סגי בזה, משא"כ בחבלי ערב האחוזים בקנה שתי, אמנם במקום הקנה יש בהם חיבור אבל אין מה שיחברם להיות מחיצה א' לאורך כל הרשות. (ויתכן עוד דמה"ט גופא דא"א להעמיד ערב בלי שתי, א"כ עדיין השתי אינו מקשר בין חבלי הערב, משא"כ כשמוסיף ערב על השתי לקשר כל העמודים).

ואם נפרש ד' הפמ"ג מצד בריאות המחיצה בשתי וערב, עדיין י"ל דאי"ז סותר לד' הראשונים דה"ה בקורות, דלא פלוג בסוג המחיצה בין חבלים לקורות, אבל פלוג דאם צורת המחיצה הצטרף בה גם ערב או שתי בנוסף להקיים דהוי כבר מחיצה מעולה טפי. והנה החזו"א בסי' עז סק"ד כ' "והיכי דאיכא חבלים וקנים, א"צ שיהיו נוגעין זה בזה, אלא אף במרוחקין זמ"ז פחות מג' נראה דחשיב כמחיצה אחת", ואם נצרך ד' הפמ"ג בזה, יהיה נפק"מ באופן של מחיצה שתי וקנה א' של ערב שאינו מחובר לשתי אלא צמוד בלבד,

דבריאות המחיצה אין כאן, אבל אולי כבר ל"ה מחיצה גרועה של קני שתי בעלמא ע"י שהערב כבר מחובר.

אלא דבמשנ"ב בסי' שס סק"ג כ' "ועיין בספר גאון יעקב שהביא משם הרשב"א והריטב"א דה"ה בעומ"ר על הפרוץ ג"כ מחיצה גרועה מקרי כמו בשתי בלא ערב אבל שארי פוסקים לא הזכירו ד"ז וכן בירושלמי לא משמע הכי". ועצם הנידון דעומ"ר ג"כ הוי כמחיצה גרועה לענין זה מוכיח שאין כאן סוג' של עראי במחיצה, וגם לא מחמת שחסר החיבור בין חלקי המחיצה, אלא דכך היא החומרא מדרבנן בכל מחיצה שאינה נשלמת אלא ע"י הילכתא, דל"מ ליותר מבי"ס וכו' כמב' בסוג'.

וכמו שכ' הגאון"י הרי כ"ה ד' הרשב"א כמש"כ בעבוה"ק שער ג אות קטז "פעמים שמטלטלין בקרפיות ובמחיצות גרועות כאלו אפילו ביתר מבי"ס. כיצד, שיירה שחנתה בין בישוב בין במדבר והקיפו להם מקום לדור בו בשבת בקנים או באוכפות ואין בין קנה לקנה ג"ט או בין אוכף לאוכף כמלא אוכף או שהקיפה בחבלים מסביב בגובה עשרה ועובי החבלים מצטרף לעשרה ואין בין חבל לחבל שלושה, נותנין להם כל צרכן ואפילו כור ואפילו כוריים ובלבד שלא יהא שם בי"ס פנוי מכלים", וכ"ה בריטב"א שכ' "וכל מאי דשרו הני תנאי במחיצות של קנים או חבלים שהם בפחות מג' טפחים הוא הדין אפילו בעומ"ר על הפרוץ לרב הונא או בעומד כפרוץ לרב פפא לפום מאי דפרישית לעיל גבי בעיא דרב המנונא, והא דנקט תנא כשהיה בפחות מג' משום דברי רבי יהודה ורבי יוסי בנו שלא התירו ליחיד אפילו בכיוצא בזה אלא עד בי"ס". (ובד' הריטב"א י"ל דכוונתו לעומ"ר הנעשה ע"י לבוד, ובא לחדש דבאופנים שמועיל מחיצה גרועה אי"ז רק בדאיכא לבוד על כל הרשות, אלא אפי' בדאיכא רק עומ"ר מחמת לבוד ג"כ מהני, וצ"ע). וע"ע במנח"י ח"ו סי' לג שדן גם לגבי צוה"פ אי הוי כמחיצה גרועה, ועי' פמ"ג סי' שסב בא"א סקי"ז. (ולפ"ז נפסלים כמעט כל עירובי הערים, המסתמכים על גדירות שתי או צוה"פ או עומ"ר ביותר מרוח רביעית. ורק י"ל ע"ע גם לענין לגדור מקרפף יש את החומרא של מחיצה גרועה, דעכ"פ כבר אי"ז פרוץ למקום האסור. אבל ית' עוד להלן דבמחיצה שאינה ארעית אין חיסרון במחיצה גרועה, וכפי שהביא שם מ'ברית אברהם").

עוד כ' בביאור"ל שם "עיין בתו"ש שמצדד לומר דאם היו ג' מחיצות מעולות דמה"ת הוי רה"י גמור אפילו אם המחיצה הרביעית הוא שתי או ערב לבד נמי סגי בהכי ושרי לטלטל אפי' מחזורת יותר מב"ס". וילה"ס האם יסוד הקולא כאן היא מחיצה רביעית, והיינו דאף דהצרכו חכמים מחיצה רביעית הרי סגי בה בלחי וכו' וא"כ מהני נמי מחיצה גרועה, או דכוונתו להקל בכל מקום שהוא רה"י מדאו' ואפי' שמדרבנן צריך מחיצות נוספות דמ"מ לזה מהני גם מחיצה גרועה. והנפק"מ במקום שיש רה"י דאו', אבל איכא פירצה י' אמות, (להסוב' דפירצה י' אי"ז פסול מדאו'), דמחד אין כאן את כל הקולות של מחיצה רביעית, ומאידך לא נצרכים כאן מחיצות עוד אלא מדרבנן. וצ"ע. ובחזו"א סי' עז סק"ג כ' על מקרה כע"ז להקל, ז"ל "יש לעי' בתיקון פרצה יתר מ' בג' הדפנות אי מהני כיון דאיכא עומ"ר במחיצה מעליא וכן מסתבר". ומ"מ בכל קרן זווית (עכ"פ להסוב' דפירצה בק"ז היא מדאו'), לא יועיל מחיצה גרועה בשום צד.

ולעיקר ד' הפמ"ג הנ"ל, הנה להלן יט, ב אבע"ל בחיצת הקנים ובגודריתא דקני אי חשיב כדיומדין, וביאר שם הריטב"א "דאע"ג דכי האי גונא עומד גמור הוא כדמוכחא מתני' ושמתא דחבלים דשיירא, דילמא הכא גבי פסין דפרומ"ר על העומד בעינן שיהא העומ"ר או מחיצת שתי וערב דאילו מחיצת שתי לבדו מחיצה גרועה", אמנם גבי גודריתא דקני כ' "הם מחוברים יפה למטה עד עשרה גובה אבל מעשרה ולמעלה מתפרדין יותר משלשה, והיינו דמספקא לן בהו בלישנא בתרא", וצ"ע דאם מחוברים היטב בגובה י"ט מאי נפק"מ במה שלמעלה, ובגאון"י ר"ל דמחוברים למטה ג"ט, וכן עי' במאירי דמעלת גודריתא דקני על פני חיצת הקנים כיון דמחוברים למטה. וא"כ אשכחן מקור לד' הפמ"ג דעל גריעותא

בנתוספו מים בשבת כ' השלמה בהשג' על הר"מ פ"ז הל"ד דמ"מ
הני מחיצות היו בער"ש והואיל ונאסרו נאסרו, ודו"ק.

ולענין אי מהני הואיל והותרה בדליכא מחיצות מדאו' (לר"י דס"ל
הואיל והותרה אף בלינתהו למחיצות), ע"י רש"ש להלן צד, א. והנה
חצר שנפרצה מב' רוחותיה פי' בגמ' שם דאיירי בפירצה בקרן זוית,
והרי דנו האחרו' אי פירצה בק"ז אוסרת מדאו', ולכאו' אי הוי מדאו'
איך שייך להתיר בהואיל והותרה דהרי בנפלו כל המחיצות לא
שמענו הך היתר. וצ"ל דמ"מ רה"ר דאו' נמי ל"ה כיון דאין שם
הילוך הרבים. ואולי י"ל עוד למ"ד לחי משום מחיצה דאפי' אי
נפרץ בק"ז הרי עדיין יש כאן ב' מחיצות ולחי. ועו"ל דאולי באמת
המרוכב שבק"ז נאסר בחיסרון המחיצות מדאו' ול"ש בו הואיל
והותרה, והנידון הוא רק על שאר המבוי דמ"מ יש בו עכ"פ ג'
מחיצות. (ובלא"ה צ"ל דהמשולש שמחוץ למחיצות הק"ז לא מועיל
בו הואיל והותרה דהרי אין שם מחיצות כלל, וה"ה נימא על כל
המרוכב וכנ"ל). אבל באמת נראה שהמשולש הפנימי מותר בלא"ה
כיון דיש לו ג' מחיצות כראוי אם נכוין את הרוחות באלכסון,
ואכמ"ל, ותליא בביאור הדין למה כל ב' מחיצות אינם גודרות מג'
רוחות, (וע"י חזו"א סי' עב). ולהדיא כ' התור"ד כ, א דגבי פסול
דאו' ל"ש הואיל והותרה, ז"ל "במבוי שניטל קורתו או לחייו דוקא
היכא דאיכא מחיצות דאורייתא וחסר תיקון דרכנן פליגי אבל
במבואות דאורייתא לא פליגי שאם היו מחצלות פרושות ובאו
גוים וגילום בשבת אסור מן התורה לטלטל שם וליכא למימר שבת
כיון שהותרה הותרה".

ובהא דאמרו "ורכי יצחק אמר אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה עד
כאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא דאיתנהו לדירין הכא ליתנהו
לדירין", בפשטות המכוון הוא דכיון דהכא בטלו הדירין א"כ בטל
טעם ההיתר, ולפיכך חמיר טפי מבנפלו המחיצות. אמנם נראה כאן
דדירין הוא טעם היתר אפי' בדליכא מחיצות, דהרי זהו דאמרי'
'התם איכא דירין', וצ"ל דהכוונה היא דדירין הוי מתיר גם כשאין
מחיצות גמורות כגון התם שלא נפרץ לגמרי, או כאן אם היה שתי
בלא ערב והיה נשאר דירין, וכלש' הגמ' בריש הסוג' דירין גורמין.
אמנם נראה יותר דמבוי' כאן דרה"י יש בה ענין מחיצות ויש בה ענין
דירין, דוג' לדבר שי' הראשונים דבעי' חקק ברה"י שתיקרתה בתוך
'י כיון דאינו ראוי לדירה כך, או מש"כ הראש' דים ל"ה רה"י אפי'
בדאיכא מחיצות כיון דאינו ראוי לדירה, וכלש' הריטב"א בשבת ק,
ב "שלא אמרו דיותר מבי"ס אע"פ שלא הוקף לדירה שהוא רה"י
אלא היכא דחזי לדירה, וכדאמרינן התם מחיצה היא אלא שמחוסרת
דירים, מה שאין כן ביים דלא חזי לדירים כלל". (וחורי רה"י הוי
כרה"י על אף דאין בהם מחיצות, כיון דטפילותם לרה"י גורם דענין
הדירין בהם יהיה משוי' להו לרה"י). והחיסרון במחיצת שתי או
ערב לחוד הוא ג"כ חיסרון במעלת הדירים, דמחיצות אלו אינם
ראויות כ"כ לדירה, וחסר בהם קצת מעלת ההיקף לדירה, (וכרכ'
הריטב"א "ומיהו עד בי"ס התירו לאחד או לשנים וכדאיכא בגמרא
להדיא דלא גרעה מחיצה זו שנעשית מערב שבת לשם דירין דשבת
ממחיצת תל ונקע שלא נעשו לשם דירה שהתירו עד בי"ס וכו'
וחכמים אומרים לא דברו אלא בהוה. פי' שכן התירו אפי' ליחיד כל
צרכו ואפילו יותר מבי"ס דכיון שנעשו לשם כך עדיפי מקרפף שלא
הוקף לדירה"), וזהו דאמרי' הכא דבטלו הדירים כגון שמת א'
מהשיירא בטלה מעלת הדירים לשיירא, ול"ה רה"י עם האי
מחיצות גרועות, משא"כ בנפלו המחיצות דמ"מ איכא לדירים.

הואיל והותרה בתוספת שבת

עירב דרך הפתח ונסתם הפתח דרך החלון ונסתם החלון מהו ואמר
לי שבת הואיל והותרה הותרה. יל"ע בדינא דהותרה ונאסרה התלוי
בתחילת השבת, איך הדין לענין תוספת. וכגון דבשעה שקיבל ע"ע
תו"ש היה איסור, אבל בשקיעה"ח כבר נעשה היתר, או להיפך
דמתחילה היה מותר, אבל בשקיעה"ח נסתם כבר הפתח. ויש בזה
נפק"מ מצויה באכילת הפת של העירוב, דלפי כמה ראש' טעם
ההיתר אחרי שנאכל הפת הוא מדינא דהואיל והותרה, (ונת'
במקו"א), וא"כ יל"ע באופן שאכל את הפת בזמן תו"ש קודם
שקיעה"ח. דלכאו' נראה דעד השקיעה ה"ה עומד בהיתרו, דעכ"פ

דמחיצת שתי מהני חיבור נוסף של ערב, אף אם אינו לאורך כל
גובה המחיצה י"ט.

ובדינא דמחיצה גרועה שתי בלא ערב וכו', הרי מצינו כע"ז גם לגבי
סוכה, דהתוס' בסוכה טז, ב כ' "ואין להקשות דתיסגי בשני חבלים
שעוביין יתר מטפח ואמרינן לבוד כדאשכחן פ"ק דעירובין דמקיפין
בשלשה חבלים והכא בשנים סגי הא אמרינן התם דלא התירו אלא
בשיירא", עוד כ' שם "ועוד קשיא טפי דבשני פסין שיש בכל אחד
חצי טפח ומשהו סגי דמוקי חד בפחות מג' סמוך לדופן ואידך מוקי
בפחות מג' סמוך לראשון וי"ל משום דאמרינן בסוף פ"ק דעירובין
דכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה ואם היו שני פסין
שאינן בכל אחד ארבעה הויא לה כמחיצה של שתי", ובפמ"ג ר"ס
תרל בא"א כ' "והשתא אין הכי נמי ג' מחיצות בקנים שתי או ערב
מן התורה שפיר דמי, ומדרבנן לא, וד' אף כל הד' משתי או ערב
שרי", אבל החזו"א בסי' עה סק"ב כ' "ונראה דזהו כונת תו"ט ב'
ד"ה בפחות, דעיקר קושייתם היתה משום לבוד, ולמה לא מהני לבוד
לשיעור מחיצה, ופירשו דאין זה תימא שהרי מצינו דמחיצה ע"י
לבוד הוא מחיצה גרועה, ושיעור הזה הוא בעומד ד', והלכך שפיר
מתפרש טעמא דר"א דלענין שיעור סוכה פסול מה"ת מחיצת שתי,
וכן מחיצת ערב, עד שיהא מחצלת ד"ט", ומ"מ ודאי דאין הדינים
שויים, דהרי לגבי שבת זה נאמר רק כלפי בי"ס, ובסוכה זה ל"ש.
ולכאו' הגדר הוא דלגבי סוכה בעי' דפנות ול"ס ביצירת רשות ע"י
חילוק המקומות, ולכן החיסרון של שתי בלא ערב הוא אלים יותר
כלפי ענין ה'דופן' מאשר כלפי ענין הרשויות. (ויתכן דגבי סוכה נמי
יש משמעות בענין הרשויות, דהרי כ' המג"א בר"ס תרל דאם יש ד'
דפנות לסוכה סגי במחיצה גרועה דשתי).

שלשה ומת אחד מהן שנים ונתוספו עליהן. הא דנקט בג' דמת א'
מהם ולא נקט דהלך, כדאמר בב' ונתוספו עליהם, שמא יש ללמוד
דאם הלך א' אכתי לא הופקעו דיריו, מדיכול לחזור וליכנס בהאי
היתר דשיירא. ובלא"ה נראה דשיירא שהלכה (או מתה) ובאו אחרים
במקומם, יש להם היתר בהאי מחיצות, דממ"נ היתר מתחילת שבת
איכא, ודירין השתא נמי איכא. (ודבר חיד' כ' בערוה"ש בסי' שס
ס"ג "שלשה בני אדם נחשבים לשיירא ובלבד שלא יהא ביניהם קטן
או אינו יהודי דאלו אין נחשבים במנין השלשה ויראה לי דה"ה חרש
ושוטה אינן מן המנין וכן איש ואשתו כאחד הם". ובפמ"ג במשב"ז
סק"ב כ' "מ"ש הר"ב בהגה"ה קטן י"א דאין מצטרף עד"מ יע"ש,
וקטן זה אי גדול בשנים ולא הביא ב' שערות י"ל דמכל מקום לענין
זה גדול הוא ומצטרף וצ"ע. אשה י"ל מצטרפת ועיין אה"ע סי' כ"ב
ס"ה בשדה אשה א' עם אנשים כו' א"כ י"ל הואיל ואסור ליחד, אם
עברו אין מצטרפת וצ"ע").

שבת הואיל והותרה הותרה וכו'. כ' התוס' מב, א "דרב הונא
מודה במחיצה גמורה העשויה בשבת דשמה מחיצה", ובתורא"ש
שם הוסיף "דהכא מודה רב הונא דמחיצה גמורה העשויה בשבת
שמה מחיצה להתיר אפילו נאסר בתחילת השבת כי היכי דאמר רב
הונא לעיל היכא דליתנהו למחיצות דאע"פ שהותר בתחילת השבת
אסור", והיינו דכמו לענין המשך ההיתר קי"ל דבעי' איתנהו
למחיצות, ה"ה לענין המשך האיסור בעי' המשך לחיסרון המחיצות.
ומ"מ משמע מהרא"ש דיש בזה חילוק, דהרי בסוג' מבוי' דנפילת
הקורה במבוי' חשיב ליתנהו במחיצות, וא"כ בהשוואת הרא"ש יוצא
דה"ה בניתנה קורה בשבת עצמה שלא ימשך האיסור, אבל מלש'
הרא"ש יוצא ל"כ, דרק במחיצה גמורה הנעשית בשבת כ' דהויא
מחיצה להתיר אפילו נאסר בתחילת השבת. (אבל האי ליטנא דכ'
התוס' ותורא"ש שם מחיצה 'גמורה', מבוי' במאירי שם דהכוונה היא
לאפוקי ממחיצה שלא הוקל"ד). והטעם לחלק בזה נראה, דלענין
הואיל והותרה ודאי י"ל דאחר נפילת הקורה אין לפנינו את
המחיצות שפעלו היתר בתחילת השבת, דהרי לא פעלו היתר מבלי
הקורה, אמנם כשניתנה קורה בשבת עצמה ל"ש לומר דכעת נתיר
ע"י הצטרפות כל המחיצות לקורה, דהא מחיצות אלו עצמם היו
בתחילת השבת ולא התירו, ורק באופן שנעשו כעת מחיצות חדשות
י"ל דבהם לא חל איסור בתחילת שבת. והדוג' לזה היא דהא בפסי'
ביראות כשיבשו המים מבוי' דחשיב ליתנהו למחיצות, ואילו

לעולם ל"ש הואיל ונאסרה, (וכמו לגבי ביטול רשות, וחזרה מן הביטול), ואם היה שייך לערב באמצע שבת או היה הדין דמשעת העירוב חל היתר ול"א הואיל ונאסרה. ובאמת בערוה"ש שם כ' ויש אוסרים כשקבל עליו תוספת שבת כיון שאצלו חלה קדושת שבת איך יעשנה חול ואפילו אם אחר יערב נראה דלדידיה לא מהני לדיעה זו, והיינו דכלפי מי שכבר קיבל שבת באמת ל"מ עירוב, ולכאור' הוא יאסור את כל החצר, אא"כ יבטל, ול"א דגם כלפיו מתחילת שבת עצמה יועיל העירוב. (וע"ע בשו"ת מהרש"ל לר"ש לאנגסאם סי' כא).

והנה המרדכי בסי' תקכד כ' "פעם אחד ראיתי בבית חמי ה"ר יחיאל מפרי"ש שעירבו בבית מורי מערב שבת ובליל שבת אכלו הערוב ולא נשתייר ממנו אלא פרוסה אחת ואמר לי מורי שמותר לסמוך על חתיכה זו לטלטל מבית לבית כדתנן בעירובין א"ר יוסי בד"א שצריך מזון שני סעודות לעירוב ה"מ בתחלת עירוב אבל בסוף עירוב כל שהוא ואע"ג דאיכא דפליג עליה מ"מ קי"ל כדברי המיקל", וכ"כ במחזור ויטרי סי' קנו ובסידור הר"ש מגרמיזא. והנה מדהוצרך להיתרא דשיירי עירוב' ולא התיר בפשיטות מצד הואיל והותרה, נראה דהמעשה היה בזמן תו"ש קודם שקיעה"ח, וס"ל דל"א הואיל והותרה מזמן התוספת לשבת עצמה, ולכן הוצרך לדין שיירי עירוב, וס"ל דהיתר זה שייך גם ע"י זמן התוספת, דמ"מ כיון דהעירוב פעל היתר כבר חשיב שיירי וסוף עירוב ול"ה כתחילת עירוב. או אפי' דס"ל דכלפי קולא דשיירי מהני זמן ההנחה לחוד, ואפי' שנתמעט קודם השבת, וכשי' הרשב"א לקמן פא, א. (אמנם במקור"א נת' במעשה זה דרך אחרת, דס"ל דאם נאכל הפת בשבת איכא איסור, ול"א בהא הואיל והותרה, וכדנת' כן בשי' כמה ראש' דאסרו לטלטל משעה שנאכל העירוב, דל"ד ע"ח לע"ת, ולכן הוצרך לקולא דשיירי).

ובאמת יל"ד בכל אדם שקיבל ע"ע תוספת, לפני שקיבלו שאר שכניו, והרי בין אם עירוב משום קנין ובין אי הוי משום דירה, ודאי נראה דאין כוונת בני החצר להקנות את דירתם קודם השבת, וחלות העירוב איננה אלא בשקיעה"ח, ותהיה התוספת חמורה משבת עצמה כיון דאין לה עירוב. (ואולי אומדנא היא דלא קיבל ע"ע להחמיר בתוספת יותר מן השבת, וצ"ע, דלפ"ז דינו בהאי שעתא יהיה מיתלי תלי באם יעשה לבסוף עירוב כדון קודם שקיעה"ח. או דנימא דבעצם חלות עירוב תלויה רק בשקיעה"ח, אלא דגם בזמן התוספת אם יש לו עירוב בפועל מותר, דמכוח מציאות העירוב כבר נעשו כשותפים וכולהו הכא דיירי וכו', ואפי' דאכתי העירוב לא חל', ולכן אין בזה נאסרה והותרה. ואולי י"ל עוד דכיון דהם שרויים בחול כה"ג אין אוסרים עליו, דדיני הדיורים כלפי שבת נאמרו, ודירת נכרי הרי מעיקה"ד נמי לא שמה דירה, וכן ה"ה אצל ישראלים קודם שנכנסו לשבת, וצ"ע).

ואי הכי יהיה מוכח ג"כ דל"א נאסרה' מכוח תו"ש, דהרי לעולם יש חילוק בין זמן קבלת שבת של כאור"א, ואפי' אי נימא דקבלת יחיד אינה קובעת אלא רק קבלת ציבור ב'כרו', אבל בעיר מעורבת שייך גם כמה ציבורים, ולא כולם מקבלים את השבת בשעה אחת ממש. אבל באמת גם לולי ענין תו"ש יש להעיר כע"ז, דהרי בעיר גדולה יש הפרש זמן בין השקיעה כלפי מזרחתה של עיר ובין שעת השקיעה במערבה, וא"כ אכתי נימא דבני מזרח העיר יהיו אסורים בתחילת השבת בשיעור הזמן המועט עד שתשקע חמה גם אצל בני מערב העיר, ובני המזרח יישארו באיסורם כל השבת הואיל ונאסרה. ועכצ"ל דעשיית העירוב נעשית באופן מוסכם מהזמן שנצרכים להיתר של העירוב, ומאותו הזמן שקיבל משהו מבני העירוב ע"ע תו"ש, כבר חל העירוב לגמרי, וחיודושהו הוא דשייך חלות עירובגם בזמן שהוא יום חול כלפי כל השאר.

אבל א"כ עדיין יש להזהיר במי שמאחר מאד לצאת מן השבת, דיל"ד האם אדעתא דהכי נמי עשו את העירוב או לאו. (אבל כלפי זה מסתבר דל"א הואיל והותרה הותרה). ובפרט יל"ד באופן שהיתר העירוב נשלם ע"י ביטול רשות של מי ששכח ולא עירב, ולכאור' אינו מבטל את רשותו כ"כ שיעור זמן במוצ"ש, וגם אם כעת המבטל כבר מוציא ומכניס הרי הוי חזרה מהביטול. (אבל זה תלוי בדיני הביטול,

לענין התו"ש עצמו ודאי י"ל הואיל והותרה, דלא יהיה חמור בעלמא משבת עצמה, אבל זה יל"ד האם גם בשבת עצמה יהיה מותר מכח זה שקיבל ע"ע תוספת קודם לכן והואיל והותרה הותרה. והנה בשו"ע סי' שצג הובאו ב' דיעות האם אפשר לערב ע"ח בביהש"מ ואפי' כשקיבל עליו כבר תו"ש, והנידון הוא האם יש היתר לערב בזמן שכבר קיבל ע"ע בפירוש תו"ש, והמקור הוא בד' המרדכי בשבת סי' רצ, ז"ל "ופסק ר' יואל וה"ה לאחר תפלת ערבית יכולין לערב אם יום הוא דעניית ברכו כתקיעת שופר הוא וקודם ספק חשיכה היו מקבלין שבת ותוקעין כדי להוסיף מחול על הקדש ואפי' הכי מתיר בע"ש לערב עירובי חצרות בספק חשיכה וה"ה אחר עניית ברכו רבינו יואל ושוב מצאתי בשם רבינו שמריה שהורה כן והביא ראיה כמו שהביא רבינו יואל ומקצת תלמידיו אסרו ואמרו דיש חילוק בין קבל עליו שבת ללא קבל וחזרו בו הרב ואסרו והביא ראיה מן התוספתא במסכת סוכה התחיל לתקוע שלישיית אפילו מיחם בידו מניחו על הארץ ואילו גבי ספק חשיכה תנן במתני' מערבין וטומנין אלמא חומר בקבלה מבספק".

(ומעשה דר' שמריה הובא באריכות בפס' מהר"ם ובשו"ת בעה"ת סי' יח, ז"ל "פעם אחת אירע פסח בשבת. ושכח רבי' שמריה ולא עירב ע"ח מבעו"י. ואחר שקראו קרי"ש בביהכ"נ, אמר לעומדים לפניו לא עירבתי, הריני יוצא ומניח ע"ח. ורצו להתוכח עמו ואמר בדרבנן עבדינן עובדא והדר שיילינן, ויצא ועירב. ולמחר נתווכחו עמו התלמידים, מקצתם התירו לערב לאחר קבלת תו"ש וכו' ואין לך קבלת שבת יותר מספק חשיכה דאין מדליקין ואין מעשרין ואפי"ה קאמר דמערבין ומקצת התלמידים אסרו דיש לחלק בין קיבל עליו ללא קיבל עליו, כדאמרי' בברכות מי בדלת, אלמא כיון דקיבל עליו כל שבת אין מערבין. ועוד ראייה משש תקיעות דאין יכול להוליק שופרו. אלמא לאחר שקיבל שבת אין יכול לטלטלו אפילו דבר שהוא משום שבות. ולמחר חזר הרב וה"ר מתוספתא. התחיל לתקוע תקיעה ששית אפילו מיחם בידו מניחו לארץ, אלמא לאחר שקיבל שבת אין יכול להטמין. ובספק חשיכה תנן מערבין וטומנין. אבל מצאתי כתוב ספק חשיכה אע"פ שקבל עליו שבת כבר. ובתוספתא דשבת ראיתי שכתב רבי' יואל הלוי והתיר לערב ע"ח לאחר שיצאו הקהל מביהכ"נ בערב שבת. וכתב דה"ה עירובי תבשילין ב"ט". ובס' פסקי רבינו יוסף לתלמיד שמואל הרואה תלמיד מהר"ם מרוטנבורק נד' מעשה זה בתיקון ושינוי לש' קצת, ע"ש, והוסיף שם עוד "מיהו הא דאמרי' דבדרבנן עבדינא עובדא וכו' פ"י ר"ץ התם בעירובין פ' הדר בדרבנן עבדי' עובדא היכא דהוי צורך מצוה, כיון דנראה לחכם להתיר וחבירו חולק בשל סופרים הלך אחר המיקל, אבל דבר שאין צורך למהר לעשותו וליכא פלוג' מותבינן מעיקרא").

ומבו' דאע"ג דבתחילת התו"ש היה איסור כי עדיין לא עירבו, מ"מ ל"א בהא הואיל ונאסרה נאסרה. וא"כ נראה דה"ה דל"א הכי לקולא, ובמה שהיה מותר קודם השבת בזמן התוספת, עדיין אי"ז טעם להתיר בשבת עצמה אם נסתם הפתח וכד' קודם שקיעה"ח. וכן נראה גם ממה שאמרו שם דבנאכל העירוב בביהש"מ אמרי' הואיל והותרה וכו', ולא מדכרי' הכי בנאכל העירוב בתו"ש. ועוד יש להוכיח כן ממה שאמרו להלן לו, א "לגין טבול יום שמלאו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין ואם אמר עירבו לי בזה לא אמר כלום אמר רבא זאת אומרת סוף היום קונה עירוב", הרי דאם תחילת היום קונה עירוב ס"ל דעירובו מועיל, ואי נימא דהכל תלוי בזמן תחילת התו"ש שהוא מקבל, א"כ הרי התרומה ודאי נעשית רק משתחשך, וע"כ כנ"ל דאין העירוב תלוי בזמן התו"ש אלא בכניסת השבת עצמה, לחומרא ולקולא.

ועדיין יל"ד בזה האם לכה"פ כלפי התוספת עצמה שייך נאסרה והותרה, וא"כ באמת יש כאן ב' זמנים, דכלפי התוספת אזלי' בתר תחילתה, וכלפי עיקר השבת אזלי' בתר כניסתה, או דבתוספת עצמה לא נאמרו הך כללים לגמרי, דהרי לא הוזכר בשו"ע דאפי' כשעושים עירוב בזמן התוספת צריכים להיזהר עד סוף התוספת לא לסמוך על העירוב כדון הואיל ונאסרה. אבל אולי יל"ד דכלפי עשיית עירוב

עירוב שצריך שיהיה לפני כניסת השבת, היינו לפני קדוש היום, ואינו תלוי בקבלתו של כאו"א ובזמן איסור עשייתו במלאכה, דנהי שהוא נאסר כבר במלאכה ע"י הקבלה, מ"מ קבלתו לא משהו ליה לילה, דזה א"א להפוך יום ללילה וכו'. ולפ"ז אפילו להאוסרים ע"ח אם קבל עליו שבת, הוא רק במערב בעצמו ומשום מלאכת העירוב דהוי כמתקן (וכבר נאסר במלאכה), אבל לאחרים שעדיין לא קבלו את השבת מותר לערב, שהרי גם מלאכה גמורה מותר לאחרים שלא קבלו עדיין את השבת לעשות בשביל זה שקבל כבר שבת וכמבוי בדרכ"מ סי' רסג וברמ"א שם. שוב מצאתי בערוה"ש שכו' וז"ל נ"ל שלדעת האוסרים ע"ח במי שקבל עליו שבת ה"ה דאסור לאחרים לערב בשבילו, וצ"ע."

ומצינו ענין אחר במכילתין דמבוי בו דתוספת שבת אהני לקולא, דהתוס' להלן מג, א כ' "ואור" דאותן בני אדם שמדליקין נרות בספינה בערב שבת ואוכלין שם וסומכין על כך להפליג בספינה בשבת לא שפיר עבדי דסוף סוף הם מפליגין בשבת", דרשב"ם התיר ליכנס בספינה בשבת, והראש' דנו לאסור אם מצד תחומין אם מצד איסור שט וכד', ואף הרשב"ם לא התיר לילך בספינה עצמה יותר מד"א כיון דלא שבת באויר מחיצותיה מבעו"י. ועל כל צדדי האיסור הנ"ל כ' הראש' דהמנהג היה להדליק הנר או לעשות קידוש בספינה, ואח"כ לרדת לבתיהם, ובהמשך השבת לחזור ולהפליג בספינה מתחילה חשיב כאילו נכנס בה מבעו"י, ואין לו את כל צדדי האיסור שיש בנכנס שם בשבת, (או דעכ"פ מהני על חלק מצדדי האיסורים הנ"ל). ומבוי מלש' הראש' דאע"ג דלא היה בספינה בכניסת השבת ממש, מ"מ כיון דהדליק שם את הנר או קידש שם אז חשיב כאילו שבת שם בכניסת השבת ממש, הרי דמהני התוספת שבת לקולא בענין זה, וע"ע בלבוש ובא"ר סי' רמח. (אבל בלש' האו"י שם מבוי דבעינן לזה שישבות שם במשך כל ביהש"מ ממש). ויבוי במקומו.

חזרו להיתרן בספינות שנפסקו בחול

תוד"ה עירב דרך הפתח. נראה לר"י שאם עירבו לצורך שניהן מבית לבית ונסתם הפתח בשבת דשרי כרב הונא ואפילו נסתם באמצע השבוע ואח"כ נפתח בשבת שרי דחזר העירוב למקומו וראיה מדאמר בפ' הזורק ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון. וז"ל הראש' בס"י כג' ונראה שאם עירבו לצורך שנה מחצר לחצר ונסתם הפתח בשבת ואח"כ נפתח בו ביום פשיטא דמותר לטלטל מזו לזו דהא אפילו בלא נפתח נמי מותר לטלטל מעבר לכותל או בחלון שאין בו ד"ט דשבת הואיל והותרה הותרה אלא אפילו נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת דחזר העירוב למקומו. וראיה מהא דאמר בשבת פרק הזורק ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון שכל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד כו'. משמע דנפסקו אפי' בחול קאמר דאי בשבת אפילו לא חזרו ונתקשרו נמי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה. ולכאור' צ"ל דאף התוס' הוכיחו מספינות כיון דפשיט"ל דאיירי בנפסקו מבעו"י, כיון דאם נפסקו משחשיכה י"ל הואיל והותרה הותרה, וא"כ ע"כ דאמר' חזרו וניעור גם משבת לשבת ולא רק בשבת עצמה.

אלא דהתוס' בשבת קא, ב עמדו בשאילה זו למה ל"א הואיל והותרה להתיר בזמן שהספינות פסוקות זו מזו, וכ' נפסקו נאסרו - ולא דמי לעירב דרך הפתח ונסתם דאמר רב הונא ורב יהודה בספ"ק דעירובין דשבת הואיל והותרה הותרה דהכא כיון דנפסקו הוי כאילו הוי רה"ר ביניהם ואם עירבו ג' בתים ונפל האמצעי ונעשה רה"ר פשיטא דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה, וא"כ בטל ההכרח לומר דאיירי בנפסקו מבעו"י, ומנ"ל דאמר' דהעירוב חזר למקומו משבת לשבת. ועמד בזה המג"א ר"ס שעד וכ' "עמ"ש סי' שנה עס"א וסי' שפג דראי' הראש' שהתי' נסתם בחול מספיני' אינה ראי' ע"ש ומ"מ התו' ד' יז כ' ג"כ דאפי' נפתח בשבת שרי והביאו ראייה מספינה ובד' קא בשבת כתבו דאפי' נפתח בשבת אסור לכן צ"ל דראיתם כי היכי דהתם מחזר ממילא להתירו הראשון ה"נ כן,"

ומשכח"ל כה"ג רק ברבים שביטלו ליחיד, או גם ברבים לרבים ויחיד ליחיד למאן דס"ל דהוי כרבים ליחיד, להשי' דכה"ג שייך חזרה מן הביטל גם אחרי חזקה שהחזיקו הנוטלים, וגם זה תלוי האם חזרה תלויה במה שהיא נעשית באיסור ממש או דאף בלא"ה הוי חזרה, ויל"פ בכ"ז בחזרה של מוצ"ש וכנ"ל).

עוד יל"ד בדינא דרגל המותרת במקומה דאינה אוסרת שלא במקומה, ואסברה לן החזו"א דכשהיא מותרת במקומה אז יש אצלה חילק רשות בין מקומה ובין מקום דריסת רגלה משא"כ כשהיא אסורה אף במקומה, ולפ"ז כ' החזו"א דרגל גוי לעולם היא כאסורה במקומה כיון דאין לו או"ה, וא"כ יל"ד ברגל המותרת במקומה דאמנם בשבת עצמה אינה אוסרת, אבל בזמן תו"ש או במוצ"ש כנ"ל, הרי אין משמעות במה שהיא מותרת ולא ניכר כאן חילוק הרשויות, (וכן יל"ד כשהפנימי הוא בן אר"י והחיצון בן חו"ל ביר"ט שני של גלויות, אם יש עירוב והוצאה ליו"ט. ואולי כלפי יו"ט ל"ש כ"כ ההיתר של רגל המותרת במקומה כי ל"ש כ"כ כופין על מידת סדום דהרי בלא"ה מותר להוציא לצורך). ואולי דמ"מ יל"ד 'מותרת' ו'אסורה' במקומה לפי זמן השבת עצמה, וצ"ע. גם יל"ד בהא דתפיסת יד מהני להתיר, ורק דבר שאינו ניטל בשבת הוי תפי", וא"כ הרי בזמן התוספת כשבעה"ב עדיין לא קיבל ע"ע שבת, הרי אין לו תפי"י של דבר שאינו ניטל, ושוב נימא הואיל ונאסרה וכנ"ל, וכו'.

(ונראה להוסיף דאולי אין מקור לומר דחלות העירוב מתחלת רק מתחילת השבת, דיתכן שפיר לומר דכבר משעת הנחת העירוב נעשה ענין העירוב, משום קנין או משום דירה, אלא דאין נפק"מ רק מתחילת השבת. דהרי מצינו דינא ד'חמשה שגבו את עירובן כשהם מוליכין את עירובן למקום אחר אחד מוליך לכולן וכו' שליחות דכולהו קא עביד", הרי דעוד קודם השבת הם נעשים כמעורבים לענין האי דינא דשליחותיהו. וגם דבעיקר המושג של 'חזר להיתרו' האמור גבי ספינות וכו' מצינו בפוס', -ע"י פמ"ג סי' שעד, שדנו דשייך חזר להיתרו גם כשהיה העירוב בחול ועדיין לא עבר עליו שבת אחת, וע"כ שיש חלות עירוב כבר בחול. ומצינו ג"כ בכיאה"ל בס"י שסו שדן בא' שמערב לעצמו למרות שכל העיר מעורבת ג"כ האם יברך, ונראה קצת שיש משמעות למה שקדם עירובם, ול"א דבתחילת כל שבת באים העירובין לחול ואין קדימה לא' מהם, ועצ"ע. ומ"מ אי"ז סותר את הנידון הנ"ל גבי תוספת, דהרי דינא דהותרה ונאסרה ודאי אינו נקבע לפי החול).

ועכ"פ נראה דאף דנת' דשעה הקובעת להותרה ונאסרה דעירוב היא תחילת השבת עצמה ולא זמן התוספת, מ"מ ה"מ גבי שבת אבל יוהכ"פ שאני ותלוי בזמן התוספת. דכ"כ הריטב"א ל, ב ז"ל "וב"ש התם איכא סעודה הראויה מבעוד יום. פי' למ"ד סוף היום שעבר קונה עירוב דלמ"ד תחלת היום קונה עירוב הא ודאי לא חזיא ליה, וא"ת אפילו למ"ד סוף היום קונה עירוב היינו בתחלת ביהש"מ והרי אסור לאכול אפילו קודם לכן משום תוספת יום הכפורים, וי"ל דסוף היום דאמרינן שהוא קונה עירוב היינו סוף היתר היום של אכילה וערב יום הכפורים קונה עירוב סמוך לתוספת יום הכפורים", וכך מבוי בד' שא"ר שם.

ובהר צבי ח"ב סי' טו עמד בענין הנ"ל, ז"ל "ע"ד הערתו של הרב מראדין הגר"ס קופשטיין שהמערב ע"ח בשביל כל העיר יש לו ליזרה ולהקדים דשמה יש נשים שכבר הדליקו נר של שבת וממילא דקבלו שבת. ולפי דעה אחת בשו"ע סי' שצג ס"ב אם קבל עליו תו"ש אסור לערב ע"ח, ומכיון דלהן אין העירוב מתיר שוב מתבטל כל העירוב גם בשביל אחרים, ואמר שהעיר הערה זו להגאון בעל המשנ"ב, והשיב לו שזוהי הערה חזקה. ונ"ל ללמד זכות על אלה שלא נזהרים בזה, דהנה לערב בכיהש"מ הקילו רק בע"ח, משום דהיא רק חומרא, אבל לא בע"ת דיש לו סמך במקרא, וזה שאין מערבין ע"ת בביה"ש הוא משום ב' טעמים, א, משום מלאכת עשית העירוב דהוי כמתקן, ויש בזה איסור שבות כמו בהפרשת תרו"מ וכו'. ב, משום דל"מ העירוב מספק שמא כבר לילה והוא כמעורב בתוך השבת ואין עירוב אלא מבעו"י וכו'. ונראה שטעם האוסרים בע"ח אם קבל עליו את השבת אינו אלא משום מלאכת העירוב דהוי כמתקן, שבזה אין שייך הטעם הב' דהוי כמעורב בתוך השבת, שדין

והנה כ"ז איירי באופן שחזר סיבת ההיתר של העירוב, והנידון הוא אם אמרי' חוזר וניעור או לאו, ובהא כ' הפוס' דסגי כמה שהעירוב אמור לחול בשעת עשייתו או כמה שהוא חל בפועל כבר שבת אחת, אבל המשנ"ב בסי' שעא סקל"ג כ' חידוש יותר גדול בזה, ז"ל "ולפ"ז לכאורה אף אם אחד עירב באותו ע"ש בעד כל החצר וממילא גם הגוסס בכלל ואח"כ מת הגוסס באותה שבת ג"כ חלק העירוב שנתנו בעד זה הגוסס מתבטל אכן אם העירוב הונח בשבת העבר וא"כ חל העירוב פ"א אף שבשבת זו כשנעשה גוסס היה עומד להתבטל אעפ"כ שייך בזה לומר כיון שהותרה הותרה וכדלקמן בסימן שע"ד ס"א ע"ש", וזה מחדש טפי שגם הדין של הואיל והותרה יכול להועיל משבת לשבת, ע"י שבשבת הקודמת עוד לא נעשה גוסס. (והיינו דחשיב מעשה עירוב הגון ע"י שחל כבר שבת שעברה, ושייך הואיל והותרה דסו"ס הרי בתחילת השבת היה מותר ואע"ג דכעת הרי ידעי' דרוב גוססים למיתה). ובודאי חזי' דהמשנ"ב נקט כהנתיב חיים ודעימיה, ולא כהגר"ז והפמ"ג, דלכא"ו זה ודאי דל"ש לומר 'הואיל והותרה' על מעשה עירוב ביום חול. ואמנם כך נקט גם בשעה"צ סי' שפג סק"ה, ז"ל "ואינו דומה לשתי חצרות שעירבו פעם אחת לשנה על ידי פתח שביניהם ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת, דפסק לעיל בסי' שעד שהעירוב חוזר וניעור, דשאני התם שבשעה שעירבו החצרות לשנה לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו ולהתבטל עירובו, ואם כן היה תחלת העירוב בהכשר לכל ימי השנה ולכן אמרינן דחוזר העירוב לקדמותו, משא"כ כאן שכיון שבא העכו"ם בשבת, א"כ מתחלה כשנעשה העירוב לא היה עומד להתקיים כל השבת, שכשיבא העכו"ם יתבטל, [קרבן נתנאל חמד משה ומאמ"ר והגר"ז, ומיישבים בזה קו' המג"א בסוסק"א, וכן כה"ג מתרצים על מה שהק' המג"א משתי ספינות, ובאמת מוכרח לתרץ כן שלא יסתרו שני הדינים אהדדי, דשניהם הובאו בספר או"ז בשם הר"י בר שמואל בעל התוספות, עיין שם]."

ארבעה דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב. וביירו' אי' "כמה הוא מחנה רבי חנניה אמר מאה ויבא גרעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ר' אבינה בעי אילו אמר מחנה ואנשים אשר אתו מאה יאות רבי יוחנן אמר עשרה ויבאו נערי דוד וידברו אל נבל וגו' מהו וינוחו ר' יוסטא בר שונה אמר נעשו מחנה רבי יודה בן פזי אמר עשרה עד למחנה גדול כמחנה אלוקים וכמה מחנה אלוקים עשרה. תני בשם רבי יודה שנים עשר אלף כמחנה ישראל", והובא ברשב"א בסוגי. ועי' עבוה"ק שער ד אות עח ומ"מ פ"א מהל' עירובין ה"ג וביהגר"א סי' שסו שפסקו כשיעור עשרה. וז"ל הר"מ הל' מלכים פ"ו הי"ג "ארבעה דברים פטרו במחנה וכו' וכן פטורין מלערב עירובי חצירות במחנה אלא מטלטלין מאהל לאהל ומסוכה לסוכה והוא שיקיפו כל המחנה מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שתהיה רשות יחיד כמו שנתבאר בהלכות שבת, ואין מחיצה פחותה מעשרה". אמנם בכת"י הנוס' הוא 'ואין מחנה פחותה מעשרה', (עי' שנו"ס במהדרו' רש"פ, והרדב"ז ומגדל עוז גרסו 'מחיצה'), וא"כ אף הר"מ פסק כנ"ל. ובהא דפטורין מנט"י, מצינו חידוש בפסקי רבינו פרץ (מוריה שבט תנש"א), ז"ל "ועוד אומר אותם שרחצו ידיהם ושהו זמן גדול קודם ברכת המוציא דאין בכך כלום דזהו כמו מחנה שפטורים מד' דברים ונטילת ידים". וצ"ע.

עירובי חצירות במחנה

רש"י ד"ה ומלערב - עירובי חצירות, אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהם, ויש שם פתח, אין צריכין לערב. וכן הזכירו עו"ד האי תנאי ד'יש שם פתח', ולא נראה דהכוונה רק להיכ"ת בעלמא איך מטלטלין מזל"ז, אלא יש כאן הלכה דהגם שפטורין מלערב במחנה, מ"מ זהו דוקא כשיש ביניהם פתח כראוי, דעי"ז היה ראוי לערב בו, ובמחנה ל"ב עירוב אלא סגי בפתח.

ועמד בזה האבנ"ז בסי' שז, וכ' "דהנה במשנה דפטורין מלערב פרש"י אם הקיפו אלו ואלו ופתח ביניהם אין צריך לערב. ונראה שאם לא הי' פתח אסורין לטלטל מזה לזה. וחכמים תקנו רק במקום שמועיל עירוב פטרו חכמים מלערב. דממילא הוא כמעורב. אבל

והיינו דהתוס' נקטו מסברא דסברת חוזר וניעור היא לא רק באותה שבת אלא גם משבת לשבת, והוכיחו דמצינו בספינות את ענין חוזר וניעור לכשנקשרו, ואף דאיירי התם בנפסקו בשבת עצמה (אלא דל"א הואיל והותרה מטעם אחר, וכמש"כ בשבת קא, ב), מ"מ אין לחלק בזה, ואפי' נפסקו בחול ה"ה דאמרי' חוזר וניעור מהשבת הקודמת. אכן הביאוה"ל שם כ' "ומשמע דלרבתינו בעלי התוס' היו בזה דעות חלוקות והרא"ש העתיק לדינא כדברי התוס' פ"ק דעירובין [ומה שרצה המ"א לתרץ קצת דעות התוס' להדדי לא נהירא דידוע דכל דברי הרא"ש הוא נובע מדברי התוס' כדרכו תמיד ובהרא"ש מבו' להדיא דעיקר ראייתו הוא דאי מיירי הברייתא דספינות שנפסקו בשבת היה מותר אפילו לא חזרו ונתקשרו והוא שלא כדברי התוס' דשבת הנ"ל וכבר העיר בזה הנה"ש] ועכ"פ אין דין זה ברור דלדעת הראשונים הנ"ל אין שום מקור לזה ומסברא אין לומר כן שיועיל מה שחל בשבת אחת לשבת אחרת כיון שבה"ש של אותו שבת היה בטול".

ובמג"א בסי' שפג כ' "והעירוב בטל - וכי הדר שכר לא חזר העירוב לקדמותו ול"ד לספינות שנפסקו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון דהתם אין הספינות עומדות ליפסק משא"כ הכא דמתחל' כשנעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת לפי שעתידי העכו"ם לבא ולא שייך לו' כאן שבת הואיל והותרה הותרה ולא יתבטל כשיבא העכו"ם דהא בהש"מ עמד לאיסור (הרא"ש ומרדכי ותו') וכו' וא"כ כ"ש כשהספינות לא היו קשורו' מאתמול דהעירוב בטל דהא אין עומדות ליקשר (עסי' שס"ה ס"ז) וא"כ קשה על מ"ש הרא"ש ספ"ק דעירובין דאפי' נקשרו בשבת שרי". והנה זה לא הוק' לו בהא דאמרי' 'חוזר וניעור' כשנקשרו הספינות, דהרי לא היה אמור להיקשר בשבת, אלא הסכים לסברת הראש' להלן סה, ב דכיון דמתחילה לא היה אמור ליפסק, א"כ אמרי' 'חוזר וניעור'. וכן לא הוק' לו בעצם ד' הרא"ש איך אמרי' חוזר וניעור משבת קודמת כי כל שבת עומדת בפנ"ע, דהרי זה הסכים לומר דאם הספינות עומדות ליקשר אז אמרי' חוזר וניעור גם משבת לשבת. וא"כ צ"ע מה הוק' לו בצירוף שני הענינים, והיינו כיון דבשבת עצמה מתחילה היו הספינות נפרדות, וגם לא היה עומד ליקשר, דבזה כבר ל"ש לומר חוזר וניעור. (ובנשמ"א כלל עב סק"ב באמת כ' "דאין סברא כלל לחלק בין אם עירב לשנה או שעירב בע"ש, דמה שייכות יש שבת זה לזה שהרי תיכף לאחר שבת בטל ממנו שם עירוב", אבל כש"נ המג"א לא פליג בזה אלא רק בצירוף דהספינות לא עומדות להיקשר). ועי' אבהו"ז וב"מ שם (סי' שפג) מה שהרחיבו בקו' המג"א, (ודנו שם ד'עומדות ליקשר' היינו בער"ש, ע"ש).

ובנתיב חיים דן ליישב קו' המג"א דשאני ספינות דעכ"פ בשבת הקודמת לא היו אמורות ליפסק, וכיון שהיה כאן שם עירוב בשבת הקודמת, אז אמרי' חוזר וניעור אם נקשר בשבת הבאה, אבל אם באמת לא חל העירוב מעיקרא כלל, וכגון שנסתם הפתח קודם השבת הא', אז כשנפתח ג"כ ל"א חוזר וניעור. ובמאמ"ר שם כ' כע"ז, ז"ל "כיון שהיה לזה העירוב שעת הכושר שכבר חל עירוב זה איזה שבתות והיה עומד להתקיים כל משך הזמן שעירבו ביניהם בכי הא אמרי' חוזר העירוב להתירו הראשון", וכ"כ בחמד משה "ועכ"פ בשבת ראשון או כמה שבתות היה הספינות קשורות והפתח פתוח ועשה העירוב פעולתו כדינו". אמנם בד' הגר"ז נראה באופ"א קצת, שכי' "לפי שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק בשבת ולהתבטל עירובן (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה או יותר לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו או אחר כך ולהתבטל עירובן) משא"כ כאן שכיון שבא הנכרי בשבת אם כן מתחלה כשנעשה העירוב לא היה סופו להתקיים כל השבת שכשיבא הנכרי יתבטל", ומשמע דל"ב שיהיה קיים איזה שבת בפועל אלא סגי דבשעת העירוב היה עומד להתקיים. וכ"כ להדיא בפמ"ג ר"ס שעד במשב"ז, ז"ל "והוה יודע מ"ש עירב לשנה הוא לאו דווקא א"נ עירבו בע"ש והי' ראוי שיקנה העירוב שהי' פתח ונסתם אח"כ בע"ש ונפתח בשבת אע"פ שבתחלת שבת בעת קניית עירוב לא הותרה חל העירוב כשנפתח ודוחק לומר דוקא לשנה הואיל ופ"א המעיט העירוב וצ"ע".

ויל"פ בזה). וממילא דאם במחנה נדרש עכ"פ חיבור של פתח בין החצירות, אם איכא נכרי שם בטלה מעלת הפתח מדאינם מערבים קודם שישכרו מן הנכרי.

אבל בפשטות אי"ז הביאור בדין פטור המחנה, אלא כפשוטו דפטור מן העירוב אע"ג דאינם כמעורבין כלל. ומקור לזה, מתש' רה"ג (הובאה חלקה בסמ"ג), ז"ל "על דבר ששאלתם לענין עירובין ונט"י שלמה המלך תקן עירובין וידים כו' וכי לא היו נוהגין ישראל בהם קודם שלמה תינח עלינו לשבח תקנת יהושע שהיו קודם בח"ל ועכשיו נכנסו לארץ מקום מכוון לנגד כסא הכבוד והוצרך לתקנו ודאי כך הוא הענין מורה לכך אבל עירובין היאך לא היו נוהגין קודם. תשובה ודאי כך הם הדברים אבל כל אותם השנים שהיו ישראל טרודין במלחמות ובאויבים ובכמה מיני צרות לא היה להם פנאי למדוד בין עיר לעיר ולתקן פתח מבואות ולהניח עירובין שהיה להם במחנות ולא נהגו בעירוב כי במחנה הם פטורים כמו ששינוי ד' דברים פטורים במחנה מביאים עצים מ"מ ופטורין מנט"י ומדמאי ומלערב וכשעמד שלמה שנאמר בימיו יהודה וישראל רבים כחול הים כו' תקן להם ידים ועירובין שלא נהגו ישראל מקודם עד אותו זמן", והיינו דמחנה הוא פטור גמור מכל איסור חצירות ותקון מבואות, ול"ב פתח ולא מדי.

ובשבה"ל שם כ' עוד "והא דאמרי' פטורין מלערב אוקימנא רב ינאי בעירובי חצירות אבל בעירובי תחומין חייבין פי' רבינו שלמה זצ"ל אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהן ויש שם פתח אינן צריכין לערב אבל בעירובי תחומין חייבין. ורבינו שלמה בן היתום זצ"ל פי' שמותר להם להוציא מאהל לאהל ומטלטלין בכל המחנה בלא עירוב אבל לצאת חוץ לתחום אסור עד שיערב ונראה להעמיד דברי רבינו שלמה בן היתום זצ"ל כשהמחנה מוקף מחיצות ואע"פ שמן הדין היה להם לערב עירובי חצירות במחנה התירו בלא עירוב", ונראה דפי' בש"י רש"י שלא היה עוד היקף אחד סביב כל האוהלים, ולפי"ז מש"כ רש"י שיש ביניהם פתח היינו לבאר דאין להם היתר להוציא דרך החוץ דהא אין שם היקף מחיצות, אלא רק דרך פתחים שביניהם. וע"ע ביאור"ל ר"ס שסו.

יז, ב

ומת מצוה קנה מקומו והתניא המוציא מת מוטל בסרטיא מפניהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא וכו' אמר רב ביבי הכא במת מוטל על המיצר עסקינן מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר מפניהו לכל רוח שירצה. ע"י בס' חלקת יעקב סי' קצו, וע"ע בתוס' תלמיד ר"י הזקן וברעק"א בב"ק פא, ב, ובתור"ח כאן.

מתקיף לה רבי יונתן וכי לוקין על לאו שבאל מתקיף רב אחא בר יעקב אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האבת ואל הידענים הכי נמי דלא לקי. ולקמן צו, א אמרי' "דאמר רבי אבין אמר רבי אילעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה", ומבו' מכאן דיש איזה צד גריעותא ב'אל' על פני 'לא', ונראה דלש' 'אל' דמי טפי לבקשה ואילו לש' 'לא' הוי שלילה גמורה. (ובלשונינו אין רגילות לצוות לא תעשה כך, ושייך רק לומר לא עשית כך או לא אעשה כך, כי אז שייכת השלילה הגמורה, משא"כ בציווי או בקשה הלש' הוא 'אל'). ובמש"ח פ' בא כ' "אל תאכלו ממנו נא וכו' ולא תותירו ממנו עד בוקר. דע כי ההבדל בין 'אל' ל'לא' הוא, כי 'אל' הוא ענין בקשה, כמו שמצאנו מלת 'נא' סמוך ל'אל', ולא מצאנו סמוך ל'לא', כמו 'אל נא' שמצוי בתנ"ך. כי 'לא' הוא מורה יותר על הציווי. ולכן כל הבקשות להשי"ת שאין נופל ציווי עליו בא במלת 'אל', כמו 'אל תשכח ענוים' (תהלים י, יב), 'אל תתן לחית נפש תורן' (שם עד, ט), 'אל תרחק ממני' (שם כב, יב ועוד), 'אל תסתור פניך ממני' (שם כז, ט ועוד) וכו'. ולכן מצאנו 'ויאמרו לא' (בראשית יט, ב) ולא 'ויאמרו אל', כי 'אל' אינו ענין החלטי, רק הוא ענין בקשה".

תחומין דאורייתא

כ' הרי"ף "וקשיא לן היכי אמרינן הכא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה ואנן קי"ל דליתא לדברי עקיבא דאמר תחומין מדאורייתא ואשכחנא בגמ' דבני מערבא דגרסינן הגיעוך סוף תחומי שבת שאינן מחזורין לך וכו' אין לך מחזור מכולם אלא תחום י"ב מיל

הרמב"ם כ' בהל' מלכים וז"ל וכן פטרו מלערב עירובי חצירות במחנה אלא מטלטלין מאוהל לאהל והוא שיקיפו כל המחנה מחיצה גבוה עשרה טפחים כדי שתהי' רה"י עכ"ל. והנה לא התנה כלל שיהי' פתח ביניהם, רק שתהי' כל המחנה רה"י. ובנו"א קצת נראה, דאין הכוונה שכל הקולא במחנה היא רק במקום שנשלמו תנאי העירוב כהילכתן ולא נחסר אלא העירוב, אלא דבאמת הפתח בפנ"ע הוא תחילת עירוב בין הרשויות, ופטור מעירוב ולא פטור מפתח. (ואולי עוד, דהגדר הוא דבמחנה חשיבי כמעורבין גם בלי עירוב, ולזה בעי' פתח. וע"ע במאסף 'מסורה' טו).

ועכ"פ הא ודאי חזי' לפ"ז דענין הפתח בין החצירות הנצרך לעירוב בעלמא, אינו בא כהיכ"ת בעלמא שיהיה אפשר להביא את הכיכור של העירוב מרשות לרשות, אלא הפתח יש בו עצמו את ענין העירוב במקצת דעי"ז נעשים כולם קצת כעין רשות אחת. ודוג' לזה קצת מש"כ הר"מ בפ"א ה"ג על שיירא, ז"ל "שיירה שהקיפה מחיצה אין צריכין לערב אלא מוציאין מאהל לאהל בלא עירוב לפי שהן כולן מעורבין ואין אותן אהלים קבועין להן", וה"ה גבי מחנה דאמנם יש כאן פטור מעירוב כמו שפטור שאר דברים האמורים במתני', אבל לא פטור מלדונם כא' במקצת ע"י פתח שביניהם דעי"ז הם כולם כמעורבין.

והנה בשבלי הלקט סי' צז כ' "כשהמחנה מוקף מחיצות ואע"פ שמן הדין היה להם לערב עירובי חצירות במחנה התירו בלא עירוב מכל מקום צ"ע עכשיו בזמן הזה מאחר שיש אהלי א"י במחיצתן אם אוסרין עליהן וצריכין להשכיר מהן כדין חצר שאין יכולין לערב עד שישכיר אין להם תקנה לטלטל בכל המחנה לפי שאין יכולין להשכיר מכל הא"י או שמא מותר לטלטל ואינן צריכין להשכיר דהיכא אמרינן ובא"י עד שישכיר היכא שהישראלים אוסרין זה על זה ואינן רשאים לטלטל עד שיערבו אבל היכא שאין הישראלים צריכין לערב אין הא"י אוסר ואינן צריכין להשכיר", והב"י בסי' שסו כ' ע"ז "וליי נראה דאין זה צריך לפנים דכיון שאין הישראלים צריכין לערב פשיטא דאין הגוי אוסר דהוה ליה יחיד במקום גוי". והנה מלבד הע' הב"י על השבה"ל דאין כאן 'אוסרים זע"י', לכאור' ק' עוד דמהיכ"ת שדין הדר עם הנכרי יהיה חמור מעיקר דין ע"ח, ואם במחנה פטור מלערב, הרי גם אם דירת הנכרי שוויה רבנן כדירה הרי במחנה פטורים. גם יש להעיר דהשבה"ל בסי' צח ביאר את עיקר איסורא דהדר עם הנכרי, ד"אם יש בחצר שני ישראלים חלוקין בדירין מתוך שאוסרין זה על זה גם הא"י אוסר עליהם וצריך לשכור רשותו", (ולכאור' כוונתו כעין שכ' שם לעיל מינה את ד' הגמ' גבי אחין 'ואם יש עמהן דירין אחרים שאוסרין זה על זה מתוך שבני החצר אוסרין עליהם אחים נמי אוסרין זה על זה וצריכין לערב'), וא"כ איזה 'מתוך' יש במחנה, וכעין ק' הב"י הנ"ל.

ואולי י"ל עפ"מש"נ דבאמת לא פטור במחנה אלא מעירוב, אבל עדיין יש כאן שני ישראלים האוסרים זע"י, והנפק"מ היא דבלא 'פתח' ביניהם כראוי ה"ה אסורים זה עם זה, אלא דפטור מלערב ואמרו חז"ל דהפתח עצמו משוי להו במקצת כמעורבין, וכמו אחין מקבלי פרס וכד' דנעשים כמעורבין גם בלי עירוב ממש, (ועי' רש"י ותוס' לקמן עד, א דדנו בזה אם אב ובנו הפטורים מלערב זה גם כשאין פתח ביניהם), ולכן דן השבה"ל דגבי הדין לשכור מנכרי אולי לא פטור חז"ל, ויש כאן שני ישראלים האוסרים זע"י וכנ"ל, והדבר דומה למה שדנו הפוס' במקבלי פרס הנ"ל או בדין תפיסת יד (לקמן פה, ב) אי חשיב כה"ג שיש כאן שני ישראלים האוסרים זע"י אלא דכאילו עירבו, או שהם מצורפים כ"כ כיון דלא בעו עירוב והו' כיחיד, וכמו כן דן השבה"ל על מחנה, דהפתח מצרפן ופוטורן מן העירוב האם עכ"פ מנכרי בעו שכירות. ובנו"א כעיי"ז י"ל דענין הפתח הוא ליצור צירוף ביניהם ע"י דהו' מקום שמערבים, וכדאמרי' לקמן עג, ב דחצירות הפתוחות זל"ז אף כשאינם מעורבות ל"ח כ"כ ב' חצירות לענין דין בתור"ח הפתוחים למבו', ואף בלא עירוב חשיבי כמעורבות קצת ע"י האי פתח, וילה"ס שם אם איכא בא' מן החצירות דירת נכרי ועי"ז כבר אינן ראיות לעירוב, אי הו' עי"ז כב' חצירות לענין המבו', וצ"ע בזה. (והרי מצינו דחצר שיש בה נכרי היא בגדר אוסרים ואין מערבין דאין מבטלין לקמן סו, א,

אמה לכל רוח מעירו, אבל יותר אסור, ובס' הבתים בס' המצוה כ' "כונת אזהרה זו לפי שההליכה אינה בכלל המלאכות ואלו לא נאסר זה אלא ביחוד, היה מותר ללכת בכל מקום שירצה, ואם כן בטלה כונת השביתה, כי לא יתעורר האדם במה שצריך להתעורר בענין השבת שהוא הולך לעסקיו. ולפי כונה זו באר ר' עקיבא אל יצא איש ממקומו שלא יצא חוץ לאלפים אמה, כי אלפים אמה הוא הנתן למגרשי הערים, ואם יוכל לצאת לחוץ ילך לעסקיו ויבטל כונת השביתה. אמנם עד אלפים אמה דרך בני אדם לטייל והטיוול הוא שמחת הנפש ותועלת גם כן למתעסקים בחכמה. אמנם לפי פסק הרי"א"ף והר"ם ורוב מן הגאונים לא הוזהרנו מן התורה אלא לצאת חוץ לשלש פרסאות כנגד מחנה ישראל. ותהיה הכונה בזה שאחד מן המחנה ילך מן הקצה, כי כל המדינה הוא מקום טיוול מיוחד לא לכונת עסק, גם כי בהליכת ג' פרסאות לא תבטל כונת השביתה, ורבים מהטיילים ילכו לטייל כשיעור זה להנהיג הבריאות. אמנם מדבריהם אסור לצאת חוץ לאלפים אמה, לכונה שכתבנו".

ובביאור החילוק של הראב"ד, דלענין ספיקות ס"ל דתחומין ל"ח כיש לו עיקר מן התורה, ואילו לגבי הקולא במחנה יש להחמיר גם באלפיים כתחומין של תורה, נראה לומר דלענין ספיקות הכלל הוא דמחמירי רק ביש לו עיקר מן התורה דהיינו באופן דעיקר האיסור הוא אטו איסור של תורה, ואלפיים אמה אינם בגדר 'אטו' י"ב מיל כיון שהם רחוקים זה מזה טובא, אבל לגבי קולת מחנה אין להקל בדבר שיש לו 'עיקר' ודמיון בשל תורה כי חמיר טפי משאר דרבנן, כי לענין הספיקות הא דיש להחמיר ביש לו עיקר מבוי בד' הרשב"א שם בהמשך דבריו הטעם "דבטומאה דרבנן יש לה עיקר מן התורה שיקלו בה לעצמם אם נקל אנחנו בהא יאמרו אשתקד מי לא טהרנו ספק לא טבל אף כאן נטהר והם לא ידעו כי זו דרבנן וזו דאורייתא", וזה ל"ש באלפיים על י"ב מיל, משא"כ ה'חומר' של יש לו עיקר מה"ת שייך גם בזה לענין שלא להקל במחנה.

על קו' הרי"ף הנ"ל כ' הרמב"ן בחי' "ויש לתמוה לדברי ר"ע כיון דאלפים אמה מן התורה הם, היאך עירוב מועיל לילך יותר וכו' אלא י"ל לדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרין בפרק הדר התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ל"י והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ל"י, נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם, וכיון שהענין כן לכשתמצא לומר מודים חכמים בג' פרסאות שהן מדברי תורה וזהו מקומו הכתוב בתורה, אף הן יש בהם עירוב מדין תורה, ומניח אדם עירובו בסוף ג' פרסאות ומהלך ג' פרסאות אחרות, ובין היבין ליה ג' פרסאות לדברי חכמים ובין אלפים אמה לדברי ר"ע אלו ואלו מן התורה ועירוב מועיל בהם, ומעתה נסתלקה הקושיא הזו מדברי ר' חייא ולוקין על עירובי תחומין דג' פרסאות קאמר", והיינו דנקט בדעת הרי"ף דכלפי י"ב מיל דאורייתא ל"מ עירוב מעיקר הדין, (אלא רק מערב ברגליו), ולגבי אלפיים אמה דאורייתא מהני עירוב, וזהו שחידש בתי' דגם כלפי י"ב מיל י"ל דמהני עירוב מן התורה.

אכן בלש' הרי"ף נראה יותר דעיקר קו' היא דל"ש להניח עירוב בריחוק י"ב מיל כיון דבלא"ה הוא נאסר מדרבנן לילך יותר מאלפיים אמה, והוא ועירובו לא במקום אחד. (וצ"ע אם זה יפסול את העירוב גם כלפי הדאורייתא, או שזה רק יאסור מדרבנן). אבל לכאור' ע"ז אפ"ל דבמחנה הקילו בתחומין דרבנן והתירו לילך יותר מאלפיים אמה, וממילא יוכל להניח עירוב כלפי תחומין דאורייתא של י"ב מיל. (ואולי לא יתירו למחנה יותר מהיתר העירוב והיינו ד' אלפים אמות, וכדכ' הרמב"ן בהמשך דבריו ד"ל"א התירו להם אלא עירוב שפטרם ממנו, מה שאחרים מותרין בעירוב התירו במחנה בלא עירוב). ואולי לכן פ"י הרמב"ן את קו' הרי"ף על עיקר דין העירוב. (ויל"ע כה"ג איך לפרש את ד' רבי דניאל הבבלי בברכת אברהם סי' יב, ז"ל "והנחת העירוב לא משכחת לה אלא באלפים אמה וליכא עירוב בשנים עשר מיל").

ז"ל הר"ם פכ"ז ה"ב "אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה", וכ' באור' דאמה אחת

כמחנה ישראל נמצאו עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן דאורייתא מאלפים אמה ולמעלה עד י"ב מיל לוקה עליהן מדרבנן ולר"ע לוקה עליהן מדאורייתא דכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו' מ"ב מיל ולמעלה לוקה עליהם מדאורייתא לדברי הכל דכתיב אל יצא איש ממקומו והיינו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל אבל מאלפים אמה ולמעלה מותר לדברי הכל ועדיין הקושיא במקומה עומדת שאין לנו עירובי תחומין אלא עד סוף אלפים אמה בלבד ואם הניח עירובו חוץ לאלפים אמה אין עירובו עירוב ואסור לו לצאת חוץ לאלפים אמה אפי' אמה אחת ואם איסור זה מדרבנן הוא לא ילקה עליהם דבר תורה אלא לדברי ר"ע והאי תירוץ לא סליק אליבא דגמרא דילן וקושיא בדוכתיה עד השתא כדקאי קאי".

ובדבר זה נחלקו הראש' והפוס' פלוג' רבתי האם למאי דק"ל (לפי רוב ראש') דתחומין דרבנן, מ"מ י"ב מיל הוי דאורייתא, (וגם לפרש עפ"י דסתמא דהגמ' הכא דתחומין דאורייתא היינו כלפי י"ב מיל. ויש גם ש' בראש' דק"ל תחומין דאורייתא גם באלפיים אמה, דכן הובא ברמב"ן בשם רבינו אפרים וכן במאירי, וכך הוא לש' השאילתות והבה"ג, ובסה"מ"צ להר"מ ל"ת שכא. אכן הר"ם בתש' שי' כ' "והלא אמרנו בספר המצות במצוה כ"א ושלש מאות ממצות ל"ת שאמרו אל יצא איש ממקומו הוא אזהרה על ההליכה בשבת והבאנו ראייה מדבריהם לוקין על עירובי תחומין דבר תורה והסכמנו באותו החבור שלא נזכר בו כי אם מצות דאורייתא וזה החבור גם כן מצוי אצלם בבבל ולא בארתי שם ההפרש שיש בין אלפים אמה ובין י"ב מיל לפי שאין כונת אותו הספר לדעת תלמוד המצות אלא ידיעת עניניהם בלבד ואמנם בחבור ביארנו זה כפי כונת הספר". וע"ע בפ"י הרי"ף לרס"ג ל"ת קעט דהביא עוד מהגאונים דס"ל לפסוק תחומין דאורייתא כדעת ר"ע). ובעיקר הדברים יש לברר האם יש חילוק בדיני התחומין ודיני עירובין בין מ"ד תחומין דרבנן למ"ד תחומין דאורייתא (מלבד דיני הספיקות), וכן אם יש חילוק בדינים בין מ"ד תחומין דאורייתא לאלפיים אמה ומ"ד דאף דתחומין דרבנן מ"מ י"ב מיל הוא מדאורייתא.

והנה למ"ד יב מיל אסורים מה"ת, כ' החינוך מ' כד "שלא ללכת בשבת חוץ לגבולים ידועים, שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ובא הפירוש עליו שמקומו נקרא כל שאינו מרחיק יותר משלש פרסאות חוץ לעיר. והפרסה ארבעה מילין, והמיל אלפיים אמה. ומודדין משפת הבית החיצון שבעיר אפילו היתה גדולה כנינה, וזה לדין תורה, אלא שחכמים גדרו גדר ואסרו שלא לילך יותר מאלפיים אמה חוץ לעיר", וכ"כ המנהיג בהל' שבת "ירושלמי. תחום שבת. מן התורה ג' פרסאות שני' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ומחנה ישראל ג' פרסאות היה, ומדרבנן תחום שבת אלפיים אמה, להרחיק אדם מן העבירה", אכן הרשב"א לקמן לה, ב כ' בשם הראב"ד "אבל תחומי אלפים אמה לא גזרו עליהן משום לתא דתחומין דשנים עשר מיל דרחוקין הן זה מזה מאוד אלא דרבנן הן לגמרי דאסמכינהו איתחומי ערי מקלט לערי הלויים ואסמכינהו אגזירה שוה כדאי' לקמן בפרק מי שהוציאוהו והילכך דרבנן גרידתא הוא ולקולא", ומ"מ כ' הרמב"ן כאן בשם הראב"ד דתחומין חשיב כיש לו עיקר מה"ת מחמת איסורא ד"ב מיל, ואף הרשב"א הביא כן בשמו, ז"ל "מיהו האי קרא לדעת רבנן בתחום שלש פרסאות נאמר כשיעור מחנה ישראל אבל אלפים אמה אסמכתא דרבנן היא דסמכי' להו אהאי קרא וגמרינן גזרה שוה לגזרה שוה, וכיון דאית להו עיקר בדאורייתא אף תחומי אלפים אמה דאסמכינהו אקרא בני מחנה מוזהרין עליהן וכו' אלמא שיש בתחומי שבת שהן מן התורה הלכך אפילו באלפים אמה שהן מדרבנן בני מחנה מוזהרין עליהן, ואפילו לרבנן, כן כתב הראב"ד ז"ל". (וע"ע נובי"ק אבהע"ז סי' ב). ועדיין יתכן בזה נפק"מ דלד' החינוך ראוי להיות גדר תחומין דאורייתא (י"ב מיל) ותחומין דרבנן קרובים זל"ז, ואילו להראב"ד יתכן דגדר האיסור חלוק ביניהם.

(וז"ל ס' הנייר "ולא ידעו חכמים שיעור מן התורה כ"א י"ב מיל כנגד מחנה ישראל אשר היו במדבר שהיה ארכו י"ב מילין. ואמר להם משה אל יצא איש ממקומו ממחנה ישראל, ובאו חכמים וראו שגם כן בחול אין רוב אדם הולך ביום יותר, ונתנו שיעור אלפים

שלא תלך אנה ואנה ואזלה איהי מאיליה והוא עומד מרחוק דליכא למיגזר שמא יקח בידים שרי וכה"ג התירו עובד כוכבים שליטת עשבים בשבת מאכיל אחריו ישראל דקאי לה באפה הרי לך שאע"פ שמוזזה אדם על איסור מוקצה לא הוזהר להאכיל בהמתו איסור מוקצה לפי שלא הוזהר כ"א על איסור מלאכה דוקא". וביאור הדברים לכאורה דכיון דמוקצה אינו בגדר מלאכה אז אם היה בזה שביטת בהמתו אז לא היה בזה את ההיתר של למען ינוח שהוא נאמר רק גבי מלאכות, וממילא מוכח דבדבר שאינו מלאכה ל"ש כלל שביטת בהמתו. והנה בס' האורה כ' וק"ל דישאל מצווה על שביטת בהמתו וחיה ועוף דיליה, וגם הם כרגלי הבעלים שאין להם רשות להניחם לילך ולשתות מים ולא לשום מידי חוץ למקומו, וכע"ז כ' בס' העיתים סי' ריג. ויוצא דמאן דס"ל דאיכא שביטת בהמתו בתחומין לא התיר לבהמה שתית מים מצד למען ינוח. (דר"ק).

וז"ל הרעק"א בסו"ס שה (וכע"ז בשבת צד, א) "ולפעמים מוליכים אותו חוץ ל"ב מיל. ובני הב' החתן החרף מהו' שמואל אמר דלהך שיטה ד"ב מיל דאורייתא לכ"ע ממילא מוכח דליכא בזה משום שביטת בהמתו כיון דאין בו כרת וסקילה כמ"ש הגמרא. והיינו מסוגי' דע"ז דר"א בן בתירא מתיר בסוס. הא מ"מ נחוש דיוליך הבהמה מחוץ ל"ב מיל ונהי דטעמא דנסינוי בזה ל"ש בזה מ"מ קיימא האידנא משום שאלה ושכירות. ודבריו נכללים ומדוקדקים בזה לישנא דהש"ס שם בן בתירא מתיר בסוס שעושה מלאכה בדבר שאין בו חטאות ולמאי דקדק שאין בו חטאת. ולא נקט יותר אין בו איסור מלאכה דאורייתא אלא דהוא חשש איסור דאורייתא דשמא יוציא חוץ לתחום. דמכל מקום כיון דאין בו חיוב חטאת לית בי' משום שביטת בהמתו ודר"ק". (ועצ"ע למה מתיר בסוס והרי הגוי הרוכב עליו יש עימו גם חפצים אחרים וע"ז הוי מלאכת הוצאה ול"ש חי נושא א"ע, ובפרט אם מוציאם מכיסו ומניחם על הסוס בפנ"ע, רצ"ע).

ועוד נפק"מ אם עובר ג"כ משום עשה דתשבות, (עי' רשב"א יבמות ו, א ומנ"ח שם). אבל באמת גם לענין תחומים דאלפיים אמה דנו האחרון האם המקור לזה הוא מערי הלויים לחוד, או דהדר ילפי' מאל יצא איש ממקומו, עי' פנ"י ופנ"א בשבת פז, ב, ובטור"א חגיגה יז, ב באבנ"מ שם, ובק"ר"א בסוטה ל, ב. (ויל"ע אי נימא דבתחומין דאורייתא ליכא עשה דתשבות אלא רק לאו דאל יצא וכו', למאי איצטריך קרא ביומא סו, ב "עתי ואפילו בשבת" דאזיל אתחומין למ"ד תחומין דאורייתא כמב' בראש' שם וכאן, והא קי"ל דעשה דוחה ל"ת. אכן עי' בריטב"א כאן שכ' "דאילו מדרכי עקיבא לא הוה שמעינן לפום פשטא אלא לאו הבא מכלל עשה מדכתיב ומדותם מחוץ לעיר אלפים באמה ודכוותה בתלמודא", וא"כ איכא עשה בהדי לאו).

ומצינו חידוש בד' הרמב"ן להלן מג, א, שכ' "וא"ת כיון שיש לחוש דילמא קנה שביטה ביהש"מ במקומו בים דיש תחומין למעלה מעשרה והרי יוצא לו מחוץ לתחום ג' פרסאות אסור הוא מה"ת לצאת ברגליו חוץ לד"א, לאו מילתא היא דג' פרסאות בהלון של תורה כד"א של העברה ברה"ר כל שמעביר מתחלת ד' לסוף ד' באיסור חייב וכל שמהלך ג' פרסאות באיסור לוקה, הא בשלא הלך ואין ביציאתו חוץ לתחום איסור אין בהלכו משום חיוב תורה עד שיהלך משם י"ב מיל, ורבנן הוא דגזור שלא לצאת אפי' אמה אחת, וגדולה מזו אמרו בראשונה לא היו זזין משם כל היום כולו התקין ר"ג הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח וכו' והרי העדים הללו הלכו ג' פרסאות עד מקום הועד שעל מהלך לילה ויום אחד מחללין את השבת, ואם היוצא חוץ למקום שביטתו שלש פרסאות על כל פסיעה ופסיעה הוא עובר מה"ת משום אל יצא איש ממקומו, אלו כיון שנעשית מצותן היאך ר"ג מתיר להם אלפים אמה והלא עוברין הם מה"ת בכל יותר מד"א, שהרי כבר הלכו ג' פרסאות חוץ למקום שביטה שלהם ומכאן ואילך בחמש אמות אני קורא בהן אל יצא איש ממקומו, וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשוא"ת, וזו התקנה ודאי ד"ה היא ואפי' לר"ע ור"מ שהם סוברין תחומין דאלפים אמה מה"ת, וש"מ אין לוקין על התחומין ד"ת אלא במהלך ג' פרסאות באיסורי תחומין לדברי האומר כן או במהלך אלפים

היינו פסיעה בינונית. והיינו דלמלקות דאו' יש שיעור של אמה אחת. ויל"ע אם כן ה"ה למלקות דרבנן של תחומין אלפיים אמה. וג"ה הרמב"ן בסהמ"צ מ' שכא היא "שגבול הנסיעה הוא מה שנוסף על אלפים אמה חוץ מן המדינה ואפילו אצבע אחת", אבל הר"מ שם הרי אזיל דאלפיים אמה נמי הוי דאו'. ואילו כאן בה"א כ' דלצאת מאלפיים אמה הוי איסור ולא הוסיף שיעור של אמה אחת. ואף בהל' יא לש' הר"מ הוא "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס שהארבע אמות שיש לו לאדם תחלתן ממקום שהוא עומד בו, לפיכך כיון שיצא חוץ מתחומו אמה או יתר ישב במקומו ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ". (וז"ל ס' האורה "וגופו של אדם מותר לו להלך מרשות לרשות אלפים אמה, אבל כי שלמו אלפים אמה לא שנת מרשות לרשות, ולא שנת בתוך רשות אחת עצמה, אסור לפסוע אפילו פסיעה אחת גסה"). ואמר בזה הגאון ר"ד שמידל שליט"א דאולי מכיון דגברא באמתא יתיב, אז עד שלא יצא כולו חוץ לתחום ל"ח יציאה לגמרי כיון דאגוד בתחומו. (ועי' לקמן נב, ב). וע"ע דבר"י סי' ט מה שפלפל בהאי לישנא דאמה אחת'.

האחרון כ' חילוק בגדר בין י"ב מיל דאו' לאלפיים אמה (דאו' ודרבנן), דתחום אלפיים רבנן אסרוהו כעין גדרי מלאכה, ואילו י"ב מיל דאו' הוא איסור עצמי שאין לו שייכות עם עניני המלאכה. ולד' הרשב"א הנ"ל ד"תחומי אלפים אמה לא גזרו עליהן משום לתא דתחומין דשנים עשר מיל דרחוקין הן זה מזה מאוד אלא דרבנן הן לגמרי" ניחא שיהיה בזה חילוק בגדר האיסור, אבל לד' החינוך הנ"ל צ"ע אי שייך למימר הכי. עי' עמודי אור סי' יד, וכן בקו"א לשו"ת ב"ח החדש' סי' ז (מה"בית אפרים), והעמק שאלה סי' כו סק"ד, שכ"כ כ"א לפי דרכו. ויש בזה כמה נפק"מ, חדא לענין איסור י"ב מיל מדאו' ביו"ט דכיון דאי"ז בגדר איסורי מלאכות אז אין איסור ביו"ט.

(ועי' תוס' חגיגה יז, ב. ובאמת דעת רוב הראש' דתחומין מדאו' זה גם ביו"ט, אבל בתש' מעשה ניסים סי' יב כ' "תמיה כי יכנס במוח בעל שכל כי איסור תחומין ביו"ט או יוה"כ מן התורה, עם היות לשון הכתוב הנלמד ממנו איסור תחומין הוא אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ואמרו ז"ל כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת כך אסור ביו"ט וביוה"כ לא יתחייב ממנו להשוות מדריגות האיסור והסכם בפנותיו, אבל כללות האיסור בלבד, ואף כי נתחלף בפנותיו כי עקר קצתו מדאו' וקצתו מדרבנן". ולגבי עיקר איסור תחומין ביו"ט, כ' בתש' גאוני מו"מ סי' פג "והכי אמר רב צמח גאון. וששאלתם מאן דקאי באורחא ומטא יו"ט וקאי מרחוק מן ביתיה אורח' דפלגא יומא או לילא שרי או אסיר. טובא תמהנו מן הדא מילתא רבנן בעלי תורה וחכמה טעו בכי הדא מילתא בורים וטפשים שבעמי הארץ דהכא לא טעו בהדא מילתא לא שמיצא לכוון דליכא תרי תחומי חד לשבת וחד ליו"ט תחומין דשבת ודיו"ט חד הוא דת"ר שבו איש תחתיו אלו ד"א אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ויו"ט כשבת דתנן אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד אלא מיהו בשבת כתיב לא תוציאו משא מבתיכם וגו' וחייב סקילה ואילו יו"ט הא קאמרי' כל מקום שמוותר להלך מותר לטלטל אלא תחומא הוא חד הוא דחילו מן שמיא ולא תורו כההיא הוראה דשריא לישראל דתמן").

ועוד, לענין איסור שביטת בהמתו דלא אסרי' אלא במלאכות, (ועי' מנ"ח מ' כד. והנה המדרכי בקידושין רמז תקסה כ' "שאלה אם מותר למסור בהמה דקה לרועה כב"ש כיון שיוציאנה חוץ לתחום תשובה נראה דשרי אפילו בשבת עצמו למוסרה לרועה גוי דנהי שאדם מצווה על שביטת בהמה מלמען ינוח היינו שלא יעשה בה מלאכה לא הוא ולא אחר אבל דבר שאינה מטעם איסור מלאכה אין מחוייב על בהמתו וראיה דכפ' כל כתבי אמרינן מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת ואפילו במרעה וטעמא מפרש במכילתין יכול לא ינוח אדם בהמה לתלוש ולאכול ת"ל למען ינוח ואין זה נוח שיהא בהמה רעבה ואע"ג דאין אדם מעמיד בהמתו ע"ג מוקצה לפי שחומר מחובר ידוע לכל ולא גזרינן שמא יאכיל בידים אבל חומר מוקצה אין ידוע וגזרינן שמא יאכיל בידים אבל אי קאי לה באפה

שלמה לא טלטל את דוד כשמת מחמה לצל, מהאי קראי דישיע). ולקמן נה, ב אמרי "אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן מתיב ר"ח ויחנו על הירדן מבית הישמת ואמר רב"ח לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי תלתא פרסי על תלתא פרסי ותניא כשהן נפנין אין נפנין לא לפנייהם ולא לצדיהן אלא לאחריהן אמר ליה רבא דגלי מדבר קאמרת כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי", ומבו' דהיה איסור תחומין אף במדבר, (ואולי אזיל גבי י"ב מיל למ"ד דהוי מדאו', ועי' גבו"א יומא עה, ב). ועי' ביאור הרי"ף על הרס"ג ל"ת קעט. (ובפי' בעה"ת עה"ת פ' בשלח כ') "יצאו מן העם ללקוט. ארז"ל אלמלא שמרו ישר' שבת ראשונה אין כל בריה שולטת בהם. תימ' מה חילול היה הא לא מצאו ומחשבה רעה אין הק' מצרפה למעשה, וי"ל שיצאו חוץ לתחום שבת וזוהו חללוהו".

והנה ביומא סו, ב אמרי "עתי ואפילו בשבת למאי הלכתא אמר רב ששת לומר שאם היה חולה מרכיבו על כתפו כמאן דלא כרבי נתן דאי רבי נתן האמר חי נושא את עצמו אפילו תימא רבי נתן חלה שאני אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים", ופירש"י שם "למאי הלכתא - מה חלול שבת יש שהוצרך להתיירו, אי משום תחומין, דרבנן בעלמא נינהו, שגזרו עליהן לאחר מתן תורה", ומאריכות דבריו יש ללמוד דהיה לו מקום לומר דאע"ג דאיסור תחומין הוא דרבנן מ"מ אתא קרא למימר דלא יעמידו רבנן דבריהם לדחות דין תורה ולהכי דרשי' עתי ואפי' בשבת, אלא דאין לומר כן כיון דתחומין דרבנן גזרו עליהן לאחר מתן תורה. (ומצינו דכוותה בד' רש"י ביבמות עב, ב ז"ל שם "ואע"ג דמשוך מהכא לא מיתרבי דהא מדרבנן הוא ובתר הכי תקון", ובסוכה מג, א כ' רש"י "אצטריך קרא למישרא טלטול - דרבנן, עדיין לא נאסר טלטול בעולם ובא הכתוב להתיירו כאן", ובשבת קלא, ב כ' "ולמאי אצטריך לרבווי - להאי ואפילו בשבת, אי נימא לטלטל כדמשמע קרא, לקיחה טלטול בעלמא הוא, ועדיין במתן תורה לא נאסר טלטול, דאצטריך קרא למישרי להאי". ודו"ק).

עוד יל"ע במש"כ האברבנאל במדבר פט"ו ז"ל "ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש וכו' ואפש' לפרש עוד שבעבור שהיו ישראל במדבר מקום שאין העצים מצויים עד למרחוק יצא האיש ההוא ממקומו ביום השבת והלך חוץ לתחום ביה"ש בהפך מה שצותה תורה אל יצא איש ממקומו ולזה אמר מקושש עצים ביום השבת שאין פירוש מקושש כורת אלא לוקט אותם אחד הנה ואחד הנה מלשון וקוששו להם תבן ואין לקיטת עצים אחת מאבות מלאכות כי לא חטב ולא עמר אבל היה חטאו שלא ישב במקומו והלך חוץ לתחום וכו' ויתכן שאותם המוצאים את המקושש יוצא חוץ לתחום שאלוהו אנה הולך והוא השיב לקושש עצים והתרו בו שלא יעשה כן שהיה בן מות על ככה ולא חשש ומצאוהו בבואו שהביא את העצים מחוץ לתחום ולכך היתה מיתתו בעדו' והתראה וכו' ולפי שקרה זה למקושש ההוא מפני ששכח שהיה יום השבת או ששכח דין המקושש לכן בחמלת השם על עמו צוה במצות הציצית שהיא כדי שיזכרו את מצותיו ולא יעברו עליהם מפני שכחה ותגבורת התאוות", וצ"ע. (ודבר זה מוזכר כבר בחז"ל והובא בראש', דלפיכך נסמכה פ' ציצית לפ' המקושש כי אמר משה לפניו "רבון העולמים כתוב בתפילין למען תהיה תורת ה' בפין וצוית שלא לנשאם בשבת היה זה נושאן היה נזכר ולא חלל את השבת, אמר הקב"ה הריני קובע ומצוה להם מצוה אחת שעל ידה יהיו נזכרין מן המצות כמו במצות תפילין ותהיה נוהגת בשבת וזו היא מצות ציצית").

כ' הסמ"ג (והו"ד בהגה"מ פכ"ז מהל' שבת ה"ב) "המינין אומרים אל יצא איש ממקומו כמשמעו, והשיב רבינו משולם ברבי קלונימוס להקהות שיניהם מנבואת ישעיה ויחזקאל, שכתוב בנבואת ישעיה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות, ובנבואת יחזקאל כתיב והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני ה', ואם היה אסור לזו ממקומו איך יבא כל בשר להשתחות בבית המקדש", וכ"כ בס' הנייר, ז"ל "אל יצא איש ממקומו ביום השבת. המינים אומרים כמשמעו שלא יזו ממקומו.

אמה באיסור תחומין לר"ע, הא אילו הלך בהיתר כל היום אע"פ שיצא לו לכמה חוץ מתחומו אינו חייב עד שילך מאותו מקום כשיעור תחומי שבת, וכ"ש היושב בספינה שאין הליכת הספינה בהיתר מתחשבת לו מה"ת ואין חיובו אא"כ הלך ממקום שיצא לשם כשיעור תחומין", והיינו דאיסורא ד"ב מיל הוא רק כשהלך את הכל באיסור, וכעין מעביר ד"א ברה"ר, אבל בלא"ה מותר, (ויבו' עוד במקומו). וזוהו ודאי לא מצינו באלפיים אמה דרבנן.

לכאו' יש להזהיר דכיון דחיישי' ד"ב מיל אסור מדאו', א"כ לענין מה שאמרו דספק עירוב כשר כי ספד"ר לקולא, אם יניח עירובו בעיר גדולה ויבוא להלך בה עצמה יותר מ"ב מיל ע"י שקנה שביטה שם בעירובו, אז בזה י"ל ספק לחומרא. ועכ"פ הא דאמרו בנותן עירובו בעיר גדולה מהלך את כולה, זה מוכיח להדיא דאף אם י"ב מיל אסור מדאו' מ"מ עירוב מהני לזה, וכהוכחת הרמב"ן מהא דלמ"ד אלפיים דאו' מהני עירוב, דה"ה ב"ב מיל למ"ד דאסור מדאו', וגם אם נמצא גדר וטעם לחלק בזה מ"מ דינא דנותן עירובו בעיר גדולה מוכיח כן. ואולי יש לדחות דכלפי דאו' ודאי עיר גדולה דינא כד"א אפי' שלא שבת בה, ורק מדרבנן אמרי' דאם כלתה מידתו באמצעה אינו מהלך את כולה, וכדלהלן. ועכ"פ זה דלא כמי שכ' דמי שנצרך להלך י"ב מיל (לפיקו"ג וכד') אין לו ענין בהנחת עירוב, כי לא אשכחן מאן דאסר י"ב מיל ומתיר ע"י עירוב, דהא ודאי מאן דאסר י"ב מיל מתיר להו בעירוב, כמו דאלפיים אמה דאו' מותרים ע"י עירוב.

אמנם כבר עמד בכע"ז הפמ"ג, בהא דהתיירו ברירה בתחומין כדין ברירה דרבנן ולא חיישי' לתחומין של י"ב מיל, וכ' בס' שצו בא"א סק"ח "חביות דרבנן יש ברירה. ותחומין ב"א דרבנן ועסי' ת"ג, וי"ב מיל ד"ת יצויר שא' שבת באויר מחיצות והב' לא, מ"מ דרבנן, דמ"ה כל שמוקף מחיצות הולך כמה פרסאות", והיינו כש"נ לעיל דאיסורא דמי שכלתה מידתו בחצי העיר אינו אלא מדרבנן, כי מדאו' כל העיר היא כד"א בכל ענין.

בענין תחומין דרבנן מאימתי נתקן. בתש' רה"ג (מובאת חלקה בסמ"ג) כ' "אבל כל אותם השנים שהיו ישראל טרודין במלחמות ובאויבים ובכמה מיני צרות לא היה להם פנאי למדוד בין עיר לעיר ולתקן פתח מבואות ולהניח עירובין שהיה להם במחנות ולא נהגו בעירוב כי במחנה הם פטורים כמו ששינו ד' דברים פטורים במחנה מביאים עצים מ"מ ופטורין מנטי' ומדמאי ומלערב וכשעמד שלמה שנאמר בימיו יהודה וישראל רבים כחול הים כו' תקן להם ידים ועירובין שלא נהגו ישראל מקודם עד אותו זמן", הרי דתקנת שלמה אזיל גם אתחומין "למדוד בין עיר לעיר". ובהשג' הרמב"ן לסהמ"צ שורש א כ' "וכן לשון ההגדה ברות ונעמי תפשו להם כל המצות שאין הכוונה אלא שאמרה לה סכום המצות כולן כדי שתפרוש. או שיחשבו שאמרה לה ברוח הקדש אפילו מצות העתידות להתחדש כמו שאמרו מפקדין תחום שבת (עי' יבמות מז, ב). והיא מצוה מדבריהם. ואני חושב שהיא תקון שלמה ובית דינו מכלל עירובין". (וצ"ע דלולי שלמה בחכמתו שתיקן תחומין, והוא יצא מרות, מה היה קורה אם לא היתה מתגיירת). ועי' רש"י יהושע פ"ג פ"ד ז"ל "כאלפים אמה - כדי שתהיו יכולין לילך ולהתפלל לפניו בשבת כך מפורש במדרש תנחומא לפי שידע שעתידין להיות צרים לפני יריחו בשבת", ועי' ברש"י שמות פ"ג פ"ז ובמדבר פ"ב פ"ב, והאחרו' הוכיחו משם דעיר העשויה כטבעת ג"כ יש בה את הכלל שאין מרבעין אותה כולה אם יש באמצע יותר מד' אלפים אמות, דאל"ה מה היה הנידון של איסור תחומין שם, ועי'), וחי אדם כלל עו.

ולקמן נב, ב אמרי "אמר רבי חנינא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום לא יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגלך ורגלך כתיב", ומשמע דבזמן ישע"י כבר היה תחומין, וכמש"כ הרד"ק שם "אם תשיב משבת - מלכת בשבת חוץ לתחום, ואמר אם תשיב כלומר אם היות הולך בדרך ונזכרת שהוא שבת והשיבות רגלך אחור מלכת עוד לכבוד שבת כל שכן עשות חפצך שהוא כולל המלאכות שחייבין עליהם מיתה כי אפילו לצאת חוץ לתחום שהוא בלאו חמור עליך ותשמר ממנו". (אמנם גבי מוקצה נת' במקו"א דאפי' אם רק נחמיה גזר את כל ענין המוקצה, גם מוקצה מחמת גופו, מ"מ אף

לברר את עיקר ההנחה דאין מלקין ע"פ עד הפסול משום רשע מדרבנן.

הק' בס' בית אברהם (טשכנוב) בהא דק"ל דישן יש לו אלפיים אמה, ואף דנחלקו בזה ריב"ג ורבנן לקמן מה, א מ"מ פסקי' כהמיקל, וק' דהניחא דמקילי' בתחומין של אלפיים, אבל אם מדאו' יש תחומין של י"ב מיל, למה לא נאסור את הישן כדין ספיקא דאו', לחשוש לשי' רבנן דישן לא קנה שביתה. אמנם לקמן שם ית' דיש מהראש' דס"ל דבעירובין הלכה כדברי המיקל גם בדאו'. והוא תי' שם דאמנם התחום הוא מדאו' בי"ב מיל, אבל האיסור יציאה מד"א כשיצא חוץ לתחום הוא רק מדרבנן. אבל במקומו יבו' דשי' רוב הראש' היא דאף איסור ד"א של יוצא חוץ לתחום הוא דאו' למ"ד תחומין דאו' או בי"ב מיל, (לגבי ההיתר של הוצרך לנקבו, ולגבי מים שיצאו בעבים מתחום י"ב מיל, ובראש' ביומא יש לש' דמשמע דהאיסור להמשיך להתרחק הוא מדאו' אבל לחזור לכיוון התחום זה רק מדרבנן). וא"כ צ"ל באופ"א קצת, דאמנם תחומין דאו' והיוצא חוץ לתחום נמי אין לו אלא ד"א מדאו', אבל הא דבעי' דעת לקנין שביתה ולכן ישן לא יזוז ממקומו אליבא דרבנן, זה לכו"ע רק מדרבנן. וזה קצת להיפך ממה שרצו האחרו' לומר דאפי' אם תחומי כלים דאו', מ"מ חפצי הפקר ודאי לא קנו שביתה אלא מדרבנן, ובגמ' שם מדמי' הרי ישן לחפצי הפקר. עוד הק' שם בלש' הר"מ פ"ב הי"ז ד"אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין בשבת מותר", (ובפרט לש' הטור סי' שמשט "אפילו ק' מילין"), ולמה לא נחוש למ"ד חפצי הפקר קונים שביתה עכ"פ לענין י"ב מיל. ובזה צ"ל א' מתלת, או דק"ל כרבנן דריב"ג לקולא בחפצי הפקר גם בדאו', או דתחומי כלים ל"ה מדאו', או דעכ"פ חפצי הפקר לא אסירי מדאו'. (אבל במרכה"מ פ"י דלא איירי דוקא בחפצי הפקר, ואעפ"כ כ"א מותר להוליך בתוך ד"א כדין פירות שיצאו חוץ לתחום שיש להם ד"א. וצ"ע למה כ"א מתחיל לספור עוד ד"א).

גבי תחומין דרבנן מצינו דין ריבוע העיר, דהיינו דמלבד מה שהתחום נמדד בריבוע כדי שיהיה נשכר את הזוויות, (לדידן דק"ל כרבנן דרי"ח בן אנטיגנוס), אף את העיר עצמה מרבעין כנגד הבתים היוצאים וכו'. (והאחרו' פ"י בזה נפק"מ בין ריבוע העיר לריבוע התחום). ויל"ע האם גם בתחומין דאו' של י"ב מיל אמרי' הכי, ולש' הר"מ פכ"ז ה"ב הוא "נמצאת למד שמותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינה וכו' וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח מרובעות כטבלה מרובעת כדי שיהיה נשכר את הזוויות, ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל, אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה", ומשמע דאין דין ריבוע בדאו', לא לעיר ולא לתחום. אכן עי' בריטב"א לקמן נא, א שכ' "ותדע דרבעו של עולם עיקר דהא עיר עגולה שמרבעין אותה אין מרבעין אותה אלא ברבעו של עולם כדאיתא לקמן בפרק כיצד מעברין, ואע"ג דכשהיא מרובעת אין לרבע אותה ברבעו של עולם כדאיתא התם בהדיא גבי הא דתניא מרובעת אין עושין לה זוויות, התם הוא בתחומין דרבנן דכיון שכבר יש לה פיאות אין לנו לשנותה, אבל לגבי חיוב ארבע אמות דאורייתא שנתנה להם תורה פאות לא נתנם אלא ברבעו של עולם, ואינו חייב עד שיצא החפץ מאותן ארבע אמות הן בדרך הקו הישר הן בדרך האלכסון", ומשמע דמדאו' מרבעין אפי' עיר שהיא כבר מרובעת, לריבועו של עולם.

ע"ע בפ"ד מה שיתבאר בחילוקים שבין תחומין דאו' לתחומין דרבנן, ובין תחומין אלפיים מדאו' לתחומין של י"ב מיל.

פרק עושין פסין

פירצה בפסי ביראות

פסי ביראות. כ' בתורא"ש "תימה דהא אמרינן לעיל בפ"ק הכי אגמריה רחמנא למשה גדור רובא והיכי שרינן הכא פרומ"ר ואפי' ברה"ר איירי כדקתני אם היתה דרך הרבים מפסקתן, וי"ל כיון דאיכא שם ד' מחיצות ואיכא דיומדין מכל צד הוי כפתח ושרי, והא דפרצה יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפי' הוא גדול הרבה, מדרבנן הוי". ויש שהוכיחו מכאן דס"ל דפירצת י' אמות אינה אוסרת מדאו' אלא רק מדרבנן. אכן י"ל בפשיטות דכוונתו למקום

והתשובה הוא שאמר ישעיה הנביא והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר, ואם היה אסור לזוז ממקומו האין יבאו להשתחוות. אלא ודאי אל יצא ר"ל חוץ לתחום עירו". (וע"ע בכת"ס ח"ו סי' צח). אבל לכאו' יש תשובה פשוטה יותר, דכתיב בפ' שלח "ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת", "ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה", "ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו", (והעיר כן בהג' על גי' הסמ"ג). וכן אי' בספרי זוטא שם "ויהיו בני ישראל במדבר, לפה שאמר שבו איש תחתיו יכול אם היה מוטל צפון דרום אל יפול לו מזרח מערב מורח מערב אל יפול לו צפון דרום תלמוד לומר אל יצא איש ממקומו יהא לו מקום וכמה אמרו ארבע אמות וכן מי שיצא שכור וכן מי שהוציאתו רוח רעה וכן מי שהוציאוהו גוים או ליסטים אין לו אלא ארבע אמות יכול אף למהלכי שבתות לא יהא להם אלא ארבע אמות ת"ל ויהיו בני ישראל במדבר מלמד שאמר להם משה צאו וראו אם יש אדם שחלל את השבת אבל אין אתה יודע כמה נתן להם משה וכמה לא נתן להם אמרת ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה והעיר בתוך כשאמר זה אף למהלכי שבתות יש להם אלפים אמה לכל רוח".

מצינו עוד שיעורי מקום הנקבעים בי"ב מיל, לקמן סג, א אמרי' דשיעור מורה בפני רבו הוא בג' פרסאות, ובפוס' ביו"ד סי' קפד מבו' דהשיעור של יוצא לדרך דחייב לפקוד את אשתו הוא ג' פרסאות, וז"ל תשובה מאהבה סי' לד "דשיעור זה כשיעור שבת שנים עשר מיל מדאורייתא". ויל"ע בזה בהל' קידור והבלעה, והיינו דהנהא הא ודאי דבשיעורים של מקום אז צריך לדון לפי השטח באויר ואין התחשבות כלל בשיפועים, (כגון טז אמה של רה"ר, ובי"ס של קרפף, וכן ד"א של הרחקה מצואה וכד' דהוי שיעור במקום שתוספת הצואה, או בית דע"ד אמות וכל כיוצ"ב), וכל הנידון על קידור והבלעה מתחיל רק כשהשיעור הוא במרחק ובהשתייכות, וכגון אלפיים אמה של תחומין, או ערי מקלט ועגלה ערופה (וקי"ל דבדאו' לעולם אין מקדריין ובפשטות גם אין מבליעין). ויל"ד א"כ בהוראה בפני רבו וכד' האם יש להתחשב בשיפוע הדרך.

כ' בס' נרות אהרן (לאא"ז זצ"ל) על הר"מ הל' שבת פכ"ז "היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה. צ"ב מאן מסהיד ביה דאין יעידו שראו את המעשה אם לא שגם הם יצאו א"כ הרי הם רשעים ופסולים לעדות, ול"ש בזה פלגי' דיבורא כמו בפלוני רבעני דשאני התם דאפשר לקבל חלק מדבריהם להאמינם פלוני רבע, אבל כאן אין הדבר מתחלק דאם לא נקבל שיצאו הם ממילא לא ראו כלל, וי"ל באופן שהם קנו שביתה במקום יותר רחוק ממנו וכשהלכו עימו כבר נשלם לו י"ב מילין בעוד שלהם עדיין חסר לשיעור, [ואפ"ל יותר פשוט מבלי שקנו שביתה אלא שהם הלכו עד סוף י"ב מילין מהעיר וראו שהוא ממשיך יותר], ואע"פ שעברו הם על איסור תחומין דרבנן לא נפסלו לעדות משום דהעובר על איסור דרבנן צריך הכרזה להיפסל לעדות כמש"כ הר"מ בפ"א מעדות ה"ו. גם משכח"ל שהם יצאו מהתחום בעל כרחם שהוציאם נכרי באונס וראו שהוא הלך ברצון. אבל אין לומר שלוקה על פי ב' כיתי עדים, וכגון שכת אחת ראתה אותו בירושלים ושכא לתחום י"ב מיל ראוהו כת שניה והתרו בו, ואח"כ נזדמנו שניהם והוברר שיצא חוץ לתחום, דז"א משום דהו"ל חצי דבר מפני שאין עדות כת ב' מועילה בלא עדות הכת הראשונה". (וע"ע בהמובא לעיל מהאברבנאל).

ויל"פ עוד כגון שהעדים הלכו בהיתר להעיד על קידוה"ח, עוי"ל באופן שהם שבתו בעיר גדולה יותר מי"ב מיל, והוא שבת מחוצה לה קצת, וכלתה מידתו באמצע העיר, (וצ"ע האם מדאו' גם מחמירי' בכלתה מידתו בחצי העיר או דמדאו' לעולם הויא כד"א), ועוד כיו"ב. גם יל"ד במש"כ דפסולים דרבנן בעו הכרזה ללכאו' זה אמור רק לענין עדות שבממון מטעמא ד"לא לאבד זכות העם שהרי לא ידעו שהוא פסול ואין פסולו אלא מדבריהם", ולא לענין עדות עונשין וכד'. (אבל בשו"ת זכרון יהודה סי' פב כ' גבי עידי קידושין "וגם על חילול שבת אם עבר על חילול שבת מדרבנן כגון מוקצה או אפי' הוצאה בזה"ו אינו פסול דאורייתא אלא דרבנן וצריך הכרזה והוא כשר גמור עד שיכריזו עליו ב"ד שהוא פסול לעדות"). גם יש

חשיב פתח, וכ"ה בתורא"ש הנ"ל, אך בריטב"א הנ"ל וכן בדבריו לעיל טו, ב וכן ברשב"א כאן ושם נראה דלא הוצרכו להוסיף דע"י פסי ביראות נעשית הפירצה לפתח, אלא זה עצם מעלת פסי ביראות "שיש מחיצה בפאות ואיכא שם ארבע מחיצות". (והוסיף הריטב"א לדמות ענין זה דפרומ"ר פוסל מחיצה בעלמא ואינו פוסל פסי ביראות, והא דבקיעת גדיים פוסל גו"א ואינה פוסלת פ"ת, ע"ש). ובחי' הר"ן נראה באופ"א קצת שעיקר החילוק הוא בהא דלפסי ביראות איכא שיעור אמה בקרנות מה"ט עדיף מכל פרומ"ר, ולא הוסיף את ד' הראשונים דאיכא שם ד' מחיצות. (אף כי בר"ן נראה דשיעור אמה הוא מדאו', וכן בפשטות נראה מד' התוס' והריטב"א, ודלא כשי' הרבה ראשונים דפסי ביראות מדאו' סגי בד"ט).

ובפשטות נראה ביאור ד' הראשונים במעלת פסי ביראות מכל פרומ"ר, דבאמת הא מבו' מד' הראב"ד הנ"ל דלעולם מחיצה אינה צריכה לגדור את כל הרוח כדי לעשות רשות, אלא ע"י שיעור מחיצה ברוח נעשית כל הרוח גדורה, וכמו"כ הרי מבו' למ"ד פרוכ"ע מותר לביאור הר"ן דכל עיקר הדין הוא לא תפרוץ רובא, ובעצם המחיצות סגי בשיעור עומד מסויים כדי לגדור את כל הרוח אפי' שאין כאן גדרת כל הרוח ואפי' לא רוב הרוח. וזהו דאמר' הכא דע"י אמה בקרנות (או אפי' פחות מכאן מדאו') כבר לא איכפ"ל הא דהפרומ"ר, כיון דשם מחיצות לעולם אינו צריך את גדרת רוב הרוח, אלא הוא צריך שיעור מחיצה, ועי"ז נגדר כבר כל הרוח, ומעלת פסי ביראות של שיעור מחיצה בקרנות היינו דע"י כבר אין שם פירצה בכל האויר, כיון דהוי כ'פתח', וכעין המבו' במתני' דפירצה פחות מ' אינה אוסרת מפני דהוי כ'פתח', וה"ה דאם יהיה פרומ"ר אבל יש לפרוץ שם פתח, (וכגון בפסי ביראות וכנ"ל), דלא איכפ"ל דהפרומ"ר דסו"ס יש כאן שיעור מחיצה. אמנם הגר"ח בהל' שבת פט"ז פי' ד' התוס' באופ"א קצת, ולפ"ד עיקר הדגש הוא על הא דנעשה פתח, ולא על מעלת שיעור מחיצה בקרנות, ע"ש.

והנה הר"ן הוסיף עוד בדין פסי ביראות "ומיהו מסתברא דאע"ג דמדאורייתא סגי בשלש מחיצות ה"מ כשהם מחיצות גמורות אבל דומיא דפסי ביראות לא סגי אלא אם כן יש בכל ארבע הקרנות עומד חשוב, דאם איתא דבשלש הקרנות סגי בפסי ביראות הוה מוקמי רבנן דינייהו אדינא דאורייתא". ולכאו' מבו' כאן (בשי') דגדר פסי ביראות אינו מעצם שיעור המחיצה החשוב בכל צד, אלא רק בהצטרפות כל הדיומדין נעשה כאן רה"י, ואולי כעין מש"כ הר"מ בפ"ז הל"ג "הואיל ויש בכל זווית זווית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י". והנה יל"ד אי מהני צוה"פ להיות כדיומדין, ולכאו' בירושלמי נראה דמבע"ל בהכי, דאי' שם "שלשה וקשר גמי מלמעלן מהו שיציל משום פיאה". ולפי הר"ן י"ל הטעם בזה כיון דל"מ להיות ריבוע ניכר. (ואולי גם אם יהיה רוח שלימה של צוה"פ לא חזי להצטרף עם דיומדין בשאר רוחות, דסו"ס אין כאן "בכל ארבע הקרנות עומד חשוב", ואין כאן מעלת 'שם ד' מחיצות). ולד' התוס' דהעיקר הוא מפני שהפרוץ נעשה פתח, ג"כ י"ל דמחיצה משוי פתח להפרוץ שבצידה, אבל צוה"פ ל"מ לענין זה להחשיב הפרוץ שלצידה ג"כ כפתח. ודוג' מש"כ כמה אחרו' (וכן מבו' בתוס' ועו"ר יא, א שכ' דבשיירא לא עבדי צוה"פ כיון דרצו לשייר פתח לכניסת הגמלים, ומבו' לכאו' דל"מ עומ"ר בזה), דצוה"פ ל"מ להיות עומ"ר, וטעם הדבר כיון דענין עומ"ר הוא דהפרוץ חשוב פתח, ואם העומד הוא ע"י צוה"פ, זה ל"מ ליתן שם פתח מצדדיו. (אמנם מש"נ דנידון הירו' בצוה"פ הוא מחמת דאין הריבוע ניכר, הנה בירו' אי' להדיא ד"היה שם חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה ויש בו ששה לכאן וששה לכאן נידון משום דיומד לא סוף דבר חריץ אלא אפי' גבשושית מקצתו חריץ ומקצתו גבשושית", אף דגם בזה יש מקום לומר דאין כאן ריבוע ניכר).

פסין לביראות וכו' גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה. כ' תוס' בסוכה ד, ב 'דיומדי סוכה טפח - והא דבעינן אמה גבי פסי ביראות פרק עושין פסין גבי מחיצות שבת החמירו', ומלש' משמע דמדאו' באמת מהני טפח גם גבי שבת. אבל בתור"פ שם ביאר 'דיומדי סוכה

שיש פסי ביראות ד' שהן ח' וזה מהני מדאו', ואז ל"ב גדר רובא, ובהא דין פירצה הוא רק מדרבנן. ואדרבה מהא דלא כ"כ הרא"ש אלא הכא בדיני פסי ביראות, כנראה דס"ל דלעולם פירצת י' היא מדאו'. ורק כאן הוק' לו דאם פסי ביראות מהני כנגד פרוץ המרובה, ודאי שיש לזה להועיל נגד פירצת י', וכבר כ' הריטב"א יא, א דפרומ"ר חמור מפירצה י' להמסק', ולזה תי' דבמקום פסי ביראות פירצת י' אוסרת רק מדרבנן.

וע' גם בריטב"א שכ"כ בשם התוס', וז"ל "והנכון יותר כשיטת התוספות כי מחיצין הלכה למשה מסיני ואין כולם שוות שהרי אתה רואה בפי תקרה יורד וסותם דאמרינן גוד אחית ואין בקיעת גמלים מבטלה ובמחיצות דעלמא אפילו הן גדולות כמה מבטלתן בקיעת גדיים, הכא נמי כך הוא דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזווית שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות שתהא חשובה מחיצה גמורה ולא תפסל בשום פרצה בעולם, ובאו חכמים ואסרו שלא לטלטל בו אלא לצורך עולי רגלים או לדבר מצוה וכדבעינן למימר קמן", וזהו ד' התורא"ש דמדאו' מהני פסי ביראות כמחיצה גמורה ש"לא תפסל בשום פרצה בעולם", "והא דפרצה יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפי' הוא גדול הרבה, מדרבנן הוי". (אמנם המדוייק בריטב"א דרק ע"י פסי ביראות לא תפסול שום פירצה בעולם, ומשמע דבלא"ה פירצה י' פוסלת מדאו', י"ל דכוונתו רק כלפי פירצות של פרומ"ר דבזה רק פסי ביראות מהני כנגד הפירצה, אבל פירצה י' מבטלת את ההיכר והצירוף שיש בין המחיצות, וכעין לש' הר"מ אצל פסי ביראות "הרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י").

אמנם מלש' הרא"ש בקו' ד'פרצה יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפי' הוא גדול הרבה", נראה לכאו' דאיירי כלפי פירצת י' בעלמא בעומ"ר, ולא באופן של פסי ביראות, דהרי בפסי ביראות אין כלל עומ"ר, ואיך שייך לומר בזה שההיקף גדול הרבה, וע"כ דאזיל בעלמא לגבי פירצת י' אמות במקום שיש עומ"ר. (דאי אזיל על פסי ביראות מהיכ"ת לו דאפי' בעומ"ר יש בהם דיני פירצות כר"י ור"מ להגדיל בזה הקו'). ונראה לברר קו' לפ"ז, דהנה זה תי' לעיל מינה דפסי ביראות עדיף טפי מכל אופן של פרומ"ר, כיון דאיכא שם ד' מחיצות ואיכא דיומדין מכל צד הוי כפתח", וכעת הוק' לו דהא ניחא כלפי החיסרון של פרומ"ר דאמר' דע"י פסי ביראות הוי פתח, אבל בפירצה למעלה מ' הרי לש' שם פתח כלל וע"כ הוי פירצה, וא"כ מהו דאמר' הכא דשיעור פירצה של פסי ביראות הוא בי"ג אמות או בי' שוחקות, (וכל הפלוג' בין ר"מ לר"י בשיעור הפירצה היא רק בשיעור הקולא מדרבנן, וכמבו' בד' הרי' מלוניל שכ' "ומחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה שזה משער בצמד של ג' ג' פרות וזה משער בארבע משמע שיש מקומות שאין חורשין בלא ארבע פרות או מפני שהארץ קשה לחרוש או מפני שהבהמה גסה שלהן אינה חזקה כשאר פרות דעלמא", ואף שיעור ד' אמות הוא בשוחקות, וע"כ דאינו אלא מדרבנן, ועי' קר"א), והרי פירצה י' לש' להתירה עם עומ"ר וכמו"כ אין שייך להתירה עם פסי ביראות, כיון דלעולם ל"ה פתח ביותר מ' אמות, ולזה תי' דבאמת כל פירצה י' אינה אוסרת אלא מדרבנן, אבל שייך מדאו' שם פתח גם בלמעלה מ' אמות. וא"כ מוכח מד' התורא"ש לפ"ז דפירצה י' בכל אופן אינה אוסרת מדאו', ואף בדליכא פסי ביראות. ואפ"ל עוד דכוונתו להק' דאם שם ד' מחיצות דפסי ביראות מהני כנגד פרומ"ר, אמאי לא נימא כמו"כ דשם ד' מחיצות של עומ"ר יועיל כנגד פירצת י', ולפ"ז בתי' נפקא דנידון זה האם האיסור בפירצה י' הוא מדאו', הר"ז תלוי, דאם יש שם ד' מחיצות אי"ז אסור אלא מדרבנן, אבל בפחות מכאן הוי פירצה מדאו'. וע"ע במכתב הגאון ר"ש אויערבאך שליט"א בס' קרית אריאל ובהע' שם.

ובעיקר הדין של פסי ביראות דמהני טפי מכל פרומ"ר על העומד, הנה הראשונים הביאו בזה דעת הראב"ד דלעולם כל פרומ"ר מדאו' הוי כעומד, (עכ"פ בדאיכא שיעור מחיצה וכלש' הריטב"א), ובפסי ביראות הקילו על עיקר הדין. אך הראשונים כ' לתרץ דיש בפסי ביראות מעלה יותר מכל פרומ"ר, ולש' התוס' הוא "הא דאמר לעיל הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה היינו דליכא שם ד' מחיצות כי הכא דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן

לעולי רגלים, לכאור' ק' (וכה"ק האחרון) דבלא"ה נמי הרי (ועכ"פ אס) הפירצה כאן ששיעורה בי' אמות שוחקות או בי"ג אמות אינה אלא מדרבנן, (עי' קר"א), וא"כ מה"ט יש להקל בהנך פשוטים אפי' אי הוי ס"ל דאתי אוריא וכו' פוסל מדאו'. וצ"ל דמ"מ אחר שאסרו רבנן מחמת הפירצה והצריכו פשוטים, א"כ אי הוי ס"ל דאתי אוריא וכו' פוסל מדאו', א"כ אין כאן פשוטים כלל. ואמנם יש שכ' דאפי' אס' כל פירצה י' אינה אוסרת אלא מדרבנן, מ"מ הכא הפירצה אוסרת מדאו', כיון דבהנך שיעורי פירצה כבר אין את מש"כ הר"מ בפ"ז הל"ג "הואיל ויש בכל זווית זווית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י". (וכ"כ בקצרה בחזו"א סי' קיב סק"ה) ו"לא מצינו בשום מקום בגמ' לומר הלכה בפרצת עשר, ואמנם בפסי ביראות, ע"כ שיעור עשר דאורייתא וכן י"ג ושליש לר"י, דכיון דפרומ"ר לאו רשותא היא בהפסקה יתר מעשר מזה לזה, ומיהו אף אם עשה פסין רחבין והעומ"ר ומן התורה הוא רה"י לא התירו ביתר מעשר, אבל זה מדרבנן, אבל כשפרומ"ר הפסקת יתר מעשר מפסיק מחיצות מה"ת, ולר"י הדבר תלוי בהפסקת י"ג ושליש, ומפסיק מה"ת".) אלא דבגמ' י', א נראה דענין הפירצה של פסי ביראות שווה לענין פירצה במחיצות דעלמא, ולא שיש כאן דין חדש של פירצה המפקיעה את היכר הריבוע, דהא יליף שם מהדדי, "והרחב מ' אמות ימעט וכו' עד שלש עשרה אמה ושליש וקל וחומר מפסי ביראות ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרומ"ר על העומד לא התרתה בהן יותר משלש עשרה אמה ושליש מבוי שלא התרתה בו פרומ"ר על העומד אינו דין שלא תתיר בו יותר משלש עשרה אמה ושליש".

אתי אוריא דה"ג בפסי ביראות

כ' הר"ן "ארבע הדיומדין וארבעה פשוטין. וא"ת והיכי מהנו פשוטין באמצע נימא א"א דה"ג ואוריא דהאי גיסא ומבטל ליה, תירצו בזה דמקולי פסי ביראות שנו כאן דאע"ג דבעלמא אמרי' דאוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל ליה הכא לא אמרי' הכי, ונ"ל דהיינו טעמ' משום דלא אמרינן א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה אלא היכי שאחד מן האורין מרובה על העומד אוסרתה, אבל בפסי ביראות שפרומ"ר על העומד נותר בהן הרי הוא כאלו היה עומד כפרוץ [ג] אחרת: עומד בפרוץ דלא שייך למימר ביה א"א דה"ג ומבטל ליה. ופשוטין הללו אין להם שיעור והכי אתי' בירוש' דגרסינן התם פשוטין אין להם שיעור ומתני' נמי הכי מוכחא דמדקא יהיב תנא שעורא בדיומדין ולא בפשוטין משמע דפשוטין כל דהוי סגי".

ויל"ע בד' הר"ן מש"כ דל"א א"א דה"ג אלא דוקא באויר המרובה על העומד, דהרי לעיל טז, ב אמרי' "ותיסברא האי פחות מארבעה היכא מוקים ליה אי מוקים ליה תתאי הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה אי מוקים ליה עילאי א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל ליה", ומבו' דל"א דאיכא עומ"ר לבטל את האויר, אלא אדרבה איכא אוריא דה"ג לבטל את העומד, וה"נ הרי אפי' דהפסי ביראות צריכים להועיל, מ"מ ע"י אתי אוריא צריך להתבטל הפשוטין שבאמצע, וישאר לן דאיכא פירצה בפסי ביראות. (ואין לומר דס"ל להר"ן דהאי פשוטין יש להם את מעלת דיומדין לבטל הפרוץ שבצידם, דהרי כ' דהאי פשוטין אין להם שיעור, וע"כ אינם אלא כמחיצה בעלמא וכוחם הוא רק בביטול הפירצה).

ולכאור' צ"ל דיש בזה חילוק, דלענין הקנה העליון בעומ"ר בערב, כיון דאיכא אוריא מתרי גיסי ה"ה מתבטל לגמרי, ואין כאן עומ"ר כלל כיון דנחסר הקנה העליון שהוא העומד המקבל את העומ"ר, וליכא עומ"ר בלי עומד המקבל. משא"כ בפסי ביראות, הרי בצדדים איכא דיומדין, ואמנם יש ביניהם פירצה הנצרכת לפשוטין, אבל בזה אין לומר דאתי אוריא לבטל הפשוטין, אלא אדרבה מעלת הדיומדין גוברת, (דהוי דיומדין מצ"ע רק דאית בהו פירצה), ונעשה הכל כעומד ומבטל את האויר. ואמנם דהר"ן שם טז, ב כ' עוד "ומסתברא דכל היכי דאמרי' א"א דה"ג ודהאי גיסא ומבטל לה העומד נחשב כפרוץ ומצטרף להיות פרומ"ר על העומד, וכן נמי אם בין שתי הפרצות והעומד שביניהם הוה יותר מעשר חשבינן לה להך מחיצה

טפח אבל גבי עושין פסין לביראות בעי' דיומדי שהיא אמה דבעי' ד' מחיצות מן התורה לשבת ואין מחיצה פחות מד' על ד' טפחים ואוקמה אמה לרווחא דמילתא אבל גבי סוכה דמחיצה ג' אפי' טפח הילכך דיומדי סוכה טפח". ויל"ע דגבי שבת מהני לחי מדאו' ברוח ג', ובמה גרעה הסוכה שצריכה עכ"פ טפח ברוח שלישי, וע"כ מבו' כאן דלחי יש לו תורת מחיצה על כל הרוח מדין תחילת מחיצה, משא"כ הטפח של סוכה שהוא רק מחיצה במקומו. (והחזו"א בסי' עד סקי"ב כ' לחלק בין לחי דשבת לטפח דסוכה כלפי נראה מבחוץ "ואע"ג דבסוכה י"ט א' משמע בתו' ורא"ש דלענין מה"ת לא מהני נראה מבחוץ היינו משום דבסוכה גמירי דופן טפח, ובעי' סתימה טפח ולא מסתבר בזה שיועיל נראה מבחוץ").

כ' רש"י "דיומדין - עומדין הנראין כשנים, שעשו כמרוכב שלנו, וכשנועצו בקרקע לפאת דרומית מערבית נוטה דופנו אחד למזרח וצידו אחד לצפון, והשני לפאת מערבית צפונית נוטה צידו אחד למזרח וצידו אחד לדרום, וכשנותן ארבעתן לארבע הפאות נמצא לכל רוח שתי אמות דופן אמה כנגד אמה, והריוח ביניהם. פשוטין - באמצע נותן לכל רוח רחבה אמה". אכן הר"ן כ' "ופשוטין הללו אין להם שיעור והכי אתי' בירוש' דגרסינן התם פשוטין אין להם שיעור ומתני' נמי הכי מוכחא דמדקא יהיב תנא שעורא בדיומדין ולא בפשוטין משמע דפשוטין כל דהו סגי". ונראה דאזלי בזה לשי', דהרי רש"י ביאר את מעלת הדיומדין דנמצא לכל רוח אמה כנגד אמה, וא"כ מבו' דכדי להחשיב מחיצות (על אף שהפרומ"ר) בעי' אמה, וא"כ ודאי דהפשוטין ג"כ יש בהם שיעור אמה. אכן הר"ן שביאר ענין הדיומדין ד"כל היכא שהקרנות קיימין כדהיא דפסי ביראות שיש לכל רוח עומד אמה בהכי סגי מדאורייתא אע"פ שהפרומ"ר על העומד", א"כ הפשוטין אינם באים אלא לסלק את הפירצה, ומהיכ"ת בהם שיעור. ומבו' לפ"ז גם הא דכ' רש"י להלן יט, ב לבאר הקולא של הארכת דיומדין לעומת העמדת פשוטים, דעדיף בפשוטים "משום דליהוי היכירא", ובריטב"א הק' עליו "כי מה שפירש"י ז"ל דדילמא פשוטין נקט דוקא משום דבעינן היכירא אין זה מספיק, כי מה היכירא בעינן בכאן אלא למעט החלל שלא יהא בו יותר מן השיעור", אמנם רש"י לשי' י"ל דענין הפשוטים הוא כענין הדיומדין, ואי"ז סילוק הפירצה בעלמא, ומה"ט בעי' נמי שיעור אמה בפשוטים, וכמו שהריטב"א שם אח"כ ג"כ פשיט"ל דענין הדיומדין תלוי בהיכר, וכ' "מספקא לן בתל זה משום דלא עביד היכירא", כמו"כ לרש"י הפשוטים ענינם כדיומדין.

כ' הריטב"א (ובתו"י עה"ג נמצא כן בקיצור) "ולכולהו פירושי ק"ל טובא אמאי לא אמרינן דאתי אוריא מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטל ליה שהרי אין כאן אפילו עומד כפרוץ משתי רוחות ואפילו היה רחבן של פשוטין ו' פשוט גופיה בטל, והנכון דכל עומד דבר חשוב אינו מתבטל באויר הכא והכא מדאורייתא, והראיה ממחיצת כלאים שאמרו לעיל דמד' טפחים ולמעלה מותר לזרוע כנגדו ואע"פ שהפרומ"ר עליו מכל צד, ורבנן הוא דאחמירו לענין שבת והכא בפסי ביראות אוקמה על דין תורה לצורך מצוה, ולפי זה מסייעין לומר דבעינן רוחב הפשוטין ד' טפחים לרשב"ג או ג' טפחים לרבנן כפי מה שהתירו גבי כלאים, אבל מדברי רש"י ז"ל נראה כי הוא סובר דכי קתני רחבן ששה אפשוטין קא"י". ויל"ע בראייתו ממחיצה לגבי כלאים, דלכאור' התם ב' עומד חשוב' להתיר כנגדו, ל"ש כלל אתי אוריא וכו' לבטל העומד, כיון דסו"ס הוי מחיצה במקומו. ולכאור' מבו' כאן דגם הנך פשוטים הבאים למעט את הפירצה שבין הדיומדים אינם צריכים להיות מחיצה אלא במקומם, וסגי בהכי לבטל הפירצה שבין הדיומדין, ול"ב בהו שם מחיצה כלפי כל הרשות, (דהרי במחיצת רשות ודאי אמרי' אתי אוריא גם בעומד חשוב כמבו' בדף י, ב). והרי כ"כ הריטב"א להלן יט, ב על ענין הפשוטים דאינן אלא "למעט החלל שלא יהא בו יותר מן השיעור". ואף הרשב"א להלן יט, ב כ"כ להוכיח מכלאים את ענין א"א דה"ג ז"ל "ואויר דמבטל לאו דאורייתא דהא לענין כלאים תניא וכו'".

אכן בעיקר מש"כ התוס' והראשונים דדין אתי אוריא וכו' הוא רק מדרבנן (עכ"פ בעומד חשוב) ורק מה"ט הקילו בו בפסי ביראות

הפסין, אם הבור עצמו יהיה רק כרמלית משתרי שפיר בפסין, כיון דאף לולי הפסין הרי אין כאן אלא הוצאה מכרמלית ולא מרה"י לרה"ר, וצ"ע אם דבריהם כאן הם רק לעולי רגלים בגוונא של בור היחיד, דהאי איסורא דבור היחיד לא נאמר בכרמלית, או דאפי' בלא עולי רגלים כל איסורא דרבנן דאיכא במקום פסין הוא רק על הוצאה דאור.

והרעק"א להלן כא, א כ' "א"ר יהודה אמר שמואל לא הותרו פסי ביראות. ע' תוס' שבת דף צט ע"ב ד"ה א"כ דדייקי מברייתא דהתם דקתני בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה ד' אין ממלאין הימנה בשבת א"כ עשו לה מחיצה גבוה י"ט, ומדקתני עמוקה י' הא גם באינה עמוקה אסור למלאת ממנה דהוי מכרמלית לרה"ר, ע"כ משום דבעמקה י' בעי' עשו מחיצה ממש ולא פסין דלא מהני בבור דיחיד אבל בכרמלית מהני פסין דלא החמירו כ"כ ע"ש, מדלא הזכירו דמהני לעולי רגלים משמע דבכל ענין שרי, ובאמת לא ידעתי הא דנקטו דבעמקה י' בעי' מחיצה ולא פסין דלא התירו רק בבאר או בבור הרבים, ולא כתבו בפשוטו דלא התירו רק לעולי רגלים. (לפ"ז לדין דלית לן רה"ר יהיה היתר בפסין וצ"ע לדינא שלא נמצא חידוש דין זה בפוסקים). והנה הרעק"א נקט דגם בלא עולי רגלים, לא החמירו לבטל הפסין אלא לענין בור רה"י אבל לא לענין כרמלית. ומה"ט הק' שלא נמצא בפוס' דין זה להתיר הוצאה מכרמלית לרה"ר ע"י פסין, והרעק"א בגי' הר"מ פי"ז הל' באמת כ' "ולענין אם הבור כרמלית אפשר שבכל גוונא מותר בפסין עיין תוספות שבת צט ע"ב". (אלא דבגי' הר"מ כ' רק כד' התוס' ממש, ומש"כ 'אפשר' נראה כוונתו בהנידון הנ"ל אם כוונת התוס' אפי' בלא עולי רגלים, אבל מש"כ כאן לדין דהכל כרמלית יהיה היתר בפסין, לכאור' אי"ז ד' הרעק"א עצמו אלא רק הגהה בסוגר').

אמנם באמת היה אפשר לפרש ד' התוס', דאין כוונתם דגם בלא עולי רגלים יש היתר בבור כרמלית ע"י פסין, אלא גם זה אינו מותר אלא לעולי רגלים, אלא דיש היתר אפי' בבור היחיד, וכנ"ל. דלש' התוס' הוא "פחות מיכן דהוי כרמלית לא החמירו כל כך ומשתרי שפיר בפסין", ומשמע קצת דאזיל לגבי החומרא של בור היחיד, ועי"ז כ' דעד כדי כך לא החמירו בבור כרמלית. וטעם החילוק בזה נראה, דבאמת הרי אסרו חז"ל את הפסין מחמת דהוי פרומ"ר ונראה כרה"ר, (ואמרו ע"ז להלן כ, א' מים אין כאן מחיצה אין כאן), ורק בעולי רגלים אוקמ' אדאור' ומותר ע"י פסין, ובעולי רגלים באו והחמירו בבור היחיד, וטעמם דזמנין דפסקי מיא ובטלי מחיצות וליכא רבים דמדכרי אהרדי, ובהאי גזירה כ' התוס' דלא גזרי' בכרמלית, אבל את עיקר האיסור דרבנן של פסין מחמת דהוי פרומ"ר אסרו גם בכרמלית. (דהרי אין הנידון כאן בדין באר מים חיים המבו' להלן כא, א דבעי' מים חשובים להיות משוי מחיצה, דהרי כ' התוס' ית, א "אע"ג דלקמן בפירקא קאמר טעמא דבעינן מים חיים משום דבעינן מידי דחזי לאדם האי טעמא לא שייך אלא לריב"ב דאמר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים לבד וטעמא משום דבעי מידי דחזי לאדם דאי משום דלא פסקי אפילו בור רבים נמי דאין לחוש דילמא פסקי אבל שאר תנאים טעמייהו משום דלא פסקי דאי בעי מידי דחזי לאדם אפילו בור הרבים נמי לא", והתוס' בשבת כ' דבור הרבים מותר, וע"כ דהנידון הוא מגזירת דילמא פסקי מיא).

ובעיקר טעם ההיתר בכרמלית שכ' התוס', הנה לש' הוא דלא החמירו, ולכאור' יש מקום לדון עוד דגם באופן שאסרו רבנן את הפסין, אין הכוונה דהם בטלים לגמרי ונעשו כמי שאינם, אלא המכוון הוא דל"ה רה"י גמורה על ידם, אלא רק כעין כרמלית, וממילא פשוט הוא דרק מבור רה"י אסור להוציא לבין הפסין דהוי כרמלית, אבל מבור כרמלית ודאי מותר. אמנם יהיה בזה נפק"מ גם לחומרא, דהנה הרעק"א נקט דהאי קולא דתוס' כמו שהיא נאמרת בבור כרמלית הנמצא ברה"ר, כן ה"ה בבור רה"י הנמצא ברה"ר דידן שיש לו דין כרמלית. אמנם אם טעם ההיתר הוא לא מחמת קולא שהקילו כלפי איסור דרבנן של הוצאה מכרמלית או לכרמלית, אלא דגדר האיסור בתוך הפסין הוא כגדר כרמלית, ולכן מבור כרמלית מותר להוציא, אבל הא ודאי דמבור רה"י יהיה אסור להוציא אפי' לכרמלית גמורה מדין האיסור שאסרו חכמים את

כנפוצה יותר מעשר, דמבטל ליה לגמרי משמע, וא"כ מבו' דאף בפירצה אמרי' דאתי אורא לבטל את העומד ול"א עומ"ר יבטל את האויר. וצ"ל דבזה יש חילוק בין עומ"ר לפסי ביראות, דבעומ"ר אי איכא פירצה יותר מכשיעור בטלה כל מעלת העומ"ר, משא"כ בדיומדין דלמרות הפירצה יש כאן מעלת מחיצה בזויות, (דיפה כוחן של דיומדין גם כנגד פרומ"ר), וא"כ בזה י"ל דמעלתם מועילה לומר דאין כאן אורא המבטל אלא אדרבה האויר מתבטל, וחשיב כאילו היה עומד בפרוך.

ואפ"ל עוד דהנה הר"ן ביאר בת' דא"א דה"ג שייך רק היכי שאחד מן האוירין מרובה על העומד אוסרתה, והיינו דאם בצד אחד יש אויר מרובה שאוסר את העומד מדין פרומ"ר אז העומד מתבטל לגמרי ע"י האויר, אבל אם אין שם אויר מרובה אז ל"א א"א דה"ג וכו', וממילא דיש חילוק בין פשוטין דפסי ביראות דמשני הצדדים הרי איכא דיומדין, ומב' הצדדים אין כאן אויר של פרומ"ר, דהרי דיומדין הוי כעומ"ר גם כנגד כל האויר, משא"כ התם דמעל הקנה העליון יש אויר מרובה עד לרקיע, (וכמש"כ הר"ן שם דאף זה מצטרף כיון דרה"י עולה עד לרקיע), ואמנם על הד"ט שתחתיו יש עומ"ר מבו' טפחים שתחתיהם אבל מן הצד העליון הפרומ"ר טובא, ולכן התם אמרי' א"א דה"ג כיון דמצד אחד יש אויר מרובה, משא"כ כאן דמכל צד איכא פסי ביראות. (והדוג' לזה מהמבו' בדין פרוכ"ע דל"א ביה א"א דה"ג א"כ בצד אחד הפרומ"ר, כמבו' לעיל י, ב. ועי' לעיל בסוג' דא"א דה"ג וכו' שנת' כמה אופנים דיש לחלק בהם בין אם ב' האוירין הם בסוג הזה, או שרק א' מהאוירין הוא כזה. אלא דיל"ע קצת מ"ש מרוח רביעית דאמרי' אתי אורא אע"ג דמהני פרומ"ר, מהאי דיומדין דאמרי' דהם כעומ"ר כיון דחזי' דפרומ"ר אינו פוסלם, ואולי יש לחלק דרוח רביעית אין הגדר דסגי בעומד מועט ואויר מרובה, אלא דע"י הג' מחיצות דנין אף לרוח הרביעית כסתום, והלכך האויר אכתי חשיב מרובה מהעומד ומבטלו, וביותר דאמנם ברוח רביעית לא איכפ"ל לן בפרומ"ר, אבל בדיומדין הגדר הוא דמחמת כוחם הם מבטלים את הפרומ"ר ונעשה כעומ"ר). אלא דאכתי תיקשי מד' הר"ן הנ"ל דמבו' דגם לענין פירצה אמרי' א"א דה"ג ול"א דע"י העומ"ר אין כאן אויר.

ואולי י"ל עוד בביאור ד' הר"ן, דהנה הרמב"ן במלחמות כ' בביאור ענין פסי ביראות (כלפי הא דארומ"מ), "שאפילו בוקעין בהם שתי וערב לדברי האומר שתי מחיצות דאורייתא במקום המחיצות אינו חייב שאין הדברים מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבוד מפני בקיעתן בפרוצה כגון דיומדין שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פרצה שהרבים בוקעין בה שתי וערב א"א לשתי המחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי שתי מחיצות גמורות הן ועומ"ר על הפרוך ואין אנו צריכין לסתימת הפרצות", ומבו' דפסי ביראות אי"ז רק כעומ"ר בעלמא, אלא הוי 'רואין' וכעין לבוד, וא"כ י"ל דבזה ל"ש א"א דה"ג דאדרבה הכל חשיב כסתום, כיון דרואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זל"ז, ול"ד לעומ"ר דמ"מ הפירצה אינה כסתומה.

גדר האיסור מדרבנן בפסי ביראות

כ' התוס' שבת צט, ב "בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחבה ארבעה אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה עשרה טפחים - אבל פסין לא מהני אלא בבאר מים חיים או בור הרבים כדתנן בפרק עושין פסין אבל בור היחיד עושין לו מחיצה כו' ודווקא עמוק י' ורוחב ארבע דהוי רה"י אבל פחות מיכן דהוי כרמלית לא החמירו כל כך ומשתרי שפיר בפסין". וכ"כ בתורא"ש שם. והנה בשמעתין מבו' דלא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, וכמו"כ נחלקו תנאים לחלק בזה בין בור ובאר ובין רבים ויחיד. והתוס' הנ"ל לא דיברו כלל מענין עולי רגלים, אלא רק מהאיסור של בור היחיד, וצ"ע למה לא תי' בפשיטות דלא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, וצ"ל דס"ל דה"ה לכל הולכים לדבר מצוה, וסתמא דברייתא אין ממלאין משמע בכל אופן. וגם יל"ד מש"כ בהמשך דבריהם דלענין האיסור דרבנן שיש למרות

ולהלן במתני' אי' "אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין", וכ' האו"ז בסי' קכט "אם היתה דרך הרבים מפסקת. להני פסין שבקיעת רבים בין הפסין הוא. יסלקנה. לבקעה לצדדין ויעקם את הדרך חוצה לבין הפסין כדי שלא יבקעו שם רבים ויבטלו מחיצות ויסתום שם את הפסין או ימלא קוצים פן יעברו עוד דרך שם". ולכאו' אחרי שסותם שם בקוצים הרי ל"ה רה"ר כלל ואין שם הילוך הרבים, וא"כ להרעק"א צ"ע דבכה"ג היתר הפסין הוא לא רק לעולי רגלים וכו' דהרי הרה"ר שסביב הבור הוי רק כרמלית. ואמנם הא ל"ק דא"כ כל פסין ל"ה רה"ר, דאל"ה ארומ"מ לדעת ר"י, דשפיר י"ל כמש"כ רש"י כ, א "מפסקתן - שאין שם דרך אלא בין הפסין", והיינו דבלא"ה ל"ה ארומ"מ, ואע"ג דהרבים עוברים גם בין הפסים, מ"מ ל"ה ארומ"מ כיון דאין כל בני רה"ר עוברים בין הפסים, אבל עכ"פ במקרה הזה יסלקנה לצדדים דהצריך האו"ז סתימת הפסים בקוצים וכד', א"כ האי בור יהיה מותר גם בלא עולי רגלים וכו' לדעת הרעק"א הנ"ל. ומ"מ יתכן דהנך קוצים לא מפקיעים את רה"ר לגמרי, ומעלתם היא רק בזה דעל ידם ילכו יותר בדרך החדשה של אחרי הסילוק ויהיה בגדר 'שבקי' על הפתח הקודם, ובכה"ג ל"ה ארומ"מ, וכמש"כ הריטב"א כב, א בענין ארומ"מ "שאין הדרך סלולה שם לרבים ויש להם מעבר אחר". אלא דהריטב"א עצמו הרי ס"ל דל"ב תנאי רה"ר כדי שיהיה ארומ"מ, וא"כ יתכן לשי' דאי"ז תלוי ברה"ר כלל אלא בדרך סלולה, אבל רש"י הרי הצריך גרי רה"ר ואעפ"כ דרך הרבים לשי' זה רק באופן שאין דרך אחרת. (ובד' האו"ז צ"ע מהו שכ' 'יסתום שם את הפסים או ימלא קוצים' דאם יסתום כבר ל"ה פסים. וצ"ל דיעשה סתימה כעין קוצים אבל לא בגדר מחיצה).

יח, א

תוד"ה אפילו. דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין. מד' התוס' מבו' חידוש דין דכל החומרא שיש במחיצה גרועה של שתי בלא ערב ולהיפך, זה רק בשיירא דנעשו המחיצות בה לצורך שעה, ולפ"ז במקום ישוב ליכא כל הך דינא שלא יהיה ב"ס פנוי, כיון דל"ה היקף לשעה אלא לעולם, וחשיב מוקל"ד כראוי אפי' במחיצה גרועה. וזה קולא בעירובין המצויים לסמוך על מחיצה גרועה אפי' ברוח ג', ואפי' ברעועה ממש שתי בלא ערב כלל וכן להיפך. ומש"כ הראשונים לעיל דדין ב"ס פנוי הוא גם בישוב, ואדרבה בישוב חמור טפי שאין בו קולא כ"כ כמו בשיירא, נראה דאי"ז סתי' לד' התוס', דהראשונים עסקו בשיירא העוברת בישוב, ואין ראוי להקל במחיצותיהם כ"כ, דהרי בקל יוכלו לעשות מחיצות טובות, אבל מחיצות הישוב עצמו שהם היקף גמור לדירה ולא רק לשעה, שמא קיל לענין ב"ס פנוי. וכ"ה בריטב"א להלן כב, א ז"ל "דכיון דאין תשמישו אלא לקיצין ולפי שעה אינו חשוב דירה, דא"כ תקשי להו לרבנן למה לא היתרו בשיירא ב"ס פנוי דהא התם מחיצות חבלים חשובות יותר מפסים כדאיתא בריש פרקין ועיקרם לתשמיש אדם וקשיא דרבנן דפסין לרבנן דחבלים, אלא ודאי דתשמיש לפי שעה ושהוא בא לקיצין כגון זה לא חשיב דירה ואין היקפו היקף דירה". וע"ע מנח"י ח"ו ס' לג.

יח, ב

אמר רב אשי ולמאי דאמר רב נחמן מנחה עם הארץ היה אפילו בי רב נמי לא קרא דכתיב ותקם רבקה ונערתי ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש אמר רבי יוחנן אחרי ארי ולא אחרי אשה. והנה האיסור ללכת אחרי אשתו כ' רש"י "שהוא גנאי לו", אבל הא דאמרי' אחורי ארי ולא אחורי אשה הרי איירי באשת איש ולא באשתו, וכן הא דאמרי' דההולך אחריה בנהר אין לו חלק לעוה"ב פי' רש"י דמיירי באשת איש. וכ' המהרש"א בברכות סא, א "נראה דר"ל דבאשתו משום איסורא ודאי ליכא אלא משום גנאי דאין ד"א שילך הקטן בראש והגדול אחריו וכו' ובהכי ניחא שפירש"י בסמוך נודמנה לו על הגשר אשת איש והיא לפניו עכ"ל שהכריחו לפרש דקאי על א"א ולא אפילו על אשתו דבסמוך לו דבאשתו כיון דאינו אלא משום גנאי אין סברא להטריחו ולסלקה לצדדין ולעבור לפניו אלא דאיירי בא"א דאיסורא נמי אית ביה".

הפסין. ובאמת בהג' ראמ"ה שם העיר בזה (ע"ד הרעק"א) "ר"ל דלא הטילו חכמים על בין הפסין יותר מחומר כרמלית להכי אין איסור לטלטל מהבור שביניהן כשהוא כרמלית, ואם כן אין ללמוד ח"ו מזה לבור רה"י שעומד בכרמלית ע"י פסין ולא כאחד מיוחד מגאוני הזמן ששגג בזה". (וכבר נת' דאי"ז הרעק"א עצמו אלא כותב ההג' בסוגר').

ולכאו' זהו ביאור פלוג' האחרו' הנ"ל (רעק"א וראמ"ה), דאי נימא דרבנן הפקיעו את מחיצות הפסין לגמרי, כיון דהוי פרומ"ר, א"כ הרי גדר האיסור הוא דהוי כרה"ר, או בזה"ז שאין רה"ר דהוי ככרמלית כמחוץ לפסין, ובודאי אין להתיר להוציא מבור רה"י, ורק דהתוס' כ' קולא בזה דכל האיסור בפסין לא נאמר אלא בנוגע להוצאה דאו' ולא להוצאה דרבנן, ובכל גונוי דכרמלית בין בבור ובין בסביבותיו מותר. (וגם זה אולי רק לעולי רגלים וכש"נ, דבלא"ה הפסין בטלים לגמרי, ורק בגזירה דבור היחיד הקילו). אבל אי נימא דיש כאן איסור חדש של טלטול והוצאה במקום הפסין, א"כ גדרו הוא כעין כרמלית, ושפיר יש להתיר להוציא מבור כרמלית לשם, אבל לא מבור רה"י. והנה בתוס' כא, א נסתפקו בהא דאמרינן לא הותרו אלא לצורך בהמה האם היינו דוקא בתחילת התיקון, אבל בשכבר נתקן לצורך בהמה שרי אף לצורך אדם לכתחילה לדלות, או דלעולם אסור לאדם אפי' אם נתקן לבהמה. ויש לשייך את זה לנידון הנ"ל, דאם האיסור דרבנן הוא הפקעת מחיצות הפסין, י"ל דאם מהני לבהמה כבר מהני לאדם, (כעין 'מיגו דהוי דופן'), אבל אם אסרו כאן את הטלטול וההוצאה כענין כרמלית, א"כ אף שהתירו לבהמה לא התירו לאדם.

ולכאו' נפק"מ מד' הגראמ"ה גם לקולא דמותר לטלטל מהאי פסין לכרמלית אחרת, משא"כ לפ"ד הרעק"א דהוי כאילו אין שם מחיצות. (וזה נכון גם אם נפרש את ד' הרעק"א לא על גדר רה"ר, אלא דיש כאן איסור חדש של טלטול והוצאה בין הפסין, דמ"מ זה איסור גם על הוצאה מבין הפסים לכרמלית). ואמנם לד' הגראמ"ה דגדר האיסור של בין הפסים הוא ככרמלית, לכאו' יהיה מוכרח דד' התוס' בקולת בור כרמלית הם לא רק לענין בור היחיד אלא גם לענין דאי"צ עולי רגלים דוקא, דבכל אופן ל"ש לאסור להוציא מבור כרמלית אל בין הפסים דהוי כרמלית גם בלי עולי רגלים. (ובד' הרעק"א שדן בזה ורק כ' לדייק מד' התוס' דה"ה בלא עולי רגלים, וכן בגי' הר"מ כ' 'אפשר', ע"כ דפי' איסור בין הפסים שלא בגדר כרמלית, וזה מורה כמו ההוספה בסוג' דס"ל להרעק"א שיש כאן קולא כלפי כרמלית ולא כד' הגראמ"ה). ומש"כ התוס' לא החמירו כל כך צריך לפרש לד' הגראמ"ה דלא החמירו לעשות את בין הפסים כרה"ר גמורה מדרבנן.

(ובחזו"א ס' קז סק"ז כ' "ויצא לנו מזה דבזה"ז כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת דכלן תמצא בהן אחת מוקפת ג' מחיצות והיא רה"י וכל הרחובות הפתוחות לה רה"י והפתוחות לתוכן נעשין רה"י, וכיון שכן הן ניתרות בצו"ה, ובמ"ב ס' שמה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רבוא בוקעין, כל שהיא דרך לרבים שעוברים ולסוחרים ולהאמור ההיתר מחוור ומרווח לכרכים שלנו". ויל"ד בסוג' זו, דעל אף שאין האיסור אלא מדרבנן, מ"מ יל"ע אם ע"כ דהוא בגדר כרמלית, או דהוי כרה"ר גמורה מדרבנן, ואם הוי כרה"ר מדרבנן שוב לא יועיל צוה"פ).

והנה בסוג' כ' התוס' ועו"ר להק' איך מהני הוספת פשוטין למעט את הפירצה, והרי אתי אוירא וכו' ומבטל להו, ות' "דלגבי עולי רגלים הקילו ואוקמא אדאורייתא", והיינו דכל דין א"א דה"ג וכו' הוא רק מדרבנן (עכ"פ בדאיכא אמה), ולגבי עולי רגלים הקילו. ולכאו' אם כד' הרעק"א בתוס' בשבת דבבור כרמלית בלא"ה הקילו בכל אופן וגם בלא עולי רגלים, א"כ יוצא דין א"א דה"ג וכו' לא ייאמר במבוי ובכרמלית, וסוג' ערוכה היא לעיל י, ב בתיקוני מבוי דא"א דה"ג וכו'. וע"כ דבהא הרעק"א ג"כ מודה דלא הקילו אלא לעולי רגלים בלבד, ורק את עיקר החומרא דפסין לא החמירו בכל אופן על כרמלית, ולא דכל חומרא דרבנן בטילה בכרמלית.

וכע"ז ברש"י. והיינו דאתא למימר דאפי' גדול בתורה לא ינקה וכו', ונקט משה דעליו נדרש קרא ד'יד ליד' שקיבל תורה מידי השי"ת. וכ"ה בבתי מדרשות משנת מסכת כלה. ובאמת בתו"ח כאן כ' "וא"ת מה נפשך אי דריש יד ליד דקרא למרצה מעות מיד ליד א"כ אפילו דומה למשה רבינו ע"ה שקבל תורה מיד ליד מנא ליה ואי דריש יד ליד דאפילו דומה למשה רבינו וכו' א"כ מנא ליה דקרא איירי במרצה מעות מיד ליד ויש לומר דכיון דלא פירש הכתוב חטאו מה קעביד ע"כ יד ליד למרצה מעות הוא דאתי שמרצה מעות ליד האשה כדי להסתכל בה וכיון דעיקר החטא לאו משום דמרצה מעות הוא אלא משום דנתכוון ע"י כך להסתכל בה א"כ אמאי אפקיה רחמנא לחטאו בלישנא דיד ליד ולא כתב בהדיא הרואה את האשה לא ינקה רע אלא ודאי לכך נכתב יד ליד למילף מיניה נמי דאפילו דומה למשה רבינו".

אכן בגמ' ברכות סא, א הגי' היא "אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם", ולא הוזכר ענינו של משה שקיבל התורה מסיני, אלא מה שיש בידו תורה ומעש"ט כ"כ. וצ"ע. אבל רש"י שם באמת פ' "אפילו כמשה רבינו שקבל תורה מימינו של הקב"ה לא ינקה רע". והנה סיפא דקרא הוא 'זרע צדיקים נמלט', וצ"ע ליישבו לפי הדרשא דאטו זרע הצדיק עדיף ממנו עצמו שהוא נמלט והוא לא ינקה. שו"ר באלשיך במשלי שם "הנה כמו זר יחשב לפי זה סוף הפסוק, כי הלא גם משה מזרע צדיקים היה ואמר שלא ינקה רע, ואיך ישוב יאמר שזרע צדיקים נמלט, אך אפשר כי אמרם צדיק כמשה הוא מפאת עצמו בלי השקפה אל מולידיו, אך אם יהיה זרע צדיקים שידמה לו גם בזה, נמלט מהרע כאשר קרה ליוסף, שלהיותו זרע יעקב נמלט שנדמה לו בבואת אביו וישב אחרו".

יט, א

גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהם את הדין ואומרים לפניו רבש"ע יפה דנת יפה זכית יפה חייבת ויפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים איני והאמר רבי שמעון בן לקיש רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי וגו' שפשעו לא נאמר אלא הפשעים שפושעים והולכין לעולם לא קשיא הא בפושעי ישראל הא בפושעי עובדי כוכבים. ומכו' כאן דאמירת 'יפה דנת' היא בגדר תשובה, וצ"ע היכן מוכרח בזה חרטה וכו' כל גדרי התשובה. ובתו"ח כ' "ונראה דכתוב זה גילה לנו הסוד שכתב בזוהר חדש פ' לך דגדולה תשובה שהקב"ה מצפה עליה כל ימי חיי האדם וכמ"ש עד יום מותו תחכה לו לתשובה להנטותו לתחייה ומי שלא שב כל ימיו ומת ברשעו משמע שם דאכתי איתא תקנתא בתשובה אחר מותו כשיוורד לגיהנם ונידון שם ועל ידי היסורין חוזר שם בתשובה צועק ובוכה ומתחרט שם על חטאיו ומצדיק עליו את הדין הקב"ה מרחם עליו ומעלהו משם אחר שקבל דינו וענשו", ועי"ש עוד אריכו"ד.

אתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו בר מישראל שבא על הגויה דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה. בכמ"ד העתיקו הראשונים את זה כב' דברים, והיינו דא"א אינו מעלה את הבא על הגויה ואת המושך ערלתו, אבל בגמ' כאן נראה שזה ענין א', וכדפירש"י "אינו מכירו שהוא יהודי דמשכה ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול". (וכבר העיר בזה הגרי"פ בביאורו לרס"ג, ז"ל "נראה דאע"ג דבועל ארמית משכה ערלתו. מ"מ אין זה ברור כ"כ לומר שיהא בכלל עונש כרת דמושך ערלתו משום זה. דהרי אינו עושה מעשה זו בידים. ולא זו היא כוונתו. אלא דממילא נעשה. ואין להאריך בזה. ובלא"ה בעיקר מאי דאמרינן בר מישראל שבא על ארמית דמשכה ערלתו דלא מבשקר ליה עיין שם. ראיתי בארחות חיים ובכלבו שכ' וז"ל ישראל בעלי ברית ניצולין מדינה של גיהנם בזכות אברהם מלבד הבא על הגויה והמושך ערלתו. לפיכך אנו פורעין המילה שלא יוכל האדם למשוך אותה וכו' עכ"ל עיין שם. ומבואר מזה דגירסא אחרת היתה לפנינו בעירובין שם. דלגירסתם גרסינן התם בר מישראל שבא על ארמית ודמשכה ערלתו וכו'. וא"כ שני דברים חלוקים בפ"ע הם. ותרתו קאמר בועל ארמית ומשוך ערלתו. וקרוב לגירסא זו איתא גם בערוך (ערוך בשקר) עיין שם. ולפ"ז אין שום ראיה משם

וק' בהא דאמרי' דמנוח לא ידע קרא דרבקה ואליעזר, והא התם לא איירי באשתו, ומהיכ"ת למילף מינה האי גנאי דלילך אחר אשתו. וכה"ק המהרש"א שם ז"ל "וק"ק ואימא דשפיר קאמר רב נחמן לעיל ובי רב ודאי קרא מנוח וידע לומר אחרי האיש ולא לפני האיש והיינו דוקא באשת אחר דמשום איסורא דא"א הוה דכבר נתקדשה ליצחק ולא היה מנוח ע"ה אלא משום דלא ידע דרך ארץ דבריייתא דלעיל דקתני ואפילו אחר אשתו לא ילך ומשום גנאי". ואולי י"ל דהגנאי הוא משום הרואים שאינם יודעים שהיא אשתו, ולא כמש"כ המהרש"א דהוא מהל' דרך ארץ, וכ"נ במאירי שכ' כאן "לעולם היא אדם נזהר שלא להביא עצמו לא לידי חשד ולא לידי הרהור הרי אמרו לא יהלך אדם אחורי אשה בשוק ואפי' היא אשתו", ולפ"ז היה למנוח ללמוד מקרא דאליעזר את ענין החשד בהליכה אחרי אשה. אמנם בד' הגמ' משמע כהמהרש"א דאי"ז מענין חשד אלא הל' דרך ארץ, דהרי אמרו "ולמאן דאמר פרצוף הי מינייהו סיגי ברישא אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא דזכר סיגי ברישא דתניא לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו היא אשתו", והתם ל"ש חשד כלל. ובתו"ח כ' "וא"ת ודלמא שאני התם דלאו אשתו הוה ומשום הרהור הוא דאסור ולא משום גנאי אבל מנוח אחרי אשתו הלך דלא שייך הרהור ויש לומר דרבקה ונערוותיה כיון דפנויות הוו אין סברא לומר דאתי קרא לאשמעינן דאסור להסתכל בפנויה אע"ג דראוי להחמיר שלא להסתכל אפילו בפנויה כמ"ש איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה חומרא בעלמא הוא". וצ"ל דאפי' אם רבקה כבר נתקדשה ליצחק וכד' המהרש"א הנ"ל, מ"מ אכתי יש להביא ראיה מנערוותיה.

ואמנם הר"מ והשו"ע השמיטו כל ענין הליכה אחר אשתו, ול"כ אלא בפגע באשה בשוק בעלמא. אכן לש' הר"מ הוא "מי שפגע באשה בשוק אסור לו להלך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו, וכל המהלך בשוק אחרי אשה הרי זה מקלי עמי הארץ", וענין זה כשייך לעמי הארץ הרי נזכר כאן אצל מנוח בהליכה אחרי אשתו. וצ"ע. ובלקט יושר יו"ד ע' לו כ' "ואמר שמותר לילך אחר אשת חבר או אחר אמו, משום דבזמן הזה אין אנו מוזהרין כ"כ מלילך אחרי אשה". וע"ע שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תשע.

ובשו"ת מנחת שלמה סי' צא כ' לבאר ד' הלקט יושר "ובכוונת דבריו הנראים מקופיא כתמוהים מאד נלענ"ד לפרש באופן זה. כי מצד הסברא ה' נלענ"ד דמלשון השו"ע באהע"ז סי' כ"א סעי' א' 'פגע' אשה בשוק משמע דאין דרכן של נשים להיות בשווקים ורק על דרך מקרה 'פגע', וכידוע דלפנים ה' דרכן של נשים צנועות להיות בבית כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה (ומפורסם מהחת"ס דטעמא דנשים אין מדליקות לעצמן נר חנוכה הוא כדי שלא תעמודנה על פתח הבית הסמוך לרה"ר), ולכן כשהולך כנגד אשה אין החשש גדול כי יתבייש להסתכל בה שהרי היא תרגיש בכך, משא"כ לאחריה שהוא רואה ואינו נראה חיישינן טפי, ונוסף לזה גם נראה שבזמננו ה' אפשר להזהר מלכת אחרי אשה, משא"כ בזמננו הרי אף אם יברח מאחורי אשה ימצא תיכף את עצמו אחורי אשה אחרת, וכמדומה לי שנשים מצויות ברחוב יותר מאנשים ומה גם בזמננו שהפריצות מצויה הרבה ולצערינו הפרומ"ר על העומד ואין מתביישים להסתכל באשה גם בפניה, ולכן ה' נלע"ד דבמקום מצוה [או שצריך לעשות כן מצד הנימוס] אין טעם להחמיר בזמננו, ואף שבזמן התה"ד המצב היה הרבה יותר טוב מבזמננו, אבל מ"מ יתכן שגם אז כבר היו הנשים מצויות בשווקים ורחובות ובכל מקום שהולך ה' נמצא תמיד אחורי אשה ולכן כתב להקל כן נלע"ד, וכיון דבלא"ה רגיל ב'י טובא שפיר מסתבר להקל במקום מצוה. מילואים: העירו לי מתשובות הרדב"ז ח"ב סי' תש"ע שאוסר אפילו כשממהר לדבר מצוה עיין שם".

המרצה מעות לאשה מידו לידה או מידה לידו בשביל שיסתכל בה אפילו דומה למשה רבינו שקיבל תורה מהר סיני לא ינקה מדינה של גיהנם ועליו הכתוב אומר יד ליד לא ינקה רע לא ינקה מדינה של גיהנם. וצ"ע מה ענין משה רבינו לכאן. (ועי' חת"ס בגי' יו"ד סי' רמב סל"ו, ויש לחלק). והנה בפ"י הר"ח כ' פ"י אפי' הוא כמשה רבינו שקיבל התורה מידו של הקדוש ב"ה לא ינקה מדין גיהנם".

זו ניתרת בקורה שהיא אחר הפס ד' והלא כנגד הפרצה אין שם אלא כותל אחד, וקשה לפירושו דמאי קושיא לימא ליה דשאני התם דהאי פרצה הוי פתחא דכותה שאין פתח מבוי יותר מעשר ופרצה זו ג"כ רחבה עשר, ואפילו יהא פתח מבוי גדול מעשר בצוה"פ מ"מ זו שהיא בעשר אינו פתחא זוטא, ונראה וכו' ועוד י"ל דהתם לא אמרו ר' אמי ור' אסי מתיר בעשר אלא עד עשר לאפוקי יותר מעשר וכ"ש שרצה לומר שיתיר פרצה פחותה מעשר ואפילו בשתי אמות או פחות".

ומאד תמוה מה הק' מתחילה, ולמה לא פשוט כהתי' הב' דבודאי לא איירי דוקא ב' אמות, ובוזה תהיה קו' הגמ' דשבקי וכו'. ויתכן דפשיט"ל להריטב"א דכל סברת הראב"ד דפתח שאינו עוברים בו הוי פירצה ופוסל, זה רק ברחב י' אמות דבוזה צריך שם פתח, ואין שם פתח אם לא עוברים בו, אבל בפחות מ' דל"ה פירצה כלל, וכש"נ מד' הגר"א, בזה ל"ב שיהיו עוברים בו דבלא"ה מחמת שהוא פחות מ' כלל ל"ה פירצה, וע"כ דקו' הגמ' היא רק משיעור י' ולכן הק' הריטב"א דבוזה ל"ה רבה וזוטא אלא דכוותא. ורק בתי' השני חידש הריטב"א דכיון דר"א ור"א איירי גם בפחות מ' ק' קו' הגמ' דשבקי וכו'. (ועצ"ע בלש' הריטב"א, אם זה השינוי בין ב' תירוציו).

בעא מיניה אביי מרבה תל המתלקט עשרה מתוך ארבע נידון משום דיומד או אינו נידון משום דיומד אמר ליה תניתוה רבי שמעון בן אלעזר אומר היתה שם אבן מרובעת רואין כל שאילו תחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו נידון משום דיומד רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר היתה שם אבן עגולה רואין כל שאילו תחלק ותחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו נידון משום דיומד במאי קא מיפלגי מר סבר חד רואין אמרינן תרי רואין לא אמרינן ומר סבר אפילו תרי רואין נמי אמרינן.

ויל"ע אמאי בעגולה בעי' תרי רואין, והרי אם נחלק האבן באמצעיתה כעין צורת דיומדין הרי בחד רואין סגי ומ"ש ממרובעת. ואפ"ל דמ"מ לולי תרי רואין או מבחוחין אין כאן צורת דיומדין אלא עיגול. ולפ"ז יוצא חידוש דדיומדין העגולים מחוץ לרשות ג"כ ל"מ, ורק דאמרי' חד רואין וחוקקים העיגול מבחוחין והווי דיומדין. ויתכן דאין הכוונה תרי רואין כפשוטו, אלא דבמרובעת הרי יש כאן כעין דיומדין אמה לכאן ולכאן, ורק דבעי' לחקוק לקבל את הצד החיצוני שהוא אמה לכל כיוון, משא"כ בעגולה דמלבד הרואין הנצרך לסלק את האטימות מהדיומדין הרי צריך ליצור את עיקר המחיצת דיומדין ואת צורתה וכה"ג רואין ל"א. ולפ"ז היה מקום לומר דבמה שדנו הראשונים אם תל המתלקט הוי כעגולה ומרובעת, דודאי הוי כעגולה דהרי אין כאן צורה של דיומדין כלל והחוקקה צריכה ליצור את כל צורת המחיצה. אלא דיש לחלק בין עגולה שאין בה צורה של דיומדין כלל מתל המתלקט. ועכ"פ נפק"מ בין ב' הביאורים באופן של עגולה מצד אחד וכעין דיומדין מצד ב', לבפנים או לבחוץ, דלהביאור הא' הנ"ל בוזה ל"ב תרי רואין, אבל להביאור הב', סו"ס הרואין בא ליצור את צורת הדיומדין מבפנים (או מבחוץ). ועי' גאו"י ושפ"א וחזו"א סי' קח סק"י.

ובהא דיל"ד אמאי כל רה"ר שיש לה בתים מב' צדדיה, לכאן נימא רואין וקירות הרחוקות של הבית יעשו כעין דיומדין על רה"ר, ויהיה סגי בקצת פשוטים לבטל שיעור החלל שלא יהיה פירצה בדין פסי ביראות. נראה לומר דל"ש רואין אלא באבן מרובעת דהכל הוי מחיצה אחת על המקום, אלא דבעי' רואים לחקוק האבן כדי שיהיה צורה של דיומדין, אבל בית שקירותיו הפנימיים הם דיומדין, הרי אינם מחיצה כלל על רה"ר אלא על תוכו של הבית, ועי' רואין ל"ש לחדש את כל ענין המחיצה.

כ' הרשב"א איכא למידק היכי קאמר ר' יהודה זו תורת מחיצה עליה ופרצתה בעשר והא קתני בפ"ק הרחב מעשר ימעט ור' יהודה אומר אינו צריך למעט, ומסתברא דר' יהודה לא קאמר אלא במקום שיש שתי מחיצות גמורות כמבוי המפולש או שני בתים בשני צידי רה"ר דכיון דאיכא שתי מחיצות הו"ל לר' יהודה רה"ר גמורה והלכך מכאן ומכאן דאינו צריך אלא לר"ק מדרבנן אפי' ביתר מעשר נמי

דבועל ארמית משכה ערלתו. וא"כ ממילא מבואר דכרת דבועל ארמית לא רמיזא באורייתא. אלא בקרא דדברי קבלה בלבד".
ובתור"פ ביאר דבר זה, ז"ל "בר משבא על הגויה ממשכה ערלתיה ולא מבשקר ליה. פי' באלפא ביתא דר' מכיר דהיינו ערלות בנים קטנים שמתו קודם שמלו, שנוטלים אותם מהם ומחברין להם למי שבא על הגויה, ולכך נהגו הנשים לחתוך ערלתם קודם שיקברו אותם", וכן הובא בב"י או"ח סי' תקכו ויו"ד סי' רסג, עי"ש. ובליקוט מרבינו בצלאל אשכנזי כ' בזה עוד "לבר הבא על הגויה. וקשה למה החמיר בזה מכל גופי עבירות. ואמר מהרי"ל ששמע מה"ר יצחק וידא ז"ל לתרץ, דהכל יודעים שהנאת בעילת הערל יותר נהנית מבעילת הנימול. ועל זה אחז"ל קשה לפרוש מן הערל. ועתה כשבא הנימול לזיקק עם הגויה היא אינה משתוקקת אליו כאילו הוא ערל. וכשמבין הנימול, אז עולה במחשבתו לעשות בכל כחו להטעימה בעילתו כאילו היה ערל וגוי גמור. לכך ענשו כ"כ חמור, מדה כנגד מדה ע"כ".

יט, ב

בעא מיניה אביי מרבה האריך בדיומדין כשיעור פשוטין. וכ' הריטב"א "ויותר נראה מה שפירשו בזה כי בפשוטין ובהרחבת הדיומדין בכל אחד מהם יש גריעותא ומעליותא כי כשיעור כל בין הפסין הוא עד עשרים ושתיים אמות ואתה נותן פשוטין בנתים לא ישאר שם אור עשר ותתמעט הפרצה כי בכ"ב אמות כשניתן לדיומדין שתי אמות ישאר בחלל שבנתים כ' אמות תתן באמצעיתן פשוט אחד ולא ישארו לכאן ולכאן עשר אמות שלמות ואלו לא ניתן פשוטין בנתים אלא שהארכת הדיומדין תוכל להאריך בצמצום עד שישארו שם י' אמות שלימות של אור וזו היא למעליותא בפשוטין לרבי מאיר". והק' ע"ז הר"ן "ואין פי' זה מחוור אצלי דמנא תיתי דניבעי פשוטין באמצע והרי לא שמענו בשום מקום הפרש בין עשר לפחות מעשר". (ויל"ד דהכא העשר הרי הוי שוחקות, ואולי לפיכך עדיף פשוטין דעי"ז לא יגיע קולא דשוחקות).

ואמנם גם הרשב"א כ' כעין ד' הריטב"א, אלא שהוסיף "דלמא פשוטין דוקא קאמר ומשום דכי מפי' ועבד פשוטין הוי חומרא דקא ממעט באוריא דאפי' עשר לא הוי אבל כי מאריך בדיומדין לעולם אשתאר ב' אוריא עשר וכל היכא דאפשר למעוטי באוריא טפי עדיף", ומשמע קצת דאין כאן אלא מעלה בדרבנן דכל שהוא פחות מ' לא יבוא לטעות ולהקל ביותר מ', ולכן עדיף כמה שיותר למעט באוריא. (ואולי בלא"ה יש ענין למעט הפירצה אפי' בפחות מ'. דהנה רש"י במתני' כ' "וביניהם שתי רבקות וכו' - דהיינו עשר אמות, כדמפרש בגמרא, ואם פחות כל שכן שהוא יפה", וצ"ע דהא פשיטא, ולא כ"כ לעיל במתני' דשיירא בדינא דפירצה י' אמות. אמנם י"ל דכ"כ הכא דלא נימא דבעי' דוקא שיעור פתח רחב בפסי ביראות שיוכלו הבהמות ליכנס בקלות, ובלא"ה גזרי' שמא יוציא אליהם. אבל לעיל י' ב נראה להדיא דעדיף למעט הפירצה, ז"ל רש"י שם "והכי הוי שפיר טפי, שלא תהא פירצה שתי אמות כאחת. אין הכי נמי - דהכי שפיר טפי, וכולי האי לא אטרחהו").

והנה באבהא"ז ר"ל בדעת הר"מ, דלעולם יש חילוק בין י' אמות לפחות מ', דבפירצה י' אמרי' במתני' "כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח", אבל בפחות מ' ל"ה פירצה כלל ומותר גם אם ל"ה כפתח. ולפ"ז יש מקום לבאר דה"ה הכא, דאם יש פחות מ' דל"ב שם פתח עדיף טפי מ' דאינו מותר אלא משום דהוי כפתח, וממילא דהאי מחיצות של פסי ביראות הרי אסרו חז"ל, ולא התירו אלא באופנים מסויימים ולעולי רגלים וכו', ולכן מבע"ל שלא יאריך בדיומדין דאז הרי פעמים תהיה הפירצה י' ונצטרך למתירי' של שם 'פתח', ואולי לא התירו פסי ביראות אלא בפחות מ' דאז ל"ה פירצה כלל.

והנה הריטב"א לעיל י, ב כ' "והראב"ד ז"ל פי' דקושיין מדר' אמי ור' אסי היינו ממאי דקאמרי שאם יש שם פס ד' מתיר פרצה עד עשר וטעמא משום דכיון שיש כאן פס ד' ואיכא קורה ע"ג מבוי חשבינן זו הפרצה כאילו היא פתח שבכותל, והיינו דפרכינן דכיון דחשבינן ליה כפתח שבכותל אלמא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא, דאי לא תהוי כפרצת מבוי והרי הוא חסר דופן שלישי והיאך פרצה

ממש לנעול, אלא דרך תהיה צורת המקום לאפוקי מפסי ביראות הפרוץ לכל עבר, אז א"ש. (או אם נימא דכל הנידון מתחיל רק כשיש תשמיש כעין דיור לאסור זה על זה, ול"ש כן ברה"ר דידן).

אמנם יש שחלקו על עיקר פי' זה דרש"י, דהרי הרשב"א הביא לד' הראב"ד, ז"ל "והראב"ד ז"ל פי' גזרה שמא יאמרו שערכו את החצרות דרך הפתחים הפתוחים לפסין ואתי למשרי מבוי שפרצתו מרובה על העומד דהא הו"ל כמבוי לחצרות", והוסיף לבאר בחי' תלמיד הרשב"א "דמדניא לגבי פסין ודאי מהני עירוב, ואפילו הכי אסור שמא יאמרו עירוב מועיל למבוי שהוא כעין פסין". ולפ"ז אפשר לערב גם בין הפסים. ולש' הר"מ פי"ז הל"ד הוא "חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה, היו שתי חצירות אסורין עד שיערכו", והק' הרעק"א בגי' שם דהר"מ השמיט דהעירוב מהני רק דרך פתח אבל לא בין הפסים, ולהנ"ל נראה דהוא ס"ל כד' הראב"ד וכדמוכח בירוש' כמש"כ הרשב"א. (וע"ע בפי' רבנו חננאל בן שמואל). ואף הראב"ה כ' בס' שעט "אבל מבואות שאינן רחבין י"ו אמה, ולא מיבעיא אם אינן מפולשין, אלא אפילו מפולשין, לית מאן דאמר ארומ"מ, הואיל שאינן רחבין י"ו אמה ומתקנין ל"ק וצוה"פ. ותו לא מיד. והארכתי באלו הדברים בעבור ששאלני קרובי רבי מנחם ברבי יעקב על דבר זה. כי בוורמיישא יש להם מבואות, ורבים בוקעים בהם, ואינן מיוחדים לבני השכונה, ולא היו רשאים לסתום פתחיהן, כי לכל בני העיר הדרך מיוחד, ונכנסין בזו ויוצאין בזו, ומפולשים לאחד משבילי העיר, מהו להתיר בקורה מצד אחד ובצוה"פ מצד אחד. ומימות אבותי נהגו לטלטל בתוכו, אך מורנו ורבינו רבי אפרים מערער, ולא קבלו דבריו. ולכן כתבתי שנראה לי שהיתר הראשונים קיים והיתר הוא".

וראיתי במכתב הסכמה של הרב ברייש מציריך (לס' בריית יצחק) שעמד בבעיה זו (שעורר הספר הנ"ל). ז"ל המכתב "עוד המציא בס' ג' אות ו' טעם חדש לפסול את כל העירובין שבזמנינו עפ"י דברי הריטב"א עירובין כ' שכתב דלא מהני עירוב בבין הפסים, דאע"פ שלפעמים מערבין ר"ה ע"י לחיים לר' יהודה או צוה"פ ולחי לרבנן ומשתתפים בו, ומ"מ הוא רשות מיוחד שאפשר לעשות בו דלתות להיות ננעלות בלילה וליחדו להם לכל צרכן וכיון שכן מועיל בו שיתוף, אבל בבין הפסים שעומד מפולש ופתוח לכל ד' רוחות לכל העולם אינו רשות מיוחד לבני החצרות שראשן נכנס שם כדי שיועיל שם שיתוף ע"כ. ועפ"ז יצא לו שבזמנינו שבכל העיריות אין רשות לבני העיר זו לסגור העיר בלילה אינו מועיל שיתוף, ולא דמי זמנינו לזמן הקדום אשר היו העיריות שייכים לבני העיר הזו או להפריץ והי' להם רשות לסגור העיר וכך הי' באמת המציאות שהיו הרבה עיריות מוקפות חומה ודלתות ואף אלו שלא סגרו מ"מ היו להם הבעלות לזה וכל זה לא שייך בזמנינו ע"כ. ולדבריו גם רוב העירובין שנעשו במאות שנים האחרונים ובפרט בעיריות הגדולים לא היו כשרים לדברי הריטב"א האלו, אבל באמת גם בזה אין דבריו נכונים כלל, דהרי מבואר בב"ב דף י"ב א' אמר רב"ה אמר רבי יוחנן מבואות המפולשות לעיר אחרת ובקשו בני העיר לסותמן בני אותה העיר מעכבין עליהן וכו', וא"כ הי' זה כבר בזמן הגמרא שהיו עיריות שלא היו להם רשות לסוגרם, ואפ"כ לא חילקו בשום מקום בכל מסכת עירובין בין מבוי למבוי או בין עיר לעיר לומר שלא יועיל שיתוף. ודברי הריטב"א באמת אינם אלא לענין פסי ביראות בלבד, ובחצר שנכנס בבין הפסין משום שבין הפסין מתחילה נעשה עבור כל העולם, משא"כ עיר הרי באמת מיוחדת היא לאנשי העיר הזאת, אלא שמחויבים הם ליתן נמי דריסת הרגל לכל העולם יום וליילה".

מים אין כאן מחיצה אין כאן

בעא מיניה אביי מרבה יבשו מים בשבת מהו אמר ליה כלום נעשית מחיצה אלא בשביל מים מים אין כאן מחיצה אין כאן. והראשונים דנו בזה מהכלל של הואיל והותרה הותרה, האמור לגבי היתר שיירא כשמת א' מהג', או בעירב דרך הפתח ונסתם בשבת, ובמבוי שניטלו קורותיו. ובתוס' תי' "אע"ג דאביי אית ליה שבת הואיל והותרה הותרה מודה הכא משום דליכא מחיצות", ולכא' כוונת התוס'

ואפי' עד שלש עשרה אמה ושליש סגי לי' בלו"ק דומיא דפסי ביראות אבל הכא דאיכא לשתי המחיצות פרצות ואתה צריך להתיר מצד עומ"ר על הפרוץ שאין אנו מתירין אלא פרצה כעין פתח לעולם אין מתירין בהן פרצה יתירה על עשר דכל שהיא יתירה על עשר נפקא לה לכ"ע מתורת פתח ואין עומ"ר מתיר כנגד הפרצה, ותדע לך דאפילו ר' יהודה מודה בדבר זה מדתנן בפ"ק שיירא שחנתה בבקעה וכו' והא מתני' משמע דברי הכל מדלא פליג בה ר' יהודה, ומשמע נמי לכאורה דר' יהודה תני לה מדקתני בסיפא בשיירא דברי ר' יהודה אלמא כלה מתני' עד הכא ר' יהודה תני לה וכו' דאלמא לכ"ע פרצה יתירה על עשר אינה נידונית משום פתח ואין עומ"ר מבטלה, ומתני' דשלש מדות במחיצה נמי דאייתי לעיל בפ"ק דקתני ובלבד שלא תהא פרצה יתירה על עשר משמע דכ"ע היא, דלא מפקינן כל הני מדר' יהודה, אלא מסתברא כדאמרן".

והנה הרשב"א דן משיעור הרוחב לגבי לחי לשיעור הרוחב הנעשה פירצה בעומ"ר, אבל עיקר הדין של שיעור פירצה לגבי פסי ביראות דהוא יותר מ' אמה, ומינה ילפי' שיעור הרוחב לגבי לחי, בהא לא הוק' להרשב"א דמ"ש משיעור י' אמות האמור לגבי עומ"ר על הפרוץ. (ואולי זה הנידון בד' התורא"ש בריש פירקין, אמאי דין פירצה י' האוסרת כל ההיקף לא נאמר ג"כ לגבי פסי ביראות. ונת' במקו"א). והרי בזה אין לומר כד' הרשב"א דיש חילוק בין דאו' לדרבנן, דזה שייך לומר רק לגבי הלחי של מחיצה רביעית שאינו נצרך אלא מדרבנן. ומבו' דהא ודאי דיש בזה חילוק, דלגבי עומ"ר בעי' שיהיה לפירצה שם פתח, ובהא השיעור הוא י' אמות, אבל פסי ביראות לא איכפ"ל כלל ענין הפירצה, וכדחזי' דאינו מעכב מה שהפרומו"ר על העומד, ול"ב שיעור פתח י' אמות כלל, ורק יש שיעור אחר של יגאו"ש. אבל מלחי הק' הרשב"א אמאי שיעור פירצה דעלמא בי' אמות לא יפקיע את הלחי מלתקן את המבוי, ואמאי שיעור הפירצה שם לר"י דל"מ לחי הוא רק מיגאו"ש. ואין להק' על ד' הרשב"א דהרי ר"י גמר מפתחי מלכים דשיעור הפתח גדול יותר, (ע"י הלחי או קודם לכן), דמ"מ ק' דעדיין לא יועיל הלחי לעשות פתח במקום דהוי פירצה וכדחזי' מענין עומ"ר דשיעור פתח ופירצה תליא בי' אמות. ורק דמפסי ביראות יליף דאיכא שיעור פירצה האוסר, דאף דהלחי אינו נצרך אלא מדרבנן, מ"מ אינו עדיף מפסי ביראות דל"ב שם פתח כלל ואעפ"כ פירצה של יותר מיגאו"ש מגרעת בזה. ולתי' הרשב"א יש כאן קולא מיוחדת בלחי של רוח רביעית דאינו נצרך אלא מדרבנן, אבל אין טעמו של ר"י בזה מחמת דגמר מפתחי מלכים.

כ, א

גזירה שמא יאמרו עירוב מועיל לבין הפסין. ופירש"י "אתו למשרי נמי להכניס ולהוציא מבין הפסין לחצירות כי ליכא פתח ביניהן, ויהבי עירוב באחת החצירות דרך בין הפסין, וההוא ודאי לא מהני, דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות, כמבוי סתום תקון, ואורכו יותר על רחבו, וזה מפולש לארבעה צדדין". והוסיף עליו בריטב"א "פירוש לפירושו שאע"פ שלפעמים מערבין רה"ר ע"י לחיים לרבי יהודה או צורת פתח ולחי לרבנן ומשתתפין בו ומ"מ הוא רשות מיוחד שאפשר לעשות בו דלתות להיות ננעלות בלילה וליחדו להם כל צרכן וכיון שכן מועיל בו שיתוף, אבל בבין הפלוש שעומד מפולש ופתוח לכל ד' רוחות לכל העולם אינו רשות מיוחד לבני החצרות שראשן נכנס שם כדי שיועיל שם שיתוף כשיתוף מבוי או כעירוב חצר". וכ"כ המאירי, ז"ל "אע"פ שהשתוף מתיר במבוי הוא מפני שהמבוי מיוחד לבני חצרות לתשמישם וכיון שנשתתפו בו הרי הוא כרשות אחת מיוחדת להם שהרי אם רצו סותמין אותו ואין בני רה"ר מעכבין אבל כאן הרי כל עוברי דרכים מעכבים". (ובמקו"א נת' דאולי מה"ט תניא לעיל ו, ב' מי שהיו לו שני בתים בשני צידי רה"ר ומשמע דאירי כשהבתים או גם החצירות הם של אדם אחד, ועי' תש' הרשב"א ח"ז סי' קסב, כי בלא"ה לא יהיה אפשר להתיר טלטול מחצר לחצר כיון דל"ש לעשות עירוב ושיתוף, ודו"ק). ולפ"ז בטלו הרבה עירובין דידן, דהא לא אשכחן אפשרות לנעול דלת בלילה או ביום, דרה"ר שייכת להרבים ומשתמשים בה תדיר לילה כיום יאיר. ורק אי נימא דל"ב שיהיה מסור לבני החצירות

לעולי רגלים, דאפי' שבזמן עולי רגלים יש היתר גם לדברים אחרים, (ותלוי בנידון הראשונים אי גם אכילת הבהמה או גם שתית אדם, וכן שאר צרכים), מ"מ ההיתר ביסודו מוגבל לכך, וא"כ כשיבשו המים בטל למפרע כל ההיתר משעה זו. וכדברי האו"ז (עם ב' הביאורים הנ"ל) י"ל גם בד' תור"פ שכ' "יבשו מים בשבת מהו. תימה דלימא שבת הואיל והותרה הותרה, כדפסקינן לעיל. וי"ל דלענין סילוק מחיצות או בנין מחיצות בשבת שייך לומר שבת הואיל והותרה הותרה, אבל לענין זה לא אמרינן הואיל והותרה הותרה", ורק במסק' הגמ' מים אין כאן מחיצות אין כאן כ' לפרש דהוי כליתנהו למחיצות, ומבו' דהאיבעיא מעיקרא היא דבכה"ג ל"ש הואיל והותרה, וע"כ כש"ג.

(ובס' יחסי תנאים ואמוראים ערך הלל כ' 'גרסי' בשלהי פ' הזורק וכו' ספניות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו נאסרו חזרו ונתקשרו בין שוגגין בין מזידין בין אנוסין בין מוטעין חוזרין להתירן הראשון וכן מחצלאות הפרוסות וכו', והא דאמר רב נחמן התם לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אסור מסקנא דרב נחמן אמזיד דוקא קאמר אבל אשוגג ואונס מודה דחזרו להתירן אפילו לטלטל ולא אמרינן הואיל ונראה ונדחה, וחזרו ונראה ידחה, ומאי שנא ממוקצה, ואפשר לדחות ולומר חילוק בגוף האיסור כגון המוקצה שצריך לגופו והוא נראה ונדחה וכיון דנדחה שוב לא יהא ראוי, אבל מחיצה אינו אלא הכשר לטלטל המותר הילכך כל זמן שיש שם מחיצה מותר והא מחיצה הנעשית לצורך דבר כל זמן שאותו דבר קיים הוי מחיצה ואי לא לא הוי מחיצה כההיא דעושיין פסין בעא מיניה אביי מרבה יבשה מים בשבת מהו א"ל כלום נעשית מחיצה אלא בשביל מים נסתלק המים נסתלקה מחיצה, ותו בעירובין נסתלקו מים בשבת ובאו מים בשבת מהו א"ל יבשו מים לא תיבעי דבעי מיניה דמר ופשט לי לאיסור באו מים נמי לא תיבעי לך דהוי לך מחיצה הנעשית בשבת ושמה מחיצה, ומיהו לעולם מותרת", ואולי יש כאן טעם נוסף למה ל"א הואיל והותרה, כיון דהיתר המחיצה תמיד מתלא תלי וקאי בדבר שנצרך לה).

וכריטב"א כ' על תי' התוס' והרשב"א הנ"ל "ומיהו עדיין קשה לפירוש רבותינו בעלי התוספות ז"ל שאומרים דרב הונא אמר לה אע"ג דליתנהו למחיצות וההיא דאמרינן דעד כאן לא אמר ר' יוסי פירושא בעלמא הוא דעביד תלמודא לאוקומי דרב הונא אפילו כרבי יוסי אבל אומר רבינו ז"ל דלא קשיין כלל דכולה סוגיא דהתם הוא כשנשארו שם או מחיצות או דיוורין אבל הכא כיון דיבשו מים ליכא לא מחיצות ולא דיוורין". ולפ"ד אפ"ל דאין כוונת הגמ' דמים אין כאן ומה"ט מחיצה אין כאן, אלא מים אין כאן ול"ה דיוורין, ומחיצות אין כאן דל"ה מחיצה. ועכ"פ מבו' בדבריו דהמקום להתיר גם בליתנהו למחיצות הוא רק מחמת דאיתנהו לדיוורין, ודיוורין זה עצמו טעם לקביעת רה"י, אבל בלאו דיוורין אם ליתנהו למחיצות ל"ש כלל הואיל והותרה.

והנה בהמשך הגמ' "בעי רבין יבשו מים בשבת ובאו בשבת מהו אמר ליה אביי יבשו בשבת לא תיבעי לך דבעי מיניה דמר ופשיט לי דאסיר באו נמי לא תבעי לך דהוה ליה מחיצה העשויה בשבת ותניא כל מחיצה העשויה בשבת בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון שמה מחיצה", וברש"י מבו' דהנידון היה רק באופן שיבשו בשבת, וכפי הנראה דיבשו קודם לכן פשיטא דהואיל ונאסרה נאסרה ואין היתר במים שבאים עתה. ולפ"ז צ"ע דמחיצה הנעשית בשבת יש לאסור כדין הואיל ונאסרה, דבשלמא לול"ד רש"י היה אפ"ל דכשם שליתנהו למחיצות מפקיע הואיל והותרה, ה"ה דאיתנהו למחיצות עתה מפקיע הואיל ונאסרה, (וכדכ' התורא"ש מב, א "מודה רב הונא דמחיצה גמורה העשויה בשבת שמה מחיצה להתיר אפילו נאסר בתחילת השבת כי היכי דאמר רב הונא לעיל היכא דליתנהו למחיצות דאע"פ שהותר בתחלת השבת אסור"). אבל ברש"י מבו' דביאת מים בשבת לא תפקיע הואיל ונאסרה, וק' א"כ בכל מחיצה הנעשית בשבת. ובאמת הר"ן הוסיף על ד' רש"י "ולפי זה צריך לדחוק דכי אמרינן כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה דלא שרינן לטלטל בתוכה אלא כגון שהיתה שם מערב שבת ונפלה וחזרה ונעשית".

לחילוק האמור לעיל יז, א "אמר לך רב הונא אנא דאמרי אפילו לרבי יוסי עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם אלא דליתנהו למחיצות הכא איתנהו למחיצות", וה"ה הכא דמים אין כאן דהוי כליתנהו למחיצות. וכן מפר' ברשב"א שכ' "והו"ל כמבוי שנטלה קורתו ולחיי דליתנייהו למחיצות ומהא נמי שמעינן דרב הונא דאמר לעיל אנא דאמרי אפילו כר' יוסי התם ליתנייהו למחיצות לאו דיתוייא היא אלא דוקא דהא רבה על רב הונא סמיך בההיא וכדאמרינן בהדיא ובעי מיניה מרבה ואמר ל' שבת הואיל והותרה הותרה ורבה הוא דאמר הכא אין כאן מים אין כאן מחיצה".

ואפשר להוסיף עוד דאין הכוונה רק דכיון דההיתר הוא מחמת המים, אז בלא המים חשוב כליתנהו למחיצות, כיון דבטל טעם ההיתר ושוב הוה הפסי ביראות ככל פרומ"ר מדרבנן, (דבזה לכאו' ילה"ק דהא בשיירא שמת א' מהם נמי נימא דבטל טעם ההיתר, ואמנם אפשר לחלק בזה דסו"ס בשיירא כ"א מהם הוא חלק משיירא והוי טעם להיתר גם כשבטל שם השיירא מיניה, ולפ"ז בימותו כולם באמת הוי כליתנהו למחיצות), אלא ביותר דכל הפסי ביראות חשיבי מחיצה רק מכוח המים, וכדכ' רש"י להלן כא, א "כיון דמים משוי להו מחיצה - בעינן מים חשובין", והיינו דכל ההיקף לדירה הוא מחמת המים דהוי תשמיש דיוורין חשוב, וממילא מים אין כאן מחיצה אין כאן. (וקצת יל"ד דזה בגדר ליתנהו לדיוורין, ואמאי הוי נמי כליתנהו למחיצות). ונפק"מ בזה דלו יצויר דלא יבשו המים אבל אעפ"כ יהיה בטל ההיתר של עולי רגלים, דמ"מ זה כבר לא נחשב כליתנהו למחיצות, כיון דעולי רגלים הם רק טעם וסיבת ההיתר, ורק המים הם עצמו של היתר המחיצות. וכך הוא לש' הגמ' 'כלום נעשית מחיצה אלא בשביל מים' ולא אמרי' 'כלום הותרה מחיצה'. (ואיך שלא יהיה, ניתן לפרש דמים זה הגבלה בעצם ההיתר ובצורתו בחפצא, אבל עולי רגלים זה כלל שגם ההיתר עצמו לא נאמר לדבר רשות אלא לדבר מצוה).

(ומקור לחילוק בין תנאי המים לתנאי עולי רגלים, דהר"מ בפ"ד מהל' סוכה ה"י כ' "סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי באר שיש לה פסין הרי זו סוכה כשרה לאותה שבת שבתוך החג בלבד, מתוך שלחי זה ופסין אלו מחיצות לענין שבת נחשוב אותן כמחיצות לענין סוכה", ומשמע דתנאי עולי רגלים אינו מעכב את המיגו, משא"כ ענין הבאר והמים, וע"כ כנ"ל. ובתוס' בסוכה ז, ב' כ' "סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה - מיגו דהוי מחיצה לענין שבת ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ולעולי רגלים לא התירו אלא לבהמתם אבל אדם מטפס ויורד מטפס ועולה כדאמרינן פרק עושיין פסין מ"מ כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מגו ואפילו מדרבנן לא אסרי משום מצות סוכה", והר"ן והריטב"א שם כ' דלאו דוקא בדאיכא באר אלא אפי' בכעין פסי ביראות מותר, אמנם ברמב"ם משמע דעולי רגלים ל"ב ופסי ביראות בעי, וכנ"ל).

אכן האו"ז בס' קכא תי' האי קו' באופ"א, ז"ל "וההיא דפ' עושיין פסין דבעא מיניה אביי מרבה יבשו מים בשבת מהו א"ל כלום נעשית מחיצה אלא משום מים מים אין כאן מחיצה אין כאן. משמע לכאורה דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אע"ג דאיכ' מחיצה דהא קיימא פסין. ולא היא אלא אדרבה ראייה היא משום דהתם פירש"י יבשו מים בשבת מהו לטלטל בין הפסין מי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה או דילמא כיון דהיתר פסין אינו אלא משום מים והרי יבשו אסור א"ל כלום הותרה מחיצה אלא משום מים מים אין כאן מחיצה אין כאן הרי משמע דפשיטא ליה דשבת הואיל והותרה הותרה היכא שהדבר בעולם שלצרכו הותרה דקמבעיא ליה אם אותו הדבר שהותרה לצרכו אם אינו בעולם אם מותר לטלטל שם דברים אחרים הואיל דקי"ל דשבת הואיל והותרה הותרה ופשיט ליה לאיסור אבל אם היה אותו דבר בעולם שלצרכו הותרה היה מותר לטלטל אפי' דברים אחרים. ולעולם קי"ל דשבת הואיל והותרה הותרה היכא דאיכא מחיצות".

ואפ"ל דכוונתו דאם בטל טעם ההיתר ל"ש הואיל והותרה, ול"ד לשיירא דכל חד מינייהו הוא טעם להיתר כחלק מן השיירא, ורק דבמיתת הא' בטל שם שיירא מיניה, אבל הדבר שהותר בגללו קיים בעולם. ואפ"ל עוד דל"ש הואיל והותרה כשהיתר מתחילה מוגבל

דפליגי אמוראי בבאו מים בשבת, מ"מ פשיט"ל דאם עשו גויים מחיצות בשבת ל"ש למימר הואיל ונאסרה.

(והנה ז"ל הר"מ בפ"ג הכ"ה "שתי חצרות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון ונסתם הפתח או החלון בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה", והשיג עליו הראב"ד "זה שבוש דלעצמה לא צריכא למימר אלא אפילו מזו לזו כמו שהיו קודם סתימה". וי"ל דאמנם העירוב נשאר כדין הותרה אפי' כשנסתם הפתח, אבל כלפי לחבר את החצירות ע"י העירוב הרי קרה שינוי גדול של מחיצות שנסתם הפתח, ועל שינוי כזה ל"א הואיל והותרה).

תוד"ה כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר - והא דאמרין בשבת בפרק הזורק ספינות שנתקשרו מערב שבת והותרו וחזרו ונתקשרו בין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין ובין אנוסין חזרו להיתרן הראשון במזיד לא חזרו לגמרי להיתרן הראשון לטלטל אלא דהו רה"י דאורייתא אי נמי לא קאי אמזיד. והנה את התי' הא' דחו התוס' בשבת קא, ב ז"ל "ומיהו אספינות לא א"ש דבלא חזרו ונתקשרו הו רה"י דאורייתא". אמנם תי' שם עוד בשם ר"ת "דחזרו להיתרן הראשון אפילו אמזידין ור"נ דאמר דבמזיד לא הו מחיצה אלא לזרוק ולא לטלטל היינו שע"י המחיצה נעשה רה"י אבל ספינות דבלאו הכי הו רה"י כי קשרו אפילו מזיד שרי לטלטל". ונראה דרש"י כאן לא ס"ל כר"ת, דהרי לר"ת נפקא דהכא נמי בפסי ביראות דהו רה"י מדאו', אם יובאו המים בשבת באיסור במזיד, ג"כ יהיה מותר ע"י המחיצות, כיון דבלא המים ג"כ אין האיסור אלא מדרבנן, ומדאו' הו רה"י, וברש"י נראה לא כן, שכ' "והא דנעשית מאליה כל שכן דמותר", וביותר בפ"י הר"ח דהאריך בזה וכ' "והני מיא לא במזיד הביאום אלא מימי המטר וכיוצא בהן באו מעצמן". ולר"ת צ"ל דהא דאמרו הכא אמזיד קאי, ר"ל דל"ה אלא קנס בעלמא, וממילא דלא קנסי' במקום דבלא"ה נמי הו רה"י מדאו'. ועי' מהרש"א שנתקשה כנ"ל בד' ר"ת, ומה שתי' בקרני ראם נימוקי הגרי"ב והרש"ש שפ"א וקר"א.

ובענין הזדון והשגגה דכאן, במאירי להלן מד, א כ' "ומחיצת כלים זו שאסרנוה וחברותיה שאסרנוה בשנעשית במזיד פרשוה גדולי הדור בישראל שעשאה בזדון שבת ובזדון מלאכה ר"ל בדיעה שהוא שבת ובידיעה שמלאכה זו אסורה בו אבל כל שבשגגה הן בזדון שבת ושגגת מלאכה הן בזדון מלאכה ושגגת שבת מחיצה היא ואין זה מזיד אע"פ שבמתכוין עשאה ומ"מ גדולי המחברים כתבו מחיצה שנעשית בשבת הרי זו מחיצה ואם נעשית בשגגה מותר יטלטל בה באותה שבת אם נעשית שלא לדעת המטלטל אבל אם נתכוון אדם לזאת המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה אע"פ שעשאה העושה בשגגה וכן אם נעשית במזיד אע"פ שלא נתכוון זה לטלטל בה הרי זה אסור לטלטל בה והם דברים מתמיהים", ובאמת כה"ק בעבוה"ק שער ג אות קע על ד' הר"מ הנ"ל, ז"ל "ויש מי שהורה שאפילו נעשה בשגגה אם נתכוין אדם לזאת המחיצה, כדי לטלטל בה, אע"פ שעשאה אותה העושה בשגגה אסור לטלטל בה, ואיני יודע לזה עיקר אלא כל שנעשה בשגגה, הרי זה מותר". אמנם בשע"צ סי' שסב סק"י יישב שי' הר"מ בשם החמד משה, דהמכוון הוא באופן שהעושה את המחיצה שוגג אבל המצווה עליו מזיד, עי"ש.

תוד"ה לא יעמוד. נת' בשבת באורך בענין בליעתן זו היא הנחתן, עי"ש.

כ, ב

שאני גמל הואיל וצוארו ארוך. ופירש"י "צוארו ארוך - ואע"ג דרוב גופו מבפנים אם יתקפנו ויעקר צוארו יגיע עד רה"ר". וגי' אחרת היא 'ואי לאו דרוב גופו'. ותלוי אם ד' רש"י מוסבים כמאי דאמרי' דגמל דראשו ורובו בפנים אובסין אותו מבפנים, או דר' אלעזר פליג בזה ואוסר בכל אופן הואיל וצוארו ארוך. והריטב"א ג"כ פי' "פירוש ואע"ג דנקיט לה נהי דלא מישתמיט ונפיק יעקים צוארו ויוציאנו לחוץ ויוציא הוא האוכל או הכלי לחוץ דהא מילתא דשכיחא היא". אכן המאירי כ' "ומ"מ לענין הלעטה או השקאה מותר ואע"פ שצוארו ארוך ונעשה רובו כמעט מן הגוף ויציאתה

אמנם מד' ההשלמה בהשג' על הר"מ פי"ז הל"ד יש ללמוד חילוק בזה, שכ' "אנן יבשו מים בשבת ובאו מים בשבת גרסינן. וכן הוא גרסת רש"י ז"ל אבל אם לא היו מים בערב שבת ובאו מים אסור ואע"ג דקיימא לן כל מחיצה שנעשית בשבת שמה מחיצה ה"מ שלא היתה שם מחיצה כלל מערב שבת ונעשית בשבת אבל אם היה שם מחיצה מערב שבת ולא היתה ראויה לטלטל בשבילה בשבת ונעשית בשבת ראוי לטלטל אסור דקיימא לן בשלהי פרק קמא כרב הונא דאמר בשנים ונתוספו עליהן שבת גורמת והא להא דמיא", ולכאו' הביאור בזה הוא דאע"ג דסילוק המים חשיב כלינתהו למחיצות, מ"מ זה אין לומר דביאת המים הו כעשיית מחיצות, דסו"ס אותם מחיצות היו קודם והואיל ונאסרו באיסורן הם עומדים, ורק דבנסתלקו המים ל"ש הואיל והותרה אף דעצם המחיצות קיימים, כיון שכל הטעם להתירם מדרבנן אף דהו פרומ"ר הוא רק מחמת המים. וכבר נת' לעיל כענין זה בד' התורא"ש הנ"ל דכ' דבעשיית מחיצה גמורה ל"ש הואיל ונאסרה, דוג' הא דבנסתלקה לגמרי ל"ש הואיל והותרה, אבל משמע דכל דבריו הם במחיצה גמורה אבל לא במבוי שניטלה קורתו, והיינו דאם נאסר המבוי בער"ש גם אם ניתן בו קורה אח"כ אי"ז מתירו דהואיל ונאסרה נאסרה, ול"א דכעת נעשו המחיצות, כיון דג' המחיצות היו קיימים קודם לכן וחל בהם האיסור, והואיל ונאסרה נאסרה, משא"כ כשהמחיצה לא היתה קיימת כלל, ורק דסילוק הקורה חשיב ליתנהו למחיצות כיון דמדרבנן אין ג' המחיצות מתירות כלום בלא הקורה.

וכ"ה בס' המאורות להלן כה, א, ז"ל "לענין שבת הועיל, דכל מחיצה הנעשית בשבת בשוגג שמה מחיצה אפילו לטלטל, במזיד שמה מחיצה לטלטל אבל לא לזרוק. ואע"ג דבשנים ונתוספו עליהם קיימא לן בפרק קמא דאמרין שבת גורמת, ואמאי גרע ממחיצה הנעשית בשבת בשוגג. שאני התם שהמחיצה נעשית מערב שבת והיתה פסולה, וכשהותרה בשבת אמרינן שבת גורמת ואסורה. אבל היכא דלא היתה מחיצה כלל מערב שבת ונעשית בשבת, כההיא דפרק מי שהוציאוהו דשבת בבקעה והקיפוהו גוים מחיצה בשבת ומי שיש לו שני בתים בשני צדי רה"ר בפרק הדר, או שהיתה שם מחיצה כשרה מערב שבת ונגללה וחזרה ונפרסה כההיא דאמרין בפרק הזורק, בכל זה אמרי' שמה מחיצה בשוגג ואפילו לטלטל. והכא גבי נבלעו מחיצות התחתונות, כיון דאין מחיצה על גבי מחיצה, כמאן דלא הוה ביה מחיצה כלל מערב שבת, ולפיכך כשנבלעו בשבת שמה מחיצה. וההיא דאמרין בריש פרקין גבי באו מים בשבת, אנן יבשו מים בשבת ובאו מים בשבת גרסינן. וכן היא גרסת רבינו שלמה ז"ל. אבל אם לא היה שם מים כלל, כיון שהפסים שהיו שם מערב שבת היתה מחיצה פסולה אע"ג שהותרה בשבת הוה ליה כשנים ונתוספו עליהן דקיימא לן שבת גורמת ואסורה". (והחילוק בין גי' רש"י לגי' האחרת, דלפי רש"י יש כאן ספק אחד על יבשו בשבת ובאו בשבת, אבל ביבשו מער"ש פשיט"ל דהואיל ונאסרה, אבל להמבוי בר"מ הרי באו מים בשבת נעשה מותר בטלטול. וכ"ה בריטב"א לפנינו "יבשו מים בשבת ובאו מים בשבת מהו פי' משמע דתרווייהו מיבעין ליה מה דין יבשו ומה דין באו והיינו דא"ל יבשו מים לא מיבעיא לי דאלמא לר' אבין הא נמי מיבעיא ליה ופי' באו מים אחר שיבשו באו מים בו ביום מהו חוזרין להתירן או לא". ועמד בזה בתו"ח בחילוק בין רש"י לריטב"א בדין זה, וע"ע שפ"א).

ובתורי"ד כ' "כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה פי' אע"ג דפליגי אמוראי בבאו מים בשבת ובשלשה ומת א' מהן ובשנים וניתוספו עליהן ובמבוי שניטל קורתו או לחייו דוקא היכא דאיכא מחיצות דאורייתא וחסר תיקון דרבנן פליגי אבל במבואות דאורייתא לא פליגי שאם היו מחצלאות פרושות ובאו גוים וגילום בשבת אסור מן התורה לטלטל שם וליכא למימר שבת כיון שהותרה הותרה וכן נמי אם פרשו גוים מחצלאות והקיפו רשה"ר בשבת מותר לטלטל שם ולא אמרינן כיון שנאסרו למקצת שבת נאסרו לכל השבת דכשנאסרו לא הי' שם מחיצות כלל ועכשיו נעשה מוקף מחיצות". הרי מבוי' כד' ההשלמה הנ"ל, דאע"ג דכ'

העובר על דברי חכמים, אשר מלאו לבו לעשות כן, כי תקל מצותם בעיניו, לא מהתגבר יצרו עליו, אבל כי תכהינה עיניו מראות אור דבריהם ולא יהלך לנוגה האמונה, ולא משך בעול גזרתה, ולא יטרח לקיים מאמרם כי לא נכתב בספר התורה, ולא נהג כדרך העובר על דברי התורה אשר נפשו מרה לו ונקוט בפניו, ויירא ויירצ לו כי ישיאחו יצרו לחטוא. על כן משפט מות יהיה לאיש כי הפיל דבר אחד מכל דבריהם הטובים, והוא כאומר ננתקה את מוסרותימו, ודומה למה שכתוב בענין זקן הממרה את פי החכמים 'והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן'. והשנית, כי האיש ההוא רחוק מן התשובה, אחרי אשר אין הדבר חמור עליו, כי ישנה באולתו תמיד. והחטא הקל ענשו יותר מן החמור בהכשל בו החוטא פעמים רבות". (וכהטעם השני כ' עוד שם בענין אחר, ז"ל "ועוד אמרו המלביין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. ומה שלא אמרו כן על הרוצח שאין לו חלק לעולם הבא, כי המלביין פני חבירו איננו מכיר גודל חטאו, ואין נפשו מרה לו על עונו כמו הרוצח, על כן הוא רחוק מן התשובה"). וכ"כ בדרשות הר"ן בדרוש השביעי, ז"ל "וכמו שמצינו שדברי חכמים גדולים מדברי תורה, כך עונש העובר על דבריהם מרובה. כבר אמרו רבותינו ז"ל כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. ויראה זה זר, היאך אפשר שהעובר על עשה מן התורה לא יתחייב מיתה, והעובר על אחד מן הלאוין לא יתחייב כי אם מלקות ארבעים, והעובר על אחד מהשבותין חייב מיתה. והתשובה בזה, כי ישראל העובר על דברי תורה מצד אשר יתקפנו היצר, יענש כמשפטי התורה. אבל העובר על דברי חכמים, אחר היותו שומר דברי תורה, לא תהיה מתולדת היצר ותקיפתו, אבל מצד הביזיון, ולכן יתחייב מיתה".

אמר לו לשתות אין מגיעין ליטול ידיך מגיעין אמר לו מה אעשה שחייבים עליהן מיתה מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי. ועי' תו"ח. ולכאור' כע"ז אי' בע"ז כו, ב "מעשה בכן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל וא"ל ר' ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת קרא עליו ר' ישמעאל אשרין בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש וכו' אמר מר לא עברת על דברי חבריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש איהו נמי חויא טרקייה חויא דרבנן דלית ליה אסותא כלל". ומשמע שלא מטעם חיוב מסירות נפש נגעו בה, אלא דמ"מ העובר וכו' חייב מיתה וישכנו נחש וא"כ מוטב וכו'.

תוד"ה בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים - אע"ג דתיקן נמי שניות כדאמר בפרק שני דיבמות הא דלא חשיב הכא משום דלאו בבת אחת תיקן ואחר בת קול תיקן. וי"ל עוד עפ"מ"כ רש"י כאן "שתיקן עירובין וידיים, וגזר על השניות לעריות", ומשמע דידים ועירובין הוה תקנה ואילו שניות הוה רק בגדר גזירה. אמנם בפיר"ח כ' "בשעה שתיקן שלמה עירובין וגזר טומאה על הידיים". ובחת"ס בשבת יד, ב כ' "ואני אומר להוסיף איסורים וגדרים כבר הי' לעולמים ואדם הראשון הוסיף איסור נגיעה אעפ"י שחטא בזה היינו משום שלא אמר שהוא מגזירה דילי' ונעשה כמוסיף על דברי ה' אבל יפה עשה שגזר. עיין באבות דר"ג. ומרע"ה גזר על הזאה בשבת כמ"ש סמ"ג אך שלמה המלך ע"ה עשה תקנה לבל יכשלו הוא גזר שלא יאכל קדש בידיים ותקן לזה נטילה נמצא לא תצא מכשול מת"י. וכן אסר להוציא מחצר למבוי ומבתים לחצר ועשה לזה תקנה עירובי חצירות לבל יכשלו בתוספת איסורו. עיין ביצה ט"ז ע"ב כיון דמקלקלי בי' רבים היינו קלקולא". ובשו"ת סי' צט כ' "הקשה תוס' הא גם שניות תיקן, וי"ל לפי הנ"ל במה שהוסיף חומרא לאיסור שניות, אע"ג שהוא מצוה לעשות סייג לתורה מ"מ לא שייך ישמח לבי כי אולי יכשלו בזה בני אדם שאינם הגונים, אבל כשעשה סייג לשמירת שבת וגם עשה תיקון שלא יקלקלו בו היינו שיעברו עירובין אז ישמח לבי גם אני, וגם כשהוסיף סיג לקודש לגזור טומאה על הידיים לא שמח לבו אלא יען למד תיקון לטומאה בנטילת ידיים אז ישמח לבי גם אני".

לחזן נקלה ביותר והיה לנו לחוש להוציא האבוס אחריה". ובהקד' מעשה רוקח על הר"מ בפט"ו כ' (ונד' בס' חידו' הר"מ לתלמוד) "רבינו פי' בפירוש התלמוד ז"ל הואיל וצוארו ארוך כלומר זה שהצריך ראשו ורובו מפני שרובו נחשב בצוארו וכשנמדוד רובו לא יהיה בו מגופו אלא מעט כיצד אם יהיה הגמל מראשו ועד זנבו ז' אמות יהיה צוארו ג' אמות נמצא שלא נכנס מגופו ברה"י אלא חצי אמה לפיכך הצריכו בגמל שיהיה ראשו ורובו בפנים שראשו עם צוארו שהוא רובו כאילו הוא ראש בהמה אחרת לבדו". ועי' רשב"א בע"א וריטב"א במתני' על ש"י הר"מ בהרחקת הפסין מן הבאר ב' אמות האם סגי בזה גם לגמל, ועי' בחי' המאירי וכן בקר"א וגאו"י.

כא, א

תוד"ה מידי דחזי לאדם בעיניו. הנה התוס' דנו האם היתר בהמת עולי רגלים באכילה גם צריך את התנאי של מידי דחזי לאדם, וכן דנו האם שייך להכניס בהיתר הזה אדם כגון שדלה מים ונשאר בכלי, או דיותר מכן כל היכא דנתקנו פסין לצורך בהמה אדם נמי יכול להשתמש בהיתר לכל טלטול. וא"כ הא דאבע"ל לעיל ביבשו מים בשבת, לפי כל הדרכים בתוס' יש בזה נפק"מ למעשה אפי' דהמים עצמם יבשו, או לענין אכילה ושאר צרכים דבהמה עכ"פ, או אפי' לצורך אדם, כיון דהפסין מתחייב נתקנו לבהמה. אמנם ברשב"א נראה דההיתר הוא רק לצורך בהמה, ורק לצורך שתיה דידה, וא"כ צ"ע מאי נפק"מ אם יש היתר פסין כשיבשו המים בשבת. ואולי צ"ל דנפק"מ אם נשאר מים ששאבו מקודם לכן, ובא כעת לטלטלן, ומ"מ חשיב יבשו מים אף שנשאר מים, כיון דהבאר עצמה יבשה.

ואמנם הא דבעי' מידי דחזי לאדם, ברש"י פי' "כיון דמים משוי להו מחיצה, בעינין מים חשובין", אמנם התוס' ביקשו למצוא נפק"מ בהיתר זה לאדם, ורק כך א"ש להו הא דבעי' מידי דחזי לאדם. ואולי כוונתם, דאם בפועל לא יהיה היתר לאדם, אז אין חשיבות למים שאינם עומדים לאדם מחמת האיסור. אבל צ"ע דסו"ס הרי מטפס ויורד והמים חזו ליה. וצ"ל דהתוס' פי' דהא דבעי' מידי דחזי לאדם הוא מטעם זה עצמו דההיתר כולל גם נפק"מ לאדם, ולא הותרו מחמת הבהמות אלא באופן שיותר הטלטול לאדם. ומש"כ בת"י הא' דנפק"מ בנשתייר ממה שדלה לבהמה, אין כוונתם רק להתיר את עצם השתיה, דזה מהיכ"ת לאסור, (ואי נימא דיש מקום לגזור שמא ירבה בשבילו, עצ"ע דכיון דלא גזרי', א"כ ההיתר עצמו אינו כולל אדם כלל, ורחוק לומר דבאמת יש גזירה מצ"ע, ורק יש מתיר של 'נשתיירו'). וצ"ל כוונתם דיש היתר לטלטול לצורך שתיית אדם, דאמנם עדיין ביכלתו להיות מטפס וכו', מ"מ אחרי דנעשית דליה וטלטול במים לצורך הבהמה, כבר הותר לגמרי טלטול מים אלו אף לצורך שתיית אדם.

כא, ב

הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה. וכ' מהרש"א "ונראה דהיינו בדבר שגזרו לעשות גזר על דבר עבירה שיש בגופה חיוב מיתה אבל גזרו בדבר שיש בו עשה ול"ת אינו דומה כעובר על גדרם שיהא חייב מיתה דלא יהא טפל חמור מן העיקר ולכן נקט הזהר בהן טפי מעשה ול"ת אבל לזהר בהן טפי מדבר שיש בגוף העבירה מן התורה חיוב מיתה לא קאמר והך דר"ע דמייתי בסמוך משום סרך תרומה נגעו בה שיש בה חיוב מיתה". אמנם לש' הגמ' צ"ע לפ"ז דהרי משמע דצריך זהירות בד"ס יותר מד"ת, דבד"ת יש חומרות וחלוקות שונות כעשה ול"ת ואילו בד"ס לעולם חייב מיתה, ולפי' המהרש"א הרי לעולם ד"ת חמור מד"ס, ולא מצינו חומר בד"ס יותר מד"ת אלא בד"ס בענין חמור לעומת ד"ת בענין קל. (ועי' מהרצ"ח ורש"י וגיליוני הש"ס, והאריך בזה השד"ח כללים מערכת ח ס' צב). ולהדיא אמרו בירושלמי בברכות ובסנהדר' "תדע לך שחביבים דברי סופרים מד"ת שהרי ר"ט אלו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה ועי' שעבר על דברי ב"ה נתחייב מיתה".

אבל באמת הר"י בשע"ת מפרש כפשוטו, דכ' בשע"ג "ועתה הלא לך לדעת, מפני מה העובר על דברי חכמים חייב מיתה יותר מן העובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה. וזה פשר הדבר, כי

כב, א

רש"י ד"ה כל אויר - אע"פ שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד. בביאור"ל בסי' שנח דן בזה, דבשלמא בחצר ומוקצה יש תשמיש לדירת אדם בכניסה ויציאה, אבל דיר איזה תשמיש יש בו כדירת אדם. ותי' שם ד"צ"ל דגם שם אע"פ שאינה שייכא כלל לביתו אע"פ כיון שיוצא ונכנס שם תדיר לעיין על הזבל ואגב לחלוב אותם ולגזוז אותם כמקום דירתו דמיא". ואח"כ כ' עוד "ודע דברבינו יונתן כתב וז"ל דיר שיש לו מחיצות ובית בתוכו לרועה שלהם עכ"ל ומשמע מיניה דטעמא דדיר משום דיש שם דירת אדם ולא משמע כן מפירש"י אלא דבכניסה ויציאה תמיד לשם לטפל אודותם סגי וכן בריטב"א כתב וז"ל הואיל והרועה עומד עמהם שם תמיד חשיב היקף דירה ע"כ משמע ג"כ כמו שפירשנו משום דעומד שם תדיר לשמשם ולא משום שיש לו עוד שם דירה". וכ"ה במשנ"ב בסי' תה סקכ"א כ' לגבי דיר "אם שהיה יותר מב"ס בעינן שיהא מוקף לדירה כגון ששומר הבהמות דר שם", וציין מקורו "רבנו יונתן בריש פרק ב, והעתיקו הר' עקיבא איגר". אמנם גם ברש"י יט, ב כ' "דיר מוקף לדירה שהרועה דר שם בלילה", וא"כ צ"ל דמש"כ הכא לא איירי לגבי דיר אלא לגבי חצר וכד'. ורק צ"ע סדר ד' רש"י, דבמתני' לא פי' למה דיר הוי מוקל"ה, ובדף יט פי' בדיר, ובדף כב פי' והרחיב על חצר ומוקצה למה חשיב מוקל"ה כמש"כ בקיצור במתני' דכל הני הקיפן לדירה.

תורה בור ופסין קאמר "והא דאמר בפרקין קרפף יותר מבי"ס ובנה עמוד גבוה י' ורחב ד' מיעטו ה"נ האי בור למה לא הוי מיעוט וי"ל דהתם במחיצות טובות אבל בפסין לא התירו בין הכל אלא בי"ס". אכן הרשב"א כ' דבור ל"ה מיעוט אפי' במחיצות גמורות, ודחה תי' התוס' וז"ל "זו אינה תורה שהרי לרבנן נקל בהן יותר מקרפף דעלמא ור' יהודה החמיר ועשה אותן כקרפף דעלמא אבל להחמיר בהן יתר מבי"ס דעלמא לא שמענו ודי לר' יהודה לחלוק על דברי חכמים ולעשותן כקרפף דעלמא". ונראה דאולי לשי', דהא דכ' הרשב"א דלרבנן מקילי' ביה יותר מקרפף דעלמא, זה לשי' דס"ל דפסי ביראות ל"ח מוקל"ה, אבל התוס' דסברי דחשיב היקף לדירה, א"כ אין כאן סברות הפוכות, אלא רק דלר"י פסין גריעי מקרפף דעלמא ואפי' בור ל"ח בהם מיעוט. ויתכן עוד ע"פ מש"כ התוס' לעיל ד"גבי עולי רגלים הקילו והחשיבו פסין כמו מחיצה גמורה כמו שהקילו לענין פרומ"ר על העומד", וא"כ מה"ט לרבנן הקילו בזה יותר מקרפף דעלמא, משא"כ לר"י דחזר הדין דפסין גריעי ממחיצות גמורות. ואמנם התוס' העמידו קו' מהא דעמוד ממעט, ובוה לא כ' הרשב"א לחלק מ"ש בור מתל. וצ"ל דס"ל דבמחיצות בור ל"א גו"א, וממילא דכנגד המחיצות ליכא מיעוט כלל. ואפי' אם אמרי גו"א, אולי רק תל דהוא מקום סתום הר"ז ממעט את הבי"ס, משא"כ מחיצות דגו"א בעלמא. אבל הרשב"א לקמן כה, א דן בזה להדיא, וכ' לחלק בין בור לעמוד, ז"ל "דבור לא ממעט בקרפף משום דמתשמיש הקרפף הוא כאילנות ולפיכך נמדד עמו".

וחכמים אומרים אינו צריך. ובירושלמי כאן אמרו "א"ר יוחנן מחלפה שיטתיה דרבי יודה דתנינן תמן וכן גשרים המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין א"ר אלעזר אינה מוחלפת". ולפ"ז א"ש הא דלגי' דידן ריו"ח קאמר כאן הודיעך ולא ס"ל כרבנן, ואילו ר"א אמר כאן הודיעך וס"ל כוותיהו וכמבוי לעיל כ, א, דריו"ח שהחליף השי' א"כ לדידיה רבנן הם הסוברים דארומ"מ, ולפיכך הצריך דלתות הננעלות בירושלים וכדעת רבנן דמתני', משא"כ ר"א דלא החליף השי' א"כ הוא פוסק הלכה כרבנן דאינו צריך. ועי' משכנו"י ובי"א שהאריכו הרבה במו"מ למה לפסוק כר"י דמתני' ולא כרבנן, והרי הלכה כרבנן בכל דוכתא, ולהנ"ל א"ש כיון דלריו"ח מוחלפת השיטה. גם א"ש לפ"ז דהנה התוס' הק' דהא בירושלים איכא ב' מחיצות מעלייתא וא"כ ממ"נ ליכא ארומ"מ וריו"ח כמאן ס"ל, ולד' הירושלמי אין כאן קו' כלל, כיון דריו"ח פליג בהן תי' דב' מחיצות מעלייתא ואמר משו"ה דמוחלפת השיטה, וא"כ לדידיה לדעת רבנן (היינו ר"י דגי' דידן) אין חילוק בזה כלל ולעולם ארומ"מ. וא"ש מה דאמר 'כאן הודיעך

כוחן של מחיצות', כאן ולא ס"ל, לדידיה לעולם ל"מ מחיצות במקום דאיכא בקיעת רבים, דארומ"מ.

תורה דרבנן "הוה מצי לשנויי דרבנן לא פליגי אדרבי יהודה אלא מדרבנן אבל מדאורייתא מודו ליה". והנה לעיל יב, ב כ' התוס' "איתביה יתר על כן - ואפילו רבנן לא אסרי אלא דמדרבנן בעו שלש מחיצות גמורות", ולכא' דבריהם הוא כמש"כ כאן דדינא דרבנן דר"י הוא רק חומרא מדרבנן, ולא כ' שם בפשיטות כד' רש"י שם "ואפילו רבנן לא פליגי עליה אלא ברה"ר, אבל במבוי מפולש לא", שזה כד' הגמ' כאן דפלוג' בדין אתי רבים אי מבטלי מחיצה, וצ"ע. ועי' בריטב"א שהביא בשם התוס' ב' קו', חדא "מאי קושיא מדרבנן אדרבנן דדילמא הא דאמרו לו שאין מערבין רה"ר, מדרבנן קאמרי שאין מערבין אותה לטלטל אבל לזרוק מודים שמערבין ולא אתו רבים ומבטלי מחיצתא", ועוד "ודילמא בכך הוא דלא מערבא דלחי או קורה אינם עושין מחיצה וכמאן דאמר קורה ולחי משום היכרא ואפילו למ"ד משום מחיצה היינו מחיצה דרבנן לדופן רביעית". וא"כ קו' התוס' יכולה להת' בב' פנים, או דארומ"מ הוא רק מדרבנן, או דמדרבנן בעי' ג' מחיצות גמורות.

אלא דצ"ע בד' הריטב"א במה שתי' על הקו' הב', ז"ל "ויש לומר דאנן אליבא דרבי יוחנן שקלינן וטרינן ולדידיה אפילו בדלתות לא מיערבא אלא אם כן ננעלות בלילה כעין ירושלים וכדאמרינן בסוגיא בפרק קמא על מתניתא דת"ק וחנניה", וק' דהא רבי יוחנן ס"ל בהא כר"י דבפסי ביראות נמי ארומ"מ, ואמאי את דעת רבנן א"א לתרין דשאני פסי ביראות דהויא מחיצות מעלייתא משא"כ התם דלחי אינו מחיצה ומה"ט אין מערבין רה"ר בכך. וצ"ע. ועי' בית אפרים סי' כו.

התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא. יל"ע אמאי בפסי ביראות ליכא ב' מחיצות מעלייתא, דסו"ס הרי הנך דיומדין חשיבא מחיצה אפי' שהפרומ"ר על העומד. ובפשטות הכוונה היא דכיון דבהנך מחיצות ל"ס בב' בלבד או בב' עם לוי"ק (משום מחיצה) אלא בעי' בכל הרוחות דיומדין, א"כ כבר שייך לומר ארומ"מ. ויל"ע בד' הריטב"א בזה שכ' "דברי יהודה אדר"י לא קשיא התם איכא שתי מחיצות מעלייתא. כי המחיצות השלימות בצפון ודרום אינם מתבטלין לעולם משום בקיעת הדרכים כדפרישנא לעיל, ואיהו סבר דשתי מחיצות בצפון ודרום הוו רה"י מן התורה וכדאמרינן בפרק קמא דשבת זו היא רה"י למעוטי הא דר' יהודה, וכיון ששאר המחיצות אינם אלא מדבריהם הקילו אפי' לערב לטלטל בו, אבל גבי פסי ביראות ליכא שתי מחיצות שלימות ולא שום מחיצה שלימה כי פתוחים הם לד' רוחות ורבים בוקעין בהם ומבטלי להו לכולהו, הא אילו הניח שם שתי רוחות סתומות אפילו צפון ודרום אין צריך שיסלקנה לצדדים ואין צריך לומר אם הניח שם שתי מחיצות שלימות כמין גם", וקצת יש מקום לדון בדבריו דבאמת אם לא יהיה בקיעת רבים דרך ב' מתוך המחיצות של הפסי ביראות באמת הוו ב' מעלייתא ול"א ארומ"מ, וכל החיסרון הוא מחמת דיש בקיעת רבים מכל ד' הרוחות, וצ"ע, ואי"ז מוכרח כ"כ בלשוננו.

אבל גם בד' הרשב"א יש משמעות דהא דפסי ביראות ל"ח ב' מחיצות מעלייתא זהו מחמת דאית בהו בקיעת שתי וערב, דכ' בסוג' "יש מי שתיריך דר' יוחנן בשיטת ר' יהודה אמרה לגמרי דירושלים נמי ליכא שתי מחיצות מעלייתא דמפולשין היו שתי וערב ורבים בוקעין בהן שתי וערב כפסי ביראות", ובע"ב נמי כ' "ויש שמתרצין דקס"ד השתא דחצר זו נכנסין לה שתי וערב כפסי ביראות ואין מחיצותיה חשובות דאי לא צריכא למימר דרה"י היא לשבת", ולש' הרמב"ן נט, א ג"כ מספק לזה, שכ' "ויש אומרים רה"ר דלר' יהודה בתוך העיר כגון דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דבוקעין בהם שתי וערב דמבטלי להו כדאמרינן לענין פסי ביראות", ועצ"ע.

אמנם יש בראשונים שפי' דמעלת ב' מחיצות מעלייתא היא אפי' באופן שיש בקיעת רבים דרך הנך מחיצות גופייהו, ושאינו פסי ביראות דאין בהם מעלת ב' מחיצות מעלייתא כיון דהפרומ"ר על העומד. דכ"כ בתורי"ד "הכא איכא שתי מחיצות מעלייתא נ"ל דר' יוחנן לא ס"ל להאי תירוץ דהא ירושלים ארבעה מחיצות מעלייתא אית לה והוה אמר דאלמלא דלתותי' ננעלות בלילות חייבין עלי'

והנה את עיקר פלוג' לכאור' אפ"ל בכמה אופנים. דהרי כשנבוא להתיר את הרה"ר בעירוב זה ע"י לוק' ע"כ נצטרך לומר או דב' מחיצות דאו' ולפיכך סגי בלוק' אף דאין ענינם אלא היכר, או דלעולם ג' מחיצות דאו' אבל לוק' ג"כ יש בהם תורת מחיצה להיות כמחיצה שלישית. (וכ"ז מד' הגמ' לעיל יב, ב). ובב' אופנים אלו תהיה פלוג' רבנן בזה עצמו דס"ל ג"כ דב' מחיצות אינם מדאו' וכן דלוק' ל"מ. וגם בזה יל"ד אי רבנן פליגי מדאו' בזה, או דס"ל דאיכא חומרא מדרבנן עד דאיכא ג' מחיצות גמורות, (וכלש' תוס' יב, ב). ואפ"ל עוד דלעולם לרבנן נמי לחי הוי מחיצה, אלא דס"ל בזה דאתי רבים ומבטלי מחיצה, כיון דהלחי אינו בגדר מחיצה מעלייתא. וביותר דאפי' אי ס"ל דב' מחיצות דאו', עדיין י"ל דאתי רבים ומבטלי הרה"ר, ואע"ג דאין בקיעת הרבים בתוך הנך ב' מחיצות, מ"מ הרשות מתבטלת מלהיות רה"ר ע"י דאתו רבים וכו'. וגם זה יכול להיות רק חומרא מדרבנן, וכד' התוס' כאן דהומ"ל וכו' (אם נפרש ד' התוס' דה'רבנן' כאן הוא ענין ארומ"מ, ועי' ריטב"א). ועי' תור"פ לעיל יב, ב דהא ודאי דאין להעמיד פלוג' בהא גופא אי לוק' משום מחיצה, כיון דלא אשכחן שיחלקו בזה אמוראים.

אמנם בדעת ר"י יל"ע דאפי' דב' מחיצות דאו', או דלחי ג"כ הוי מחיצה, אבל אכתי מה יענה להא דארומ"מ. דהרי מקו' הגמ' כאן לסתור ד' ר"י ורבנן, מבו' דיש כאן נידון ג"כ בדין ארומ"מ, והיינו דבהא דאמרו רבנן לר"י אין מערבין רה"ר בכך מבו' טעמם דיש להם לחלוק (עכ"פ גם) מצד דארומ"מ, ובהא פליגי ר"י וס"ל דל"א הכי, וזה קו' הגמ' דלגבי פסי ביראות נחלקו בהיפך, ואמאי לר"י ל"א ארומ"מ. והנה למ"ד לחי משום מחיצה, הרי לכו"ע ג' מחיצות מדאו' ולא ב', אלא דלר"י משלים הלחי מחיצה שלישית כיון דלחי משום מחיצה, ואילו לרבנן ארומ"מ. ולמ"ד דלחי אינו מחיצה אז ע"כ דרבנן (אף דפליגי בשיעור המחיצות כמבו' במקו"א מ"מ הכא) פליגי בהא דארומ"מ. אלא דיל"ע על מה אמרו רבנן ארומ"מ, האם אמרו כן על הלחי שבמחיצה שלישית, וס"ל דאע"ג דלא אתי אלא להיכרא ומדרבנן, מ"מ אמרי' ביה ארומ"מ, או דס"ל דארומ"מ יכול לבטל את המחיצות מעלייתא, אף דאין בקיעת הרבים באה בתוך הני ב' מחיצות עצמן, ואף לולי דבעי' לחי ג"כ מ"מ ארומ"מ דב' מחיצות מעלייתא, דסו"ס הרשות נפקעת מלהיות רה"ר מחמת בקיעת הרבים.

והנה בתי' הגמ' אמרי' דלוק' דלרבנן י"ל דשם ד' מחיצות הנמצא בפסי ביראות הוא הגורם דאין בהם ארומ"מ, ולר"י י"ל דרק בדאיכא ב' מחיצות מעלייתא קאמר דליכא ארומ"מ. וביארו התוס' תי' הגמ' לר"י בב' אופנים, או דב' מחיצות לר"י מדאו' (וכתי' הגמ' לעיל יב, ב למ"ד דלחי אינו מחיצה אלא רק היכר), ואז התי' פשוט דאי בעי מדאו' רק ב' מחיצות א"כ ל"ש ארומ"מ כיון דהרבים אינם בוקעים בהנך מחיצות עצמן אלא רק ממזרח למערב, (ולש' התוס' בזה דודאי אי ס"ל דב' מחיצות דאו' לא פריך מידי סתירה בד' ר"י), או דאפי' אם ג' מחיצות מדאו' אבל מ"מ כיון דהווי ב' מחיצות מעלייתא ואינן נצרכין בשלישית אלא לחי, דין הוא דאף דארומ"מ מ"מ חשיבא כמחיצה שלישית. אבל בפסי ביראות דכל המחיצות מחויבות מדאו' בזה ודאי ל"ש להקל כלל וארומ"מ, משא"כ לרבנן דיש מעלה נוספת בפסי ביראות דכמו דלא איכפ"ל שם בפרומ"ר כמו"כ ל"א ארומ"מ.

ומ"מ יוצא דר"י ורבנן נחלקו בענין ארומ"מ בסברות ודינים הפוכים, דשם ד' מחיצות מהני רק לרבנן ולא לר"י, ואילו ב' מחיצות מעלייתא מהני רק לר"י ולא לרבנן, (אף דרבנן כאן ס"ל כר"י דב' מחיצות דאו' - אם כ"ה שי' ר"י, ולא אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך אלא לטעמיה, כדכ' הריטב"א יב, ב. וכמו"כ אי ס"ל דלחי משום מחיצה אף הם לא חלקו בזה, וכד' התור"פ הנ"ל). ואפשר לדון טעם א' לב' הפלוג', דהנה נת' לעיל להס' אי לרבנן הארומ"מ הוא במחיצה שלישית, או על ב' המחיצות אע"פ שאין הבקיעה בהם עצמן. ואי נימא דלרבנן שייך ארומ"מ על הרשות גם בלא בקיעה בעצם המחיצות, א"כ מבו' ב' הפלוג' כמין חומר, דר"י ס"ל דחיסרון דארומ"מ הוא בעצם המחיצות, ולפיכך אין מעלה

משום רשה"ר דאתי דרך הרבים ומבטל מחיצתא ולא ס"ל כרבנן אלא כר' יהודה. ובר"י מלונל' כ' ר' יהודה אומר אם היתה דרך הרבים וכו'. דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצות כאלו שהפרומ"ר על העומד מארבע רוחותיה שאם היו שתי המחיצות שלמות בהא הוה מודה רבי יהודה שאין כח ברבים לבטל מחיצות. וכן מבו' לכאור' בד' הראב"ד בכתוב שם. וע"ע בד' המאירי לעיל כ, א. (והא דבע"ב מבו' דאיכא ארומ"מ גם בתל שיש בו ד' מחיצות מעלייתא ע"י גו"א, ולכאור' הרי אף שהבקיעה היא דרך המחיצות אבל מ"מ יש כאן מחיצות מעלייתא להשי' הנ"ל, כבר כ' המאירי דב' שי' הם אליבא דרבי יהודה, ע"ש בשם הראב"ד).

אבל בד' התוס' מבו' ל"כ, שכ' ו"א"ת כיון דמסקינן דרבי יוחנן סבר ליה כרבי יהודה אמאי חייבין עליה משום רה"ר הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא וי"ל דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין וחייבין עליה משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה, וכ"כ הרשב"א בשם יש מי שתירץ, וכ"ז כד' הריטב"א שכ' בפשיטות "דדלתות דוקא מצילות ירושלים מדין רה"ר הא לאו הכי יש להם דין רה"ר ואע"פ שיש שם במזרח ומערב פתחים גמורים לא חשיבא סתימא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, פי' לא שיבטלו מחיצות שלימות של צפון ודרום דהא אמאי, אלא שמפילין מחיצות שבמזרח ומערב כיון שבוקיעין בהם תדיר דרך הפתחים", ועכ"פ מבו' דהבקיעה מגרעת רק את המחיצה שבוקיעים דרכה ולא את כלל הרשות.

ועדיין יל"ע בכ"ז, להסוב' דענין ארומ"מ בעי את תנאי רה"ר, דא"כ סו"ס הרי מלבד אמצע הפילוש הרי אין בקיעת רבים, כיון דבכל צד אחר איכא ב' מחיצות מעלייתא, ואף המחיצה הפרוצה מצטרפת עימהם כיון דל"ש לומר ארומ"מ אחרי דלא נתקיים דין רה"ר בזה, וא"כ איך אמצע הפילוש יעשה רה"ר אחרי שהמחיצות הגודרות אותו מכל צד אין בהם בקיעה כלל לגרע אותן. וצ"ל דמ"מ יש בקיעה לגרע אותן כלפי המקום הפנימי של אמצע הפילוש. (ואפשר להטעים עוד, דלכאור' איך שייך שהמחיצה קיימת כלפי המקום הסמוך לה, ובכ"ז היא בטילה כלפי המקום הרחוק ממנה, די"ל דכיון דענין מחיצת שבת הוא למנוע רגל הרבים, וכמש"כ הראשונים בכמ"ד לענין בית שקיריו משלימו ל"ט, א"כ שפיר י"ל דמחיצה תהיה קיימת כלפי המקום שהיא מונעת את הרבים מלבוא שם בגדרי רה"ר, ותהיה בטילה כלפי המקום ששם הרבים נקבצים לעשות רה"ר אם הם עברו דרכה). ועי' חזו"א סי' קז סק"ג. (אבל אם נפרש התי' דב' מחיצות מעלייתא על ידם ל"ב במחיצה שלישית אלא לחי, ולכן לא איכפ"ל ארומ"מ במחיצה שלישית, א"כ לעומד באמצע הפילוש הרי יש רק לחי מכל צד, דהרי מחיצותיו מכל צד יש בהם ארומ"מ, ורק כשיש לו ב' מעלייתא דסגי בתוספת לחי ותו לא מידי, לא איכפ"ל דארומ"מ במחיצה שלישית). והק' שם עוד דהרה"ר עצמה תעשה מחיצה על אמצע הפילוש, ויל"ע בזה דאולי גם לגבי הך מחיצה שייך לומר ארומ"מ. (ואולי זה התי' הראשון שם בחזו"א בסק"ה). ועכ"פ באמת הריטב"א כ' על האי תי' דהתוס' דלעומד באמצע הפילוש ליכא מחיצה "ואינו מחזור", ועמד בזה החזו"א. ואף האר"ז בסי' קכט דחה תי' התוס', וז"ל "ורבי' שמשון זצ"ל פי' בפ"ק דר' יוחנן כרבי יהודה ואיירי דהך דר' יוחנן במבואות שיש שערים לד' רוחות דליכא שתי מחיצות לעומד באמצע הרוחב. ואיני מבין דאין זה כי אם שם ארבע מחיצות ולרבנן מהני ולר"י לא מהני", אלא דלא איתברר מה הק' דאדרבה מה"ט גופא אמר ריו"ח כדעת ר"י דאמרי' ארומ"מ ול"מ שם ד' מחיצות.

פלוג' ר"י ורבנן בארומ"מ

ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה ורמי דרבנן אדרבנן דתניא יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא התם דאיכא שתי מחיצות מעלייתא הכא ליכא שתי מחיצות מעלייתא דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא איכא שם ארבע מחיצות התם ליכא שם ארבע מחיצות.

עומ"ר עדיף משם ד' מחיצות ולא מצינו חילוק בין ג' מחיצות לד' לענין דאורייתא ולפ"ו וכו' לא תמצא רה"ר אף בחוצות רחבות ט"ז אמה וס' רבוא בוקעים בהם שרחוב ב' היא רה"ר גמורה מה"ת שיש לה ג' מחיצות עומ"ר אף שרחוב א' וג' עוברות בפרצותיה ורבים בוקעים בהן לא מבטלי מחיצתא, והא דפרצה יתר מי' אוסרת אינו אלא מדרבנן, ומה"ת אין כל פרצה אוסרת כל שעומ"ר, וכיון שרחוב ב' היא רה"ר, גם רחוב א' וג' נעשין רה"ר שהרי יש להן ג' מחיצות דמה שהן פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה שרחוב ב' הוא כחצר מוקפת, ואף למש"כ תו' כ"ב א', ד"ה חייבין דאמצע הפילוש לא חשיב מחיצות וכמש"כ סק"ג, היינו דוקא לר"י דלא סגי לי' בשם ד' מחיצות, אבל הכא לרבנן קיימין".

וביאור החילוק הוא כנ"ל, דרה"ר דרבנן ה"ה גדורה בכל רוחותיה, וג' מחיצותיה גודרות אותה לגמרי מכל צד, אבל רה"ר דר"י שאין לה אלא ב' מחיצות, א"כ יש כאן מחיצות העושות דין רה"ר, אבל האי רה"ר אינה יכולה להיות בגדר מחיצה. (ולו יצויר שא' מב' המחיצות הוא אמור לעשות את הרה"ר לצד הב', בזה אולי אין חילוק בין ר"י לרבנן, ולר"י נמי אפי' במקום הפירצה מועטת חשיב די רה"ר לעשות מחיצה לכנגדו, אבל רוח שלישית ורביעית שאינם גודרות, בזה יש חילוק בין רה"ר דרבנן לרה"ר דר"י, וכנ"ל). אלא דבקטע הנ"ל המובא מהחזו"א אין כוונתו לד' ר"י דב' מחיצות, אלא הזכיר את שי' ר"י דל"מ שם ד' מחיצות, ולכאור' כוונתו באופ"א, דד' התוס' הם רק לר"י, והיינו דרך לדידיה למרות שיש כאן מחיצה ע"י הרה"ר שסביב עדיין ארומ"מ, (ויש כאן חידוש דארומ"מ מבטל גם את 'מחיצת רה"ר'), אבל לרבנן או בדליכא ארומ"מ מאיזה טעם עדיין רה"ר עצמה יש בה גדר מחיצה. אבל בס' עד סק"ז נראה שהחזו"א נקט כחילוק הנ"ל, ז"ל שם "והנה מבואר מתירוצם דאע"ג דב' מחיצות דאורייתא מ"מ לא חשיב כסתום שיהא המקום הפתוח לאויר רה"ר, הנעשה ע"י ב' מחיצות, כסתום, ואולי זה גם כוונתו בהמשך דבריו בס' קז סק"ה הנ"ל, שכ' "ועוד דהכא עדיף שלרחוב הב' יש ג' מחיצות". (ובמכתב הגרא"פ הק' לו ע"ז, דסו"ס ד' התוס' נאמרו לא רק אליבא דר"י דס"ל ב' מחיצות דאו', אלא גם לפמש"כ בהמשך דבריהם דלעולם ג' מחיצות דאו' אף לר"י, ורק דב' מחיצות מעלייתא מהני לאפוקי מארומ"מ. ותו' לו ע"ז החזו"א דכל דברי התוס' קיימים רק ללשון שפי' דב' מחיצות דאו', ואז לא מסתבר דר"י"ח חמימי ב' חומרות כרבנן במחיצות וכו"ר בארומ"מ, אבל אם ד' ר"י הם דב' מחיצות מעלייתא מהני כנגד ארומ"מ שפיר יתכן דר"י"ח פליג גם על שם ד' מחיצות וגם על ב' מחיצות מעלייתא).

וראיה לדבר דפלוג' ר"י ורבנן אינה רק האם צריך מחיצה שלישית, אלא כל הגדר מתחלק בזה, דלרבנן בעי' גדירה ומחיצה בכל הרשות מד' רוחות ואילו לר"י סגי בב' מחיצות, דהנה ר"י ורבנן נחלקו גם בדין מבוי המפולש במקום שאין ארומ"מ וגם ליכא חיסרון מחיצות, וכגון במבוי שאינו ברה"ר ולמ"ד לחי משום מחיצה, דלר"י סגי בלחי מכאן ולחי מכאן, ואילו לרבנן בעי' צוה"פ מצד אחד. ולכאור' גם זה תלוי בפלוג' בדיני מחיצות, דלרבנן דמחיצה שלישית היא מדאו' אז ע"י הפילוש הלחי מתבטל מדרבנן ובעי' דוקא צוה"פ, אבל לר"י דב' מחיצות דאו' לא איכפ"ל כלל בפילוש כיון דבלא"ה אין הלחיים נצרכים אלא מדרבנן. (וכך היא פשוט הגמ' יא, ב' בית הלל אומרים או לחי או קורה לימא קא סברי בית הלל שלש מחיצות דאורייתא, ופי' הרבה ראשונים דלימא קסברי ג' ולא ב', דאם סגי בב' יועיל לחי גם במחיצה שלישית). אבל ק' דלהסוב' דמבוי כמין ח הוא מפולש, ולר"י סגי בלחיים ולרבנן בעי' צוה"פ, הא התם איכא ג' מחיצות דאו', ונידון הפילוש הוא רק כלפי מחיצה רביעית ברוח הפתוחה בב' צדדיה לרה"ר, וא"כ מ"ט נחלקו ר"י ורבנן גם בזה. וע"כ כנ"ל דכל ענין הפילוש לא רק ברוח שלישית אלא גם ברביעית הוא חיסרון לדעת רבנן, דהרי לשי' אף דסגי בג' מחיצות מ"מ בעי' גדירה מד' רוחות, והפילוש הוא הפקעה בזה, ולדידהו כל מפולש לעולם יש בו צד הפקעה מלהיות רה"ר, משא"כ לר"י דסגי בב' מחיצות ול"צ גדר של גדירה מכל הרוחות לא איכפ"ל כלל מענין הפילוש. (או בנוסח אחר כע"ז, דהרי כ' רש"י בשבת ו, ב' דענין חומרא דמפולש הוא משום דמיא לרה"ר, "קתני אין מערבין רה"ר

במה שיש כאן שם ד' מחיצות של פסי ביראות דסו"ס המחיצה במקומה נתבטלה ע"י ארומ"מ, (ודוג' דל"ש להועיל בשם ד' מחיצות אם יהיו המחיצות פחותות מגובה י"ט), אבל מאידך אם אין בקיעה במחיצות עצמן ואיכא ב' מחיצות מעלייתא ודאי כבר ל"ש דארומ"מ יפקיע המחיצות. ואילו לרבנן אדרבה ענין הארומ"מ הוא בהפקעת עצם הרה"ר, ולפיכך יש מעלה בעצם הרשות בשם ד' מחיצות של פסי ביראות כנגד הא דארומ"מ, (וכמעלתם כלפי פרומ"ר), אכן גם ב' מחיצות מעלייתא יכולות להיות בטלות ע"י ארומ"מ אף דאין הבקיעה בהם עצמם מצפון לדרום אלא רק ממזרח למערב, דסו"ס הרשות עצמה נעשית פרוצה לרבים הבוקעים בה. (ויתכן נפק"מ בזה לגבי עומ"ר דכלאים באופן דארומ"מ, דהתם בעי מחיצה ולא רשות. ועי' חת"ס או"ח סי' צז. אבל נראה לחלק בין הנידונים, ועי'). וא"ש דאין כאן ב' פלוג' הפוכות, אלא פלוג' אחת בעיקר דינא דארומ"מ. (ואפי' אם נניח דע"כ בקיעת הרבים צריכה להפקיע את הרה"ר מצד המחיצות ולא מצד אחר, מ"מ כיון דענין ב' מחיצות זה לגדור את כל הד' רוחות, ממילא שייך לומר דבקיעה מצדדים אחרים היא ג"כ הפקעה על המחיצות, משא"כ אי הוי חיסרון רק בעצם העמדת המחיצות, דאין הבקיעה מגרעת אלא בשהיא דרך המחיצות עצמן. וע"ע חזו"א סי' קז סק"ג).

ואפשר להוסיף בזה עוד, דהנה ר"י ורבנן הרי נחלקו עוד אי ב' מחיצות דאו' או ג', והר"ז פלוג' נוספת בין ר"י לרבנן בדיני מחיצות. ולכאור' אי"ז שייך לפלוג' בדין ארומ"מ, האמנם כי התוס' ועוד ראשונים בסוג' הק' לדעת רבי יוחנן אמאי בעי' דלתות נעולות בירושלים, והרי יש שם ב' מחיצות דאו' וכן שם ד' מחיצות, וכמאן ס"ל לר"י"ח, ומהם שתי' דר"י"ח סבר כו' יהודה בחדא ופליג בחדא, ולדידיה ג' מחיצות דאו', ומאידך ארומ"מ גם בדיומדין. אבל בעיקר הקו' נראה דאיכא שייכות בין הנך פלוג' בדין ארומ"מ בשם ד' מחיצות ובדין ב' מחיצות דאו'. ועמדו בזה האחר' לבאר שייכות הנידונים, עי' מהרש"א כאן ובית אפרים סי' כו.

ונראה דהנה התוס' כ' דאם ב' מחיצות דאו' לא פריך מידי לר"י דל"ש בזה ארומ"מ, והעיר בזה החזו"א סי' קז סק"ג ד"לכאור' טעמא דר"י דבב' מחיצות חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביביו, ושפיר שייך למימר ארומ"מ, ומ"מ שפיר קמשני דב' מחיצות עדיף משם ד' מחיצות". ולכאור' י"ל דמאן דס"ל ב' מחיצות דאו' ע"כ אי"ז כלל כאותו הגדר של מ"ד ג' מחיצות דאו'. דאי בעי' ג' דהיינו גדירה ברוב הרוחות, (ולפחות ברוב הרשות, אם לחי מהני כמחיצה), ע"כ דיש כאן גדירה בכל הרשות ממש ע"י רוב מחיצות, ואין הכוונה דסגי בג' מחיצות אלא הכוונה היא דג' מחיצות ה"ה כו', דהרשות נגדרת בג' כעין שהיא נגדרת בד'. אבל מ"ד ב' מחיצות דאו' מהיכ"ת שיהיו ב' מחיצות כג' או ד', אלא דכך היא ההלכה של רה"ר דב' מחיצות עבדי רה"ר. (ראיה לדבר זה דלמ"ד ב' מחיצות אי"ז כד' החזו"א דע"ז "חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביביו", דהרי הראשונים כ' דה"ה במחיצות כמין גאם דכ"ש דמהני לר"י, ואמנם מעלת ב' מחיצות כמין גאם על זה כנגד זה כיון דהמחיצות מחוברות, אבל סו"ס ק' לומר דבכמין גאם "חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביביו"). וא"כ גם לענין ארומ"מ הדבר תלוי בזה, דלרבנן ענין הרבים הוא בביטול עצם ענין הרשות, שהרי כל ענין המחיצות הוא לאשוויי רשות, וב' מחיצות ל"מ כלל לאפוקי מארומ"מ, ומאידך שם ד' מחיצות זה מעלה בגדירת הרשות כנגד בקיעת הרבים ברשות. (ובזה ודאי צדקו ד' החזו"א דאם בעי' "חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביביו", אז "שפיר שייך למימר ארומ"מ"). אבל לר"י כל עיקר הרשות תלויה בהנך ב' מחיצות, ואם בהם אין בקיעה אז הוי רה"ר, אבל בדליכא ב' מחיצות כראוי, ל"מ מידי שם ד' מחיצות של דיומדין, דסו"ס המחיצות עצמן מתבטלות בארומ"מ, ואין שום מעלה במה שהרשות גודרה בעוד רוחות, דב' מחיצות הוא דבעי' לא פחות ולא יותר.

ובאמת הנה החזו"א דן לומר דרה"ר עצמה הוי מחיצה, והוק' לו ע"ד בס' קז סק"ג מד' התוס' בסוג' דמפולש שתי וערב דסו"ס אמצע הפילוש מוקף ברה"ר. ותו' ע"ז בסק"ה וז"ל "כל שיש ג' מחיצות של עומ"ר לא אמרינן תו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דג' מחיצות של

דאורייתא ודלתות פתוחות לא מצטרפין, וכ"ה בגאון. והתוס' לעיל ב, ב כ' דפשיטא הואיל ואית ליה דלתות והן ננעלות דהויא כמחיצה מעלייתא, ומבו' דענין הנעילה הוא לאלומי למחיצה דדלת ולא בהפקעת רגל הרבים).

ולש' הגמ' גם מתיישב היטב לפי כ"ז, דהנה ריו"ח ור"א אמרי כאן הודיעך כוחן של מחיצות, והיינו דכיון דמהני פסי ביראות אפי' במקום בקיעת רבים שמעי' מינה גודל הכח שיש במחיצות. וקצ"ע דהרי גם בר"י שמעי' כן דע"י ב' מחיצות מעלייתא (או דאו') לא איכפ"ל מבקיעת הרבים. ויתכן דבאמת גם ע"ז היה אפ"ל הודיעך כוחן של מחיצות והנה בר"ן פי' הא דאמרנו כאן הודיעך וכו', דהכי קאמ' כאן דוקא הוא דאמר רבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ומשום הכי פליגי רבנן עליה דר' יהודה בהא דתניא יתר על כן אמ' ר' יהודה מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר וכו' ואמרנו לו אין מערבין רה"ר בכך, כלו' דאע"ג דמדאורייתא בלחי מכאן ולחי מכאן סגי דהא קיימא לן דלחי משום מחיצה אפי' הכי כיון דליכא שם ארבע מחיצות אתו רבים ומבטלי מחיצתא, והיינו דקאמר ר' יוחנן כאן הודיעך כלו' דוקא הכא הוא דאמר' הכי, ולפ"ז ודאי ק' דרבנן מאלימי כוחן של מחיצות בדאיכא שם ד', ור"י מאלימם בב' מעלייתא, ואיזה כח יש כאן לרבנן יותר משם לר"י. אמנם להמת' לעיל א"ש, דלעולם כח של מחיצות שמעי' רק בשני רבנן דלדידהו מחיצה לעולם אינה מתבטלת בבקיעת רבים דרכה, וגודל כוחה, אלא דרבנן אמרי דאין מערבין רה"ר בלי הרבה מחיצות כגון פסי ביראות, אבל ב' מחיצות מעלייתא ולחי ל"מ לערב רה"ר. אבל לר"י אין כח במחיצות כלל, וכל שבוקעים במחיצה ה"ה בטלה, ורק ב' מחיצות מעלייתא שאין בקיעה דרכן כלל מהני לערב רה"ר.

ובעצם הדבר אם שייך להעמיד דהלחי נצרך רק משום היכר כיון דב' מחיצות דאו', (וכאן לא פליגי רבנן בזה כיון דעסקו כאן לטעמו של ר"י), ומ"מ יהיה ארומ"מ (לדעת רבנן) על הלחי עצמו, יל"ע קצת, דלכאו' אם הלחי אינו נצרך אלא להיכר מאי אכפ"ל דארומ"מ דהא בלא"ה אינו מחיצה. וצ"ל דסו"ס ההיכר נצרך להיות בגדרי מחיצה. (וכדחזי' דבקיעת גדיים מבטלת את הלחי אף למ"ד דינו אלא להיכר). אמנם יל"ע עוד דהרי רבנן הא פליגי בעיקר הדין מדאו' כיון דפליגי על ד' ר"י דב' מחיצות דאו', ואיך אמרו לו לטעמיה דמ"מ הלחי שאינו נצרך אלא מדרבנן אמרי' ביה ארומ"מ. ובפרט דכ' הרשב"א הריטב"א והר"ן דהא דלא משני הכא דרבנן פליגי על ר"י רק מדרבנן (ולפיכך הקילו בפסי ביראות), כיון דהלש' אין מערבין רה"ר בכך משמע פסולא מדאו', וכלש' הר"ן דמדקא אמרי אין מערבין רה"ר בכך מכלל דאכתי רה"ר היא דמדאורייתא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, וא"כ ע"כ דטענת הארומ"מ כאן אינה מתייחסת רק ללחי שאינו נצרך אלא מדרבנן אלא לעצם ב' המחיצות. ואף כי התוס' כ' דאי הוי ס"ל לר"י דב' מחיצות מדאו' ודאי ל"ה פריך מידי, ולכאו' אם רבנן פליגי גם לפ"ז דמ"מ שייך ארומ"מ על הלחי, א"כ עדיין יש מקום להק' סתירה בד' ר"י. אבל אי נימא דרבנן לא פליגי מצד הלחי, דבזה פשוט דעל היכר ל"ש פסול ארומ"מ, אלא פליגי רק מצד דארומ"מ מפקיע את הרשות ולא רק את המחיצות שבוקעים דרכם, א"כ בזה ודאי י"ל דאי ס"ל לר"י ב' מחיצות דאו' ל"ש להק' דנימא ארומ"מ לבטל כל הרשות בלא בקיעה דרך המחיצות, מהא דאמר ארומ"מ בפסי ביראות שהבקיעה היא במחיצות עצמן. (ובלא"ה החזו"א בס"י קז סק"ג נטה מפשטות הא דאמר התוס' לא פריך מידי, וכ' לכאו' טעמא דר"י דבב' מחיצות חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביביו, ושפיר שייך למימר ארומ"מ, ומ"מ שפיר קמשני דב' מחיצות עדיף משם ד' מחיצות).

והנה בריטב"א מבו' טעמו של ר"י אמאי אי ב' מחיצות דאו' ל"ש ארומ"מ על הנך מחיצות, דכ' ודאע"פ שיש שם במזרח ומערב פתחים גמורים לא חשיבא סתימא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, פי' לא שיבטלו מחיצות שלימות של צפון ודרום דהא אמאי, אלא שמפילין מחיצות שבמזרח ומערב כיון שבוקיעין בהם תדיר דרך הפתחים, ואח"כ ביאר טעמו למה על שאר המחיצות הנצרכים מדרבנן ל"ש ארומ"מ וכ' וכו' ששאר המחיצות אינם אלא מדבריהם הקילו אפי' לערב לטלטל בו', ומשמע דהסברא הא'

בכך, דגזור בה משום דמי לרה"ר, וא"כ לרבנן כל פילוש דמיא לרה"ר, משא"כ לר"י דהפילוש אינו דומה לרה"ר, דהא נעשה רה"י בב' מחיצות לחוד).

והנה לש' הגמ' לעיל כ, א הוא "לא צריכא אע"ג דקא בקיע בה רבים ומאי קמ"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא הא אמר רבי אלעזר חדא זימנא דתנן רבי יהודה אומר אם היתה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים אינו צריך רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו כאן הודיעך כחן של מחיצות אי מהתם הוה אמינא כאן ולא סבירא ליה קמ"ל כאן וסבירא ליה ולימא הא ולא בעי הך חדא מכלל חבירתה איתמר". ומבו' דש"י ר"י היא דארומ"מ ורבנן פליגי. וכ"ה לש' הגמ' כב, ב "ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן". ואילו להלן נט, ב לש' הגמ' הוא "מאן תנא דמיצרבא רה"ר אמר רב הונא בריה דרב יהושע רבי יהודה היא דתניא יתר על כן אמר רבי יהודה מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך". וק' דהרי כאן בסוג' מבו' דהמתחלקות בין ר"י לרבנן היא איזה דבר מהני להפקיע ארומ"מ, ולעולם רבנן נמי מודו דארומ"מ אי לאו שם ד' מחיצות, ואף ר"י מודה דלא בכל גווני איכא ארומ"מ וכגון בב' מחיצות מעלייתא, וכן לענין מערבין רה"ר, דאף רבנן מודו דמערבין רה"ר לולי הא דארומ"מ, ואף לר"י אין מערבין רה"ר בפסי ביראות כיון דארומ"מ. ולהנ"ל הר"ז מתיישב בפשיטות, דרבנן לעולם לא ארומ"מ ואין ביטול כלל על המחיצות, אלא דרשות דבקיעי בה רבים אין מערבין אותה ואינה נעשית רה"י. ואילו לר"י מערבין רה"ר, אבל מ"מ בקיעת רבים מבטלת את המחיצה.

וכ"ז מבו' בלש' התוס' לעיל ו, ב שהק' שם "והיכי פריך מר' יוחנן דאמר בפרק ב' דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא ופליגי עליה התם רבנן", ולכאו' צ"ע בקו' דהרי התם באו להוכיח מד' ריו"ח דכשצריך הפקעת רגל הרבים כדי שלא יבטלו המחיצות, ל"ס בדלת אחת או בדלתות לא נעולות, אלא בעי' בדוקא דלתות נעולות, וא"כ מה מקום יש לחלק בזה בין ר"י לרבנן, דהרי ודאי כמו דלר"י ל"ס בדלת שאינה נעולה לקבוע שם מחיצות שאין בהם בקיעה, כמו"כ לרבנן ל"ה כשם ד' (או ג') מחיצות בלא דלת נעולה. ואפשר שזוהו תי' התוס' שם "כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות דלא חשיבי ליה מצריך נעילה הכי נמי ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן יהיה צריך נעילה וכן משמע בפרק שני דשתי מחיצות לרבנן כשם ד' מחיצות לרבי יהודה", אבל אריכות לשונם מורה דאי"ז דבר פשוט כלל. ולהנ"ל הכל א"ש דבקו' כ' התוס' להדיא דרק ר"י ס"ל ארומ"מ אבל רבנן פליגי עליה לגמרי, והביאור דהא דאמר ר"י דבקיעה מפקעת את המחיצה שבוקעים בה ע"ז רבנן פליגי לגמרי וכדחזי' דמכשרי פסי ביראות כשדרך הרבים עוברת שם, אלא דרבנן ס"ל דאין מערבין רה"ר בלא שם מחיצות כראוי. וא"כ לענין דלת שאינה נעולה ודאי יש בזה חילוק רב, דאם החיסרון במחיצה וכדאמר ר"י ודאי יש מקום להצריך דוקא נעילה בלילה, ובלא"ה אין מעלה לדלת כיון דמ"מ בוקעים במחיצה כל שעה, אבל לענין לערב רה"ר בזה י"ל דדלת שאינה נעולה כבר מועילה לומר שאין המקום מסור לרבים כ"כ, ואין ברשות הזו חיסרון שאין מערבין רה"ר.

(ורק יל"ד בתי' התוס' אם בהא דאמרנו "כי היכי דלר' יהודה בשם ד' מחיצות וכו' הכי נמי ב' מחיצות דלא חשיבי לרבנן", חזרו בהם מההנחה הנ"ל שבקו', דרבנן פליגי על כל החיסרון דארומ"מ דאמר ר"י, או לפרש תי' באופ"א, וכגון מש"כ בבית אפרים סי' כו' דהעיקר מה שאנו לומדים מדר"י לאו לענין ביטול רבים אלא לענין דלתות פתוחים לא מחשבי מחיצה שאם היו נחשבים מחיצה הא במחיצות גמורות מקיפים גם ר"י מודה וכמו דמודה שאם ננעלין בלילה נפיק מכלל רה"ר אף ביום שהם פתוחים לפי שנעשה מחיצה גמורה לא משגחין רבים רק היכא שאין ננעלים כלל אין שם מחיצה כלל עליהם וזה יש ללמוד גם לרבנן דכיון דאין מחיצה עליהם ומלבד הדלתות אין כאן רק ב' מחיצות ורבנן סברי ב' מחיצות לאו

בארומ"מ, מהיכ"ת להצריך ס' ריבוא וט"ז אמה דוקא בתוך פסי הבריאות, ומה יש לחלוק בד' הר"ן והראב"ה). ואמנם בבית אפרים סי' כו ר"ל דכוונת האו"ז הוא דאיכא ס"ר בצירוף ההולכים בצדדים, אבל כבר תמה עליו במשכנו"י סי' קכב דבלש' האו"ז אין נראה כן.

ואמנם לכאור' נראה דאף התוס' יהיו מוכרחים לפרש דאפי' אי טעמא דר"י משום דב' מחיצות דאו', מ"מ רבנן אף דפליגי עליו בעיקר דין מחיצות, מ"מ לטעמיה נמי מוסיפין לחלוק דאין מערבין רה"ר בכך, דארומ"מ. דלכאור' היה מקום לומר דכעת שנתחדש בתי' דר"י סבר ב' מחיצות דאו', ולפ"ז באמת לא פריך מידי בדין דארומ"מ כמש"כ התוס', ה"ה דרבנן נמי לא פליגי בזה כלל מדין ארומ"מ לטעמיה דר"י, (דאיך שייך לומר דרבנן ס"ל גם בזה ארומ"מ, ובר"י לא פריך מידי) ולא פליגי אלא במה שאמר ב' מחיצות דאו'. אלא דאי"כ יקשה דאחרי שתי' בגמ' קסבר ר"י ב' מחיצות דאו', מה נצרך להוסיף עוד דגם רבנן אדרבנן ל"ק מחמת שם ד' מחיצות, והא בלא"ה נמי לא אמרי רבנן מידי לגבי ארומ"מ. וע"כ דאפי"ה פלוג' רבנן היא לטעמיה דר"י דעכ"פ ארומ"מ, ולזה נצרך לחלק בהל' ארומ"מ בין ב' מחיצות לפסי ביראות, אף דב' מחיצות מהני (כדרי"י) ול"ב לחי במחיצה שלישית אלא להיכרא מדרבנן. אלא דהיה מקום לומר בדעת התוס' דבאמת כ"ה תי' הגמ' בדעת רבנן, ד"שם ד' מחיצות" דקאמרי היינו דלעולם עיקר פלוג' היא בזה דב' מחיצות ל"מ כלל לאשוויי רה"י, ורק פסי ביראות מהני מחמת שם ד' מחיצות, ולעולם אין כאן כלל נידון בהל' דארומ"מ. והעד בדבר הוא הרשב"א דכך ס"ל בפ"י א', דהנה הרשב"א הק' אמאי ליכא שם ד' מחיצות בעירוב דרה"ר, דהא למ"ד לחי משום מחיצה איכא הרי ב' מחיצות מב' צידי רה"ר ועוד לחיים מכאן ומכאן. ותי' דמ"מ הוי מחיצה גרועה ול"מ לאפוקי מארומ"מ אלא במחיצה מעלייתא. ועוד תי' דהכא אזלי' כמ"ד לחי משום היכר. והמבו' בזה דבתי' הגמ' שם ד' מחיצות לא נתחדש דבר מלבד עצם זה דלרבנן בהאי עירוב דרה"ר חסר את עצם המחיצות, ואי"ז כלל נידון דארומ"מ, וכל החילוק בין זה לפסי ביראות, הוא במה שלדיומדין יש שיעור מחיצות כראוי לפי ענינם.

ובאמת לכאור' זה ברור להת'י' הב' בד' הרשב"א דלמסק' הגמ' אין כאן נידון בהל' ארומ"מ כלל, אלא רק נידון בדין המחיצות כמה בעי' מעיקר הדין, והא דאמרו דשאני פסי ביראות דאית בהו שם ד' מחיצות אין הכוונה ד' בדווקא אלא הענין הוא דין מחיצות כראוי. ואף בד' הרשב"א נט, ב מב'ו' כן, שכ' "הא דאוקימנא ברייתא כר' יהודה היינו משום דקתני בה כיצד מערבין אותה עושה לחי או קורה מכאן ולחי או קורה מכאן דהא ודאי ר' יהודה היא ולא רבנן דאלו לרבנן אין מערבין רה"ר בכך דרבנן שם שלש מחיצות בעו", ולעיל ו, א נמי כ' "קשיא לי דהא ודאי דאפי' לרבנן דאמרו בכך הוא דלא מערבא משום דשתי מחיצות לדידהו לאו דאורייתא אבל בשלש מחיצות דאורייתא לא אכפת להו אם דרך הרבים מפסקת בנתים דבקיעת הרבים לדידהו לא מבטלת מחיצה". (ואמנם ד' הרשב"א שם מתיישבים אף אם כתי' הא' כאן, דלרבנן נמי אמרי' ארומ"מ על לחי דהוי מחיצה גרועה, אבל מ"מ לשונו שם נראה כהתי' הב' כאן ד"בקיעת הרבים לדידהו לא מבטלת מחיצה"). אלא דילה"ס להת'י' הא' בד' הרשב"א דאף דלחי הוי מחיצה מ"מ ארומ"מ כיון דל"ה אלא מחיצה גרועה, ומ"מ בפסי ביראות מהני כיון דאית ביה שם ד' מחיצות, ויל"ד האם כ"ז הוא רק בדאיכא ב' לחיים מכאן ומכאן, דאו אמרי' דרק מחמת גריעות הלחי שייך ביה ארומ"מ אבל בלא"ה איכא שם ד' מחיצות, אבל מ"מ בעי' שם ד' מחיצות ממש, ובג' מחיצות אכתי' אמרי' ארומ"מ דאין בזה את המעלה של שם ד' מחיצות כפסי ביראות, או דל"ב דוקא שם ד' מחיצות אלא מחיצות גמורות כדינם ורק אתא לאפוקי מלחי, וצ"ע. (ובלש' הרשב"א בקו') יש לדייק קצת דבעי' ממש שם ד' מחיצות, שכ' "קשיא לי התם נמי כשעושה לחי מכאן ולחי מכאן הא איכא שם ד' מחיצות דהא קי"ל לחי משום מחיצה".) ומ"מ נראה דאין כוונת הרשב"א דשייך לעשות מחיצות של רשות עם להשתמש ב' פעמים בלחי, דשאני הכא דהרשות נבנית עם לחי א' בלבד בנוסף לב' המחיצות, אלא דלגבי שם ד' מחיצות אפשר לצרף ב' פעמים לחי.

פשוטה היא, ועל הסברא הב' ודאי יתכן דרבנן פליגי. אכן נראה כמש"נ לעיל, דהרי הריטב"א כ' ג"כ דלישנא ד'אין מערבין רה"ר' משמע פסולא דאו', וע"כ דבמה שאמר "דהא אמאי", אין הכוונה דלא יתכן לחלוק בזה דהא רבנן כן פליגי בזה, אלא כוונתו דבהאי ארומ"מ דר"י דהוא הפקעת המחיצות ולא הפקעת הרשות ודאי ל"ש הפקעה על מחיצות שאין בקיעה דרכם. ודוחק קצת. (ואולי יש לדחוק לאידך גיסא דמש"כ הריטב"א ד'אין מערבין רה"ר' משמע מדאו', אין הכוונה דהשתא איכא איסור דאו', דהא מדאו' סגי בב' מחיצות ול"ב אפי' לחי, אלא הכוונה דההפקעה על המחיצה היא הפקעה מדאו' של ארומ"מ, דאי"ז רק סברא מדרבנן שנאמר בה דבפסי ביראות אוקמי' אדאו'). ואף בד' התוס' והרשב"א מב'ו' דבב' מחיצות דאו' ל"ש ארומ"מ כיון דאין הבקיעה בעצמן של מחיצות, והיינו דאין ארומ"מ יכול להפקיע את הרשות אלא רק את המחיצה שהבקיעה דרכה.

ולכאור' נראה טעם נוסף (לרבנן אי לא פליגי בהא גופא, ולר"י עכ"פ), דאי ב' מחיצות דאו', ל"ש ארומ"מ גם על הלחי שבמחיצה שלישית, (מלבד מש"נ לעיל דאם לחי משום היכר ל"ש בו ארומ"מ כיון דל"ב כ"כ תנאי וגדרי מחיצה). דהנה יש ראשונים דס"ל דכל ענין ארומ"מ שייך דוקא באופן דנעשה עי"ז כרה"ר, בבקיעת ס' ריבוא וברוחב ט"ז אמה וכו', אבל בלא"ה אין ארומ"מ. (ובירוש' פ"ב ה"ד הק' סתירה בזה בדעת ר"י, ומבו' דשייך ארומ"מ גם כשאינו רה"ר מחמת דהוי מקורה). וא"כ הכא נמי דב' המחיצות הרי אינם מתבטלות כיון דאין בהם בקיעת רבים כלל, וא"כ אף דבעי' לחיים בשלישית ורביעית, הרי גם בביטול הלחיים אי"ז נעשה רה"ר אלא רק כרמלית, ובכה"ג ל"ש ארומ"מ וכנ"ל. אלא דבריטב"א ל"כ כן, דהרי נצרך לבאר הא דלר"י אין ארומ"מ על שאר המחיצות, וכ' "וכיון ששאר המחיצות אינם אלא מדבריהם הקילו אפי' לערב לטלטל בו", ולא אמר בפשיטות כהנ"ל דאין כאן תנאי רה"ר גם אחרי דארומ"מ כיון דב' מחיצות קיימות. אלא דבאמת ש' הריטב"א ברורה בזה דדין ארומ"מ ל"ב תנאי וגדרי רה"ר כלל, ואדרבה ס"ל דברה"ג גמורה ברוחב ט"ז אמה גם ר"י מודה דל"ס בב' מחיצות, אבל גם בלא רוחב ט"ז אמה אמרו רבנן דארומ"מ (לטעמיה דר"י דב' מחיצות דאו'), וע"כ הוצרך לבאר טעם הדבר דאין הלחי מתבטל בארומ"מ, כיון דהקילו בשאר מחיצות מדבריהם.

ובריטב"א מפו' דאין כלל טעם לחלק בזה אם יהיה שיעור ט"ז אמה לענין ארומ"מ, שכ' דלכן לא מתרצי' כן ד' ריו"ח דשאני ירושלים דרחבה ט"ז אמה, ז"ל "דכל שהדרך סלולה ועשויה לכך, אין הפרש בין שיהא רחב ט"ז אמה או פחות וכו' דהא לא מעלה ולא מוריד". (וצ"ע בדבריו בע"ב שכ' "דמעלות ומורדות שבארץ ישראל אע"פ שהם רחבים י"ו אמה ובקעי' בהו רבים אין בהם דין רה"ר וכו' בעא מיניה רחבה מרבה תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ד' אמות ורבים בוקעין בו. פי' והוא רחב ט"ז אמה ועשוי לדריסת ששים רבוא מהו", ועי' בית מאיר סי' שסג סל"ו. אמנם י"ל דאין כוונת הריטב"א בדיני ארומ"מ, אלא כ"כ בשביל חיוב חטאת דרה"ר). וכע"ז כ' האו"ז בסי' קכט דלא מתרצי' דעת ריו"ח דארומ"מ תלוי בבקיעת ס' ריבוא בדוקא "לא ניחא ליה למימר הכי דרבים אפי' אינם ס' רבוא מבטלי מחיצתא למאן דאית ליה דרבים מבטלי ליה מחיצתא". (אכן מצינו בראשונים שתי' באופ"א אמאי לא תי' בגמ' סתירת ד' ריו"ח דרק בירושלים היו תנאי רה"ר כראוי, דהר"ן כ' ליישב קו' הריטב"א דאולי פסי ביראות אין בהם ט"ז אמה "לדידי לאו קושיא היא כלל דבמבואות המפולשין היינו טעמא משום דכיון דאין רחבין שש עשרה אמה בשתי מחיצות דידהו נפקי מתורת רה"ר דהרי אין הרבים בוקעין באותן מחיצות הצריכות שם מן התורה מה שאין כן בפסי ביראות", ולכאור' כוונתו כיון דמחוץ לפסי ביראות ביחד הרי יש ט"ז אמה, והראב"ה בסי' שעט כ"כ להדיא "ואע"ג שאין בין הפסין רוחב י"ו אמות כי אם י"ג אמה ושליש, מיהו פסין שהן תקועין ברה"ר שרוחבה י"ו אמות, ובוקעין בה בין מפנים לפסין ובין מצדיהן לשני ראשיהן בחוץ, שייך למימר אתו רבים ומבטלי מחיצתא". וצ"ע בזה בסברא דלכאור' הרי כיון דהמחיצות מבטלות

מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין, ומבו' דאין לתרין דשאני גשרים המפולשים דהוי מקורה ומה"ט ל"ש בזה ארומ"מ. (ועיי'ש בירו' דכ' ג"כ דמה"ט חכמים רק אוסרים ולא מחייבים, דמדאו' ל"ה רה"ר כיון דמקורה מתחת הגשרים). ובאמת הריבב"ן שם כ' בדעת רבנן דאסרי בגשרים "וחכמים אוסרי' ברישא אע"ג דבעלמא אמרי' פי תקרה יורד וסותם שאני הכא דאתי רבים ומבטלי מחיצתא הואיל שעוברי' בתוכו", וא"כ באמת יש כאן סתי' בדעת ר"י דבפסי ביראות מחמיר דארומ"מ ובגשרים מיקל. ובאמת בפס' הרי"ד שם כ' "גשרים המפולשין ויש להן מחיצות מלמטה משני הצדדין, ר' יהוד' היה מתיר לטלטל תחתיהן, משום דאמרי' פי תקרה יורד וסותם אפילו היכא דבקעי בה רבים", ויתכן שיש כאן נתינת טעם דפי תקרה (לר"י) אלים טפי, ול"א ביה ארומ"מ. (ובתור"פ כה, א כ') "היכי קאמר פי תקרה יורד וסותם, הא מוכח לקמן דאף אם יש ב' מחיצות כיון שהם מפולשות לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, גבי גשרים המפולשין וכו' אמנם קיבל מר"פ נ"ע דאם יש שם בקיעת רבים הליכת רבים, כגון הליכות בהמות ועגלות, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם".

והרשב"א כב, ב כ' "אלא שעדיין צריך לי עיון דמה שאינו דומה לדגלי מדבר היאך בקיעת הרבים משוי לי' כדגלי מדבר א"כ אפילו גשרים המפולשין שאמרו שאינן רה"ר לפי שאינן דומין לדגלי מדבר מפני שהם מקורין יהו נידונין משום רה"ר הואיל ובקעי בהו רבים", וצ"ע היכי אמרי' דל"ה רה"ר מחמת דהוי מקורה ול"ד לדגלי מדבר. ולהנ"ל א"ש כיון דר"י דאמר דגשרים המפולשים הוי רה"י, ול"א ארומ"מ, ע"כ מפני דהוי מקורה, ול"א ארומ"מ בלא תנאי רה"ר, וזהו שהק' הרשב"א דבקיעת הרבים ע"כ לא מדמי לה לדגלי מדבר. אמנם נראה יותר דכוונת הרשב"א דאמרו כן בירושלמי, דכ"ה בירו' לפנינו על מתני' שם "רב הונא אמר אין ר"ה מקורה. אמר ר"ש בר כרסנה ולא מן המדבר למדת ומדבר מקורה היה. מתני' לא אמרה כן אלא וכן גשרים המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין. לא אמר אלא וחכמים אוסרין הוא חייב חטאת אין כאן", ודר"ק. וג"י התוספתא פ"ז הי"ג היא (ברישא דברייתא דיתר על כן) "וגשרים ונפשות ורה"ר המקורה מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין". אכן בחי' תלמיד הרשב"א נראה דאין הכוונה לר' הירו' אלא לבבלי, ז"ל "מיהו במאי דקאמרינן דבחוצה לארץ בקיעת רבים מבטלת מחיצות יש לעיין קצת הא דאמרינן לקמן דגשרים המפולשין ומקורין אע"ג דבקעי בהו רבים לית בהו דינא דרה"ר". וע"כ הביאור כהנ"ל דאי לאו האי דינא דרה"ר המקורה אינה דומה לדגלי מדבר אז גם לר"י ארומ"מ.

ובעיקר הק' אמאי התם ליכא ארומ"מ לר"י, כיון דלא ס"ל התם דב' מחיצות דאו', (ונת' ליישב עפ"ד התוס' דמ"מ איכא שם ב' מחיצות מעלייתא, או דשאני התם דהוי מקורה, או דפ"ת אלים טפי), נראה ליישב עוד, דהנה התוס' ושאר' בסוג' הק' "כיון דמסקינן דרבי יוחנן סבר ליה כרבי יהודה אמאי חייבין על ירושלים משום רה"ר הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא", ומהם שתי' דר' יוחנן ס"ל כר' יהודה בחדא ופליג בחדא. ויש כאן מקום תימה גדול (ועמדו בזה האחרו', ואף הרמב"ן העמיד את זה כתמיהה בעיקר הקו') - אבל טורח זה של בעל המאור למה וכי כל דבריו של ר' יהודה תלזין הן זה בזה אלא רבי יוחנן סבר לה כרבי יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אבל בשתי מחיצות כרבנן סבר לה", דאין לכאו' שייכות בין הא דאמר ר"י ב' מחיצות דאו' להא דס"ל דל"מ שם ד' מחיצות דפסי ביראות לאפוקי מארומ"מ, ומאי קושיא בדעת ריו"ת. ונת' במקו"א לבאר תליית הפלוג' זה בזה. ובבית אפרים סי' כו כ' בזה "ודאי שכל דיני מחיצות הל"מ הם וכ"ע סבירא ליה שכך נאמרה הלכה דרבים לא מבטלי מחיצתה וסבירא ליה לרבנן דזה קאי אשם ד' מחיצות אבל ב' מחיצות לאו דאוריית' כלל ור"י סבר דב' מחיצות דאורייתא ומסתבר טפי לאוקמי הל"מ דרבים לא מבטלי אהא דאיכא ב' מחיצות מעלייתא מלאוקמי אשם ד' מחיצות דליכא ב' מעלייתא. ולפי זה נכון דברי התוס' ובעהמ"א דאם נימא דר"י כר' יהודה דסבירא ליה בשם ד' מחיצות דמבטלי אשם כן ע"כ לומר דהל"מ דרבים לא מבטלי מחיצתא היינו בב' מחיצות דאורייתא וכמו

אלא בדעת התוס' יל"ד בזה, דהרי לעיל יב, ב כ' "איתיביה יתר על כן - ואפילו רבנן לא אסרי אלא דמדרבנן בעו שלש מחיצות גמורות", ולד' הרשב"א הנ"ל דלא פליגי רבנן אלא מחמת חיסרון המחיצות, כיון דב' מחיצות ל"מ מדאו' ולחי אינו מחיצה, א"כ ודאי ל"ש להק' מרבנן על מ"ד לחי משום היכר, דאדרבה זהו טעמיהו דרבנן דלחי אינו מחיצה אלא רק היכר. וע"כ בדעת התוס' דרבנן לא פליגי הכא אלא מאיזה טעם שהצריכו מדרבנן מחיצות מעולות יותר, אבל אין כוונת תי' הגמ' כאן מחמת עיקר הדין מחיצות. (ובלא"ה כ' התוס' פו, א דבקורה א"א לומר דהוי מחיצה, ו"רב יעקב בר אבא שמקשה שם על רבא מיתר על כן א"ר יהודה דאפילו קורה משום מחיצה דאוריית' טועה היה וליתא דאפילו למ"ד משום מחיצה לא הוי אלא מדרבנן", דהכא הרי ר"י הכשיר האי רה"ר גם בקורות ולא רק בלחי).

ובגמ' סוכה ז, ב אמרי' "אמר רבא סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות כשרה וצריכא דאי אשמעינן מבוי משום דאיכא שתי דפנות מעלייתא אבל גבי פסי ביראות דליכא שתי דפנות מעלייתא אימא לא ואי אשמעינן פסי ביראות משום דאיכא שם ארבע דפנות אבל סיכך על גבי מבוי דליכא שם ארבע דפנות אימא לא". וזה ממש כעין לש' הגמ' כאן, דמעלת עירוב רה"ר היא מחמת ב' מחיצות מעלייתא, ומעלת פסי ביראות היא בשם ד' מחיצות. אלא דלהתוס' בדרך א' מבוי' דהא דאמרו כאן ב' מחיצות מעלייתא הכוונה רק דמדאו' סגי בב' מחיצות, ולהרשב"א מבוי' דיתכן לפרש גם המעלה של פסי ביראות בשם ד' מחיצות, רק לגבי עיקר דין מחיצות מדאו' (ובפסי ביראות אמנם בעי' ד' אבל לעולם כ"ה גם בג'), ולפ"ז אין ד' הגמ' כאן שייכים כלל לד' הגמ' בסוכה.

שתי מחיצות מעלייתא

תוד"ה קשיא. ומשני קסבר שתי מחיצות דאורייתא אי נמי אפילו קסבר שלש מחיצות דאורייתא לא אתו רבים ומבטלי מחיצה שלישית כיון דאיכא שתי מחיצות שלימות. ולכאו' ב' הפי' תלויים בד' הגמ' לעיל יב, ב, דלמ"ד לחי משום מחיצה אז אי"צ לומר דדעת ר"י דב' מחיצות מדאו', ואפ"ל דכוונת הגמ' כאן ב' מחיצות מעלייתא היינו דמ"מ כיון דבמחיצה ג' סגי בלחי כמור"כ גם אין חיסרון דארומ"מ, אבל למ"ד לחי משום היכר עכצ"ל דלר"י ב' מחיצות דאו' וזה התי' כאן דכיון דב' מחיצות מדאו' ול"ב יותר מזה א"כ ל"ש ארומ"מ בהנך מחיצות.

והנה להלן צה, א אי' במתני' "גשרים המפולשים מטלטלין תחתיהן בשבת דברי רבי יהודה וחכמים אוסרין ועוד אמר רבי יהודה מערבין למבוי המפולש וחכמים אוסרין", ובגמ' שם "אמר רבה לא תימא היינו טעמא דרבי יהודה משום דקא סבר שתי מחיצות דאורייתא אלא משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם איתיביה אביי יתר על כן אמר רבי יהודה מי שיש לו שני בתים משני צידי רה"ר וכו' אמר ליה מההיא אין מהא ליכא למשמע מינה אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא מדקתני ועוד אמר רבי יהודה מערבין במבוי המפולש וחכמים אוסרין אי אמרת בשלמא משום דקא סבר פי תקרה יורד וסותם היינו דקתני ועוד אלא אי אמרת משום דקא סבר שתי מחיצות דאורייתא מאי ועוד שמע מינה". וא"כ מבוי' לכאו' דר' ר"י דל"א ארומ"מ אינם תלויים דוקא בשתי' דב' מחיצות דאו', ובלא"ה נמי ע"י פי תקרה נעשה רה"י, ולכאו' ק' דמ"מ ארומ"מ. וע"כ כהביאור הב' בתוס' דמ"מ יש מעלה לב' מחיצות מעלייתא, אף לולי זה דב' מחיצות דאו'.

אלא דהתם איירי במקורה מתחת הגשרים ולא הוי רה"ר, ויש הסוב' (ראש' ואחר') דל"ש ארומ"מ בלא תנאי רה"ר כגון ס' ריבוא וכן ט"ז אמה. (ולש' הב"י בסי' שמה "מהאי טעמא נראה לי עוד דלא מצרכינן דלתותיה נעולות בלילה אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני רה"ר שיתבארו בסמוך אבל אם חסר אחד מהם הוי רה"י גמורה אע"פ שאין דלתותיה נעולות בלילה", וא' מתנאי רה"ר המבו' שם בסמוך הוא שלא יהיה מקורה). והנה בירו' בפ"ב ה"ד אי' על מתני' דפסי ביראות "א"ר יוחנן מחלפה שיטתיה דרבי יהודה דתנינן תמן וכן גשרים המפולשין

כל גגות העיר ועוד אמר רבי יהודה מערבין במבוי המפולש וחכמים אוסרים. דס"ל דאף ע"פ שהוא מפולש מערבין ומטלטלין בתוכו כיון דיש לו קורה לשני ראשי דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ויש לו ד' מחיצות ורגלי הנכנסים והיוצאים תחתיהן אין מבטלין מחיצה ורבנן סבירא להו דקורה משום היכרא ולא משום מחיצה ובעינן שלש מחיצות ולחי או קורה לרביעית להיכר וכיון שהוא מפולש ואין לו אלא שתי מחיצות אפי' יעשה לו לחי שהוא משום מחיצה אתו רגלי הנכנסים והיוצאים שם ומבטלי המחיצה". (והרעק"א שם הק' ע"ד "גם בסוגיא דף י"ב ע"ב פרכי' לרבה ורבא דס"ל דקורה משום היכר מברייתא דס"ל לר"י שני בתים בשני צידי רה"ר דעושה קורה מכאן וקורה מכאן ומשני דר"י סבר ב' מחיצות דאורייתא, הרי מבוואר דהש"ס מסיק דגם לר"י קורה משום היכר, ובכל הסוגיא לא מצאנו בזה פלוגתא דתנאי אם קורה משום היכר או לא וצ"ע"). והנה בסוג' מבו' דלרבנן אמרי' ארומ"מ בדליכא שם ד' מחיצות, ולר"י אמרי' הכי בדליכא ב' מחיצות מעלייתא. וא"כ שיעור דברי הר"י מלוניל כך הוא, דבר"י חזי' דאם אי' למנין ב' מחיצות כראוי, א"כ אפשר להוסיף את המחיצות הנצרכות עוד אפי' בדאית בהו בקיעת רבים ולא ארומ"מ, משא"כ לרבנן דבלא שם ד' מחיצות לעולם ארומ"מ, א"כ ל"ש שתועיל הקורה מדין מחיצה כלל אלא רק מטעם היכר.

ואמנם ע"כ דאין כוונת הר"י לדין ארומ"מ כפשוטו, דהרי הכא ל"ה רה"ר, ובמבוי שאינו מפולש אין הרבים בוקעים בו כלל, (וכבר כ' האחרו' דל"ש ארומ"מ בבקיעת רבים מצד אחד בלא יציאה מהצד הב' - ע"י ב"מ ס' שסג סכ"ט), אלא דמ"מ בתקנת מבוי דעשיית קורה ע"כ דיני' ליה כאילו נעשה כרה"ר מחמת חסרון מחיצה רביעית, ולר"י לא איכפ"ל בקיעת רבים מעבר לב' המחיצות, משא"כ לרבנן דמצרכי שם ד' מחיצות. (אמנם בד' הראב"ד המובאים ברשב"א צד, א מבו' דבקיעת הרבים לבטל המחיצה שייכא גם ברוח רביעית של מבוי סתום, אלא דאולי אין כוונתו לענין ארומ"מ אלא דכיון דזימנין דדחקי התם רבים נעשה טפל לרה"ר). וצ"ל עוד דפשיט"ל להר"י דבפ"ת נמי שייך ארומ"מ, או דעכ"פ כ"ה לדעת רבנן, ור"י באמת פליג בזה. ויש מקום לפרש כך את פלוג' ר"י ורבנן להלן צה, א (דמהתם הביא הר"י את פלוג' ר"י ורבנן), דהריב"ן שם כ' בדעת רבנן דאסרי בגשרים "וחכמים אוסרי' ברישא אע"ג דבעלמא אמרי' פי תקרה יורד וסותם שאני הכא דאתי רבים ומבטלי מחיצתא הואיל שעוברי' בתוכו", ובפס' הרי"ד שם כ' בדעת ר"י "גשרים המפולשין ויש להן מחיצות מלמטה משני הצדדין, ר' יהוד' היה מתיר לטלטל תחתיהן, משום דאמרי' פי תקרה יורד וסותם אפילו היכא דבקעי בה רבים". (ועי' בקו' הב"ח בגי' הרי"ף דהרי בדף צה מבו' דהפלוג' היא בדין ב' מחיצות דאו' ולא בדין פ"ת. ויתכן בעיקר ד' הר"י לומר עוד דבאמת פלוג' אי ב' מחיצות דאו' היא הטעם לנידון אם אמרי' פ"ת בקורה, כיון דרק במקום מוקף מחיצות שייך לומר בצד נוסף פ"ת, וא"כ לר"י דסגי בב' מחיצות א"כ שייך להוסיף בהם פ"ת, משא"כ לרבנן דבעי' ג' מחיצות, ונת' דלרבנן עיקר הגדר הוא דבעי' ד' מחיצות אלא דג' מהני כד', בהא ל"מ פ"ת. ויל"פ בזה).

וגם לענין הא דל"מ לחי במחיצה שלישית, מבו' בד' הר"י הנ"ל טעם הדבר מחמת דארומ"מ, ד"כיון שהוא מפולש ואין לו אלא שתי מחיצות אפי' יעשה לו לחי שהוא משום מחיצה אתו רגלי הנכנסים והיוצאים שם ומבטלי המחיצה", וצ"ע דהרי ה"ה בבקעה וכד' מקום דלא בקעי רבים ול"ש תנאי ארומ"מ. והתוס' יב, ב כ' בטעמא דרבנן "דמדרבנן בעו שלש מחיצות גמורות", ועי"ש בד' הרעק"א בגי'. וצ"ל דהר"י סובר דגדר החומרא לא לסמוך על לחי במחיצה שלישית זהו מענינא דארומ"מ ומפולש. (ובאמת דנו הפוס' דפסי חצו מהני גם במחיצה שלישית, אי נימא דבחצר לא איכפ"ל מפילושא).

והנה הר"י מלוניל בסוג' דלעיל ו, א כ' "אבל בדלתות מכאן ומכאן ונעלות כלילה מיערבא משו' דמשווי ליה כחצר שהרבים נכנסין בו ויוצאין בזו דרה"י היא לשבת אפי' לטלטל וירושלים נמי מיערב' כיון דלתותיה נעלות כלילה ואע"פ שכל זמן שלא עירבה היא

דסבירא ליה לר"י ואם ננקוט דרבים מבטלי וב' מחיצות לאו דאורייתא הוי סתרי אהדדי". ועכ"פ אם ר"י היה סובר דב' מחיצות ל"ס מדאו', היה מודה לרבנן דבפסי ביראות ל"א ארומ"מ כיון דאיכא שם ד' מחיצות.

וא"כ ל"ק כלל מד' ר"י בגשרים, דהא התם ר"י אתא למימר דאיכא פ"ת לאשוויי רה"י אפי' כדבעי' ג' מחיצות, אבל הוא למאי דס"ל ב' מחיצות דאו' ל"ב כלל גם פ"ת, (ואולי רק מדרבנן כלו"ק וכד'), ולא נצרך למחיצות נוספות אלא לטעמייהו דרבנן דג' מחיצות דאו', וא"כ ל"ש להק' לר"י דמ"מ ארומ"מ, כיון דאם ג' מחיצות דאו' ע"כ הוא מודה דבשם ד' מחיצות ל"א ארומ"מ, ואף בדרך הרבים העוברת בפסי ביראות ל"א יסלקנה לצדדין. רק יל"ע בזה קצת דמ"מ לא איתיביה אביי אלא מברייתא דיתר על כן וכו', (ומסיפא דמתני' לא דייק כמש"כ התוס' שם), ולהנ"ל הרי יכל להק' ממתני' דפסי ביראות דס"ל לר"י ארומ"מ, וע"כ דס"ל ב' מחיצות דאו' וככל החשבון הנ"ל המבו' בד' התוס' דהנך פלוג' תליין זב"א. וי"ל דניחא ליה טפי להק' מברייתא מפו', ולא מהחשבון הנ"ל מדין ארומ"מ.

(ובחזו"א ס' עד סק"ז כ' "תוד"ה חייבין הקשו כיון דר"י כר"י אמאי חייבין הא ב' מחיצות דאורייתא ופי' מהרשא דבריהם דאע"ג דשפיר י"ל דר"י ס"ל כרבנן בדין מחיצות מ"מ בין לרבנן ובין לר"י אין חייבין, וצ"ע דהא אין זה תלוי זה בזה וכיון דקי"ל דג' מחיצות בעינן, ורבים מבטלין מחיצות שפיר קם דינא דחייב חטאת וצ"ע וכו' ולכאורה יתכן קושייתם למאי דמשני התם דאיכא ב' מחיצות לא ופי' בתוד"ה קשיא, לחד פירושא דלר"י כל דאיכא ב' מחיצות לא אמרינן תו אתו רבים ומבטלי, אף אי בעינן ג' מחיצות דאורייתא, ובזה תקשה אי ר"י כר"י אמאי חייבין ויתכן נמי תירוצם שלאמצע הפילוש קאמר שאין כאן ב' מחיצות". ולפ"ד אין לנו א"כ ב' תי' על ד' ר"י בגשרים, א' דמ"מ יש ב' מחיצות מעלייתא, ב' דפלוג' ר"י ורבנן תליא זב"א, דהכל א' הוא. אבל לש' תוד"ה חייבין אינו נראה כד' החזו"א, דהרי כ' שתי מחיצות דאורייתא ול"כ שתי מחיצות מעלייתא).

ומ"מ נראה דאפי' אם יש תליה בסברא דאי ס"ל ב' מחיצות לאו דאו' אז ע"כ דמהני שם ד' מחיצות לאפוקי מארומ"מ, וכדכ' התוס' והראשונים להק' בדעת רבי יוחנן וכו"ל, ע"כ אי"ז תליה מוכרחת בכל הצדדים. דהרי רבנן דאמרו אין מערבין רה"ר בכך, הרי דיברו בזה לטעמו של ר"י דב' מחיצות דאו', ואעפ"כ שי' בדין ארומ"מ דרק שם ד' מחיצות מהני אבל ב' מחיצות דאו' ל"מ, והיינו דשייך לסבור כר"י בשיעור מחיצות מדאו', ולחלוק עליו בדין ארומ"מ. (אא"כ נימא דרבנן לא אמרי' דב' המחיצות בטלות ע"י דארומ"מ, אלא רק דהלחי בטל). ועי' או"ז ס' קכט שהק' כקו' הנ"ל דריו"ח דאמר כמאן, ותי' שם "אלא ודאי ר' יוחנן טעמא דנפשיה קאמר ולית ליה לא דר"י ולא דרבנן וכו' דר"י טעמא דנפשיה קאמר ופליג אמתני' אע"ג דלא אשכח תנא דקאי כותיה וכו' וה"ט מפני שהם אמוראים קדמונים ולמדו לפני התנאים ובדבר ששמעו מפי רבותיהם התנאים היה להם כח לחלוק על שאר תנאים ולעולם ר"י לית ליה בשמעת' לא דר' יהודה ולא דרבנן אלא טעמא דנפשיה וקבלתו מרבתי תנאים אית ליה דאתו רבים ומבטלי אפי' מחיצות גמורות", והיינו דאף דהוק' לו דמסברא יש שייכות בין פלוג' ר"י ורבנן בשיעור מחיצות לפלוג' בארומ"מ, מ"מ אם ריו"ח תנא הוא ופליג, ודאי דיכול לומר דב' מחיצות לאו דאו' וארומ"מ אפי' בדאיכא שם ד' מחיצות. (ובהג"א פסק בתרווייהו לקולא, ז"ל "כל היכא דאיכא ב' מחיצות מעלייתא אפי' רחב ט"ז אמה ובקעי ס' רבוא לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא וכן בשל ד' מחיצות כמו פסי ביראות", ועי' בית אפרים ס' כו).

כ' הר"י מלוניל ריש מכילתי' "ואם יש לחלל כ' אמה ומשהו צריך להמעט גבהו ולהעמידו על עשרים דיותר מזה לא שלטא ביה עינא ור' יהודה פליג ואמר דאינו צריך למעט דסבירא ליה לאו לשום היכרא בעלמא הותקנה קורה אלא לשם מחיצה דאמרי' פי תקרה הפנימי יורד וסותם וכיון דהכי הוא שאין רגל הנכנסת והיוצאת תחתיה יכולה לבטל המחיצה מה לי תוך כ' מה לי למעלה מעשרים הכל דין אחד וא"צ למעט. ואזיל רבי יהודה לטעמיה דאמר בפרק

בראשי הפלושין". אכן הריטב"א כ' "ואיכא למידק מ"מ ר' יוחנן דאמר דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דאמר כמאן, אי לר' יהודה הא איכא שתי מחיצות מעלייתא אי לרבנן הא איכא שם ד' מחיצות דעדיפי מפסי ביראות כי אין צריך לומר שבאותן רוחות שהיו פתחי ירושלים היה בכל פתח ופתח מכאן ומכאן עומ"ר מאד יותר על הפרוץ". (ועי' בדבריו להלן נט, א). ומבו' שי' דבצוה"פ אמרי' ארומ"מ ואין לזה מעלת שם ד' מחיצות, (וכדכ' לעיל מינה להדיא "אפילו בצורת פתח נמי לא חשיבא מחיצות כעין פסי ביראות שיש שם שתי אמות עומדין"), ובעומ"ר ל"א ארומ"מ, (עכ"פ אי מכאן ומכאן עומ"ר על הפרוץ ויש בזה ענין פסי ביראות). וצ"ע בד' הריטב"א דאם לגבי צוה"פ איכא חיסרון דארומ"מ א"כ מה מהני דאיכא עומ"ר, דהא סו"ס יש שם פירצה גדולה יותר מי' שאינה ניתרת אלא ע"י צוה"פ, והצוה"פ הרי בטל מחמת דארומ"מ, ושוב הוי פירצה בעצם המחיצות. (ובודאי פתחי ירושלים היה בהם יותר מי' אמות כמבו', והוצרכו לצוה"פ ודלתות). ועי' שו"ת משכנתא יעקב סי' קכב.

ויתכן ליישב עפ"ד התורא"ש בר"פ, שכ' "כיון דאיכא שם ד' מחיצות ואיכא דיומדין מכל צד הוי כפתח ושרי, והא דפרצה יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפי' הוא גדול הרבה, מדרבנן הוי", ואיך שיהיה בפ"י דבריו אי אזיל בכל פירצת י' או רק באופן של פסי ביראות, עכ"פ בירושלים פירצת י' היא רק מדרבנן, וא"כ אולי צוה"פ הבאה להכשיר פירצות מדרבנן ליכא חיסרון של ארומ"מ, ורק אם הצוה"פ נצרכת לעצם שם ד' מחיצות ס"ל להריטב"א הצוה"פ מתבטלת ע"י ארומ"מ.

עו"ל דמ"מ צוה"פ שאינה נצרכת אלא לבטל שם פירצה ל"ש בה ארומ"מ, (ואפי' בפירצה האוסרת מדאורי, ודלא כהתורא"ש הנ"ל). ויתכן טעם בזה, דאמנם פירצה יותר מי' אין לה שם פתח, אבל מ"מ ע"י צורה של פתח נעשה היותר מי' כפחות מי', וכדנת' בריש מכילתין בד' רש"י שכ' דהחיסרון ביותר מי"א "דזהו שיעור רוחב סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פירצה", וא"כ זה הכל בסתם פתחים, אבל כל דאית ליה צורה של פתח, בהא הוי פתח אפי' יותר מי"א. וא"כ לגבי ענין זה דצוה"פ לכאור' באמת ל"ש לומר ארומ"מ. ואפשר להוסיף ע"פ מה שכ' הגר"ח דענין צוה"פ יש בו שם פתח כמחיצה יותר משם פתח המבטל פירצה, וא"כ יתכן דשם פתח העושה מחיצה שייך בו חיסרון של ארומ"מ, אבל הכא ל"ב שם פתח אלא לאפוקי מפירצה ובוה ליכא חיסרון דארומ"מ. גם יל"ד עוד דאולי כיון דלעומ"ר ליכא חיסרון דארומ"מ, א"כ אף דבעי' צוה"פ לאפוקי מן הפירצה, מ"מ ל"ש לבטל את הצוה"פ ע"י דארומ"מ דלענין זה הרי יש כאן שם ד' מחיצות דל"ש לבטלם בבקיעת רבים. (וצ"ע בזה דסו"ס כיון דאיכא פירצה א"כ הצוה"פ תבטל ע"י ארומ"מ, כיון דליכא שם ד' מחיצות כל זמן דאיכא פירצה, וצ"ע. ולכאור' ההכרעה בזה היא, דאם ענין ארומ"מ הוא בביטול הרשות, א"כ ע"כ דלדיומדין יש מעלה בסגירת הרשות, וממילא יש לומר דגם באופן שיש פירצה המצריכה צוה"פ, סו"ס אחרי סתימת הפירצה יש כאן דיומדין לבטל הארומ"מ, אבל אם ארומ"מ זה ביטול על המחיצה, א"כ אין דיומדין שיועילו בזה, דהם עצמם אינם מתבטלים בארומ"מ, אבל הצוה"פ הנצרכת בפירצה מתבטלת בארומ"מ).

כ' הריטב"א "ואיכא למידק מ"מ ר' יוחנן דאמר דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דאמר כמאן, אי לר' יהודה הא איכא שתי מחיצות מעלייתא אי לרבנן הא איכא שם ד' מחיצות דעדיפי מפסי ביראות כי אין צריך לומר שבאותן רוחות שהיו פתחי ירושלים היה בכל פתח ופתח מכאן ומכאן עומ"ר מאד יותר על הפרוץ, יש מרבותינו בעלי התוספות ז"ל מתרצין דמבואות ירושלים ג"כ כולם היו מפולשות שתי וערב וליכא שתי מחיצות מעלייתא ור' יוחנן דאמר כר' יהודה, ואינו מחוור, אבל הנכון כדברי האומרי' דר' יוחנן סבר לה כר' יהודה בחדא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וסבר לה

ככרמלית כדאמרינן בסוף מסכתין דקרי לה כרמלית דקא מקשינן לרבנן אמר ר"מ רה"ר וקא מייתי אינהו ראי' מכרמלית דירושלים כרמלית היא דא"ר יוחנן אלמלא וכו'. וצ"ע גדול היכי מיערבא בדלתות לבודן כיון שנקרא כרמלית וכי עירוב מפי' לה מכרמלית אבל אם בנה לו עמוד מכאן ועמוד מכאן בשני ראשי המבוי אפשר לומר דמיערבא דהוה כחצר שיש לה ד' מחיצות ובדלתות נעולות בלילה". (ועי' בס' תיקון עירובין - קראקא ד"ח). הרי דנקט דלתות ננעלות בלילה אכתי ל"ח מחיצה לאותו הזמן שאין הדלתות נעולות, ודלת שאינה נעולה אינה מחיצה כלל, ורק דכיון דהדלתות ננעלות בלילה הרי' מבטל להא דארומ"מ. וא"כ זה כוונת דבריו במש"כ דבונה עמוד מכאן ועמוד מכאן, דהשתא ודאי מהני לחי במחיצה שלישיית ורביעית, דהרי כל הטעם דל"מ לחי במחיצה ג' מבוי' בדבריו בריש מכילתין דהוא משום דארומ"מ, אבל אחרי שנעילת הדלתות בלילה מפקעת את בקיעת הרבים, א"כ כעת אף שהדלת עצמה אינה מחיצה בזמן שהיא פתוחה, מ"מ מהני לחי מב' צדדים כיון דלחי משום מחיצה. וכ"ה להדיא בראבי"ה סי' שעט, ז"ל "ותו דאמרינן בפרק ראשון דעירובין בדלתות מי מיערבא והאמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה וכו' אבל הואיל דננעלות בלילה הויא כרמלית, כדאמרינן בפרק המוציא תפילין, ומיערבא, והוי מטלטלין בה. ומסתמא בלחי ובקורה היו מתוקנין, דלא גרע רה"ר דידה על ידי נעילות משאר מבואות שאין מועיל עירוב כי אם בלוק"ק.

והאחרו' דנו בזה אם דלת פתוחה בלא צוה"פ הוי מחיצה, דהפנים מאירות ח"ב סי' קמג ובברית אברהם סי' טו-יח-כא והרעק"א בתש' חדש' סי' ו' וחת"ס סי' פח ואבנ"ז סי' רעב-רעח-רפ וישועות מלכו סי' כא-כג-כד נקטו דלת מהני בלא צוה"פ, אבל יש מהאחרו' שדנו ל"כ, והחזו"א הרחיב בנידון זה, והכריע בסי' עח לעיקר דאין דלתות בלא צוה"פ. וא"כ לכאור' מד' הר"י מלוניל והראבי"ה הנ"ל סייעתא להא דדלתות לחוד ל"ה מחיצה, ובעי עוד עמודים. והנה התוס' ב, ב כ' "הואיל ואית ליה דלתות והן ננעלות דהויא כמחיצה מעלייתא", ובחזו"א שם פ"י דכוונתם לדלתות עם צוה"פ, אכן לש' תור"פ שם "דודאי בדלתות ליכא למימר הכי, דכי איכא ביה דלתות הוי כמו סתום, ולהכי מהני גם ביתר מי' אמות", ועי' תורא"ש ורעק"א. (ובתורי"ד כב, א כ' "וכי ננעלות דלתותיה הויא רה"ר ואע"ג דביום בקעי בהו רבים מישתרי בצו"פ בלחוד", והיינו דפשיט"ל דדלתות ל"ה מחיצה בשעה שהם פתוחות אלא מחמת דיש להם צוה"פ).

והנה לש' הר"מ בפ"ז ה"י הוא "שני כתלים ברה"ר והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"ר, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראיות להנעול". וצ"ע מהו שכ' ואחר כך יעשה, דהרי ע"י הדלתות לחוד כבר הוי רה"ר. ואולי כוונתו לכיכר שמערבין בו, וכדפי' הרשב"א ו, ב' לישנא דברייתא 'כיצד מערבין רה"ר' דהיינו איך עושים את רה"ר להיות ראוי לעירוב ע"י כיכר. אמנם הר"מ לא הזכיר כאן כלל ענין עירובי חצירות. וא"כ אולי י"ל דהר"מ נמי סובר כהר"י מלוניל דאפי' שהדלתות מפקיעות את הארומ"מ, אבל עדיין צריך עמודים בכל צד, ואחר שיעשה הדלתות הרי צריך עדיין לעשות רה"ר ע"י לחיים, וכד' הר"מ לעיל מינה על הכשר מבוי בלוק"ק. (או כד' החזו"א דהדלת צריכה ג"כ צוה"פ, אבל לכאור' זה בעצם הדלת ואי"ז דבר נוסף). אמנם יש נוס' בר"מ 'ואחר כך יעשה' ומבו' דנעשה רה"ר מאליו, וכן לש' ס' הבתים בשם הר"מ 'ואחר כך נעשה'. וצ"ל דהאי לישנא ד'אחר כך' בא לומר דמיד נעשה רה"ר ואי"צ לנעילת הדלתות, וכדכ' הר"מ בהמשך דבריו. ואולי י"ל עוד דכ"ז שהרבים לא נודעו את ענין נעילת הדלתות ולא נסתלקו מדרך שם, אכתי שייך ארומ"מ, ורק 'אחר כך נעשה' רה"ר. ועצ"ע.

בד' ריו"ח דירושלים בעיא דלתות נעולות, ובלא"ה ארומ"מ, הק' הראשונים דהא איכא התם ב' מחיצות מעלייתא. ולש' הר"ן הוא "הכא איכא שם ארבע מחיצות. וא"ת אם כן ר' יוחנן דאמר כמאן דהא בין לר' יהודה בין לרבנן כל היכא דאיכא שתי מחיצות גמורות ושם ארבע מחיצות לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ובירושלם הא הו שתי מחיצות מעלייתא ושם ארבע מחיצות שהרי היו שם פתחים

מעלייתא דלא בקעי שם כבר יש כאן רה"י, ומהא דאר"י יסלקנה לצדדין, ע"כ דבפסי ביראות בעי' ד' מחיצות, ומתוך ד' מחיצות ל"ס במעלת ב' מחיצות מעלייתא, דהא דסגי בב' מעלייתא זה רק אם זה מתוך ג' מחיובים, אבל מתוך ד' אין מעלה בב' לחוד. ובאופן יותר פשוט י"ל, דאם פסי ביראות היה סגי בג' מחיצות א"כ הוי כמחיצות רגילות, ומתוך זה צריך להועיל בהם מעלת ב' מחיצות מעלייתא באותם המחיצות דלא בקעי שם, אבל כיון דפסי ביראות צריך ד' מחיצות, א"כ ודאי עד דליכא ד' ליכא כלום, דכל ענין פסי ביראות הוא מכח שם ד' מחיצות. (אמנם למש"כ הר"ד בתוס' בסוג' דמעלייתא זה אפי' כשבקעי שם כיון דהעומד, א"כ לעולם פסי ביראות ל"ה מעלייתא גם באותם דלא בקעי בהם, דעכ"פ הפרומ"ר).

ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר. ומבוי הטעם מפני דארומ"מ, ויל"ע דאיך מהני דלתות הננעלות בלילה לענין זה, דסו"ס איכא בקיעת רבים בזמן שאין הדלתות נעולות. וברש"י להלן קא, א כ' חייבין עליה - דעיר של רבים היא, שאוכלוסין הרבה באין לה, אבל עכשיו דלתותיה ננעלות - לאו רה"ר, שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה, וכיארור דבריו לכאור, דאע"ג דפעמים יש כאן בקיעת רבים, מ"מ ל"א ארומ"מ א"כ בביטול המחיצות ייעשה רה"ר, והכא בלא"ה ל"ה רה"ר דאינו דומה לדגלי מדבר. (וצ"ע בד' החת"ס בסי' צז דנקט בפשיטות דאף לענין כלאים שייך ארומ"מ, וכן במשכנ"י סי' קכא דן בדין ארומ"מ לענין אכילת קק"ל בירושלים, וצ"ע האם יהיה תלוי בס' ריבוא וכן ט"ז אמה ושל"א יהיה מקורה ודומיא דדגלי מדבר. ואמנם בבית אפרים בסי' כז נקט דלגבי שאר מילי ל"ש ארומ"מ, אלא רק לענין רה"ר דשבת. ונראה דאין נידון זה תלוי רק בשאלה אם גדר ארומ"מ הוא ביטול רשות או ביטול המחיצות, כיון דגם אם הביטול הוא על המחיצות יתכן וזה דוקא לענין רה"ר דשבת, וכדחזי' דתליא בתנאי וגדרי רה"ר. ועי' ביאור"ל סי' תרל ס"ה שהק' דאם לגבי סוכה איכא צוה"פ מה צריך ל'מיגור' כלפי שבת דהא בלא"ה איכא מחיצות גמורות. ויש ליישב דנפק"מ באופן של ארומ"מ דלגבי שבת ליכא מחיצות, אבל לגבי סוכה י"ל כנ"ל דאין חיסרון של ארומ"מ). ובתש' הגאונים שע"ת סי' רט כ' "והלכתא מדינות ועיירות שאין בהן ששים רבוא ואפי' יש בהן ששים רבוא ויש עליהם חומה ודלתותיהן ננעלות בלילה אין נעשות רה"ר ואין חייבים עליהן כרת וסקילה מ"ט דבעי' כדגלי מדבר שלא היה עליהם גדר אבל יש עליהן גדר אפי' היתה כירושלם שהיו בה אלף אלפים אין נעשית כרה"ר דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן אלמלא ירושלם דלתותיה ננעלות בלילה חייבי' עליה משום רה"ר, וכהאי לש' א"י גם בס' העיתים סי' צב, וזה כד' רש"י דע"י דלתות ל"ד לדגלי מדבר.

ובעכוה"ק תחי' שער ג כ' "במה דברים אמורים בשאין דלתותיהן ננעלות בלילה. היו דלתותין ננעלות בלילה אין זה רה"ר, שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה". וכ"ה בחי' כאן "והלכתא אפילו ירושלם כיון שהיו דרכיה מפולשות אע"פ שהיו לה דלתות בקיעת רבים מבטלתן אלמלא שננעלות בלילה ומעכבין את רגל הרבים מלעבור". ולכאור הביאור הוא דבקיעת רבים ל"ח לבטל מחיצות א"כ הדרך מסורה לרבים לגמרי, אבל אם הדלת נעולה בלילה, א"כ אין הדרך נמסרת לרבים, ובכה"ג ל"א ארומ"מ. אכן הריטב"א בסוג' כ' "וכל שדלתותיה ננעלות בלילה נדון כסתימה גמורה ומחיצה שלימה וכאילו יש כאן ד' מחיצות", והביאור דאף דר' יהודה וכן ריו"ח דאזיל בשי' ס"ל דל"מ שם ד' מחיצות לאפוקי מארומ"מ, מ"מ בהאי מחיצות מעלייתא דלתות נעולות לכו"ע לא ארומ"מ. (ולש' התוס' לעיל ב, ב "אבל לא תיהני ליה דלתות לא פריך דפשיטא הואיל ואית ליה דלתות והן ננעלות דהויא כמחיצה מעלייתא").

והנפק"מ הפשוטה בין הרשב"א להריטב"א היא בפלוג' הראשונים והפוס' אי סגי בדלת נעולה אחת או דבעי' דלתות ננעלות, דהרבים הרי לא בקעי גם כשרק דלת אחת נעולה, אבל מאידך ד' מחיצות מעלייתא אין כאן. (וכן נפק"מ בדליכא דלתות ואיכא גזירת המלכות

כרבנן דמדאורייתא לא הוי רה"י בפחות משלש מחיצות הילכך בעינן בירושלים שלש מחיצות מעלייתא וליכא".

ויש כאן תמיהה עצומה, דהנה שי' הריטב"א לעיל מינה דברה"ר גמורה ט"ז אמה לא קאמר ר"י דסגי בב' מחיצות, וכלשונו "דעל כרחין לא מיירי כשהוא רחב ט"ז אמה דהא פריש בסמוך דטעמא דרבי יהודה משום דשתי מחיצות הם רה"י מדאורייתא, ואי אפשר שיאמר כן ברה"ר שאם כן בטלת לרבי יהודה רה"ר דאורייתא ממבואות המפולשות, ואילו בפ"ק דשבת אמרינן כברייתא שהיא רה"ר גמורה ואפי' לר' יהודה דהתם אמרינן זו היא רה"י גמורה למעוטי הא דאמר רבי יהודה יתר על כן וכו' וברה"ר גמורה אמרינן למעוטי הא דפסי ביראות ולא אמרינן למעוטי לר' יהודה דברייתא כדאמרינן ברישא, אלא ודאי דהא דרבי יהודה בשאינו רחב ט"ז קאמר או שאין בו דרך לששים רבוא", וכ"כ גם לעיל ו, א וכן יב, ב ע"ש, וכ"כ גם בשבת ו, א, וא"כ הרי ל"ק כלל כל הך קו' דיש לו לריו"ח להתיר את ירושלם בלא נעילת דלתות ע"י ב' מחיצות כדעת ר"י, דהא ירושלם דהיא רה"ר ממש לא קאמר בה ר"י דסגי בב' מחיצות.

ולכאור מבו' כאן, דכיון שיש לירושלים ב' מחיצות גמורות, א"כ אפי' דהוי רה"ר אלימא דל"ס לה בב' מחיצות אף לדעת ר"י, מ"מ אין כאן חיסרון של ארומ"מ כלפי מחיצה שלישיית ורביעית, כיון דהרי גם מחיצה רביעית מבטלים אותה אינה בטילה לגמרי, ורק יש בה איזה חיסרון של ארומ"מ, אבל עכ"פ בדאיכא ב' מחיצות בלאו שלישיית ורביעית, א"כ אף דאלו לחוד לא עבדי רה"י, מ"מ אינם מופקעים מכך אלא דל"ס בזה אף דלר"י ברה"ר גמורה, וא"כ בצירוף ב' המחיצות הגמורות עם השלישיית ורביעית דבקעי שם צריך להיות לר"י דהוי רה"י. ועצ"ע.

ויתכן ליישב עוד, דהרי הראש' בקו' זו נקטו דפלוג' ר"י ורבנן תליא זב"י, והיינו דאם ב' מחיצות דאו' אין מעלה לשם ד' מחיצות, ואם ב' מחיצות לאו דאו' אין מעלה בב' מחיצות מעלייתא, ונת' דהנידון הוא עם המחיצות עומדות כ"א לעצמו או דהם יחד עבדי רשות, דב' מחיצות אינם יכולות לגדור רשות מד' רוחות, אלא הוי ב' מחיצות במקומם, והארומ"מ א"כ הוא כלפי המחיצה עצמה, משא"כ אם המחיצות גודרות את המקום דיש מעלה בשם ד' מחיצות לגדור אפי' שיש בקיעת רבים, ומאידך אין מערבין רה"ר בב' מחיצות לכו. וא"כ א"ש הקו' הנ"ל, דהרי כיון דהריטב"א ס"ל דכל שי' ר"י דב' מחיצות דאו' זה לא שייך ברה"ר גמורה, א"כ ברה"ר כזו אף ר"י נעשה כרבנן, דבעי' לדידיה ג' מחיצות לגדור מד' רוחות, וא"כ אין ליישב דריו"ח סבר כר"י דל"מ שם ד' מחיצות לענין ארומ"מ, וסבר נמי כר"י במנין המחיצות ואעפ"כ בירושלים זה ל"מ, כיון דאם ברה"ר גמורה מודה ר"י לרבנן במנין המחיצות, מודה הוא לרבנן נמי דאין ארומ"מ במקום דאיכא שם ד' מחיצות.

כ' בפס' הרי"ד לעיל כ, א "ואי קשיא, והא אמרן בפרקין דלעיל הכי אגמריה רחמ' למשה גדור רובא, אי נמי לא תיפרוך רובה, והכא אמרי דפסי ביראות אפי' בלא באר הווי רשות היחי', ואע"ג דפרוך הוי מרובה על העומד. תשובה, ודאי דבר שהוא מחיצה מד' רוחות כעין פסי ביראות אע"ג דהוא פרומ"ר על העומד רשות היחי' מדאורייתא, והיכא אמרי' דאגמריה רחמ' למיגדר רובא בג' מחיצות בלחוד, דאמרינן דהוי רשו' היחי' דאורייתא, ואע"ג דדופן רביעי פתוח כולו לרש' הרב' הנהו ג' מחיצות בעינן שלא יהא פרומ"ר על העומד. תדע דהכי הוא, דהא בפסי ביראות אמרי' אם היתה דרך הרבים מפסקתה יסלקנה לצדדין, ולא מצי למיסמך אג' פסין הנשארין, ואע"ג דבג' מחיצות הוי רשו' היחי' כיון דהוי פרומ"ר על העומד לא הוי הכא רשו' היחי' עד דאיכא ד' פסין". ומש"כ להוכיח מהא דברך הרבים יסלקנה לצדדין דל"ס בג' מחיצות לענין זה, צ"ע דהא דרך הרבים עוברת דרך הפסין מצד לצד, ולא נשתיירו כאן כי אם ב' מחיצות ולא ג'.

ויתכן לפרש כוונתו, דאם בפסי ביראות סגי בג' מחיצות, א"כ אפי' כשבקעי דרך ב' מתוך ד', סו"ס יש כאן ב' מחיצות מעלייתא, ושלישיית דבקעי בה, וכיון דר"י ס"ל דע"י ב' מחיצות מעלייתא ל"א ארומ"מ, ה"ה דאם פסי ביראות סגי בג' ג"כ נימא דע"י ב'

וסבירא ליה - ומיהו לר' יוחנן ודאי כאן ולא ס"ל כדאמר' לקמן", וכן להלן ע"ב כ' "הוה מצי לאקשווי מר' יוחנן גופיה דאמר לעיל ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר ושמא התם הוי אליבא דר' יהודה דאית ליה דאתו רבים ומבטלי מחיצה והכא אליבא דרבנן".

וז"ל החזו"א שם "ויש לפרש דצו"ה לא חשיב כפסי ביראות, ולמאי דמסיק לחלק דפסי ביראות שאני דאיכא שם ד' מחיצות, הדר בי ממאי דקאמר כאן ולא ס"ל, והשתא ר"י ור"א קיימא בחדא שיטה וא"צ לדחוק במש"כ תו' כ' א' ד"ה קמ"ל, וניחא נמי דפריך בפשיטות לעיל ו' ב' מר"י וכן נסתיים שמעתא התם, ובשבת ו' ב' משמע דק"ל כרבנן דר"י בפסי ביראות, ולפ"ז י"ל דהר"מ מודה ברה"ר דצריך נעילה כמש"כ הרשב"א, ואפ"ה פסק כרבנן דר"י בפסי ביראות, וכן מבואר בתו' ו' ב' ד"ה והאמר דצו"ה לא מהני לרה"ר מה"ת אף לרבנן, למאי דמסיק כ"ב א', לחלק בין הא דב' בתים מב' צדי רה"ר להא דפסי ביראות, איברא מלשונם משמע דמ"מ מוכרח דר"י כר"י ס"ל וזה תמוה כיון דצו"ה לא חשיב כשם ד' מחיצות, שפיר י"ל דר"י כרבנן ס"ל וכו'. לכן נראה דכונתם דגמ' פריך מר"י משום דלמאי דמסיק אין לדחות דר"י כר"י ס"ל דע"כ גם לרבנן הכי הוא בליכא שם ד' מחיצות, והיינו אף אם נשמע דר"י כר"י ס"ל במתנ' דפסי ביראות [וכדמשמע דקיימא במסקנא דכאן ולא ס"ל ואפשר דקבלה היתה בידם דר"י דאמר ירושלים אלמלא כר"י אמרה דסבר כותי' בעלמא ומיהו לא מיעט לן בזה דלרבנן אין הדין כן ושפיר מסקינן דגם לרבנן כן], מ"מ דינו גם לדידן, [שו"ר דניחא בפשיטות דאיך מימרא דר"י כ"ב ב' מעלות ומורדות שבא"י כו' מכרעת דכר"י ס"ל וכמש"כ תו' שם ד"ה דלמא. - ובריטב"א מבואר דירושלים עומד, ואיכא שם ד' מחיצות, והלכך ע"כ כר"י ס"ל].

שי' הר"מ בארומ"מ

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות כאן וסבירא ליה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר אלא כאן ולא סבירא ליה. וכו' בפ"י רבינו חננאל בן שמואל "וחכמי" אומ' אינו צריך. פ"י אינו צריך לסלק הדרך ולעשותה חוץ לפסין, אע"פ שבני רשו' הרבי' עוברין בין הפסין אינן מבטלין המחיצות. דאמרי' בגמ' ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך חכמים כוחן של מחיצות. ואע"ג דאמרי' לעיל ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה וגו', הכא גבי פסי ביראות אינם דומין אלא לחצר שהרבי' בוקעין בה, שאינה נאסרת בהכ"י.

והנה הר"מ בפ"י הל"ג כ' "אפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות והרי הן כחצר שהרבים בוקעין בה והזורק לתוכן חייב", וכ' המ"מ "ובגמרא ר"י ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כחן של מחיצות דלא אתו רבים ומבטלי להו ואמרי שם דר"י אמר כאן ולא ס"ל דאיהו בעי דלתות נעולות בלילה אבל רבי אלעזר ס"ל הכי ורבינו פסק כמותו", וכ"כ לעיל מינה ה"י "וסובר רבינו דלא בעינן נעולות בלילה שכחן של מחיצות יפה דרבים לא מבטלו ליה וכו' ודברי רבינו עיקר לפסוק דלא כר"י מכח ההיא דעושיין פסין". ובהשג' ההשלמה על הר"מ כ' "לא כן קבלתי מאבא מרי ז"ל אלא הלכה כר' יהודה דקיימא לן כר' יוחנן דאמר ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייב עליה משום רה"ר. ובפרק עושיין פסין משמע בהדיא דר' יוחנן סבירא ליה כר' יהודה דאמר אם היה דרך הרבים מפסקת יסלקנה לצדדין". ובהג"מ כ' מקור לד' הר"מ "כחכמים ודלא כר' יהודה וכן איתא בפ"ק דשבת למעוטי דר' יהודה".

ואמנם הרשב"א ו, ב הוכיח בד' הר"מ דלעולם פסק כריו"ח, דהרי בפ"א מהל' עירובין כ' "וכן הדין במדינה שהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים שיש לה דלתות ונעולות בלילה שכולה רה"י היא", (וכ"ה לש' הר"מ בפ"י מהל' שבת "וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן אפילו יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה נעולות בלילה ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי

לא ליכנס לעיר בלילה, ע"י אבנ"ז ס"י רעג). ובאמת תלמיד הרשב"א בסוג' כ' "והלכך ירושלים אילמלא דלתותיה נעולות בלילה קסבר דחייבין עליה משום רה"ר. מיהו לאו דווקא כל דלתותיה דבדלתי השער האחד סגי דהואיל ויש לה שתי מחיצות ומצד ג' נעילת דלת הרי יש כאן ג' מחיצות ולכו"ע הוי רה"י דאורייתא". (אבל סברתו אינה משום שכבר לא בקעי רבים כך, אלא כעין קו' התוס' ו, ב ד"ה והאמר). וכ"ה להדיא גם בעבוה"ק בש"ב אות מא "ויראה לי שאין צריך דלתות נעולות מכאן ומכאן אלא כל שיש כאן דלת נעולת בלילה ולחי או קורה מכאן הרי זה רה"י, שאין רה"ר אלא המסור לרבים בכל עת והואיל ויש לזה דלת נעולת בלילה וחוסמת העוברים שם בלילות אין זו רה"ר". וע"י משנ"ב ס"י פסד סק"ו ושעה"צ שם. (ובד' רש"י דל"ד לדגלי מדבר יל"ע אם זה סברא להצריך ב' דלתות, וע"י אגרו"מ ח"א ס"י קלט. והתוס' ו, ב נקטו בדעת רש"י דבע"י ב' דלתות, וי"ל דלטעמיה אזיל דענין הדלת הוא הפקעת הרבים ולזה בע"י ב' דלתות, אבל התוס' ס"ל דענין הדלת הוא כמחיצה מעלייתא וכדכ' לעיל ב, ב, הם ס"ל דסגי בדלת אחת וכמבוי' בדבריהם ו, ב שם).

אכן יש מהראשונים דס"ל דכל ענין דלתות נעולות אף הוא ל"מ אלא לדעת רבנן דס"ל דלא ארומ"מ בפסי ביראות מחמת דיש שם ד' מחיצות, אבל לר"י דארומ"מ גם בזה ודאי דל"מ דלתות נעולות. וג"י בסוג' היא היפך הג"י לפנינו, דמתחילה דייק מד' ריו"ח כאן ולא ס"ל, ולבסוף הוכיחו מד' ריו"ח גבי ירושלים דע"כ כאן וס"ל מדמהני לדידיה דלתות נעולות לאפוקי מארומ"מ. ז"ל המאירי בסוג' "כבר ביארנו למעלה שבסוגיא זו נתחלפו הגירסאות בדברי ר' יוחנן שיש גורסין כאן הודיעך וסבירא ליה לענין ביאור אתה צריך לפרש לגירסא ראשונה כאן וסבירא ליה והאמר ר' יוחנן ירושלים וכו' ואע"פ שיש חומות סביבה אלמלא נעילת הדלתות היתה חשובה רה"ר שבקיעת רבים מבטלת מחיצת החומות אלא לא סבירא ליה ולגירסא שניה אתה מפרש כאן ולא סבירא ל' והרי אף הוא אומר שירושלם בנעילת דלתות בלילה מיהא הוכשרה ואין בקיעת רבים שביום מבטלתן אפי' ביום אלא כאן סבירא ליה". וע"ע בדבריו לעיל כ, א. וז"ל התורני"ד "ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כוחה של מחיצה ה"ג כאן לא ס"ל פירש מדקאמר כאן הודיעך ולא קאמרי מכאן למדנו משמע הן הודיעך אבל אנן לית לן האי סברא והאמר וכו' ירושלים אלמלא דלתותיה וכו' פ"י מפירקן דלעיל אמרן דירושלים היא עיר של ששים ריבוא ומש"ה אין חומותיה מנעילות לשו"א רשה"י שיהו דלתותיה נעולות בלילה כמו בית וחילקנו שם בין ירושלים שהיא רה"ר ובין מבואות המפולשין לרה"ר סגי ל' בצו"פ מיכן ולחי או קורה מיכן וכי ננעלות דלתותיה הויא רשה"י ואע"ג דביום בקעי בהו רבים מישתרי בצו"פ בלחוד. אלא כאן. וסבירא להו ואע"ג דקאמר הודיעך לאו למימרא דלא ס"ל הכי אלא מפרשי מילתייהו דרבנן דכאן הודיעך דבר זה והלכה כדבריהם דיחיד ורבים הלכה כרבים". וכן הובאה ג"י זו בעבוה"ק הארוך, ונעתק בשער ב אות מא ממעשה רוקח ע"י"ש. וכן נראה בד' רבינו אפרים המובאים בבעה"מ, ד"ה ר"ר לא מעירבא אפילו בדלתות נעולות". ובפ"י הר"ח ג"כ ציין שהנוסחאות מתחלפות. וע"י בית אפרים ס"י כו. וצריך להוסיף דאף דר"י הרי מהני ב' מחיצות, וכל מה דפליגי עליה הוא רק משום דלא סגי בב' ובע"י ג', וא"כ בירושלים הא איכא ג' וד' מחיצות כדנים ואמאי בע"י דלתות נעולות דבלא"ה ארומ"מ, וצ"ל דכיון דאית שם פירצות ט"ז אמה, ובע"י צוה"פ, א"כ לגבי הצוה"פ אמרי' ארומ"מ, דלגבי זה אין כאן מחיצות מעלייתא.

ואף מהאחרו' (ע"י חי' אבהעו"ז, וחזו"א ס"י עד סק"ג, צ"צ במשניות, והגרי"ז בציונים) יש שר"ל (אף לג"י שלפנינו) דעכ"פ להמסק' ריו"ח אינו חולק עם רבנן, דכיון דאף לדידהו אמרי' ארומ"מ אי לאו דאיכא שם ד' מחיצות, לכן בירושלים צריך דלתות נעולות. אבל התוס' לכאו' נקטו להדיא בכמה דוכתי דריו"ח אליבא דאמת ס"ל כר"י ולא כרבנן. בדף ו, ב כ' "וא"ת והיכי פריך מר' יוחנן דאמר בפרק ב' דהוי אליבא דרבי יהודה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא ופליגי עליה התם רבנן", ובדף כ, א כ' "קמ"ל כאן

וכ"כ הב"ח בסי' שסד בדעת הר"מ, "טעמו משום דבית הכי קאמרינן איבעיא להו לחנניה אליבא דבית הלל דבמבואות המפולשין לרה"ר צריך דלת מכאן ולו"ק מכאן צריך לנעול או אין צריך לנעול ואסיקנא דצריך לפנות העפר כדי שיהא ראוי לנעול אע"פ שאין ננעלות וממילא ברה"ר גופה דבעינן דלת מכאן ודלת מכאן ושיהיו ננעלות לאו דוקא ננעלות אלא ראויין לנעול דהא לא שאני לן בין רה"ר גופה למבואות המפולשין לרה"ר אליבא דבית הלל אלא דבמבואות סגי בדלת אחד וברה"ר בעי ב' דלתות אבל לענין ננעלות אין לחלק ביניהם וכיון דבמבואות סגי בראויין לנעול הכי נמי ברה"ר וכיון דהכי הוא לחנניה אליבא דבית הלל הכי נמי לדידן ברה"ר גופיה סגי בראויין לנעול דבהא לא פליג תנא קמא אדחנניה". אלא דאם הר"מ לא פסק כריו"ח לענין נעילה, כיון דפסק נמי כרבנן דר"י בפסי ביראות, א"כ אכתי' ק' משה"ק הרשב"א ו, ב ע"ד הר"מ בפ"י ה"י מהל' שבת, ז"ל "שאני תמיה למה הוצרך דלתות דהא לחנניה בדלת מכאן ולו"ק מכאן סגי ליה". וע"ע ישועות מלכו סי' כא ואבנ"ז סי' רעג.

(ובקובץ ישורון ח"ב נד' מכתב הגרש"ק להגר"ר בנגיס בעניני דלתות וצוה"פ, וכ' שם עוד תי' בדעת הר"מ. ז"ל "וכשעיינתי עתה בענין זה נלע"ד במה שדברי הרמב"ם מוקשים מאד לפי מובן הפשוט, דהנה בפ"י מה' שבת פסק דגם רה"ר נותר ע"י דלתות ראויות לנעול וכן הוא הכרעת הטור, והשו"ע הביא שיטתו בשם י"א, וברמב"ם בה' עירובין פ"א ובה' שבת פ"ד הביא דעירות מוקפות חומה שהם נעולות בלילה הוא רה"ר ובמ"מ העיר מזה וכתב דלא דק בלשונו וזה תמוה. ולענ"ד נראה שסובר דכיון דמהני ראויות לנעול הוא דע"י תיקון הבניה נעשה רה"ר זה רק אם נעשה הדלתות לשם כך לבטל דין רה"ר מהני הכשר זה. אבל בעיר שנבנה הדלתות שלא מחמת מטרת התיקון אם נבנו שלא לנעול בלילה אין בנין זה מבטל דין רה"ר דבעי שיעבור הרבים וכעין זה כתבו תוס' עירובין כב, ב ד"ה דילמא לחלק בין מחיצות עשויות בידי אדם למחיצות ממילא לענין רבים מבטלים מחיצות יעו"ש דלפ"ז אם נבנו מתחילה ע"ד שיהי' פתוחות תמיד אין זה מחיצות ורק אם נבנו מחמת תיקון הכשר טלטול מהני גם בלא ננעלות ועפ"ז היה מקום לאמר דגם הרמב"ם פוסק כר' יוחנן דירושלים אלמלא דלתו נעולות בלילה הי' חייבים חטאת, והא דפריך הש"ס בפ"ק ע"כ יפרש כפי' רש"י דפריך רק מהא דמהני לחי כמו שבארנו בתוס' בפ"י רש"י).

אכן לפ"מ שנתגלה לן בד' רחב"ש נראה דכך היא שי' הר"מ ג"כ, דאין להק' מירושלים על פסי ביראות כלל, דשאני פסי ביראות דהוי כחצר. ולכאור' צ"ל דרחב"ש גרס כן בד' הגמ', או כהג"י הנ"ל (וכמש"כ הרשב"א) דלמסק' 'כאן וסבירא ליה', והיינו דלתות גופיה מהני רק אי ל"א ארומ"מ בפסין, וברירושלים בעי' דלתות דרק ע"י הוי כחצר, ור"י פליג גם בזה כשם שחולק בפסין. או דלהדיא גרסי' תי' בד' הגמ' דשאני פסי דהוי כחצר, אבל בירושלים בעי' דלתות נעולות לאפוקי מארומ"מ. (ואלא דריו"ח סבר דאף ירושלים ע"י דלתות הוי כחצר. וכמש"כ בפ"י רחב"ש לעיל ו, ב "אמר ר' יוחנן ירושלם אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום רה"ר, דרה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש ורחב שש עשרה אמה, ואלמלא שנועלין דלתותיה בכל לילה חייבין עליה בשבת משום רה"ר. וכל שכן שאינו נותר בצורת פתח מיכאן ולו"ק מיכאן. אבל נעילת דלתותיה משויא לה כחצר של רבים, ומערבין את כולה", וכ"ה ברש"י שם "נעילת דלתות משויא לה כחצר של רבים"). וכ"כ בפ"י ר"י בן חכמון "וחכמים אומרי' אינו צריך, משום דהויא לה כחצר שהרבים בוקעין בה שאין מחיצותיה מתבטלות". וכ"ה בפ"י הריב"ן "אינו צריך אע"ג דדרך הרבים נכנסים בזה ויוצאים בזה, כדאמרינן לעיל חצר שהרבים נכנסים בזה ויוצאים בזה רה"ר לשבת". (ורחב"ש וריב"ח הם מבימ"ד של הר"מ). והרי כך הוא לש' הר"מ הנ"ל גבי פסי ביראות "אפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות והרי הן כחצר שהרבים בוקעין בה והזורק לתוכן חייב".

ובמאירי לעיל כ, א האריך בכע"ז, לבאר האי גי' ד'כאן וסבירא ליה' ע"פ סברא זו דפסי ביראות הוי כחצר, ז"ל "ומכאן מתמיהים גדולי

ברוח רביעית, וכן חצר ודיר וסוהר שהוקפו לדירה כולן רה"ר גמורה הן", ומש"כ בפ"י ה"י דל"ב נעילת דלת איירי דוקא במבואות המפולשים אבל לא ברה"ר ממש. ז"ל הרשב"א "ואולי מה שכתב שני כותלים ברה"ר והעם עוברים ביניהם היינו מבואות המפולשין לרה"ר, וכן נראה ממה שכתב בפ"א דעירובין מדינה שהיא מוקפת חומה גבוה עשרה טפחים שיש לה דלתות ננעלות בלילה כולה רה"ר היא זהו דין תורה עכ"ל דאלמא נעולות בעינן כר' יוחנן". וא"כ ק' סתי"ד הר"מ דמחד פסק כריו"ח דבעי' נעילת דלתות, ומאידך פסק דפסי ביראות הוי רה"ר אפי' רבים בוקעים ועוברים ביניהם. (וכפי הנראה דיש הכרח להר"מ לפסוק כריו"ח דנעילת דלתות אף דפוסק כרבנן דפסי ביראות, דהרי בסתמא דגמ' ו, ב מקשי' "וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר", וכבר עמדו הראשונים שם דהא ריו"ח פליג אדרבנן ומאי קו', ויתכן דמכאן למד הר"מ דאין בד' ריו"ח סתי' לשי' רבנן).

וכה"ק הרשב"א בעבוה"ק הארוך, הובא במעשה רוקח, ז"ל "עוד יש לדקדק בדבריו במקום זה שהוא מפרש כריו"ח במחיצות דבקיעת הרבים מבטלתן ואין מדינה נעשית רה"ר א"כ יש לה דלתות וננעלות בלילה וכמ"ש בפ"א מהל' עירובין ובהל' שבת כ' דאין בקיעת הרבים מבטלת שכ"כ הזורק לבין הפסין חייב ואפי' היו הרבים בוקעין ועוברים לבין הפסין לא בטלו המחיצות וה"ה כחצר שהרבים בוקעים בו וזה תימיה שזה כר' אלעזר דאמר כאן הודיעוך וס"ל והרי הרב ז"ל מזכה שטרא לבי תרי ריו"ח דירושלים ולר"א דהזורק לבין הפסין ואולי הרב ז"ל סבור דר"י ור"א תרווייהו בחדא שיטתא קיימא ותרווייהו כאן הודיעוך וס"ל וגם קצת ספרים מצאתי כתוב בהם גי' זו כאן הודיעוך ולא ס"ל והאמר ריו"ח ירושלים וכו' אלא כאן הודיעוך וס"ל וא"א להלום גי' זו". ועי' תור"ד שג' כן, וכן המאירי הביא כזו גי' כאן ולעיל כ, א וכדלהלן. ולש' הר"ח הוא "אלא כאן ולא סבירא ליה. בכאן הנוסחאות מתחלפות". ועי' בית אפרים סי' כו.

ויש שתי' בדעת הר"מ ע"פ התוס' בפסחים סו, א שכ' "אמרינן בפ' קמא דעירובין ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עלי' משום רה"ר ולא דוקא ננעלות אלא ראויות לנעול כדמסיק התם". וכ"כ בתוס' הרשב"א משאנן שם. (והא דכ' 'כדמסיק התם', ר"ל דד' הגמ' כאן על ראויות לנעול נוכנים אליבא דריו"ח ג"כ, ועי' בד' הרחב"ש המובאים להלן, וכן המובא משו"ת רדב"ז). וא"כ ה"ה מש"כ הר"מ בהל' עירובין ננעלות בלילה היינו דראויות לנעול. (ודומה לזה קצת כ' המ"מ בהל' עירובין שם, דע"כ מש"כ הר"מ 'ננעלות' לא דקדק). וכ"ה לש' ריו"ח נ"ב ח"י"ז שכ' "רה"ר אינו יכול לעשות לו עירוב אלא אם כן הוי דלתותיה נעולות בלילה אז יכולי' לערב כמו חצר כי כך היתה ירושלים והיה לה דין כרמלית ואינו צריך אחר במבואות שלה ולפי זה אם ירצה לערב מקום א' שהוא ר"ה עושה לו דלת מכאן בראשו הא' ודלת מכאן בראשו האח' ושיהיו ראויות לנעול אע"פ שאין ננעלות כך פשוט בעירובין". והראב"ן לכאור' סתר משנתו בזה, מחד כ' בסי' שמת' 'ועוד שיש להן שערים לעיירות וראויות לנעול דלת בלילה וכיון דראויין לנעול הרי הן כנעולין ואין חייבין עליהן משום רה"ר כדאמרינן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר", ומאידך כ' בשו"ת בסוה"ס "והא דאמרינן בפסחים שכחו ולא הביאו סכין מערב שבת מהו להביא בשבת ואמר להם הילל הלכה זו שמעתי ושכחתי וכו'. וקשיא מה קא מיבעיא להו האמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה משום רה"ר אלמא לאו רה"ר הוא ואמאי לא יביאו סכינים לשחוט פסחיהם. ונראה לי דילמא בשעת הרגל לא היו נועלין דלתותיה בלילה משום היוצאין ונכנסין שהיו לגי' חוץ לחומה". ועכ"פ מבו' בראב"ן שיש אפשרות לפרש (עכ"פ כלימוד זכות על הנשים היוצאות בתכשיטין כמבו' שם) דנעולות דריו"ח לאו דוקא אלא ראויות לנעול. (ובסתי"ד עי' משכנו"י ובי"א). וא"כ י"ל כן בדעת הר"מ, ונעולות דכ' בריש הל' עירובין וכן בהל' שבת פ"ד לאו דוקא.

הדור על גדולי המחברים שפסקו במחיצות כריו"ח שבקיעת רבים מבטלת עד שאין מדינה נעשית רה"י אלא בדלתות נעולות שנעילת דלת מונעת רגל רבים משם ועם זה פסקו שהזורק לבין הפסים חייב אף במקום בקיעת רבים והרי הוא כחצר שהרבים בוקעים בו ומ"מ יש גורסין למטה אף לר' יוחנן כאן הודיעך וס"ל ונמצא הענין כנגד מה שפסקו במשנתנו שאין צריך לסלוק צדדין וכן כתבנוה בראשון של שבת ואע"פ שאמר ריו"ח בירושלם אלמלא דלתותיה נעולות בלילה וכו' לא אמרה אלא שכל מבואותיה מפולשים ואין שם שלש מחיצות ואינו דומה לחצר שהרבים נכנסין ויוצאין בה אפי' זה כנגד זה שהיא רה"י לשבת שהרי חצר ארבע מחיצות יש לה ומ"מ כל שבשתי מחיצות בקיעת הרבים מבטלת מחיצות הא פסי ביראות שם ארבע מחיצות יש כאן וכדעת המיוחס לרבנן ואתיא דריו"ח כרבנן. וגדולי המפרשים תירצו בזה של חצר שמאחר שאינה נמסרת לרבים אינה רה"ר גמורה והרי אתה רואה מבוי המפולש וסרטיא מכאן ומכאן שאי אפשר לו בלא בקיעת רבים והכשרו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן ואלו ברה"ר צריך נעילת דלת ויש שואלין בה א"כ לדעת ר' יהודה מיהא שאומר בשתי מחיצות גמורות שאין בקיעת הרבים מבטלת מהו שאמרו למטה דבעי רחבה לרבה תל המתלקט עשרה מתוך ארבע לר' יהודה אם חייב עליו משום רה"ר והשיבו שחייב והקשו לו מחצר שנכנסין לה מכאן ויוצאין מכאן שהיא רה"י והיה לו לתרץ שאני התם דרה"י נינהו תירצו גדולי המפרשי' שרחבה היה סבור שר' יהודה של משנתנו אף במחיצות מעלייתא סבור שרגל הרבים מבטלת וזו של שני בתים בשני צדי רה"ר שהוא אומר עושה לחי וכו' תרי תנאי נינהו ולר' יהודה של משנתנו הוא שואל בתל המתלקט והשיבוהו חייב למה שאתה סבור עליו אף במחיצות מעלייתא הוא אומר שרגל רבים מבטלן ולדעת זה הקשה לו מחצר ומ"מ לדעת שניה של ר' יהודה אין בקיעת רבים מבטלת מחיצות גמורות אפי' שתיים ומבטלת במחיצות פתוחות אפי' בשם ארבע וכבר כתבנו פסק הדברים ולדברי הכל מה שהוא רה"י גמורה אין בקיעת רבים מבטלתו. וכ"כ המאירי שם גם בחי', ויש שם תוספת עוד בשם הראב"ד עיי"ש, ועיי"ש בהע'.

ומד' המאירי מת' דעיקר החילוק בין ירוש' לפסי ביראות, הוא מחמת דבירושלם לא היה את ענין הדיומדין, ורק דיומדין מהני כנגד ארומ"מ כיון דמשוי לה כחצר, אבל ירושלים בעיא דלתות נעולות ורק אז הוי כדיומדין ומהני לרבנן דר"י. ובאמת בחי' הר"ן דן בזה אם בירושלים היה פסי ביראות, וכ' "כאן וסבירא ליה והא אמר רבה אמר ר' יוחנן ירושלם אלמלא דלתותיה נעולות בלילה. וא"ת ולשני ליה שאני מתני' דאיכא שם ארבע מחיצות, לאו קושיא היא דירושלם נמי שם ארבע מחיצות הוה ביה דהא איכא בשני ראשי המבואות צורת פתח דמהני מדין מחיצה, ואפשר נמי דאיכא קצת פסין בשני צדדי הפתח מכאן מכאן, וא"כ לא מן הנמנע שיחלוק הר"מ בב' תירוצי הר"ן, ויסבור דבירושלים לולי הדלתות ליכא מעלת פסי ביראות כלל. ובנוס' אחר, (ועמד בכעיי' במשכנו"י, עיי"ש ע' קיט מדפי הספר, וגם ר"ל אח"כ דבבין הפסין שייך הא דיהושע וכו' עיי"ש), דיש אולי לדייק בר"מ דהעמיד את פסי ביראות דוקא בבקעה, ז"ל "הזורק מרה"ר לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זווית וזווית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י, ואפילו היו בבקעה ואין שם ביניהם באר שהרי בכל רוח ורוח פס מכאן ופס מכאן, ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות והרי הן כחצר שהרבים בוקעין בה והזורק לתוכן חייב", ועצ"ע למה הכניס את ענין הבקעה כשהביא את החידוש של 'כעין פסי ביראות, ומ"מ א"כ לא נאמר דין פסי ביראות לרבנן אלא בבקעה, אבל ברה"ר גמורה מודו דארומ"מ. (והיה אפשר גם להיפך, דלא פליג ר"י בפסי ביראות אלא ברה"ר, אבל בבקעה ומבואות המפולשים מודה דלא ארומ"מ בדאיכא שם ד' מחיצות, ראייה לדבר דהרי לדידיה נמי סגי ביסלקנה לצדדין, וכדכ' קצת מהראשונים דסגי במה שיוסיף לרבים דרך ולא יילכו דוקא בין הפסים. וצ"ע).

ובק' הרשב"א הנ"ל על הר"מ "אלא שאני תמיה למה הוצרך דלתות דהא לחנניה בדלת מכאן ולר"ק מכאן סגי ליה, ושמה הרב ז"ל סבור דהא דאמרין הא בדלתות מערבא בשתי דלתות קאמר דלת מכאן ומכאן, ואי אפשר דהא לתרוצי לדחנניה הוא דאמרין הכי ואלו כן אכתי תקשי לחנניה דאלו לחנניה לא בעי אלא דלת מכאן ולר"ק מכאן, ודלתות דקאמרין רשויות דעלמא ודלתות דעלמא קאמרין ומשום דבעי לאקשווי אדר' יוחנן דאמר ירושלים אלמלא שדלתותיה ננעלות בלילה נקט אינהו נמי דלתות וצ"ע". הנה בפ"י רחב"ש ו, ב נמצא ג"כ דברים בזה, שכ' שם "והאי דקאמר' אם היו לה דלתות ולא היו נועלין אותן חייבין עליה משום רה"ר, כגון שהיו משוקעין בעפר ואינן יכולין לנעול אותן. אבל אם היו ראויין להנעל דלא היה שם דבר המעכב, אע"פ שאין נועלין אותן אינה רה"ר. דהכי אמרי' נמי בגמ' בעו מיניה מרב ענן צריך לנעול או אין צריך לנעול, אמר להו וגומ', כי אתא רב נחמן אמ' פנייה לעפרייהו, לימי' קסבר צריך לנעול, לא, ראוי לנעול ואע"פ שאינו נעול", ומב' דלהמסק' ל"ב דלתות ננעלות אלא ראיות לינעל, וזה אזיל גם ארה"ר גמורה ולא רק אמבואות המפור'. (ועיי' בחי' המאירי דהוא כענין כל הראוי לבלילה וכו', "אע"ג דמצרכי' ביה דלתות ל"ב נעולות אלא ראיות לינעל ועל דרך הראוי לבלילה אין בילה מעכבת בו", ונתכוין לדמיון זה באבנ"ז בכמ"ד, ונקט הרבה כד' הראב"ן הנ"ל דראיות היינו ראיות לינעל, עיי' שם סי' רסח, רעג, רעז, רעח, רפ, רפד, רפה, רצג. וכ"ה בבית אפרים סי' כו. ועיי' בס' בני משה סי' ה). אבל להמת' לעיל י"ל דרק עיי' ב' דלתות נעשה כאן שם ד' מחיצות, ואנן כרבנן קי"ל דלא ארומ"מ בדאיכא שם ד' מחיצות, ומה"ט בעי' ב' דלתות, ורק דנעילה ל"ב אלא בירושלים, וכמש"נ החילוק בזה בין ירושלים לדבר שהוא כמין חצר לענין ארומ"מ.

(ואף הרדב"ז בח"ה סי' קלה האריך בדרך זו דנעולות' שהזכיר הר"מ היינו ראיות לינעל, ז"ל "תשובה קושטא הוא דבראיות לינעל הוי רה"י גמורה והא דנקט הכא ננעלות לאשמעינן דאפילו שהם ננעלות ממש אפ"ה אין יכולין לטלטל בה מדברי סופרים עד שיערבו דסד"א דעדיף ממבוי הניתר בלחי או קורה כיון שיש לו מחיצות גמורות מכל צד ודלתותיה ננעלות בלילה לא לבעי עירוב קמ"ל א"כ סד"א דבחצר או במבוי שהוא צורך גדול תקנו עירוב אבל במדינה שאין כ"כ צורך לא תקנו עירוב ויהיה אסור לטלטל בכולה ואפילו דלתותיה ננעלות בלילה קמ"ל דעיי' עירוב מותר לטלטל בכולה דלכל הרשויות שהרבים משותפין בו מותר עיי' עירוב א"נ נקט הכי לתרוצי מאי דמקשו עליה מהא דקרו לירושלם כרמלית לפי שהיו לה דלתות ואמר דלא קרו לה כרמלית מהאי טעמא דכיון דיש לה דלתות ננעלות בלילה לכ"ע רה"י הוא והא דקרי לה כרמלית

ענין הנעילה, דהיינו הא דדלת דחנניה ל"ב נעילה, זה התחדש שם רק בד' הגמ' אח"כ, ולפ"ד באמת שמע' חילוק בין סתם רה"ר לירושלים, אבל כדמקשי' מדרי"ח אכתי לא שמע' האי חילוק. ובאופ"א י"ל דמ"מ מדרי"ח נשמע דהפקעת בקיעת הרבים כשהיא נצרכת אינה נעשית בדלת אחת שאינה נעולה בלילה, דהיינו דענין שם ד' מחיצות אמנם אינו צריך דלת נעולה אלא רק ב'מדינה', אבל הנידון היה אם דלת אחת לחוד מפקיעה את מסירת הרשות לרבים, וכזה יש להוכיח ממדינה לרה"ר דעלמא.

ואפשר לומר כהאי דרך, ובתוספת קצת, (למדתי יסוד הדבר מהגר"א פוגל), דהנה לשי' רבנן הא דל"א ארומ"מ זה תלוי בשם ד' מחיצות, והנה דעת הר"מ דרה"ר לחיוב זה רק בד' מחיצות, אבל ג' מחיצות אף דמפקעי לרה"ר, מ"מ לכלל רה"ר לא באו, (וע"י לוי"ק יש בהם היתר טלטול גם מדרבנן, אבל חיוב ליכא אלא בלחי שהוא משום מחיצה). וא"כ לשי' הר"מ י"ל בפשיטות דזהו ענין שם ד' מחיצות, והיינו דמחיצות המועילות לשוויי רה"ר בהם לא ארומ"מ, משא"כ במחיצות שלא מועילות לרה"ר אלא רק לאפוקי מרה"ר, בהא אף לרבנן אמרי' ארומ"מ. וכזה כ' האו"ש פי"ז ה"י, ז"ל 'הנה בתוס' (ד"ה והאמר) הקשו על שיטת רש"י הא שלש מחיצות דאורייתא, ובדלת אחד הרי איכא כאן שלש מחיצות יעו"ש, אכן לפסק רבינו דבשלש מחיצות לא הוי אלא כרמלית, דהוי מה"ת מקום פטור, וכמוש"ב ההמ"ג, והיא שיטת רבינו חננאל בפירושו, א"כ בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצה, כמו ברקק מים שאין בו עשרה טפחים דאם רבים מהלכים בו הוי רה"ר לעיל סוף פרק י"ד (הכ"ד) לכן בעי שני דלתות, דאז הוי ארבע מחיצות גמורות דהוי רה"ר מן התורה, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצות של רה"ר, ופשוט", ונת' לעיל להוכיח כיסוד דבריו מד' הר"ן, עיי"ש. וא"כ י"ל דהא דמדנה בעי' נעילת דלתות זהו חומרא ברה"ר של מדינה, ואי"ז מהל' ארומ"מ כלל, ולכן מקשי' מדרי"ח לדין דעכ"פ בעי' שם ד' מחיצות, וה"ה גם במקום שאין חומרא דמדינה אבל היות ונצרך שם ד' מחיצות, והיינו שם מחיצות דמשווי רה"ר, א"כ בעי' ב' דלתות ול"ס בדלת מכאן ולחי מכאן. (והגם דלחי עצמו מהני כמחיצה, וא"כ ליסגי בדלת מכאן ולחי מכאן, מ"מ י"ל דהאי 'כוחן של מחיצות' כנגד ארומ"מ מצריך שיהיה בכל מחיצה את הכוח לעשות רה"ר מכל רוח, ואין את זה בלחי שאינו יכול לעשות רה"ר מצ"ע, אלא בהצטרפות לג' מחיצות אחרות היתרות עליו ואינם כמוהו. והא דל"ס בצוה"פ, כבר כ' הגר"ח בדעת הר"מ דצוה"פ ל"מ לאשוויי רה"ר).

וארווחא בזה ענין נוסף, דהנה בגמ' כ, א מקשי' בד' ר"א פשיטא אי לאו מחיצה היא היכי משתרי ליה למלאות לא צריכא דעבר כעין פסי ביראות ברה"ר וזרק לתוכה חייב הא נמי פשיטא אי לאו דבעלמא מחיצה היא גבי בור היכי משתרי ליה לטלטלי לא צריכא אע"ג דקא בקעי בה רבים ומאי קמ"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא". וק' דאיך פשיט"ל מהיתר טלטול את חיוב רה"ר, והא להר"מ כל ג' מחיצות הוו רה"ר להיתר (בצירוף קורה להיכר בעלמא) ולא הוו רה"ר לחיוב. אכן להנ"ל מיושב היטב, דאם בעי' לחיוב בפסי ביראות גם במקום שדרך הרבים שם ול"א ארומ"מ, ע"כ דיש בפסין את מעלת 'שם ד' מחיצות', והאי מעלה נת' לדעת הר"מ דהיינו מחיצות דמשווי רה"ר, וא"כ ל"ש לומר דאיכא היתר טלטול בלא דין רה"ר גמורה, כיון דאי ליכא ארומ"מ ע"כ דאיכא רה"ר גמורה לחיוב ולא רק להיתר טלטול. ולכא"ו זה כוונת החו"א במש"כ בסי' עד סק"ד, ז"ל 'בגמ' כ, א פריך אהא דקאמר ר"א הזורק לפסי ביראות חייב פשיטא אי לאו מחיצה כו' י"ל דעיקר פריך משום דמהני אף ברה"ר לרבנן, וע"כ דהוי מחיצות מה"ת, דא"כ לא נתבטל רה"ר על ידיהן".

אבל אכתי צ"ע דהרי בגמ' בתחי' המו"מ אכתי לא אמרי' דר"א אתא למימר על אופן שדרך הרבים שם, ומ"מ מקשי' בפשיטות דבמקום שמותר לטלטל ע"כ דאיכא חיוב של רה"ר, וצ"ע. (והרעק"א יח, א כ' ע"י מהרש"א דאף דבאיסורי דרבנן הקילו בפסי ביראות משום עולי רגלים, מ"מ תיקשי לר"ה בר חנינא דבעי לומר דהוי רה"ר. ובעניי לא ידענא היכן מצינו דר"ה ב"ח סבר דהוי רה"ר אלא דשם (דף סו) פליג על ר"י דלא הוי רה"ר גמורה מדשרי לטלטל מים על

משום דאסור לטלטל בה אלא על ידי עירוב אבל לאו למימרא דבעינן ננעלות ממש אלא בראויות לינעל סגי להיות רה"ר גמורה"). ולענין הנוסחאות המתחלפות, אם מתחילה גרסי' כאן וס"ל ולבסוף ולא ס"ל או להיפך, לכא"ו י"ל דבזה מהגמ' לעיל כ, א לפרשה לפי כל ג'. (וכבר עמד בזה בבית אפרים סי' כו). דשם אי' אמר רבי אלעזר הזורק לבין פסי הביראות חייב פשיטא וכו' לא צריכא אע"ג דקא בקעי בה רבים ומאי קמ"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא הא אמר רבי אלעזר חדא זימנא דתנן רבי יהודה אומר אם היתה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים אינו צריך רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי' תרווייהו כאן הודיעך כחן של מחיצות אי מהתם הוה אמינא כאן ולא סבירא ליה קמ"ל כאן וסבירא ליה ולימא הא ולא בעי הך חדא מכלל חבירתה איתמר". והנה מהא דמקשי' והא אמרה חדא זימנא משמע כהג"י לפנינו, דסתמא דמימרא כאן הודיעך הוא כאן וס"ל, ויש ליישב להג"י השניה דכיון דבדרי"ח מסקי' דכאן וס"ל, מסתבר דה"ה לר"א. ומהא דאמרי' אי מהתם הו"א כאן ולא ס"ל, משמע כהג"י השניה דסתמא כאן הודיעך היינו כאן ולא ס"ל, אלא דיש ליישב הג"י שלפנינו דמ"מ אחרי דמסקי' בריו"ח כאן ולא ס"ל משמע דכ"ה גם מימרא דר"א. (וכ"כ הריטב"א "הוה אמינא דר' אלעזר כאן ולא סבירא ליה קאמר דהא הכי אמרינן לקמן לרבי יוחנן בר זוגיה וכיון דכן קרוב הוא לומר כן לר' אלעזר כיון דאמרוהו כחדא", וע"ע מהרש"ל). ומהא דמקשי' עוד ולימא הא ולא בעי הך, הנה להג"י השניה א"ש כיון דלמסק' כאן הודיעך לכו"ע זה כאן וס"ל, אבל להג"י שלפנינו ק' מאד, דהרי ריו"ח אמר כאן הודיעך אף דלא ס"ל, וע"כ דלא בא לפסוק הלכה אלא לבאר ולהגדיר טעמא דרבנן, וא"כ אף דר"א אמר כאן דהלכה כרבנן איך נשמע מינה טעמא דרבנן של כח המחיצות, ואם ריו"ח דלא ס"ל כרבנן אסבר לן טעמיהו, מאי גרע ר"א. ואולי י"ל דמ"מ יש רק ב' פ"י לכאן הודיעך, או דכך היא ההלכה, או דאין ההלכה כאן ומ"מ שמע' מרבנן איזה דבר, וא"כ ר"א דס"ל כרבנן, ע"כ לא אמר כאן הודיעך כמימרא דריו"ח, אלא בא לפסוק הלכה, וא"כ ק' לימא הא ולא בעי הך.

והנה אם נפרש דעת הר"מ דהחילוק בין פסי ביראות דלא ארומ"מ ובין ירושלים דבעיא דלתות ננעלות, ד'מדינה' שאני, והיינו דרק היקף קטן כפסי ביראות מהני שם ד' מחיצות להפקיע רה"ר, משא"כ מדינה שהיא רה"ר גמורה, דאפי' אם יש בה שם מחיצות כראוי, מ"מ בלי הפקעת הרבים ע"י נעילת הדלתות בלילה, ארומ"מ יתיישב בזה ג"כ קו' הראשונים להלן ע"ב. דשם הק' לדעת רבנן דלא ארומ"מ א"כ אר"י תהיה רה"ר משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיסא ומחתנא דגדר מהך גיסא, ובבל נמי מקיף לה פרת מהך גיסא ודיגלת מהאי גיסא, וכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס. והראשונים תי' דיש גבול להיקף עד שיהיה רואה עצמו בין המחיצות, ויש שהוסיפו דמחיצה העשויה ביד"ש (ואולי גם שאינה ראויה להיות עשויה ביד"א, ובניחא תשמשייתה) גריעא טפי, ועכ"פ דבהיקף גדול כזה במחיצה כזו ארומ"מ, (ואולי גם מחמת דריסת הרבים בתוך המחיצות). אכן לד' הר"מ התי' הוא פשוט, דב'מדינה' רבנן נמי מודו לר"י דארומ"מ, ושאיני ירושלים דל"ש לחושבה כמין חצר כיון דהויא כמדינה. (דוג' לדבר שי' הרשב"א דבפליטא ל"מ מחיצות ודלתות נעולות כלל, דסו"ס הוי רה"ר בתוך המחיצות. וא"כ ה"ה ב'מדינה' דבקיעת הרבים אם הדלתות לא ננעלות בלילה משוי ליה ע"כ רה"ר).

אמנם הצ"ע בדרך זו, דאם יש חילוק פשוט בין ירושלים לבין פסי ביראות ומבואות המפולשים, ורק בירושלים בעי' נעילת דלתות מחמת דהויא 'מדינה' משא"כ הנך דהוו כחצר, א"כ מה מקשי' לעיל ו, א דבדלתות מי מערבא מד' ריו"ח דהצריך נעילת כל הדלתות, (וע"כ דהר"מ פ"י כרש"י דהקו' היא להצריך ב' דלתות, וכמ"ש כן אליבא דאמת דבמבואות המפולשים צריך ב' דלתות), והא יש לחלק בפשיטות, דשאני ירושלים דהוי מדינה, וכשם שלא מועיל בה דלתות שאינם ננעלות, ה"ה דהיא צריכה נעילת כל הדלתות, ואיך יש ללמוד מכאן על רה"ר דעלמא דל"מ בה בלא ב' דלתות, והא רה"ר דעלמא דמיא לפסי ביראות ולא לירושלים. ובדוחק י"ל דכל

דשבת, וכן נראה דעת ת"י שם ד"ה ולא, וכ"ה בהג"א ברפ"ב בשם מהרמ"ק [מיהו התם כתוב דגם בב' מחיצות שלמות ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצה וזה תמוה וצ"ע] וכ"כ הרע"ב בפ"י המשנה, גם הר"ף והרא"ש העתיקו המשנה והשמיטו סוגית הגמ' וסתמא ק"ל כחכמים, [וזה דלא כהריטב"א דפסק כר"ן] ולפ"ז כל תל המתלקט י' מתוך ארבע אע"ג דר"ה עוברת עליו לא נתבטלו המחיצות והוי ע"ג רה"י מה"ת, כל שיש לו ג' מחיצות כאלו, ומתקן רוח ד' בצו"ה ומטלטל בתוכו. ולהנ"ל מבו' בדעת הר"מ ע"ע דנראה דאדרבה פסק כר"י, בכל רה"ר או עכ"פ במדינה, לענין דלתות ננעלות או עכ"פ ראיות לינעל. והדוג' לזה דהרי"ד בשבת שם ו, ב פסק כרבנן מכח הך סוג' וברייתא דחצר, והוא שאמר כאן על ר"י ח' 'כאן וסבירא ליה', (וצ"ע בדבריו בע"ב שכ' "אמר ר' אבהו א"ר יוחנן מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין משום רשה"ר פ"י ר' יוחנן ס"ל כר' יהודה כדאמרן" וכנראה מהד' שונות הם, אבל במצויין לפנינו ב' הדיבורים הם מהד"ל), ואין כל סתירה מפסק הלכה כרבנן דפסי ביראות לדין דלתות דירושלים דקאמר ר"י ח'.

ואם נבוא להקל בזה ע"פ הר"מ ודעימיה דפסקי' כרבנן, והרי נת' דאעפ"כ פסקי' ג"כ כר"י ח' בירושלים, ואין ראהי (מ'רובן של) הראשונים שפסקו כרבנן כיון דאולי לדידהו נמי גרסי' כאן וס"ל ופסקי' גם כר"י ח', אולי יתכן לומר כך, דבאמת צוה"פ ג"כ מועילה ליתן שם ד' מחיצות, רק הר"מ ביטל כח צוה"פ וכמו שביאר הגר"ח בס' דשי' הר"מ דצוה"פ אינה מחיצה אלא רק סילוק פירצה, אבל לדין יתכן להכריע דצוה"פ עביד שם ד' מחיצות (דנחלקו בזה הראש' להדיא), והא דאמר ר"י ח' ירושלים אלמלא דלתותיה וכו' כוונתו דכיון דלא היה שם צוה"פ אלא רק דלת, (וכשי' רוב האחרו' דדלת אינה צריכה גם צוה"פ), א"כ רק ע"י נעילתה בלילה ל"ה רה"ר.

אבל לכאור' מצינו בזה גילוי מפור' כג"י הר"מ (כמש"נ מהרשב"א הרי"ד המאירי ורחב"ש) דשי' רבי יוחנן ע"כ מתאימה עם רבנן דפסי ביראות. והנה הר"ח בסוג' כ' 'בכאן הנוסחאות מתחלפות', ולא נתבאר בדבריו כאיזה ג"י הכריע, ומשמע יותר כהג"י שלפנינו ולפיה פ"י בסוג'. אבל בשבת קא, א יש בזה דברים אחרים מהר"ח, ז"ל שם "ומפורש במס' עירובין פרק עושין פסין בעא מיניה רחבה מרבה תל המתלקט י' מתוך ד' אמות ורבים בוקעין בו חייבין עליו משום רה"ר אי לא אליבא דרבנן לא תבעי לך השתא ומה התם דניחא תשמשתיה הא אמור רבנן דלא אתו רבים מבטלי מחיצתא הכא דלא ניחא תשמשתיה לא כל שכן כי תבעי לך אליבא דר' יהודה ואע"ג דפשיט רבה אליבא דר' יהודה ואפילו במעלות בית חרון לאו הלכתא כר' יהודה דאמר אם היתה דרך הרבים מפסקתה יסלקנה לצדדין וחכ"א אין צריך דעיקר דשמעתא מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר". והנה איך שלא יהיה ההסבר בד' הר"ח, כ' כאן להדיא דר' ר"י ח' במעלות באר"י זה כשי' רבנן דפסי ביראות, וע"כ דגרסי' כאן וס"ל.

ונראה לבאר הדבר, דהרי לכאור' הפשטות היא להיפך, דמד' ר"י ח' במעלות שבאר"י, נראה דבחול' חייבים במעלות ומורדות משום רה"ר, וכ' הראשונים בע"ב שזה כשי' ר"י דארומ"מ, ואיך למד מכאן הר"ח את שי' רבנן. וצ"ל דהנה הר"ן שם כ' בהס"ד דהגמ' קודם דידעי' ענין יהושע שמסר המעלות ליחיד "קס"ד השתא בארץ ישראל דנקט לאו דוקא ולא נקט הכי אלא משום דבארץ ישראל שכיחי מעלות ומורדות ועקר טעמי' משום דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא", ומבו' דשייך לומר דאר"י לאו דוקא, וניחא לפ"ז דאף בחול' לדעת ר"י ח' לא ארומ"מ. (ובדרכו של הר"ן יש להוסיף, דר"י ח' בא מאר"י לבבל ולא ראה בה מעלות ומורדות משום שלא היו מצויים בה וכנ"ל, ולכן נקט בדבריו על אר"י. אמנם במאירי שבת ו, א כ' "כבר ביארנו שכל דרך שאין בה רחבה שש עשרה אמה אינה רה"ר גמורה זהו שאמרו בכאן אין רה"ר בבבל ויש מפרשים בה מפני שכלה מעלות ומורדות ואין דומה לדגלי מדבר", וא"כ אולי אדרבה, בכל כולה אינה רה"ר מה"ט, ובא"י יש חילוק בין המישורים למעלות ומורדות. אבל בחי' המאירי כאן משמע דאר"י כולה אינה רה"ר מחמת מעלות ומורדות שבה). ואף בפ"י הר"ח

אבן גבון י' ורחב מסאתים אבל מ"מ לא הוי רה"ר ומה"ת הוא מקום פטור ומדרבנן הוי כרמלית כדאמרין שם אלמא כרמלית הוי, וצ"ע ג', וא"כ מד' הגמ' כאן מקור לד' המהרש"א, דהיתר הטלטול מכריח היות הרה"י מדאו', אבל בלא"ה אין היתר - עכ"פ במקום בקיעת רבים, אלא הוי רה"ר ולא רק כרמלית. ובחזו"א סי' קיב סקט"ז כ' "כוונתם למאי דאמר בגמ' כ, א הזורק לבין הפסין חייב, ופריך פשיטא שאם אינו רה"י איך התירו חכמים למלא דלא הקילו במה שאינו רה"י מה"ת וע"כ דבין הפסין אף עשרה כורין רה"י מה"ת ואם לא חשיב מוקף לדירה תקשה לר"ה אלא ע"כ כפרשי' דמקרי מל"ד הרי דברי' מבוארים בראי' מוכרחת כרשי' דמקרי מל"ד". ועי' גאו"י יח, א.

(ובאוהל מועד שער עירובין דרך ג' כ' "אין בקיעת הרבים מבטלת כח המחיצות בכל שיש שיעור של תורה וזהו כל שיש לה שלש מחיצות ודוקא בחצר או במבוי אבל ברה"ר מבטלת מחיצות העשויות שם וע"ז הטעם אמרו ירושלים אלמלא דלתות ננעלות בלילה חייבין עליה ומיהו הגאון ר"י שפסק במבואות המפולשין אפי' לרה"ר שא"צ אלא צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כמו שנתבאר ואע"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה למדנו שאין הילוך הרבים מעכבת בו שכל בענין זה אין בקיעת הרבים מבטלת המחיצות ומיהו בעל ההשלמה או' דדוקא כשאין שם דרך סלולה לרבים אלא שלפעמים בקיע רבים", ואולי יל"פ דבריו כנ"ל דהעיקר לענין הפקעת ארומ"מ תלוי בשם רה"י. ועיקר דבריו נוטים כהפ"י הנ"ל בדעת הר"מ דיש חילוק לגבי דלתות נעולות בין מבואות לרה"ר ומדינה).

אחר כל הדברים, הנה שי' הר"מ לכאור' מבו' דפסק כדניא דר"י ח' בירושלים, וג"י היא דר"י ח' ס"ל כרבנן דפסי ביראות, ולכן פוסק כר"י ח' למרות שפוסק כרבנן בפסי ביראות, אלא שיל"ד טובא אם נעולות דוקא או דסגי בראיות לינעל, וכן אם דין נעולות הוא דוקא ב'מדינה', או שהיה חיסרון מסויים בירושלים בשם ד' מחיצות, וזה שכ' הר"מ בב' כותלים והעם ביניהם דבעי' ב' דלתות לכאור' זה דין דאו' ולא חומרא דרבנן, כי הרי ילפ"י ליה בגמ' ו, ב מדינא דר"י ח' דק"ל כוותיה, והוא אמר דלולי הדלתות (הננעלות או הראיות לינעל) חייבים בירושלים משום רה"ר.

אבל בבאוהל ס"י שסד כ' "והוא שננעלות בלילה - ואם לא היו נעולות וכ"ש צוה"פ לבד חייב חטאת לדעה זו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא והוא דעת הר"ף והרא"ש והסמ"ג ועוד פוסקים שהביאו דברי ר' יוחנן להלכה ודעה שניה הוא דעת הרמב"ם ולהרמב"ם אפילו לא היו דלתות כלל כ"א צוה"פ ג"כ אין חייב חטאת דפסק כר' אלעזר דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא כן כתבו האחרונים ואעפ"כ מדרבנן צריך דלת גם לדעתו", ואח"כ כ' עוד "הנה מבואר בסעיף זה דבר"ה בעי דלתות לכו"ע ולדעה קמייתא צריך לנעול ואי לא"ה אסור לטלטל מדאורייתא ולדעה בתרייתא די בראיות לנעול וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ בר"ה שהוא רחב י"ז אמה ומפולש משער לשער ולסמוך על שיטה דלדין לית לן ר"ה ג"כ קשה מאוד דבאמת רוב ראשונים סוברין דגם בדין איכא ר"ה עיין במשנ"י שהאריך בזה וא"כ קשה לסמוך ע"ז באיסור סקילה והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצוה"פ ולא נשאר לנו כ"א איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות וכדמוכח מהרמב"ם ובזה אפשר דיש לסמוך אדעה דאין ר"ה אלא בששים ריבוא ולא הוי אלא כרמלית ולהכי סגי בצוה"פ ומ"מ לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת".

והחזו"א בסי' קז סק"ד כ' "לענין הלכה נראה דנקטינן דבשם ד' מחיצות ל"א אתו רבים ומבטלי מחיצות כר"א כ, א, ודלא כר"י, דסתמא דתלמודא שבת ו' ב' מוקים לה לברייתא דהתם כותי' דחכמים, וברייתא דהתם משמע דהלכתא היא, וכן פסק הרמב"ם פי"ז מה"ש הל"ג, וכן דעת הגה"מ שם והביאו ראי' מהא דפ"ק

ולפלפולא יש להוסיף בזה דבר אחד, דהנה לעיל ו, ב אמרי "ואמר עולא הני אבולי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות חייבין עליהן משום רה"ר", ומשמע דמחוזא ל"ה רה"ר כיון דהדרך לנעול שם הדלתות. אמנם בשבת קכד, ב אמרי "אמר רב נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטל בחצר אבל בכרמלית לא ורב נחמן דידיה אמר אפילו בכרמלית אבל ברה"ר לא ורבא אמר אפילו ברה"ר ואזדא רבא לטעמיה דרבא הוה קאזיל בריתקא דמחוזא אתווסאי מסאניה טינא אתא שמעיה שקל חספא וקא מכפר ליה רמו ביה רבנן קלא אמר לא מיסתייא דלא גמירי מיגמר נמי מגמרי אילו בחצר הואי מי לא הוה חזיא לכסויי ביה מנא הכא נמי חזיא לדידי", ומשמע דמחוזא הוי רה"ר. (וע"ד הפשט י"ל דאולי באותה תקופה לא נעלו את הדלתות). אלא דלפירשי"ש שם אין ראייה כלל, דל"ב התם לדין רה"ר לחיוב דאו', אלא לתשמישי רה"ר, וכמש"כ שם "בחצר - דשכיחי בה כלים, שהחרס הזה ראוי להם לכיסוי, ותורת כלי עליו. אבל לא בכרמלית - אפילו בתוך ארבע אמות, דלא שכיחי ביה מאני, ולא חזי לכסויי. אפילו בכרמלית - הואיל ולא רה"ר הוא, שכיחי דאזלי ויתבי התם, וחזי לכסות בו רוק. ורבא אמר אף ברה"ר - כיון דבחצר כלי הוא, בעלמא נמי לא פקע שם כלי מיניה". אבל הר"ח שם פי' הסוג' אחרת, ז"ל "וזה שאמר חרס קטנה מותר לטלטלה בחצר. הואיל וראוי לכסות בו כלי שבחצר. אבל בכרמלית שאין בו כלי לא ורב נחמן סבר כיון שהמוציא מרה"ר לכרמלית או המכניס אינו חייב זימנין דעייל ליה לחצר וחזי ליה. ורבא סבר אפילו ברה"ר חזי לכפורי ביה טינא ושירי לטלטולי בטעמיה". ולפ"ד הר"ח שם מוכרח דמחוזא הוי רה"ר דאו' לחיוב. וק' דמשמע דהיו הדלתות ננעלות. אלא דאי נימא דריו"ח כאן וס"ל, והיינו דדלתות ננעלות מהני רק לרבנן דס"ל דשם ד' מחיצות מהני כנגד ארומ"מ, אבל לר"י אפי' דלתות ננעלות ל"מ, א"כ י"ל דאנן דפסקי' כרבנן באמת מחוזא ל"ה רה"ר כיון דדלתותיה ננעלות, אבל רבא דשו"ט בסוג' בעי' בדעת ר"י בדין ארומ"מ משמע דפוסק כמותו (ורק אנן לא פסקי' הכי וכדכ' הר"ח בשבת קא, א אע"ג דשו"ט אליבא דר"י - ובאמת זה א' מראיות המשכנו"י לפסוק כר"י מדשו"ט רחבא וכו' אליביה, והנה הר"ח עמד בזה ואעפ"כ כ' דהלכה כרבנן), ולדידיה מחוזא הוי רה"ר אף כשדלתותיה נעולות בלילה, ומעשה דרבא בסתמא היה ביום. ורק דכ"ז הוא לפלפולא בעלמא, דהרי הר"ח הג"ל כ' שם דבעי רחבה מרבה ולא בעי כן מרבא, ודו"ק.

עוד יל"ד בד' הר"מ בפ"ד מהל' שבת הכ"ד, שכ' שם "רקק מים שהוא עובר ברה"ר ורבים מהלכין בו, אם אין בעומקו עשרה טפחים הרי הוא כרה"ר, בין שהיה רחב אפילו ארבע אמות בין שלא היה ברוחבו ארבעה טפחים, שהרי רוב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעומקו עשרה הרי הוא ר"ה, ואם יש בעומקו עשרה או יתר הרי הוא בכרמלית כשאר הימים", וצ"ע דאם יש בעומקו עשרה אמאי הוי כרמלית ולא נעשה רה"י. ועמדו בזה האחרו', ע"י. ובפי' קדמון ממצרים כ' בזה "ואין אומרים שהוא רה"י מפני שרבים מהלכים בו ואינו כרה"ר מפני שאינו דומה לדגלי מדבר לפי שאין הרבים מהלכים בו בנחת". ויתכן כוונתו לענין זה של ארומ"מ, (ומדאו'), דמה"ט מחיצות העומק של הרקק אינם גודרות רה"י, וס"ל דאע"ג דאין כאן תנאי רה"ר דהרי ל"ד לדגלי מדבר דאין כאן הילוך הרבים בנחת, מ"מ שייך בזה ארומ"מ. ואם כנים הדברים יהיה מבו' בדעת הר"מ כאן דהוא פוסק כר"י דארומ"מ, וכדחזי' שהצריך דלתות ננעלות וכו', ונצטרך לומר כחילוקי המשכנו"י במה שלגבי פסי ביראות פסק הר"מ דלא ארומ"מ.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר. הראשונים הביאו ש' רבינו אפרים דס"ל דירושלים נמי כשהדלתות נעולות ל"ה רה"ר, וכשהם פתוחות הוי רה"ר גמורה. והיינו דלדידיה אין מעלה בדלתות אלא בזמן שהם נעולות, דאז הוי מחיצה גמורה, או דאז בטלה בקיעת הרבים. והנה ז"ל הבה"ג בסי' י "והכין אמרו משום מר רב יהודה אלוף דמנהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר בליליא דאיכא חראסי ככרמלית דמיא", ובס' העתים סי' רח הביא דבריו, ז"ל "והכין אמרי משמיה דרב יהודא אלוף דמנהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר ובלילה

במקום כ' "א"ר אבהו אמר רבי יוחנן מעלות שבארץ ישראל כמו תל שהוא מוקצה וכיוצא בו ומורדות כגון חריצין מרווחין וכיוצא בהן אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר שהיו העגלות מהלכין בהן והיו הדרכים משוין בלא רצפין ובלא נקבין ובלא פתחים", ואין בזה חילוק בין אר"י לחו"ל, וצ"ע אם דרכו של הר"ח לפרש לפי הס"ד, או דמוכח מזה דכ"ה אליבא דאמת.

ועדיין צריך לבאר מה ההכרח דלא ארומ"מ דלמא שאני מעלות דלא הוה רה"ר כיון דל"ד לדגלי מדבר. וצ"ל דפשיט"ל להר"ח דבהאי מעלות לא היה התלקטות י"ט מתוך ד"א, ולעולם רה"י ודאי ל"ה כיון דליכא מחיצות, (ולהלן שם בסוג' יבו' דיש מקום לפרש שם דלא היה מחיצה י"ט כלל בהאי מעלות), וכל מימרא דריו"ח היא רק דל"ד לדגלי מדבר מחמת דלא ניחא תשמישתיה ול"ה רה"ר. ואלא דלדעת ר"י דארומ"מ ה"ה דכל מקום דל"ד לדגלי מדבר אם יש בקיעת רבים הר"י נעשה לרה"ר, (וכמבו' שם ברשב"א בשם הראב"ד. אלא שהרשב"א הק' בזה דא"כ רה"ר מקורה ובקעי בה רבים תהיה רה"ר גמורה, ובאמת אולי כ"ה ש' הראב"ד בהשג' פי"ד ה"ו שכ' "רה"ר שהיתה עליו תקרה וכו' הרי הוא ככרמלית, א"א נראה לי במקום שאין רה"ר קבועה שם", וית' עוד במקו"א. וגם נת' במקו"א לדון בעיקר מה שהביא הרשב"א מלקמן צה, א דרה"ר מקורה אינה רה"ר אפי' ע"י בקיעת רבים דלכא"ו לא מוכח שם מידי דאיירי בבקיעת רבים, ועי'. גם יל"ד בקו' הרשב"א דהרי הוא עצמו ג"כ לא הק' אלא מדין מקורה, אבל משיעור ט"ז אמה וס' ריבוא ל"ק ליה, וע"כ דיש תנאי רה"ר שהם בעצם שם הרבים והילוכם, ורק ס"ל להק' ממקורה דזה אינו אלא תנאי בעלמא של דומיא לדגלי מדבר, וא"כ יש לתרץ דמקורה נמי הוי כט"ז אמה וכו' תנאי בעיקר השם של בקיעת רבים, ורק לא ניחא תשמישתיה אי"ז אלא מענין הדמיון לדגלי מדבר), ואם אמר ריו"ח דהנך מעלות דא"י וחול"ל ל"ה רה"ר ע"כ דפסקי' כרבנן דלא ארומ"מ.

והא דבמסק' הסוג' מחלקי' בין שבילי בית גלגול לחו"ל, התם הרי איכא מחיצות מתלקטות (שאין העבד יכול וכו'), ואם באים להסביר את שבילי בית גלגול לר"י אף דלדידיה ארומ"מ גם בלא ניחא תשמישתיה, עכצ"ל דמסירת יהושע ליחיד מפקעת ארומ"מ ולכן שבילי בית גלגול הוי רה"י, דהרי לש' המשנה דהוי רה"י ולא רק דאי"ז רה"ר, אבל שמעלות לא יהיו רה"ר בין באר"י בין בחול"ל ע"כ שזה מעצם מה שאינו דומה לדגלי מדבר, וענין ארומ"מ כנגד ענין ל"ד לדגלי מדבר הוא תלוי בפלוג' ר"י ורבנן, ומד' ריו"ח אלו למד הר"ח דקי"ל כרבנן. (אמנם קצת קשה לבאר ענין זה דהאי ארומ"מ המועיל כנגד חוסר הדמיון לדגלי מדבר יהיה תלוי בפלוג' ר"י ורבנן, דהרי רבנן נמי ס"ל ארומ"מ בדליכא שם ד' מחיצות. ואולי צריך לילך בדרך אחרת, דבמקו"א - בענינא דשבילי בית גלגול, בביאור' התורא"ש - נת' דגם ענין זה דלא ניחא תשמישתיה בהתלקטות של פחות מ"ט ונעשה כרמלית, ג"ז הוא מלתא דמחיצות, והיינו דמחיצות פחות מ"ט לאו מחיצות הן לענין רה"י אבל מחיצות הן לענין כרמלית לאפוקי מרה"ר. וא"כ גם בזה י"ל דלר"י איכא ארומ"מ להשוות מעלות בא"י וחול"ל לדגלי מדבר, ולרבנן שם ד' מחיצות קטנות של כרמלית מפקיע את הארומ"מ).

ואמנם בד' הר"ח עצמו יל"ד אם פי' דשבילי בית גלגול היה בגדר תל במתלקט, או שרק היה מקום צר מאד, ז"ל "פי' שביל מקום מעבר צר כדמתרגמי' במשעול הכרמים בשביל כרמיה כלומר אין זה יכול ליכנס עד שיצא חבירו כלומר אין מכיל המעבר שני בני אדם. בית גגדג. מלשון גידוד חמשה ומחיצה חמשה. ואמרינן דבי ר' ינאי כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיתין וירוחן לפני סרדיוט זהו שביל בית דגדג כל מקום צר", (וכ"ה בהערוך כע"ז), ואם גם זה לא היה עם מחיצות המתלקטות, א"כ צ"ל כנ"ל דענין ארומ"מ לר"י מהני להשוות לדגלי מדבר, ולהוסיף דענין יהושע וכו' הכוונה דרק ככה"ג של א"י מחמת יהושע וכו' אז מקום צר ל"ד לדגלי מדבר. וא"כ א"י צ"ע לומר דמעלות שבא"י אליבא דאמת ה"ה בחול"ל, אלא דרק בא"י המקומות שאינם נוחים מחמת צרותם או גובהם אינם דומים לגדלי מדבר מחמת דיהושע וכו'.

סביבותיו הווי רה"י, זהו משום דל"ב רה"ר בפועל, אבל הא מיהא דענין בקיעת הרבים תליא בשיעור הרבים ובמקום הרגיל להילוכם דהיינו ט"ז אמה, וא"כ ק' להו דיש לחלק דבשם ד' מחיצות ס"ל לרבנן דל"א ארומ"מ, אבל בירושלים ליכא שם ד' מחיצות כפסי ביראות דהא אית שם פירצה יותר מיגאו"ש והיינו ט"ז אמה. ובתי' הא' כ' דע"י צוה"פ שהיה בירושלים בטל ענין הפירצה, ושוב יש כאן שם ד' מחיצות כפסי ביראות, וע"כ דריו"ח כאן ולא ס"ל קאמר. ובתי' הב' כ' דלתי' האחר לעיל ניחא, והיינו דכיון דכ' שם דרה"ר המתקצרת אף בלא ט"ז אמה הווי רה"ר, א"כ אי"צ לומר כלל דבפתחי ירושלים היה ט"ז אמה, דהא בלא"ה נמי הווי רה"ר גם בפתחים.

אלא דהתוס' לעיל ו, א כ' דשייך ענין ארומ"מ אפי' כשאין בפתח ט"ז אמה, דהרי הק' שם בהא דאמרו כיצד מערבין וכו' דביותר מי' אמות ל"מ לחי, ותי' דהלחי ממעט את רוחב הפתח, ולהנ"ל ק' דבכה"ג הרי ס"ל להתוס' הכא דל"א ארומ"מ כיון דליכא שיעור רה"ר במקום בקיעת הרבים. וצ"ל דבאמת ענין הארומ"מ שם אינו שייך בצד שיש את הלחי, כיון דהתם ליכא בקיעה של ט"ז אמה, והנידון הוא רק על הצד שיש בו את הצוה"פ, ובהא יל"ד ארומ"מ כיון דאית שם ט"ז אמה. ובהא א"ש הא דהתוס' שם בע"ב הק' שוב דאיך שייך לדון ארומ"מ בד' ר"י דיתר על כן דע"כ לא איירי בט"ז אמה דאז לר"י ג"כ ל"מ לחי ביותר מיגאו"ש, והק' האחרו' (עי' אבהעו"ז וגאו"י) למה לא תי' התוס' ע"ז כדבריהם מקודם דאיירי שהלחי ממעט רוחב הפתח. ונת' במקו"א כמה אופנים ליישב. ולהנ"ל הכל פשיטא, דהתם הרי אמר ר"י דעושה לחי מכאן ולחי מכאן, ואם כל לחי צריך למעט את הפתח לפחות מיגאו"ש א"כ ל"ש לדון כלל ארומ"מ, דהא במקום בקיעת הרבים ליכא שיעור רה"ר, (וכהנחת התוס' הנ"ל בקו' כאן), ורק לעיל מינה דאיירי בלחי מכאן וצה"פ מכאן בזה הוא דתי' התוס' דהלחי ממעט (ולפיכך מהני ברחב מי' אמות) כיון דאכתי יל"ד ארומ"מ על הצד השני שיש בו צוה"פ.

תוד"ה והא א"ר יוחנן. "ואפילו לרב דאתנייה צריך למעט מודה הוא דמן התורה מהני תדע דהא פיאה מתרת בכלאים אפילו יותר מעשר". ד' התוס' כאן צ"ב, דהרי לכאו' כיון דרב ס"ל דל"מ צוה"פ יותר מי"א, א"כ יש ליישב בזה ד' ריו"ח בפשיטות, דלעולם ס"ל כרבנן דלא ארומ"מ במקום שם ד' מחיצות כפסי ביראות, ואעפ"כ בעי' דלתות בירושלים כיון דהיה שם פירצה יותר מי' ול"מ צוה"פ אלא בעי' דלתות נעולות. וקו' זו היא בפנ"ע ואינה שייכת כלל למש"כ התוס' קודם ד"הואיל והיה לירושלים צוה"פ דחשיב כמחיצה כדאמר בפ"ק ואם יש לו צוה"פ א"צ למעט לא היה לרבים דבקעי לבטל המחיצה". וצ"ל דבמקום שהעומ"ר אף לרב מהני צוה"פ יותר מי' לסתום הפירצה דבקעי שם רבים שלא יהיה ארומ"מ. ולפ"ז קו' התוס' היא כיון דלגבי מה שתי' לעיל מינה בעי' מחיצה' ממש, ולא רק שם פתח לסלק את הפירצה, בזה ילה"ק לרב דצוה"פ ל"מ על יותר מי"א, אם זה היה מדאו'. אמנם בפשיטות עיקר ד' רב דל"מ צוה"פ ביותר מי' זה דיליף ממשכן, דכה"ג ל"ח צורה של פתח, וא"כ אף לענין לסלק את הפירצה לא יועיל צוה"פ ביותר מי' אמות.

ארומ"מ בעומ"ר

כ' בעה"מ "רבי יוחנן כר' יהודה סבר לה דאמר אתו רבים ומבטלי מחיצתא ושתי מחיצות דאורייתא וירושלים אלמלא דלתותיה נעולות כלילה חייבין עליה משום רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא משום דליכא אפילו שתי מחיצות לפי שהרבים בוקעין בה שתי וערב ולא היה בה אפילו מחיצה אחת שלא היו רבים בוקעים בה וחסר שהרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו אם בוקעין בה שתי וערב לא הווי רה"י לטלטולי בה משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא". והק' עליו הרמב"ן במלחמות "אמר הכותב אין דבריו בזה נכונים שאפילו בוקעין בהם שתי וערב לדברי האומר שתי מחיצות דאורייתא במקום המחיצות אינו חייב שאין הרבים מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לכוד מפני בקיעתן בפרצה כגון דיומדין שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות

דאיכא חראסי כרמלית היא, רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפי' גברא ביומא כדגלי מדבר". וכך נמצא גם בס' הלכות פסוקות לרב יהודאי גאון בהל' עירובין "והכין אמר הם משמיה דרב יהודה ראש כלה דמן נהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר הוא בליליא כיון דאית ליה חראסי כרמלית הוא". ונחלקו המהדירים (עיתים לבינה, הילדסהיימר, והאריך בזה הרב כשר, עי') האם חראסי זה גנבים (כמו תראמי, ובחולין כזו, א מבו' דבנהר פקוד שכיחי גנבי), או שומרים, (שומר לילה), או חרסים, אבל לכאו' מבו' דדבר המונע את הרבים בלילה ה"ה מפקיע את הרה"ר בלילה ולא ביום.

אלא דל"ד לד' רבינו אפרים, ד"ל דאמנם שומרים אינם מועילים להפקיע הרבים אלא בשעת הימצאותם, וכל פעם שבאים זה כמו התחדשות, אבל דלתות זה מצב קבוע של מניעת הרבים בזמנים מסויימים. וכ"ז הוא מלבד תורת מחיצה שיש לדלת, ולא לשומרים, כמובן. ומ"מ ד' הגאונים הנ"ל הם מקור עצום לנידון האחרו' והפוס' על ממשלה האוסרת ליכנס בלילה לעיר אי הווי כדלתות נעולות או לאו. דאם זה הולך כד' רבינו אפרים, אז לדין י"ל דשומרים בלילה מפקיעים את הרה"ר גם ביום, ואם יש חילוק בין דלת לשומר, אז עכ"פ יש ללמוד דבזמן שיש שמירה ל"ה רה"ר. (ובס' העיתים סי' ר' כ' "ואיזו הוא רה"ר גמורה הי' לו מקום שיש בו ס' רבוא בני אדם שאין להם לא חומה ולא דלתות ונכנסין ויוצאין בלילה כמו ביום כדגלי המדבר זו רה"ר גמורה", ויתכן לפ"ז דשומרים הם כדלתות לגמרי). אלא דיש שתירגמו 'חראסי' כשערים ודלתות, (ע"פ הגמ' לקמן מו, ב 'חרם שבין תחומי שבת', דהרבה ראש' גרסו שם 'חרס', והיינו מחיצה. אבל שם מדובר בחריץ מלא מים, וקשה לומר דיש בו חילוק בין היום ללילה), ולפ"ז הן הן ד' רבינו אפרים. (ובבירור אצל היודעים נראה דהתרגום הנכון של 'חראסי' הוא שומרים, 'תראמי' אין תיבה כזו כיום, ו'חראמי' זה ליסטים. וז"ל ס' סיבוב ה"ר פתחיה "כי אומה אחת אצל בבל ואין חוששין על המלך, והם במדבר ונקראין חרמים על שם שגוזלים וחומסים מכל אומה").

ואמנם כביאור התיבות בדבריהם הנ"ל, בפשטות נראה דיש כאן נידון על העיר בצרה, ועליה אמרי' חילוק בין יום ללילה אי הווי רה"ר. אבל מצינו באו"ז ח"ב סי' שצה שכ' 'ואמ' רב יהודאי ריש כלה דמנהר פקוד דבצרה כהן קורא ג' פסוקי' לוי ג"פ וישאל ג"פ", ומשמע שזה המשך שמו של רב יהודאי, דהוא מנהר פקוד דבצרה, ולפ"ז לא מובן ההקשר בהמשך ד' הבה"ג. ועכ"פ יש שהעירו דאם בא מנהר פקוד מסתבר שאינו מהגאונים אלא מהסבוראים, (וכן נקטו כמה מהמומחים לדבר), אבל אולי 'נהר פקוד דבצרה' שאני. (אבל היו מן הגאונים שישבו בנהר פקוד, וגם יתכן דנקרא שמו כך אע"פ שהוא עצמו אינו משם).

תוד"ה והא א"ר יוחנן. כ' מהרש"א "וק"ק דתקשי להו מאי פריך דרבנן אדרבנן דאימא הך דהוי לו ב' בתים בב' צידי ר"ה היינו ט"ז אמות והך דפסין לא היו רחבין אלא י"ג דהך קושיא לא מתרצא בתירוצם ודו"ק". ועי' ח' הר"ן. וכבר תמה בנמוקי הגר"י דהרי כ' התוס' לעיל ו, ב דברייא דיתר על כן וכו' ע"כ מיירי בפחות מט"ז אמה, מדמהני לר"י לחי ואף לדידה ל"מ לחי ביותר מי"ג אמה ושליש, וא"כ לק"מ דהא ברבנן אשכחן ארומ"מ גם בלא רוחב ט"ז אמה. אמנם יל"ע עוד דאפי' נימא דאיירי בט"ז אמה, הרי מד' ריו"ח נשמע לרבנן וכמבו' לעיל ו, ב דבדאיכא ארומ"מ לא סגי בצוה"פ או בדלת אלא בעי' נעילת דלת(ות), וא"כ כמו שתי' התוס' דילה"ק מרבנן לריו"ח כיון דבירושלים היה צוה"פ והווי כפחות מט"ז אמה, ה"ה דיש לשאול מדרבנן אדרבנן, כיון דדבריהם איירי אפי' בדאיכא צוה"פ, וזה הרי מבטל את הגרעיותא של רוחב ט"ז אמה. ועי' בית אפרים סי' כו שהאריך בד' המהרש"א.

תוד"ה והא א"ר יוחנן. ד' התוס' צ"ב מתחיוע"ס, מה הק' לחלק בין פסי ביראות לירושלים, ואם כוונתם דארומ"מ בעי לתנאי רה"ר א"כ מה תי' בהא דאיכא צוה"פ, דהרי ארומ"מ יפקיע גם הצוה"פ. ונראה לפרש, דבקו' ס"ל דע"כ דבפתחי ירושלים היה ט"ז אמה, דאל"ה הרי ל"ש כלל ענין ארומ"מ דהוא תלוי בתנאי רה"ר. ואף דהתוס' אח"כ כ' דשייך ארומ"מ לעומד באמצע הפילוש אע"ג דכל

ובמש"כ האחרו' ללמוד מד' הרמב"ן דבעומ"ר ל"ש ארומ"מ, והיינו דאם העומ"ר אבל יש בקיעת רבים במועט הפרוץ, מ"מ המחיצה אינה מתבטלת, ד"אין אנו צריכין לסתימת הפרצות, נראה להוסיף דאי"ז מחמת כח המחיצות האלים של עומ"ר. ולדוג', דהרי בגמ' בע"ב מבו' לכאז דמחיצות של גו"א יש בהם ארומ"מ, וא"כ יל"ד בעומ"ר ע"י גו"א, ויש בקיעת רבים במיעוט, והיינו במקום שבלא"ה אין בו גו"א, דאמנם אלימות המחיצות כאן היא רק בשיעור גו"א ושייך בזה ארומ"מ, אבל נראה דכיון דהעומ"ר, ואין אנו צריכין לסתימת הפרצות, לא איכפ"ל דאיכא בקיעת רבים במקום המועט. (וזה להמבו' ברמב"ן, אמנם ודאי שיש מקום לומר דבעומ"ר אין ארומ"מ מחמת חוזק המחיצות, וגו"א גרע בזה. ובפרט אם נבאר את ענין ארומ"מ כו"ה"ר מפקעת רה"י ולא כביטול והפקעה בעצם המחיצות). אבל באמת יש בראש' דודאי פליגי על דין זה וס"ל דבעומ"ר נמי אמרי' ארומ"מ, דהריטב"א הרי פ"י דבירושלים איכא עומ"ר ואעפ"כ יש בה ארומ"מ, וכן מש"כ התוס' בע"ב דכגון שהבור רחוק מן הכותל ג' טפחים מכל צד והולכין דרך כאן וכאן אמרי' ארומ"מ, ואע"ג דהא איכא עומ"ר.

והנה באמת האחרו' (ע"י גאו"י וקר"א) למדו מד' הרמב"ן דאין חיסרון בבקיעת רבים בעומ"ר. אמנם יל"ד בזה קצת, דהרמב"ן כ' עוד בהמשך דבריו "והא דתניא בחצר שהריבם נכנסים בזו ויוצאים בזו רה"ר לשבת או שהיא סוכרת שלש מחיצות דאורייתא או שבוקעין בה שתי וערב והיא פתוחה לרה"ר גמורה מכאן ומכאן ופרומ"ר על העומד", והיינו דהוק' לו דמבו' בגמ' דאם אמרי' ארומ"מ כדעת ר"י אז האי חצר הוי רה"ר לשבת, ולכאז' יש שם עומ"ר, ולזה כ' דהתם איירי בפירצות של פרומ"ר. אלא דנראים הדברים מתוך לש' הרמב"ן, דלתי' הא' שכ' דהאי ברייתא ס"ל דג' מחיצות דאו', אי"צ לומר דאיירי בפרומ"ר, ורק להתי' דאיירי בבקיעת שתי וערב הוסיף דאיירי בפרומ"ר על העומד. (ואין לומר דכוונתו דרק אליבא דר"י דגדר ארומ"מ הוא הפקעת המחיצות, מהני עומ"ר כיון דלא איכפ"ל בפרצות, אבל לרבנן דהגדר הוא ד"אין מערבין רה"ר" סו"ס יש רבים ברשות, דהרי הרמב"ן ש' כאן דאין שייכות כלל בין הפלוג' של ר"י ורבנן במנין המחיצות ובדין ארומ"מ, וגם דאזיל הכא דר"י עצמו יסבור ג' מחיצות דאו'). ונראה דבאמת יש בזה חילוק בין ב' מחיצות לג' מחיצות, דכל מש"כ הרמב"ן דבעומ"ר לא איכפ"ל דאיכא בקיעת רבים במחיצות כיון דאי"צ לסתום הפירצה, זהו למאן דס"ל ב' מחיצות דאו', וא"כ הוי מחיצות גמורות זה כנגד זה ואיכא רה"י, ואח"כ ע"י דין עומ"ר מתרחבת הרה"י ולא איכפ"ל בבקיעת הרבים בפירצות. אבל אם ג' מחיצות דאו' הרי בלא סתימת הפירצות נחסר כל ענין המחיצות, ובהא ל"ש דברי הרמב"ן דאין ארומ"מ כשיש עומ"ר, דאדרבה הארומ"מ מבטל את כל ענין המחיצות. ולכן בתי' הא' דהכא ס"ל דג' מחיצות דאו', לא נצרך הרמב"ן להוסיף דאיירי בפרומ"ר, אלא רק בתי' הב'. ודו"ק. ואם נניס הדברים אין לצרף כלל לדינא את ד' הרמב"ן דאין ארומ"מ בעומ"ר, דלא נאמרו דבריו אלא למ"ד ב' מחיצות דאו'. (ולש' הרמב"ן גם בפ' אמור וגם בדרשה לר"ה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה).

הנה בדין שם ד' מחיצות, מבו' לפי ש"י א', דצוה"פ ל"מ ליחשב שם מחיצה כנגד ענין ארומ"מ, ומאידך עומ"ר הוי כמחיצה לענין שם ד' מחיצות. אבל לענין דין דרבנן דמחמרי' במבוי מפולש מבו' להיפך, דצוה"פ מהני ליחשב כמבוי שאינו מפולש, ואילו עומ"ר מבו' בכמה ראשונים דאינו מפקיע את ענין הפילוש, וצ"ע כוחו של מי עדיף האם צוה"פ או עומ"ר, ולמה יש בזה חילוק בין דאו' לדרבנן. וצ"ל דבאמת יש לעומ"ר עדיפות על צוה"פ בגדירת הרשות, דסו"ס עומ"ר הוי מחיצה גמורה ולא רק צורה של פתח, אבל מאידך יש לצוה"פ מעלה על עומ"ר בסתימת הפירצה, דצוה"פ מחשיב את הפרוץ לפתח, ואילו עומ"ר גורם שהרשות גדורה למרות הפרצות אבל אי"ז סתימה בפירצה. ולכן בנוגע לגדות רשות מדאו' ע"י מחיצות למרות דבקעי רבים שם, ודאי דכוח עומ"ר עדיף מכוח צוה"פ, דצוה"פ מתבטל יותר בקלות ע"י ארומ"מ, אבל כלפי האיסור דרבנן והתיקון שהצריכו במבוי מפולש, שם הגדר הוא

וסתמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פרצה שהרבים בוקעין בה שתי וערב א"א לשתי המחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי שתי מחיצות גמורות הן ועומ"ר על הפרוץ ואין אנו צריכין לסתימת הפרצות אבל כנגד הפרוץ אם יש בו פלטיא רחב שש עשרה אמה על שש עשרה אמה אפשר שחייבין עליו אע"פ שאין תוך המבואות מכאן ומכאן רה"ר מפני שתי מחיצות שלהן וזהו פלטיא גדולה האמורה בכ"מ ורבי יהודה מודה בה אבל בפחות מזה אין חייבין עליו לדברי רב יהודה וזה דבר ברור הוא.

והנה לא איתברר טעמו של הרז"ה, דאמנם יש בקיעה במחיצה וארומ"מ, אבל כיון דסגי לר"י בב' מחיצות מכאן ומכאן, היאך יתכן דהבקיעה תגרע כנגד העומד, והא דל מהכא את החצי הב' של ירושלים, הרי לכל חצי בפנ"ע לאורך ולרוחב יש ב' מחיצות זה כנגד זה (וכן כמין גאס), ואין זה מגרע מה שיש למחיצה המשך, ובינה לבין ההמשך יש בקיעה של ארומ"מ. (ואמנם אשכחן כה"ג בסוג' דמבוי עקום דמחמת המשך המחיצות לא דייני' ליה כעומ"ר אלא כמבוי המתעגל. וכן לענין כלאים אשכחן בדעת רש"י טו, א לודן דפירצת י' תגרע גם את כוחו של העומד' כנגדו). ואף הרמב"ן הרי לא חלק עליו מטעם זה, ורק דן לחלק בין פסי ביראות שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסתמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן, ובין עומ"ר דלא איכפ"ל כלל מהפירצה. (ולא כ' הרמב"ן דכנגד העומד הוי 'כולו עומד', דהסכים ד' הבעה"מ לצרף את כל המחיצה, רק כ' דבעומ"ר לא איכפ"ל מן הפירצה כלל). ולכאז' צ"ל בהכרח כד' החזו"א ס"י קז סק"ג, שכ' שם על אופן ש' הגיפופין מופלגין מכנגד ב' המחיצות יתר על ארך הגיפוף, דכה"ג מודה ר"י, דע"כ ל"ק ר"י ב' מחיצות דאורייתא, אלא כשלא הפליגן זו מזו יתר על ארכן, אבל אם הפליגן יתר מארכן לא הוי רה"י כיון דהמוקף פרומ"ר על העומד, ולא נחלק ר"י בזה דלא סגי בהכי תדע דהא פסי ביראות בעינן אמה וביניהן י"ג, ולא אמרינן כיון דיש כאן ב' מחיצות זו כנ"ז הוי רה"י מה"ת, וכן כל סביביו וממילא גם אמצעו המפולש הוי רה"י, (וע"י דבר"י ס"י ה). והנה אין כוונתו לומר דבע"י עומ"ר על הפרוץ בכל ההיקף, (והחזו"א גם לא ס"ל הכי, ע"י בדבריו ס"י ע סק"ז), אלא דסברת ר"י דב' מחיצות דאו' היא רק כשיש שייכות בין המחיצות, ואם המרחק ביניהם יותר על אורכן ל"מ כה"ג ב' מחיצות. וכן יש לבאר ד' הבעה"מ, דהרי ירושלים היתה מרובעת או קרוב לזה, והמרחק בין המחיצות יהיה קטן מאורכם רק בצירוף כל המחיצה, ומה"ט כיון שיש באמצעיתן בקיעה של ארומ"מ, שוב אין כאן מחיצות כלל.

אמנם הרמב"ן להלן נט, א כ' "ומיהו לרבי יהודה דסבר שתי מחיצות דאורייתא כדאמרינן בפ"ק דמכילתין אין לך רה"ר בתוך העיר ואפילו רחב כמה, אלא סרטיא ומדבר וכיוצא בהן שאין לך בהן מחיצה כלל, ואע"פ שאי אפשר שלא יהיו הרים ובקעות סביב להן, כל שאין המחיצה נראית לעומדין באמצע ואין נכרת להם אי נמי שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה, והכי נמי משמע בפרק עושין פסין גבי סולמא דצור ואוקיאנוס", ומשמע דלא אשכח לר"י ב' מחיצות שלא יהיה ביניהם רה"י אלא רק באופן שאינם נראות מחמת המרחק לעומד ביניהם, ומבו' דלא כד' החזו"א הנ"ל, דא"ה הרי משכח"ל בפשיטות דאורך המחיצות יהיה קטן מהמרחק שביניהם, וע"כ דלא ס"ל כן, וא"כ צ"ע דלא פליגי על בעה"מ בדבר זה. ואולי יש לדחות דמ"מ לא הוק' לו אלא דע"כ יש גם הרים ובקעות באורך כזה שיהיה עדיף על המרחק. והנה בירו' פ"ב ה"ד אי' ר' אחא אמר רב הושעיה שאל לאבא כמה תהא פירצת המבוי על דעתיה דר' יודה והוא א"ל משלש עשרה וכא אמר הכין דרבנן דקיסרין אמרין תמן עומד רבה על הפרוץ ברם הכא פרוץ רבה על העומד", ואולי אפשר לפרש כד' החזו"א דלר"י בע"י שלא יהיה פרומ"ר בכל ההיקף לר"י, אבל ע"י במפרשי הירו' שם ביאור אחר. אלא דבדעת בעה"מ עצמו יש לדחות דאין הכרח לזה, דהא גם לענין כלאים כ' כדעת רש"י הנ"ל, ז"ל ד"ר ע"ב מדפ"ה "נפרצה ביתר מעשר הכל אסור", ומבו' דיש לדון את כל המחיצה ול"א דל מהכא.

שמעתין הא בחוצה לארץ חייבין עליהן דאלמא רה"ר היא והדר קאמר לפי שאינן כדגלי מדבר וכיון שכן אפילו בחוצה לארץ נמי, רה"ר מדגלי מדבר גמרינן לה כדאיתא בפרק הזורק וכל שאינו דומה לדגלי מדבר אינו נידון משום רה"ר וכו' ועם תירוץ זה אפשר לי לתרץ גם כן דהא דקאמר הכא לפי שאינן דומין לדגלי מדבר הכי קאמר מעלות ומורדות אלו מצד שהן מתלקטין עשרה מתוך ארבע אי לאו דרבים בוקעין בהן היה רה"ר לפי שאינן דומין לדגלי מדבר אבל בקיעת הרבים משוי להו רה"ר ולפיכך בחוצה לארץ חייבין עליהן משום רה"ר לדעת ר' יוחנן אבל בארץ ישראל הואיל ומצד עצמן אינן דומין לדגלי מדבר לא מסרן יהושע לרבים ומסרן ליחידים". אמנם בד' הר"ן נראה דלמסק' באמת אין הטעם משום דל"ד לדגלי מדבר, אלא דעצם המסירה ליחיד מגרעת את הארומ"מ, ושאינו א"י מחו"ל דבה יהושע מסר המעלות ליחיד, אבל בחו"ל הוי רה"ר גמורה כיון דארומ"מ, ואי"ז שייך לענין דגלי מדבר. דהר"ן כ' במסק' הסוג' "יהושע אהב ישראל היה כל היכא דלא נחא תשמישתיה מסרה ליחיד. פי' וכיון דמדאורייתא מחיצות גמורות נינהו אין בקיעת הרבים מבטלת מחיצות גמורות במה שאינו שלהם, אבל אין הכי נמי דרה"ר שנפרצו מחיצותיה לרה"ר אע"ג דהוי דיחיד רה"ר גמורה הוי", ולא כ' כהתוס' לחלק בין לא נחא תשמישתיה למקום של יחיד הראוי לימסר לרבים.

אבל יל"ד בהאי לא נחא תשמישתיה דמבע"ל אי איכא מחיצות או דארומ"מ, האם בלאו המחיצות הוי ודאי רה"ר אף דלא נחא תשמישתיה, או דרה"ר מ"מ ל"ה. והנה לש' הגמ' בבעיא דרחבה אי חייבים עליו משום רה"ר, ומשמע דעל אף דלא נחא תשמישתיה מ"מ הוי רה"ר, אבל יש לדחות ע"פ הרשב"א הנ"ל, דמצד לא נחא תשמישתיה ל"ה רה"ר דאינו דומה לדגלי מדבר, אלא דאיבע"ל אי ארומ"מ, ועי"ז הוי רה"ר ונעשה כדומה לדגלי מדבר. ונפק"מ בזה דהנה הראש' נחלקו אי ארומ"מ בעי תנאי רה"ר, וא"כ לפי הצד דהכא הוי רה"ר בלא"ה, מבו' דיש נידון על רשות שהיא ודאי רה"ר ואעפ"כ מחמת דלא נחא תשמישתיה ל"ה בה ארומ"מ, (דוג' יסלקנה לצדדין די"ל דאכתי הוי רה"ר אבל ל"ה ארומ"מ וממילא כבר איכא מחיצות), אבל לפי הצד דל"ה רה"ר מחמת דלא נחא מבו' דארומ"מ ל"ב תנאי רה"ר, וא"כ ד' הגמ' כאן הם היפך ד' רש"י הנ"ל על דלתות נעולות, וכמש"כ הרשב"א דאדרבה ע"י ארומ"מ יהיה נעשה דומה לדגלי מדבר.

תוד"ה אילמא. הוה מצי לאקשווי מר' יוחנן גופיה דאמר לעיל ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר ושמא התם הוי אליבא דר' יהודה דאית ליה דאתו רבים ומבטלי מחיצה והכא אליבא דרבנן. ולפ"ז יתכן לבאר יותר הנחת הראשונים בע"א דריו"ח סבר כר"י גם לענין מנין המחיצות, דל"ש כ"כ לומר דסבר כוותיה בחדא ופליג בחדא, דהרי (הכא ס"ד ד) כל דבריו מתחילה לא נאמרו אלא בדעת ר"י, ואי"ז בשי' עצמו שהוא אמר כאן דא"י הוי רה"ר דלא ארומ"מ וכשי' רבנן. אמנם מד' הריטב"א נראה דפליג ע"ד התוס' כאן, דכ' "דמקיף ליה סולמא דצור מהאי גיסא ומחנתא דגדר מהאי גיסא. והם כשתי מחיצות כמין גם דאי בשאינן כמין גם מאי קאמר דהיינו רה"ר גמורה דמבוי המפולש אלא ודאי כדארמ"ן, ומבו' דהכא ע"כ אזיל בשי' ר"י דמנין המחיצות, ובאמת בהמשך דבריו הק' קכו' התוס' כאן, ותי' באופ"א, ז"ל "דהא עדיפא ליה למיפוך דא"כ אפי' בכל נמי וכד איפרקא הא איפריקא אידך דר' יוחנן ואילו הוה מקשינן מדר' יוחנן דילמא הוה דחי דאמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן". אבל ד' הריטב"א צ"ע דאם היה סביב א"י רק ב' מחיצות, איך ס"ד דל"ה רה"ר והא ארומ"מ לשי' ר"י, ואין כאן ב' מחיצות מעלייתא דהרי יש בקיעה במקום המחיצות עצמן, ואין לומר דהכא לענין ארומ"מ אזיל כרבנן, ורק לענין מנין מחיצות אזיל כר"י, דאכתי ק' דאף לרבנן ארומ"מ דהא ליכא הכא שם ד' מחיצות. וגם אין לומר דב' מחיצות מעלייתא מהני אפי' כשיש בהם עצמם בקיעה, דהרי להדיא כ' הריטב"א בע"א דל"ש לבטל את המחיצות שלא בוקעים בהם, ד'הא אמאי וביאר כך אח"כ את מעלת ב' מחיצות מעלייתא. וצ"ל דבהאי סולמא דצור

שצריך לסתום את הפרצות כראוי כדי שלא יהיה מפולש, ובוזה צוה"פ מועיל יותר מעומ"ר. (דוג' לזה, דהא בגמ' יש נידון אם עומ"ר מהני במקום לחי, אבל זה פשיטא דצוה"פ מהני גם בלא ק"ו מחצר, ודו"ק). ומ"מ להסוב' דעומ"ר מהני לגדור מבוי מפולש, ודאי יתכן לומר דגדר איסור מפולש מדרבנן הוא מחמת ארומ"מ, וכל מחיצה יתירה מועילה לזה בין צוה"פ ובין עומ"ר.

כב, ב

דכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס. וכ' הר"ן "מהא שמעינן דמקום המוקף גדר עשרה יש לו שיעור עד היכן קרוי רה"ר, ומיהו משמע דכל היכא דאיכא מחיצות הניכרות סגי דהא שרי בקרפף אפי' בית חמשת כורים ובית עשרת כורין ומשמע דמחיצות הניכרות היינו שבאי זה מקום שיעמוד באותו הקף רואה המחיצות הצריכות לו מן התורה". והא דכ' שיעור זה דוקא לענין מחיצות דאו', נראה דר"ל דלגבי לחי ל"ש האי דינא, דבמבוי ארוך אפי' שבצד אחד אינו רואה את הלחי שבפתח השני מ"מ מהני, דל"ב אלא מחיצה במקומו, ורק שם מחיצות דאו' צריך שיהיה נראה בכל ההיקף.

מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר. הנה רש"י לקמן קא, א כ' על ירושלים ד"חייבין עליה - דעיר של רבים היא, שאוכלוסין הרבה באין לה, אבל עכשיו דלתותיה ננעלות לאו רה"ר, שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה", ומבו' דענין ארומ"מ בעי את הך תנאי דרה"ר שיהיה דומה לדגלי מדבר, אבל בלא"ה ל"ה ארומ"מ כלל והוי רה"ר, ונראה דמקור ד' רש"י הוא מסוג', דהך מעלות דא"י היות ול"ד לדגלי מדבר הווי רה"ר גמורה, (וכדאמר' בבריתא גבי שבילי בית גלגול דהוי רה"ר לשבת), כיון דל"ה בהו ארומ"מ. ולפ"ז א"ש הא דנקטי' אין חייבים משום רה"ר ול"ה בפשיטות דהוי רה"ר, וכן באיבעיא דרחבה הלש' הוא "תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו חייבין עליו משום רה"ר או אין חייבין עליו", כיון דתחילת הדין הוא האם הוי רה"ר, ואז אמר' ארומ"מ, או דל"ה רה"ר וממילא הוי רה"ר ע"י המחיצות. ובתש' הגאונים שע"ת סי' רט כ' "והלכתא מדינות ועיירות שאין בהן ששים רבוא ואפי' יש בהן ששים רבוא ויש עליהם חומה ודלתותיהן ננעלות בלילה אין נעשות רה"ר ואין חייבים עליהן כרת וסקילה מ"ט דבעי' כדגלי מדבר שלא היה עליהם גדר אבל יש עליהן גדר אפי' היתה כירושלם שהיו בה אלף אלפים אין נעשית כרה"ר דאמר רבה בר בר חנה אמר' יוחנן אלמלא ירושלם דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר", וכ"ה בס' העיתים סי' צב, וזה כד' רש"י דע"י דלתות ל"ד לדגלי מדבר.

אמנם יל"ע מאיזה טעם מעלות בא"י ל"ד לדגלי מדבר, האם זה משום דלא נחא תשמישתיה, או משום שיהושע מסרן ליחיד. ולש' רש"י הוא "שאינן כדגלי מדבר - דארץ חלקה היתה, שהענין משה אותה", וא"כ נראה דמתחילה לא ס"ל החילוק בין א"י לחו"ל, וכן נראה בלש' תור"פ שכ' "מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר. פי' דלא נחא תשמישתיהו, דאע"ג דר' יוחנן ס"ל כר' יהודה דבקיעת רבים מבטלי מחיצתא, מ"מ היינו דוקא דניחא תשמישתיה, אבל היכא דלא נחא תשמישתיהו כמו הכא ר' יהודה מודה דבקיעת רבים לא מבטלי מחיצתא. וא"ת למה נקט ארץ ישראל, אפי' חוצה לארץ נמי. וי"ל למסקנא דלקמן נחא שפיר אמאי נקט ארץ ישראל". ויל"ע בדבריו, דאם הכא ס"ל דטעם דל"ה רה"ר הוא מחמת דל"ד לדגלי מדבר, מה הק' דלריו"ח נימא ארומ"מ, דסו"ס ל"ה רה"ר. (ולד' הרשב"א דלהלן נחא, דס"ל דע"י ארומ"מ לא איכפ"ל דאינו דומה לדגלי מדבר). ובחי' הר"ן כ' להדיא דהכא לא ידעי' חילוק בין א"י לחו"ל, ז"ל "קס"ד השתא בארץ ישראל דנקט לאו דוקא ולא נקט הכי אלא משום דבארץ ישראל שכיחי מעלות ומורדות ועקר טעמי' משום דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ובסמוך דאבעיא לן תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו מהו לא פשטוה מדר' יוחנן משום דלא ידעינן אי ארץ ישראל דוקא קאמר או לאו דוקא". והרשב"א כ' "לפי שאינן כדגלי מדבר. קשיא לי מדקאמר שבא"י ודאי שבא"י דוקא קאמר והיינו שבילי בית גלגול דקאמרין בשלהי

נעשית המחיצה ביד"א או ביד"ש, אלא דבעי' ראוי להיעשות ע"י אדם. ולכאור' הדוג' לזה היא מסוג' דסוכה כד, א דאמר' כל מחיצה שאינה ראויה להיות עשויה ביד"א אינה מחיצה, (וכ"כ המכתם לדוד סי' ב ובתור"ח דלהלן ובנשמת חיים סי' כט), אלא היתם איירי לענין לפסול מחיצה של בע"ח, דבע"ח אינו ראוי לעשות מחיצה, וזה ל"ש כאן דהמחיצה היא סולמא דצור. ולכן צ"ל דכאן יש סברא מיוחדת, (וכ"ה בלשון הזהב ושם משמעון ובחזו"א הנ"ל), דאמנם לדעת רבנן לא ארומ"מ, אבל כ"ז הוא רק באופן שניכר ענין המחיצה כעשויה למנוע הרבים, ולכן למרות בקיעת הרבים יש לה כח של מחיצה, ואפי' אם אינה עשויה ביד"א כהל' המתקט וכו', אבל מכיון שצורתה היא כמחיצה רגילה לא ארומ"מ, משא"כ במחיצות שאין כדוג' עשויות ביד"א, דבהא ע"י בקיעת הרבים בטל מיד כל ענין המחיצה. (וא"ש דהתוס' לא הק' מה שיעור יהיה ות' היקף גדול, אלא רק מחמת ענין ארומ"מ, דהיקף גדול אינו טעם לבטל מחיצה, אלא דמחיצות של היקף גדול אינם מועילים כנגד ארומ"מ). ובתור"ח עמד על כע"ז ליישב הקו' הנ"ל בד' התוס', אבל כ' "ודוחק לחלק ולומר דסולמא דצור ומחנתא דגדר אינו ראוי להעשות בידי אדם והוי דומיא דבעלי חיים שכתבו התוספות בפ"ק גבי תל ונקע אבל שבילי בית גלגל ראוי להעשות בידי אדם". וע"ע גאו"י. ובאמת יש נפק"מ אם נפרש את ענין ההיקף גדול דאז צריך מחיצה אלימה יותר, ובין אם נפרש דבהיקף גדול אין המחיצה ביד"ש ראויה להיעשות ביד"א, דאם יש היקף גדול מאד, אבל כולו עשוי ביד"א, ורק מיעוט מתוכו (אבל יותר מ' אמות) בכל רוח עשוי ביד"ש, ובקעי' שם רבים. דמחד הרי מחיצה זו ראויה להיעשות ביד"א דאינה אלא י' אמות או מעט יותר, אבל מאידך בהיקף גדול יש להצריך מחיצה אלימתא בכל חלק מן ההיקף בכל רוח. (אמנם בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' יד כ' "עיקר סברא דמבטלים מחיצה ביד"ש הוא כמ"ש הח"ס מדנצטוו בתורה על הוצאה. וא"כ לא מוכח רק היכא שכל המחיצות הם ביד"ש").

ובבית מאיר סי' שסג סל"ו תי' דדוקא בניחא תשמישתיה כ' התוס' דמודו רבנן לדין ארומ"מ באינה עשויה ביד"א, אבל בלא ניחא תשמישתיה לא ארומ"מ, ואף דבדעת ר"י קי"ל דאין חילוק בזה, מ"מ בהא דרבנן מודו הר"ז דוקא בניחא תשמישתיה. וכ' ע"ז בבית שלמה סי' נא "הגאון מהר"ש אאיליון בתשובת כנסת יחזקאל (סי' ג) כתב לדחות קושית הכנסת יחזקאל שהקשה על תירוץ התוס' הנ"ל, מש"ס במקומו דבעי רחבה תל המתלקט, אליבא דרבנן לא תיבעי לך כו'. ואם איתא גם אליבא דרבנן אתי רבים כו', כיון שהמחיצות בידי שמים. ועל זה תירץ מהרש"א דע"פ בלא ניחא תשמישתיה פסיקא להו להש"ס דרבנן לא אתו רבים ומבטלין אף מחיצות שבידי שמים, כיון שסבירא לן דלא אתו רבים ומבטלין מחיצות שבידי אדם אף בניחא תשמישתיה ע"ש. אמנם דבריו תמוהים, דהא על כרחך הא דקאמר הש"ס, אילימא משום דמקף ליה סולמא דצור, היינו שהוא גבוה יוד טפחים כמו שכתב רש"י שם. ואם הוא משופע, על כרחך שמתלקט יוד מתוך ד' דבלאו הכי פשיטא דאין לומר דהוי מחיצה, דהא ארעא סמיכתא הוא כמבואר בש"ס וברש"י (יט ע"ב. נח ע"ב). אלא על כרחך דמיירי שמתלקט יוד מתוך ד', וגם מחתנא דגדר שהוא חריץ עמוק יוד ורוחב ד', נמי מקרי לא ניחא תשמישתיה, ועיין תשובת חכם צבי (סי' ה) ובכהאי גונא לא הוי ניחא תשמישתיה כמו שאמרו שם בש"ס. ואולי י"ל דשאני סולמא דצור או אוקיאנוס דהדרך סלולה לרבים לעבור שם, ואף דלא ניחא תשמישתיה מ"מ ארומ"מ כיון דאי"ז מחיצה העשויה ביד"א, משא"כ ד' הגמ' בתל המתלקט דאין הדרך סלולה שם ואיכא נמי דרכא אחרינא, דבהא אפי' במחיצה דביד"ש לא ארומ"מ. וע"ע בתשובה מאהבה סי' קח שר"ל כן בד' התוס' דרק בניחא תשמישתיה אמרי' ארומ"מ לרבנן במחיצה הנעשית ביד"ש, ועי' מה שהשיב לו רבו הנו"ב כנדפס שם בס' קיב, וכן בנובי"ת קו"א סי' קיב.

אמנם יש מהאחרו' דפי' ענין בקיעת הרבים בסולמא דצור ואוקיאנוס באופ"א, דאין הכוונה לרבים הבוקעים מהיבשה לאוקיאנוס דרך המחיצות, אלא דהמחיצות מקיפות מקום כזה שיש

וכו' לא היה בקיעת רבים כלל, דאין דרך שם במקום אחד מוגדר שביקעו בו הרבים.

אמנם עדיין יש ללמוד מד' הריטב"א כאן דב' מחיצות הוי רה"י לא רק בעומדות זו כנגד זו, אלא אפי' בכמין גאם, דמה"ט הוי רה"י לרה"י. ולכאור' כן מפר' גם בריטב"א בע"א שכ' "הא אילו הניח שם שתי רוחות סתומות אפילו צפון ודרום אין צריך שישלכנה לצדדים ואין צריך לומר אם הניח שם שתי מחיצות שלימות כמין גאם". אבל החזו"א כ' דאין ד' ר"י אלא בזה כנגד זה, אבל כמין גאם ל"מ אף לדידיה. (אמנם נראה בלש' החזו"א דלא פליג אלא לדין דמהני ב' מחיצות ולחי, ובהא ס"ל דלחי באלכסון ל"מ כלל, אבל לרה"י באמת מהני גם בב' מחיצות שאינם זה כנגד זה, עי' בדבריו סי' עב סק"י וסי' עד סקט"ו). ויתכן לדחות, דמש"כ בע"א אין כוונתו דהוי רה"י מה"ט, אלא רק דמעלת ב' מחיצות מעלייתא כ"ש שיהיה בהם דהרי יש כאן ב' מחיצות מחוברות שאין בהם בקיעה, ומש"כ הכא באמת אין כוונתו דהוי רה"י אלא כמב' בגמ' דאין חייבים על א"י משום רה"ר, ויתכן דאי"ז דוקא לרה"י אלא לרבנן ג"כ, דהא לעיל (ו, ב) נת' מד' הר"ן (וכיסוד האו"ש) דאף לרבנן דב' מחיצות לא עבדי רה"י, מ"מ רה"ר לא הוי, וא"כ ה"ה הכא בב' מחיצות כמין גאם דאולי אפי' לרה"י ל"ה רה"י, אבל מ"מ רה"ר נמי ל"ה.

ארומ"מ במחיצה העשויה ביד"ש

תוד"ה דילמא מעלות. וי"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצה". והאחרונים תמהו מאד בד' התוס' דהא בגמ' דנו על תל המתלקט ומב' בפשיטות דבעיקר הדבר הר"ז תלוי בפלוג' ר"י ורבנן, והא סתם תל מב' בגמ' טו, א דהוא בידי שמים מימות עולם, (ומקשי' מינה בדין מחיצה העומדת מאליה), וא"כ לד' התוס' הא בזה מודו רבנן דארומ"מ. ובבית אפרים סי' כו ר"ל דרק תל ונקע שבדרך סתמא ביד"ש, אבל תל שבמבוי סתמו ביד"א, ועיי"ש עוד לחלק בין תל דידן להא דאמרן לעיל טו, א, ועל דרכו י"ל דרק נקע סתמו ביד"ש, והתם מקשי' תל דומיא דנקע. (ובכ"א שם רמז גם לזה).

ואמנם בתורא"ש הוסיף בתי' התוס' "ושמא במחיצה שאינה עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה, אפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא", ולפ"ז דוקא בהיקף גדול כ"כ ס"ל דאם אין המחיצה עשויה בידי אדם, אף לרבנן ארומ"מ. ויתכן שתי' זה הוא המשך לד' התוס' בקו', דהוכיחו מדרי"ח דמהני אפי' לאלף כור דמה שיעור יהיה, ולזה כ' דבהא ל"מ אם ההיקף גדול כ"כ ארומ"מ על מחיצה דביד"ש. ובכנסת יחזקאל סי' א-ב באמת כ' דד' התוס' הם רק בב"ס, וזהו שיעור גדול ההיקף. (ועי' שו"ת ר"י מסלוצק סי' יא). ועכ"פ לפ"ז ל"ק מתל המתלקט ושבילי בית גלגול, כיון דהתם לא היה היקף גדול כ"כ. (וכ"ה לש' תלמיד הרשב"א "אי הכי כו"ע נמי דקא מקיף ליה ים אוקיינוס, מיהא שמעינן דמקום המוקף גדר אין לו שיעור עד היכן קרוי רה"י. מיהו פשיטא לן דאפילו עד עשרת כורין הוי רה"י, דהא אמר ר' יוחנן בפרק הדר קרפף שהוקף לדירה אפילו יתר מבי"ס אפילו כור ואפילו כוריים הזורק לתוכה חייב, מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין. וכן נמי אמרינן במתני' דבדיר וסוהר הואיל והוקפו לשם דירה אפילו בית חמשת כורין ובית עשרת כורין מותר. ואפשר שכל שיהא מוקף בידי אדם אין לו שיעור ואפילו כל שהו דינו כרה"י"). ובחזו"א כיון לד' התורא"ש, ז"ל בס' קז סק"א "ולדעת תו' כל שההיקף גדול כל כך שאין בני אדם עושין דוגמתו, אז אתו רבים שבתוך המחיצות ומבטלי מחיצות, ולפ"ז בהיקף קטן אף באין המחיצות עשויות בידי אדם, לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא אף לפי' תו' וכן משמע דמעלות ומורדות שבא"י נמי אינן עשויות בידי אדם וכן שבילי בית גלגול, אלא כונתם מחיצות שאינן נעשות בידי אדם כדוגמתן, וצ"ע". (ועי' להלן המובא ממכתב הגר"ע).

אמנם ביאור הדבר נראה מהחזו"א דאי"ז משום דהיקף גדול צריך מחיצה אלימא, (וכדמשמע בתלמיד הרשב"א), אלא דהיקף גדול אין הדרך לעשות מחיצה כדוגמתו. ובאמת יש אחרו' שכ' (לשון הזהב שם משמעון ומכתם לדוד) דאין כוונת התוס' לתלות הדבר אם

ובעיקר הדבר דנקטו רוב האחרו' דבקיעת הרבים היא ביציאה מהיבשה לאוקיאנוס, הנה המג"א בסי' שסג סק"ל כ' "משמע כאן דים נחשב למחיצ' וצ"ע דכת' התו' ד' כ"ב ע"ב ותימא דא"י תעשה רה"י שהרי' וגבעות מקיפין אות' ובבל תעש' רה"י דמקיף לה נהר דיגלת וי"א דמחיצ' שאינה עשויה בידי אדם לא חשיב מחיצ' ואתי רבים ומבטלי מחיצתן עכ"ל עמ"ש ססי' זה וצ"ל דהכא מיירי במקום שאין הספינו' עובר' שם לנמל דשם הוי הים מחיצ' וה"ה שאר מימו' שאין הספינות עוברות שם הם עצמן מחיצה כמ"ש סי' שנו' וכ"ה בגמ' ד' כ"ד ע"ב ובתו' אין עושין כו' דהנהר בעצמו הוי מחיצה וכ"כ בערוך ערך אוזל ולפי מ"ש ססי' שמה דוקא כששפת הנהר עמוק י' וכ"כ רש"י והריב"ש כאן אבל אם שפת הנהר משופע והולך אם כשהולך השפוע ד"א עדיין אינו גובה י' אינו מחיצה וכמ"ש ססי' זה", ולפ"ז לכאו' מוכרח דאפי' בקיעה בתוך אניה ומכוננית וכד' דהוי בקיעת המחיצות כשהרבים בתוך רה"י אחרת ג"כ חשיב בקיעת רבים, דהרי יש מקום שבו באוקיאנוס מתלקט י' בתוך ד"א ושם אין הרבים עוברים אלא דוקא בתוך אניה שהיא רה"י גמורה, ואעפ"כ גם בזה אמר' ארומ"מ, ואפי' לרבן כיון דהוי מחיצה שאינה עשויה ביד"א. ומוכח מזה להנידון שדנו הפוס' בזמנינו כשבקיעת הרבים היא בתוך מכונניות ורכבות וכיו"ב. (ובמ"ה ח"ח ס' צח עמד בזה מד' המג"א בסי' שמה סקי"ד ושם ג"כ דן - מד' היראים' על ארומ"מ ע"י ספינות, ועי"ש שדחה הראיה, אבל לא תי' כלום מד' המג"א דכאן ורק הביא החלוקים עליו). אלא דיש לדחות, דהרי חזי' ממעלות בית מרון דאפי' שמקום הבקיעה אינו ט"ז אמה מ"מ שייך ארומ"מ כשהמשך יש רה"ר, וא"כ ה"נ יורדים מהאניה ובוזה נשלמת הבקיעה. (ומד' היראים הנ"ל עצמם אולי יש ללמוד קצת דבקיעת רכבים ורכבות ל"ח רה"ר, דהרי תי' טעמא דמילתא דים ל"ה רה"ר, ד"רה"ר לא הוי שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים", והרי הספינות ניחא תשמישיהו, וע"כ דבעי' ניחותא בבקיעה בדרך רגילה בלי ספינות, וא"כ פסי רכבת וכבישים גדולים אין בהם ניחא תשמישתייה כיון שא"א להיות שם בלי כלי (רכב).

ועכ"פ מבו' כאן בסוג' חידוש בגדר ארומ"מ, דהרי הבקיעה כאן אינה בפירצה שבמחיצות, דהרי המחיצות הם מתלקטות י"ט בתוך ד"א ואין בהם פירצה כלל, ואלא שיש בקיעה במה שעולים עליהם, וכן בספינות במחיצות דאוקיאנוס. ומבו' דשייך ארומ"מ בענין של גו"א, דכיון דהמחיצות נמשכות עוד למעלה מדין גו"א ועי"ז הם גודרות את הרשות, א"כ בקיעת הרבים במקום הגו"א היא בכלל ארומ"מ. ואם ננקוט כהסוב' דענין עולה עד לרקיע ברה"י אינו תלוי בענין גו"א, או דעכ"פ בעמוד ותל ל"ש כלל גו"א ואעפ"כ יש רה"י מעליהם, א"כ ה"נ יהיה מבו' דארומ"מ אינו תלוי בבקיעת מקום מחיצה, דאפי' רה"י הנגדרת מאליה ע"י מחיצות שתחתיה, אם יש בקיעה מעל הר"ז בגדר ארומ"מ. ויל"ע קצת מד' הרמב"ן במלחמות ר"פ שכ' "שאין הרבים מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבוד מפני בקיעתן בפרצה כגון דיומדין שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פרצה שהרבים בוקעין בה שתי וערב א"א לשתי המחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי שתי מחיצות גמורות הן ועומד"ר על הפרוץ ואין אנו צריכין לסתימת הפרצות", ומבו' דארומ"מ ל"ש בעומד"ר וכד' דל"צ שם מחיצה במקום הפירצה, אלא רק במקום שהדין מאריך את המחיצה כביכול, וא"כ מוכרח בדעת הרמב"ן דרה"י מעל עמוד היא מחמת גו"א, וענין גו"א זה הארכת המחיצות. וזה דלא כד' הגר"ח בס' שנקט בדעת הרמב"ן דאין גו"א בעמוד אלא רה"י עולה מאליה עד לרקיע ע"י ההבדלה שלמטה. וגם זה דלא כהחזו"א בגי' שביאר דכל ענין גו"א הוא לא הארכת מחיצות, אלא דמלמטה נגדר הלמעלה, והכא הרי מבו' דארומ"מ ע"ז ארומ"מ. (ולהלן ית' עוד דרך, דארומ"מ בתל המתלקט הוא מכיון דבעי' צירופי מחיצות, ובינייהו בקיע רבים, ולא מחמת הבקיעה מעליהם במקום הגו"א. ונפק"מ בביאורים האלו לבאר את ד' התוס' שכ' דבמחיצת כור ל"ש ארומ"מ, עי' להלן).

בו רבים, ובכה"ג ארומ"מ. ולפ"ז ל"ק כלל מתל ושבילי בית גלגול דהא לא היו שם רבים בתוך המחיצות. ועי' שאילת יעבי"ן סי' ז וחת"ס סי' פט וחמד משה סי' שסג סק"ד שכך פי', אמנם בבית שלמה וחזו"א שם תמהו בזה דכה"ג ל"ש כלל ארומ"מ, עי"ש. והיותר תימה דאף אם נאמר דמציאות הרבים בין המחיצות גם היא בכלל ארומ"מ, (ודוג' ד' הרשב"א דבפליטא ל"מ דלתות דסו"ס הוי רה"ר), אבל ודאי דאי"ז תלוי בפלוג' ר"י ורבנן אי ארומ"מ, דהרי ר"י ס"ל דמהני ב' מחיצות מעליא, ולא איכפ"ל כלל דבין המחיצות יש בקיעת רבים להדיא, ואיך יתכן דהאי מציאות הרבים בין מחיצות האוקיאנוס תהיה תלויה בפלוג' ר"י ורבנן, (ואטו ד' הרשב"א על פלטיא תליא בפלוג' ר"י ורבנן), וצ"ע. וג"ז הק' בבית שלמה שם, עי'.

ואולי יל"ד תי' בזה, דאין כוונת האחרו' הנ"ל למציאות שיש רבים בין מחיצות האוקיאנוס, אלא למה שיש רבים המסתובבים על מחיצות האוקיאנוס של תל המתלקט, וזה שפיר תלוי ברה"י ורבנן אי ארומ"מ, דאמנם אין הבקיעה מחוץ לרשות לתוך הרשות דרך המחיצות, אבל יש בקיעה על עצמם של מחיצות בשיעור ההתלקטות י"ט מתוך ד"א. (דלש' החת"ס לא כרוך כ"כ, עי', ולש' היעבי"ן הוא "בכוונת התו' במ"ש דאתו רבים ומבטלי מחיצה. דפשוט שכיוונו לרגלי רבים הדורסים ברה"י כזו שמחיצותיה בידי שמים וק"ל. לא מחמת ספינות השטות בנמל הים וכו' דהו"ל מחיצה נדרסת", והנה מתחילה נראה להנידון הוא סיבוב הרבים בכל אר"י, ולבסוף כ' דהמחיצה היא הנדרסת. ולש' החמד משה הוא "דאם יעברו כל העולם על מחיצה כשרה ואפי' לא נעשית ביד"א לא תיבטל אלא התם קאי על המקום שתיעשה רה"י ע"י מחיצה זו דאם המקום שרבים בו יעבורו אינו מועיל מחיצה שלא נעשית ביד"א והיינו במקום שהוא רה"ר ממש שאין לו בעלים מיוחדים", ובכ"ז יש לפרש כנ"ל, ולא שסיבוב הרבים בתוך המחיצות חשיב ארומ"מ). וכזה יש ליישב גם מה שדן המג"א בסק"מ ארומ"מ במבוי סתום שברוח רביעית הוא תל המתלקט, ותמה עליו הב"מ דהרי אין בקיעה מצד לצד, רק נכנסים ויוצאים באותו מקום, וי"ל כנ"ל דהבקיעה היא לא באלה הנכנסים למבוי, אלא אלו העוברים דרך רה"ר מעל התלקטות התל, והוצים דרכו, והם הארומ"מ, ועי' הוצרך המג"א ליישב דליכא ס' ריבוא.

ועכ"פ בדרך זו (דארומ"מ הוא ברבים שבתוך המחיצות ולא בבקיעה מהים), אפשר להוסיף עוד, דהנה המאירי בסוכה ד, ב כ' "שבזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אינו תשמיש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות", וידוע לפרש דבאמת ס"ל דליכא גו"א בעמוד וממילא ליכא מחיצות כלל, ואעפ"כ הוי רה"י מחמת שהוא מובדל מרה"ר, ולכן באמת בתל ובשבילי בית גלגול הוי רה"י ע"י שהם מובדלים מרה"ר, ויש בזה נידון של ארומ"מ להפקיע את ההבדלה, אבל בכל ואר"י וכל העולם דהרבים בתוכם, א"כ למרות ההבדלה של גובה התל סו"ס הרי רה"ר נמצאת בפנים מצ"ע, ומה תועיל ההבדלה כיון דהמקום הוא תשמיש של בני רה"ר. ואפשר להוסיף דאפי' אי ס"ל דיש גו"א בעמוד, מ"מ הרי בפליטא מבו' (להרשב"א הנ"ל) דאפי' מחיצות אינם מפקיעות את רה"ר כיון דאיכא רבים בתוך הרשות, ואפי' אי נימא דמהני מחיצות, זה רק מהטעם שכ' הרמב"ן לקמן נט, א דעי" מחיצות ל"ד לדגלי מדבר, וזה ל"ש במחיצות של גו"א דסו"ס דמיא לדגלי מדבר. ועכ"פ זה טעם שכל העולם ל"ה רה"י ע"י מחיצות התל שסביב האוקיאנוס, כיון דאין גו"א לעשות מחיצות, והבדלת התל לא תעשה רה"י כשיש רבים בפנים, או אפי' אם יש מחיצות של גו"א זה ל"מ להפקיע את המקום של הרבים בחפצא כיון דרמיא לדגלי מדבר למרות מחיצות הגו"א. (וזה דרך ליישב את אר"י ובבל וכל העולם דל"ה רה"י אף לרבנן דלא ס"ל ארומ"מ, גם לול"ד התוס' שחילקו בין מחיצות ביד"א למחיצות ביד"ש. ועי' דורש לציון דרוש יג ובהג"ה מבן המחבר שם בטעם הדבר דכל העולם ל"ה רה"י אם לא כדעת התוס' דמחיצה העשויה ביד"ש גרע).

אלא דבאשכול מבו' דכ"ז הוא גם בצירוף ענין ארומ"מ. (ועי' בס' תיקון עירובין - קראקא ד"ו).

ובשו"ת אחיעזר ח"ד סי' ט יש בזה ענין חדש, ז"ל שם "אלא שיל"ע דהרי מחיצות הנהר עשויות ביד"ש ודעת התוס' בעירובין דף כב בד"ה אילמא דמחיצה שאינה עשויה ביד"א לאו מחיצה היא ואפי' אי נימא דאי"ז אלא מדרבנן מ"מ אינם יכולים לסמוך על מחיצות הנהר מדרבנן וכו' אולם יש לסמוך ע"ד הרמב"ן והריטב"א דכל שטח שדרך בני אדם להקיפו מיקרי שניכר שנמצא תוך מחיצות אפילו עשוים ביד"ש ועי' בס' חזו"א הל' עירובין סי' מג סק"א". ואמנם בחזו"א שם (לפנינו סי' קז סק"א) לא כ' כן בהכרח בדעת הרמב"ן והריטב"א אלא כ' כ"ז בדעת התוס' דס"ל דמחיצה ביד"ש יש בה ארומ"מ, ועי' הוסיף דרך היקף גדול שאינו ראוי ורגיל להיעשות אלא ביד"ש שייך בכלל זה וכו', אבל באחיעזר כאן נראה (במכתב הנ"ל שנכתב אחרי דו"ד עם החזו"א כמבו' שם) מבו' דכ"ז הוא שיעור גם בד' הרמב"ן והריטב"א מהו גדר 'רואה עצמו בתוך המחיצות', וצ"ע.

והנה הרוקח בס"י קעח (הובא בא"ר בס"י שצו, ועי' פמ"ג שם בא"א סק"ח) כ' "בירושלמי בפרק ר' עקיבא בשבת ניתנה תורה לישראל ואמרי' במכילתא מקול הדיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות בני אדם כאלו לא יצאו". וכע"ז נמצא בתש' מהר"מ מרוטנבורק בשם הר"ש משאנץ, ז"ל "אשר שאלת למ"ד בשבת ניתנה תורה לישראל האיך חזרו לאחוריהן יב מילין הא לא קשיא דאפי' למ"ד תחומין דאורייתא מוקפין היו ענני כבוד והוי כמחיצת בני אדם כדאמר בפ' מי שהוציא והו' יעשו לו מחיצת בני' וכו' וע"ג דעננים של עכשיו אינם נחשבים בממש עננים שהקיפן הקב"ה להגן מפני האומות ובכל מקום שהיו הולכים היו ענני כבוד עליהם". וכיו"ב כ' במושב זקנים עה"ת במדבר פ"ב ז"ל "אבל במדבר שהיו עננים מקיפין סביב כל המחנה ישראל והשבטים חונים סביב המשכן לכל ד' רוחות א"כ כל מחנה ישראל היה נחשב רה"י ובני יהודה החונים במזרח יכולין לילך למערב על פני מחנה ישראל שהוא ג' פרסאות ועדיין משם היה להם אלפיים אמה". וכן בס' ערוגת הבושם כ' "שהיו נרתעים לאחוריהם י"ב מיל, וחזורי' לפנייהם י"ב מיל, ולפי שעננים היו מקיפים אותם לא היה חילול שבת". ומבו' בזה דמחיצות ביד"ש מהני בהיקף של י"ב מיל אפי' כשיש רבים בתוכם. וע"כ או דהיקף י"ב מיל ל"ח היקף גדול, (וכדכ' האחרו' דהשיעור הוא ט"ז או ל"ב מיל וכיו"ב), או דהחיסרון בהיקף גדול הוא רק כשיש בקיעת רבים בעצם המחיצות ולא כשיש רבים בין המחיצות, והחיסרון של מחיצה ביד"ש הוא רק בהיקף גדול יותר מזה או רק בבקיעה במחיצות עצמן ולא במציאות הרבים בין המחיצות. ויש לדחות דחיסרון מחיצות ביד"ש הוא משום שלא נעשו בתורת מחיצה, וזה ל"ש לומר על היקף הענני כבוד. וכ"כ התת"ס שבת ו, א "אבל ענני כבוד אע"ג דבידי שמים הוא מ"מ כיון דלצורך שעה נעשו ונסתלקו לצורך אדם ה"ל כבידי אדם ולא דמי להרים וימים".

אלא דבד' הרוקח הנ"ל בלא"ה צ"ע איך ילפי' ממדבר דיני רה"י כיון דהיה שם מחיצות של עננים. (וכה"ק בהג' השו"מ בתש' מהר"מ שם, ז"ל "מ"ש לענין ענני כבוד נוראות נפלאותי דבעירובין ד' נה ע"ב הא דאמרי דגלי מדבר קאמרת והרי היו ענני כבוד במדבר והוי כמחיצת בני' ועי' בשעה"מ פכ"ז מהל' שבת ה"א ויש להאריך בזה, אבל ד' רבינו כאן צ"ע ג' ומהאי דיהושע רחוק היה כשני אלפים אמה שדרשו חז"ל והובא ברש"י שם שהוא תחום שבת אין קושיא דלאחר שמת משה ניטל ענני כבוד אבל מהך קשיא וצ"ע, וגם ק' דאם הו' כמחיצה ל"ה רה"י כמו ירושלים דאלמלא דלתותיה ננעלות ועי' עירובין כב גבי ים אוקיאנוס, ומיהו י"ל דארומ"מ וגם כיון שבבליה היה נכנס עמוד האש הו' מחיצות העשויות להסתלק וצ"ע בזה". ועי' אבנ"ז סי' רעח). וצ"ל לכאו' דל"ה מחיצות גמורות לגבי הפקעת רה"י, ואעפ"כ מהני להפקעת איסור תחומין, ואולי דוג' לזה ממחיצות לפלטיא דל"מ לאפוקי מרה"י דהוצאה ומהני לענין תחומין, כמבו' באו"ז הל' ער"ש סי' ו. (ועי' שו"ת חבצלת השרון שם, ובדורש לציון דרוש יג. ונת' עוד באורך בעניניא

ולענין קו' התוס' דלרבנן דלא ארומ"מ אמאי כו"ע ל"ה רה"י משום מחיצות דאוקיאנוס, ומה שיעור בזה, הנה הריטב"א בסוג' תי' "דהיינו כל שרואה עצמו תוך המחיצות דאע"ג דלגבי שבת לא בעינן מחיצות הניכרות לדירתו כדאיתא בפרק קמא דסוכה אפ"ה בעינן שיראה עצמו תוך מחיצות", וכן מבו' בעו"ר בכמ"ד. ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' א כ' ע"ז להר"מ אריק "מ"ש לתמוה ע"ד ריטב"א עירובין כ"ב בשם רמב"ן דבעינן רואה עצמו תוך מחיצות דאל"כ ל"ה רה"י ותמה דא"כ בעירות גדולות שהעירוב צה"פ רחוק מאוד ואינו נראה כלל לא יהי' לו דין רה"י. לענ"ד כונת הריטב"א רק לאפוקי מקום פרוץ בלא מחיצות כלל ונראה לו כעומד במקום פרוץ שהמחיצות רחוקות ואינם נראים כלל בזה אין דינו כרה"י ועי' בכורות י"ד עד ט"ז מיל שלטא עינא וא"כ היינו במקום ארוך ורחב יותר מן ח' פרסאות על ח' פ' אבל בכרכין שהוא עומד בתוך מחיצות אף דבעינן ג' מחיצות מיקרי שפיר עומד ברה"י. ומהגם דאם יעלה על הגג היותר גבוה יראה שפיר המחיצה מיקרי שפיר עומד בתוך מחיצות ועי' זכחים ק"ח ב' עומד ורואה ויושב ואינו רואה כו'. כנלע"ד. [שוב מצאתי בס' האשכול ה' עירובין סי' ס"ה מבואר שיטה זו דדוקא במחיצה ביד"ש יש חילוק בין רואה עצמו או לא אבל לא במחיצה ביד"א ע"ש היטב"]. וכע"ז כ' גם בחלק ט ע"ש. וכ"כ בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' יד "אכן בגוף הדין יש לדון בזה לפמ"ש הריטב"א בחידושו דף כ"ב בשם הרמב"ן שצריך שיראה עצמו שהוא בתוך מחיצות. ואפשר שהאנשים שבתוך העיר מיקרי רואים א"ע בתוך מחיצות. דאף שהעיר גדולה בכ"ז ניכרים המחיצות סביב ונראים לכל מי שיודע מהם וחפץ לראותם ואף שאולי גובה הבנינים מפסיקים אבל כשיעלה על הבית יראה. משא"כ בא"י ובכל העולם שא"א לראות כלל היקף המחיצות רק כשיסבב את העולם או את המדינה יראה בכל עת מקצת מן המחיצות. אכן האשכול כתב בה' עירובין דבמחיצות ביד"ש צריך שיראה עצמו בתוך המחיצות וביד"א א"צ לזה. ועפ"ז מיושב הכל. ובנחל אשכול שם כתב לפרש כן גם דברי התוס' וריטב"א. אבל בריטב"א קשה לומר כן כי עיקר חסר לפ"ד".

ובאמת בס' האשכול לפנינו אי' כן בתוספת קצת "ואיכא לעיונא בהא מלתא דים אוקיאנוס מקיף כ"ע וא"י מקיף סולמא דצור ובבל פרת ודיגלת ואמרינן לקמן דלא מהני לבטל ר"ה אלמא מחיצות ביד"ש לא עבדו רה"י אי בקעי בהו רבים לא מספקא לן אף אי בקעי בהו רבים לא מבטלי למחיצות ביד"ש, מיהו כל זמן שאינו רואה המחיצות העשויות ביד"ש המקיפות השטח בהני אמרינן אתי רבים ומבטלי, דאל"ה ר"ה היכא משכחת לה לאפוקי מחיצות הנעשות ביד"א אף אם לא נראו לעומד באמצע, שהשטח רחב מאד מהני לשויי רה"י ולא אתי רבים ומבטלי", (וחסר ההמשך), ומבו' כאן צירוף של ארומ"מ עם מה שהמחיצות אינם נראות עם מה שעשויות ביד"ש. ואולי זה ד' התורא"ש על היקף גדול, דאין הכוונה לד' כנסת יחזקאל על ב"י"ס, אלא על היקף שאינו רואה בו את המחיצות, ובהא ארומ"מ לרבנן במחיצה דביד"ש. (ועי' שו"ת חבצלת השרון סי' כג שנתכוין לומר דאף ד' התוס' בחיסרון מחיצות דביד"ש לא איירי אלא בהיקף גדול כ"כ שאינו רואה המחיצות). וכבר עמד בבאיורה"ל בס' שמו לדקדק בד' הרמב"ן דהאי סברא הוא רק במחיצות דביד"ש, ז"ל "אכן כאשר נעייין בדברי הרמב"ן עצמו בסוגיא דעיר של יחיד [שממש הוציא הריטב"א שיטתו] נראה לכאורה דרך אחרת בשיטתו דהרמב"ן לא כתב שם דבריו אלא במחיצות העומדים מאליהם כהרים ובקעות וע"ז כתב דכל היכי שהם רחוקים טובא עד כדי שאינו מוצא א"ע בתוך מחיצות לא מקרי מחיצות וכדמוכח מההיא דבבב נמי מקיף ליה פרת ע"ש ברמב"ן", (אבל בשעה"צ סי' שסג סק"צ כ' "לפי מה שהסכים הריטב"א בשם רבו הרמב"ן, אין חילוק כלל במחיצות בין עשויה בידי אדם לעשויה בידי שמים, ושלא כדברי התוספות, אלא כל זמן שהוא יכול לראות עצמו תוך המחיצות מפני שאין מרוחקות זו מזו כל כך, חשובות מחיצה ולא אתו רבים ומבטלי לה", ובמהרש"ם הנ"ל כ' דאדרבה בד' הרמב"ן נראה דל"כ כן רק במחיצות דביד"ש אלא גם במחיצות דביד"א).

ועצם תי' הרשב"א ע"פ הראב"ד הנ"ל, הנה לא כ' לומר דל"ד לדגלי מדבר מחמת דיהושע מסרן ליחיד, אלא דיהושע וכו' זה טעם למה אין גירעון ע"י בקיעת הרבים דארו"מ, ובחול"ל בקיעת הרבים משוי לתל רה"ר אע"ג שבצורתו אינו דומה לדגלי מדבר. ואמנם מבו' דבכריו דהטעם שתל המתלקט הוי רה"י כשאין שם בקיעת רבים, אי"ז מלתא דמחיצות בלבד, אלא "מצד שהן מתלקטין עשרה מתוך ארבע אי לאו דרבים בוקעין בהן היה רה"י לפי שאינן דומין לדגלי מדבר". וצ"ל דאף דתל המתלקט חשיב מחיצות בכל דוכתא, מ"מ בדין מחיצות שבת ל"ס בהכי, דתל העומד באמצע רה"ר (גם בלי בקיעת רבים להדיא), ה"ה חלק מרה"ר ול"מ בו מחיצות. (דוג' שי' הרשב"א דפלטאי שיש לה מחיצות הויא רה"ר). ורק דכיון דלא ניחא תשמישתיה ול"ד לדגלי מדבר, ממילא מהני מחיצות לעשות רה"י, ובוה אמרי' דבקיעת הרבים משוי שוב כרה"ר וכאילו דומה לדגלי מדבר, ורק משום יהושע וכו' באר"י אין בקיעת רבים, והוי רה"י ע"י מחיצות כיון דל"ד לדגלי מדבר. וכ"ז הוא לדעת ר"י דארו"מ אבל לרבנן דאיכא כח מחיצות לאפוקי מארו"מ, א"כ בחול"ל נמי כיון דל"ד לדגלי מדבר עבדי מחיצות רה"י, ובקיעת הרבים לא תחזיר את הרה"ר כיון דאיכא שם ד' מחיצות. ויתכן דכ"ז מצא הרשב"א בד' הראב"ד, דמקור' ות' למד דתל המתלקט ל"ח מחיצות כ"כ, ובקיעת רבים צריכה לגרע בו את דין רה"י, והטעם, דהרי (כ' הראב"ד עוד ד) רה"י גמורה ל"ש בה ענין ארו"מ, וא"כ משמע לכאור' דתל המתלקט אינו מחיצות ורה"י כראוי, וזהו שהק' הראב"ד דתל המתלקט הוי רה"י, ות' דבקיעת הרבים מגרעת, והיינו דתל המתלקט לא עביד לגבי שבת רה"י אלא רק בצירוף דל"ד לדגלי מדבר, ואת זה הארו"מ מגרע. (ולש' המאירי בסוג' "אבל בחוצה לארץ הואיל ובקיעת רבים לשם רה"ר הוא אע"ג דלא ניחא תשמישתיה ברחבים שש עשרה אמה ושיש שם בקיעת רבים שאם לא כן אף בחוצה לארץ אינו רה"ר שהרי תל המתלקט נקרא רה"י וכל שהוא רה"י אין בקיעת רבים מבטלתו", וצ"ב).

ורק דהרשב"א דן בזה עוד דא"כ רה"ר מקורה שיש בה בקיעת רבים יהיה לה דין רה"ר. (ובחי' תלמיד הרשב"א יש שינוי קצת בלש' הקור', ז"ל "מיהו במאי דקאמרינן דבחוצה לארץ בקיעת רבים מבטלת מחיצות יש לעיין קצת הא דאמרינן לקמן דגשרים המפולשין ומקורין אע"ג דבקעי בהו רבים לית בהו דינא דרה"ר", ומשמע קצת דלעולם בקיעת הרבים היא להפקעת המחיצות עצמם, ולא במסויים לענין הדמיון לדגלי מדבר). ואמנם הראב"ד בהשג' בפ"ד ה"ו כ' "רה"ר שהיתה עליו תקרה וכו' הרי הוא ככרמלית. א"א נראה לי במקום שאין רה"ר קבועה שם", ואולי כן ס"ל דיש שיעור של בקיעת רבים או קביעות רבים דמשוי ליה רה"ר אפי' במקורה. ובאמת יל"ע היכן מצא הרשב"א מקור דרה"ר מקורה ל"ה רה"ר אפי' בבקיעת הרבים, ולכאור' רק מהירושלמי יש להוכיח כן, (וכך הוכיח המשכנ"ו בס"י קכ), דכ' בפ"ב ה"ד "אם היה דרך הרבים מפסקתה יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים אינו צריך וכו' א"ר יוחנן מחלפה שיטתיה דרבי יודה דתנינן תמן וכן גשרים המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין", ומשמע דנקטי' דגשרים המפולשים וכו' איירי בבקעי רבים. עוד יל"ד לתרץ הך קו', דהנה יל"ע למה לא הק' הרשב"א מדינא דרוחב ט"ז אמה או שיעור ס' ריבוא, דהנך נמי ילפי' מדגלי מדבר, וא"כ ע"י בקיעת רבים תהיה רה"ר גם בלא רוחב ט"ז אמה. (ואולי לא הק' כן מפני שלא מצא לזה מקורן. אדרבה, הרשב"א הרי ס"ל דרה"ר המתקצרת הוי רה"ר גם בפחות מט"ז אמה, וזה מעין היסוד האמור כאן של בקיעת רבים). ובפשטות י"ל דהנך תנאים הם בעצם מושג ה'רבים', דהיינו שיעור כמות הרבים ושיעור רוחב הילוכן, אבל 'מקורה' הבין הרשב"א דאי"ז אלא תנאי בעלמא, ודמי לחוסר דמיון לדגלי מדבר ע"י דלא ניחא תשמישתיה. וממילא דיש ליישב קו' הרשב"א דאף מקורה אי"ז תנאי בעלמא כחיסרון נחותא, אלא ג"ז מעצם צורת הילוך רבים ברה"ר דאין להם תקרה, ולכן בקיעת רבים אינה מועילה לעשות רה"ר בדאיכא תקרה.

דדיני רה"ר). ושם באו"ז כ' גם "אם הגשמים יורדים עליו ומצטער או שזרחה עליו חמה ושורפתו. כגון בתקופת תמוז שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר וק"ו מסוכה שחייב לאכול בה אעפ"כ תנן ס"פ הישן ירדו גשמי' מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה", ומבו' דרה"י דתחומין הוא 'כעין תדורו', (אבל ע"י רב"ז ח"ב סי' תרפו וח"ג סי' תכה), וי"ל דתליא במקום דיוורים ולא במחיצות ממש.

(והנה אי נימא דענני כבוד הוו כמחיצה, אז הק' האחרו' הנ"ל איך ילפי' תחומין משם, ואיך ילפי' הוצאה והא הוה הכל כרה"י. ולגבי הוצאה כ' האחרו' דאמרי' ארו"מ משא"כ לגבי תחומין. והנה להך שי' שהביא האו"ז הנ"ל דלגבי תחומין ל"א ארו"מ, תיקשי שוב קו' התוס' דהא כל העולם מוקף מחיצות, ובשלימא להראש' ניחא דסו"ס אין רואה עצמו תוך המחיצות, וזה חיסרון במחיצות גם לענין תחומין, אבל התוס' שתי' דמחיצה ביד"ש מועילה בהיקף גדול אם לא דארו"מ, והרי לגבי תחומין ל"א ארו"מ, והדר תיקשי דכל העולם מוקף והיכי משכח"ל תחומין דאו". וצ"ל דאמנם התוס' לא תי' דבעי' רואה עצמו תוך המחיצות, אבל זה הכל בדיני הוצאה, אבל לגבי תחומין י"ל דאף התוס' מודו דע"מ להחשיב את השביתה בכל היקף המחיצות בעי' שיהיה רואה עצמו בהן, והדוג' לזה היא ממש"כ האו"ז בהל' ער"ש סי' ג דמחיצות של חוקקין להשלים ל"מ גבי תחומין, ז"ל "מיהו יש לדחות דהכא הואיל ומשום היכר מחיצות הוא אין שייך לומר חוקקין להשלים").

בקיעת רבים דמשוי לדגלי מדבר

כ' הרשב"א "מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליהם משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר. קשיא לי מדקאמר שבא"י ודאי שבא"י דוקא קאמר והיינו שבילי בית גלגול דקאמרינן בשלהי שמעתין הא בחוצה לארץ חייבין עליהן דאלמא רה"ר היא והדר קאמר לפי שאינן כדגלי מדבר וכיון שכן אפילו בחוצה לארץ נמי, רה"ר מדגלי מדבר גמרינן לה כדאיכא בפרק הזורק וכל שאינו דומה לדגלי מדבר אינו נידון משום רה"ר, עוד ראיתי להראב"ד ז"ל שהקשה מהא דאמרי' בשבת פרק הזורק א"ר יהודה תל המתלקט עשרה מתוך ארבע זורק ונח על גביו חייב פי' דרה"י הוא, תניא נמי הכי מבו' ששוה לתוכו ונעשה מדרון לרה"ר וכו' עד ר' חנניה בן גמליאל אומר תל המתלקט עשרה מתוך ד' זורק ונח על גביו חייב ש"מ דהיכא דלא ניחא תשמישת' נדון משום רה"י, ותירץ הוא ז"ל דאיכא לאוקומה להיכא בשאין הרבים בוקעין בו, ועם תירוצו זה אפשר לי לתרץ גם כן דהא דקאמר הכא לפי שאינן דומין לדגלי מדבר הכי קאמר מעלות ומורדות אלו מצד שהן מתלקטין עשרה מתוך ארבע אי לאו דרבים בוקעין בהן היה רה"י לפי שאינן דומין לדגלי מדבר אבל בקיעת הרבים משוי להו רה"ר ולפיכך בחוצה לארץ חייבין עליהן משום רה"ר לדעת ר' יוחנן אבל בארץ ישראל הואיל ומצד עצמן אינן דומין לדגלי מדבר לא מסרן יהושע לרבים ומסרן ליחידים, אלא שעדיין צריך לי עיון דמה שאינו דומה לדגלי מדבר היאך בקיעת הרבים משוי לי' כדגלי מדבר א"כ אפילו גשרים המפולשין שאמרו שאינן רה"ר לפי שאינן דומין לדגלי מדבר מפני שהם מקורין יהו נידונין משום רה"ר הואיל ובקעי בהו רבים".

והנה במה שבנה יסודו מד' הראב"ד צ"ע דאיזה דין השמיענו הראב"ד, ולכאור' הדברים פשוטים דהנידון כאן הוא על מחיצות של תל המתלקט, ובוה אם בקעי רבים יש ארו"מ, ובא"י שאני כיון דמאיזה טעם (יהושע וכו') ליכא ארו"מ. (ובאמת בחי' תלמיד הרשב"א מובאים ד' הרשב"א אלו שלא בסמיכות לענין הראב"ד אלא בנפרד). ויתכן דרק מד' הראב"ד למד הרשב"א דאיירי הכא דאיכא בקיעת רבים, ובוה החילוק בין תל המתלקט למעלות בחול"ל, כיון דהכא בקעי רבים. ומזה למד הרשב"א לומר דאע"ג דבהני מעלות בקעי רבים והיה ראוי שיהיה דינם כרה"ר בכל מקום אע"ג דל"ד כ"כ לדגלי מדבר, מ"מ אר"י שאני דיהושע וכו'. ועוד אפ"ל דרק מד' הראב"ד למד הרשב"א דהך מעלות היו בגדר מתלקט י"ט בתוך ד"א, (ע"י תורא"ש שדן בזה), וממילא דאם נפקיע בהם את ענין הארו"מ הרי יש כאן מחיצות, וא"כ הא דל"ד לדגלי מדבר אי"ז טעם גמור להפקיע מעלות שבכל מקום מלהיות רה"ר.

ארומ"מ בחצר

כ' הרשב"א "איתביה חצר שהרבים נכנסין בה בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת אלמא וכו'. איכא למידק ומאי קושיא דבכי הא אפילו ר' יהודה מודה דהא איכא שתי מחיצות מעלייתא וארבע נמי איכא ואלו לר' יהודה כל היכא דאיכא שתי מחיצות גמורות לא מבטלא להו בקיעת הרבים וכדאמר' לעיל, ויש שמתרצין דקס"ד השתא דחצר זו נכנסין לה שתי וערב כפסי ביראות ואין מחיצותיה חשובות דאי לא צריכא למימר דרה"י היא לשבת, ותירץ ליה דלמאי דקס"ד רבנן היא ורה"י לטומאה איצטריכא ליה, ומיהו לדידן לא ס"ל הכי אלא בחצר שיש לה שתי מחיצות גמורות היא, ואפי"ר יהודה היא, וקמ"ל דרה"י גמורה היא ואפי"ר לטלטל וכדאמרין לעיל בשמעתא דמבוי שכלה לרחבה, והלכך ההיא מתני' דחצר הלכתא היא, ועוד דהא ודאי לר' יוחנן אפי"ר דבקיעת רבים מבטלת מחיצות ה"מ בקיעה דרה"י אבל בקיעה דרבים בחצר דיחיד א"נ דמבואות מפולשין לא וכדאמרין לעיל, והא דמותיב נמי ממבואות המפולשין לבורות שיחין ומערות, מצד זה מותיב מינה נמי, דקס"ד מפולשין שתי וערב, דאי לא לא צריכא למימר דרה"י לשבת הן".

והנה לא נתברר מש"כ דמיהו לדידן' האי ברייתא דחצר איירי בדאית לה ב' מחיצות ולפיכך לא ארומ"מ לר"י, או מש"כ עוד דבקיעת הרבים ברה"י לכו"ע לא ארומ"מ, דהרי בגמ' ה' והוכיחו מינה בדעת ר"י דבלא ניהא תשמישתיה מודה דלא ארומ"מ, ותי' דאזיל כרבנן ורה"י לטומאה איצטריכא ליה, והיכן החזרה מזה. ואולי י"ל דהתוס' כ' בסוף הסוג' "דוקא שבילי בית גלגול דלא ניהא תשמישתיה כלל כדמפרש ר' ינאי שאין העבד יכול לרוץ אבל מבוי מפולש לבורות וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו הוי רה"י לר"י אע"ג דהווי של יחיד הואיל וניהא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים הווי רה"י לר' יהודה ע"י בקיעת רבים", ואולי הרשב"א לא ניה"ל בזה, (ובדף נט, ב כ' הרשב"א להדיא "כגון שאותו היחיד בנה העיר לעצמו ובאו רבים ונתישבו בבתי ומחזיקים בהם כדרך שהמלכים עושין כדי שיהיו הדרים מעלין להן מסין וארנוניות אלא שהעיר קנין ליחיד והרבים לא קנו בדרכים וסרטיות כלום אלא עדיין דרכים ופלטיות ליחיד והוא יש לו רשות לבנות בה כרצונו וכגון זו אין חייבין ברה"י שלה כדאמרין לעיל בריש פ' פסין בשבילי בית גלגול יהושע אוהב ישראל היה ותיקן להם דרכים וסרטיות כל היכא דלא ניהא תשמישתיה מסרה ליחיד דאלמא רשות שהיא של יחיד אע"פ שהרבים עוברים בתוכו ודרך כבושה להם שם אין חייבין בה משום רה"י, אלו הן דבריהם, וכענין זה ג"כ היא מה ששינוי חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת", אלא ס"ל דאחר ד' ריו"ח דמסירת יהושע ליחיד מבטל הא דארומ"מ, כ"ש הוא דחצר של יחיד אינה נפקעת בבקיעת הרבים, וכמו דאמר' גם לעיל ו, ב דשאני מבואות מרה"י. ולש' הר"ן במסק' הסוג' "יהושע אוהב ישראל היה כל היכא דלא ניהא תשמישתיה מסרה ליחיד. פי' וכיון דמדאורייתא מחיצות גמורות ניהו אין בקיעת הרבים מבטלת מחיצות גמורות במה שאינו שלהם, אבל אין הכי נמי דרה"י שנפרצו מחיצותיה לרה"י אע"ג דהווי דיחיד רה"י גמורה הווי", וצ"ע בכונתו. ועכ"פ נראה דרק מחמת חיסרון מחיצות רה"י הווי כרה"י, אבל ארומ"מ ל"ש במקום השייך ליחיד.

ועכ"פ בד' הרשב"א כאן יש הילכ' רבתא, דהנה הבית אפרים בסי' כו כשהוא בא להוכיח דבעיקר קי"ל כרבנן דלא ארומ"מ, ובנה יסודו מהך ברייתא דחצר שהובאה בסתמא בגמ' ופוס', ובגמ' כאן מפרשי' לה רק אליבא דרבנן. ותמה מה"ט על הרשב"א שהעתיקה ג"כ, אף דס"ל לפסוק הלכה כריו"ח דס"ל כר"י דארומ"מ. (ועדיין מידי ערעור לא יצאנו שכפי דברי הרשב"א בתשובה ותה"א כת"י שהבאתי לעיל נראה מדבריו שס"ל דהלכה כר"י לגבי ר"א והביא מדברי ריו"ח שפסק להא דר"י דאמר ירושלים כו' וכבר כתבתי דלר"י דפסק כר"י הך מתני' דחצר שהרבים כו' דלא כהלכתא הוא דאתי כרבנן דאליבא דר"י אית לן למימר דרבים מבטלי והרשב"א פוסק להך מתניתין דחצר כמש"ל ואם כן מזכה שטרא לבי תרי וא"ל כמש"ל דס"ל לחלק בין חצר דלא ניהא תשמישתיה ודלא כרבה דפשיט לרחבא שאין חילוק דמדברי הרשב"א בעה"ק מבואר דלא

מה"ט אתי עלה אלא משום שיש כאן ג' מחיצות גמורות אין רגל הרבים מבטל והרי בפסין שיש שם ד"מ ופליג ר"י). ובאמת בפס' הרי"ד בשבת ו, ב כ' לפסוק כרבנן מכח הך ברייתא, ז"ל "והלכה כרבנן שהם רבים והכי תנן במס' טהרות סו"פ שיש חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו רה"י לשבת". וכעת בד' הרשב"א מבוי היטב דאין כאן סתי' כלל, ואין ראייה לפסוק כרבנן, דאליבא דאמת ס"ל דרה"י אינה נפקעת בבקיעת הרבים, וכדחזו' במבואות המופלשים ובמעלות באר"י, וזה מלבד דאיכא לאוקמי כר"י כיון דאית לה ב' מחיצות מעלייתא.

וא"כ מש"כ מיהו לדידן' ר"ל בהא גופא דפסקי' כברייתא דחצר, והובאה בסתמא לעיל בגמ' ה, א, (דמקשי' התם דשריותא דחצר דקאמר רב התם, תנינא כבר בהך ברייתא, ולא מתרצי' דהברייתא אינה כדעת ר"י דארומ"מ, ורב חדית להלכה דמבוי הפרוץ לחצר מותר), וע"כ דה"ה לדידן דקי"ל כריו"ח וכר"י דמ"מ בחצר ליכא ארומ"מ. (וזה טעם להעמיד הברייתא כר"י, בא' מהאופנים שכ' הרשב"א). ורק דהגמ' כאן לא תי' כן, וכמו שהביא בהמשך מהראב"ד דכיון דרבה אמר דבריו גם במעלות בית מרון, ע"כ ס"ל דאין בזה חילוק ובכל אופן לר"י ארומ"מ, ז"ל "והראב"ד ז"ל הקשה כיון דשאני לן בין בקיעת רבים לרה"י ממש כד אקשי ליה רחבה לרבה מחצר שנכנסין בזו ויוצאין בזו אמאי לא שני ל' הכי הא ודאי לאו קושיא היא דכיון דאמר רבה דאפי' במעלות בית מרון אמר רב יהודה דמבטלי רבים מחיצתא ההיא רה"י כבקיעת רבים דמי משום דלא ניהא תשמישתיה", וא"כ לדידיה הוא דהך' מחצר. אבל צע"ט להראב"ד דאם מד' רבה דמעלות בית מרון שמעי' לדידיה אין חילוק בין חצר ומבואות לרה"י, אז מה התי' על שבילי בית גלגול דיהושע מסרן ליחיד, סו"ס רבה פליג ע"ז. וא"כ עכ"פ שוב י"ל דמיהו לדידן' של הרשב"א היינו כמסק' דלא קי"ל כרבה, וזהו גם התי' דיהושע וכו' ודלא כרבה, דרבה חולק על הגמ' ו, ב דאמר' דל"ד מבואות לרה"י, ולדידן גם חצר וגם שבילי בית גלגול וכן מבואות שאני מרה"י. והנה ד' הרשב"א כאן הם מכת"י, וגם דבלא"ה הרשב"א על עירובין לא נד' אלא בזמן האחרון, ולכן הבי"א הביא ראייה מסתמא דברייתא דחצר, ותמה בד' הרשב"א שסתר משנתו, ואילו המשכנו"י מדעתו נתכוין למעין תי' אלו לבאר דאין סתירה מהך ברייתא לדעת ר"י דארומ"מ, ע"ש, וכעת נמצא כן בד' הרשב"א עצמו. (והמשכנו"י דן בעוד אופנים ליישב ברייתא דחצר אליבא דאמת, ע"ש, ובמאירי כאן כ' "ויש פוסקי' באלו שבקיעת רבים מבטלתן ואין נראה כן שהרי נראה מן הגמ' שאף ר' יהודה מכשיר בהן ואע"פ שהמוקשה מתרצם לדעתו שינויי ניהו").

והאמנם דאכתי צע"ט בזה, דהנה הראב"ד כ' דלרבה דאמר דבית מרון הווי רה"י, ה"ה דאיכא ארומ"מ גם בחצר, ואף במקום הנמסר ליחיד ע"י יהושע ג"כ איכא ארומ"מ, וא"כ כש"נ תי' הגמ' אינו אליבא דרבה גופיה. וק' דהרי בהמשך דבריו כ' הרשב"א "שבילי בית גלגול קאמרת וכו'. וא"ת אמאי לא שני ל' בהא נמי דרה"י לטומאה איצטריכא ל'י, י"ל דכל היכא דאשכח תירוץ חדתא קמתרץ ואזיל, ועוד דקושטא דמלתא קאמר ליה", ואין יתכן להעדיף תירוץ חדתא ולומר קושטא דמילתא אם רבה פליג ע"ז, מה גם דאי"ז תי' חדתא דהא על ברייתא דחצר ג"כ היה אפ"ל דשאני חצר וכד' הרשב"א והראב"ד לעיל, אם לא משום דרבה פליג ולדידיה איכא ארומ"מ גם בכה"ג, וכדאמר בבית מרון. ולכאו' צ"ל דמבית מרון דקאמר רבה אפשר ללמוד רק דפליג בדין מבואות המפוי' וס"ל דבהם איכא ארומ"מ, אבל לעולם הנמסר ליחיד אין בו ארומ"מ, ושאני חצר ד'ניהא תשמישתיה וראוי למוסרה לרבים' וכדכ' התוס'. אבל כבר נת' דמד' הרשב"א להלן נט, א מבוי' ל"כ דהשווה עיר של יחיד ומקום הנמסר ע"י יהושע וחצר שהרבים בוקעים בה דבכולהו ליכא ארומ"מ מחד טעמא ול"ה רה"י, ולא נראה דמסירת יהושע אלים טפי כדין מבואות המפוי', וחצר זה דין אחר. (ז"ל "בשבילי בית גלגול יהושע אוהב ישראל היה ותיקן להם דרכים וסרטיות כל היכא דלא ניהא תשמישתיה מסרה ליחיד דאלמא רשות שהיא של יחיד אע"פ שהרבים עוברים בתוכו ודרך כבושה להם שם אין חייבין בה משום רה"י, אלו הן דבריהם, וכענין זה ג"כ היא מה

ואין ראייה דבכל לא ניחא תשמישתיה מודה ר"י דלא ארומ"מ. וזהו דאמר ריו"ח דמעלות של א"י הוי רה"י, כיון דמסרן יהושע ליחיד בלא ניחא תשמישתיה כ"כ, (וכנראה דזה הפי' של מה שאמר דאינו דומה לדגלי מדבר, ועי' בראש'), א"כ לא ארומ"מ והוי רה"י מחמת דהוי תל המתלקט י"ט בתוך ד"א, אבל בחול הוי רה"ר כיון דארומ"מ.

ועי' גמ' שבת ז, א "אלא עולא מאי טעמא לא אמר כשמעתיא אמר לך אי דאית לה מחיצות בקעה קרי לה קרפף היא ורב אשי רה"י קתני, ובגמ' הרעק"א שם העיר "ורב אשי רה"י קתני, [ולא ניחא לי' תירוץ דעולא דקרי לי' לבקעה רה"י לפי שאינה רה"ר]. קשה לי הא שם בטהרות שבילי בית גלגל רה"י לשבת, ועוד שם האסטוונת רה"י לשבת, הרי דקרי לי' רה"י מה שאינו רה"ר, ולכאור' זה דלא כד' הגמ' כאן דהוי רה"י רק מחמת המחיצות. ולהדיא כ' התוס' ד"ה ואיזהו "הא ע"כ שבילי בית גלגל היו מתלקטים עשרה מתוך ארבע הואיל והוי רה"י לשבת, ותימה הוא בד' הרעק"א שנקט דל"ה הכא רה"י.

אלא דהתורא"ש בסוג' באמת דן בזה, ז"ל "שבילי בית גלגל וכן כיוצא בהן. נראה דהני שבילי בית גלגל וכן מעלות ומורדות דארץ ישראל דקאמר ר' יוחנן לעיל דאין חייבין עליהן משום רה"ר מיירי כשבגבוהין י' טפחים ורחבין ד', ואין לומר דאפילו אין גבוהין י' ורחבין ד' מסרן יהושע ליחיד כיון דלא ניחא תשמישתיהו דא"כ מאי פריך מני אילימא רבנן ומה התם דניחא תשמישתיהו אמור רבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא הכא לא כ"ש דילמא שאני גבי פסין דאיכא מחיצות ולהכי לא מבטלו להו רבים אע"ג דניחא תשמישתיהו אבל היכא דליכא מחיצות דין הוא דבקיעת רבים מחשבי להו רה"ר, אלא ודאי מיירי הכא בגבוהין י' ורחבין ד' וכן מעלות ומורדות דבארץ ישראל. וצ"ל דהצד לומר דאין כאן מחיצות ואעפ"כ הדבר תלוי בפלוג' ר"י ורבנן דארומ"מ, זה ע"ד מש"כ הרשב"א דענין ארומ"מ מהני לדמות מה שאינו דומה לדגלי מדבר, וא"כ עדיין הדבר תלוי בפלוג' ר"י ורבנן. ועצ"ע. ובפי' הר"ח כ' פ"י שביל מקום מעבר צר כדמתרגמי' במשעול הכרמים בשביל כרמיא כלומר אין זה יכול ליכנס עד שיצא חבירו כלומר אין מכיל המעבר שני בני אדם. בית גרדג. מלשון גידוד חמשה ומחיצה חמשה. ואמרינן דבי ר' ינאי כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חטיין וירוחן לפני סרדיוט זהו שביל בית דגדג כל מקום צר, וכע"ז כ' בהערות, ואולי יש ללמוד מזה שלא היו מחיצות המתלקטות בשבילי בית גלגול, וכל הנידון הוא משום שהוא מקום צר. (ותליא בפלוג' דר"י ורבנן, כי בארומ"מ יש כח להשוות לדגלי מדבר, וכמשנת' במקו"א). והר"ש בטהרות פ"ו מ"ו כ' "אמרי דבי רבי ינאי כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חטיין ולרוחן לפני סרדיוט ושמה היינו מתלקט עשרה מתוך ארבע כעין בעיא דהתם, וילה"ס מהו שכ' 'שמא', האם יש לו צד דאין גובה י"ט וכנ"ל, או דהנידון הוא האם אין העבד יכול וכו' זה כבר במתלקט וכו' אן דהשיעור הזה הוא יותר תלול.

(ויתכן דהא דמקום מוגבה קצת הוי כרמלית, אי"ז רק משום דלא ניחא תשמישתיה, אלא ג"ז הוא מדין מחיצות. ולש' הר"מ פט"ז הט"ו הוא "וכל מחיצה שאין בגבהה עשרה טפחים או יתר אינה מחיצה גמורה", ולעיל מינה לגבי מחיצה שאינה עומדת ברוח וכיו"ב כ' 'אינה מחיצה', והכא כ' דרק 'אינה מחיצה גמורה'. וציין שם המ"מ לד' הר"מ פ"ד ה"ד ז"ל "איזו היא כרמלית וכו' וכן מקום שהוקף בארבע מחיצות גובהן משלשה ועד עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן", ודוק. ועי' תו"ח להלן כה, א. ועי' תוס' ושאר שבת ה, א שדנו על טרסקל דליהוי כרמלית, והאחרו' תמהו דהא ניחא תשמישתיה, וזה עצמו תשמיש רה"ר לעמוד שם וטרסקל בידו. ויתכן מכו' דיש 'מחיצות' לענין כרמלית. ובמנין המחיצות מצינו כן בש"י הר"מ דג' מחיצות מפקיעים רה"ר אף דלא עבדי רה"י. וא"כ אולי ה"ה במחיצות שאינם גבוהות י"ט. וכעין שכ' הגר"ח פט"ז "דנהי דאינו נעשה רה"י ע"י צוה"פ ומשום דחסר הדין מחיצות עצמן דבעינן לענין אשוויי רה"י, אבל מ"מ דין רה"ר פקע מיניה". ובמאירי פ, ב כ' "מגדולי הדורות שלפנינו דחקו

ששנינו חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת"). גם צ"ע דבסוג' כאן משמע בד' הרשב"א דכל ענין זה דחצר ומסירה ליחיד אי"ז טעם מצ"ע להפקיע רה"ר אלא דעי"ז ל"א ארומ"מ וממילא איכא מחיצות, אבל בד' הרשב"א להלן שם מכו' דעיר של יחיד ל"ה רה"ר מה"ט גופא, ולא הזכיר ענין המחיצות, והשווה את זה לברייתא דחצר וליהושע וכו'. וצ"ע.

כ' הריטב"א "התם דניחא תשמישתיה אמור רבנן דלא אתו רבים ומבטלי ליה מחיצות. פי' גבי פסי ביראות דאיכא שם ד' מחיצות הכא לא כל שכן, וליכא למימר ואדרבה נדמייה לאידך דרבנן דאמרו שאין מערבין רה"ר, י"ל דלא דמי, חדא דהתם ניחא תשמישתיהו, ועוד דהתם ליכא שם ד' מחיצות אבל בתל הזה כיון שהוא גבוה עשרה טפחים מכל צד הרי יש לו שם ד' מחיצות דאורייתא דכל גובה י' טפחים חשוב מחיצה, ומיהו הרבים בוקעים בו מכל רוח ורוח כעין פסי ביראות והיינו דמדמינן להו אהדדי שפיר". וצ"ע בת' הראשון מאי אכפ"ל דלא ניחא תשמישתיה, הרי הכא אמרי' דלר"י אמרי' ארומ"מ בפסי ביראות אפי' בלא ניחא, וא"כ י"ל לרבנן במקום דס"ל ארומ"מ בדליכא שם ד' מחיצות, דה"ה אפי' בלא ניחא. ומכו' בזה בפשיטות כמש"נ לעיל בארוכה, דשאני רבנן מר"י, דלר"י בפסי ביראות שם הדין הוא 'ארומ"מ', ולרבן בב' מחיצות מעלייתא שם הדין הוא 'אין מערבין רה"ר'. וממילא דאף דהכא בדעת ר"י אמרי' דביטול המחיצות בבקיעת הרבים הוא גם בלא ניחא תשמישתיה, אבל האי דינא ד'אין מערבין רה"ר' ודאי הוא רק בדאית ליה שם רה"ר גמור, ולא באופן דלא ניחא תשמישתיה. ודוק.

והטעם שבת' הא' לא תי' כהתי' הב', ור"ל דמאי קשיא ליה והא פשיטא דאי"ז שייך לד' רבנן כיון דהכא איכא שם ד' מחיצות ובהא לרבנן לא ארומ"מ, נראה דבאמת יל"ד בזה, דהנה בשפ"א העיר "אליכא דרבנן ל"ת לך כו' משמע דס"ל להגמ' דתל חשוב נמי שם ד' מחיצות דהא דוקא היכא דאיכא שם ד' מחיצות ס"ל לרבנן דרבים לא מבטלי מחיצות, ולכאורה נראה דשם ד' מחיצות הוא רק בפסי ביראות הואיל ובמקום הדיומדין ליכא כלל בקיעת רבים, אבל מסוגיא דהכא מוכח דפי' שם ד' מחיצות היא דכל היכא שבילי הבקיעות רבים ה' שם ד' מחיצות תו לא מבטלי בקיעת רבים שם מחיצה, ודוקא בב' צידי רה"ר דגם בלי בקיעת רבים לא ה' אלא ב' מחיצות כנ"ל, ולכך בתל דחשיב ד' מחיצות ע"י גו"א אף שרבים בוקעים בכל התל לא מבטלי מחיצתא לרבנן", (והיינו דבפסי ביראות כיון שאין בקיעה בדיומדין עצמן לא ארומ"מ, אבל בגו"א כיון שיש בקיעה מעל חשיב כבקיעה במחיצות עצמן). וי"ל דלזה כ' הריטב"א התי' הא', דאעפ"כ לדעת רבנן לעולם ל"ש ארומ"מ בלא ניחא תשמישתיה, ואין לפשוט מזה כלל לדעת ר"י, ד"ל דבארומ"מ לר"י אין חילוק אלא "אפילו עולין לו בחבל וכו' ואפילו במעלות בית מרוח".

אמנם המהרש"א ג"כ דן בנידון הריטב"א, האם בארומ"מ לרבנן י"ל דזה דוקא בניחא תשמישתיה, והסיק דרבנן ור"י שווים בזה, דכל היכא דאמרי' ארומ"מ (לר"י בפסין ולרבנן בב' מחיצות), ה"ה בלא ניחא תשמישתיה. ז"ל המהרש"א "מיהו ה"מ לאוקמא כרבי יהודה בשתי מחיצות ור"ה לטומאה אצטריכא ליה אלא דניחא ליה לאוקמא בהכי ואפילו כרבנן אך קשה דלוקמא בב' מחיצות גמורות וכרבנן ולא פליגי אדר"י לעיל אלא היכא דניחא תשמישתיה אבל הכא דלא ניחא תשמישתיה מודה דאתי רבים ומבטלין מחיצה ויש ליישב דכך לי שם ד' מחיצות לר' יהודה כמו ב' מחיצות לרבנן וא"כ מרבנן גבי ב' מחיצות נשמע לר"י בשם ד' מחיצות וק"ל". (ועי' שפ"א). ועי' בפ"י הר"ח שכ' "אבל הכא דלא ניחא תשמישתיה אפי' דמפסקי אפסקוה אמרינן בטלה דעתיה", ולכאור' בסברא זו אין מקום לחלק בין ארומ"מ דר"י לרבנן, דמ"מ בלא ניחא תשמישתיה בטלה דעתם של הרבים הבוקעים.

שבילי בית גלגול ומעלות שבחו"ל

שבילי בית גלגול וכיוצא בהן רה"י לשבת ורה"ר לטומאה. ומכו' דהוי רה"י מחמת המחיצות של תל המתלקט, והנידון כאן הוא בהלי' ארומ"מ לרבנן ולר"י, ולמסק' הגמ' שאני הכא דהוי נמסר ליחיד,

אדריש לקיש איזהו רה"ר וכו' ומ"מ נראין הדברים שאף הוא לא אמרה אלא לענין לשון ומ"מ בסוף הסוגיא נראה שלענין חיוב נאמר ובארץ ישראל דוקא מפני שיהושע אוהב את ישראל היה וכל דניחא תשמישתיה מסרה לרבים דלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד אע"פ שהיה ברה"ר. וכ"כ גם בחידושינו "שזו אינה ולא דוקא נאמרה". ועכ"פ יש שמפרשים ס"ל דמעלות וכו' איירי בלא גובה י' ולכן לא אמרו דאינה רה"ר אלא רק לענין לשון, משא"כ תל המתלקט ושביילי בית גלגול דל"ה רה"ר לענין חיוב ולא לענין לשון. ומה שעמד עליהם המאירי דבירוש' הק' מינה קשיא מתני' אדר"ל וכו' דמשמע דלענין חיוב נאמר ולא לענין לשון, באמת צ"ע מה תי' בזה. דבירור' פ"ח ה"ח א"י ריש לקיש אמר לעולם אין רה"ר עד שתהא מפולשת מסוף העולם ועד סופו. מיחלף שיטת ריש לקיש דאמר אין רה"ר בעולם הזה אלא לעתיד לבוא שנאמר כל גיא ינשא. מתני' פליגא על ריש לקיש אי זו הוא רה"ר שביילי בית גלגל וכן כיוצא בהן רה"ר לשבת ורה"ר לטומאה, ומשמע דלענין דין קאמר, וצ"ע המו"מ בזה. (ואת ענין מפולשת הביאו הראשונים מן הירוש' ולא אמרו דלענין לשון נאמר). ולכאור' ההוכחה היא דרק שביילי בית גלגול ל"ה רה"ר, אבל לא כל גיא. ועי' בית אפרים סי' כו ובית שערים סי' קלב ועוד אחרו' מש"כ בד' הירו' הנ"ל.

ופי' אחר לאידך גיסא נמצא בראבי"ה סי' שצא, ז"ל "אבל מכל מקום נראה לי דמותר, דסבירא לן כפירוש רבינו שלמה בריש עירובין בפלוגתא דחנניה דלא הוי רה"ר אלא אם כן רחב י"ו משער לשער ומפולש משער לשער. וכן לא תמצא בכל זה המלכות. גם צריך שיהיה בלא מעלות ומורדות, כדגלי מדבר. וכן נראה לאבא מורי. והכי מסתבר, שאם היה רוחב י"ו ובסופו קצר מ"ו מדאורייתא נידון כסתום, והרי הוא כחצר. וליכא למימר אם כן ניבעי מפולש מסוף העולם ועד סופו, דאפילו דגלי מדבר הפילוש היה רק במחנה דידהו בעגלות. והוה כמו עיר אחרת, וגרסינן בפרק עושין פסין אמר רבי יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר וכו' עד אי הכי כולי עלמא נמי לא ליחייב דהא מקיף ליה אוקיינוס דילמא מעלות ומורדות שבארץ ישראל קאמרת, פירוש שבאותו רה"ר שיש לפנינו מעלות ומורדות אפילו במקום השוה לא חשיב רה"ר לעיר אחת, ולא פריך אי הכי כולי עלמא נמי אי אפשר שלא יהיו מעלות ומורדות במקום אחד כנגד זה רה"ר. אבל מעיקרא דהוה קאמר דאכל ארץ ישראל אין חייבין הוה פריך מאי שנא מכל העולם. ואע"פ שיש לומר ולדחות דאמקום מעלות ומורדות פטור, אבל מה שהוא אצלו חייב, לא מסתברא הכי, דכסתום דמי מחמת גיפופי. ותו דלא דמי לדגלי מדבר".

ועכ"פ לפי הראבי"ה א"ש הא דמתחילה קאמר דכלל א"י אין רה"ר, ולמסק' אמר דרק מעלות ומורדות שבה וכו', דלהראבי"ה נפקא דאף להמסק' כל א"י ל"ה רה"ר מחמת שיש בה מעלות ומורדות. עוד מבו' מדבריו דמעלות שבחור"ל נמי ה"ה, ולא רק באר"י, דהרי כ' לדון כן 'בכל זה המלכות', וא"כ אי"ז דוקא במקום שיש יהושע וכו'. ויש להביא עוד מד' המאירי בשבת ו, א שכו' "כבר ביארנו שכל דרך שאין ברחה שש עשרה אמה אינה רה"ר גמורה זהו שאמרו בכאן אין רה"ר בבבל ויש מפרשים בה מפני שכלה מעלות ומורדות ואין דומה לדגלי מדבר", וע"ע ראבי"ה סי' רא. וצ"ע. ובחי' המאירי כאן ג"כ נראה דאר"י מחמת מעלות ומורדות שבה כולה אינה רה"ר וכד' הראבי"ה הנ"ל. ואלא דלפ"ז ק' מה דאמר ריו"ח דירושלים אלמלא וכו' חייבים בה משום רה"ר והרי אר"י כולה אינה רה"ר, וכדק' הראשונים להס"ד דהגמ'. וצ"ל כמו שתי' הראשונים הנ"ל ד"שמא התם הוי אליבא דר' יהודה דאית ליה דאתו רבים ומבטלי מחיצה והכא אליבא דרבנן", ולהוסיף כנ"ל דענין ארומ"מ שייך בהפקעת רה"ר גם שלא ע"י מחיצות אלא מחוסר דמיון לדגלי מדבר וכמבו' בד' הרשב"א].

אלא דכ"ז אינו מעלה ארוכה בד' הרעק"א, דאיך נקט בסתמא דשביילי בית גלגול ל"ה רה"י מחמת מחיצות, וכוננת המשנה רק לאפוקי מרה"ר, והרי סתמא דסוגי' הכא כמש"כ התוס' דהכל היה מתלקט י"ט בתוך ד"א, ובמקום דליכא ארומ"מ (כיון דל"ד לדגלי מדבר דלא ניחא תשמישתיה ויהושע מסר ליחיד), והוי רה"י גמורה.

לומר שאע"פ שאמרו בלחי שהוא צריך עשרה פסי חצר מיהא אין צריכין עשרה וכל שהם שלשה שיצאו מתורת לבוד דיים מתוך חומר שהחמירו עליהם להיותם שנים הקלו שלא להצריך בגבהם עשרה והוא שאמרו בכאן בקורה כתותי מיכתת שיעורה הואיל וצריכה שיעור אבל הלחי הואיל ויש במינו שאינו צריך שיעור והוא פסי החצר שהרי אפשר בכל שהוא ולהעמידו בפחות משלשה עושין אותו אשרה והדברים זרים ולעולם לא מצינו שום מחיצה בפחות מעשרה וצריך להזהר בכך ואף הם לא אמרוה אלא בפפקוק", והנה מצינו כאן ענין מחיצה אף שאין גובה י"ט בהאי שי' דהרמב"ן שהביא המאירי הנ"ל. ועכ"פ א"ש בהאי מחיצות דסוג' ענין ארומ"מ, אף דאי"ז מחיצות גמורות המתלקטות י"ט בתוך ד"א, ואף הוא תלוי בפלוג' ר"י ורבנן, דסו"ס מלתא דמחיצות קאתי' עלה ולא מלתא דלא ניחא תשמישתיה בעלמא).

אמנם מ"מ כפי הנראה דיש שפי' דשביילי בית גלגול ומעלות דא"י לא היה בהם מחיצות, דהנה בתורא"ש גופיה גי' בגמ' "איתמר נמי כי אתא רבין א"ר אבהו א"ר אלעזר ואמרי לה א"ר אבהו א"ר יוחנן מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן הא בחוצה לארץ חייבין עליהן", ובאמת מיד הק' בזה "והיינו כר' יהודה דסבר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, והשתא קשיא דר' אלעזר אדר' אלעזר דלעיל אמרין דר' אלעזר סבר כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא". והנה הרי יש הרבה ראשונים דס"ל, (וכך גרסו בגמ' בע"א דלמסק' 'כאן וסבירא ליה'), דשי' ריו"ח היא כרבנן דלא ארומ"מ, (הר"ח הביא דהנוס' מתחלפות, הרי"ד גרס כן, המאירי בע"א וכן לעיל כ, א הביא את ב' הגי', וכן נראה בפי' הרחב"ש, ובעבוה"ק הארוך כ' דכן היא דעת הר"מ בגי' הגמ'). וא"כ תימה כל הך סוג' דאמר ריו"ח דבא"י אין חייבים על המעלות משום רה"ר, ומשמע דבחור"ל הוי רה"ר, והא כיון דאיכא מחיצות ושי' ריו"ח דלא ארומ"מ א"כ ודאי ל"ה אלא רה"י. וא"כ מד' ריו"ח גבי מעלות שבחור"ל דהוי רה"ר, ודאי נלמוד ד'כאן ולא סבירא ליה' ולדידיה ארומ"מ כשי' ר"י.

וכנראה דכל הנך ס"ל דבהאי מעלות לא היה תל המתלקט כלל, ובאמת ל"ה רה"י ע"י מחיצות, אלא דמ"מ ל"ה רה"ר כיון דאינו דומה לדגלי מדבר (בצירוף ענין יהושע), וממילא דד' ריו"ח אינם תלויים כלל בפלוג' דר"י ורבנן בארומ"מ, וריו"ח לעולם ס"ל כרבנן, ואעפ"כ בחור"ל המעלות הוה רה"ר כיון דלית שם מחיצות, ודמי לדגלי מדבר כיון דיהושע לא מסרן ליחיד. והתורא"ש שהק' סתי"ד ר"א זה רק משום שהוכיח בסו"ד דע"כ בהאי מעלות איכא מחיצות, אבל להמת' לעיל דיל"פ הסוג' בלי מחיצות המתלקטות וכו' הכל א"ש. ובאמת התוס' לא פי' כן, אלא נקטו דמד' ריו"ח היה אפשר להוכיח דארומ"מ לר"י אף בלא ניחא תשמישתיה, ומה"ט מעלות בחור"ל הוי רה"ר, אבל כבר עמד בזה השפ"א דמנ"ל הא, ז"ל "בתוס' ד"ה דילמא מעלות ומורדות כו' נראה מדבריהם דמפרשין דמעלות ומורדות הם מתלקטין י' מתוך ד', וכן מוכח בדבריהם לקמן בד"ה תל כו', וא"י מנ"ל הא דפשט הגמ' ולשון רש"י ג"כ נראה דאין בהם מחיצה כלל שאינם מתלקטין י' מתוך ד', רק ע"י שאין נוח לעלות במעלות ומורדות ולא ניחא תשמישתיה' לכך לא חשיב רה"ר וכדאמרין הטעם שאין דומין לדגלי מדבר וצ"ע", ועכ"פ י"ל דכל הנך דס"ל דריו"ח ס"ל כרבנן דר"י, וכן הך גי' דר' אלעזר קאמר לה, ע"כ יפרשו דבמעלות ליכא מחיצות, ומה"ט בחור"ל הוי כדגלי מדבר ממש בלא ענין ארומ"מ.

ווע"ע דבר חדש בד' המאירי בסוג', ז"ל "העירות והמדינות שלא הוקפו בחומות אע"פ שהיו הרים או בקעות או ימים או נהרות מקיפים אותם לא הופקעו מידי רה"ר שאם כן אף העולם כלו מוקף בים אוקיינוס ומ"מ מעלות ומורדות שהן קצרות ואין תשמישן נוח לבריות אינן רה"ר גמורה אלא רה"ר קרובה לכרמלית מפני שאינן כדגלי מדבר ויש מפרשים שלא אמרוה אלא לענין לשון ולא להפקיע חיובן על דרך שאמרו בתלמוד המערב בפרק כיצד משתתפין בשם ריש לקיש אין רה"ר עד שתהא מפולשת מסוף העולם ועד סופו וכן אין רה"ר בעולם הזה אלא לעתיד לבא שני' כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו ואע"פ שאמרו קשיא מתניתי'

בשבילי הנ"ל. אמנם כי דייקנין יפה פירש ומוכח הכי מדברי ר' יוחנן ריש הסוגיא שם דאמר ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר. ומסקינן דהיינו במעלות ומורדות שבה ומטעם מסקנת הסוגיא דיהושע אוהב ישראל. וקשה למה לא אמר דהוי רה"ר א"ו דטעם זה דיהושע אוהב ישראל אינו מהני אלא דלא ליהוי רה"ר אליבא דר' יהודא דסבירא ל' בחו"ל דאתו רבים ומבטלו מחיצות. ובארץ ישראל מ"מ הוי כרמלית. אבל ודאי לרבנן דסבירא להו לא אתו רבים ומבטלו מחיצות שפיר קאמר הגמרא אליביהו השתא וכו' דאף שבילי הנ"ל הוי רה"ר גמור. ומדמסיק הגמרא הנ"ל דמתניתין לחידוש לר"י אתיא. שפיר פירש דלא הוי רה"ר גמור. כדמוכח מר' יוחנן. עיין ודוק".

ובאמת אם נבוא לדון, מהי הפשטות בדבר שאינו דומה לדגלי מדבר מחמת חיסרון הניחותא, האם שייך בזה ארומ"מ או לאו, הרי לכאור' זה תלוי אם ארומ"מ צריך את תנאי רה"ר כט"ז אמה ס' ריבוא ושאינו מקורה. ואם יאמר המתקש, אף להראש' דל"ב תנאי רה"ר כרוחב וכו' מ"מ ניחא תשמישתיה וכו' זה תנאי מעכב ואין ארומ"מ בלי זה אפי' להריטב"א הנ"ל, (ואפשר הרי גם לדחוק בריטב"א דכוונתו במה שאמר כרמלית, דלא כן הוא האמת, אלא כיון דל"ה רה"ר אלא כרמלית, כבר אין ארומ"מ וממילא יש כאן מחיצות והוי רה"ר). תשובתו, אדרבה הרי אפי' הרשב"א שהוא מהסוב' דארומ"מ צריך תנאי רה"ר, מ"מ לא פ"י כך דהא דל"ד לדגלי מדבר (כיון דלא ניחא תשמישתיה) גורם שאין ארומ"מ וממילא הוי רה"ר ע"י המחיצות, אלא פ"י בדרך אחרת, (ז"ל "דהא דקאמר הכא לפי שאינן דומין לדגלי מדבר הכי קאמר מעלות ומורדות אלו מצד שהן מתלקטין עשרה מתוך ארבע אי לאו דרבים בוקעין בהן היה רה"ר לפי שאינן דומין לדגלי מדבר אבל בקיעת הרבים משוי להו רה"ר ולפיכך בחוצה לארץ חייבין עליהן משום רה"ר לדעת ר' יוחנן אבל בארץ ישראל הואיל ומצד עצמן אינן דומין לדגלי מדבר לא מסרן יהושע לרבים ומסרן ליחידים", דענין ארומ"מ כלל אינו תלוי בזה דניחא תשמישתיה, אלא דארומ"מ יכול להפקיע את חוסר הדמיון לדגלי מדבר), וא"כ פשיטא עכ"פ בדעת הריטב"א דשבילי בית גלגול אליבא דאמת לדעת ר"י ל"ה אלא כרמלית.

ואולי אפ"ל עוד בד' הרע"ב והרע"א ע"ד הפשט, הנה החזו"א בגי' על הגר"ח העיר דבכל תל המתלקט ע"כ שמתחילת ההתלקטות כבר ל"ה רה"ר, כי אם הוי רה"ר אז אין כאן י"ט מחיצה בין רה"ר לראש התל, וע"כ דמיד בתחילת ההתלקטות כבר לא ניחא שם ואי"ז מקום הרבים ורה"ר. והנה בשבילי בית גלגול יל"ע דהרי התל כולו הוא מקום הרבים, וא"כ גם אם בראשו יש מחיצת י"ט, אבל מתחת לזה הרי זה כמו רה"ר גמורה, בתשמיש הרבים ובחיסרון המחיצות. וצ"ל דאף דהרבים עוברים שם ממש, מ"מ אי"ז רה"ר גמורה כיון דמצ"ע לא ניחא תשמישתיה והוי רק כרמלית. וא"כ מימרא דבית גלגול כוללת את כל התל מתחילתו ועד ראשו, חלקו התחתון הוא כרמלית, והעליון הוא רה"ר ע"י המחיצות. אבל בגמ' כאן דנו מזה בהל' ארומ"מ על ראש התל אי הוי רה"ר או רה"ר, דאין לומר דל מהכא ענין המחיצות הכל הוי כרמלית מחמת חיסרון הניחותא, כיון דהא ניחא במקום מדרונו של התל, דהוא לא ניחא, ולמרות שבוקעים בו הרבים בפועל מ"מ אי"ז כדרך רה"ר, אבל ראש התל אם אך נימא דאין לו מחיצות הרי למעלה התשמיש נוח מאד ואין בו אלכסון כלל, ורק הדרך אליו אינה נוחה, ואם כתוב דכל שבילי בית גלגול הם לא רה"ר (אלא רה"ר או כרמלית) ע"כ דהחלק העליון הישר אינו רה"ר אלא רה"ר ע"י מחיצות וליכא בו ארומ"מ.

תוד"ה מני. וא"ת לימא לעולם רבנן וקמשמע לן דאפילו לטלטל שרי דמפסי ביראות לא שמעינן דבעולי רגלים הקילו. בתורא"ש תי' "ולי נראה דמילתא דפשיטא היא דלרבנן הוי רה"ר בחצר אפילו לטלטל כמו פסי ביראות דלא מבטלי רבים מחיצתא ומותר אפי' לטלטל". וכן תי' בתו"י עה"ג, אמנם תחילת לש' צ"ב, שכי' "כיון דלא נפרצה אלא מב' רוחות ולא ניחא תשמישתיה פשיטא דלרבנן דאמרו לא ארומ"מ דשריא אפי' לטלטל", ומשמע דההיתר הפשוט לדעת רבנן הוא רק מחמת דלא נפרצה בכל רוחותיה וכן דלא ניחא תשמישתיה.

(ומח"ס 'האיר יוסף' ציין בהקד' לספר את ד' רעק"א אלו כא' התמוהים מאד במס' שבת, ומצווה לישב).

והנה בביאור הסוג' בהא דל"ד לדגלי מדבר ומחמת כך נעשה רה"ר, לכאור' נראה דענין ארומ"מ הוא תלוי בתנאי רה"ר, (והרבה ראש' כ' דבעי' ס' ריבוא וט"ז אמה, ואולי גם שלא יהיה מקורה), וממילא דכיון דמעלות בא"י דלא ניחא תשמישתיה (ויהושע מסרן ליחיד כבר ל"ד לדגלי מדבר, א"כ ליכא ארומ"מ לבטל המחיצות כיון דלא נשלם כאן ענין רה"ר, וממילא דהמחיצות בתוקפן והוי רה"ר גמורה. (והדוג' לזה ד' רש"י קא, א על נעילת דלתות בירושלים "אבל עכשיו דדלתותיה ננעלות לאו רה"ר, שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה", וכ"כ בתש' הגאונים שע"ת סי' רט), ולכן עיקר הסוג' נעמד האם הוי רה"ר או לא, וממילא אם לא הוי רה"ר דלא ארומ"מ כבר הוי רה"ר כיון דאיכא מחיצות. אבל ביאור זה אינו מתיישב להסוב' דארומ"מ אינו תלוי בדני רה"ר, דמאי איכפ"ל דל"ד לדגלי מדבר שהיתה ארץ חלקה, סו"ס ארומ"מ ואיך הוי רה"ר. וצ"ל דאת 'ניחא תשמישתיה' אולי בעי' לכו"ע כתנאי בארומ"מ. אבל התימה הוא להריטב"א שכ' בסוג' דאין מקום כלל לחלק בענין ארומ"מ בין ט"ז אמה ופחות מכן, ואין שייכות כלל בין ארומ"מ לדני רה"ר, וא"כ מהיכ"ת לחלק להצריך לארומ"מ דומיא דדגלי מדבר.

ולכן נראה דלדעת הריטב"א (ודעימיה), עכצ"ל דיש כאן ב' סוג', דעיקר ד' ריו"ח על מעלות שבא"י זה רק דל"ה רה"ר כיון דל"ד לדגלי מדבר (דלא ניחא תשמישתיה ויהושע מסרן ליחיד), אבל לעולם רה"ר נמי ל"ה כיון דארומ"מ, (ואין נפק"מ לענין ארומ"מ במה דל"ה כדגלי מדבר, כשם שאין נפק"מ בט"ז אמה וס' ריבוא), ואח"כ איבע"ל האם לר"י בלא ניחא תשמישתיה דאולי מודה דלא ארומ"מ, ובהא פשטי' דמ"מ ארומ"מ, ומקשי' משבילי בית גלגול דהוי רה"ר, ומתצי' עפ"ד ריו"ח במעלות של א"י דרה"ר ל"ה, אבל לעולם ארומ"מ איכא, ומחיצות ליכא, ורה"ר ל"ה, וקרי ליה רה"ר לפי שאינה רה"ר, וזה ממש כד' הרעק"א דאשכח משנה בטהרות דקרי רה"ר מה שאינו רה"ר.

והדברים מפו' בד' הריטב"א כאן שכ' "כל היכא דלא ניחא תשמישתיה לא מסרה לרבים. פ"י ואם רצו המצרנים של שם לסתמן וליטלן לעצמן הרשות בידם וכיון דכן לא חשוב אלא כבקעה שהיא כרמלית", ומפו' דשבילי בית גלגול ל"ה רה"ר אלא כרמלית, והכל א"ש. ואי"ז סתי' כלל מד' התוס' דנקטו דאיכא מחיצות, דאמנם היה מתלקט י"ט מתוך ד"א, אבל מ"מ הרי ארומ"מ גם בלא ניחא תשמישתיה, וריו"ח כר"י ס"ל. והרעק"א נקט בסתמא כהריטב"א, (ולא היה לפניו כלל שא"ר מלבד תוס' וריטב"א, וכידוע). וכ"כ הרע"ב בטהרות פ"ו מ"ו "שבילי בית גלגול - מקום עגול ועולה ויורד, ואין רוב עם יכולין ללכת באותן שבילין. רה"ר לשבת - לאו רה"ר ממש אלא כרמלית נינהו, ואמאי קרי לה רה"ר, לפי שאינה רה"ר". וכמו שהביא בראש יוסף בשבת שם "אמר עולא כרמלית כו' הר"ש בפ"ו דטהרות מ"ז וכן הרע"ב פירשו כעולא דמסתבר טעמי' דמשנה שם שבילי הגלגל וכו' משמע נמי כרמלית לא רה"ר כמ"ש הרע"ב שם וד"ה משנה זין נמי כה"ג איירי והר"מ שם מפרש לכאורה כעולא וכרב אשי ובחבורו פרק עשרים מאה"ט ה"ג פסק כרב אשי ומדבריו נראה שמפרש דלא כרש"י דאפילו אין לו פתחים נכנסין בזו ויוצאין בזו אפ"ה הוי רה"ר וטומאה לפי שמצוין שם ברוב עובדי אדמה להכין חרישה וזריעה כמ"ש בפירוש המשנה שם ובסילקי התנה פתח כו' ובחצר אבל לא בבקעה כדאמרן". (אמנם אפשר לנטות מפשטות לש' הר"ש והרע"ב, ולומר דמש"כ דהוי רק כרמלית לא אזיל אשבילי בית גלגול אלא ע"מ דקתני אח"כ שם).

וכך כ' הבית מאיר בחי' למשניות טהרות שם "שבילי בית גלגל רה"ר לשבת. פ"י רבנו עובדי' מברטנורא. לאו רה"ר ממש אלא כרמלית נינהו. לפום ריהטא יש לתמוה בשלמא בקעה דבתר הכי מפורש בגמרא דכיון דליכא מחיצות פשיטא דלא הוי רה"ר גמור, אבל שבילי בית גלגל דאיירי במתלקט י" מתוך ד' כמבואר בתוס' עירובין כ"ב ע"ב דבור המתחיל ואיזהו, וכיון דלא אתי רבים ומבטלו המחיצות למה לא ליהוי רה"ר. וכדמוכח שם מקושיית הגמרא מני אי לימא רבנן השתא וכו'. והרי בפסין הוי רה"ר גמור. ומכ"ש

המחיצה המצטרפים. (אמנם זה תליא בביאורי האחרו' האם תל המתלקט היא בגדר צירופי מחיצות, או מחיצה אחת אלכסונית, ואם בעי' לצירוף חלקי מחיצות י"ל דבזה שייך ארומ"מ וכו"ל).

והנה אף דשמעי' בסוג' דשייך ארומ"מ בבקיעת רבים מעל מחיצות תל המתלקט, מ"מ נראה דאם יש מחיצה גבוהה י"ט כתיקונה, אבל נעשה שם רגילות לרבים לבקוע בדילוג מעל המחיצה, דבכה"ג לא ארומ"מ. דהרי כיון דהמחיצה כתיקונה בגובה י"ט, א"כ ה"ה פועלת את פעולת המחיצה כראוי, והרבים שבאים לבקוע בה הרי אינם יכולים לעשות כן אלא ע"י דילוג אחד גדול של י"ט שיעור מחיצה. ושאיני תל המתלקט, דהרבים הולכים בה כדרכם, ועי"ז הם בוקעים או את ענין הגו"א או את ענין צירופי המחיצות וכש"נ. ולפ"ז יש ליישב ד' התוס' ותורא"ש הנ"ל בפשיטות, דאיירי דמחיצות הבור הם זקופות, ובכה"ג ודאי ל"ש ארומ"מ כשנצרך להרבים דילוג של י"ט כדי לבקוע המחיצות. ובאמת החזו"א שתמה בד' התוס' ומניחם בצ"ע, מוסיף בקו' דמסתבר דלא איירי כשמחיצות הבור זקופות, והיינו דבלא"ה נחא. ז"ל החזו"א בסי' קז סק"ב "לכאורה נראה דמיירי דכותלי הבור מדרון המתלקט י' מתוך ארבע, וכמו שסיימו שרה"ר מהלכת בתוכו, ואינו מובן דא"כ מאי פשיטותא דבור הולך מכותל לכותל הוי רה"י, אדרבה היינו דקא קשיא ל"י ליתי רבים ולבטלי מחיצתא, ולמדנו מדבריהם דבפרצה ג"ט ורבים בוקעין מבטלי מחיצתא מה"ת והוי רה"י מה"ת, ולכאורה היה נראה דבעינן לכל הפחות ד"א כדרך היחיד, וצ"ע".

ואמנם נת' לעיל, דאי נימא דארומ"מ דהכא הוא בענין הגו"א, אז יל"ע קצת מד' הרמב"ן במלחמות ר"פ שכ' "שאינן הרבים מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבוד מפני בקיעתן בפרצה כגון דיומדין שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים מפסקת בהן אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פרצה שהרבים בוקעין בה שתי וערב א"א לשתי המחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רה"ר לעולם שהרי שתי מחיצות גמורות הן ועומד"ר על הפרוץ ואין אנו צריכין לסתימת הפרצות", ומבו' דארומ"מ ל"ש בעומד"ר וכד' דל"צ שם מחיצה במקום הפירצה, אלא רק במקום שהדין מאריך את המחיצה כביכול, וא"כ מוכרח בדעת הרמב"ן דרה"י מעל עמוד היא מחמת גו"א, וענין גו"א זה הארכת המחיצות. וזה דלא כד' הגר"ח בס' בהל' סוכה שנקט בדעת הרמב"ן דאין גו"א בעמוד אלא רה"י עולה מאליה עד לרקיע ע"י ההבדלה שלמטה. וגם זה דלא כהחזו"א בגי' שביאר דכל ענין גו"א הוא לא הארכת מחיצות, אלא דמלמטה נגדר הלמעלה, והכא הרי מבו' דארומ"מ ע"ז ארומ"מ. וצריך לחלק בזה דמ"מ מה שהמחיצה למטה מבדילה וגודרת את מה שמעל, זה דבר שמתבטל ע"י בקיעת הרבים, אבל עומד"ר אינו נגרע כלל בבקיעה דרך הפרצות.

והנה להמבו' לעיל יוצא דיש חילוק גדול בין מחיצות תל המתלקט דשייך בהו ארומ"מ כיון דהגו"א מתבטל, ובין מחיצות בור וחריץ דל"ש ארומ"מ כיון שבקיעת הרבים היא מעל י"ט של המחיצה. ובמג"א סי' שמה סקי"ד כ' (בשם היראים) גבי הא דימים הוי כרמלית "וא"ת הא מיא לא מבטלי מחיצתא כמ"ש סי"א וא"ל מפני שהספינו' שטות ע"פ המים מבטלי מחיצתא דא"כ ליהוי ר"ה וי"ל דכל חריץ שאינו משופע כדי שיתלקט גבוה י' מתוך ד"א לא הוי רה"י כמ"ש סי"א ור"ה נמי לא הוי שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים", וצ"ע דהרי המג"א כ' בס"י שסג סק"ל "משמע כאן דים נחשב למחיצ' וצ"ע דכת' התו' ד' כ"ב ע"ב ותימא דא"י תעשה רה"י שהרי' וגבעות מקיפין אות' ובבל תעש' רה"י דמקף לה נהר דיגלת וי"א דמחיצ' שאינה עשויה בידי אדם לא חשיב מחצ' ואתי רבים ומבטלי מחיצתן עכ"ל עמ"ש ססי' זה וצ"ל דהכא מיירי במקום שאין הספינו' עובר' שם לנמל דשם הוי הים מחיצ' וה"ה שאר מימו' שאין הספינו' עוברות שם הם עצמן מחיצה", וצ"ע בסתי"ד אם יש בקיעת רבים במחיצות הים. (ואמנם ביראים עצמו נראה דבר אחר, ז"ל בס"י רעד "ואין לתרץ מפני שהספינו' שטות על פני המים מיא מבטלי מחיצתא דאי בתר תשמיש הספינה שהוא על פני המים אזלינן א"כ ליהוי רה"ר", וא"כ לא הספינו' מבטלים המחיצות

ובתוד"ה אלא לאו ר' יהודה כ' "וא"ת ולוקמא כגון שיש שתי מחיצות גמורות דבהיא ודאי מודה ר' יהודה וי"ל דע"כ בשנפרצה מד' רוחות דאי בנפרצה מב' רוחות מאי איריא דלא ניחא תשמישתיה אפי' ניחא תשמישתיה נמי כדפריך לרבנן", ויל"ע דלמאי דמתרצי' דרה"ר לטומאה איצטריכא ליה, א"כ אין הכרח לאוקמא ברייתא דוקא אליבא דרבנן, דהא שפיר י"ל דאזיל כר"י ואיירי בנפרצה רק מב' רוחות. וכבר עמדו בכע"ז המשכנו"י ובי"א במו"מ אי קי"ל כרבנן או כר"י.

ארומ"מ במחיצות תל ובור

תוד"ה תא שמע. פי' רבינו חננאל וכגון שהבור רחוק מן הכותל ג' טפחים מכל צד והולכין דרך כאן וכאן. ובתורא"ש הוסיף "תימא כיון דבור הוא כמחיצה שלישיית פשיטא דהוא רה"י דהא איכא ג' מחיצות מעלייתא ולא מצינו בקיעת רבים לבטל ג' מחיצות שלמות, הילכך נראה כפר"ח שפי' בבור מופלג מן הכותל ג' טפחים מכאן וג' טפחים מכאן ובקעי רבים מכאן ומכאן". וצ"ע בדעת ר"י חזו' הכא דאפי' תל המתלקט דיש בו ד' מחיצות מ"מ ארומ"מ, וא"כ אף דהבור הוא כמחיצה שלישיית שייך ארומ"מ. ואולי מבו' כאן ד'מחיצת חריץ' שאני ממחיצות של גו"א, ובחריץ ל"ש ארומ"מ דסו"ס המקומות נבדלים ע"י החריץ, ואי"ז מלתא דמחיצה כגו"א. (ומה שהדגישו התוס' דהולכים דרך כאן וכאן דמכל צד בין הבור לכובל איכא בקיעת רבים בגו"ט, צ"ע דלכאור' סגי בבקיעה מצד אחד לבד, ואולי באו לשלול שלא יהיה כאן ב' מחיצות כמין גאם, ועצ"ע).

ואפשר לומר בפשיטות יותר, דהנה לעיל נת' להק' דאיך שייך בתל המתלקט ארומ"מ והרי אין בקיעה בתוך המחיצות, ונת' דמ"מ יש בקיעה במקום שיש בו גו"א. וא"כ י"ל דזה דוקא במקום דצריך גו"א, וכגון בתל המתלקט לעשות רה"י מעליו, אבל כשיש בור, הרי המבו' נמשך אל תוך הבור ומשם בוקעים הרבים לחוץ, אבל המחיצה עצמה אינה נבקעת כלל ורק הגו"א שעליה, וכלפי לגדור את הבור עצמו כרה"י ודאי יש לנו מחיצה גמורה שאינה נבקעת כלל, דל"ב שם לגו"א והבקיעה היא רק במקום הגו"א, וממילא דרה"י כולה נגדרת ע"י המחיצה הגמורה שבסופה, ול"ש בה בקיעה. אבל לפ"ז צריך להניח, דמקום העשוי כמין מדרון, ובצידו התחתון יש מחיצה בגובה י"ט, אבל כלפי המקום העליון אין למחיצה גובה כלל, דל"ב לדין גו"א ועולה עד לרקיע וכיו"ב, אלא סגי במה שהמחיצה במקומה הויא מחיצה ראויה ועי"ז נגדר כל הרשות, כיון דאי נימא דגם בהכי בעי' לגו"א כיון דמחיצה אמורה להתייחס גם לאמצע הרשות ולא רק למקום הסמוך לה, א"כ בהאי בור ג"כ נימא ארומ"מ על הגו"א וייחשב המקום הפנימי מעבר לבור כמי שאין לו מחיצה. ולעיל ה, א בנידון קורה נמוכה וחקק תחתיה, מבו' לכאור' דל"ס לחקוק במקומה שיעור ד"ט של מחיצה, אלא בעי' לחקוק 'משך מבו' ד"ט או ד"א, ומשמע דהמחיצה צריכה להיות בגובה המתאים כלפי כל חלק מתוך הרשות. ועדיין י"ל דבקיעה במקום שמעל המחיצות מעכבת את המחיצה, רק אם כל דינה להיות מחיצה הוא ע"י גו"א, אבל אם במקומה היא מחיצה מעולה, ורק דלהעלותה לרקיע צריך גו"א, בזה ל"ש ארומ"מ אפי' באופן דאיכא בקיעה, דענין הגו"א בזה שונה, או ביותר דבזה ל"ב לענין גו"א. וביותר יש להוסיף דמ"מ אם המחיצה במקומה אינה מתבטלת ואין שם ארומ"מ כלל וכמש"נ כיון דהוי מחיצת בור, א"כ אפי' אם נניח דכלפי שאר הרשות צריך גו"א וכו', מ"מ כבר ל"ש ארומ"מ לבטל המחיצות כלפי המשך הרשות כיון דבמקומה הויא מחיצה גמורה ואין שם תנאי ארומ"מ ורה"ר. (והצ"ע בזה ממש"כ התוס' ועו"ר דלעומד באמצע הפילוש איכא ארומ"מ אף דכל סביבותיו הוו רה"י, ונת' במקו"א).

ואפשר לומר עוד דהישוב על הקו' איך בתל המתלקט יש ארומ"מ והרי אין בקיעה בפירצה של המחיצות אלא רק מעליהם, דאולי כיון שהמחיצה היא מתלקטת ויש כאן צירופי מחיצות, בזה י"ל דבקיעת הרבים ביניהם מפקיעה המחיצה, אבל בבור אין הצירור בהתלקטות של מחיצה, אלא במחיצה ישרה ובזה ל"ש ארומ"מ כיון דאין בקיעה במחיצות עצמם, לא בפירצה במחיצה ולא בין חלקי

הים", והוסיף בשעה צ"ד כפרט לפי מה שהסכים הריטב"א בשם רבו הרמב"ן, אין חילוק כלל במחיצות בין עשויה בידי אדם לעשויה בידי שמים, ושלא כדברי התוספות, וצ"ע דכל נידון התוס' ושאר על מחיצות ביד"ש או בהיקף גדול, הר"ז לדעת רבנן דלא ארומ"מ, ובה הוא דהק' דכל העולם יש לו מחיצות, ותי' דבמחיצות ביד"ש ארומ"מ או דבהיקף גדול מאד ל"ש מחיצות, אבל לדידן דקי"ל דבכל אופן ארומ"מ, א"כ גם אם נחלוק על תי' התוס' בגריעותא דמחיצה העשויה ביד"ש, אבל מ"מ ארומ"מ, ומבוי הכלה לים נמי אתי הרבים הבאים בספינות ומבטלי מחיצות. ובאמת דבמג"א עצמו יל"ד כן, דכ' שם בסק"ל "משמע כאן דים נחשב למחיצ' וצ"ע דכת' התו' ד' כ"ב ע"ב ותימא דא"י תעשה רה"י שהרי' וגבעות מקיפין אות' ובבל תעש' רה"י דמקיף לה נהר דיגלת וי"א דמחיצ' שאינה עשויה בידי אדם לא חשיב מחיצ' ואתי רבים ומבטלי מחיצתן עכ"ל עמ"ש סס"י זה וצ"ל דהכא מיירי במקום שאין הספינו' עובר' שם לנמל דשם הוי הים מחיצ' וה"ה שאר מימו' שאין הספינות עוברות שם הם עצמן מחיצה", ומבוי' דטענתו היא רק משום ד' התוס' דבהא לרבנן נמי ארומ"מ, אבל בלא"ה לא הוק' לו דארומ"מ. ובבית אפרים בסי' כו הוציא מזה דדעת המג"א לפסוק כרבנן, אבל בד' המשנ"ב קשיא.

ואולי י"ל דלעולם מצד דין ארומ"מ ל"ק כלל במבוי הכלה לים, כיון די"ל בפשיטות דאיירי באינו רחב ט"ז אמה או דל"ח שהדרך בו סלולה לרבים וכד', ואין בו בקיעת רבים בשיעור של ארומ"מ כלל. ורק דהמג"א למד מד' התוס' ענין חדש, דלעולם לא מסתבר לו לומר דמחיצות ביד"ש הוי מחיצה כאילו עשויות ביד"א, ואעפ"כ חלוקים לענין ארומ"מ, אלא דע"כ כוונת התוס' היא דמחיצות ביד"ש ל"ה מחיצות כלל אלא בזמן שהם מעכבות בפועל את רגל הרבים, אבל בלא"ה גם בלא כללי ותנאי ארומ"מ, מחיצה ביד"ש כה"ג ל"ה מחיצה. וזהו שהוק' לו להמג"א דבהאי מבוי הכלה לים כיון דמחיצתו עשויה ביד"ש, א"כ ע"כ דבמקום שהספינות עוברות ל"ה מחיצה, ולפיכך הוצרך לומר דרק אם אין שם מעבר לספינות הוי מחיצה, ובהו כ' המשנ"ב לצרף דעת שא"ר דמחיצות ביד"ש הוי מחיצה (אם אינם בהיקף גדול מאד), אבל דין ארומ"מ ממש כדעת ר"י וריו"ח זה ל"ש בהאי מבוי.

ובאמת הרי נת' במקו"א דלכאור' נאמרו בד' התוס' ג' תנאים שונים, א' מחיצה העשויה ביד"ש, ב' היקף גדול כמבוי' בתוס' הרא"ש, וגם דהרי בתל' מבוי' ל"כ וע"כ דהיקף קטן טוב גם בזה, ג' בקיעת רבים דארומ"מ, וע"כ דיש כאן ענין משותף א', דמחיצה ביד"ש אינה מחיצה כלל אלא בא' מב' אופנים, או כשלא עוברים ובוקעים בה כלל ופעולת המחיצה נעשית כראוי, או כשמצד הגודל יש כאן היקף רגיל הראוי ועשוי להיות מוקף ביד"א, אבל בלא א' מב' התנאים מחיצה ביד"ש אינה מחיצה כלל. וא"כ י"ל דענין זה אינו תלוי כלל בגדרי ארומ"מ, ואפי' דארומ"מ בעי רוחב ט"ז אמה מ"מ פסילת מחיצה ביד"ש ע"י בקיעת הרבים אינה תלויה בזה, ולכן מבוי הכלה לים כיון דהמחיצה עשויה ביד"ש היא מועילה רק באופן שהספינות לא עוברות בה. ויתכן חידוש נוסף בזה, דהנה המג"א שם בסק"מ כ' על מבוי שיש תל' בראשיתו "ולפי מ"ש סכ"ט בשם התו' צ"ל דלא בקעי בו רבים שאל"כ אתי רבים ומבטלי מחיצתא כיון שאינה עשויה בידי אדם ואפשר דלא מקרי רבים פחותים מס' רבוא וכמ"ש סי' שמה ס"ו וכ"מ דעת הפוסקים שסתמו בזה", ותמהו האחרונים דאיך שייך להצריך בקיעת ס' ריבוא לדין ארומ"מ, והרי ארומ"מ יש גם במעלות בית מרון ועולין בחבל, וכי אפ"ל דהיה שם בקיעת רבים של ס' ריבוא, ועי'. ויתכן דאדרבה רק על ענין בקיעת רבים המפקיע מחיצה דביד"ש בזה הוא דכ' המג"א דבעי' ס' ריבוא, אבל על ארומ"מ המבטל מחיצות ביד"א אולי לא נאמר דין זה, וצ"ע.

עוד אפ"ל עפ"ז, דהנה בפשטות ענין ארומ"מ נמצא רק בבקיעה מצד לצד, אבל אם הרבים נכנסים ויוצאים באותו מקום ל"ח בקיעת רבים לבטל המחיצה, וראיה לדבר דהרי להרבה ראשונים סגי בדלת נעולה מצד אחד דעי"ז כבר אין העיר נמסרת לרבים, וא"כ ק"ו הוא דבקיעה מצד אחד ל"ש בה ארומ"מ. (אבל אפשר לדחות דטעם הדבר הוא דכיון דצד אחד נעול ממילא ל"ה דומיא דדגלי מדבר

מחמת הא דארומ"מ, אלא דאי בתר תשמיש הספינות אזלי', מיא מבטלי מחיצתא. וכך זה מועתק גם בטל אורות ומשם העתיק המג"א את ד' היראים).

ולנה"ל א"ש, דלגבי א"י שיש מסכיבה מחיצות עומק של סולמא דצור דהוי תל המתלקט, וכן מחיצות האוקיאנוס כלפי כל העולם, בזה שייך ארומ"מ כיון דבוקעים במקום שיש בו מחיצות ע"י גו"א ונצרך שם מחיצות של גו"א, אבל כלפי הים עצמו הרי מחיצותיו הם גבוהות סביבו, והוו מחיצות מצ"ע בלא גו"א ובהם אין בקיעה כלל רק מאליהם, ובהו ל"ש ארומ"מ. (ובמקו"א נת' ללמוד מד' היראים והמג"א הנ"ל דכבישים ופסי רכבת וכד' שאין בהם תשמיש כלל אלא ע"י כלי רכב, לא יחשבו רה"ר, וכמו ים דל"ה רה"ר מחמת חיסרון הניחותא, אע"ג דע"י הספינות ניחא תשמישתיה. אלא דבאמת יל"ד דאחרי שתי' דל"ה רה"ר מחמת חיסרון הניחותא, למה לא נשאר בתי' הא' דהכא מיא מבטלי מחיצות, ולכאור' משמע דאם המחיצות היו מתבטלות מחמת המים, אז פני רה"ר הם מעל המים, ושם ניחא תשמישתיה ע"י הספינות, משא"כ לתי' בסוף דל"ה רה"ר מחמת חיסרון המחיצות, א"כ רה"ר היא למטה מתחת פני המים, ושם לא ניחא תשמישתיה, וא"כ אין ללמוד מדבריו דבעי' ניחותא בלי ספינות וכד').

אבל הצ"ע בכ"ז דהרי בגמ' אמרי' דארץ ישראל תיעשה רה"י ע"י מחתנא דגדר, ופירש"י "מחתנא - מורד חריץ עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה סביב ארץ ישראל מאידך גיסא, והוי לה מחיצה", ובתוס' כ' דאליבא דאמת ל"ה רה"י ע"י מחיצה זו כיון שהיא עשויה ביד"ש, ובהא לכו"ע ארומ"מ, וא"כ הניחא דבמחיצה הפנימית של החריץ שייך ארומ"מ כיון דאינה נעשית מחיצה לארץ ישראל אלא ע"י גו"א, ושם יש בקיעת רבים, אבל המחיצה החיצונית של החריץ לפמ"שנ לעיל מד' התוס' גבי בור הרי ל"ש שם ארומ"מ דהמחיצה במקומה עומדת ואין בה בקיעה כלל. והיה מקום לומר דאמת כן הוא בנוגע למחתנא דגדר אבל סו"ס סולמא דצור אינו חריץ אלא תל, והוא נבקע ע"י ארומ"מ ואין לנו די מחיצות לעשות את ארץ ישראל כרה"י. אבל עדיין יש להק' מבבל המוקפת בנהר פרת ונהר דיגלת, דבשלימא המחיצה הקרובה לבבל ע"י הנהר, ה"ה נבקעת ונבקע הגו"א' שלה ע"י ארומ"מ, אבל בצידו השני של הנהר ישנה מחיצת חריץ ובור, ולפמ"שנ הרי בזה ל"ש ארומ"מ. ואולי יש ליישב קצת לפ"מ שית' להלן דאין כוונת התוס' כלל לדין ארומ"מ, ולרבנן ל"ש ארומ"מ גם במחיצה ביד"ש, אלא דמחיצה ביד"ש אינה מחיצה אם אינה מונעת רגל הרבים, ובהו י"ל דאף במחיצת בור וחריץ שייך להחשיב שיש בהם עצמם בקיעת רבים, ול"ה מחיצה כיון דלא נעשו ביד"א.

דהנה בביאור"ל בסי' ססד כ' "הנה מבואר בסעיף זה דבר"ה בעי דלתות לכו"ע ולדעה קמייתא צריך לנעול ואי לא"ה אסור לטלטל מדאורייתא ולדעה בתרייתא די בראיות לנעול וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ ברי"ה שהוא רחב י"ז אמה ומפולש משער לשער ולסמוך על שיטה דלדידן לית לן ר"ה ג"כ קשה מאוד דבאמת רוב ראשונים סוברין דגם בדידן איכא ר"ה עיין במשכנ"י שהאריך בזה וא"כ קשה לסמוך ע"ז באיסור סקילה והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצוה"פ ולא נשאר לנו כ"א איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות וכדמוכח מהרמב"ם ובהו אפשר דיש לסמוך אדעה דאין ר"ה אלא בששים ריבוא ולא הוי אלא כרמלית ולהכי סגי בצוה"פ ומ"מ לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גורא דחיוב חטאת". ועכ"פ מבוי' דעתו דקי"ל כר"י וריו"ח דארומ"מ ובעי' דלתות מדאו'.

ואמנם המשנ"ב בסי' שסג ס"ק קיח גבי מבוי הכלה לים כ' "כתב המ"א דהכא מיירי במקום שאין הספינות עוברות שם לנמל דאל"ה אתו רבים ומבטלי מחיצתא אבל כמה אחרונים פליגי ע"ז וס"ל דאפילו כשהספינות עוברות שם לא נתבטל ע"י שם מחיצה משפת

ארום"מ עצמו לא נאמר בזה, אבל בקיעת רבים לגרע מחיצה ביד"ש שייך גם בזה. והטעם לחלק, כיון דבדין ארום"מ צריך לבקוע את עצם המחיצה, והיינו דמצ"ע הרי יש מחיצה, אבל סו"ס בקיעת הרבים דרכה מפקיע אותה מלעשות פעולת מחיצה, ובוזה באמת צריך שתהיה הבקיעה במחיצה עצמה או ב'גו"א' שלה, אבל בקיעה מעל המחיצה אינה הפקעה על המחיצה. אבל מחיצה ביד"ש בהיקף גדול שאין לה דרך להיות מחיצה, שם כל מעבר במחיצה או אפי' מעליה מעמיד אותה כמי שאינה, ובוזה אפי' במחיצת בור וחריץ בקיעת הרבים מעל מבטלת את המחיצה העשויה ביד"ש. אלא דעדיין צע"ק, דהתוס' בריש העמוד כ' בפשיטות דכל הצד דארץ ישראל וכו' ל"ה רה"ר זה תלוי בפלוג' ר"י ורבנן, והק' סתי"ד ריו"ח בין אר"י לירושלים להס"ד בגמ', וכן משה"ק עוד אליבא דאמת אמאי אר"י וכו' ל"ה כמוקף מחיצות, הדגישו בקו' "תימיה דלרבנן כל ארץ ישראל תעשה רה"ר ע"י סולמא דצור ומחנתא דגדר", והיינו דלר"י י"ל בפשיטות דארום"מ, וא"כ מבו' לכאו' דענין 'ארום"מ' התלוי בפלוג' ר"י ורבנן, שייך במחיצת בור וחריץ כבמחיצת עמוד ותל, וצ"ע.

בפי' הר"ח "א"ר אבהו אמר רבי יוחנן מעלות שבארץ ישראל כמו תל שהוא מוקצה וכיוצא בו ומורדות כגון חריצין מרווחין וכיוצא בהן אין חייבין עליהן משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר שהיו העגלות מהלכין בהן והיו הדרכים משוין בלא רצפין ובלא נקבין ובלא פתחים". יש שר"ל (עי' מ"ה ח-קו טו-קכג, קצו) דס"ל להר"ח דרה"ר המרופצת הוי כרמלית דל"ד לדגלי מדבר. אמנם פי' המילה רצפין זה נקבים וחורים, דעוגת רצפים נקראת חררה.

כג, א

יותר מבי"ס שהוקל"ד

ועוד אמר רבי יהודה בן בבא הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה. בעיקר דין קרפף, הנה בבי"ס שלא הוקף לדירה גזרו חז"ל דהוי כרמלית, ובהוקף לדירה לא אסרו את הטלטול. ויב' עוד להלן האם הוקף מאליו הוי כהוקף לדירה, וכן עוד ספיקות כיו"ב. אבל בטעם הדבר דהיקף לדירה מהני, מצינו ביאור בד' הראשונים בברכות כה, ב. (וציין לזה הרעק"א בגי' לעיל כב, א 'וכל דירה שתשמישה לאויר. לעיל דף טו ע"א ועי' ברכות דף כה ע"ב וברבינו יונה").

ז"ל ת' רבינו יונה בשם הר"ח בברכות יז, א מדפ"ה, ז"ל ר' שמעון בן אלעזר אומר אפי' בית בן מאה אמה לא יקרא עד שיניחם תחת המטה או עד שיוציאם דסבר דאין הרחקת ד' אמות מועילה בבית דכל הבית כולו כד' אמות על ד' אמות דמי ופסק רבינו יצחק בן גיאות ז"ל כרשב"א לחומרא דכל הבית כולו כד' אמות על ד' אמות דמי ותימיה גדול הוא על מה סמך שהרי רבא דהוא בתרא אמר אין הלכה כרשב"א ונראה שסמך על מאי דאמר' בגמ' מאן שמעת ליה דאמר בית כולו כד' אמות דמי רשב"א היא ורש"י ז"ל כתב דלא אתפרש לן באיזה מקום אמר רשב"א זה ור"ח ז"ל פי' דשמעי' ליה במס' עירובין בפ' שני דאמר התם כל מקום שהוקף לדירה כגון הדיר והסהר והגנה ואפי' בבית חמשת כורין הרי הן כרשות אחד ופי' אם לא הוקף מתחלה לדירה ממש ויש בו שיעור זריעת סאתים אין משתמשין בשבת בכל ההיקף אלא בד' אמות בלבד אבל אם הוקף מתחלה לדירה אפי' יהיה ההיקף גדול מאד שיש בו שיעור זריעת חמשת כורין או עשרה משתמשים בכלו דכולו כד"א על ד"א דייני' ליה ור' יצחק בן גיאות ז"ל אפשר שעל זה סמך דכיון דחזינן בעירובין דהכי הלכתא שמעינן דהכא נמי הלכתא כותיה וכולה ביתא כד"א על ד"א דייני' ליה ואין זה נכון דאם איתא דמההיא דעירובין אתפרש לן כיון דההיא הלכה היא לדברי הכל היאך היה חולק רבא הכא על דבריו אלא ודאי לא איתפרש לן כמו שכתב רש"י ז"ל וכיון דלא אתפרש הלכה כרבא דהוא בתרא נפסוק הלכה כרשב"ג דאמר לאחר המטה קורא מיד לפני המטה מרחיק ד"א.

ובפי' רנ"ג שם כ' "מאן שמעת ליה דאמר כל הבית כולו כד' אמות דמי רשב"א עיקר דבריו של רשב"א בתוספתא דעירובין ובגמרא בפרק עושין פסין אמר רשב"א כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר

להיות רה"ר, ואין ארום"מ בלא רה"ר, אבל כשב' הצדדים פתוחים ורק אין בקיעה מצד לצד שפיר י"ל ארום"מ). וק' דבסוג' מבו' ל"כ, דהרי יש כאן נידון על ארום"מ באר"י ובבבל, וק' לומר דאותם רבים הבוקעים דרך מחנתא דגדר יוצאים וחוזרים דרך סולמא דצור. וכמו"כ צ"ע בד' המג"א במבוי הכלה לים מצד אחד ולאשפה מצד שני, ודן שם על בקיעת רבים, ומהיכ"ת שהרבים הבוקעים בספינות יוצאים דוקא דרך האשפה. ולהנה"ל א"ש, דהנידון של ארום"מ להפקיע מחיצה דביד"ש באמת אינו מצריך בקיעה מצד לצד, דסגי במה שיש דריסה ובקיעה דרך המחיצה לומר דאין כאן שם מחיצה כלל אלא קרקע עולם המוגבהת, כיון דאין על ידה פעולת מחיצה כלל. (אכן התור"י בסוג' כ' "מבואות המפולשין לבורות פי' הבור היא לו מחיצה שלישית והוי רה"ר לשבת משום דעילי רבים התם למלאות מים מן הבור הוי רה"ר לטמא והאי דקרי ליה דלא ניחא תשמישיה מפני שאין לו מעבר שיפלו ויעברו מן הצד האחד שבבור ויצאו לחוץ", והיינו דל"ב בקיעה מצד לצד לפעול ארום"מ. והוא באמת סובר דיש ארום"מ במחיצה דבור, דהא לא פי' כהר"ח). ובאמת הבית מאיר בסי' שסג סכ"ט דן בד' המג"א והעיר עליו דאי"ז בקיעה מצד לצד, ופי' שם שהבקיעה בארץ ישראל ובבבל היתה מצד לצד, ז"ל "אפשר דמעיירא ל"ק די"ל דבקיעת רבים ל"ש אלא דומיא דאמר ר"י בפסי ביראות אם היתה דרך רבים מפסיקתן דהיינו שעוברים בין מחיצה זו לבין מחיצה שכנגדה ביושר ואם מסלקן אז אע"פ שרבים באים בין מחיצות הפסים להשקות גמליהן, זה לא בקיעת הרבים כיון שאינם עוברים במחיצה שכנגדה, וה"ה מחיצות ים אוקיאנוס במה שמקיף כל העולם זה מקרי בקיעת רבים שרבים שטים ובאים מצד זה ועוברים בצד שכנגדו משא"כ במבוי שצידו א' ים והצד שכנגדו אשפה ומה בכך שמצד הים בקעו בה רבים הא בהצד שכנגדו ממש הוא סתום זה י"ל דל"מ בקיעת הרבים".

ולכאו' אפשר להוסיף ולתמוה בד' המג"א, דהרי מלבד שאין הבקיעה מצד לצד, הרי אין כאן בקיעה אלא ברוח רביעית, דהנה בסוג' דמבוי הכלה לים ולאשפה נחלקו הראשונים אם הים והאשפה הם רוח ג' וד' או רוח ב' וג', והמג"א נקט שם דהוי ב' מחיצות גמורות מלבד הים והאשפה, (עי' משנ"ב סי' שסג ס"ק קיב), וא"כ ק' מה דן המג"א על ארום"מ והרי הבקיעה היא רק ברוח רביעית. וע"כ כש"נ דדין ארום"מ לבטל מחיצה דביד"ש הוא ענין אחר, דמחיצה ביד"ש אינה מחיצה עד שתהיה מונעת רגל הרבים, וכש"נ, ואין בזה חילוק בין רוח רביעית לשאר רוחות. אבל דבק' זו יל"ד עוד, דהנה המקור שברוח רביעית אין ארום"מ, זה לכאו' מעצם ד' ר"י דליכא ארום"מ כיון דב' מחיצות דאו', וה"ה לדין בג' מחיצות דברוח רביעית ליכא ארום"מ לבטל הלחי, (ובתוס' ו, ב כ' "כיון דיש לו ב' מחיצות ושלישית בנעלת הוי ג' מחיצות", וכן כב, א "דאי שתי מחיצות דאורייתא לא הוה פריך מידי"). ויתכן דהא דעל הלחי הנצרך מדרבנן (ברוח רביעית לדין וברוח שלישית לר"י) ל"א ארום"מ, זה דוקא באופן שעל הלחי עצמו אין בקיעה אלא רק בצידו, וע"ז אמר' דכיון דסו"ס הלחי קיים לא איכפ"ל בבקיעת רבים מצידו, אבל כשיש בקיעת רבים בעצם הלחי ה"ה מתבטל כדן ארום"מ, ואפי' שהוא נצרך ברוח רביעית רק מדרבנן מ"מ הוא מתבטל בדריסת הרבים עליו עצמו. וא"כ בהאי מבוי שברוח רביעית מחיצתו היא הים ויש בקיעה בכלו א"כ לא נשאר כאן אפי' לחי ולפ"ז יוצא דמבוי שיש לו ברוח רביעית צוה"פ, ובהיכ"ת דאין לה גם דין לחי אלא רק דין צוה"פ, בזה יהיה שייך ארום"מ לבטל הצוה"פ בהאי רוח רביעית, כיון דהבקיעה היא במקום הצוה"פ עצמו, ולא כלחי שהבקיעה היא רק לצידו. אכן בלש' הריטב"א כב, א נראה דהטעם דאין ארום"מ על רוח רביעית היא מחמת הקולא במחיצה שאינה נצרכת אלא מדרבנן, ז"ל "ואיזה סבר דשתי מחיצות בצפון ודרום הוו רה"ר מן התורה וכדאמרין בפרק קמא דשבת זו היא רה"ר למעוטי הא דר' יהודה, וכיון ששאר המחיצות אינם אלא מדבריהם הקילו אפי' לערב לטלטל בו", ולפ"ז בכל אופן ל"ש ארום"מ ברוח רביעית ואפי' כשהבקיעה היא בלחי עצמו.

ועכ"פ לפ"ז אין ללמוד מד' התוס' על מחנתא דגדר ובבל המוקפת בנהר פרת ודיגלת, דשייך ארום"מ במחיצת בור וחריץ, דיתכן דדין

בשעת עשיית המחיצות אפשר להגדיר את המקום כעומד לדירורין ומוקף לכך. (וראיה לדבר, דהרי דינא דהוקף ולבסוף פתח לשי' תוס' לקמן צ, ב מצינו אותו גם בדין קרפף פחות מבי"ס לענין איסור רשויות, הרי ההגדרת הדירורין ברשות תלויה בשעת ההיקף. ויותר מכך מבו' שם דבמקום דיש קצת דירורים מתחילה ונתווספו דירורים אח"כ הוי כמוקל"ד, אע"ג דהוי כהוקף ולבסוף פתח, "דדוקא בקרפף שלא הוקל"ד לא מהני הוקף ולבסוף פתח אבל בגד דבלאו הכי חשיב קצת מוקל"ד דהא מותר לטלטל ממנו לחצר מהני ליה הפחת לשוויה מוקל"ד לגמרי כחצר").

והנה ד"ל רש"י לעיל טו, א "אין מטלטלין בו - אם היה היקפו יותר מבי"ס כחצר המשכן, ושיעור זה נתנו חכמים לכל היקף המתוקן ואינו מתוקן כל צרכו, כגון למחיצה שאין בה שתי וערב בהאי פירקא, ולהיקף שלא הוקף לדירה בפרק שני, והכא נמי אי בעומד מאליו מוקמת לה שפיר כו' הואיל ולא להכי עבידא יהבו ביה רבנן האי שיעורא", וכ"כ יט, ב "יותר מבי"ס אסור - שזה שיעור היקף שלא כתקנו". הרי, דהיקף שלא לדירה הוא דבר המגרע את המחיצות כעין שתי וערב, וממילא נעשה כאן היקף שלא כתקנו, אלא דבי"ס הוא השיעור שנתנו חכמים להיקף שלא כראוי. ולכאור' לפ"ז אם נמצא רה"י הנעשית בלא מחיצות, לא יהיה שייך בה האיסור של יותר מבי"ס, דרק בהיקף שלא כתקנו נאמר הך שיעורא ולא בעיקר דינא דרה"י. ולקמן צ, א דמבו' בפלוג' רב ושמאל דשייך איסור קרפף על גג, עכצ"ל בדעת רש"י דהגג נעשה רה"י רק בגדרי מחיצת גו"א, ולא מחמת דין עצמי דרה"י מתחת הגג עולה עד לרקיע, כיון דאם ל"ב מחיצות, ע"כ ל"ש איסור של קרפף יותר מבי"ס, וכש"נ. (ויש לפקפק, דאולי י"ל דכשם שיותר מבי"ס הוא חיסרון במחיצות, כמו כן הוא חיסרון גם בעולה עד לרקיע, דהיינו ההבדלה שיש לרה"י מרה"ר גם בלי מחיצות, אף היא נגרעת ביותר מבי"ס, ודו"ק).

ואמנם רש"י הביא ב' דוג' לשיעור יותר מבי"ס בהיקף שלא כתקונו מלבד בלא הוקל"ד, הא' ממחיצה שאין בה שתי וערב, והב' ממחיצה העומדת מאליה, אבל מצינו בראש' שנחלקו בב' הדברים. דכלפי מחיצה העומדת מאליה כ' הרשב"א לעיל שם "אלמה אמר רב הונא ברי' דרב יהושע אין מטלטלין בו אלא בי"ס, ואם נטעו מתחלה לדירה אפילו יתר מבי"ס דלאו כקרפף הוא אלא כבית דירה ממש הואיל ונטעו לשם דירה", וכע"ז כ' הריטב"א ד"ל "אלמה אמר רב הונא שאין מטלטלין בו אלא בי"ס. פירוש שאם הוא יותר מבי"ס אין מטלטלין בו אלא בד' אמות כדין כרמלית, אי אמרת בשלמא שלא נעשו מתחלה לכך שפיר דהא קי"ל שגזרו חכמים על כל קרפף ומחיצות שלא הוקפו לדירה שאם הוא יותר מבי"ס שיהא דינו ככרמלית", וא"כ לפירושהם לא מצינו מקור ממחיצה העומדת מאליה לאיסור דרבנן על יותר מבי"ס שאין לו היקף כתקונו.

וכן גבי מחיצה שאין בה שתי וערב, הנה רש"י באמת ס"ל דהיקף דשיירא חשיב היקל"ד, וכמש"כ טז, ב "אבל בי"ס ודאי יהיבנן ליה הואיל ולדירה הוקפה", אבל הרשב"א לעיל כב, א כ' "דלא שרינן לעיל אפילו במחיצה דחבלים דעדיפא אלא כדי צרכן ואפי' לרבנן ובלבד שלא יהא בי"ס פנוי ואע"פ שהחבלים עדיפי ולא חשבינן לה מוקפת לדירה כיון שאין דרים בה", וכ"כ הריטב"א שם "ועוד דכיון דאין תשמישו אלא לקיצין ולפי שעה אינו חשוב דירה, דא"כ תקשי להו לרבנן למה לא התירו בשיירא בי"ס פנוי דהא התם מחיצות חבלים חשובות יותר מפסים כדאיתא בריש פרקין ועיקרם לתשמיש אדם וקשיא דרבנן דפסין לרבנן דחבלים, אלא ודאי תשמיש לפי שעה ושהוא בא לקיצין כגון זה לא חשיב דירה ואין היקפו היקף דירה". ואף התוס' לעיל יא, א כ' "דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה", ולעיל יח, א כ' "דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין". ולפי דבריהם גם כאן לא אשכחן גריעותא במחיצות שאמרו בו שיעור יותר מבי"ס לאיסור, אלא רק הדין הזה עצמו שהיקל"ד תלוי ביותר מבי"ס וכך שיעורו של מקום לענין ליתן בו דיני רשות שאינה מוקל"ד.

ועכ"פ אף דבשי' רש"י נת' לן דאיסור יותר מבי"ס הוא מחמת הגריעותא שיש במחיצות שלא הוקל"ד, מ"מ לשי' שא"ר לא מצינו

וסהר ומוקצה וחצר אפילו בית ה' כורין אפילו בית י' כורין מותר שמענין מיהא דר' שמעון היה מתיר לטלטל כל כי האי שיעור' מפני שתשמישו לדירה וכולו כד' אמות דמי ליה". ובתורא"ש כ' "ולא נהירא כלל דליכא מאן דפליג על ההיא דר' שמעון ועוד דר' שמעון דוקא בבית קאמר הכא והתם אפילו אויר נמי רק שתשמישו לדירה". והריטב"א שם הוסיף ע"ז "ומקשינן בתוס' להאי פירושא מתרי אנפי חדא דאין נלמוד לקריאת שמע מטלטול שבת שזה אינו תלוי בזה כלל. ועוד דהתם בעירובין הלכה כרשב"א דליכא מאן דפליג והכא פסק רבא דלא כותיה הילכך היכי ילפינן זה מזה. ולא מילתא היא דלאו קשיא היא כלל דמה שהקשו שאין ללמוד קריאת שמע מטלטול שבת והוא אם לא היה אומר רשב"א לענין קריאת שמע כלום והיינו רוצים לידע דעתו בקריאת שמע מה יאמר בה ונשמעינה מהתם האמת הוא שלא היינו יכולים להוכיח משבת דלא דמי. אבל השתא דשמעינן דאיירי רשב"א הכא בקריאת שמע והתם נמי וספק לנו איזה סברא אמר מסתמא יש לתלות דמה שסובר התם סובר הכא ויכולין אנו להוכיח דעתו מהתם דכיון דלא הוי תחלת הוכחה איפשר לעשות כן. והקושיא אחריתי דהתם הלכה כרשב"א וכאן לית הלכתא כותיה מקושייתם הראשונה אנו למידים תירוצה שאין תלויה זו בזו כלל ומפני זה התם הלכתא כותיה והכא לא". ובאור' (הל' טהרת קרי"ש ותפילה) ס' קל כ' "פרש"י לא ידעתי היכן ה' ופי' ר"ח דאיתא פ' עושין פסין דתניא כלל אמר רשב"א כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפי' בת חמשת ובת עשרה כורין מותר והשיב עליו מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דלא שייכא ההיא להכא דטעמא דשמעתא משום דבעינא והי' מחנך קדוש". והראב"ה בס' סט כ' "לפני המטה אינו קורא עד שירחיק ד' אמות רשב"א אומר אפי' בית של מאה אמות לא יקרא עד שיניחם תחת המטה או שיוציאם או יניחם בתוך כלי, מ"ט דרשב"א, קסבר כל הבית כולו כד' אמות דמי, והכי נמי אית ליה בפרק עושין פסין".

ועכ"פ מת' לן דהיקל"ד מהני דכל טלטול בהאי רשות אינו נחשב כטלטול יותר מד"א. והצ"ע בזה דנפקא דין חדש, דקרפף יותר מבי"ס שהוקף לדירה אמנם מותר לטלטל בו יותר מד"א כיון דכולו חשיב ד"א, אבל אסור להכניס ולהוציא ממנו לרה"י כיון דהוא כרמלית כדין קרפף יותר מבי"ס, ולא הותר בו אלא טלטול בתוכו שכולו כד"א בלבד. ובאמת שי' המבי"ט (ח"ב ס' מח) היא לאידך גיסא דקרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד, אמנם דינו ככרמלית לחומרא לענין טלטול בתוכו (ואולי גם לקולא להוציא ולהכניס ממנו לכרמלית), אבל מותר להוציא ולהכניס ממנו לרה"י, וכ"כ גם הב"מ והמאמר בס' שעב, (ויסודם מד' רש"י בשבת קל, ב, וע"ע שו"ת ישועות מלכו ליקוטם ס' יד), והטעם כמש"כ המבי"ט שם "מותר להוציא מן הבתים לגנה או מן הגנה להם כיון דעיקרם הם רה"י ודוקא טלטול לתוכה עשאוה ככרמלית, לא שלא יוכלו להוציא מן הבתים לה". אבל להחולקים בזה וס"ל דאיסור קרפף הוא גם לענין רה"י אחרת, א"כ גם בהוקל"ד ייאסר הוצאה והכנסה לרה"י אחרת, אף שבתוכו לא משכח"ל טלטול יותר מד"א לאסור כדין כרמלית. ואולי צ"ל דאין הכוונה רק דהוי כד"א וממילא דל"ש בזה טלטול יותר מד"א, אלא הוי כד"א ובטל מזה ענין הגודל של בי"ס, דבית' אינו נחשב גדול כ"כ אלא הוי כד"א, וממילא לא גזרו כלל איסור כרמלית ביותר מבי"ס אם הוקל"ד כיון דחשיב כד"א בלבד.

יותר מבי"ס שלא הוקל"ד

בגדר האיסור שאסרו חז"ל יותר מבי"ס שלא הוקל"ד מחמת דדמי קצת לרה"ר (וכלש' רש"י סז, ב), נס' האחרו', האם הוי חיסרון במחיצות, והיינו דאין כאן גדרה מספקת על שטח גדול כ"כ, ולכן מדרבנן הוי ככרמלית כיון דאין שם היקף כראוי, או דהחיסרון אינו במחיצות, וכלש' הגמ' לקמן סז, ב "מחיצה היא אלא שמחוסרת דירורין", אלא דמ"מ רה"י גדולה כ"כ שמחוסרת דירורין אסורה חז"ל ככרמלית אע"פ שהמחיצות ראויות הם. וזה משליך גם על ההגדרה למה בפחות מבי"ס לא אסרו אפי' שלא הוקל"ד, ולמה על הוקל"ד לא גזרו ביותר מבי"ס. ואמנם אפי' אם החיסרון אינו מצד המחיצות אלא מצד הרשות, הדבר ברור שהשעה הקובעת היא שעת עשיית המחיצות וכדאמרי' דהוקף ולבסוף פתח ל"מ, והטעם כיון דרק

ולבסוף פתח בבי"ס וביתר מבי"ס צריך פתח ולבסוף הוקף, ומבו' דהוקף ולבסוף פתח יש כאן דירה מסוימת אבל היא דירה גרועה ול"ס בזה להתיר יותר מבי"ס, דלזה בעי' דירה חשובה. (ואפשר לבאר ע"ד הפשט דשומרה באמת ל"ח דיוורין לענין היקל"ד, אבל הוא מקום תשמיש וסגי בזה כדי להתיר בי"ס, והוקף ולבסוף פתח נמי אע"ג דלא הוקל"ד מ"מ הוא מקום תשמיש. ולש' הרשב"א בתש' מכת"י סי' כו "שלא לטלטל אפילו בקרפף בי"ס אלא בד' אמות עד שיהא בה שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר שאז תשמישן תדיר, והוי מקצת כמוקף לדירה להתירו על ידי כן לטלטל בכל"ו). וי"ל דזה מת' היטב לש' התוס' והראש' דלא כרש"י הנ"ל, דאין הדבר תלוי במחיצות אלא ברשות עצמה, ולכן אע"ג דדירה חשובה יכולה להיות נקבעת רק בשעת ההיקף עצמו, אבל מ"מ גם הוקף ולבסוף פתח הוא דירה גרועה, ומהני במקום דמהני שומרה אליבא דריב"ב.

ובנובי"ת או"ח סי' מז כ' "לא בכל מילי שוה למזוזה ואם הוקף ולבסוף ישב בשבת לא מקרי הוקף לדירה ובמזוזה חייב", והגיה שם החת"ס בגי', ז"ל "ויש לדחות דחייתו דבשבת במחיצה תליא. ומה ענין מזוזה למחיצה, לכן אמרו כל מחיצה שלא הוקפה לדירה לא שמה מחיצה, ובמזוזה מה לי אם הי' שמה מחיצה או לא, אך גדר הדירה שיהי' אותה המחיצה היקף לה ילפינן ממזוזה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון", וכ"כ גם בשו"ת סי' צה, וזוהי פלוגתתם האם דין הוקף ולבסוף פתח הוא מוכרח ופשוט כיון דהנידון הוא על כח המחיצות, וממילא דאי"ז שייך כלל לדיוורין דמזוזה, או דיש כאן דין בגדר דירה אי חשיב דירה גרועה או חשובה כשהוקף ולבסוף פתח.

כג, ב

איכא בינייהו דבר מועט וכו' אמרה תורה טול חמשים וסבב חמשים. ופירש"י "איכא בינייהו דבר מועט שבי"ס יתר על שבעים אמה ושיריים רבועים כדתני לקמן לתנא קמא שרי בבי"ס שלימים ולר' עקיבא שבעים ושיריים על שבעים ושיריים ותו לא כדקא אמרינן בהדיא וכמה הן סאתים כחצר המשכן". ויל"ע דהא למ"ד במתני' אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה, הרי לא שמענו הך מיעוט של 'דבר מועט', והשיעור הוא ק' על נ' אמה, וא"כ למה במרובע ממש מתמעט הדבר מועט. (ובחי' הר"ן כ' "אמרה תורה טול חמשים וסבב חמשים. פי' למאן דאית ליה אריך וקטין לא, הך דרשא אתיא כפשוטה, ומאן דאית ליה דאפי' אריך וקטן הכי מוכחי מינה דיש לך מקום שאין אנו מקפידין בו בשעור בי"ס שיהו כמות שהן בכאן אלא אפי' מרובעין", אבל הריטב"א כ' "פשטיה דקרא במאי כתיב פי' דהא ודאי אסמכתא בעלמא הוא והיינו דלא שיילינן לרבנן האי חמשים בחמשים מאי עבדי ליה ומתוך דברינו נלמוד מאי עבדי דהא דאמרן אינו אלא אסמכתא"). אבל באמת רש"י לקמן כ' "אריך וקטין לא דהא ר' עקיבא מרובע בעי', וכמפו' בגמ' "אי אשמעינן הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא דאריך וקטין לא", ולכאור' זהו המקור דר"ע בעי' מרובע בדוקא, דמחמת זה שייך להפקיע דבר מועט, אלא דהתוס' כ"כ בדעת ר"ע גם לולי שהפלוג' היא בדבר מועט, ד"אריך וקטין איכא בינייהו דרבי עקיבא קאמר בהדיא ע' אמה על ע' אמה", והיינו דהמשמעות לזה היא מהלש' ולא (רק) מעצם הדין. וע"ע שו"ת מהרש"ם ח"א סי' עא.

נזע רובו הרי הוא כגינה ואסור. כ' בבב"א הל' בס' שנח "עייין בת' דבר שמואל שמצדד להקל בעיר מוקפת חומה ששם אין זרעים שבתוך העיר מבטלי להיקף דירה של חומה [ומיירי במקום שהבתים נבנים מתחלה ואח"כ הקיפו בחומה דהוי הוקף לדירה וכמבואר בס' ת"א וכמו שכתב בספר מור וקציעה] והח' צ' העתיק דבריו בס' נט ואף שמתחלה גמגם בדבריו אעפ"כ לבסוף הסכים עמו בשעת הדחק שא"א בשום אופן לתקן שלא ישלחו רבים ואחריו החזיק בנו הגאון יעב"ץ במו"ק ונראה דמיירי שאין מקום הזרוע גזור במחיצות אלא פרוץ לחומת עיר דאל"ה בודאי לא מהני היקף של חומה כיון שאין החומה מחיצה של מקום הזרוע אלא יש מחיצות אחרות והזרעים משוים לאותם מחיצות כמחיצות שלא נעשו לשם דירה

לזה חבר, ושפיר י"ל דהאיסור תלוי ברשות, והיינו דרה"י ששטחה גדול כ"כ אסוריה חז"ל אם אינה מוקל"ד אף שהמחיצות אין בהם חיסרון כלל. אלא דעדיין יתכן דאע"ג דתחילת הדין אינו מחמת החיסרון במחיצות, מ"מ האיסור דרבנן של יותר מבי"ס הוא עצמו נאמר כהפקעה על המחיצות. דהרי התוס' לקמן כד, ב כ' "ואף ע"ג דלרחבה היו גפופין כדמוכח הסוגיא לא מהניא למבוי ולשביל משום דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי דכיון דלא מהני לרחבה גופה כל שכן דלא מהני למבוי ולשביל", ומבו' דאי"ז איסור צדדי אלא אמרי' דמדרבנן יש כאן חיסרון מחיצות, והמחיצות עצמן לא הועילו לרחבה מדרבנן מחמת שיש עליהם איסור כי הרשות היא יותר מבי"ס. ויש בזה נפק"מ גם למה שדנו הפוס' (עי' חזו"א סי' פט סקט"ו) האם ההיקל"ד תלוי בכלל הרשות או בכל מחיצה בפנ"ע, דאין הדבר תלוי בספק המבו' לעיל במה החיסרון של יותר מבי"ס, אלא הדבר תלוי במה גדרו חז"ל את האיסור של קרפף.

(ולעיל טז, ב כ' הר"ן "בשיירה דברו חכמים. מפרשי' בגמ' דלשיירה דוקא נותנין להם כל צרכן אבל ליחיד אין נותנין אלא בי"ס. וא"ת וכיון דליחיד אין נותנין אלא בי"ס ש"מ דהנך מחיצות כקרפף שלא הוקף לדירה חשבינן להו וכיון שכן אפי' לשיירה אמאי נותנין להם כל צרכן דהא סתמא קאמרינן יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות לא שנא יחיד ולא שנא רבים, י"ל דמיירי בשבאו לשבות שם וכל כי האי גונא נותנין לשיירה כל צרכן אפי' בקרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה. והכי איתא בתוספתא שיירה ששבתה בתל גבוה עשרה או בנקע עמוק עשרה בגנה מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שימלאו את כולה ולא ישיירו בה בי"ס, אלמא דשיירה שבאה לשבות מותרת לטלטל אפי' בקרפף יתר מבי"ס. ולרבנן נמי דאמרי דלא דברו בשיירה אלא בהווה היינו לומ' דאפי' ליחיד שבא לשבות שם נותנין לו כל צרכו דאלו לא בא לשבות שם לעולם אין נותנין לו יותר מבי"ס, ולי אין צורך לכל זה דהכא במוקף לדירה עסיקי' אלא שמחמת ריעות המחיצות החמירו בהם, והכי מסתברא טפי שלא מצינו בשום מקום שנתייר ליחיד קרפף יתר מבי"ס אפי' בא לשבות שם", והיינו דמחד ס"ל כרש"י דשיירה הוי כמוקל"ד, אבל מאידך לדעתו האיסור של קרפף הוא משום גריעותא ברשות ולא במחיצות, ובמחיצות גרועות יש דין נוסף שלא מתירים יותר מבי"ס, אבל זה חומרא רק ביחיד ולא בשיירה).

ולעיל כב, ב כ' התוס' "ותימה דלרבנן כל ארץ ישראל תעשה רה"י ע"י סולמא דצור ומחנתא דגדר ובבל נמי דמקיף לה דיגלת ולא אתו רבים ומבטלי מחיצתן ולר' יוחנן דאמר בפרק הדר קרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד אפי' כור ואפי' כוריים הזורק לתוכו חייב וה"ה אפי' לאלף כורים דמה שיעור יהיה וי"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דארומ"מ, ובתורא"ש ביאר עוד "ושמא במחיצה שאינה עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה, אפי' רבנן מודו דארומ"מ", ויש מהאחר' שנקטו (ונת' שם) דהשיעור לזה הוא ביותר מבי"ס. ולפ"ז אשכחן מדאו' גריעותא במחיצה כשהיא על יותר מבי"ס, דאם נעשית מאליה בקיעת רבים מבטלתה לכו"ע, וא"כ אף רבנן כעין דאו' תקון דגם כשהמחיצה נעשית ביד"א, מ"מ אם לא נעשית לשם דירה לא חשיבא, ואינה מועילה כלל על יותר מבי"ס.

והנה לקמן כד, א אמרי' "אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכלו פתח מתירו ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח לא", ונת' לעיל, דאם כד' רש"י דהנידון הוא כלפי אלימות המחיצות ודאי פשיטא דהדבר תלוי בשעת עשיית המחיצות, האם הוקפו הם עצמם לדירה או שפתח רק אח"כ, אבל גם בלא"ה י"ל דמ"מ הקביעה ברשות האם יש בה דיוורין תלויה בשעת ההיקף. והנה כ' הראש' בסוג' דלש' ריב"ב מהני שומרה ובית דירה בבי"ס אפי' בהוקף ולבסוף פתח, ודמי להיתרו של ריב"ב בסמוך לעיר, וביאר בתורא"ש "דהך שומרה ובית דירה דירה גרועה היא ולא בעינן פתח ולבסוף הוקף ודוקא בבי"ס שרי ר' יהודה בשומרה ובית דירה אבל ביתר מבי"ס בעינן דירה חשובה כגון פתח ולבסוף הוקף", וכ"כ בפס' סי' ב "דשומירה ובית דירה הוי דירה גרועה ומהניא אף בהוקף

הוקל"ד, ואם נדון את המקום הזרוע כנפרד הרי אין לו מחיצות. (וא"ש דהריטב"א העמיד דבריו רק בריש הסוג' דנזרע רובו פחות מבי"ס מותר ולא להמסק' דנזרע רובו לעולם אסור ונזרע מיעוטו מותר בדליכא בי"ס, כיון דרק אם הרוב זרוע א"א לדון הכל כמקום א'). ולפ"ז ניהא ד' הריטב"א בתי' שכ' דאם הזרוע בצד אחד יש לכל חלק ג' מחיצות 'לכל הפחות', וצ"ע הרי אין יותר מג' מחיצות וכמו שהק' הריטב"א, ומהו לש' לכל הפחות. ולהנ"ל א"ש כיון דבאמת הרי יש גם מחיצה רביעית, ורק דממ"נ כיון שצריך להחשיב את המחיצות מדרבנן למוקל"ד אז צריך לחלק את הזרוע למקום נפרד, ורק מחמת ה'ממ"נ' יש כאן חיסרון מחיצה רביעית. (ואולי זה הטעם גם דסגי הכא בג' מחיצות, והרי בכל מקום הצריכו חז"ל תחילת מחיצה גם ברוח רביעית, דכיון דיש כאן מחיצה גמורה דאו', ורק כלפי הדרבנן של היקל"ד חסירה מחיצה רביעית אין בזה חיסרון).

ובחזו"א עמד בד' הריטב"א וכ' בסי' פט סק"ט "ל"י קושית רבנו דאם הקרפף מוקף חצר למה לא חשיב כסתום, ונראה דר"ל כיון שבין המחיצות יתר מבי"ס לא מהני לגבי הזרוע, והנה לדברי רבנו נ"מ לדידן בנזרע מיעוטו והוא ב"ס דאם הוא באמצע החצר אסור, אבל אין נראה כן דעת הפוסקים שסתמו בכך, ואפשר דאף רבנו לא קאמר אלא למאי דס"ד להתיר אף בנזרע רובו, אבל למסקנא אין אורח חצר מיתר את הקרפף אף במקיפו מכל צד", אמנם צ"ע לפ"ז מה התי', דמאי מהני שהיה החלק הזרוע בעל ג' מחיצות לחוד, והרי לעולם בכל בי"ס ל"א כן לבוא ולחלק את המחיצות לב' צדדים, וישיאר ג' מחיצות מכאן לפחות מבי"ס, וג' מחיצות כנגדן לפחות מבי"ס, אלא כיון דהכל מחיצה אחת ממילא דחשבי' ליה כמוקף בי"ס שלא להיקף דירה, וא"כ ה"נ כיון דהמחיצות כולן מקיפות יותר מבי"ס איך אפשר לחלקן, וכפה"נ דכיון דרק חלק מהמקום זרוע והשאר לא א"כ אפשר לחלק המחיצות, ועצ"ע. (וע"ע בבאיורי הגרש"ז למאירי סי' כז). ועכ"פ יהיה מבו' מתי' זה דהריטב"א, דגבי מחיצה רביעית לא איכפ"ל במחיצה גרועה שאינה מוקל"ד, וכעין שכ' הביאוה"ל בסי' שס "כגון שתי בלא ערב וכו'" - עיין בתו"ש שמצדד לומר דאם היו ג' מחיצות מעולות דמה"ת הוי רה"י גמור אפילו אם המחיצה הרביעית הוא שתי או ערב לבד נמי סגי בהכי ושרי לטלטל אפי' מחזרת יותר מבי"ס, וכ' ע"ז בחזו"א סי' עז סק"ג "ומסתבר טעמי' דכל שיש במחיצות המעולות כדי שיעור רה"י, חשיב לעולם כבי"ס לענין תיקון רוח ד', דעיקר החילוק בין סאתים ליתר מסאתים הוא בעיקר חשיבות ההיקף, אבל כשכבר נעשה היקפו במחיצות מעולות אלא דצריך תיקון רוח ד' מתקנת חכמים, בזה לא שייך לחלק בין תיקון מוקף סאתים ליתר מכאן, ולפ"ד יש לזה מקור בד' הריטב"א.

קרפף שנזרע מאליו

נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר. הנה בפי' רבינו גרשום בב"ב כד, ב כ' בזה דבר חדש "קרפף שהוא יותר מבי"ס. כחצר המשכן שהוקף לשום דירה אם נזרע רובו הרי הוא כגינה דזריעה היא ואסור לילך בה בשבת משום דמדרישי זרעים ואיכא חלול שבת. נטע רובו מאילנות הרי הוא כחצר ומותר. משום דמצי למיזל בין אילן לאילן. ואיכא דאמרי כשדה אסור לטלטל בו כחצר מותר לטלטל בו". וצ"ע אם בפי' הא' כוונתו לענין אחר כלל, ודלא כסוג' דהכא, (וב'איכא דאמרי' חזר לפרש כסוג'), ורק צ"ע דלמה זה שייך דוקא בבי"ס, או דכיון דיש איסור הליכה במקום זרוע, (וצ"ע באיסור זה מפני מה נאמר), ממילא נזרע רובו מבטל ההיקף לדירה כיון דא"א ללכת שם כ"כ בשבת עצמה. (וע"ע בסי' מאזניים למשפט סי' ז).

ובעיקר דין זה, הנה יש שדק' ד'נזרע' משמע מאליו, ונטע' משמע בידיים, והיינו דרבותא קמ"ל דנזרע אפילו מאליו אסור דביטלו הזרעים תורת דירה, ואילו נטע אפילו בידיים מותר. אבל בגמ' בב"ב שם הגי' היא 'נטע' והיינו מאליו, וגם 'נטע' יכול להתפרש מאליו בכתב חסר. (והאגודה העתיק' ננטע רובו). ולש' הגמ' לקמן "קרפף יותר מבי"ס שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור רבנן למימר כזרעים דמו ואסור אמר להו רב אבא אחוה דרב בריה דרב משרשיא הכי

בודאי אסור ואף דבמו"ק משמע שלא כדברינו לענ"ד נראה הדבר פשוט כמש"כ. אח"כ מצאתי בס' בית מאיר [במש"כ אודות הפ"ת] שכ' ג"כ בהדיא כדברינו ובפרט שעיקר קולא דהיקף חומה אינו דבר ברור כלל שעיקר סמיכתם הוא וכו' וגם בס' מאמ"ר ובס' שיו"ב אין דעתם נוחה להקל אף בהיקף של חומה לכן עכ"פ אין להקל יותר ממה שכתבנו למעלה". (ואולי אם נרצה לגדור את הקרפף להוציאו מהיקף העירוב, אבל מאידך לא לאוסרו לגמרי כמוקף בפנ"ע, יהיה אפשר לעשות לו צוה"פ שאינו נראה אליו אלא מבחוץ, וכלפי כל הרשות מהני לדון את הקרפף כנבדל ע"י צוה"פ הנראה לפניו הרשות, וכלפי הקרפף עצמו הא הוי צוה"פ הנראית מבחוץ דל"מ לפי כמה אחרו', ויל"ע בזה). ובחזו"א סי' פח סק"ה כ' "עיר מוקפת חומה שהביא המ"ב נראין דברי האוסרין דזהו דין חצר שנזרע, ומה לי חצר ומה לי עיר, והלכך בנזרע רוב המקום המוקף [ונראה דמקום הבתים אינם מצטרפים לרוב הדירה] כלה אסורה אף אם מקום הנזרע פחות מסאתים, ואם נזרע מיעוטה והוא יותר מבי"ס כלה אסורה".

והנה יש שסמכו על ד' הדב"ש להקל בעירובים גדולים שלא להוציא השטחים הזרועים מתוך העירוב. וקצת יל"ע בזה לפי המשתמע במו"ק שכ"כ רק בחומה ולא בצוה"פ בעלמא. עוד יש להעיר דהנה ז"ל הדב"ש "דאם אמרו שהזריעה מבטלת דירת קרפף אין לנו לדון ממנו שגם מקצת קרקע זרוע הלא מצער הוא לגבי כל העיר לבטל גודל היקף דירתה ומה גם שעל הרוב כוונת המלך או שרי העיר בבנינה והקיפה רוצים לתחילה להניח מבפנים לחומה מקום הרווחה חלקה אחת רחבת ידיים בלי שום בנין לחיזוק שמירת העיר ולגיונותיה לשעת הצורך כמנהג העיירות הבצורות באופן שאותו המקום הפנוי לא ייקרא מבטל היקף הדירה אלא אדרבה מאשר ומקיים שמו ותכלית כוונתו הרצויה להיקף ולשמור יושביה ואם לפעמים זורעים אותו הוא דרך עראי שהינם צריכים להרויח קצת בצמחי האדמה", ויש ללמוד מדבריו דאין הדברים שווים בכל הקרפפות ובכל הערים, דלעולם גם בעיר גדולה הקרפפות אסורים, אלא ההיתר הוא על כעין אופן ש"אותו המקום הפנוי לא ייקרא מבטל היקף הדירה אלא אדרבה מאשר ומקיים שמו ותכלית כוונתו הרצויה להיקף ולשמור יושביה" וכיו"ב. וע"ע שו"ת זרע אמת ח"ג סי' מא.

נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר נזרע רובו אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא יותר מבי"ס אבל בי"ס מותר. כ' הריטב"א "אם אין בנזרע אלא בי"ס מותר פי' מותר כל הקרפף, דאע"ג דמקום זריעה קרוי קרפף שלא הוקף לדירה כיון שאין בו אלא בי"ס הרי הוא בעצמו מותר ושאינו זרוע שהוא חצר הוא פרוץ במלואו למקום המותר לו, וא"ת והא אין לקרפף הזרוע מחיצות כלל ובמה לישתרי כי החצר מקיפו מכל צד, וי"ל דכיון שהמחיצות בתחלה נעשו לצורך כל החצר אע"פ שבטלה תורת דירה מהם לגבי הזרוע לא בטלה תורת מחיצה מהם אף ממנו ועדיין עולות לכאן ולכאן, אי נמי והוא הנכון יותר דהכא מיירי שהזרוע הוא בצד אחד מן החצר ושאינו זרוע לצד אחר שכל אחד ואחד יש לו ג' מחיצות לכל הפחות". ועי' תו"ש מש"כ בד' הריטב"א.

ודבריו צ"ת מה הוק' לו דאין לזרוע מחיצות כיון דהחצר מקיפו מכל צד, והרי סביב החצר יש מחיצות גמורות, ואמאי לא יועילו על המקום הזרוע. ולכאור' מבו' כאן דמחיצות המקיפות מקום הרי הם צריכות להועיל כלפי כל חלק מהרשות, ול"ס במה שהרשות גדורה בסופה, וממילא עד כמה דע"כ צריך לחלק את המקומות בתוך הרשות, א"כ למקום הפנימי אין מחיצות כלל. (ומטעם זה דל"ס במה שהמחיצה מבדילה את הרשות בקצותיה מבחוץ אלא בעי' שהכל יהיה בגדר 'מוקף מחיצה', מזה בא הדין שהיקף גדול מידי פסול, ובעי' 'רואה עצמו בתוך המחיצות'). והטעם שנאמר כאן דע"כ המקומות מתחלקים, כיון דהרי איירי בנזרע רובו, אלא דאעפ"כ אין כאן חומרת קרפף כיון שהמקום הזרוע אינו בי"ס, אבל אם לא נחלק את הרשות לב' סו"ס הרוב זרוע ולא הוקל"ד, ולכן ממ"נ אם נחשיב את זה כמקום א' הרי יחשב כולו כמי שלא

ולגבי נידון האחרו' הנ"ל האם היקף שאחרי הזריעה יועיל טפי, הנה הסברא בזה היא דהכל נקבע כפי סוף הדבר, דאם מתחילה היקף לדירה ואח"כ זרע, "עקרה לתורת דירה מינה ובטלה להיא מחשבה דלשום דירה" - כלש' ס' העיתים הנ"ל, אבל מאידך י"ל דאדרבה אם היה כבר זרוע ודאי דל"ש בו עשיית היקף לדירה כלל. ובפמ"ג סי' שסג בא"א סק"ל כ' "בנו בתים ואח"כ היקף נהר מעצמו העיר או גדל שן סלע גבוה י"ט וכדומה אע"פ שמאליה הוקפה לדירה חשוב", והיינו דל"ב כוונת היקל"ד, אלא סגי דיש דירה בשעת ההיקף. (ועי' בד' הרשב"א כד, א ובמה שנחלק עם הראב"ד שם). וצ"ל לפ"ז במה שאמרו בגמ' "הנך מחיצות לגואי עבירן לבראי לא עבירן", דכוונה הפכית גרע מהוקף מאליו. ועכ"פ אם אי"ז תלוי בכוונת ההיקף, יותר מסתבר דאם הזרעים קודמים להיקף ודאי ל"ש היקף לדירה, וכמסק' הפמ"ג הנ"ל ד"מסתבר כל שיש בו זרעים לאו דירה מקרי ואסור כ"א סאתיים". ומאידך נראה דאם הזרעים יסתלקו אח"כ יחזור ההכשר, ולא נימא דכבר נתבטל ההיקף לדירה, כיון דעכ"פ לא גרע מבנו בתים ואח"כ היקף נהר מאליו, אבל בביאורה"ל בסי' שנח ס"ט נסתפק בזה, ונוטה לומר דבזריעתו נתבטל הקפתו לדירה לגמרי אפי' לכשנסתלקו הזרעים.

וראיה לנידון זה, (והובאת כבר בד' האחרו' הנ"ל), מד' רש"י בהמשך הסוג' שכ' "לבי רב הונא - ויותר מבי"ס הוה, והוקף לדירה, וניטע אחרי כן", ומפ' ברש"י ההדגשה שהנטיעה היתה אחרי ההיקף. ויתכן לבאר דאע"ג דקי"ל דנטע רובו מותר, מ"מ אם ניטע קודם לכן גרע. או י"ל דאתא לרבותא, דאפ"ה מחמת חיסרון האיציטבלאות יתבטל ההיקף לדירה. אמנם לסברת האחרו' י"ל להיפך דאם ניטע קודם ההיקף, פשיטא שאינו מתבטל מתורת דירה. ואמנם לגבי נתמלא מים מבו' דל"ב מעשה דידיה אלא אפי' בנתמלא מאליו, (וכמו שחילק ב'אמרי יושר' דמים לא חזיא לדירה טפי מזרעים), ולכאו' נתמלא ואח"כ היקף אי"ז טוב יותר מנתמלא מאליו, ורק בזרעים (אי נימא) דבעי' זריעה בכוונה ולא מאליו, י"ל כנ"ל דאם היקף אח"כ ביטל ההיקף את הזרעים ולא איפכא. ובדובב מישרים שם פלפל עפ"ז בהא דדנו התוס' למה התיר ר"י בבור יותר מבי"ס אי לאו דהוי פסין ולא מחיצה, דלכאו' מאי ק"ל והא התם היה הבור קודם להיקף, אלא דמים החשובים כזרעים ודאי מגרעים את ההיקף לדירה אפי' אם נעשה אחריהם וכנ"ל.

בית וקרפף דחד גברא לרבנן ולר"ש

רש"י ד"ה כדתנן ר' שמעון אומר אחד חצרות ואחד קרפפות ואחד גגות רשות אחד הן - לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן, ואפילו הן של בעלים הרבה, אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר אסור להוציאן מחצר לקרפף או לגג, דבית וקרפף שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא. ומקור ד' רש"י לאסור הקרפף לר"ש אפי' הוי הקרפף והחצר או הבית דחד גברא, הוא מהאמור בסוג' לדעת רבנן דס"ל קרפפות רשות לעצמן דאסור לטלטל מן החצר לקרפף, ואיירי בסתמא בחד גברא. וכ"כ רש"י לקמן צ"א, א "בהדיא אמרינן בשלהי עושין פסין דפלוגתא דר' שמעון ורבנן בקרפף ב"ס היא, ואפילו חצר וקרפף של איש אחד אסרי רבנן, דקאמרי התם קרפף יותר מבי"ס שהוקף לדירה, נזרע רובו הרי הוא כגנה כו', ואמר רב הונא בריה דרב יהושע כו', וכי דייקת בה שמעינן מינה דלא שרי ר' שמעון אלא בקרפף ב"ס, ורבנן אסרי אע"ג דלחד גברא הוא". וכן דעת עוד ראש' בסוג' ובשאר דוכ' דר"ש אסר מבית לקרפף אפי' דחד גברא, וכמו דרבנן אסרו מחצר לקרפף דחד גברא. ועי' ביאורה"ל ר"ס שעב.

אמנם הר"מ בפ"ג הי"ח כ' "כל גגות העיר וכו' עם כל החצרות ועם כל הקרפפות שהוקפו שלא לשם דירה שאין בכל אחד מהן יתר על ב"ס וכו', כולן רשות אחת הן ומטלטלין בכלן בלא עירוב כלים ששבתו בתוכן, אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית אפי' עירובו", ובה"כ כ' "וכן אם שבת הכלי בבית והוציא או לחצר לא יעבירנו לחצר אחרת או לגג אחר או לראש הכותל או לקרפף אפי' עירבו אנשי כל המקומות שמעבירין בהן כלי זה עירוב אחד", ומבו' דמהני עירוב להתיר איסורא דקרפף, וע"כ דבדחד גברא מותר, וכבר הק' עליו המג"א בסי' שעב סק"א מסוג', ז"ל "וכלים ששבתו בבית אסור

אמרינן משמיה דרבא מים כנטעים דמו ושריי", ומשמע דאיירי דוקא בנתמלא מאליו ולא במילא להדיא, וזה נאמר או לרבותא להס"ד דהוי כזרעים דאסור, או להגביל את ההיתר של מים כנטעים דמו.

ובשו"ת אמרי יושר ח"א סימן ק"ע דן בזה דזרעים שעלו מאליהם אינם מבטלים דירה, ודקדק כן מרש"י שכתב נזרע רובו ביטל דירתו, ולא כתב ביטלו דקאי על הזרעים, דרק ע"י מעשה זריעה מבטל הדירה. וכ' דאע"ג דבנתמלא מים קאמר להס"ד דמבטל הדירה, (וכן בלא חזיין), מים שאני דטפי לא חזי לדירה. (ועי' ש' שדקדק כן מד' הירושלמי, לגי' הראב"ד בפ"ד ממעשר הי"ד. ועי' דעת תורה למהרש"ם בסי' שנח ס"ט). ובאמת כלש' רש"י הנ"ל 'ביטל דירתו', משמע קצת גם בפ"ה הר"ח (וכן בס' העתים סי' קכה) שכ' "אבל אם נזרע רובו בא זריעתו ודחה את ההקפה שהקיפו לשם דירה וכו' דהא זריעתו אפקיה מתורת דירה", (ויש לדייק מלש' זה גם לגבי נידון האחרו' המובא לקמן דאולי אם היקף אחר הזריעה מהני. וביותר מלש' העיתים בסי' קכד "אם נזרע רובו עקרה לתורת דירה מינה ובטלה להיא מחשבה דלשום דירה והו"ל כגינה ואסור"), ולש' רי"ו "מאחר שבטל הדירה בזריעה שזרע". (ויש שכ' עפ"ז להתיר מקומות זרועים בהיקף של עיר מדינא דא"א אוסר דבר שאינו שלו, אבל לכאו' פשוט דאמנם אם יזרע אדם בחצר חבירו יל"ד שהחצר לא תיאסר, אבל אי"ז שייך לאדם הזרוע ברשות שלו וכעת באים להקף הכל בעירוב א").

ובביאורה"ל בסו"ס שנח כ' "כתב בתו"ש וכו' היכי שבנה בה בית דירה ואח"כ הקיפו דמהני ונפל הבית לא נאסר הקרפף ושפיר מקרי עדיין מוקף לדירה עי"ש ולפ"ז נראה דה"ה היכי שלא היה בה בית דירה אלא פתח לו פתח ואח"כ הקיפו דג"כ סגי ונסתם הפתח דלא יצא הקרפף מהתירו אלא דעיקר סברא דבעל תו"ש לא ברירא לי וכי אם הקיפו לדירה מאי הוי הלא מ"מ עכשיו אינו ראוי לתשמיש הבית מי עדיף מנתמלא קרפף שהוקף לדירה מים שאינם ראויים לתשמיש אע"ג דהמחיצות קיימות והוקפו לדירה אעפ"כ אסור ואפשר דה"ה בנ"ד ואפילו אם נחליט כדברי בעל תו"ש היינו בשנפל הבית או נסתם הפתח מאליו הא בהפילו להבית בכונה או סתם הפתח בידיים ומטעם דאין לו צורך להשתמש בודאי בטיל הקרפף משם דירה אע"פ שהמחיצות קיימות וכמו בקרפף שנזרע שנתבטל המחיצות וכמו בסו"ש שבבנין מחיצה חדשה מיבטל מחיצה הישנה אע"ג דעומדת עדיין משום שאין דעתו להשתמש בה וה"נ בעניננו וצ"ע". ומדקדוק לש' נראה דמים מבטלים הדירה גם בנתמלאו לבד, ואילו בזרעים בעי' מעשה זריעה.

והפמ"ג בסי' שס בא"א סק"א כ' לדון "אם הוקף בשדה זרועה אם מהני ליותר מבי"ס עסי' שנח ס"ט התם עשה מעשה אח"כ שזרע ומסתבר כל שיש בו זרעים לאו דירה מקרי ואסור כ"א סאתיים", ובתחילת דבריו צידד שרק זריעה שאחרי ההיקף מבטלתו, אבל היקף מקום שיש בו כבר זרעים מהני, ולפ"ז צ"ל לכאו' דנזרע' היינו דוקא בידיים ולא מאליו, אבל יש לדחות דאולי נזרע מאליו ג"כ מבטל הדירה, אבל היקף אחרי הזרעים מבטל את הזרעים. ולמסק' דכל זרעים מבטלים דירה, ודאי משמע דה"ה בנזרע מאליו. ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ד ס"ג האריך בקו' התו"י בסוג' איך מהני היקף לדירה בגינה, וכ' "והנראה בישוב זה. דכל הנהו פוסקים הרמב"ם ורש"י ותו' ואו"ז והג"א והרע"ב ס"ל דרק כשכבר הוקף לדירה ואח"כ זרע שם בטלו המחיצות. דכיון שאין דרך לזרוע במקום המוקף לדירה. אמרינן שנמלך ורוצה שיהא ההיקף שלא לדירה. ונהי דמחשבה אין מוציאה מידי מעשה הזריעה. אבל מעשה הזריעה מועיל לבטל מחשבתו הראשונה ומשוי לה כמוקף שלא לשם דירה. אבל היכא שהיה שם מכבר גינה ויש שם פרצה יותר מעשר. ועתה גודרה לשם דירה. זה מהני אף בגינה להתירה אף ביתר מסאתים. כמש"ל להוכיח מהש"ס והירושלמי והרמב"ם ורש"י ותו' וכמ"ש הא"ז והג"א ורבנן יהונתן והרע"ב להדיא". וע"ע שו"מ מ"ק ח"ג סי' קלא, אבן יקרה סי' טו, ובדובב מישרים ח"א סי' ב, ובתש' הגר"ז מלצר שנד' בס' ישכיל עבדי ח"ב קו"א או"ח סי' ו וסי' ח, ומנחת יצחק ח"ה סי' קח.

כלל", והיינו שהוא פליג על רש"י גם לדעת רבנן, וס"ל דחצר וקרפף דחד גברא מותרים. (ולדעת ר"ש ג"כ כ' בדף עד, א' אבל אם סמוך שמעון לחורבתו או לקרפפו ומשתמש בהן והן סמוכין נמי לחצר ראוהו התם אמר ר' שמעון דמחצר ראוהו לקרפפו של שמעון או לחורבתו מותר לטלטל בלא עירוב שכולן הן רשות אחת אבל מבית ראוהו לקרפף שמעון לא ואע"פ שאינו בית דירה שכיון ששמעון שלא עירב עמו סמוך לו ומשתמש בו אסור לטלטל מביתו לאותו קרפף", והיינו דמהני עירוב. והנה החזו"א בס"י צד סק"א כ' "ולפר"י כל דליכא דיריין של פיתא אין איסור מרשות לרשות, ולפר"י מניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת דתנן לקמן פ"ו א' דאינו אוסר, שרי להכניס ולהוציא אף לביתו, אבל לפרש"י ביתו אסור כבית התבן, ודעת הרמב"ם כרש"י שהרי בקרפף פחות מב"ס שלא הוקף לדירה הצריך ע"ח", אבל להמב"ו בהרי"ד באמת אם תהיה חורבה בלי בעלים ממש ודאי ל"ש בה עירוב, אבל הנידון הוא כשהיא סמוכה לו ומשתמש בה).

ובמאירי במתני' נמי הובאה הך ש"י, ז"ל "ומ"מ מדברי ר' יהודה למדו קצת מפרש"י שכל בית דירה הפתוחה לקרפף ב"ס והם של אותם הבעלים בעצמם מותר לטלטל מזו לזו שאם הן אסורות זע"ז היאך הוא מותר על ידה וא"כ לא אסור מבית לקרפף אלא כשהבית לאחד והקרפף של אחר ומ"מ הרבה נוטים בה לשטה אחרת שאף בשהכל לאחד כל שאתה נותן לו דין קרפף כגון שלא הוקל"ד שאין לטלטלו מותר אלא בב"ס אין לטלטל ממנו לבית כלל אלא ממה שהוא רשות אחת עמו כגון חצר אכסדרה ודומיהם כמו שיתבאר". (וכבר כ' הרשב"א בסוג' "ומהא שמעינן לר"ש דבית וקרפף ואפי" דחד גברא אסור דלא פליג ר"ש אלא בכלים ששבתו בחצר אבל בכלים ששבתו בתוך הבית מודה לרבנן והילכך מדרבנן נשמע לדידן דקי"ל כר"ש דבית וקרפף אפילו דחד גברא אסור וכו' ואל יקשה בעיניך הא דקתני במתניתין בגנה והקרפף שהיא שבעים אמה ושירים המוקפת גדר עשרה טפחים מטלטלין בתוכו ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה ותחשוב דכשיש בתוכו בית דירה שיהא מותר לטלטל ממנו לבית הדירה, דלא בא אלא ללמד כחו של קרפף שאם אין בה אחד מאלו אף הוא עצמו אסור לטלטל בו אלא בד' אמות וכשיש בו אחד מאלו הוא עצמו הותר לטלטל בתוכו").

ועכ"פ צ"ע מהמב"ו הכא דלרבנן (עכ"פ) יש איסור מחצר לקרפף אפי" בחד גברא, וק' לשי' הרי"ד הנ"ל. אלא דהרי"ד בסוג' פי' שיחתו, וכ' "האי דאמרת שאם הי' ב"ס מותר וקא שרית חצר הפרוץ לקרפף ואין פרצתן אוסרתן לומר שיתערב זה האויר עם זה והו"ל יותר מב"ס אלא אמרינן הזרוע שהוא ב"ס חשבי' ליה קרפף ואותו שאינו זרוע הוי חצר וכמו שאלו היו זה בעצמו וזה בעצמו היו מותרין כמו כן נמי אם נפרצו זה לזה הן מותרין כמאן קא שרית כולו האי כר"ש דר"ש אשכחן דמיקל בחצר וקרפף שאע"פ שהן של ב' בנ"א הי' מתיר לטלטל מזה לזה ויש לומר כמו שהי' מתיר ר"ש כשהן של ב' בנ"א בלא עירוב הה"נ הי' מתיר כשהן של אדם אחד ונפרצו זה לזה ורבנן כמו שהי' אוסרין בדיריין חלוקין הה"נ היו אוסרין כשהן של אדם אחד ונפרצו זה לזה הילכך כל היכא דשרינן קרפף וחצר הפרוצין זה לזה אמרינן כר"ש וכל היכא דאסרינן להו אמרינן כרבנן". (ועצם הדברים, מצינו כע"ז קצת במש"כ התוס' לקמן כה, ב' כמאן כר' שמעון דלרבנן דאמרי שתי רשויות הן נפרץ במלואו למקום האסור לו ולדירה נמי אויר החצר האסור לו מיתירו אע"ג דחצר מוקף לדירה דהיינו למה שבתוכו אבל לקרפף שהוא רשות אחרת לא חשיב מוקף לדירה ומיתירו אבל לר"ש שפיר דמי דחדא רשותא היא והוי אויר מותר", ולכן גם בחצר וקרפף דחד גברא, דאף דלא אסרו רבנן לשי' התורי"ד בהאי חילוק תשמשישם בלא חילוק בעלים, מ"מ חשיב ב' רשויות ומצטרף ליותר מב"ס ואסור, משא"כ לר"ש דהכל רשות אחת ואויר החצר הוי כמוקל"ד ואינו משלים לאיסור של יותר מב"ס).

עוד מצינו בס' המאורות שכ' כאן "כן הוא דעת רש"י. ולפי דבריו איכא חילוק בין חצר לקרפף, דבית וחצר רשות אחת הן באיש אחד או בשנים שעירבו אבל בית וקרפף שתי רשויות הן באיש אחד ובשני אנשים ועירבו. אבל חצר וגג וקרפף כולן רשות אחת הן

לטלטל מחצר לקרפף שלא הוקף לדירה אפי" הם של אדם א', (רש"י סוף דף כ"ג ותוס' סוף דף ע"ו) ועמ"ש סי' שנ"ח ס"י והרמב"ם פ"ג מעירובין כ' כל גגות וחצירות וקרפפות רשות א' וכו' אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית אא"כ עירבו וכו' משמע דעירוב מהני לקרפף וכ"ש כשהם של אדם א' וצ"ע דהא בגמ' לא משמע כן וכמש"ל ואפש' דהרמב"ם לא קאי אקרפף". אבל כ' בביאור"ל שם "מה שרצה המ"א לומר דאפשר דהרמב"ם לא קאי אקרפף כבר השיג עליו הבית מאיר וש"א והכיתו כדבריהם מהרמב"ם בדין כ"ף". (ובפס' הרי"א רפ"ט כ' להדיא "בד"א שהן כולן רשות אחת בכלים ששבתו בתוכן, אבל כלים ששבתו בתוך הבית והוציאן מביתו לגגו אסור לטלטלן מגגו לגג חבירו בלא עירוב. וכן אם הוציאן לחצירו או שהוציאן לחצר השותפין שעירבו ביניהן, הרי אילו אסור לטלטלן לחצר אחרת או לקרפף אחרת בלא עירוב, ואם עירבו בחצירות ובקרפפות מטלטלין שם כלי הבתים").

וכבר עמד בדקדוק זה דמהא דמהני עירוב ע"כ דבחד גברא מותר, השואל בתש' הרשב"א מכת"י סי' כו, ודחאו הרשב"א בזה"ל "ואני איני רואה בכל דבריו ראייה של כלום. כי מה שאמר שהאוסרים כולם שפה אחת להם שעירוב מועיל אפילו בקרפף, ושהתוספות כתבו כן, אני איני רואה להם כן, שאני כבר כתבתי למעלה דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל בלשונם, שאין עירוב לקרפף, תמצאנו להם בריש פרק חלון גבי היו בראשו פירות, ולא שהם חושבין שזה צריך דקדוק וחקירה אלא מדרך פשיטות. אלא שהראב"ד ז"ל נסתפק בדבר בפרק כיצד משתתפין, ובדק ולא מצא שיהא העירוב מועיל, ואם הוא והיה אביהם של ישראל לא מצא, מאין לנו לדחות הלכה רווחת דקרפף יותר מב"ס שהוקף לדירה, שמוכחת בפירוש שבית וקרפף דחד גברא אסור מפני דבר זה שהוא סתום, ואדרכא בא ונלמוד מכאן שאין עירוב מועיל, שאין למדין מפורש מסתום אלא סתום מפורש, ואפילו היינו מוציאין הלכה במקומה שהעירוב מעיל לקרפף, היה לנו לחקור ולדרוש ולמצא טעם להעמיד זו וזו, כמו שהוא מעיד על האוסרין שמקיימין זו וזו, וכל שכן שכבר כתבתי לשון בעלי התוספות ז"ל שאין עירוב לקרפף". (וצ"ע מהו הצד שעירוב מתיר אם האיסור הוא גם בחד גברא). והמאירי בריש כל גגות כ' "ומה שאסרו מבית לקרפף לדעתנו דוקא כשהן של בעלים חלוקים אבל אם הכל שלו מותר וכן כתבוהו גדולי המפרשים", וגדולי המפ' היינו הראב"ד.

אבל הריטב"א בסוג' כ' לחלק בזה בין רבנן לר"ש, ז"ל "ויש אומרים דוקא שהבית והקרפף הם של ב' בנ"א אבל אם הם של אדם אחד מותר מידי דהוה אבית וחצר דחד גברא שהוא מותר לד"ה, ואע"ג דלרבנן אסרינן מחצר לקרפף ואפילו מחד גברא וכדמוכחא שמעתין להדיא, דאמרינן בסמוך אבל ב"ס אסור כמאן כרבנן והכא ודאי הזרוע ושאינו זרוע דחד גברא הוא מן הסתם שהרי כולו מקרפף אחד וסתמא דחד גברא, אפילו הכי עדיף לר"ש בית וקרפף מחצר וקרפף לרבנן כיון דהוה דחד גברא, וטעמא דמסתבר הוא וכן דעת מורי הרב הר"ם, אבל יש אומרים דבית וקרפף לר"ש כחצר וקרפף לרבנן דאסרי אפילו בחד גברא". וביאור דבריו הוא, דרבנן ור"ש נחלקו אם מותר לטלטל מחצר לקרפף, דלרבנן כיון שחלוקין זמ"ז בתשמישן אסורים בטלטול, ור"ש פליג וס"ל דליכא איסורא לטלטל מרשות לרשות החלוקה ממנה בתשמישן, והא דמודה ר"ש דאסור להוציא מבית לקרפף, אי"ז משום דהקרפף חלוק בתשמישו, שהרי לא אסר מחצר לקרפף, אלא הוא משום חילוק הבעלים, דכשם שאסור להוציא מבית לחצר, ה"נ אסור להוציא מבית לקרפף, (ואין שם הבעלים נקרא על רשות שאין תשמישנה תדיר), ולכן לר"ש אין לאסור להוציא רק לקרפף של אחר. וע"ע בית מאיר סי' שנח, וביאור"ל בס"י שעב שם. (ולקמן צא, א כ' הריטב"א "ומיהו גג וקרפף או חצר וקרפף הם שתי רשויות כשהם של שני בעלים לפי שאינם דומין בתשמישן ואיכא שינוי בעלים ושינוי תשמיש", וצ"ע סתירת דבריו בדין קרפף דחד גברא לדעת רבנן, ועי' גאו"י).

ובתורי"ד לקמן צא, א כ' "לדברי חכמים גגין וחצרות רשות אחת וקרפפות רשות אחת מה שפירש המורה דלרבנן אפי" חצר וקרפף פחות מב"ס שהן של אדם אחד שאין מטלטלין מזה לזה אינו נ"ל

הוא חשוב כאילו עשה בו מחיצה אחת שלימה לשם דירה, דסגי בהכי לקרפף שלא מוקף לדירה, ומינה ודאי משמע דפירצת י' היא מדין דאו' לבטל מחיצה והוא כמי שאינה, ואי"ז רק איסור מדרבנן. אבל ברש"י משמע דלא פי' כהריטב"א, עיי"ש בד"ה כיצד הוא עושה, וכן בר"י מלוניל ז, א (מדפ"ה) בד"ה קרפף. (גם יש לדקדק בלש' הראש' דאע"ג דבפרץ י' אמות סגי בגדר אמה אחת, מ"מ בפרץ אמה וגדר אמה וכו' בעי' בדוקא גדירת כל הי' אמות מחדש ול"ס במה שהוא גודר את האמה האחרונה המשלימה לפחות משיעור פירצה. וצ"ע).

עוד יל"ע בהאי סוג', דהא שמואל ביקש עיצה לקרפף שלא הוקל"ד, ועי"ז אמר כיצד הוא עושה פורץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר, ולכאו' יש עיצה פשוטה יותר לעשות פירצה בקרן זוית ולסותמה, דהרי פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, וכשיעשה כן לא יצטרך לפרוץ י' אמות אלא ד"ט בלבד, ולגודר שוב טפח ויותר להעמידו בלבד. (וכמו"כ בהא דאמרי' להלן דהרחיק מהכותל ועשה מחיצה מהני, דאם המחיצה החדשה תהיה בצד לא יהיה צורך בי' אמות כיון דבלא"ה הוי בקר"ז). ואי נימא דהאי פירצה צריכה להיות אוסרת ההיקף מדאו', א"כ י"ל דפירצה י' אמות היא מדאו', משא"כ פירצה בקרן זוית דאפ"ל דאינה אוסרת אלא מדרבנן. וזה היפך הנחות החזו"א שכ' דפירצת י' מדרבנן, ופירצה בקרן זוית (למסק' במכתבים) אוסרת מדאו', (דבטל בה כל ענין העומ"ר, עיי"ש בסי' עב). ובאמת החזו"א בסי' פח סקל"ד נקט בפשיטות דמהני הכא פירצה בקרן זוית לעשות היקל"ד.

אבל באמת מצינו מהראשונים דס"ל דפירצת י' אוסרת מדאו', ומאידיך בפשטות ד' הרשב"א ו, א משמע דפירצה בקרן זוית אינה אוסרת אלא מדרבנן, (שדן שם לתקן עיי' קורה, וכו' לא סגי להו באותה פרצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפרצה, וכו' גם לתרץ למה פירצה בקרן זוית שיעורה בד"ט ולא בג"ט ד"כיון דבעלמא לא הוי מקום חשוב בפחות מארבעה לא החמירו עליו כ"כ להצריכו צורת פתח כיון דאיכא קורת מבויה מעליא). ובתוס' צד, ב מבו' דפירצת קרן זוית קילא טפי מפירצת י' אמות, שכ' "סבר רב דביתר מי' לא יתיר רבי יהודה אף לאותה שבת כמו שמיקל בעשר בקרן זוית אע"פ שזו וזו נחשב לו כפרצה ולא פתח". וא"כ עכ"פ י"ל דשמעי' הכא רק דעיי' פירצת י' יכול להחשיב הכל כהיקל"ד, אבל בפירצת קרן זוית דקילא טפי שמא ל"מ. (ובפרט לפ"מ שנראה בד' הרשב"א הנ"ל דענין פירצה בקרן זוית הוא רק מהל' תיקוני מבויה, דרק אז בעי' תורת פתח כזו שלא נמצא בקרן זוית, א"כ אפי' אם כל הנך פירצות אינם אלא מדרבנן, אבל י"ל דפירצה י' מדרבנן מבטלת שם מחיצה, ואילו פירצה בקרן זוית היא רק חיסרון בשם 'סתום' הנצרך בתיקוני מבויה). ועיי' פמ"ג סי' תרל בא"א סק"ו שנקט בפשיטות דפירצה בקרן זוית אוסרת רק מדרבנן. (ומשמע שם דבצירוף פירצת י' עם קר"ז הוי פירצה דאו', והיינו דעכ"פ ביותר מי' אמות יש לסבור את סברת החזו"א דבקר"ז בטל כל העומ"ר. ומצינו כעיי' בשי' הרי"ף והר"מ דצוה"פ שעשאה מן הצד היינו קר"ז, ולגבי כלאים הדין הוא לשי' ריו"ח דבעשר מהני וביותר מעשר ל"מ).

והיה אפ"ל (לפ"ד החזו"א) דאדרבה כיון דפירצת י' אינה אלא מדרבנן ואילו פירצה בקרן זוית אוסרת מדאו', לכן נקטו הכא פירצת י' לאשמועי' רבותא דאע"ג דההיקף הקודם נתבטל רק מדרבנן, מ"מ חשיב מעתה היקל"ד (כלפי הך דין דרבנן דבעי' מוקל"ד). אלא דבזה נתיישבו רק ד' הגמ', אכן אכתי ק' בכל הפוס' שנחתו למצוא עיצות לתקן הקרפף, וכדוג' התרוה"ד דהתיר עיי' מילוי עפר מב' צדדים למשך י' אמות, (ז"ל בסי' עה "והיו צריכין לפרוץ החומה ולחזור ולבנותה, וזה קשה להם. יש שום תקנה קלה לדבר"), ולא אמרו בפשיטות לעשות פירצה בקרן זוית. וביישוב ד' הגמ' אולי אפשר לומר עוד דבדוקא נקטי' פירצת י' שבה אפשר לזון בפרץ אמה וגדר אמה, אבל יתכן דלגבי פירצה בקרן זוית אם זה לא יהיה בב"א לא חל בהיקף הקודם שם פסול של פירצה בקרן זוית, ורק י' אמות זה חיסרון אמיתי בהיקף המחיצה. אבל גם זה לא מיישב מה שלא ייעצו כן הפוס' בפשיטות לתקן את הקרפף בפירצה של ד"ט.

ואפילו של בעלים הרבה לכלים ששבתו בתוכן. וכתב רבינו בהשלמה דאי לאו דרש"י מפרש הכי הוה סבירא ליה דדוקא כשהזרוע מאיש אחד ושאינו זרוע מאיש אחר, אבל אם היו שניהם מאיש אחד רשות אחת הן. והוא הדין בית וקרפף מאיש אחד רשות אחת הן כבית וחדר, עד כאן".

ובדין זה דאסור לר"ש אפי' בדחד גברא, נס' בשעה"צ סי' שעב סק"ט, ז"ל "כלים ששבתו בתוך הבית והובאו לקרפף עיי' עכו"ם וכה"ג אסור להוציאן לקרפף אחר, והיינו כשהקרפף הוא של אדם אחר, דאלו אם הכל שייך לאדם אחד בודאי שרי לדעת הרמב"ם וסיעתו שהבאנו בביאור הלכה, ואפילו לדעת רש"י שהובא במגן אברהם סק"א אפשר דכיון שכבר הוא מונח בקרפף מותר לטלטל בתוך ד' אמות לקרפף אחר, ולא אסור לרש"י כי אם מחצר לקרפף, וצריך עיון". ולכאו' יסוד הספק הוא בגדר האיסור של כלים ששבתו בבית, שדנו האחרו' האם טעם האיסור להוציאם מחצר לחצר הוא משום דחשיב כמוציאם עתה מהבית לחצר הב', ואז נראה דגם מקרפף לקרפף אסור, (ואפי' שבחצירות דחד גברא ודאי מותר מ"מ הקרפפות מתחלקים זה מזה טפי), או משום דכלפי כלי הבית יש חילוק בין חצר של ראובן לחצר של שמעון, אבל בין ב' קרפפות דחד גברא ל"ש כ"כ חילוק. ויש שחילקו בזה בין הוציא באיסור לבין הוציא בהיתר בדרך מלבוש וכד', דרק בהוציא באיסור יש לאסור מצד ההוצאה מהבית הא', דהוי כהמשך מעשה ההוצאה, (וצ"ע בשני בנ"א), אבל בהוציא בהיתר צריך למצוא חילוק רשויות בין החצירות עצמן. ולפ"ז תהיה ההכרעה דבהוציא בהיתר מן הבית מותר להוציא מקרפף לקרפף דחד גברא, משא"כ בהוציא באיסור. ואולי כוונת המשנ"ב לזון באופן שהכל שייך לאדם אחד, והיינו הבית וב' הקרפפות, דגם בזה אולי יש לאסור לשי' רש"י.

כד, א

פורץ פירצת עשר וגודרה

אמר רב נחמן אמר שמואל קרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה כיצד הוא עושה פורץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר ומותר איבעיא להו פרץ אמה וגדר אמה ופרץ אמה וגדרה עד שהשלימו ליותר מעשר מהו וכו' הכא נמי פנים חדשות באו לכאן. והנה בעיקר הך דינא דמהני להשלים ולתקן פירצת י' ועיי' להחשיב היקל"ד, לכאו' זה מבו' יותר אם דין פירצת י' הוא מדאו', דעיי' האי פירצה בטל כל המחיצות וענין העומ"ר, אבל אם פירצת י' זה רק חומרא דרבנן, לכאו' אפי' כשפורץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר הרי לא העמיד כאן היקל"ד חדש, אלא רק סילק איסור דרבנן שהיה מקודם לכן, דהרי ההיקף נשאר קיים כלפי הדאו'. ואפשר לדחות דמ"מ כלפי הדין דרבנן של היקל"ד, אפשר לזון דמכיון דמדרבנן פירצת י' אוסרת, א"כ בדינים דרבנן יש לחשוב את המחיצות כבטילות, וממילא דאם סילק הפירצה העמיד כאן היקל"ד עיי' מחיצה חדשה מדרבנן.

והנה מהאי איבעיא דפרץ אמה וכו', לכאו' נראה להיפך דפירצת י' אינה מבטלת כל העומ"ר מדאו', דהרי זה לכאו' לא איבע"ל דאם יחליף המחיצה כולה באופן זה של פרץ אמה וגדר אמה וכו' דודאי נראה דהשתא יש כאן היקל"ד, וכמו דבאיבעיא דחזקיה על ניקב וסתמו וכו' דג"כ נראה דאם הכלי כולו יתחלף באופן זה של ניקב וסתמו דודאי אין כאן טומאה, (וכך נראה בתורא"ש, עיי"ש), וא"כ ה"ה במחיצות דאם עשה הכל מחדש יש בזה יותר מאשר רק פנים חדשות. ואי נימא דפירצת י' מבטלת המחיצות מדאו', הרי לכאו' יש להחשיב את זה כמי שנתבטלו כל המחיצות. וצ"ל דמ"מ אי"ז ביטול המחיצה ממש, אלא רק כמש"כ הגר"ח ענין 'פירצה האוסרת', וממילא דדמי ממש לכלי שלא החליף את כולו אלא רק תיקנו בניקב וסתמו כמוציא רימון, ודו"ק. (ואעפ"כ נראה דאם היה מחיצת לבוד של קנים, ונעץ בין א' לב' עוד קנה והסיר הישנים והשאיר רק את הקנים המוקל"ד, דל"ח כהחליף כל המחיצה, כיון דלבוד הוי כסתום ולא רק כפתח). אלא דבריטב"א כאן נראה דענין פירצת י' אינו משום שהרשות נאסרת בה, דהרי איירי גם ברוח רביעית, אלא ד"פורץ בו פרצה יותר מעשר. פי' וחשוב כאילו נפרץ כל הכותל לגמרי, וכשחזור וגודרו ומעמידו עד עשר לשם דירה, הרי

משום דבעי משני צדדים וגם צריך שיקבלו דלת של קש". אבל המשנ"ב בסי' שסג סקכ"ו כ' "וה"ה לענין צוה"פ דבעינן שיעשה לחיים מכאן ומכאן אם ירא שיפילם הרוח מותר לעשותן ע"י סיד מחוי בכותל מכאן ומכאן והקנה שלמעלה יהיה מכוון על גביהן", וביאר בשעה"צ שם בשם תרוה"ד "אף דבצוה"פ בעינן שתהא בריא שיוכל להעמיד בה דלת של קשין, יש לומר דעל ידי הכותל שהסיד טחוי ומחוי בה חשבינן לה בריאה", ולפ"ז צע"ק מה החילוק בין לחי א' לב' לחיי צו"ה דשיעורם כ"ש. והיה אפ"ל מצד הקנה העליון, אבל רש"י לא פי' כן אלא כ' "שדיין ליה - שהיה פתח השביל צר להן, ועכשיו הוא דוחקן".

עוד כ' שם בחזו"א "ומבואר מזה דצו"ה צריך שיהיו המזוזות בין הכתלים ולא סגי בנראה מבחוץ ואפשר דמהאי טעמא נוחה לעשות לחי דסגי בנראה מבחוץ, ואע"ג דצו"ה שהמשיכו והעמידו נגד כותלי המבוי כשר כמש"כ סק"ד והתם נראה דאף אם המזוזות אינן בולטין נגד אויר המבוי כשר, מ"מ בהעמיד אצל הכותל מבחוץ לא חשיב מזוזה, והעולם אינן נזהרין בזה וצ"ע". ויש מקום להעיר דאפי' אי נימא דצוה"פ ל"מ בנראה מבחוץ, הרי פס ד' או ב' לחיין ודאי מהני כה"ג, והרשב"א והריטב"א בסוג' כ' דלא עשו שם פס כיון דאתו גמלי וכו', ותיקשי כד' החזו"א דהא בזה מהני נראה מבחוץ. אבל אין בזה הערה על ד' החזו"א, דהרי הנידון של לחי ופס הוא דאע"ג דאינו נצרך לרחבה אלא לשביל, מ"מ ע"י מיגו תיחשב גדירתו את הרחבה מהשביל כתוספת גדירה והיקף חדש לדירה, ולזה ודאי ל"מ נראה מבחוץ שאינו מוסיף כלום בהיקף הרחבה, וגם מיגו לא יועיל בזה, אבל החזו"א דן על צוה"פ שהוא כמחיצה גמורה כלפי כל הפתח בין הרחבה לשביל.

כה, א

בנה בו עמוד וכו' משלושה ועד ארבעה וכו' הרחיק מן הכותל ארבעה ועשה מחיצה הועיל וכו' משלושה ועד ארבעה רבה אמר הועיל רבא אמר אינו מועיל. ובפשטות מכו' בגמ' ובראשונים דג' וד' היינו טפחים, דג"ט נפיק מלבד וד"ט הוא מקום חשוב. (ובפשטות לגבי בנה עמוד בעי' ג"ט על ג"ט או ד"ט על ד"ט). אבל בתור"פ כ' לעיל כד, ב "אבל אם היה עושה מחיצה שלימה חדשה ודאי מועיל אע"פ שאינה עשרה, כדאמר לקמן הרחיק ד' אמות מן הכותל ועשה מחיצה הועיל, ולא חילק בין כותל גדול לקטן", ובסוג' כ' "אם היה היקף ראשון הוקף ולבסוף פתח, ואחר כך עושה מחיצה אחרת חדשה מרוח אחת, והרחיק ד' אמות מכותל שהיה כבר, הועיל דהוי פתח ולבסוף הוקף, דאם לא הרחיק אין עושין מחיצה אצל מחיצה", ומסתמא אין כוונתו לבנה עמוד דהתם ודאי תליא בד"ט ולא בד"א, אבל לגבי הרחיק מן הכותל כפה"נ ס"ל דבעי' מקום חשוב של ד"א. אבל גם בתור"פ גופיה להלן כו, א כ' "אזל עבד קנה קנה פחות מג'. פי' עשה היקף חדש והרחיק מן הכותל ישנה ד' טפחים כדאמרינן לעיל", וצ"ע.

הרחיק ועשה מחיצה הועיל

הרחיק מן הכותל ארבעה ועשה מחיצה הועיל. וכ' הרא"ש בסי' ד "הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה להקיפו לדירה על ידי מחיצה זו הועיל. נ"ל דאין צריך לעשות מחיצה אלא ביותר מעשר. דבבנין מחיצה חדשה סותר את הישנה והוה ליה כעין פרץ אמה וגדר אמה". ויל"ע מה הביא מדין פרץ אמה וגדר אמה, דלכאור' היה לו להביא מעיקר הדין של פורץ י' אמות וגודר. וצ"ל דאת בניית המחיצה החדשה בסתמא גם אינו עושה כב"א, וממילא דצריך כאן לדין פרץ אמה וגדר אמה. (וכ"כ בנפש חיה סי' ל). אמנם יתכן שאפי' אם יעשה את המחיצה החדשה ברגע א', עדיין שייך כאן הנידון של פרץ אמה וכו', כיון דסו"ס לא היה רגע שבו המחיצה היתה פרוצה, ומיד כשביטל הקודמת היתה החדשה, ודמי קצת לפרץ אמה וכו'. אלא דיש לחלק דהתם מכיון שלא היה רגע של פירצה י' יחד י"ל דהכל הוי חלק מהמחיצה הקודמת, אבל כאן הרי הרחיק ג' וד' טפחים וע"כ הוי מחיצה חדשה, ויל"ע בזה. (וכ"ה לש' הביאורה"ל בסי' שנח "דבשיעור כזה די להתיר הקרפף ואע"ג שאינו כותל שלם מ"מ לא גריעא מפרץ עשר וגדרה דמהני ואפילו לא בבת אחת כגון דפרץ אמה וגדרה ופרץ אמה וכו' ואע"ג דהמחיצות לא

ויל"ד עוד ברשות עגולה אם נימא דאין בעיגול חיסרון של קרן זווית, א"כ משכח"ל קרפף שא"א לתקנו כן, ועצ"ע.

ובס' העתים סי' קכד כ' "כיון שקרפוף שלא לשם דירה אסור לטלטל בו מאי תקנתו עוקר מאותו גדר יותר מעשר וחזור וגודרו לשם דירה דנעשה כמו שהוקף לדירה וכי אקילו ביה רבנן בהאי תקנתא דוקא דהוי עשר וחשיב והואי כאילו הוקף כולו לדירה אבל פחות מיו"ד לא כלום הוא ואפילו פרץ אמה וגדר אמה אע"פ שאין יוד אמות רצופין אפ"ה כיון דנעשו פנים חדשות שיש אמה חדשה כאן ואמה חדשה כאן חשוב הוא ומותר כדקאמר איבעי' להו פרץ אמה וכו' וקאמר בסופה פנים חדשות באו לכאן ה"נ פנים חדשות באו לכאן", ואולי יל"ד קצת מלש' דפירצת י' מהני לא מפני שהיא מבטלת את ההיקף ע"פ דין, אלא דעשר 'חשיב', וא"כ שמא קרן זווית ל"ח כ"כ להחשיב הכל כהוקל"ד מחדש. (ואת מש"כ 'רצופין' ו'אמה חדשה כאן ואמה חדשה כאן' צריך לפרש דאזיל על רצופין ומחולקים בזמן, דאם כוונתו כפשוטו, אי"ז שייך לסוג' דפנים חדשות בניקב כמוציא זית, דק' לומר דהתם נמי מהני נקבים שאינם במקום אחד). ובאמת מד' תור"פ בע"ב נראה דאי"ז פשוט שכל דבר הפוסל את ההיקף, חשיב מעתה כהוקל"ד, שדן שם על נפרץ במילואו כשאין בו י' אמות, ורק בתי' חידש שגם זה מועיל, ז"ל "דהיינו דוקא הא דאמרינן דצריך לפרוץ יותר מעשר, משום דאינו רוצה לפרוץ כל המחיצה לעשות מחיצה אחת חדשה, ומשום הכי צריך לפרוץ יתר מעשר, אבל אם היה עושה מחיצה שלימה חדשה ודאי מועיל אע"פ שאינה עשרה". אבל יש לדחות דאין כוונתו שם אם יהיה פירצה במילואו ממש, אלא דאם עושה מחיצה חדשה על כל הרוח, בזה חידש דאפי' שהיה שם מקודם מחיצה אחרת, וגם אי"ז בשיעור י' אמות, אפ"ה זה מהני להיקל"ד.

ועכ"פ להנך דס"ל דדין הקרפף הוא מדאו' ולא רק מדרבנן, (דכ"כ רש"י במס' שבת, ז, א. פ, א. צט, ב. ובסוכה מג, א. וכן להלן צא, א. והמאירי בסוג', ועוד. והאחר' האריכו ביישוב שי' זו מהמבוי בגמ' דל"ה אלא מדרבנן). ואי נימא דפירצת י' אינה מבטלת ההיקף מדאו' אלא מדרבנן, נפקא כאן חידוש דמ"מ כלפי איסור כרמלית סגי בתיקון מחיצות מדרבנן, ול"א דסו"ס כלפי דינים דאו' עדיין לא נעשה תיקון והוי כרמלית, ומדרבנן הכרמלית אסורה, אלא איסור כרמלית שהוא מדרבנן ניתר ע"י תיקון מחיצות מדרבנן. אבל יוצא לפ"ז שהמוציא מהאי קרפף לרה"ר, פטור מדאו', כיון דהוי קרפף ואינו רה"י מדאו', ולא תוקן בהיקף לדירה אלא מדרבנן בפירצת י' אמות. (ואפשר למצוא עוד כה"ג, וכגון האמור לקמן בגמ' "ליעביד לחי אפיתחא דשביל של כרמים דמגו דמהניא לשביל של כרמים מהני נמי לרחבה", ולכאור' כל ה'מיגו' אינו אלא מדרבנן, דהשביל של כרמים אינו נצרך לחי אלא מדרבנן, ובפרט דרבא קאמר לה התם, ולדידיה לחי אינו מחיצה אלא היכר, ומ"מ מהני להיקף לדירה. ועי' בד' הגר"ז בסי' שסה ס"ה דנראה שם דהלחי מועיל בזה רק משום שהוא נידון כמחיצה. ויל"פ בזה).

כה, ב

רש"י ד"ה שאין בעומקו "ועומקו של סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע עשרה טפחים, כדאמרינן במסכת שבת ואם היה רקק מים וכו', כמה רקק מים פחות מעשרה טפחים". וד' רש"י כאן הם חידוש בפ"י מתני' דרקק, דאין הכוונה שם דמחיצות י"ט מפקיעות את הרקק מלהיות רה"ר, אלא יש כאן דין אחר של עומק מים י"ט לבטל המקום מדין קרקע. והנה הב"י בסי' שנה כ' "ונראה לי דמים שאין עמוקים י' טפחים אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה וכדתנן בהזורק הזורק בים ארבע אמות פטור ואם היה רקק מים ור"ה מהלכת בו הזורק לתוכו ארבע אמות חייב וכמה רקק מים פחות מ' טפחים", והגר"א שם ציין מקור לשו"ע "מים שאין וכו' וערש"י בעירובין כ"ד ב' ד"ה שאין בעומקו", ופשוט דכוונתו להביא מרש"י כאן את שיעור המים המבטלים את קרקע המקום.

ולעביד ליה צוה"פ אפומא דשביל של כרמים אתו גמלי שדיין ליה. כ' בחזו"א סי' פו סק"ה "ולעביד ל' צ"ה כו' אתו גמלי כו' אלא כו' לעביד לחי כו' לכאורה לחיי צ"ה נמי בכל שהו סגי, ואפשר

מתבטלו מעולם שהרי לא פרץ בפעם אחת אעפ"כ כיון שבין הכל יש כעת שיעור באורך יותר מעשר לשם דירה סגי וכמו כן הכא יש כותל חדש בשיעור כזה זהו סברתו למעיין בו". גם יל"ד דאם כוונת הרא"ש כפשוטו דע"י המחיצה החדשה סותר את הישנה, כיון דמחיצת הרשות כעת היא החדשה ולא הישנה, דא"כ אפי' בפחות מ"י אמות הרי נחסר מן הכותל הישן כמה אמות, וא"א להכשירם מהאי דינא דפירצה פחות מ"י ה"ה כפתח, דהרי גם אם יהיה שייך שם פתח, ה"ה סתור ומבוטל ע"י המחיצה החדשה המסתירה אותו, וגם דלכאו' ל"ש שם פתח במחיצה סגורה. וצע"ק.

ובביאורו"ל בס"י שנח הוסיף בביאור ד' הרא"ש, ז"ל "וצ"ל לדידיה דמיירי עכ"פ בשלא היה מרוחק כותל החדש מכותל הישן יותר מעשר אמה דאל"כ איך שייך לומר דבבניית כותל החדש דמי כאלו פרץ כותל הישן הלא אי אפשר לומר כן דהא גם עכשיו אם יפרץ באמת במקום הזה בכותל הישן יאסר כל הקרפף שהרי הוא פתוח לעלמא והכותל החדש לא יכול לסתום שהרי אינו מכותל לכותל ובמקומו אינו סותם שהרי אפשר לכנס מצדדיו ושם הוא פרוץ ביותר מעשר אלא דמיירי בשלא היה מרוחק ביותר מעשר ובזה אם אפילו באמת יפרוץ בכותל הישן ג"כ לא יאסר הקרפף שהרי כותל החדש סותם בפני הבאים מן החוץ ואף שאפשר לכנס בקרפף מן הצדדים במקום שכלה כותל החדש מ"מ מאחר ששם אינו פרוץ ביותר מעשר הוי ליה כפתחים שאינו אוסר". (וכע"ז מבו' בד' החזו"א סי' פח סקל"ד, ז"ל "ואם הבית ארכו יתר מ"י אמות והוא סמוך לכותל הבוסתני י' אמות מותר כמ"ש לעיל, וכן אם הבית הוא במלאו של בוסתני, וכן אם ארכו י' אמות או פחות ולא נשאר פירצה מן הבית לכותל שבצד הבוסתני יתר מ"י, ע"י לעיל סי' ג' סק"ח, נאפשר דצריך שיהא הבית עומד"ן וכן אם הבית בקרן זווית דפרצתו בד', [ולא עיינתי כעת]". ועי"ש גם בס"י קז סק"ד).

והדברים מחודשים מאד דאפשר לצרף חלקי מחיצה שאינם עומדים באותו קו אורך כל שאין ביניהם י' אמות לרוחב, ואמרי' בזה כענין עומד"ן לקרב החלקים. (ולול"ד היה אפ"ל דאיירי שבאמת הוסיף עוד מחיצות בב' צדדי המחיצה החדשה לחברה עם הישנה). וצ"ע אם העומד ליד הישנה מצד אחד של החדשה חשיב מובדל ע"י מחיצה מן הצד השני של המחיצה החדשה בסמוך לישנה, אף שאין ביניהם שום מחיצה, דעכ"פ ע"כ שיש ביניהם כעין עומד"ן, והוי כמחיצה לענין צואה וכד', וזה לא יתכן, (דא"כ אפי' ב' חלקי מחיצה שאינה של רשות ואינה עומדת באותו קו אורך, ואפ"ה חשיב מחיצה גם במקום הריוח לענין צואה וכד'). ועכצ"ל דזה רק מהני כלפי פנים הרשות, וא"כ מהיכ"ת כאן שיעור פירצת י' אמות כיון דבלא"ה אין כאן נידון של עומד"ן. וצ"ע. ומבו' לכאו' (כעין ד' הגר"ה בס') דיש ענין בשם פתח של פירצה פחות מ"י דהוא עצמו אינו מחיצה כלל, ורק העומד"ן זה תורת המחיצה כאן, ומ"מ הוי כפתח לענין זה דלא נימא שיש כאן פירצה אוסרת ומבדלת. ומ"מ יל"ד לגבי המקום שבין המחיצה החדשה להיקף הקודם, דלכאו' לשם לא עשה היקף חדש כלל, כיון דהאי כותל י' אמות הוא עומד מועט מן הפרוץ של כל הרוח. וצ"ל דעכ"פ שם אין גודל של ב"י, וגם בלא שנעשה היקף חדש לדירה שם, סו"ס נתמעט מב"י. או יש לבאר, דבאמת המחיצה מצד אחד כיון דהיא מועילה לכל חלק מהרשות, א"כ דנים אותה כעומדת כמעט בצד השני ליד המחיצה החדשה, וממילא יש כאן מצד זה עומד"ן על הפירצה, וה"ה המחיצה מהצד השני שדנים אותה כעומדת בריחוק עד הצד השני של המחיצה החדשה, והיא נעשית עומד"ן על המרחק בין המחיצה החדשה לישנה. (וזה כסברת החזו"א בחצר קטנה שנכנסים כותליה לחצר גדולה, דאין כאן סילוק מחיצות על העומד"ן כלפי הגדולה, כיון דאפשר לדון את המחיצה הרוחבית כעומדת קרוב לסיום הכתלים הנכנסים).

ובעיקר הדין דמהני מחיצה חדשה להקיף את הקרפף לדירה (בין בהרחיק ובין ברוח ד') יל"ע, האם ע"י מחיצה זו הוי כאילו כל המחיצות הוקפו לדירה, כיון דמחיצה זו משלימה בהצטרפותה את היקף וגדירת הרשות, או דהם לא הוקפו לדירה ואעפ"כ מחיצה אחת מספיקה לדין זה של היקף לדירה. ונפ"מ לו יצויר שיעשה

הרחיק מן הכותל ארבעה ועשה מחיצה הועיל פחות משלושה לא הועיל משלושה ועד ארבעה רבה אמר הועיל רבא אמר אינו מועיל רבה אמר הועיל דהא נפיק ליה מתורת לבוד רבא אמר אינו מועיל כיון דלא הוי מקום ארבעה לא חשיב. בשו"ת חכם צבי סי' נט כ' להוכיח מסוג' דאמרי' לבוד להחמיר, דהרי לרבה דאמר הועיל ול"ב מקום חשוב ד"ט, ע"כ דהא דל"מ בהרחקה פחות מג"ט זהו מטעם לבוד, וא"כ מבו' דאמרי' לבוד להחמיר. ז"ל "אלא שאני חוכך בפחות מג' בנד"א אי אמרינן ביה לבוד ולא משום שאני חושש למ"ש מהרמ"א ס"ס שע"א ב"ד דלא אמרי' לבוד להחמיר דבמחילת כת"ר אישתמיטתיה תלמוד ערוך פ' עושיין פסין הרחיק מן הכותל פחות מג' לא הועיל ופירש"י דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה הרי בפי' דאמרינן לבוד להחמיר אפי' באיסורי דרבנן הקלים". ולפ"ד עכ"פ לשי' רב שימי דמתני לקולא מבו' ע"כ להיפך דל"א לבוד להחמיר.

אבל בפמ"ג ר"ס שסג במשב"ז כ' "ומ"ש שם ראיא מעירובין כ"ה א' סמך מחיצה למחיצה פחות מג"ט כלבוד אלמא לבוד להחמיר, י"ל דלאו מתורת לבוד אלא בטל הוא ולא חשיב, ערש"י שם עשה כלומר ויש פוסקין כרב שימי בר אשי אע"ג דלא קי"ל כן". ולכאו' מה שהביא מרש"י כוונתו לומר דאי"ז כפשוטו דע"י הלבוד אין כאן מחיצה חדשה, אלא דכיון דבעלמא ג"ט הוא שיעור החשיבות ה"ה הכא. אבל באמת ד' רש"י אלו אזלי על לעיל מינה לענין בנה עמוד, ומזה גם החכ"צ לא הוכיח דבריו, דהא פשיטא דשייך לומר דחשיבות עמוד למעט ב"י"ס תליא בשיעור לבוד ואי"ז שייך לאם אמרי' לבוד להחמיר, אבל מהא דלגבי הרחיק מן הכותל פחות מג"ט ל"מ ע"כ יש ללמוד דלבוד להחמיר אמרי' לבטל המחיצה החדשה ע"י לבוד עם המחיצה הקודמת. (ובאבנ"ז סי' רצא כ' ליישב "פירושן של דברים דעיקר הלבוד הוא לעשות מחיצה. ולא שנאמר לבוד להאזיר לבטל מחיצה. וכיון שנעשה מחיצה שוב יש בו כל דיני מחיצה בין להקל בין להחמיר. אך בדבר שתחילת אמירתו לבוד או גוד יהי' להחמיר על זה קאמרי התוספות דלא אמרי' לבוד וכו' כמו כן גבי הרחיק מן הכותל פחות משלושה. שעל ידי לבוד נעשה המחיצה חדשה עם הישנה מחיצה אחת והוי מחיצה על גבי מחיצה. שבכל אלו אין בתחילת אמירת לבוד להחמיר רק שנעשה מחיצה מדין לבוד וממילא יש בו חומרא. מה שאין כן גבי סכך פסול").

והנה הריטב"א בסוג' כ' "רבא אמר אינו מועיל דכיון דלית בה מקום ד' לא חשיב. פי' ואע"ג דנפקא ליה מתורת לבוד, ואפילו לאותה שיטה שכתבנו בפ"ק גבי מחיצת כלאים בכרייתא דג' מדות שנראה ממנה דרבא סובר אליבא דרבנן דכל שיש במחיצה ג' טפחים כיון דנפקא ליה מתורת לבוד חשיבא להתיר לזרוע כנגדה ואע"פ

מועלת, והיאך תועיל זאת הטיחה שהיא דבוקה בכותל ממש, ומה ימעט עובי זו הטיחה והוא לא יבוא בחצי אצבע, י"ל כיון שטח הכותל בטיט נעשה כאילו סתר הכותל הראשון ובטלו וחזרו וגדרו לשם דירה בזו הטיחה, ואע"פ שאינה יכולה לעמוד בפנ"ע הקילו בה, כ"כ רבינו בפ"י התלמוד משם הרב יהוסף הלוי ז"ל.

אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מאי טעמא הואיל ובאור מחיצות העליונות הוא דר. וצ"ע למה על שפת התל אין חיסרון של מחיצה ע"ג מחיצה, ומה המעלה בזה שבאור מחיצות העליונות הוא דר. (וע' או"ש פ"ט מהל' שבת ה"ט). וכ' הריטב"א "עשה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בשבת מועיל. נראין דברים שלא הקיל רב חסדא אלא זה דעשה על שפת התל כדאמרין לעיל שאע"פ שאינו עושה היכר ליושבים בתוך הנקע עושה הוא היכר ליושבים על התל שלא היו עומדים קודם לכן בתוך מחיצות, וכן פ"י מורי הרב וכו' אמר רב חסדא מודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על שפת התל מועיל. פ"י שאם היה הקרפף גבוה כולו ומחיצות שלו חריץ עמוק עשרה טפחים סביביו ועשה הוא למעלה מחיצה גבוהה עשרה טפחים סביביו שהועיל לדריים באותו גובה הואיל ובאור מחיצות העליונות הוא דר, פ"י שכבר עשה היכרא לדור בתוך מחיצות". ומבו' בדבריו דלעולם לכו"ע אין מחיצה ע"ג מחיצה, אלא דכלפי היקף חדש לדירה, סגי בהיכר שהוא דר במחיצות חדשות, ולר"ח מהני היכר ליושבים על התל גם כלפי הדריים בנקע, ואילו לר"ש בעי' עכ"פ היכר לדור בתוך המחיצות. ולפ"ז לישנא דר"ח מודה לי ר"ש, א"ש לא רק כלפי הדין אלא גם כלפי הטעם.

אמנם לש' רש"י הוא "הואיל - והדר על התל דר באור מחיצות העליונות, ולא מהני ליה תחתונות מידי, הלכך לאו מחיצה על גבי מחיצה היא", ומשמע דבכה"ג של מחיצות על התל אין כאן את החיסרון של מחיצה ע"ג מחיצה. ואפשר לבאר דאמנם מעל התל יש מחיצות של גו"א, או דאפי' בלא"ה סו"ס הרשות שעל התל נפרדת מסביבותיה, אבל אם הוסיף בה מחיצה גמורה, ודאי דהשתא המחיצה שלו היא המחיצה הבנויה ולא התל והגו"א, וממילא דהוי כבנה מחיצה ראויה להקיף לדירה. וזה הפ"י 'באור מחיצות העליונות הוא דר', דהיינו דאין כאן היום גו"א וכד' אלא רק המחיצה הגמורה שהוסיף בה. (ובמאירי כ') "קרפף שמחיצותיו חריצים עמוקים י' ורחבים ד' שאין המחיצות ניכרות כלל ובנה מחיצה על שפת התל מבפנים ועל אלו אמר שהועיל שבאור אותם המחיצות הוא דר הואיל והראשונות אינן ניכרות", ונראה דאזיל בזה לש"י שכ' בסוכה ד, ב "שבוזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אינו תשימש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות", וזה שפ"י כאן דמקודם לא היה מחיצות ניכרות, והשתא באור העליונות הוא דר). וכבר דן הרעק"א בסוכה יז, א בכיו"ב, ז"ל "לכאורה יש להסתפק במה דקי"ל במתניתין דף ט"ז המשלשל דפנות וכו' דאם הסכך גבוה מהדפנות כשר, והיינו מטעם גו"א או חבוט רמי, אם זהו דוקא ביש אויר בין הדופן הכשר להסכך בגובהו אמרינן דהדופן זה נמשך עד למעלה, אבל באם יש מהארץ י' טפחים דופן כשר ואח"כ למעלה עד הסכך דופן פסול כגון עצים גזולים אם נימא כיון דיש כאן דופן לא שייך לומר מ"ט ולמעלה גו"א ומתכשר רק ע"י דופן זה והוי סוכה גזולה".

והנה יל"ד מה שיעור המחיצה החדשה לר"ח ולר"ש. ובלש' הרא"ש בסי' ד מב' דגם בזה השיעור הוא י' אמות, וכשי' בכל עשיית מחיצה חדשה. ז"ל "נ"ל דאין צריך לעשות מחיצה אלא ביותר מעשר. דבבנין מחיצה חדשה סותר את הישנה והוה ליה כעין פרץ אמה וגדר אמה וכו' וכן כשעשה מחיצה על התל די לו ביותר מעשר". וכ"כ המהרש"ל בדעת רש"י "ועשה מחיצות סביב נ"ב לאו דוקא אלא ביותר מעשר". אבל הפמ"ג בסי' שסג בא"א סק"ל כ' "ואם בנו עיר על שן סלע גבוה ואח"כ בנו מחיצה י"ט באורך עשר אמות י"ל דלא מהני עסי' שנ"ח ס"ח דוקא בנו רוב עומד כה"ג". ובנפש חיה תמה בזה על הרא"ש, ז"ל בסי' ל "ואחר התבוננות רבות חידש בזה, דמצד הסברא נראה לומר דאף דמהני בעשה מחיצה

שהפרומ"ר על העומד ולית ליה דאביי דבעי התם לרבנן שיהא בה ד' טפחים דחשיבא, לא קשיא על הא דהכא שאין כל הענינים שוים דהתם לגבי כלאים דתלי מילתא בערבוביא הקילו לעשות דבר חשוב כל שיצא מתורת לבוד, אבל הכא לקרפף שכבר נאסר להוציאו מחזקתו להיתירא ע"י מחיצה קס"ד בהאי לישנא דבעינן הרחקת שיעור דחשיב שתהא כמופלגת לגמרי מן הראשון", ועי' בתורא"ש שג"כ הק' כע"ז, אבל הק' כן כבר מדינא דבנה עמוד, ולא הק' כן רק על הרחיק וכד' הריטב"א, ועכ"פ גם הוא תי' ד"אע"ג דלענין להיתיר כנגדו אין חילוק בין ג' לד' למעט הקרפף צריך מקום חשוב ברוחב ד"ט". ועכ"פ לפ"ז י"ל דגם למאן דתלי השיעור הכא בג"ט, אי"ז משום דאמר' לבוד להחמיר, אלא דלהוציא הקרפף שכבר נאסר מחזקתו בעי' הרחקת שיעור שיחשיבו מופלג מן הראשון.

טח בו טיט ויכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט. כ' הריטב"א "קרפף יותר מבי"ס שהוקף שלא לשם דירה וטחו לאחד מכתליו בטיט לשם דירה וע"י הטיח הזה נתמעט אויר הקרפף וקם בבי"ס או בפחות, אם טיחה זו חשובה שיכולה לעמוד בפנ"ע בלא הכתלים הוי מיעוט לדברי הכל, אינו יכול לעמוד בפני עצמו, רבה אמר הועיל ורבה אמר לא הועיל, כך הגירסא בכל הספרים, ופירושו שהועיל למעט השיעור אם נתמעט ע"י הטיח, אבל לכו"ע לא הועיל לחשבו מוקף לדירה אם עדיין נשאר בו יותר מבי"ס, ואפילו לישנא דרבה בר שימי דמתני לה לקולא ושירי רבה בפחות מג' טפחים התם הוא מפני שנעשה כותל חדש בפני עצמו, וזה ברור". וצ"ע דכיון דהנידון הוא לענין מיעוט מבי"ס ולא מצד עשיית מחיצה חדשה, א"כ למה הזכיר הריטב"א דבעי' טח בטיט לשם דירה. ואולי ס"ל דעכ"פ אם טח בטיט שלא לשם דירה חשיב כשימושי הקרפף של תוספת למחיצה הקודמת, ול"ה מיעוט מבי"ס, וצ"ע. ובס' הבתים כ' "ואם נבאר שהטיחה בכותל והמחיצה אינם באים למעט אלא להקיף לשם דירה, וכשעשה מחיצה פחות משלשה הרי הוא כאילו עשה מחיצה לפני מחיצה ולא הועיל כלום, כדרך שאמרו במחיצה על גבי מחיצה כמו שיתבאר. וזה הדרך היה נראה. אבל אין נוסחת הספרים מוכחת כן. והדרך היותר נראה, שהטיחה בטיט והמחיצה אינם באים למעט אלא לחדש הדירה. ורבים מגדולי הפוסקים הסכימו, שאם טח הכותל בטיט, אע"פ שאינו יכול לעמוד בפני עצמו, הועיל כאילו הוקף לדירה. וכן אם עשה מחיצה, אע"פ שלא הרחיק שלשה מן הכותל, הועיל כאילו הוקף לדירה".

ובחי' המאירי כ' "והראב"ד והרשב"א יצ"ו גרסי כגירסת הספרים לומר, רבה בר שימי מתני לקולא, ומפרשי תרווייהו לענין מחיצה, ופ"י דרבה מתני לקולא וכו' קאי אפחות מג' ולא נחלקו אלא בטחו בטיט. ופ"י נמי הא דטחו בטיט לענין הכשר מחיצה לשם דירה, וגרסי בה הועיל ולא הועיל ולא גרסי מיעט ולא מיעט. ולזה תמה הרשב"א יצ"ו על הר"ם ז"ל איך פסק בהא דהרחיק מג' ועד ד' מועיל הא בפחות מג' מודה דאינו מועיל, ובהא שטחו בטיט פסק אע"פ שאין יכול לעמוד בפני עצמו, והאריך בתפיסה זו בחבורו ויותר בתשובת שאלה". וגם בבית הבחירה כ' "ומכל מקום גירסת הספרים רבה בר שילא מתני לקולא והוא ענין אחד עם הראשונה ושתייהן להיקף לשם דירה נאמרו ובא רבה בר שילא לומר שאם עשאה למחיצה אפי' בסמוך פחות משלשה לכותל מחיצה היא ולא נחלקו אלא בטח את הכותל לשם דירה וכל שיכול לעמוד בעצמו הועיל הואיל והוקף לדירה הוא ואם אין יכול לעמוד בעצמו לרבה הועיל ולרבה לא הועיל. וגדולי המפרשים גורסין כן ופוסקים כלשון ראשון וכרבה. וגדולי המחברים נראה שגורסין כגורסתו ופירושוני שבמחיצה פסקו שפחות משלשה מיהא לא הועיל ובטיחה שאף באין יכול לעמוד הועיל עד שראיתי לגדולי הדור תמהים עליהם מפני שהם סוברים שהוא גורס כגירסתם ומ"מ לגירסתו דברינו שוים לדברים לגמרי אלא שלענין מחיצה היה להם לומר הועיל ולא לשון מיעט. וכן כתובה גדולי הרבנים". וע"ע בהג' הרמ"ך על הר"מ בפ"ט. (ובשעה"צ סי' שנח סק"נ כ' "וראיתי במאמר מרדכי שכתב שמצא גרסא ברמב"ם כתב יד הועיל ולא הועיל וכשיטת שאר פוסקים"). ובהק' מער"ק יש בזה דברים מהרמב"ם, ז"ל "וא"ת הרי אמר למעלה שאם הרחיק מן הכותל פחות מג' ועשה מחיצה אינה

הגבוה מתוך י"ט בלבד, ואילו להר"מ בעי' עשיית כל המחיצה (ועכ"פ י' אמות) לשם דירה לאורך כל גובהה. ולכאור' יש מקום לדרון ולחלק דאפי' אם בעלמא מהני הגבהת טפח אחרון, מ"מ בנבלעו תחתונות בעי' שיעלמו לגמרי וכעת לא יהיה נראה שם אלא העליונות, (דבלא"ה ייחשב כתיקון והחזרה של המחיצה הקודמת), וצ"ע. והכרח לחילוק זה יש בד' המאירי, דמחד כ' "אם נחבטו המחיצות עד שנבלע כל הישן ונשאר זה שהוקף לשם דירה הוכשר", ומאידך כ' "לא הוקף במחיצות עשרה שנמצא שאין היקפו היקף והשלימן לעשרה הועיל", ודר"ק. (אכן לש' הר"מ גם לעיל שם בה"ה הוא "מקום שהוקף שלא לשם דירה אם פרץ בו פרצה יתר על עשר אמות בגובה עשרה טפחים וגדר בה לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכלור", ומשמע דצריך גדירה מחודשת של כל הגובה ולא רק של טפח עשירי).

ובשעה"צ שם ציין להתר"ח בסוג' דעמד בדיוק זה בד' הר"מ, ובאמת התר"ח כ' טעם לומר דלעולם ל"מ השלמת טפח אחרון בגובה לשם דירה. וז"ל "וטעמא נראה משום דמחיצה פחותה מעשרה נמי מחיצה היא ולא כפרוץ דמי אלא דלאו מחיצה גמורה היא וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם דכל מחיצה שאין בגובה עשרה טפחים או יותר אינה מחיצה גמורה וכתב עליו הרב המגיד דמה שכתב אינה מחיצה גמורה לפי שבפחות מכן הוי מחיצה וחולקת רשות כמבואר בדיני הכרמלית ומקום פטור וכיון דשם מחיצה עליה כל שאינו פרוץ כולה אלא מקצתה וחוזר וגודר ומשלימה לעשרה אכתי לא הוי מוקף לדירה". ובאמת מהאי לש' הר"מ נראה דהא דמקום מוגבה קצת הוי כרמלית, אי"ז רק משום דלא ניחא תשמישיתיה, אלא ג"ז הוא מדין מחיצות. דהרי כ' בפ"ט ז"ל "וכל מחיצה שאין בגובה עשרה טפחים או יתר אינה מחיצה גמורה", ולעיל מינה לגבי מחיצה שאינה עומדת ברוח וכיו"ב כ' 'אינה מחיצה', והכא כ' דרק 'אינה מחיצה גמורה'. ועי' תוס' ושאר שבת ה, א שדנו על טרסקל דליהוי כרמלית, והאחר' תמהו דהא ניחא תשמישיתיה, וזה עצמו תשמיש רה"ר לעמוד שם וטרסקל בידו. ויתכן מב' דיש 'מחיצות' לענין כרמלית. ובמנין המחיצות מצינו כן בש"י הר"מ דג' מחיצות מפקיעים רה"ר אף דלא עבדי רה"י. וא"כ אולי ה"ה במחיצות שאינם גבוהות י"ט. (והא דאמרו גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין, יתכן שגם זה הוא רק משום דה' טפחים נמי הוי כמחיצה שאינה גמורה, אבל אם ל"ה מחיצה כלל לא היה שייך צירוף. ועי').

ובמאירי פ, ב כ' "מגדולי הדורות שלפנינו דחקו לומר שאע"פ שאמרו בלחי שהוא צריך עשרה פסי חצר מיהא אין צריכין עשרה וכל שהם שלשה שיצאו מתורת לבוד דיים מתוך חומר שהחמירו עליהם להיותם שנים הקלו שלא להצריך בגבהם עשרה והוא שאמרו בכאן בקורה כתותי מיכתת שיעורה הואיל וצריכה שיעור אבל הלחי הואיל ויש במינו שאינו צריך שיעור והוא פסי החצר שהרי אפשר בכל שהוא ולהעמידו בפחות משלשה עושין אותו אשרה והדברים זרים ולעולם לא מצינו שום מחיצה בפחות מעשרה וצריך להזהר בכך ואף הם לא אמרוהו אלא בפקפוק", והנה מצינו כאן ענין מחיצה אף שאין גובה י"ט בהאי שי' דהרמב"ן שהביא המאירי הנ"ל. אבל עדיין צ"ע למה לא יועיל השלמת המחיצה ל"ט לעשותה כמוקל"ד דסו"ס לענין רה"י ל"ה מחיצה, ומ"ש מפרץ י' אמות וגדר דמהני. וע"כ נראה דאף הר"מ לא קאמר הכי אלא בנבלעו תחתונות וכנ"ל, וצ"ע. וע"ע או"ש פ"ט ז מהל' שבת ה"ה שהביא פלוג' בירו' בדין זה (בפ"ה ה"ז), אי מהני השלמת טפח עשירי לשם דירה.

ומד' ס' המאורות אולי יש ללמוד ליתן טעם אחר בדבר זה דבעי' שתיבלע כל המחיצה הישנה, ול"ס רק בחילוף הטפח העשירי לשם דירה ככה"ג, ז"ל "אע"ג דבשנים ונתוספו עליהם קיימא לן בפרק קמא דאמרינן שבת גורמת, ואמאי גרע ממחיצה הנעשית בשבת בשוגג. שאני התם שהמחיצה נעשית מערב שבת והיתה פסולה, וכשהותרה בשבת אמרינן שבת גורמת ואסורה. אבל היכא דלא היתה מחיצה כלל מערב שבת נעשית בשבת, כההיא דפרק מי שהוציא והוה דשבת בבקעה והקיפוהו גוים מחיצה בשבת ומי שיש לו שני בתים בשני צדי רה"ר בפרק הדר, או שהיתה שם מחיצה כשרה מערב שבת ונגללה וחזרה ונפרסה כההיא דאמרינן בפרק הזורק,

חדשה לפני הישנה ביותר מ' אמות, משום דבמחיצה החדשה סותר הישנה, מ"מ בהעמיד מחיצות על שפת התל ולא הרחיק ג' ל"מ, דכיון דלא הרחיק ג' לא ביטל הראשונות, רק הוי כמוסיף על המחיצות, רק דמהני משום דבאור מחיצות העליונות הוא דר, ולהדרים למעלה הוי כאילו אין להם מחיצות, וא"כ מ"מ להדרים למטה הוי כמוסיף על המחיצות, ולהדרים למעלה לא נוכל לומר דבאור מחיצות העליונות הוא דר, דאין במחיצות העליונות לבדם שיעור מחיצות ואין כאן מקום לצרף התחתונות והעליונות יחד, ועכ"ז דעת הרא"ש דאף ככה"ג מהני מחיצה יותר מעשר". ולכאור' ע"פ מש"נ בד' רש"י ודאי השיעור בזה הוא י' אמות, כיון דהמחיצה העליונה סותרת כביכול את מחיצת הגו"א ובאה ומקיפה במקומה, והשיעור בזה הוא י' אמות. אבל לביאור הריטב"א באמת יל"ד בזה מהו השיעור, וכד' הנפש חיה הנ"ל.

נבלעו מחיצות התחתונות

בעי רבה בר בר חנה נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות מהו. מב' בגמ' דלנכסי הגר לא מיבעיא לן דודאי לא מהני, כיון דאמרי' כן במאן דשדא ליפתא דכי קא שבחא ממילא קא משבחא. ולכאור' התם באמת יל"ד דסו"ס אח"כ בא השבח מחמת שמתחילה הוא שדא ליפתא, ומיד בדרך הטבע מתחיל השבחה בקרקע, אבל כאן איך שייך אליו מה שנבלעו המחיצות התחתונות, וא"כ הראיה היא בק"ו, אלא די"ל דה"ג מחמת כובד העליונות שקעו התחתונות.

ועכ"פ האיבעיא היא לגבי שבת אי חשיב היקף לדירה, ובגמ' הוכיחו עלה מדין מחיצה הנעשית בשבת, ומשמע דרק זה היה הספק, והיינו דאם בחול שקעו התחתונות ודאי חשיב דעתה הכל מוקף לדירה, כיון דאין כאן היקף כעת אלא העליונות שנעשו לדירה, ואע"ג דבשעת עשייתן היו בגדר מחיצה ע"ג מחיצה, סו"ס כעת ע"י שקיעת התחתונות חזרו להיות מחיצה ממש ויעודן הוא לדירה, והאיבעיא היא רק מחמת דין מחיצה הנעשית בשבת. וכ"כ בתור"פ, ז"ל "וא"ת מנא ליה דנבלעו בשבת. ויש לומר דהא פשיטא ליה, דאי נבלעו מערב שבת מאי קמיבעיא ליה, הא כיון שהיו אלו מחיצות מערב שבת א"כ שפיר הוי היקף לדירה". וכך הוא לש' הרשב"א בעבוה"ק שכ' בשער ג' "נבלעו המחיצות הראשונות ואפילו בשבת ומחיצות העליונות קיימות הועילו, הרי זה כמחיצה העשויה בשבת ומחיצה הנעשית בשבת בשוגג הרי היא מחיצה אפילו לטלטל, ואין צריך לומר אם נבלעו מלפני השבת".

אכן בקר"א ביאר באופ"א, ז"ל "נראה דמיבעי להו אם הואיל להיקף לדירה, כיון דבשעה שעשאן לדירה לא הועילו. על כרחין י"ל דאפילו אחר שנבלעו מחיצות התחתונות גם כן לא יועילו, דהשתא נעשו מאליהם או דילמא כיון דעשאן לדירה והשתא ליכא אלא הני הרי זה מועיל, וקמיבעי ליה אפילו נבלעו ע"ש, ואם כן צריך להבין מה ענין מחיצה הנעשית בשבת לכאן, וצריך לומר דמדמי מילתא למילתא, כי היכא דמחיצה הנעשית מאליו בשבת מתרת לטלטל, הכי נמי מחיצה שנעשית מאליה מועלת להקיף דירה, אבל באמת אין הנידון דומה, וצ"ע", וכך נראה בשו"ע בסי' שנת ס"ח שלא פי' דאיירי בנבלעו בשבת, ומשמע דהרבותא בדין זה היא גם בנבלעו בער"ש, וכמש"כ המשנ"ב שם "ניתר על ידם - שהרי נעשו לשם דירה מתחילתן אלא שלא יכלו להתיר עד עתה שהיו שלא לצורך אבל עתה שבלא הם ליכא עשרה בגובה מחיצה הישנה שפיר מהני ליה לקרפף".

והנה בפשטות הגמ' ורש"י נראה דהא דמהני העליונות קיימות זה רק באופן דכעת כל הי"ט הם המחיצות החדשות, אבל אם הוסיף טפח ושקעו התחתונות טפח זה ל"מ, דהרי לרב חיסדא דס"ל במחיצה ע"ג מחיצה דהועיל ודאי בעי' י"ט, ובהא קמבע"ל לרב המנונא דאמר לא הועיל בנבלעו תחתונות. וכן הוא לש' הר"מ בפ"ט ז ה"ט "נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונה קיימת, הואיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא הרי זה הועיל ומותר לטלטל בכלה". אלא דבשעה"צ בסי' שנת סקנ"ה נראה דלמד מד' הר"מ דלעולם ל"מ הוספת טפח אחרון על מחיצה שלא הוקפה לדירה, ולא רק ככה"ג דנבלעה תחתונה, וא"כ יוצא פלוג' בין הריטב"א ועו"ר שכ' להדיא דהיקף לדירה מהני בטפח

המקורה חשוב מן המניין לדונו כיותר מבי"ס שלא הוקף לדירה כי הקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה דבמחיצות הדבר תלוי, ומבו' דגם בכה"ג שעשה הקירוי לשם דירה אפ"ה אין כאן אלא נידון של מיעוט מבי"ס ולא של היקף חדש לשם דירה. ומבו' דמחיצת פ"ת גריעא לענין זה ול"ח כהוקף מחדש לדירה.

כה, ב

רש"י ד"ה והכא - דפליג רבה דעביד קירוי כי אורזילא, יציע גג משופע דליכא פה. ונראה דהסברא דבגג משופע ל"א פ"ת היא כיון דליכא פה, ואולי גם הטעם דהפה אינו באותו הגובה של ד"ט מהתקרה. (אבל לא נראה לפרש הטעם מצד שחסר עובי הטפח בפי התקרה בכה"ג, ולש' הרשב"א ועו"ר הוא "כלומר שגגו משופע ומדרון ובגג מדרון לא שייך לומר פ"ת יורד וסותם"). ורש"י להלן צג, א כ' "דאפילו אין לה שום מחיצה אמרינן פ"ת יורד וסותם, דסתם אכסדרה תחובין קורות למעלה מעמוד לעמוד שעליהן נותנים את התקרה, והנך קורות יש להם פה, דהיינו חודה, שאינה עגולה אלא מרובעת". ובסוג' כ' הריטב"א להק' בשם ר"ת "דכי הוי הגג משופע התקרה עומדת היא ישרה מן הסתם ולמה אין אומרינן בו פ"ת יורד וסותם", אמנם הריטב"א לקמן צד, ב כ' בזה דבר אחר, ז"ל "פירש רש"י ז"ל כי קירוי הבית הזה היה בשפוע כגגין שלנו דהיינו כארזילא דאמרינן בפרק עושין פסין, וכל שקרויו בשפוע אין אומרים פ"ת יורד וסותם בשום מקום, וכן פירש הגאון רבי ישעיה ז"ל ונתן טעם בדבר דכל שקרויו באלכסון בולט פי התקרה חוץ לכתלים וליכא למימר בה שיהא יורד וסותם", וצ"ע. (ובחזו"א סי' סז סקט"ז כ' "שענין הקירוי הוא מגדיר את המקום שכנגדו מסביבותיו, ואם נשלמו תנאיו הוא עצמו חשיב ככל דין מחיצות דהיינו דינא דפ"ת", וצ"ע לפרש לפ"ז מאי גרע תקרה משופעת).

תוד"ה וכי אויר המותר לו אוסרו. דלרבנן דאמרי שתי רשויות הן נפרץ במלואו למקום האסור לו ולדידהו נמי אויר החצר האסור לו מייתרו אע"ג דחצר מוקף לדירה דהיינו למה שבתוכו אבל לקרפף שהוא רשות אחרת לא חשיב מוקף לדירה ומייתרו אבל לר"ש שפיר דמי דחדא רשותא היא והוי אויר מותר. ד' התוס' צ"ע במה הדבר תלוי ברבנן ור"ש, דאמנם לרבנן יש לאסור מצד דין קרפף וחדא הפרוצים זל"ז כיון דיש איסור מזל"ז, ולר"ש מותר וכמבו' בהמשך ד' התוס' דלרבנן יש כאן איסור נוסף, (ונפק"מ לחומרא ולקולא כמבו' בהמשך ד' התוס'), אבל לענין איסור קרפף יותר מבי"ס למה דוקא לרבנן אויר החצר מייתר את הקרפף ולר"ש לא, והרי אדרבה לר"ש הוי כרשות א' ממש ולרבנן הוו ב' רשויות, וצ"ע.

תוד"ה ההוא אבוורנקא. אבל אם היתה עומדת מצד הפרדס לא היה צריך לעשות שביל אלא לחלק הבוסתנא ולמעטה מסאתים אע"ג דהיקף האבוורנקי היה עשוי לנחת ולצניעות היה מותר לטלטל כלים ששבתו בו. ומבו' דכלפי כלים ששבתו בבית לא תועיל החלוקה ואפי' שהבית והקרפף הם דחד גברא, וכן מבו' בהמשך דבריהם שכ' "והנהו פירי דבי תורי היו יותר מבי"ס משום הכי הוצרכו לערב ערסייתא או לא יכלו לערב יחד כלים ששבתו בבית", וזה כדעת הנך ראש' דס"ל דאיסור בית וקרפף אליבא דר"ש הוא אפי' בדחד גברא, וא"כ ודאי דל"מ עירוב לכלים ששבתו בבית. וצ"ע דלעיל ז, ב כ' התוס' "ועוד מדנקט חצר ולא נקט קרפף דלית בה דיוורין משמע משום דיוורין שבחצר בא נמי לאסור", וצ"ע דבקרפף נמי איכא איסור דחילוק רשויות, ואף הרא"ש שם כ' כע"ז, ואילו בפירקין סי' ב כ' כשי' רש"י לאסור קרפף גם בחד גברא, וצ"ע.

כו, א

כתיב העיר וקרינן חצר מכאן לאיסטרטיא של מלך שהיו כעירות בינוניות. ומצינו כזה הרבה בש"ס ומדרשים דרש"י מקרי וכתיב, והדבר מכריח דקרי וכתיב זה הל"מ, ולא כאלה שכתבו שזה מחילופי גיר' או תוספת פי', וכפשטות הגמ' בנדרים לז, ב "אמר רבי יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני". (מקורות לענין: רד"ק בהק' לנביאים וכן בשמואל ב פט"ו פכ"א וכן שם פכ"א פ"ט, ובמלכים א פי"ז פי"ד. מאירי בהק' לקרית ספר, ובבית הבחירה נדרים לז, ב. גמ' ופי' ר"ח

בכל זה אמרי' שמה מחיצה בשוגג ואפילו לטלטל. והכא גבי נבלעו מחיצות התחתונות, כיון דאין מחיצה על גבי מחיצה, כמאן דלא הוה ביה מחיצה כלל מערב שבת, ולפיכך כשנבלעו בשבת שמה מחיצה", וא"כ יתכן שאם יבלע רק טפח אחד ל"ח שהמחיצה הנמצאת עתה היא כחדשה שלא היתה כלל מער"ש.

ומהא דאמר ר"ח דמחיצה ע"ג מחיצה הועיל, לכאו' מבו' דיש משמעות של מחיצה גם מעל י"ט, או דעכ"פ דדין מחיצה תלויה דל"מ הוא רק מחמת דאיכא בקיעת גדיים, אבל בדליכא אמרי' גוד אחית (או עומ"ר), וממילא דבמחיצה ע"ג מחיצה עשה עכ"פ גו"א גם ב"ט של הרשות. אבל החזו"א נקט ל"כ אלא דדין מחיצה תלויה כלפי הרשות שלמטה הוא דאפי' בלי בקיעת גדיים אין משמעות של מחיצה מעל י"ט, (ול"ש לצרף משם עומ"ר דערב), וצ"ע מסוג'. ובאבנ"ז סי' רצ כ' "והנה לטעם ראשון נראה ברור ופשוט דאם הקנה גבוה מן הגדר עשרה טפחים דמהני. דהרי ניכרין עשרה טפחים העליונים. רק אם ה' עשרה טפחים העליונים באויר ה' מחיצה שהגדיים בוקעין בה. אבל כגון הכא שיש מחיצה תחתיו מחיצה העליונה לבד מתרת. ורא' לזה דהא איכא למאן דאמר בפרק עושין פסין דהעושה מחיצה על גב מחיצת הקרפף דמהני והועיל לשוויי מוקף לדירה. ואף דאנן קיימא לן כמאן דאמר דלא הועיל היינו משום דבלאו הכי היתה מוקפת מחיצות ולא חידש בה מחיצות. אבל בזה מודה דהמחיצה עליונה מתרת". אמנם בריטב"א נראה דגם להאי מ"ד לא בכל אופן מהני מחיצה ע"ג מחיצה, ז"ל "נראין דברים שלא הקיל רב חסדא אלא זה דעשה על שפת התל כדאמרינן לעיל שאע"פ שאינו עושה היכר ליושבים בתוך הנקע עושה הוא היכר ליושבים על התל שלא היו עומדים קודם לכן בתוך מחיצות, וכן פי' מורי הרב".

רבה אמר אויר קירוי מייתרו ורבי זירא אמר אין אויר קירוי מייתרו. ומבו' בגמ' דהנידון הוא מצד פ"ת יורד וסותם, דע"ז החלק המקורה אינו מצטרף לבי"ס, ואף דאיירי באופן דל"ש דין פ"ת כמבו' במסק', מ"מ כ' הר"ן "דאמר ר' זירא דאין אויר קרויו מייתרו אע"ג דמדינא לית ליה למימר הכי משום דכיון דעביד כערסלא מדינא ליכא למימר ביה פי תקרה יורד וסותם, ואפי' הכי אמ' דאין אויר קרויו מייתרו משום דלא מחזי דלהוי מן הקרפף". אבל התוס' להלן צ, א כנראה פי' דלר"ז קרפף מקורה ל"ה כרמלית אפי' ביותר מבי"ס, ע"ש. ואולי י"ל דהקירוי עצמו ממעט ומקיף לדירה, דבדעת רבה כ' הריטב"א "אויר קירוי מייתרו. פי' עדיין המקורה חשוב מן המניין לדונו כיותר מבי"ס שלא הוקף לדירה כי הקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה דבמחיצות הדבר תלוי", ויתכן דבהא פליג ר"ז. אבל בפשטות נראה דאף להמסק' או דהנידון הוא בהל' פ"ת, וכדכ' רש"י בע"ב "וגבי קירוי דשרינא - משום פי תקרה יורד וסותם", או כד' התוס' הנ"ל דמקורה זה עצמו טעם ההיתר, וכמש"כ בפמ"ג ר"ס שנח במשב"ז "והוי יודע דקרפף יותר מסאתים מקורה מותר לטלטל בו דרה"ר מקורה גופא כרמלית כבסי' שמה ס"ז וי"ד תו לא גזרינן בקרפף מקורה" (וכ"כ בסי' שמו סק"ג, ובסי' שסא סק"ב).

ואמנם בפמ"ג סי' שסב בא"א סק"ג כ' "משמע כאן דאף קרפף מקורה יותר מסאתים אסור ועסי' שנ"ח ועסי' שס"א בב"י וט"ז או דמקורה לא הוה קרפף צריך לחלק בין קרפף מכוסה בידי אדם סתמא כפירושו והוה הוקף לדירה משא"כ באילן המסיך דממילא", ומבו' דהקירוי לשם דירה הוי כהקפה לדירה. והנה החזו"א סי' פט סק"ה הק' לד' התוס' הנ"ל דמקורה אינו אסור, דהא בספינה שכפאה לזופתה מבו' דיש בה איסור קרפף, ובראש' שם מבו' דה"ה תחת הספינה, אמנם להמת' א"ש, כיון דלא נאמר דמקורה מותר, אלא דקירוי העשוי לשם דירה חשיב כהוקף לדירה, וכפאה לזופתה הוי כאילן המסיך ממילא. ונת' באורך יותר בענינא דאיסור כרמלית בקרפף מקורה.

ויל"ע אמאי מהני פ"ת רק למעט מבי"ס והא כיון דיש כאן מחיצה חדשה למה לא נימא דהועיל' כהקיף מחיצה חדשה לשם דירה. ובפשטות י"ל דבאמת לא עשה את התיקרה ואת פיה לשם דירה, אבל הריטב"א (הנ"ל) כ' "רבה אמר אויר קירוי מייתרו. פי' עדיין

לדירה וכו', אבל גבי תחומין אין חיסרון בשום מקום, ויכול להניח עירובו היכן שירצה, וע"כ כנ"ל כי אינו קובע בתחומין שום דבר במקום שבו הוא מניח את הפת, אלא קובע את עצמו במקום שהפת מונחת. עוד נראה, דהנה לקמן ל, ב תניא "חנניה אומר כל עצמן של בית שמאי לא היו מודים בעירוב עד שיוציא מטתו וכל כלי תשמישיו לשם", ועוד אמרו שם "הכי קאמר עירוב בלבנים והוצרך לשחורים אף בלבנים לא יצא כמאן אמר רב נחמן בר יצחק חנניה היא ואלבא דבית שמאי", אמנם גם ב"ש לא אמרו כן אלא גבי עירוב תחומין, ואילו גבי חצירות לא שמענו כן, (ועיי"ש בצל"ח), והחילוק מת' היטב כנ"ל. והא דאמר' לקמן מח, ב "אם אמרו דירין להקל יאמרו דירין להחמיר", ג"ז אשכחן רק בחצירות ולא בתחומין, ומה"ט גופא דאפשר לעשות ב' ע"ח וא"א לעשות ע"ת בב' מקומות. ועכ"פ לפ"ז ודאי אין סתירה בין ע"ח לע"ת, ושפיר יכול לעשות שניהם בשבת אחת.

ובתוס' לקמן פ, א עמדו על כמה חילוקים בין ע"ח לע"ת, וכ' שם עוד לחלק לענין זכיה, ד"לשמואל במבוי צריך לזכות וכו' אפילו למ"ד עירוב משום דירה צריך לזכות כדי שיהא קונה דירה בבית חבירו ובתחומין סבר שמואל דאין צריך לזכות דלא קני רשות אחרים הוא", ואע"ג דגבי חצירות הרי שבת בבקעה נמי צריך ע"ח אע"ג דל"ה בעלים, וע"כ החילוק הוא כנ"ל דבתחומין הנדון הוא לקבוע את שבתתו של הגברא, משא"כ בחצירות דע"י העירוב קובעים את המקום להיות כדירתו. (ואמנם ע"י במאירי בגיטין סה, ב שכ' "ולפירוש זה יראה שאם עירוב הוא בשל חברו במה שלא הרשהו עירובו עירוב שאם לא כן מאי איכא על ידי שלוחו דאינו עירוב ואם כן המערב בגול עירובו עירוב והדברים רופפים", וצ"ע). ואולי אפשר לכוין כן גם בחילוק שכ' הראש' לענין עשיית עירוב בביהש"מ בין חצירות לתחומין, וכלש' הרי"ף בביצה ט, ב "ומסתברא לן דהני מילי בעירובי תחומין דמיקנא ביתא הוא אבל עירובי חצרות דביטול רשות הוא מניח אדם ערובו ביום טוב ראשון ומתנה".

ולש' הר"מ בפ"ו הוא "מי שיצא מן המדינה בערב שבת והניח מזון שתי סעודות רחוק מן המדינה בתוך התחום וקבע שביתתו שם, אע"פ שחזר למדינה ולן בביתו נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו שתי הסעודות, וזה הוא הנקרא עירובי תחומין", ולא כ"כ בהל' ע"ח, ומבו' ג"כ דהקביעה של ע"ת היא קביעה אמיתית על הדירון, וכדחזי' נמי דמהני ע"ת גם למ"ד תחומין דאו', משא"כ ע"ח שאינו דבר אמיתי מצ"ע אלא יש כאן דין 'היתר' ע"י עירוב. ואף הראב"ד בהשג' שם כ' "והיכן צונו לערב בתחומין, בשלמא עירובי חצרות ושטופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרה"ר אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב ואין יאמר צונו על מצות עירוב", הרי דע"ת הוא ענין שבמציות. ולש' הבה"ג גבי ע"ת הוא "ושקיל ליה לההוא עירוב ומנח ליה בסוף אלפים אמה, ולימא הכי, זהו עירובי שאבוא למחר לכאן ואוכלנו", ולא כ"כ בע"ח, ודו"ק.

ובס' שיח השדה ח"ג (על עירובין מח, א) כ' בזה הגר"ח ק שליט"א דלגבי תחומין ל"מ בב' מקומות כיון דהתחום תלוי בעיקר דירתו וזה א"א בב' מקומות, אבל לגבי חצירות סגי במקום אכילה וזה שייך כמה פעמים. וכ' שם דלפ"ז ל"ק איך אפשר לעשות גם ע"ח וגם ע"ת, כי ב' עניני דירה הם. אבל באמת החזו"א עמד בטעם הדבר איך אפשר לערב בחצירות בב' מקומות, וכ' בס' פה סק"ח "והא דאמציעת מותרת עם שתיהן יש לעי' כיון דעירוב משום דירה הוא כיון דנתנה עירוב בחיצונה האחרת עקרה לה דירתה מקמייתא, צ"ל דאע"ג דעירוב מהני למחשב דירה מ"מ לא מחשב למיעקר דירה ואף דירה שקנה ע"י עירוב לא מתעקרא, וחשיב כאילו דר בחיצונה והשתתף עמהם בכל בתייהם וחצרותיהם ואח"כ שיתף חלקן את החיצונה האחרת ודר גם עמהם בשיתוף, ובשיתוף דירה כל דהו משתרו לטלטל מזו לזו", וזה לכאו' סברא אחרת מהאמור לעיל.

מגילה כה, ב. אברבנאל בהק' לירמי' ומלבי"ם שם. שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקצד. תפארת ישראל למהר"ל פ' סו. רמ"ק באור נערב ח"ה פ"ב. ועכ"פ ההוכחה מכאן ומדכוותיה, היא כהרדב"ז ומה שהביא מהרשב"א, ודלא כהרד"ק והמאירי).

פרק בכל מערבין

כו, ב

ע"ח וע"ת בשבת אחת

בכל מערבין ומשתתפין. פירש"י "וטעמא דעירוב, משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שנתנו כל בני החצר כדי מזונן בבית אחד נעשה כאילו כולן דרים בתוכו, ונמצאו כולן רשות אחת וכו', וכן בעירובי תחומין נעשה כמי ששכב שם, ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח, הלכך דבר מזון בעינן", ונראה דגדר עירוב שווה בתחומין וחצירות לקבוע שביתתו ודירתו ע"י העירוב.

כ' בס' מעשה איש ח"ז "סיפר הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א, כי בילדותו למד עמו אביו ז"ל מסכת עירובין בין שאר המסכתות הרבות שלמד עמו בילדותו ושאל להחזו"א איך יתכן שעושים גם עירוב חצירות וגם עירוב תחומין דמ"נ היכן הוא ביתו בחצירו או היכן שהעירוב תחומין, הייתי אז ילד קטן ואמר לי החזו"א שאלה יפה שאלת אבל האמת היא שזו אינה שאלה, כי היו אלו שתי תקנות חז"ל". והנה באמת גבי תחומין הרי ברור הוא דא"א לקבוע דירתו בב' מקומות, אלא ב' ע"ת הם סתרי אהדדי דאי דמזרח לאו דמערב ואי דמערב לאו דמזרח, ואילו לגבי עירובי חצירות הרי מצינו דחצר אמצעית יכולה לעשות ע"ח בנפרד עם כ"א מהחצירות שבצידה, וק' דהיכן היא השביתה, ומ"ש מע"ת דא"א לעשות ב'.

ובאמת להלן מח, א כ' הר"ח "כגון שנתנה האמצעית עירוב בזו ובזו דלא מכרעא היכא היא דיירה", וצ"ב דאם לא מכרעא איך מהני (ואולי דספק עירוב להקל מהני גם ע"ז, וצ"ע. ובמקומו נת' דד' הר"ח הם אליבא דר' יהודה דס"ל התם דאמר' דירורים גם להחמיר, ולא כר' ששת דאמר דסו"ס הא לא דייר שם ממש. ובאמת לפירש"י שם בע"ב רב ס"ל ד"אין כח באמצעית להשתמש לא בזו ולא בזו דזו מושכתה לכאן וזו מושכתה לכאן, ושני דירורין לא יבינן לה, ודמאי כאילו היא מהך חצר החיצונה שלא עירבה בהדי אידך חיצונה ואוסרתה, וכן נמי כי אזלא לאידך חצר דעירבה נמי בהדה אוסרתה אידך חיצונה", אבל מבוי' שם דכ"ה גם בנתנו שניהן עירובין באמצעית. ועכ"פ רב יהודה קאמר לה התם משמיה דרב, ולדידיה כ' התוס' דאמר' דירורין להחמיר).

ולכאו' הביאור בזה הוא דע"ת מתייחס למקומו של האדם, דמשם אסור לו להרחיק אלפיים אמה, ויש צורה לקבוע מקום לאדם ע"י עירוב, ופשוט דא"א דיהיה לו ב' מקומות דבהם הוא נמצא, דאי הכא לאו הכא וכו', אבל לגבי חצירות אין העירוב בא לקבוע את מקומו של האדם אלא לקבוע מקום לדירוריו, ושייך שיהיה לאדם א' דירורים בב' מקומות, כי שניהם מהוים לו בית דירה. (ולש' רש"י מח, ב הוא "הא לא דיירי ממש בגוה"). ולקמן לא, ב אמר' "וקטן לא והאמר רב הונא קטן גובה את העירוב לא קשיא כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצירות", הרי דגבי תחומין בע"י עשייה בעירוב וגבי חצירות מהני גם קטן, וזה מתבאר בחילוק הנ"ל דעצם הנחת הפת הוא כבר גורם דירורים במקום, אבל לתחומין ל"ס בזה, אלא בע"י עשייה וחלות כלפי מקום השביתה של האדם. ולכן גם מצינו קולא בתחומין יותר מבחצירות, דאם נתגלגל הפת חוץ למקום אכתי מהני כ"ז שיכול להביאו לשם בהיתר, אבל גבי חצירות בפשטות לא אשכחן דמהני כיון דעצם הפת עושה העירוב. (ובאמת נחלקו בזה הפוס' אי מהני הא דיכול להביא את הכיכר אצלו גבי ע"ח, ע"י).

וכן אשכחן גבי תחומין גם עירוב בלא פת שאומר שביתתי במקום פלוני, ולא אשכחן הכי בע"ח. ואדרבה, הלא גבי תחומין איכא מ"ד דעיקר עירוב ברגל, ואילו בחצירות לא שמענו 'מערב ברגליו' כלל, וע"כ כנ"ל דשאני תחומין שהוא קובע את עצמו כנמצא שם, מחצירות שהוא בא לקבוע את המקום לדירתו. ועוד, הנה בחצירות יש דין איזה בית ראוי להנחת העירוב, דבע"י לזה מקום הראוי

והנה אשכחן דינא לקמן מט, א דהחולק את עירובו אינו עירוב. וכ' החכ"צ בס"י קיב "בבואי לק"ק המבורג זה לי כעשרים ושנים שנה ראיתי והנה יש בתי כנסיות הרבה בעיר ובכל בית מבתי הכנסיות היו מניחין חלת לחם אחת עירוב ושיתוף כנהוג להניח העירוב בביהכ"נ ואמרתי להם טועים אתם בדין העירוב ובכוננתו שהרי כל עיקר דין העירוב וטעמו אינו אלא שיחשבו כל הדריים בחצר כאלו דריים בבית אחד דהיינו הבית ההוא שהעירוב מונח בו וכל החצרות הפתוחות למבוי כאלו דריים בחצר אחת דהיינו אותה שהשיתוף מונח בתוכה באופן שרשות החצר והמבוי מיוחד' לאות' החצר לכד ובהדיא אמר' בפ' מי שהוציא והו' אר"י אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב וכו' סוף דבר אסור לתלות שום עוגה כי אם בביהכ"נ אחת מכל בתי כנסיות שבעיר ואותה תהיה לשם עירוב כמצות חכמים".

(וע"ע בב"מ סי' שסו ס"ד ושע"ת שם, ובית שלמה יו"ד סי' קמא, וא"א - ברטשאטש שם ס"ג, ומשנ"ב שם סקל"ג וביאור"ל ד"ה מברך, ובס"י שסח סק"א, וחזו"א סי' צ סקכ"ח, ואו"ש פ"א הי"ח, וערוה"ש סו"ס שסח, ושול"ת מנח"י ח"ו סי' לח. וז"ל המו"ק סי' שסח כ' בהגה דש"ע, נהגו לעשות העירוב מצה שאינה ממהרת להתעפש, ועוד שיכולים לשמרה בפסח וכל השנה, וזה טוב יותר מלערב כל שבת שלא ישכחו. ובט"ז כ' יותר טוב לערב כל ע"ש דרוב פעמים שהמצה מתקלקלת כו' ע"ש. וכן מצאתי במהרי"ל שהיה נוהג לערב כל ע"ש אע"פ שהקהל ערב בביהכ"נ. וצ"ל ע"ש משום דהחולק עירובו אינו עירוב ואע"ג דמזכה להם, ומסתברא דחשיב כמלייה למנא ואיתתו, מיהא צריך דווקא בית אחד כמ"ש ה"ה והרשב"א, כדלעיל סי' שסו. ושמא י"ל שמערב על תנאי, איזה שהוא טוב יותר יצאו בו י"ח. ובודאי יש לחוש לעירוב שבביהכ"נ לכמה קלקולים, כמ"ש הרב ט"ז ומהרי"ל. גם לפי דעתו ע"פ הרוב אין שמש הקהל שעושהו נזהר בו מחימוץ כראוי לו. ועוד נכון הדבר לערב כל ע"ש משום שמא נתוספו דיוורין באמצע השנה השוהים בעיר יותר מל' יום, או נתחדשו בע"ב ע"י ירושה שדבר רגיל הוא. ודוחק גדול הוא מ"ש ז"ל שא"צ לערב עליהם. ועוד הרווחנו שהעירוב מונח בבית דירה כדנינו, וי"א שאין יוצאין בו כשמניחין אותו בביהכ"נ. ומחמת כל הטעמים הללו קרוב בעיני לברך עליו כל ע"ש המדקדק במעשיו לזכות הרבים, אלא משום דברכות אינן מעכבות וספקן להקל כ"ש במידי דרבנן, ע"כ מניעת הברכה רחוקה מהפסד. וכך הייתי נוהג בימי חרפי. ושוב עזבתי מנהגי בזה, משום ההיא דאביי פ' הדר ואמינא מיחזי כיוהרא והא אביי לא נהיג ביה אלא הנח לישראל במה שנהגו. ואחר איזה שנים בבוא זדון עם קלון המי"ן שר"י לכאן, חזרתי להניח עירוב בע"פ לכל שבתות השנה, ולזכות לכל הקהל ע"י אחר. גם ברכתי על העירוב משום דמי שאינו מודה בעירוב אין עירובו עירוב, ויש בדבריו כמה חיד' ואכ"מ).

ומתו"ד האחרו' משמע קצת דה"ה בשניים שעשו ע"ח כ"א עבור כל העיר, דמ"מ יש בזה חיסרון של חולק את עירובו ול"מ אלא ע"י תנאי. וק' דהרי בלא"ה ל"ה עירוב אחד אלא ב' עירובין שונים, ואיך נכנס כאן ענין החולק את עירובו. ואולי ס"ל דכלפי אותם חצירות עצמן באמת ל"ש ב' עירובין חלוקים, אלא סתרי העירובין אהרדי ואי דהכא לאו הכא ואי דהכא לאו הכא, וע"כ דהעירוב מתאחד להיות כא' ולכן בא חיסרון של חולק את עירובו. אבל לפ"ז חיסרון הוא לא רק כב' כלים, אלא ביותר כיון דהוי ב' בתים, ולא משמע כ"כ. (אבל החכ"צ כ' שם עוד "שהרי כל עיקר ענין העירוב אינו אלא שלא תהא רשות החצר או המבוי חלוקה לשני בתים או לשתי חצרות ואם מניח עירובו בשני בתים הרי היא חלוקה לכל בית ובית שהעירוב מונח בו או לכל חצר וחצר שהשיתוף מונח בה והרי הם לאחר העירוב כמו קודם שהיו אסורים לטלטל בעיר ובחצרות וכו' שהרי מפורש אמרו דענין העירוב הוא שאנו רואים כאלו כלם דריים בבית אחד או בחצר אחת וכל הרשות משעובדת לזה הבית או החצר וכיון שהעירוב מונח בשני בתים הרי הרשות משעובדת לשני בתים ועוד דאם אתה אומר דבשנים או שלשה בתים או חצרות עירובן עירוב אף אני אומר כאו"א יעשה עירוב בביתו דאיזה שיעור תתן ואין אלו אלא דברי היתול ובורות"). אבל גבי תחומין מצינו דאם עשה ב' ע"ת סותרים הוי חמר גמל, והיינו דחל חד מינייהו, ואי

אמנם בס"י פג סק"ז כ' החזו"א "ויש לעי' בה' שגבו עירובן כשמוליכין עירובן למקום אחר למה עירוב אחד לכלן כיון דכל עיקר התחבורתו הוא ע"י העירוב, וכיון דמוליכין עירובן למקום אחר וקונין דירתן באחד מבתי החצר השני' א"כ כבר בטלו עירובן שלהן הראשון שהרי עקרו דירתן מבית זה, וכיון שבטלו עירובן כבר נתבטל חבורתן ואיך אחד מוליך ע"י כלן, וצ"ל דכן הוא מתקנת חכמים להתחבר ע"י עירוב שיהא אח"כ אחד זוכה לכלן, וב' העירובין קימין האחד לחברן להיות חבורה אחת, והשני לקבוע דירתן ואע"ג דענין העירוב הוא קביעות דירה מ"מ יוכלו לקבוע הרבה מקומות כפי ענין תקנת חז"ל", וזה דומה קצת למה שאמר להגר"ח סק"נ"ל. (ובד' הר"מ פ"ד ה"ג וה"ד נראה דאפי' אם העירוב הראשון לא הונח כלל באיזה בית אלא רק גבוהו, מ"מ כבר נעשו כמעורבין לענין דין שליחותיהו. וצ"ע אם ישאר הכלל דבית שמניחין בו וכו' אי"צ ליתן פת, בכה"ג שנעקרה ההנחה או אפי' לא הונח מעיקרא כלל).

ובס"י קי סקכ"ח כ' החזו"א עוד נפק"מ בזה, ז"ל "נראה דבית חרשת שמיחד לעבודה ואין בו פתא ולינה דינו כבית האוצרות ואורוות סוסים וביהכ"נ, דמיחד לשאר תשמישים לא חשיב דירה לענין עיבור וכו' ואף אם אוכלין שם באקראי כגון שאירע אונס לפועל או לפועלים שלא היו יכולין ללכת למקום סעודתן לא מקרי בשביל זה דירה, ואם קובעין שם סעודה אחת ביום באמצע עבודתן יש מקום להסתפק ומסתבר כיון דעיקר הבנין לאו לדירה עביד אלא למלאכה וגם האכילה הוא בעל כרחם שאין השלחן ערוך כדרך המסובין לא מקרי דירה, והרי נחלקו עירובין ע"ג א', אי לינה גורם או פיתא ובמקום דניחא לי' טפי שיאכל במקום לינה לכו"ע לינה עיקר כדאמרו שם, ואף דאין ראי' משם לכאן דהתם אי אפשר לי' למקני ב' תחומין אבל הכא אפשר לו לקיים ב' בתי דירה מ"מ זכר לדבר איכא דפיתא שאוכלין דרך עראי לא חשיבא".

ויש לציין עוד חילוק דמצינו (לדעת כמה ראש') בין חצירות לתחומין, וג"ז מתבאר ע"פ הנ"ל. דהנה גבי עירוב תחומין דין ברור הוא דאם נאבד הפת או נשרף אחר כניסת השבת, מ"מ לא בטל ההיתר של העירוב, ולש' רש"י לקמן לה, א דהוי מדין 'הואיל והותרה הותרה', ובלש' שא"ר אולי י"ל דאפי' בלא"ה נמי, אין היתר העירוב תלוי אלא בכניסת השבת ותו לא מדי. ובפשטות כ"ה הדין לענין עירובי חצירות, אי משום טעמא ד'הותרה', או גם בלא"ה וכנ"ל דאין ההיתר תלוי אלא בכניסת השבת. (דהרי יש מהראש' שכ' דהיתר הותרה אינו לכתח"י, ואילו אכילת הפת של העירוב מבו' בפוס' דהויא מצוה. וכן הרי אין היתר של 'הותרה' בעומד להיפסק, והפת אף שעומדת להיאכל בשבת כמצותה, מ"מ אי"ז מפקיע את חלות העירוב). אבל נת' במקו"א דיש כמה ראש' דפליגי, וס"ל דעירוב חצירות שאני, ובלא שהפת קיים אין היתר כלל, עי' בד' הרא"ה והריטב"א והמאירי בכרכות לט, ב ובש"י לר"ן בשבת קיז, ב. ונת' באורך בענין "נאכל הפת בשבת". ועכ"פ נראה טעם החילוק בזה, דכלפי תחומין הפת היא רק היכ"ת לקבוע את שביית האדם בביהש"מ באותו מקום, ומכיון דעבר ביהש"מ מה איכפ"ל במציאות הפת, ובודאי גם לכשתשרף אי"ז גרע מאם היה מערב ברגליו וכד', אבל גבי חצירות הפת היא עצם העירוב, דיש לו דיורים בבית חבירו בעצם מה שיש לו שם פת, וטפי איכא למימר דבאיבוד הפת בטל ההיתר.

ואמנם יש לציין דהא דנקטי' בפשיטות דל"ש ב' עירובי תחומין, הנה מצינו לפי הרמב"ן סוג' מפו' שנחלקו בזה רב ושמואל, דהנה לקמן נ, ב נחלקו רב ושמואל במי שקבע שביתתו תחת האילן שיש בו ח' אמות ולא סיים אתריה, ופי' הרמב"ן במלחמות שם, דעיקר פלוג' היא האם אפשר שיהיה לאדם א' שני שביתות או ב' עירובין, ואליבא דרב א"א ב' עירובין וממילא יש חיסרון בהא דלא סיים אתריה, אבל לשמואל ב' העירובין חלים, וכההיא דהאומר לב' עבדיו צאו וערכו עלי וכו'. אלא דאף לפי שמואל אין הכוונה דב' העירובין חלים לגמרי, דאי הכי הרי היה צריך להיות הדין שיהיה ביניהם הבלעת תחומין, ויהיה מהלך קרוב לח' אלפים אמה, אלא דמ"מ תרווייהו חלים לחומר, וצ"ע בזה.

דא"כ אם ישב על הסוס כל בה"ש יהי' מותר לרכוב בשבת ונימא דיש לו היכר שלא יחתוך זמורה ועיקר הטעם צריך לומר דהוה כנכנס לביתו ואין זה נקרא מפליג בשבת ועיין בב"י שם, וממילא מתורץ קושיית מרוכב על הסוס דעל הסוס לא שייך לומר שזה ביתו ולפי זה קניית שביתה הוא משום דמחזי כביתו שכאן הוא שביתתו ולפי זה הי' מקום לומר שזה סותר להנחת עירובו שהרי גם הנחת העירוב הוא מטעם שכאן הוא מקום דירתו וכביתו נחשב ואיך יהי' מקומו בב' מקומות הרחוקים זה מזה, וצ"ע.

ויש מקום לציין עוד ענין שהוא דומה לכאן בין חצירות ותחומין אבל חלוק ממנו הרבה, ולא בהל' עירוב אלא בעיקר האיסור. דהנה איסור התחומין הוא תלוי בקנין השביתה, ואיכא מ"ד דאף חפצי הפקר קונים שביתה, ולגבי חצירות ג"כ יש חילוק בין כלים ששבתו בבית ובין כלים ששבתו בחצר. אמנם הדבר חלוק טובא, דדינא דבהמה וכלים כרגלי הבעלים נאמר בתחומין ולא שייך כלל בדין הכלים לענין איסור חצירות, (ואין נפק"מ כלל בבעלות על החפצים כלפי שביתה דחצירות, ועי' שבה"ל ח"ו סי' מג וצ"ע), וכן שם בתחומין מב' דנייד' לא קנו שביתה, ואילו גבי איסור חצירות יש קנין שביתה גם בלי הנחה, (וכמב' בתוס' לקמן צא, א גבי גשמים). עוד יל"ד דגבי תחומין דנו הראש' באורך (להלן מג, א וכן מה, ב) באיזה אופן שייך לקנות שביתה באמצע שבת, וכן לשנות את דין השביתה באמצע שבת, ואילו גבי חצירות פשוט דמה שהיה בבית או בחצר בביהש"מ קונה שביתה, ומה שהגיע רק באמצע שבת ג"כ קונה שביתה בביאתו, (ומה שיש צד מחודש שם דאפי' אם קנה שביתה בביהש"מ, אם יצא דרך למעלה מ"ט קונה שוב אלפיים, זה כעין הצד המחודש בחצירות דאם התפץ יצא לכרמלית או בביאתו לבית או לחצר קונה שביתה חדשה). וכן גבי חצירות דנו הפוס' האם לאדם יש דין שבת בבית או בחצר וכו', ונפק"מ בתינוק וכד', ובתחומין עיקר השביתה באדם היא. ומצינו גבי תחומין לקמן מח, א קולא שהקילו במים דאע"ג דיצא מתחום לתחום לא איכפ"ל אם יש ביניהם מחיצה תלויה, וכ"ה גבי שביתה דחצירות, עי' לקמן פו, ב וכן בגי' הרעק"א לעיל יב, ב. עוד מצינו ביר' בפ"ח דמיון בין שביתה דחצירות לשביתה דתחומין, לענין שי' ר"י דס"ל דמים (אפי' כשהם בעין כמב' ביר') הוי דבר שאין בו ממש ולא קנו שביתה. ויש למצוא כע"ז עוד כו"כ השוואות וכן חילוקים.

בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח. ופירש"י דלאו מידי דמזון הן, ולגבי מעשר הביא ד"בגמרא מפרש טעמא, דלאו פרי מפרי הוא. אמנם בירושלמי אי' "בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח א"ר יסא לפי שאין הגוף ניזון מהן א"ר לוי שהן מין קללה. אמר ר' אלעזר עשאן מי מלח נלקחין בכסף מעשר. רבי אחא בשם רבי מיישא והוא שנתן לתוכה שמן". ויל"ע אם ד' ר"א דמי מלח מהני הם גם לדעת ר"ל דהטעם הוא משום דהוי מין קללה, (דמי מלח שאני ממים לחוד וממלח לחוד), או דאם זה הטעם אז גם מי מלח ל"מ. ואמנם ר"א אמר דבריו גבי מעשר, וד' ר"ל לכאן אזלי לגבי עירוב ולא לגבי מעשר דבלא"ה בעי' התם פרי'. ובר"ח להלן ל, א כ' "ירושלמי בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח. א"ר יסא מפני שאין הגוף ניזון מהן ר' לוי אמר שהן מין קללה. פי' מים מי המבול מלח מכת סדום", וברוקח סי' קצב כ' "בכל מערבין עירובי תחומין חוץ ממים ומלח ירושלמי לפי שהוא מין קללה ואין הגוף ניזון הימנה. והטעם במדרש ויכולו בפסוק וה' המטיר על סדום". (ואף הערוך הביא ד' הירושלמי גבי עירוב). ובביאורי הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א ליר' שם הציע לפרש דטעמא דקללה אזיל לגבי מעשר, כיון דהמעשר הוא ברכה, אבל הביא ד' הר"ח והרוקח הנ"ל. אמנם באמת בפסיק' דרב כהנא אי' "עשר תעשר את כל תבואת זרעך. הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח. בשני דברים הללו הכעיסו שני דורות הראשו' ובהם נפרע מהם, דור המבול במים וסדומיים במלח, ומעשר אינו בא אלא בשמחה, אמ' הקב"ה לא תערכו קללה בברכה".

רש"י ד"ה בכל מערבין. עירובי חצירות ותחומין. כ' האו"ז הל' ברכת המוציא סי' קנג "ר' אמי ור' אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דעורבא מברכי עליה המוציא לחם מן הארץ. אמרי הואיל ואתעביד

נימא הכי גבי חצירות שיחול א' מהם לבדו, שוב אין כאן עירוב מאוחד לדון עליו שהוא חולק את עירובו.

עוד יל"ד בהאי דינא האמור גבי ע"ה דהחולק את עירובו פסול, איך הדין גבי ע"ת. ובביאור"ל סי' תיג כ' "המערב לרבים וכו' - עיין בפמ"ג שכתב דכשמקבץ לעירובי תחומין א"צ להניחם בכלי אחד. ופלא דברמב"ם פ"ו מה"ע מבואר להיפוך, וז"ל הר"מ שם בהי"ח "רבים שרצו להשתתף בעירובי תחומין מקבצין כולן עירובן שתי סעודות לכל אחד ואחד ומניחין אותו בכלי אחד במקום שירצו, וכ' שם במרכה"מ "אע"ג שמניח לכל אחד מזון שתי סעודות ואין התחברות והשתתפות להם בענין תחומין והא דקאמר שמואל דף מ"ט החולק את עירובו אינו עירוב לא שייך אלא בעירובי חצירות ושיתוף לבד מ"מ כיון דאחד החולק את עירוב תחומין שלו אינו עירוב הילכך כשנשתתפו כלם בכלי אחד אסור לחלק דחשיב כאלו חולק עירובו של כל אחד ואחד", ובאמת קצ"ע דגבי ע"ת דמהני אפי' בנתגלגל חוץ ממקום השביתה כל שיכול להביאו אצלו, א"כ איזה משמעות יש כאן לכלי אחד. וגם ק' דבכלל מה שייך להגדיר גבי ע"ת שרבים עושים עירוב אחד משותף, דלכאן אין כאן אלא אוסף של יחידים המערבים, וכ"א מהם הרי צריך שיעור שלם. (ולש' הר"מ בפ"ו שם הכ"ב "הרוצה לשלח עירובו ביד אחר להניחו לו במקום שהוא רוצה לקבוע שביתתו שם הרשות בידו וכו' וכן רבים שנשתתפו בעירובי תחומין ורצו לשלח עירובן ביד אחר הרי אלו משלחין", וג"כ משמע דיש איזה ענין של 'רבים המערבים', ועצ"ע מה זה רבותא לגבי שליחות).

ומאידך מצינו בתוס' לקמן פ, א דחשיב לה כרבותא, ז"ל "ויש דברים שאנו מחמירין בתחומין טפי דבתחומין בעי' ב' סעודות לכל אחד ובחצירות בזמן שהן מרובין סגי במזון ב' סעודות לכולם", ודו"ק. עוד מצינו בגאו"י לקמן נא, א גבי מוסר שביתתו למכיר דס"ל דכו"ז הוא רק באופן שהשני ג"כ מערב שם, וכן מצינו בדבריו שדן ברפ"ח למימר דשניים שעירבו יחד ורק א' מהם עירב לדבר מצווה סגי בהכי, ודו"ק. ועי' באר יצחק סי' יד מש"כ על ד' התוס' לקמן לג, א, ובתו"ד כ' "ובעיקר קושיית התוס' הנ"ל יש להעיר הא אין זה בידו של א' רק בשנים יכול להיות זה עוקר וזה מניח ובמה שאין בידו לעשות ודאי דלא אמרינן כן וכו' אכן לפמ"ש"כ ניחא קושייתם ד"ל דהא בשנים שעירבו שפיר הוי בידם לעשות זה העקירה והב' יעשה ההנחה, והא סתמא תנן התם דאין עירובו עירוב ובודאי מיירי אף בשנים שעירבו, ולכן הקשו התוס' שפיר דהא הוי בידם באופן שזה יעקור וזה יניח".

ואולי י"ל דהמושג של עירוב תחומין בשותפות, זהו משום דגם בעירוב של פת צריך להיות בגדר מכיר את מקום שביתתו, (וכמב' לקמן מט, ב גבי מערב ברגליו 'במקום פלוני', אבל בתוס' נא, ב מב' להדיא דבעירוב בפת אין דין כזה), וא"כ כשרק א' מכיר והב' אינו מכיר, אז מהני גם לאינו מכיר רק משום דהוי עירוב משותף עם המכיר. (ועכ"פ עי' בד' הראש' על הרי"ף לקמן נב, א אי שייך מסירת שביתה למכיר כשהשליח מערב ברגליו במקומו). ובעוד אופן י"ל דאולי באמת יש סתירה במה שמערבין שניים במקום אחד, דאי דראובן לאו דשמעון וכו', ולכן העירוב צריך להיות משותף לשניהם יחד, (ולא חולק עירובו וכו'), ועי"ז יכולים שניהם לקנות מקום שביתה א'. (דוג' לדבר מש"כ בחי' מהר"ל לקמן ס, א דהרבותא בעיר גדולה ועיר קטנה, זה אפי' כשאין בעיר קטנה שיעור של ד"א לכאן"א מבני עיר קטנה, ודו"ק).

ומצינו דבר פלא בענין זה של סתירה בין ב' מקומות שביתה, דהיינו סתירה בין עירוב תחומין מחד, לקנין שביתה מער"ש בספינה ע"מ שייצא וישוב אליה בשבת ולא יהיה בכלל איסור 'שט', ז"ל הנובי"ת סי' מט "וכל זה בספינה היוצאת חוץ לתחום אבל ספינה שאינה הולכת חוץ לתחום ואז אין בה רק משום איסור שייטא לדעת ר"י נלאו האחרונים למצוא הטעם לקניית שביתה שאם אסור משום דהוה בכלל גזירת חכמים אין שטין ע"פ המים מה מועיל קניית שביתה ועיין במג"א סימן של"ט ס"ק י"ג. והגאון מוה"ז זיסקינד לובלין ז"ל כתב הטעם שע"ז זה שהוא מוכרח לכנוס מבע"י יהי' לו היכר ולא יעשה חבית של שייטין ותירוצ' מוה"ר ז' הנ"ל לא ראיתי אבל קשה לי

לדידה נמי מערבין כיון דלדידה לא חזו מחמת ריעותא שבגופן ולא מדמינן לה ליינ לנזיר. ועי' דוג' לזה בד' התוס' בשבת קכז, ב).

והרשב"א לקמן לא, ב כ' ו"ל דסומכוס ורבנן פליגי בסברות הפוכות, דרבנן אית להו אע"ג דלא חזי להאי חזי לאחריני אבל הואיל לית להו בהא, וסומכוס אית ליה איפכא אע"ג דלא חזי לדידה חזי לאחריני לית ליה אבל הואיל אית ליה, ומיהו ל"ל דרבי דאמר כל שיש בו משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ, ורבי אית ליה כרבנן במידי דחזי לאחריני כתרומה ויין לנזיר, אבל במידי דאית ליה איסור הגוף ולא חזי לאחריני נמי כטבל לא שרינן לערובי בו ול"א בכי הא אי בעי מפריש מיניה וביה דכי אקשי' לעיל והא אי בעי מפריש מיניה וביה למאי דס"ל לסומכוס הוא דאקשינן, הילכך טבל לכו"ע אין מערבין בו, לרבנן משום דלא חזי לא לדידה ולא לאחריני ול"א בכי הא לדידהו הואיל, ולסומכוס נמי לא דהא בעלמא כרבנן סבירא ליה כל שיש בו משום שבות גזרו עליו אפי' ביהש"מ, כנ"ל. ויתכן לבאר השייכות בין הפלוג', דרבנן בעי' שיהיה הדבר ראוי מצ"ע כאוכל, ואמנם ל"ב שיהיה חזי דוקא למערב וסגי בחזי לאחריני, אבל בעי' שיהיה ראוי עתה מצ"ע בלא 'הואיל', אבל לסומכוס עיקר הדין הוא שיהיה ראוי למערב, וסגי לזה אפי' ב'הואיל'. (ועי' מרחשת סי' יב ואחיעזר ח"ג סי' פא אות יז). ואילו התוס' שצירף את ב' התנאים ס"ל דבעי' שיהיה לזה שם אוכל עתה ולזה סגי בחזי לאחריני, ובעי' שיהיה ראוי למערב ולזה סגי ב'הואיל'. (ויש לדקדק דהרשב"א ג"כ בדף ל, ב כ' דבטבל ל"מ הואיל כיון דלא חזי לאחריני, אבל בדף לא, ב כ' דרבנן ל"מ הואיל כלל וכו"ל. כיון דשם בא לפרש קו' הגמ' דפשיטא דאין מערבין בטבל, והאי סברא דהואיל ל"מ בלי חזי לאחריני אינה פשיטא, אבל האי סברא דרבנן ל"מ הואיל כלל בזה ניח"ל דהוי פשיטא. ודו"ק).

אמנם התור"י לא, א כ' ד"מערבי לנזיר בין ולישראל בתרומה דאע"ג דלא חזו ליה לאכילה חזו לאחריני ולדידי' נמי שרי בהנאה ומצי לזבונניהו לאחריני, ומשמע דחזי לאחריני מהני רק משום דעי"ז חשוב גם כלפי המערב עצמו המותר בהנאתו. (אבל יל"ד דאולי כוונתו רק דאם הוי איסור"נ על המערב או ל"מ דחזי לאחריני דהוי לדידה כעפרא, וכמש"כ הריטב"א על גודגדניות, אבל לא בא לומר דחזי לאחריני הוי אוכל לגבי המערב. ומ"מ הראש' שדנו ד'חזי לקטן' גבי יוהכ"פ תלוי באיסור ספייה, לכאן זה ראייה דחזי לאחריני מהני רק בצירוף שהמערב יכול להאכילם, ולא שיאכלו מאליהם).

אמנם זה ודאי מוכרח בגמ' להלן דאם בעי' 'הואיל' ואי ס"ל דגם ביהש"מ יש איסור שבות, ע"כ דאין דרך לעשות תרומה להיות ראויה. והנה אי' בשבת קכו, ב דמפנין תרומה טהורה ואמר' שם בגמ' קכז, ב "פשיטא לא צריכא דמנחה ביד ישראל מהו דתימא כיון דלא חזיא ליה אסור קא משמע לן כיון דחזיא לכהן שפיר דמי", אבל המאירי כ' שם "כבר ביארנו במשנה שהתרומה מותר לטלטלה הואיל וראויה לכהן ולשיטה זו אנו גורסין בגמ' כיון דחזיא לכהן ויש גורסין כיון דאי בעי מתשיל עלה וחזיא ליה ובעלי שיטה זו מפרשים שכל שאינה ראויה לו בשום פנים אינו מטלטלה אע"פ שראויה לחבירו וכעין דמאי שהוצרכו לומר מגו דאי בעי מפקר לניכסיה ולא אמרו מגו דחזי לעניים". ובפמ"ג סו"ס שח בא"א כ' "ומשום הכי לא אמר הואיל ואי בעי מתשיל עליה, דכבר היתה ביד כהן ואי אפשר בשאלה, או דלאו מצוה לאיתשולי".

ותימה גדול הוא דמה תועיל שאלה על התרומה, והא אי מתשיל עלה הדרא לטיבלא, וכאן מבוי' בגמ' שאין שום עיצה לתרום בשבת, ואם יישאל על תרומתו ע"כ הוי טבל, וא"כ ודאי שהתרומה תהיה מוקצה (אי לאו דחזיא לכהן), כיון דאפי' לכשישאל הוי טבל, ואסור לתרום שוב ממקו"א או מיניה וביה. והיה מקום לדון שיפריש תרומה אחרת קודם שישאל, ולכשישאל תחול התרומה השניה למפרע, והוי חולין ולא טבל ותרומה, ויל"ד אם כה"ג התרומה השניה חלה באמת, וגם יל"ד אם ככה"ג נמי יהיה איסור מתקן מנא בצירוף של הפרשה עם השאלה. אבל עכ"פ בסוגי' מבוי' דלא משכח"ל היכ"ת לישאל על התרומה בלא שיהיה הדרא לטיבלא. ואמנם התם נמי אמרי' דתרומה טמאה הוי מוקצה, וק' דהא אי בעי

בי' מצוה חדא נעביד בי' מצוה אחריתא. פרש"י ריפתא דעירובא שערכו אתמול ערובי חצירות עכ"ל. וה"ה שנוכל לפרש שערכו בו עירובי תבשילין ואיני יודע אמאי אינו שייך לומר מגו דאתקצאי לביהש"מ אתקצאי לכולא יומא". וקו' צ"ע מהיכ"ת לדון כאן הקצאה על פת של עירובי תבשילין או חצירות, וכן יל"ד אם הק' כן על פת של עירובי תחומין, ולפ"ז לא משכח"ל שום פת של עירוב שתהיה ראויה לאכילה ביהש"מ כיון דהוי מוקצה אז, וגם מיגו דאיתקצאי ותיאסר כל היום.

מערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה

מערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה סומכוס אומר בחולין. ולהלן בגמ' ל, ב אמרי' "ואילו לנזיר בין לא פליג מאי טעמא אפשר דמתשיל אנזירותיה אי הכי תרומה נמי אפשר דמתשיל עליוהי אי מתשיל עלה הדרא לטיבלא ולפרוש עלה ממקום אחר לא נחשדו חבירים לתרום שלא מן המוקף ולפרוש עלה מיניה וביה דלית בה שיעורא ומאי פסקא אלא סומכוס סבר לה כרבנן דאמרי כל דבר שהוא משום שבות גזרו עליו ביהש"מ", והיינו דלסומכוס מערבין לנזיר בין כיון דאפשר שישאל, ואין מערבין בתרומה כיון דהדרא לטיבלא ולתרום תרומה אחרת אסור גם בביהש"מ. והתוס' שם הוסיפו "דאינו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם כגון תרומה דחזיא לכהנים ותדע דאמר לעיל דאין מערבין בהקדשות אע"ג דאפשר לאיתשולי עלייהו".

וטעמא דרבנן לא נתפרש שם, ורש"י כאן כ' "בין - ואע"ג דלא חזי לדידה חזי לאחריני וכיון דמזונא הוא גבי אחריני שרו ליה רבנן. ולישראל בתרומה - דהא חזיא לכהן", וכ"כ הרבה ראשונים, וכך מבוי' בד' הגמ' להלן כח, א "אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי", ולש' הגמ' לקמן ל, ב "סומכוס היא דאמר מאי דחזי ליה בעינן". (ובמשכנו"י סי' קכח ביאר דסומכוס ס"ל דתחומין דאו', ול"מ בזה האי סברא דחזי לאחריני, וזה נפק"מ במה שדנו התוס' בשי' ר"י, כי הראש' נקטו בפשטות דשי' ר"י היא דתחומין דאו'). אבל רש"י בפסחים כג, א כ' "מערבין לנזיר - עירוב תחומין בין, אע"פ שסעודה שאינה ראויה לו היא, הואיל ואי מתשיל אנזירותיה שריא ליה מערבין, וכן לישראל בתרומה, דאי בעי מתשיל עליה, דתרומת טעות אינה תרומה, והדרא לטיבלא, והדר מפריש עלה מינה ובה", ונראה דפי' בדעת רבנן דבין בתרומה ובין שייך 'הואיל'. ועמד בזה הרעק"א, והציע לומר בדעת רש"י "דלמה דמסקינן שם דטעמא דסומכוס דאין מערבין לישראל בתרומה משום דאית ליה כל דבר שהוא שבות גזרו עליו ביהש"מ ואי אפשר לאיתשולי עליו ולפרוש תרומה אחרת א"כ י"ל דטעמא דת"ק דקסבר מערבין משום דאית ליה כרבי דלא גזרו בה"ש על שבות". (ובס' הישר לר"ת סי' נג כ' "ונר' לי שהנאת תרומה כגון לערב לו בה מיגו דאי בעי דיתשיל ולסמוך ולישב על גבי כפת שאור ולמוכרה אם נפל' לו מבית אבי אמו מותרת", והיינו דגם הוא נקט דמה"ט מערבין לישראל בתרומה).

ובריטב"א להלן כ' בזה את ב' הפי', ז"ל "אבל רבנן דפליגי עליה דסומכוס טעמא דידהו או משום דאיכא הואיל דסבירא להו כרבי דכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ, או משום דאע"ג דלא חזיא לדידה כלל מסתיין דחזיא לכהנים". (אבל להלן כח, א דאמר' אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי, באמת יש בזה עוד ב' תי' בגמ' שם, והיה מקום לומר שנחלקו בטעמא דרבנן דמתני'. וכ"כ בתפא"י להעיר ע"ד הרעק"א, ז"ל "מ"ש הגאון הנ"ל דמהסוגיא דהא חזי למרובי בנים מוכח כר"ב. אחר מכ"ת אדרבה משם מוכח דלא כר"ב, דהרי בתירוף קמא שם מוקי לה שהמערב מרובה בנים, וזה דלא כר"ב דסגי בחזי לאחרי". אבל הריטב"א כ' שם דהתם שאני, ז"ל "מי לא תנן מערבין לנזיר בין. פי' דאע"ג דלדידה לא חזי כיון דחזי לאחריני מערבין בו, והא ודאי שאין הדמיון יפה דהתם איהו גופיה חזי אלא דאריא דאיסורא רביע עליה משא"כ בגודגדניות שהם עצמן קשין לגוף, אלא דתלמודא ס"ל דליכא לפלוגי דינא מהאי טעמא, ומיהו אפשר דלמאי דאוקמינא הא דרב בהנדקוקי מדי דחזו לאכילה דהרינן מהא וסבירא לן דבאידך שהם קשין לגוף אין מערבין בהם אלא למרובי בנים, ולא אמרינן בהא כיון דחזי לחבריה

לטבל בהן את הפת", ולא הזכיר את השמן, (ועי' שעה"צ סי' שפו סקכ"ט), וצ"ע בשי'.

כז, ב

לא צריכא שנתן דמי מים ומלח בהבלעה ובהבלעה מי שרי אין והתניא בן בג בג אומר בבקר מלמד שלוקחין בקר על גב עורו ובצאן מלמד שלוקחין צאן על גב גיזתה וביין מלמד שלוקחין יין על גב קנקנו ובשכר מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ. ובפי' הר"ח כ' בענין ההבלעה "ופריק רב יוסף הא דתני ר' יצחק כגון שנתן שמן על גבי המליח והבליע לו דמי מים ומלח בשמן. פי' ששוה השמן לבדו חצי איסר. וא"ל הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר והמים והמלח בחנם. ומנ"ל דכי האי גוונא שרי דתניא בן בג בג אומר ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וגו' לא הי' לו לומר בבקר ללמד שלוקחין בקר על גבי עורו. פי' מבליע דמי עור בבשר". וכ"כ בכס"מ הל' מע"ש פ"ח "הטעם שכשהמוכר אינו יודע בסחורה אינו חושב שמכר אלא הבשר והיין בלבד ואינו מקפיד על העור והקנקן ולפיכך יצאו לחולין לפי שלא קנאו במעות מע"ש אבל אם קנאו מסוחר שיודע דמי הקנקן והעור לא יצא דמי העור והקנקן לחולין דודאי מכרו בשיווי העור והקנקן דסתם סוחר מקפיד גם על העור והקנקן ולא מכר לו אלא גם בשיווי העור והקנקן".

אבל בריטב"א כ' "ופריקין לא צריכא שנתן דמי מים ומלח בהבלעה. פי' כי במחירו של זה נבלע גם דמי המים והמלח שהיה מחירו יותר שוה פרוטה מפני המים והמלח שבו, והא קמ"ל דאגב שמן שהוא פרי יכול ליקח בכסף מעשר המים והמלח שבו ואפילו בשוה פרוטה, דאילו פחות משהו פרוטה פשיטא דלא חשיב מידי ולא כסף הוא". ולפי' הר"ח צ"ע דאם נותן המים ומלח וכן העור וגזיזה בחינם, א"כ מה צריך קרא לזה, ואמנם יש כאן כעין הערמה אבל סו"ס נתן את הכסף בבקר ובצאן וכו', וכן ק' דאפי' שאר דברים נמי למה לא יוכל ליקח בהבלעה במתנת חינם אם יתן את הכסף בעד האוכל. והתוס' במנחות פב, א דנו בזה אם העור יוצא לחולין, ומבר' דהא פשיט"ל דכסף המעשר ניתן גם בעבור העור וכו' הריטב"א, ולא בהבלעה גמורה כד' הר"ח. ועי' ר"ש מע"ש פ"ג מ"ב, ובייתרון האור' שם פ"א מ"ג.

ובשכר מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ. בפשטות הסוג' נראה דאף זה מדין הבלעה הוא, וכלש' רש"י "ואי כתב שכר הוא אמינא הבלעה לעולם אסירא, והאי שכר לאו תמד הוא דנילף מיניה דהייב דמים של מים בהבלעה, אלא האי שכר דבילה קעילית היא מאתו מקום דמשכרא", והיינו דאליבא דאמת המים הם בהבלעה. וכ"כ הריטב"א "דאנן הכי קאמר' דאי לא כתב רחמנא אלא שכר לחודיה הוה דרשינן ליה שיקח תמד בלא הבלעת דמי המים שבו, ואע"ג דלא חשיב חמרא מעליא ריבהו הכתוב לענין כסף מעשר אבל שיהא המים בהבלעת דמים לא, וא"ת א"כ אמאי תלי טעמא משום דקיוהא בעלמא דאי מהאי טעמא אפילו שלא בהבלעה נמי, י"ל דה"ק דבשלמא קנקן אגב היין דין הוא שיהא בהבלעה דהא מנטר ליה ואע"פ שהוא חוץ מגופו הרי הוא כגופו כיון שאין ליין קיום ושימור וזולתו, אבל תמד אינו כן כי המים שבו אין משמרין ואין מעלין אותו אדרבה עבדי ליה קיוהא וכל היכא דאית ביה מיא פורתא טפי עדיף, אי נמי דה"ק אבל שכר דקיוהא בעלמא לא הוה מרבינן ליה ליקח המים בהבלעה כי די לנו מה שריבה אותו הכתוב ליקח אותו בלא הבלעת מים כיון דהוי קיוהא, וכן הא דאמרין דאי כתב בשכר הוה אמינא דבילה קעילית הכי פירושא דמיתורא דבי"ת מרבינן דבילה קעילית".

אכן בחולין כה, ב אי' במתני' "התמד משהחמיץ ניקח בכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה", ומשמע הטעם כיון דהתמד כולו חשיב יין, וכלש' הר"מ בהל' מע"ש פ"ז ה"ו "התמד עד שלא החמיץ אינו נלקח בכסף מעשר מפני שהוא כמים, ומשהחמיץ נלקח כיון וכשכר", וכ"כ להדיא התוס' שם כו, א "ואין לומר הא דנקחין משום דהוה קנקן שנקח אגב היין לא דמי דעל ידי הקנקן משומר היין אבל במים שבתמד אין נקחין אלא משום דחשיב כיון לפי שיש בה טעם כמו יין מזוג", וצ"ע מסוג'. ואף בחי' המאירי בסוג' כ"כ דאי"ז מדין הבלעה אלא משום דהוי כיון, וצ"ע דמבו' כאן די שם מקום ללמוד

מיתשיל והוי היתר לסברת המאירי והפמ"ג. וצ"ל דגם שם זה רק כד' התוס' הכא, "דאינו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם כגון תרומה דחזיא לכהנים", וממילא תרומה טמאה אמנם יכול לישאל עליה, אבל עתה אינה ראויה לא"א, והוי מוקצה.

כ' בס' פנים יפות פ' יתרו "זכור את יום השבת לקדשו. אחז"ל [פסחים קו א] זכרהו על היין. הנה התוס' בריש נזיר [ד. ד"ה מאי היא] גבי הא דאמר שם לאסור יין מצוה וכו', ס"ל דקידוש על היין הוא דאורייתא, ודוחה לאו דנזירות. אבל רוב הפוסקים ס"ל דעל היין הוא אסמכתא ואסור לנזיר. ונראה להביא ראיה לדבריהם מהא דפריך הש"ס בריש פ' בכל מערבין, גבי מערבין לנזיר ביין, והא לא חזי ליה וכו', ואם נימא דנזיר מקדש על היין הרי חזי' ליה לקידוש היום, ואף דשיעור העירוב הוא שתי רביעיות, מ"מ יכול לערב בסעודה אחת מפת ורביעית יין, והכי עדיף טפי דהוי קידוש במקום סעודה, אלא ע"כ דאסור בו". ואולי י"ל דמ"מ ל"ה סעודה הראויה מבעו".

תודה ולכהן. "ובמצוה רבה אפי' בלא ניפוח התירו כגון ללמוד תורה ולישא אשה ולרזן ולערער עמהם כדי להציל מידם כדאמר במס' ע"ג ובפרק מי שהוציאווהו דמדלא מייתי התם הא דרב יהודה משמע דבלא ניפוח איירי ולכן נקט נמי הנך מצות ולא נקט אחריני וכן מצינו דמשום כבוד הבריות התירו לטמא בטומאה דרבנן במי שמתו גבי מדלגין היינו ע"ג ארונות". צ"ע מה הביאו התוס' מדין כבוד הבריות, דהא התם אמרי' דכל מילי דרבנן נדחים לזה, ומה זה ראייה להא דאין דין ניפוח במקום שיש מצוה רבה. וי"ל.

כז, א

חד מתני אעירוב וחד מתני אמעשר. נחלקו הראש' האם מסק' הגמ' דאיירי דעירוב גם שמן אזיל רק לגבי מעשר או גם לגבי עירוב, ויל"ע מה דעת הרשב"א בזה. ובתלמיד הרשב"א כ' "לא צריכא שנתן דמי מים ומלח בהבלעה, וא"ת תינח מעשר דשייך ביה הבלעה אבל בעירוב היכי שייך ביה הבלעה, על כן יש מי שכתב דמאי דבעינן הכא הבלעה דווקא לענין מעשר איתמר, אבל לעירוב אפילו בלא הבלעה במים ומלח מעורבין זה בזה מערבין דהרי הן ראויין לטבל בהם את הפת. ולזה הקשה מורי שיחי' מהא דאמרין חד מתני אעירוב וחד מתני אמעשר לכאורה משמע דבחד גוונא מיירי וכיון דע"כ אוקימנא למאן דמתני אמעשר בשנתן לתוכן שמן הכי נמי ודאי מיירי למאן דמתני לה אעירוב. על כן כתב הוא שיחי' דלעירוב נמי מיירי בהבלעה, ושייך ביה הבלעה דהא אמרינן לקמן דשיעור עירוב בשמן כדי רביעית או כדי שמינית למ"ד ומיירי שלא נתן שמן כשיעור אלא בצירוף מים ומלח יש בו כדי שיעור. ובהדיא מוכח בירושלמי דמעשר ועירוב חד דינא אית להו, דגרסינן א"ר אליעזר עשאן מי מלח מערבין בהן ר' אחא בשם מיאשה והוא שנתן לתוכן שמן, ר' יוסי בעי מעתה לא יחלל אלא לפי חשבון שמן שבהם עכ"ל הירושלמי. ושמעין מינה דעירוב ומעשר חד דינא אית להו גבי הא ותרוייהו בשנתן לתוכן שמן וכן פירשו בתוספות".

וכ"כ המאירי בשם הרשב"א, ז"ל "אבל לענין עירוב רוב מפרשי' כתבו שאין צריך בו שמן שהרי מ"מ אף בלא שמן ראויים הם לטבל את הפת וכן נראה דעת גדולי הפוסקי' והמחברי' אבל גדולי הדור סוברי' שאף בעירוב צריך ליתן בתוכן שמן וכגון שלא היה שם שמן בכדי הראוי לעירוב שהוא רביעית ויש בין הכל כדי לטבל בו מזון שתי סעודות והביאווה מתלמוד המערב שאמרו עשאן מי מלח מערבין בהם ר' אחא אומר והוא שנתן לתוכן שמן ואע"פ שאמר אח"כ מעתה לא יערב אלא לפי חשבון שבהן אין הלכה כן שזוהו כנגד תלמוד שלנו". וכ"כ בס' הבתים "בד"א במים בפ"ע ובמלח בפ"ע, אבל אם ערב מים ומלח נעשה כמוריס ומשתתפין בו ואע"פ שלא נתן לתוכו שמן. כן היא דעת הר"ם. והרשב"א כתב שאין מערבין בהן א"כ נתן לתוכן שמן, וכגון שאין בשמן כשיעור ומים ומלח משלימין. ונראין דברי הר"ם כמו שכתבנו ברחבה". אבל הרשב"א בעבוה"ק כ' "במה דברים אמורים במים לבדן ובמלח לבדן, ערב זה עם זה מערבין בהן מפני שנעשו כמוריס וראויין

אלא דלענין ברכה א"צ חשיבות אוכל כל כך ולכך אם נטעי אדעתא דהכי מברכין בפה"א. ובר"ח הר"ח נראה טעם (אחר מהתוס') לחילוק זה, ז"ל "אמר רבה ברכה איכא בינייהו ת"ק כיון דאכיל שויה אוכלא וברוך עליה בפה"א", רק צ"ע לפ"ז אם בשעה שבא לאכול ומשוי כאוכלא, יהיה הדין דהוי אוכל גם לענין טומאה.

כט, א

ההוא בבשיל ולא בשיל. הנה הריטב"א בר"פ כ' "והעולה מכלל השמועות שאין מערבין אלא באוכל שהוא נאכל כמות שהוא עתה ואינו מחוסר תקון ולפיכך אין מערבין בכפניות שמחוסרין מיתוק ע"י האור, וכן חטים ושעורים ועלי בצלים שאין נאכלין כמות שהן חייין ופולין יבשין וכו' והטעם בכל אלו דעירוב דעבדי כעין סעודה צריך שיהא ראוי לסעודה בשעה שקונה עירוב דהיינו ביהש"מ, ואם אינו נאכל כמות שהוא הרי אי אפשר לבשלו ולתקנו בשבת". וכ"כ שם תלמיד הרשב"א, ז"ל "ופרקין טומאת אוכלין שאני הואיל ויכול לתקנה ע"י האור אבל לענין עירוב הואיל ואינו נאכל כמות שהוא עכשיו אין מערבין בו. וטעמא משום דבעינן סעודה הראויה להאכל בשבת והלכך מה שצריך עדיין תיקון אין מערבין בו דהא אי אפשר לתקנו בשבת". (וכך יש לדייק מלש' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "אין משתתפין בכפניות ולא בקור, ואע"פ שאפשר לטגנו ולהכשירו, וכן כל כיוצא באלו שאין אוכלין אותן כך, לפי שאין משתתפין אלא בסעודה הראויה בשבת זו, ואינה"). ונפק"מ לפ"ז דביו"ט דמותר לבשל, אפשר לערב עירובי תחומין גם בדבר שצריך בישול. אכן לש' רש"י כח, ב "אבל לענין עירוב בעינן מידי דחוי בהיהא שעתא, והני הא לא מתקנהו", וכן בתוס' כז, ב כ' "וגבי עירוב צריך שיהו ראויין לאכילה בשעה שהעירוב חל", ומשמע דאפי' אם היה מותר לבשל בשבת, או ביו"ט וכנ"ל, עדיין אין מערבין בדבר שאינו ראוי לאכילה כעת אלא ע"י מיתוק באור.

ולכאור' אפשר למצוא היכ"ת לבשל בהיתר בשבת ולהכשיר הדבר לאכילה, וכגון בישול בכלי שני, או בחמה ותולדותיה, או בשינוי, (ודנו הפוס' אם יש 'שינוי' בבישול), או בגרמא. ואפי' אם יישאר בזה איסור דרבנן, מ"מ קי"ל דלא גזרו בביהש"מ על שבות במקום מצוה, (וכבר נת' דאולי זה טעמם של רבנן דאמרו מערבין לישראל בתרומה, כיון דיכול לישראל ולתרום שוב ממקור"א), אבל באמת לא בכל שבות יש היתר בביהש"מ, וצ"ע. ועכ"פ מה שאמרו כאן בגמ' בשיל ולא בשיל, אין לפרש דהכוונה למאכל בן דרוסאי, דבזה הרי לדעת הרבה ראשונים כבר אין איסור בישול, ולד' הראשונים הנ"ל דהטעם תלוי באיסור א"כ יהיה אפשר לערב בזה, אלא הכוונה למבושל פחות מכן. (ולש' הרשב"א בעבוה"ק הוא "היו שלוקין שהן מבושלין קצת ולא כל צרכן, אינן ראויין לאכילה שמזיקין הן הרבה ואין מערבין בהן", ואולי מכיון דהם מזיקין אין להם את המעלה של מבושל כמאכב"ד. או דבכה"ג גם הריטב"א מודה לד' רש"י ותוס', כיון דאי"ז רק חיסרון הכשר של בישול, אלא דכעת הוי דבר שאכילתו מזקת). ואמנם בגמ' בהמשך אמרו "ומאי אולמיה דהאי מהך אילימא משום דקא תני בהך תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו אטו הכא מי לא קתני חטין ושעורין ולא בני אכילה נינהו", ויל"ע דאם כד' הרשב"א והריטב"א הרי יש חילוק גדול, דתבלין שאינו מאכל אינו ראוי לעירוב גם ביו"ט, ואילו חטין ושעורין דביו"ט אפשר לבשלם, (וכדכ' בתורא"ש לעיל "מידי דהוה אחיטין ושעורין דלא חזו לאכילה מדאין מערבין בהן ומטמאין טומאת אוכלין משום דחזו על ידי בישול", ולא הצריך גם טחינה), ראויים עכ"פ לעירוב ביו"ט.

אמר רבא הריני כבן עזאי בשוקי טבריא. עי' בהג' מהרצ"ח. ובפיר"ח כ' "רבא משתבח ואמר הריני ידוע בחכמה בעירובין כמו שהיה בן עזאי ידוע בחכמתו בשוקי טבריא".

ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרום ויקח בהן מזון שתי סעודות. וכ' הריטב"א "כדי שימכרום ויקח בהם שתי סעודות. פירוש ואע"פ שאין בהם עצמם מזון ראוי לשתי סעודות, ומיהו אין זה אלא לענין חלוק עניים דאילו לענין עירוב פשיטא דבעינן מידי דאיהו גופיה חזי לאכילה ושיהא נאכל או נלפת כמות שהוא חיי", וכ"כ התורא"ש, ז"ל "ואע"ג דקתני ושאר כל הפירות אמר אבא

מתמד דין הבלעת המים. וכה"ק בקר"א בסוג', ובדברי מלכאל ח"א סי' נו, ובאבנ"ז יו"ד סי' קיג. ואולי יל"ד דבאמת אף אם כל התמד חשיב יין מ"מ אין בזה הכרח שיהיה חשוב פרי גם לענין כסף מעשר, ולזה בעי' הבלעה שיהיו המים מצטרפים לקיוהא, אלא דאי"ז כהבלעת הקנקנים או העור, דהתם הוי שומר לפרי, והכא ההבלעה היא במה שנעשה הכל כדבר אחד, דהקיוהא והמים נעשים ליינן, וזוהי צורת הבלעתם, ואולי דמי להבלעת מים ומלח בשמן, דאי"ז כהבלעת הקנקנים אלא שנעשה הכל לדבר א' והשמן עיקר.

כח, א

ובחזיו לא והאמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיו מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה וכו' כי קאמר רב בדגנונייתא. ולכאור' פשוט לפ"ז להלכה דחזיו שגדל בגינה ברכתו בפה"א ולא שהכל. ואף דאמר' להלן "אתא ינוקא דבי רב וכו' אמר ליה כשות בורא פרי האדמה חזיו שהכל נהיה בדברו וכו' והלכתא כינוקא דבי רב מאי טעמא האי גמר פירי והאי לאו גמר פירי", כבר כ' התוס' שם "והא דאמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיו מערבין עליהן בפה"א הא אוקימנא בדגנונייתא", וכ"ה בפ"י הר"ח שכ' "אבל חזיו שהכל נהיה בדברו דהא לא גמר פירא לפיכך אמר רב אין מערבין בחזיו דדברא כדאוקימנא", ומבו' דגם אחרי סברת גמר פירא, חזיו דגינה שאני וחשיב גמר פירא. וכך מפו' באוצר הגאונים בטעם הדבר, ז"ל "והיל' כינוקא דבי רב, משום דכשות גמר פירא והוא פרי גמור, לפיכך מברכין עליו בורא פרי האדמה. אבל חזיו עדין לא גמר ולא היה פרי גמור לפיכך מברכין עליו שהכל נהיה בדברו. ודגנונייתא דזרעי אינאשי אדעתא דחזיו, כמאן דגמר פירא דאמי".

וצ"ע דבש"ע בס"י רד כ' רק "ועל חזיו והוא שחת וכו' מברך שהכל", והשמיט דינא דדגנונייתא. וכ' שם בשעה"צ "עיינן בעטרת זקנים שכתב בדגנונייתא מברך בורא פרי האדמה, ובמגן גבורים מצדד לדניא אין לחלק בזה". ובמגן גיבורים הטעים דבריו דהתוס' לא הק' מעצם דברי הינוקא כיון דבאמת פליג על ר"י בשם רב, ורק דהתוס' דנו דאם אינו פרי איך שייך לר"י בשם רב ברכת בפה"א, ולזה כ' דדגנונייתא שאני. אבל בתורא"ש העמיד את ד' התוס' על מה שאמרו בגמ' דהילכ' כינוקא דבי רב. ובתו"ח כאן כ' "נראה דהא דינוקא דבי רב פליגא אדרב וכן משמע בטור סי' ר"ד שכתב סתמא חזיו והוא שחת מברכין עליו שהכל ולא חילק בין אותו שגדל בשדה לבין אותו שגדל בגינה". וע"ע ישועות מלכו תרומות פ"ב ה"ב ובאגרו"מ ח"א סי' נז.

והנה בריטב"א פ"י "כי קאמר רב בדגנונייתא. פ"י מין חזיו ידוע שאינו ראוי לתבואה כלל ולא היה עולה יפה ונוהגין לזרעו לאכילת ירקו כשהוא לח, אבל חזיו דעלמא אין מערבין בו אפילו בכבל דבטלה דעתם אצל כל אדם", ואולי מין זה אינו מצוי, (ולא דמי לפירש"י), ולכן השמיטוהו הפוס', (וכ"כ בעוללות אפרים). ובנשמ"א כלל נא סק"ב כ' "אך מעודי היה קשה לי דאיך שייך בשחת שיהיה גדל בלא זריעה, ומה חילוק יש בין נזרע בגינה או בשדה כיון שהכל מין אחד, ופשיטא למאי דמסיק משום דלא גמר פירא. וזכיתי לקנות הריטב"א ומצאתי שכתב וז"ל, מין חזיו ידוע שאינו ראוי לתבואה כלל ולא היה עולה יפה ונוהגין לזרעו לאכילת ירקות כשהוא לח, וההוא דינוקא דלאו בדגנונייתא עכ"ל, ובזה אתי שפיר", ובאמת צ"ע דאם החזיו שגדל בגינה שווה לגמרי לחזיו המדבר איך שייך ביניהם חילוק בדינם ובברכתם. וכע"ז צ"ע במש"כ התוס' "נפקא מינה נמי לענין מן הרעה על היפה דכשירק עיקר הוי ירק יפה וכשזרע עיקר הוי זרע יפה והוי מן הזרע על הירק מן היפה על הרעה", דאיך שייך שב' זרעים או ירקות ייחשבו רע ויפה א' כלפי ה'ב' מחמת דהוא נטיעתו לכך והוא נטיעתו לא לשם כך, וצ"ע. ובאמת הריטב"א פליג בזה על תוס', ז"ל "אין התירוץ הזה מחזור דהיאך מחשבתו בזריעה משוי ליה יפה או רע". ועי' דרך אמונה פ"ב מתרומות ה"ה.

כח, ב

תודה איכא בינייהו ברכה - דלתנא קמא מברך בפה"א ואע"ג דלענין ברכה מיקרי פרי מכל מקום לא חשיב לטמא טומאת אוכלין. וכ' בחזו"א סי' לג סק"א "לאו אוכלא הוא שהרי אינו מטמא טו"א

סגי בלא שמן קשיא וצריך לומר דכל דדינו כלפתן אינו אלא כדי ללפת בו את הפת מזון ב' סעודות ואין מלפתין בתבלין את הפת אלא שמתבלין בו את הצלי וצלי גופיה הוי לפתן כמ"ש בסמוך ולפיכך אין מערבין בתבלין כלל". ותמהו האחרו' על דבריו דהרי אמרו בגמ' "אמר מר חומץ כדי לטבל בו אמר רב גידל אמר רב כדי לטבל בו מזון שתי סעודות של ירק איכא דאמרי אמר רב גידל אמר רב ירק הנאכל בשתי סעודות", ומב' ל"ב דאף בכה"ג מערבין. ועי' מנחת ישראל ועצי אלמוגים. אלא דבאמת נראה דבזה נחלקו הליש', האם מהני חומץ לטבל ירק הנאכל בב' סעודות, (למרות שגם הירק עצמו הוא רק תוספת ולא עיקר הסעודה), או בעי' דוקא ב' סעודות של ירק, וא"כ א"ש דהר"מ פסק בזה לקולא, והיה לו הכרח לפ"ו (כהסבר הב"ח הנ"ל), דמה שאמרו בגמ' דאין מערבין בתבלין זהו רק להס"ד בדעת רב יוסף, ולא קי"ל הכי.

ואמנם עי' מג"א ומשנ"ב דפס' לחומרא כל"ק, ומקורם בד' המ"מ שכ' בפ"א ה"י "לא נזכרו לשונות אלו בהלכות גם לא בדברי רבינו אלא ברייתא כפשטה ונראה שהן פוסקין כלשון ראשון וכפשט הברייתא דמשמע דבעינן דוקא טבול מזון שתי סעודות", אבל להמת' י"ל דאדרבה דכיון דהר"מ הזכיר להדיא דמהני תבלין, כן ה"ה דמהני חומץ כדי טיבול ירק בסעודה של פת. ובס' הבתים כ' "לשון הר"ם קצר בענין חומץ, כי מן ההלכה נראה ששיעורו כדי לטבל בו ירק הנאכל בשתי סעודות. אלא שהדבר מובן מעצמו שכן דרך לטבל ירק בחומץ, כמו שביארנו ברחבה", ולא הזכיר דעה לחלוק בזה. וכן הוא לש' רבינו חננאל בן שמואל "חומץ כדי לטבל בו ירק הנאכל בשתי סעודות".

כט, ב

כ' הריטב"א "ובקשו עליו חבריו רחמים מפני שהשעה צריכה לו. פי' בשלשה, ואע"פ שכדאי היה לחוב בעצמו שעבר על דברי חכמים". וצ"ע מהו ענין תפילה בשלושה, וכן צ"ע מהיכן דקדק הריטב"א שהיתה התפילה בג'. ובברכות ו, א אמרי' "ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם וכו' ומנין לשלשה שיושבין ביין ששכינה עמהם וכו' ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם וכו' ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו וכו' וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי מאחר דאפילו תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמשמע לן דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפילו תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי", ובסתמא משמע דהנך שיעורים הם בין לענין תפילה ובין לענין ת"ת, וא"כ מצינו מקור לתפילה בשלושה. (ובס' יחוסי תו"א ערך חלפתא כ' דגם לענין תורה יש חילוק בין ג' ל"י). אמנם במהד' החדשות מחקו בריטב"א תיבת 'בשלושה', ונראה דכן עיקר.

בשר חי כדי לאכול הימנו. כ' הרשב"א "ונראה דחי ומליח קאמר אבל חי ממש בלא מליח לאו רובא דעלמא אכלי ליה ואע"ג דאיכא מקצת דאכלי ליה לאו רובא דעלמא נינהו ובטלה דעתן אצל כל אדם וכן נראה לי מתוך הירושלמי דגרסי' התם דג מליח מערבין בו בשר מליח מערבין בו בשר חי תמן תנינן הבבליין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה ע"כ אלמא אין אוכלין אותו אלא הבבליין מפני שדעתן יפה ובבל לא הוי רובא דעלמא וכדאמרי' לעיל גבי חיזו וצ"ע". וכ"כ הריטב"א "יש שפירשו בשר חי ממש וכגון שהוא מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו דאי לא אין דרך לסעוד בו וכן פירשו בירושלמי ובשר צלי היינו צלי ולא צלי והיינו טבקהי דאילו צלי ממש דכו"ע כדי לאכול בו ויש שפירשו בשר חי צלי ולא צלי כדאמרינן התם גבי בן סורר ומורה בשר חי בשיל ולא בשיל וצלי צלי גמור ופירוש טבקהי חתיכות של צלי". ועי' בביאור"ל סי' שפו שהביא ד' הראש' הנ"ל. אמנם לפנינו בירו' אי' "דג מליח מערבין בו בשר מליח מערבין בו בשר חי מערבין בו דתנינן הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה", ומשמע דמחמת הבבלים מערבין בבשר חי. (ועי' הג' יעבץ ויפ"ע). ואמנם בירו' בפאה פ"ח אי' "דג מליח מערבין בו בשר מליח מערבין בו בשר חי תנינן הבבליין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן מקולקלת", ולא הוזכר

שאלו כדי שימכרם ויקח בהן מזון שתי סעודות אלמא פליג מתניתין אברייתא דלעיל דנתנה שיעור לשאר פירות, וי"ל דאהא דאבא שאול לא קאמר רב וכן לעירוב דא"כ מאי בעי לעיל תפוחין בכמה ורב נחמן נמי דאמר תפוחין בקב אין סברא לומר דפליג אדרב", אבל בדבריו נראה דלולי הראיות שהביא מתפוחין, היה אפ"ל דגם לענין העירוב יהיה השיעור כדי שימכרם וכו'.

ובאו"ז בס' קלא כ' באמת דד' אבא שאול קיימי גם לענין עירוב, ז"ל "והא דתנן ושאר כל הפירות אבא שאול אמר כדי שימכרם ויקח בהם מזון ב' סעודות ותני רב יוסף עלה וכן לעירוב ותנן נמי בההיא דפסול גויה דאייתי' לעיל במזון שתי סעודות לעירוב סבר רב יוסף למימר עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי. שני אוכלין מצטרפין לעירוב אבל שלשה וארבעה דליכא סעודה מכל חד לא. א"ל רבה אפי' למחצה לשליש ולרביעי", וכך הו"ד בהג"א דשיעורא דאבא שאול הוא גם לענין עירוב. וצ"ע קו' הריטב"א דהא לענין עירוב פשיטא דבעינן מידי דאיהו גופיה חזי לאכילה, ושיהא נאכל או נלפת כמות שהוא חי, ואיך שייך ליתן בזה שיעור של ממון.

ולכאו' צ"ל דבאמת הא ודאי דבעי' מידי דנאכל ול"ס בשוויות של ב' סעודות, אלא דמ"מ דברים שאין להם שיעור לסעודה מצ"ע וכגון שאר הפירות, בהא אמרי' דחשיבותם נמדדת לפי שוויים, ואם אפשר להשיג תמורתם מזון ב' סעודות. ואמנם נראה דדבר שהוא ראוי לסעודה בעצמו (לליפתן או לקינוח או כיו"ב), אם לא יהיה בו כדי ב' סעודות, לא יועיל מה שיש בו שווי שיכול למכור ליקח בו מזון ב' סעודות, (וכגון אם פחות מב' רביעיות יין מספיק בשוויו לשיעור מזון ב' סעודות), אבל דבר שאין בו סעודה מצ"ע, אותו יש למדוד לפי השווי. (וראיה לזה, דאל"ה מה הנידון בשלשה וארבעה דליכא סעודה מכל חד, סו"ס יוכל למכור ולקנות בדמים, וע"כ כנ"ל. וכמו"כ להלן ע"ב אמרי' "דהני פרסאי אכלי טבקהי בלא נהמא", והיינו דכיון דכך היא הדרך לאוכלו לא יועיל בשיעור של 'לאכול בו' ובעי' דוקא 'לאכול הימנו', ע"ש). וכמו"כ נראה דל"מ מה דיש בשוויו ליקח מי מלח המספיקים לב' סעודות, אלא בעי' שיקח ממנו שיעור פת כזה, ורק דמי מלח בעצמן (למאן דל"ב בהו שמן) מהני, דסו"ס הן עצמן מתוקנים להצטרף לב' סעודות. ועי' קר"א.

אילימא משום דקא תני בהך תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו אטו הכא מי לא קתני חטיף ושעורין ולא בני אכילה נינהו. ופירש"י "לאו בני אכילה נינהו - וסבירא ליה לרב יוסף דאין מערבין בהן, הלכך וכן לעירוב לאו עלה אתמר", וכ' ע"ז האו"ז בס' קלא "הא למדת שאין מערבין בתבלין ולא בחיטין ושעורין מיהו לשון רש"י שפירש וס"ל לרב יוסף דאין מערבין בהן בתבלין משמע דס"ל ולא קי"ל הכי מיהו בחיטין ושעורין ודאי אין מערבין לכ"ע". ועי' בביאור"ל בס' שפו ס"ה שהאריך בישוב שי' הר"מ שפסק דמערבין בתבלין, ומתחילה ר"ל דלהר"מ מערבין גם בחיטים, וכ' דמ"מ השו"ע הביא ב' דעות בתבלין אף דכ' בסתמא דאין מערבין בחיטין, וע"כ דס"ל כהאו"ז דחיטין ושעורין גרע מתבלין.

וצ"ע דלא נחית למש"כ האו"ז בשם רש"י דתבלין זה רק ס"ד בדעת רב יוסף, ואי"ז לפי האמת. וכן צ"ע שלא הביא דהב"י גופיה כ' להדיא שם בדעת הר"מ "משמע דס"ל דכי אמרינן ותבלין לאו בני אכילה נינהו לאו משום דקושטא הוא אמרינן הכי אלא לומר דאם עלה בדעת רב יוסף דתבלין לאו בני אכילה נינהו ומש"ה אמר דלא אמרינן על ההיא ברייתא וכן לעירוב לדידיה נמי תיקשי מחיטין ושעורין דמיתנו בההיא מתניתא דאמר איהו עלה וכן לעירוב", ולגבי חיטין כ' "וכתב עוד הרא"ש דאין מערבין בכפניות ולא בעדשים וחיטים ושעורים והוא מבואר בגמרא והרמב"ם ורבינו לא כתבוהו משום דכיון דלא חזו לאכילה כמות שהן ממילא משמע שאין מערבין בהם".

והנה בטעם הדבר דאין מערבין בתבלין (למ"ד כן) כ' הב"ח שם "ואיכא לתמוה ומי גרעי תבלין ממים ומלח המעורבין דמזון הם לטבל בהן את פתו כ"ש דתבלין מזון הן לטבל בהן את הצלי ולדעת התוס' דלעירוב נמי נתן לתוכן שמן וכ"כ בהגהות אשרי"י ניחא אבל לדעת הפוסקים ורבינו דוקא במעשר בעינן שמן אבל לעירוב

שאסרה עליו אפי' בהנאה, אין מערבין לו בה, הואיל ואינו יכול ליהנות ממנה ואינו רשאי למוכרה לאחרים, הרי הוא כאלו אינו שלו ואין זה מזונו שיוכל לערב בו, ואם נחבר דבריו עם ד' הרי"ד יוכרח כהביאור הנ"ל, דאיסור"ג הוי כעפרא דעלמא וכאינו שלו. ועכ"פ יתיישב בזה משה"ק האחרו' לגבי הקדש, דלכא"ו גם בלא האיסור הרי אי"ז של המערב, (ומאי מהני הואיל ואי בעי מיתשיל וכו') דסו"ס אי"ז שלו, והוכיחו מינה דל"ב בעלות לעירוב אלא סגי במה שמוחד לו לסעודה וכיו"ב, וא"כ זהו דאמרי' דאיסור"ג לענין זה הוי כאינו שלו וכהקדש.

והנה הראש' דנו אם מוכח מהא דאמרי' 'חזי לקטנים' גבי יוהכ"פ, ול"א כן לגבי טבל דרבנן, לענין איסור ספייה. ולכא"ו ק' דהא אפי' אם איכא איסור ספייה, הרי הקטן יכול לאכול לבד בלא ספיית הגדול, ולמה זה לבד לא ייחשב כחזי לאחרני. ולכא"ו מבו' דחזי לאחרני מועיל רק באופן שהמערב יכול בעצמו להאכיל לאחרני. וא"כ ק' דבזה ודאי מובן החילוק בין איסור אכילה לאיסור"ג, דבאיסור"ג הרי אינו יכול ליהנות בהאכלה לאחרני. וצ"ל דמ"מ יכול להאכיל בפועל באופן שלא יהיה לו בזה טוה"ג, (כגון שיאכילם בלא להודיעם שזה משלו וכיו"ב, או כמש"כ הר"ן בנדרים מז, א' ש"מראה להם מקום ואומר להם נכסי אלו אסר עלי אבא ואיני יודע מה אעשה בהם טלו לעצמכם ועשו מהם מה שתרוצו"), אבל מ"מ בעי' שהוא יהיה המאכיל, ולכן יש לדון מכאן על ספייה לקטן באיסור דרבנן. (ועי' להלן בדין חזי לאחרני עוד תי' לקו' זו).

וברשב"א כ' "אי אתה מודה שמערבין לגדול ביום הכפורים. כלומר הואיל וראוי לקטנים שמאכילין אותן בידים, ועוד שהעירוב אינו אסור מצד עצמו אלא דאיסור היום רביע עליה, ואינו דומה לטבל טבול מדרבנן דאע"ג דאפשר דמאכילין אותו בידים לקטנים הואיל ולית ביה איסור אלא מדבריהם וכמו שכתבתי ביבמות פרק חרש, מ"מ הרי הוא אסור מצד עצמו וכל שהוא אסור לגדול מצד עצמו אין מערבין בו", ונראה שיש לו ב' פ"י אם מערבין ביוהכ"פ מצד חזי לקטן, או מצד דרק איסור היום רביע עליה, ולהפ"י השני י"ל דלעולם ל"מ מה דהאיסור חזי לקטנים, ורק יוהכ"פ שאני דהיום גורם האיסור. וא"ש משה"ק הריטב"א על הרשב"א, ז"ל "ואין לומר דשאני טבל שהוא איסור חפצא דהא בכולה סוגיין לא מפלגינן בהא מילתא וכדאמרינן הכא כשם שמערבין לגדול ביום הכיפורים כך מערבין לנזיר ביין", דבאמת לא זהו הטעם שמערבין ביוהכ"פ, אלא דהוכיחו מהא דאיסור שגורם היום לא מפקיע את העירוב, דכמו"כ במקום שחזי לאחרני יהיה אפשר לערב. (ויש לבאר הדמיון בזה ע"פ ד' הריטב"א דסברת חזי לאחרני מהני רק באיסורא דרביע עליה, וא"כ זוהי ההוכחה מיוהכ"פ דאיסור היום גורם דכמו"כ צריך להועיל מה דחזי לאחרני ואפי' באיסור חפצא). אמנם בחי' הר"ן וכן בתלמיד הרשב"א כאן, וכן בד' הרשב"א ביבמות קיד, א' הושמטה תיבת 'ועוד', ומשמע א"כ דיש כאן צירוף בין 'איסור היום דרביע עליה' ובין 'חזי לקטנים'. וצ"ע.

ל, ב

חזי לאחרני

אמרו להן בית הלל לבית שמאי אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכפורים אמרו להן אבל אמרו להן כשם שמערבין לגדול ביום הכפורים כן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. כ' הרי"ף בביצה ו, א' וק"ל דיו"ט צריך עירובי תחומין וא"צ עירובי חצרות ושתופי מבואות אבל יוה"כ צריך אפי' עירובי חצרות ושתופי מבואות כשבת דתניא אמרו להם בית הלל לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביום הכפורים אע"פ שחייב בתענית ואסור לו לאכול כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה שמעינן מינה דבין ב"ש ובין ב"ה כולו סבירא להו דמערבין לגדול ביוה"כ עירובי תחומין וחצרות כשבת וכן הלכה, וצ"ע דלא נזכר כאן בגמ' עירובי חצרות אלא רק תחומין. (וכה"ק הב"י בס"י תריא, והאחרו' האריכו בזה). אמנם כן מבו' כאן בפ"י הר"ח שכ' "שמערבין לאדם גדול. פ"י כיון שהוא אדם גדול בשנים חייב במצות. ביוה"כ מערבין לו עירובי תחומין ועירובי חצרות אע"פ שאסורה לו אכילה ביוה"כ". ועי' חש"ל.

דמה"ט מערבין בו. ויתכן דהפלוג' היא בזה עצמו האם הבבליים דעתן יפה או מקולקלת, וכלש' הריטב"א לעיל כח, א' כשהמנהג משונה מאד ויוצא מדרך השכל והראוי אפילו היכא דהוה נהיגי ביה באתרא אין מנהגם מנהג ואפילו לדידהו ובטלה דעתם אצל כל אדם".

ובהא דהק' בגמ' ופרסאי הוה רובא דעלמא, הנה התוס' לעיל כח, א' כ' "ולהכי נמי לקמן דפריך ופרסאי הוה רובא דעלמא ולא מייתי מהך ברייתא דליבטלו פרסאי לגבי רובא דעלמא דאין לי לבטלם כיון דרוב בשר יש להם ושאר העולם נמי אם הוי להם רוב בשר היו אוכלים בלא לחם דומיא דערביא ומייתי שפיר מבגדי עניים דלא בעי שיעור עשירים כיון שפחות חשוב בעיניהן", ומבו' לכא"ו דפרסאי עכ"פ כלפי עצמן לא בטלה דעתן, כיון דהוי אתרא ולא גברא, וכן אם לכל העולם היה רוב בשר היו עושים כמותם, וא"כ לכא"ו פרסאי עצמן יהיה שיעור בשר צלי לדידהו כדי לאכול ממנו ול"ס בכדי לאכול בו. אבל המג"א כ' דצלי הוי ליפתן אפי' במקומות שאוכלין אותו לבדו, וכ' ע"ז השעה"צ סי' שפו סקל"א "ומשמע מדבריו דאפילו לדידהו גופיהו סגי בשיעור דכדי ללפת, וכן פירש הפרי מגדים. ולכאורה יש לסייע דבר זה מרעבתן, הנאמר בש"ס דשיעורו בשל כל אדם, אמנם יש לדחות, דאיש אחד לבד בטלה דעתו ולא כן מקום, וכן מצאתי בגאון יעקב שפסק דעל כל פנים לאותו המקום בעצמם צריך שיעור כדי שיאכל הימנו ב' סעודות. ועיין בריטב"א דף כ"ח ד"ה והא תנן, עי"ש", דהריטב"א כ' דהוכחת הגמ' אינה מרעבתן "חדא דרעבתן טפי משונה מפרסאי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ועוד דרעבתן גברא ופרסאי אתרא". ועכ"פ צ"ע מד' התוס' הנ"ל. ועי' קר"א. אבל באמת בד' רש"י משמע דקו' הגמ' היא גם מרעבתן, ז"ל "והתניא - גבי עירוב, דכיון דחזו לזקן ולחולה, אע"ג דלכל אדם לא הוי מזון שתי סעודות, מערבין מיהא למאן דחזי, וגבי רעבתן דאכיל טפי סגי בבינונית, אלמא לקולא אזלינן", ומשמע דגם על רעבתן ל"א דבטלה דעתו, (וצ"ע מד' הגמ' לקמן ל, ב דאמרי' הכי גבי רעבתן). ומוכח גם מיניה דאזלי' לקולא, דסגי במה שמערב בשיעור כזה שאצל רוב העולם הוי שיעור ב' סעודות. וא"כ לפ"ז גם פרסאי שיעורם יהיה לקולא ככל העולם שאינם אוכלים בשר צלי בלא פת, אפי' שלא בטלה דעתם.

ל, א

שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה ככר זו עלי אין מערבין לו בה. הראש' התקשו דהרי מערבין לדבר מצוה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ מאי גרע איסור"ג מאיסור אכילה, דבאופן שחזי לאחרני מועיל לערב בזה, ואין כאן איסור הנאה בעצם העירוב. וכ' התורני' ד לקמן לא, א' ד"טעמא דמילתא לאו משום דאסורה בהנאה ועובר על נדרו אלא משום דכיון דאסורה בהנאה עליו דמיא לי' כעפרא בעלמא דאע"ג דמערבי לנזיר ביין ולישראל בתרומה דע"ג דלא חזו ליה לאכילה חזו לאחרני ולדידי' נמי שרי בהנאה ומצי לזבונניהו לאחרני אבל ככר זו עלי דאסורה בהנאה ולא מצי לזבונה הו"ל לגבי דיד' כעפרא דעלמא ומש"ה אין מערבין בה". ויתכן לפרש דבריו (ע"ד מש"כ כמה אחרו'), דחזי לאחרני מהני רק משום שיש לו בזה את האפשרות להאכילם, אבל איסור"ג שאינו יכול ליהנות מהאכלתם אין לו בזה כלום. (בס' שם משמעון כ' "ויפה העיר לי הגאב"ד דקרניק ר' ברוך ש"י די"ל דלא מהני חזי לאחרני אלא בדבר שיכול להזמין את חבירו להאכיל משלו ובכה"ג חשיב כמו אכילת עצמו מה שמזמין את חבירו משא"כ כשאסר עליו הככר בהנאה א"כ אסור לו להזמין חבירו עליו דדבר האסור בהנאה אין רשאי ליתן במתנה ע"כ לא מהני בזה מה שראוי לאחרים ומש"ה ככר זו עלי אין מערבין לו בה"). אבל מלש' הרי"ד נראה גדר אחר, דאם הוי איסור"ג כלפי ידיה א"כ לגביו זה כעפרא דעלמא, ובזה כבר ל"מ חזי לאחרני. (ודוג' לזה ד' הריטב"א דחזי לאחרני מהני רק כשהגבלה היא מצד איסור דרביע עליה, אבל כשאינו ראוי מצ"ע ל"מ מה דחזי לאחרני).

והנה בפס' הרי"א כ' "האומר שבועה שלא אוכל ככר זו, מערבין לו בה, שלא אסרה עליו אלא באכילה. אבל אם אמר ככר זו עלי כקונם,

כ' דהא דפשיט"ל דמהני עירוב ביוהכ"פ הוא מדתני במתני' ביומא סו, ב' מיקרי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה, ואמרו שם סו, א' וכולן על ידי עירוב, וא"כ בלא"ה באמת שייך שיהיה איסור תחומין בלא אפשרות של עירוב, ולא הק' אלא מיוהכ"פ.

תוד"ה תרגומא "דלרבנן אין מערבין לחולה ולזקן כדי מזונן אלא בסעודה בינונית דהא כיון דלא בעו מידי דחזי ליה אם כן לחולה וזקן מערבין נמי אפי' במאכל דלא חזי להו אלא לבריא ובמידי דלא חזי לדידהו ע"כ שיעורו בסעודה בינונית וא"כ גם במידי דחזי להו בעינן שיעור סעודה בינונית דאין סברא שיהא לרבנן ב' שיעורין לחולה ולזקן". ויל"ע דלכאור' לסומכוס נמי יש למצוא כענין זה ב' שיעורין, דהרי לדידהו הא דמערבין לנזיר ביין הוא משום דאי בעי מתשיל, אבל כ' התוס' לעיל דזה ג"כ מועיל רק בצירוף הא דחזי לאחרני שאינם נזירים, וא"כ זקן נזיר לכאור' אף דיכול לערב ביין, שיעור ב' סעודות יהיה לפי מאכל בריאים ולא כשיעור מזון דזקן, וא"כ מצינו ב' שיעורין דכשמערב בדבר דחזי לדידהו שיעורו כזקן, וכשמערב ביין מחמת דחזי לאחרני (וגם דאי בעי מתשיל) שיעורו כבינוני. וכה"ק בגאור'.

ולכאור' י"ל דלא דמי חזי לאחרני שאמרו רבנן להאי דינא לדעת סומכוס, דאמנם לפי רבנן עיקר מה שמערבין לישראל בתרומה הר"ז מחמת דחזי לכהן, וכן מערבין לזקן במאכל דלא חזי ליה מחמת דחזי לבריא, אבל ודאי דהשיעור יהיה לפי הנך אחריני דמחמתן העירוב מועיל, אבל לפי סומכוס הרי מערבין לנזיר ביין מחמת דחזי לדידהו לכשישאל, אלא דנאמר תנאי נוסף דמ"מ אם כעת (בלא 'הואיל') לא חזי לאף אדם גם זה ל"מ, והיינו דבלאו האי חזי לאחרני ל"ח 'אוכל' בחפצא כלל. וא"כ נראה דאמנם כ' התוס' דבחזי לאחרני לרבנן שיעור ב' סעודות יהיה תליא באחריני, אבל לסומכוס י"ל דזקן נזיר יהיה השיעור אצלו כפי מאכל הזקן, דהרי ראוי לו ב'הואיל', ורק דבעי' שיהיה חזי כעת לאחרני לצורך 'שם אוכל' אבל אין סיבה גם לקבוע את השיעור לפ"ז. ואם כנים הדברים משכח"ל נפק"מ בדין 'הואיל' אף לדעת רבנן דחזי לאחרני לבד ג"כ מהני בלא 'הואיל', דהנה הריטב"א כ' 'ומעתה אין לנו טעם הואיל בענין עירוב אלא לסומכוס דאילו לרבנן בלא הואיל מערבין בו כיון דחזי לאחרני, ואילו להנ"ל נפקא דנזיר ביין קיל גם לרבנן מישראל בתרומה, דנזיר זקן יכול לערב לפי שיעור הקל דידיה ול"ב ב' סעודות כשיעור האחריני, משא"כ זקן ישראל המערב בתרומה.

עוד י"ל, דבאמת אין כאן ב' שיעורין, אלא דנזיר זקן אף דיכול לערב רק מחמת דהיין חזי לאחרני, מ"מ שיעורו יהיה כמאכל זקנים, דהרי אכתי איכא למימר דחזי היין לזקנים שאינם נזירים. אלא דאדם בינוני בעלמא ודאי לא יכול למימר דסגי ליה בשיעור הקטן כיון דחזי לאחרני זקנים, אבל הטעם לזה הוא דכיון דכלפי דידיה ל"ה מזון בשיעור ב' סעודות, א"כ להשלמת חיסרון זה ל"מ חזי לאחרני, (וכעין שכ' הריטב"א לגבי גודגדניות לחשוכי בניס דל"ש בזה כ"כ סברת חזי לאחרני, כיון דאינו ראוי להם מצ"ע, ולא רק מחמת איסורא דרביע עליה, וה"ה הכא דכמות ב' סעודות לא דמי לאיסורא דרכיב, אלא חסר כאן כלפי דידיה בחפצא את שיעור מזון ב' סעודות), אבל האי זקן מצד הכמות הרי יש לו כאן שיעור ב' סעודות ואלא שהיין אסור לנזיר, ע"ז מהני מה דחזי לזקנים אחרים שאינם נזירים. (ויל"ע קצת דהא ס"ד בגמ' דרעבתן בשיעור בינוני ג"כ תלוי בפלוג' סומכוס ורבנן, ולכאור' איך יועיל לו מה דהוי שיעור ראוי לאחרני. וצ"ל דמ"מ לגבי קביעת שיעור לקולא לפי רוב העולם שאינם רעבתנים, אין בזה את החיסרון הנ"ל). ועכ"פ בעיקר הנידון של שיעור סעודה ביין לזקן נזיר, הנה לפמ"ש"כ כמה אחרו' דחזי לאחרני מהני רק משום שיהיה לו בזה את הנאת האכלתם, לכאור' ודאי השיעור יהיה תלוי באחריני. ומאידך בהא דמערבין ביוהכ"פ כיון דחזי לקטנים הרי ודאי ל"א דהשיעור תלוי בקטנים, (ועי' רש"י, אבל לכאור' הטעם בזה כיון דיוהכ"פ מחמת דל"ה איסור חפצא גם לגדולים כמש"כ הרשב"א, א"כ האי תנאא דידיה חזי לקטנים אינו עיקר סיבת ההיתר), דא"כ בלאו יוהכ"פ נמי נימא דתליא בשיעור קטנים. וצ"ע בכ"ז.

והנה סומכוס ס"ל דל"מ חזי לאחרני, ואין מערבין לישראל בתרומה, וע"כ צ"ל לדידה נמי כתי' ב"ש דשאני יוהכ"פ דאיכא סעודה הראויה מבעו", וכמו שפי' הראש' דס"ל דסוף היום קונה עירוב. וכ' הרעק"א "לכאורה קשה לי על סומכוס דלישראל אין מערבין בתרומה דבעי' חזי לדידהו, ישאר קושית ב"ה דמ"ש ממערבין ביה"כ כיון דחזי לקטנים, ומה דמשנינן בסוגיין על ב"ש דהתם איכא סעודה הראויה מבעו", מ"מ בתרומה ביותר מב"ס הא השתא חזי לכהנים. ומבעו"י הוי סעודה הראויה לכל במגו דאי בעי מתשיל ומפריש מיניה. בשלמא לב"ש ניחא דהא ס"ל דלא מקרי סעודה ראויה בשביל דמתשיל עלה דהא ס"ל דאין מערבין לנזיר ביין אבל לסומכוס יקשה. ואולי יש לדחוק דדוקא היכא דמבעו"י חזי בלאו מתשיל עלה בזה מהני אם השתא חזי לאחרני אבל לא דחזי מבעו"י ע"י מתשיל עלה אא"כ היכא דהוי סעודה אפילו בה"ש ע"י מתשיל עלה, ודחוק".

והנה הריטב"א כ' "והא דאמרין דלסומכוס כיון דסבר כרבנן אי אפשר להפרישה איתא אפילו למ"ד סוף היום קונה עירוב כי סוף היום הזה בערבי שבתות וימים טובים בתחלת ביהש"מ הוא ובכל ביהש"מ גזרו חכמים, אבל לרבי שלא גזרו אפילו בסוף ביהש"מ לא גזרו ולפיכך היה מותר לסומכוס אילו סבירא ליה כרבי ואפילו סבירא ליה בתחלת היום קונה עירוב, והיינו דלא אוקמיניה לסומכוס אפילו כרבי ודקסבר תחלת היום קונה עירוב". ומבו' בדבריו דכיון דסומכוס ס"ל כרבי א"כ לא יועיל גם הא דקונה עירוב בסוף היום, וא"כ ל"ק קו' הרעק"א. אבל ק"ק דבריטב"א משמע דלא פסיק"ל איך סובר סומכוס בקנין עירוב אם בתחילת היום או סוף היום, ולכאור' קו' ב"ה מכרחתו לומר כדברי ב"ש וכמש"כ הרעק"א.

אמנם גם בד' רש"י מצינו כן לדעת סומכוס ל"מ מה שהסעודה ראויה מבעו"י אלא בעי' חזי עתה, דכ"כ "ובין לרבי יהודה ובין לרבנן כסומכוס ס"ל דאמר מידי דחזי ליה למיכליה בההיא שעתא בעינן". והיינו דבתשו' ב"ש פירש"י לא כד' הראשונים דס"ל לב"ש דסוף היום קונה עירוב, אלא כמש"כ המאירי "אבל עירוב יום הכפורים מותר לכל גדול אלא שהיום גורם והוא שאמרו עליה ככאן סעודה הראויה מבעוד יום", אבל סומכוס פליג ע"ז דלכן לדידהו אין מערבין בתרומה אע"ג דחזי מבעו"י ע"י הואיל ומיתשיל, כיון דלסומכוס בעי' שיהיה חזי עתה.

ומש"כ הרעק"א הנ"ל "לב"ש ניחא דהא ס"ל דלא מקרי סעודה ראויה בשביל דמתשיל עלה דהא ס"ל דאין מערבין לנזיר ביין, יל"ד דאפי' אם ב"ש מודים לדינא דהואיל, מ"מ אין מערבין לנזיר ביין ולא לישראל בתרומה, ואמנם באמת אין איסור שאלה לדידהו כיון דסוף היום קונה עירוב, אבל הרי דעת ב"ש דאין נשאלין על ההקדש, דהקדש בטעות הוי הקדש, וכמו"כ אין נשאלים על הנזירות, ולכן אין מערבין לנזיר ביין. ואף לענין תרומה י"ל דס"ל לב"ש דאין נשאלים על התרומה, דהרי כ' רש"י בסוג' "מיתשיל עליה - ויפתח בחרטה לא נתכוונתי לכך, ותנן הקדש טעות אינו הקדש", ובהקדש פליגי ב"ש ואולי ה"ה בתרומה. ועי' רש"י ופור"י שכ"כ בטעמא דב"ש.

ובד' הגמ' יל"ע למה פשיט"ל דמערבין ביוהכ"פ ולא אמרו דבאמת מה"ט אין הגדול יכול לערב כיון דלא חזי לדידהו כדעת ב"ש. וצ"ל בפשטות, דלא אשכחן כה"ג איסור תחומין בלי אפשרות של עירוב. ולכאור' ק' דא"כ יוהכ"פ שחל בער"ש (למאן דס"ל דשייך כה"ג), הרי ל"ש לערב לאותה שבת כיון דבער"ש איכא יוהכ"פ. וילה"ק כן בתרתי, חדא דלפ"מ שאמרו ב"ש דסוף היום קונה עירוב, הרי סוף היום בכה"ג הוא יוהכ"פ. ובלא"ה נמי הרי כיון דאיכא 'תוספת יוהכ"פ' הרי גם תחילת השבת עדיין היא באיסור אכילה. (דכה"ק הראש' על סוף היום קונה דעדיין אסור מצד תוספת, ותי' דסוף היום היינו קודם התוספת, אבל לכאור' ל"ש לומר דה"ה תחילת היום היינו דוקא אחרי צאת התוספת). אלא דבאמת כ' הר"מ פ"ח מהל' עירובין ה"י "יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר שבת בזמן שמקדשין על פי הראיה יראה לי שהן כיום אחד וקדושה אחת הם", ונקטו האחרו' דעירוב תחומין מהני מזה לזה, וא"כ לק"מ לשי'. ואכתי ק"ק מעשרה בטבת שחל בער"ש. אמנם הנה המהרצ"ח

שנבוא לרון ע"ז איסור מוקצה. (ולזה יש להביא ראיה כנ"ל מהא דדנו הראשונים חזי לאחריני גבי עירוב לכהן בביה"ק. ובריטב"א לקמן לה, א כ' "והוי יודע דמאן דשרי הכא בשדה כרבי שמעון שנותנו לחבירו וחבירו לחבירו דוקא לענין המפתח, אבל לענין העירוב בעצמו לא שרינן מהאי טעמא אם הניחו בבית הקברות או במקום שאינו יכול ליטלו על ידי עצמו ויכול ליטלו על ידי חבירו").

ואת עיקר הצירוף האמור בין הואיל ואי בעי מיתשיל ובין חזי לאחריני אפשר לבאר באופ"א, דהנה סברת חזי לאחריני כ' הריטב"א לעיל דאינה שייכת אלא במקום דאיסורא הוא דרביע עליה, אבל במקום שאינו ראוי מצ"ע (דוג' גודגניות לחשוכי בנים) ל"מ הא דחזי לאחריני. וכיו"ב כ' התור"ד דבאיסוה"נ ל"מ חזי לאחריני כיון דכלפי המערב ל"ה אלא כעפרא בעלמא. וא"כ מה"ט הוא דהצריך סומכוס דמלבד הא דחזי לאחריני יהיה גם חזי להמערב ע"י הואיל ואי בעי מיתשיל, דבלא"ה אם אין צד בעולם שיהיה חזי להמערב, הוי לדידיה כעפרא דעלמא וכדבר שאינו ראוי כלל. ולפ"ז ודאי דינא דחזי לאחריני אליבא דסומכוס שווה גם עם דעת רבנן, ורק הוסיף דבעי"ה הואיל גם כלפי המערב, ואין מקום לחלק לגבי השיעורין בין סומכוס לרבנן כנ"ל, וגם לא לגבי ענין הספייה וכש"ג, אלא העיקר כמש"כ הריטב"א "ומעתה אין לנו טעם הואיל בענין עירוב אלא לסומכוס דאילו לרבנן בלא הואיל מערבין בו כיון דחזי לאחריני".

להלן לח, ב הק' בתוס' ושאר במניח עירובו ביום א' למזרח ויום ב' למערב, דאפי' אם יש ביניהם יותר מאלפיים אמה סו"ס אף דלא חזיא לדידיה חזיא לאחריני, עיי"ש תי'. (ובכע"ה"מ לא ס"ל כג"י זו שם כן מה"ט). והרשב"א תי' בזה "דשאני תרומה דגופה לא חזיא לישראל והילכך כי חזיא לכהני שפיר דמי אבל הכא דגופה חזי למערב אלא דלא אפשר לי' השתא למיכליה בהא לא אמרינן אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי", וכע"ז כ' בתורא"ש ז"ל "דבעינן שתהא ראוייה מבעוד יום לאותו שהיא ראוייה משתחשך", והריטב"א הוסיף בזה קצת בשם התוס', ז"ל "דהתם למאן דחזיא בביה"ש"מ חזיא מבעוד יום והכא להאי דחזיא ליה ביה"ש"מ לא חזיא מבעוד יום וגריעא טפי דכיון דחזיא ליה בלילה מסתמא על דעת סעודתו דחזיא ליה קונה עירוב ולא על דעת דחזיא לאחריני". וצ"ע בטעם הדבר דלמה לא יכוין כבר כעת על האחריני, (והריטב"א כ' ע"ז "ואין זה מחוור"), וכן יל"ע באופן שיערב בתרומה דמהני משום דחזי לכהנים, ויש כהנים הנמצאים שם בסמיכות, אבל יש גם כהנים הרחוקים מן העירוב יותר מאלפיים אמה, דמי נימא דכיון דבלא"ה לדידיה לא חזי, א"כ סגי במה דחזי לאחריני המצויים באותו מקום. ועכ"פ יוצא לפ"ז דהמערב בתרומה וסבור שהיא חולין לכו"ע ל"מ, כיון דדעתו על סעודתו ולא על אחריני.

מערבין לגדול ביה"כ. (ועי' מטה אפרים סי' תריא, וצ"ע, ועמד בזה בביאור"ל). כ' הרי"ף בביצה ו, א "וקי"ל דיו"ט צריך ע"ת וא"צ ע"ח ושתופי מבואות אבל יוה"כ צריך אפי' ע"ח ושתופי מבואות כשבת דתניא אמרו להם בית הלל לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביה"כ אע"פ שחייב בתענית ואסור לו לאכול כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה שמעינן מינה דבין ב"ש ובין ב"ה כולו סבירא להו דמערבין לגדול ביה"כ עירובי תחומין וחצרות כשבת וכן הלכה", (וכן במאירי שם נקט כן בתור הכרח גמור, ז"ל "ויוה"כ צריך ע"ח ושתופי מבואות כשבת ואע"פ שגדולי הרבנים כתבו וכו' מ"מ נראין הדברים שנדחה מקצתו ונדחה כלו שהרי במס' עירובין ל' ב' אי אתם מודים שמערבין לגדול ביה"כ אע"פ שחייב בתענית ואסור לאכול כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אלמא פשיטא ליה שיוה"כ צריך ע"ח ושתופי מבואות כשבת"), וצ"ע דלא נזכר כאן בגמ' עירובי חצרות אלא רק תחומין. (וכה"ק הב"י בסי' תריא, והאחרו' האריכו בזה. ואולי י"ל דלא מסתבר להו לאוקמיה דוקא בתחומין, כי הרי בזה בדרך כלל יועיל עכ"פ מתורת מערב ברגליו ואומר שביתתי במקום פלוני). אמנם כן מבו' כאן בפי' הר"ח שכ' "שמערבין לאדם גדול. פי' כיון שהוא אדם גדול בשנים חייב במצות. ביה"כ מערבין לו עירובי תחומין ועירובי חצרות

ואמנם בעיקר מה שכ' הראשונים דאף לסומכוס דאמרי' הואיל דאי בעי מיתשיל, מ"מ זה ל"מ אלא רק בצירוף דחזי לאחריני, יל"ע בגדר הדברים. דלעיל נת' דבאמת יש כאן ב' נידונים, חדא דבעי' שיהיה ראוי להמערב, ולזה אמרי' דין חזי לנזיר דאי בעי מיתשיל, אמנם בעי' ג"כ שיהיה לעירוב שם אוכל בחפצא ממש שראוי לאכילה עתה, ולזה מהני גם אליבא דסומכוס מה דחזי לאחריני. ונת' נפק"מ בזה, דוקן נזיר המערב ביין אליבא דסומכוס יהיה שיעור ב' סעודות לדידיה כאכילת זקנים ולא בשיעור הבינוני וכנ"ל, והובא לעיל דבר' הריטב"א מבו' דאין נפק"מ בהואיל אליבא דרבנן. ונראה למצוא עוד נפק"מ בדין הואיל אליבא דרבנן.

דהנה הק' לעיל בהא דמבו' בראשונים דחזי לאחריני צריך להיות דוקא באופן של ספייה, אבל ל"מ הא דטבל דרבנן חזי לקטנים אם יש בזה איסור ספייה, והיינו דאע"ג דהקטן יכול לאכול את העירוב בעצמו, מ"מ בעי' שהמערב יהיה יכול לאכול בעצמו. וק' דמה דנו הראש' למה א"א לערב בקונם מחמת דהוא איסוה"נ, דסו"ס הוא חזי לאחריני, והרי מחמת הטוה"נ המערב לא יוכל להיות המאכיל של העירוב, וכה"ג ל"מ חזי לאחריני. (ונת' לעיל כמה אופנים להאכיל בהיתר בלי טוה"נ). ולהנ"ל י"ל דאמנם בדין חזי לאחריני האמור לש' רבנן ובית הלל, בהא נקטו הראש' בפשיטות דבעי' חזי לאחריני עם היתר ספייה להמערב, כיון דכל שם האוכל שיש להמערב בעירוב הוא כמה שיכול להאכילו, אבל בדין חזי לאחריני הנצרך לפי סומכוס בצירוף עם הא דאי בעי מיתשיל, ל"ב שיהיה למערב היתר להאכיל, אלא סגי במה שאחריני יכולים לאכול בעצמם ועי"ז יש לעירוב שם אוכל בהחפצא. אמנם עי' בד' הרעק"א דמבו' שם שהעמיד קו' וראיית הראש' בדין ספייה לקטן, (דטבל דרבנן יהיה ראוי לעירוב אם אפשר לספותו לקטנים), גם בדינא דחזי לאחריני אליבא דסומכוס, (בצירוף דאי בעי מפרשי).

אכן באמת נראה דקו' מעיקרא ליתא, אלא הא ודאי דהראש' לא נחתו לחדש מסברא דין חדש דחזי לאחריני צריך עכ"פ שהמערב עצמו יהיה המאכיל, ובודאי סגי במה שאחריני יכולים לאכול בעצמן, אלא דהוק' להם דאם יש איסור ספייה, א"כ אכילת הקטן היא איסור כלפי המערב, ול"ש לומר דהעירוב הוא מזון לדידיה כיון דחזי לאחריני, כיון דלהנך אחריני הוא מצווה שלא לספות וע"כ דאכילתן היא איסור גם לגביו, ובזה נראה מסברא דל"מ חזי לאחריני בכה"ג. אבל קונם אף אי נימא דיש איסור הנאה להיות מאכיל של הקונם לאחריני, אבל מ"מ עצם אכילת האחריני אינה איסור כלפיו אלא היתר, ורק מצד נדרו נאסר עליו ליהנות בטוה"נ מההאכלת אחריני. (והנה הריטב"א כ' בר"פ "וכולה סיפא אליבא דסומכוס נמי איתניא דאילו לרבנן דלית להו דסומכוס אפילו בבית הקברות מערבין לכהן דהא חזי לישראל וכשם שמערבין לישראל בתרומה וכן פרש"י ז"ל, וכוונתו לד' רש"י בסוג', והנה ודאי דהכהן אינו יכול להאכיל בידים שם דהרי אינו יכול ליכנס לביה"ק, אבל עכ"פ הוא יכול להיות המזמין לאכילה, וזה ג"כ חשיב ספייה גבי קטן. אבל צ"ע מש"כ רש"י בהמשך סוג' "דהא רבי יהודה ראוי לאוכלו בעי מדנקט טהור בטהורה ולא אכשר טמא בטהורה משום דחזיא לאחריני", דהרי הנך אחריני נמי יטמאו את התרומה ותיאסר באכילה. ואולי הכוונה דאחריני יאכילו את המערב ואז לא יטמא התרומה, וההאכלת אחרים למערב אינה יותר מאשר 'חזי לאחריני', וצ"ע. ועי' נמוקי הגרי"ב).

ובדבר זה נחלקו האחרו', דבישוע"י בסי' שמג סק"ד תמה על ד' הראשונים כאן דהוכיחו דאיכא איסור ספייה לקטן בטבל דרבנן, דהא י"ל דהכא ל"מ חזי לאחריני - לקטנים מצד אחר, דהא טבל אסור בהנאת כילוי ולכן ייאסר להאכיל לקטן. (ועי' בס' זכר ישעיהו פ"א מהל' עירובין, ובאחיזעזר ח"ג סי' פא אות יט). וכן הוסיף עוד דהא הטבל הוא מוקצה לגדול ואינו יכול להאכילו לקטן. וכי' ע"ז בפרי יצחק סי' יא דוודאי רק איסור ספייה על הטבל יכול להפקיע את מעלת החזי לאחריני, (דאכילת הקטן מצ"ע היא איסור על הגדול), אבל איסור צדדי על עצם האכלת הקטן מצד מוקצה או מצד כילוי הטבל עדיין אינו מפקיע את מעלת החזי לאחריני. והוסיף דוודאי לא שמענו שהמערב צריך להאכיל בידים ממש את הקטן,

מצות לאו ליהנות ניתנו אבל אם מערבין לדבר רשות אלא דאסור לילך בלא העירוב וא"כ להצילו מהאיסור ואעפ"כ מקרי נהנה וה"נ שחיטה כיון דשוחטים לדבר רשות. וכע"ז הק' באבנ"מ בסי' כח סק"ס ז"ל "אך קשה בהא דאמרו שם מערבין אפי' לדבר הרשות ואסור להניח בבית הקברות ואמאי דהא אכתי גוף העירוב מצוה היא וכמו נודר מן המעיין דטובל בימות הגשמים ואעפ"י שטבילתו מכשרתו לכמה דברים וגם טבילה בזמנ' אינה מצוה ואפ"ה כיון שאינו נהנה מגופו של איסור הנאה מותר וא"כ מ"ש בעירוב דאסור באיסורי הנאה למ"ד מערבין לדבר הרשות, וכן בשוחט בסכין של עכו"ם דאסור בכהמה מסוכנת וכמבואר פ"ק דחולין ומ"ש מטבילה באיסורי הנאה דג"כ באה לו הנאה אח"כ וכמ"ש הרשב"א ואע"ג שטבילה בזמנה אינו מצוה וצ"ע". (ועי' עין יצחק ח"ב אבהע"ז סי' סב).

והרמב"ן ביבמות קג, ב' כ' "סנדל של עכו"ם לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשירה. פירש"י ז"ל הואיל ולהלכא עביד ומשמי ע"ז לאו לשרפה קיימי דאית להו תקנתא בבטול, ואי משום איסורי הנאה חליצה לאו הנאה היא דמצות לאו ליהנות נתנו, ואע"ג דהכא בעיא לאינסובי ובלא חליצה לא נסבי לה, כיון דלא מעכב בה אלא מצוה לאו הנאה היא, ולכתחילה לא תחלוץ מפני שנראית כנהנית, ועוד דכל למצוה מאיס". ולכא' תליא בנידון האחרו' אי חליצה הוי מצוה, ומ"מ לש' הרמב"ן נראה יותר דמחמת עצם זה שעכובה לינשא הוא מצוה, ע"ז הוי עצם החליצה כמצוה. וליישב ד' הפליתי (והרמב"ן) מסוג' גבי עירוב, לכא' י"ל דעצם מעשה העירוב אינו אלא קניית דירה במקום העירוב, והוא פחות משחיטה וחליצה שהם כעין מעשה מצוה אחר שהם נצרכים לענין המצוה, דעירוב הוא כאדם שעוקר דירתו באמת כדי שתחומו יהיה מדירתו החדשה, דכל כה"ג ודאי ל"ש לומר דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ובאבהע"ז בהשמט' לפ"ד מהל' יבום כ' כע"ז, והוסיף דגם להסוב' דמברכים על העירוב, זהו רק למאי דקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה, אבל אם מערבין לדבר הרשות אין העירוב מצוה ואין עליו ברכה. וטעם הדבר דאם מערבין רק לדבר מצוה ע"כ דהעירוב אינו כמי שעבר דירה ממש, וממילא דחלות העירוב עצמה היא כענין מצוה, אבל אם מערבין לכל צורך, ענין העירוב דומה לאדם שעקר דירתו באמת.

(וז"ל ראב"ע ביסוד מורא שער ב' "וככה יש בברכות שאנו חייבין לברך על מצות חיוב, ויש שיברך השם שהתיר זה בתנאי זה כמו על השחיטה. והנה אם יברך ככה בשחיטת הפסח היא מצות חיוב כמו על המילה והשם לא צונו מצות חיוב לשחוט רק איסור לאכול בשר חי עד שישפך דמו בשחיטה לבדה לא בדרך אחרת והנה זאת הברכה כברכת נשואין שהזכיר שאסר העריות והארוסות והתיר את הנשואות והנה המברך על השחיטה ובודק ומסיר החלב והגידים ומברך השם אחר אכילתו הנה שכרו אתו ואם לא יעשה כל אלה יש עונש עליו והנה כל אלה אינם מצות חיוב כי העיקר איננו כן ואין ספק כי המתענה ומונע עצמו מאכול בשר כאשר התענה דניאל יותר שכר יקבל מהשם וככה המתענה בכל יום ואיננו מברך ברכת המזון. וככה הנזיר איננו חייב לקדש ולהבדיל ולשתות ארבע כוסות רק החיוב הוא לשותה. והזכרתי כל זה בעבור ששמעתי על חכם חסיד שהיה משוטט בחוצות לבקש מי שיש לו עוף שישחטנו ודעתו על הברכה למלאות מאה ברכות בכל יום").

ובעיקר הסוג' צ"ע, דהא גם למ"ד אין מערבין אלא לדבר מצוה, הרי (כמב' בפוס') מותר אח"כ להשתמש בעירוב גם לדבר רשות, וגם למ"ד מערבין אפי' לדבר הרשות משכח"ל שמערב לדבר מצוה. (והרש"ש הוכיח מזה כדעת רש"י דבאמת אסור ללכת לדבר רשות, אפי' אם העירוב הונח לצורך דבר מצוה). ולכא' מב' כאן דתליא בזה, דלמ"ד דאין מערבין אלא למצוה א"כ אפי' כשיעשה בזה דבר רשות מ"מ עצם העירוב יש לו שם מצוה לענין הא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ואילו למ"ד מערבין לרשות, גם אם יעשה את זה לצורך מצוה, מ"מ כיון שזה מתיר לו גם רשות, הוי בכלל הנאה. וכ"כ הבית מאיר בסי' תטו, ז"ל "ואז מותר לו לילך אפי' לדבר הרשות - אין להק' א"כ בעירובין דף ל"א מה בכך דמצוות לאו ליהנות ניתנו הא נהנה נמי ההילוך דדבר הרשות, ד"ל זה לא מיקרי

אע"פ שאסורה לו אכילה ביוה"כ". (וע"ע בפיר"ח יומא סו, ב). וצ"ע.

ושמעתי מהגרש"י ביאלסטוצקי שליט"א בשם אביו הגאון ר' אהרן זצ"ל (ר"כ 'אוהל תורה'), שאמר בזה דבר נפלא, דהנה בהא דדנו הראש' האם יש ע"ה ביוה"כ, י"ל הטעם לחלק בזה כיון דעיקר האיסור של חצירות הוא מכוון התקנה של עשיית העירוב, דלא נתקן איסור בפנ"ע אלא האיסור הוא לטלטל בלא עירוב, והיינו דנאסר טלטול בלא עירוב כי ה"ה מותר דוקא ע"י עירוב, ולכן במקום דל"ש התקנה של עשיית העירוב, ל"ש גם האיסור של טלטול בחצירות, (ובמקו"א נת' דהא גופא טעמא דדירת נכרי לא שמה דירה, כיון דאינו שייך בתורת עשיית עירוב. וזהו גם לישנא דמתני' לעיל יז, א' פ'טרו במחנה מלערב' ולא 'התירו לטלטל'), ובזה היה מקום להס' על יוה"כ"פ כיון דל"ש ביה התקנה של ע"ה דהא יש חיוב תענית ואיסור לאכול, ומהיכ"ת שתהיה קביעות הדירה במקום של הפת, כיון דלא חזי כעת לאכילה, ולכן לא יאסר הטלטול בחצירות ביוה"כ כיון דא"א לתקנו בעירוב, משא"כ תחומין דל"ש האי סברא, חדא דהא אפשר לו לערב ברגליו ול"ב דוקא פת, ועוד דע"ת י"ל דהאיסור אינו תלוי באפשרות התיקון של העירוב אלא תרי מילי נינהו, איסור יציאה חוץ לתחום ועירוב ליתן תחומו במקו"א, ולכן פשיטא דיש איסור תחומין ביוה"כ ומספקא גבי חצירות, אבל מדקאמרי' הכא דמערבין בפת ביוה"כ מחמת דחזי לקטנים, א"כ גם התיקון של ע"ה שייכא ביוה"כ, ולכן ודאי דיש איסור טלטול בחצירות אף ביוה"כ מדשייך ביה תיקון דעירוב.

(ובעיקר היסוד דאין איסור טלטול אם ל"ש תקנת עירוב, הנה הריטב"א להלן נט, ב' כ' "כלל גדול הוא זה שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ולא עירב, כגון רגל האסורה במקומה לרבנן או אפילו רגל המותרת במקומה לרבי עקיבא, אבל כשהכשירו חצי מבוי או חצי רה"ר או חצי העיר בלבד שהנשארים מבחוץ אינם יכולין לערב עמהם אינם אוסרים עליהם וכו' שלא אמרו שיאסור אלא מי שיכול לערב ולא עירב, אבל אלו כיון שהם בעיר של רבים שאמרו חכמים שלא יערבו עליהם שאין לך אוסר על חבירו מפני שלא עירב אלא כשיכול לערב עמו ולא עירב", וכע"ז כ' שא"ר שם, ועי' בנוב"ת סי' לט מש"כ עפ"ז. ולהלן מו, א' כ' הריטב"א "דכי אמרינן הלכה כדברי המיקל בעירוב לאו בעירוב ממש בלחוד קאמר אלא בכל דבר שהוא ניתר בעירוב ושהוא מתולדות עירוב", ודו"ק. אכן בביצה יב, א' כ' הריטב"א "דלא התירו בעירוב לבית הלל להוציא מרשות לרשות דברים שאין בהם צורך יום טוב ואפילו עבר ועירב לא מהני ליה שאין רצון חכמים בזה", והרי לן איסור הוצאה בלא תקנת עירוב. ויל"פ לחלק בכ"ז. ובד' הריטב"א הנ"ל סופ"ה נראה דהביאור הוא כי שייכות בין רשויות ע"י דריסת רגל זה רק כשאפשר ומותר להם לערב זע"ז, ונת' במקומו. ובס' הליכות אליהו פ"ז מהל' שבת ה"ב כ' כע"ז, ז"ל "דהנה ענין איסור הטלטול במקום שרבים משותפים בו ומחצר לחצר נפקא לן מהא דאמרינן שתיקן שלמה עירובין ופירש"י שאסר לטלטל מרשות לרשות בלא עירובין וכן הוא ברמב"ם ריש הל' עירובין הרי דמשונה מצוה זו דשיתופי מבואות מצוות עירובי תחומין דבע"ת האיסור הוא ליצא מרשות לרשות והעירוב הוא תיקון להאיסור אבל בשיתופי מבואות עיקר התקנה היה לעשות עירוב ומצוה זו מעכבתו מלטלטל א"כ אף דמערבין לדבר הרשות עכ"ז ההנאה הוא מחמת המצוה כי לולי שעכבתו המצוה היה רשאי לטלטל ולא מיקרי הנאה באשר מצות לאו להנות נתנו ושפיר פסק הרמב"ם דאף בשיתופי מבואות וע"ה מערבין באיסורי הנאה").

לא, א

עירוב באיסוה"נ

דכולי עלמא מצות לאו ליהנות ניתנו והכא בהא קמיפלגי מר סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ומר סבר מערבין אפילו לדבר הרשות. ז"ל הרעק"א בגי' יו"ד סי' י' מ"ש בפלתי' לודן בשחיטה כיון דהשחיטה הוא ענין מצוה דלא לאכול בשר תמותה הוא בכלל מצות לאו ליהנות ניתנו במחכ"ת הא מבואר בעירובין דף ל"א ע"א דלערב באיסור הנאה תליא באם אין מערבין אלא לדבר מצוה הוא בכלל

אחד זה ואחד זה יצא מאי טעמא מצות לאו ליהנות ניתנו, אלמא אי ניתנו ליהנות כיון שאם יצא נהנה ועבד איסורא, ואי לא יצא לא עשה ולא כלום ונמצא שלא נהנה, אמרין דלא יצא, והרעק"א בגי' ביו"ד שם הביא כן מהטור"א, ז"ל "גבי תקע בשופר של עולה דאפילו למ"ד א"ע מהני היינו בעלמא דאף אם יהיה הדין דלא מהני מ"מ עשה עבירה דעבר אמימרא דרחמנא אבל בתוקע בשופר של עולה דהנהגה הוא קיום מצוה ואם אינו יוצא לא נהנה ולא עבר אמימרא דרחמנא בזה לכ"ע לא מהני". וא"כ ה"ה הכא דעירוב באיסוה"נ לא חל, וע"י שהוא מתבטל גם אין כאן עבירה על האיסוה"נ. (אבל נראה ודאי דכ"ז אינו אמור אלא בחלות כעין עירוב וחליצה או שחיטה וכיו"ב, אבל גו"ק ומכירה ודאי לא נימא דכיון דאם יתבטל החלות לא יהיה כאן עבירה דבהא לכו"ע אי עביד ל"מ, ושאיני הנך דברים שאינם חלויות משפטיות בעלמא אלא דיני תורה).

ולענין קו' דמהיכ"ת שהעירוב לא יחול, הנה אמנם צ"ע מאיזה סיבה יפקע העירוב, אבל נראה דהר"מ היה לו הכרח לזה לפי פ"י בסוגי'. דהנה בתור"פ כ' "אסור לקנות בית באיסורי הנאה. פ"י בקבר דהיינו איסורי הנאה. וא"ת אם כן בבית הקברות למה לי למימר טעמא דרבנן משום דאהל זרוק לא שמיא אוהל, תיפוק לי משום דאסור לקנות בית באיסורי הנאה. ויש לומר דלא דמי, דהתם אינו משים העירוב בתוך הקבר אלא משים אותו בין הקברות ואין כאן איסור הנאה, אבל הכא דהוא משים אותו בקבר ממש והוא קונה שביתה שמה אם כן הוא קונה בית באיסורי הנאה, ובמהרש"א כ' "בפרש"י בד"ה אסור לקנות כו' ואפי' בישראל נמי אסור בהנאה כו' עכ"ל וכ"כ הרמב"ם כהאי אוקימתא בפ"י המשנה וכן פסק בפ"ו מהל' עירובין ולפ"ז הא דקאמר לעיל דפליגי באוהל זרוק כו' לא קאי אבל מדברי הרא"ש בשם הרא"ם נראה דהך אוקימתא דלעיל באוהל זרוק כו' קאי וכ"ה לשון הטור כגון שהוא כהן והוא בבה"ק כו' ונראה טעמא דע"כ הך אוקימתא דאוהל זרוק כו' בבה"ק של רבים קאי מדלא קאמר תלמודא אלא והיינו דע"כ רבי פליגי בבה"ק דרבים והלכתא כוותיה דהלכה כרבי מחבירו דפליגי עלי' דר"י בר יהודה וסבר דלא שמי' אהל אבל בקבר יחידי דל"פ אלא בהך אוקימתא דאסור לקנות בית כו' ודאי דהלכתא כו' יהודה דכל המקיל בעירובין הלכתא כוותיה אפי' יחיד כנגד רבים כמ"ש הרא"ש בשם הר"ם ולכך לא הזכירו הרא"ש והטור לאסור אף ישראל בבה"ק ודר"ק היטב, ועכ"פ שי' הר"מ דמה שאמרו במתני' "ולכהן בבית הפרס רבי יהודה אומר אפילו בין הקברות", זה מצד האיסוה"נ של עירוב בקבר, וכן מפו' בר"מ בפיה"מ. וא"כ ודאי דפשטא דמתני' איירי לענין חלות העירוב (דומיא דשאר הדינים), ולא לענין איסור והיתר.

ובעיקר הסוג' של עירוב באיסוה"נ, הנה המשנ"ב בסי' שסג סק"כ ט כ' "בגמרא איתא דעושיין לחי אשרה ומשמע אפילו לכתחלה. ואין להקשות נהי דבלחי כיון דאין צריך שיעור לא שייך בזה כתותי מיכתת שיעוריה וכדלקמיה מ"מ הא אסור בהנאה י"ל כיון דהלחי אינו אלא לצורך מחיצה ובה גופא לא משתמש במידי לא חשיב הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול [בית מאיר ע"ש], ויל"ע מהסוג' כאן דלכאור' גם לגבי לחי י"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו, וצ"ל דמ"מ הטלטול במבוי אינו מצוה. אבל ק' לאידך גיסא דלמה עירוב תחומין חשיב הנאה מהאיסור, וכלפי לחי חשיב כהנאה דממילא. וצ"ל דמ"מ לגבי תחומין הרי משתמש בעירוב עצמו לקבוע בו שביתה, משא"כ לחי דלא עביד אלא דין מחיצה, וממילא הותר הטלטול, ואי"ז השתמשות בלחי עצמו. ובאו"ז סי' קפב כ' "ה"ר משה מיימן פסק כר"ח בר אשי דעושיין לחי מאשירה אבל לא קורה משום דבעיא שיעורא אבל לחי פתחא הוא ואריא רביע עליה כדאמרי' לעיל גבי סול', ואע"ג דאמרי' בפרק בכל מערבין דאסור לקנות בית באיסורי הנאה הכא שרי מהאי טעמא, אבל בפס' ריא"ז פ, ב כ' "עשו לחי או קורה מעצי אשרה, אע"פ שאסורין בהנאה ואסורין לעשותן לכתחלה, אם עשו אותן כגון שלא הכירו בהן סומכין עליהן והותר המבוי בהן", ובתור"פ שם כ' "עושיין לחי אשרה. וכמ"ד לחי העומד מאליו הוא לחי". ועי' מש"ש שם.

הנאה הואיל ועיקר העירוב לא בשביל זה נעשה". אמנם ע"י דרישה שם שכ' דבהא נחלקו האם מותר להשתמש בעירוב לדבר הרשות כשעשאו מתחילה לדבר מצוה, ע"ש. וע"ע משיב דבר ח"ב סי' ער. (ואולי י"ל באופן מחודש, דכיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו א"כ עצם עשיית העירוב אינו איסור, ומה שייך על סמך זה אח"כ ודאי ל"ח הנאה מגוף האיסור, אלא דלמ"ד מערבין לדבר הרשות ע"כ יש כאן קניית שביתה ממש, ואסור לקנות בית באיסוה"נ, אבל אם אין מערבין אלא לדבר מצוה ע"כ דל"ה ממש כקניית בית).

ובבהא קמיפלגי מר סבר כיון דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דמינטרא ומר סבר ניחא ליה דמינטרא דאי איצטריך אכיל ליה. ולכאור' אף למאן דאסר כיון דניח"ל דמינטרא, עדיין אין כאן טעם לפסול את העירוב, דמ"מ העירוב כתיקונו אף אם יש איסור בהנחתו, וביותר דהרי האיסור הוא רק במה שנשמר בלא שייכות לחלות העירוב ומהיכ"ת לפסול בזה העירוב. אבל הר"מ כ' בפ"ו הי"ז "הנותן עירובו בבית הקברות אינו עירוב לפי שבית הקברות אסור בהנייה וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קנייה הרי נהנה בו", וכ"ה בשו"ע סי' תט ס"א. וצ"ע טעם הדבר, וכה"ק הרעק"א ז"ל "תמוה לי היכן מצינו זה דבדיעבד לא הוי עירוב דבגמ' לא מיירי רק לענין דאינו רשאי לערב בזה כיון דהוא רוצה בקיום העירוב אחר הקנייה הוי נהנה אבל לענין דיעבד מה"ת נימא דלא הוי עירוב הא איסור עבירה אינו תלוי בקיום המצוה דאף אם נימא דאינו עירוב מ"מ עבר על הנאה דרוצה בקיום העירוב והוא מילתא אחריתא ואין העבירה בקיום המצוה וצ"ע"ג, וכה"ק בפור"י, ובקרא"כ "וצריך לומר דקנס הוא".

ובפמ"ג שם בא"א סק"ב כ' "כרבנן דר"י מקני ביתא באיסור הנאה אסור ולכאורה תליא אי עביד מהני או לא וי"ל כאן לכ"ע דיעבד אין עירוב דלאו דירה הוא דרוצה בקיום העירוב אחר ביה"ש ואיסור הנאה הבית". ובחזו"א סי' צו סק"ל כ' "יש לעי' אמאי אינו עירוב כיון דבמאי דמינטר עד דקנה ל' עירוב ליכא איסורא, ונהי דלכתחלה אסור להניח עירובו בביה"ק משום דניחא ל' דמינטרא בתר דקנה ל' עירוב, אבל דאי עבר והניח להוי עירוב, כיון דבקניית עירוב ליכא איסורא, ואי סילק ל' לעירובו שפיר דמי [אלא דלא מש"ל שישלכנו דבכל משהו איכא מותרן וכשמשהה אותו עביד איסורי' בשחיתו, ולמה יתבטל העירוב שקנה כבר בהיתרא, ואפשר שהוא קנס חכמים, ועוד י"ל דבכל עירוב יש תערובות רשות ומצוה שהרי צריך שיהא מינטר דאי בעי אכיל ל' וזהו עיקר ענין העירוב שתהא סעודתו במקום הזה, ומיהו אכילת עירוב אינה מעכבת ואינה צריכה אף לכתחלה, והלכך נחלקו בזה בנותן עירובו בביה"ק דמינטרא ל' העירוב לאכילה ואף שכן הוא מצות עירוב שיהא מינטר לאכילה מ"מ אשתכח דמינטר ל' כבר בביה"ק לאכילה מה שאין באכילתו שום מצוה, ובה נחלקו ר"י וחכמים דר"י סבר דהאי נטירותא, נטירותא דמצוה הוא, וחכמים סברי דמקרי נטירותא לאכילה, [ומיהו לישנא דגמ' ל"מ הכי וצ"ע] והא דבטל העירוב בשביל נטירותא ואע"ג דבלא עירוב ע"כ ככרו משתמר בביה"ק, נראה דבלא עירוב לא מינכר מילתא ולא ניחא ל' בהאי נטירותא אבל אי חשיב ל' עירוב ע"כ ניחא ל' בנטירותא דידיה".

ואמנם כל האחרון הנ"ל לא הק' אלא להמסק' דהאיסור הוא מחמת הנטירותא שאינה שייכת להעירוב, אבל הא ניח"ל דאם מצוות ליהנות ניתנו יהיה הדין דהמערב באיסוה"נ יהיה העירוב בטל, וכלש' הרעק"א הנ"ל "מה"ת נימא דלא הוי עירוב הא איסור עבירה אינו תלוי בקיום המצוה דאף אם נימא דאינו עירוב מ"מ עבר על הנאה דרוצה בקיום העירוב", ולכאור' ק' דאמנם עבר על האיסור הנאה אבל מה יבטל את עצם העירוב. (ואין לומר דמחמת שאסור ליהנות מהאיסור לכן אינו יכול ללכת כפי העירוב, דא"כ היה דינו להיות חמר גמל והעירוב יתפוס לחומרא ולא לקולא, אלא ע"כ דהעירוב לא חייל כלל). אבל הביאור בזה הוא עפמ"ש"כ הרמב"ן ביבמות שם גבי חליצה בסנדל של איסוה"נ "ויש מפרש לכתחילה לא תחלוץ משום דנהנית שנשאת בו, ואם חלצה חליצתה כשירה נהי דעבדה איסורא חליצתה לא מיפסלא, ולא דייק ל' מהא דגרסינן בפרק ראוהו ב"ד רבא אמר אחד זה ואחד זה לא יצא הדר אמר רבא

הקבר יטמא מדרבנן, ושוב לא יוכל לאכול את התרומה, ואם כי להגיע לקבר הוא יכול, ולולי שיגיע גם יהיה ראוי לו התרומה, אבל אם יגיע לקבר תיפסל עליו התרומה מאכילתה.

מערבין בדמאי

דמאי הא לא חזי ליה מיגו דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזו ליה השתא נמי חזי ליה. כ' המאירי בשבת קכז, ב "ממה שאמרו בסוגיא זו בענין דמאי כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה למדנו שמפקירין בשבת ואע"פ שאמרו אין מקדישין אינו דומה שהקדש כעין מכר הוא וכמו שאמרו מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים אבל הפקר אין כאן שינוי רשות ואפי' זכה בו אחר מאליו הוא זוכה". ויל"ע לשי' הראשונים דאסור להפקיר בשבת, (כדוג' הרמב"ן שכ' בריש פסחים "נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששנינו אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין גזירה משום מקח וממכר"), מה יתרצו על קו' המאירי, דמאי ל"ה מוקצה וכן דאין מערבין בדמאי, והא בשבת אינו יכול להפקיר. ויכולים לומר לגבי עירוב כדעת רבנן דרבי דלא גזרו על שבות ביהש"מ, אבל התוס' הוכיחו דהנידון בדמאי הוא אליבא דסומכוס, דלרבנן בלא"ה הא חזי לעניים. אלא דהריטב"א כ' "יש שפירשו דכי פרכינן דמאי הא לא חזי ליה קס"ד דלא חזי לשום אדם ואפילו לעניים וקושיין אפילו לרבנן, ופרקינן דאדרבה אפילו לדידיה אפשר דהוי חזי ואתיא שפיר אפילו לסומכוס, ונכון הוא", וא"כ יש להעמיד מתני' באמת שלא כסומכוס אלא כרבנן דרבי, אבל תיקשי עדיין במוקצה.

והנה שי' הירושלמי (פ"ג מדמאי, לפי' הגר"א ועוד), דמאי אינו מותר לעניים בעצמן, אלא שאין איסור להאכילם כדין לפנ"ע וכד'. וק' להירו' דאמאי מערבין בדמאי וכן ל"ה מוקצה, והא ל"ש אי בעי מפקיר נכסיה שהוא עצמו יהיה אסור באכילת הדמאי. וצ"ל בדעת הירו', דהנה המאירי בסוג' כ' "והוא שאמר מערבין בדמאי שהרי כל שהפקיר נכסיו מותר בו וכמו שאמרו מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ר"ל האורחים אע"פ שהם עשירים במקומם וכל שכן שרוב עמי הארץ מעשרין הן", והיינו דאיסור הדמאי קלוש הוא כיון דרוב ע"ה מעשרים, ואפי' דאסור (וגם לעניים - להירו') מ"מ ל"ה מוקצה, וגם אפשר לערב בו, כיון דאיסורו קיל. ויל"ע בדעת המאירי כאן, אם הוסיף טעם אחר נפרד ממה שאמרו בבבלי, או דכוונתו לפרש מה שאמרו בגמ' אי בעי מפקר נכסיה, דר"ל דע"כ דאינו איסור מוחלט מדרבנן, דהרי הותר הדבר לעניים, ואף המערב עצמו יכול ליכלל בהיתר אי מפקר וכו'. ולפי פ' זה בגמ' אין הכרע דמותר להפקיר בשבת, דאפי' דאסור מ"מ חזי דאיסור הדמאי קליש, ולכן מערבין בו ואינו מוקצה. והמאירי שכ' בשבת להוכיח מד' הגמ' דמותר להפקיר בשבת, ע"כ שמש"כ כאן ד"רוב ע"ה מעשרין' זה טעם נוסף על האמור בגמ' ולא פ' ד' הגמ'. ובשו"ת מהרי"ל סי' קנח כ' "ומאי דקשה לך אמאי לא אמר מיגו דאי בעי נפק לאורחיה וחזי ליה, מלתא דפסיקא נקט בשבת וי"ט דלא מצי אזיל לאורחא, וכל עירוב קונה ביהש"מ, וכל מצות מצה ביי"ט ולא מצי אזיל, משום הכי נקט ל' בכל דוכתא אפי' את"ל דחידד נמי אית ל' דין אכסנאי לענין דמאי אפי' את"ל ישראל ניהו", ולפ"ז יש הכרח דהכוונה בגמ' להפקר ממש, ולא רק לסימן בעלמא.

ובשעה"מ פ"ח מלולב ה"ב כ' "וכן מצאתי להריטב"א בשיטה כת"י למסכת שבת פרק ט"ז דף ק"כ, שכתב וז"ל, ואומר לאחרים בואו והצילו לכם, אע"ג דאסור להפקיר בשבת, שנראה כמקנה קנין בשבת, ואיכא שבות דרבנן, שאני הכא שהוא כמופקר מאליו והולך לאיבוד, ולא מיחזי כקנין וכו' הן אמת דמההיא דפרק בכל מערבין דף ל"א ע"א נראה דקשה לדעת הריטב"א ז"ל, שהרי התם פרכינן דמאי הא לא חזי ליה, ומשני מיגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה וכו', ולפי דברי הריטב"א היכי משני התם הכי, הא גבי עירובין ודאי בעינן שיהא ראוי לו לאכילה בביהש"מ, כדאמרינן התם לעיל אליבא דסומכוס, וי"ל דס"ל להריטב"א דהך מתני' דמערבין בדמאי לא אתי אלא כרבי דס"ל דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש, ומשו"ה משני שפיר תלמודא דמיגו דאי בעי מפקר לנכסיה בביהש"מ והוי עני וחזי ליה וכו', ודלא כמ"ש

והנה ז"ל הירו' בפירקין "הקדישו אין מערבין בו שלא הוא ולא אחר ראויין לאוכלו. ר' אחא בעי ואין אדם נשאל על הקדישו. ר' אחא אמר ר' מיישא בעי תמן אמר ר"ש חייה בריה דרב אמר ע"ז שעשאה לחי למבוי מתרת את המבוי והכא את אמר הכין א"ר אלעזר תמן מ"מ נסתם המבוי והכא מה אית לך", ואפשר לפרש נידון הירו' כעין הקו' הנ"ל, דמ"ש עירובי תחומין שאסור לעשות באיסוה"נ, ואילו לחי של אשירה מותר, ולזה הת' כנ"ל דכיון דנסתם המבוי הוי כהנאה דממילא. אמנם נראה יותר ע"פ המבוי לעיל, דבאמת הא ודאי דאם יש איסוה"נ בעצם העירוב, אז הדין הוא שהעירוב לא חל, וזהו שהק' הירו' דא"כ גם הלחי לא יחול, דבהתבטלו תיפקע העבירה של האיסוה"נ, והת' הוא דל"ש לבטל את הלחי דסו"ס המבוי גזרו וסתום על ידו. (ואמנם אם כך הוא הביאור, יוצא מן הירו' דלעולם יש איסור בלחי של אשירה, אלא דמ"מ הלחי אינו מתבטל, דאי ליכא איסור כלל מה הנידון לבטל את הלחי, דהרי נת' דהכא אי עביד ל"מ רק משום דע"ז יתבטל האיסור). ולפ"ז מיושב גם הקו' הא' בירו' דלמה לא נימא דאפשר לערב בהקדש דאי בעי מיתשיל, דמ"מ אף דההקדש חזי ע"י האי 'הואיל', אבל האיסור לערב בו מצד איסור ההנאה הוא המפקיע את העירוב. (ועי' יפ"ע).

כ' הרא"ש בסי' ב "וכתב ר"מ ז"ל דלית הלכתא כרבי יהודה ואע"ג דאמר שמואל לקמן בפרק כל גגות בכל מקום שאמר רבי יהודה בעירובין הלכה כמותו ועוד אמר בפרק מי שהוציא אוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד במקום רבים בהא לית הלכתא כוותיה דכיון דתליא פלוגתייהו בפלוגתא דרבי ורבי יוסי ב"ר יהודה דרבי דמטמא קסבר אהל זרוק לא שמיא אהל וקיימא לן הלכה כר' מחבירו". וכ' ע"ז מהרש"א דע"כ רבי פליג בבה"ק דרבים והלכתא כוותיה דהלכה כרבי מחבירו דפליג עלי' דר"י בר יהודה וסבר דלא שמי' אהל אבל בקבר יחידי דל"פ אלא בהך אוקימתא דאסור לקנות בית כו' ודאי דהלכתא כר' יהודה דכל המיקל בעירובין הלכתא כוותיה אפי' יחיד כנגד רבים כמ"ש הרא"ש בשם הר"ם". והדבר צ"ע, דהרי גם הפלוג' בקבר יחידי שורשה הוא בהל' איסוה"נ אי חשיב הנאה ככה"ג או לאו, אלא דחלות העירוב תלויה היא בזה בתולדה, ולכאור' אין שייך לכאן הא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, וכמ"ש הרא"ש גבי הפלוג' התלויה בדין אוהל זרוק. דהא ליכא למימר דסו"ס לגבי עירוב יש להקל ולנקוט דאוהל זרוק שמיא אוהל, דכיון דבעלמא קי"ל לחומרא, א"כ כבר אינו יכול ליכנס לשם ע"י אוהל, (ואפי' להצד שאינו כן), וכמו"כ בפלוג' אי ניה"ל דמינטרא ג"כ הרי אסור ליתן שם העירוב ובזה אין הכרח לפסוק לקולא, וגם אחרי שהאיסור מעכב את חלות העירוב י"ל כנ"ל ולא לילך אחר המיקל. וצ"ע.

תודה היכי אזיל בשידה תיבה ומגדל - פירש נהי דלר' יהודה איכא תקנה אפילו בבית הקברות על ידי שידה תיבה ומגדל ובקבר יחידי נמי שגזרו שתופס ד' אמות סביביו משום הרחקה כ"ש דמצי אזיל בשידה תיבה ומגדל ולקמן פריך מאי טעמייהו דרבנן בקבר יחידי נהי דבבית הקברות גדול לא הוי חציצה הכא דלא הויא אלא הרחקה אמאי פליגי הא מצי אזיל בשידה תיבה ומגדל דאין לך הרחקה גדולה מזו. אכן רש"י כ' "היכי אזיל בשידה תיבה ומגדל והא כיון דאחתא מיטמיא ליה - כלומר נהי דלר' יהודה אפילו בבית הקברות איכא תקנתא למיזל בשידה תיבה ומגדל, וכל שכן קבר יחידי שיכול לעמוד אצלו וכו'. אי הכי מאי טעמא דרבנן - בקבר יחידי, נהי דאיפלגו במתניתין בבית הקברות, ולא סבירא להו דתיהוי חציצה באוהל זרוק אבל הכא יכול לעמוד על שפתו, ויביאנו אצלו".

וכ' בתורא"ש "ורשב"ם פירש דאפילו בקבר יחידי צריך אהל משום תפוסת הקבר שהוא ד' אמות, ולא נהירא דא"כ מאי פריך אי הכי מאי טעמייהו דרבנן לימא משום דסברי אהל זרוק לא שמיא אהל, ועוד תפושת הקבר ד' אמות ליתיה אלא מדרבנן ואין הכהן מוזהר עליה דהא אפילו בטומאה דאורייתא אמרינן כל שאין הנזיר מגלח עליו אין הכהן מוזהר עליו". (ואמנם מש"כ דעל תפושת הקבר אין הכהן מוזהר, הנה בהל' טומאה סי' ח כ' הרא"ש "אבל קבר שאינו מסוים במחיצות גבוה י' טפחים צריך הכהן להרחיק ממנו ד"א", וצ"ע). ויל"ע דאמנם אין הכהן מוזהר, אבל הרי אם יעמוד בד"א של

אליבא דרבנן, ולסומכוס נמי הא יכול לתרום, דאפי' לרבנן דרבי ספק חשיכה מעשרין את הדמאי. ולכאור' צ"ל כד' הריטב"א דבס"ד לא ידעי' הדמאי מותר לעניים, ועדיין ק"ק למה להמסק' אמרו דאי בעי מפקר ולא אמרו דיכול להפריש, (לד' הגר"א דל"ב מוקף לדמאי). ואולי י"ל דבאו לומר טעם כולל בין לרבנן ובין לסומכוס, דחזי לאחריני, וגם הוא עצמו יכול להפקיר נכסיו ולהיות עני, ומהני גם אליבא דסומכוס. ובפרט אי נימא כהנ"ל דהאי אי בעי מפקר וכו' זה סימן לקולתו של איסור דמאי, וא"כ עדיף תי' זה מאשר לומר דאי בעי מפריש.

לא, ב

השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב. וכ' הר"י מלוניל "השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן. דהא לאו בני דיעה נינהו ולא בני שליחות דהא לא ידעי למימר שביתת פלוני במקום הזה". וצ"ע מה שהוסיף לאו בני שליחות נינהו, דהרי החיסרון הוא בעצם חלות העירוב ולא בהשליחות. אמנם הר"י כ' שם עוד "אוקימנא בעירובי תחומין. דמקנא ביתא הוא וקטנים לא אלימי למקניה ביתא בשביל אחר אבל בעירובי חצירות דקני ממילא מערב", ובאמת משמע דכלפי עצמו הקטן יכול לפעול עירוב (ונפק"מ לחינוך), וחסרון דעת שיש בו הוא רק לענין לפעול עירוב עבור אחרים, ד"לא אלימי למקניה ביתא בשביל אחר".

ולגבי כותי ביאר הר"י שם "או ביד מי שאינו מודה בעירוב. כגון כותים שאינם מודים בדברי חכמים וכל החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו דשמא שקר הוא מעיד כשאומר שהביאו שם במקום שצוה ואפי' ימצא שם העירוב שמא לא הניחו שם על מנת כן". וכ"כ הפוס' לגבי קטן הטעם שאינו בר קניית והקנאת שביתה, וגבי מי שאינו מודה בעירוב מצד חיסרון נאמנות. (וע"ע חצי יהונתן). אמנם בב"הגר"א בסי' שפה ס"ב כ' "צדוקי הרי הוא כישיראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב - ל"א ב' כיון דליאת בעירוב אינו בשליחות וכמ"ש בפ"ב דגיטין". וכע"ז כ' הלבוש בסי' תט "ואם שלחו ע"י חרש שוטה וקטן או ע"י גוי או אחר שאינו מודה בעירוב אינו עירוב, דאם אינו יודע לקנות או אינו מאמין בקנין זה היאך יקנה לו". וע"ע מחצה"ש שם ומרומי שדה בסוג'.

ובשורת פאר הדור להרמב"ם סי' עא כ' לגבי צירוף קראים למנין "מהיכא תיתי שישלימו בהם מנין מאחר שהם אינם מודים בדברי רז"ל ואם כן ודאי כי אינן משלימין המנין והראיה לזה ממה שאמרו בעירוב או ביד מי שאינו מודה בעירוב וכו' אינו עירוב, וכ"ש אלו שאינם מודים בחוקים אלו כלל בודאי שאינם מצטרפים לא למנין לקדיש לתפלה לא לזימון ולא לשום דבר ואפילו יהיו מאה כלא חשיבי דהם אינם משגיחים בדברי רז"ל כלל כי אם מה שיראה להם מהכתובים ואין משימין לב על כל החקים והמשפטים אשר צוו רז"ל ומי שאינו מודה בדבריהם איכה נוכל להצטרף עמהם בדבר אשר תקנו ואלו אינם מודים בודאי אסור הוא".

ולענין הקוף והפיל, כ' בתשב"ץ ח"ג סי' שכו "ולאו דוקא עכו"ם אלא אפילו בעלי חיים אפשר להכשיר כיוצא בזה בענין שליחות שהרי בפ' בכל מערבין בענין חזק' שליח עושה שליחותו אמרי' שאם שגר הערוב לשלוחו ע"י פיל או ע"י קוף ואמר לו לקבלו הימנו שהוא כשר אע"פ שלא בא לידו מיד המשלח ומה שהזכיר פיל או קוף ולא שאר בעלי חיים אורחא דמילתא נקט שכן יש בהם קצת הבחנה לקיים מצות משלחם כמ"ש הטבעיים וכיון שכן לא גרע עכו"ם מפיל וקוף לענין זה". (ובפי' רבינו חננאל בן שמואל כ' "ואומר רבנו נסים ז"ל בפירושו, דבר ברור הוא שבארץ הודו מנהגם להשתמש בקוף ובפיל וילמדו אותן עד יבינו מה שיאמ' להן"). וזה כעין ד' הריטב"א בסוג' שכ' "וי"ל דהתם לאו דוקא אמרינן דעבדי שליחותא ממש, אלא לומר שידם כידו להניחו במקום השביתה ועולה לו לענין זה במקום שליחות גמורה, ולומר דהוא הדין לגבי מעילה אע"ג דחרש שוטה וקטן לאו בני שליחות נינהו כיון שמדעתו עשו מה שעשו אנו חושבים כאילו נעשה על ידו למעול על ידם וכאילו היה כאן שליחות גמורה הוא".

התוס' שם דלסומכוס דוקא פריך, דלרבנן אע"ג דלא חזי ליה הא חזי לעניים, אלא ס"ל להריטב"א דלרבנן דוקא הוא, וה"ה דהו"מ לשנויי משום דחזי לעניים, אלא משום דפרק כל שעה ופרק שלשה שאכלו בעי לשנויי הכי, משני נמי התם הכי, וכמ"ש התוס' בההיא דפרק מפנין ודפרקין. מיהו מההיא דשבת ריש פרק מפנין קשה טובא לדעת הריטב"א, דפרקינן התם דמאי הא לא חזי ליה, ומשני מיגו דאי בעי מפקר לנכסיה וכו', ולדעת הריטב"א הא הו"ל מוקצה מחמת איסור, כיון דאינו יכול להפקיר בשבת, והו"ל כטבל, ושוב מצאתי בספר שו"ת עבודת הגרשוני ח"א סימן כ"ה שכתב בפשיטות דשרי להפקיר בשבת מההיא דפרק מפנין, וצ"ע לדעת הריטב"א. ומה שפלפל בדעת הריטב"א בפ"י סוגיין, הנה לפנינו כ' הריטב"א ב' פי' בזה וכנ"ל, ומשה"ק עליו מסוג' דמוקצה לכאור' י"ל כש"נ על דרך ד' המאירי.

ויש להביא מקור לזה דחולשת האיסור היא טעם שלא יהיה בו חיסרון לעירוב או שלא ייעשה מוקצה, דהנה גבי טבל אמרו בגמ' "אבל לא בטבל פשיטא לא צריכא בטבל טבול מדרבנן וכגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב", ויל"ע דהא סו"ס איכא איסור דרבנן ואכתי פשיטא דאין מערבין, (ואולי לפ"מ שדנו הראשונים על ספייט טבל דרבנן לקטן, אי"ז פשיטא כ"כ). ולכאור' מבו' דאם האיסור הוא רק מדרבנן ולא מדאו', יש מקום לדון שיהיה אפשר לערב בו. וכן בשבת שם שאמרו "אבל לא את הטבל וכו' פשיטא לא צריכא בטבל טבול מדרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב", מבו' דאיסור דרבנן הוא חידוש לענין מוקצה. וא"כ י"ל דדמאי דאיסורו קליש טפי (וכדחזי' דאי בעי מפקר נכסיה ואכיל ליה) ל"ה מוקצה כלל. (ואולי יש ללמוד לדינא, דאיסור דקיל טפי, וכגון איסור של מנהג כקטניות בפסח וכד', ל"ה מוקצה וכן מערבין בו, דרק בטבל דרבנן אמרי' דהוי כמו דאו', אבל מנהג קיל טפי. וצ"ע). אבל יש לדחות דאי"ז הרבותא דטבל דרבנן הוא כטבל דאו', דהא פשיטא דכיון דאסור אין מערבין בו והוי מוקצה, אלא קמ"ל דהגדל בעציץ שאינו נקוב הוי טבל דרבנן. (ודוג' השאר שאמרו בגמ' הקדש שחיללו ע"ג קרקע וכו' דהרבותא היא דהחילול אינו חל, ואין רבותא שאחרי שאינו חל אין מערבין בו). והנה התוס' לעיל ל, ב כ' "הא דפריך פשיטא היינו משום דמרישא שמעינן לה דקתני מערבין בדמאי דמשמע אבל לא בטבל", ויל"ע דא"כ מה תי' 'טבל דרבנן', והא טבל דרבנן חמיר מדמאי ואכתי פשיטא. וצ"ל דמ"מ דמאי יש בו צד חמור שעיקרו דאו' מחמת הספק. אבל להנ"ל ל"ק כיון דהרבותא הוא עצם מה שהגדל בעציץ הוי טבל דרבנן, ולא מה שאין מערבין בו.

ובברכות מז, א אמרי' לגבי ברכה וזימון "אכל דמאי וכו' הא לא חזי ליה כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי", ובפסחים לה, ב אמרי' לגבי מצה של דמאי "יוצא בדמאי ובמעשר וכו' דמאי והא לא חזי ליה כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי השתא נמי חזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי". והנה הרי לא איירי שהפקיר נכסיו קודם שאכל, ואפי"ה אמרי' דכיון דאי בעי וכו' ל"ח אכילת איסור. ובהו עכצ"ל כנ"ל דאפשרות ההיתר ע"י הפקר הנכסים ועניות זה הוכחה לקולת איסור הדמאי. וא"כ ל"ק כ"כ מד' הגמ' כאן ובשבת להנך שי' דס"ל דאסור להפקיר בשבת. (ויל"פ בכ"ז לגבי מה שכ' בירור' דתרו"מ טמאה של דמאי הויא מוקצה. ע"י מנח"א בשבת שם).

והנה שי' הגר"א דבדמאי ליכא איסור לתרום שלא מן המוקף. ולכאור' בד' התוס' כאן מבו' ל"כ, דהרי כ' "וא"ת ולסומכוס הא חזי ליה דמצי לאפרושי מיניה וביה אפילו לרבנן דרבי דספק חשיכה מעשרין הדמאי ויש לומר דמשמע ליה מתניתין אפילו ליכא אלא שתי סעודות מצומצמות דמסתמא מתניתין איירי בכל ענין ולעיל נמי דפריך מאי פסקא משום דמשמע ליה דמתניתין איירי אפילו ביתר משתי סעודות", והרי לעיל אמרו בגמ' "ולפרוש עלה ממקום אחר לא נחשדו חבירים לתרום שלא מן המוקף ולפרוש עלה מיניה וביה דלית בה שיעורא", וע"כ דס"ל להתוס' דגם בדמאי אין תורמין שלא מן המוקף. אבל גם בד' הגמ' צ"ע לשי' הגר"א, דאכתי מה יענה לק' התוס' מה הק' דדמאי לא חזי ליה, והא חזי לאחריני

אומר לאיש שאינו מכירו שכור לי פועלים ע"כ שכרו שיעשה בשבילו וזה פשיטא דאסור, משא"כ במשנה דסוכה הקונה אתרוג מחבירו, למאי תנן מחבירו המכירו, מש"ה הגיה רש"י, וכן בהא דאיתא בשבת שם אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב, עלה עה"ד לדקדק דוקא חבירו ישראל ולא עו"ג, דבל"ז למאי תניא לחבירו, ליתני אומר אדם לאחד הנראה כו', והתוס' השיגו ע"ז דמצד הסברה אין נ"מ וא"כ צריך ליישב הדקדוק בא"א, אבל מ"מ נכון הדקדוק וע' או"ח (סי' ת"ק) בהגהת הרמ"א. הא מיהו שאין רחוק לדקדק לשון מינקת חבירו ולא אמרי מעוברת ומינקת סתם אלא דוקא חבירו ולא עו"ג". וע"ע שו"ת עין יצחק ח"א אבהע"ז סי' טו.

תוד"ה תאנים מתאנתי - אע"ג דמעשר פירות מדרבנן ורב נחמן מודה דבשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו כיון דעיקר שם מעשר מן התורה חשיב לה כשל תורה. ויל"ע גבי תחומין אם י"ב מיל אסור מדאורי, דה"נ יש לתחומין אלפיים אמה עיקר מן התורה. וכה"ק בנובי"ק אהע"ז סי' ב' לשי' הר"מ ד"ב מיל הוא דאורי, והאריך בזה עי"ש. (והמאירי בסוג' כ' ו"אע"פ שאין חזקת שליח נאמרת בשל תורה להקל ומעשר פירות מן התורה הוא לדעת גדולי המחבר"י ואף לשטתנו שאינה מן התורה כמו שכתבנו בברכות מ"מ יש לו עיקר מן התורה בזו אינו חזקת שליח לכד אלא חזקת חבר שהיא כחזקת בית דין", וזה כחשבון הנובי"י שם דהר"מ לשי' במעשר פירות ל"ק קו' התוס', וע"ע קר"א ופני שלמה כאן).

אמנם לקמן לו, א אמרי' בהדיא "שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה שבת נמי דאורייתא היא קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן", וכ' הרשב"א שם "איכא מאן דדייק משמעתי' דהכא דמאן דאית ליה תחומין דרבנן אין להם עיקר מה"ת כלל דאלו היה להם עיקר ואפילו בתחומין של י"ב מיל כמחנה ישראל היה ר' יוסי מחמיר בהן כמו שהחמיר בטומאה דרבנן משום דיש לה עיקר בדאורי, והראב"ד ז"ל נשמר מזה ופי' דהני טומאות דקא חשיב הכא דהיינו האוכל אוכלין טמאין והשותה משקין טמאין משום טומאה דאורי גזרו עליהו כמו שאמרו בפ"ק דשבת וכו' והילכך כשל תורה הן והלך בהן ר' יוסי לחומרין כשל תורה, אבל תחומי אלפים אמה לא גזרו עליהן משום לתא דתחומין ד"ב מיל דרחוקין הן זה מזה מאוד אלא דרבנן הן לגמרי דאסמכינהו אתחומי ערי מקלט לערי הלויים ואסמכינהו אגזירה שוה כדאי' לקמן בפרק מי שהוציאנהו והילכך דרבנן גרידתא הוא ולקולא, ועוד אני מוסיף בה דברים דבטומאה דרבנן יש לה עיקר מה"ת שיקלו בה לעצמם אם נקל אנחנו בהא יאמרו אשתקד מי לא טהרנו ספק לא טבל אף כאן נטהר והם לא ידעו כי זו דרבנן וזו דאורי, אבל בתחומין הניתרין ע"י עירוב א"א לבוא לידי איסורא דאורי דאפילו אם יבואו להתיר לערב בתרומה טמאה שנשמאת מבעוד יום מאי איכא תחומין דרבנן בלחוד דתחומי י"ב מיל אינן ניתרין לעולם ע"י עירוב וא"א ליגע בהן מחמת קולת הספק הזה". והריטב"א שם כ' עוד "ולי נראה דכי פרכינן שבת נמי יש לה עיקר מה"ת היינו בתחומי י"ב מיל, ופרקינן דקסבר רבי יוסי תחומין דרבנן לגמרי ואפילו של י"ב מיל", ונתכוין לזה הנובי"י שם, ושם הביא עוד מד' הג"א סופ"ק שכ' "ובפרק בכל מערבין חשבינן לה אין לו עיקר מן התורה מיהו י"ל כיון שאין כתובה בפי' חשיב לה אין לו עיקר". וע"ע יחוסי תו"א ערך רב חנינא וורדאן מש"כ אי תחומין חשוב יש לו עיקר מה"ת, וכן ע"י בראבי"ה סי' תז. (ובמש"כ הראש' דתחומין דאורי י"ב מיל אינם ניתרים בעירוב, צ"ע אם הטעם לזה כיון דעכ"פ יישאר האיסור דרבנן של אלפיים אמה, או דכלפי י"ב מיל ל"מ עירוב כלל גם מדאורי. ונחלקו בזה הראש' בסופ"ק, ועי' דבר"י סי' ז).

לב, ב

והא קא משתמש באילן לעולם דקאי ברה"ר ונתכוון לשבות למטה ורבי היא. ומלש' הגמ' משמע דהקו' דמשתמש באילן היא תלויה באוקי' דקאי ברה"ר ונתכוון למטה וכו', וצ"ע דהא בכל גווני איכא איסור שימוש באילן. וכן ק' בלש' הגמ' בהמשך "הכא באילן העומד ברה"ר עסקינן גבוה עשרה ורחב ארבעה ונתכוון לשבות למטה ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו

לב, א

תוד"ה ר"ש. "ודרב שמעיה נמי איכא למימר דלא אמר כדי ליתן טעם למה סומכין על הכהנים אלא ליישב דברי רב דאמר בפ' האשה אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אע"ג דמקוה לפנינו דילמא פשע ולא טביל אבל שוחטין וזורקין על מחוסר כפורים ואע"ג דהוי נמי מחוסר מעשה דליכא למיחש דילמא פשע כדרב שמעיה והתם נמי מיייתי לה". וכ' הרש"ש "לכאור' סו"ס אם איכא לחזקת שליח ל"ל לטעמא דחזקת ב"ד הלא שליח דעלמא נמי, ונ"ל ליישב ע"ד דמתרץ רבא שמא מת ל"ח שמא ימות חיישי, ה"נ שמא לא עשה ל"ח, שמא לא יעשה חיישי, וכמו דחיישי שמא לא יטבול". וצ"ע מה שייך בהאי חזקה דשליח עושה שליחותו חילוק בין שמא מת לשמא ימות.

תוד"ה הרחוקים מותרין - אע"ג דע"כ צריכין להקריב משום מצות העומר מ"מ מיייתי ראייה מהא דשרו רחוקין מחצות ואילך אע"ג דיש שהות כל היום אלא שממהרין לפי שידועין שהרחוקין סומכין עליהן. וקצת יל"ע דא"כ מה אמרו בגמ' "בית דין הוא דלא מתעצלין בו הא שליח מתעצל בו ורב ששת אמר לך בית דין עד פלגיה דיומא שליח כולי יומא", והא ודאי דכוליה יומא דשליח אם יהיה לו זמן קצוב שאם לא יקיים שליחותו יפסיד להמשלח, ודאי שהחזקה תהיה עד אותו זמן, וא"כ לא א"ש הא דמשמע דדוקא ב"ד לא מתעצלין, דהרי גם יחיד כה"ג אם יודע 'שהרחוקין סומכין' יש לו חזקה עד חצות. ובמ"מ פ"ד מהל' בכורות כ' "הוי יודע שזה ימים כתבתי על מי שנדר דבר ועשה שליח לשאול על נדרו כפי סברת הרשב"א דאית ליה דיכול אדם לעשות שליח להתרתו. ושם אמרתי דפשיטא לי דעד הערב צריך לקיים נדרו. אף דנימא דשייך באותו נדון חזקה שליח עושה שליחותו מ"מ חזקה זו להקל לא נאמרה ביומו והבאתי סוגיא זו דעירובין יע"ש". ולכאור' צ"ע דאין הכרח מסוג' דיש קביעות של 'יום' לענין זה, ולכאור' עדיין י"ל דכל מקרה לגופו יל"ד בו מה שיעור הזמן שבו השליח יעשה שליחותו. ועי' קר"א.

תוד"ה האומר לחברו צא ולקוט לך - בפרק לולב גבי הלוקח לולב מחבירו בשביעית מגיה שם רש"י מעם הארץ משום דלא הוה קרי ליה חבירו ואין צריך להגיה דהכא מוקי לה בעם הארץ שאמר לחברו אע"ג דקתני לחברו ובשבת פרק השואל אמר אומר אדם לחברו צא ושכור לי פועלים ומוקי לה בחברו נכרי. ובשו"ת מהר"י מברונא סי' רה כ' "נשאלתי ראובן עמד אצל גוי והלך שמעון לפנייהם ואמר כאן עומדים שני חברים. והשבתי דאין לענשו על ככה, אע"ג דלרש"י משמע כל היכא דקרו ליה חברים משוי להו יחד כדאיתא בפ' לולב הגזול גבי לוקח מחברו בשביעית ומגיה שם רש"י מע"ה, הא כתבו התוס' בפ' בכל מערבין דאין צריך להגיה דבפ' שואל אומר אדם לחבירו מוקי לה בחברו גוי". והרעק"א במהדור"ק סי' צה כ' "וזכורני שחכם אחד רצה לומר דאין זה בכלל מינקת חבירו כיון דהיא מינקת נכרי וכו' אבל באמת אין ממש בראיות אלו דמלשון מינקת חבירו ליכא דיוקא, דהא מצינו בשבת דמוקי ר"פ ההיא דלא יאמר לחבירו לשכור פועלים היינו דלא יאמר לנכרי, ובתוס' שם ד"ה אומר אדם לחבירו וכו' ל"ש נכרי ל"ש ישראל, הרי דאין לחלק, דגם נכרי בכלל חבירו".

ובשו"ת משיב דבר ח"ד סי' כא כ' "ועתה תמה אנכי על מאור הגולה רע"א ז"ל שלא הביא פרש"י ותוס' סוכה, שרש"י כתב זה הדיוק דלשון חבירו משמע דומה לו, ושם דמיירי בת"ח וחבר, משמע דיוק חבירו ת"ח, וממילא מובן בענין דמיירי בכל ישראל דיוק חבירו דוקא ולא עו"ג, והתוס' הקשו ע"ז בכ"ז אין לדחות דברי רש"י לגמרי, ואדרבה מתוס' שבת הנ"ל יש להוכיח דס"ל כפרש"י ורק יש ליישב קושית התוס' סוכה, דודאי במקום דמשמע חבירו היינו רעו המכירו אין לדקדק עוד מחבירו שהוא דומה לו, מש"ה בהא דמשאלת אשה לחברתה משום דרכי שלום, וכן בהא דאומר אדם לחבירו ע"ה צא ולקוט תאנים מתאנתי כו' והתם ג"כ עביד איהו איסורא זוטא, ורק משום שהוא מכירו ונצרך לעשות לו נ"ר, וכן בהא דתנן בשבת לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים כו' אפילו רעו המכירו שהוא רגיל עמו ועושה בחנם לטובתו, מכש"כ אם

אכן הנה הר"ן ביאר לנו כאן שי' הר"מ בזה, ובאופן שאין סתירה כלל גם בדי' השו"ע. דבאמת בהאי פריקה דבהמה מלבד ענין המוקצה שיש להתיר מחמת דהוי טלטול בגופו, (וכדעת הרא"ש דמותר בכל אופן), יל"ד גם איסור נוסף דהנטילה מן הבהמה ה"ה כהשתמשות בבהמה ואסור, ולזה בעי' היתרא דצער בע"ח להתיר האי השתמשות בבהמה. וא"כ אף דהשו"ע פוסק כהרא"ש ולא כהר"ן מ"מ הוצרך לטעמא דצער בע"ח, וכו"ל. (וכנראה בדקדוק ד' הר"מ היה נראה להר"ן, שהוצרך הוא לדין צער בע"ח לא מחמת איסור מוקצה - דלהר"ן עצמו הרי אין בזה היתר של 'בגופו' - אלא מחמת הנטילה מהבהמה אפי' של כלים שאינם מוקצה). והנה המשנ"ב בסי' שלו סקי"ב כ' "אסור ליטלו וכו'" - שאין איסור בהיות כלים מונחים מעצמם על דבר המחובר בשבת ובנטילתו משתמש הוא בהאילן והטעם דאסור ליטול בשבת מהאילן משום דבקל יבוא עי"ז להשען עליו או על אחד מענפיו, והוסיף בשעה"צ ד"משמע מדברי הריטב"א שם דמעל גב בהמה אין איסור ליטול", אכן להמת' לעיל דעת השו"ע בזה היא כהר"ן ולא כהריטב"א, ולעולם אין חילוק בין בהמה לאילן ובתירויהו הנטילה כשימוש, אלא דמשום צער בע"ח התירו.

כ' הרשב"א "דביהש"מ שביציאת השבת ג"כ לרבי לא גזרו שאף הוא ספק לילה הוא דכל ביהש"מ בין בכניסתו בין ביציאתו לא גזרו עליו משום שבות". ובמג"א סי' שמב סק"א כ' "צ"ע אם במ"ש ב"ה נמי לא גזרו משום שבות דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא דמספיקא לא פקע קדושה כמ"ש ססי' שפ"ו וערסי' תקס"ב וע' בספר הזכרונות דף כ"ו". ובברכ"י שם הביא וראיתי לאחד קדוש שכתב משם הרשב"א בחידושי עירובין כ"י שכתב בפירוש דגם במ"ש ביהש"מ לא גזרו משום שבות, ושתי בן השמשות דעיולי יומא ואפוקי יומא שקולים". וכן הביא השעה"מ בהל' שבת פכ"ד ה"י לפשוט מד' הרשב"א כאן את ספיקו של המג"א. ועי' משנ"ב וביאור"ל שם. אכן בתור"פ לקמן לד, א כ' "שמא יש לומר, דלא אמרינן כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ אלא בכניסת שבת, אבל ביציאת שבת לא אמרינן. כך פירשו בתו', אבל דוחק הוא".

תוד"ה הכא באילן. "דאפילו במופלג טובא יכול להוליכו בבת אחת עד מקום שביתתו דכיון דעוקרו מוכרמלית שוב אינו מתחייב בהנחתו אלא משום שבות". עי' רעק"א כאן. ונת' בשבת באורך, בענין איסור העבת ד"א וד' המאירי בזה, ושייך גם לסוגיין, דיש מקום לחלק דאע"ג דעקירה והנחה בכרמלית והעברה ברה"ר ל"ה אלא שבות, מ"מ בעקירה ברה"י הוי איסור מעביר ד"א ברה"י, וגם ביותר דאפי' אם בכרמלית ג"כ חייב מ"מ במקור"פ כה"ג פטור. קחנו משם.

לא גזרו על השבות בביהש"מ

ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ. נחלקו רבי ורבנן האם גזרו על השבות בביהש"מ, והראש' דנו ממתני' דשבת לד, א דספק חשיכה אין מעשרין את הורדאי ואין מטבילין את הכלים (ואין מערבין תחומין כמבו' שם בגמ'), ויש בזה ג' דרכים, יש שתי' (ובהם תוס' לעיל ל, ב) דמתני' דהתם כרבנן, אבל לרבי לעולם שרי, שי' הר"מ (ודעימיה) דרבי לא שרי אלא במקום מצוה או במקום הדחק, ושי' הראב"ד (הו"ד בראש' בפירקין) דרבי לא התיר כלל שבות בביהש"מ אלא דלענין עירוב וכד' אפשר לדון את ביהש"מ כזמן המותר ולכן העירוב כשר. והנה אעפ"כ מבו' במתני' שם דיש ג' שבותים שהתירו בביהש"מ, (אף לרבנן דרבי, או לרבי אף שלא במקום מצוה, וכן שהתירו בפועל ממש), דמעשרין את הדמאי ומערבין ע"ח וטומנין את החמין.

ומאידך גיסא מצינו שבות חמור שלא התירו בביהש"מ אפי' לרבי, כגון מה שאמרו לקמן לד, ב "גזירה שמא יקטום", וכן מבו' בראש' לקמן ד"ה עוקר וזה מניח' אסור גם בביהש"מ, וכן טלטול פחות פחות מד"א, וכן מלאכה שאצל"ג וכד'. וא"כ ג' מיני שבותים הם, בקלים לכו"ע מותר בביהש"מ, בחמורים לכו"ע אסור, ובשאר שבותים פליגי רבי ורבנן. (וז"ל הבי"ב בסי' שז בשם הרשב"א "שאין אומרינן בשבותין זו דומה לזו ואין לנו בהם אלא מה שהתירו

ביהש"מ", דמאי שייכא אהדרי. ונראה לומר ע"פ מש"כ רש"י ותוס' דלעולם הוי מצי לאקשוויי נמי דהא בלמטה מי"ט נמי איכא איסורא דכרמלית, וכ' התוס' דהוי מצי לאוקמי באילן העומד בכרמלית, אבל להמסק' דרבי היא דהתיר שבות בביהש"מ י"ל לעולם דאירי ברה"ר וכו'. וכע"ז כ' בתור"ח. ויש בזה חידוש נוסף, כמה שדן הרעק"א בתש' קנט דהא לכאו' איכא הכא ב' שבותים, הוצאה מוכרמלית והשתמשות באילן, עי"ש מה שתי' בשם האבהעו"ז. (ומש"כ שם דגבי מוקצה הוו ב' השבותים בב"א, כוונתו דל"ש להתיר מדין 'עודן בידו', כיון דהוי השתמשות נוספת, והאריכו בזה הפוס'. ויל"ע אי דמי לנטל בהיתר או לנטל באיסור, כיון דשבות א' הוי היתר בביה"ש). והמאירי בסוג' באמת כ' "ונמצא שאף שני שבותים לא גזרו עליהן ביהש"מ". וכן בתור"א ש' להלן לה, א כ' "ואין לומר דלא משוינן ל' עירוב אליבא דרבי כיון שאינו יכול להביא עירובו אליו אם לא שיעבור שני שבותין דהא אמרינן לעיל נתנו באילן למטה מי' עירובו עירוב אע"ג דאיכא תרי שבותי כרמלית ומשתמש באילן". ובעיקר ההע' דהוי הכא ב' שבותים עי' בחנוכת התורה ליקוטים מאמרי חז"ל אות ריב ומש"כ המגיה שם.

והא קא משתמש באילן. הנה דנו הראשונים איזה איסור שימוש יש בהורדת העירוב מן האילן, דהרי אינו נסמך עליו וכד', אלא רק נוטל ממנו את מזונו, ונטילה אינה תשמיש. ועיקר קו' היא מהא דמצינו דמותר ליטול משא מבהמה, וכדאמרי' "היתה בהמתו טעונה כלים כשהוא מגיע לחצר החיצונה נוטל כלים הנטלין בשבת", דנטילה אינה תשמיש, וא"כ מ"ש אילן מבהמה. עי' רשב"א וריטב"א ומאירי. והר"ן כ' בזה "לפיכך נ"ל דודאי בנטילתו הוא דאיכא משום משתמש באילן והיינו דתניא בברייתא בסמוך ואסור ליטלו, והא דשרי' בפ' מי שהחשיך ליטול מעל גבי הבהמה הכלים הניטלין בשבת משום צער בעלי חיים נגעו בה, וכהא אמרי' בפ' המוציא תפילין דמי שעלה על גבי אילן בשבת במזיד אסור לירד ואלו ברוכב על גבי בהמה אמרי' בירוש' בפ' משילין דאמרין לו רד ואמרי' טעמא התם שמה תנוק הבהמה, הלכך משום צער בעלי חיים הוא דשרינן ליטול הכלים הניטלין בשבת, וכן נראה מדברי הר"מ במז"ל בפכ"א מהלכות שבת".

והנה בשו"ע סי' שה סי"ח כ' "ואם עלה עליה אפי' במזיד, ירד משום צער ב"ח. ומטעם זה פורקין משאוי שעליה, כיצד עושה מכניס ראשו תחת המשאוי ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו". וכ' שם במג"א "מיירי אפי' כשהמשוי הוא מוקצה אע"ג דמקצת טלטול אסור כמ"ש סי' שיי"א ס"ז מ"מ משום צער ב"ח שרי (ר"ן) עססי' של"ג ועסי' שיי"א ס"ח דטלטול בגופו שרי והר"ן לשיטתיה אזיל דס"ל דאין חילוק בין טלטול בגופו וכמ"ש הרב"י שם בשמו לכן כתב משום צער ב"ח". וא"כ צ"ע בד' השו"ע דפסק כהרא"ש דטלטול בגופו מותר (אפי' לצורך דבר האסור), ואילו כאן הוצרך לטעמא דצער ב"ח, ובשלימא הר"מ שכ' כן י"ל דס"ל כהר"ן ולא כהרא"ש, אבל בד' השו"ע צ"ע. ובביאור"ל שם כ' "כ"ז איתא ברמב"ם פכ"א וכן בטור והנה לפי מה שפוסק המחבר לקמן בסי' שיא ס"ח כהרא"ש דטלטול בגופו שרי בכל גווני א"כ אפילו בלא סברת צער בע"ח היה לנו להתיר להכניס ראשו תחתיהן אם לא שנאמר דהרמב"ם יסבור דטלטול בגופו שמה טלטול אבל זהו דוחק דא"כ למה סתם שם המחבר לדינא כהרא"ש בזה אחרי דהרמב"ם והר"ן פליגי עליה ועוד הלא הטור גופא פוסק שם דטלטול בגופו מותר וע"כ נ"ל דהטור והמחבר קיצרו בהעתקת כל דברי הרמב"ם בסימן זה וסמכו על מה שהעתיקו סוף דבריו כבר בסי' רסו ס"ט ע"ש והמעייין ברמב"ם שממנו נובעים אלו הדברים יראה שיש ליישב כ"ז בפשיטות שנקט לשון זה משום מה דמסיים שם בסוף דבריו בה"י דאפילו אם השקים גדולים ומלאים כלי זכוכית שאי אפשר להניחן שיפלו דישתברו אפ"ה לא יניחן שם על הבהמה ופורק אותם בנחת משום צער ב"ח וע"ז כלל בתחלה בדין טי"ת דבכל גווני צריך לפרוק מעל הבהמה היינו אפילו פריקה ממש משום צער ב"ח ואח"כ התחיל לבאר בדין יו"ד שיש כמה פרטים בזה דהיכא דאפשר לסלקם שלא ע"י טלטול ממש אסור לטלטלם בידים".

יהושע סי' יג כ' לדחות את הצד הזה מהא דרבי התיר שבות בביהש"מ, אף דשורש הספק נוגע לדאו', ולהנ"ל אדרבה אולי גם רבי לא התיר מדינא דספק דרבנן לקולא). ובשו"ת בנין שלמה סי' לו גבי נידון האחרו' אם ספק ביהש"מ מצטרף לס"ס כ' "מאן לימא לן שספק ביהש"מ נחשב לספק, והא הו"ל ספק חסרון חכמה, תדע דקי"ל שגזרו על השבות בביהש"מ, אלמא דלא חשיב ספק".

ומצינו באחרו' שהשוו את הא דאין שבות במקדש להא דאין שבות בביהש"מ, לענין הנידון האם התירו גם ב' שבותים, ז"ל הרעק"א קמא סי' קנט "הרע"ב כתב דכיון דהוי ב' שבותים חמור וגזרו ביהש"מ וכו' ומעתה י"ל דגם במקדש שני שבותים חמירי וגזרו במקדש". וכ"כ בחסד לאברהם ה"ל עבודת יוה"כ פ"א ה"ד ופ"ד ה"א. והא דאין שבות במקדש ודאי אי"ז שייך להיתרים של ספיקות, ונראה א"כ דס"ל דה"נ אין ההיתר מצד ספק אלא בתורת ודאי דלא גזרו על השבות בביהש"מ כל חד כדאית ליה. (וילה"ס בב' שבותים בביהש"מ במקדש, האם אפשר להתיר כל חד מינייהו מצד היתר א'). ואם אכן יש לדמות בין הדינים לכל מילי, הנה נחלקו האחרו' גבי אין שבות במקדש האם זה היתר לכתחי' ממש, או דאם אפשר מבעו"י לא התירו את השבות במקדש, (עי' כס"מ ומל"מ בית הבחירה פ"ח הי"ב), וא"כ ה"נ לענין דלא גזרו על השבות בביהש"מ י"ל דאפי' אם הוי היתר בתורת ודאי דלא גזרו וכו' ולא רק מחמת הספק, מ"מ אין לעשות כן לכתחי' אלא צריך להקדים מבעו"י היכא דאפשר. (וע"ע רב פעלים ח"ב סי' מט). והנה רש"י לקמן קג, ב כ' "וכגון שעלתה לו בשבת, דלא אפשר ליה למשקליה מאתמול", ומשמע דאין היתר שבות במקדש אם היה אפשר מבעו"י. אבל יש לדחות דאולי אין ההיתר שם מצד שבות במקדש (כיון דהוי שבות חמור לחתוך יבלת לחה ביד), אלא מצד דין מכשירין הדוחין את השבת, ולזה בעי' שלא יהיה אפשר מבעו"י. עו"ל דהנה בתורא"ש שם כ' "סד"א שלא יחטא זה כדי שיזכה חבירו לעשות עבודה קמ"ל דאפילו הכי שרי כיון דלא פשע חבורו", (וזה הביאור בד' התוס' שם, ועי' מהרש"א, וכך מבו' בתוס' בסוגיין דההיתר שם כדי שיזכה חבירו זה משום דלא פשע), מבו' א"כ דההיתר של שבות במקדש הוא בגדר 'חטא', וההיתר לחבירו זה רק מפני שלא פשע, ואם היה אפשר מאתמול הרי פשע.

ואפ"ל עוד דהנה נחלקו הראש' להלן באופן של שבת ויו"ט הסמוכים זל"ז (וב' קדושות הן) ועירב בשבת למזרח וביו"ט למערב, האם יכול בביהש"מ לילך לכל צד שירצה כיון דלא גזרו על השבות בביהש"מ, ולכאו' אם ההיתר הוא מצד הספק אז ה"נ איכא ספק של ביהש"מ כלפי חיובו להיות בתחום מזרח בשבת וכלפי החיוב להיות בתחום מערב ביו"ט, אבל אם אם ההיתר הוא מצד דלא גזרו וכו' בתורת ודאי (ומצד הספק אין להתיר), אז הרי הכא ודאי בהאי ביהש"מ יש עליו איסור תחומין וגזרו בו, והספק הוא רק היכן תחומו והוי חמר גמל, ודרו"ק. עוד יש להביא מש"כ התוס' לעיל ל, ב ד"אע"ג דרבה דאית ליה הכנה אמרינן בפירקא דתחילת היום קונה עירוב וכוותיה קי"ל מ"מ מותר לתקן הטבל דלא גזרו עליו ביהש"מ עד שתהא לילה ניכרת וידוע, ופי' המהר"ם דק' התוס' היא דתחילת היום היינו אחר ביהש"מ, ועי' בא תירוצם דמ"מ לא גזרו עד שתהא לילה ניכרת וידוע, הרי להדיא דיש היתר על שבות בביהש"מ גם בזמן שאינו ספק כלל והוי ודאי שבת, וע"כ דלא גזרו וכו' הוי היתר בתורת ודאי.

עוד יש להביא מש"כ המרדכי ביבמות רמז כא "ואפילו בספיקא דרבנן אנו מוצאין דאזלינן לחומרא בפ"ב דביצה כלי שנטמא בעיו"ט אין מטבילין אותו בביהש"מ פ"י משום דביהש"מ שמא לילה הוא ויו"ט הוא ובודאי ביו"ט אין אסור להטביל אלא מדרבנן משום דמיחזי כמתקן מנא", ומבו' דהיה שייך בזה הכלל של ספק דרבנן לקולא, וא"כ אולי זהו טעמו של רבי. וע"ע בפמ"ג ר"ס שמב במשב"ז שהאריך בטעמא דרבי להקל בביהש"מ (ובתו"ש), ובתו"ד כ' "ולכאורה רבי לשיטתיה, דבכריתות ריש פרק ספק אכל כפשטא דמתניתין בעינן איקבע איסורא באשם תלוי, וסיפא פירושא דרישא, וכמו שכתבו מהרימ"ט [שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' א ד"ה והטעם] ופרי חדש יו"ד סי' קי [כללי ספק ספיקא כלל א ד"ה באופן] דסובר

בפירוש שהרי לעיתים מתירין אותם מחמת דבר אחר שיראה קל שמעלה וכותב בשבת בערכאות של גוים מפני קניית בית בארץ ישראל ולעיתים מעמידין אותם אפילו במקום כרת החמור כהזאה ואזמל".

ויל"ע מהו עיקר הדין, והיינו האם בהל' ספק דרבנן לקולא היה ראוי להקל בכל השבותים בביהש"מ, אלא דרבי החמיר בחמורים, ורבנן החמירו בכל השבותים חוץ מבקלים ממש, או להיפך דל"ש בזה הכלל של ספק דרבנן לקולא, מאיזה טעם שית' להלן, ואעפ"כ הקילו רבנן בשבותים הקלים, ורבי היקל בכל השבותים חוץ מבחמורים ממש, (ואולי משום החשש שיבוא לידי דאו'). ונפק"מ בזה באופן שמותר, (לכל חד כדאית ליה), האם זה היתר ודאי שלא גזרו כלל בביהש"מ, או שזה רק ההיתר הרגיל של ספק דרבנן לקולא והוי היתר מחמת הספק. ונפק"מ בזה דהיתר מחמת הספק לכאו' אינו יכול להועיל בתרתי דסתרי, משא"כ אם לא גזרו כלל בביהש"מ. וכגון להתיר לנידה לטבול בחמין בביהש"מ, דממ"נ בלילה הרי אסור וביום אי"ז טבילה ול"ה במקום מצוה. (ועי' חכ"צ סי' יא וקרבו"נ בשבת פ"ב סי' כב אות ק שנחלקו בזה, בחכ"צ נקט שמותר לטבול בביהש"מ, ובקרבו"נ תמה עליו דממ"נ צריך לאסור, ותי' שם דביהש"מ יש בו גם יום וגם לילה, עי"ש, ובריטב"א ביומא מז, ב כ' "הכי קאמר בין הבינים ספק לפי שהוא נידון כפנים וכבחוף, כספק ביהש"מ שיש בו מן היום ומן הלילה, הכא נמי יש בו מבפנים ויש בו מבחוץ וכקומץ ושירים המעורבין זה בזה". וע"ע בתו"ש סי' רסא סק"ג ובסדרי טהרה סי' קצו סק"ט).

ואולי נפק"מ עוד האם יהיה מותר לעבור על שבות בביהש"מ גם בכניסת השבת וגם במוצ"ש, או דכה"ג ממ"נ א' מהם הוי איסור, (וצ"ע בזה בכללי ספק דרבנן לקולא בתרתי דסתרי כשהסתירה היא בב' מעשים ובב' זמנים חלוקים. וז"ל הרעק"א בביצה יד, א "לכאו' יש לעיין ממה דאמרינן בשבת אמרו צא וערב עלינו עירב לא' מבעוד יום ונאכל ביהש"מ ולא' עירב ביהש"מ, הרי דאף דכבר איתרמי תרתי דסתרי מכל מקום לגבי כל אחד אמרינן ספק דרבנן לקולא, ואף דיכול להתרמי גם באדם אחד עצמו בשבת אחרת שיערב באותו זמן דביהש"מ כאשר בע"ש זו נאכל עירובו, בענין שלא יהא אפשר לומר דאו היה לילה ועתה יום דעירובו השניה היה בתחלת ביהש"מ ועירובו הראשון היה באמצע ביהש"מ, והוי תרתי דסתרי, מ"מ אמרינן ספק דרבנן לקולא").

ואולי עצם פלוג' הראש' והפוס' שהובאת לעיל האם רבי מתיר גם בביהש"מ של מוצ"ש, זה תלוי בנידון הנ"ל, ויל"ע. עוד יש נפק"מ האם יהיה מותר להמתין עד ביהש"מ לעבור על השבות כיון דהוי בתורת ודאי, או לאו, ויבו' עוד להלן. והנה הראש' והפוס' נחלקו בגוונא דאין איסור שבות בביהש"מ האם ה"ה בתוספת שבת, וכ' בחכ"צ בסי' יא "הדבר תמוה מאוד שיהא חמור תוספת שבת שהוא מקבלו ברצונו ואינו אלא עשה בעלמא מביה"ש שהוא ספק איסור סקילה", הרי להדיא דס"ל דאי"ז היתר מחמת הספק אלא דלא גזרו כלל בביהש"מ, ויליף מינה נמי לזמן תוספת שבת, (ואזיל בזה לשי' דנדה טובלת בחמין בביהש"מ וכנ"ל מאותו תש' שם, ול"א דממ"נ לא תטבול).

ובטעם הדבר למימר דלא יהיה שייך בביהש"מ את ההיתר של ספק דרבנן לקולא, י"ל בכמה אופנים. חדא, אולי הוי כאיקבע איסורא, (כ"כ בחו"ד סי' קפד סק"ו), וזה תלוי בפלוג' דראש' ואחרו' האם ספק של ביהש"מ חשיב איקבע איסורא, והאם ליכא לכללא דספק דרבנן לקולא באיקבע איסורא. ועוד, דהרי כ' הראש' דל"א ספק דרבנן לקולא במקום דאפשר לבוא לידי ב' קולות דסתרי אהדדי, (ובאמת הרש"ש בתענית יב, א כ' "כתב הגבו"א דלהכי לריו"ח בפסחים בהש"מ שלהם אסור ולי"א ספיקא דרבנן לקולא דא"כ ניקל נמי בבהש"מ דאפוקי יומא והוי תרי קולי דסתרי אהדדי וע"ש דהאריך בראיות. ומה יענה להא דרבי דס"ל בעירובין דכ"ד שהוא משום שבות ל"ג עליו בבהש"מ", וא"ש כהנידון הנ"ל דרבי באמת לא התיר מחמת הספק). ועוד, י"ל דכיון דשורש הספק נוגע גם בדאו' אז אין בזה את הכלל של ספק דרבנן לקולא, וכמו שדנו בזה האחרו', ונמצאו בזה דברים גם ברמב"ן לקמן מג, א עי"ש, (ובשו"ת

תוד"ה והא אי בעי מייתי. יש סבורים שר"ל שגם האויר שהוא למעלה מ' אפילו כנגד הנטייה שהיתה פחותה מ' הוי רה"י ולא עלה זה על דעת רש"י דלא הוי רה"י אלא כרמלית". והוסף בתור"פ פ"ה והיינו רה"י, דכל למעלה מ' רה"י. זה אינו, דהא כאן דכל הנטייה למטה מ', כרמלית היא. אלא נראה לפרש הכי, והא אי בעי מצי לאיתווי דרך עליו, דהיינו דרך כרמלית, ואע"ג דמ"מ איכא איסור דרבנן, מ"מ כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ כרבי. ויש טועים ורוצים לומר, כיון שמביאו בידו, אע"ג דרגליו בכרמלית, הוי ידו מקום פטור, והוי דרך מקום פטור. וזה אינו, דכיון דרגליו בכרמלית על הנוף, גם ידו הוי כרמלית". ובהערוך ערך תפס כ' "ותופשת עד עשר" פי' דעד עשר' הויא כרמלית אבל למעלה רה"י, וי"מ מקום פטור הוא". וצ"ע.

תוד"ה והא אי בעי מייתי. אך קשה דאכתי משכחת לה דאינו חייב כגון בזה עוקר וזה מניח אי נמי דכי מטי ליה עד מקום הנטייה ניח על ידו או על כתיפו למעלה מ"ט", ויש שגרסו להוסיף בתוס' עוד נפק"מ בהוצאה כלאח"י, וכן הק' לפנינו בתור"א ש, ז"ל "ומיהו קשה דאכתי משכחת לה דלא מיחייב כגון דמייתי לה כלאחר יד א"נ בזה עוקר וזה מניח", ולג' דידן צ"ע למה התוס' לא הק' כן. ואולי י"ל דס"ל כמו שתי' בתור"פ, ז"ל "דכיון דיכול להביאו אליו בשינוי, לא חשיב בכי האי גוונא הוא ועירובו במקום אחד". עוי"ל דס"ל דהאי היתר דכלאח"י ודאי הוי שבות חמור שלא הותר בביהש"מ, והוק' להם רק על זה עוקר וכו', ודוג' מש"כ התוס' לקמן לד', א על פחות פחות מד"א. ובאו"ז סי' קלד כ' "דאין חשוב הוא ועירובו במקום אחד א"כ יכול להביאו הוא בעצמו אצלו ממקום שמונח שם למקום שביתתו דרך הוצאה גמורה ולאפוקי כלאחר יד ולאפוקי זה עוקר וזה מניח דכעין דירה בעינן", (וצע"ק דמה שיכול ליכנס לביה"ק בשידה חיבה ומגדל חשוב כעין דירה).

תוד"ה אי דאית ביה ארבעה כי נתנו בכלכלה מאי הוי - דכיון דהאינן רה"י הויא ליה כלכלה חורי רה"י ובחורי רה"י אין לחוש אם גדיים בוקעים בו. וכע"ז כ' בתור"א ש, ז"ל "ואי דאית ביה ד' כי נתנו בכלכלה מאי הוי. דכיון שהאינן רה"י הוה ליה כלכלה חורי רה"י ואע"פ שהגדיים בוקעים תחתיה בחורי רה"י לא קפדינן אבקיעת גדיים", וכן בתור"פ. ומבו' דיש חידוש בהא דלא קפדי' אבקיעת גדיים בחורי רה"י, ולכאו' צ"ע דהא חורי רה"י יש להם דין רה"י גם בלא מחיצות כלל, ומאי איכפ"ל בקיעת הגדיים. וכן יש להביא מד' הרשב"א בעבוה"ק שער ג שכו' "דף רחב ארבעה היוצא מכותל של רה"י, בזמן שגבוה עשרה הרי הוא כחורי רה"י אע"פ שיש תחתיו בקיעת גדיים. יראה לי שאין בקיעת הגדיים מעכבת בחורין אלא ברשות עצמה שלא לעשות רה"י, ובזה יפה כח החורין מכח הרשות. והדין נותן שהחורין נגררין אחר הרשות ואינן עיקר הרשות, אבל לעשות עיקר רה"י אינה עד שתהא רשות שלמה שלא תהא בקיעת גדיים עוברת תחתיה וכו' חורי רה"י יש להם גובה ואין להם עומק, עשוין הן להשתמש על גביהן ולפיכך רואין אותן מלאין עד לרקיע, ואין עשוין להשתמש תחתיהן כדרך שאדם משתמש ברה"י עצמו ברומו ועומקו, ולפיכך אין לחורין עומק ואין בקיעת גדיים ולא אפילו בקיעת רגלי אדם מעכבת בהן כמו שאמרנו".

ולכאו' מבו' כאן דגם חורי רה"י הגם שאין בהם דין מחיצות כלל, מ"מ הם צריכים הבדלה מרה"ר בשיעור מתאים של י"ט, והיה מקום לדון שבקיעת גדיים תגרע את ההפלגה מרה"ר ולא ייעשו לרה"י. וצ"ע. ואולי צ"ל דבקיעת גדיים אינה בהכרח חיסרון רק בהל' מחיצות, אלא הוי חיסרון בעצם מה שרשות אחת נבדלת מחבירתה, (דהריטב"א בסוג' כ' "אם יש בעצמה של מחיצה עשרה טפחים תו לא חיישינן לבקיעת גדיים שתחתיו שאין אנו צריכין לומר כאן גוד אחת מחיצתא, והוה ליה כבית בנוי ע"ג עמודים ברה"ר שהוא רה"י גמורה"), וג"ז צ"ע. ובמש"כ הרשב"א דבחורי רה"י נמי ג"כ אמרי' דעולה עד לרקיע, מבו' דדין זה אינו תלוי בהל' מחיצות אלא בעיקר שם רה"י, ואף בסוג' משמע כן בפשטות דאמרי' על מקום ד"א של העירוב דעולה עד לרקיע. ומש"כ הרשב"א דלא אפי' בקיעת רגלי אדם מעכבת בהן, לכאו' מבו' דרגלי אדם חמירי בזה טפי מגדיים, והנה התוס' לעיל כ' "כגון שיש גובה י' באותו זקיפה דחשיב רה"י

ספק מן התורה לקולא, וביהש"מ ספק הוא, ולא גזרו בדרבנן עוד שבות". (כל הענין הנ"ל ראיתי ברובו אצל הרה"ג בנימין בראך).

לג, א

רש"י ד"ה והוא נתכוון. "לאו רה"י גמורה היא, שלא יוכל להביא מחוצה להן לתוכן, דהא לאו מחיצה איכא, ולא חילוק רשות איכא". וכן הובא בתוס' "אבל להתיר להביא שם מרה"י או לאסור מרה"ר שם לא חשיב רה"י דהא לית ליה מחיצות ולא חלוק רשות". ומבו' כאן דיש מושג של חילוק רשות גם בלי ענין מחיצה, (ודוג' לזה מד' המאירי בסוכה דתל הוי רה"י בלי דין מחיצה אלא מחמת שהוא מובדל מרה"י, וכן יש שר"ל דמחיצת חריץ אי"ו בגדרי מחיצה אלא עושה רה"י ע"י ההבדלה של החריץ).

ולעיקר הנידון כאן דיהיה לזה דין רה"י אליבא דאמת לאסור או להתיר הוצאה, (ועי' תור"פ שהרחיב בזה בקו' ותי'), "אע"ג דמשוינן להו ניהליה רה"י לגבי קניית עירוב להקל לאו רה"י גמורה היא וכו' ומאן קא משוי להו בית עירוב הוא דמשוי ליה, וכי איכוון לבית דהיתרא איכוון, ולא לשווייה בית דאיסורא", הנה החזו"א בסי' סב סקי"ט כ' "בפרש"י ותו' מבואר דמ"מ יכול להניחו נגד מקום שביתתו אלא דאתינן עלה משום מושיט או משום מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר ולא נתפרש איזה רה"י יש למעלה ממקום שביתתו ונראה דבאמת אין כאן רה"י אלא מחזיקו למעלה מ' אלא כיון דשביתתו למטה והעירוב למעלה ע"כ אנו צריכין לבוא להכשיר משום דד"א של עירוב הוי רה"י ולא מהני זה אלא במקום שאם היה באמת רה"י היה יכול להביאו לשם אבל הכא שהעירוב ברה"י ואצלו רה"ר שאם היה באמת רה"י לא היה יכול להביאו עכשיו ג"כ לא נחשב כהוא ועירובו במקום אחד".

והא אי בעי מייתי לה דרך עליו. פיר"ח "ואמרינן והא אי בעי מייתי ליה דרך עליו. פי' עליו על גופו של אדם. ובן עזאי דאמר מהלך כעומד דמי וי"א הא לא אפשר דגרסינן בהמוצא תפילין לימא הוי תיובתא דרבא דאמר המעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו וכו' ופי' עליו על כפיפתו של אילן". ולפי' נפקא דיש סתמא דגמ' אליבא דבן עזאי, והרי"ף באמת פסק בשבת כבן עזאי, והאחרו' האריכו בזה. עוד יהיה מבו' כאן דדינא דבן עזאי מהני גם לקולא ולא רק לחומרא, והראש' בשבת דנו בזה.

רש"י ד"ה ואסור ליטלו. "כל איסור שבת ויו"ט דהוי מדרבנן קרי שבות". צ"ע מה הוצרך רש"י לדבריו אלו כאן וכבר בתחי' הסוג' הובאת שי' רבי לענין שבות בביהש"מ. ואולי דהתם לא נזכר לש' איסור, אלא רק לש' שבות, ועי' פירש"י שם "דשימוש אילן שבות הוא, כדתנן אלו הן משום שבות לא עולין באילן", אבל הכא דאמרי' 'אסור ליטלו' הוסיף רש"י לפרש דאיסור דרבנן קרוי שבות. ונראה עוד דההדגש הוא ד'כל' איסור דרבנן הוא שבות, דהיה מקום לומר דרק במלאכות דרבנן וכיו"ב גדר האיסור הוא משום 'שביתה', אבל באיסור דאין עולין באילן וכו' שמא יתלוש וכו' אי"ו שייך לשביתה כלל.

וחכמים אומרים כל מקום שאסור ליטלו אין עירובו עירוב. יל"ע קצת בלישנא דרבנן, והלא גם לרבי אם אסור ליטלו ל"ה עירוב, אלא דס"ל דמותר ליטלו בביהש"מ כיון דלא גזרו על שבות בביהש"מ. וצ"ל דרבנן אמרו דכל שאסור ליטלו בשבת עצמה, אין עירובו עירוב כיון דגם בביהש"מ אינו יכול ליטלו. אבל באמת כ"ז הוא לפי מש"כ רוב הראש' דרבי התיר איסורי שבות בביהש"מ בפועל, אבל הראש' הביאו דשי' הראב"ד היא "שלא התיר רבי לעשות מעשה בשבות דרבנן ביהש"מ אלא שלגבי עירוב הקיל לדונו כאילו יכול לעשות כן כדי שלא לפסול עירובו בכך", ולפ"ז יש לפרש דלכן אמרו רבנן דכ"מ שאסור ליטלו אי"ו עירוב ולא מקילי' כאילו יכול לעשות כן. (ולש' רש"י הוא "ואמרי ליה רבנן הואיל וסוף סוף אסור ליטלו בשבת משום שימוש אילן אין עירובו עירוב", ואם היה סובר כהראב"ד היה אפ"ל כן בדבריו כאן, אבל לעיל כ' רש"י להדיא "כיון דשימוש אילן שבות דרבנן הוא, לא גזרו עליו ביהש"מ, ואי הוה בעי למשקליה ההיא שעתא מצי שקיל", וכ"כ רש"י בשבת לר', א "אין מעשרין את הודאי - דתיקון מעליא הוא, אע"ג דשבות בעלמא היא, קסבר גזרו על השבות אף על ביהש"מ").

אזיר קרקע רה"ר והיינו ללשון ב' וללשון ראשון נמי כשמוציאו מתוך המגדל מצידו דרך כוונתא הוי דרך אזיר קרקע רה"ר. ועי' קרני ראם (ובס' שבט הלוי ח"א סי' קכג, וע"ע פנ"י ריש שבת). והנה התורא"ש בשבת ד, א כ' "אי נמי אפי' בדיוטא אחת וכגון שאלו שתי חצרות דבוקות לרה"ר מאחוריהן ואין רה"ר מפסיק כי אם כנגד החצר אבל הבית שאחורי אותה חצר סמוך לרה"ר אחר דבכה"ג לא מיחייב מושיט אלא כעין העגלות שבמשכן שהיו פתוחות לכל רוח לרה"ר", ולפ"ז י"ל דמה"ט ל"ח הכא מושיט כיון דהכל הוי רה"ר אחת. (ילה"ס האם יש איסור דרבנן במושיט מכרמלית לכרמלית דרך רה"ר, אי נימא דעכ"פ במושיט מרה"ר לרה"ר דרך כרמלית גזירי - והפוס' נחלקו בזה, או דלעולם לא גזרו על כרמלית אלא מפני הדמיון לרה"ר, ואסורה גם עם רה"ר כיון דמ"מ הוו רשויות חלוקות ודמי למוציא מרשות לרשות, וכעין שגזרו על מוציא מבית ראובן לבית שמעון, אבל אין צד השווה בין כרמלית לרה"ר. ועי' שבת ז, א "אילימא דאי איכא מחיצה עשרה הוא דהוי כרמלית ואי לא לא הוי כרמלית", ויל"פ).

לד, ב

רש"י ד"ה גזירה שמא יקטום - לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה, אבל אילן קשה הוא, וביה"ש לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן, אבל לקטימת קנה ודאי היא, אידי דרכיכא מיקטמא, ולא שבות הוא אלא מלאכה, דמיחייב משום קוצר". והוסיף ע"ז הריטב"א "וכשקוטם מן המחובר הויא לה מלאכה דאו' משום קוצר והקטימה תועיל לקנה להצמיחה וכיון שכן אע"ג דהשתא לא מיכוין להכי והויא מלאכה שאצל"ג חייב עליה כגון דעביד בארעא דיליה". וכ"כ הרשב"א, ז"ל "ומסתברא דמיירי בארעא דיליה וגזירה שמא יקטום במתכוין כמו שפירשנו וכיון שהוא מתקן ובארעא דידיה אע"פ שאינו צריך עכשיו לאותה מלאכה חייב עליה". וע"ע אם כוונתם דאיירי הכא דוקא בארעא דיליה, או דמה"ט גזרו בכל אופן ואפי' בארעא דחבריה. דלכאו' אפי' בארעא דיליה יוכל ליטול העירוב ע"י אחר, (וכמו שדנו התוס' על נטילת העירוב ע"י זה עוקר וזה מניח, וע"ע באר יצחק סי' יד), ואמנם ב'אוהבו' הוי כצל"ג, (כמבו' בראש בכמ"ד), אבל יוכל להגיע לעירוב ע"י אחר שאינו מכירו כלל. ועכ"פ הפוס' לא חילקו כלל בדין נתנו בראש הקנה דהאיסור הוא דוקא בארעא דידיה. (וכמו כן במש"כ הראש' דבעי מרא וחצינא וכו' איירי בארעא דיליה, ג"כ יל"ד אי מה"ט גזרו ואסרו בכל אופן, וגם בזה לא נז' בפוס' שום חילוק).

ואח"כ כ' הריטב"א על פירש"י "ואינו נכון דא"כ הו"ל דבר שאין מתכוין שהוא מותר דהא לאו פסי"ר ולא ימות הוא מן הסתם, ועוד דבסמוך מוכח דטפי גזרו רבנן בדבר שהוא קשה כעוזרדין יותר מדבר שהוא רך וכו' לפיכך פירשו רבותינו גזירה שמא יקטום לדעת כדי שיהא נוח לו ליטלו שכן דרך לעשות בקנה וכשהוא בעוזרדין נוח לו ליקטם ולפיכך גזרו בו". וכ' בביאוה"ל בס"י תט "ויתחייב חטאת - לכאו' אינו מבואר דהלא החשש הוא מפני שהוא רך אתי לידי קטימה שלא במתכוין כמו שפירש"י וא"כ אין כאן חיוב חטאת דאינו אלא במתכוין למלאכה ורק ששגג בחיובה וכבר עמד בזה הריטב"א ומפרש דלא כפירש"י אלא כנ"ל דיבוא למלאכה גמורה לשוברו במתכוין בנטילתו משום דא"ל לנטותו משום דקשה הוא ולפירש"י צ"ל דכיון דעצם המלאכה יש בו חיוב חטאת וקרוב שיעשנו גזרו בו אף שיעשה שלא במתכוין". ואמנם בלש' רש"י היה נראה קצת דהוי בגדר פסי"ר "קטימת קנה ודאי היא", אבל עדיין יש כאן פטורא דאצל"ג בארעא דחבריה. והתוס' בע"א כ' "דמודה רבי שיש להחמיר בשבות בפחות מארבע אמותיו כמו שמודה בקנה גזרו שמא יקטום משום דבקל יבא לידי איסור שבת דאורייתא", וכ"כ לעיל לג, א, ומשמע דל"ה ודאי אלא דקרוב מאד לבוא לידי איסור. ובשעה"צ שם סקי"ב כ' "רש"י כתב דבדאי יבא לידי קטימה, ואפשר דלאו דוקא הוא אלא רוצה לומר קרוב".

הכא נמי ביו"ט. יל"ע במה שדנו האחרו' דהיתר אוכל נפש ביו"ט אינו מתיר לעשות מלאכה אם אפשר להשיג התוצאה בלי מלאכה, וא"כ ה"נ כשיש לו אוכל אחר הרי ייאסר לו שבירת המגדל. ולכאו'

אע"ג דגדיים בוקעין כמו עגלות כדאמר בהזורק דהוי רה"ר אע"ג דתחתיהן הוי רה"ר", (וכע"ז כ' בתוס' לקמן פט, ב), והוסיף בתור"פ "והשתא כיון דהשתא הויא היא עצמה רה"ר, אין מועיל בקיעת גדיים שתחתיו לבטלו, כדאמרינן עגלות תחתיהם רה"ר והם עצמם רה"ר, אלמא דבקיעת רבים שהיה תחתיהם לא היה מועיל לבטל הרה"ר שלמעלה", (ואף התוס' לעיל ו, א הוכיחו מינה דל"ב ס' ריבוא ברה"ר, דעכ"פ פשיט"ל דל"ה רה"ר אם לא היו רבים עוברים תחת העגלות), אבל ברשב"א גם נראה דרגלי אדם עוד חמיר טפי, (דוג' מש"כ הריטב"א ברפ"ב "שהרי אתה רואה כפי תקרה יורד וסותם דאמרינן גוד אחית ואין בקיעת גמלים מבטלה ובמחיצות דעלמא אפילו הן גדולות כמה מבטלתן בקיעת גדיים").

לג, ב

אפילו תימא רבי יוסי ברבי יהודה התם הדרן מחיצתא הכא לא הדרן מחיצתא. ובביאור דין זה של הדרן מחיצתא נחלקו הראש', עי' רש"י, (ומהרש"א), ר"ן, תורא"ש וריטב"א, ומאירי. ובתור"פ כ' "אבל לפום ריהטא היה משמע לפרש כן, התם הדרן מחיצתא פ", מחיצות הטרסקל סובכות הקנה, שהקנה תחוב באמצעיתו, ומשום הכי אמרינן גוד אחית מחיצתא, אבל הכא לא הדרן מחיצתא סביב האילן, כי הכלכלה היא תלויה באילן והיא כולה לצד אחד ומשום הכי לא אמרינן גוד אחית מחיצתא". וע"ע מד' הגמ' בשבת ה, א "אמר רבי אבא מתניתין כגון שעקרה מטרסקל והניח על גבי טרסקל דאיכא נמי הנחה והא ידו קתני תני טרסקל שבידו התינח טרסקל ברה"ר אלא טרסקל שברה"ר רה"ר הוא לימא דלא כרבי יוסי ברבי יהודה דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל זרק ונח על גביו חייב דאי כרבי יוסי ברבי יהודה פשט בעה"ב את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני אמאי חייב מרה"ר לרה"ר קא מפיק אפילו תימא רבי יוסי ברבי יהודה התם למעלה מעשרה הכא למטה מעשרה", והרי דאע"ג שאין קנה באמצע מ"מ לריב"ר אמרי' גוד אחית.

כ' בתורא"ש "גבוהה עשרה ורחבה ד' עירובו עירוב. פרש"י אע"ג דרה"ר היא הקורה והוא נתכוון לשבות ברה"ר הא אמרי' דנותן את עירובו יש לו ד' אמות ורה"ר עולה עד לרקיע. והקשה ה"ר שמשון מקוצי דא"כ רבא דאמר לעיל הנותן עירובו יש לו ד' אמות הוה ל' לאיתויי ראייה לדבריו מהכא, הילכך נראה לפרש דנתכוון לשבות על הקורה", וע"ע דהא אין תחומין למעלה מ' והיכי קונה שביתה שם. (ועי' תוס' לקמן לה, א ד"ה נתגלגל וצ"ע). ואולי יהיה מבו' בזה דהגם דבסתמא אין תחומין למעלה מ"ט, כיון דל"ה מקום הילוך וממילא אין בו איסור תחומין, מ"מ אם מכוין לקנות שם שביתה מהני.

לד, א

רבא אמר אפילו תימא במגדל שאינו מסומר והכא במגדל ארוך עסקינן דאי ממטי ליה פורתא אזיל חוץ לארבע אמות. יל"ע דלכאו' האי מגדל תורת רה"ר שבו הוא כדין מחיצה של עמוד, וא"כ כשיטה המגדל בשיעור שיצא מבסיסו טפחים מועטים כבר אין לו רה"ר בראש המגדל, כיון דהוי מחיצה שהגדיים בוקעים תחתיה. ואולי מוכח מכאן דעמוד עקום הוי רה"ר בגגו, ולא איכפ"ל בבקיעת גדיים. וע"ע.

תודה או בראש המגדל. "לכך נראה דלא הוי כרמלית אלא רה"ר כגון שהוא בטפח תשיעי ורבים מכתפין עליו או בחורי רה"ר דהוי כרה"ר וע"ע דכי נמי הוי רה"ר אם בכה"ג הוי מושיט הואיל ואינו מושיט דרך קרקע רה"ר", (כ"ה לגי' הב"ח). ולא התברר בתוס' למה בכה"ג ל"ה מושיט, ובלש' משמע דבעי' ההעברה והתרחקות ע"פ קרקע רה"ר אבל להעלות מקומה א' של רה"ר לקומה ב' אפי' דהוי ע"פ רה"ר מ"מ ל"ה מושיט. והמהרש"א כ' "דלא מקרי מוציא אלא כשהמוציא עוקר ממקומו אבל זה שעומד במקום שביתתו ומוציא מושיט מקרי ולהכי צ"ע להו דאין זה מקרי מושיט כיון דדרך אזיר מעלה מושיטו ברה"ר ולא דרך אזיר קרקע של רה"ר כעין עבודת הלויים וע"ז קאמרי דאי לא מקרי מושיט בכה"ג דרך מעלה צ"ל דלאו דרך מעלה מושיטו אלא דרך כוונתא שכנגד העירוב כו' דהיינו מחוץ למגדל מצדו יש כוונתא דהשתא כשמביאו למגדל מביאו דרך

הקיל לדונו כאילו יכול לעשות כן כדי שלא לפסול עירובו בכך, וא"כ כלפי דיני תחומין ל"ש לדון את ביהש"מ כזמן שמותר בו הליכה חוץ לתחום, דא"כ נתבטל לן כל העירוב, וע"כ צריך לדון את האיסור של תחומין בביהש"מ וא"א לדון כלפי העירוב כאילו היה מותר מדינא דרבי.

לה, ב

רש"י ד"ה להודיעך כחו דר' מאיר - דאע"ג דישנה בעולם, ויש לומר העמידנה בביהש"מ על חזקתה, וקודם לכן טהורה היתה, אפילו הכי לא אמרינן חזקה לקולא. וצ"ע איזה מעלה יש לנטמאת ע"פ נשרף לענין חזקה. (ועכ"פ אי נימא דבנשרף ל"א חזקה, א"ש הא דאמרו בגמ' "משנתנו שהיה עליה שרץ כל ביהש"מ", ולא הזכירו נשרף המוקדם במתני). ובחזו"א אבעה"ז סי' פ סקט"ו כ' "משום דבנטמאת איכא נפקותא לדינא בתרומה גופה וכל שיש נפקותא לדינא אלים חזקתו טפי, אע"ג דבכל אופן חשיב חזקה באמת דהא טעמא דר"י משום חזקה ואפ"ה בנשרף נמי חשיב חזקה, ומיהו נראה דהכא לאו משום חזקת הפת אתי' עלה, שהרי נתגלגל חוץ לתחום ונפל עליו גל ל"מ חזקת הפת מידי, אלא ע"כ דמה שהניחו לעירוב בכשרות חשיב חזקה, ולפ"ז דין נשרף נלמד מנתגלגל דרישא, וי"ל דהתם י"ל דעדיף כדאמר לעיל ולכך מקיל ר"י בספיקו וצ"ע. ואולי יל"פ ד' רש"י לחצאין, להודיע כחו דר"מ דאע"ג דישנה בעולם ואין כאן אלא פסול טומאה מ"מ מחמיר בספק, ואע"ג דנתגלגל ונפל גל נמי ישנה בעולם, מ"מ הכא הרי י"ל דהעמד הפת על חזקתו שהוא קיים, משא"כ בנתגלגל ונפל גל. ומש"כ חזו"א דע"כ יש חזקה על כשרות העירוב גם בנתגלגל וכו', הנה הרעק"א כ' "בהכרח צ"ל דבנתגלגל או נפל גל ליכא כ"כ חזקה כיון דאיכא שינוי בגוף התרומה א"כ הרי חזינן דר"י מיקל אפילו בספק השקול וצ"ע. ועיין שבת דף ל"ד ע"א תוס' ד"ה שניהם קנו עירוב", וכ"כ גם להלן לו, א.

ספק טבל ספק לא טבל ואפילו טבל ספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל בארבעים סאה. מבו' במתני' לדעת ר"מ דבספק טומאה דרבנן טהור אפי' נגד חזקת טומאה, ולפי חלק מהראש' אפי' בדאיכא ס"ס שלא נטהר. אמנם כ' במשנל"מ הל' בכורות פ"ד ה"א "קתני הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל, ויש לדקדק דלאיזה תכלית קתני שירד לטבול לימא טמא שנסתפק לו אם טבל או לא, אלא דהכא מיירי דירד לטבול וספק אם טבל כדינו דהיינו שטבל כל גופו או לא או ספק אם היה בו דבר חוצץ, אבל אם מסופק אעיקרא דמלתא אם טבל או לא לא אזלינן לקולא אף בדרבנן", (והריטב"א בסוג' כ' "ואפילו טבל ספק טבל במ' סאה. פי' והא עדיפא טפי מקמייתא דבהא איכא דררא דטבילה, ובתרייתא עדיפא מכולהו דאיכא דררא דטבילה ואיתחזק שם מקוה שלם ולא זו אף זו קתני, והא דהדר תני להו בסיפא גבי טומאה קלה דרבנן משום כחו דרבי יוסי דמטמא בכולהו ואפילו בבתרייתא"). ויל"ע בדבריו, אם הטעם הוא דרק בכה"ג דירד לטבול נגרעה והורעה חזקת הטומאה במקצת, ולכן הדרי' לכללא דסד"ר לקולא, דבלא"ה לא מקילי' נגד חזקה, אבל שלא כנגד חזקה אמרי' סד"ר לקולא בכל אופן, או דהכלל הוא בהל' ספד"ר ואפי' שלא כנד חזקה דבעי' איזה מספק לפנינו כדי לדונו לקולא.

אבל עכ"פ האחרו' פליגי ע"ז, ז"ל הפ"ת יו"ד סי' קי' כ' המשנל"מ פ"ד מהל' בכורות ה"א דלא אמרינן סד"ר לקולא אלא היכא שנעשה שום דבר המתירו רק שיש ספק אם נעשה בזמן המתירו או בשיעור המתירו אבל אם יש ספק אם נעשה כלל דבר המתירו בכי הא ספיקו לחומרא ודמי לספק הניח עירוב ע"ש והביאו גם הפמ"ג בכאן ועיין בשעה"מ שם שחולק על כלל זה מפני אותה שכתב הט"ז לעיל סי' סט סק"ד (הובא בבה"ט שם סק"ג) באשה ששכחה אם מלחה כו' וגם הכנה"ג הביא דברי ט"ז הללו להלכה אלמא דלא ס"ל חילוק זה ע"ש ועיין בש"ך לקמן סי' קיב סק"כ שכתב בשם הש"ד ובשם ת"ח ושאר אחרונים דאם הוא מסופק אם מכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוי סד"ר ולקולא ע"ש וכ"כ הרמ"א בסי' קיג סי"א בהג"ה דכל ספק בישולי נכרים מותר ופי' הט"ז שיש ספק אם חתה ישראל באור או לא ע"ש מבאר"ג כ"כ דלא כהמל"מ ואף שי"ל דשאני התם

מבו' דסגי לעירוב במזון כזה שאם לא יהיה לו אחר במקומו יהיה מותר לו לאוכלו. ויל"ע בזה. ובעיקר איסורא דמגדל של לבינים כ' רש"י להלן "בשבת אין עירובו עירוב - דלא שרו ליה רבנן למיסתרי", וכ"כ הריטב"א ז"ל "אין כאן בנין וסתירה גמורה ומיהו מדרבנן דמיא לסתירה ולפיכך אסרו בשבת דחמיר טפי, וביו"ט התירו מן הטעם שפרש"י ז"ל דלא ליתי לאימעוטי משמחת יו"ט כי משלך נתנו לך ועשאוה כמכשירין שאי אפשר לעשותן מבערב יו"ט", ומבו' דגם איסור סתירה הותר ביו"ט לצורך אוכ"נ, והפוס' נו"נ בזה.

תוד"ה והאמר ר' זירא ביו"ט אמרו וכו' - והוה מצי לאוקמ' כרבי דבהני אוריא דליבני לית ליה איסורא אלא מדרבנן כדאמר בהמביא כיון דשרגינהו אקצינהו. ויל"ע דהרי לכאו' טלטול בגופו מותר גם לא לדעת רבי, וא"כ יכול לפרק המגדל ע"י טלטול בגופו. (ובשלימא בהאמור בגמ' "בעי סכינא למיפסקיה וכו' ורבי אליעזר סבר לה כרבי נחמיה דאמר אפילו טלית אפילו תרווד אין ניטלין אלא לצורך תשמישין", או בהאמור גבי נפילת הגל בל"ב מרא וחצינא, די"ל דבגופו לא יוכל לכיין לחתוך החבל, או לחפור בגל, אבל הכא סגי בדחיפת האבנים). וי"ל כד' תור"פ לעיל לג, א שכי' "דכיון דיכול להביאנו אליו בשינוי, לא חשיב בכי האי גוונא הוא ועירובו במקום אחד".

לה, א

רש"י ד"ה ובעי סכינא. ואע"ג דהכא אהל הוא, ואמרינן התם שבקרקע אסור לחתוך, גזירה דרבנן היא, דמיחזי כסותר ולא סותר בנין ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא, כיון דשבות הוא לא גזרו עליו ביהש"מ. ובתוס' ושאר הק' דגם גזירת כלים דרבי נחמיה אינה אלא איסור דרבנן, ועי' משכ"ב. ובחי' הר"ן כ' פי' לפירושו דאע"ג דהא דאמר ר' נחמיה אפי' טלית ואפי' תרווד אין נטלין אלא לצורך תשמישין שבות בעלמא היא אפי' הכי בשבות כי האי גזרו עליו ביהש"מ משום דדילמא אתי לאפוקי ההוא כלי גופיה לרה"ר ומחייב חטאת, דטלטול משום הוצאה איתסר כדאמרי' בפ' כל הכלים אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא, אבל בסתירת דלת שבקרקע בההיא גופא לא מצי למייתי לידי חיוב חטאת אלא גזרו עליו אטו סותר בנין על מנת לבנות, ובשבות כי האי לא גזרו עליו ביהש"מ. ויל"ע דהרי הכלי שנטל כדי לחתוך החבל לא נטלו ע"מ להוציאו, וא"כ גם כשיוציאו אין כאן הוצאה דאו', וצ"ל דמ"מ הגזירה אטו הוצאה שמא במקום ליטול הכלי לחתוך בו יטלו להוציאו, משא"כ בסותר שהוא קלקול, דהוי גזירה על מקו"א, דהכא הסתירה הוי קלקול בכל אופן. ועכ"פ כיון דבהמשך הגמ' גבי נפל הגל מבו' דגבי טלטול אבנים האסור משום מוקצה שייך היתרא דרבי, ע"כ נלמוד מד' הר"ן דשאני גזירת רבי נחמיה (ואולי כל גזירת כלים דנחמיה בן חכליה) מאיסור מוקצה דאבנים, ואיסורא דאבנים לאו משום הוצאה הוא.

נתגלגל חוץ לתחום אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות אבל לתוך ארבע אמות הנותן עירובו יש לו ארבע אמות. וכ' הריטב"א "אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד' אמות. ויש מקשים כיון דנתגלגל בתוך ד' אמות קנה עירובו וכמקומו הוא, חוץ לד' אמות נמי יקנה דהא כי נפיק ומייתי ליה בפחות מד' אמות הוא דמייתי ליה למקומו וליכא אלא איסור תחומין דרבנן ובשבות כזה לא גזרו בביהש"מ כרבי, ולא קושיא היא דאפילו תימא דמצי לאתויי כל שהוא בתחום ביתו קונה לו עירוב, אבל כל שהוא חוץ לתחום ביתו שאינו יכול ללכת שם בהיתר גמור אינו קונה לו עירוב". וכ' ע"ז הב"מ בסי' ססה ע"כ לענ"ד לפרשו שמחלק דדוקא היכי שאיסור שבות דבר אחר המונע קניות העירוב כגון המניח עירובו בכרמלית והוא ברה"ר ודוגמתו בזה אמרי' כל שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ והוי עירוב, אבל כשאיסור תחומין גופיה שזה העירוב בא להתירו הוא המונע הקניה כגון במניח חוץ לתחום בזה ל"א שיקנה כיון שלא יכול ליטלו ביהש"מ בהיתר גמור מאיסור תחומין זה". ואפשר להוסיף בזה, דהנה הריטב"א לעיל לב, ב כ' "והנכון בזה מה שפירש הראב"ד ז"ל שלא התיר רבי לעשות מעשה בשבות דרבנן ביהש"מ אלא שלגבי עירוב

ליה תחומין דאורייתא כמו שהבאתי לעיל, ואפילו הכי מספקא ליה שמא קדושה אחת היא". (ובחזו"א סי' קיב סק"ט הוכיח עוד דשי' ר' יהודה היא תחומין דרבנן, אמנם ראייתו שם תלויה בפלוג' הראש' והפוס' האם למ"ד תחומין דאו' או גם תחומי כלים הוי מדאו').

ועכ"פ מסוג' מוכח דעירוב תחומין מועיל גם למ"ד תחומין דאו', וכע"ז הוכיח הרמב"ן בסופ"ק, ז"ל "ור"מ נמי סבר לה כותיה בתחומין דאורייתא ומודה בעירוב פת כדתנן תרומה ונטמאת משחשיכה ר' יהודה ור' מאיר אומרים ה"ז חמר גמל וכו' אלא י"ל לדברי האומר תחומין דאורייתא או שהעירוב הלכה למשה מסיני או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שבייתת במקום פלוני עשאו ביתו ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו", וצ"ע בד' הטור שכ' בס' תח' "מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים לרוח אחת שיתן עירובו לסוף אלפים וילך מהלאה לעירובו אלפים". ועי' א"ר שם ומנ"ח מ' כד וש"ת זכרון יוסף סי' ז ויהודה יעלה ח"א סי' פת. ולכאו' צ"ל דבהא פליגי אם תחומין דאו' או דרבנן, כיון דקים להו לרבנן דמהני עירוב בפת, ובהא נחלקו האם מדאו' שייך להתיר עם עירוב בפת, והטור כ' דלדין מהני עירוב בפת כיון דתחומין דרבנן. (וכע"ז כ' בב"מ). וע"ע דברי"י סי' ז מש"כ ליישב לש' הטור בכמה אופנים. ובראש' בסופ"ק נחלקו גם לגבי י"ב מיל אי אסור מדאו', האם מהני עירוב להתיר מדאו', (ועי' ברכת אברהם סי' יב בשאלת ר"ד הבבלי), והיינו דאפי' אי נימא דלמ"ד תחומין דאו' מהני עירוב, אבל כלפי י"ב מיל יתכן דודאי ל"מ. ונת' במקו"א.

אין מקדיין לא בערי מקלט ולא בעגלה ערופה מפני שהן של תורה. ויל"ע דלכאו' גבי עגלה ערופה אין הטעם תלוי במה שהיא של תורה, אלא דעיקר המדידה שם היא לידע מהי העיר הקרובה שבה תולים שיצא החלל ממנה, וא"כ לכאו' ל"ש לקדר דהכל תלוי בהילוך ולא במרחק האוירי. ומבו' כאן, דהקרובה היא דין בפנ"ע ואינה תלויה רק בהוכחה והסבירות מאין בא החלל.

והנה בפ"י רנ"ג כאן כ' "אין מקדיין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט. עגלה ערופה הוא שכתוב ומדרו אל הערים אשר סביבות החלל. וערי מקלט הוא ששנינו בפרק אלו הן הגולין כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט. והיו מדקדיין במדידת העיר הקרובה אל החלל. ובתחום ערי מקלט לא היו מקדיין מפני שהן מן התורה, ושמא יסיפו על השיעור הקצוב להם". וצ"ע מה שייך שמא יסיפו, דהרי אם השיעור תלוי במקדיין ולא יעשו כן הרי ודאי יסיפו, ויש בזה גם קולא וגם חומרא הן כלפי עגלה ערופה והן כלפי ערי מקלט. ונראה דהוא ס"ל כמו שהביא הריטב"א "ומקצת הגאונים ז"ל פירשו שהוא לשון שיעור ממוצע הבא מאומד מלשון קודר אדם קב או קביים ודומה ללשון הערבי", וא"כ ל"מ אומד בדאו', שמא לא ידקדקו, והכל א"ש. אבל צ"ע אם כוונת מקצת הגאונים הנ"ל לפי חדש בדינא דמקדיין דלא כהגמ' להלן בפ"ה. ועי' בביאור הרי"פ על הרס"ג ל"ת קעט מש"כ בד' רנ"ג הנ"ל.

ואמנם בסוג' להלן נח, ב מתבאר בפשיטות דהא דאמרי' דאין מקדיין בדאו' היינו בעיקר דאין מבליעין, כי בדאו' צריך למדוד הכל כקרקע חלקה, והשיפוע מוסיף על החשבון, אבל יש באחרו' שפי' דבדאו' נמי מבליעין ולא אמרו אלא שאין מקדיין. וד' רנ"ג מסייעים לפי' זה, שכל החיסרון הוא דוקא בקידור דחיישי' שמא יסיפו, ומבו' עוד בדבריו דכיון דהקידור אינו מדידה ראויה בדאו' או באמת משתנה השיעור וכעת צריך למדוד את השיפוע. ואמנם תיקשי דאם אפשר להבליע ורק א"א לקדר, אז למה לא יהיה בזה את הפיתרון של המשנה בפ"ה דמבליעו וחזור למידתו, ובשלימא בתחומין יש לזה שיעור אלפיים אמה מחמת הגזירה שלא יאמרו דהתחום מגיע לשם, אבל כאן לכאו' אין לזה שיעור, וצ"ע.

ומצינו לקמן שם פ"י מחודש בהא דאין מקדיין בדאו', ז"ל הר"י בן חכמון "אין מקדיין במדידתו לערים לידע העיר הקרובה מהם כמו שנתבאר בסוף סוטה מפני שהן של תורה, פ"י מפני שמצות המדידה מן התורה היא, שאפי' נמצא בצד עיר זו שהדבר ידוע בודאי שהיא

דקיל איסורייהו מ"מ כיון דתלו טעמא דהוי סד"ר משמע דבכל סד"ר הדין כן דאף שיש ספק אם נעשה דבר המתירו אזלינן לקולא ע"ש ועיין במג"א סי' תקפה סק"ג בענין אם ספק לו אם שמע תקיעה או נטל לולב כו' ע"ש משמע ג"כ דלא כהמל"מ". וכע"ז יש להעיר (וכה"ק המשנל"מ עצמו שם) מהמבו' באו"ח סי' קס דספק נט"י לקולא, אף דהוי כספק הינוח.

והנה בשו"ע סי' שצד כ' "ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים ביהש"מ אם לאו מותר, והוא שהיה לו חזקת כשרות כגון שהניחו שם ואירע בו ספק, אבל אם לא היה לו חזקת כשרות כגון ספק אם הונח שם אם לאו לא", וכ' שם המג"א "כ"כ המ"מ פ"ז בשם הרשב"א דהא אין מערבין בתרומ' שהיא ספק טומאה וכן אין מערבין ב"ה כו' והרמב"ם ס"ל דכל שאין חזק' אחרת כנגדו כשר אפי' לא היה לו חזקת כשרות עיין שם וצ"ע דכ"ז בע"ת אבל בע"ח כ"ע מודו דמערבין ב"ה כמ"ש סי' רס"א וא"כ מוכח דאפילו לא היה לו חזקת כשרות כשר ואפשר דספק הונח גרע טפי", הרי דהמג"א ג"כ נחית לחלק דל"א סד"ר לקולא בספק הונח, (ובב"מ שם הק' דספק דביהש"מ ג"כ הוי כספק הינוח), וצ"ע דמ"ש מספק קיום מצוה דרבנן כגון ספק אם נטל לולב דהקל בזה כמו שהביא בפ"ת. ואולי יש לחלק בזה בין תקנות ומצוות דרבנן ובין גזירות ואיסורים מדרבנן, דבספק הינוח יש להחמיר רק באיסורים דרבנן, אבל בחיוב מצוה מדרבנן גם בספק הינוח יש להקל, וצ"ע.

קסבר רבי מאיר תחומין דאורייתא נינהו. ויל"ע בדעת ר"י, דבמתני' קאמר כו"מ דספק עירוב לחומרא, האם משום דסבר נמי תחומין דאו', או משום דלדידיה ל"ק כלל מהאי דספק טבל. ובתורא"ש לקמן לו, א כ' "אלא הא דקתני ר' יהודה ור' יוסי אוסרין. הקשה רבינו מאיר אמאי לא קא משני דעולא הוה מפליג בין דאורייתא לעירוב דרבנן, ותירץ דר' יהודה סבר תחומין נמי דאורייתא כדתנן במתניתין גבי ספק עירוב ר' מאיר ור' יהודה אומ' הרי זה חמר גמל ואוקימנא לעיל טעמא דר' מאיר משום דקסבר תחומין דאורייתא ומסתמא היינו נמי טעמיה דר' יהודה בר זוויה, ומיהו קשה להך שינויא הך דפריך לקמן ולימא תנא דבי איזו היא הא או איירי אליבא דר' יהודה ואיהו סבירא ליה תחומין דאורייתא, וצריך לומר דמספקא ליה לתלמודא אי ר' יהודה סבירא ליה כו' מאיר בר זוויה דתחומין דאורייתא או לא הילכך איצטריך לשנויי הכא דזווי זווי קתני". (והרעק"א גם נתכוין לקו' זו, ז"ל "דהנה מהמתבאר בפשטא דסוגיא הנ"ל מוכח דר' יהודה סובר תחומין דאו' מדהחמיר בס' עירוב וכו' וודאי נראה דטעמא דר"י דמחמיר בס"ע משום דס"ל תחומין דאורייתא, וכ"כ להדיא הרא"ש פ"ד דעירובין וז"ל שם אע"ג דשמעינן לר"י דסבר תחומין דאו' גבי ספק עירוב לעיל בפרק בכל מערבין עכ"ל, אך קשה ע"ז מסוגיא דעירובין ולימא ליה תנא דבי איזו הוא, הא כיון דאיו מתני כן משמיה דר"י אינו מוכיח דס"ל דרבנן אין ברירה דהא ר"י ס' תחומין דאורייתא, והא ודאי ל"ל דבאמת ה"ק דלוקי לבריייתא דאין ברירה כאיו, ומשום דתחומין דאו', דא"כ מאי משני עלה לא שמיע לי, מ"מ הא ממתני' מוכח דר"מ ור"י סברי תחומין דאו', ולוקי הבריייתא אליבייהו דתחומים דאו', וכבר הקדימני בקו' זו בס' קרבן נתנאל". ועי' שעה"מ פ"ח ה"ז וע"ע ביאור הרי"פ לרס"ג ל"ת קעט.

והנה יש באחרו' שכ' דדינא דמערבין לישראל בתרומה דריש פירקין הוא רק למ"ד תחומין דרבנן, (וכ"ה לש' רש"י שם "כיון דמוזנא הוא גבי אחריני שרו ליה רבנן"), ובתוס' שם כ' "ומיהו ר' יהודה משמע דסבר כסומכוס מדקאמר ולאכול", ולהנ"ל הרי יתכן דר"י ס"ל דתחומין דאו', וא"כ יוכרח לסבור כסומכוס לפ"ז. ויש בזה עוד נפק"מ בדעת ר"י, למש"כ בקר"א להלן לת, א ז"ל "צריך לדקדק לרבנן דסבירא ליה קדושה אחת היא, אי סברא זו מן התורה היא, או רבנן שוינהו כיומא אריכתא, ונ"מ דאי מן התורה היא מהני אפילו במילי דאורייתא, ואי מדרבנן לא מהני אלא במילי דרבנן. והנה מדלא מצינו ככולא סוגיא דלמ"ד תחומין דאורייתא לאו קדושה אחת היא משמע דלכולי עלמא שייכי הא פלוגתא, וכן נראה מהא דאמרינן בגמ' ר"י אומר הרי זה חמר גמל. הרא"ש ז"ל (פ"ד סימן ח') והרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות (פ"ג מ"ד) כתבו דר' יהודה סבירא

אחת אלא בהמשך זמן ולכך אתרע חזקתה ולא נוכל לומר דהשתא הוא דחסר דהא ע"כ מקמי השתא התחילה להתחסר ולא דמי לטומאה דלעיל דהטומאה נעשית בנגיעה בהרף עין ונוכל לומר דהשתא הוא דאיטמאה ועד השתא טהורה הוא. ויל"ע להנך דס"ל דאיכא תרת"ל גם בלא חסר ואתאי וא"כ ה"נ הרי שרץ לפניך ואיך נכשיר העירוב ע"י חזקה קמייתא דאיתרע בחזקה דהשתא ואיכא נמי חזקת תחום ביתו. אמנם לכאו' יל"ד דאם איתרע זה רק בגדר חזקה דהשתא, א"כ ל"ש למימר הכי בטומאת העירוב שאחרי ביהש"מ, דאמנם כלפי נידון הטומאה בפת יש כאן חזקה קמייתא ונגדה חזקה דהשתא, אבל בהכשר העירוב יש חזקה קמייתא (מה שמער"ש כבר היה כאן עירוב כשר שמועיל בכניסת השבת), אבל חזקה דהשתא אין, דהרי אין ענין בטומאת העירוב כעת לפוסלו ולהחזיקו בפסלות למפרע, דהרי ל"ש לדון אחרי ביהש"מ תורת הכשר ופסול בעירוב כלפי למפרע, (ורק כלפי להבא י"ל כאן מה שהיה אמור להיות עירוב כשר בביהש"מ). ועי' ש"ש ש"ג פ"ז מש"כ בד"ן חזקת כשרות דהעירוב.

ובתורא"ש כ' על קו' התוס' דהתם איירי בטומאה דאורייתא הילכך תלינן למימר חסר ואתאי חסר ואתאי אבל בטומאה דרבנן לא תנינן הכי הילכך הוצרך לאוקומה במקוה שלא נמדד, והיינו דמדרבנן אפשר לאוקמיה למקוה אחזקתו לקולא לטהר את הטמא, אפי' שהוא חסר עתה לפניך. וכ"כ התור"ד בקידושין ע"ט, ב ז"ל "באיזה מקוה פליג ר' יוסי דמטמא במקוה שלא נמדד כגון האי דקתני בסיפא ואפי' טבל ספק שיש בו ארבעים סאה וספק שאין בו שלא היתה לו חזקה דכשרות [אבל אם היה חזקה דכשרות] לא פליג רבי יוסי ומודה דבטומאה דרבנן אזלי' לקולא דאמרינן העמד מקוה על חזקתה כדאמרינן בעירובין דספקא דרבנן לקולא", והיינו דאע"ג דלר"י ספד"ר לא מקילי' נגד חזקה, אפ"ה חזקת הטמא בצירוף חזקה דהשתא של המקוה עדיין שייך בזה ספד"ר לקולא כיון דאיכא נמי חזקה דמעיקרא של המקוה.

מאי שנא תרומה דאמר העמד תרומה על חזקתה ואימא טהורה היא פירות נמי העמד טבל על חזקתה ואימא לא נתקנו. הק' הרעק"א "לא זכיתי להבין פשטות הסוגיא דכל שאין אנו מקשים מסברא דבפירור' ספק נתקנו דנוקמי בחזק' טבל, והיינו דאפשר דמ"מ כיון דתחומין דרבנן מקילין כמו דס"ל לר"מ במקוה בספק טבל, וכן לר"י לשינוי דר"ה בר חנינא דדוקא בטומאה מחמיר דיש לו עיקר בדאורייתא, יהיה איך שיהיה אם מסברא בעלמא לא פרכינן מה זו קושיא מ"ש תרומה כו' דלמא באמת לא צריך לחזקת טהרה דתרומה, אלא בפשוטו דבכל ספק מקילין בעירוב ואפילו דאיתחזק איסורא, וא"כ עיקר הפירכא רק לשינוי' דרבא דמחלק דטעמא דר"י במקוה משום דהעמד טמא על חזקתו וה"נ בפירות טבל, והו"ל לאקשווי לרבא מ"ש טבל ממקוה, אבל לא למנקט הקושיא מ"ש תרומה". אמנם הר"ן ביאר "להכי פריך מתרומה דכי היכי דבתרומה לא אמרי' מדהשתא טמאה למפרע נמי טמאה ואדרבה אמרי' דמדבשעה שעירב היתה טהורה מוקמינן לה אחזקתה, גבי פירי נמי בתר מעקרא אית לן למיזל ולא בתר השתא, ולפ"ז א"ש. עו"ל, דהגמ' מביאה להוכיח מתרומה דלאו כלל הוא דספק עירוב לקולא, דהרי בב' ציבורין שאין חזקה אין זה ספק עירוב כשר, וא"כ ודאי ל"ש להתיר מצד עצם הספק ובפרט כשיש חזקה לחומרא.

אבל עירב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה וכן בפירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו אין זה ספק עירוב כשר. התוס' בשבת לד, א כ' להוכיח מכאן דר"י לא מכשיר ספק עירוב אלא ע"י חזקה ולא מד"ן ספק דרבנן לקולא, (ולא מקילי' בספק עירוב או משום דחמיר או משום דאיכא חזקת תחום ביתו שלא עירב). וצ"ע לשי' רש"י שם שפי' ד' ר"י מצד ספד"ר לקולא, אמאי לא מכשיר ר"י גם בספק טהורה כשאין חזקה. ותי' הרעק"א "וי"ל דר"י לשיטתיה דסבר גבי ספק טבל דספיקא דרבנן באתחזק איסורא לחומרא ומש"ה ה"נ בעירוב דאיכא חזקה דהעמידנו על תחום ביתו כפי' רש"י בעי' חזקת כשרות דעירוב כנגדו. אבל לדין דק"ל כר"מ בהא דאף באתחזק איסורא ספק דרבנן לקולא, מש"ה אף בעירב בבה"ש דאיכא חזקת

קרובה לו, מצוה למדוד, לפי' אין משנין בהן דבר, אלא מודדין ההרים והגאיות כקרקע חלקה", וצ"ע.

כ' הרשב"א "וא"ת מאי קא מקשה דר"מ אדר"מ דהתם מטהר משום דאיכא למימר אוקי נוגע ונגוע בחזקתן, אבל הכא גבי עירוב אדרבה איכא חזקה לחומרא דאוקי גברא בחזקת ביתו ואימא לא עירב, י"ל דהשתא הוה סבירא להו דכיון דודאי עירב ובשעתא דעירב בדבר הראוי לערב עירב אלא דהשתא הוא דנפל ב' ספק גברא הא נפק ליה מחזקתיה ואי משום ספק העירוב אוקי עירוב אחזקתיה". (וכע"ז כ' הריטב"א והר"ן). והוסיף קצת בחי' תלמיד הרשב"א "דהשתא הוה סבירא להו דגבי עירוב נמי איכא תרי חזקי לקולא דכיון דודאי עירב ובדבר הראוי לערב עירב אלא דהשתא הוא דנפל ביה ספיקא אוקי עירוב אחזקתיה, וכן נמי הואיל ועירב אוקי גברא בחזקת שיצא מביתו". ונראה מבו' כאן דהנחת העירוב אי"ז רק היכ"ת בעלמא לקניית עירוב בכניסת השבת, אלא דיש מעשה שביתה שחל כבר עכשיו רק שאינו מתיר ונקבע אלא בכניסת השבת ואז אמרי' דכיון שהותרה הותרה, (וכלש' רש"י דמה"ט אין חיסרון אם נשרף אחרי ביהש"מ, אבל יש בראש' שפי' דעיקר העירוב תליא בכניסת השבת ולא לאחריו, וכמו שביאר המאירי "משחשיכה הרי זה עירוב שכבר נקנית השביתה לשם ביהש"מ ואין חוששין לאבדה שאחר כן שהרי בעיר אילו לא היה לו מה יאכל לא הפסיד אלפים אמותיו ואף זה במקום עירובו קנה ביתו ביהש"מ ואין חוששין לשום דבר שאירע לו אח"כ"), אבל מעשה זה כבר מוציא מחזקת ביתו או אפי' מחזיק ליה בחזקת שיצא מביתו.

אבל בתורא"ש כ' "ועוד הא דקאמר רבא לעיל התם תרי חזקי לקולא הכא חדא חזקה לקולא ואי חשבת חזקת שלא עירב חזקה א"כ לוקמה כנגד חזקת טהרות ואפילו חדא חזקה ליכא, אלא ודאי לאו חזקה היא משום דלא שייך עירוב בערב שבת ולא מקרי חזקה אלא בדבר שהיינו צריכין לה עד עתה", וזה סברא לאידך גיסא דאדרבה ל"ש שום חזקה בכוח שביתה של ער"ש. וצ"ע בשי' התורא"ש למה הוצרך לומר דחזקת תחום ביתו שלא עירב אינה חזקה כלל, והרי אפי' אם הוי חזקה הרי שורש הספק הוא טומאת ושריפת העירוב, והתורא"ש בריש נידה פי' קו' הגמ' 'אדרבה' דחזקה בשוה"ס עדיפה, וכעין שכ' כאן בתור"פ וכן הריטב"א בשם הר"מ בר שניאור, וא"כ אפי' נימא דאיכא חזקת שלא עירב אבל הרי שוה"ס הוא העירוב עצמו. (והריטב"א שנצרך לזה אף שכ' סברת הר"מ בר שניאור, י"ל דעדיין לא היה ניח"ל לומר דזה מוכרח שאין חזקת שלא עירב, וזה הכריחו לרש"י להעמיד את ד' רבא על תו"ת, דאכתי י"ל דרבא ס"ל דאיכא חזקת שלא עירב, ולכן הוסיף את ד' הרמב"ש שמוכרחים הם לפי שי').

לו, א

תוד"ה הכא בשתי כיתי עדים. הכא שאני דהשתא ודאי טמאה היא. ועי' שער"י שער ב פ"ה מה שביאר הק' דברי התוס' דל"א חזקה דאיתרע בתו"ת. (או דכל מעלת חזקה קמייתא על חסר לפניך זה רק במקום שאין תו"ת דאפשר לבטל אז לגמרי את הספק ע"י חזקה קמייתא, ולכן בתו"ת אף דמהני חזקה מ"מ לא אלימא לדחות את חסר לפניך, או דרק חזקה דלא איתרע שהיא בגדר אסממ"ו מהני במקום תו"ת, אבל לא חזקה דאיתרע שהיא בגדרי חזקות והכרעות בעלמא). וי"ל עוד, דהנה רש"י בנידה ב, א כ' "העמד אשה על חזקתה שהיתה קודם ראייה כשנתעסקה בטהרות אלו", ויש שביארו בזה דענין החזקה במקום שיש חסר לפניך אי"ז משום דיש לתלות ההשתנות במאוחר, אלא רק דעכ"פ בשעה שהיה הנגיעה בטהרות אכתי לא נולד לן הספק ורק אח"כ התחדש המספק על הלמפרע, וא"כ על שעת ההתעסקות בטהרות יש התחזקות (כעין חזקה מכוח רוב) שהיא טהורה. ולפ"ז נראה דבמקום שיש תו"ת, והיינו דב' עדים מעידים דבשעת ביהש"מ היה שרץ על העירוב, וגם כעת איתרע לפנינו, א"כ נתבטלה לגמרי ההתחזקות המוקדמת ע"י הך כת עדים, ואין כאן חזקה. (וי"ל"ע בזה דהרי בשעת הספק היה רק חזקה דלא איתרע, וחזקה כ"ג מועילה גם נגד עדים כשיש תו"ת).

תוד"ה אדרבה העמד מקוה על חזקתו - הוה מצי לשנויי הרי חסר לפניך. וכ' מהר"ם "פירוש דהא המקוה חסר ואתאי ולא יחסר בבת

והביאו הגרע"א סי' קנ"ט והוא מוכח מכל הנלקט דלא חשיב ברירה אע"ג שאומר שחרי"ת וכמש"כ תו' ב"ק ס"ט א' ד"ה כל, ואפשר דמ"מ חשיב לי' כמעשר בשבת כיון שקיום התנאי הוא ע"י הפרשה, ואע"ג דמותר להפריש בחול שיחול מעשרו בשבת כדאמר עירובין ל"ו א' בלגין שהוא טבוי וכדאמר יבמות צ"ג א' בעובדא דר' ינאי שעושר על פירות שיבואו לרשותו בשבת וע"כ חלות המעשר בשבת התם לא קעביד הפרשה בשבת, וא"ת הא למ"ד אין ברירה מהני תנאי בודאי לאפרושי בשבת, וכש"כ כשמתנה בחול ע"י דיבורו בע"ש אע"ג דמפריש בשבת י"ל שצריך להתנות שזה שאני עתיד להפריש מעשר מעכשיו ואע"ג שאינו חל כלל משום דין אין ברירה מ"מ תנאי המתיר צריך שיאמר שעושה עכשו והוי כאילו חייל מע"ש ובזה התירו השבות אבל אם אומר שיחול בשבת לא מהני תנאי אם נימא דאף באומר שיחול למחר חשיב ברירה כיון שאינו יודע איזהו המעשר והבירור נעשה שלא בבחירתו המוקדמת, וא"כ אף אם בחלות של מחר לא חשיב ברירה מ"מ י"ל דשבות איכא כיון שלא חייל למפרע ולא התנה למפרע וצריך הפרשה בשבת, ועיי"ש עוד בסק"ד. ובשו"ת מהר"ל ד"ק א"ת נח כ' י"ל ע"י שרי לומר ביו"ט לגין זה תרומה לכשתחשך, דאיכא ודאי שרי כמבוי בעירובין פ' בכל מערבין, [נמוזה י"ל מ"ש האחרו' במכירה כה"ג אי שרי]. וע"ע שם משמעון כאן, ושש"כ פ"א הע' צא.

היום חול ולמחר קדש מספיקא לא נחתא ליה קדושה. בחי' הגר"ח ביאר דהאי דינא דמספיקא וכו' הוא רק כלפי האי ביהש"מ דכהרף עין האמור לרבי יוסי, אבל מספיקא דביהש"מ של ר' יהודה ור' נחמיה הוא רק חיסרון ידיעה ול"ש מספיקא וכו' אלא הדבר תלוי כפי האמת, דמספיקא דכל ביהש"מ כולו נידון כשארי ספקי דעלמא דהוא ספק הקדש, והא דמספיקא לא נחתא ליה קדושה לא נאמר רק על הביהש"מ של כהרף עין שזה נכנס וזה יוצא, וכ' ד"הא ודאי דהדין ביהש"מ של כהרף עין זה נכנס וזה יוצא הוא אליבא דכו"ע, אלא דלר' יהודה ור' נחמיה דס"ל ספק השני של ביהש"מ אם הוא יום או הוא לילה ובכל הזמן הוא ספק, לא ידעין אימתי הוא שעת הכהרף עין שזה נכנס וזה יוצא, ולר' יוסי הוי הך ביהש"מ בתר דשלים ביהש"מ דר' יהודה וכמבואר בסוגיא דשבת שם, וע"ע מהיכי פשיט"ל כן לדעת ר' יהודה ור' נחמיה.

אבל נמצא כן לכאור בתורא"ש בשבת לד, ב, ז"ל "כולהו תנאי נמי מודו דביהש"מ כהרף עין זה נכנס וזה יוצא אלא דמספקא להו מתי הוא אותו הרף עין, וקאמר להו ר' יוסי אתון מסתפקתו בזמן גדול מתי הוא אותו הרף עין אבל אני בקי בו מתי הוא אותו הרף עין ואיני מסתפק אלא באותו הרף עין אם הוא יום או לילה או מן היום ומן הלילה דר' יוסי נמי מספקא ליה בביהש"מ ידידה כדתנאי בתוספתא דפ"ק דמס' זבים וכן ה"י ר' יוסי אומר אחת ביהש"מ ואחת ודאי ספק לטומאה ולקרבן". ולש' רב ניסים גאון בברכות ג, ב הוא "וכולן שוין הן שהעת הנקרא ביהש"מ ספק יום ספק לילה הוא אין יוצאין בו ידי חובת היום ולא ידי חובת הלילה וכו' לא חלקו אלא בשעה שהיא ביהש"מ אי זו היא וכמה שיעורא וסבר ר' יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסתלק זהרה מעל הארץ ויכסיף דמדומה מן הרקיע זהו ביהש"מ שהוא ספק יום ספק לילה והטבילה צריכה להיות קודם זה העת לדעתו ור' יוסי חלק עליו ואמר כי זה העת שקרא אותו ר' יהודה ביהש"מ יום הוא ודאי ואין בו ספק ומותר לטמא לטבול בו וכי ביהש"מ שהוא ספק עת דחוק הוא למאד ושיעורו כהרף עין סמוך ליציאת הכוכבים".

לו, ב

מתנה אדם על עירובו. כ' האור"ש פ"ח ה"ה "ודיקא נמי דמשום ספק לא מיחשב סעודה שאינה ראויה מבעוד יום, דהא קי"ל מתנה אדם על עירובו, אם בא חכם למזרח וכו' עירובו למערב כו' אע"ג דביהש"מ לא חזי לאכול עירובו, דשמא בא חכם למערב וקנה עירובו אלפיים אמה לצד מערב, ואינו רשאי לזוז מעירו לצד מזרח אף אמה אחת, מ"מ סעודה הראויה מבעוד יום קרינא ביה וכו' ואע"ג דמצינו בהך דאם הניח שתי ככרות אחת חולין ואחת של תרומה ונתערבו דאינו עירוב, משום דאינה ראוי מבעוד יום למיכל בשביל ספק, שאני תמן שגוף הסעודה לא חזי למאכל אדם משום

תחום ביתו וליכא חזקת כשרות כנגדו אפ"ה ספיקו לקולא וכן מצאתי כתוב בחידושי אבן העזר פ"ב דשבת".

אמנם זה עדיין לא מועיל בשי' הר"מ שכ' בפ"ו הי"ג להכשיר ספק עירוב בלי חזקה, אף דפסק בהט"ו דבספק טמאה ל"מ עירוב. ותי' המ"מ דספק טמאה ל"מ משום דל"ה סעודה הראויה מבעוד, דהרי דין התרומה הוא להחמיר, וא"כ גם על צד שהיא טהורה לא יכל לאוכלה, וממילא דל"ש כאן הדין של ספד"ר בספק העירוב. אבל על רש"י זה עדיין לא תי' מוכרח דהרי באיבעיא דרב שמואל בר רב יצחק מרב הונא אכתי לא ידעי' הך פשיטותא דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום, ואעפ"כ מבוי' בברייתא דבלא חזקה לא מכשיר ר"י, וע"ע בזה. (ועדיין יש לדון על רש"י מקו' הגמ' דבפירות נמי העמד טבל על חזקתו דמאי לתרומה שעומדת על חזקתה שלא נטמאת, אמנם י"ל כד' הר"ן דהראיה מתרומה היא רק דלא אזלי' בתר חזקה דהשתא).

ובאמת יל"ד בד' התוס' מה הוכיחו מכאן דלא כרש"י, והא אליבא דאמת י"ל דספק טמאה בלא"ה העירוב נפסל על כל הצדדים כיון דל"ה סעודה הראויה מבעוד. והנה התוס' בכתובות כו, ב כ' "ונראה לר"י דתרי ותרי ספיקא דרבנן הוא ומדרבנן החמירו דלא מוקמינן לה אחזקה והכא בתרומה דרבנן הקילו ובפרק בכל מערבין גבי תרומה ונטמאה כו' ספק הרי זה חמר גמל דברי ר"מ ומוקי לה רבה ורב יוסף בשתי כתי עדים הא דלא מוקמינן לה אחזקה דלא נטמאת אע"ג דתרומה בזמן הזה דרבנן היינו משום דעירובי תחומין דאורייתא לר"מ, והנה אי נימא דאיירי בתרומה בזה"ז דרבנן, ונימא דספק תרומה בזה"ז לקולא, י"ל דלעולם הא ודאי דהתרומה המסופקת בטומאה מותרת באכילה, ואעפ"כ לא יוכשר העירוב אלא ע"י חזקה, כיון דבצד שהוא טמא הוא אסור לאכילה, ואפי' שהכרעה היא שהוא מותר, וזה חידוש. ובד' התוס' בכתובות ג"כ מבוי' הכי דדנו מצד שתרומה בזה"ז דרבנן, ומותר לאוכלה בספק של תו"ת, ואפ"ה כ' דכיון דתחומין דאו' יש להחמיר, ואע"ג דהתרומה בשעתה היתה מותרת לאכילה כדין תו"ת באיסור דרבנן. (אבל יש בזה חילוק דהתוס' בכתובות לא איירי כשהנידון היה כבר בשעת ביהש"מ ויש הכרעה להיתר, אלא בנידון של ספק מתי התרומה נטמאת, ואעפ"כ ס"ל דיל"ד כאילו נסתפק לן השתא היתר אכילת התרומה בשעת ביהש"מ, וע"ע בזה. וזה כסברת החזו"א לגבי ריש סוג' דאמרי' דבנטמאת יש חזקה טפי מבנשרף, וביאר החזו"א כיון דיש כביכול נידון למפרע על עצם דין היתר התרומה. ועכ"פ זהו שתי' התוס' דאפי' שתרומה דרבנן מ"מ תחומין דאו', ול"ש לומר דכבר נפסק על התרומה כשרות מספק, כיון דבאמת הספק לא נפל בשעתו אלא רק אח"כ, כשנידון אליבא דאמת הוא רק לגבי תחומין). ועי' שערי יושר ש"א סופ"ד.

אבל נראה יותר דל"ש כאן כב' ציבורים האי דינא דל"ה סעודה הראויה מבעוד, דהא בד' רב הונא כ' רש"י "בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא - ואין עירובו כלום, דאפילו חמר גמל לא הוי, דבשלמא מתניתין סעודה הראויה הוא, והשתא הוא דאיתליד בה ספק", ואילו לגבי ספק טמאה לישנא דברייתא הוא "עירב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה וכן בפירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו אין זה ספק עירוב כשר", ונראה דהוי רק כחמר גמל ולא פסול מתורת ודאי. והטעם לזה כיון דלא איירי באופן דעל התרומה עצמה כפי שהיא מונחת לעירוב יש ספק ויש הכרעה של איסור, אלא דלעולם בשעתו אם היה בא למקום העירוב לא היה ספק כלל מאיזה ציבור נלקח הפת, דהיה ניכר על הפת אם הוא מהטמאים או מהטהורים, אלא שלא בירר הספק בשעת ביהש"מ, וא"כ ע"כ דהפסול כאן הוא רק משום דלא מכשיר ר"י אלא ע"י חזקה, אבל ל"ש כאן פסולא מטעם דל"ה סעודה הראויה מבעוד, כיון דבשעת ביהש"מ עצמו לא נפל ספק כלפי עצם הפת להכריע בו איסור מספק.

לגין טבוי שמלאו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך דבריו קיימין ואם אמר עירבו לי בזה לא אמר כלום. כ' החזו"א דמאי סי' ט סק"י "ויל"ע אפי' למ"ד אין ברירה הא יכול להפריש שיחול מעשרו בשבת בשעת הפרשה, למש"כ הנובי" אה"ע סי' צ"א דכה"ג ל"ח ברירה, וכ"כ הש"א

התוס' סברא זו בשי' ר' יהודה רק בספק ולא בודאי, ז"ל "לר' יהודה נמי קאמר רבה במסקנא דאית ליה ברירה והכא אסר משום דחייש לבקיעת נוד ואילו בפ' יש בכור גבי נתנו עד שלא חלקו מוקי רבא ר"מ ור' יהודה כרב אסי דאמר האחין מחצה יורשין ומחצה לקוחות אלמא מספקא להו ויש לחלק בין הכא שמברר דבריו ומתנה בפירוש ואומר שאני עתיד להפריש לההיא דאחין שחלקו דאינו מברר דבריו כלום". ואולי בחלות שע"י התורה כירושה יש יותר מקום לומר ברירה אפי' בלא התנאה. או י"ל דעכ"פ מחמת האי ספק כבר לא היו שופרות במקדש בכלל.

לז, א

בדין ברירה

שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו'. להלן כמה ידיעות וביאורים בעיקר פלוג' דברירה.

יש בראש' ב' דעות האם למ"ד אין ברירה הוי ספק או דאינו חל בתורת ודאי, וכמב' גם בתוס' בע"ב ב' דעות בזה. ולש' רש"י בחולין ובמעילה דלמ"ד אין ברירה אם אמר ב' לוגין שאני עתיד וכו' אסור לשתות כיון דהוי ספק תרומה. (אמנם בסוג' בע"ב כ' רש"י "אישתכח דקא אכיל מעשר שני בלא פדיה", ועי' קה"י, ובתוס' הרידב"ז על היר' דמאי פ"ז). ועי' גם פלוג' רש"י ותוס' בגיטין עג, ב. וכו' ע"ז הרעק"א בסוג' "ובאמת תמוה לי מאוד דאיך נימא דודאי א' מהן תרומה, הא אם ירדו גשמים נימא דאותו רמון שהתנה עליו אם ירדו גשמים יהיה תרומה לא הוי תרומה דשמא לא היה עומד לכך שירדו גשמים, ומ"מ גם הרמון הב' לא הוי תרומה, דהא סוף סוף ירדו גשמים, ולא נתקיים התנאי, וכי בשביל שהיה עומד שלא ירדו גשמים מקרי קיום תנאי דבודאי תרתי בעי, ירדת גשמים ועומד לכך מתחלה וכן בפירש"י הנ"ל בלוקח י"ן, דאיך אפשר דיש תרומה ביין ששותה, דאף אם שמפריש לבסוף לא הוי תרומה, דלא הוברר שהיה עומד לכך להפריש זה, מ"מ במה יחול התרומה על מה ששותה, דאף אם היה עומד מתחלה דמה ששותה עכשיו יהא מפרישו לבסוף הא סוף סוף לא בא לידי הפרשה, ולא נתקיים בו התנאי, והרי אמרי' שם שמא יבקע הנוד, ושותה טבלים למפרע, הרי דאם לא בא לידי הפרשה ליכא כאן תרומה כלל, וא"כ ה"נ מה דבאמת לא הפרישו הוי כמו בקיעת הנוד, ואין כאן תרומה, וא"כ בפשטה טעמ' דר"י דאוסר בלוקח י"ן היינו דאו דבודאי לא חל התרומה כלל במה שאין מבורר למפרע, או דהוי ספק שמא מה שמפרישו לבסוף לא היה עומד לכך לכתחלה, והוי שותה ס' טבל, אבל לומר ששותה תרומה צלע"ג".

והנה עיקר סברתו צ"ע, דהוא פי' דהחיסרון בברירה הוא מחמת דיתכן שמתחילה היה עומד להיות דבר אחר, ומה"ט מה שאירע לבסוף אינו מברר על ההתחלה. אבל מ"מ ס"ל דאין הדבר תלוי רק במה שעומד להיות אלא תרתי בעי, ולולי דהך ב' לוגין יופרשו בסוף ג"כ לא הווי תרומה רק משום שהיו אמורים להיות מופרשים. וצ"ע דא"כ למה לא יוכל לעשות התנאי רק לפי מה שיארע לבסוף, כיון דמבו' עכ"פ דיכול לתלות גם בזה, ולמה לא יוכל לתלות רק בזה. (ומבו' דיכול לתלות בעתיד רק אם היה עומד לזה בהווה ואז חשיב כמתברר למפרע, ודו"ק). וראייתו שהוכיח מבקיעת הנוד צע"ג, (ועמדו בזה האחרון), דהרי התם איירי למ"ד יש ברירה, ולדידיה ודאי דהדבר תלוי בסוף, ומה שיארע בסוף מברר שכך היה אמור להיות מתחילה, ולכן יש ברירה לדידיה, ומה זה ראייה על מ"ד דאין ברירה. ועכ"פ אף לסברת הרעק"א זה ודאי יתכן לומר דאם מפריש לבסוף ב' לוגין מ"מ הווי ספק תרומה דשמא כך היה אמור להיות מתחילה ועד סוף, ולא הק' אלא על סברת רש"י דלדידיה אף מעיקרא אין כאן אלא או תרומה או חולין גם במה שהוא שותה ואינו מפריש לבסוף. (וסגי בזה כדי לבאר החילוק בין דאו' לדרבנן אליבא דהילכתא, דאי"ז מטעם ספק כמי ההלכה בענינא דברירה, ואי"ז בתורת ודאי שאמרו חכמים שיעיל אף דליכא ברירה, אלא דכיון דאין ברירה הוי ספק גמור, ומדאו' לחומרא ומדרבנן לקולא. והאחר' דנו בזה, עי').

הראש' בגיטין דנו בהא דלכי מיית הוי גיטא למה תלוי בברירה דמ"ש מכל תנאי, ועי"ש רש"י ותוס' ורמב"ן מש"כ על החילוק בין

ספק, משא"כ כאן דמספק אינו יכול לבא לצד עירובו. הא עירובו חזי למאכל כל אדם שפיר מקרי סעודה הראוי' מבעוד יום, וכגון דא נאמר הבו דלא להוסיף עלה. וזה נכון". וכע"ז כ' בגאוו' בסוג'.

ובחזו"א ס' פ' כ' "אמר רבא זאת אומרת כו' יש לעי' נהי דתחילת היום קונה מ"מ אי אפשר לו לאכול עירובו אלא בלילה ידועה ונכרת ובתחילת היום עדיין ספיקא הוי וכמש"כ תו' ל' ב' ד"ה ולפרוש ועוד דלמא ביה"ש ליליא ולא מצי למיכל עירובו מספיקא וכמו הניח עירובו למעלה מ' דתנן ל"ב ב' דאינו עירוב וכמש"כ לעיל שם, וע"כ צ"ל דדוקא לענין שיהא הוא ועירובו במק"א מפסיד העכבה מחמת ספקא דכיון דא"א להביא עירובו במקום שביתתו אין כאן עירוב, אבל לענין עירוב הראוי לאכילה אמרינן מ"מ אי ליליא הוא הוי ל' עירוב ראוי ואע"ג דאיהו לא ידע אי ליליא ולא מצי למיכלי' מספיקא מ"מ קני בו שביתה ואע"ג דבב' ככרות א' טהורה וא' טמאה אמר לעיל דלא מיקרי סעודה הראוי' התם אפשר דטמאה היא וליכא מ"מ אבל הכא אי ליליא הוא ראוי היא, וצ"ע". ולפ"ד נראה דסגי בהא שאם שביתתו כאן יוכל לאכול את העירוב, ואפי' אם יניח את העירוב בריחוק מועט ממקום השביתה, והרי כיון דהשביתה מסופקת הרי בפועל לא יוכל ללכת אל העירוב, אבל סגי בהא שבצד שבביתתו כאן הוא מותר בהליכה אל העירוב. ושם בסי' קט סקי"ח כ' "בתוס' ל"ה א' ד"ה נתגלגל, כתבו דנתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב שכן היא תיקון חכמים שהעירוב צריך שיהא תוך תחום רגליו, אבל מה שהפת אינו במקום שביתתו אינו מפסיד דהא ביה"ש מצי ממטי ל' ודבריהם מוכרחים שהרי תנן נתגלגל חוץ לתחום אבל נתגלגל חוץ לד"א תוך התחום לית לן בה וע"כ משום דמצי ממטי ל' ביה"ש ויש לעי' כיון דביה"ש ג' רבעי מיל כשנתן עירובו חוץ לתחום והוא בתחלת ביה"ש רחוק מעירובו מיל הרי לא מצי ממטי ל' ביה"ש, וי"ל דלא בעינן שיהא מצי ממטי ל' בפועל אלא כשמקום שביתתו אינו רחוק מהפת יותר מג' רבעי מיל מקרי שביתתו ועירובו במקום אחד כיון שאם היה במקום שביתתו בתחלת ביה"ש, הוי מצי ממטי ל' לפתו למקומו שפיר קני שביתה".

וכבר בא חכם. כ' הריטב"א פ"י כי ביה"ש"מ כבר בא חכם לאותו צד והיה הדבר מבורר בעצמו בשעת קניית העירוב ובבירור חל העירוב לאלתר לאותו צד אלא שזה לא היה יודע, וכל האי גוונא ליכא למימר ברירה וביאתו של מחר גלויי מלתא בעלמא הוא, וא"ת ולמה ליה לאוקומה בשכבר בא חכם לוקמה כשלא בא חכם כבר ומיירי כשהחכם אי אפשר לו לבא לכל אחד משתי הרוחות אלא או למזרח דוקא או למערב, וי"ל דאיך דנקט עדיפא ליה כי אע"פ שלדעתו של מערב היה הדבר בדין ברירה שהיה סבור שהיה אפשר לו לבא בין למזרח בין למערב, כיון דבקושטא דמילתא ליכא ברירה שכבר בא חכם לא גזרינן בא אטו לא בא, כנ"ל". (וע"ע בתורא"ש כאן ובחולין יד, א). ומבו' בד' הריטב"א דאע"ג דעדיין לא הוברר בפועל דהחכם בא, (והרי אפשר גם שיתעכב ולא יבוא כלל), מ"מ אם א"א לו לבוא אלא מצד אחד אי"ז תלוי בברירה.

ויותר מכן מצינו בד' הריטב"א בע"ז סד, א שכ' "יכול לומר גר לגוי טול אתה ע"ז ואני מעות. פירוש וסבירא ליה דיש ברירה, אבל לדין דקי"ל בדאורייתא אין ברירה אסור, ואפשר דהכא הכל מודים דיש ברירה דאנן סהדי שמתחלת ירושה האי ניחא ליה בע"ז והאי ניחא ליה במעות וכמבורר מתחלתו דמי, וצ"ת", הרי דאף בברירה של ירושה סגי בבירור ואנ"ס על מה שעתידי להיות וכבר אי"ז תלוי בדין ברירה ואף שעדיין לא אירע. וכעין הדברים הנ"ל יש למצוא גם במש"כ הרעק"א לבאר למה הא ד"כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש" אינו תולה את כל הקידושין בדין ברירה, ז"ל "דלק"מ כיון דתקנת חכמים לא ישתנה ואחר שתקנו לא ירצו בשום פעם לבטלו".

תוד"ה לא ס"ד דשמעינן ליה לר' יהודה דלית ליה ברירה. "אבל קשה דאפילו בתולה בדעת אחרים נמי שמעינן לרבי יהודה דלית ליה ברירה דתנן בשקלים ומייתי לה בהוציא לו דקאמר ר' יהודה לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערבות ומפרש התם טעמא משום חטאת שמתו בעליה ומשום דלית ליה ברירה כדמוכח בההיא דאיו וכו' וי"ל דהא דאית ליה ברירה לרבי יהודה בתולה בדעת אחרים ה"מ כשמתנה אבל בלא תנאי אינו מועיל". אמנם להלן כ'

שאני בעולם, דבתורא"ש בגיטין עג, ב כ' "הקשה רש"י האיך מביא אשם תלוי כיון שלא מת באותה שעה הוברר הדבר שלא היתה אותה שעה הסמוכה למיתה, ותירץ משום דסבר אין ברירה, וקשה דהא לעיל בריש כל הגט אמרינן דגט שכיב מרע א"א לו להיות גט אלא ע"י ברירה, הלכך נראה לי דהאי דקאמר אין ברירה אין פירושו כמו אין ברירה דעלמא דאמרינן הוברר הדבר למפרע שמאותה שעה היה ראוי להיות כך, אלא ה"פ אין ברירה כלומר אע"פ שחי יותר כיון שבאותה שעה לא היה ברור אם יחיה אם ימות והכניס עצמו בספק כרת חייב אשם תלוי. ולא דמי לאוכל ספק חלב ונודע לו שהוא חלב קודם שהביא אשם תלוי שהוא פטור, דשאני התם שבשעה שאלו אי אפשר דפקע איסור חלב מאותה חתיכה אבל הכא בשעה שבא עליה אפשר שתהיה אותה שעה סמוכה למיתה והוי גט הילכך אע"ג דחיה טפי מביא אשם תלוי לכשימות, אבל היכא דלא מת נתבטל התנאי והוי כאילו לא התנה מעולם, כן נראה ל"י, וע"ע בתור"ד (שם).

כ- התוס' בסוג' (וכ"ה בשאר דוכתי) "דהתם בגיטין עומד הדבר להתברר בודאי שהרי יחיה או ימות אבל הכא יכול להיות שלא יבא לידי הפרשה או לא יעלה סלע מן הכיס". (והנה הראש' הק' מאי ס"ד לפרושי טעמייהו דהנך תנאי משום ברירה והא אמרו בהדיא טעמם שמא יבקע הנוד, אמנם לחילוקא דהתוס' י"ל דכוונתם להאי סברא דכיון דאולי יבקע הנוד א"כ יכול להיות שלא יבוא לידי הפרשה לעולם, וכה"ג ליכא ברירה). ובתוס' בגיטין נראה דאי"ז רק לפי פירושם דהא דלכי מיית הוי גיטא איירי באומר מעת שאני בעולם, אלא גם לפ"ד רש"י דאיכא אופנים של תנאים התלויים ג"כ בדיני ברירה, מ"מ כשעומד להתברר עדיף טפי. (וע"י מהרש"א שם על מעת שאני בעולם דל"א דהוי כעומד להתברר בודאי, ועיי"ש פנ"י ובקצות סי' סא סוסק"ג).

והרמב"ן שם כ' ע"ז "בתוספות רבותינו הצרפתים ז"ל אומרים דבמילתא דעבידא לאגלווי בתנאי שלו כגון אם מתי אם לא מתי על מנת שירצה אבא קי"ל יש ברירה, וכי קי"ל אין ברירה כר' הושעיא דוקא התם דלא עביד לגלווי שאין הדבר עומד ודאי להתברר משעה ראשונה שמא לא יחלקו לעולם והיינו טעמיה דשמואל, וגם זו סברא שאין לה עיקר". (והרמב"ן נקט בתוס' דע"מ שירצה אבא חשיב כעביד לאיגלווי, והעתיק סברא זו דלא עביד לאיגלווי רק על חלוקת שותפות). ובאמת הדבר צ"ע דהרי לעולם יתברר או איזה לוגין הוו תרומה או דאף לוג לא יופרש והכל יישאר טבל, ולמה זה טעם יותר לומר דאין ברירה. אמנם בתורא"ש כאן ושם נראה כוונה אחרת בדברים, ז"ל כאן "דגבי גט שאני שהרי עומד תנאו להתברר בודאי או יחיה או ימות אבל הך דהכא לעולם לא יתברר דמה ששתה הוא חולין וכן ההיא דסלע דמעשר שני", וז"ל שם "דשאני גבי גט שהרי עומד להתברר בודאי אי יחיה או ימות אבל הך דהכא לעולם לא יתברר דמה ששתה הוא חולין, וכן ההיא דסלע דמעשר שני", וכן ביומא נו, ב כ' "דגבי גט שאני שהרי עומד תנאו להתברר בודאי או יחיה או ימות אבל הך דהכא לעולם לא יתברר דמה ששתה הוי חולין", וצ"ע.

ז"ל השטמ"ק בב"מ כא, ב "כתב הראב"ד וזה לשונו הך פלוגתא דאביי ורבא ביאוש שלא מדעת קשיא לי דשייכא ליה ברירה ואין ברירה ולפלגי בעלמא אלא שיש למבין הפלוגה מענין ברירה". ובאו"ש הל' שקלים פ"ג ה"ד כ' ע"ז "ואם כי לא זכינו לבית נבונים, אמנם החילוק מפורש בעירובין דף פ"ב ע"א וכל מי שקיבל עליו מבעוד יום, שמעת מינה אין ברירה, דאי יש ברירה תגלי מילתא למפרע דמבעוד יום הוה ניחא ליה, אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני, ופירש"י לא הודיעוהו עד שחשיכה, מאי ברירה איכא, הא לא הוי ידע דאיכא עירוב דנימא דעתיה עליה עכ"ל, הרי שאבנו ממעין התבונה דכה"ג דלא ידע כלל לא שייך לומר איגלאי ואתברר דדעתו מעיקרא עליה, ופוק חזי הכא, מאי דמייתי תלמודא גבי יאוש, הא לא ידע דנפל מיניה, ובהכשר לא ידע, ובתורמה לא ידע דתרום כלל, ודו"ק".

כ- בס' הישר סי' שסא "ש"מ יש ברירה. כלומר מי סמכין אברירה שיזכה בשעת שחיטת פסח שעתיד להתברר מי הוא ובשעת קנין

האי תנאי לכל שאר תנאים דדוקא הוא תלוי בברירה. אמנם התוס' והרמב"ן הוסיפו דכיון דאיירי התם באומר מעת שאני בעולם א"כ ודאי תלוי בברירה אף אם כל תנאי אינו תלוי בברירה. והתוס' שם כ"כ מסברא בלי הכרח, ז"ל "ומיהו הכא על כרחך אי אפשר אלא מטעם ברירה כיון דמוקי לה במי שאחזו באומר מעת שאני בעולם פ"י שעה אחת קודם מיתתו ואותה שעה שהגט חל אינה מבוררת וידוע וצריך ברירה ומ"מ כדברי רש"י כן הוא אפי' בתנאי צריך ברירה דהריני בועליך על מנת שירצה אבא חשיב לקמן ברירה".

אכן הריטב"א שם כ' "מיהו אומר רבינו נר"ו דאפילו בכי הא לא שייך ברירה שהרי אם אמר הרי זה גיטך לכשירדו גשמים מגורשת ומה לי כשירדו ומה לי שעה אחת קודם שירדו, הרי שעה מסוימת היא אלא שאין אנו יודעים אותה, אלא היינו טעמא דשייך ברירה הכא משום דלאו דוקא שעה אחת קודם מיתתו קא אמרינן דחייל גיטא דפעמים דחייל שעה אחת ולפעמים שנים ושלשה או יום או יומים כגון שנטרפה דעתו, דאנן שעה אחת קודם שנטרפה דעתו קא אמרינן, וכיון דאפשר דתיטרף דעתו עליו שתי שעות או יום או יומים דאינו דבר ידוע שיהא שעה אחת קודם מיתתו בכי הא שייך טפי ברירה, שהרי שני בני אדם שמגרשין בענין זה האחד תהא מגורשת יום או יומים קודם מיתתו והאחד אינה מגורשת אלא שעה אחת קודם למיתתו ואע"פ ששניהם הוציאו לשון אחד", ואח"כ כ' עוד (ביישוב סתי' הסוג' בדינא דברירה) "דהנהו סוגיי דהתם סברו דבהא דר"י דהכא ליכא ברירה כלל בהא מלתא דשעה אחת קודם למיתתו או קודם טירוף דעתו הרי היא כשעות מסוימות ובהא לא שייך ברירה כלל אלא בדבר שהוא חל למפרע בשעה שנעשה בה מעשה אבל בההיא לא".

ומבו' בדבריו דיש מקום לומר דשעה אחת קודם וכו' בכלל לא תלוי בברירה, אלא כמו שאפשר לומר בשעה שירדו גשמים כן אפשר לומר שעה א' קודם שירדו גשמים. (ומש"כ עוד 'מה לי כשירדו ומה לי שעה אחת קודם שירדו', אולי י"ל דהוא ס"ל דגם בעשיה לאחר ל' בעי' שיהיה מבורר כבר בשעת המעשה ולא סגי בברירה בשעת החלות, ודלא כהתוס' בב"ק סט, א ועו"ר, ולפיכך פשיטא ליה דאף דהשעה עצמה אינה ברורה, מ"מ ה"ה חשובה כמבוררת בזה עצמו שהיא שעת ירידת הגשם וכן בזה עצמו שהיא שעה אחת קודם, אבל אין חילוק כמה שאת שעת ירידת הגשם ידעי' בשעתה ולא את השעה שקודם). אמנם מה שחילק בין שעה קודם המיתה לשעה קודם טירוף הדעת צ"ע, דהרי אם יאמר בפירוש שמגרש שעה קודם טירוף הדעת ודאי שאין כאן את הטענה ש"שני בני אדם שמגרשין בענין זה האחד תהא מגורשת יום או יומים קודם מיתתו והאחד אינה מגורשת אלא שעה אחת קודם למיתתו", דהרי שניהם חלים בשעה אחת והיא השעה שקודם טירוף הדעת, וא"כ מה לי שלא אמר כן בפירוש, אלא תלה בפיו בשעת המיתה ובאומדן דעתו תלה גם בשעת טירוף הדעת.

והנה החזו"א בדמאי סי' טז סקי"ג כ' "וכן הא דאמר ב"מ ל"ד א' אם תרצה ותשלימני פתי קנני' לך מעכשו, אבל למאי דאמר שם פתי קנני' לך שעה אחת סמוך לגניבתה צ"ע דזה הוי כמגרש שעה אחת סמוך למיתתו דחשיב ברירה, והיה נראה מתוך זה דלא אמרינן אין ברירה לענין קניית ממון וכל תנאי שבממון קיים אפילו תנאי שיש בו משום ברירה", ודבריו צ"ע דהרי להדיא מצינו בסוג' הגמ' את פלוג' דברירה גם בדבר שבממון, כשותפין בפלוג' ראב"י ורבנן, וכן בחלוקת ירושה, ובהפקר ד'כל הנלקט', ואף הראש' בכל דוכתא נקטו ענין ברירה גם בדבר שבממון, (כלפי קנין 'בית בבתי', וכלפי 'משעתבנדא לך ולכל מאן דאתי מחמתך').

ואמנם להריטב"א א"ש הך קו' מ'סמוך לגניבה' כיון דבלא"ה אשכחן כמה סוג' דס"ל דשעה אחת קודם ל"ח ברירה יותר מאשר בשעה עצמה, כיון דגם בכה"ג הוו כשעות מסוימות, והכא ל"ש דבריו על שעה קודם טירוף הדעת. וע"ע ח"י הרי"ם ב"מ שם, ובקצות סי' סא סוסק"ג מש"כ בקו' זו. ואף להנתיבות שם סקי"ג א"ש, כיון דלדידיה בכל אופן שאפשר להחלות שתחול רק בשעה שכבר מתברר, א"כ היא יכולה לחול גם למפרע. (ומצינו עוד בראש' שחילקו בין ברירה דעלמא להא דאמרו 'אין ברירה' בהא ד'מעט

למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל כו' וכדמוכח מההוא דכל הנלקט כו' וכמ"ש הוא עצמו שם ובמ"א הארכותי בזה והבאתי מדברי הרבה פוסקים דכל שא"צ למפרע שפיר אמרין ברירה". ופלא ד' הקצות. ואולי כוונתו כעין ד' רשב"ם הנ"ל בס' הישר, דאף דאין ברירה מ"מ אם אדם מקנה דשלב"ל ל"ב מעשה מבורר כעת וסגי בבירורו אח"כ כשיבוא לעולם, (דהר"ן בנדרים ריש השותפין כ' דהיינו טעמא דאמרין בעלמא דאין ברירה לפי שאין ראוי שיחול דבר על הספק", והיינו דאין זה מופקע לגמרי אלא דלא חל בספק, וע"ז י"ל דמהני הא דאדם מקנה דשלב"ל), ואמנם עיקר חלות התרומה הוא מהשתא כיון דהלוגין כבר ישנן בעולם. וצ"ע בזה. (ואמנם עיקר ההנחה דכשיש כבר ברירה בשעת החלות לא איכפ"ל דאין ברירה בשעת המעשה, כן מבו' בתוס' בב"ק סט, א עי"ש ובר"ש מע"ש פ"ה מ"א, וכמו שהביא בקצות שם. וכן מבו' בד' הריטב"א בסוג', ז"ל "הב"ע כשהתנו שהן לקחו קניניהן בעירוב ממש אבל התנו ביניהם מתחלה שלא תזכה אחת מהן בשום קן בעולם עד שיברר אותם הכהן, ומשעה שיברר אותם הכהן ואילך תחול זכותם באותו קן כשבררם הכהן קודם הקרבה נתברר קנה של כל אחת ומאותה שעה ואילך זכתה בקן שלה").

אבל הקצות פ"י דבריו במכתב להבי"א באופ"א, ונד' שם סי' עד, ז"ל "עוד שם כתב מכ"ת הרמה והנשאה על מה שכתבתי שם דלר"מ דאית ל' אדם מקנה דבר שלב"ל ע"י מהני באומ' שאני עתיד להפריש וכתב עלה דו"א דהא דמקנה דבר שלב"ל ע"י מהני שיחול הקנין לכשיבא לעולם דהא א"א לחול מיד והא דאמרו לכשאקנה קנוי' לך מעכשיו כבר פ"י התוס' דמהני לנקרע או נאבד השטר אבל וודאי דא"א לומר שיתחיל הקנין מיד רק שהוא מועיל לענין זה שיוכל לחול אח"כ עכ"ד בקשתי זאת ממכ"ת הרמה לשום עין הגדול' במ"ש בס"י ר"ט סק"ח בשם הרשב"א בביאו' דלר"מ דשלב"ל ולרבנן בדבר שבא לעולם כל שבזה קנה לרבנן בזה קנה לר"מ והקנין הוא מעכשיו דאינו יכול לחזור בו כלל והקנין הוא מעכשיו ממש", וצ"ע. (ואולי ס"ל דכיון דהב' לוגין עצמן הם בעולם, א"כ כיון דאמר מעכשיו ול"מ חזרה וכו' והוי ממש כדבר שבא לעולם, סגי בזה להפקיע את הטבל אף שעדיין לא חלה התרומה, דוג' מש"כ הריטב"א במכות יט, ב "דלאפוקיה משום טבל לא בעינן הפרשה ויכול למישתי מיניה בהפרשה לתוכו כל זמן שישתייר שם שיעור תרומה ומעשרות, ולחייב על אכילתו משום זר שאוכל תרומה ומעשר הוא דבעינן סיום מקום", וצ"ע).

שם בקצוה"ח, כ' ע"ד המהרי"ט שהביא שם "ותוכן דבריו לחלק בין היכא שהחיוב הוא מעכשיו וכיון דעתה לא הוברר בשעת הקנין אע"ג דהוברר אח"כ לא מהני ליה, אבל אם אין הקנין והחיוב מעכשיו אלא לאחר זמן ואז בשעת גמר הקנין הוברר מהני, ומשום הכי בעובדא דשאלו וההיא דהמבשרני גמר הקנין אחר שעשה שליחותו ואז הוברר. והיטיב אשר דיבר וראויין למי שאומרן. וכן מצאתי כדבריו בר"ש פ"ה דמעשר שני וכו' וכן מבואר מדברי תוס' פרק מרובה דף ס"ט ד"ה כל הנלקט מזה ע"ש. אמנם מדברי הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' קנ"ג) לא משמע הכי, שכתב באשה שמינתה שליח ואמרה כל מי שירצה הבעל ליתנו לו יהיה שלוחי דאין ברירה, והובא בב"י אה"ע סימן קמ"א ע"ש, והתם נמי כל זמן שלא עשה שליחותו יכולה האשה לחזור ולא נגמר אלא בשעה שמקבלו, ואפילו הכי אמרין אין ברירה ומשום דהשתא אינו מבורר, ומי איכא מידי דאילו השתא לא חייל ובתור הכי חייל כדאמרין פרק אע"פ לענין דבר שלב"ל. ולפי מה שכתב המורדכי גבי דשלב"ל דמהני באומר לכשיהיה בעולם ע"ש פרק מי שמת א"כ הוא הדין בזה מהני, ואולי התוס' והר"ש אזלי בשיטה זו, אבל לפי מה דקי"ל דאפילו אומר לכשיהיה לא מהני בדשלב"ל א"כ הוא הדין לענין ברירה אע"ג דהקנין כשיוברר לא מהני דהשתא לא מהני. וע"ע בנתיבות שם ובשאג"א סי' צג ובנובי"ק אה"ע סי' צא והמקנה קידושין סד, ב. (והנתיבות והמקנה כ' עוד דאם אינו מוכרח לחול למפרע וסגי שיחול מכאן ולהבא, ה"ה דגם כשרוצה להחילו למפרע אינו תלוי בברירה, וצ"ע). ואף הריב"ש בס"י רכת הוכיח מד' התוס' בסוג' דצנועין כנ"ל, עי"ש.

שחיטה עדיין לא נודע מי זכה כלומר וכי קונין דשלב"ל. וכן אנו מפרשי' יש ברירה ואין ברירה בכל מקום. וכן גבי עירוב דלמקום שארצה אלך כיון דעירוב ביהש"מ אם יקנה העירוב לצד שיבא החכם למחר הואיל ולא הוברר כבר בשעת קנין עירוב דאין עירוב קונה דשלב"ל. ולמאן דלית ליה ברירה מוקי לה התם שכבר בא חכם שכבר נתברר הדבר בשעת קנין עירוב שהחכם באותו צד בא והילכך קנה מיד ומילתא דעבידא לאיגלווי הוא. ומחלוקת יש ברירה או אין ברירה דוגמת מחלוקת ר' מאיר וחכמים דפליגי באדם מקנה דשלב"ל ודוגמת מחלוקת ר' יוסי ורבנן דפליגי בב"ב בהמזכה לעובר דהיינו לדשלב"ל. לכך אני מפרש כן. דאמרי' התם שני לוגין שאני עתיד להפריש כו' לכשיפריש יתברר הדבר שלא היה שותה טבל בשבת. ואפי' למאן דאית ליה אין אדם מקנה דשלב"ל אית ליה ברירה. ולטעם רבינו שמואל שתלה זה בזה איכא פירכי טובא דאיכא תנא דאית ליה ברירה ואית ליה אדם מקנה ואיכא דאית ליה ברירה ולית ליה אדם מקנה. וטעם יש ברירה ואין ברירה שכך הוא הדין תורה כעין האופה בשבת אם מניח עד שתאפה חייב ואם יחתה קודם שתאפה פטור. וכן הרבה דברים מוכיח סופן על תחילתן והרי הן כמיגמר ואזלי וגמרי. וכל המפרש ש"מ יש ברירה הוברר הדבר עתה שהיה דעתו כך בשעת שחיטת הפסח או בשעת קנין עירוב והיינו ברירה אינן אלא טועין דאין בית מיחש לדעת הקונין ולא נשאל את פיהו לעולם. ובכמה מקומות לא הושוו טעמיהו הללו אלא כמו שפ"י סמכינן אברירה או לא סמכינן היקנה קנין עירוב או שחיטת הפסח להתברר לאחר מעשה שעת הקנין או לא". (ועי' חת"ס ביצה לו, ב, ואמרי בינה תש"יב).

כ' הקצות סי' סא סק"ג "ומתו"ד נראה ליישב קושית תוס' פרק כל הגט ופרק בכל מערבין דהקשו בהא דאמר ר' מאיר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה עשרה מעשר ראשון, אלמא קסבר יש ברירה, ובפרק יש בכור גבי נתנו עד שלא חלקו מוקי רבא דר' מאיר ור' יהודה כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות אלמא מספקא ליה אם יש ברירה או אין ברירה ע"ש. ולפמש"כ ניחא, דכיון דלר' מאיר סבירא ליה אדם מקנה דשלב"ל, וכן גבי תרומה מצי להפריש דשלב"ל כדאיתא בפרק האשה רבה ע"ש, ומשום הכי יכול לומר שאני עתיד להפריש דאע"ג דאינו מבורר השתא לא גרע מדשלב"ל, דהשתא דשלב"ל יכול להפריש מכל שכן שני לוגין שבאו לעולם אלא שעתה אינו מבורר ועתיד לברר דמהני. והא דמשמע בש"ס בשני לוגין שאני עתיד להפריש צריך ברירה, היינו לדידן דקי"ל אין אדם מקנה דשלב"ל, ומשום הכי שני לוגין שאינו מבורר עכשיו ועתיד להפריש הוי כמו דשלב"ל, אבל לר' מאיר ודאי מהני וכמ"ש. ובזה ניחא ליישב הא דאמרין בפרק בכל מערבין בהא דסבר ר' שמעון גבי שני לוגין שאני עתיד להפריש דאסור וקס"ד משום דסבירא ליה אין ברירה, ופריך מדר' שמעון אדר' שמעון דשמעינן ליה דאית ליה ברירה גבי עירוב, ומשני משום דבעינן ראשית ששייריה ניכרין, ואיבעית אימא כדקתני טעמא אמרו לו לר' מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הנוד, ופריך למאי דס"ד מעיקרא דבעינן ראשית שהיו שייירה ניכרין מאי קאמרי ליה, וכתבו תוס' שם ה"נ הוי מצי למימר לטעמא דברירה ע"ש. ולפי מ"ש ניחא, דלפי טעמא דברירה לא הוי מצי אמרי לר"מ הן טעמא כיון דר' מאיר ס"ל אדם מקנה דשלב"ל, אבל האי טעמא דשייריה ניכרין גם לר' מאיר הוי מצי אמר וק"ל".

וכ' ע"ז בבית אפרים יו"ד סי' ע' ודרך אגב ראיתי בקצה"ח שם שכתב דלר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ה"נ מהני כשאומר שאני עתיד להפריש ע"ש ולענ"ד ז"א דהא דמקנה דשלב"ל היינו שיחול הקנין לכשיבא בעולם דהא א"א לו לחול מיד כלל והא דאמרין לכשאקנה קנוי' לך מעכשיו כבר פ"י התוס' דמהני לענין אם נקרא השטר או נאבד אבל ודאי דא"א לומר שיתחיל הקנין מיד רק שהוא מועיל לענין זה שיוכל לחול אח"כ משא"כ לענין ברירה דאנו צריכין לומר שחל מיד והוברר הדבר למפרע שהרי מיחל ושותה מיד וע"כ כשהתרומה חלה מיד י"ל דאף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל מ"מ הוברר למפרע וחל מיד זה לא אמרין ואם לא היינו צריכין לומר הוברר הדבר למפרע רק שיחיל לכשיברור זה בודאי אמרין אף

דהבירור אח"כ מועיל כדין ברירה המועלת וכנ"ל, או דהוי חלות בפנ"ע לברר את ה'בית בבתי' ואת הבהמה של 'הרי עלי'. וע"ע במערכת הקנינים להגרש"ק סי' א וסי' יד שכ' ביאור אחר בכללא (הרשב"א). וע"כ צ"ל כמש"כ האחר' לפרש ד' הרשב"א גבי שליחות באופ"א, דיש טעם מכריח לומר שהשליחות תחול מיד ולא רק לאחר זמן, ע"ש במילוא"ח שהביא דבריהם.

כ' הנתיחה"מ סי' סא סק"ג גם כתב בספר הנ"ל [קצוה"ח ד"ה ולכן] לתרץ הא דהקשה מהרי"ט מהא דכל מי שיגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה, הא אין ברירה. ומתרץ בספר הנ"ל מכא דברי הרשב"א שכתב בשלוחים דלא שייך ברירה אפילו עשתה כמה, כיון דיכולה לעשות כולם שלוחים, רק שאם אומרת מי שירצה בעלי שיהיו שלוחים יהיו, הוי ברירה. ובוזה מישיב הא דלולב הנ"ל וז"ל, דהוא נתן לכל העולם אלא דמחוסר זכיה, וכל מי שיגיע לולבו בידו הרי הוא זוכה במשיכה, משא"כ לאיזה שתצא בפתח דהוא ענין אחר המחוסר בשעת מעשה לגוף הגירושין דלא הוברר מי תצא תחילה, ע"ש. והיא סברא דקה כקורי עכביש". ולכא"ו הסברא בזה ברורה מאד, וצ"ע אם הנתיבות מתכוין לחלוק ע"ז.

כ' החת"ס בגיטין כד, ב (אחר שהביא את כללא דהרמ"ר בתוס' בתמורה ל, א) "והנה באומר לאיזה שארצה אגרש בו וכוונתו כתוב היום לאיזה שארצה לגרש מחר שייך שפיר ברירה שאם ירצה מחר לגרש הגדולה נאמר הוברר למפרע דקמי' שמיא גלי' מעולם שיתן בלבו מחר לגרש הגדולה. אך רש"י בוכחים פ"י לאיזה שארצה אין ברירה דדלמא אתמול בשעת כתיבה היה דעתו לאחרת משמע אי יש ברירה אמרינן הוברר בשעה נתינה שלמפרע אתמול בשעת כתיבה היה דעתו על זו שנותן היום וזה א"א לדעת הרמ"ר הנ"ל שמוכרח לכאורה ואין דרך לינטות הימנו וא"כ כיון שכבר חשב בשעת כתיבה על מה שחשב אין נאמר על זה הוברר ואי נימא מסתמא נימא מה שמחשב היום היינו דעתו של אתמול א"כ אין כאן מקום לברירה אלא כמו וכבר בא חכם בעירובין לו, ב וצ"ע". ובאמת כן פ"י רש"י גם בסוגיין, דאם יש ברירה הפ"י הוא שמאמתמול היה דעתו לכך, ז"ל "ולכשיברור לו למחר אמרינן הוברר הדבר דבשעת קניית עירוב דעתיה אההוא חכם הוה", "ואמרינן הוברר הדבר דמאתמול נמי דעתיה להאי הוה", "דאמרינן הוברר הדבר דסופו הוכיח שביהש"מ היה דעתו לכאן", "דאי אין ברירה לא אמר מידי, אלא אמרינן דהא סלע דסלקא בידיה השתא לא הוה דעתיה להחליף", וכן בעוד מקומות.

והנה הרמב"ן בגיטין אחר שביאר למה כל תנאי אינו תלוי בברירה כלל, כיון דמתנה על דבר א' ולא על ב' דברים, הוסיף בזה עוד "אבל התולה ברצון אחרים או בשל עצמו אע"פ שלא התנה בשני דברים אין אומרים כשרצה הוברר הדבר וחל משעה ראשונה אלא לדברי האומר יש ברירה", והיינו דתלייה ברצון גרע טפי ולעולם תליא בברירה, ונראה מתו"ד דהטעם בזה הוא דבעי' איזה בירור על הרצון למפרע ולכן י"ל בזה אין ברירה, וכלשונו שכ' "דשאני ע"מ שירצה שכיון שהדבר מסור ללב אין אומרים כשרצה האב עכשיו הוברר הדבר שרצה משעה ראשונה אלא לדברי האומר יש ברירה". אמנם צ"ע בזה (מלבד ק' החת"ס הנ"ל) איזה שייכות יש בין דין ברירה שהתנה על דבר שלא תלוי ברצון כשהתנה על ב' דברים, ובין תנאי התלוי ברצון שבא לברר את הרצון למפרע. ולש' ר"ת בס' הישר בסי' שסא הוא "כל המפרש ש"מ יש ברירה הוברר הדבר עתה שהיה דעתו כך בשעת שחיטת הפסח או בשעת קנין עירוב והיינו ברירה אינן אלא טועין דאין בית מיחש לדעת הקונין ולא נשאל את פיהו לעולם".

כ' התורא"ש בגיטין עג, ב "הקשה רש"י האיך מביא אשם תלוי כיון שלא מת באותה שעה הוברר הדבר שלא היתה אותה שעה הסמוכה למיתה, ותירץ משום דסבר אין ברירה, וקשה דהא לעיל בריש כל הגט אמרינן דגט שכיב מרע א"א לו להיות גט אלא ע"י ברירה, הלכך נראה לי דהאי דקאמר אין ברירה אין פירושו כמו אין ברירה דעלמא דאמרינן הוברר הדבר למפרע שמאותה שעה היה ראוי להיות כך, אלא ה"פ אין ברירה כלומר אע"פ שחי יותר כיון שבאותה שעה לא היה ברור אם יחיה אם ימות והכניס עצמו בספק

ומה שתלה הקצות את הנידון בדינא דרשב"ל אי מהני כשאומר לכשיבוא לעולם, לכא"ו י"ל דבלא"ה נמי, כיון דעביד דבכר שבא לעולם, אלא שתלה דבריו לפי הגדרות שהם עדיין לב"ל (כל המתלקט), ובשעת החלות תתברר גם ההגדרה עצמה, א"כ ל"ש בזה כלל החיסרון של דרשב"ל. (ובקוב"ש בביצה אות מ כ' "הק' בקצה"ח סי' ס"א דמי איכא מידי דהשתא לא חייל ולבתר זימנא חייל כיון שאילו עשה חלות התרומה לאלתר לא מהני הוי כדבר שלב"ל, וי"ל דהא דלא מהני עכשיו הוא מפני שאינו מבורר שתולה קנינו על הספק, וכשאומר שיחול הקנין לאחר שיתברר הרי אינו תולה על הספק אלא על המבורר, ובכה"ג כגון בתולה קנינו במבורר יכול לעשות גם עכשיו, כגון אם בא חכם ובמתנה על העירוב שיחול לאחר שיבא חכם הוי כאילו התנה אם בא חכם").

והנה פ"י כאן הקצות פלוג' בראש' האם כשעושה לאחר זמן ורק עכשיו אין הדבר מבורר אי מהני הברירה בשעת החלות לכו"ע או לאו, אמנם מש"כ דהרשב"א ס"ל דל"מ, הנה הרשב"א בב"ק שם כ' בפ"י כהתוס', ז"ל "תרצו בתוס' דבשחר היו מניחין, ולא כל הנלקט קודם הנחה קאמרי אלא כשילקט קאמרי כלומר לכשילקטו שנלקט יהא מחולל על מעות אלו, והוצרכו הצנועין לעשות כן ולחלל לאחר לקיטה משום דלית להו ברירה וכו' וא"ת א"כ דלא שייכא ברירה באומר לאחר לקיטה א"כ מאי קשיא ליה בעירובין פרק בכל מערבין גבי המניח שני עירובין ואמר אם בא חכם למזרח ערובי למזרח ואם בא חכם למערב עירובי למערב למ"ד אין ברירה והוצרך להעמידה בשכבר בא חכם דמשמע בשכבר בא חכם בשעת הנחה, מאי קשיא לימא אם בא חכם ולאחר שבא יקנה לי ערובי, י"ל דמאי דקאמר כבר בא חכם לא קודם הנחה קאמר אלא שכבר בא חכם קודם חשכה בשעה שאפשר לקניית הערוב קאמר וכגון דקאמר אם בא למזרח ערובי יקנה לי למזרח לאחר שיבא והוא שבא כבר קודם חשכה", וצ"ע א"כ דבריו בתש' הנ"ל גבי מינוי שליחות.

ואף בתש' בח"ב סי' פב כ' הרשב"א "שאלת המוכר לחבירו אחד מקרקעותיו סתם דקי"ל שיתן לו אי זה שירצה, היכי קונה דהא קי"ל אין ברירה וכו' אבל מה שהשוות את הדברים בדיני הברירה והקשית מזה לזה אינו נראה כן, דאין דין יש ברירה ואין ברירה אלא במה שאנו צריכין לומר הוברר הדבר שמה שהוא עכשיו כבר היה או חל מעיקרא שאלו לא נאמר הוברר הדבר אין לו קיום לפי שאנו צריכין לקיומו של דבר. כההיא דהלוקח יין מבין הכותיים שהוא מפרש לאחר ששתה ואי אין ברירה נמצא זה שותה טבלים מלפרע וכו' וכן אם בא חכם למזרח שאנו צריכין שיחול העירוב מתחלה וכו' אבל במוכר או נותן למה אנו צריכין לברירה, כל שנותן לו אחד משדותיו מחמת מכר או מחמת מתנה, הרי זה קנוי לו, ואפילו לא נתן עד עכשיו הרי זה קיים ואין צריך לקיום המכר והמתנה לדמעיקרא. שאם אתה אומר כן בטלת משנה האומר חצי שדה אני מוכר משמנין ביניהם וכו' ואל תשיבני שאפילו במכר שייך דין ברירה, שאנו צריכין לשעת המכר ממש. כיצד הרי שמכר לו בקנין או בכסף או בשטר בית בבתי בתשרי ולוה במרחשון וברר ללוקח אחת משדותיו ונתן לו בכסלו ובא המלוה לגבות אותה שדה מן הלוקח, ואם לא שנאמר הוברר הדבר שקדם המכר משעת הקנין או השטר, הרי המלוה גובה ממנו. דמ"מ לקיומו של מכר אין אנו צריכין לברירה וכמו שאמרתי. וכיון דלקיומו אין צריך ברירה ונתקיים המכר באותה שדה שוב אין אנו צריכין לברירה, והלואה שנעשת בין מכר לברירת השדה אינה מגרעת כח המכר. וכלל גדול אני נותן לך דלא שייך דין ברירה אלא במה שא"א לגרש בו, דלא נכתב לשמה א"נ באי מתי שאם אין ברירה הו"ל גט לאחר מיתה. ומיחל ושותה שאם אין ברירה אי אפשר לו לשת' הו"ל טבל. ואם בא למזרח שאם אין ברירה נמצא שאין כאן ערוב ואינו באפשר ללכ', וכן כולן. אבל בדבר שקיומו אינו תלוי בברירה, כמכר וכמתנה וצדקה וקרוב בנדר, בזה לא שייך דין ברירה. שהרי בשעה שנתן לו ממכרו אפילו למ"ד אין ברירה אין מעכב דין ברירה שאפשר להתקיים בלא ברירה. וכן בהרי עלי עולה, וכן כל כיו"ב". וכללא הוא דכילל דאם החלות אינה צריכה לחול למפרע אין הדבר תלוי בפלוג' דברירה. (ועי' דברי חיים יו"ד סי' מג. אמנם יל"ע היטב אם כוונת הרשב"א

דמי וסמך דעתו עליו משעת נתינה"), והוסיפו כאן ראה לזה, ז"ל "והכי נמי בשמעתא חשיב ברירה אם בא חכם למזורח כו' ואע"ג דמתנה". ונראה ביאור הדברים דבאמת כל תנאי דלהבא הרי הוא צריך לדין ברירה ממש, דלעולם א"א לקבוע תנאי בדבר שעדיין לא אירע, ורק דלמ"ד יש ברירה גם דבר העתידי ה"ה כדבר שכבר קיים, ולפיכך מהני. אלא דברירה עצמה נתווסף כאן כלל, דאם בידו לקיים ובדעתו לקיים יש ברירה לכו"ע. ואין נראה לפרש דהגבלה זו היא רק באופן של תנאי, אלא דלעולם תנאי אינו פיתרון כלל לחיסרון של ברירה, אלא דבכל דינא דברירה אם בידו ובדעתו לקיים מהני. וע"ע בס' התרומה הל' גיטין סי' קל. (וטעם לדבר דאם בידו ודעתו לקיים התנאי מהני הברירה, י"ל דכה"ג חשיב דבפשטות עומד להתקיים, ורק התחדשות נוספת יכולה לבטל את המעשה, וכיון שעומד לזה שיתברר כך אי"ז תלוי בברירה. דוג' לדבר מש"כ הריטב"א בע"ז סד, א ד"אפשר דהכא הכל מודים דיש ברירה דאנן סהדי שמתחלת ירושה האי ניהא ליה בע"ז והאי ניהא ליה במעות וכמבורר מתחלתו דמי, וצ"ת, ודו"ק).

ת-ש' הרשב"א ח"ד סי' קנג "אבל אם עשתה שליח וחזרה ועשתה שליח, ואפי' עשרה זה אחר זה, או שעשתה עשרה בבת אחת, כל שהגיע הגט ליד אחד מהם מגורשת. דלא שייך בכי הא ברירה וכו' אבל אפשר שאם אמרה כל מי מכס שירצה הבעל ליתנו לו יהא שלוחי לקבלה שנאמר בזה אין ברירה, כענין לאיזה שארצה אגרש בו דאין ברירה", ועי' בקצות סי' סא סק"ג ובמלוא"ח שם. והנה הר"ן בגיטין ו, א מדפ"ה כ' "אבל הרב רמב"ן ז"ל סובר דבמעמד שלשתן וכן נמי אי כתיב בשטרא משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך מצי מחיל ונותן טעם לדבריו ז"ל משום דאפי' כתב ליה הכי לא מהני לאשתעבודי ליה מדאורייתא דאין ברירה ולמאי דכתיבנא לא קשיא דכי אמרינן אין ברירה הני מילי במילתא דאי דהאי לאו דהאי אבל הכא אפשר שיהא משועבד לכל העולם זה אחר זה הילכך לא שייכא הכא ברירה כלל", ואמנם בחי' הרמב"ן לפנינו שם יג, ב נותן טעם אחר, ז"ל "לפי שיש לומר דהאי נעשה לאו מדין תורה הוא אלא מתיקון חכמים דאינהו הוא דאמדינהו ואמרו כיון דבמעמד שלשתן אקני ליה סמכא דעתייהו ואתי מחמתך קרינא ביה אע"ג דלא אקני ליה ממש בדרכי הקנאה", ומשמע א"כ דלגבי ברירה אף הוא ס"ל כסברת הרמב"ן דמהני לכו"ע ואף למאן דל"ל ברירה. ובאמת בחי' הר"ן כ' בלש' אחר, ז"ל "ואפשר שטעמו של דבר לדבריו ז"ל משום דאפילו כתב ליה הכי לא מהני לאשתעבודי ליה מדאורייתא דאין ברירה", ואי"ז בשם הרמב"ן. (ועי' מהרי"ט ח"א סי' כב וח"ב חו"מ סי' כג).

ולכאור' באמת בשי' הרמב"ן (וכמובא גם בר"ן שם בפ' כל הגט) ל"ש לומר דהאי שיעבוד לכל דאתי מחמתך ה"ה תלוי בברירה, דהא כ' הרמב"ן שם לחלק בין תנאי דעלמא לברירה, ד"זה הכלל שאני אומר בברירה כל דבר שתנאו במעשה כשתלה תנאי בדבר אחד ומעשה אחד אע"פ שתנאו במעשה אחרים הרי זה קיים וכו' אבל אין אדם מתנה על שני דברים כגון האומר לאיזו שתצא בפתח תחלה וכגון שני לוגין שאני עתיד להפריש שהרי אפשר שיתחלף המעשה ואין דעתו נבררת משעה ראשונה לדבר זה שאירע", וא"כ כה"ג שיכול לשעבד עצמו לכל העולם הרי שיעבד עצמו לכל חד וחד בנפרד בתנאי שיהיה בגדר 'אתי מחמתך', ואין טעם לתלות דבר זה בפלוג' דברירה. וד' הרשב"א הנ"ל בתש' שאם אמרה כל מי מכס שירצה הבעל ליתנו לו יהא שלוחי לקבלה אין ברירה, עכצ"ל דהוא פליג בהאי כללא דהרמב"ן וס"ל כשי' רש"י ותוס' דגם תנאים תלויים בדין ברירה (אא"כ בידו ובדעתו לקיים), או דס"ל דכיון דתלתה ברצון הבעל ולא בנתינתו בפועל, א"כ הוי כתליה בדבר המסור ללב שכ' הרמב"ן דאפי' באופן של תנאי יהיה בזה חיסרון של ברירה. אבל עכ"פ לשי' הרמב"ן הנ"ל ק' לומר דשיעבוד לכל דאתי מחמתך תלוי בדין ברירה. ומ"מ צ"ע בזה בעיקר ד' הר"ן (וכ"ה בריטב"א שם) דאין נידון של ברירה אלא רק על אופן דאי דהאי לאו דהאי, דהרי בב"ק סט, א אמרי' דבאומר כל שילקטו עניים יהיה הפקר הר"ז תלוי בברירה, וכלש' רש"י "דקאמר כל שילקטו וכי לקיט אמרינן הוברר שזה הפקר ואע"פ שאין בעה"ב

כרת חייב אשם תלוי. ולא דמי לאוכל ספק חלב ונודע לו שהוא חלב קודם שהביא אשם תלוי שהוא פטור, דשאני התם שבשעה שאכלו אי אפשר דפקע איסור חלב מאותה חתיכה אבל הכא בשעה שבא עליה אפשר שתהיה אותה שעה סמוכה למיתה והוי גט הילכך אע"ג דחיה טפי מביא אשם תלוי לכשימות, אבל היכא דלא מת נתבטל התנאי והוי כאילו לא התנה מעולם, כן נראה לי". וצ"ע כיון דאזיל כמ"ד דיש ברירה א"כ איזה חילוק יש בין נתברר שאכל חלב ובין נתברר שלא היה זה שעה קודם מיתתו. ובאמת התור"י שם, שכ' ג"כ כעין הדברים הנ"ל, הוסיף דר' יוסי לטעמיה דס"ל דאין ברירה, אבל בדבריו צ"ע להיפך דאם אין ברירה ודאי דמביא אשם תלוי (אי ס"ל דאין ברירה הוי עכ"פ ספק ולא שנתבטל בתורת ודאי), ואין כאן דמיון לאם נתברר שאכל חלב.

ויתכן לבאר ד' התור"י ש' דיש כאן טעם מיוחד כלפי אשם תלוי, והיינו דאף דלמ"ד יש ברירה הרי העתיד הוא כעבר, ואם יבוא החכם הוי כאילו כבר בא חכם, מ"מ כלפי אשם תלוי אינו דומה לנתברר למפרע ממש דאכל חלב, כיון דסו"ס בשעת המעשה עדיין היה יכול להתברר גם להיפך, והברירה אף שהיא מועילה למפרע ממש, מ"מ היא איננה עוקרת את האפשרות שהיה יכול להיות אחרת. אבל יתכן לומר דבאמת גם למ"ד יש ברירה אכתי ל"ה כגילוי מילתא בעלמא בספק דלשעבר, וע"י הברירה ל"ה יותר מאשר 'מכאן ולהבא ולמפרע', ולכן ס"ל להרא"ש הנ"ל דאף דבנודע לו דחלב אכל אינו מביא אשם תלוי, אבל בברירה דלא מת שעה אח"כ אכתי אינו נפטר מאשם תלוי, כיון דבאותה שעה עצמה לא היה ברור אם יחיה אם ימות והכניס עצמו בספק כרת. (ועי' שער"י שער ז פ"ח שכ' גבי תנאי דלהבא דאינו חל למפרע ממש, עי"ש ראיותיו).

והנה באבנ"מ סי' מ סק"ט כ' לבאר שי' הרשב"א בתש' דאשה המקודשת על תנאי דלהבא ועדיין לא נתברר התנאי א"א לגרשה בגט, ואינה מגורשת אם נתברר ע"י התנאי דחלו הקידושין, ז"ל "ובגט דלא מהני קודם שנתקיים התנאי מהקידושין נראה לפמש"כ הרמב"ם בפ"ח מגירושין דאין כותבין תנאי בגט ואפי' בע"פ אינו רשאי להזכיר תנאי קודם הכתיבה וע"ש מ"ש הרה"מ בטעמא דהוי משום ברירה ולא כרות גיטא הוי ע"ש, וא"כ ה"ה הכא שהי' תנאי בקידושין א"כ גוף כתיבת הגט תלוי בתנאי דאם לא יתקיים תנאי הקידושין אין זה גט כלל ומש"ה אף דנתקיים התנאי לבסוף הוי הכתיבה בפסול דאין ברירה בכתיבת הגט וא"כ בקידושין כה"ג שנתן קידושין לאשה שנתגרשה על תנאי ועדיין לא נתקיים התנאי מהני הקידושין וכמו שהוכחנו מהך מתניתין דלא תתייחד עמו ומשום דבקידושין מהני תנאי", וצ"ע בדבריו דהרי בכל דוכתא אמרי' דמהני גט לאשה שנתקדשה בספק או אם נתגרשה רק בספק, ומהני בה הגירושין כעת לגמרי, ומ"ש הכא דהספק הוא מחמת התנאי. אלא דגם בזה הכלל הוא כד' התור"י הנ"ל דספק כזה שבאמת אפשר שתהיה הכרעתו אח"כ דהאשה אינה מקודשת כבר כלל, רק זה פוגם ומחסר את ה'לשמה' של הגט. ועכ"פ הנפק"מ בין ב' הדרכים שנתבאר בד' התור"י ש' (האם זה סברא בשיעור הספק שיש בברירה, או בכל ספק התלוי בעתיד כלפי אשם תלוי), באשה שמקודשת בתנאי דלהבא באופן שאין דינה תלוי כלל בפלוג' דברירה, דאם דבריו אמורים רק בספיקא דברירה אפי' למאן דאית ליה ברירה, א"כ בכה"ג כשנתברר התנאי ודאי פטור מאש"ת, משא"כ אם זה כלל בכל ספק שאפשר שתהיה הכרעתו אחרת.

שי' רש"י בגיטין כה, ב דאף תנאי ה"ה תלוי בברירה, וכמבוי' שם בהא דהריני בועליך ע"מ שירצה אבא וכד', ולא חילקו בזה כהרמב"ן דתנאי שאני מברירה, ורק דתנאי שהוא תולה ברצון הר"ז תלוי בברירה, אלא כ' רש"י חילוק אחר, ז"ל "ואין זה כשאר תנאים שאדם מתנה בגט שבידו לקיימם ודעתו לקיימם כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע דהתם לאו טעמא משום ברירה הוא אבל הכא דאין בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאליו אי לאו משום ברירה לא הוי גט מחיים", והסכימו עימו התוס' שם ובסוגיין, (והרמב"ן שם פליג, אבל הוסיף בשי' זו לגבי תנאי דע"מ שתתני לי מאתיים וזו ד"תנאי שביד אשה כתנאי שבידו

עירובי למערב אבל במתנה על דבר אחד בלבד כגון האומר כתוב גט לפלונית אשתי אם תצא בפתח תחלה וכן האומר אם בא חכם למזרח היא עירובי עירוב ואם לאו יהא בטל אפילו למאן דלית ליה ברירה מהני והיינו טעמא דגיטא דש"מ דמהני, והכא מבו' דגם בחדא עירוב תליא בברירה. (ועי' עונג יו"ט סי' ה שר"ל דכיון דאם לאו העירוב הרי שביתתו כבני עירו א"כ שוב מתנה על ב' דברים, וכע"ז כ' הקצות סי' סא סק"ג "אפשר כיון שאומר ואם לאו הריני כבני עירי ושביתתו במקומו והר"ל נמי שני דברים או שביתה במקומו או למזרח כשיבא החכם למזרח", אבל בד' הרמב"ן עצמו מבו' ל"כ וכדלהלן).

אבל כבר עמד בזה הרמב"ן עצמו שם כה, ב וכו' בחי' "דשאני ע"מ שירצה שכיון שהדבר מסור ללב אין אומרים כשרצה האב עכשיו הוברר הדבר שרצה משעה ראשונה אלא לדברי האומר יש ברירה וכו' אבל התולה ברצון אחרים או בשל עצמו אע"פ שלא התנה בשני דברים אין אומרים כשרצה הוברר הדבר וחל משעה ראשונה אלא לדברי האומר יש ברירה, והיינו דמייתי בשמעתין ע"מ שירצה אבא כדפרישית, וכדתניא התם רציתי אלך לא רציתי לא אלך רצה מבעוד יום עירובו עירוב משחשיכה ר"ש אומר עירובו עירוב וחכמים אומרים אין עירובו עירוב מר סבר יש ברירה ומר סבר אין ברירה". (ואף התור"פ בסוג' כ' "וקשה דמשמע דאם לא הי' הטעם משום דבעינן ראשית שיהו ניכרים, אלא הו' הטעם משום דאין ברירה ניחא, והיכי הוה ניחא, כמו כן היה יכול להקשות ה"נ דאין בדבריו כלום משום דאמרי' אין ברירה, הא קי"ל דדבריו קיימינן. וי"ל דאי הוה טעמא משום דאין ברירה הוה ניחא שפיר, דמודו הכא דיש ברירה, משום דדוקא גבי יין אמרי' דאין ברירה משום דהיינו תולה בדעת עצמו, אבל הכא היינו תולה בדעת אחרים. א"נ יש לחלק עדיין חילוק אחר, דדוקא לעיל ביין אמרי' דאין ברירה משום דהיינו מילתא דעביד בידים, אבל הכא דהיינו מילתא דאתו ממילא, ירידת גשמים, טפי י"ל דיש ברירה. וכן צ"ל כי היכי דלא תיקשי דר' יוסי אדר' יוסי, דהכא קאמר ר' יוסי גבי הלוקח יין דאין ברירה, ובמס' גיטין קאמר פר' מי שאחזו גבי מה היא באותן הימים וכו' ולכי מיית הו' גיטא, והיינו מטעם ברירה, אלא ודאי לפ' ניחא, דשאני מיתה דהו' ממילא", הרי דס"ל דתליה במעשה דידיה תליא טפי בברירה מתליה בירידת הגשמים ובמיתה, וי"ל הטעם דתליה בהפרשתו של מחר דמי טפי לתליה ברצון וכד' הרמב"ן. ואין דבריו אמורים רק על אופן של 'תנאי', אלא גם בברירה של ב' לוגין או מעת שאני בעולם, כל כמה שהדבר תלוי במעשה זה שייך לברירה, ואם תלוי בדבר הנעשה מאליה לא תליא בברירה, דרק דבר התלוי במעשה חשיב התחדשות כ"כ כדי לומר לענין למפרע אין ברירה).

ובד' הרמב"ן הנ"ל צ"ע דהרי הכא אינו תולה סתם ברצונו של מחר אלא דבתחילת השנה עדיין לא יודע הצטרותו לעירוב בכל שבת ושבת, ולכאור' בכה"ג ל"ש החיסרון של תולה ברצון. וכע"ז הק' התורא"ש בגיטין גם לענין ב' לוגין וכו' דחשיב ליה כתולה בדעת עצמו, ז"ל "הך דמחשיב הך דהלוקח יין תולה בדעת עצמו לא ברירא לי, דהא דמפלגינן בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים משום דתולה בדעת עצמו היה יכול לברר בשעת התנאי ומדלא בריר ודאי היה פוסח על שתי הסעיפים, אבל הכא בשעת התנאי א"א לו לברר יותר ממה שבריר, אלא חשיב ליה תולה בדעת עצמו משום שמברר לבסוף ואומר זה אני שותה לשם חולין וזה היא תרומה". ועי"ש חי' הרי"ם ורש"ש ותפארת יעקב. ואף בסוג' כ' התורא"ש "ולא נתיישב בעיני מה שחילקו בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים כמו שחילק אביי בריש כל הגט, דהתם יש טעם לחלק כמו שפרש"י התם דהתם כשהוא אומר לאיזו שארצה אגרש דהיינו תולה בדעת עצמו לית לן למימר ברירה דמדאתני ברישא גילה בדעתו שהיה פוסח על שני הסעיפים וליכא למימר דמעיקרא הוברר דעתו לזו, אבל תולה בדעת אחרים כגון לאיזו שתצא בפתח תחלה כיון שמאמול לא היה יכול לברור אית לן למימר הוברר הדבר למפרע שזו היתה ראויה לצאת ולשמה נכתב אבל הכא לכאן ולכאן נמי לא היה יכול לברור מאתמול ומה לי תולה בדעת עצמו ומה לי תולה בדעת אחרים".

יודע בשחרית דשמא לא ילקטו יותר על דינם", וק' דהא יכול להפקיר כל פירותיו וא"כ אי"ז תלוי בברירה, אלא ה"ה כאומר כל פרי הוא מופקר ע"מ שילקטו אותו עניים, וע"ע.

תורה שני לוגין. הכא לא חשיב ליה גזל דהו' ממון שאין לו תובעין ועוד דכל זמן שלא הופרש אינו דומה שיהא גזל שעדיין לא נתחייב ליתן לכהן או ללוי. ולא מוכרע בלש' תוס' האם באמת הו' גזל ורק כותאי לא ידעי ליה ואינו דומה להם כך, או דבאמת מעיקר הדין ל"ה גזל כלל. ובתורא"ש כ' "ואע"פ שאינם חשודין על הגזל גם עמי הארץ לא נחשדו על הגזל ונחשדו על המעשר דלאו גזל גמור הוא דהו' ממון שאין לו תובעין, ועוד דכל זמן שלא הופרש אינו נראה גזל בעיניהם לפי שלא נתחייב עדיין ליתנו לכהן וללוי, ונראה דהטעם הא' הוא טעם גמור והטעם הב' הוא רק טעם בעיניהם. וביומא נה, ב כ' התוס' "דלא חשיב להו גזל לפי שהוא ממון שאין לו תובעין ועוד כל כמה דלא הופרש לא חשיב להו גזל", ובסוכה כג, ב כ' "ומשום גזול את הכהן ואת הלוי נמי לא חיישי דהוה ליה ממון שאין לו תובעין ועוד משום דלא הוברר חלקם", ובגיטין כה, א כ' "לא חשיב להו גזל דהו' ממון שאין לו תובעין דהא עמי הארץ נמי לא נחשדו על הגזל ונחשדו על המעשר ועוד דכל זמן שלא הופרש אינו דומה להו גזל שעדיין לא נתחייב ליתן לכהן וללוי", ובתורא"ש ביומא נה, ב כ' "דלאו גזל גמור הוא דהו' ממון שאין לו תובעין, ועוד דכל זמן שלא הופרש אינו נראה גזל בעיניהם לפי שלא נתחייב עדיין ליתנו לכהן וללוי", וע"ע בדבריו בסוכה ובגיטין שם ובחולין יד, א. ועכ"פ צ"ע מה שייך בזה איסור גזל כלל. וע"ע אפיקי ים ח"א סי' מב.

ל, ב

אמר לחמשה הריני מערב על איזה מכם שארצה רציתי ילך לא רציתי לא ילך רצה מבעוד יום עירובו עירוב משחשיכה אין עירובו עירוב. ויל"ע למי הקנה את הפת של העירוב, דלכאור' אם גם הקנת את הפת תלויה בברירה, הרי יש כאן נידון של ברירה בדאו' כלפי עצם בעלות הפת, ורק בתולדה מזה יהיה נידון כלפי העירוב מדרבנן. (והדבר תלוי בטעם החילוק בין דאו' לדרבנן להילכתא דברירה אם זה דין בפנ"ע או מחמת הילכ' דספיקות. וע' ביש"ש ב"ק סופ"ה ובחזו"א דמאי סי' טז סק"י). ואולי י"ל דסגי לענין עירוב בבעלות על הפת רק מדרבנן. וכן יל"ע דגם למאן דאית ליה ברירה, סו"ס בביהש"מ הרי אף אחד מתוך חמשה לא היה יכול לאכול את הפת מחמת דהו' ספק גזל. וצ"ל דהפת היתה שייכת לכל החמשה והיה בה שיעור לכולם, אלא דאמירת הר"ז ערוב היא היתה מותנית ביניהם בהילכ' דברירה. (והחזו"א בדמאי שם סק"ח כ' "רציתי ילך לא רציתי לא ילך, הכא לא חשיב מתנה על ב' דברים דאיירי אפי' יש בעירובו שיעור לכולם והו' כל אחד תנאי בפ"ע אם ירצה לערב עליו ומ"מ חשיב ברירה וכדאמר במערב לשבתות הרבה רציתי אלך חשיב ברירה והתם ודאי לא מקרי מתנה על ב' דברים שהרי אין קנין זה מעכב על קנין שבת הבא ואפשר שיהי' עירוב לכל השבתות, אלא חשיב זה ברירה משום שתלי הדבר ברצון ועיקר הרצון בשעת קניית עירוב אלא שרצון דלהבא חשיב רצון למפרע וכמש"כ רמב"ן במקדש ע"מ שירצה אבא וכמש"כ לעיל סק"א ולדעת תו' משום שאין ברורו ודאי שאפשר שישכח שעירב ושאר אונס שלא יהי' דעתו עליו ותנאו הוא על רצון שביתת ביתו או שביתת עירובו ואפשר שלא תהא אף אחד מהדברים האלו", וע"ע עונג יו"ט סי' קסו).

ברירה במתנה על דבר אחד

תנאי היא דתניא הריני מערב לשבתות של כל השנה רציתי אלך לא רציתי לא אלך רצה מבעוד יום עירובו עירוב משחשיכה רבי שמעון אומר עירובו עירוב וחכמים אומרים אין עירובו עירוב והא שמעין לרבי שמעון דלית ליה ברירה קשיא דרבי שמעון אדרבי שמעון אלא איפוך. וק' מכאן על מש"כ הר"ן בגיטין יג, א (מדפ"ה) בשם הרמב"ן, ז"ל "דפולוגתא דברירה היא דוקא במתנה על שני דברים כגון האומר לאיזו שתצא בפתח תחלה שהוא מתנה על זו ועל זו וכן האומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה שהוא מתנה על כל שני לוגין שבחבית וכן אם בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב

סי' קכט ס"ק קו-קז, ופת"ש לאהע"ז סי' קכט ס"ק נה ולסדר הגט ראשון ס"ק רנ, וע"ע בכס"מ מע"ש פ"ד הט"ו בשם הר"י קורקוס, וערוה"ש אבהע"ז סי' קכט סעיף קח). אמנם לכאורה הדבר תלוי גם בסברת הרמב"ן וקו' הרעק"א הנ"ל, דהרי נעשו כאן ב' מעשים כעין ב' עירובין, אלא שהחלות שלהם סותר זה את זה, (ועי' גט פשוט שם).

ועיקר הנידון לומר דנתינת ב' גיטין כה"ג תהיה תלויה בכרירה, לכאורה הרי הוי ממש כדאמרו בסוג' 'כבר בא חכם', וה"נ הרי הדבר כבר קיים האם ראוי לכתוב הגט כך או כך, והספק הוא רק חיסרון ידיעה בלשעבר ובהווה אבל אין כאן שום ספק מצד העתיד, ומה זה שייך לברירה. (והרבה פוס' ואחרו' שנו"ג בדין זה לא העירו כן אלא רק מטעמים אחרים, מלבד בשו"מ מ"ק ח"א סי' קח שכ' "אלולי דמסתפינא הייתי אומר דל"ש בזה ענין ברירה דע"כ ל"ש ברירה בגט רק ביש לו ב' נשים ששמש שוות כדומה דלא הוברר למי מגרש אבל כאן הלא נודע שמו אם כה ואם כה עד"מ אם שמו אליהו והוא כותב שני גיטין אחד מלא ואחד חסר ונמצא אם מגרש בשם חסר והוא נקרא מלא אבל להיפך שוב אין זה המגרש ומה שייך ברירה בזה וכן אם מגרש לאשה ששמה ושם אביה בספק וא"כ בשעה שכותב ונותן גט לאשתו בשם שאין שלה לא עשה כלום ומה ענין ברירה לזה בשלמא אם כותב לאיזה שתצא בפתח תחלה דאז היה יכול להיות שמי שיצאה באחרונה היה ראוי לצאת בראשונה ולא הוברר בשעת כתיבה לאיזה מהם נתכוין וכן כל ענייני ברירה שמתחלה היה יכול להיות שיהיה להיפך עד"מ בתחומין למקום שיבא החכם והיה ראוי לבא למקום זה רק שאחר כך בא למקום אחר בכזה יפול ענין ברירה אבל אם שמו אליהו והוא כותב חסר משום שאנן מסופקים אם שמו כך מה שיש ענין ברירה הא מעולם לא היה שמו כך וז"ב כשמש לדעתו").

אבל מצינו כע"ז בתש' פני משה ח"ג סי' א שכ' דגם דבר שהוא לשעבר, אם אינו ידוע כלל ואין מי שיודע אותו, או שאין אפשרות לדעת אותו, ג"כ תלוי בכרירה למרות שכבר בא חכם. (ועי' מה שהשיג עליו בשעה"מ הל' עירובין פ"ח ה"ז). וכן יש להביא קצת ממש"כ הנמוק"י במו"ק טז, א "אם קרע על מת שיש לו ולא היה יודע איזהו ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דאמרי' יש ברירה", ובפוס' ביו"ד סי' שמ נראה שזהו משום דברבנן יש ברירה. (אבל באו"ש הל' עבדים סופ"ד כ' להיפך ביותר מזה, ז"ל "וכן מוכרח מהא שכתבו תוס' בר"ה ל, ב ד"ה נתקלקלו הלויים בשיר, שהיו מקריבין מוסף על תנאי, אם יבואו עדים יהא של מוסף ואם לאו יהא תמיד יעו"ש, ונאמר אין ברירה ולא הוי לשמה, ולפ"ז א"ש דאם יבואו עדים ויתקדש החדש הלא יהא מקודש למפרע, ונמצא דלילה של תמול קדוש בקדושת ר"ה ויו"ט, וכשמקריבין יאמרו אם עכשיו יו"ט או ר"ח יהא למוסף היום, ואם לאו יהא תמיד אע"ג דהענין העבר יהא תלוי בתנאי אשר יתברר להבא, בזה לא שייך ברירה, כן הכא שמיעדה באופן שלמי שהספק שלו תהא מקודשת הוא ענין שכבר הוא, רק בירוורו יתברר לעתיד בתנאי אם ירצה בזה לא שייך לברירה, וזה ברור", והיינו דגם בדבר דתלוי רק בלהבא, כיון דעצם ההגדרה היא לפי למפרע א"ז תלוי בכרירה).

ואולי יש למצוא בזה קצת טעם, דהנה בעיקר דינא דברירה וטעמא דמ"ד אין ברירה, נקטו האחרו' דהסיבה היא משום שאין בכוח מה שיארע בעתיד לברר מה היה אמור לקרות מעתה. אמנם בד' הר"ן בנדרים ר"פ השותפין נראה בזה טעם אחר, ז"ל "וכי תימא וכיון דברירה דהכא כברירה דעלמא דאיגלי השתא מאי דלא הוה ידיע לן בשעת קניה היכי פסקינן כראב"י כיון דבעלמא סבירא לן דבדאו' אין ברירה היינו טעמא משום דברירה דהכא עדיפא מברירה דעלמא דהיינו טעמא דאמרינן בעלמא דאין ברירה לפי שאין ראוי שיחול דבר על הספק ולפיכך האומר לסופר כותב גט לאשתי ולאיהו מהן שארצה אגרש פסול לגרש בו לפי שיש ספק משעה ראשונה בעיקר הגט לשם מי חל וכו' אבל הכא עקרו של דבר מתברר משעה ראשונה ומיעוטו לאחר מכן לפי שאף משעה ראשונה אין אנו מסופקין שלא יזכה כל אחד מהם בכל גוף חצר זה ואין אנו מסופקים גם כן שמא אפילו ירצה לזכות פלוני לא יזכה בה שהרי

והרעק"א בסוג' הק' ע"ד הרמב"ן, ז"ל "ואני עני בדעת איני מבין דברי קדשו, במה נקרא הק' דהכא מתנה על ב' דברים. דהתינה אם עירוב אחד היה קונה או למזרח או למערב, אבל כיון דבאמת אין עירוב המזרח פועל כלל למערב וכן בהיפוך, וכל אחד הוי מלתא באנפי נפשי', ולגבי כל אחד הוי מתנה לדבר אחד, דכשמניח במזרח, ואומר אם בא ממזרח, יהא עירובי זה עירוב ובאם לא יהא עירוב זה בטל, זה מהני, וכשמניח אח"כ למערב ואומר אם בא למערב יהא עירובי למערב ואם לאו יהא בטל, זהו ג"כ מהני, וכיון דכל אחד בפני עצמו מהני, למה יגרע מה שמערב בב' מקומות ובכל חד מתנה תנאי בחד מלתא, וע"ע ג", והאחרו' האריכו בזה. (עי' שער"י ש"ז פ"ח, וחזו"א דמאי סי' טז סק"ד וכן ס"ק ז-ח. והנה התוס' ביומא נו, א כשצידדו דכל תנאי לא תליא בכרירה כ' ע"ז "מיהו קשה מההיא דאם בא חכם למזרח שהוא דרך תנאי וקרי ליה ברירה ויש לחלק לפי שמניח שני עירובין ואין נראה").

אמנם בד' הרמב"ן בחי' שם נראה קצת באופ"א ממה שהבינו הרעק"א, ז"ל "זה הכלל שאני אומר בכרירה כל דבר שתנאו במעשה כשתלה תנאי בדבר אחד ומעשה אחד אע"פ שתנאו במעשה אחרים הרי זה קיים, כגון גטו של שכיב מרע לדברי האומר מגורשת למפרע, וה"ה לכותב גט לשם פלונית אשתו אם תצא בפתח תחילה לחברותיה ואם לאו לא תהא גט שאם נתקיים התנאי הרי זה גט, למה זה דומה לאומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שירדו גשמים מכאן ועד ל' יום שאם ירדו ודאי מקודשת כמו שאומר בירושלמי בקדושין, אבל אין אדם מתנה על שני דברים כגון האומר לאיזו שתצא בפתח תחלה וכגון שני לוגין שאני עתיד להפריש שהרי אפשר שיתחלף המעשה ואין דעתו נבררת משעה ראשונה לדבר זה שאירע, וכן הדין במתנה אם בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב, אלו כולן אין המעשה מתקיים בהם אלא לדברי האומר יש ברירה, אבל האומר אם בא חכם למזרח עירובי למזרח ואם לאו יהא עירובי בטל קנה לדברי הכל", וא"כ גם אם יש כאן ב' מעשים של עירוב, מ"מ יש כאן חיסרון של ברירה, דהרי "אפשר שיתחלף המעשה ואין דעתו נבררת משעה ראשונה לדבר זה שאירע", וע"ע בגדר הדבר. (וז"ל המאירי שם "וכן בכל שהוא מתנה יהא כך על מנת שיהא כך הכל תלוי בקיום התנאי וכו' שמשנתקיים התנאי נתברר המעשה מעכשו שלא היה בירוורו חסר מצד עצמי אלא מצד התנאי אבל כשמזכיר דבריו סובכות על שני ענינים ולא הוברר על אי זו כגון כתוב ולא זו שארצה אגרש או כתוב לאי זו שתצא מן הפתח תחלה הרי חסרון הירוור מצד עצמו של דבר ומתוך כך אתה אומר בהן אין ברירה לחומרא בדאורייתא ומגורשת מספק הא אלו אמר כתוב לזו על מנת שתצא בפתח תחלה הכל לפי תנאו וכן ביין של כותיים לא נתברר אי זהו לוג של תרומה ומעשר וחסרון הירוור מצד עצמו של דבר לגמרי וכן במה שאמרו שמניח אדם שני עירובין בשתי רוחות ואומר אם יבא חכם למזרח יהא עירובי שבמזרח עירוב ואם למערב למערב ואם יבאו שנים אחד למערב ואחד למזרח עירובי לאי זה שארצה הוברר שלאותו רוח קנה שבייתה שאף זו חסר הירוור מצד עצמו של דבר").

והנה האחרו' דנו על אופן שיש איזה ספק בגט איך יש לכתוב, כגון ספק בכתיבת השמות וכיוצא, וכותבים ב' גיטין לצאת ידי הספק, יש שכתבו שכיון שבשל תורה אין ברירה, לכן אין לגלות לבעל לסופר ולעדים שיש כאן ספק, אלא יסדרו הגט הראשון בהחלט, ואחר שכבר ניתן הגט להאשה יגלו להם שצריך עוד גט ושהראשון ניתן לחנם, שהיתה בו טעות, ובאופן כזה בכל פעם נותן הגט במוחלט ואין בו חשש ברירה, ויש חולקים וסוברים שמוותר להודיע מקודם להבעל שעל צד הספק יתן שני גיטין. והטעם שלא יהיה בזה ענין ברירה, כיון שבכל הברירות עיקר החלות הוא בספק, וכל זמן שאין הברור אין החלות, ועל זה הוא שדנים אם יש ברירה או אין ברירה, אבל בנותן שני גיטין אחד כשר ואחד פסול, הרי ממה נפשך האשה מגורשת, ומה איכפת לנו באיזה מהם, והרי זה דומה למניח ב' זוגות תפילין מספק או לתוקע מחמת ספק בראש השנה תשר"ת ותש"ת ותר"ת, וכיוצא בזה. (עי' במדרכי בגיטין רמז תסה ובב"י אבהע"ז סי' קכב, ובנוב"ק אהע"ז סי' צ ותנינא סי' קכ-קכב, וס' גט פשוט

ורבא אי ברירה משוי ליה כשייריה ניכרים, אבל כשהברירה היא רק מכאן ולהבא ומעיקרא לא תלה בכלום כה"ג אינו חוזר וניעור להיות כשייריה ניכרים למפרע.

והרמב"ן בחולין יד, א כ' "ושמעתי בשם גאון ז"ל דלמאן דאית ליה ברירה כיון שאמר שאני עתיד להפריש לא בעינן למימר לצפוננו או לדרומו שכשהוא מפרישו הוברר הדבר למפרע שעל מה שהפריש חל המעשר ושיריה הן ניכרין למפרע אע"פ שלא היו ידועין באותה שעה והיינו מסקנא דעירובין בפ' בכל מערבין דכי בעי לצפוננו או לדרומו למאן דלית ליה ברירה אי נמי למאן דאית ליה וקורא שם מעתה אבל אמר שאני עתיד להפריש קרא שם ושותה מיד, ולכאור' הכוונה בזה ממש לחילוק האבנ"מ הנ"ל, אבל צע"ק דמשמע בלש' הרמב"ן דכשאומר 'שאני עתיד' אי"ז חלות למפרע ממש כ'קורא שם מעתה', (וכ"ה בלש' הרשב"א ותורא"ש שם), ולכן מהני שייריה ניכרים בשעה שהוא מפריש דע"ז חשיב ניכרים למפרע, וצ"ע. (ובריטב"א במכות יט, ב כ' "יש מתרצים דלאפוקיה משום טבל לא בעינן הפרשה ויכול למישתי מיניה בהפרשה לתוכו כל זמן שישתייר שם שיעור תרומה ומעשרות, ולחייב על אכילתו משום זר שאוכל תרומה ומעשר הוא דבעינן סיום מקום"). והרשב"א שם הוסיף ע"ד הרמב"ן ד"גרסי' בירושלמי עלה דההיא אם באומר מכבר משקה מעורב הוא ואם באומר לכשישתה למפרע טבל שתה אלא כן אנן קיימינן באומר מכבר לכשישתה", (והריטב"א בסוכה כג, ב הוסיף בזה "עיקר הפירוש בכאן דהא דסמין למשתי מינה באמירה זו משום דלא קרי עליה שם מהשתא אלא שקורא שם מעכשיו לכשיפריש שאומרים הוברר הדבר למפרע שאותן שני לוגין הן אותן של תרומה ונמצא שלא שתה מן התרומה כלום, ובשעת הפרשה הא איכא ראשית ששייריה ניכרין, והיינו דקאמר שני לוגין שאני עתיד להפריש, שקריאת השם מעכשיו ולכשיפריש, ומשכחת לה שפיר בשלא סיים מקום"), ועי"ש עוד מה שהביא ע"ז מסוג' את ד' אביי ורבא אי ע"י ברירה הוי כשיירין ניכרין. וע"ע בריטב"א (החד' מכת"י) בגיטין שם דלכאור' ס"ל ממש כד' האבנ"מ, ובס' הישר סי' תלט.

אבל מה שציין האבנ"מ לדבריו בקצות, הנה עוד כ' שם ז"ל "עיינן בתוס' ז"ל תימה להני דמפרישי טעמייהו משום דאין ברירה או משום ראשית כו' כיון דתני סיפא אי אתה מודה שמא יבקע הנוד מנא להו דלא הוי טעמא משום הכי וע"ש. ונראה ליישב לפי מה שכתבו בתמורה להקשות למ"ד יש ברירה א"כ איסור שנתערב בהיתר נשדי חד מינייהו ונימא ברירה שהוא האיסור, ותירצו דהיכא דכבר הוכר האיסור לא שייך ברירה ע"ש. ולפי"ז הא דר' יוסי ור' שמעון אוסרין בב' לוגין שאני עתיד להפריש, אי נימא טעמא דידהו כדקאמרי משום שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע הוה להו להתיר על ידי תקנה שיאמר ב' לוגין בתוכו תרומה ולא מה שאני עתיד להפריש, ונימא כל מה ששותה דהיתר נינהו ומשום ברירה כיון דלא הוכר האיסור בפני עצמו אמרינן ברירה וכדאמרינן ביומא גבי חטאת שמתו בעליה ע"ש, וא"כ אף אם יבקע הנוד אינו שותה טבלים למפרע כיון דכבר נתקן הטבל ע"י התרומה שבתוכו ורשאי לשתות על סמך ברירה דמה ששותה חולין הוא. וצריך לומר דהא דאמרו לו לר' מאיר שמא יבקע הנוד היינו על תקנתא דר' מאיר דאומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש, אבל אינהו על כרחך לאו משום הכי אסרי דא"כ הו"ל לאשמעינן תקנתא שיאמר ב' לוגין בתוכו תרומה וכמ"ש, ע"כ אסרי מטעמא דאין ברירה", אבל לכאור' אין בזה יישוב על קו' התוס' דהרי אכתי י"ל דלא נחלקו תנאי אלא באם חיישי' לבקיעת הנוד, אבל כשיאמר שני לוגין בתוכו הא ודאי חשיב דאין שייריה ניכרין וכהדברים הנ"ל כיון דהברירה אח"כ אינה מועילה לדון את השיירים כניכרים למפרע, אבל עדיין אין כאן מקור לפלוג' נוספת בדין ברירה או שיירים ניכרים, אלא רק בחשש בקיעת הנוד, ולכו"ע בלא שיאמר 'שאני עתיד להפריש' ודאי ל"מ, וצ"ע.

ומה שהעיר האבנ"מ על הרי"ד דודאי שייך ברירה גם בכה"ג שלא אמר מתחילה תולה בדעתו לבסוף, הנה יש באחרו' שפ"י דבריו באופ"א, שאין שייך דין ברירה אלא כשמקפיד על הבידור, שיתברר כן או כך, אבל אם אינו מקפיד כלל על הבידור, ולא איכפת לו

משעה ראשונה אנו יודעין שעתיד כל אחד לזכות בכל גוף חצר זה ושיזכה בו כל שעה שירצה הלכך כיון שעקרו של דבר מתברר מתחלתו ומה שהוא מתברר לאחר מכן שלא נתבררה מתחלה אינו אלא מיעוטא דהיינו הזמן שרצה לזכות בגופה של חצר וזכה בה כל כהאי גוונא יש ברירה שאין המיעוט המסופק מתחילתו ומתברר לאחר מכאן מעכב את הרוב שהיה ברור מתחלתו ומש"ה נהי דבעלמא סבירא לן דבדאו' אין ברירה פסקינן הכא כראב"י, הרי לן בד' הרי"ן דסגי בהא דעיקר החלות מבוררת, ולכאור' היאך שייך לומר כן דסו"ס הרי המיעוט לא התברר, אלא דטעמא דמ"ד אין ברירה הוא כפי לש' הרי"ן הנ"ל שכ' "שאין ראוי שיחול דבר על הספק", והיינו דדבר התלוי במחר הוי ספק גמור בחצא, וס"ל להך מ"ד דא"א להחיל מספק, (וכמש"כ התוס' בסוג' דהאומר 'מעשר בתוכו' ג"כ תלוי בדין ברירה, והטעם בזה הוא מחמת עצם הספק - ועי' חזו"א דמאי סי' טז סק"ט), וממילא דאם עיקר החלות לא נעשה על הספק זה מהני גם כלפי המיעוט שיעשה אפי' על הספק. ולפי"ז י"ל דאמנם בדרך כלל רק ספק על העתיד חשיב כספק גמור ולא כחיסרון ידיעה בעלמא, אבל ספיקא דדינא או ספק דל"ש לבררו אפי' אם הנידון הוא לשעבר ג"כ יש לחוש בזה למ"ד אין ברירה.

שייריה ניכרין ע"י ברירה

רבא אמר שאני התם דבעינן ראשית ששייריה ניכרין. כ' האבנ"מ סי' מא סק"ב "אסור לבוא על שום אחת מהן. כ' הריטב"א בחי' ז"ל צע"ג דהא אי אמרינן ברירה קידושין המסורין מתחלתן הוא עכ"ל, ובתורו"ד ז"ל ודאי אם ה' אומר איזה שארצה היום או מחר בזה היה יכול לסמוך על ברירה כיון שתלה ברצונו אבל זה שקידש מתחלה מספק שלא בירר איזה קידש אין לומר שם ברירה עכ"ל. ולא איתברר דבריו בזה דודאי למאן דאית ליה ברירה אפילו היכא דלא תלה ברצונו נמי אמרי' ברירה וכדאמרי' ביומא וכו' ובתוס' תמורה וכו' וא"כ ה"נ בקידש אחת משתי אחיות דלא ה' האיסור בתחלה נודע אלא ע"י תערובות וא"כ נימא ברירה. ונלענ"ד בזה כיון דאינו אומר איזה שארצה היום או מחר וקידש בתחלה בספק א"כ בשעת קידושין לא היו קידושין כיון דאין מסורין לביאה וכיון דלא חייל בשעת קידושין א"כ אע"ג דאח"כ מברר א' מהן תו לא אמרינן היינו הך שקידש כיון דלא היה קידושין בשעתו אלא אם אומר לאיזה שארצה יהיה הקידושין אם כן בשעת קידושין תלה הדבר באיזה שירצה ה"ל קידושין, וכיו"ב כתבנו בקצה"ח סי' סא סק"ג גבי ב' לוגין שאני עתיד להפריש דהוה ליה שירים ניכרין בשעת הפרשה כיון דתלה התרומה במה שעתיד להפריש ומה שהיה עתיד להפריש יהיה שירים ניכרין אבל אומר ב' לוגין בתוכו תרומה אע"ג דרשאי לשתות על סמך ברירה כיון דלא הוכר האיסור וכמ"ש תוס' בתמורה דבכה"ג אמרינן ברירה, עכ"פ בשעת הפרשה כיון שאינו אומר שאני עתיד להפריש לא חייל כיון דבשעת הפרשה לא היו השירים ניכרין ושוב לא מהני אח"כ ברירה וה"נ כיון דלא חיילי בשעת קידושין דלא היו מסורין לביאה ושוב לא מהני אח"כ הברירה".

והנה לפנינו בריטב"א בקידושין יש גי' מתחלפות, אבל ביבמות כג, ב כ' "ואת ולמה אינם מסורים לביאה מתחלתן דהא כיון שאמר אחת מהם יכול הוא לברר את מי והובררה שזו היא שקדש למפרע למאן דאית ליה ברירה מיהת והא אביי ורבא אית להו ברירה בפ' כל הגט, וי"ל דהכא כשלא בירר אפי' לבסוף כגון שתלו במי שיברור האב או אדם אחר וליתיה בעולם שיברור, א"נ דהכא בשקדש סתם ולא אמר איזה שארצה או שירצה פלוני דבהא ליכא דין ברירה, א"נ והוא עיקר דמאן דס"ל בהא דקדושין שאין מסורים לביאה לא הוה קדושין ונסיב לה התם מקרא מסורין מתחלתן ממש בעי משעת קיחה", והנה בקו' נקט דאיירי בקידש אחת מהם, ובתי' הא' כ' דאיירי כגון שתלו בברירת אדם אחר, ובתי' הב' כ' דאיירי כגון שקידש סתם וכהתורו"ד הנ"ל דל"ש בזה ברירה. וצ"ע בתי' הג' האם אזיל באוקי' של התי' הא', או כהתי' הב' וס"ל כעת שבזה ג"כ שייך ברירה. ואם איירי כשלא תלה באיזה שירצה פלוני, א"כ הרי"ז ממש כסברת האבנ"מ דכה"ג ל"ח שייריה ניכרים, דאמנם כשתלה מעיקרא באיזה שירצה וכו' מבו' הכא בסוג' דלכאור' הוי פלוג' אביי

וכדפרישית וכו' עוד מצינו לשון ברירה שאינו דומה לאלו כלל במסכת עירובין בפרק הדר דתניא התם אחד מבני מכוי שהיה שותף לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב ר"א בן טבאי אומר אחד זה ואחד זה צריכין לערב וכו' ופי' יש ברירה דהתם לומר הרי הוא חשוב כאילו הוברר חלק כל אחד ואחד זה מזה ואח"כ בא כל אחד ואחד ועירב ומאן דאמר אין ברירה לא סבר הכי, זהו לשון ברירה שאינו דומה לאותן שכתבנו וכו' ועוד מצינו לשון ברירה אחר שאינו דומה לזה כלל וכו' באילן מקצתו בארץ ישראל ומקצתו בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי רשב"ג אומר הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור ואמרין עלה דבברירה פליגי וכו' ופי' יש ברירה שהיניקה עולה זו בפני עצמה וזו בפני עצמה ואינן מתערבות זו בזו, לומר שזו היניקה ברורה שהיא מארץ ישראל וזו שהיא מחו"ל וכו' במסכת סוטה בפרק היה מביא את המנחה בעי רבא כתב שתי מגילות לשתי סוטות ומחקן לתוך שני כוסות ועירבן וחזרו וחילקן מהו יש ברירה או אין ברירה וסלקא בתיקו ואמאי לא פשיט ליה מכל הני דאמרן, ואומר רבינו גר"ו דהיינו טעמא משום דהתם בעי לה בין למאן דאמר יש ברירה ובין למאן דאמר אין ברירה, דאיכא למימר דשאני התם כיון שמחק כל אחת ואחת בפני עצמה הרי חלה אכל אחת ואחת וכשעירבן וחזרו וחילקן שפיר מוחקה באלה על כל חדא וחדא כיון שמתחלה מחק זו לשם זו וזו לשם זו ובהכי סגי, ולמאן דאמר יש ברירה איכא למימר דאדרבה גבי שבועת האלה שהיא חמורה דבעינן שיהא חלה אכל אחת ואחת בעינן נמי שלא יתערבו זו בזו לעולם ומשום הכי לא איפשיטא, ולש' הריטב"א לקמן עא, ב "זה מן הלשונות שבתלמוד שהלשון אחד וענינם מתחלף".

אמר ליה אביי אלא מעתה היו לפניו שני רמונים של טבל ואמר אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה ואם לא ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה הכי נמי בין ירדו בין לא ירדו דאין בדבריו כלום. והקו' היא על דינא דשייריה ניכרין, ויש מהראש' שכ' דה"ה דלמ"ד אין ברירה ג"כ אין בדבריו כלום. אמנם הדבר צ"ע, דהרי הא פשיטא דאם יעשה כן בב' פעמים, וכגון שיעמוד היום ויאמר אם ירדו גשמים יהא זה תרומה על זה, ותו לא מידי, ולמחר יאמר להיפך, או אפי' בלא תנאי כלל אלא יאמר יהא זה תרומה ע"ז, (רק שאם ירדו גשמים כבר אי"ז טבל למפרע), דלכא' ודאי חשיב כה"ג 'שייריה ניכרין', ולכא' גם אינו תלוי בדינא דברירה כלל. (אא"כ לש' רש"י בגיטין דגם תנאי תלוי בברירה אם אינו בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאליו). וא"כ מאי שנא דעשה כן בפעם אחת לחשוב דמתמת זה הוי כעשייה א' ותליא בברירה וכמו כן ל"ח שייריה ניכרין. וצ"ע.

אמרו לו לרבי מאיר אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע אמר להן לכשיבקע. ופירש"י "לכשיבקע - נעייך בדבר לאוסרו כלומר דלא חיישינן להכי דלא שכיח דאי בעי מסר ליה לשומר", וכך פירש"י בכל דוכתא, והוא ע"פ הגמ' בגיטין כת, ב דאמר"י התם "אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא והא נוד דכשמא ימות הוא ופליגי אמר רב יהודה מדסקרתא שאני נוד דאפשר דמסר ליה לשומר", וכן בסוכה כד, א "אמר לך רבי מאיר מיתה שכיחא בקיעת הנוד לא שכיחא אפשר דמסר ליה לשומר". (וצ"ע דאם למיתה חיישי' א"כ אף דל"ח לבקיעת הנוד אבל אכתי ניחוש דימות הוא ולא יפריש שני לוגין כלל).

אמנם הר"ח בסוג' פי' "אמרו לו לר"מ אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונשפכה אותה שקרא תרומה ונמצאת כי מה ששתה טבלים היה שותה למפרע. ואמר להן ר' מאיר לכשיבקע הנוד וישפוך היין אחרי כן אם ישתה הם טבלים. אבל כ"ז שהנוד קיים אינם טבלים. כי התרומה בקרקעית הנוד היא שומרה", וכע"ז כ' בסוכה ז"ל "וזה שאמר לכשיבקע הנוד אם ישאב וישתה הוא שותה טבלין שכבר נקרע הנוד. אבל כל זמן שהנוד קיים אינן טבלין. דאמרין הנה התרומה והמעשר בנוד", וצ"ע בעצם הדברים וכן מד' הגמ' הנ"ל. (ולש' רש"י בגיטין כה, ב הוא "ושותה מיד - דמאחר שקרא שם יצא לו מידי טבל וכשהוא מוציא יין לשתיתו הוא הנברר לחולין ולכשיהיו לו כלים ויוציא מן הנוד לתרומה הוא הנברר לתרומה ויש

כשתהיה החלות בלא בירור כלל הדבר המסויים שעליו יחול, אלא שיחול בתערובת, אינו ענין לברירה. והדבר חל מספק על שני הדברים, וה"ה בזה שלא אמר שתתקדש לו אותה שיכור אחר כך והשניה לא תתקדש, רק אמר אחת משתייהן, ולא איכפת לו אם יהיה כך לעולם בלא בירור, ולכן מקודשת אחת מהן בכל מקום שהיא. וכן המניח פירות להיות מפריש עליהם תרומות ומעשרות, ומעות להפריש עליהן מעשר שני, מפריש עליהם בחזקת שהם קיימים, וכן הלכה, אע"פ שמדאורייתא אין ברירה, ומה בין זה לאומר שני לוגים שאני עתיד להפריש שאינו מועיל, אלא שבשני לוגים שעכשיו הוא שותה מהם הרי הוא מקפיד דוקא שיתברר אחר כך, שאם לא יתברר נמצא שהוא שותה עכשיו תרומה מעורבת או טבל, אבל כאן לא איכפת לו אם לא יתברר כלל, שהרי הוא אוכל מפירות אחרים, ואינו מקפיד אם יהיה כך מעורב בטבל בלא בירור, ולבסוף יאכל כל כך עד שיתפוס כל מה שהניח למעשר. עי' פסקי הלכות יד דוד להרד"פ מקרלין ח"ב דף קיב ופתח הבית דיני ברירה ענף ה ונחלת יהושע סי' א ובשו"ת שאילות שמואל בהשמט' לכללי ברירה (בתחי' הספר). אבל צ"ע בלש' התור"י אם משמע כן. ובתורא"ש ביומא נה, ב כ' בהדיא "דדבר פשוט הוא דאם יש כאן איסור והיתר מעורבים יחד שלא יוכל ליקח האחד ויאמר שזה הוא של איסור והשאר יהיה מותר, ואע"פ שהיו מעורבים יחד קודם שנעשה איסור מ"מ השתא מיהא מעורבין הן, ולא דמי לאומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה דהתם אין האיסור מעורב אלא על פי דבורו והוא מברר דבריו לכשיפרישם יהיו תרומה למפרע אבל דבר ברור הוא אם היה מפריש מכרי על כרי והיה אומר תרומת הכרי זה יהיה בזה שלא יוכל להפריש שיעור התרומה ויאמר זה היא תרומה והשאר יהיו חולין".

ובאמת מצינו כמה אופנים ששייך ברירה בלי תלייה מוקדמת כלל, דאמנם לגבי חלוקת שותפין בכל דוכתא י"ל דאיכא אומדנא מעיקרא ע"פ החלוקה בסוף, (וכמש"כ התוס' בבכורות נו, ב "שיש לדבר להיות תלוי בדעתו דמסתמא כך דעתו מתחלה דאותו שיכורו הוא כנגד הכלב", ובתו"י ביומא נה, ב כ' "וכדפריש' דבתנאי מיירי ואין לפרש דבלא תנאי דאם כן מאי פריך ונשקול ארבעה זוזי ויאמר שיהיו לשם אותו שמת והנשארים יהיו לחיים דהא אפי' מאן דאית ליה ברירה לא מהני מידי כיון שהיו מעורבין דהא זהו דבר פשוט שאם יש כאן איסור מעורב שלא יוכל לומר זה האיסור יושלך לים המלח והשאר יהיו היתר"), ואף באחין שחלקו או בדין סוף טומאה לצאת או מוקצה דבהמה אם אינה עומדת לשחיטה י"ל דהדין מעיקרא נתלה כפי מה שיהיה בסוף, ואם יש ברירה זה מהני למפרע, (וע"ע בד' הגר"ח בפ"ב משכנים). אבל התוס' בתמורה ל, א הרי דנו בכל איסור המעורב בהיתר דנסמך אברירה ונשקול כשיעור האיסור ואידך לישתרו, וכן בסוטה יח, א הק' דאי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אם כן בכל תערובות שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה, ובחו"י בסי' קלג וכן הרעק"א בגי' יו"ד סי' טז סי"ב ובחי' בפסחים כט, ב נקטו כן אליבא דאמת דשייך ברירה על איסור אם נולד בתערובת ולא הוכר קודם, אף באיסור התלוי במציאות ממש ולא בדעת, (אבל עי' בבית אפרים יו"ד סי' ע ובחת"ס או"ח סי' קכט ושערי יושר שער ג פכ"ב מש"כ ע"ז. ובד' הראש' בכ"ד ג"כ מבוי' בהדיא דל"ש ברירה על ענין הנתלה במציאות, ודלא כד' הרעק"א והחו"י הנ"ל).

ואמנם הריטב"א בגיטין כבר העמיד כמה ענינים שזכרו בשם ברירה בגמ', ואינם שייכים כלל לסוג' דברירה, ז"ל "מצינו ברירה במקום אחר שאינו דומה לזו כלל כהיא דתנן בנדרים השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס לחצר של שניהם ראב"י אומר זה נכנס בתוך שלו וזה נכנס בתוך שלו, ופירשו בפרק שור שנגח טעמא דראב"י משום דקסבר יש ברירה והאי לדנפשיה עייל והאי לדנפשיה עייל, ורבנן סברי אין ברירה וכו' דלשון ברירה דהתם היינו לומר דיש ברירה וברור הוא שזה יכול להשתמש בכוליה, דאינו בדין דהיכא דאין בה דין חלוקה שיצטרך להכשיר כל אחד ואחד חלקו לחברו, אלא שזה מדין זכותו משתמש בכולה וזה מדין זכותו משתמש בכולה, וקי"ל בההיא כראב"י דיש ברירה ולא קשיא לן דבעלמא אמרינן דהלכתא דבדאו' אין ברירה משום דלא דמיין כלל

לה, א

מערב אדם שני עירובין ואומר עירובין בראשון למזרח ובשני למערב. יל"ע דאי סוף היום קונה עירוב, א"כ האיך אפשר שיהיה לו ב' מקומות של שבתה בסוף היום. ובגמ' בע"ב הק' רק דל"ה סעודה הראויה מבעו"י, וכן הראש' שם הק' רק משום שהוא רחוק מעירובו וא"כ הוא ועירובו במקו"א, ולא הק' דאיך שייך לשבות בסוף היום הראשון בב' מקומות. ועכ"פ לפמ"ש"כ שם בתור"פ ניהא, ז"ל "דכיון דסבר דסוף היום קונה עירוב, א"כ כי מטי סוף היום אזדא לי' קניית עירוב דיום ראשון, דההיא שעתא דסוף היום לא מתפיס בעירוב הראשון הואיל ואז הוא שעת קניית עירוב ליום שני, ולא דמי למערב לחצי היום כיון דמ"מ קונה בסוף היום מביהש"מ".

עירוב מעיו"ט לשבת

מוליכו בראשון ומחשיך עליו ונטלו ובא לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו. כ' הרשב"א פ"י כדי שלא יאבד שם ואם היה מקום המשתמר מניחו שם אם רצה ועירוב קונה לו בתחלת השבת לשבת, אבל בירו' מצאתי דדוקא נטלו ומחזירו אבל מניחו בחמישי שהוא עיו"ט כדי לקנות לו עירוב בשבת לא דכיון שיו"ט מפסיק שא"א לומר לו לערב לכתחלה מיו"ט לשבת אפי' במניחו מעיו"ט כדי לקנות לו בשבת לא קנה עד שיחזירונו הוא ממש לשם בע"ש, דגרסי' התם ר' חגי בעי היה עומד בחמישי בשבת ואמר תקנה לי שבתתי בשבת על דעת' דר' אליעזר קנה על דעתיהון דרבנן לא קנה א"ר יוסי ולמה אין מערבין לאדם מיו"ט לשבת שכן מערבין לאדם מע"ש לשבת ברם הכא הואיל והוא ראו לערב מע"ש לשבת מערב הוא אפילו בחמישי בשבת ע"כ בירושלמי, ונראה שיש שיבוש בנוסחא וכן הגירסא ולמה אין מערבין לאדם מעיו"ט לשבת שכן אין מערבין לאדם מע"ש לשבת, ופירושו אינו דומה מערב בחמישי בשבת למשנתניו דעד כאן לא אמרו חכמים שמוליכו ומחזירו אבל להניח עירובו מעיו"ט לשבת לא, אלא משום דאין מערבין מע"ש זה לשבת מפני שהוא יו"ט, וכיון דאין מערבין לו למחר בשבת אף במניחו מבערב ביום חמישי לא דלא קני ליה ממילא, אבל בחמישי דעלמא הואיל וראוי לערב מבער"ש לשבת מערב הוא אפילו בחמישי, ועי' ריטב"א ור"ן.

ביאור הדברים לכאור, דאע"ג דבכל שבת יכול לערב גם בחמישי ול"ב דוקא בער"ש, מ"מ ביו"ט שבער"ש אינו יכול לערב בחמישי, דכיון דבער"ש אינו יכול לערב משום הכנה, (וכפה"נ גם העירוב אינו חל, וכמש"כ המ"מ פ"ח ה"ט בשם הרשב"א), א"כ יש בין יום חמישי לשבת את יום ער"ש שהוא יו"ט ואינו יכול לערב בו, והוי הפסק מזמן עשיית העירוב לשבת, וזה ל"מ. וזהו פירושא דמתני' דנטלו ובא לו כיון דעל סמך הנחת העירוב של יום חמישי עדיין אסור כיון דביום שישי אינו יכול לערב בפת חדשה, ולכן נוטל את הפת ומחזירה למחרת, ולקביעותו הראשונה הוא חוזר, ועי"ז כבר ל"ה הפסק בין הנחת העירוב לשבת. (ומשמע דכ"ז הוא רק לדעת רבנן, דלשי' ר"א אין חיסרון בהפסק ול"ב הך נוטלו וכו'). ומשמע לפ"ז דל"מ שיטול ויחזיר את הפת מיד, אלא בעי' דוקא נוטלו ובא לו ובשני מחשיך עליו, והיינו דליל שישי עדיין הוא מופלג מן השבת ול"מ גם בכה"ג, וצ"ע.

עוד יל"ע דלכאור ה"ה ביו"ט שחל ביום ה' והניח עירוב ביום ד' לצורך שבת, דלכאור ג"כ היו"ט מפסיק בין יום ד' לשבת ואע"ג דיום ו' הוא חול, וא"כ ברייתא היא להדיא (לעיל לז, ב) "הריני מערב לשבתות של כל השנה", וכמה ימים טובים יש בשנה כולה, ואמנם השבתות אינם הפסק זע"ז, אבל היו"ט שבינתיים יפסיק, וצ"ע. וכה"ק המאירי לעיל לג, ב, ז"ל "ומ"מ הרי אמרו מערב אדם לכל שבתות השנה ומי לא עסקינן אף בשיו"ט לפניו ועוד שאם כן אי אפשר לערב בפת ליו"ט שלאחר השבת שהרי אי אפשר לו להחזירו בשבת אלא שאין הדברים נראין וכל שהוא מקום המשתמר מניחו לשם וקנה לו שבתה מאליו אם ישנו שם". (ובחזו"א סי' קט סקט"ז כ' "דהא לר"ח אליבא דר"י דעשיר בביתו יכול לומר שבתתי במקום פלוני יכול לומר כן אפי' ביום ראשון שהרי אמרו לא אמרו לערב בפת אלא להקל כו' ומשמע דכל כח הפת יש לו לזה שאומר שבתתי במקום פלוני, ואפשר דלא הקילו לומר שבתתי במקום

ברירה", ואולי שייך ברירה לחצאין דכ"מ שישתה אינו בכלל הספק של ב' לוגין, עוד קודם שיפריש את התרומה עצמה, ולפ"ז א"ש קצת גם פ"י הר"ח. וד' רש"י לפי פשוטם נראים חידוש, דקריאת השם מוציאה מידי טבל, ואח"כ בורר את מה ששותה לחולין, ואח"כ בורר את מה ששותה לתרומה. ודומה קצת למש"כ הריטב"א במכות יט, ב "יש מתרצים דלאפוקיה משום טבל לא בעינן הפרשה ויכול למישהי מיניה בהפרשה לתוכו כל זמן שישתייר שם שיעור תרומה ומעשרות, ולחייב על אכילתו משום זר שאוכל תרומה ומעשר הוא דבעינן סיום מקום".

רש"י ד"ה לא שמיע ליה - ומהנך תנאי דלעיל לא מצי אמר, דכולהו מילי דאורייתא נינהו. ובתוס' דנו דהרי מעשר בירק אינו אלא מדרבנן, וכ' דמ"מ עיקרו דאו'. וברש"י לעיל מבו' דהירק שלקח מן השוק ג"כ ל"ה טבל ודאי אלא רק דמאי, ועוד דבלא"ה נראה דנתינת טבל לע"ה ל"ה איסור דאו' דהרי רוב ע"ה מעשרין. (אא"כ יש איסור בעצם נתינת טבלים וכד' התוס' בע"א). וי"ל דמ"מ הכל הוי בגדר דעיקרו דאו'. ואולי י"ל דעיקר החילוק בין דאו' לדרבנן אינו מחמת חומרא דספיקא דאו' וקולא דספיקא דרבנן, אלא דבעשיית חלות מדרבנן מהני לכו"ע גם באינו מבורר, משא"כ בעשיית חלות לגבי דאו' דס"ל להך מ"ד דאין ברירה. וממילא כשבא לעשר טבל או אפי' רק דמאי, כיון דבא להועיל כלפי הדאו', אפי' שהוא מחוייב בזה רק מדרבנן, עכ"פ עיקר דינו הוא דאו' ואין ברירה. וע"ע חזו"א דמאי סי' טז סק"א.

והנה הר"ן בגיטין כ' "דכיון דקי"ל דברבנן יש ברירה כדאיתא בפרק משילין משמע דמאי דאמרי' דבדאורייתא אין ברירה היינו משום דלחומרא אין ברירה אבל לקולא ודאי לא אמרינן דאין ברירה", (וכ"כ עוד ראש' ואחרו' דהוי כדניי ספיקות בדאו' ודרבנן). ועי' רעק"א בסוג' מה שתמה בזה, אמנם היש"ש בב"ק פ"ה סי' לב כ' דהוי דין גמור. וד' התוס' דמעשר עיקרו דאו' צ"ע אם זה שייך לד' הר"ן, דהא אף בעיקרו דאו' אמרי' דספיקא דרבנן לקולא. ולש' הגמ' בסוג' "קסבר רב יוסף מאן דאית ליה ברירה לא שניא בדאורייתא לא שניא דרבנן אית ליה ומאן דלית ליה ברירה לא שניא בדאורייתא ולא שניא דרבנן לית ליה", גם ק"ק לד' הר"ן, דבשלימא הא דאמרו בגיטין "דלמא דמאן דאית ליה ברירה לא שניא תולה בדעת עצמו ולא שניא תולה בדעת אחרים אית ליה ברירה ומאן דלית ליה ברירה לא שניא תולה בדעת עצמו ולא שניא תולה בדעת אחרים לית ליה ברירה", י"ל דס"ל דל"ש בזה חילוק בדעת מי תולה, אבל למה ל"ש למימר דהוי ספק ומחמרי' בדאו' ומקילי' דרבנן, ולהיש"ש הנ"ל ניהא קצת.

והנה התוס' ושאר בכמ"ד עסקו בקו' ר"ת למאי דקי"ל אין ברירה בדאו', וקנין פירות לאו כקה"ג דמי, א"כ לא משכח"ל הבאת ביכורים אלא רק חד בר חד וכו' ו"אנן היאך מוצאין אנו ידנו ורגלינו הא דסבירא לן כריש לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמו וכו' וגם כר' יוחנן דאחינן לקוחות הן". ויש מהם שתי' דשאני ביכורים דגלי רחמנא דקנין פירות ע"כ חשיב כקנין הגוף, מדאיכא הבאת ביכורים. אבל בתוס' ארוכות לתלמיד ר"ת בב"ק ט, א בקו' הברירה לר"י מקורביל כ' בזה "יש למצוא יד ורגל כה"ג דאע"ג דפסקי' בביצה דבראו' אין ברירה ע"כ כיון דאמר רחמנא לאיתויי ביכורים הילכך אחינן שחלקו יורשין הן, ולענין חלוקת אחינן בע"כ יש ברירה וכו' אבל בעלמא סברא היא דאין ברירה בדאו' כדמוכח בביצה ולא ילפי' מחלוקת אחינן דשאני התם דגלי קרא אבל סברא היא למימר בעלמא בדאו' אין ברירה". ולכאור הא ודאי דאם ההפרש בין דאו' לדרבנן היה מצד ספק, הרי יש ללמוד דין זה מחלוקת אחינן. (אא"כ נפרש דאין הכוונה בצד זה שיש ספק להלכה אם לפסוק כמ"ד יש ברירה או לאו, אלא הספק הוא מחמת דאין ברירה וזה עצמו טעם לדרון כספק, א"כ אין ראייה ל"כ, דסו"ס סברא היא בדאו' דברירה ל"מ בתורת ודאי ואי"ז אלא ספק. והאחרו' צידדו בב' הצדדים הנ"ל האם החילוק בין דאו' לדרבנן אם נימא דהוא משום דיני ספד"א וספד"ר, האם הספק הוא משום דאין ברירה או משום דלא ידעי' הילכתא).

ורבנן ספוקי מספקא להו והכא לחומרא והכא לחומרא. יל"ע דתליא בפלוג' דתנאי לעיל אם ספק עירוב לקולא או לחומרא, וגם הכא (לכאור') ל"ש כ"כ חזקת תחום ביתו להחמיר דהרי פקע החזקה כבר ביום הראשון שחל העירוב, וא"כ יש לדון בזה ספק דרבנן לקולא. (וכה"ק האחרון, ע"י אבהע"ז ורע"ק א). וכיו"ב יל"ע עכ"פ במה שאמרו באינו משתמר שצריך לחזור ולראות אם עירובו קיים, והלא ס"ס הוא, ספק אי הוי קדושה א', וספק דעדיין עירובו קיים. (וכה"ק בעיני יצחק ח"ב אבהע"ז סי' מו אות נה). עוד יל"ע מה הק' רבנן לר"א "כשם שאין מערבין ליום אחד חציו לדרום וחציו לצפון כך אין מערבין לשני ימים יום אחד למזרח ויום אחד למערב", והא איהו נמי ספוקי מספק"ל ויתכן לדבריהם ג"כ דהוי ב' קדושות, ואיהו מספק"ל מה דפשיטא לר"א. ואולי צ"ל דאין כאן ספק בדין אם הוי קדושה אחת וכו', אלא לדעת רבנן יש כאן צד קדושה א' וצד ב' קדושות, ולכן אינו יכול לערב עירוב חדש ליום השני כי הוא מוגבל לדינו ביום הא', אבל מאידך אינו יכול לסמוך על עירוב יום הראשון כיון דיש כאן צד של ב' קדושות והוי כחלות ספק. וכע"ז כ' בקר"א, ז"ל "אפשר לומר דהא דאמרין דרבנן ספוקא מספקא ליה, לאו דמספקא להו בעיקר הך מילתא, אלא דסבירא ליה דהא דשוניהו רבנן כקדושה אחת לא מהני אלא לחומרא ולא לקולא". ובאמת יש שגרסו (ע"י בראש' ובדק"ס) 'ורבנן הכא לחומרא והכא לחומרא', בלי התוספת ד'ספוקי מספקא להו'.

ורבי אליעזר התם קדושה אחת הכא שתי קדושות. והרמב"ם פ"ח ה"י כ' "יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר שבת בזמן שמקדשין על פי הראיה יראה לי שהן כיום אחד וקדושה אחת הם", (ודקדק מינה הרע"ק דהוי קדושה א' גם לקולא), ומבו' לפ"ז דבעיקר טעמא דקדושה אחת כו"ע מודו דיר"ט הסמוך לשבת אינו ראוי לחלקם במקום השביתה, אלא דיש 'מחלק' של ב' קדושות מחמת חילוק החומרא בין שבת ליר"ט, (וכלש' הירו' ירו"ט אצל שבת כחול אצל שבת), וייראה להר"מ דלכו"ע שבת ויר"ט קדושה אחת הם. (וצ"ע למ"ד קדושה אחת, איך מותר לשחוט בהמה ביר"ט שאחר השבת כיון דאיתקצאי בתחילת שבת, וגם אם ל"א מוקצה מחמת יום שעבר אבל קדושה אחת זה טעם לאסור בכל אופן. ויל"ע).

והנה התוס' בסוג' כ' "דרבנן הקשו לר' אליעזר גם מעירובי חצירות", ומבו' דגם לענין חצירות דהוי היתר ביר"ט, אכתי י"ל דיר"ט ושבת קדושה אחת, אמנם התוס' בביצה שם כ' (וכ"כ עור') "היינו טעמא הכא דרבי דהא דאית ליה קדושה אחת הן היינו בדבר האסור לעשות ביר"ט כגון תחומין אסור לעשותם ביר"ט בשביל שבת דהא קדושה אחת הן אבל בשביל שקדושה אחת היא לא אסרינן דבר המותר לעשות ביר"ט עצמו כגון לטלטל בחצרו לעשות ערוב בשביל שבת", והיינו דל"ש לחשוב קדושה אחת מה שביר"ט הוא היתר ורק בשבת אסור, וצ"ע מהו הלש' 'לא אסרינן' והרי אי"ז נידון באו"ה, אלא דאם הוי קדושה א' ל"ש לערב כלל.

תוד"ה ורבי אליעזר. דרבנן הקשו לר' אליעזר גם מעירובי חצירות ולכן צריך לתרץ משום הכנה. ובלש' תוס' משמע דהק' לר"א גם מתחומין, ולפ"ז ע"כ דרבנן ל"ל הכנה, ול"ל איסור למיקני שביתה בעירובי תחומין, וצ"ע דבגמ' דקדקו דבעי' אותה הפת, וע"כ טעמייהו משום הכנה. ועו"ק דהנך דפליגי אהכנה וס"ל ד'עיצה טובה' קמ"ל באותה הפת, איך יפרשו טעמיה דר"א דאין מערבין ביר"ט לשבת, ואי משום דאסור למיקני שביתה ביר"ט, צ"ע האם גם בזה שייך הכלל של באותה הפת וכד'. ועי' רשב"א. ואולי י"ל דרבנן ס"ל דאף מערב ברגליו אסור, ובזה ל"ש טעמיה דהכנה, ומינה הוכיחו דקדושה א', ור"א השיב להו או דמערב ברגליו מותר ורק בפת הוי הכנה, או דאף מערב ברגליו הוי הכנה.

תוד"ה ורבי אליעזר. ושמא י"ל דבהכי פליגי רבי ורבנן דרבי סבר לא שייך איסור הכנה בעירובי חצירות כיון דביר"ט שרי להוציא מחצר לחצר. לכאור' ביאור הדבר הוא דכיון דע"ח חשוב דבר המותר ביר"ט, א"כ כלפי ירו"ט ל"ח כדבר שיש בו משמעות, ול"ח דהיר"ט הכין לשבת, דהרי גם גמירת הביצה מאליה הוי דבר המותר, אבל מ"מ יש לזה משמעות מצ"ע והוי כהכנה, משא"כ ע"ח דאין ליר"ט

פלוני אלא בע"ש, דמינכרא מלתא טפי, וא"כ י"ל דבמקומי נמי דוקא באומר בע"ש".

ויל"ד ליישב קו' המאירי, דהנה יש כמה טעמים להא דאסור לערב בתחילה בפת ביר"ט, או משום איסור הכנה, או משום מקני שביתה ביר"ט (וכן איסור מכין), והנה ביר"ט שחל להיות בחמישי ודאי אין איסור הכנה שיהיה ירו"ט זה מכין לשבת, דביצה שנולדה בששי מותרת בשבת אף דמאתמול גמרה לה ביר"ט, וא"כ י"ל דכל ד' הירו' דל"מ עירוב בחמישי אם ירו"ט בששי הוא רק באופן שאם יניח עירוב בששי לא יועיל כלל, וי"ל דהא דל"מ בכה"ג זה רק אם האיסור הוא מדין הכנה, (דכיון דהאיסור הוא במה שנעשה העירוב והיר"ט הכין לשבת, אם יפקע העירוב אין כאן איסור, ולפיכך הוא נפקע), אבל איסור מקני שביתה ביר"ט בלא"ה אינו גורם לבטל את העירוב ול"ה אלא איסור בעלמא, וי"ל דזה לא חשיב הפסק בין חמישי לשבת. (אמנם בד' הרשב"א בעבוה"ק נראה דגם איסור זה מבטל את העירוב שכ' "עירוב בפת ביר"ט שלפני השבת לשבת אינו עירוב, לפי שהמניח עירובי תחומין כקונה שם בית ואין קונין בית בשבת", אבל עכ"פ נראה דאיסור מכין אינו מבטל, כיון דגם אם יתבטל העירוב לא נתקן האיסור של מכין, דאיסור זה תלוי בכוונה ולא בתוצאה).

אבל באמת המאירי לא הק' מיר"ט שבאמצע השבוע, אלא הק' "מי לא עסקינן אף בשיר"ט לפני"ה, וי"ל דכוונתו להק' מיר"ט שחל בששי. (וקצת יל"ד להק' מיר"ט באמצע השבוע, דהנה איסור הכנה ל"ש כשיש חול בין היר"ט לשבת, וצ"ע אם הגדר הוא משום דכיון דהיה אפשר להכין בחול ל"ח שהיר"ט הכין, או דכיון דהיה אפשר לאכול הביצה בחול חשיב כאילו היר"ט הכין לחול. ואם כהצד הב' הרי כשמערב לשבת ע"כ היר"ט הכין לשבת ולא לחול. והנה מבו' בפוס' דמותר להכין משבת ליר"ט שני של גלויות שחל ביום שני בשבת, ולכאור' כאן אין את הטעם שיכל להכין ביום א' דהרי בפועל אינו יכול מחמת ספק ירו"ט, ויותר משמע א"כ דטעם ההיתר כשיש הפסק של יום חול הוא דחשיב כה"ג הכנה לחול ולא הכנה ליר"ט. וא"כ הכא נפקא דאפי' כשיש חול באמצע יש איסור הכנה כיון דע"כ ההכנה של העירוב היא לצורך השבת ולא לצורך חול. ויל"פ). וקו' הב' דא"כ אי אפשר לערב בפת ליר"ט שלאחר השבת, הנה במתני' לא כ' דאפשר, ורק רש"י הזכיר "וביר"ט אחר שבת דלא אפשר בהכי מוליכו בראשון, וחזור והולך שם בשני לראות אם קיים עירובו ומחשיך עליו", וי"ל דאין ה"נ, ועוד יל"ד דאמנם בשבת אינו יכול ליטול הפת ולהחזירה אח"כ מחמת איסור העברה, אבל מ"מ הרי יכול להגביה ולבטלה מתורת עירוב ולהניחה שוב. ואולי י"ל דל"ס בזה וכ"ז שהפת במקום השביתה ובד"א אלו לא נתבטל העירוב. (ואף דד"א דהעירוב הם רק ב"א למזרח וב"א למערב, והוא יכול להוליך הפת בהיתר ג"א לצד אחד).

כשם שאין מערבין ליום אחד חציו לדרום וחציו לצפון כך אין מערבין לשני ימים יום אחד למזרח ויום אחד למערב ורבי אליעזר התם קדושה אחת הכא שתי קדושות. יש לדקדק למה על חצי יום נקטו צפון ודרום ולא מזרח ומערב כמתני' גבי שבת ויר"ט, (ועי' גי' הר"ח). והנה הרי"י מלוגיל כ' "הכי קאמרי ליה רבנן לר' אליעזר אי אתה מודה שאין מערבין ליום אחד חציו לצפון. כלומר הלילה לצפון שהרי השמש סובב בלילה לצפון. וחציו לדרום. ביום יערב לדרום שהשמש הולך ביום פני דרום בין ביום ארוך בין ביום קצר שמע מינה דאין חולקין הלילה מן היום ולא היום מן הלילה דיומא חדא הוא כך אין ראוי לערב לשתי רוחות מזרח ומערב או צפון ודרום בשני הימים דכולהו יומא אריכתא הוא. ור' אליעזר. השיב להם לא דמו דלילה ויום קדושה אחת היא בודאי אבל הכא שני ימים דיר"ט ושבת שתי קדושות הן ואין שם קדושה זו דומה לזו", ועי' בחצי יהונתן שביאר דדוקא מיום ולילה יש להוכיח דדמו קצת לכעין ב' קדושות, ועכ"פ לכן רמזו כאן על צפון ודרום דמהא מקשי' לר"א. והנה לישנא דתוספתא הוא "מודה ר' ליעזר שאין מערבין חצי היום לצפון וחצי היום לדרום שאין חולקין יום אחד", וי"ל דרק בהא קאמרי' 'מודה' ביום ולילה, אבל בחצי יום אין בזה רבותא כלל.

מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק ויתיב. כ' החי"א כלל קנג סי' ב'שמניי סמוך לחשיכה אם אי אפשר לו או שיהיה לו טרחא הרבה לפנות הכלים מן הסוכה בלילה, מותר לפנות ביום להביאם לביתו, ובלבד שלא יסדרם עד הלילה, דאם יסדרם ביום, הוי כמכין מיו"ט לחבירו. ולכן אם השלחן הוא של פרקים, לא יניח הטבלא על הרגלים, דכשגומר איזה דבר, הוי הכנה. אבל ההבאה לביתו, לא הוי הכנה. ונראה לי דכן מוכח ע"כ שהרי בסי' תי"ו סעיף ב' מבואר להדיא דמותר להוליך העירוב לצורך יום ב' והוא גמרא ערוכה בעירובין ל"ח דדוקא אם אמר זה יהא עירוב הוי הכנה אבל ההולכה לא הוי הכנה. (ויש להביא מד' הגר"א, שכ' בסדר חליצה "אם החליצה ביום ראשון אין קובעין מקום ביום השבת וכו' ובד"מ כתב הטעם דהוי כמכין משבת לחול וכו' וכמ"ש בספ"ג דעירובין"). אבל צ"ע דהכא הא הוי גם 'הוצאה' בהולכת הפת מלבד איסור מכין, ועכצ"ל או כהשי' דאין איסור מכין מיו"ט לשבת, או דאיירי בעביד עירובי תבשילין ומהני להתיר ההוצאה, וא"כ מהני גם להתיר ההכנה ואין להוכיח דבכה"ג ל"ח מכין. (ועי' בס' ארחו"ש ח"ב ע' תט).

ויל"ע קצת להשי' דל"מ עירוב תבשילין אלא להתיר צורכי אכילה, וא"כ לא יועיל עירוב תבשילין להתיר מכין וכן הוצאה של העירוב. ואולי מה"ט אמרו במתני' "בשני מחשיך עליו ואוכלו", (ולש' רש"י בהמשך הוא "ואם רצה יאכלנו אחרי כן", אבל כאן לא קאמר מידי), כדי שתהיה ההוצאה צורך אכילה, או דעכ"פ רק מחמת האפשרות לאכול מהני העירוב תבשילין להתיר את הוצאת העירוב. אכן במשנ"ב סי' תטז סקט"ו כ' "ואוכלו אם היה וכו' - ר"ל שמותר לאכול כשירצה מכין שכבר חל העירוב". ובחי"א כלל עז סכ"ח כ' עוד "אבל אם יקח פת אחר, צריך על כרחו לקרות שמו עירוב וכו' ואם כן מכין מיו"ט לשבת. ואפילו בדיעבד אם קרא שם אינו עירוב. ואפילו אם היה שוגג בזה שהיה סבור דמותר וכו' וקיימא לן בעשה איסור דרבנן בשוגג מותר, אפילו הכי אינו עירוב, שהמניח עירובי תחומין כקונה שם בית על ידי אמירה זו, ואין קונין בית בשבת. ואפילו אם הניח עירובי תבשילין, לא מהני (כדלקמן כלל ק"ב סי' י"ז)", וצ"ע כנ"ל דעכ"פ מה מתיר את ההוצאה ואינו מתיר את איסור מכין.

ועוד נראה מדבריו דהפקעת חלות העירוב איננה דוקא מצד איסור הכנה אלא גם מצד איסור קניית שבייתה בשבת ויו"ט, וכמובא לעיל דכ"כ הרשב"א בעבוה"ק, ז"ל "עירוב בפת ביו"ט שלפני השבת לשבת אינו עירוב, לפי שהמניח עירובי תחומין כקונה שם בית ואין קונין בית בשבת". אכן הב"ח בסי' תטז כ' "דבעירב ברגליו אע"ג דקאמרינן בגמרא שלא יאמר כלום כיון דיהא כמכין מ"ט לשבת מ"מ אם אמר שבייתי במקומי עירובו עירוב בדיעבד כיון דאף בלא אמירה קנה עירוב אלא דעבר על אזהרת חכמים אבל במערב בפת בתחלה שצריך לקרות עליו שם עירוב ואם לא קרא עליו שם אינו עירוב א"כ הוי ליה הכנה ממש אם קרא עליו שם ואפילו בדיעבד אינו עירוב ולכן כתב רבינו במערב ברגליו ולא יאמר כלום שאסור לעשות שום הכנה וכו' פירוש דאע"פ דאינה הכנה ממש כיון דקנה עירוב בלא אמירה אפ"ה מדרבנן אסור לעשות לכתחלה שום הכנה כלומר אפילו שום דיבור שנראה בו הכנה אבל במערב בפת בתחלה כתב רבינו מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב ונמצא מכין מ"ט לשבת דכיון דצריך לקרות עליו שם ואם לא קרא שם אינו עירוב א"כ כשקרא שם מכין ממש מ"ט לשבת והכנה אסורה מדאורייתא הילכך אינו עירוב אפילו בדיעבד", ומשמע קצת דהחילוק הוא בין איסור דאו' לאיסור דרבנן.

דאזיל ושתיק ויתיב. כ' המשנ"ב בסי' תטז סקט"ד "ואם רצה לערב בפת, צריך לערב באותה הפת עצמה שעירב בה בראשון, שאין צריך לומר כלום שכבר קרא שם עירוב ואם כן אינו מכין כלום - ועיין בפמ"ג שמצדד לומר שגם הברכה על העירוב לא יוכל אז לברך כי עי"ז יהיה מנכר הכנה". ומשמע דברכתו על העירוב מאתמול אינה מועילה על העירוב ביום הב', כיון דבנטילתו את הפת הפקיע את ההנחה הראשונה. ועכ"פ צ"ע מ"ש מהא דערום לא יתרום משום דמפסיד את הברכה. וכן ק' במתני' להלן "מתנה אדם

ענין בזה. ואמנם בן הרעק"א (בהגה בחי בביצה טז, ב) הק' "אבל שלא יהי' שייך גביה הכנה כיון דיו"ט מותר בו, זהו מלתא בלא טעמא דאטו בישול אין יו"ט מותר בו, וא"ה אית ביה משום הכנה".

תודה משום הכנה. וריצב"א אומר דלא שייך הכנה באפיה ובישול דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל ולא שייך הכנה אלא לענין ביצה ועירוב שהוא דבר חדש. ובאו"ז סי' קלט כ' "והקשה רבי' יב"א המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל דאפי' ר' יוחנן הסנדלר דקא אסר לא מדאורייתא קאסר כדמוכח פ' אילו נערות ואמאי מדאין יו"ט מכין לשבת כ"ש שבת לעצמו. ומתוך קושיא זו רגיל רבי' יב"א לפרש דבאפיה ובישול לא שייכא הכנה כיון דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן את האוכל ואין הכנה אלא לענין ביצה שהוא מעשה חדש דמאתמול גמרה כדאיתא בריש מסכת ביצה ולענין קניית עירוב דשמעתין דמשוי ליה הכנה וכו' ובחנם דחק רבי' יב"א דהא אמרי' בהדי' בשמעתין דשבת מכינה לעצמה", וכ"כ הריטב"א בע"ב "ושבת מכינה לעצמה. פי' ומהאי טעמא אמרינן בעלמא כי המבשל בשבת יאכל בשוגג או במזיד כדאיתא התם, ואתיא אפילו למאי דקיימא לן כהכנה דרבה". ויל"ע למה ההוכחה איננה מכל בישול ביו"ט דאין מותר לאוכלו והא יו"ט אינו מכין לעצמו. ואולי ס"ל דאוכל נפש מתיר גם איסור הכנה, (ורק איסור הכנה הבא מחמת השבת אין אוכל נפש מתיר). אמנם נראה דבישול המותר י"ל דודאי ל"ח דבר חדש, ורק בשבת שאסור בו הבישול בזה דן הריצב"א. ונפק"מ במבשל בחמה וכו' אופנים שמותר לבשל בשבת, דאולי לכו"ע אין בזה איסור הכנה כיון דל"ח דבר חדש.

לה, ב

והא רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בר רבי יוחנן בן ברוקה איפכא שמעינן להו איפוך. הנה לפי סוגיין נפקא דליכא למ"ד דשבת ויו"ט קדושה א', אלא או דהוי ב' קדושות או דהוי ספק ואזלי לחומרא. ובפסחים מו, ב כ' רש"י "מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט - דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויו"ט חדא קדושה היא דתרויהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר", ובמלחמות שם כ' "הילכך לית הלכתא כוותיה דרש"י ז"ל פי' בטעמיה דרב חסדא דאמר הכא מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט משום דקדושה אחת היא ואנן הא קי"ל דשתי קדושות הן". ובאמת שם איירי גם ביו"ט שאינו סמוך לשבת, ובה ל"א בסוגיין דהוי קדושה א' לכו"ע, אלא דמ"מ יסוד הדין של קדושה א' הוא תלוי במה שאין חילוק בין שבת ויו"ט, דיו"ט נמי איקרי שבת ול"ה כחול לגבי שבת, וממילא דצרכי שבת נעשים ביו"ט גם במובדלים זה מזה, ולגבי עירוב אם אין הפסק ביניהם וחשיבי קדושה א' סגי בעירוב א' לשני הימים כיון דהוי כקדושה אריכתא. ועי"ש אור חדש מש"כ דע"כ אי"ז הנידון של קדושה א' האמור כאן.

אלא הא דתנן רבי אליעזר אומר יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה מערב אדם שני עירובין הא בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא מי סברת דמנח ליה בסוף אלפים אמה לכאן ובסוף אלפים אמה לכאן לא דמנח ליה בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן. כך היא גי' רש"י ועו"ר, אבל הרי"ף ודעימיה גרסו דהקו' היא דהוי מכין מיו"ט לשבת. (ועי' נובי"ת סי' מח). ולפ"ז צריך לבאר מהו תי' הגמ', ועי' ר"י מלוניל ובעה"מ שפי' דהכנה היא משום שצריך לילך לשם להיות הוא ועירובו בתחום א', ועי"ז תי' דב' העירובים הוו בתוך אלפיים אמה. אבל לש' ר"ח הוא "אלא הא דתנן ר' אליעזר אומר יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו מערב ב' עירובין וא' עירובו הראשון למזרח והשני למערב הנה נמצא מניח עירוב מיו"ט לשבת שביו"ט היה במזרח וחזר בשבת במערב. ומשני מי סברת דמנח ליה בסוף אלפים אמה במזרח ולבסוף אלפים אמה במערב שנמצא כאילו מעתיק העירוב מיו"ט לשבת דמנח ליה מערב יו"ט בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן", וקצת משמע דעצם מה שהתחלף מקום שבייתו הוי דומיא דהכנה, ובתי' הגמ' כיון דאיירי בתוך אותו תחום במקצת ל"ח שנתחלף לו כ"כ מקום השבייתה.

אמר שמואל ובאותה הפת. הפוס' נחלקו אי מהני באותה הפת כשמערב לרוח אחרת, (והנידון בזה הוא לכאן) אם חל קביעה בפת שהיא תקבע את מקום הדירה, או דהפת היא היכ"ת לקנות שביתה במקומה, וכלפי מקו"א אין מעלה באותה הפת). ובכתוב שם להראב"ד כ' "ומי יעכב עלינו לומר שלא באו דברי רב יהודה אפילו לרבי אליעזר ואפילו לשתי רוחות כגון דמנח לעירובו הראשון בסוף אלף אמה לכאן והשני בסוף אלף אמה לכאן, וכן ברגליו, ואם ערב בפת בראשון ומערב בפת בשני דוקא באותה הפת שהניח מערב יו"ט. ואם אבד אותו הפת אינו מערב בפת אחרת אלא ברגליו ואפילו לרוח אחרת", אבל צ"ע דבשבת שקודם היו"ט איך יוכל לערב לרוח אחרת והרי אינו יכול להוליך הפת.

ובמשנ"ב סי' תטז סק"ג כ' "ובאותו מקום דוקא בדמקום אחר א"א לערב אף באותה הפת דכיון שעקר הפת ממקומו שלא ע"מ להניחו עוד במקום הזה נעקר ממנו שם עירוב והוי כמערב בפת חדשה", ומנימוקו משמע דבעיקר הסברא היה נראה דהפת קובעת ולא המקום, אלא דעקירת הפת ממקומו מבטלה משם עירוב ושוב ממילא דהוי כפת חדשה. וביותר יל"ע במש"כ בשעה"צ סק"ד, ז"ל "ואפשר עוד דאפילו ברוח זה, כגון בחמש מאות אמה להלן ממקום הראשון", וצ"ע.

רש"י ד"ה מערב שני עירובין - ומניחן בערב יו"ט, זה לכאן וזה לכאן, ואומר כו' כדלעיל. וכ"כ רש"י במתני' דר"א וחכמים לעיל, "מערב אדם שני עירובין - אם היה צריך יום ראשון לילך לכאן, ויום שני לילך לכאן, יכול לערב למזרח ולמערב ערב יו"ט הראשון". ושם הק' האחרת (עי' מהרש"א ורש"ש) למה הוצרך לומר בעיו"ט והא יכול גם ביו"ט. וקו' זו תלויה במחלוקת הפוס' האם מהני אותה הפת גם על רוח אחרת, אבל כאן תגדל ההערה דיכול להניח העירוב ליום השני ביום הראשון. ואולי יל"ד בזה מצד דאסור למיקני שביתה ביו"ט, ולמאן דשרי אולי יש בזה איסור מכין משבת לחול, ואע"ג דחד מינייהו חול, מ"מ עצם כוונתו להתיר את מחר חשיב נמי 'מכין'. (וצ"ע אם במתנה על הכלכלה שייך ג"כ לדון איסור מכין, או בדזה אמרי' דממ"נ מותר).

העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה אומר החליצנו וכו' אם היום אם למחר ולמחר הוא אומר אם היום אם אמש. צ"ע למה נזכר רק העובר לפני התיבה, דאף בתפילת לחש י"ל כן. (ובס' אוהל משה להגראמ"ה דן בזה). וצ"ע מה שייך תפילה על אמש. (וכה"ק הרש"ש דהוי צועק אלשעבר. אמנם עי' הג' ראמ"ה כאן דהזכרת ר"ח היא מעין קידוה"ח, וזה שייך טפי אלשעבר). ועכ"פ מבו' דשייך תפילה על תנאי, ונפק"מ במסופק על ימות הגשמים וכד', דיכול לומר ותן טל ומטר וכו' אם ימות הגשמים השתא, וכן המסופק אם דינו כבן חו"ל או כבני א"י, דיכול להזכיר על תנאי כבמתני'.

רבי יוסי אוסר אמר להן רבי יוסי אי אתם מודים שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. ובתוספתא בפ"ד אי' עוד "ור' יוסה אוסר שקדושת שניהם אחת היא", אמנם הגר"א גרס "ששתי קדושות הן", וכנראה הכוונה היא דשתי קדושות ודאיות הן ולא בתורת ספק, וממילא דדינם כקדושה אחת, וכעין הא דס"ל לר"א ביו"ט ושבת הסמוכים זה לזה, וכ' הר"מ דלכו"ע שבת ויו"ט הו' קדושה אחת, וה"ה הכא דאם ב' ימים של ר"ה אינם ספק אלא ודאי ע"כ הו' כקדושה אחת. ועדיין צ"ע למה שינה הגר"א את הגי' לפנינו שקדושה אחת היא, שזה מתפרש כפשוטו ממש. והנה הרא"ש בביצה פ"א סו"ס א' כ' "אבל לדידן דאית לן הכנה אין מחלפין שיטתיה דרב וטעמא משום הכנה שיותר טובות הן להדליק כשהודלקו כבר וככו. הלכך בשבת ויו"ט ושני ימים טובים של ר"ה אסור להדליק בלילי יו"ט שיו"ט הפתילה שככו בראשונה. אם לא שנדלקו ונככו בחול דהשתא הוכנו מערב יו"ט וכן הלפידים שככו בראשון. אם לא שירבו עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב כדרב מתנה", וק' איך שייך איסור הכנה גבי ר"ה, והא ממ"נ אי הוי ספיקא דיומא מותר כיון דחד מינייהו חול, ואי הוי קדושה אחת הרי יו"ט מכין לעצמו. ועכ"ל דגם אם הוי קדושה אחת מ"מ הרי"ב ב' ימים ואין יום ראשון מכין לשני, (והרי מדרבנן נמי יום שני

על הכלכלה ביו"ט ראשון ואוכלה בשני", דאימתי יכול לברך, ועי"ש שפ"א שהאריך בקו' זו. ואמנם מצינו במג"א סי' שג סק"ג שכ' "ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה - ונ"ל דלא יברך דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה", וכ' שם במשנ"ב סק"ו "ופשוט דזה דוקא אם אין לו כלי אחר לצורך שבת דאל"ה אסור מפני שמפסיד הברכה בידיים", ובשעה"צ "ולא עדיף ממה דקיימא לן דערום אסור לתרום מפני שאסור לברך".

תוד"ה והא בעינן סעודה - וא"ת והא ראויה היא לאותן שבתחומו כמו שמערבין לישראל בתרומה כיון שראויה לכהנים וכו' תימה דמשמע דניחא ליה אי לא בעינן סעודה הראויה מבעוד יום ואע"ג דסבר סוף היום קונה עירוב ואמאי וכו'. הנה בתורא"ש תי' על קו' התוס' (הא) "דבעינן שתהא ראויה מבעוד יום לאותו שהיא ראויה משתחשך", וכע"ז כ' הרשב"א, ז"ל "דשאני תרומה דגופה לא חזיא לישראל והילכך כי חזיא לכהני שפיר דמי אבל הכא דגופה חזי למערב אלא דלא אפשר ל' השתא למיכליה בהא לא אמרינן אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי", והריטב"א כ"כ בתוספת ביאור, ז"ל "תירצו בתוספות דהתם למאן דחזיא בביהש"מ חזיא מבעוד יום והכא להאי דחזיא ליה ביהש"מ לא חזיא מבעוד יום וגריעא טפי דכיון דחזיא ליה בלילה מסתמא על דעת סעודתו דחזיא ליה קונה עירוב ולא על דעת דחזיא לאחרני". וע"פ ד' הריטב"א נראה דל"ק הקו' הב' בתוס', דאמנם כללל הוא דדעתו על עצמו ולא על אחריני כיון דראויה לו משתחשך, אבל כ"ז הוא למ"ד דתחילת היום קונה עירוב, אבל אם סוף היום קונה עירוב אין טעם שדעתו תהיה לפי מה שראוי לו משתחשך, דהרי אחר החשיכה כבר נסתים דין העירוב, ואפי' אם יאבד כעת כבר קנה שביתתו, וממילא דמהני משום דחזי לאחרני לאותן שבתחומו.

לט, א

רש"י ד"ה מוכחא מילתא - מאי בעי בשדהו, אם לא לידע מה היא צריכה, ורחמנא אמר ממצוא חפצך. וצ"ע דבגמ' הק' למאי דקאמרי' דאין איסור הכנה בעשיית עירוב בלא דיבור מהא דאסור לטייל וכו', והרי לגבי עירוב ל"ש איסור של ממצוא חפצך דהא אי"ז דבר האסור להיעשות ביו"ט, (ואי נימא דהוי כמכין את ההליכה חוץ לתחום, סו"ס מכין הליכה שם בשעה שזה כבר יהיה בתוך תחומו), ואי נימא דלה"ס ס"ל דהאיסור בטיול הוא משום הכנה, א"כ מה ההכרח שזה התחלף להמסק', ומהיכ"ת דאיכא חילוק אם מינכרא או לאו.

וצ"ל דכיון דאיכא איסור הכנה בעשיית עירוב (לו יצוייר דסוף היום היה קונה העירוב), א"כ שייך בזה נמי איסורא דממצוא חפצך. (והחזו"א בס"י קי סק"ו כ' "התם לא דיינינן משום הכנה אלא משום מצוא חפצך"). אכן הריטב"א כ' "דאי שמיעא ליה הוה הדר ביה ממאי דקאמר לעיל דכשנטול ומחשיך עליו משום הכי מותר משום דלא בעי אמירה ואע"ג דבאמירה חשיבא הכנה בשתיקה שרי, דאלמא במילתא כי הא אע"ג דאסירא באמירה דמחזי כמכין אשתרי בשתיקה, ואילו בהא מתניתא אסרינן בשתיקה מאי דאסיר באמירה", ולפ"ז הדמיון הוא רק לענין זה אם שתיקה הוי כאמירה. וכנה"ל כ' באבנ"ז סי' שג, ז"ל "נ"ל דהש"ס הכי נמי מקשה שיאסר משום ודבר דבר כיון שמכין עצמו לקנין שביתה מה שמבעו"י הי' אסור לקנות שביתה שבת. שהרי אם הי' הדין סוף היום קונה עירוב הי' אסור משום הכנה. והרי מכין לעצמו לדבר האסור בו ביום שאסור משום ודבר דבר. ואף שיש חילוק קצת בין האומר אעשה מלאכה מחר. שאם הי' עושה היום כמו שאומר שיעשה למחר הי' אסור. משא"כ הכא שמחר יקנה שביתה על בו ביום וגם היום הי' מותר על בו ביום. מ"מ כיון שהיום על מחר הי' אסור לקנות שביתה בדיבור. נמצא שקניית שביתה מחר אסור לו היום והרי מכין עצמו לדבר האסור לו. ועל כן שפיר מייית ראי' דאפילו בהילוך גרידא אסור משום ודבר דבר והכי נמי יאסר משום ודבר דבר וכו' [הוצרכתי לברר זה משום שבריתב"א משמע שהקושיא הי' משום הכנה]."

אינו אלא מחמת דלא נעקרה תקנה ראשונה, או דיום שני עיקר (מדרבנן, דמדאור' היום השני אינו קודש), כיון דכך היה בתקנה ראשונה דיום שני עיקר.

ומצינו בטור בסי' תר שכ' כתב רש"י בתשובה רבותי אומרים שא"א זמן אלא בראשון דקדושה אחת הן וכחד יומא אריכא דמי אבל אני אומר שצ"ל זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין י"ט של ר"ה לשאר י"ט של גלויות אלא לענין ביצה ומחובר לאסור של זה בזה וטעמא משום דאף בזמן ב"ד פעמים היו עושין ב' ימים אע"פ שלא היה שם ספק שיום ב' הוא עיקר י"ט והיו גומרים יום א' בקדושה שלא יזלזלו בו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממ"נ אי ספק הוא אומר זמן ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיו נוהגין היום קודש ולמחר קודש אומרים זמן דהא מיום ב' היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצ"ל בו זמן וכן הלכה וכ"כ רשב"ם בשם זקינו רש"י וכתב דמסתבר טעמיה, הרי דלשי' רש"י שני עיקר מדרבנן. (וע"ע באו"ז בסי' קמ ובשבה"ל סי' רפה וכן בס' השולחן ה' סעודה ש"ז ובס' מצוות זמניות ה' ר"ה ש"ב. אמנם בהג"מ סוף ה' שביתת עשור כ' "אמנם יכולתי לומר שטעמן משום דסבירא להו יום טוב שני של ר"ה עיקר ומן דידיה מנינן ליו"כ ולסוכות כדפרישית בפכ"ט מהלכות שבת בענין ברכת זמן בליל דר"ה ויתכן, והיינו דשני עיקר כי הוא א' תשרי, והראשון הוא ל' אלול, ושם בהל' שבת כ' "הנה לא הוציא יו"ט שני של ר"ה מן הכלל וכן פסק בס"ה וכ"כ בתש"ו רשב"ם שאומר בשם זקנו רש"י נ"ע וכ' מסתברא טעמא דזקני דאע"ג דקדושה אחת היא עיקר קדושה היא ביו"ט שני שלא מספק אבל יו"ט ראשון מספיקא עבדינא ליה דשמא יבואו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין שניהם קודש אפילו בזמן הבית הילכך הואיל ומשם אנו למידין יש לנו לומר זמן בשני עכ"ל, וכן משמע מדברי ר"י בר רבי אלעזר הלוי שזיקק לומר בשני כבראשונה ובראשי חדשיכם וכן נמצא בתוס' ביצה בשם ריב"א שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש ומחר היה עיקר קודש וממנו מונין ליום כפור ולסוכות ע"כ. וכ' ראבי"ה וז"ל ומ"מ לבי נוקפי על דבריהם דאנו נוהגין למנות לכפור ולחג מיום ראשון ונראה דראשון עיקר עכ"ל. והביא ראיה מפ' קמא דסוכה בירושלמי דהמברך שהחיינו פעם אחת בעיקר המצוה שוב אינו צריך לברך על אותו זמן". וע"ע סידור רש"י סי' שב).

ובבג"א סי' תטז כ' "בסימן תק"ג פסק דאסור לבשל מי"ר לחבירו אפי' בר"ה דלהקל לא אמרינן קדושה אחת הן וצ"ל דקי"ל ראשון עיקר, וכ"כ המג"א בסי' תקג "דלהחמיר אמרי' קדושה א' הם ולא להקל וק' דבסי' תי"ו ס"ב כתב המערב לב' י"ט של גלויות וכתב המ"מ והרשב"א והרמב"ם אבל בר"ה אפי' נאכל בראשון יוצא בשני דקדושה א' הן אפי' לקולא ע"ש וי"ל דהא באמת ראשון עיקר וא"כ אסור לבשל בו ליום שני דמכין מי"ט לחול אבל התם ממ"נ אי אמרי' יום שני חול הוא א"צ עירוב". ונראה דאי"ז סתירה להא דמברכים שהחיינו ביום שני, דמ"מ הראשון כלפי עצמו ודאי הו' עיקר, אלא דביום שני תיקנו חכמים להמשיך תקנה ראשונה שהוא עיקר.

ובביצה ו, א אמרו "אמר רבא מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממים מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה", והיינו דרבותא היא בר"ה טפי מכל יו"ט שני כיון דהו' כקדושה אחת ולא ממש כספק, ואעפ"כ אמרו דיתעסקו בו ישראל. ואמנם הר"מ בהל' מילה פ"א ה"טו כ' "וכל מי שאינו דוחה את השבת אינו דוחה את יו"ט ראשון ודוחה את יו"ט שני, ובשני ימים טובים של ראש השנה אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני, וכן מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני ימים טובים של ראש השנה", ובהל' אבל פ"י ה"י כ' "הקובר את מתו ביו"ט שני שהוא יו"ט האחרון, או ביו"ט שני של עצרת, נוהג בו אבלות, הואיל ויו"ט שני מדבריהם ואבלות יום ראשון של תורה ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה, אבל אם קבר ביו"ט שני של ראש השנה אינו נוהג בו אבלות, ששניהן כיום ארוך הן מטעם שביארנו בהלכות קדוש החדש", וכ' שם הכס"מ "הרמב"ן כתב שהוא חלוק בזה דסוף סוף מדרבנן הוא וכיון שהוא דרבנן אתי אבלות יום ראשון שהוא

קיל לקבורת המת וכו'). והא דכ' הראש' דאם קדושה אחת אין מברכים שהחיינו, י"ל דאפי' דהו' ב' ימים מ"מ ל"ש בזה ברכת הזמן, וכמו שאין ברכת שהחיינו בשבת, דאי"ז בא מזמן לזמן אלא יו"ט שני בא מיד אחרי יו"ט ראשון. (ודומה לזה מי שעושה ב' ימים של פורים, שהולך מפרזים למוקפין, דלכאור' ביום ט"ו אינו מברך שהחיינו).

תוד"ה מודים חכמים לר' אליעזר - תימה דסברת חכמים הפוכה ממה דקי"ל כרב דפסיק לעיל כד' זקנים דשבת וי"ט ב' קדושות הן ובב' ימים טובים של ר"ה קי"ל נמי כוותיה דנולדה בזה אסורה בזה והיינו אפכא מסברת חכמים. וצ"ע מה השייכות בין הפלוג', והא התם נחלקו על יו"ט הסמוך לשבת אי הו' כקדושה אחת, והכא נחלקו בגדר יו"ט של ר"ה אי הו' כספק או כקדושה אריכתא. אמנם בלש' הגמ' 'מודים' ג"כ נראה כסברת התוס', דשייכי הפלוג' להדדי, וצ"ע. ועי' מרומי שדה. ואמנם מצינו ביר' כעין קו' התוס', וכן כהתי' הנ"ל, ז"ל "מחלפה שיטתיה דרב תמן איעבד לה קדושה אחת וכא איעבד לה שתי קדושות. תמן קדושה אחת ארוכה היא ברם הכא אחת קודש ואחת חול. מחלפה שיטתיה דרבנן תמן עבדין לה שתי קדושות וכא אינון עבדין ליה קדושה אחת. תמן יו"ט אצל שבת כחול אצל שבת ברם הכא שניהן שוין".

ושם בהמשך ד' הירו' אמרי' עוד "מודין חכמים לר' יודה בשני ימים טובים של ר"ה שהן מתקנת נביאים הראשונים. ר' בא ר' חיה בשם ר' יוחנן בני אמי נחור בי וגו'. מי גרם לי להיות נוטרה את הכרמים על שם כרמי שלי לא נטרתי מי גרם לי להיות משמרת שני ימים בסוריא על שלא שמרתי יום אחד בארץ. סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שנים ואיני מקבלת שכר אלא על אחת", והובא בפ' הר"ח בסו"פ. ובמחזור ויטרי סי' שכ' כ' "בתשובת ר' יוסף טוב עלם מצאתי. שני ימים טובים של ר"ה לאו דאורייתא נינהו, ואפילו הכי קדושה אחת הן. מה טעם, כיון דקבעום קודם חורבן הבית, דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת כו', ואם נפשך לומר והלא סנהדרים גדולים תיקנו לנו שני ימים טובים של גלויות, ואפילו הכי שתי קדושות הן. אותם לא הוקבעו אלא לגולה ומשום דספיקא דקביעותא דירחא. ומקרא מעיד וצווח הרימו מכשול מדרך עמי. ובני גולה טפילין היו לארץ ישראל ונעשית כמי שלא פשט איסורו ברב הקהל. אבל שני ימים טובים של ר"ה דבפני הבית נתקנו, ופשט איסורו בכל ישראל נעשה הדבר כמו שניתנו מהר סיני וקדושה אחת להן. שהן לא קבעום משום ספיקא דהא אינהו בקיאי בקביעותא דירחא. יוסף טוב עלם בר' שמואל".

שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. בד' רש"י מב' דאם לא יבואו עדים אלא למחר ל"ש כאן הדין של נוהגים אותו יום קודש, (אלא רק אולי מטעם דלא אתי לזלוולי דשייך גם למפרע), ורק אם יבואו ולא יקבלו אותם מתקנת ריב"ז, זהו הצד של קדושה אחת דנוהגים אותו היום קודש. ויל"ע במש"כ התוס' "מי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה פירוש סמוך לחשיכה כל כך שאין שהות ביום כדי לקבל עדות שנוהגין היום קדש ולמחר קדש שאע"פ שיודעין שלא יקדשוהו היום אלמא קדושה אחת היא שאע"פ שבטלה תקנתא ראשונה אחר חורבן שהיו מקבלין עדות החדש כל היום מסתמא לא בטלה לגמרי דבסמוך לחשיכה אין פנאי לקבל עדות ונוהגין אותו היום קדש", האם גם בזה שייכא סברת רש"י דדוקא בגלל שבאו עדים ביום א' נוהגים אותו קודש, או דרש"י לא אמר כן אלא באופן שלא נתקבלו עדים מחמת תקנת ריב"ז ולא במחמת חיסרון שהות עד שחשכה. (ומנוסח ד' התוס' משמע דלגבי באו עדים מאוחר כ"כ לא נתבטלה תקנת ריב"ז הראשונה, ואי"ז רק חיסרון שהות בעלמא, וכ"ה בד' התוס' בביצה ה, ב "והא דאמר התקינו שיהו מקבלין עדותן כל היום היינו היכא דבאו עדים ביום או קודם המנחה או לאחר מיד").

ועכ"פ רש"י בביצה שם פי' "מי לא מודה כו' - אע"ג דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון, ואפילו באו עדים לאחר המנחה, אבל מלעשות יו"ט שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה", ויל"ע לפ"ז אם יום ראשון עיקר כיון דיום שני

חציו מן החודש היא ודרך הלכנה להיראות לבני מערב לכן קורין אותו ר"ח מיהו השיר והמוסף לא היו עושים אלא מיום שני ובו מחשבין את המועדות וכך השיב רבינו ישעיה זצ"ל כבר ידוע שחדשה של לבנה כ"ט יום ומחצה ויום ל היה ראוי לחלקו חציו לחדש שעבר וחציו לחודש הבא אבל לא נוכל לחלק היום לחצאין מפני זה תקנו חכמים לעשות החדשים אחד מלא ואחד חסר ואפי' הכי הדין היה שביום ל נקדש את החדש כיון שמקצתו קודש כולו קודש ולמחר בל"א לא נקדש אבל כיון שתקנו חכמים ליתן כל יום ל לחדש שעבר אנו מקדשין יום ל"א למנות ממנו יום א של חודש ואע"פ שאנו מקדשין יום ל"א אנו מקדמין ומקדשין יום ל. מפני שהיא זמנו של קידוש שהרי חצי היום ראוי להיות לחודש הבא וצריכין אנו לקדש את החודש בזמנו הלכך אנו מקדשין יום ל מפני שחציו הוא לחדש הבא והוא זמן הקידוש ועוד אנו מקדשין למחר שהוא יום ל"א להיות מונין ממנו שלא נמנה מיום ל ומפני זה אנו אומרים שיש לנו ר"ח פלוני יום פלוני בשבת ויום פלוני בשבת וחשבוניה ומנייניה יום פלוני להודיע כי יום ל אנו מקדשים כדי לקדש החדש בזמנו ויום ל"א אנו מקדשין להיות מונין ממנו ושניהן נקראין ר"ח זה לקידוש וזה למנין וכן היו עושים מימות הנביאים כדכתיב בדרך ביום החדש השני ואפי' שהמולד לא יפול ביום ל"א אחר הקביעות שתקנו לנו בית דין אנו הולכין ולא אחר המולד".

(וכ"ה בשו"ת הרי"ד סי' לב). אמנם בסי' ל כ' שם "בראש חודש אין נופלין על פניהם דאשכחן דאיכרי מועד ואפי' מנחה שלפניו אין נופלין דהא קיימא לן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש". וכ"ה בתניא רבתי סי' לה, ז"ל "ורבינו משולם בר' קלונימוס ז"ל כתב שאפילו אם חל ר"ח באחד בשבת. אין אומרים צדקתך צדק. כדתנינן תמן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש". וצ"ע.

ובעיקר דין ב' ימי ר"ח כ' הצ"ח בברכות כו, ב' כ' המג"א בס"ס ק"ח דאם בלילה ג"כ ר"ח לכ"ע יחזור ויתפלל דהא ירויה שיאמר יעלה ויבוא. ובספר בנין אריאל [ח"ב דף כ"ד] השיג עליו שהרי שני ימים ר"ח הוא מספק, וממ"נ אם ביום היה ר"ח, איך יאמר יעלה ויבוא בלילה, ואם בלילה הוא ר"ח א"כ ביום אינו ר"ח ולא טעה כלל בתפלתו ביום, ואיך יתפלל עתה יעלה ויבוא בתשלומין של תפלת היום. ואני אומר שהתקנה שתיקנו שלא יהיו מקבלים עדות החודש אלא עד המנחה במס' ר"ה דף ל' ע"ב מפני שנתקלקלו הלויים, היא לא על חודש תשרי לבד היתה כי אם על כל חדשי השנה שבכולם שייך תקלה זו, שבודאי בכל ר"ח היה שיר, ובפרט לדברי הרמב"ם בפ"ג מקידוש החודש שהתקלה היתה בקרבן מוסף, פשיטא ששייך בכל החדשים, וכן משמע שם מדברי הרמב"ם שעל כל קבלת עדות החודש של כל חדשי השנה היתה תקנה, שהרי לא הזכיר שם ראש השנה כלל ולא חודש תשרי, אלא סתם דבריו על כל קבלת עדות החודש. ואף ששוב אחר החורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלים עדות החודש כל היום, מ"מ כי היכי דאמרין במס' ביצה דף ה' ע"ב דאף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה, דמי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש, ה"נ אמרינן כן בכל חדשי השנה, וכל ראשי החדשים שהם שני ימים הם קדושה אחת לענין תפלה, ושפיר קם דינו של המג"א".

אבל בטו"א בר"ה רפ"ג כ' "עוד י"ל דעיקר התקנה שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה היה מפני קלקול השיר ולא מפני הקרבת מוספין ונסכיהם וזה לא שייך אלא בר"ה דתיקנו שיר מיוחד לתמיד של בין הערבים בר"ה משא"כ בר"ח". ועיי"ש עוד ל, ב' שהאר"ן בזה. ועיי"ש פני" סו"פ תפילת השחר. וכן עיי"ש ביר' תענית פ"ד ה"ג ור"מ הל' קידוה"ח פ"ח ה"ד. (ולהלכה נקטי' כדעת המג"א הנ"ל, דהוי קדושה אחת ול"ש לומר ממ"נ, ומאידך נקטי' דגם בלילה השני של ר"ח אם טעה ולא הזכיר אינו חוזר, ועכצ"ל דהא דאין חוזר בלילה כי אין מקדשין בלילה, אי"ז מחמת הספק, אלא דר"ח אין ענינו נוהג כ"כ בלילה להזכירו לעיכובא, ודו"ק. ועיי' הג' ראמ"ה שכ' דהזכרת ר"ח הוי כענין ענין קידוה"ח).

דאורייתא ודחי ליה ורבינו סובר דכיון דכיומא אריכתא נינהו הוי כאילו גם יום שני חשיב דאורייתא".

בעיקר יו"ט שני של גלויות, או ג"כ ב' ימים של ר"ה אי הוי כספק, יל"ד בכמה מילי. קטן שהגדיל ביום שני, היינו דנולד בט"ז ניסן וכד', האם חייב ביו"ט שני מדרבנן ממש, או רק מדין חינוך. (דעל זמן לידתו אין ספק דהא נתברר אח"כ ע"י השלוחין, ועל זמן הגדלות ג"כ לא אשכחנא דין ספק של שני ימים. ונפק"מ אם יכול להוציא גדולים אחרים בקידוש של יו"ט שני. ומדלא הוהירו הפוס' בכל נולד בט"ז תשרי וט"ז ניסן וכו') שלא להוציא גדולים בקידוש היום, משמע דל"ח להכי. עוד יל"ד בקטן שהגדיל לדוג' בה' תשרי והקנה באותו יום אתרוג לגדול, ובא הגדול לצאת בו ביו"ט שני, דאם יש חיוב ל'כס' הרי נעשית ההקנאה ע"י קטן. והרי מבו' לכאו' דדין יו"ט שני גורם גם איסור טבל, וכגוונא דהר"מ בהל' יו"ט פ"ו וכדלהלן, דאם לא יפריש ביום הראשון, לא יוכל להפריש ביום השני על צד שהוא חול, ולאכול בתורת ודאי). היושב בסוכה מיו"ט א' לב' ובירך לישב ביום א', האם צריך לברך שוב ביום ב' וכמו שאומר בו שהחיינו או לאו. אתרוג שנראה ונחצה ביו"ט א', האם מחוייב לקחתו בשאר הימים על צד הספק דיום א' אינו יו"ט כלל.

שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה. ומתני' היא בר"ה ל, ב "בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש", ויש שפי' דהקלקול הוא דכסבורים העם דהוי חול, עיי', (ובפני' בביצה ה, א כ' "אין לתמוה דמשום קלקול השיר היו דוחין כל המועדות מקביעתן האמיתי שהרי נראה חודש בזמנו, אלא דגדולה מזו מצינו שאפילו משום חיבוט הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים דחינן כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת והיינו משום דמועדים מסורים לב"ד דכתיב אתם אפילו מזידין"). אמנם אפ"ל דכיון דחזון שטעה סימן רע הוא, אין ראוי שיהיה סימן רע בריש שתא, (ואדרבה כיון דסימנא מילתא היא, לעולם יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי), דהרי לא בכל ר"ח התקינו את כל ענין זה אלא רק בר"ה, ועיי"כ כנ"ל. (והר"מ כ' בפ"ג מהל' קידוה"ח "פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין הערבים שמא יבאו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים", ולא הזכיר את הקלקול בשיר). ובבעה"ת עה"ת כ' "כי שרית וכו' ותוכל", דבר"ה ישראל זוכים בדין עם המלאכים ואו"ה עיי' שהם משוררים עיי"ש, (ואולי אזיל אשופר כעין הללוהו בתקע שופר, או גם על שאר התפילה והשבח), ויתכן דאף שירת הלויים חשובה ביותר בר"ה.

ובשו"ת הר"י מיגאש סי' קמו כ' "מה ששאלת על אמרם פעם אחת נשתהו העדים מלבא ונתקלקלו הלויים בשיר שביאר התלמוד שזה הקלקול אירע בתמיד של בין הערבים ואמרת איך עשו בקרבן מוסף לא קרב באותו יום שאין חיוב להקריב קרבן מוסף בחול והיה מתחייב באותו יום אם היו העדים מעידים בראיה שהיה מתברר שהי' אותו יום ר"ה וכל זמן שלא באו הוא נשאר בחזקת חול ואין מתחייב להביא בו קרבן. ולא יקרא זה קלקול הואיל ואין אנו מחוייבין בהקרבת מוסף מבלתי שיתברר לנו שאנו מחוייבין בו. אבל יקרא קלקול ענין שיר של בין הערבים להיות הקרבת תמיד של בין הערבים מחוייבת באותו יום בין שיהיה חול או ר"ה והואיל ודינו להתקרב היה בו קלקול בשיר אם למ"ד שאמרו שירה של חול במה שכבר נתברר שהיה מתחייב לומר בו שיר של ר"ה שהוא קול ה' יחיל מדבר שהי' שינוי צורת הדבר והסרתו מאמתתו ולמ"ד שלא אמרו שירה כלל הנה נתקלקל השיר מכל וכל ונתבטל מלאמרו על תמיד שקרב ונראה לומר עליו שיר ואין לך קלקול יתר מזה".

ב. לט

ורבנן התם כי היכי דלא לזלוזלי ביה. בשבחה"ל סי' קסח כ' "ומה שאנו עושים ראש חודש ב' ימים. מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל לפי שיום ל ראוי לעולם ליעשות ר"ח שאע"פ שעשינוהו מן הישן על ידי חצי היום של חודש העבר שצרפנו על כ"ט יום וחצי של עצמו מ"מ

דאמר' דביום השני אומר "אם היום חול תהא זו תרומה על זו ואם היום קדש אין בדברי כלום", ומה צריך לזה והרי אם התרומה חלה אתמול, מאליה איננה חלה היום, ועי' שפ"א, וע"כ דשייך בזה מיחזי כמתקן. אמנם הר"י מלוניל כ' "ומניחה למחר. ואומר אם היום חול תהא זו תרומה על זו ובתנאי זה די לו ולא היה צריך לומר ביום ב' אם היום קדש אין בדברי כלום אלא כדי שיתן את לבו שהיום קודש ולא יזלזל במלאכה יאמר אם היום קדש אין בדברי כלום". והנה הפוס' דנו בהקנתא לולב לקטן ביו"ט א' של גלויות, דלכאור' יש עיצה להקנות לו רק על צד דהיום קודש ולמחר חול, ויל"ע בעיצה זו, דכיון דידעי' שההקנאה חלה בודאי דיום א' הוא קודש, א"כ גם ביום ב' שנתחדש בו צד ספק כאילו הוא קודש, אבל מ"מ כלפי הבעלות כבר ל"ח 'לכם' בתורת ודאי, וצ"ע בזה.

ועכ"פ הא מיהא מבו' הכא דאין איסור מתקן על ספק איסור בתורת ודאי, דלכאור' היה מקום לומר דבשני י"ט של גלויות, כיון דביום השני הכלכלה אסורה מספק (ספיקא דאו' וחזקת טבל), וכעת מתירה בתורת ודאי, הוי כמתקן גמור, אבל מבו' כאן דז"א והאיסור תלוי כפי התיקון באמת. ויל"ע לפ"ז למה אין מעשרין את הדמאי בשבת, דאף אי נימא דדמאי הוי כאיסור ודאי מדרבנן, מ"מ הא יכול להפריש על תנאי רק להצד דהע"ה לא עישר, ואז ממ"צ הוא מותר באכילת הדמאי, וגם לא עביד 'מתקן' בשבת כיון דיוכל לענין זה לסמוך דרוב ע"ה מעשרין הן. וכן צ"ע דבשבת לד, א אמרו דאין מערבין עירובי תחומין בביהש"מ, ופירש"י שם האיסור מצד קנין השביתה, והא להצד דהוי שבת כבר אינו קונה שביתה אלא להצד שהוא חול, וממ"נ אין כאן איסור. (אא"כ נימא דספיקא דביהש"מ שאני דהוי 'חלות ספק'). וע"כ מבו' דכיון דבפועל מתיר את איסור תחומין בספק ע"י ספק עירוב זה הוי איסור. וצ"ע מסוג' דספק מתקן ל"ח איסור אלא רק על צד התיקון באמת.

אמר רבי אסי ומאי קושיא דילמא הכי קאמר וכן היה רבי יוסי עושה איסור שני ימים טובים של גלויות כשני ימים טובים של השנה לרבנן דשורו. ובביצה ד, ב אמר' "אתמר שני ימים טובים של גלויות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה לימא קא סבר רב אסי קדושה אחת היא והא רב אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה רב אסי ספוקי מספקא ליה ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא", ולכאור' כאן נתגלה לן ספיקו של רב אסי, דהא חכמים דמתנאי היינו רבי יוסי כמב' בגמ', ובברייתא א' פ' ר"י טעמו משום שאם באו עדים וכו' וזה ל"ש בשני י"ט של גלויות, ואילו כאן פ' רב אסי דבריו 'דלמא' רבי יוסי מתיר, וזהו הספק אי שייך בזה קדושה א' ג"כ. (וזה רק לפי הנך דגרסי בשני המקומות 'רב אסי', וגם יל"ע כיון דתרי ר"א הוו). אבל עי' רש"י בביצה שם דר"א מספק"ל אי איכא ב' י"ט והוי קדושה אחת, או דלבקיאם אין יו"ט שני כלל ולפיכך הבדיל.

מ, א

תוד"ה אי משכחת. וריצב"א אומר דבירושלמי דכירה משמע דטעם כדי שיעשו כדפרש"י דתנאי התם לא תמלא אשה קדירה עססיות ותורמוסין ותתנם לתוך התנור עם חשיכה ואם עשתה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו ומפרש התם בתר הכי מפני שהניית שבת עליו וכיון דמתנין בכדי שיעשו אינו נהנה ממלאכת שבת כלום. ויש ליישב שי' הבה"ג דבהא מודה דהטעם הוא שהניית שבת עליו, אבל במלאכת גוי ס"ל דל"ש לומר כן דאין כאן מלאכה כלל במה שעשה הגוי, ובזה ע"כ צריך לטעם הגזירה. ולפ"ד התוס' יוצא דאיי"ז אותו שיעור של כדי שיעשה, דבמלאכת גוי דאיכא גזירה בעי' כדי שילך וכו' אבל במלאכת ישראל דל"ש גזירה והאיסור הוא כדי לא ליהנות ממלאכת שבת, לזה סגי ברגע מועט של תלישה וכד'.

ההוא ליפתא דאתי למחוזא נפק רבא חזיא דכמישא שרא רבא למיזבן מיניה אמר הא ודאי מאיתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר וכל שכן האי דאדעתא דנכרים אתא. ופיר"ח "וכ"ש הדא לפתא דאדעתא דנכרים אתאי דידעי' דהאידינא יומא טבא הוא לאזבונא ושרא לישראל למזבן מיניה כיון דחזו נכרים אחרים הוו אמרי ישראל נמי האידינא

אמנם בהטעם שכ' הרמב"ם וכן הרי"ד הנ"ל לעשות ר"ח ב' ימים, יל"ע דמתנאי מוכח להדיא דב' ימים דר"ח הוי מצד הספק, דאי' במתנאי "רבי דוסא בן הרכינס אומר העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה אומר החליצנו ה' אלו קינו את יום ראש החדש הזה אם היום אם למחר ולמחר הוא אומר אם היום אם אמש ולא הודו לו חכמים", ובברייתא אי' עוד "וכן היה רבי דוסא עושה בראשי חדרים של כל השנה כולה ולא הודו לו", ואיך שייך לומר דהוי ודאי והא בעי' תנאי. אלא דבאמת יל"ע למסק' הגמ' דפליגי רבנן על עצם ההזכרה בר"ה כיון דזיכרון א' עולה לו לכאן ולכאן, אמאי פליגי בראשי חדרים של כל השנה, ולכאור' צ"ל דלפ"ז יל"פ טעמא דרבנן דאיכא חשש זלזול גם בר"ח ולא רק בר"ה. אבל להר"מ והרי"ד הנ"ל י"ל דבהא גופא פליגי רבנן וס"ל דל"ש תנאי על ר"ח כיון דהוי ב' ימים בוודאי ולא בספק, והוי ממש כעין המחלוקת הראשונה במתנאי גבי ר"ה אי הוי קדושה א' (שאם באו עדים וכו') או רק מחמת הספק, וכמו כן נחלקו רבי דוסא ורבנן גבי ר"ח.

אבל כלכלה דמיחזי כמתקן טיבלא אימא מודה להו לרבנן. כ"ה הגי' לפנינו ע"פ רש"י, אבל הריטב"א כ' "אבל כלכלה דילמא אתי לתקוני טבלא אימא לא. פי' דאי שרית ליה ביום שני דילמא אתי למישרי בראשון ואי עביד הכי נמצא דמתקן טיבלא, ורש"י ז"ל מחק והגיה דהכי גרסינן אבל כלכלה דמחזי כמאן דמתקן טבלא ואין צורך". והנה בעצם דינא דמתנאי דמתנה אדם על הכלכלה ביו"ט ראשון ואוכלה בשני, לגבי ר"ה מבו' דכ"ה אי הוי ספיקא דיומא אבל אם הוי קדושה אחת אסור, ולגבי יו"ט שני של גלויות ע"כ מותר כיון דהוי רק מחמת הספק וע"י תנאי מותר.

וביו"ט שני של גלויות בזה"ז כ' הר"מ בהל' יו"ט פ"ו "כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו ביד של אר"י מקדשין על פי הראיה והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו בני אר"י, אבל היום שבני אר"י סומכין על החשבון ומקדשין עליו אין יו"ט שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצרות ולא שתופי מבואות ואינו מעשר הטבל על תנאי אלא הכל מערב יו"ט בלבד", והשיג הראב"ד "אע"פ שיש בדבריו כעין טעם לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו בדבר זה וכל שכן הוא שהרי השני עתה חול גמור הוא שהרי אדר ואייר ואלול חסרים הם ואינן אלא יום אחד ראשי חדרים הסמוכין להם ואם יאמר בשני אם אתמול קדש והיום חול אין בדברי של אתמול כלום והיום תהיה זו תרומה על זו כל שכן שיכול לומר שהמעשה אינו נגמר אלא בשני ודבורו בראשון לא יעשה כלום". ועי' לח"מ ובחי' הגר"ח. (ובס' ערוגת הבושם כ' "וה"ר משה בר' מימון כתב, הא דאמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה, דווק' בימיהם שהיו עושים ב' ימים מספק, אבל האידינא לא. ואינו נר', דהא פסקי בתראי נולדה בזה מותרת בזה וטעמ' דמילת' כאש' כתבתי, ועם לבכי היה לתקן דברי ה"ר משה, דדווק' בביצה ובתחומין מותר דבשתיקה, אבל בעירובי תבשילין, שצריך לדבר ולהתנות, אם היום קודש ולמחר חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר קודש יהיה עירובי עירוב, א"כ לדידן דשניהן קודש, ראשון מן התורה ושיני מדבריהם, היאך יתנה". וע"ע שו"ת הרשב"א ח"ד סי' קמא).

אמנם יל"ד דאי מתנה אדם וכו' גם בזה"ז, לשם מה נצרך את ההפרשה ביום א', והא יום א' ודאי הוי קודש ואין התרומה חלה בו אם מתנה, ויום ב' תחול בו התרומה, וליכא איסורא דמתקן כיון דתולה החלות במה שהיום חול, ועל הצד שהיום השני קודש באמת התרומה לא תחול כלל, והא ודאי שהוא מותר באכילת הכלכלה דאנן ידעי' דהיום השני הוא חול. וכמו כן יהיה היתר גמור ביום השני לעשות הקנאות של מו"מ אם מתנה על החלות שהוא אם היום חול, ויחול המקח בודאי כיון דידעי' שהוא חול. (ולעיל נת' דאולי דין הספק של יו"ט שני גורם גם ספק איסור טבל). וצ"ל דבזה ודאי איכא איסור כמו שאמרו בגמ' כאן לשי' רש"י ד'מיחזי כמתקן', ורק ע"י שמתנה גם ביום א' אי"ז נראה כמתקן כלפי צד הספק שיום השני הוא קודש כפי שצריך לנהוג בו. (וכן יש לדמות קצת מהא

בפיה"מ צירף את ב' הענינים, ז"ל "ועוד כלל אצלינו שאין מזכירין ר"ח בתפלת ר"ה אלא אומר זכרון אחד ועולה לכאן ולכאן, ואמרו בכסה ליום חגיגנו חג שראש החדש מתכסה בו", ואולי דעכ"פ בכסא זהו טעם לכוללו בזיכרון דר"ה ולא להזכירו להדיא בפנ"ע. ועכ"פ צ"ע לדינא במי ששכח ולא ידע כלל ענין הר"ח, האם יצא יד"ח הזכרת ר"ח במה שהזכיר את יום הזיכרון דר"ה אף שהוא 'מתעסק' על הזכרת ר"ח, ולכאן הדבר תלוי בב' הביאורים בד' רש"י ותוס'. וכמו כן נפק"מ באמר את יום ראש השנה הזה בלי לש' זיכרון, דתליא בב' ביאורים אלו. וכן נפק"מ לקו' האחרו' דקרא דחצוצרות אזיל גם אשבת ואמאי לא נימא דזיכרון א' עולה וכו', דזה ק' רק להפ"י דר"ח איכא זיכרון, אבל ודאי דל"ש לומר דכיון דר"ה הוא הוי נמי שבת.

ובס' ערוגת הבושם כ' "נראה, הא דקאמ' זכרון אחד עולה לכאן ולכאן, דווק' כשאינו אומ' פסוקי דראש השנה, אלא אומ' את מוספי יום הזכרון נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתב' עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך ולא יותר וכו' אבל אם אומ' פסוקי דר"ה ואינו מזכיר כלל של ראש חדש, אין זכרון אחד עולה לכאן ולכאן וכו' כעין זה ראיתי בשם ר"ת, כשיהיה ראש השנה בשבת שצריך לומר' פסוקי דשבת צריך לומר' ובראשי חדשיכם, שאם לא יאמ' נמצא כחסר של ראש חדש, ובירושלמי פריך, מעתה יבטל ראש חדש בתפילה כיון שאומ' בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, יצא. הנה לירושלמי' אי לאו דאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם וגו', לא אמרי' זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ולתלמוד שלנו מה שאומ' בסוף שופרות וביום שמחתכם וגומ' אינו מועיל כלום, אלא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ונר' דבין תלמוד שלנו ובין ירושלמי, היינו שאינו חייב להזכיר בפ"י של ראש חודש והמזכיר הרי הוא משובח. אך בירושלמי דשבועות ר' יעקב בר אחא בשם ר' יסא, העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה אין צריך להזכיר של ראש חדש, חד בר אביי עבר קומי תיבות' ולא אידכר דירחא וקילסוניה. ושמעתי וגם ראיתי כת' שר"ת היה רגיל להזכירו". (והנה אף הר"ח פ"י את נידון הסוג' גבי מוסף ולא כלפי שאר תפילות, וכן נראה בירו' הנ"ל, כמובא בערוגת הבושם, וכן הביאו הרא"ש בר"ה פ"ד סי' ג בשם הירו' בר"ה, וכן הראב"ה בס' תקלוז, ובאר"ז סי' קמ"כ בשם הירו' ביומא. אבל כבר כ' הקרב"נ בר"ה דאינו בירו' לפנינו, והרוקח בס' רג הביא את זה בשם ירושלמי ישן). ומתבאר כאן לפ"ד הטעם דהא דזיכרון א' עולה וכו' זה סיבה שלא יהיה חובה להזכיר ר"ח, ובכסא זה הטעם למה עדיף שלא להזכיר את ר"ח.

שהחיינו בר"ה ויו"כ

איבעיא לן מהו לומר זמן בר"ה וביה"כ כיון דמזמן לזמן אתי אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן לא הוה בידיה כי אתאי בי רב יהודה אמר אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן אמר ליה רשות לא קא מיבעיא לי כי קא מיבעיא לי חובה מאי. ומבוי' לכאן בגמ' דברכת שהחיינו אקרא חדתא הוי רשות, וכ"כ הרמ"א ר"ס רכג "ויש שכתבו שנהגו להקל בברכה זו, שאינה חובה אלא רשות, ומזה נתפשט שרבים מקילים באלו הברכות", ומקורו מד' הרשב"א בתש' ח"א סי' רמה שכ' "דהא קי"ל וכו' בין קנה בתים אחרים בין לא קנה מברך שהחיינו. אלא שלא ראיתי שנהגו כן אפילו הגדולים אשר בארץ. ושמא עשאוה רשות כקרא חדתא דמברכינן זמן ולא בחובה. דכל שאינו בא מזמן לזמן כמועדות אין מברכינן שהחיינו בחובה. וכדאמרינן מהו לומר זמן בר"ה וביה"כ רשות לא קא מיבעיא לי דאפילו אקרא חדתא אמרינן. כי קא מיבעיא לי חובה. כיון דמזמן לזמן קא אתו אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן. ומפני שראיתי גדולי הדור שלא נהגו לומרנו אני נוהג כן", וכ"כ שם בס' רנ "וברכות אלו ברכות של רשות הן ולא של חובה. ולפיכך די אם יברך על גמר הפרי כמו שאמרת", וכ"כ האו"ז בס' קמ "שמעתי מהכא דלברך שהחיינו על כל דבר חדש רשות הוא ולא חובה", ועי"ש ביאורה"ל, וכן בצל"ח ברכות ס, א. וע"ע בהג"א, ובערכי תו"א ערך ר' ייבא סבא.

ביו"ט שני זבני והווי מפשי ואייתו". ויש קצת שיבוש בגי' לכאן, אבל עכ"פ מבו' הדנקרים לא הביאו אדעתא דישאל כיון דסברו שאין ישראל רשאים לקנות מהם ביו"ט, ומשמע דבלא"ה ל"מ רוב גויים וכד', אלא אדרבה אם הביאו לדוג' ק' ליפתות ורק א' עומד לישראל, אבל עכ"פ הוא גופיה הובא בשביל ישראל, ורק מחמת שלא היה דעתם על ישראל כלל יש להתיר.

תוד"ה אדעתא דכולהו. כלפי רב חסדא נמי הלכתא כוותיה שהיה גדול ממנו כדאשכחן בכמה דוכתי בעי רב חסדא מרב ששת ובפ' הדר נמי אמר רב חסדא ורב ששת כי הווי פגעו אהדדי רב חסדא מירתע שפוותיה ממתני' דרב ששת ורב ששת מירתע כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא ואמר בסוף הוריות סיני ועוקר הרים סיני עדיף דהכל צריכין למרי חטיא. ויש כאן חידוש דזה טעם לפסוק כהסיני אף שלא הביא כן ממתני'. (ובשפ"א כ' "קצת קשה מה ראי' זו דנהי דסיני עדיף שיאמר לנו כל הדינים דצריכין למרי חטיא אבל הכא במה דפליגי ור' ששת לא מייתי ברייתא כוותי' רק מסברא פליגי א"כ י"ל דהלכה כר"ח דהוא חריף טפי ואפשר ס"ל לתוס' דמסתמא ה' לר"ש ראיות לדבריו מברייתות אע"ג דלא מייתי בגמרא"). ואמנם הרא"ש בשבת פ"ב סי' כג כ' "ועוד דסוגיא בכולי הש"ס כל היכא דפליגי רבה ורב יוסף הלכתא כרבה בר משדה ענין ומחצה. וכתב ה"ר יונה ז"ל דזו אינה ראייה דהא דקי"ל הלכה כרבה היינו היכא דפליגי בסברות דנפשייהו משום דאמרי' בהוריות דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים. אבל הכא מפי השמועה הם חלוקים ותרווייהו אמרו מפי רב יהודה". עוד יש לדקדק למה ר"ח מירתע שפוותיה ואילו רב ששת מירתע כוליה גופיה. וע"ע חו"י סי' צד שכ' "רב ששת ורב חסדא הלכה כר"ש. תוס' עירובין מ' יע"ש וע' בזבחים צ"ו ע"ב. והוכיחו זה ממה דק"ל סיני עדיף מעוקר הרים (ע' ביוחסין הטעם דק"א ע"א) ולענ"ד נראה דגם זולת זה דגם ר"ש היה חריף גדול ככמנחות צ"ה ע"ב".

מ, ב

מתוך שכולל לשחרית וערבית כולל נמי במוספין. ופירש"י "דמתוך שכולל ברכתו בתוך ברכת היום שחרית וערבית ואפילו בשאר שבתות, דההיא ודאי אפילו לבית שמאי פשיטא לן דלא בעי לכל חד ברכה לעצמו, דהא אי הוה מיקלע בחול אין לו ברכה שחרית וערבית, אלא אומר יעלה ויבא בעבודה, והלכך כי מיקלע בשבת, אפילו למ"ד לקמן דבשבת לא מדכרינן דראש חדש בעבודה אלא בברכת היום, מיכלל הוא דכיילינן ולא בפני עצמה". ונראה דלכן לא הזכירו מנחה, דרק שחרית וערבית שכבר התפלל קודם מוסף הם טעם לכלול, אבל מנחה עדיין לא נתפלל כשבא להתפלל ולכלול במוסף.

רש"י ד"ה אמר ר' זירא - לעולם צריך להזכיר, ומיהו לבית שמאי ברכה באנפי נפשה לר"ח לא בעי, ולא משום דזכרון דר"ה עולה לו, דמשמע דכיון דר"ה הוא היינו ר"ח, דאי הוה נמי שבת ור"ח ולא ר"ה, לא בעי ליה ברכה בפני עצמה, אלא חותם מקדש השבת וישאל וראשי חדשים, והלכך בר"ה נמי חותם מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים. וצ"ע דבע"א כ' רש"י "זכרון אחד - את יום הזכרון הזה דרחמנא קרייה זכרון דכתיב זכרון תרועה, [ובראש חדש נמי כתיב והיו לכם לזכרון]. אמנם בס"י לא נמצא כן בד' רש"י (ע"י עוז והדר) והוספה היא מד' התוס' כמש"כ הרש"ש. (ובמחזור ויטרי סי' שכא כ' "זכרון אחד ועולה לכאן ולכאן. ואומ' ותתן לנו וכו' את יום הזכרון הזה. ומוסב אשניהם. שכן אי אפשר לר"ה בלא ר"ח. ויום חדש זה קרוי זכרון. דכת' באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה. משא"כ בשאר שתי קדושות. לפי שיש שבת בלא פסח ופסח בלא שבת. לפיכך אין בהזכרת אחד מהן משמע אזכרת חבירו. וצריך לנקוב בו בהדיא את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה", וכע"ז כ' בסידור רש"י סי' קעד).

ומ"מ י"ל דאת עצם הדין היה אפשר לפרש כרש"י בע"א דזיכרון כולל את ר"ח ממש דאיקרי נמי זיכרון, אבל בע"ב הרי הנידון היה לענין הוספת ברכה, ולזה ל"ס במה שר"ח הוא נכלל בתוכה 'זיכרון', אלא בעי' ברכה בפנ"ע, אי לאו הא דכיון דר"ה הוא, היינו ר"ח. והתוס' הביאו מד' הערוך טעם למה לא להזכיר, והר"מ

אומנם מציינו בד' הגמ' כאן פי' אחר, דהאשכול כ' "ואומר זמן בר"ה וביה"כ כדאיתא בעירובין. ומאי דאמרין התם דכי אמרין זמן אקרא חדתא רשות הוא לאו רשות הוא לגמריה דאי חזי ליה ודאי מברין עליה, אלא רשות הוא דאי בעי חזי ליה ואי בעי לא חזי ליה, ולאפוקי מחובה דלא בעי מיהדר עלויה, ואינה חובה כזמן דר"ה ויה"כ ושאר מועדות", ובפי' ר"י בן חכמון כ' "רשות לא קא מבעיא לי, פי' אמרתי לו זה שאתה מברך על פרי שמתחדש משנה לשנה רשות הוא ואינו חובה, שאלו לא רצית לראות אותו א"א צריך לרדוף לראות כדי שתברך, כי קא מבעיא לי חובה מאי, כלומר אני לא שאלתי אלא אם חובה לברך זמן בר"ה וביה"כ או רשות", וכ"כ בפי' רחב"ש, (הובא בברכ"י סי' רכה ע"ש), ז"ל "אמ' ליה רשות לא קא מבעיא לי. פי' כי אינו חייב לחזור אחריה עד שיראה אותה כדי לברך עליה. כי קא מבעיא לי חובה. והוא שאם הוא חייב לומר זמן בר"ה וביה"כ או לא". וצ"ע איך זה מתפרש בד' הגמ' דהרי הוכיח לו מקרא חדתא דאמרי' זמן אף אי לא מיקרו רגלים, ומה שדחאו דאין חיוב לראות קרא, מ"מ על ר"ה ויה"כ אי"ז טעם לפטור משהחיינו.

(ואולי דעכ"פ אי ל"ה חובה מצ"ע אין חיוב על הכוס, וכדכ' הר"ן בסוג' "נ"ל דאע"ג דאמרין רשות לא קא מבעיא לי אפי' הכי פשוט מדרב חסדא דחובה היא, דכיון שהכיר רב חסדא דלמגמר מיניה הלכה אתא לגביה וקי"ל נמי דזמן אומר ודאי בשוק אם איתא דרשות בעלמא הוא לא הוה ליה לברוכי אכסא, אלא ודאי לאגמורי דחובה הוא בריך ליה אכסא דכיון דמלתא דחובה וקביעותא היא מצוה מן המוכרח לאמרו על הכוס", וא"כ י"ל דוודאי חייב לברך שהחיינו משהגיע לר"ה כמו אם ראה קרא, ואעפ"כ ל"ה כשהחיינו דחובה לענין כוס. וע"ע אבנ"ז סי' תנ. ומקור לזה שברכה מחויבת צריכה הידור טפי, יש להביא ממש"כ התוס' בפסחים קטו, ב' "נראה דטעמא כדי שיטעום תיכף לברכה מיד כיון שזאת הברכה היא לשם חובה אבל בשאר ימות השנה דאין הברכה חובה אין צריך לטעום תיכף לברכה מיד", ומשמע כוונתם דברכת המוציא זו צריכה הידור טפי כיון שבאה לשם חובה. ודו"ק. ובר' השאלות פ' וזאת הברכה נראה גי' אחרת במעשה דרב חסדא, ז"ל "הבו ליה כסא חדיש ואמר עליה זמן", ואולי זה ט"ס וצ"ל 'קדיש'.

ובא"ר בסי' רכה כ' כ' כנסת הגדולה [הגהות טור] וז"ל כ' שלטי גבורים נראה מלשון זה דאין חיוב שהחיינו על פירות המתחדשין, דכיון שהוא רשות אין שום עונש למי שלא בירך ע"כ, ויראה שהוא מפרש רשות על הברכה, ולי נראה דרשות קאי אקרא חדתא, כלומר דבר שאינו מוכרח לעשותו ולאכול קרא חדתא והוא רוצה לאכול לא קא מבעיא לן, כי מבעיא לן חובה, כלומר דבר שאינו יכול לשמוט ממנו לעשותו ע"כ. ותמהני למה הרחיק נדוד, הא כתב ב"י בסימן זה בשם תשובת רשב"א, וכן בסימן רכ"ג כדברי שלטי גבורים דשהחיינו רשות הוא, וכן כתב בכס"מ פ"י מהלכות ברכות, וכן פסק הב"ח ועולת תמיד. שוב מצאתי במג"א שהשיג עליו בזה. אך מצאתי בהגהת סמ"ק סימן קנ"א ז"ל אקרא חדתא, פירש אראייתה, מיהו התם משמע דרשות ולא חובה, ובפנים משמע דחובה דומיא דעל אכילתן עכ"ל, הרי דיש מחלוקת ישנה בזה, ובסמ"ק גופיה משמע דחובה. עוד משמע לי מלשון הגהת סמ"ק הנ"ל דעל אכילתן, כלומר ברכת שהחיינו על אכילתן, כו"ע מודים דחובה הוא אפילו למ"ד דרשות הוא היינו על אכילתן, לכן אני אומר דראוי ליהרר שלא לבטלו". וע"ע שו"ת יוסף אומץ סי' נו.

והנה את עצם הספק פי' בגמ' דדלמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן, וצ"ע למה ברכת הזמן תליא בהא דאיקרו רגלים. ולכא"ו הטעם בזה הוא כיון דג' הרגלים יש בהם התחדשות אמיתית של זמן כאסיף וקציר וכד', משא"כ בר"ה ויה"כ. (וכך משמע קצת בפס' הרי"ד שכ' "כיון דזמן קאתי אמרי'. ושייך בהו לומר בזמן הזה. או דיל' כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן. דרגלים מתרגמי' תלת זמנין", וכע"ז בפי' הירב"ב". ובמחזור ויטרי סי' שכב כ' "כל האומ' והשיאנו בר"ה ויה"כ אינו אלא טועה. ועליו הכת' אומ' והכסיל בחשך הולך. שאע"פ שהושבה תשובה מארץ ישראל שאומ'

אותו אין בכך כלום. שמנהג ארץ ישראל לבדו ומנהג בבל לבדו וכו' לפיכך בר"ה אין לנו לעשות כמותם. שהרי אף לומר בה זמן נסתפק לנו במסכת עירובין. ואע"פ שחל מידי שנה בשנה. מפני שלא נקראו רגלים, דמדתרגמ' זימנין. ומתוך הדברים למדנו שכל שאינו רגל אינו חשוב לא מועד ולא זמן לקרותן כן בעיקר השם. ואע"פ שכלולין הן בכלל מועדו' שבתורה שהרי ממה נפשך מועד כלשון תורה הוא זמן כלשון חכמים. צא ולמד ממה שאנו מתרגמין ויששכר באהליך, במהכך למיעבד זימני מועדייא בירושלם. והיו לאותות ולמועדים, ויהוין לאתיין ולזמנין. ומ"מ אינן חשובים זמן גמור לקרותם בעיקר השם לא מועד ולא זמן. ואע"פ שפסקנו שאומ' בהן זמן, הוא מפני שחלין מזמן לזמן. ואין הלכה בזה כבארץ ישראל). ולפי"ז גם שמיני עצרת בכלל הספק, ואף דאיקרי רגל. (ובסימנא דפז"ר קש"ב לא רמזו 'ברכה' אלא 'זמן' כיון דחיוב הברכה הוא משום דזמן לזמן קאתי). וכן נקט הצ"ח סוכה נו, א ז"ל "שהרי רב ושמואל דאמרי תרווייהו שאינו אומר זמן אלא בשלש רגלים, וא"כ על שמיני עצרת אינו אומר זמן לרב ושמואל דשמיני אינו רגל בפני עצמו לענין זמן, דאל"כ הוה ליה למימר ד' רגלים". ויש בזה נפק"מ גם למאי דפשטי' דמברכים זמן בר"ה ויה"כ, דהנה בד' הראש' מבו' דעדיין יש בזה חילוק, דברכת זמן ברגלים היא מחויבת מדאו', ובר"ה וביה"כ זה רק מדרבנן, וכדלהלן, וא"כ יל"ד על ש"ע וכנ"ל.

דבראבי"ה סי' שפג כ' "מצאתי בתוספות מורי שב"ט. מדאיבע"ל זמן אם אומר בר"ה ויה"כ, ולא בשאר רגלים, ש"מ שאר רגלים דאו' ור"ה ויה"כ דרבנן. והטעם ברור לא ידענו אמאי פשוט דשלש רגלים דאו' טפי מר"ה ויה"כ שהם מדרבנן. ואי משום דאיקראי רגלים, ומנא לן דעל רגלים אמרינן זמן מדאו', כדברי רב ושמואל שאמרו אין אומרים זמן אלא בשלש רגלים. ובירושלמי בערבי פסחים גרסינן תנא אינו אומר זמן אלא בשלש רגלים אמר רבי מנא מתניתא אמרה בחג המצות בחג השבועות ובחג הסוכות תני כל מה שכתב בו מקרא קודש צריך להזכיר בו זמן, ומקשינן על דברי רבי מנא הרי ר"ה ויה"כ, כיון שהם באים לפרקים ואינם רגלים צריך להזכיר זמן. ולא יכולתי לעמוד על העיקר של דברי רבי מנא, שהרי ר"ה ויה"כ כתיב בהו מקרא קודש, ואמאי הני דאו' והני דרבנן. גימגום. ואני אומר דילמא רבי מנא לית ליה כההיא ברייתא דתלי טעמא במקרא קודש, אלא כההיא תלי טעמא דכתיב בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא קאמר חג לא בר"ה ולא ביה"כ. ואשכחן בפרק שלישי דמסכת ראש השנה ירושלמי בסופו והילכתא אומר זמן בר"ה על הכוס מדברי סופרים בשופר מדברי תורה, וכן שם בסי' תקלד הביא את תש' רנ"ג ע"ש. והמנהיג בהל' סוכה כ' בשם רבינו ניסים "אע"ג דמסקי' בעירובי' והלכת' אומ' בהן זמן מדאיצטריך למבעי ולאסוקי אלמא דזמן דר"ה ויה"כ מברכין ולא אתי זמן דכסא דמדרבנן ומפיק זמן דשופר דאו', אבל זמן דלולב וסוכה דאו' ואתי זמן דכסא דאו' ומפיק זמן דלולב דאו', ולא צריך למימ' זמן בנטילת לולב ולא בעשייתו", וכן הובא באו"ז סי' קמ "תירץ רב ניסים גאון זצ"ל דה"ט דשופר בעי זמן מפני שזמן דר"ה ויה"כ לאו דאו' דלאו רגלים נינהו אבל שופר דר"ה דאו' הוא הלכך לא אתי דרבנן ומפיק לדאו' אבל זמן דסוכה שהוא דאו' מפיק לזמן דלולב". והרוקח בסי' רצה כ' "שהחיינו בג' רגלים מן התורה ור"ה אומר זמן מדרבנן", ובמעשה רוקח סי' קמג הביא דכ"ה בירו', וכן המנהיג הנ"ל, וצ"ע לפנינו.

ותש' רנ"ג נד' בס' תש' הראב"ד סי' ח, ז"ל "שאל מר מבורך בר מר דוד הבבלי נ"ע בבית המדרש בשבתא דרגלא מכמה שנים שאלה זו. מכדי קי"ל כרב אשי דאמר חזינן ליה לרב כהנא דמסדר כולהו אכסא דקידושא וגמרינן מיניה דמאן דעבד סוכה או לולב לא צריך לברוכי זמן דסגי' ליה בזמן שאומרי' אכסא, ושופר ולולב תרווייהו מ"ע שהזמן גרמה הם וחובת היום, מ"ט מברכים ביום ר"ה בשעת התקיעה שהחיינו ולא מברכין בשעת נטילת לולב אלא על נטילת לולב בלבד, ואי משום דסגי' ליה ללולב בזמן שאומרים על הכוס שופר נמי תיסגי' ליה בזמן שאומרים על הכוס דהא קי"ל נמי אומרים זמן בר"ה וביה"כ ואי לא סגי' ליה במאי דאמרין אכסא ללולב נמי

עוד מצינו בד' כמה ראשו' משמעות דענין זמן על הכוס היינו קידוש היום. דבפיר"ח כאן כ' "כשהוא אומר וגם לרבות גם עצרת ור"ה ויוה"כ מאי לאו הני כולהו עיקר לקדש אותן בזמן. ואתי וגם לרבות גם עצרת מפני שהוא יום אחד ור"ה ויוה"כ שאין בהן לא ז' ולא ח' שתתן להן חלק בזמן הנה יש בהן זמן". וכ"ה לש' הבה"ג בסי' ב שכ' "דהא אמרינן גבי יוה"כ ליקדיש על כוס ולימא זמן ולישתייה כיון דקבליה איתסר ליה עילויה". וכן המנהיג בהל' צום כיפור כ' "אמרי' בעירובין פ' בכל מערבין גבי קדוש על היין היכי נעביד לברך עליה ושתי ליה כיון דקבל עליה איתסר ליה". ובאוצר הגאונים כאן כ' "ועוד אמרו רבנן לענין זמן בשלמא ר"ה איכא כוס יוה"כ דליכא קידוש היכי עבדינן אי דמברך ליה ומנח ליה המברך צריך שיטעום". (והמאירי במגילה ד, א כ' על הסוכרים דיש שהחיינו בפורים גם מצד היום ולא רק מצד המגילה "אין דבריהם כלום שכל שאין שם כוס לקדוש אין בו זמן ואל תשיבני מיוה"כ שקדושתו יתירה ולא נפקע כוסו אלא מצד איסור שתייה שבו").

ובהשמיט' לשו"ת קנאת סופרים כ' הגרש"ק "עמדתי על כונת הש"ס דאין לו הבנה דקאמר והא בעי כוס, כוס כל שבעה מי איכא ומה קושיה אטו כל יומא אי אפשר שיהיה לו כוס ולברך עליו זמן. וגם מה קאמר לימא מסייע לי לר"נ דאמר זמן אומרו אפי' בשוק ותמוה מנ"ל דלר"נ לא בעי כוס וגם מה משני דאתרמי ליה ומה לשון דאתרמי הו"ל שהכונה שיאמר על הכוס. ולכך נראה הכונה דודאי בשביל זמן לחוד לא בעי כוס דהא מברכין נמי בחנוכה ופורים ויוה"כ זמן בלא כוס רק מ"מ ס"ל דזמן דיו"ט בעי כוס היינו שיאמר קידוש עליו ובקידוש הוי על הכוס ואז שייך זמן דיו"ט אבל בלא קידוש וכוס לא שייך זמן דיו"ט ולכן תחילה הוי ס"ד דעשה קידוש ביו"ט דתקנו רק דשכח לומר זמן ולכך פריך והא בעי כוס וכאן א"א לקדש כיון דכבר נעשה הקידוש בלילה ולכך שפיר קאמר דלימא דמסיע ליה לר"נ דאמר זמן אומרו אפי' בשוק א"כ הוי ודאי בלא קידוש דהרי קידוש בעינן במקום סעודה וא"כ הוי בלא קידוש הוי בלא כוס דהכוס שייך בקידוש ולכן משני דאתרמי ליה שלא עשה קידוש ג"כ ביו"ט ואז אומר קידוש על הכוס עם זמן ובמקום סעודה כן נראה לי ברור כונת הסוגיא".

רבי אליעזר אומר שבעה אלו שבעה ימי בראשית שמונה אלו שמונה ימי מילה. ופירש"י "שבעת ימי בראשית - השבת נבחר מתוכה. שמונה ימי מילה - השמיני נבחר מתוכה". ויש בזה משמעות קצת דענין יום השמיני אינו בא בתורת גיל וגדלות בתינוק הנוולד, אלא כתאריך וזמן למילה. ונפק"מ במה שדנו הראש' על יום השמיני לענין דין מ"ע שהזמן גרמא. (ז"ל ערוגת הבושם "וממאי איצטרי' למעט אשה הלא מצות עשה שהזמן גרמא היא דביום ולא בלילה, ולא פירכא הוא דזמן גרמא לא הוי אלא שהוה פעם אחר פעם זמן אחר זמן דומיא דמצה ושמחה והקהל, ומילה אינה בזמן אחר זמן, אי נמי לא נקרא זמן גרמא אלא אי אפשר בלא אותו זמן, אבל מילה איפשר שלא תהיה, איפשר שלא תלד ואם ילדה איפשר שימות בליל שמיני").

מאי לאו לזמן לא לברכה ה"נ מסתברא דאי ס"ד לזמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליום אחר מ"מ בעינן כוס לימא מסייע ליה לרב נחמן דאמר רב נחמן זמן אומרו אפילו בשוק. וק' מה הסייעתא לר"נ מהא דרב ושמואל פ"י לברכה ולא לזמן, ולפי ר"נ אין להוסיף דה"נ מסתברא וכו' כיון דזמן אומרו אפי' בשוק. אמנם בפיר"ח נראה ג' אחרת, ע"ש.

דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליום אחרת. והנה בשו"ע סי' תרעו כ' "המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו, ואם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או כשיזכור", ובביהג"א שם ציין מקור מסוג'. ויל"ע קצת דהכא מברך על המועד וכל הימים הם אחד לענין זה, ואם לא בירך ביום א' מברך למחר וכו', אבל התם ברכת הזמן היא על המצוה, וכבר קיימה אתמול, ומה המקור דיכול לברך כל הימים. וי"ל עפ"מ ש"כ שם בשעה"צ, ז"ל "אם ארע זה בליל שמיני וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צ"ע דאפשר דכמו בעלמא קי"ל דזמן

ניבעי זמן. וודאי יפה הקשה וטוב שאל ופריקנא דזמן דר"ה וי"ה לאו דאו' דלאו רגלים ניהו אלא רבנן שוינהו כרגלים וזמן שאומר בהן מדרבנן הוא כמפרש בעירובין בפ' בכל מערבין וכו' ואסיקנא הלכתא אומרים זמן בר"ה ובי"ה דילמא הכי נקיט בהלכה שאומרים זמן ולעולם מדרבנן מדאיצטריך למבעיה ולאסוקא דהלכתא היא, ש"מ דשלש רגלים פשיטא לן דאו' היא ולא איבעיא להו, והני דלאו רגלים ניהו איבעיא להו. והשתא דפשיטא דהלכתא מדרבנן היא ותקיעת שופר מדאו' היא לא אתי זמן דרבנן דעל הכוס ומפיק דאו' ולהכי צריך לומר זמן על השופר. אבל זמן דסוכה דאמרינן אכסא כיון דמדאו' הוא אתי דאו' ומפיק דאו' ולא צריך זמן למימר על נטילת לולב. והאי שינויא דאיסתבר לי בהאי קושיא ולמא דשמח בתשובה זו הוא וכל התלמידים בני המדרש ע"כ". והובא כן בהג"א בסוג' בקצרה, ז"ל "ורבינו ניסים גאון השיב לרב מבורך גאון דזמן סוכה שהוא דאו' פוטר את הלולב ואין זמן של ר"ה שהוא דרבנן פוטר את השופר מלומר עליו זמן", וכע"ז הובא בשו"ת הר"י מיגאש סי' רג. ועכ"פ מבו' בדבריו עוד דשהחיינו דשופר הוא ג"כ דאו', ורק על עצם היום דר"ה ל"ה אלא מדרבנן. (וע"ע שו"ת בעלי התוס' נספח א).

וע"ע מג"א סי' תרסב שכ' "ועיין במנהגים שכתב דזמן הוי דאו' ודבר תימא הוא ואפשר דכוונתו דלית ביה פלוגתא משא"כ בר"ה דאבעיא להו בגמ' ול"נ טעם אחר משום דבלולב אם בירך זמן בשעת עשייה יצא וכמ"ש סי' תרמ"ח ולכן אפי' אי הוי אתמול חול יצא בשחיינו דלא גרע משעת עשייה משא"כ בשופר כנ"ל ברור", וכתירון זה נמצא בסידור רש"י סי' שב, ז"ל "אני החתום נשאלתי אם אומרים זמן בנטילת לולב בשני ימים טובים הראשונים של חג, הואיל ויום ראשון מן התורה, דכתבי ולקחתם לכם ביום הראשון. ויום שני ספק הוא, ודינו דלולב כקידוש היום בכוס שכשם שאומר זמן על הכוס בשני של חג הסוכות אומר נמי זמן בנטילתו של לולב ביום שני או אין אומר זמן אלא ביום ראשון בלבד, כך מקובלני ממורי הזקן ר' יעקב בר יקר, וכן דעתי נוטה, שאין אומר זמן בנטילתו של לולב אלא ביו"ט ראשון, לפי שלא מצינו עיקר ושורש לברכה זו לא בתלמוד ולא במשנה ולא בתוספתא, דכלל כלל אין חיוב ברכה זו אלא בשעת עשייתו של לולב בחול בשעת שאוגדו ומתקנו ובסוכה נמי בשעת שעושין אותה וכו' וכיון דחיוב ברכה זו אינה אלא בשעת עשייתו בחול, כיון שבירך זמן פעם אחת, למה לנו ליתן לברך ביום שני בין שיהא יום ראשון ודאי יו"ט או ודאי חול, מה בכך כיון שבירך פעם אחת זמן, אמאי חוזרין ומברכין ביום שני הלא אין עיקר חיובא אלא בחול, וגבי נר חנוכה נמי אין אומרים זמן אלא ביום ראשון, והכי נמי הכא, דלא דמי לקידוש היום, דזמן דכוס תלוי בקידוש היו"ט, וכיון דשתי קדושות הן מספיקא מקדשינן, ואמרינן נמי זמן, אבל ברכה זו הואיל ואין תלויה אלא בעשייתה ואפילו בחול, לפיכך כיון שבירך ביום ראשון סגי בהכי, ותו לא מידי. שלמה בר שמשון", אבל בכל הראש' הנ"ל כ' כד' סי' המנהגים.

והנה התוס' בסוכה מו, א כ' "נכנס לישב בה מברך לישב בסוכה - מדלא קאמר מברך שתים כדקתני סיפא בעשויה ועומדת ואין יכול לחדש בה דבר משמע דנפיק אהא דבירך אעשייה שהחיינו ותימה ותיפוק ליה דמברך משום יום טוב כמו שמברכין איום טוב דפסח ועצרת וכל שאר ימים טובים ושמא כיון דסוכה מחמת חג קאתיא סברא הוא דזמן דידה אע"פ שבירך בחול פטור הוא אף בחג דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפילו בלא יום טוב כדאמר לקמן דאי לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אחרת", ומשמע דאם היה שהחיינו על עצם היו"ט ולא מחמת המועד בזה לא היה מועיל הברכה על עשיית הסוכה. וצ"ע דמאי גרע מברכת שהחיינו שיש בר"ה ויו"כ למסק' הסוג' כאן, וא"כ בסוכות נמי אף דברכת שהחיינו דעשיית הסוכה מועילה כלפי המועד, מ"מ הרי הברכה על היו"ט אינה יכולה ליפטר בברכה על עשיית הסוכה. ואולי להשי' הנ"ל ניחא, דכיון דהברכה על ר"ה ויו"כ מחמת עצם היו"ט זה רק מדרבנן, א"כ בסוכות וכו' שיש שהחיינו מדאו' מצד המועד, כבר לא תיקנו שהחיינו על היו"ט.

לאכילה ושתיה ולקיים בהם המצוה, דעד דמברך אסור ליהנות מהם ואינם ראויים למצוה, ודו"ק).

ובראב"ן כ' דמשו"ה הרגילו הראשונים לתת מייך כוס הברכה בפי תינוק הנימול כל ימות השנה משום ימי התענית וכיון דרגילי למעבד כל השנה אתי נמי ימי תענית למיעבד ואי לא עבדי כולה שתא לא עבדי ימי תענית, ובתינוק כי האי ליכא למימר אתי למיסרך וכו' וא"ת מה היא חשובה טעימה זו להתיר את הכוס, איברא חשובה היא דהא טעימת הכוס ליתא אלא משום גנאי של כוס שלא יאמרו שלא לצורך היא ברכה זו וכי חזו דמטעימה ליה לתינוק ליכא גנאי. ובשו"ת רש"י סי' שעט כ' "אני קבלתי שהגדול יברך וליתביה לינוקא שלא הגיע לחינוך וקשיא לך שיטעום ולא שיטעים, היכא דאיפשר טעים איהו. והיכא דלא איפשר, יהיב ליה לינוקא כדי שלא יהי' נזכר שם שמים לבטלה. דת"ר לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין, אא"כ אוכל עמהם אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות. אלמא כל שע"י ע"י הדחק, כי לא טעים איהו וטעמי אחרנא כגון בניו ובני ביתו, שפיר דמי. וכן הלכה."

ובשו"ת הר"ן סי' נב כ' "ודברי רש"י ז"ל בפרק בכל מערבין כך הם דכי אמרינן המברך צריך שיטעום דמשמע המברך עצמו היינו טעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, אבל כשלא שתה אדם ממנו כלל הדבר ברור שאינו גנאי בלבד אלא איסור גמור דהא קי"ל המברך צריך שיטעום וקי"ל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא, ואין לספק ולומר דתינוק זה כיון שהגיע לחיוב מצוה זו הרי הוא קטן שהגיע לחינוך, שהרי הדבר ברור שאין החיוב מצד התינוק באותו קטן אלא אבוא או בי דינא הוא דמחייבי למימהליה, וכן מה שמביאין כוס שברכו בו בביהכ"נ לילולת, הדבר ברור שאין הברכה מועילה ליולדת כלל, ודברים הללו כל כך פשוטים שאין צריך לשאת ולתת בהם, ולפיכך צריך להטעים כוס של ברכה לקטן שהגיע לחינוך. וצ"ע מה כוונתו לפרש בד' רש"י. ועכ"פ הריטב"א לפנינו כ' כדינו, ז"ל "המברך צריך לטעום. פי' כדי שלא תהא ברכה לבטלה הילכך אם לא טעם המברך מסתיין דלטעום אחרנא וכדאמרינן בסמוך ליתביה לינוקא דילמא אתי למסרך דאלמא ברטעים מינייה ינוקא סגי לן, והיינו נמי דאמרינן התם אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו, ומיהו דוקא כשטעום ממנו קטן שהגיע לחנוך ברכות דאי בתינוק שלא הגיע לחנוך ברכות הרי הברכה יוצאה לבטלה, והא דאמרינן הכא נותביה לינוקא מיירי בתינוק שהגיע לחנוך ברכות ולא הגיע לחנוך תענית ביה"כ". והראש' והפוס' נחלקו בזה טובא בברית ביה"כ"פ, האם מועיל שתיית התינוק, ועי'. ולכא' אם נחלק ד' רש"י לב' טעמים, א"כ הא לענין הגנאי אי"ז טעם להצריך ברכה, ולענין שלא יהיה ברכה שאי"ז עדיין הברכה אי"ז כי התינוק אין לו ענין עם הברכה כלל, (ופעמים שהוא גם ישן). וע"כ אין כאן אלא את ד' הראב"ן הנ"ל, דהטעם הוא "שלא יאמרו שלא לצורך היא ברכה זו וכי חזו דמטעימה ליה לתינוק ליכא גנאי".

ואמנם כולחו ס"ל דכוס של ברכה אינו ענין לשתיית הכוס, אלא די שטעם לברך עליו בופה"ג וממילא דמחוייב בו שתיה כדי שלא יהיה לבטלה או גנאי. ובתוריד כ' "המברך צריך שיטעום פי' ואין לומר אל יברך בופה"ג ואל יטעום דא"כ כוס מה מהני", ואולי הוא ס"ל עכ"פ דהשתייה מחויבת מצ"ע ובלא"ה כוס מאי מהני. וכן נראה בשב"ל סי' עג שכ' "ואם שתה המקדש כל יין של קידוש או אפילו אחד מן שאר המסובין ואפי' קטן יצאו כולן ידי חובתן. והראיה על זה מדאמרינן בפרק בכל מערבין גבי יום הכיפורים דליתביה לינוקא ומשני דלמא אתי למיסרך ומהתם נמי ילפינן שאין יוצאין ידי חובת קידוש בלא טעימה כלל או הוא או אחר כך פירש רבינו שלמה זצ"ל".

ובבית מאיר יו"ד סי' רסה כ' ע"ד הראב"ן הנ"ל "דודאי משום ברכה לבטלה מעיקרא ליתא דברכה לבטלה ל"ה אלא לבטלה ממש לא כן ברכה זו דניתקן הקידוש או הזמן או ברכת המילה שתהא על הכוס שוב הברכה ג"כ שבח לבורא ב"ה שברא היין לקדש עליו וזה צורכו כמו צורך השתיה ואפשר יותר ואין בה טעימה אלא משום דלא ליהוי גנאי לכוס". ונתכיון לזה באגרו"מ ח"ג סי' מה ז"ל "לפ"מ

אומרו אפילו בשוק, דהוא קאי על עצם היו"ט, אפשר דהוא הדין בזה דקאי על עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות, אלא דלכתחלה סמכו זה על זמן הדלקה, וכעין סברתי נמצא במאירי וז"ל מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה א' ושעשה נסים בכל הלילות והדברים נראים עכ"ל וצ"ע".

מאי לאו לזמן לא לברכה. ופירש"י "לברכה - דמברכים כל יומא מקדש ישראל והזמנים", ולפ"ז מי שאינו יכול להתפלל מוסף, עכ"פ צ"ל ברכת מקדש ישראל והזמנים. ועי' מהרש"א. אמנם בפיר"ח כ' "ודחי רב ושמואל לא לעולם זמן אין בהן אלא מהו החלק שתתן להן הזכרה בברכה"ז כמו פסח וסוכות", וצ"ע לפ"ז מה שאמרו בגמ' "התינוח עצרת ור"ה, יום הכפורים היכי עביד", וא"כ מבו' דיש ברכה"ז לאוכל ביו"כ.

יום הכפורים היכי עביד אי מברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסור ליה דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב מי בדלת ואמר ליה אין בדילנא. יש מהאחרו' שדנו למה לא יועיל עשיית תנאי שאינו מקבל עליו את היום, ולכא' מוכרח דעצם אמירת הזמן קובע את היום, ול"ש בזה תנאי. והנה הבה"ג כ' בס"י ב (והביאו גם הרמב"ן בתוה"א), "והשתא דקי"ל מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס היכא דאיכלע תשעה באב בחד בשבא דמיתבעי ליה לאפסוקי ממילא ומשתא מבעו"י דשבתא מהו לאבדולי, כיון דאמר מר בשאר שבתות מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה הכא נמי אומר הבדלה מבעו"י, או דילמא כיון דאילו מבדיל קבליה לתשעה באב, כדרכ דאמר ליה בדילנא, ואיחייב ליה בעינוי דשויה חול דאמר בין קודש לחול ואיתסר ליה בשתייה, דהא אמרינן גבי יוה"כ ליקדיש על כוס ולימא זמן ולישתייה כיון דקבליה איתסר ליה עילויה", ומבו' דאמירת הזמן של חול, אע"ג שלא בא לקבל עליו את התענית מ"מ כבר איתסר ליה עילויה, ואי"ז ע"י כוונה לקבל אלא הוי מידי דממילא, וא"כ פשיטא דל"ש בזה תנאי. אמנם הרי"ן גיאות בהל' ת"ב דחה ראיית הבה"ג, ז"ל "ולא היא דהתם משום דאוסיו מחול על קדש הלכך כל מה דאוסיו ומקבל כיוהכ"פ דמו וכי היכי דאמור לענין שבת מובדלת מלאכה שכן כיון דברל ממלאכה הוסיף וקבלה לשבת עילויה והכא נמי כיון שיש לו להוסיף משאמר זמן קבלה לתענית דיוהכ"פ עליה אבל גבי תענית דליכא תוספת קבלה עליו אהני לא קבלה עליו לא מהניא והמקבל עליו לאצטעורי בעלמא קא מיכוין אבל מכלל התענית צא וחשוב שעדיין לא הגיע זמנה".

שתיית כוס של ברכה

לברוך עליה ולנחיה המברך צריך שיטעום ליתביה לינוקא. ופירש"י "לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דווקא קאמר אמברך דה"ה כי שתי אחרנא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך ומכי טעם ליה אחרנא שפיר דמי". ולכא' יש כאן ב' ענינים, א, דכוס של ברכה ראוי לשתות ממנה ובלא"ה הוי גנאי, ב, דכיון דבירכו עליה בופה"ג (וצ"ע לשם מה) ראוי לשתות ממנה שלא תהיה ברכה שאי"ז. ואם נפרש את ב' הענינים כדבר א', צ"ל דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא ישתו ממנה ויסתבב מזה שהברכה שברכו עליה היא שלא לצורך. אבל עכ"פ הא ודאי נראה מד' רש"י, דשתיית הכוס אינה נצרכת לעצם המושג של ברכה על הכוס, וסגי לזה במה שברך וכוס יין בידו. וצ"ע למה יש לברך בופה"ג אם סגי באחיזת הכוס לחוד.

(ויש שר"ל - עי' ארץ צבי - דהברכה באה להתיר את הכוס לשתייה. וצ"ע דביוה"כ הוא אסור גם אחרי הברכה. ואולי סגי במה שהותר ב'הארץ נתן לבני אדם, ובלא"ה ל"ח שאוחז כוס הראוי לשתייה כיון דבלאו הברכה הוי כאילו מעל. ועצ"ע אם יש משמעות לברכה ביוהכ"פ כמתרת את הכוס, או דהוי סתם ברכה לבטלה. ועי' טור סי' רעא שהביא פלוג' האם כשברך קודם לכן א"צ לחזור לברך בופה"ג, דבירו' משמע דאי"ז עוד ברכת בופה"ג, וזה הטעם כיון דהיין כבר מותר וניתן לו. ובריטב"א ר"ה כט, א כ' "שברכת היין וקידוש על כוס אחד, וברכת הנהנין ברישא מפני שמכשירתה

ומ"מ עדיין צ"ע בדעת הפוס' בעיקר דין ברכת בופה"ג על כוס של ברכה, דמחד נפסק בשו"ע בסי' רעא בסתמא "אם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין", וביארו הפוס' דאין טעם לברכה כשיכול לשתות בלא"ה, הרי דהברכה היא צורך השתייה בלבד, ומאידך כ' הרמ"א בסי' תרכא "דמברכין בכוס ונותנים לתינוק הנימול", וכ"כ ביו"ד סי' רסה, הרי שיש טעם לברכה גם כשאנינה צורך שתייה כלל כהאי דתינוק, וכמו שביארו הפוס' עפ"ד הראב"ן (ורש"י) הנ"ל, דהשתיה היא לאפוקי מגנאי וכנ"ל. (ועי' אשר לשלמה).

ואולי צ"ל דכל הטעם שכ' רש"י להצריך ברכת בופה"ג כדבר בפני עצמו (גם כשאינו מתיר שתייה, וכשהקטן שותה וכו'), אם כד' הגר"ז הנ"ל או דבעי' ברכה להוציא הכוס לענינא ד'הארץ נתן לבני אדם', או כיו"ב, זה רק באופן שבאמת אינו שותה מהכוס כלל, אבל אם שותה ממש כהאי דסי' רעא בזה אין טעם לברך בופה"ג כיון דחשיב ברכה על הכוס מחמת עצם השתייה הסמוכה לעיקר הברכה, וגם בלי ברכת בופה"ג, אבל ברכה על הכוס במילה בתענית, בלאו ברכת בופה"ג יחסר בענין של 'ברכה על הכוס'. וזה מיישב גם את ד' רש"י בר"ה שלא יהיו סותרים דבריו כאן, דהתם כיון דשותה מהכוס מיד, ודאי אין טעם בברכה אלא כדין חיוב ברכת הנהנין להתיר את השתייה, משא"כ הכא כשמטעימו לקטן דטעם הברכה הוא כדבר בפני"ע והשתיה היא באה לאפוקי מגנאי ומברכה שאי"צ.

והנה במג"א סי' רצו סק"י כ' בשם ס' הפרדס רש"י "אם נתכוונו - בברכת הבדלה אע"פ שלא נתכוין בברכת היין יצא", דכ"כ בס' הפרדס לפנינו "פעם אחת באתי לצאת ידי הבדלה בהבדלת ביהכ"נ ולא נתכוונתי בברכת היין ואמר לי ר' הואיל ונתכוונת בברכת הבדלה דיין". ויש שהעירו ע"ז לדינא מהאי שי' רש"י (דסמכ"י) עלה במילה בתענית), דא"כ ראוי לצאת גם בבופה"ג כיון דהברכה נצרכת מצ"ע ולא רק להתיר את השתייה להשותה, וצ"ע ד' המג"א ושאר פוס', וגם צ"ע סתי"ד רש"י. ולהנ"ל ל"ק כלל, דבכה"ג דהמבדיל (או גדול אחר שיצא בברכה) שותה, אין ברכת בופה"ג מחויבת מצ"ע אלא רק כברכת הנהנין להתיר את השתייה, וכנ"ל. (ויל"ע בקידוש אם השומעים צריכים לצאת בבופה"ג, דבזה י"ל דכיון דהשתייה מחויבת טפי וא"א בלא"ה, א"כ גם השומעים מחוייבים עכ"פ בברכת בופה"ג. וכך נראה בד' הפוס'). ואמנם כ"ז הוא לפי הגר"ז או הדרך האחרת שנת' לעיל, אבל לדרכו של הב"מ דהברכה היא הודאה על ההשתמשות ביין להאי ענינא, י"ל דל"ק כלל מהמב"ב בסי' רעא כיון דלזה סגי כמה שבירך קודם לכן.

ליתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא דילמא אתי למסרך. (עי' בס' הנייר הל' שופר דנראה שם גי' אחרת קצת). ויל"ע דהרי יכול ליתנו לתינוק שלא קיבל עדיין יו"כ, ואולי דמ"מ כיון דאצל הגדול כבר יש יו"כ שייך חששא דאתי למיסרך. ובס' הישר לר"ת סי' נב כ' "עוד ללמדנו רבינו, כי רבו עובדי אלוקים המתפרשים בטורה ובפרישות בישראל, ואינם רוצים להאכיל את בנייהם הקטנים ביה"כ אע"פ שלא הגיעו לחינוך, ועל המאכלים אומרים שהם עוברים בלאו, דכל איסורים שבתורה אמרינן להזהיר גדולים על הקטנים היכא דקא ספי ליה בידים וכו' ועל המאכלים קטנים שלא הגיעו לחינוך נראה היתר גמור וכו' ועוד ראיא גדולה דאמרינן בשילהי בכל מערבין גבי זמן יוה"כ ניתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דלמא אתי למיסרך, הא לאו הכי שרי. ואי דחית ליה בדלא קיבל מאי סרכא איכא. והאי מלתא כבר דעת דאית ליה סרכא כדאמרינן בשבת גבי כשותא". ובדבריו משמע דכשהינוקא לא קיבל (ותליא בקבלתו) אין איסור וחששא דמיסרך, וצ"ע א"כ דליתביה לינוקא דעדיין לא קיבל. ואולי יש טעם לומר דבקטן (או אף גדול) שלא קיבל את היום, ל"מ שתייתו את הכוס של ברכה, (עי' הר צבי סי' קסז), וצ"ע.

ועכ"פ נראה מוכרח בגמ' דשתיית גוי ל"מ לזה, אלא דוקא ישראל ואפי' קטן, לולי הא דאתי למיסרך. וכ"נ בלש' הגר"ז בסי' קצ שכ' "לפי שגם על המברך לא חל החיוב כלל שלא חייבוהו אלא לומר שירה על היין שישתה ממנו איזה אדם מישראל שיהיה שתייה שהיא חשובה הנאה לו (ואפילו תינוק בן יומי)". ועל עיקר ראיית ר"ת

שמשמע ברש"י עירובין שכ' דכל הטעימה שצריך בכוס של קידוש וכדומה הוא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שלשון זה משמע דברכה לבטלה לא היא, והוא מטעם דעל זה גופיה שעושין קידוש וכוס של ברכה על היין שייך לברך בפה"ג ולא רק בשביל שתיה שייך לעשות ברכה, דלכן רק משום דגנאי הוא לכוס שלא יהנה אדם ממנו צריך לטעום ומה שמסיק רש"י לשון שתהא ברכת היין דבפה"ג שלא לצורך מוכרחין לומר דכוונתו דהגנאי הוא משום שנראה לאינשי שהוא שלא לצורך. ונמצא שלרש"י עצם קידוש שהוא על היין מחייב שיברכו על היין בפה"ג. וכן עי' בהר צבי סי' קסז, וע"ע באפיקי ים ח"ב סי' ב שהארין בכ"ז, והעולה לדינא בשתיית כוס של ברכה דאירוסין ונישואין. אמנם הגר"ז בסי' קצ ס"ד ביאר באופ"א, ז"ל "ויש אומרים שכל דבר הטעון כוס חוץ מקידוש לא הצריכו לטעום ממנו אלא משום שלא יהא גנאי לברכת היין שיאמרו שלא לצורך הוא ברכה זו ונראית כברכה לבטלה אבל באמת הוא לצורך שכך תקנו חכמים בכל שירה הנאמרת על היין שיסדרו אותה אצל ברכת היין שהוא עיקר שירה המיוחדת ליין לפיכך רשאי לברך ברכת היין ולהטעים לקטן אע"פ שלא הגיע לחינוך ברכות ואפילו אינו יודע לדבר שכיון שהטעימה אינה אלא משום גנאי דיה בתינוק קטן כזה. וכן נוהגין במילה שביום הכיפורים הואיל ואי אפשר בענין אחר".

והנה רש"י בר"ה כט, א כ' "אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן, שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום, ואי אפשר ליהנות בלא ברכה", והק' הרש"ש כאן וכן הב"מ הנ"ל דסתר משנתו, דלפ"ד כאן השתייה היא לצורך הברכה, ושם נראה דהברכה באה רק להתיר את השתייה. (וכך נראה שם בד' הגמ' גופא, דהברכה היא להתיר את השתייה, והשתיה היא הדבר המבוקש מצ"ע). ואמנם אם ד' רש"י בסוג' מתחלקים לב' טעמים, אין כאן סתירה כלל, דהרי להטעם הראשון אכתי נפקא דהשתייה מחוייבת מצ"ע כדי לאפוקי מגנאי, וממילא דאסור ליהנות בלא ברכה.

עוד יל"ד דאולי שאני התם דאיירי בקידוש, ושם לכו"ע י"ל דהשתייה מחוייבת מצ"ע, (והרי"ץ גיאות הרי כ' לחלק כך ממש, ז"ל "עוד כתב בגדולות קדיש ואשתלי ולא טעים ושתו ליה אחריני מיתו ליה כסא אחרינא ומברך בפ"ה ושותה ולא צריך לאהדורי קדושא דאמר מר המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא וכו' ודכתבתון היכא דאשתלי ולא טעים ושקלוה אחרים ושתוהו לא צריך לאהדורי קדושא אלא מיייתי ליה כסא אחרינא ושתו ודין לאו הא מלתא משום שצריך לטעום כוס של ברכה דהא לא מכוס של ברכה קא טעים אלא מטעמא אחרינא והא מלתא בקדוש הוא בלחוד ושאינו קדוש משאר ברכות הלכך המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא. אבל כוס של ברכה הכין קי"ל אי דצריך לטעום מן טעמא דאמרינתון הא לאו הכי היבנין ליה לינוקא וטעים. ואמר מר רב האי הכין סברי רבנן כוס של ברכה צריך שיטעום בין טעים המברך בין טעים ליה אחר שפיר דמי. ואמר מר רב מתתיה כוס של חתן וכלה אמור רבנן או שיטעום אותו המברך או טועמו אחר שפיר דמי. וכוס של מילה אמו של תנוק שתיא ליה ואי טעים המברך שפיר דמי. וכן אמר מר רב כהן צדק ואייתי ראיא מההיא דיוה"כ. ובתשובה אחרת אמר מברך צריך שיטעום דוקא דטעים הוא הא לאו הכי הוה ליה מוציא שם שמים לבטלה ויש לומר במקדש אמר", ועי' טור סי' רעא), והברכה מחוייבת כדין ברכה"נ, אבל הכא איירי בסתם כוס של ברכה, ובהא אין השתייה מחוייבת אלא לצורך הברכה ולאפוקי מן הגנאי. (אבל העיטור הל' מילה ח"ד כ' "הא דפריש רי"ץ אבן גאות בהלכותיו חומר בקידוש מבשאר ברכות. שבקידוש צריך שיטעום המברך ואם לאו לא יצא וצריך לחזור ולברך אבל בשאר ברכות אעפ"י דלא טעים וטעמי' אחרינא יצא מההיא דעירובין ולא דייק לן בין בקידוש בין בשאר ברכות אם טעם א' מהם יצאו כולם בין שיטעמו המברכין בין שיטעמו המסובין והמברך אינו רשאי לדבר עד שיטעום וכשטעום המברך א"צ לטעום המסובין מיהא לכתחלה צריכין לטעום").

הרשות נמי שרי להשלים, (ולש' הריטב"א הוא "דהתם לגבי קדושת שבת אין לחלק בין תענית קבוע לתענית הרשות ואילו היה אסור להכנס לשבת כשהוא מעונה מפני תענית הרשות אף מפני ט' באב היה אסור", ולש' המאירי במגן אבות ענין כג הוא "דלענין השלמה קבוע ושאינו קבוע חדא מחתא ניהו, שאלו היה חלוק ביניהם בענין זה לא היתה התשובה לשאלה מיהא לדעת ר' יוסי"), וק' דהרי בד' התוס' כאן מבו' כמש"כ גם להדיא בע"ב דר' יוסי לא חייב השלמת התענית אלא רק התירה, ולכאו' הביאור בזה דהשבת והתענית שקולים הם ולכן איזה שירצה יעשה (אפי' בקו"ע), וא"כ אכתי יש לשאול דאיך יש הוכחה מתענית ת"ב על תענית רשות, והא אם ת"ב שקול כשבת י"ל דתענית הרשות גרע טפי, וכיו"ב.

ולכאו' אפ"ל דהא דשרי להשלים ושרי לאכול אי"ז מחמת דהוי שקולים, אלא דעיקר דינו של ר' יוסי דשרי להשלים הוא דאין חיוב לאכול כשנכנס שבת ואפשר להמשיך את התענית, אבל 'חובת' תענית ודאי אסורה בשבת, ולכן אף דיכול להשלים תעניתו אבל אינו יכול להיות חייב בהשלמת תעניתו. ולפ"ז ה"ה בתענית הרשות דשרי להשלים אבל גם שרי לאכול, כי 'חובת' תענית ודאי נדחית מפני השבת.

אמנם הנה הטור בסי' רמט כ' (והמקור בד' הרא"ש בתענית, וכ"ה בתורא"ש בסוג', וכן בטור סי' תקעב), "ולענין בעיין אסיקנא (עירובין מא א) והילכתא מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קיבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור", ולפ"ד הראיה מר' יוסי היא רק על היתר התענית בשבת, וממילא דקבלת תענית מחייבת גם את התענית בשבת. הרי דאף דהכא הנידון הוא על חובת תענית בשבת, אפ"ה קאמר דילפי' מדר' יוסי דמותר להשלים תעניתו. וע"כ דהא דהדבר תלוי ברצונו גבי ת"ב בער"ש הוא משום דהווי שקולים, וא"כ הדק"ל איך אפשר להוכיח מתענית דת"ב לתענית הרשות.

עוד יל"ע בקו' התוס' שאנן בע"ב, ז"ל "מורי אמר לי בשם ה"ר ידידיה דאפילו ר' יוסי ל"פ אלא דיכול להשלים מיהו גם ר' יוסי מודה אי אינו רוצה להשלים הרשות בידו ור' יהודה אמר אסור להשלים ואין נ"ל מדקאמר ר' יוסי אי אתה מודה לי בט' באב שחל להיות באחד בשבת שהוא מתחיל מבע"י והתם ע"כ דחייב קאמר דומיא דהכי ע"ש דחייב להשלים קאמר", ולכאו' זה ראייה אלימתא דד' רבי יוסי דמתענין ומשלימין ע"כ הוי חובה ולא רשות, וכדחזי' ממוצ"ש שהוא חייב להתחיל מבע"י, (וק' לומר דהתוס' פליגי גם בזה וס"ל דהוי רק רשות להתחיל מבע"י). ועי' מהרש"א מש"כ בזה, וגם מש"כ ליישב את עיקר ד' התוס' מהו המקור דר' יוסי לא חייב את ההשלמה אלא רק התיר, (דהרשב"א כ' ע"ז "שמא היה סבור דמתענה ומשלים אם ירצה קאמר ולא שהיה חייב בכך ואין זה ענין שמועתינו", והריטב"א כ' "ופשטא דשמעתין לא משמע כן"). אמנם התוס' שאנן ע"ז לד, א כ' "דמתענה ומשלים משמע היינו אם ירצה", וצ"ע מדבריו כאן. ובאו"ז ה' ער"ש סי' יז כ' "מיהו אם לא השלים טפי עדיף וכן משמע לשונו של רבה דקאמר מהו לאשלומי משמע דה"ק אם יכול להשלים אם לאו אבל הא הוה פשיטא להו שאינם חייבים להשלים דאי לא תימא הכי הו"ל למימר הני בני בי רב דיתבי בתענית' מי מחייבי לאשלומי או לאו". וע"ע בקרבן נתנאל תענית סופ"ב.

והנראה בזה דבאמת ב' ענינים הם, דעיקר שי' רבי יוסי והוכחתו היא דאין שום אסור להיות מעונה בתחילת השבת, והיינו ד'שם תענית' שיש עליו, אי"ז סתירה לחובת היום דשבת ולקדושת השבת, אלא דאעפ"כ ר' יוסי מתיר לאכול, כיון דעונג שבת שלא יהיה רעב מתיר ודוחה את אסור התענית, ולכן בת"ב שחל בא' בשבת ודאי אסור לו לאכול כלל, דהרי עצם שם התענית אינו סתירה לכבוד השבת, ומצד רעבונו ועונג השבת, הרי אכל ושתה כל היום כולו, וכשחל ת"ב בער"ש ודאי הוא יכול להשלים תעניתו אם ירצה, אבל אם הוא רעב מותר לו לאכול דאתי עונג שבת ודחי את התענית. ולהא דאבע"ל בתענית הרשות ג"כ איכא למשמע מרבי יוסי דמותר לצום ולהשלים

מסוג' דאין אסור ספייה לקטן באכילה ביוהכ"פ, הנה בפס' הרי"ד בשבת קלט, א כ' לחלק דשאני הכא דהוי אסור דרבנן, (ולכאו' כוונתו משום דקבלת שהחיינו היא רק מדרבנן, או אפי' דכל תוספת אינה אלא מדרבנן), ז"ל "היכי דתלי' טעמא דאיסורא בדילמא אתי למיסרך הכא ובשלהי בכל מערבין, דמשמע על כל שעושה בקטנותו אין לחוש ואע"פ שעושה על יד הגדול י"ל דווקא באיסור תורה אסור לעשות ע"י גדול אבל באיסור דרבנן לא וכו' ותוספת יוהכ"פ נמי דאמרי' התם דמשעה דבירך על הזמן איתסר ליה למישתי מדרבנן הוא כדכתבית ביבמות פרק חרש".

מא, א

תשעה באב שחל בער"ש

איבעיא לן בר בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי וכו' חל להיות ת"ב בער"ש מביאין לו כביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה תניא אמר רבי יהודה פעם אחת היינו יושבין לפני רבי עקיבא ות"ב שחל להיות בער"ש היה והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה בלא מלח ולא שהיה תאב לה אלא להראות לתלמידים הלכה ורבי יוסי אומר מתענה ומשלים אמר להן רבי יוסי אי אתם מודים לי בת"ב שחל להיות בא' בשבת שמפסיק מבע"י אמרו לו אבל אמר להם מה לי ליכנס בה כשהוא מעונה מה לי לצאת ממנה כשהוא מעונה אמרו לו אם אמרת לצאת ממנה שהרי אכל ושתה כל היום כולו תאמר ליכנס בה כשהוא מעונה שלא אכל ושתה כל היום כולו.

ויל"ע בד' רבי יהודה דהא לרבנן דפליגי אדרבי יוסי וס"ל דאין משלימין, ע"כ דהוי חובה לאכול בכניסת השבת ולפיכך נדחה התענית מפני זה, ובפרט לפי הנך ראש' דס"ל דלש' רבי יוסי נמי איכא רשות לאכול, א"כ לרבנן דפליגי ע"כ דהוי חובה. וא"כ ר"ע שאכל הרי עשה את חובתו להפסיק את התענית, ומה הוצרך לטעמא דלהראות לתלמידים. וצ"ל בפשיטות דלא היה צורך שיאכל בעוד התלמידים לפניו, דיכול היה לאכול אח"כ ועדיין לא יכנס לשבת כשהוא מעונה, אלא שרצה להראות לתלמידים הלכה. (אמנם ר"ע לא פי' שיחתו להדיא, דהרי קבלה בדינו' שאכל מטעם סכנה ולא מטעם אחר וכד' הר"ח).

אבל עדיין ק' לאיך גיסא, דמאחר שכ' התוס' בדעת רבי יוסי דאמר משלים דל"ה אלא רשות, ואיכא רשות נמי לאכול, א"כ ר"ע דאכל מהיכ"ת דפליגי אדרבי יוסי והא אכתי י"ל דהוי רשות כשי' רבי יוסי, ומהיכ"ת דפליגי עליו דהוי חובה. ואם נאמר כנ"ל דמצורת אכילתו היה ניכר שבא להראות הלכה, וכיון דלכו"ע הא יש רשות לאכול ע"כ דבא להראות אכילה שהיא יותר מאשר רשות, אכתי תיקשי לפמש"כ בתור"פ (וכ"ה במרדכי רמז תצד) ז"ל "פעם אחת אירע י' בטבת בע"ש, וכשרצה הרי' לילך בביהכ"נ טעם התבשיל שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה. ותימה דהא קאמר הכא דמתענה ומשלים. וי"ל דהבעיא היתה מהו לאשלומי, כלומר אם הוא מותר להשלים, ומסיק מתענה ומשלים, כלומר יכול הוא להשלים אם ירצה, אמנם טוב הוא יותר לכתחלה שלא להשלים שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה", וכ"ה לש' האו"ז דאם לא השלים טפי עדיף, וא"כ זה בא ר"ע להראות דהכי עדיף טפי למיעבד, ומנ"ל דפליגי אדרבי יוסי. (ובארח"ח ער"ש סי' יג כ' "והר' פרץ ז"ל כתב וכשרוצה ר' ללכת לביהכ"נ בע"ש כשהוא מתענה טועם מן התבשיל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מתענה דנהי דאמרינן בפ"ג מעירובין מתענה ומשלים הכי פירושא אם רצה יכול הוא להתענות ולהשלים אבל מ"מ אם ירצה לאכול אוכל ואין לפרסם הדבר רק לצנועים". ובסי' חסידים סי' קנ כ' "אל יכנס אדם לשבת כשהוא מעונה לפיכך אין להתענות בערב שבת סמוך להדלקת הנר יטעום תבשילו. (והזוכה) מתענה ומשלים", ואם גרסי' והזוכה מבו' דעדיף להשלים. ואולי כוונתו דהזוכה אינו תאב לאכול ואז ראו לו להשלים, וכדלהלן).

עוד יל"ע דהנה בתוס' כ' "וא"ת והיכי פשיט לעיל מרבי יוסי דאירי בתענית חובה על בני בי רב דיתבי בתענית דמשמע דאירי בתענית הרשות וכו' וי"ל דשפיר מוכח לעיל דכיון דאמר ר' יוסי מתענה ומשלים אע"ג דתענית ט' באב לא דחי שבת ש"מ דבמה שנכנס בשבת כשהוא מעונה לא חשיב כמתענה בשבת וא"כ בתענית

היה נדחה אלא שחל להיות באחד מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך. (ולכאור כן מפור' באור' ה' אבילות ס' תמ שכ' מעשה ברבי' יעב"ץ הלוי זצ"ל שהיה לו ברית מילה והיה יום המילה בט"ב שחל להיות בשבת ודחו אותו עד למחר יום א' וצוה להתפלל מנחה גדולה לאחר ו' שעות והלך ורחץ הוא ובעל ברית עמו ואח"כ הלכו לביהכנסט ומלו והלכו לבתייהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הציבור לפי שהיתה סעודת מצוה וגם תענית ב' באב בעבור כך התיר כדגורס' ובחמישי מותרין מפני כבוד שבת כ"ש לכבוד מילה דחמירא יותר מחמישי לכבוד שבת, ודו"ק).

והק' ע"ז המג"א שם בסק"א דבסוג' מבר' ל"כ, ז"ל "הקש' המקשה למור"ם לובלין בתשו' דהא ספ"ג דעירובין אמרי' מהא דר"א בר צדוק וכו' וק' מאי קפריך בשלמא י"ט זה אילו חל בט"ב היו משלימין א"כ כ"ש דיש להשלים בעי"ט אבל שבת אין מתענין בו אם חל בו ט"ב א"כ ה"ה בע"ש אין להשלים אלא ע"כ שאף בט"ב אין משלימין בי"ט שלו, א"כ למה פסק הרב"י דמשלים בט"ב עצמו. (ואולי יל"ד דרק כשהברית חלה בת"ב או שמחת הברית פחותה יותר ולכן משלימין, אבל ברית שהיא למחרת ת"ב היא טעם גם שלא להשלים). אמנם בפיר"ח בסוג' כ' "ואסיק' טעמא דיו"ט שלנו ומפני כך לא השלמנו הא ערב יו"ט מתענה ומשלים בט' באב שחל להיות בע"ש, ומבר' דלא פי' כרש"י הנ"ל, אלא הוא דקדוק בעלמא דמשמע דבערב יו"ט משלימין. אבל מכל ת"ב שהיה ערב יו"ט שלהם ל"ק, ואולי משום דהיו"ט היה רק בשעת היום עצמו ולא התחיל מהלילה וכדלהלן, או טעם אחר כיו"ב, אבל עכ"פ לפ"ז אין מקור דבת"ב עצמו כשאנו נדחה משלימין את התענית גם כשחל ברית וכד'.

ומש"כ שם הב"י עוד "וכן משמע מההיא דמייתי מרבי אלעזר ברבי צדוק דאמר וחל ט"ב בשבת ודחינוהו לאחר השבת ואם איתא דהוא הדין לחל תשעה באב באחד מימי השבוע הוה ליה לסתום ולומר והתענינו בתשעה באב ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה", לכאור' צ"ע דודאי יש לו לפרש איך חל יו"ט שלהם בת"ב, דמתחילה ודאי לא קבעו יו"ט לת"ב אלא רק מחמת דהוי נדחה. וע"ע מנחת ברוך ס"י פג.

ובמנ"ח מ' שא כ' "ותמיה לי טובא דהדבר ידוע הא דיום קרבן נחשב יום טוב ואסור בהספד ותענית הוא רק בשעה שמותר להקריב זה הקרבן כמבואר זה באריכות במשנה למלך בפ"ו מה' כלי המקדש ושם הביא דברי הירושלמי לענין ערב פסח דאין אסור רק מחצות מפני שא"א להקריב קודם חצות וע' בזה ג"כ באחרונים באור"ח ס' תס"ח א"כ נמי בההוא יום טוב דבני סנאב שהי' מפני קרבן עצים והביאו קרבן בו ביום כמבואר בר"מ ומ"ל שם וא"א להקריב קרבן בלילה א"כ פשיטא דבלילה שלפניו מותר בתענית ויקשה מאי פשיט מיניה בעירובין שהמתענה בעיו"ט א"צ להשלים הא עיקר הספק מפני שנכנס לשבת וי"ט בלילה כשהוא מעונה וי"ט של קרבן מותר לכתחלה בלילה בתענית וצ"ע ג". (ועי' חכמת שלמה שם מש"כ שתי' בזה לבעל המנ"ח). אמנם לפי ר"ח הנ"ל יש ליישב, ואדרבה זה היה טעמו של ר"ח שלא פי' כד' רש"י.

(וביחוס' תו"א ערך בר נתן כ' "ומזה הטעם מתורץ מה שקשה במס' ערובין אמר ר' אילעי בר צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין פעם אחת חל ט' באב בשבת ודחינוהו לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיי"ט שלנו היה ומפרשינן התם שאותו היום עשרה באב זמן עצי המערכה שלהן היה וקשה מפני מה היה להם י"ט והלא לאחר החורבן היה שהרי אין ט' באב נוהג אלא לאחר החורבן וכבר בטלה מגילת תענית חוץ מתנוכה ופורים כדאיתא בראש השנה פ"א שאינו נוהג כל אותן ימים טובים שהיו להן בזמן שבת המקדש קיים על ידי שום מעשה בהנך דחשיב התם אילין יומיא דלא להתענאה אלא זהו הטעם כמו שאומר הירושלמי דיום קרבן אסור בהספד ותענית ומלעשות מלאכה ולהם היה אותו היום עשרה באב יום קרבן שהיו מביאים עצים למערכה לפיכך נאסר להם לעולם בהספד ותענית ומלאכה". וע"ע בתוס' תענית יב, א).

רש"י ד"ה את אמרת ניהלן - ר' יוסף חלה ושכח תלמודו, והיה אביי תלמידו מזכירו. ענין זה נזכר במכילתין עוד ה' פעמים, לעיל י,

התענית, ואי"ז סתירה לכבוד השבת, (או כלש' הריטב"א לקדושת השבת), ול"ש בזה חילוק בין ת"ב לתענית הרשות, אא"כ לאידך גיסא וכד' הטור, דכיון שקיבל עליו והוי כ'נדר' חייב להשלים תעניתו וכאן לא יהיה לו היתר לאכול כבת"ב. (ועי' ב"ח שם מש"כ בשם הרוקח בשם מגילת תענית על נדר להתענות בער"ש דאסור כיון דמקצת ער"ש שבת, וע"ע במאירי בסוג').

ולפ"ז א"ש גם הוכחת רבי יהודה ממעשה דר"ע, דלכאור' הרי כך דינו דמותר לאכול ואף עדיף לעשות כן, אבל כיון שלא היה תאב לביצה ואעפ"כ אכלה, ע"כ דהוי חובה ממש ודלא כדעת רבי יוסי, אלא דעצם שם התענית הוא דבר האסור בשבת, ולא מצד 'עונג שבת' כשהוא רעב, אלא מצד 'כבוד שבת' ד'שם התענית' אינו ראוי בה. (דוג' מש"כ בהלק"ט ח"א ס' צא "כל שם עינוי אסור בשבת וי"ט ואפי' תענית מבשר ויין אע"פ שאין חיוב לאכלם"). והנה המאירי כ' "אע"פ שאין מונעין אכילה ושתייה בשבת מתורת תענית אם היה ערב תשעה באב מפסיק מבעוד יום שמאחר שאכל ושתייה כל היום אין כאן לקות במדת שבת והרי זה נהנה ולא חסר", וצ"ע מה הוצרך לטעם זה אחר דק"ל כר' יוסי דמתענין ומשלימין. ולהנ"ל א"ש דכאן נתן טעם אמאי ההשלמה היא חובה, דכיון דאכל ושתייה כל היום אין טעם להתיר את האכילה, דההיתר הוא רק כשיש רעבון שהוא סתירה לעונג שבת, וכש"נ.

(ובמרדכי שם כ' עוד "ומיהו טוב שלא להשלים שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ואם בא הצבור מביהכנסט מבעו"י מותר לאכול מיד דכיון דכבר התפללו אם כן כבר קבלו שבת עליהם, וכ"כ בפסקי רבינו יוסף תלמיד שמואל הרואה תלמיד מהר"ם מרוטנבורג, ז"ל "בסוף בכל מערבין אם חל ת"ב בער"ש הלכה מתענה ומשלים. שמע רבי מפי רבינו נתנאל ששמע מפי הר"ר משה מאיברא שאם חל עשרה בטבת בער"ש ובאו ציבור מביהכנסט מבעו"י דמותר לאכול מיד ואי"צ להמתין עד שתחשך. תוס' צרפת". ועי' ברמ"א ס' רמט ובנו"כ שם).

תודה ביצה מגולגלת - בפ"י ר"ח קבלה בידניו כי ר' עקיבא אותה שנה מסוכן היה והביאו לר"ע הרופאים לגמע ביצה מגולגלת באחרית היום ור' יהודה לא דקדק לפיכך סמך על מה שראה ולא ידע העיקר על מה עשה כך. ויתכן לומר דכיון דקבעו היל' דמתענה ומשלים אע"ג דק"ל הלכה כר"ע מחביריו, ע"כ דר"ע ג"כ ס"ל דמתענה ומשלים. או דס"ל לפרש כך דברי ר' יוסי, כדי שלא יהיה חולק על רבו שהוא ר"ע.

(והחזו"א בב"ק ס"י יד כ' "ומש"כ הראשונים ז"ל דדברי ר"ח הם דברי קבלה צריך פירוש וכי לא אמר ר"ח דבר מסברא רק מה שקבל וכן רבו וכל רבותיהם עד רבינא ור"א לא אמרו דבר מסברא רק מה שקבלו, הלא ודאי כולם קבלו מה שקבלו וחידשו מה שחידשו כמו כל רבותינו הראשונים ז"ל, והלא הרבה פעמים הפוסקים חולקים על ר"ח ואינם חוששים, ונראה דר"ח שימש גדול אחד שהיה זכרן ביותר והיה זקן ביותר, וקבל ממנו הרבה דברים דחבריו בני דורו לא ידעום והוא ז"ל היה מספר דברים שקבל לפני חכמי דורו דברים נסתרים ומפליאים, וזה נותן לו חשיבות מיוחדת שהדורות הולכים ומתמעטים, ומי שהוא עשיר בעובדות הראשונים יש בו קרושה יתירה וחכמה יתירה, אבל אין זה מונע מלחלוק עליו על סמך ראיות ברורות, ומש"כ דבריו דברי קבלה היינו מדור או דורות שקדמו לו, אבל אין זה קובע שהן דברים מקובלים מחכמי הגמ' [זולת מאורעות בודדים כמו שהביאו תו' עירובין מ"א א' ד"ה ביצה, קבלה בידניו כו'] אלא כל שקרובים יותר לחכמי הגמ' יש לחשבם ליותר נוטים אל האמת שלא שלטה עדיין השכחה, אבל כ"ז אינו מכריע שלא לחלוק עליהם בראיות מן הגמרא").

טעמא דיום טוב הא ערב יום טוב משלימין. ופירש"י "הא בשאר תשעה באב היו משלימין, אע"פ שכל תשעה באב הוא ערב יום טוב שלהם". והנה הב"י בס' תקנ"ט כ' דמש"כ הראש' ומכללם התוס' בסוג' דכשיש מילה בת"ב מפסיקין את התענית, זה דוקא בעשרה באב שהצום נדחה אליו, אבל בת"ב ממש אין הברית מפסיקה את התענית, ז"ל "משמע לי דהא דרבינו יעב"ץ דוקא בת"ב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו דכיון דאידיחי לא חמיר כולי האי אבל אם לא

אחרת - והרי היא מוקפת מחיצות. או שנתנוהו בדיר או בסהר - שהן מוקפין והיקפין גדול. מהלך את כולה - והואיל ומוקפת מחיצות הרי היא כארבע אמות". ובתוס' להלן מז, ב הוסיפו דבשבת שם ל"ב מחיצות, וכמניח עירוב בעיבורה של עיר דמהני גם בלי מחיצות, אבל בלא שבת אלא שהולכיהו לשם ל"ח כל העיר כד"א אם אין לה מחיצות כד"ן. (והחזו"א ג"כ העמיד בראיות דעיר ששבת בה מהלך את כולה גם בלי מחיצות, ז"ל בסי' קי סק"ז "והוא מוכח דאם היא מוקפת הו"ל רה"י ולמה לן תנאי עיר ו' בתים ולא צריפין וכן מה שנחלקו בעיר עשוי' קקשת כולי לא שייך אלא בשאינה רה"י דברה"י לכו"ע כולה כד"א וכן פשוט להו לכל הראשונים בר"פ מי שהוציאנהו [שדנו בנתנוהו בעיר שאינה מוקפת ואין מטלטלין בה] שהיא כד"א למי ששבת בה מבעוד יום". וע"ע בד' התוס' בר"ה כג, ב. (וע"ע ריטב"א לעיל לב, ב שכ' "והא דאמרין דמתא כמאן דמליא פרשי" ז"ל דמתא מתוך שהיא מוקפת מחיצות חזינן כמאן דמליא עפרא ע"כ, ואע"פ שעבורה של עיר אינו מוקף מחיצות מ"מ כיון דעיבורה של עיר כעיר הרי הוא כאילו הוא תוך מחיצותיה, וכאילו המחיצות הן דופן עקומה שמתעקמת עד עיבורה של עיר").

וטעם החילוק בזה י"ל דברה"י גמורה ע"י מחיצות באמת חשיב כל ההיקף כד"א, ומי שהולכיהו שם שיש לו דין ד"א הר"ז כולל את כל המקום המוקף שהוא רה"י, אבל בדליכא מחיצות או ל"ח הכל כד"א אלא דמי ששבת שם כאילו שבת בכל העיר ונחשבת כולה כמקומו. וכך מב' בתורי"ד לקמן נב, א שכ' דהא דשבת יש לו כל העיר אי"ז משום דכולה כד"א דהא בנותן עירובו נחלקו אי יש לו ד"א ומ"מ לכו"ע יש לו את כל העיר, כי "דעתו לקנות שביתה עד מחיצה החיצונה". (וצריך לברר א"כ הא דבכלתה מידתו בסוף העיר כולה כד"א, האם זה דין אחר לפי הגדרה זו, ויכו').

אבל מצינו בר"ן לעיל לד, ב שכ' באופ"א, ז"ל "דאע"ג דאמר' דמתא כמאן דמליא דמיא אפי' שבה רה"ר ורה"י התם מטעמ' אחרינא הוא דכיון שהעירוב נמדד מחוץ לעיר מפני שלא רצו חכמים להטריח לכל אחד למדוד מביתו אמרי' דמתא כמאן דמליא דמיא, אבל ארבע אמות דמסמכין להו בדרבא אינו אלא מטעם שהוא מותר לטלטל בהן וזה אינו ענין לנותן עירובו בבור ונתכון לשבות למעלה שהרי אין לו מארבע אמותיו בבור כלום, דאם כן הא קא מטלטל מרה"ר לרה"י". (ואולי יש לכיין כן בד' התורה"ש בר"ה כג, ב ז"ל "ומיהו יש דברים דעיר חשובה כד' אמות אף בלא חומה כדתנן פ' כיצד מעברין נותנין קרפף לעיר, עוד תנן התם הנותן עירובו תוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום דבלאו הכי יש לו כל העיר ועיבורה של עיר דלחבר את העיר יחד להיות ככית אחד למדוד אלפים מסוף העיר לא בעי מחיצה דאם לא כן היה צריך כל אחד למדוד מפתח ביתו, אבל לבא מחוץ לתחום להלך את כולה צריך שתהיה מוקפת מחיצה"). ואף בסוגיין כ' הר"ן "אע"ג דבנותן עירובו בעיר אמרי' לעיל דמתא כמאן דמליא דמיא ואע"פ שאינה רה"י נדונת בארבע אמות דהא אפי' נתנו נמי בעבורה של עיר אמרי' הכי, היינו טעמא משום דבשבות הקילו יותר, דהא נותן עירובו בעבורה של עיר הוי דיניה כאלו נתנו בעיר ואלו בהוציאנהו חוץ לתחומה לא תנן דמהלך את כולה אלא כשנתנוהו בתוך העיר אבל כשנתנוהו בעבורה של עיר לא, הלכך נהי דבשבות בעיר אמרינן דכולה מתא כארבע אמות דמיא אע"פ שאינה מוקפת מחיצות בהולכיהו ונתנוהו בעיר אחרת לא שרינן אלא במוקפת מחיצות".

והנה בסוג' דמברכתא שם כ' הראש' דאליבא דרש"י דמי שהוציאנהו וכו' מותר ללכת בכל העיר רק אם יש לה מחיצות, א"כ צ"ל דאירי שם במוקפת מחיצות ולפיכך מותר לטלטל את הנהו דיכרי בכל העיר. אכן הראב"ה בסי' שצג כ' "ראיתי בכתב אדוני הרב שמותר לצאת מן הספינה וללכת בכל העיר, שנידון כארבע אמות, מידי דהוי אדיר וסהר. נראה לעבדך שאינו דומה. שלא אמרינן העיר נידונת כארבע אמות אלא בשבות בה, כדתנן בשבות במערה, ותנן אנשי העיר הגדולה וכו', אבל בהוציאנהו חוץ לתחום לא הוי כארבע אמות אלא דיר וסהר, דהיא רה"י ומותר לטלטל בכלה אף בלא עירוב וכו' אבל לחושבם כארבע אמות בעיר לא הוי אלא לשבות או לנותן עירובו, למאן דאית ליה, כדאמרין. ואמרין

א, להלן סו, ב, עג, א, עה, ב, פט, ב, ובכל פעם מאלו ביאר רש"י ע"פ הגמ' בנדרים מא, א ד"רב יוסף חלש איעקף ליה למודיה אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא א"ל אביי את אמריתה ניהלן ומהא מתניתא אמריתה ניהלן", מלבד הפעם הראשונה לעיל י, א שלא ביאר מזה כלום. והלא דבר הוא כיון דבכל דוכתא לא שתק רש"י מלפרש כן, ע"ע בפסחים יג, א וכתובות ב, א ומכות ד, א ונדה לט, א, (ושם סג, ב ג"כ לא פ"י כלום). ואולי משום שבפעם הראש' בש"ס אי"ז תימה כ"כ דאמר רב יוסף כך והזכירו אביי, ורק בפעם השניה ואילך זה דבר המצריך פירוש מפני מה אירע כן כמה פעמים. (ובערכי תו"א ערך רב יוסף כ' "נראה לי כיון שראה רב יוסף ששכח תלמודו ובטורח גדול חזר עליו על ידי אביי כדאיתא בנדרים וכו' כשחזר עליו דאג עליו שלא יחזור וישכח מפני שמאור עינים היה ושמעתתא בעי צילתא ישב בתענית שלא יבוא עוד לידי שכחה. כדאיתא באגדה דהשוכר את הפועלים רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא אקריוהו לא ימושו מפ"ך. יתיב מאה תעניתא אקריוהו לא ימושו מפ"ך ומפי זרעך. יתיב מאה תעניתא אחרניתא אקרו אקריוהו מפי זרע זרעך. אמר מכאן ואילך לא צריכנא").

מא, ב

הלכה מתענין ומשלימין. ובתוס' כ' דאף להאי מ"ד מ"מ יש רשות שלא להשלים. וצ"ע דבתענית יב, א אמרי' "אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמייה תענית מיתביי אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע דאמר רבי אליעזר ברבי צדוק וכו' והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא, ומב' שם בראש' דאין מושג של תענית בלי השלמה והוי בגדר רשות בעלמא שמצער עצמו עם הציבור. וא"כ ת"ב שחל בער"ש למ"ד דחובה שלא להשלים (וה"ה אם הוי רשות שלא להשלים), א"כ תידחה התענית ליום א' כיון דתענית כזו לאו שמה תענית. וצ"ע. (ובמג"א בסי' תקנט סקי"א נראה דהפלוג' דתנאי בחנוכה ופורים תלויה בפלוג' אם משלימין בער"ש, ואולי בהא גופא נחלקו אי תענית שלא שקעה עליו חמה שמה תענית).

פרק מי שהוציאנהו

ויש אומרים אף מי שיש לו אשה רעה ואיך אשה רעה מצוה לגרשה ואיך זימנין דכתובתה מרובה אי נמי אית ליה בנים מינה ולא מצי מגרש לה למאי נפקא מינה לקבולי מאהבה. ומד' הגמ' משמע לכאור' דמי שגורם רעה לעצמו אז אין היסורים הללו מצילין אותו מן הגיהנם. (ובסנהד' קא, א אמר ר"ע לר"א "כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח", אף דר"א היה בנידוי וכו', ואולי מפני שגורם זה לעצמו. ומאידך החילוק בין תשלום ד' של שה ותשלום ה' על שור הוא מחמת הטירחה שגורם הגנב לעצמו שלא כד"ן). אכן י"ל דדוקא הכא דהוי 'מצוה לגרשה', אבל בדבר הרשות אז שייך לומר דאין רואה פני גיהנם. אמנם אין לדייק מדהוצרכו לומר דמצוה לגרשה דבדבר הרשות אמרי' כנ"ל, די"ל דנקטי' הכי מפני שכ"ה האמת דמצוה לגרשה, אבל בלא"ה נמי כן ה"ה, ועוד דאתא למימר דאין בזה צד איסור וכיו"ב. ובאמת צ"ע מהי המצוה לגרש אישה רעה, אבל מאידך אי"ז חובה כשכתובתה מרובה. (וביבמות סג, ב אמרי' "אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה דכתיב גרש לך ויצא מדרך וישבות דין וקלון", ונחלקו הפוס' אי איירי ברעה לשמיים ג"כ או אפי' ברעה רק לבעלה, ע"י). וכן יל"ע כמה נחלקו תרי לישני באשה רעה, דאמר' ואיך וכו', דלכאור' בכתובתה מרובה או דאית ליה בנים מינה ולא מצי מגרשה כבר ל"ש למימר מצוה לגרשה. (ואולי כדאמר' התם "ואמר רבא אשה רעה וכתובתה מרובה צרתה בצדה דאמרי אינשי בחברתה ולא בסילתא"). וע"ע בבית אלוקים להמבי"ט שער התשובה פ"ט.

מי שהוציאנהו וכו'

הולכיהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה. ופירש"י "הולכיהו לעיר

שובת בבקעה שהיא כרמלית אין לו אלא ממקום רגליו אלפים אמה כ"ש בעיר שהוא ר"ה והשתא היכי דשבת באויר מחיצה של רה"ר לא הוי כד"א כ"ש הבא מחוץ לתחום בשבת בעיר שהוא רה"ר דלא הוי כל העיר כולה כד"א. ויל"ע היטב אי מחלוק' היא בגדר עיר כד"א לשבייתה וכו', או בגדרי ארומ"מ אי הוי כביטול המחיצה לגמרי או רק דהוי רה"ר לענין טלטול).

ובכ"מ בסי' תה מבו' פלוג' הפוס' האם בפחות מבי"ס ג"כ בעי' שיהיה ההיקף לדירה או דבלא"ה נמי הויא כולה כד"א. והנה אם בעי' גם דלתות הננעלות בלילה, א"כ הא דבעי' היקל"ד זהו משום עצם דין רה"י המוכרח לזה, ואין מקור לדין נוסף של היקל"ד בגוונא דהוי רה"י כיון דאינו יתר על בי"ס, אבל אי ל"ב דין רה"י גמור בדלתות ע"כ שיש כאן דין עצמי של היקף לדירה דרק משו"ה הויא כולה עיר כד"א לענין זה. אלא דאכתי י"ל (ונת' במקור"א) דגדר הדין דביתר מבי"ס בעי' היקל"ד ואילו בפחות מכאן מותר בלא"ה, אין הכוונה דפחות מבי"ס מותר גם בלי היקל"ד, אלא דבשיעור מועט כזה כל היקף יש בו את המעלה של היקל"ד, וא"כ אין הכרח דאי ל"ב דלתות וכו' דבעי' היקל"ד גם בפחות מבי"ס, ודו"ק.

ולש' הגר"ז בסי' שצו הוא "מקום המוקף מחיצות בענין שמותר לטלטל בכלו הרי כולו נחשב לו כד"א ונותנים לו אלפים סביב להיקף זה וכו' והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו אע"פ שאין בו עתה דיורין ואין משתמשין בו כלל כמו שיתבאר בסי' תח או אפי' אינו מוקל"ד אלא שאין בו יותר מבי"ס אבל אם יש בו יותר מבי"ס כשם שאין מחיצותיה מועילות שיהא מותר לטלטל בכלו כך אינן מועילות שיהא כולו נחשב כד"א לענין תחומין", והיינו דההיקף מהני לעשות הכל כד"א רק משום היתר הטלטול בפועל. ובאמת בד' התורא"ש לקמן מז, ב מבו' דב' רה"י מצטרפות לזה, ז"ל דלאחר שנפרצו בו פרצות נמי היו בה כמה מבואות וחצרות שאותה חצר פתוחה להם והיו יכולין להלך בכולן כד' אמות", (וע"ע חזו"א סי' קט סק"ד), וזה מת' יותר אם הכל תלוי בהיתר הטלטול, והיינו דדייני' כד"א את כל המקומות שהוא יכול לטלטל אליהם בהיתר ממקום שבינתו. אבל בלא"ה נמי א"ש דכל שהיקף המחיצות מבחוץ הוא אחד, או אפי' שיש חילוק מחיצות בפנים מ"מ חשיב הכל כרשות אחת וכד"א דמי.

ועכ"פ כ"ז הוא כדעת רש"י ותס' ודעימייהו דהיתר עיר הוא רק ע"י היקף מחיצות, אכן הרמב"ן פליג בזה וכו' "פירש"י ז"ל הולכייהו לעיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות, נראה מדבריו שאין ההיתר הזה לעשות העיר כד"א בעיר שהיא מפולשת אלא במוקפת מחיצות שהיא רה"י וכו' ואלו דברים הניתלין באילנות גדולים ואינם נכונים כלל שכל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורה"ר גמורה עוברת בתוכה הרי היא כד"א בין לשובת שם בין למניח עירוב בין נתנוהו גוים או רוח רעה בתוכה, ואפי' הניחוהו בתוך רה"ר שלה, ואפי' נמי בעיר חרבה כך דינו, ולא עוד אלא אפי' עבורה של עיר עם העיר כד"א שלו, ואם נתנוהו בתוך העיר מהלך כל העיר ועבורה". וראיתו עימו, ד"לדברי הרב ז"ל קשיא לשמואל ספינה למה עשאה כד"א מפני מחיצות שלה וכדרכה ואפילו גדולה יותר משבעים על שבעים והא שמעינן ליה לשמואל דאמר אין מטלטלין בה אלא בד"א דכהוקפה שלא לשם דירה כדאיתא בפ' גגות העיר, אלא ש"מ לענין מהלך לא בעינן היקף דירה כלל אלא מחיצות בעלמא בעינן", ולכן מסיק ד"עיר אפי' שווקים שלה עשאהו אויר שתשמישו לדירה דבתים לדירה עשויין וכולה מתא כמאן דמליא ועבורה נמי בתרה גריר וכאור העשוי לדירתן של בני העיר היא, והילכך כל שבא לתוך העיר אפי' הניחוהו גוים ברה"ר שבה, שתי מחיצות של עיר עושין אותה אצלו כד"א".

(ומבו' עוד ברמב"ן דאע"ג דבנתנוהו בעיר יש לו גם את עיבורה, מ"מ נתנוהו בעיבורה ל"מ, ואף בלש' פס' ריא"ז יל"פ כן, וכמש"כ בבאיורה"ל בסי' תה. וטעם הדבר כי העיבור הוא טפל להעיר, ולכן מי שיש לו את העיר יש לו גם את העיבור, אבל נתנוהו בעיבור ודאי ל"ח כנתנוהו בעיר. ואמנם אכתי יל"ע דמ"ש מנתן עירובו בעיבורה של עיר דמהני, והרי הרמב"ן השווה נתן עירובו בעיר לנתנוהו בה לענין דל"ב מחיצות, ומהו החילוק לענין עיבור. אלא דהביאור הוא

נמי ליזדבון לבני מברכתא. ולדידהו כארבע אמות דמיא, אבל לבאים למברכתא, שמברכתא בתוך תחומם, לא הוי כארבע אמות, ומבו' דכיון דאינהו שבתו במברכתא אז הנהו דיכרי מותרים בטלטול בכל העיר גם כשאינה מוקפת מחיצות כי כי לדידהו דבני מברכתא כולה כארבע אמות דמיא. (וכ"ה לש' הגמ' שם "ליזדבנו לבני מברכתא דכולה מברכתא לדידהו כארבע אמות דמיא"). ויתכן לומר דהדבר תלוי בתור"ד והר"ן הנ"ל, דלסברא המבו' ברי"ד נ' דרק כלפי עצם השבייתה י"ל ד"דעתו לקנות שבייתה עד מחיצה החיצונה", אבל להר"ן י"ל ד"מפני שלא רצו חכמים להטריח לכל אחד למדוד מביתו אמרי' דמתא כמאן דמליא דמיא". (וע"ע בד' הגר"ז בסי' תא בסוגריים ביאור אחר בחילוק זה, דגם לשובת בעיר אין דינה כד"א בלי מחיצות, אלא שכל הבתים הם כהבלעה ומתחילין למדוד מבחוץ, ע"ש).

ובתוס' שם הוסיפו עוד "דבעי נמי דתהוי מוקפת לדירה דלא עדיף משבת באויר מחיצות שיש לו אלפים אמה לכל רוח אפ"ה לא חשיב לגביה כארבע אמות בהיקף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה כדאמר בשבת בתל ונקע". (ובמ"מ בפ"ז ה"ד נקט בש"י הר"מ דהא דשבת בתל ונקע אין לו את כל התל מלבד אלפיים אמה כי אי"ז מוקל"ד, זה רק במערב ברגליו אבל השוכת שם ממש לכל השבת הכל כד"א אע"ג דאי"ז מוקל"ד. ורוב הראש' פליגי בזה וכנ"ל וס"ל דאף השוכת בתל אם הוי יותר מבי"ס אין לו אלא אלפיים מחוץ לד"א ולא מחוץ לתל. ויש בזה עוד פלוג' האם בנותן עירובו בתל או בקרפף פחות מבי"ס מהלך אלפיים מחוץ להיקף או רק מחוץ לד"א. ויש קצת מקור לד' הר"מ מהא דמודדין תחום אלפיים מחוץ למערה, גם כשתוכה ד' אלפים דבסתמא הוי יותר מבי"ס או עכ"פ דאורכה יתר על רוחבה, וסתם מערה אינה מוקל"ד, וע"כ ד'שובת' שאני מנותן עירובו. עוד יש להביא מד' הירו' בפ"ה דאי' שם "קל הוא הקונה שבייתה בקרפף מן הנותן עירובו בקרפף הקונה שבייתה בקרפף מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה הנותן עירובו בקרפף אין לו מקום עירובו אלא אלפים אמה", אבל באמת הרשב"א להלן סא, ב פי' ד' הירו' על פחות מבי"ס. אמנם בלש' התוספתא משמע טפי כהר"מ, דאי' שם בפ"ג "השוכת בתל גבוה י"ט ובנקע עמוק י"ט ובגנה מוקפת גדר גבוה י"ט מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וכו' האומ' שבייתתי ע"ג אילן ע"ג חרוב ע"ג הגה בתל גבוה י"ט לא יתר מבית סאתים פחו' מי"ט אין יתר מארבע אמות ובנקע עמוק מעשרה לא יתר מבית סאתים פחות מי"ט לא יתר מארבע אמות ובגנה מוקפת גדר גבוה י"ט אין יתר מבית סאתים פחות מי"ט לא יתר מארבע אמות". ויתכן עוד דהר"מ פי' דהברייתא המובאת בדט"ו היא קיצור של הברייתא להלן נ, ב, וא"כ לא איירי שם בשובת ממש. וא"ש לפ"ז למה אמרו שם "מד' אמות ועד בי"ס", ולכאור' הרי גם בפחות מד"א יש נפק"מ להוסיף את המקום להנך דס"ל דמודדין לעולם ד"א מחוץ להיקף. ולהנ"ל ניחא כי לא איירי בשובת שם ממש בכדי ליתן לו ד"א מעבר להיקף של מקום עמידת רגליו).

ובאו"ז הל' ער"ש סי' ו' יש בזה חילופי מכתבים בין רבינו יואל לרבינו אפרים האם בעי' ג"כ שיהיה לעיר דלתות הננעלות בלילה דליהוי כרה"י גמורה, או דבלא"ה נמי יש לזה דין ד"א כי הוי מוקף לדירה ואע"ג דל"ה רה"י מדליכא דלתות הננעלות בלילה. (מד' רבינו יואל: "אבל אם הוי' שובת בעיר שהוקל"ד כענין זה הוי' מהלך את כולה ואפי' הוי' ד' אלפים אמה וחוצה לה אלפים אמה ואע"פ שהעיר אינה רה"י גמור לענין טלטול וכו' ומש"כ מורי דוקא נקט דיר וסתר אבל בעיר דלא הוי רה"י לטלטל לא. פה קדוש יאמר דבר זה מה ענין טלטול אצל הילוך הלא היכא דשבת בעיר אע"פ שהיא כרמלית ואינו יכול לטלטל בתוכה אתה מודה שיכול להלך את כולה וחוצה לה אלפים אלמא לא ילפינן הילוך מטלטול ה"נ הכא לענין יציאה אין לנו לחוש לעיר שהיא כרה"י לגמרי". מתש' רבינו אפרים: "תמה על עצמך מה הועיל היקף לר"ה הלא ירושלים אע"ג שהוקל"ד אלמלא דלתותיה נעולות הויא רה"ר גמורה לכל דבר דארומ"מ וכאילו אין היקף כלל וכן כל עיר שהיא רה"ר נתבטלה המחיצה לגמרי והשובת שם כאילו שבת בבקעה וכ"ש הויא השתא

לתחומו, ומכיון שיצא אפי' במזיד הותר בכל העיר המוקפת, ולכאור' אם יחזור לתחומו הראשון בתוך העיר דאמרי' דאינו חוזר לתחומו הראשון, אבל יש בזה גם קולא שיישאר מותר בכל היקף העיר, וצ"ע. ודנו בכע"ז בב"מ ותו"ש, ובר' הר"ן לקמן מב, א מבר' דאמרי' כיון דעל על לחומרא, ויבר' שם).

אכן הרמב"ן בסוגיין כ' דלא התירו כן אלא למי שהוציא אוהו, "שלא עשו חכמים עיר כולה כד"א אלא במי שהוליכוהו גוים ונתנוהו בעיר אחרת דאניס אבל יצא לדעת ונכנס לעיר אחרת אין לו אלא ד"א", וכ"ה דעת הר"מ פכ"ז מהל' שבת הי"ג, ולש' רש"י לקמן מב, א הוא "התם הוא דמי שהוציא אוהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות, הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה, לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אא"כ שבת באוירן", וכן בע"ב שם כ' "בדיר וסוהר אע"ג דלא שבת באויר מחיצותיהן מבעוד יום, כארבע אמות דמיין ליה, הואיל ובאונס יצא מתחומו", הרי דמעיקה"ד ל"א דכל המוקף ה"ה כד"א אלא הואי קולא כלפי מי שיצא באונס. וכך נפסק בשו"ע סי' תה.

(ואמנם הרי בגמ' אמרו דבשבת בבקעה והקיפיה נכרים בשבת ל"א דכל ההיקף הוא כד"א, דע"ז כ' רש"י דהאי דינא הוא רק קולא כלפי אנוס, אלא דהריטב"א שם -לש' כנ"ל, פי' באופ"א, ז"ל "עד כאן לא קאמר ר"ג שאם נתנוהו בדיר וסוהר שמהלך את כולה אלא כשהוציא אוהו חוץ ממקומו שנעקרה שביתו הראשונה ולפיכך הקילו עליו לתת לו שביתה בכאן שיהא כל ההיקף כד' אמות, אבל כששביתו הראשונה קיימת אין לו אלא תחומו שקנה תחלה", והיינו דהיקף מחיצות ל"ח ד"א מצ"ע כאילו כך היא מדידתו, אלא דהשבייתה מתייחסת לכל ההיקף וכהתוריד הנ"ל, וכשנעקרה שביתו הראשונה בשוגג או במזיד, אז נתנו לו שבייתה חדשה והיא כוללת את כל ההיקף, אבל כששביתו הראשונה קיימת אין היא מתרחבת בהכרח כפי היקף המחיצות. וז"ל התוריד שם "מאי דקשיא לי' במה"ק דמ"ש הא מהוליכוהו לעיר אחרת תשובה התם אין לו אלפים אמה אלא ד"א וכל דבר שהיא מוקף מחיצה והא כד"א ואע"ג דלא שבת שם מבע"י אבל זה שיש לו אלפים אמה אין לו דין ד"א שאין דין ד"א להתיר כל ההיקף אלא ליוצא חוץ לתחום לו לשבת בעיר או לנותן בדבר המוקף מחיצה אבל מי שיש לו אלפים אמה אין לו אלא האלפים ואפילו נכנסין בתוך מחיצה אין לו אלא באלפים בין זה בין המודד אלפים אמה וכלתה מדתו בחצי העיר". ועי"ש עוד בריטב"א מה שדן על הוציא אוהו גוים מאלפיים אמה הראש' שלו ונתנוהו בהמשך ההיקף, וצ"ע בזה. ועכ"פ התוס' שם הרי כ' ד"בירור' מוקי לה כרבי יהושע ומיהו בקונט' פי' דאתיא נמי כר"ג דאמר נתנוהו בדיר או בסוהר מהלך את כולה ואע"ג דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום דלא הקילו חכמים אלא התם דאין לו אלא ארבע אמות אבל הכא דיש לו אלפים לא הקילו").

ובר' הרמב"ן מבר' עוד דלא רק דהיוצא במזיד אין לו את כל ההיקף, אלא אפי' מי שיצא ברשות (לקידוה"ח וכד') ג"כ אין לו אלא ד"א ולא הקילו בו את כל ההיקף. שכ' "ובראשונה היו עושין העדים כיוצאין לדעת ואין להם אלא ד"א ואע"פ שיצאו לשם מצוה וברשות לא עשאוים כאנוסים". (וצ"ע דלקמן מג, א נקט הרמב"ן ד"כשבא למטה מי' אע"פ שבא בקפיצה שלו דרך למעלה מי' אין לו אלא ד"א או כל העיר כר"ג שהרי קנה שביתה במקומו הראשון ועכשיו הוא חוץ לתחום מקום שבייתה שלו", הרי דכיון דבא בהיתר אז יש לו את כל ההיקף. וצ"ע, ויבר' מהלך די"ל דהתם ל"ח שיצא חוץ לתחום כלל, ואי"ז רק בגדר 'היתר', משא"כ ב'יוצא' בהיתר). וכך מבר' גם בב"י בסי' תה בש"י הרשב"ם, דמי שהפליגה ספינתו וכו' אע"ג דהוא בהיתר מ"מ ל"ה כאונס לענין דיר וסוהר. (וב' דברי הרמב"ן תלויים זכ"ז מצד ההכרח, כי בגמ' בר"ה שם מבר' דמעיקר הדין היה אסור לעדים לצאת לכל ירושלים, וע"כ א' מב', או דבעי' היקף מחיצות להאי דינא דנתנוהו בעיר אחרת ובירושלים כבר נפרצו פרצות, או דיצא ברשות ל"ה כיצא באונס. וצ"ע מש"כ הרמב"ן בהמשך דבריו ז"ל "שוב מצאתי תשובה לר"ת ז"ל שהשיב לרב רבי יצחק בר' אבא מרי על הנכנס לנמל בתוך העיר ואמר מותר

כנ"ל דהעיבור הוא טפל להעיר רק לענין זה דהשוכת בעיבור הוא כשוכת בכל העיר, מצד דהשבייתה שלו מתייחסת כאילו לכל העיר, אבל לולי השבייתה מצד הגברא ל"א דמי שנתנוהו בעיבור הוא נמצא בהכרח בכל העיר. ואף דהרמב"ן לא ס"ל כחילוק זה לענין עיר בלי מחיצות, מ"מ לענין העיבור ס"ל הכי. וצ"ע).

ובהג' הגר"ז הק' דאם גם להרמב"ן כל הטעם דעיר כד"א הוא מפני גרירתה בחר הבתים, א"כ עדיין ק' לשמואל למה הספינה כד"א, ומה יעשה את הספינה כהך עיר כיון שהיא אינה מוקל"ד אליבא דשמואל דלקמן. אכן באמת לש' הרמב"ן מדוק' בזה שכ' ד"לענין מהלך לא בעינן היקף דירה כלל אלא מחיצות בעלמא", והיינו דמהלך תלוי במחיצות ולא בהיקל"ד, ואילו שוכת תלוי בדירורים ולא במחיצות. והביאור, דהנה מד' רש"י בסוכה כה, א (ועי' בסידור רש"י סי' תס) נראה, דמ'שבו איש תחתיו ילפי' ד"א לשוכת, ומ'אל יצא איש ממקומו מוסיפי' ליה אלפיים אמה על מקומו, (וז"ל התוס' פ"ג 'רשות שבת כך הוא עומד אדם במקומו ואומ' שבייתי במקומי שנ' שבו איש תחתיו כמה תחתי ומלוא קומתו ופשוט ידיו הרי ארבע"). אכן בתורא"ש ועו"ר לקמן ס, ב כ' "דהא דקאמרי רבנן שנתנים לו ח' אמות היינו דוקא לאדם שלא קנה שבייתה כגון מי שישן בדרך וילפינן ד' אמות דידה משבו איש תחתיו אלו ארבע אמות וסברי רבנן דהני ארבע אמות הוו דומיא דאלפים דנפקא לן מאל יצא איש ממקומו דסמיך ליה, ואלפים יש לו לכל רוח והוא הדין נמי ארבע אמות לכל רוח, אבל בשוכת ונותן עירובו אין לו אלא ארבע אמות לכולי עלמא", וכך מבר' ברמב"ן להלן מג, א שכ' "דגבי ישן לרבנן כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת קונה לו ד"א, לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו". וא"כ י"ל ד'שבו איש תחתיו הנאמר גבי יוצא חוץ לתחום דיש לו ד"א, בהא הכל תלוי במחיצות שמחמת ההיקף הכל הוא כד"א, אבל עיקר דין שבייתה אינו מתפשט כפי ענין המחיצות אלא כפי עיקר השבייתה, וזה תלוי בענין הדירורין וכנ"ל.

ואולי י"ל עוד דמעלת 'עיר' יש גם בספינה, כיון דיש בה בתים וכו' והוי הכל כשימוש אחד ולא רק כחל בעלמא, (דבתל לכו"ע בעי' היקף לדירה כיון דתשמישו לאויר), ולכן הרמב"ן לטעמיה ניהא דאע"ג דאין בספינה מחיצות המוקל"ד מ"מ מהלך את כולה, והא דמבר' בגמ' דהדבר תלוי במחיצות של הספינה, ולא מתירי' את כולה מטעם דהויא כעיר, בזה י"ל דבלש' הרמב"ן מבר' דגם בעיר יש תנאי של ב' מחיצות, וכדכ' "כל שבא לתוך העיר אפי' הניחוהו גוים ברה"ר שבה, שתי מחיצות של עיר עושין אותה אצלו כד"א", ואם היקף דספינה ל"ה היקל"ד אז אין להתירה מצד 'עיר' כיון דאין בה אפי' מחיצה אחת. ולהלן יתבאר בזה אופן נוסף, דלעולם ס"ל להרמב"ן דספינה היא בגדר עיר ולכן ל"ב מחיצות כלל, והא דבעי' בה מחיצות זה רק כלפי המעלה שיש בספינה על דיר וסוהר במה ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י, ולזה ל"ב היקל"ד, ולכן למאי דקי"ל דיש היתר של דיר וסוהר, אז אפי' בנפתחו דופני הספינה לעולם מותר ואפי' בספינה העומדת, ואין נפק"מ כלל בהיתר של 'מהלכת' וכמבר' בד' הרמב"ן במלחמות להלן וכדיבור.

והנה התוס' לעיל כט, א כ' "כיון דחשבינן כל העיר כארבע אמות אפילו במזיד נמי מהלך את את כולה דמזיד נמי אית ליה ארבע אמות", וכן נקט הריטב"א בסוג' וכ' "ובגמרא מוכח דהא דקתני הכא נתנוהו בדיר וסוהר או בעיר אחרת לאו דוקא אלא ה"ה שיצא לדעת, דהא אפילו יוצא לדעת יש לו בבקעה ארבע אמות כדמוכח בגמ', וכיון דכן כך יש לו כל מקום מוקף מחיצות שדינו כד' אמות", וז"ל הרשב"א בעבוה"ק "נתנוהו בעיר או בדיר או בסוהר או בספינה הרי זה מהלך את כולן, שכולן לו כארבע אמות. ויראה לי שכן הדין במי שיצא מדעת או שחזר מדעת אם נכנס לתוך אחד מאלו הרי הן לו כארבע אמות. ויש מי שהורה שאם יצא לדעת אפילו הוא ברה"ר בדיר או בסוהר, אין לו אלא ארבע אמות, ואינו מחזור בעיני אלא שראוי לחוש לדברייהם". ולפ"ז מבר' דאין שום קולא בהאי דינא דנתנוהו בדיר וסוהר וכו', אלא כך הוא מעיקר הדין וגם כלפי מי שיצא במזיד. (וי"ל"ע בכלתה מידתו באמצע העיר והיא מוקפת חומה, דלכאו' כל האיסור הוא רק בפסיעה הראשונה שיוצא מחוץ

לא קנה שבייתה חדשה ויוכל לחזור לעירו, עי' דבר"י סי' ט). ולפ"ז צ"ע מהו ההיתר דאמר' בהוצרך לנקביו דכיון דעל על, והרי איבד את מקומו הראשון. וצ"ל דהוי קולא באונס, וא"כ הדר תיקשי למה בקולא של דיר וסוהר ועיר אחרת ס"ל להרמב"ן דהיתר אינו כאונס, ואילו בחזר לעירו מקילי' ג"כ בחזר בלא אונס אלא בהיתר של כבוד הבריות, ועכצ"ל כנ"ל דאם היציאה היא בדעת (ואפי' בהיתר) ה"ה עוקר טפי את שבייתו הראשונה ואין להקל בו ליתן לו כל ההיקף של דיר וסוהר, משא"כ ביצא באונס וחזר בדעת (בהיתר) דלא מחמירי' ביה אלא במזיד ופשיעה.

והנה הרמב"ן בהמשך דבריו (בסוג' דפירות שיצאו חוץ לתחום) כ' "מעשה נלמוד בגוי שהביא דורון בשבת מחוץ לתחום שאם בא בשביל ישראל אסורין לגמרי, והוא הדין בתוך התחום כל שהביאן באיסור שבת אסורין הם ביומן, ולערב נמי בכדי שיעשו, ואם בשביל גוי תוך התחום מותר לגמרי, חוץ לתחום מותרין בכל העיר כרב פפא דאמר אנוסין נינהו ואלביא דר"ג", ולכא' אזיל בזה לטעמיה, דהתיר בכל העיר רק אליבא דר"פ דפירות אנוסין הם, אבל בלא"ה (אלא היינו דנים הפירות כפי כוונת הבעלים), הוי כיצא לדעת ואינו מותר בכל העיר, וכשי' הרמב"ן דיצא לדעת אין לו היתר של דיר וסוהר וכו'. ועל אף שאין לגוי שום איסור להוציא את הפירות ודמי להוצאה 'ברשות', הרי כ' הרמב"ן דיציאה ברשות ל"ה כאונס אלא כמזיד.

ואמנם הא דכ' הפוס' דיציאה בשוגג הוי כיציאה באונס לכא' זהו שלא כד' הרמב"ן, דאיך יתכן לומר דשוגג של 'אומר מותר' הוי כאונס, ואילו מי שמותר לו באמת כעדי קידוה"ח וכד' ל"ה כאונס. אלא דבגמ' מוכח כד' הפוס', דלהחולקים על ר"פ דס"ל דפירות אינם אנוסים אלא כדן כוונת המוציא, אז בשהוציאם בשוגג דין הפירות הוא כיצאו באונס. (ואף אם נחלק בדין הפירות בזה, אבל הרי מפו' כן לקמן בעובדא דנחמיה בריה דרב חנילאי, אמנם י"ל דהתם הוי שוגג במעשה ולא רק שוגג בדין). אבל י"ל דשוגג הוא מוטעה על היציאה, ואם היה יודע (את מה שנעלם ממנו, המציאות או האיסור), לא היה יוצא, אבל יוצא ברשות יציאתו היא לדעת ממש, ואין בה שום צד טעות. (וראיה לדבר דההיתר בשוגג הוא גם אליבא דהרמב"ן ואפי' באומר מותר ועדיף מיציאה ברשות, דהרי הביאה"ל בסי' תה ס"ו כ' "אפשר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל כדעת הרמב"ן וסייעתו אפילו בלא מהיקף מחיצות מאחר דמלתא דרבנן הוא", ולכא' אם לפי הרמב"ן שוגג ה"ה כמזיד ולא כאונס, אז לא בכל גונו אפשר להקל בלי מחיצות, דהרי מאן דמיקל בלי מחיצות ע"כ ס"ל כהרמב"ן דיציאה ברשות היא כמזיד, דבלא"ה לא א"ש דינא דעידי קידוה"ח).

ואולי י"ל עוד, דהנה הרי נת' דאע"ג דשי' הרמב"ן דיציאה בהיתר הוי כמזיד לענין שאין לו את הקולא של דיר וסוהר ועיר אחרת, מ"מ גבי הוצרך לנקביו שחזר לעירו מבו' בגמ' דיציאה בהיתר הוי כאונס ולא כמזיד, וא"כ יהיה הטעם מה שיהיה אבל הא דמתירי' את הפירות בהוציאם בשוגג (לולי' ד' ר"פ דלעולם אנוסין נינהו), זה באופן שחזרו לעירן, ולענין זה יציאה ברשות גם לפי הרמב"ן דינא כאונס ולא כיציאה לדעת. וא"כ מש"כ הרמב"ן שם ד"ח חוץ לתחום מותרין בכל העיר כרב פפא דאמר אנוסין נינהו", יהיה הפי' דלהחולקים על ר"פ הדין הוא דלעולם אסור ואפי' כשהוציאן בשוגג, כי גבי דיר וסוהר יציאה בהיתר הוי כיציאה לדעת, ובאמת הגוי לעולם הוא כמוציא בהיתר, ואעפ"כ לא התיר הרמב"ן אלא אליבא דר"פ. (ולפ"ז גוי שהחזיר לתחום להחולקים על ר"פ, אם עשה כן לדעת, הפירות אסורים, כיון דהיציאה לדעת היא ול"ה כאונס אפי' שהוצאה היא בהיתר). אמנם זה גופא ק"ק, דאם יש חילוק בין אונס ומזיד של חזר לעירו ובין אונס ומזיד של נתנוהו בעיר אחרת לענין יציאה ברשות, מה הכריח את הרמב"ן להשוות את דינם של הפירות שיצאו חוץ לתחום אי הוו כאנוסין או לאו, בין חזרו לעירן או באו לעיר אחרת.

ויליה"ס לדעת הרמב"ן ביצא לדעת (מזיד), והולכיהו אח"כ באונס (או בהיתר) לדיר וסוהר, האם מהני ליה להיתר בכל ההיקף או דאזלי' בתר תחילתו שהיא בפשיעה, וצ"ע בזה, וקצת תליא בכל הנ"ל.

לילך בכל העיר בין מוקפת חומה בין שאינה מוקפת שלא מצינו בה חלוק', והא הוי מזיד, ואי נימא דר"ת ס"ל דגם יצא במזיד זוכה בכל העיר, איך יכול לסבור דהאי עיר היינו אף בלא מחיצות, וא"כ למה לא יכלו עידי קידוה"ח לילך בכל ירושלים). והרמב"ן הוא תוספת, דאפי' חיוב של מצוה לא משוי ליה כאונס, ולא רק כד' הראש' דההיתר ליכנס בספינה לא משוי ליה כאונס.

וצ"ע דהרי בסוג' מבו' דבהוצרך לנקביו עייל לתחומא וכיון דעל על, ומשמע דיציאה בהיתר הוי כיציאה באונס, לענין הא דחזר לתחומא הראשון, וא"כ מהיכ"ת לחלק בזה לענין היקף של דיר וסוהר. (ואולי כבוד הבריות הוי כאונס לענין זה אף בלי ההיתר, ועצ"ע בלא"ה נמי למה החיוב להעיד לקידוה"ח ל"ח כאונס, וכן העיר בחזו"א למה אונס מצווה אינו כשאר אונסין). ואף אי נימא דיש חילוק בזה וחזר לעירו קיל טפי מנתנוהו בדיר וסוהר, ולפיכך בזה מותר גם ברשות ולזה בעי' דוקא אונס, אכתי תיקשי לדיוקא דהרמב"ן, דהוא דייק במתני' דבעי' דוקא נתנוהו באונס, אבל ביצא בהיתר גרע ואסור, ("דודאי כי היכי דדייקי בגמ' הוציאיהו גוים והחזירוהו גוים דדוקא קתני משום דאניס הא יצא לדעת או שחזר לדעת לא, הכי נמי דייקנן בסופה הולכינהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסוהר הא יצא לדעת אין לו אלא ד"א"), וא"כ יש לדקדק הכי גם בהחזירוהו, דמשמע דדוקא באונס אמרי' דכאילו לא יצא וחזר לתחומא, אבל חזר בהיתר דכבוד הבריות לא נאמר כיון דעל על. (והיה מקום לומר דבהוצרך לנקביו דאמר' כיון דעל על אין הכוונה שהוא חזר לתחומא הראשון וכד' רש"י דהוי כאילו לא יצא, אלא הוא חזר רק לעירו, ובזה קילא עיר ששבת בה מעיר אחרת שאפי' אם חזר אליה בהיתר הוא מותר בה ולא רק בחזר באונס. אבל לש' הגמ' הוא עייל לתחומא, ומשמע כד' רש"י).

ובגאו"י לקמן מד, ב ר"ל בזה חילוק בסברא בין היציאה לחזרה, דביציאה נצרך האונס כדי שלא תהיה יציאה לדעת דאז אמרי' דהפקיע בדעתו את התחום הראשון, ואפי' בהיתר מ"מ הא הוי בדעת, אבל הא דאסרי' בחזר לדעת הוא רק משום הזדון והפשיעה, וממילא דחזר ברשות כדוג' היתר דכבוד הבריות הוי כהחזירוהו באונס. וממילא דמי שיצא מעירו בדעת ואפי' בהיתר והגיע לדיר וסוהר אין לו את ההיתר של מחיצות, אבל חזר לעירו עדיף טפי, דאמנם בעי' אונס, כי במזיד אינו חזר לתחומא הראשון, אבל חזר בהיתר דכבוד הבריות ל"ה כמזיד ופושע.

ואמנם הרי בגמ' משמע דיותר פשיטא להצריך אונס בחזרה מאשר ביציאה, (וכמש"כ בתורא"ש "אבל אסיפא משני שפיר דאע"ג דתנא רישא מי שהוציאיהו גוים וחזר לדעת אין לו אלא ד' אמות אכתי הוה אמינא דיצא לדעת והחזירוהו גוים כאילו לא יצא אי לאו דאשמעינן רב נחמן דאין לו אלא ד' אמות"), וכדאסבר לן בפ"י רחב"ש "אם יצא מעצמו חוץ לתחום ולא היה אונס ביציאתו, אע"פ שהחזירוהו גוים לתוך התחום אין לו אלא ד' אמות. דלא אמרי' במתני' החזירוהו כאילו לא יצא ולא קנסינן ליה אלא משום שהיה אונס ביציאתו ובחזרתו, אבל אם אינו אונס ביציאתו אע"פ שהוא אונס בחזרתו קנסינן ליה. ודבר זה דומה בממונא לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שהוא חייב. וכל שכן אם יצא מעצמו וחזר ונכנס מעצמו, דלא הוי אונס לא ביציאתו ולא בחזרתו, שאין לו בתוך התחום אלא ד' אמות", אבל מ"מ זהו בסברת הקנס דראוי יותר לקנוס כשהגעתו לכאן היא במזיד (וסופו בפשיעה), ולא כשהיציאה מן העיר היא מזיד (וסופו באונס), אבל לענין עיקר דינא דהיוצא במזיד עקר את תחומא הראשון ולכן גם כעת אין לו את כל ההיקף, בזה יש להחמיר ביצא ברשות, טפי מחזר בדעת כשזה בהיתר וברשות. ועצ"ע.

אלא דבהא דנת' דהוי רק מטעם קנס שקנסו את החזר במזיד שלא חזר לתחומא הראשון, אבל מעיקר דינא היה ראוי להיות כאילו לא יצא, (וכך מפו' גם בד' הרי"י מלוניל בסוגיין), הנה בד' הרמב"ן נראה שדבר זה הוא מעיקר הדין, שכ' "אבל תחומין משום קנין שבייתה הוא והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם ואינן חוזרין לשבייתה הראשונה", והיינו דמכיון שקנה לו שבייתה חדשה או איבד מדינא את מקומו הראשון, (ונפק"מ אליבא דהראב"ד דאם לא עצר

ירוחם ח"ח וא"ז). והיינו דהיתרא דמהר"ם הוא דוקא בעיר המוקפת לדירה, דהשו"ע לעיל מינה הרי פסק דגם במוקפת מחיצות אין היתר אלא ליוצא באונס, ובזה קילא העיר ששבת בה דבמוקפת מחיצות ה"ה מותרת כולה גם ליוצא במזיד. ותמה הב"מ שם דהרי עיר ששבת בה מהלך את כולה גם כשאין בה מחיצות, ולמה בחזור לעירו דהיקל המהר"ם גם במזיד להלך את כולה יהיה תנאי של מחיצות. (ועי' ביאור"ל שם. ובחזו"א סי' קט סק"י כ' ונראה דוקא כשהן מוקפות מחיצות ואע"ג דבאינן מוקפות נמי הן כד"א לזה שקנה שביתתו בתוכן הכא לאו מכח תחום קאתינן עלה דהא תחומו כבר הפסיד אלא מכח רה"י קאתינן עלה דמותר להלך את כולה והלכך בעינן מוקף מחיצות, וכ"ה ברמ"א סי' ת"ה ס"ח בהגה'. ודוקא בהחזירוהו למקום ששבת ס"ל להר"מ ותלמידו הרא"ש דמהלך את כולה אבל יצא לדעת ונתנוהו בעיר אחרת או שיצא לדעת לעיר אחרת אין לו אלא ד"א).

ובשו"ת פרשת מרדכי סי' יח ביאר בזה, דבאמת הא דהוא חוזר לעירו אפי' במזיד אי"ז מדין עיר ששבת בה, דהא כיון דיצא במזיד ודאי נתבטלה שביתתו בה ואיבד את תחומו שם, אלא דהוי מדין עיר שלן בה, כמב' בתוס' וריטב"א לקמן ס, ב, (וביאר האבהעו"ז לקמן נא, ב דהיינו כדאמר' מב, א "כי אמרינן כל הבית כולו כארבע אמות דמי הני מילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום"), ולכן יש לו את כל העיר אע"ג שלא חזר לתחומה כי איבד את שביתתו ע"י היציאה במזיד, ועכ"פ לפ"ז א"ש ד' הרמ"א דהיינו דוקא בעיר המוקפת מחיצות. (אבל עי' בשעה"צ סי' תח סק"א שכ' וואם היה בבית"ש לבד בביתו ואחר כך הלך למקום קנית עירובו, יש לעיין בדבר אם מותר לו לחזור למחר לביתו אף לדעה זו, דאף דבעלמא קיימא לן דהכל תלוי בזמן ביהש"מ, זהו רק לענין קנית עירוב, אבל הכא דקנית עירוב היה חוץ לעיר אלא דאנן מקילינן לה לחזור לביתו משום דלן בביתו, מסתברא דלא סגי בזמן ביהש"מ לבד"). והוסיף שם המהר"ם בנעט דה"ה בהיתרא דעיר שלן בה, דהיינו דוקא בעיר המוקפת מחיצות.

ועכ"פ מד' הרא"ש (אליבא דהרמ"א) מוכח דהוא ס"ל דיצא לדעת ובא לעיר וסתר או עיר אחרת המוקפת אין לו אלא ד"א, וזהו שחידש דבחזר לעירו (המוקפת) מהלך את כולה אפי' כשיצא וחזר במזיד. וכך מב' גם בתורא"ש לעיל כט, א דל"כ כהתוס' שם הנ"ל דאפי' במזיד מהלך את כולה, אלא כ' רק "אין לומר משום ר' מאיר לטעמיה דקניס שוגג אטו מזיד דהא בדאורייתא לא קניס ור' מאיר סבר תחומין דאורייתא". אמנם הב"ב בס"י תה כ' "אבל אם יצא חוץ לתחומו מדעת אע"פ שהוא בתוך דיר או סהר אין לו אלא ארבע אמות וכו' וקצת יש לדקדק כן מדברי הרא"ש שכ' בפרק מי שהוציאוהו (סי' ג) גבי הנכנסים בספינה מבעו"י כדי לקנות שביתה שם דלענין קניית שביתה כדי להלך את כולה דסבירי להו דאסור לא מהני מידי עד כאן משמע קצת דאיהו זכרונו לברכה שרי להלך את כולה אע"פ שלא שבת בתוכה". וכבר עמד בזה הביאור"ל שם וכ' "ומ"מ למעשה בודאי יש להחמיר כדעת המחבר דהרבה ראשונים קיימי בשיטת הרמב"ם עיין בב"י וכן כתב האו"ז בפ' מי שהוציאוהו וכן משמע מדברי הר"מ המובא ברא"ש ובמרדכי ומועתק בסעיף ח' מדנקט לעירו דוקא".

משנ"ב סי' תה סק"א "בדיר - גדר של בהמות שעושין בשדות היום כאן והיום כאן כדי לזבלן בגללי הבהמות וסתר נעשה לבהמות העיר ולא הזכיר כאן שיהיה מוקף לדירה משום דלא בעינן מוקף לדירה אלא בשיהיה השטח יותר מבית סאתים וסתם דיר וסתר לא הוי כ"כ ובאם שיהיה יותר מב"ס בעינן שיהא מוקף לדירה כגון ששומר הבהמות דר שם". והא דכ' ששומר הבהמות דר שם ציין מקורו בשעה"צ מד' הר"י מלוניל לעיל פ"ב. אכן לעיל ר"ס שנח בביאור"ל כ' דהר"י אזיל בזה לטעמיה דס"ל דדירה העשויה לשמירת השדות שמה דירה, ועי"ש במה שהאריך בד' הר"י.

מצינו לכאן נפק"מ לחומרא בהיתר של דיר וסתר, ז"ל החזו"א בס"י קט סק"י "נראה דיש בזה קולא ג"כ שאם הוא בסוף הדיר יכול לצאת מהדיר עד ד"א, אבל לר"ג דמהלך כל הדיר אינו יכול לצאת מהדיר אפי' נתנוהו בסוף הדיר". (והרמב"ן במלחמות להלך כ'

ולגבי הוצרך לנקביו וחזר לעירו באופן שמתחילה יצא לדעת, הנה פשוט ד' רש"י ושא"ר נראה דרק ביצא מתחילה באונס אמרי' כיון דעל על, וכ"כ הר"י מלוניל להדיא ז"ל "ומשמע דלא אמרינן האי כיון דעל על אלא במי שיצא באונס אבל לא למי שיצא בדעתו ובמזיד דהא אמרי' לעיל דלא מהני החזירוהו נכרים למי שיצא בדעת", אכן האו"ז בס"י קמא כ' "ותו דרבי' שמואל פירש הוצרך לנקביו זה שהוציאוהו עכו"ם ה"ג יצא לדעת דאמר' ביה הואיל ועל אע"ג דיצא לדעת והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א אע"כ אמרי' הואיל ועל על והוא ליה כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח כדפירש"י דלא גרע מהחזירוהו עכו"ם", ונראה דס"ל ג"כ דיצא לדעת והחזירוהו נכרים לעירו אמרי' דכאילו לא יצא. וצ"ע מפשטות ד' הגמ' דאמר' דמתני' לאו לצדדין קתני.

ואולי ס"ל להרשב"ם דהוצרך לנקביו וכו' יש להחזיר לו טפי מאנוס, (ויב' לקמן, וזה יהיה גם תי' על הרמב"ן דס"ל דיציאה ברשות ל"ה כאונס ואילו בהוצרך לנקביו מותר לו, וכדיב' להלן דהיתר דכיון דעל על הוא היתר מחודש). וא"כ בהא דאמר' נהרדעי דכיון דעל על, ולכא' ילה"ק דהא מתני' היא דהיוצא ונכנס באונס כאילו לא יצא, אפשר לתרץ בב' האופנים, או אליבא דהרמב"ן דחידוש הוא דיציאה ברשות לענין זה דינה כיציאה באונס, או אליבא דרשב"ם דאתא למימר דאף יוצא לדעת אם חזר כי הוצרך לנקביו נמי חוזר לתחומו. ויתכן עוד דיש בזה חידוש גם על עצם מה שמותר לו להרחיק לחפש מקום צנוע, וכדיב' (ואמנם רש"י לקמן דתלה דינא דנהרדעי בדינא דהבלעת תחומין, ודאי צריך ליישב למה בהוציאוהו והחזירוהו כאילו לא יצא גם לולי דינא דהבלעת תחומין).

והנה הר"ח כ' "אמר' נהרדעי ואם זה שהוצרך לנקביו הוא חכם ויודע שהנכנס בתחומו אפי' מזיד כיון שתחלתו אנוס הוא אם חזר בתחומו כאילו לא יצא ויש לו אלפים אמה לכל רוח וילך ויעשה צרכיו באותו מקום שיצא ממנו ואם יזדמן לו ליכנס בתחומו ונכנס בתחומו ישב שם ודומה כאילו הנכרים החזירוהו ויש לו אלפים אמה לכל רוח וזהו פ' כיון דעל על", ומשמע דס"ל דיצא באונס וחזר במזיד לעירו אמרי' כיון דעל על, וצ"ע מפשטות ד' הגמ' דמתני' לאו לצדדין היא וכו"ל. וכ' ע"ז בס' העיתים סי' לא "ומאי דכתב ר"ח ויודע שהנכנס בתחומו אפי' מזיד כיון שתחלתו אנוס ה' וכו' מיתחזי לן לענ"ד דטעותא הוא ולעולם לא כתב ר"ח הכי ואפשר דהוי טעות סופר כי וודאי ברור היא ומפורש בשמועה שהנכנס בתחומו מזיד אין לו אלא ד' אמות והאי אינו מזיד אלא ברשות קא עייל מפני כבוד הבריות וכדמעיינת בנוסחא דלעיל דכתב מיתחזי לך דהכי היא הלכך לא אפשר שיכתוב ר"ח כה"ג אלא ספרא הוא דטעה".

כ' הרא"ש סי' א "אם יצא לדעת וחזר לדעת שאין לו אלא ד' אמות. וכתב רבינו מאיר ז"ל דכל העיר היא לו כד' אמות ומהלך את כולה כיון ששבת בה ביהש"מ". והיינו דבעיר אחרת ס"ל דביצא במזיד אינו מהלך את כולה, ומ"מ בעיר ששבת בה, אע"פ שאינו חוזר לכל תחומו הראשון, מ"מ מותר הוא בכל העיר עצמה דכולה כד"א. (והב"ב בס"י תה העיר דהר"מ פליג בזה, וכן דקדק החזו"א בס"י קט סק"י, ובאמת כ"ה לכא' במאירי, ז"ל "אבל כל שאחת מהן שלא באונס כגון הוציאוהו וחזר או יצא והחזירוהו יתבאר בגמ' שאין לו אלא ד"א וכן הלכה וכתבו גדולי המחברים שכל שיצא לדעת אע"פ שהוא בתוך רה"י כגון דיר או סהר אין לו אלא ד"א אף באותו רשות וגדולי הדור סוברים שאם יצאו לרה"י הרי אותו רשות להם כארבע אמות כדין הוציאוהו עכו"ם על הדרך שיתבאר בסמוך וראיה להם ממה שהקשו בגמ' הוציאוהו אין לו אלא ד"א יצא לדעת מיבעיא ואם כדבריהם היה יכול לתרץ יצא לדעת אין לו אלא ד"א אף בנתנוהו ברה"י מה שאין כן בהוציאוהו אלא ודאי הכל שוה וכל רה"י להם כד"א וכן עיקר", וממש"כ אף באותו רשות נראה דאפי' בעיר ששבת בה).

וכן הביא השו"ע בס"י תה ס"ח ז"ל "יצא לדעת והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ארבע אמות, ומיהו אם החזירוהו לעירו כולו כארבע אמות, ואפילו יצא לדעת וחזר לדעת", אבל הרמ"א הגיה שם "לעירו - המוקפת מחיצות לדירה, (הרא"ש פ' מי שהוציאוהו ורבי

והנה ביומא סז, א אי' גבי איש עיתי "בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך", וכ' הריטב"א שם "פרש"י ז"ל אע"פ שהיוצא חוץ לתחום ברשות אין לו לצאת ממקומו אלא אלפים אמה לזה התיירו לפי שהוא מעונה וחלוש ועוד שהוא ירא לעמוד יחידי במדבר משתחשך וכו' ועוד אומר ר"י ז"ל דאפילו למ"ד תחומין דאורייתא כיון דלא היתה שבייתו שם קבועה מתחילת היום אם חוזר לו אין כאן איסור מן התורה ורבנן נמי לא גזור בכי האי גוונא", וכ"כ שם בתורא"ש ותו"י. ומדוק' בלש' דאין איסור אם 'חוזר', אבל אם יתרחק מתחומו הוי איסור. וכן דקדק במנ"ח מ' כד, "דאיסור תורה הוא דוקא להתרחק מתחומו שהי' בתחלת שבת אבל בחוזר אפי' ביותר מתחום דאו' אין כאן איסור תורה ממקום זה כיון דלא הי' שבייתו במקום זה מתחלת היום א"כ זכינו בדין זה דלוקין היוצא חוץ לתחום היינו מתחלת התחום שהי' שבייתו מבע"י והמהלך אפי' כמה פרסאות מתחלת ליל שבת בודאי לוקין על כל ד' אמות כמ"ש היינו במתרחק בכ"פ אבל אם יצא דרך משל אפי' י' פרסאות ואח"ז חזר אפילו יותר מג"פ אין כאן איסור תורה כיון דלא הלך הג"פ ממקום שבייתו בתחלת היום אין כאן איסור תורה". (וע"ע דבר"י סי' ז, ט, ועמודי אור סי' יד, וחזו"א סו"ס פ, ואו"ש שבת פכ"ז). ועכ"פ לפ"ז גם בתחומין דאו' אם הוצרך לנקביו יכול להתקרב לתחומו בהיתר.

ובפשטות לש' רש"י שכ' 'תחומין דרבנן', משמע דלמ"ד תחומין דאו' יש לאסור, וזה דלא כ'עמודי אור' הנ"ל, וכן לא כמב' בד' הנך ראש' דמותר מדאו' להתקרב לתחומו. (וז"ל האו"ז הל' ער"ש סי' ג גבי הוצרך לנקביו שמוטר לו לצאת מן הספינה משום גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ופירש"י דלאו לא תסור ותחומין נמי דרבנן. מכל הלין ילפינן דקי"ל תחומין דרבנן. וההיא ספ"ק דעירובין דתני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. היינו משום דסבר כר"ע. ולית הלכתא כותיה). והנך ראש' דס"ל תחומין דאו' (ככה"ג ושאלתות) השמיטו נמי דינא דהוצרך לנקביו, ובירור' דס"ל (בפשטות) דתחומין דאו' אי' להדיא "כשהוא נפנה נפנה מן הצד וכשהוא מתפלל מתפלל לוכסן".

(וצ"ע בד' הריטב"א, דהכא כ' "אמר ליה גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. כלומר לאו דלא תסור ותחומין דרבנן ניהו הלכך יוצא לנקביו עד שיהא במקום הצנוע", ומשמע דאם תחומין דאו' אז היציאה חוץ לד"א היא גם אסורה מדאו', ואילו לקמן מג, א כ' "ומיהו ליכא מהא תיובתא לר' זירא דיכול לומר דלעולם במהלכת פליגי, והא דקתני רצו משום דאינהו ספוקי מספקא להו עיקר דינא ושורת הדין דספיקא דרבנן לקולא וכל שכן כשר"ג מתיר בודאי, אלא שרצו להחמיר על עצמן לחוש לספיקא והיינו דלא אסיקנא בתיובתא עליה", והרי דעת ר"ע היא דתחומין דאו' ואעפ"כ היה לו מקום להקל ביציאה מד"א כדין ספק דרבנן).

רש"י ד"ה הוצרך לנקביו - זה שהוציאוהו נכרים, מהו לצאת מארבע אמותיו. ולכאו' הא דנקט רש"י דוקא באנוס ולא ביצא לדעת, כי ההיתר האמור אח"כ דבעייל לתחומא כיון דעל על זה רק באנוס ביציאתו. (ועי' ר"י מלוניל ואו"ז, והג' דברי נחמיה). אכן אולי י"ל דכוונת רש"י דאין היתר דכבוד הבריות להיוצא במזיד, וכדאמר' בשבת פא, ב "מהו להעלותם אחריו לגג אמר ליה גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה יתיב מרימר וקאמר לה להא שמעתא איתיביה רבינא למרימר רבי אליעזר אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שיניו וחכמים אומרים לא יטול אלא מן האבוס של בהמה הכי השתא התם אדם קובע מקום לסעודה הכא אדם קובע מקום לבית הכסא" ופירש"י שם "התם אדם קובע לסעודה - והיה לו להכין שם מאתמול".

כ- באו"ז הל' ער"ש סי' ו (ונפסק ברמ"א סי' תד), "וקי"ל כנהרדעי דליכא מאן דפליגי. ונראה בעיני דה"ה אם הגשמים יורדים עליו ומצטער או זורחה עליו חמה ושורפתו. כגון בתקופת תמוז שמוטר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר וק"ו מסוכה שחייב לאכול בה אעפ"כ תנן ס"פ הישן ירדו גשמי' מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה ולמאן דאינא דעתי' שרי לפנות אפי' קודם שתסרח המקפה כד"ל רב יוסף לאביי אנא כיון דאינא דעתיא כמי שתסרח המקפה

"דברים צריכין הם בקופץ מספינה לספינה לדעת שאילו עמדה אסורה היא לדברי הכל דנתנוהו נכרים בדיר ובסהר תנן הא לדעת לא עשאום כארבע אמות ואילו במהלכת מותר", ומב' דיש איסור לעבור לספינה אחרת גם כשהיא סמוכה לספינתו). ובירור' ר"פ אי' "נתנו על פתח הדיר על דעתיה דר' יהושע ור' עקיבה נותנין לו שתי אמות מבפנים ושתי אמות מבחוץ על דעתיה דרבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה אין נותנין לו שתי אמות מבפנים ושתי אמות מבחוץ. שאם אומר את ליתן לו שתי אמות מבפנים ושתי אמות מבחוץ אופ הוא מטלטל בכל הדיר כולו". וע"ע בריטב"א להלן מד, א שכ' "דסבירא ליה לר' אליעזר דכל שיצא מחוץ לתחום יש לו ד' אמות והוא באמצען וכיון שהשתי אמות שיש לו לצד תחומו נבלעות בתחומו יכנס עד תחומו וילך בכולו דכיון דעל בהיתרא על וכו' ושמעינן מהכא דלר' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה", ודנו האחרו' האם כ"ה לדידיה אף אליבא דר"ג, עי'.

כ- המאירי "הוציאוהו לאנסו והוליכוהו לעיר אחרת ר"ל המוקפת מחיצות או שנתנוהו בדיר וסהר שהם מוקפים אלא שהקיים שלא לשם דירה", ולכאו' צ"ל דכוונתו דהדיר וסהר הם פחות מבי"ס, ולכן אע"ג שלא הוקל"ד מ"מ מהלך את כולן. וכ"כ המאירי בסו"ד "ומ"מ למדנו מתלמוד המערב שכל יתר מבית סאתים ולא הוקף לדירה אינו מהלך בו אלא בארבע אמות אם נתנוהו שם או נכנסה שם הספינה". ואמנם לפי הרמב"ן או ל"ב היקף בעיר, אבל גם לדידיה בדיר וסהר שאינם עיר ובעו היקף אז צריך גם היקל"ד, דלכאו' זה כבר מוכח מהברייתא לעיל טו, א דשבת בתל וכו'. אלא דשי' הר"מ נראה דלעולם ל"ב היקל"ד, וכמ"ש כ' המ"מ בפ"ז ה"ד "דעת רבינו שלא נאמר חילוק זה אלא דוקא בקונה שם שבייתה ע"י עירוב כגון שהלך שם וחזר או שאמר שבייתתי במקום פלוני או שהניח עירוב פת שם אבל בשוכת ממש כל שהוא רה"י הרי הוא לו כד"א ויראה כן ממה שלא הזכירו בראש הפרק גבי שבת תוך דיר וסהר ומערה מוקפין לדירה ולא חלקו בהן וכאן חלקו ואפשר שהחמירו בעירוב שלא לעשותו כשוכת ממש". ועכ"פ יל"ע בהא דבעי היקל"ד, האם זהו דין דאו' (ונפק"מ גם בתחומין דאו'), או דהוי רק דין דרבנן ומעין הדין של איסור טלטול בקרפף יותר מבי"ס.

הוצרך לנקביו וכו'

בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו מהו אמר להם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה אמרי נהרדעי אי פיקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על. ופירש"י "את לא תעשה שבתורה - לאו דלא תסור ותחומין נמי דרבנן". ומשמע דאילו איסור תחומין היה מדאו', (כהני תנאי דס"ל הכי, או גם ב"ב מיל לדעת הירושלמי דלכו"ע הוי איסור דאו'), אז לא היה כבוד הבריות דוחה את האיסור וגם מי שהוצרך לנקביו היה צריך להישאר בתוך ד"א. (וכ"כ בקרי"ס פכ"ז מהל' שבת דהיוצא חוץ לתחום י"ב מיל אסור לזוז ממקומו אפילו הוצרך לנקביו, וע"ע קר"א). ומשמע א"כ דאיסור תחומין דאו' אינו רק בשעת היציאה מתוך התחום אל חוץ לתחום, אלא גם בהמשך ההליכה וההתרחקות במקום שהוא כבר חוץ לתחום.

אבל י"ל דאין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הנוסף דלקמן נא, א "שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות", דהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד"א. ואמנם בעמודי אור סי' יד כ' דהאי איסור לכו"ע אינו אלא מדרבנן, (וכ"כ בחת"ס ח"ה בהשמט' סי' קצד, וז"ל המאורות לעיל יז, ב "ואע"ג דשלש פרסאות דאורייתא, דהיינו שנים עשר מיל, קנית השביתה שאין לו אלא ארבע אמות למי שיצא חוץ לתחום הוא מדבריהם. כך כתוב בהשלמה בפרק מי שהוציאוהו"), וא"כ הא דמתירי' הכא יציאה מהר"א לצורך כבוד הבריות זה אזיל לכו"ע. ובאמת הר"י בן חכמון כ' "אמר להו גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, פי' כיון דקי"ל דתחומין דמאלפים אמה עד שנים עשר מיל דרבנן ניהו, גדול הוא כבוד הבריות לדחות לאו דרבנן דהוא לאו דלא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", וקצ"ע דבגמ' משמע דלעולם מתירי' לצורך כבוד הבריות ואפי' אם הוציאוהו נכרים חוץ ל"ב מיל.

לכך וגם אע"פ ששבת שם אי לא הוצרך לנקביו לא מהני ליה מידי אלמא כבוד הבריות גורם והואיל וכן ה"ה לבא מחוץ לתחום דאמרי' הואיל ועל על ותו דרבי' שמואל פירש הוצרך לנקביו זה שהוציאאוהו עכו"ם ה"נ יצא לדעת דאמרי' ביה הואיל ועל אע"ג דיצא לדעת והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א אע"כ אמרי' הואיל ועל על והוא ליה כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח כדפירש"י דלא גרע מהחזירוהו עכו"ם.

וחזי' בדעתו דהאי היתר הוא לא רק בחזר לתחומו הראשון אלא גם בהגיע לעיר חדשה, דאע"ג דמי שהוציאאוהו ונתנוהו בעיר אחרת אינו זוכה בכל תחומה, מ"מ מי שיצא בהיתר דכבוד הבריות כיון דעל על ומותר כאילו שבת שם מעיקרא, וכן דאע"ג דיצא לדעת והחזירוהו באונס אין לו אלא ד"א, מ"מ יצא לדעת וחזר בהיתר דכבוד הבריות כיון דעל על. וצ"ע אמאי קיל טפי מהיוצא באונס, וכן למה לא מצינו דהיוצאים ברשות (לעדות קידוה"ח) יזכו מדינא בעיר ובתחומה. ואי נימא דמאיזה טעם יש קולא מיוחדת בהוצרך לנקביו ששבתו נקבעת מחדש, למה דין זה הוא רק בנכנס לעיר ול"א כן בכל פעם שהוצרך לנקביו שיקבל אלפיים אמה חד'.

(והנה רש"י לקמן מד, ב פ"י היתרא דכיון דעל על מצד הבלעת תחומין, וכ" ע"ז הריטב"א "דעד כאן לא אמרו חכמים דהבלעת תחומין לאו מילתא היא אלא במי שנתנו לו חכמים כבר תחום או גבול מסוים כעין הא דרב שימי אי נמי במי שיצא מחוץ לתחום שנתנו לו חכמים ד' אמות לתחומו, שאע"פ שהם מובלעים בתחומו הראשון אמרו רבנן לא יכנס שכבר נעקר תחומו הראשון וזכה במקום הזה בחלופה, אבל כל שיצא לו מתחומו ואינו חוזר וזוכה בגבול מסוים אלא בדבר שאין לו גבול כגון הנכנס ע"י מחיצות כעובדא דנחמיה או הנצרך לנקביו שאין לדברים אלו שיעור, כי זה היה יכול ליכנס במחיצות עד עירו וזה היה יכול ליכנס הרבה עד שימצא מקום צנוע, בהא ודאי כיון דעל על ויש לו הבלעת תחומין", ומשמע דבדעת רש"י י"ל דהוצרך לנקביו זה הרחבה של הד"א, ולכן ע"כ דכיון דעל על זה היתר חדש, ולא רק כ'הוציאאוהו' דמתני', אם כד' רש"י מצד הבלעת תחומין, ואם כהוספת האו"ז להיתר גם במזיד ובעיר אחרת).

והנה הב"י בסי' תו עמד בזה (על ד' האו"ז המובאים בקיצור בהג"א), וכ' "ולא ידעתי טעם לפסק הזה דהא על כרחך לא שרי בגמ' אלא כשנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כמו שהחזירוהו לתחום ששבת בו וכדפירש רש"י וכ"כ הפוס' נכנס לתחומו דהיינו תחום ששבת בו אבל תחום עיר שלא שבת בה מהיכא תיתי לן למישרייה ועכצ"ל דברי הגהה זו אע"פ שהוא דחוק בששבת תוך תחום העיר והפליגה ספינתו בשבת ויצאה חוץ לתחום ואח"כ חזרה סמוך לתחום ששבת בו ויותר היה נראה דנכנס לתוך העיר ליפנות קאמר וכיון שנכנס בהיתר לתוך העיר הוי ליה כולה כארבע אמות ובשאיין מקום ליפנות קודם שיגיע לעיר כמו שנתבאר ונכנס לתחום ונכנס לעיר הכי פירושו נכנס לתחום שיהיה רשאי לילך בו וכיצד הוא זה שנכנס לעיר אלא שמ"ש שמהלך חוצה לה אלפים אינו מתיישב לפי זה", ואמנם ב' הת' אינם מתיישבים בלש' האו"ז לפיננו. וכ"ה להדיא ברוקח סי' קעח ז"ל "מי שהיה בספינה ובאה בשבת מחוץ לתחום והוציאאוהו גוים בעל כרחו על שפת הנהר כאשר יצטרך לנקביו ילך לעיר והוי כאנשי העיר כדבעי מיניה דרבא הוצרך לנקביו אמרי נהרדעי אי פיקח הוא מעייל לתחומא כלפי העיר כיון דעל על". (אבל בכל בו וארחו"ח כ' להדיא דהבא בספינה והוצרך לנקביו וכו' אינו מהלך את כל העיר כי לא היה בה מבעו").

ומצינו בראש' שפי' דינא דכיון דעל על כהיתר מחודש (ולא כדינא דמתני' דהוציאאוהו והחזירוהו), ז"ל הראב"י בסי' קיא "ואומר אני שאם הסיב על השלחן אצלו ישראל האוכל פת של גוים אפילו הכי יכול לבצוע מי שאינו רגיל לאכול. ולא אמרינן הכא אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ולא דמי נמי להך דעירובין דאמרינן ליתביה לינוקא, דהתם מיירי באיסורא דאורייתא, ועוד דכשנאסר פת של גוים לשניהם נאסר, ואם כן מצינו חוטא נשכר. ומוטב שיברך בעל הבית שמצוה מוטלת עליו, או אם ראוי לברך מפני פרישותו, מפני שהתירו לו, ואי לא מיחזי כיוהרא. תדע דהא שקולים הם פת

דמאי לי. ואמרינן עלה בירושלמי וגם בתוספתא תני כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומפני היתושין. ועוד מצינו שכבוד הבריות דוחה כלאים דרבנן". והיה מקום ללמוד מדבריו דרה"י דתחומין יש בה מענין של 'כעין תדורו'. אבל האמת דכפי הנראה דהאו"ז ס"ל דפטורא דמצטער בסוכה יש בו גם ענין של דחייה ופטור על החיוב מחמת הצער, ועי' רדב"ז ח"ב סי' תרפז שדן להיתר תספורת ברי"ח אייר, ובח"ג סי' תכה דן לפטור קריאת שמו"ת במקום צער, ולמד להנך היתרים ממצטער דסוכה. וצ"ע. (וק' לדברי האו"ז למה בהוצרך לנקביו לא התירו בגמ' מצד פטור מצטער). ועי' בחו"י סי' קצא דיליף מד' האו"ז להיתר טומאה דרבנן לכהן במקום צער.

ואמנם בפ"י רחב"ש להלן מג, ב כ' "נחמיה בריה דרבה בר חנילאי משכתיה שמעתא ונפק לבראי. פי' היה מהלך בדרך ביום השבת, ודעתו ולבו בשמועה להרהר בה וכל כוונתו בשמועתו להבינה, והוא מהלך בדרך כאיש שוגג ופותה עד שיצא חוץ לאלפים אמה והולך חוץ לתחום כמה אמות. וכשהרגיש כי עבר התחום עמד במקומו ונצטער בעמדו לשם, שהרי אינו יכול לזוז ממקומו, ושמה ימות החמה והיה מצטער מחום השמש או מדברים אחרים שיש לו צער מהן בעמדו לשם. וכשידע רב חסד' בדבר, הלך אצל רב נחמן והודיעו הדבר ואמ' לו נחמיה תלמידך שרוי בצער, ובקש ממנו להורות לו תקנ' שיעשנה ויכנס", ומשמע דאין היתר מפני החמה.

כ' המאירי "ביאר אח"כ שאם הוא פקח ומבין דבר מתוך דבר כשהורשה לו לצאת מאותן ארבע אמות הוא נכנס בצד העיר ואם אירע לו שכשהגיע למקום צנוע או למקום הראוי לפנות יהא בתוך אלפים אמה לעיר הרי הוא כאילו החזירוהו הואיל וברשות נכנס והרי הוא כאלו לא יצא", וכ"כ המאירי בחי' בשם הגאונים דהיתר כבוד הבריות אינו אלא עד אלפיים אמה. וז"ל אוהל מועד "מי שיצא חוץ לאלפים אמה ואפי' באונס אין לו אלא ד"א יצא באונס והחזירוהו באונס חוזר לדין תחומיו הוליקהו לעיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות הואיל ויצא שלא לדעת הרי היא כד"א יצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו ואין מקומו צנוע יוצא משם עד מקום שיוכל לפנות שם עד כדי שיעור אלפים אמה ואם בורר מקום צנוע כנגד תחומו לפנות שם כיון שנכנס ברשות זכה לתחומו הראשון והוא שלא יצא לדעת אבל יצא לדעת אע"פ שהוצרך לנקביו ונכנס אין לו אלא ד"א".

וצ"ע דהא תחומין דרבנן, ונדחה לאו דלא תסור מפני כבוד הבריות, ומהו שיעורא דאלפיים אמה בכאן. ואולי הנך גאונים ס"ל דקי"ל דתחומין אלפיים דאו', (וכדהביא המאירי בכמ"ד בשם הגאונים), אלא דהך ד"א להיוצא חוץ לתחומו הם ודאי רק מדרבנן, ומ"מ מכיון דיצא ויש לו שבתה חדשה, אז מדאו' נמי יש לו כעת עוד אלפיים אמה, ולכן עד אלפיים אמה שייך היתר דכבוד הבריות בהוצרך לנקביו אבל לא יתר על כן. וצ"ע בזה. (ומצינו גם דרבנן אפשרות של קניית אלפיים אמה באמצע שבת, בד' האו"ז דלהלן). ויתכן עוד דלא התירו לו לעבור על איסור תחומין משום כבוד הבריות, אלא דנתנו לו תחום חדש, ולפ"ז ג"כ י"ל (כהמדודק' בד' רש"י הנ"ל), דההיתר בהוצרך לנקביו הוא רק בהוציאאוהו באונס ולא ביצא לדעת, (דהרי בעיקר דינא דמתני' ביאר הירו' "ולכן מה נן אמרינן. ויעשה כמי שיצא ברשות ויהא לו אלפיים אמה לכל רוח לפום כן מימר אין לו אלא ד"א", וא"כ י"ל דבשעת הדחק של כבוד הבריות נתנו לו תחום חדש כיוצא להציל).

כ' האו"ז סי' קמא "אמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא כיון דעל על מיכן יש ללמוד מי שבא בספינה בשבת או ביו"ט מחוץ לתחום והוצרך לנקביו ואם הוא פקח הואיל ויהבו ליה רבנן רשותא למיפק חוץ לספינה עייל לתחומיה ונכנס לעיר ומותר בכל העיר כאילו שבת שם וי"א שאין להת' מיכן דלא איירי נהרדעי אלא בהוציאאוהו עכו"ם ומפני שאמש ביה"ש שבת שם להכי אמרי' כיון דעל על ומדקדקים לשון רבינו שלמה זצ"ל שכתב דעל על ומותר כאילו לא יצא דהא ברשות על ולא גרע מהחזירוהו ומשמע לשונו הואיל שכתב כאלו לא יצא ולא גרע מהחזירוהו דדוקא ככה"ג איירו נרדעי שאמש שבת שם. ולא מילתה היא דרבי' שלמה לא נתכוין

שהם מקומו, אבל בעבוה"ק כ' "ובין כך ובין כך אם נצרך לנקביו והוא בוש מלעשות צרכיו בספינה, יורד ומרחיק עד כדי שלא יראו פירועו ושלא ישמעו את קולו ושלא יתבייש מבני אדם, שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דלא תסור, ואח"כ אם רצה לחזור למקומו חוזר, וכ"כ המאירי, ז"ל "וכשיפנה יכול לשוב תוך אלו ארבע אמות שלו", וצ"ע בזה.

ואמנם באו"ז סי' קמא כ' "מיהו אם יצא מתחום ביתו ואין תחומו במקום שנאמר לו מובלע בתוך תחום ביתו אינו חוזר לביתו אע"פ שיצא ברשות חכמים כגון לעדות החודש או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה הבאה לילד. ה"נ שיש לו ארבע ויצא חוץ לארבע אמותיו אע"פ שיצא ברשות חכמים שהתירו לו לצאת משום כבוד הבריות אע"פ אינו חוזר לארבע אמותיו מיהו (אם ארבע אמותיו) במקום ששימש נקביו מובלעים בתוך ד' אמותיו ה"ז חוזר לארבע אמותיו אם ירצה כרב שימי בר חייה דסבר' מסתברא הלכתא דאביי קאי כותיה ונהרדעי דשמעתי' קיימי כותיה ודלא כרבה כדפי' רש"י זצ"ל". ואולי אפ"ל בדעת הראש' הנ"ל שהתירו (או חייבו) לחזור, דהתם נתנו לו שבתיה חדשה ולכן אינו יכול (או צריך) לחזור למקומו הקודם, אבל הכא הוי רק היתר יציאה מצד הצניעות ושלא ילכלך את מקומו, ולכן עדיין שבתתו היא בד"א הראש' וחוזר אליהם. (וע"ע דבר"י סי' ט אות ז).

והנה בתור"פ כאן כ' "מהו לצאת מד' אמותיו, משום דבארבע אמות אינו יכול להפנות משום הסרחון", ומשמע לכאן' דהוא צריך לחזור למקומו, אכן לקמן מד, א כ' בתור"פ "דודאי כיון שמצא תחומו על ידי היתר אחר, טוב הוא יותר ליתן לו דין בני העיר שהיה לו בהש"מ מליתן לו דין חדש של ד"א. ובהכי נחא קושיא שילה"ק לעיל דקאמר אי פיקח הוא עייל לתחומין וכיון דעל על, והיינו על ידי הבלעה, וא"כ לאו היינו לרבנן, דלרבנן הבלעה לאו מילתא היא, וא"כ וכי לית להו לרבנן אי פיקח הוא עייל וכו'. אלא ודאי להא דפרישית נחא, דהו"א דכיון דלא נכנס לתחומו על ידי היתר ד"א אלא על ידי היתר דהוצרך לנקביו, ואז נתבטל ממנו תורת ד"א, וכשעשה נקביו אתה רוצה ליתן לו דין חדש של ד"א לא נאמר זה, דודאי כיון שמצא תחומו על ידי היתר אחר, בטוב הוא יותר ליתן לו אותו דין שהיה לו בבהש"מ דהיינו דין של בני העיר יותר מליתן לו דין חדש של ד"א, ומבו' דבהאי יציאה נתנו לו ד"א חדש'. ויתכן, דאפי' אם כבוד הבריות הוא מצד שלא יישאר במקום מטונף, דלכאן' היה מקום לומר דא"צ להתיר לו לצאת פעמיים, אלא יעשה צרכיו כאן ואח"כ יצא, (וכה"ק בס' אגודת אוזב), אלא ע"כ דכיון דלא יוכל להישאר כאן אז כבר הפקיעו לו את הנך ד"א, ולכן יכול כבר לצאת למקום אחר, ואף אינו מחוייב לחזור לד"א הראש'.

עוד כ' הראש' "ואם לא מצא מקום צנוע עד שנכנס לתחום חוזר לדין תחומו הראשון דכיון דברשות נכנס אבל מצא מקום צנוע קודם שנכנס לתחומו אין לו רשות לילך יותר. אלא יעשה שם צרכיו ואחר שיעשה שם צרכיו יש לו רשות להתרחק משם עד שיכלה הריח", וכ"כ הר"ן, ז"ל "ומיהו משמע ודאי שאינו מותר לילך אלא כפי מה שהוא צריך לכבוד הבריות". (אבל בביאור' בס' תו הוסיף בזה צ"ע אם בשאר רוחות יכול למצא מקום צנוע בקירוב מקום ולצד תחומו צריך להתרחק יותר אם מותר לו לברור לצד תחומו כדי שיהא מותר לו לנכנס בתוך תחומו ומלשון הראש' משמע קצת דמותר וצ"ע". ואי נימא דלא התירו ביותר מהנצרך, צ"ע לבאר מה החילוק בין רוח אחת לב' רוחות כה"ג).

אמנם בראב"ן מבו' להדיא ל"כ, שכ' "אבל אם הוצרך לנקביו ואין יכול לפנות שם מפני בנ"א העומדים שם על שפת הנהר או בספינה אשר שמוהו שם, נ"ל שיכול ללכת עד בית היהודים להפנות שם, כדבעא מיניה אביי מרבה מי שהוציאוהו גוים ואין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו מהו א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה ומצי נפיק ואמרו נהרדעי אי פיקח הוא נפיק לתחומיה דכיון דנתנו לו רשות לצאת חוץ לד"א ילך עד תחומו ויכנס וכיון דעל על, ה"נ כיון דברשות מצי נפיק מד"א ילך עד לביתו, אבל לא יזוז כל היום מד"א ראשונות הסמוכות לבית הכסא דלא עדיף האי משבת בבקעה וכלתה מידתו בחצי חצירו דאין לו אלא חצי חצירו,

טמאה נקייה ופת קיבר טהורה, ואפילו הכי הרשוהו לברך על הטמאה, ולא אמרינן יכול אתה לקיים את שניהם, דלא החמירו בהכי מפני חביבות היפה להידור מצות ברכה. וכיון שהותר לו לבצוע הותר לו בכל הסעודה הזאת. וזכר לדבר דאמרינן מתוך שהותר לצרעתו הותר לקריו, ובר"פ מי שהוציאוהו גרסי' אמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומין וכיון דעל על, משמע אפי' רחוק קצת לצד תחומין, דלא החמירו באיסורי דרבנן", (והו"ד גם במרדכי בע"ז רמז תתל, וכן הובא בביהגר"א בס' קסח, והוסיף שם "ומותר לכתחילה לעשות כן כמש"ש אי פקח". וע"ע ברכ"י סי' עא ורב פעלים ח"א סי' כד ובס' כלי גולה ע' רפה. ולכאן' יש חילוק בין הראב"י"ה להא דהובא בהגר"א, כי ה'זכר לדבר' של הראב"י"ה, הוא מההיתר ללכת אפילו רחוק קצת לצד תחומין, ואילו הגר"א הביא הדוג' מההיתר דכיון דעל על והותר בכל תחומו).

לקמן נה, ב אמרי' "אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן מתיב ר"ח ויחנו על הירדן מבית הישמת ואמר רבב"ח לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי תלתא פרסי על תלתא פרסי ותניא כשהן נפנין אין נפנין לא לפניהם ולא לצדיהן אלא לאחריהן אמר ליה רבא דגלי מדבר קאמרת כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי", וצ"ע למה ל"א דכבוד הבריות דוחה איסור תחומין כדאמרי' הכא, (ועי' בכורות מד, ב תוד"ה אימתי). ואולי איירי התם דוקא כלפי י"ב מיל שאסור מדאו' ואינו נדחה מפני כבוד הבריות. (ועי' ריטב"א שם, ורמב"ן לעיל יז, ב). או דמוכח כד' המאירי ואוהל מועד דהיתר כבוד הבריות אינו מתיר יציאה של יותר מאלפיים אמה. (וע"ע בשעה"מ פכ"ז מהל' שבת ובביאור הרי"פ על הרס"ג ל"ת קעט).

כ' בפיר"ח "אם הוצרך לנקביו פי' השתנת מים והוצאת רעי מה יעשה ופשיט ליה יצא חוץ ויעשה צרכיו דגדול כבוד הבריות", אבל הראש' הביא ע"ז ד"כתב ה"ר יהודה ברצלוני ז"ל ואנו לענ"ד לא מיתחזי לן דהוי בכלל הוצרך לנקביו השתנת מים אלא הוצאת ריעי בלחוד. דהא אמר בבכורות בפ"ז משתינין מים בפני רבים. הלכך ליכא למימר הכא גדול כבוד הבריות. וא"ת דאיכא כבוד הבריות מפני כבוד עצמו דבתוך ד"א דיהבו ליה רבנן אינו יכול לטנפן בהוצאת מים. הכא נמי ליכא כבוד הבריות דאין כ"כ טינוף בקטנים מפני שנבלעין במקומן. אבל בגדולים דאין נבלעין ויש בהן ריח ודאי איכא כבוד הבריות שא"א לו לטנפן אותן ד"א בגדולים. הלכך לא בריר לן האי מילתא אי הוי השתנת מים בכלל האי הוצרך לנקביו. ואת"ל דהוי בכלל אפשר דהוי טעמא משום דברי תורה דכיון דאישתיין ליה בתוך ד"א אסור ליה לעסוק בד"ת בההוא דוכתא כ"ז שרישמו ניכר. וחזי לן תשובה לרה"ג ז"ל בהאי עניינא ומתחזי לן מינה דהאי כבוד הבריות מפני בני אדם שרואין אותו הוא ולא משום כבוד עצמו הוא. כי כ' בתש' מיהו אם הוצרך לנקביו ויש שם בנ"א שהוא מתבייש לפניהם יש לו לצאת מאותן ד"א עד מקום שהוא יושב בסתר או יחידי ועושה צרכיו כי כבוד הבריות דוחה את הדבר הזה. ע"כ דברי הרב ברצלוני ז"ל. וכן נראה לי דהוצרך לנקביו הוי דוקא לגדולים דהכי מוכח בכלי גמרא". ומבו' א"כ דיש ב' אפשרויות לענין של כבוד הבריות, אם מחמת הצניעות לא לעשות צרכיו בפני רבים, ואם מחמת שלא יישאר אח"כ במקום מטונף (ושייאר בד"ת, וע"ע ביהגר"א סי' תו), או דתרווייהו אמת. (וצ"ע ביצא שלא לדעת והגיע למקום מטונף, האם מותר לו לצאת משם כיון דאסור לו לעסוק בתורה בההוא דוכתא).

ולכאן' יש נפק"מ דאם ההיתר הוא מצד הצניעות או אינו חוזר למקומו, ואם מצד הטינוף אז ודאי הוא חוזר למקומו. וכ"ה לש' הראב"ן שכ' "חוזר אל תוך ד' אמות דאי לא מיהדר עייל מה כבוד הבריות איכא הרי יושב במקום טינופת אלא ודאי הדר עייל". וכ"כ הר"מ בפכ"ז ה"טו' "כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ארבע אמות אם נצרך לנקביו הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו", (וכן בתש' הר"מ סי' שח כ' "אסור לו לצאת חוץ לד' אמות אא"כ יכריחו עשות צרכיו כמו שזכרנו שיצא ויתרחק עד המקום הראוי לעשות צרכיו וחוזר למקומו שהוא אותם ארבע אמות"), וכ"כ רחב"ש והר"י מלוניל. ולכאן' הוא מחוייב לחזור לד"א הראש' שלו

ותוס' דבמימרא דר"פ נכלל גם היתר אכילה. אבל עדיין צ"ע אם אין בזה שייכות לעצם ד' ר"פ).

ולכאור' היה מקום לומר, דהנה התוס' הרי כ' "הא דאסר רב"י שוגג שלא במקומן וכו' משום כיון דאין להן אלא ארבע אמות גזרינן דילמא אתי להוציאן חוץ לארבע אמותיהן", וא"כ מכיון דמתירי' אכילה ע"כ מתירי' גם טלטול דלא הפסידו את מקומן, ומוכח דת"ק ס"ל כר"פ. אבל ז"א, דהרי בשוגג שלא במקומן לית מאן דפליג (לכאור') דהם אסורים בטלטול, ואעפ"כ התיר ת"ק את הפירות באכילה, וע"כ דהוא לא גזר הך גזירה, ושוב תיקשי דמהו ההכרח שאם התיר הפירות באכילה במקומן אף במזיד, שהתיר גם את הטלטול. (ואף בדעת רב"י ל"כ כן התוס' להדיא אלא גבי מה שאסר בשוגג שלא במקומן, ולכאור' גבי מזיד במקומן ק' למימר כן אליבא דהתוס' דס"ל דאיכא היתר של עיר מוקפת גם ביצא לדעת, וסתם עיירות מוקפות הן. והרי התוס' כ' דההיתר של בא ע"י נכרי חוץ לתחום הוא משום דעיר קילא מד"א, ואיירי בסתמא בעיר מוקפת לש"י התוס' דהקולא של נתנוהו בעיר היא רק במוקפת חומה. ועכ"פ לפי התוס' יוצא דאיסורא דרב"י על שוגג שלא במקומן הוא רק כשלא הגיעו הפירות לעיר אחרת המוקפת, כי הרי כ' התוס' גבי גזירת איסור אכילה אטו הטלטול ד"יש לחלק בין עיר לארבע אמות").

ויל"פ דאולי כו"ע מודו לגזירה דאם אסור בטלטול יש לאסור גם את האכילה, אלא דמ"מ זה שייך רק כשנעשה איסור במזיד, דהרי התוס' כ' "דכשנעשה ע"י נכרי לא החמירו", וצ"ע מה הטעם בזה להקל כיון דהאיסור הוא מחמת הגזירה שיבוא להוציא, (ועמד בזה השפ"א, ע"ש), ועכ"פ מבו' דהגזירה היא רק בצירוף איזה קנס על האיסור, וא"כ י"ל דלכן לא גזרי' בשוגג אליבא דת"ק שלא במקומן. ועצ"ע.

ועמד בזה בחי' הר"ן, ז"ל "ובעיקר שמעתין נמי קשיא לי היכי מוקמינן רב פפא כת"ק דהא ת"ק לא קאמ' אלא דבמקומן במזיד נמי יאכלו ומיהו אפשר דדוקא תוך ד"א ומנא לן דאית ליה לת"ק דאפי' במזיד לא הפסידו את מקומן. לפיכך נ"ל דהכי דייקנין דמדקאמ' ת"ק דשלא במקומן במזיד לא יאכלו ואפי' הכי קאמ' דבמקומן במזיד נמי יאכלו אלמא ס"ל דאיסורא דהוצאת פירות וחזרתן אפי' במזיד כל שהן במקומן לא חשיבא ולא מידי דמשום הכי קאמר יאכלו, וכיון דלא חשיבא למיסר אכילתן אית לן למימר נמי דלא הפסידו את מקומן משום דאנוסין ניהו, הילכך מצינן למימר דרב פפא סבירא ליה כת"ק לגמרי בין בשוגג שלא במקומן בין במזיד במקומן דבתרוייהו יאכלו מיהו שוגג שלא במקומן אין להם אלא ארבע אמות".

וביאור' נראה, דיסוד ההיתר במתני' דאם הוציא והחזירוהו כאילו לא יצא היינו משום דחשבי' ליה כאילו לא יצא מעיקרא כלל, כיון דאם נדון את היציאה אז כבר יש לו ד"א אחרים ואפי' שחזור לעירו אינו יכול לחזור ולזכות בתחומו, (וכלש' הרמב"ן שכ' "אבל תחומין משום קנין שביתה הוא והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם ואינן חוזרין לשביתה הראשונה"), אבל מכיון דהיה הכל באונס או דייני' ליה כאילו לא יצא כלל. וכן לענין מעשה שבת, דההיתר הוא מצד דכיון דחזרו למקומן הראשון או ל"ח הנאה מהאיסור, ואף דאחרי שהפירות יצאו אז חזרתם מביאה הנאה מהאיסור, מ"מ דייני' להו השתא כאילו לא יצאו ממקומן כלל. וא"כ מוכח מדינא דת"ק דהתיר במזיד במקומן דאפשר לדון כעת את הפירות כאילו לא יצאו מעולם ולכן אין בזה איסור הנאה ממעשה שבת, וה"ה דלא הפסידו את מקומן בדינא דתחומין. ועצ"ע. ואולי י"ל באופ"א, דע"מ לדון את הפירות כאילו לא יצאו כלל לענין דל"ח אכילתן כהנאה מאיסור שבת, בעי' שלא יישאר מיציאתם שום רושם ודין, ולכן היתר האכילה הוא תלוי בהיתר דר"פ דלא הפסידו את מקומן. או להיפך, דכ"מ דייני' להנך פירות כאילו לא יצאו ממקומן לענין תחומין, זה רק אם לא נשאר בהם רושם היציאה בדמות איסור מעשה שבת. וגז"ע.

וז"ל האו"ז בסי' קמב "וההוא דפ' אין צדין דאמר ר"פ הלכתא עכו"ם שהביא דורון לירושלם אם יש מאותו המין במחובר לקרקע

והא דאמר כיון דעל על ויש לו תחומין כבתחילה, משום דשבת באותה העיר וקנה שם שביתה, אבל זה שנכנס לביתו להיפנות לא שבת בזה העיר הלכך לא יזונו מד' אמותיו". ולכאור' אף בד' הרב"ה הנ"ל משמע כן, (ולכה"פ להתיר בספיקו של הביאור, ועי' גיליוני הש"ס), שהרי כ' "אמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומין וכיון דעל על, משמע אפי' רחוק קצת לצד תחומין, דלא החמירו באיסורי דרבנן".

בהא דדנו הראש' על הבאים בספינה שיהיה להם היתר לירד משום כבוד הבריות, לכאור' יש להעיר דעד השתא מאי קעבדו. וכ' בתשב"ץ ח"ד טור ג סי' יב "ומכאן יש ללמוד למי שהוא בספינה והיא סמוכה ליבשה והוצרך לנקבו שיכול לרדת ממנה לעשות צרכיו במקום צנוע ואע"פ שבהיות דרך אניה בלב ים דרכ' לעשות צרכיהם דרך דפנות הספינה לים שאני התם שא"א לו בענין אחר דמה הוא יכול לעשות האם פרוח יפרח באויר אבל כשהוא סמוך ליבשה יכול לירד משום דגדול כבוד הבריות כי יש לו בושת לעשות צרכיו לעיני כל אנשי הספינה וכ"ש שכשהיא בנמל קרובה לעיר שגם היושב' על שפת הים מלעיגי' עליו ולכן יש לו רשות לירד ליבשה ואם פקח הוא הולך לצד העיר לבקש מקום צנוע ויכנס לעיר דרך הילוכו לעשות צרכיו ויכול להלך את כולה כיון דהליכתו ברשות היתה. ולכן א"צ לשאול ליורד מן הספינה מה היא סבת יירדתו דמן הסתם אמרינן שנצטרך לסבה זו כי כל אדם צריך לאותה מדה וכשעושה צרכיו על דופני הספינה יש לו בושת כדאמרן וגם נזק וצער ממי הים ובפרט אם היה סוער שיש לו בזה סכנה ומן הסתם הים מעותד לכל זה". עוד יל"ע בדין זה, במי שעומד בתחילת שבת בד' אמות כשהוציא והוץ חוץ לתחום, וכעת עדיין לא נצרך לנקבו, אבל פשיט"ל דבמהלך השבת כבר יהיה נצרך, האם כבר כעת יהיה מותר לו לצאת מד"א ולהיכנס לתחומו וכיון דעל על, או לאו.

פירות שיצאו חוץ לתחום

אמר רב פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מאי טעמא אנוסין ניהו איתביה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא רבי נחמיה ורב"י אומרים לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין בשוגג אין במזיד לא תנאי היא דתנאי פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו רבי נחמיה אומר במקומן יאכלו שלא במקומן לא יאכלו וכו' מדקתני סיפא רבי נחמיה ורב"י אומרים לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין שוגג אין במזיד לא מכלל דתנא קמא סבר במזיד נמי שרי שמע מינה.

ותחילה יש לברר מה המקור מהא דת"ק שרי אף במזיד במקומן לאכול את הפירות דס"ל נמי דאנוסין ניהו ולא הפסידו את מקומן, ודלמא לדידיה נמי אמנם הפירות מותרים באכילה (וכמש"כ התוס' דכיון "דהשתא הם במקומן שרי אפילו להאי דאפקא"), אבל אסורים בטלטול יותר מד"א כי ל"ה כאנוסין אלא הפסידו את מקומן, (או בעיר מוקפת אסורים בטלטול מחוץ לעיר, להסוב' דמהני היקף מחיצות גם ביצא לדעת). והא דאסר ת"ק במזיד שלא במקומן והתיר שם בשוגג, הרי בזה ביארו התוס' (ד"ה במזיד) טעם החומרא בזה כיון שנעשה איסור ע"י ישראל, אבל עכ"פ מה שהתיר ת"ק את האכילה במקומן אף במזיד אי"ז הכרח שלא הפסידו את מקומן. וכן ק' בתח"ד הגמ' דהק' על ר"פ מר"ג ורב"י, ומאן יימר דאם אסרו לאכול את הפירות ה"ה אסורים גם את התחומין.

(ואולי י"ל דהק' היא רק מצד ההכרח, דאם אסורין באכילה אז אין נפק"מ כ"כ בהיתר התחומין, כיון דבלא"ה הוו הפירות מוקצה. ולא מקשי' על היתר דר"פ בתחומין אלא מקשי' למה לא אסר להנך פירות כדנין מעשה שבת והבא חוץ לתחום. אבל בד' רש"י ושאר נ' דלא פי' הכי. ואולי ל"ה מוקצה באמצע שבת כיון דהם ניתרים מאליהם במוצ"ש או גם בשבת אם חוזרים למקומן בשוגג, או דגם במוקצה יש נפק"מ על דין תחומין לענין טלטול בגופו הוא בהיתר דעודן בידו וכד'. גם יש מקום לומר דהק' היא בהל' מעשה שבת, אבל כיון דר"פ קאמר לא הפסידו את מקומן ומשמע דלא הפסידו כלום, ע"ז הוא דמקשי' והא נאסרו באכילה, וכדמשמע בד' רש"י

שכבר קנה במקום השני ד"א חדשות אז גם כשחוזר לעירו אין לומר בו כאילו לא יצא, אבל גבי מעשה שבת דאין שום נפק"מ ביציאה אז דייני' להחפץ כאילו לא יצא כלל ואין כאן הנאה מהמעשה שבת.

ה"ט"ז סי' תה סק"ו כ' לחדש (בדעת הטור) דאע"ג דקאמר ר"פ דפירות הוה כאנוסין ואם חזרו לא הפסידו את מקומן, מ"מ ביצאו מתחומן והגיעו לעיר אחרת או לדיר וסוהר או לא דייני' להו כאנוסין ואין להם אלא ד"א ואינם מותרים בכל ההיקף. (ועי' שעה"צ סקמ"א). ולכאור' הביאור בזה הוא דענין האונס מתחלק בין החזירוהו לעירו ובין נתנוהו בדיר וסוהר, דלגבי חזרה הכלל הוא דכל שלא היה יציאה והליכה מדעת או לא פקע ממנו תחומו הראשון, והני פירות לאו בני דעה נינהו ובודאי דינם כאנוסין, אבל לגבי נתנוהו בדיר וסוהר להנך דס"ל דבעי' אונס, הכלל בזה הוא דקנסי' את המזיד והפושע, ולכן זה תלוי במוציא ולא בפירות. (וזה היפך ממש"נ לעיל בסברת הרמב"ן, דלשי' היוצא ברשות הוי כמזיד לענין נתנוהו בדיר וסוהר, והוי כאנוס לענין חזר לתחומו, ונת' כי גבי חזרה רק בעי' לאפוקי ממזיד, וגבי נתנוהו בעיר אחרת בעי' אונס ממש, וכל דהוי יציאה בדעת ואפי' בהיתר אין נותנין לו את כל ההיקף. אבל עכ"פ זה דומה לד' הרמב"ן בזה שדיר וסוהר חמיר מחזר לעירו, דהרמב"ן החמיר ביציאה ברשות גבי דיר וסוהר ובגמ' מבו' דהוי כאנוס גבי חזר לתחומו, וה"ה הכא בד' הט"ז דפירות הם כאנוסים גבי חזרו למקומן וכמזידין גבי דיר וסוהר).

ואולי י"ל עוד עפמ"ש"נ (באופן הב') בד' הר"ן, דזה ברור דהיתר של ר"פ דכאילו לא יצאו ממקומן הוא רק על אופן שאין בהם שום איסור מעשה שבת מכח היציאה, ולכן באופן שלא חזרו לעירם אלא נתנום בעיר אחרת או ל"ש להתירם, דאין לדון כאן את הפירות כאנוסים, כיון דחל בהם איסור מעשה שבת ע"י מעשה המוציא, לכן בזה ל"ש בהם את ההיתר של אנוסין. וצ"ע בזה. ועכ"פ מד' הרמב"ן מבו' להדיא דאף אם הפירות הגיעו לעיר אחרת וכו' דינם תלוי בר"פ והחולקים האם חשבי' להפירות כאנוסין, שכ' "מעשה נלמוד בגוי שהביא דורון בשבת מחוץ לתחום שאם בא בשביל ישראל אסורין לגמרי, והוא הדין בתוך התחום כל שהביאן באיסור שבת אסורין הם ביומן, ולערב נמי בכדי שיעשו, ואם בשביל גוי תוך התחום מותר לגמרי, חוץ לתחום מותרין בכל העיר כרב פפא דאמר אנוסין נינהו ואלבא דר"ג", (ובהמשך דבריו כ' עוד "וליאכא למימר דבאין בשביל גוים יש להם כל העיר כר"ג אבל בשביל ישראל לא, דהא קי"ל כר"פ דפירות אנוסין הן", וצ"ע).

וקצ"ע לפ"ז במי שנתנוהו בדיר וסוהר דמהלך את כולן ולכאור' הבגדים שעליו דינם כדון פירות דלהחולקים על ר"פ לא חשיבי כאנוסין אלא אזלי' בתר המוציא דקעביד בדעת, וא"כ עדיין הבגדים יהיו אסורים בטלטול. (ואולי הדבר תלוי בתש' הפוס' על השאלה למה לא הוזכר ביוצא להציל או בהוצרך לנקביו או באיש עיתי דיוהכ"פ שיפחית מה שאפשר בבגדיו, ודו"ק. גם צ"ע למה לא נזכר איסור מעשה שבת במי שיצא חוץ לתחום דעכ"פ בגדיו אסורים לו ויפשוט מה שיוכל, מלבד הנצרך לכבוד הבריות. וכן בנידון הפוס' על תחומין למעלה מ"ט, כשהוא רכוב על בהמה ורגליו בתוך עשרה, למה לא דנו על נעליו ופוזמקאותיו וכו' הנמצאים רק למטה מ"ט, ואולי ס"ל דאף הם אגודים למעלה ע"י האדם. ועי' משנ"ל מ'הל' טומאת צרעת פט"ז ה"ו).

ויש להביא עוד מד' הרשב"א דלא כהט"ז, דלקמן מז, ב' כ' הרשב"א "דכולה מברכתא לדידהו כארבע אמות דמא. פי' מדר"ג דאמר נתנוהו בדיר או בסוהר מהלך את כולה, ומכאן נלמוד דהא דאמרין לעיל פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד מותרין מאי טעמא אנוסין נינהו, אפילו יצאו וחזרו ע"י בעלים קאמר, ולעולם קרינן להו אנוסין כיון דלא מנפשייהו קאזלי, דהא הכא בעלים מייתו להו ואפי"ה שרינן להו בכולה מברכתא כדון אנוסין", הרי להדיא דדינא דאנוסין וכו' מהני גם על הגיעו לעיר אחרת ולא רק בחזרו לתחומן הראשון. אמנם ד' הרשב"א הנ"ל באמת צ"ע דהרי לשי' (כמב' בעבוה"ק) אף ביצא לדעת והגיע לעיר אחרת או דיר וסוהר מהלך את כולן, וא"כ למה נצרך לד' ר"פ למימר דאנוסין נינהו, ומהיכ"ת דאם לענין עיר אחרת ה"ה מותרים אפי' שהבעלים הוציאו

לערב אסורין בכדי שיעשו ואם לאו בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ולהוא ישראל מיהא שהובאו לו אסורים והכא שרינן אפי' להוא ישראל שהחזירו לצורכו. פי' רבינו שמואל דהא לא תקשי דהתם דין הוא דליתסרו שהרי נעשה איסור בפירות שהרי היו חוץ לתחומן אבל הכא הני פירות קנו שביתה אמש ביה"ש בעיר הזאת", ומבו' בדבריו דהאי תירוצא שכ' התוס' דאין כאן איסור הנאה מהבא חוץ לתחום כיון דהיו כאן אתמול, אי"ז סברא במציאות דלא התחדש לו הנאה מן האיסור, אלא הטעם הוא כיון דקנו כאן שביתה מאתמול, ורק משום קנין השביתה שנשאר להם בעיר הזו מאתמול או ל"ח הנאה מאיסור שבת, וא"כ זהו הדמיון בין היתרא דר"פ להיתרא דת"ק, כי לא יתכן להתיר כת"ק אא"כ אמרי' דנשאר להם קנין שביתה הכא ולא הפסידו את מקומן.

והנה הרמב"ן בסוג' ס"ל דל"ש איסור מעשה שבת כל שחזרו למקומן, בין לענין איסור תחומין ובין לענין איסור דאו' דמוציא מרשות לרשות או מעביר ד"א ברה"ר, כיון דאחרי שחזרו למקומן אין כאן שום רושם מן האיסור ואין ההנאה מהמעשה שבת. אבל להמת' שי' האו"ז אינה כן, דכל מאי דדייני' דאין הנאה מן האיסור ע"י שחזרו למקומן, הוא רק בחזורים למקום שקנו בו שביתה, אבל בלא"ה שפיר יש כאן הנאה שמתחדשת ע"י האיסור, כי אחרי שיצאו ממקומן הראשון אז הרי הוא נהנה מן ההחזרה באיסור. ובדעת הרמב"ן יש להבין באמת מאי נפק"מ במה שהיו כאן הפירות בכניסת שבת, והא מכיון שיצאו אז כעת ההנאה מהם כאן היא מכוח החזרה באיסור. (וכה"ק בהג' הגרא"ז). ומבו' דהקובע בזה הוא תחילת השבת, ורק שינוי בחפצא ביחס לכניסת השבת הוא נאסר כדון הנאה ממעשה שבת. ובפשטות ד' הרמב"ן הם גם על אופן שיצא מאליו, והיינו דהיה חפץ ברה"י ויצא ע"י הרוח לרה"ר וחזר והחזירו באיסור, דמותר ליהנות ממנו ואין כאן הנאה ממעשה שבת, (כי הסברא של הרמב"ן היא דאיסור מעשה שבת הוא לא ליהנות מן הדברים שנתחדשו לשבת ע"י איסור, ולכן מה שהיה מוכל לשבת גם בלי איסור מותר), וצ"ע בזה.

ועי' תו"ש סי' תה סקט"ז שדן בקו' על הרמב"ן למה כלי שנטמא בשבת והטבילו ל"א דכיון דהיה טהור מתחילה אז ל"ה הנאה ממעשה שבת. ותי' ד"צ"ל דס"ל דההוצאה והחזרה חשיב להו כחדא מעשה". (וע"ע מרכה"מ פ"ו הכ"ד בהל' שבת). ואולי י"ל עוד דאף סברת הרמב"ן היא רק בצירוף סברת רבינו יונה דהוצאה ל"ח כשינוי בגוף החפץ, אלא שהרמב"ן הוסיף דמ"מ ברשות שלא היה בה מעיקרא חשיב גם בזה הנאה ממעשה שבת, ורק אם חזר למצב הראשון מותר, אבל גם הרמב"ן מודה דבשינוי בגוף הדבר יש לאסור אף כשבאיסור חזר למה שהיה בתחילת השבת. (יותר מכן כ' הרשב"א בתש' מכת"י סי' יח דאם בישל מים ונתקרו אח"כ עדיין אסורים הם באיסור מעשה שבת, והו"ד בב"י וברמ"א סי' רנג. וע"ע חזו"א סי' לז סקכ"ז ורב פעלים ח"א סי' יג. והרשב"א בח"א סי' קעה אסר גם בליעות של מעשה שבת, והיינו דדאין ליה כמאכ"א, והובא כן במג"א ר"ס שיח. אכן מלש' הר"מ פ"ו הכ"ג משמע דהאיסור הוא ליהנות מן המלאכה עצמה).

ואמנם גם הרמב"ן אף דבעיקר סוגיין פי' דאין שייכות בין האיסור אכילה דמעשה שבת להפסידו את מקומן דתחומין, דבאמת אם חזרו למקומן ל"ש בזה איסור מעשה שבת כלל ואפי' כשעבר איסור דאו' וכנ"ל, ופלוג' דתנאי איננה לענין מעשה שבת אלא רק לענין דינא דר"פ, מ"מ הוצרך לבאר מהו החילוק בין דינא דתחומין לדינא דמעשה שבת, ז"ל "ואם תשאל ותאמר לדברי האומר חזרו למקומן במזיד הפסידו את מקומם ואין האונס מוציאו מידי איסור תחומין ואע"פ שהן במקומן הראשון, תאסרן לגמרי מפני מעשה שבת כיון שיצאו חוץ לתחומין, י"ל מעשה שבת הנאתן אסורה וזה אינו נהנה מהן ובין תוך התחום בין חוץ לתחום אין בהם משום מלאכת שבת כיון שלמקומן חזרו, אבל תחומין משום קנין שביתה הוא והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם ואינן חוזרין לשביתה הראשונה כאדם וכמו שפי' למעלה", והיינו דנקט בקו' דודאי יש מקום לדמות בין הדברים, אלא דבתי' חילק בזה דאם היה נפק"מ ביציאה לענין זה

את הפירות, אז ה"ה בחזרו לתחומן הראשון לענין דלא הפסידו את מקומן. אא"כ נימא דאין כוונת הרשב"א שם לדון דהוצאה ע"י הבעלים מורידה את האונס של הפירות, אלא רק לדון האם אמרי' בהא 'כרגלי הבעלים'. אבל עדיין ק' דהא הבעלים גופיה (אם היה ישראל) לא היה נאסר בעיר אחרת, כי גם ביצא במזיד יחבי' ליה את כל ההיקף.

הק' בתוס' בד' ר"פ דמשמע דלא הפסידו את מקומן וכמו כן מותרים הם באכילה לכולם, והרי הבא חוץ לתחום אסור למי שנשתלח לו, ותי' דכיון דחזרו למקומן שרי, ושוב הק' דיש לאסור כדינא דמעשה שבת, ותי' דלא אסרי' מבשל בשבת וכו' אלא רק בדהוי אסור דאו'. שוב דנו בד' ר"ג וראב"י למה במזיד לא יאכלו דמשמע אף לאחרים שלא נשלח בשבילם, ותי' דהחמירו בנעשה איסור ע"י ישראל.

והנה קו' הא' צ"ב, דהא לעיל לט, ב כ' התוס' חילוק בין ישראל לנכרי, דבנכרי האיסור הוא רק מצד שמא יאמר לו ובישראל זה ל"ש, וא"כ מה הק' הכא על ישראל שהביא מחוץ לתחום. ומה שתי' דמותר כיון דעתה הוה במקומן, ולכאו' הכוונה היא כעין שכ' התוס' בשבת קכב, א ד"כיון שיכול ליכנס לתוך הבור ולשתות לא אסור לו בשביל שמילא אותם נכרי וכו' וה"ר אליהו הביא ראיה להתיר מפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו שלא הפסידו היתרון הראשון כדאמר בפרק מי שהוציא אוהו ה"ה המים שמתחילה היה יכול לבא שם והביאו דרך רה"ר דשו"ר, דל"ח הנאה מהאיסור כיון דמתחילה זה היה מזומן לו בהיתר, (וכשי' הרמב"ן הכא דאפי' גבי אסור דאו' של הוצאה לא אסרי' מצד מעשה שבת כשחזר למקום הראשון), והרי עכ"פ להני תנאי דלא ס"ל כר"פ מבו' דה"ה אסורים מחמת מעשה שבת גם במקומן, ואטו נחלקו גם בזה.

ומשה"ק עוד ממבשל בשבת, דלכאו' הא כבר תי' דכאן ל"ה הנאה מן האיסור משא"כ במבשל, וכן מה שתי' דלא אסרי' מעשה שבת אלא בעבר אדאו', והק' האחרו' דהא אסרי' גם במעשר פירותיו בשבת וכד' אף דל"ה איסורא אלא מדרבנן. הנה הגר"ז בס"י תה ס"ט כ' "ואינו דומה להמעשר פירות בשבת שקנסו אותו שלא יאכל מהם לפי שע"י עשיית האיסור נתקנו לאכילה שלא היו ראויים כלל מקודם לכן מפני שהם טבל אבל פירות אלו היו ראויים לו כשהיה עמהם חוץ לתחום ולא הועיל לו כלום לאכילתם כמה שהחזירם לתחומם ואינו נהנה מן האיסור באכילתו אותם. ואינו דומה להמבשל בשבת פירות הנאכלים חיים שאסורים מפני שעשה בהם איסור של תורה אבל תחומין הם מדברי סופרים".

ונראה מוכרח בזה כעין שכ' התוס' בתחי"ד, דהאי דינא דהבא חוץ לתחום אסור אי"ז רק בהבאה ע"י נכרי, אלא גם בהבאה ע"י ישראל, דעיקר האיסור בזה הוא כדי שלא יבוא לומר לו להדיא להביא לו מחוץ לתחום, ובאיסורים דאו' ודאי לא גזרי' הכי גבי ישראל אלא רק גבי נכרי דאסור ליהנות מהנר שהדליק בשבילו, אבל בישראל אין חשש שיאמר לו לעשות כן, (והאיסור בישראל יהיה רק בגדרי מעשה שבת), משא"כ גבי איסור תחומין דרבנן דיש לגזור כן גם בישראל שהביא חוץ לתחום, ואמנם בשוגג לא גזרי' כי אין חשש שאם שגג פעם אחת יעשה כן פעם נוספת, אבל בהביא מחוץ לתחום במזיד יש לגזור כדין הבא מחוץ לתחום. ולכן במזיד שלא במקומן יש לאסור אף דלא אסרי' מצד מעשה שבת, (כי ל"ל פירי אחריני וכיו"ב). כדן הבא מחוץ לתחום, ולא הק' הראש' אלא רק למה אסור גם למי שלא הובא בשבילו, וע"ז תי' דחמיר בשנעשה איסור ע"י ישראל. (או אפי' מזיד) במקומן דמותר, בזה קיימא ד' התוס' מתחילה ד"הכא דהשתא הם במקומן שרי אפילו להאי דאפקא". (וקצ"ע דלא הוזכר בזה שיהיה איסור בכדי שיעשו, וגבי תחומין הרי יש בשו"ע סי' שכה ס"ח ב' דעות אם אסרי' גם בכדי שיעשו).

וא"כ הדבר מבו' דמתחילה כ' התוס' לתרץ דל"ח הנאה מן האיסור כשהם במקומם, וע"ז הק' דגם במבשל פירות הראויים לאכילה חיים יש איסור, וע"ז כ' חילוק דהאי איסור מעשה שבת גם בלי הנאה מגוף האיסור הוא רק בדקעבר אדאו'. וכ"כ בא"ר, ד"ל "אפילו במזיד וכו'. ולא דמי למבשל בשבת במזיד דאסור, דהתם איסור דאורייתא (תוספות). וק"ל דהתם נעשה בו דבר שנתבשל, אבל הכא כיון שהוחזר למקומו לא נעשה בו כלום. מיהו בירו' שאביא בסו"ס זה משמע דאין חילוק. והנה מג"א הקשה ממטביל ומעשר שהם מדרבנן ואפילו הכי קנסינן בדאית ליה פירא אחרינא. ותירץ דהכא מיירי בדלית ליה פירא אחרינא. ומסתימת כל הפוסקים לא משמע הכי. גם קצת קשה מאי פריך הש"ס מרב נחמיה דאסור במזיד, דילמא מיירי בדאית ליה פירא אחרינא. אלא נראה לי כיון שלא נעשה בו כלום לא החמירו באיסור דרבנן". וע"ע בחמד משה שהוסיף בזה טעם, דגבי איסור דאו' קנסו ואסרו את החפצא, משא"כ באיסור דרבנן דלא אסרו אלא את ההנאה מן האיסור.

(ובתוס' בשבת שם דחו ראיית ה"ר אליהו לר"ת מהכא ד"לא דמי דהתם לא אתעבידא בהו איסורא דאורייתא", וזה ממש כד' האחרו' דגבי איסור דאו' ראוי לאסור גם דבר שאין בו הנאה מגוף האיסור). ועכ"פ הדוחק מבו' לאוקמיה קו' התוס' דוקא במבשל פירות הנאכלין חיים.

ובמג"א סקי"ד כ' "אנוסים הם - וגם הם במקומן ול"ד למבשל בשבת במזיד דאסור דהתם אסורא דאוריית' הוא, תו', וצ"ע דהא המטביל כליו והמעשר דאסורא דרבנן נינהו וקנסינן כדאיתא פ"ב

מוכחא בהא דרב פפא מידיי, וצ"ע. גם צ"ע במש"כ התוס' ויעוד דקי"ל דלא קנסינן שוגג אטו מזיד לא בדאורייתא ולא בדרכנן, והרי לפמש"נ אין כאן נידון לקנוס שוגג אטו מזיד אלא לגזור את גזירת הבא מחוץ לתחום גם בשוגג.

כ- הריטב"א ו"לפי מה שכתבנו בפרק ר' אליעזר דמילה לדעת הרב ר' יונה ז"ל אפילו בשבת לא מתסר מעשה שבת מפני שנעשה בו איסור העברה ברה"ר או הוצאה והכנסה, שלא אסרו במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו שזה נקרא מעשה, והיינו דנקטינן בכל דוכתא מעשה שבת, וטעמא דמסתבר הוא. (וע"ע נתיב חיים על המג"א סי' תה סקי"ד). ואמנם מצינו בשבת קכב, א איסור מעשה שבת על הוצאה, אבל איירי התם בנעשה ע"י נכרי והאיסור הוא שמא יאמר לו לעשות כן כדכ' הראש' שם, ולענין זה אין חילוק בין הוצאה לשאר מלאכות. (אבל בד' הרמב"ן נראה דהביא מזה ראייה, ז"ל "אבל ודאי לאכלן ברה"ר כיון שבאיסור שבת באו לידו אסור, זו היא ששינונו מלא מים לבהמתו ישקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור").

וע"ע בשו"ת הרשב"א מכת"י סי' יח מש"כ בשם רבינו יונה, (ז"ל "דכל שנעשה בו או בשבילו מלאכה דאורייתא אסור, כגוי שמלא מים בשביל ישראל, שלא ישקה מהן ישראל אפילו בהמתו, לפי שהוציאו מן הבור שהוא רה"י לשפת הבור שהוא רה"ר, ואע"פ שעשה הגוי מעצמו שלא מדעת ישראל, ושלא נעשה בגופו של מים שום מלאכת אסור. וכל שכן כשעשה הגוי מלאכה דאורייתא במצות הישראל כזה, ואע"פ שלא נעשית מלאכת אסור בגופו של תבשיל זה, כי נתבשל כבר מערב שבת. ואפשר שיש לגזור ולאסור במה שנעשה על ידי גוי על דעת ישראל יותר ממה שעשה הישראל בעצמו, לפי שהתקלה יותר מצויה בו, דיותר מצוי שיאמר הישראל שידליק או שיבשל או שיביא לו ממה שיעשה הוא בעצמו, וכן נראה מפשטן של שמועות, וכן דן מורי בכיוצא בזה, ודברים של טעם הם", ומבו' כהחילוק הנ"ל, דאין להק' על רבינו יונה מגוי שהוציא מים וכו'), וכן מש"כ בשמו בשבת קל, ב. וע"ע בס' ארחו"ש ח"ג סי' יג מה שהאריכו בביאור השי' בסוג'.

תוד"ה במזיד לא יאכלו - משמע לשום אדם לא יאכלו ואע"ג דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכו'. הר"ן כ' בשם הרשב"א עוד תי' על ק' זו, ז"ל "דשאני פירות דגוי דלא קנו שביתה מדינא אלא משום גזרה בעלים גוי אטו בעלים ישראל ומשום הכי מקילינן בהו", וכ"כ בפס' הרי"ד, ז"ל "ועוד שהפירות דיש' קנו שביתה, אבל פירות גוי אין להן שביתה דגוי לאו בר שביתה הוא. ואע"ג דאמרן לקמן בפרקי' דגזרי בעלים דגוי אטו בעלים דיש', הני מילי לענין ד' אמות, שאם יצאו חוץ לתחום אין להן אלא ד' אמות, דהא אפי' היוצא חוץ לתחום שוגג אין לו אלא ד' אמות, אבל לענין לאוכלן דווק' במזיד דיש' הן אסורין, אבל מזיד דגוי הן מותרין, כתנא קמא דקאי רב פפא כוותיה".

והנה בד' הראש' בביצה כה, א מבו' דאם תחומין דאו' אז הבא מחוץ לתחום הוי כאיסור תורה ויש לאסור גם על ישראל אחר שלא נשתלח בשבילו. (ויש בזה עוד שי' מחוד' בתמים דעים סי' קכא שכ' "וי"מ דכי גזרי' שמא יאמר לו דוקא בתחומין דאו' דג' פרסאות אבל בתחומין דאלפיים אמה דמדרבנן לא גזרינן, וכדחזי' באידך פירקין לקמן גבי ולא רוכבינן וכו' ש"מ תחומין דאו' דאי מדרבנן לא גזרינן. וכי תימא א"כ לישני ליה התם בתחומין דג' פרסאות דאו' הוא דגזרי', וי"ל דהא ליכא למיגזר שילך הוא בעצמו ביו"ט ג' פרסאות, אבל הכא איכא למיגזר שיאמר לגוי להביא מאיזה מקום שירצה ואפי' מחוץ לג' פרסאות"). והק' הב"מ בס' תקטו (והובא בשעה"צ סק"ג שם) דהרי בתחום דכלים נחלקו הפוס' (ונת' במקו"א) אי שייך נמי למימר תחומין דאו', ועוד דהא פירות הנכרי ודאי אין להם שביתה מעיקר הדין אלא רק מגזירה. אבל באמת לכאו' היה מקום לומר דציצאת הנכרי עצמו היא בגדר איסור דאו' (אם תחומין דאו'). ויתכן לומר דנכרי עצמו אינו קונה שביתה כלל, (ונפק"מ לדין גוי ששבת בתחומין, ועי' מנ"ח מ' כד). ויתכן עוד דכיון דרק הפירות הובאו לצורך ישראל ואילו יציאת הנכרי אינה אלא גרמא בזה, אז אין לאסור אלא מצד הפירות. (וע"ע מנחת שלמה סי' ה).

והנה בשו"ת הרשב"א ח"ה סי' ח' כ' דאין איסור מעשה שבת ביו"ט, וק' דהכא אסרי' במזיד שלא במקומן, ואיירי ביו"ט כדכ' הרשב"א כאן "דשאני התם דאיתעבידא ביה מלאכה דאורייתא, אבל הכא כיום טוב דוקא, אבל בשבת ודאי אסורין אם הביאן דרך רה"ר ואפי' העבירם ארבע אמות ברה"ר". ולהנ"ל ניחא דהאי דאסרי' הכא אי"ז מדין מעשה שבת כלל, אלא מדין דהבא מחוץ לתחום אסור, דאיסור זה הוא גם בישראל, אם עשה איסור דרבנן במזיד, וכנ"ל. (ואף דהרשב"א בתש' איירי גבי איסור דרבנן דהא מדאו' אמרי' 'הואיל', כבר כ' הרע"ק דאיסור זה הוי כדאו' לענין דלא מקילי' ביה בשבות דשבות לצורך מצוה וכיו"ב). ובה יתיישב עוד מה שהק' האחרו' סתי"ד הרשב"א, שכ' בעבוה"ק "כלי תשמיש חדשים הנלקחים מבית היוצר שצריכין טבילה אין מטבילין אותן לכתחילה כיום טוב לפי שנראה כמתקן כלי וכו' עבר והטביל את הכלים כדרכן במזיד לא ישתמש בהן כיום טוב ואין צריך לומר בשבת, בשוגג ישתמש בהן בשבת ואין צריך לומר כיום טוב שאין קונסין בכיוצא בזה שוגג משום מזיד", והא לדבריו הא אין איסור מעשה שבת ביו"ט. ולהנ"ל ניחא כיון דהאיסור בזה הוא מצד הבא חוץ לתחום, כיון דעשה איסור דרבנן במזיד. (ועכ"פ יוצא דאין כלל שאין איסור מעשה יו"ט, דבאיסור דרבנן במזיד יש לאסור מצד גזירת הבא מחוץ לתחום, ויש בזה כמה נפק"מ).

וגם א"ש בזה קו' הביאווה"ל בס' תקכו סכ"ג למה פסק השו"ע שם כהרשב"א להתיר מעשה יו"ט, והא הר"מ כ' דמעשר בשבת במזיד לא יאכל, דהטעם בזה הוא לא מדין איסור מעשה שבת אלא מגזירת הבא חוץ לתחום דגזרי' באיסורים דרבנן כשעשה ישראל במזיד, וכמבו' בד' התוס' בסוג' דגזירת הבא חוץ לתחום היא גם בישראל, ומצד מעשה שבת בלא"ה אין איסור באיסורים דרבנן. (ובאמת הגר"ז - בחלק מהמהד', הק' על המג"א הנ"ל דכיון דפסקי' כד' הרשב"א דביו"ט לא אסרי' מעשה שבת, אז אין מקור כבר להתיר בדל"ל אחריו. וצ"ל דאמנם ביו"ט מקילי' לגמרי אבל ס"ל להמג"א דבשבת נמי לא אסרי' אלא בדאית ליה אחריו). ובביאווה"ל ר"ס שיח תמה על הר"מ דהיקל במעשה שבת של איסור דרבנן דלא אסרי' ליה במזיד עולמית, דלכאו' אם יש איסור מעשה שבת הא קי"ל כר"י דבמזיד אסרי' לו עולמית. ואולי י"ל דהר"מ ס"ל דאין האיסור בזה מצד מעשה שבת כלל, וכדכ' הראש' הכא דאין מעשה שבת באיסורים דרבנן, אלא הטעם הוא מדין הבא מחוץ לתחום, ובה אין טעם לאסור עולמית אלא בכדי שיעשו.

ויש להוסיף עוד, דלדרכו של הגר"ז ודעימיה הרי יוצא דגם בדרכנן יש לאסור משום מעשה שבת היכי דאיכא השתא הנאה מן האיסור, וא"כ מה הק' התוס' והראש' בתר הכי למה במזיד לא יאכלו לשום אדם אפי' למי שלא נשתלחו לו, והא כיון דאיירי שלא במקומן הא יש לאסור מדינא דמעשה שבת, ואין בזה את הסברא שכ' התוס' ד"הכא דהשתא הם במקומן שרי". ואולי זה גופא כוונת הת' ד"כיון שנעשה איסור על ידי ישראל החמירו", והיינו דאין כאן איסור רק מצד הבא חוץ לתחום אלא מצד מעשה שבת, וזה דוחק.

תוד"ה מכלל. ואם כן דרב פפא דשרי במזיד במקומן כ"ש דשרי בשוגג שלא במקומן. יל"ע מהו הק"ו בזה, והרי הנידון לאסור שוגג שלא במקומן הוא מצד דין הבא חוץ לתחום, ואסרי' גם על מי שלא נשתלחו בשבילו כיון דנעשה איסור ע"י ישראל, ואילו הא דהתיר ר"פ מזיד שלא במקומן זהו משום דל"ש שם איסור דהבא מחוץ לתחום וכן ל"ש איסור מעשה שבת וכמבו' כ"ז בד' התוס', וא"כ מה המקור מהיתרא דר"פ להתיר גם שוגג שלא במקומן. ואי נימא דהתוס' פי' דהנידון כאן הוא בהל' קנסות ואי לא קנסי' מזיד ודאי לא קנסי' שוגג, אבל בד' הר"ן א"א לומר כן, דהרי הוא פי' דיש כאן תלייה אמיתית בין דינא דר"פ דהפירות אנוסין ולא הפסידו את מקומן ובין הא דלא אסרי' להו כדין מעשה שבת והבא מחוץ לתחום, וג"כ כ' כעין ד' התוס' "רכיון דחזינן בגמ' דכי בעינן לדחויי ולמימר דבמזיד במקומן כו"ע לא פליגי דאסור אמרינן דבשוגג שלא במקומן פליגי אלמא סבירא לן דטפי איכא למישרי שוגג שלא במקומן ממזיד במקומן, הלכך כיון דבמזיד במקומן קיימא לן כרבנן דשרו מרב פפא בשוגג נמי שלא במקומן קי"ל כותייהו, אע"ג דלא

דהתוס' הרי ג"כ כ' ד"כשנעשה ע"י נכרי לא החמירו", ולכן הוסיף הרשב"א ד"לפי שנעשית בהן איסור ע"י ישראל". ועכ"פ בד' הרמב"ן כאן מפור' דדין זה תלוי בפלוג' ר"מ ור"י, שכ' "החזירן למקום אחר במזיד כיון שע"י איסור שבת באו לכאן אסורין הם אבל בשוגג מותרין, סבר לה כמאן דאמר במבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל", (ואת איסורא דראב"י ור"נ במזיד במקומן פי' דאזיל על תחומין דס"ל דהפירות ל"ה כאנוסין. ויל"ע להרמב"ן מהו הטעם דר"נ וראב"י אסרו את הפירות באכילה בשוגג שלא במקומן, ולכאור' צ"ל דס"ל כר"י דמעשה שבת אף בשוגג אסור. וא"כ יוצא דת"ק ור"נ וראב"י נחלקו בב' דברים, בהל' תחומין אי פירות כאנוסין, ובהל' מעשה שבת בפלוג' ר"מ ור"י, ודוחק. ואולי צ"ל כמש"כ התוס' דגזרי' שאם יאכל יבוא לטלטל, ואע"ג דבמזיד במקומן התירו לאכול אע"ג שאסרו לטלטל, אולי י"ל כדחילקו התוס' בין עיר לד"א, לפי שי' המהר"ם מרוטנבורק דחזרו לעירו מותר בכל עירו אפי' במזיד, וג"ז דוחק).

והנה רש"י כ' "בשוגג יאכלו - במקום שהן שם אם יש אדם שעירב לאותו צד או שהיו בני עיר אחרת סמוכים להן", ופי' המהרש"א ד"יאכלו משמע לאחרים ואי הוה שרי נמי לאותו שהביא בשוגג הוה ליה למימר בשוגג יאכל לשון יחיד, ואע"ג דלא קנסין שוגג אטו מזיד כמ"ש התוספות הכא לא עדיף מנכרי שהביאו בשביל ישראל דאסור למי שהובא בשבילו", (ואף דהכא הובא ע"י ישראל, כבר נת' לעיל דגבי איסור דרבנן שייך לגזור גם בישראל שהביא, כי אין בזה את הסברא שכ' התוס' בשבת קכב, א ד"התם לא חיישינן אי שרית ליה לאכול דילמא אתי לבשולי במזיד דהא איכא איסור סקילה וחמיר עליה אבל בנכרי העושה לצורך ישראל אי שרית ליה אתי למימר לנכרי לעשות בשבילו". אבל הריטב"א כ' להדיא ד"כי קאמרינן שיאכלו חוץ למקומן מיירי למי שקנה שם שביתה שהם תוך לתחומן, אי נמי אפילו לבעלים שיצאו בשוגג או שהוציאום שלא לדעת". (וע"ע תו"ש סי' תה סק"ח, הו"ד בשעה"צ סקל"ט). ואמנם נת' דבמעשה שבת דרבנן נחלקו הפוס' אי בשוגג לא יאכל ביומו, אבל גבי הבא מחוץ לתחום ע"י נכרי ודאי אמרי' דאסור למי שהובא בשבילו, אלא דהנידון כאן האם גזירת הבא חוץ לתחום שייכא גם בבא ע"י ישראל וכנ"ל.

כ- הר"מ פ"ו מהל' שבת הכ"ד "פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, בשוגג יאכלו בשבת שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו, במזיד לא יאכלו עד מוצאי שבת", והיינו דרק בשוגג במקומן יש להתיר מהאי טעמא ד"לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו". ובפ"ה מהל' יו"ט ה"י כ' "פירות שיצאו חוץ לתחומן וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מפני שהן כאדם שיצא באונס וחזר באונס". והיינו דדינא דר"פ הוא גבי תחומין ובהא אמרי' דלעולם הפירות הוו כאנוסין ואפי' בחזרו למקומן במזיד לא הפסידו את מקומן, ואילו גבי איסורם כדין מעשה שבת פסקי' לחומרא ומתירי' רק בתרתי לטיבותא. (והראב"ד בהל' שבת השיג "דוקא שחזרו שלא במקומן אבל חזרו במקומן במזיד נמי יאכלו והכי אסקה רב פפא בעירובין", וזה כשי' שכ' ב'כתוב שם' הכא ד"אנן הכי מפרשינן לה, שאם חזרו לעיר היינו מקומן, אבל אם חזרו לתוך התחום זהו שלא מקומן ואסורין באכילה אפילו בד' אמות שלהם. וטעמא מאי משום דאהנו מעשיו דבעא לאפקינהו ממקום שביתתן וכבר הזמינם למוצאי שבת להוציאם חוץ לתחום, אבל כשהחזירם לעיר ודאי לא אהנו מעשיו ולא מידי. וטעמא מעליא הוא וסמכינן עליה", ועכ"פ ס"ל דבגוונא שלא הפסידו את מקומן ע"כ הם גם מותרים באכילה).

ואמנם יל"ע בשי' הר"מ דאף דס"ל לחלק בין איסורא דמעשה שבת לאיסור התחומין, מ"מ כיון דאסר את הפירות באכילה (כשחזרו למקומן במזיד) או למאי נפק"מ התיר את תחומן, והא הפירות הוו מוקצין. (ואולי נפק"מ לטלטול מן הצד או עודן בידו וכו', ודוחק). ועי' ט"ז סי' תה סק"ו ובמג"א ר"ס תקטו. ויש אריכות בנו"כ על הר"מ בב' המקומות בביאור שי' וגי' בסוגיין, ליישב לשי' איך מדמי' ד' ר"פ לפלוג' דתנאי, כיון דבאמת יש חילוק בזה בין איסור אכילה לדין הפירות לענין תחומין. ויתכן לומר, דהנה הראש' הביאו מהתוספתא דשייכא לומר חזרו אף שלא הגיעו למקומן, וכמש"כ

כ- הרשב"א "ומדתלי רב פפא טעמא באונס שמעי' מינה דדוקא חזרו קאמר דומיא דאדם דאמרי' הוציאווה והחזירוהו הרי הוא כאלו לא יצא, אבל חוץ למקומן אסורין כאדם שאין לו אלא ארבע אמות, ואע"ג דאוקימנא כתנאי ורב פפא כת"ק ואסיקנא דת"ק פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו דכל היכא דאיכא חדא לטיבותא שרו רבנן, אפ"ה רב פפא לא סבר ליה כוונתייהו אלא בחדא דהיינו בשחזרו במקומן אבל בשלא במקומן כראב"י סבירא ליה, וכן הלכה", ולכאור' מבו' בדבריו דאליבא דרבנן בשוגג שלא במקומן מותר לטלטל יותר מד"א, וכ"כ המאירי להדיא, ז"ל "הא מ"מ אם לא חזרו אלא שהם עדיין חוץ לתחום אין להם אלא ד"א כדין בעלים בהוציאווה ואע"פ שלת"ק חוץ למקומן בשוגג מיהא יאכלו ולר' נחמיה במזיד אף במקומן לא יאכלו אין הלכה כן ואין בזה חלוק בין שוגג למזיד אלא בין במקומן בין שלא במקומן שאם חזרו למקומן מותרות אף למוציא ומקומן עדיין אלפים לכל רוח ואם חוץ למקומן אסורות אף לכל אדם אלא בד"א ובתוך ארבע מותרות למי שהוא בתחומן או שעירב לאותו צד ולמוציא מיהא אסורות אף בתוך ארבע וכן כתבוהו קצת חכמי הדור ונראה מטעם קנס". והדבר תמוה דאפי' אם הפירות הם אנוסים (וגם המוציא היה שוגג) אבל איך יהיו עדיפי מאדם דאף בהוציאווה באונס אין לו אלא ד"א כשהוא לא במקומן.

ואמנם הר"ן כ' ע"ד הרשב"א "ואין זה מחזור אצלי דנהי דודאי סבירא ליה לרב פפא דכשהן חוץ לתחום אין להם אלא ד"א, אכתי מנא לן דלית ליה בשוגג יאכלו כת"ק, דודאי כי קאמ' ת"ק בשוגג יאכלו היינו דוקא תוך ד"א ולא אשכחן מידי במלתיה דרב פפא דלפלוג אהא", ועכ"פ הוא פי' בדבריו דלרבנן נמי איכא איסור לטלטל מחוץ לד"א. ואולי יש לצדר טעם להתיר את הפירות בטלטול שלא במקומן, דהרי בד' הרשב"א לקמן מז, ב מבו' דיש נידון לומר דתחומן של הפירות נגרר אחרי תחומן של הבעלים, וא"כ י"ל דמיד כשיצאו מתחומן הפסידו את שביתה הבעלים, וכעת מותר לטלטל כמה שירצה כיון דבלא"ה כבר יצאו ממקום שביתתם, ואמנם אדם היוצא חוץ לתחומן (בשוגג ובמזיד) הרי הוא אסור ביציאה מד"א כיון דהוא קונה שביתה חדשה של ד"א מקרא דשבו איש תחתיו, אבל פירות שאין להם שביתה מצ"ע אלא בתר הבעלים גרידי, אינם קונים שביתה של ד"א חדש', ואין שום איסור להמשיך לטלטל, וצ"ע בזה.

פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו. הנה נחלקו ר"מ ור"י בדין מעשה שבת, דר"מ מתיר בשוגג אף ביומו ור"י אוסר, ולכאור' הני תנאי ס"ל כר"מ דלא אסר מעשה שבת בשוגג. אבל הנה הביאנוה"ל בר"ס שיח הביא פלוג' הפמ"ג והגר"א האם באיסור דרבנן אסור ר"י בשוגג ביומו, ואי נימא דאיסור דרבנן קיל בזה, א"כ סוג' דידן היא גם אליבא דר"י. אמנם ר"נ וראב"י אסרו אף בשוגג שלא במקומן, ולא התירו אלא בתרתי לטיבותא, ולכאור' הם ס"ל דמעשה שבת בשוגג אסור גם בדברנן. אלא דהתוס' כ' דטעמם לאסור הוא משום גזירה שאם יאכל את הפירות יבוא להוציאן מחוץ לתחום. (ובמרדכי רמז תצו הוסיף בזה, ד"טעמא הואיל ואייתנהו עד הכא חיישינן דילמא אייתי להו חוץ לארבע אמות אבל במקומן ליכא למיחש להא מילתא שהרי יש להן אלפים אמה לכל רוח ונראה לרבינו מאיר דלא אסיר אלא למי שהוציאם אבל לישראל אחר שרי ולא חיישינן דלמא מפיק להו". אבל מאידך עי' באו"ז שכ' בדעת ר"פ "מיהו אותו שהחזירם במזיד דלדידיה נראה בעיני שאסור הואיל ועשה בהם איסורא שהביאם מחוץ לתחום ולא שרו אלא לאותן שהובאו לו וכ"ש לאחרני אבל המביאם מחוץ לתחום אסור בהם הואיל ועבד בהן איסורא וכו' בשמעתיך אתי שפיר דשרו היכא שהחזרו במזיד דהואיל ואם היו בביתו ליכא למיחש שמא יוציאם חוץ לתחום ויחזור ויכניסם מיהו אותו שהחזירם מסתבר דלדידיה ודאי אסירי הואיל ועבד בהו איסורא שהביאם מחוץ לתחום", ועי' ביאור"ל סי' תה ס"ט).

ובעבוה"ק כ' "אם יצאו על ידי ישראל בין בשוגג בין במזיד לא יאכלו שם לאחד מישראל לפי שנעשית בהן איסור על ידי ישראל", ולכאור' נראה דטעמו הוא משום איסור מעשה שבת, אבל י"ל דאף הוא ס"ל דהטעם הוא כדכ' התוס' דגזרי' שלא יבוא להוציא, אלא

ולתחומן, וא"כ מי שיצא מביתו וכו' ודאי הפירות אין דינם כיוצאים לדעת. אבל מ"מ הא קי"ל דאף באונס אין לו את כל העיר אא"כ מוקפת מחיצות, אלא די"ל דכיון דשבתו בעיר בפועל מבעו"י (אע"ג דקנו שביתה לפי רגלי הבעלים) אז הו"א לדידהו כד"א, ויכו' עוד. (וכן יש להתיר עפ"ד הראב"ה המובא לעיל דכלפי בני מברכתא הו"א כולה כד"א אפי' כלפי הדיכרי שבאו מחוץ לתחום).

כ" האו"ז סי' קמב "ואם חזרו הפירות למקומן אפי' חזרו במזיד יאכלו במקומן הואיל והיתה יציאתם בשוגג ולא אסירי אלא עד שתהא יציאתם במזיד ושלא במקומן. וכן נמי אסור היכא דחזרו במזיד אם היתה יציאתם במזיד דאיכא תרתי לגריעותא דלא שרו רבנן אלא בחדא לגריעותא וחד' לטיבותא". וצ"ע דאם הפירות נחשבים כאונסים, מאי איכפ"ל שהוציאן והחזירן במזיד, ובמה חשיב כה"ג תרתי לגריעותא כלפי הדין שלא הפסידו את מקומן.

שלא במקומן לא יאכלו. הנה בהוציא ביו"ט את הפירות כה"ג, אז מכיון דאסירי רבנן את הפירות באכילה, אז עובר גם על איסור דאו' כי הו"א הוצאה שלא לצורך כלל, ואפי' אי נימא דלא דנים 'למפרע' ככה"ג, (דאם הוציא שלא לצורך, אינו מועיל מה דישתמש בזה כעת, וכן להיפך), אבל כאן מתחילת הוצאה כבר ברור דהו"א הוצאה שלא לצורך כי רבנן יאסרו את הפירות. (ואולי הו"א מתעסק אם אינו יודע על איסור הפירות וחשיב דהוצאתם לצורך היא, ואולי גם חשיב לצורך כיון דיתכן שיאכל הפירות קודם שיודע לו האיסור). ובפרט יל"ע לפמש"כ הרמב"ן בשי" רש"י דבשבת איכא איסור גם בחזרו מחמת דעבר על הוצאה, וביו"ט אין איסור אלא מצד תחומין, ותיקשי דאף ביו"ט עבר על איסור דאו' כשהוציא שלא לצורך, ויש לאסור אף בחזרו. אבל י"ל דאין לאסור כשחזרו מצד ההוצאה, דהרי כשהחזירם לא אסרם אלא התיירם, ומצד מה שהוציאם קודם לכן אין ראוי לאסור כעת כשכבר חזרו למקומן. (אא"כ כד' הרשב"א הנ"ל דיש איסור מעשה שבת במים שנתבשלו אף כשכבר נצטננו, ויל"פ).

רש"י ד"ה אסורין - לזוז אותן מארבע אמותיהן. ויל"ע במש"כ בשעה"צ בסי' שמש סק"ד "משמע דאם היה ננס גם בגופו, בדידיה משערינן הד' אמותיו אף דפתוחים משאר בני אדם, וכן כתב הגר"ו, ועיין בפרי מגדים בזה", דא"כ איך דנים ד"א של הפירות.

ז"ל הרמב"ן בתו"ד "הן בני ארץ ישראל סבורין שאין בגוי המביא דורון מחוץ לתחום משום איסור מלאכה לפי שההוצאה מותרת ביו"ט, והליכת תחומין לעצמו הוא מהלך, אין בו אלא משום שביתה דכלים דחפצי הגוי קונין שביתה הילכך בתוך ד"א שלהן מותרין, וזאת הסברא ודאי אינה כהלכה שהרי יש להם כל העיר כר"ג וכדאמר' לקמן בדכרי דמברכתא, וליכא למימר דבאין בשביל גוים יש להם כל העיר כר"ג אבל בשביל ישראל לא, דהא קי"ל כר"פ דפירות אנוסין הן", ומב' בדבריו דהיה מקום לאסור גם מצד הליכת הנכרי עצמו, אלא דבזה יש להתיר כיון דלעצמו הוא מהלך. והדברים צ"ע דהרי גוי אין לו שביתה וא"כ איך יהיה בזה איסור אמירה לנכרי. (ונת' במקו"א דלכאו' ל"מ הליכת הנכרי חוץ לתחום לאפוקי מגוי ששבת', כיון דאין לו שביתה כלל).

אבל באמת מצינו להדיא דאיכא איסור אמירה לנכרי על הילוך הגוי עצמו. דהנה הראב"ה בסי' תז וכן באו"ז סי' פד כ' דאם י"ב מיל אסור מדאו' אז אין לומר לגוי להביא אתרוג חוץ לתחום, כי לא הותרה אמירה לנכרי בדאו' אף לצורך מצוה. אלא דיש לדחות דכוונתם מצד השביתה והתחום של האתרוג, אלא דא"כ יהיה מוכח מדבריהם דאם תחומין דאו' אז גם תחום כלים דאו'. (אבל המשנ"ב בסי' תרנה סק"ג אסר כדבריהם מצד הילוך הנכרי). אבל בראב"ה סי' שצא מוכח להדיא דיש איסור גם מצד הילוך הגוי, שכ' שם "ואפילו גרסינן אומר לגוי אומר אני דהכא פירושא אומר לגוי לך בשבת למקום פלוני והבא למחר, דאיסור תחומין דרבנן הותר לו שילך בשליחותו בשבת בלא קצץ במקום מצוה, אבל הבאה דאיסור דאו' לא". ובשו"ע סי' שו ס"ט נפסק "אסור לומר לא"י שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו להספידו", ומקור הדין במרדכי בשבת.

ובראש' בשבת קנא, א מב' ג"כ דאסור לומר לגוי לילך חוץ לתחום לשמור פירותיו, ז"ל הרשב"א שם "אבל לגוי אסור לומר לו שמור

הראב"ד דעכ"פ חזרו לתחומן אע"פ שלא חזרו למקומן ממש, וא"כ י"ל דבזה איירי הר"מ ולכן בהל' שבת אסר את הפירות וכדין מעשה שבת, כיון דלא חזרו למקומן ממש ונשאר בהם הנאה מהאיסור, לא מאיסור תחומין כי חזרו לתחומן אלא מאיסור העברת ד"א ברה"ר, אבל בהל' יו"ט התייר הר"מ, דהרי שם אין איסור אלא מצד תחומין ולא מצד הוצאה והעברה, וכיון דחזרו לתחומן כבר אין בהם איסור מעשה שבת, ומ"מ בהל' שבת נמי יש להקל בצירוף הא דהוי בשוגג וגם ד"לא נעשה בגופן מעשה ולא נשתנו".

אנוסין נינהו. הנה בגאו"י לקמן מה, א נס' בפירות שקנו שביתה עם הבעלים, ובאמצע השבת יצא הבעלים מחוץ לתחום, האם איבדו הפירות את שביתתם או לאו. והוא דן שם מצד הואיל והותרה, אבל באמת יש כאן עוד נידון האם יש שביתה עצמית לפירות אלא שהיא נקבעת ע"פ רגלי הבעלים, או דהם רק טפלים לשביתת הבעלים. והרשב"א לקמן מז, ב כ' "מכאן נלמוד דהא דאמרין לעיל פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד מותרין מאי טעמא אנוסין נינהו, אפילו יצאו וחזרו ע"י בעלים קאמר, ולעולם קרינן להו אנוסין כיון דלא מנפשייהו קאזלי, דהא הכא בעלים מיתו להו ואפ"ה שרינן להו בכולה מברכתא כדן אנוסין", ומב' א"כ דאף דהבעלים הפסידו את מקומו מ"מ לפירות נשאר שביתה כאן, וכשיחזרו לא הפסידו את מקומן. (ויל"ד דאולי שאני נכרי דלא תיקנו רבנן לחפציו שביתה כמוהו אלא דין שביתה לעצמן, עי' ביאוה"ל סי' תא, וא"כ מה הוכיח הרשב"א מחפצי נכרי לחפצי ישראל. ועי' שבת הלוי ח"ט סי' עט שר"ל כן, אבל עכ"פ ברשב"א הנ"ל והריטב"א בסוגיין מב' להדיא דגם כשהבעלים הפסידו את מקומו אי"ז אסור את כליו).

והריטב"א בסוגיין כ' "ודעת מורי הרב ז"ל דהא דרב פפא לא נצרכא אלא אפילו בשיצאו חוץ לתחום במזיד ע"י הבעלים דסד"א בתרייהו גירי וכיון שהחזירום במזיד כשם שאין להם אלא ד' אמות כך פירותיהן אין להם אלא ד' אמות קמ"ל דפירות גופייהו אניסי ולא הפסידו מקומן. ואוקימנא כתנאי אבל היכא דהוציאום אחרים שלא לדעת הבעלים הא דכו"ע היא שלא הפסידו מקומן כשחזרו, דאנוסין נינהו דלאו כל כמיניהו למסרינהו אבעלים". אבל יל"ע בדבריו, דמתחי' נראה דהרבותא בהוצאה ע"י הבעלים היא כנ"ל דלא נימא דהפירות בע"כ בתרייהו גירי וממילא הוא דהפסידו את מקומן, (וכלש' הריטב"א לקמן מז, ב "דהא סתם נכסים בתר בעלים גירי ולא עדיפי מיניה"), ובסוף נראה דהענין הוא להיפך דבהוצאה ע"י אחרים אמרי' לכו"ע דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, משא"כ בהוצאה דבעלים גופיה דיותר יש מקום לומר דאין לפירות דין אנוסין. והנפק"מ בזה היא החולקים על ר"פ, איך הדין כשהוציא אחר את הפירות אבל ברשות הבעלים. וצ"ע.

וז"ל המאירי "ואפי' הוציאום הבעלים לדעת והחזירום לדעת שהם עצמם הפסידו מקומם בפירות אינו כן אלא הרי הן כרגלי הבעלים ר"ל בתחום שהיה לבעליהן כשחשכה ואם נתנם לאחר מוליכין כשיעור זה שלא אמרו עליהן שהן כרגלי הבעלים אלא לקנות שביתה מביה"ש"מ לא לאסר בפשיעתם שהפירות אנוסים הם והרי זה אצלם כהוציאיהו והחזיריהו באדם", וגם בדבריו יל"ד האם החולקים על ר"פ זה מהטעם הנ"ל דהפירות כרגלי בעליהם להיאסר בפשיעתם. ולש' המאורות הוא "ויש לפרש לא הפסידו את מקומן ויש להן אלפים אמה לכל רוח, וכגון שהוציאן בעל הפירות שאם הוציאן אחר לאו כל כמיניה למיסר פירי דלאו דיליה. ואע"פ שבעל הפירות אין לו אלא ארבע אמות כיון שיצא חוץ לתחום, אפילו הכי אם נתן הפירות לאחר לא הפסידו את מקומן ומותר אותו אחר להוליכין אלפים אמה", ודו"ק.

והנה הפוס' דנו באדם שנשע מביתו לשבת, האם יהיה אסור לטלטל את כליו יותר מד"א. ובשבת אין נפק"מ כ"כ, כי אם העיר מוקפת מחיצות אז כולה כד"א, ואם לאו אז ייאסר כדן הוצאה, אלא נפק"מ בהוצאה דרך מלבוש, או ביו"ט בעיר בלי מחיצות. ולהמב' בסוגיין לכאו' יש להתיר, דכי היכי שאם יצא הבעלים עם הפירות וחזר, דהוא מזיד ואין לו אלא ד"א (או את כל העיר המוקפת להסוב' דה"ה ביצא לדעת, או אפי' כשאינה מוקפת לדעת הב"מ בפי' ד' המהר"ם מרוטנבורק), ומ"מ הפירות אנוסין וחזרו למקומן

המלחמות דמשום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך לתחום הקלו בה, וי"ל דזהו דוקא לענין הילוך האדם, אבל פירות שיש להם שבייתה תחומן שווה לכל, ודו"ק.

אמנם עצ"ע בד' הרמב"ן מהו שכ' דהנכרי לעצמו הוא מהלך, והרי הנכרי בא לכאן ע"מ להביא את הפירות, ולמה ל"ח ביאתו זו כהליכה לצורך הישראל. גם צ"ע דאמנם אשכחן דיש איסור אמירה לנכרי על הליכה חוץ לתחום אע"ג דאין שבייתה לנכרי, וכש"נ דמ"מ אסור לומר לנכרי לעשות כל מה שהישראל עצמו אסור לעשות, (ואולי כד' הר"מ דהטעם הוא משום גזירה), אבל איסור הנאה ממעשה הנכרי לכאן ודאי לא מתאים על הליכת הנכרי חוץ לתחום. גם צ"ע בד' הרמב"ן דהרי יש כאן מעשה שבת מצד הפירות שיצאו מתחומן וע"ז לכאן לא תי' מידי, (אא"כ נימא דהולכת הפירות חוץ לתחומן היא טפילה אל הילוך הנכרי עצמו, וכעין שדנו האחרון על מעשה שבת בהיצא חוץ לתחום לענין בגדינו וכליו).

מב, א

מהלך אלפים פסיעות בינוניות

אמר רב נחמן אמר שמואל היה מהלך ואינו יודע תחום שבת מהלך אלפים פסיעות בינוניות וזו היא תחום שבת. וכ' הריטב"א "מהלך אלפים פסיעות בינוניות. פי' דפסיעה בינונית אמה בקרוב, ואפילו בשבת יכול למנות ולעשות כן אם הוא צריך ללכת אותם בשבת לשום צורך שבת, ומונה אותם בינו לבין עצמו והוא לה כמדידה דמצוה דשריא כדאיתא בשלהי מסכת שבת". וכן פסק המשנ"ב בסי' שצו סק"ה ז"ל וימירי שהוא צריך ללכת לאיזה צורך שבת ומקרי מדידה של מצוה דשריא.

וצ"ע דבסי' שו סק"ה בד"ן מדידה של מצוה כ' המשנ"ב דדמותר למדוד חור שיש בכותל המפסיק אם יש בו פותח טפח להביא הטומאה מהחדר שהמת בו לחדר הסמוך לו ואע"ג שיכולין הכהנים לצאת ממנו מ"מ כיון שמודד שעורי תורה לא מחזי כעובדא דחול. וה"ה דמותר למדוד כדי לשער שיעור ששים לבטל איזה איסור דכיון דהוא להתלמד ע"ד הוראה לא הוי כעובדין דחול, וכך הוא סתמא דסוג' שלהי מס' שבת דכל כה"ג הוי כמדידה של מצוה, ואמנם הריטב"א שם כ' וימסכתברא דאפילו מדידה דמצוה לא שרינן אלא כשהיא לצורך השבת, ואע"ג דחשבנן חשבונות של מצוה וכל הנהו דפרק שואל, התם דיבור והלוח בעלמא הוא דשרי אבל לעשות מעשה משקל ומדה לית לן בה למשרי כיון דאפשר ליה לאחר השבת, וא"ש מש"כ הכא לשי, אבל צ"ע סתי"ד המשנ"ב למה מדידת אלפים איננה כמדידת טפח של טומאה או שיעור ששים לביטול. (ובאמת הרדב"ז בח"א סי' ריג כ' "לענין מי ששבת ואינו יודע שיעור אלפים אמה יכול למדוד אותם דרך הלוח והם אלפים פסיעות בינוניות וכל מדידה של מצוה מותרת כדתנן מודדין את המקוה").

ואולי הכא גרע דכל המדידה היא נפק"מ רק אליו (אם הוא נמצא שם לבד) ולא להוראה לאחרים, וצ"ע. (וע"ע שו"ת מהר"י ברונא סי' מו). ויתכן עוד, דמדידת מ' סאה למקוה או ס' לביטול או טפח לטומאה היא ממש מדידת שיעורי תורה, במה יש מקוה וטומאה וביטול ברוב וכו', אבל אלפיים אמה הם עצם הדין (ולא רק שיעור לחלות דין אחרת) וכה"ג יש איסור מדידה. ובלא"ה צ"ע מהו הגבול בזה, האם כל מדידה שאפשר לקבוע על ידה דין תורה נחשבת כמדידה של מצוה, וכגון אם א' רמז את כשרות המאכל לפי אורך הקו שסימן עליו, האם מדידת הקו (בלי צורך אכילה) תיחשב מדידה של מצוה, ובודאי מסתבר דל"ח מדידת מצוה, וא"כ צ"ע במדידת האלפיים שאינה מוסיפה שום חלות דין אלא רק מודדת את המקום עצמו.

כ' הביאוה"ל סי' שצו "פסיעות בינוניות - ופשוט דאם הוא אדם ארוך שפסיעה בינונית שלו הוא יותר מאמה דצריך לשער באדם בינוני דעלמא שהרי יותר מאלפים אמה אסור לילך בשבת ואסמכוהו אקרא וכמ"ש בתו"ש. וכן פשוט דאם הוא אדם ננס שפסיעותיו קצרות ואינו מחזיק כשיעור אמה יוכל לילך יותר מאלפים והשו"ע

לי פירותי שהוא חוץ לתחומי, דכל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה". ואולי הרשב"א בא ליישב בלש' את ההע' הנ"ל, דלמה נאסור אמירה לנכרי על תחומין כיון דלגוי ליכא שבייתה כלל, וע"ז כ' דמ"מ כללא הוא דאין לומר לנכרי לעשות מה שהישראל עצמו אסור לעשות, (ואף דלישראל מותר להוציא את הגוי חוץ לתחום, אבל מ"מ את עצמו אסור לו להוציא, ולכן גם אסור להגיד לגוי להוציא את עצמו. ואולי הגדר הוא דדנים את הגוי כמצווה, ואת מה שעושה כאילו עשה הישראל שאמר לו. וניחא יותר ע"פ מש"כ הר"מ רפ"ו מהל' שבת "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצווה על השבת ואע"פ שאמר לו מקודם השבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן". אבל צ"ע אם דנים את הגוי לפי המקום שהיה בו בביהש"מ או דלא יילך אלפיים מהמקום שנמצא עכשיו. ובליקוט תשובות להגרעק"א סי' כב דן על ישראל האומר לנכרי לצאת חוץ לתחום, אבל הישראל עירב ומותר לו לילך שם, וכ' "עוד זאת אדרוש וכו' מ"מ הנכרי הולך מחוץ לתחום בשביל ישראל והוי בכלל אמירה לנכרי שבות, אף דהליכה זו היתר לישראל המשלחו ולגבי' ליכא בהליכה זו איסור, מ"מ לגבי הנכרי מיקרי מלאכה שהולך חוץ לתחום, או דנימא דכל שלישראל בעצמו מותר לעשות ד"ז מותר ג"כ אמירה לנכרי לעשות זה, ולפי שעה אין הכרע").

והנה הר"ן בביצה יג, ב מדפ"ה כ' "ואם לנו בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. כתב רש"י ז"ל דכיון דאסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודי אם אסרוהו על זה ותמהני לדברי הרב אלפסי ז"ל והרמב"ן ז"ל שהם סוברין דתחום שלשה פרסאות דאורייתא כמו שכתבתי בסוף פ"ק דעירובין בס"ד למה הקלו בכך בשלמא לדברי מי שסובר דאע"ג דאיתעבידא מלאכה דאורייתא ע"י נכרי כל היכא דליכא למיחש משום מוקצה מותר לישראל אחר וכמו שכתבתי למעלה ניחא אבל למי שאינו סובר כן מביעיא ליה", והב"מ בסי' תקטו יליף מד' הר"ן דתחומין דאו' זה גם בכלים, אבל הק' דכלים דגוי ודאי אין להם שבייתה מדאו'. אמנם להנ"ל י"ל בפשיטות דכוונת הר"ן היא מצד הילוך הנכרי עצמו, דאף בזה יש איסור אמירה לנכרי וכמב'ו, אף דנכרי אין לו שבייתה. (ויתכן לומר דכיון דגזרו על חפצי הנכרי, אז הוא עצמו לא גרע מחפציו. או ביותר דבגדר הגזירה של חפצי נכרי קבעו דיש לגוי שבייתה וממילא חפציו נגזרים אחריו, אבל עכ"פ שייך אצלו הענין של הליכה חוץ לתחום. ועי' ביאוה"ל סי' תא בגדר האיסור והשבייתה של חפצי הנכרי. אמנם זה עדיין לא מיישב את הראש' הנ"ל דס"ל דהוי כאמירה לנכרי על איסור תחומין דאו').

אכן המאירי בביצה יב, א כ' להדיא "זה שכתבנו שתחום שלש פרסאות מן התורה יש חולקין בה משמועת ולא רוכבין וכו' וכבר תירצנוהו לדעתנו והם חולקים עוד בה ממה שהזכירו ספק באו חוץ לתחום ונראה לי לתרץ בה שאין דרך הבאת פירות מחוץ לשלש פרסאות והיא התשובה ממה שהתירוהו לאלתר לאחרים וכן שאין המוקצה בגוף הפירות מצד עצמו ולא עוד אלא שאף הם מודים ששבייתת פירות מדרבנן", ויש בדבריו ידיעה על מה שדנו הפוס' האם יש תחומין דאו' בכלים, דהוא ס"ל (עכ"פ לענין י"ב מיל) דהכלים אינם אסורים מדאו'. אכן הנה מפור' בדבריו דהנידון היה מצד תחומי הכלים, ולא כש"נ ליישב ד' הר"ן, ותיקשי עליו שוב קו' הב"מ הנ"ל דהא חפצי נכרי אין קונים שבייתה מדינא אלא משום גזירה, ול"ה איסור דאו'. וצ"ע.

והנה על קו' הראש' כאן למה פירות שיצאו חוץ לתחום במזיד לא יאכלו לישראל אחר, דוג' פירות שבאו ע"י נכרי מחוץ לתחום דאסורים רק למי שהביא בשבילו, הביא הר"ן עוד תי' ז"ל "דשאני פירות דגוי דלא קנו שבייתה מדינא אלא משום גזרה בעלים גוי אטו בעלים ישראל ומשום הכי מקילינן בהו", וק' דהא סו"ס הגוי עצמו הלך חוץ לתחום, ונת' מד' הר"ן בביצה דיש לאסור בזה. (ואולי לכן שא"ר לא תי' כן). וי"ל כד' הרמב"ן הנ"ל דלעצמו הוא מהלך, אבל צ"ע דהר"ן בביצה אסר בכה"ג. וצ"ל דהר"ן שם הרי תי' קו' על הר"ף והרמב"ן ד"אפשר שהטעם כמו שאומר הרמב"ן ז"ל בספר

שבת בבקעה והקיפיה בשבת

שבת בבקעה והקיפיה נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה. והראש' דנו מ"ש ממי שהוציאוהו ונתנוהו בדיר וסחר דמהלך את כל ההיקף, והכא אין לו אלא אלפיים. (ולכאור' הקו' היא לא רק שיהיה מותר לו לילך הכל כדין נתנוהו בדיר וסחר, אלא כדין דלר"ג כל דיר וסחר הוי כד' אמות אע"ג דלא שבת שם, ול"ב מעלת שבת שם כדי לקבוע את כח ההיקף כד"א, א"כ גם בהל' מדידת התחום יהיה הדין דעיר מוקפת היא כד"א ואפי' אם כלתה מידתו בחציה ול"ה כמי ששבת שם או כלתה מידתו בסופה).

ובד' רש"י מכו' דדינא דמתני' הוא קולא למי שהוציאוהו באונס כיון דאין לו תחום אחר, וע"ע בד' רש"י בע"ב. (ולפ"ז לכאור' מי שישן בביהש"מ אליבא דרבנן לקמן מה, א דאין לו אלא ד"א כשניעור, אז יוכל ללכת את כל ההיקף, טפי ממי שניעור מתחילה וקנה לו רק אלפיים. ובזה שי' רבנן הויא קולא טפי מריב"ג). והריטב"א הביא בשם רש"י בתוספת קצת, ז"ל "עד כאן לא קאמר ר"ג שאם נתנוהו בדיר וסחר שמהלך את כולה אלא כשהוציאוהו חוץ ממקומו שנעקרה שביתתו הראשונה ולפיכך הקלו עליו לתת לו שביתה בכאן שיהא כל ההיקף כד' אמות, אבל כששביתתו הראשונה קיימת אין לו אלא תחומו שקנה תחלה", וע"ע בתורי"ד, (ובדבריו נראה דהכלל הוא דמי שיש לו אלפיים אין לו כלל ד"א). ונת' לעיל דהריטב"א לטעמיה דס"ל דקולת דיר וסחר היא גם להוציא במזיד, ולכן נצרך להוסיף דאי"ז רק קולא למי שהוציאוהו אלא הכלל הוא תלוי במה שנעקרה השביתה הראשונה או שהיא קיימת.

והנה הראש' הביאו דבירו' מכו' חילוק זה, דאי' התם "קל הוא מי שקנה לו שביתה ממי שלא קנה לו שביתה", והנה אם זה רק קולא לאונס אז היה צ"ל חומר הוא שהחמירו במי שקנה שביתה, או קל הוא שהקילו למי שאין לו שביתה. אבל להריטב"א והרי"ד נחא דקל הוא שהקילו למי שקונה שביתה השתא, אבל מי שיש לו את השביתה המוקדמת אינו קונה שביתה כעת ואין לו את הקולא של היקף המחיצות. ועי' במאירי שכ' עוד תי' ליישב האי דינא עם שי' ר"ג, ז"ל "אף רבן גמליאל מודה בזו שלא אמרה אלא בהוציאוהו וכן שאע"פ שלא שבת באויר מחיצות אלו הרי מ"מ שבת באויר מחיצות אבל זה ששבת לרצונו וכן שבשעת קניית שביתה לא שבת באויר מחיצות כלל אין לו אלא תחומו", ומלש' שם משמע דהירו' הוא סייעתא לדרך של רש"י ולא כהריטב"א.

עוד כ' הריטב"א "ולפ"ז היה נראה שאם הוציאוהו גוים מן האלפים אמה שלו לשאר ההיקף שמהלך את כולה דהא הויא לה כהוציאוהו גוים ונתנוהו בדיר וסחר, אבל הרב מורי ז"ל אומר דהתם שההיקף כולו חוץ לתחומו אבל בכאן שזה ההיקף הוא סביב תחומו ומתחלתו נאסר באותו ההיקף שלא היו לו אלא האלפים שלו, כשהוציאוהו לאותו קצה שנאסר בו לא חשיב כנתנוהו בדיר וסחר ואין לו אלא ד' אמות, וכן אתה אומר במי שכלתה מדתו בחצי העיר וחזרו והוציאוהו לחציה האחר שאין לו אלא ד' אמות, אבל אם הוציאוהו גוים מתחומו ואחר כך הקיפוהו מחיצה הרי זה כנתנוהו בדיר וסחר שזה בשעת ההיקף לא היתה לו שביתה ולא נאסר לעולם בהיקף זה", אכן הר"ן כ' "ומיהו אם הוציאוהו גוים בתוך מחיצות בקעה זו מתוך אלפים לחוץ אלפים מסתברא ודאי דחזור לתחומו, דלא גרע כשהיה בתחילה תוך מחיצות אלו משאלו הוציאוהו מביתו והביאוהו לכאן דמהלך את כולן אליבא דר"ג בנתנוהו בדיר וסחר, ומיהו כל שחזר לתוך אלפים אמה שהם תחומו הראשון כיון דעל על ואין לו אלא תחומו הראשון כיון ששביתתו הראשונה קיימת שאינו בדין שהוצאה זו שהוציאוהו מתחומו תוסיף לו היתר".

ומכו' בד' הר"ן תרתי, חדא דפליג על החידוש שהביא הריטב"א וס"ל דלא איכפ"ל דמתחילתו נאסר באותו היקף, ועוד דהוסיף דכיון דעל על הוא גם לחומר. (ובחזו"א סי' קט סק"ג נתכוין לזה, עיי"ש בכ"ד, וכן עי' תו"ש וב"מ). וע"ע בביאוהו"ל בסי' תג שדן אם לפסוק כד' הריטב"א דמתחמרי' עליו אם נאסר מתחילתו באותו היקף. ויל"ע בעיקר סברת 'מורי הרב', ואולי זה כעין דין נאסרה כלפי ההיקף. (וצ"ע אם יכניסוהו לבית בחצי השני של ההיקף, האם נימא דבהיקף המסויים של הבית לא היה עדיין ולא נאסר עליו, או דמ"מ בשאר

מיירי באדם בינוני". אמנם במרכה"מ פי"ב מהל' שבת הט"ו פשיטא ליה דהשבת בבקעה מהלך אלפים פסיעות לפי מצעדי גבר ומודדין באמה שלו. (וע"ע חוט השני סי' צז שכ' דהשיעור בזה משתנה לפי כל דור, וס"ל כה"ג גם בשאר שיעורים). וע"ע ר"ש ורא"ש כלים פי"ז מ"ט.

והנה בתשב"ץ קטן סי' פ' כ' "ואומר אדם שמודד אלפים אמה לתחום שבת יש לו למדוד מן הלוחו אלפים פסיעות בינוניות ואם אין לשם כ"א אלפים אמה בינוניים אין לו לסמוך על זה ללכת כולן כי שמא יש מותר דהאמה מן הדין אין לה להיות כ"א ששה טפחים והטפח ד' גודלין נמצאת האמה בת כ"ד גודלין (מיהו לפר"ת אין לחוש דפי' דאלפים אמה שאמרו הן ואלכסונן אפילו מכל רוח, ע"כ)", וכן הביא בכל בו סי' לד ז"ל "וכתב הר"ר מאיר אדם שמודד אלפים אמה לתחום שבת יש למדוד דרך הלוחו אם אין שם אלא אלפים אמה בצמצום אין לסמוך על זה וללכת כולן שמא יש יותר כי מן הדין אין לה לאמה כי אם ר' טפחים והטפח ארבע גודלין, והגיה הר"ף ז"ל מיהו לפירוש ר"ת אין לחוש דפירוש אלפים אמה שאמרו הן ואלכסונן". וצ"ע מה נאמר כאן כיון דלפי ר"ת השיעור הוא אלפיים וח' מאות אמה, ואם קש"ל איך התירו אלפיים פסיעות שלמות אז מה התי' אליבא דר"ת דהיה ראוי להתיר הרבה יותר.

ועכ"פ בדרכ"מ בסי' שצט הביא את ד' המהר"ם הנ"ל, ובמנחת ברוך סי' עה כ' דשיעור פסיעה הוא מעט יותר מאמה ולכן אין לסמוך ע"ז לכתח"י כי הוי יותר מאלפיים אמה, ואעפ"כ הקילו במהלך בדרך (גם מכיון שאין הבלעת גיא וכיו"ב. אבל צ"ע לפי המכו' לכאור' בסוג' לקמן בפ"ה דבעי' 'הבלעה' על גיא ובלא"ה השיפוע הוא בכלל השיעור). אמנם החזו"א בסי' לט (קונ' השיעורים) כ' ע"ד המנו"ב "מה שצדד דהכלבו שהביא הד"מ סי' שצ"ט ס"ל דלא הקילו ליושב בבית אינו מובן שהכלבו מביא בשם מהר"מ דלא יכנס בזה בצמצום דלמא לא פסע פסיעות בינוניות ואינו אלא עצה טובה אבל לא הוזכר כאן חומר של יושב בבית ומש"כ עוד דהקילו משום אלכסון תימא דודאי יש לו אלכסון לתחומו ואלפים פסיעות היינו רחב התחום". וכן בסי' קי סקכ"ד כ' "והא דאמר דמהלך אלפים פסיעות בינוניות היינו חוץ מאלכסונן אבל אם בורר הד"א שלו וקובע אלכסונן מהלך גם אלכסונן שמונה מאות פסיעות, ומה שאמר אלפים היינו לצלעות התחום, ובד"מ סי' שצט הביא בשם הכלבו דהר"מ כתב שיניח שיעור מן התחום שמודדו בפסיעות דאולי יש יתר ור"ל דלמא פסע פסיעות גסות או פסיעותיו גסות והלכך למעשה ראוי ליהזר ולהניח הרחקה מן העבירה, והגיה הר"ף דלדעת ר"ת אין לחוש ור"ל דדעת ר"ת דנותנין אלכסון לכל נקודה וכיון שלא הלך רק אלפים אין לו לחוש, ומיהו אנן לא קי"ל כר"ת בזה".

ומ"מ בד' המהר"ם מרוטנבורק ודאי מכו' דלא כהמרכה"מ הנ"ל, והיינו דאין שיעור של אלפיים פסיעות אלא רק של אלפיים אמה ולכן האי מדידה אינה לכתח"י. ואמנם החזו"א יליף מדבריו דראוי להיזהר ולהניח הרחקה כיון דאלפיים פסיעות יכולות להיות יותר מאלפיים אמה, אכן הביאוהו"ל בסי' שצט כ' רק "דלא מצינו בגמרא לסמוך על פסיעות כ"א כששבת בבקעה ואינו יודע תחום שבת שא"א לו בענין אחר אבל עיקר מדידה לכתחלה הוא בחבלים כמו דאיתא בענינו", אבל סמכי' בדיעבד על אלפיים פסיעות גם בצמצום. וכן בא"ר סי' תח סק"ג כ' "פחות מאלף וכו'. כך לשון השלחן ערוך ורמב"ם, ובגמרא סתם אמרו ולא הצריכו פחות, וכן הוא בטור. ונ"ל דהרמב"ם מצריך שתהא אמה אחת חוץ לעיר, משום דמדה זו של פסיעות בינונית לכל מסורה ואי אפשר לכל אדם שיצמצם, ויש לי כדמות ראייה מרבינו יהונתן סוף פרק כיצד מעברין. ולענ"ד נראה להקל ולומר בזה דאפשר לצמצם דאפשר דרמב"ם לא דוקא קאמר, וכיון דמצינו דהטור מתיר בפירוש אין לנו להחמיר, בפרט שכן משמעות הש"ס", והיינו דסמכי' על פסיעות אף בצמצום. ועדיין ילה"ס בשניים המהלכים יחד וא' מדד את פסיעותיו ומנה עד אלפיים, האם זה מועיל כלפי השני, או דאין את הקולא הזאת אלא להמודד, וכלפי השני הדר דינא ד"אין מודדין אלא מן המומחה".

בדיר או בסהר אבל שבת בבקעה דלית ליה שום אונס אם הקיפוהו נכרים אינו מהלך יותר מאלפים כיון דלא שבת באויר מחיצות מבע"י כשמואל ובהא אפילו רבן גמליאל מודה, אלא שהוא ס"ל מתחילה דהאי דינא הוא לא אליבא דר"ג. ובס' המאורות תי' בפשיטות "שאני לן בין מאן דלית ליה אלא ארבע אמות לבין מאן דאית ליה אלפים אמה", וזה ע"ד מש"כ רש"י ודעימיה, ואולי החילוק נמצא גם בעצם הדין של ד"א לעומת הדין של אלפיים, דרק למי שיש אלפיים א"א ליתן עוד שביתה משא"כ למי שיש רק ד"א. אבל הר"מ תי' דעד אלפיים מהני גם מחיצה הנעשית בשבת, וכן"ל. וע"ע רש"י.

ועצ"ע מה הטעם דמחיצה הנעשית אחרי השביתה תועיל בדוקא עד אלפיים אמה. וע"ע דבר"י סי' ט אות יב, (ולדבריו יוצא דאע"ג שהמחיצה היא יותר מאלפיים מ"מ עד אלפיים היא מועילה, אבל לענין להתרחק יותר מאלפיים הוא נשאר באיסורו, ורק ד"א דשבו איש תחתיו מתרחב לו ע"י המחיצות. ובלש' הר"מ יותר משמע דמחיצה יותר מאלפיים איננה מועילה כלל. ועכ"פ מד' רש"י ותוס' ודעמייהו מת' דמעיקר הדין אי מהני דיר וסהר מדינא אז צריך להועיל גם כשהקיפו בקעה ששבת בה, דמחיצות מרחיבות את האלפיים ולא רק את הד"א).

מב' בסוג' דמעיקר הדין אף שאינו יכול להלך יותר מאלפיים ולדידיה ל"מ המחיצות, מ"מ יכול הוא לזרוק לשם חפצים ולטלטלן, אי"כ גורי' שמא יימשך. וכ' המג"א בסי' תג סק"ב דוקא בחפצים של אדם שיש לו תחום אחר דאל"כ הרי אסור להוליכה חוץ לתחום. ועי"ש פמ"ג. אכן הב"מ כ' ע"ז "אפשר לומר אחרי שהירושלמי מדמה דין היקף הנעשה בשבת לנתנוהו בדיר וסהר אלא שרש"י ותוס' לא ס"ל ומן הטעם דעד כאן לא מקילינן אלא ביוצא שאם נחמיר אף תחומו הפסיד משא"כ בהקיפוהו דיש לו תחומו, וא"כ לגבי כליו י"ל דאף לתלמודן ליהוי כנתנוהו בדיר וסהר דאם נחמיר עלייהו הא אפילו בתוך אלפים אסורים כנ"ל וליהוי מותרים בכלולו". והנה אם הטעם הוא דמקילי' למי שיש לו רק ד"א ולא מקילי' למי שיש לו כבר אלפיים, אז לכאו' מוכרח כן דבכלים שאם נחמיר עליהם לא יהיה להם גם את האלפיים אז מקילי' להו בכל ההיקף, אבל אם הגדר הוא דרק בעקירת השביתה הראשונה אפשר לקנות את כל ההיקף, א"כ לא נעקרה השביתה הראשונה של הכלים בכל אופן.

הנה רש"י ביאר דשבת והקיפוהו וכו' אין לו אלא אלפיים אפי' למאן דס"ל דמהלך את כל הדיר וסהר, אכן התוס' הביאו מהירו' דלר"ג מהלך את כולה. ורש"י הביא לזה עוד מהא דבכלתה מידתו באמצע ההיקף אינו מהלך את כולו, דע"כ דקולת דיר וסהר היא רק במי שיצא ממקומו הראשון (באונס). ולפ"ז יוצא, דאם כד' הירו' דלר"ג שבת בבקעה והקיפוה מהלך את כולה, אז ה"ה דלר"ג אם כלתה מידתו בחצי ההיקף מהלך את כולו. ובאמת כ"כ בהג"א בסו"פ, ז"ל "והמודד ממקום שביתתו אלפים אמה וכלה מדתו בעיר או במערה אין יכול לצאת מהאלפים שלו. מיהו לפי הירו' דמפרש ההוא דשבת בבקעה והקיפוה נכרים אינו מהלך אלא אלפים דאתיא כרבי יהושע א"כ לדידן דקיימא לן כר"ג היה מותר להלך כל תוך המחיצה אפילו טפי מאלפים. וכן כלה מדתו בעיר או במערה מהלך את כולה". (ויש להוסיף, דאולי אילה"ק מסתמא דסוגיא שם דפי' מתני' וברייתא דאם כלתה מידתו בחציה אין לו אלא חציה, ולכאו' זהו דלא כר"ג, די"ל דלעולם יכול ללכת את כל העיר וכדין דיר וסהר, ואעפ"כ אין לו אלא חציה בהל' המדידה, ודוג' מש"כ הראש' שם דאיכא היתר ללכת בכל העיר שלן בה, והוא כד"א לענין ההילוך, ונמדדת כמידתה בהל' המדידה ולא כד"א). אכן המהרש"א נא, ב צידד דלכו"ע אין לו אלא חצי ההיקף. אבל לפי חילוק המאירי דהכא "שבת לרצונו וכן שבשעת קניית שביתה לא שבת באויר מחיצות כלל אין לו אלא תחומו", אז ניחא דכלתה מידתו בחצי ההיקף אינו מהלך את הכל אפי' לר"ג.

ויל"ד בזה עוד, דהנה הריטב"א כ' דשבבת והקיפוהו דאין מהלך אלא אלפיים אז אפי' בהוציא וכו' נכרים ונתנוהו באותו ההיקף מחוץ לאלפיים ג"כ ל"מ, ד"מתחלתו נאסר באותו ההיקף שלא היו לו אלא

ההיקף נאסר והבית בכללו. וכן יל"ע אם יפלו הך מחיצות והנכרים יבנו תחתיהן מחיצות חדשות באותו מקום, האם תליא בהיקף עצמו או במקום ההיקף. וכן ילה"ס באם הקיפו אח"כ הנכרים עוד היקף גדול יותר, והוציאוהו מהקטן לגדול, האם יהיה לו מותר לילך מצד ההיקף השני שלא נאסר בו מעיקרא). וכ"ה לש' המאירי "אבל זה שמקצתו תחומו ומתחלת שביתתו נאסר לו מקצתו אין מה שנאסר מתחומו חוזר וניתר". (ויב' עוד להלן).

ועכ"פ הריטב"א מתחילה שלא כ' כן נראה דהתיר לגמרי "שמהלך את כולה דהא הויא לה כהוציא וכו' גוים ונתנוהו בדיר וסהר", ולא כ' כהר"ן דעכ"פ אם חוזר מאבד בחזרה את כל ההיקף, וגם בד' הר"ן יל"ד במש"כ "שאנו בדין שהוצאה זו שהוציאוהו מתחומו תוסף לו היתר", אם זהו מעיקר הדין או רק שלא יהא חוטא נשכר. ובמאירי נראה דס"ל כהר"ן שכ' "אבל אם יצא מתחומו שאין לו אלא ארבע אמות אע"פ שבהיקף זה היקפו מתחומו הותר לו הכל שעכשו כבר כעוקר תחומו לגמרי כשנעשה היקף זה והרי הוא כנתנוהו מתחילה בדיר וסהר שמותר לו לילך הכל ולא עוד אלא שאם היה מובלע בתוך הלוכו בתוך תחומו חוזר לתחומו ונאסר בדיר או בסהר במה שהוא יתר על תחומו".

כ' הר"מ פכ"ז הי"ד "מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה המחיצה והוא שלא תהיה יתר על אלפים אמה", (ובריטב"א הנ"ל כ' להדיא ל"כ, שכ' "אבל אם הוציאוהו גוים מתחומו ואחר כך הקיפוהו מחיצה הרי זה כנתנוהו בדיר וסהר שזה בשעת ההיקף לא היתה לו שביתה ולא נאסר לעולם בהיקף זה", ובעבוה"ק כ' "יצא שלא לדעת והרי הוא עומד בבקעה ועמדו גוים והקיפו את כל הבקעה לשם דירה, יש מי שהורה שאינו מהלך אלא ארבע אמות כקודם שהקיפוהו. ואין דבר זה מחזור אלא כל שהקיפוהו גוים מהלך את כולה"). והדברים צ"ב, דמשמע דאם תהיה המחיצה יתירה על אלפיים אמה אז אין לו את הקולא של נתנוהו בדיר וסהר כלל, ואף דדיר וסהר מהלך את כולה אפי' כשהם יותר מאלפיים אמה, מ"מ אם ההיקף נעשה רק אחרי ששבת שם אז ל"מ אלא באלפיים. וכ' המ"מ "הטעם נ"ל שרבינו סבור שיוצא שלא לדעת יש לו ד' אמות וכל מה שנחשב לו כד' אמות אם שבת שם נחשב לו ג"כ כשיצא כד' אמות וזהו דיר וסהר אבל בתנן במקום שלאחר מכאן נעשית בו מחיצה שהרי אם שבת שם לא היה נחשב לו המקום ההוא כד' אמות אפי' לאחר היקף המחיצה הנזכרת למעלה בדין. וכן מי ששבת בבקעה כאן שלא שבת כ"ש שלא יחשב לו כד' אמות ודי אם נתיר לו אלפים אמה כהיתרו אם שבת שם. זהו דעת רבינו", וצ"ב.

ולכאו' מקור ד' הר"מ הוא מסוג' דידן, דמבו' דכל שקנה שביתה במקום אין תחום שביתתו מתרחב ע"י עשיית מחיצות, וס"ל להר"מ דאיי"ז רק אם קנה אלפיים אמה אלא גם אם קנה כבר רק ד"א כבר חשיב שיש לו שביתה ומקום ואיי"ז מתרחב בהתוסף המחיצות. אלא דלקמן בעובדא דנחמיה מב' דמהני מחיצות באמצע שבת, לזה פי' הר"מ דמ"מ מחיצות הפחותות מאלפיים מהני. וז"ל המאירי לק' מד, א "מחיצה זו מותר להלך בתוך כלה אפי' ביתר מאלפים כדין האמור בדיר וסהר והוא הדין במחיצה גמורה שעשאוה עכו"ם ואע"פ שבשבת בבקעה אמרו למעלה דוקא באלפים אין הטעם אלא מפני ששבת מדעתו כמו שכתבנוה ומ"מ גדולי המחברים כתבוה דוקא באלפים".

(ואמנם בבעה"מ כבר העמיד דיש כאן לכאו' סתי' בין הסוג', וכ' "וההוא עובדא דנחמיה דעשו לו מחיצה של בני אדם בשבת ונכנס איכא דקשיא ליה עלה מההיא דאמר שמואל שבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה דאלמא כל היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י אינו מותר להלך בכלה וכו' ונראה לי דמחיצה של בני אדם שלא לדעת כיון שאין להם שום הרגש בעשיית המחיצה יותר קלה היא ממחיצה שעשאוה כותים בבקעה ואע"פ שזו אינה מותרת להלך בכלה זו מותרת להלך בכלה וכ"ש לטלטול ועוד יש לנו לומר היכא דהוציאוהו נכרים או שיצא שלא לדעת כנחמ"י בריה דרב חנילאי דמשכתייה שמעתא אע"פ שהקיפוהו נכרים מחיצה בשבת מהלך את כולה כר"ג שהתיר בשנתנוהו נכרים

ידי זריקה שמא ימשך אחר חפצו באלפים מיהת ליטלטל כי אורחיה משום דהוי כמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה וכו' היה מורד ובה וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר כולה ובכבוד שלא יעבור את התחום ברגליו במאי מטלטל לאו על ידי זריקה אמר רב הונא לא על ידי משיכה.

הנה ש' רש"י מבו' דלר"ג הטלטול מותר לגמרי, בתוך אלפיים בטלטול ממש ובשאר ההיקף ע"י זריקה, אכן התוס' כ' דאף תוך אלפים מטלטל רק ע"י זריקה, אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ד"א, דלענין טלטול כי אורחיה נפרצה למקום האסור לה, (והוסיפו המפ' דלפ"ז הא דקמשי' בגמ' "באלפים מיהת ליטלטל כי אורחיה", היינו רק להס"ד דעדיין לא ידע" סברא דנפרצה מחיצה במלואה למקום האסור לה אליבא דר"ה וה"ה לשמואל). ובתור"פ הוסיף דמצנינו כה"ג חילוק בהל' 'נפרץ למקום האסור' בין כלים ששבתו בבית לכלים ששבתו בחצר, וה"ה הכא דיש לחלק בין טלטול כי אורחיה לזריקה לענין הא דנפרץ לרשות האסורה. ובתוס' בע"ב מבו' עוד, דגרסו שם (כלפנינו) דע"י משיכה שאני, והיינו דהא דאמר רב הונא אין מטלטלין אלא בארבע היינו כלפי צד אבראי לטלטל כי אורחיה או לזרוק דלענין זה נפרצה במלואה למקום האסור לה, אבל במשיכה מטלטל בכל מקום דלענין זה לא נפרצה במלואה למקום האסור לה כיון דאין ע"ז גזירה שמא ימשך. (וברש"י שם נראה דאי"ז חילוק בין סוגי הטלטול אלא בין סוגי החפצים, "דלאו חפציו הוא עד דמייתי ליה לגואי", ויש בזה נפק"מ. אמנם גם לפירוש"י מבו' דאם התחיל במשיכה של חפץ מחוץ לאלפיים יכול להמשיך את המשיכה הזו בכל האלפיים, וצ"ע). וע"ז כ' התוס' לדמות לחילוק בין כלים ששבתו בבית או בחצר וכנ"ל, ואף לקמן ר"פ כל גגות כ' התוס' להוכיח מכאן דשייך חילוק בזה. וז"ל ס' הבתים "ונראה לדעת הר"ם שאפילו באותן אלפים אמה שהוא מותר להלך בהן אסור לטלטל בהן אלא ע"י זריקה. ולדעת רבינו נסים ורבינו שלמה ז"ל מותר לטלטל באותם אלפים טלטול גמור".

ובביאור ש' רש"י דבתוך אלפיים מטלטל כי אורחיה ואין לענין זה איסור של נפרץ וכו' י"ל בכמה אופנים, במהרש"א כ' "כיון דמיהת שם טלטול דהיינו בזריקה שרי נמי חוץ לאלפים", (וי"ל דגם רש"י מודה דשייך איסור נפרץ וכו' כלפי כלים ששבתו בבית לחוד, אבל הכא הכלים האלו בעצמם יכולים להיות שם ע"י זריקה. ובר"פ כל גגות נת' דעת רש"י בזה אי שייך נפרץ רק כלפי כלים ששבתו בבית).

והתורה"ש כ' "מיהו יש לחלק דודאי לרב הונא דאסור לטלטל חוץ לאלפים ע"י זריקה משום גזירה שמא ימשך אחר חפצו בתוך אלפים נמי הוי נפרצה במלואה אבל רב נחמן דשרי לטלטל חוץ לאלפים על ידי זריקה לא הוי בתוך אלפים נפרצה במלואה דטלטול דכי אורחיה דחוץ לאלפים לא הוי מחמת איסור טלטול אלא מחמת מניעת ההילוך, כן נראה לי לישב פרש"י, וכע"ז כ' בתור"פ בתוספת קצת, ז"ל "מיהו יש לחלק, דהא דמתסר כי אורחיה לרב נחמן לאו איסור טלטול הוא אלא איסור הילוך הוא, דמתסר לילך שם לעבור תחמומו, אבל איסור טלטול זריקה לרב הונא איסור טלטול הוא, דהא מתוך תחמומו יכול לטלטל שם על ידי זריקה, ואע"ג דהיינו משום דגזרינן שמא ימשך וילך אחר חפצו, סוף סוף איסור טלטול הוא בלא הילוך, אבל כי אורחיה חוץ לאלפים היינו איסור הילוך עצמו", וכ"כ בפי' רחב"ש ז"ל "ואם תשאל ותאמר, וכי שמואל פליג בחצר שנפרצה במלואה למקום האסור לה ומתיר לטלטל בה, והלא לכולי עלמ' אסור לטלטל בה, והיאך התיר הכא לטלטל באלפים אמה כי אורחיה ובשאר העיר נמי בזריקה בלבד. תשובת דבר זה, דשמואל סבר אין אלה האלפים שהם מעורבין עם שאר ההיקף דומים לחצר שנפרצה במלואה למקום האסור לה, דהתם טעמ' משום דחסרו להו וכו' והכא גבי גוים שהקיפו מחיצה, המחיצה כולה שמה מחיצה ורשות יחיד כולה, ואין מונע אותו מלטלטל בכולה אלא משום אסור תחום בלבד שאינו יכול לצאת ממנו ולטלטל. ואילו גבי לשון ים שנכנס לחצר, אסור הטלטול בחצר משום שהמקום שנפרצה לו הוא כרמלית". וכ"כ הפוס' בס'י

האלפים שלו, כשהוציא והו לאותו קצה שנאסר בו לא חשיב כנתנוהו בדיר וסוהר ואין לו אלא ד' אמות, וכן אתה אומר במי שכלתה מדתו בחצי העיר וחזרו והוציא והו לחציה האחר שאין לו אלא ד' אמות", וא"כ יל"ד דאע"ג דאליבא דר"ג (להתוס' בשם הירוש') אם שבת והקיפוהו מהלך את הכל, אבל בכלתה מידתו באמצע ההיקף זה ל"מ, כי רק כשהוא בא להיקף אז אפשר לדון דכל ההיקף יהיה לו כד"א, אבל עצם המדידה ודאי תסתיים בחצי ההיקף, וא"כ י"ל כה"ג דמתחילתו נאסר באותו היקף. אבל יל"ע בזה דאולי ההיתר להלך בכל היקף המחיצות אף שכלתה מידתו באמצע הוא חל כבר מתחילה, ול"ש למימר ע"ז דמתחילתו נאסר באותו ההיקף.

אי' בתש' גאוני מזרח ומערב סי' כג "והכי אמר ר' עמרם גאון. וששאלתם אמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה ובאו גוים והקיפו מחיצה מהלך באלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה כיצד אתה מוצא בקעה זו כגון שהיתה כחמשת אלפים ושבת באמצעית' והקיפוהו גוים לבקעה זו מחיצה והיה ממקום שבינתו למחיצה שני אלפים וחמש מאות אמה לכל רוח מהלך אלפים אמה עד סוף תחומי' ואותן חמש מאות אמה שנשתיירו מסוף תחומי' ועד מחיצה מטלטל בהן ע"י זריקה מפני שבשבת הוא דהקיפוהו מחיצה הוא לה כרה"י לא כשאר רה"י דאי ברה"י שרי לטלטל לכתחלה בכולה וכ"ש להלך בכולה מה טעם ע"י זריקה מפני שבשבת הוא דהקיפוהו מחיצה ולא מבעוד יום ושנו חכמים כל שנאסרה מקצת שבת נאסרה כל השבת כולה ולא לגמרי אלא בזריקה שרי שמואל ורב הונא אמר מהלך באלפים אמה כשמואל אבל אין מטלטלה אלא בארבע אמות והלכה כשמואל", וצ"ע. (וע"ע בס' העיתים סי' לב ובאוצה"ג).

ולכא' מבו' מד' רע"ג דרך אחרת בביאור דינא דסוג', דהנה הראש' הק' כנ"ל למה מי שהוקף באמצע שבת לא יוכל ללכת את כל ההיקף מדין דיר וסוהר, ונראה דרע"ג תי' ע"ז דהואיל ונאסרה נאסרה, והיינו דכיון דעמד במקום זה מבעוד יום וחל לו היתר באלפיים ואיסור חוץ לאלפיים, אז ל"מ עתה היקף המחיצות להרחיב לו את ההיתר, דהואיל ונאסרה נאסרה. ואמנם אם הוציא והו נכרים מתחמומו ונתנוהו בדיר וסוהר הרי מהלך את כל ההיקף, ול"א דכיון דנאסר שם בתחילת שבת אז לא יותר גם עתה, אלא דהתם הרי אם היה במקום זה מתחילת שבת היה מותר בהכל, משא"כ הכא דכל ההיקף נעשה רק באמצע שבת. ולפ"ז דיר וסוהר שנבנו באמצע שבת, ובאו נכרים והוציא והו מתחמומו ונתנוהו שם נמי י"ל הואיל ונאסרה נאסרה. והוסיף רע"ג לבאר דהגם דלענין זריקה ל"א הואיל ונאסרה ומחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה, מ"מ לענין טלטול והילוך גרע ואסור. והנה הרי גם הריטב"א בשם 'מורי הרב' ס"ל דאמר' הואיל ונאסרה כלפי ההיקף, אלא דלדידיה הדבר תלוי באיסור כלפי היקף המחיצות, ולכן אם יוציא והו נכרים לבקעה ואח"כ יקיפוהו בדיר וסוהר יהיה מותר, ולד' רע"ג הדבר תלוי באיסור והיתר כלפי המקום עצמו (בלא שייכות אם יש שם היקף או לאו). ויש להוסיף דהנה האו"ז בס' קמו' כ' "והיכא שנכנס בספינה מביה"ש וחנה במחיצות הספינה כל ביה"ש וקנה שבייתה במחיצות הספינה ואח"כ נפחתו דופני הספינה אין לו אלא ד"א ודלא כפירוש"י שפי' גבי פלוגתא דרב ור' זירא שנפחתו דופני הספינה מבעוד יום דמשמע שלא חנה ביה"ש במחיצות הספינה הא אם חנה ביה"ש בדופני הספינה אע"פ שלא אח"כ נפחתו הדפנות מהלך את כולה דשבת הואיל והותרה הותרה. הא ודאי ליתא דלענין מחיצות לא אמרי' דשבת הואיל והותרה הותרה כדפרי' לעיל בפ"ק וכן פי' רבי' שמואל כדבריו גבי פלוגתא דרב ור' זירא", אבל רע"ג ס"ל דהתחדשות של מחיצות (עשייתן או נפילתן) מועילה להפקיע את ההיתר של הואיל והותרה או את האיסור של הואיל ונאסרה רק כשהנידון הוא על גוף המחיצות, אבל כאן הנידון הוא על הגדרת כל המקום כמקום המותר כיון דהוי כד' אמות, ולזה שייך הכא נמי לענין ההילוך דינא דהואיל ונאסרה, אע"ג דלענין היתר הזריקה ל"א הכי.

מטלטל בכולה על ידי זריקה

ואמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה על ידי זריקה ורב הונא אמר מהלך אלפים אמה ומטלטל ארבע אמות וניטלטל בכולה על

רביעית דבר זה יתכן רק אם נדון את ב' הרשויות כא', ואז אמנם יהיה לה מחיצה רביעית אבל מאידך כל מה שאסור בשניה ייאסר גם בה. ולכן גם באופן שהאיסור על זריקה הוא מצד גזירה, מ"מ כשבא להשתמש בתוך אלפיים במחיצה שחוץ לאלפיים ע"כ הוא נאסר בכל מה שאסור בחוץ, (וצריך להוסיף דאיסור הזריקה מחמת שמא יימשך הוא לא רק בזריקה מתוך אלפיים אל החוץ אלא גם בזריקה של חפץ הנמצא כבר מחוץ לאלפיים להרחיקו עוד ד"א), ולכן שייך לאסור טלטול זריקה גם בתוך אלפיים, כיון שאם יתחלק דין הרשויות דבזה יהיה מותר הטלטול ובזה ייאסר, (אפי' שהטעם לזה הוא צדדי מחמת סיבות הגזירה), אז ע"כ צריך לדון את זה כב' רשויות נפרדות ואז א"א להשתמש במחיצה הרביעית. ולכן גם שייך חילוק בין משיכה לזריקה וכמב' בד' התוס' בע"ב, כי עכ"פ בעי' שלא יהיה חילוק בדינים בין ב' חלקי הרשות ואז שייך להשתמש במחיצה הרביעית. (אבל אין בזה יישוב על קו' תורא"ש ותור"פ דאין כאן איסור טלטול אליבא דשמואל אלא רק מחמת מניעת ההילוך).

התוס' בסוגיין חידשו דגבי הדין של נפרץ למקום האסור שייך חילוק בין סוגי הטלטול אם בזריקה או בטלטול כי אורחיה, וכן חילוק בין זריקה למשיכה, והביאו מקור מהא דאשכחן חילוק בדין נפרץ וכו' בין כלים ששבתו בבית לכלים ששבתו בחצר. ולכאור' הנידון שלא יהיה שייך לחלק את זה כיון דגדר נפרץ הוא דיש כאן חיסרון של מחיצה רביעית וע"כ הוי כרמלית, וא"א שיהיה כרמלית לכלים אלו ורה"י לכלים אחרים, או כרמלית לזריקה ורה"י למשיכה וכד'. ובאמת הריטב"א ותור"פ שכו' להתיר ביו"ט, ד"ביום טוב מודה רב הונא דשרי לטלטל בכל האלפים ולא הוי נפרץ במלואו למקום האסור דדבר פשוט הוא שמותר לטלטל ביום טוב, ע"כ ס"ל דגדר נפרץ הוא משום דהוי כרמלית ולפיכך פשיט"ל דל"ש כזה איסור ביו"ט. ואיחוד הרשויות ע"י הפירצה הוא לא דבר מוכרח אלא רק משום דבעי' מחיצה רביעית, ולכן כל האיסור הוא לא יותר מאשר היעדר מחיצה רביעית, וביו"ט אין לאסור, וחידשו התוס' דיש להתיר משיכה וכד' כאילו יש מחיצה רביעית כי המשיכה מותרת גם בהמשך, ולאסור זריקה (או טלטול כי אורחיה לשמואל) כי זה אסור בהמשך.

(אא"כ נימא כד' החזו"א דכוונת הריטב"א היא להתיר גם את הזריקה ביו"ט, ולא רק בתוך האלפיים, כי גזירת שמא יימשך תיקונה בגדר איסור הוצאה ורשויות, וג"ז ל"ש ביו"ט. ז"ל בסי' קט סק"ד "משום דהוי כמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה, איסור זה אינו איסור תחומין שאם הוציא חוץ לד"א לא עבר על איסור תחומין אלא עבר על איסור הוצאה שטלטל בכרמלית יותר מד"א, והלכך ביו"ט שתחומין אסור והוצאה מותרת מותר לטלטל תוך אלפים כ"כ הריטב"א, מיהו לזרוק חוץ לאלפים דגזרינן שמא ימשך אחר חפצו היה נראה דגם ביו"ט אסור שזה נאסר משום תחומין, אבל בל' הריטב"א כתוב דביו"ט מותר לזרוק, ואפשר דחכמים עשאוהו כב' רשויות ומשום לתא דהוצאה אסור לזרוק וצ"ע". וע"ע בד' הריטב"א ותור"פ בע"ב, ובתור"ש סו"ס תג. ועכ"פ לפ"ז יותר ניחא הא דאמר' בסוגיין דין נפרץ וכו' כלפי איסור צדדי של תחומין וגזירת שמא יימשך, כיון דגדרו את האיסור והגזירה הזו בגדרי הוצאה ורשויות. אבל מלש' הריטב"א בע"ב שכו' "וליא לא למימר דנוקים פלוגתא דרב הונא ושמואל בשבת ונוקים הא דהכא ביום טוב", לכאור' מוכח דאין כוונתו להתיר ביו"ט אלא את האלפיים שאין אסורים אלא מדין נפרץ, אבל הזריקה אסורה גם ביו"ט שמא יימשך, וכלשונו בתח"ד "דביום טוב מודה רב הונא שמותר לטלטל בכל האלפים כדכתיבנא לעיל", ודו"ק. ונפק"מ בכ"ז האם גדר איסור זריקה הוא בגדרי הוצאה או גזירה בעלמא שמא יימשך, האם יהיה בזה דין איסור מעשה שבת וכו').

אמנם זה ודאי שיש חילוק בדין נפרץ כלפי אנשים, ואפי' אם לא כד' התוס' דיש חילוק בין סוגי הטלטול או סוגי הכלים, מדאמר' דיש איסור נפרץ כלפי השוכת בבקעה דאין לו אלפיים, דמכיון שהוא אסור בזריקה לחוץ לאלפיים אז הוא נאסר בהכל בטלטול יותר מד"א, ואילו לחבירו שבא לשם (באונס או אפי' במזיד) אחר ההיקף

תג, ע"ש ט"ז וגר"א דהכריעו מכח סברא זו כרש"י, כיון דל"ש לאסור נפרץ וכו' אם אין איסור טלטול אלא איסור הילוך בלחוד. (ובתור"ד בע"ב כ' "רב הונא אמר לך דילמא במשיכה המורה אמר דלא גרסי' לי' אלא שכיון שנפרץ למקום האסור לה מה לי בזריקה מה לי במשיכה", ומשמע קצת דפי' בד' רש"י כהמהרש"א, ודו"ק. אכן גם בתור"פ הוכיח מהאי גי' כשי' התוס' באיסור נפרץ ודלא כרש"י).

ובאמת ד' התוס' תמוהים מאד, דבשלימא כלפי טענת המהרש"א י"ל דהתוס' ס"ל דשייך לחלק בין סוגי הטלטול (כי היכי דמחלקי' בין סוגי הכלים), אבל טענת הרא"ש ור"פ ורחב"ש (וט"ז וגר"א) לכאור' מוכרחת היא, דמה שייך לאסור לטלטל בתוך אלפיים משום שנפרץ אל מחוץ לאלפיים, והרי גם מחוץ לאלפיים הוא מותר בטלטול אלא שהוא מנוע לילך לשם. ובחזו"א סי' קט סק"ז כ' "האחרונים ז"ל נקטו ברעת תו' דמן הדין מותר לי' להושיט כלים בידו מאלפים חוץ לאלפים אלא משום שא"א לי' להושיט למרחוק חשיב פרוץ למקום האסור ולכן כ' הט"ז והגר"א לחלוק דלא שייך בזה פרוץ למקום האסור שהרי כולה מותר, אבל נראה דעת תו' דשמואל דוקא ע"י זריקה קאמר אבל להושיט חפץ חוץ לד"א בידו מודה שמואל דחיישינן שמא ימשך אחר חפצו והיינו דהזכיר ע"י זריקה ולא קאמר סתם ומטלטל בכולה וכן משמע לשון הגמ' דיש מקום לחלק בין זריקה לטלטול כאורחיה' דאמר באלפים מיהת ליטלטל כאורחיה' ולמה לי' להזכיר כאורחיה' אלא דידע דכאורחיה' הוי רבותא טפי חוץ לאלפים", וצ"ע. (ולד' החזו"א הא דאמר' "אמר רב נחמן מודה לי הונא היה מודד ובא וכלתה מדרתו על שפת תקרה מותר לטלטל בכל הבית מאי טעמא הואיל ותקרת הבית חובטת", לכאור' אי"ז רק אליבא דרב הונא דהא גם לשמואל נפק"מ לענין איסור ההושטה. ואולי לזה ל"מ סימנא דתקרת הבית. ובלא"ה לפי' הראב"ד שם הכוונה דפ"ת הוי מחיצה ואזיל לגבי האיסור של נפרץ, והרי כ' התוס' דאף לשמואל איכא דין נפרץ לענין טלטול כי אורחיה. עו"ק לפ"ד החזו"א מה שאמרו בגמ' בע"ב דנחלקו אי גזרו לטלטל אטו הילוך, ולדבריו אף לשמואל גזרו הושטה אטו הילוך).

ובעיקר הסוג' ג"כ יש לתמוה, דהרי לכאור' עיקר האיסור בנפרץ וכו' הוא מחמת חיסרון מחיצה רביעית, (ולכן הרי כ' הריטב"א בסוג' ד"בשבת מיירי דאילו ביום טוב מודה רב הונא דשרי לטלטל בכל האלפים ולא הוי נפרץ במלואו למקום האסור דדבר פשוט הוא שמותר לטלטל ביום טוב", אבל אולי כוונתו להתיר גם זריקה מחוץ לאלפיים ביו"ט, ולא רק להתיר את איסורא דנפרץ, ועי' גאו"י וחזו"א סי' קט סק"ד ותו"ש סי' תג, וכן עי' לש' ריטב"א ותור"פ בע"ב מש"כ גבי יו"ט. ועכ"פ ק' לומר דגדרו את איסור הזריקה מגזירת שמא ימשך אחר חפצו בתורת איסור הוצאה ורשויות, שהרי התירו משיכה להמב' בתוס' בע"ב), וכלש' החזו"א במכתב "שדין פרוץ במלואו הוא יסוד פשוט בחזו"ל שאין לייחד שום דין על רשות בלתי גדור מסביבו כמחיצת רה"י וכל שהוא פרוץ אין מייחדין אותו אא"כ אפשר לחול הדין על ב' הרשויות יחד", וא"כ הכא הרי בתוך אלפיים מותר לו להלך ומחוץ לאלפיים אסור, ולפיכך גזרו על הזריקה כדי שלא יימשך אחר חפצו, אבל איזה טעם יש לאסור מחמת זה את הטלטול והזריקה בכל הרשות דהרי ל"ש שם הגזירה.

ורמו לזה בתור"פ וכו' "ואע"ג דהיינו משום דגזרינן שמא ימשך וילך אחר חפצו, סוף סוף איסור טלטול הוא בלא הילוך". ואמנם בהג' מהר"ח בסי' שנח כ' "וטעמא הוא משום דכשאסור לטלטל בתוכו אסור אף במקום המותר הפרוץ לטלטל בתוכו משום דכשמטלטל במקום המותר בכולו אתי לטלטל אף במקום האסור הואיל וליכא הפסק ביניהם", וא"כ י"ל דאע"ג דאין כאן איסור של רשויות מ"מ שייך המושג של נפרץ וכו' כי אתי לטלטל גם בחוץ, אבל בד' ר"פ לא נראה כן, דא"ה היה לו לחלק דאם יטלטל כאן יבוא לזרוק לחוץ ומאידך לא יבוא לצאת לחוץ, ואילו ר"פ חילק באופ"א וכנ"ל.

ולכאור' מבו' דהגם דיסוד האיסור של נפרץ לרשות האסורה הוא מחמת חיסרון מחיצה רביעית, מ"מ באמת יש לזה ב' פנים, דרשות הפרוצה לחבירתה ובאה להשתמש במחיצת חבירתה למחיצה

מותר לטלטולי כי אורחיה, וכע"ז כ' בתוס' (שאנץ) "לענין טלטול יש לחלק בין בקעה לחצר כיון דלגבי אחריו חשיב מחיצה בחצר לא חשיב נפרץ למקום האסור לה", ובתורה"ש תמה ז"ל "לא נתישבה בעיני הגהה זו דהיקף זה ודאי הועיל לכל מה שבתוך ההיקף אלא שאסור לטלטל בזריקה משום שמא ימשך ולכל אדם היקף גמור הוא אע"פ שנעשה בשבת וחצר נמי אם נכנס לשון ים בשבת פשיטא דקרינן ב' נפרצה במילואה". (וצ"ע בקו' דהרי רש"י לא אמר דאין איסור נפרצה באמצע שבת, אלא דאיסור נפרצה דהכא תלוי במה שנעשית המחיצה בשבת).

וכבר מצינו בפיר"ח שכו' "רב הונא דאמר אין מטלטל אלא בד' אמות קסבר כל מחיצה שנעשית בשבת לאו מחיצה היא", (והעיר החש"ל "צ"ע דהא בגמ' משמע להדיא דלא אסר רק מצד גזירה שמא ימשך אחר חפצו אבל באמת מחיצה היא וכן מבואר בדברי רבינו בעצמו לעיל ומצוה לישב"), והיינו דצירף לאיסור של נפרץ וכו' את מה שהמחיצה נעשית רק בשבת. ומלש' הירו' אולי יש לדקדק כן, דאי' שם "קנה לו שביטה ובאו עכו"ם והקיפוה מחיצה רבי חונה אמר לא הועילה לו מחיצתו כלום אלא מהלך באלפיים ומטלטל בארבע", וצ"ע בכ"ז. (ולא ברירא כ"כ אם עיקר החילוק הוא שההיקף היה מבעו"י או מה שיש על ידו היתר לאחריו כלש' תוס', -ואז חצר ריקה תיאסר ובקעה מלאה אנשים שבאו לשם תהיה מותרת. ועכ"פ נראה דההגדרה היא דאם יש חלות שם מוקף על הכל אז לא איכפ"ל הפירצה מזל"ז כיון דכל חלק ברשות כבר יש לו שם מוקף, משא"כ בלא"ה דבעי' לדון את עצם המחיצה הרביעית וכלפי זה איכא דין נפרץ. או בנו"א דאיסור נפרץ הוא דאין המחיצה יכולה להועיל למקומות החלוקים בדיניהם, אבל זה הכל אם המחיצה נעשתה אחרי החילוק ביניהם, אבל בחצר שהמחיצה קדמה לאיסור תחומין שבא לחלק את המקום, אז ע"כ המחיצה מועילה לכל ההיקף, והחילוק שנוצר בדיניהם לענין איסורי תחומין לא מספיק להפקיע את תועלת המחיצה על כל הרשות. וצ"ע).

ואולי הביאור הוא, דבאמת הא דאמר' בעיקר סוגיין דשייך איסור נפרץ כלפי איסורא דגזירת שמא יימשך, זהו רק משום דגדרו את הגזירה הזו באיסור כרמלית והוצאה, (וביו"ט באמת מותר, כמב' בתורה"פ וריטב"א), ולכן אמר' דהאלפיים הם פרוצים למחוץ לאלפיים שדינו ככרמלית ע"י הך איסור זריקה מגזירת שמא יימשך, אבל הגדר של כרמלית יתכן רק משום דהמחיצה נעשתה רק באמצע שבת ושייך קצת למימר בה 'נאסרה' וכמש"כ בפיר"ח, (אע"ג דק"ל בעלמא דמחיצה הנעשית בשבת שמא מחיצה, מ"מ הכא "לא הועילה לו מחיצתו כלום"), אבל מחיצה הקודמת לשבת ע"כ מפקיעה את המקום מלהיות כרמלית. וזהו שכ' רש"י "שהרי מחיצות הללו לא היו כאן מבעוד יום והיתה אסורה לכל אדם, וכשהוקפה בשבת והועילו לזה שבתוכו, לאלפים הועילו לו ולא לחוץ אלפים שהן חוץ מתחומי". ולפ"ז ניחא קצת האי חידושא דהריטב"א בשם מורי הרב, דאפי' אם יוציאוהו מחוץ לאלפיים עדיין לא יותר בכל ההיקף, כי חל כלפיו מעין 'נאסרה' על הך מחיצות, והמקום הזה הוא ככרמלית לדידיה ואין המחיצה מתירה את המקום הזה כלל. ודו"ק. (וע"ע מה שהובא לעיל מתש"ר ע"ג).

יל"ע בהאי איסור זריקה חוץ לתחום שמא יימשך, (ולד' החזו"א דלכו"ע איכא איסור הושטה), איך הדין בזריקה למעלה מ"י, דכיון דק"ל לקולא דאין תחומין למעלה מ"י"ט, אז אולי לא גזרו בכה"ג, כיון דהגזירה היא רק שמא יילך במקום שזרק, או דכלפי הגזירה שמא יימשך בהילוך אל חוץ לתחום אין נפק"מ במה שהזריקה וההושטה הם למעלה מ"י"ט. (וע"י גאו"י מה, ב). ויש להוכיח קצת, דהנה הפוס' דנו מאי נפק"מ בדין זה הא לכלים נמי איכא תחום, ותי' דאיירי בכלי של אחר, ולהנ"ל היה להם לומר דנפק"מ בזריקה דרך למעלה מעשרה למאי דק"ל לקולא. ולגבי תחומי כלים לא נת' להדיא דהאיסור הוא דוקא במוליכם בתוך עשרה, ד"ל 'למעלה כלמטה' ואולי' בתר המוציא, (ואפי' להפוס' דס"ל דל"א רכוב כמהלך לענין רכיבה למעלה מעשרה למימר דהוי כמהלך למטה מעשרה, מ"מ חפץ שאני וגריד טפי אחר המוציא). וצ"ע בסברא אם

יש היתר טלטול בכל ההיקף, והיינו דהוי כרמלית לזה ורה"י לזה. וקצ"ע במש"כ הט"ז בס"י תג להק' על ד' התוס' "דלא מקרי למקום האסור לה אלא אם אסור שם מצד עצמו של זה הדבר וכו' משא"כ כאן לשמואל דמתיר לטלטל ע"י זריקה אפי' חוץ לאלפים סבירא ליה דמן הדין מותר לטלטל בכלה אפי' כי אורחי' כיון דיש מחיצות אלא כיון דא"א לו לילך שם חוץ לב' אלפים מצד שלא שבת באויר מחיצות היאך יטלטל שם א"כ אין איסור על הטלטול עצמו ואדרבה מצינו היתר כגון שאנסוהו עכו"ם לילך חוץ לאלפים שם ודאי מותר בטלטול מצד איסור טלטול אז כיון שאנוס על ההליכה מ"ה אין שייך כאן נפרץ למקום האסור לה", ומה שהוסיף דמצינו היתר ע"י אחר (או הוא עצמו כשאנסוהו), לכאו' זה לא מספיק להכריח שאין ע"ז איסור נפרץ, וכנ"ל.

ז"ל הריטב"א "ופרקיןן אימא בד'. פירוש מאי מטלטל באלפים דקאמר שמתלטל בהם תוך ד', ולאפוקי דחוץ לאלפים לא מטלטל כלל", והאחר' דנו דכוונתו לומר דהאיסור זריקה מחוץ לאלפיים הוא גם בפחות מד"א. ולכאו' לפ"ז למה לא נאסור גם בתוך אלפיים טלטול כ"ש ולא רק ד"א, כי הרי הוא פרוץ למקום האסור בטלטול כ"ש. וצ"ל דאמנם שם גזרי' על כל זריקה, אבל גדר איסור נפרץ הוא לא יותר מאשר כרמלית, ולכן מותר הטלטול עד ד"א. ודוג' לזה אי נימא דהא דהתיר הריטב"א ביו"ט אין כוונתו להתיר את הזריקה, כיון דאף ביו"ט גזרי' שמא יימשך וכו', אלא כוונתו להתיר את האיסור של נפרץ דגדרו הוא משום דהוי ככרמלית, וה"ה הכא דאיסור כ"ש מחוץ לאלפיים הוא רק משום שמא יימשך, אבל גדר כרמלית שחל ע"י הא דנפרץ אינו אוסר טלטול יותר מאשר דין כרמלית.

אבל אם באמת יש חילוק כזה, דגדר איסור זריקה אינו כהל' רשויות והוצאה כלל, אז יל"ע איך זה באמת פועל את האיסור של נפרץ לרשות האסורה, דהרי האיסור הוא צדדי ולא מלתא דרשויות. ובודאי ק' ע"ד התוס' שכ' דאף לשמואל אסרי' טלטול כי אורחיה בתוך אלפיים, ואמנם הראש' (תורה"ש תורה"פ רחב"ש) וכן הפוס' הק' ע"ז דאין איסור טלטול כי אורחיה מחוץ לאלפיים אלא רק איסור הילוך וממילא נמנע שם הטלטול, אבל לא הק' כן על התוס' בכל תוקף, ואף דלא ס"ל כתי' החזו"א הנ"ל דאף לשמואל איכא איסור הושטה, מ"מ היה אפשר להם להבין דיהיה שייך נפרץ על טלטול כי אורחיה, אלא שכ' בזה 'חילוק' דהא דמתסר כי אורחיה לרב נחמן לאו איסור טלטול הוא אלא איסור הילוך הוא.

והנה הא פשיטא דכהן העומד בחצר שחציה בית הקברות, לא ייאסר בטלטול כי אורחיה בשאר החצר מחמת שהוא מנוע מטלטול כי אורחיה בבית"ק, ואף באיסור שבת פשיטא כן דאם חצי מהחצר נאסר באיסור הליכה (מחמת פסי"ר שיתלוש שם זרעים וכד'), לא נאסור את שאר החצר בטלטול, וא"כ מאי שנא הכא דאמר' נפרץ על איסור טלטול שהוא רק מחמת מניעת ההילוך. וצ"ל דשאני איסור הילוך דתחומין דאין האיסור 'להיות' מחוץ לתחום אלא 'לצאת' אל חוץ לתחום, ואולי רק בזה שייך למימר נפרץ. ועדיין יל"ע בבשר הפסח שנאמר בו לא תוציא מן הבית חוצה וכו' האם יהיה כלפיו 'נפרצה מחיצה במילואה למקום האסור לה'. גם יל"ד האם מניעת ההילוך גורמת דין נפרץ גם באופן שהוא יכול לצאת משם אל כל שאר ההיקף כגון דהוצרך לנקביו. עוד יל"ע דהרי לכאו' (אם אין איסור הושטה לפי שמואל וכנ"ל) הלא באמת הוא יכול לטלטל גם מחוץ לתחום ע"י מקל ארוך, וכן יכול לילך בתוך התחום כשידו מושטת אל חוץ לתחום ולטלטל כן. וצ"ע בכ"ז.

כ' רש"י בע"ב (במוסגר) "דלא דמי לשבת בבקעה, דהתם איכא למיסר לטלטולי אפילו בתוך אלפים משום טעמא דנפרצה, דההיא ודאי נפרצה למקום האסור לה שהרי מחיצות הללו לא היו כאן מבעו"י והיתה אסורה לכל אדם, וכשהוקפה בשבת והועילו לזה שבתוכו לאלפים הועילו לו ולא לחוץ אלפים שהן חוץ מתחומי, והאי חוץ לאלפים לא היה לו שום היתר אצל שום אדם, הלכך הוי מקום האסור ואוסר, אבל חצר אין לומר בה חילוק פירצה למקום האסור, דהא מבעו"י חדא היא ונהי דאסרי להאי לטלטולי חוץ לאלפים על ידי זריקה משום שמא ימשך, אבל בתוך מדרת תחומי

עוד כ' הריטב"א "אבל טלטול אטו הלוך דמקום אחד הכי נמי דגורי. מכאן ראייה גמורה למה שפרש"י ז"ל למעלה דההיא דשמואל אפילו ר"ג מודה בה וכו' ומיהו רש"י ז"ל פירש כאן טלטול אטו הלוך לא גזר כגון ששבת בבקעה ביום טוב שהלוך אסור לו חוץ לאלפים אמה משביתתו וטלטול דזריקה מותר ביום טוב בלא מחיצות וכו' אלא ודאי שהסוגיא באה כפשוטה לפי מה שפרש"י ז"ל לעיל ולא ידענו מה היה לו לפרש כאן כמו שפירש, וי"ל דמרן ז"ל הכא אשמועינן דמסוגיין ליכא ראייה ולעיל אשמועינן עיקר דינא, וכן ציין הריטב"א בע"א ז"ל "אלא שלקמן חזר בו רש"י ז"ל". ובאמת צ"ע למה רש"י בסוגיין נטה ממש"כ בע"א בפשיטות דדינא דהקיפואה מחיצות אחרי ששבת הוא גם אליבא דר"ג כיון דלא הקל אלא במי שהוציאווה, ועי' מהרש"ל.

ונראה דהנה עיקר תירוצא דרש"י בע"א זה דדינא דדיר וסוהר דר"ג הוא קולא במי שהוציאווה, ואף לדידיה ודאי ראוי להיות שלא יהיה לו אלא ד"א כיון דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י, וא"כ לא הקילו אלא למי שאין לו שביתה אחרית. אבל כאן בס"ד הרי סבירא לן דלכו"ע מעיקר הדין יש היתר של דיר וסוהר להוציא, ומאן דפליג ע"ז ע"כ לא פליג אלא משום דגזר אטו וכו', ולא ידעי' את המסק' דיש חילוק בין שבת באויר מחיצות מבעו"י או שנתנהו שם באמצע השבת באונס, וא"כ האי חילוקא דרש"י לא יתכן להס"ד, כיון דאם מעיקר הדין מוכרח להיות דדיר וסוהר הם כד"א בכל אופן, מהיכ"ת לחלק בין הוציאווה באונס לשבת והקיפואה וכו', ורק להמסק' י"ל דמעיקר הדין כו"ע מודו דאין לו את כל הדיר וסוהר כי לא שבת בהם מבעו"י, אלא דקולא הוא דהיקל ר"ג למי שהוציאווה, ולא היקל למי שיש לו שביתה אחרית כגון שבת והקיפואה וכו'. (אבל רש"י כאן בפ"י א' ג"כ צידד את החילוק שכ"י בע"א, אבל כאן הדגיש יותר את ה'אונס', ובע"א הדגיש יותר את זה שאין לו מקום שביתה אחר לילך אלפיים).

וניחא ג"כ מה דהריטב"א תמה ע"ד רש"י ולא תי' כהנ"ל, דהרי הריטב"א בע"א העתיק ד' רש"י בשינוי לש' קצת, ונת' דהוא ס"ל דאי"ז משום דמקילי' לאנוס שיצא כי אין לו שביתה אחרת ולכן אין ברירה כי אם להקל בו, אלא הגדר הוא מדינא דשייך להקל במי שאין לו שביתה אחרת וכעת הוא בא לקנות שביתה והוא קונה את כל ההיקף, משא"כ מי שיש לו שביתה אחרת כגון שבת והקיפואה. ולכן הריטב"א ס"ל דגם בס"ד הכא י"ל את החילוק הנ"ל, כי אפי' אם דיר וסוהר אי"ז קולא לאנוס אלא היתר מעיקר הדין (כי אין חילוק אם שבת באויר מחיצות מבעו"י או לאו), מ"מ יש חילוק טובא בין מי שיש לו שביתה אחרית ובין מי שבא לקנות שביתה כעת, (דקל הוא שהקילו במי שיש לו שביתה וכש"כ לעיל עפ"ד היירו). והריטב"א גם פליג להדיא על האוקי' שכ"י רש"י ביו"ט, כי ס"ל דביו"ט בלא"ה מותר (כל האלפיים כי אין איסור נפרצה, או גם הזריקה עצמה אין לאסור ביו"ט מגזירת שמא ימשך), וא"כ זה ראייה גמורה לדידיה לפירש"י בע"א.

וכבר נת' לעיל כמה נפק"מ בין אם נפרש כרש"י דהוי קולא למי שהוציאווה וכו' או כהריטב"א דהדבר תלוי באם יש לו מקום שביתה אחר דאז אינו קונה כעת מקום שביתה חדש כלל. (לענין כלים שיש להם רק ד"א - פלוג' המג"א והב"מ, וכן לתלות בזה דינא דמי שיצא לדעת והגיע לדיר וסוהר, וכו'). ואפשר להוסיף עוד, דהנה הרש"ש בע"א כ' רש"י ד"ה מהלך בה אלפים ואפילו לר"ג כו' התם הוא כו' ואין לחלק התם הוא דהוי עכ"פ מחיצות מבעו"י דהא לקמן (ס"ד מג) מתירין אפי' לעשות בשבת מחיצה מב"א להיות לו כד"א אמנם מה שמדמה רש"י בס"ד להא דכלתה מדתו במערה דמשמע דהכא נמי אם נמשך תחמומו להלאה מן המחיצות לא נחשוב לו כל ההיקף אלא כד"א כהתם זה צ"ע דיש לחלק כמש"כ ועי' גם לקמן (ס"ד מד) והפוסקים לא דברו מזה וצריך תלמודי, ולכא"ו זה תלוי בד' רש"י והריטב"א, דאם הוי רק קולא למי שאין לו אלפיים אחרים, אז אין להוסיף את האי היקף להחשיב את זה רק כד"א כיון דבלא"ה כבר יש לו אלפיים, אבל אם הגדר הוא דא"א לקנות שביתה למי שכבר יש לו אלפיים, כשהוקף חלק מהאלפיים אין הוא בא לקנות שביתה חדשה אלא רק למרוד את כל ההיקף כד"א.

הא דאמרי' למעלה כלמטה כלפי הוצאה "שכן משא בני קהת", אם זה שייך גבי איסור תחומי כלים. (ואולי יש מקום לומר דבלא"ה נמי, באיסור תחומי כלים מכיון שהוא מוטל על האדם המוליכם, אז הכל תלוי במקומו ולא במקומם, אבל לפ"ז אם הולך בקפיצה למעלה מעשרה ומחזיק כלים בתוך עשרה ג"כ יהיה מותר, וצ"ע. ואמנם בהא דתנן בבבב"א דמי שזימן אורחים לא יוליכו בידם מנות אא"כ זכה להם מנותיהם מערב יום טוב, נראה דאין דרך היתר שיקחו את המנות בידיהם למעלה מ"ט).

מב, ב

היה מודד ובא וכלתה מדתו על שפת תקרה מותר לטלטל בכל הבית מאי טעמא הואיל ותקרת הבית חובטת. עי' פירש"י, והר"ן כ' בשם הראב"ד פי' אחר ז"ל "כגון שכל הבית בתוך מדתו וקאמ' דמותר לטלטל בכל הבית אע"פ שאין לו מחיצה בצד האחר, ולא חשבינן ליה נפרצה במלואה למקום האסור לה דתקרת הבית חובטת והויא לה כמחיצה", והראב"ד אזיל לטעמיה שכ"י גם לעיל מינה (עי' רשב"א ור"ן) ד"הא דאמרי' אימא יש לו חצי העיר והדרנין לאקשווי הא נמי פשיטא משום דבעיר ליכא למימר דתהוי האי פלגא לגבי איך כמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה דהא איכא בתים וחצרות דמפסקי, ומשינינן מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לטלטולי בכוליה, כל' דאי שרית ליה לטלטולי בהאי פלגא אתי לטלטולי באיך פלגא על ידי זריקה ואתי לאימשוכי אחר חפצו קמ"ל דכולי האי לא גזרינן דגזרה לגזרה היא, ולדידיה מחיצה ל"מ כלפי עצם הגזירה דשמא ימשך, אלא רק כלפי האיסור הבא מכוח דנפרץ וכו'.

ובפיר"ח כ' "היה מודד ובא וכלתה מדתו בשפת תקרה מותר לטלטל בכל הבית הואיל ותקרת הבית חובטת. פי' כיון שנכנס מן הבית המקורה מקצתו בתוך מדתו הותר לו לטלטל בכל הבית כשם שאם כלתה מדתו תחת חצי התקרה יש לו לטלטל לבעל התחום עד סופה כך אם כלתה מדתו בסוף העיר ונותר בקצה העיר כלום נשכר אותו בעל התחום וישנה לו עד סופה דתנן היה מודד ובא נותנין לו אלפים אמה שאפילו סוף מדתו כלה במערה", וז"ל הערוך ערך חבט "הואיל ותקרת הבית חובטת - פירש ר' נסים כגון שהבית פתוח משני צדין וכלתה מדתו במקצת הבית תחת התקרה, כגון שהבית כולו מקורה הרי הוא כד' אמות ומטלטל בתוכו בכולו. ואם תאמר הרי הוא פתוח לצד מערבית וכאלו פרוץ למקום האסור לו קמ"ל רב הונא דתקרת הבית חובטת ראה כאילו תקרה יורדת וסותמת צד מערבי", וצ"ע.

טלטול אטו הלוך

מדהלוך אטו הלוך לא גזרי טלטול אטו הלוך לא גזרי. עי' בריטב"א שהק' על פירש"י "היכי ס"ד מעיקרא לרב הונא בריה דרב נתן דלמוי' הא דלא גזרינן דיר וסוהר אטו בקעה לאיך שהוא במקום אחד ובאדם אחד". ועי' בהג' הגראמ"ה בע"א. ובבעה"מ לקמן כ' "ההוא שנויא דשינינן ממאי דילמא לא היא עד כאן לא גזר ר"ג הלוך דיר וסוהר דאיתנהו למחיצות מיהא מבעו"י אע"ג דלא שבת בהן אטו הלוך דבקעה דליתנהו כלל מבעו"י אלא בשבת הוא שהוקפה משום דשני מקומות הן ולא גזר האי מקום אטו האי מקום", ולפ"ד א"ש דזה גופא הנידון גבי דיר וסוהר.

ובריטב"א כ' ד"אחרים פי' דר"ג כיון דס"ל שאם כלתה מדתו בחצי חצר או בחצי דיר וסוהר אין לו אלא חציו וכדפרישנא לעיל, כך היה לו לומר כי כשהוציאווה גוים ונתנהו בדיר וסוהר שלא יהלך בו אלא בד' אמות, דניחוש דלמא אמר האי גברא כיון שנתנו לי כל הסוהר בודאי שביתה גמורה נתנו לי כאן לפי שיצאתי חוץ לתחומי ואתי להלך חוץ לדיר וסוהר כאילו קנה שם שביתה מבעוד יום, והשתא אמרינן שפיר דכי היכי דבהא לא גזר ר"ג הלוך דיר וסוהר בפנים אטו הלוך בחוץ ה"ה נמי דלא גזר בחצי חצר וחצי דיר וסוהר טלטול חוץ ממנו אטו הלוך חוצה לו, ודחינן דשאני התם דהוה להו שני מקומות ויש מחיצות חוצצות בנתיים להיכירא שלא יבא להלך חוץ לדיר וסוהר כלל מה שאין כן בזו שהכל חצר אחת ודיר אחת. ולכא"ו לפ"ז להנך דס"ל דההיתר של עיר אחרת היא גם כשאנינה מוקפת חומה, עכ"פ בזה יש לאסור מצד הגזירה.

אמנם צל"ע במש"כ התוס' בד"ה ורבי זירא, דהק' שם למה ל"א בפשיטות דסברת ר"ז לחלוק על טעמא דרבה היא כסברת ר"ע דלא ס"ל להתיר אף בספינה, ותי' דאליבא דר"ע י"ל בפשיטות דלעולם ל"מ היקף מחיצות כשהוא חוץ לתחום, אבל ר"ז דמפליג בין ספינה לדיר וסהר ילה"ק למה לא אמר כרבה. והדברים צ"ע דהרי ר"ז חילק בין ספינה לדיר וסהר רק משום דספינה נוטלתו וכו', אבל לולי זה אף הוא היה סובר דאם ל"מ דיר וסהר אז גם ספינה ל"מ, ואם בדעת ר"ע י"ל דהאי סברא בספינה דשבת במחיצותיה מבעו"י איננה סברא מוכרחת, דל"מ מחיצות בכל מקום שהוא מחוץ לתחום, אז למה א"א לומר כן אליבא דר"ז. וגם הר"ז סתי' למש"כ התוס' לעיל דטעמא דר"ע הוא משום דלהבריח וכו', וזה ממש כדמתרצי' הכא אליבא דר"ז, וא"כ באמת טעמא דר"ז הוא כטעמא דר"ע אליבא דרבה.

ואולי י"ל דהנה בגמ' לעיל נת' עוד טעם להחמיר בדיר וסהר, דגזרי' הילוך דיר וסהר אטו הילוך דבקעה, וא"כ אולי לזה כוונת התוס', דאם אסרי' גם ספינה כדיר וסהר, אז י"ל דהטעם בזה הוא מצד הגזירה הנ"ל אטו בקעה, אבל מאן דמתיר ספינה, יהיה הטעם מה שיהיה, ע"כ דלא ס"ל מהגזירה הנ"ל. ויוצא לפ"ז דהאי סברא דשבת במחיצות הספינה מבעו"י זה טעם להתיר היא סברא מוכרחת, (אי לא דלהבריח וכו'), ואמנם את ר"ע אפשר לפרש מצד גזירה אטו בקעה, אבל מאן דלא ס"ל הך גזירה, כדוג' ר"ז, (דהרי מתיר ספינה), ע"כ צריך ליתן טעם למה לא אמר כרבה, ובעי' לתרצי' דלהבריח וכו'. והנה החזו"א בסי' פ וכן הגאון"י הק' ע"ד תוד"ה אבל למה לא תי' דטעמא דר"ע הוא דל"מ מחיצות הספינה כיון דהשבתה היא כלפי הים, אמנם להמת' הרי כן מוכרח בגמ' דגם על הקו' דר"ז מ"ט לא אמר כרבה לא תי' כן, דסברא מוכרחת היא דמהני ליה היקף המחיצות ששבת בהם מבעו"י אפי' אם נעו ממקום השבתה, ואף ר"ע א"א לומר שנחלק ע"ז אלא בא' מב' דרכים, או מטעם גזירה אטו הילוך דבקעה, או לפי המסק' כמו התי' בשי' ר"ז דלהבריח וכו'.

ובאמת כ"כ הרשב"א, אלא דכ"כ גם בדעת רבה, ז"ל "רבה אמר הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י. וקסבר דמחיצות ספינה מחיצות הן. ותמיהא לי א"כ מאי טעמייהו דר"י ור"ע דאסרי וכו' ועו"י דהשתא דהרינן למאי דאמרי' מעיקרא דר"ג ור"ע בגזרה פליגי אי גזרינן דיר וסהר אטו בקעה או לא דר"ג לא גזר ור"י ור"ע גזרי, ושמואל פסיק כוותי' דר"ג בספינה דליכא למגזר בה אטו נתנוהו בבקעה הואיל ושבת באויר מחיצותיה, אע"ג דר' עקיבא גזר אפי' בהא הואיל ומ"מ כבר יצא מתחומו, כנ"ל, וכן נראה מד' הרמב"ם ז"ל שפי' בפיה"מ שלו דטעמא דר"ג משום דלא גזר הילוך דדיר אטו הילוך דבקעה ור"י ור"ע גזרי, ואם לא כמו שפירשתי היאך כתב הרב כן והלא אותה סברא כבר דחוה בגמ' ואמרי' וממאי דבגזירה פליגי וכו', אלא ודאי שהרב ז"ל ה' מפרש כמו שפירשתי דהשתא לרבה בגזירה פליגי, והא דאמרי' לעיל ממאי, דחייה בעלמא היא ותפשינן מאי דקאמר להדיא רב הונא ברי' דרב נתן כתנאי ומאי דקאמר רבה הכא ושביקנן ההיא דחייה בעלמא דלעיל". אלא דיל"ע לפ"ז למה לרבה אמרי' דבמהלכת כו"ע לא פליגי, והא גם במהלכת איכא למיגזר אטו הילוך דבקעה. וצ"ל דאמנם גזרי' מקום המוקף אטו מקום שאינו מוקף, אבל מהלכת זה היתר אחר הואיל וספינה נוטלתו וכו', ועל היתר זה אין גזירה. אבל א"כ הדר תיקשי קו' התוס' מהו דמקשי' ר"ז מ"ט לא אמר כרבה, דהא שפיר יכול ר"ז לסבור כסברת ר"ע אליבא דרבה, כיון דיכול לסבור שיש גזירה אטו הילוך דבקעה, ואעפ"כ במהלכת אין גזירה. ועו"ק דלפ"ז שמואל אליבא דרבה כמאן, והא ליכא למ"ד דדיר וסהר אסור מעיקה"ד אלא רק מצד גזירה אטו בקעה, והוא לא ס"ל הגזירה כי הרי התיר בספינה אפי' שהיא עומדת וראוי לגזור בה אטו בקעה, וא"כ למה אסר בדיר וסהר. ודבר זה יישבו הרשב"א הנ"ל בתו"ד שכ' "ושמואל פסיק כוותי' דר"ג בספינה דליכא למגזר בה אטו נתנוהו בבקעה הואיל ושבת באויר מחיצותיה", וכוונת הדברים דכמו דמה"ט י"ל דרבה מיקל מעיקה"ד במי שנמצא בספינה יותר ממי שנתנוהו בדיר וסהר, כיון ששבת באויר מחיצות מבעו"י, כ"ה

ועכ"פ זה ודאי צ"ע אליבא דרש"י, דכיון דבס"ד סבירא לן דמאן דאסר בדיר וסהר ע"כ ס"ל דגזרי' אטו וכו', כי אין חילוק בדיון מחיצות אם שבת בהם מבעו"י, א"כ מפני מה אסר רב נחמן לילך יותר מאלפיים בשבת והקיפוהו, והא ל"ל לגזירה מדהתיר לטלטל בכולה ע"י זריקה, ומי שלא גזר אטו וכו' הרי ע"כ צריך להתיר דיר וסהר, אי לא סבירא לן כהאי חילוקא שכ' רש"י בע"א וכו"ל. וז"ל הרש"ש "רש"י ד"ה לא גזרינן ואע"ג דבשבת בבקעה כו' לא ס"ל כוותיה כו'. ק"ל א"כ כמאן ס"ל לר"ג דלא מהני מחיצות להס"ד דהשתא דאף ר' יהושע ור"ע ס"ל דמהני רק דגזרי' ואולי י"ל דסמך על סתם מתניתין דלקמן (סא) ולמודד כו' שאפי' סוף מדתו כלה במערה שהביא רש"י לעיל ראיה לד"ז, וצ"ע.

עוד יש להוסיף, דאם כד' רש"י בע"א דהיתר דדיר וסהר אינו אלא קולא דרבנן למי שהוציאוהו וכו', אז לכאור' למ"ד תחומין דאור' אין את ההיתר של דיר וסהר, וא"כ היכי ס"ד דר"ע מודה להיתר של דיר וסהר אלא רק דגזר אטו הילוך דבקעה, והא ר"ע ס"ל דתחומין דאור'. ואין לומר דמ"מ אף דתחומין דאור', האיסור לצאת מהד"א אינו אלא מדרבנן, דהרי רש"י לעיל גבי הוצרך לנקביו הדגיש דההיתר שייך רק אם תחומין דרבנן, הרי דאם תחומין דאור' אז גם היציאה מהד"א אסורה מדאור'. ואולי לכן רש"י כאן שינה בפירושו וכו"ל.

הלכתא כרבן גמליאל בספינה

אמר רב הלכתא כר"ג בדיר וסהר וספינה ושמואל אמר הלכתא כר"ג בספינה אבל בדיר וסהר לא דכולי עלמא מיהת הלכה כר"ג בספינה מאי טעמא אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י רבי זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע מאי בינייהו איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה ורבי זירא מאי טעמא לא אמר כרבה אמר לך מחיצות להבריח מים עשויות ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא במהלכת כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בשעמדה.

והנה בטעמא דר"ז ודאי מבו' דמקום השבתה אינו נמדד לפי הספינה אלא לפי מקומו כלפי הים, ולפיכך אמרי' דבמהלכת אין איסור כיון דספינה נוטלתו וכו', ואילו רבה קאמר דבספינה מקילי' טפי הואיל ושבת באויר מחיצותיה מבעו"י, ומשמע דמקום השבתה נמדד לפי הספינה. ואמנם מקשי' בגמ' על ר"ז מ"ט לא אמר כרבה, ומתרצי' דמחיצות הספינה ל"ח לר"ז, אבל מבו' דמ"מ אף לדידיה אם המחיצות היו חשובות אז היה מודה לדברי רבה דדייני' את השבתה לפי הספינה ולא לפי הים. ואפ"ל דבאמת הא בהא תליא, דאם מחיצות הספינה הם חשובות, אז מקום השבתה הוא הספינה ולא הים, ואם אמרי' דהאי מחיצות להבריח מים עשויות אז אין הספינה נידונית כמקום בפנ"ע והשבתה נמדדת לפי מקומה בים. אכן ז"א, דהא כ' התוס' דלהמסק' אין לומר דאיכא בינייהו קופץ מספינה לספינה, כיון דאף רבה מודה במהלכת, ומבו' דלרבה נמי מודד לפי המקום בים ולא לפי הספינה ואפי' דלא ס"ל דלהבריח וכו'.

אבל באמת נראה באופן פשוט יותר, דהא ודאי דעצם השבתה אינה תלויה בספינה אלא בים, דזהו מקומו של השוכת, ולכן יש להתיר במהלכת כי ספינה נוטלתו וכו', דודאי מקום השבתה ותחום דאלפיים נמדד לפי המקום בים, אלא דמ"מ רבה קאמר דאע"ג דבנתנוהו ודיר וסהר אין לו אלא ד"א לר"ע, מ"מ ספינה עדיפא, כי שבת באויר מחיצותיה מבעו"י, ואע"ג דמקום השבתה הוא הים, מ"מ את מעלת שבת במחיצות ראוי לדון על הספינה, דכבר נחשב לו כל היקף זה כד"א מבעו"י, וזה פשיט"ל להגמ' דהסברא הזו היא מוכרחת, דסו"ס אי"ז מחיצות שהתחדשו לו אלא הם המחיצות שהיה בהם מבעו"י, (אם כי במקום אחר), ור"ז דפליג ע"ז ע"כ סברתו היא דהמחיצות להבריח מים עשויות. ואף בד' התוס' בד"ה אבל מבו' דר' רבה מוכרחים הם, דהרי הק' דאם סברת ר"ע היא מפני דלא שבת בדיר וסהר מבעו"י, מפני מה פליג אף בספינה דשבת בה מבעו"י, ותי' דס"ל דלהבריח וכו', והיינו דכלפי המעלה של שבת במחיצות מבעו"י ודאי צריך לדון את הספינה ואפי' שעיקר השבתה היא לפי המקום בים.

כאילו לא שבת שם". (והדוג' לזה היא מדינת דהואיל והותרה וכו' דכ' הראש' דל"א הכי בגוסס, ודו"ק). ועכ"פ זה שונה ממש"נ לעיל ע"פ המג"א דשבת באויר מחיצות אינו תלוי כלל בקנין השביתה, דבראש' מבו' דרק משום שקנה שביתה ע"י מחיצות הספינה לכן גם כשהספינה התנתקה ממקום השביתה האמיתי עדיין כולה כד"א, וזוהי סברת ר"ע ור"י דכיון דמעיקרא היה עומד להיות הניתוק הזה לכן ל"מ.

ולכאור' אפ"ל שזוהי כוונת הרא"ש בסי' א במה שהביא מדינת דספינה כלפי דינא דהמהר"ם על חזר לעירו, ז"ל "אם יצא לדעת וחזר לדעת שאין לו אלא ד"א. וכ' רבינו מאיר ז"ל דכל העיר היא לו כד' אמות ומהלך את כולה כיון ששבת בה ביהש"מ וכו' ואין לדחות ולומר לעולם אין לו אלא ד' אמות בעירו והא דלא משני הכי משום דהא נמי ממתני' שמעינן לה דכיון דדייקנן דהחזירוהו נכרים הוא דכאילו לא יצא הא יצא לדעת וחזר לדעת לא וכיון דהפסיד תחומו חשבינן ליה כאילו לא שבת בכאן א"כ גם העיר לא תהא לו כד' אמות. זה אינו שהרי בספינה מודה שמואל שהלכה כר"ג דמהלך את כולה הואיל ושבת במחיצותיה ואעפ"כ אין לו חוצה לה אלפים אמה לכל רוח וא"כ הכא נמי אי לא דאשמועינן שמואל ה"א הכי ביצא לדעת וחזר לדעת. ונהי דיש לחלק בין ספינה ובין יצא לדעת וחזר לדעת מ"מ לא ה"ל לאקשו"י מאי קמ"ל דהא מדיוקא דמתני' לא שמעינן לה", ולכאור' מבו' בדבריו שיש דמיון בין ספינה לחזר לעירו מעיקר הדין (ונהי דיש לחלק וכו') ולא רק כלפי דיוקא דמתני'.

ונ' בביאור' ד, דיסוד' המהר"ם הוא לחלק בין השביתה שקונה את התחום ובין השביתה במקום עצמו, ולכן יצא לדעת וחזר לעירו אף שהפסיד את תחומו מ"מ לא הפסיד את עצם שביתתו בעיר, וכדאמר' בספינה דגם אחרי שיצאה מתחומה הראשון מ"מ נשארה במעלה זו שכולה כד"א. (וילה"ס האם הקולא שיש בספינה יותר מדיר וסוהר תועיל גם לדינא דהמהר"ם, והיינו דאם נתנוהו בדיר וסוהר ל"מ אלא רק שבת בספינה, אם עדיין יהיה את דינא דהמהר"ם דהוא חזר לעירו, עם מחיצות וכלי מחיצות). ומה שנחלקו הפוס' בהאי דינא האם הוא גם בעיר שאינה מוקפת מחיצות, לכאור' זה יהיה מחלוקת גם בדינא דספינה, וכגון ספינה שאין לה מחיצות אבל יש לה דין עיר, ודו"ק.

והנה המהרש"ל כ' בדעת ר"ז דהא דאמר' דל"ה מחיצות כיון דלהבריח וכו', אין הכוונה דהוי פחות מדיר וסוהר, אלא דלמאן דמחמיר בנתנוהו ודיר וסוהר, אין להקל בספינה ע"י ששבת במחיצותיה מבעו"י, כיון דלהבריח וכו'. ז"ל "ולכא' למימר מחיצות העשויות להבריח מים דהא סו"ס איכא מחיצות כדאי' בפ' כל גגות ותדע דהא ר' זירא לעיל לא אתא לפרושי אלא לדשמואל דפסק הלכה כר"ג בספינה ולא בדיר וסוהר ואם איתא שרבי זירא סבר מחיצות העשויות להבריח מים אינן מחיצות כלל אפי' להיות כדיר וסוהר ואף ר"ג מודה בה אם כן אמתני' אדברי ר"ג הוי ליה לפרושי טעמא דספינה נוטלתו וכו' אלא בוודאי דוקא לענין זה להיות כאלו שבת באויר מחיצות פליג ר' זירא ואמר מאחר שהמחיצות העשויות להבריח מים אינו עדיפא כ"כ להיות כאלו שבת באויר מחיצות אבל רבן גמליאל גופיה בודאי שרי אפי' עמדה", ועי' מהרש"א ואבהעו"ז. ובפשטות כוונתו דאין מעלה לשבת באויר מחיצות מבעו"י במחיצות דלהבריח וכו', וכמו דל"ח מוקף לדירה (ביותר מבי"ס) לקמן בפ' כל גגות, וה"ה אם הספינה תעמוד כל הזמן דאין מודדים לר"ז את האלפיים מחוץ לספינה כיון דמחיצותיה להבריח מים עשויות. אבל אולי י"ל עוד, דלגבי עצם השביתה בספינה ודאי דייני' להו כמחיצות, אבל כלפי הדין שנתחדש כאן בד' רבה דאע"ג שהלכה הספינה מתחומה מ"מ נשארה במעלתה שכולה כד"א, לזה בעי' דוקא מחיצות גמורות ולא רק להבריח וכו'.

כ- הרעק"א "והא דבאמת בעמדה אסור מדינא אף דמשמע היכא דשבת באויר מחיצות גם רע"ק מודה דהוי כד' אמות, כתבו תוס' דבספינה ס"ל לרע"ק דלא מקרי מוקף מחיצות דהמחיצות להבריח מים עשויות, נמצא דפליגי בתרתי בדדיר וסוהר פליגי היכא דלא שבת באויר מחיצות, ובספינה פליגי אף בשבת אם נקרא מוקף

לענין הגזירה אטו הילוך דבקעה דאין מקום לגזור על אופן ששבת באויר מחיצות הספינה מבעו"י.

וגם בד' הריטב"א יל"ד, דמתחילה כ' "אבל היכא דלא שבת באויר מחיצות לא. וא"ת והא ספינה דפליגי בה במתני' שבת בה באויר מחיצות מבעוד יום, י"ל דבהאי דחויא סבירא לן כדאמרין לקמן אליבא דר' זירא דמחיצות ספינה כיון דלהבריח מים עשויות לא חשיבי מחיצות", ואח"כ כ' "ומיהו ר"ע ור"י סברי דכיון שנכנס שם על דעת שתהלך הספינה ותוציאנו מתחומה וגם דספינה ניידא, מכיון דנפקא מתחומה בטל דינא דמעיקרא והוי כאילו לא שבת שם", וצ"ע למה לא תי' בתחילה מצד דהיה בדעתו להלך בספינה ולמה לא תי' בסוף מצד דלהבריח וכו'. וי"ל דמלישנא דגמ' מתחילה משמע דאם שבת באויר מחיצות לא פליג ר"ע ולכן עכצ"ל דלספינה אין מחיצות כלל דלהבריח וכו', אבל בסוף לא תי' כן דאין הכרח לומר דר"ע פליג על מחיצות הספינה אלא רק למימר דאין כאן את המעלה של שבת בהם מבעו"י וכו'.

ובעיקר הדבר שנת' לעיל דאע"ג דמקום השביתה הוא כלפי המקום בים מ"מ שבת באויר מחיצות תליא בספינה, נ' להביא דוג' לזה, דהנה בשו"ע סי' תה ס"ז כ' "מי שהפליגה ספינתו בים, מהלך את כולה הואיל ושבת באויר מחיצות", ותמהו הנו"כ ל"ל האי טעמא והא בלא"ה קי"ל דבנתנוהו בדיר וסוהר מהלך את כל ההיקף. (ולכאור' אפשר למצוא בזה נפק"מ, כגון בשעה שהספינה חציה בתוך התחום וחציה בחוץ, דמצד היתר דיר וסוהר ל"מ וכמו שבת בבקעה והקיפוהו נכרים מחיצות, משא"כ מצד הא דשבת במחיצות הספינה מבעו"י. ואולי י"ל ביותר דגם כשתצא הספינה לגמרי מחוץ לתחום עדיין ישאר באיסורו, וכעין ד' הריטב"א על שבת והקיפוהו והוציאנהו אח"כ מהאלפיים שלו לשאר ההיקף. ויל"פ). אמנם במג"א מבו' דכשהספינה היא למעלה מ"ט אינו קונה בה שביתה מדאין תחומין למעלה מעשרה, ואעפ"כ אם ירד ממנה בשבת וחזר אליה מהלך את כולה כי שבת באויר מחיצותיה מבעו"י, ונצרך להאי היתר ולא סגי בדיר וסוהר, כיון דהחזרה לספינה בשבת היא איסור והו"ל כיוצא לדעת שאין לו דיר וסוהר. וא"כ מבו' דשייך הקולא של שבת באויר מחיצותיה מבעו"י אפי' כשלא קנה בה שביתה, וא"כ זהו דאמר' בסוגיין דאע"ג דמקום שביתתו הוא לפי המקום שהיה בים בביהש"מ, מ"מ כל הספינה לדידיה כד"א כי שבת בספינה, ואפי' שקנין השביתה אינו תלוי בספינה אלא בים.

(ולש' הר"י מלוניל במתני' הוא "מפרנדסין. שם מקום והיו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר נמצא שקנו שביתה ביבשה ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליג' באמצעות הים נמצא שהיו חוץ לתחום", אבל בזה צ"ע דאם ס"ל דהשביתה היא בכלל ביבשה, אז לשם מה הוסיף דאיירי בגוששת לומר דל"ה בגדר תחומין למעלה מעשרה, דממ"נ אם סגי בשבת באויר מחיצות גם בלי קנין השביתה אז ה"ה למעלה מ"י, ואי בעי' קנין שביתה או בלא"ה לא קנו בספינה אלא ביבשה).

והנה הראש' העמידו לתמוה אליבא דרבה אם אמרי' דשבת באויר המחיצות מבעו"י, אז למה ר"ע ור"י אוסרים בשעמדה, ותי' הרשב"א (בתי' הא') "ואולי נאמר לפי שנכנס שם מדעתו על דעת שתהלך הספינה ותוציאנו מתחומה", ולא נת' מה שייך דעתו לכאן, אבל בריטב"א הוסיף בזה עוד ז"ל "רבה אמר הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י. פי' דכיון דקנה שביתה בספינה זו ובאותה שעה דכו"ע כולה כד' אמות דמיא כדיון השובת בתוך העיר, אף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונדונת כאן בסופה כד' אמות, ומיהו ר"ע ור"י סברי דכיון שנכנס שם על דעת שתהלך הספינה ותוציאנו מתחומה וגם דספינה ניידא, מכיון דנפקא מתחומה בטל דינא דמעיקרא והוי כאילו לא שבת שם". והיינו דעיקר ד' רבה דייני' לפי הספינה זה רק בצירוף שקנה ע"י הספינה שביתה באותו מקום בים, ובאותה שעה נקבעה הספינה להיות כד"א ולפיכך תו לא פקע דהספינה הזו היא כד"א ואפי' כשהיא מחוץ למקום השביתה בכלל, וע"ז ס"ל לר"ע ור"י דכיון דנכנס מעיקרא לספינה על דעת שתהלך וכו' אז ל"א כיון דחל תו לא פקע, דאדרבה זה היה עומד להיפקע, אלא אמרי' להיפך ד"מכיון דנפקא מתחומה בטל דינא דמעיקרא והוי

במהלכת לא פליגי היינו דקתני רצו דילמא עמדה. ופי' רש"י (בפי' הא') "כלומר משיצא זה חוץ לתחום לא נקט ליה ארבע אמות, דספינה כל שעה היא מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מארבע אמות, נמצא שאין לה תורת ארבע אמות כלל, שלא עמד פסיעה אחת בתוך ארבע אמות, הלכך לא קנו לו ארבע אמות". ולכאור' ביאור הדברים הוא דמי שיצא חוץ לתחום כבר אין לו בעצם עוד איסור הליכה והתרחקות, כיון שכבר יצא מתחומו, אלא דיש דין אחר ד'שבו איש תחתיו' דאין לו לצאת מד' אמותיו, אבל בספינה מההלכת שאינו קונה עוד ד"א, (דלקנין שבייתה של ד"א בעי' עמידה ול"מ הליכה, משא"כ אלפיים דקונה אף כשהספינה מהלכת), או אין לו שום איסור הליכה ויציאה.

אבל הריטב"א פ' באופ"א, ז"ל "דהכי קאמר דכיון דהספינה ניידא ומהלכת ובכל פסיעה ופסיעה שהוא מהלך בה עוקרתו ומוליכתו לסוף ארבע אמות אין לו תורת ארבע אמות שהרי לא עמד תוך ארבע אמות משיצא חוץ מתחומו במידי דקביע והרי כל הספינה כד' אמות, ור' עקיבא ור' יהושע לית להו האי טעמא כיון דספינא מינח נייחא ומיא הוא דממטי לה", והנה הוסיף לומר דכל הספינה כד"א, ולכאור' זה לש' בעלמא דהרי מותר לר"ז במהלכת גם בקופץ מספינה לספינה וגם בנפחתו דפנותיה, אבל עכ"פ המכוון הוא דמכיון דלא קנה ד"א לא בים ולא בספינה או יכול הוא להלך את כולה. ובאמת הר"ן כ"כ מצד אחר, ז"ל "שכיון שאי אפשר לו בספינה לעמוד בתוך אמותיו שהרי ספינה מוליכתו ואי אפשר שיהא בספינה דין ארבע אמות גמורות, התיירו לו להלך בכולה", ואולי לזה כוונת הריטב"א.

והנה הריטב"א בהמשך דבריו כ' עוד "ולישנא דקופץ משמע שקפץ מדעת ושמעינן מינה דכל שנכנס בדיר וסוהר ומקום שמוקף מחיצות אין הפרש בין שנכנס לדעת או שלא לדעת לענין שיהא כולה כד' אמות", (אבל הר"ן כ' בר"פ "ולפי זה הא דאמרי' בגמ' דקפיץ מספינה לספינה מהלך את כולה מיירי בקפץ בעל כרחו", וכ"ה במאירי ז"ל "ולענין מה שאמרו בקופץ מספינה לספינה י"מ אפי' לדעת ואע"פ שאסור לשנות מקום שבייתו לדעת אפי' הכי כל שנתנהו בדיר או בסוהר אפי' ביוצא לדעת מהלך את כלה אלא שגדולי המחברים והמפרשים חולקי' בה כמו שכתבנו למעלה ולדבריהם נפרש בקופץ שהקפיצהו באונס או שעשה להציל עצמו שאין לך אונס גדול מזה").

ולכאור' הדברים תמוהים, דהרי בקופץ מתירי' לר"ז כיון דאין לו ד"א, כיון שלא עמד במידי דקביע וכנ"ל, ואיך שמעי' מינה דביצא לדעת והגיע לדיר וסוהר מהלך את כולן, והא הכא לא מתירי' את הספינה מצד מחיצותיה (ואיירי גם בנפחתו) אלא מצד דאין לו ד"א כלל. ואולי מבו' מזה דלש' הריטב"א לעיל הוא בדוקא (ואולי ע"ד הר"ן), ד"כל הספינה כד' אמות", ולכן הוכיח מזה על יצא לדעת. והביאור, דהא דדיר וסוהר ל"מ זה רק משום שכבר יש לו ד"א, אבל מי שאין לו ד"א ודאי יש לו את כל ההיקף, ולכן כל הספינה לדיריה כד"א. ועצ"ע איך זה מועיל בקופץ מספינה לספינה. (ואולי יש לדחות דכוונתו לומר דמשמע דקופץ לדעת זה נפק"מ בין רבה לר"ז, דר"ז מתיר, ורבה אוסר לר"ע, וכן לשמואל דפסק כוותיה בדיר וסוהר ולא בספינה, ומתיר לר"ג, וא"כ מבו' דר"ג מתיר אף ביצא לדעת. ודוחק, ובמאירי מפו' ל"כ אלא הנידון הוא על היתר דמהלכת גופיה האם הוא גם ביוצא לדעת. ובלא"ה לפי מה שהסכים הריטב"א עם הפי' האחרון של רש"י או ההיתר של הספינה אינו שייך כלל לדיר וסוהר אלא דכל רגע הוא יוצא בלא"ה מד"א, וכמש"כ הרמב"ן במלחמות "ועם כל זה דברים צריכין הם בקופץ מספינה לספינה לדעת שאילו עמדה אסורה היא לדברי הכל דנתנהו נכרים בדיר ובסוהר תנן הא לדעת לא עשאום כארבע אמות ואילו במהלכת מותר דהא דיר וסוהר לרבי עקיבא אפי' אונס אין לו אלא ארבע אמות ובספינה מודו במהלכת הואיל וספינה נוטלתו מתחלת ארבע ומניחתו בסוף ארבע הלכך אפילו לדעת מהלך את כולה", ולשי' הרמב"ן הרי באמת אין היתר דיר וסוהר ביוצא לדעת ואפי' כשיצא ברשות).

אמנם עדיין צריך לבאר מש"כ הריטב"א בדעת ר"ע ור"י ד"לית להו האי טעמא כיון דספינא מינח נייחא ומיא הוא דממטי לה", דהא

מחיצות, ובמהלכת כ"ע ס"ל דמותר מדינא". ואמנם מד' הריטב"א הנ"ל נ' דהאי תי' שכי' התוס' הוא רק אליבא דר"ז, אבל רבה אינו מפרש כן בדעת ר"ע וכש"נ. ועכ"פ יש בזה דוחק שנחלקו בתרי פלוג' דלא שייכי אהדדי כלל, וגם דהראש' דנו לפסוק כד' שמואל כי הלכה כד' המכריע, ולהנ"ל אי"ז הכרעה, אלא דגבי ספינה פסק דל"א דלהבריה וכו' וגבי דיר וסוהר פסק דמהלך את כולן.

אמנם לפי המהרש"ל הנ"ל י"ל דאין כאן אלא פלוג' אחת, דלכו"ע מחיצות דספינה להבריה מים עשויות, אלא דעדיין לא גריעי מדיר וסוהר, ורק המעלה של שבת בהם מבעו"י בטילה. ולפיכך ר"ג דמיקל בדיר וסוהר מיקל נמי בספינה, ואילו ר"ע דמחמיר בדיר וסוהר מחמיר בספינה, ואע"ג דשבת בה מבעו"י מ"מ אמרי' להבריה וכו'. וא"ש לש' תוס' בד"ה אבל שכ' דקסבר מחיצות להבריה מים עשויות, ולכאור' היה להם לומר דבהא פליגי התנאים, ואם כוונתו לומר דכך קסברי ר"י ור"ע למה לא כ' דקסברי'. אבל ע"פ המהרש"ל נוחא, דכו"ע ס"ל האי סברא דלהבריה. (ונפקא לן ד' ביאורים בשי' ר"ע אליבא דרבה, הרעק"א כ' דס"ל לר"ע סברת להבריה וכו', הרשב"א כ' מצד גזירה אטו הילוך דבקעה, הריטב"א והרשב"א כ' דכיון דנכנס לספינה על דעת שתהלך ל"ח כשבת במחיצותיה מבעו"י, ובתוס' אולי מבו' דפליגי ר"ע על עיקר ד' רבה כי ס"ל דל"ש מעלת שבת מבעו"י וכו' כשהוא מחוץ לתחום).

אלא דאכתי אליבא דר"ז יש כאן תרי פלוג', א' בדין דיר וסוהר, ב' בספינה מהלכת האם יש בה איסור יציאה מד"א, וכדביארו הראש' דהפלוג' היא האם הספינה אינה נידונית כדבר קבוע לקנות בה שבייתה, או ספינה מינח נייחא ומיא דקמטו לה. ויתכן לבאר גם בזה שייכות בין ב' הפלוג', ד"ל דינא דדיר וסוהר תלוי בעיקר הביאור של דין ד"א שיש להיוצא חוץ לתחום, האם יש כאן קנין שבייתה של ד"א, ומוכרח לזה דכולא ביתא כד"א, או דאין כאן אלא 'היתר' מעין דינא דכבוד הבריות, אבל אין להקל בכל הדיר וסוהר. ובוזה יש לתלות גם את ההיתר של מהלכת, דבהיתר של כבוד הבריות אין טעם להתיר במהלכת את כל הספינה, (ועכ"פ להפי' הא' ברש"י דהטעם הוא משום דלא קנה עדיין ד"א חדש'), משא"כ אם ההיתר של ד"א הוא מצד שבייתה ותחום. ולפי מה שביארו הראש' בדעת רבה דפלוג' התנאים היא האם לספינה יש מעלה של שבת בה מבעו"י או דכיון דהיה דעתו להלך ממקומו ע"י הספינה לא קנה בה שבייתה, לכאור' זה ודאי מחלוקת נפרדת מהפלוג' בדין דיר וסוהר.

והנה הריטב"א בסוגיין כ' "אבל ר' זירא הוה סבר דכשעמדה דכו"ע לא פליגי שאינו יכול להלך את כולה דמחיצות להבריה מים עשויות ולא חשיבי כלום ובמהלכת הוא דפליגי", ומבו' להדיא דלא כמהרש"ל. והריטב"א אזיל בזה לטעמיה שכ' בפ' כל גגות "ספינה רב כו' ושמואל כו'. פירוש לאו למימרא דלהבריה מים עשויות ולא חשיבי מחיצות כלל ולאסור אפילו בספינה דבי"ס, דהא ליתא דא"כ תקשי דשמואל אדשמואל דהא איהו דפסק בפרק מי שהוציא והוה הלכה כר"ג בספינה דכולה כד' אמות דמיא ומהלך את כולה, ומפרש רבה טעמא הואיל ושבת באויר מחיצות ולאפוקי מדרבי זירא דאמר התם מחיצות להבריה מים עשויות ולא חשיבי מחיצות כלל והיוצא מחוץ לתחום אינו מהלך שם אלא ד' אמות, אלא הכא בספינה יותר מבי"ס היא כדפירש רש"י ז"ל דבעינן מחיצות לשם דירה וסבר שמואל דכיון דלהבריה מים עשויות אין תשמישו חשוב להיות הקיפו היקף לשם דירה והויה לה כקרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד, הא לאו הכי ודאי מחיצות שמם אליבא דרבה להתיר לטלטל בכולה כשאני יתירה יותר מבי"ס ולהתיר ליוצא חוץ לתחום להלך בכולה ואפילו היא יתירה על בי"ס ובלבד שלא יטלטל בה אלא בד' אמות", ומבו' דס"ל דהאי סברא דלהבריה וכו' אליבא דר"ז, היא מגרעת את המחיצות לגמרי, וגרע מדיר וסוהר, ודו"ק.

הואיל וספינה נוטלתו

רבי זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע מאי בינייהו איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה וכו' ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא במהלכת כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בשעמדה וכו' אי אמרת בשלמא

מהד"א שבים, ואין בזה איסור אלא בשעת העמידה ממש, ורק לפי הל"ק ברש"י או מבר' דבשעה שהספינה הולכת אז הוא לא קונה ד"א בים, וממילא נשאר לו הר"א שקנה בספינה בשעת עמידתה. וא"כ פלוג' המהרש"ל ומהרש"א כלפי ל"ב דרש"י היא, האם כשקונה שבייתה בים אז גובר הים על הספינה ואין לו ד"א בספינה, ולכן יש להתיר וכד' המהרש"א, אבל המהרש"ל ס"ל דאם קנה ד"א בספינה עצמה אז הקנין בספינה גובר על הקנין בים.

ז"ל הרמב"ן לקמן מג, א "ועוד נ"ל שאפי' בפחות מעשרה בספינה מהלכת אין בה תחומין כדאמר' לקמן גבי שבייתת אוקיאנוס מיא באוקיאנוס נמי מינד נידי לומר שלא קנו מים שבייתה באוקיאנוס וכ"ש ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קניא שבייתה, וכדאמר' נמי לענין מהלך את כולה במהלכת דכ"ע לא פליגי דכיון דספינה שנוטלתו מתחלת ד"א ומניחתו בסוף ד"א לא העמידוהו בד"א שלו, והילכך כיון שלא קנה שבייתה ולא ד"א ביהש"מ במקומו בים, כשיצא ליבשה אי נמי כשהספינה שלו עומדת בפחות מעשרה משם מודדין לו אלפים אמה ואין אני קורא בו אל יצא איש ממקומו ולא שבו איש תחתיו שאין לו לזה מקום ולא שבייתה כלל כל זמן שמהלכת, הוה לי' כנהרות המושכין ומעיינות המושכין שאין המים קונין שבייתה במקומן משום דנייד וקונין שבייתה ברשות הזוכה בהן ויש להם משם אלפים אמה, וכפי מה שפירשתי למעלה בטעם השבייתה, והראב"ד ז"ל מודה באדם מהלך שאינו קונה שבייתה אלא א"כ עומד משום דנייד לי' וה"ל כנהרות המושכין ואין לו אלא ד"א, וזה אינו נכון וצ"ע." וע"ע ביאור"ל סי' תד בד"ה ממקום.

(וכן בפ"י הר"י בן חכמון הכא כ' "הואיל וספינה נוטלתו מתחלת ארבע ומנחתו בסוף ארבע אמות, שקדש עליהם היום והוא בתוכן, שהרי הספינה נעקרה מאותן ארבע אמות לתוך ארבע אמות אחרים, והואיל ואין הארבע שלו מסויימים, אלא אי אפשר לו כל שעה שלא יעקר מהני ארבע אמות לארבע אמות אחרים, מותר להלך בכל הספינה, שהרי לא קנה שבייתה במקום מסויימים. דאמרינן לקמן בפרקין בגמ' דמי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה, גשמים שירדו ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם, ולא אמרינן דקנו שבייתה בעבים ואינן כרגלי כל אדם, משום דמים בעבים מינד ניד, כלומר' מתנועענין הן ואינן נחים במקומן כדי שיקנו שבייתה שם, דאלמא כל מידי דנאיד כנהרות הנמשכין ומעיינות הנובעין, לא קנו שבייתה והרי הם כרגלי כל אדם. והכי גרסי בגמרא דבני מערבא אמר ר' זעירא מכיון שעוקרין אותה מארבע אמות אלו נותנין אותה בארבע אמות אלו").

ויל"ע למה שא"ר לא פי' כן טעמא דר"ז במהלכת משום דהו"ל כנהרות המושכים דאינו קונה שבייתה כלל כשהוא בספינה המהלכת. ואמנם לענין אדם המהלך נחלקו הראש' וכמו שהביא הרמב"ן הנ"ל, (וע"ע ברשב"א מה, ב ובעבוה"ק אות קעג, ובמאירי לעיל מא, ב ולקמן מה, א וע"ב, ושטמ"ק בביצה לט, א), ויתכן החילוק בזה דאצל אדם דייני' כל פסיעה והילוך כדבר המתחדש ולכן הוא דומה לעומד ולא לנהרות המושכים, והר"י מלוניל לקמן כ' בזה עוד ד"כל מידי דאינו יכול להיות קבוע במקום א' אלא שהוא נע ונד אינו קונה שבייתה" אבל אדם יכול להיות קבוע, ועכ"פ אולי י"ל ד בחילוקים אלו לגבי ספינה. (אכן המאירי בר"פ נקט כדעת הראב"ד, ואעפ"כ פי' סברת ר"ז כרש"י, ז"ל "מעשה שבאו מבלרדסין והוא שם מקום והיו עומדין בער"ש בנמל מקום שהספינה גוששת בתוך התחום לעיר והיה בדעתם ליכנס לעיר ונמצא שקנו שבייתה ביבשה ובא רוח גדולה ורחק את הספינה והפליגה בים עד חוץ לתחום או על ידי חובל ארמאי ומ"מ בספינה גוששת ולמטה מעשרה שאלו למעלה אין תחומין למעלה מעשרה כמו שיתבאר אלא למטה מעשרה היתה ור"ג ור"א בן עזריה הלכו את כלה ור"י ור"ע לא זוו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמם שמן הדין אף לדבריהם אין דמיון מספינה לדיר וסתר שהספינה מתנודת בכל שעה ומוציאתם מארבע אמות ואין ראוי לומר בה דין ארבע אמות שמעולם לא שבת בהם ועוד שהרי שבתו באויר מחיצותיהם מבעוד יום כמו שיתבאר וכבר כתבנו שלדברי הכל הלכה כרבן גמליאל בספינה").

ס"ס איך יקנו ד"א בים. וצ"ל דאמנם הא פשיטא דבים אינם קונים ד"א כיון דהספינה מהלכת כל שעה, אבל עדיין יש מקום לומר שיקנו שבייתה עכ"פ כלפי הספינה, דבה הם עומדים ועוצרים. וע"ז כ' הריטב"א דלר"ג מהלכים את כולה ולא קנו ד"א גם כלפי הספינה, כיון ד"לא עמד תוך ארבע אמות משיצא חוץ מתחומו במידי דקביע", והיינו דאין הספינה חשובה 'מקום' כיון דאין לה קביעות כ"כ, ובהא הוא דפליגי ר"ע ור"י וס"ל ד"ספינא מינח נייחא ומיא הוא דממטי לה".

בפ"י האחרון כ' רש"י "לישנא אחרינא, כלומר כשעוקר את רגלו קודם שנייחנה הספינה מוציאתו מארבע אמות שלו ונכנס לתוך ארבע אמות אחרות על כרחו, והוה ליה כמי שהוציא והוה נכרי חוץ מארבע אמותיו ונתנוהו לתוך ארבע אמות אחרות שנותנין לו ארבע אמות וכן לעולם, וזה עיקר", וגם בזה הוסיף הריטב"א "דכיון דספינה מהלכת היא ועל כל פסיעה ופסיעה עוקרתה הספינה ממקומו, הרי הוא נדון בכל פסיעה ופסיעה כאילו הוציאתו תמיד מתחום לתחום שיש לו בכל אחד מהם ד' אמות וכיון דכן שפיר יכול להלך את כולה, ורבי עקיבא ורבי יהושע אמרי דספינה מינח נייחא וכדפרישתי, והפירוש הזה נכון", והיינו דגם ר"י ור"ע מודו מעיקה"ד להתיר במהלכת כיון דבלא"ה הוא יוצא כל רגע מהד"א שבים, אלא דמכיון דספינה מינח נייחא אז היא בגדר מידי דקביע וקונה ד"א בספינה עצמה.

והנה בהא דאמר' דבעמדה אין את ההיתר של מהלכת נחלקו האחרו' בדעת רש"י (כדלהלן) האם האיסור בזה הוא רק בשעת העמידה או גם אח"כ, והאם זה תלוי בין הפי' השונים שכ' רש"י. אכן הריטב"א כ' להדיא "וכשמהלך בה בעודה עומדת הוא דאפליגו ר"ג ור' יהושע ור' עקיבא." ויל"ע דהרי בד' הריטב"א מבר' דהא דר"ע ור"י אסרי אף במהלכת הוא משום דיש לו דין ד"א בספינה עצמה, והא דר"ג התיר זהו משום דהספינה היא לא מידי דקביע וכו', וא"כ למה לא נימא דאם עמדה הספינה לרגע אז יקנה בספינה עצמה ד"א, ואח"כ בשעה שהיא חוזרת להלך ג"כ יהיה לו איסור לצאת מד' אמותיו שבספינה. וצ"ל דפשיט"ל דכיון דהספינה חזרה להילוכה אז מיד בטל ממנה שם מקום חשוב ופקעי הך ד' אמות.

ובשי' רש"י בזה, הנה דעת המהרש"ל דלכולהו לישני ודאי סגי בעמדה רגע אחד, ואע"ג שחזרה להילוכה מ"מ כבר יש לו איסור לצאת מד' אמותיו שבספינה, והביאור בזה הוא כנ"ל, דבאמת שייך לקנות ד"א בספינה (ולא רק במקום שתחתיה בים), אלא דאין קונים ד"א במידי דלא קביע, אבל כשהספינה עמדה רגע אחד כבר קנה בה עצמה ד"א, (וכמו לר"ע דאף בשעה שהיא מהלכת דאמר' היא מינח נייחא ומיא הוא דקממטו לה), ואסור לצאת מהם גם כשחזרה הספינה להילוכה. אמנם המהרש"א כ' (כפי הגיר' לפנינו בד' רש"י), דהדבר תלוי בהנך ליש', דאם הפי' של ההיתר במהלכת הוא מצד דאין לו ד"א כלל, אז סגי במה שעמדה רגע אחד, אבל אם הפי' מצד דהספינה מוליכתו כל רגע חוץ לד"א, בהא אין לאסור אלא בשעת עמידתה של הספינה.

וצ"ע לד' המהרש"א למה יש לאסור (להפי' הא' ברש"י) בשעת הילוכה של הספינה אם עמדה קודם רגע אחד, והא מכיון דחזרה ויצאה מהנך ד"א שקנה בשעת עמידתה אז שוב י"ל דנמצא שאין לו ד"א כלל. ואולי צ"ל דיש חילוק בין אלפיים לד"א, דדינא דאלפיים הוא לאסור את היציאה ומכיון שיצא כבר אין לו עוד איסור להתרחק אי לאו דקנה ד"א חד', משא"כ כשיש לו ד"א, ואינם פוקעים עד שיקנה ד"א חדש', אז אסור לו המשך ההליכה והיציאה. (והא ד"א שיש למי שקנה אלפיים ל"ד לד"א שיש להיוצא חוץ לתחום). וצ"ע בטעם הדבר, וגם דלפ"ז יהיה לו איסור לילך אפי' פחות מד"א. ויותר נראה לומר, דאף להמהרש"א, טעם הדבר דאם עמדה לרגע נאסר גם כשחזרה להלך, הוא משום דקנה ד"א בספינה עצמה, ואעפ"כ ס"ל דלהטעם האחרון שכ' רש"י אין לאסור, כיון דכל הקנין ד"א שיש לו בספינה חל רק מכוח שאין לו ד"א כלפי המקום בים, ואי ס"ל (כפי הליש' בתרא) דבשעה שחזרה להילוכה אז יש לו גם ד"א בים אז ודאי פקעי הד"א שיש לו בספינה, ושוב ממילא מותר לו להלך בספינה לגמרי כי בכל שעה היא מוציאתו

ונראה להוסיף בזה ביאור וטעם למה קונה את כל הספינה להיותה כולה כד"א, דהנה לפי ליי"ק דרש"י לכאור' מבו' דכיון שאין לו ד"א ביחס לקרקע עולם אז מותר הוא לילך לגמרי, כי איסור הליכה אחרי שיצא חוץ לתחום הוא רק משום שקונה ד"א. אבל י"ל דבאמת ככה"ג היה ראוי ליתן לו ד"א בספינה, כיון דאם אין לו מקום כלפי קרקע עולם, אז ע"כ מקומו הוא הספינה. אלא דכשם שמחיצות מבדילות את הדיר וסוהר מכל העולם, כן היא הספינה מצ"ע שהיא מובדלת מכל העולם, ולכן כל הספינה כולה היא כד"א לדידיה, כיון דע"כ כולה היא מקומו, דאין לו מקום בקרקע עולם אלא כל הספינה היא מקומו. ובנו"א אפ"ל דבאמת כיון דאין לו ד"א אז היה ראוי לאסור אותו בהליכה כל דהו, אבל אפ"כ מתירי' ליה את כל הספינה, והטעם בזה דהנה מאן דפליג על היתרא דדיר וסוהר כפה"נ ס"ל דאע"פ דמעיקה"ד כולא ביתא כד"א דמי, מ"מ ענין השביתה אינו מוכרח להיות כפי המחיצות והוא נקבע לפי המקום בקרקע עולם בלי קשר למחיצות, אבל השובת בספינה אז מוכרח לדון אותו לפי מקום הספינה ולא לפי קרקע העולם, וע"כ יש לו מחיצות. אמנם זה עדיין לא יתיישב בנפחתו דופני הספינה, ועי' לקמן מש"נ בב' אופנים למה אפשר להתיר את כל הספינה גם בנפחתו דפנותיה, אם משום דיש לה מחיצות של גו"א ואם משום דדינה כעיר, (אבל שי' הריטב"א דנתנוהו בעיר בלי מחיצות אינו מהלך את כולה).

ואי נימא הכי דכל הספינה היא כד"א מחמת שעל ידה הוא מובדל מקרקע עולם, אז יש ליישב בזה עוד ענין, דהנה בד' התוס' מבו' דהא דמקשי' רבה מ"ט לא אמר כר"ז, ול"א דס"ל כשי' ר"ע אליבא דר"ז דע"כ ל"ל היתרא דמהלכת, כי "דלר' יהושע ור' עקיבא ניחא דאית להו בכל מקום שהוא חוץ לתחום דאין לו אלא ד' אמות ולא מפלגי בין דיר וסוהר וספינה אבל רבה ורבי זירא דמפלגי בין דיר וסוהר וספינה בעי שפיר מר אמאי לא אמר כמר שטעם זה יש לחלק ביניהם", וצ"ע דלמה לא נוכל לומר דרבה פליג על היתר דמהלכת. אבל להנ"ל א"ש כי הטעם להתיר את כל הספינה במהלכת הוא רק בצירוף הא דכל הספינה כד"א, אבל בלא"ה היה נאסר ביותר מד"א בספינה עצמה, וא"כ בדעת ר"ע אכתי י"ל דבכל מקום שהוא חוץ לתחום אין לו אלא ד"א.

ל"ע בשי' הריטב"א, דס"ל מחד כשי' רש"י ותוס' דבנתנוהו בעיר אחרת שאינה מוקל"ד אינו מהלך את כולה, אלא בעי' מחיצות גמורות לגבי ההיתר של דיר וסוהר, ומאידך לקמן צ, א כ' הריטב"א "אלא הכא בספינה יותר מבי"ס היא כדפירש רש"י ז"ל דבעינן מחיצות לשם דירה וסבר שמואל דכיון דלהבריה מיס עשויות אין תשמישו חשוב להיות הקיפו היקף לשם דירה והויא לה כקרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה, הא לאו הכי ודאי מחיצות שמם אליבא דרבה להתיר לטלטל בכולה כשאינה יתירה יותר מבי"ס ולהתיר ליוצא חוץ לתחום להלך בכולה ואפילו היא יתירה על בי"ס ובלבד שלא יטלטל בה אלא בד' אמות", וצ"ע דכיון דל"ה היקל"ד אז למה מותר להלך בכולה. וצ"ל דכיון דנת' בשי' הריטב"א דהספינה נידונית כמקום בפנ"ע, ומה"ט שייך לומר דקונה את כל הספינה כד"א, אז אפי' אם בעי' מחיצות ואם נפחתו דפנותיה אסור, מ"מ לזה כבר ל"ב היקל"ד וסגי במחיצות כל דהו.

בפי' הב' כ' הריטב"א "דכיון דספינה מהלכת היא ועל כל פסיעה ופסיעה עוקרתו הספינה ממקומו, הרי הוא נדון בכל פסיעה ופסיעה כאילו הוציא תמיד מתחום לתחום שיש לו בכל אחד מהם ד' אמות וכיון דכן שפיר יכול להלך את כולה, ורבי עקיבא ורבי יהושע אמרי' דספינה מינח ניחא וכדפרישית", וכבר נת' לדקדק מלש' שכ' דנידון כאילו וכו' דאפי' בגוונא דהולך מהר והספינה הולכת לאט, או בשעה שהספינה עומדת בדיוק מחוץ לאלפיים, וע"י הילוכו הוא מקדים את היציאה מהאלפיים, אפ"ה מותר. והטעם לזה דכיון דהספינה בכל שעה מוציא אתו כזו כזו יותר איסור להקדים את היציאה. ולפ"ז א"ש סברת ר"ע שכ' הריטב"א דספינה מינח ניחא וכו', ולכאור' ממ"נ אם הספינה היא מקום בפנ"ע אז יקנה את כולה, ואם לא אז מהיכ"ת שיקנה בה ד"א, אלא הפ"ה הוא דכיון דהיא מינח ניחא אז ל"ש לדון אותו כמהלך בע"כ, אלא הוא נידון כעומד במקומו אלא שהמים דוחפים אותו וכו', ובזה כבר לא יהיה לו את

נת' לעיל להק' בד' הריטב"א (והמאירי) שכ' "ולישנא דקופץ משמע שקפץ מדעת ושמעינן מינה דכל שנכנס בדיר וסוהר ומקום שמוקף מחיצות אין הפרש בין שנכנס לדעת או שלא לדעת לענין שיהא כולה כד' אמות", דהרי היתרא דמהלכת נת' בב' אופנים, או משום דלא קנה ד"א כ"ז שהוא מהלך ולכן מותר לו לילך את כל הספינה, (ור"ע ס"ל דספינה מינח ניחא וקונה בה עצמה ד"א), או משום דבלא"ה כל רגע הספינה מוציא אתו לד"א חדשות, וא"כ מה שייך ללמוד מזה על ההיתר של דיר וסוהר האם הוא גם להיוצא במזיד. (וכן בב"י בסו"ס תה פ"י מש"כ רשב"ם דהנכנס לספינה בשבת אין לו אלא ד"א דהוא משום דיצא במזיד לדיר וסוהר אין לו אלא ד"א, וכ"ה באור"ז סי' קמו שכ' "ומסתבר לי כדברי רבי' שמואל כדפרישית לעיל דהיכא דיצא לדעת אע"פ שנכנס לדיר וסוהר אין לו אלא ד"א הכא נמי אע"פ שהספינה ממילא יצאה חוץ לתחום הואיל שנכנס בה במזיד שלא כד"א אין לו אלא ד' אמות", והק' ע"ז הגר"א שם בסק"א "אבל צ"ע דהא במהלכת לא פליגי").

ואולי י"ל דגם למאי דסבירא לן דאין לאסור הילוך בספינה מהלכת, ול"א דספינה מינח ניחא ויקנה בה עצמה ד"א, אפ"ה מלבד שצריך לדון כלפיו את השביתה בים והיציאה מד"א שבים, צריך לדון בו גם שביתה כלפי הספינה, אלא דאין לומר שיקנה ד"א בספינה ולא יזוז בה עצמה יותר מד"א, כי עד כמה שדנים על הספינה כמקום בפנ"ע אז ודאי קונה שביתה בכל הספינה, ואפי' כשאין לה מחיצות, וגם כשלא שבת בה מבעו"י. והטעם לזה הוא כיון דאם א"א לדון לו שביתה ומקום ביחס לים ולעולם, אז ודאי מקומו הוא 'כל הספינה' ולא רק ד"א בה. (כי אם מינח ניחא אז קונה 'בה' שביתה של ד"א, אבל אם לא קונים במידי דלא קביע, אז אפשר רק לדון כאילו כל הספינה היא מקומו כי אין לו מקום ביחס לים). וזהו שהשווה הריטב"א דין קופץ מספינה לספינה במזיד, לדינא דיצא לדעת והגיע לדיר וסוהר.

ובעיקר הא דאמרי' דשייך לקנות שביתה בספינה עצמה, והיינו ד"א בספינה אי ס"ל דמינח ניחא וכו' או את כל הספינה לפמש"נ דכולה היא מקומו, נראה לדון בדבר זה הוא דוקא בספינה (או מטוס) ולא בכלי רכב יבשתיים, והיינו דכל כלי רכב שנע על הארץ אין שום טעם להגדיר כאילו יש כאן איזה צד שביתה ברכב עצמו, כי ודאי הקרקע של השובת היא קרקע העולם, ורק ספינה (או מטוס) דאין שייכות בין קרקע השובת לקרקע העולם בזה שייך לדון שביתה כלפי הספינה עצמה. (ועי' תפ"מ על הרא"ש בס"י ג דרוחק לו לחלק גבי קנין שביתה דספינה בין מהלכת מבעו"י או עומדת, ולהנ"ל א"ש כי בעומדת ודאי מקומו הוא כפי קרקע העולם. ויבו' עוד לקמן). והנה להפ"י הב' ברש"י מבו' דההיתר של מהלכת הוא מפני דכל רגע הספינה עוקרתו מד"א שלו, ולפ"ז יש לאסור ברגע שהספינה נמצאת מרחק אמה אחת מהאלפיים דאז ע"י הילוכו הוא מקדים את היציאה מהאלפיים, וצ"ע, אכן לש' הריטב"א הוא "דכיון דספינה מהלכת היא ועל כל פסיעה ופסיעה עוקרתו הספינה ממקומו, הרי הוא נדון בכל פסיעה ופסיעה כאילו הוציא תמיד מתחום לתחום שיש לו בכל אחד מהם ד' אמות וכיון דכן שפיר יכול להלך את כולה", והאי 'כאילו' מורה לן דלעולם מותר, כי תמיד הספינה נידונית כמקום בפנ"ע שמנתקת אותו בהילוכה כל רגע ורגע מתחמו כלפי הים. וצ"ע בכ"ז.

וז"ל פס' הרי"א (והר"ד בשל"ג) "ומותר לו לילך בכל הספינה, שכל הספינה היא לו כארבע אמות, בין אם היתה מהלכת בין אם היתה עומדת, ואפי' קפץ מספינה לספינה בשבת, עד שלא יצא חוץ לתחמו והספינה השנייה הוציא אתו חוץ לתחמו הרי זה מהלך את כולה, אע"פ שלא שבת תוך מחיצות השנייה בשעה שקדש היום. נפחתו דופני הספינה והרי אין לה מחיצות בשעה שהיא מהלכת, מהלך את כולה. אבל בשעה שעומדת אינו מהלך בה אלא ד' אמות, שהרי אין לה מחיצות ואינה כולה כארבע אמות", וצ"ע למה יש לאסור בקופץ במהלכת אם קפץ אחרי שיצא מהתחום. ומבו' כהריטב"א דכיון דקפץ לדעת לספינה אחרת אז אין לו בה גם את ההיתר של מהלכת.

כיון שהותרה למקצת הותרה לכל (עולת שבת סק"ב). ולא קשה מידי כדלעיל סו"ס ששה דלא אמרינן הכי אלא במוקף מחיצות.

ואולי אפשר להוסיף בזה דהריטב"א אזיל לטעמיה בעיקר פי' בסוגיין, דהנה נת' לעיל בהא דאמר רבה דספינה עדיפא מדיר וסוהר כיון דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י, דלכאו' הרי הספינה כבר יצאה מהמקום של השביתה, ונת' בזה עפ"ד המג"א דעצם המושג של שבת באויר מחיצות אינו תלוי כלל בקנין השביתה, ואפי' בשבת למעלה מי"ט דאין לו קנין שביתה שם מ"מ יהיה לו את המעלה של שבת באויר המחיצות. אמנם נת' דבריטב"א מבו' דדין זה הוא תלוי בדין השביתה, אלא דאעפ"כ מהני הא דשבת באויר מחיצות הספינה אף שהיא כבר יצאה מתחומה, "דכיון דקנה שביתה בספינה זו ובאותה שעה דכו"ע כולה כד' אמות דמיא כד'ין השוכת בתוך העיר, אף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונרונת כאן בסופה כד' אמות". ונראה, דשורש הנידון בזה הוא האם היקף המחיצות הגורם את הדין דכולו כד"א, זה רק מכח עצם המחיצות, או דע"י המחיצות כבר נעשה המקום מצ"ע כד"א, והשביתה מתייחסת לכולו כעין ד"א. וא"כ י"ל דהריטב"א ס"ל דהמחיצות מהני לקבוע את המקום כולו לד"א באופן שהשביתה מתייחסת לכל המקום, ולכן גם כשנפלו המחיצות לא בטל דין המקום מלהיות כד"א. ואילו המג"א אזיל בשי' השו"ע דגם בנפלו המחיצות בשבת אז בטל המקום מלהיות כד"א, כיון דרק עצם המחיצות הוא דמשוי' להמקום כד"א, ולכן כ' המג"א דדין שבת באויר המחיצות יכול להיות תלוי במחיצות לחוד אפי' שאין הגדרה של שביתה בהמקום, משא"כ להריטב"א דל"ש לומר כן כיון דאין משמעות למחיצות אם לא במה שהם קובעות את המקום כשביתה ד"א, ולכן הריטב"א פי' הטעם כנ"ל דנקבע בספינה ע"י השביתה דמעיקרא שם ד"א.

מג, א

כי פליגי בשעמדה. ונת' לעיל דנחלקו הראש' והאחר' בזה האם כשהספינה עמדה רגע אחד אז כבר נאסר להלך בה ואפי' כשתחזור להלך, ועכ"פ בד' רש"י מבו' (לכה"פ לפי ל"ק דלעיל) דאם עמדה רגע אחד כבר נאסרה עולמית. ויל"ע דהרי רש"י כ' לעיל דלספינה יש תחום אלפיים, ולכאו' הכוונה כי עמדה בכניסת השבת, וא"כ היכי משכח"ל היתר של מהלכת והרי הספינה עמדה בכניסת שבת. וצ"ל דלעולם מיירי שלא עמדה כלל, ואעפ"כ יש חילוק בין ד"א דאינם נקנים אלא בעמידה ובין אלפיים דמי שעומד בספינה קונה אלפיים אפי' כשהיא מהלכת. וכן מבו' בד' המאירי במתני'. אמנם הר"י מלוניל במתני' כ' "מפרנדיסין" שם מקום והיו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר נמצא שקנו שביתה ביבשה ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליג' באמצעות הים נמצא שהיו חוץ לתחום", (ובשו"ת רב"ן סי' ס' כ' עוד "ונראה שכך היה מעשה שבאו בספינה מפלנדיסין אצל שפת הים ולא הוצרכו (אלא) ג' ימים ולא פסקו והפליגה ספינתן בים ע"י הרוח והילך ר"ג את כולה דהוי כמו שהוציאהו גוים או רוח רעה"), והכא כ' "כי פליגי בשעמדה. ובשעת עמידתה קנו להם ד' אמותיהם", ומבו' דעמידתה בשעה שעדיין לא יצאה חוץ לתחום אינה גורמת איסור על השעה שחזרה להלך, ורק אם עמדה אחר שיצאה חוץ לתחום אז קונה ד"א ואסור להלך אפי' כשחזרה הספינה להלך.

במהלכת כו"ע לא פליגי

הרי"ף העתיק את כל המו"מ בסוגיין, והביא דיש שפסקו כשמואל, והכריע הוא דהלכה כרב. ותמה בבעה"מ "והא דאיפלגו רבה ור' זירא בשנפחתו דפני הספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה אליבא דשמואל היא וכיון דפסק הרי"ף ז"ל הלכתא כוותיה דרב לא היה לו להזכיר מחלוקת רבה ור' זירא דכיון דקיל"ל כר"ג אפי' בדיר וסוהר דברי הכל מותר", וכ' ע"ז הרמב"ן "אמר הכותב זו תשובה של הבל שהרי רבינו הגדול ז"ל כתב מחלוקתן של רב ושמואל כמו שהוא בגמרא ואח"כ כתב מחלוקתן עם הגאונים שהם פוסקים כשמואל והוא ז"ל פוסק כרב ולא היה ראוי שתכתב בהלכות אלא בסגנון הזה שכתבה ועם כל זה דברים צריכינן הם בקופץ מספינה לספינה לדעת שאילו עמדה אסורה היא לדברי הכל דנתנוהו נכרים בדיר ובסוהר

ההיתר של 'כאילו' הנ"ל, ואמנם אם ילך יותר לאט מהספינה או אין לאסור עליו כי סו"ס לא יצא מד"א אלא הספינה הוציאתו, אבל את ההיתר הנ"ל ד'כאילו' וכו' לא יהיה לו. (ואולי גם להפי' הא' שכ' הריטב"א, וביאר את שי' ר"ע מצד דמינח נייחא, אין הכוונה כי קונה ד"א בספינה משו"ה, אלא סברא זו אהני שקונה ד"א בים, וממילא אסור לו להלך. וכמבו' באגוז ע"ג מים דאם אמרי' מיא הוא דקממטו ליה אז חשיב הנחה בקרקע).

מצינו פי' נוסף בביאור ההיתר של מהלכת, ז"ל הר"י בן חכמון "ומטעמיה דר' זירא ליתא לדר' יהושע דאמר אין לו אלא ארבע אמות, שהרי משעה שעוקר את רגליו להלך בספינה ארבע אמות שיש לו, תעקר הספינה מאותן ארבע אמות לתוך ארבע אמות אחרים, ואם כן הוא שאין לו זולתי ארבע אמות, מיתסר לזוז ממקומו ונאסר להלך אפי' אמה אחת, מפני שאותן ארבע אמות שהיו לו להלך בהן הספינה בשעה שקדש היום נעקר מהן בהלך הספינה ועבר תחום שהיה לו להלך בו לארבע אמות אחרים שאינן הראשונים". ומבו' דל"ש לאסור לילך בפחות מד"א, וזה עצמו טעם להקנות לו ד"א. (אמנם לכאו' מצינו בתוספתא ד"עבד של שני שותפין יוצא בעירוב שניהן מהלך בצפון בעירובו של זה בדרום ובדרום בעירובו של זה בצפון ואם מיצע את התחום אל יזה ממקומו"). ויל"ע בכ"ד שם.

איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה. כ' הריטב"א "שנפחתו דופני הספינה. פי' מבעוד יום דהשתא לא שבת באויר מחיצות לרבה ליכא לר' זירא איכא". אכן האו"ז בסי' קמו כ' "והיכא שנכנס בספינה מביה"ש וחנה במחיצות הספינה כל ביה"ש וקנה שביתה במחיצות הספינה ואח"כ נפחתו דופני הספינה אין לו אלא ד"א ודלא כפירש"י שפי' גבי פלוגתא דרב ור' זירא שנפחתו דופני הספינה מבעוד יום דמשמע שלא חנה ביה"ש במחיצות הספינה הא אם חנה ביה"ש בדופני הספינה אע"פ שלאח"כ נפחתו הדפנות מהלך את כולה דשבת הואיל והותרה הותרה. הא ודאי ליתא דלענין מחיצות לא אמרי' דשבת הואיל והותרה הותרה כדפרי' לעיל בפ"ק וכן פי' רבי' שמואל כדבריו גבי פלוגתא דרב ור' זירא". (ואולי י"ל דבשבת במקום המוקף ונפלו המחיצות בשבת ודאי קנה אלפיים חוץ להיקף, ואף לולי דינא דהואיל והותרה, ורק בספינה שכוחו בה הוא רק מצד דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י בעי' לדינא דהותרה. ויל"ע כה"ג בשביתה בעיר בלי מחיצות, והתמעט מקומה בשבת האם אמרי' הותרה או לאו, והאם גם בלי דין הותרה תישאר השביתה בכל המקום שהיה בו דין עיר בתחילת השבת. ולגבי עיר שנוספו עליה עוד בתים באמצע שבת נחלקו הפוס' בסי' רסג, ועי' רעק"א קמא תש' ה ותו"ש סי' שצח).

וצ"ע למה יהיה בזה הואיל והותרה, ואטו בכל עניני שבת ל"ש איסור המתחדש באמצע שבת. וצ"ל דקנין שביתה ותחום אף הוא נידון כעין הענין של איסור דירוי, דשם המקום נקבע לפי תחילת השבת. ועצ"ע מה שהק' האו"ז דמי ליתנייהו למחיצות, דמהיכ"ת להשוות נפילת מחיצות של רשויות לנפילת מחיצות של תחומין. אלא דבאמת הרי האו"ז דן לומר דמחיצה שנפלה בין ב' חצירות למרות שהאיסור הוא רק בהל' רשויות מ"מ ל"א בזה הואיל והותרה, דמי ליתנייהו למחיצות, (כ"כ בסי' קפא, וכבר נת' במקו"א להק' סתירה בדבריו ממש"כ בסי' קכא וסי' קצה), וא"כ לפ"ד יוצא דהחומרא בליתנייהו למחיצות היא לא מצד דהרשות אין לה מחיצות אלא מצד דהשינוי של נפילת המחיצות הוא שינוי גדול דל"ש כלפיו הואיל והותרה, וא"כ מתאים לדמות לזה גם נפילת מחיצות של שביתה דתחומין. אבל א"כ הוא, אז יוצא דהשו"ע דפסק (בסי' שעד ואף בסי' ששה, ונת' במקו"א) דנפילת מחיצות בין חצירות שייך בה הואיל והותרה, לא היה לו לפסוק כהאו"ז, ואילו בסי' תה כ' השו"ע "אם נפחתו דופני ספינה בשבת, אם היא מהלכת, מהלך את כולה, ואם היא עומדת אינו מהלך בה אלא ד"א". וי"ל דמ"מ נפילת מחיצות לענין תחומין דמי לנפילת מחיצות בין החצר לכרמלית ולא למחיצה שבין ב' חצירות. וז"ל הא"ר בסי' תה (ובביאור"ל הביא דבריו וציינן את האו"ז הנ"ל), "יש תימא הא שבת

וזכר לדבר, דלדין שבת באויר מחיצות מבעו"י בעי' מחיצה אלימא טפי, ממש"כ האו"ז בהל' ער"ש סי' ג ז"ל "וקניית שבתה בספינה מע"ש כדי לילך את כל הספינה אע"פ שהלכה חוץ לתחום נראה בעיני דלא מהני אא"כ יש במחיצותי' גובה י"ט הואיל שרשב"ם וה"ג תולין טעמם מפני שקנה שבתה ולא תהי' קנית שבתה גדולה משבתה עצמה דאמרי' פ' מי שהוציא והוה אליבא דרבה דאי נפחתו דופני הספינה בשבת אין לו אלא ד"א אע"ג דמאורתא שבת בתוך המחיצות. כ"ש שקניה מעיקרא אינה מועלת אא"כ יש במחיצותי' י"ט. ותו דלא מצינו מחיצה נקראת בפחות מ"ט בשום דוכתא מיהו אם יש באמצע הספינה גובה י"ט ובראשי הספינה ליכא אלא ד' וה' אע"פ"כ שרי לו לילך בכולו שהכל הולך אחר אמצע הספינה כי הכל הולך אחר העיקר ותו נראה בעיני דאע"ג דליכא אפי' באמצע גובה י"ט אם יש בה כדי לחקוק ולהשלימה ל"ט דמהניא קנייתו מערב שבת דקי"ל כר"מ דאמר חוקקין להשלים וכו' מיהו יש לדחות דהכא הואיל ומשום היכר מחיצות הוא אין שייך לומר חוקקין להשלים". וע"ע בד' הרמ"א והגר"א בס' תה"ס ז.

(ותירוץ זה צריך הרבה תיקון והישרה, דהרי בהמשך הגמ' העמידו את הספינה דמתני' במהלכת ברקק, וא"כ גם אם אמרי' גוד אחית עדיין אין כאן י"ט של מחיצה. אא"כ נימא דדופני הספינה הנמשכים מעט למעלה ישלימו את השיעור. ועצ"ע דהא נפק"מ באופן שמהלכת ברקק ואין דפנותיה שנפחתו משלימים לשיעור עשרה. וזה תלוי בביאורי הראש' שם היכי משכח"ל ספינה המהלכת בתוך עשרה, דלפי מה שתי' בשם הראב"ד דלעולם אין הספינה יכולה להלך כך אלא דאיירי במים עכורים כטיט הנרוק וכו', אז י"ל דאמנם ל"ח למעלה מעשרה כלפי דין תחומין למעלה מ"י, אבל עדיין אמרי' גוד אחית גם במים עכורים כה"ג. עו"ל ע"פ המג"א שתי' דהמים היה בהם ע"כ עשרה אלא שהספינה שקעה בתוכם, וא"כ הרי יש כבר מחיצת עשרה ע"י גוד אחית, כי ע"כ בגובה המים היה גם מחיצה לספינה. וקוב"ה חדי וכו').

ואולי י"ל עוד בטעם הדבר שלא כ' הראש' נפק"מ בנפחתו דופני ספינה להתיר לילך בה כשהיא מהלכת, דשמא פשיט"ל דהאי היתר דמהלכת אינו אלא אליבא דר"ע דלא ס"ל היתר דדיר וסוהר, אבל כיון דקי"ל כר"ג אז אין מקור להיתר של מהלכת בגוונא שלא יהיה היתר של ספינה כגון בנפחתו דפנותיה. דנת' לעיל דיש לבאר את עיקר הפלוג' בדין דיר וסוהר, דנחלקו ביסוד דין ד"א להיוצא מתוך לתחום, האם זה בגדר 'היתר' להלך ד"א, ואין סיבה להתיר יותר מזה אפי' בדיר וסוהר, או דהוי קנין שבתה ד"א שאוסר עליו לצאת מהם. וא"כ י"ל דהצד לאסור במהלכת, אליבא דר"ז דס"ל דנחלקו בהא תנאים, הוא כמב' בריטב"א דספינה מינח נייחא וכו', ונת' הטעם בזה דשייך קנין ד"א בספינה גופה, אע"ג דאי"ז ד"א ביחס למקום בים, וא"כ י"ל דאליבא דר"ג דאיכא היתר של דיר וסוהר, אז ענין הד"א הוא קנין שבתה ושפיר שייך האי קנין כלפי הספינה אף שאיננו כלפי הים, והא דמודה ר"ג להתיר במהלכת הוא רק מצד ההיתר של דיר וסוהר, ואין להתיר כן בנפחתו דפנותיה, ורק למאן דפליג על היתר דיר וסוהר, ולדידיה אין קנין שבתה של ד"א אלא היתר לילך עד ד"א, האי היתר ענינו הוא לפי המקום בים, ול"ש לקבוע אותו כלפי הספינה, ולפיכך אפשר להתיר מהלכת אף בנפחתו דופני הספינה.

אמנם נראה הדרך המחוררת בזה, דהנה ז"ל הרמב"ן בחי' בר"פ "ולדברי הרב ז"ל קשיא לשמואל ספינה למה עשאוה כד"א מפני מחיצות שלה וכדרכה ואפילו גדולה יותר משבעים על שבעים והא שמעינן ליה לשמואל דאמר אין מטלטלין בה אלא בד"א דכהוקפה שלא לשם דירה כדאיתא בפ' גגות העיר, אלא ש"מ לענין מהלך לא בעינן היקף דירה כלל אלא מחיצות בעלמא בעינן ורבה סובר מחיצות דספינה מחיצות הן ור' זירא סבר לא עשו אותן כמחיצות לעשותה כד"א ואפי' בפחותה מבית סאתים הואיל ולהבריה מים עשויות, הא היקף לדירה לא בעינן", וכבר נת' לעיל לתמוה דאמנם ש' הרמב"ן דנתנהו ב'עיר' בלי מחיצות ג"כ מהלך את כולה, אבל גם לדידיה כל מקום שאיננו עיר הרי בעי מחיצות והיקף לדירה וכמב' בדינא דשבת בתל, וא"כ ממ"נ, אם ספינה איננה עיר אז מה

תנן הא לדעת לא עשאוה כארבע אמות ואילו במהלכת מותר דהא דיר וסוהר רבי עקיבא אפי' אונס אין לו אלא ארבע אמות ובספינה מודו במהלכת הואיל וספינה נוטלתו מתחלת ארבע ומניחתו בסוף ארבע הלכך אפילו לדעת מהלך את כולה וזו תשובת ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל", וכן נמצא בכתוב שם.

והנה מד' כולם נלמוד דס"ל כד' המהרש"ל, דהא דאמרי' הכא אליבא דר"ז דמחיצות ספינה להבריה מים עשויות, אי"ז נפק"מ אלא רק לר"ע דס"ל דאין היתר של דיר וסוהר, אבל למאי דקי"ל דבנתנהו בדיר וסוהר מהלך את כולן, אז אפי' אי נימא דלהבריה וכו' מ"מ לא גרע מדיס וסוהר, דהאי סברא דלהבריה אינה אלא לומר דאין בספינה את המעלה של שבת באויר מחיצות מבעו"י. כיון דאי נימא דלא כמהרש"ל, ודאי יש נפק"מ בפלוג' רבה ור"ז גם למאי דקי"ל כרב דפסק כר"ג לגמרי, דנפק"מ במי שהוציא ונתנהו בספינה האם מותר לילך את כולה או דמחיצותיה להבריה עשויות.

ועדיין צ"ע, דלכאור' על מה שהק' הרמב"ן דיש בזה נפק"מ בקופץ מדעת לספינה אחרת, י"ל דהבעה"מ ס"ל דהיתרא דדיר וסוהר הוא גם ליוצא במזיד, (אלא דהבעה"מ בסוג' דנחמיה כ' בתי' אחד דההיתר של דיר וסוהר הוא רק להיוצא באונס, אבל יש ליישב לאידך גיסא, דס"ל לפ"י דגם ההיתר של מהלכת הוא לא באופן שיקפוץ לספינה אחרת במזיד, וכמו שדנו בזה הריטב"א והר"ן והמאירי דאם ההיתר של דיר וסוהר הוא רק באונס, אז גם ההיתר של מהלכת בקופץ מספינה לספינה הוא לא בקופץ לדעת). אבל עדיין יש למצוא נפק"מ לכ"ז דבינא דמהלכת, וצ"ע על הרז"ה והראב"ד והרמב"ן, והיינו בנפחתו דופני הספינה, דאמנם אין לו את ההיתר של דיר וסוהר כיון דאין לספינה מחיצות, מ"מ במהלכת הוא מותר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע.

ויתכן לומר בזה דבר חדש, דהנה גם כשנפחתו דפנות הספינה לכאור' אכתי יש לה מחיצות, דהתוס' לקמן פו, ב כ' "גזוזטרא שיש בה ארבעה על ארבעה כו' תימה כיון דאין לה מחיצות אמאי היא רה"י והא טרסקל לא הוי רה"י אפילו לר' יוסי בר יהודה אלא משום דהדרא מחיצתא כדאמרי' בפ' בכל מערבין וי"ל דבקיעת דגים לא הויא בקיעה ואמרינן גוד אחית אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים", ומב' דאע"ג דבכל גוויני לא קי"ל גוד אחית כלפי מטה, מ"מ אם אין בקיעת גדיים אז אמרי' גוד אחית לעשות ממנו גוד אסיק כלפי מעלה. וא"כ הספינה שנפחתו מחיצותיה עדיין יש לה מחיצות מכח גוד אסיק מהגוד אחית, וצ"ע למה לא נתיר את כולה מצד האי מחיצות. וצ"ל דאין ה"י, ובאמת למאי דקי"ל דנתנהו בדיר וסוהר מהלך את כולן, ה"ה בהאי ספינה ואפי' שנפחתו וכו', אבל למאן דלא ס"ל דמהני דיר וסוהר, ובעי למימר דספינה עדיפא כיון דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י, לענין זה גריעי המחיצות דספינה של גו"א מהגו"א, ובעי' מחיצות ממש.

וטעם החילוק בזה, (דהך מחיצה מועילה כמו דיר וסוהר אבל אין לה את המעלה של שבת באויר מחיצות מבעו"י), י"ל בכמה אופנים. אולי י"ל דמחיצה דינית אין בכוחה לקבוע את המעלה של שבת מבעו"י, ובעי' לזה דוקא מחיצה מציאותית. (דומיא דד' המהרש"ל דלהבריה וכו' אינו גרוע יותר מדיר וסוהר אבל אין לו את המעלה של שבת מבעו"י, דכלפי שבת מבעו"י צריך טפי שם מחיצה גמורה של היקף ראוי שהוא משתייך אליו). אבל ק' לומר דכל מאי דאמרי' בשבת בתל מהלך את כולו משום גו"א, זהו רק למאי דקי"ל כר"ג ולא אליבא דר"ע. ואולי י"ל באופ"א, דהרי כאן מחיצות הספינה כבר נעו מתחומן לגמרי, אלא דאע"כ דיני' להמחיצות כד"א כי מעיקרא שבת בהם (אף כי היתה השבתה במקו"א, וכש"נ), וי"ל דכ"ז שייך דוקא במחיצה מציאותית, אבל במחיצה דינית, כיון שהספינה כבר נעה ממקומה הראשון, זה לא נחשב כאותן מחיצות ממש, כיון שכבר נתחלף מקומם. ויתכן עוד, דהרי אע"ג דאיכא גו"א מ"מ הספינה היא פרוצה במילואה לים, ואמנם י"ל דעכ"פ לא גרע מדיר וסוהר ול"ב כללות דיני כשרות המחיצות, אבל כלפי שבת באויר מחיצות מבעו"י זה מאבד את המעלה כי הוא פרוץ לים, ודייני' ליה טפי כנמצא בים ולא במחיצות ששבת בהם מבעו"י.

הואיל ושבת בה מבעו"י, ובד' הרמ"א מבו' דזהו דוקא בעיר המוקפת מחיצות, ותמה הבי"מ דהא עיר ששבת בה מהלך את כולה ואלפיים מחוצה לה ואפי' שאינו מוקפת מחיצות, ואם ס"ל למהר"ם דגם ביוצא לדעת יש לו את המעלה של שבת בעיר מבעו"י או לשם מה בעי' לזה היקף מחיצות. ולהנ"ל א"ש, דהאי דינא דשבת בעיר שאינו מוקפת יש לו את כולה, אינו שייך במי שאין לו תחום, ומי שיצא לדעת וחזר לעירו דאיבד את תחומו ודאי לא יחזור לקבל את כל העיר באינה מוקפת, ורק כשהיא מוקפת חומה, אז אפי' שבעיר אחרת אינו מהלך את כולה מ"מ כלפי זה יש לו את המעלה במה ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י. ועכ"פ מת' בזה ד' הרמב"ן, דלא כ' נפק"מ במהלכת לדין באופן שנפחתו דופני הספינה, כי ס"ל דהספינה היא עיר וכמש"כ בחי', ואם אמנם דאליבא דר"ע בעי' שיהיה לספינה מחיצות (כל דהו, ואפי' לא הוקל"ד), אבל למאי דקי"ל כר"ג א"ש דאפי' בנפחתו מחיצותיה מהלך את כולה, ולא רק במהלכת אלא גם בעומדת, כי שבידתו היא בספינה שדינה כעיר.

וכלפי מה שכ' הרמב"ן לחלק, ז"ל "בקופץ מספינה לספינה לדעת שאילו עמדה אסורה היא לדברי הכל דנתנוהו נכרים בדיר ובסוהר תנן הא לדעת לא עשאו כארבע אמות ואילו במהלכת מותר דהא דיר וסוהר לרבי עקיבא אפי' אונס אין לו אלא ארבע אמות ובספינה מודו במהלכת הואיל וספינה נוטלתו מתחלת ארבע ומניחתו בסוף ארבע הלכך אפילו לדעת מהלך את כולה, הנה כבר נת' לעיל דשא"ר פליגי בזה, וס"ל דההיתר של מהלכת הוא דומה להיתר של דיר וסוהר לענין זה. דהריטב"א כ' "ולישנא דקופץ משמע שקפץ מדעת ושמעינן מינה דכל שנכנס בדיר וסוהר ומקום שמוקף מחיצות אין הפרש בין שנכנס לדעת או שלא לדעת לענין שיהא כולה כד' אמות", וכן הר"ן כ' "הא דאמרי' בגמ' דקפץ מספינה לספינה מהלך את כולה מיירי בקפץ בעל כרחו", וז"ל המאירי "ולענין מה שאמרו בקופץ מספינה לספינה י"מ אפי' לדעת ואע"פ שאסור לשנות מקום שבידתו לדעת אפי' הכי כל שנתנוהו בדיר או בסוהר אפי' ביוצא לדעת מהלך את כלה אלא שגדולי המחברים והמפרשים חולקי' בה כמו שכתבנו למעלה ולדבריהם נפרש בקופץ שהקפצוהו באונס או שעשה להציל עצמו שאין לך אונס גדול מזה", ומד' הבעה"מ נמי מוכח כן דמה"ט הק' דאין נפק"מ בדין של מהלכת, ואף דס"ל דאין היתר של דיר וסוהר למי שאינו אונס וכדכ' בסוג' דנחמיה, מ"מ כפי הנראה ס"ל ג"כ דאף ההיתר של מהלכת אינו אלא ליוצא באונס.

והריא"ז שכ' (והו"ד בש"ג) "ומותר לו לילך בכל הספינה, שכל הספינה היא לו כארבע אמות, בין אם היתה מהלכת בין אם היתה עומדת, ואפי' קפץ מספינה לספינה בשבת, עד שלא יצא חוץ לתחומו והספינה השנייה הוציאתו חוץ לתחומו הרי זה מהלך את כולה, אע"פ שלא שבת תוך מחיצות השנייה בשעה שקדש היום. נפחתו דופני הספינה והרי אין לה מחיצות בשעה שהיא מהלכת, מהלך את כולה. אבל בשעה שעומדת אינו מהלך בה אלא ד' אמות, שהרי אין לה מחיצות ואינה כולה כארבע אמות", ג"כ ס"ל הכי, דהרי בר"פ ס"ל כדעת הרמב"ן דנתנוהו בעיר בלי מחיצות מהלך את כולה, וא"כ מהאסור האמור על עידי קידוה"ח מוכח גם דההיתר של דיר וסוהר הוא רק ליוצא באונס, וזהו שכ' הריא"ז הכא דבקופץ לדעת אין את ההיתר של מהלכת.

והב"י בסו"ס תה פ"י מש"כ רשב"ם דהנכנס לספינה בשבת אין לו אלא ד"א דהוא משום דיצא במזיד לדיר וסוהר אין לו אלא ד"א, וכ"ה באו"ז סי' קמו שכ' "ומסתבר לי כדברי רבי' שמואל כדפרישית לעיל דהיכא דיצא לדעת אע"פ שנכנס לדיר וסוהר אין לו אלא ד"א הכא נמי אע"פ שהספינה ממילא יצאה חוץ לתחום הואיל שנכנס בה במזיד שלא כדין אין לו אלא ד' אמות", (וצ"ע דבהל' ער"ש סי' ג פ"ד רשב"ם באופ"א, דפסק כשמואל דהילכתא כר"ג בספינה ולא בדיר וסוהר), וכ"כ הר"ן בשבת ז, ב מדפ"ה ז"ל "ולפיכך נוהגין עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מע"ש ומסדרים שם שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביטה ואחר כך חוזרין ונכנסין לה בשבת ועושין כך מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מד' אמות שלו לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום ואע"ג דקי"ל דהלכה כר"ג דמהלך את כולה

יתרץ הרמב"ן על הקו' הזו דאין לספינה היקל"ד אליבא דשמואל, ואם ספינה היא עיר אז מה דנו בסוגיין האם מחיצותיה להבריח מים עשויות והא בלא"ה נמי עיר ל"ב מחיצות אליבא דהרמב"ן.

ונראה, דלעולם ס"ל להרמב"ן דספינה דינה כעיר ול"ב היקף מחיצות, אבל מ"מ נחלקו רבה ור"ז על מחיצות הספינה לשי' ר"ע דאין היתר של דיר וסוהר, כי הרי לפי שי' צריך להוסיף דספינה קילא כיון דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י, ואע"ג דהשבתה במחיצות הספינה היתה במקום אחר מ"מ נשאר בה המעלה של שביטה ב' מחיצות מבעו"י, ובהא לכו"ע ל"מ הספינה בתור 'עיר' בפנ"ע, אלא רק ע"י המחיצות שייכא המעלה של שבת מבעו"י, דבלא המחיצות דייני' לפי הים ולא לפי הספינה, ורק המחיצות גורמות לדון את הספינה בפנ"ע, ולגבי דין זה של מחיצות ל"ב היקף לדירה, ומהני המחיצות אפי' שאין הספינה מוקל"ד. וממילא דהא דאמרו בגמ' נפק"מ בנפחתו דופני הספינה להתיר במהלכת, זה רק אליבא דר"ע שאין היתר של דו"ס אלא רק מחמת ששבת באויר מחיצות הספינה מבעו"י ואם נפחתו ה"ה אסור ובמהלכת מותר, אבל לר"ג דמתיר בדיר וסוהר וכן בנתנוהו בעיר אחרת אפי' בלי מחיצות, אז אפי' שנפחתו דופני הספינה ה"ה מותר להלך בה ואפי' בעמדה ולא רק במהלכת, כי הספינה דינה כעיר. (ויש לכוין כן בלש' הר"י מלוניל שכ' "שנפחתו דופני הספינה. ונתבטלו המחיצות טעם רבה ליתיה הכא. ולית הלכתא כר"ג בספינה נמי דר' זירא איתא נמי בכי האי גונא", והיינו דהא דבנפחתו בעי היתר של מהלכת זה רק אם ל"ל היתר של דיר וסוהר, אבל גם ספינה בלי מחיצות היא לא גרועה מדיר וסוהר לפי ר"ג).

ואפשר להוסיף בזה עוד, דהנה כיון דבד' הרמב"ן מבו' דספינה הוי עיר, ומה"ט ניה"ל דאע"ג דאין מחיצותיה מוקל"ד (אליבא דשמואל) מ"מ מהלך את כולה, אז לכאו' מה הק' על הנך שי' דס"ל דנתנוהו בעיר בלי מחיצות אינו מהלך את כולה, והא גם לדידהו מי ששבת מבעו"י בעיר מודדין לו מחוצה לה ואפי' באינה מוקפת, וא"כ האי ספינה דשבת בה מבעו"י אם הוי כעיר למה לא יהלך את כולה. וכמו דהרמב"ן גופיה ע"כ יבאר דהמחיצות אינם נצרכות בספינה אלא רק לטעם צדדי (שלא לדון את המקום בים אלא את המקום בספינה), כן י"ל לשי' רש"י ותוס'.

ואולי י"ל, דבאמת יש חילוק גדול בין הא דקי"ל דשבת בעיר בלי מחיצות כולה כד"א ומאידך נתנוהו בעיר בלי מחיצות אינו מהלך את כולה, ובין הא דס"ל לר"ע דשבת באויר מחיצות מבעו"י מהני ונתנוהו ה"ז אסור, דלפי ר"ע הפי' הוא דנתנוהו לא מהני כי אין הכרח במחיצות לדון את המקום כד"א אלא הוי רק סברא בשביטה שהיא מועילה על כל המקום המוקף, אבל לר"ג הא דשבת בעיר בלי מחיצות מודדין לו מחוצה לה ומ"מ נתנוהו בה בשבת אינו מהלך את כולה, אי"ז משום ד'עיר' זה מעלה רק ב'שביטה' ולא ב'עצם המקום', אלא הטעם לזה הוא מצד אחר, דכמו דיש תחום לעיר ולשביטה (וכדילפי' ממגרש וכד'), כן הוא הדין דהעיר עצמה כולה היא בכלל התחום ממש גם בלי מדידה, ולכן אפי' שנתנוהו בעיר בלי מחיצות אינו מהלך את כולה, כי אין לו לא תחום ולא 'עיר', מ"מ בשבת מעיקרא בעיר יש לו את כולה ולא גרע ממה שיש לו את תחומה.

ואי נימא הכי, אז קו' הרמב"ן מספינה קו' אלימתא היא ואפי' אי נימא דיש לספינה דין עיר, כיון דהא ודאי דהתחום אלפיים אינו נמדד לפי מקום הספינה אלא לפי המקום בים, וממילא פשיטא דהאי מעלת עיר לשובת מבעו"י אינה מועילה בספינה, דכשם שלשובת בספינה ליכא תחום כך אין לו גם 'עיר', וזהו שהק' הרמב"ן על רש"י ותוס' דאי נימא בספינה דיש לו את המעלה של שבת בה מבעו"י, זה ודאי לא מדין עיר אלא מדין מחיצות, ולדידהו בעי מחיצות המוקל"ד, משא"כ להרמב"ן גופיה דאין נצרך מחיצות לעצם דין השביטה בספינה, כי הרי נתנוהו בעיר ג"כ מהלך את כולה, ממילא אף דבעי מחיצות בספינה (כדי ליתן בה מעלה של שבת בה מבעו"י ולא לדון רק לפי הים) אבל מוקל"ד ל"ב.

ויתכן לבאר עוד, דהנה נת' לעיל דעת המהר"ם מרוטנבורק דביצא לדעת וחזר לעירו מהלך את כולה אע"ג דלא חזר לתחומו הראשון,

בשהלך המגיד למעלה מעשרה והמשילו לאליהו על דמיון תנועת העופפות ולמדנו מ"מ שכל למעלה מעשרה מהלך כמה שירצה ותירץ לו דרך צחות דלמא יוסף שידא פרשו בו גדולי הרבנים שאינו משמר שבת, והאריך בזה עוד בחי' ע"ש, וכ' שם עוד דיוסף שידא היינו לאפוקי מיוסף מוקיר שבת.

ועכ"פ לפ"ד מבו' דההיתר לילך ע"י קפיצה הוא גם ביציאה מהאלפיים, וגם ביציאה מהד"א שקנה אחרי שירד מהקפיצה, דהרי בדרך זו הלך המגיד מסורא לפומבדיתא. וזה לכאו' דלא כמבו' במהרש"ל לקמן מה, ב דההיתר הוא רק כלפי האלפיים אבל לא הותר לצאת מהד"א השניים שקנה לו בירידה לעשרה. (ואמנם המאירי כאן הביא שי' דבירידה קונה שוב אלפיים, וכ"ה בתורא"ש לקמן שם לפי תי' אחד, אבל המאירי לא ס"ל הכי). ואף בפס' הריא"ז כ' להדיא "היוצא חוץ לתחומו למעלה מעשרה טפחים, כגון שהיה מהלך על גבי גדר שהוא גבוה עשרה טפחים ואינו רחב ארבעה, והרי הוא כמהלך באויר וראש הגדר בתוך התחום וראשו האחד חוץ לתחום, או שקפץ למעלה מי' טפחים ויצא חוץ לתחומו על ידי קפיצה ודילוג, וכן חזר על ידי קפיצה ודילוג, הרי זה ספק בתלמוד אם יש תחומין למעלה מי' טפחים אם לאו, וספיקו להקל, ומותר לו לצאת ולחזור".

עוד למדנו מד' המאירי הנ"ל, וכן מד' הרחב"ש והערוך המובאים לעיל, דהא דקפיצה יש בה את ההיתר של למעלה מי"ט, אי"ז דוקא בקפיצה שיכול להישאר בה למעלה מי' (כקפיצה ע"ש שם או הילוך על עמודים צרים או הפלגה בספינה), אלא גם באדם גבור וכד' כיון דעכ"פ יצא חוץ לאלפיים דרך למעלה מי"ט שייך למימר ביה אין תחומין למעלה מי'.

וז"ל האו"ז בסי' קמו "מורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל היה אומר שהשדים מאמינים בתורה ועושים כל מה שאמרו חכמים. ושאלו ממנו א"כ למה הוא בא על אשת איש והשיב לפי שפעמים פ' תעשה לו שלא כהוגן ואפי' בלא ידיעתה כדאמרי' פ' כל הבשר הנהו שקולאי דהוון קא דרו חביתא דחמרא בעו לאתפוחי אותביה תותי מרזבא פקעה אתי לקמיה דמר בר רב אשי שמתיה אתא לקמיה א"ל אמאי תיעבד הכי א"ל היכי אעביד כי אותבוה באזניה א"ל אפ"ה באתרא דשכיחי רבים לית לין רשותא למיתב את שנית זיל שלים. שעל מנת כן קבלו התורה שאם יזיק לו אדם אפי' בלא ידיעתו שגם הוא יזיקנו. ושוב הקשו משמעתי דאסקינן דיוסף שידא אמרינהו אלמ' לא מינטר שבתא והשיב דיוסף שידא אמרינהו כגון שהיה שד אחד בסוריא ויוסף שידא בפומבדיתא ואמר לו אותו שידא דבסורא דרך לוח חלול וארוך ואמרם יוסף שידא קמיה דרב' בפומבדיתא ולעולם שדים מנטרי אפי' תורה שבעל פה. מיהו קשה דא"כ לוקמה דאליהו אמר לן וכה"ג שאמר כך לתלמידו ואמר הוא לרב' ותו דרב' שלמה פי' להדיא דלא מנטרי שבתא, ואפ"ל לר"י חסיד דאף אם השדים מקיימים התורה, מ"מ לא עדיפי מגוי ואינם קונים שביתה, וכן י"ל דעכ"פ הם צריכים לחלל שבת כדי לא להיות בכלל גוי ששבת. (ודבר נפלא הוא דאיכא כה"ג שקיבלו את התורה ע"מ שאם יזיק לו אדם גם הוא יזיקנו אף שיעבור בזה על איסור א"א וכד').

תחומין למעלה מעשרה

בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא כי תיבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה אי נמי דקאזיל בקפיצה לישנא אחרינא בספינה מאי.

בפ"י רש"י מבו' דהנידון על תחומין למעלה מי"ט הוא כיון דהא פשיטא דאין איסור תחומין אלא במקום העומד להילוך, ומבע"ל האם הליכה למעלה מי"ט בכל כה"ג חשיב הילוך או לאו. ולכן פשיטא בעמוד רחב דאסור, כיון דהוא חזי להילוך והילוך מעליא הוא, (ואין לקבוע משום זה דלמעלה מי' הוי מקום הילוך, דשאני האי עמוד דכארעא סמיכתא דמי, אבל אם לא היה חזי להילוך כ"כ היה אסור אע"ג דכארעא סמיכתא הוא). אבל ז"ב אף אליבא דרש"י, דהילוך על עמוד צר שאינו גבוה עשרה או קפיצה ע"ש שם בתוך עשרה, ודאי יש בה איסור תחומין, כיון דאזיל ברשות שהיא מקום הילוך. ובאמת בשעה"צ סי' תד סק"ג כ' עוד דאולי בגשר ארוך

אפי' בדיר וסוהר אע"ג דלא שבת באויר מחיצות ה"מ בנתנוהו נכרים בדיר וסוהר דאניס הא לדעת לא עשאו כארבע אמות אבל כיון שנכנס לה מע"ש נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהיה שביתי וכיון דקונה שם שבייתה שובת באויר מחיצות מבעו"י הוא ומהלך את כולה דכד' אמות היא אצלו".

והק' הגר"א על הבי' "אבל צ"ע דהא במהלכת ל"פ", (וז"ל החזו"א בסי' קט סק"ז "מה שפרשב"ם שמי שנכנס לספינה בשבת אין לו אלא ד"א כו', אין דבריהם אלא במקום שהספינה עומדת אבל במהלכת אפי' אי חשבינן לי' נכנס לדעת מהלך את כולה מטעם הואיל וספינה נוטלתו מתחלת ד' ומניחתו בסוף ד' כדאמר בגמ', כ"ה בבהגר"א סי' ת"ה סק"א ותמה על דבריהם דמשמע דבמהלכת איירו"). והנה ד' הגר"א הם כהרמב"ן ולא ככל הנך ראש', הריטב"א הר"ן המאירי הריא"ז ובעה"מ, ואולי גם האו"ז והר"ן הנ"ל בדעת הרשב"ם שכ' כהב". (ולהמבו' ברש"י דאם עמדה פעם אחת אז אסור להלך את כולה גם כשחזרה להילוכה, אז בלא"ה ל"ק כ"כ על ד' רשב"ם מצד התירא דמהלכת. וכ"כ מהרש"ל).

אי נמי דקאזיל בקפיצה. בראש' יש כמה פי' איך אזיל ע"י קפיצה למעלה מי', רש"י כ' ע"י שם, והר"מ פי' דהקפיצה היא ע"י הליכה על עמודים צרים, וכן המאירי פי' קפיצה ע"י תחבולה, והערוך פי' קפיצת הדרך, או ע"י קמיע, או קפיצת אדם גיבור, ובפ"י רחב"ש כ' "נחלקו בו המפרשי'. ר"ש אומ' דקפיצה זו בשם המפורש היא. ורבי' נסים ז"ל אומ' דקפיצה זו בנס היא, אי נמי כגון אדם גבור שיכול לקפוץ למעלה מי' טפחי' ויוצא חוץ לתחום בקפיצה. וה"ר משה זכר קדוש לברכה אמ' בחיבור שעשה המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים כגון שקפץ על גבי עמודי' שגבוהין עשרה". ומדנצרכו הראש' להנך אוקי' ולא כ' דבקפיצה גבוהה אף שלא היתה למעלה מי"ט מ"מ רוב גופו כבר נמצא למעלה מי"ט, (וכן מדלא אמרי' דהנצרך לנקביו שיוצא מד' אמותיו צריך עכ"פ לקפוץ מעט כדי להיות רובו למעלה מי"ט), ש"מ דלא סגי בזה אלא בעי' שכל גופו יהיה למעלה מי"ט.

והנה המג"א בסי' רסו סק"ז דן גבי רוכב על בהמה דאולי ל"ח כלמעלה מי"ט, והוסיף עוד ד"אם רגליו תלויות למטה מי' פשיטא דאיכא איסור תחומין", ומבו' דסגי במקצת גופו למטה מי', אמנם הב"מ שם פליג ע"ז וס"ל דאין הדבר תלוי ברגליו אלא הרגליים טפלים הם לשאר הגוף. ומד' הראש' לכאו' מוכח כהמג"א. (ויל"ע בזה עוד גבי ספינה המהלכת ברקק, ודו"ק). אבל אולי הב"מ מודה ככה"ג כשנמצא חלקו למעלה מי"ט וחלקו למטה, ואפי' שרובו למעלה, ולא פליג אלא כשהוא רכוב על בהמה שעיקר ישיבתו היא למעלה. (ולפ"ז מי שמהלך בגובה ע"י ידיו התלויות על חוט, אז העיקר יהיה תלוי במקום של ידיו, וצ"ע).

ואמנם בד' הגמ' (לפירש"י) מבו' דאם יש איסור תחומין למעלה מי"ט אז אסור לילך גם בקפיצה ע"י שם, (או לכו"ע כשקופץ בתוך י"ט), וצ"ע כה"ג בשאר איסורי שבת, אם אסור נמי ע"י שם, ודנו בזה האחרו'. והיה מקום לומר דשאני איסור תחומין דהאיסור הוא בעצם ההימצאות מחוץ לתחום, ולכן אסרי' גם ביציאה ע"י שם. אבל בפשטות ז"א, כי הרי בד' הראש' מבו' דאם אין תחומין למעלה מי"ט ומותר לקפוץ, אז מותר ג"כ לרדת לתוך עשרה, ואע"ג דבירידה עושה את עצמו לנמצא חוץ לתחום, וחזי' דאין איסור אלא ע"י יציאה, (וכך מבו' גם מההיתר להפליג בספינה לפי הרבה ראש', דאין איסור אלא במוציא עצמו). ועדיין י"ל דגבי שאר איסורי שבת חשיב כה"ג ש"ינוי' ופטור, אבל כלפי האיסור של יציאה חוץ לתחום לא אשכחן פטורא דשינוי, ולכן אסור גם בקפיצה ע"י שם. וכן י"ל דמעשה ע"י שם חשיב רק גרמא, אבל איסור יציאה חוץ לתחום הוא גם ע"י גרמא. וע"ע קה"י ב"ק מש"כ בענין מזיק ע"י סגולה, וכן בדרך אמונה הלי' שמיטה ויובל פ"א ה"ז.

מאן אמרינהו לאו אליהו אמרינהו אלמא אין תחומין למעלה מעשרה לא דלמא יוסף שידא אמרינהו. ופי' המאירי "ובאו ללמדה משב שמעתא הנזכרות בראש פרק אלו טרפות דאיתמרן בצפרא לקמיה דרב חסדא בסורא ובאותו היום בעצמו נאמרו לרבה כפום בדיתא ויש שם יתר מן התחום אף על ידי עירוב וא"כ על כרחך

א"ז כפשוטו אלא רק עד מקום ששייך להשתמש בו מתוך רה"י, (וכעין שכ' הרשב"א בעבוה"ק ד"חורי רה"י יש להם גובה ואין להם עומק, עשוין הן להשתמש על גביהן ולפיכך רואין אותן מלאין עד לרקיע").

ויל"פ עוד בהאי עמוד רחב דניחא תשמישתיה ואמרי' דכארעא סמיכתא דמי, איך הדין אם מהלך בקפיצה ה' טפחים מעל אורו, האם אמרי' דהרשות מוגבהת ע"י האי עמוד דכארעא סמיכתא דמי, או דל"מ האי עמוד אלא כלפי הליכה ועמידה עליו ממש. דהרי הפוס' כ' (כדלהלן) דקרון וכד' דינו כעמוד, והתם לא מסתבר כ"כ דאף כל האויר י"ט שמעל הקרון לא יהיה בכלל תחומין למעלה מ"י, וצ"ע בזה.

הנה עיקר הספק דר"ח על תחומין למעלה מ"ט מבו' בגמ' לענין הילוך על עמוד צר או בקפיצה (או בספינה), אבל הראש' דקדקו מהמשך ד' הגמ' דה"ה דנפק"מ במי שהיה בביהש"מ למעלה מ"ט האם קונה שביתה שם, או דבשעה שירד אח"כ לתוך עשרה או יקנה שביתה ואלפיים ממקום ירידתו. (ועי' בפ"י רחב"ש ב' אופנים מה קו' הגמ' מהא דרצו וכו'). והיינו דפשיטא לן דבמקום דאין איסור תחומין, גם ל"ש לקנות שביתה. אכן הרדב"ז בח"ג סי' תקצב כ' בדעת הר"מ, דאע"ג דמקילי' דאין תחומין למעלה מעשרה, מ"מ יש קנין שביתה למעלה מעשרה, והבא בספינה בשבת אסור לו לירד, כיון דקנה שביתה במקום שהיה בים בביהש"מ וכבר הרחיק מתחומו. וצ"ע איך יפרש ד' הגמ' כאן דהק' מספינתו של ר"ג להוכיח דיש תחומין למעלה מעשרה, ועי"ש ברדב"ז, ויבו' עוד להלן.

ועכ"פ בד' הראש' מבו' דהיוצא חוץ לתחום בקפיצה וכד' למעלה מעשרה, מותר לו לירד אח"כ אל תוך עשרה מחוץ לתחום, ואסור לו לילך שם יותר מד"א. ומבו' בדבריהם, דאע"ג דבירידתו הוא ממציא עצמו אל חוץ לתחום, מ"מ אין איסור אלא ביציאה, ואת היציאה הרי עביד למעלה מעשרה. ואם היה בביהש"מ למעלה מעשרה, אז בירידתו הוא קונה כעת אלפיים, אבל אם כבר קנה שביתה ותחום, אז אמנם הרשות בידו לצאת בקפיצה וכן לרדת אח"כ לתוך עשרה, אבל לא יקנה שם עוד אלפיים אלא רק ד"א. (והרי שי' הרמב"ן דהיוצא לדעת אין לו היתר של דיר וסהר, ואעפ"כ להיורד למטה מ"י יש דין דיר וסהר). ובחזו"א סי' קט סקי"ח נס' בזה, ז"ל ל"ש לעי' בספינה שהלכה ברקק והוא השתא חוץ לתחום והיא עכשו למעלה מעשרה אי מותר לי' לירד מהספינה, ואם ירד ודאי אין לו אלא ד"א דכל שהיה פ"א למטה מ"י קנה שביתה וכשנמצא עכשו למטה חוץ מאלפים של מקום הראשון דינו כיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א, ואם משחשיכה ועד שירד היה למעלה מ"י יורד וקונה עכשו אלפים לכל רוח, אבל אם קנה פעם אחת שביתה והוא עכשו חוץ לתחום והספינה למעלה מ"י יש להסתפק אם מותר לירד", אבל לכאו' מד' הראש' כאן נראה להדיא דמותר לירד מהקפיצה והעמוד וכו'. (ולהלן ית' ספיקו של החזו"א באופ"א).

וצ"ע במש"כ מהרש"ל לקמן מה, ב ז"ל "ולפי זה מוכרחים אנו לפרש לעיל גבי אליהו ז"ל שאם יבא לארץ לא יכול לילך חוץ מד' אמותיו וצ"ע אם שרי לחזור לעקבו דרך אויר למקומו הראשון", ונראה כוונתו לומר דמתוך אלפיים מותר לצאת דרך קפיצה, אבל מתוך ד"א של היוצא חוץ לתחום אסור, וצ"ע לחלק בין האלפיים לד"א. (ואולי הגדר של היתר למעלה מעשרה הוא דכל האויר שם הוא כד"א, אבל אסור לו לירד, ואם ירד אסור לו לקפוץ שוב כיון דהוא יוצא מד"א לד"א. ולש' הריטב"א בשבת יט, א הוא "דקי"ל דאין תחומין למעלה מעשרה וכל הים כולו כארבע אמות דמי"). עוד יש לציין דבמאירי כאן ובתורא"ש לקמן שם יש שי' דכשקופץ ויוצא חוץ לתחום, אז במקום ירידתו יש לו עוד אלפיים, (ולכאו' הטעם דכיון דנתנתק מתחומו אז פקעו לו האלפיים הראשונות לגמרי, וה"ה חוזר וקונה שביתה באמצע שבת).

עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא. ורש"י פ"י כיון דניחא תשמישתיה ודאי שיש בו איסור תחומין, ונת' לעיל. וכ' הריטב"א בע"ב "ולענין לצאת חוץ לתחום שבת ע"י קרון, אם הוא רחב ד' אע"פ שהוא גבוה עשרה או יותר כארעא סמיכתא

אע"ג דאין בו רוחב ד' מ"מ הוי כעמוד רחב דאין בו נידון של תחומין למעלה מ"י, והיינו דמקום דניחא תשמישתיה אין בו חיסרון של למעלה מ"י, והנידון הוא רק מכיון דהמקום אינו עומד להילוך בשופי. (והרעק"א תנינא סי' ב כ' גבי הולך על מים הנקרשים אף דבעמוד גבוה י"ט ורחב ד' יש תחומין כדאי' בעירובין היינו התם דוקא דהעמוד חולק רשות לעצמו, כיון דרחב ד' וניחא תשמישתא להלך עליו הוי כמו הקרקע גבוה, משא"כ בקרח, אפשר שהרבה מתפחדים לילך ע"ג ולא ניחא תשמישתא", וצ"ע בזה).

אמנם הנה בלש' המאירי ורחב"ש בסוג' נראה דיש שייכות בין נידון תחומין למעלה מ"ט לדינא דמקום פטור, ד"ל המאירי "והיה בנקדת סוף התחום עמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה שכל שהוא מעשרה ולמעלה ואינו רחב ארבעה מקום פטור הוא והלך על אותו עמוד ויצא חוץ לתחום שאם יש דין תחומין למעלה מעשרה הרי יצא חוץ לתחום לדעת ואינו חוזר ואם חזר אין לו אלא ארבע אמות ואם אין דין תחומין למעלה מעשרה יכול לחזור ולא הפסיד תחומו הא כל עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה הואיל וראוי להלך ארעא סמיכתא היא ואסור לצאת דרך בה חוץ לתחום אע"פ שלענין טלטול היא רה"י, וז"ל רחב"ש "דהואיל ואין בעמודים רוחב ד' לא הויין רה"י ולא רה"ר אלא מקום פטור, דכל למעלה מעשרה מקום פטור הוא, מה הוא שיהלך עליהן ויצא חוץ לתחום, מי אמרי' יש תחומין למעלה מ"י טפחי' באויר או לא", וכ"ה לש' הראב"ן בסי' ס שכ' "מה לי ים מה לי שאר נהרות הא מקום פטור הוא ואין כאן איסור תחומין אפילו בשאר נהרות", וז"ל רבינו פרחיה בשבת יט, א "אבל זה שמדלג למעלה מעשרה טפחים הואיל ובמקום פיטור הוא מהלך לא גזרו עליו שהרי אינו מהלך ברה"ר כלל", עי"ש בכ"ד. והלבוש ר"ס תד האריך בזה, ז"ל "כבר כתבנו פעמים דהלכה למשה מסיני שאין נקרא רה"ר אלא למטה מ"י טפחים, ולמעלה מ"י הוי רשות אחר ונקרא מקום פטור, ולענין תחומין נסתפקו בו חז"ל אם יש תחומין באויר למעלה מ"י אם לא". והיינו דעיקר איסור תחומין סובב על קרקע העולם, ומבע"ל אי דיני' את המקום למעלה מ"ט כמקו"פ לענין זה או דיש בו איסור תחומין.

ולפ"ז מה שאמרו בגמ' דעמוד רחב הוא כארעא סמיכתא, הכוונה היא בפשיטות ממש דל"ש בזה ההיתר של מקו"פ. והנה לפי רש"י הדבר פשוט דכיון דל"ה מקום הילוך אז אין איסור לצאת מתחומו דרך שם ואפי" שקנה שביתה כבר קודם לכן, כי ל"ח שיצא חוץ למקומו, ולפי הלבוש צ"ל דאע"ג דבהאי הילוך במקו"פ מתרחק הוא מתחומו, מ"מ אין איסור בזה כשהתרחקות והיציאה הם במקו"פ. ועי' במחצה"ש בסי' רמח דנקט דעמוד רחב שיש בו תחומין למעלה מ"ט לכו"ע זה רק בגובה י', אבל בגובה י"א הדר דינא דהוי תחומין למעלה מ"ט אע"ג דניחא תשמישתיה, והיינו דלעולם אין לאסור בעמוד אא"כ ייחשב כארעא סמיכתא ממש. ועי' בד' הגר"ז בקו"א שם דמבו' בדבריו דרק עמוד על הקרקע הוי כארעא סמיכתא וכו' ולא בתלוי מעל ג"ט מהקרקע. (והחת"ס בח"ו סי' צח העמיד דבר זה כשאלה, ז"ל "צריך אני לעשות לי רב במאי מספקא לי' לתלות תחומין בלמעלה מיו"ד ומה ענין תחומין לרה"ר וכרמלית שאינם תופסין למעלה מיו"ד ואי משום שאין הילוך באויר א"כ למעלה מג' טפחים דליכא לבוד נמי מבעיא").

והנה בגאו"י לקמן מה, ב כ' דכל האיבעיא על תחומין למעלה מעשרה זה דוקא בכרמלית או רה"ר, אבל רה"י היא עולה עד לרקיע לכו"ע איכא תחומין למעלה מ"ט. וזה ממש כהמת' מהלבוש ומחצה"ש והגר"ז, דהריעותא בלמעלה מעשרה היא רק מחמת דהוי מקו"פ וחלוקה הרשות למעלה מהרשות למטה, ולכן ס"ל דברה"י ל"א הכי כיון דהיא עולה עד לרקיע. (ואולי אכתי אי"ז מוכרח, ואפי' אם טעם ההיתר בזה הוא בגדרי מקו"פ, מ"מ זה שייך גם מעל רה"י). אלא דיל"ע לדבריו בהא דאמרי' שם "וליקני שביתה בעבים תיפשוט מינה דאין תחומין למעלה מעשרה דאי יש תחומין ליקני שביתה בעבים", והרי העבים מהלכים גם מעל רה"י ולא רק מעל רה"ר וכרמלית. ואולי בסתמא לא משכח"ל ענן שכולו יהיה רק מעל רה"י, ולכן עדיין אין המים קונים שביתה מעל רה"י כיון דהם אגודים בשאר הענן מעל עשרה דרה"ר. וגם י"ל דעולה עד לרקיע

כי הבהמה מנותקת מקרקע עולם ול"ח כארעא סמיכתא, דבהמה היולכה משל עצמה הוא ול"ד לקרון שאינו מהלך אלא ע"י משיכה מבחוץ. והא דרכוב כמהלך אי"ז טעם לדון את האדם כמהלך בתוך עשרה. ועכ"פ הנידון הוא האם לדמות את הסוס לספינה דמבו' בגמ' דחשיב למעלה מ'י, או לקרון דכ' הפוס' דהוי כארעא סמיכתא. והמג"א שכ' דאם הספינה משוקעת מקצתה בתוך עשרה או יש בה תחומין אפי' להיושב למעלה, ודאי דגם בהמה אי"ז כלמעלה מעשרה, כי הרי רגליה למטה הם, וכדיכו'. והא דמבו' בגמ' בכיצה דיש איסור תחומין ע"י רכיבה, וכן במעשה דאחר, זה ית' ליישב לקמן, וכן להסוב' דברכיבה נמי יש את ההיתר דלאו מידי עביד כבספינה. ובלא"ה על הב"י אי"ז קו' כ"כ ד"ל דבהוא"מ בכיצה שם ס"ל דאיכא תחומין למעלה מ'י).

והאבהעו"ז בסי' רמו נקט דכשהבהמה עומדת והוא יושב על גבה ודאי מודה המג"א דהוי כלמעלה מעשרה, אבל כשהיא מהלכת אז חשיב הליכתו בקרקע העולם כפי רגלי הבהמה, אבל לכאו' זה תלוי בב' הטעמים שכ' המג"א וכו"ל. (והחילוק לפ"ז אינו בין בהמה עומדת לבהמה מהלכת, אלא בין קנין שביתה למעלה מעשרה בב"הש"מ, דהנידון הוא מקום השביתה ולא מעשה ההילוך, ובין ההילוך למעלה מעשרה כשקנה שביתה גמורה לפני כן, שהנידון הוא לא המקום אלא עצם ההילוך. וחידוש הוא דענין ההילוך למעלה מעשרה אינו נקבע לפי מקום מציאות ההולך אלא לפי מקום מעשה ההילוך. ואפשר לבאר החילוק מצד אחר בין בהמה עומדת לבהמה מהלכת, ולא יהיה בזה הבדל בין קנין השביתה לעצם ההילוך, והוא, דבהמה עומדת והוא יושב עליה אז הבהמה עושה מעשה קרקע ודייני' ליה מינה, משא"כ במהלכת דע"כ צריך לדון את הרוכב עליה כפי קרקע עולם, ורכוב עצמו נידון כמהלך ולא כנייה. ועכ"פ מה שנקט דלדינא מודה המג"א בבהמה עומדת דאין קונה עליה שביתה, הרי להמבו' בד' המג"א גבי ספינה וכדלקמן, יוצא דאם יש בבהמה רוחב דע"ד או גם בלא"ה אם נחא תשמישתיה, וגם ע"י רגליה היא משוקעת בתוך י"ט, אז אפי' שהוא נמצא למעלה אין כאן את הנידון של תחומין למעלה מעשרה).

והחת"ס בתש' הנ"ל פליג ע"ד המג"א, ז"ל "ואני עני לא זכיתי להבין לא סברתו ולא גמרתו סברתו מה ענין רוכב ומהלך לכאן התם לאפוקי שאינו כעומד או כיושב אלא כמהלך אבל לא כמהלך על גבי קרקע עולם וכן המהלך בספינה הוה כמהלך כמ"ש תוס' שבת ה' ע"ב ד"ה אגוז ומ"מ לא הוה כמהלך ע"ג קרקע וכו' גם מדשמעתין ליכא ראי' דלא הוה בעי למימר קמבעי' לי' ברוכב אבהמה של גוי' דליכא משום שביתה כדליכא נמי משום יחתוך זמורה ורגליו למעלה מיו"ד לא רצה להאריך באופנים הללו". ואף הב"מ והאבהעו"ז העירו דאמנם הוי כמהלך אבל סו"ס מקומו הוא למעלה מעשרה ואין הוא מהלך למטה. ולכאו' י"ל דהמג"א ס"ל דכמו אם יילך על נעל עבה י"ט דודאי אי"ז שייך לדון תחומין למעלה מ'י, כן ה"ה ברכוב כמהלך דהבהמה היא לא כעין מנעלים. וצ"ע לפ"ז בטענת האבהעו"ז דבהמה עומדת מודה המג"א דאין קונה שביתה, איך הדין בנעל עבה כשהוא עומד ואינו מהלך האם קונה שביתה או דהוי כלמעלה מעשרה. ואולי שאני מנעלים דהם טפלים לגופו, (וכעין דאמרי' מים ע"ג מים היינו הנחת).

ובמג"א סי' רמו סק"ב כ' דאין איסור תחומין ברכיבה על בהמה כיון דהבהמה מוציאתו והוא לאו מידי קעביד, וצ"ע דכאן בסי' רסו לא הזכיר היתר זה, וכן תמה כאן בא"ר, ז"ל "משמע דחוץ לתחום טוב יותר לרכוב, וכ"מ בריב"ש סי' קא ותשב"ץ [ח"א סי' כא] ופסקי מהרא"י [תרומת הדשן ח"ב סי' סא] וכ"כ ב"י, אלא שכ' טעם משום דאין תחומין למעלה מ'י וכשרוכב הוא למעלה מ'י, ומג"א [סק"ז] השיג דיש תחומין ברכיבה דניחא תשמישתיה ע"ש. וקשה דנ"ל דטעם אחר יש דאדם אין עובר מידי כמ"ש תוספות והרא"ש פ' מי שהוציא והוה וכמ"ש מג"א גופיה סי' רמו סק"ב". ועי' מחצה"ש סי' רמו מה שתי' ע"ז. (ובנתיב חיים שם הק' מדין כלאים דמבו' דרכיבה על בהמה חשיב מעשה, ועי' במרדכי בסי' תקכח דבאמת דן גם לענין כלאים). ואמנם הא"ר תמה מד' הגמ' בכיצה להדיא דיש איסור תחומין ברכיבה על בהמה, וכדאמרי' שם לו, ב' ו"ל רוכבין

היא וכדאמרינן לעיל גבי עמוד", וכ"כ בב"י סי' רסו ז"ל "ואם הולך בקרון כל שהוא רחב ד' אע"פ שהוא גבוה י' או יותר כארעא סמיכתא היא ואית ביה איסור תחומין לכולי עלמא אם יוצא חוץ לתחום כדאמרינן בר"פ מי שהוציא והוה גבי עמוד". (ואף דהב"י התיר ברכיבה על בהמה כיון דהרוכב הוא למעלה מ'י"ט, מ"מ אסר בקרון כיון שהוא רחב ד', וכפי הנראה ס"ל דל"ד לספינה שהיא מנותקת לגמרי מקרקע העולם, משא"כ הקרון שמהלך על הארץ ממש ע"י אופניו, ואפי' בהמה שיש ברוחבה ד"ט יש להתירה כיון דהיא מהלכת מצ"ע ומנותקת מקרקע עולם, משא"כ קרון דמצ"ע הוא עומד על הארץ ואינו נע).

אמנם החת"ס בח"ו סי' צח פקפק בזה, ז"ל "מאי דפשיטא לי' להרבי" ובמרדכי דבקרן רחב ד' וגבוה יו"ד כארע' סמיכתא דמי לא פשיטא לי' כל כך כאשר אבאר. נהי כשעומד העמוד ה"ל כארעא סמיכתא מ"מ שהוא הקרון מהלך והאדם מינח נייה והאי ארעא סמיכתא לא קביעא אלא מתגלגל והולך אין זה כקרקע עולם דקרקע קביע ואדם הולך והכא האי ארעא סמיכתא הולך והאדם נייה וכו' מטעם האדם היושב למעלה אפי' רחב ד' והספינה שלמטה מיו"ד ממטי לי' מ"מ כיון שהוא יושב למעלה מיו"ד מותר וע"כ טעמא משום דאין זה כקרקע שעומד ואדם הולך אבל הכא הקרקע הולך והאדם ניחא אין בכלל לא יצא איש ממקומו שאין האיש יוצא ומ"מ למטה מיו"ד אע"ג דהמים נעים ונדים מ"מ הו"ל כעומד על הקרקע ממש והקרקע קביע אבל למעלה מיו"ד ואינו קביעא וקיימא לא שייך ארעא סמיכתא ומכ"ש עגלה המתגלגל והאדם היושב עליו אפי' ברוחב ד' אין ניחא תשמישתא ואינו יכול לעמוד ולא לילך כ"א יושב כאסור שם פשיטא שיש להתיר". וע"ע בדבריו בחי' בשבת פז, ב. והגר"ז בקו"א סי' רמח באמת פי' דהדבר תלוי ברש"י והריטב"א, דברש"י נ' דכיון דהספינה אינה נחה לא דמיא לעמוד, ואילו להריטב"א ע"כ יש חילוק בין ספינה לקרון, והקרון דינו כעמוד. (ויש תלות הדברים עוד במש"נ לעיל עיקר הספק דתחומין למעלה מ'י"ט, האם זה בגדרי מקו"פ או משום דבעי' מקום הילוך).

במג"א סי' רסו סק"ז כ' גבי רוכב על בהמה מחוץ לתחום "וא"כ ברכיבה ובישיבה בקרון דניחא תשמישתיה מה לי למעלה מ'י או למטה מ'י, ובאמת לא הזכירו הפוסקים דבר זה והרבי"ב חידש זה מדעתו ולפע"ד יש ברכיבה איסור תחומין אפי' למעלה מ'י דרכוב כמהלך דמי וראיה מדדחיק בגמ' בעמוד י' או ע"י שם ולא קאמר ברוכב אלא ברכיבה יש תחומין כשהסוס מהלך ה"ל כאלו הוא מהלך", ושני טעמים יש כאן, חדא דניחא תשמישתיה, ועוד דרכוב כמהלך. (ומש"כ דניחא תשמישתיה, או דאיירי בבהמה שאינה רחבה דע"ד, ואז מבו' חידוש דגם בלי רוחב דע"ד אם ניחא תשמישתיה אז ל"ה כתחומין למעלה מעשרה, וכד' השעה"צ בגשר צר וארוך-, וזה יהיה גם תלוי באופן הישיבה והרכיבה. או לאידך גיסא דאיירי ודאי ברחבה ד', ואעפ"כ אם לא ניחא תשמישתיה ל"מ, ושאיני קרון דהוא עומד מצ"ע על קרקע עולם ואינו נע, אבל בהמה היא מהלכת כל שעה ולכן אי לאו דניחא תשמישתיה אז ל"א דהיא כעמוד רחב דהוי כארעא סמיכתא. דהרי בקרון המג"א לא הצריך 'ניחא תשמישתיה'. ומתוך לש' המג"א ואריכו"ד משמע בבירור דמעצם ד' הגמ' דעמוד רחב הוא כארעא סמיכתא לא הוי יליף לאסור על גבי בהמה, אלא רק מכוח פירש"י דהדבר תלוי בהא דניחא תשמישתיה, ועי' מחצה"ש).

ואף הרדב"ז בח"ד סי' פא כ' "מה שהורו שהגמל הוא למעלה מעשרה ואין תחומין למעלה מעשרה לאו כלום הוא שלא אמרו אין תחומין למעלה מעשרה אלא בההיא דעמודין ברה"ר שהם עומדים במקומם והוא מהלך על גביהן שנמצא מהלך למעלה מעשרה או ספינה המהלכת על גבי המים למעלה מעשרה. אבל כשרגלי הבהמה שהוא רוכב עליה הם בתוך עשרה אעפ"י שהוא יושב למעלה מעשרה מה בכך הרי מהלך בקרקע דלכל הדברים רוכב כמהלך דמי". (והב"י דהתיר רכיבה מצד למעלה מעשרה פליג על ג' ההיתרים דהמג"א, דמה שרגליו בתוך עשרה לא איכפ"ל, כיון דהרגליים גירי בתר הגוף וכד' הב"מ, והא דניחא תשמישתיה ל"מ,

ובאופ"א י"ל, דהנה בעיקר היתרא דהרשב"ם כ' האו"ז בהל' ער"ש סי' ג' ונראה בעיני לפרש דפר"ח סבר דתחומין דרבנן אפי' למהלך ברגליו והכא שהוא יושב וספינה היא דקאזלא משום דמיא הוא דקמטו לה אפי' איסורא דרבנן ליכא אלא משום מראית העין הלכך יום ויומים קודם השבת אסור משום מראית העין דמחזי שרועה ללכת לדרך בשבת אבל ג' ימים קודם השבת שרי דלא אושא מילתא כולי האי והרואה שהוא מפריש כסבור שבתוך ג' ימים יגיע למקום תחנותו וכו' הילכך אתברר טעמא דפר"ח דהואיל דתחומין אינם כ"א דרבנן אפי' למהלך ברגליו מעתה ליושב בספינה אפי' מדרבנן אינם אסורין דהא מיתב קא יתיב בגוה וספינה נמי מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה. אלא שרבנן גזור משום מראית עין", וצ"ע ביאור הדברים למה בתחומין דאו' לא מתאים ההיתר הזה דלאו מידי עביד, ועכ"פ מבו' דבתחומין דאו' לא קיימו ד' רשב"ם, וממילא פשוט דאין להק' מד' הגמ' בביצה, כיון דבאמת אם תחומין דאו' אז יש איסור גם ברכיבה ע"ג בהמה ובהפלה בספינה, ודו"ק.

ואף בסי' קמו כ' האו"ז "וא"ת למה התיירו חכמים להפליג בספינה בים הלא נמצא מביא עצמו לידי אונס ולצאת חוץ לתחום ולא דמי למי שהוציאוהו עכו"ם. איכא לתרוצי לא אחמור רבנן כל כך בספינה דהכא ליכא טרחא כמו בהולך ברגליו ביבשה דהתם אין אדם רשאי שיביא א"ע שיוציאוהו עכו"ם דהא איכא טירחא תירחא אבל המפליג בספינה הולכת והוא נראה שאינו זז ממקומו ומותר להשתמש בה כאשר ישתמש בביתו. ועוד שהואיל ונעקרה הספינה ממקומה נראה כאילו אינו יכול לעכבה והספינה ביד רב החובל והמנהיגה שהוא עכו"ם בידו הוא להעמידה ולהוליכה", ומבו' נמי דההיתר של רשב"ם הוא קולא בתחומין דרבנן, אבל בעצם קעביד איסור אלא דהוי אונס, וצ"ע. ואף בפי' ר' יחזקיהו ממגדיבורג בשבת יט, ב כ' בשם רשב"ם "ומי שנכנס בספינה והלך חוץ לתחום, וחזרה הספינה עד עירו, מותר לצאת ממנה לעירו דהוי כמי שהחזירוהו גוים, דהוי כאילו לא יצא. ואם תאמר והא הכא הביא עצמו לידי אונס והיכי שרי, דלא דמי להוציאוהו גוים דנאנס בע"כ. י"ל כיון דליכא טירחא כ"כ שאינו הולך ברגליו אלא שהוא הולך בספינה מותר, דלא דמי למלאכת טורח".

(ויל"ע מה ענין טרחא אצל איסור תחומין, והרי יש תחומין גם לכלים וכו'. ולש' הארחו"ח הל' חוה"מ סי' ד הוא "ומותר לילך בחש"מ כמה פרסאות אע"פ שהוא טורח מרובה שלא נאסרה ההליכה אלא בשבתות וי"ט משום תענוג". וז"ל רבינו פרחיה בשבת לד, א "כבר ביארנו שמן התורה מותר להלך בשבת שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל. אבל רבנן עשו חיזוק ולא התיירו לאדם להלך יתר מאלפים אמה לכל רוח. שאם הניחו הדבר על דין תורה היה יום שבת כולו הולך בלא עונג אלא מהלך ברגליו". וע"ע בפי' רבי נתן אב הישיבה דכ' דההילוך בתוך אלפיים חוץ לע' אמה מהעיר אף הוא לא הותר אלא לצורך מצוה, וצ"ע. ובערוגת הבושם כ' "כתבתי, אם נגנב או נפגם איזמל ביום טוב דמותר לעשותו ביו"ט, אמת ואמונה, כי מן התורה כן הוא אך מדרבנן אסור היכי דאיכ' טירחין תירחא, תדע דכמה אבות מלאכות לא אסרו ביו"ט ותחומין אסרו". וצריך להוסיף דהא ודאי דאין האיסור משום הילוך אלפיים בפועל, דהרי מותר לילך כל היום כולו באותם האלפיים המותרים לו, אלא כן הוא הגדר דיציאה ממקומו חשיבא כ'טורח', וכלש' ס' הבתים "עד אלפים אמה דרך בני אדם לטייל והטיול הוא שמחת הנפש ותועלת גם כן למתעסקים בחכמה וכו' כי כל המדינה הוא מקום טיול מיוחד לא לכונת עסק וכו' ורבים מהטיילים ילכו לטייל כשיעור זה להנהיג הבריאות. אמנם מדבריהם אסור לצאת חוץ לאלפים אמה". וע"ע בתורא"ש בשבת לד, א שכ' בשם ה"ר פורת "עירובי תחומין דאיכא טירחא לילך לסוף אלפים אמה לא התיירו טורח גדול כזה בין השמשות אבל עירובי חצרות ליכא טרחא דהא מיקרבי").

וע"ע בד' הרשב"ש בסי' תח שכ' "ומה שהתירו לילך בשבת דוקא על רגליו אבל לרכוב לא, לפי שכבר העלו בפרק ראשון ממסכת קדושין ובזולתו מן ההלכות שרוכב כמהלך דמי, וכיון שבין רכוב בין מהלך על רגליו הוא יוצא חוץ לתחום הרי הוא מוסיף איסור

על גבי בהמה גזרה שמא יצא חוץ לתחום שמע מינה תחומין דאורייתא אלא גזרה שמא יחתוך זמורה".

ולכא"ו צ"ל דיש בזה ב' אופנים, וכמש"כ הרדב"ז בח"ג סי' תקמ"ו ותו דהיושב בתוך המחארה כיון שגופו נשען על הבהמה ומתנענע הבהמה מרגשת בו והולכת מחמתו ונמצא כאלו הוא מוציא עצמו חוץ לתחום וליכא למימר הכא לאו מידי קעביד אבל היושב על קרון אין גופו נשען על הבהמה כלל אלא על אופני העגלה והיא הולכת מעצמה ואיהו לאו מידי קעביד לדעת הרשב"ם ז"ל, אבל עדיין אין בזה ישוב בד' המג"א דהתיר גם רכיבה להדיא מה"ט דלאו מידי קעביד. ואולי י"ל דהאיסור שאמרו בגמ' בביצה הוא ג"כ כד' הירו' שהביא המג"א שם מצד שביתת בהמתו. (ואמנם האחרו' הק' להסוכרים דשביתת תחום כלים ל"ה מדאו' אפי' אם תחומין דאו'. וצ"ל דמ"מ יש כאן איסור במה שהבהמה מוציאה את האדם, ואמנם אין כאן איסור מצד הוצאה כיון דחי נושא את עצמו, אבל מצד מה שמוציאתו חוץ לתחום יש לאסור גם בזה, ותליא בד' התוס' בשבת צד, א האם הפטור של חי נושא א"ע הוא משום הילפו' ממשכן או משום שניים שעשו. ואי נימא דהא תחומי כלים ל"ה מדאו' הטעם בזה הוא כיון דאינם יוצאים בעצמם אלא אחר מוציאם, אז אמנם מצד מה שהבהמה מוציאה את האדם אין איסור דאו', אבל מה שמוציאה את עצמה כבר הוי דאו').

ומצינו עוד תי' על הגמ' בביצה, דאפי' אי נימא דרכיבה על בהמה אל חוץ לתחום יש את ההיתר של רשב"ם דלאו מידי קעביד, (או את היתר הב"י דרכיבה הוי כתחומין למעלה מי"ט), מ"מ יש לאסור. דהנה המרדכי בסי' תקכח האריך לדון האם מותר לרכוב על בהמה אל חוץ לתחום, ואסר מצד דקי"ל דרכוב כמהלך, אבל מתו"ד מבו' דאין הנידון שלו מצד היתר תחומין למעלה מעשרה, אלא מצד הנידון הזה בעצמו האם י"ל ברכיבה זו דלאו מידי קעביד והבהמה היא מוליכתו אל חוץ לתחום, או דחשיב מעשה ידיה, וע"ז פסק המרדכי לאסור משום דקי"ל רכוב כמהלך, וס"ל דמה"ט דרכוב כמהלך י"ל דהרכיבה חשיבא כמעשה ידיה ולא כיוצא מאליו חוץ לתחום.

(וצ"ע בסברא זו. גם צ"ע במש"כ המרדכי דבישיבה בקרון ג"כ יש דין רכוב כמהלך לענין זה, ולכא"ו כלפי הסברא דלאו מידי קעביד מה מהני הא דרכוב כמהלך לומר דהישן וכד' בקרון הוי כמהלך וימידי קעביד. וצ"ל דמ"מ בדין רכוב כמהלך התחדש דהרכיבה או הישיבה בקרון מצטרפת עם הילוך הבהמה וחשיב כהילוך ידיה, וכבר א"א לומר דאין לו שייכות במה שהוא יוצא' חוץ לתחום. והנה האו"ז בהל' ער"ש סי' ג' דן בהיתר של רשב"ם לילך בספינה חוץ לתחום מצד הא דלאו מידי קעביד, והוסיף בזה עוד הסבר, ז"ל "דתחומין דרבנן אפי' למהלך ברגליו והכא שהוא יושב וספינה היא דקאזלא משום דמיא הוא דקמטו לה אפי' איסורא דרבנן ליכא אלא משום מראית העין וכו' הילכך אתברר טעמא דפר"ח דהואיל דתחומין אינם כ"א דרבנן אפי' למהלך ברגליו מעתה ליושב בספינה אפי' מדרבנן אינם אסורין דהא מיתב קא יתיב בגוה וספינה נמי מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה", וצ"ע למאי נפק"מ הא דהספינה נמי נייחא ומיא הוא דקמטו לה, והא אף אם הספינה נייחא סו"ס איהו לאו מידי קעביד. וע"כ דבא לאפוקי דלא נימא רכוב כמהלך, וכד' המרדכי הנ"ל דמחמת הא דרכוב כמהלך אז בטל ההיתר דלאו מידי קעביד, אבל כיון דספינה נמי נייחא אז ל"ש בזה לומר דהוא יהיה כמהלך).

ועכ"פ בתו"ד שם כ' טעם לאסור "ועוד דיש לחוש פן ירד מן הקרון וילך ארבע אמות וכה"ג גזרינן גבי אין קורין לאור הנר אפילו גבוה שני מרדעות וכ"ש הכא דירידה מן הקרון שכיחא טובא ולא דמי לספינה דדרך אניה בלב ים לא ירד ומהאי טעמא חזר בו רשב"ם שכתחלה רצה להתיר לעלות בקרון בשבת וללכת בה", וא"כ יש ליישב הכי את ד' הגמ' ע"פ המג"א הנ"ל, דאמנם הרכיבה עצמה מותרת לרשב"ם כהפלה בספינה, מ"מ יש לגזור שמא ישכח וירד. (אבל מהמבו' שם דשייך בזה 'תחומין דאורייתא', יהיה מוכרח להנ"ל דהיוצא חוץ לתחום אסור לצאת מד"א גם מדאו', ודו"ק).

הספינה בהם ליכא איסור תחומין כי גבוהים י' ובספינה שלמעלה מן המים ההם יהיה בהן איסור תחומין, הא ודאי ליתא, אך המ"א הא מיירי שאין מקרקע הספינה עד קרקע המים י"ט, א"כ המים שתחת הספינה במקום שקיעותה יש בהן איסור תחומין, אלא שבאת לומר דמ"מ היושב בספינה למעלה לא יהיה שם איסור תחומין כי שם יש גובה י' מקרקע המים, בזה ס"ל דמ"מ יש איסור תחומין, כיון דשם במקום שגבוה י' מקרקע המים דהיינו בספינה שם ניחא תשמישתיה כיון דרחב ד', ויש לו דין עמוד גבוה י' ורחב ד', והוא פשוט לענ"ד. ובזה אודא קושיית א"ר ותו"ש, דהש"ס דאמר לישנא אחרינא ספינה, מיירי אפילו רחבה ארבעה אלא מיירי שמן קרקע הספינה עד קרקע המים גבוה עשרה, וכה"ג גם מ"א מודה כנזכר לעיל, וכן הש"ס הוצרך לדחות הפשיטות מעובדא דרבי עקיבא ורבי יהושע במהלכת ברקק, דהיינו שלא היה מקרקע הספינה עשרה טפחים, דאי לא תימא הכי אפילו רחבה ארבעה מודה מ"א דליכא איסור תחומין".

וביאור ד' י"ל דאמנם הספינה ניחא תשמישתיה אבל מ"מ לא יהיה עדיף מי שנמצא בה יותר ממנה, ולכן רק אם היא עצמה צמודה בעשרה התחנות, אז כל מי שבה (ואפי' למעלה) הוי כבארעא סמיכתא. (וקרון שאני כי הגלגלים מהלכים על הארץ, ואם ניחא תשמישתיה אז הוי כארעא סמיכתא אפי' אם לא כל הקרון נכנס אל תוך עשרה, משא"כ ספינה שהיא מנותקת לגמרי מהקרקע עולם). ובאופן נוסף יש לבאר דאמנם הספינה ניחא תשמישתיה ויש בה רוחב דע"ד, אבל מ"מ אם בין קרקעיתה לקרקעית המים יש יותר מ"ט זה עצמו מכריח שאין היא בגדר ארעא סמיכתא, (ודלא כהגר"ז דתלי לה בג"ט, אלא בעי' הפסקה של רשות שלימה י"ט), ולכן צריך שתשקע מעט בתוך עשרה, ואז מהני הא דניחא תשמישתיה לדון אותה כעמוד רחב וכארעא סמיכתא.

אמנם הגר"ז שם בקו"א כ' ליישב את ד' המג"א ע"פ שי' דלעיל דאמרי' בזה רכוב כמהלך, ולכן כשהספינה היא בתוך י"ט או אפי' כשיושב למעלה מ"מ דייני' ליה כפי הרכיבה של הספינה בתוך עשרה. אבל צ"ע לפ"ז מש"כ המג"א שהספינה רחבה ד' והא בלא"ה נמי נימא רכוב כמהלך. (אבל כנו' לעיל גם גבי רכוב כ' המג"א ב' טעמים, משום דניחא תשמישתיה ומשום דרכוב כמהלך, וצ"ע האם בעי' את ב' הטעמים או דסגי בחד מיניהו). ועכ"פ גם הרדב"ז בח"ג ס' תקמ"כ "ולענין מה שאמרת שהוא מהלך למעלה מ". אין זה טעם להתיר דע"כ לא איבע"ל אלא בעמוד י' שרגלי המהלך הם למעלה מ' וכן בקופץ וכן בספינה המהלכת למעלה מ'. אבל בזמן שרגלי המוליכין הם בתוך עשרה בהא לא איבע"ל דפשיטא דבתוך י' הוא מהלך וכו' וכן יש ללמוד גם אספינה דסתם ספינה גבוה י"ט ובזמן שהיא הולכת בתוך עשרה יש בו איסור תחומין וכדמתרץ רבא אע"פ שהאדם עומד בה למעלה מעשרה מן הקרקע".

וע"ע בד' הגר"ז שם שנקט דלהחולקים על המג"א דינא הוא דכשהספינה בתוך ג"ט ודאי יש תחומין אפי' שהאדם למעלה מ"ט, ומעל ג"ט הספינה ל"ח בקרקע ודייני' את מקום האדם, וכמובא לעיל דהכלל הוא דבעי' ארעא סמיכתא ממש, ו"אין לחלק בין למעלה מ' טפחים בין למטה מ' טפחים אלא בין למטה מג' טפחים בין למעלה מג' טפחים דנפק מתורת לבוד ולא הוה כמהלכת בארץ". (ולפ"ז הא דאמרו בגמ' במהלכת ברקק, ניחא יותר אם נפרש כד' הראב"ד דהיינו במים עכורים כעין טיט הנרוק, דחשיבי כארעא סמיכתא, אבל אין ספינה מהלכת בתוך ג"ט. אא"כ דאיירי דוקא דהאדם נמי נמצא בתוך י"ט ולא למעלה בספינה). ובאמת צ"ע אם לבוד מועיל בזה דסו"ס אינה מונחת על הקרקע ואין הספינה עומדת מכח סמיכותה לקרקע. וצ"ע בכל כה"ג, דאם אמרי' דל"מ עמוד רחב א"כ הוא שייך אל הקרקע, אבל בלא"ה אם יש עמוד העומד באויר ע"י שם וכד', היינו ספינה דהויה כלמעלה מעשרה אפי' דניחא תשמישתיה, איך הדין כשהעמוד מחובר עם קרקע שעליו, וכגון דף רחב העומד באויר הגיא בין ב' הרים, והוא מחובר אל ההרים שבצדדיו, האם חיבור זה מהני או דאכתי הוי כספינה, ויל"ע הרבה בגדרי הדברים.

הרכיבה", הרי דס"ל נמי דענין רכוב כמהלך הוא טעם לאסור רכיבה לחוץ לתחום, אמנם לא מפו' בדבריו האם הנידון הוא מצד ההיתר של תחומין למעלה מעשה או מצד ההיתר של הפלגה בספינה דלאו מידי עביד. (ובסי' תכב כ' הרשב"ש עוד "עוד שאלת. מי שהיה מהלך בדרך במקום סכנה והוצרך לילך בשבת עם השיירה כדי שלא ישאר במקום סכנה איזה איסור קל יעשה שילך על רגליו או רוכב. תשובה. יראה שלא יותר טוב הוא עושה שני איסורין איסור תחומין ואיסור רכיבה, והמהלך על רגליו אינו עושה אלא איסור אחד").

ומענין לענין, המג"א בסי' קסז גבי צירוף לזימון כ' וצ"ע אם יושבים בעגלה אחד ואמרו נאכל כאן ואוכלין יחד אם יצטרפו אע"ג דקי"ל רכוב כמהלך דמי וה"ה ליושב בעגלה מ"מ כיון ששלשתם יושבי' באגודה א' י"ל דמצטרפין וצ"ע ובספינה פשוט דקביעות גמור הוא, וכ' שם הגר"ז "אם הולכים בספינה אחת ואמרו נאכל נקבעו באמירה זו אפילו כל אחד אוכל מכרו ואפילו שלא על מפה אחת אבל אם יושבים בעגלה יש להסתפק אם דינם כרוכבים על גבי בהמה שהעגלה ג"כ מהלכת משא"כ בספינה שהיא אינה חשובה מהלכת אלא המים הולכים תחתיה והיא נחה לעולם על אותם המים או אפשר כיון שהם יושבים בעגלה אחת מצטרפין משא"כ כרוכבים שאף שהם יושבים הרי כל אחד הוא רוכב בפני עצמו, וצ"ע החילוק בין ספינה לעגלה בדין רכוב כמהלך.

ובמ"ק שם כ' "כתב במג"א וצ"ע ביושבים בעגלה (ר"ל במהלכת) ואמרו נאכל כו' אם יצטרפו. ובספינה לא קמבעיא ליה דקביעות גמור הוא, ולא ידענא אמאי פשיטא ליה טפי מיושב בעגלה, דאע"ג דבשעה שאין רוח נושבת בחזקה בודאי טוב יותר לשבת יחד בספינה וחשובה הסיבה, כי אז יושבים שקטים. משא"כ בעגלה שמתנדנדת גם האופנים רועשים ואינן יכולין לכיון דעתם לשמיעה. אך הלא בעת רוח סערה ודאי גרועה ישיבת יורדי הים באניות יחוגו וינועו כשכור, פשיטא דלא חשיבא הסבה. לכן נ"ל שהכל תלוי בשקייט נסיעתם בין בים בין ביבשה, כי אחר כוונת הלב הן הדברים. וכענין ששנינו בתפלה [ברכות פ"ד מ"ו] היה יושב בקרון או באסדא כו', ה"נ ככוונה תליא מילתא שיכנונו לבם לשמוע לצאת. ובקרונות ג"כ יש חילוק, כי בעגלת צב נראה שיוכלו לכיון היטב (אם אינם הולכים בשפוע הר בעליה וירידה כי אז ודאי אינם יכולים לכיון דעתם בעגלה). והכל לפי מעוט טרדתם".

לישנא אחרינא בספינה. מד' הראש' נראה דלא גרסי לה, דביארו השייכות בין ספינה לקפיצה רק אח"כ בראיות הגמ' מספינה דר"ג. וז"ל העיתים בסי' לו "אפי' מאן דגריס א"נ דקא אזיל בספינה לא קאמר אלא לענין לצאת ממנה אבל בספינה עצמה אין תחומין, ולישנא דווקא דרבוותא לית בהו אי נמי דקא אזיל בספינה אלא דקא אזיל בקפיצה". (והרדב"ז בח"ג ס' תקמ"כ בדעת הר"מ וצ"ל דלית ליה האי לישנא דקא מיבעיא ליה בספינה נמי אלא דוקא בעמודים או בקופץ באויר. אבל קשה דאיהו בעי ביבשה ופשיט לי מספינה דהויה למעלה מעשרה ככרמלית. ותו דדחי רבא במהלכת בתוך הרקק אבל במהלכת למעלה מעשרה אכתי תיבעי לך משמע דלמעלה מעשרה ככרמלית נמי הוי בעיא ולא איפשטא. ויש לישב דמאן דבעי לא בעי אלא ביבשה ומאן דפשיט פשיט מכ"ש ורבא דחי דמתניתין ליכא פשיטותא דהתם במהלכת ברקק בתוך עשרה", כי שי' הר"מ דבים ודאי אין תחומין למעלה מ', כמבו' בתש" ס' שח וסי' שי, וע"ע בב"מ ס' תד. ויבר' לקמן).

וכבר הובא לעיל דודאי האי ספינה דר"ג היה בה רוחב דע"ד, ואעפ"כ תלי דינא בדין תחומין למעלה מעשרה, ולא דמיא לעמוד רחב. ובאמת המג"א בסי' רמח סק"ז כ' "אע"פ שהמים עמוקים י' אם הספינה משוקעת במים והוא יושב למטה מ' נמצא מהלך למט' מ' ואפי' יושב למעלה אסור כיון שהספינה רחב' ד' כמ"ש ס' ת"ד ע"ש", ותמהו עליו הא"ר והת"ש מסוג' דהספינה היתה ברובח דע"ד.

וכ' במחצה"ש "אלא על כרחך דעת מ"א בשלמא אי איכא מקרקע הספינה לקרקע הים י"ט א"כ המים ששם שקעה הספינה שם ליכא איסור תחומין, כיון דהמים בעצמן גבוהים י', וא"כ היושב בספינה אפילו רחבה ד' ליכא איסור תחומין, כי א"א לומר דהמים שתחת

מים כל מה שיכול להלך. אבל אם נתברר לנו ודאי שאין בגובה הים עשרה טפחים, כיון שדין מקום זה בימות החמה כרה"י, כדתנן רקק מים ורה"ר עוברת לתוכו וכו', לא התירו להלך בו כי אם שיעור שמותר להלך ביבשה, דהיינו שני אלפים אמה". ועכ"פ זה יתפרש בפשיטות בד' הב"ח הנ"ל, ודו"ק.

דין תחומין למעלה מעשרה הוי איבעיא דלא איפשיטא, וכ' הרשב"א "ועל כן נ"ל אלא שאני ירא להכניס ראשי בין המחלוקות דנפק"מ לענין שבת להיכא דשבת ביבשה ורוצה להפליג בים ולצאת דרך אניה למעלה מ' אי נמי בקפיצה, דאי אמרת מפשיט פשיט"ל לתנא דאין תחומין שרי אבל השתא דמספק"ל מספיקא אסור לצאת מתחום ביתו דהא איכא חזקה דתחום ביתו, דכי אזלי' בעירוב להקל ה"מ בשאין שם חזקה דביתו כספק נאכל עירובו מבעו"י או ספק נטמא וא"נ בישן בדרך וכיו"ב שלא קנו ודאי שביתה ביבשה וליכא נמי חזקה דביתו הא איכא חזקה דביתו" לא אמרי' ככי הא דניזיל בה להקל וכו' אבל ודאי משמע דהיכא דלא קנו שביתה ביבשה דליכא חזקה דביתו" ככי הא אמרי' ספיקא לקולא, ועדיין התירן של מפרשי ימים במקומו עומד כדברי רבינו נר"ו בשלא קנו שביתה ביבשה ולא ירדו ליבשה משנכנסו לספינה, הא יצאו ליבשה כהללו שמקדשין בספינה ואח"כ יורדין לא, דכל שלא קנה שביתה מער"ש מחמת שהיה למעלה מעשרה כשיגיע ליבשה בתוך עשרה, לשם הוא קונה שביתה, והרי זה לאחר מיכן אסור ליכנס לפי מה שאמרנו דמעשה אוקמיה בחזקת ביתיה, ואם נכנס אסור לו לירד כשיגיע לנמל". וד' הרשב"א הובאו בעו"ר.

וצ"ע מש"כ דכלפי מי שקנה שביתה ביבשה אין לומר ספק עירוב להקל כי יש לו חזקת תחום ביתו, והרי כשבא לצאת דרך קפיצה וכו' אי"ז משום מיעוט התחום, דהתחום במקומו עומד, אלא דההיתר בזה הוא מצד דהיצאה היא דרך למעלה מ', וע"ז אין חזקה לומר שיש לו תחומין למעלה מ', דהא בזה הוא דאיבע"ל. ובשו"ת הריב"ש במיוחסות ס"י כב (והוא ממהר"ם חלאווה ס"י קכו) האריך בד' הרשב"א, ונראה מדבריו דהכלל הוא דמי שיש לו תחום ושביתה אין ראוי לו להכניס עצמו בספיקות, משא"כ מי ששבת למעלה מ' דבלא"ה הוא כבר בכלל הספק. ז"ל "כל הדברים האלו אמורים בספינה שבים ובשנכנס לה קודם שחשכה, ולא יצא משם עד שהפליג, אבל אם שבת משחשכה ביבשה, ויש לו חזקת שביתה בביתו, אסור לו להכניס עצמו בספק ולהפליג בספינה בשבת עצמה, שהרי שביתתו ודאית וספק אם יצא חוץ משיעור מקום שביתתו וה"ל כספק ודאי, דאין ספק מוצא מידי ודאי, דע"כ לא קא אזלינן בספיקא דרבנן לקולא אלא באסורי תעורבות שכבר נתערב ונעשה מעשה או נולד ספק איסור, אבל בספק קנה שביתה או בספק נאכל עירובו מבעוד יום, או ספק נטמא, וא"נ שבת בספינה שנכנס לאותו ספק קודם שקדש היום דבכל הני ליכא חזקת ביתיה, אבל היכא דקנה שביתה ודאית ומספק אתה בא להוציאנו אל תתירנו מספק".

אכן הרשב"א השווה הדבר עם דין חזקת תחום ביתו המבו' לעיל בפ' בכל מערבין. וצ"ל, דמי שיצא מתחומו אל למעלה מעשרה, ג"כ שייך למימר ביה חזקת התחום, ומשום החזקה נדון אותו כאילו עדיין לא יצא מתחומו וממילא ייאסר לו לצאת כעת מעבר לאלפיים. (ואף דעל המקום שחוץ לאלפיים למעלה מעשרה אין חזקה שהוא כלמטה מעשרה, מ"מ העיקר תלוי ביציאה מהאלפיים ולא בכניסה אל חוץ לאלפיים). אבל ק' לומר דספיקא דדינא כה"ג יהיה עליו חזקה. (ואמנם פשוט דלו יצוייר שיהיה ספק על חורי רה"י האם הו' כרה"י, וילך אדם מרה"י אל החורים, לא נימא דכעת דינא כרה"י לגביו כיון דיש חזקה שנשאר ברה"י, כי שם הנידון הוא על עצם המקום האם הוא רה"י או לאו, אבל כאן הנידון הוא על הגברא על תחומו ומקום שביתתו, וחזקה שעומד הוא בתחומו).

עוד יל"ע בד' הרשב"א במש"כ דהשובתים בספינה ואח"כ ירדו ליבשה אין להם את ההיתר של תחומין למעלה מעשרה כי גם בזה כבר יש להם חזקת תחום, וצ"ע דאם יש תחומין למעלה מעשרה הרי שביתתם היא בספינה ולא ביבשה, ואיך יש להם חזקת תחום ביבשה. וצ"ל דמ"מ הרי ודאי כבר קנה תחום, בספינה או ביבשה, ושייך למימר בכה"ג חזקת תחום ביתו לאוסרו ליכנס. אבל עדיין

(ובד' הגר"ז בסי' תה ס"ז מבו' עוד חידוש, ז"ל "ואפילו במקום שהיא עומדת למעלה מ' טפחים אינו מהלך בה יותר מד' אמות שלא אמרו אין תחומין למעלה מעשרה אלא בהילוך הספינה על פני המים שהוא דומה לקפיצה באויר ואינו נקרא הילוך כמו שנתבאר בסי' ת"ד אבל הילוך האדם בתוך הספינה הילוך הוא כמו המהלך בארץ", וכוונתו דאם קנין השביתה הוא כלפי הספינה עצמה אז לא איכפ"ל שהיא כולה למעלה מ' ט, וע"ע משנ"ב שם סקל"א וחזו"א סי' קט סקי"ח. ואולי כוונת הגר"ז דלעולם הספינה העומדת היא כארעא סמיכתא דהרי רחבה דע"ד, ורק כשהיא נעה הוי תחומין למעלה מ'. ולא ידך גיסא כ' בערוה"ש סי' תד "אבל עמוד גבוה י' ורחב ד' אין זה למעלה מעשרה וכארעא סמיכתא היא כיון דנוח להילוך הרי בשם הוה כהארץ וכן מקומות הגבוהים כגנין והרים וגבעות אין זה למעלה מעשרה מיהו נלע"ד דאם ההר זקוף מאד עד שקשה לעלות עליו ג"כ הוי בכלל למעלה מעשרה וכסברא שכתבנו בסי' שצט"ס ע"ש ויש להתיישב בזה וצ"ע", ושם בסי' שצט"כ "אמנם בגיא יש ענין אחר והיינו דזהו הכל כשאין הגיא עמוק יותר מאלפים אמה אבל אם עמוק יותר משיעור תחום שבת אין היתר בהבלעה אלא מודד הירידה והעלייה כקרקע חלקה וכל השיפוע צריך מדידה ולמה לא אמרו כן בהר נ"ל משום דבהר יש עוד קולא בגובה כזה דאין תחומין למעלה מעשרה משא"כ בגיא").

ומש"כ הב"ח שם, ז"ל "בסי' יראים כ' אהא דפ' הזורק דלרב הונא ספינה העומדת בים דמוציא הימנה זיו כל שהוא להיכרא וממלא ופריך עלה זימנין דליכא עשרה וקא מטלטל מרמלית לרה"י ומשני גמירי דאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה שלא יהיו עמוקים י' ויותר מעט כדי שישקע הכלי ששואב בו ואין להקשות מהא דאמרי' פ' מי שהוציאוהו במהלכת ברקק פירוש בפחות מ' הא לא קשה דהתם פירושו שולי הספינה שהיו משוקעים במים ג' טפחים או ד' היו תוך י' טפחים נמצא היושב בשוליים בתחומין למטה מעשרה מהלך אבל משפת הים ועד הקרקע היה יותר מעשרה הרבה עכ"ל מיהו מדברי התוס' בפ' הזורק לשם שהקשו הך קו' מפ' מי שהוציאוהו ות"י התם מיירי בספינה קטנה אבל הכא בספינות גדולות שטוענין אותן ביותר ונשקעים הרבה במים ואין מהלכות בפחות מעשרה מיהו צריך לומר שאף הכלי שדולה בו ונשקע במים הוי למעלה מעשרה דאם לא כן היאך ממלא עכ"ל משמע מדבריהם שכל שהמים עמוקים יותר מעשרה אע"פ דמקרקע הספינה לקרקע הנהר פחות מעשרה למעלה מעשרה מקרי", צע"ג מאי נפק"מ דהמים יש להם גובה עשרה, כיון דהספינה שוקעת אל תוך עשרה.

ואולי י"ל, דהנה נת' מד' הב"מ דהאדם הרוכב בגובה עשרה לא איכפ"ל במה שרגליו בתוך עשרה, והטעם לזה כי הוא כולו מוחזק ע"י למעלה מעשרה ורגליו טפילות אל עיקר הגוף המוחזק למעלה. וא"כ י"ל דה"ה במים הגבוהים מעשרה, דאפי' אם הספינה שוקעת אל תוך עשרה אבל המחזיק והמעמיד שלה הוא המים שמעל עשרה, ולא איכפ"ל מה שהיא שוקעת למטה כי הכל גריר אל המקום המחזיק את הספינה. וא"ש לפ"ז גם מה שהב"ח הצריך שיהיו המים עמוקים יותר מעשרה, ודו"ק. ובעוד אופן י"ל בד' הב"ח, דהנה ז"ל האר"ז בהל' ער"ש סי' ג' "אין מפליגין וכו' פר"ח יש מי שאומר בזמן שגוששת ואין במים י' טפחים ומשום גזירת תחומין נגעו בה אבל למעלה מ' טפחים לא גזרו. ומש"ה נהגו להפליג בים הגדול ע"כ. ר"ל דמים שעל הקרקע י' טפחים היינו שהם עמוקים י' טפחים הוי רה"י ושאינם עמוקים י"ט הוי רה"ר והכי אמרי' לעיל אם הוי רקק המים ורה"ר מהלכת בו הזורק לתוכו ד' אמות חייב וכמה הוא רקק מים פחות מ' ט ופרש"י פחות מעשרה. שאין המים עמוקים עשרה חייב שהוא כרה"ר גמורה וכו' ואע"פ שפירשנו דהיכא שאין המים עמוקים י"ט דהוי להו כרה"ר ה"מ לענין תחומין אבל לענין להוציא מרה"י לתוכם או להכניס מתוכם לרה"י הואיל ואינם עוברים אותם מים ברגליהם הו' להו ככרמלית כ"ש אם גבוהים י"ט דהו"ל כרמלית כדתניא דים הוי כרמלית", ונראה מדבריו דשיעור עשרה בעומק המים משנה את דין הרשות, וכעת כולה מותרת גם בתוך עשרה, וצ"ע. (ואף רבינו פרחיה בשבת יט, א כ' כע"ז, ז"ל "לפיכך יש לנו ללמוד שמותר להלך בספינה שמהלכת על גובה י"ט

יתחילו מהספינה עצמה מ"מ מדידת העשרה היא מקרקע עולם ולא מן הספינה, כי ס"ס הספינה עצמה איננה בגדר הילוך, כי ההילוך בה אינו הילוך מעליא כיון דהוא למעלה מעשרה מקרקע עולם).

ויש להוסיף, דלכאור' אף דכלפי הספינה אין את ההיתר של למעלה מעשרה כיון דהוי בתוך עשרה לספינה, אבל כשיוצא ממנה הרי הוא למעלה מעשרה מקרקע עולם. (ואפשר לצייר דהספינה עומדת בנמל, והיא עצמה למעלה מעשרה מקרקע עולם, אבל יוצא אלא היבשה בתוך עשרה מיד). וילה"ס בעיקר הך היתרא דתחומין למעלה מעשרה, איך הדין בעמוד רחב העומד באמה האחרונה של התחום וקפץ ממנו לחוץ, דיצא את האלפיים למטה מעשרה, ונכנס אל האלפיים ואחת למעלה מעשרה, וכן להיפך בקפיצה בתוך האלפיים באופן שמיד חוץ לאלפיים הקרקע היא מוגבהת והוי בתוך עשרה, האם צריך להיות למטה מעשרה גם ביציאה מהתחום וגם בכניסה אל חוץ לתחום, ואז סגי בחד מינייהו למעלה מעשרה להיתרא, או דהכלל של תוך עשרה הוא דוקא ביציאה או דוקא בכניסה.

ונראה להוכיח ולהביא ראיה, דהנה ברשב"א מבו' דאם קנה שביתה בקרקע ובא לצאת דרך למעלה מעשרה יש ע"ו חזקת תחום ביתו, ונת' לעיל דהחזקה היא שגם בשעה שהוא עומד למעלה מעשרה בתוך האלפיים, עדיין הוא בתוך התחום, וממילא עדיין אסור לו לצאת. (דלמעלה מעשרה אי"ז 'היתר' על איסור תחומין, אלא הפי' דחשיב כאילו כבר יצא מתחומו, ואמנם היציאה אל למעלה מעשרה סו"ס היתר היא כיון דמעל תחומו הוא עומד, אבל היציאה אל למעלה מעשרה של חוץ לתחום באמת תיאסר, וכדלהלן). ותיקשי דאמנם יש חזקה עליו כשהוא עומד למעלה מי' בתוך האלפיים שהוא עדיין עומד בתחום, אבל למעלה מעשרה בחוץ לאלפיים אין בזה שום חזקה, ויציאה מהתחום יש כאן (ע"י חזקה), אבל כניסה אל חוץ לתחום אין כאן. ולכאור' מוכח בד' הרשב"א, דהיוצא חוץ לתחום, ובאמה האחרונה של האלפיים הוא בתוך עשרה, ובאמה הראשונה בחוץ הוא למעלה מעשרה, אין בזה את ההיתר של תחומין למעלה מעשרה.

והנה ז"ל הריטב"א "אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר. פי' דכיון דבעמדה איכא איסורא משום תחומין החמירו על עצמן במהלכת דחששו שמא תעמוד, אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה הרי לא קנו שביתה בספינה כלל בין שעמדה בין שהלכה ולמה אין מהלכין את כולה". וצ"ע, למה העמיד הקו' מצד דלא קנו שביתה, והא אפי' אם קנו שביתה הרי הילוכם בספינה הוא למעלה מעשרה. ולכאור' מוכח בריטב"א כהיסוד הנ"ל, דמצד ההילוך בספינה אין כאן את ההיתר של למעלה מעשרה כיון דיל"ד כלפי הספינה עצמה שגם בה חל קנין השביתה, והרי ההילוך הוא בתוך עשרה של הספינה, אבל מ"מ אין קנין שביתה בספינה כיון דהיא למעלה מעשרה.

ואולי אפ"ל עוד, דהנה ההיתר של תחומין למעלה מעשרה תרתי אית ביה, חדא דאין קנין שביתה למעלה מעשרה, ועוד דמותר לצאת דרך למעלה מעשרה, ואשכחנא בזה חילוק בסברא וכש"נ לעיל בד' האבהעו"ז, גבי רכיבה על בהמה, דכלפי קנין שביתה חשיב היושב על הבהמה כלמעלה מעשרה ולא קני שביתה, אבל אם קנה שביתה ובא להלך ע"י רכיבה מצד ההיתר של למעלה מעשרה, בהא אמרי' רכוב כמהלך דמי והילוכו חשיב כלמטה מעשרה. וי"ל דה"ה גבי ספינה, דס"ל להריטב"א דהא דאמרי' דאין תחומין למעלה מעשרה זה מתיר גם בספינה, המכוון הוא רק לקנין שביתה בספינה דמ"מ האדם עומד בה הוא כעומד למעלה מעשרה מקרקע העולם, אבל המהלך בספינה יש לו הילוך גמור כלפי הספינה, דהיא רחבה דע"ד והוא מהלך בה כדרך שמהלכים למטה מעשרה. (וכ"ה כוונת הגר"ז הנ"ל שכו' "ואפילו במקום שהיא עומדת למעלה מי' טפחים אינו מהלך בה יותר מד' אמות שלא אמרו אין תחומין למעלה מעשרה אלא בהילוך הספינה על פני המים שהוא דומה לקפיצה באויר ואינו נקרא הילוך כמו שנתבאר בס"י תד אבל הילוך האדם בתוך הספינה הילוך הוא כמו המהלך בארץ"). ואף דהריטב"א כ' מתחילה "ואי נמי בקפיצה. פירש רש"י ז"ל שידע לעשות קפיצה בכח שם, ובכלל

צ"ע דהרי שביתתם כעת היא רק מכוונת הממ"נ בין קנין שביתה ביבשה לקנין שביתה בספינה, וא"כ האיסור לצאת ע"י למעלה מעשרה הוא אינו ברור האם שיעורו הוא באלפיים מהיבשה או אלפיים מהים, ולכאור' אף דהרשב"א אסר למי שקנה שביתה בוודאי לצאת דרך למעלה מי' משום שיש חזקה על תחום ביתו, אבל מי שכבר יצא מחוץ לתחומו (באונס או לדעת) וכעת אמור להיות לו רק ד"א והוא עומד למעלה מי"ט, ודאי מותר לו לילך למעלה יותר מד"א, כיון דאין לו חזקה על קנין הד"א למעלה מעשרה, וא"כ ה"נ כשהוא בספינה, למה אסרו הרשב"א מצד חזקת תחום ביתו, והרי אחרי שיצא מהאלפיים מהיבשה או מהאלפיים מהים כבר לא יהיה לו איסור בהליכה למעלה מעשרה כי אין ע"ו חזקה, וגם על היציאה מהאלפיים אין לאוסרו ע"י ממ"נ כי זה בב' מקומות שונים. (אא"כ נימא דהירידה מהספינה ליבשה היא ממש בסמוך לה, או דהספינה עומדת בתוך העיר, וא"כ אין הפרש בין המקומות, ואסור לצאת מהאלפיים המשותף לשניהם משום ממ"נ).

לעיל הובא מד' החזו"א דלכאור' ס"ל דיש מקום לאסור ירידה מהקפיצה אל תוך עשרה, אבל נת' דמד' הראש' מוכח דאין בזה איסור כלל, כיון דאיסור תחומין הוא ביציאה חוץ לתחום, ולא בגרימת הימצאות חוץ לתחום. אבל באמת נ' דאף החזו"א לא דן בזה אלא בדבר אחר, וז"ל בס"י קט סק"ח "יש לעי' בספינה שהלכה ברקק והוא השתא חוץ לתחום והיא עכשו למעלה מעשרה אי מותר לי' לירד מהספינה, ואם ירד ודאי אין לו אלא ד"א דכל שהיה פ"א למטה מי' קנה שביתה וכשנמצא עכשו למטה חוץ מאלפים של מקום הראשון דינו כיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א, ואם משחשיכה ועד שירד היה למעלה מי' יורד וקונה עכשו אלפים לכל רוח, אבל אם קנה פעם אחת שביתה והוא עכשו חוץ לתחום והספינה למעלה מי' יש להסתפק אם מותר לירד. ובמ"ב סי' תה סק"ו מבואר דפסיקא לי' דמותר לירד וכן מותר לי' לטייל בספינה אף שנפתחו מחיצותיה אע"ג דכבר קנה בה שביתה כשהיתה למטה מי' ועכשו היא חוץ לתחום כל שהיא עכשו למעלה מי"ט".

ומסמיכות הדברים נראה דיש כאן נידון אחר, דכיון דקנה שביתה כשהספינה הילכה ברקק, אז י"ל דיש לו קנין שביתה גם בספינה עצמה, (וכד' הריטב"א בביאור' ד רבה דיש שביתה בספינה לקולא, ז"ל "רבה אמר הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום. פירוש דכיון דקנה שביתה בספינה זו ובאותה שעה דכו"ע כולה כד' אמות דמיא כדין השבת בתוך העיר, אף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונדונת כאן בסופה כד' אמות", כן י"ל גם לחומרא לאסור היציאה מן הספינה), ואף כשתשוב הספינה ותהלך למעלה מעשרה, מ"מ כלפי השביתה בספינה עצמה לא מתאים ההיתר של למעלה מעשרה, כי הרי אדרבה זהו התחום ומקום השביתה, ולכן דן לאסור לירד מן הספינה כי הוי יציאה מן הספינה שהיא מקומו אל חוצה לה, וכלפי הספינה עצמה לא שייך ההיתר של למעלה מעשרה כיון דהוי בתוך עשרה לספינה עצמה. (וי"ל פ' פ"רש כן גם בד' הגר"ז בס"י תה ס"ז בסוג', ע"ש). וזהו שהמשיך לדרון דהיה מקום לומר דבנפתחו מחיצותיה ייאסר עליו הטויל בספינה, (וצ"ע מה עם ההיתר של 'מהלכת'), כיון דיש לו ד"א בספינה עצמה.

(וצ"ע בסברא, דהרי הא דאין תחומין למעלה מעשרה, הטעם לזה הוא כיון דל"ה מקום הילוך, וא"כ שפיר איכא למימר דאפי' כלפי שביתה בספינה עצמה עדיין יהיה בזה את ההיתר של תחומין למעלה מעשרה, ואין נפק"מ במה שהוא תוך עשרה של הספינה. וצ"ע. ולכאור' הדבר תלוי בב' הדרכים שנת' בריש סוגיין בעיקר ההיתר של תחומין למעלה מעשרה, דאם הפי' הוא דאין איסור לצאת חוץ לתחום דרך 'מקום פטור', וכן דאין קנין שביתה במקו"פ, וכמש"כ הגאון דרה"י שאני כיון דעולה עד לרקיע, אז ודאי נראה דאם השביתה היא בספינה אז משפת ספינה משחינן ולא מקרקע עולם, ול"ש בזה ההיתר של למעלה מעשרה, אבל אם כמש"כ רש"י דהנידון הוא אם הילוך למעלה מעשרה הוי הילוך או לאו, וממילא יש נידון על המקום הזה האם יש בו איסור תחומין וקנין שביתה כמקום הילוך או לאו, א"כ הספינה שהיא למעלה מעשרה מקרקע עולם אין בה הילוך ואיננה מקום הילוך, וגם אם השביתה והתחומין

ויצא, וכן בסקכ"ג כ' "או ששגג ויצא - ר"ל שהיה טרוד בעניניו ומתוך כך לא נתן לבו על תחומו ויצא וכל כה"ג".

ובאמת כ"ה ש' הרמב"ן דס"ל ההיתר של דיר וסוהר שייך גם בעיר שאיננה מוקפת מחיצות, והא דעידי קידוה"ח נאסרו בירושלים, משום דיציאתם לדעת היא ולא מאונס, ולפיכך אע"ג דהציאה היא בהיתר (ובחיוב), מ"מ ל"ד לאונס אלא למזיד. אלא דגבי דינא דתחומין למעלה מעשרה מבו' ברמב"ן לכאו' לאירך גיסא, שכ' "מותר לילך חוץ לתחום בקפיצה, ומיהו כשבא למטה מי' אע"פ שבא בקפיצה שלו דרך למעלה מי' אין לו אלא ד"א או כל העיר כר"ג שהרי קנה שביתה במקומו הראשון ועכשיו הוא חוץ לתחום מקום שביתה שלו, וק' דאף אם הוה היתר כיון דאין תחומין למעלה מעשרה, מ"מ לשי' הרמב"ן הרי גם היתר הוה כמזיד כיון דל"ה אונס. ומבו', דהבא בקפיצה קיל טפי כיון שלא היה כאן "ציאה" חוץ לתחום כלל, כי בא למעלה מי', משא"כ בעידי קידוה"ח דאמנם יציאתם בהיתר היא אבל מ"מ יש כאן יציאה. ומינה ל' הרשב"ם, דאף דס"ל דלאו מידי קעביד מ"מ ודאי שיש כאן יציאה חוץ לתחום, אלא דמוליך הספינה הוא המוציא, ולא מי שנכנס בה בשעה שהיתה בתחום, אבל יש כאן יציאה בדעת (המותרת), ולא דמי למי שהוציא והוה באונס.

והא דהתוס' פליגי בזה וס"ל דכיון דקי"ל כרב אז אפי' בנכנס לספינה בשבת מהלך את כולה, י"ל בפשיטות כי התוס' אזלי לשי' לעיל כט, א שנקטו שם דגם מי שיצא במזיד והגיע לדיר וסוהר מהלך את כולו, וכ"ש מי שהפליג בספינה בהיתר. והגר"א בסי' תה כ' באופ"א, ז"ל "ר"י ס"ל דהוה כיצא שלא לדעת כמ"ש רשב"ם שם דספינה ממילא אזלא", ויל"פ כוונתו דכה"ג דמי לאונס טפי, כיון דהספינה מוציאתו, (ואולי אפי' אי נימא דעידי קידוה"ח חשיבי כיוצאים לדעת, מ"מ בספינה שהפליגה דמי לאונס). ומצינו נמי ש' דאפי' אם ביוצא לדעת אין את ההיתר של דיר וסוהר, מ"מ היוצא ברשות ובהיתר דמי ליוצא באונס, ז"ל התשב"ץ ח"א סי' כא "וא"צ לומר לדעת הרשב"א ז"ל שסובר דכל שהכניסוהו לעיר אפי' יצא לדעת הרי היא לו כארבע אמות ומהלך את כולה אלא אפי' לדברי האוסר שם מותר שהם לא אסרו אלא ביוצא לדעת אבל בכאן שמפני פקו"נ הוא שעבר תחומו ויציאתו בע"ש ברשות היה א"כ הרי הוא זה כמי שהוציא והוה גוים או רוח רעה שאם נכנס בעיר מהלך את כולה".

ועפ"ז בא המנהג (לפי חלק מהראש) במי שנצרך להפליג בשבת בספינה, להיכנס בה מבעו"י ולקדש שם, ואח"כ לירד לביתו וכו' ולמחרת לשוב ולהפליג בספינה, והתועלת בזה דנחשב משו"ה דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י, (ולפי חלק מהפוס' זה אפי' אם הספינה היא למעלה מ"ט ואין תחומין שם, דמ"מ שבת באויר מחיצות הספינה). ובלש' האו"ז נראה דצריך לשם כך להיות בספינה בכל ביהש"מ, אמנם לש' הראש' הוא לקדש או להדליק את הנר ולא הזכירו בהקפדה את כל ביהש"מ. וז"ל הרשב"ש סי' תח "הרשב"ם ז"ל היה מתיר ליכנס בספינה בשבת אך שלא יהלך בה אלא ארבע אמות בלבד, וכתב שאם מקדש בספינה מערב שבת שאז מותר להלך את כלה. והראש' ז"ל חלק עליו ואמר שהקדוש אינו מועיל כלום כיון שהוא פורש בשבת", ובתשב"ץ ח"ד טור ג סי' יא כ' "ודעת רשב"ם ז"ל שבקידוש שעושה הותר להלך את כולה והראש' ז"ל מתיר להלך את כולה אפי' בלא קידוש והעול' נהגו לקדש ומ"מ אם נדחק ולא יכול לקדש כדאי הוא הראש' לסמוך עליו".

ונראה מלש' הראש' דיש מעלה בהאי קידוש אליבא דהרשב"ם, וכ' הלבוש בסי' רמח "ויש שעושין קידוש בספינה וחוזרים ולנים בביתם ולמחר חוזרים לספינה, דחשבי עשיית קידוש לשביתה אפילו לא חשין, וכן נוהגין בקצת מקומות להיתר גמור ואין למחות בידם", והיינו דאהני קבלת שבת ע"י הקידוש לקולא למימר דכאילו שבת במחיצות הספינה בכניסת השבת אע"פ שעוד לא שקעה החמה, וכמו שביאר האו"ז, ז"ל "לענ"ד ס"ל ללבוש לתרץ בזה קושיית ב"י על הר"ן, למה לי קידוש הא במערב ברגליו סגי, ומה שמתרץ ב"י דלפרסומי מילתא מקדש, ס"ל לדוחק. ועוד הא בהגהות אשר"י שהביא ב"י לא הזכיר קידוש אלא מחשיך ברגליו,

זה יש שילך בקפיצה דספינה וכדמוכחא שמעתין", אין להוכיח מכאן דהילוך האדם בספינה הוא ג"כ בהיתר של למעלה מעשרה, דכוונתו להילוך הספינה עצמה ולא להילוך האדם בספינה. וזה חידוש.

ז"ל הרמב"ן בסי' ס "ומשום איסור תחומין ליכא, דסברי לה כדרב הונא דאמר מארעא משחינן י' טפחים ואין איסור תחומין למעלה מי', וגמירי דאין ספינה מהלכת בפחות מי' כלומר במים שאין עמוקים עשרה", ומבו' בדבריו דלמ"ד משפת מיא משחי' אז ל"ה בגדר תחומין למעלה מעשרה, דגם לענין זה משחי' משפת מיא. (וכן העיר בגאו"י בסוג' למ"ד משפת מיא משחינן). אבל צ"ע דהא לעיל מינה שם פ"י את דינא דברייתא דאין מפליגין ג' ימים וכו' מצד דין תחומין, ז"ל "אין מפליגין בספינה אלא ג' ימים קודם לשבת וכו' והאי תנא מספקא ליה אי יש תחומין למעלה מעשרה טפחים או לא, וקאמר בד"א לדבר הרשות דמחמרינן ואמרינן אין מפליגין דיש איסור תחומין למעלה מיד ולא יפליג בתוך ג' שלא יבא לידי איסור תחומין, אבל לדבר מצוה מקילינן ואמרינן אין תחומין ומותר להפליג תוך שלשה", וא"כ יש ברייתא מפו' דמארעא משחינן ולא משפת מיא, ואיך נחלקו אמוראי בהא.

אי' בילקו"ש ישעיה רמז תקג "כתיב והיה מדי חדש בחדשו והיאך אפשר שיבא כל בשר בירושלים בכל שבת ובכל חדש, אמר רבי לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כלו והיאך באים בראש חדש ובשבת מסוף העולם אלא העבים באים וטוענים אותם ומביאים אותם לירושלים והם מתפללין שם בבקר, והוא שהנביא מקלסן מי אלה כעב תעופינה, והרי שחל ר"ח להיות בשבת ואומר הכתוב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו והיאך. אמר רבי פנחס הכהן ברבי חמא בשם ר' ראובן באים שני פעמים אחד של שבת ואחד של ר"ח והעבים טוענין אותם בהשכמה ומביאים אותם לירושלים והם מתפללים שם בבקר, והם טוענים אותם לבתיהם, מי אלה כעב תעופינה הרי של בקר, וכיונים אל ארובותיהם הרי של מנחה". ויש כאן ענין של תחומין למעלה מעשרה, וגם היתר של 'לאו מידי עביד', ויל"פ.

בדין הפלגה בספינה בשבת

תוד"ה הלכה כר"ג בספינה. נחלקו הראש' האם מותר ליכנס בספינה מער"ש ובשבת, ובנכנס האם מהלך את כולה או לאו, ויש בכניסה זו כמה צדדים של איסור ובהם גם איסור תחומין, ויש לבאר השי' והדינים בזה.

רשב"ם התיר ליכנס בספינה מער"ש ואף בשבת עצמה, וכלפי יציאה חוץ לתחום כ' דאין בזה איסור כיון דלאו מידי קעביד אלא ספינה ממילא אזלא, ומה שאמרו בברייתא דאין מפליגין וכו' זה אתיא כב"ש, אבל כלפי ההילוך בספינה חילק בזה, דאם נכנס בה מער"ש אז מהלך את כולה, אבל אם נכנס בשבת עצמה אין לו בספינה אלא ד"א. אבל גבי להיכנס בקרון אף לרשב"ם אסור כי גזרי' שמא ישכח וירד, (ויש בזה חילוק לש' בראש' האם אסור להיכנס בקרון גם מער"ש), אבל לא גזרי' שילך בספינה יותר מד"א כשאסור לו (אם נכנס בשבת).

ובהאי חילוקא כבר נת' דיש מהראש' דפי' טעמו של הרשב"ם לאסור ההילוך בספינה כשלא נכנס בה מבעו"י, משום דס"ל לפסוק כשמואל דלא קי"ל כר"ג בדיר וסוהר אלא בספינה, וכשי' ר"ח דפסק הכי. אמנם כבר הובא דהאו"ז וכן הר"ן בשבת וכן הב"י פי' את ד' רשב"ם דאמנם קי"ל כר"ג לגמרי וכדפסק רב, ואפ"ה הכא כיון דנכנס בספינה מדעת אז אין לו את ההיתר של דיר וסוהר, כי לא דמי למי שהוציא והוה נכרים וכו', ורק אם נכנס בה מבעו"י מהלך את כולה. ומבו' בזה חידוש דאע"ג דלהיכנס בספינה הוה היתר גמור, והיציאה חוץ לתחום ממילא נעשית ואיהו לאו מידי קעביד, אפ"ה דמי ליוצא במזיד ולא ליוצא באונס, כיון דמדעת גרם שיהיה חוץ לתחומו, אף כי בהיתר גמור. (ואע"ג דהב"י ס"ל דיציאה בהיתר דמי למזיד וולא לאונס כיון דיצא לדעת, אעפ"כ נקט בשו"ע דשוגג דמי לאונס. ונת' לעיל דאפי' שוגג של אומר מותר יש בו מעלה על יציאה ברשות בגלל שהיציאה היא בטעות. אבל עכ"פ במשנ"ב הדגיש ל"כ וכ' בסי' תה סק"ב "אבל אם יצא באונס או מחמת טרדתו שכח

דמהני לענין לקנות שביתה בספינה להלך את כולה, מבו' דס"ל דהא דקאמר רבה דשאני ספינה הואיל ושבת באויר מחיצותיה מבעו"י זה גם בספינה שעמדה, וכש"נ לעיל במקומו דמעלת שבת באויר מחיצות מ"מ יש כאן אפי' שעיקר השביתה היא כלפי מקומו בקרקע העולם.

ואפ"ל ד' הרא"ש עוד, דאותרם שמתקנים סעודתם בספינה וכו' כוונתם לקנות בה שביתה כעין ענין עירוב, (וכלש' הר"ן בשבת שהביא הב"י, שכ' "ולפיכך נוהגין עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מע"ש ומסדרים שם שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביתה ואח"כ חוזרין ונכנסין לה בשבת ועושין כך מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מד' אמות שלו לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום ואע"ג דקי"ל דהלכה כר"ג דמהלך את כולה אפי' בדיר וסוהר אע"ג דלא שבת באויר מחיצות ה"מ בנתנוהו נכרים בדיר וסוהר דאניס הא לדעת לא עשאום כארבע אמות אבל כיון שנכנס לה מע"ש נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהיה שביתתי וכיון דקונה שם שביתה שובת באויר מחיצות מבעו"י הוא ומהלך את כולה דכד' אמות היא אצלנו", וע"ז הוא דקאמר דקנין העירוב נמדד לפי המקום בקרקע העולם ולא לפי הספינה, וכש"נ לעיל דמעיקר הדין ודאי מקום התחום הוא לפי המקום בקרקע העולם, ואעפ"כ יש מעלה בשבת באויר מחיצות אפי' שזו ממקומם כיון דהדיורים נתפסים גם כלפי המחיצות, אבל הרא"ש ס"ל דזה שייך דוקא בדיורים ממש, ולא בעירוב וקנין שביתה.

יל"ע למה אין איסור בכניסה לספינה בשבת ובער"ש מצד אמירה לנכרי והנאה ממעשיו, דהרי הנכרי מוציא חוץ לתחום. ואין לומר דאירי דוקא כשרוב המפליגים הם נכרים, דלכא' אכתי זה לא יועיל כלפי מה שהנכרי מוציא אותו עצמו, ומבו' דאירי נמי בלא"ה ומ"מ אין כאן איסור של אמירה לנכרי. (ובמהרש"א כ' "משא"כ הכא בספינה בנכנס בה בשבת לא דמי לאמירה דנכרי דהספינה ממילא אזלא"). וגם דהרמב"ן הרי מפרש את האיסור להפליג בספינה בג"י הסמוכים לשבת מצד אמירה לנכרי על המלאכות הנעשות ע"י הספנים, וע"כ דלא אירי דוקא ברובה נכרים.

ואולי י"ל דאין איסור להוציא אחר וכל האיסור דתחומין הוא רק לצאת בעצמו, ואמנם אשכחן תחום לכלים, אבל שאני התם דע"כ הגדר הוא דנאסר להוציאם, אבל תחומין באדם שמהו ר"ק איסור יציאה ולא איסור הוצאה. אבל לא ארווחא בהא מידי דהא הוא יוצא עם בגדיו וכליו, ומצד זה יש לאסור משום אמירה לנכרי. (ואולי י"ל דבכלל הסברא דלאו מידי קעביד נכלל גם דאין בזה איסור כלל, וע"ד מש"כ הרמב"ן "ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו שהרי הלך הספינה אינו קרוי הלך כלל, ותמה על עצמך הוא יושב ברה"י שלו שהספינה רה"י היא גבוה עשרה ורחבה ארבעה וכדאי' בפ' הזורק ואתה חושש לו משום מהלך שלש פרסאות, איהו מינח נייה וספינה הוא דקא מסגי, וחצר מהלכת היא ולא אדם מהלך כלל", ואולי זה מתאים גם בתחומין של אלפיים, וצ"ע. אבל ית' להלן חילוקים בין סברת הרשב"ם דלאו מידי עביד לסברת הרמב"ן דהילוך הספינה אינו הילוך כי הוא יושב בתוך רה"י). וגם יש כאן אמירה לנכרי כלפי איסור שט.

בד' הרשב"ם (ועור'ר) מבו' דאע"ג דהתיר להיכנס בספינה אפי' בשבת כיון דלאו מידי עביד, מ"מ לב"ש דאסרי עשיית מלאכה מבעו"י אמרי' דאין מפליגין וכו'. (ואולי זה היה הנידון גם אליבא דב"ה לאסור בשבת עצמה, כי ב"ה אולי מודים לב"ש כלפי שבת עצמה). וק' דאם הוי דבר המותר בשבת כיון דל"ה כיוצא חוץ לתחום, אז למה ייאסר אליבא דב"ש לעשות כן מער"ש. וכה"ק הרא"ש ז"ל "אין נראה לי דבריו בזה דע"כ ל"פ ב"ש ובי"ה אלא בדברים שאסור לעשותן בשבת דבית הלל שרו עם חשכה ובית שמאי בעו שתיעשה מלאכה מבעוד יום. אבל אי שרי ליכנס בספינה בשבת בהא לא שייך פלוגתייהו בע"ש". והנה בעיקר ההיתר של הרשב"ם דלאו מידי עביד מבו' בראש' לכא' דיש צד לחלוק בזה, וצ"ע דבהל' מעשה' של כל התורה ודאי לא מציינו דלהיכנס לספינה שבא אח"כ אחר ומושיטה זה ייחשב מעשה. והיה מקום לומר

ור"ן לא הזכיר מביהש"מ וחשיכה, לכן ס"ל ללבוש לתרץ דר"ן מיירי שמוסיף מחול על הקודש ואינו רוצה להיות שם ביהש"מ, לכן צריך לקדש דזה הוי קבלה גמורה לשבת, וכדקי"ל סי' רסג דאסור במלאכה כשמקבל שבת מבעוד יום. והנה מצאתי בשבלי הלקט שכתב לא ידעתי אמאי נהגו לקדש ולאכול כיון דהוא גופיה ישנו שם בשעה שקידש היום עכ"ל, ולב"י מישתמיט דבריו, וצ"ע, וע"ע במג"א סקי"ב דפליג ע"ד הלבוש. ואמנם בפמ"ג שם פי' דהמעלה של הקידוש היא רק לענין איסור שט, דחשיב כביתו כבר ול"ה כנכנס בשבת לשוט, אבל בא"ר מבו' דס"ל דזה מהני גם לענין קנין שביתה, דבזה הרי איירי הר"ן בשבת שעליו דן הב"י. (וע"ע בד' הגר"ז ודגמ"ר בסי' רסג במעלת קבלת שבת ע"י קידוש). ויש להביא ע"ז עוד את לש' הריטב"א בשבת יט, א שכ' "והוא שעשה שם קידוש מע"ש לקנות בו שביתה, או שהיה שם בשעת ביהש"מ כמו שנהגו", ומשמע להדיא קידוש מהני גם בלי שביתה בביהש"מ.

ויל"ע אי סבירא לן דבנכנס באיסור אין היתר של דיר וסוהר, מה הדין אם נכנס באיסור אחר שאינו איסור תחומין. ועי' גאו"י. ולכא' הדין נותן דרק איסור תחומין קגרים, אבל כשהגיע באיסור אחר עדיין יש לו את ההיתר של דיר וסוהר. אכן הנה בסו"ד התוס' הובא דר"י אסר ליכנס בספינה, וכן ליכנס בקרון אפי' מער"ש כיון דיכול לירד בכל שעה, ודנו האחרו' האם כוונתו לאסור מצד איסור תחומין או מצד אחר, והנה המג"א בסי' תה כ' לבאר מש"כ השו"ע שם דמותר להלך בכל הספינה כיון דשבת באויר מחיצותיה, ולכא' הא בלא"ה נמי הא איכא היתר של דיר וסוהר, ות"י המג"א דנפק"מ לנכנס באיסור שאין לו היתר דיר וסוהר, וכך הובא בביאור"ל שם, ז"ל "ובמג"א מיישב דברי השו"ע דשבת באויר מחיצות דוקא ומיירי שהפליג באיסור כגון שנכנס שם בע"ש וקנה שביתה ויצא ולמחר נכנס בספינה והפליג והמחבר לטעמיה בסי' רמח ס"ג דכיון דיצא מן הספינה בלילה הוי כמו שלא קנה שביתה ואסור ליה להפליג למחר ובכגון זה שמפליג באיסור בשבת בודאי אסור לו לזוז מד' אמותיו בספינה גופא וכמו ביצא חוץ לתחום מדעת המבואר בסעיף ו' ואשמעינן הכא דבענינו ששבת עכ"פ באויר מחיצות ביה"ש אע"ג דלא מהני ליה לענין להתיר להפליג מ"מ אם הפליג מותר ליה לטלטל בכל הספינה".

והנה בסי' רמח שם ביאר המג"א טעם האיסור משום שט, הרי להדיא דאף איסור שט משוי ליה כנכנס באיסור להפקיע את ההיתר של דיר וסוהר. אכן עי' במג"א בסי' שה שכ' "ומשמע בתוס' ורא"ש דאין איסור במה שהעכו"ם מוליכו חוץ לתחום דאיהו לאו מידי עביד, וכ"כ מהר"ק שורש מ"ו אבל ר"ל חביב סי' כ"ח כתב שהרא"ש כ"כ לחלוק על הרשב"ם אף בתוך התחום אבל באמת חוץ לתחום אסור משום תחומין וראיה מספינה דאסור וכמ"ש סי' רמ"ח ועס"י ת"ה ס"ז, ומשמע דכוונתו הכא לאיסור תחומין. (וק' דהרי בסי' רמח שם איירי לענין למעלה מעשרה ולמה יש בזה איסור תחומין. וצ"ל דנפק"מ ב"י"ב מיל דמחמרי' בזה גם למעלה מעשרה. אבל זה תלוי בדין תחומין י"ב מיל בים. וגם צ"ע אי חשיב כה"ג כיצא לדעת באיסור, כיון דמתחילה הוי היתר ורק אחרי י"ב מיל הוי איסור). וצ"ע.

ז"ל הרא"ש בסי' ג' ויש שנוהגין שמתקנין סעודתן בספינה מערב שבת ומדליקין בה נרות לקנות שם שביתה וסומכין על זה ליכנס בה בשבת ולהפליג ואין בזה תועלת של כלום דכיון דאין הספינה זזה משם עד למחר ואז הם נכנסין בה הרי הן מפליגין בספינה בשבת. ולענין קנין שביתה כדי להלך את כולה דסברי אינהו דאסור לא מהני מידי דמה קניית שביתה שייך בספינה מאחר שנוסעת משם והולכת חוץ לתחום", והאחרו' תמהו דהא בספינה נמי קאמר רבה לעיל דשאני מדיר וסוהר הואיל ושבת באויר מחיצותיה מבעו"י. וכ' בתפל"מ דדוחק לחלק בין עמדה למהלכת. אמנם נ' דע"כ הרא"ש ס"ל לחלק בזה, דרק ספינה מהלכת אין שביתתו נמדדת ביחס לקרקע העולם אלא ביחס לספינה ומחיצותיה, אבל בספינה עומדת שביתתו היא בקרקע העולם, וזהו שהק' הרא"ש דמה קניית שביתה שייך בספינה מאחר שנוסעת משם והולכת חוץ לתחום, ושביתתו מעיקרא היא בים ולא בספינה. ומד' הראש' דס"ל להצדיק המנהג

דהחמיר בספיקא דתחומין למעלה מעשרה כמובא בראש' כאן, ולכן אוסר הפלגה בספינה).

וז"ל האו"ז בסי' קמו "ואם תאמר למה התירו חכמים להפליג בספינה בים הלא נמצא מביא עצמו לידי אונס ולצאת חוץ לתחום ולא דמי למי שהוציא אוהו עכו"ם. איכא לתרוצי לא אחמור רבנן כל כך בספינה דהכא ליכא טרחא כמו בהולך ברגליו ביבשה דהתם אין אדם רשאי שיביא א"ע שיוציאוהו עכו"ם דהא איכא טירחא תירתא אבל המפליג בספינה הולכת והוא נראה שאינו זו ממקומו ומותר להשתמש בה כאשר ישתמש בביתו. ועוד שהואיל ונעקרה הספינה ממקומה נראה כאילו אינו יכול לעכבה והספינה ביד רב החובל והמנהיגה שהוא עכו"ם בידו הוא להעמידה ולהוליכה, ומבו' בדבריו דאין ההיתר של רשב"ם אלא מצד אונס (ולא ד'לאו מידי קעביד), וגם דלא התיר הכנסת עצמו לאונס כה"ג אלא רק מפני דתחומין הוי איסור דרבנן, וכן דהכא ליכא טרחא, וכך מבו' גם בד' האו"ז בהל' ער"ש סי' ג שכ' "ונראה בעיני לפרש דפר"ח סבר דתחומין דרבנן אפי' למהלך ברגליו והכא שהוא יושב בספינה היא דקאזלא משום דמיא הוא דקמטו לה אפי' איסורא דרבנן ליכא אלא משום מראית העין הלכך יום ויומים קודם השבת אסור משום מראית העין דמחזי שרועה ללכת לדרך בשבת אבל ג' ימים קודם השבת שרי דלא אושא מילתא כולי האי והרואה שהוא מפריש כסבור שבתוך ג' ימים יגיע למקום תחנותו וכו' הילכך אתברר טעמא דפר"ח דהואיל דתחומין אינם כ"א דרבנן אפי' למהלך ברגליו מעתה ליושב בספינה אפי' מדרבנן אינם אסורין דהא מיתב קא יתיב בגוה וספינה נמי מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה. אלא שרבנן גזור משום מראית עין שלא לצאת ולהפליג מיבשה לים בפחות משלשה ימים קודם השבת היכא שאין המים עמוקים עשרה", הרי דבתחומין דאו' אף רשב"ם מודה לאיסור. וצ"ע בכ"ז.

הרבה ראש' פליגי על היתר הרשב"ם, וס"ל לאסור מצד איסור 'שט'. והא דרשב"ם לא חייש לזה, כפי הנראה ס"ל דהאי איסורא הוא רק על מנהיג הספינה ולא על כל מי שמפליג בה. וז"ל המאירי בשבת שם "וראשונם של גאונים היה בא עליה מטעם שט ואין חלוק אצלו בין שט בידו ובגופו בין על חבית של שייטין והוא הדין לספינה וחוץ מכבודם ישתקע הדבר שאם כן לעולם אסור וספינה ודאי אדם נח בתוכה ואין בה סרך שיטה כלל". וע"ע שב יעקב סי' טז. ועכ"פ מבו' בתוס' דגם אם נכנס מבעו"ז לספינה וקידש בה זה ל"מ כלפי איסור שט, אמנם בראש' מבו' דאם נכנס מבעו"ז ולא יצא מן הספינה אז אין כאן איסור ואפי' שהספינה לא התחילה את ההפלגה אלא אחרי שנכנס שבת, וכ"כ גם בתש' כלל כב סי' יב, (ז"ל "וכן אסור לפרוש מהיבשה לספינה בשבת, אף אם קדש ואכל בתוך הספינה ויצא אחר כך לחוץ, דנמצא שמפליג בשבת מן היבשה אל הים. אלא יכנס אל הספינה מבעוד יום ולא יצא אחר כך").

וכ"פ השו"ע בסי' רמז ס"ג, אבל הרמ"א שם כ' "ויש אומרים דאפילו יצא מן הספינה שרי, דמאחר שקנה בה שביתה מע"ש מותר אח"כ ליכנס בה בשבת ולהפליג", ובפשטות משמע דמהני גם לענין איסור שט, וביאר המג"א סק"א "דמאחר שקנה שביתה" ה"ל כביתו ומותר ליכנס בה בשבת", ועי' ב"מ שתמה בזה מה זה סברא לענין איסור שט. (ואולי אדרבה לגבי איסור תחומין ל"מ הקידוש, ורק גבי שט דעי"ז כבר חשיב 'ביתו' ול"ה כנכנס לשוט בשבת, וכעין שהותר בהערמה לצורבא מרבנן, ודו"ק. אבל לש' השו"ע 'קנין שביתה' צ"ע בזה. ובכ"ז שם נקט בד' הבה"ג דמהני דבר זה רק כלפי תחומין ולא כלפי שט, והיינו דכלפי איסור תחומין או 'נראה כתחומין' ג"כ אמרי' דאם הוא שייך לספינה מבעו"ז אז יש כאן בחינה כאילו נכנס בה מבעו"ז, וגם ההחולקים על רשב"ם ולא מתירים מצד דלאו מידי קעביד, מ"מ האיסור הוא בצירוף ה'כניסה' לספינה). אבל מצינו כן באו"ז סי' קמו שכ' להדיא "ואומר רבי" יצחק בר שמואל דלכך גזרו חכמים שלא ליכנס בשבת בספינה היכא שלא קנה שביתה מביה"ש משום דדמי לשט בנהר בשבת שאסרו חכמים כדתנן פ' משילין ולא שטין ע"פ המים ואמרי' בגמ' גזירה שמא יעשה חבית של שייטין ותו דאיכא למיחש שמא ינהיג הספינה והוה כמוליכה ד"א בכרמלית

דאיסור יציאה חוץ לתחום הוא לא על מעשה היציאה אלא על גרימת ההימצאות בחוץ, אכן ז"א דהרי מבו' דאם אין תחומין למעלה מ' אז מותר גם לרדת אל מטה. וצ"ל דאמנם האיסור הוא היציאה, אבל יש לאסור גם בלי 'מעשה' יציאה, אלא כל מה הנחשב שהוא בגדר 'יוצא' חוץ לתחום, ויש לאסור גם בצד קלוש של שותפות ושייכות בהאי יציאה, להנך ראש' דפליגי ארשב"ם. וי"ל דהרשב"ם לא פליג ע"ז לגמרי ואף לדיריה ל"ב 'מעשה', אלא דמ"מ ס"ל דאין לשייך את הכניסה לספינה עם הפלגתה לאחר מכן, ויש יותר מקום להתיר כשהכניסה היא מבעו"ז, כיון דאז ודאי אין לצרף את הכניסה עם היציאה חוץ לתחום, ובהא יש לאסור אליבא דב"ש.

ובאמת יל"ע להך דפליגי ארשב"ם ואסרו הפלגה מצד איסור תחומין, (ולא מצד איסור שט), האם כוונתם לאסור מעיקר הדין, ובמה פליגי על טענת הרשב"ם דלאו מידי קעביד. והנה הא"ר בסי' תד כ' "וכיון דעל וכו'. והוא הדין אם דחפוהו כותים לתוך העיר, אך לא יאמר להם שידחפוהו (מהרי"ל שם). ובקושטני"ה ראיתי נוהגין שישראל אחד אומר לכותי שיוציאהו (שיירי כנסת הגדולה הגהות ב"י אות ג), והיינו דכיון דהוא לא הוציא עצמו וגם לא אמר לנכרי שיוציא אותו אז ודאי אין כאן יציאה חוץ לתחום מצידו. (וכן בדרכ"מ שם כ' "ושמעתי מאבא מורי שיאיר נרו דפעם אחת היה גם כן בא בספינה בשבת ויצאו על ידי הערמה שהעמידו עצמן על ראש הספינה עד שהנכרים לא יוכלו לצאת ודחפו אותן לחוץ"). אבל בסי' התרומה סי' רכד כ' על ד' הרשב"ם "אין נראה למורי רבי' שהרי רבי ורשב"ג דפליג עליה בספינה לא מסתבר דפליגי אליבא דב"ש כי אם אליבא דב"ה ואפ"ה אסרו פחות מג' ימים ועוד בדבר אפי' דליכא מלאכה אסרי ב"ה בשבת דליכא איסורא במה שנותן הכלים לעכו"ם ועוד המלאכה העכו"ם עושה אותה אבל בספינה הישראל עצמו מהלך עושה איסור שהולך חוץ לתחום", ומשמע דס"ל דחשיב הישראל כהולך חוץ לתחום. אבל עי"ש בסי' רכה שכ' "וא"כ אף מע"ש אסור ליכנס בספינה אם סבור ללכת בתוכה בשבת דנראה כשט ועוד משום דהולך חוץ לתחום לכך צריך ליכנס בספינה ג' ימים או בעת שיוכל לעבור קודם שבת כדתניא אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת ואז אפי' הוא בתוכה בשבת אין בכך כלום ולא החמירו כ"כ", והיינו דלא פליגי על רשב"ם מעיקר הדין אלא הוי רק איסור דרבנן.

והמהרי"ק בשורש מה האריך בזה דהחולקים על רשב"ם (מצד איסור תחומין) נמי לא אסרי אלא מדרבנן, ז"ל "אלא ודאי נראה דאפי' יש תחומין למעלה מ' איכא למישורי היכא דהפליג ג' ימים דתחומין דרבנן דאפילו למ"ד תחומין דאורייתא ה"מ היכא שהוא מהלך ברגליו אבל בהא דלאו מידי עביד אלא מיא ממטו ליה לספינה או הנכרים המלחים פשיטא דליכא איסורא דאורייתא דע"כ לא קמפליגי כל הפוסקים על רבינו שמואל דמתיר ליכנס בספינה אלא דווקא לענין דרבנן אבל בדאורייתא מודה דליכא איסור ולא רצו לגזור כ"כ כמו שכתוב בספר התרומה דמשום כך לא החמירו להיות בספינה בשבת בדהפליג ג' ימים קודם שבת". אבל לכאן נראה דהריטב"א פליג מעיקר הדין, דכ' כאן (בע"ב) על ד' רשב"ם בסתמא ד'אינו נכון', "ואע"ג דממילא אזיל או שהגוי מוליכו אין בכך כלום, דספינה נמי מנפשה אזלא ואפילו הכי קא מתסר למ"ד יש תחומין למעלה מעשרה", (וצ"ע היכי אשכחן דאסור בספינה כשנכרי מנהיגה). ובשבת יט, ב כ"כ בלש' תימה, ז"ל "ועוד א"כ לדבריו יהא מותר ליכנס בה בשבת דהא איהו לא עביד מידי, אלא ודאי כיון דעייל התם על דעת ללכת חוץ לתחום איסורא קא עביד", ולא נראה דכוונתו לומר דיהיה בזה רק איסור דרבנן. ולש' הראב"ד בתש' (המובאת במיוחסות לריב"ש סי' כב ובמהר"ם חלאווה סי' קכו) הוא "האיך ילך אדם וישב לו בסוף תחומו על דעת וכוונה שיוציאוהו חוץ לתחומו בשבת, ואם להחשיך על תחומו כדי לצאת למוצאי שבת התירו, אבל מי שהולך בשבת על דעת שיוציאוהו בשבת עצמה, הרי הוא כמזמין עצמו לדבר עבירה שהוא נחשב דבר עבירה, והרי הוא עובר בכל יצא איש ממקומו וגומר לפיכך ראוי לגדור בזה ולומר הרימו מכשול מדרך עמי", ולא מוכרע האם הכוונה לאיסור מעיקר הדין או מגזירה. (והראב"ד אזיל לשי'

כשיצא ואין היתר אלא משום דה"ל כביתו לכן אסור בספינה אחרת", (ומהר"ם אלשקר בסי' קח כ' "ולענין סדר היציאה מן הספינה תדע דלפי דעת התוספות שאמרו דטעמא דאין מפליגין בספינה משום שט וכו' נראה דאין לירד אלא על ידי כבש דוקא אבל במעברת אסור דמה לי לבא מה לי לצאת וכן נראה קצת מדברי קצת מפרשים ז"ל והרמב"ם ז"ל שלא התירו אלא על ידי כבש ואע"ג דלית להו הך טעמא אלא דמצי למימר דתפסי לישנא דגמ' שהתירה בכבש ולא דוקא הוא אי נמי איכא למימר דעדפיא קאמרי דאפי' בכבש שעשו גוי' בשבת לירד בו יכול לירד עמהם ואפילו עשו אותו בפניו ומכירין אותו מותר אם לא עשו בשבילו"). ואולי זה תלוי בטעמים הנ"ל, האם ההיתר הוא מצד דהוי כביתו או מצד ההיכר.

ובביאור ד"הב"י שהביא מד' הר"ן להתיר ליכנס בספינה בשבת אם קנה בשביתה מבעו"י, דלכאור' ק' דהא הר"ן לא דן מצד האיסור ליכנס בספינה בשבת, אלא דן שם האם הוי כשבת באויר הספינה מבעו"י כיון דל"ל היתר של דיר וסהר, ומבו' א"כ בב"י דס"ל דהדבר תלוי בקנין השביתה ממש, ולכן יש מקור מהר"ן דקונים שביתה בספינה, ואף דהספינה היא למעלה מ"ט, מ"מ מהני הקנין בה להתיר את ההילוך בכולה כד"א, וה"ה דהאי קנין שביתה יועיל להתיר את הכניסה לספינה. אבל לפ"ז יהיה מבו' דהחיסרון של קנין שביתה למעלה מעשרה, אמור להיות חיסרון גם בהאי קנין שביתה שבא להתיר את האיסור של שט. ובאמת עי' ברעק"א קמא תש' יג שכ' "ומ"ש רום מעלתו דאפשר לקנות שביתה במעבורת ולעשות קידוש, אינו נראה, דדברי הר"ן שייך רק בספינה דהוי כמו בית ועושים בה כל צרכם בזה הוי כחזור לביתו אבל מעבורת שהוא רק רפסודות עצים מחוברים זה לזה אינו חדר ובית ול"ש זה, כנלענ"ד", והיינו דפשיט"ל דבעי שביתה בתוך מחיצות כדי להתיר את הכניסה בספינה בשבת, אבל מתוך לשונו נראה דאין הכוונה מצד דיני קנין שביתה אלא מצד ההגדרה דהוי כ"ביתו". ועכ"פ כבר נת' לעיל בד' הר"ן (עפ"ד המג"א) דהא דשייך קנין שביתה אף דהוי למעלה מעשרה, כיון דהמעלה של שבת באויר מחיצות מבעו"י אינה תלויה בקנין השביתה אלא בעצם מציאות השביתה. (אמנם היה אפ"ל דאף דנקוט לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה, מ"מ אפשר לנקוט לקולא גם להיפך דיש שביתה למעלה מעשרה).

כ- המג"א בסי' תה סק"ז דהנפק"מ לדידן דס"ל להתיר בדיר וסהר במעלה שיש בספינה במה ששבת בה מבעו"י, זה נפק"מ ביצא לדעת והיינו דנכנס לספינה באיסור. וביד אפרים וכן החזו"א בסי' קט סק"ז פ"י כוונתו דאע"ג דנכנס לספינה בשבת, מ"מ כיון שנכנס בה כשהיתה בתוך התחום או יש לו את המעלה של שבת באויר מחיצותיה מבעו"י, והדבר תמוה למה נחשב כשבת בה מבעו"י. (ז"ל החזו"א שם "הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י, יום, משמע דוקא מבעו"י יום אבל נכנס לספינה בשבת באונס והוליקוה חוץ לתחום לשמואל אין לו אלא ד"א, ונ"מ לדידן בנכנס לדעת שאין לו אלא ד"א ולא חשבינן ל' כדין שבת באויר מחיצות שהיה מקום להתיר כולה אף ביצא לדעת, ובמ"א סי' ת"ה סק"ז כתב דנכנס בשבת והוליקו הספינה מהלך כולה משום שבתחלת כניסתו היתה הספינה תוך התחום וקנה כולה ולפיכך כשהפליגה חוץ לתחום נמי מהלך את כולה וד"ז צ"ע, ועי' בגליון יד אפרים שם"). אבל עי' במחצה"ש וא"ר דפי' ד' המג"א דנפק"מ בשבת בה מבעו"י ואח"כ יצא ושוב נכנס, דלדעת המחבר הוי איסור (תחומין או שט), ול"מ שביתתו מבעו"י, ולפיכך הוי כיצא לדעת דאין לו דיר וסהר ומ"מ מהלחך את כל הספינה הואיל ושבת באויר מחיצותיה מבעו"י. (ופי' היד אפרים צ"ע מד' הר"ן בשבת שהביא הב"י, דמבו' שם דע"מ להיחשב שבת בספינה מבעו"י בעי למיעבד שם קידוש ולהדליק את הנר וכו', ולא סגי במה שנכנס בה באמצע שבת בזמן שעדיין עומדת בתוך התחום).

וכן נראה בד' הגר"א שכ' "ומ"א תירץ דמיירי בנכנס בשבת דה"ל כיצא לדעת ואפ"ה כיון ששבת. ולכאורה כן מ' בגמ' דכ"ע מיהת הלכה כו' ואע"פ שבדיר וסהר לא מהני האונס", וכוונתו להוכיח דהרי הנכנס בספינה באיסור הוא נכנס, ואפ"ה שרי בה לכו"ע הואיל ושבת בה מבעו"י, ומינה מוכח דמעלת שבת מבעו"י מהני אפי'

אבל היכא שקנה שביתה מביהש"מ איכא הכירא טובא וליכא למיחש כולי האי".

ועי' בנובי"ת סי' מט שדן לומר דהאי קנין שביתה הנצרך לאפוקי מאיסור שט, הוא סותר קנין שביתה אחר הנעשה כעירוב תחומין, עי"ש בכ"ד, ובסוף כ' "וכל זה בספינה היוצאת חוץ לתחום אבל ספינה שאינה הולכת חוץ לתחום ואז אין בה רק משום איסור שייטא לדעת ר"י נלאו האחרונים למצוא הטעם לקנין שביתה שאם אסור משום דהוה בכלל גזירת חכמים אין שטיין ע"פ המים מה מועיל קנין שביתה ועיין במג"א סימן של"ט ס"ק י"ג. והגאון מוה"ר זיסקינד לובלין ז"ל כתב הטעם שע"י זה שהוא מוכרח לכנוס מבע"י יהי' לו היכר ולא יעשה חבית של שייטין ותירוץ מוה"ר ז"ל לא ראיתי אבל קשה לי דא"כ אם ישב על הסוס כל בה"ש יהי' מותר לרכוב בשבת ונימא דיש לו היכר שלא יחתוך זמורה ועיקר הטעם צריך לומר דהוה כנכנס לביתו ואין זה נקרא מפליג בשבת ועיין בב"י שם, וממילא מתורץ קושייתי מרוכב על הסוס דעל הסוס לא שייך לומר שזה ביתו ולפי זה קניית שביתה הוא משום דמחזי כביתו שכאן הוא שביתתו ולפי זה הי' מקום לומר שזה סותר להנחת עירובו שהרי גם הנחת העירוב הוא מטעם שכאן הוא מקום דירתו וכביתו נחשב ואיך יהי' מקומו בב' מקומות הרחוקים זה מזה". (וזה ממש כלש' המחבר והרמ"א קנין שביתה, והוי מענין עירוב לקבוע דירתו בספינה ע"מ להתיר את איסור שט, ולכן יש בזה תרתי דסתרי כד' הנובי"ת. וד' מהרז"ל שהביא, הם כד' האו"ז הנ"ל). וצ"ע.

(ונמצא בכתי"י ס' הליקוטין מחכמי פרובנצ'א כן "שמעתי את העשוי אצלכם במרשיליא שיוצאים בנ"א מבתיהם בער"ש ומוליכין סחורותיהם אל הספינה ומחשיכים שמה ומקדשין ואוכלין מעט בספינה ואח"כ עולין לבתיהם ומקדשים לב"ב ואוכלים וישנים שם כל הלילה ולמחר מתפללין בביהכ"ג ואוכלין מן הטמון ועולין לישן שנת הצהרית ועושים עצמן כרב הונא בר סילון דאמר אנא למינן קמיכונא. ואני שמעתי מפי בקי חכם כי מן העיר עליונה שלכם עד הנמל כשני תחומים שבת או קרוב לזה כי העיר ארוכה מאד, ועתה אני אומר כי הנהג מנהג הזה חדא מתרתין מילין לא פליט מיניה, שאם ייחשב עיקר דירתו בספינה וכשעולה לביתו כמי שהולך לסוף תחומו הוא מ"מ צריך למדוד מן הספינה אלפיים אמה מצומצמות, שהרי אמרו היה מודד ובה וכלתה מידתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר, ואם ייחשב העיר עיקר דירתו, הנה הוא מותר לירד אל הספינה מפני שכל העיר כד"א דמיא, אבל היאך ילך אדם וישב לו בסוף תחומו על דעת וכה שיוציאוהו חוץ לתחום בשבת, ואם התירוהו להחשיך על תחומו כדי לצאת למוצ"ש, אבל מי שהולך בשבת על דעת שיוציאוהו בשבת ה"ה כמי שמזמין עצמו לדבר עבירה שהוא נחשב כעובר עבירה, ומעשה דרב הונא בר סילון הכל היה בתוך התחום בשני עברי הנהר והוא עצמו לא נעשה בו שום איסור, אבל שמזמין עצמו לצאת חוץ לתחום ויוצא ה"ה עובר בכל יצא איש ממקומו וכעושה הוא עצמו דבר האסור ולא מצינו שהתירו חכמים בדבר זה". וצ"ע אם כוונתו לכעין ד' הנובי"ת הנ"ל, אבל הוא לכאור' איירי כלפי להתיר ע"י השביתה בספינה את איסור התחומין, דאם השביתה היתה בספינה אז לא היה עובר באיסור, משא"כ כששביתה היא בעיר, וצ"ע. גם מבו' בדבריו דפליג על ההיתר של 'עיר שלן בה' או דעכ"פ מצריך לשם כך שביתה בביהש"מ. עוד כ' שם אח"כ "כל עיקר מי שנוהג במנהג הזה אין רוח חכמים נוחה הימנו, כי הרוואה אותו בשבת הולך ובה לביתו ולביהכ"ג ויראה אותו יורד אל הספינה והספינה נוסעת בשבת, מי מודיע לרבים שכבר קבע דירתו בספינה מער"ש והדר לקבעיה בשבת, והלא כמה דברים אסרו חכמים משום מראית העין מפני החשד או מפני אותן שאינן בני תורה שלא יפרצו פירצות במעשה חכמים", וע"ע בתש' הגאונים אסף תרפ"ז סי' כג, ובראבי"ה סי' שפה).

ולענין אם נכנס בספינה מבעו"י וקנה בה שביתה להתיר לו איסור שט, האם יהיה מותר כעת לקפוץ מספינה לספינה, הנה הגר"ז בקו"א בסי' רמח ס"ד כ' בזה "אבל אם לא יצא ממנה מותר לצאת מספינה לספינה כדאיתא בהדיא ריש פ"ד דעירובין בקופץ מספינה לספינה. ומ"ש המג"א סו"ס שלט היינו לדעת הרב בהג"ה דמיירי

ושיבולות מקיפות אותה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, ופירש"י "להכי נקט מארבע אמות ואילך, דאם היה פחות מארבע אמות, מאי מהלך את כולו איכא, ומחיצותיו מאי מהני, בלאו מחיצה נמי, מקום לכל אדם ארבע אמות, כפי מי שהוציאוהו, ומבו דתל הפחות מד"א אין בו תוספת על מקום השביתה, ומוכח מינה דמי שיש לו דיר וסהר וכד' זהו הד"א שלו ואין לו עוד ד"א מחוץ להיקף המחיצות. ולכאור' זה מוכח מעצם הברייתא דאמרי' תל מד' אמות וכו' ומשמע דבפחות מכאן אין נפק"מ. (ועי' צ"פ פכ"ז ה"ד). אמנם המאירי שם הביא פי' אחר בברייתא, ז"ל "וזה שאמר מארבע אמות פרשו גדולי הרבנים מפני שפחות מארבע אין צריך תל או נקע ומה ענין לומר בו מהלך את כלו אף בלא תל ונקע אלא ברה"ר גמורה מקומו של אדם ארבע אמות הוא אבל גדולי המפרשי' כתבו בארבע אמות אלו שהן בשפוע וכשיש בשפוען ארבע אמות הוא רה"ר אבל בחמש אמות רה"ר היא ואין לו אלא ד' אמות על דרך תל המתלקט עשרה כמו שיתבאר". (ולשי' הר"מ דהך ברייתא לא איירי בשובת ממש אלא רק במניח עירובו או אומר שביתתי בתל, ל"ק כלל, דרק בשובת ממש י"ל דיש לו עוד ד"א מחוץ להיקף של מקום עמידת רגליו, משא"כ במניח עירובו או קונה שביתה ע"י אמירה).

לענין מי שיצא מהספינה או מהקרן יש חילוק בלש' התוס', דמתחילה כ' "ובלבד שלא יצא חוץ לספינה והספינה כולה כארבע אמות", ובסוף כ' "שמא יפגעו בו ליסטים או שמא ישכח וירד ואין לו אלא ארבע אמות", (ועי' תור"פ), והיינו דגבי ספינה עצם הירידה כבר תהיה איסור, וגבי קרון רק אם ישלים ההילוך ד"א. וי"ל דגבי ספינה איירי בשבת בה מבעו"י ויש לו דין דכולה כד"א, ואין ד"א מחוץ להיקף מחיצותיה, אבל גבי קרון איירי בנכנס בשבת ושי' רשב"ם דאין בזה את ההיתר של דיר וסהר, וא"כ נמשכים לו ד"א גם מחוץ לקרון. (ובתור"פ נראה דיש לו עוד ד"א מחוץ לקרון ואין מחשבין מה שהלך בתוך הקרון, ואולי ס"ל דכיון דהקרן היה בתוך העיר אז חשיב כאילו שבת בו, ויש ד"א נוספים מחוץ להיקף המחיצות. וע"ע בלש' המרדכי ברמז תקכח דמשמע מדבריו דגם בקרון גדול יש לו היתר של ד"א אף מחוצה לו).

וז"ל האו"ז בהל' ער"ש סי' ו' "מי שבא בספינה בשבת מחוץ לתחום שאסור לו לצאת ולירד בתוך העיר מיהו לצאת ממנה בתוך ד"א נראה דשרי מדלא שאלו ממנו אלא אם מותרים לירד לתוך העיר כדפירש"י ש"מ שבתוך ארבע אמות שרו מיהו איני יודע הואיל שכל הספינה שוויה רבנן כארבע אמות א"כ כשיצא ממנה הרי יוצא חוץ לד"א. ואיני יכול לעמוד על האמת אם מותר לצאת מן הספינה להיבשה בתוך ארבע אמות אם לאו דשמא כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ד"א לכל צדדין הי' שמא יש לו ד"א לכל צידי הספינה".

והנה הרמב"ן במלחמות שכ' נפק"מ בהיתר של מהלכת לדידן, בקופץ מדעת מספינה לספינה, אף דבשעת הקפיצה ודאי אין בין הספינות ד"א, ע"כ ס"ל דאין ד"א מחוץ לדיר וסהר. אכן הנה בחי' כ' הרמב"ן "וכשמגיעין לשפת הים נמי מותרין הן לצאת ממנה לתוך ארבע אמות שלהן", (וע"ע איך רצה ליישב בזה המנהג שהביא שם "שראיתי במפרשי ימים כשמגיעין ליבשה בשבת מהן שאין יוצאין מן הספינה ומהן שבעלי ספינה גוים משליכין אותן לחוץ ואין זזין מד' אמות שלהם", דהא מ"מ יש ד"א חוץ לספינה, ואולי איירי בכעין שכ' שם ד"אין ספינתם יכולה להתקרב עד שפת היבשה ממש ונמצאת שברפסודות של סולם יורדין ממנה, ומשהגיעה למטה מעשרה מתרחקת ארבע אמות מן היבשה ואסורין לירד לגמרי"), ומבו' דיש היתר ד"א חוץ לספינה שהיא כדיר וסהר, וע"ע בסתי"ד. (ואולי י"ל דאף דהקפיצה מותרת היא כיון דהספינה הב' עומדת בתוך ד"א, מ"מ הוי כיצא לדעת, כי הרי עבר לספינה השניה מתוך ידיעה שהיא תוסיף ותתרחק מהד"א הסמוכות לספינה הראשונה, והוי כיצא לדעת ולא כאנוס ואפי' שזה בהיתר).

והנכנס באיסור. ועכ"פ הוא פי' את המג"א כא"ר ולא כיד אפרים, ודו"ק. ובעיקר הערת הגר"א דהיה מקום לאסור נכנס באיסור גם אם שבת מבעו"י, לכאור' עמד בזה הריטב"א בסוגיין, (לשי' דפליג על היתר הרשב"ם), ז"ל "ולענין לצאת חוץ לתחום שבת ע"י קרון, אם הוא רחב ד' אע"פ שהוא גבוה עשרה או יותר כארעא סמיכתא היא וכדאמרין לעיל גבי עמוד, ואע"ג דממילא אזיל או שהגוי מוליכו אין בכך כלום, דספינה נמי מנפשה אזלא ואפילו הכי קא מתסר למ"ד יש תחומין למעלה מעשרה, אלא דמי שהוא בתוך הים אפילו למ"ד יש תחומין כדמוכח לעיל הולך שם דהוה ליה כמי שהוציאוהו גוים או רוח רעה", ודו"ק. וצ"ע בחשבון הדברים, דא"כ ההיתר של דיר וסהר דמתני' הוא דבר נפרד מההיתר של הספינה, דהרי בדיר וסהר אין היתר אלא לאנוס ולא ליוצא במזיד, ואילו הספינה הרי מותרת אף שנכנס בה באיסור, וע"כ כדברי רבה לעיל דשאני ספינה הואיל ושבת באויר מחיצותיה מבעו"י, ומאי מקשי מעיקרא "דכולי עלמא מיהת הלכה כרבן גמליאל בספינה מאי טעמא" כיון דב' היתרים חלוקים הם. (אמנם הר"י מלוניל ביאר במתני' דהספינה נעתקה ממקומה ע"י הרוח, ולא איירי בספינה שאמורה לילך שהכניסה אליה תהיה אסורה).

לענין מי שיצא מהספינה או מהקרן יש חילוק בלש' התוס', דמתחילה כ' "ובלבד שלא יצא חוץ לספינה והספינה כולה כארבע אמות", ובסוף כ' "שמא יפגעו בו ליסטים או שמא ישכח וירד ואין לו אלא ארבע אמות", (ועי' תור"פ), והיינו דגבי ספינה עצם הירידה כבר תהיה איסור, וגבי קרון רק אם ישלים ההילוך ד"א. וי"ל דגבי ספינה איירי בשבת בה מבעו"י ויש לו דין דכולה כד"א, ואין ד"א מחוץ להיקף מחיצותיה, אבל גבי קרון איירי בנכנס בשבת ושי' רשב"ם דאין בזה את ההיתר של דיר וסהר, וא"כ נמשכים לו ד"א גם מחוץ לקרון. (ובתור"פ נראה דיש לו עוד ד"א מחוץ לקרון ואין מחשבין מה שהלך בתוך הקרון, ואולי ס"ל דכיון דהקרן היה בתוך העיר אז חשיב כאילו שבת בו, ויש ד"א נוספים מחוץ להיקף המחיצות. וע"ע בלש' המרדכי ברמז תקכח דמשמע מדבריו דגם בקרון גדול יש לו היתר של ד"א אף מחוצה לו).

וז"ל האו"ז בהל' ער"ש סי' ו' "מי שבא בספינה בשבת מחוץ לתחום שאסור לו לצאת ולירד בתוך העיר מיהו לצאת ממנה בתוך ד"א נראה דשרי מדלא שאלו ממנו אלא אם מותרים לירד לתוך העיר כדפירש"י ש"מ שבתוך ארבע אמות שרו מיהו איני יודע הואיל שכל הספינה שוויה רבנן כארבע אמות א"כ כשיצא ממנה הרי יוצא חוץ לד"א. ואיני יכול לעמוד על האמת אם מותר לצאת מן הספינה להיבשה בתוך ארבע אמות אם לאו דשמא כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ד"א לכל צדדין הי' שמא יש לו ד"א לכל צידי הספינה".

והנה הרמב"ן במלחמות שכ' נפק"מ בהיתר של מהלכת לדידן, בקופץ מדעת מספינה לספינה, אף דבשעת הקפיצה ודאי אין בין הספינות ד"א, ע"כ ס"ל דאין ד"א מחוץ לדיר וסהר. אכן הנה בחי' כ' הרמב"ן "וכשמגיעין לשפת הים נמי מותרין הן לצאת ממנה לתוך ארבע אמות שלהן", (וע"ע איך רצה ליישב בזה המנהג שהביא שם "שראיתי במפרשי ימים כשמגיעין ליבשה בשבת מהן שאין יוצאין מן הספינה ומהן שבעלי ספינה גוים משליכין אותן לחוץ ואין זזין מד' אמות שלהם", דהא מ"מ יש ד"א חוץ לספינה, ואולי איירי בכעין שכ' שם ד"אין ספינתם יכולה להתקרב עד שפת היבשה ממש ונמצאת שברפסודות של סולם יורדין ממנה, ומשהגיעה למטה מעשרה מתרחקת ארבע אמות מן היבשה ואסורין לירד לגמרי"), ומבו' דיש היתר ד"א חוץ לספינה שהיא כדיר וסהר, וע"ע בסתי"ד. (ואולי י"ל דאף דהקפיצה מותרת היא כיון דהספינה הב' עומדת בתוך ד"א, מ"מ הוי כיצא לדעת, כי הרי עבר לספינה השניה מתוך ידיעה שהיא תוסיף ותתרחק מהד"א הסמוכות לספינה הראשונה, והוי כיצא לדעת ולא כאנוס ואפי' שזה בהיתר).

ואף המאירי ברה"ה כג, ב' כ' "לא היו רשאים לצאת מירושלם אלא ארבע אמות חוצה לה". והנה לעיל טו, א' אי' "שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וקמה קצורה

בהליכת י"ב מיל באיסור קעבר על תחומין דאו', והוסיף עוד דאפי' בהליכה גמורה (ולא רק ספינה דל"ח הילוך לדידיה) אלא שיש לה היתר כגון עידי קידוה"ח וכו' אין לאסור עד שיהיו כל הי"ב מיל באיסור. והוסיף עוד דכשהספינה מהלכת כל הזמן אז אפי' בתוך עשרה אין בה איסור תחומין כיון דמהלך לא קנה שביתה. ולהלן כמה הע' בתו"ד הרמב"ן, (שלא כסדרן).

ז"ל "מפני שהליכתן בספינה ביים בין למעלה בין למטה ודאי מותרת היא, ולא אסרו אלא ליכנס שם פחות מג"י סמוך לשבת ולדבר מצוה מותר אפי' בער"ש, ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו שהרי הלך הספינה אינו קרוי הלך כלל, ותמה על עצמך הוא יושב ברה"י שלו שהספינה רה"י היא גבוהה ורחבה ד' וכדא' בפ' הזורק ואתה חושש לו משום מהלך ג' פרסאות, איהו מינה נייה וספינה הוא דקא מסגיא, וחצר מהלכת היא ולא אדם מהלך כלל". ונראה דעיקר ההיתר כאן הוא דהילוך הספינה ל"ח הילוך שלו, והרמב"ן חיזק סברא זו דהרי הספינה עצמה היא רה"י. והנה אשכחן כהאי סברא בד' הרשב"ם דהתיר הליכה חוץ לתחום בספינה כי לאו מידי קעביד, ולד' רשב"ם נראה פשוט דאם הוא עצמו יושיט הספינה ולא נכרים או הרוח, אז ודאי הוי כיוצא חוץ לתחום, וילה"ס בסברת הרמב"ן הנ"ל מה הדין כשהוא עצמו אוחז במשוטי הספינה. ולכאור' נראה מדבריו דגם בכה"ג מותר, דהרי זהו שהוסיף לומר דהספינה עצמה רה"י היא, ושיעור דבריו הוא דפשיט"ל דאם הספינה תהיה רשות בפנ"ע אז אין כאן יציאה חוץ לתחום, והוסיף לומר דגם בלא"ה הספינה נידונית כדבר בפנ"ע ואייה דקמהלכת אבל איהו נייה.

והנה בפלוג' הרשב"ם והראש' הנ"ל אי הפלגה בספינה חשיבא כיציאה חוץ לתחום או לאו מידי קעביד, נת' דאין הכוונה דרשב"ם מצריך מעשה יציאה והחולקים אוסרים להיות בחוץ גם בלי יציאה, אלא לכו"ע איסור יציאה אינו תלוי בגדרי מעשה, ובכל אופן דחשיב כיוצא חוץ לתחום אסור. ויש להוכיח כן מד' הרמב"ן, דהרי ודאי לא איירי דוקא באופן שהוא אוחז את משוטי הספינה אלא גם באופן שהנכרים או הרוח מוליכים את הספינה, ואעפ"כ לא כ' בפשיטות דלא קעביד מידי, (ובפרט לשי' גופיה דבעי' הילוך י"ב מיל באיסור, ואין כאן איסור בכל ההפלגה), אלא כ' דל"ח הילוך כי הספינה היא המהלכת, ומוכרח דס"ל דל"ב תורת מעשה ביציאה, אף דהאיסור הוא רק בהילוך להדיא של י"ב מיל, דאכתי י"ל דחשיב כיוצא במה שהוא עומד בספינה, אלא דס"ל להרמב"ן דהספינה היא מקום בפנ"ע ואינו נידון כמהלך מתחומו.

ויל"ד בזה עוד גבי תחומין של כלים, דהנה הכלי לעולם אינו יוצא מעצמו אלא שמוציאים אותו, ואעפ"כ יש כאן יציאה חוץ לתחום אפי' להרשב"ם, וא"כ יל"ד במי שמוציא אדם אחר האם יש בזה איסור והמוציא כדון מי שמוציא כלים. ולהחולקים על רשב"ם ודאי לא מסתבר למימר דשניים עוברים איסור היוצא והמוציא, (ובלא"ה לפ"ד יהיה למוציא איסור גם מצד בגדיו וכליו של היוצא), אבל לרשב"ם דהיוצא לא קעביד מידי שמא המוציא עובר על איסור תחומין כמו בהוצאת כלים. ונפק"מ בזה בפשיטות כשיש תינוק שהוא בן חו"ל ביו"ט שני, ובן אר"י מוציא אותו באיסורו חג שלו מחוץ לתחום, דיל"ד בזה איסור ספינה על התינוק להחולקים על רשב"ם, ואיסור הוצאה חוץ לתחום של המוציא, עכ"פ אם גם הוא בן חו"ל, (והתינוק הובא לכאן ע"י בן אר"י). ודו"ק.

ז"ל "ויש מחזירין אחר האיסור לומר דתחומין של שנים עשר מיל דבר תורה הן וכמו שכתוב בהלכות בפרק ראשון, וכיון שכן אם הלכה ספינתן שלש פרסאות ביים אסורין הם לצאת דהשתא היא לה ספינקא דיש תחומין למעלה מעשרה ספק בשל תורה וספינקא דאורייתא לחומרא". ומבו' בזה דאם איסור תחומין הוא מדאו', וכגון ב"ב מ"ל, אז כשיצא חוץ לתחום ה"ה עומד באיסורו ואסור לו להמשיך לילך, אם מפני דהמשך ההליכה הוא כהמשך היציאה חוץ לתחום, ואם מפני שיש לו ד"א מקרא דתחתיו ואסור לו לצאת מהם, ואיסור זה הוא גם מדאו'. ולעיל נת' לרון בזה, דאף אם תחומין דאו', מ"מ ד"א להיוצא חוץ לתחום הוי רק מדרבנן. ואולי יש לדחות הראיה מד' הרמב"ן, דאפי' אי נימא דהאי ד"א אינם מדאו'

ע"ש בכ"ד הב"י, ובמש"כ ע"ז הב"מ בתש' הנד' כאן, ובשבש יעקב סי' טז.

אמנם לש' הבה"ג לפנינו הוא "ת"ר אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת. בד"א לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מותר וכו' [פסק] ומאן דאיתיה בספינה בשבתא, לא צריך למיזבן רשותא מן מארה דספינתא, דכיון דבאגרא יתיב, לא צריך למיזבן מיניה. כל היכא דקנה ליה שביטא בספינתא מחולא, שפיר דמי מיתב בה בשבתא וסגויי, מה לי מבעוד יום מה לי שלשה ימים קודם לשבת, הלכך שפיר דמ"י, ולא נת' כלל מה הוכיח מההיתר להפליג קודם ג' ימים, והרי גם הוא הביא מתחילה את האיסור להפליג בג"י הסמוכים לשבת, ועל איזה איסור נוסף דן עכשיו להתיר ע"י השביתה. (ובלש' הרוקח סי' קפב מבו' להדיא דהשביתה מבעו"י מועילה גם לענין איסור שט, וכן מבו' שם דהאיסור בקרון מחמת שהוא יכול לירד וכו') זה משום איסור תחומין. ובראבי"ה בסי' שפה נראה דהשביתה היא רק לענין ההילוך בספינה עצמה דכולה כד"א ע"י השביתה. וע"ש עוד בסי' שצא. וע"ע בארחו"ח סי' תכו ובשבה"ל סי' קיא ובהאגור סי' שמה וכן בפסקי רבינו יוסף לתלמיד שמואל הרוואה. ויש בראש' גם להדיא דהשביתה מבעו"י בספינה מהני גם לענין איסורא דתחומין, ע"י).

ובהלכות פסוקות יש לש' אחר בדין זה, ז"ל "ומאן דאיתיה בספינתא בשבתא לא צריך למיזבן רשותא מן מארה דספינתא מאי טעמא דכיון דאגרו לה לא צריך למיזבן רשותא מיניה, ומאן דאיתיה בשיארטא ומקדים איהו ויתב וקני שביטא בדוכתא אע"ג דלא אתו גמלאי אלא בשבתא שפיר דאמי, והני מילי הוא דסגי שיעור אלפים אמה אבל טפי אסיר". וכן בסידור רש"י סי' תסט כ' "מי שהוא יושב בספינה אינו צריך לשכור רשות מבעל ספינה, שכיון ששכר ממנו מבעוד יום לרכוב עליה אינו צריך לשכור רשות, ומי שהוא בשיירה מערב שבת מקדים וקונה לו שביתה במקום, ואע"פ שלא באו גמלים אלא בשבת מותר". ואם נפרש הדברים כמו ההמשך בכה"ג, אז אולי הכוונה היא כך, דהנה בנוב"י (הנ"ל) הק' דאם מהני שביתה בספינה מבעו"י להתיר איסור שט, למה לא יועיל רכיבה על בהמה מבעו"י להתיר איסור רכיבה בשבת, וי"ל דאין ה"נ, ויותר מכך אפי' אם לא רכב מבעו"י אלא רק ישב בקרון ואכתי לא אתי גמלאי, נמי מותר. וצ"ע. (וע"ע בס' העיתים סי' לד מש"כ בשם הלכות פסוקות, וע"ש עוד בסי' לז, לח). ואולי י"ל בנו"א קצת, דאמנם כלפי איסור רכיבה ממש לא מהני השביתה על הבהמה מבעו"י, אבל כלפי ישיבה בקרון, דהאיסור הוא רק שמא ישכח וינהיג את הבהמה וכו', ע"ז מהני השביתה מבעו"י אפי' אם עוד לא אתו גמלאי, או לא אתו גמלים להירתם בקרון.

תחומין דאורייתא ולמעלה מעשרה (בד' הרמב"ן)

איבע"ל בדין תחומין למעלה מעשרה ולא איפשיטא, ודנו הראש' איך קי"ל, והאם יש בזה חילוק בין תחומין דרבנן לתחומין דאו' (כגון י"ב מיל), מחמת הא דספק דרבנן לקולא וספק דאו' לחומרא, ונפק"מ במפרשי ימים שהגיעו לנמל בשבת האם מותרים לירד או דמבע"ל למיחש דיש תחומין למעלה מעשרה, ועכ"פ אם עברו י"ב מיל בשבת דאז יש תחומין מדאו'.

וז"ל הרמב"ן "ואני תמה על מה שראיתי במפרשי ימים כשמגיעין ליבשה בשבת מהן שאין יוצאין מן הספינה ומהן שבעלי ספינה גוים משליכין אותן לחוץ ואין זוזין מד' אמות שלהם, ולא ידעתי מי הנהיג אותם בחומרא זו". ואח"כ האריך לרון כמה פנים לחומרא זו ודחאן, מתחילה הביא שי' הראב"ד דפסק לחומרא דיש תחומין למעלה מעשרה, וכדאמר' גבי נזירות תנא ספוקי מספק"ל ולחומרא וכו', ופליג עליו הרמב"ן וס"ל דגבי איסור תחומין קי"ל בהא לקולא והאריך בדחיית ראיותיו של הראב"ד, ואח"כ הביא דאולי יש שפי' דכשיורדים אל תוך עשרה או אין להם לזוז מד"א, וכל ההיתר משו"ה יהיה רק על הירידה ליבשה, ודחה את זה מחשבו"ן ד' הגמ' דמוכח דאם אין תחומין למעלה מעשרה אז אין נפק"מ בספינתו של ר"ג אם היתה בתחום או לאו, ואח"כ דן עוד דאולי גבי תחומין דאו' י"ב מיל יש להחמיר בתחומין למעלה מעשרה, ודחה דבר זה דכיון דההליכה בספינה עצמה היא בהיתר אז ל"ש בזה תחומין דאו', דרק

לשבתה דאו), והוא עומד בכניסת השבת בריחוק יא מיל ומחצה ממקום שבתתו, או לא יתיר לו הרמב"ן לילך עוד י"ב מיל או אלפיים ממקום עמידתו כעת, אלא בשעה שהוא מגיע לקו תחומו הרי הוא אסור ביציאה ממנו אפי' בפסיעה אחת.

וכן הוכיח החזו"א, ז"ל בסי' קיב סק"ב "הרמב"ן פ' מ"ש דאף למ"ד תחומין דאורייתא אם הוציאוהו חוץ לתחום יש לו אלפים מה"ת, והא דאין לו אלא ד"א אינו אלא מדרבנן, ונראה דמורה הרמב"ן שאם היה ביה"ש בסוף תחומו אינו יוצא חוץ לתחומו מה"ת אף שאינו הולך אלפים בשבת דכיון דקנה שבתתו כל תחומו הוא מקומו וקרינן בו אל יצא איש ממקומו ואין דברי רמב"ן אלא כשהוא במקום דלא קנה שבתה שם וזו קרינן בו אל יצא איש ממקומו כשיצא ממקומו אלפים אמה, וראי' לזה מהא דאמר עירובין ע"ט, ב במתבן שבין ב' תחומין דאם נוטל את התבן שבתחום חבירו ומכניסו לתחום שלו קעבר אדאורייתא, והא דפסיקא לי' להרמב"ן דגם תחום כלים הוא דאורייתא הוא ג"כ מגמ' זו, וכ"ז דלא כהמגיה ברמב"ן שם". (וע"ע באבנ"ז סי' שז ובאבי עזרי סוף הל' שבת ומנח"ש סי' ח, וכן באו"ש פכ"ז ה"א ודבר"י).

אמנם לפ"ז צ"ע מה תי' על עידי קידוה"ת, והא שפיר משכח"ל שעברו יא מיל ומחצה, וכעת שהתירו להם עוד אלפיים יעברו על תחומין דאו' ביציאת הי"ב מיל. (ובאמת זה קו' גדולה למאן דלא ס"ל כיסוד הרמב"ן, וס"ל ד"ב מיל הוי דאו', וא"כ איך בכל גווי התירו להם אלפיים גם כשבוה יעברו את הי"ב מיל. ואולי יתרוצו בפשיטות דהא דהתירו סופן משום תחי' היינו גם באיסורים דאו', ויב' להלן מה, א דכ"ה שי' הר"מ ועוד. ועל הקו' למ"ד אלפיים דאו' אז איך התיר ר"ג, עי' בריטב"א בר"ה שכ' "כיון שבאו ברשות עשאוהו כאילו קנה כאן שבתה, ומשלך נתנו לך דאיסור תחומין דרבנן"). ונראה מוכח מזה דאמנם אם היה בביה"ש בסוף תחומו אסור לו לצאת אפי' פסיעה אחת, אבל אם היה בביה"ש במקום שבתתו והלך חלק משיעור התחום בהיתר, אז צריך למנות עוד י"ב מיל (או אלפיים) משעה שהתחיל לילך באיסור.

ואף דהדברים תמוהים לכאו' בסברא, מ"מ כן נראה מוכח, דאם היה בסוף תחומו אז חשיב כעת מרחיק ממקומו י"ב מיל ביציאת פסיעה אחת, אבל אם הלך בשבת את כל המרחק של שיעור התחום, וחלק מההילוך היה בהיתר גרע טפי, כי צריך לדון את כל ההרחקה מהשבתה, והרי חלקה נעשה בהיתר. ואמנם נראה דאף להרמב"ן לא בעי' י"ב מיל רצופין של איסור, ואם הלך ו' מיל ואח"כ הפליג בספינה (או הלך באיזה היתר) כמה מילין, ושוב חזר והלך ו' מיל, נמי אסור. וא"כ יל"ה"ס איך הדין באופן שהיה בריחוק ק' אמה מסוף תחומו, והלך נ' מהם בהיתר, האם יש לו כעת עוד נ', או עוד ק' או עוד י"ב מיל, וכן אם היה בסוף תחומו וחזר לאחוריו, ונתקרב למקום שהיה בו, ע"י ספינה או בהיתר אחר, וצ"ע בכ"ז.

עוד יל"ע בד' הרמב"ן במה שתי' על עידי קידוה"ת דאמנם כיון דיצאו מתחומן בהיתר אז אין להם איסור כעת עד שיילכו עוד אלפיים אמה באיסור, (או י"ב מיל מדאו'), אבל מ"מ איך מותר להם אלפיים אמה לכל רוח, דאז יתכן שיחזרו לאחוריהם (לכיוון שבתתם הקודמת) אלף אמה, ואז ישבו וילכו לצד השני (המתרחק מתחומם הראשון) בהיתר יותר מאלפיים אמה, ונמצא שיש כאן הילוך באיסור יתר על אלפיים. ולכאו' מוכח מזה דכיון דיצאו מתחומם הראשון (ולא בהילוך של איסור), אז בטל להם האיסור מכח התחום הראשון לגמרי, וכעת יש להם תחום חדש של אלפיים (ומדאו' י"ב מיל) לכל רוח. (וצ"ע למה קנין השבתה החדש יהיה תלוי האם באו לכאן באיסור או בהיתר, ולמה לא נימא דלעולם צריך למדוד עוד י"ב מיל מהמקום שכלו הי"ב מיל הראשונים. אבל זה ק' בלא"ה בכל מי שהוציאוהו או יצא בשוגג דיש לו ד"א, ולמה לא ימדוד את הד"א לפי המקום שעצר בו באחרונה, ולמ"ד דקונה שבתה אף בהילוך אז צריך למדוד ד' ד' אמות ממקום יציאתו).

ואי לאו הכי הרי היה מקום לומר שיהיה מותר לעדים לילך כמה שירצו לכיוון השבתה הקודמת שלהם, ולא ייחשב ההילוך כאיסור כיון דאינם מתרחקים מהשבתה הקודמת, אלא ע"כ דיש להם כעת שבתה חדשה, ולכן גם לא איכפ"ל על הילוך יותר מאלפיים באיסור

אלא רק מדרבנן, מ"מ מכיון דנקטי' במי שיצא חוץ ל"ב מיל למעלה מעשרה דהוא כיוצא חוץ לתחום, כיון דבדאו' נקטי' לחומרא דיש תחומין למעלה מעשרה, א"כ לאיסור ד"א מדרבנן שהוא תולדה מהאיסור דאו' ג"כ י"ל דלגביו נקטי' דיש תחומין למעלה מעשרה, כיון דאיסור זה הוא בתולדה מהאיסור דאו'.

ז"ל "וכן כשבאו מפלנדירסין לנמל וכיוצא בו נכנסו, וקנו שבתה בפחות מעשרה ובאת הרוח והפליגה ספינתם וחזרו למקומן או לנמל אחר פחות מעשרה, ובנוהג שבעולם כך הוא, או שהלכו ברקק עצמו יותר מאלפיים". ולא מבו' מש"כ חזרו למקומן, דאף אי נימא דהיציאה הזו היא לא כאונס אלא כיציאה לדעת, מ"מ הרי יצאו דרך למעלה מעשרה, ולמה כשחזרו למקומן לא יחזרו לתחומן. וצ"ל דהמכוון הוא דהספינה לא היתה גוששת אלפיים אמות בנמל זה, אלא יצאה ממנו וחזרה אליו בריחוק אלפיים מהמקום הקודם, ולכן אסור להם כעת לילך שם יותר מד"א כיון דהם רחוקים יותר מאלפיים מהמקום שבו קנו שבתה.

הנהגה מהא דכ' הרמב"ן דאם הלך י"ב מיל אבל חלק מההילוך היה בהיתר, אז מונים לו י"ב מיל מהמקום שבו התחיל לילך בלא ההיתר, מבו' דאין 'אוסר' של ד"א דשבו איש תחתיו, אלא הד"א הם היתר למי שכבר יצא מתחומו באיסור דעכ"פ מותר לו לילך ד"א, כי אם ד"א זה היה טעם לאיסור או למה לא נאסור משו"ה את מי שיצא חוץ לתחומו אף שיצא בהיתר. ומאידך הרמב"ן כ' דספינה מהלכת לא קניא שבתה (כעין נהרות המושכים), ולכן מהלך את כולה, וק' דאם אינו קונה שבתה כשהספינה מהלכת אז אין לו גם את המתיר של ד"א, ולמה מותר בהילוך בכל הספינה. ואפשר לומר עפ"משי' בסוג' לעיל מד' הריטב"א, דאם אינו קונה שבתה כלפי קרקע עולם אז הוא קונה את מקומו בספינה וכולה כד"א לו, (וכן נת' לעיל שם מד' הרמב"ן גופיה במלחמות, שלא כ' נפק"מ בהיתר של מהלכת לדין דאית לן היתרא דדיר וסוהר באופן שנפתחו וכו'), וממילא יש לו גם את המתיר של ד"א. אבל באמת אין כאן קו' כלל, דהרי הרמב"ן מבאר דאם הספינה מהלכת מתחילת השבת כל הזמן אז לא קנה גם אלפיים, וא"כ אף שאין לו את המתיר של ד"א אבל הרי אין לו גם את האוסר של חוץ לתחום, ופ'.

ונראה להוסיף, דהנהגה לכאו' יש סתירה ברמב"ן, דמחד כ' "היוצא חוץ למקום שבתתו שלש פרסאות על כל פסיעה ופסיעה הוא עובר מן התורה משום אל יצא איש ממקומו", וכ' עוד "הא בשלא הלך ואין ביציאתו חוץ לתחום איסור אין בהלכו משום חיוב תורה עד שיהלך משם שנים עשר מיל, ורבנן הוא דגזור שלא לצאת אפי' אמה אחת", ומאידך כ' "שהרי כבר הלכו שלש פרסאות חוץ למקום שבתה שלהם ומכאן ואילך בחמש אמות אני קורא בהן אל יצא איש ממקומו", ולעיל מינה כ' עוד "והרי יוצא לו מחוץ לתחום שלש פרסאות אסור הוא מן התורה לצאת ברגליו חוץ לד"א", וצ"ע האם האיסור הוא בד"א או בכל פסיעה ופסיעה. וי"ל דכיון דד"א זה 'מתיר' להיוצא חוץ לתחום, וכיון דשי' הרמב"ן דמהלך אינו קונה שבתה, א"כ זהו הדין דאם הוא עדיין מהלך ולא קנה ד"א אז עובר בכל פסיעה ופסיעה, ואם עמד וקנה ד"א אז אסור רק בהילוך מחוץ לד"א. (ואף דלעיל בהיתרא דספינה מהלכת מבו' דאם לא קנה ד"א אז אין לו איסור כלל לילך בספינה, ואילו הכא אמרי' דבלא קנה ד"א אז אסור בכל פסיעה ופסיעה. וי"ל דבאמת בזה יש חילוק בין תחומין דאו' לתחומין דרבנן, דכלפי הרבנן שהאיסור הוא ביציאה חוץ לתחום, אז אחרי שיצא אין לו איסור להמשיך ללכת אא"כ קנה ד"א, אבל כלפי הדאו' שהאיסור הוא להתרחק ולילך את כל שיעור התחום, בזה י"ל דגם אחרי שהשלים את שיעור התחום באיסור, אבל כל פסיעה ופסיעה זה העמקה ותוספת באיסור של התרחקות ממקומו).

הנהגה שי' הרמב"ן בין לענין י"ב מיל ובין לענין אלפיים דאו', דהאיסור הוא רק בהלך את כל שיעור התחום באיסור, אבל אם חלק מזה הלך בספינה דאי"ז הילוך, או בהיתר של עדות קידוה"ת, (או הילוך המים בעבים), אז מונה את שיעור התחום רק ממקום שכלה ההיתר והתחיל ההילוך באיסור. אמנם נראה דמי שקנה שבתה במקום אחד, (כגון ע"י עירוב, וכמבו' ברמב"ן יז, ב דמהני עירוב גם

ויכול להסירה האם מחוייב בזה. ויש כמה פנים לחלק בין 'שיעור' לבין קיום התנאי והסרת הקדירה).

ומעתה יל"ד (כלפי הק' דלעיל למה לא אסרו את העדים לילך פחות מאלפיים כפי השיעור שהתרחקו ממקומם עוד קודם שראו הלבנה), דאמנם יתכן והעדים הלכו והתרחקו משביתתם עוד קודם שראו את הלבנה, אבל אח"כ כשראו להעיד בקידוה"ח והמשיכו לילך לכיוון ירושלים, אז איגלאי מילתא דהליכתם מעיקרא בהיתר היא. ואמנם מצינו בזה פלוג' דאמוראי במנחות סד, א אי אזלינן בתר מחשבתי או בתר מעשיו, (ועי' שטמ"ק שם), וא"כ למ"ד דאזלי' בתר מחשבתי ול"א דאיגלאי מילתא למפרע דהוי היתר, הרי ה"נ נימא דמכיון דהעדים הלכו מעיקרא באיסור ולא ידעי שיצטרכו להעיד, אז הוי הליכתם מעיקרא באיסור ותצטרף להליכתם כעת. וכמו שאם בישראל אדם בשבת כמזיד ואח"כ מצא חולה שיאכל או ל"א דהוי פיקו"נ למפרע, אז ה"ה בהליכת העדים קודם שראו את הלבנה. ונראה לחלק, דאמנם ל"א איגלאי מילתא למפרע ליתן היתר כלפי איסור שכבר נעשה, אבל באופן שעדיין לא נגמר שיעור האיסור, והאיסור הוא רק בהצטרפות כל השיעור בלא שום היתר על כל חלק ממנו, אז ודאי שאם בשעה שבא להשלים את שיעור האיסור כבר איגלאי מילתא דבתחילת השיעור היה לו היתר (של קידוה"ח), אז אין כאן צירוף של הילוך אלפיים באיסור, ודו"ק.

(וז"ל האבנ"ז בסי' שח "ואשר נסתפק כבודו ביוצא חוץ לתחום מדעת והוצרכו לו שם לצורך חולה אם נותנין לו גם כן אלפים אמה לרוח או לא. דלא דמי להא דמנחות ריש פרק ר' ישמעאל דפסק רמב"ם זיל בתר מעשיו. שאני התם דשמע שטבע תינוק. מה שאין כן זה שלא ידע כלל. ואי משום הא לא אריא דהא הרמב"ם פסק אפילו לא שמע פטור. אך יש טעם לחלק דהתם בעת שעשה המלאכה הציל נפש. וכן בנמצא ראשונה טרפה בעת החילול שבת ששחט עשה מצוה. אבל זה בשעה שיצא לא הציל נפש רק שגרם שאחר כך יציל נפש. וגורם בלא כוונה אינו כלום כמו שכתב רמב"ם בדין טעה בשיקול הדעת דבלא נשא ונתן ביד פטור אע"פ שגרם להזיק לא נתכוין להזיק. ומלבד זה הלא ההיתר כתבו תוספות בעירובין וראש השנה משום התירו סופן משום תחילתן שאם לא יהי' לו אחר כך תחום אלפים אמה ימנע תחילה ולא ילך. אבל זה שלא ידע תחילה מהמצוה ואעפ"כ הלך לא שייך טעם זה כלל". וע"ע בס' לימודי ה' לימוד רג).

ובגאוו"י מד, ב דן בקו' הרמב"ן איך התירו תחומין דאו' ליוצאים ברשות, וכ' "דכל דשרי למיזל הו"ל מדאורייתא כמאן דקאי בתחומי". א"נ כל דקאי חוץ לתחום דלית ליה אלא ד"א מדרבנן הוא דלית ליה דמדאורייתא אע"ג דאסור למיזל כי אזיל אית ליה י"ב מיל מהיכא דקאי ורבנן הוא דאסרי עליה ובעידי החדש דכבר עביד עבודת' כשאר כל אדם דמי והתקין ר' גמליאל הזקן כי היכי דלא למנעי למיזל דלהוי כמאן דקאי בתחומיה", ובתי' הא' מב' גדר חדש, דאמנם עיקר שביתה נקבעת לפי מקומו בביהש"מ, אבל אם היה לו דין או לילך אז בע"כ המקום החדש שהגיע אליו זהו מקומו. ובתי' הב' חידש דאף היוצא באיסור מ"מ מדאו' אחרי שהגיע למקום חדש או זהו תחומו, ואסור לילך משם עוד י"ב מיל.

יל"ע בד' הרמב"ן דהילוך הספינה ל"ה הילוך כיון דהיא עצמה הויא רה"י, דא"כ למה ר"ע ור"י החמירו ע"ע כמב' במתני'. וצ"ל (ופ') דסברת הרמב"ן דבעי' כוליה הילוך באיסור זה רק בדאו'. ויש להוסיף דאע"ג דר"ע ס"ל תחומין דאו' כמב' בסוטה, מ"מ יש תוספת איסור מדרבנן לאסור גם אם לא היה כל ההילוך באיסור.

כ' הרמב"ן "ומה שכתב הרב ז"ל מדתניא חרם שבין שני תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל ומדלא מפלגינן ביה בין שהמים עמוקין עשרה בין שאינן עמוקין שמע מינה דיש תחומין למעלה מעשרה, אם כדעת הרב ז"ל היאך לא הביאו ממנה הכא בגמ' ת"ש דתנא רבי חייא חרם, או התם לימא תיפשוט מינה דיש תחומין כדאמרין בברייתא דגשמים, ותימה הוא היאך עלה על דעתו דבר זה מי אלימא ממתני' דדחינן לה בגמ' ברקק ולא מיפשיטא מינייהו, ואם רב אשי לא שנאה הרב מנין לו", ואולי י"ל דהראב"ד לטעמיה דפי' רקק דהיינו מים עכורים כטיט הנרוק והווי כארעא סמיכתא, אבל האי

כלפי השביתה הקודמת. (אמנם עי' באו"ש פכ"ז שנקט בד' הרמב"ן דהאיסור יהיה רק בהילוך ד' אלפים באיסור, ואולי הקו' הנ"ל הביאתו לזה. ועי'ש באריכו"ד בביאור שי' הרמב"ן כאן, ומתי הוא זמן ההתראה לפ"ד. ויתכן לדון עוד דהרמב"ן ס"ל דבאמת להיוצא ברשות אין אלפיים אמה לכל רוח אלא רק לרוח אחת שיברור לו. ומה שהק' האו"ש מהבלעת תחומין דהוא מהלך קרוב לו' אלפים אמה ולא מסתבר ליה לאוקמיה דוקא אליבא דמ"ד תחומין דרבנן, י"ל כנ"ל דכיון דהוא מהלך לכיוון שביתתו הראשונה אז בלא"ה אין בזה איסור דאו').

ועכ"פ זה מב' ברמב"ן דאין איסור תחומין דאו' אלא בהילוך של אלפיים אמה או י"ב מיל באיסור, ונת' לדון האם הרמב"ן התיר גם באופן דבכניסת השבת כבר עמד קרוב לקו תחומו, שנחיל למנות לו את שיעור התחום רק מכאן ואילך. ואי נימא דבכל אופן בעי שילך שיעור תחום שלם באיסור, אז צ"ל דמ"מ מותר לו ללכת י' מיל למזרח ואח"כ לחזור כ' מיל למערב, כי אמנם גדר האיסור הוא הילוך י"ב מיל, אבל זה רק באופן דע"ז הוא מתרחק ממקום שביתתו, ופ'. ועצ"ע באופן שהגיע לעיר גדולה, ומדינא דיוצא להציל הוא מהלך את כולה וכן חוצה לה כשיעור תחום, וק' דהרי יש בעיר עצמה טפי מ"ב מיל, ולמה נאמר דהעיר לדידיה כד"א, ובמה זה עדיף מכלתה מידתו בחצי העיר, וצ"ע. (אא"כ נימא דהאי חומרא דכלתה מידתו בחצי העיר וכו' אי"ז אלא מדרבנן, אבל מדאו' בכל גווי כל העיר כד"א. ולפ"ז בהילוך למעלה מעשרה דמחמרי' ב"ב מיל דאו', אין להחמיר בכלתה מידתו בחצי העיר).

אמנם זה נת' דאף דהצריך הרמב"ן הילוך של כל שיעור התחום באיסור, מ"מ לא שמעינן שיהיה בזה חיסרון של הפסק דליבעו רצופין, ומי שהלך ממקומו אלף אמה ואח"כ המשיך עוד כמה אלפים כדי להציל, (או הילכם בספינה וכד'), אז כעת לא יהיה לו יותר מאלף אמה לכיוון המתרחק ממקום שביתתו הראשונה. אבל א"כ צ"ע איך התירו לעידי קידוה"ח אלפיים אמה לכל רוח, והא שפיר משכח"ל שכבר יצאו מעט משביתתם הראשונה כגון אלף אמה, ואז ראו את הלבנה להעיד עליה, וכעת כשבאו לירושלים אין נתיר להם עוד אלפיים לאותו כיוון, למ"ד תחומי אלפיים דאו'.

ובעיקר ד' הרמב"ן דס"ל דבעי' שלא יהיה היתר בחלק מהילוך שיעור התחום, לכאו' מב' בזה על מה שדנו האחר' באדם שאכל חצי זית של איסור בהיתר של פיקו"נ, והוסיף ואכל עוד חצי זית שלא בפיקו"נ, וכיו"ב אם היה אונס בחצי זית הראשון ומזיד בחצי השני, דבפשטות היה נראה דהכל תלוי בגמר שיעור האיסור אם נעשה בהיתר או באיסור, באונס או כמזיד, (דהרי אין הפיקו"נ מתיר לו לאכול כזית של איסור, ואין האונס פוטרו על כזית של איסור, וכמו מי שאכל חצי כזית איסור והיה אונס לאכול אחריו עוד חצי זית אבל לא היה אונס לעשות את זה בכדי אכילת פרס עם החצי הראשון, דודאי חייב כה"ג), ולכאו' בד' הרמב"ן מב' ל"כ, אלא אם היה לו היתר של עדות קידוה"ח על חלק משיעור ההילוך אז לא יתחייב עד שילך את כל השיעור באיסור, וכיו"ב במה שהשווה הרמב"ן להעברת ד"א ברה"ר, דאם יעביר את האמות הראשונות בשוגג או אונס או פיקו"נ, אז לא יתחייב במה שסיים את ההעברה כמזיד ובאיסור. ואולי רק בהעברה ובתחומין ס"ל להרמב"ן הכי, ולא בשיעור של אכילת איסור וכיו"ב, וצ"ע.

(בביאורו"ל סו"ס תריח נקט בשם הבנין ציון בפשיטות לאסור כשהחצי הראשון בפיקו"נ והחצי השני לא, וכן נקט ג"כ בברוך טעם שער הכולל דין א. ובוזע אברהם ערך איסור אכילה לחולה הביא דלענין שגגה וזדון צריך מזיד בכל האכילה ואם החצי הראשון היה בשוגג ג"כ פטור, ויליף מזה דה"ה אם החצי הראשון היה בפיקו"נ וכנ"ל דג"כ פטור. אמנם לכאו' יש לחלק בזה דאמנם בעי' זדון בכל האכילה כשיעור, אבל ההיתר של פיקו"נ מעיקרא אינו מתיר לו אכילת כזית של איסור. בס' העיקרים להגרש"א נקט דאם היה אונס ע"י נכרים באכילת החצי הראשון או אינו לוקה, ויל"ד בזה כמה פנים לחלק משוגג ופיקו"נ. עוד יל"ע בגוונא שנשבע לא לאכול כיכר זו אם יאכל זו, ואכל הראשונה בפיקו"נ האם מותר לאכול השניה. וכן יל"ע באנסוהו ליתן קדירה על האש בשבת, וכעת הלכו

תחומין דאו' בכרמלית ולמעלה מעשרה

הפוס' בסי' תד הביאו מתש' הר"מ שכ' לפסוק בהאי איכעיא ותחומין למעלה מעשרה, דיש בזה חילוק בין תחומין אלפיים שהם מדרבנן וספיקן לקולא, לתחומין דאו' י"ב מיל דספיקן לחומרא, אלא דהוסיף שם הר"מ עוד דהאי מפרשי ימים אין להם את החומרא של תחומין דאו' כיון דהים הוא כרמלית ול"ש איסור תחומין מדאו' בכרמלית.

ועיקר טעמו דס"ל דבים אין תחומין דאו', מפו' בתש' סי' שי, ז"ל "ואתם בני אדם כלכם החכמים מכם או שאינם חכמים איך יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים שלא תדרוך בו כף רגל והוא כרמלית והם הנהרות כלם והמים בין היו מועטים בין היו רבים הם כרמלית והטלטול בהם אפי' באלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן. וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים אסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא רה"ר, והלא ידע שאסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו המעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר. כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל. וכבר בארנו מה שחייב בזה מן הגנות שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה. ובורא עולם עד עלינו שמעולם לא חשבנו שיתעלם זה מעיני תלמיד חכם שיהיה צריך להאריך בו זה האורך הגדול".

והרעק"א בגי' בסי' תד הוסיף דלפ"ז עתה דאין לנו רה"ר, אין איסור תחומין דאו' בזה"ז, וכ"כ הגר"ז שם. (וצ"ע האם כוונת הרעק"א אף ברחב ט"ז אמה אלא שאין ס' ריבוא). אכן הביאנוה"ל שם כ' לחלוק ע"ז, דאין להקל אלא בימים ונהרות, (ובצירוף הקולא של הרמב"ן דל"ה הילוך כיון דהוא ניח בספינה, והיא עצמה רה"ר), אבל בכרמלית ביבשה ודאי אסור. אבל מד' הר"מ לפנינו מלשונו ומטעמו הוא מוכיח, דבכל מקום המותר בטלטול חפצים מדאו' ל"ש בו איסור תחומין מדאו'. וז"ל הביאנוה"ל "ובאמת עיקר סברא זו אף שנובעת מדברי הרמב"ם בת' מ"מ קשה להולמה שהרי בש"ס איכא מ"ד דס"ל אלפים נמי ד"ת ויליף לה ממגרשי העיר אלף למגרש ואלף לתחום והתם בודאי לא הוי אלא כרמלית דאלף השני שהיה שדה לבהמתו בודאי אינו רה"ר ואפ"ה לר"ע לוקין עליה ביצא לחוץ מן השיעור הזה ואם כן כמו כן לדידן דדוקא י"ב מיל מה"ת בודאי אפילו אם היו י"ב מיל כרמלית אעפ"כ איכא איסור דאל יצא וכו' א"כ אף שנקוט להקל במים בכל גווינו אפילו בהולך ברגליו ומשום דאינו דומה לדגלי מדבר כלל אבל עכ"פ ביבשה אף בכרמלית יש לנו להחמיר ואף שאינו דומה לגמרי לדגלי מדבר".

ואמנם לכאור' יש מקום לחלק בזה בין אלפיים דאו' ל"ב מיל דאו' כלפי איסור תחומין בכרמלית, דהרי המקור של הר"מ הוא מהילפו' מדגלי מדבר, וזה נאמר רק כלפי י"ב מיל ולא כלפי אלפיים. וז"ל החת"ס בח"ו סי' צח "ולפ"ז היינו למאי דקי"ל לתחומין אלפיים לאו דאורייתא אלא י"ב מיל הוא דאורייתא עפ"י הירושלמי דאל יצא ממקומו היינו שיעור מקום מחנה ישראל א"כ א"ש קו' הנ"ל וסברא נמי איכא היכי דילפי' שיעור כמות המקום מהתם שהי' י"ב מיל הי' ילפינן איכות המקו' שהי' יבשה ולא ים ונהר אבל לר"ע דס"ל אלפיים דאורייתא מקרא דאלפיים דלוי' מיתורא בעלמא עיין סוטה ריש פ' כשם אין מקום לקו' ודגלי מדבר לא נרמזו ולא הוזכרו שם ואין לחלק בין ים ליבשה".

הר"מ בתש' הוסיף עוד דאפי' אם נסתפק לן אם יש במים גובה עשרה או לאו ג"כ יש להקל כי ספק דרבנן לקולא, וכן נפסק בשו"ע שם ובסי' רמח. וכ' בגי' הרעק"א דמוכח מכאן דספק דרבנן לקולא גם בדאיכא ספק ספיקא לחומרא, דהא הכא איכא למימר דאין במים גובה עשרה, ואפי' אם גבוהים שמא יש תחומין למעלה מעשרה, וע"כ דבספק דרבנן מקילי' גם בזה, וצ"ע עוד דכ"כ בשעה"מ, עי"ש. אמנם החת"ס שם כ' ליישב דאי"ז בגדר ס"ס לחומרא, ז"ל "ולפע"ד הכא אין כאן אלא ספק א' אם הספינה במקום שראוי לקנות שבייתה או לא מה לי אם הוא למטה מיו"ד או למעלה אין שום נפקותא בזה אלא אם זה המקום שהספינה עומד עליו הוה בכלל מקום שאל יצא איש ממקומו הזה או לא ואין כאן ספק ספיקא". (וצ"ע בזה בכללי

חרם לשתיה הוא עומד, ורק דאפשר לאוקמיה בלית ביה עומק עשרה, (ואמנם מאריך אין ספינות מהלכות בו דנימא דע"כ אין ספינה מהלכת בפחות מעשרה).

עוד כ' הרמב"ן "ועוד נ"ל שאפילו בפחות מעשרה בספינה מהלכת אין בה תחומין כדאמרינן לקמן גבי שבייתה אוקיאנוס מיא באוקיאנוס נמי מינד ניידי לומר שלא קנו מים שבייתה באוקיאנוס וכל שכן ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קניא שבייתה וכו' והראב"ד ז"ל מודה באדם מהלך שאינו קונה שבייתה אלא א"כ עומד משום דנייד לי' וה"ל כנהרות המושכין ואין לו אלא ד"א". וכ"כ המאירי לקמן מה, א וע"ב, דמהלך אינו קונה שבייתה, ובעבוק"ק כ' "ויש מן הגדולים שדנו מזה אפילו לגופו של אדם שלא יהא קונה שבייתה אם היה מהלך ביה"ש"מ, ולא יראה לי כן שאין דנין לאדם מן הנכסים, ובין עומד ובין מהלך קונה גופו שבייתה".

והנה ד' הראב"ד איירי כלפי קנין שבייתה של אלפיים, אכן יל"ד לענין קנין שבייתה של ד"א, האם בשעה שהוא מהלך אין לו קנין ד"א, (ואולי יהיה הדין דכל זמן שלא עמד לא יהיה בהמשך הליכתו מחוץ לתחום איסור נוסף, כי הרי עדיין לא קנה ד"א מחוץ לתחום שייאסר להמשיך לצאת מהם). ומצינו בדיני ד"א בכה"ת דיש מקום לומר דלמהלך אין ד"א, וכדלהלן. דהר"ן בב"מ ט, ב כ' בשם הראב"ד לגבי קנין ד"א אין ד' אמות קונות אלא מעומד אבל במהלך לא, והובא גם בטור חו"מ סי' רסח, ועי"ש בסמ"ע ס"ק ג.

(ולענין מה שאמרו דד"א אמות של שבייתה היינו ח' על ח' והוא באמצע כ' הבעה"מ בפירקין "נראה בעיני ה"ה לכל ד' אמות שקונות לו לאדם בכ"מ כולן ח' על ח' הן והוא באמצעין", ויל"ע אם גם מה שאמרו דמודדין בד"א דידיה, דאל"ה עוג מלך הבשן מה תהא עליו, האם זה גם לגבי ד"א של קנין מציאה, ושל מנוחה, והרחקה מהמתפלל, וקביעות מקום לתפילתו וכו'. ובחי' תלמיד הרשב"א בב"מ י, ב כ' "ארבע אמות אלו שאמרנו, נראה לומר שלכל צדדיו מודדין אותן לו, שהן שמונה על שמונה. וכן לכל אדם מודדין לו באמה שלו, כמו שכתבנו בעירובין לענין שבת". ובשו"ת שאילת דוד יו"ד סי' טז כ' "חקירתו בד"א לענין קנין אין לי עת לעיין בזה ומסברא הם ד"א מגופו לנגדו ובכ"מ שכנגד גופו הכל בשוה ואין לו ענין עם שבת וכן לא אדע אם יש מציאה בפאת דרומו ד"א ר"ל מימינו ובצד שמאלו ד"א האם יזכה בשניהם ונימא דיש לו ד"א לכל רוח או לאיזה צד שיברור וכן אם המציאה מונחת מאחוריו בתוך ד"א הכל צריך לברור ואין לי עת ע"ז. מהירושלמי דפ"ד מעירובין מבואר דלענין הרחקה מצוואה לענין ק"ש לא נתנו אלכסון והגע עצמך למאן דסובר דהאלכסון הוא לריבוע העולם איך יעלה על הדעת שבוה המקום ירחיק יותר מבזה המקום וזה אין מתקבל על הדעת ובאמת לענין הרחקה מצוואה לא נאמר שיעור ד"א על ד"א רק שיעור ד"א וכן לא אבין דברי הק"ע כפי שהבין מהרשב"א דהוי שיעור מקומו של אדם ומחנהו א"כ כיון שהצוואה מאחוריו וד"א שלו מלפניו למה ירחיק ד"א וכן לענין קנין היא תקנת חז"ל ואין לו ענין כלל עם שבת וכן לא נזכר בזה ד"א על ד"א וכן ראייתו מנגעים ג"כ אין לה הכרע כלל דשם מחיצתו כשיעור בית שהוא ד"א על ד"א וכמו לענין מזוזה ונגעים צריך להיות הבית דעד"א ולמאן דסובר דהאלכסון הוא דוקא לאלכסון העולם האם יצטרך המצורע לעשות המחיצות ד"א על ד"א דוקא שיעמדו לאלכסון העולם זה אינו מתקבל".

ובב"י יו"ד סי' שלד (ציינו הרעק"א בגי' חו"מ שם) כ' לגבי הרחקה ממנודה בשם קונדריסי משפטי חרם והנידוי והנזיפה ד"יש לעיין ארבע אמות שהזכירו גבי מוחרם אי אמרינן דאפילו מהלך תופס ארבע אמות או דוקא יושב או עומד לפי שראיתי להראב"ד ז"ל שכתב גבי מציאה דאין ארבע אמות קונות אלא בעומד אבל במהלך לא וצריך עיון", (והביא שם גם את ד' הרז"ה הנ"ל). ובהשג' הראב"ד הלי' טומאת צרעת סופ"י וכן בפיה"מ להר"מ נגעים פי"ג מי"ב מבו' דס"ל דדין מצורע שלא להיות בד"א של מושבו אינו נהג במהלך. והרשב"א בברכות כד, ב כ' "כאן בעומד כאן במהלך, פי' בעומד איכא משום והיה מחניך קדוש במהלך לאו מחניך הוא". ובכ"ז יל"ד על רכוב אי הוי כמהלך וכו'.

המים שגבהן י' טפחים ההליכה על גבם מותר לפי שאין איסור תחומין למעלה מי' בכרמלית היינו מפני שהאיבעי' לא אפשטה - ובסגנון זה מביאו הב"י בביאור בסי' רמח - והשאלה בתלמוד וכו' זה האיסור למעלה מי' ביבשה הוא, ע"כ נמי על דרך זה, זה האיסור שחייבין לנהוג בו בתחומין די"ב מיל ביבשה הוא אבל אויר כרמלית לא יתלה בו איסור תחומין למעלה מי' נמי ע"כ שלא יתלה בו הספק איסור מפני שהיא ספד"ר, וכן התשובה לבבל נמי ע"כ לומר שבקי' לקרא דדחק ומוקי אנפשי', וא"כ חזרה ראייתי בדין ב' ספיקות לאיתנה".

וטעם הדבר לחלק בין כרמלית לרה"ר (גם לענין איסור תחומין מדרבנן) כלפי תחומין למעלה מעשרה, (דהרי אויר כרמלית למעלה מעשרה לא קיל יותר מאויר רה"ר למעלה מעשרה), מבו' בלבוש סי' רמח, ז"ל "אבל בנהרות הנובעים וכו' מותר להפליג בהן בספינה אפילו בער"ש, מ"מ שייך בהו איסור תחומין שאסור לילך בהם בשבת חוץ לתחום מדרבנן וכו' דמן התורה אין להם תחומין כלל, שאין תחום מן התורה אלא ביי"ב מילין, ודומיא דמחנה ישראל שהיתה על היבשה וכו' וגם ביבשה אין תחומין מן התורה אלא בפחות מעשרה סמוך לקרקע ששם היא עיקר תשמישו של אדם, אבל למעלה מעשרה אין תחומין אלא מדרבנן אפילו ביבשה וכו' לפיכך במים אין תחומין דאורייתא כלל, מיהו רבנן גזרו במים למטה מעשרה אטו למטה מעשרה דיבשה, אבל במים למעלה מעשרה לא גזרו כלל כיון דאפילו ביבשה למעלה מעשרה אינה אלא דרבנן". והיינו דהא פשיט"ל דאין תחומין למעלה מעשרה מדאור' כלל, ורק הספק הוא על תחומין דרבנן, וגם בזה לא מספק"ל אלא במקום דשייך בו תחומין דאור', אבל כרמלית למעלה מעשרה ודאי אין בה איסור תחומין.

(אבל א"כ ק' למה יש להחמיר בתחומין למעלה מעשרה ביבשה בהליכת י"ב מיל, והא אין כאן אלא ספק דרבנן כי מדאור' ודאי אין תחומין למעלה מעשרה, אלא דוקא בפחות מעשרה סמוך לקרקע ששם היא עיקר תשמישו של אדם. וכה"ק בפמ"ג סי' רצה בא"א סק"א ז"ל "גם יצא לנו דין מחודש ממה שכתב הב"י בסי' רמח ובשו"ע סי' תד דאם יש ספק אם הוא גבוה עשרה ספיקו לקולא, משמע אף שיש ספק ספיקא לחומרא, שמה הלכה יש תחומין למעלה מעשרה ושמה אין גבוה עשרה, מקילין דרבנן. ועיין יו"ד סי' קי בפריי' [שפתי דעת, דיני ספק ספיקא] במחודשים שם [אותו], בשם משנה למלך שאר אבות הטומאות [ת, ה], יע"ש. ועיין לבוש סי' רמח ס"ב דלמעלה מעשרה במים לא גזרו כלל, כיון דביבשה גופא למעלה מעשרה דרבנן. וצריך עיון, דאם כן ביבשה למעלה נקטינן לקולא חוץ ליי"ב מיל, ואנו קיימא לן לחומרא. ובסימן רמח בב"י בתשובת הרמב"ם ז"ל וסימן ת"ד מבואר הטעם, דספק דרבנן לקולא במים").

ומקור לעיקר ד' הר"מ דתחומין בכרמלית למעלה מעשרה מותר בתורת ודאי, יש להביא בב' אופנים, חדא כמש"כ המג"א בסי' רסו סק"ז "וראיה מדדחיק בגמ' בעמוד י' או ע"י שם ולא קאמר ברוכב וכו' והא דלא קאמר בספינה משום דבמים לכ"ע תחומין דרבנן עסי' תד", ואמנם הוא כ"כ להבנת הפוס' דהכרעת הר"מ היא משום כללי הספיקות להחמיר בדאור' ולהקל דרבנן, (ועי' מחצה"ש שם), אבל להמבו' בלש' הר"מ י"ל טפי דלא נקטי' ספינה כי בהא לא אבע"ל כלל, ובודאי ההילוך בספינה למעלה מעשרה מותר. ועוד יש מקור לד' הר"מ מהא דמותר להפליג בספינה ד' ימים קודם השבת, ואם יש בזה איסור תחומין לא א"ש מה ההיתר בזה, (וכה"ק הרי"ף בשבת על הר"ח, ז"ל "יש מי שאומר הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת בזמן שהספינה גוששת ואין במים עשרה טפחים ומשום גזירת תחומין גזרו בה אבל למעלה מי' טפחים לא גזרו ומשום הכי נהגו העם להפליג בים הגדול והאי טעמא פריכא הוא דאי מהאי טעמא הוא דאין מפליגין הוה ליה למיתנא אין מפליגין בספינה קטנה אמאי תני ספינה סתם דמשמע בין קטנה בין גדולה ועוד מאי איריא ג' ימים אפי' טפי נמי ועוד לדבר מצוה אמאי שרי"), וע"כ דלמעלה בעשרה בים מותר לגמרי. ומוכח גם דאי"ז היתר רק מחמת הספק, דהרי בגמ' כאן לא הביאו

ס"ס, דסו"ס הרי הנידון בא מכת ב' ספיקות). ויש מן הפוס' דהעתיקו את הקולא הזאת, והוסיפו טעם כי בסתמא יש במים יותר מי', (וכ"ה במיוחסות לריב"ש סי' כב, ומהר"ם חלאווה סי' קכו, שכ' "אבל אם נסתפק הדבר אם יש עומק עשרה או לא אזלינן לקולא מדאמרין בשבת כפ' הזורק גמירי דאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה כלומר סתם ספינה מהלכת בים"), ולדבריהם נמי ליכא ראייה על ס"ס לחומרא דרבנן.

אלא דכל הנידון הזה שייך רק לפ"מ שנקטו הפוס' דדעת הר"מ היא דהאיבעיא של תחומין למעלה מעשרה היא ביבשה ובים כא', ומחמיר' ביבשה ביי"ב מיל כי הוי דאור', ומקיל' בים כי אף ביי"ב מיל אין איסור תחומין דאור' בכרמלית, ולפ"ז שפיר בא נידון האחרון אי הוי ס"ס לחומרא. אבל באמת לש' הר"מ בתש' מורה דלמעלה מעשרה בכרמלית מותר בתורת ודאי, ולא איבע"ל לאסור תחומין למעלה מעשרה (מדאור' ביי"ב מיל ומדרבנן באלפיים) אלא ברה"ר, וממילא דגם בספק אם יש במים י' או לא, הוי רק ספק א' וברבנן אזלי' להקל, כי אם יש י' במים הר"ז מותר בתורת ודאי. (וכ"כ הב"מ בסי' תד דאם נפרש את לשונות הר"מ בתש' כפשוטם, אז אין מקום להוכיח מכאן על ס"ס דרבנן. וע"ע בס' קובץ פכ"ז ה"ג מה שפלפל עד"ז דתלוי בב' הליש' אי מבע"ל בקפיצה או בספינה).

ז"ל שם "ובארנו בבאור שהשאלה אם אסור תחומין למעלה מעשרה או למטה מעשרה אמנם היא ביבשה כמו שנתבאר בתלמוד", ובהמשך כ' "ולא השגחנו בכמות התחום אלא באיכותו אם הוא יבשה כדי שיהיה בו אסור של תורה ודאי למטה מעשרה. או דבר אם הוא למעלה מעשרה ויהיה בו אסור מספק או שיהיה ים ויהיה מותר לכתחלה למעלה מעשרה ואסור מדרבנן למטה מעשרה והוא מאמרנו בו יתלה אסור תחומין. הנה התבאר שההליכה על פני המים רוצה לומר למעלה מעשרה מותר לכתחלה לא יתלה בו אסור כלל. ושההליכה על פני המים פחותים מעשרה אסור מדבריהם ויתלה בו אסור תחומין והוא מדבריהם לפי שאין שם אסור תחומין דאורייתא אלא ביבשה", ואף לעיל מינה בתש' שח' כ' "והשאלה שנסתפקה לתלמיד ושאל אם איסור תחומין למעלה מעשרה אם לאו זה האסור למעלה מעשרה ביבשה הוא כמו שנתבאר שם אבל אויר הים ר"ל אויר כרמלית לא יתלה בו איסור תחומין למעלה מעשרה". (וכ"ה לש' המאירי סופ"ק "אלא שגדולי הדור כתבו משמם בתשובה שאינם מן התורה אלא אם מהלכם ברה"ר כמחנה ישראל וזה תמה שאם אמרו כמחנה ישראל לענין שיעור לא אמרו שיהו לגמרי כן ועוד שהרי מחנה ישראל רה"י היה ומחנה לוייה הוא שהיה רה"ר כמו שהתבאר בפרק הזורק ואף הם כתבו בתשובת שאלה שאין איסור תחומין בימים ובנהרות בין שיש בעומק המים מעט בין שיש בהם הרבה ולא נסתפקו בתחומין למעלה מעשרה אלא ביבשה". וכך זה מועתק גם בארחו"ח ובכל בו).

וכבר עמד בזה הרדב"ז בח"ג סי' תקמ"ו "דלפי מ"ש הרמב"ם ז"ל בתש' ק' שכ' דהתלמוד לא מיבעיא ליה כלל בכרמלית אם יש בה תחומין למעלה או לא, דלא מיבעיא ליה אלא ביבשה כמש"נ שם אבל אויר הים לא יתלה בו איסור תחומין למעלה מעשרה. וצ"ל דלית ליה האי לישנא דקא מיבעיא ליה בספינה נמי אלא דוקא בעמודים או בקופץ באויר". ועי"ש שהק' עוד "אבל קשה דאיהו בעי ביבשה ופשיט לי מספינה דהויא למעלה מעשרה בכרמלית. ותו דדחי רבא במהלכת בתוך הרקק אבל במהלכת למעלה מעשרה אכתי תיבעי לך משמע דלמעלה מעשרה בכרמלית נמי הוי בעיא ולא איפשטא. ויש לישב דמאן דבעי לא בעי אלא ביבשה ומאן דפשיט פשיט מכ"ש ורבא דחי דממתניתין ליכא פשיטותא דהתם במהלכת ברקק".

(אבל הב"מ בסי' תד אחר שעמד בזה דלש' הר"מ בתש' מורה דההיתר של למעלה מעשרה בכרמלית הוא בתורת ודאי, כ' עוד "אבל חלילה להעלות כזה בדעתו חדא דמה"ת סברה כזו דאם למעלה מי' ביבשה היא ד"ת ביי"ב מיל למה לא יהא אסור בכרמלית מדרבנן מיהא, ותו שהרי בהדיא מבואר בגמרא - אף אם לא היה לו גירסות הלישנא אחרת - למה דס"ד ליפשט מעובדא דר"ג דאף בים יש תחומין למעלה מי', אע"כ לדחוק בהלשון דמה שאמר ואמנם

איכא תחומין דאו', וכן פשיט"ל דבכלים נמי שייך תחומין דאו', ואפי' בכלי הפקר, ופשיט"ל דאף אחרי היציאה מן התחום יש איסור דאו' של יציאה מהד"א, ופשיט"ל דלא כהרמב"ן שהצריך יציאת כל הי"ב מיל באיסור. ולכן ס"ל דהוי ראייה גדולה, ויבוי' עוד להלן). וד' הגר"א צ"ע, דהרי למדנו מד' הר"מ דאין איסור תחומין דאו' בים כיון דהוי כרמלית והטלטול מותר בו וכ"ש ההילוך, ומה הוכיח מהכא נגד השי' ד"ב מיל אסור מדאו'.

ואם אמנם יש כאן ראייה נגד הסוכרים דתחומין דאו' גם בכרמלית, וכדוג' הרמב"ן בסוגיין דהתיר רק מטעמים אחרים, וכן דעת הגאונים שהביא השואל בתש' הר"מ ס"י שט, וכן בס' הבתים שכ' "וכ' הרב בעל השלמה, שלענין תחום תורה הולכים בו להחמיר. ונראים דבריו. ומדבריו שמענו שאם שבת בספינה והלך לו ג' פרסאות לא יזוז ממקומו. והולכים במקום שיש בו רק מים שאין בהם עשרה אם הלכו תחום אלפים לא יזוז ממקומו". אבל הרי הגר"א הסכים עם שי' הר"מ דבאים אין תחומין דאו', וכ' שם "והואיל ואין. לשיטת הרי"ף בפ"ק דשבת דבמקום שיש איסור תחומין אפי' מיום ראשון אסור להפליג וכמ"ש בס"י רמ"ח וע"כ הא דספינה למעלה מי' כמ"ש הרי"ף שם וצ"ל דאין תחומין", וא"כ מהי הראיה הגדולה שהביא כאן.

וכבר עמד בזה בנוכח"ת ס"י מו ליישב כן את הראיה מד' הגמ' מה, ב, ז"ל "על דברי תורה אשר שאלת למאן דסבר י"ב מיל דאורייתא איך אתיא סוגיא דעירובין דף מ"ה ע"ב לקני שביתה באוקיינוס וכו' ואבע"א הוי ספק דדבריהם ולקולא יע"ש. והקשית דלמא אתי חוץ לי"ב מיל. אהובי תלמידי אפי' למ"ד י"ב מיל דאורייתא היינו ביבשה אבל בימים ונהרות הוא דרבנן כמפורש בש"ע א"ח סימן ת"ד סעיף ב' ועי"ש במג"א ס"ק ב' וממילא עיקר קניית שביתה באוקיינוס אינו דבר תורה". וצ"ע בד' הגר"א.

ונראה א"כ דפשיט"ל להגר"א, דהא דאין תחומין בכרמלית היינו דההילוך בכרמלית מותר, דלא יהיה ההילוך חמור מן הטלטול, אבל קנין שביתה איכא נמי בכרמלית, וזהו שהוכיח דאין איסור י"ב מיל מן התורה, דאם איכא איסור איך מקילי' במים שבעבים מחמת הספק, והא אית לן למיחש דקנו שביתה בריחוק י"ב מיל, ואמנם בים עצמו אין איסור הילוך ותחומי כלים מדאו', אבל משהגיעו ליבשה נאסר בהם הילוך, כיון דקנין שביתה איכא נמי בכרמלית אף כלפי תחומין דאו'. וע"ע בשו"ת גינת ביתן סוף ס"ב שדן לחלק בין קנין שביתה בכרמלית לעצם ההילוך שם חוץ לתחום.

ולכאו' יוצא לפ"ז חומרא, דעל אף דמקילי' בים שלא לחשוש לתחומין מעל עשרה אפי' י"ב מיל, מ"מ זהו דוקא כלפי עצם ההילוך בים, אבל כלפי קנין השביתה אין חילוק בין כרמלית לרה"ר. וצריך להוסיף, דהנה נת' מהלבוש דמדאו' ודאי אין תחומין למעלה מעשרה, וכל הנידון הוא על איסור דרבנן, ולכן בכרמלית ודאי לא גזרו כיון דאפי' י"ב מיל שם אינם אלא מדרבנן, ורק ב"ב מיל ברה"ר יש להחמיר למעלה מעשרה. ולכאו' הביאור בדבריו דלמעלה מעשרה ברה"ר הוי כלמטה מעשרה בכרמלית, דבכל מקום שהטלטול מותר, ההילוך נמי מותר מדאו'. וא"כ יוצא דקנין שביתה יש גם למעלה מעשרה, וצ"ע דבגמ' השו"ת דין קנין שביתה למעלה מעשרה עם דין הילוך למעלה מעשרה, ולהנ"ל הרי שביתה יש גם למעלה מעשרה, דוג' הא דהילוך בכרמלית מותר מדאו' ומ"מ קנין השביתה יש גם בכרמלית. וצ"ל דשאני למעלה מעשרה דהוי סברא גם כלפי עצם השביתה ולא רק כלפי ההילוך, ומדאו' אף אין קנין שביתה למעלה מעשרה. וא"כ מי שבא בשבת מחוץ לאלפיים בים ורוצה להקל כעת מפני שהיה בים למעלה מעשרה, או יש להקל בזה גם אליבא דהגר"א, דאפי' שבכרמלית נמי יש קנין שביתה (ורק איסור ההילוך לא קיים בכרמלית), אבל עדיין השביתה היתה למעלה מעשרה, ונת' מד' הלבוש דברבנן מקילי' דאין קנין שביתה למעלה מעשרה בתורת ודאי, דהא אין לו נידון אלא מדרבנן האם יש תחומין ושביתה למעלה מעשרה או לאו, וספק דרבנן לקולא. (אבל בבא חוץ לי"ב מיל לכאו' הדר דינא דהספק של למעלה מעשרה הוא ספק דאו', דהרי קנין שביתה יש גם בים ובכרמלית, ויבוי' עוד לקמן).

ראיה מברייתא דאין מפליגין וכו', וע"כ דהא מותר לכו"ע ולא אבע"ל כלל.

(ואם אמנם בד' הר"מ משמע להדיא דהתיר למעלה מעשרה בים בתורת ודאי, אבל נראה מתו"ד דאין הטעם בזה כד' הלבוש, שהרי כ' לרבי שמואל הלוי דהוא ס"ל דבאים יש תחומין דאו' ב"ב מיל, מ"מ יש להתיר למעלה מעשרה בים, ז"ל "וביאור זה לפי שחשב שאין הפרש בין תחומין דיבשה ותחומין דים ושההליכה על פני המים שפחותין מעשרה טפחים יש בו איסור תחומין דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא והוליד שההליכה בנהרות אסור לגמרי מפני שחוששין שמא יהיו למטה מעשרה וזה אינו מתחייב לפי הקדמותיו ואפילו נתאמתו לו כל מה שנסתפק לנו אם הוא למטה מעשרה או למעלה מעשרה אסור ללכת בו ומה שהוא ודאי שהוא למעלה מעשרה מותר. ולמה יאסרו הנהרות שמימיהן מרובין איסור גמור כמו דגלת ופרת ונהר מצרים שעליהם היתה השאלה המוקדמת ונכרות אמת שהם עמוקים מאד", וצ"ע).

כ' בקרי"ס פכ"ז מהל' שבת "ואיסורה דתחומין לא הוי אלא ביבשה דומיא דמחנה ישראל אבל בימים ובנהרות ובכרמלית אפילו אלף מיל מותר מדאורייתא ורה"י המוקף מחיצות נראה דאינו נחשב בתוך שנים עשר מיל לא בתחילה ולא באמצע ולא בסוף אלא בעיני שנים עשר מיל כדגלי מדבר". (ולפ"ז מה שדן הגאון דברה"י יהיה איסור תחומין למעלה מעשרה בתורת ודאי כיון דעולה עד לרקיע, יל"ד אולי להיפך דיהיה מותר בודאי אף ב"ב מיל, כיון דמדאו' אין תחומין ברה"י, ולמעלה מעשרה אולי לא גזרי' בהא כלל. וע"ע באו"ש פכ"ח הט"ו שדן לפי הר"מ למה הק' לעיל לה, ב על ר"מ איך מקדירין בהרים והא תחומין דאו', דכיון דאיכא גיא או הר שהוא מתלקט עשרה בתוך ד' כבר אין בו איסור תחומין דאו' כיון דהוי רה"י, ועי"ש. ואף במתלקט פחות מכאן נת' במקו"א אימתי הוי עכ"פ כרמלית).

והק' ע"ז המהר"ם שיק בס"י קכב דהרי בגמ' אמרו דבגובה י' ורחב ד' ודאי יש איסור תחומין, והרי האי עמוד הוי רה"י, (ז"ל תור"פ "כיון דרחב ד' דניחא תשמישתיה, ושייך שם איסור תחומין אף כי יש לו מחיצות על ידי גוד איסיק", ובמאירי כ' "כל עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה הואיל וראוי להלך ארעא סמיכתא היא ואסור לצאת דרך בה חוץ לתחום אע"פ שלענין טלטול היא רה"י"), וא"כ אם היה למעלה מעשרה היה ראוי להקל בו לגמרי כיון דמדאו' אין בו איסור תחומין כלל. ועוד הק' דעמוד צר נמי הרי לא דמי לדגלי מדבר כיון דהוי מקו"פ, ואין ראוי להחמיר בו למעלה מעשרה כיון דמדאו' אין בו איסור תחומין. ובאמת לפי הלבוש בלא"ה כל למעלה מעשרה אין בו נידון של תחומין דאו' אלא רק מדרבנן, ומ"מ חמיר טפי למעלה מעשרה ברה"ר דמחמרי' ביה אף דהוי רק ספק דרבנן כיון דחשיב טפי כעיקרו דאו'. ומהר"ם שיק שם כ' ליישב דייני' את כל הרשות אם היא דומה לדגלי מדבר או לא, ולא איכפ"ל במה שהעמוד הוא רשות בפנ"ע, עי"ש.

הנה יש מקום ספק גדול אליבא דהר"מ במה דס"ל דבכרמלית אין תחומין דאו', (ולפי הלבוש כל למעלה מעשרה כ"כ פשיטא דאין בו תחומין מדאו'), האם זה רק כלפי ההילוך בכרמלית, או גם כלפי עצם קנין השביתה. דהנה לש' הר"מ הוא שלא יתכן שיהיה אסור ללכת במקום המותר בטלטול ד"א, ואולי זה סברא רק בנוגע לעצם ההילוך דילפי' ליה מדגלי מדבר, אבל קנין השביתה מהיכ"ת שיהיה נוהג דוקא ברה"ר, ואדרבה הכרמלית והרה"י הם מקומות הראויים לשביתה טפי מרה"ר. ולדוג' לזה יש להוסיף דהרי גם לענין העברת ד"א ברה"ר יש שי' בראש' דה"ה בעוקר ברה"י ומעביר ד"א ברה"ר ומניח ברה"י אחרת, ואולי ה"ה דקנין שביתה ל"ב דוקא רה"ר, ורק ההילוך אינו אסור מדאו' אלא כשהוא ברה"ר, (וע"פ הרמב"ן יש להוסיף דבעי' דכל משך הי"ב מיל יהיו ברה"ר, ודו"ק).

והנה הגר"א בס"י תד דן בנידון הראש' האם תחומין י"ב מיל הם דאו', וכ' בסו"ד "אבל ראייה גדולה יש ממ"ש מ"ה ב' ואמאי ליקני כו' ואב"א הוי כו' ושם כמה מילין". וראייתו, דאמרי' התם דבספק האם המים קנו שביתה באוקיינוס אמרי' ספק דרבנן לקולא, אף דיתכן גם דעברו יותר מ"ב מיל. (ופשיט"ל להגר"א דביו"ט נמי

לקולא או לחומרא. ובתשובה ביאר שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה ספיקו להחמיר ומה שהוא מדבריהם ספיקו להקל וכו' מכלל דבריהם למדנו שכל שהלך ביים למעלה מעשרה לכשיגיע לנמל יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה מן המקום שפגע תחלה בו למטה מעשרה".

אמנם הרדב"ז בח"ד סי' פז פליג בזה, וכ' "וכ"כ בעל מ"מ אלא שהעלה לדעת הרמב"ם שאם היה בא ביים למעלה מעשרה מותר לירד לנמל. ואני אין דעתי כן אלא שצריך לתרץ מה שקשה מדידה לדידה וצריך לומר דנהי דאין שם תחומין למהלך למעלה מעשרה או במקום שהוא ספק עשרה אבל לירד אסור שהרי הוא מהלך בתוך עשרה ביבשה חוץ לתחומו והא דאמר' אין תחומין למעלה מעשרה היינו שאין עובר משום תחומין אפילו מהלך כל היום כולו אבל מ"מ חוץ מתחומו הוא עומד הילכך אסור לירד. והשתא ניחא מה שכתב הרב באותו פרק ז"ל מי שהיה בא בדרך וכו' הרי זה יכנס וכו' ומשמע שאם היה חוץ לתחום לא יכנס ובשלמא מי שבא בחרבה ניחא אבל מי שבא ביים אמאי לא יכנס הרי אין תחומין מן התורה ביים ודוחק הוא לתרץ שאם היה חוץ לתחום יכנס אבל לא יהלך את כולה דהא לגבי מי שבא בחרבה לא הוי פירושא הכי אם לא שתאמר שהדיוק הוא לצדדין והכי קאמר אם היה חוץ לתחום והיה בא בחרבה לא יכנס לעיר וכל שכן שלא יהלך את כולה ואם היה בא ביים יכנס לעיר אבל לא יהלך את כולה וכל זה דוחק בלשון תנא כל שכן בלשון פוסק אלא במאי דכתיב' לעיל אתי שפיר. למדנו מכאן שהרב ז"ל סובר שהקונה שביתה ביים אע"ג דמיא נידי הרי הוא יושב בתוך הספינה ושפיר קונה שביתה וליכא למימר דדילמא איירי כגון ששבת בתוך עשרה דהא באותה תשובה איירי בימים המלוחים ובאלו הנהרות שממיהם מרובים. הילכך הדבר ברור דכלל גוונא איירי ואסור לצאת לנמל משום דסבירא ליה דקונה שביתה ביים אפילו למעלה מעשרה".

(והנה ז"ל ס' האורה "וגופו של אדם מותר לו להלך מרשות לרשות אלפים אמה, אבל כי שלמו אלפים אמה לא שנא מרשות לרשות, ולא שנא בתוך רשות אחת עצמה, אסור לפסוע אפילו פסיעה אחת גסה. ומשום הכי דאתי בספינא בשבת אסור לצאת מן היים שהוא כרמלית לרה"ר, משום דוודאי מחוץ לתחום אתי, והלכך אסור לצאת חוץ למקומו, אבל אם שבת בתוך התחום עד שחשיכה באותה ספינה, מותר לצאת ממנה", ואולי יל"פ לדידיה נמי אין אסור תחומין בכרמלית, אבל כיון דהיבשה היא רה"ר לכן אסור לירד. אבל צ"ע דהא בלא"ה איירי שם כלפי הדרבנן של אלפיים).

וכן האריך הרדב"ז בח"ג סי' תקצב להוכיח מד' הר"מ גבי מי שהיה בא בדרך ביים ובחרבה וכו' דודאי יש קנין שביתה למעלה מעשרה וכל הנידון הוא רק כלפי ההילוך, והוסיף להביא דכ"ה להדיא בתש' הר"מ (בס" שח), דאחר שהתיר תחומין למעלה מעשרה בימים ונהרות כ' בסוף ד"בלבד שיהיה בינו וביין הנמל כשיכנס השבת אלפים אמה או פחות. אבל אם נכנס עליו השבת והוא חוץ לתחום אותו המקום שעמדה בו הספינה בשבת אסור לו לצאת מן הספינה עד מוצ"ש, וע"כ דלא כהמ"מ אלא דאע"ג דאין תחומין למעלה מעשרה (ובכרמלית זה בודאי ולא רק מדין ספק לקולא), מ"מ יש קנין שביתה למעלה מעשרה ביבשה ואף ביים. אלא דלכא' הדבר נסתר מעיקר סוג' שהק' מספינתו של ר"ג, ולא תי' דלפיכך שאלו את ר"ג מה אנו לירד דאפי' אם אין תחומין למעלה מעשרה מ"מ קנו שביתה ביים. וכ' ע"ז הרדב"ז שם "י"ל דאה"נ דמצי לדחויי הכי אלא כיון דבלא"ה צריך לאוקמי ברקק כי היכי דלא תפשוט מרישא מוקי מעשה דסיפא נמי ברקק ואע"ג דשני מעשיות היו מ"מ גבי הדדי מתניין ותו בחד דוכתא היה והכל היה ברקק. ועו"ל דאי הוה מתרץ הכי נפיק מיניה טעותא דהוה משמע טעמא דהוה בתוך התחום הא אם היו חוץ לתחום היו אסורין לירד ביבשה אבל בתוך הנמל בעצמו מותר שתהלך הספינה והא וודאי ליתא דבשלמא כשהנמל למעלה מי' ניחא אבל בסתם נמל שאין בהם י' כי כן כתבו המפרשים ודאי אסור להלך להכי משני ברקק לאשמעינן דטעמא תלוי לפי גובה המים אם יש בהם י' מותר להלך ואסור לירד ואם אין בהם י' כסתם נמל אסור להלך ואסור לירד אא"כ היו בתוך התחום".

וארווחנא לפ"ז קו' גדולה בשי' הר"מ, דהנה לפי המבו' בלשונו דלמעלה מעשרה ביים לא אבע"ל מעולם, ק' מאד ד' הגמ' דהביאו ראייה לדין תחומין למעלה מעשרה מספינתו דר"ג, דר"י ור"ע רצו להחמיר ע"ע ולא זוו ממקומן וכן דשאלו את ר"ג מה אנו לירד, ואוקמי' לה במהלכת ברקק, והא בלא"ה צריך לאוקמיה ברקק דהא לכו"ע אין תחומין למעלה מעשרה ביים. (וכבר הובא לעיל מהרדב"ז שדן בקו' זו). והנה הקו' הב' של הגמ' מהא דשאלו לר"ג מה אנו לירד, זה יש ליישב לפי הנ"ל, דהרי הנידון היה אם קנו שביתה ביים למעלה מעשרה, כי אם אין תחומין למעלה מעשרה אז גם אין קנין שביתה למעלה מעשרה, והא דאין תחומין ביים מדאו' דמשו"ה גם אין תחומין ביים למעלה מעשרה אף מדרבנן, הרי זהו דוקא לענין ההילוך ולא לענין עצם השביתה, וא"כ זהו שהביאו ראייה לדין תחומין למעלה מעשרה מספינתו של ר"ג, דמבו' שם שאם לא היו בתחום לא היו יורדים ליבשה, כי יש תחומין למעלה מעשרה וקנו שביתה ביים, ואף דביים אין תחומין דאו' וממילא יש היתר גם מדרבנן למעלה מעשרה, זהו רק לענין ההילוך ולא לענין עצם השביתה וכש"נ.

ועדיין צ"ע מהראיה הא' בגמ', דאמאי ר"י ור"ע החמירו ע"ע והא אין תחומין למעלה מעשרה, וק' דהומ"ל ולטעמין מי ניחא דהא ודאי ההילוך ביים למעלה מעשרה הוא היתר גמור, וע"כ צריך לאוקמיה במהלכת ברקק. ונראה דהנה כ' הריטב"א "אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר. פי' דכיון דבעמדה איכא איסורא משום תחומין החמירו על עצמן במהלכת דחששו שמא תעמוד, אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה הרי לא קנו שביתה בספינה כלל בין שעמדה בין שהלכה ולמה אין מהלכין את כולה", וק' מה הוצרך להעמיד הקו' מצד דלא קנו שביתה, והא אפי' אם קנו שביתה יש להתיר את ההילוך כי הספינה היא למעלה מעשרה. ונת' לעיל ליישב, דהא דספינה חשיבא למעלה מעשרה זהו דוקא לענין השביתה, אבל כלפי ההילוך מן הספינה משחינן והוה בתוך עשרה. (ונת' טעם הדבר מיסודו של הגר"ז שכ' בס" תה ס"ז "ואפילו במקום שהיא עומדת למעלה מי' טפחים אינו מהלך בה יותר מד' אמות שלא אמרו אין תחומין למעלה מעשרה אלא בהילוך הספינה על פני המים שהוא דומה לקפיצה באויר ואינו נקרא הילוך כמו שנתבאר בס" ת"ד אבל הילוך האדם בתוך הספינה הילוך הוא כמו המהלך בארץ", והובאת דוג' לזה מד' האבהע"ז שכ' בס"י רמו דרכיבא על בהמה הוי כבתוך עשרה - לדעת המג"א דרכוב כמהלך - כלפי עצם ההילוך, וכלמעלה מעשרה כלפי קנין השביתה. ועצ"ע דלפי ר"ע ור"י הרי קונים ד"א בספינה עצמה, ולמה לא נימא דגם לענין קנין השביתה הוי כבתוך עשרה, וי"ל).

וא"כ א"ש דגם הראיה הראשונה בגמ' אינה עוסקת בהילוך למעלה מעשרה, כי באמת ההילוך בספינה הוא כהילוך למטה מעשרה, וגם כי נת' דבכרמלית למעלה מעשרה ודאי אין איסור תחומין כלל, אבל הראיה היא מהא דקנו שביתה שם, דכלפי זה הספינה נמדדת כלמעלה מעשרה, כי לגבי קנין השביתה מקרקע עולם משחינן, ובוה אין להק' דהרי הוי כרמלית, כי דינא דכרמלית הוא רק להתיר את ההילוך (מדאו', ואף מדרבנן למעלה מעשרה), ולא להפקיע את עצם קנין השביתה. (ואולי אפשר לפלפל עוד דכיון דר"ע ס"ל דתחומין אלפיים הם דאו', הרי בזה נת' מד' החת"ס לחלק דאף ים יש בו תחומין כיון דהילפו' בזה היא לא ממחנה ישראל אלא אדרבה ממגרשי העיר דהוה כרמלית, וא"כ א"א לומר דההילוך ביים למעלה מעשרה הוא היתר, כיון דיש תחומין דאו' אף ביים). ומה שהתיר הר"מ הילוך בספינה עצמה, אף דהילוך האדם בספינה הוי כלמטה מעשרה, (וקנין שביתה איכא גם בכרמלית, ובעי למיחש דאיכא נמי למעלה מעשרה), זהו משום דהספינה היא כדיר וסהר, ולא קי"ל כהני תנאי דרצו להחמיר על עצמן.

אבל מצינו דבר מחודש יותר בדעת הר"מ, דהנה בפכ"ז כ' הר"מ "המהלך חוץ לתחום למעלה מי"ט כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין עשרה ואין בכל אחד מהן דע"ד טפחים הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה", וכ' ע"ז המ"מ "ולזה כתב רבינו הרי הדבר ספק ולא ביאר ספק זה אם הוא

החיבור. [גיליון] עד יב מיל אכל יתר לא דהו"ל ספיקא דאורייתא לחומרא".

ומבו' בדבריו דבאמת הקולא של כרמלית נמצאת גם בלמעלה מי' דרה"ר, וכד' הלבוש, וכטעמו דלפיכך ביים למעלה מי' ודאי מותר כי זה כבר רחוק מדגלי מדבר ואף רבנן לא גזרו בזה. (אבל צ"ע דאם הקולא של למעלה מעשרה היא מולא דמי למחנה ישראל, איזה קולא יותר יש בלמעלה מי"ט דכרמלית. וע"כ דיש איזה טעם עצמי דים בעומק עשרה מאד לא דמי לדגלי מדבר). וצ"ע מש"כ בתו"ד דהא דיש תחומין ביים למטה מי' זה רק משום דבימות החמה הוי רה"ר, וא"כ כשהוא גבוה י' מותר להלך בו אפי' בתוך י', (-אמנם כן משמע גם באו"ז הל' ער"ש סי' ג, ונת' לעיל דכ"ה שי' הב"ח דס"ל דאם יש למים גובה עשרה אז אפי' שהספינה משוקעת בהם חשיבא כלמעלה מעשרה. אלא דצ"ע אם כוונת האו"ז בדין הגמ' של למעלה מי' או בדין הרמב"ם של קולת כרמלית).

וכן יוצא לפי' דבכרמלית גמורה כבקעה וכד' אין איסור תחומין כלל, כיון דאף בימות החמה הוי כרמלית. אלא דלפי דבריו כל הענין של למעלה מעשרה זה במה דאין לו דין רה"ר ולא דמי למחנה ישראל, וא"כ אם בכרמלית נימא דאיכא שביתה אז גם למעלה מעשרה יהיה שביתה, ולא כפשוטו הגמ' דמבו' דאם אין תחומין למעלה מי"ט אז גם אין שם קנין שביתה. אמנם לפי ההוספה בגיליון דבי"ב מיל הוי דאו', א"כ יהיה מוכח כד' הביאנו"ל דלא התיר הר"מ בכל כרמלית אלא דוקא בימים ונהרות, ולכן בליט בהו גובה עשרה אף דהו כרמלית מ"מ שייך בהם תחומין דאו'. ומה שחילק בין ימות החמה לימות הגשמים צ"ע, דבגמ' בשבת ק, ב אי' "רקק רקק תרי זימני למה לי חד בימות החמה וחד בימות הגשמים וצריכי דאי תנא חדא הוה אמינא הני מילי בימות החמה דעבידי אינשי דמסגי לאקורי נפשיהו אבל בימות הגשמים לא ואי אשמעינן בימות הגשמים דכיון דמיטנפי לא איכפת להו אבל בימות החמה לא". ומש"כ בתחי"ד 'שני מילין', (אם אי"ז ט"ס) שמא כוונתו לומר דשיעור אלפיים אמה הוא לב' רוחות וס"ה הוי ד' אלפים, משא"כ י"ב מיל שהוא לכיוון א', וכמש"כ בקרי"ס פכ"ז "דהני שנים עשר מיל דאית ליה הן לצד אחד איזה צד שירצה ואם הלך שנים עשר מיל למזרח אינו יכול לחזור ללכת לצד מערב אפילו אמה אחת מדאורייתא ואפילו אצל העיר ואם הלך אפילו אמה אחת לוקה מן התורה". (ומסתבר להוסיף דאף הקרי"ס לא ס"ל הכי אלא דוקא בי"ב מיל, אבל אלפיים דאו' הם לכל רוח). או י"ל כוונתו דמותר לילך ב' מילין בגוונא דעביד עירוב, וס"ל דלענין תחומין דאו' של י"ב מיל ל"מ עירוב. (וכ"כ שם על הגיליון, דשני מילין היינו בדעביד עירוב תחומין). וצ"ע בכ"ד.

(ובמש"כ הקרי"ס דתחומין י"ב מיל היינו בהילוך י"ב מיל לצד אחד, לכאו' פשיטא דה"ה ו' מיל לצד מזרח ואח"כ ו' מיל לצד מערב, וא"כ יוצא שאין כאן איסור התרחקות י"ב מיל ממקום השביתה אלא איסור הילוך י"ב מיל, וא"כ תיקשי בעיר גדולה שיצא ממנה והילך בצידה לאורך י"ב מיל למה לא יהיה בזה איסור תחומין. ואולי יש כלל שאם הוא בתוך אלפיים לשביתתו אז אין איסור בהילוך של י"ב מיל. ומצינו שיעור אלפיים כלפי דאו' לפמש"כ הקרי"ס שם ד"קולי דאלפים אמה לענין בא בדרך היינו דוקא באלפים אמה דרבנן אבל לענין י"ב דאורייתא אין לו רשות ללכת יותר מי"ב מיל אפי' הוא תוך הי"ב מיל ממדינתו דקנית שביתה בי"ב מיל דאורייתא לאו בדעתיה תליא מילתא אלא ממילא יש לו י"ב מיל במקום שביתתו, והרי מהני אם הוא קרוב לעיר בתוך אלפיים גם להלך עיר גדולה יותר מי"ב מיל, וא"כ אשכחן שיעור אלפיים בדאו'. ועוד אשכחן בד' הרי"ד בתש' פט דס"ל דיש ענין של אלפיים בדאו', דאם יצא מי"ב מיל אז מותר לו ללכת עד אלפיים. אבל אי"ז מתיישב בד' הקרי"ס שכ' להדיא "אם הלך שנים עשר מיל למזרח אינו יכול לחזור ללכת לצד מערב אפילו אמה אחת מדאורייתא ואפילו אצל העיר", וצ"ע).

ואולי יש להציע בזה ענין אחר, דהנה נת' לעיל מלש' הר"מ בתש' דהא דהיקל בי"ב מיל למעלה מעשרה ביים, אי"ז רק משום דביים ליכא תחומין אלא מדרבנן, וכיון שכן נקטי' לענין זה לקולא מספק

ועיקר הדבר מתאים עם מש"נ בד' הגר"א, דהא דאין תחומין מדאו' בכרמלית זה רק כלפי ההילוך ולא כלפי קנין השביתה, (ודוג' השי' דמעביר ד"א ברה"ר חייב אפי' אם העקירה היתה ברה"י וכש"נ), ונת' נמי מד' הלבוש דעיקר הקולא של למעלה מעשרה בדאו' היא פשוטה כיון דל"ה כרה"ר עצמו, ויש להוסיף דמקו"פ דלמעלה מעשרה גם הוא לא דמי לדגלי מדבר, וי"ל א"כ דגם הקולא של למעלה מעשרה היא רק כלפי עצם ההילוך, אבל אין טעם שלא יהיה קנין שביתה למעלה מעשרה. ורק הדוחק בזה הוא מה שעמד הרדב"ז כנ"ל דבגמ' בסתמא משמע דדין היתר תחומין למעלה מעשרה הוא גם לגבי קנין השביתה. ויש להוסיף ולתמוה מד' הגמ' לקמן מה, ב דקנין השביתה של המים בעבים ג"כ תליא בדין למעלה מעשרה, אף דאין הנידון על ההילוך אלא על השביתה. והרי כן הביאו הראש' בסוג' להוכיח מלקמן מה, ב דאם אין תחומין למעלה אין אדם קונה שם שביתה.

וכך באמת העירו האחריו על הר"מ, דאם בכרמלית ליכא איסור תחומין אז למה יהיה איסור דאו' למעלה מי' שהוא מקו"פ, עי' בב"מ שם ובקרא"א בסוגיין ובסוף מסכת נזיר, וכן במו"ק סי' תד האריך מטעם זה לחלוק על הר"מ. ואמנם על הטעם של הילפו' ממחנה ישראל י"ל דגם מקו"פ הוא דמי למחנה ישראל, דדייני' לפי קרקע הרשות, -ועי' מהר"ם שיק סי' קכב והו"ד לעיל, אבל הר"מ הרי כ' דל"ש לאסור בהילוך, מקום המותר בטלטול, ומקו"פ הוא ודאי בכלל סברא זו. וי"ל דאין ה"נ ומדאו' מותר ולא איבע"ל אלא מדרבנן. אבל באמת בעיקר ההע' למה יהיה תחומין למעלה מעשרה שהוא מקו"פ טפי מכרמלית לד' הר"מ, י"ל דבאמת התחומין למעלה מעשרה זה רק משום דדייני' למעלה כלמטה, ולא מפני המקום שלמעלה מעשרה מצ"ע, דהרי כ' הראש' לקמן מה, ב לגבי מים העליונים ד"שאני התם דכיון שלא היו מעולם למטה מעשרה ותמיד היו תלויים למעלה במאמר ובאוויר דכו"ע לא קנו התם שביתה", ומבו' דאם יש תחומין למעלה מעשרה זה רק מכוח השייכות של החפצא למטה במה שהוא בא ממנו. ואף התוס' שם הרי כ' "אפילו יש תחומין לא שייך קנין שביתה ברקיע", וי"ל דזה הטעם דלמעלה מעשרה הוא שייך למקום למטה משא"כ הרקיע, (אבל התורי"ד תי' באופ"א, עי"ש).

וז"ל רבינו פרחיה בשבת יט, א "אבל עיקר הדבר שתדע שהתורה אסרה עלינו לצאת ביום השבת כשיעור מחנה ישראל שהוא י"ב מיל, דכתיב שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. הכי למדנו מפי השמועה. הרי נמצא שאסור עלינו להלך בשבת כשיעור הזה. אבל פחות ממנו מותר מן התורה. אבל רבנן אסרוהו ולא התירו הילוך בשבת חוץ מן העיר או מן המדינה אלא שני מילין [אולי צ"ל: אלפים] בלבד. בד"א כשיהלך אדם ביבשה, אבל אם אפשר לאדם להלך באויר, כגון שידלג על עמודים נעוצים שהיו גבוהים י"ט ורוחב בכל אחד מהם פחות מד' אמות [נדצ"ל: טפחים], ה"ז ספק אם מותר לו לדלג יתר מאלפים ונאמר שאין דין תחומין מדרבנן במהלך למעלה מי', שהרי לא גזרו אלא על הילוך ביבשה שהיא דומה למדבר שהיה מחנה ישראל חונה בו, אבל זה שמדלג למעלה מי"ט הואיל ובמקום פיטור הוא מהלך לא גזרו עליו שהרי אינו מהלך ברה"ר כלל. או נאמר שיש דין תחומין מדרבנן למעלה מי', ואין המהלך באויר יכול לצאת חוץ לאלפים אמה, שהרי הוא דומה למהלך ביבשה. וזה הוא הספק. אבל אם יהלך אדם באויר הים למעלה מי"ט אין לשם איסור תחומין כלל, שהרי אי"ז דומה לדגלי מדבר. ואפי' רבנן נמי לא גזרו בו. לפיכך יש לנו ללמוד שמותר להלך בספינה שמהלכת על גובה י"ט מים כל מה שיכול להלך. אבל אם נתברר לנו ודאי שאין בגובה הים י"ט, כיון שדין מקום זה בימות החמה כרה"ר, כדתנן רקק מים ורה"ר עוברת לתוכו וכו', לא התירו להלך בו כי אם שיעור שמותר להלך ביבשה, דהיינו ב' אלפים אמה. לפיכך יש לנו ללמוד שהנהרות והאגמים הקטנים שלא ידענו בודאי שממיהם פחותים מגובה י' אלא הדבר אצלנו ספק, ה"ז מותר להלך בהם בשבת, כמו שמותר להלך ביים הגדול, משום דהוה להו ימים אלו הקטנים ספק דבריהם וספק דבריהם לקולא. הכי מוכח בגמרא ומדברי הרב הגדול רבינו משה ז"ל בעל

לירד מן הספינה הבאה חוץ לתחום למעלה מעשרה. וע"כ בזה צ"ל כש"נ, דהא דאין תחומין ביים מדאו' כי אין איסור הילוך במקום דאיכא היתר טלטול, זהו רק כלפי עצם ההילוך ולא כלפי קנין השביתה, אבל הא דאין תחומין למעלה מעשרה זהו סברא גם כלפי קנין השביתה, (וכמפור' בסוג' הגמ' כאן וכן להלן גבי קנין שביתה בעבים), ולכן מי שבא חוץ לתחום בספינה הרי דינו תלוי בתחומין למעלה מעשרה, דאע"ג דבוודאי אין איסור הילוך בכרמלית למעלה מעשרה מ"מ אין בכרמלית קולא כלפי קנין השביתה אלא רק כלפי עצם ההילוך, וכיון דנת' מד' הר"מ דבאיבעיא דתחומין למעלה מי' קי"ל לחומרא כי שורש הספק הוא בדאו', א"כ הבא בספינה יש לו להחמיר דיש תחומין למעלה מעשרה וכעת הוא מחוץ לתחומין ואסור לו לירד ולילך בתוך עשרה.

ועדיין צריך לבאר למה קי"ל לחומרא בהאי איבעיא דתחומין למעלה מעשרה, דק' לומר דשורש הספק הוא מדאו', דהרי כל היסוד לחלק בין ים ליבשה היה בנוי ע"ז דלמעלה מעשרה לעולם ל"ה אלא מדרבנן. אבל להנ"ל ניחא דאמנם למעלה מעשרה אינו עדיף מכרמלית, ולא יהיה בו איסור הילוך מדאו', אבל בכרמלית גופיה אף שאין איסור הילוך יש קנין שביתה וכש"נ, וא"כ הא דנקטי' דלמעלה מעשרה ביים מותר, זה הכל על ההילוך, דבהילוך בכרמלית אין איסור אלא מדרבנן, ובהילוך למעלה מעשרה ודאי ג"כ אין נידון בדאו', דהא לא עדיף מכרמלית, והילוך למעלה מעשרה בכרמלית הוי היתר גמור כיון דאי"ז אלא תרי דרבנן. אבל לגבי קנין השביתה, הנה גם בכרמלית יש קנין שביתה, ולמעלה מעשרה במה שדינו ככרמלית הרי עדיין אי"ז מפיקע את קנין השביתה, וכאן בא הספק של תחומין למעלה מעשרה, ועיקרו הוא בדינא דאו', שמא למעלה מעשרה הוא מופקע לגמרי מתחומין ואף קנין שביתה אין בו. ונפק"מ במי ששבת למעלה מעשרה האם קנה שביתה בדאו' ובדרבנן או לאו, והיינו דבשעה שיירד יש כאן ספק האם תחומו הוא רק במקום ירידתו או שקנה שביתה במקומו למעלה מעשרה.

וא"כ ספק זה עיקרו דאו' הוא, וא"ש כל מש"נ דהר"מ מעולם לא היקל באיבעיא של תחומין למעלה מעשרה, ומה שהתיר הר"מ למעלה מעשרה בכרמלית בתורת ודאי, זהו משום דלא איבע"ל מעולם על הילוך במקו"פ של כרמלית, כיון דאין איסור הילוך מדאו' במקום שהוא מותר בטלטול, ואף דרבנן גזרו תחומין גם בכרמלית, (וגם במקו"פ אי יש תחומין למעלה מעשרה), מ"מ במקו"פ של כרמלית ודאי לא גזרו דהוי תרי דרבנן. אבל קנין שביתה בכרמלית ודאי איכא אף מדאו', וקנין שביתה למעלה מעשרה (ברה"ר) זהו תלוי ממש בהאיבעיא של תחומין למעלה מעשרה, (דבוודאי איסור הילוך למעלה מעשרה ליכא מדאו' דלא גרע מכרמלית, אבל קנין שביתה הרי יש בכרמלית, ואיבע"ל בלמעלה מעשרה), ולפיכך אסר הר"מ הבא חוץ לתחום בספינה, דאמנם ההילוך ביים למעלה מעשרה הוא מותר בוודאי, אבל קנין שביתה שם הוא בכלל הספק, ואין את הקולא של ספד"ר בזה וכש"נ. ואי"צ למש"כ הרדב"ז דלמעלה מעשרה יש קנין שביתה לכל הצדדים, (וזה נסתר מד' הגמ' כאן ולקמן מה, ב וכש"נ), אלא זה גופא תלוי בהאיבעיא דר"ח, ואין מקילים בזה כלל ואפי' בדרבנן. (ומה גם דיתכן דהר"מ ביד' לא אסר ירידה מהספינה אלא בגוונא דעבר עימה י"ב מיל, -ונקט אלפיים אמה רק כלפי חרבה- ואז זה ממש ספק דאו' אם יש תחומין למעלה מעשרה וקנה שביתה בריחוק י"ב מיל או לאו. אבל בפשטות לשונו לא משמע כן, וכן בתש' הרי כ' להדיא דהשיעור לבא בספינה הוא אלפיים אמה, וע"כ כנ"ל).

ואפ"ל כע"ז בנו"א קצת, ויתיישבו ד' הר"מ דאסר ירידה מהספינה ליבשה אפי' להמפ' את ד' הר"מ בתש' להתיר למעלה מעשרה ביים מחמת דהוי ספק דרבנן ולקולא, ד"ל דלעולם בעיקר האיבעיא של תחומין למעלה מעשרה לא מחמיר' בדרבנן ואפי' דשורש הספק שייך גם בדאו', אבל כ"ז לענין ההילוך עצמו, אבל הבא בספינה למעלה מעשרה ודייני' עליו אי קנה שביתה ביים למעלה מעשרה או לאו, הרי ספק זה עצמו הוא נוגע לדאו' כלפי י"ב מיל ולדרבנן כלפי אלפיים אמה, וי"ל דמחמיר' עליה דהוי קנה שביתה כיון דשביתה

דאין תחומין למעלה מעשרה, אלא מעולם לא איבע"ל על למעלה מעשרה ביים, ופשיט"ל דכיון דביים אין תחומין אלא מדרבנן, אז למעלה מעשרה הוי היתר גמור. וא"כ יש לדקדק לאידך גיסא, דאם האיבעיא של תחומין למעלה מעשרה היתה גם ביים, אז לא היה בזה את הכלל של ספק דרבנן לקולא, ואפי' שהתחומין ביים אינם אלא מדרבנן, מ"מ למעלה מעשרה אסור מספק, ולפיכך הוצרך הר"מ לומר דלא איבע"ל הא כלל. (ואפשר לדון על הדקדוק עפמ"ש"נ לעיל, דלעולם בספק דרבנן אין להקל אם יש ס"ס לחומרא, ולפיכך נצרך הר"מ להיתר גמור למעלה מעשרה ביים, כדי להתיר גם באופן שיש ספק האם המים גבוהים עשרה. ול"מ כן בלשונו).

ויתכן לומר דל"ש בזה ספק דרבנן לקולא כיון דעיקר האיבעיא של למעלה מעשרה היא בדאו', (ולכאו' צריך לפ"ז למצוא מהלך אחר מהלבוש, כי לפ"ד הרי לעולם למעלה מעשרה זה רק איסור דרבנן, אלא צ"ל באופ"א למה ביים אין תחומין למעלה מעשרה בודאי, אף דביבשה מבע"ל דאיכא תחומין למעלה מעשרה מדאו', ויבוי), וספק שעיקרו בדאו' יש להחמיר בו גם מדרבנן. ואמנם זה מבו' בגמ' לעיל בפ"ג דמקילי' בתחומין כד"ן ספק דרבנן ול"א דהוי עיקרו דאו', (וגם דהאחר' כ' בדעת הר"מ דגם בעיקרו דאו' אמרי' ספד"ר לקולא), אבל החילוק הוא פשוט, דכ"ז אם יש ספק בפנ"ע בדבר שהוא דרבנן, אבל ספיקא דדינא שעיקרו הוא בדאו' ויש לו נפק"מ גם בדרבנן בזה י"ל דלא אזלי' לקולא. והנה הר"מ בפכ"ז הביא את האיבעיא של תחומין למעלה מעשרה והניחה בספק, וכ' המ"מ דהדר' לכלל דספד"א לחומרא וספד"ר לקולא, וכמבו' כן בתש' הר"מ הנ"ל. אבל כבר העיר ברדב"ז שם וז"ל "קשה הקצור קצרה יד לשונו של הרב להודיענו הפסק". ואולי י"ל דבאמת ל"ש בזה הכלל של ספד"ר לקולא, כיון דהספק בעיקרו הוא בתחומין דאו', (ומש"כ הר"מ דהוי ספק ולא כ' דאסור, כי יש כמה נפק"מ בזה שהאיסור הוא רק מספק). ומש"כ הר"מ בתש' דאמרי' בזה ספד"ר לקולא היינו דוקא בספק אם יש במים גובה עשרה ולא בהספק של תחומין למעלה מעשרה גופיה.

(ואמנם, הרמב"ן והרשב"א בסוג' האריכו לומר דאפי' ספק שעיקרו הוא בדאו' מ"מ בהנוגע לדרבנן אזלי' לקולא, "בכל ספיקי דעלמא הכי עבדינן היכא דתלי בהו מילי טובא מאי דהוי ספיקא דאורייתא לחומרא ומאי דהוי ספיקא דרבנן לקולא, ומה טעם לדבריו, וכדאמרינן בעלמא כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ מפני שהללו דברי תורה והללו דברי סופרים, וה"נ אמרינן לענין מת בתוך ל', והרבה כיוצא בהן", והרמב"ן באמת ס"ל באיבעיא דלמעלה מעשרה דגבי אלפיים אזלי' לקולא, וגבי י"ב מיל להסוכרים דאסור מדאו' אזלי' לחומרא. אבל עכ"פ בדעת הר"מ י"ל דלעולם אזלי' לחומרא באיבעיא דתחומין למעלה מעשרה, ואף בתחום אלפיים, או בכרמלית שגם י"ב מיל הוא דרבנן, כיון דשורש הספק הוא בתחומין דאו'. ואין להקל בזה כד"ן ספד"ר אלא רק באופן שהספק הוא על שיעור גובה המים וכנ"ל -כי ביים לכו"ע אין תחום למעלה מי', או בספק נאכל העירוב וכד' כדלעיל פ"ג. וע"ע בקר"א כאן מש"כ על המ"מ שהיקל בזה כד"ן ספד"ר, ובקובץ פכ"ז ה"ג. ויש עוד מקום לדון להחמיר באיבעיא דלמעלה מעשרה, דהנה הרא"ש כ' דקי"ל לחומרא בדין זה, וכ' הב"ח בסי' תד דל"א בהא ספד"ר לקולא ובעירובין הלך אחר המיקל, כיון דבגמ' נשאר הדבר בספק וליכא מאן דשרי בודאי. וכ' החת"ס דבאמת כלל לא הוא דאם קבעוהו בש"ס כספק ע"כ לא אזלי' בהא לקולא, אלא דלהר"מ י"ל דלא הכריעו בזה לקולא כיון דכלפי דאו' של י"ב מיל אזלי' לחומרא. אבל הרי לפי הלבוש כל צד הספק של למעלה מעשרה הוא רק מדרבנן, ושוב י"ל דמדקבעוהו בספק ע"כ דלא אזלי' לקולא. ובלא"ה דעת כמה ראש' דקי"ל לחומרא ותי' דמהלכת ברקק הוא דוחק, או כד' הראב"ד מדהאי תנא מספק"ל ולחומרא).

ולפ"ז לכאו' א"ש מה שדקדק הרדב"ז מלש' הר"מ ביד וכן להדיא בלש' בתש' דהבא בספינה מחוץ לתחום בשבת אסור לו לירד, כי באמת לא מקילי' בתחומין למעלה מי', כיון דשורש הספק הוא מדאו'. אבל עדיין לא נתיישב מידי, דהא בכרמלית כ' הר"מ דאין בזה ספק ובוודאי מותר למעלה מעשרה, ושוב תיקשי למה אסור

מדבר). ולכן יש להתיר את הבא בספינה וכו', ולאסור את הגשמים שירדו בריחוק י"ב מיל מן האוקיאנוס. ואי"ז מצד יסוד הרמב"ן תחומין דא' תליא בהילוך כל השיעור באיסור, דהרמב"ן מה"ט התיר באופן שבאו המים ע"י העבים, אלא דמאותו טעם דאין איסור הילוך בכרמלית כי מותר שם טלטול, (וכמש"נ דבמקום שמותר טלטול אז נידון כולו כאחד), אז גם אין מדידת תחומין במקום זה, ולכן אף דקנה שביתה בים כלפי דא' דחיישי' דיש תחומין למעלה מ"ט, (וד' אמותיו הם בים כי שם קנין שביתה), מ"מ אין למדוד לו י"ב מיל אלא ביבשה ורה"ר.

(וממקומו הוא מוכרע, דהרי הר"מ העמיד דל"ש איסור הילוך במקום שהטלטול מותר, וק' דהא לעולם מותר לטלטל אמה אחת מתוך הי"ב מיל אל חוץ לתחום ואעפ"כ ההילוך אסור, וע"כ כלש' הר"מ ד"אין יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים וכו' והטלטול בהם אפי' באלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן, והיינו דלא נאסר הילוך חוץ לתחום אלא כשמצטרף י"ב מיל של הילוך או הרחקה, ולא יתכן לאסור כזה הילוך במקום שמותר טלטול של אלף מיל. וא"כ מה הק' הגר"א ממי הגשמים, והא לא הילכו י"ב מיל באיסור. וע"כ כנ"ל, דאף להגר"א י"ל דמ"מ בעי' שיהיה כאן י"ב מיל האסורים, ואף דל"ב דכל ההילוך יהיה באיסור, ולכן אכתי א"ש עצם הדמיון של הר"מ בין איסור הילוך חוץ לתחום לאיסור העברת ד"א, ודו"ק. ובמקו"א נת' באורך גבי העברת ד"א אין הדין בהרחיק את החפץ ד"א של רה"ר ממקומו הראשון אבל לא הוליקו דרך רה"ר עצמו, ודו"ק).

נת' לעיל (בסוגר') דהאי 'ראיה גדולה' שכ' הגר"א ד"ב מיל לאו דא', היא תלויה בכמה ענינים, ויש להרחיב בדברים. הנה עיקר קו' למה לא נאסור את הגשמים מצד איסור דא' של י"ב מיל, כבר הק' כן הרמב"ן בסוגיין, והוכיח מינה את יסוד דבעי' הילוך י"ב מיל באיסור, וז"ל "ועוד אמרינן לקמן גבי ליקנו שביתה באוקיאנוס ואיבעית אימא ספק דדבריהם להקל, ואע"פ שהגשמים הללו חוץ למקום שביתתן כמה פרסאות הן, ובודאי כשתמצא לומר תחומין דאורייתא לאדם אף לכלים תורה הם ואעפ"כ אין אומרים בהן כיון שקנו שביתה באוקיאנוס ויצאו חוץ לשלש פרסאות אסורין הן מן התורה ואפי' בתוך אלפים, וש"מ שאין תחומין מן התורה אלא כשיצאו מתחלת תחומין לסופן באיסור".

ואמנם מבו' בד' הרמב"ן דפשיט"ל דתחומין דא' שייכי גם ביו"ט, (ואף דשי' הרמב"ן דאין שביתה עבדו ביו"ט, וכמש"כ בתורת האדם ד"לא נתברר לי מנין לו לבעל הלכות שיהא י"ט כשבת לענין איסור מלאכה דעבדים, שאני אומר כיון דגזירת הכתוב הוא בשבת אין ללמוד ממנו י"ט, שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו, וא"כ מנ"ל דיש איסור תחומין ביו"ט. י"ל דלפי ד' הרמב"ן כאן דגדר איסור תחומין דא' הוא בהילוך י"ב מיל באיסור, א"כ דמי טפי לאיסורי מלאכות שנאסרו אף ביו"ט). וכן פשיט"ל דהאיסור לזוז מהמקום אחרי שכבר היתה היציאה חוץ לתחום הוא ג"כ דא'. (ועי' גאו"י מד, ב מש"כ גבי היוצא ברשות). וכן פשיט"ל כמש"כ להדיא דתחומין כלים נמי הוי איסור דא', בין לענין אלפיים ובין לענין י"ב מיל, ונראה עוד מוכח מהרמב"ן דאף שביתה כלי הפקר בכלל זה, ועי' בב"מ ס' תד וכן בתורת רפאל ס' נח שדנו לומר דאפי' אם תחומי כלים הוי מדאו', מ"מ נכסי הפקר אין להם שביתה מדאו'. (וזה דבר מחודש, דמחד ס"ל להרמב"ן דאיסור תחומין דא' הוא איסור הילוך שיעור של תחום, ומאידך פשיט"ל דאף תחומין בחפצי הפקר הם מדאו', וגם שם יהיה הדבר תלוי בהילוך באיסור של מי שמוליך את הכלים. וצ"ע באופן שהכלים יצאו מתחומן ו' מיל ע"י אדם אחד, ועוד ו' מיל ע"י חבירו, וצ"ע).

והנה הרמב"ן לעיל יז, ב כ' "והתם נמי אמרינן גבי שביתה מים בעבין ואיבעית אימא ספק דדבריהם להקל, ואי תחומין דאורייתא כר"ע אף בכלים דאורייתא הוא", וצ"ע דהרי כאן יישב דל"ש בזה איסור תחומין דא' כיון דהילוך המים עד כה לא היה באיסור, וא"כ בשביתה המים בעבים לא יהיה יותר מאשר איסור דרבנן. ואין לומר דשאני אלפיים דא' מ"ב מיל דא', דהרי הרמב"ן כאן כ' להדיא דהיסוד הזה דבעי' שכל ההילוך עד היציאה יהיה באיסור הוא גם

זו עצמה תליא בה מידי דא'. (ועוד יל"פ בדין זה מה ס"ל להשוואל שם רבי שמואל הלוי ראש הישיבה, דנראה מדבריו דלא פליג על ד' הר"מ להתיר בים למעלה מעשרה, אלא רק על מה שהיקל הר"מ גם בספק אם יש במים עומק י"ט. ואולי ס"ל דהאיבעיא נפשטה בודאי לקולא, וכמו שצייד הרמב"ן בתו"ד ד"אדרבה כיון דשמעינן ליה לתנא דברייתא דאסר אחד בשבת משום אין תחומין, לקולא עבדינן, דדינא אין תחומין הוא כדקאמר תנא דברייתא, ולית לן למימר דתנא בספיקא אמרה למילתיה דא"כ כל מאי דאמרי תנאי במתני' ובברייתא לחומרא נימא ספיקי נינהו, אלא מאי דאמרי תנאי קושטא הוא ופשיטא הוא ובין לקולא בין לחומרא דינא הוא, ודחייה בעלמא הוא דדחינן הכא תנא ספיקי מספקא ליה ולחומרא, ולא סמכינן אשינויי", או דס"ל טעם אחר להקל בים דל"ש ביה תחומין למעלה מ"ט. וע"ע ברכ"י ס' תד).

ואמנם השו"ע בס' תד פסק "מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה למעלה מ' מקרקע הים או הנהר, יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה ממקום שפגע בו למטה מ"ט". ומשמע דלעולם מקילי' ליה אפי' בבא בשבת חוץ לי"ב מיל, וא"כ מוכח בדעת השו"ע דהא דמקילי' דאין תחומין דא' בכרמלית, אין הכוונה רק לענין עצם ההילוך, אלא גם לענין קנין השביתה, דהרי זהו שנת' בד' הר"מ שאסר, דקנין שביתה שייך גם בכרמלית ובים, ויש לאסור במי שבא חוץ לי"ב מיל כשהוא יורד ליבשה כיון דקנה שביתה בים, והספק של תחומין למעלה מעשרה לענין זה הוא ספק דא' ודינו לחומרא. (ואם נפרש כן דהקולא של תחומין בכרמלית זה גם לענין קנין שביתה, וכמבו' ג"כ מד' הנובי" הנ"ל, צריך להוסיף דוודאי שייך קנין שביתה ברה"י אע"ג דלא דמי למחנה ישראל, וכן בכרמלית נמי שייכא שביתה, אבל הכוונה היא דבמדידת שיעור התחום נתחיל למדוד מהמקום שבו כבר יש רה"ר, ולא נימא דכיון דקנה שביתה באמצע הרה"י או הכרמלית אז נמדוד לו כבר בתוכם, כי כל מקום שמותר בו הטלטול ע"כ הוי כולו כאחד ואין בו הפרש והפלגה בתוספת עוד אמה ואמה, ולכן מותר הטלטול יותר מד' א, ומותר גם ההילוך, ואם קנה בו שביתה לא נספור את המרחק בינו עד רה"ר מכלל שיעור התחום).

אבל יש לדחות, דאולי ס"ל כהרמב"ן דבעי' הילוך של י"ב מיל באיסור, והרי גם אם יש תחומין למעלה מעשרה, אבל ההילוך בים למעלה מעשרה הוא היתר (מחמת הספק או בודאי), ולכן מותר לו לירד ולילך עוד אלפיים. אבל הנה הגר"א הנ"ל שהביא ראיה ממים ששבתו באוקיאנוס וכו', דנת' לומר דס"ל דקנין שביתה יש גם בכרמלית, ולא נאמרה הקולא בכרמלית אלא לגבי הילוך ולא לגבי השביתה, ומאידך ממה שהוכיח ממי האוקיאנוס דאין תחומין י"ב מיל דא' מוכח דס"ל דל"ב הילוך באיסור של כל הי"ב מיל, וא"כ למה שתק להיתרא דהשו"ע במי שבא חוץ לתחום בספינה חוץ לי"ב מיל, לטעמיה דהשו"ע דחשש לי"ב מיל מדאו'. ובקצרה, אם השו"ע כ' להתיר מי שבא בספינה וכו' לירד עוד אלפיים, והיינו דאין קנין שביתה בכרמלית מדאו' ולכן מקילי' גבי למעלה מעשרה, למה ס"ל להגר"א לאסור מים ששבתו בריחוק י"ב מיל, עד שהביא מזה ראיה דאין איסור י"ב מיל מדאו'. (אא"כ נימא דטעם חדש יש לשו"ע דאין קנין שביתה בים כי אינו מקום הראוי לשביתה, וס"ל להגר"א דזהו דוקא גבי שביתה אדם ולא גבי שביתה מים דאדרבה זהו מקומן).

ויש לחלק בזה דאמנם ל"ב לפי הגר"א הילוך י"ב מיל באיסור, אבל מ"מ בעי' שיהיה מרחק י"ב מיל של יבשה ורה"ר בין מקום השביתה לכאן, (וכלש' הקר"י הנ"ל "ורה"י המוקף מחיצות נראה דאינו נחשב בתוך שנים עשר מיל לא בתחילה ולא באמצע ולא בסוף אלא בעינן שנים עשר מיל כדגלי מדבר", אמנם לכאן כוונת הקר"י"ס זה ע"ד הרמב"ן ממש, דהרי שי' היא די"ב מיל זה לצד אחד בלבד כש"נ לעיל משמיה, וא"כ ע"כ דאין לאדם תחום של י"ב מיל לכל רוח, אלא איסור הילוך יותר מ"ב מיל, ודו"ק. אמנם החת"ס בשבת פז, ב נקט בפשיטות אליבא דהר"מ דאין תחומין בכרמלית ד"לפ"ז קשה מאוד למצוא תחומין י"ב מיל דאורייתא דאם בכל הי"ב מיל ס' ריבוא עוברים בו הרי הוא עיר וכולה נחשבת כד' אמות אם לא כה"ג שהס' ריבוא כולם יחד נסעו י"ב מיל וכעין נסיעת דגלי

האיש ממקומו י"ב מיל כיון דלא ירד מן ביי"ט א"כ יום השביעי לאו דוקא, כי היכי דמוהכינו את אשר יביאו אסור הכנה ביי"ט מן התורה כמו בשבת משום שלא ירד מן ביי"ט כמ"ש תוס' ביצה ב' ע"ב ד"ה והיה ביום הששי וכו' אע"ג דביום הששי כתיב מ"מ מפרשים יום חול הראוי להורדת מן, וכן קי"ל בעי' לחם משנה ביי"ט משום שלא ירד מן ביי"ט, אם כן מאותו טעם עצמו אסור תחומין ביי"ט כמו בשבת ממש או מדאורייתא או מאסמכתא, מכ"ש למ"ד אלפים אמה דאורייתא מקרא דומדותם מחוץ לעיר אלפים באמה דגבי לויים והתם לא שבת ולא י"ט כתיבא").

וא"כ בטלו כל הראיות הנ"ל שלא כד' הר"א בן הר"מ, דאמנם הא מיהא מוכח דלר"ע יש תחומין דאו' גם ביו"ט, וכמב' בגמ' בביצה ובירור' בפסחים, וכדמוכח נמי מלקמן פ' חלון, אבל לגבי י"ב מיל דילפי' להו מאל יצא איש במקומו, הלא 'ביום השביעי' דוקא כתיב. (ואדרבה, הרי הראש' הק' מהגמ' בביצה למה אמרו ש"מ תחומין דאו' אם לכו"ע יש אסור דאו' ביי"ב מיל, ולפ"ז א"ש כיון דאיסור זה ל"ש ביו"ט, ורק אם תחום אלפיים הוא דאו' או אפשר לפרש את איסור ברכיבה בשבת ויו"ט מצד תחומין. והדברים מפור' במאירי בביצה יב, א, ז"ל "ואף בשלש פרסאות יש אומרים שאינם מן התורה אלא בשבת אבל ביום טוב אינן אלא מדרבנן וראיה להם ממה שאמרו באחרון של מסכתא זו ולא רוכבין על גבי בהמה ופי' בה בגמ' גזרה שמא יצא חוץ לתחום והקשו על זה שמעת מינה תחומין דאורייתא וחזרו ופירשוה גזירה שמא יחתוך זמורה ואם תחום שלש פרסאות מן התורה אפילו ביום טוב היה לו לומר שמא יצא חוץ לשלש פרסאות", אבל במקומו שם כ' "ושאלו בה שמעת מינה תחומין דאורייתא דאי מדרבנן הויה ליה גזרה לגזרה והלא תחום שבת אינו מן התורה אלא בשלש פרסאות ושמא תאמר ולישני ליה שמא יצא חוץ לתחום לשלש פרסאות שהוא מן התורה אין זה כלום שאין המנהג לרכוב ביום טוב אלא רכיבה של תענוג ואין לגזור בה אלא לאלפים"). וא"כ לפי שי' זו יש כאן דחיה על ה'ראיה גדולה' דהגר"א וכנ"ל.

וכן לענין מה שדנו הראש' והאחר' האם למ"ד תחומין דאו' אז ה"ה תחום דכלים הוי דאו', וזוה הרי תלויה ראיית הגר"א דהא לא איירי התם בתחום אדם אלא בתחום כלים, אולי יש להציע ג"כ דיש בזה חילוק בין תחום אלפיים לתחום י"ב מיל, אע"ג דתרווייהו דאו', דהנה מד' הגמ' גבי גוב של תבן לכאו' מוכח דתחומי כלים אף הם מדאו', (ונת' במקו"א דכ"ה לפירש"י שם שכ' "מהו דתימא נגזור דלמא אתי לאיחלופי - וליקח מתחום שאינו שלהן, וקא עברי אדאורייתא", אבל הריטב"א שם כ' "מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאחלופי להביא מחוץ לתחום ולא ראמי אנפשיה ונפיק מחוץ לתחום כדי להביא אצלו וקא עברי אדאורייתא", וא"כ דבר זה בפלוג' הוא תלוי, וע"ע בלש' הריטב"א לקמן צז, ב), וכן העירו האחר'. וי"ל דאמנם גבי אלפיים למ"ד דאו' אז כ"ה הדין דכלים נמי אסירי מדאו', דמקרא ד'ומדות' ילפי' את התחום בין לאדם ובין לכלים, אבל י"ב מיל דילפי' להו מ'אל יצא איש ממקומו', אדם אסור ביציאה אבל הכלים מותרים. וכבר עמדו האחר' בחילוק שבין אלפיים ליי"ב מיל אף בדאו', מחמת החילוק בילפו' אם ממגרשי ערי הלויים או מאל יצא וכו', עי' חת"ס לעיל יז, ב ובקו"א לשו"ת ב"ח החד' סי' ז. (ושם ביאר ה'בית אפרים' דאיסור אלפיים הוא בגדרי מלאכה משא"כ י"ב מיל שהוא איסור עצמי, ולפ"ז י"ל על משה"ק הראש' מהא דאמרי' בשבת סט, א "דידע ליה לשבת במאי דידעה בתחומין ואליקא דרבי עקיבא", דמשמע דאי לאו כר"ע אז אין איסור גם ביי"ב מיל, דרק ידיעת אלפיים מהני לענין מלאכות אבל י"ב מיל הוא איסור עצמי).

ויתכן להוסיף עוד חילוק בין אלפיים דאו' ליי"ב מיל, וגם הוא נגמ' משינוי הילפו' וכנ"ל. דהרי נת' לעיל פלוג' הראש' גבי מי שיצא חוץ לתחום בתחומין דאו', וכעת הוא נאסר לצאת ממקומו יותר מד"א, האם איסור זה הוא מדרבנן או מדאו'. ואולי י"ל דהדבר תלוי, דאלפיים מיל דאו' דילפי' להו ממגרשי הערים, הרי לא נאמר שם איסור על היציאה אלא נאמר שם שיעור התחום, וכל הילוך שחוץ לזה הוא בכלל האיסור, והיוצא נמי אסור להמשיך את יציאתו

לענין אלפיים דאו' ולא רק כלפי י"ב מיל, (ז"ל "וזה התקנה ודאי דברי הכל היא ואפי' לרבי עקיבא ורבי מאיר שהם סוברין תחומין דאלפים אמה מן התורה, וש"מ אין לוקין על התחומין דבר תורה אלא במהלך שלש פרסאות באיסורי תחומין לדברי האומר כן או במהלך אלפים אמה באיסור תחומין לרבי עקיבא, הא אילו הלך בהיתר כל היום אע"פ שיצא לו לכמה חוץ מתחומו אינו חייב עד שילך מאותו מקום כשיעור תחומי שבת"), וא"כ איך הוכיח לעיל ממה שאמרו ספק לקולא גבי העבים דלא קי"ל כר"ע דתחומין דאו'. ונראה, דבאמת אין כוונת הרמב"ן דאם תחומין דאו' אז היה ראוי לאסור הולכת מי הגשמים יותר מד"א, דהרי ודאי בעי' שילכו את כל שיעור תחומין באיסור, אלא המכוון הוא דמשמע בגמ' דהמים כרגלי הזוכה, ואם שביתתו היא עוד אלה מלאכה, אז יכול להוציא את המים עוד ג' אלפים, וע"ז ק' דהרי הוא מוליך את המים באיסור יותר מאלפיים אמה כיון דקנו שביתה באוקיאנוס.

עוד יל"ד בזה, דאמנם הרבה ראש' כ' להדיא דביו"ט נמי איכא תחומין דאו', (מהם שדיברו על אלפיים דאו' ומהם שעסקו גבי י"ב מיל), אבל כבר הובא לעיל דר"א בן הר"מ כ' במעשה ניסים סי' יב "תמיה כי יכנס במוח בעל שכל כי איסור תחומין ביו"ט או יום הכפורים מן התורה, עם היות לשון הכתוב הנלמד ממנו איסור תחומין הוא אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ואמרו ז"ל כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת כך אסור ביום טוב וביום הכפורים לא יתחייב ממנו להשוות מדריגות האיסור והסכסכס בפנותיו, אבל כללות האיסור בלבד, ואף כי נתחלף בפנותיו, כי עקר קצתו מדאורייתא וקצתו מדרבנן", (ועי' גבו"א יומא סז, א), וא"כ הרי דינא דגשמים איירי ביו"ט, ואין איסור תחומין דאו' ביו"ט.

אלא דלכאו' יש להוכיח להדיא דתחומין דאו' זה גם ביו"ט, (וכה"ק האחר'), דהא בביצה לו, ב תני "כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת חייבין עליו ביום טוב ואלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה", ואמרי' בגמ' "ולא רוכבין על גבי בהמה גזרה שמא יצא חוץ לתחום שמע מינה תחומין דאורייתא אלא גזרה שמא יחתוך זמורה", ושמע מינה להדיא דתחומין דאו' גם ביו"ט. עוד יש להביא את ד' היר' בפסחים (וכן הביאו הראש') דאי' שם פ"ט "והוא שיהא בתוך אלפים לתחום עד שלא חשיכה", הרי דאיכא תחומין דאו' גם ביו"ט.

וגם דלכאו' אין ליישב את ראיית הגר"א דביו"ט אין תחומין דאו', כיון דלהר"מ גופיה דאסר י"ב מיל לכאו' מוכח דאיכא תחומין דאו' אף ביו"ט, דהנה לקמן עט, ב אמרי' "וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין שני תחומי שבת פשיטא לא צריכא לרבי עקיבא דאמר תחומין דאורייתא", ופירש"י בע"א שם "בור רחב להכניס בו תבן, ואם בין שני תחומין הוא, חציו בתחום עיר זו וחציו בתחום עיר זו, אלו נוטלין ואוכלין מתוך תחומן ביום טוב וכן אלו, ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני", ופי' דאזיל איו"ט כי בשבת בלא"ה אסור להוציא מן הבור לרה"ר, הרי לן דביו"ט איכא תחומין דאו'. (ועי' מרחשת ח"א סי' י). והיה מקום לדחות דאירי בבור כרמלית וחוצה לו נמי כרמלית ולפיכך אין בזה איסור שבת, אבל הרי לפי הרמב"ם אין איסור תחומין דאו' בכרמלית, וע"כ כד' רש"י דאירי ביו"ט, ויש תחומין ביו"ט מה"ת. (אלא דראיה זו תלויה בפלוג' החת"ס והביאוה"ל הנ"ל, האם לד' הר"מ דאין איסור דאו' של י"ב מיל בכרמלית, מוכח נמי דלהני תנאי דס"ל דאלפיים דאו' ה"ה דבכרמלית אין איסור דאו', או דרק אם הילפו' ממחנה ישראל אז אין תחומין בכרמלית, לא כן לגבי הילפו' ממגרשי הלויים, ודוק).

אכן נראה בדעת הר"א בן הר"מ, דרק כלפי תחומין של י"ב מיל מדאו' כ"כ דביו"ט ליכא איסור, אבל בתחומין אלפיים דאו' ודאי אין חילוק בין שבת ליו"ט, דהרי ראייתו היתה מ"היות לשון הכתוב הנלמד ממנו איסור תחומין הוא אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", והאי קרא הוא מקור ליי"ב מיל להנך דס"ל דהוי דאו', אבל אלפיים אמה אם הווי מדאו' הרי ילפי' להו מקרא ד'ומדות' ואין הכרח לחלק בזה בין שבת ליו"ט. (ואמנם החת"ס בתש' קמט כ' "דלמאן דנפקא ליה מאל יצא איש ממקומו ביום השביעי הן מדאורייתא הן מאסמכתא עכ"פ כיון דקרא במן כתיב שלא יצא

לאסור בו את ההתרחקות והיציאה), אבל באלפיים שהאיסור הוא ההילוך בחוץ, אין לזה דמיון עם טלטול.

עד הנה נת' ד' הגר"א בראייתו הגדולה דגם י"ב מיל אין בהם איסור תחומין דאו', דיש לדון בזה ו' ענינים, חדא האם ביו"ט איכא תחומין דאו', ועוד האם תחומי כלים דאו', ועוד יל"ד האם גם חפצי הפקר בכלל תחומי כלים מדאו', ועוד זה תלוי האם הד"א של יוצא חוץ לתחום אף הם מדאו', ועוד במה שתי' הרמב"ן דתחומין דאו' זה רק בהילוך כל השיעור באיסור, ועוד בענין ד' הר"מ דאין תחומין מדאו' בכרמלית אם זה גם כלפי קנין השביתה. ובחלק מהדברים הנ"ל נת' לדון דאפי' אם גבי אלפיים דאו' יש איסור תחומין (ביו"ט), וכלים, וד"א של היוצא חוץ לתחום ותי' הרמב"ן וכו', ולשי' הר"מ בכרמלית), מ"מ איסורא ד"ב מיל דין אחר הוא וילפי' ליה מקרא דאל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ויתכן דאין יו"ט בכלל, או דאין כלים בכלל, וכיו"ב. אמנם אולי יש להוכיח בדעת הגר"א חילוק הפוך מזה, וכלהלן.

דהנה רב חייא תני לעיל סופ"ק דלוקין על התחומין דבר תורה, ויש בזה ב' אופנים, או דכוונתו לתחומין של י"ב מיל, או דס"ל כהני תנאי (ר"מ ור"ע, ובפשטות גם ר' יהודה) דתחומין אלפיים הם מדאו'. ולשי' הגר"א וכו' דאין איסור י"ב מיל מדאו', א"כ ע"כ דרב חייא ס"ל דתחומין דאו' גם באלפיים אמה. והנה לקמן מז, ב אמרי' תני רב חייא חרם שביין תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל להפסיקו, ומחייך עליה רבי יוסי ברבי חנינא, ושו"ט אמאי מחייך, אי משום דס"ל כרבנן דחפצי הפקר אין קונים שביתה, מ"מ אולי רב חייא ס"ל כריב"נ, ואי משום דנהרות המושכין אין קונים שביתה, דילמא האי חרם הוי מים מכונסין, ואי משום דברזל נמי עיילי מיא, דילמא צריך ואין לו תקנה קאמר, ומסיק משום דודאי הקילו במים דסגי במחיצה של קנים כי היכי דמהני מחיצה תלויה. וק' דאמאי קמחייך, והא אם תחומין דאו' הרי אין להקל בזה גם במים, ואין לומר דס"ל דשי' זו דתחומין דאו' אין לחוש לה כלל, (ולא דמי לפלוג' ריב"נ ורבנן בחפצי הפקר דקי"ל כרבנן רק לקולא ולא לחומרא, דהא בישן נמי מקילי'), דמ"מ הרי כך היא שי' של רב חייא דתחומין דאו', וכיון דבמחיצה של ברזל נמי עיילי מיא, ודאי כוונתו למימר דצריך ואין לו תקנה, ול"ש בזה כלל מה שהקילו חכמים במחיצה תלויה במים. (ועי' נשמת חיים סי' לב).

ואמנם יש מקום לומר כמה טעמים למה אין בחרם ענין של תחומין דאו', אפי' אם נתעברו מים בין ב' התחומין. (ולכאור' ענין הגרירה המבו' שם דחפצי הפקר קונים תחומן בעיר, הוא גם כלפי הדאו', דהרי מקור הדין הוא ממתני' דישן וישב בדרך, והתם במתני' נחלקו בזה ר"מ ור"י, ובפשטות תרווייהו ס"ל דתחומין דאו', ואעפ"כ איכא 'גרירה'). חדא דבסתמא איירי ביו"ט, דבשבת אין נפק"מ בהא דמותר למלאות כיון דבלא"ה אסור מצד הוצאה והעברה, וי"ל דביו"ט ליכא תחומין דאו'. ועוי"ל דאפי' דס"ל לרב חייא תחומין דאו', מ"מ תחומין דכלים לכו"ע ל"ה אלא מדרבנן, ועכ"פ בחפצי הפקר כהאי חרם שבין ב' תחומי שבת. עוד יש ליישב לפי שי' הר"מ דבכרמלית ליכא תחומין דאו'. ועוי"ל דד"א של היוצא חוץ לתחום ודאי ל"ה מדאו', או כעין תי' הרמב"ן דאם לא היה הילוך של איסור בכל השיעור אז ליכא איסור דאו', (ואז יהיה הדין דמותר לו לקחת את המים מהחרם עד תחילת העיר, ולא עד כולה, כי סו"ס המים קנו שביתה בעיר הב', אא"כ נימא כש"נ במקו"א דכלפי הדאו' ודאי כל העיר היא כד"א, ואפי' בכלתה מידתו בחציה. וכך נראה בד' הפמ"ג בסי' שצז בא"א סק"ח. ואי הכי אז לו נימא דדין 'גרירה' אינו מדאו' וכנ"ל, י"ל דמדאו' קנו במקומן, ואפשר לקחתן אלפיים עד תחילת העיר, ומותרים מדאו' כבר בכולה אע"ג דכלתה מידתם בתחילתה דהיינו בעיבורה וכיו"ב, וא"ש ד' הגר"א). ועכ"פ כל התי' האלו נשללים הם בדעת הגר"א, כי הרי הוא הוכיח כענין זה מד' הגמ' גבי שביתה הגשמים באוקיינוס דהוי רק דרבנן, דליכא איסורא דאו' אף בי"ב מיל, ולא הסכים לא' מן התי' הללו, וכש"נ.

ורק אי נימא איפכא ממש"נ, והיינו דנימא דתחומין של י"ב מיל חמירי מתחומין של אלפיים דאו', אז יתכן ליישב דעת הגר"א. והיינו או דס"ל דבאלפיים דאו' אין כלים בכלל (ועכ"פ בחפצי

והילוכו חוץ לתחום, אבל איסורא ד"ב מיל הנאמר בלשון 'אל יצא' לא עסיק אלא ביציאה, ואחר שיצא אין עוד איסור. וא"כ שוב יל"ד כלפי ראיית הגר"א (וקו' הרמב"ן), דאפי' להמבו' ברשי' ר"פ דאם תחומין דאו' או יש איסור דאו' גם אחרי היציאה, (דלפיכך תלה היתרא דהוצרך לנקביו משום כבוד הבריות רק בהא דתחומין דרבנן), אבל י"ל דאיסור י"ב מיל שאני ואין בו איסור נוסף מלבד עצם יציאת האיש ממקומו.

אלא דהרמב"ן לא חילק בזה כלל, וגם לענין היסוד שחידש דבעי' הילוך משך כל התחום באיסור, לא חילק בין אלפיים לי"ב מיל וכנ"ל, וע"כ דס"ל דהילפ"ו של אלפיים היא ג"כ לאסור את היציאה, (ואולי אזהרתו מ'אל יצא') ולפיכך מניין את האלפיים מהמקום בו התחיל ההילוך באיסור, ול"א דהתחום כבר נקבע לפי השביתה. ובאמת גם לענין תחומין דאלפיים אמה דנו האחר' האם המקור לזה הוא מערי הלויים לחוד, או דהדר ילפי' מאל יצא איש ממקומו, עי' פנ"י ושפ"א שבשבת פז, ב, ובטו"א חגיגה יז, ב באבנ"מ שם, ובקר"א בסוטה ל, ב.

(ובשו"ת הרי"ד סי' פט כ' 'ותו דתנן סתמא ביומא בפ' שני שעירי בא וישב לו תחת סוכה האחרונה עד שתחשך, פירוש ומוכח התם דמסוכה אחרונה ועד הצוק הן שני מילין ד' אלפים אמה, ואי תחומין דאורייתא היאך התיירו לו להלך בחזירתו ד' אלפים אמה, נהי דבהולכתו מצוה קעביד ומצות היום בכך שיוליך את השעיר אלא בחזירתו מאי מצוה קא עביד, אלא משום דתחומין דרבנן התיירו לו שיהלך ב' מילין מן הצוק ועד סוכה האחרונה כדי שינוח שם, ואילו היו תחומין דאורייתא היה להם לתקן עוד סוכה אחרת בין האחרונה לצוק ולא יחזור אלא מיל אחד, אלא מפני שהן מדרבנן לא חשו לעשות לו סוכה אחרת והתיירו לו לחזור ד' אלפים אמה, וכע"ז כ' בפס' לעיל יז, ב, ומבו' שי' דבתחומין דאו' אם יצא חוץ לתחום אז ה"ה אסור ביציאה של עוד אלפיים, וזה דומה קצת לד' הרמב"ן הנ"ל, אלא דאולי לפי הרמב"ן אין הכרח דיהיה איסור לילך אלפיים אל צד תחומו - אם יצא מתחומו בלי הילוך אלפיים באיסור, ואילו הרי"ד אסר ביציאה מאלפיים חד' גם לצד התחום הקודם. ויתכן דכוונת הרי"ד היא מצד הדין של היוצאים להציל דיש להם אלפיים לכל רוח, דבאמת הריטב"א ב"ה כג, ב כ' דזה רק למ"ד תחומין דרבנן, אמנם הרמב"ן י"שב את זה גם עם מ"ד תחומין דאו', ומצינו נמי דההיתר של התיירו סופן משום תחילתן מהני גם לאיסורים דאו', ונת' במקו"א).

אבל אם נחלק בזה כנ"ל דאלפיים אמה דאו' היינו שיעור התחום ואסור לילך ב'חוץ לתחום', ואילו י"ב מיל זהו איסור יציאה והתרחקות ממקומו, א"כ י"ל דכל מה שהשווה הר"מ את איסור תחומין לאיסור טלטול עד דפשיט"ל דאין איסור תחומין בכרמלית כי "אין יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים וכו' והטלטול בהם אפי' באלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן", ונת' לעיל דע"כ ס"ל בזה דרך י"ב מיל של רה"ר יהיה אסור, (כי הרי לעולם מותר לטלטל ב' אמות מתוך התחום אל חוצה לו ואילו ההילוך אסור, אלא דאיירי כלפי כל התחום יחד דבעי' שיהיה הטלטול אסור במקום שבו נאסר ההילוך או המקום שהוא ההרחקה שאוסרת את היציאה חוץ לתחום), זהו רק באיסורא ד"ב מיל, אבל איסור אלפיים למ"ד דאו' הוא מתפרש בפשיטות דאסור לילך בכל מקום שהוא חוץ לתחום, ואין לזה שייכות עם עניני הטלטול כלל.

והרי זהו החילוק שנת' לעיל מד' החת"ס (ליישב קו' הביאזה'ל) דכ"ד הר"מ על היתר כרמלית זה רק לענין י"ב מיל ולא לענין אלפיים דאו', והטעם לזה נת' כי הילפ"ו ממחנה ישראל היא המקור להיתר תחומין בכרמלית, וכעת מבואר דגם בעיקר טענת הר"מ דלא ייאסר ההילוך במקום שהטלטול מותר יש לחלק טובא בין אלפיים לי"ב מיל, (דהרי בלש' הר"מ נראה שהטעם העיקרי הוא דאין לאסור הילוך כשמותר טלטול, ועוד, דכ"ש הוא דאין לאסור כי הילפ"ו היא ממחנה ישראל), דבי"ב מיל שהאיסור הוא ההילוך והיציאה וההרחקה מהמקום, אז י"ל דלא יהיה חמיר מטלטול, (כי אם טלטול ד"א מותר ע"כ דכל המקום נידון כדבר אחד, ולא מתאים

אף בזה"ז. אמנם בריטב"א כ' "אמרינן לב"ד הגדול אתא. פי' ללשכת הגזית מקום ב"ד הגדול כי שם יגלה בתחלה", ולכא"ו זהו שבא לומר דאמנם ב"ד ליכא אבל מקום ב"ד איכא בלישכת הגזית. והמהרלב"ח בקונ' הסמיכה ג"כ דן בזה, וכ' "אבל איני יכול מצד אחר והוא שבפירוש אמרו ז"ל בערובין פ' מי שהוציאוהו כפי הנראה דהשבת השופטים תקדם לביא' המשיח דעלה דההיא בעיא אם יש תחומין למעלה מ' אמרו שאני התם דאמר קרא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והא לא אתא מאתמול אי הכי בחול נמי לישתרי וכו' אלא דאמרינן לבי"ד הגדול אתא הכי נמי לבי"ד הגדול אתא הרי מבואר דאיכא ב"ד הגדול קודם ביאת אליהו והמשיח. וראיתי להריטב"א ז"ל שכ' שם וז"ל אמרי' לבי"ד הגדול אתא פירוש ללשכת הגזית מקום ב"ד הגדול כי שם יגלה בתחלה עכ"ל. ומה שנראה לי אמת בפירוש דבריו אלה שכיון להנצל מזה ולומר דמה שאמר לבי"ד הגדול אתא אין הכונה דאתא ממש לבי"ד הגדול דאע"פ שיהיו לשם במקום ביאתו חכמים רבים מגדולי ישראל עדיין אין להם דין ב"ד עד שיהיו סמוכין ע"י אליהו או המשיח אלא רוצה לומר למקום ב"ד הגדול שהוא לשכת הגזית אשר לפי זה הפירוש אין לנו משם קושיא כלל". וע"ע בחת"ס ח"ו סי' צח ובתומים סי' א סק"ב.

כ' בדרך אמונה הל' שמיטה ויובל פ"א ה"ז "והנה בעירובין מג, א בעי אם יש תחומין למעלה מ' ומייתי ראי' מהני שב שמעתתא דאיתאמרן בצפרא בשבתא קמי דר"ח בסורא ובפניא בשבתא קמי דרבה בפומבדיתא מאן אמרה לאו אליהו אמרינהו אלמא אין תחומין למעלה מ' ומובא בשם החת"ס שהק' איך אליהו בא לכל הבריות בשבת ותיירך דכשבא בתורת מלאך אין קפידא שאז אין חייב במצות אבל כשבא לומר הלכה אין יכול לבא בתורת מלאך דלא בשמים היא ומוכרח להתלבש בגופו שנשאר בעננים [עי' זוה"ק ויקהל קצ"ז א'] ולבא בתורת בנ"א ואז מצווה במצוות. ובזכרוני ששאלתי למרן החזו"א זצ"ל א"כ מה ראיית הגמ' מאליהו דילמא אחר שאמר ההלכות בסורא נהפך למלאך והלך לפומבדיתא ואח"כ נהפך שוב לאדם ואמר ההלכות שם והשיב בבדיחותא שאם ה' בנ"א ה' אסור לו שיהפך למלאך דהוי נטילת נשמה ונראה שלא אמר כן אלא לבדיחותא בעלמא דרחוק לומר דזה שנהפך למלאך מקרי מעשה וא"כ אין בזה איסור שאין זה נטילת נשמה טבעי וכנ"ל [שור' בתש' ח"ס ח"ו סי' צח שכ' קצת בע"א] ועי' בקה"י שם שהביא בשם השל"ה שכתב משה רבנו י"ג ס"ת ביום פטירתו אע"ג שהי' שבת משום שכתבן ע"י שם המפורש ומוכח שזה מותר לכתחלה וע"ש בקה"י מה שהאריך לענין מזיק ע"י לחש או תפלה אם חייב או לא". והנה לעיל נת' לדון בד' החזו"א בס"י קט סק"יח דאולי בא לאסור את הירידה מלמעלה מעשרה אל למטה במקום שהוא חוץ לתחום, ולפ"ז התש' היא פשוטה דעדיין ייאסר לאליהו להתהפך בפומבדיתא לאדם, כיון דע"ז משיש עצמו חוץ לתחומו בסורא, ואע"ג דהלך הכל בדמות מלאך.

הק' החת"ס ח"ו סי' צח "הרי נהגו עלמא במילה לאמור זה כסא של אלי' זכור לטוב וגם מתפללים המוהלים שיעמוד אלי' על ימינם לסמכם וזה אומרי' אותו אפי' בשבת ולשמעת' הרי א"א לבוא בשבת משום ספק תחומין למעלה מיו"ד ובטש"ע או"ח דמשו"ה מזכיר פיוטי' שיש בהם אלי' במוציא שבת משום שלא ה' אפשר לו לבוא לא בע"ש ולא בשבת מפני תחומין וגם בפרמ"ג הנ"ל תמה גם במיו"ט לימא מהאי טעמא ע"ש ותיקשי לכ"ע ממנהגינו בברית מילה בשבת וי"ט", והוכיח מינה לחלק בין כשבא בגוף או מתגלה בנשמתו. אבל מצינו בס' סודי רז"י להרוקח שכ' "ואליהו זכור לטוב ממונה על הרבה, ויש לו שלוחים הרבה, שהרי כשנימולים בשבת בהרבה מקומות איך יהיה בכאן ובכאן אם יש תחומין למעלה מ' טפחים, אלא שיש לו שליחים תחתיו".

התוס' הביאו פי' ר"ת דהנזירות ביום שבן דוד בא היינו ביום שהוא יכול לבוא, וכ' דלפ"ז לא תיקשי למה חיישי' שמא בא בן דוד, והא לא בא משיח בן יוסף מקמיה, כי מ"מ הרי יכול להיות שיבוא ביום זה. והק' דא"כ אף כשלא בא אליהו למה לא חשיב כיום שבן דוד יכול לבוא, ולא מבו' מה תי' ע"ז התוס', (ועי' בתור"פ שכ"כ

הפקר), ואילו ב"ב מיל אלפיים בכלל. או אם ס"ל דביו"ט איכא תחומין של י"ב מיל, אבל ליכא תחומין של אלפיים דאו'. או דס"ל כתי' הרמב"ן גבי אלפיים דאו' ולא גבי י"ב מיל. או דהאיסור יציאה מהד"א של היוצא חוץ לתחום הוא רק ב"ב מיל ולא באלפיים דאו'. או ד'כרמלית' הוי טעם להפקיע תחומין של אלפיים ולא של י"ב מיל. אבל כ"ז הוא בהיפך הסברא הפשוטה, דאם יש חילוק בין אלפיים לי"ב מיל זה לאידך גיסא, דאלפיים חמירי וי"ב מיל קילי, ד"ב מיל ילפי' ליה מאל יצא איש ממקומו ביום השביעי, ומשמע איש ולא כליו, ויום השביעי ולא יו"ט, ורק עצם היציאה נאסר, והילפו' היא ממחנה ישראל דהוי רה"ר ולא כרמלית, וכו'. וצ"ע.

ולחומר הקו' בד' הגר"א, שמא י"ל דס"ל דהא דמים מכונסין ל"ח 'ניידי' וקנו שביתה, זה רק מדרבנן, אבל מדאו' גם בניידי בתוך בור וכד' לא קנו שביתה. עו"ל דכלפי דאו' בלא"ה יש להקל מצד ביטול ברוב, כי רוב המים אינם מתערבים מתחום לתחום, וכל הנידון הוא רק מדרבנן דאסור כדין דבר שיש לו מתירין. אמנם ק' מאי קא מחייך עליה ודילמא סבר מין במינו לא בטיל. עו"ל דאולי מדאו' אין נידון כ"כ, כי יכול לקחת את המים כלאחר יד וכד', וכמבו' בתו"י בימא סח, א דיש היתר של שינוי בתחומין דאו'. עו"ל דמדאו' אין בזה חשש, כיון ד"ל 'כאן נמצא כאן היה', והמים שהוא לוקח לא באו מחוץ לתחום מהצד הב' של החרם. ואולי כוונת הגר"א להוכיח מהמים שקנו שביתה באוקיינוס, ד"ל דכעת הם עומדים בסוף י"ב מיל, ולכן יש לאוסרם כדין ספק דאו', אבל לעולם אם כבר יצאו חוץ לתחום, וכמו בחרם, אז איסור היציאה מהד"א אח"כ אינו אלא מדרבנן. וכ"ז דוחק.

ואולי אפשר לומר תי' נוסף (וכל השביעין חביבין), דהוא ס"ל להגר"א כלפי אלפיים ולא כלפי י"ב מיל. דהנה באחרו' (עי' עמודי אור סי' יד) ר"ל דאלפיים דאו' הוי בגדרי 'מלאכה', אבל איסור של י"ב מיל הוא איסור בפנ"ע, ונת' במקו"א. וי"ל דהנה יל"ע למה אסרי' תחומין ביו"ט ולא מתירי' להו לצורך אוכל נפש, ולכא"ו הביאור בזה הוא ע"ד שכ' הרמב"ן דההיתר של אוכל נפש הוא משום דלא נאסרה ביו"ט אלא מלאכת עבודה, אבל תחומין נאסרו לא מדין 'מלאכה' ולכן אין להתירן גם לצורך אוכל נפש. ואף הגר"א ס"ל הכי, (כ"כ הברוך טעם בשיטתו), דכ' דאין להתיר שביתה בהמתו משום אוכל נפש. ולכן הרמב"ן והגר"א פשיט"ל דיש לאסור מדאו' גשמים היורדים ביו"ט מצד איסור תחומין, אע"ג דיש בזה צורך אוכל נפש. וא"כ י"ל דכלפי איסור תחומין דאו' של אלפיים אמה, דבזה האיסור הוא בגדרי מלאכה, א"כ מדאו' אין לאסור לצורך אוכל נפש, (אלא רק מדרבנן כי אפשר מאתמול וכד'), ולכן ראוי להקל בחרם כי קל הוא שהקילו במים, ואע"ג דאיסור תחומין ואפי' ביו"ט הוא מדאו', כי הרי יש בזה היתר של אוכל נפש.

מג, ב

הריני נזיר ביום שבן דוד בא

ת"ש הריני נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וביו"ט ואסור לשתות יין כל ימות החול אא"כ יש תחומין היינו דבשבתות וביו"ט מותר אלא אי אמרת אין תחומין בשבתות וביו"ט אמאי מותר שאני התם דאמר קרא הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו' והא לא אתא אליהו מאתמול אי הכי בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול אלא אמרינן לבי"ד הגדול אתא ה"נ לימא לבי"ד הגדול אתא כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בער"ש ולא בערבי יו"ט מפני הטורח קס"ד מדאליהו לא אתא משיח נמי לא אתי במעלי שבתא לישתרי אליהו לא אתי משיח אתי דכיון דאתי משיחא הכל עבדים הן לישראל בחד בשבא לישתרי לפשוט מינה דאין תחומין דאי יש תחומין בחד בשבא לישתרי דלא אתא אליהו בשבת האי תנא ספוקי מספק"ל אי יש תחומין או אין תחומין ולחומר דקאי אימת דקא נדר אילמא דקאי בחול כיון דחל עליה נזירות היכי אתיא שבתא ומפקעא ליה אלא דקאי בשבתא וקא נדר וביו"ט וקא נדר וההוא יומא דשרי ליה מיכן ואילך אסיר ליה.

אמרינן לב"ד הגדול אתא. בהג' מהרצ"ח העיר דאיך יהיה ב"ד הגדול קודם ביאת המשיח, והוכיח מכאן כשי' הר"מ דשייך סמיכה

והרמב"ן תמה ע"ז, ז"ל "דברים משובשים הם, דקאמר מי איכא מידי דאינהו גופייהו עבדינן לקולא ומילתא דתליא בהו עבדינן לחומרא, בכל ספיקי דעלמא הכי עבדינן היכא דתלי בהו מילי טובא מאי דהוי ספיקא דאורייתא לחומרא ומאי דהוי ספיקא דרבנן לקולא וכו' ובר מן דין דתנא דנזיר משום דקסבר אין תחומין למעלה מי' ואליהו מותר הוא לבא בשבת משום"ה אסור לשתות יין באחד בשבת, בתחומין לקולא אמר, אלא דבגמ' דחינן דלאו משום דפשיט"ל אין תחומין אמרה אלא משום דמספק"ל שמא אין תחומין אמרה, הא מ"מ ליכא דמחמיר משום יש תחומין וליכא תנא דחייש לתחומין לחומרא, והרי הענין היפך מדברי הרב ז"ל, ומאן דציהיר אדרבה כיון דשמעינן ליה לתנא דברייתא דאסר אחד בשבת משום אין תחומין, לקולא עבדינן, דדינא אין תחומין הוא כדקאמר תנא דברייתא, ולית לן למימר דתנא בספיקא אמרה למילתיה דא"כ כל מאי דאמרי תנאי במתני' ובברייתא לחומרא נימא ספיקי נינהו, אלא מאי דאמרי תנאי קושטא הוא ופשיטא הוא ובין לקולא בין לחומרא דינא הוא, ודחייא בעלמא הוא דדחינן הכא תנא ספוקי מספקא ליה ולחומרא, ולא סמכינן אשינויי, ואנן מיהת בין בתנאי בין באמוראי ספיקא דעירובין לקולא הוא, וזה דבר ברור אין בו בית מיוחש".

והיינו דקש"ל דהכא יש להחמיר גבי נזירות דאו' ולהקל בתחומין דרבנן, ועוד דבסתמא י"ל דפשיט"ל לתנא דאין תחומין ולפיכך מחמיר גבי נזירות. ובתו"ד מבו' להק' עוד (וק"ק שלא כ' בפ' להק' כן על הראב"ד, אלא רק על פי' העיתים וכדלהלן), דאיך ילפי' מהא דהחמיר התנא גבי נזירות את הצד שאין תחומין למעלה מעשרה, להחמיר גבי תחומין את הצד שישנם למעלה מעשרה. (ויל"פ קצת דהראב"ד הרי ס"ל כשי' הר"מ דספד"א לקולא מדאו', וא"כ יתכן דאם שורש הספק הוא בדרבנן, אז ראוי להקל גם בתולדות דאו'. ואכתי ק' דהכא הוי איפכא דבדרבנן נקטי' דאין תחומין, וזה סיבה להחמיר בנזירות. וק' לומר דחל כאן שם פסק של 'קולא' ו'חומרא' אפי' בצדדים ההפוכים של הספק).

ובהמשך ד' הרמב"ן כ' עוד "ושוב בדקתי ומצאתי בדברי הרב רבי יהודה אלברגלוני ז"ל שכתב ואחינן למיפשטה ממשיח ואליהו ז"ל דלא אתו בשבתא ולא אפשיטא דאמרינן תנא ספוקי מספקא לי' לחומרא הילכך יש תחומין והמהלך בספינה יש בה משום איסור תחומין אי נפיק מינה, גם זה הרב ז"ל תופס הדברים שלא בדקדוק שהרי בגמ' לא אמרו תנא ספוקי מספקא לי' ולחומרא לדחויי דלא אתו בשבתא ולחומרא בתחומין אלא למימר דאתו בשבת משום אין תחומין ולחומרא בנדרים, דהוי בעירובין לקולא כדמפורש בסוגיא, ותמה על עצמך אי למימר דלא אתו בשבת משום דילמא יש תחומין, מי איכא ספיקא קמי שמיא ואליהו לא ידע והלא כל הספקות מונחות לו, והי' לנו לאוסרו ביין בשבת משום שמא יבא ואין תחומין, וסוף דבר אינן דברים של עיקר". ומבו' בדבריו דאע"ג דלא בשמים היא וכו', וההלכה היא כהנפסק כאן, מ"מ אם הפסק כאן הוא רק מכוח ספק, אז י"ל מי איכא ספיקא לאליהו וכו'.

קידוש לבנה בשבת

האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין או אין תחומין ולחומרא. דינא ומנהגא הוא דאין מקדשים את הלבנה כליל שבת, ויש בראש' שהביאו טעם לזה כי חיישי' דאיכא תחומין למעלה מעשרה. ז"ל האגודה במס' סופרים "שמעתי לכך אין אנו מברכין כלילי שבת על ברכת לבנה דשמא הלכה דיש תחומין למעלה מעשר' והוי כמקבל רבו למעלה מעשרה". ובריקאנטי סי' פו כ' "הרואה לבנה בחדושה מברך עליה מעומד ובחוץ שהוא כמקבל פני שכינה ולכך אין מברכין עליה כלילי שבתות וימים טובים דשמא יש תחומין למעלה מי' והוי כאילו הלך להקביל חוץ לתחום". וז"ל מהרי"ל הל' שבועות "מהר" סג"ל לא היה מקדש הלבנה בשום יום טוב שחל במוצאי שבת כגון חג השבועות כי חל א"ב. ויהיב טעמא כשם שיש תחומין למטה כך יש תחומין למעלה, ואין להקביל פני השכינה ביום טוב חוץ לתחום. ועוד דנראה ברכת הלבנה כעין תחינה ואין לומר ביום טוב. אמנם העיד על רבו המובהק מהר"ש דלא היה מקפיד והיה מקדש גם ביום טוב מוצאי שבת".

בהרחבה), ובתורא"ש הניח בקו'. אבל בתור"פ כ' עוד "דגבי משיח בן יוסף הוא יבא זמן מרובה קודם משיח בן דוד, ואם כן מה דאמר ביום שכן דוד ראוי לבא ר"ל כשיהיה הקץ, והיינו לאחר ביאת משיח בן יוסף דאז יהיה הקץ, והוי כמו שאמר ביום שיבא בן דוד אחר משיח בן יוסף, אבל גבי אליהו פריך שפיר, משום דהם יבואו משיח בן דוד ואליהו בפרק אחד, ומשום הכי פריך הא לא אתא אליהו מאתמול". ואולי י"ל עוד דביאת אליהו לפני בן דוד כתובה היא בקרא, וא"כ כיון שלא בא אליהו מאתמול אז ל"ח שיכול בן דוד לבוא היום, אבל משיח בן יוסף אף דידעי' דיבוא קודם, אבל ליכא קרא ע"ז וא"כ אף כשהוא לא בא מ"מ בן דוד יכול' לבוא.

כ' בטור"א ר"ה יא, ב "בתשרי עתידים ליגאל וכו' בניסן עתידין ליגאל וכו' וק"ל הא תניא בפ"ד דעירובין הריני נזיר ביום שכן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וי"ט דאין אליהו בא בע"ש ועי"ט כדמפרש התם ואסור לשתות יין בימי החול, והשתא אמאי אסור לשתות כל ימות החול אי לר"א לא יהי' אסור אלא בתשרי ולר"י בניסן לחוד. ומסתבר לי בהא מילתא דב' מיני קיצין איכא לביאת בן דוד כדאמר בפ' חלק ריב"ל רמי כתיב בעתו וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתו והאי דשמעתין מיירי מבעתו ובדלא זכו דלמר עתו בתשרי ולמר בניסן, אבל בקץ דאחישנה ובדזכו אין זמן קבוע לדבר אלא כל יומא זימני' הוא וכדא"ל משיח התם לריב"ל היום אם בקולו תשמעו, מש"ה בנדר ביום שב"ד בא אסור כל ימות החול ביין דילמא זכו וכל יומא זימני' הוא". ולפ"ד אולי י"ל עוד כלפי קו' הראש' על משיח בן יוסף, דלגבי 'אחישנה' אין הכרח שהוא יבוא לפניו, משא"כ אליהו דודאי יבוא קודם אפי' באופן של אחישנה, "פן אבוא והכיתי את הארץ חרם". וכע"ז כ' החת"ס בח"ו סי' צח בשם הפליתי, (וע"ע כלי חמדה פ' שמיני).

ובערול"ג ברה"ה שם כ' על קו' הטור"א "ולענ"ד י"ל דגאולה וביאת המשיח תרי מילי נינהו דכן מוכח במגילה מסדר ברכות שמו"ע דאמרינן שם וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין וכו'. והיכן מתרומם קרנם בירושלים וכיון שנבנית ירושלים בא דוד וכו' ע"ש. הרי שקיבוץ גליות קודם לביאת דוד. אכן לפ"ז כש"כ שיקשה למה יאסר הנזיר אם עדיין לא נתקבצו גליות ובלא"ה קשה כיון דאמרינן בשביעית עתידין ליגאל במוצאי שביעית בן דוד בא א"כ לא יאסר ביין רק במוצאי שביעית. אמנם בזהוהר פ' שמות נראה להיפך שיתגלה משיח עוד בטרם נגאלו ישראל וזוהו נראה שאין מבורר לנו מה ענין הגאולה שעליה פליגי ר"א ור"י מתי תהיה והוא הקץ שעליו נאמר הלא הוא כמוס עמדי". וכע"ז כ' בתשובה מאהבה סי' ריא ז"ל "ולענ"ד אין זה בגדר קושי' כלל כי ביום שכן דוד בא אז לא תהי' הגאולה כי אם כמו שכתב הרמב"ם פ"א מהל' מלכים אחר שיכוף את ישראל ללכת בדרכי תורה וילחם מלחמת ה' ויצליח ויבנה המקדש ויקבץ נדחי ישראל ומקריבים קרבנות ויעשו שמיטין ויובלות עפ"י התורה שבכתב ובע"פ אז תהיה הגאולה שלימה במהרה". אמנם הכא מבו' דאירי בביאת המשיח באופן שיהיו הכל עבדים לישראל, וזה נעשה לכאו' בגאולה עצמה ולא קודם לכן.

שי' רוב הראש' באיבעיא דתחומין למעלה מי' דקי"ל לקולא, כי ספד"ר לקולא וכן דבעירובין הלכה כדברי המיקל, אבל יש מהראש' שהחמירו, ומכמה טעמים. והרמב"ן הביא בשם הראב"ד להחמיר, ומקורו הוא מהמסק' דהכא, ז"ל "מסתברא דעבדינן לחומרא חדא דאמרינן הכא תנא ספוקי מספקא ליה ולחומרא, ואע"ג דגבי נודר בנזיר הוא דאיתמר הכי, איכא למשמע מינה דתחומין גופייהו לחומרא, דאי ס"ד לקולא עבדינן בהו מי איכא מידי דאינהו גופייהו עבדינן לקולא ומלתא דתליא בהו עבדינן לחומרא". ואף בס' העיתים סי' לז כ' "ומהך שמעתא דכתבינן לעיל דבעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או לא ופשטינן בגמרא כגון עמוד גבוה וכו' אי נמי דקא אזיל בקפיצה ולא איפשטא ואמרינן לעיל דכיון דלא איפשטא לחומרא אזלינן הילכך יש תחומין", וכ"כ שם בס' לג "והא דבעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או לא כגון עמוד גבוה יוד ואינו רחב ד' או מאן דקא אזיל בספינה או בקפיצה ואתינה למיפשטה ממשיח ואליהו דלא אתו בשבתא ולא איפשטא ואמרינן תנא ספוקי מספקא לי' ולחומרא הלכך יש תחומין למעלה מעשרה".

בכאן ובכאן אם יש תחומין למעלה מי' טפחים, אלא שיש לו שליחים תחתיו), נראה דלא הוק' לו מברית אחת בשבת, אלא רק אם יש כמה בריתות, וע"כ דאין תחומין לגובה אלא רק לאורך. ולכאור' נחלקו בזה הפמ"ג והחת"ס המובאים להלן.

ובשו"ת יהודה יעלה סי' צב כ' "עוד שאלת בעירובין מ"ג אבע"י אי יש תחומין למעלה מי' או לא כו' והקשית ותפשוט מירידת משה רבינו ע"ה ביוה"כ מן השמים כפרש"י בפ' יתרו ע"פ ויהי ממחרת ע"כ דאין תחומין למעלה מי'. לק"מ דע"פ הדבור היה שאני כמ"ש בחולין ה, א הכי והקב"ה אמר לו לירד או ביוה"כ. וגם קבלת התורה לוחות שניות שאני מצוה זו הא ודאי דוחה ל"ת דאיסור תחומין ממש למטה מי' נמי. ועוד הא ודאי מדאר' לא מבעי' ליה כלל לתחומין למעלה מי' ליכא מדאר' רק מדרבנן מבע"ל א"כ מביאת אליהו שפיר בעי' הש"ס למיפשט דודאי גם אליהו שומר הוא מצות התורה לא תסור כו' כתיב ומקיים גם מילי דרבנן עי' ברכות יט, ב. אבל מירידת משה מן ההר עם הלוחות אז עדיין לא אסרו רבנן תחומים למעלה מי' כנ"ל". וע"ע בשפ"א בסוגיין מש"כ על ביאת אליהו ממעלה למטה. ולש' הפמ"ג סי' רצה הוא "בס" תד די"ב מיל הוה ספק תורה וקי"ל לתומרא, ומרקיע לארץ מהלך ת"ק שנה, ואף חוץ לאלפים שמה הלכה דיש תחומין. ואף דמקילין בספק דרבנן, מ"מ אי אפשר להתפלל שיבא בשבת", וע"ע חת"ס ח"ו סי' צח.

מחיצה לתחומין

אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס. ז"ל המאירי "מי שהוציא ויהוה חוץ לתחום או יצא לו בשוגג או מצד רוח רעה מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם עכו"ם או ישראלים שערכו שיקיפוהו לכל רוחותיו או משלש שהרביעית כמו פתח לצד התחום שכל שלש מחיצות בית הוא בכל מקום חוץ ממבוי שחלוק לחצרות או חצרות שחלוקות לדיורין ואותו גבול המוקף הוא אצלו כאלו נתן בדיר או בשהר לילך ולטלטל בכלו". (וע"ע בהמשך דבריו מה שהביא פלוג' אם דין המקום המוקף במחיצת כנ"א הוא כחצר או כקרפף, ובס' התרומה סי' רטו כ' "ואמנם אפי' דרך כרמלית אסור להביא מבית חבירו חפץ בתוך ביתו ע"י מחיצה לפי שצריך עירוב ולא יועיל מחיצת בני אדם בשבת כי אם להביא חפץ מר"ה או מבית שיש לו מצד אח' או מחצרו שהוא פרוץ לר"ה").

ונת' במקור' דלכאור' שי' המאירי בכאן היא דתקנת מחיצה ברוח רביעית ושלא יהיה נפרץ למקום האסור זה רק במבוי וחצר, אבל לא בבית או בהיקף באמצע רה"ר דאין בו חלוקה לדיורין, וצ"ע. אבל הרשב"א בעבוה"ק כ' להדיא "היתה חבילתו מושלכת ברה"ר ומתירה עליה, עושה ממקומה עד רה"י מחיצה של בני אדם, מחיצה של ארבע רוחות ונעשה רה"י, שמחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה ומכניסה דרך אותה מחיצה".

אבל אולי י"ל (ודחוק קצת בלש'), דאין כוונת המאירי לחלק בין בית לחצר ומבוי בתקנת רוח ד', (דהרי מפו' בגמ' להלן צד, ב דאף בבית בעי' מחיצה ברוח רביעית), אלא כוונתו דלענין תחומין ל"ב כל דיני היקף מחיצות, כיון דמעיקר הדין כל ג' מחיצות בית הם בכל מקום, וסגי בזה כדי לקבוע דכוליה ביתא כד' אמות הוא לענין תחומין כדינא דדיר וסהר. ואם כן הוא, אז אדרבה ד' הרשב"א מסייעים כן, דלגבי טלטול כ' כנ"ל דמחיצה של בני אדם צריכה להיות של ד' רוחות, ואילו לגבי תחומין לא הדגיש כן אלא כ' בסתמא "יצא שלא לדעת ועשו לו מחיצה של בני אדם ממקומו ועד תחומו יכנס, שמחיצת בני אדם מחיצה היא".

והרי באמת נחלקו הראש' האם בעי' לזה כל דיני מחיצות וכדיני הוצאה או לאו, עי' באור"ז בהל' ער"ש שהביא בזה פלוג' רבינו אפרים ורבינו יואל האם אמר' ארומ"מ כלפי מחיצות של תחומין. (והר"ן בר"פ כ' בפשיטות "וכתב רש"י ז"ל הולכייהו לעיר אחרת וה"ה מוקפת מחיצות, משמע דס"ל ז"ל דלא התירו לו להלך את כולה אלא בזמן שהיא רה"י ולפ"ז ה"ה דבעי' שיהו דלתותיה נעולות בלילה, ואע"ג דקתני סתמא עיר במוקפת מחיצות עסיקין דדכותה תניא נמי בגמ' היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר, ועל כרחין אית לן לפרושה במוקפת

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' עח כ' "כי איתשיל בהיא דמסכת סופרים דתניא אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, אמאי בלילי שבת ויום טוב לא שהרי האדם יותר מוכן ומקודש להקביל פני שכינה. קדמונינו אמרו דחיישינן לדברי האומר יש תחומין למעלה מעשרה, וכן כתוב בספר אגודה, פירוש לדבריהם כי גבהו שמים לרום מהלך ת"ק שנה מעומק הארץ הלזו, הנה הפלגת המרחק מן המרכז לעגולה גורם לקוים ישרים המרומים מכאן לשם ריחוק עצום ורב בין זה לזה בגובה שמים אפי' אין ביניהם אצל המרכז אלא כמלא נימה, וכשיראה האדם עצמו למעלה מעשרה בנקודה הנכחית על ראשו הנה בצאתו כלפי הירח לברך ליצורה מחזי כיוצא חוץ לתחום".

ובס' הפרדס שער הראיה כ' "וראיתי כתוב שאין מברכין על הלבנה בליל שבת, לפי שאמרו ז"ל שהמברך כאילו מקבל פני השכינה, ושמה הלכה דיש תחומין למעלה מעשרה והוי כאילו מקבל רבו למעלה מעשרה שהוא חוץ לתחום. וכן כתוב בספר המצוות הקצר. והדברים מתמיהין מאד". וכבר נשאל בזה הרשב"א, ז"ל בח"ד סי' מח (והובא בהג' הרמ"א על המרדכי בברכות רמז צט) "מה שאמרת שמצאת לרב רבי משה דקוצי זלה"ה שאין מברכין ברכת הלבנה בלילי שבת, דשמא יש תחומין למעלה מעשרה והוי כמקבל פני רבו למעלה מעשרה, ושאלת מה אני אומר בזה. תשובה לעיקר תחומין דעת רבותי נוחי נפש שאין תחומין למעלה מעשרה, דתחומין דרבנן הם ובעי' דלא איפשיטא היא וכל ספק בדרבנן להקל ואפי' לכתחילה. אלא שאני יש לי בו דעת אחרת, שם בעירובין בר"פ מי שהוציא ויהוה חוץ לתחום ספרי יש בידכם ספר עבודת הקדש גם עירובין וח' עירובין שם תמצאון הכל. ומ"מ לענין ברכת הלבנה, לא ידעתי מה ענין זה של תחומין בברכת הלבנה, וכי אם לא היה באפשר להקביל פני רבו אלא ממרחק גדול שיהיה ביניהם לא יקבל פניו, ואם תאמר כן א"כ אף בחול לא יברך, שאין המברך קופץ למעלה עד מקומה של לבנה. ועוד שגם המברך אינו מברך אל הלבנה אלא ליצורה ברוך הוא, והוא יתברך אינו למעלה מעשרה ולא למעלה מן התחומין, שהוא למעלה מכל זה עילוי רב, אלא שאנו כמקבלין פני השכינה ברמיון הלבנה שברא ומחדשה בכל חודש, ושאינה משנה את תפקידה. ועוד יש בזה ענין פנימי למי שזכהו השם לעמוד עליו. ובדקנו בס' המצות של הרב ז"ל, ולא מצאנו בו כן. ואפשר כי יש מי שקצר וכתב כן מעצמו". (ועי' בס' סימני מצוות לרבינו אברהם בר' אפרים).

וע"ע בס' המנהגים (טירנא) בהג' המנהגים ליו"כ, (ז"ל "העולם רגילין להזהר מלקדש הלבנה בלילי שבת ויו"ט, אבל מורי הקדוש קידש בליל יו"כ ואמר הטעם שמה יהיו שקולים ותהא מצוה זו מכרעת. אמנם ראיתי בכתבי מהר"ם שמהר"ש קידש ג"כ פעם אחת בליל שבת ואמרו לו דהעולם נהגו לחוש משום איסור חוץ לתחום והיה השר ז"ל משחק בטעם. אח"כ מצא הגדול ז"ל טעם זה בספר אגודה, וכתב הגדול ז"ל אחר שמצא הטעם בספר אף כי דחוק הוא אין להפליג דברי הספר, עכ"ל דברי מהר"י מרפורק", וברדב"ז ח"ד סי' קלג, ובשו"ת ב"ח (ישנות) סי' פ, וכנסת הגדולה סי' יג, ובשבות יעקב ח"ג סי' לא האריך בזה מאד עי"ש.

אמנם לא התברר בדברי הראש' הנ"ל האם שיעור האלפיים כאן הוא ב'משך', כי אין הלבנה נמצאת מעליו ממש, (וכמו שביאר הרמ"ע מפאנו), או דס"ל דאלפיים לגובה ג"כ יש בזה ענין של תחומין אם יש תחומין למעלה מעשרה. ואי נימא דאלפיים לגובה הוה תחומין, יל"ד אם מהלך אלף בגובה ואלף במשך, האם מצטרף לאיסור, ועכ"פ כשיש באלכסון אלפיים. (ואי נימא דאף אלפיים לגובה הוי בכלל תחומין, אולי זה הביאור במה שנראה לקמן נח, ב דאם לא עשו 'הבלעה' אז שיעור השיפוע מצטרף למדידת האלפיים, אבל מאידך צ"ע מהא דמקדרין ומבליעין וכו' דמשמע דאין הגובה בכלל מדידת התחום). ויש בזה נפק"מ בד' הגמ' גבי ביאת אליהו, האם הנידון הוא מה שילך במשך הארץ אלפיים אמה, או דעצם הירידה מהגובה כבר חשיבא כהליכה חוץ לתחום. ומלש' הרוקח בסודי רוזי שהובא לעיל (שכ' "ואליהו זכור לטוב ממונה על הרבה, ויש לו שלוחים הרבה, שהרי כשנימולים בשבת בהרבה מקומות איך יהיה

מחיצות ודלתותיה ננעלות בלילה דאי לא לא שרינן לטלטולי בה והכי נמי דוקא ככה"ג עסיקנין").

והנה פירצת עשר מצינו שהיא מעכבת גם בדיני תחומין, דכ"כ הראש' כאן בשם הראב"ד ליישב קו' הירו' למה ר"ג לא יכל להיכנס בנמל כדין דיר וסוהר, ות' הראב"ד דהיה שם פירצת עשר. (ונת' במקו"א דשי' הראב"ד היא הפירצת עשר אוסרת כל ההיקף מן התורה, וכדכ' בפ' על התו"כ בנגעים בפ' הנתק "וכשנפרץ הפנימי ממקו"א כגריס טהור ולא מבעיא כי ל"ה נתק פנימי אלא כגריס מרובע דכי נפרץ הפנימי כגריס ממקו"א ודאי דמיערב שהרי נפרץ במילואו מרוח א' ובטלה ליה תורת מחיצות לגמרי ואפי' כנגד העומד אלא אפילו הוי נתק גדול הרבה אמרי' האי מ"ט דכיון דכגריס שיעור מקום נתק הוא הוה ליה ההיא שיטה כמחיצת מבוי או מחיצת חצר שנפרצה ביתר מי' שאע"פ שהעומד על הפרוץ אסור אף כנגד העומד בין לענין שבת בין לענין כלאים דכולה מחיצה בטלה לה"). אבל מ"מ י"ל דארומ"מ שאני דאי"ז פסול בגוף המחיצות ממש, אלא דהרבים משוי ליה להרשות בבקיעתם בה כרה"ר, ונת' במקו"א.

אלא דלש' הראב"ד בתי' הוא "שאפילו לא היה נמל יתר על בית סאתים והוא נפרץ לים ביתר מעשר הרי זה נפרץ במלואו למקום האסור לו וכיון שאין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אף הוא אינו מהלך בו אלא בארבע אמות", והיינו דרק במקום שיש לו דין רה"י גמור לטלטול אז ה"ג גבי תחומין. אבל מאידך להלן בסוג' דגג המערה מבוי ברשב"א בשם הראב"ד דהוי כרה"י לענין מדידה אף דהוי רה"י לענין טלטול, והוכיח דבריו דיש לחלק בין מדידה לטלטול כי "הרי אפילו העיר שרה"ר עוברת בתוכה חייבין עליה משום רה"ר ולענין מדידה כולה כארבע אמות דמיא".

וא"כ יל"ע דהרי המאירי בר"פ הביא דשי' הרשב"א היא דבאופן שקונה שביתה באמצע שבת (כגון דבביהש"מ היה למעלה מי"ט), אז הגם שקונה אלפיים אבל כבר אין בו את הדין שהוא נגרר אחר העיר ותחומו כמותה, (ז"ל "וכל שאינו ביהש"מ במקום הראוי לשבות בו שביתה כשמגיע למקום הראוי לשביתה קונה שם שביתה אפי' בשבת ויורד בלא פקפוק ויש לו אלפים אמה ממקום שירד בו או ממקום שגיע בו לפחות מעשרה ואם אותה שעה הם בתוך תחום העיר נראה לי שהם כבני העיר אלא שגדולי הדור אין אומרים כן אא"כ היה ביהש"מ בתוך התחום אבל כל שלא יקנה שביתה עד שחשכה מונה אלפים אמה לבד משהגיע למקום הראוי לשביתה ואם כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר"), וא"כ לפ"ז מאי מקשי' בגמ' להוכיח דיש תחומין למעלה מי"ט עד שהוצרכו לומר דמהלכת ברקק, והרי י"ל דלפיכך הוצרכו לידע האם הם בתוך התחום של העיר כי אז דין תחומם כמותה, או דהם רחוקים ואז אינם יכולים לקנות את תחומם כפי העיר, דהרי בלא"ה לנמל עצמו יכלו לירד מצד היקף מחיצותיו, וכל מה שרצו לידע מהשפופרת זה האם דינם כדין העיר. וצ"ע.

מד, א

ובדלא מלו גברי עסקינן. פירש"י ושאר דמחיצת בנ"א מגיעה עד ב' אמות קרוב לתחום, ויל"ע דאפי' אם מגיעה ממש עד התחום עדיין בעי' לדין הבלעה כשי' ר"א, וכמבוי בהמשך הסוג' דאליבא דר"א יש מקום לומר דנשיקה הויה כהבלעה, אבל למאן דל"ל הבלעה וכל ההיתר הוא רק משום דכיון דעל על ודאי בעי' שיהיה מובלע ממש.

בדלא מלו גברי

וקא מבעיא ליה הלכה כרבי אליעזר. הנה בהמשך הסוג' מבוי דאליבא דרב שימי (וכך קאמר רבה גופיה) אז מודו רבנן לר"א ביצא לדבר מצוה, ויש מהראש' שדנו דדבר מצוה לאו דוקא אלא גם ביציאה באונס יש הבלעה לכו"ע, ורק ביצא במזיד פליגי רבנן. ולפ"ז תיקשי הא דתלי לה הכא בפלוג' ר"א ורבנן, וכה"ק הרשב"א להלן מה, א ז"ל "משמע דדוקא לדבר מצוה הא באונס או בשגגה כההיא דנחמי' דלעיל לא, דהא אמרי' וקמיבעי ליה אי הלכה כר' אליעזר או לא אלמא אפילו בהא פליגי".

אכן הריטב"א בסוגיין כ' "ולפום פשטא שמעינן דהלכה כר' אליעזר דהא רב נחמן אליבא דר"א פשיט ליה, ור"ח ורבה עבדו בה עובדא, ומיהו אפשר לומר דכי אורי ר"נ למעבד מחיצה ולהכנס לאו משום דר"א דוקא אלא משום דס"ל דבהא אפילו רבנן מודו משום דמשכתיה שמעתא והיה אנוס בדבר מצוה והו"ל כי הא דאמרי' לקמן דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו, והא דאמרי' דמבע"ל לר"ח אם הלכה כר"א או אין הלכה כר"א ה"ק אם הלכה כר"א ממש או אם הלכה כמותו בוו

מחיצות ודלתותיה ננעלות בלילה דאי לא לא שרינן לטלטולי בה והכי נמי דוקא ככה"ג עסיקנין").

והנה פירצת עשר מצינו שהיא מעכבת גם בדיני תחומין, דכ"כ הראש' כאן בשם הראב"ד ליישב קו' הירו' למה ר"ג לא יכל להיכנס בנמל כדין דיר וסוהר, ות' הראב"ד דהיה שם פירצת עשר. (ונת' במקו"א דשי' הראב"ד היא הפירצת עשר אוסרת כל ההיקף מן התורה, וכדכ' בפ' על התו"כ בנגעים בפ' הנתק "וכשנפרץ הפנימי ממקו"א כגריס טהור ולא מבעיא כי ל"ה נתק פנימי אלא כגריס מרובע דכי נפרץ הפנימי כגריס ממקו"א ודאי דמיערב שהרי נפרץ במילואו מרוח א' ובטלה ליה תורת מחיצות לגמרי ואפי' כנגד העומד אלא אפילו הוי נתק גדול הרבה אמרי' האי מ"ט דכיון דכגריס שיעור מקום נתק הוא הוה ליה ההיא שיטה כמחיצת מבוי או מחיצת חצר שנפרצה ביתר מי' שאע"פ שהעומד על הפרוץ אסור אף כנגד העומד בין לענין שבת בין לענין כלאים דכולה מחיצה בטלה לה"). אבל מ"מ י"ל דארומ"מ שאני דאי"ז פסול בגוף המחיצות ממש, אלא דהרבים משוי ליה להרשות בבקיעתם בה כרה"ר, ונת' במקו"א.

אלא דלש' הראב"ד בתי' הוא "שאפילו לא היה נמל יתר על בית סאתים והוא נפרץ לים ביתר מעשר הרי זה נפרץ במלואו למקום האסור לו וכיון שאין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אף הוא אינו מהלך בו אלא בארבע אמות", והיינו דרק במקום שיש לו דין רה"י גמור לטלטול אז ה"ג גבי תחומין. אבל מאידך להלן בסוג' דגג המערה מבוי ברשב"א בשם הראב"ד דהוי כרה"י לענין מדידה אף דהוי רה"י לענין טלטול, והוכיח דבריו דיש לחלק בין מדידה לטלטול כי "הרי אפילו העיר שרה"ר עוברת בתוכה חייבין עליה משום רה"ר ולענין מדידה כולה כארבע אמות דמיא".

וצ"ל דהראב"ד מדמה מדידה וטלטול לענין ההיתר של נתנוהו בדיר וסוהר, אבל מחלק בין מחיצה של מדידה למחיצה של טלטול לענין שבת מבעו", (ואף בזה דחאו הרשב"א, ז"ל "ומה שכתב הרב ז"ל שאין למדין מדידה מטלטול והביא ראייה מעיר שהיא רה"ר לטלטול ולמדידה כולה כארבע אמות, אינה ראייה דהכא שאני דכיון דעל גבה רה"ר גמורה היא כרה"ר דעלמא אלמלא שאנו רואין את מחיצותיה כאלו עולות וכל עצמנו אין אנו עושים את גגה כרה"י למדידה אלא משום מחיצותיה, היאך אתה רואה מחיצותיה עולות לענין מדידה ולא לענין טלטול לפטור מידי חיוב חטאת, אם רואה אתה את המחיצות כעולות נפטור אותו אם טלטל על גבה יתר מד"א שהרי יש כאן מחיצות והרי זה כולו כרה"י, ואם אין מחיצות עולות למעלה משום דמחיצות הניכרות בעינן א"כ אין כאן מחיצות על גבה וכרמלית גמורה או רה"ר גמורה היא ואפי' למדידה"). וכעין מה שכ' כמה ראש' לחלק בין שבת מבעו"י בעיר בלא מחיצות ובין נתנוהו בעיר זו באמצע שבת. (ולקמן יתבאר דאולי גם הראב"ד לא קאמר דגג המערה נידון כרה"י לענין מדידה גם כשהוא רחב יותר מד' אלפים, ולא קאמר כן אלא בצירוף דין הבלעת תחומין).

ואמנם כתי' הראב"ד כ"ה בירו' לפנינו, (והראש' כפה"ג לא גרסו הכי), ז"ל "מצדודות היו לו לרבן גמליאל שהיה משער בה עיניו במישר. ולמה לי עד שלא חשיכה ואפילו משחשיכה ולא רבן גמליאל היא תיפתר שהיה בנמל יותר מבית סאתים ולא יהיו מחיצות גבוהות עשרה ולא יהיו פרצות יותר מעשר ולא יהא עומד כנגד עומד ופרוץ כנגד פרוץ". (והתי' האחרון חידוש הוא, דדין 'מפולש' הוא ג"כ חיסרון בדין מחיצות של תחומין, ודין מפולש הוא דוקא בפרוץ זה כנגד זה).

ואמנם בראש' הוסיפו עוד ללמוד מד' הירו' דיותר מבי"ס הוי פסול גם במחיצות של תחומין, ז"ל הריטב"א "והקשו בירושלמי ולא ר"ג היא מתני', כלומר ואיהו ס"ל שאם נתנוהו בדיר וסוהר מהלך את כולה וסתם נמל מוקף הרים ודינו כדיר וסוהר, ופירקו שהיה נמל יותר מבית סאתים, פירוש וכיון שלא הוקף לדירה אינו נדון כד' אמות וכדכתיבנא לעיל בריש פירקין ומכאן אנו למדין דין זה", וצ"ע דהא ברייתא היא להדיא לעיל טו, א "שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וקמה קצורה ושיבולות

משמע לי לש' רש"י שכ' בדברי ר' אלעזר והוא באמצען כלומר שתי אמות יש לו לכל צידו דמשמע שמכל צד יש לו שתי אמות לבד ממקום שהוא עומד בו אבל הרמב"ם כ' שהארבע אמות שיש לאדם ליוצא חוץ לתחום ממקום שהוא עומד בו, ובהל' ער"ש סי' ו' כ' עוד ז"ל "ואיני יכול לעמוד על האמת אם מותר לצאת מן הספינה להיבשה בתוך ארבע אמות אם לאו דשמא כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ד"א לכל צדדין ה"נ שמא יש לו ד"א לכל צידי הספינה".

וא"כ מבו' הוצד לומר דיהיה לו ד"א מחוץ להיקף המחיצות הוא רק אי נימא דד"א שאמרו הם חוץ למקום עמידתו ובהל' יל"ד אי ההיקף הוי כמקום עמידתו ויהיה לו ד"א מחוץ להיקף, אבל אי נימא דמקום עמידת רגליו הוא בכלל השיעור של ד"א, אז לכאו' פשוט דהיקף המחיצה אינו עדיף מזה. וק' דבריטב"א (לקמן מה, א) מפו' דמקום עמידת רגליו הוא משיעור הד"א, ז"ל "והוא עומד באמצען. פי' דד' אמות שנתנו לו לא לצד אחד אלא שנותנין לו שני אמות לכל צד וגם הוא מן המנין עומד באמצען", וא"כ היכי ס"ל דיש לו עוד ד"א מחוץ להיקף המחיצות. ועי' מרכה"מ שבת פי"ב הט"ו ודברי"י סי' ט סק"ז. עוד יל"ע דגבי ספינה (כספיקו של האו"ז הנ"ל) מפו' בריטב"א לעיל דאין לו ד"א חוץ לספינה, וצ"ע מ"ש ממש"כ הכא על ד"א חוץ להיקף.

אבל באמת בלש' הריטב"א נראה להדיא דכל מה שכ' דיש עוד ב' אמות מחוץ להיקף זה רק אליבא דר"א, וכלשונו "דלר' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה", וכן בסו"ד כ' "וא"כ הא דר"א עדיפא מדר"ג", וא"כ למאי דק"ל דלא כר"א באמת ליכא עוד כלום מחוץ למחיצה. וצ"ע בטעם הדבר לחלק בזה בש"י ר"א דוקא. (ולא נתברר אם הכוונה לר"א דהבלעה או לר"א דהוא באמצען. ולכאו' היה מקום לחלק להיפך, דלפי ר"א דהוא באמצען אז יש כאן שיעור של ד"א, ומסתבר דמקום עמידת רגליו מכלל השיעור ד"א, משא"כ אם בורר לו ד"א די"ל דזה ממקום עמידת רגליו ואילך. וכע"ז חילק בתו"ש בסי' שצו סק"ד. אבל זה להיפך מהחילוק המבו' בריטב"א). ואולי יש מקום לומר דאליבא דר"א ד"א הוי בגדר תחום, ואליבא דרבנן הוי בגדר מקום, ולכן לרבנן אין להוסיף עוד ד"א על עיקר מקומו בדיר וסהר, משא"כ לר"א דיש לו דין 'תחום' מלבד מקומו ממש.

וע"ע בד' הריטב"א לד', א שכ' שם "שלא אמר רבא שהנותן את עירובו יש לו ד' אמות אלא בששבת ברה"ר או בכרמלית שאין כל הרשות שלו, אבל בששבת ברה"י גמורה שהוא מקום מסוים שוב אין נותנין רה"י אחר של ד' אמות ואפילו נתנון לשבות בטפח הסמוך לרה"ר", ואי נימא דד' הריטב"א על ב' אמות מחוץ לדיר וסהר זה גם באופן ששבת שם מבעו"י, (ולא רק בנתנוהו שאין לו תחום אלפיים), אז עכצ"ל דד' הריטב"א כאן אינם אלא אליבא דר"א. אבל אולי יש בזה חילוק, ודוקא בנתנוהו בדיר וסהר ס"ל להריטב"א דיש לו ב' אמות בחוץ, משא"כ בשבת שם מבעו"י, וטעם לזה, כי בשבת בעיר וכד' הרי העיר היא מקומו, ואלפיים מחוצה לו הם תחומו, ואין ליתן לו עוד 'תחום' של ד"א, כי יש לו כבר אלפיים, ואין ליתן לו עוד 'מקום' של ד"א כי יש לו כבר את העיר, אבל בנתנוהו בדיר וסהר, מלבד מקומו בתוך ההיקף אולי יש לו גם תחום של ד"א. ולכאו' ראייה לזה, דהרי בגג המערה מבו' דהשיעור הוא פחות מד' אלפים, ולמה לא הוזכר שם עוד ב' אמות או ד' ליד כל פתח של מערה, וע"כ דב'שבת מבעו"י בתוך היקף ודאי אין לו עוד ד"א מחוץ להיקף מלבד האלפיים.

רש"י ד"ה כדי שיאכל וישתה וישן - עיקר מצותה של סוכה בשלשה דברים הללו. צריך לפרש דאזיל על שתיית יין או שתיה בתוך הסעודה שהיא מחוייבת בסוכה. והא דלא הזכיר טיול ושינון, י"ל דאי"ז חובה אלא מצוה קיומית, או דאין חיוב לבנות סוכה לזה.

מד, ב

מחיצת בני אדם

אדם אדם נמי לא קשיא כאן לדעת כאן שלא מדעת והא דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי לדעת הוה שלא מדעת הוה רב חסדא

מיהת משום דאמרי' דמודו בה רבנן ונקט ר"א משום דמפרשא מלתייה, ואפ"ה פשטא דשמעתא כר"א רהטא, וכן עיקר, (וצ"ע בלשונו מה היה הספק של רב חסדא, דהא ממ"נ מותר בין אם הלכה כר"א בעלמא ובין אם רק בדבר מצוה ואונס דמודו ליה רבנן). וכ"ה באו"ז סי' קמט שכ' "ולעיל גבי נחמיה שיצא חוץ לתחום דעבד ר"ג עובדא כר"א משום דכיון דמשכתייה שמעתת' הו"ל כמי שיצא לדבר מצוה".

ובאמת כבר נחלקו בזה הבעה"מ והרמב"ן בשלהי פירקין, דהבעה"מ הביא שי' לפסוק כר"א מכח עובדא דנחמיה, (וכך היא שי' הראב"ד), ודחה דשאני הכא דהיה באונס ובמקום דחק וצער, (ואין נראה דכוונתו לומר דבהא מודו רבנן לר"א וכמו דמודו ליה לדבר מצוה, כי לשונו הוא "וליה נראה כי מתוך אונסו של נחמיה דמשכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום ולא מלו ליה גברי למעבד מחיצה אלא עד שתי אמות חוץ לתחום לפי' הורו לו כרבי אליעזר דאמר שתיים יכנס אבל בלא אונס לא סמכינן אדר' אליעזר וכדא"ל רב חנן בר רבא לאביי ומדר' אליעזר קא מותבת ליה למר אלמא לא סמכינן עליה", והיינו דבשעת הדחק סמכי' אדר"א), ואילו הרמב"ן כ' דלמסק' הסוג' א"צ לומר דאיירי בדלא מלו גברי, כיון דאפי' בדמלו היה מקום להס' בהל' עשיית מחיצה, וממילא כבר אין מקור לפסוק כר"א. ועכ"פ תרווייהו אית להו דבהא לא מודו רבנן לר"א.

אבל יל"ע, דהנה התוס' בע"ב הק' לד' רש"י דס"ל דדינא דנהרדעי תליא בדין הבלעת תחומין, דא"כ נהרדעי דלא כרבנן דר"א דל"ל הבלעת תחומין. וק' דהרי בהך עובדא דנחמיה ג"כ מבו' דע"י מחיצות חוזר לתחומו הראשון, וצ"ע משי' רבנן דר"א, ועכצ"ל או דפסקי' כר"א אע"ג דרבנן פליגי עליו, או דרבנן מודו בזה כי אונס הוי כדבר מצוה דמודו רבנן לר"א, וא"כ מאי קש"ל בדעת נהרדעי כיון דהם פסקו כר"א ג"כ או דיאמרו דרבנן מודו לר"א באונס כדבר מצוה. (ובאמת בתור"פ שם נקט דבגג המערה מודו נמי רבנן לר"א כיון דהוי בהיתר, אבל עדיין יתכן דיציאה באיסור באונס או בשוגג חמירא מיציאה בהיתר בגג המערה). ועי' מהרש"א. ואם ס"ל להתוס' כמש"כ הרמב"ן נחא, דלמסק' לא פסקי' כר"א, ואף רבנן לא מודו ליה אלא בדבר מצוה אבל לא בסתם אונס. ואולי י"ל ע"פ לש' הריטב"א והאו"ז הנ"ל דיש חילוק בין אונס דעלמא לבין 'אונס בדבר מצוה', ולכן אף דהכא עבדו מחיצות לנחמיה, מ"מ זהו רק משום דהוי אונס בדבר מצוה דמשכתייה שמעתיה, אבל בסתם אונס ל"ל לרבנן הבלעה, ולכן הק' התוס' על רש"י איך ד' נהרדעי יתיישבו עם רבנן דר"א.

עוד כ' הריטב"א "שמעינן מהכא דלר' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה, שאם לא כן הכא דלא מלו גברי ונשאר שתי אמות היאך יכנס באותן שתי אמות, וכי תימא דטעמא דר"א משום דשתי אמות הסמוכות לתחום לא חשיבי, הא ליתא דלקמן אמרי' בהדיא גמ' מי שיצא ברשות דטעמא דר"א משום הבלעת תחומין, והכי נמי אמרי' בסו"פ דר"א כגון דקאי בתרתי ועייל חדא וא"כ הא דר"א עדיפא מדר"ג". (ופשיט"ל להריטב"א דבמלו גברי יכול ליכנס לתחומו עוד קודם שנפלו המחיצות לרבנן, וכן בלא מלו לר"א, וכך מבו' גם בדבריו בהמשך הסוג' דפי' החילוק בין זה לכל הבלעת תחומין כי תחום של מחיצות אין לו גבול וקיצבה, ומבו' דמיירי קודם שנתפזרו האנשים ונתבטלו המחיצות, ויבו' להלן. ויש מקום לדון גם עפ"מ"כ הריטב"א לעיל גבי ספינה דנפחתו דופני ספינה היינו דוקא מבעו"י, ובלא"ה אמרי' הואיל והותרה או כיו"ב, וא"כ ה"נ גם כשנפלו המחיצות עדיין יש לו ד"א מכוון. אבל יש לדחות דדוקא כשהמחיצות היו מער"ש אז אפי' כשנפלו יש לו ד"א, משא"כ בהאי מחיצת בנ"א סביב נחמיה שנעשית רק באמצע השבת, ודוק. ולהלן בפ' הדר בסוג' דירוש יבו' בזה פלוג' האם אמרי' 'הואיל והותרה' מהיתר שחל רק באמצע שבת ולא היה מנכנסת השבת. ועדיין י"ל דמחיצה עראית של בנ"א אינה גורמת 'הואיל והותרה' אם זה היה רק מאמצע שבת).

והנה הראש' נחלקו האם ד"א שאמרו הם חוץ ממקום עמידת רגליו, או דמקום זה הוא בכלל השיעור הד"א. ז"ל האו"ז בסי' קנב "ונראה הי' בעיני לומר דר"א משערינן לבד ממקום שהוא עומד בו וכן

כיון שבמחיצה עצמה אין שם איסור בנין כמ"ש רש"י והא דהחמירו בלדעת הוא משום שלא יבא להקל באיסור שבת כמ"ש ב"י בשם א"ח בשם הרשב"א לענין אם א' מהם יודע שאסור, ועי' להלן.

ויל"ע בזה עוד, דהנה הראש' דנו האם היקף של בנ"א הוי כהיקל"ד או דיש לו דין קרפף, ז"ל המאירי "מחיצה זו ראיתי לגדולי הרבנים שהיא מתרת אף בהבאה מרה"י לרה"ר וכן נראה דעת רוב מפרשים ומ"מ לקצת חכמי לונל ראיתי שמחיצה זו דינה כקרפף ב"י"ס שלא הוקל"ד שהוא רשות אחת עם החצר והגגות ולא הותרה אלא בהבאה מבית לחצר ומעשים שהזכרו בויקי דרבא וויקי דלוי ואספסתא דזעירי ממחיצה זו לחצר הם שהם רשות אחת לכלים ששבתו בתוכם אבל לא לכלים ששבתו בבית ומכאן ערערו וגמגמו על חכמי בדרש שהוציאו עטרה מבית אחד לבית הכנסת דרך מחיצת בני אדם, וע"ע מש"כ המאירי בחי' דמה"ט ערערו חכמי לונל על חכמי בדרש, דכיון דהמחיצה נעשית שלא לדעת אז ודאי אין כאן היקף לשם דירה. ולכא"ו זה הנידון כאן האם יש מקום להחשיב מחיצה זו הנעשית שלא לדעת הנעשים אלא לדעת העושים, כאילו הוקל"ד משום כוונת העושים, עכ"פ כשתהיה המחיצה מחוברת לבית דירה.

ולכא"ו יש להוכיח מהא דכ' המג"א בסי' תה סק"ג דמהני מחיצת בני אדם גבי תחומין אפי' יותר מאלפיים אמה, וק' דהא הוי יותר מבי"ס או אורכו יתר על רוחבו ולא הוקל"ד, והא קי"ל דמחיצה שלא הוקל"ד אין בה דין דיר וסוהר, וע"כ דס"ל דהוי כהוקל"ד וכנ"ל, (וכן משמע בפמ"ג שם, ועי' שו"ת בנין עולם סי' יג סק"ח שנתקשה בד' המג"א. וכיו"ב יל"פ עוד במה שאמרו להלן על שבת במערה שיש בתוכה ד' אלפים דבסתמא הוי יותר מבי"ס או לכה"פ ארכה יתר על רחבה, וק' דהרי סתם מערה לא הוי פתח ולבסוף הוקף ואיך מהני שביתתו שם. אלא דלשי' הר"מ ניחא דהוא ס"ל דהא דשבת בתל יותר מבי"ס לא זכה בכלולו חוץ מאלפיים וכו' זה רק בנתן עירובו שם, אבל בשבת שם ממש מהני גם בלי היקל"ד, וא"ש). אא"כ נימא דס"ל דאם השטח הוא פחות מבי"ס או לא איכפ"ל דארכו יתר על רחבו.

(והראש' האריכו לבאר בהאי מחיצות בנ"א שזה לא יועיל כלפי איסור חצירות להוציא מבית לבית. בב"י הביא משב"ה"ל שכ' בשם ס' התרומה "אם צריך אדם לחפץ שבר"ה או שבבית אחר ור"ה מפסיק ביניהם יוליך שם תינוקות אם יקוהו מאליהם טוב הדבר כדאייתא בפרק חרש ואם לא יבחנו להביא יעשו מחיצה של בני אדם וכו' אבל מבית חבירו לביתו לא יועיל כך לפי שצריך עירוב", אבל נשמט שם תיבה א' מהשבה"ל שכ' "בבית אחר שלו". וז"ל ס' התרומה "ואמנם אפי' דרך כרמלית אסור להביא מבית חבירו חפץ בתוך ביתו ע"י מחיצה לפי שצריך עירוב ולא יועיל מחיצת בני אדם בשבת כי אם להביא חפץ מרה"ה או מבית שיש לו מצד אח' או מחצרו שהוא פרוץ לרה"ה". וכע"ז בסמ"ג ובס' הפרנס סי' קכז ובמחז"ו סדר הל' שבת סי' א ובספר סיני לאחי המהר"ם מרוטנבורק. וכבר נת' במקו"א במה שאמרו בביריתא על שני בתים בשני צידי רה"ר דמהני לחי אליבא דר"י להביא מכאן לכאן, דלמה לא יהיה בזה איסור חצירות. וכן נת' במקו"א איך שייך לעשות ע"ח בב' בתים בב' צידי רה"ר. והנה לקמן פו, ב אי' "פעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מבעוד יום למחר מצאו סדינין פרוסין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו", ומבו' שם דזה מהני גם כלפי איסור חצירות. אלא דנת' שם דע"י מחיצות הסדינין נעשה המקום כתשמישו של אותו בית הפתוח שם בלבד, כדין 'לזה בנחת ולזה בקשה', וא"כ י"ל דבמחיצת בנ"א עדיין לא נעשה הענין של 'לזה בקשה'. ואולי עכ"פ כן ס"ל להשואל בת' הרשב"א כתי"ס סי' כז שכ' "הא דקי"ל דמחיצה של בני אדם הויא מחיצה, אי דוקא ברשויות דרבנן כתחומין כמעשה דנחמיה, והוא הדין בחצר שאינה מעורבת וכו' תשובה הא דקאמר מר בחצר שאינה מעורבת ומבוי שאינו משותף, לא ידענא מאי מחיצה שייכא בהו, וכי חצר ומבוי חסרין הם מחיצה ואיסור ידיהו בהדי בתים משום חסרון מחיצות הוא, הא אינו אלא משום עירוב ושותף").

מיהא לדעת הוה רב חסדא שלא מן המנין הוה הנהו בני גננא דאעילו מייא במחיצה של בני אדם נגדינהו שמואל אמר אם אמרו לא מדעת יאמרו לדעת הנהו זיקי דהוה שדיין בריסתקא דמחוזא בהדי דאתא רבא מפירקיה אעלינהו ניהליה לשבתא אחריתי בעי עיילינהו ואסר להו דהוה ליה כלדעת ואסור לוי אעילו ליה תיבנא זעירי אספסתא רב שימי בר חייא מיא.

בפשטות הסוג' מבו' דמותר לעשות מחיצת בנ"א הן להתיר תחומין והן להתיר טלטול, אבל רק אם נעשה שלא לדעת אותן בנ"א העומדים שם, אבל הא לא איכפ"ל דהעושה את המחיצה יעשה כן מדעת, ורק בעי' שיהיו העומדים שם נעשין כמחיצה שלא לדעת. אמנם הר"מ הוסיף בזה עוד תנאי, ז"ל בפט"ז "מותר לעשות מחיצה של בני אדם בשבת שיעמוד זה בצד זה ובלבד שלא ידעו אלו העומדין שבשביל לעשותן מחיצה העמידן, ולא יעמיד אותן אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותן אחר שלא לדעתו", ולא נתברר מהו מקור הדבר דבעי' שלא יהיה לדעת מי שרוצה להשתמש במחיצה, (ועי' בנו"כ, ואף בעבוה"ק כ' "מחיצה זו של בני אדם קלה היא ומחיצת עראי הוא, ולפיכך אפילו נעשית בכוונה מותר, ואינו דומה למחיצה אחרת גמורה שאמרו שאם נעשית בשבת במזיד אסור לטלטל בתוכה. ויש מי שהורה שלא יעמיד אותם אדם שרוצה להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר. ולא יראה לי כן, ואינו יודע עיקר לדברים אלו", ומש"כ מתחילה דהמחיצה מועילה אפי' כשנעשית בכוונה, כוונתו היא לכוונת המעמיד, אבל העומדים הרי צריכים להיות שלא לדעת לכו"ע. אבל אולי ס"ל דאף בנעשה באיסור אין המחיצה נפסלת בדיעבד מחמת האיסור שבעשייתה). וכן תמהו האחר' דהרי גבי סוכה אמרי' להדיא (וכן פסק הר"מ) דעושה אדם חבירו דופן לסוכה כדי שיאכל וכו', ועי'.

ובאמת בהא דנגדינהו שמואל לבני גננא ילח"ס האם הלקה את העושים או את הנעשים, ואולי הלקה את מי שטלטל בהך מחיצה שנעשית לדעת, וכלש' הגמ' ד"הנהו בני גננא דאעילו מייא במחיצה של בני אדם נגדינהו שמואל". (ובתור"פ כ' "וא"ת מ"מ מה מיבעיא ליה, והלא לעולם הווי מלו, דיקחו המחיצות מן הראשונים ויארכו המחיצות. ויש לומר דאם כן ירגישו, ולדעת לא מהניא", ומשמע דכל האיסור כאן הוא מה שהמחיצה לא מהני. וע"ע בד' הר"י מלונל ובב"י שהביאם. ולש' הרשב"א בתש' כתי"ס סי' כז הוא "דמחיצה של בני אדם העשויה שלא לדעת העומדין למחיצה, מחיצה גמורה היא דבר תורה", ודמי להתור"פ). אמנם לש' ס' הבתים הוא "העושה מחיצה של ב"א לדעת אותם ב"א שיעשו מחיצה, מכין אותו מכת מרדות", וצ"ע. ועכ"פ אם נאמר כאן מלקות לעושי המחיצה, אז אולי שמעי' הכא איזה איסור על עשיית המחיצה ולא רק על מי שנעמד שם לדעת. (אבל לכא"ו הר"מ לא רק שאסר לעשות את המחיצה לצורך עצמו, אלא הצריך ביותר שיעשנה אחר שלא לדעת מי שנעשה בשבילו, וצ"ע).

ובאמת לכא"ו ק' לומר איסור על מי שעושה מחיצה של בנ"א בין אם נעמדו שם לדעת ואפי' אם נעמדו שלא לדעת, כי סו"ס בעלי בחירה הם, ובמה נחשוב את המצווה עליהם לעמוד שם כ'עושה' מחיצה. (ובאמת הר"י מלונל כ' "רב חסדא שנתכוין לכך לא היה ממנין אותן שנעשו מחיצה מאליהן אלא שנסתבב הדבר על ידו ואין מזיק לנו כוונתו להתחשב כמחיצה שנעשית במזיד לפי שהרי רב חסדא לא היה מסדר האנשים בידי אלא מאליהן נעשין שנתקבצו לו שם לתמוה עליו או לנחמו על שהיה מצטער". וצ"ע דלש' הגמ' הוא 'עשה לו' מחיצה של בנ"א ויכנס, וא"כ רב חסדא היה שותף בקיבוץ האנשים למחיצה, וצ"ל דמ"מ לא עשה כן בידיים אלא בדיבור בעלמא. ובדרכ"מ כ' "ומשמע עוד מדבריו דאף המסדרן ומעמידן בידיים צריך שלא לידע מזה אלא שיעשה באקראי בעלמא ויסבב שיעמדו שם אבל לא יעמידו בידיים", וע"ע באבנ"ז באבה"ע"ז סי' קלד סק"ח). אלא דהט"ז בסי' שסב הק' כן, ז"ל "וא"כ קשה על ר"ח שציוה לעשות מחיצה כזו לכתחלה ואם היה כאן היתר דלא לשוויי' מזיד בזה ה"נ נימא לעיל בעשא' במזיד דיהיה מותר אם עשאה אחר שלא ירצה ליהנות ממנה ובאמת נ"ל שכאן אין שייך איסור העושה

מותר לעמוד שם בנוסף גם לדעת). ובמקורא נת' דמחיצה של 'עשיית רשות' חמירא מסתם מחיצה המתרת, ואולי אין בה היתר של תוספת. אלא דלטעמא דס' הבתים ניחא, כיון דכל ההיתר שיש בנעשית שלא לדעת כיון דהוי כאילו אין שם מחיצה, כי אין קביעות במחיצה כזו שהם לא יודעים ממנה, אבל רב חסדא לא יוכל להיות מן המניין מצד ההיתר של תוספת, כי הרי יש כאן תוספת של קבע על מחיצה של עראי, ואין התוספת מתבטלת בכה"ג אל העיקר.

ובלא"ה י"ל דכל ההיתר של תוספת הוא רק כשהעיקר נעשה בער"ש, ולא בנעשה בשבת עצמה ואפי' אם נעשה ע"י אחר ובהיתר. ונת' כ"ז במקומו במס' שבת, וקח משם אריכות דיני אוהל ומחיצה המתרת, וביאור ד' הראש' בסוגיין בענין זה. עו"ל דבלא"ה לא הוי הכא איסור מדינא לפי מש"כ הראש' והפוס' הטעם דאושא מילתא, וא"כ בכה"ג שא' יודע אז עמידת כולם אסורה כי אושא מילתא, ולר"ח גם לא יהיה את ההיתר של תוספת כיון דכולם בכלל האיסור, אלא דאינהו הוי שוגגים והוא הרי יודע את ענין המחיצה. ובשבת שם נת' עוד בהא דכ' הראש' והפוס' דאין איסור בעשיית אוהל ע"י לבוד כיון דאיהו לאו מידי קעביד, דלגבי מחיצה המתרת יש איסור גם ע"י לבוד, ודבר זה מוכח מד' הפוס' כאן שכ' דמחיצת בנ"א נעשית בצירוף לבוד שבין רגליהם, ודו"ק.

ובס' דברי ירמיהו על הר"מ שם פי' לפ"ז טעמו שהצריך דלא יהיה לדעת מי שנעשה בשבילו, ז"ל "וראיתו בס' תורת חיים שם שכתב שם דף מ"ד לדעת דכיון שהעומד שם יודע שלשם מחיצה העמידהו שם לא יברח והו"ל כמחיצה קבוע לכך אסור ובהמה דקתני נמי בכה"ג מיירי שהיתה קשורה בחבל ולא תברח והשתא הוי אדם ובהמה דומיא דכלים דקתני ליה בהדיה דכלים כקבועין דמי עכ"ל ובהו מובנים ג"כ דברי רבינו דגם העושה אין לידע דא"כ יראה הוא שיעמדו והוי קבוע ע"י רוב חסדא אף שראה שיתקבצו מ"מ לא היה משתדל שיעמדו זמן מה אלא הניח על המקרה שיעמדו עד שיבוא להתחום משא"כ המשתדל בעצמו עבור זה ודברי רבינו עולים יפה על דרך זו דע"י אחר לא הוי אוהל קבוע באופן שכתב לר"ח".

ויש להביא עוד מד' הראב"ן דס"ל דהא דנעשו מחיצות בנ"א שלא לדעת יש בזה גריעותא בעצם המחיצות, שכ' בס"י ס' ורא"ת הא אמרינן במעשה דנחמיה דמשכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום אי ס"ד בדמלו גברי עסקינן מאי תיבעי ליה האמר רב הלכה כר"ג בדיר וסהר וספינה, אלמא כרב קי"ל. תריץ לאו ממחיצות דדיר וסהר גמרי, אלא ממחיצה דספינה דלאו מחיצה גמורה היא אלא להכריח מים עשויות וקאמר ר"ג דמהלך בה, ה"נ מחיצה של בני אדם אע"ג דלאו מחיצה גמורה היא דהא לאו לדעת מחיצה קיימי התם דשלא לדעת מוקמינן לה הני מחיצה להלוכי בה אבל מחיצה של בני אדם לא דמיא למחיצות דיר וסהר שהן מחיצה גמורה, ולרב לא שני ליה בין שבת בספינה בין קופץ מספינה לספינה דהא פסק הלכתא נמי כר"ג בדיר וסהר ואע"ג דלא שבת בהו, אבל לשמואל דשני בין ספינה לדיר וסהר ואוקימנא טעמא מפני ששבת באויר מחיצה מבע"י לא מצי גמר למחיצה של בני אדם ממחיצה דספינה, ולהכי נקט דרב ולא דשמואל, ומיהו בדיר וסהר הלכה כשמואל דאמר אבל לא בדיר וסהר, וצ"ע.

והנה בבנין עולם סי' יג סקכ"ד וסקכ"ח האריך לבאר דמחיצת בנ"א הנעשית לדעת היא פסולה גם בחול (לענין דברים שבקדושה וכד', וכן נראה גם בא"א - בוטשאטש - סי' צ, וע"ע מש"כ בעזר מקודש סי' נה), וא"כ קצת ראייה היא לו מד' הראב"ן, אבל בשעה"צ בסקכ"א כ' בפשיטות "דמחיצה כזו הוי הפסק לענין לדבר ד"ת נגד מקום שאינו נקי - ופשוט דבזה מועיל אפילו ידעו שהעמידם לשם מחיצה".

והיה מקום לפרש את הגריעותא של מחיצת בנ"א שלא לדעת, דהטעם בזה הוא מחמת חיסרון הקביעות, כיון דהם עומדים להלך משם בכל שעה, והוי כעין החיסרון של מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. אף דלכאוי' דבר התלוי בבחירה של בנ"א ל"ח כדבר שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה מצ"ע, אבל זה תלוי בעיקר הך פסולא, האם זה חיסרון בגוף המחיצה שאינה חזקה מספיק, או משום עצם מה שעומדת להינטל וכעין כל העומד וכו'. (ובפוס' וכו').

ועכ"פ מצינו עוד הכרעה בדין זה בראבי"ה בס' שצא, ז"ל "ויש לשאול למה לא הביאו על ידי מחיצת בני אדם הנעשית שלא לדעת הנעשים, אפילו יהיה לדעת העושים שרי, כדאמרינן בעירובין רב נחמיה משכתייה שמעתיה ונפיק חוץ לתחום ואמר ליה רב נחמן לרב חסדא עשה לו מחיצות בני אדם שלא לדעת הנעשים ויכנס, אע"פ שהיתה לדעת רוב חסדא העושה, כיון דאיהו שלא מן המניין הוה, שרי. ואף לענין הוצאה מרה"ר לרה"י מותרת מחיצת בני אדם, כדאמרינן רבא עיילו ליה אספסתא לוי עייל תבנא. יש לתרץ אע"ג דלענין חוץ לתחום מותר שלא לדעת הנעשים אפילו יהיה לדעת העושים, כדאמרינן לענין נחמיה, לענין הוצאה והכנסה מיהו לא שרי מחיצת בני אדם עד שתהיה שלא לדעת עושים ונעשים. הילכך לא מצאנו תקנה לענין סכין דפסח ואיזמל דמילה על ידי מחיצת בני אדם". (אבל אי"ז כד' הר"מ דהצריך שלא לדעת מי שנעשה בשבילו, והראבי"ה הצריך גבי הוצאה שלא יהיה לדעת העושה. וע"ע בד' הב"ח בס"י שז ומשה"ק עליו המג"א שם, ודו"ק). ואולי כך הוא פי' מעשה דבני גנא דאמנם לא היה דעת לאלו שנעמדו כמחיצה, אבל היה לדעת העושה, וזה ל"מ לגבי הוצאה. אבל צ"ע מה הטעם לחלק בזה. (ומצינו בירו' דהתירו להביא סכין של מילה ע"י מחיצה של בנ"א, וע"י בראבי"ה סי' שפו ובתוס' הר"ש ב"ע"ז, ז, א).

ובטעם הדבר דיש חילוק בין נעשית לדעת או שלא לדעת, מבו' בראש' ובפוס' דבנעשית לדעת אושא מילתא ויבואו להקל באיסור שבת. ז"ל המשנ"ב בסקל"ט "אף דמחיצה כזו אין בה משום בנין בשבת מ"מ אסור כשידעו כדי שלא יבואו לזולל באיסור שבת. ואפילו בדיעבד אסור ודינו כמחיצה הנעשית במזיד". וכ"כ הלבוש כאן, אבל בס' תרל ס"ב כ' "ויכול לעשות דופן מחבירו להכשיר את הסוכה ואפי' ביו"ט, ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם בשביל מחיצה הועמד שם, שכיון שאינו יודע שהועמד שם בשביל מחיצה לא הוי דרך בנין וקביעות אלא דרך ארעי ומותר, אבל אם הוא יודע שהועמד שם לשם מחיצה, הוי דרך קביעות ומחיצה קבוע, ואסור לעשות כן ביו"ט מפני שאסור לעשות מחיצה ביו"ט", (וע"י ביאורה"ל שם מש"כ ע"ד הלבוש).

ומצינו כן בס' הבתים, ז"ל "וראה לי שטעם איסור מחיצה של ב"א שיעשו מחיצה מפני שאסור לעשות אהל ארעי, וכשיעשה של בני אדם שלא לדעת אין כאן עשיית אהל ארעי, שהרי י"ל שמא אותם ב"א ילכו להם, שהרי אינם עומדים שם לכוונת מחיצה, ונראה כמחיצה הנעשית מאיליה. אבל אם יעשה לדעתם שיעמדו שם למחיצה, נמצא עושה אהל ארעי. והרשב"א כתב, טעם האיסור בזה, מפני שזה יהיה פירסום". ואולי יש לבאר כן גם בד' הריטב"א שכ' "דאדם לדעת אסור לעשותו מחיצה דהוה ליה כבנין, אבל שלא לדעת נהי דחשיבא מחיצה גמורה לא מיתסר לעשותה בשבת שאין דרך בנין בכך", (וע"י בהגרו"ז כאן שהוסיף "ואפילו בשבת מותר לעשות מחיצה מהאנשים העומדים זה אצל זה בפחות מג' טפחים לפי שאין דרך בנין בכך - שהרי האדם הוא בן דעת ועומד לדעת עצמו מה שאין כן בהמה שהיא כעץ בעלמא והעומדתה למחיצה דומה לבנין").

ולפ"ז ניחא מה דלכאוי' ילה"ק בהא דמבו' דרב חסדא עששה את המחיצה אל לו להיות מן המנין, וכן נפסק בשו"ע דאפי' כשא' יודע אסור, (וביחוס' תנאים ואמוראים כ' "ואם הן מאה או יותר אותן הנקבצין לשם מחיצה ואחד מהן יודע שלשם מחיצה נקבעו שם אותו יחיד אסור להיות מן המנין"), ולכאוי' הרי קי"ל להתיר תוספת במחיצה המתרת, וא"כ גם אם יהיה בזה דין מחיצה מ"מ הרי רב חסדא הוא רק תוספת על המחיצה ומה האיסור בזה. (ותוספת במחיצה המתרת מותר גם באופן שבלי התוספת המחיצה איננה מתרת. ובאמת נראה דאם המחיצה היתה נשלמת גם בלי רב חסדא אז היה מותר לו לעמוד איתם, וזה הכוונה דרב חסדא אינו מן המנין היינו דהוא לא היה נצרך להשלמת המחיצה, כי הרי במעשה דרבא משמע דמיד כפעם הראשונה הבחין דנעשית כאן מחיצה, ובסתמא גם הוא יכול להיתפס כחלק מהמחיצה אם השמש יטלטל בינו ובין אחרים, אלא דכיון דיש מחיצה בלעדיו ע"י אלו שלא לדעת, אז

וצ"ע. ויותר נראה דכה"ג לא יהיה שייך ההיתר של 'לא לדעת', דכיון דהוא עומד לגלות להם, אז לא דמי לבאו מתחילה שלא לדעת ואח"כ הרגישו, אלא דמי למש"כ הפוס' דאם קרוב הדבר שיידעו אסור, וכמב' במשנ"ב סקמ"א הטעם בזה, ז"ל "דמאחר שקרוב שירגישו הו"ל כמעמיד מתחלה לדעת, ולא דמי לסעיף ו' דהתם מתחלה לא היה לו לחוש שידע. ואפילו בפעם הראשון אם לא היה לו אנשים כדי צרכו והעמידן במקום אחד ואח"כ אמר להם שילכו והוא הולך ביניהם אסור שקרוב הדבר שירגישו", ויב' לקמן.

ז"ל השעה"צ סקמ"ג "ואם העמידם מערב שבת, עיין בפרי מגדים בשם עולת שבת שמסתפק בזה, ונראה דבשעת הדחק יש להקל". וצ"ע מה ספיקת האחרון בזה, דהרי מבעו"י ודאי ליכא איסור, ובשבת עצמה הרי עומדים במקומם. (אא"כ נימא כהנך אחרו' הנ"ל דהחיסרון של העמדת מחיצות לדעת זה בזילות ענין המחיצה, והם ס"ל לפסול מחיצה זו גם למילי אחרוני, אז אפי' אי לא אסרי' הכי אלא משום חומר דשבת, ולא חיישי' כלפי דבר שבקדושה וכד' שיבואו להקל בלי מחיצות כדן, אבל יש לפסול גם אם נעשה בער"ש. אבל הר"ן הרי ביאר הטעם ד"לדעת מיהא אסור דאושא מלתא ואתי למשרי מחיצה מתרת בכלים", וזה לא איכפ"ל כשעשו כן מבעו"י). ועכ"פ בשעה"צ בסי' סקמ"ג כ' "דלפי זה דמיירי בהודיעו, על כרחו מיירי שקשר מערב שבת ולהכי שרי [פרי מגדים], ורוצה לומר, דאסור לעשות מחיצה בשבת".

ז"ל האו"ז סי' קמח "ודוקא שהיתה שם מחיצה ביה"ש ונפלה שרינן ע"י מחיצה של בנ"א דאניסי ודמי לדנחמיה דמשכת' שמעתתא חוץ לתחום דאניסי ודמי נמי לנתנוהו עכו"ם לדיר וסחר אבל אם לא היתה שם מחיצה כלל מביה"ש לא שרינן לאתווי ע"י מחיצת בנ"א מרה"ר לרה"י והא נמי גבי הנהו זיקי דהוו שדו בריסתקא דמחוזא דהיינו רחוב רה"ר בהדי דאתא רבא מפרקיה והיה גרוד שומעי דרשה באין אחריו נטלם השמש והכניסן לבית לבין מחיצות הבאין. בשבתא אחריתי בעי לעיולינהו ואסר להו דהוה כלדעת. לוי אעילו ליה תיבנא מרה"ר לרה"י ע"י מחיצה של בנ"א זעירי אעילו ליה אספסתא. רב שימי בר חייא מיא. כל הלין עובדי הוו כדפרישית שעירבו בני רה"ר עם בני רה"י והיתה שם מחיצה ונפלה בשבת. ויש להסב שמועה זו בענין אחר ולקולא אמנם כך נ"ב הלכה למעשה כדפרישית וכן ראיתי מפורש בשם ה"ר אליעזר בר יצחק מבה"ם זצ"ל".

ונראה מדבריו, דהחילוק בין הגדוד של רבא משבת זו לשבת הבאה, לא היה מפני ה'דעת' של הגדוד בעשיית המחיצה, אלא מפני שבשבת הראשונה היה מעיקרא מחיצות ולכך יש להתיר, משא"כ בשבת שניה שלא היו מחיצות, ואין להתיר ע"י מחיצות בנ"א אלא במקום אונס. (וצע"ק לש' הגמ' "לשבתא אחריתי בעי עיילינהו ואסר להו דהוה ליה כלדעת ואסור"). אבל השו"ע כ' "אפי' אם לא הודיעם שעושה מחיצה עתה, אם קרוב הדבר שידעו, כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת לא יעשה מהם מחיצה עוד", וכ' הגר"א ע"ז "ואפי' אם. גמ' שם לשבתא אחריתי כו' וע"ש תוס' ד"ה אילימא בדלא". (וצע"ק דאח"כ כ' השו"ע עוד "אם באו מתחלה שלא לדעת, אע"פ שאחר כך הרגישו, אין לחוש", וצ"ע ע"ז הגר"א "אם באו. שם בהדי דאתא כו' וע"כ הרגישו כמש"ש לשבתא אחריתא כו' דה"ל כלדעת", וק' האם בעובדא דרבא איירי שנודע להם או לאו, ואם נודע להם כבר בשבת הראשונה אז זה יהיה תלוי בנידון הפוס' האם מותר להלך אחרי שנודע להם. ובדמשק אליעזר פי' ד' הגר"א באופ"א, ע"ש).

ובס' דק"ס הביא דברי"ף כת"י מובא פי' אחר בכל החילוק של לדעת ולא לדעת, ז"ל "ואני שמואל פוסק דמותר לעשות מחיצה של בני אדם ליוצא שלא מדעת אע"פ שידעו שלעשות מחיצה הביאום דמחיצות כזאת מותר אע"פ שידעו ורב חסדא מן המנין הוה ומאי דאמר שמואל אם אמרו שלא לדעת יאמרו לדעת לאו אעושה מחיצה קאי דבין לדעתם ובין שלא לדעתם מותר אלא אמר שחוץ לתחום מאתמול קאי דלא דמי ליוצא שלא מדעת אלא אם היוצא היום לדעת או שהיה מאתמול חוץ לתחום דהיינו מדעת שלא נאנס לצאת

נחלקו על וילון בתוך בית שאינו עומד ברוח מצויה אבל בבית אין רוחות, ולכא"ו זה תלוי בהנ"ל. וכן נחלקו הפוס' האם להכשיר מחיצה שנעה ברוח מעט אבל אינה נופלת לגמרי, וג"ז תלוי בהנ"ל כי חסר בתוקף המחיצה וחוזקה אבל מאידך אינה עומדת לינטל. והמשנ"ב והחזו"א פליגי בהנך תרתי, ולשיטתייהו אזלי לפי המבוי. אמנם הרי מצינו דפליגי תנאי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, אף דודאי עומדת לינטל בים). ומחיצת בנ"א שלא לדעת הרי אינה עומדת להתקיים מחד גיסא, ומאידך הרי לא תזוז משם אלא בכח בעל בחירה.

והנה המג"א כאן בסק"ח כ' "שיהיו כפותים - שלא ינודו (רמב"ם) וכ' הב"ח שלא ינודו כדלעיל גבי ענפי אילן עכ"ל כוונתו דמחיצה שהרוח מוליך ומביא אות' אינה מחיצ' וצ"ע דא"כ אדם המהלך לא יהא מחיצה דנייד ועוד דבסוכה פ"ב דחיק בגמ' מ"ט בהמה פסולה ולא קאמר משום דנייד ועוד דהטור בסי' תר"ל כתב ובלבד שתהיה קשורה וכי קשורה מאי הוה הא נידי לכן נ"ל דמ"ש הרמב"ם שלא ינודו היינו שלא תברח כדאי' בגמ' וכו' ול"ד לענפי אילן דהתם מחמת גריעות המחיצ' שהית' קלוש' הרוח מנידה ולכן אינה מחיצה משא"כ בבהמה ואדם שהן מניינין עצמן ואין זה גריעות", ונחלקו המפרשים בטעמו, האם המעלה באדם וכו' כיון דהמחיצה מצ"ע אינה חלשה, או מכיון דתנועת המחיצה היא רק ע"י בעל בחירה והוי כהתחדשות. ולכא"ו ג"ז תלוי בנידון הנ"ל מה גדר החיסרון של מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה. (ומצינו חידוש גבי מחיצת סדינין בסוכה בסידור הרס"ג, ז"ל "והמחיצות האלה יכולות להיות ויולונות או מחצלות או מרבדים ובלבד שיהדקו אותן בחבלים באופן שלא יוכל אדם להרים אותן ולהכנס משם", וכן הרב"ד בכתוב שם רפ"ב דסוכה כ' "דלמאן דאמר מפני שאין לה קבע כיון דכל שעתא צריך להו לכרעי המטה שהם עם המטה הויה ליה כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דכה"ג לאו כלום הוא", ויל"ע שם אם כוונתו בהל' הדפנות או בהל' הסכך. וצ"ע).

אבל בד' הרב"ן נראה יותר דהחיסרון בזה הוא כעין החיסרון של מחיצות דספינה דלהבריה מים הן עשויות, וה"ה הכא דאין האדם עומד שם לכוונת מחיצה כלל. אלא דא"כ יש קצת הערה דאפי' בעומד שם לדעת הא לא בכל גווני עומד רק בשביל זה, ואכתי יתכן דדמי למחיצות הספינה דלהבריה וכו', וי"ל.

ואמנם במש"כ הרב"ן לפרש המו"מ בדעת ר"ח צ"ע, דסו"ס אם אין הלכה כר"ג בדיר וסחר אלא רק בספינה, אז אין תועיל מחיצת בנ"א שלא שבת בה מבעו"י. וצ"ל דהוי פשיטא לן דזה לא מבעיא לר"ח אם לפסוק כרב או כשמואל בפלוג' דיר וסחר, אלא רק הנידון הוא בדין מחיצת בנ"א דדמי למחיצות דספינה, וע"ז יש ללמוד מד' רב. ועכ"פ מבוי בד' הרב"ן דלא כמהרש"ל, דהנה המהרש"ל כ' (ונת' לעיל להוכיח כן מד' הראש'), דהאי חיסרון במחיצות דספינה דלהבריה וכו', אי"ו חיסרון בהלכה של דיר וסחר אליבא דר"ג, אלא רק בדין של שבת באויר מחיצות מבעו"י, (ז"ל לעיל מג, א "אם איתא שרבי זירא סבר מחיצות העשויות להבריה מים אינן מחיצות כלל אפי' להיות כדיר וסחר ואף רבן גמליאל מודה בה אם כן אמתני' אדבריי ר"ג הוי ליה לפרושי טעמא דספינה נוטלתו וכו' אלא בוודאי דוקא לענין זה להיות כאלו שבת באויר מחיצות פליג ר' זירא ואמר מאחר שהמחיצות העשויות להבריה מים אינו עדיפא כ"כ להיות כאלו שבת באויר מחיצות אבל רבן גמליאל גופיה בודאי שרי אפי' עמדה"). ומד' הרב"ן מבוי' דגם אליבא דרב דפסיק כר"ג בדיר וסחר יש ללמוד על תוקף מחיצות ספינה ולדמות כן למחיצות בנ"א.

עוד יל"ד בד' הרב"ן, דאם האיבעיא של ר"ח היתה בדין מחיצות בנ"א אי הוי מחיצה כיון דשלא מדעת הם עומדים שם (ודמי למחיצות דלהבריה וכו'), אז אכתי מאי מבע"ל לר"ח, והא שפיר יכול להעמידם מעיקרא שלא לדעת, ואז לגלות להם את ענין המחיצות, ואז הוו מחיצות מעלייתא ויוכל נחמיה ליכנס בהם. ואולי יש להוכיח מזה דהרב"ן פליג על מה שפסק בשו"ע (מהריטב"א) ד"אם באו מתחלה שלא לדעת, אע"פ שאחר כך הרגישו, אין לחוש". ואולי י"ל דכיון דמחיצות שלא לדעת הם מחיצות פסולות (לפי הצד הזה של ר"ח), אז כשמגלה להם חשיב כמעמיד מחיצות,

דבר חנילאי משכתייה שמעתייה וקאמר עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס, וקא מיבעיא ליה הלכה כרבי אליעזר, ואי מחיצת בני אדם מועלת דרך הלכות, אמאי לא מלו גברי, והו"ד בב"י.

(ועל קו' הרא"ש הנ"ל, כ' בראבי"ה בסי' שצא "ואם יבא אדם לדקדק ולומר, אחרי שבאנו לומר בני אדם הנדונים מחיצה נדונים כרה"י ארוך וכמלו גברי, למה אמר על מעשה דנחמיה בדלא מלו גברי עסקינן וכו', לעולם יכול להיות כמלו גברי, שילכו בני אדם הנעשים מחיצה עד התחום ורב נחמיה ביניהם. אשר ידקדק לזה לא יראה בעפעפי שחר. שכך שאל התלמוד אפילו בלא מלו גברי ובלא הליכת בני אדם הנעשים מחיצה ורב נחמיה ביניהם, דקרי במלו גברי, נתיר, דקיימא לן כרבי אליעזר, דתנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס רבי אליעזר אומר שתיים יכנס שלש לא יכנס. ולא בשביל תקנת נחמיה הוצרך לשאול אי שרי בלא מלו גברי, שיוודע היה לתקן רב נחמיה אפילו בלא מלו גברי בהליכת בני אדם ורב נחמיה ביניהם, אך לדעת אם הלכה כרבי אליעזר או לא הווקק לדעת, לכך שאל אי בלא מלו גברי ובלא עשיית תקנה בהליכת מחיצת בני אדם ורב נחמיה ביניהם, דהוי כמלו גברי, סגי דאימור הלכה כרבי אליעזר. אשר ישיבני על דיני שדנתי אך באמת ובישור ובלב נכון אשיבה לו, ואם ידבר המשיב דברים אשר לא יתניני לשמוע אחשבנו כתוקע לתוך הפיטום, וצ"ע. וע"ע מו"ק מה שתי' על קו' הרא"ש, וצ"ע).

אמנם הט"ז כ' ע"ז "ונלע"ד לתרץ דגם קושיא זו מתורצת בתי' התוס' דאם היה מעמידם ואח"כ מוליכם היו מרגישים שלצורך המחיצה הוא עושה כן משא"כ בהעמדה בעלמא לא היו מרגישים כ"כ". וביאר הפמ"ג בא"א סק"ג ד"דלאחר שהועמדו ידעו שרי הואיל ונעשית בשוגג היינו בעומדים שם משא"כ כשהם מהלכים הוה בכל רגע מחיצה חדשה ויודעים מזה הוה כמחיצה הנעשה במזיד ויבואו לזלזל באיסור שבת". ויל"ע האם הב"י והרא"ש פליגי על תי' הט"ז בעיקר הדין או רק בטעם, והיינו האם ס"ל דאמנם הוי מחיצה חדשה, אבל מ"מ אינם נזכרים ונודעים בענין המחיצה אם לא באופן שהם מתפזרים וחוזרים, או דס"ל דכה"ג ל"ח עשיית מחיצה חדשה אלא הזות המחיצה הקיימת, ולכן אפי' אם ישימו לב שהם מחיצה, עדיין בהיתר הראשון הם עומדים.

ואמנם מד' המרדכי אולי יש ללמוד דהנידון הוא שבהליכתם לא יזכרו (ולא מפני דחשיב המשך המחיצה הישנה), שכ' ברמז תצח "דבני אדם שעשאוים פעם אחת מחיצה אין לעשותם עוד מחיצה אע"ג דהוה להו שלא לדעת שמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור הדבר", ואם כוונתו שלא יגמרו הדבר תוך כדי הליכה, ובכל זאת לא חשש לזה בפעם ראשונה אלא בפעם השניה, או ע"כ דל"ה כאותה מחיצה ואין הדבר תלוי אלא באם יזכרו ויבחינו שהם מחיצה או לאו. (וצ"ע כל הגדרים שנאמרו בזה לענין אם אדם אחר רשאי לעשות מהם שוב מחיצה, ע"י משנ"ב סק"מ, ומה שיעור הדברים דחשיב 'פעם שניה' לענין שישימו לב. ואולי אין בזה גדר אלא הכל כפי הענין, וכעין שכ' כמה ראש' דבזמנינו ל"ש היתר זה כ"י "אין אנו בני הצנע והסתר ויבאו להודיע שאין עכשו מי שיבטלו אחרים את עצמן לכבודו וישאלו על זה את זה עד שירגישו בדבר").

אמנם אף דבאמת כך פ"י הפמ"ג את הט"ז והמג"א, אבל המשנ"ב בסקמ"א כ' "דמאחר שקרוב שירגישו הו"ל כמעמיד מתחלה לדעת ולא דמי לסעיף ו' דהתם מתחלה לא היה לו לחוש שידע ואפילו בפעם הראשון אם לא היה לו אנשים כדי צרכו והעמידן במקום אחד ואח"כ אמר להם שילכו והוה הולך ביניהם אסור שקרוב הדבר שירגישו". והיינו דבאמת אין חילוק בין מהלכין לעומדין וכד', אלא הכלל הוא דבכל אופן שהדבר שכיח ועומד לכך שאחרי עמידתם יתנו ליבן לכך שנעשו מחיצה (גם בעומדים ולא מהלכים), אז מעיקרא נמי אסור וחשיב כמו לדעת, ורק אם באו שלא לדעת ואח"כ קרה מקרה והבחינו בזה אז מותר. וזוהי כוונת המרדכי הנ"ל שכ' "אע"ג דהוה להו שלא לדעת שמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור הדבר", ואין כוונתו שלא יספיקו לגמור את הלכות או שלא יספיקו להשלים את המעגל וההיקף, אלא כוונתו דהדבר עומד לכך שהם יבחינו במחיצה עוד קודם שיספיקו לטלטל או להלך בתוכה.

בשבת חוץ לתחום ה"ה להנהו זיקי שהורגלו להניחם שם כמדעת דמי וכן עיקר". וצ"ע.

כ' בעה"מ בסוגיין "ונראה לי דמחיצה של בני אדם שלא לדעת כיון שאין להם שום הרגש בעשיית המחיצה יותר קלה היא ממחיצה שעשאוה כותים בבקעה ואע"פ שזו אינה מותרת להלך בכולה זו מותרת להלך בכולה וכ"ש לטלטול". והיינו דקש"ל למה בשבת בבקעה והקיפיה נכרים אינו מהלך אלא אלפיים, ואילו הכא מהני המחיצות לילך בכל ההיקף, ולא ס"ל לחלק (כד' הראש') בין מי שיש לו אלפיים ובין מי שיש לו רק ד"א. ולפי תי' יוצא דמחיצת בני אדם מועילה גם למי ששבת בבקעה מעיקרא ויש לו אלפיים, ומאידך מחיצה גמורה אינה מועילה אפי' למי שאין לו אלא ד' אמות. (והובאה שי' זו בעבוה"ק, ז"ל "יצא שלא לדעת והרי הוא עומד בבקעה ועמדו גויים והקיפו את כל הבקעה לשם דירה, יש מי שהורה שאינו מהלך אלא ארבע אמות כקודם שהקיפיה. ואין דבר זה מחוור אלא כל שהקיפיה גויים מהלך את כולה").

אמנם טעם הדבר צ"ע מאי שנא מחיצה גמורה ממחיצה קלה להתיר לילך בכל ההיקף. ואולי יל"פ בזה, דהנה לעיל הובא דרע"ג (תש' גאוני מו"מ ס' כג) כ' לתרץ למה ל"מ ההיקף שהקיפיהו בשבת להתיר לילך בכל ההיקף כדן דיר וסרה, דהואיל ונאסרה נאסרה. ויל"ע למה שייך בזה נאסרה הרי בידו להתיר ע"י מחיצות בנ"א שלא לדעת, וקי"ל דל"א נאסרה והותרה בגוונא שהיה עומד להיפקע האיסור או ההיתר וכן כשהיה 'בידו' להיפקעו. (וכע"ז כ' הראב"ד בכתוב שם בפ' הדר "דבהני לא אסרינן הואיל ואיפשר להו במחיצת בהמה או במחיצת בני אדם שלא לדעת אית ביה תורת ביטול"). וא"כ י"ל דאין ה"נ, כשעושה מחיצות של בנ"א ל"ש לומר הואיל ונאסרה כי מעיקרא בידו להעמיד מחיצה זו בהיתר, משא"כ בנעשית מחיצה אסורה ע"י נכרים, ולא הוי בידו להעמיד האי מחיצה, כי גם אסור לו לומר לנכרים לעשות מחיצה גמורה, א"כ אכתי י"ל הואיל ונאסרה. (ובמקו"א נת' לדון באופן שאין הותרה ונאסרה מצד שהיה עומד להיפקע, ולבסוף נפקע באופן אחר שלא היה עומד לו מעיקרא. אמנם כאן זה חיד' כי סו"ס זה נפקע ע"י מחיצה, והיה בידו להעמיד מחיצה, ומאי איכפ"ל דנעשית מחיצה גמורה והוא היה בידו מעיקרא לעשות רק מחיצת בנ"א, כיון דבהפקעת ה'נאסרה' אין חילוק דין בזה). אכן בלש' הרו"ה אינו נראה דכוונתו להנ"ל, ולא נתברר טעמו מה החילוק בין מחיצה גמורה למחיצה שאין הרגש בעשייתה.

ועל הדרך הנ"ל י"ל בנו"א קצת, דלעולם הא דל"מ ההיקף להתירו בכולו זה מדין נאסרה וכנ"ל, ובוה בא החילוק בין מחיצה גמורה למחיצה קלה, דכלפי שינוי גדול של מחיצה גמורה שייך לומר הואיל ונאסרה, אבל כלפי השינוי הקטן של מחיצה קלה ל"א הואיל ונאסרה כיון דהאיסור בעצמותו אינו נפקע כ"כ ורק יש כאן מחיצה קלה וזמנית להתיר את האיסור לשעתו. (ובכלל מחיצה גמורה אין להתיר מצד מה שיש בכללה גם מחיצה קלה, כי סו"ס יש כאן באמת שינוי גדול של מחיצה גמורה). וצ"ע. ועכ"פ בלש' הבעה"מ ודאי מבו' דהחילוק בין מחיצת בנ"א לדעת ושלא לדעת אינו רק בהל' ההיתר של עשיית מחיצה בשבת, אלא הא דהמחיצה נעשית שלא לדעתם ואין להם שום הרגש בעשייתה זה מקליש את כוח המחיצה. (וצ"ע באופן שדיברו הפוס' בגוונא דאחרי עמידת הבנ"א שם נודע להם מענין המחיצה, דכעת הא הוי לדעתם ממש ומאי איכפ"ל שלא היה להם הרגש בשעת עשייתה).

הפוס' דנו האם ההיתר הזה של באו מתחילה שלא לדעת, מתיר להם גם להלך ולהמשיך עם היקף המחיצה למקו"א. דהנה התוס' בסוג' הק' למה לא מלו גברי והא יכלו לילך ולהמשיך עד התחום, ותי' דבכה"ג כבר היו מרגישים ומבינים דנעשה כן לשם מחיצה, וכ"ה בתורא"ש. אמנם בשו"ת הרא"ש כלל ב' ס' יט הק' עוד "יורני מורי מחיצת בני אדם, אם מועלת דרך הלכות. יש לדקדק דמועלת מדאמר הנהו זיקי דהוה שדיין בריסתקא דמחוזא, בהדי דאתא רבא מפרקיה עיילינהו, וסתמא דמלתא הם היו מהלכין, כי מה להם לעמוד ברה"ר, והלשון מוכיח כך בהדי דאתא רבא מפרקיה, משמע דרך הילוכן הולכים בתוך הבאים. אמנם ק"ל מעובדא דנחמיה בריה

ארבעה וממלא, ומסיק טעמא כי היכי שלא יהא מטלטל מכרמלית לרה"י, אלמא א"ע"ג שאין לו שוליים לאותו מקום ארבעה ונראה חללו לא מיבטל תורת רה"י מיניה, הכי נמי הכא".

ומתו"ד למדנו כמה טעמים לדון לפסול מחיצת בנ"א כשהם מהלכים, חדא דאולי מחיצה מהלכת פסולה, ולא דמי לספינה דקרקעיתה הולכת עם המחיצות, משא"כ הכא דבנ"א אינם הולכים עם שוליהם, (וצריך לבאר מהי החרפות שכ' שם כנגד סברא זו, דלכא"ו שפיר י"ל דאם יש פסול של מחיצה מהלכת אז הדבר תלוי כלפי קרקע הרשות. וי"ל). ועוד טעם לחלק מספינה, כי ספינה לא חשיבא מהלכת אלא מיא הוא דקמטו לה. והטעם העיקרי לפסול הוא בגלל שלפעמים מרחיקין זה מזה ונפרדים ויש ריוח ביניהם, ומפסיק הכרמלית או רה"ר, ולכן לא הוי מחיצה בהליכתן. וגם בטעם זה י"ל דאי"ז חשש בעלמא, אלא זה מגרע את חשיבות המחיצה כיון שהיא עומדת להינתק בכל רגע. (וזה תלוי בפ"י הדין של ספינות שהביא בראב"ה האם זה דין פסול בעצם או רק מחששא בעלמא). ולכא"ו תיקשי קו' הרא"ש "מדאמר הנהו זיקי דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא, בהדי דאתא רבא מפרקיה עיילינהו, וסתמא דמלתא הם היו מהלכין, כי מה להם לעמוד ברה"ר, והלשון מוכיח כך בהדי דאתא רבא מפרקיה, משמע דרך הילוכן הולכים בתוך הבאים". וצ"ל דאם טעם הפסול הוא מצד שלפעמים מרחיקין זה מזה, אז י"ל דבגודו של רבא היו הרבה בנ"א ולא היה חשש כזה. וז"ל השעה"צ בסק"כ "שם בגמרא מיירי בעובדא דרבא כד הוי אתי מפרקיה והיו מהלכין אחריו סיעה גדולה של בני אדם, ואיכא למימר שדוקא בכהאי גוונא שלא שכיח שיתפרדו, אבל באנשים מועטים מסתברא שאין לסמוך על זה, דלמא יתפרדו בתוך כך עד שיהיה ביניהם פרוץ מרובה על העומד אחרי דבעינן שלא ידעו שהעמידו לשם מחיצה".

הפוס' נסמכו בעיקר על ד' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "במה דברים אמורים בשנעשית אותה מחיצה שלא מדעת אחד מאותם אנשים שעמדו שם למחיצה, כדי שלא יהא לה קול ויבוא שבת לידי זלוזל, נעשית לדעתם ואפילו לדעת אחד מהם אסור", ולכא"ו זוהי כוונתו דכיון דכל הנידון הוא מצד שיהא לה קול אז רבותא הוא דאפי' לדעת אחד מהם אסור. (או דבא לרבות דא"ע"ג דהוי תוספת למחיצה המתרת מ"מ אסור וכנ"ל). וי"ל דאולי ס"ל דאפי' אותו אחד אינו נצרך לכשרות המחיצה, מ"מ אסור כי יבוא שבת לידי זלוזל. ועכ"פ מד' הריטב"א נת' דהחילוק בין לדעת ושלא לדעת זה האם הוי דרך בנין. (וצ"ע במשנ"ב דכאן נקט כהרשב"א, ובס"י תרל' כ' בביאור"ל דההיתר בשלא לדעת הוא מפני שאין דרך בנין בכך).

אבל הר"י מלוניל כ' "והנהו דעבדינן מינייהו מחיצה בעינן שלא ירגישו בדבר כלום שלא ידעו שלשם מחיצות אדם משים אותם שם והוי מחיצה שנעשית בשוגג והויא מחיצה אפי' להקל לטלטל שאם ירגישו בדבר הויא נעשית במזיד ולא הוי מחיצה אלא להחמיר שמי שזורק מרה"ר לתוכו חייב ולא לדבר אחר כלל", ומבר' בדבריו דבאמת יש איסור גם בשוגג, אלא דאי"ז פוסל את המחיצה, ולא ס"ל דכל האיסור הוא רק מפני שיוצא קול וכו' דזה הרי ל"ש בשוגג, וכן לא ס"ל דבשלא לדעת ל"ח מחיצה כ"כ כיון דהוי עראי או דאין דרך בנין בכך. אבל צ"ע לפ"ד איך מותר לר"ח להעמידם דהרי מכשילם באיסור בשוגג, (ואולי לפי מה שדקדק בדרכ"מ הנ"ל מד' הר"י מלוניל א"ש טפ"י). ואולי כ"ז נכלל בקו' הט"ז בסק"ג עי"ש. ויתכן ד"ל דעדיפי משוגג כיון דהוי בגדר 'מתעסק' ואין איסור להכשילם בזה. אבל הא אילה"ק דכיון דהוי שלא לדעת הרי אין כוונה מצידם לעשות מחיצה המתרת, והוי כמחיצה שאינה מתרת ובא אחר והשתמש בה להיתר. דצ"ל דכיון דר"ח העמידם אז המחיצה עצמה נידונית כמתרת, כיון דלזה היתה כוונתו של ר"ח. אבל הא מיהא צ"ע איך הפוס' כרכו את ד' הרשב"א עם ד' הר"י מלוניל יחד, דלכא"ו לפי הרשב"א אין כאן שייכות למחיצה הנעשית באיסור בשוגג.

(ואולי לפי רבינו יהונתן נמי דינא הוא דמחיצה של בנ"א שלא לדעת אין בהעמדתה שום איסור, אם משום דאין בה קביעות ואינה דרך בנין, ואי משום דאין כאן זילותא דשבת כי לא אושא מילתא, ומ"מ

(ולכא"ו מד' הגר"א המובאים לעיל נראה דלא פי' כהמשנ"ב אלא כהפמ"ג, ויל"פ).

והנה המג"א בסי' שסג סק"ג כ' "קשר שם אדם - וצ"ע דבסי' שס"ב ס"ה אי' דבאדם א"צ שיהיה קשור וצ"ל דמיירי שלא הודיעו שהעמידו לשם לחי א"כ בודאי ילך לו שלא יעמוד שם כל היום לכן בעי' קשור", וצ"ע האם כוונתו דהכא איירי כשמודיעים לו, והא אסור לעשות מחיצה של בנ"א לדעת. ולכא"ו הכוונה היא דהכא מעמידים מתחילה שלא לדעת ואח"כ מודיע להם ולכן ל"ב קשירה. אבל צ"ע להמת' מד' המשנ"ב בביאור ד' המרדכי, דבכל אופן שעומד הדבר להוודע לו אז אסור דהוי כהעמידו מתחילה לדעת. אלא דבלא"ה ק' דהתיינח בעומדים, אבל הרי השו"ע התיר גם במהלכים וכהאי גודל של רבא, ובודאי לא איירי שם ע"י קשירה, והרי המג"א ס"ל דבמהלכים אם נודע להם אז אסור, וכדכ' הכא בסק"ג "אפי' הולכים בפעם א' והוא מהלך ביניהם מבינים שעושה לשם מחיצה". ועכ"ל דיש בזה חילוק אחר, דאם מעמידו לשם לחי ובא להשתמש ע"י במבוז, אז אמרי' דכיון שלא הודיעו שהעמידו לשם לחי א"כ בודאי ילך לו שלא יעמוד שם כל היום לכן בעי' קשור, אבל הכא שההיקף הוא קטן סביב נחמיה או מי שבא לטלטל, אז מיד לכשיסתלקו יבחין בזה, ולפיכך ל"ב קשירה ואפי' שאינו מודיעם שהם מחיצה.

ובחי' המאירי כ' "ותנאי רביעי שבהיקף זה הוא שצריך שיעמדו במקומם לא שילכו עימו דא"כ הוי מחיצה מהלכת ומחיצה מהלכת לא שמה מחיצה מפני שכשילכו עימו הוי כלדעת". וצ"ע דפתח בפסולא דמחיצה מהלכת וסיים באיסורא דעשיית מחיצת בנ"א לדעת. ובאמת המג"א שם ציין דבע"ש ס"ל דבבנ"א מהלכים ל"ה מחיצה.

ומצינו בראש' צד לפסול את המחיצה בהילוך בנ"א, ויש בזה מו"מ בראב"ה בסי' שצא, ז"ל מתחילה "וכשם שהתירו לנחמיה לכנס מטעם מהלך את כולה בדיר וסוהר, כך נתיר לבאי הספינה ליכנס דרך מחיצת בני אדם לבית, מידי דהוה אדיר וסוהר שהתרנו דרך תוכם מטעם שהסכרנו, שדרך אחד וסברא אחת הם לכל יודעי דת. אפילו לא מלו גברי עד הבית, כיון שבני אדם הנעשים מחיצה שלא לדעת הנעשים ילכו עמהם עד הבית דרך מחיצת בני אדם הנעשים מחיצה, והיוצאים מן הספינה לא יצאו מן המחיצות, נדונות המחיצות כאלו הם ארוכות עד הבית, וכל מקום שהמחיצות הולכות רשאים בני הספינה ללכת, וילכו ביניהם עד הבית, דהוי מחיצה זו כדיר וסוהר הפורחים באויר וכספינה ההולכת, שבכל מקום שהספינה הולכת מהלך את כולה. ואין חילוק ביניהם מטעם שהספינה יש להם שוליים ושולי מחיצות בני אדם משתנות בהליכה. ומי שהיה אומר חילוק זה יקרא בלי לב וכליות נשחתות, שהשוליים אינם גורמים היתר ללכת כל המחיצות, כי אם המחיצות, שעל ידם נעשה הרשות רה"י להיחשב כארבע אמות. ולרווחא דמילתא הזכרתי חילוק זה שאינו צריך לפנים לגריעותא", (וד"ל הרוקח בסי' קעט "ואין לומר ספינה יש להם שוליים כי אין תלוי כי אם במחיצות שעל ידם הוי רה"י להחשב כארבע אמות").

והשיב לו שם "ועל מחיצת בני אדם שתיקן מורי ואמר אם הולכין המחיצות והיוצאין מן הספינה ביניהן עד הבית דמי לספינה דיר וסוהר שאע"פ שהספינה מהלכת ואפילו הכי הוי מחיצה. לא דמי, דהתם מחיצות הספינה קבועות ומיא היא דקא ממטו לה, אבל הכא שהם נדים המחיצות של בני אדם ולפעמים שמרחיקין זה מזה ונפרדים ויש ריוח ביניהם, ומפסיק הכרמלית או רה"ר, לא הוי מחיצה בהליכתן, כדתנן בהזורק ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו ואם אינם קשורות אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו, וטעמא משום דמפסיק ביניהם הים שהוא ככרמלית, ואע"פ שמוקפות, פירוש שקרובות זו אצל זו, הואיל ונדות מחיצותיהן לא הוי רשות אחת, אלמא דבעינן מחיצות קבועות. והיינו דקאמרין בעירובין בדלא מלו גברי שאין תקנה בהילוך המחיצות, כי אם בעמידה במקום אחד. והאומרים לחלק מטעם שיש לספינה שוליים, ושולי מחיצות בני אדם משתנות בהליכתן, אין בדבריהם כלום, דאיתמר ספינה וכו' רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום

ביהש"מ, והיינו דאי"ז תקנה בעלמא ליתן לו אלפיים, אלא דדייני ליה כאילו שבת שם מעיקרא, ולכן יש לו את כל המדינה ועוד אלפיים, ולכאור' ה"ה בעיר שאינה מוקפת מחיצות, (ואפי' אם ההיתר של דיר וסרה ועיר אחרת זה רק במוקף מחיצות), כי ה"ה כאילו שבת שם מעיקרא.

וכ"כ הריטב"א ב"ר"ה שם "התקין רבן גמליאל וכו'. פי' כיון שבאו ברשות עשאוהו כאילו קנה כאן שביתה, ומשלך נתנו לך דאיסור תחומין דרבנן", והרשב"א כאן כ' מי שיצא ברשות הרי זה כמי ששבת שם במקום שנאמר לו שכבר נעשה מעשה". (ונראה לכאור' דאפי' מי שלא היה לו אלא ד"א כי לא קנה שביתה כלל או כי יצא מתחומו באונס או במזיד, מ"מ אם יצא שוב להציל או יש לו אלפיים לכל רוח, דסו"ס כיון דהלך ברשות הוי כאילו שבת באותו מקום מבעור". אבל אם הטעם בזה הוא משום דנמצאת מכשילן וכו', אז צ"ע בדין זה. וע"ע באבנ"ז סי' שח מש"כ על יצא לדעת (הציל שם נפש). ובאמת נראה דאי"ז סתם היתר הילוך של אלפיים, אלא הוי קנין שביתה חדש שיש לו כאן כאילו שבת כאן מבעור", ראייה לדבר ממש"כ מהר"ם חלאווה בסי' קכו להוכיח דקונים שביתה גם באמצע שבת (גבי מי שירוד למטה מעשרה באמצע שבת), ז"ל "ראיה ממתניתיך דהתם דתנן מי שיצא ברשות ואמר לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח, כלומר מאותו מקום שעומד חוץ לתחום, דרואין אותו כאלו קנה שם שביתה, ואי איתא דאין אדם קונה שביתה באמצע שבת, אפי' יצא כמה חוץ לתחום יחזור לו שהרי ברשות יצא כחכמה שיוצאת לילד או היוצא להציל, אלא ש"מ דהדין נותן לקנות שביתה באמצע שבת".

והנה בראש' בכמ"ד מבו' טעם ההיתר בזה כי אל"ה נמצאת מכשילן לעתיד לבוא, ומה"ט התירו סופן משום תחילתן, וכן נקט המשנ"ב סי' תז ס"ג. אמנם השו"ע בסי' רמח ס"ד פסק "והעולה לארץ ישראל, אם נזדמנה לו שיירא אפילו בערב שבת, כיון דדבר מצוה הוא יכול לפרוש. ופוסק עמהם לשבות, ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו, יכול ללכת עמהם חוץ לתחום מפני פיקוח נפש, ואם נכנס לעיר אחת בשבת מהלך את כולה, ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס לעיר מותר, דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפים אמה לכל רוח", וכ' שם המג"א "דלדבר מצוה נפק - ואם יצא קודם ג' ימים אפי' יצא לדבר הרשות נמי כיון דהשת' היה צריך לצאת מפני פ"נ יש לו אלפים אמה לכל רוח כמ"ש סי' תז". ומבו' א"כ דאע"ג דלא שייך הטעם שימנע לעתיד לבוא, דהרי עסיק בפיקו"נ של עצמו, אפי"ה יש לו את ההיתר של יוצא להציל וכו'. (ובחת"ס ח"ה סי' קצד כ' "ונ"ל דעכ"פ אסור לחזור למקומו אחר שעסק ברפואו' של אותו הגוי דלא דמי להולכי' להציל מן הגייס דחוזרים למקומם דהתירו סופן משום תחלתם שמא לא ילכו ויהי' סכנה לישראלים אבל הכא אע"ג דאם לא ילך לעסוק ברפואות אפשר שהי' סכנה מ"מ אין להתיר לחזור משום תחלתם דהכא שגם הוא בסכנה אדרבא עיקור הסכנה הוא על עצמו ליכא למיחש שאם לא יתירו לו לחזור לא ילך פעם אחרת ז"א שהוא יחוש לעצמו משא"כ בהולכי' להציל מן הגייס וכו' שהולכי' להצלת אחרים בהא איכא למיחש"). וע"ע במתני' שלא ירדו מהספינה וכו' אף דיצאו מסתמא ג"י קודם השבת, ויש להם היתר של פיקו"נ במה שלא ירדו מהספינה בלב ים.

ועכ"פ אף בביאור"ל בסי' תקנו ס"ו כ' "ודע עוד דיש להסתפק במקומות שהביה"ק הוא רחוק מאד עד שאין שום אדם מלוה עד ביה"ק בשום פעם רק יש אנשים מחברה קדישא שקבועים תדיר לשאת המת שם ובאים על שכרם אם התירו בדידהו לחזור ואי שייך בהו טעמא כדי שלא תכשילם שהרי הם שכורים והולכים בשביל שכרם ואם בשביל שיצטרכו האבלים לשלם ביותר בעבור זה צ"ע אם מתירים להו בשביל זה לחזור כמה מילין מיהו ד' אלפים אמה בודאי יכולין לחזור שהרי עכ"פ לא גרע מכל היוצאין ברשות שיש להם ד' אלפים בהבלעה וכדלעיל בסי' תה אבל ביותר מד' אלפים שמתירין אנו רק בשביל טעמא שלא תהא מכשילן צ"ע אם שייך בזה". (וצ"ע דאם אין להם אלפיים לכל רוח כשהתרחקו הרבה מתחומם, אז איך יהיה הבלעה כשהתרחקו רק פחות מד' אלפים.

ס"ל דדינא הוא דמחיצה הנעשית לדעת אסורה ושלא לדעת מותרת, ואי"ז שייך לאיסור של מזיד וההיתר של שוגג. ואולי כן יש לבאר בד' הר"מ בפט"ז הכ"ב, ועי"ש מ"מ).

יש שכ' דבהקפות של חג ש"ת אפשר לסמוך לשבת על מה שיש מחיצה של בני"א במעגל סביב הס"ת. (עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' שיט). אבל צ"ע דא"כ העומדים במעגל אסור להם לעשות כן לדעת. (וכן לשי' הר"מ אסור אם זה לדעת מי שהמחיצה מועילה לו, וצ"ע). ואין לומר דכיון דעושים כן מטעם אחר אז אין איסור ואפי' שהם יודעים שאחר נסמך עליהם כמחיצה, דהרי בגמ' מבו' דגדוד שומעי דרשת רבא היה אסור לעשות כן בשבת הבאה, אע"פ שעיקר כוונתם לא היתה לצורך מחיצה אלא לבוא אחרי רבא. (ובאמת צ"ע אם השמש היה משתמש במחיצות הבנ"א גם בשבת השניה, האם הוא היה עובר איסור כי השתמש במחיצות שנעשו לדעת, אע"פ שלכאור' הם לא עוברים איסור, דלאו כל כמיניה דהשמש לאסור עליהם במעשיו לילך אחרי רבא, וצ"ע בזה, ונת' קצת לעיל בהנידון מי עובר את האיסור האם הבנ"א שהם המחיצה או מי שמשתמש בהם). גם יל"ד דאפי' אם בתחילת המעגל זה היה שלא לדעת, אבל לא יהיה להם את ההיתר שכיון שכבר התחילו אז לא איכפ"ל להשתא הוי לדעת, כי הרי מבו' בפוס' שבמהלכים אין את ההיתר הזה, דכך יישב ה"ט"ז את קו' הרא"ש והב"י וכו"ל. אבל ילה"ס בזה דאולי זה דוקא בצירוף שבהליכתם הם עושים מחיצה חדשה במקום חדש, אבל מעגל המסתובב סביב עצמו אולי אין בו את החומרא של מהלכים, כי זה אותו היקף שהיה מתחילה, ומאי איכפ"ל שהחליפו הבנ"א את מקומותיהן והכל באותו ההיקף. ואפי' מעגל המתרחק ומתקרב יל"ד שלא יהיה בזה איסור, דכיון דלא באים לשבת באותו מקום שהמעגל מפנה בהתרחקותו, אז לא התווסף כאן עוד מחיצה המתרת, והליכת המעגל אינה יכולה להיחשב כמחיצה חדשה, כיון דכלפי היושבים אין נפק"מ בתנועת המעגל להכא ולהתם. וצ"ע בכ"ז. וגם הדבר תלוי בפלוג' הראש' הנ"ל האם אפשר לסמוך על מחיצת בני"א כשהם מהלכים, (ולא מצד הסברא הנ"ל דהוי לדעת אם יזכרו באמצע כי זה מחיצה חדשה, אלא מצד דחיישי' לרווחים שמתהווים ביניהם תוך כדי ההליכה. (והא דכ' הפוס' לדון דאפי' אם לא יהיה לבוד בין האנשים אבל עדיין משכח"ל שיהיה העומ"ר על הפרוץ, יש להעיר דאכתי יש להיזהר שלא תהיה הפירצה בקרן זווית, וכבר נת' במקו"א לדון בהיקף עגול האם כל פירצה בו דינה כפירצה בקר"ז).

בסי' חו"ב כ' לחדש דאף דאמרי' הכא דבנ"א הוו כמחיצה, מ"מ זה רק אם יש ביניהם חלל ד"ט על ד"ט כדן היקף מחיצות דרה"י, אבל הא ל"א בב' בנ"א או יותר העומדים סמוכים זל"ז דמעליהם יהיה רה"י כדן עמוד אף דאין ביניהם רה"י, ולפ"ז הוסיף לדון דאולי ל"א בהו "לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש", כיון דלא אשכחן האי דינא אלא במקום דאמרי' גו"א מהמחיצות. וכע"ז כ' בבנין עולם בסי' יג דאדם אחד ל"ח מחיצה לגביה ידיה מדינא דלאחרים עושה וכו', ותי' בזה למה הפוס' לא הסתמכו על עומ"ר במחיצת בנ"א ובעו דינא דלבוד, כי בגוונא דאין לבוד אז כ"א נידון בפני"ע ול"ה מחיצה, אבל סברתו היא דאדם אחד בפנ"ע לא דמי למחיצה כלל, עי"ש.

מי שיצא ברשות

מי שיצא ברשות ואמר לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח. יסוד הדין הוא דמי שיצא ברשות נתנו לו אלפיים שם שם כאילו קנה שביתה מעיקרא במקום שהגיע אליו ברשות. ובר"ה כג, ב תנן "התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנהר ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים לכל רוח", וכ' הר"מ בפכ"ז ה"ט"ז "כל מי שיצא ברשות בית דין כגון העדים שבאו להעיד על ראיית הלכנה וכיוצא בהן ממי שמותר לו לצאת לדבר מצוה יש לו אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו, ואם הגיע למדינה הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה", וביאר המ"מ "והענין שכיון שהלכו ברשות הרי המקום שהגיעו לו כאילו קנו בו שביתה

ועכ"פ הא מיהא מבו' דאם יצא באמת מתחומו או ודאי נעקר ממנו (אף שיצא ברשות), או בגלל שרבנן נותנים לו תחום חדש או אפי' בלא"ה, דכיון דעקר ממקומו ויצא חוץ לתחום אז בטלה שביתתו הראשונה. ועי' גאו"י שביאר הטעם בזה, כעין הדין של היוצא לדעת שהוא מאבד את תחומו ואף בחזר אין לו אלא ד"א, ומה שעקר ברשות לצורך מצוה זה לא מועיל לענין זה שהוא מאבד את התחום הראשון, ורק דאם חוזר ברשות אז הוא חוזר לתחומו, ויבו' עוד להלן. ובהא דאמרי' להמסק' דמ"מ אינו מאבד את תחומו ואינו זוכה בתחום חדש עד שלא יעקור עצמו לגמרי מן התחום הקודם, לכאור' יוצא דבגוונא שהוא נצרך להוצאת כליו עימו מ"מ אין לו להוציאם אלא אחרי שיצא הוא וזכה בתחום חדש, (וילה"ק דא"כ איך יוציא את רגלו ועי"ז תצא כל הנעל מתחומו קודם שיצא הוא, וי"ל).

הבלעת תחומין

רב שימי בר חייה אמר הכי קאמר אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתחומו במאי קמיפלגי מר סבר הבלעת תחומין מילתא היא ומר סבר לאו מילתא היא. והנה מתחילה יל"ע למה נצרך כאן דין הבלעת תחומין, ולמה פליג רבה, דלכאור' דבר פשוט הוא שאם יחזור לתוך תחומו הראשון אז יחזור אליו לדינו, דהרי כ"ה הדין במי שהוציא והחזירוהו דהוי כאילו לא יצא, לקולא ולחומרא, וא"כ ה"נ כיון שהתחום החדש מובלע ביטול והוא חוזר אליו בהיתר, למה לא נימא דאם חזר לאחוריו אז הוא חוזר לדין תחומו הישן. (ובאמת הר"ן להלן כ' דלשי' רבה אליבא דל"ב דרש"י ל"ב הבלעת תחומין לזה כלל, אלא כיון דעל על). וכ' רש"י "הלכך כיון דקני לה שביתה בתרייתא תו לית ליה שביתה קמייתא", וז"ל הריטב"א "שכבר נעקר תחומו הראשון וזכה במקום הזה בחלופה", והביאור, דבאמת ל"ש שיהיה ב' שביתות לאדם אחד, ולכן מכיון דיש לו תחום חדש שנתנו לו חכמים אז ע"כ הוא מופקע מהתחום הישן שהיה לו ואינו יכול לזכות בו בחזרה אף דעייל אליו ברשות. (ועפמ"ש"נ לעיל מפיר"ח ורחב"ש ור"י בן חכמון, י"ל דגם בלי קניית התחום החדש מ"מ כיון שנעקר ויצא ממקומו כבר איבד את התחום הישן לגמרי).

ולפ"ז ע"כ דבדין הבלעה התחדש דלא פקע לו כלל התחום הישן, כיון שגם התחום החדש יש לו הבלעה עימו, ובהא נחלקו רבה ורב שימי אי איכא הבלעה ואז נשאר לו התחום הישן, וממילא כשיחזור אליו הוי כאילו לא יצא, (ויתבטל לו התחום החדש כי כבר אין בו צורך, וכמש"כ בתור"פ "דלהכי אומר רב שימי בר חייה דהבלעה אינה מועלת לענין זה שיוכל לחזור ולילך כל היום באותן אלפים שנתנו לו חכמים, משום דאותם אלפים אינם לו מחמת שביתה, אלא משום שיצא חוץ לתחום העיר והפסיד דין בני העיר מחמת המצוה בשביל זה נתנו לו חכמים אלפים אמה כדי שלא ימנע פעם אחר לילך, וא"כ כשנכנס ע"י אותה תקנה בהבלעה לתחום העיר והוי כבני העיר אזדא לה אותה תקנה ואין לו חלק בהם כלל מכאן ואילך, דהבלעה לא מהניא ליתן לה תחום שאינו שלו, ואותו תחום שנתנו לו חכמים אינו שלו, דלא נתנוהו לו אלא משום דהפסיד דין בני העיר כדפרישית, והרי הוא עכשיו כבני העיר"), או דליכא הבלעה והתחום הישן פקע לגמרי כי אין לאדם ב' מקומות שביתה. אבל מי שהוציא והחזירוהו נכרים והחזירוהו ה"ה חוזר לתחומו הראשון כיון דלא פקע לו התחום הקודם, כי הרי לא קיבל תחום חדש אלא רק ד"א ד'שבו איש תחתיו', ואף הם התבטלו כשנטלו אותו הנכרים שוב להחזירו, ואינו נצרך בזה לדין הבלעה.

ואפשר לפרש בדרך אחרת, דלעולם באמת היה ראוי דמאחר שחזר בהיתר לתחום הישן אז יחזור ויזכה בו, (וממילא יתבטל לו התחום החדש וכנ"ל), אלא דכ"ז שלא פקע לו התחום החדש אז אסור הוא לחזור לתחום הישן במקום שאינו חופף עם החדש, כי הרי הוא יוצא מהתחום החדש. ולפיכך בעי' הבלעה, למימר דבחזרה לתחום הישן לא סתר את התחום החדש כיון דחד תחומא הוא, ומכיון דהותר לו כל התחום הישן לגמרי, אז כבר ישוב ויפקע לו החדש, אבל לולי הבלעה הרי אינו יכול לחזור לגמרי לתחום הישן, כיון דהתחום החדש אוסר לצאת ממנו. (ויל"ע בזה למה לא יתבטל לו התחום

ויבו' להלן עוד כה"ג. וצ"ל דכוונת הביאור"ל רק דאין יכולים לחזור למקומם ממש 'משום תחילתן', אבל אלפיים לכל רוח יש להם כמו לכל הולך ברשות, ולכן שייך כאן הבלעה ג"כ).

ובעצם לישנא דמתני' יל"ע למה נקטו דין אלפיים לכל רוח דוקא באמרו לו שכבר נעשה מעשה, וצ"ל דלרבותא קאמר דאפי' כה"ג יש לו אלפיים לכל רוח, (וכ"כ בלשון הזהב), והמשך דברי מתני' על הבלעה באמת אינו תלוי דוקא בזה. אבל מצינו דרך אחרת בזה, באוצה"ג בשם ה"ג דאספמיא, ז"ל "ואם היה בתוך התחום אם יצא מן העיר ומסגי שלשת אלפים אמות או יותר אפילו ארבעת אלפים אמות חסר אמה אחת ולא השלים ארבעת אלפים אמות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו רשות לחזור לעירו מפני שאותן האמות שהוסף על התחום מובלעים הם אבל אם הלך יותר מארבעת אלפים אמות אפילו אמה אחת ואמרו לו כבר נעשה מעשה לא יזוז ממקומו. והני מילי כי לא מטא להתם אבל מטא להתם הרי ההיא מתא כמאתיה ויש לו אלפים אמה לכל רוח".

וכמה חיד' יש כאן, א, דאם נעשה מעשה ועומד באמצע הדרך ואין לו הבלעה אז לא יזוז ממקומו ואין לו אלפיים לכל רוח, ב, למרות זאת יש לו אלפיים לענין הבלעה, ג, אם הגיע לעיר שנצרך בה אז אפי' שכבר נעשה מעשה דינו להיות כאנשי העיר. (והדברים מכוונים גם בגי' הבה"ג לפנינו, ועי' במהד' הילדסהיימר). והביאור בזה כי עיקר הקולא של יוצא להציל היא לקבל תחום חדש במקום בו נצרכת ההצלה וההיא מתא כמאתיה, (והרי לא מצאנו שהיוצא להציל יוכל לומר שקונה שביתה אף אמה לפני המקום שבה אליו, ויוכל ללכת אחוריו עוד אף ולחזור עוד ג' אלפים, וע"כ דהתקנה היתה לעשותו כאילו שבת שם מבע"י, וההיא מתא כמאתיה), ולכן אם עמד באמצע הדרך כי כבר נעשה מעשה אז אין לו תחום חדש אלא לא יזוז ממקומו, וחיידוש הוא במתני' דאפ"ה יש לו הבלעה עם התחום הקודם כשעומד בתוך ד' אלפים.

אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך תחום שלו כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי פשיטא מהו דתימא הואיל ועקר עקר קמ"ל. ופיר"ח "מהו דתימא כיון דעקר רגליו לצאת חוץ לתחום אע"ג דלא יצא כמי דיצא דמי ונאסר בתחומו קמ"ל", והיינו דלהס"ד עקירה ממקומו ע"ד לצאת הוי כיצאיה לענין שנאסר ואיבד את תחומו. ובמאירי כ' "שמא היית סבור לומר הואיל ועקר ברשות עד שאלו יצא קנה לו שביתה מחדש בחוץ לתחום למקום שינוח לשם אף בלא יצא עדיין נעקרה מ"מ שביתתו הראשונה ואף בתוך התחום יקנה לו שביתה במקומו קמ"ל", וכע"ז בפ"י ריבב"ן, והיינו דכיון דיצאיה ברשות היא סיבה לזכות בתחום חדש, ממילא ס"ד דכבר בעקירה ממקומו בטלה שביתתו ויזכה בתחום החדש. (אמנם לש' רש"י הוא "הכא נמי אע"ג דקאי בתחומו לימדוד ליה מהתם, ואי בעי למיפק ליפוק קמ"ל", ומשמע דלהס"ד זה רק לקולא ולא לחומרא, ויכול להישאר בתחומו הקודם).

ובפ"י רחב"ש כ' "דהוה סליק אדעתין דאע"ג דבתחום ביתו הוא, מהו דתימא הואיל ועקר רגליו להלך למזרח ויצא ברשות, ואילו לא נאמר לו נעשה מעשה לא היה חוזר אלא היה מהלך במזרח עד שיעשה מצוה שיצא לעשותה, כיון שנעשה מעשה וחזר לביתו אע"ג דחזר לא יהיה לו להלך אלא לרוח מזרח בלבד, שהרי הסיח דעתו משאר רוחות, קמ"ל תנא ואמ' ואם היה בתוך התחום כאלו לא יצא, והרי הוא כבני עירו", וכע"ז כ' הר"י בן חכמון ז"ל "ולא אמרינן כיון שעקר רגליו לרוח מזרחית והיה בדעתו לצאת חוץ לאלפים אמה כדי לעשות המצוה. כבר עקר דעתו משאר רוחות. והיינו אומרינן אע"פ שחזר לביתו אין לו אלפים אמה לשאר רוחות אלא לאותה רוח מזרחית שכבר יצא אליה. קמ"ל תנא שהרי הוא כאלו לא יצא ויש לו אלפים אמה לכל רוח שירצה". (וביאור הדברים הוא כעין ד' רש"י לקמן נב, ב שכ' "דסילק עצמו בכונתו מאלפים של צד שני לביתו", והיינו דשייך סילוק מרוח אחת של התחום). וג' צדדים הם, האם העקירה (להס"ד) היא טעם להפסיד את התחום הישן וממילא לזכות בחדש, או שזה טעם לזכות בחדש וממילא להפסיד את הישן, או דזוכה בחדש אם ירצה ואינו מפסיד הישן אם לא ירצה.

ונראה להוסיף דהא דאמרי' דמהני הבלעת תחומין להשאיר לו את התחום הישן, (לפי הדרך הא' המבו' לעיל, דרבה ס"ל דהתחום הישן פקע), אין הכוונה דחשיבי ב' התחומין כחד (כל זמן שלא נכנס לתחום הישן, כי הרי תכף כשנכנס אליו פוקע לו החדש), אלא המכוון הוא דהתחום הישן אינו פוקע כי עדיין התחום החדש מרשה אותו לחזור אליו, והאפשרות לחזור לתחום הישן דרך התחום החדש גורמת שבשעה שיחזור דייני' ליה כאילו לא יצא כלל. והר"ז לש' רש"י שכ' "כיון דמיבלען בתחומיה וממטו ליה לגו תחומיה הוה להו כחד תחומא וכמאן דלא נפק מתחומא הוא", ואמנם כל זמן שלא חזר לישן ה"ה עומד בחדש, (ובפשטות מותר לו גם להרחיק מהישן, אמנם ע"י שעה"צ סי' תז סק"ד), אבל כיון שחזר מעתה הוא נידון כמי שלא יצא ממנו מעולם, כיון דהיה מחובר עימו מדין הבלעה, ד"כאילו לא יצא מתחומו דמי והולך עד ביתו והרי הוא כבתחילה". ודוג' לזה ממש"כ המשנ"ב בסי' תה סק"ב "אבל אם יצא באונס או מחמת טרדתו שכח ויצא הסכימו האחרונים דכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות מותר לו לחזור ולכנס תוך העיר דבכגון זה אמרינן דכיון שיש לו רשות לחזור לתוך תחומו חשוב כאלו לא יצא כלל מן התחום והרי הוא כבני העיר". (וכן יל"פ גם להדרך הב', דהנידון של הבלעה הוא להתיר לעזוב את התחום החדש, דע"י ההבלעה אז בשעה שחזור אל הישן הוא כאילו לא יצא ממנו מעולם, וממילא אין לאסור אותו מצד עזיבת החדש).

ובאמת מצינו ענין של הבלעת תחומין גם לתחום שלא היה בו מעולם, דע"י עצם הדבר דיכול היה להגיע אל התחום, אז בשעה שמגיע אליו הוי כאילו היה שם מעיקרא, דבירו' שלהי פירקין אמרי' "הוון בעיי מימר מה דמר רבי לעזר ביוצא הא במחשיך לא אשכח תני היא אדא היא אדא. הוון בעיי מימר מה דמר רבי שמעון במחשיך הא ביוצא לא אשכח תני היא אדא היא אדא, והיינו דהבלעה דרבי אליעזר איננה רק ביוצא אלא גם במחשיך, וכן מבו' ברשב"א בסוף הפרק, (אמנם בגאון' כ' דט"ס היא בירו', ובשעה"צ סי' תה סק"ט כ' דט"ס ברשב"א. אבל כ"ה גם ברי"ד ור"ן ומאירי שם, ובראבי"ה בסי' תב, ובראב"ד דלהלן, וע"י חזו"א סי' קט סק"ו), ובהשג' הראב"ד פכ"ז הי"א כ' ג"כ "מעשה מי שיצא חוץ לתחום אמה או מי שהחשיך לו חוץ לתחום אמה שהוא אנוס בריחוק אמה אמאי לא יכנס הרי יש לו לילך ארבע אמות לאיזה צד שירצה ונאמר כיון דעל על". ועכ"פ לפ"ז מבו' דענין הבלעה אינו בא כחיבור בין ב' התחומין והשבתות שיש לאדם, אלא דאפשרות כניסה ע"י תחום אחד משייכת אותו לתחום הב', ואפי' שלא היה בו מעולם. (ולפ"ז יל"ע מה הדין במי שיצא להציל ו' אלפים ממקומו, ואח"כ שוב הלך להציל וחזר ג' אלפים, וא"כ כעת האלפיים שלו נפגשים עם התחום הישן, האם אמרי' הבלעת תחומין. ואמנם גבי נחמיה מבו' דאף שיצא מתחומו לגמרי מ"מ יכול לחזור אליו, אבל שם זה לא מכוח הבלעת תחומין אלא מכוח דכיון דעל על, אבל הכא הרי זכה בתחום חדש ובעי לדין הבלעה, ודו"ק).

והנה במלחמות לקמן (יד, א מדפ"ה) מבו' דלמאי דק"ל כשמואל אז שייך שיהיה לאדם א' ב' שבתות, וא"כ תיקשי למאי בעי' דין הבלעת תחומין, והרי את התחום הישן אין סיבה להפקיע, וכיון דחזר אליו בהיתר למה לא נימא דכיון דעל על. (ואולי יש לחלק בזה, דהרמב"ן לעיל מא, ב' כ' "אבל תחומין משום קנין שבתה הוא והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם ואינן חוזרין לשבתה הראשונה", ואולי יש חילוק בין שבתה להאי ד' אמות של היוצא חוץ לתחום). וע"כ צ"ל כהדרך הב', דהנידון הוא לא מצד דהתחום הישן יפקע, אלא מצד דייאסר עליו לחזור לתחום הישן כי הוא יוצא ממקומו בחדש, ואע"ג דשני התחומין הם מקומו, מ"מ כבר נת' דאסור לצאת מתחום לתחום, כהאי גג המערה ד' אלפים או קשת שבין רגליה ד' אלפים. (ועל הקו' הנ"ל דא"כ למה לא ייאסר לצאת חזרה מהתחום הישן למאן דל"ל הבלעה, וכן למה לא יפקע לו התחום החדש שכבר אין בו צורך, אולי י"ל דהרמב"ן ס"ל כל"ב דרש"י דאליבא דרב שימי הוא באמת מותר בקרוב לח' אלפים, והכל א"ש).

החדש שאינו נצרך כבר, כי מיד בכיטולו יוכל לחזור לכל התחום הישן, כי התחום החדש כבר לא יאסור עליו. ועוד יל"ע דא"כ למה אליבא דרבה כשהגיע למקום החופף לישן ולחדש לא נימא דאסור לו להתרחק לכיוון התחום החדש לבד, דכשם שאסור לצאת מן החדש לישן כך נאסור לצאת מן הישן לחדש. ולכן נראה יותר דכו"ע מודו שאם נשאר לו הישן אז הוא חוזר אליו לגמרי, ואף יפקע ממנו החדש כיון דאין בו צורך, ונחלקו האם פקע לו הישן כי יש לו חדש, או שהישן נשאר מדין הבלעה).

והנה בגמ' הק' מגג המערה דמהלך את כולה מדין הבלעה, ותי' רבה דשאני התם דשבת במערה מבעו". ואמנם זה דבר פשוט דאם יש בגג המערה ד' אלפים שלמים אז אסור לילך מצד לצד לכו"ע, (אא"כ נימא דאם הבלעה 'דבר גדול' אז מותר גם בדבוקות ולא רק במובלעות), אלא דוקא בפחות מד' אלפים דשייך בהו הבלעה, ובהאי הבלעה מודה רבה וכו"ל. וכן מבו' בדין עיר העשויה כקשת, דאם יש בין רגליה ד' אלפים אין מודדין לה מן היתר אלא מן הקשת, אבל אם יש פחות מד' אלפים מודדין לה מן היתר, ומבו' הטעם כי יכול לבוא מצד לצד, והיינו דאם יש ד' אלפים כבר אסור לבוא מצד לצד, ואפי' שאינו יוצא לרגע מתחומו, אלא בכל שעה הוא בתוך התחום, מתחילה של צד דרום ואח"כ של צד צפון. וצ"ע בטעמא דמילתא איזה אסור תחומין שייך כשאינו יוצא לרגע מתוך תחומו של צד זה או אחר, והרי לכאו' זה ודאי שאם ילך בסיבוב בצמוד לקשת אז אין בזה שום אסור, (אמנם בב"מ מבו' דאף זה היה ראוי לאסור אילו דין מלי המבו' בכפרים המשולשין, ויבו'), וא"כ מאי איכפ"ל שהלך מצד זה של הקשת לכיוון הצד הב'. וצ"ל דדין אלפיים של תחום אינו בגדר מקומו של אדם שהוא יכול לילך בו כמה שירצה, אלא מקומו הוא מקום שבינתו לחוד (ד"א או היקף מחיצות), ומשם ואילך מותר לו להרחיק עד אלפיים ולא יותר מזה, ולכן אם כיוון הליכתו אל צד התחום השני מהווה התרחקות מצד התחום הראשון, אף זהו בכלל אסור תחומין. (ועצ"ע, גם יל"ע האם יהיה לו אסור ד"א אחרי שילך מתחום לתחום, או דלענין זה כבר ודאי דייני' ליה כנמצא בתחומו מצד התחום הב').

ועכ"פ קו' הגמ' היא באופן שעל גג המערה יש פחות מד' אלפים, ובלאו הבלעת תחומין יהיה אסור ללכת מצד לצד, אלא דאף רבה מודה בזה כיון דשבת שם מבעו". והנה זה פשוט דמי ששבת במערה אז יש לו באמת ב' תחומין מכח האי שבתה, ד' אלפים סביב כל פתח מערה, ואם נפרש דההבלעה נצרכת ביוצא להציל כדי שלא יפקע לו התחום הישן, אז זה ודאי לא מתאים כאן. אלא דיש לכוין דזהו תי' הגמ', דכיון דשבת במערה מבעו"י ויש לה ב' פתחים אז ע"כ יש לו שבתות, אלא דנצרכת ההבלעה למימר דל"ח כמרחיק מתחום לתחום דהוי כחד תחומא, ובהאי הבלעה מודה רבה, דלא פליג אלא על ההבלעה שבאה להשאיר לו את התחום הישן. (וגדר ההבלעה בזה הוא כמש"כ בתורא"ש "כיון דתחום פתח מזרח מערה שיצא מובלע בתחום פתח המערב חזינן ליה כאילו יצא מפתח המערב", וכיון דאין ב' השבתות באות זל"ז בסתירה אלא כך שבתתו מבעו"י, לכן גם רבה מודה, ולא פליג אלא בהבלעה שנצרכת שלא להפקיע את התחום הישן). ואולי מעיקרא הוי פשיטא לן דבמערה ודאי יש לו ב' שבתות, אבל עדיין היתה הקו' איך יכול ללכת מתחום לתחום, כי ע"כ זה אינו מותר אלא מצד הבלעה, ומתצ"י דמ"מ בהאי הבלעה מודה רבה כיון דהוי ב' שבתות מבעו"י ודמו טפי לחד שבתה ותחום.

אבל אם נפרש דההבלעה נצרכת להתיר לו לצאת מהתחום החדש, א"כ הקו' ממערה מתפרשת בפשיטות דהכא נמי בעי' הבלעה להתיר לו לצאת מתחום דרום לתחום צפון, ובתי' הגמ' מבו' חידוש דמודה רבה להבלעה באופן ששני התחומים אלימי כי שבת שם מבעו"י. (וע"י בתור"פ שהוסיף דאף לל"ק דרש"י דלרב שימי מתבטל התחום החדש, מ"מ לא תיקשי עליו להס"ד ממערה, כי אמנם דבריו אמרי' הבלעה לעשות הכל כתחום א', מ"מ כשאין צורך בתחום החדש אז לא תיקנהו חז"ל. ולפ"ז יוצא דגדר ההבלעה לפי רב שימי במערה זה דהכל הוי כתחום א', ולא כמש"כ התורא"ש הנ"ל דמכח דין הבלעה חזי' ליה כאילו יצא מפתח המערב).

לא לו הד' אלפים כמו ב' אלפים, הכי נמי נימא דההבלעה משויא כל ח' אלפים אלו כמו ד' אלפים, ויוכלו להלך אותן כל היום כמו רב שימי, וקשה לרבה, וצ"ע).

ומבו' דיש בזה חילוק, ורבה לל"ב מה דס"ל דחזור לתחומי הישן אי"ז מדין הבלעה כלל, ולכן גג המערה א"ש עם רב שימי דל"ק כיון דסו"ס אית ליה הבלעה, (ויש טעם לחלק למה במערה יש לו ב' תחומין וביוצא להציל מאבד את התחום החדש), ומהני ההבלעה להתיר לו לילך בגג המערה מתחום לתחום, אבל מה דהתיר רבה לחזור לתחום הישן אי"ז מדין הבלעה כלל, אלא הטעם לזה הוא כדנת' לעיל דכיון דחזור לתחומי הישן אמרי' כיון דעל על ומיד פוקע לו התחום החדש כי כבר אין בו צורך, (ואם זה היה מדין הבלעה אז ס"ל לל"ב דהתחום החדש לא היה פוקע בכל אופן כי הוא אחד עם הישן ואינו פוקע לחצאין), ולכן ק' למה בגג המערה מותר ללכת מצד לצד בלי הבלעה. (וק"ק דאולי רבה ס"ל דאמרי' הבלעה, אלא דביוצא להציל ל"א הבלעה כיון דהתחום הוא זמני ועומד להיפקע מיד כשיחזור לישן משום דכיון דעל על, אבל לעולם אית ליה הבלעה בתחומין שאינם נפקעים כגון גג המערה. ויש ליישב דסברא ברורה היא דארובה ההבלעה תהיה קודמת לפקיעת התחום החדש, ועכ"פ ידעי' דטעמא דרבה הוא מדל"ל הבלעה, כמבו' ממה שהק' לו אביי ממערה ותי' לו בעצמו. ובאמת ילה"ס בזה האם הסברא של תור"פ דמיד כשהתחום החדש לא נצרך הוא פוקע, האם זה מיד כשהוא נכנס לתחום הישן, או רק כשהוא נכנס לתחום הישן במקום שכבר אינו חופף עם התחום החדש).

וכן מפו' בד' הר"ן, ז"ל "והיכא דלא שבת לא והתן ר"א אומ' שתיים יכנס. לפי' ראשון של רש"י ז"ל דרבה לא שרי למי שיצא מתחומי לחזור לתחום הראשון אפי' על ידי הבלעת תחומין פריך שפיר, אבל ללשון שני דאפי' רבה שרי לחזור לתחומי אלא דלא שרי ליה להלך בשני התחומין ע"י הבלעה לא נהירא הך פרכא, דר' אליעזר נמי לא שרי אלא ליכנס ורבה הא שרי כה"ג, ונ"ל דהכי פריך דלרבה דאמ' הבלעת תחומין לאו מלתא היא מאי דשרי ליה למהדר לתחומיה לאו משום הבלעת תחומין הוא דהא ס"ל דלאו מלתא היא כלל, אלא דס"ל דאפי' ככה"ג אמרי' כיון דעל על, והאי טעמ' לא סגי אלא למי שנכנס בתחומי הראשון אבל בד"ר"א אין תחום שני נכנס בתחומי הראשון, ואם איתא דהבלעת תחומין לאו מלתא היא למה יכנס אלא ודאי הבלעת תחומין מלתא היא, ואע"ג דהכא לא שרינן ליה אלא לעמוד בתחומי הראשון אבל לא שיהא מותר אף באותן שתי אמות, מצי רב שימי בר חייה לתרוצי דהכא היינו טעמא מפני שאינן מובלעות אלא דבוקות, וסמיכות תחומין אינו מתיר אלא ליכנס והבלעת תחומין מתיר להלך בשני התחומין, אבל לרבה דאמר דלאו מלתא היא כלל קשיא". ומפו' בדבריו דרבה מתיר אף בלא הבלעה כלל, כיון דעל על. אבל צ"ע דהרי רבנן לא שרו גם במובלעות (ולא רק בדבוקות), ותיקשי לן דאף אי פליגי אהבלעה (לדבר הרשות) מ"מ למה ל"א כיון דעל על. וצ"ל דאם הבלעת תחומין מילתא היא אז ס"ל להס"ד דלא מתאים בזה חילוק בין מצוה לרשות, אבל כלפי האי סברא דכיון דעל על שפיר יש לחלק בין מצוה לרשות.

אמנם יל"ע דבד' רש"י ותוס' משמע יותר דאף רבה אית ליה איזה דרגה של הבלעת תחומין אליבא דל"ב, דהרי רש"י כ' "אבל ללישנא בתרא לא נהירא לי דהא לא קאסרי ליה למהדר, ומאן דגריס לה מפרש דכיון דהא לא הוו מובלעות אלא דבוקות ואפילו הכי שרי, שמע מינה הבלעה דבר גדול הוא והיכא דמיבלען חד תחומא הוי", הרי דלא כ' בפשיטות כד' הר"ן דאליבא דרבה ליכא הבלעה כלל אלא רק היתר דכיון דעל על וזה ודאי ל"ש בדבוקות שאינם מובלעות, אלא כ' דיש כאן חילוק בין רבה לרב שימי האם הבלעה הוי דבר גדול. (וביותר, דהרי להיתר של כיון דעל על, לכאור' נצרך שייכנס בתחום הישן לפחות פסיעה אחת בהיתר, ואז נימא דכיון דעל על, אבל בהבלעה כל דהו עדיין לא על לתחום הראשון, וא"כ לא היה לרש"י להיכנס בדין של 'דבוקות', דאפי' אי נימא דל"ר"א נמי בעי' הבלעה ול"מ דבוקות, מ"מ הרי התיר גם בהבלעה כל דהו וזה לא מתאים עם רבה דהצריך הבלעה בשיעור פסיעה וכיו"ב).

וכך מפו' בד' הרמב"ן במלחמות בסו"פ דאפשר לחזור לתחום הישן גם בלי הבלעה, וההבלעה נצרכת רק להתיר את היציאה מהחדש, ז"ל "והוי יודע שלא נחלקו ר"א ורבנן בהבלעת תחומין אלא בעומד בתחום שני שאינו יוצא ממנו לתחום ראשון אע"פ שמובלעין זה בזה כגון היוצא אמה אחת חוץ לתחום שתקנו לו חכמים ארבע אמות ועומד בהן דאסור לו לצאת מהן שזהו תחומי ואפילו כלה בתוך תחום ראשון אינו יוצא ממנו דומה למודד שאפילו כלה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר ולדברי רבי אליעזר כיון שהתחומין מובלעין הן כאילו לא יצא מתחומי הא אילו יצא מתחום שני ברשות וחזר לתחום ראשון דברי הכל מותר והיינו דנהרדעי דאמרי' כיון דעל על והיינו מתני' החזירוהו כאילו לא יצא ולפיכך כתבה רבינו חננאל ז"ל ודבר ברור הוא ולא כדברי רש"י ז"ל שכתב דלית ליה לרבה הא דאמרי' נהרדעי לעיל ואי פקח הוא עייל לתחומיה וכיון דעל על".

אמנם בהא דהוסיף הרמב"ן ד"אפילו כלה בתוך תחום ראשון אינו יוצא ממנו דומה למודד שאפילו כלה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר, יל"ע דלכאור' מהו הדמיון להא דכלתה מידתו בחצי העיר, והרי התם זה דין לענין הבלעת העיר, דכיון דאינה מובלעת כולה בתחומי או אין לה דין מובלעת להיותה כד"א וממילא דאין לו אלא חצי העיר, אבל הכא הרי באמת ב' התחומין שלו הם, והנידון הוא האם לאחד את התחומין ע"י הבלעה או לאו. ואולי כוונתו לומר דגם הדין של עיר מובלעת שכלתה מידתו בסופה זה מעין ענין הבלעת תחומין, דכיון דהעיר כלפי עצמה היא כד"א אז כיון שתחומי כולל אותה אז אין היא נחשבת יותר מד' אמות, וזהו שהשווה הרמב"ן דאם כלתה מידתו בחציה הרי ל"מ הא דהעיר כד"א למיחשב לענין תחומי כאילו היא רק כד"א, ה"ה בבא מתוך התחום החדש אל התחום הישן, דאין מועיל לו מה שהוא בתוך הישן להתיר לו לצאת מן החדש, כי כלתה מידתו באמצע הישן ואסור לו לצאת שם מן החדש. ועצ"ע. ויותר נראה, דכיון דלפי הרמב"ן הענין של הבלעת תחומין לא בא כדי להשאיר את התחום הישן, כיון דהוא נשאר בלא"ה, אלא רק להתיר לצאת מן החדש, אז לזה הביא מכלתה מידתו וכו' למימר דאע"ג דהוי הכל כלפיו כעיר אחת וכתחום א' דהרי כל זה הוא תחומי הישן, מ"מ כלתה מידתו בחצי העיר הא אין לו אלא חציה.

וכעת יל"ד אליבא דל"ב דרש"י, דס"ל דאף לרבה מותר לו לחזור לכל תחומי הישן, (אלא דרב שימי התיר קרוב לח' אלפים), ולכאור' היה ראוי לומר דרבה אליבא דל"ב ס"ל כרב שימי אליבא דל"ק. אבל באמת מוכח ל"כ, דהרי הך' מגג המערה על רבה, ומבו' אליבא דל"ק דלא תיקשי מגג המערה על רב שימי, דשפיר י"ל דאיכא הבלעת תחומין הן בגג המערה והן ביוצא להציל, ומ"מ בזה חוזר לתחומי הישן ובזה יש לו קרוב לח' אלפים, וכמו שביאר בתור"פ באורך, וא"כ צ"ע מה ק' אליבא דרבה לל"ב יותר מרב שימי לפי ל"ק. (ואמנם בד' רש"י יש לדקדק דאליבא דרבה באמת אין לו לגמרי את התחום החדש ואפי' כשעדיין לא נכנס לישן, דהרי כ' ד"אין לו ממקום שנאמר לו אלא כדי לבא וליכנס בתחומי, וא"כ ודאי לא דמי לרב שימי דל"ק, ועי' שעה"צ סי' תז סק"ד. אבל לשא"ר דלא ס"ל הכי קשיא, וכגון הריטב"א דהביא גי' כל"ב דרש"י, אבל כ' להדיא דיש לו בתחום החדש אלפים לכל רוח כ"ז שלא חזר לישן).

ולכאור' הריטב"א עמד בזה, אבל צ"ע מה תי', ז"ל "ואף לגירסת הראשונים ז"ל, דהא הכא ע"י הבלעת תחומין זוכה להלך בכל גג המערה ואלפים אמה עוד לכל רוח ויש לו קרוב לשני תחומין", וצ"ע בבאיור' ד, (דלכאור' משמע דהדגש הוא ע"ז שיש לו קרוב לח' אלפים, ואילו הרי כל"ק נת' דבזה אין קו' ממערה דודאי אין סיבה שלא יהיה לו קרוב לח' אלפים. ואף לש' תור"פ הוא קרוב לזה, שכ' "ופריך הכי ומה אילו שבת במערה וכו', לא נמצא מהלך את כולה, פי' כל הדר' אלפים חסר מעט מרוח אחת, ואם לא היו מובלעים אלא היה על גבה ד' אלפים שלמים, לא היה יכול להלך מרוח אחת אלא אלפים לבד, ועכשיו שהם מובלעים אלו התחומים הוא יכול להלך כל הדר' אלפים מרוח אחת כל היום, אלמא דמחמת ההבלעה חשבינן

לחזור לתחומו מכיון שצריך ליתן לו ד"א חדשות, א"כ למה לא הק' בפשיטות ממתני' וכו', והוצרכו להק' ממתני' דלקמן דאפי' אמה א' לא יכנס). ולפ"ז ילה"ס לרבה דפליג אנהרדעי אליבא דרש"י, מה הדין בהוצרך לנקביו וקודם שהספיק ליכנס לתחומו, נטלוהו הנכרים והחזירוהו לשם באונס, האם דייני' ליה כמתני' דהחזירוהו או כמי שנצרך לנקביו דל"א ביה כיון דעל על. (וכיו"ב הרי י"ל בד' התוס' בע"א, שכ' דאם מתבטלים המחיצות סביבו אז צריך ליתן לו ד"א חדשות וחזור וקונה תחומו, דאם עמד נחמיה רק אמה אחת ליד התחום ונכנס ע"י המחיצות ב' אמות, אז גם בשעה שסרו המחיצות עדיין אי"צ ליתן לו ד"א חדשות שיחזור ויקנה ע"י התחום הישן, כיון שהוא עומד עדיין בתוך הד"א שיש לו חוץ לתחום. וכיו"ב אם היה אמה אחת סמוך לתחום, והוצרך לנקביו ונכנס ב' אמות, ודר"ק).

והנה ז"ל תור"פ ה"מ לדבר הרשות. והק' הר"י א"כ ההיא דמערב דלא הוא דבר מצוה לא אתיא כרבנן, הא לעיל משמע מדפריך מיניה אביי בפשיטות דאתיא כדברי הכל. ותריך הר"ם לדבר מצוה לאו דוקא, אבל כשיצא בהיתר קרי ליה דבר מצוה, ודר' אליעזר יצא באיסור לכך פליגי רבנן עליה, אבל מערה דמתני' יצא בהיתר מערה, שיש לו ב' תחומין בשני פתחים, ובמתני' כמו כן היינו יצא בהיתר שנתנו לו חכמים תחום השני, ובאמת רש"י לקמן נב, ב פי' "מי שיצא חוץ לתחום - במזיד ומדעת שלא לשם מצוה", והיינו דרק ככה"ג ל"ל לרבנן הבלעת תחומין, אבל ביצא בהיתר או שלא לדעת אף רבנן מודו להבלעה, (וצ"ע דגם בדבר מצוה לא הוודו חכמים לר"א לגמרי, דהא בעי' מובלעות ולא סגי בדבוקות. וצ"ל דמ"ד הבלעה דבר גדול בין למצוה ובין לרשות, ס"ל נמי דמהני דבוקות, אבל מאן דלא ס"ל הכי ואיכא הבלעה לדידיה רק לדבר מצוה אז ל"מ דבוקות אלא דוקא בהבלעה, וכעין שכ' רש"י).

וא"כ לא תיקשי משה"ק התוס' דנהרדעי ל"ל מתני' דאפי' אמה אחת לא יכנס, כיון דנהרדעי איירי ביצא באונס ונכנס משום כבוד הבריות. (אלא דיש לתמוה ממעשה דנחמיה דאיירי ביצא באונס, ואפי"ה מבו' דדין הבלעה שם תלוי בפלוג' ר"א ורבנן, וכן הוכיח הרשב"א בסוג', ז"ל "ומשמע דדוקא לדבר מצוה הא באונס או בשגגה כההיא דנחמיה דלעיל לא, דהא אמרי' וקמיבעי ליה אי הלכה כר' אליעזר או לא אלמא אפילו בהא פליגי", ועי' בגאוי' מש"כ בזה. אמנם הריטב"א והאו"ז כ' דלכן בעובדא דנחמיה באמת הכניסוהו ע"י מחיצות אף דלא מלו גברי, ולא מטעם דהלכה כר"א דהבלעה מילתא היא, אלא מטעם דאף רבנן מודו בזה כי הוי כ'אונס בדבר מצוה). וצ"ע בש"י התוס' דהק' על נהרדעי (אליבא דרש"י) ממתני', איך יתצו קו' רבינו פרץ ממערה דמשמע דלכו"ע איכא הבלעה אף דרבנן אמרי אפי' אמה אחת לא יכנס, וע"כ צ"ל דיציאה ברשות ובהיתר הוי כיציאה לדבר מצוה ולא כיציאה במזיד שלא כדין. (ואולי התוס' יתצו דאמנם רבנן פליגי על הבלעה בהאי ד"א של היוצא חוץ לתחום, אבל טעמם הוא משום דר"א ל"ח כ'תחום' אלא הוי רק היתר הילוך בעלמא, אבל לעולם מודו להבלעה בין ב' תחומין של אלפיים כגון במערה וכו'. ובגמ' שהק' מר"א על רבה זה בק"ו, דאם ר"א ס"ל הבלעה בד"א כ"ש שיהיה הבלעה באלפיים).

ואפ"ל עוד טעם בהא דס"ל לרש"י דנהרדעי בעי' הבלעה ולא ס"ל כמש"כ התוס' ד"כיון שנכנס בתחומו מפני כבוד הבריות ויצא מד' אמותיו כיון שצריך ליתן לו ד' אמות חדשות יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון", כיון דנת' לעיל שי' הרבה ראש' דבהוצרך לנקביו וכו' אח"כ הוא חוזר לד"א הראשונות, וא"כ גם כשנכנס לעיר הרי עדיין לא נעקרו לו הד"א החדשים שמחוץ לתחום, ובעי' הבלעה כדי להתיר לחזור בכל העיר ולהיעקר לגמרי מהד"א שבחוץ. (וע"ע מרכה"מ פי"ב הט"ו). אלא דילה"ק דאיזה הוספה של התרחקות מהאי ד"א יש במה שהוא נכנס בתוך העיר, והא מכיון דיצא כבר מהך ד"א הרי ל"ש לאסור אותו בכלום מחמתם ולמאי בעי' דין הבלעה. אבל זה ק' רק אי נימא דדין הבלעה נצרך להיתר לעזוב את התחום החדש, אבל אם נפרש דנצרך הבלעה כדי שלא יפקע הישן במציאות החדש, אז י"ל כנ"ל דהאי ד"א שנעזבו משום כבוד הבריות לא פקעו ועדיין הם מעכבים מלזכות בתחום הקודם אילולי

ואף לש' התוס' הוא "ללשון שני דרש"י דרבה אית ליה הבלעת תחומין מילתא היא לענין ליכנס", ומשמע דרבה מודה קצת בענין הבלעה, ואמנם לא ס"ל דיש לו ח' אלפים כחד תחומא, אבל עכ"פ יש הבלעה לענין שהתחום השני בטל ונבלע בתחום הישן, ולכן מותר לחזור ולהיכנס בישן, אבל הישן אלים טפי ואחרי שנכנס בו אסור לו לצאת ממנו שוב אל החדש. ונראה יותר דכל עיקר קו' התוס' ל"ק כלל אליבא דהר"ן, דהרי הק' על רבה איך מתיישב עם רבנן דאינהו לא ס"ל הבלעה אפי' להיכנס, ולפי הר"ן י"ל בפשיטות דאמנם רבה מתיר להיכנס כיון דעל על, אבל זה ודאי ל"מ כלפי יצא במזיד, כיון דהיוצא במזיד וחזור לתחומו אין לו אלא ד"א, ולכן רבנן אמרי דאפי' במובלע אינו מותר בתחומו הראשון כיון דיצא במזיד, והתוס' שהק' על רבה מרבנן זהו משום דס"ל דרבה מודה להבלעה לענין להיכנס.

(ואמנם מה דרש"י פי' למתני' דרבנן ור"א ביצא במזיד, י"ל דזהו משום המסק' דהכא דיש חילוק בין רשות למצוה לענין הבלעה, ולכאור' עדיין תיקשי קו' התוס' להס"ד. אלא ד"ל דלענין דין הבלעה באמת חידוש הוא הא דאמרי' במסק' דיש חילוק בין רשות למצוה, אבל לענין ההיתר של כיון דעל על הרי דין פשוט הוא דהיוצא במזיד אין לו את ההיתר של כיון דעל על, וא"כ לפי הר"ן אין להק' קו' התוס' וכו'. ואפי' אי נימא דס"ל להתוס' דרבנן אסור גם ביצא באונס, עדיין י"ל דלפי הר"ן אי"ז קו', דהרי נת' לעיל דלכאור' מה מועיל ההיתר של כיון דעל על, והרי הוא עוזב ויוצא את התחום החדש, ונת' דהתחום החדש של היוצא להציל פוקע מיד כשאין בו צורך וכד' התור"פ, וא"כ גבי האי ד"א של היוצא חוץ לתחום י"ל דהוי מעיקרא דדינא, ולא פקעי האי ד"א אפי' כשאין בהם צורך, וא"כ אינו יכול לחזור לתחומו מכוח דכיון דעל על, כי הוא יוצא מאותם ד"א, ולכן רבנן אסרי ליה. אבל לפ"ז יצא דעכ"פ הוא יחזור ויזכה בתחומו הראשון לחומרא, דאם נכנס למקום החופף בין האלפיים לד"א יהיה אסור לו לצאת מכל תחום שהוא, וצ"ע בזה).

ז"ל רש"י (בסוף ליש' קמא) "ורבה לית ליה הא דתנו נהרדעי לעיל ואי פיקח הוא עייל לתחומו וכיון דעל על", ובתוס' ועו"ר הק' עליו להוכיח דדינא דנהרדעי הוא גם לולי הבלעת תחומין. (ועי' מרומי שדה מש"כ פי' מחודש בד' רש"י, דרבה ל"ל דנהרדעי היינו דאמנם דינא דנהרדעי אינו נצרך להבלעה, אבל מאן דאית ליה דנהרדעי יש לו להתיר בהבלעה של יוצא להציל גם בלי דין הבלעה, כי יהיה לו היתר לחזור לתחומו וכיון דעל על, ומדנקט רבה דדינא דרב שימי תלוי בהבלעה ע"כ דפליג אדינא דנהרדעי). ולכאור' הרי דינא דמתני' הוא דמי שהוציאוהו נכרים והחזירוהו באונס הוא חוזר לתחומו כאילו לא יצא, וכשם שדין זה אינו מכריח דהבלעת תחומין מילתא היא, אז גם דינא דנהרדעי לכאור' אינו כולל יותר מזה. וכבר נת' לעיל באורך דדינא דמתני' אינו נצרך להבלעת תחומין, דכיון שבשעה שהחזירוהו באונס לתחומו אין לו שום דין תחום אחר אז ודאי הוא חוזר לתחומו הראשון, והבלעה נצרכת על אופן שיש לו ב' שביתות ותחומין, למימר דמ"מ לא איבד את הראשון, או עכ"פ דהשני אינו אוסר עליו. וא"כ אף בהוצרך לנקביו י"ל הכי דכיון דעל על ממש כדינא דמתני', ולמה נצרך בזה הענין של הבלעת תחומין. (וכי"ז נכלל במשה"ק התוס' ד"כיון שנכנס בתחומו מפני כבוד הבריות ויצא מד' אמותיו כיון שצריך ליתן לו ד' אמות חדשות יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון אבל הכא מכיון שיצא חוץ מתחומו וקנה לו תחום אחר לא הותר ליעקר מתחום שקבע", אבל צ"ע דלא הק' דכ"ה דינא דמתני').

ולכאור' הביאור בזה הוא דבהוצרך לנקביו נכלל יותר מדינא דמתני' דהחזירוהו כאילו לא יצא, דמכיון דהאי ד"א שקנה בחוץ לא אוסרים עליו לצאת מהם לצורך כבוד הבריות, א"כ התחום של האי ד"א מתרחב לכל המקום שהוא נצרך לו לשם כבוד הבריות, ואי פיקח הוא ועייל לתחומא, הרי הרחיב את ד' אמותיו אל תוך התחום הישן, ועדיין הוא עומד בתחום החדש שלו שנתנו לו ד"א (עם הרחבה לצורך כבוד הבריות), ולכן לולי הבלעה עדיין י"ל שלא יחזור ויזכה בתחום הישן, כי עדיין הוא עומד בתחומו החדש. (אבל עדיין ק' למה התוס' שלא סברו כן בש"י רש"י, מדהק' עליו דיש לו

ד"א ויש להם הבלעה. אבל לפ"ז מי שיצא מתחומו הרבה, והלך כל הזמן ולא עצר עד שחזר לעירו, ודאי דיני' ליה כאילו לא יצא, ול"ש בו הקנס כיון דלא גרע מהבלעת תחומין כי לא קנה שום שביטה במקו"א. אבל מי שהלך ועמד רחוק מהעיר, ואח"כ חזר אל ב' אמות קרוב לעיר, ודאי לא יועיל לו ההבלעה טפי מאם היה נכנס לעיר עצמה. ויש קצת מקור לזה, דהרמב"ן ב"רפ"כ' "מעשה שבת הנאתן אסורה וזה אינו נהנה מהן ובין תוך התחום בין חוץ לתחום אין בהם משום מלאכת שבת כיון שלמקומן חזרו, אבל תחומין משום קנין שביטה הוא והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם ואינן חוזרין לשביטה הראשונה", ומבו' דהא דאינו חוזר לתחומו זה רק מפני שקנה שביטה ד"א במקו"א, וא"כ מהלך שלא קונה שביטה אפי' אם יצא הרבה חוץ לתחום, כ"ז של עמד וקנה שביטה אם חזר לתחומו הוי כאילו לא יצא.

ובאופ"א יש לתרץ, דאמנם אם יצא מחוץ לתחומו הרבה, או אפי' שהוא מהלך כל הזמן ואינו קונה שביטה, מ"מ כבר פקע ממנו התחום הראשון לגמרי ואינו יכול לחזור לתחומו, אבל באופן שיצא מתחומו ב' אמות, וכשהוא נעצר או קונה שביטה באופן שיש לו הבלעה עם התחום הראשון, אז בכה"ג אפי' באמה הראשונה שהוא עדיין מהלך מ"מ ל"ה כיצא מתחומו לענין זה, דאמנם ודאי עובר על איסור יציאה חוץ לתחום מיד, אבל כשהוא נמצא באמות הסמוכות לתחום, אז מכיון שאם יעמוד בהם ויקנה שביטה תהיה שביטתו מובלעת עם התחום הראשון, א"כ עדיין לא פקע ממנו התחום הראשון, כיון שלא יצא ממנו לגמרי אלא מהלך הוא במקום שאם יעמוד בו או עדיין יהיה מובלע בתוך תחומו.

ובאמת כ"ז הוא רק לשי' רש"י דפי' מתני' לקמן נב, ב דאיירי ביצא במזיד ולא לדבר מצוה, ובהא נמי ס"ל לר"א דאיכא הבלעת תחומין, (ואדרבה, לפי רש"י רק בזה נחלקו רבנן, אבל יציאה בהיתר הוי כיציאה לדבר מצוה דאליבא דרב שימי אמרי' בסוג' דמודו רבנן בזה לדין הבלעה). ונת' דאע"ג דיצא במזיד הרי מפסיד את תחומו, מ"מ ע"י הבלעה הוי כאילו לא יצא, ובשעה שהוא מהלך אז נת' בב' אופנים, או דכ"ז שלא קנה ד"א אחרים עדיין לא הפסיד את תחומו, או דכיון שהוא עומד במקום שאם יעמוד בו יהיה לו הבלעה עם תחומו אז הוי כאילו לא יצא.

אבל מצינו לכא"ו פלוג' עם רש"י בזה, דהנה בהשג' הראב"ד בפכ"ז הי"א כ' "קיימא לן הבלעת תחומין מילתא היא בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס כדאמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על, מעתה מי שיצא חוץ לתחום אמה או מי שהחשיך לו חוץ לתחום אמה שהוא אנוס בריחוק אמה אמאי לא יכנס הרי יש לו לילך ארבע אמות לאיזה צד שירצה ונאמר כיון דעל על הילכך לא משכחת לה למתניתין אלא אליבא דר' יהודה וכשביירר לו לצד החיצון", ואף בהי"ז כ' "כל מי שיצא באונס וארבע אמות שלו מובלעות יכנס כדאמרי נהרדעי", וצ"ע למה לא משכח"ל למתני' אלא אליבא דר"י וכשביירר וכו', והרי שפיר איכא לאוקמיה ביצא במזיד, כיון דדינא דנהרדעי הוא רק ביצא באונס. וכה"ק בקר"א בסוג', וע"ע בחזו"א סי' קט סק"ו.

וצ"ל דפשיט"ל להראב"ד דביצא במזיד ודאי לא איירי מתני', כיון דבהא ל"ש הבלעת תחומין ואף ר"א יאסור בזה, כי כיון דביצא במזיד נעקר לו תחומו אז ודאי שאם יחזור לעירו ע"י הבלעה אינו עדיף מאם חוזר לעירו ממש דל"מ. (ובחזו"א סי' פ לדרך נב צידד בזה, ז"ל "רש"י ד"ה מתני', במזיד ומדעת, אע"ג דאמר לעיל מא, ב יצא לדעת והחזירוהו נכרים אין לו אלא ד"א צ"ל שא"ה דעדיין לא יצא למקום שאי אפשר לחזור, ומיהו רבנן פליגי אף ביצא בשוגג כדאמר לעיל מד, א וקמבעיא ל"ה הלכה כו' או אין הלכה כו' וטעמא משום דכל שאינו יוצא מתחומו של עכשיו אינו שב לתחומו, וכמש"כ תו' שם ד"ה או, ולפ"ז נראה דק"ל כר"א אפי' במזיד כדמסיק לעיל דהלכה כר"א, אבל י"ל דדוקא בשוגג פליגי אבל במזיד מודה ר"א דאינו חוזר לתחומו כדן יצא לדעת והחזירוהו נכרים"). וצד זה מפו' בראבי"ה בס"י ת, ז"ל "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת. פירש רבינו שלמה כגון שיצא בדעת. ולי נראה כגון שיצא שלא לדעת דוקא, אבל יצא לדעת מספקא לן מאי קסבר

דין הבלעה. וכאן יש להוסיף כנ"ל, דהבלעה מהני כי משום כבוד הבריות אז הוי כאילו התחום מתרחב לכל מקום הנצרך לו, ואי"ז היתר בעלמא לצאת מד"א, ומכיון דהתרחב תחומו משום כבוד הבריות אל תוך העיר, אז שייך בזה הבלעה. (גם י"ל דבדרך הליכתו אל העיר הוא קונה כל רגע ד"א, ובזה יהיה שייך ההבלעה).

והנה בריטב"א הביא טעם אחר לפרש למה דינא דנהרדעי לא תלי בדינא דהבלעה, ז"ל "דעד כאן לא אמרו חכמים דהבלעת תחומין לאו מילתא היא אלא במי שנתנו לו חכמים כבר תחום או גבול מסוים כעין הא דרב שימי אי נמי במי שיצא מחוץ לתחום שנתנו לו חכמים ד' אמות לתחומו, שאע"פ שהם מובלעים בתחומו הראשון אמרו רבנן לא יכנס שכבר נעקר תחומו הראשון וזכה במקום הזה בחלופה, אבל כל שיצא לו מתחומו ואינו חוזר וזוכה בגבול מסוים אלא בדבר שאין לו גבול כגון הנכנס ע"י מחיצות כעובדא דנחמיה או הנצרך לנקביו שאין לדברים אלו שיעור, כי זה היה יכול ליכנס במחיצות עד עירו וזה היה יכול ליכנס הרבה עד שימצא מקום צנוע, כהא ודאי כיון דעל על ויש לו הבלעת תחומין", וע"ע בתורי"ד מש"כ כע"ז.

והיה אפשר לבאר דהכוונה היא דמכיון דאין לו כעת תחום קצוב אז ע"כ הוא צריך לקנות תחום חדש ולכן חוזר וזוכה בכל התחום הישן וכעין תי' התוס', אבל לשי' הריטב"א הוא דמדין הבלעת תחומין קאתי' עלה, אלא דבהאי הבלעה כו"ע מודו, ועוד דהרי התוס' כ' בעובדא דנחמיה דרק לכשיפלו המחיצות אז חוזר וזוכה בכל תחומו הישן, ואילו בריטב"א מבו' דגם בשעה שהמחיצות עדיין קיימים. (וכן מפו' בדבריו בע"א שכ' "ושמענין מהכא דלר' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה, שאם לא כן הכא דלא מלו גברי ונשאר שתי אמות היאך יכנס באותן שתי אמות"). אלא הביאור הוא דבאמת הוי סברא מסויימת בתחום שאין לו גבול, דכיון דיכול להיכנס על ידו בכל מקום בתחום הישן אז בהא לכו"ע איכא הבלעת תחומין, כיון דהתחום החדש אינו אוסרו בשום מקום מהתחום הקודם. ובנו"א יש לבאר, דבאמת הבעיה של הבלעת תחומין היא מכוח הסתירה שבין התחומין, (דמה"ט בגג המערה דאין סתירה בין התחומין כי הכל בא מכוח שביטה אחת אז כו"ע מודו להבלעה), ולכן תחום שאין לו גבול ומידה ע"כ אינו נסתר ע"י תחום אלפיים, דהרי משום כבוד הבריות או ע"י היתר מחיצות הוא יכול להלך יותר מאלפיים, ולכן בהא לכו"ע איכא הבלעה.

בהאי דינא דיצא לדעת אפי' חזר לעירו אין לו אלא ד"א, נת' לדון האם זהו מעיקר הדין כיון דעקר בדעת מתחומו הראשון, או דהוי מטעם קנס על היוצא במזיד. ויל"ע אם זה מטעם קנס, אז מאי מהני הבלעת תחומין (לרבי אליעזר) דסו"ס לא יהיה עדיף מאם חזר לתחומו דאין לו אלא ד"א ול"א כאילו לא יצא, מחמת האי קנס. (ולדוג', הרי לדעת רש"י דנהרדעי הוי מדין הבלעה, מ"מ הר"ז ברור דהבלעה אליבא דר"א יש גם ביצא במזיד, ואילו דינא דנהרדעי הוא דוקא בהוציא והוה באונס. וע"כ דביצא במזיד שהפסיד את עירו ל"ש הבלעה כלל, כיון דהתחום הראשון כבר פקע ממנו לגמרי, שהרי אפי' אם יחזור אליו לא יזכה בו, וכ"ש כשחוזר אליו רק ע"י הבלעה).

וצ"ל דמ"מ ע"י ההבלעה הוי כאילו לא יצא לרגע, ואף דעבר על איסור תחומין מ"מ ל"ש לקנוס את מי שלא יצא מתחומו. (וזה אפי' אם טעם הדין הוא מצד קנס, וכ"ש אם טעם הדין הוא מחמת העקירה בדעת, דל"ח שעקר מתחומו אם הוא עדיין מובלע בו). אלא דאכתי תיקשי להנך דס"ל כשי' הראב"ד דמהלך אינו קונה שביטה (אי נימא דה"ה דאינו קונה ד"א), וא"כ בשעה שיצא אמה אחת ועדיין לא נעמד הרי יש כאן יציאה גמורה מן התחום, ורק אח"כ בשעה שעמד ויש לו קנין שביטה של ד"א או יש לו הבלעת תחומין, וא"כ מיד ביציאתו בשעה שהוא עדיין מהלך ואין לו שביטה ואין לו הבלעה, מיד יפסיד את תחומו הראשון לגמרי, ואיך יחזור ויקנה אותו ע"י הבלעה כיון דכבר אי"ז תחומו כלל.

וצ"ל לאידך גיסא דל"ש לקנוס מי שאין לו שביטה וד"א במקום אחר, ולכן בשעה שהוא מהלך אין עליו קנס, ובשעה שעמד קונה

שקיבל, אבל כשנכנס ע"י מחיצה ונפלה המחיצה או בנכנס מפני כבוד הבריות ואיבד את הד"א שבחוץ אז ל"ש לאסור מצד עזיבת הד"א החדשות, וממילא פשוט שהוא חוזר לתחומו. אבל התוס' לא כ"כ בפשיטות אלא האריכו לבאר חילוק בין אם בא לקנות ד"א חדשות דאז חוזר וקונה את תחומו, ובין אם יש לו ד"א דאין לו טעם לקנות שוב את תחומו.

והנה כלפי נהרדעי י"ל להתוס' ס"ל דההיתר של כבוד הבריות ל"ח כיציאה גמורה מהד"א הראשונות, אלא יש להם הרחבה כפי הנצרך, ולכן היה עדיין צריך הבלעה כדי להתיר לצאת מהד"א שבחוץ שהתרחבו לכאן, אלא דמ"מ בזה בא היסוד דכיון דצריך ליתן עוד ד"א אז חוזר לקנות את תחומו. אבל במחיצות שנפלו לכאן זה דבר פשוט שכבר אין לאסור אותו מצד היציאה מהם, שהרי כבר נפלו, ומה האריכו התוס' לבאר שהוא קונה את תחומו הישן כי צריך לקנות ד"א חדשות, והו"ל בפשיטות דכיון דעל על לתחומו הישן ואין שום מקום לאסור עליו. ואולי ס"ל להתוס' דבאמת מי שיצא מתחומו אפי' באונס או בהיתר או בעצם נאבד לו התחום, והוא צריך לחזור ולקנות אותו, ואין לומר בסתמא שאם חוזר כאן בהיתר אז קונה את התחום הישן, אלא רק מפני שהוא אמור לקנות ד"א ואז אמרי' דע"ז הוא חוזר וקונה את התחום הקודם. (אבל תוס' לא העמידו שכל דבריהם באים לבאר גם את דינא דמתני' במי שהוציאוהו והחזירוהו). אבל לכאן ק' לומר כן, דהרי חזי' בעובדא דנחמיה דאיכא הבלעת תחומין כשחזר סמוך לתחומו ע"י מחיצות, ואי נימא דכל זמן שלא חזר לא קנה את תחומו הראשון, אז איך יתחיל כאן הבלעה, (אא"כ נימא כהירו' הנ"ל דשייך הבלעה גם בתחום שלא היה בו).

ויותר נראה מבו' כאן דהנכנס ע"י מחיצות ונפלו, אז באמת היה ראוי ליתן לו ד"א קודם שיחזור ויקנה את תחומו הישן, כי אחרי שנפלו המחיצות א"א לדון אותו כבא לכאן באונס צדדי, אלא גדר ההיתר של המחיצות זה להרחיב את הד"א, וממילא בשעה שנפלו אז היה ראוי לצמצם את הד"א חזרה למקום שהוא עומד בו, וזהו שהאריכו התוס' לדון דמ"מ כיון דבאים ליתן לו ד"א אז הוא חוזר וזוכה בתחומו.

והתנן ר"א אומר שמים יכנס וכו'. האחרו' דנו בהאי ד"א של היוצא חוץ לתחום אי הוי בגדר 'תחום' להתיר לו לילך ד"א, או דאין לו היתר ותחום כלל אלא דר"א זהו מקומו. ולכאן אם זה לא בגדר תחום אז לא יהיה שייך בזה ענין של הבלעת תחומין, ובאמת לש' הרמב"ן במלחמות בסו"פ הוא 'והוי יודע שלא נחלקו ר"א ורבנן בהבלעת תחומין אלא בעומד בתחום שני שאינו יוצא ממנו לתחום ראשון אע"פ שמובלעין זה בזה כגון היוצא אמה אחת חוץ לתחום שתקנו לו חכמים ארבע אמות ועומד בהן דאסור לו לצאת מהן שזהו תחומו', (אבל לא בא לבאר שם איך שייך הבלעה, אלא למה אסור לצאת מהשני 'שזהו תחומו'). ולישנא דהירו' בפירקין אולי מתפרש דאבע"ל בהא, דאי' שם 'ר' יודה בן פזי בעי ארבע אמות שאמרו תחום הן או אינן תחום', (ועי' או"ש פ"ח ה"ב, ובמרכה"מ הל' שבת פ"ב ה"ט). ובאמת מצינו בתורא"ש ותור"פ לקמן ס, ב שכ' בשם ר' אלחנן בין ד' אמות של מי שלא קנה שביטה דהוי כענין תחום, ובין ד"א של יוצא חוץ לתחום, עי"ש. ועי' דבר"י סי' ט דר"ל דבהא נחלקו ר"א ורבנן אי האי ד"א הוי כענין תחום ושייך ביה הבלעת תחומין או לאו, וזהו דאמרי' דר"א לטעמיה דס"ל והוא באמצע, והיינו דר"א הוי תחום וע"כ הוא באמצע, ואי"ז בגדר היתר בעלמא שיברור אותו לרוח שירצה. (והיינו דאם הוא באמצע אז יש לו תחום של ד' אמות, אבל אם יש לו ד"א לכל רוח, ע"כ דהוי היתר הליכת ד"א, כי הרי אין תחום של ח' אמות, וכ"ש למ"ד דבורר ד"א לאיזה רוח שירצה דודאי אי"ז תחום אלא היתר הליכה).

בתור"פ בע"א דן בקו' התוס' למה במלו גברי מותר לחזור לכו"ע אף לרבנן דל"ל הבלעה, ותי' כד' התוס' באורך, והוסיף להוכיח מינה דאף דינא דנהרדעי אינו תלוי בהבלעה, ואח"כ כ' 'ועוד נראה למ"ר שיחיה, דדוקא גבי תחומין של מידה שייך הבלעה, משום דר' אמות נפקא לן מקרא מתחתיו, אבל היתר מחיצה לא שייך הבלעה שאינו מענין תחומין'. ומסדר הדברים היה לכאן נראה דבא לומר

רבי אליעזר. וראיה מההיא דנחמיה תלמידך שרוי בצער, דשלא לדעת היה, ואפילו הכי אסיקנא דכרבי אליעזר קא מיבעיא ליה".

ועכ"פ מה"ט הוא דכ' הראב"ד דליכא לאוקמיה למתני' אלא כשביירר וכו', כי ביצא לדעת אף לר"א ליכא הבלעה, וביצא שלא לדעת הא אמרי נהרדעי דיכנס לתחומו וכיון דעל על, וע"כ דמתני' אליבא דר' יהודה וכשביירר לו לצד החיצון. ומוכח לש' הראב"ד והראב"ה, דהא דאמרי' אליבא דרב שימי בסוגיין דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה, דלא התיירו רבנן אלא ביצא לדבר מצוה ממש, אבל יצא באונס ל"ה כמצוה, ובהא פליגי רבנן ול"ל הבלעת תחומין. אבל עכ"פ לדידן איכא הבלעה גם ביצא באונס, מדינא דנהרדעי דאמרי כיון דעל על, וכמש"כ הראב"ד ד"הבלעת תחומין מילתא היא בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס כדאמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על, וכיון דקי"ל כנהרדעי דלא רק לדבר מצוה יש הבלעה אלא גם באונס, אז ע"כ צריך לאוקמי מתני' כשביירר וכו' ואליבא דר"א. וז"ל הראב"ד בכתוב שם בסו"פ, "והא דתנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, ועלה כתב הרי"א פ"ז ו"ל והלכתא כת"ק וכו'. אמר אברהם: ... לנקביו, ולא נהירא לן ליכנס חוץ לד' אמות שלו ... באונס או בשוגג, אבל במזיד לא קאמר ולדבר הרשות נמי שהוא קרוב למצוה שרינן ליה, אבל במזיד במתכוין לעבור לא קאמר", ומבו' להדיא מתוך הדברים דר"א לא קאמר במזיד.

ונראה להוכיח דדעת הרמב"ן בזה היא כשי' רש"י ולא כראב"ה וראב"ד הנ"ל, דהנה הרי שי' הרמב"ן בר"פ דהא דאמרי' ביצא לדעת אין לו אלא ד"א אין הכוונה דוקא ביצא באיסור, אלא אפי' אם יצא בהיתר כגון לעדות קידוה"ח ה"ה בכלל יצא לדעת דאין לו אלא ד"א (מעיקר הדין). וא"כ גם בהבלעת תחומין האמור ביוצאים להציל יל"ה"ק דאיך מהני הבלעה והא בשעה שיצא מיד איבד את תחומו הראשון, והבלעתו היא למקום שכבר איננו תחומו, וע"כ דשייך הבלעת תחומין גם כה"ג, משום דע"י הבלעה הוי כאילו לא יצא, וכלש' החזו"א הנ"ל ד"עדדין לא יצא למקום שאי אפשר לחזור", וה"ה בהבלעה דר"א במי שיצא ב' אמות דאפי' ביצא מזיד אמרי' הבלעה והוי כאילו לא יצא.

ועכ"פ להנך ראש' דס"ל דחילוק הגמ' בדעת רבנן בין רשות למצוה היינו דכל דיצא בהיתר או באונס יש לו הבלעה ורק ביצא במזיד אין לו הבלעה, א"כ י"ל דבהא נחלקו ר"א ורבנן, דהרי לכו"ע הבלעת תחומין מילתא היא, אלא דס"ל לרבנן דכיון דיצא במזיד או נעקר ממנו תחומו הראשון לגמרי, ואילו ר"א ס"ל דמהני הבלעה למימר דמעיקרא חשבי' ליה כאילו לא יצא כיון דהוא מובלע עדיין בתחומו. וכע"ז כ' בגאו"י. (ובחזו"א סי' קט סק"א כ' 'ונראה דגם רבנן מודים ביצא באונס וכדאמר לקמן מה, א ביצא לדבר מצוה, והא דאמר הלכה כר"א היינו כה"ג ביצא באונס הלכה כר"א דבזה מודים חכמים, והנה אמרו לעיל מא, ב אי עייל לתחומו מפני כבוד הבריות כיון דעל על, ונראה דדוקא בהוציאוהו שלא בטובתו הדין כן אבל יצא לדעת לא אע"ג דחזר בהיתר וכדאמר שם ביצא לדעת והחזירוהו שלא לדעת וכ"ה בהדיא בש"ע סי' תו, והנה ל"פ ר"א בזה, והא דמתיר ביצא אמה אחת ליכנס וחוזר לתחומו הראשון משום דהבלעת תחומין מלתא היא כדאמר מד, ב וחשיב כאילו עדיין לא יצא, ולפ"ז לרבנן דאמרי הבלעת תחומין לאו מלתא היא היינו דחשיב כיצא ואח"כ נתחדש לו היתר להכנס וכמו הוצרך לנקביו והלכך ביצא לדעת לא מהני הבלעת תחומין אבל יצא בשוגג כיון שחזר לתחומו בהיתר שב לתחומו הראשון").

הנה התוס' כאן וכן לעיל ע"א בעובדא דנחמיה (וכן בתורא"ש ותור"פ) האריכו לבאר למה בנהרדעי או בנחמיה אם מלו גברי ל"ב לדין הבלעה ואפי' לרבנן דל"ל הבלעה מ"מ ה"ה חוזר לתחומו הראשון. ולכאן היה להם לומר בפשיטות דאם חוזר לתחומו הראשון בהיתר (אחר שיצא ממנו בשוגג או בהיתר) אז ע"כ אמרי' דכאילו לא יצא, וכדינא דמתני' בהוציאוהו והחזירוהו, והא דבעי הבלעת תחומין במי שעומד אמה א' חוץ לתחום, כי בלאו הבלעה אז אסור לו ליכנס בתחומו מצד שהוא עוזב את התחום החדש

ר' אליעזר משום דקי"ל דהבלעת תחומין מלתא היא כלומר שאם היה קצת מה שהוא יכול להלך עכשיו מובלע בתוך התחום שיצא ממנו הרי הוא כאילו לא יצא כמו שיתבאר לפנינו בבבבב מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת וא"כ בכאן כיון שיש לו ד"א והוא לא הרחיק אלא אמה יש לשאול למה לא יכנס ופירש רבינו ושאיין לו הד' אמות אלא כלפי פניו כשהיה מהלך וכרבי יהודה דאמר דאין לו אלא ד"א לרוח אחת במשנה שהזכרתי פ"ב. ואעפ"כ יש לתמוה דהא ר' יהודה לאי זה רוח שירצה אמר ואמרו שם ומודה ר' יהודה שאם ברר שאינו יכול לחזור בו וא"כ זה שלא ברר לו עדין יכול לברור. ומדברי רבינו נראה שכיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו. וזה דחוק. והרשב"א ז"ל כתב שדעת רבינו הוא בשברר לצד החיצון אלא שהיה לו לפרש. גם בהשגות העמידו סברת ת"ק כר' יהודה ובשברר לצד חיצון.

וצ"ע דא"כ מאי מקשי' הכא על רב שימי להביא סייעתא לרבה מרבנן דר"א, עד שנצרכו לחלק בדעת רבנן בין רשות למצוה, והא טעמא דרבנן הוא משום שביירר תחומו לצד השני, אבל לעולם גם הם מודו לדין הבלעה בין במצוה ובין ברשות. ואולי כ"ז הוא בכלל תי' הגמ' ד"עך כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה, והיינו בדבר מצוה דיש לו אלפיים לכל רוח אז איכא הבלעה משא"כ לדבר הרשות שהוא בורר לו ד"א לרוח אחת כנגד פניו ואין כאן הבלעה. אבל אכתי תיקשי הא דתלי עובדא דנחמיה בלא מלו גברי בפלוג' ר"א ורבנן, והתם ליכא למימר דברר את הד"א כלפי חוץ לתחום כי הרי פניו הם לעבר התחום. (ואולי במוקף מחיצות אז ע"כ זה נברר לו לתוך המחיצות. וית' כע"ז בד' התוס' לקמן ס, ב ד"ה כאן שלא הק' ק' האחרונה אלא אליבא דר"א). ועכ"פ לפ"ז נחא יותר לש' הגמ' מעיקרא דאמרי' "מאי לאו רבי אליעזר לטעמיה דאמר והוא באמצען וארבע אמות דיהבו ליה רבנן כמאן דמיבלען דמו וקאמר יכנס", ונתקשו הראש' בביאור דבר זה, ולהנ"ל נחא כי רק לר"א דהוא באמצען יש כאן נידון של הבלעה משא"כ להחולקים על ר"א. ואולי אפ"ל עוד, דאליבא דרבנן דיכול לברור ד"א אל חוץ לתחום אז כבר ל"ש לומר דע"י ההבלעה הוי כאילו לא יצא, ורק לר"א דע"כ הוא מובלע בתחומו, אז אפי' שיצא במזיד, מ"מ לא איבד את תחומו הישן, כי בהכרח הוא עדיין מובלע בו והוי כאילו לא יצא.

ואולי באמת יש כאן ב' ענינים, דר"א ס"ל דהבלעה מילתא היא ולכן הוא מתיר לחזור לתחום הישן, אבל הא דאמרי רבנן אפי' אמה אחת לא יכנס זה דבר הצריך ביאור דלמה נאסור עליו ליכנס לכה"פ לסוף תחומו במקום שהוא עדיין בתוך הד"א שיש לו חוץ לתחום. וכבר עמד בזה הריטב"א וכו' "תנן ר' אליעזר אומר שתיים יכנס. פי' יכנס לעירו", ובהא פליגי רבנן דלא יכנס לעירו, אבל את שיעור אמותיו ודאי יכול להיכנס. (ועי' ריטב"א מה, א מה שפי' הא דאמר ר"מ התם לא יכנס. וכן עי' רבינו ס"י תב. וז"ל תור"פ לעיל לח, ב דכי מעיינת שפיר בכל הני דקתני יכנס במס' עירובין דאינו ר"ל יכנס ממש למקום שמפורש, אלא ר"ל יכנס להיות דין אחר, וכן לא יכנס ר"ל שיכנס למקום שמפורש אלא שלא יכנס להיות לו דין אחר"). ועי' בדבר"י ס"י ט שכ' טעם לאסור את הכניסה לעיר אפי' באמה אחת. (ויל"ד עוד אי נימא דמותר לו להיכנס בתוך העיר במקום שהוא עדיין גם בתוך הד"א שבחוץ, האם נימא דכבר יהיה לו אסור לחזור חזרה לאמותיו שבחוץ לתחום כי הוא יוצא מהתחום הישן, או דהתחום הישן נעקר לו לגמרי בין לקולא ובין לחומרא. וצ"ע).

ולזה ע"כ צריך לאוקמיה מתני' אליבא דר"י וכשבירר לו הד"א לצד השני, ואעפ"כ יש ללמוד מדברי רבנן דל"ל הבלעה, כיון דאם יש הבלעה אז לא נדון אותו כבורר תחומו לפי עבר פניו כיון דעדיין הוא מובלע בתחומו הקודם. וצ"ע. (ובצ"פ הל' כלאים פ"י הל"א כ' וזהו ג"כ טעם רבינו בהל' שבת פכ"ז הי"א מי שיצא חוץ לתחום כו' ע"ש בהשגו' ודברי רבינו שם תמוהים דמה טעם הוא זה ומ"ש ממחיצה אך כך דכיון דאמרינן דד"א מתחילין במקום שהוא עומד וע"כ לעולם אם נימא דהבלעת תחומין הוה וא"כ יש לו תחום שבת וד"א ואנן לא תיקנו לו רק ד"א בלחוד וא"כ נמצא נעקר התקנה לעולם דהרי זה נקרא יצא חוץ לתחום כיון דיכול להלך הד"א לצד

בזה עוד תי' למה במלו גברי מותר לכו"ע ואפי' אם הבלעה לאו מילתא היא, וזהו שכ' דמחיצה לא דמי לר"א דתחתיו, ולכן במחיצה מותר לחזור גם בלי הבלעה, ואולי הביאור הוא על דרך מש"כ הריטב"א דמחיצה היא תחום בלי קיצבה ולכן לכו"ע אמרי' בה הבלעת תחומין, וכע"ז כ' גם בתור"ד. אבל מלשונו נראה ל"כ דהרי לא כ' דבהיתר מחיצה לא בעי הבלעה או דאיכא הבלעה לדברי הכל, אלא כ' דלא שייך בזה הבלעה. וא"כ נראה דכוונתו להכריח את הק' הראשונה, (וממילא להכריח את הת' דכיון דנפלו המחיצות שאני), כיון דאפי' למ"ד הבלעה מילתא היא, זה שייך דוקא בתחום אלפיים או בד"א דתחתיו, אבל מחיצה אינה מענין תחומין כלל.

ואולי הביאור בזה הוא, דהנה הריטב"א בע"א כ' דהמוקף מחיצה מחוץ לתחומו יש לו עוד ב' אמות לכל רוח מחוץ למחיצה, ולכא' הביאור בזה הוא דהיקף המחיצה אינו בא רק במקום הד"א, אלא כל מה שבתוך המחיצה הר"ז כמקום עמידת רגליו ממש, ולכן יש לו ד"א חוץ לזה, וא"כ זוהי סברת התור"פ דעל מחיצה ל"ש לומר הבלעת תחומין כיון דאיננה באה בתורת תחום אלא כמקום עמידת רגליו ממש. ועכ"פ לעיל נת' מכוח זה גם הסברא ההפוכה שכ' הריטב"א דבמחיצה לכו"ע אמרי' הבלעת תחומין, (ובנוס' א' נת' דכיון דהמחיצה אין לה קיצבה ויכול להגיע איתה לכל מקום בתחום הישן אז יש בזה יותר טעם להבלעה, ובנוס' שני נת') דכיון דהמקום שבתוך המחיצה הוא כעמידת רגליו ממש, אז אין כאן סתירה בין ב' השביתות, דשפיר יש לו את מקום עמידת רגליו ועוד אלפיים, ולפיכך בהא פשיטא לכו"ע דהבלעה מילתא. (דכן יש לבאר גם בתי' הגמ' על מערה, דאין הכוונה רק דמכיון דהוי מכוח שביתה אחת אז אמרי' טפי הבלעה, אלא דכל החיסרון של הבלעה הוא כשבא ליישב סתירה בין ב' שביתות, משא"כ במערה דב' השביתות אמת, וה"ה הכא דאין סתירה בין תחום אלפיים למקום עמידת רגליו. ובלא"ה נת' דכיון דתחום של מחיצה אין לו גבול ומידה ויכול להיות גם יותר מאלפיים, אז אין סתירה בינו ובין תחום אלפיים).

ובמש"כ בתור"פ להוכיח דלא כרש"י דנהרדעי תלי בהבלעה מהא דמלו גברי אינו תלוי בהבלעה, לכא' י"ל בפשיטות דהא ודאי דבמלו גברי ונכנס לתחומו וקעת נפלו המחיצות, דודאי גם בלי הבלעה דינו הוא כמי שהוציא והחזירוהו באונס דה"ה חוזר לתחומו, דהרי אין לו קעת אחרי נפילת המחיצות שום תחום חדש לאסור אותו לצאת ממנו, ורק גבי נהרדעי ס"ל לרש"י דחשיב כאילו עדיין הוא עומד בד"א שיש לו חוץ לתחומו, וכש"נ דהיתר של כבוד הבריות מרחיב את הד"א, (או מפני דאכתי נשאר לו הד"א למאן דס"ל דחוזר אליהן), ולכן בעי טפי לדין הבלעה כי בחזרה לתחומו הישן הוא עוקר מהד"א שיש לו חוץ לתחומו והורחבו לכאן מדינא דכבוד הבריות. (וז"ל החזו"א ס"י קט סק"ב "ויש לעי' א"כ במלו גברי נמי למה נכנס לתחומו ושב כבתחלה הלא בזמן שהוא בתוך המחיצות הרי יש לו עכשו תחום דידי' תוך המחיצות ולמה מותר לו ליכנס לכל תחומו, ואפשר דבאמת אינו רשאי לצאת מתוך המחיצות ולחוץ אלא בזמן שמתפורזין האנשים ואבד לו תחומו וזכה בתחום הראשון, ולפ"ז אם הוציא והחזירו חוץ לתחום והקיפו נכרים מחיצות והוא בתוך המחיצות ועכשו הקרפף תחומו והוא מובלע בתחום הראשון אינו נכנס לתחום הראשון לדעת הרמב"ן דאין הלכה כר"א אף ביצא באונס, ואפשר דכל שניתן לו ד"א ואח"כ הקיפוהו מחיצות ונמצא שהוא מובלע תוך התחום חוזר לתחומו כיון שהוא יוצא מתחום ד"א שלו ע"י היקף המחיצות מהני הבלעת תחומין אף לרבנן דר"א").

וז"ל הראב"ד בהשג' פכ"ז הי"א "מכדי קיימא לן הבלעת תחומין מילתא היא בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס כדאמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על, מעתה מי שיצא חוץ לתחום אמה או מי שהחשיך לו חוץ לתחום אמה שהוא אנוס בריחוק אמה אמאי לא יכנס הרי יש לו לילך ארבע אמות לאיזה צד שירצה ונאמר כיון דעל על הילכך לא משכחת לה למתניתין אלא אליבא דר' יהודה וכשבירר לו לצד החיצון, ואף ש' הר"מ שם כן היא לפמש"כ המ"מ, ז"ל "וכ' רבינו טעם לדברי ת"ק במחלוקתו של

תאמר דלא שתק להודות כדבריו מ"מ יש לך לומר דרבה מחלק בין הבלעה זו לאותה הבלעה דיוצא ברשות כי היכי דלא תקשי מדידיה אדידיה דאמר דלדבר מצוה מודו ליה, וצריך לבאר מה החילוק לפי רבנן דלדבר מצוה אית להו הבלעה ואעפ"כ ס"ל לרבה דהבלעה לאו מילתא. ולכאור' מה שאפשר לחלק בזה דס"ל לרבה דאמר' הבלעה של ד"א עם אלפיים, אבל ל"א הבלעה של ב' תחומין של אלפיים, והטעם לזה כי נת' לעיל דיש דין הבלעה שבא רק להתיר לילך מתחום לתחום והוא קיל טפי, ויש דין הבלעה שבא לפתור את הסתירה בין ב' התחומין, ובהא ס"ל לרבה דהבלעה לאו מילתא, וס"ל דב' תחומין של אלפיים הם סותרים זא"ז, אבל תחום של ד"א אינו סותר תחום של אלפיים. והנה הרשב"א מבאר את תי' הגמ' על מערה דמכיון דהוי מכח שביתה אחת אז אמר' טפי הבלעה, אכן לפי החילוק הנ"ל בשי' רבה אז התי' הוא יותר פשוט דבמערה אין כלל סתירה בין ב' התחומים אלא שניהם אמת, ולא נצרכא דהבלעה אלא להתיר לילך מתחום לתחום. (ומשום כך דהרשב"א פי' את התי' בגג המערה כנ"ל, לכן יכול לומר סברא בדעת רבה לחלק בין ד"א לאלפיים, דבד"א אין סתירה לאלפיים כמו בב' תחומין של אלפיים, אבל אם הרשב"א היה מפרש כך את התי' ממערה מצד שאין סתירה בין התחומים, אז לא היה מקום לשאול מפלוג' ר"א ורבנן, ודו"ק).

ונראה דכך מבו' בתור"פ בתי' הגמ' על מערה, דאין הכוונה דכיון דבאים מכוח שביתה אחת אז אמר' בהו טפי הבלעה, אלא דהבלעה בין תחומין שאין ביניהם סתירה קילא טפי, כי לא נצרכת הבלעה להעמיד את ב' התחומין אלא רק להתיר לילך מזה לזה. דהרי בתור"פ ביאר בהרחבה (אליבא דל"ק) טעם הדבר דלפי רב שימי בשעה שחזור לתחומו יש לו רק את התחום הישן ופקע ממנו החדש, כי לא תיקנו לו חכמים את התחום החדש אלא במקום הצורך, והוסיף לומר דלכן אין קו' מגג המערה לרב שימי אלא רק לרבה, כי לרב שימי החילוק מבואר למה במערה יש ב' תחומין וביוצא להציל כשחזור לישן מפסיד את החדש, ובתי' הגמ' דשביתה מבעו"י שאני נראה בדבריו שזה על דרך סברת המקשן בדעת רב שימי כנ"ל, כן הוא לפי התרצן גם אליבא דרבה. והביאור, כי הרי ככל שיש יותר הבלעה זה סיבה לומר גם אליבא דרב שימי דלא יתבטל לו התחום החדש, (כדחזי' אליבא דל"ב דיש לפי רב שימי ח' אלפים, ורבה ביטל לו את התחום הישן כיון דס"ל דהבלעה לאו מילתא, והיינו דאי"ז מחלוקת צדדית כמה התקנה של יוצא להציל נפקעת מחוסר צורך, אלא ההבלעה מקיימת את התחום החדש, אי משום דע"י ההבלעה הו' כחדא וא"א שיבטל לחצאין, ואי משום דע"י ההבלעה הו' כאילו עדיין לא יצא מהתחום החדש, וא"א שיבטל ועדיין הוא עומד בו), וא"כ כשם שהיה פשוט למקשן אליבא דרב שימי דלא תועיל ההבלעה ביוצא להציל כבמערה ליתן לו את ב' התחומין, כ"ה להתרצן אליבא דרבה דמהני הבלעה במערה כי ב' התחומין קיימים ואין ביניהם סתירה, אבל ביוצא להציל לא תועיל ההבלעה ליישב הסתירה בין ב' התחומין. ודו"ק.

ז"ל הקר"י פכ"ז "מי שיצא חוץ לתחום שנים עשר מיל אפילו אמה אחת נראה דלא יכנס מדאורייתא דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני דלא פליגי אלא ברבית קצוצה כדאיתא התם בתמורה דהכא מודה אביי דקאמר קרא ממקומו דהוא שנים עשר עשר מיל מדאורייתא ואם יצא מקום שיצא לאו מקומו הוא ואין לו אלא ארבע אמותיו ואפילו הוציאוהו עכו"ם או יצא שלא לדעת ואם חזר וכל שכן חזיריהו כאילו לא יצא מדאורייתא דמקומו הו", וצ"ע.

מערה שבתוכה ד' אלפים

אמר ליה אביי לרבה ואת לא תסברא דהבלעת תחומין מילתא היא ומה אילו שבת במערה שבתוכה ארבעת אלפים ועל גגה פחות מארבעת אלפים אמה לא נמצא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה אמר ליה ולא שני לך בין היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום להיכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום.

מבו' כאן בפשיטות דאמנם לא דינינו את כל גג המערה כמקום שביתה, אבל מ"מ ליד כל פתח של המערה יש לו אלפיים לכל רוח.

אחר לגמרי משא"כ אם נימא כמ"ד והוא באמצען אז לא יצא כלל חוץ לתחום ולא נתבטל התקנה, וע"ע בדבריו הל' סוטה פ"א הי"ד).

ונראה יותר, דהנה לר' אליעזר מבו' דאיכא הבלעה לא רק במובלעות אלא גם בדבוקות, וק' א"כ למה במערה דאיכא הבלעה (כי היתר חשיב כדבר מצוה, או להמסק' כי בשבת מבעו"י איכא הבלעה לכו"ע), אין היתר אלא כשגג המערה הוא פחות מד' אלפים, והא בדבוקות נמי איכא להתיר ע"י הבלעה. (ואמנם לש' הירו' בסופ"ה הוא "אם היתה גגה של מערה ארבעת אלפים אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה", ול"ב ד' אלפים פחות משהו, אף דלגבי עיר העשויה כקשת אי' בירו' "עיר שהיא בנויה כמין קשת אם יש בין זו לזו ארבעת אלפים חסר אחת מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה", ויבו' עוד להלן). ונת' לעיל דצ"ל דמאן דאית ליה הבלעה דבר גדול בין ברשות בין במצוה, אז אית ליה הבלעה גם בדבוקות, משא"כ מאן דאית ליה הבלעה רק לדבר מצוה, (או רק בשבת מבעו"י), אז בעי' דוקא מובלעות ולא סגי בדבוקות. וכך מבו' במהרש"א שכ' "בכולה שמעתין הכי משמע כפירושו דמובלע ממש אבל דבוקה לא הוי הבלעה ולקמן דמייתי מר"א דאמר שתיים יכנסו כו' דלא הוי רק דבוקה צ"ל ללישנא קמא דאנן לא קי"ל כו' אלעזר אלא בהבלעה ממש ולא בדבוקה". (ואמנם ל"ב דרש"י צ"ע, דהרי כל הקו' מר"א היא מכוח ההבלעה דס"ל בדבוקות, וא"כ מאי מתרצ' על רב שימי דרבנן אית להו הבלעה לדבר מצוה, סו"ס לדבריהם הבלעה איננה דבר גדול, כי בעי' מובלעות ולא דבוקות, ואיך רב שימי מתיר לילך קרוב לח' אלפים. ודו"ק).

וא"כ י"ל דאמנם ע"כ טעמא דרבנן דאמרי לא יכנס הוא משום דהוי כבירר תחומו מול עבר פניו, (כי הא דאין הבלעה עדיין אי"ז טעם לאסור אותו בכניסה כל דהו לתחום הקודם), אבל עדיין הרי יש לו ד"א דבוקות אל תחומו הראשון, כי ברגע שיצא מהתחום והוא 'מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו, וד"א שלו דבוקות הן עם התחום, ולכן עדיין יש להוכיח מהא דאמרי רבנן לא יכנס דס"ל דהבלעה לאו מילתא, אלא רק לדבר מצוה וכו', כי לר"א דהבלעה מילתא הרי מהני גם בדבוקות ול"ב מובלעות. (ועצ"ע לש' הר"מ שכ' "לפיכך כיון שיצא חוץ מתחומו אמה או יתר ישב במקומו ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ", ונראה דיש לו ד"א מהמקום דנעמד בריחוק אמה או יותר חוץ לתחום, אבל מאידך מלש' המשנה דאמרי' "לא יכנס" נראה דמותר לו לחזור את אותה אמה שיצא ורק לתחומו אסור לו לחזור, וע"כ דהאי ד"א דבוקות הן אל התחום הישן. וגם בד' הראב"ד צ"ע דהרי לדידיה מהלך אינו קונה שביתה, ואי ס"ל הכי גם כלפי קנין שביתה של ד"א א"כ צ"ע אם יש כאן אפי' דבוקות. ועוד יל"ע במה שהראש' בסוגיין הביאו מהראב"ד דפסק כר"א דלעולם יש הבלעה). וע"ע בהג' הגראמ"ה מש"כ על קו' התוס' ל"ב דרש"י, דכ' כעין הנ"ל דבורר לעבר פניו וכו' עכ"פ יש כאן 'דבוקות'.

כ' הריטב"א (וכן עו"ר) "וזה שהוצרכנו לומר רבי אליעזר לטעמיה פירשו בתוס' דאי הוה סבר שיש לו ד' אמות לכל רוח מצינן לומר דהא דקתני שתיים יכנס לאו בהבלעה הוא אלא משום דשתי אמות לא חשיבי כלום וכאילו לא יצא דמי, אבל השתא דסבירא ליה שהוא באמצען הא ודאי שתי אמות חשיבי וטעמא דנכנס היינו משום דהבלעת תחומין", וצ"ע, ואמנם גם לעיל בע"א צידד בזה הריטב"א לכאור' ז"ל "ושמענין מהכא דלר' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה, שאם לא כן הכא דלא מלו גברי ונשאר שתי אמות היאך יכנס באותן שתי אמות, וכי תימא דטעמא דר' אליעזר משום דשתי אמות הסמוכות לתחום לא חשיבי, הא ליתא דלקמן אמרינן בהדיא גמ' מי שיצא ברשות דטעמא דר' אליעזר משום הבלעת תחומין, והכי נמי אמרינן בסוף פרקין דר' אליעזר כגון דקאי בתרתי ועייל חדא ואם כן הא דר' אליעזר עדיפא מדר"ג", וצ"ע.

כ' הרשב"א "דאפשר דאפילו רבה מודה בה דהלכה כר' אליעזר, ואע"ג דאיהו אמר הבלעת תחומין לאו מילתא היא והא משמע דהדר ביה דהא שתיק לאביי כי אקשי ליה מיהא דר' אליעזר, ואפי'

לעשותם כרה"י, אבל עכ"פ זה מהני לענין הבלעה. אכן נראה דאין כוונתו לזה אלא ס"ל כד' רש"י וכהביאור הנ"ל, אלא דבא לאפקי מד' הראב"ד דס"ל דמעלת המערה היא משום דעל גגה הוי כרה"י לענין מדידה אף כי לא הוי רה"י לענין טלטול, וכמובא ברשב"א.

ויל"ע למאי דמבו' בהמשך ד' הגמ' דר"א דס"ל הבלעת תחומין ס"ל הכי גם בדבוקות ולא רק במובלעות, דהרי כן פירש"י אליבא דל"ב דלפיכך יש להוכיח מר"א דהבלעה דבר גדול הוא מדמהני אפי' בדבוקות, וא"כ ה"נ למה לא נימא בגג המערה שיש בו ד' אלפים דמ"מ נימא הבלעת כיון דיש נשיקה ביניהם ואפי' בלי הבלעה ממש. (ואמנם בל"ק אין הכרח לזה דר"א התיר גם בנשיקה בלי הבלעה, אבל בל"ב זה מוכרח וכדכ' רש"י). וכ' מהרש"א "בכולה שמעתין הכי משמע כפירושו דמובלע ממש אבל דבוקה לא הוי הבלעה ולקמן דמייתי מר"א דאמר שתיים יכנס כו' דלא הוי רק דבוקה צ"ל ללישנא קמא דאנן לא קי"ל כו' אלעזר אלא בהבלעה ממש ולא בדבוקה ורבינו יהונתן פי' דדבוקה כמובלע ממש ע"ש והיינו למאי דמוקי לה לקמן בס"פ דעקר חדא וקם אתרתי ותו ל"מ וק"ל". (ואולי י"ל דההיתר של הבלעה בדבוקות שאינם מובלעות מתאים רק עם אחר שיכנס לישן יפקע החדש, וכדכ' הר"ן "ואע"ג דהכא לא שרינן ליה אלא לעמוד בתחומו הראשון אבל לא שיהא מותר אף באותן שתי אמות, מצי רב שימי בר חיאי לתרוצי דהכא היינו טעמא מפני שאינן מובלעות אלא דבוקות, וסמיכות תחומין אינו מתיר אלא ליכנס והבלעת תחומין מתיר להלך בשני התחומין", אבל במערה הרי נשארו ב' התחומין, ול"ס בדבוקות כי עדיין הוא יוצא מתחום לתחום אלא בעי' מובלעות ממש, וצ"ע).

ולפ"ז יל"ע בהא דאמרי' בעיר העשויה כקשת דמודדין לה מן היתר רק אם יש בין רגליה פחות מד' אלפים, אבל בד' אלפים אין מודדין לה אלא מן הקשת, ובפשטות הטעם לזה מצד הבלעת תחומין, ותיקשי להך מ"ד דגם בדבוקות איכא הבלעה. אמנם מצינו לכאור' בד' הרשב"א הוכחה לזה דדין ד' אלפים דקשת הוא לא משום ענין הבלעה אלא מטעם אחר, דבסוג' דקידור והבלעה לקמן נח, ב כ' "איכא דאמרי אמר רב יוסף אפילו יתר מאלפים. ולא נתפרש בגמרא כמה יתר, ומצאתי לרמב"ם ז"ל שכתב עד פחות מד' אלפים אמה, ושמא למדה הרב ז"ל מההיא דרב הונא דעיר עשויה כקשת דמקום חשוב ארבעת אלפים אמה אין מבטלין אותו, אע"פ שיש לחלק", והתם ל"ש ענין הבלעה כלל, וע"כ דשיעור ד' אלפים הוא שיעור בפנ"ע. (ולא תיקשי דמ"מ הא מצי אתי ע"י הבלעה, כי הרי שי' הרשב"א בסוג' דקשת דל"מ אם יש מראשו ב' אלפים ואפי' דמצי אתי, ודלא כתוס' שם, ודו"ק). ויש להוסיף, דמש"כ הרשב"א בסו"ד דיש לחלק, לכאור' יש טעם פשוט לזה עפ"ד הרשב"א לעיל מינה דביאר שיעורא דאלפיים ז"ל "אמר רב יוסף אלפים כלומר שאין הבלעתו יתירה על עיקר תחומו של שבת, מבליעו מבטלין אותו במדידתו, אבל יותר מאלפים אין מבליעו דלא יהא הטפל יתר על העיקר", וא"כ זה ל"ש בד' אלפים. אבל כיון דהרשב"א ביאר טעמו של הר"מ דליף ליה מדין קשת, א"כ זה דין עצמי דד' אלפים מחלק ומפריד, וע"ז כ' הרשב"א דמ"מ יש לחלק, ודו"ק.

ובאמת לש' הירור' בסופ"ה הוא "אם היתה גגה של מערה ארבעת אלפים אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה", אע"ג דמתחילה אי' שם "עיר שהיא בנויה כמין קשת אם יש בין זו לזו ארבעת אלפים חסר אחת מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה", וע"כ דבקשת זה לא רק מדין הבלעה, כי הרי בהבלעה מבו' בירו' דמהני גם בדבוקות, ול"ב ארבעת אלפים חסר אחת. (ובעיקר ד' רש"י דהבלעה דר"א היא גם בדבוקות ולא רק במובלעות, עיי' תו"ש סי' שצו דהעיר מזה על מש"כ האו"ז בסי' קנב בשי' רש"י דמקום עמידת רגליו אינו מן המנין של ד"א, וא"כ הוי מובלע ולא רק דבוק, ועיי"ש שר"ל דענין זה אם עמידת רגליו מן המנין הוא ג"כ תלוי בפלוג' ר"א ורבנן).

הרשב"א הביא פי' חדש מהראב"ד בתי' הגמ', ז"ל "כי מי ששבת במערה בשביתתו לתוכה נעשית המערה כבית מיושב שרשותו עולה עד לרקיע ומש"ה אור התחתון עולה למעלה כנגד אור שלמטה, ואע"פ שלענין טלטול על גבה של מערה נידון כרה"י, לענין מדידה

ויל"ע איך הדין באופן שיצא מפתח א' בשבת ואח"כ נסתם הפתח, האם כבר מ"מ יש לו שם תחום הוא דזה תלוי בקיום הפתח. וכן יל"ע איפכא בנתוסף למערה עוד פתח בשבת, דמעיקרא היה אסור ללכת בסביבתו (דהפתחים האחרים לא היו מובלעים לשם), האם עתה יוכל ללכת אלפיים לכל רוח סביב הפתח החדש. ובהא דמבו' הכא דיש אסור להלך מתחום אחד לתחום הב' אפי' שאינו יוצא לרגע מתחומיו, וכגון כשגג המערה ד' אלפים, יל"ע האם היציאה מפתח מערב גורמת אסור לילך לצד מזרח, או דלעולם ב' התחומים סותרים זה את זה ובכל תחום שייך לכיוון פתח המערה הוא סותר את התחום השני, אלא דהיציאה מפתח מערב מתירה לו את ההילוך לכיוון מערב. ונפק"מ במי ששבת במערה ע"י העירוב, ובכניסת השבת עמד על גג המערה, האם מותר לו לעבור את הגבול, או דאסור לו להתרחק מכל צד של תחומו, וצ"ע. וכן לפ"ז יל"ד לולי דאמרי' הבלעת תחומין (לכו"ע) במערה, האם כשיגיע למקום החופף לב' התחומין יהיה אסור לו לצאת מן החפיפה מכיון שהוא יוצא מתחום אחד.

ועכ"פ עיקר הך דינא דתחומי מערה נידונים לפי פתחיה, לכאור' זה דין מסויים במערה, דאע"ג שהוא עומד מעל מקום שביתתו מ"מ חשיב כמקום נפרד, ולפיכך רק במקום פתחי המערה יש לו תחום, אבל בבית רחב כמה אלפים העומד על עמודים לכאור' אין סברא לומר דיהיה אסור ללכת תחתיו מעבר לאלפיים מפתחי הבית, וכמו כן הר"ז פשוט דתחומי עיר המוקפת חומה אינם נמדדים מפתחי העיר אלא מכל צדדי החומה. (וצ"ע מש"כ בגור אריה למהר"ל דכן הוא הדין גם בעיר דמודדין לה מפתחיה). אמנם צ"ע לש' הרשב"א, שכ' "ולא תמצא ענין זה והבלעה כעין זו אלא בשבת בחלל שיש עליו גב כגון בית או מערה וכיון דמשום שביתה חדא קא אתו ליה ומיבלעו להו חד בחד הוו להו חד תחומא", ומשמע דיש בית שדינו כמערה לענין זה.

בעיקר תי' הגמ' מבו' בד' רש"י ושאר' דמכיון דהוי הכל מכח שביתה אחת אז ל"ב לזה הבלעת תחומין דרב שימי, אלא בלא"ה נמי אמרי' דאין סתירה בין התחומין כיון דהכל בא מכוח שביתה אחת והוי כחד תחומא. אבל יל"ע לפ"ז מהו לש' הגמ' דשאני הכא דשבת באויר מחיצות מבעו", דהא אין הדבר תלוי במה ששבת שם מבעו"י אלא במה ששני התחומין באים לו מכח שביתה אחת. ולדוג' אם יצא להציל והגיע להאי מערה, אז ג"כ נימא לכו"ע הבלעת תחומין על שני פתחי המערה, כיון דהכל בא מכוח אותו תחום ואי"ז ב' תחומין נפרדים. (והרי הרשב"א כשבא לדחות את הביאור של הראב"ד הך' עליו "דאם איתא לא הוה לי' למימר כי האי לישנא לא שני לך בין היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום להיכא דלא שבת מבעוד יום, שהרי מי שיצא ברשות הרי זה כמי ששבת שם במקום שנאמר לו שכבר נעשה מעשה, ואלו נאמר לו גם במערה זו מהלך בה בתוכה ועל גבה כאלו שבת מבעוד יום בתוכה, וא"כ לא היה לו לומר כן בכאן שאין הכל תלוי אלא במחיצות המערה שאנו רואין אותן כאלו הם עולות עד לרקיע, וכך היה לו לומר ולא שני לך בין שבת במערה לשבת בבקעה", ומשמע דלדידיה האי 'מבעוד יום' הוא בדוקא). ואולי י"ל דבאמת יש לזה תנאי נוסף, ולא סגי במה ששני התחומין באים מכח שביתה אחת, אלא בעי' נמי שהשביתה שהם באים מחמתה תהיה שביתה של 'מבעוד יום' דאלימא טפי, ורק בהא כו"ע מודו דאמרי' הבלעת תחומין.

והנה ז"ל הריטב"א "דלא דמי דהתם ודאי מודו רבנן וכו"ע דעבדינן הבלעת תחומין ללכת ולחזור בכל הגג מפני ששביתתו למטה מן הגג באויר מחיצות, וכיון שקנה כל המערה בתוכו להיות לו לבית ולשביתה דין הוא שיזכה למעלה גם כן, לא מדין רה"י דא"כ אפי' יש בו ד' אלפים נמי, ואינהו הכי גמירי לה דליתיה להאי דינא אלא בפחות מד' אלפים, אלא טעמא משום הבלעת תחומין, אבל בהא דידן דליכא אויר מחיצות לקנות שביתה לא עבדינן הבלעת תחומין, זו תורף פירוש רש"י ז"ל, ומה שפירש הראב"ד ז"ל בזה יש עליו כמה גמגומין", ולכאור' דקדוק לשונו מורה דמערה אמרי' הבלעה טפי רק משום דהתחומין נמצאים על גב המערה, ואמנם זה ל"מ

לגג המערה שהלך, מובלע בתחום מחיצות ששבת באוירן. וכמי שיצא ברשו, אליבא דרב שימי, סוף האלפים שהוא תחום ביתו, מובלע באלפים שיש לו ממקומו שלא שבת בו וליכ' מחיצות, וצ"ע.

מה, א

כל היוצאים להציל חזורין למקומן

אמר רב יהודה אמר רב שחזורין בכלי זיין למקומן כדתניא בראשונה היו מניחין כלי זיין בבית הסמוך לחומה פעם אחת הכירו בהן אויבים וכו' רב נחמן בר יצחק אמר לא קשיא כאן שנצחו ישראל את אומות העולם כאן שנצחו אומות העולם את עצמן.

והנה לכאור' לפי ב' התי' בגמ' אז האי דינא דהיוצאים להציל חזורים למקומן זהו מדין פיקו"נ, דלרב היינו דלוקחים כלי זיין למקום שהולכים אליו בתוך אלפיים, ולרב נחמן היינו דחוזרים לעירם ממש מפחד ניצחון אומות העולם, אבל התוס' לעיל מד, ב כ' "כל היוצאין להציל חזורין למקומן - הא דלא חשיב ליה בפ"ק דביצה גבי הנך ג' דהתירו סופן משום תחילתן דזה אינו חידוש וכל הנהו צריכי כדאמרינן התם, וק' דמהיכ"ת דהוי מדין התירו סופן וכו' ולא מדין פיקו"נ, ובפרט כשיש בזה איסור דאו' של הוצאה והעברה ברה"ר או תחומין של י"ב מיל, דלא אשכחן התירו סופן וכו' גבי איסור דאו'. וז"ל הב"ח סי' תצו "ושלשה דברים דהתירו סופן משום תחלתן אינן אלא באיסורא דרבנן".

ואמנם אף הרשב"א בביצה שם כ' כעין ד' התוס' "בפלוגתא לא קא מיירי. וא"ת ואמאי לא קא חשיב הא דתנן בעירובין בפרק מי שהוציאוהו כל היוצאין להציל חזורין למקומן [ובר"ה כ"ג ב'] חכמה הבאה לילד והוי טעמא דהנך נמי משום דהתירו סופן משום תחלתן, וי"ל דהתם פשיטא דהא תנינן להו וליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחלתן ומאי קמ"ל וכדפרכינן עליה הכא בהני תלת", וגם זה ק"ק דהרי בין לרב ובין לרב נחמן האי דינא דחוזרים למקומם לא נאמר אלא גבי יוצאים להציל מן הגיס, לחזור בכלי זיין, או לחזור למקומן כי נצחו אומות העולם, אבל לא אשכחן כהאי דינא גבי חכמה הבאה לילד. (אא"כ כוונתו לב' דברים, יוצאים להציל דהכא, וחכמה וכו' דמס' ר"ה, אבל עכ"פ מבו' כד' התוס'. ואף בנידה סא, ב כ' הרשב"א "ויש לעתיד לבא בזמנו ובזמן מועט, שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, ביומא בעובר עד צוארו במים להקביל פני רבו, ובשבת בחוזרים עם כלי זיין", וכן בפירושי ההגדות בברכות יב, ב כ' "דע כי המידה הזאת, רצונו לומר לעתיד לבא נאמרה על כל הזמן הבא רחוק או קרוב ואפילו בזמן הבא סמוך ממש, כאומרם בחזרת כלי זיין בשבת שלא תהא מכשילם לעתיד לבא").

אכן השטמ"ק שם הוסיף על ד' הרשב"א הנ"ל "וכתב מורי נר"ו דהך קושיא לאו בדוקא נקטה ז"ל שהרי מפני הסכנה התירו לחזור ואפילו בכלי זיין. ומה שאמר ז"ל וכן חכמה הבאה לילד אינה בעירובין אלא בראש השנה איתא ואינה חוזרת למקומה כאלו שיוצאין להציל אלא שיש לה אלפיים אמה וכדתנן התם. אלא כונתו להקשות מרישא דמתניתין דעירובין דמי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה שיש לו אלפים אמה לכל רוח ואע"פ שאין שום סכנה אם לא ילך אלפיים אמה. והטעם כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא וכדאיתא בראש השנה וכן חכמה הבאה לילד כיוצא בזה". ואף בד' התוס' אולי יש לדחוק כן דכוונתם ארישא דמתני' ולא אסיפא, וכעין שכ' התוס' בר"ה כג, ב ז"ל "שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח - הא דלא חשיב לה בפ"ק דביצה גבי דברים שהתירו סופן משום תחילתן משום דבהך לא קשה לן מידי דמתניתין היא דאכל הני דהתם פריך תנינא ומשני להו".

אבל הר"מ בפ"ב מהל' שבת הכ"ג כ' להדיא "וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא", וכך מבו' לפי גיר' במתני' כמבו' בפיה"מ דגריס 'שכל' היוצאים וכו', והיינו דדינא דסיפא שייך עם הרישא, דהתירו להם אלפיים לכל רוח משום תחילתן, וכמו שהתירו לחזור עם כלי זיין. ועי' היטב בלח"מ הל' מלכים פ"ו הי"ג. וצ"ע דבסוף פכ"ז כ'

מיהא מלמעלה כלמטה, ואין לנו ללמוד מדידה מטלטול שהרי אפילו העיר שרה"ר עוברת בתוכה חיבין עליה משום רה"ר ולענין מדידה כולה כארבע אמות דמיא", (ולכאו' זה פי' אחר בכלל מרש"י, וצ"ע דהמאירי בחי' כ' דהראב"ד 'הוסיף בה נופך'. וכפי הנראה ס"ל דהראב"ד נמי פי' דינא דמערה מצד הבלעה, ואם יהיה במערה ו' אלפים וכד' דל"ש הבלעה יהיה אסור לילך מצד לצד, אלא דכיון דעומד בגג המערה מעל אויר שביתתו למטה אז יש בזה יותר טעם למיעבד הבלעה, ולענין זה יש משמעות לדיורי המערה דאזירה יעלה עד לרקיע. ועכ"פ אולי זה פי' הריטב"א דלא הסכים עם הראב"ד אבל פי' בעצמו ד'התם ודאי מודו רבנן וכו"ע דעבדינן הבלעת תחומין ללכת ולחזור בכל הגג מפני ששביתתו למטה מן הגג באויר מחיצות, וכיון שקנה כל המערה בתוכו להיות לו לבית ולשביתה דין הוא שיזכה למעלה גם כן, לא מדין רה"ר דא"כ אפי' יש בו ד' אלפים נמי, ואינהו הכי גמירי לה דליתיה להאי דינא אלא בפחות מד' אלפים, אלא טעמא משום הבלעת תחומין", (ודו"ק).

והרשב"א הק' עליו דא"כ ל"ב דוקא שביתה מבעו", ועוד דא"כ אפי' אם יש בגגה יותר מד' אלפים יש להתיר, ועל עיקר הדין הק' דהא ל"א גו"א במחיצות שאינם ניכרות, ואפי' לשמואל מבו' כן בגג יחידי יותר מבי"ס. וכוונתו כש"נ שם, דודאי אף לשמואל א"א לחלק רשות באמצעיתה ע"י גו"א ממחיצות שאינם ניכרות למטה, ולכן גג יותר מבי"ס א"א למעטו ע"י הך מחיצות וגו"א, ורק כשהרשות חלקות מצ"ע אפשר להוסיף להם מחיצה לאפוקי מנפרץ למקום האסור, גם בגו"א ממחיצות שאינם ניכרות. (ויל"ע בד' הירר' בסופ"ה על גג המערה ו' אלפים האם תלי לה בפלוג' רב ושמואל בגג יותר מבי"ס).

ועי' מש"נ בר"פ כל גגות לבאר דהראב"ד ס"ל דמעיקר הדין אמרי' גו"א באינם ניכרות, ודינא דרב הוא חומרא מדרבנן, ומה דגג המערה ל"ה רה"ר זהו משום דארו"מ או מפסולא דמחיצה הנדרסת וכיו"ב, דהוי רק סברא בגדרי דין רה"ר אבל עדיין לענין מדידת תחומין קיל טפי והוי כמקום אחד. (והרשב"א פליג גם בזה כיון דאין חילוק בין מדידה לטלטול, ד'היאך אתה רואה מחיצותיה עולות לענין מדידה ולא לענין טלטול לפטרו מידי חיוב חטאת, אם רואה אתה את המחיצות כעולות נפטור אותה אם טלטל על גבה יתר מד"א שהרי יש כאן מחיצות והרי זה כולו כרה"ר, ואם אין מחיצות עולות למעלה משום דמחיצות הניכרות בעינן אם כן אין כאן מחיצות על גבה וכרמלית גמורה או רה"ר גמורה היא ואפי' למדידה"). ושם בר"פ כל גגות הביאו הראש' מהראב"ד דס"ל דלא בעינן מחיצות נכרות בכל סביבות הגג אלא אפי' תקרת הגג בולטת לבר מן המחיצות אין בכך כלום, מאיזה טעם נאסור אותו כיון דמן הדין רה"ר גמורה היא וכו' הכא להציל מידי רשות האסור לו שנפרץ לו בעינן מחיצות שבסביבות עד שתהא באמצען מחיצות כל שהוא בולטות להכיר", וזה כשי' הכא דמעיקר הדין היה שייך גו"א באינם ניכרות, ונת' שם עוד.

מצינו בראש' פי' נוספים בדינא דמערה, ז"ל המאירי "ולגאונא ספרד פי' אחר בשמועה זו שיצא לך ממנה שאם תוך המערה ארבעת אלפים אמה וגגה אינה אלא ארבעת אלפים אמה פחות חמשים כשמתחיל להלך מעל גגה וחוצ' למערה מהלך אלפים וחמשים אמה שאותם חמשים אמה היתרות מובלעות הן בקרקעיתה של מערה ודנין אותו כאלו יצא מקרקעה", וברחב"ש הביא דהר"מ ורנ"ג פי' באופ"א, ולא כ' את פירושם, והביא עוד פי' מרנ"ג, ז"ל "שמי ששבת במערה בתוכה והניח עירובו על גבה בסוף אלפים מתחלת גג המערה, נמצא מהלך את כולה, פי' מתוכה. ולפי שהניח עירובו על גבה, מהלך עד מקום עירובו שהוא אלפים אמה מגג המערה, ומהלך נמי ממקום עירובו אלפים אמה אחרות. נמצא סוף הד' אלפים אוכל באלפים אמה שהוא תחום המערה, שאנו מודדין מעל גבה, מפני שפחות מד' אלפים יש בגגה. ולפי שנבלע מעט מן האלפים של מערה מעל גגה בתוך תחום המערב, נמצא מהלך כל אותן האלפים חוץ לגג המערה, והיינו דומיא דמימרא דרב שימי בר חייא. וזו היא צורת הדבר. אמ' ליה ולא שני לך בין היכא דשבת באויר מחיצות וכו'. מפני שבמערה נמצא סוף תחום האלפים שחוצ'

זיינם ולכן התירו להם חכמים כדי שלא יסבלו משום כך יותר מכל הבאים להציל וכו' הן אמנם מבואר בשו"ע או"ח סוס"י שלד"ג גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקים בה יכול לכבותה בין אם היא של מתכת בין אם היא של עץ" אפי' כשאין חשש של סכנה משום דכבוי זה הוי משאצ"ג ובמקום הזיקא דרבים לא גזרו רבנן, ואף שגם אם נשרף כל רכושו ויהפך לעני המחזר על הפתחים מ"מ אסור לכבות כמבואר בפת"ש יו"ד סי' קנז שחייב אדם לבזבז כל ממונו ולא לעבור אפי' על איסור דרבנן בקום ועשה, ואפ"ה לא נזכר בשום מקום לחייב את זה שראה את הגחלת לעמוד שם ע"י הגחלת ולהזהיר את האנשים שלא יזוקו בה וכו' ובמקום שיש חשש לנזק הגוף של רבים אע"ג דליכא כלל סכנת נפשות אפ"ה מותר לחלל שבת ולכבות הגחלת גם כשהיא אדומה ולא נזכר כלל שלכתחלה יתחייב הרואה לעמוד ולהזהיר את האנשים מהגחלת כדי להמנע ממלאכה דאורייתא, ומסתבר דהטעם הוא דאין להכביד עליו ביותר כדי שלא ימנע עצמו בפעם אחרת מפקו"נ המוטל עליו".

ועפ"ז האריך באגרו"מ ח"ד סי' פ להתיר חזרת רופא לביתו באיסור דאו', וכמב' הכא דהתירו סופן משום תחילתן, ועי"ש בכ"ד חילוקי דינים בזה. (ובארחות רבינו ח"א סי' ריג כ' בשם החזו"א דאין לאסור על רופא לחזור לביתו, וכן הביאו על מרן הגרי"ז זצ"ל שהורה לומר לרופא לחזור לביתו). ובמנח"ש שם העיר בזה דאכתי לא אשכחן שהתירו סופן וכו' אם יש להם רק חיסרון נוחות וכד' לומר דמה"ט יתשללו לע"ל, אלא דוקא הכא שיש להם צד סכנה על כלי זיינן או שניצחו אומות העולם, דאף אם ל"ה בגדר סכנה גמורה להתיר משום פיקו"נ, מ"מ משום האי סכנה ימנעו לע"ל, ובהא התירו סופן משום תחילתן. (ואמנם הרי באמת הכא משמע דסגי להתיר להם אלפיים כדי שלא להכשילן לע"ל, או רק לחזור בכלי זיינן, אבל מהיכ"ת להתיר לכ"א לחזור לביתו. אלא דמאיך ברירא לן דאם לא יהיה היתר לחזור בשבת באיזה אופן שהוא אז לא יהיו מתנדבים בשבת לארגוני ההצלה. ובריטב"א בנדה סא, ב כ' "ומה שאומר לעתיד לבא מצינו לעתיד לבא על זמן מועט שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא", וכ"ה ברשב"א שם וכנ"ל, ואולי יש לזה גבול). וע"ע באגרו"מ ומנח"ש הנ"ל אריכו"ד בענין זה, וכן ע"י הר צבי ח"ב סי' י.

ויל"ע גם בעצם ד' הר"מ, דכפ"ב התיר לחזור בכלי זיינן שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, ובפכ"ז כ' "אם היתה יד הגוים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זיינן", וק' דאם אמנם התירו סופן גם בדאו', אבל מהו המקור להתיר לחזור למקומן יותר מאלפיים, ובשלימא אם היה בזה גופא פיקו"נ שפיר, אבל בלש' הר"מ בפ"ב נראה דההיתר לחזור למקומן הוא משום תחילתן, ואילו בסוגיין מב' דמשום תחילתן סגי להתיר להם אלפיים ולא לחזור למקומן. (ואולי י"ל דהא אמרי' דבניצחו או"ה מותר לחזור למקומן, וביאר לן הר"מ בפכ"ז דהיינו "אם היתה יד הגוים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו", וא"כ בסתמא איירי בכה"ג ולכן התיר גם בפ"ב כיון דיד הגוים תקיפה. ובאמת נראה לפי הר"מ דלא רק ביוצא להציל מהגיס, אלא גם בחכמה וכו' בזמן שיד הגוים תקיפה אז יראים מלהישאר שם ומותרים לחזור למקומן. ועי' אגרו"מ הנ"ל. ועכ"פ אם נצחו או"ה הכוונה היא רק שידם תקיפה, אז א"ש דההיתר הוא לא מצד פיקו"נ אלא מצד התירו וכו').

והנה מתחילה אמרו בגמ' "ומאי קושיא דילמא להציל שאני", ופירש"י "דילמא להציל שאני - ומי שיצא ברשות דמתניתין איכא לאוקמי בעדות החדש ובחכמה הבאה לילד, אבל הבא להציל מאויבים יש לחוש שמא אויבים ירדפו אחריו הלכך אפילו טובא נמי יכנסו לעיר", אמנם הר"י בן חכמון פי' "דהא מתניתא איכא למימר עלה דשאני רישה מסופה. דהיוצא להציל שארו ליה לחזור למקומו, ואפילו נתרחק ממקומו הרבה. לפי שאנו חוששין שאם לא נתיר להם לחזור למקומם ימנעו מלצאת. ונמצאת מכשילן לעתיד לבוא אבל מי שיצא לעשות מצוה אין לו כי אם אלפים אמה ותו לא", ואם אמנם בפשטות אין מקור לומר שזה נשאר למסק', אבל הר"י בן חכמון כ' בסו"ד עוד "וכשיצילו את אחיהם מותר להם לחזור בכלי

הר"מ "ואם היתה יד הגוים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זיינן", ובפשטות משמע דהטעם לזה הוא ההיתר של פיקו"נ, וצ"ע סתירת דבריו.

אמנם אף דבד' הב"ח הנ"ל מב' דהתירו סופן וכו' ל"מ כלפי איסורים דאו', וכן מב' לכאו' בד' הרמב"ן בפירקין שהאריך לדון איך התירו לעידי קידוה"ח איסור תחומין דאו', ולא תי' דהתירו משום תחילתן, (וע"ע אבנ"ז סי' ריא סקכ"ה, ואין לומר דהרמב"ן ס"ל דאין טעם ההיתר משום תחילתן, דהרי כ' לעיל מא, ב "שלא היו חכמים רוצים להחמיר עליהם כ"כ ולעגן אותם שלא יהיו זזין מד"א שלהם כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא כדקתני וסעודות גדולות היו עושים להם בשביל שיהיו רגילין לבוא, ועוד שהיו ב"ד בודקין אותם שם וא"א שהיו עומדין ממקומן ובודקין כאו"א בד"א שלו לפיכך נתנו להם כל אותה חצר", אבל אולי כ"כ רק על ההיתר של כל החצר ולא על תקנת אלפיים לכל רוח. וכנ"ל יל"ד להוכיח מהריטב"א דס"ל דהיתר משום תחילתן ל"מ לדאו', דהרי כ' בר"ה כג, ב "התקין רבן גמליאל וכו'. פי' כיון שבאו ברשות עשאוהו כאילו קנה כאן שבתה, ומשלך נתנו לך דאיסור תחומין דרבנן", והיינו דלמ"ד תחומין דאו' אין להתיר).

אבל מצינו שנחלקו בזה, דהחת"ס בסי' רג וכן בח"ה בסי' קצד נקט דזה מהני גם לדאו', וא"כ י"ל הכי בדעת הר"מ דס"ל דהתירו סופן וכו' מהני גם לדאו', ולכן גם ב"ב מיל דס"ל להר"מ דהוי דאו' התירו סופן משום תחילתן. (ועי' בשבה"ל ח"ו סי' כו שביאר דאין סתירה לד' החת"ס מד' הב"ח, דאמנם התירו סופן וכו' יכול להתיר בעצם גם דאו', אבל מ"מ הוי רק ספק דאולי בלא"ה נמי לא ימנע לע"ל, ואין לדחות ודאי איסור דאו' מפני הספק, ורק בספק פיקו"נ יש להתיר גם בזה, כיון דאיסור דאו' נדחה אף מפני ספק פיקו"נ. ויש להוסיף עוד, דהרי מתירי' משום תחילתן גם לאדם הבטוח בעצמו דלא ימנע משום זה בפעם אחרת, ואעפ"כ אותו צד רחוק מהני להתיר). וע"ע בראבי"ה שו"ת סי' קע (הו"ד בשבה"ל סדר עצרת סי' רנג, וע"ע בראבי"ה סי' תתיד), וביש"ש בביצה פ"ג סי' יז ובשאלת יעבץ ח"א סי' קלב ונשמט אדם סי' צא.

(ומלבד החילוק של השבה"ל הנ"ל י"ל עוד, דאמנם הא דהתירו תחילתן משום שמחת יו"ט זה באמת רק מדרבנן, כי אי"ז טעם לדחות דאו' אחרי שסו"ס אם ירצה יוכל לקיים, ורק הוא ימנע את עצמו, משא"כ פיקו"נ או קידוה"ח דנמצאת מכשילן לע"ל, ולא תהיה הצלת נפשות או עדות וכיו"ב, ודו"ק. וגם י"ל דסו"ס אין היתר לצורך שמחת יו"ט אלא בעי' מעשה של אוכל נפש ואפי' לא מכשירין).

ואפשר לומר עוד, דהנה אמנם כשהם חוזרים למקומן יש סכנה ופיקו"נ אם לא יטלו עימם כלי זיינן, אבל על עצם החזרה למקומן (בתחום אלפיים) הא ל"ה פיקו"נ וההיתר בזה הוא רק משום דלא להכשילן לעתיד לבוא, וא"כ תיקשי דאם יש להם סכנה להשאיר כלי זיינן אז לא יותרו ללכת חזרה למקומן אלא ישארו שם, (דהחזרה היא איסור דרבנן, אבל כלי זיינן כ' הר"י מלוניל "לא חיישינן להעביר ד' אמות ברה"ר ולא להכנסה", ובאמת צ"ע למה ל"א שיעשה כן בפחות פחות מד"א וכיו"ב כמה היתרים מדאו'), אלא ע"כ דהתירו סופן מהני גם לדאו', ואף דע"י חזרתן יגרם איסור דאו' של טלטול כלי זיינן משום פיקו"נ, מ"מ משום תחילתן הותר גם זה. וע"ע בא"ר בסי' תז שכ' דהא דהוסיף הר"מ הטעם דנמצאת מכשילן זה אזיל על החזרה למקומן ולא על חזרת כלי זיינן.

(אמנם במנח"ש סי' ח ביאר באופ"א, ז"ל "דכיון שכל אלה שבאו להציל בלי כלי זיינן הרי יש להם אלפים אמה לכל רוח ויכולים שפיר לחזור לבתיהם, ולכן ראו חכמים צורך שלא להוציא מהכלל את אלה שבאו להציל גם בכלי זיינם ולהחמיר עליהם להשאיר במקומם כל השבת ולסבול יותר מאחרים ולפיכך אמרינן שגם הם מותרים לחזור למקומם, ומה שאנו אומרים להם ליקח עמהם גם את הכלי זיינן הוא מפני שחכמים ראו את זה כצורך של פקו"נ והם אשר דורשים מהם דבר זה כי יתכן שאותם האנשים היו רוצים לחזור לבתיהם בלי הכלי זיינן כיון שלמעשה הרי ליכא כלל שום סכנה ורק גזירת חכמים היא משום מעשה שהיה שלא יתפרקו מעליהם כלי

(ויל"ד קצת האם החיסרון של מהלך הוא בעצם מה שהגברא נייד, או רק מצד דאין לו מקום קבוע, ונפק"מ במהלך בתוך עיר או בתוך היקף מחיצות, שהגברא מהלך אבל הוא קבוע באותו מקום שביתה. וכן לאורך גיסא ברכוב שאינו כמהלך או כגון מפליג בספינה דאיהו מינח ניח וכו' והגברא נח אבל אין לו מקום קבוע לקנות בו שביתה. ואולי יש תלות בזה מה שנחלקו הראש' לעיל מג, א ולהלן ע"ב האם 'ניידי' בביהש"מ הוי כאינם ראויים לקנות שביתה וכמו מי שנמצא למעלה מ"ט או כישן דראוי לקנות ולא קנה, ודו"ק. ואולי זוהי הפלוג' המובאת במאירי בביצה לט, א "גדולי המפרשים כתבו במס' עירובין שהמים שהם מכונסין בתוך הבור ואין נמשכין לחוץ אע"פ שהן חיים ונובעים בדין מכונסים הם ואין הדבר תלוי אלא במשיכה שכל שהם נמשכים אפילו אינם חיים בדין נמשכים הן כגון של הפשרת שלגים והם מפרשים נהרות המושכים אע"פ שאין חיים ומעיינות הנובעים שיש להם זחילה קצת אבל בורות אע"פ שנובעים מכונסים הם לענין זה הא כל שהוא נמשך לא קנה שביתה וכרגלי כל אדם הם וכמו שאמרו מיא דעיבי מינד ניידי וכן מי אוקיינוס מינד ניידי ולא יראה לי כן אלא כל שהוא נובע ויוצא לו ממקור נמשך הוא ואין קרויין מכונסין אלא מי גשמים שנתכנסו שאין כאן לא נביעה ולא המשך", וע"ע רש"י ורשב"א בביצה לט, א ובמשנ"ב סי' שצז סקל"ו ושעה"צ סקכ"ב. ולקמן מח, א מבו' עוד דמים העומדים בחרם שבין ב' תחומי שבת, אע"ג דלכאור' הם נעים בתוך הבור, וביותר דבזה הם יוצאים אל חוץ לתחומם שהם נגררים אחרי העיר שהיו סמוכים לה בתחילת השבת, אפ"ה ל"ה כניידי. ואולי דכיון דהם בתוך מחיצות החרם אז הוי כדוג' עיר שלן בה', ול"ח שיוצאים ממקומן ע"י תנועתם בתוך החרם. אבל יותר נראה דפלוג' הראש' הנ"ל בנובעים שאינם נמשכים אי"ז בגדר ההפקעה של 'ניידי', אלא דנחלקו על נביעה בתוך מקום מסויים אי הוי כהילוך וניידי או לאו).

והמאירי שנה משנתו גם לקמן מט, ב ז"ל "צריך שתדע שאין קנין שביתה לא לעשיר במקומו ולא לעני במקום פלוני אלא בעומד ביהש"מ שכל שהוא נע ונד אינו קונה שביתה כלל", וכנ"ל דאע"ג דבלא"ה הוא אינו עומד במקום שבא לקנות שביתה, מ"מ עצם קנין השביתה שייך דוקא אצל עומד ויושב ולא במהלך. ויש להוכיח כן לכאור' מד' הגמ' בביצה לט, א דנהרות המושכין וכו' זה חיסרון בקנין השביתה גם לענין בור של יחיד שהוא כרגלי היחיד, וכמבו' ברש"י ותוס' לקמן מו, א.

ומאידך מד' הרמב"ן יש להביא ג"כ דפליג ע"ז, דהא כ' לעיל מג, א "כיון דבמקומם בים אין שם קנין שביתה ואין תחומין נמדדין להם בים כלל, כשבאו לגבולו בשבת הוה להו כמי שישב בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר דקונה שביתה כו' יהודה דאמר יכנס וה"ה כבני העיר, כשם שאם היה בתוך התחום קנה שביתה בעיר כך כשהיה רחוק בים אלף אמה מן התחום הרי הוא כסמוך לעיר בתוך התחום שאין הים נמדד לו בתחומין וקונה שביתה בעיר וכו' עו"ל דכיון שהם מהלכין ודעתן ליבשה הוה ליה כהחזיק בדרך וקנה עירוב באותו מקום שיצאו ביבשה על שפת הים, ואע"ג דלא אמר, דקי"ל החזיק לא בעי לומר", הרי דאע"ג דהיושב בספינה מהלכת הוי כמהלך וכמש"כ שם הרמב"ן, מ"מ הוא יכול לקנות שביתה בעיר או ביבשה שיגיע אליה בשבת. (ואי נימא דסברת המאירי הנ"ל היא דלעולם ל"ש לקנות שביתה במקום אחר אם אינו ראוי לקנות במקום שעומד בו, אז בלא"ה הרי לפ"ז העומד למעלה מ"ט אינו יכול לקבוע לו שביתה למטה).

וצ"ע לשי' הרמב"ן והר"ן מדינא דנהרות המושכין וכו', דחזי' דאע"ג דקניית השביתה של הכלים היא בלא"ה כפי רגלי הבעלים, (מצד הטפילות לבעלים או מצד דהבעלים קונה להם שביתה כמקומו), מ"מ יש חיסרון בהא דניידי, וצ"ע. (ואולי לעולם החיסרון של ניידי זה באמת רק בחיסרון הקביעות למקום השביתה, ולכן מהלך יכול לומר שביתתי במקום פלוני וכו', אבל נהרות המושכין אף דמקום השביתה הרי הוא כרגלי הבעלים, מ"מ משיכתן ונביעתן היא להתרחק ממקום הבעלים ולצאת מתחומו).

זינן למקומם בשבת כדי שלא להכשילם לעתיד לבוא. כמו שביארנו". וא"כ מבו' כאן ענין חדש דאמנם הא דהתירו סופן וכו' אינו מתיר יותר מאלפיים לכל רוח, אבל זהו דוקא בעדות קידוה"ח, אכן יוצאים להציל עדיפי טפי וחיישי' בהו יותר משום תחילתן אם לא יהיה להם היתר לחזור למקומן ואפי' רחוקים הרבה. (וע"ע מנח"ש תנינא סי' ס). וצ"ע ממתני' דר"ה דגם ביוצאים להציל לא התירו יותר מאלפיים, וע"כ דבלי פיקו"נ אין היתר משום תחילתן לחזור למקומן טפי מאלפיים, וצ"ע. (ובעיקר הסברא להקל טפי ביוצאים להציל מעדי החודש, הנה לש' המשנה הוא להיפך "ולא אלו בלבד אמרו אלא אפילו חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר ויש להן אלפים אמה לכל רוח", ועי' תו"ח, ובחת"ס בסי' רג כ' לחלק בין הותרה לדחוייה עי"ש, ועי' אגרו"מ שם).

נכרים שצרו על עיירות ישראל אין יוצאין עליהם בכלי זינן ואין מחללין עליהן את השבת וכו' במה דברים אמורים כשבאו על עסקי ממונ'. יל"ע למה ל"א כמו בבא במחותרת, ד"מאי טעמא דמחותרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו", ואולי יש לחלק. (ועי' אבי עזרי הל' גניבה פ"ט ה"ז).

ובשו"ע סי' שכט ס"ז אי' י"ש מי שאומר שבזמן הזה אפי' באו על עסקי ממונ' מחללין, שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבזו ממונו יהרגנו, והוי עסקי נפשות", (וע"ע ראב"ן סי' שסג), וכ' המג"א שם "שאם לא יניחנו - וצ"ע דנייחנו ליקח הממונ' ולא יחלל שבת ואפשר כיון דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו חיישי' שמא יעמוד אחד נגדם ויהרג ולכן מחללין אבל באדם יחיד יניח ליקח ממונו ולא יחלל שבת", וזה ודאי ק' לד' המג"א דהרי בא במחותרת מותר לבעה"ב להורגו, וגם בשבת, (כ"ה בסנהד' עב, ב "דמים לו בין בחול בין בשבת"), ולא אמרו להניח לו את ממונו ומאי שנא הכא. (ולגבי מה שהותרה רציחה ע"ז דהוי רודף, זה ל"ק כ"כ דסו"ס כיון שאינו צריך מדינא ליתן לו ממונו אז הוא רודף אותו להורגו, ול"ש לומר שיתחייב ליתן ממונו להצלת ה'רודף', אבל מהא דבחילול שבת מותר להרוג את הרודף קשיא. ואולי באמת איירי שם כלפי שאחר יהרגנו, דהוא חייש שמא בעה"ב יעמוד נגדו וייהרג, ודוחק. או דלא איירי שם כלפי חילול שבת דאו, דהריגה היא מקלקל, אלא רק כלפי הא דאין עונשין בשבת, ד"סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן". או דהבא במחותרת מיד מתחיל להרוג בגלל החשבון הזה, משא"כ הנכרים הנ"ל). גם חזי' דאדם מחוייב ליתן ממונו ע"ז, ול"א דכיון שאין לשני זכות ליקח לו אז כבר יש לו היתר של פיקו"נ להרוג את הגנב, (ודלא כסברת הגרשו"א המובאת לעיל בדנינא דכיבוי גחלת, וע"ע מה שהאריך בענין זה שם בסי' ז).

קנין שביתה בעיר למהלך

מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר וכו'. כ' הריטב"א "פי' מי שישב בדרך ביהש"מ והיה נעור אלא כי מפני שהיה יושב לא הכיר שהיה קרוב לעיר וכשעמד על עמדו אחרי שחשכה ראה שהיה בתוך תחום העיר ביהש"מ", אכן המאירי כ' "מי שישב בדרך ועמד ר"ל שהיה מהלך בערב שבת והיה עיף ועמד לו שם ומתוך עמידתו קדש עליו היום לשם וקנה לו שביתה אחר שעמד שאילו היה מהלך לא היה קונה שביתה אלא שעמד והוא סבור שאינו בתחום העיר", והיינו כדעת הראב"ד דמהלך לא קני שביתה, ובהא לא נחלקו אם יכנס כיון דודאי לא קני שביתה.

אכן הר"ן לעיל מג, א כ' "דלא קנו שביתה במקומן ומשום דניידי וכו' הכא נמי כל שהיו חוץ לתחום אסורין לירד אפי' היתה ספינה מהלכת, אבל היו תוך התחום במהלכת נמי קנו דע"כ לא פליגי ר"י ור"מ בישב בדרך ולא נתכון לקנות שביתה בעיר אי קנה שביתה או לא, במתכוין לקנות שביתה בעיר מודו מיהת דקנה", והיינו דאפי' בנייד דלא קונה שביתה מ"מ זה רק כשבא לקנות שביתה במקום שמהלך, אבל אם בא לקנות שביתה בעיר שהוא בתחומה, אין חילוק בין עומד למהלך.

ממקום רגליו, ואע"פ שעשה כן דכסבור שיקנה שביתה תחת האילן והיה טועה בדבר, אין אנו מתקנין טעותו שיקנה שביתה במקום רגליו הואיל ועקר שביתתו משם בפיו בפירוש, ה"נ לא שנא, אכן הר"י מלוניל פי' מתני' להדיא גם באמר שביתתי במקומי. ואמנם לקמן ס, א תני "אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו", ופירש"י שם "ואע"ג דאוקמיה בשילהי מי שהוציאוהו דאי מוקמת ליה באיך גיסא דאילן קם ליה כו', אלמא אמר שביתתי רחוק מאלפים הר"ז לא יזוז ממקומו, ה"מ בבא בדרך דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה ובמקום רגליו לא הוה ניח"ל דליקני ליה אין לו שביתה כלל לפיכך לא יזוז ממקומו, אבל בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו, דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב, כדתנן בפ' בכל מערבין גבי נתגלגל חוץ לתחום ספק מבעו"י ספק משחשיכה הרי זה חמר גמל ולא קתני לא יזוז ממקומו, שמעי' מינה דאם אינו עירוב יש לו שביתה בביתו".

ומבו' בד' רש"י דיש עדיפות לקניית שביתה בביתו יותר מקניית שביתה במקום עמידת רגליו, ולכן בעירב במקו"א או שאמר שביתתי במקום פלוני ולא חייל, אז הדר לשביתתו בביתו ולא הדר לשביתתו במקום עמידת רגליו, ולכאור' הרי ודאי איכא אומדנא דאינו רוצה להיאסר לזוז ממקומו, מ"מ זה לא מועיל כנגד אמירתו להדיא, אלא דוקא באופן שחוזר לדין ביתו. וז"ל תור"פ שם "דהא דאמר לעיל דכיון דעקר רגליו בשביל עירובו ולא קנה למקום עירובו דאיבד שביתתו, היינו דוקא בשביתת רגליו, משום דשביתת רגליו אדם מאבד בקל, ואם עירב למקום שאין עירובו יש לו שביתת ביתו". ולכאור' כך צ"ל גם בש"י הראב"ד, דהרי התם איירי כשאמר בפירוש שדעתו על עירובו, ואעפ"כ מכיון דהעירוב לא חל אז הדר לשביתת ביתו, ואילו הכא אם אמר שביתתי במקומי עקר שביתתו מן העיר, אלא דשאני התם דחוזר לשביתת ביתו, משא"כ שביתת רגלו דמאבד בקל, וכדהוכיח הראב"ד מדברי רב דאמר לא יזוז ממקומו.

והנה הר"ח כאן פי' הדין באופ"א, ז"ל "כיון שהיה בדעתו מתחלה לילך בזו העיר אע"פ שעכשיו לא הזכיר כלום. אמר רבי יהודה דינו כדין שיצא לילך בעיר שמערבין בו שמוותר לו לילך עד אותה העיר. אם היה בתוך ד' אלפים אמה שנמצא כאילו עירב ברגליו וכך נכנס רבי טרפון בלא מתכוין ב' תחומי שבת כאילו עירב ברגליו", וכן הביא הר"ף בשם "יש מי שפירש", (וכן במד' שכל טוב פ' בשלח, ובהעיתים סי' מא). ולקמן נב, א כ' הריטב"א בשם הראב"ד ד"היאך אפשר שיאמר שום אדם דלא בעי לומר שביתתי במקום פלוני, דהא איכא כמה סתמות דע"כ דצ"ל ולא נחלק שם לא ר' יוסי בר' יהודה ולא שום אדם, דתנן לעיל מי שישב בדרך ועמד והרי הוא קרוב לעיר הואיל ולא היתה כונתו לכך לא יכנס דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר יכנס, ודוקא בשסמוך לעיר נחלקו הא רחוק ג' אלפים שאינו יכול ליכנס אלא על ידי עירוב לא, ואמאי נימא דאנן סהדי דאילו ידע קני והשתא נמי ליקני, ועוד דתנן במי שהיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי במקום פלוני שאם לא סיים מקום לא קנה ואמאי הרי גלוי לכל העולם שזה רוצה לילך לביתו לכל צד שיוכל והרי גלה דעתו ולקני שביתה במקום עיקרו ונימא דודאי לעיקרו נתכוון כשאמר תחתיו ואע"פ שלא אמר כמי שאמר דמי, אלא ודאי אין לנו אלא כפי מה שהוציא בשפתיו", והיינו דפשיט"ל דהכא מיירי דוקא ב'סמוך' לעיר, ולא מהני אומדנא לקנות שביתה בינו ובין העיר במופלג ממנה יותר מאלפיים. וכן תמה המאירי כאן על פי' הר"ח, ז"ל "דברים זרים הם שאין שביתה זו נקנית לעולם בלא מתכוין".

וא"כ צריך לבאר מ"ש סמוך לעיר דאמר' יכנס אליבא דר"י. וצ"ל כמש"כ הריטב"א מזו, ב בשם הר"מ בר שניאור ד"מה שפרש"י ז"ל דבחר קרתא גריד אינו משום דדעת בני העיר עליהם אלא מפני שכל דבר שהוא בר שביתה והוא בתוך תחום העיר העיר מושכתו לשביתתה, וכדאשכחן גבי הישן בתוך תחום שדינו כבני העיר ואע"פ שאין כן כשהוא חוץ לתחום, וכן מי שישב בדרך אליבא דר' יהודה דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו", (וע"ע בד' הרמב"ן מג, א). וא"כ בנמצא סמוך לעיר אי"צ דעת כדי לקנות שביתה בה,

ולהלן במאירי שם מבו' חידוש נוסף, ז"ל "ובא בדרך אומר שביתתי במקום פלוני ובלבד בארבעה תנאים והם שיהא אותו מקום בתוך תחום מקום רגליו ושיסיים את המקום ושיהא מכיר את המקום שסיים ושיהא יכול להגיע שם קודם חשיכה אף על ידי הדחק כגון במרוצה גדולה ואפי' לא היה הוא יכול לרוץ וכן מצאתיה לגדולי המפרשי' ולדעת גדולי הדור ואפי' היה בידו פת ויש מצריכין אף בזו עמידה ר"ל שלא יאמר כן בעודו מהלך וכן נראה", והיינו דמלבד דבעי' שיעמוד בשעת ביהש"מ שהיא שעת קניית השביתה, הכא נמי בשעת האמירה בער"ש צריך שיהיה עומד ויושב ולא מהלך. ובאמת הדבר צ"ע (הא דצריך לעמוד בשעת ביהש"מ מלבד העמידה בשעת האמירה), דהרי מחד מבו' התם דבעי' "דכי רהיט לעיקרו מטי", ואעפ"כ בשעת ביהש"מ הוא צריך לעמוד ואם ירוץ הרי לא יקנה שביתה.

אמנם הא לא שמענו אפי' אליבא דהמאירי דמי שקונה שביתה ע"י עירוב כפת יהיה דינו שהוא צריך לעמוד בשעת ביהש"מ (או אפי' בשעת הנחת העירוב ע"י שלוחו), וצ"ע דאם קונה שביתה צריך להיות עומד ולא מהלך אפי' כשהוא קונה בלא"ה במקום אחר, אז מאי שנא מערב בפיו או בפת. וצ"ל דבאמת שאני עירוב בפת משאר עירוב ברגליו ובפיו, דלכאור' יש לשאול איך מועיל עירוב בפת, והא אפי' במקום הפיתא הוא כביתו מ"מ הרי יש לו גם בית שלו באמת ומאי אולמיה האי מהאי, והיה אפשר לומר דאמנם יש לו ב' בתים אבל מ"מ הוא קובע את שביתתו בבית של העירוב ולא בביתו הרגיל, אבל לפ"ז היה מקום להצריך גם בזה שלא יהיה מהלך. אלא צ"ל דאין כאן ב' שלבים לקבוע את הבית של העירוב ואח"כ לקבוע את שביתתו בהאי בית, אלא העשיה של העירוב אחת היא לקבוע דשם ביתו, וא"כ י"ל דבזה לא איכפ"ל כלל שהוא מהלך בשעת ביהש"מ, דסו"ס הוא קונה את שביתתו שם כי זהו ביתו. (ובמקו"א נת' ע"פ לש' הרי"ף והר"ח בביצה וס' העיתים סי' מד דלעולם עיקר שביתתו היא בביתו, אלא דאהני העירוב להעתיק את האלפיים שלו למזרח אל צד מערב, ודו"ק).

לא יכנס. כ' הרשב"א ר"מ אומר לא יכנס. אלא קנה שם שביתה ואע"פ שלא אמר כלום, ול"ד להיא דר"ג ור"ע דאמרו לו מה אנו לירד והתיר להן ר"ג הואיל והיו בתוך התחום קודם שחשיכה, דשאני התם שהיתה ספינה מהלכת ודעתם היה על העיר כל זמן שהן תוך התחום אבל הכא שהיתה דעתו לשבות כאן הרי קנה כאן שביתה, ועוד נ"ל משום דסמוכין היו על ר"ג שהיתה שפופרת בידו ומסתכל בה, ותדע לך מדאמרו לו מה אנו לירד ולא לענין הוראה שאלו כן, שהרי נחלקו עליו בדבר זה, אלא אם היו בתוך התחום קודם שחשיכה שאלו ממנו". וצ"ע מה הכוונה לומר דלענין הוראה שאלו כן, ובמה נחלקו עליו בדבר זה. וצ"ל דהנה הרשב"א לעיל מג, ב כ' "הק' בירושלמי ולמה לו עד שלא חשיכה ואפילו משחשיכה ולא ר"ג היא, פי' דאמר נתנוהו בדיר וסוהר מהלך את כולה והנמל מוקף הרים והרי הוא כדיר וסוהר וכו' ובגמרי' דלא פריך לה אפשר דס"ל דר"ג משום דר"י ור"ע שלא היו סבורין כן ולא היו זזין מד"א אם לא נכנסו לתוך התחום קודם שחשיכה לפום כן הוצרך ר"ג להסתכל ולומר דעד שלא חשיכה היו בתוך התחום, ועוד נ"ל שלא הק' בגמ' כן מפני שהם היו שואלים לירד ולקנות שביתה עם אנשי העיר ור"ג נמי לכך נתכוין, שאלו לא נכנסו לתוך תחום העיר עד שלא חשיכה אפי' לר"ג מאותו המקום שהגיעה הספינה בלמטה מי' היה להם אלפים אמה ולא יותר ואפילו כלתה להם המדה בחצי העיר אין להם אלא חצי העיר, אבל עכשיו שהסתכל וראה שהיו בתוך התחום של העיר קודם שחשיכה הרי הוא קונה שביתה בעיר דדעתם על העיר היתה", וזה כוונתו כאן לומר דע"כ לא היתה השאלה בהל' הירידה לנמל אלא בהל' קניית שביתה בעיר.

עמד וראה והרי הוא סמוך לעיר

רבי יהודה אומר יכנס. הראש' הביאו מש"כ הראב"ד "דדוקא בשלא אמר בשפתיו תהא שביתתי כאן, שאילו הוציא בשפתיו הוה נחית לספיקא ועקר שביתתו בפיו מן העיר וקונה שם שביתה, והביא ראה מהא דתנן לקמן האומר תהא שביתתי תחת האילן לא אמר כלום ואמר רב התם שלא יזוז ממקומו מפני שהוא עוקר בפיו שביתתו

דאי"ז רק תוספת באומדנא, אלא ד'ביתו' זה שביטה של עיקר, ואינה נעקרת עד שיהיה לו שביטה אחרת. וע"ע גאו"י לקמן ס, א ודבר"י סי' ח סק"ד.

והנה הר"מ בפכ"ז ה"ט כ' את דינא דמתני' דוקא באופן שהיה בא בדרך ליכנס לעיר, וכ"ה בשו"ע סי' ת, (ובמשנ"ב הוסיף ד"נראה פשוט דכ"ז כשרוצה עכשיו לילך לעיר ולטובתו הקילו עליו אבל אם רוצה לישאר במקומו שקנה שביטה הרשות בידו). וטעם הדבר כ' הריטב"א לקמן מז, ב "שאינן העיר מושכת אלא באדם שדעתו מן הסתם ליכנס לעיר". אכן האו"ז בסי' קנ' כ' להיפך, ז"ל "וכשעמד ראה שהוא סמוך לעיר בתחומה. הואיל ולא היתה כונתו לזאת העיר לא יכנס לעיר. להיות כאנשי העיר אלא ממקום שחשכה לו ימדוד אלפים פסיעות בינוניות וכו' ר"י אומר יכנס ויש לו אלפים לכל צד. דע"כ בתוך התחום הוא עד שיוציא בפה ויאמר שאין דעתו לשבות בעיר שביטתו ובתחומיה וכו' משם ראה שמא דעתו עליה. שהיה דעתו ליכנס לאותה העיר הלכך קנה שביטה אפי' בסתמא וכו' היכא שהיה דעתו לאותה העיר אע"פ שלא היה יודע שהוא בתחומה של אותו העיר ה"ז יכנס לעיר להיות כאנשי העיר לכ"ע כך הבנתיה בפירושי רבי' שמואל זצ"ל וכן דעת הר"מ משה בר מיימון כדפרישית בסמוך", והיינו בדעתו ליכנס לעיר לכו"ע נעשה כאנשי העיר, ולא נחלקו אלא בשלא היתה כונתו לזאת העיר.

ובד' האו"ז מב' גם ראה לדבריו, דאל"ה מאי מתרצי' דשמא ר"ט בליבו היתה, דאם הכוונה ידע שהוא בתחום העיר או למה לא נכנס בה עד שאמרו לו הרועים, אלא ע"כ דבליבו היתה היינו ליכנס לעיר אע"פ שלא ידע שהוא בתחומה, ובהא נמי כו"ע מודו. (ובאמת בפי' רחב"ש כ' "שנויי דחיקי הוא, דהא מצאוהו רועי בקר ואמרו לו הרי עיר לפניך, שמע מינה שלא היה יודע שהוא בתוך התחום קודם חשיכה"). אמנם המאירי ביאר דאין הכוונה דר"ט ידע שהוא בתחום העיר, אלא "שמא דעתו היה כלומר שמתכוין היה שאם הוא בתוך התחום שתהא שביטתו כשביטת העיר".

ואף הרשב"א נקט כד' המאירי, דהרי כ' "ר"מ אומר לא יכנס. אלא קנה שם שביטה ואע"פ שלא אמר כלום, ולא דמיא לההיא דר"ג ור"ע דאמרו לו מה אנו לירד והתיר להן ר"ג הואיל והיו בתוך התחום קודם שחשיכה, דשאני התם שהיתה ספינה מהלכת ודעתם היה על העיר כל זמן שהן תוך התחום אבל הכא שהיתה דעתו לשבות כאן הרי קנה כאן שביטה", ומדבריו נראה הטעם דר"מ אסר ליכנס כיון דהיה דעתו לקנות שביטה כאן, ולכן אם דעתו על הספק אז ודאי לא תפקיע השביטה כאן את השביטה בעיר. ומצינו שי' הפוכה, דבב"ח ופרישה נקטו בדעת הר"מ דרק בישן וכד' שלא היה לו דעת כלל לקנות שביטה או קונה בעיר, אבל אם היתה דעתו לקנות כאן (כי לא ידע שהוא סמוך לעיר), אז ר"י מודה לר"מ דלא יכנס. ועי' שעה"צ סי' ת סק"א. אכן בד' הרשב"א הנ"ל וכן עורר מוכח דאף שהיה דעתו לקנות כאן מ"מ לר"י יכנס, ומודה לו ר"מ באופן שלא היה דעתו לקנות כאן אלא היה דעתו על הספק, (ואולי גם דמודה ר"מ לר"י בישן וכד', ויבו' להלן).

ובבהא דפי' רבינו יהונתן הטעם דמותר לביתו דכיון "ששלח ע"י שליח היה לו לשליח לדקדק בשליחותו שיכיון שכשיקדש היום לא יהא אביו חוץ לתחום וכיון שלא דקדק יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וקנה שביטה בביתו והרי הוא כאילו לא עירבו עליו כלל", נראה מדבריו דאם הוא עצמו עירב וחזר לביתו שהוא רחוק יותר מאלפיים וכו', אז באמת אמרי' דלא יזוז ממקומו, כיון דגם בזה שייך הטעם שכ' "שהרי הוא פשע בעצמו שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביטתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא". ואמנם מצינו כמה ראש' דס"ל הכי בהדיא, דהנה בשאלתות ש' מח' כ' "ואי אותביה לעירוביה לבר מתחומיה כיון דמרחק מעירוביה טפי מאלפים אמה הוה ליה כמי שיצא חוץ לתחום אלפים אמה ותנ' אפילו אמה אחת לא יכנס ואין לו אלא ד' אמות", וכ"כ הראב"ן ז"ל "ואם יש מביתו שלן שם בעיר עד עירובו יותר מאלפים אמה אחת לא יצא מביתו שהרי אבד שביטת העיר ולעירובו לא מצי אזיל שהרי הוא חוץ לתחום עירובו אמה אחת ותנן מי שיצא חוץ לתחום עירובו אמה אחת לא יכנס",

כיון דמאליו הוא נמשך לשם, אלא דכיון שלא ידע שהוא סמוך לעיר הרי נתכוין לקנות שביטה במקומו, ולזה מהני האומדנא לעקור אותו ממקומו וממילא הוא נגרר אחר העיר, ולכן פשיט"ל להראב"ד דהאי אומדנא לא תועיל לקנות לו שביטה בינו ובין העיר כשיש ביניהם יותר מאלפיים, כיון דלא מצינו שתועיל אומדנא לקנות שביטה אלא רק להחזיר אותו להגרר אחרי העיר.

ויש מקום לומר דד' הראב"ד בסוגיין הם בנויים על כל הנ"ל, דבאמת ליכא כללא דאם אמר בפירוש או ל"מ האומדנא, דהרי חזי' שאם העירוב רחוק מתחומו אז הוא חוזר לשביטת ביתו, והטעם לזה כיון דאמדי' דעתו דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב, אלא הכלל הוא דכיון דאמר שרוצה לקנות שביטה כאן, אז עקר את עצמו בפירוש מהאי גרייה' בתר העיר, ולפיכך רק בסתמא הוא נגרר אחר העיר כיון דאמדי' דעתו שאינו רוצה לקנות כאן אם יכול להגרר אחרי העיר, אבל "אילו הוציא בשפתיו הוה נחית לספיקא ועקר שביטתו בפיו מן העיר וקונה שם שביטה", ומשא"כ כשהוא רחוק מעירובו דחוזר לשביטת ביתו, דאין הוא צריך לענין של גרייה אחרי ביתו, אלא ממילא הוי שביטתו בביתו כל זמן שאין לו שביטה אחרת. אמנם הראב"ד הרי הוכיח את דבריו מהא דאמרי' לא יזוז ממקומו, וע"כ דאין כוונתו רק לומר דהדיבור עוקר את הגרייה לעיר, אלא לעולם הדיבור עוקר את השביטה דממילא, ועכצ"ל ד'ביתו' שאני, משא"כ שביטת רגליו או גרייה בתר העיר דאדם מאבד בקל. ואכתי יל"ע דהרי לפי הראב"ד אין קנין שביטה בלא דעת, ושאני עיר דגריר בתרה, וא"כ איך הוכיח מהא דלא יזוז ממקומו דמהני דיבור לעקור את האומדנא, והא שאני התם דמ"מ איך יקנה שביטה כאן. ולק"מ דאם יש דין גרייה בתר העיר, פשיטא דיש גם גרייה בתר עמידת רגליו, ואם דיבור לא היה עוקר אומדנא, אז היה נגרר למקום עמידת רגליו.

ובדעת רבינו יהונתן דס"ל דגם באמר בפירוש שביטתי במקומי מ"מ יכנס לעיר אליבא דר"י, אולי יש להוסיף, דהנה הראב"ד הוכיח דבריו מדינא דרב דאמר לא יזוז ממקומו, אבל באמת הר"י מלוניל על מתני' לקמן ס, א פי' באופ"א, ז"ל "ואסור לעירובו. לרוח עירובו יש לו למנות שביטתו לעירובו דכיון דכי קדש עליו היום היה רחוק מעירובו יותר מאלפים שאינו יכול להלך שם ולאכלו נמצא שאין עירוב זה מועיל לו אלא הוא מזיק לו וכיון שכן יותר רוצה בביתו מבעירובו שעירב לו בנו, ואע"פ ששינינו בפי' מי שהוציאוהו שהאומר תהא שביטתי במקום פלוני והיה אותו מקום רחוק ממנו יותר מאלפים אמה אמרי' התם הר"ז לא יזוז ממקומו לא דמי התם בבא בדרך מיירי וכיון דמקום פלוני לא היה יכול לקנות שביטה שהרי רחוק מאלפים היה ובמקום רגליו לא הוה ניח"ל דליקני אין לו שביטה כלל שהרי הוא פשע בעצמו שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביטתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא. אבל האי ששלח ע"י שליח היה לו לשליח לדקדק בשליחותו שיכיון שכשיקדש היום לא יהא אביו חוץ לתחום וכיון שלא דקדק יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וקנה שביטה בביתו והרי הוא כאילו לא עירבו עליו כלל", וא"כ אי"ז שייך לכאן.

ובהא דמב' דגבי חזרה לביתו או ל"מ הדיבור לעקור את האומדנא, (אם לא כפי' הר"י הנ"ל דהוי מדינא דלתקוני שדרתיך וכו'), אז לכאו' הפי' הוא דהאומדנא לחזור לביתו אלימא טפי, ואינה נעקרת בקל כ"כ. אבל בריטב"א לקמן מט, ב יש בזה תוספת, ז"ל "כיון שלא סיים הד' אמות שקונה לשביטה סבירא ליה לרב דלא קנה תחת האילן שביטה כלל, ובמקום רגליו נמי לא קנה שביטה שהרי עקר שביטה מכאן כשאמר שתהא שביטה תחת האילן, הילכך אע"פ שלא קנה תחת האילן שביטה לא קנה גם כן במקום רגליו, ואע"פ שהמניח עירובו בסוף התחום ונתגלגל משם או נשרף מבעוד יום הרי הוא כבני עירו דכיון שלא קנה שביטה במקום עירובו לא איבד שביטת עירו, פירש ר"י ז"ל דהתם במי שהיתה שביטתו בעירו שהוא שביטה של עיקר ואין אדם עוקר שביטתו בקל עד שיקנה שביטה במקום אחר, אבל במי שהוא חוץ לעיר ששביטתו במקומו מכיון שאמר שביטתי במקום פלוני עקר שביטתו ממקומו", ונראה מדבריו

מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו, וכן לעיל לה, א קתני "נתגלגל חוץ לתחום נפל עליו גל או נשרף תרומה ונטמאת מבעוד יום אינו עירוב".

ועמד בזה הראב"ה שם, וכן הובא באו"ז סי' קסו, וז"ל רשב"ט "והא דתנן בפ' בכל מערבין נתגלגל חוץ לתחום מבעו"י אינו עירוב, ולא קתני לא יזוז ממקומו, משום שנתכוון למקום הראוי לו ואונס הוא, הילכך יש לו דין שביתה, וכיון דאינו יכול לקנות במקום שנתכוון קנה שביתה בביתו. והא דתנן לקמן בכיצד מעברין מי שהיה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב וכו', עד אם יש ממנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מיכן מותר לביתו ואסור לעירובו, פירוש שקנה שביתה לביתו ויש לו מביתו אלפים אמה לכל רוח, ואע"ג שעירובו נתן חוץ לתחומו, התם נמי משום שנתכוון למקום הראוי לו, ושליחו הוא שעוותו שנתנו חוץ לתחומו, ואמרין בסוף הדר וכו' לתקוני שיתפתך ולא לעוותי, הכי נמי לתקוני שדרתך ולא לעוותי. תדע מדקתני ואמר לבנו לערב במערב דבשליח מיירי, אבל עירב הוא גופיה אסור לביתו ואסור לעירובו ואין לו אלא ארבע אמות. והדתינא לקמן בשמעתין מי שאמר לשני עבדיו צאו ועירבו עלי אחד עירב עליו בצפון ואחד עירב עליו לדרום וכו', התם לא שינו בשליחותם, אלא הוא טועה שסבר שמערבין בשתי רוחות. וכן יעמדו דברי רב אחאי, ועיקר. ומה שפירש רבינו שלמה בפ' כיצד מעברין מי שהיה במזרח וכו' אינו נראה לי כלל, ואגב חורפיה לא עיין בה", (ועיי"ש גם בסי' קסה), והן הן הדברים המבוי' בפ' הר"י מלונל.

ואמנם מה שתי' רשב"ט על מתני' דנתגלגל וכו' "משום שנתכוון למקום הראוי לו ואונס הוא, הילכך יש לו דין שביתה, וכיון דאינו יכול לקנות במקום שנתכוון קנה שביתה בביתו", לכאור' זה תי' רק לפי הבנתו בד' השאלות, דטעמו הוא דאין לו שביתה כלל, ולכן באנוס שאני וחוזר לביתו, אכן אם נפרש בד' השאלות דאפשר לקנות עירוב גם בריחוק אלפיים, אז אמנם מתני' דבנו עירב במערב א"ש, כיון דלא שלחו לעיוותי, אבל אכתי תיקשי ממתני' דנתגלגל דסו"ס העירוב חל גם כן, ולמה לא ייאסר לזוז ממקומו כיון דהוא חוץ לתחום של העירוב.

ומצינו בד' הראב"ן להדיא דלא ס"ל מחילוקא דרשב"ט בין אנוס לפושע, (וא"ש לטעמיה דס"ל דהעירוב חל גם מחוץ לאלפיים, ולכן ל"ש בזה חילוק וכנ"ל), ז"ל "ולא תיקשי לרב דאמר לא קנה שביתה לא במקום רגליו ולא תחת האילן ממתני' דנתגלגל עירובו חוץ לתחום דקתני אינו עירוב וקנה שביתה בביתו, דהתם כי לא קנה עירובו דנתגלגל הרי שובת בביתו וקנה שביתה ולא אבד שבות ביתו אלא על ידי קניית העירוב שביתה וכי לא קנה העירוב שביתה לא אבד שביתת ביתו, אבל הכא במקום רגליו אין לו בית ואינו מתכוין לשבות אלא תחת האילן מתכוין לשבות וכיון דלא סיים לא קנה שביתה ובמקום רגליו אינו רוצה לשבות הילכך אין לו שביתה כלל ולא יזוז מד' אמותיו", הרי דלא חילק בזה בין אנוס לפושע. ואף כי בד' הראב"ן מבוי' להדיא דלא ס"ל כמש"כ הראב"ה הנ"ל, אלא טעמו הוא להדיא מצד שהעירוב חל בריחוק אלפיים ולכן לא יזוז ממקומו כיון שהוא עומד חוץ לתחומו, דהרי הסכים לחילוק באומדנא בין ביתו למקומו בדרך וכמש"כ רש"י, ואעפ"כ ס"ל דאם נתן עירובו בריחוק מקום לא יזוז ממקומו, ול"א ד"כ לא קנה העירוב שביתה לא אבד שביתת ביתו", וע"כ כי העירוב חל וכנ"ל.

אלא דאכתי ק' כנ"ל, למה אמרי' דבנותן עירובו חוץ לתחום קנה העירוב, ובנתגלגל לא קנה ואז הוא חוזר לשביתת ביתו, (כי ביתו עדיף ממקום עמידתו בדרך). וצ"ל, דהנה נת' במקו"א פלוג' הראש' האם בנתגלגל וכו' בתוך התחום קני עירובו במקום שהונח מתחילה או במקום שנתגלגל אליו, (דבלש' רש"י ותוס' שם משמע לכאור' דהוא קונה שביתה במקום שהעירוב נמצא עתה אחרי שנתגלגל, אבל ברשב"א וריטב"א לעיל לב, ב מבוי' דהנידון הוא לקנות שביתה במקום שהניח בו את העירוב מתחילה. וע"ע בחזו"א סי' קט סק"ו וסקי"ח. ואף להרשב"א וכו' הרי מבוי' דיש לעירוב ד"א, והטעם כי דייני' כאילו היה קונה שביתה במקום שנתגלגל וכמבוי' בתוס' שם). והנה אם העירוב חל במקום השני אז י"ל, דרק מי שהניח עירובו

(עוד מבוי' שם בראב"ן דכלתה מידתו בסוף העיר זה גם על 'רוב' העיר, וזה מבוי' גם בשאלות הנ"ל, וכפי הנראה זה מקורו).

וכן הביא המ"מ מעבוה"ק הארוך, ז"ל בפ"ו ה"ה "אם נתנו חוץ לתחום מה שנשכר הוא מפסיד והקשו חוץ לתחום ס"ד אלא אימא חוץ לעבורה של עיר ופירש רבינו חוץ לתחום ס"ד והרי אין עירובו עירוב וכן פירש"י ז"ל וגם הרשב"א ז"ל כ"כ בחידושו חוץ לתחום ס"ד אם חוץ לתחום ממש נתנו לא עשה ולא כלום הוא כיון שהוא בביתו דכל שאין עירובו עירוב הרי הוא כתחום ביתו כמ"ש עכ"ל. אבל בספרו הארוך כתב נתנו חוץ לתחום מה שנשכר הוא מפסיד ופירשו בגמ' דהא דקתני חוץ לתחום לאו חוץ לתחום ממש דהיינו חוץ לאלפים אמה קאמר דאילו שבת בתוך העיר ונתן את עירובו חוץ לאלפים אמה לא יזוז ממקומו שהרי הוא חוץ לתחום עירובו עכ"ל. ובזה יש סתירה בדבריו ז"ל ודברי חידושו עיקר וכדעת רבינו". (ואף בתש' מכת"י מבוי' ברשב"א כמו שהביא המ"מ מהחי', ז"ל בסי' לב "אבל בודאי אילו היה בביתו בשעה הראויה לעירוב לקנות לו וביתו רחוק מעירובו יתר מאלפים אמה, בזה לא קנה לו עירוב, וכל שאין עירובו עירוב הרי הוא כאנשי העיר, דכל שלא קנה עירוב אינו מסייע דעתו מעירו. וכן היא כתובה אצלי בפ' כיצד מעברין גמ' מותר לביתו ואסור לעבורו. ובלשון הזה כתבתיה, מותר לביתו, פירוש מותר לתחום ביתו כאילו שבת שם. וא"ת לתחום ביתו היאך הוא מותר, הלא עקריה לדעתיה מיניה דהא אמר לו לבנו צא וערב עלי. כבר כתבת למעלה דכל לגבי ביתו אינו מסלק דעתו משם כל זמן שאין עירובו עירוב, וכדמוכחא מתני' דנתגלגל חוץ לתחום, וכן פירש כאן רש"י ז"ל, עיי"ש עוד. ולפנינו בחי' חסר).

אמנם מלש' הראש' הנ"ל לא משמע דהטעם בזה הוא מכח דעקר דעתו מביתו, ולא קנה את עירובו דלפיכך אמרי' דלא יזוז ממקומו וכעין דינא דרב, אלא הטעם בזה הוא כיון דקנה עירובו אע"ג שהוא בריחוק של אלפיים, ולפיכך אסור לו לילך כאן כיון דהוי מחוץ לתחום של העירוב. (ומצינו כה"ג בהשג' הראב"ד בפ"ז ה"ג, ז"ל "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשכה ומקום שנתכוין לשבות בו יותר מאלפים אמה הרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו", אבל הוא לא איירי שם כלפי עירוב בפת, אלא כלפי מי שאמר שביתתי במקום פלוני, והוי רחוק יותר מאלפיים. דהרי גבי עירוב בפת לכאור' מפר' במתני' פ"ג בנתגלגל חוץ לתחום דלא קנה עירוב - רצ"ע להשאלות וכו', ויש לחלק דגבי פת י"ל כד' התוס' שם לה, א שכ' "כיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות הילכך תקנו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום", משא"כ גבי קניית שביתה בדעת דהוי מעיקר הדין. עוי"ל דנתגלגל חוץ לתחום ל"מ כיון דאינו יכול להגיע אל הפת, משא"כ באמר שביתתי במקום פלוני בריחוק אלפיים, ודו"ק).

ובאמת לפי טעם זה, ודאי אין מקום לדון בחילוק שכ' רש"י ושאר' על האומדנא לקנות בביתו אם לא קנה שביתה במקו"א, דלכן לרב לא יזוז ממקומו והכא אמרי' דמותר לביתו, כיון דהם ס"ל דהעירוב באמת חל, ולא תועיל אומדנא דניחא ליה בביתו בגוונא דהעירוב באמת חל. (ובתוס' לה, א הרי נתקשו בנתגלגל העירוב חוץ לתחום למה לא יחול עכ"פ לרבי דס"ל דלא גזרו על שבות בביהש"מ). אכן הראב"ה בסי' שצו פ"י באופ"א, ז"ל "ונראה לי דסברת רב אחאי מהאי פירוקא דפריק שמואל כגון דאיכא ממקום רגליו עד עיקרו תרי אלפי וארבע אמות דאי מוקמית ליה להך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא, וקאמרי' שמא בעבר השני של אילן בחר לו, ואין לו אלא ארבע אמות, דבמקום רגליו לא אבה לקנות ובמקום שרצה לו אינו ראוי לו, הילכך אין לו שביתה ונותן עירובו חוץ לתחום היינו בכיו"ב. ומיסתייעא מתוספתא דעירובין פ"ג האומר שביתתי בגינה מוקפת גדר גבוה י"ט לא יתר על ב"ס מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה אימתי בזמן שהיה בתוך אלפים שלו אבל לא היה בתוך אלפים שלו אין לו אלא ארבע אמות בלבד, ש"מ מהא מתניתא בהדיא דמי שנתכוון לשבות במקום שאין ראוי לו שאין לו אלא ארבע אמות". אלא דעכ"פ דברי השאלות ודעימיה צ"ע ממתני' ס, א דתני להדיא "אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר

עשה כלום כי "אין עירובו מבטל שביתת רגלו", והיינו דרך העירוב שבא לקנות מקום הסותר לשביתת ביתו ועירו הוא יכול להפקיע את שביתתו בביתו. (וע"ע שפ"א לקמן מו, ב).

וילה"ס במש"כ המאירי דאם "היה בעיר דבר ברור הוא שקונה שביתה עם שאר בני העיר שדעת כל בני העיר לכך עד שיסלקו דעתם מעירם", האם הכוונה דמה"ט קודם שישן ודאי דעתו דאם יחשיך בשנתו כאן תהיה שביתתו, או דבלא"ה נמי האי רצון לקנות שביתה בעיר הוא דבר מוכח, (וכיון דדעת כל בני העיר כן אי"ז דברים שבלב, אלא הוי 'בליבו ובלב כל אדם'). ונפק"מ באופן שישן בדרך הרחק מן העיר, והולכייהו אל העיר בתוך שנתו והיה בה כשחשיכה. וע"ע.

והנה לעיל לח, ב אמרי' "דאזיל ושתיק ויחייב כמאן כריב"נ דאמר חפצי הפקר קונין שביתה אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דריב"נ אלא בישן דלא מצי אמר אבל בניעור דאי בעי למימר מצי אמר אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי", (ופי' שם הר"י בן חכמון ד"אע"ג דלא אמר מידי כיון דאי באעי מצי אמר, דהא לית ליה אונסא מלמימר כמאן דאמר דאמי, והא אתיא כו' זירא דאמי בריש גמרא דפרק כסוי הדם דאמי' כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, כלומר כל מנחה הראויה לבלול בשמן והיא עד ששים עשורונים אין בילה מעכבת בה אלא אע"פ שלא בלל כשר, וכל שאין ראוי לבילה, כלומר מנחה מרובה יותר מששים עשורונים ולמעלה בילה מעכבת בה ופסולה, והכי נמי כיון דקאני שביתה אע"ג דלא אמר מידי אלא בראוי וקאיי התם בלחוד סאגי ליה"), ונראה לכאו' דבישן חסר אמירה, וכמש"כ המאירי בסוגיין "וחכמים אומרים שאין קונין שביתה בישן שמאחר שהיה לו לתת אל לבו שמא תחשך ושנתו עליו היה לו לומר שביתתי במקומי ואע"פ שבניעור אין צריך אמירה כמו שהתבאר בפ"ג בישן מיהא צריך ואחר שלא אמר כן הרי הוא כיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות", וא"כ צ"ל דהא דמהני אם ישן בעירו ממש, כי יש בזה גילוי דעת גמור דומיא דאמירה. (ואין כוונת המאירי לד' הר"י מלוניל דהא דלא יזוז ממקומו אחר דלא קנה שביתה זה מצד דקנס' ליה על שלא אמר, אלא ביאר כן בטעם עצם הדבר דלא קנה שביתה).

ובמתני' לעיל נחלקו תנאים במי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר האם נגרר תחומו בתר העיר או דקנה שביתה במקומו, ויל"ע מה הדין בישן כה"ג, וכד' המאירי כאן מב' דאף זה תלוי בפלוג' דריב"נ ורבנן, דאם הישן כניעור ה"ה דהוא נגרר בתר העיר למ"ד דבניעור הוא נגרר, ז"ל "ובזו הלכה כריב"נ וכו' ואחר שכן אם ישן בתוך התחום הרי הוא כבני העיר". אמנם הריטב"א לעיל שם כ' "מי שישב בדרך ביהש"מ והיה נעור אלא כי מפני שהיה יושב לא הכיר שהיה קרוב לעיר וכו' דסבירא ליה לר' מאיר דכיון דנעור היה ולא נתכוון להיות כבני העיר הרי שביתתו במקומו ואפי' לא אמר כלום", ומב' לכאו' לאידך גיסא דאם היה ישן אז אפי' לר"מ הוא נגרר בתר עירו, דכל הסיבה שאינו נגרר זה רק מכיון שהוא נייעור וכוונתו לשבות בדרך. (וכן מב' בד' הריטב"א לקמן מז, ב שכ' "וכדאשכחן גבי הישן בתוך התחום שדינו כבני העיר ואע"פ שאין כן כשהוא חוץ לתחום, וכן מי שישב בדרך אליבא דר' יהודה דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו", ומשמע דבישן אף ר"מ מודה). אבל מ"מ אף להריטב"א ילה"ס האם אליבא דרבנן דישן לא קנה שביתה בדרך אלא רק אם הוא בעיר, האם הנמצא בתחומי העיר הוי כעיר או דהוי כישן בדרך וכמש"כ המאירי הנ"ל. אכן מציינו להדיא בד' הריטב"א והרשב"א לקמן מז, ב שכ' דאליבא דרבנן לא רק בישן בעיר מודו לריב"נ אלא גם בישן בתחום, (ז"ל הרשב"א שם "דדוקא כשהם בתוך תחום העיר דדעת הבעלים מן הסתם שיקנו כליו שביתה עם אנשי אותה העיר אבל חוץ לתחום העיר לא, וכדסברי רבנן דריב"נ בישן בעיר ואע"ג דסבירא להו דבישן בדרך לא יזוז ממקומו").

אמנם גי' השאילתות ובה"ג ור"ח ור"מ וכו' גם במשנה הקודמת היא ישן בדרך (ולא "ישב"), ומב' דלא כהריטב"א אלא גם בזה פליג ר"מ שם וס"ל דלא יכנס, ועי' בשעה"צ סי' ת סק"א שכ' דמ"מ י"ל דה"ה בישב, ואין כוונת הר"מ למימר דדוקא הישן נגרר אחר העיר

מתחילה חוץ לאלפיים זה חל, אבל מי שהניח בתוך אלפיים ונתגלגל חוץ לאלפיים, לא היה דעתו לעירוב כזה כלל. ואם נתגלגל חלול העירוב היא במקום ההנחה, אולי י"ל ג"כ דעד כאן לא אלא שהנחת עירוב חוץ לאלפיים מהני (להשאילתות הנ"ל), כי סו"ס פת העירוב מונחת במקום קניית השביתה, אבל מי שהניח בתוך התחום, וחלול העירוב היא במקום ההנחה, ורוצה להכשיר לו את העירוב שנתגלגל מטעם "דאי בעי מצי שקיל ליה", בזה דוקא בנתגלגל לתוך התחום שייך האי טעמא, אבל נתגלגל חוץ לתחום הרי לא מצי שקיל ליה כלל, (וע"ע).

ובהא דתי' רשב"ט על מתני' דסופ"ה דמצי למימר לתיקוני שדרתיך וכו' יל"ע, דבשלימא אם הפי' בד' השאילתות הוא כפשוטו דשייך חלות עירוב גם חוץ לאלפיים, דבזה י"ל דמ"מ לא שלח את בנו לערב באופן שלא יוכל לזוז ממקומו, אבל לפי' שכ' הוא דכוונת רב אחאי היא מצד "דבמקום רגליו לא אבה לקנות ובמקום שרצה לו אינו ראוי לו", א"כ סו"ס הנ"ל לא כיון לקנות שביתה בביתו. אלא די"ל בפשיטות דאמנם כיון לקנות במקום שיניח השליח את העירוב, אבל אם השליח לא ניח עירוב, או דהשליח יעשה את שליחותו אבל בטלה ממנו תורת שליח כיון דלתקוני וכו', אז ודאי הוא חוזר לשביתת ביתו, ופשוט. (והא דהק' הראש' מנתגלגל וכו' ולא תי' דכיון דאין כאן עירוב אז הוא חוזר לביתו, כיון דהתם העירוב מצ"ע הוא טוב, משא"כ כשהשליח בטילה ולא הונח עירוב כלל). ובד' הר"י מלוניל אולי אפשר להוסיף עוד, דסו"ס כל מה שהוא נעקר משביתתו אליבא דרב זה רק משום "שהרי הוא פשע בעצמו שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביתתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא", וה"ה אם היה שולח את השליח על כל הצדדים הוי נמי כפשיעה, אבל כיון דלא שלחו אלא לתקוני וכו' אז איננו פושע, ולא איבד שביתת ביתו.

ועכ"פ הנה המשנ"ב בסי' תיא סק"ג הביא שי' זו דס"ל דבכא בדרך ושלח שליח לקנות לו עירוב ברחוק מקום, יכול למימר לתיקוני שדרתיך וכו', וקונה שביתה במקומו, ואין החילוק בין ביתו למקומו בדרך, אלא בינו לבין השליח וכו"ל. וכ' בשעה"צ דכך ס"ל להשאילתות וראב"ן ור"י מלוניל ורשב"ט, ויש להוסיף עוד שכ"כ במאירי ס, א כד' הר"י מלוניל, ואף הרוקח בסי' קצג הילך בדרך זו, (ואולי יש חיסרון תיבות, וכדלהלן), שכ' "מי שנתכוון לשבות במקום שאין ראוי לו אין לו אלא ד' אמות בלבד בפ' בכל מערבין נתגלגל חוץ לתחום מבעוד יום אינו עירוב. נתכוון למקום הראוי לו ואנוס הוא יש לו דין שביתה וכיון דאינו יכול לקנות במקום שנתכוון קנה שביתה בביתו". אלא דלפמשי"נ לעיל מד' הראב"ן יוצא דאמנם הוא ס"ל לחלק בין הניח עירוב בעצמו להניח ע"י שליח לענין חלות העירוב ברחוק אלפיים, אבל הרי ס"ל לחלק ג"כ בין לא קנה שביתה בנתגלגל וה"ה עומד בביתו ובין לא קנה שביתה בגוונא דרב כשהוא בא בדרך, וא"כ עדיין יל"ד דאולי הא דאמרי' דלא קנה עירובו ע"י שליח וכו' זה דוקא בשיש לו בית וחוזר ממילא לשביתת ביתו, משא"כ כשבא בדרך ואינו מתכוין לקנות שביתה ברגליו אלא במקום שיניח השליח את העירוב.

מי שישן בדרך וכו'

מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות. הראש' לקמן מז, ב כ' דרך הישן בדרך אינו קונה שביתה אליבא דרבנן, אבל הישן בעיר קנה שביתה בה. וכ"כ המאירי כאן, ז"ל "והוא שאמר מי שישן בדרך ונמצא בשעה הראויה לקנות שביתה שהוא ישן ואלו היה בעיר דבר ברור הוא שקונה שביתה עם שאר בני העיר שדעת כל בני העיר לכך עד שיסלקו דעתם מעירם לערב להם חוץ לעיר ברגל או בפת". ובגאור"י כ"כ מטעם אחר, דס"ל דהשביתה בביתו ובעירו לעולם אינה נעקרת אא"כ קונה בפועל שביתה במקומו, וכ"כ לקמן ס, א בביאור הא דאם רחוק יותר מאלפיים מעירובו אז הוא חוזר לשביתת ביתו ועירו ול"א דלא יזוז ממקומו. אבל בד' הראש' הכא (ושם) משמע דהחילוק הוא באומדנא. ושם נת' מקור קצת לדבריו ממש"כ הר"ן שם בטעם הדבר דהנותן עירובו בעירו או בעיבורה לא

המרכה"מ דממקומו היינו מד' אמותיו). והמהרשד"ם בסי' ט ביאר ד' הה"מ, דישן גרע מניעור, ואע"ג דלניעור יש אלפיים ועוד ד"א, מ"מ בישן לריב"נ יש לו אלפיים ואין לו ד"א, ורבנן פליגי לאידך גיסא דיש לו ד"א ואין לו אלפיים. וכע"ז כ' האור"ש בפ"ז מהל' עירובין ה"ו.

ונראה לבאר דהכלל הוא כמש"כ הר"מ דאף למאי דקי"ל כריב"נ מ"מ ישן איננו 'קונה שביתה', ואע"ג שלא 'קנה' שביתה יש לו להלך אלפיים וכו'. (אמנם את לש' הר"מ שלא קנה שביתה היה אפשר לפרש כפשוטו דלא נתכוין לקנין שביתה כי ישן ואעפ"כ הוא קונה). וב' מיני ד"א הם, מי שאין לו תחום, כגון ביצא חוץ לתחומו או ישן אליבא דרבנן, או יש לו ד"א לא מצד 'קנין' שביתה, אלא הוי תחום ומקום שנתנו לו חכמים, אבל מי שיש לו תחום, הד"א הנוסף זה רק משום 'קנין' שביתה, דקונה הר"א להיות כמקומו, וזה לש' בישן אף אליבא דריב"נ. וא"ש למה אליבא דרבנן יש ד"א לישן, ולריב"נ לא, כי לרבנן ה"ה כיוצא חוץ לתחום ומה"ט יש לו ד"א, משא"כ לריב"נ דהוא עומד בתחומו ול"ש בו אלא ד"א של קנין שביתה. ויתכן עוד דלרבנן הוא קונה ד"א רק בשעה שהוא נייעור, אבל ישן לכ"ע אין לו אפי' ד"א. אבל בד' הרמב"ן לעיל מג, א הרי מב' דלרבנן ישן קונה הר"א עוד בשנתו. ובאמת לפי הרמב"ן הרי הכלל הוא להיפך, וכמש"כ לעיל שם אליבא דרבנן בטעמא דישן אינו קונה שביתה כשניעור ד"כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת קונה לו ד"א, לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו", והיינו דד"א גם לרבנן ישן קונה, ולכאו' המכוון הוא לד"א של 'קנין' שביתה ולכן זה מעכב אותו מלקנות אלפיים כשניעור. (וע"ע באור"ש פכ"ז ה"י).

ואמנם זה מפ' בד' הר"מ דמי שישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשנעור מצא עצמו בתוך התחום הרי זה יכנס לה ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, ומב' דמלבד האלפיים יש לו גם את כל העיר, צ"ל דכיון דדעתו לשבות בעיר או משום דהוא נגרר אחרי העיר או יש לו גם קנין שביתה בעיר, ואי"ז כישן שאין לו דעת על שביתה כלל דאין לו קנין שביתה להוסיף ד"א על התחום. ואולי השביתה בעיר היא יותר פשוטה מדין ד"א, ול"ב קנין שביתה. עוד יתכן דהר"מ ס"ל דישן בתחום העיר הוי כישן בעיר עצמה, (-ודלא כש"נ מד' המאירי במתני' דאף דבעיר עצמה מודו רבנן לריב"נ מ"מ ישן בתחום העיר תליא בפלוג'), ואפי' לרבנן דריב"נ ה"ה כשובת בעיר, וא"כ אין ראייה מכאן דהשביתה בכל העיר היא דבר מוכרח יותר מקנין שביתה של ד"א. (אבל בלא"ה מצינו כן אליבא דרמב"ח דמבע"ל דנותן עירובו אין לו ד"א, אע"פ דקי"ל כרבנן דר"ע דנותן עירובו בעיר מודדין לו מחוצה לה. וכן נראה לכאו' בתחומי כלים בחפצי הפקר דאמנם מודדין להם מחוץ לעיר שהם בה, אבל בשבתו בבקעה אין להם ד"א, וצ"ע בזה).

ואפשר לפרש עוד בד' הה"מ, דהנה המאירי בסוגיין כ' "ואף לענין פסק אתה צריך לזו מצד הרבה מקומות שנאמר בהם שאין לו אלא ארבע", (ולש' הבעה"מ הוא "ואע"ג דקי"ל במי שישן בדרך כר' יוחנן בן נורי לענין ד' אמות של שביתה נקטינן כרבנן ומשחי להו חע"ח"), ומשמע מדבריו דהאי פלוג' במתני' בשיעור הד"א זה נפק"מ רק במי שאין לו אלא ד"א, כגון ישן לרבנן או יוצא חוץ לתחום אף לדידן, אבל לענין הד"א הנוסף על תחום אלפיים לא נחלקו. (ובראש' לקמן ס, ב מפ' דבכל ד"א נחלקו, ואף בד"א הנוספים על האלפיים. ואולי יתכן לפרש את המאירי ע"ד המהרשד"ם הנ"ל, דכוונתו לאפוקי מישן דבזה אין נפק"מ כיון דיש לו רק אלפיים בלי ד"א. ולהלך יבו' עוד מד' המאירי בהמשך דבריו כאן וכן להלן מט, ב). וצריך לבאר הדברים, ואולי הכוונה כעין מש"כ בתורא"ש ותור"פ לקמן ס, ב בשם הר"ר אלחנן לחלק בזה, ד"הא דקאמרי רבנן שנותנים לו ח' אמות היינו דוקא לאדם שלא קנה שביתה כגון מי שישן בדרך וילפינן ד' אמות ידיה משבו איש תחתיו אלו ארבע אמות וסברי רבנן דהני ארבע אמות הוו דומיא דאלפים דנפקא לן מאל יצא איש ממקומו דסמך ליה, ואלפים יש לו לכל רוח והוא הדין נמי ארבע אמות לכל רוח, אבל בשבת ונותן עירובו אין לו אלא ארבע אמות לכולי עלמא". וא"כ י"ל דלזה כיוון

ואם היתה כוונתו לשבות בדרך אינו נגרר אחר העיר. (וכד' השעה"צ נראה מלש' השאלות עי"ש שכ' מתחילה "מאן דהוה קאים באורחא וחשיכה ליה בתוך תחומה דמתא והוא לא ידע דסמך למתא היא וגנא אדוכתיה ודעתיה למיקנא שביתה התם ולמחר קא חזי דסמך למתא וכו' דתנן מי שישן בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היה כוונתו לכך לא יכנס דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר יכנס", ולהדיא כ' האור"ז בסי' קנא "היה בא למדינה וישן בדרך ולא נייער אלא בשבת וכשנייער מצא עצמו בתוך התחום ה"ז יכנס לה ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וכו' וכל שכן יושב ונייעור שקנה עם בני העיר").

וילה"ס בשי' זו האם ר"מ ור"י אזלי בשי' ריב"נ דישן קנה שביתה, או דהישן בתחום הוא כישן בעיר דמודו רבנן לריב"נ וכו"ל. אבל לכאו' בשי' ר"מ ודאי מב' כריב"נ דהרי ס"ל דאינו קונה שביתה בעיר אלא במקומו, ואע"ג דהוא ישן מ"מ יש לו אלפיים אמה במקומו שברך. אלא דבגאו"י כ' די"ל דאיירי שגילה דעתו קודם שישן דרוצה לקנות שביתה במקומו, וס"ל דבכה"ג מודו רבנן דמהני. ואם איירי בגילוי דעת כנ"ל, כבר אין הכרח דהר"ח והר"מ וכו' פליגי על הריטב"א דבישן מודה ר"מ לר"י דיכנס לעיר, די"ל דבישן שלא גילה דעתו מודה ר"מ, ולא פליגי אלא כשגילה דעתו ואז יש לו דעת לקנות כאן ולהפקיע את הגרירה אל העיר.

והנה הריטב"א לעיל לה, ב כ' "דלא אמרינן דמערב בשתיקה ברגליו אלא היכא דאיכא גלווי דעתא שהוא רוצה לקנות שם שביתה כגון שזה עירב שם בראשון וגלי דעתיה דניחא ליה ביה גם ביום השני, אבל בשלא עירב שם כלל מערב יום טוב דילמא לא ניחא ליה להפסיד אלפים אמה שיש לו לצד אחר וכיון שכן בעי אמירה, ומעשה בא לפניו באדם שבא בספינה ביום טוב הסמוך לשבת וביו"ט לא הניחו לזו ממקומו אבל בשבת התירו לו לצאת לפי שקנה שביתתו בלא אמירה דאנן סהדי דניחא ליה מידי דהוי אישן", ומב' דבריו דלעולם בעי אמירה א"כ אנן סהדי דניח"ל למיקני שביתה כאן, ובישן נמי אנ"ס דניח"ל. וצ"ל דכוונתו אליבא דריב"נ דהא רבנן אמרי דישן לא קנה שביתה. ואולי כוונתו אף אליבא דרבנן, דאמנם ישן בדרך אין כ"כ אומדנא דמוכח דבעי לקנות שביתה במקומו, אלא דוקא בישן בביתו ובעירו, אבל מ"מ כשהיה שם ביו"ט הסמוך וכו' ודאי אנ"ס, ומהני כה"ג אנ"ס גם בישן. אבל לפ"ז יוצא דהישן סמוך לעירו, דאיכא אומדנא דבעי לקנות שביתה באותה העיר, (דלענין זה הרי אין חילוק בין ישן לנייעור), אז למרות שישן ה"ה נגרר אצל העיר. וזה מתאים עם ד' הריטב"א הנ"ל שכ' דר"מ נמי לא נחלק בישן וכו', ואין כוונתו דוקא אליבא דריב"נ אלא אף אליבא דרבנן וכו"ל, כי גם בישן שייך קנין שביתה אם אנ"ס דניח"ל.

עוד יש להביא בזה את ד' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "קונה אדם שביתה בין ער בין ישן. היה ישן בעיר כל ביהש"מ הרי הוא כאנשי העיר", ולכאו' צ"ע דכיון דפסק כריב"נ דקונה שביתה אף בישן, מה הוסיף לומר דכ"ה הדין בישן בעיר, והלא בזה אף רבנן מודים וכו"ל. ואולי הוסיף בזה חידוש דלא תימא דאמנם ישן קונה שביתה וכו', אבל לקנות את עירו באופן שתיעשה כל העיר לגביו כד"א (גם כשאינה מוקפת מחיצות), בעי' לזה דעת, דמ"ל דה"נ הישן בעיר (או בתחומה) הוי כאנשי העיר.

קנין שביתה ד"א בישן לריב"נ

יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי. כ' הר"מ פכ"ז ה"ד "וכן השובת בבקעה אפילו היה ישן בשעה שנכנס השבת שלא קנה שביתה יש לו להלך ממקומו אלפים אמה לכל רוח בריבוע". (וצ"ע לש' הר"מ שכ' 'וכן' מה זה שייך לההיא דלעיל מינה דהשובת ברה"י מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים. ואולי הכוונה היא לענין ה'מרובע', דהשובת ברה"י או בבקעה יש לו אלפיים מרובע, משא"כ המהלך שאינו יודע תחומו דיש לו רק אלפיים פסיעות בינוניות). וכ' המ"מ שם "וכתב הרשב"א ז"ל שאלפים אמה אלו נמדדין חוץ לארבע אמות שלו ויש לו הארבע אמות לכל רוח ואין סברא זו מוכרחת". והיינו דהרי לעולם דין האלפיים הוא מאחרי הד"א, ומ"מ הכא בישן כ' הה"מ דאין הדבר מוכרח. (ובלש' הר"מ י"ל כמש"כ

עירובו ארבע אמות, לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל העירוב ויצא חוץ לתחום בתוך שתי אמות הרי זה עירוב וכאילו לא יצא ממקומו, ואם יצא חוץ לשתי אמות אינו עירוב שהרי נעשה חוץ לתחום, והשיג הראב"ד שם דהאי שיעור ב"א הוא כדעת ר"א, וכ"כ המאירי בסוגיין (כדלהלן) וכן לעיל לב, א. (ואולי הר"מ ס"ל דרק בד"א של יוצא חוץ לתחום דאינם בגדר קנין שביתה אלא היתר הילוך ליוצא, בזה י"ל דבורר לו הד"א לאיזה רוח שירצה, אבל בד"א הנקנים לו מער"ש בקנין שביתה וכגון בנתגלגל עירובו, בהא ודאי הוא באמצעין, וע"י להלן. וס"ל דד"א של ישן, הם בגדר הד"א של יוצא חוץ לתחום).

ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' קכט כ' בזה "ויש לתרץ לפי שטת זו דבשלמא במקום שאדם עומד בהכנסת שבת יש לו ד' אמות לכל רוח שירצה כר' יהודה ובהכי מסתבר טעמיה אבל גבי קניית עירוב לא מקלינן תרי קולי שרואין אותו כמו ששבת שם ונתן לו גם שם ד' אמות לכל רוח אלא מסתבר טעמיה דר' אליעזר דאמר והוא באמצעו הילכך אם נתגלגל חוץ לב' אמות לא הוי עירוב דלא מצי אזיל ולמשקליה וכן נראה ממה שכתב בפי' המשניות. אינו כולה כר' יהודה ועד כאן לא קאמר שיש לו ד' אמות אלא לענין טלטול אבל לענין קנין בית לא תקנו אלא שיהיה יכול לעמוד בביתו ויטול את עירובו לא שיצא חוץ מביתו ליטלו הילכך אם הוא בתוך ב' אמותיו שוחה ונוטלו והוא עומד במקומו אבל אם הוא חוץ לשתי אמות צריך לצאת מביתו כדי ליטלו". ואולי יש לבאר טעם החילוק בין שובת לנותן עירובו, דבאמת ההיתר לברור ד"א לרוח אחת זה בגלל עצם עמידתו שם, דנעשה הכל כמקומו כפי שיעור פשיטת ידיו וכו', אבל פת העירוב אין לה ד"א לרוח אחת אלא רק האי מקום של ד"א, וטפי מסתבר למימר דהעירוב באמצע הד"א. וע"ע בחזו"א סי' קט סק"ח.

והנה לעיל נת' מד' המאירי דלכאור' משמע מדבריו דכל הפלוג' הכא זה רק במי שאין לו אלא ד"א, אבל הד"א שיש לכל מי שיש לו גם אלפיים בהא לא נחלקו, (דהא כ' "ואף לענין פסק אתה צריך לזו מצד הרבה מקומות שנאמר בהם שאין לו אלא ארבע", ונת' ע"פ חילוק ה"ר אלחנן שהובא בראש' לקמן ס, ב דבד"א הנוספים על האלפיים לכר"ע אי"ז ח' אמות אלא ד'. אכן באמת במאירי בהמשך דבריו מפר' ל"כ, שכ' עוד "ובזו גדולי הראשונים פסקוה כחכמים ממה שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב אבל גדולי המפרשים פוסקים כר' יהודה להיתרם ארבע ודוקא לרוח אחת וגדולי הדור נסכמים לדעת ראשון ממה שאמרו בפ"ג נתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב ואמר רבא לא שאנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות אבל תוך ארבעה נותן עירובו יש לו ארבע אמות ומסתמא ארבע אמות לכל צד קאמר אלא שאפשר שכל שנתגלגל אף הוא מן הסתם בוררן לאותו צד ואף הם בעצמם כתבוהו כן וכבר ביארנו שגדולי המחברים כתבו שם נתגלגל לחוץ לשתי אמות נראה שהם פוסקים במשנה זו כר' אליעזר והוא תמה", ומכל המור"מ מבו' דפשיט"ל דהפלוג' במתני' היא גם במי שיש לו אלפיים, דמ"מ הרי יש לו גם ד"א ונחלקו איך שיעור הד"א.

אלא דלקמן מט, ב יש בזה דברים ברורים במאירי, ז"ל שם "ופרשה בגמ' באילן שיש תחתיו שיעור שני מקומות או יותר כגון שמנה אמות ומהן ולמעלה שנמצא כשאמר תחת האילן שאין כאן מקום מסוים שלא סיים אם ארבע אמות דרומיות אם צפוניות ולא אמרו למעלה שיש לו שמנה אמות עד שכשיעמוד באמצען יהו לו ארבע לכל רוח אלא במי שלא קנה שביתה כלל שאין לו אלא ארבע אמות כלל", וצ"ע סתירת דבריו. ואמנם לכאור' דבריו מוכרחים הם בסוג' הגמ' שם דבע"י שיהיה באילן פחות מח' אמות ולא פחות מט"ז. וע"י קר"א ותו"ש סי' שצו ובחזו"א סי' פ (לדמ"ח, וכן ע"י מש"כ לד"ג). וכבר הק' כן הראב"ד בכתוב שם יג, א מדפ"ה על הבעה"מ דפסק כשי' זו דיש לו ח' אמות לכל צד. (ושם בתו"ש תי' דבע"י עכ"פ שיהיה מסויים גם חלק של ד"א לענין היתר טלטול. וצ"ע הטעם בזה).

ואולי י"ל דלעולם גם במי שיש לו אלפיים נחלקו התנאים במקום ושיעור הד"א, (וכשי' התוס' לקמן ס, ב ולא כשי' ה"ר אלחנן שם),

הה"מ במש"כ דאין ד' הרשב"א מוכרחים, דהרי שפיר י"ל דדין ד"א לכל רוח זה רק למי שאין לו אלא ד"א, אבל הד"א הנוספים על האלפיים לכר"ע הוי רק ד"א.

ומקור לד' הר"מ דישן אף לריב"נ "לא קנה שביתה" אלא דיש לו להלך ממקומו אלפיים, אולי יש להביא מד' הירו' בפירקין דאי' שם "רבי זעירא בשם רבי חסדיי טעמא דריב"נ מאחר שאילו היה ער היה קונה שביתה ישן לא קנה לו שביתה אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח", וכן הביא הרמב"ן לעיל מג, א את ד' הירו' וגרס שם "יש לו אלפים אמה לכל רוח", ועכ"פ נראה דאף לריב"נ אין קנין שביתה לישן אלא דאע"כ יש לו אלפיים לכל רוח. (ואולי כוונת הירו' - וכן הרמב"ן בביאורו, למימר דאף האלפיים אינם נקנים בשנתו אלא כשניעור).

ועכ"פ מכיון שנת' דלשביתה של ד"א (והיינו ד"א של שובת ולא של היוצא חוץ לתחום), בע"י דעת וכוונה טפי מלענין אלפיים, אז י"ל עוד דהנה לעיל בסוג' דהבלעת תחומין כ' רש"י ד"יש לו קרוב לשמונה אף, כגון במקום שנאמר לו ולמזרח אלפים ולמערב אלפים, ומשם ולביתו אלפים ומביתו ולהלן אלפים, דהבלעת תחומין משווא להו לכולהו תחומי כחדא תחומא", ויל"ע דאמנם בע"י הבלעה (ולא שיהיו התחומין רק דבוקים זה בזה), אבל עדיין מכיון דהיוצא להציל תיקנו לו אלפיים לכל רוח, למה לא נימא דיש לו גם ד"א, וכאילו שבת שם מעיקרא דיש לו ד"א שהם מקומו ומשם מודדין לו אלפיים. ולהנ"ל ניחא דאמנם תיקנו לו תחום, אבל הא ל"ש למימר דיש לו ד"א, כיון דד"א בעי קנין שביתה וזה לא תיקנו לו. (והא דהגיע לעיר מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים, צ"ל דעיר עדיפא מד"א בבקעה, ובהכרח שביתה זו שתיקנו ליוצא להציל מתפשטת לו על כל העיר על אף שאין לו קנין שביתה, וכש"נ לעיל מד' הר"מ גבי הישן בעיר ובתחומה).

והוא באמצעין וכו'

רבי אליעזר אומר והוא באמצעין רבי יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ילך. לכאור' י"ל דפלוג' היא בעיקר הדין של ד"א, האם יסודו הוא מקום ד' כשיעור פשיטת ידיו וכו' וממילא דמני' ליה ד"א מרגליו לאיזה רוח שיברור, (וכעין קנין ד"א או דין מחנה לדבר שבקדושה), או דהיסוד הוא דהוי מענין תחום, שיכול לילך ב' אמות לכל צד. ומה שדנו הראש' לומר דהאי ד"א זה לבר מקום עמידת רגליו, זה א"ש טפי למ"ד הוא באמצעין, דאמנם יש לו תחום ד', ב"א לכל צד, אבל מקום עמידתו זה עוד קודם התחום, וממנו הוא יכול להרחיק עוד ב"א, אבל אליבא דר"י לכאור' ודאי מקום עמידתו הוא מן החשבון. (וע"י בד' הרמ"א בסי' שצו ב' דעות האם קי"ל ד' אמות לאיזה רוח שירצה או הוא באמצעין, והמשנ"ב תיקן את הגי' דהוא באמצעין היינו בחע"ח אמות, ועכ"פ לא שמענו להקל בעובר לפני המתפלל את השי' של ד"א והוא באמצעין. וע"ע בסידור רס"ג דאמר' ביתא כמאן דמליא בזה, וצ"ע).

ואמנם במאירי מבו' דאף אליבא דר"י יכול לברור את ד"א באופן של ב"א לכל צד, ז"ל "ארבע לכל רוח שירצה ואם ביררן לצד אחד אם באמירה אם במעשה אינו יכול לחזור וכן אם בירר שתיים לכאן ושתיים לכאן", וכן מבו' בד' רש"י לקמן מח, א, אכן הר"י מלוניל כ' "ואותן ארבע אמות כולן לרוח אחת היביןן להו ופליג עלייהו דרבנן דדוקא לרוח אחת ולא לכל צדדיו כרבנן דאמרי שמונה על שמונה ובברירתו הדבר תלוי שיקחם לאיזה רוח שירצה אבל כיון שברר אותם לצד מזרח והחזיק ללכת אמה אחת מאותן ארבע אמות שוב אין מניחין אותו לילך לצד מערב אפילו שלש אמות", (אבל אולי אין כוונתו לומר דל"ש שיברור מקצת לרוח זו ומקצת לאחרת, אלא דאם היה בדעתו לברור לרוח אחת את הכל, אז אפי' דהחזיק לילך שם רק אמה מ"מ הוי כמעשה על הכל). ולהנך דס"ל כמש"כ הריטב"א כאן דאף לר"א מקום עמידתו הוא ממנין הד"א, ע"כ דשיעור ד"א הוא שיעור מקומו, ולא בגדר ב"א לכל רוח.

ולענין פסק הלכה, הנה הר"מ בפכ"ז הי"א כ' "שהארבע אמות שיש לו לאדם תחלתן ממקום שהוא עומד בו", והיינו דפסק כדעת ר"י דבורר לו ד"א ממקום עמידתו ואילך לאיזה רוח שירצה, ואילו בפ"ו מהל' עירובין הי"א כ' "כל המניח עירובו במקום יש לו במקום

החיצונית, וממילא מצד זה היו יכולים להיכנס אל הב' אמות האמצעיות. וע"ז הוסיף רש"י דד"א הוא כרה"י, ולכן אסור להוציא את הכלים, וכן להכניסם. אבל גם טעם זה אינו מועיל לחוד, למימר דייאסרו הכלים בהוצאה לחוד מצד דהוי כרה"י, דודאי ל"ה כרה"י אלא כלפי מי דהנך אמות הם תחומו ומקומו, ולזה אמר' דכיון דמעיקה"ד דין הכלים כדין הבעלים, לפיכך גם כלפיהם ד' אמותיו הוי כרה"י, ויש כאן איסור הוצאה.

אמנם רש"י הוסיף דהאי דינא דהד"א שוינהו כרה"י וכו' ולכן אסור להוציא, זה בין לענין מי שאין לו אלא ד"א כיוצא חוץ לתחום, ובין לענין נותן את עירובו וקונה שביטה ברגליו, דאסור לו להוציא מהד"א אל האלפיים. וכאן ודאי אין לאסור מצד מה שהכלים כרגלי הבעלים, דהרי לבעלים עצמו מותר לצאת לכל האלפיים, אלא דמכיון דהכלים כרגליו, אז גם כלפיהם הד"א הם רה"י בפניע, וכלפי הכלים יש כאן הוצאה מרשות לרשות, דהאלפיים אינם בגדר רה"י כמו הד"א. וצ"ע דבגמ' לעיל לג, א מפור' דההוצאה מותרת, וכפי שביאר שם רש"י באורך, ז"ל "ואע"ג דמשוינן להו ניהליה רה"י לגבי קניית עירוב להקל, לאו רה"י גמורה היא שלא יוכל להביא מחוצה להן לתוכן דהא לאו מחיצה איכא ולא חילוק רשות איכא, ומאן קא משוי להו בית עירוב הוא דמשוי ליה, וכי איכוון לבית דהיתרא איכוון ולא לשויה בית דאיסורא". (ובתור"פ שם כ' "וא"ת למטה נמי מ"מ אמאי עירובו עירוב, הא אמר' לעיל דד' אמותיו שסביב שביטתו היא כמו מוקפות מחיצות והוי רה"י, א"כ גם כשהוא למטה מי' לא יוכל להביא לתוך ד' אמותיו, דאם יביאנו א"כ הוא מכניס מרה"ר לרה"י. וי"ל דלא קשה כלום, דהרי אמת הוא דאין שם שום מחיצות, והא דחשבינן להו כמו מוקפות מחיצות היינו דוקא לענין קניית עירוב להקל, אבל להחמיר שלא יוכל להכנס לשם לענין זה ודאי לא אמר' ליה"). ומלבד הקושי בסתירת ד' רש"י, יל"ע בכל דבריו שם דמשמע דהדבר תלוי בכוננתו לבית דהיתרא ולא לבית דאיסורא.

ועכ"פ באמת הר"מ פ"י דינא דמתני' מצד העברת ד"א ברה"ר, וכ' בפ"י"ב הט"ז "היו שנים מקצת ארבע אמות של זה לתוך ארבע אמות של זה מביאין ואוכלין באמצע, ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו, ואם היו שלשה והאמצעי מובלע בינתים, הוא מותר עמהן והן מותרין עמו ושנים החיצונים אסורים זה עם זה", ועי' בהשג' שם הט"ו. וע"ע בחזו"א סי' קיב סק"א. ובלש' המאירי משמע דהאי דינא שלא יוציא זה רק במי שיש לו ד"א בלבד, שכ' "כלומר שהיו שנים ישנים ולדעת חכמים שאין להם אלא ארבע אמות ולענין פסק הוא הדין בכל שנים שאין להם אלא ארבע אמות כגון הוציאום עכו"ם או רוח רעה", אבל זה תלוי איך פ"י דינא דמתני', דאם מצד תחומי כלים, (וכפשטות לש' בהמשך "שדין חפציו כדין רגליו"), אז פשיטא דאם איכא אלפיים לא יהיה איסור להוציא הכלים לאלפיים, ואם כהטעם השני ברש"י אז מבו' דס"ל דרק ד"א לחוד שוינהו רבנן כרה"י, ולא אצל מי שיש לו אלפיים נוספים. ועי' ברשב"א בעבוה"ק ובפיה"מ להר"מ שכ' דינא דמתני' גם כלפי אלפיים ונפק"מ ביו"ט.

ובהא דהאריך רש"י לבאר דהאלפיים ל"ה כרה"י, "דאלפים דידיה לא שוינהו רה"י לגביה, דהא אסור לטלטולי בהו, אבל ארבע אמות דיוצא חוץ לתחום ודנותן את עירובו ודקונה שביטה ברגליו שוינהו רבנן לגביה כרה"י", יש להוסיף דהנה לקמן מח, א אמר' "אמר רבא מחלוקת להלך אבל לטלטל דברי הכל ארבע אמות אין טפי לא", ובפשטות הכוונה דלגבי ד"א של טלטול לכו"ע זה רק ד"א ולא ח' על ח', אכן הר"ח שם לא פ"י כן, (ואולי מפני שהוא כ' לקמן מט, ב "דמקום שביטתו הן הד' האמות המקום שמותר לו לטלטל ומשם מודד תחומו", וא"כ לדבריו לא יתכן חילוק בשיעור הד"א של טלטול והילוך, וצ"ע לפי דבריו בעיר שאינה מוקפת מחיצות, וצ"ל שזה דין אחר פשוט יותר מדין ד"א. ויל"ע אם כוונתו לדין ד"א הרגיל או על דרך שי' הר"מ הנ"ל. ולש' המאירי שם הוא "ואין צריך לומר בארבע אמות מצומצמות שהרי מטלטל אדם ארבע אמות בכל מקום", ולש' הריטב"א מח, א הוא "דמסתמא אין נותנין לו אלא ד' אמות בלבד הראויין לטלטול ברה"ר"), אלא פ"י "אמר רבא מחלוקת

ומ"מ האומר שביטתי באילן שאני, דאין הכוונה שהוא קובע לו מקום לעמידת רגליו כביכול ויהבי' ליה ד"א סביבו באיזה אופן שהוא, (ומה נענה להנך דס"ל דמקום עמידתו אינו מן המנין, אטו באומר שביטתי במקום פלוני יש לו ד"א ועוד שיעור מקום עמידת רגליו, ואפי' אי נימא דכיון דאינו עומד שם ממש אז לא מחשבי' ליה מקום לרגליו אלא 'משהו' אבל הרי גם לא נזכר שיש תוספת 'משהו'), אלא הכוונה שהוא בוחר וקובע לו שם מקום ד"א, וא"כ האי ד"א אין מה לדרון בהם איה מקומן, אלא במקום שקבע שם הם נמצאים. ואין לומר דמ"מ למ"ד ד' לכאן וד' לכאן אז יוכל לומר ולקבוע ח' אמות מתחת האילן, כי ודאי יסוד הדין מקום שלו הוא ד"א, ואמנם כשהוא עומד שם ממש (או מגיח עירובו) אז יש לו ד"א גם למז' וגם למע', (דהי מינייהו מפקת ובורר הוא את ד"א הן למז' והן למע', ואי"ז תרתי דסתרי כי מגיע לו מקום ד"א הן כשפונה לימין והן כשפונה לשמאל), אבל כשקובע מקום יש לו ודאי רק ד"א ולא ח'.

אמנם נראה דהמאירי לטעמיה לא תי' כן, דבחי' הכא כ' דאליבא דחכמים דאמר' חע"ח אי"ז שהוא באמצען אלא יוכל לברור הנך חע"ח אמות לאיזה רוח שירצה, ויכול לברור ו' לכאן וב' לכאן וכד', ועל כרחך דשיעור המקום הוא ח' אמות ולא ד"א לכל צד, (וכמשמעות לשונו הנ"ל "יש לו שמנה אמות עד שכשיעמוד באמצען יהו לו ארבע לכל רוח"), וא"כ ודאי ק' למה באומר שביטתי תחת האילן אין לו חע"ח, ולכן הוצרך לומר דלא אמרו חע"ח אלא למי שאין לו אלפיים. ובתורא"ש ותור"פ לקמן ס, ב כ' דאליבא דמ"ד חע"ח אז דין העיר להיות כד"א היינו ח' אמות, ומשמע ג"כ דהשיעור הוא ח' אמות, אכן התוס' שם נקטו דאף למ"ד חע"ח מ"מ אין העיר נמדדת אלא כד"א, וזה א"ש כהנ"ל דיסוד השיעור הוא ודאי ד' אמות ולא ח'.

מה, ב

ובלבד שלא יוציא מתוך שלו

רש"י ד"ה ובלבד. "דחפציו כרגליו דתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים, דכל ארבע אמות דכל חד שוינהו רבנן לגביה כרה"י וכו' דאלפים דידיה לא שוינהו רה"י לגביה דהא אסור לטלטולי בהו, אבל ארבע אמות דיוצא חוץ לתחום ודנותן את עירובו ודקונה שביטה ברגליו שוינהו רבנן לגביה כרה"י, ואסור להו מדרבנן לטלטל מתוכן לחוץ להן". וכ"ה באו"ז סי' קנג. והנה לכאן יש בד' רש"י ב' טעמים חלוקים לאסור את ההוצאה, א' משום דהכלים כרגלי הבעלים וכשם שאין לבעלים אלא ד"א כך הוא גם דין הכלים, והטעם הב' דשוינהו רבנן להאי ד"א כרה"י. ובאמת המהרש"א הסכים לגרוס אי נמי. (ובס' קיקיון דיונה כ' כע"ז, דרש"י הוסיף טעם על כלים שאינם שלו). אבל המהרש"ל כ' "הוצרך רש"י לפרש כן דא"כ למה לא יושיט מחוץ לד' אמותיו ויביאו אצלו כמו שהדין גבי תחומין כו' ע"כ פ"י דאסור להביאו לרשותו לפי שכל ד' אמות של אדם הוי רה"י ואלמלא שהחפץ כרגלי הבעלים לא הוה שייך לומר שאסור להוציא אותו חוץ לד' אמותיו דהא אין כאן רשות למחיצה לענין כלי שהרי הכל פרוץ נהי שהוא רשות לאדם לכלים מאי איכא למימר ע"כ צריך נמי לפרש שהוא כרגלי הבעלים והתלמיד טעה והגיה בספרים הנדפסים מקרוב א"נ ואין זה בשום פ"י אלא מחסרון ידיעתו עשה כן". וצריך לבאר לפ"ז למה כל טעם לא מספיק לחוד, והיינו למה אין לאסור מצד דהוי כרגלי הבעלים, וכן למה אין לאסור מצד דהוי רה"י.

ונראה לומר דבאמת הא דהכלים כרגלי הבעלים באמת אין בזה די כדי לאסור הכא את יציאת הכלים מד"א, דהרי כ' הר"י מלוניל בטעם הדבר דישן אין לו ד"א ד"חכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות דהואיל וישן בדרך ולא נתן אל לבו שמה תחשך בעוד שישן ולא אמר שביטתי במקומי והרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד' אמות וכלים של הפקר שאינן בני דעה אין לנו לקנסן והם כרגלי המוצאן", ויתכן לומר דגם בכלים כרגלי הבעלים אין את הקנס הזה להיות להם רק ד"א, ולפיכך לא סגי לאסור מטעמא דכרגלי הבעלים. ובלש' המהרש"ל נראה דבאמת גם הכלים אסורים, אבל איירי כלפי כלים הנמצאים מחוץ לד"א של הבעלים, בב' אמות

ונראה דהר"י מלונגיל שנה משנתו גם לקמן מט, ב גבי דינא דרב שאם לא סיים אתריה לא אמר כלום ולא יזוז ממקומו, דכ' שם "לא אמר כלום כל עיקר ולא יזוז ממקומו שהרי במקום רגליו אין לו שביטה כיון שעקר דעתו ולבו מכאן ותחת האילן נמי לא קני שביטה ואע"פ שכל תחתיו של גוף בתוך אלפים אמה של מקום רגליו אפ"ה לא מצי אזיל לתחתיו של אילן כדמפרש לקמן הואיל ולא פירש באיזה מקום רוצה שיהיו לו ד' אמותיו והרי הוא כמו שישן בדרך וחשכה דאמרי רבנן שאין לו אלא ד' אמות כיון שהיה לו לתת אל לבו שמא יחשיך לו ה"נ כיון שהיה לו לברר ד' אמות שרוצה לשבות בהם ולא בירר אותה אין לו אלא ד' אמות", וזהו כדבריו כאן, דהיה ראוי דאם לא קנה שביטה יהיה מותר לו לילך כמה שירצה וכדין חפצי הפקר שלא קנו שביטה, או עכ"פ דיוכל לקנות שוב שביטה באמצע שבת, וקנסוהו דלא יזוז ממקומו הואיל והיה לו לברר ד' אמות שרוצה לשבות בהם ולא בירר.

ואמנם לכאור' את עיקר הקו' הנ"ל הק' הרשב"א בסוגיין, ז"ל "וא"ת מאי שנא מישן לרבנן דאמרי במתני' דכיון שלא קנה שביטה ביהש"מ לא יזוז ממקומו, וע"כ לא פליג עלייהו ריב"נ אלא משום דס"ל דנכסי הפקר קונין שביטה וביהש"מ קנה לו שביטה הא לאו הכי לא קנה שביטה ביהש"מ שוב לא קנה שביטה לאחר שיעור משחשיכה, ובין לריב"נ בין לרבנן כיון שלא קנה שביטה לא יזוז ממקומו, והכא נמי בגשמים שירדו ביו"ט לא יזיזם ממקומם", אלא דמתוך תירוצו משמע דהנידון היה דגם בישן תהיה איזה גרידה מעין כרגלי הממלא' ומה"ט יוכל לזוז ממקומו, (וצ"ע מה הס"ד), אבל עיקר הטעם דישן אסור וחפצי הפקר מותרים זהו משום דלאדם איכא ד"א (כשניעור, או אפי' כבר בשעה שישן), משא"כ כלים, (דהרשב"א הרי לא ס"ל כהראב"ד דכלים נמי עד שלא זכה בהם לא יזיזם ממקומם). אבל בחי' תלמיד הרשב"א כ' ע"ז "וראה לי כי קושיא מעיקרא ליתא כי היאך סליק אדעתין דלא יזוז מד' אמות גבי גשמים כי מאי דקאמרי רבנן גבי אדם דלא קנו שביטה הוא משום חומרא אבל גבי כלים הוא משום קולא ומדר' יוחנן נשמע לרבנן דס"ל דגבי אדם קולא וגבי כלים חומרא כנ"ל".

(וביאור' דהרשב"א נראה בקצרה, דהוק' לו למה לא יהיה לכלים ד"א, וע"ז תי' דמי שקנין שביטה שלו הוא להיות נגרר אחרי הבעלים אז אין לו תורת ד"א, וזהו דכ' עוד בהמשך דבריו אף אליבא דמ"ד חפצי הפקר לא קונין שביטה דהו' כרגלי הממלא, "דכיון שהן לא קנו שביטה ואינן לדעת עצמן וכמו שכתבתי למעלה הרי זה שמילא מהן ראשונה כבעלים דיש ברירה", והיינו דזה שאינם לדעת עצמן זה גורם שאין להם ד"א כמו הנך ד"א של ישן דמחמתן לא יזוז ממקומו. ודר"ק).

ובעיקר דין ד"א בכלים, הנה בפשטות דין ד"א של יוצא חוץ לתחום אשכחן גם בכלים, וכמב' לעיל מא, ב גבי פירות שיצאו חוץ לתחום, וכן לקמן מז, ב בדיכרי דאתו למברכתא, (והנידון כאן הוא רק לגבי האי ד"א של קנין שביטה אי שייך גם בכלים, וזהו שדן הרשב"א מ"ש חפצי הפקר מישן דלית להו ד"א, וכן זהו מש"כ הראב"ד דבניידי מבעו"י מותרים לגמרי ולא רק בד"א. והיינו דהאי ד"א שהם 'מתיר' למי שיצא חוץ לתחום לילך עכ"פ ד"א זה שייך גם בכלים, דל"ח כיוצאים ממקומם בתוך ד"א כיון דהוי הכל כמקום אחד, אבל האי ד"א שהם 'אוסר' על מי שאין לו תחום כלל זה רק באדם ולא בכלים). אכן הריטב"א בשבת קנא, א כ' "קורא לה והיא באה. פירש הרב ישעיה ז"ל דאע"ג דתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים הני מילי שלא יוליכנה מי שעירב חוץ לתחום של בעלים, אבל היכא דיצאת חוץ לתחום מאליה מותר לקרוא לה ולהביאה שלא נתנו חכמים על הבהמה תורת מי שיצא חוץ לתחום שאין לו אלא ארבע אמות", וכ"כ בפס' הרי"ד שם, וצ"ע. ואולי י"ל דבכלים שייך ד"א של יוצא חוץ לתחום רק באופן שיצאו ע"י אדם, (ואפי' נכרי, וכהנהו דיכרי), אבל לא בבהמה היוצאת מאליה. (אכן בעיקר ההיתר דקורא לה מחוץ לתחום מב' בראש' טעם אחר דלא כהר"ד, ע"י רש"י שם נג, ב ובמרדכי בקידושין סי' תקסה).

הנה לכאור' דין חפצי הפקר אי קונין שביטה הוא תלוי בתרתי, חדא - יל"ד האם לחפצי הפקר בכלל יש תורת תחום, דאולי כל ענין תחומי

להלך פי' אפילו רבי יוחנן בן נורי לא התיר לו אלא להלך אלפים אמה. אבל לטלטל דברי הכל ד' אמות אין טפי לא". וצ"ע. ולכאור' משמע מדבריו דכל זה הוא דוקא בהנך אלפיים דישן אליבא דריב"נ, אבל בסתם אלפיים יש מקום להתיר טלטול. וצ"ע. (ואמנם בלא"ה כ' הראש' שם לפי פירושה דלא איירי כלפי להתיר העברת ד"א דאו', אלא רק בכרמלית או פחות פחות מד"א, וכן יל"פ אליבא דפיר"ח). ואולי יל"פ להעמיד ד' הר"ח על כליו דהישן, וצ"ע.

רש"י ד"ה פתוחות. "דאי הו' להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה, דאפילו בפני עצמה אסורה כל אחת להשתמש". (וכע"ז כ' בתוס' לקמן מח, א). וד' רש"י צ"ע למה כל אחת בפנ"ע אסורה להשתמש והרי עירבו הפנימיות זע"ז, ומותרים במקומם, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. וע"י רעק"א כאן מש"כ בשם הדרישה סי' שעת, וע"ע א"ר וב"מ ומאמר ועצ"א שם.

שביטת חפצי הפקר וישן ובאמצע שבת

בעי רבא מאי קסבר ריב"נ מסבר קא סבר חפצי הפקר קונין שביטה ובדין הוא דליפלוג בכלים והא דקמיפלגי באדם להודיעך כוחן דרבנן דאע"ג דאיכא למימר הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה קמ"ל דלא או דילמא קסבר ריב"נ בעלמא חפצי הפקר אין קונין שביטה והכא היינו טעמא הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה.

-יל"ע דאם ישן וחפצי הפקר שוים, אז מה החילוק ביניהם לענין הא דישן אין לו אלא ד"א ואילו הכלים מותר להוליכם כרגלי המוצא, (ועד שזוכה המוצא יכול להוליכם כמה שירצה, כמב' בראש' כאן ובתוס' לקמן צז, ב), וכמש"כ התוס' כאן דאין דין אדם וכלים שוין למ"ד אין קונין שביטה. והר"י מלונגיל עמד בזה וכו' "וחכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות דהואיל וישן בדרך ולא נתן אל לבו שמא תחשך בעוד שישן ולא אמר שביטתי במקומי והרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד' אמות וכלים של הפקר שאינן בני דעה אין לנו לקנסן והם כרגלי המוצא". ומתו"ד נראה דלעולם מעיקר הדין מי שיצא חוץ לתחום היה יכול לילך כמה שירצה, אלא דקנסוהו והעמידוהו על ד"א, וה"ה הכא במי שלא קנה שביטה ומשו"ה אינו עומד בתחומו, מעיקר הדין יש לו להלך כמה שירצה (וכדין חפצי הפקר), אלא דקנסוהו והעמידוהו על ד"א. אמנם זה ק' דהרי גם מי שהוציאוהו נכרים וכו' אין לו אלא ד"א ואע"ג דליכא למיקנסיה דהא יצא באונס.

וצ"ל דאמנם ד"א של יוצא חוץ לתחום זה מעיקר הדין, דחשיב כעין המשך היציאה ממקומו ומתחומו, אבל מי שלא קנה שביטה ומשו"ה אינו עומד בתחומו, היה ראוי להתירו לגמרי כיון דאין לו כלל תחום, וקנסוהו ועשאוהו כדיון יוצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד"א. ואולי יל"פ עוד דמעיקר הדין היה ראוי דעכ"פ יקנה שביטה בשעה שניעור, (דוג' חפצי הפקר הקונים שביטה כשניטלין ע"י המוצא), ולזה קנסי' ליה כמו יוצא חוץ לתחום שאינו קונה אלפיים אלא ד"א. אבל הרי בד' הרמב"ן (לעיל מג, א בש"י התוס') מב' דהישן קונה ד"א עוד בשנתו ולא רק כשניעור, וא"כ שוב תיקשי מאי שנא ישן מחפצי הפקר, וצ"ל דהא גופא הקנס שהוא קונה ד"א כבר בשנתו ולכן אח"כ אינו זוכה באלפיים וכד' הרמב"ן.

ולול"ד הר"י מלונגיל באמת י"ל עפ"ד הרמב"ן דאי"ז מטעם קנס, אלא דכל הדמיון בין ישן לחפצי הפקר זה רק לענין אלפיים, אבל לענין ד"א אין חיסרון בישן, ולכן חפצי הפקר אין להם תחום (אלא כרגלי המוצא), ואילו ישן לא יזוז ממקומו. ולהנך דס"ל דאין קנין שביטה באמצע שבת (למי שהיה במקום הראוי לקנות שביטה), אז ג"כ ניחא דהישן כשניעור אינו קונה שביטה של אלפיים אלא ד"א, משא"כ כלי הפקר שאין להם שביטה כלל, ולכשינטלו ה"ה כרגלי המוצא. (ואם פי' ד' הר"י מלונגיל הם כפשוטן דמי שאין לו שביטה היה ראוי להיות מותר לגמרי אי לאו דקנסוהו להעמידו בד"א, אז יל"ע במתני' לקמן מט, ב דאליבא דר"מ הקילו לעני לערב ברגליו בלא פת, וק' דבלאו האי קולא הרי לא יהיה לו שביטה כלל ויוכל ללכת כמה שירצה, ואטו גם בזה שייך לקנוס אותו על מה שהוא מהלך בדרך בלי פת. ואמנם אליבא דר"מ הרי תחומין דאו' ועירוב נמי דאו', ובודאי לא יהיה מותר שם ללכת כמה שירצה. וצ"ע).

דעת, אבל גשמים שירדו ביו"ט ודאי אין להם שבתה, וא"כ האי ישן אליבא דריב"נ ורבנן לא יקנה שבתה בירידתו, ואילו לדידן הואיל וניעור וכו' הוי כאילו יש לו דעת וקני גם באמצע שבת. אלא ע"כ הואיל וניעור וכו' אי"ז טעם להחשיב כאילו יש כאן דעת אלא טעם למימר דל"ה כ"כ כהפקר. (אבל אולי י"ל דהא דמכרע' בין ריב"נ לרבנן גבי ישן, זהו משום דאם ל"ב דעת כלל לריב"נ אז לכה"פ סגי בדעת דישן לדידן, אבל במקום דריב"נ נמי מצריך דעת, וכדוג' קניית שבתה באמצע שבת, ה"ה לדידן ישן לא יקנה. ויל"ע בכה"ג אליבא דאמת האם יקנה שבתה במקום שניעור אליבא דרבנן, או דכיון דבאמצע שבת היה רגע שיכל כבר לקנות שבתה כי היה למטה מי"ט אבל עדיין לא קנה כי ישן אז שוב לא יקנה שבתה, וכדאמר' סברא זו על מי שהיה במקום הראוי לקנות בביהש"מ ולא קנה כי ישן, אבל אולי האי סברא זה דוקא במי שלא קנה בכניסת השבת אף שהיה ראוי לקנות, דאמר' דכבר אינו יכול לקנות עוד שבתה באמצע שבת, אבל מה שיכל לקנות בשבת עצמה רגע מוקדם יותר זה לא מפקיע אותו מקנין שבתה). ואמנם צ"ע לפ"ז מש"כ הראש' דבישן בעיר מודו רבנן לריב"נ כי ודאי יש לו דעת להיות בעיר, והא סו"ס הוי כחפצי הפקר דאין להם שבתה כי אין להם בעלים. וי"ל. אכן עצ"ע מאן יימר דרבנן פליגי גם מצד זה, ואולי ס"ל דכל החיסרון בישן הוא רק מצד הדעת.

ול"ע אליבא דרב ספרא דמוקים לה לברייתא בגשמים הסמוכים לעיר, א"כ למה בירדו גשמים ביו"ט ה"ה כרגלי כל אדם ול"א דאנשי אותה העיר דעתם עלייהו. ובשלימא להנך ראש' דס"ל דלעולם אין קנין שבתה באמצע שבת ניחא, (וכן הוכיח מינה בגאוו'), אבל לפי הראש' דס"ל דאם היה במקום שלא יכל לקנות שבתה מבעו"י אז הוא קונה שבתה באמצע שבת, אז ק' אליבא דרב ספרא כנ"ל. (ואליבא דרב יוסף דפי' הברייתא מצד חפצי הפקר קונים שבתה, אז כ' הראש' לתרץ דמ"מ אין קנין שבתה באמצע שבת בלי דעת, ולכן כשירדו ביו"ט לא קנו שבתה, אבל לרב ספרא הא איכא דעת). ובאמת המג"א בסי' שצז סק"ג כ' "גשמים היורדים בי"ט סמוכים לעיר הם כרגלי אנשי אותו העיר", אבל כבר תמהו הפוס' שם דזהו לכאור' נגד ד' הגמ', עי' רעק"א ומחצה"ש ומשנ"ב. (ויש מהם שכ' דט"ס היא במג"א וצריך לגרוס ירדו מערב יו"ט. אכן הגר"ז העתיקו כלשונו, וגם ביש"ש לפנינו - שהוא המקור של המג"א כ' "וגשמים היורדים בין ביו"ט ובין בעי"ט, ק"ל כרבנן דהוי כחפצי הפקר ואין קונין שבתה אלא הן כרגלי כל אדם, חוץ מגשמים הסמוכים לעיר דהוי כרגלי בני העיר", וע"ע בינה לעיתים הל' יו"ט פ"ה הי"ד).

ובשפ"א כ' "ומ"מ כדי לקיים דברי המג"א אפשר לפרש הכא דבס"ד דמוקי בסמוכין לעיר לא ה' הטעם משום שכבר זכו בהן בני העיר דהא ע"ז מקשה ר"י דכרגלי אנשי אותה העיר מיבעיא ל' וכדפירש"י דלשון אלפים לכל רוח משמע דאינהו גופייהו קנו שבתה, א"כ י"ל דבאמת פליגי בהכי דר"ס לא ס"ל דלהוי כבני העיר אלא דחידש לן דאע"ג דנכסי הפקר אין קונין שבתה מ"מ בסמוכין לבני העיר דדעתן עלי' אע"ג דאכתי לא שלהן הם מ"מ יצאו מכלל נכסי הפקר וקונין שבתה לעצמן לריב"נ, כמו באדם דהואיל וניעור קני ישן נמי קני ה"ה הכא כיון דדעתן עלייהו וביכולתם ליקח אע"ג דלא לקחו עדיין קונין שבתה לעצמן, [כעין מ"ש בפ"י הרא"ש בנדרים בכרך של הפקר דיכול להקדישו קודם שזכה בו כיון דבידו לקנותו ע"ש], ולכן בסיפא ביו"ט הן כרגלי כל אדם אבל לבתר דפריך ר"י דאינו כן אלא בסמוכין לעיר דבאמת נעשין מיד של בני העיר שוב גם ביום טוב דינא הכי", ומבו' בדבריו חידוש דכדי להפקיע את החיסרון של חפצי הפקר סגי בדעת בני העיר עליהן, אע"ג דאכתי אין דין הגשמים כרגלי אותה העיר. וע"ע בקר"א. (ובתורא"ש כ' "דאי לאו מתני' הוה אמינא דדבר הנעשה על ידי אדם, ואפילו הפקירו שם בעליו הראשונים עליו וקנו שבתה, ולא מקרו נכסי הפקר לענין שבתה אלא כמו גשמים שירדו להכי איצטרך לאיתויי מתני' דקתני בה ושל עולי בבל כרגלי הממלא אלמא בכה"ג מיקרו נכסי הפקר", הרי דאע"ג דאין כאן דעת שבתה

כלים הוא רק בכלים הנטפלים לבעלים, ועוד יל"ד דאם יש בהם ענין תחומי כלים, אכתי איך יהיה נעשה בהם קנין שבתה בלא דעת. וא"כ הוא, אז הא דאמרו הכא דדין חפצי הפקר תליא בריב"נ ורבנן הרי אי"ז שייך כלפי הנידון הראשון, אלא רק בהל' דעת קנין השבתה, דמעיקר הדין אף רבנן ס"ל דחפצי הפקר שייך בהו תורת תחומין, אבל מ"מ לא קנו שבתה מחמת חיסרון דעת, וכדין אדם ישן. ולעיל לח, ב שדנו בגמ' האם שבתה בעי אמירה, אז ס"ד לתלות את זה בהא דריב"נ ס"ל דחפצי הפקר קנו שבתה, וע"כ זהו משום דס"ל דהפלוג' לענין חפצי הפקר היא בהל' דעת קנין השבתה. אמנם בגמ' בביצה לח, ב אמר' גבי ביטול בממון "והא תניא אמר ריב"נ חפצי הפקר קונין שבתה אע"פ שאין להם בעלים דומין כמי שיש להם בעלים", ומפ' א"כ דריב"נ הוא המ"ד דס"ל דל"ב בעלים כדי לאסור תחומין בכלים.

ואולי י"ל דמ"מ מכיון דמצינו בברייתא הכא מאן דס"ל דחפצי הפקר קונים שבתה, וע"כ זה אזיל כריב"נ לענין הנידון של דעת קנין השבתה, ממילא נקטי' דריב"נ גופיה הוא תנא דהאי ברייתא, וס"ל נמי דאע"פ שאין להם בעלים דומין כמי שיש להם בעלים. אבל התוס' שם כ' "וא"ת מאי פריך מריב"נ הא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן ואנן ס"ל כרבנן דאמר' לא קנו שבתה אלא כרגלי המוצאן הואיל ולית להו תובעין הכי נמי במתני' נימא הכי וי"ל דהכי מיייתי דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דריב"נ אלא היכא דאין שייכות הבעלים כלל כגון חפצי הפקר דקנו שבתה במקומן אבל היכא דיש להם שייכות הבעלים כגון במתני' אפי' רבנן מודו דאזלינן בתר בעלים אפי' היכא דליכא תובעין", וזה ודאי ק' דמהיכ"ת דרבנן פליגי עליה דריב"נ מצד הא דאין שייכות בעלים וכו', והא עיקר פלוג' גבי ישן היא, והנידון הוא רק מצד דעת קנין השבתה.

ולכאור' מוכרח מזה דאמנם יש כאן ב' נידונים בחפצי הפקר וכנ"ל, דלעיל לח, ב יליף מינה על דין אמירה בשבתה, ובביצה יליף מינה על ממון שאין לו תובעין, מ"מ בישן נמי שייכי ב' הענינים, והיינו דאם חפצי הפקר אינם קונים שבתה מצד שאין להם בעלים ולא מצד חיסרון הדעת, זהו טעם גם כלפי ישן שלא יקנה שבתה כחפצי הפקר, וכלש' המאירי במתני' "מפני שהוא סובר שהישן אינו משמר עצמו והרי הוא כנכסי הפקר והוא סובר בחפצי הפקר שקונים שבתה במקומם וכו' ובזו הלכה כריב"נ ואע"פ שבנכסי הפקר הלכה שאין קונין שבתה והרי הם כרגלי המוצאם באדם מיהא שאין בו תורת הפקר כל כך קונה שבתה אף בישן מפני שעשה ישן כניעור", (ולש' המהרשד"ם בסי' ט הוא "ישן שהוא מששים במיתה והוי ככלי של הפקר"). וא"כ כשאמרו רבנן דישן אינו קונה שבתה ע"כ ס"ל דמכיון דדמי לחפצי הפקר כיון דאינו משמר עצמו לכן אין בו תורת תחומין והוי כאילו אין שייכות הבעלים כלל. והחילוק שאמרו בגמ' בין ישן להפקר דהואיל וניעור וכו', אין הכוונה דיש כאן איזה דעת דאנן סהדי וכד', אלא דהואיל וניעור וכו' אז אינו כהפקר כ"כ.

וניחא לפ"ז הא דלכאור' ק' (וכה"ק הרמב"ן מו, א) דאם ריב"נ מיקל מצד סברתו בחפצי הפקר ולא מצד הואיל וניעור, אז מהיכ"ת לן דס"ל דחפצי הפקר לא קונים שבתה למימר דמ"מ ישן קנה שבתה דהואיל וניעור וכו' והוי סברא זו דלא כחד כיון דאף ריב"נ לא היקל מטעם אומדנא ואנ"ס זה. אבל אם כנ"ל דסברת הואיל וניעור איננה סברא חדשה למימר דאיכא דעת כללית לקנות שבתה או כיו"ב, אלא עיקר הסברא היא דאדם ל"ה כהפקר כ"כ, א"כ הא דקי"ל להלכה דחפצי הפקר אינם קונים שבתה וישן קונה, אי"ז דין חדש כנגד ריב"נ ורבנן, אלא הוי הכרעה אמצעית דאמנם חפצי הפקר אינם קונים שבתה אבל ישן ל"ה כ"כ כהפקר כיון דהואיל וניעור וכו'.

ובאמת אם נפרש דהואיל וניעור וכו' זה סברא דיש כאן דעת על השבתה, (וכמ"ש הב"מ בסי' תא), אז יוצא לדידן מקילי' טפי מריב"נ ורבנן, בגוונא דבא בספינה וישן בשעת ירדתה בשבת אל למטה מי"ט, דהרי מכיון דהיה בביהש"מ במקום שאינו ראוי לקנות שבתה, אז שייך אצלו קנין שבתה באמצע שבת, ואילו הראש' כ' דמ"מ כדי לקנות שבתה באמצע שבת בגוונא דמהני זה רק ע"י

בשור של פטם ושל רועה, עי"ש בראש, (ובשור"ת הרשב"א ח"ד סי' רצז, ובשטמ"ק ב"מ י, א בשם גי' תוס'). אכן שם הטעם הוא כי הבעלים מעמיד את החפץ ברשות מי שירצה, (וברשב"א לקמן מז, ב כ' דיכול הבעלים להקנות שביתה לחפצו גם ברחוק ממקומו בעיר שהחפץ נמצא), אבל הכא חזי' דגשמים של הפקר נעשים כרגלי מי שדעתו עליהם, בלא שיהיה בעלים שיקנה שביתה כמקומם. וכפי הנראה הטעם הוא דאי"ז תלוי כלל בבעלות אלא במה שעומד לו לשימושיו ולשליטתו. (ונפק"מ גם בדין כרגלי השואל, האם זה מכוח הבעלות של המשאיל שהוא מתפס לחפץ שביתה לפי רגלי השואל או דהו מכת השואל שעומד להשתמש בחפץ, בגוונא דהמשאיל נכרי והשואל ישראל או להיפך, אי חפצי נכרי אין קונים שביתה. ודו"ק).

ובאמת בשעה"צ בסי' תב סק"ד כ' י"ש לומר דעד כאן לא אמרינן האי סברא לאסור משום דדעתם עליהם וקנו שביתה אלא גבי עיר שלמה אבל לא ביחיד, כיון דבעצם הלא אין שייך לאותו יחיד דהפקר הוא, ובור של הפקר הלא קיימא לן דהוא כרגלי הממלא, ולא נזכר בשום מקום דאם הבור הוא סמוך לאיזה יחיד דישתנה דינו, והיינו דדין מחודש זה הוא דוקא בדעת של רבים ולא ביחיד. והנה הראש' הביאו מד' הראב"ד דדינא דכרגלי הממלא אינו יכול להיות מצד ברירה, דהא "לא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה". וילה"ק על דבריו דהרי הכא ל"ב בעלות אלא סגי במה שעומד לו להשתמשותו ולמה לא יהיה שייך ברירה על דבר זה, ולד' השעה"צ א"ש כי זה ל"ש ביחיד אלא ברבים. אבל הראש' פליגי על הראב"ד ופי' דינא דכרגלי הממלא מצד ברירה, וא"כ מבו' דבור הסמוך ליחיד ודעתו עליו הוי כבור הסמוך לעיר ואין בזה חילוק בין רבים ליחיד.

(ובאגרו"מ ח"ה סי' ל יעץ לחיילים הרוצים להוציא ספרים מחוץ לתחום שיפקירום מבעו"י, וצ"ע דסו"ס זה עומד לשימושם. וכע"ז הביא בס' תורת היולדת בשם הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א עצה להיוצא חוץ לתחום בשבת כוללת וכד' להפקיר הבגדים והכלים מער"ש, וצ"ע כנ"ל, אמנם הגאון ר"י זילברשטיין שליט"א ציין שם לד' השעה"צ הנ"ל. וצ"ע בכ"ז. ולכאן נראה דד' השעה"צ עדיין לא יועילו בזה, דהרי אין טעם לחלק סתם בין רבים ליחיד מחמת דאלימי טפי וכד', אלא דמים הסמוכים ליחיד אינם משתייכים אליו כ"כ כמו השייכות של מים הסמוכים לרבים, וא"כ בגדיו וכליו אף כשהפקירם מכיון דעומדים הם לתשמישו מאד אז ודאי לא גרעי ממים הסמוכים לעיר דדעת אנשי העיר עליהו. אבל אולי י"ל דהחילוק הוא לא בין רבים ליחיד כלל, אלא דהאי דעת מהני רק דעי"ז העיר מושכתן לשביתה, וכלש' הריטב"א לקמן מז, ב "לרבנן דסברי דלאו בני שביתה נינהו אין העיר מושכתן לשביתה כל היכא דלא תימא דעת בני העיר עליהם". וצ"ע בלש' הב"ח והפמ"ג שהם מקור החילוק בין רבים ליחיד. עוד יש להעיר בעיצה הנ"ל משי' המהרש"ל והמג"א דס"ל דלכו"ע חפצי הפקר קונים שביתה כל כמה שלא זכה בהם אדם, ויבו' להלן).

בד' הרשב"א מבו' דלמאי דקי"ל חפצי הפקר אין קונים שביתה, אז בירדו מעיו"ט ה"ה כרגלי הממלא מצד ברירה, ובירדו ביו"ט דאמרי' כרגלי כל אדם אז ג"כ הכוונה כרגלי הממלא, (וכן ה"ה בירדו ביו"ט גם אליבא דריב"נ), אבל גם בלאו ברירה. ונראה הטעם בזה, דהענין של ברירה נצרך רק לאפוקי מהחיסרון של קנין שביתה באמצע שבת ויו"ט, דהרי כשירדו מעיו"ט אז היו בביהש"מ במקום שיכולים לקנות שביתה, ולזה אמרי' דעי' ברירה נסתלק החיסרון של קנין שביתה באמצע שבת ויו"ט. אבל כשירדו ביו"ט הרי ל"ש ברירה, וגם לא נצרך כאן ברירה, דהרי לא היו בביהש"מ במקום הראוי לקנות שביתה, וכה"ג הרי יש קנין שביתה באמצע שבת וכדין היורדים מן הספינה.

אכן הרשב"א הביא דהראב"ד פליג בזה וס"ל דל"ש הכא ענין ברירה כלל, "דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה", ולכן ס"ל דכשירדו מעיו"ט ה"ה כרגלי הממלא וכשנותן לאחר הרי הם כרגליו וכן הלאה, ובירדו ביו"ט כיון שלא היו ראויים לקניית שביתה בביהש"מ אז ה"ה כרגלי

של הבעלים כלל, דהרי כבר הפקיר, מ"מ היה מקום לומר דכבר ל"ה בכלל חפצי הפקר).

ואולי י"ל עוד, דהנה בחפצי הפקר מלבד החיסרון בדעת קנין השביתה הרי י"ל דל"ש בהם כלל תורת תחומין כיון דאין להם בעלים, וא"כ י"ל דלענין זה מהני דעת בני העיר דל"ה כהפקר ממש כיון דהם עומדים לתשמיש בני העיר ודעתם עליהם, אבל סו"ס אין כאן דעת כראוי לקנין שביתה ממש. ובהא דאיכא שביתה גם בישן ביאר השאלות בפ' בשלח "מי אמרינן גברא הוא דקני שביתה לנפשיה והכא לא איכוון למיקני שביתה התם או דילמא שבת קנייא ליה ואע"ג דלא איכוון", וא"כ י"ל דהענין הזה ד'שבת קנייא ליה' ול"ב דעת, זה רק בביהש"מ ולא באמצע שבת, (וכמו שתי' הראש' אליבא דרב יוסף למה גשמי הפקר לא קנו שביתה אם ירדו ביו"ט, כי "שאני אדם שהוא הולך אחר דעתו ועצמו וכל שאינו ראוי לקנות שביתה בתחלת שבת הוא קונה אחרי כן כיון שדעתו עכשיו לקנות שביתה, אבל מים וכלים שאינם לדעתם שלא קנו שביתה בביהש"מ שוב לא יקנו שביתה לעצמן והרי הם נגררין אחר אדם המוצאן"). ולכן גשמים שירדו ביו"ט הגם דדעת בני העיר עליהם לענין הא דל"ה כהפקר ושייך בהו תורת תחומין, אבל מ"מ חיסרון דעת יש כאן כיון דל"ש 'שבת קנייא ליה' באמצע השבת. (ולפ"ז הא דאמרו דבעיו"ט ה"ה קונים שביתה, ג"ז הוא דוקא אליבא דריב"נ דישן קונה שביתה).

עוד יש לדון לתרץ ד' רב ספרא, דהנה לפי הראב"ד (שהביאו הראש' בסוגיין) יוצא דיש ב' מיני שביתה דאם היה חפץ ברשות הבעלים מבעו"י ואח"כ נתנו לאחר ודאי לא משתנה תחומו, אבל אם ירדו גשמים מעיו"ט ולא קנו שביתה, ואח"כ זכה בהם אחד ונעשו כרגליו, כשנתנן לאחר משתנה תחומן. (ובחי' אכן העוזר השווה את זה להא דאין מוקצה לחצי שבת, וזה קרוב יותר בד' הרמב"ן שכ' "דשביתה דאמצע היום אינה מבטלת שביתה דתחלת היום, אבל שביתה דאמצע היום מבטלת שביתה דאמצע היום"). וביאור הדבר נראה דלמ"ד חפצי הפקר אין קונים שביתה אז הכלל של כרגלי הבעלים הוא בתרתי גם דהבעלים קובע את תחום החפץ וגם דהכלי נגרר אחרי הבעלים, אמנם דבר זה שהבעלים קובע את תחום החפץ זה יכול להיות רק בכניסת השבת אבל אין קנין שביתה באמצע שבת, והא דבממלא בשבת הוי כרגליו זה רק מצד הגרירה, וממילא התחום משתנה בשינוי הבעלות. (ובהאי גרירה אשכחן ברשב"א בביצה יז, א דתמה גבי השוכח לערב עירוב תבשילין איך מהני שיקנה קמחו לאחרים, "הא כבר נאסר קמחו והרי הוא כמאוו והיאך יהא מותר לחצי יום טוב אדרבא הל"ל שיהא קמחו כבעליו וכענין שאמרו בעירובי תחומין דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים ואפילו נתנן לאחר בשבת", ודו"ק). וא"כ נראה דהא דאנשי העיר דעתם על הני גשמים, אין הכוונה דהו כשלהם לענין גרירה ממילא, אלא הכוונה רק דכיון דזה מעותד להם אז הם יכולים לקבוע עבור הני מים תחום ושביתה, אבל באמצע שבת דל"ש לקבוע שביתה ובעי' לדינא דגרירה' לזה ל"ב הא דאנשי העיר דעתם ע"ז אלא בעי' שיהיה עומד להם בפועל ממש.

אמר ליה רב ספרא לאביי ודילמא בגשמים הסמוכין לעיר עסקינן ואנשי אותה העיר דעתם עליהו. בפשטות נראה דהכוונה היא דאע"ג דחפצי הפקר אין קונים שביתה, מ"מ הכא ל"ה כהפקר אלא כרגלי אנשי אותה העיר כי דעתם ע"ז. ומבו' לכאן' דינא דכרגלי הבעלים אינו תלוי כלל בבעלות, דהרי אנשי העיר הכא ודאי לא זכו בהני מים. (וצ"ע בלש' ר"ח שכ' "גשמים שירדו סמוך לעיר וקנו אותם אנשי העיר", ואף בתור"פ לקמן מז, ב כ' "דגבי גשמים דוקא אמרינן דדעתן עליהו, משום דאין שם שום דבר שיהו הגשמים נמשכים אחריו אלא לאותה העיר הסמוכה להם, וא"כ אנשי אותה העיר הויין בעלים דידהו, ולא היינו חפצי הפקר, ומשו"ה קנו שביתה העיר", וי"ל). וכן מבו' בביצה לח, א דאמרי' כרגלי השואל עוד קודם שמשך דלא מסרו לו אלא ביו"ט, וכבר כ' שם הראב"ד בכתוב שם "לענין תחומין בכל דהו סגי ליה, שהרי השואל כלי מחבירו מעיו"ט אע"פ שלא מסרו לו אלא ביו"ט הרי הוא כרגלי השואל דקני שביתה בהדיה בדבורא בעלמא". וכן מבו' שם לכאן'

ויש להוסיף בזה דברים עפ"ד הרשב"א בביצה לח, א, שכ' שם בדין שור של פטם "אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם ושל רועה הרי הוא כרגלי אותה העיר. איכא למידק והא איפכא שמעינן ליה לשמואל דאמר' לעיל שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות שמואל אמר אפילו חבית אסורה וכו' ויש לפרש דשאני הכא דבשביל תקנת הטבח עשו של טבח כנכסי הפקר שלא קנו שביתה כרבנן דריב"נ וכן של רועה לגבי אנשי אותה העיר, וכן פירשו בתוס' והוא הנכון", וק' דהרי הרשב"א כאן פי' דהא דנכסי הפקר הוי כרגלי הממלא הוי מטעם ברירה, ושמואל הא ל"ל ברירה כדאמר דאפי' חבית אסורה. וצ"ל דברירה כה"ג שאינו בא לקבוע דין שביתה למפרע, ולהתיר להוליד את היין שבחבית לפי רגלי מי שנטלו בסוף, אלא ה'ברירה' היא רק לגרום שלא יהיה כאן את החיסרון של קניית שביתה באמצע שבת, בהא מודה שמואל. וראיה לדבר, דהתם בפטם ל"מ הברירה למפרע, דהרי לעיל מינה שם כ' הרשב"א גבי יניקת איסור תחומין, ד"בספר המאור כתב וכו' דליניקת תחומין לא חיישינן מדקו"ל כשמואל בשור של פטם וכו' ולי נראה שאין ראיתו משור של פטם ראיה דהתם המחזור שבטעמים כדברי תוספות שפירשו דחכמים עשאום כנכסי הפקר ולא קנו שביתה והילכך לא שייך בהו יניקת תחומין", הרי דמכיון דהוי כחפצי הפקר, אז גם אח"כ לא נעשה איסור למפרע כלל, וממילא דל"ש לאסור בזה משום יניקה.

אלא דהרשב"א גופיה בביצה עמד בכעין שאלה זו במתני' דכרגלי הממלא, ז"ל שם לט, א "ושל עולי בבל כרגלי הממלא. פרש"י ז"ל מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה ולית לן לדרביב"נ דאמר נכסי הפקר קונין במקומן ואית ל' לתנא יש ברירה ואמרין הוברר הדבר מאתמול להאי גברא חזי וברשותיה, ובתוס' הקשו דאי תנא דהאי מתניתין אית ליה יש ברירה הוה להו לאקשווי מינה למ"ד לעיל אין ברירה, אלא טעמא הכא משום דרבנן אוקמי' ברשות כל ישראל וכל אחד יכול למלאות ולהביא עמו במקומו", וא"כ אף בדעת שמואל אי נימא דשור של פטם עשאוהו כנכסי הפקר, אז ל"ק מהא דל"ל לשמואל ברירה. (ולא ניח"ל להרשב"א לתרץ דברירה כה"ג איכא לכו"ע, וכנ"ל, רצ"ע).

הרמב"ן לעיל מג, א דן האם אפשר לקנות שביתה באמצע שבת, ומתחילת דבריו פשיט"ל דודאי אין קנין שביתה באמצע שבת, כדחזי' בישיבן לרבנן, ובגשמים היורדים ביו"ט לריב"נ, וכן מהא דבלא סיים אתריה וכו' לא יזוז ממקומו, (וס"ל דהיה מקום לומר שיקנה כעת שביתה חדשה), ודבר פשוט הוא דאין עירוב בחצי היום. ולכן הוק' לו למה מי שבספינה למעלה מיו"ט בכניסת שבת, קונה תחומו בירידתו מהספינה. (והוסיף עוד בקו' "כי לא היו בתוך התחום דין הוא שלא ירדו, דבים לא קנו שביתה כדאמר' לקמן ליפשוט מינה דאין תחומין למעלה מ' דאי יש תחומין ליקנו שביתה בעבים אלמא אם אין תחומין למעלה אין אדם קונה שם שביתה", וצ"ע דמה מועיל אי נימא דקנו שביתה למעלה מיו"ט, והא סו"ס בירידתו ייאסרו ללכת כיון דקנו שביתה, ואטו מה שנמצאים למעלה מיו"ט וקונים שביתתם שם זה יותר טעם דמשו"ה יקנו שביתה ביבשה. ואולי דאם הם נמצאים במקום הראוי לקנות שביתה אז יותר פשוט למימר כא' מתי הרמב"ן דלהלן דע"ז הם קונים שביתה בעיר או ביבשה).

וממה שהוסיף הרמב"ן דוג' בקו' מהא דא"א לערב באמצע שבת, לכאו' יוצא דלפי מש"כ אח"כ בתי' אז יש אופן דשייך 'עירוב' באמצע שבת, וכגון היורד באמצע שבת מהספינה אל למטה מעשרה, דכ' הרמב"ן בתי' ד"כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים דהו תחלת היום שלו וקונה לו עירוב", ואולי גם יוכל לקנות אז עירוב ממש, (או עכ"פ בשעה שלפני ירידתו למטה אבל אחרי כניסת השבת אז עדיין יוכל לומר שביתתי במקום פלוני).

ובאמת המאירי בר"פ הביא פלוג' בכע"ז, ז"ל "וכל שאינו ביהש"מ במקום הראוי לשבות בו שביתה כשמגיע למקום הראוי לשביתה קונה שם שביתה אפי' בשבת ויורד בלא פקפוק ויש לו אלפים אמה ממקום שירד בו או ממקום שיגיע בו לפחות מעשרה ואם אותה שעה הם בתוך תחום העיר נראה לי שהם כבני העיר אלא שגדולי

כל אדם ממש ואינם קונים שביתה כלל. וצ"ל בדעת הרשב"א דאמנם הא ודאי דהזוכה מן ההפקר ל"ש ביה ברירה, אבל זהו דוקא כשהנידון הוא בגדרי הבעלות, דבזה שייך ברירה רק בחלוקת שותפות ולא בזכייה מהפקר, אבל הכא דל"ב בעלות, דהא חזי' דסגי כמה שדעת אנשי העיר עליהו וכד', אלא רק בעי' שיהיה עומד לתשמישו, ובהא שייך ברירה גם בזכייה מן ההפקר למימר דמעיקרא זה עמד להגיע אליו מכח דין ברירה.

אלא דא"כ תיקשי, דהא מבו' דלמ"ד חפצי הפקר קונים שביתה אז בירדו בעיו"ט יש להם אלפיים לכל רוח ול"א כרגלי הממלא, וצ"ע דלמה לא נימא בזה ברירה. והרי בהא דגשמים הסמוכים לעיר שביתתם כדעת אנשי העיר מבו' דדעת זו מהני לא רק למ"ד חפצי הפקר אין קונים שביתה למימר דל"ה כחפצי הפקר, אלא אפי' למ"ד קונים שביתה אהני דעת אנשי העיר לשנות ולקבוע תחומן כרגלי אנשי אותה העיר, (וכמבו' בתוס' להלן מז, ב), ומאי שנא הכא דהברירה אינה מועילה לשנות תחום החפץ לעשותו כרגלי הממלא.

אמנם נראה דהדבר פשוט הוא, דהרי על אף דאמר' הכא ברירה הרי אין הכוונה דבאמת מתחילת שבת היה אסור להוציאם מתחום אלפיים של הממלא שיתברר אח"כ, (ולהדיא כ' הראש' גבי העברת החבית דכיון שלא זוכים בחבית אז יכולים להעבירה כמה פרסאות, ול"א דאסור משום דלבסוף יזכה בה האחרון והוברר דמעיקרא דין החבית היה כרגליו, אמנם לש' המאירי בביצה לח, ב הוא "ומדין יש ברירה אנו אומרין בה שמביהש"מ קנו שביתתו של ממלא זה", ויש לדחוק ע"פ המבו' להלן), אלא דאהני הברירה רק כנגד החיסרון של קנין שביתה באמצע שבת, למימר דהוברר הדבר דמעיקרא נמי עמד לכך, אבל ודאי התחום מתחדש רק באמצע השבת בשעת המילוי.

(ונראה דזה כוונת הרשב"א במש"כ מתחילה "דשאני אדם שהוא לדעת עצמו ודעתו עכשיו לקנות שביתה במקום שיגיע שם אפילו לאחר ביהש"מ משא"כ במים דכיון שאינן לדעתן ואינן במקום הראוי לקנות שביתה ביהש"מ שוב אינן קונים שביתה", דאין הכוונה דדעתו עכשיו היא המועילה לקנין שביתה באמצע שבת, אלא מה שהיה דעתו לזה כבר מביהש"מ לקנות שביתה בשעת ירידתו מהספינה. אבל לפ"ז יוצא דאם ישן בביהש"מ בספינה לא יקנה אח"כ שביתה בירידתו למטה מיו"ט, ואילו בעבוה"ק כ' "אבל אם היה כל ביהש"מ במקום שאינו ראוי לקנות שם שביתה, הרי זה קונה שביתה אפילו לאחר שחשכה אם יגיע למקום הראוי לקנות שביתה וכו' קונה אדם שביתה בין ער בין ישן", ומשמע מסתימת הדברים דאי"ז תלוי בדעתו מעיקרא. וע"ע בחי' אבהעו"ז ובשפ"א ובתו"ש סי' תא סק"א).

אלא דא"כ תיקשי לאידך גיסא במש"כ רש"י בביצה לט, א דבגוונא דניידי בביהש"מ ולא היו ראויים לקניית שביתה אז ל"א אח"כ דתחומן כרגלי הממלא אלא הוי כרגלי כל אדם ממש (וכפי' הראב"ד הנ"ל), וק' דבשלימא אם ענין הברירה היה לקנות שביתה למפרע ממש, אז א"ש דיש חיסרון בהא דניידי בביהש"מ, אבל הרי הברירה באה רק להפקיע את ה'התחדשות' שיש בקניית שביתה בביהש"מ, ומאי איכפ"ל דבשעת ביהש"מ ממש היו המים ניידים ולא ראויים לקנות שביתה. וצ"ל דבאמת אין הכוונה דע"י ברירה חל למפרע איסור תחומין כפי שביתת רגלי הממלא, אבל עכ"פ כדי להפקיע את ההתחדשות של קניית שביתה באמצע שבת, ע"כ צ"ל דמשעת ביהש"מ חל קנין שביתה לשעה שיזכה בה הממלא מכוח דין ברירה, ולזה יש חיסרון בניידי דאינם ראויים לקניית שביתה זו. (וע"ע קר"א וגאו"י שנתקשו להיפך להך ש' דגם בניידי בביהש"מ הוי כרגלי הממלא מדין ברירה, והא אינם יכולים לקנות שביתה בביהש"מ ואיך שייך ברירה. ועי' ברשב"א בביצה שהביא פי' אחר דאי"ז מטעם ברירה אלא "משום דרבנן אוקמי' ברשות כל ישראל וכל אחד יכול למלאות ולהביא עמו במקומו", והיינו דבלא"ה לא יזוזו ממקומן). ועכ"פ זה ודאי מובן דאם חפצי הפקר קונים שביתה אז ל"מ הך ברירה להפקיע את שביתתם העצמית ולקבוע להם שביתה כרגלי הממלא, כי הרי שביתתם מוקדמת היא לשביתת הממלא שאינה מתחדשת בפועל אלא באמצע השבת.

מפריד בינו ובין העיר. וכ"ה הדין בחפצי הפקר השטים על המים למעלה מ"ט, דכיון דאין בינם ובין העיר מקום של תחומין אז ה"ה נגררים בסתמא אל העיר, ולא רק בגלל האפשרות להוליכם בהיתר, (והרי לעולם חפצים יכולים לנוע לבד ע"י הרוח וכד').

ובתי' הב' כ' הרמב"ן דהכא הו"ל כהחזיק בדרך וכו', דכיון שמהלך ודעתו ליבשה ומצפה לה כמאן דאמר דמי, וכי רהיט מטי הוא ברוח שאינה מצויה דים. וקצת יל"ע לפ"ז כמה שדן הביאווה"ל בסי' תט וכ' "בסוף אלפים אמה - מלשון זה משמע דוקא אם היה בשעת אמירה תוך אלפים לעיקרו של אילן אבל אם היה יתר מאלפים אף דבשעה שקידש היום הגיע ברגליו לתוך אלפים וגם אם ירוץ משעת אמירה יכול להגיע לעיקרו של אילן קודם שחשיכה לא מהני אבל מלשון הרמב"ם משמע דאפילו אם בשעת אמירה היה יתר מאלפים לעיקרו של אילן כיון דבשעה שקידש היום הגיע ברגליו לתוך אלפים וגם דאם היה רץ משעת אמירה היה יכול להגיע עד עיקרו של אילן קודם שחשיכה מהני אמירתו [מספר בית מאיר ע"ש שצידד להלכה כהרמב"ם], והרי י"ל דכיון דעדיין לא שבת הוא יכול להגיע לאותו מקום והו"ל בהיתר, דוג' ההיתר של אין תחומין למעלה מ"ט. (ועכ"פ בתי' הא' דהוי מדין גריה לעיר לא נצרך הרמב"ן להוסיף דכי רהיט מטי, וז"ל החזו"א בסי' קי סק"ו "והוא דכי רהיט לעיקרו מטי, יש לעי' הא דתנן מא, ב פ"א לא נכנסו לנמל עד שחשיכה כו' א"ל מותרים אתם כו' והיינו בתוך התחום כו' והיינו שרצונם לקנות שביטה בעירם כמש"כ תו' מג, ב ד"ה מותרים, ואכתי הא כי רהיט לא מטי, וע"כ עיר שאני, אבל יל"ע אי משום חשיבות עיר שיש לה עיבור ויש לה תחום לכמה דברים אבל בית יחידי לא, או כיון דדעתו לקבוע שם פתא ולינה א"צ שיהא רהיט ומטי").

ובמהמשך דבריו הביא הרמב"ן דשי' התוס' היא דשייך לקנות שביטה באמצע שבת בשעת הירידה מהספינה, וישן שאני כי כבר בשנתו יצא מתורת אלפיים וזכה רק בד"א. (ובפשטות הכוונה דכיון דישן קנה ד"א בשנתו אז זה טעם שלא יקנה אלפיים לכשיתעורר, כי הד"א סותר את האלפיים. אמנם לש' הרמב"ן גבי יורד מהספינה הוא ד"כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים דזהו תחלת היום שלו וקונה לו עירוב, וק' מה הוצרך לזה והא כיון דהיה למעלה מ"ט והיה מופקע גם מקניית ד"א אז למה לא יקנה כעת אלפיים. ומבו' א"כ דהכלל הוא להיפך, דהיורד מהספינה זוכה כעת באלפיים דזהו תחילת היום שלו, אבל הישן מה שאינו יכול לומר דבשעה שניעור זה תחילת היום לגביו, כיון דכבר בשעת שנתו זכה לו בד"א, ד"כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת קונה לו ד"א, לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו").

ועל גשמים שירדו ביו"ט (אליבא דריב"נ) תי' דכיון שאין קנין שביטה להם אלא באמצע היום, ברשות הזוכה בהם הן קונין אותה ואין שעת נפילתן אוסרתן על הזוכה בהם אבל מ"מ שביטה יש להם ברשות הממלא. ולכאור' ביאור' הוא על דרך מה שהביא אח"כ מהראב"ד דשביטה דאמצע היום מבטלת שביטה דאמצע היום, והכא נמי האי גשמים שירדו ביו"ט באמת זוכים אלפיים במקומם, אלא דכשממלא מהם אז הם משתנים להיות כרגלי הממלא. (ובודאי לפ"ז דאם בשעת ירידתו מהספינה היה ישן, אז לא נאמר דיזכה בד"א וממילא לא יזכה באלפיים, כיון דודאי שביטת אמצע היום תבטל האי ד"א שלא זכה בהם אלא באמצע היום). אבל זה ק' דכאן נראה דהרמב"ן ס"ל דהכל תלוי בממלא הראשון ול"א דאם נתן לאחר אז שביטה דאמצע היום מבטלת שביטה דאמצע היום.

ויותר נראה דהכוונה היא ע"ד מש"כ המהרש"ל, ז"ל "בודאי כל דבר שלא היה לו לקנות שביטה בער"ש ביהש"מ וכגון שהיה למעלה מ"י אז קונה שביטה בכ"מ שיגיע לתוך י' וה"ה הגשמים אלא מאחר שלא קנה הגשמים הצריכין לאדם שביטה ביהש"מ א"כ כל אדם שקנה שביטה ביהש"מ קודם להן והוליקן עמו למקום עירובו שהוא קולא להן ועדיף מקניית שביטה ולא אמרי' שלא קנה שביטה למעלה מ"י אלא כדי שלא יהיו כיוצאין חוץ לתחום שאין להם אלא ד"א וממילא גבי אדם שבא בספינה שקונה שביטת עצמו קנה שפיר למטה מעשרה שזו היא שביטתו". (ועפ"ז המשך שם

הדור אין אומרי' כן א"כ היה ביהש"מ בתוך התחום אבל כל שלא יקנה שביטה עד שחשכה מונה אלפים אמה לבד משהגיע למקום הראוי לשביטה ואם כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר, ועי' גם בחי' ר"פ שהאריך בזה, (והיינו דנחלקו האם יכול להיטפל לעיר באמצע שבת כשיכול לקנות אז שביטה, או דדבר זה אפשר רק בכניסת השבת. ומ"מ לכולהו פשיטא דדין עיר מובלעת שהיא כולה כד"א כיון דכלתה מידתו בסופה זה יש כאן, ואע"ג דבתחילת השבת לא היתה העיר מובלעת בתחומו, מ"מ אין הדבר תלוי אלא בשעת קניית השביטה. וצ"ע בתחום החדש של היוצא להציל, האם ג"כ איכא גם דין עיר מובלעת, וכד'). ודו"ק. (וצ"ע לפי הרשב"א שהביא המאירי, וכ"ה בעבוה"ק ז"ל "ואם הגיע לחוף הים סמוך לעיר אם לא שבת למטה מעשרה, אם הגיע קודם שחשכה תוך תחומה של עיר הרי הוא כאנשי העיר ויורד ונכנס לעיר ומהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה. הגיע לתוך תחומה של עיר לאחר ביהש"מ אין להם אלא אלפיים אמה מן המקום שפגעו תחילה למטה מ"ט, ואפילו כלתה מדתו בחצי העיר אין להם אלא חצי העיר, מה דנו בגמ' להוכיח דיש תחומין למעלה מ"ט ממעשה דשפופרת וכו', והא שפיר נפק"מ אפי' אם אין תחומין למעלה מ"ט האם יהיה דינם אלפיים אמה מהמקום שיהיו למטה מ"ט, או שיהיה דין תחומם כתחום העיר כי היו סמוכים אליה, וצ"ע. ועי' במגיה על העבוה"ק הוצ' אורייתא שער ד' פ"ח מש"כ בזה).

ובתי' הא' חידש דבאמת כשיררד מהספינה אינו יכול לחדש לו קנין שביטה, והני תנאי בספינתו של ר"ג אם אין תחומין למעלה מ"י ואין הים נמדד להם כתחום אז הרי הם כמי שעמד וראה וה"ה סמוך לעיר דקונה שביטה בעיר, וכדאמרי' דכלים שבתחום העיר בתו קרתא גרירי, דבים בין אדם בין כלים שאין הים נמדד להם כקרובים לעיר ויכולין לבא הן ושביטתן בעיר הוא. (ויל"ע דתלה הדבר בפלוג' ר"מ ור"י האם יכנס לעיר, ושם עיקר הנידון הוא מחמת שדעתו היתה לשבות במקומו, ואילו בני הספינה הרי דעתן על העיר. ועכ"פ כן תי' גם המהרש"א, והביאו הרעק"א בגי' שו"ע סי' תד).

ולכאור' היה נראה דכוונתו לומר דהאי גרירת התחום לעיר אי"ז מכח דהתחום שייך לעיר כדוג' עיבור וכד', אלא הכלל הוא דכל הנמצא במקום שיכול להגיע ממנו אל העיר בהיתר אז ה"ה נגרר אל העיר, ולכן כיון דהם בספינה למעלה מ"ט ובהיתר גמור הם מגיעים לעיר אז ה"ה נגררים אחריה. אבל באמת נראה דאי"ז הכוונה דהרי בלא"ה נמי גם אם יש תחומין למעלה מ"ט, מי שיושב בספינה מותר לו להמשיך בה אל העיר ואינו עובר בזה שום איסור, מה גם דהספינה מהלכת והוא אינו קונה שביטה, ועל כרחך דלא סגי בעצם ההיתר להגיע אל העיר לומר דהוי כקרוב לעיר אע"ג דבעצם הוא רחוק ממנה. (ואין לומר דאמנם סגי באפשרות ההיתר, אבל מה שהיא יושב כבר בספינה זה כמו היתר צדדי, כי סו"ס הוא נצרך שמנהיג הספינה ימשיך להוליכה, כי נראה ברמב"ן דהוא נצרך לזה רק בתי' השני, דשם כ' "ואם יש תחומין למעלה אין אדם מערב חוץ לאלפים אמה שלו והאי נמי כיון דאיהו לא מצי אזיל לא קני שביטה חוץ לתחומו ואע"פ שהספינה מהלכת לנמל בשבת").

וגם נראה דאם תעמוד הספינה בריחוק גדול כזה מהעיר, אבל תהיה עמידתה בביהש"מ ברקק למטה מ"ט או סמוך לאיזה אי וכד', אז אפי' שבמשך כל המרחק בינה ובין העיר הים עמוק למעלה מ"ט, וא"כ הדרך שמפרידה בין שביטתו כעת לעיר איננה אסורה, מ"מ לא חשיב סמוך לעיר ואין כאן גרירה לעיר כאילו עומד בתחומה. כי איזה טעם יש לומר דאם מצוי לו דרך הליכה בהיתר אז נעשה משום כך כקרוב לעיר, ואטו מי שדרכו בקפיצה ע"י שם אז יכול לקנות שביטה בכל עיר שירצה כיון דאין ביניהם דרך אסורה לגביו שהוא יכול להגיע אליה למעלה מ"ט ע"י שם. אלא הכלל הוא דמי שעומד בביהש"מ למעלה מ"ט וזהו מקום שאין בו ענין תחומין, והטעם לזה הוא כמש"כ הריטב"א בשבת יט, א ד"אין תחומין למעלה מעשרה וכל הים כולו כארבע אמות דמי", א"כ אין ממנו ולעיר מרחק של תחום אלפיים, כי למעלה מעשרה אינו נמדד בתחומין, ואי"ז סתם מחמת האפשרות להגיע במציאות בדרך היתר, אלא מחמת שאין בינו ובין העיר מקום הנמדד כתחומין להיות מרחק

מבטלת שבתת אמצע היום אף דאינה מבטלת שבתת דתחילת היום.

ושוב הוסיף הרמב"ן שי' חדשה בכל הענין, דבאמת אין זכיית שבתת באמצע היום כלל, אלא דהיותו למעלה מ"ט בכניסת השבת אי"ז טעם לגרע ממנו את עצם קנין השבתת, כי "אין העומד למעלה מ"י שאין בו תחומין חמור מן העומד למטה אלא קל ממנו וכו' ואין למעלה מ"י שהיה שם ביהש"מ מפסיד ממנו שבתת שהיא ראויה לו ועתידה לבא אצלו בשבת", וכבר אז הוא זוכה באלפיים שיהיו לו במקום שיירד למטה מ"ט, וכשהוא יורד אז "משם מודדין לו אלפים אמה שזכה בהן מערב שבת". (ולשי' רבנן ישן לא יזוז ממקומו כיון דהוא מופקע מקניית שבתת. וה"ה במי שישן למעלה מ"ט גרע כיון דאינו קונה זכות אלפיים כלל. והצד להקל בישן הוא הואיל וניעור קנה פי' וישן נמי יכול לקנות אלפיים לזמן שיתעורר ובמקום שיתעורר. ואילה"ק דא"כ לשי' זו יוצא דהישן הוא מופקע לרבנן מן השבתת טפי מהעומד למעלה מ"ט, ואילו הראש' נקטו להיפך דהישן חשיב ראוי לקנות שבתת טפי מהעומד למעלה מ"ט, כי זה ב' נידונים חלוקים, דכלפי לזכות באלפיים לגבי הזמן שיהיה בר שבתת, ודאי העומד ער למעלה מ"ט יכול לזכות טפי, אבל כלפי לחדש שבתת באמצע היום למי שלא זכה בביהש"מ, ודאי הישן שהיה במקום הראוי הוי בר שבתת טפי).

וזהו שהביא הרמב"ן מן הירו' דגר שאני, דהאי זכייה דער"ש אף שהיא חלה גם לעומד למעלה מ"ט, אבל מ"מ אינה חלה אלא לישראל ולא לנכרי. ועכ"פ לפי שי' זו הרי הדבר קרוב יותר עם ד' הראב"ד, דהא דלא היה ראוי לזכות שבתת מבעו"י זה סיבה שלא יוכל לקנות שבתת באמצע שבת, ולא כד' הראש' דזה סיבה יותר לקנות שבתת באמצע שבת. ולפי"ז אף לריב"נ דישן קונה שבתת, הכוונה היא דבביהש"מ הוא זוכה לקנות שבתת במקום שיתעורר, וכמב' בירו' דמ"מ יש לחלק בין זה לגוי שטבל וכו'. והנה הרמב"ן בסוף כל דבריו שם כ' עוד "והראב"ד ז"ל מודה באדם מהלך שאינו קונה שבתת אלא א"כ עומד משום דנייד לי' וה"ל כנהרות המושכין ואין לו אלא ד"א, וזה אינו נכון וצ"ע", והנה הרי נת' ב' דרכים בשי' התוס' דשייך שבתת באמצע שבת, דמתחילה ביאר הרמב"ן דבכל גוונא קונה שבתת באמצע שבת, אא"כ בישן שזכה בד"א או בכלים דשבתת רגלי הממלא גוברת ע"ז, ואח"כ ביאר הרמב"ן דהכלל הוא להיפך דא"א לזכות כלל באמצע שבת, אבל אפשר לזכות באלפיים על הזמן שיהיה ראוי לקנין בפועל. והנה לפי הדרך הא' אם נבוא לומר דמהלך יקנה שבתת כשיעמד אז עכצ"ל דמהלך הוא מופקע טפי מן השבתת עד שבשעה שהוא נעצר זהו תחילת היום שלו, ואילו לפי הדרך הב' צ"ל להיפך דמהלך הוא אינו מופקע מן השבתת וה"ה קונה לו מתחילה אלפיים לזמן ולמקום שיעמד.

נחלקו הראש' בהאי כללא דאמרי' דהא דאין שבתת באמצע שבת זה רק באופן שהיה במקום הראוי לקנין ולא קנה וכגון ישן, אבל בהיה למעלה מ"ט וכד' מקום שאינו ראוי לקנין שבתת אז יכול לקנות שבתת באמצע שבת כשהגיע למקום הראוי, האם נהרות המושכין ואדם מהלך וכד' דאין בהם קנין שבתת משום דנייד, חשיבי כאילו לא היו ראויים לקנות או דהוי כראויים כיון דהיו במקום שאם יעמדו בו יקנו שבתת. דהרשב"א לעיל מג, א הק' איך קנו שבתת בספינה אם יש תחומין למעלה מ"ט והלא מהלכת היא, ותי' דספינתו של ר"ג נחה בביהש"מ, ואילו הר"ן שם כ' "דאפי' היתה הספינה מהלכת אם היה חוץ לתחום וירדו לא יזונו ממקומן, דאע"ג דתניא לקמן נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם ומפרשי' עלה דלא קנו שבתת במקומן ומשום דנייד, אפי' הכי אי אמרי' יש תחומין כיון שהיו במקום הראוי לקנות שם שבתת אע"פ שלא קנו אותה לא יזונו ממקומן".

והנה שי' הראב"ד היא להיפך, דגשמים שירדו ביו"ט ה"ה כרגלי כל אדם ממש ולא כרגלי הממלא, כי ס"ל דהא דהיו בביהש"מ במקום שאינו ראוי לקנות שבתת זה טעם לאידך גיסא דודאי לא יתחדש בהם שבתת באמצע שבת, דהוי התחדשות טפי ליתן שבתת באמצע שבת לדבר שהיה מופקע משבתת בביהש"מ. (והראש' ס"ל דאם היה ראוי לקנות שבתת בביהש"מ ולא קנה אז זה טעם יותר

לבאר דקו' הגמ' דליקנו שבתת באוקיינוס זה גם אליבא דרבנן דריב"נ, כי לכו"ע חפצי הפקר קונים שבתת מצ"ע והפלוג' היא רק האם האדם שזכה בהם ישנה את תחומן כפי התחום שלו, אם עמדו מעיקרא בתוך תחומו. אבל בראש' מב' להדיא דאם חפצי הפקר אין קונים שבתת ולא זכה בהם אדם עדיין אז מותר להוליכין כמה שירצה. וכן בפיר"ח מב' דקו' הגמ' דליקנו באוקיינוס זה רק אליבא דריב"נ). וע"ע להלן ביאור בד' התורא"ש בסוגיין (בת' הא' על קו' התוס') עפ"ד המהרש"ל.

ובהמשך דבריו הוסיף הרמב"ן עוד לפי שי' זו, ז"ל "לפי דעתם שכל אדם קונה שבתת בעולם וזוכה באלפים אמה, ואין העומד למעלה מ"י שאין בו תחומין חמור מן העומד למטה אלא קל ממנו, הילכך ממקום שהגיע בו למטה מ"י משם מודדין לו אלפים אמה שזכה בהן מער"ש, ואין למעלה מ"י שהיה שם ביהש"מ מפסיד ממנו שבתת שהיא ראויה לו ועתידה לבא אצלו בשבת, ואין למעלה מ"י שהיו הגשמים שם ביהש"מ מפסיד מהן שבתת העתידה לבא אצלם בשבת לפי שאין תחומין למעלה, וזהו הנכון. ובירו' פי' טעמא דריב"נ מאחר שאילו היה ער היה קונה לו שבתת ישן ולא קנה לו שבתת יש לו אלפים אמה לכל רוח, ואמר רב נחמן בר יצחק מקשי גוי שטבל לאחר שיאיר המזרח מאחר שאילו היה גר היה קונה לו שבתת מה אמר בה ריב"נ, וזה ענין נוטה למה שפירשנו אנחנו שכל אדם שהוא ישראל זוכה באלפים אמה שלו אבל הגר שאין לו זכייה אינו זוכה בהן באמצע שבת, הרי פירשנו השיטה הזו כהוגן וכראוי".

ומב' א"כ דאין הכוונה דלשי' התוס' אפשר לקנות סתם שבתת באמצע שבת, אלא דמעיקרא בכניסת השבת חל לו זכות שבתת כלפי אם יגיע אל מקום הראוי לקנות שבתת, כי שבתת זו מעיקרא ראויה ועומדת לו, ולכן גר שנתגייר וכו' ודאי אינו קונה שבתת וכמב' בירו', (ולכאור' הדין הוא דהאי גר לא יזוז ממקומו). ויש להוסיף דהרי הרמב"ן מעיקרא פי' דהטעם דישן אינו קונה אלפיים כשניעור כיון דבשנתו קנה כבר ד"א, והאי גר הרי בגיורתו לא קנה גם ד"א, ומ"מ אינו זוכה כעת באלפיים כיון שלא היה ראוי לזה מבעו"י, דאלפיים זה שבתת רק ל"כל אדם שהוא ישראל", אבל ישן לולי שקנה ד"א היה קונה אלפיים כשניעור, כיון דשבתת זו לכשניעור ג"כ עתידה וראויה היא לו. (ועי' אר"ש פכ"ז ה"ג, מש"כ בביאור' הירו' והרמב"ן. וכן עי' במרכה"מ פי"ב הט"ו. ובקרא"א דקדק מד' הירו' דאף לריב"נ הישן זוכה באלפיים רק כשניעור, ויל"ע עפ"ז לפרש כן לש' הר"מ פכ"ז ה"ד ודו"ק. וע"ע בתש' הגאון מטשעבין במנחת יצחק ח"א סי' קכג בביאור' הירו', ונד' בדובב מישרים ח"ג סי' נט. עוד ילה"ס בנולד באמצע שבת אי דמי לגר או לישן, וכן מי שהגיע באמצע שבת ע"י שעבר את קו התאריך וכד', וכן בחפצי נכרי שאינם קונים שבתת מעיקרא"ד שהקנם באמצע שבת לישראל, ויל"פ. ואמנם הא ודאי מב' בירו' דהגוי הוא מופקע מן השבתת ואין לו תורת שבתת ותחום כלל, ונפק"מ דלא יועיל להציל עצמו ע"י יציאה מהתחום מדין גוי ששבת וכו', ונת' במקו"א. אבל צ"ע דהרמב"ן בר"פ כ' "אין בגוי המביא דורון מחוץ לתחום משום איסור מלאכה לפי שהוצאה מותרת ב"ט, והליכת תחומין לעצמו הוא מהלך, אין בו אלא משום שבתת דכלים דחפצי הגוי קונין שבתת הילכך בתוך ד"א שלהן מותרין", ומשמע דאל"ה דלעצמו הוא מהלך הוי כאילו נעשית כאן עבירת תחומין לצורך הישראל, וצ"ע דהרי ל"ש ביה תחום).

אכן הגאון ר"ד לנדוי שליט"א הציע לגרוס בד' הרמב"ן לפי 'דעתי' שכל אדם וכו', ולא לפי 'דעתם'. (ונראים הדברים דחסר לפני כן קטע בד' הרמב"ן, דהרי כל הקטע הנוסף שם ע"פ הדברי יחזקאל דשבתת אמצע היום מבטלת שבתת דאמצע היום, אינו נמצא בדפוסים כלל, וא"כ אולי חסר שם עוד המשך, ועכ"פ ודאי י"ל כהגהה הנ"ל דמכאן הוא מתחיל שי' חדשה, ואולי זה 'דעתם' של חכמים שהביא בקטע החסר). והיינו דשי' התוס' היא באמת דאפשר לקנות שבתת באמצע שבת, וישן שאני כי קנה ד"א בשנתו, וגשמים שירדו ביו"ט שאני כי אח"כ הם נעשים כרגלי הזוכה, והוסיף הרמב"ן עוד את שי' הראב"ד דמ"מ בכה"ג שבתת אמצע היום

דיצא למעלה מי"ט או פקע מיניה כל עניני השביתה והתחומין, וכעת הוי כמי שירד מספינה למעלה מי"ט שלא קנה שביתה בביהש"מ, ולא דמי לישן דהיה במקום הראוי לשביתה, (וחל לו שם כביכול שביתה לחומרא שלא יוכל לקנות עוד קנין שביתה אחר כראוי). אבל באמת אם האי ישן יצא אח"כ מד"א דרך למעלה מי"ט או לכאן בירידתו יקנה כבר אלפיים, דלא גרע מנייעור שקנה אלפיים ואעפ"כ ביציאתו למעלה מעשרה גורם שבירידתו יזכה בתחום חדש.

ובתור"פ לעיל מג, א מצינו בזה שי' מחודשת לאידך גיסא, דבכל גיוני דלא קנה שביתה בביהש"מ כי היה במקום שאינו ראוי, או לא יקנה גם אח"כ ודינו לקולא שיכול להלך כמה שירצה, ז"ל אין תחומין. פי' ואם היה ביהש"מ למעלה מי' ילך בשבת כל מה שירצה, וכן מוכח בסמוך, ואם אין תחומין כי לא היה בתוך התחום מאי הוי, הא יכול להלך כל מה שירצה. וא"ת לעולם אימא לך דאין תחומין, ומ"מ אם לא היה בתוך התחום לא הוה יכול להלך עד העיר, דהא דאמרי' דאין תחומין הני מילי כל זמן שהוא למעלה מי', אבל הכא שהוא למטה מי' אינו יכול לילך כלל. ויש לומר דה"פ, אע"ג דהלכו משחשיכה יותר מאלפים, מ"מ כיון שבשעת קניית עירוב דהיינו ביהש"מ לא היו במקום ראוי לקנות שביתה, אם כן אין להם דינין דיוצא חוץ לתחום. וא"ת והא אמרי' לקמן דישן אין לו אלא ד' אמות לרבנן, אע"פ דישן אינו ראוי לקנות שביתה. ויש לומר דלא דמיא, דמ"מ הוא במקום ראוי לקנות שביתה. וצ"ע. ולפ"ד ל"ק כלל הקו' דלעיל מ"ש ישן לרבנן מחפצי הפקר, כיון דמי שלא קנה שביתה כלל (דלא היה במקום הראוי), או יכול לילך כמה שירצה בין אדם ובין כלים. (ואם ר"פ יסבור כהראב"ד דאדם מהלך לא קונה שביתה, אז יהיה מותר לו לילך בשבת כמה שירצה ולא כמש"כ הראב"ד שלא יזוז ממקומו).

ובתור"פ בסוגיין יש בזה עוד חיד, ז"ל "מזה הטעם נחא לעיל דקאמר כי תיבעי בעמוד גבוה י' ואינו רוחב ד', דאי אין תחומין א"כ יכול לילך חוץ לתחום למעלה מי', ועל זה ק' דהיכי יכול הוא לילך, והרי הוא קנה שביתה בביהש"מ שהיה עדיין למטה מי'. ופי' התם שהיה כל ביהש"מ על אותו עמוד שהוא למעלה מי'. אבל לפי מה שפי' הכא נחא ואי"צ לדחוק כ"כ, דודאי מיירי שפיר שהיה בביהש"מ למטה מי', ומ"מ מיבעיא ליה דאי אין תחומין א"כ יכול הוא לילך חוץ לתחום למעלה מי' דרך אותו עמוד, רק שלא ירד אח"כ למטה מי', דאם ירד אח"כ למטה מי' הרי הוא חוץ לתחום ואין לו רק ד' אמות כדמשמע הכא כדפרישית, אבל ודאי אם לא ירד אח"כ למטה מי' אע"ג דהיה בתחלה ביהש"מ למטה מי' מ"מ יכול הוא לילך חוץ לתחום למעלה מי', דכיון דאין תחומין א"כ אינו אסור לילך חוץ לתחום דרך למעלה מי', אלא דוקא כשהיה בביהש"מ למטה מי' וגם הוא עכשיו למטה מי', ומיבע"ל בעמוד שהוא ארוך הרבה שאין צריך לירד. וראיה מהוציא והוה גוים דאמר דאין לו אלא ד' אמות, אע"ג דבא בהיתר דלא עבד איסור, מ"מ אין לו אלא ד' אמות כיון דהשתא הוא חוץ לתחום אע"ג דבא בהיתר. וצ"ע בכל דבריו מאי ס"ד, ומה השייכות בין הנידון אם אין תחומין למעלה מי"ט זה היתר גם על מי שקנה שביתה ובין הנידון האם כשיוצא דרך למעלה מי"ט נעקרת ממנו שביתתו הראשונה. (ואולי זה נידון ביסוד ההפקעה של למעלה מי"ט, האם זה מצד דאין שם שביתה או מצד דהוי הכל כמקום אחד, ודו"ק. אבל עצ"ע מה ס"ד לאסור הליכה דרך למעלה מי"ט אם ס"ל דעצם עלייתו לשם מפקיעה ממנו את שביתתו הראשונה).

ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר. שי' רש"י דנקבע תחומם כפי העיר, ואם עירב הממלא אינו יכול להוציאם כפי עירובו אלא כפי תחום העיר. והראש' הק' ע"ז למה לא נימא ברירה כרגלי הממלא מתוך אנשי העיר וכדין בור של שותפין, ומה שאמרו כרגלי אותה העיר היינו דכל אחד מהם יכול להוליקן למקום שביתתו, ואם אחר שאינו מן העיר מילא מהם ולא עירב אחד מאנשי אותה העיר מוליכין אלפים אמה לכל רוח, ואם עירב אחד מן העיר למזרח ואחד למערב הרי זה הנכרי שמילא מהם לא יזיזם ממקומם, אא"כ עירבו כולם לרוח אחת או שלא עירב אחד מהן כלל. (ובפס' הרי"ד בביצה הוסיף

שלא יקנה עתה, ולכאן הסברא היא דלחומרא דנים אותו כאילו קנה שם כיון דהיה ראוי לקנות, אבל באמת זה עדיין לא מבאר למה ישן לא יקנה כשנייעור והלא בא לקנות באותו מקום שישן, וצ"ל דעצם היותו ראוי לקנות בביהש"מ זה טעם שלא יקנה אח"כ אף שבא לקנות באותו מקום). וז"ל הרשב"א בשמו "דגשמים שירדו ביו"ט ונהרות המושכין שלא היו נוחין ביהש"מ אינן ראויין לקנות שביתה כלל ואפילו יש להם בעלים דלא עדיפי מימיו של אדם מגופו והרי גופו אלו היה מהלך ביהש"מ לא קנה שביתה כלל וכיון שכן אף נכסיו כן", הרי דס"ל דניידי הוי כאינו ראוי לקנות שביתה. ומה"ט ס"ל נמי באדם המהלך בביהש"מ דאינו קונה שביתה גם אח"כ כשעמד, וכמש"כ הרמב"ן בשמו לעיל מג, א ד"אדם מהלך שאינו קונה שביתה אלא א"כ עומד משום דנייד לי' וה"ל כנהרות המושכין ואין לו אלא ד"א". והיינו דכלים כשאין להם שביתה הם מותרים לגמרי, ואילו אדם כה"ג נאסר בחוץ לד"א. אבל אולי יש לחלק בזה בין סברת הראש' לסברא ההפוכה של הראב"ד לענין הגדרה זו האם ניידי הוי כראוי לקנות שביתה.

ויל"ע אליבא דהר"ן בהא דאמרי' נהרות המושכין ה"ה כרגלי כל אדם, והרי היו בביהש"מ ראויים לקנות שביתה באמצע שבת, ואיך יזכו כעת שביתה באמצע שבת כרגלי הממלא. ודוחק לומר דהר"ן ס"ל כפי' הראב"ד דרגלי כל אדם היינו כפשוטו דאינם קונים שביתה כלל ולא כרגלי הממלא, (והיינו דהראב"ד ס"ל הכי כיון דס"ל דניידי הוי כאינו ראוי לשביתה, וכה"ג לא קונים באמצע שבת, ואילו הר"ן יסבור כן מטעם דס"ל דניידי הוי כראוי לקנות שביתה, וכה"ג שוב אין קנין באמצע שבת), דבד' הר"ן הכא לא נראה דס"ל הכי, דמתחילה כ' דכרגלי כל אדם היינו הממלא ורק הביא דשי' הראב"ד דהיינו כל אדם ממש. וצ"ל דשאני הא דכרגלי הממלא דהוי מטעם ברירה, וזה עצמו טעם לומר דאין חיסרון בקנין השביתה באמצע שבת. (ואף דבביהש"מ הא ניידי ולא היו ראויים לקנות שביתה, מ"מ אהני הברירה למימר דעמד להיות כרגלי הממלא ואי"ז התחדשות כ"כ לקנות השביתה באמצע שבת). ואולי י"ל דהר"ן ס"ל דבהאי קנין שביתה של 'גרירה' דכרגלי הממלא, כלל אין חיסרון בקנין השביתה באמצע שבת, כיון דהוי ממילא ע"י גרייה. וז"ל הר"ן בסוגיין "דלא דמי דאדם כל שלא קנה שביתה אי אפשר שיהא נגרר אחר אחרים, מה שאין כן במים שכל שלא קנו שביתה ביהש"מ הרי הן נגררין אחר אחרים ולפיכך הן כרגלי כל אדם", וי"ל דהביאור כנ"ל.

ז"ל התורא"ש "וא"ת אכתי יש להם אלפים במקום נפילתן כיון שהם באין דרך למעלה מעשרה מחוץ לתחום כדמוכה לעיל דפריך כי לא היו בתוך התחום מאי הוי, וי"ל דמ"מ פריך שפיר וליקנו שביתה באוקיינוס לענין זה שלא יהיו כרגלי כל אדם אלא יקנו שביתה במקום נפילתן", ואח"כ תי' עוד כתי' התוס' דשאני גשמים שקנו שביתה בביהש"מ והשתא הם עומדים חוץ לתחומן משא"כ מי שהיה בספינה בביהש"מ למעלה מי"ט. אבל לפי התי' הא' מבו' דהיוצא חוץ לתחומו למעלה מי"ט אז כשחזור למטה הוא קונה שוב אלפיים, וזה חידוש, וכך מובאת גם שי' זו במאירי, ז"ל "ומ"מ יש חולקי' בדעת זה ומפרשי' למטה ולקנו שביתה באוקיינוס ולא יהא להם אלא אלפים אמה ואינו נראה כן". (ומבו' בתי' התורא"ש חידוש דמה שקנו שביתה בער"ש בים, זה טעם דכעת יהיה להם שביתה במקום שירדו, ול"א דהוה כגשמים שירדו ביו"ט דאינם קונים שביתה. ואולי אפשר לבאר על דרך הרמב"ן והמהרש"ל הנ"ל, דהסיבה שהם נעשים כרגלי כל אדם זה רק בגלל שזכיית תחומו של האדם היתה קודם לירידתם לעולם, ולכן אם היתה להם זכיית שביתה באוקיינוס אז יש בזה כבר טעם דלא יזכה בהם הממלא להיות כרגלי אלא הם יקנו שביתה במקום נפילתן).

ויש כאן הערה נוספת, דהרי לעולם אין קנין שביתה באמצע שבת, וכדחזי' מישן וכן ממי שלא סיים אתריה וכד' וכמשה"ק הראש', ומאי שנא הכא דמי שקנה שביתה בביהש"מ ויצא מתחומו דרך למעלה מי"ט דנימא ביה דהוא קונה שביתה חדשה, אף דבביהש"מ היה לו שביתה אחרת, (וכל התי' שכ' הראש' לחלק בין היורד מספינה בשבת ובין ישן וכו' לכאן לא יועילו כאן). וצ"ל דמכיון

וכ' בשעה"מ פ"ה מהל' יו"ט הי"ד "ולע"ד נראה דס"ל להטור ז"ל דאע"ג שזה אינו יכול להוליקם למקום שעירב אפילו הכי לא הפסידו אחרים בעירובו של זה משום דהחלק שיש לו לזה בבור הוא מתבטל בשאר המים של אנשי אותה העיר דבטלי ברובא וכ' ואם כן ה"נ דכוותה בבור של אותה העיר כיון שלא הוכר איסורו בעין מתחילה אלא תחילת איסורו דהיינו בשעת קניית העירוב בה"ש בא ע"י תערובות בטלי ברובא וכההיא דהתם ממש ולא דמי לההיא דכלים שאינן מיוחדים שאחד מעכב על כולם דהתם לא שייך לומר בהו דלכיל ברובא שהרי לכל אחד ואחד יש לו חלק וזכות בכל הכלים בשעה שירצו". ולפי דבריו יוצא דאם עירבו חצי מבני העיר שכבר אין כלפיהם ביטול ברוב או ודאי לא יהיה תחום המים כתחום העיר. (ובד' הראש' לפי ש' מבו' דל"ש בזה ביטול ברוב, דהרי כ' ד"אם אחר שאינו מן העיר מילא מהם ולא עירב אחד מאנשי אותה העיר מוליכין אלפים אמה לכל רוח, ואם עירב אחד מן העיר למזרח ואחד למערב הרי זה הנכרי שמילא מהם לא יזיזם ממקומם, א"כ עירבו כולם לרוח אחת או שלא עירב אחד מהן כלל"). ובח' רבינו דוד הנ"ל כ' להדיא דאפי' אם כולם עירבו עדיין התחום נשאר כתחום העיר, אלא דלפי רבינו דוד בלא"ה יש כאן טעם אחר ד'אחר כלל הוא נגדר, וא"ש ד' הטור.

ואמנם הרי בד' רש"י לקמן גבי חרם שבין ב' תחומי שבת מבו' דשייך גרירה לעיר גם בדבר שאין דעת אנשי העיר עליו, ונראה בפשטות דהאי גרירה היא למימר דמקום החפץ הוא בעיר, ואפי' אם כל בני העיר עירבו לצפון, מ"מ לחפץ זה יש אלפיים לדרום ג"כ, כי הגרירה היא לעצם העיר ולא לאנשיה, וממילא דבור שבתוך העיר ודאי אין דינו כרגלי הממלא אלא כדן העיר עצמה בלא עירוב.

בהא דס"ל להראב"ד דכרגלי הממלא וכ' אם נתן לאחר הוי כרגלי השני נת' ב' טעמים, ברמב"ן כ' "דשביתה דאמצע היום אינה מבטלת שביתה דתחלת היום, אבל שביתה דאמצע היום מבטלת שביתה דאמצע היום", וברשב"א כ' "דלא אמרו שהיא כרגלי הממלא מטעם ברירה דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה, אלא טעמא דמלתא משום דכיון דנייחי ביהש"מ אלא שלא היו להם בעלים עכשיו שיש להם בעלים הכניסום בכלל נכסיו וכשנתנן לאחר הרי הם ג"כ בכלל נכסיו של שני", (ואולי הכל עולה לדבר אחד). אמנם ילה"ק דמצינו להדיא דהראב"ד ס"ל דבכפצי הפקר דהוי כרגלי הממלא אם נתן לאחר הוי כרגלי הראשון, ע"י בכתוב שם בביצה וכן בשטמ"ק ב"מ א, י, וצ"ע.

ואמאי ליקני שביתה באוקיינוס. בפשטות קו' זו היא רק אליבא דריב"נ דס"ל דכפצי הפקר אין קונים שביתה, וכ"כ להדיא בפיר"ח. אכן המהרש"ל כ' "לפ"ז מיושב שפיר מה שילה"ק אמר מר גשמים שירדו ביו"ט כו' וליקנו שביתה באוקיינוס כו' דמשמע דמקשה לכ"ע בין למאן דס"ל דכלי הפקר קונה שביתה בין למאן דס"ל דאין קונין שביתה מדקאמר אמר מר משמע שאינו קשור כלל בסוגיא דלעיל וא"כ מאי מקשה למאן דס"ל אין גשמים קונין שביתה כמו חפצי הפקר אם לא בגשמים הסמוכין לעיר דדעתיהו עלייהו א"כ מה פריך וליקנו שביתה באוקיינוס אבל לפי מה שפירשתי לק"מ דודאי לכ"ע קונין כלי הפקר שביתה במקום שראוי לקנות אלא שס"ל למ"ד שאין קונין שביתה דהיינו טעמא מאחר שהן לצורך תשמיש האדם א"כ לא קנו שביתה עצמן להחמיר ולגרע כח האדם אלא האדם קונה שביתה עליהן ומי שזכה תחלה הוא הבעל להקנות שביתה עליהן להוליק עמו למקום עירובו ואידך ס"ל מאחר שראוי לקנות להן שביתה ביהש"מ קנו לעצמן אפי' לתחומין חוץ מגשמים היורדים ב"ט שקדמו קניית שביתה האדם כדפרישתי".

ואמנם מד' המג"א משמע כמהרש"ל, שכ' בסי' שצז סק"ג "הנובעין - ואע"פ שאין יוצאין חוץ ממקום נביעתן למשך הלאה גשמים היורדים ב"ט סמוכים לעיר הם כרגלי אנשי אותו העיר וכל שכן כשירדו לתוך העיר עצמה דלא קנו שביתה באוקיינוס או בעבים דמינד נייד", וק' מה נצרך לטעמא דנייד לדין דק"ל דכפצי הפקר אין קונים שביתה, וע"כ דס"ל כד' המהרש"ל דקו' הגמ' דליקני שביתה באוקיינוס זה גם אליבא דרבנן דריב"נ. (ועי' תו"ש סק"ז). אמנם עיקר ד' המהרש"ל צ"ע, דנראה מדבריו דהכלל

יותר, ז"ל "אבל אם אחד מבני העיר רוצה למלאות ממנו יכול להוליקן עד מקום עירובו ואין בני העיר מעכבין עליו, דסמכי' אברירה ואמרי' איגלאי מילתא דביהש"מ אילו המים קנו שביתה ברשותו של זה, אי נמי אפי' למאן דלית ליה ברירה שרי, דדווקא בשותפות בהמה וחבית שאם יקח אדם כלי חלוקה שותפיה קפיד בהדיא אם חלקו ביום טוב אנו צריכין לברירה, אבל שותפות דבור אינה כן דהא לא קפיד כל חד וחד במאי דממלא חבירה הילכך לא אסר עליוהי", ועי"ש עוד מש"כ בהמשך דבריו).

אמנם רש"י בביצה לט, א כ' "ול"ל דרבי יוחנן דאמר חפצי הפקר קונים שביתה לעצמם במקומן, וכי תימא א"כ הו"ל למימר ה"ה כרגלי כל אדם ואמאי קתני כרגלי הממלא, קסבר יש ברירה להחמיר ואמרי' הוברר דמאתמול נמי הוברר דלהאי גבורא חזו וברשותיה קיימי", והיינו דלהחמיר אמרי' ברירה דאע"ג דחפצי הפקר לא קנו שביתה מ"מ סגי בדין ברירה להחמיר לקובעם כשביתתו, אבל י"ל דבור של עיר ל"א ברירה להקל כרגלי הממלא, אלא ע"כ יש למים את תחום העיר. וע"ע קר"א. (אבל אפ"ל דרש"י בא לאפוקי דלא נימא דכיון דאין ברירה אלא בדרבנן, אז אולי הכלל הוא רק משום דספק דרבנן לקולא, וזהו שחידש דאפי' להחמיר יש ברירה בדרבנן).

וצ"ל בדעת רש"י דמעיקר הדין באמת ל"ש הכא ברירה, וכמו שהביאו הראש' בשם הראב"ד "דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה", והכא נמי האי בור הרי לא היה בבעלות אנשי העיר, (וכמבו' בד' הרשב"א בח"ד סי' רצז שכ' "דכלים שהן כרגלי זה או כרגלי זה אינו מדין קנייה ממש, אלא פעמים מדין הפקר כשור של פטם שעשאוהו כרגלי כל אדם ואפי' כרגלי מי שלא ידע בו, ושל העיר כרגלי אנשי העיר, ופעמים מפני שדעת הבעלים למסור אותו ביד אדם ידוע ולא לקנין אלא לשמרו, כבהמה שהיא כרגלי הרועה בזמן שאין שם אלא רועה אחד, וכן פירות המופקדין שהן כרגלי הנפקד, ואינו מדין קנייה וזכויו"), ולכן ל"ש בזה ברירה אלא רק לחומרא לאפוקי מההיתר וההפקעה של חפצי הפקר מן השביתה.

ובחי' רבינו דוד הכהן בביצה שם כ' "כרגלי אותה העיר פירש"י ז"ל שיש לו אלפיים אמה לכל רוח ואפי' עירבו כולם לצפון או לדרום, ואפי' לרב דאמר חבית מותרת משום דאית ליה ברירה התם מפני שהם ב' וג' שותפין וכל אחד דעתו על חלקו ולפיכך הוא נגדר אחריו כיון דאית ליה ברירה אבל כאן שהוא לכלל אנשי העיר אחר כלל הוא נגדר דהיינו אלפיים אמה לכל רוח ואין חלק כל אדם נגדר אחריו".

והנה הטור בסי' שצז כ' "ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר אלפים לכל רוח ואפילו עירב אחד מהם לרוח אחת אינו יכול להוליקם עמו", והיינו דגם בעירב א' מהם אינו מעכב על אחרים להוליקם כפי תחום העיר, אכן בתויו"ט בביצה כ' "ונראה בעיני דדוקא כשלא עירב אחד מהם, דאם לא כן הוא מעכב כדפירש הר"ב במשנה ג' וכן פירש רש"י שם. אבל הטור סי' שצז כתב אלפים אמה לכל רוח ואפי' עירב אחד מהם לרוח אחת אינו יכול להוליקו עמו, ע"כ. וכ' ב"י שכן נראה מפירוש רש"י. וקשיא לי דלדברי הטור משמע דאע"ג שזה אינו יכול להוליק למקום שעירב מ"מ לא הפסידו האחרים בעירובו של זה ואינו מעכב על ידיהם. וקשיא מאי שנא מהא דפירש במשנה ג' ופסקו גם כן הטור לעיל מהך. וצריך עיון". וכ' שם הרעק"א "לענ"ד הדין עם הב"י דלהדיא כ' רש"י בעירובין מה, ב על משנתנו זאת ד"ה כרגלי אותה העיר אלפים לכל רוח ואם עירב זה למערב או למזרח א"י זה להוליקן חוץ לאלפים עכ"ל והיינו ממש כדברי הטור וכ' ומ"מ עיקר היסוד קשה דמה הפרש בזה דהאחרים מעכבים עליו מלהוליקן למקום שעירב הוא למזרח, והוא אינו מעכב על ידיהן, וצ"ע". (ובחת"ס כ' "התם אפי' אלף שותפיה א' יכול לעכב על כולם בכל עניניהם שלא יעשו נגד רצונו. משא"כ בני העיר אע"ג דדינם כשותפיה מ"מ אין היחיד יכול לעכב על הרוב ודעתו ורצונו בטיל בדעת ורצון רוב בני העיר כמבואר בש"ע חו"מ סי' קסג").

במקום אחר ודאי י"ל דל"ח כמהלכים כי ספינה נייחא וכו'. אבל אינו נראה כן דהרי הרמב"ן יליף לדין מהלך בספינה שאינו קונה שביתה בים מדינא דנהרות המושכין, (ז"ל "שאפילו בפחות מעשרה בספינה מהלכת אין בה תחומין כדאמרין לקמן גבי שביתה אוקיאנוס מיא באוקיאנוס נמי מינד ניידי לומר שלא קנו מים שביתה באוקיאנוס וכל שכן ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קניא שביתה, וכדאמרין נמי לענין מהלך את כולה במהלכת דכ"ע לא פליגי"), ולא משמע דיש כאן ב' חסרונות חלוקים.

מו, א

מיא בעבים מינד ניידי. נחלקו הראש' האם דין זה דניידא אינם קונים שביתה זה גם באדם המהלך, דהרמב"ן לעיל מג, א כ' "ועוד נ"ל שאפילו בפחות מ' בספינה מהלכת אין בה תחומין כדאמרין לקמן גבי שביתה אוקיאנוס מיא באוקיאנוס נמי מינד ניידי לומר שלא קנו מים שביתה באוקיאנוס וכ"ש ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קניא שביתה, וכדאמרין נמי לענין מהלך את כולה במהלכת דכ"ע לא פליגי דכיון דספינה שנוטלתו מתחלת ד"א מניחתו בסוף ד"א לא העמידוהו בד"א שלו וכו' שאין לו לזה מקום ולא שביתה כלל כל זמן שמהלכת, הו"ל כנהרות המושכין ומעיינות המושכין שאין המים קונים שביתה במקומן משום דניידא וקונים שביתה ברשות הזוכה בהן ויש להם משם אלפים אמה, וכפי מה שפירשתי למעלה בטעם השביתה, והראב"ד ז"ל מודה באדם מהלך שאינו קונה שביתה אלא א"כ עומד משום דניידא ל' וה"ל כנהרות המושכין ואין לו אלא ד"א, וזה אינו נכון וצ"ע". ולא מבו' בד' הרמב"ן האם פליג על עצם ד' הראב"ד דבאדם מהלך איכא חיסרון דניידא, או לאידך גיסא דס"ל דלמהלך אין אפי' ד"א, וכדאמר לעיל דבספינה מהלכת אין לו אפי' ד"א, (ואז יתכן דבשעה שיעמוד יזכה באלפיים, ואינו כישן דזוכה ד"א בשנתו ומה"ט אף כשניעור תו לא קנה אלפיים).

אכן הרשב"א בעבוה"ק פליג ע"ז להדיא, ז"ל "אבל מים המושכין בין מים ורדפין כנהרות בין מים ההולכין לאט כמעיינות הנובעין וזוחלין חוץ למקום נביעתן וכן מימי הים, אינן קונים שביתה, שכל דבר שהוא נע ונד אינו קונה שביתה, ואפי' היו של יחיד והרי הן כרגלי כל אדם. ויש מן הגדולים שדנו מזה אפילו לגופו של אדם שלא יהא קונה שביתה אם היה מהלך ביהש"מ, ולא יראה לי כן שאין דנין לאדם מן הנכסים, ובין עומד ובין מהלך קונה גופו שביתה", ובפשטות נראה דבא לומר דהחיסרון בניידא נאמר רק בתחומי כלים ולא בתחומין של אדם, אכן הרשב"א לעיל מג, א כ' "ואתינן למפשטה מדאמרו לו לר"ג מה אנו לירד ואמר להם מסתכל הייתי והיינו בתוך התחום קודם שחשיכה. וקשיא לי דהא ספינה מינד ניידיא ואמרין לקמן דמים בעבים לא קנו שביתה משום דניידא וכדתינא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי הממלא, וי"ל דספינה דר"ג כל ביהש"מ מינח ניחא", הרי דגם בתחומי אדם אין קנין שביתה במהלך. (ואולי יש לדחות דהרשב"א בחי' ס"ל כהראב"ד, וכמבו' ממה שהעתיקן בסתמא בסוגיין וכ' "דלא עדיפי מימיו של אדם מגופו והרי גופו אלו היה מהלך ביהש"מ לא קנה שביתה כלל וכיון שכן אף נכסיו כן"). ועכצ"ל דהחילוק הוא דבאופן שאדם מהלך ברגליו או כל פסיעה היא כח חדש, ומצ"ע הוא נידון כעומד, ובפרט לפי הביאור שהוסיף הר"י מלוניל ד"כל מידי דאינו יכול להיות קבוע במקום א' אלא שהוא נע ונד אינו קונה שביתה", א"כ זה הכל בנהרות או בעבים אבל אדם הוא ודאי יכול להיות קבוע.

ויל"פ בגוונא דעבים דאמנם מצ"ע לא קנו שביתה כי ניידי וכן משום דהוה למעלה מיי"ט, אבל אם היו מעל עיר, או אולי י"ל דקנו שביתה ע"י גרירה לעיר, דהרי מבו' ברמב"ן לעיל מג, א דכלפי דין גרירה לעיר אין חיסרון במה שהספינה מהלכת, ולא במה שהיא עומדת למעלה מיי"ט ואין שם שביתה, וא"כ אולי ה"נ בעבים, וצ"ע. (וייתכן דכיון דהגשם לא ירד באותה העיר או איגלאי מילתא דלא היו ראויים להיגרר אחר עיר זו). ויל"פ בד' רב צמח גאון המובא בהעיתים סי' מו.

הוא דלעולם חפצי הפקר קונים שביתה מצ"ע, ומאן דס"ל אין קונים היינו דהשביתה שקנה הממלא אותם והזוכה בהם היא אלימא טפי משביתתם העצמית, (וכמו דס"ל גם לריב"ז בירדו ביר"ט דשביתת הממלא גוברת על שביתתם, וכמבו' במהרש"ל קודם לכן, וכ"ה ברמב"ן לעיל מג, א), אבל אם מי שזכה בהם לא היה בתוך תחומם מבעו"י אז אין שביתתו אלימא משביתתם, ולפיכך היו קונים שביתה באוקיאנוס אי לא דניידא. וק' דהרי בגמ' מבו' דישן הוה חפצי הפקר ולפיכך לרבנן לא קנה שביתה ולא יזו ממקומו, והרי חפצי הפקר עצמם קונים שביתה לכו"ע אם לא זכה בהם אחר, וא"כ בשביתה זו כבר סגי להתיר לישן תחום אלפיים, וצ"ע. ועכ"פ יש בזה נפק"מ להעיצה שהובאה לעיל מס' תורת היולדת להפקיר הבגדים דאליבא דמהרש"ל ומג"א עדיין יהיה תחום לבגדים. אלא דמד' הר"ח מבו' ל"כ וכנ"ל, וכן ממש"כ שא"ר להתיר להוליך החבית כמה מילים כל זמן שלא נתכוין אדם לזכות בה, (וכן העיר בס' בית אברהם - טשכנוב).

לעיל (במקו"א) נת' פלוג' בראש' בהא דמהלך אינו קונה שביתה, האם זה דוקא כשהוא בא לקנות במקום שהוא מהלך, או דניידא הוה חיסרון גם כשבא לומר שביתתי במקום פלוני. ונת' להק' דהרי מצינו חיסרון של ניידי בנהר ומעייין דיחיד אע"ג דמקום השביתה שלו הוא כרגלי הבעלים, הרי דההילוך הוא חיסרון בעצם גם כשלא בא לקנות את השביתה במקום ההילוך. עוד נת' לומר דפלוג' הראש' האם מי שהיה מהלך ונייד בביהש"מ הוה כאינו ראוי לשביתה או כראוי, (דהרשב"א והר"ן נחלקו בזה כלפי הכלל דס"ל דמי שלא היה ראוי לקנות בביהש"מ יכול לקנות שביתה אח"כ גם באמצע שבת, והראב"ד ס"ל כלל הפוך דמי שהיה מופקע בביהש"מ משביתה אינו יכול לקנות אח"כ, ולגבי זה כ' דנהרות המושכין הוה כמופקעים משביתה מבעו"י כיון דניידא), גם זה תלוי בשיעור ההפקעה של מהלך, דאם זה רק חיסרון שאינו קבוע במקומו או ל"ה מופקע מן השביתה והוה רק חיסרון היכ"ת כישן וכד', אבל אם אינו יכול גם לומר שביתתי במקום פלוני אז הוה כמופקע. עוד נת' לתלות בזה נידון של הילוך ע"י ספינה, דאפשר לומר דספינה נייחא ומיא דקמטו לה והגברא ודאי ל"ח מהלך, אמנם ודאי שאין לו קביעות במקום מסויים לקנות בו שביתה.

וא"כ נראה דהראש' אזלי לטעמיהו בכל זה, דהנה הראב"ד נקט דניידא הוה הפקעה מן השביתה (וכנ"ל), ומסתבר לדידיה דמהלך אינו יכול לקנות שביתה גם במקום אחר, ולפיכך חשיב ליה כמי שהיה מופקע מקנין שביתה, ועל נידון הר"ן למה אם יש תחומין למעלה מיי"ט אז קנו שביתה בים והרי הם מהלכים, ודאי יוכל הראב"ד לתרץ (כמש"כ הביאורה"ל) דספינה מינח נייחא ומיא דקמטו לה והגברא ל"ח כמהלך, ואילו הר"ן ס"ל דהילוך הספינה ג"כ משוי ליה כמהלך כיון דאינו קבוע במקומו, ומאידך ודאי המהלך ל"ח מופקע מן השביתה לענין שיוכל לחזור ולקנות שביתה באמצע שבת, דהרי הר"ן ס"ל דמהלך אינו מופקע מלקנות שביתה ע"י אמירת שביתתי במקום פלוני. ולפי הר"ן אף דמהלך חשיב כראוי, מ"מ מי שהיה למעלה מיי"ט (אם אין תחומין למעלה) הוה כאילו היה מופקע מקניית השביתה בכניסת השבת, ואילו להראב"ד שמע"י איפכא, דמי שהיה למעלה מיי"ט יכול לקנות כשיורד ול"ח שהיה מופקע, (אא"כ נימא דס"ל כתי' הא' של הרמב"ן דהוה קונה שביתה בעיר וביבשה, ואין חיסרון של מהלך כי ספינה נייחא), משא"כ נהרות המושכין שהם מופקעים משביתה ואינם קונים עוד באמצע שבת. ואי"ז סברות הפוכות, כי הדבר תלוי בעיקר ההפקעה של ניידי מן השביתה.

ואולי יל"פ עוד (ליישב הקו' למה מיים דניידא לא קונים שביתה כרגלי הבעלים דאינו מהלך), דבאמת במהלך יש ב' חסרונות, הא' דאינו קבוע במקום שבו לקנות שביתה, והב' דמהלך הוא מופקע מן השביתה, והא דמים הנובעין ל"ה כרגלי הבעלים זה ודאי בגלל הדין הב', ומה שנקטו הראש' דהבאים בספינה מהלכת יכולים לקנות שביתה בעיר או ביבשה שדעתם עליה, זהו משום דספינה מינח נייחא וכו', ואמנם אינם יכולים לקנות שביתה במקומם בים כיון שאינם קבועים במקום, אבל כלפי החיסרון שמעכבם לקנות שביתה

דבעה"ב אינו עירוב ומוליך הפירות חוץ לתחום שלהם דהוה כרגלי הבעלים".

מז, ב

רש"י ד"ה כל שהוא - לכל אחד. ולכאור' משמע דיש שיעור להאי כל' שהו' דשירי עירוב, וצריך כן לכאור'א. ובאמת כ"כ הריב"ב"ן לקמן פ, ב "בשירי עירוב אם נתמעט משעורו כל שהוא נ"ל דהאי כל' שהוא כזית דפחות מכזית לא חשיב", וכ"כ בכל בו בס"י לב, ז"ל "כל זמן שהוא קיים סומכין עליו אפילו לא נשתייר ממנו אלא כזית", ונתכוין לזה בערוה"ש סי' שסח וכו' "ויראה לי דכל שהוא לאו דווקא דאין סברא כלל שאם ישאר פחות מכזית שיהא נחשב זה לעירוב ובוודאי צריך כזית ומירושלמי שם נ"ל דצריך לישאר כשני שלישי". אמנם בחזו"א סי' קא סק"א כ' ד"לענין שירי עירוב צריך שיהא שיעור של כל אחד", ואולי כן יל"פ ד' רש"י הכא.

תוד"ה ואין חבין לאדם. לכאור' מד' התוס' מבו' דמעיקר הדין היה ראוי דלא יועיל זכין בע"ח משום דהוי חובה על נטילת הפת, ויועיל זכין בתחומין בגוונא דנראה דיש לו זכות בזה, ואעפ"כ הדין הוא להיפך משום חומרא דתחומין וקולא דחצירות, וצ"ע.

מז, א

רש"י ד"ה שלש חצירות. "דיו לשייר שלש חצירות של שנים שנים בעלי בתים". אמנם יש נוסח אחר "של ב' ב' בתים", בלי תיבת 'בעלי'. ויש בזה נפק"מ טובא בהא דיל"ד במה שאמרו ג' חצירות של ב' בתים, (גבי עיר של תחומין לקמן נה, ב וגבי שיעור בעיר של רבים כמובא כאן, וכן בערכין לב, א), איך הדין בב' בתים של אדם א', (וה"ה ב' חדרים של מקום פיתא וכו' בבית א'), ולכאור' זה תלוי בגי' בד' רש"י. ולא מצינו בשום מקום אחר (ברש"י ושאר") כהאי גי' דהכא דבעי' של שני בעלי בתים. (וז"ל היד רמה ב"ב יא, א "שמעת מינה נמי דכי אית ביה בית אחד ולפניו אויר שיש בו ארבע אמות על שמונה מיקרי כוליה חצר ואי לא לא מיקרי חצר. ותנן נמי בפ' כיצד מעברין רבי שמעון אומר ג' חצרות של שני שני בתים אי אמרת בשלמא בבית א' נמי חצר מיקרי היינו דאיצטריך למתנא של ב' ב' בתים, אלא אי אמרת לא מיקרי חצר עד דאיכא ב' בתים אמאי איצטריך למיתנא של ב' ב' בתים ליתני ג' חצרות סתמא אלא על כרחיך מסתמא של בית אחד אחד משמע וכי בעי ב' בתים כי היכי דליסרו אהדי ומדרב נמי שמעת לה דאמר אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחין לתוכו וקי"ל דחצרות של ב' ב' בתים קאמר, ומדאיצטריך למימר בתים ש"מ דמסתמא אפילו בית א' בחצר אחת מיקרי חצר וכי בעי ב' בתים כי היכי דליסרו אהדי כדמיכר התם בפרק הדר עם הנכרי. תדע דבהדיא קאמר רבי יצחק גבי ההיא ורבי שמעון אפילו בית אחד בחצר אחת וסלקא שמעתא כוותיה, אלמא חצר דלית בה אלא בית אחד חצר מיקריא. וההיא דגרסי' בירו' בפ' הדר עם הנכרי אין מבוי פחות משתי חצרות ואין חצר פחותה משני בתים, כולה לענין הכשר מבוי בלחוד קאמרינן ואליבא דרב דאמר אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחים לתוכו, אבל בעלמא לענין איקרויי חצר כולי עלמא לא פליגי דבחד בית סגייתא כי טעמיה דרבי יצחק לענין שיעור, ודוק).

רש"י ד"ה בהמה ועבדים ושפחות - מפני שמכניסין לקדושה. ובבכורות ב, א כ' רש"י "מיייתי לה לקדושה - שתהא שובתת בשבת וכיון דמצוה עביד ליכא למיקנסייה". ובמקו"א (על מס' שבת) נת' דגדר שביתת בהמה אינו מצד שביתת הבעלים (כשביתת כלים לב"ש), אלא מצד הבהמה דעביד ליה נייח וכו', ולפיכך יש מצוה בהבאתה לשביתת בשבת.

מז, ב

חפצי נכרי

אמר רב יהודה אמר שמואל חפצי נכרי אין קונין שביתה וכו' לעולם קסבר ריב"ג חפצי הנכרי קונין שביתה ושמואל דאמר כרבנן וכו' ורב חייה בר אבין אמר רבי יוחנן חפצי נכרי קונין שביתה גזירה בעלים דנכרי אטו בעלים דישאל. לכאור' אם חפצי נכרי אין קונין שביתה, אז אפי' כשבא באמצע שבת ליד ישראל השואל או המשאל, אז כבר אין קנין שביתה

דאי אשמעינן הלכה כריב"ג הוא"מ בין לקולא ובין לחומרא קמ"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב. הראש' עמדו דמ"מ הוי תרתי דסתרי להקל באדם דישן קונה שביתה ולהקל בכלים דחפצי הפקר אין קונים שביתה, ותי' די"ל דישן שאני מחפצי הפקר דהואיל ונייעור קנה וכו'. אכן הרמב"ן ביאר דאין הכוונה דקי"ל חפצי הפקר אין קונים שביתה ואילו אדם ישן הוי כנייעור, אלא דכלפי אדם קי"ל דחפצי הפקר קונים שביתה. אכן גם להרמב"ן נצרך הטעם דהואיל ונייעור וכו' כדי לאפוקי מהא דהוי תרתי דסתרי. אבל זה מוכרח דאם נבוא להקל בחפצי הפקר מכוח שהם קונים שביתה, (או להקל בישן את הצד שאינו קונה שביתה), זה ודאי א"א ואפי' אליבא דהרמב"ן, כיון דהוי תרתי דסתרי. וצ"ע מש"כ הט"ז בס"י תא ז"ל "ונ"ל דאם נפקא לן קולא מזה דקנה שביתה כגון ששנים זכו בו בפעם א' וא' עירב למזרח וכלה תחום שלו סמוך למקום החפץ והשני עירב למערב וג"כ כלה תחום שלו סמוך למקום החפץ דבזה אמרינן שאין א' מהם יכול להוליכו רק למקום שמתר לשניהם דהיינו באותו מקו' החפץ וסמוך לו קצת ותו לא כמו דאי' לעיל סי' שצו בדין שנים ששאלו חלוק כו' ואילו אומרים שהחפץ קנה שביתה יכול להוליך כל א' עד אלפים ממקום שכלה תחום של החפץ דודאי ששביתה של החפץ על ידי אלו המוצאים אותו בשבת בזה אמרי' ג"כ לקולא דקנה שביתה". וכבר תמהו בזה הפוס'. ויל"ע עוד האם מותר לאדם אחד להקל בתרווייהו, והיינו כשישן בביהש"מ, ובא קעת ללכת ולהוציא חפצי הפקר מחוץ לאלפיים שלהם. (וע"ע בעצ"א סי' שצג האם שייך בזה החומרא של באו להישאל בב"א).

ובהא דכ' התוס' ועו"ר דהלכה כדברי המיקל בעירוב ובאבילות זה גם בדאו' ולא רק בדרבנן, יל"ע דמהיכ"ת להקל בדבר שספיקו לחומרא. ובפשטות צ"ל דבאמת אין סברא בעצם להקל בהך ספיקות, אלא דבדקו (ריב"ל ושמואל) ומצאו דכל הפלוג' בעירוב ובאבילות קי"ל בהו לקולא. (וק"ק דבסוגיין הרי פסקי' להקל בדין ישן וחפצי הפקר אף דהוי כמעט תרתי דסתרי). וכן מבו' לכאור' בד' הראש' שכ' ד"כשנאמרה הלכה כדברי המיקל בעירובין במחלוקת תנאין נאמרה ולא במחלוקת אמוראין", (אבל אולי התוס' כאן ג"כ חלקו ע"ז), והיינו דרק על הפלוג' שנאמרו נאמר כלל זה, ולא בכל מחלוקת עתידית אזלי' לקולא, כי אין טעם בעצם ללכת לקולא במחלוקת שלא היתה ידועה לו.

אבל אולי י"ל עוד דכללא הוא דבאבילות ובעירוב באמת אזלי' לקולא, כיון דאם יש בזה באמת צד לכאן ולכאן אז ודאי נאמרה ההלכה באופן של קולא, (וכבר הובא במקו"א מד' הראש' דהשוו דין זה עם הא דאין דירין להחמיר, והא דסולם תורת מחיצה ותורת פתח עליו), ומ"מ לא בכל פלוג' זה נאמר דע"כ יש צד קולא וצד חומרא, ודוק. (סמך לדבר, דהרי הרשב"א לקמן מז, ב כ' "דדוקא במתניתין וברייתא אבל בדברי האמוראין שלא שמע הוא מחלוקתן לא, דמה שלא שמע היאך פסק שלא כמותם דדילמא אי הוה שמע ליה הא דר' יוחנן הוה מודי בה דלא מיסתר כלליה משום הא, וכדאמרינן לעיל גבי כללי דר' יוחנן ודילמא היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר", וממה שהביא מהא דאמרי' גבי כללי דריו"ח דהיכא דלא איתמר וכו', חזי' דאין הכוונה רק דבדקו וראו דבכל המקומות הפסק הוא לקולא, כי הרי שם בגמ' מבו' דיש טעם בעצם לפסוק כתנא א' יותר מהב', עד שלמדו מזה בק"ו "השתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מיבעיא וכו' השתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מיבעיא", ואעפ"כ שייך לומר דהיכא דלא איתמר וכו', וה"ה הכא בפלוג' אמוראים דאע"ג דבתנאים יש טעם בעצם לפסוק כמיקל מ"מ אין הכרח שכן הוא בפלוג' שריב"ל לא שמעון). וע"ע בד' הראש' והפוס' מה שהאריכו בפרטי כלל זה דאזלי' להקל בעירוב ובאבל.

אמנם באופן שיהיה תרתי דסתרי באותו מעשה עצמו, נראה דבזה ל"ש הכלל של הלכה כדברי המיקל, וכן מפו' בד' הרעק"א לקמן עו, א (ובגין שו"ע סי' שצג) ז"ל "אמרו לו שנים צא וערב וכו' שניהם קנו עירוב, נלע"ד דאם שניהם עירבו לרוח א' אין אחד מהם יכול להוליך עמו פירות של השני דהא בממנ"פ אם עירובו קיים עירוב

מהלך משמע דמצד זה היה מקום לאסור, (אי משום דכשגזרו על חפצי נכרי גזרו גם עליו עצמו, ואי משום דעכ"פ מצינו איסור אמירה לנכרי גבי תחומין), וא"כ אולי מצד זה הרשב"א יאסור את הדיכרי אף כשהנכרי לא הביאם בידי ממש.

ועכ"פ נראה דכל דברי הראש' בזה באו לאפוקי משי' בעל העיטור, שכ' בהל' יו"ט "הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ופירש"י ז"ל לישראל עצמו אסור שמא ישלח בשבילו אבל ישראל אחר לא ידע וליכא למיגזר ול"ח שמא יאמר לא"י לך והבא לי מחוץ לתחום בשביל ישראל אחר דאין אדם חוטא ולא לו ומסתב' דאם איתא להאי טעמא לא הוה שתיק מני' וטעמא דמלתא משום דקים לן דנכסי א"י אין קונין שביתה. ומשום גזירת בעלים דא"י אטו בעלים דישראל הי' דקני שביתה כדאיתא בפ' בכל מערבין הלכך לאותו ישראל אסור דחשבינן ל' בעלים אבל לישראל אחר לא גזר", וצ"ע לדבריו ממעשה דמברכתא וכק' הרשב"א, דממ"נ אם הובא עבור בני מברכתא אז הרי נאסר עליהם לגמרי, ואי לא, אז ל"ש בזה הגזירה על חפצי נכרי. וגם צ"ע מה הגדר דהאי שביתה דחפצי נכרי שהיא אוסרת רק על מי שהובא בשבילו, ומלש' העיטור משמע דחשבי' ליה כאילו הוא הבעלים מעיקרא, וצ"ע.

ובתש' המיוחסות סי' קנב כ' "ומה ששאלת אי סמכינן על הרב בעל העיטור ז"ל בכותי שהביא דורון לישראל, שהוא כתב דאפילו לאותו שבא בשבילו מותר תוך ד' אמות, נ"ל שאין סומכינן עליו בזה, שהוא סמך על הירושלמי דאמר קבילנן ואובלינן גו גומרינן דידך, ואילו בגמרינן רב פפא סתמיה דקאמר הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, הא לאותו שבא בשבילו איסור, ואם איתא לא הוה שתיק מינה רב פפא, ואנן אגמרא דידן סמכינן. ועוד דפירות הללו כמו שהוציאוהו כותים שלא לדעתו שיש לו ד' אמות ותו לא, אם נתנוהו בדיר או בסהר או בעיר הרי זה מותר בכלל שכל העיר כד' אמות כדאיתא פרק מי שהוציאוהו, ואם אתה מתיר באכילה אפילו מי שבאו בשבילו, גו גומרינן שלו, הרי כל העיר לו כד' אמות, וא"כ לישראל אחר מותר אפילו חוץ לעיר, שאין הפרש בין זה לזה באכילתן אלא בשיעור אכילתן והוצאתם, וזה אי אפשר לפום גמרא שבפרק מי שהוציאוהו דאין להם לכ"ע אלא ד' אמות, דאין ההפרש בשיעור הליכתן אלא באכילתן", ולפ"ז ל"ק על העיטור ממעשה דמברכתא, כיון דלדידיה ליכא איסור בדבר הבא מחוץ לתחום אלא הך דינא דחפצי נכרי קונים שביתה, ולעולם גם מי שהובא בשבילו מותר באכילה. וצ"ע.

והנה הראש' בכורות פ"ג סי' ה' כ' "ומה שכתב שמואל לגזוז לצורך אוכל נפש מחיים כמו לאחר שחיטה לא נהירא לי. דודאי לאחר שחיטה כיון דכבר הותרה לאכול ואי אפשר לאוכלה בלא תלישת נוצה מותר לתולשה כמו שמואל לצלותה ולבשלה. אבל בעוד שלא נשחטה כל מה דעביד מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא ואסור. מידי דהוה שאסור להביא הבהמה מחוץ לתחום כדי לשוחטה ואפי' אם הביא עובד כוכבים לצורך ישראל אסור. כדאמר' בעירובין הנהו דיכרי דאתו מברכתא. ומידי דהוה שאם אין לו עפר מוכן לא יחפור בדקר ויכסה וימנע מלשחוט". וצ"ע בדבריו, דלכאו' הוק' לו למה לא נתיר תחומין לצורך אוכל נפש, ומינה הוכיח דהבאת הבהמה בחייה הוי רק מכשירין, ואסור אם אפשר לו מבעו"י, ואמנם הרי מבו' איסור גם על פירות שבאו חוץ לתחום, ומה יענה הראש' בזה, דע"כ צ"ל דאין היתר של אוכל נפש על איסור תחומין, וא"כ לא מוכח מידי על גיזה מחיים. ועי' קה"י בביצה.

ועכ"פ מראיית הראש' מהנהו דיכרי לכאו' מוכח דס"ל כד' בעל העיטור, דהרי לפי הראש' כאן לא היה איסור מכח שהובא בשבילו, כיון דלא הובאו הבהמות לצורכם כלל, אלא הנידון הוא בדין הבהמה שיצאה חוץ לתחום, כיון דחפצי נכרי יש בהם שביתה (מחמת הגזירה), אלא דהראש' פי' כהעיטור דגזירת חפצי נכרי היינו על מי שהובא בשבילו, ושוב מוכח דאין היתר על תחומין וכו'. ויש לדחות דאין כוונתו לזה, אלא דקש"ל למה בני מחוזא לא יוכלו להוציא את הבהמות ממברכתא, והלא יש בזה היתר של אוכל נפש, ומזה הוכיח דהוי כמכשירין וכו' כיון דעדיין הבהמה לא נשחטה,

באמצע שבת. (וכן משמע קצת בלש' כמה ראש', ועי' גאו"י). אכן הריטב"א כ' דהוי כרגלי הזוכה וכדינא דחפצי הפקר, ז"ל "חפצי הגוי אינם קונים שביתה. פי' וכל אדם הנוטל מוליכן כרגליו כחפצי הפקר לרבנן", ובהמשך הסוג' כ' שוב "דאפי' לבני מחוזא שרי למזבן ולהוליכן עמהם דס"ל דנכסי הגוי אין להם שביתה והרי הם כרגלי הזוכה בהם". (ולפ"ז יוצא דבהאי גזירה דחפצי נכרי קונים שביתה יש גם קולא דאינו נאסר לחומרא אח"כ כפי הזוכה, ועי' ט"ז ותו"ש סי' תא). וצ"ע דהרי א"א לקנות שביתה באמצע שבת, והא דאמר' דחפצי הפקר כרגלי הממלא והזוכה זהו רק מדין ברירה כמש"כ הריטב"א לעיל, ובחפצי נכרי לכאו' ל"ש למימר ברירה כלל. (ואע"ג דהברירה אינה כלפי הבעלות, וכמשה"ק הראב"ד דברירה כה"ג ל"ש אלא בשותפות ולא בהפקר, מ"מ ברירה כלפי מי המשתמש בחפץ ולמי החפץ עומד ג"כ ל"ש בחפץ שהוא מתחילה של הנכרי).

וצ"ל דאמנם מבו' בריטב"א דלולי הברירה אז אין לומר בחפצי הפקר דהוה כרגלי הממלא כיון דהוי קנין שביתה באמצע שבת, אבל זה הכל בחפצי הפקר שהם ברי שביתה מעיקרא ויש בהם רק חיסרון בעלים להקנות שביתה, אבל חפצי נכרי הוה מופקעים טפי מן השביתה ובה"ג אין חיסרון לקנות אח"כ שביתה באמצע שבת, ודוג' מי שהיה למעלה מי"ט וירד דהוא קונה שביתה באמצע שבת. אלא דהריטב"א כ"כ אף גבי מברכתא, והתם נקטי' מעיקרא דחפצי נכרי אין קונים שביתה ואין בהם אפי' גזירה, ועכ"ל לפ"ז דברייטא דקתני דיש שביתה לחפצי נכרי היינו אליבא דריב"ג, וא"כ לפ"ז הרי לא אשכחן שום חומרא בחפצי נכרי טפי מחפצי הפקר, דחפצי נכרי ה"ה תלויים בפלוג' ריב"ג ורבנן בחפצי הפקר, ומחייב' דחפצי נכרי מופקעים הם מן השיתה טפי מהפקר, למימר דיכולים הם לקנות שביתה באמצע שבת כרגלי הזוכה גם בלי ברירה. ואולי זה גופא מפקיע אותם יותר במה שאינם ראויים לזכיית אחר (ואף לא לברירה) כי הם בבעלות הגוי, משא"כ חפצי הפקר דראויים הם מעיקרא לזכיית ישראל, וממילא דכשזוכה בהם לא יקנו שביתה באמצע שבת לולי הברירה.

כ' הרשב"א (וכן שא"ר) "ונכרי שהביא פירות מחוץ לתחום לא יזיזם ממקומם. פי' אפי' מי שלא באו בשבילו וכדאמר' לקמן לסוף שרא להו רבא לבני מברכתא למזבן מינייהו דכולה מברכתא לדידהו כד' אמות דמיא, והנהו דיכרי ודאי לאו מחמת ישראלים שבמברכתא הביאום דא"כ אפילו לדידהו אסור ורבא נמי מודי בה וכו' ואפ"ה דוקא משום דכולה מברכתא כארבע אמות דמיא הא לאו הכי לא", וצ"ב אריכות הדברים.

ואולי יש מקום לומר דהנהו דיכרי בסתמא לא לקחם הנכרי בידיו אלא בגדר קורא לה והיא באה, וא"כ ילה"ק למה יהיה בזה את האיסור של הבא מחוץ לתחום כיון שלא נעשה בזה איסור. (ועכ"פ לא זה עצם החידוש של הרשב"א, כי הרי הוא דן מתחילה גבי פירות). אלא דהדבר תלוי בפלוג' הראש' בשבת, האם יש איסור מחמר על תחומין דהבהמה, דבהא דאמר' דאם היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, יש שפי' משום דאין איסור מחמר בתחומין, ויש שפי' משום דאין דין ד"א לבהמה וכלים שיצאו חוץ לתחום, (ונת' במקו"א), ואולי משמע ליה דאיירי גם בהביאם בידו ממש.

והנה הרמב"ן לעיל מא, ב' כ' "הן בני ארץ ישראל סבורין שאין בגוי המביא דורון מחוץ לתחום משום איסור מלאכה לפי שההוצאה מותרת בי"ט, והליכת תחומין לעצמו הוא מהלך, אין בו אלא משום שביתה דכלים דחפצי הגוי קונין שביתה הילכך בתוך ד"א שלהן מותרין, וזאת הסברא ודאי אינה כהלכה שהרי יש להם כל העיר כר"ג וכדאמר' לקמן בדכרי דמברכתא, וליכא למימר דבאין בשביל גוים יש להם כל העיר כר"ג אבל בשביל ישראל לא, דהא קי"ל כר"פ דפירות אנוסין הן, וכן זו שסבורין דגוי המביא דורון לישראל בי"ט אין בו אלא משום איסור תחומין לא אתיא כגמ' דילן דהא קאמרינן מחוץ לתחום אסור ואסור לאכלו לגמרי משמע, ועוד מההוא ליפתא דאתי למחוזא דאסר להו רבא למיזבן אף שכל העיר להן כד"א", ובהא דהוצרך לרון על הליכת הגוי עצמו ולמימר דלעצמו הוא

שי' התוס' דכה"ג הם קונים שביתה במקומם, ואפי' שהם סמוכים לעיר הרי אין דעת אנשי העיר עליהם, (ולא נתברר בד' התוס' להדיא אם עכ"פ אחרי שחידשו דין גרירה גם בלי דעת, אז ה"ה בהני כלים הרחוקים מתחום הבעלים, או דהבעלות סותרת את ענין הגרירה. ועי' מהרש"ל ומהרש"א, וכן עי' ריטב"א), ושי' הראב"ד דכה"ג אין לכלים אלא ד"א ולא יזונו ממקומן, והרשב"א והריטב"א חילקו בזה דאם הם קרובים לעיר אז הבעלים קונה להם שביתה כפי העיר, וברחוקים אין להם שביתה, (ולא כ' להדיא האם הם מותרים לגמרי כה"ג או דלא יזונו ממקומן).

בד' הראב"ד יש לבאר לכאור' ב' אופנים, אפ"ל דלעולם דין הכלים הוא כרגלי הבעלים, ואף כשהבעלים עומד בריחוק מתחומן אז הם קונים כרגליו, ומה"ט אין להם אלא ד"א וכדין היוצא חוץ לתחום. (ואמנם פירות אנוסין ניהו גם ככה"ג וכמב' בראש', אבל מ"מ כשאנים בתוך היקף מחיצות ודאי אין להם אלא ד"א. ולפלא על השב"ל שהאריך להחמיר בזה דאין להם אלא ד"א ואפי' בתוך היקף מחיצות, עי' המו"מ בזה בס' הליכות יצחק). ובאמת הרי נת' במקו"א שי' הראב"ד שהיא כהשאלות ודעימיה, דעירוב חל גם חוץ לתחום שעומד בו ואז אסור לצאת מד"א וכדין יוצא חוץ לתחום, וא"כ זהו ממש דין הכלים הכא דקנו שביתה כרגלי הבעלים, ולא יזונו ממקומן כיון דהם עומדים חוץ לתחום.

ואפ"ל באופ"א, דלעולם לא קנו שביתה כלל, ול"ש בהו קנין כרגלי הבעלים כיון דהם רחוקים מתחומן, (ועד כאן לא מצינו אלא ד"א ע"ג דאינן עמו במקום אחד ממש הרי הן כרגליו", אבל ברחוקים מתחומן ודאי לא קנו כרגליו), ואמנם בהא שאני מחפצי הפקר דאינם קונים שביתה ומותרים לגמרי ואילו הכא כיון דלא קנו אסורים לגמרי, כיון דחפצי הפקר שלא היה להם לקנות כלל אז אין להם גם קנין ד"א לחומרא, משא"כ חפצי בעלים דראויים הם לקנין שביתה, לכן אע"ג דאינם יכולים לקנות תחום מ"מ הם קונים ד"א לחומרא. (ועדיין הדבר צ"ב, דהרי לפ"ז יוצא דאף בכלים יש ד"א לחומרא כבאדם, והא דחפצי הפקר מותרים לגמרי זהו משום דאינם ראויים אפי' לשביתה של ד"א, משא"כ כלים שיש להם בעלים אלא שהם רחוקים מתחומן. וק' דהרי מצינו בד' הראב"ד חילוק גבי החיסרון של ע"ידי, דאדם מהלך אינו קונה שביתה וכשעמד אין לו אלא ד"א, ואילו מים דניידי משעה שהם עומדים ה"ה מותרים לגמרי, וההפקעה מהשביתה ה"ה מאותה סיבה ואעפ"כ יש חילוק בין אדם לכלים). והנה אי נימא בד' הריטב"א והרשב"א הנ"ל דברחוקים מעיר אז לא יזונו ממקומן, בזה ודאי אין לומר כהטעם הא' הנ"ל, כי להדיא כ' הריטב"א "דכיון שאין קונין שביתה עם הבעלים חלקו רשות לעצמן ואינן קונין שביתה לעצמן אלא בשבתו בתוך התחום דדעת הבעלים מן הסתם שיקנו שביתה עם בני העיר אבל חוץ לתחום העיר לא", ודו"ק.

שי' הרשב"א והריטב"א כנ"ל דבגוונא שהבעלים רחוקים אז אם הכלים סמוכים לעיר אמרי' ד"דעת הבעלים מן הסתם שיקנו כליו שביתה עם אנשי אותה העיר", אבל ברחוקים לא. וא"כ יוצא דהא דאמרו בבב"א יש להם אלפיים וכו' היינו כפי תחום העיר, וצ"ע דרק אח"כ כשהביא הרשב"א את שי' התוס' דהכלים ואוצרות של הפקר נגזרים לעיר, אז הק' דא"כ כרגלי אנשי אותה העיר מבע"ל, ותי' מה שתי' וסיים דאינו מחוור, ולכאור' הא גם לפי מה שתי' הוא את ד' רש"י קשה כן דהכלים אינם קונים שביתה במקומם אלא לפי העיר. ובפרט ק' בד' הריטב"א דנקט בכל דבריו כסדר דהכלים והאוצרות קונים במקומם, ורק בשם תוס' כ' דהם נגזרים לעיר ע"י דעת אנשי העיר, והק' ע"ז דא"כ לצדדין קתני, ותי' מה שתי' ולבסוף מסיק דאי"ז נכון, וק' טובא דהא לדידיה נמי לצדדין קתני.

ויתכן לומר דיש בזה חילוק, דבהא דכ' הראש' דחפצים של בעלים העומד בריחוק מקום נקנים הם כפי העיר, אין הכוונה דיהיה בזה דין של כרגלי אנשי אותה העיר, אלא דהתחום הוא לפי העיר עצמה כאילו שבתו בה, ואף אם הגביהם א' מאנשי העיר ודאי לא ייעשו כרגליו לילך עימו למקום שעירב, ובהא ל"ק לראש' דלצדדין קתני דדין זה הוא דומה לשאר דינים דיש לכלים אלפיים אלא דהתחום נקבע לפי העיר, אבל בשי' התוס' דאיירי בחפצי הפקר, ומדין דעת

(ולפ"ז מש"כ הרא"ש כדאמרי' בעירובין בדיכרי וכו', לא בא להביא ראייה על החלק השני דאפי' אם הביא גוי וכו', אלא רק על החלק הראשון דאסור להביא בהמה לשחיטה מחוץ לתחום). אכן זה ודאי ק' דהרי מצינו אסור תחומין כסדר גם בדברים שכבר ראויים לאכילה וכו', וכמו גשמים שירדו ביו"ט וכד', דבזה אין את טעמו של הרא"ש, ועכצ"ל דאין היתר של אוכל נפש על אסור תחומין.

גזירה בעלים דנכרי אטו בעלים דישאל. ילה"ס האם חפצי הנכרי קונים שביתה כרגליו, או דכיון דהוא עצמו אינו קונה שביתה אז חפציו קונים שביתה במקומן ולא כרגליו. (ויתכן גם דמחמת האי גזירה נתנו שביתה גם לנכרי עצמו, כדי לאסור משו"ה אף את כליו. ונפק"מ ל'גוי ששבת', וכן לישראל שבא להוציא גוי חוץ לאלפיים אמות). והאחר' דנו בזה, עי' גאו"י דס"ל דתלי ברגלי הנכרי, ואילו הב"מ בסי' תא ס"ל דקונים במקומן. ובפמ"ג שם כ' "ודע שמ"ש המחבר חפצי עכו"ם קונין שביתה במקומן, היינו ככלי ישראל ממש משום גזירה ואם היו רחוקים מעכו"ם הרי הם כעכו"ם ולא יזונו ממקומן עס"י שצו ס"י פירותיו בעיר אחרת", וצ"ע לתו"ש שם (סק"ג) שהאריך בזה, ועי' גם במחצה"ש שם, ובתו"ש סי' שצו סק"ה. אמנם בגאו"י העמיד שכל הנידון הוא אליבא דרבנן, אבל אליבא דריב"נ אף להמסק' י"ל דלדידיה חפצי נכרי קונים שביתה במקומן מדינא וכחפצי הפקר. וכן נקט הלח"מ הל' יו"ט פ"ה ה"י, וע"ע בתו"ש שם.

ואמנם לכאור' נחלקו בזה כבר הראש', דהנה בתור"פ כ' "ובשוואל כלי מן הגוי ר"ל דיש לו אלפים אמה מאותו מקום שהגוי הוא שם, כדקאמר בתר הכי דגזרינן בעלים דגוי אטו בעלים דישאל", ומב' דקנו במקום הנכרי, אכן הריטב"א כ' "וא"ת א"כ לצדדין קתני דהא על כרחין ארישא נמי קאי ואילו חפצי גוי אינן קונים שביתה אלא במקומן דומיא דנכסי הפקר, ויש שתירצו דהכא בגוי בן עירו כדפירש רש"י ז"ל והם קונים עמו שביתה כאנשי העיר, וליתא דגוי לעולם אינו קונה שביתה כבני העיר דישאל וה"ה לחפציו שאין קונין שביתה אלא במקומן כנכסי הפקר", ומב' לכאור' דחפצי נכרי קונים במקומן ולא במקום הגוי, (ואמנם אין הכרח דהריטב"א כ"כ גם להמסק' אליבא דרבנן דקנין שביתה דחפצי נכרי הוא רק אטו בעלים ישראל, כי חפצי הפקר ג"כ אינם קונים שביתה). ובד' הראש' יש בזה עוד דקדוקים לכאן ולכאן, דבראבי"ה סי' שפז כ' "וקי"ל דחפצי הגוי קונים שביתה, ואם הביאן הגוי מחוץ לתחום של מקום שביתתן אין להם אלא ארבע אמות", וכן בעבוה"ק כ' "נכסי הגוי קונין שביתה במקומן, אע"פ שאין הגוי בן שביתה ובדין הוא שלא יקנו נכסיו שביתה כנכסי הפקר, גזרו נכסי הגוי לעשותן בני קניית שביתה משום כלים של ישראל", ומאידך (כמו שהביא התו"ש) בהג"א כ' "והמשאל כלי לנכרי והחזירו לו הנכרי ביום טוב או בשבת הרי הוא כרגלי הנכרי ואם עירב ישראל למזרח או למערב אינו יכול להוציא מאלפים אלו".

בעיקר הסוג' צריך לבאר מהו הטעם דחפצי נכרי יהיו גרועים מחפצי הפקר אליבא דריב"נ, ומתחילה ראוי לבאר למה נכרי עצמו לא יקנה שביתה (ויש בזה כמה נפק"מ), דמאי גרע מחפצי הפקר. ואין לומר כיון דהוא עתיד לעקור עצמו בכל שעה למקום שירצה ולכן הוא מופקע משביתה ותחום, כי הרי גם בהמת הפקר עתידה לצאת בכל שעה ממקומה. ועכצ"ל דהא דחפצי הפקר קונים שביתה זה באמת לא בא מצד עצמם, אלא דגם הם הוו כמי שיש להם בעלים, דהרי הם עומדים לשימוש האדם ולזכיותו, (ובמהרש"ל לעיל מה, ב מב' דלכו"ע הם קונים שביתה מצ"ע, אלא דאם יש אדם בתוך תחומם וזוכה בהם הוא מפקיע את שביתתם העצמית, אבל נת' לעיל דהראש' לא ס"ל הכי). ונראה דזהו הנידון כלפי חפצי נכרי, מי נימא דבכה"ג ל"ש לרון בו שביתה של חפצי הפקר כלל, כיון דהוא עומד אצל הנכרי, או דבעלותו של הנכרי אינה מספיקה כדי למנוע את ענין השביתה והתחומין של חפציו.

כלים ואוצרות שחוץ לתחום הבעלים

הכלים והאוצרות ששבתו בתוך התחום יש להן אלפים אמה לכל רוח. נחלקו הראש' בתחומי כלים שיש להם בעלים ודין הבהמה והכלים כרגלי הבעלים, באופן שהם רחוקים מתחומן של הבעלים.

להו שבייתה ולא משום דעת אנשי העיר דאי משום דעת אנשי העיר הא לישנא בעי למימר הרי הן כרגלי אותה העיר דהיינו נמי אלפים לכל רוח". והיינו דאחני דעת אנשי העיר לאפוקי מהחיסרון של חפצי הפקר, אבל מ"מ הכלים קונים במקומן ולא לפי רגלי העיר, והכא נמי אחני דעת הבעלים עם הטפילות לעיר, שיקנו הכלים שבייתה במקומם. אבל בלש' רש"י שם נראה דהקנין הוא כפי העיר אף אם לא כאנשיה). וצ"ע בכ"ז.

ובאמת אם נפרש את ד' הראש' כפשוטן דהכלים הסמוכים לעיר קונים שבייתה בעיר, ג"כ צ"ע מהי ראייתם מישן שכ' "כשהם בתוך תחום העיר דדעת הבעלים מן הסתם שיקנו כליו שבייתה עם אנשי אותה העיר אבל חוץ לתחום העיר לא, וכדסברי רבנן דריב"נ בישן בעיר ואע"ג דסבירא להו דבישן בדרך לא יזונו ממקומו", והרי ע"כ יש בזה חילוק דישן הסמוך לעיר קונה שבייתה בה אפי' לרבנן, (ואולי משום דיש לו איזה דעת על השתייכות לעיר), ואילו חפצי הפקר אינם נגררים לעיר אלא אליבא דריב"נ, אבל לרבנן אינם קונים שבייתה אפי' בעומדים סמוך לעיר, וכמב' בד' הראש' גבי חרם דאע"ג דהוי מדין גרירה מ"מ זה תלוי בפלוג' ריב"נ ורבנן. (ואמנם אף דהתוס' נקטו דבכלים ואוצרות נמי איכא גרירה, אבל הריטב"א בשם הר"מ בר שניאור כ' ד"אין העיר מושכת אלא באדם שדעתו מן הסתם ליכנס לעיר אי נמי במה שראוי לכל בני העיר דומיא דגשמים וכגון חרם זה", ומב' דבעי' איזה שייכות לעיר כדי שיהיה גרירה, ואולי זה כבר דומה לגרירה של ישן מכח שיעור הדעת שיש לו אליבא דרבנן, ועצ"ע). וצ"ע.

בבהא דכ' התוס' דכלים הרחוקים מן הבעלים קונים שבייתה במקומן, הנה בד' התורא"ש מב' להדיא דכ"ה הדין אפי' לרבנן, (וילה"ס האם הכוונה דהבעלים מקנה לחפצו שבייתה כפי מקומו, כי החיסרון בחפצי הפקר הוא בהעדר הדעת לקנין השבייתה, ולזה מהני גם בעלים מרוחק, דמ"מ יש לו דעת על מקום עמידת חפציו. ואמנם כשעומדים בתחומו אולי אינו יכול לקובעם במקומם, אם לא מצד כרגלי הרועה וכיו"ב, כי בע"כ הם נגררים כרגליו וכתחומו, אבל במרוחקים קונה להם במקומן. או דעיקר החיסרון בחפצי הפקר הוא בזה עצמו שאין להם בעלים, וכדמשמע בפשטות הסוג' בביצה לח, ב, ואחני מה שיש להם בעלים אפי' שהוא מרוחק לעשותם כ'בני שבייתה'. ויתר ע"כ הרי כ' התורא"ש לעיל מה, ב' דאי לאו מתני' הוה אמינא דדבר הנעשה על ידי אדם ואפילו הפקירו, שם בעליו הראשונים עליו וקנו שבייתה, ולא מקרו נכסי הפקר לענין שבייתה אלא כמו גשמים שירדו").

אבל האבהעו"ז ועוד אחרו' העמידו (מכח קו' ממתני' בביצה) דדין זה הוא רק אליבא דריב"נ, אבל אליבא דרבנן דחפצי הפקר אין קונים שבייתה, או לעולם אין שבייתה לכלים אם לא כרגלי הבעלים. ולכאו' לפ"ז גם דינא דהראב"ד דלא יזונו ממקומם עלול להיות תלוי בריב"נ ורבנן, כי מהיכ"ת שהכלים יקנו כאן ד"א אליבא דרבנן. (אא"כ נפרש ד' הראב"ד דהכלים באמת קונים עם הבעלים, ואיסורם עתה הוא כדין יוצא חוץ לתחום. והדבר מתאים לפי ש' הראב"ד דשייך עירוב חוץ לתחום, וכשי' השאלות ודעימיה וכש"נ לעיל. ואפי' בלא"ה נמי י"ל דהגם דאין אדם קונה שבייתה בריחוק אלפיים ממקומו, מ"מ הכלים קונים מאליהם כרגליו, והוי מידי דממילא, וחייל אע"ג דעומדים חוץ לתחום, וכעין ד' הבעה"מ דתחום כלים חל גם בלא סיים אתריה). ועכ"פ מש"כ הראש' דהבעלים מקנה לכליו שבייתה בריחוק ממקומו, לפי האבהעו"ז זה לא יתכן אלא אליבא דריב"נ ולא אליבא דרבנן.

עוד מצינו בגאו"י שדן לומר בכלים ששבתו עם הבעלים, ויצא הבעלים חוץ לתחומו והפסידו, כעת אסור לטלטל גם את הכלים יותר מד"א, אם לא מצד דהותרה בביהש"מ הותרה לכוליה יומא. (ויש שרצו לומר דזהו ההיתר דמצינו ביוצא להציל דאי"צ למעט בבגדיו וכו', כי הרי תחומו משתנה לפי המקום שהולך. אבל לכאו' מצינו בד' הראש' להדיא דהבעלים שייצא מתחומו ואפי' במזיד מ"מ הפירות לא הפסידו את מקומן, וכשיצאו וחזרו, דאנוסין נינהו, חזרו לתחומן. דכ"כ הריטב"א לעיל ר"פ "דהא דרב פפא לא נצרכא אלא אפילו בשיצאו חוץ לתחום במזיד ע"י הבעלים דסד"א בתרייהו

אנשי העיר ה"ה נגררים לעיר, הרי דינא הוא דהוי כרגלי הממלא, ואי"ז נקבע לפי העיר אלא לפי תחומו של הממלא להיכן שעירב הוא, וזה לצדדין קתני ממש. אכן לש' הריטב"א לא משמע כן, דכ' בקו' "גבי נכסי הפקר מיהת כיון שבתוך התחום הן למה לא הוי דינם כאנשי העיר למדוד להם אלפים אמה לכל רוח מעיבורה של עיר", ולא הדגיש את הענין של כרגלי הממלא, והרי עיקר המדידה מעיבור העיר זה גם לפי דבריו בכלים שיש בהם בעלים המרוחק מהם, דדעתו שיקנו כליו שבייתה כעיר.

ועוד יל"ע, דהנה הריטב"א בהמשך דבריו כ' "וא"ת א"כ לצדדין קתני דהא על כרחין ארישא נמי קאי ואילו חפצי גוי אינן קונים שבייתה אלא במקומן דומיא דנכסי הפקר, ויש שתירצו דהכא בגוי בן עירו כדפירש רש"י ז"ל והם קונים עמו שבייתה כאנשי העיר, וליתא דגוי לעולם אינו קונה שבייתה כבני העיר דישאל וה"ה לחפציו שאין קונין שבייתה אלא במקומן כנכסי הפקר וכן פרש"י ז"ל על גוי שהביא פירות מחוץ לתחום, ולפיכך אין הפירוש הזה נכון", ויליף מינה הב"מ כסי' תא דלכלים אין דין 'עיר', והיינו דאמנם אדם השובת בעיר וכליו כרגליו ודאי דמודדין להן נמי מעיבורה של עיר וכמותו, אבל כלים הקונים שבייתה בעצמן כחפצי הפקר וחפצי נכרי, אז מודדין להם אלפיים ממקומן ולא מסוף העיר.

ויל"ע בזה דהא בההיא מברכתא מב' דכולה לגבי דיכרי כד"א הויא, וצ"ל דשאני התם שהיתה מוקפת מחיצות, והיקף מחיצות כד"א גם לגבי כלים, אבל עיר בלי מחיצות, אף דלשובת בה או לנותן עירובו הויא כולה כד"א, אבל זהו דוקא באדם ולא בכלים. (עו"ל דיש בזה חילוק בין הא דהעיר כד"א למדוד את התחום מסופה לבין מה שיש לה דין ד"א למי שיצא חוץ לתחום להתירו בכולה, וכעין דהובא במקו"א מהמהרש"ם מש"כ בדעת המ"מ דישן יש לו ד"א של יוצא חוץ לתחום, ואין לו את הד"א הנוספים על האלפיים אליבא דריב"נ דאית ליה אלפיים. והכא נמי הכלים אין להם דין עיר כתוספת למדידת האלפיים, כי אין לכלים דין 'שובת' בעיר, אבל גם לדידהו כולה כד"א כלפי ד"א של יוצא חוץ לתחום. עוד יש לצדד דבאמת גם במקום מוקף אין לכלים דין שכולו כד"א, אלא דוקא הכא דהזוכה בדיכרי הם נכנסים להיות כרגליו, ואם לא לענין תחום עכ"פ לענין שהעיר כד"א, וזה מתאים יותר בד' הראב"ה כסי' שצג). ועוד יל"ע דהרי הריטב"א בהמשך דבריו גבי חרם חידש את דין הגרירה גם בלי דעת אנשי העיר, (עכ"פ "במה שראוי לכל בני העיר דומיא דגשמים וכגון חרם זה"), ועי' המים מותרים לבוא בכל העיר, (ד"לפום פשטה משמע דעל ידי המחיצה יש תקנה גמורה שיוכלו להביא מן המים שבתוך התחום לכל העיר"), וק' דאם כשהכלים נמצאים בעיר עצמה מודדין להם ממקומן ולא מסופה, היתכן דבדין גרירה יהיה להם את כל העיר מלבד האלפיים. ואולי צריך לאוקמיה בעיר שהיא מוקפת מחיצות. וצ"ע. (אא"כ נדחוק דאין כוונת הריטב"א כמו שהבין הב"מ, אלא בגוונא דכלי הנכרי אינם נמצאים בתוך העיר. או בנוסח דלעיל דעיקר כוונתו דאין להם דין להיות כרגלי אנשי אותה העיר והיינו כהממלא מדין ברירה, וזה עיקר הנידון בריטב"א).

ועכ"פ אי נימא הכי דאין דין עיר לכלים, ודאי תיקשי איך כלים שיש להם בעלים המרוחק מהם ה"ה יכול להקנות להם שבייתה כפי העיר, והרי כל דין עיר כד"א (כשאינה מוקפת) זה רק משום שבייתה האדם בה שהיא מתפשטת כביכול על כל העיר, אבל בכלים הרי ל"א הכי. ואולי זה מכריח דאין כוונת הריטב"א (והרשב"א) כלל למימר דהבעלים מקנה להנך כלים את שבייתה העיר, אלא דאע"ג דכלים שבדרך אין להם שבייתה כלל (ואסורים לגמרי או מותרים לגמרי וכו"ל), מ"מ כלים הקרובים לעיר דעת הבעלים הוא על היותם במקומם בקירבת העיר, וממילא הם קונים שבייתה במקומם ממש שזוהו בקירבת העיר וכעת הם קרובים אל העיר ושבייתתם היא בתחומה. והדוג' שהביאו הראש' מישן דקונה בעיר זה רק כלפי האומדנא להיות שייך לעיר ולא כלפי מקום הקנין. (ואולי הדוג' לזה היא ש' רש"י לעיל מה, ב דהא דדעת אנשי העיר מהני אין הכוונה דהוי כרגלי הממלא ממש אלא קנו במקומן, וקו' הגמ' ד"כרגלי קנו אנשי אותה העיר מיבעיא ליה" היא ד"משמע דאינה גופייהו קנו

אמנם צ"ע למה פסקי' כהראב"ד, והרי שי' התוס' ושאר דיש להם אלפיים אמה ממקומן, (עכ"פ כשעומדים בעיר או בתחומה). ואמנם לפי ד' האחרו' דהתוס' ג"כ לא ס"ל הכי אלא אליבא דריב"נ, אבל לרבנן לעולם קנו שביתה עם הבעלים והווי כעת כחוק לתחומן, א"כ בזה לא נחלקו מעולם עם הראב"ד, (וכש"נ לעיל דכמו שבד' התוס' י"ל דזה דוקא לריב"נ, כן בד' הראש' שהבעלים מקנה שביתה לחפצים כעיר הסמוכה להם, י"ל דזה שייך דוקא לריב"נ, אבל לרבנן לעולם הווי כרגלי הבעלים). אכן בתורא"ש הרי' כ' להדיא דאם בעליהם חוץ לתחומם שייך למתני בהו שפיר יש להם אלפים אמה לכל רוח כיון דאי איפשר להיות להם תחום בעליהם קונין תחום לעצמן ואפי' לרבנן דלא דמו לנכסי הפקר הואיל ושם בעלים עליהם, והיינו דאף רבנן ס"ל דחפצי בעלים קונים שביתה בעצמן, ולא רק דכה"ג הווי כרגלי הבעלים בהכרח, (והרי לעיל מה, ב כ' התורא"ש דאי לאו מתני' הווי אמינא דדבר הנעשה על ידי אדם, ואפילו הפקירו שם בעליו הראשונים עליו וקנו שביתה, ולא מקרו נכסי הפקר לענין שביתה אלא כמו גשמים שירדו, וכה"ג הרי אין בעלים המקנה להם שביתה כרגליו או כמקומם, ומ"מ אין להם שם 'חפצי הפקר'), וצ"ע אם י"ל דהטור לא היה לו תוספותיו של אביו.

וכפי הנראה מקור הלכה זו הוא מד' הרשב"א שכ' בעבוה"ק בלי חולק ד"היו נתונים בעיר אחרת אע"פ שבני אותה העיר ערכו אצלו ויכולין לבוא למקום שהוא שובת שם ופירותיו נתונים באותה העיר לא יזוזה ממקומן, וצ"ל או דפסק כהראב"ד, או דאליבא דרבנן דריב"נ ודאי פשיטא לכו"ע כד' הראב"ד, כיון דאין לחפצים שביתה עצמית אם לא כרגלי הבעלים. (אמנם אם הביאור בראב"ד דכה"ג אין לכלים שביתה ותחום ולכן יש להם איסור חוץ לד"א, אז ודאי ניחא דזה תלוי בריב"נ ורבנן, כי לפי ריב"נ טפי הם יכולים לקנות שביתה במקומן, אע"ג שיש להם בעלים, כיון דבלא"ה אינם נמצאים בתחומו, אבל אם הביאור הוא כלש' רש"י והשו"ע דפירותיו כמוהו, והיינו דגם ברחוקים ממנו קונים עימו והווי כמי שיצא חוץ לתחום, אז ק' למה אליבא דריב"נ לא נימא הכי, דהרי לעולם שביתה חפץ במקומו אינה גוברת על דינו להיות כרגלי הבעלים, וצריך לחלק דמ"מ כשהבעלים רחוק אז אע"ג דרבנן הם קונים כרגליו, מ"מ אז כבר שביתתם העצמית לריב"נ עדיפה מלהיות כרגליו).

אמנם יש בפוס' שדנו דאין כוונת השו"ע לפסוק כהראב"ד, (עי' שבה"ל ח"ט סי' עט, אבל עי' פמ"ג וביאור"ל סי' תא), ויש בזה נפק"מ מצויה במי שהניח את ביתו בשבת ושוהה בריחוק מתחומו, וכעת בא שכינו וכד' להשתמש בכליו לטלטלם יותר מד"א במקום שאינו מוקף, (ביו"ט, או גם בשבת בדרך מלבוש). ולכאור' בגוונא שהבעלים מרוחק טפי מ"ב מיל הרי יש כאן ספק דאור', (להמבר' ברמב"ן לעיל מג, א וכן בהגר"א סי' תד, דאם י"ב מיל אסורים מדאור', אז גם תחומי כלים דאור', ואף ביו"ט, ואף האיסור להוציאם מד"א אחר שיצאו מתחומן). אמנם הדבר תלוי ביסוד ד' הרמב"ן לעיל מג, א שחידש שם דתחומין דאור' תליא בהילוך כל השיעור באיסור, (ונת' שם בשם האחרו' לדון בזה באופן שהכלים נמצאים בדיוק בסוף הי"ב מיל, האם כה"ג יש איסור תחומין דאור' להוציאן אמה אחת או לאו, ויהיה בזה נפק"מ כאן באופן שהבעלים נמצא במרחק י"ב מיל פחות אמה אחת בדיוק), וא"כ ה"נ לא יאסרו הכלים מדאור' בהילוך ד"א אלא רק בעוד י"ב מיל.

ויל"פ עוד דמש"כ כמה אחרו' לומר (לתרץ קו' הרמב"ן והגר"א הנ"ל), דאפי' אם תחומי כלים דאור' אבל כלי הפקר ודאי לא קנו לכו"ע שביתה אלא רק מדרבנן, לכאור' זה לא מתאים עם ד' האבהעו"ז דס"ל דדינא דהראב"ד תלוי בריב"נ ורבנן, כיון דדין כרגלי הבעלים הוא דאור' ודין חפצי הפקר לקנות שביתה במקומן הוא דרבנן, וצ"ע דהשביתה מדרבנן תפקיע את השביתה מדאור' ודו"ק.

ועכ"פ מה"ט הזהירו לדינא בכלים של אדם הנמצא בשבת רחוק מהתחום (ולא השאילן לו להדיא, עי' שבה"ל ח"ו סי' מו), שלא לטלטלן יותר מד"א במקום שאינו מוקף מחיצות, ביו"ט דהוצאה מותרת או בשבת נמי דרך מלבוש. אמנם יש בזה כמה צדדי קולא, ראשית יש לצרף את ד' הרמב"ן דס"ל דההיתר של דיר וסוהר הוא גם

גרירי וכיון שהחזירום במזיד כשם שאין להם אלא ד' אמות כן פירותיהן אין להם אלא ד' אמות קמ"ל דפירות גופייהו אניסי ולא הפסידו מקומן, וכע"ז כ' הרשב"א כאן, ובמאירי לעיל שם הוסיף "ואפי' הוציאום הבעלים לדעת והחזירום לדעת שהם עצמם הפסידו מקומם בפירות אינו כן אלא הרי הן כרגלי הבעלים ר"ל בתחום שהיה לבעליהן כשחשכה ואם נתנם לאחר מוליכן כשיעור זה שלא אמרו עליהן שהן כרגלי הבעלים אלא לקנות שביתה מבין השמשות לא לאסר בפשיעתם שהפירות אנוסים הם והרי זה אצלם כהוציאיהו והחזיריהו באדם, וע"ע בס' מכתבי תורה סי' קטט). וכ"ז אזיל בהבנה דאליבא דרבנן אין לכלים שביתה עצמית כלל, והכל זה רק בתורת גרירה לבעלים. אמנם הדבר צ"ע דא"כ למה מי שמוכר את כליו בשבת או משאילן וכו' הכל תלוי ברגלי הבעלים הראשון, והרי אין הבעלים קובע שביתה כלפי החפץ אלא כלפי עצמו והכלים רק נטפלים אליו ממילא, ומכיון דנתחלפו הבעלים למה לא ישתנה דין תחום הכלים.

אלא דבאמת יש מקום להוכיח דגם האי דינא דכרגלי הראשון וכו', אי"ז מעיקר דין קנין התחום דהבעלים בכניסת שבת הוא הקובע את השביתה של החפץ, אלא דלעולם הרי"ז תלוי בגרירה לבעלים, ואעפ"כ מדין 'נאסרה' ו'הותרה' אי"ז משתנה בחילוף הבעלים. דהנה הרשב"א בביצה יז, א גבי עירוב תבשילין כ' 'גרסת הספרים כך היא אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנויי קמחו לאחרים וכו' אלא הא קשיא לי לכשתמצא לומר דהוא וקמחו נאסר כי מקנה קמחו לאחרים אמאי שרי הא כבר נאסר קמחו והרי הוא כמוהו והיאך יהא מותר לחצי יום טוב אדרבא הל"ל שיהא קמחו כבעליו וכענין שאמרו בעירובי תחומין דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים ואפילו נתנן לאחר בשבת", (ותי' שם דגבי עירוב תבשילין הקילו, והר"ן שם תי' דהתם היינו טעמא לפי שאין השביתה ניקנית אלא ביהש"מ שהרי אם נאכל עירובו משחשיכה אין בכך כלום ולפיכך הכל הולך אחר ביהש"מ אבל בעירובי תבשילין אינו כן אלא כל שעה ושעה הוא מתיר שהרי שנינו אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה ולפיכך מתיר כל שעה ושעה לכל אחד מה שהוא שלו"), הרי להדיא דדין זה הוא דין נוסף על עיקר דין תחומין שהוא תלוי בביהש"מ, (דהרי הרשב"א לא הוכיח מעיקר דין זה לגבי עירוב תבשילין), דאע"ג דהכלי תלוי ברגלי הבעלים לגמרי, מ"מ אין דינו משתנה בשינוי הבעלים באמצע שבת.

הנה הראב"ד הוכיח שי' מהא דתנן בביצה "מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערכו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו לא יביאו לו", והאחרו' דנו דזה קו' על שי' התוס' (ועו"ר) דס"ל דכה"ג יש לכלים אלפיים אמה ממקומן, (וכ' בדעת התוס' דאליבא דרבנן דריב"נ אף הם ס"ל כהראב"ד). אמנם לכאור' אין הכרח ממתני' דהאי פירות לא יזוזה ממקומן, דהרי אפי' אם יש להם אלפיים מ"מ א"א להביאם אצל הבעלים שהוא רחוק יותר מכך, ואין באים אצלו בני העיר האחרת אלא ע"י עירוב, (והחידוש במתני' הוא דלא נימא דמותרים לילך כמה שירצו כיון דלא קנו שביתה עם הבעלים והווי כחפצי הפקר, וכ"כ שם הצ"ח). ואמנם רש"י שם פי' "לא יביאו - מפירותיו הואיל והוא לא ערב לשם דהכל כרגלי הבעלים", וזה לכאור' מורה כדינא דהראב"ד, וכהביאור הנ"ל דבאמת הפירות קנו שביתה עם הבעלים ויש להם כעת רק ד"א של היוצא חוץ לתחום. וכן הוא לש' הטושו"ע בס"י שצו שכ' "מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת רחוקה ממנו ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו, לא יביאו לו מפירותיו שפירותיו כמוהו", וא"כ לכאור' פסק ההלכה הוא כדעת הראב"ד, (וק' לדחוק ולומר דהא דאמרי' פירותיו כמוהו היינו רק לאפוקי דל"ה חפצי הפקר, כי שם הבעלים עליהם, ומה"ט קונים שביתה במקומן. ואמנם המאירי כאן הביא בשם רש"י בביצה דחפצים הרחוקים מהבעלים קונים אלפיים במקומם, ז"ל "וכמו שאמרו באחרון של יום טוב מי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר אצלו לא יביאו לו מפירותיו שאין קונין שביתה כלל אלא שגדולי הרבנים פרשו שם שקונים שביתה במקומם ויש להם אלפים אמה ממקומם". וצ"ע).

נימא דהוא נגרר לעיר אף שאין דעתו לבוא אליה, וצ"ע א"כ בגרירה דכלים. ויש לציין עוד דנחלקו הראש' בדין זה של גרירה, כי התוס' כ' דאף בכלים ואוצרות איכא גרירה, אף שאין דעת אנשי העיר עליהם, וציינו בזה להמשך דבריהם גבי חרם, אכן הריטב"א כ' בשי' הר"מ בר שניאור "ק"ל גבי כלים ואוצרות ששבתו בתוך התחום למה לא אמר שהעיר מושכת ויהיו כבני העיר דהא הוא תנא נכסי הפקר קונין שביתה סבירא ליה, וי"ל שאין העיר מושכת אלא באדם שדעתו מן הסתם ליכנס לעיר אי נמי במה שראוי לכל בני העיר דומיא דגשמים וכגון חרם זה".

ונכרי שהביא לו פירות מחוץ לתחום הרי זה לא יזיזם ממקומו. כ' הריטב"א "וגוי שהביא פירות מחוץ לתחום הרי זה הישראל לא יזיזם ממקומו. כלומר מתוך ד' אמות שלהם ואע"פ שלא באו בשבילו דאילו בשבאו בשבילו אסורים הם לו לגמרי באכילה ובטלטול". וכן מבר' במאירי דלישראל שהובא בשבילו הוי כאיסור מוקצה. ובהו א"ש דהנה נחלקו הראש' בדמאי וכו' האם משום דחזי לענייני ל"ה מוקצה אף לעשירים, או דכיון דאין דעת העשיר ליתן לענייני אז הוי מוקצה, והכא מבר' דשייך דין מוקצה לזה ולא לזה, דאף דהוי באיסור מוקצה על מי שהובא בשבילו, מ"מ לחבירו הוי היתר. אבל הראב"ה בס"י תשד"מ כ' "ומתשובה זו למדנו נמי שאם הביא גוי מחוץ לתחום כתב לישראל בשבת או ביום טוב שמוטר לקבלו ואינו מוקצה, ולא מיבעיא לישראל אחר אלא אפילו לאותו שנשלח לו הכתב מותר, דליכא למיחש הכא שמא ירבה בשבילו, כדחזינא גבי גוי שהביא דורון לישראל וכו'. ומשום מוקצה ליכא, דהא דורון הבא מחוץ לתחום מותר לישראל אחר ואילו היה מוקצה היה אסור לישראל אחר נמי".

כולה מברכתא לדידהו כד' אמות

הדר אמר רבא ליזדבנו לבני מברכתא דכולה מברכתא לדידהו כארבע אמות דמיא. והנה רש"י ותוס' כ' דמברכתא היתה מוקפת מחיצות, ולפיכך כולה כד"א גם לגבי דיכרי שלא שבתו בה, אבל עיר בלי מחיצות או אמנם השובת בה מודד מחוצה לה ולעבורה, אבל אין בזה את ההיתר של נתנוהו בדיר וסהר וכו'. וצ"ע לפ"ז הא דאמרי' דכולהו מברכתא 'לדידהו' כד"א, (ובתוס' נראה דלא גרסו כן, וצ"ע), והרי גם כלפי בני מחווא כל מברכתא המוקפת הויא כד"א, ורק דמ"מ בני מחווא אסורים להוציא את הדיכרי ממברכתא כיון דאתא מחוץ לתחום. (ולפי הרמב"ם דההיתר של דיר וסהר וכו') זה גם בעיר שאינה מוקפת מחיצות, אז י"ל דתחילת הדין בזה הוא דכיון דהעיר הוי כד"א כלפי היושבים בה ואפי' בלי מחיצות 'לדידהו', מה"ט היא נעשית כד"א לכו"ע, אבל אם כלפי אחרים ל"ה כד"א, ומברכתא מוקפת היתה, א"כ לכו"ע הויא כד"א מצד מחיצותיה).

אכן הראב"ה בס"י שצג כ' באופ"א, ז"ל 'ראיתי בכתב אדוני הרב שמוטר לצאת מן הספינה וללכת בכל העיר שנידון כארבע אמות מידי דהוי אדיר וסהר. נראה לעבדך שאינו דומה, שלא אמרינן העיר נידונה כארבע אמות אלא בשובת בה, כדתנן בשובת במערה ותנן אנשי העיר הגדולה וכו', אבל בהוציאיהו חוץ לתחום לא הוי כארבע אמות אלא דיר וסהר, דהיא רה"י ומותר לטלטל בכלה אף בלא עירוב. והא דתניא דבעינן מקום מסויים כחל ונקע מארבע אמות עד בית סאתים, אינו מדבר אלא לחושבם סיום שביתתו להיות באותו מקום, כדאמרינן לענין אילן תהא שביתתי בעיקרו, ואם יהיה יותר מבית סאתים לא הוי סיום שביתה והוי כאילו אמר באילן שביתתי תחתיו, דדבר גדול כזה לא מיקרי סיום שביתה. אבל לחושבם כארבע אמות בעיר לא הוי אלא לשובת או לנותן עירובו למאן דאית ליה כדאמרינן. ואמרינן נמי ליזדבון לבני מברכתא דלדידהו כארבע אמות דמיא, אבל לבאים למברכתא שמברכתא בתוך תחומם, לא הוי כארבע אמות. ולרבי אידי לא שנא, בכלהו מודד אפילו כלתה מידתו בסוף העיר לא הוי כארבע אמות, דכל הני לא הוי ענין להוציאיהו כלל".

ומבר' בדבריו כמה חיד', ראשית נראה בדבריו דבאופן דבעי' היקף (דלא שבת שם אלא נתנוהו), אז בעי' שיהיה רה"י גמורה, ולא יהיה בזה אפי' איסור דיוויין וחצירות, דהרי כ' דדיר וסהר מותר כיון

בעיר ואפי' שהיא לא מוקפת מחיצות, (ובביאור"ל בס"י תה ס"ו צירף שי' זו לקולא). עוד יש לצרף את ד' הראב"ה בס"י שצג דעכ"פ כלפי השובת בעיר הויא כולה כד"א אפי' בלי מחיצות, גם כלפי כלים שבאו בה מחוץ לתחום. (והנה הרי הב"מ למד בשי' הריטב"א דאין דין 'עיר' לכלים, ונת' דמברכתא שאני מפני שהיא מוקפת מחיצות, וע"כ הויא כד"א גם כלפי כלים. ולא משמע כן בריטב"א במה שדן אם למברכתא היו מחיצות, ולא הוכיח כן כנ"ל. ונת' עוד דכלים שיש להם תחום אין להם עיר, אבל כשיצאו חוץ לתחום אז כל העיר להם כד"א גם כשאנינה מוקפת. ועכ"פ שי' הראב"ה היא צירוף על הריטב"א, דאפי' נימא דאין דין עיר לכלים, אבל 'לדידהו' דהשובתים בה הויא כולה כד"א).

עוד יש לצדד טעם לקולא מצד ההיתר של עיר שלן בה, והיינו דהרי המניח את עירובו ברחוק מהעיר באופן שכלתה מידתו מהעירוב רק באמצע העיר, מ"מ התירו הראש' לילך בכל העיר שלן בה. וא"כ י"ל דאף להראב"ד דס"ל דכלים הרחוקים מהבעלים לא יזונו ממקומו, (אי משום שקנו עם הבעלים וכעת הוי חוץ לתחום, ואי משום שלא קנו כלל תחום אלא רק ד"א), מ"מ בעיר שהם נמצאים בה מותרים בכלה. ונת' במקו"א דבפשוטו משמע דההיתר של עיר שלן בה, הוא גם בלי היקף מחיצות. אמנם דבר זה צ"ע אם ההיתר של לן בה שייך גם כלפי הנך כלים, וזה תלוי בביאור היתר זה (ונת' במקומו להלן ס, ב), דאם ההיתר הוא מצד דשבת באויר מחיצות מעו"י והוי כד"א, לכאור' ראוי לדמות כלים לאדם, אבל אם הביאור הוא כי העירוב אינו עוקף כ"כ את שביתתו האמיתית, אז לכאור' לכלים אין שביתה בעיר כלל, ומקומם האמיתי הוא רק כפי רגלי הבעלים. וכבר עמד בטעם היתר זה ב'מנחת פיתים' ס"י שצז, עי"ש. וארווחא בזה עוד, דפעמים ראוי להזהיר בזה גם לולי שי' הראב"ד, וכגון כשהבעלים עקר ממקומו ושבת בריחוק אמה פחות מאלפיים מכליו שביתתו, וא"כ כליו העומדים בביתו הם כרגליו, וכלתה מידתו באמצע ביתו, וכעת אסור לטלטל את כליו אפי' אמה אחת. אמנם להנ"ל יש להתיר בזה מצד 'עיר שלן בה' אי נימא דשייך היתר זה גם בכלים, ואפי' כשקנו שביתה כרגלי הבעלים.

יש להס' בדין תחומי כלים באופן שהבעלים עומד בביהש"מ למעלה מ"ט, בתוך אלפיים למקום הכלים, וכן כשהוא מחוץ לאלפיים. ויש בזה ספק אליבא דריב"ג, ואליבא דרבנן, (דאולי לריב"ג טפי איכא למימר דהכלים יקנו שביתה במקומו וכחפצי הפקר). והספק בזה הוא אליבא דהתוס' דס"ל דכשהבעלים רחוק קונים כליו שביתתם במקומם, דאולי שאני אם הבעלים קרוב ועומד למעלה מ"ט, ואולי לאורך גיטא דכה"ג הבעלים הוא מופקע משביתה ואין הכלים קונים שביתה כלל. וכן יל"ד אליבא דהראב"ה, דאולי בזה אין הכלים קונים שביתה כלל וה"ה מותרים לגמרי. ויתכן דכל הנידון הזה הוא תלוי גם בדינא דסוגיין האם חפצי נכרי קונים שביתה כחפצי הפקר, או דהבעלים מגרע כיון דאין לו שביתה. וכזה יל"ד גם בבעלים העומד במקום שעדיין לא נכנס שבת, ובמקום הכלי כבר שבת, (מב' עברי קו התאריך), האם זה תלוי בבעלים או בכלים, (ואולי זה תלוי בריב"ג ורבנן). וזה קצת שייך למה שדנו האחרו' האם דינא ד'כרגלי הבעלים' זה רק בגדר טפילות לשביתת תחום הבעלים, או דע"י רגלי הבעלים נקבע מקום עצמי לחפץ. דומיא דחפצי הפקר לריב"ג, אלא דמקומם הוא כמקום הבעלים. עוד יל"ד בגוונא דישן, אליבא דרבנן דלא קנה שביתה ואין לו אלא ד"א, מהו דין כליו. ובפשוטו נראה דדין זה מבר' במשנה להדיא, דאמרי' חכמים אומרים אין לו אלא ד"א וכו' היו שניים מקצת אמותיו של זה וכו' ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו, ולפי' קמא דרש"י שם הטעם בזה הוא משום תחומי הכלים דחפציו כרגליו.

בהא דחידשו הראש' דין 'גרירה', והיינו דגם באופן שאין דעת בני העיר על המים או על הכלים, מ"מ בעומדים תוך תחום העיר ה"ה נגררים לעיר, יל"ע באופן דהמים והכלים הם בתוך תחום של ב' ערים, (וב' הערים משתמשים בהפקר זה ובמים אלו), האם הם נגררים לב' המקומות לחומרא או לאו. כי הרי מקור דין גרירה הביאו הראש' ממי שעמד וראה דהוא סמוך לעיר, והתם מסתבר דבסמוך לב' ערים אינו רוצה לקנות שביתה שתייהם לחומרא, (אי

תוד"ה חרם. "דאם כן אמאי נקט בין שני תחומין אפילו אי ליכא עיר שניה לא מצו להכניס מים לעיר שחוץ לתחום". והק' מהרש"א "אבל קשה אכתי השתא דנקט בין ב' תחומין ומשום איסורא דקנו שביתת העיר אחרת אמאי לא נקט בעיר א' ומשום איסורא דקנו שביתה במקומן אותו שחוץ לתחום ומועיל תיקון מחיצה אף לאותן אלפים שבתוך התחום להכניסם לעיר וחוצה לה דקונין שביתת העיר דכל מה שבתוך התחום קנו שביתת העיר אע"פ שאין דעתן עליהן וצריך עיון". ואולי י"ל דהנה בתור"פ כ' "דגבי גשמים דוקא אמרינן דדעתן עליהו, משום דאין שום דבר שיהו הגשמים נמשכים אחריו אלא לאותה העיר הסמוכה להם, וא"כ אנשי אותה העיר הויין בעלים דידיהו, ולא היינו חפצי הפקר, ומשור"ה קנו שביתת העיר, אבל הכא שהמים בין שני תחומי עיריות הם, א"כ אימשיכי להאי תחומא ולהאי תחומא, ובטיל להו דעתן, והווי להו כחפצי הפקר ואינן קונין שביתה לרבנן", וא"כ י"ל דמה"ט נקטי' בין ב' ערים, כיון דבעיר אחת הם מושכין לתחומן את כל המים כולל אלו שבחוץ כיון שהם מתחלפים ומגיעין אליהן. אבל אכתי לא א"ש דהתור"פ העמיד כן לא מצד הגרירה אלא מצד דעת אנשי העיר, וא"כ גם השתא י"ל דאפי' דקנו במקומן, אבל הא דאין כל המים משתייכים לעיר אחת ע"י דדעתן עליהן זה רק משום העיר השניה. ואולי צ"ל כן בדעת התוס' אבל לא מצד דדעתן של אנשי העיר מהני גם על המים דהשתא הם חוץ לתחומן, אלא דאף דין הגרירה דתחומא בתר קרתא גריר, זה מתאים על כל המים שעתידים להגיע לתחום מאליהם, (וכעין ד' הרמב"ן לעיל מג, א על גרירת מי שבא בספינה). וע"ע באריכות ד' הריטב"א.

ועכ"פ הנה השו"ע בסי' תב הביא דינא דחריץ, והעירו הנו"כ דהא אנן קי"ל כרבנן דריב"נ דחפצי הפקר לא קנו שביתה, ומשי"כ הבי" דהכא שאני כי דעת אנשי העיר ע"ז, הרי בסוגיין מוכח ל"כ וכפי שהעמידו הראש' דהכא היה רחוק מהם או דבטלה דעתן וכו', כי תלי לה בפלוג' ריב"נ ורבנן. אמנם מבו' דכפי הנראה הרי"ף לא גרס כן בד' הגמ' דדינא דחרם הוא דוקא לריב"נ, וממילא הדר דינא כקו' הראש' דהוי לכו"ע כיון דדעת אנשי העיר ע"ז, (ובד' תור"פ משמע דהיה פשיט"ל מעיקרא לאידך גיסא, דאליבא דריב"נ אין שביתה כפי העיר אף שדעתם ע"ז, כיון דחפצי הפקר קונים שביתה במקומן, ורק בסוף כשחידש דין גרירה גם בלי דעת ס"ל דה"ה לריב"נ), וכמו שביאר הר"י מלוניל באורך, ז"ל "ולא תימא דאתא כריב"נ דסבר דנכסי הפקר קונין שביתה ונאמר שקנו שביתה במקומן שאם כן אפי' לריב"נ לא היה להם להכניסן לתוך העיר שהרי כולן יש להם אלפים אמה חוץ לעיבורה של עיר אלא אפילו לרבנן קנו שביתה ולא במקומן אלא בעיר הסמוכה לרוח זה מכאן ולעיר הסמוכה לרוח אחרת מכאן דכיון שהם סמוכין לעיר דעת בני העיר עליהם והרי הן כרגלי אנשי העיר וכיון שהחריץ בין שתי העיריות דעת אלו עליהן ודעת אלו עליהן נמצא שחצי החריץ הוא לאנשי עיר אחת וחצי הב' הוא לאנשי עיר אחרת ולפיכך צריך שיזהר כאו"א מבני העיריות שלא יקח מהמים של עיר אחרת".

(ועי"ש בביאור"ל חיד' נוסף, ז"ל "לכאורה נראה דדוקא באופן זה אבל אם החריץ רחב הרבה ויש שטח גדול שאין שייך לא לתחום זה ולא לזה יהיה מותר למלאות כל אחד בתוך תחומו ולא אמרינן בזה דעריבי מיא דאל"ה אפילו הוא רחב כמה מילין וקצה ממנו מגיע בתוך תחום של עיר זו וקצה השני מרחבו מגיע בתוך תחום אחר נמי נימא דאסור למלאות ממנו וזה בודאי מסתברא דמותר וא"כ ה"נ כשהחריץ רחב הרבה שמפסיק באמצע שטח שמצדו אין שום איסור למלאות דהלא הוא חפצי הפקר ואין לנו לחוש מה שמעבר השני יש מים ששייכים לאיזה עיר וגדולה מזו דעת התוספות בד"ה חרם דהיכא דממשכי מתחום זה לתחום זה בטלה דעתם והוי כחפצי הפקר וכ"ש בענינו מסתברא דכו"ע מודו בזה", וצ"ע מה הטעם בזה, ועי' בירו' ע"ז פ"ב ה"ט "והא ימא דטיביריה כגון המים המהלכין הן").

מח, א

מחיצה של ברזל וכו' קל הוא שהקילו חכמים במים. הראש' מפרשים דיש קולא במים דמתירי' להו אע"ג דבאו מתחום זה

דהויא רה"י ומותר לטלטל שם אפי' בלא עירוב, והיינו משום דאין שם דיורין, ומשמע דבעיר וכד' דיש גם איסור חצירות, או לא תיחשב כולה כד"א אע"כ עשו עירוב. עוד מבו' מדבריו אח"כ (וצריך לדרקדק בלש', וצ"ע), דהא דבעיר ל"ב היקף למי ששוכת שם ממש, אי"ז דוקא בעיר, אלא אפי' תל ונקע מכיון דשבת שם הוי הכל כד"א, ומה שהצריכו בברייתא שיהיה פחות מבי"ס או שיהיה מוקל"ד זהו משום דצריך לסיים שביתתו, (וכדינא דרב דאסר מאן דלא מסיים אתריה, וכמבו' בד' הגמ' לקמן נ, ב), ורק מקום המוקל"ד או פחות מבי"ס חשיב כמסויים, אבל בלא"ה כל התל והנקע כד"א אע"ג דאין שם עיר.

ולגבי סוגיין מבו' שם פי' חדש, דבאמת מברכתא לא היתה מוקפת מחיצות לדירה, אלא דלגבי השוכתים במברכתא הא הויא כולה 'לדידהו' כד"א, וממילא דאף הדיכרי מותרים להם בטלטול בכל העיר, דדין זה דעיר בלי מחיצות הויא כד"א כלפי השוכת בה, אין הכוונה רק כלפי הדינים הנוגעים לשביתתו לחוד, אלא גם חפצים שיש להם תחום אחר (וכדין חפצי נכרי דגזרי' אטו חפצי ישראל), יש לעיר דין ד"א כלפיהם אם בא משהו מהשוכתים בה לטלטלם. וכ"ה לש' הראב"ן שכו' "ואם לחשך אדם לומר היאך מותר לישראל לטלטל פירותיו שבאו מחוץ לתחום ממקומן הא אמר בפרק מי שהוציאווהו חפצי הגוי קונין שביתה ותניא השואל כלי מן הגוי וכו' עד וגוי שהביא פירות מחוץ לתחום הרי זה לא יזיזם ממקומן, תריץ כרבא דהוא בתרא ועביד עובדא בליפתא קי"ל, וגם מדיכרי דאתו למברכתא מחוץ לתחום ואמר רבא ליזבנינא בני מברכתא דכולה מברכתא לדידהו כד' אמות דמיא והאי לא יזיזם ממקומן מארבע אמות שלהן קאמר דתנן מי שהוציאווהו גוים חוץ לתחום יש לו ד' אמות, והני פירי נמי יש להן ד' אמות והיינו כל העיר שהיא ליושביה כד' אמות". וכן נראה גם בלש' העיתים סי' מג. (וצ"ע, ובמקו"א נת' דאולי י"ל כן ע"פ שי' הר"ן דביאר דהא דהעיר הויא כד"א לשוכת בה הוי קולא מסויימת כדי שלא יהיה כאו"א צריך למדוד מפתח ביתו. ובאמת הנה גבי מלאכות שבת מצינו דהשיעור יכול להשתנות בין כאו"א, וכגון העברת ד"א כלפי ננס ועוג, או המצניע לזרע וכו', ובראש' דנו דשיעור אצבעות דגזיה תלוי באצבעות שלו, וכו', ואולי הכא נמי כלפי השוכתים במברכתא דכולה כלפיהם כד"א אז ל"ח דהדיכרי יצאו ממקומם בהליכתם את כל העיר, משא"כ כלפי אחרים, וצ"ע).

וילה"ס לפי דבריו בהנהו דלא שבתו במברכתא ממש אלא דהיתה מובלעת להם לגמרי בתחומם שכלתה מידתם בסופה, דהרי לדידהו נמי הויא כד"א מכח דינא דהבלעת עיר, ובפשטות זה גם בלי מחיצות, (ונת' במקו"א), האם גם הם יוכלו לטלטל את הדיכרי בכל העיר, (ומש"כ הראב"י"ה "לבאים למברכתא שמברכתא בתוך תחומם", היינו דכלתה מידתם בחציה ולא בסופה, וכדמשמע מהמשך דבריו שהביא את ד' רב אידו).

עוד ילה"ס אליבא דהראב"י"ה האם דין זה הוא גם לחומרא, והיינו אדם או כלי שיש לו שביתה בעיר (בלי מחיצות) ומודדין לו מחוצה לה אלפיים אמה, דלכאו' העיר היא כד"א רק 'לדידהו', וא"כ כשיבאו לעיר מי שלא שבת בה (ואולי אפי' לא היתה מובלעת בתחומו), אז הוא יצטרך למנות לאדם ולכלים ד"א ממקומן ממש, ואינו יכול להסתמך על מה שכל העיר 'לדידהו' כד"א. ואולי י"ל דאם כלפי הדבר שאותו בה להוציא אז כל העיר כד"א סגי בהכי כלפי כולם, ורק בהנהו דיכרי דלגביהם עצמם אין העיר כד"א כשאין לה מחיצות, מ"מ להשוכתים במברכתא הויא כולה כד"א ואפי' לענין טלטול הדיכרי שלא שבתו בה אלא באו אליה מחוץ לתחום. ואולי י"ל פ' בכלל את ד' הראב"י"ה דאין כוונתו דבני מברכתא מותרים ובני מחוזא אסורים, אלא דלעולם מברכתא לא היתה מוקפת, וכדי שיהיה לכלים היתר של דיר וסוהר בכל העיר, דבר זה תלוי הוא למי נמכרו, דאמנם חפצי נכרי קונים שביתה ואין הזוכה יכול להקנות להם כעת תחום אחר, אבל את ההיתר של דיר וסוהר זה אפשר לקנות גם כעת, ורק אם ימכרו הדיכרי לבני מברכתא אז יהיה מותר לכולם (ואפי' לבני מחוזא) לטלטל בכל מברכתא.

אמות", אלא דאולי כוונתו רק בהל' הברירה דאמדי' דעתו לזה), ולכאור' זהו הנידון האם שיעור מקום של ד"א אליבא דר"י יכול להיכרך באופן שאין הוא עומד בתחילתן ממש.

והנה הבעה"מ כ' "לענין ד' אמות של שביעה נקטינן כרבנן ומשחי להו ח' על ח' ונראה בעיני ה"ה לכל ד' אמות שקונות לו לאדם בכ"מ כולן ח' על ח' הן והוא באמצעין", ומבו' א"כ דאמנם אע"ג דשיעור מקומו של אדם הוא ד"א, מ"מ אי"ז תרתי דסתרי שיהיה לו שיעור מקום זה לכל צד, בין לענין תחומין ובין לענין קנין מציאה. והגר"ז בסי' עט כ' עוד "היתה צואת אדם מאחריו אפילו אין לה ריח צריך להרחיק ממנה ד' אמות שנאמר והיה מחניף קדוש ומחנהו של אדם דהיינו חנייתו היינו ד' אמות לכל רוח (שהו מקומו של אדם כשישכוב ויפשוט ידיו ורגליו כמ"ש סי' שמט)". ואמנם הראב"ד הק' עליו (כנ"ל) למה לקמן נ, ב ע"מ שיהיה מקצת ביתו ניכר בעי' שלא יהיה באילן ח' אמות, והא באילן ט"ו אמות נמי מקצת ביתו של ח' אמות ניכר. ונת' ליישב דאם קונה שביעתו תחת האילן ואינו עומד שם ממש ודאי אינו קונה כי אם ד' אמות, כי גם למ"ד חע"ח יסוד הדין הוא דמקומו הוא ד"א, אלא דכשעומד שם ממש יש לו מקום זה לכל רוח.

וואמר רבא מחלוקת להלך אבל לטלטל דברי הכל ארבע אמות אין טפי לא. לכאור' מבו' כאן דין פשוט, דאמנם מקומו של אדם הוא ד"א לכל רוח, אבל מ"מ איסור העברה ד"א ברה"ר אינו משתנה מחמת זה, ובכל אופן אסור להעביר את החפץ ד"א ברה"ר ואפי' שהכל הוא בתוך מקומו של האדם לענין שביעה של תחומין. והריטב"א הוסיף דאיירי הכא בכרמלית, וסד"א דרבנן יקלו בזה. אמנם הראש' הביאו מהראב"ד דגם אליבא דאמת יש בזה צד קולא, דבכל מקום שביעתו מותר לו לטלטל, אע"ג דבעלמא אסרי' לטלטל והעברה של יותר מד"א אפי' עם הנחה באמצע.

והנה ש' הראב"ד מבו' בכמה מקומות דס"ל דאסור להעביר ברה"ר אפי' פחות מד"א, ולא רק במעביר פחות פחות מד"א וכו', אלא גם אם בסופו לא העביר אלא ג' אמות, (וצ"ע מה השיעור בזה האם כמלא נימא). ועכ"פ לפי דבריו הרי אין בנמצא איסור נוסף להעביר ד"א עם הנחה באמצע, אלא כל האיסור הוא בכעין 'חצי שיעור' מהעברת ד"א גם אם בסוף לא ישלים שיעור שלם, וע"ז קאמר הכא דבכל מקום שביעתו, (ואפי' ח' אמות למ"ד הכי), מותר לו לטלטל ולא נאמר הך איסורא דרבנן של פחות מד"א. דהנה בפ"ב כ' הראב"ד בהשג' בהי"ז "מפני שכל אחד מהן לא טלטל אלא בארבע אמות שלו. א"א כל זה לא התירו אלא במקום הדחק", ובהי"ט כ' "אם היה בין שני המקומות עד ד' אמות הרי זה מותר. א"א כל זה במקום הדחק", ואף השג' הראב"ד בהט"ו שם לכאור' היא גם מטעם זה, ויבר' להלן.

וכ"כ הראש' בשבת ח, ב משמיה, ז"ל הרשב"א שם "והראב"ד ז"ל כתב דלכתחלה אסור לטלטל ברה"ר פחות מארבע אמות, דבין ארבע אמות לפחות מארבע אמות טעו אינשי וגזרינן דלמא אתי לאתויי ארבע אמות כפשטה דההיא דפרק מי שהחשיך, ולא התירו לעולם אלא במקום הדחק כגון בא בדרך וכיסו עמו, אי נמי במוצא תפלין, אי נמי מי שיצא חוץ לתחום בין לאונסו בין לרצונו, ואי נמי אם יש לו שם מקום קביעות כגון ששבת שם והיינו הא דעירוב שנתנו בכור, וההיא דעומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר שבמס' עירובין, פירשה שם הראב"ד ז"ל במטלטל למעלה מעשרה מעשרה תרתי לפטורה דהוא פחות מארבע אמות ומטלטלו למעלה מעשרה שהוא מקום פטור". (וביאור ענין 'תרתי לפטורה', יתכן דכיון דהוי 'חידוש' לחייב מדאו' את המעביר למעלה מ"ט, אז רבנן לא גזרו ע"ז בפחות מד"א, וכעין מש"כ הפמ"ג במשב"ז ר"ס שמו דלא גזרו 'מושיט' בכרמלית משום דחידוש הוא. ובנו"א י"ל דהנה נת' בשבת מד' המאירי דב' מיני העברת ד"א ברה"ר איכא, חדא כשעוקר ומניח ברה"י אלא שמעביר דרך רה"ר, ועוד אם עוקר ומניח ברה"ר אבל ההעברה היא דרך כרמלית וכן דרך למעלה מ"ט, ונת' באורך, וא"כ י"ל דהא דס"ל להראב"ד דפחות מד"א הוי איסור דרבנן, זה רק כשהעברה היא דרך רה"ר עצמו, ואז גם העברה ב' אמות נאסרה מדרבנן, אבל בהעברה דרך למעלה מ"ט שהוא מקו"פ, אין האיסור

לתחום זה, אכן הרשב"א הביא פי' אחר, ז"ל "הראב"ד ז"ל פי' מפני שהם עמוקים יותר מעשר ולא קנו שביעה למעלה מעשרה דעומדין באויר ניהו ולא אמרו מים על גבי מים היינו הנחתן אלא לענין עקירה והנחה אבל לתחומין לא". ומצינו בד' הרמב"ן לעיל מג, א כע"ז בשם הראב"ד, ז"ל "ועוד דתניא לקמן בברייתא חרם שבין שני תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל להפסיקו ומדלא מפלגינן בה בין שהמים עמוקים עשרה לשאין עמוקים עשרה ש"מ דאפי' עמוקים עשרה אית בהו משום תחומין אלמא יש תחומין למעלה מעשרה", ומד' הראב"ד המובאים ברשב"א נראה שדוקא בעמוקים י"ט הקילו במים בדין תחומין. (והרמב"ן שם השיג ע"ז דודאי מים ע"ג מים היינו הנחתן ואי"ז תלוי בדין תחומין למעלה מ"ט. גם הק' "ועוד אפי' עמוקים במשקע דליו בהם צריך מחיצה", אכן הריטב"א כאן כ' "פירש הראב"ד ז"ל משום דסתם חרם עמוק עשרה והמים שלמעלה אינם בני שביעה שלא אמרו מים ע"ג מים זו היא הנחתן אלא לענין עקירה והנחה אבל לא לגבי תחומין ולפיכך הקלו לשאוב אפילו בשוקע דלי למטה מעשרה").

ד"א של הילוך וטלטול

אמר רבא שמונה על שמונה איכא בינייהו. התוס' לקמן ס, ב נקטו בפשיטות דלשי' זו דד"א של יוצא חוץ לתחום היינו ח' אמות, אז כן ה"ה בכל שובת שמוודין לו אלפיים, דיש לו אלפיים וארבע לכל רוח, כי מקום שביעתו גופא הוא ח' אמות. אכן בתורא"ש ותור"פ שם הביאו ש' הר"ר אלחנן, דדין ח' אמות הוא רק למי שאין לו אלפיים, אבל מי שיש לו תחום יש לו רק ד"א נוספים על התחום. וכ"כ המאירי לקמן מט, ב ליישב הא דבעי' אילן ז' אמות ע"מ שיהיה מקצת ביתו ניכר, ולכאור' סגי באילן טו אמה כי מקום השביעה הוא ח' אמות, (וכקו' ה'כתוב שם' הכא על הבעה"מ), אלא דע"כ דלא נאמרו ח' אמות אלא להיוצא חוץ לתחום. (אכן לעיל מה, א המאירי האריך בדין נגלגל חוץ לתחום האמור לעיל בפ"ג, דאף זה תלוי בפלוג' אם יש לעירוב ח' אמות או רק ד"א, וצ"ע. ואולי לעולם גם מי שיש לו תחום יש לו חע"ח אמות, אלא דהאלפיים והח' אמות יכולים להימדד על אותם אמות, אבל העירוב שיצא ד' אמות ודאי יש לו חע"ח סביבו מחוץ אלפיים. אמנם אם הגדר הוא דלעולם מקום הוא ד"א אלא שלוקח כן להתרחק לב' צדדים, דל"ח התרחקות ממקומו כיון דהוי שיעור מקום, וכדלהלן, אז ק' לומר דכן יהיה בעירוב. אמנם לכאור' אם שייך בזה הבלעת תחומין ע"כ דסופו של דבר הוא דהוי נמי בגדר תחומו ומקומו, ודוק). ולכאור' ביאור הדבר הוא דלעולם שיעור מקומו של אדם הוא ד"א, וכשקונה שביעה ודאי קונה רק ד"א, אלא דהעומד במקום דאין לו תחום התירו לו ללכת שיעור מקום לכל צד וממילא יש לו ח' אמות.

אמנם מצינו בתורא"ש ותור"פ ש' לתרץ קו' התוס' שם, דעיר המובלעת במדידת התחום, אז הא דאמרי' דהיא עולה כד"א זה רק אליבא דר"א או ר"י דהשיעור הוא ד"א, אבל לרבנן דיש לו ד"א לכל רוח, אף העיר עולה לו כח' אמות. ומבו' א"כ דח' אמות זהו שיעור המקום. ובפרט מבו' כן בד' המאירי בחי' לעיל אמתני' ש' דהנך ח' אמות אי"ז בהכרח שהוא באמצעין אלא יכול לבוררן לכל צד שירצה וכן ו' למזרח וב' למערב וכד'. ואולי יל"פ גם לפ"ז דמ"מ תחילת הדין הוא דשיעור מקום הוי ד"א, אלא דמכיון דיכול לקחתם לב' הצדדים א"כ גם יכול לקבוע את שביעתו כביכול ב' אמות מרגליו לצד מזרח, וממילא יהיה לו ו' למזרח וב' למערב, וכמו כן בעיר דנים אותו כאילו עמד באמצעיתה, ולכן היא נמדדת כח' אמות מתוך האלפיים. והנה רש"י כאן כ' דלרב יהודה אפשר לברור ג"כ ב' אמות לכל צד, (ולכאור' פי' כן הא דקאמר במתני' דמודה ר"י שאם בירר וכו', ולמאן מודה, וע"כ דמודה לר"א דהוא באמצעין אם כך בירר לו), אכן בלש' הר"י מלוניל במתני' יותר נוטה דחייב לברור ד"א לצד אחד בלבד, (שכ' "ורבי יהודה ס"ל כר"א דאין לו אלא ארבע אמות ואותן ארבע אמות כולן לרוח אחת היבנין להו ופליג עלייהו דרבנן דדוקא לרוח אחת ולא לכל צדדיו כרבנן דאמרי שמונה על שמונה ובברירתו הדבר תלוי שיקחם לאיזה רוח שירצה אבל כיון שברר אותם לצד מזרח והחזיק ללכת אמה אחת מאותן ארבע אמות שוב אין מניחין אותו לילך לצד מערב אפילו שלש

והראב"ד בהט"ו השיג "מותר לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ארבע אמות. א"א והוא שיהא לשם מקום קביעות כגון ששבת שם או שיצא חוץ לתחום בין לאנסו בין לרצונו, וביאור דבריו תליא בהנ"ל, דאם כוונת הר"מ לחומרא לאסור הוצאה מן המרובע אל חוצה לו, בזה הראב"ד בא להקל דלא בכל מרובע שעומד בצידו כן ה"ה אלא רק בקונה שם שביתת תחומין, ואם הר"מ בא להקל דבמרובע יש להתיר אלכסון לגמרי, וכן למדוד באמה ידידה, בזה הראב"ד השיג לחומרא דאין להקל כן אלא בד"א של שביתת תחומין. ומד' הרשב"א בשבת הנ"ל בשם הראב"ד נראה עוד, דכיון דס"ל להראב"ד דלעולם אסרי' גם בפחות מד"א, א"כ זוהי כוונתו כאן דמ"מ מקילי' בד"א שהוא שובת בהן, להתיר לטלטל פחות מד"א לכתח"י. וע"ע בחזו"א סי' קיב סק"א מה שהאריך בכ"ז.

והפוס' דנו בזה האם הא דמשערי' באמה ידידה זה מתיר גם באיסור דאו' של העברת ד"א, ע"י בנו"כ סי' שמט (ביהגר"א פמ"ג ושעה"צ) ועוד, ועכ"פ י"ל דמה"ט נטה הר"ח לפי' אחר בדינא דרבא, דהנה בפיר"ח כ' "אמר רבה מחלוקת להלך פי' אפילו ריב"ג לא התיר לו אלא להלך אלפים אמה. אבל לטלטל דברי הכל ד' אמות אין טפי לא", והדברים צ"ע מאי ס"ד לומר דמותר לטלטל אלפיים אמה, (וק' לפרש את דבריו על תחומי כלים), וצ"ע. אמנם מה דנטה הר"ח מהפי' הפשוט דאזיל על דינא דחע"ח אמות, הנה נת' במקור"א דזה לשי' שכי' להלך מט, ב' דמקום שביתתו הן הד' האמות המקום שמותר לו לטלטל, וא"כ פשיט"ל דמ"ד חע"ח אמות לענין הילוך ס"ל הכי גם לענין טלטול. אמנם עפ"ד הר"מ הנ"ל י"ל עוד, דכיון ד'המרובע' הוא מתיר לטלטל בתוכו אלכסון, וכן לפי אמה ידידה, א"כ פשיט"ל דלא יהיה בזה חילוק בין דע"ד לדידן ובין חע"ח למאן דס"ל הכי. (אמנם היה מקום לדון בזה חילוק ע"פ המבואר לעיל, דלעולם עיקר השיעור הוא ד' אמות, אלא דמ"ד חע"ח ס"ל דיש לו שיעור כזה לכל צד, אבל המרובע של חע"ח אינו כמקומו כ"כ להתיר לו איסור העברה).

עוד נראה דהר"ח אינו מפרש כשא"ר, גם משום דקודם לזה הוא ג"כ מפרש באופ"א, וכמו שהביאו בתוס' דלפיר"ח הקו' היא חכמים היינו ת"ק, וע"ז מתרצי' חע"ח איכא בינייהו, וא"כ עד השתא לא איירי בשי' ר"י ור"א וכו', אלא בחילוק שבין חכמים דמתני' לת"ק דר"פ, וק' לומר ע"ז מחלוקת להלך וכו' דהרי לא נחלקו ע"ז במסויים, ולפיכך מסתבר לפרש דאזיל אפלוג' ריב"ג ורבנן. ולפ"ז הרי לרבנן דריב"ג השיעור הוא חע"ח, וע"ז קאמר דרק להלך ס"ל לריב"ג אלפיים, ואילו לטלטל מודה לשיעורא דחע"ח, הרי להדיא דיש היתר לטלטל במרובע של חע"ח. (עוד מבואר לפ"ז דאף לריב"ג דס"ל דיש לישן אלפיים, מ"מ יש לו גם ד' אמות דהיינו חע"ח, דבזה מותר גם לטלטל, וזה לא כמש"כ המ"מ בדעת הר"מ בפכ"ז ה"ד וכדנת' מהמהרש"ם בסי' ט, דלריב"ג אין לישן ד"א אלא רק אלפיים).

והני ד"א היכא כתיבא כדתניא שבו איש תחתיו וכחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר"מ רבי יהודה אומר גופו ג' אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו וכו'. רש"י לקמן נא, א פי' האי קראה גבי היוצא חוץ לתחום, וכ"ה בטור סי' שצו "תניא שבו איש תחתיו מכאן שכל אדם יש לו ד"א בכ"מ אפילו יצא חוץ לתחום שהרי משה אמר כן לאותן שיצאו חוץ לתחום ללקוט", אמנם הר"מ הנ"ל הביא ססוק זה לגבי העברת וטלטול חפץ ד"א, וכמש"נ בב' אופנים, או לענין איסור הוצאה מן המרובע החוצה (ואפי' אמה אחת), או לענין להתיר העברת אלכסון של ד"א בהאי מרובע, ולמדוד הד"א בכ"ה ג באמה ידידה.

ואף הרשב"א בעבוה"ק כ"כ, ז"ל בשער ג' "ארבעה אמות שאמרו לענין שבת אין מודדין לכל באמה של קודש שהיא בת ו"ט, אלא למי שהוא כנוס באבריו ואין אמתו גדולה כאמה של קודש. אבל שאר כל אדם מודדין לפי מה שהוא אדם, ואפילו גבוה קומה כעוג מלך הבשן מודדין לו באמתו שכן למדו מפי הקבלה, כי מה שכתוב בתורה שבו איש תחתיו פירושו תחתיו, כדי ליטול חפץ ממראשותיו ויתן תחת מרגלותיו, ושיערו חכמים שזהו ד"א כאמתו

אלא מצד העקירה וההנחה ברה"ר בריחוק של ד"א 'שיעור רשות' ואין לאסור כלל בפחות מזה. (ודו"ק).

אמנם הראש' שהביאו כאן את ד' הראב"ד (והרשב"א דכ"כ מתחילה מדנפשיה והוסף אח"כ דכ"כ הראב"ד), הרי לא ס"ל כחידושו הנ"ל דפחות מד"א אסור, וס"ל דרק 'פחות פחות' מד"א אסור, ואעפ"כ הסכימו לחידושו כאן דבכל מקום שביתתו ליכא איסורא אע"ג דמעביר יותר מד"א, כיון דעכ"פ עביד הנחה באמצע. וצ"ע מהיכא פשיט"ל להתיר איסור דרבנן של פחות מד"א (או להראש' בפחות פחות מד"א), משום דהוי מקום שביתתו לענין תחומין. ואולי ית' קצת ע"פ שי' הר"מ דלהלן.

ז"ל הר"מ בפ"ב מהל' שבת הט"ו "מותר לאדם לטלטל ברה"ר בתוך ד"א על ד"א שהוא עומד בצדן, ויש לו לטלטל בכל המרובע הזה, ובאמה שלו מודדין, ואם היה ננס באבריו נותנין לו ד"א כבינוניות של כל אדם, ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו שלא יטלטל חוץ למרובע זה אלא במרובע זה שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו בו בלבד יש לו לטלטל", ואח"כ בהט"ז והי"ז הביא מתחילה דינא דמתני' בשניים הסמוכים זל"ז ומקצת אמותיו וכו' וכן את ההיתר שכ"א מהם יוליך פחות מד"א ויתן לחבירו, ובהי"ח כ' "הואיל ויש לו לאדם לטלטל בכל המרובע שהוא ד"א על ד"א נמצא מטלטל באורך אלכסונו של מרובע זה ה' אמות וג' חומשי אמה, לפיכך אין המעביר או הזורק ברה"ר חייב עד שיעביר חוץ לה' אמות וג' חומשי אמה, וכל מקום שאמרנו מתחלת ד' לסוף ד' או המעביר ד"א חייב הוא מתחלת האלכסון של ד"א עד סופו ואם העביר פחות מזה פטור", וכייל לה בהי"ט שם דעד ד"א מותר, מד"א עד ה' עם ג' חומשים פטור אבל אסור, ויותר מזה חייב.

והנה בד' הר"מ בהט"ז והי"ז הרי מבואר דמלבד האיסור להעביר חפץ ד"א, יש גם איסור (דאו' או דרבנן) להוציא חפץ מהמרובע שעומד בו האדם אל חוצה לו, וזה כעין ד' רש"י במתני' (ע"י מהרש"ל ומהרש"א, ומש"נ שם), והיינו דמקומו של אדם ד"א הוא גם לחומרא דהוצאה משהו ממנו הוי כהוצאה מרשות לרשות. (ואמנם רש"י לעיל לג, א כ' "ואע"ג דמשוינן להו ניהליה רה"י לגבי קניית עירוב להקל, לאו רה"י גמורה היא, שלא יוכל להביא מחוצה להן לתוכן, דהא לאו מחיצה איכא ולא חילוק רשות איכא, ומאן קא משוי להו בית עירוב הוא דמשוי ליה, וכי איכוון לבית דהיתרא איכוון ולא לשווייה בית דאיסורא", צ"ל דרק בגוונא שהוא עומד שם אז יש למרובע שם של רשות בפנ"ע, אבל בעירוב' לא חשיב כ"כ כמקום בפנ"ע, דלשווייה בית דאיסורא לא איכוון. ובלא"ה נראה דלהך דמפרשים דאהני ד"א של מקום שביתתו להתיר העברה לעוג' כפי שיעור אמותיו, ואולי אפי' בדאו', נראה ד'עירוב' לא סגי לזה אלא רק בעומד ממש).

וא"כ היה מקום לפרש דגם ד' הר"מ בהט"ו הם נסובים לענין האיסור הזה, דהא ודאי דכלפי עיקר איסור העברה אין מודדין באמה שלו, ואי"צ להיות עומד בצידן כדי להתיר, והנידון הוא רק כלפי איסור ההוצאה מן המרובע, (הנלמד מ'שבו איש תחתיו), דהוא תלוי באמה ידידה וכו', ובו מותר לכתח"י עד תוספת האלכסון. אבל מד' הר"מ בהי"ח אין נראה כן, דהרי למד מהיתר הטלטול בכל המרובע הזה, דמדאו' ליכא איסור כלל בד"א בלאו אלכסון, ואזיל גבי עיקר איסור ההעברה, ואי נימא דבהט"ו לא איירי כלפי טלטול ד"א אלא רק באמה אחת של הוצאה מן המרובע, אז אין מזה כלל מקור להיתרא דשיעור אלכסון מה"ת. (גם הדבר סתום בהט"ו דמפרש היתר לאיסור שעדיין לא נת'). ויותר נראה דבהט"ו איירי כלפי עיקר איסור העברה, וס"ל דהמרובע הזה דהוי מקומו הרי זה מתיר על ב' דברים, חדא על האלכסון, דמעיקר הדין יש בזה איסור דרבנן, ואילו במרובע זה מותר, ועוד דנמדד באמה שלו, (ודנו הפוס' האם זה מתיר גם בדאו', או רק עם הנחה באמצע, ולהתיר איסורא דפחות פחות מד"א), ומינה יליף בהי"ח דמדאו' הכל מותר, (וצ"ע למה לא הביא את המקור הפשוט מהא דמרב' פיאות לכל שובתי שבת), ולפיכך רבנן הקלו בהאי מרובע, וגזרו בעלמא.

עוד יל"ע בכליו של עוג, האם מדין כרגלי הבעלים גם להם יש ד"א לפי אמה ידידה. ואי נימא דכליו נמדדים בפנ"ע, אכתי צ"ע עוג מה תהא עליו דהרי לא יוכל לשכב כך מצד בגדיו, ואולי בגדיו שאני. עוד יל"ע בהאי דינא דלקמן נא, א דאם אינו מכיר אילן וגדר מוסר שביתתו למכיר, וביאר בגאון"י דהוי שביתה משותפת לשניהם, ומה הדין כשיש חילוק באמותיהם, האם זה יכול להיחשב כשביתה משותפת.

כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו. וכ' בפיר"ח ושתים החיצונות אסורות זו עם זו. אקשינן עלה אמאי כיון דעריבה לה חדא מן החיצונות בהדי אמצעית הויא לה כאלו הכא דרא לשתיא בהדי אמצעית ופריק רב יהודה כגון שנתנה האמצעית עירוב בזו ובזו דלא מכרעא היכא היא דיירה". (והנה הריטב"א כ' דאנן אקשינן אמאי תנן דשתים החיצונות אסורות זו עם זו דהא מסתמא כיון שעירבו כולם עם האמצעית באמצעית הניחו עירובן, שכן דרך מערבי חצרות דעלמא", ולפיר"ח ודאי כן הוא דהוי אוקי למימר דלא מכרעא וכו' ונתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו). וכבר נת' במקור"א (בענין ע"ח וע"ת בשבת אחת) דהר"ח נקט דישנה איזה סתירה בעשיית ב' עירובי חצירות, ואעפ"כ מהני כיון דלא מכרעא היכא היא דיירה. ומלשונו בביאור קו' הגמ' אולי נראה דגרס כפי מה שמחק רש"י, דהקו' היא מכוח שליחות, וא"כ לפ"ז בת"י הגמ' יש כאן הדגשה דלא מכרעא היכא היא דיירה, וממילא אף דמהני ב' העירובין למרות שהם קצת סתרי אהדדי, אבל מ"מ ל"ש שע"י העירוב הא' ייעשה כאן שליחות לעירוב הנוסף, דזה ודאי תרתי דסתרי בדבר אחד. ואפ"ל עוד דהרי הכא אליבא דר' יהודה קיימי', דלא ס"ל כד' רב ששת דאמר דל"א דיריין להחמיר וכדפי' רש"י ד"הא לא דיירי ממש בגוה", אלא אליביה הוי דיריין גם להחמיר וכדכ' התוס', (ובע"ב קאמר רב יהודה עוד דאין שתי רשויות משתמשות באחת, ולפירש"י שם היינו דבאמת עירוב אחד סותר את השני, ע"ש הטעם), וא"כ יותר יש סתירה בין ב' העירובין, ובע"י למימר דלא מכרעא וכו'. אמנם בד' הגמ' בע"ב גם הר"ח גרס דהקו' היא מצד שליחות, וא"כ מבו' דלמרות דלא מכרעא וכו' שייך לומר שליחות.

מח, ב

שני בתים ושני כלים

כגון שנתנוהו בשני בתים כמאן כב"ש וכו' עד כאן לא קאמרי ב"ה התם אלא בשני כלים בבית אחד אבל בשני בתים לא. ופי' הריטב"א ק"ס דסתמא קתני דכל שני כלים כשני בתים אי נמי דבשני כלים היינו בשני בתים דמסתמא אלו הניחוהו בבית אחד לא היו מניחין אותו בשני כלים". והנה החזו"א סי' פה סק"ט הק' צ"ע דהא פלוגתת ב"ש וב"ה הוא במעשה העירוב אי מקרי עירוב בב' כלים אבל הכא בב' בתים הרי חסר עיקר העירוב דעינו משום דירה שידורו כלם בבית אחד וכל שאר הבתים יהיו טפלין לזה, אבל כשנתנין בב' בתים הרי הן חלוקין דיריין ואוסרין זה על זה וכו' ואף אם נפרש דזהו דמשני הכא ע"כ לא קאמרי ב"ה כו' מ"מ קשה דקארי לה מאי קארי לה, ועוד דמשמע דלב"ה בב' בתים הוא חסרון במעשה העירוב כמו ב' כלים לב"ש", ולהריטב"א אולי ניחא קצת דמ"מ היה נראה דבהא גופא פליגי ב"ש וב"ה.

והנה להמסק' כ' הריטב"א באמת "עד כאן לא שרו ב"ה אלא בבית אחד אבל בשני בתים מודו דלא הוי עירוב", ואפשר לפרש דזה גופא הטעם דודאי ל"ש עירוב א' בב' בתים, וכמש"כ הריטב"א לעיל מינה "דשתי החיצונות אסורות זו עם זו כגון שנתנוהו בשני בתים דהשתא אין לשתי החיצונות דירור אחד". אבל בפיר"ח כ' "עד כאן לא אמרי ב"ה דהוי עירוב אלא בב' כלים בבית אחת דבית אחת מצרפן אבל בב' בתים דברי הכל אינו עירוב", הרי דבית אחד נצרף רק כדי לצרף את ב' הכלים, אבל בלא"ה נשאר כקבו' דמהני עירוב בב' בתים, וצ"ע. (ונפק"מ לחומרא בפיר"ח, להסוב' דמהני להניח שיתוף בבית, דאם הא דבעי' בית אחד הוא משום קו' החזו"א הנ"ל, א"כ זה ל"ש בשיתוף, אבל אם בעי' בית א' כדי לצרף את ב' הכלים, ה"ה בשיתוף. ויל"ע בזה היטב בהג' הב"ח על התוס' להלן עא, א). ואולי י"ל דהמכוון הוא לשני בתים השייכים לאדם א', ובזה ל"ק קו'

של כאו"א. והיכן נותנין אותו לו, לפניו או לכל צד שירצה או שתיים לפניו ושנים לאחריו והוא לאמצען. יש מי שהורה דבין לטלטל בין להלך נותנין אותו לו לכל רוח שירצה, ואם בירר אינו יכול לחזור. ויש מי שהורה דלהלך נותנין לו לכל רוח ורוח ונמצא שיש לו שמונה על שמונה והוא באמצען, ולזה דעתי נוטה, אבל לטלטל אין לו אלא ארבע אמות בלבד. והורה אחד מגדולי המורים שלא אסרו לטלטל ביתר מד' אלא במטלטל בבת אחת שלא יטול מתחילת שמונה ויתן בבת אחת בסוף שמונה, אבל מאחר שכל שמונה אלו מקומו הן נוטל מלפניו ונותן בסוף ארבע, וכן חוזר ונוטל ונותן לאחריו בסוף ארבע".

והנה המ"מ כ' דדין זה אליבא דר"י שהוא בורר ד"א לכל רוח שירצה שייך ג"כ לענין הוצאה ולא רק לענין תחומין, והמרכה"מ ואור גדול תמהו בזה, אבן בד' הרשב"א הנ"ל מפר' כן. ובד' הר"מ מפר' דגם הקולא של אמה ידידה היא גם לענין הוצאה, וכש"נ, אבל בתורי"ד כ' "לעולם באמה ידיד' נ"ל דוקא להלך אבל לטלטל באמה של קודש שהמעביר ד' אמות ברה"ר דהילכתא גמירי לה שיעור שוה יש לכל אדם בין לננס בין לענק כשהמקום חפץ הוא מודד ד"א לכל צד", וע"ע בר"ש ורא"ש בכלים פי"ז מ"ט. ובפס' הרי"ד הוסיף עוד לבאר, ז"ל "אבל לטלטל אל יטלטל אלא בד' אמות, שלא יטול מתחילת שמונה ויניחנו לסוף שמונה, דלגבי טילטול חפץ בתר חפצא אזלינן ולא בתר גברא, שאסור לטלטל חפץ ממקום הנחתו מתחילת ארבע לסוף ארבע, שהמעביר ד' אמות ברה"ר היא מלאכה גמורה". וע"ע בכת"ס ריש שבת.

והנה ד"א היכא כתיבא כדתניא שבו איש תחתיו וכו'. כ' האו"ז בסי' קנב "ואע"ג דילפינן הני ארבע אמות מקראי אינם כ"א דרבנן וקראי אסמכתא ניהו א"נ ר"מ ור"י לטעמייהו דסברי תחומין דאורייתא לעיל בפ' בכל מערבין גבי ה"ז חמר גמל אבל אנן קי"ל תחומין דרבנן כדפרי' לעיל", וכבר נת' לעיל בפ"ג דהראש' נס' בדעת ר"י אי ס"ל תחומין דאו', ועכ"פ כן נקט האו"ז. ומבו' בדבריו דלמ"ד תחומין דאו' ה"ה דהיוצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד"א גם איסור זה הוא מדאו', ול"א דרך היציאה מהתחום עצמו אסורה, ואח"כ כבר אין איסור נוסף. וכן מבו' בד' האו"ז סי' קמב שהוכיח דקי"ל תחומין דרבנן מהא דמתירי' יציאה מהד"א למי שהוצרך לנקביו, הרי דלדידיה יש איסור דאו' גם ביציאה מהד"א אחרי שיצא כבר מן התחום. (ולהאי שי' דר"י נמי ס"ל תחומין דאו', ולמ"ד דה"ה דתחומי כלים הוו כתחומי אדם להיאסר מדאו', א"ש לישנא דמתני' בביצה לו, א' רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש", והיינו דפוטר ממלקות אלא ד'אל יצא').

ארבע אמות שאמרו באמה ידידה יהבינן ליה או באמה של קדש יהבינן ליה אם אמר לך אמות של קדש יהבינן ליה עוג מלך הבשן מה תהא עליו וכו' לעולם באמה ידידה יהבינן ליה ודקא קשיא לך מ"ט לא קתני גבי יש שאמרו דלא פסיקא ליה משום דאיכא ננס באבריו. ופירש"י "ננס באבריו - שגופו בינוני ואמתו קצרה ולא סגי ליה באמה ידידה ובעי למיתב ליה באמה של קדש", וכ"כ הריטב"א. אכן הרשב"א כ' "ומסתברא דעוג וננס באבריו באמה בינונית הראויה לדכוותיה יהבינן ליה דאי לא היכי יתיב, ולא דמיא למלא חפניו קטורת דאפי' עוג וננס באבריו די במלא חפניו, משום דהתם אפשר, דלא נתנה התורה קצבה אחרת בקטורת ולא בקומץ המנחה אלא כך", וכ"ה בר"ן. (וצ"ע דבעבוה"ק כ' "ארבעה אמות שאמרו לענין שבת אין מודדין לכל באמה של קודש שהיא בת ו"ט, אלא למי שהוא כנוס באבריו ואין אמתו גדולה כאמה של קודש"). ולכאו' הנידון בזה הוא האם בעי' שיעור', ולכן אם א"א באמה ידידה כי הוא ננס באבריו אז הרי' לאמה של מקדש, (ואפי' עוג שהוא ננס באבריו, וצ"ע בננס בגופו ועוג באבריו), אבל לפי הרשב"א אין כאן דין שיעור והכל תלוי במקום שיוכל לשבת כראוי, ולא נימא ביה 'מה תהא עליו'. (ולכאו' זהו תי' הרשב"א 'דהתם אפשר' דהיינו דבמלא חפניו אין לומר 'מה תהא עליו', אבל צ"ע מה שהוסיף דלא נתנה התורה קצבה אחרת וכו'. וע"ע בתלמיד הרשב"א). וע"ע בשעה"צ סי' שמש סק"ד, ובחזו"א סי' לט סקט"ו.

דליאת, וסלקא שמעתא דאפילו בבית אחד בתרין מנין לא הוי עירוב אלא דמלא מנא ואייתר אבל פלגיה כרעותיה אפילו בחד ביתא לא". ובפסקי עירובין למהר"ם מרוטנבורק כ' על הבה"ג הנ"ל "אני תליתי הדבר בשגגה או בטעות סופר". ובהגה"מ פ"א כ' "ומ"ש בה"ג דבבית אחד שפיר דמי ליתא כדסלקא שמעתא התם". וע"ע בעצ"א סי' שסו סק"ט, ובהעמק שאלה ש' מט.

ובסי' פג סק"ח כ' החזו"א עוד "בה" שגבו עירובין ויש עמהן דיריין אחרים ונותנין עירובין בבית אחר ולא בבית שהניחו אותן ה' הראשונים מקרי עירוב, דה' הראשונים נחשבין כחבורה אחת, וב' העירובין קיימיין, וכמ"ש סק"ז, וכ"מ בלשון רש"י ע"ב ב' ד"ה אבל, ואם עירוב בא בבית אחד מהן כו', וצ"ע, שו"ר במ"ב סי' שעב סק"ו כ' בשם הפרישה דצריכין להניח ב' העירובין יחד, אבל מסוגיא דלעיל מ"ח ב' דאמר כשנתנוהו בב' בתים מבואר דכשר בב' בתים וכמ"ש לקמן סי' כ"א סק"ט עיי"ש, ודברי הפרישה נגד סוגיא ערוכה". אמנם הריטב"א להלן סו, ב' כ' "פרש"י ז"ל כן דרך כשמערבין שתי חצירות שלא לעשות שתיהן שיתוף אחר אלא שנותנת אחד מהם בחצר חבירתה אותו עירוב שעירבה היא לעצמה ע"כ, פי' והוא שמניחין שתיהן עירובין בבית אחד או אפילו בכלי אחד לפום מאי דאמרינן במכילתין לעיל (מ"ט א) ולקמן (ע"א א), ומבו' לכאו' דס"ל כהפרישה.

והנה אמנם הריטב"א הנ"ל כ' כהפרישה, אבל לקמן עב, ב' כ' "והא דאמרינן עירוב אחד לכלן לאו דוקא דהא מקום שמניחין בו עירוב אינו נותן פת, אלא לומר דבבית אחד הם נידונין כולם ואילו היו צריכין לתת בעירוב לא היה להם לתת אלא עירוב אחד", וצ"ע דאם בעי' כלי אחד ככה"ג, מה צריך להוסיף דבית שמניחין בו אי"צ ליתן פת, והא בלא"ה נמי הא הניחו כל העירובין בכלי אחד וזה הפי' הפשוט של מה שאמרו עירוב אחד לכולן. אלא דשם איירי כשאננם צריכים עירוב כיון דהטרקלין מחברין והוי כמי שעירבו, וא"כ ק' דכשעירבו ממש ודאי הווי נמי 'כמי שעירבו', ולמה שלא יועיל להניח את העירוב הזה בכלי אחר או בית אחר כמו שם שאין שום פת ראשונה. וכן ק' במשנ"ב הנ"ל (שציין החזו"א), שהביא בסתמא את ד' הפרישה, ואילו בביאור"ל שם כ' "ואין בני חצר השניה צריכים וכו' - דבית שמניחין בו עירוב או שיתוף אינם צריכים לתת פת לעירוב כמ"ש סי' שסו [תו"ש והגר"א]", וצ"ע כנ"ל דהא בלא"ה ב' העירובין מונחים בכלי אחד.

ונראה דאי"ז סתירה, דאמנם כשהעירוב מגיע לחצר השניה עליו לינתן בכלי שבו נתון העירוב שלהם, כיון דרק מכוח העירוב שבכלי הזה הם כמצורפים, ורק אז הוי כמי שהגיע לתוך עיקר רשותם המשותפת של בני החצר השניה, אבל אם החצר שמניחין בה גם היתה צריכה ליתן פת, א"כ היו צריכים לייחד שוב את הפת במעשה הנחה וכד' להיות עירוב יחד עם החצר הנוספת, וזה ל"ב כיון דחצר שמניחין וכו' אי"צ ליתן פת, אבל כשהטרקלין מצרפין ל"ב איזה כלי משותף לשני העירובין, אלא אדרבה ה"ה מצורפין בכל מקום בטרקלין גם בלא עירוב, והיכן שיניח את העירוב יהיה טוב והטרקלין עצמו ל"צ ליתן פת כדין בית שמניחין בו. ואולי נפק"מ דבאמת החצר שבה מניחין יכולה להיות בגדר מקפיד על עירובה כלפי החצר השניה, וצ"ע בזה. ועכ"פ לש' הטור שם נראה יותר כהחזו"א ולא כהפרישה, שהרי כ' "ונתנו באחד מבתי החצר השניה וכולם מותרין".

(אבל מש"כ שם החזו"א עוד בסי' פה סק"ט לומר כן גם בתוך חצר אחת, ד"נהי דה' שגבו עירובין ונתנו בבית אחד מהן, וה' דיריין הנותנים גבו עירובין ונתנו בבית אחד מהן אינו עירוב, אבל כשה' האחרונים נתנו עירובין באחד מהבתים של החמשה הראשונים שפיר הוי עירוב אע"ג דאין עירובין של האחרונים בבית שהניחו בו הראשונים עירובין וכמ"ש סי' י"ט וכן מוכח בסוגין דהא כשנתנו החיצונות עירובין באמצעות בב' בתים שרינן לאמצעות בשתיהן ואע"ג דאין עירוב של החיצונה באותו בית שהניחו בו אמצעות עירוב שלהן, כיון שהניחו בב' בתים ע"כ עירוב של אחת מהן הוא בבית חוץ מן הבית שהניחו בו עירובין, וטעמא דמלתא דכיון דעירבה אמצעות לעצמה היא לה חדא וכחבורה אחת וכשעירוב בא אצלן

החזו"א כיון דאין הדבר תלוי בבית אחד ממש אלא בבעלות אחת. ועכ"פ בחי' תלמיד הרשב"א כ' "נראה מדברי רבינו נ"ר שהוא סובר דרב יהודה אזיל לחומרא ורב ששת לקולא. ותמה על הרז"ה שפסק כרב יהודה משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב. ויראה לי כי הדין עם הרב כי רב יהודה מיקל הוא אפילו בשני בתים כל היכא שנתנו עירובין באמצעות רוב ששת פליגי עליה ואמר אפילו תימא שנתנו עירובין באמצעות כל היכא שנתנו בשני בתים לא, כי עד כאן לא שרו ב"ה אלא בשני כלים אבל בשני בתים לא. וכן מוכחת כל הסוגיא וכן הבנתו מדברי רש"י ז"ל כי רב יהודה מיקל הוא", והיינו דשי' ר"י כ"ה אליבא דאמת דמהני אליבא דב"ה גם בב' בתים.

ואמנם הרי התוס' הק' דאין שייך לומר כן, ז"ל "הא דלא מוקי לה רב יהודה כרב ששת לאו דקסבר דאפילו בשני בתים הוי עירוב לב"ה דהא אפילו כלים קאמר רב יהודה לקמן דחולק עירובו אינו עירוב", אבל עי' בשפ"א וחזו"א שדנו לדחות ראיית התוס'. (בשפ"א כ' "ואין ראייתם מכרעת כ"כ די"ל דחולק עירובו הוי טפי קפידא מבשני בתים דעירוב של חיצונה זו הניחה בבית הסמוך לה וכו' כן בשני", דאין זה קפידא כמו חולק בכוננה". ובחזו"א כ' "נראה דר"י ס"ל דאפי' בב' בתים הויא להו חדא כיון דעירובין בא לאמצעות וכן הוי ס"ד מעיקרא ור"ש הוא דחידש דאפי' כה"ג בב' בתים לא הוי עירוב, ולר"י אף חסרון דב' כלים לא הוי חסרון כיון דאפי' בב' בתים שפיר דמי"). והנה בתורא"ש כאן כ' ממש כד' התוס' דלר"י נמי ל"מ עירוב בב' כלים וכ"ש בב' בתים, (אלא דלא אמר כר"ש כיון דאמרי' לדידיה דיוורים להחמיר), ואילו לקמן עא, א כ' "ואפילו לרב יהודה דלעיל דקאמר אם נתנו עירובין באמצעות אפילו בשני בתים שרו כולהו הני מילי כשנתנוהו לשם עירוב", וכד' תלמיד הרשב"א הנ"ל, וצ"ע.

ובפי' חלון הביא הרי"ף לד' ב"ה וב"ש, וכ' "אמר רב יהודה אמר שמואל החולק את עירובו אין עירובו עירוב כמאן כב"ש דתניא חמשה שגבו את עירובין ונתנוהו בשני כלים ב"ש אומרים אין עירובין עירוב וכו' אומרים עירובין עירוב אימתי בזמן ששניהם בבית אחד אבל בשני בתים אינו עירוב אפי' תימא ב"ה ע"כ לא פליגי ב"ה אלא דמלייה למנא ואייתר אבל פלגי מפלג לא", ומשמע דיש לזה הוכחה מד' הברייתא עצמה דלא אמרו ב"ה אלא בזמן ששני הכלים בבית אחד וכו'. וכך נראה בלש' רש"י בסוג' שכ' "דהא גבי חמשה דחצר אחת תניא לעיל לבית הלל דבשני כלים הוא דהוי עירוב, אבל בשני בתים לא", ולפ"ז ודאי דלכו"ע ל"מ בב' בתים.

והנה בשו"ע סי' שעח כ' "החיצונות אסורות זו עם זו והאמצעות מותרת עם כל אחת מהן והן מותרות עמה וכו' שנתנו החיצונות עירובין באמצעות בשני בתים", וכ' המשנ"ב בסק"ד "ואפילו מלאוהו לכלי אחת ואייתר ונתנו אח"כ לכלי אחר דבכה"ג היה מהני אם היו נותנים אותו בבית אחד כמ"ש סימן שס"ו ס"ד אבל אם נתנו בשני בתים לא משתרי החיצונות זו בזו כיון דלא מיחברי אהדדי", והיינו דאף דקי"ל דבב' כלים ל"מ אכתי נפק"מ להא דבב' בתים ל"מ בגוונא דמלאוהו ואייתר, וא"כ אין קו' על תלמיד הרשב"א ועל התורא"ש לקמן מהא דר"י גופיה ס"ל דבב' כלים ל"מ ואיך יסבור דבב' בתים מהני, דהא נפק"מ באופן שאין חיסרון של ב' כלים כי מלאוהו ואייתר. (אבל עדיין מה שפי' כן שי' ר"י ק', דהרי אכתי יכול היה להעמיד מתני' באופן שיש חיסרון בב' כלים. וע"כ כהתוס' דלר"י אמרי' דיריין להחמיר).

והנה הבה"ג כ' "והיכא דפלגיה לעירוביה ואחתיה בתרין מאני לא הוי עירוב, דאמר רב יהודה אמר שמואל החולק את עירובו ונתנו בשני כלים אינו עירוב, מאי טעמא, עירוב שמיה דמערב ולא דמפלג. ודוקא בתרין בתי, אבל תרין מאני בחד ביתא שפיר דמי", ומלשונו יש לדקדק קצת דב' בתים הוי חיסרון אפי' באופן שמועיל ב' כלים כגון במלאוהו ואייתר. וכ"כ בהלכות פסוקות לר"י גאון, ז"ל "והיכא דפלגיה לעירובה ואחתיה בתרין מאני לא הוי עירוב דא' רב יהודה א' שמואל החולק את עירובו ונתנו בשני כלים אינו עירוב מאי טע' עירוב שמיה דמערב ולא דמפלג, ודוקא בתרין בתי אבל בתרי מאני בחד ביתא שפיר דמי". וכ"ה לישנא דס' והזהיר פ' ויקהל. אמנם הראב"ה בסי' שעח כ' על הבה"ג הנ"ל "ונראה לי

שוכר כמערב להחמיר. ולש' תוס' לד, א "אע"ג דבעלמא גזרינן בעירוב דמקלינן טפי לא הוה גזרינן יום טוב אטו שבת".

תוד"ה לרב יהודה דאמר. לרב ששת לא שייך למיפרך הכי דכיון שנתנו עירובין באמצעות ולא נתנו עירובין יחד אלא בשני בתים גלי אדעתיה דלא ניחא להו לחיצונות להשתתף ביחד. וקצ"ע דהרי זה היה כל הנידון מתחילה שהק' בגמ' דיהיו נעשים כולם כחדא ע"י העירוב, ותי' ר"ש דנתנו עירובין בב' בתים וגרע אפי' מב' כלים, ומה ליה"ק עוד לר"ש דכיון דעירבה אמצעות בהדי חיצונה הויה ליה חדא וכי הדרה וערבה בהדי אידך שליחותה עבדה, והרי כבר תי' דבב' בתים הו"ל כחולק עירובו ול"מ. ויתכן לומר דכשנבוא לדון מצד דשליחותה עבדה, פחות שייך בזה החיסרון של חולק עירובו, דילה"ס איך הדין במערב בדבר שאינו מועיל אלא לעצמו, כגון תרומה לכהן למאן דס"ל דישאל אינו מערב בתרומה, ועביד שליחותיהו דבני חצר דידהו שהם ישראלים, ונותן עירוב של תרומה בחצר השנית והוא והם כהנים, דאולי מהני ככה"ג ואין העירוב צריך להתייחס עבורם ממש, וא"כ מה שניתן העירוב בב' בתים אולי אין בזה כ"כ את החיסרון של חולק אם הנידון הוא מצד שליחותיהו, ולזה כ' התוס' דמ"מ ל"מ מדגלי אדעתיהו וכו'.

(ובחזו"א סי' צ סק"ג כ' "בחצר שבין ב' מבואות עסקינן כו' נראה דמיירי דכל החצרות שבמבוי פתוחות זו לזו ועירבו כלן יחד, א"נ באינן פתוחות זל"ז ושיתפו כלן במבוי חוץ מאותה החצר שבין ב' המבואות, ואותה החצר שבין ב' המבואות עירבו לעצמן, והלכך כשיש לאחד מבני המבוי שותפות עם אחד מבני החצר, א"צ לערב עוד, דאחד מבני המבוי הוא שליח לכלן כדין ה' שעירבו כשמוליכין עירובין למקום אחר אחד מוליך ע"י כלן כדאמר רבה לקמן עג, א, וכן אחד מבני החצר הוא שליח כדין עירוב בא אצלן, אבל אם לא עירבו כל בני המבוי, או כשלא עירבו בני החצר, לא יתכן דין זה אלא כשכלן שותפין ביין, ומתנ' משמע דבב' יחידין שותפין סגי", ומבוי' דאפי' שותפות דמעיקרא מהני לדין 'שליחותיהו', וע"כ דאין כאן ענין של שליחות אמיתית לעשות מעשה עבור כולם, אלא דדין שליחותיהו הוא דסגי במה שא' מהם מעורב עם החצר השניה).

תוד"ה לרב יהודה דאמר. לרב יהודה כיון שנתנה עירובה בזו ובזו נעשה כאלו דרה בחיצונות בבתייהם ונעשית לכל אחת ואחת להיות שלוחה ולרב ששת אין האמצעות נעשית שליח דאדרבה כולן דיירין בה. ויתכן לבאר דשליחות שייך רק במי שעושה את העירוב, אבל כשנתנו עירובין באמצעות הרי היא אינה אלא מקבלת את העירוב, ובהאי קבלה ל"ש לומר שמקבלת בשליחות של החיצונה הראשונה. עוי"ל דענין השליחות היא רק כשחצר מערבת שלא במקומה ואז היא יכולה לצרף אליה גם את החיצונה האחרת בכעין שליחות, אבל כשהעירוב ניתן באמצעות והיא עיקר בעה"ב בעירוב זה אינה יכולה לפעול גם בתורת שליחות (וטפילות) לחיצונה האחרת.

תוד"ה רשות אחת. ועוד דלא שמעינן ליה לשמואל בשום מקום דקאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא ריב"ל הוא דקאמר הכי לעיל ואדרבה שמואל הוא דאית ליה בפרק חלוץ כל מקום שאמר רבי יהודה בעירוב הלכה כמותו ובר פלוגתא דר"ש דהכא היינו ר' יהודה כדאמר לעיל. ואולי כוונת רש"י להביא מש"כ בירו' בפ"ק להדיא "דא"ר יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי הלכה כדברי המיקל בהלכות עירובין וכו' שמואל אמר הלכה כדברי המיקל בעירובין א"ל רב חייה בר אשי כגון ההוא דתנינן תמן וכן גשרים המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי רבי יודה וחכמים אוסרין א"ל לא עירובין אמרתי אלא מחיצות", (והרמב"ם לעיל מו, א גריס "א"ל לא, לעירובין אמרתי, לא למחיצות", ועי' בבבלי להלן צה, א), וצ"ע.

תוד"ה רשות אחת. אבל אין לפרש טעמא דרבנן דחיצונות אסורות באמצעות משום דחיצונות אסורות זו על זו כיון דלא עירבו יחד וכו' דא"כ לא הוי אתי שפיר הא דאמר ר"ש לרבנן מ"ש התם דפליגיתו. (ועי' ריטב"א ותורא"ש שנשאר בהאי אין לפרש' שכ' התוס' בב' האפשרויות). ומה שנקטו התוס' דיתכן לומר דהחיצונות אסורות באמצעות כיון דאסורות זע"ז ואעפ"כ האמצעות מותרת בהם, לכאור' הביאור הוא דכלי שבא מן החיצונה לאמצעות הרי

מחצר אחרת אין נפקותא באיזה בית שבא עירוב של חצר האחרת, א"כ גם כשנתנו ב' החיצונות עירובין בב' בתים של אמצעות הויה עירוב, שהרי שתייהן נטפלות לאמצעות", זה צע"ג דא"כ כל חמשה שגבו עירובין והניחוהו בב' כלים או ב' בתים, למה לא יועיל עכ"פ בשני שלבים וכנ"ל. וע"כ דגם אם לא כד' הפרישה אבל זה רק כשהעירוב הראשון הועיל בפני עצמו, אבל לערב חצי חצר זה לא חל כלל. ואולי יש ליישב דבריו דאם באו לעשות כן במעשה עירוב אחד זה ל"מ כיון דע"כ הוי כ'חולק', ורק אם יעשו את זה בכוונה כאילו יש כאן ב' שלבים זה יועיל, כי העירוב הראשון יחבר את חלקם, והחלק השני ייכנס שם ג"כ ע"י העירוב).

והא דמבוי' הכא דהנידון בב' כלים שייך גם על אופן שלא נשתתפו כולן יחד להדיא, הנה רש"י לקמן עא, א (וכן שא"ר) כ' "אמר רב ובכלי אחד - שכולן היה שותפותן בכלי אחד, אבל בשני כלים לא, ואע"ג דאמרי בית הלל בפרק מי שהוציאוהו עירוב הנתון בשני כלים כשר, התם הוא דמעיקרא לשם עירוב גבו ומליוה למנא ואיתר, אבל הכא דלאו לשם שיתוף הוה, בכלי אחד אין בשני כלים לא", וצ"ע דא"כ ה"ג לא יועיל לכו"ע ב' כלים בכל גווי. וצ"ל דסו"ס שני השותפויות נעשו לשם שיתוף, אלא דאמצעי מצרפן להיות כשיתוף א', אבל לא דמי לאופן שלא נעשה לשם שיתוף כלל אלא לשם שותפות בעלמא.

ולרב ששת קשיא תיהו כחמשה ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב דאסרי אהרדי. ופירש"י "והויה כחמשה ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב עם כולן יחד, דכל החצר אסורה, ואפילו עירב עם אחד מהן, דהא גבי חמשה דחצר אחת תניא לעיל, לבית הלל דבשני כלים הוא דהויה עירוב, אבל בשני בתים לא, ואע"פ שעירבו השנים יחד לעצמן והשלשה לעצמן". ומבוי' דהנידון היה גם באופן שלא נוצר שייכות בין ב' העירובין, אלא ב' עירבו לעצמן וג' עירבו לעצמן, וזה יש להוכיח מהא דלא התירו ב"ה אלא בב' כלים אבל בב' בתים לא, וע"כ דבעי' עירוב של כולם יחד, וד' הגמ' על חמישה ששרויין וכו' אזלי על אותן חמישה של ב"ש וב"ה.

ולרב ששת לא קשיא אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר. ופירש"י "אם אמרו דיורין של זו בזו על ידי העירוב להקל להתירן יחד יאמרו שהעירוב מביא הדיורין לתוכה כדי לאסור עליה הא לא דיירי ממש בגוה דליבעי עירובין בבית אחד". ובפיר"ח כ' "לרב ששת נמי לא קשיא אם באו הללו ג' אמות של זה בתוך ג' של זה מותרין החיצוני' והקילו עליהם משום דאושא דיורין כמו שאמרנו נחמיר עליהן כמו ה' ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב כולם אסורים שיהו גם אלו אסורין אם חשבנום כחצר אחת להקל נחשבת כחצר אחת להחמיר". ותחילת דבריו לכאור' אין בהם מובן, דהא לא אזלי' הכא בתחומין אלא בג' חצירות, (ויל"פ).

אבל מה שהעמיד את הנידון האם הוה כ'חצר אחת' להחמיר, הנה כן נמצא בפ"י רחב"ש, ד"ל "אם אמרו דיורין להקל, יאמרו דיורין להחמיר. פי' אם אמרו דיורין של זו בזו על ידי העירוב להקל להתירן יחד, כלומר' החיצונות עם האמצעות, יאמרו דיורין להחמיר, פי' יאמרו שהעירוב מביא הדיורין לתוך האמצעות כדי לאסור עליה, הא לא דיירי ממש בגוה דליבעו שיעשו עירוב כאחד עמה וכו' ויש בו פירוש אחר, אם אמרו דיורין להקל וגו', פי' אם חשבנו ג' החצרות כג' דיורין שבחצר אחת, להקל שאם הניחו עירובין בבית אחד יהיו שלשתן מותרות כאנשי חצר, נחשוב אותן כדיורין להחמיר, שאם חלקה חצר אחת עירובה יהיו שלשתן אסורות כדיורין שבחצר. והא אנן קי"ל דבכל מילי דעירוב לקולא מטין, וכדברי המיקל". עוד חידוש מבוי' בד' רחב"ש דיש שייכות בין הא דאמרי' הלכה בעירוב כדברי המיקל להא דאמרי' בכל דוכתי דאמרו להקל ולא אמרו להחמיר, וכעין שאמרו במתני' נח, ב "אפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל", והיינו דבתקנת עירוב נאמר דאם יש ב' אפשרויות כיצד להעמיד הדין ע"כ דיש להקל כיון דנתקן על האופן הקל יותר שאפשר. (וע"ע לש' רש"י לקמן ס, א על דין סולם להחמיר, ולקמן סד, א על דין שכול"ק להחמיר, ולקמן סו, א על

רש"י אסורת על שניהן - מלהוציא מחצרותיהן למבוי, וכגון שרגילה כל ימות החול לצאת ולבא בשניהן דרך פתחים. ולהלן כ' "היתה באחד רגילה - לצאת ולבא כל שעה", והיינו לומר דבשניה נמי היתה רגילה כל ימות החול, אבל לא בכל שעה. עוד כ' רש"י "ואע"ג דרגילה עם שניהן זו היא תקנתה, מערבת עם האחד וגליא דעתה שנסתלקה מן האחר, ומותר האחד לעצמו", וכ"כ להלן דאם עירבה עם שאינה רגילה הותרה הרגילה דהא סלקא נפשה מיניה. אמנם בגמ' אמרו יותר מכן דדוחין אותה אצל שאינה רגילה בו וכגון זה כופין על מדת סדום, וא"כ ה"נ פשיטא דאם עירבה עם א' מהני. אלא דהא דאמר' כופין וכו' זה רק אחרי ד' רש"י כאן דשייך ענין גילוי דעת וסילוק ממבוי אחד, ואז שייך לומר דכך נעשה משום דכופין על מידת סדום. (והיינו דכופין להיות כאורח בעלמא ולא כבעל זכות, והווי מידת סדום כיון דלעולם יכול לעבור שם, דאם לא ירשוהו הרי יכול לחזור ולהחזיק בזכות).

ובריטב"א כ' "כופין על מדת סדום. פירוש לאו דשייכא כפיה הכא, אלא לומר דכל כה"ג שזה נהנה וזה אינו חסר כופין בעלמא על מדת סדום וכיון דכן דין הוא שנדון בזו כאילו נסתלקה מן הרגילה כדי שלא תאסור עליה, ורגלים לדבר שהרי עירב הרגיל ולא עירב עמו". ומשמע דמהני רק משום הא דרגלים לדבר וכו', והיינו דבעי' שיהיה מיחוי איזה צד סילוק וגילוי דעת, ואז דין הוא שנדון כאילו נסתלקה בודאי בזה עצמו שעירב הרגיל ולא עירבה עימו.

והנה האחר' דנו בגילוי דעת וסילוק זה, דיש מהפוס' בסי' שפו שנקטו דבעי' שיסתלקו משם בפועל, ואילו החזו"א בסי' צה סקי"ז כ' "עיקר הדבר מה שאסר בטלטול או בהעברה, לא נהירא, דלא אשתמט בשום פוסק להזכיר איסור זה וכו' לכן נראה דלעולם הן מותרין לעבור ולטלטל וכו' אלא שאין קפידא בהילוך אלא בתשמיש, ובזה אמרין שתשמישה אינה בחיצונה, ואף אם משמשת אינה אלא אורח, וכן הא דאמר מ"ט א' כגון זה כופין על מדת סדום היינו נמי דמטעם זה אבדה חלקה ונעשית אורח", ומד' הריטב"א לכאור' משמע כחזו"א.

אכן המאירי כ' "דוחין אותה היום אצל אותו שאינה רגילה בו שתהא היום משמשת תשמישה התדיר במבוי זה שאינה רגילה בו כדי שלא ליאסר על הרגיל וכגון זה כופין על מדת סדום", (ועי' בד' המאירי בחידושיו לקמן עה, א דאף בלא כפיה אין רגל המותרת אסורת, וצ"ע), ובפס' הרי"א ז' כ' "דוחין אותה אצל אותה שאינה רגילה בה שלא עירבה ומסלקת דרכה מאותה שהיא רגילה בה שלא תקלקל אותה הואיל והיא מתוקנת", ובאוהל מועד כ' "דוחין אותה אצל שאינה רגילה שבוה כופין אותה על מדת סדום שתהא משמשת תדיר במבוי כדי להתיר המבוי הרגיל".

ונפק"מ קצת גם לגבי מה שדנו הפוס' האם בגוי נמי אמרי' דוחין וכו' או דל"ש אצלו כופין על מידת סדום, עי' חזו"א סי' פו סקי"ט וסי' צה סקי"ז. (וילה"ס כע"ז בקטן). ובאוהל מועד כ' "גוי שהיו לו שני פתחים בשני מבואות רואין איזה פתח מיוחד לו יותר ומן הסתם בשכונה של גוים נוח לו יותר", ומשמע דל"א דוחין וכופים וכו' בגוי, (ותלוי בבאיור הסוג' לקמן סו, ב). ובלא"ה הרי כך יוצא לכאור' לפי ד' הריטב"א הנ"ל שהוסיף דרגלים לדבר שהרי עירב הרגיל ולא עירב עמו, ובגוי אין רגלים לדבר.

עירבה עם שאינה רגילה בו הותר רגילה לעצמו. וכ' הריטב"א "ואיכא למידק היכי דמי אם בשעירבה זו האמצעית לעצמה אפי' לא עירבה עם אחת מהן שתיהן מותרות דרגל המותרת במקומה אינה אסורת שלא במקומה, וי"ל דלעולם בשלא עירבה לעצמה ולא עירבה ג"כ עם שאינה רגילה בע"ח אלא שנשתתפה עמה וכיון שכן הא ודאי אסורה ואוסרת דסבירא ליה לשמואל כר"מ דאמר לקמן דבעי' ע"ח בהדי שתוף, ומיהו אהני מה שנשתתפה עמה לגלויי דעתה שנסתלקה מן הרגילה, וחזרה הרגילה להתיר כשאינה רגילה, וחזרה שאינה רגילה לרגילה דאסור, וכן פירש הראב"ד ז"ל", וכע"ז כ' הר"ן. (אבל הרשב"א הוסיף בד' הראב"ד "וכיון שאינו מונח בבית שבחצר אין עולה לה לא לשתוף ולא לעירוב ואינה מותרת לא עם המבוי ולא לעצמה", וצ"ע).

נתחדש לו שייכות לחיצונה הנגדית ולכן אסור, אבל כלי שיוצא מהאמצעית לחיצונה לא נתחדש לו כלום דהרי האמצעית מעורבת עם החיצונה, ודו"ק. וכ"כ בפי' רחב"ש ז"ל "רשות אחת משתמשת וכו'. כלומ' האמצעית, שהיא רשות אחת, משתמשת עם שתי החצרות שעירבו עמה. ואין החיצונות משתמשות עם האמצעית. והואיל והן אסורות זו עם זו, אם ישתמשו באמצעית, הלא נעשה לכל אחד בה רשות להשתמש בתוכה, וכשמשתמשת זו החיצונה באמצעית הלא נמצאת משתמשת במקום שיש לחיצונה האחרת להשתמש בו, והיא אסורה עמה ואין לה להשתמש ברשותה כלל, וגם זו האחרת נמי כן, והיאך יהו שתי רשויות שהן אסורות זו עם זו משתמשות ברשות אחת והן אסורות זו עם זו", וכע"ז כ' הר"י בן חכמון, ז"ל "ואין שתי רשויות משתמשות עם רשות אחת, שכיון שהחיצונות לא עירבו אסורות להשתמש עם האמצעית, שאם תאמר ישתמשו החיצונות עם האמצעית, הלא נמצא שכל אחת מהחיצונות משתמשת במקום שיש לחברתה להשתמש בו, והיאך ישתמשו ברשות אחת והן חלוקין ואין ביניהן עירוב".

עוד הציעו בתוס' (בהאי 'אין לפרש') "או משום הכי אסורות החיצונות באמצעית משום דאין דיורי חיצונות באמצעית אבל אמצעית תשמש בחיצונות דעירובה מרגלית בשתייהן ורב יהודה לטעמיה דמוקי לעיל כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ובזו". ומצינו בס' העינים סי' קיא שכ' "תנן בפרק הדר עם הנכרי שתי חצרות זו לפניו מזו עירבה הפנימיות פי' בהדי חיצונה ולא עירבה חיצונה בהדי פנימית הפנימית מותרת והחיצונה אסורה".

מט, א

רש"י ד"ה תניא כוותיה דשמואל - דאפילו ר' שמעון לא התיר אמצעית בחיצונות, כדקתני זו מביאה מתוך ביתה כו' ואילו אמצעית בחיצונות לא קאמר. וצ"ע דהרי אמרי' נמי "זו מחצרת מותרת לתוך ביתה וזו מחצרת מותרת לתוך ביתה", ומבוי' דהאמצעית מותרת להוציא לחיצונות את המותר. ואולי חזרה קילא מהוצאה, או דההיתר הוא באמת דוקא לבני החיצונה ולא לבני האמצעית, (וכבר כ' הריטב"א דהא גופא קמ"ל מתני', ז"ל "היא מותרת עמהם בכלים ששבתו בחצרותיהם להביאן ולהכניסם והן מותרות עמה"). וצ"ע בזה. ואולי י"ל דבאמת כ"מ דאמר' דהאמצעית אסורה בחיצונות כיון דהוי כמוציא מחיצונה זו לחיצונה שכנגדה, אי"ז מצד ההוצאה (היינו העקירה והנחה), דע"ז באמת מהני העירוב שלה להקל ול"מ העירוב השני להחמיר, אלא דבהלכה של 'כלים ששבתו בבית' אמרי' דהשבייתה חלה ע"כ כלפי כל מה שמעורב עם הבית, ולכן הווי הכלים כמי ששבתו בכ"א מהחיצונות ואסור להוציאן לאף אחת מן החיצונות, אבל אוכל ששבת בחיצונות מותר, הן להביאו לאמצעית והן להחזירה ממנה. וכשם דאהני השבייתה בבית לקבוע ההשתייכות של הכלי לבית לאוסרו בהוצאה מחצר לחצר אע"ג שכבר נעקר מן הבית, כמו כן מהני השבייתה בבית בע"כ לכל מקום המעורב עם הבית, דדין שבתו בבית אלים הוא וכלפיו מהני עירוב לחומרא.

אסורה עם שניהם. כ' בתור"פ "משמע אבל אינה אסורת על שניהם, דהמבואות עצמם מותרים לטלטל בהם. והק' הש"ר מקוצי, לפר"ת דקאמ' דשלשתן אסורות, החצר עם המבואות והמבואות עם החצר, אם כן אין מועיל כלום והוי כמו לא עירבו, וא"כ גם המבואות עצמם אמאי מותרין ליהו כלל עירבו דקאמר בתר הכי לא עירבה עם שניהם אסורת על שניהם. וי"ל דכיון דאיסור זה אינו בא אלא מחמת יתרון עירוב, שאם לא עירבה אלא עם האחת היתה מותרת בו, וא"כ איסור אינו יכול לגרום על המבואות כשעירבו לעצמן". וצ"ע דלכאור' אי"ז שייך להא דאמר' בעלמא אין דיורין להחמיר, (ורב יהודה הרי ס"ל דאמר' דיורין להחמיר), דהרי לא מחמת עצם העירוב נוצר החומרא, אלא דאם היתה מערבת עם אחת היה בזה גילוי דעת על סילוק מהשניה, ולפיכך השניה היתה מותרת, וא"כ מה שייך לומר דיתרון עירוב אינו גורם איסור. ובאמת הריטב"א כ' "תירץ השר מקוצי ז"ל דכיון שאלו לא עירבה אלא עם אחת מהן היתה מותרת כדאיתא לקמן ואין איסור זה אלא מחמת יתור עירוב אינו דין שיהא זה גורם איסור לעצמן, ואין טעם זה מבואר בעיני".

ועבדי' צריכותא איזה חיסרון יש במקפיד יותר מחולק ובחולק יותר ממקפיד. והנה בהאי קפידא פירש"י "המקפיד על עירובו - אם יאכל אחד מבני חבורה את הפת שנתן הוא", ובפיר"ח כ' "המקפיד על עירובו פי' המדקדק שלא יתערב לו עם אחרים כדי שלא יקח פחות משלו", והמאירי כ' עוד "ומקפיד על עירובו י"מ בו שאינו רוצה שיאכל אחר את הפת שנתן הוא אלא הוא לבדו והרי הוא כחולק את עירובו שאף החולק מראה שרוצה הוא שיהא פתו מיוחד לבדו וכו' וי"מ מקפיד על עירובו שמראה עצמו כמוכרח בו ועליו אמרו שבדיעבד מיהא עירובו עירוב".

והנה הר"י מלונגל בפ' חלוץ כ' "החולק את עירובו. כלומר שנתן בשני כלים שהאחד מהם היה מחזיק כל ככרות בעלי בתים ששלחו שם עירובן והוא לא רצה ליתנן בכלי אחד אלא בשנים לפיכך אין עירובן עירוב וכו' שהיה יכול הכלי להחזיק כולם ולא רצה לערובם כדי שלא יתחלף ככרו עם ככר חבירו ובשעת החלוקה יקח כל אחד ואחד ככרו כיון שהם מקפידים בזה אע"פ שהם כולם מונחים בבית א' אינו עירוב", ולפ"ז החולק הוא ממש מקפיד. (ואולי כ"ה דעת המאירי ג"כ שכ' "שאף החולק מראה שרוצה הוא שיהא פתו מיוחד לבדו". ולש' הירו' פ"ר ה"ז הוא "רבי יעקב בר אחא רבי יסא בשם רבי יוחנן בני המבוי שנתנו עירובן בשני מקומות אם מבלי מקום הרי זה מותר אם בשביל לחלוק עירובן אסור"). וכ' ע"ז הב"י בס' שסו "ונראה לי דלאו דוקא מטעם זה אלא שכל שכלי אחד מכיל אותו וחילקו בשני כלים מאיזה טעם שיהיה אינו עירוב דלא פלוג רבנן במילתייהו".

ולכאור' דבריו מוכרחים, דאל"כ מה הצריכותא הכא, ואולי אכתי י"ל דמקפיד אינו כ"כ כחולק שעשה מעשה לגלות קפידתו. (אבל הערוה"ש ס"א שם כ' "דלשון זה מורה כשבכוונה מניחו בב' כלים או בשביל איזה קפידא אבל אם שלא בכוונה מניח בב' כלים או שבכוונתו שבכך יונחו יותר בטוב וכיו"ב מותר וזה שמסיים דמלייה למנא ואייתר מילתא דפסיקא נקיט וכן מורה מלש' הרמב"ם שכתב בפ"א הי"ח חלקו את העירוב אינו עירוב דמשמע חלקו בכוונה אמנם הטושו"ע ס"ד כ' צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד ואם חלקו ונתנו בב' כלים אינו עירוב אא"כ נתמלא האחד ואז מותר והוא שיהיו הכלים בבית אחד עכ"ל דמשמע דחיוב הוא ליתן כל העירוב בכלי אחד ומ"מ נראה דגם כוונתם דהחיוב ליתן בכלי אחד ולא להקפיד לחלוק דווקא בב' כלים אבל שלא בהקפדה שפיר דמי וכן נראה דהא הטעם הוא משום הקפדה כדאמר' שם המקפיד על עירובו אינו עירוב דעירוב שמו שיהיו כולן מעורבין ומרוצין בו שלא ימחה אחד בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה וכיון שמניחו בב' כלים בהקפדה אי"ז עירוב המרוצה והנוח אבל בלא קפידא מה איכפת לן").

ובהמשך הגמ' "בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת מאי טעמא וכו' אמר ליה התם אע"פ שאין פת מאי טעמא דכולהו הכא דיירי", ולכאור' עיקר התי' הוא דבעה"ב עצמו ודאי דר כאן ואינו צריך ליתן פת עבור זה, וצ"ע קצת האי לישנא דכולהו הכא דיירי. אמנם הר"ח כ' "הכי קאמר שמואל אין צריך להיות לו פת בבית מ"ט כולהו אחת דיירי כלומר כל העירובין קיבצם אצלו בזה הבית לפיכך הוא א"צ כלום", וצ"ע.

ויל"ע מה הדין במקפידין על בעה"ב, שהרי הוא לא נתן פת, ומקפידים שלא יקח מפיתם, דהרי זה נראה דאין חיוב לא להקפיד על שייאבד ממנו הפת, וכל העיכוב הוא רק במקפיד שלא יתערב 'שמא' יקבל פחות מחלקו, ואי"ז שותפות נוחה ועריבה, אבל כלפי מי שלא נתן פת לכאור' רשאים להקפיד. (אבל יש מהפוס' שכ' דבעי' אינו מקפיד לגמרי). ואמנם החזו"א בס' קא סק"ג כ' "נראה דצריך שלא יקפיד גם על בעה"ב שמניחין העירוב בביתו ואע"ג דבית שמניחים בו העירוב א"צ ליתן פת מ"מ הוא בעירוב ואם מקפיד לגבי' על עירובן אין עירובן עירוב לשמואל". והנה שי' שמואל דעירוב משום קנין, ואמנם הראב"ד כ' דראוי לפסוק דעירוב משום דירה כיון דאמר' דבית שמניחין בו עירוב אי"ז ליתן פת, (והראש' הק' עליו דשמואל גופיה קאמר לה). ולכאור' אם משום קנין פשיטא דבעה"ב גופיה אינו צריך ליתן פת, ואולי י"ל דהרבותא היא כלפי

ועכ"פ מב' בד' הראש' דכשלא עירבו אלא סמכו על השיתוף גם השיתוף לא חל, וכ"כ בתור"פ להלן עא, ב בשם ה"ר ידידיה, ז"ל "דעכצ"ל כפירש"י, דאל"כ מבוי שחצרות שלו אינם פתוחות זו לזו איך יועיל בו שיתוף, הרי החצרות אינם יכולים לערב יחד זו עם זו". (אבל רש"י לקמן עא, ב כ' "ובן תדאי מודה דמבוי מותר, ובחצירות פליגי", וכן הר"י מלונגל שם כ' "מעריבין בחצרות. הפתוחות זו לזו ואע"פ שעירבו דרך פתחיהן צריכין להשתתף במבוי להתיר המבוי ואם לא עשו חצרות מותרות ומבוי אסור ואיפכא נמי מבוי מותר וחצרות אסורות").

ואמנם צ"ע בזה דהא גבי מבוי לא אשכחן דין רגל המותרת במקומה, ובודאי כל חצר שעירבה עדיין יש בה דין לאסור המבוי, וכדתנן עג, ב "מבוי מבוי ולא נשתתף מותרין בחצירות ואסורין במבוי", ורגל המותרת במקומה אף אם אינה אוסרת שלא במקומה אבל במקומה היא ודאי אוסרת, והמבוי מקומה הוא, (וכעין שכ' התוס' נט, א על אסור דריסת רגל ברה"ר אפי' כשהרגל מותרת). ובאמת כ"כ המאירי, ז"ל "ואם לא עירבה עם אחד מהם והם עירבו כל אחד לעצמם הרי זו אוסרת על שניהם שנמנית היא עם כל אחד מהמבואות לאסור עליהן כדין היה ביניהם אחד ששכח ולא עירב". (ואולי הראש' איירי דוקא באופן שהחצר פתוחה לא' מן המבואות דרך חצר אחרת, ובזה כבר שוב י"ל אחדא לדשא. דהרי נקטו בלש' "לא עירבה עם אחת מהן", והיינו עירוב ולא שיתוף. ועי' עז"א סי' שפו סק"ו שכ' כיו"ב דהחצר אינה שייכת באמת למבוי אלא רק פתוחה אליו סתם, ובכזה"ג איננה אוסרת על המבוי, ובזה ביאר מש"כ הכל בו בס' לג ד"כ בני המבוי צריכין לשתף ואין דריסת הרגל אוסרת אפילו רגל האסורה אינו אוסרת", והיינו דחצר שבין ב' מבואות שאינה שייכת באמת לאף מבוי איננה אוסרת על המבוי שאינה רגילה בו אע"ג שהיא רגל האסורה). ואמנם בהא דחצירות אוסרות המבוי כ' רש"י לעיל ז, ב ד"חצירות אוסרין במבוי, שהרי דריסת רגליהם עליו", אבל ע"כ דאוסרים גם ברגל המותרת וכנ"ל.

וצ"ל דאמנם בכל מבוי יש איסור גם ע"י רגל המותרת במקומה, אבל זהו משום דלחצר כלפי המבוי ל"ש לומר אחדא לדשא דע"כ לחצר יש מבוי, אבל כשיש לחצר א' פתח לב' מבואות, א"כ כלפי כל מבוי בפנ"ע שייך לומר אחדא לדשא, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת אף במבוי כשאינו בהכרח בכלל מקומה. ובמג"א סי' שסד סק"ג כ' "מבוי עקום - כתב הר"ר יונתן אע"פ שיש רשות לכל א' מאלו המבואות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם אפ"ה אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן מותרין שהרי יש לכל א' פתח לר"ה וכיון שעירבו לעצמן גלי דעתייהו דסלקי דריסת הרגל זה מזה וכגון זה כופין על מדת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת כמ"ש ססי' שפ"ו ע"כ ולפי מ"ש סי' שע"ח דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה אין אוסרין וע"ז אפי' עוברין שם בשבת עכ"ל ב"י ול"ג דיפה כ' הרר"י דהא קי"ל בס' שצ"ב ס"ו דמבוי שאני דדוק' חצר כיון דעיקר חצר לבני חיצונה הוא אין הפנימי אוסרת עליה אע"פ שעובר' דרך שם משא"כ במבוי מפולש דהוי להני כמו להני בעינן שישלוקו נפשיהו משם וכ"כ התוס' דף צ"ט ע"ש ובפרש"י וצ"ע על הרב"י שפסק שם דאפי' סילוק לא מהני והכא כ' כן", (והגר"ז בס' שפ"ו ס"ט כ' "ולא אמרו שהעברה ברגל לבד בלי תשמיש אינה אוסרת אלא בב' חצרות זו לפנים מזו שאין הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה אבל המבוי הואיל ותשמישו שיהא לכל החצרות הרגילות בו הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת אע"פ שמסלקת את עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור מפני שלא עירבו יחד"). ויש ליישב א"כ ד' הב"י דלהאי מבוי עקום כיון שאינו מוכרח ההילוך בדרך זו ויכול לצאת מצד אחר א"כ אין לזה את המעלה שיש למבוי, והדר דינא דרגל המותרת אינה אוסרת כיון שאינו מוכרח בחלק זה של המבוי.

המקפיד על עירובו

ותרתי למה לי צריכי דאי אשמעינן התם משום דקפיד אבל הכא אימא לא ואי אשמעינן הכא משום דפלגיה מיפלג אבל התם אימא לא צריכא. והנה שמואל קאמר תרתי דהמקפיד ל"מ והחולק ל"מ,

פנדא או גלוסקא נאה דכיון דאי בעו מיניה לא יהיב להו בטל שיתוף". ותמה ע"ז החזו"א בסי' פז סק"א ד"נראה דב' דברים חלוקים הן דהכא בשמעתיך בנתנו כלן עירובין עסקינן וזוה סבר ר"ח דאע"ג דמקפיד על עירובו הוי עירוב דמ"מ קבעו כלן דירתן בבית א', ושמואל סבר דתנאי בעירוב שלא יהיו מקפידין עליו, אף שאוכל חברו את שלו, ולכו"ע שבידו להקפיד בדמאי שנתנו לשם עירוב לא יצא הדבר מרשותו, רק לשמואל צריך שינהוג בו עין יפה שלא להקפיד עליו, אבל היא דלקמן לא במקפיד על חלקו שיאכלוהו חבריו עסקי' דודאי לא היה אביי מקפיד על חלקו דאם היו כל בני המבוי נותנין את עירובין הווי מערבין כמבואר בסוג' שם, אלא דהתם לענין שיקנה אביי משלו ריפתא בעד כל בני מבוי קאמר כיון דאי בעו לה מינאי כו' וע"כ לאו מדין מקפיד אתינן עלה דאם איתא דכבר זכו כל בני המבוי בריפתא מה לנו בקפידתו של אביי על דבר שאינו שלו ועל חלקו לחוד ודאי אינו מקפיד, אלא דלא זכו כלל, דאומדנא דמוכח הוא דאביי סמך שלא יבואו לאוכלו. אבל אם יבואו לאוכלו בטלה הקנאתו והלכך אי"ז עירוב ובהכי איירי ברייתא דאחד מבני מבוי שבקש יין ושמן וזוה גם ר"ח מודה, ולפ"ז אין הכרע דהלכה כשמואל".

ונראה להוכיח מכח הע' זו דהרא"ש ס"ל דגם כשמזכה פת לכל בני החצר עבור העירוב אין כאן בהכרח הקנאה גמורה בדיני ממונות, אלא הוי הקנאה רק לענין עירוב, (וכדמטו הכי משמיה דהגרי"ז זצ"ל), ומה"ט מצינו כמה קולות בדיני הקנאת הפת לעירוב, וכמו כן דאם איכא ספיקות ל"א דלא יחול בודאי כיון דהפת נשארה בחזקת מר"ק, כיון דאי"ז הקנאה בהל' חו"מ אלא רק בשיעור הדין הנצרך לעירוב. ועי"ש בתור"פ דנקט להדיא דלא איירי התם בהקנאה גמורה של הכיכר של העירוב. ואמנם הריטב"א שם (סח, א) כ' באמת לחלק, ז"ל "ומסתברא דהא דאביי אפילו לר' חנינא דאמר בפרק מי שהוציא והוהו שהמקפיד על עירובו עירוב אלא שנקראין מאנשי ורדניא, דהתם הוא בעירוב שגבו אותו מבני החצר אבל הכא דמזכי אחד משלו לכל בני המבוי כל היכא דקפיד עליה אינו זיכוי גמור ולפיכך בטל השיתוף", ונת' שם עוד. (והנה דבר מצוי הוא שאדם מקנה פת לע"ח עבור כל בני המבוי, ואח"כ אוכל את הפת בשבת בלי ליטול רשות מא"א, ואולי להנ"ל א"ש כיון דאי"ז הקנאה בהל' חו"מ. וגבי עירובי תבשילין מצינו בס' מזוקק שבעתיים כת"י ה' י"ט פ"ו שכ' "וכ' הרב בעל השלמן ז"ל והאי זכיה דהכא הוי מתנה ע"מ להחזיר דמעיקרא יהיב פת העירוב לכל בני עירו ואח"כ אכיל ליה", וצ"ע אם גבי ע"ח סגי במתנה ע"מ להחזיר, כיון דהרי א"א כך שיאכלו את הפת דהא צריכים להחזירו. וע"ע שבט הלוי ח"ו סי' מד).

אמר רב יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב מה שמו עירוב שמו רבי חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדניא אמר רב יהודה אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב. כ' הרשב"א "כתב הראב"ד ז"ל דהלכה כו' חנינא במקפיד משום דר' חנינא קשיש משמואל, ועוד דמיקל והלכה כדברי המיקל בעירוב, אבל בחולק את עירובו בדלא מלי מנא הלכה כשמואל דהא לא אשכחן מאן דפליג עלי', וכן נראה דעת הרב אלפסי זיל שהזכיר בפ' חלון דברי שמואל בחולק את עירובו ולא הזכיר דברי שמואל במקפיד על עירובו, דאלמא ס"ל דבחולק הלכה כמותו ובמקפיד אין הלכה כמותו", וכ"כ שא"ר. ומב' דלא אשכחן מאן דמכשיר חולק את עירובו.

אמנם להלן עא, ב כ' הרשב"א "לא היא דהכא אי נשתתף לזה ביין ולזה ביין ובכלי אחד לרב, ולאביי אפילו בשני כלים, הרי זה כאלו עירבו כולן כאחד והרי האמצעי מחברן והרי כולן מותרין זה עם זה ואפילו מבואות בהדדי, כשלש חצרות דהתם בשנתנו עירובין באמצעות בכלי אחד לרב יהודה או בבית אחד לרב ששת, כיון שהוא מין אחד וראוי להיות עירובין אחד", וכ"כ שא"ר שם, הרי דרב ששת פליג אדר' יהודה וס"ל להכשיר החולק את עירובו. ואף בד' התוס' לעיל מח, ב נראה כן, שכ' "והא דלא מוקי לה רב יהודה כרב ששת לאו דקסבר דאפילו בשני בתים הוי עירוב לב"ה דהא אפילו כלים קאמר רב יהודה לקמן דחולק עירובו אינו עירוב דעד כאן לא

הא דבאמת כולוהו קפדי עליו שלא יקח מפיתם. (ולהלן ית' דגם בעה"ב צריך ליתן פת כיון דאף הוא בעי' לקנות חלק בשאר הבתים, ותליא בעיקר הפי' של עירוב משום קנין האם זה רק על אותו הבית או גם על שאר הבתים). וצ"ע בזה.

ומצינו עוד ענין של קפידא גבי עירוב, ולא לענין הפת שמערבין בו, דהר"מ בפ"ה הי"ד כ' "נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצירות, אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד, ואין מתירין להן דבר זה אלא מדוחק". והשיג הראב"ד "נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצרות אם אין מקפידין על פרוסתן. א"א ירושלמי הוא (פ"ו סה"ח) רבי יעקב בר אחא ורבי זעירא בשם מר עוקבין נסמכין על שתופי מבוי בשבת הראשונה מדוחק רבי בא בשם רב יהודה כגון אנשי בר דליא שאינן מקפידין על פרוסתן, רבי יוסה בר' בון בשם ר' אילא כגון אנשי בר דליא שהם מקפידים על פרוסתן". וכ' המ"מ "נשתתפו במבוי וכו'. זה מבואר בירושלמי ונכתב בהשגות. ופירוש מקפידין על פרוסתן לא על פרוסת השתוף נאמר שהרי אם נשתתפו בפת סומכין עליו משום עירוב כנזכר פ' ראשון אלא כאן בשנשתתפו ביין או בדברים אחרים והתירו שבת ראשונה מדוחק ופרוסתן פרוסה דעלמא", (אבל הרמ"ך שם השיג על הר"מ "נראה שסותרין דבריו זה את זה שהוה פסק לעיל בפ"ק אם נשתתפו בפת סומכין על השיתוף ואי"צ לערב ואם נשתתפו ביין הא קי"ל דאין סומכין על השיתוף, ועוד דפרוסתן משמע בודאי פת, וצ"ע"). ועכ"פ מב' דיש מעלה לענין העירוב כמה שאינן מקפידים זע"ז גם בפרוסה דעלמא. ויותר מכן מב' שם בד' הר"מ בה"ב שכ' "אחד מבני המבוי שבקש מחבירו יין או שמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף, שהרי גלה דעתו שאינן כולן כשותפין שאין מקפידין זה על זה", ועי"ש בהשג' הראב"ד והרמ"ך. ובהא דאמר שמואל החולק את עירובו וכו', יל"ע קצת, דהנה לקמן עו, ב אי' במתני' "נפרצה הכותל עד עשר אמות מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד מפני שהוא כפתח יותר מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים", ופירש"י "יותר מכאן - הוי פירצה, והוי להו כולוהו כדירוי חצר אחת, ואם עירבה כל אחת לעצמה, הווי להו כחולקין את עירובן, ואוסרין אלו על אלו", ומשמע דמטעם דינא דשמואל קאתי עליה, וצ"ע דא"כ ד' שמואל מתני' היא. אבל באמת ד' רש"י צ"ע, דהכא הא עירבו כולם, אלא שהניחו העירוב בב' כלים, אבל התם הרי רק חצי חצר עירבה כ"א בפנ"ע, ומאיכ"ת שיהיה מותר ע"י שני חצאי העירוב גם לולי הך דינא דשמואל, וצ"ע.

ובדינא דשמואל דהמקפיד וכו' ג"כ יל"ע דהא ברייתא היא לקמן פ, א "אם משלו צריך לזכות ואם משלהן צריך להודיע", ופירש"י שם "צריך להודיע - אם חפצין בכך שמא מקפידין בעירובין, ואמר המקפיד על עירובו אינו עירוב שעינו צרה באותה פת ליתן לחביריו, אבל משלו אין צריך להודיע דזכין לו לאדם שלא בפניו", ומה חדית לן שמואל. (ועי"ש גאו"י ושפ"א, ואולי י"ל דצריך להודיע התם לאפוקי מהאי קפידא הפוסלת לכו"ע, וכמש"כ המאירי בסוג' "אבל המקפיד לא נשאר לו אלא צייקנותו וצרות עינו שהרי מ"מ מתערב הוא עם האחרים אלא שאמרה כן שאם יקבלו יקבלו ואם לאו יקבל הוא את דעתם וכן כתבוהו רוב פוסקי' ולמדת מ"מ שאם הוא מתעקש בהקפדתו אינו עירוב וי"מ מקפיד על עירובו שמראה עצמו כמוכרח בו ועליו אמרו שבדיעבד מיהא עירובו עירוב"). ובאמת האו"ז בסי' קפב כ' "פירש"י אם משלהם צריך להודיע אם חפצים בכך שמא מקפידים הם ואמרי' בפרקי קמאי המקפיד על עירובו שעינו צרה באותה פת לתתה לאחד מחבירו אינו עירוב אבל משלו א"צ להודיע דזכין לו לאדם שלא מדעתו ואתייהא הא ברייתא כשמואל דאמר בפרק מי שהוציא והוהו שהמקפיד על עירובו אינו עירוב וש"מ דהלכה כשמואל", אבל הרא"ש בסוג' שכ' לפסוק כשמואל לא הביא ראיה משם. (גם יל"ע למה חיישי' שמא מקפידין ול"א דספק עירוב להקל).

כ' הרא"ש "אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב וכו' והלכתא כשמואל דהכי אמר אביי לקמן בפ' הדר כיון דאי בעו מינאי ולא אפשר לי למיתבא להו בטל שיתוף. לכך צריך לזוהר העושה עירוב שלא יערב בדבר המקפיד עליו כגון אם תקן לכבוד שבת

עירוב א' לכולן עיין ריטב"א ז"ל שדקדק הא אין צריכין עירוב כלל דבית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן כלל ועיין בירושלמי פליגי בזה ב"ש וב"ה ב"ש ס"ל דצריך ליתן עירוב ואליבא דב"ש קאמר עירוב א' לכולן וי"ל דבזה פליגי הני תרי לישנא דברייתא אליבא דב"ש וק"ל). אמנם הבבלי הביא דין זה משמיה דשמואל, וע"כ דאין ללמוד ממעלת 'בא אצלן' את דינא דשמואל. ובאמת הראש' שם ביארו את החילוק בין מוליכין לבא אצלן, דצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה, ה"מ כשמוליכין את עירובן דבדורי מיבדרי אבל בשעירוב בא אצלן דמיכנפי וקיימי עירוב אחד לכולן, ויותר מכן כ' שם הריטב"א "הא דאמרינן עירוב אחד לכלן לאו דוקא דהא מקום שמניחין בו עירוב אינו נותן פת, אלא לומר דכבית אחד הם נידונין כולם ואילו היו צריכין לתת בעירוב לא היה להם לתת אלא עירוב אחד", ואין שום מקור מהברייתא לדינא דשמואל, אלא אדרבה לפי פשוטה היא מתפרשת דאזתה חצר גם צריכה ליתן פת, אלא דלמאי דקי"ל כשמואל צריך לפרשה ד"אילו היו צריכין לתת בעירוב לא היה להם לתת אלא עירוב אחד".

ועכ"פ הא דמייתי לה הכא משמיה דשמואל צ"ע, דבתוספתא לפנינו נמי אי' בפ"ה "בית שמניחין בו עירוב אין צריך להפריש ככר". גם ק' דבמתני' לקמן עב, ב אי' "אימתי בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר אבל אם היה עירוב בא אצלן או שאין עמהן דיריין בחצר אינן צריכין לערב", ופירש"י "אבל אם היה - עירוב כל החצר בא לבית אביהן, שלא הוזקקו לעירוב, דאמרינן במי שהוציא והוה בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן את הפת, והם כולם נמשכין בו", (וכך משמע בלש' הירו' על מתני' שם, ע"י), וא"כ דינא דשמואל מוכרח הוא ממתני' לפירש"י, וצ"ע. (ועי' מש"נ בדין מערב מבעור' למצוא ביאור נוסף להאי פלוג' דב"ש וב"ה על בית שמניחין בו עירוב, דב"ש ס"ל דעירוב משום קנין, וכדילפי' מינה איסור על ביטול רשות בשבת, והרי כ' הראש' הכא בשם הראב"ד דאם עירוב משום קנין אז בית שמניחין בו עירוב צריך ליתן פת. עיי"ש).

באבהע"ז בס"י שסו נתן טעם למה מניחין את העירוב דוקא בב"הכ"נ, וכ' שם דיש בזה ריח לאותם שיש להם קנין בב"הכ"נ אבל אינם נותנים פת בעירוב, והשתא אם יניחו השאר את פיתן בב"הכ"נ נעשה כבית שמניחין בו וכו' ואף הם בכלל העירוב אפי' בלא נתינת פת, עיי"ש. וצ"ע דהרי טעמא דבית שמניחין בו הוא משום דכולהו הכא דיירי, וביהכ"נ זה הרי אינו מקום פיתא ולינה להנך אינשי, ובדאי לאו בו דיירי, ואמאי א"צ ליתן את הפת. ואולי י"ל דכיון דהריוח בזה הוא להך ש' דדירה בלא בעלים נמי אוסרת, א"כ לדידיהו ע"כ י"ל דאפי' בלאו פיתא ולינה הוי כדיירי שם, וא"כ אף בלא פיתא ולינה שייך לומר דכולהו הכא דיירי אם עכ"פ הוי ראוי לדירה של פיתא ולינה. והנה יש שדנו לפ"ד החזו"א דחדרי הבית שאינם 'מקום פיתא' אינם טפלים אל הבית אלא הוו בגדר חצר, דא"כ כשמניחין בהנך חדריים את העירוב בטל הכלל של בית שמניחין בו וכו' כי בהנך חדריים לא דיירי וכנ"ל. ויל"ד מד' האבהע"ז הנ"ל, דאולי ל"ב כ"כ דיריים בפועל לצורך האי פטור דבית שמניחין בו וכו'. גם יל"ע האם באדם א' שיש לו ב' בתים נפרדים בחצר ודר בשניהם, ונתנו העירוב בא' מהם אם צריך ליתן פת עבור הבית השני. (ואין ראי' כ"כ מהא דלקמן עב, ב דאחין וכו') כשעירוב בא אצלן, דהרי שם הנידון הוא לומר דע"י טפילותן הוי כמי שבא לכל בתיהם וא"צ עירוב מה"ט, ודו"ק).

עירוב משום קנין. צ"ע מד' התוספתא בפ"ב ד"מערכין במעשר שני בירושלם אבל לא בגבולין", למ"ד ממון גבוה, (ועי' צ"פ פ"א ה"ט"ו). ועי' בס' משא יד לאאמור' שליט"א ח"ג פ' בחוקות, ודו"ק. עוד אי' בתוספ' בפ"ה "בית שמניחין בו עירוב אין צריך להפריש ככר", וזה כד' שמואל בסוג', (ובירו' הנ"ל יש בזה פלוג' ב"ש וב"ה), אבל הרי כ' הראב"ד (והו"ד בראש') דזה אזיל כמ"ד עירוב משום דירה ולא משום קנין. (וכ"ה לש' הטור ס"י שסו "אנו רואין כאילו כולם דריין באותו הבית וכו' ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת שהרי אין העירוב אלא שנחשוב כאילו כולן דריין שם והרי הוא דר שם ואינו משום קנין שנחשוב כאילו זה הבית קנוי לכולם").

קאמרי ב"ה אלא דמלי' למנא ואייתר", ומשמע דבאמת רב ששת פסל דוקא בב' בתים ולא בב' כלים.

ואולי צ"ל דרב ששת דמכשירי בב' כלים (גם בחולק בלא דמליוהו ואייתר), זה רק באופן שיש שלישי המצרפן כגון התם, אבל בעיקר ד' ר' יהודה דהחלוק את עירובו אינו עירוב לא פליג רב ששת. אמנם בד' התוס' הנ"ל נראה ל"כ כי הוכיחו דרב יהודה פוסל בב' בתים מהא דפוסל הכא בב' כלים, והכא הרי איירי בלא שלישי המצרפן. אבל עכ"פ נמצינו למידים ביאור במש"כ תלמיד הרשב"א לעיל מח, ב (בשי' הרו"ה) וכן בתורא"ש לקמן (עא, א), דר' יהודה לא אמר כרב ששת משום דס"ל דמהני בב' כלים, וק' דהרי הכא פסל החולק את עירובו, וכדהק' התוס' לעיל שם. תריין כנ"ל, דהכא פסל אבל התם איכא שלישי המצרפן.

בית שמניחין בו עירוב

והאמר שמואל בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת מאי טעמא לאו משום דאמר דכיון דמנח בסלא כמאן דמנח הכא דמי הכא נמי כיון דמנח בסלא כמאן דמנח הכא דמי אמר ליה התם אע"פ שאין פת מאי טעמא דכולהו הכא דיירי. והנה בירו' פ"ו ה"ז אמרי' "בית שמניחין בו את העירוב. ר' יעקב בר אחא דמכת אימיה א"ר יסא לר' אבהו תני לה ותנא לה בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין. רבי המנונא אמר בית שמניחין בו את העירוב אינו צריך כלום ר' חסדאי אמר נעשו כשותף". הרי דבעיקרא דינא נחלקו ב"ש וב"ה, ולב"ש אף בית שמניחין בו העירוב צריך ליתן פת. (וכן הובא במדרש ילמדנו פ' נח). ומה שאמר רב חסדאי דנעשו כשותף, יש שפי' שם דס"ל כהס"ד הכא דכיון דמנח בסלא כמאן דמנח הכא דמי, ולא ס"ל החיסרון של חולק עירובו. ולפ"ז פשוט דב"ש יפסלו בכה"ג אם הבית שהניחו בו את העירוב לא נתן פת בתוך הסל עם כולם, דהרי ב"ש פסלי עירוב בב' כלים אע"ג דמליוהו ואייתר.

והנה להס"ד צ"ע דאם לא פסלי' חולק את עירובו, א"כ מה הרבותא בהא דבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת, דהרי כיון דאיכא פת בשאר הבית ודאי דיכול הוא להצטרף עם הפת מצ"ע. אלא דאולי בעלמא איכא דין מעשה הנחה לשם עירוב, דהרי בגמ' לעיל לא, ב גבי ע"ת נראה דבעי' הנחה לשם עירוב, וגבי עירוב תבשילין ג"כ דנו הפוס' דאולי בעי' הנחה או הגבחה לשם עירוב, וא"כ לגבי ע"ת נמי י"ל דל"מ בסתמא אלא בעי' הנחה לשם כך, (ולש' הביאור"ל ס"י שפב "שצריך להניח עכשיו לשם עירוב אותו הפת"), ורבותא היא בבית שמניחין בו את העירוב דמצטרף בו פת ממקו"א ד'כמאן דמנח הכא דמי'. אבל בפשטות מהא דמהני בעה"ב שהיה שותף עם שכניו אע"ג דלא נשתתפו מעיקרא לשם עירוב, ע"כ חזי דל"ב הנחה לשם עירוב. אא"כ נימא דשותפות דמעיקרא יש לה גדר אחר של עירוב, דומה למש"כ התוס' בסוג' אליבא דמ"ד עירוב משום קנין, וכמש"נ במקו"א.

ויש למצוא עוד מקור לפלוג' ב"ש וב"ה בהאי דינא דבית שמניחין בו אי צריך ליתן פת. דהנה להלן עב, ב אמרי' (בלישנא בתרא) "תנא במה דברים אמורים כשהיה עירוב בא אצלן אבל אם היו מוליכין את עירובן למקום אחר דברי הכל צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה", והיינו דבעירוב בא אצלן איכא פלוג' ב"ש וב"ה אי מהני, ובמוליכין לכו"ע צריך עירוב לכל חבורה בפנ"ע. ולכאו' יש מקום לומר דהמעלה של עירוב בא אצלן היא רק מחמת זה דבית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן את הפת, (וכדכ' החזו"א בס"י פג סק"ח ז"ל "דכולן נחשביין כדריין בבית אחד וכשותפין בכל הדירות והלכך כשהעירוב בא אצלן באחד מבתיהן א"צ כלן ליתן פת כדריין בית שמניחין בו העירוב וכו' ומשמע דאין חילוק בזה בין ה' שגבו עירובן לאחין", וכך נוטה בלש' רש"י שם שם) "אם עירוב בא בבית אחד מהן כולן שוין שם", וכן מפו' בד' רש"י במתני' שם, שם "אבל אם היה - עירוב כל החצר בא לבית אביהן, שלא הוזקקו לעירוב, דאמרינן במי שהוציא והוה בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן את הפת והם כולם נמשכין בו".

וא"כ יש כאן מקור דב"ש פליגי על זה, ולכן לדידהו ל"מ עירוב בא אצלן, כיון דס"ל דאף בית שמניחין בו את העירוב צריך ליתן פת. (וכע"ז כ' הקר"א שם, ז"ל "אבל כשעירוב בא אצלן דברי הכל

בשו"כ. והתוס' בב"ק ע, ב דנו על קנין כסף בתאינה). ולקמן סב, א אמרו" נמי "רעועה פחות משה פרוטה", ומבו' דמהני שו"כ להאי שכירות הרשות מן הגוי, (אלא די"ל דכשם שהקילו גבי עירוב דמהני גם בפחות מפרוטה, וכמבו' בפשטות בד' הר"מ שם דבעלמא ל"מ כה"ג רק בעירוב, הקילו נמי דמהני שווה כסף ול"ב דוקא כסף). אכן עי' שעה"צ סי' שפב סק"כ שכ' "כתב אליה רבה בשם ראב"ן, שהוא הדין אם אינו נותן לו השכירות בשבת אלא שמבטיח לו ליתן לאחר שבת גם כן מהני, והעתיקו החיי אדם, מכל מקום לדינא צריך עיון, דלא נזכר זה בשום פוסק, ובמאי קנה", ועכ"פ לפי הראב"ן י"ל דל"ב קנין בהאי דמים, אלא הנידון על פחות משו"פ הוא רק מצד התשלום הנצרך שם, (דמחמת זה לא ירצה הישראל לדור עם הנכרי), ולפ"ז אין ראייה דמהני שו"כ לקנין כסף.

תוד"ה עירוב משום קנין. וא"ת והתנן לקמן בהדר בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה בשמן אין צריך לערב. וכן הוא לש' התורא"ש. וצ"ע דלפנינו ליתא כן במתני', אלא אם היה שותף לזה ביין ולזה בשמן ל"מ אלא אליבא דר"ש, ורק בהיה שותף לזה ביין ולזה ביין מהני, ומ"ט נטו התוס' מלהק' מייין ויין ולא הק' אלא משי' ר"ש דמכשיר ביין ושמן.

עירוב משום קנין

תוד"ה עירוב משום קנין. דבהאי פת מיקני רשות להדרי. והנה בפשטות עירוב משום קנין היינו שנותנים פת לבעה"ב בעבור כולם והוא מקנה לכולם חלק בביתו, וכדכ' רש"י "שמקנה להו בעה"ב רשותו, ונמצאו כולם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו, וכל חצר משועבדת לרשותם זו, ואחת היא". אלא דא"כ אין כאן 'מיקני להדרי', וגם ק' דבד' הראש' (בשם הראב"ד, וכן בטור) מבו' דאי ס"ל עירוב משום קנין לא א"ש כ"כ למה בית שהניחו בו את העירוב אי"צ ליתן פת, ואילו להנ"ל אדרבה פשיטא הוא דאותו בית אינו צריך לקנות פת אלא רק הוא מקנה חלק בביתו לכולם בעבור פיתם. ולכן נראה דבאמת ל"ס שמקנה חלק בביתו, דעדיין אין בזה טעם להתיר את הבתים של כולם, (דאמנם לכולם יש חלק בבית אחד, אבל יש כאן בתים אחרים דאין בכ"א מהם חלק אלא לאדם א'), אלא צריכים כולם לקנות חלק בכל הבתים, וגם בעה"ב שהניחו בו העירוב צריך לקנות חלק בבתי שאר השכנים. (וכ"כ הגאון, ז"ל "ורבותינו בעלי התוס' אמרו דבהאי פיתא קא מקני רשותא אהדרי, דכל אחד מקנה רשותא ידידה לחבריה והו"ל שותפין בכל בתי החצר וליכא רשות מיוחדת כלל, דכל בית שייכא לכל בני החצר"). והא דמיקני להדרי, י"ל דע"י שנותן להם חלק בביתו או חוזרים הם ונותנים לו חלק בביתם. אמנם זה לא א"ש כ"כ בקנין כסף, דהרי כיון שהבית שלו ניתן להם בתמורה לפיתם, איך יחייב הבית תמורה נוספת, ואם זה היה כאן מדין חליפין, (כמבו' אולי במאירי), א"ש טפי. ועכ"פ (בלאו הא דשמואל גופיה קאמר דבעה"ב שהניחו בו את העירוב אי"צ ליתן פת), באמת י"ל דכולם נותנים פת עבור כולם ובתמורה מקנה כ"א לכולם חלק בביתו.

והנה המאירי בסוג' כ' "שמואל אמר משום קנין כלומר שהעירוב קונה לכלם עד שכל החצר והבתים קנוי לכלם ומשותף לכולם", וכע"ז כ' המהר"ם בסוכה ג, א ז"ל "משום קנין פ"י דבני החצר מקני' לבעה"ב שמניחים שם העירוב חלקם שיש להם בחצר בשכר שהוא מקנה להם ביתו שמניחים בו העירוב ולא מקני ליה רשותייהו כ"א בבית הראוי לדירה". וצ"ע דלכאו' ל"ב להקנות חלק בחצר, אלא סגי בהקנת הבתים וכנ"ל, וממילא אין בחצר חילוק דיורים יותר מהבית לאסור ההוצאה מבית לחצר.

והתוס' בע"ב כ' גבי קטן "נראה לר"ת כמו שפר"ח דבבית של קטן מיירי הכא", ולא נתפרש בדבריהם אם משום הא ל"ש לערב כלל בכלולה חצר אם יש שם בית א' של קטן, או דרק א"א להניח את העירוב בבית של הקטן, אבל בשאר הבתים מהני. (ועי' גם בתוס' בגיטין סד, ב. וזה תלוי בנידון הנ"ל אם נותני העירוב ג"כ מקנים את ביתם, או דרק בעה"ב שנותנים בו את העירוב הוא מקנה רשותו לכולם ותו לא מידי. או י"ל עוד טעם לפסול העירוב אפי' כשאינו מונח בבית הקטן, כיון דאינו יכול להקנות את הפת). והנה בחש"ל בהג' לפיר"ח כ' "דאם יש לקטן בית בחצר אינו יכול לערב עמהם

עירוב משום קנין ואם תאמר מפני מה אין קנין במעה מפני שאינה מצויה בערבי שבתות היכא דעירב מיהו לקני גזירה שמא יאמרו מעה עיקר וזמנין דלא שכיח מעה ולא אתי לאיערובי בפת דאתי עירוב לאיקלקולי. יל"ע בביאור פשט ד' הגמ' דלכאו' יש כאן ב' קו', דמעיקרא הק' מפני מה אין קנין במעה ואח"כ הק' היכי דעירב מיהו ליקני, וכך נראה גם בפיר"ח שכ' "מפני מה אין קנין במעות לפי שאין מצויין בע"ש ואקשינן אי הכי אי עירב במעות ליהוי עירוב. אלמ' הנותן מעה לנחתום כדי שיזכה בעירוב כו' ודחינן דלמא אתי למימר מע' עיקר וזימנין דליכא מע' ולא מערב", ומבו' דיש כאן ב' קו', ורק בקו' השניה הביא הר"ח את מתני' דמעה לנחתום. וצריך לבאר, דמתחילה הק' דלכתח' יהיה הדין לעשות עירוב במעה, ואח"כ הק' דעכ"פ יועיל בדיעבד. וע"ז תי' בסוף דיאמרו מעה עיקר, והיינו ג"כ מאותו הטעם שבשבילו הק' מעיקרא מפני מה אין מערבין במעה. וצ"ע איזה מעלה יש למעה יותר מפת, בקו' הגמ' דמעיקרא, ובמה ד"יאמרו' אינשי דמעה עיקר.

והנה התוס' כ' "מפני שאינה מצויה - ובשאר דברים נמי אין מערבין עירובי חצירות", ומהא דהעמידו דבריהם על הא דל"מ ע"ח בשאר דברים כבר בקו' הראשונה בגמ', חזי' דהם פ"י דהכל ענין א' אלא דהגמ' מפרש ואזיל, והנידון מתחוצע"ס היה שיועיל עירוב במעה. ונראה דהנה טעם לדבר שיהיה מעלה למעה על פת, לכאו' י"ל דהרי בתוס' דנו דפירי לא עבדי חליפין, ותי' דמ"מ מהני בתורת דמים, אבל המאירי כ' "אם כן היה לנו לומר שיקנה במעה שאע"פ שאין מטבע נעשה חליפין הרי אף פירות כן ואעפ"כ בעירוב מיהא קונה", ומשמע דהוי קולא מסוימת בעירוב דמהני פירי לחליפין. ואולי ס"ל דשו"כ ל"מ לקנין כסף ולכן הוצרך לחליפין, (אבל צ"ע מה הוכיח לזה ממשטע דודאי מהני קנין כסף). ועכ"פ י"ל דמחמת זה ודאי היה עדיף לקנות במעה ולא בפת, וזה היה הקו' הא' בגמ', ובמסק' ג"כ מבו' דיש טעם שמחמתו יאמרו מעה עיקר. אמנם התוס' שכ' בפשיטות דהכל מהני מתורת דמים, באמת אין טעם להצריך דוקא מעה. ואף מה שיאמרו מעה עיקר, אי"ז מחמת טעם מסוים אלא רק משום ההרגל במעה. וע"כ כן הוא, דהרי התוס' דנו למה בשאר דברים גבי שיתוף לא גזרי' הכי, ובשאר דברים לא שמענו טעם דיאמרו שאר דברים עיקר, וע"כ כנ"ל. (ועי' גאו"י שהק' ע"ד התוס' דבשאר דברים מהיכ"ת דיאמרו שהם עיקר, וע"כ פ"י דמעלת הפת היא בחשיבותו ולא במה שהוא מצוי).

אלא דאכתי צ"ע אי נימא דיש מעלה בעירוב במעה טפי מעירוב בפת, וטעם לזה כי פירי לא עבדי חליפין, א"כ אכתי ק' למה לא אמרו עירוב בכלי, והא כלי מצוי הוא גם בערבי שבתות, (ואיננו כמעות שקונים בהם צרכי שבת ופעמים שלא נשאר מהם כלום), ועדיף כלי מפת כיון דפירי לא עבדי חליפין. ואולי אם בעי' כלי שישאר אצל השני, זה אינו מצוי כלי מיותר להשאירו בידי אחר. (ועי' שפ"א מ"ש"כ אי כלי מהני ככסף לעירוב משום דירה, וע"ע פיר"ח ומאירי וס' העיתים סי' קד אי מהני כלי פחות משו"פ).

וקטן. פירש"י "ואין יכול לעשות הקטן שליח לערב עליו ע"ח, דלאו בר מקנה ואקנוי הוא". ויש להוכיח מכאן למה שנחלקו האחרו' האם גבי קנין כסף בעי' שליחות ול"מ גוי וכיו"ב, או דסגי במעשה בעלמא דסו"ס הגיע הכסף ליד המוכר ונעשה הקנין. והכא מוכח דקטן אינו בר הקנאה גם לענין קנין כסף. (ועי' אמרי בינה קנינים סי' כ). והתוס' בע"ב שכ' "קשה לפי' דלהוי כנשתתפו כמו בעה"ב שנעשה שותף לחבירו", צ"ע דאיך נעשו שותפין ע"י מעשה הקטן, ואולי סגי במעשה הקטן לעשות קירוב דעת דשותפין.

תוד"ה עירוב משום קנין - פירוש דבהאי פת מיקני רשות להדרי אע"ג דפירי לא עבדי חליפין מ"מ קנו בתורת דמים. ולכאו' מוכח כאן דקנין כסף מהני גם בשו"כ (ואף בקרקעות), ולא רק בכסף ממש. אמנם עי' במאירי שנראה דפי' דמהני בתורת חליפין, והקילו גבי עירובין דפירי עבדי חליפין, ואולי ס"ל דלתורת דמים בעי' כסף, אבל ל"מ שו"כ דהוי פירי ולא טיבעא. ועי' אבי עזרי (קמא) פ"ג מהל' אישות ה"א שר"ל בדעת הר"מ דל"מ שו"כ לקנין בהדיוט, וצ"ע. וע"ע גט מקושר (למהריט"א) סי' ג מה שהביא כע"ז בשם כנה"ג. (והרשב"א בח"א סי' אלף רכו כ' להדיא דקרקע נקנית

ועכ"פ הישראל צריך לידע כן, דהא פסק השו"ע שם "אם הבית של א"י, ושכרו ישראל ממנו ועכו"ם דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב", וא"כ י"ל דה"ה גבי עירוב משום קנין דבעי' עכ"פ כוונה להתיר בקנין זה את הבתים והחצירות, וזה אינו שייך אצל מי שאינו מודה בעירוב.

ובאמת גם אם עירוב משום קנין הרי צ"ע במה נעשה ההיתר, דאמנם יש להם חלק בביתו אבל הבית שלהם נשאר עדיין פרטי לכאורה, (ואי נימא דמקנים לו בתמורה גם חלק בביתם א"ש), וע"כ דיש כאן אחרי הקנין עשיית חלות העירוב להיות נותר בשותפות זו שיש להם בביתו. ונראה דמה"ט נתקשו הראש' (הראב"ד והטור) דלמה בית שמניחין בו עירוב אי"צ ליתן פת למ"ד עירוב משום קנין, כיון דלמ"ד משום דירה יש לו על מה לייחד את עשיית עירובו דהרי הוא באמת דר כאן, אבל למ"ד משום קנין מה תועיל בעלותו להיות דבר שיקבע עליו ענין העירוב להיתר. ומאליה הרי ודאי לא תועיל הבעלות לענין העירוב, דודאי דין הוא דאם מניחין העירוב בבית של מי שאינו מודה בעירוב ל"מ אפי' למ"ד עירוב משום קנין.

תוד"ה מפני שאינה מצויה - ובשאר דברים נמי אין מערבין עירובי חצירות אלא בפת דשכיח טפי וגבי שיתוף הקילו שלא להצריך פת ושירי בשאר דברים דשכיחי קצת אבל במעוה דלא שכיח כלל לא. ומב'ו כאן בתוס', דמלבד דשיתוף קל מעירוב באופן עשייתו, ה"ה קל ממנו גם לענין החשש שלא תשתכח תורתו. דהרי בעירוב ל"מ שאר דברים כי חיישי' שלא יהיה מצוי ותשתכח תורת עירוב ואתי לאיקלקולי, ואילו גבי מבוי ל"ח לזה. ולקמן עא, ב אמר' "מערכין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות שיאמרו אבותינו לא עירבו", ופי' כמה ראש' שם שטעם זה הוא רק שלא לסמוך אשיתוף במקום עירוב, אבל על עירוב במקום שיתוף יש טעם אחר שלא לסמוך והוא מעיקרא דדינא. ולהמת' בתוס' כאן יש בזה תוספת, דהרי באמת גבי שיתוף ל"ח כ"כ להאי חששא דאולי ישתכח תורת שיתוף.

תוד"ה איכא בנייהו כלים. כשמפרש ועושה דרך קנין לא בעי חזי לאכילה וקונה אפילו בכלי אבל בסתם כמו שרגילין לערב שאין מפרשין ומדקדקין לעשות דרך קנין בעי נמי שיהא בו חשיבות אוכל. ולכאור' בזה א"ש נמי הא דפסל שמואל חולק את עירובו ומקפיד על עירובו, אף דשמואל אית ליה עירוב משום קנין, דבאמת כשמפרש ועושה דרך קנין לא יהיה בזה חיסרון, אבל בסתם כמו שרגילין לערב שאין מפרשין ומדקדקין לעשות דרך קנין צריך שלא יהיה מקפיד וחולק. ויל"ע בזה בלש' הטור בסי' שסו אם כוונתו לומר דגם דין חולק ומקפיד וכו' תליא במה שעירוב משום דירה. (ועי' תורא"ש דהוסף בד' התוס' ד"בסתם עירוב כדרך שרגילין לערב בפת שאין מפרשין ואין מדקדקין בדבר לעשות דרך קנין סודר אז בעינן חשיבות אוכל וגם שיהא ראוי לקנין", והיינו דל"ס בדירה לחוד אלא סגי בקנין לחוד כשמפרש, ובסתמא בעי' גם קנין וגם דירה. ויל"ד אולי לבאר דכשאנו מפרש לשם קנין, אז זה מועיל כמש"כ התוס' לעיל גבי שותפין "דכיון שיש קירוב דעת בנייהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זה לזה". ואמנם הב"ח והט"ז בסי' שסו נקטו דב' אפשרויות הם אליבא דשמואל, או קנין לחוד או דירה לחוד).

אמנם המאירי כ' "אם עירבו בכלי שנתנו כלם כליהם במקום אחד אם משום קנין הועילו שהרי קונין בכלי", ומשמע דגם בעירוב דכלים בעי' שלא יהיה חולק את עירובו. ועי' ערו"ל"ג בסוכה ג, א דמב'ו מדבריו, דאם יעשה באופן של קנין להדיא, אזי ל"ב בית שיש בו דע"ד. (ויש שם תוספת הסבר, ז"ל "דגם שמואל מודה דבעינן ראוי לדירה דאל"כ למה בעי מוזן ב' סעודות דע"כ גם שמואל מודה שהרי מתניתין היא, אע"כ דהטעם שאין מקנין רק למקום שראוי להם לב' סעודות שבת וא"כ ע"כ בעינן ראוי לדירה וא"כ ע"כ גם שמואל מודה דבעינן ראוי לדירה מסתמא רק שהוא מוסיף טעם דקנין ג"כ היכא שמקנה בפירושו ואז באמת לא בעינן ראוי לאכילה כמש"כ התוס' שם"). ובפמ"ג סי' שסו במשב"ז סק"ג כ' "דצריך להיות כל יום השבת כאילו דיירי כולהו בההיא ביתא דהרי נפרץ בשבת אסור וכו' ועיין אות ב' לדידן קנין לא מהני", ומשמע קצת

משום דאין קנין לקטן", אבל בד' הראש' לא נראה כן, ז"ל הרשב"א "אלא ה"פ כשיש בית לקטן באותה חצר ועירבו בתוכה למ"ד משום קנין קטן לאו בר אקנויי הוא", וכ"כ הריטב"א. ואף דהנך ראשונים ג"כ כ' כהתוס' דמיקני להרדי, ובכ"ז לא אסרו כל עירוב הנעשה בחצר שיש שם בית לקטן. וצ"ע. אמנם בחי' הר"ן כ' "כגון שיש בית לקטן באותה חצר, דלמאן דאמר משום קנין קטן לאו בר אקנויי הוא", ואולי כוונתו דזה אוסר את כל החצר בכל אופן של עירוב, גם כשיניחו בבית אחר. וכ"ה לש' ר"ת בס' הישר סי' שלג "דאי אית ליה בית לקטן אין מערב עמהם דלאו בר אקנויי הוא", וצ"ע. וע"ע חזו"א סי' קא סק"ג.

ובסוכה ג, א כ' התוס' "ואין מניחין בו עירוב - דלא חזי לדירה ואפי' לשמואל דאמר פרק מי שהוציאווהו עירוב משום קנין לא מיקנו רשותיהו בשביל בית דלא חזי לדירה ודכוותיה אשכחן התם שמואל גופיה דאמר בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת מאי טעמא כולהו הכא דיירי ואע"פ דאית ליה עירוב משום קנין ומקנו אהרדי משום דמנחי עירובן בביתו", ולכאור' זה כוונת התוס' להוכיח דבעה"ב אי"צ ליתן פת כיון דתמורת מה שמקנה להם חלק בביתו מקנים הם לו חלק בביתם (או בחצר כמהר"ם הנ"ל), לכן יש דין שיהיה הבית ראוי לדירה, דבלא"ה אין הוא חשוב להקנות תמורתו חלק בביתם. (והיינו דהתוס' בא לאפוקי מהנחת הראב"ד בסוג' דאם עירוב משום קנין בעי' שגם הוא ייתן פת, כיון דהקנאת הבתים אינה תמורת פת אלא תמורת הבית עצמו, ולכן בעי' שיהיה בבית דע"ד). אמנם בתורא"ש שם משמע באופ"א, שכ' "ואפי' לשמואל דאמר פ' מי שהוציאווהו עירוב משום קנין, לא מקנו רשותיהו בשביל בית דלא חזי לדירה, ודכוותה אשכחן התם שמואל גופיה דאמר בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת מ"ט כולהו הכא דיירי, אע"ג דאית ל' עירוב משום קנין מ"מ כיון שמניחים עירוב בביתו אין צריך קנין, אלמא גם לשמואל תלוי בדירה". (וזה אולי על דרך מש"כ הרשב"א בסוג', ד"נראה דשמואל דאמר משום קנין קנין לדירה קאמר והתם הכי קאמר כמאן דכולהו הכא קנו בית דירה וכולהו הכא דיירי". וצ"ע דבתוס' לקמן פ, א כ' "אפילו למ"ד עירוב משום דירה צריך לזכות כדי שיהא קונה דירה בבית חבירו", וא"כ מהו החילוק בין דירה לקנין אם תרווייהו הוי 'קנין לדירה').

ושם בד' המאירי יש עוד חידוש, ז"ל "וכן אם היה בית זה בחצר שהרבה בתים פתוחים לה וצריכים ערוב בית זה מיהא כמי שאינו הוא ובטל אצל כולם ואין צריך ליתן פת שאינו אוסר עליהם וכן הוא מותר לטלטל בחצר שאינו כבני החצר שנדונוהו בשתוף החצר עם האחרים ואע"פ שלא נאמר כאן בית מ"מ כל שלענין ערוב בדין דירה הוא תלוי שהשיתוף והערוב הוא כאלו קובעים כולם דירה למקום שהעירוב והשיתוף לשם וכן אם המה במבוי שהיו הרבה חצרות פתוחות לה וצריכות להשתתף אין זה בתורת שיתוף שהבית כמי שאינו והרי הוא כאורה אצלם לא אוסר ולא נאסר ואין מניחין בו עירוב אחר שגבאווהו מן הבתים", והיינו דמלבד דבית זה אינו בגדר בית, גם יש כאן היתר טלטול להאי גברא בחצר. וצ"ע דהרי אורח ג"כ אסור בטלטול בחצר שאינה מעורבת. ואולי י"ל דאורח נאסר משום שבא מכוח א' בעה"ב שבחצר, (וגנב הבא לחצר שלא ברשות א"א מבעה"ב, לא ייאסר לפ"ז, דכלפיו אין חילוקי דיורים ותשמיש בין הבתים והחצירות), אבל כאן מצ"ע אין לו בית, ותשמישו בחצר ג"כ אי"ז בתורת אורח דבעה"ב האחרים.

עוד יל"ע בהא דעירוב משום קנין, דא"כ למה מי שאינו מודה בעירוב אינו יכול לערב, והא סו"ס נעשה על ידו ג"כ קנין כראוי, ומתני' היא בפ' הדר לפסול לעירוב את מי שאינו מודה בו, ולא אמרו דאם יעשה בפירושו לשם קנין, וכגון שיעשה עירוב בכלי דמהני גם בזה. (ויתכן עפ"מ"כ הרשב"א בסוג' ד"נראה דשמואל דאמר משום קנין קנין לדירה קאמר והתם הכי קאמר כמאן דכולהו הכא קנו בית דירה וכולהו הכא דיירי", ושייך להיות אינו מודה בקנין לדירה). ואולי י"ל דהנה לגבי שכירות מן הגוי כ' הטור בסי' שפב "ואין להם תקנה עד שישכיר להם רשותו ושכירות בסתם שמשכיר להם מועיל וא"צ לפרש כדי להתיר הטלטול", והיינו דיש בזה חידוש שאין הגוי צריך לידע שנעשית השכירות לשם כך,

לא נחא ליה להפסיד אלפים אמה שיש לו לצד אחר וכיון שכן בעי אמירה, ומעשה בא לפניו באדם שבא בספינה ביו"ט הסמוך לשבת וביו"ט לא הניחו לזוז ממקומו אבל בשבת התירו לו לצאת לפי שקנה שבינתו בלא אמירה דאנן סהדי דניחא ליה מידי דהוי אישן, ועי' נובי"ת סי' מח.

ובאמת מצינו בס' העיתים דס"ל דבעי' אמירה או עכ"פ מחשבה להדיא, ז"ל בס"י נט' "והא מתני' דכתבין לעיל אם אינו מכיר או בקי בהלכה וכו' איתשיל עלה רבנא שרירא גאון זצ"ל וזו הוא נוסחא ושאלתם הא דתנן אם אינו מכיר או בקי בהלכה ואמר שבינתו במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח וכו' וקאמר בגמרא תני' כוותי' דרב מי שבא בדרך וכו' עד שמהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה באמירה תלי' מילתא או אפי' במחשבה נמי וכו' תשובה הא מתני' והא ברייתא הלכתא אינון ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים דתנן ואמר תהא שבינתו באמירה תליא מילתא ולא במחשבה ובני מערב ששוכתין הרבה במדברות ויש מהן שמכיר בדרך ומכוין מתחלה מקום כל שבת ושבת לא סגי לי' במה שהוא מכיון מעיקרא אלא צריך לומר בכל ערב שבת ושבת סמוך לחשכה שבינתו במקומי שיזכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח", ועי'.

לא סיים אתריה

מאי לא אמר כלום אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה תחתיו של אילן חמר גמל וכו' אמר רבה מאי טעמא דרב משום דלא מסיים אתריה ואיכא דאמרי אמר רבה מאי טעמא דרב משום דקסבר כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. והנה ש' רב שהעירוב תחת האילן לא חל כלל, אי משום דלא מסיים אתריה ואי משום דכל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו, ואף שבינתו במקומו נעקרה לגמרי כיון דהיה בדעתו לקנות שבינתו תחת האילן ולא במקום עמידתו, ואילו אליבא דשמואל העירוב חל תחת האילן אלא דלא נודע מקומו שם. ולפי ל"א שהביא רש"י (וכ"פ ר"ח ועו"ה), אז אליבא דשמואל נמי כל ההיתר הוא רק ללכת במקום המותר לו בין אם שבינתו במקומו ובין אם שבינתו תחת האילן. (להלן כמה הע' בסוג' וכן לקמן נ, ב, שלא כסדרן).

בטעמא דשמואל אליבא דל"א ברש"י, הנה רש"י כ' "דקסבר שמואל דקנה לו שבינתו בשני המקומות הואיל ולא סיים ארבע אמותיו אין לו מקום המיוחד לו לא תחת האילן ולא במקום רגליו, אלא או כאן או כאן וממה נפשך, אלפים שממקום רגליו עד האילן יש לו, וכשהגיע לתחת האילן נעשה לו חמר גמל", והריטב"א כ' בשם רש"י "דשמואל מספקא ליה אי קנה שבינתו תחת האילן כיון שלא סיים מקום אם לאו, ומיהו לכשתמצא לומר דלא קנה שבינתו תחת האילן הרי הוא קונה שבינתו במקום רגליו שאינו נעקר ממקום רגליו בקל, ולפיכך דינו של זה מסופק אם קונה שבינתו תחת האילן או אם קנה שבינתו במקום רגליו, וכיון דספקא הוא נותנין עליו חומרי שניהם". אכן לש' רש"י הוא דקונה שבינתו בב' המקומות, ואולי הכוונה היא דבתורת ודאי מכיון דהשבינתו הב' אינה מעולה כ"כ אז לא נעקרה השבינתו הא'.

והרעק"א לקמן נ, ב פי' טעם ש' זו, ז"ל "והסברא אפשר דלהך מלתא עקר דעת' שלא להלך רק מה שמותר להלך ע"י עירוב דאילן אבל על מה שמותר ממנ"פ לא עקר דעתיה", ומבו' בזה חידוש דעקירת דעתו היא לא מעצם מקום השבינתו אלא מהתחום, ושייך בזה נמי לעקור דעתו מחצי התחום. (ורש"י לקמן נב, א כ' "הפסיד באמירתו אלפים שהיה לו לעבר הלז מביתו שסילק עצמו מרוח זו ובמקום שבינתו לא נשתכר דלאו עירוב הוא, ואין לו אלא אלפים הללו", והק' עליו הריטב"א "מי חילק לנו שבינתו עירו לומר דבאמירה דאמר שבינתו במקום פלוני הפסיד הזכות שהיה לו בעבר הלז ולא הפסיד זכות שהיה לו כלפי מקום עירובו, וכי תימא שכן היה בדעתו מפני שהוא לא היה צריך לילך אלא למקום עירובו, וכי בדעתו הדבר תלוי לקנות חצי שבינתו"). וכן מבו' במהרש"א שכ' להק' "מאי תיובתא דרב הכא מהך ברייתא דטעה ועירוב לב' רוחות כו' דאיירי מעירו ולא עקר דעתיה מיניה ודעתיה שאם לא יקנה לו

דכשעושה באופן של קנין (למ"ד דאפשר הכי) ל"ב שיהיה העירוב קיים.

ב, מט, ב

אמר ליה אביי לרבה לדידך קשיא ולשמואל קשיא הא תניא חמשה שגבו את עירובן כשהם מוליכין את עירובן למקום אחר אחד מוליך לכולן הוא ניהו דקא קני ותו לא הוא ניהו דקא דייר ותו לא. ועי' במאירי איך שפי' קו' אביי, ז"ל "ואע"פ שאינו מודיע להם להיכן הוא מניחו והוא שהיה מקשה בכאן נימא הוא ניהו דקני ותו לא שאין דעת המקנה להקנות למי שאינו יודע עד שתירץ לו שהוא מקנה לזה ולשולחיו", והיינו דלא הק' על הקונה אלא על המקנה. ועכ"פ צ"ע בדעת אביי מה היה ש' לפרש דין זה, ואיך פי' את ענין העירוב באופן שלישי אם לא משום דירה ולא משום קנין. (ובתרו"ח עמד בזה וכו' "ואביי הוה סבר דטעמא דעירוב לא משום קנין ולא משום דירה אלא העירוב גופא מצרפן להדדי כיון שיש לכולם חלק בו". וע"ע בר"מ פ"ד ה"ד דמשמע דענין שליחותיהו עכ"פ זה גם באופן שרק גבו את העירוב ועדיין לא הניחוהו כלל באיזה בית בחצר). עוד יש להעיר ע"פ מש"כ התוס' בע"א דלשמואל נמי אם לא פי' להדיא בתורת קנין, בעי' נמי תורת דירה, דא"כ קו' אביי השנית "הוא ניהו דקא דייר ותו לא" לחודה, ק' בין לרבה ובין לשמואל.

תודה וקטן - פ"ה דלמ"ד משום קנין אין קטן יכול לעשות שליח לערב עליו ע"ח דלאו בר קנין הוא וקשה לפי' דלהוי כנשתתפו כמו בעה"ב שנעשה שותף לחבירו וכו' ונראה לר"ת כמו שפר"ח דבבית של קטן מיירי הכא. יל"ע דכיון דקטן לאו בר שליחות, (כי הוא לאו בר הקנאה וכדכ' רש"י, ועי' תוס' גיטין סה, א), א"כ הרי גם לא נעשו שותפין אליבא דאמת. וצ"ל דלגבי קירוב דעת דשותפין סגי בזה. ומש"כ התוס' דבבית של קטן מיירי, הנה ברשב"א ועו"ה נראה שהחיסרון הוא רק אם ניהו העירוב בביתו של הקטן, וצ"ל דבלא"ה אין חיסרון דאף דהקטן אינו יכול להקנות הפת, מ"מ הוי כמו שותפין וכנ"ל. אבל ק' דא"כ אף כשיניחו העירוב בביתו של קטן למה ל"מ ומאי גרע משותפין, וצ"ע. גם יל"ע למה לא דנו התוס' על פחות משו"פ דל"מ אליבא דמ"ד עירוב משום קנין, דמ"מ מאי גרע משותפין. וי"ל.

אם אינו מכיר וכו'. צ"ע למה לא יכול לומר שבינתו במרחק מדויק של אלפים אמה ממקום עמידתו. (וכן ק' מהו הדין של מוסר שבינתו למכיר, ואמאי לא מהני בפשיטות כאילו סיים מקום). וכ' בביאור"ל סי' תט "ומכיר אילן או גדר - אבל אם אינו מכיר שום מקום ואמר סתם שבינתו בסוף אלפים מכאן לא מהני אף לדעה ראשונה וכן מוכח ממשנה אם אינו מכיר וכו' ואמר שבינתו במקומי וכו' ע"ש וכ"פ כל האחרונים", אבל לא נתפרש הטעם בזה. ויש להוסיף דהרי הר"ח לעיל מה, א (והביאו הרי"ף שם) פי' מתני' דעמד וראה הרי הוא סמוך לעיר באופן שיש ביניהם ב' תחומי שבת, והוי כאילו אמר שבינתו במרחק אלפיים, (דכיון דלא אמר בפירושו שבינתו במקומי וכמש"כ הראב"ד שם דבכה"ג לכו"ע לא יכנס לעיר, אז אמרי' דעתו לקנות שבינתו במקום הכי רחוק שאפשר שיהיה יכול להיכנס ממנו לעיר. והתוס' בסוגיין שכ' "ומוכח בגמרא דקני שבינתו במקומו כעובדא דר' טרפון דקאמר בית המדרש מובלע בתוך תחומו היה", לכאו' נראה דס"ל כהראב"ד הנ"ל, דאי לאו הכי מאן יימר להו דר"ט לא אמר שבינתו במקומי).

תודה ואמר שבינתו במקומי. דבלא אמירה נמי קני וכו' ניעור דאי בעי מצי אמר אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי". וכ"כ שא"ר. ובריטב"א לעיל שם כ' "א"ל מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק. פי' שהמערב ברגליו אי"צ לומר כלום אלא שיהא בדעתו לקנות שם שבינתו וכו' וא"ת א"כ דאפילו המערב בתחלה ברגליו בשתיקה סגי למה לא התיר רב יהודה לערב לכתחלה בשני ואפילו שלא עירב כלל בראשון לא בפת ולא ברגליו, ואילו איתא הוה מפרש לה דהא הוה ליה רבותא טפי, תירץ הריב"א ז"ל דל"א דמערב בשתיקה ברגליו אלא היכא דאיכא גלויי דעתא שהוא רוצה לקנות שם שבינתו כגון שזה עירב שם בראשון וגלי דעתיה דניחא ליה ביה גם ביום השני, אבל בשלא עירב שם כלל מעיו"ט דילמא

הכא דההפקעה של בזאח"ז קיימת בב"א, אלא דדין נוסף הוא דאם יש הפקעה בזאח"ז אז גם בב"א אינו, אע"ג דאין בו ממש את אותה ההפקעה של בזאח"ז).

ז"ל הרי"ף "אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא שנו אלא באילן שיש תחתיו ח' אמות אבל אילן שאין תחתיו שמונה אמות אלא ז' הרי מקצת ביתו ניכר כלומר שאין בחציין אלא שלש אמות ומחצה ומכל מקום שאתה מודד לא תמצא ארבע אמות אלא עד שתמדוד חצי אמה מן החצי האחר נמצאת אותה חצי אמה כמסוימת וניכרת והיא מקצת בית שביתתו", וצ"ע למה כ' דיש רק חצי אמה מסוימת והלא יש כאן אמה שלימה דע"כ היא מקום שביתתו, ומה בא הרי"ף לומר בכל אריכו"ד.

ועכ"פ יש להס' האם בדוקא בעי' אמה שלימה מסוימת וניכרת או דסגי בפחות מכך. והנה לפי אב"י דאמר דבאילן שאין תחתיו שנים עשרה אמות הרי מקצת ביתו ניכר, הרי מוכרח דסגי בפחות מאמה שלימה, וכמש"כ רש"י "ואי בדהאי גיסא או בדהאי גיסא, הרי חצי אמה מאלו ומאלו בתוכם של אמצעות". אבל אולי י"ל דלפי אב"י בלא"ה אין כאן מקום מסויים שהוא שביתתו, וסגי לדידיה במה שבתוך האמצעות יש לו איזה שביתה, אבל למסק' דר"ה הצריך מקום מסויים ניכר, אז אולי י"ל דבעי' בדוקא אמה שזה מקום עמידת אדם, ובפחות מכאן ל"ח שביתה ניכרת. אבל בפ"י הרי"ף בן חכמון כ' להדיא "אבל אילן שאין תחתיו אלא שבע אמות או אפילו פחות משמנה אמות".

והנה בד' הראש' מבו' דבכה"ג דמקצת ביתו ניכר אז אין הכוונה דיש לו רק אמה, אלא דהשתא הוא חוזר וזוכה בשאר הד"א באופן מסופק והוי חמר גמל, וכבר אין בזה את החיסרון שלא סיים אתריה כיון דמקצת ניכר. ובד' הרשב"א מבו' עוד דהאי דינא דר"ה הוא לא רק ללישנא דלא סיים אתריה אלא גם ללישנא דכל שאינו וכו', דהגם דאפי' בבת אחת אינו אבל מ"מ כיון דחל אמה אחת בודאי אז לא בטל קנין השביתה, וא"כ י"ל דאחר האמה אז יש כאן המשך של שאר הד"א בספק לכאן או לכאן. (דהרי הרשב"א פסק את ב' הדברים. אמנם הרמב"ן במלחמות כ' דסוגיא זו אזלא כטעמא דלא מסיים אתריה ולא כטעמא דכל שאינו וכו', אבל אולי כוונתו מצד דברי אב"י ולא מצד דינא דרב הונא. ולש' הבעה"מ הוא "וכוותי' מסתברא דשקלי וטרו אב"י ורב הונא ברי' דרב יהושע דאינון בתראי אליבא דרב ואליבא דרבה דפרשיה לטעמיה דרב משום דלא סיים אתריה", ונראה דגם ד' ר"ה אזלי רק לפ"ז. ובאמת לש' הגמ' מקצת ביתו ניכר ודאי מתפרש כלפי הטעם שלא מסיים אתריה ולא כלפי כל שאינו וכו', אבל ברשב"א מוכח כנ"ל).

אבל באמת אין הכרח מד' הרשב"א דאליבא דלישנא דכל שאינו וכו' ג"כ יהיה הדין דאחרי שזכה באמה אחת אז הכל ג"כ חל, דאולי כלפי שאר הד"א כבר תחזור ההפקעה של כל שאינו וכו'. רק אולי י"ל דכלפי ההתפשטות של שאר הד"א אין את ההפקעה של כל שאינו וכו', על דרך מש"כ התוס' בבכורות ט, ב ד"לא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה כההוא דקדש שתי אחיות ותודה שנשחטה על שמונים חלות אבל קדושה הבאה מאליה לא אמר הכי", והכא נמי שאר הד"א הם נקנים מאליהם. (ויש באחרו') שתי' דמה"ט פליג שמואל הכא על דין זה כיון דקניית השביתה הוי קצת קנין מאליו, עי' או"ש פ"ז ה"ו).

ועכ"פ מבו' דתחילת השביתה כאן היא באמה אחת ועי"ז בטל החיסרון וחיילא כל השביתה. והנה המאירי כ' "וצריך שתדע שכל מקום שביתה כשם שאינו יתר מארבע אמות כך אינו פחות מארבעה טפחים שכל פחות מארבעה אינו מקום כלל", וא"כ יש לפשוט את הספק הני"ל, דאמנם ל"ב אמה שלימה, אבל פחות מד"ט לא חשיב שביתה כלל, ויש לחלק מאליבא דאב"י וכנ"ל.

והנה י"ל"ע בהא דלרב לא חלה שביתה שאינה מסויימת, דהרי לפי רבי יהודה לעיל מה, א כל ד"א הם אינם מסויימות, דבוררן לכל רוח שירצה. ואי נימא דמקום עמידת רגליו מן המנין, אז י"ל דמ"מ מקצת ביתו ניכר, (וצ"ע דבגמ' לא הוכיחו דין זה דסגי במקצת וכו' מש"י ר"י הני"ל), אבל אם הד"א הם חוץ למקום עמידת רגליו אז כל הד"א אינם מסויימות כלל. ובאמת הרי בלא"ה ש"י ר"י היא דאין

שם שביתה שיהיה לו תחום ביתו ולכך נותנין לו במאי דשבקי ליה תרוייהו כההיא דנתגלגל מחוץ לתחום", (והאי קו' דהמהרש"א וכן בריטב"א דמ"מ יהיה חוזר לביתו, אע"ג דלכאו' גם את זה לא סיים וכן גם ע"ז י"ל כל שאינו וכו', כיון דאמדי' דעתו לתנאי דאם העירובין לא יחולו בפועל אז לא עשה כלום ונשאר בביתו. או דהאי שביתה בביתו היא דבר דמאליו ממש, ואין בזה תנאי של סיום אתריה ואין בזה הפקעה של כל שאינו וכו'). ומבו' דאע"ג דלא עקר דעתו מביתו מ"מ אין לו את כל תחום ביתו אלא מה שבכלל א' מב' העירובין.

ואולי אפשר להוסיף דהנה ז"ל הרי"ף בביצה כ, ב "אם נתן את עירובו בסוף אלפים אמה למזרח יש לו להלוח עוד ממקום עירובו למזרח אלפים אמה והן האלפים אמה שהיו לו במערב כשנתן את עירובו לסוף אלפים אמה למזרח העתיק את האלפים אמה שהיה לו במערב לרוח המזרח", וכע"ז לש' הר"ח שם לו, ב "וכן אם עירב חבירו לצפון בסוף אלפים העתיק אלפים שהיו לו בדרום לצפון ולא נשאר לו בדרום כלום". (וכע"ז בלקח טוב פ' בשלח). ובס' העיתים ס' מד כ' "ואם צריך לילך יותר בשבת או ביו"ט יניח עירובו בסוף אלפים אמה באותו רוח שרוצה לילך וענין העירוב אם יהי' ברגליו או בפת מפורש למעלה ודבר ברור הוא כי כל אדם שקונה שביתה במקומו יש לו אלפים אמה לכל רוח ועכשיו אם צריך לילך לרוח מזרח ג' אלפים אמה מניח עירובו בסוף אלף ומהלך ממקום עירובו ולהלך אלפים אמה ואותן אלף אמה שהניח עירובו בסופן העתיקן מן ב' אלפים אמה שיש לו ברוח מערב ולא נותר לו ברוח מערב אלא אלף אמה כי בהניחו העירוב לסוף אלף לרוח מזרח הסייען מלבו אותן אלף מרוח מערב והעתיקן משם וקבעין ברוח מזרח וכן נמי אם צריך לילך ד' אלפים לרוח מזרח מניח עירובו בסוף אלפים ומהלך ממקום עירובו ולהלך אלפים אמה ונאסר לו להלך לרוח מערב אפי' פסיעה אחת חוץ לעיבורה של עיר כי כבר העתיק האלפים אמה משם והסייען מלבו וקבען ברוח מזרח וכענין זה יכול לעשות מצפון לדרום לפי מה שצריך לילך לאותו רוח שצריך לילך בו עיקר כפי מה שצריך מן הרוח שכנגדו וקובעין שם". (אכן לש' הבה"ג הוא "דכיון דאיתעקר ליה ביתיה מן מתא והוה ליה בתיה בדוכתא דאתנח ביה עירוביה, לא שרי ליה למיזל אלא הדר הודראניה דעירוביה אלפים אמה").

ומתוך הדברים משמע דגם ע"י חלות העירוב לא נעקרת שביתה ביתו לגמרי, אלא דיש כאן העתקת התחום, ומסיע מליבו אלף דמזרח וה"ה נעתקין למערב וכיו"ב, (והיינו דשיעור התחום הוא ד' אלפים, ובסתמא הוא באמצעון, וע"י נתינת עירוב וקביעת מקום דירה נוסף אז יכול הוא לשנות את חלוקת ד' אלפים שיהיו כולן או חלקן לכיוון צד אחד מביתו). ולפי' ודאי י"ל כד' הרעק"א דאם העירוב לא חל אין כאן עקירה על שביתתו במקומו אלא רק על התחום. (אמנם מד' הרעק"א אין הכרח דס"ל דגם כשהעירוב חל בפועל אז העקירה היא רק על התחום ולא על עיקר שביתתו בביתו, ודו"ק).

תור"ה מ"ט דרב כל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו - ושמואל וברייתא דלקמן דתניא כוותיה אית להו דרבה בעלמא והכא בתחומין הקילו דאין להחמיר בהן. (ובאו"ש פ"ז ה"ו כ' באופ"א, עי"ש). ויש בזה חידוש דלכאו' למאי דקי"ל דאפי' בבת אחת אינו, הפירוש הוא דאותו החיסרון שיש במעשה השני שאינו חל אחרי הראשון יש בשני המעשים כשנעשו בב"א, וא"כ איזה מקום יש להקל בזה כלפי תחומין דרבנן. (ואטו אם יש מצוה דרבנן על איזה עשיית חלות, מי נימא דיצא יד"ח אפי' כשהחיל את זה באופן של כל שאינו בזאח"ז וכו'). ואולי הכוונה דמ"מ רבנן הקילו כאילו קנה שם שביתה. ואולי יש ללמוד מזה דבאמת הא דבב"א אינו אי"ז באותו דרגת החומר של בזאח"ז, והפקעת החלות בזה היא פחותה ואינה מוכרחת כ"כ, ולכן י"ל דבתחומין דרבנן הקילו. (ואולי כן יש להוכיח מת"י הגמ' דשאני מעשר בהמה הואיל ואיתיה בזאח"ז בטעות, ולכאו' סו"ס בכה"ג דליכא טעות הא אינו בזאח"ז, אלא דמכיון דאין כאן שם 'אינו בזאח"ז' מוחלט אז ישנו בבת אחת, כי שיעור ההפקעה של בבת אחת אינו ממש כעין בזאח"ז, ולא אמרי'

ואולי צ"ל דאף להחולקים על השאלות וס"ל דהעירוב מחוץ לתחום אינו חל, מ"מ יש בזה 'מעשה' שביתה גם שם, (והראיה שהוא מאבד את תחום ביתו אף דאינו קונה שם, והוא מעשה זה כקביעה המועילה לענין עקירת ביתו), והמעשה לחוד הוא כבר סותר את קניית השביתה בד"א הקרובים, (דאין אדם קונה שביתה במקום אחד, אם 'רוצה' ו'קובע' שביתה במקום אחר ואפי"ד דאי"ז חל, ולא דמי לקידושי ב' אחיות דהמעשה לחוד אינו סותר את קידושי השניה אלא רק החלות עצמו או עכ"פ סיבתו), והדר דינא דהוי כספק האם קנה לו הד"א הקרובים או דחל מעשה קניית שביתה בד"א הרחוקים אף שלא קנה בפועל.

אמנם יש להעיר עוד, דלכאור' לפי ל"א שכ' רש"י (וכ"ה שי' הר"ח ועו"ר) הרי יוצא דשמואל ס"ל דאם לא חל העירוב אז הוא חוזר לשביתתו שבמקומו בדרך, וא"כ תיקשי לפ"ז הכא כשלא קנה ד"א שמחוץ לאלפיים ויש לו רק ספק על הד"א שבתוך האלפיים אם חל בהם שביתה או לאו, אבל מ"מ אם לא קנה שביתה הרי נשאר לו השביתה במקומו, ולמה לא יהיה מותר ללכת ממקומו עד האילן. ולכאור' זה מכריח כהאי שי' דהשאלות וכו' דעירוב קונה גם מחוץ לאלפיים. אבל צ"ע דבפיר"ח כ' להדיא הכא "נמצאו ד' אמות שתחת האילן חוץ לתחומו ואין אדם קונה שביתה חוץ לתחומו לפיכך אין לו אלא ד' אמות", והוא ס"ל כפי' ל"א שכ' רש"י. (ואליבא דהשאלות ודעימיה לכאור' צריך לפרש הא דאמר' הכא באלפיים וארבע אמות דהכוונה היא מחוץ לד"א של מקום עמידת רגליו, דאל"ה לכאור' י"ל הבלעת תחומין מהאי ד"א שיש לו מדין היוצא חוץ לתחום להאי אלפיים וארבע שיש לו משביתתו, עכ"פ למאן דאית ליה הבלעה גם בדבר הרשות).

כ' הרשב"א בעבוה"ק "המערב לב' רוחות ואמר עירובי שבצפון יקנה לי עד חצי היום ועירובי שבדרום יקנה לי מחצי היום ואילך וסבור שמותר לערב לשתי רוחות, או שאמר לשני עבדיו צאו וערבו לי ועירב לו האחד לצפון והאחד עירב לו לדרום, אין האחד משני עירובין אלו ברור, ולפיכך אינו מהלך לצפון אלא כעירובו לדרום ולדרום אלא כעירובו לצפון. ואם מצעו את התחום כגון שהניח שבצפון לסוף אלפיים אמה וכן לדרום לסוף אלפיים אמה, הרי זה חמר גמל ולא יזוז מארבע אמותיו ואפילו הוא בתוך העיר, שהרי כלתה מדתו שבצפון ושבדרום באמצע העיר, ואין לו אלא עד מקום שכלתה המדה כמו שביארנו". וצ"ע למה התיר לו הרשב"א לילך עכ"פ ד"א, והוא בגוונא שהוא רחוק מכל אחד מהעירובין קצת פחות מאלפיים אמה, (דהיינו קצת פחות מאלפיים וארבע אמות ממקום העירוב ממש), הרי כבר הוא עומד ממש בסוף התחום של כל עירוב, ולמה יהיה לו עוד ד"א.

ומבו' ברשב"א דהאי דינא שהיוצא חוץ לתחום יש לו ד"א הפי' הוא דיש לו היתר הילוך של ד"א, וכל מה שהולך בתוך ד"א חשיב כאילו הוא נמצא במקומו ולא הלך ממנו כלל, ואי"ז רק בתורת תחום ומקום, אלא הוי היתר וכנ"ל. ועצ"ע דלכאור' בספק רגיל האם הוא נמצא בסוף תחומו לצפון או לדרום הרי לא נימא דמ"מ יהיה לו ד"א, דהרי יש כאן ספק שהוא נמצא בסוף תחומו ממש, ומאי שנא הכא. ואולי דהאי ספק דהוא ספק בעצם (כעין א' מב' אחיות וכנוודע) לא דמי לספק ממש, ולכן יש כאן כביכול סתירה בין התחומין וראוי ליתן לו עוד ד"א. אבל הרשב"א ביבמות מא, ב נקט (לכאור') דגם ספק כה"ג הוי ספק רגיל דיבוא אליהו ויבררו, וא"כ אין חילוק בין זה לשאר ספיקות. ואמנם ראוי לעיין בכל מי שיצא חוץ לתחום במזיד והלך כמה אמות עד שנעצר דנותנין לו ד"א, דאם מהלך ג"כ קונה שביתה (ועכ"פ ד' אמות), אז למה לא יצטרך למנות את כל הדרך שעבר מהיציאה מהתחום בשיעור של ד' ד' אמות, דהרי יתכן דעתה כשנותנין לו ד"א הוא כבר עומד בסוף ד"א אחרים ומהיכ"ת שיהיה מותר לו לצאת מהם. וצ"ע.

עוד מבו' בלש' הרשב"א דהאומר עירובי יקנה לי עד חצי היום, או לאידך גיסא עירובי יקנה לי מחצי היום, כל החיסרון בזה הוא רק אם יהיה סתירה מעירוב נוסף, אבל בעצם הוי כעירוב לכל היום, והיינו דכיון דדעתו לקבוע כן את מקומו לאיזה זמן מתוך השבת אז

ברירה, (ולדידה בפשטות אף תחומין דאו' ואין להקל בהם בכרייה), וא"כ האי ד"א אינם חלים לו אלא בשעה שבורר אותן ואפי"ד באמצע שבת, ובשעת הכרייה הרי זה כבר מסויים. (ולכאור' קודם שברר לו הד"א או יהיה הדין דאסור להרחיק את כליו שהם כרגליו יותר מאלפיים, ורק אחרי שבורר את מקומו לרוח אחת אז מותר להרחיק את כליו אלפיים וארבע אמות). וצ"ל דאליבא דר"י אז כל הד"א אינם בגדר מקום שביתתו, אלא דשביתתו היא במקום עמידתו, ומשם ואילך יש לו זכות נוספת לד"א (של פשוט ידיו וכו') לאיזה רוח אחת שירצה, וממילא דדין סיים אתריה אליבא דר"י ודאי לא שייך על כל הד"א אלא רק על מקום עמידתו ממש. (ובחזו"א סי' פ' כ' "אבל אי קנה שביתה במגדל או בשאר מקום קצר, ויכול לברר ד"א שלו לכל מקום שירצה כדתנן מה, א בזה בעינן שיכול להביא העירוב למקום שביתה", ויתכן דברירת ד"א לאיזה רוח שירצה כלל ל"ש החיסרון שלא מסיים אתריה כיון דבשעת החלות זה כבר מבורר).

אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא. הנה בפשטות כשמניח עירובו מחוץ לאלפיים ממקומו אז העירוב לא חל כלל, ולכן לא יזוז ממקומו כיון דאיבד את שביתתו במקומו ועירובו לא קנה לו. אמנם במקו"א הובאת שי' השאלות ועו"ר דהעירוב באמת חל, ולפיכך לא יזוז ממקומו כיון דהוא חוץ לעירובו. (ושי' רש"י מבו' לקמן ס, א דהעירוב כה"ג לא חל, וצ"ע בלשונו כאן שכ' "אבל לא סיים לו יש לומר בעבר השני בחר והרי הוא עכשיו חוץ לתחומו ואין לו אלא ארבע אמות"). ויל"ע באדם שקידש אחת משתי נשים, ואחת מהן אסורה עליו באיסור ערווה, דלכאור' ראוי לומר דכיון דבאסורה עליו ודאי לא תפסי קידושין, אי"כ ע"כ השניה מקודשת לו בתורת ודאי. (ובפרט לפי הנראה בפשטות מד' הרשב"א ביבמות מא, ב דבספק של א' מב' אחיות ג"כ שייך דיבוא אליהו ויאמר וכו', וא"כ הכרעת הספק ודאי לא תהיה על הערווה. א"כ נימא דההכרעה בספק היא על עצם ב' המעשים ולא על החלויות). אמנם אי נימא הכא דהעירוב חוץ לתחומו אינו חל, ואעפ"כ אמרי' דלא יזוז ממקומו, א"כ מבו' דאע"ג דבוודאי לא קנה שביתה בד"א הרחוקות, מ"מ אין שביתתו חלה בתורת ודאי בד"א הקרובות.

אלא דהדבר תלוי בעיקר טעמא דשמואל, דהתוס' כ' ב' טעמים האם זהו משום דס"ל דהקילו בתחומין ואף דאינו בזאח"ז מ"מ בב"א ישנו, או משום דאמדי' כוונתו דבא לקנות ד' מתוך ח', ולפי התי' השני אכתי' ק' למה לא נאמור דעתו לקנות את האי ד' מתוך ח' במקום שאפשר, א"כ נימא כהשי' המחוד' הנ"ל דשייך קנין שביתה מחוץ לתחומו. (עוד יל"ע להתי' הב', דהרי בד' הגמ' מבו' דכה"ג דב' שליחין עירבו לו בב' מקומות ג"כ שייך טעמא דרב, וא"כ הרי שמואל נמי לא פליג עליה הכא אלא מטעם דכוונתו לד' מתוך ח', ומה נימא בב' שליחין. וצ"ל דמינוי השליחות היה בתנאי, או דהוא מבטל את א' מהשליחין, וצ"ע).

אבל באמת לפי התי' הא' של התוס' אז הדבר ק' ביותר, דאמנם יתכן לומר דהמקדש א' מב' נשים, וא' מהן היא ערווה עליו, מ"מ אין הב' מקודשת בתורת ודאי, כיון דמ"מ לא בא לתפוס באף אחת מהן קידושין ודאיים, (וצ"ע אם אדם יכול לקדש אשה אחת קידושי ספק כעין א' מב' נשים, וכן יל"ע האם אדם שיקדש א' מב' דברים - אשה וחפץ, האם ג"כ נימא דהאשה לא תהיה מקודשת אלא בתורת ספק אף שהברירה השניה מופקעת מענין קידושין לגמרי), אבל לכאור' המקדש ב' אחיות וא' מהם לא תפסי בה קידושין דידיה מטעם אחר, אז ודאי הב' תהיה מקודשת, דהרי הוא לא קידש רק בתורת ספק אלא בתורת ודאי, והמניעה לחול הקידושין של כ"א מהן היא רק מפני קידושי הב', ואם אחת מהן בלא"ה אינה מקודשת אז לכאור' הב' תהיה מקודשת בתורת ודאי. וא"כ לפי התי' הא' בתוס' דאליבא דשמואל אין הכוונה דקנה ד' מתוך ח' אלא נתכוין לקנות ח' וקונה מתוכן רק ד' כי א"א יותר, (ומקילי' בתחומין דלא נימא דתרווייהו פקעי מדינא דאפילו בב"א אינו). א"כ בגוונא שאינו יכול לקנות את הד"א הרחוקים לכאור' צריך לקנות את הד"א הקרובים בתורת ודאי.

שהרי כלל גדול שנינו הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. והא דקתני זה עירב עליו לצפון אשגרות לישן הוא משום דהכי קתני פרק מי שהוציא והוא אמר לשני עבדיו צאו וערכו עלי אחד ערב עליו לצפון ואחד ערב עליו לדרום כו'. והתם דוקא הוא, וצ"ע מה הס"ד, והרי לכאור' הכלים קונים שביתה לפי רגלי הבעלים בהכרח, וגם אם ירצה אינו יכול לקבוע להם מקום אחר, א"כ יהיה טעם בזה כגון רועה וכד'.

וז"ל הרמב"ן במלחמות "אמר הכותב והרי המערב לשתי רוחות או שאמר לשני עבדיו צאו וערכו עלי מסיים מקום שביתתו הוא ואם קונה בשתייהן תהא לו שביתה בשתייהן ואם אין אדם קונה בשני מקומות לא יקנה כלל והיכי שייכא הא בדבר דאמר משום דלא מסיי' אתרי' ואין אדם קונה בשביתה מקום שאינו מסוים", וזה מפור' כחילוק הנ"ל דהחיסרון של לא מסיים אתריה אינו נמצא במי שקונה ב' שביתות. ולכן הוצרך הרמב"ן למימר דעיקר פלוג' רב ושמואל היא בהא גופא האם אפשר לקנות ב' שביתות (לחומרא כשניהם), ורב ס"ל דא"א ולכן צריך לברור ד' מתוך ח' וזה אינו מסיים, אבל לפי שמואל הגם דלא מסיים אתריה לא קנה שביתה, אבל הרי יכול לקנות את כל הח' אמות כמו ב' מקומות שביתה. (והנה הרי אמרי' דמודה שמואל כשד"א מתוך הח' הם במרחק יותר מאלפיים, וק' דכיון דלפי שמואל הרי שייך לקנות ב' שביתות, א"כ כה"ג הרי היה צריך לקנות רק בד"א הפנימיים ותו לא מידי. וצ"ל דהנה הרי חזי' בהאי ב' שביתות דשמואל דל"א שיקנה ב' תחומין ויהיה ביניהם הבלעת תחומין, כי הכוונה היא דבקנין ב' שביתות ע"כ כ"א מהשביתות הוא פחות מקומו, ולכן אינם יכולים לחול שניהם לגמרי ועם הבלעת תחומין, ולכן גם כשא' לא חל כלל כי הוא חוץ לתחום מ"מ גם השני אינו חל לגמרי. והא דלפי רב אין קנין ב' שביתות לכאור' נראה בד' הרמב"ן דאי"ז משום כל שאינו וכו', אלא בלא"ה נמי חסר בעצם השביתה כל שיש לו ב' מקומות).

והנה הפוס' בסי' תט עמדו בסתי"ד הרי"ף, דמחד פסק כשמואל מכח ברייתא דחלוק, ומאידיך הביא מימרא דרב הונא דבאילן ז' מקצת ביתו ניכר, ולכאור' לפי שמואל אין בזה נפק"מ. ויש שכ' דב' מהדורות הם ברי"ף, דהרי חלק מהראש' כ' בשמו דפסק כרב. (ואף בד' הראב"ד יש סתי' בפסק ההלכה, עי' בחי' הרשב"א ובהשג' על הר"מ ועל הרד"ה, וע"ע מאירי). ויש שתי' דהרי"ף ס"ל כל"א דרש"י, וכ"ה בפיר"ח, דאף שמואל מספק"ל בדינא דלא מסיים אתריה. וקצ"ע דהרי"ף מביא ראיה לשמואל מברייתא דחלוק, ושמואל גופיה מספק"ל בהא. אכן לפי הרמב"ן ודאי אף אליבא דשמואל נפק"מ בדינא דרב הונא באילן ז', בגוונא דבא לקנות ד' מתוך ח', דהא רב ושמואל לא פליגי בזה כלל אלא רק באופן שבא לקנות שביתה בכל הח' אמות.

ואמנם הבעה"מ השיג על הרי"ף דאין ראיה מחלוק, כיון ד"אנן לא ידעי' היכא שייכא הא בהא לפי שהחלוק תלוי בבעלים והבעלים יש להם תחומין כל זמן שסיימו ד' אמות מקום שביתתן, ולכאור' כוונתו לומר דאין דין שביתה עצמי לחלוק והכל זה כרגלי הבעלים, ושביתת הבעלים ניכרת היא. (והחלוק עצמו הרי אינו מתחלק לחצאין, דהרי אין הדבר תלוי בבעלות, וגם לא איירי דכ"א בעלים על חציר, אלא איירי בב' ששאלו, והכל תלוי בהשתמשות, והחלוק עומד לשימוש שניהם בשבת, ולפיכך יש בו בעצם ב' שביתות סותרות, אלא דס"ל להבעה"מ דסגי בהא דהוי מסיים אצל השואל כ"א לעצמו. וילה"ס בב' שואלים של חלוק א' ישראל וא' נכרי, ודו"ק). ואף להבעה"מ באופן שקונה ב' עירובין הרי"ז תלוי בפלוג' רב ושמואל וכמב' בגמ', אבל חלוק שאני וכנ"ל. ובד' הרמב"ן מב' דכדי לדחות את ד' הבעה"מ נצרך לתרתי, חדא למימר דכל עיקר פלוג' רב ושמואל היא האם שייך לקנות ב' שביתות, ועוד נצרך להוסיף ד"מה שאמר שהוא תלוי בבעלים והבעלים סיימו מקומן אינו כלום כמו שפירשתי שאף כאן סיימו ועל כרחיך החלוק עצמו קונה שביתה הוא", והיינו דעדיין היה מקום לחלק דב' עירובין לאדם ל"מ אבל החלוק הוא רק נגרר וכו', ולזה כ' דאף החלוק עצמו צריך לקנות ב' שביתות בביהש"מ. (ולולי כל מה שביאר הרמב"ן בסוג', אז עדיין היה יכול לחלק בין ב' עירובין לאדם ובין ב'

זהו תחומו לכל השבת. ומצינו כן עוד בלש' הראש' והפוס', ועי' רעק"א לעיל לח, א.

לימא תיהוי תיובתיה דרב רב תנא הוא ופליג. בד' הראש' משמע דהיה מקום באמת לחלק בין האי ברייתא לדינא דרב, דבעשיית ב' עירובין כל עירוב הוא מסיים משא"כ בקונה שביתה בח' אמות, אלא דבגמ' ס"ל דאין חילוק, והחיסרון של לא מסיים אתריה הוא בתוצאה הסותרת ולא רק במעשה קניית השביתה. דהנה רש"י האריך להק' לפי ל"א למה קו' זו היא רק לרב ולא לשמואל, והרי לדידיה נמי איכא חיסרון דלא מסיים אתריה, (דמשו"ה אינו קונה בביתו לגמרי), וכ' בתו"ד "מי דמיא הא לדרב, הכא איכוין לתרוייהו, וגבי עבדים נמי תרוייהו שליחותיהו עבוד, ובשתי שביתות אי אפשר, מיהו חדא מינייהו קניא, ומדלא ידע הי קניא נותנין חומרי שתייהן עליו, ואידך שרי ממה נפשך, אבל התם במקומו לא רצה לקנות, ותחת האילן סבר רב דכיון דלא מסיים לאו קנייה היא, הלכך אין לו שביתה כלל, ואם תאמר היינו תיובתיה אמאי לא קני התם תחת האילן או ארבע צפוניות או ארבע דרומיות, וליתבי עליה חומרי תרוייהו ואידך לישתרי ממה נפשך, אם כן לשמואל נמי הויא תיובתיה", ומבו' דבאמת היה מקום לומר דהחיסרון של לא מסיים אתריה אינו נמצא בב' עירובין, אלא דלפ"ז כמו דל"ק אליבא דשמואל כך ל"ק אליבא דרב.

ואף בלש' הרי"ף משמע כן, שכ' "אע"ג דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי בהא הלכתא כשמואל דהא דתניא כותיה דשמואל שייכא בהא דת"ר שנים ששאלו חלוק זה לילך בו שחרית לבהמ"ד וזה לילך בו ערבית לבהמ"ד וכו' מיצעו עליו את התחום ה"ז לא יזוז ממקומו וק"ל דהלכתא היא הלכך הלכתא נמי כהאי דתניא כותיה דשמואל דתרוייהו חד טעמא נינהו", ומדלא כ' בפשיטות דמדינא דשניים ששאלו חלוק וכו' חזי' דאע"ג דלא מסיים אתריה שייך שביתה כה"ג, משמע דודאי יש מקום לחלק בין מי שבא לקנות ח' אמות כמקום שביתתו, ובין מי שהניח ב' עירובין, אלא דכיון דבגמ' הוכיחו מזה עד שנצרכו לומר דרב תנא ופליג, א"כ חלוק נמי שייכא בדינא דב' עירובין, ומשמע דהילכתא כהאי ברייתא דתניא דלא כרב. והנה הרי"ף לא הוכיח כן מכמה דינים שאמרו בביצה שם דחפץ של ב' בעלים, באופן שאין ברירה, יש לו את תחום שניהם לחומרא, וכגון דינא דמתני' שם ד"כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית הרי אלו כרגלי ושאינ מיוחדין הרי אלו כמקום שהולכין", ואולי דוקא מחלוק יש להוכיח כן, כיון דלש' הברייתא הוא "שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות זה לילך בו שחרית לבית המדרש וזה ליכנס בו ערבית לבית המשתה זה ערב עליו לצפון וזה ערב עליו לדרום", וצ"ע מה המשמעות שעירבו 'עליו', ואולי זה משום דאיירי בשאלה ולא בבעלות. ואולי לעולם ענין העירוב נתפס לפי המטרה, וכעין דאמרי' לפי כמה ראש' דבעירב לדבר מצוה אינו מותר ללכת לדבר הרשות. ועכ"פ א"כ הוא אז ודאי יש בזה טפי את החיסרון של לא מסיים אתריה. ובעיקר הקו' הנ"ל למה לא הוכיח הרי"ף מדינא דאחין, אולי י"ל דשאני התם דל"ח כ"כ כבעלויות נפרדות, אלא הכל הוא 'תפוסת הבית', ובה כלפי הכלים הוי כשביתה אחת לחומרא, וצ"ע.

ואולי י"ל עוד, וכן נראה, דראיית הרי"ף מחלוק היא לא מכלים שמתחלקת שביתתם מחמת דהבעלים שובתים במקומות חלוקים כי בתיהם ודירתם האמיתית היא בב' מקומות, אלא רק מהנך כלים שהבעלים דידיהו קנו שביתה במקומות חלוקים ע"י חלות עירוב, כי בשביתה דממילא כ"א בביתו בכלל אין חיסרון של לא מסיים אתריה וכד', אלא רק בשביתה דע"י חלות עירוב, וממילא דמתני' דאחין הא אין הכרח לאוקמיה בגוונא דחילוק השביתה בין האחין הוא מכח עירוב, משא"כ בחלוק דבהדיא תניא "זה ערב עליו לצפון וזה ערב עליו לדרום". וע"ע קר"א. (ובענין הדקדוק הנ"ל למה אמרי' 'עירב עליו לצפון', כבר עמד בזה השטמ"ק שם וכ' "זה עירב עליו לצפון כו'. פירש רש"י ז"ל על מנת להוליכו לאותו חלוק לצפון עד כאן. וכתב מורי נר"ו דלשון עליו הוא שהזקיקו לפרש כך. ולא שיצטרך לומר כך בשעת הנחת עירובו שהרי אפילו לצורך גופו אינו צריך אמירה וכו' ומסתמא כל כליו נמשכין אחריו ואפילו בשתיקה

בתרא אותיכו עליה, וצ"ע אם כוונתו לומר דלא פסקי דינא דרבה דכל שאינו וכו' כיון דאותיכו עליה הכא. (ועי' פנ"י קידושין ג, ב מש"כ בשי' הר"מ בדינא דכל שאינו וכו', וכן בהמקנה שם סב, ב).

ג, א

כל שאינו בזאת וכו'

גופא אמר רבה כל דבר שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו וכו' שאני מעשר דאיתיה לחצאין וכו' שאני מעשר בהמה דאיתיה בזה אחר זה בטעות. להלן כמה ידיעות והע' בדינא דרבה בכלל ובסוגיין בפרט.

בשאלות ש' פח כ' גבי ציפורי מצורע "דתניא צפרים מיעוט צפרי' שתיים מה ת"ל שתיים שיהו שוות ומניין שאע"פ שאינן שוות כשרות ת"ל ציפור צפור ריבה והא שתי מבעיא לי שתיים ולא ארבע", ופי' שם בהעמ"ש טעם הדבר משום דכל שאינו בזאת וכו' אפי' בב"א אינו, וא"כ דינא דרבה ילפי' כן מקרא. (והוסיף שם דהחילוק בין דבר התלוי במעשה לקדושה הבאה מאליה אף הוא נלמד מקרא, וכ"כ גם במרומי שדה בקידושין). ובהעמ"ד שמות פי"ב פכ"א כ' "משכו וקחו לכם צאן. רש"י פי' בשם המכילתא משכו מי שיש לו צאן ימשוך משלו ומי שאין לו יקח מן השוק וכו' ואשמעינן דמי שיש לו הרבה צאן א"א להפריש כולם. ובי"ד יקח א' מהם לשחיטה. אלא מחויב למשוך אחד לפני ד' ימים. ומכאן למדנו דכל שאינו בזה אח"ז אפי' בב"א אינו וא"כ א"א להקדיש אלא אם מושך א' מהם". ובויקרא פי"ד פ"י כ' "ולג אחד. דייק הכתוב דוקא אחד ולא שנים דאע"ג שאינו בא על המזבח וס"ד דכשר גם שנים להכי דייק אחד. והטעם הוא דכל שאינו בזה אח"ז אפילו בב"א אינו ולא יחול עליו קדושה", וכן שם פכ"ז פי"ב כ' "ולא יוסיף על השווי לטובת ההקדש. וכדאי' בב"מ דנ"ג דמע"ש שוה פרוטה לא מיתפיס על שני פרוטות וה"נ בהקדש. אם בזדון שם הכהן יותר מכדי שויה לא מיתפיס הפדיון כלל. והוא בכלל כל שאינו בזה אח"ז אפי' בב"א אינו. וא"כ אינו מחולל כלל".

וכן כ' במדבר פ"ו פי"ד "וכבשה אחת ואיל אחד. בחטאת ושלמים הקדים אחת לתמים, ובעולה כתיב בן שנתו תמים אחד. והיינו משום דעיקר משמעות אחד ללמד ולא שנים, [ולא הוצרך הכתוב לכתוב שיהא אחד ולא שנים גבי חטאת חלב שבא לכפרה. כי אם גבי חטאת מצורע בס' ויקרא י"ד י' וכאן גבי חטאת נזיר. באשר המה אינם מכפרים כדאיתא בזבחים ד"ט ב' חטאת נזיר וח"מ נ"י עולות נינהו. וגם אינו מכשיר לאכילת קודש במצורע וליין בנזיר. דעיקר המכשיר במצורע הוא האשם ובנזיר השלמים. מש"ה היה עולה עה"ד שיכול להביא יותר לנדבה כמו עולה ע"כ הזהיר הכתוב אחד ולא שנים] ואינו דומה משמעות אחד דכתיב בעולה לאחת דכתיב בחטאת ושלמים דבעולה יכול להקריב יותר. ואינו תנאי דוקא א' ואם הביא שנים לא יצא כלל. דכל שאינו בזה אח"ז אפי' בב"א אינו. מש"ה כתיב בחטאת אחת קודם תמימה ששניהם לתנאי". (אמנם יש מן האחרון שנקטו בדמפריש ב' קרבנות לא שייך הכלל של רבה דכל שאינו וכו', עי' נחלת יהושע סי' א' וח"י רמ"ש בקידושין שם).

בתי' הגמ' דשאני מעשר דאיתיה לחצאין דאי אמר תקדוש פלגא פלגא דחיתא קדשה, הנה רש"י הכא פי' "דאי אמר תיקדוש פלגא פלגא דחיתא קדשה - והאי כיון דאפריש כפלים וקרא עליה שם מעשר כמאן דאמר תיקדוש כל חיתא פלגא", ומשמע טעמו דאמדי' דעתו דלזה כוונתו, וכ"כ הריטב"א, ז"ל "פרש"י ז"ל וכיון שכן כשהפריש שני כורין ביחד אומרין כי לכך נתכוון, ור"י ז"ל פי' דאפילו לא נתכוון לכך כיון דיכול להיות בשום ענין בזה אחר זה אף בבת אחת ישנו". אכן רש"י בקידושין כ' "הלכך כשהפריש בבת אחת יותר מכשיעור יש לו למעשר לחול על כל חטה וחטה לפי חשבון ואיכא למימר דנתפשו כולהו לפי חשבון", ולא משמע דהכוונה היא לפרש דבריו כן. (ואף בד' התורא"ש הכא נראה דפי' ד' רש"י שלא מצד האומדנא, שכ' "דאי אמר תקדוש פלגא פלגא דחיתא. וא"ת והא לא אמר הכי, וכי תימא דהכי בעי למימר א"כ שביבת תחת האילן נמי דבעי למימר מגו תמני, וי"ל כדפרש"י שהמעשר חל על כל גרגיר וגרגיר לפי חשבון הראוי למעשר כגון אם הפריש אחד מתמשה קדש כל גרגיר וגרגיר חציו אבל גבי

שביבת לחלוק וכו' הבעה"מ, ונצרך הוא לב' הטענות כדי לחלוק על הבעה"מ, וכנ"ל).

ד"ל ביהגרא"א סי' תט סי"א בשי' הר"מ "נ"ל שפוסק כרב דהלכתא כוותיה באיסורי ודלא כרי"ף דסייעתא שהביא הרי"ף משנים ששאלו חלוק בפ"ה ד"ט אינו סייעתא לפי' הרמב"ם שפסק כרב דקנה שביטה במקומו". והיינו דלפי דבריו שי' הר"מ היא דקי"ל כרב, ולרב לא קנה שביבתו תחת האילן כי לא סיים אתריה או משום דכל שאינו וכו', אבל ס"ל להר"מ דכיון דלא קנה העירוב אז הדר דינא דשביבתו במקומו היא, ולפיכך יש לו אלפיים מהמקום שעומד בו. אמנם צ"ב מהו שכ' הגר"א דלשי' זו בטלה ראיית הרי"ף משניים ששאלו חלוק, ולכאור' התם נמי אליבא דרב היה ראוי שלא יקנה החלוק שביטה כרגלי שניהם כיון דלא מסיים אתריה או משום כל שאינו וכו'.

ואולי י"ל דהנה במה שדנו הראש' (התוס' בסוגיין ורש"י לקמן ס, א) למה לא נימא דמכיון דבטל העירוב אז הוא חוזר לשביבת ביתו, לכאור' יל"ע דמאי אולמיה שביבת ביתו מאותם ח' אמות או ב' עירובין שבא לקנות, ולכאור' כשם שהשביבות לא חלו מחמת שאינם מסויימות היכן שובת או משום דינא דרבה, אז שביבתו בביתו נמי לא תחול. (ואולי התי' ע"ז דבאמת בשעה ראשונה כשהוא בא לקנות ב' שביבות אז גם שביבתו בביתו מבוטלת היא, אבל תיכף אח"כ הוא חוזר וקונה שביטה בביתו, ואילה"ק דהא אין קונים שביטה אחר כניסת השבת, ד"ל עפ"ד הרמב"ן לעיל מג, א בשם התוס' דבגוונא דלא קנה כלום בביהש"מ ואפי' ד"א, אז שייך קנין גם באמצע השבת).

ויתכן ליישב דהשביטה שאדם קונה בביתו באופן שאין לו שביטה אחרת הוי כדבר דממילא, ומצינו בתוס' בבכורות ט, א שכ' גבי דינא דרבה "דלא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה כההוא דקדש שתי' אחיות ותודה שנשחטה על שמונים חלות אבל קדושה הבאה מאליה לא אמר הכי", והכא נמי י"ל דלכן השביטה בביתו אינה מתטלת כב' השביבות שבא לקנות. ואף לגבי החיסרון של לא מסיים אתריה, י"ל דכ"ז הוא חיסרון רק בעשיית ענין השביטה, אבל בקנין שביטה דממילא שייכא שביטה שאינה מסויימת ג"כ. וא"כ אולי זוהי כוונת הגר"א דלפי' הר"מ דאליבא דרב הוא חוזר לשביבת ביתו כיון דהוי שביטה דממילא, ה"ה דאין סייעתא מחלוק וכו', כיון דתחומי הכלים כרגלי הבעלים נמי הוי כקנין שביטה דממילא, ומודה רב בהא. ואולי י"ל באופ"א, דס"ל להגר"א בדעת הר"מ דבאמת בהא דלא סיים אתריה אין כאן חיסרון מוכרח בקנין השביטה, אלא כל הדין הוא דבכה"ג לא אלימא השביטה שבא לקנות מעיקר שביבתו בביתו ולפיכך לא אמר כלום אלא יש לו אלפיים מהמקום שעומד בו, ולכן בחלוק של ב' שואלים דודאי הוא נגדר אחרי כ"א מהם ואין לו מקום מצ"ע, אז אפי' דשביבתם אינה מבוררת ומסויימת מ"מ ודאי קנה כשביבתם.

אבל באמת יל"ע עוד דהרי הגר"א הק' על הר"מ שם ז"ל "אלא שצ"ע הא דסי' תי"ב שכ' הרמב"ם דהוא כוותיה דשמואל ואמר שם רב תנא כו' ואפשר דג"י אחרת לו שם", וא"כ הרי מבו' דהר"מ ס"ל דבקונה ב' עירובין נפרדים ליכא לדינא דרב, ולא דמי למי שבא לקנות ח' אמות כשביבתו, (וטעם החילוק בזה הוא כש"נ לעיל מד' הרמב"ן במלחמות, וכן מלש' רש"י והרי"ף), ולפי' ודאי לק"מ מחלוק, דהתם לא דמי לקונה ח' אמות אלא למערב ב' עירובין, ומה טרח הגר"א ליישב ראיית הרי"ף מחלוק אליבא דהר"מ כיון דהר"מ בלא"ה ס"ל דבב' עירובין ל"ש דינא דרב.

ד"ל הר"מ פ"ז ה"ה "הקונה שביטה ברחוק מקום ולא סיים מקום שביבתו לא קנה שביטה שם, כיצד היה בא בדרך ואמר שביטתי במקום פלוני או בשדה פלונית או בבקעה פלונית או ברחוק אלף אמה או אלפים ממקומי זה הרי זה לא קנה שביטה ברחוק ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה", ובנו"כ פי' דפסק כשמואל, וס"ל לדידיה דמהלך אלפיים ממקומו עד האילן, ועי' באחרון מה שהאריכו בשי'. אבל הגר"א בסי' תט כ' דהר"מ פסק כרב, עי"ש. ובפי' הרי"ן בן חכמון הכא כ' גבי תרי לישני בטעמא דרב "והטעם הראשון הוא שכתב הר"ם במו"ל משום דטעם

אמות והי מינייהו מייתית דאי קני הני ד' לא קני הני", נראה דאי"ז עיקר סברת רבה, אלא דאחרי דבב"א אינו, עדיין היה מקום לומר דכלפי חלות מחצה איתיה בב"א, ע"ז הוסיפו התוס' דהי מינייהו מייתית. דהרי רבה בא לשלול גם שלא יחולו תרווייהו, וכמב' גבי מעשר בהמה, והרי לא שייך שם לומר הי מינייהו לפי התי' השני בתור"ה ואמר, ודו"ק. וע"ע בתוס' בכורות ט, א).

ובתור"ה הוסיף עוד תי', ז"ל "דהא דאמרי' כל שאינו בזאח"ז בב"א אינו היינו כגון מקדש שתי אחיות דאם קידש האחת אע"פ שנשארה אחותה פנויה אם חזר וקדשה לא תפשי בה קדושין דקדושי הראשונה מונעין קדושי שנייה מלחול והואיל וכן גבי בב"א לא יחולו קדושין לא על זה ולא על זה. אבל אם הקדיש בהמה אחת חציה לעולה אין אותו החצי הקדוש לעולה מונע חצי אחר מלחול עליו קדושת שלמים הלכך כשמקדיש כולה יחד לעולה ושלמים חלים שניהם", (ואח"כ כ' עו"ל כתי' התוס'), ולכאו' כוונתו דהוי כהקנתא חפץ לב' אנשים בב"א דכ"א קנה מחצה ול"א דהואיל וליתיה בזאח"ז אז אפי' בב"א אינו. וע"ע בחמד"ש בקידושין. (ו"ל התור"ה בגיטין מב, א "אלא ודאי לא שייך כל שאינו בזאח"ז אלא במידי שהאחד מונע את חברו מלחול כי התם דלא תפסי קידושין בשניה משום דהויא לה אחות קמייתא, אבל הכא מאי דלא קנה שני בזה אחר זה לאו משום דלא חזי לקנות אלא משום דכבר נסתלק הנותן ואין לו בהם כלום, ואי אתי ראשון דזכה בהם ומקנה אותם לשני קנה שני מידי דהוה אנותן כל נכסיו לשנים דאם כתב לכל אחד כל נכסיו נתונים לך וזיכה להם בבת אחת קנו כל הנכסים אע"ג דבזאח"ז השני לא קנה, ואין לדמות ממון הראוי ליחלק ואיתיה לחצאין כדאמרי' התם גבי מעשר").

רש"י ד"ה דליתיה בטעות. "וליתיה נמי בזאח"ז שאם הפריש ארבעים לתודתו ושחט הזבח עליהן וחזר והפריש לה ארבעים אחרות לא קדשי". האחרו' הק' דאחר השחיטה בלא"ה א"א להקדיש חלות, ומה זה שייך לומר דהוי כליתיה בזאח"ז. עי' גאו"י ורש"י. ובשטלנ"ל בקידושין פ"י שאם התחיל לשחוט על מ' חלות וגמר על מ' אחרות מתקדשות רק הראשונות. ולש' המאירי הוא "וכן אינן בזה אחר זה שאם הפריש ארבעים חלות לתודתו אינו יכול להתפס לה ארבעים אחרות כל זמן שהן בעין", ומשמע דהנידון הוא קודם השחיטה. אמנם גבי קנין שביתה בח' אמות אין להק' כן, דהרי משכח"ל שיקנה שביתה בשבת עצמה, כפי מה שהאריכו הראש' לעיל בגוונא שלא יכל לקנות קודם לכן וכגון יורד מספינה או חפצים דניידי וכד', וא"כ הסיבה שאינו יכול לקנות אחרי כניסת שבת זה רק מחמת שחל לו איזה ענין של שביתה מקודם לכן, (ואפי' ישן, כיון דהיה ראוי לקנות), אבל מי שאין לו שום צד שביתה קודם לכן ה"ה קונה בשבת עצמה, ולא דמי לקידוש חלות תודה אחרי השחיטה.

רש"י ד"ה והרי מעשר בהמה. ולבי אומר דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה. וע"ע במה דן רש"י, ואולי הנידון הוא בספק מצוה מדאו' דמחוייב לעשותה מחמת הספק כדין ספר דאו' לחומרא, האם מברך ע"ז בתורת ודאי, (והראש' נחלקו בזה, ויש באחרו' דהביאו מד' רש"י כאן דס"ל דאין מברכים גם על ספק דאו'. ובשבה"ל סדר עצרת סי' רלז הביא מד' רש"י כאן להוכיח דאין מברכין זמן ביו"ט שני). ואולי י"ל דכיון דהכא ל"ה ספק רגיל אלא ספק בעצם של כעין "אחת מב' אחיות", אז יש מקום לומר דיוכל לברך בתורת ודאי על כל אחת מן התנופות.

ויתכן לתלות הדבר בהגדרת האי ספק, האם זה כמו שפי' האחרו' דהוי חלות מסויים של ספק, או כמו שנראה בד' הרשב"א ביבמות מא, ב דגם בספק כזה יבוא אליהו ויאמר וכו'. (ודוג' לדין ברכה בכהאי ספק יש להביא ממש"כ הגר"ח בהל' שחיטה, ז"ל "ועיין ברמב"ם פ"ד מהל' שחיטה ה"ד שפסק דכלאים הבא מבהמה וחיה דמו חייב בכיסוי ואין מברכין עליו, ואם נימא דדעת הרמב"ם היא דחשוב תעורבות דם חיוב בדם פטור, א"כ הא איכא כאן דם חיוב בודאי, ואמאי אינו מברך עליו, אלא ודאי כמש"כ דדין כיסוי בנשחט הוא דתלוי חיובו, וכל הדם יש בו צד חיוב משום צד חיה שבו, וצד פטור משום צד בהמה שלו, ולהכי הוא דפסק הרמב"ם

שביתה ליכא למימר דשייכא בכל תחתיו של אילן דד' אמות כי הדדי בעינן").

והתוס' הביאו פיר"י, ז"ל "שאני מעשר דאיתיה לחצאין פירוש בזה אחר זה שאם אמר סאה אחת מהם מעשר כל חצי חטה וחטה ואחר כך אמר גם כן בסאה האחרת חל מעשר בשתייהן במקצת וכיון דאיתא לחצאין בזה אחר זה גם בבת אחת ישנה להיות חל מעשר על סאה אחת והאחרת תהיה טבל", וע"ע דסו"ס הוא אמר על הכל ולא על חצי, וזה אינו בזאח"ז, ואולי אין הכוונה על חצי בכמות אלא באיכות, וע"ע.

ובפיר"ח כ' "אילו אמר חצי כל חטה מאילו ב' איפות מעשר הן קדשו וכיון שאי אפשר לברר איזהו חציו הקדוש נתפס גם חצי האחר. ומשום דמשכחת לה דמקדש זה אחר זה. משום הכי מקדשו בבת אחת", והנה הרשב"א בקידושין כ' "ור"ח ז"ל פירש דאי אמר תקדוש פלגא פלגא דחיטתא ואח"כ אמר תקדוש פלגא אחרתא קדשה, ולא ירדתי לסוף דעתו דמ"ש כי אמר סאה זו כולה מעשר על תשע סאין אלו ואח"כ אמר ועוד סאה זו מעשר דלא חל שם מעשר על הסאה האחרונה, ומאי שנא כי אמר פלגא פלגא דחטתא בתרי סאין אלו מעשר ואח"כ אמר ופלגא אחרתא מעשר, ואולי מפני שכבר נתפשט שם מעשר על כל חטה וחטה ראוי לתפוס אפי' בפלגא הנשאר, ודבר תימה פירש", אבל לפנינו בפיר"ח מבו' דעוד לפני שיקדיש את החצי השני אז נתפס גם חצי האחר, וקרי ליה משו"ה דישנו בזאח"ז. וע"ע.

בתי' הגמ' דשאני מעשר בהמה דאיתיה בטעות, יש בזה חילוק לש' מעירובין לקידושין, דהכא אמרי' "שאני מעשר בהמה דאיתיה בזה אחר זה בטעות", ואילו בקידושין אמרי' רק "שאני מעשר בהמה דאיתיה בטעות". ולכאו' אם התי' הוא רק דאיתיה בטעות, אז הכוונה היא כעין מש"כ התוס' בכורות ט, א ד"לא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה כההוא דקדש שתי אחיות ותודה שנשחטה על שמונים חלות אבל קדושה הבאה מאליה לא אמר הכי ואע"ג דשייך למימר הי מינייהו מייתית הי מינייהו מפקת", והכא נמי דבר החל בטעות ע"כ אינו תלוי בגוף העשייה ודמי טפי לחלות דמאליו. (ואין הכוונה דכל שאינו וכו') זה רק הפקעה על המעשה ולא על החלות, כי מהיכ"ת שיהיה חיסרון במעשה אי שייך חלות כה"ג, אלא הכוונה דדבר החל מאליה או סיבתו אלימא טפי ולכן ההפקעה של 'בבת אחת אינו' אינה מפקיעתו, דלא אלימא הך הפקעה למימר דהוי כזאח"ז ממש, וכש"ל לעיל מהא דשייך לומר בזה דבתחומין הקילו. וע"ע בירו' קידושין דאי' שם "אמר רבי לעזר באחיות לא קידש ובחטאות כיפר. היך עבידא שחט שתי חטאות לשם חטאת אחד המזבח בורר את הראוי לו שתיהן אסורות באכילה. שחט שני אשמות לשם אשם אחד המזבח בורר את הראוי לו שניהן אסורין באכילה").

אמנם לגי' הגמ' כאן דאיתיה בזאח"ז בטעות, אז הכוונה היא דאין בזה שם של 'אינו בזאח"ז כ"כ, כיון דאשכחן דחל בזאח"ז באופן של טעות. ובאמת רש"י שם פ"י "הלכך כי היכי דחל שמו על הטעות חל נמי כי נפיק אחד עשר בהדיה ולא הפסיד העשירי את שמו בכך", ואילו הכא כ' "הלכך כי קראן כאחד לא מעכב אחד עשר על העשירי מלחול עליו שם גמור, דהא אחד עשר גופיה זימנין דקדוש בקריאת שם מעשר, כגון היכא דקרייה לעשירי שלפניו תשיעי", והיינו בכל מקום כפי לש' הגמ', (וע"ע ריטב"א). ונפק"מ בדברים החלים בטעות, כגון הקדש אליבא דב"ש, האם לא שייך בהם הכלל של רבה, או דבעי' דוקא שיהיה חל בזאח"ז בטעות.

תור"ה כל שאינו. "דהתם אפשר להתקיים שניהן כדאמר התם דתרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה וברמי חציה שלמים". ולכאו' הרי הוא הקדיש את הכל לעולה ואת הכל לשלמים, וזה אינו בזאח"ז. ואולי באמת קדושת הקרבן שהתפס בטילה מדינא דרבה דאפי' בב"א אינו, (ולכן לא חל חד מינייהו לגמרי בספק), אבל כלפי קדושת דמים אין כאן סתירה, כי תימכר ויביא בדמיה וכו'. ולפ"ז דינא דרבה הוא מתני' דתמורת עולה ושלמים, דעכ"פ לא חל קדושת הגוף של עולה ושלמים כיון דליתיה בזאח"ז, וע"ע. (אמנם מה שהוסיפו התוס' "אבל הכא לא קנו כל ח'

הכלל שכ' תוס' בכורות דבקדושה הבאה מאליה ליכא לדינא דרבה, או דכ"ז נכלל בתי, ועי' קובה"ע סי' כה. ויש שר"ל דבב' איסורים בב"א חייל, כיון דבזאח"ז נמי חייל לקוברו בין רשעים גמורים. ועי' בכ"ז.

ז"ל תוס' בזבחים ל, א "דכל שאינו בזה אחר זה מיירי בדבר שאין השני יכול לחול מחמת שחל הראשון תחלה כגון שתי אחיות ושתי תרומות ושתי מעשרות הלכך בבת אחת אינו משום דהי מינייהו מפקת", וצ"ע מש"כ שתי תרומות, דהרי יכול להפריש תרומה בהפרשה אחת כמה שירצה אע"ג שאם יחלק את ההפרשה לב' מעשים בזאח"ז ל"מ. וטעם הדבר, לכאור' מכל מש"נ לעיל אפ"ל דל"ש דינא דרבה על מפריש תרומה גדולה, (וכן עושה כל שדהו פאה וכיו"ב), גם כי אפשר שיתקיים הכל, וגם כי אין סתירה באמת בין ב' התרומות אלא רק דאחרי שחל כבר תרומה אין עוד מה להפריש (וכד' תוס' בגיטין), וכו', ובפשטות י"ל דכה"ג הוי הכל כתרומה אחת. ועכ"פ הנה בהעמ"ש ש' קכו כ' דהגאונים ס"ל דסוכה של ד' דפנות אינה נאסרת בהנאה מה"ת, וביאר הטעם משום דכל שאינו וכו' ואינו יכול לאסור עוד דפנות בהנאה טפי מהנצרך לסוכה שתיים כהילכתן וכו'. וצ"ע דלכאור' ל"ש בזה כללא דרבה וכו"ל.

בתי' הגמ' דישנו בזאח"ז בטעות או לחצאין לכאור' מבו' דכדי שיהיה את ההפקעה של בב"א צריך שיהיה מופקע לגמרי מלחול בזאח"ז, וכל שיש צד קיום לתרוויהו בזאח"ז ה"ה יכולים לחול בב"א, (דהיינו שכ"א חל בספק). ובאבנ"מ סי' לא סקכ"ג כ' דבגוונא דב' אנשים מקדשים אשה אחת, ל"ש הכלל של רבה דכל שאינו וכו', כיון דאיתיה בזאח"ז ע"י קידושי חוץ. וכעיי"ז כ' המקנה בקור"א אהע"ז סי' לו ס"ט דל"ש בזה כללא דרבה, לפי שישנם בזא"ל לחצאין, אם קידש הראשון מעכשיו ולאחר שלשים, למאן דס"ל דבתוך ל' תופסים בה קידושי אחר, ע"ש דהניח בצ"ע. (אבל התור"ד בקידושין נט, ב כ' להדיא "ובא אחר ואמר לה מעכשיו ועד כ' יום. פי' דאלו הוה סתמא דבתרא לא הוי קדושין ואלו הוה עד ל' יום הוי חלין שניהם ביחד ולא הוי קידושי דאין אשה מתקדשת על שני בני אדם דכל שאינו בזאח"ז אפילו בב"א אינו דומיא דשתי אחיות כאחת ודקמא הוי קידושי משום ספק תנאה אבל דבתרא לא הוי קידושי"). ואמנם יל"ע האם מהני כשרגא דליבני בב' אחיות, וא"כ יהיה מוכח דכה"ג אכתי ל"ה כמו דאיתיה בזאח"ז. וכן יל"ע אם מהני 'חוץ' גבי ב' אחיות, ואז יהיה מוכרח ד'חוץ' ל"ח אכתי כאיתיה בזאח"ז.

(ובאמת לכאור' יש להעיר דאם האיסור של אחות אשה הוא מחמת קורבה, מה שייך כאן הכלל של כל שאינו בזאח"ז, דהרי סו"ס אין כאן קורבה אלא בגוונא דבא לקדשן בזאח"ז. וצ"ל א' מב', או דאיסור אחות אשה אינו בגדרי קורבה אלא דאסור לקדש ב' נשים מבית אחד, ד'לא תיקח לצרור', -ע' רמב"ן ויקרא פי"ח פ"ח, או דגם איסורי קורבה הם חלק מחלות הקידושין שהוא אוסר עצמו בקרובותיה, וכלש' מס' דרך ארץ ד"המקדש את האשה הרי זה אוסר עליו שבע עריות", ודו"ק).

נא, א

אמר ליה סמוך עלי דתניא רבי יוסי אומר אם היו שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר זה שמכיר אומר תהא שביתתנו במקום פלוני ולא היא לא תנא ליה כרבי יוסי אלא כי היכי דליקבל לה מינה משום דרבי יוסי נימוקו עמו. ואמנם לפנינו בתוספתא תני ליה משמיה דרבי יוסי, ושמא משבשתא היא. אמנם הגי' לפנינו בתוספתא היא "היו שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר הואיל ואחד מהן מכיר שניהן מותרין", ואולי רבי יוסי לא קאמר את האי דינא דמוסר שביתתו למכיר אלא דין אחר דסגי במה שא' מכיר ואף בלי מסירה, (ועי' חס"ד. וע"ע מג"א סי' קנו). דהנה לש' הר"מ בפ"ז הוא "היו שנים באים בדרך אחד מהן מכיר אילן או גדר או מקום שהוא קובע בו שביתה והשני אינו מכיר, זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר והמכיר מתכוין לשבות הוא וחבירו במקום שהוא מכיר", ומבו' דאין הכוונה רק דע"י שא' מכיר אז הב' ג"כ מתכוין לאותו מקום המסויים בדעתו של חבירו המכיר, אלא דבאמת המכיר הוא הקובע את השביתה עבור שניהם.

דאין מברכין עליו, כיון דאין חיובו גמור, ואין המצוה שלמה, דהא אית ביה גם צד פטורא, וכמו שפסק כן גם בדין נולד מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול דאין מברכין על הטפת דם ברית, ואע"ג דלדעת הרמב"ם שם חיובו הוא ודאי ולא מספק, אלא דכל שאין המצות בשלימות אין מברכין עליה, והכי נמי הכא גבי כיסוי דכוותה".

ואולי י"ל לאידך גיסא דכוונת רש"י למימר דבספק כה"ג אז אפי' אם יעשה את ב' התנופות בסמוך זל"ז לא יוכל לברך כי ממ"נ יש כאן תנופה, כיון דכל תנופה בפנ"ע היא מחויבת רק מכח ספק בעצם, ואין צירוף בין ב' התנופות לומר דיש כאן תנופה ממ"נ. (אבל לכאור' גדרי הדין של ספק בעצם כא' מב' נשים וכו' הוא כגדרי ספק רגיל, ובודאי שייך להתירו ע"פ ממ"נ וכד', וראיה לדבר דהרי בביהש"מ מב' בירו' דיש איסור של ממ"נ, ואילו בריטב"א ביומא מב' דהוי ספק בעצם. ורק דמ"מ הכרעות של חזקות ורוב וס"ס וכד' לא מתאימים בספק בעצם, כיון דאין כאן נידון של ספק להכריע בו, והוי דינו כדין כספק גמור שאין בו שום חזקה או הכרעה. וצ"ע האם אסרי' ומלקי' בממ"נ בספק בעצם גם מכוח ב' איסורים חלוקים, כגון חרישה בביהש"מ של כניסת ר"ה של שנה שמינית. ובתוס' בע"ב כ' "אבל אם כולן יחד אי אפשר לתקן אם לא יפריש י"א מכל מין ומין דהא כל מין ומין יש לו עשרה חולין ועשרה קדושות ואז א"א שלא תהא אחת תרומה מן הקדושות", ומבו' דדנו לזה כספק ממש, והציאה מן הספק תהיה רק ב"א חלות. עוד יש לציין דלעיל ל"ח, א נקט הרעק"א דבכהאי ספק שייך 'חזקת תחום ביתו' וצ"ע, אכן הרשב"א שם דן על האי ספק ולא הזכיר בו את ענין החזקה).

ואי לא נימא הכי אז באמת ראוי לעיין למה א"א לברך על התנופה, בגוונא שיעשה את שניהם בזאח"ז ולא יפסיק באמצע. ויש באחריו דלמדו מכאן דכה"ג הוי הפסק, מחמת הספק דמפסיק באמצע עם תנופה שאינה מצוה, וא"כ זה מקור כנגד עצת הגר"ח במי שיש לו ב' אתרוגים א' מהודר ומורכב והב' כשר בודאי ואינו מהודר, דהגר"ח אמר דיטול המורכב תחילה, ויש להעיר דמ"מ יש כאן ספק הפסד על הברכה אם נלמוד מד' רש"י דכה"ג הוי הפסק. (ועי' הר צבי ח"א סי' לו וכן במקראי קודש סוכות, ובצ"א ח"ו סי' לט אות י').

עוד יש להביא דהנה רש"י לקמן צה, ב כ' "ורבן גמליאל סבר מצות אין צריכות כוונה - הלכך מצוה איכא בל תוסיף ליכא, דאין עובר על בל תוסיף א"כ נתכוון למצוה וזה לא נתכוון, ובכל חד אמרי האי למצוה, ולבי מגמגם לומר דכיון דלאו תכשיט נינהו, נהי דבל תוסיף ליכא, איסור שבת מיהא לא פקע", ואולי גם כאן זהו הנידון בא' מב' התפילין כי ודאי אינו מקיים אלא בא', וממילא יל"ד האם צד הקיום של כאור"א יכול להפקיע את האיסור שבת. וכ"כ שם בהג' ראמ"ה ז"ל "דכיון דאין מכוין ואינו מבורר איזה של מצוה ואיזה משוי ל"ש איסור תורה", וא"כ זהו כמש"כ רש"י כאן 'ליבי אומר' וליבי מגמגם' דקיום מצוה של ספק בעצם עדיין ל"ה כמצוה ודאית לענין ברכה ולענין הפקעת איסור שבת.

כ' התור"ד בקידושין "ראיתי מקשים בזה והרי איסורין דאמרי' אאחע"א ואיתנהו בב"א דבאיסור בת אחת חייב שתיים. ואין זו קושיא של כלום דבדאי במה שאדם אוסר בפיו כגון קדושי האחיות והמעשרות בין מעשר דגן בין מעשר בהמה ולחמי תודה יש לומר זו הסברא דהאי דאאחע"א מפני שכבר הוא מוזהר ועומד כגון אשת אח ואחר כך נעשית אחות אשה או אחות אשה ואחר כך נעשית אשת אח. אבל כשבאים ביחד כגון אשת איש ואשת אח חייב שתיים דהי מינייהו מפקית וא"ת כל שאינו בזאח"ז אינו בב"א אם כן לא יחול אחד מהן ויהיה פטור אלו הם דברי בדות", ולא מבו' מה עיקר תי', האם לחלק בין מה שאדם אוסר או עושה בפיו לבין איסור של תורה, או מטעם אחר. אמנם באחריו כ' עוד תי', יש שכ' דבאיסורים הרי אפשר שיתקיימו שניהם, וכעין שכ' הראש' גבי תמורת עולה ושלמים, (והתור"ד אולי פליג בזה, עי' מש"כ בנדרים סט, ב). ואף דבזאח"ז אינם יכולים לחול מ"מ בב"א יכולים להתקיים. ויש שכ' דעיקר התי' הוא כסו"ד הרי"ד, דל"ש למימר שיהיה מותר לגמרי מחמת שיש ב' סיבות לאיסור. ועכ"פ יל"ע האם הרי"ד פליג על

שיעור ד"ט של רה"י הוא נולד מכח ההילוך והמשך של ד"ט בתוכו, ובעי' אלכסון כדי להכריח שבכל צורת כיוון אפשרית יש כאן ד"ט על ד"ט. (וא"ש בזה הא דנקטי' בכל דוכתא את השיעור בלי האלכסון, כיון שזהו יסוד הדין, והאלכסון נצרך רק כדי 'להבטיח' את השיעור במילואו. וקו' הראש' על ר"ת היא דמ"מ מסתימת השיעור בכל מקום משמע דל"ב אלכסון).

אמנם לא משמע דאליבא דר"ת כן הוא הדין בשאר שיעורים, וכגון שיעור ז"ט דסוכה דליבעי נמי אלכסון, ואי נימא דשיעור ז"ט שם תליא בראשו ורובו וכו', אבל מ"מ גם למ"ד דשיעורו ד"א לא משמע כן, וכן כל שיעורי בית (למזוזה ומעשרות וכו') ד"א על ד"א לא שמענו להצריך אלכסון אליבא דר"ת. אבל י"ל בפשיטות דכל דין אלכסון ופיאות נאמר הכא דוקא כלפי שובתי שבת, דכזה יהו כל שובתי שבת, אבל לא בשאר דברים. ועי' פ"ח ופמ"ג בסי' קב מש"כ על אלכסון בשיעור ד"א של לפני המתפלל, וכן עי' נחלת צבי חו"מ סי' רסח גבי קנין ד"א. ואמנם שיעור י"ב מיל של תחומין ג"כ ק"ק לומר דהוי קרוב לי"ז מיל מכח האלכסון, ואולי י"ל דהתם אין שיעור של שטח ומרחק אלא שיעור של הילוך, (וכמב' בד' הרמב"ן לעיל מג, א, אבל ק' א"כ דהרמב"ן כ"כ גם בשיעור אלפיים למ"ד תחומין דאו', והכא לא משמע דדין אלכסון תלוי בפלוג' אי תחומין דאו'), ועכ"פ הרי הילפו' היא ממחנה ישראל שהיה י"ב מיל בלא אלכסון, וצ"ע בזה.

והנה יש עוד שיעור של ד"ט גבי שבת, דבעי' הנחה על מקום ד', ויש להס' האם בהא נמי בעי' אלכסון, לפי ר"ת בכל אופן, ולפי רשב"ם כפי ריבוע העולם וכו'. ובתורא"ש בשבת ח, א כ' להדיא "אומר ר"ת הא דאמר' בכל דוכתא עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה דהוי רה"י צריך שיהא רחב ארבעה ואלכסון של ד' על ד' מכל צד דהיינו חמשה טפחים ושלשה חומשין, וכן הא דבעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' צריך שיהא חמשה טפחים ושלשה חומשים מכל צד", (ואולי יש להוכיח כן מד' הגמ' שם ה, א שהק' "התינת טרסקל ברה"י אלא טרסקל שברה"ר רה"י הוא", ולכאו' אפשר לצייר שיש בו דע"ד בלא האלכסון, דהנחה חשובה איכא ורה"י ליכא, וע"כ כד' התורא"ש בשם ר"ת דלהא נמי צריך אלכסון). והנה עיקר דין זה דבעי' הנחה על מקום ד"ט הביא בתורא"ש לעיל שם ד, א משמיה ר"ת הטעם לזה כי "סברא היא שאין אדם רגיל להניח חפץ בפחות ממקום ארבעה וכן במשכן היו נוטלים החפץ מתיבתן להביאו ליד הגזבר", וא"כ לכאו' יש מקום להק' דמהיכ"ת להצריך בזה אלכסון, דאם דין פיאות הוא רק לשובתי שבת, א"כ למה דרכו של אדם להניח חפץ במקום ד"ט הוא צריך גם אלכסון כדאיתרבי לענין שבת. וי"ל. ואמנם אי נימא דהוי שיעור לא רק לגבי שבת אלא גם לשאר מילי, אולי י"ל דמ"מ לסוכה וכו' ל"ב אלכסון, כי מטרת האלכסון היא 'לוודא' את השיעור בהכרח, וזה נצרך רק לחומרא, אבל לקולא ודאי אפשר לצייר את הרוחות באופן שהשיעור נשלם גם בלי אלכסון, (וצ"ע גבי ד"א של קנין מציאה, האם לפ"ז יש בהם אלכסון), ויל"פ בזה.

עוד יל"ע דלהמב' ברש"י הרי יוצא דאם אין דין פיאות או סגי בעיגול, ואי נימא דלא איתרבי אלא לענין שבת, אז תיקשי למה סוכה עגולה פסולה, ולהדיא מב' דכן ה"ה לא רק בשיעור ז"ט (דנימא דתליא במחזקת ראשו וכו') אלא גם למאן דס"ל דהשיעור הוא ד"א, ומ"מ עגולה פסולה אף שהקוטר הוא ד"א, דבעי' דוקא לחקוק בתוכה ד"א על ד"א. ואולי צריך לחלק בזה בין מקום שהשיעור הוא על כל שטח הריבוע, דבעי' ד"א על ד"א, ובין שיעור ד"ט דרה"י שישודו הוא מה שמחיצה צריכה להיות על ד"ט, ועצ"ע. ויש לציין עוד דכעין ש' ר"ת הביא גם בס' העיתים סי' סה, ז"ל "ואיכא מאן דס"ל שכשם שראובן ושמעון ולוי ויהודה הדרים בארבע קרנות העיר משתכרין אלכסון התחומין לאחר שמשתכרין אלכסון העיר כך יששכר זבולן ובנימין ודן הדרים באמצע רוחות העיר משתכרין אלכסון העיר ואלכסון תחומיה ומודדין לכאו"א מן הדרים בחומת העיר מקיר העיר וחוצה ג' אלפים ומאתים כדי שתהא התחום שוה לכולן ויש נמי לומר להאי סברא בתרא דלא יהיבין להני שבאמצע כי אם אלפים וח' מאות ומילתא דא צריכה עינא

ומבו' באמת דא"א שיאמר אדם שביתתי בעץ פלוני כשאינו מכירו ממש, ואפי' אם יודע בבירור את היות העץ שם ואת צורתו, כהאי ד"תותי דיקלא דסביל אחוה", כי יש הלכה שצריך להיות 'מכיר', ובלא"ה אינו יכול לקבוע שביתה במקום מסויים כשאינו מכירו בפועל. (וצ"ע מה שיעור ההיכרות הנצרך). ועי' גאו"י דנס' לומר דאולי ל"מ שיקבע המכיר שביתה האינו מכיר ע"י שליחות אלא דוקא באופן שהוא עצמו קונה שביתה שם, ואומר 'שביתתינו במקום פלוני', (אבל בס' העיתים סי' נט כ' 'וכן נמי מי שמהלך בדרך כגון בני מערב שנוהגין לבוא אל מ"צ בשיירות הדרך והדרך ארוכה היא עד למאוד ורוב שביתתם במדבר ויש בהן שמכיר בדרך ויכוין בתחלה מקום כל שבת ושבת ויש מהן שאינו מכיר אם אמר המכיר תהא שביתתי במקום פלוני ושאינו מכיר תהא שביתתי עימו יזכה להן מקומן אלפים אמה לכל רוח"). וכבר נת' במקו"א דמצינו אפי' בעירוב תחומין דב' המערבין יחד הוי כעירוב א' לשניהם ממש, (ונפק"מ לחולק את עירובו, ועוד). ואולי לרבי יוסי דהתוספתא סגי בעצם מה שא' מכיר כדי לומר דהעירוב המשותף לשניהם חל. (ובגאו"י רפ"ח צידד לומר דבעירוב של ב' סגי גם בא' מהם שעירב לדבר מצוה). וע"ע מש"נ בד' התוס' בע"ב.

הן ואלכסון

אמר רבי אחא בר יעקב המעביר ארבע אמות ברה"ר אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן אמר רב פפא בדיק לן רבא עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורוחב ארבעה צריך הן ואלכסונן או לא ואמרינן ליה לאו היינו דרב חנניה דתניא רב חנניה אומר כזה יהו כל שובתי שבת. הנה המב' בסוגיין גבי תלת מילי דשבת דשיעור מקום האמור בהם נוסף עליו אלכסון, אלפיים אמה דתחומין, ד"א דהעברה ברה"ר, וד"ט דשיעור רה"י בעמוד. (והר"מ פסק כן בד"א דהעברה ולא בד"ט דעמוד, וצ"ע מהו דבדיק רבא).

ובראש' מב' בזה כמה ש', מהי התוספת של האלכסון. ש' רש"י דלעולם מוסיפים אלכסון כלפי העברת ד"א, וגבי אלפיים מוסיפים פיאות, וכלפי עמוד עיקר דין הפיאות הוא דל"ס בעיגול שקוטר הוא ד"ט אלא בעי' דע"ד. ש' רשב"ם דהכל תלוי בריבוע העולם, וכפי זה מוסיפים אלכסון עד שיהיה ד"ט בעמוד או ד"א ברה"ר או אלפיים של תחומין ממזרח למערב כפי ריבוע העולם. ש' ר"ת דלעולם מוסיפים אלכסון, וד"ט היינו ה' עם ג' חומשין, וכן ד"א היינו ה' עם ג' חומשין, ואלפיים דתחומין היינו אלפיים וח' מאות. והראש' הביאו את ש' הראב"ד דהאלכסון נמדד כפי עמידת פניו והלאה ולא לצדדין, (ולכאו' זה שייך בהעברה ובתחומין ולא ברה"י דעמוד). ומד' הראב"י"ה בסי' שצח וכן מד' התורי"ד אולי יש ללמוד דהיושר והאלכסון תלוי בצורת האורך והרוחב של רה"ר, (ומ"מ ד"א לרוחב נמי חייב, והיינו דלאורך או לרוחב חייב בד"א, ובאלכסון צריך להוסיף על השיעור). וכלפי שיעור ד"א של תחומין, עי' בחזו"א סי' קי סק"ד שנקט דיכול לברור את האלכסון לצד אחד שירצה, (אבל אולי אי"ז דין פיאות כלל, וכמו שדנו האחר' דר"ח בן אנטונינוס מודה בזה).

ונראה לבאר בעיקר דינא דאלכסון, דהכלל הוא דלעולם ודאי עיקר השיעור הוא ד"א או אלפיים וכיו"ב, אלא דאם הלך רק ד"א אז עדיין יש מקום להעמיד את הריבוע באופן כזה שאותם הד"א שהלך הם רק פחות מד"א ממזרח למערב בצירוף פחות מד"א מצפון לדרום, ואין כאן התרחקות שיעור שלם של ד"א מצד אחד לצד שכנגדו, ובהא פליגי הראש', דאליבא דר"ת לעולם כל שאין את האלכסון אז אפשר לצייר את כיווני הרוחות באופן שאין לו שיעור ד"א מושלם מצד לצד, ורק אם משלים את השיעור עם אלכסונו אז בהכרח איך שלא נצייר את הצדדים יש כאן השלמת השיעור, ולפי רשב"ם הכל תלוי בריבועו של עולם, וכמו שריבוע העיר מוכרח להיות כריבוע העולם (ול"ה רק 'עיצה טובה'), וכמו כן יתכן עוד הכרחים איך לצייר את הרוחות, כגון לפי עבר פניו או לפי תמונת הרה"ר וכו', אבל עיקר הכלל הוא דבלא האלכסון אז שיעור הד"א אינו מוכרח לומר שהשלים כאן ד"א, אלא אולי צירף ב' הליכות מצד לצד כשכל אחת מהן היא פחות מד"א, ואלא דלפי ר"ת אפשר להקל בזה לגמרי לכל צד שהוא, ולפיכך לעולם בעי' אלכסון. ואף

דאו', כש"נ במקור"א, וא"כ עשיר המערב במקום פלוני ליהוי כחמר גמל). וכן העיר באבהעו"ז בהמשך הסוג. וצ"ל דאמדי' דעתו דמכיון דחז"ל הפקיעו לו את העירוב ברגל במקומו או במקום פלוני, אז חוזר הוא לשביתת ביתו. וכ"כ בחזו"א סי' קי סק"ו ז"ל "למאי דאמר לה, ב דר"מ סבר תחומין דאורייתא, וגם עירוב דאורייתא, שמעינן ממתנ' דמן הדין יכול לומר שביתתי במקום פלוני אע"ג דישב בביתו דדין התחומין נתנה ממקום שקובע עצמו בו בע"ש, דהא מן התורה אין חילוק בין עני לעשיר ואם עני יכול לומר שביתתי במקום פלוני גם עשיר כן, אלא שחכמים החמירו על העשיר, ובעני העמידו על ד"ת, ולפ"ז הדין נותן בישוב בביתו ואמר שביתתי במקום פלוני יהא חמר גמל דמה"ת קנה שביתתה במקום פלוני וי"ל כיון דרבנן בטלו עירובו ניחא ל"י בשביתת ביתו". וע"ע קר"א.

והנה רש"י לקמן נב, א כ' "וקסבר ר' מאיר כל שהוא עשיר והיה לו לערב בפת ולא עירב בפת אלא באמירה, הפסיד באמירתו אלפים שהיה לו לעבר הלז מביתו, שסילק עצמו מרוח זו ובמקום שביתתו לא נשתכר דלאו עירוב הוא, ואין לו אלא אלפים הללו, ונראין הדברים דר' מאיר אכל מי שהוא עשיר פליג, ובאומר שביתתי במקום פלוני, מדקתני כל שיש בידו לערב", ותמה עליו הריטב"א "ואין פירוש זה נכון חדא כי מי חילק לנו שביתת עירו לומר דבאמירה דאמר שביתתי במקום פלוני הפסיד הזכות שהיה לו בעבר הלז ולא הפסיד זכות שהיה לו כלפי מקום עירובו, וכי תימא שכן היה בדעתו מפני שהוא לא היה צריך לילך אלא למקום עירובו, וכי בדעתו הדבר תלוי לקנות חצי שביתתה". ובפשטות מבו' כאן חידוש דיכול אדם לסלק עצמו מתחומו לרוח אחת או חלק מזה, (דהרי אם רצה לקנות שביתתה אלף ממקומו לצד מזרח, אז יהיה דינו אלף לכאן ואלף לכאן), והיינו דשיעור תחומין אלפיים אין הכוונה דשביתתו במקומו ויכול הוא להתרחק משם אלפיים אמה לכל רוח, אלא כל האלפיים הם בכלל עצם שביתתו, וממילא דיכול להיות שיסיים את שביתתו רק על חלק מהם. ויותר נראה דגם לפי רש"י אין הדבר תלוי בדעת כאו"א לבוא ולבחור לו מתוך תחומו עד היכן תגיע השביתתה ויגיע ההיתר, אלא דעכ"פ באופן שעירב עירוב כזה שהקילו רק לעני והוא עשיר או כיו"ב, אז אמרי' דעכ"פ יש כאן חלות סילוק מתחומו של ביתו.

ואולי יש מקום לומר בשי' רש"י דהו גופא דינא דר"מ ד"כל שהוא יכול לערב ולא עירב הרי זה חמר גמל", והיינו כקו' האבהעו"ז הנ"ל, דלכאו' הרי העירוב שבא לערב ברגליו במקום פלוני הוא חל, ולר"מ דתחומין דאו' (ובפשטות כ"ה גם שי' ר' יהודה), הרי מקומו מדאו' הוא היכן שעירב, ואפי' אם תחומין דרבנן מ"מ הרי עשיית העירוב מצ"ע היא כראוי, ואם היא מועילה אצל העני ודאי מעיקר דינה היא ראויה גם אצל העשיר, (וכלש' הרמב"ן לעיל סוף"ק ד"כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרי' בפ' הדר התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ל"י והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן"), אלא דאמרי רבנן דעיקר העירוב בפת (דהיא ניכרת טפי וכמש"כ הריטב"א והר"י מלוניל), ולכן שללו ממנו את מה שבא להיות נשכר בעירובו, אבל לא ירויח בזה את מה שהוא מפסיד בעירובו, ולכן "כל שהוא יכול לערב ולא עירב הרי זה חמר גמל" לשי' ר"מ, כי הפקעת העירוב ברגליו לעשיר היא לחומרא ולא לקולא. אבל כ"ז דוחק הוא בלש' רש"י שכ' "ססילק עצמו מרוח זו ובמקום שביתתו לא נשתכר דלאו עירוב הוא", (אבל יל"פ כן בלש' הריב"ן), וצ"ע. אבל באמת בדעת רש"י ע"כ א"א לומר כן, דהרי בע"ב כ' רש"י עוד ד"אפילו במקום שאין ספק, כגון נתגלגל חוץ לתחום מבעו", דודאי לאו עירוב הוא, אפילו הכי לר' מאיר חמר גמל הוא, דסילק עצמו בכוונתו מאלפים של צד שני לביתו, וא"כ מבו' דגם בעירוב שנאבד לגמרי מ"מ ה"ה 'סילק עצמו'. וע"ע באבהעו"ז וגאו"י.

הנה אליבא דר"ג נפקא דבין לר"מ ובין לר"י יש עירוב ברגל דאינו מועיל אלא לעני, והיינו כשאומר שביתתי במקום פלוני, ולא נחלקו אלא באומר שביתתי במקומי, דלר"מ ל"מ אלא לעני, ולר"י מהני גם

טובא ואנן חזי לן האי סברא דמילי דברירין אינון מיהו איסתפקא לן מילתא לעיקר דינא דתחומין משום דקש"ל אם איתא דהכי היא בעיר מרובעת נוסף על תחומי הקרנות אבל באמצע הקרנות לארבע רוחות האיך נוסף אלו הח' מאות אמה שהרי אין שם מתיחת קרנות ולא זוויות ועוד שהרי הזכירו חכמים בכל מקום שמנו אלפים אמה ואם איתא שבכל מקומות שסביבות העיר נמדוד אלפים וח' מאות אמה הי' להם להזכיר באחד מן המקומות אלפיים וח' מאות ללמד לאחרים, או די"ל דאלפים אמה דקתני בכל דוכתא הן ואלכסונון דהוי להו אלפים וח' מאות, ועוד בעיר עגולה נמי אם איתא דלאחר שנרבע אותה במראית העין נתן ליששכר וזבולון ובנימן ודן הדרים באמצע הרוחות ג' אלפים ומאתים כי היכי דיהבינן לראובן ושמעון ולוי ויהודה הדרים באמצע הרוחות למה אמרנו בחיצונה של מעלה מזו מרבעה בריבועי עולם למאי נ"מ אם נתן צפונה לצפון עולם אי לענין הקרנות להשתכר אלכסונון אותן היושבין בקרנות לרבע עולם והא אמרת דכשם שיש לראובן ושמעון ולוי ויהודה שבקרנות ג' אלפים ומאתים הם הכי יהבינן ליששכר וזבולון ובנימן ודן דהו באמצע הלכך לא בריר לן הא מילתא שפיר למפסק ביה דינא דתחומין משום דקלישא דעתאי ולמאי איצטרין לרבעה בריבועי עולם, ועוד איסתפיק לן נמי לענין יחיד השובת במדבר משום הא דגרסי' בפירקן דמי שהוציאוהו שלפני זה דהוי סיועא להאי סברא בתרא וכו' והאי מילתא הוי תירוץ למאי דאקשינן לעיל אם איתא שבכל המקומות שסביבות העיר משחינן אלפים וח' מאות הי' להזכיר לרבנן בחדא מן דוכתא אלפים וח' מאות ותירוץ דמילתא אלפים דקתני הן ואלכסונון וראי' לדבר דבכל דוכתי קתני המעביר ד' אמות ברה"ר ואפילו הכי בעינן להו הן ואלכסונון כרב אחא בר יעקב". וע"ע בחי' המאירי לקמן נו, ב. ולקו' העיתים הנ"ל והמאירי שם מדין ריבוע עיר עגולה, נתכוין החזו"א סי' קי סק"ד, ע"ש.

ב, נא

תודה ולא אמרו. דהאי להקל היכא דליכא אילן או גדר ומקום מסויים במקום שרוצה לקנות שביתתה. ויל"ע דמ"מ הרי השליח המניח שם את הפת ודאי הוי בגדר 'מכיר' לסיים שביתתה שם, וא"כ מה זה גרע ממה שאמרו לעיל בע"א "אם היו שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר זה שמכיר אומר תהא שביתתנו במקום פלוני". ולכאו' זה מכריח כד' הגאו"י שהובא לעיל דמסירת השביתתה למכיר מהני רק באופן דהוא ג"כ קובע שביתתו שם ואומר 'שביתתנו במקום פלוני', אבל בלא"ה ל"מ שליחות ע"ז ואין מי שאינו מכיר יכול לסמוך על המכיר. והיה מקום לומר עוד דהרי בע"א אמר רבא "והוא דכי רהיט לעיקרו מטי", וא"כ נפק"מ באופן שאינו יכול להגיע לשם אף בריצה, אכן מהא דהתוס' מיאנו בזה, נראה דס"ל כהמאירי שכ' בע"א דל"ב דוקא שהשובת שם יכול לרוץ וכו', אלא מהני גם אם רק אחר יכול לרוץ את זה, (דומיא דמש"כ הרמב"ן לעיל מג, א על רוח שאינה מצויה דיס), וא"כ הכא הרי השליח הגיע לאותו מקום כדי להניח הפת. ויותר נראה מתוך לש' התוס' דאף דהמשלח נמי מכיר את המקום בו הניח השליח את הפת, ג"כ ל"מ, כיון דאין שם אילן או גדר ומקום מסויים.

עירוב דעני ועשיר

אמר רב נחמן מחלוקת במקומי דרבי מאיר סבר עיקר עירוב בפת עני הוא דאקילו רבנן עילויה אבל עשיר לא ורבי יהודה סבר עיקר עירוב ברגל אחד עני ואחד עשיר אבל במקום פלוני דברי הכל עני אין עשיר לא וכו' ורב חסדא אמר מחלוקת במקום פלוני דרבי מאיר סבר עני אין עשיר לא ורבי יהודה סבר אחד עני ואחד עשיר אבל במקומי דברי הכל אחד עני ואחד עשיר דעיקר עירוב ברגל.

יל"ע דהא ר"מ אית ליה תחומין דאו', וא"כ כיון דעיקר עירוב בפת איך הקילו בו רבנן לערב ברגליו. וצ"ל דמדאו' ודאי מהני גם עירוב ברגליו, (וכמו שביאר הרמב"ן לעיל יז, ב ע"ש), והנידון של 'עיקר עירוב' הוא רק מדרבנן. ולפ"ז עשיר שעירב ברגליו, מדאו' העירוב חל, וק' דא"כ ליהוי כחמר גמל מביתו עד המקום שעירב ברגליו. (וכן ק' לר"ג אליבא דר"י, דבפשטות אף ר' יהודה ס"ל דתחומין

גמורה ואינו מדין עירוב כלל, אם דעתו להיות שם באכילה ולינה, וכעין המבואר במ"מ פ"ז ה"ד).

אמנם זה ברור דהא הנחלקו ר"ע ורבנן התם האם נותן עירובו בעיר מודדין לו מחוצה לה, אי"ז שייך לפלוג' דידן אם עיקר עירובו ברגל או בפת, כי אפי' אם עיקר עירובו בפת עדיין יתכן לומר כד' ר"ע דהמערב ברגליו יש לו את כל העיר ואילו הנותן עירובו בעיר יש לו רק אלפיים ממקום עירובו. דהרי שם הדבר תלוי בעצם השביתה, דהשבות בעיר כולה עולה לו כד"א וכמקומו, ואליבא דר"ע אם לא שבת בה ממש אין העיר עולה לו כמקומו, ואפי' אם עיקר עירובו בפת, מ"מ אין בזה שביתה מציאותית לומר דכל העיר כד"א, (ובפרט אם יש דין עיר שלן בה דכולה כד"א, דע"כ מבואר דהא דהעיר נחשבת כד"א כששוכת בה אי"ז משום קנין השביתה אלא אך ורק מחמת עצם מציאות השביתה), אבל הנידון אם עיקר עירובו בפת או ברגל זהו נידון אחר, מהי הדרך הראויה לקנות שביתה, וכמו שפי' הר"י מלונגיל, (וכ"ה בקצרה גם בריטב"א), ז"ל "דסבירא ליה לר' מאיר דעיקר עירובו בפת שכיון שמביא פת עמו גילה דעתו שישבות שם ולא במקום אחר אבל כשמערב ברגליו לא ניכר לכל שהולך שם בעבור עירובו אלא אמרי אינשי אם תלמיד חכם הוא שמעתא משכתייה ואם עם הארץ אמרי חמרא אתאבד ליה והולך לבקרו שם. ור"י סבר עיקר עירובו ברגל. כיון שטורה הוא בעצמו לא על חנם הוא עושה וניכר לכל יותר מכשולח שם שלוחו ובידו פת", וא"כ אין ב' הענינים שייכים זל"ז כלל.

ז"ל רש"י "עני הוא דאקילו רבנן גביה - הבא בדרך ואין עמו פת הוא דאקילו רבנן גביה", וכן במתני' כ' כגון זה שהוא בא בדרך ואין עמו פת, דהשתא עני הוא, לו התירו חכמים לערב ברגליו בלא פת", ומבואר דס"ל דאם יש בידו פת ל"ח עני, וכן דקדק הב"י בס"י תט מד' רש"י (ועי"ש דרישה). אכן הרשב"א כ' "ומסתברא לי דמי שבא בדרך וחשכה לו קרינן ליה עני ואפי' יש בידו פת ואפי' לר"מ דכל שחשכה לו בדרך לא פלוג רבנן ולא אצרכוהו למירחט ולערוכי בפת, ותדע לך דהא במקום פלוני בין לר"מ בין לר"י עני אין עשיר לא ואפי"ה כל שהחזיק בדרך קרינן ליה לקמן לר"י עני ואפי' החזירו חבירו לביתו ויש בידו לחם משום דלא פלוג, בא בדרך וחשכה לו נמי לא פלוג". וצ"ע לשי' רש"י מראיית הרשב"א בהחזירו חבירו.

אמנם האבהעו"ז כ' לחלק בזה, דכלפי הקולא לומר שביתתי במקומי (אליבא דר"מ לפי ר"נ), בזה בעי' שלא יהיה לו פת, כי הבא בדרך ויש עימו פת ובא לקנות שביתתו במקומו, למה לא יעשה כן ע"י פת, אבל בהא דאליבא דר"י מקילי' לעני לומר שביתתי במקום פלוני, בזה ודאי אין ה'עוני' תלוי בפת, דהרי בלא פת נמי יכול הוא לרוץ לאותו מקום פלוני ולערב שם ברגליו במקומו, אלא ע"כ טעם הקולא בזה הוא שלא יצטרך לרוץ לאותו מקום אלא יוכל לקנות שם אפי' שעומד כאן, והטעם כמש"כ הר"י מלונגיל ד"דוקא לעני הבא בדרך והוא יגע הוא דשרינן", (וכן הביא במשנ"ב בס"י תט סקע"ג), ורק בעשיר הנמצא בביתו אין להקל כיון דיכול לערב בפת ע"י שליח. וכע"ז כ' גם בגאור"י.

ובדעת הרשב"א צע"ק למה יש להקל בבא בדרך אם יש לו פת כלפי קניית שביתה במקומו, והא שפיר יכול לקנות גם ע"י הפת, וכ' הריטב"א "דכיון דרובם אין להם פת בסלם תו לא פלוג רבנן ונתנו להם רשות לערב ברגליהם כדי שיוכל לאכול את פתו", והיינו דהנפק"מ היא ברוצה לאכול פיתו קודם שתחשך, ויש לו קולא לערב ברגליו ולא יצטרך את הפת.

אמנם יל"ע דהרי חייב לאכול סעודה בלילה, ואולי י"ל דהוא מקבל תו"ש ובזמן התוספת הוא אוכל סעודת שבת, וכלפי חיוב הסעודה מהני גם התוספת, אכן העירוב תלוי בביהש"מ ול"מ תו"ש להקל בזה. ובט"ז סי' רצא סק"ו כ' "כתב בספר חסידים סי' רסט שבביל שבת צריך שיהי' גמר הסעודה בלילה ורש"ל נהג שלא אכל בליל שבת עד הלילה ול"נ כיון דתוסי' מחול על הקדש הוא דאורייתא ע"כ יצא שפיר אפי' גמר קודם לילה", והגר"ז סי' רסז כ' בדעת הס"ח ד"ש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים כדי שיקיים ג' סעודות בשבת עצמה דכיון שג' סעודות אלו למדום חכמים ממה שנאמר ג' פעמים היום אצל אכילת

לעשיר. אבל לכאור' גבי מערב במקום פלוני לפ"ז אין חילוק בין ר"י לר"מ כלל, דלכו"ע ל"מ לעשיר, והוי קולא רק לעני. ומה"ט דנו הראש' למה לא אוקמיה רב נחמן לרישא דמתני' דאמרי' וזהו שאמרו וכו' על מקום פלוני ולדברי הכל.

אמנם הרשב"א כ' ע"ז תי' נוסף, לחלק בזה בין ר"י לר"מ לענין לישנא דמתני', ולקמן סא, ב אף הוסיף בזה נפק"מ לדינא. ז"ל בסוגיין "ומסתברא משום דלרב נחמן כיון דר' מאיר סבירא ליה דעיקר עירובו בפת אלא שהקלו לעני לערב ברגל, לעולם לא קרי רגל אלא בשישנו במקומו, אבל במקום פלוני לא שייך למקרי ליה מערב ברגליו, ואעפ"כ התירו לו, לישנא מיהא דמערב ברגליו לא שייך ביה, והילכך מתני' דקתני זהו שאמרו העני מערב ברגליו אי אפשר דקאי אמכיר ולכולי עלמא, דהא לר' מאיר לא שייך למקרייה מערב ברגליו, ואע"ג דלרב חסדא מוקמינן ליה במכיר ואפי"ה קרי ליה מערב ברגליו, התם משום דכולהו סבירא להו דעיקר עירובו ברגל והילכך חשיב כולי האי דאפילו אמר תהא שביתתי במקום פלוני וכי רהיט מטי התם ומצי לעירובי ברגל השתא נמי קרי ליה מערב ברגליו". (וכ"כ הר"ן).

ולקמן סופ"ה כ' עוד "ושמע' מינה נמי דהאומר שביתתי במקום פלוני עדיף ממניח והרי הוא כשוכת שהרי באומר שביתתי תניא לעיל בפ' מי שהוציא והו האומר שביתתי במקום פלוני מהלך עד אותו מקום הגיע למקום פלוני מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה במה דברים אמורים במקום המסוים כגון תל גבוה ו' והוא רחב מד' אמות עד ב"ס אלמא האומר שביתתי כשוכת, וזה כדעת ר' יהודה דס"ל דעיקר עירובו ברגל דכיון דעיקר עירובו ברגל אלים מלתא כרגל דאפילו אומר שביתתי שם הרי הוא כאלו רגלו שם, אבל לר' מאיר דאית ליה עיקר עירובו בפת לא עדיף רגל דכשאניו שם ממש שיהא קרוי שוכת וכמו שכתבתי ג"כ לעיל בפ' מי שהוציא והו גבי זהו שאמרו עני מערב ברגליו".

ולכאור' הביאור בזה הוא דאם עיקר עירובו ברגל, אז כשהקילו גבי עני דמהני ג"כ כשאומר שביתתי במקום פלוני הפי' הוא דכה"ג הוי כאילו רגלו נמצאת שם, (כי מצי רהיט וכו'), וממילא דהוי בגדר שוכת שם וכאילו רגלו במקומו, משא"כ אם עיקר עירובו בפת, והקילו בעני שיועיל במקומו וכן שיועיל ג"כ במקום פלוני, אבל אם אומר שביתתי במקום פלוני ודאי אין הגדר כאילו עומד שם, כיון דאפי' אם עומד שם ממש ל"ה אלא קולא, ואין טעם להסמיך קולא א' על הב', אלא תיקנו שמועיל כאילו עירב, אבל ודאי ל"ה כשוכת שם, ורק אם יעמוד שם ממש אז זה מועיל כאילו גר שם טפי ממניח את עירובו.

וכך מת' מלש' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "במה דברים אמורים בעומד במקום ואומר שביתתי במקומי, אבל בשאינו עומד במקום שרוצה לקנות שם שביתתו ואומר שביתתי במקום פלוני, לא אמר כלום. במה דברים אמורים בעשיר, אבל העני עומד במקומו ואומר שביתתי במקום פלוני, כיון שעיקר עירובו ברגל כל שהוא עני ואומר שביתתי במקום פלוני רואין כאילו רגלו שם", דהיינו, דאם עיקר עירובו ברגל אז שייך לומר דגם באומר שביתתי במקום פלוני רואין כאילו רגלו שם. ועכ"פ לכן הכא לא אוקמיה רב נחמן ל'זהו שאמרו' כדברי הכל, כיון דאם אויל על מקום פלוני, לא קרי ליה אליבא דר"מ 'מערב ברגליו', אלא הוי קולא בעלמא בלי הגדר של עירוב ברגליו, דהא עיקר עירובו בפת.

(ואולי יש בזה נפק"מ לענין הא דאין מערבין אלא לדבר מצוה, אי נימא דברגל מערבין אף לדבר הרשות, וכלש' האוהל מועד "אין מערבין אלא לדבר מצוה ואם עירב להנאתו בלבד אין עירובו מועיל אבל אם הלך שם וקנה שם שביתה בה"ש מותר לילך אלפים אמה ממקומו אפילו לדברים של רשות", ועי' במשנ"ב ר"ס תטו שהביא פלוג' הראש' בזה, מה הדין באומר שביתתי במקום פלוני, דיוצא לפי הרשב"א, דאם עיקר עירובו ברגל אז כה"ג דמי לרגל, משא"כ לר"מ דעיקר עירובו בפת, אז אפי' בעני שיכול לומר שביתתי במקום פלוני מ"מ ל"ה כמערב ברגליו. וכן י"ל גבי ברכה על עירוב אי נימא דמערב ברגליו אינו מברך, עי' תו"ש סי' תטו סק"י ובפמ"ג סי' תט משב"ז סק"ז. ודו"ק. ואמנם נראה דיש מערב ברגליו דהוא שביתה

למימר דאם אינו עוקר עצמו משביתת ביתו, אז הוי חמר גמל כי מספק"ל אי עני הוא וקנה שביתה שם או עשיר הוא ונשאר בביתו. וע"ע רשב"א וריטב"א, ומהרש"ל ומהרש"א. וכן יש להעיר בד' רש"י לעיל נ, ב שכי' "דאי לרב, אפילו לא מיצעו את התחום לא יזוז ממקומו, דבביתו לא רצה לקנות, ובשביתת העירובין לא סיים בהי נחא ליה", וק' כנ"ל דהרי בביתו נח"ל למיקני אם אין עירובו עירוב. (וע"ע ריטב"א ומהרש"א שהק' כן).

ואולי צ"ל בשי' רש"י, דהאי כללא דאמרי' דאם לא זכה לו עירובו אז דעתו לחזור לשביתתו בביתו (אם אינו בדרך), זה רק באופן שכל עיקר עשיית העירוב בטלה, וכגון בנתן את עירובו מחוץ לתחום שעומד בו, דאז מכיון שאין לו שום תחילת שביתה אחרת ודאי הוא כשוכת בביתו וניח"ל לקנות בו, אבל בגוונא דהעירוב לא חל כיון דבעשיר לא הקילו לערב ברגליו, (ומדאו' הא ודאי מהני, דלר"מ תחומין דאו', אלא דרבנן החמירו והעמידו את עיקר עירוב בפת דוקא), י"ל דיש כאן תחילת עירוב ושביתה דמהני עכ"פ להיעקר משביתתו הפשוטה בביתו, (וכעת ל"ה בביתו אלא כסתם מי שבא בדרך), ולכן לא יזוז ממקומו מבעי ליה, ואף בגוונא דהעירוב לא חל מחמת דלא סיים אתריה, דאמנם בטל חלות העירוב, אבל לא בטלה עיקר העשייה של העירוב, ועקירה מביתו כבר יש כאן. (ובפרט אליבא דמש"נ לעיל דעקירת העירוב ברגליו לעשיר היא אולי רק לחומרא ולא לקולא). אבל גבי החיסרון של 'לא סיים אתריה' אכתי לא נחא ליישב כנ"ל, כי הרי רש"י בד"ס כ' את דבריו כלפי דינא דרב דאמר לא יזוז ממקומו כי לא מסיים אתריה, דרק בבא בדרך אמרי' הכי, וע"כ דס"ל דזה הוי חיסרון גמור בעיקר עשיית העירוב, וכה"ג הוא חזור לשביתת ביתו. אבל עכ"פ בעשיר שעירב ברגליו י"ל כן, דעיקר עשיית העירוב לא בטלה, (ובפרט שזה מועיל לדאו' וכנ"ל), וממילא דהוי כנעקר מביתו.

נב, א

שביתת יש לו ד"א

אמר רמי בר חמא הרי אמרו שבת יש לו ארבע אמות הנותן את עירובו יש לו ארבע אמות או לא אמר רבא תא שמע לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו ואי אמרת אין לו האי להקל להחמיר הוא אפילו הכי נחא ליה כי היכי דלא נטרף וניפוק. בפשטות הכוונה היא דהשוכת יש לו ד"א היינו דאם שבת בבקעה יש לו ד"א שהם מקומו, ומסופן מודדין לו אלפיים אמות, ובהא מבע"ל לרמב"ח האם גם סביב העירוב יש לו ד"א או לאו. (והאי לישנא דרמב"ח "הרי אמרו" י"ל כוונתו על מה שאמרו לעיל מינה "ויצא עשיר חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומי", ופירש"י "והאי חוץ לתחום לאו דוקא אלא בסוף התחום, ואי דווקא חוץ לתחום בתוך ארבע אמות קאמר שבו שביתתו"). אכן זה מבו' במתני' לקמן ס, א אליבא דרבנן שם, דהנותן עירובו בעיר מודדין לו מחוץ לעיר, ועמדו בזה התוס' שם וכ' דאליבא דרמב"ח העיר אינה נמדדת כד"א אלא כמשהו, "דהאמר בס"פ דהנותן עירובו בתוך העיר או בתוך מערה שיש בה דיוורין יש לו אלפים חוצה לה ואמאי יש לו אלפים שלימות כיון דנחשבה כד' אמות ונאמר שהנותן עירובו אין לו ד' אמות אלא ודאי ס"ל שאם אין לו ד' אמות העיר נחשבת לו כמשהו".

אמנם בד' התורי"ד מצינו בזה שו"ט לפרש באופ"א, ובריש דבריו במהד' תנינא כ' כנ"ל, והוסיף טעם למה יש לעירוב את כל העיר אף שאין לו ד"א, ובסוף שם כ' לבאר כל דינא דשובת יש לו ד"א באופ"א, אמנם במהד' תליתאה חזר בו ופי' שוב כהפי' הפשוט בתוספת ההסבר הנ"ל למה העיר עדיפה מד"א.

ובריש דבריו ב'תנינא' כ' טעם לחלק בין עיר לד"א, ז"ל "ואע"ג דאמרי' כל העיר כולה כד"א דמיא דמשמע דארבע אמות אית ליה לא אמרי' הכי אלא כלומר שכל העיר כולה היא לו כביתו שאם נתן עירובו בבית אחד וקנה שביתה בהיא בית מודדין לו מפתח הבית ולא במקום עירובו מפני שבכל הבית קנה שביתה והם הכי כל העיר חשבינן לה כד"א שבאותו הבית אבל לעולם אם נתן עירובו בבקעה אין לו ד"א ואינו מודד אלא במקום עירובו", ושנה משנתו ב'תליתאה' (וכן בפסקיו), ז"ל "ואפילו לרבנן דאמרי שהנותן עירובו

המן בשבת לפיכך צריך לאכלן בעיצומה של יום ולא בתוספתו וטוב לחוש לדבריהם", וע"ע בד' הפוס'.
ולגבי עירוב בזמן תו"ש, כבר נת' במקו"א דאפי' אם יועיל עירוב בתחילת זמן התוספת, מ"מ זה לא יועיל אלא כלפי זמן התוספת עצמו, אבל לגבי עיקר השבת ודאי אין הדבר תלוי אלא בביהש"מ, ול"מ העירוב בתוספת להתיר את השבת אם נאכל כבר עד ביהש"מ. וע"ע הר צבי ח"ב סי' טו שכ"כ, אבל הביא בשם הח"ח לרד"ק ל"כ, וע"ע בפמ"ג סי' רעט בא"א סק"ד שכ' לגבי מיגו דאיתקציא "משמע לי, תוספת שבת מי שקיבל עליו מפלג המנחה כבסימן רסז ס"ב והדליק נר וכבה קודם בין השמשות, לא אמרינן מיגו דאיתקצי בהתחלת יום איתקצי לכולי יומא, דבכולהו דוכתי אמרינן מיגו דאיתקצי בין השמשות, עיקר הקצאה בין השמשות הוה". וע"ע בביאוה"ל ר"ס תקכז. אבל באמת נראה בד' הריטב"א דאי"צ לכ"ז, ד"ל בפשיטות דמשכ"ל כשיש בידו מזון ב"ס דזהו שיעור עירוב, ובה לאכול ממנו קצת בער"ש, ועדיין נשאר לו כמה כזיתים לסעודות שבת, ופשוט.

ז"ל הר"מ בפ"ז ה"ג "בד"א בעני שאין מטריחין אותו להניח עירוב או ברחוק כגון מי שהיה בא בדרך והיה ירא שמא תחשך וכו' אבל אם לא היה רחוק ולא עני וכו' הרי זה לא קנה שביתה ברחוק מקום ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה", וכ' בביהגר"א סי' תי "כמסקנא שם דק"ל כר"ג ופי' עני ממש דלא כרש"י ורשב"א לעיל", וע"ע בשעה"צ סק"ג, אכן בחזו"א סי' קי סק"ו פי' שי' הר"מ באופ"א, ע"ש. והנה לעיל מינה בה"ב כ' הר"מ "וכן אם נתכוין לקבוע שביתתו במקום ידוע אצלו כגון אילן או בית או גדר שהוא מכיר מקומו ויש בינו ובינו כשחשכה אלפים אמה או פחות והחזיק בדרך והלך כדי שיגיע לאותו מקום ויקנה בו שביתה אע"פ שלא הגיע ולא עמד שם אלא החזירו חבירו ללון אצלו או שחזר מעצמו ללון או נתעכב, למחר יש לו להלך עד מקום שנתכוין לו ומאותו המקום אלפים אמה לכל רוח, שכוין שגמר בלבו לקבוע שם שביתתו והחזיק בדרך נעשה כמי שעמד שם או שהניח עירובו שם", ומשמע א"כ דב' דינים הם, דמתחילה כ' את הדין של החזיק בדרך, דבזה ע"י תחילת הליכתו שם הוי כאילו עומד באותו מקום מסויים, ובה"ג הוסיף דעני מערב ברגליו ואומר שביתתי במקום פלוני וזה אפי' כשעומד בביתו (להפוס' הנ"ל), ול"ב החזיק בדרך. וע"ע בחי' אבהעו"ז. (ולכאו' מקור ד' הר"מ הוא מהירו' שהביא הרמב"ן במלחמות כאן, ע"י).

כ' החזו"א סי' קט סק"ז לגבי מה שדן שם האם מערב ברגליו 'במקומי' צריך להיות שם בביהש"מ, או דסגי שעומד שם בשעת אמירתו מבעו"י ודאי א"צ שיחשיך נראה לכאורה דיכול להתנות על שביתתו אף ביום ראשון ואין זה תימא דהא לר"ח אליבא דר"י דעשיר בביתו יכול לומר שביתתי במקום פלוני יכול לומר כן אפי' ביום ראשון שהרי אמרו לא אמרו לערב בפת אלא להקל כו' ומשמע דכל כח הפת יש לו לזה שאומר שביתתי במקום פלוני, ואפשר דלא הקילו לומר שביתתי במקום פלוני אלא בע"ש, דמינכרא מלתא טפי, וא"כ י"ל דבמקומי נמי דוקא באומר בע"ש, ויל"ע מה הכוונה דוקא בער"ש, והאם מהני לזה גם ליל ו'. ועל עיקר הגידון דאולי מועיל מערב ברגליו אפי' אם בשעת ביהש"מ כבר שב לביתו, י"ל דאם כן הוא יש ליישב מה שנתקשו הראש' במתני' דתנן 'אמר שביתתי במקומי' דהא בלא אמירה נמי קונה שביתה, כי י"ל דעמד שם מבעו"י ובשעת ביהש"מ כבר הלך במקו"א, ולפיכך בעי אמירה.

רש"י ד"ה איהו כיון דנפק. "אם כן דעשיר חשיב ליה ר' מאיר, חמר גמל אמאי, הא בביתו לא רצה לקנות דהא אמר שביתתי בסוף התחום, ושם לא יכול דהא לאו עני הוא, ולא יזוז ממקומו מיבעי ליה". וע"ע דהרי רש"י פי' לקמן ס, א ד' בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב, יש לו שביתה בביתו, דמסתמא בביתו נחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב", והו"ל להק' להיפך דכיון דלא קנה עירובו כה"ג כי הוי כעשיר אז יש לו לחזור לשביתת ביתו בתורת ודאי. (וע"ע תורא"ש שהק' כע"ז, אבל נח"ל דמה"ט הוי חמר גמל, וצ"ע. אמנם כבר בקו' שם כ' ד"א מספקא ליה נמי אי עני או עשיר הוי אכתי לא יזוז ממקומו דשמא עשיר הוא", ואולי לכן נח"ל

תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות ומשלימין לו את השאר, ובהל' עירובין פ"ו כ' "ויש לו להלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה לכל רוח וכו' ואם היתה המדינה מובלעת בתוך מדתו תחשב המדינה כולה כארבע אמות וישלים מדתו חוצה לה", הרי דחילקם כב' ענינים. אבל מאידך את כל שאר ההלכות הר"מ לא כפל בשו"ב ממש ובנותן עירובו).

אבל בלש' הרי"ד גופיה נראה בזה חילוק אחר, שכ' "אבל הנותן את עירובו שנשכר עוד אלפים אחרות חוץ לעיר יש לומר שאין לו ד"א שאם יצא חוץ לאלפים של עירובו אין לו אפילו אמה אחת שכיון שהרויח אלפים בעירובו שוב לא ניתן לו עוד ד"א ליוצא מהן", ונראה הכוונה דמכיון דיש לו הליכה של עוד אלפיים ע"י העירוב, לכן אין להקל אצלו בעוד ד"א אם יצא חוץ לתחומו. ואולי טעם הדבר הוא כעין שכ' הרדב"ז ח"ה סי' קכט "ויש לתרץ לפי שטח זו דבשלמא במקום שאדם עומד בהכנסת שבת יש לו ד' אמות לכל רוח שירצה כר' יהודה ובהכי מסתבר טעמיה אבל גבי קניית עירוב לא מקילינן תרי קולי שרואין אותו כמו ששבת שם ונתן לו גם שם ד' אמות לכל רוח אלא מסתבר טעמיה דר' אליעזר דאמר והוא באמצעו הילכך אם נתגלגל חוץ לב' אמות לא הוי עירוב דלא מצי אזיל ולמשקליה", והיינו דעירוב גופיה הוא קולא. וצ"ע דמ"מ מה זה נוגע לד"א של חוץ לתחום, כי הרי לעולם יש ד"א למי שיצא מתחומו גם לכשנתרחק ממנו הרבה. וגם יל"ע דאמאי חשיב כאילו נשכר עוד אלפיים, והא סו"ס רק העתיק אלפיים מצד לצד, ומה שנשכר הוא מפסיד. ומבו' מזה כש"נ במקו"א, דגדר עירוב אינו בא לומר דכאילו הוא שוכר במקום העירוב לגמרי, וממנו יש לו אלפיים לכל רוח, אלא העירוב מועיל רק להעתיק תחום מצד לצד, וכעת יש לו מביתו ד' אלפים אמה לצד אחד, ע"י, ולפ"ז קצת יותר ניחא חילוק הרי"ד כאן, ועצ"ע.

לומר כו"ע לא פליגי דצריך. הראש' מפרשים בכמה אופנים על איזה אמירה דייני' הכא, ויש שפי' דהיינו אמירת תקנה לי שבייתי במקום פלוני. והביאו ע"ז קו' הראב"ד שהק' "היאך אפשר לומר דאיכא מ"ד דאין צריך לומר שם תהא שבייתי דהא כמה סתמות יש דמוכחן דצריך לומר, מדתנן לעיל מי שישב בדרך ועמד וה"ה קרוב לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ ור"י אומר יכנס, וע"כ לא נחלק ר"י אלא בשווא סמוך לעיר הא רחוק ג' אלפים דאינו יכול ליכנס אלא ע"י קניית שבייתו באמצע לא, ול"א אפי' לא אמר אנן סהדי דאלו ידע קני והשתא נמי ליקני, ולא פליגי בה ריב"י לומר דאפילו רחוק יכנס, ועוד דתנן היה בא בדרך וראה אילן או גדר ואמר תהא שבייתי תחתיו לא אמר כלום מפני שלא סיים מקום, ואמאי הרי גלוי שזה רוצה לילך לביתו בכל צד שיוכל לילך ואפ"ה כי לא אמר בעיקרו לא יזוז ממקומו לרב, ואפילו לשמואל בשיש ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים וד' אמות, ועוד ממעשה דרבה ורב יוסף דא"ל רבה לרב יוסף תהא שבייתינו תותי דיקלא דסביל אחוה, ותניא בברייתא מי שאינו מכיר שבייתו מוסר שבייתו למכיר ומכיר אומר תהא שבייתנו במקום פלוני אמר אין לא אמר לא", והראש' דחו קו' כי בכל הני כגון עמד וראה דסמוך הוא לעיר, הרי אין לו מקום מסויים לקנות בו שבייתו, והוי לכה"פ כ'אינו מכיר'.

אבל מבו' דזה לא הוק' להם דמכיון דאינו יודע שהוא סמוך לעיר וכו' אין כאן לא דיבור ולא מחשבה ולא אומדנא דרוצה לקנות שבייתו באמצע, (ואולי זה מכוון בכפילות ד' הריטב"א שכ' "אבל במי שאינו מכיר באמצע שום מקום מסויים לקנות שבייתו ולא היה דעתו מעולם על מקום מסויים לקנות שבייתו היאך יקנה לו שבייתו"), והיינו דהוסכם אצלם דמהני דעת של שבייתו באופן של 'יאוש שלא מדעת', ול"ב דוקא דעת גמורה לילך לעיר ולשבות באמצע כגון הכא דהחזיק בדרך וכו'. וצ"ע דבמתני' שם אמרי' "אם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה", והאי אינו בקי בהלכה הרי יש לו מקום מסויים שהוא מכיר, ואפ"ה ל"מ לקנות בו שבייתו כדן יאוש של"מ. ועכ"פ ע"י"ש ר"ח ורי"ף דמפרשי דעמד וראה דה"ה סמוך לעיר היינו דיש בינו לעיר קרוב לב' תחומי שבת, וצ"ע.

בעיר שכל העיר אינה מן המדה התם משום דנתנו במקום שיש בו מחיצה ודעתו לקנות שבייתו עד מחיצה החיצונה אבל כשנתן עירובו בבקעה אין לומר כן והילכך לא קנה שבייתו אלא במקום עירובו ואין לו ד"א".

ויתכן דאף התוס' הנ"ל ס"ל הכי, וזהו שכ' דאליבא דרמב"ח מכיון דהנותן עירובו אין לו ד"א (להאי צד) ואילו את כל העיר יש לו, ע"כ ד'עיר' היא עוד פחות מד"א, ומכיון ששוכר בה הרי שבייתו ומקום עמידת רגליו מתפשט כביכול על כל העיר, ולפיכך מודדין לו מחוצה לה. ואולי לכן התוס' ס"ל דגם אם אינו שוכר ממש בעיר, אבל כולה מובלעת בתחומו כי כלתה מידתו בסופה, חשיב כאילו שוכר בה כי כל האלפיים הם כמקום שבייתו, וממילא דכולה נמדדת כמשהו, דכל העיר היא כמקום אחד ממש אצל השוכר בה או גם אצל מי שמובלעת לו העיר בתחומו. (אמנם מה שהוסיף הרי"ד דכאילו שוכר עד מחיצה החיצונה, צ"ע דהרי השוכר בעיר מודדין לו מחוץ לעיבור העיר אליבא דר"מ, ועיבור העיר הוא ע' אמה מחוץ לתחומה. ואולי 'מחיצה' לאו דוקא אלא הכוונה עד סיום העיר. או דס"ל להרי"ד כד' הריטב"א שכ' לעיל לב, ב "והא דאמרין דמתא כמאן דמליא פרש"י ז"ל דמתא מתוך שהיא מוקפת מחיצות חזינן כמאן דמליא עפרא ע"כ, ואע"פ שעבורה של עיר אינו מוקף מחיצות מכל מקום כיון דעיבורה של עיר כעיר הרי הוא כאילו הוא תוך מחיצותיה, וכאילו המחיצות הן דופן עקומה שמתעקמת עד עיבורה של עיר", וצ"ע).

אמנם בסוף דבריו ב'תנינא' כ' הרי"ד ביאור מחודש בסוגיין, ותו"ד הוא דבאמת השוכר אין לו אלא אלפיים, דבכל מקום אמרו דאלפיים הוו תחום ולא הזכירו אלפיים וארבע, ודין ד"א לא נאמר אלא ליוצא חוץ לתחום, וכדילפי' ליה מ'שבו איש תחתיו, וד' רמב"ח מתפרשים כך, "והאי דאמרין הרי אמרו שבת יש לו ד"א ומבעיא לן גבי נותן את עירובו באותן ד"א דיוצא חוץ לתחום קאמר שהשוכר בעיר יש לו אלפים אמה ואם יצא חוץ לתחום יש לו ד"א כדילפי' משבו איש תחתיו אבל הנותן את עירובו שנשכר עוד אלפים אחרות חוץ לעיר יש לומר שאין לו ד"א שאם יצא חוץ לאלפים של עירובו אין לו אפילו אמה אחת שכיון שהרויח אלפים בעירובו שוב לא ניתן לו עוד ד"א ליוצא מהן", (וחזר בו ב'תליתאה', כי ודאי לשוב בבקעה יש ד"א ומשם מודדין לו אלפיים, והביא ראיות ברורות לזה). וצ"ע בדבריו מה החילוק בין שוכר ממש ובין מניח עירוב לגבי דין ד"א של היוצא חוץ לתחום.

ואולי י"ל דבאמת גם לפי הרי"ד ב'תנינא' עיקר החילוק בין שוכר לנותן עירובו הוא כבר כשהוא עומד בתחום ולא יצא ממנו, דלשוכר יש ד"א ולנותן עירובו לא, אלא דמי שיש לו אלפיים אין נפק"מ במה שיש לו ד"א, כי הנך ד' אמות הם באותו מקום של האלפיים, אבל היוצא חוץ לתחום, גדר ד"א שלו הוא דאמנם איבד את תחומו, אבל את עיקר מקומו נותנין לו במקום שיצא, וממילא דלשוכר ממש שיש לו מקום ד"א בתוך האלפיים, יש לו ד"א כשיוצא חוץ לתחום, משא"כ נותן עירובו דמקומו הוא רק מקום העירוב בלא ד"א, וכשיוצא חוץ לתחום לא יהיה לו אלא את מקום עמידת רגליו. ויש בזה נפק"מ, דלפי מש"כ רש"י במתני' מה, ב דאסור להוציא מד"א אל חוצה להם אפי' מי שיש לו אלפיים, א"כ דין זה יהיה נכון גם אליבא דהרי"ד כאן. ועוד נפק"מ לפמש"כ המהרש"ם (בדעת המ"מ, הו"ד במקו"א), דהישן אף שיש לו אלפיים מ"מ אין לו ד"א, דאם יצא חוץ לתחומו לא יהיה לו ד"א.

ובנו"א י"ל דחלוק מערב ברגליו מנותן עירובו, דמי שעירב ברגליו או בשבייתו בביתו, לכשיצא מתחומו בטלה לו כל סיבת העירוב, כי אין מה שמשיך אותו אל המקום ששבת בו כי הרי כבר יצא ממנו, אבל מי שעירב ע"י פת, ודירתו היא במקום הפת, אף כשיוצא מתחומו זהו מקומו, וממילא דראוי להיות שאם יצא מתחום זה לא יקבל עוד ד"א, ורק מי שנעקר ממנו האלפיים שלו ביציאתו, אז הוא יכול לקבל עוד תחום קטן של ד"א. (וקצת יש מקום לדקדק מד' הר"מ, דב' הלכות הם, עיר המובלעת לשבייתו ועיר המובלעת לתחום עירובו, דבהל' שבת פכ"ז כ' "המהלך אלפים אמה שיש לו להלך וכו' אם היתה אותה רה"י מובלעת בתוך אלפים אמה שלו

נב, ב

רגלו אחת חוץ לתחום

אמר רבי חנינא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום לא יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגלך רגלך כתיב והתניא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס הא מני אחרים היא דתניא אחרים אומרים למקום שרובו הוא נזקק וכו'. (ועי' ריטב"א ב"ב כג, ב וס' הישר סי' תרכא). והנה בהא דאמרי' לא יכנס לכאור' הכוונה היא דרגלו זו היא כיוצאת חוץ לתחום, וממילא היא קנתה ד"א בפנ"ע, וכעת אינו יכול להוציא את הרגל הזו ולהחזירה בכל תחומו, כיון דהרגל הזו אסורה ביציאה מד' אמותיה.

ויל"ע אם עכ"פ כשהחזיר את הרגל לתוך התחום, בתוך שיעור הד"א שלה, האם יכול להוציאה שוב מהתחום אל ד' אמותיה או לאו. אבל באמת אי"ז ספק רק כאן, אלא בכל מי שיצא אמה אחת חוץ לתחום, ואין הבלעת תחומין, וכעת יש לו ד"א אליבא דר"א שהוא באמצעין וכיו"ב, וחזר בתוך ד"א אל תוך תחומו, האם מותר לו לשוב חזרה מחוץ לתחום במקום שנמשכים ד"א או לאו. ומדלא שמענו דכה"ג יהיה אסור לזוז יותר מאמה אחת משום היציאה מהתחום מחד והיציאה מהד"א מאידך, יותר נראה דבאמת התחום הראשון פוגע לגמרי ואין איסור לצאת ממנו שוב כל זמן שהוא בתוך ד"א.

אבל באמת יותר נראה דלהאי מ"ד לא יכנס אין הכוונה רק מצד האי רגל, אלא המכוון הוא דביציאה כזו הוא כולו כיוצא חוץ לתחום, כיון דאין הוא עומד לגמרי בתחומו, וממילא דפקע לו התחום הקודם וכנ"ל, וכעת יש לו רק ד"א חדשות, בין לקולא ובין לחומרא, אבל אין דין הרגל שונה מדין שאר הגוף, אלא דע"י יציאת הרגל הוא כולו כיוצא.

ולפ"ז למאי דקי"ל כאחרים דאמרי למקום שרובו וכו', אין הכרח לומר דיש היתר גמור להוציא רגלו אחת מחוץ לתחום, דלעולם י"ל דכה"ג נמי הוא יציאה חוץ לתחום לענין איסור, (ובפרקי דר"א פי"ט א' מ"ה היא שמירתה של שבת שלא לעשות בה מלאכה ושלא להבעיר בה אש ומלצאת ומלבא חוץ מתחום שבת אפי' רגל אחד, ועי' רד"ל שם, ובשו"ת נשמת חיים סי' לב מכתב רד"ל), אלא דמ"מ לא דיני' ליה כיוצא חוץ לתחום להפסיד את תחומו ולקנות ד"א חדשות, כי כל גופו אחד הוא ורובו בתחום, וכמש"כ הערוך ערך זקר "אחרים אומרים למקום שרובו נזק - פירוש הואיל וגופו בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום, הוא ליה רגלו לגבי שאר גופו מיעוטא והיא טפלה לגבי גופו, כי האדם למקום שהוא רובו לשם הוא נזקר", אבל זה לכו"ע לא שייך שיהיה חילוק דין תחום בין הרגל ובין שאר הגוף.

אמנם הנה רש"י לעיל מה, ב כ' "ובלבד - שלא יפשוט זה ידו לתוך שתים החיצונות שאין לו בהם כלום, ויוציא לשם פתו או חפצו, דחפציו כרגליו", ומשמע דמצד הוצאת היד עצמה ליכא איסור, וצ"ע להנ"ל דמ"מ יש כאן איסור משום יציאה במקצת אל חוץ לתחום. ונראה דבאמת רק רגלו קובעת בזה, דכיון דמקומו לענין תחומין הוא כמקום עמידת רגליו, והאיסור הוא לילך מחוץ לתחום, א"כ הכל תלוי ברגליים המעמידות אותו ובוה נקבע מקומו, ואם עומד עם ב' רגליו בתחומו ורק הושיט ידו לחוץ, בזה ליכא איסור לכו"ע. ואפי' אם יושיט רגלו אחת חוץ לתחום אבל לא יניחה שם בחוץ אלא היא תישאר תלויה, כה"ג נמי ל"ה הרגל אלא כיד או שאר איברים בעלמא. (ועי' בתו"ש סי' תה מש"כ בדין הוציא רגלו עם רוב גופו, ובד' המאירי דלהלן).

והנה לפנינו הגי' דתלוי ב'רובו', אכן הר"ח גריס 'למקום שכולו'. וכ' המאירי "ומ"מ יתבאר בגמ' דוקא בששני רגליו עומדים חוץ לארבע אמות אבל אם רגלו אחת בתוך ארבע יכנס ואפי' רובו לחוץ שנ' אם תשיב משבת רגלך רגליך קרינן כלומר כששני רגליך חוץ לתחום הוא שצריך לימנע מלשוב הא כל שרגלו אחת בתוך התחום לא", ונראה מכו' לאידך גיסא דכדי להפקיע את התחום ולזכות בד"א חדשות של היוצא חוץ לתחום, צריך להיות יוצא לגמרי שלא תישאר אפי' רגל אחת בתחום. וגם בזה נראה כנ"ל דדוקא רגל, אבל

אם ידו נשארה מושטת חוץ לתחום זה ל"מ להחשיב שלא יצא לגמרי, כי הכל הולך אחר רגליו שהם מקום עמידתו. (ולפ"ז יותר ניחא דגם מ"ד יכנס וגם מ"ד לא יכנס נצרכו לילפו' מקרא ד'רגלך', כי בלאו קרא היה ראוי לדון את הרגל בפנ"ע, ואתא קרא למימר או דהוי כיוצא לגמרי או דל"ח יוצא כלל).

כ' הרשב"א "והילכך כיון דקי"ל דארבע אמות שאמרו יש לו לכל רוח כרבנן ואי נמי כר' יהודה למאן דפסיק כוותיה ובורר לאיזה רוח שירצה, וקי"ל כר' אליעזר דהבלעת תחומין מילתא היא, וקי"ל כר' שמעון דאמר חמש עשרה אמה יכנס מפני טועי המדה, ואם החשיך חוץ לתחום שמונה עשרה אמה ועומד בתשע עשרה אמה יכנס", ובפשטות מכו' בדבריו דגם ב'מחשיך' שייך ענין הבלעת תחומין, אף שלא היה לו מעולם את תחום העיר, דמ"מ הוא מובלע בתחומה. אבל מכו' עוד דהבלעה זו היא תלויה בפלוג' ר"א ורבנן, ואף דרבנן נמי מודו להבלעה ביוצא לדבר מצוה, כמכו' לעיל מה, א, מ"מ הרי כ' הרשב"א שם דלא ס"ל לרבנן הבלעה ביוצא באונס או שוגג אלא רק בדבר מצוה, וא"כ אף דהכא הוי היתר גמור להחשיך כה"ג, מ"מ ל"ה דכבר מצוה וליכא הבלעה אלא לר"א.

אמנם בשעה"צ סי' תה סק"ט כ' "ודע, דבענינו אינו שייך לומר דין הבלעת תחומין שעל ידי זה יהיה נחשב כאילו נכנס תוך התחום קודם ביהש"מ, ואפי' אם היה זה על ידי אונס, דלא שייך זה אלא ביוצא חוץ לתחום או אמרינן כיון דעל על, ולא בזה דשיעורו לכתחלה כן הוא אלפים אמה חוץ מקום ששבת בו ולא יותר, כן מוכח בפוסקים, ואף דמדברי הרשב"א בחידושו סו"פ מי שהוציאהו משמע דתולה זה בדין הבלעת תחומין, נראה דטעות סופר הוא וצריך לומר יצא, וכן בעבודת הקודש לא העתיק דין זה רק לענין יצא, עיין שם", וכבר נת' במקו"א להעיר דהראש' כאן העתיקו את ד' הרשב"א כמו שהוא לפנינו, (עי' ר"ן ומאירי ותלמיד הרשב"א), וכן דבהשג' הראב"ד נמי מכו' דבמחשיך איכא הבלעת תחומין, (ובגאו"י תלה ג"ז בט"ס). ועכ"פ לפי השעה"צ ד' הרשב"א תלות דין זה בפלוג' ר"א ורבנן בהבלעה הם פשוטים, כי איירי ביוצא ולא במחשיך.

תחומי כלים (ביצה לז, א - מ, א)

הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. עיקר דין תחומי כלים נמצא במס' ביצה ולא בעירובין, והטעם לזה כי רק ביו"ט אין איסור הוצאה (עכ"פ לצורך אוכל נפש), וממילא יש נפק"מ באיסור תחומין של כלים. אכן גם בשבת יש בזה נפק"מ, דלש' השו"ע בסי' שצז הוא "כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וביום טוב אלא אלפים אמה לכל רוח, כך כליו ובהמתו אין יכול שום אדם להוליכם חוץ לאלפים אמה של בעליהם", וכ' המשנ"ב "ומיירי ביום טוב דלית ביה משום איסור הוצאה כ"א משום תחומין דבשבת הלא אסור להוציא חוץ לד"א א"נ מיירי במלבוש שלובש האדם עליו דבזה ליכא משום הוצאה כ"א משום איסור תחומין דהמלבוש נגרר אחר בעליו", והיינו כפי פשטות הדברים כמכו' בברייתא דשניים ששאלו חלוק, דאף בדרך לבישה יש איסור תחומי כלים, (וצריך לחלק בין זה לבין הטפילות של חבית ומים המכו' בעירובין צז, ב). ובשעה"צ הוסיף עוד "ועוד משכחת לה, למי שכלתה מדתו בחצי העיר המוקפת חומה, דאז הוא אסור לילך יותר ואחרים מותרים לטלטל בכל העיר כיון שמוקפת חומה, וקמ"ל דאסורים להוליך הכלים של זה שכלתה מדתו בחצי העיר [תוספת שבת]". ולכאור' זה נפק"מ בכל גווי להוציא בזריקה מתוך האלפיים אל מחוץ להם גם פחות מד"א, ואי"צ דוקא לאופן שכלתה מידתו באמצע עיר.

והנה בירו' בביצה פ"ה ה"א אי' "ותני כן נהרות ומעיינות שבאו מחוץ לתחום לתחום ממלא מהן בשבת ואין צ"ל ביום טוב", וכך זה מובא בר"מ הל' יו"ט פ"ה הי"ד, וכן בשו"ע סי' שצז סט"ו. וצ"ע דאם אמרי' דממלאין בשבת ע"כ איירי במקוץ מחיצות ולפיכך אין בזה איסור העברת ד"א, וא"כ הרי גם אם קנו שביתה (דחפצי הפקר יקנו שביתה, ואפי' ד'נידי'), הרי כעת שהם חוץ לתחום יהיה בזה את ההיתר של דיר וסוהר לטלטל בכל ההיקף, ואיזה נפק"מ יש בדין קנין שביתה בזה בשבת. (ואין לומר דאחרי ששותה את המים יהיה אסור ללכת מצד תחומין, כי הרי בפירות שאין להם אלא ד"א כי

זה כמו דחיית השעיר בשבת וטומאה ויש לומר שאין מביאין אותו ביום הכפורים שכבר הביאו אותו מאתמול אי נמי על ראש שעיר מביאין אותו דמחמר כלאחר יד הוא, (ופשיט"ל דיש איסור מחמר בתחומין, ונחלקו בזה הראש), ומבוי' דיש בזה פטור של כלאחר יד, וצ"ע.

והמוסר בהמה לרועה אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט הרי היא כרגלי הרועה. ופירש"י "דעתו שלא תקנה הבהמה שביתתו אצלו, אלא בשביתת הרועה". וילה"ס מכח מי חלה השביתה אצל הרועה, האם מכח הבעלים, שהוא מעמידה לפי מקומו של הרועה, או מכח הרועה שהוא חשיב כבעלים, כי הבעלים מעמיד את הבהמה ברשותו. (וזה ספק במה שאמרו בגמ' להלן "מהו דתימא לאו ברשותיה אוקמיה קמ"ל", האם הכוונה דאוקמיה לתחומי הכלי כמוהו, או דאוקמיה ברשותיה באיזה ענין וממילא התחום כמוהו. ובשטמ"ק כ' "אבל בנעור דאי בעי למימר מצי אמר אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי. ומסתמא כל כליו נמשכין אחריו ואפילו בשתיקה שהרי כלל גדול שנינו בהמה והכלים כרגלי הבעלים", ומשמע דהבעלים יכול לקבוע לחפץ מקום שלא כפי רגליו).

ונפק"מ אם הרועה גוי והבעלים ישראל, (דאולי אע"ג דלרועה אין מקום שביתה מ"מ הבעלים ישראל העמיד את הבהמה כפי מקומו), או להיפך דהרועה ישראל והבעלים גוי, (מעיקר הדין דחפצי נכרי לא קונים שביתה, לולי הגזירה). ויל"פ בזה. אכן במג"א נראה דבעי' שהרועה יהיה בר שביתה, ובלא"ה אין הבעלים הישראל יכול לקבוע את שביתה הבהמה לפי הרועה, שכ' בס' שזו סק"ד "לרועה - אפי' לרועה עכו"ם עססי"תא, ומשמע דנצרך לדין הגזירה בחפצי נכרי, אבל בלא"ה לא תהיה הבהמה כרגלי הרועה אם הוא גוי. (וצ"ע במש"כ הנשמ"א כלל קה ד"שאני רועה דע"כ הוא צריך לרעות הבהמה בשדה, וע"כ מוכרח שתהיה כרגליו", דהא ל"ש ברועה גוי כד' המג"א. ועכ"פ עי' במדרכי קידושין רמז תקסה דפשיט"ל דאיירי אף ברועה נכרי, אבל במהר"ם אלשקר סי' מב כ' "וראיתו ממוסר בהמתו לרועה אינה ראייה דלא מיירי אלא ברועה ישראל דאין רגלים לגוי"). אמנם בחי"א ריש כלל עח משמע דאפי' בשואל השביתה היא מכח המשאל, ובמשאל ישראל יש להם שביתה כרגלי השואל אפי' הוא גוי, גם לולי הגזירה על חפצי נכרי. (וגבי פטם נכרי, עי' רעק"א, ובס' המכתם נס' בזה ומסיק דאחרי שגזרו על חפצי נכרי אז דינו שווה עם ישראל).

ועכ"פ יל"ע דאמנם דעתו למסור לרועה, אבל הרי עד המסירה דעתו שהבהמה תהיה אצלו, ומאי אולמיה המשך היום מתחילתו, וצ"ל דהוא היה רוצה מעיקרא שזה יעמוד אצל הרועה, ומה שהרועה בא לקחת רק אחרי תחילת שבת זה במקרה, ולכן הוא מעמידה אצלו מתחילה. אכן מצינו חידוש בד' המאירי שכ' "ומ"מ כל זמן שלא מסרה לו הרי היא כרגלי הבעלים", ולכאוי' יוצא דתחום הבהמה ושביתה משתנה באמצע שבת, וצ"ע. ואולי כוונתו רק לומר דאע"ג דמעיקרא היתה הבהמה עומדת לרועה, אם לא מסרה בסוף בפועל אז איגלגלי דשביתה כרגלי הבעלים, (וכעין שכ' הרמב"ן במלחמות יותר מזה דאם "הוא מסר לשני רועים ומסרה לאחד מהם ביו"ט על דעת שימסור אף לחבירו ויהיו שניהם רועים אותה כאחת בעדרן אלא שלא מסר לשני בו ביום ואותו הרועה השני לא קנה כלל במשיכתו של זה לפיכך הרי היא כאלו לא נמסרה לרועה ביו"ט ולא יצתה משביתה הראשונה שקנתה בעיו"ט וה"ה כרגלי הבעלים").

אמנם אם נפרש כפשוטו דבאמת עד לקחת הרועה הרי כרגלי הבעלים, אז נראה מוכרח דהא דמוכר באמצע שבת את בהמתו דינה כרגלי הראשון, אי"ז משום דבע"כ אין התחום משתנה באמצע שבת, אלא רק באופן שהמכירה אח"כ היא התחדשות ואמרי' ע"ז כעין 'הואיל ונאסרה', אבל כגון הכא דמעיקרא היתה עומדת להימסר לרועה, אין מניעה בשינוי התחום באמצע שבת. (והרי הרשב"א בביצה יז, א למד מזה גם לענין עירוב תבשילין, ד"כי מקנה קמחו לאחרים אמאי שרי הא כבר נאסר קמחו והרי הוא כמוהו והיאך יהא מותר לחצי יום טוב אדרבא הל"ל שיהא קמחו כבעליו וכענין שאמרו בעירובי תחומין דהבהמה והכלים כרגלי

יצאו מתחומן ומותר לאוכלן, ל"א דאח"כ לא יזוז ממקומו). והגאון ר"ד לנדוי שליט"א כ' בזה דנפק"מ לגבי העברה מרה"י לרה"י דרך מקו"פ, והיינו דבכה"ג שיש ב' היקפים סמוכים זה לזה, והמרחק ביניהם הוא מג' עד ד"ט, אז מצד איסור הוצאה והעברה בשבת ליכא איסור כלל, ואילו מצד תחומין ל"ש בזה היתר של דיר וסוהר בהעברה מהיקף אחד לשני כיון דההיקפים חלוקים. ולכאוי' י"ל עוד נפק"מ באופן המבוי' בשו"ע סי' שמת ד"מותר לו לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ארבע אמותיו וחבירו לחבירו שאצלו, אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין ברה"ר", ומצד הוצאת שבת ליכא איסור, ובעי' להתיר מצד שביתה ותחומין. (ועדיין יל"ע למה ההיתר פשוט ביו"ט טפי מבשבת, עד דאמרי' ואין צריך לומר ביו"ט).

כרגלי הבעלים. ילה"ס באופן שהבעלים נמצא כבר בכניסת שבת, והחפץ נמצא (בתוך תחומן) במקום שעדיין לא שבת, (מעבר לקו התאריך), וכן להיפך, האם מכיון שתחומי כלים חלים בעצם הכלים אז הכל תלוי במקום, או שסוף סוף עיקר דין תחומין הוא כלפי הבעלים. (וכעין שדנו האחרון כלפי איסור בל יראה ואיסוה"ג דחמץ). ומה"ט יל"ד למ"ד חפצי הפקר קונים שביתה, והרי לעולם יתכן דכניסת השבת במקום החפץ היא מוקדמת מאשר הבעלים, ואטו בא דין כרגלי הבעלים ומפקיע את השביתה העצמית שחלה כבר לכלים. ויל"פ בזה טובא, ותליא גם בעיקר דין תחומי כלים, ודינא דכרגלי הבעלים. עוד ילה"ס בהיתר של 'עיר שלן בה', דהמניח עירובו בריחוק אלפיים מעירו יכול לילך את כל העיר שלן בה, אע"ג דכלו אלפיים מעירובו בתחילת עירו, האם דין זה חל גם כלפי כליו, כי הבהמה והכלים כרגלי הבעלים, או לא. וצ"ע.

עוד יל"ע מה הדין בגזלן שלא קנה את הגזילה בשינוי וכד', וכעת זה עומד אצלו, האם הוי כרגליו או כרגלי הנגזל. ולכאוי' ל"ש בזה הסברא דאמרי' בשואל ורועה דאוקמיה ברשותיה, אבל אולי מאידך כיון דהגזלן שולט בחפץ בלא הסכמת הבעלים אז הוי כרגליו.

רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש. בעירובין צז, ב ס"ד דכן ה"ה לר"י בכל מים, "הכא במאי עסקינן במערן מחבית לחבית ורבי יהודה לטעמיה דאמר מים אין בהם ממש", ודחינן "אימר דשמעת ליה לרבי יהודה היכא דבליען בעיסה היכא דאיתנהו בעינייהו מי שמעת ליה השתא בקדירה אמר רבי יהודה לא בטלי בעינייהו בטלי". וכן תני בתוספתא להדיא "רבי יהודה פוטר במים מפני שנבלעין בעיסה", וע"ע ביר' בביצה. אבל הירו' בעירובין פ"ח ס"ל כן באמת אליבא דר"י, דאי' שם "א"ר יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן וכו' מיחלף שיטת ר' יהודה. תמן אמר ר' יודן פוטר במים שאין בה ממש וכא אמר הכין". והיינו דכמו דלמים אין שביתה של תחומין, כך אין להם שביתה של חצירות, (ונת' במקו"א למה בעי' התם לדין 'שבתו בחצר' ולא אסרי' מצד עצם ההבאה מחצר לבית). ואמנם בבלי נקטי' דלכו"ע יש בזה איסור תחומין, והרמב"ן וכן הגר"א שהביאו ראייה מהשביתה באוקיינוס דאין איסור י"ב מיל מדאו', נקטו דשייך בזה אף תחומין דאו'.

ויש לציין עוד דבפשטות (ונת' בפ"ג) הרי שי' ר"י היא דתחומין דאו', (וניחא לישנא דמתני' דר"י 'פוטר' במים, דהיינו פוטר ממלקות אלאו דתחומין), ואעפ"כ ס"ד (וכן ביר'ר) דהוא פוטר גם במים בעין, ואילו בהוצאת שבת ודאי לא שמענו כהאי דינא. ובאמת יל"ד לאידך גיסא דהרי בהוצאת שבת איכא 'שיעור' ואילו גבי תחומין לא שמענו שיעורים כגורגרת וכד', (ועי' קה"י סי' טז, ויש מהפוס' שדנו האם השמעת קול מחוץ לתחום יש בה איסור תחומין, והוכיחו מהא דקורא לבהמה שחוץ לתחום והיא באה, וכן מד' האוי"ז סי' קמז. ועי' שבו"י ח"ג סי' לא. וכן יל"ד מד' הפוס' גבי תחומין ב'טעם, ומסוג' הגמ' על תחומין ביניקה). ואולי הדבר תלוי בהא דמלאכות שבת נאמר בהם כלל של 'מלאכת מחשבת', משא"כ בתחומין. ולכאוי' פטורא ד'כלאחר יד' ג"כ שייך רק במלאכות ולא בהוצאה תחומין, אכן בתו"י ביומא סח, א כ' 'חולק לשון של זהורית כו'. ואם תאמר למה ידחה הבאת הלשון חוץ לתחום וכי הוי

חוץ לתחומו", והיאך קורא לה והיא באה אם אסור אפי' להניחה לעשות כן מעצמה לשתות מים וכד'.

אכן מצינו בפס' הרי"ד בשבת קנא, א פי' אחר בזה, (הו"ד גם בריטב"א שם, ועי' מש"כ הריטב"א שם נג, ב) ז"ל "ואע"ג דתנן הבהמה והכלי כרגלי הבעלים, הני מילי שלא יוליכנה מי שעירב יותר מאלפים אמה שהיו הבעלים מהלכין, אבל היכא דיצאת חוץ לתחום מאיליה מותר לקרוא לה ולהכניסה, שלא נתנו חכמ' על הבהמה תורת מי שיצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד' אמות", ואולי כן פי' הגאונים, ולפ"ז אכתי י"ל דאדם מצווה על שבייתת בהמתו באיסור תחומין. (והא דמצינו דין ד"א בפירות שיצאו חוץ לתחום, י"ל דחלוק בין אם הוציאם אדם, וכן אפי' נכרי שהביא דיכרי למברכתא וכמב' משא"כ בבהמה שיצאה מאליה, וצ"ע). וע"ע בהגר"ז שם סל"ח, ובס"י רמו ס"ה. ואולי י"ל דזה גופא החילוק דאף דישאל מצווה על שבייתת בהמתו מתחומין, מ"מ זה רק לענין שאדם יוציא את הבהמה, אבל לא לענין שתצא מאליה. (אבל צ"ע דמסתמא הרועה הגוי נמי לא יוציאנה בידו אלא יהיה קורא לה והיא באה). ורבינו פרחיה בשבת שם כ' "קורא לה והיא באה. ואם תאמר הלא אמרנו ביום טוב הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. ושמענין מינה שבהמה נמי בכלל איסור העברת התחום ביום טוב, קל וחומר בשבת. יש לומר הני מילי כשיהלך הוא כרגליו עם הבהמה, אבל אם תלך היא לבדה בקריאתו אין כאן שום איסור. הכי נראה לי", וצ"ע.

שנים ששאלו חלוק וכו'. בפשוט מב' כאן איסור של תחומי כלים גם כשיצא בהם בדרך לבישה, דאע"ג דגבי מלאכת הוצאה דשבת ודאי אין כאן הוצאה, מ"מ גבי תחומי כלים אסור אף בכה"ג, וכן נקטו הפוס'. אמנם האחרו' הק' בזה מד' הגמ' בעירובין צו, ב דאמרי' דבטלה חבית לגבי מים, ולמה לא נימא דבטילי הבגדים לגבי אדם. ויש שתי' דאמנם כשמוציא ב' דברים וא' טפל לב' אז הטפילות מועילה לפטור על הטפל, אבל כשמוציא רק אחד אז חייב עליו אפי' בטפל, וממילא כשאדם יוצא עם בגדיו, אז על עצמו הרי אינו עושה 'הוצאה' אלא שהוא יוצא, ואת הבגדים לחוד הוא 'מוציא', והטפילות אינה פוטרת בזה. (ואמנם גבי הוצאה בשבת הוי מותר לכתח' ולא מטעם טפילות. וי"ל דל"ח מלאכה כלל). וא"כ מי שמוציא אדם מחוץ לתחום לצורך פיקו"נ וכד', יש לומר דאין בזה חומרא למעט בבגדיו של הוצא, כי יש להתיר את הבגדים מצד טפילות, (כ"ז לפי מה שדנו הפוס' דביוצא להציל וכד' אולי ראוי למעט בבגדים וכלים).

שניא בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו שתיק רב. (בלש' ר"ח משמע שקנו הבהמה והחבית ביו"ט, ועי' בהעיסור דף קמב. עוד מצינו גי' ברא"ש "ישראל ונכרי שלקחו חבית ובהמה בשותפות", וצ"ע). הראש' פי' בכמה דרכים מהו דאמרי' דאי חיישי' ליניקה אז יש לאסור מטעם מוקצה, והאם להלכה חיישי' ליניקה, עי'. והאחרו' העירו עוד, מהיכא פשיט"ל הכא דמוקצה חמיר מתחומין. עוד הק' האחרו' בהא דאמרי' חולין סח, א ד"אבר עצמו אסור וכו' והחזירו מותר באכילה", והא איכא יניקה, (עי' יהודה יעלה ס"י שפא. ואולי יש ביטול ברוב על היניקה והכא שאני מדהוי דבר שיל"מ, ועי' רשב"א וצל"ח). אכן מצינו בחי' הרא"ה כאן פי' אחר, ולפ"ד א"ש הכל, ז"ל "וק"ל אמאי לא הק' ליה רב כהנא ורב אסי מאיסור יוצא דקי"ל דאותו אבר אסור ושאר הבהמה מותרת, ואמאי לא חיישי' ליניקה דינקי איברים מהדדי, אלא איסור יניקה לאו כלום הוא. ומסתברא לי דהיינו קושיין, ומשום דאיסור מוקצה [לכאו' צ"ל: יוצא] אין לו שם מיוחד, דלאו אבר מן החי הוא ולא נבילה, ומרגלא בפומיה מוקצה, נקט ליה בשמא דמוקצה ניהו". וצ"ע. ועי' בתורו"ד עוד פי' על יניקה דמוקצה.

עוד יל"ע הכא דאפי' אי נחוש ליניקה למה ע"ז גופא לא יועיל 'ברירה', (עי' חת"ס), ועי' מאירי שכ' "מפני שחלקי הבהמה הראויים ליחלק יינקו זה מזה בין השמשות וכל היום עד שנשחט", והיינו דל"ש ברירה אלא על חלקים הראויים להיחלק. (אמנם להלן גבי שור של פטם כ' "שמא תאמר הרי ינק חלק זה מתחום חלק הלוקח האחר והיה מן הדין לאסור זה על זה על הדרך שביארנו

הבעלים ואפילו נתנן לאחר בשבת", וע"כ דאי"ז דין מסויים בתחומין דא"א להשתנות באמצע שבת).

כאן בשני רועים. רש"י פי' דכיון דיש ב' רועים בעיר אז לא ברירא מעיקרא דעת הבעלים לאיזה רועה ימסרנה וממילא דה"ה כרגלי הבעלים. ואילו הרי"ף פי' (עי' בעה"מ ורמב"ן וראב"ד ור"ן) דמסרן בפועל לב' רועים, ולפיכך לא קנו הם אלא הוי כרגליו. והראש' הק' דבב' רועים נמי למה ל"א ברירה, (ויש לדקדק בלש' הראש' שחלקם הק' כן אליבא דרש"י וחלקם לפי הרי"ף), עי' בתו', ובמאירי כ' "ולדעתי דין ברירה אין כאן שכל שלא נתגלית מסירתה לאיזה מבערב ממילא חלה עליה שבייתת הבעלים", וצ"ע. וע"ע במשנ"ב ס"י שצו סק"ג.

והרשב"א בח"ד ס"י רצו כ' "לפי ששנינו השואל כלי מחבירו מעיר"ט אע"פ שלא נתנו לו אלא ביו"ט ה"ה כרגלי השואל, והקשו בתוס' ומ"ש מהא דתנן התם מי שזימן אורחים לא יוליכו בידם מנות אא"כ זכה להם על ידי אחר מעיר"ט, ותו' דשאני שואל דדעת שניהם היה בו ולפיכך לא בעי לזכות, אבל גבי אורחים שלא היה דעת האורחים בכך בעי זכוי וכו' אין מביאין ראיה מן הדברים שהן כרגליו לדברים הקונים לו בית, דכלים שהן כרגליו זה או כרגליו זה אינו מדין קנייה ממש, אלא פעמים מדין הפקר כשור של פטם שעשאוהו כרגלי כל אדם, ואפילו כרגלי מי שלא ידע בו, ושל העיר כרגלי אנשי העיר, ופעמים מפני שדעת הבעלים למסור אותו ביד אדם ידוע ולא לקנין אלא לשמרו כבהמה שהיא כרגלי הרועה בזמן שאין שם אלא רועה אחד, וכן פירות המופקדין שהן כרגלי הנפקד ואינו מדין קנייה וזכוי, ואורחים שנו לפי שאינו יודע מי מזמן והווי' להו כשני רועים שהיא אינה כרגלי אחד מהם ואפילו היה אחד בנו, ומה שתלו בתוס' לפי מה שכתב בידיעת שניהם יש מקום עיון והוא הביאך לידי כן", וצ"ע אם יש כאן פלוג' בין תוס' לרשב"א בדין ב' רועים.

המוסר בהמה לרועה אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט. נחלקו הראש' האם מותר למסור בשבת את בהמתו לרועה גוי והוא יוליכנה חוץ לתחום, דבכל בו ס"י קמו (וכן בהעיתים ס"י ריג) כ' "לרבינו האי גאון ז"ל ואסור ליה לבר ישראל למסר חיותא לרועה עכו"ם בשבת שמא יוציאנה חוץ לתחום דאמרינן אמרו עליו על יוסף הכהן שלא נמצא כתב ידו ביד עכו"ם מעולם", וכן הביא הב"י סו"ס שה, (ועי' גאוני מו"מ ס"י נד).

אמנם המרדכי בקידושין רמז תקסה האריך לבאר דאין דין שבייתת בהמתו גבי איסור תחומין, וכמב' מהא דתניא היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, ומסירה לנכרי לא חמיר מקורא לה וכו', ובטעם הדבר כ' שם "משום דאיסור תחומין דרבנן ואפילו למ"ד דאורייתא אין בה סקילה אלא מלקות לבד", (והרמ"א שם כ' וכו"ש דאין לחוש שהרועה יוציא אותם חוץ לתחום, דהא תחומין דרבנן", והפוס' העירו דכן ה"ה גם בתחומין דאו' כמב' בלש' המרדכי, ונפק"מ בתחומין של י"ב מיל), וכ' שם "ועוד ראיה ממתני' דפ' בתרא דביצה המוסר בהמתו לעכו"ם או לרועה ה"ה כרגליו ומוקי לה בגמ' בב' רועים שלא קנה אחד מהם לפיכך הרי היא כרגליו אבל אם מסרה לרועה אחד ה"ה כרגליו של רועה ואפי' מסרה לו ביו"ט וסתמא אפילו ברועה עכו"ם איירי דסתם רועה נקט וכו' כל רועה במשמע", אמנם במהר"ם אלשקר ס"י מא נקט לאיסור כד' רה"ג, ובס"י מב כ' על ראיית המרדכי "וראייתו ממוסר בהמתו לרועה אינה ראייה דלא מיירי אלא ברועה ישראל דאין רגלים לגוי. וגם במשכיר בהמתו לא תידוק מינה הטר בשבת עצמו".

אמנם צ"ע לשי' רה"ג מהא דתניא היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, ואי מצווה על שבייתת בהמתו מאיסור תחומין איך מותר לקרוא לה. (וז"ל האגודה בשבת "מכאן נראה לר"י מקומות שרועות הבהמות חוץ לתחום יכולין למסור הפרות לרועה ואע"פ ששנינו במסכת יום טוב הבהמה כרגלי הבעלים דמה שהכתי מוליכה חוץ לתחום דמי לקריאה"). ובפרט ק' כן לפמש"כ בס' פרדס הגדול ס"י ק (וכן בס' האורה ובס' העיתים ס"י ריג) ז"ל "וקי"ל דישאל מצווה על שבייתת בהמתו חיה ועוף דיליה גם הם כרגלי הבעלי שאין לו רשות להניחם לילך לשתות מים ולא לשום מקום

רש"י ד"ה כרגלי הממלא - מפני שהוא הפקר והפקר נקנה בהגבהה, ואם בא אחד ושאל לו מימיו אינו מוליכין אלא כרגליו. ויל"ע למה הוצרך להוסיף הפקר נקנה בהגבהה, והרי מבו להדיא דענין התחומין אינו תלוי בבעלות וקנינים אלא במי שהוא שולט בחפצים, ואין הכוונה רק מצד דהבעלים מעמיד את החפצים בשליטת הרועה והנפקד וכו', אלא אפי' גשמים שירדו סמוך לעיר ודעת אנשי העיר עליהם נמי מהני להיות כרגליהם, וא"כ למאי נצרך הכא 'קנין' הגבהה. אמנם הרי כל המשך הסוג' מורה כן, מדדייני' בדין המגביה מציאה לחבירו אם 'קנה' או לאו, אף דאין דיני הקנינים נוגעים למציאות הדבר דהמים עומדים להיות אצל רגלי מי שנתמלא לו. ואולי מוכח מכאן דהאי דינא דידעת אנשי העיר עליהם' ל"מ אלא בכניסת שבת, אבל שביתה המתחדשת באמצע שבת צריכה להיות מכח בעלות גמורה. ובאמת הרי כן משמע גם בעצם ד' רב ספרא בעירובין מה, ב דפי' כך את הברייתא דאי' שם דאם ירדו ביו"ט אין להם קנין שביתה. ועצ"ע בסברת ר"ת המובאת בתוס' בסוגיין ובב"מ ד"מאיזה טעם אמרינן המגביה מציאה לחברו קנה חברו דמגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה והואיל ואתי מחברו דין הוא שיהא כרגלי הממלא", ומה זה שייך לקביעת דיני התחומין.

פרק כיצד מעברין

נג, א

רש"י ד"ה ועושין אותן - את התחומין מרובעין כדי שיהא אלפים לצדדין כבאמצע, ולא עגולין שיהא להן אלפים באמצען ובצדדין הן מתמעטין כדרך כל עגול. וצ"ע מה הס"ד לעשותם עגולים, דאז בעיר גדולה יוצא שאינו יכול להלך מאומה מזויתיה. וכ' הב"י בסי' שצט "ומ"ש רש"י ועושין את התחומין מרובעין כדי שיהא אלפים לצדדין כבאמצע ולא עגולין שיהא להם אלפים באמצען ובצדדין הן מתמעטים כדרך כל עגול אין לפרשו כפשוטו שהרי אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין לו אלפים אמה כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותם אלפים אין ספק שלכל צדדי העיר יהיה אלפים אלא היינו לומר שכשאנו נותנים לו אלפים אמה לכל סביבות העיר עגולות הוא מפסיד הזויות וכשהן מרובעות הוא נשכר הזויות". ועצ"ע בתו"י ט.

חד תני מעברין וחד תני מאברין וכו' שמונה עשר ימים גידלתי אצל רבי אושעיא בריבי ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתנו כיצד מאברין את הערים באלף. (וצ"ע בפ"י ריבמ"ץ פאה פ"ה שכ' "עומדין. פי' אומדין, כדתנינן התם כיצד מעברין רב ושמואל חד תני מעברין וחד תני מאברין, אלמא עי"ן עם אלף משמשין", והכא הרי יש לזה משמעות חלוקה לגמרי). וכ' בתו"ח "משמע דנפק"מ לענין דינא ונראה דלקמן בפירקין קאמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן דאין חשובין עיר כיון דלא קביעי וקיימי והשתא איכא למימר דנפק"מ אם יש תוך שבועים אמה ושירים לעיר בית שאינו קבוע כגון צריף וכיוצא בו מאי דתני מעברין כאשה עוברת סבר דאע"ג שאין הבית קבוע מודדין ממנו דלהכי קא מדמה הך מילתא לאשה עוברת שגם הולד אינו קבוע בבטן אמו ומאן דתני מאברין אבר אבר סבר דאין מודדין ממנו דבית קבוע בעינן דומיא דאבר שהוא קבוע באדם", (ועצ"ע מרומי שדה וגאו"). ובאבות פ"ו אי' "הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד", ויש שפי' אות אחת מאברין או מעברין, אבל להתו"ח לכאו' ז"א. ואם אין בזה נפק"מ אז יהיה מבו' דג"ז ת"ת אי תני תנא מעברין או מאברין. (ובאיגרת רב שריא גאון כ' "ועוד מדתנן פרק כיצד מעברין את הערים ואמ' ר' איכא איניש דלשאל להו לבני יהודה דדייקי לישנא מאברין תנן או מעברין תנן. דאלמא לרבי גופיה דתרצה למתניתין מספק"ל היכי תנן ואמר מאן דתני מאברין לא משתבש, ומאן דתני מעברין לא משתבש, מאן דתני מאברין לא משתבש כגון אבר אבר, מאן דתני מעברין לא משתבש כגון אשה עוברת. שמעינן מינה דבלשון הזה הוה אמרוה קמיה דר' איכא דתני לה הכי ואיכא דתני לה הכי").

אמר רבא ואנן כי אצבעתא בקירא לסברא אמר רב אשי אנן כי אצבעתא בבירא לשכחה. (עי' פי' ר"ח ומוכא גם בתוס', ומבו' דשכחה אינה בהכרח מחיסרון הלימוד כראוי בשעתו, אלא מחולשת

למעלה כבר רמזתי לך שיש מי שפסק למעלה שאין חוששין ליניקת תחומין מסעד זה שאתה שואל עכשו ומ"מ אני אומר שאינה ראייה להם כלל שהפטם מאחר שכל השור שלו מעמיד מבערב כל חתיכה עם כל יניקתה בחזקת הלוקחה שהרי מ"מ בשעה שלוקחה עם כל מה שיניקה הוא לוקחה והרי העמיד זה מבערב בחזקת שביתתו כל מה שהוא לוקח בשעת מקחו"). וע' בהג' יתרון האור דמאי פ"ז שהק' במפריש תרו"מ בחבית ע"י ברירה למה לא ייאסר הכל מדין כבוש, ויש להוסיף דהא מבו' הכא דל"מ ע"ז ברירה, ועי"ש. אמנם ק' דא"כ מ"ש הכא חבית מבהמה דהרי כמו שבבהמה איכא יניקה אף בחבית איכא כבישה. ואולי על כבישה שייך ברירה, אבל הכא איסור יניקה אינו מחמת שיש חלק מהצד השני, אלא מחמת עצם זה שנתגדל ממנו איכא איסור, וע"ז ל"ש ברירה. (ויש בזה דקדוקי לש' בראש' האם היניקה היינו דנתגדל זמ"ז או דנשא אצל זה מזה). ועצ"ע בפמ"ג סי' שצו על ס"י מש"כ בביאור האיסור הנעשה משום היניקה. (והנה גבי מוקצה אשכחן איסור ב'טעם', עי' בפוס' סי' שיח, ובתחומין לא שמענו, וניחא ע"פ הגמ' כאן דמוקצה חמיר טפי לענין זה).

ובטעמא דרב כהנא ורב אסי דפליגי אדרב ולא חששו ליניקה, (דיל"ד אם כוונתם רק מצד ביטול ברוב וכמו שציידו הראש'), לכאו' מצינו בירי' טעם לזה, דאי' שם בעירובין פ"ג "בהמה של שני שותפין עירב זה בצפון וזה בדרום מהלכת בדרום כעירובו של זה בצפון בצפון כעירובו של זה בדרום מיצעת את התחום אל תזוז ממקומה. שחטוה רב אמר איברים יונקין זה מזה עולא בר ישמעאל אמר אין איברים יונקין זה מזה. מודה רב בחבית שהוא חלקו משעה הראשונה". והאחרו' העירו עוד למה גבי בהמה שחציה של עיר הנידחת וכו' בסנהד' קיב, א לא חששו לאיסור יניקה, ועי' במפריש על הר"מ הל' ע"ז פ"ד הי"א. ובכ"ז יל"פ עוד דאולי למרות היניקה יש להתיר מצד ביטול ברוב, הן באיסור אבר היוצא והן בדין עיר הנידחת, וכן בכבישה של המפריש בחבית, ושאינה הכא דהוי דבר שיל"מ אחר יו"ט בין לענין מוקצה בין לענין תחומין, ואפי' באלף לא בטיל.

האי סוגיא דביטול ברוב בממון צריכה פי' מתחילתה ועד סופה, ומהי הראיה מבורר צרורות, ולמה הק' דוקא מדינא דר"ח של ביטול נבילה ושחוטא, (עי' במאירי שלפי גי' פי' דנבילה הוי כאין לה תובעין), ומהי הראיה מד' ריב"נ להוכיח דחפצי הפקר יהיו חשובים לענין דין ביטול ברוב, ומהו הענין של ממון שאין לו תובעין בדין זה, (ולש' רש"י אין לו תובעין 'היום' ועי' רש"י), והאריכו בזה האחרו', וה' יאיר עינינו.

המוציא גחלת לרה"ר חייב ושלחבת פטור והא תניא המוציא שלחבת כל שהוא חייב אמר רב ששת כגון שהוציאו בקיסם. הפוס' נחלקו בדין שלחבת עם קיסם דמבו' הכא דגבי הוצאה הויא ככה"ג כאילו יש בה ממש, האם ה"ה גבי תחומין והקדש וע"ז וכו' דע"י הקיסם דמי השלחבת לגחלת, או דרק לגבי הוצאה אמרי' דהויא כדבר שיש בה ממש לענין הוצאה, אבל כלפי שאר מילי ל"מ. (עי' ט"ז לבושי שרד וחמד משה). ויש להוכיח מד' הרא"ש כאן שכ' "והא דאסרינן לברך בשלחבת ע"ז ואע"ג דשריא משום דיש עמה גחלת ואע"פ שאין הברכה אלא על השלחבת", ומשמע דגם לגבי ע"ז מהני קיסם לאחשובי לשלחבת.

ובתוס' הק' "ותיפוק ליה משום מנא - וא"ת ולבטיל מנא אגב שלחבת דהכי אמר בשבת פרק המצניע פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי דהוי הכלי בטל אגב האוכלין", ויל"ע למה לא הק' כן בקו' הגמ' קודם דתיפון"ל משום קיסם, אלא הק' כן דוקא גבי מנא. (ועי' מאירי. ובנובי"ת יו"ד סי' קכ' על כה"ג "ואם אין תפיסה על מעלתו שנעלם ממנו דברי הרמב"ם שאינו רגיל בו ואולי שאין לו ספרי הרמב"ם אבל היה לו ללמוד דבר זה מדברי תוספות דף ג' בד"ה מודה שמאי בשוטה שהקשו וא"ת הא ודאי דבר שאין בו דעת לשאול כו' ומדלא הקשו קושיא זו על מאמר הקדום שם בגמרא דקאמר והאיכא ישינה הא ודאי דשינה שפיר מקרי יש בה דעת לשאול"). ואולי יש לחלק בדין הטפילות בין הקיסם שהוא חומר הבעירה של השלחבת ובין החספא שהוא ככלי בעלמא.

וחכמים חולקין על ר' עקיבא. והא דאמ' בפ"ק דחגיגה גבי יש נספה בלא משפט, סוף סוף הנהו שני מאי עבידת' בהו, א"ל אי איכ' צורבא מרבנן דמעבר במילי מוסיפנא ליה, יש לפרש מוסיפנא ליה כמו משלו הוסיפו ליה. ובפ' כיצד מעברין ר' פריד' הוה תני להווא תלמידא ארבע מאה זימנא יומא חדא בעא למילת' דמצוה ולא גמרא. א"ל כל שעתא אמינא השת' קאי מר, הדר תנא ליה ארבע מאה זימני, נפק' בת קלא אמר' ליה ליספו לך ארבע מאה שנין או ליזכו כוליה דרא לעלמ' דאתי, אמ' ליזכו כוליה דרא לעלמא דאתי. אמ' להן הקב"ה תנו לו זו וזו. וצריך ליישב".

גה, א

לא בשמים היא שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה. וצ"ע מאי נפק"מ בזה השתא אחרי דלא בשמים היא. (גם יל"ע דלישנא דקרא הוא להיפך, לאמור וכו' דמשמע דיש בזה פטור. ועי' רא"ם שם). ואולי נפק"מ גבי הוצאות יותר מחומש וכמש"כ האחרו'. ובשאלות פ' תולדות כ' "מאי דכתיב לא בשמים היא ולא מעבר לים שאם בשמים היא צריך אתה לעלות אחריה ואם מעבר לים היא צריך אתה לעבור אחריה מיכן לתלמיד חכם שיש לו הרב במדינת הים שצריך לילך אחריו". אמנם בגמ' כאן זה נראה מקור ל"הא דאמרן דצריך לטרוח ולהעמיד סימנין ולהערים בתחבולות כדי שתתקיים התורה בלומדיה".

מרובעת ועגולה כמין קשת וכמין גאם

ארוכה כמות שהיא עגולה עושין לה זווית מרובעת אין עושין לה זווית היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר רואין אותה כאילו היא שוה היה בית אחד יוצא כמין פגום או שני בתים יוצאין כמין שני פגומין רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהן ומודד ממנו ולהלן אלפים אמה היתה עשויה כמין קשת או כמין גאם רואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה אמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת. (ז"ל הירו' "א"ר פנחס מעשה בתלמיד וותיק למד עיבורו בשלשה שנים ומחצה לפני רבו ובא ועיבר את הגליל ולא הספיק לעבור את הדרום עד שנטרפה השעה").

בדינא דעגולה עושין לה זווית כ' רש"י "דהא מרביןן פיאות לכל מילי דשבת", וכ"כ שא"ר, ולכאור' הא דרואין אותה כאילו היא שווה וכן רואין כאילו חוט מתוח וכו' זה לא נלמד מהא דמרב"י פיאות לכל מילי דשבת, וע"כ שזה ענין אחר דהעיר צריכה להיות ישרה ושווה, וא"כ יש להעיר למה בעגולה נצרך הריבוי של פיאות ולא נרבע את העיגול כדין פגום וכו'. ואולי י"ל דהצורה של עיר עגולה מצ"ע היא צורה ישרה וראויה, ול"ד לקצרה מצד אחד או בית יוצא וכו' דאז אין העיר שווה וישרה, ולזה בעי' קרא לומר דנותנין פיאות לעיר עגולה. (אבל נראה דגם אם לא היו מרבעין עיר עגולה ולא איתרבי פיאות וכו', מ"מ מרבעין את הערים ולא מעגלין אותם).

השתא בית אחד אמרת שני בתים מיבעיא לא צריכא משתי רוחות מהו דתימא מרוח אחת אמרינן משתי רוחות לא אמרינן קמ"ל. יל"ע אם משתי רוחות לא אמרי', האם משני הצדדין אין עיבור, (כי אין עיבור לעיר עם ב' פגומין דע"כ היא איננה מרובעת, ולפ"ז אם יהיה פיגום אחד באלכסון מקרן מזרח דרום אז יוסיפו על העיר בב' הצדדים), או דצד אחד אפשר באמת לעבר, (וצ"ע איך בוחרים באיזו הרוח לעבר את העיר, ובמה ובמי הדבר תלוי). וכן יל"ע בהא דאמרי' "מהו דתימא ליתן לה פותיא כאורכה קמ"ל", מאיזה צד היה העיבור ואיך זה היה נקבע. ולש' רש"י ע"ז הוא "מהו דתימא - ירחיבנה למזרח ולמערב עד שתהא מרובעת יפה", והיינו דהעיר באמצע ומוסיפים עליה בשני צדדים בשווה שיהיה רוחבה כאורכה. עוד יל"ע להס"ד דמשתי רוחות ל"א, איך היה מתבאר הדין דמרבעין עיר עגולה ומוסיפין לה זוויות, דהרי הוספה זו איננה רק ברוח אחת. (ואולי באמת אין כאן דין מיוחד לרבע את העגולה, אלא הוי רק מטעמא דלעולם אלפיים הם בריבוע ולא בעיגול. אבל לא משמע כן, וצ"ל דיש נפק"מ בריבוע העיר עצמה לענין דנחשב כעיר עצמה ולא רק כתחומה, ויש בזה נפק"מ).

הדורות ע"כ יש שכחה כשמתחיל מסכת אחרת). ז"ל החת"ס שבת קמ, ב "וע"ד הלצה ע"פ מה שנראה לי שנולד לן זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי וכל א' בונה במה לעצמו זה בכה וזה בכה אפשר לחפש לן זכות שגזרו כן גאוני קדמונינו ז"ל שראה שכחה שגוברת בעו"ה בעולם וא"א לאוקמא גירסא אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד ע"ז ויודע אני בעצמי, וא"כ אף אם החידוש אינו נכון כ"כ מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי, וא"כ אף אם החידוש אינו נכון כ"כ מ"מ מועיל לשכחה כנ"ל, ואפשר שזהו פ"י הש"ס אגן כאצבע בבירא לשכחה ומוסיף אידך ואגן כאצבע בקירא לסברא, שלכאורה אין זה מענין הראשון אכן לפי הנ"ל א"ש שבתחלה ה"י כאצבע בבירא לשכחה מ"מ ה"י אפשר להועיל ע"י חידושי' אבל עכשיו אגן כאצבע בקירא לסברא ג"כ ומה לעשות עוד".

בני יהודה דגלו מסכתא נתיקמה תורתן בידם. עפרש"י, ובמאירי הביא עוד פ"י, ז"ל "דגלו מסכתא כשהיו דורשי' ברבים מודיעין מקודם באיזה ענין ובאיזו מסכתא הם דורשים כדי שירגישו השומעים ויענינו בדבר עד שידעו להשיב ומתוך כך הענין יוצא לאמתו והרב מודה בדרך זה שנוח לו להיות תלמידו משיבין לו כדי שיבא הענין לידי ביורור", ונתכוין לזה בהג' יעב"ץ.

גג, ב

אמרו ליה גלילאה שוטה חמר למירכב או חמר למישתי. נראה מוכח מכאן כמש"כ במהרי"ל (בליקוטים), ז"ל "חמרא שהוא לשון יין קרא מהר"י סג"ל חמרא המ"ם בשב"א כגון כסא דחמרא. וכשהוא לשון חמור קרא חמרא המ"ם בקמ"ץ".

גד, א

רש"י ד"ה אימתי שמחה וכו' בזמן - שיוודע לדרוש הלכות חג בחג. דבר חידוש אי' בכלה רבתי, "הקורא פסוק משיר השירים ועשאו כמין זמר, וכן הקורא פסוק שלא בזמנו מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת, רבוננו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו גוים לעבודה זרה, אומר לה הקב"ה, בתי אם כן מה יעשו בני בשעה שהם שמחים, אומרת לפני רבוננו של עולם אם תלמידי חכמים הם יעסקו בתורה ובמשנה ובתלמוד בהלכות ובאגדות, ואם עמי הארץ הם יעסקו בהלכות פסח בפסח, והלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג".

רש"י ד"ה שדורסת ואוכלת - מיד לאחר הריגתה שאינו מקפיד על תענוגים, אלא אוכל בשר בלא תבלין וכן שאר עינוגין. שמסרחת - בטיט, היינו מי שאינו הולך אחר גבהות לקוץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו. לישנא אחרינא שדורסת ואוכלת, לאחר הריגתה אוכלת מיד, כך תלמיד חכם מחזר על תלמודו מיד כשמקבלו מרבו, מסרחת, מנבל עצמו על דברי תורה, לשון זה נראה בעיני, לפי שמצינו בכל התלמוד שדרך תלמידי חכמים להקפיד על מאכלן דרך גדולה וכבוד, ועל מלבושיהן כדכתיב ולמשנאי אהבו מות. ואמנם מבו' דדרך ת"ח להקפיד על מאכלן אי"ז מחמת הקפדה על תענוגין, אלא מחמת דרך גדולה וכבוד, וגם בחדרי חדרים יש קפידא בזה. ובמהרש"א תי' "יש ליישב דודאי כן הוא דבמתכוין מקפידין ת"ח על מאכלן אבל הכא איירי דע"י דטרידי בתורתן שלא במתכוין אין מקפידין על מאכלן כחיה", וע"ע ביהגרא יו"ד סי' רמו סקנ"ד שנקט לעיקר כפי' א' דרש"י, והביא את זה כמקור לד' הרמ"א שם ד"יסיר תענוגי הזמן מלבו".

גד, ב

נפקא בת קלא ואמרה ליה נחא לייך דליספו לך ארבע מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי אמר דניזכו אנא ודריי לעלמא דאתי אמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו. כ' בס' ערוגת הבושם "אומר אני שאין תשובה מועלת אלא במי שנולד במזל שיאריך שנים ובעבור עונות נגזר עליו למות, אבל מי שנולד במזל שלא יאריך שנים לא תשובה ולא תפילה ולא צדקה מועילות לחיות, אפי' לא חטא, היינו דאמ' רבא חיי ומזוני לא בזכותי תליא מילת' אלא במזל תליא מילתא, והיינו דאמ' בשילהי החולץ את מספר ימין אמלא. אילו שני דורות זכה משלימין לו לא זכה פוחתיין לו, והא דכת' והוספתי על ימין חמש עשרה אמרינ' התם משלו הוסיפו לו,

עצמי לעיר, ומבו' עוד דסגי לזה בצלע לא אמיתית שנתוספה רק ע"י תחילת העיבור. ואף הראש' לא חלקו על שי' זו אלא משום "שהרי יש לה שתי זויות ישרים", אבל מעיקה"ד מורו דסגי בצד אחד וכנ"ל. ואף גבי קשת כ' הרשב"א "שאם היא עגולה כצורה הראשונה מרבעין אותה מבחוץ ומרגל הקשת לרגל הקשת וכו' וכתב הראב"ד ז"ל דכיון שיש לה זוית אין חוששין לרבעה לריבועי עולם, ואם היא בשלש זויות אין מרבעין אותה אלא מרגל לרגל כזה", וצ"ע בדבריו, ועכ"פ משמע דצד אחד ישר מספיק לקבוע ריבוע לכל העיר, ואפי' שהוא עצמו אין תחילתו אלא משום הריבוע. ובחזו"א סי' פ' כ' "וכן בעיר העשוי כג"ם או קשת אין מרבעין אותה לריבוע העולם אלא העשוי כג"ם ממלאין אותה כמ"ם סתומה והעשוי קשת מותחין לה יתר בין אם הוא לריבוע העולם ובין שהוא לקרנות העולם, ולא נאמר לרבע לריבוע עולם אלא בעגולה אבל כל שהיא מרובע בצד מן הצדדים הוי כמרובע כלה שאין מרבעין אותה לריבוע העולם", ובסי' קי סק"ג' כ' עוד "מיהו משמע דכל שיש צד אחד של העיר קו ישר מרבעין כפי צד זה ריבוע העיר וכמש"כ לעיל סימן פ', מיהו אם אין צד אחד ממלא כל הרוחב, ועוד יתכן תמונות שקשה להכריע אם מרבעין אותה לריבוע עולם או לריבוע עצמה, וגם ריבוע עצמה יתכן לפנים שונים, ואז אי אפשר להתיר אלא מקום שמובלע בב' התחומין, ואפשר דמרבעין באופן ששטחו פחות וכן מסתבר".

ואמנם מצינו לכאור' יתר ע"כ, דבעיר העשויה בקשת גם באופן שיש בין רגלי הקשת יתור מד' אלפים ולא מותחים בה יתר, מ"מ את כל הקשת מרבעין כאילו היה בה יתר, דכ"כ הריטב"א ז"ל "וברם צריך את למידע שאין דברי רב הונא אלא לענין זה שנמדוד מן היתר, אבל לענין ראשו של קשת למעלה אם הוא עגול ממש קשת לעולם צריך לרבע אותו מבחוץ ולהוסיף למעלה ומן הצד עד שיהא הגג והצדדין ישרים וכדקיימא לן בעיר עגולה שעושין אותה מרובעת, וכן כתב הראב"ד ז"ל". וא"כ אין ללמוד מקשת דסגי ברוח אחת ישרה, כי הרי גם בלי היתר מרבעין את הקשת כך מלמעלה. אבל עכ"פ מהאי שי' שכ' הראש' דגם בכמין גאם מרבעים לפי היתר, מוכח דסגי ברוח אחת (גם כשהיא לא מציאותית) לרבע על פיה את כל העיר. וצריך להוסיף דאע"ג דגם באופן שאין יתר מרבעין את הקשת כאילו יש יתר מחמת ג' הצדדים האחרים שהם קרובים לריבוע, מ"מ באופן שמותחין לה יתר אז מרבעין ע"פ היתר כמבו' בלש' הראש', והיינו דצלע אחת ישרה לגמרי עדיפה על ג' צלעות כמעט ישרות. ויש להוסיף עוד, דהצלע הישרה של היתר שבין רגלי הקשת או הגאם, גם איננה עומדת ממש כנגד כל העיר אלא רק כנגד רובה, כי עובי הקשת והגאם עצמו בסופו אינו עומד כנגד היתר.

(ומצינו גם שי' אמצעית בדין גאם, והיינו לא כד' הראש' דנותנים כנגדו גאם נוסף, ולא כהאי שי' דמותחים יתר בין רגליו ומרבעים מבחוץ לפי היתר, אלא דעושים את הגאם למשולש, ותו לא מיד. דכ"כ החת"ס בתש' צד, וכך נראה בלש' רי"ו ח"ב נ"ח שכ' "ואם היתה עיר עשויה כמין גם יוני שהוא כמין צורת ד' שלנו ובאמצע אין לה בתים נחשוב כאלו הוא חוט אחד משוך מראש' הא' לראשה השני ונחשוב מה שבאמצע כאלו מלא בתים ונמדוד מהחוט והלאה האלפים מאותו רוח". ועי' בביאוה"ל בסי' שצח ס"ח, ובשבה"ל ח"א סי' קלב. ובד' הרשב"א צ"ע, דבחי' כאן כ' "עושין לה כמין גאם אחר", ואילו בעבוה"ק כ' "היתה עשויה כמין גאם או כמין קשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה, מודדין לה מן היתר ורואין כל החלל כאילו מלא בתים").

והנה ז"ל הרשב"א בעבוה"ק "היתה משולשת מרבעין אותה שיהא הזוית התחתון רחב כזויות העליונות", ולכאור' כוונתו היא כמש"כ במשנ"ב סי' שצח סק"ה ז"ל "משולשת וכו' מרבעין אותה - שמושכין הריבוע להשוות צד הקצר כפי אורך צד הארוך". ועכ"פ מבו' דמרבעין את המשולשת לא כפי ריבוע העולם אלא כפי ישר הצלע הארוכה (בסיס) שלה, וסגי לזה בצד ישר של רוח אחת. ואע"ג דיש למשולש עוד שני צלעות (שוקיים), מ"מ כיון דהם פחותות באורכם מן התחתונה, אז יוצא דאם נרבע לפי א' מהם אז הוא לא יהיה כנגד כל העיר, משא"כ צלע הבסיס. אבל באופן שהשוקיים

לא צריכא דמרבעא ולא מרבעא בריבוע עולם מהו דתימא לירבעא בריבוע עולם קמ"ל. ופיר"ח "מהו דתימא מרבעה בריבועו של עולם קמ"ל דלא צריכין כולי האי". וז"ל ס' העיתים סי' סב "וקמ"ל דלא הקילו חכמים כל כך בתחומין דכיון שהעיר מרובעת לא הצריכה לרבעה כריבוע עולם". וביאו"ד לכאור' דענין הריבוע הוא להשלמת וליופי העיר שהעיר צריכה את הריבוע, (ולש' הרמב"ן בפ' מסעי "ומגרש - ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לעיר לנוי וכו' וכן נאה להם לערים שתהיה להם אחוזה מרובעת, לא שימדדו אלפים אמה לארבע הרוחות כנגד העיר והקרנות לא תהיינה להם"), ולכן עגולה מרבעים אותה כריבוע העולם, אבל אין העיר צריכה כ"כ שאפי' אם היה מרובעת נרבע אותה כריבוע העולם. (ז"ל המאירי "שכל שהיא מרובעת אין מרבעין עוד אותה אלא דנין אותה כרובעה של עכשו אבל העגולה כשמרבעין אותה מרבעין אותה לרובע העולם כמו שאמרו למטה הבא לרבעה מרבעה לרובועו של עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם ועל פי אותו הרובע מודדין לו אלפים אמה שמאחר שאין לו רבוע ואתה הוא שבאת לרבעו אין ראוי לרבעה אלא לרובועו של עולם").

אכן הנה הריטב"א לעיל נא, א' כ' "ותדע דרובועו של עולם עיקר דהא עיר עגולה שמרבעין אותה אין מרבעין אותה אלא ברובועו של עולם כדאי' לקמן בפ' כיצד מעברין, ואע"ג דכשהיא מרובעת אין לרבע אותה ברובועו של עולם כדאי' התם בהדיא גבי הא דתניא מרובעת אין עושין לה זויות, התם הוא בתחומין דרבנן דכיון שכבר יש לה פיאות אין לנו לשנותה, אבל לגבי חיוב ארבע אמות דאורייתא שנתנה להם תורה פאות לא נתנם אלא ברובועו של עולם, ואינו חייב עד שיצא החפץ מאותן ארבע אמות הן בדרך הקו הישר הן בדרך האלכסון, כנ"ל לפי שיטת רשב"ם ז"ל, ואולי יש ללמוד מדבריו דלמ"ד תחומין דאו' אז גם עיר מרובעת מרבעין אותה לריבועו של עולם, וא"כ זה כוונת הר"ח והעיתים דקבעו חכמים דאין מרבעין את המרובעת.

הנה עיר עגולה מרבעין אותה לריבוע עולם ועיר מרובעת אין מרבעין אותה כלל, ויל"ד בעיר שנצרכת לריבוע מחמת שחלקה עגול וכד' או שיש בה בית יוצא וכו' האם לעולם הדרי' לריבוע העולם, או דכיון שחלקה כבר מרובעת וישרה אז מרבעין את שאר העיר לפי ריבוע העיר ולא לפי ריבוע העולם. וכן יל"ד דאם יש מושג לרבע את העיר לפי עצמה, כמה צדדים ישרים בעיר נצרכים בשביל זה.

והנה לפי פשוטו הרי בכמין גאם מוסיפין על העיר כמין גאם כנגדה לעשותה כטבלה מרובעת, ול"א דמרבעים את הגאם לריבוע העולם, וא"כ מוכרח מזה דסגי בב' צדדים ישרים לקבוע לעיר ריבוע עצמי שלא נרבעה לריבוע העולם. ויל"ד אם סגי לזה גם בצד אחד ישר, וגם איך הדין כשהצלע הישרה היא לא כנגד כל העיר אלא כנגד רובה או חציה או מיעוטה. וכן כשיש לעיר כמה צדדים ישרים ובאים לרבעה ע"פ ריבועה העצמי, אמנם אין הצדדים הישרים שוים בכיוונם ובנטייתם, האם אזל' בתר הצלע הארוך יותר או איך קובעים את ריבועה העצמי של העיר. ומהא דאמר' ברחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר דרואין אותה כאילו היא שווה, מבו' דע"מ לתת לעיר ריבוע עצמי סגי בצד אחד ישר ע"פ כולה ועוד צד אחד ישר ע"פ חלקה, ועדיין ילה"ס כנ"ל על צד אחד ישר בלבד, וכן על צד א' ישר שלא כנגד כל העיר, ועל שני צדדים ישרים שיש סתירה ביניהם.

והנה הראש' דנו בכמין גאם איך מרבעין את העיר, ז"ל הרשב"א "ויש מי שאמר שעיר כמין גאם זו מרבעין אותה גם כן מבחוץ שאף היא מרבעין כנגד רגלי זויותיה, והנכון כמו שאומר' אחרים שאין מרבעין אותה מבחוץ שהרי יש לה שתי זויות ישרים אלא עושין לה כמין גאם אחר", ומבו' להאי שי' ראשונה, דההוספה על הגאם איננה בגאם כנגד, אלא דמתחילה סוגרים את הגאם בכעין משולש, ואז מוסיפים מבחוץ ג"כ ריבוע. (ואין נראה לפרש האי שי' מצד ריבוע העולם, דלא הוזכר ענין זה בלש' הראש' כלל, אלא כנ"ל דמרבעים לפי הצלע הארוכה שנתוספה ע"י התחלת העיבור). ומבו' א"כ דסגי בצלע אחת (הארוכה ביותר) של העיר לקבוע ע"י ריבוע

העיר מפני שעיר עשויה כמין קשת כיון שישובה של עיר כן אינה עשויה להתמלאת באמצעה אלא כל שהן באין להוסיף בעיר אין מוסיפין באמצעה אלא בראשי הקשת הן מוסיפין והולכין, אבל עיר שמושבה רצוף אע"פ שפגמין יוצאין מראשיה עשויה היא להתמלאת באמצעה, וגם בזה יל"ד באופן דבע"כ העיר תתמלא באופ"א וכמו בסמוכה לים וכד'.

יל"ע בעיר העשויה כמין קשת ויש בין רגליה ד' אלפים, דכ' התוס' דעכ"פ אין מודדין מן הקשת ממש אלא ממקום שמתקצר בפנים ואין שם ד' אלפים דלא גרע מאילו ניטל אותו של מעלה, ויל"ע א"כ אליבא דרבא בריה דרב"ה שכ' התוס' בע"א דלדידה סגי במה שיש פחות מאלפיים בין יתר לקשת ואפי' שיש יותר מד' אלפים בין רגלי הקשת, למה לא נמדוד עוד אלפיים מאותו מקום שמתקצר בפנים ואין בו ד' אלפים. ולכאור' מבו' דהריבוע שבדין הקשת ל"ה כמו העיר עצמה למדוד ממנו עוד אלפיים. (ועי' חזו"א). ויל"פ בזה.

הנה מבו' בראש' וכך קי"ל דדין קרפף לעיר הוא רק לקולא ולא לחומרא, וכ"כ המאירי להלן ס, ב גבי ריבוע העיר, ז"ל "וכתבו גדולי המפרשים שאם כלתה מדתו בין העיר ועיבורה אף זו אינה נקראת כלתה באמצעה אלא כלתה בסוף שלא אמרו עיבור להחמיר אלא להקל כך כתבוה גדולי המפרשים והדברים נראין", ודנו האחרו' (עי' בירורי המידות, וחזו"א סי' קי סק"ח) האם בכה"ג שכלתה מידתו בין העיר לקרפף או לריבוע דדינא ליה לקולא כאילו כלתה מידתו בסוף העיר, האם לקולא יש לו גם את הקרפף והריבוע או דהוי תרתי דסתרי ליתן לו את הקרפף והריבוע ולמימר דחשיב כאילו כלתה מידתו בסוף העיר. וילה"ס אי אמרי' דכה"ג הוי תרתי דסתרי ול"א הכי, איך הדין לחלק בין הריבועים השונים, וכגון עיר עגולה ויש לה גם פיגום יוצא, ורוצה לדון את ריבוע העיגול לקולא ואז כלתה מידתו בסוף העיר, ולא לרבע ולהרחיב גם כנגד הפיגום כדי שלא תכלה מידתו בחצי העיר, האם כל דין הריבועים הוא אחד בזה או לאו. (ואולי יל"ד גם בב' פיגומין, וא' יותר ארוך מהב', האם שייך לדון רק פיגום א' לקולא או דג"ז חשיב כרתרי דסתרי).

ברשב"א מבו' (בשם הראב"ד) דבעיר העשויה כמין גאם ג"כ בעי' שלא יהיה יותר מד' אלפים בין ראשי העיר, אמנם מבו' שם דזה נמדד באלכסון, "שאם יש בין סוף הזווית העליון לסוף הזווית השני באלכסון ארבעת אלפים אמה אין מרבעין אותה אבל פחות מארבע אלפים מרבעין אותה". (וכן מבו' בעו"ר, אבל בס' העיתים סי' סב מבו' דשיעור ד' אלפים בזה נמדד לקרן הרביעית ולא סגי בד' אלפים באלכסון, ז"ל "משום דנתנו חכמים שיעור בעיר העשויה קשת בין שני ראשי הקשת שצריך שלא יהא ביניהן ד' אלפים אמה כדי שיהיו יכולין הדרין בשני קצות היתר לבא אלו לאלו ולהתחבר באמצעה היתר ה"נ אפשר למהיו שצריך שלא יהא אלא אלפים מן ראש הגאם האחד לקרן הרביעי החרב וכן נמי מן ראש הגאם השני לאותו הקרן כדי שיהא יכולין הדריים בשני קצות הגאם לבא לקרן הרביעי החרב וכן נמי הדריים בקרן שבאמצעה הגאם אע"פ שיש מהן ועד קרן הרביעי החרב יותר מאלפים אמה מפני שרואין את הגאם כולו כאילו מלא בתים וזה אע"פ שיש שם יותר מאלפים כיון דאי בעי אלו שבקרן באמצעה הגאם לבא דרך בתים עד שני קרני הגאם ומשם ולהלן עד הקרן הרביעי החרב יכולין נמי לבא באלכסון ומשם ולהלן אלפים אמה כיון דאי בעי אתו דרך בתים וכמו שאמרנו בעיר העשויה קשת, ותן לחכם ויחכם עוד").

ונראה הטעם בזה, כי בד' הרשב"א מבו' דהחיסרון במרחק של ד' אלפים הוא "כיון שאין התחומין מובלעין נראין כמפוסקין וכשתי עירות הן ואין מרבעין אותה", (ולכן הוסיף שם ד"העשויה כמין קשת אע"פ שיש בין שני ראשיה ארבעת אלפים אמה מרבעין אותה מבחוץ לפי שמבחוץ נראית כעיר אחת"), וא"כ אף בעשויה כמין גאם הדבר תלוי במרחק ד' אלפים באלכסון וכנ"ל. ונראה דזהו גם בטעם במש"כ הרשב"א בהמשך דבריו עוד בשם הראב"ד ד"אם היו יוצאים הבתים כנגד אמצעה של עיר אפילו שלש פרסאות מוציאין את המדה כנגדן דלעולם נראית כאלו עיר נמשכת שם ואינה נראית כשתי עירות אלא כשיוצאין מראשה", והיינו דכה"ג ודאי אי"ז נראה אלא כעיר אחת. (והנה האחרו' דנו בעיר העשויה כטבעת,

ארוכות מאד אז צ"ע האם מרבעים לפי הבסיס. (ויל"ד עוד בעיר העשויה בג' צלעות ישרות, וברוח רביעית יוצא ממנה עוד חלק בולט לכל צד ואינו ישר, -כגון כובע של טבח או איך שרגילים לצייר בית עם גג רעפים בולט וכיו"ב, האם ירבעו אותה לפי ג' הצלעות הישרות, או דכיון דאינם כנגד כל רוחב ועיר אז שוב יש לרבעה כריבוע העולם).

אמנם הר"מ בפכ"ח ה"ז כ' "וכן אם היתה העיר משולשת או שיש לה צלעות רבות מרבעין אותה ואחר כך מודדין חוץ למרובע אלפים אמה לכל רוח, וכשהוא מרבעה מרבעה כריבוע העולם כדי שתהא כל רוח ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת כנגדה", והיינו דמרבעין משולשת לריבוע העולם. (וצ"ע דהשו"ע העתיק שם כעין לש' הר"מ, ואעפ"כ פי' המשנ"ב כהרשב"א הנ"ל). אלא דלכאור' לא יתכן לומר כן, דהא בהדיא אמרי' "היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר רואין אותה כאילו היא שוה", וזהו ממש כדוג' עיר משולשת ומבו' דאין מרבעין אותה אלא לפי עצמה ולא לריבוע עולם. אא"כ נימא דלא סגי ברוח אחת ישרה כבמשולש, ורק הכא איכא ב' רוחות ישרות, דהקצרה גם היתה כנגד רוב העיר או כנגד חלק ניכר בעיר. ועצ"ע מה גרעה המשולשת מן העשויה כמין גאם, והרי בגאם נותנים לה גאם כנגד, ואם במשולש לא הולכים לפי הבסיס, למה לא נלך עכ"פ לפי הגאם. (ועי' חזו"א סי' קי סקכ"ו שדן בריבוע עיר משולשת, ומסיק דלריבוע העולם).

ואמנם יש מן הפוס' דס"ל דקשת וגאם מרבעים אותם לפי ריבוע העולם, ז"ל הגר"ז בסי' שצח ס"ג "עיר העשויה כמין ג"ם או קשת אם יש בין שני ראשיה פחות מד' אלפים אמה שתחום ראשה זה נבלע בתוך תחום ראשה השני נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היתר ורואין את כל הרוחב שבין היתר והקשת כאלו הוא מלא בתים (ואם היתר שמראש זה לראש זה בעיר העשויה כמין ג"ם יהיה מתוח לאלכסונו של עולם מוסיפין עליו ריבוע וכן בעיר העשויה קשת)", (ועי"ש ס"א מש"כ על עיר משולשת), ובחיי"א כלל עו ס"ד כ' "היתה עשויה כמין גאם, דהיינו כמין דלת או קשת, נותנים לה זווית לצד הקשת ומרבעים אותה לריבועו של עולם". ולשי' מבו' דלא סגי בצלע ישרה אחת ואפי' לא בשניים, אלא כיון דנצרך ריבוע אז ע"כ בעי' כפי ריבוע העולם. ולדידהו הא דאמרי' דרחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר רואין אותה כאילו היא שווה היינו ג"כ לפי ריבוע העולם, וצ"ע. ובאמת לש' הטור בסי' שצח הוא "היתה רחבה מצד אחד וצרה מצד אחר כזה או עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת והריבוע שמוסיפין עליה לריבוע של עולם אבל אם היא מרובעת ולא בריבוע של עולם או אם היא אריכה וקטינא אין מוסיפין עליו כלום", וצ"ע דבגמ' אמרי' רואין אותה כאילו היא שווה ולא שמרבעין אותה לריבוע של עולם. ואולי יש לדחות דכוונת הטור היא דוקא למשולש ממש ולא לטרפז, (וצ"ע מהו שיעור החוד לענין זה). ועכ"פ גם להנך פוס' הא פשיטא דעיר שהיא מרובעת אלא שיש לה פגום יוצא וכו' דמותחין המידה כנגדו, זה ודאי אינו דין ריבוע להצריכו לריבוע העולם, אלא רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהן ותו לא מידי.

כ' החזו"א סי' קי סקכ"ו "דלעולם עיר עגולה מרבעין אותה אפי' היא יותר מח' אלפים, שהרי כ' הרשב"א והריטב"א דבבתים בודדים היוצאים לא דיינינן בהו דין עשוי' קשת דחשבינן לה כעתידה למלא פגימותיה, ודוקא עשויה קשת שפני' בנוי' ושלמה אינה עומדת למלאת, וא"כ עגולה שפיר מרבעין אותה ואפשר לחשבה כעומדת להמלא בתים, ואף לדעת תו' דגם היוצא עושה דין קשת, י"ל דעגולה עדיפא כיון דאין כאן יוצא שפיר רואין אותה כאילו עומדת להמלא בתים עד לריבוע, ולפ"ז בתים היוצאים מפסדי טפי ואויר עדיף והלכך עיר עגולה ויש לה יוצא דיינינן את היוצא כעיר עשוי' קשת ואין מרבעין אותה במקום היוצא אם יש ביתר יותר מד' אלפים ואורך היוצא יותר מב' אלפים", ויל"ע אם יש כאן איזה כלל מיוחד דדנים את העגולה כעומדת להתמלאת בריבוע ולכן מהני גם ביותר מח' אלפים, דאם בסמוך לעגולה יש ים וכד', דע"כ לא תתמלא שם בבתים אולי כבר לא יהיה בזה הך קולא. ומצינו ברשב"א שכ' ד"יש לחלק בין עיר עשויה קשת לפגמין היוצאין מן

לקשת אלפים אמה אפילו יש בין שני ראשיה כמה אלפים מרבעין הואיל ויושבי הקשת יכולין לילך אל כל משך היתר, ואם יש בין יתר לקשת יתר מאלפים אמה אפילו אין בין שני ראשי הקשת ד' אלפים אין מרבעין, הילכך לא משכחת לה אלא באלפים מצומצמות והיכי איירי רב הונא בדבר מצומצם, אלא על כרחינו אפילו אין בין הקשת ליתר אלפים אמה נמי אמרה רב הונא לשמעתי דכיון שיש מרחק גדול כל כך ביניהן כשני תחומי שבת נראית כשתיים ולא שנה מצי אזיל ולא שנה לא מצי אזיל אין מרבעין אותה, ולא נתבאר הדברים מהיכ"ת לפי צד זה דיהיה חילוק באלפיים גופיה, והרי אלפיים זה שיעור שאפשר ללכת את כולו, ומאי איכפ"ל שהוא תחום שבת שלם. וגם דהרשב"א בע"ב הרי כ' נמי כד' התוס' דגם כשיש יותר מד' אלפים מודדים עכ"פ במקום הקצר שעדיין יש בו פחות מד' אלפים, וא"כ גם בתחום שבת שלם הרי אפשר ללכת את כולו.

רש"י ד"ה פחות מארבעת אלפים. "ואם יותר אין מצרפין אותה להיות אחת, ומודדין לה מן הקשת לכל אחד מפתח ביתו, וחלל העיר החלק שאין בו בתים מן המידה הוא." (וכע"ז כ' רש"י לקמן סא, א). ובפיר"ח כ' "אבל אם הם ד' אלפים אמה יצאו מתורת גגימה שלם וכן בשני ראשיה כיון שיש בין ביניהם ב' תחומין נסתלקה מהן תורת פגום ואין מודדין אלא מן היתר וכיושבי שדות הן חשובין שמודדין להם מפתח בתיהן." וכ"ה בס' העיתים סי' סב ז"ל "וכיושבי שדות וצריפין הם חשובין שמודדין להם מפתח ביתם", והו"ד במ"מ פכ"ח ה"ח. ולא נתברר למה אם יש ד' אלפים ביניהם שאין להם דין עיר העשויה כקשת למדוד מן היתר, אז גרע לצד השני וכבר אינם נידונים כעיר כלל אלא כא"א מודד מפתח ביתו, ואמאי לא נימא דלכה"פ כ"א ימדוד אלפיים לכל רוח מסוף העיר בכל מקום.

וכה"ק הרשב"א ע"ד רש"י, ז"ל "והא דאמר רב הונא מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת דמשמע מינה דכל שיש לה יתר מד' אלפים אין מודדין לה מן היתר הכי קאמר פחות מד' אלפים מודדין לכל העיר מן היתר כלו כאלו כל העיר מלאה מן היתר ואלו מהלכין כל אויר היתר וחוצה לו בכל צד אלפים ואלו מהלכין בכל אויר היתר וחוצה לו בכל צד אלפים, אבל כשיש בה ד' אלפים אין מודדים לכולן מכל היתר כאלו יושבים שם אלא כל אחד ואחד מעירו והולכין ביתר כדי תחומם, ואפילו רצו אלו שבצפון להלך דרך בתים לדרום הקשת הולך את כל הדרום וחוצה לו אלפים אמה, וזה נראה לי פשוט וברור אלא שפי' רש"י ז"ל בשלהי פירקין גבי עיר העשויה כקשת הואי נראה שאינו מודה בדבר זה, ומה שנראה לי כתבתי, ולולי דברי רש"י ז"ל איני רואה בו בית מיחוש", אכן הריטב"א כ' "והיה נראה מן הלשון הזה כי אפילו אותם שדרים בעיר לפני מן הצד החיצון אם באין לצאת דרך הקשת הפנימי מודדין להם מפתח בתיהם, אבל א"א לומר כן דהא כל העיר כולה כד"א דמיא לכולהו ואין מודדין לא' מהם אלא מפתח החיצון של העיר שיוצא בו, בין שיוצא בפתח שברגל הקשת או בפתח אחר שמן הצדדין של קשת בחומת העיר, ולא עוד אלא שאפי' אם הלך אותו שדר ברגל הקשת מן הצפון דרך אמצע העיר אל הבתים שברגל הדרומי יצא דרך פתחיהם אל הדרום משם מודדין לו אלפים אמה לדרום דכל העיר לכולם כד"א דמיא, ולא אמרו למדוד מן הקשת אלא למי שבא לצאת דרך פתחי הבתים שהם בחומת העיר לצד הקשת מבפנים שאין מודדין להם מן היתר שכנגד רגלי הקשת מבחוץ אלא מן הבתים שבקשת, ואין ספק כי לזה נתכוון רש"י ז"ל ורחב העיר דקאמר היינו החלל שהוא בין רגל צפון לרגל דרום", אבל בד' הר"ח והעיתים הא מפו' כן וכנ"ל.

ואמנם לפי ש' זו יל"ע האם הכוונה היא דבאמת כל בית נידון בנפרד, ואפי' בתוך העיר עצמה יהיה אסור לילך יותר מאלפיים אמה וכדין יושבי צריפין, או דכל צלע של הקשת נידון כעיר בפנ"ע ומרבעין אותו ומודדין לו תחום, (ועדיין יוצא דהוי כג' ערים, ואסור לילך יותר מאלפיים בעיר שאינו גר בה). והנה אמנם העיתים כ' דהוי כיושבי שדות וצריפין, אבל כ' להדיא נמי ד"אם יש בין שני ראשיה ארבעת אלפים אמה מודדין לה מן הקשת שכיון שאין יכולין אלו

ויל"ע כשהטבעת אינה סגורה עד הסוף, דבאמצעיתה יש יותר מד' אלפים ובסופה חוזרים ב' הראשים ומתקרבים זל"ז, דאם בעי' רק חיבור ושייכות בין הצדדים י"ל דסגי בזה, אבל סו"ס הרי זה נראה כב' ערים).

כ' בביאור"ל "עי' בטור שדעתו דאפילו במקום שלא נתקצר עדיין כל שאין מן המקום ההוא עד גג הקשת רק אלפים חשיב כל אותו המקום כאלו מלא בתים ומודדין האלפים של תחום משם ולחוץ והעתיקו המ"א אבל לש' הגמ' דחוק מאוד לפ"ז דהא קאמר דאם רחב במקום היתר יותר מד' אלפים מודדין מן הקשת ולדבריו הו"ל לומר ממרחק אלפים מן הקשת וכו' ומש"כ הב"י דהטור למד זה ממה שהקילו התוס' והרא"ש לענין כשאין בין יתר לקשת יותר מאלפים דה"ה כשיש יותר מאלפים דעכ"פ מודדין ממקום שהוא בתוך אלפים וכמו דמקילינן בנתקצר יש לחלק בפשיטות וכו' ואף דאפשר לסמוך על הפוסקים שהביא הרמ"א משום דהלכה כדברי המקיל בעירוב עכ"פ במה שהמציא עוד הטור ללמוד מזה עוד קולא קשה מאוד לסמוך ע"ז, ולא ביאר מהו החילוק. והחזו"א בס' פ' כ' "אין מקום כלל לחלק בין מתקצר מד"א למתקצר מאלפים שהרי עיקר הסברא דבתים היתרים אינם מפסידים הראשונים את תחומן שהיה להן זולת הבתים היתרים, לכן נראה דהמיקל כהטור ומ"א לא הפסיד".

ואולי י"ל חילוק בזה, דמרחק של ד' אלפים הוא מפריד ומחלק בין ב' ראשי הקשת, אבל עדיין שייך לומר דבמקום הקצר אין ביניהם הפרדה וחילוק, אבל כשהראשים מופרדים אין לומר דמ"מ נוסף על העיר את שיעור האלפיים כיון דאין במה לרבע את זה בעיר והאלפיים עצמם הם כבר התרחקות מהעיר. (ויל"ע אם זהו גם הצד לחלוק על ד' התוד"ה פחות, דאלפיים לא יועיל כלל על מרחק של יותר מד' אלפים, - עי' רשב"א, או שבזה נצרך ע"כ סברא אחרת כי הקשת כולה לא מתרחקת יותר מאלפיים). או בנו"א דרך כשיש סיבה לחלק את העיר כי הקשת מתרחבת או שייך למימר 'דל מהכא' על ההמשך. ועכ"פ לענין גאם הרי מבו' ג"כ בפוס' דאם יש תנאי של ד' אלפים והגאם הוא יותר מזה, אז עכ"פ מרבעין במקום שיש עדיין פחות מד' אלפים, ואין שיהיה הביאור בחילוק של הביאור"ל מ"מ זה דומה לתנאי של ד' אלפים בקשת ולא למרחק של האלפיים.

ועכ"פ הביאור"ל ס"ל ד"יש לחלק בפשיטות", ואילו החזו"א ס"ל ד"אין מקום כלל לחלק". והנה הטור כ' "אין מודדין לה מן היתר אלא ממקום שלא נשאר הקשת עד שם יותר מאלפים או שנתקצרה עד שלא נשאר ביניהם ד' אלפים", ואילו הרמ"א העתיק "ויש אומרים מן המקום שנתקצר שם הקשת שאין בו ארבע אלפים אמה". וכ' בביאור"ל "מן הטעם הזה השמיט הרמ"א והלבוש דין זה בהעתיק את דברי הטור וכן בח"א השמיט האי דינא", אמנם החזו"א כ' (בס' קי סק"י) "הטור הוסיף דאפי' ביש יותר מאלפים ממרכז הקשת עד היתר וגם יש יותר מד"א בין הראשין, מודדין ממקום שיתר החלקי אינו רחוק ממרכז הקשת אלפים אע"ג שיתר החלקי עדיין ארוך יתר מד"א והוא דבר מוכרע לשיטת התו' ונראה דלזה כיון גם הרמ"א שם דבין כשיתר הסופי אינו אלפים ממרכז הקשת ובין כשיתר החלקי אינו רחוק אלפים ובמ"ב בבה"ל שם הרחיק דעת הטור בזה ואינו מובן מה קשה לו טפי זה שהקיל באין בין יתר החלקי לקשת אלפים, ממה שהקילו תו' באין ביתר החלקי ד"א", ופלוג' בשי' הרמ"א אזלי לטעמייהו האם יש בזה חילוק או לאו.

-הרשב"א האריך לדרון האם כי היכי דמהני לרבא הא דב' רגלי הקשת הם בתוך ד' אלפים אפי' שיש בין יתר לקשת יותר מאלפיים, ה"ה דמהני נמי אם הקשת והיתר הם בתוך אלפיים אפי' שיש בין רגלי הקשת יותר מד' אלפים. וכ' ע"ז "ואם איתא כמו שאמרתי א"כ ר"ה דחילק בין ד' אלפים לפחות מד' אלפים לא משכחת לה אלא בנקודה מצומצמת כגון שיש בין יתר לקשת אלפים מצומצמות, דכשאין בין שני ראשיה ארבעת אלפים מודדין מן היתר אע"פ שיש מן הקשת ליתר אלפים שהוא תחום שבת שלם, וכשיש בין ראשיה ד' אלפים אפילו אין מן הקשת ליתר אלא אלפים אמה אין מודדין מן היתר הואיל ויש מן הקשת ליתר תחום שבת שלם, שאם אין בין יתר

באמצעה אלא כל שהן באין להוסיף בעיר אין מוסיפין באמצע אלא בראשי הקשת הן מוסיפין והולכין, אבל עיר שמושבה רצוף אע"פ שפגמין יוצאין מראשיה עשויה היא להתמלאת באמצע, וזה כפי מה שפי' לקמן גבי ג' כפרים המשולשין דאיכא למימר מלי'. ואמנם התוס' כ' דר"ח ור"י ס"ל דגבי פיגומין נמי איכא דאין, ו"הא דלא נקט רב הונא מילתיה על שני פיגומין משום דברייתא לא איירי בשני פיגומין מרוח אחת אלא בפגום אחד, (וצ"ע דגם בפגום אחד שייך שיעור ד' אלפים בינו ובין העיר, ועי' פור"י. וע"ע מג"א סי' שצח סק"ט ושאר אחרו' שם האם השיעור בזה הוא אלפיים או ד' אלפים. ואמנם ברשב"א כאן מבו' להדיא כד' המג"א בפשיטות בלא שום הגהה).

ולגבי עיר רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר נס' הרשב"א והרא"ש האם יש בזה שיעור ד' אלפים, ולגבי עיר עגולה עי' חזו"א סי' קי סק"ו שכ' דמרבועין אותה בכל גונו, ד"לעולם עיר עגולה מרבועין אותה אפי' היא יותר משמונת אלפים, שהרי כ' הרשב"א והריטב"א דבבתים בודדים היוצאים לא דיינינן בהו דין עשוי' קקשת דחשבינן לה כעתידה למלא פגימותיה, ודוקא עשויה קקשת שפני' בנוי' ושלמה אינה עומדת למלאת, וא"כ עגולה שפיר מרבועין אותה ואפשר לחשבה כעומדת להמלא בתים, ואף לדעת תו' דגם היוצא עושה דין קשת, י"ל דעגולה עדיפא כיון דאין כאן יוצא שפיר רואין אותה כאילו עומדת להמלא בתים עד לריבוע, ולפ"ז בתים היוצאים מפסדי טפי ואויר עדיף והלכך עיר עגולה ויש לה יוצא כזה דיינינן את היוצא כעיר עשוי' קקשת ואין מרבועין אותה במקום היוצא אם יש ביתר יותר מד' אלפים ואורך היוצא יותר מב' אלפים.

ויל"ע בהאי שיעורא דד' אלפים האם זה תלוי רק בדין הבלעת התחומין, או דאפי' אם משכח"ל הבלעה גם ביותר מכן מ"מ בעי' פחות מד' אלפים. (ובמקו"א נת' מקור לזה דיש כאן שיעור עצמי של ד' אלפים ולא רק משום ענין הבלעה, חדא דהרי יתכן דאיכא הבלעה גם בדבוקות שאינם מובלעות, ואפ"ה מצריכי' הכא פחות מד' אלפים, ועוד דהרשב"א לקמן נח, ב כ' דהר"מ למד מזה שיעור ד' אלפים גבי עומקו של גיא בקידור ההרים אף דל"ש התם ענין הבלעה כלל). ואולי יהיה בזה נפק"מ כלפי תחומין דאו' של י"ב מיל, אי נימא דגם בדאו' נאמרו כל הל' עיר העשויה קקשת, האם השיעור יהיה ד' אלפים ג"כ או כ"ד מיל. וכן אולי יש נפק"מ כשיש באמצע עיר מובלעת וכלתה מידתו בסופה שהיא נעשית כד' אמות בהל' המדידה. ואולי זה מקום לרזן גם על קו' השפ"א למה לא התוסף כאן לכל עיר עוד שיעור קרפף אליבא דר"מ דנותנין קרפף לעיר.

והנה החזו"א בסי' פ כ' "לכאורה נראה דשיעור ד"א הוא כדי שיהיו התחומין מובלעין זב"ז וא"כ בעשוי' כמין ג"ם אם נתן תחום לבית שבראש זה ותחום לבית שבראש זה לפעמים יפגעו קרנות התחומין זה עם זה, כפי ריבוע התחומין שיהיו כריבוע הבית או שיהיו לריבוע העולם, ולפ"ז אף אם יהי' האלכסון של הג"ם יותר מד"א לפעמים יהיו התחומין מובלעין זב"ז, והפוסקים נקטו לשון ד"א שזה שיעור ב' תחומין, ופעמים שהן ואלכסונן כמו בעשוי' כמין ג"ם ופעמים בלא אלכסון כמו בעשוי' קקשת", וכע"ז כ' בסי' קי סקט"ו ז"ל "האי שיעורא דד"א בעשוי' כעין ג"ם צ"ע ולכאורה תחומי הראשין מובלעין אפי' יש באלכסון יותר מד"א דיש לרבע התחום לפי הבית שבראש העיר ואם אלכסון ד"א משך העיר ערך ב' אלפים שמונה מאות וששים אמה ואם שורות העיר מזרח מערב ודרום צפון והן עריבין במקצוע דרומית מזרחית, תחום הבית שבראש מערבית דרומית מגיע אלפים למזרח ואלפים לצפון, ותחום הבית שבראש מזרחית צפונית מגיע אלפים למערב ואלפים לדרום ונמצאו התחומין מובלעין הרבה ואפשר דד"א שהזכיר ריטב"א היינו דין ד"א והעיקר תלוי בהבלעת התחום". אלא דלפי המבו' לעיל מד' הפוס' דגם כשיש יותר מד' אלפים אז מרבועין כל חלק בעיר בפנ"ע, הרי לעולם יהיה השיעור יותר מד' אלפים מצד האלכסון, אמנם בשעה צ"ב בסי' שצח סק"ט מבו' דהשיעור הוא דוקא ד' אלפים, וכ' ע"ז חזו"א בסי' פ "בשה"צ אות י"ט, אח"כ מצאתי שכ"כ בתו"ש, ולמש"כ לעיל בעשוי' כמין ג"ם אין תלוי בשיעור אלכסון ובדקדוק

הדרים בקצות היתר לבוא אלו ואלו ולהתחבר באמצע יצאו מתורת פגומה ועשו מקום שלם לכל רוח", ויש בפוס' שכ"כ להדיא דמחלקים העיר לג' חלקים ומרבעים כ"א מהם בפנ"ע, ז"ל המור"ק סי' שצח "עושין ממנה שלשה מרובעים זה בצד זה, אחד באמצע ושנים משוכים לצדדים", (וע"ע בהג' יעב"ץ). אבל החזו"א בסי' קי סק"ז כ' "אפשר שאין חולקין העיר לב' תחומין וכיון שמרבועין את העיר במקום שמתקצר ע"כ נידון הראש בפ"ע, וכן נראה שאם באנו לחלק את העיר לחלקים אפשר לחלקה לחלקים רבים לעשות בקעים גדולים או קטנים כל אחד כמו שירצה וזה לא מסתבר כלל".

ויש בזה עוד נפק"מ לענין הא דנותנים קרפף לעיר (ולר"מ גם לעיר אחת), ואין נותנים קרפף לבית, האם היא עשויה קקשת רחבה יש לה קרפף כדין עיר או לאו. ובשפ"א כ' "עיר העשוי' קקשת אם יש בין ב' ראשי' פחות מד' אלפים כו', יש לעיין אי ד' אלפים דוקא דלכאורה יש לתת ג"כ ב' קרפפין כדין כל עיר אחת לדין דקי"ל כר"מ [לדעת הרא"ש לקמן דקי"ל כר"מ], ובברייתא גבי קשת דתני מודדין ממנה אלפים ג"כ קשה כנ"ל, מיהו אפשר דאתא כחכמים דפליגי אדר"מ, או י"ל בברייתא דכיון דכל חלל הקשת פנוי שוב אין ליתן לה קרפף ובה צ"ע לדינא לחדש דין מסברא, אבל הכא בדר"ה לא שייך תי' זה דהא לענין החשבון מכותלי הקשת ודאי יש לתת להם קרפפין".

עוד יש להוסיף, דהנה לקמן בדינא דכפרים המשולשין דנו הראש' והפוס' למה בעיר העשויה קקשת רחבה יותר מד' אלפים לא נימא עכ"פ את הדין של משולשין דרואים האמצעי כאילו הוא ביניהם, ויהיה מותר לבני ראשי הקשת לילך מזל"ז ע"י דין רואים, -להתי' הא' בתוס' שם ד"ה התם. (ואפי' שיש יותר מאלפיים בין ראש הקשת ליתר, מ"מ הרי אין את התי' של הגמ' שם דלא מצי אתי דרך בתים). ולהנ"ל י"ל דקשת רחבה אין לה דין עיר כלל בכולה, ולא נאמר דין רואים אלא בערים ולא בבתים יחידיים. ודן בזה הגאון"י שם, (וע"ע חזו"א ושו"ת בית שלמה), האם בג' בתים אמרי' רואים את האמצעי וכו' כדינא דכפרים. ויש להוכיח ממש"כ התוס' שם בתי' הג' ד"אם היה אמצעית גדולה יותר מן האויר שבין ב' החיצונות ליכא למימר מלי', ולכאו' למה לא נימא דל מהכא' על חלק מהבתים ו'רואים' על האמצעיים שבהם, וע"כ דל"א רואים אלא ב'עיר' וא"א לחלק את העיר לב' חלקים. (אבל אולי הטעם בזה הוא כמש"כ בתורא"ש שם ד"אפילו יש בתים הרבה בקשת דכי שבקת ליה לביתיה אתה יכול למלאת מן הבתים אחרים מ"מ לכל העומדים באותו רוח לא אמרי' מלי דהי מינייהו מפקת").

עו"ל לפי הנ"ל, דהנה הרי יש ב' דינים של ריבוע, ריבוע העיר וריבוע התחום, ובפשטות זה ב' דינים שאינם תלויים זה בזה, דקודם מרבעים את העיר (והאי ריבוע הוי טפי כעיר עצמה לכמה דינים), ואח"כ גם את התחום מרבעים ומוסיפים לו זווית. וא"כ ילה"ק דאמנם קשת רחבה אין מרבועין את העיר, אבל למה לא נרבע עכ"פ את התחום ונוסיף זווית כדי שיהיה התחום מרובע, והלא בריבוע התחום לא נאמרה ההגבלה של ד' אלפים. וצ"ל דעיר שאינה מתרבעת גם לתחומה אין דין ריבוע. אכן להנ"ל ניחא, ולא מיבעיא אם לקשת רחבה אין דין עיר כלל והווי כיושבי שדות, אלא אפי' אם כל רגל של הקשת או הגאם יש לו דין עיר, אבל הרי הווי כב' ערים נפרדות, ואין דין לעשות תחום של ב' ערים נפרדות למרובע. וצ"ע במש"כ הראש' דגם קשת רחבה מרבעים אותה מצד גגה, האם הכוונה דאע"ג דכלפי חללה הווי ג' ערים, מ"מ כלפי גבה הוי הכל כעיר אחת, או דאע"ג דהווי כמה ערים מ"מ שייך בזה ריבוע מצד גג הקשת, (וצ"ע איך מחלקים את הערים באופן שריבוע של כל צד בקשת יהיה בפנ"ע ולא מכח העיר האחרת שבקשת).

-בהאי שיעורא דד' אלפים, הנה בגמ' נת' כן דוקא לענין עיר העשויה קקשת, אמנם הראש' כ' דה"ה בעיר העשויה כמין גאם, ונת' לעיל פלוג' האם היא ד' אלפים נמדדים לה באלכסון, או דבעי' ד' אלפים מכל ראש גאם עד הקרן הרביעית. ובתוס' דנו על פיגומין, וסברתם לחלק בזה היא כיון דפיגומים אינם מעיקר העיר והם יותר טפלים לגבי העיר, והראש' כ' לחלק בזה מטעם אחר, "מפני שיעיר עשויה כמין קקשת כיון שישובה של עיר כן אינה עשויה להתמלאת

ועכ"פ נראה דדין חומה אינו תלוי בדין היקף מחיצות של רשויות, (ובפרט אי ל"ב היקף ברוח רביעית וכנ"ל), אלא דמודדין מן החומה כיון דהיא משמשת את העיר וע"כ היא נחשבת כחלק מהעיר. דהרשב"א לקמן סא, א כ' "דעיר היושבת על שפת הנחל בעיתא תשמיש כל העיר כי לעתים הנחל גדל ושוטף כל העיר ואין דירת העיר קבועה אלא כיושבי צריפין שהם עתידים ללכת ממקומם, אבל אם עשו דקה, הרי דירת העיר קבועה מעתה ומודדים להם מן הדקה עצמה מפני שהדקה כחומה לעיר", הרי דאף דאין להאי דקה דיני מחיצה (בסתמא), וגם אי"ז אלא ברוח אחת, מ"מ מודדין ממנה. ויש בזה גם חומרא לאידך גיסא, דבחזו"א סי' קי סק"כ כ' "וקרוב הדבר לומר דדוקא חומה המגינה על העיר ולפיכך תוך החומה מקרי עיקר העיר אבל מחיצה במסיפס בעלמא לא".

(וע"ע במכתב הגאון ר"ש אויערבאך שליט"א הנד' בר"ס קרית אריאל. ושם דן עוד לומר דגם בדין מחיצה של שבת בתל וכיו"ב למדוד לו את האלפיים מחוץ למחיצה, אולי ל"ב כל דיני מחיצות, ואין נפסלין בפירצת עשר וכיו"ב, ומש"כ הראש' לעיל מג, ב דפירצת עשר אוסרת את הנמל וכו', זה רק בגלל שלא שבת בו מבעו"י. אמנם לש' הרשב"א בעבוה"ק הוא "היו יתרים מבי"ס הואיל ואין יכול לטלטל בתוכן אלא בד"א אין מקומו אלא ד"א כאילו שבת בבקעה. קרפף שהוקל"ד אע"פ שיתר מבי"ס הרי הוא כחצר ומטלטלין בכולו, ולפיכך מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים אמה", ומשמע שבהיתר טלטול הדבר תלוי, וז"ל הגר"ז בס"י שצו "מקום המוקף מחיצות בענין שמותר לטלטל בכולו הרי כולו נחשב לו כד"א ונותנים לו אלפיים סביב להיקף זה וכו' אבל אם יש בו יותר מבי"ס כשם שאין מחיצותיה מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו כך אינן מועילות שיהא כולו נחשב כד"א לענין תחומין". ובשבה"ל סי' צו כ' להדיא "אבל אם הוקף המחנה במחיצות גבוהות עשרה או בחריץ עמוק י' ורחב ד' כל המחנה חשיב כד"א ויש להם אלפיים אמה חוץ למחיצות וכו' אך שלא יהא בין קנה לחבירו או בין חבל לחבירו ג"ט ולא יהא שם פירצה יותר מי' אמות שאם יש פרצה יותר מי' אמות אוסרת כל ההיקף אפילו כלו עומד", אבל אולי יש בזה חילוקים בין חצר ממש שעומדת להיות מוקפת לגמרי וכמש"כ במכ' הנ"ל ובין מחנה עראי).

נה, ב

אמר אביי כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא דאי בעי הדר אתי דרך בתים. ומלש' הגמ' משמע דיכול לבוא רק דרך בתים, אבל לא יוכל לצאת מראש הקשת אע"פ שהולך כל הזמן בתוך תחום עירו מימין או משמאל. וכן מבו' מעיקר דינא דבעי' שיהיה בין ב' ראשי הקשת פחות מד' אלפים, ולכאו' בד' אלפים נמי ראוי להתיר כי בשום מקום לא יצא מתחומו אלא בא מתחום אחד לתחום שני. ומבו' כאן דכל צד של תחום נידון כתחום בפנ"ע, ואין היתר לצאת מתחום א' של העיר ולהיכנס לתוך תחומה השני. וע"ע חו"י סי' קנה ומרבה"מ פכ"ח מהל' שבת ה"ה ובאו"ש שם ה"ח. ובב"מ בס"י שצח מבו' עוד דס"ל דגם כשיש פחות מאלפיים מהקשת עד היתר, אינו יכול ללכת מראש הקשת האחד לראש האחר, (אם לא לפי מה שחידש שם דמותר מדין 'מל' האמור בג' כפרים המשולשים, ומסק' שם דכוונת התוס' בע"א דמצי אתי דרך "היתרא" דרך בתים, ואין כוונתם דיכול לילך דרך "היתר" בין ב' ראשי הקשת).

ואלו שאין מתעברין עמה נפש שנפרצה משתי רוחותיה אילך ואילך. ואיבעיא בגמ' אם איירי עם קירוי או לאו, אבל יל"ע דמלישנא ד'אילך ואילך' משמע דיש חילוק בין נפרצו ב' רוחות זו כנגד זו או שנשאר כמין גאם, וע"י.

רש"י ד"ה כיון דכתיב על פי ה' יחנו - חשובה היא חנייתן להיות נידונת קבע. והנה בפיר"ח בשבת לא, ב כ' "ואקשינן מכדי מלאכות דשבת ילפינן להו ממשכן ובמשכן סותר מזה המקום שנוסעין ממנו לבנות במקום אחר הוא והנה סותר שלא לבנות במקומו הוי סותר ושנינן כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. ויתכן שיאמר להם שובו חנו במקום שסרתם כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי", והנה שם זה חיד' דמה"ט זה ייחשב כסותר ע"מ לבנות במקומו, אבל כאן

כתבו ד"א ואז לא יפגעו קננות התחומין זב"ז". (וכ"ז יל"ד גם בשיעור אלפיים של כפרים המשולשין, דכיון דאפשר שהעיר תעמוד באופן שאלכסונה יהיה לכיוון ב' החיצוניים הרי יוכל ללכת עד אלפיים ועוד ת"ת אמות דאלכסון, ודו"ק).

הפוס' האריכו לדון האם ב' ערים מתחברות ע"י ריבועיהם או לאו, והיינו כשיש ב' ערים הרחוקות זו מזו באופן שאין בהם צירוף מצ"ע, אלא דערים אלו צריכות הם ריבוע, וריבועיהם מובלעים זה בזה, האם הריבוע מצרפם להיות כחדא, (ואולי יהיה הדין דשוב בעי' ריבוע א' גדול לשניהם יחד), או דהריבוע ל"ה כחלק מהעיר ממש, (אלא רק ד"מריבין פאות לכל מילי דשבת"), ועדיין יל"ד אותם כב' ערים נפרדות. (ויל"ע האם יש נפק"מ בין כשהמפגש הוא של ריבוע בריבוע ובין כשיש הבלעה של ריבוע בעיר עצמה. והפוס' חילקו בזה עוד דאפי' אם אין חיבור ע"י ריבוע, אבל עיר הנכנסת לתוך היתר בקשת הפחותה מד' אלפים הוי הכל כעיר אחת. וכן דנו לחלק דהא דאין עיבור לחומרא וכמו כן אין ריבוע לחומרא, אבל מילוי הקשת הוא גם לחומרא). ואמנם נראה דהשובת במקום שבין שניהם לכאו' יש לו את ב' הערים כד' אמות, אבל הנידון הוא במי ששבת בא' מהם האם הוי כשובת גם בעיר הב'. (ופוסקי זמנינו האריכו בזה מאד, כי יש בזה נפק"מ טובא. וע"י).

ובחזו"א סי' פ כ' "שני בתים יוצאין כו' נראה דאם היוצא של ימין כל הבתים מובלעין זה לזה תוך ע' עד בתי העיר והיוצא נמשך אלף אמה מן העיר והיוצא השמאלי מופלג מן העיר קמ"ב אמה ובתיו נמשכים אלפים אין מרבעין העיר אלא בסוף אלף ואין היוצא השמאלי מן העיר, ומ"מ השובת ביוצא השמאלי מהלך כל העיר כלה דהוי כלה כד"א כיון דהיוצא השמאלי מובלע תוך ריבוע העיר דהוי כמוקף מחיצות וכן היוצא השמאלי הוי עיר בפ"ע וחשיב כמוקף מחיצות והוי כלו רה"י מוקף מחיצות וכמש"כ ריטב"א בעיר עשו' כקשת דאע"ג דבין ראשיה יותר מד"א הולכין מראש זה לראש זה דרך הבתים ומודד אלפים ממקום שיצא", ובס"י קי סקט"ז כ' "יש לעי' אי יש לעיר פגומין היוצאין דמוציאין את המדה כנגדן ועושין אותה כמין טבלא [כדתנן בריש פרקין] ואויר הזה שנתעבר עמה פוגע בעיר אחרת מהו שעבור הזה יעשה שתייהן כעיר אחת", וסיים שם שהדבר צריך הכרע.

והנה הראש' לקמן בסוג' דקרפף דנו האם נותנים קרפף לעיבור ולריבוע, ונראה דזה נפק"מ גם למאי דקי"ל כרבנן דאין נותנים קרפף לעיר אחת אלא רק לחבר בין ב' ערים, וא"כ הדבר ק"ו, דאם קרפף של ריבוע יחבר בין ב' ערים, הריבוע והעיבור עצמן לא כ"ש. אבל קצת יש לדחות דבאמת בהא גופא דנו הראש' האם העיבור והריבוע הוי כעיר עצמה ולכן יש לזה קרפף וגם יהיה נעשה ע"י חיבור בין ב' הערים או לאו, ולמסק' דאין קרפף לריבוע הרי יוצא דל"ה כחלק מהעיר ממש, (ועי' לש' המאירי בחי'), וה"ה דהשתא באמת גם הריבוע עצמו לא יחבר בין ערים, וכמו שאין נותנים לו קרפף. עוד יל"ד לפי הנראה בסוגיא שם דהאי דינא דקרפף מחבר בין ערים, אי"ז מצד עצם ההבלעה שיש להם בקרפפותיהם, אלא הטעם הוא להיפך כי א"א לדון אותם כב' ערים כשאין לכל אחד קרפף בפנ"ע ועוד ריוח, "דהואיל וקרובות אין להן נויי העיר בשני קרפפות עד דאיכא טפ"י, ולכן מוכרח לדון אותם כעיר אחת, ובוה דנו הראש' דגם קרפף של ריבוע יחבר בין ב' ערים, כי סו"ס ל"ש לדון אותם כשניים אם אין ריוח בין קרפפותיהם, אבל מסק' הראש' דאין קרפף לריבוע, וכעת הנידון הוא רק האם הריבוע יחבר את הערים, והא לא אשכחן.

אמר רב הונא חומת העיר שנפרצה במאה וארבעים ואחת ושליש. יל"ע בדין חומת העיר בהל' מדירת התחומין, האם בעי' היקף של ג' רוחות (דמדאר' הוי רה"י), או דבעי' היקף מד' רוחות. ולכאו' דינא דר"ה צ"ע ממ"נ, דאם בעי' היקף מרוח רביעית, הכא הרי איכא פירצה יתירה על י' אמות והיא מבטלת את היקף המחיצה, (ולהמסק' דאיירי בנפרצה מב' רוחות הרי כל צד יש לו היקף של ג' רוחות בלבד), ואי לא בעי', אז כיון דלא נפרצה המחיצה אלא מרוח רביעית, (להס"ד דאיירי בנפרצה מרוח אחת), אפי' טפי נמי הא איכא מחיצה בג' רוחות על כל העיר יחד. וצ"ע.

שגגה נדון בפ"ע, ובבית על פיה מצטרפת, ובי"ד סי' רפו פסק לענין מזווה דאע"ג דיש בו בית דירה חדר מיוחד ביהכ"נ פטור, וי"ל דה"נ לענין עיבור".

והבית שבים הרי אלו מתעברין עמה וכו' בית שבים למאי חזי אמר רב פפא בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה. וצ"ע דבית שמשמש לפינוי כלים במה הוא עדיף מאוצרות וכו' שאין בהם בית דירה. ובחזו"א סי' קנו כ' "בעירובין נ"ה ב' אמר בית שבים מעברין עמה ואמר שם דבית שבים הוא בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה [ומשמע בגמ' שם דאי לאו לאפנויי כלים אין דרך לקבוע שם דירה ואף אם קבע בטלה דעתו ולא דירה הוא] ומשמע דיש שם בית דירה דבאוצר לכלים לחוד אף ביבשה אין מעברין עמה", וצ"ע. ועכ"פ המשנ"ב בסי' שצח סק"ל כ' בפשיטות "הבנוי בים - שעשוי לפנות בו כלים שבספינה לכך נחשב בית דירה", וע"ע באבנ"ז בסי' שב. וצ"ל לשי' דלא דמי לאוצרות דאין נכנסין אליהם אלא לעיתים רחוקות, אבל האי בית שבים נכנסים בו תדיר, וכעין שחילק בבואה"ל בדין אוצרות לענין דינא דהיקף לדירה. ועכ"פ לענין פלוג' הפוס' אי בית של עיבור הוא דוקא מקום פיתא וכד', הנה לול"ד החזו"א הנ"ל מבו' להדיא דאף בית של פינוי כלים מתעבר עם העיר.

והנה רש"י פי' "והבית שבים - באיי הים בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר", אכן המאירי כ' "וכן בית שבים שהוא בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר והוא בשפת הים", ואולי י"ל דבית באי יש סברא לומר דע"כ אינו מתעבר עם העיר, כיון דבינו ובין שאר העיר א"א לרון כאילו זה חלק מן העיר, דהא הוי ים, ורק בשפת הים הוא יכול להתעבר. ובאמת גבי בית שבספינה כ' בפ"י רחב"ש "ובית שבספינה. פירש אדוננו האיי ז"ל, והבית שבספינה, יש מקומות שיוסיף בו הנהר ויהיה ראוי להלך בו ספינות גדולות ומביאין הסחורות, ואחר שיתמעט הנהר ישארו אותן הספינות על שפת הנהר, ויש להם בתים בספינות לתגרים בעת שילכו בספינה לקנות סחורה או למכור", ואולי זה הולך על הדרך הנ"ל, כי אם יהיה הים מפסיק בין הבית שבספינה ובין העיר, ודאי לא תתעבר העיר בזה. (ולד' רה"ג א"ש מה דלכאור' ק' לפ"ד החזו"א שכ' דבית על עמודים שאינו בגובה העיר אינו מצטרף דומיא דמערה, אז למה בית שבספינה כן היה יכול להצטרף, כי איירי אחר שיתמעט הנהר, ודו"ק). אבל לכאור' בד' הגמ' להלן מבו' ל"כ, דהרי עיבור את אקיסטפון וארדשיר אע"ג דמפסיק שם דגלת. (וע"י משיב דבר ח"ד סי' נח).

ובור ושיח ומערה וגדר ושובך שבתוכה. בפשטות דין מערה הוא מפני דלא חזי לדירה כ"כ, וכמש"כ בפ"י הריב"ן "ומערה שלא נעשית בה תיקון לדירה אעפ"י שיכול לדור שם לא חשיב". (יתר ע"כ כ' הר"י מלונגיל "ומערה. שאינה ראויה לדירה שאין לה כי אם שתי מחיצות" אע"פ שהיא מקורה כדאמרי' בגדולות שהן שלש מחיצות", וצ"ע). אבל החזו"א פי' דין זה באופ"א, ז"ל בסי' קי סק"ח "מערה היינו אפי' דרין בתוכה והיא דירה גמורה, מ"מ אין המערה קונה אויר על גגה ועל גגה כקרקע פנוי, וכדאמר בירו', ובור ושיח אפשר לפרש שיש בהן ד"א על ד"א ודרין בהן מ"מ לא חשיב דירה, ואפשר לפרש דנעשין רק לתשמיש ואשמעינן דלא חשיבי כנחל ליתן על ידן קרפף לעיר", וכ' עוד "נראה דעיר בנוי על עמודין גבוהין י"ט מן הארץ אין תחת העיר דין עיר ואם יש בית למטה מורדין תחומו מביתו, וכשם שאין מערה עושה עיר על גגה כך בית שלמעלה מ"ט אין עושה דין עיר תחתיו", (ומאידך בסי' קנו כ' "נגעים פ"ב מ"א פרט לבית הבנוי בספינה, משמע דחשיב בית אלא דממעט ל"י מקרא דבבית ארץ דומיא דע"ג קורות, וא"ת הא לענין עיבור דבית שע"ג קורות ודאי חשיב בית, מ"מ בית שבספינה אין עושין אותו עיבור כדתניא עירובין נ"ה ב' אלמא דלאו בית הוא, וי"ל דהתם בעינן בית קבוע במקומו, וכן פרש"י שם", וצ"ע. וצ"ל כוונתו כשהבית שע"ג הקורות מתחיל בתוך י"ט. וכן צ"ל על הבית שבספינה).

והנה ז"ל התוספתא בפ"ד "היה מורד והגיע המידה לבית אפי' בית לפנים מן הבית אפי' מגדל לפנים מן המגדל מכניסין לאמצע ומרביע

זה מתפרש בפשיטות דלפיכך ל"ה כיושבי צריפין אלא כמאן דקביע להו דמי, כיון דאינם זזים ממקומם אלא על פי ה'. וע"ע במאירי. ובירו' אי' "אמר רבי יוסה מכיון שהיו חוננין ונוסעיין על פי הדיבור כמי שהיו חוננין לשעה. אמר רבי יוסי בי רבי בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסין לארץ כמי שהוא לעולם. עליה אמר רבי אבין משה עשה להן שלשה צריפין ושלשה בורגנין", וכן אי' פלוג' בירו' גבי בונה וסותר, ע"י.

דין 'בית' בעיבור עיר

אלו שמתעברין עמה נפש שיש בה ד"א על ד"א והגשר והקבר שיש בהן בית דירה וביהכ"נ שיש בה בית דירה לחזן ובית עכו"ם שיש בה בית דירה לכומרים והאורות והאוצרות שבשדות ויש בהן בית דירה והבורגנין שבתוכה והבית שבים הרי אלו מתעברין עמה ואלו שאין מתעברין עמה נפש שנפרצה מב' רוחותיה אילך ואילך והגשר והקבר שאין להן בית דירה וביהכ"נ שאין לה בית דירה לחזן ובית עכו"ם שאין לה בית דירה לכומרים והאורות והאוצרות שבשדות שאין להן בית דירה ובור ושיח ומערה וגדר ושובך שבתוכה והבית שבספינה אין אלו מתעברין עמה.

מבו' דאע"ג דבית הכנסת אינו מתעבר עם העיר כיון דאינו עשוי לדירה, מ"מ מתעבר עימה אם יש בו דירה לחזן. ונחלקו הפוס' האם דירת החזן היא בביהכ"נ עצמו ורק בכה"ג מהני, או החזן דר בחדר בפנ"ע ואעפ"כ כל ביהכ"נ מתעבר, (וכעין שאמרו במערה שיש בניהן על פיה). הביאורה"ל בסי' שצח ס"ו כ' "משמע דכל הבהכ"נ או האוצרות נמדדין ע"י הבית דירה שבתוכם". (וע"י בשו"ת משיבת נפש ח"ב סי' ז שציין כן מהתוס' בפסחים קא, א שכ' ד"חדרים שהיו סמוכין לביהכ"נ קרי בי כנישתא"). ואילו החזו"א בסי' קנו כ' "האי יש שם בית דירה דקתני הכא ובעירובין, נראה דר"ל דדר בבית האוצרות וביהכ"נ ולא שיש שם חדר מיוחד לדור שם, דאי יש שם חדר מיוחד ודאי אותו חדר טובל לאחרים, ומיהו י"ל דע"י בית דירה חשיב כל ביהכ"נ דירה לו אבל לא לאחרים, אבל ל"מ כן בעירובין שם דלא פריך התם אלא במערה תיפוק ל"י משום בית ומשני להשלים, אבל בכל הני דקתני יש בהן בית דירה לא פריך, ומוכח דהאי יש בהן בית דירה דקתני היינו שדר בביהכ"נ, [והא דמותר לו לאכול ולישן בביהכ"נ משום דעסיק בשמירתו וכדאיתא בשו"ע סי' קנ"ג ס"ד, ובמ"ב סי' שצח בבה"ל פי' בית דירה חדר מיוחד].

ויש לפלוג' זו מקורות בד' הראש', מחד, במאירי נב, ב' כ' "ביהכ"נ שיש בו בית דירה לחזן כגון שיש בו חצר שבתוכו בית דירה", וכן הריטב"א בפסחים שם כ' "מייירי בבתים של ביהכ"נ ואידי דשייכי לבי כנישתא קרו להו בי כנישתא כדאמרינן פ"ק דיומא בית הכנסת שיש לו בית דירה לחזן", אכן בריטב"א ביומא יא, ב נראה דפי' דהחזן היה דר בביהכ"נ עצמו, וכן הראבי"ה בסי' תקצא כ' להוכיח מינה דמותר לאכול בביהכ"נ, ובסי' תקט (וכן במרדכי ביומא רמז תשכה ובהגה"מ סוף ה' שביבת עשור) ה"ר מכאן דמותר לישון בביהכ"נ לצורך שמירה, ומבו' דס"ל דאיירי שהחזן אוכל וישן בביהכ"נ עצמו. (ויש לדחות בדוחק דאמנם החזן דר בבית נפרד, אבל אם היה אסור לו לאכול בביהכ"נ אז ע"כ זה לא היה טפל לדירתו. ועכ"פ בזה יל"ד האם לפי המשנ"ב גם לא יועיל שידור החזן בביהכ"נ כיון דבעיקרו אינו עשוי לדירה).

ובחזו"א בסי' קי סקי"ט הוסיף בזה עוד "ויל"ע בביהכ"נ שיש דירה לחזן למאי דפי' המ"ב דאפי' ביהכ"נ תוך ע' אמה והדירה חוץ לע' אמה חשיב עיבור, אי נותנין קרפף חוץ מביהכ"נ, ואפי' למש"כ סי' קנו לסי' שצח לפרש דמייירי דהחזן דייר בביהכ"נ, יש להסתפק אי חשיבא דירה ממש ליתן לה קרפף וכן יש לע"י במערה שיש בית דירה על פיה, והדירה חוץ לע' אמה", ובסק"ח כ' "בית עכו"ם שיש בה בית דירה. אשמעינן דלא תימא דביהכ"נ משום איסורא לאכול ולישן לא חשיב דירה אבל בעכו"ם לא שייך זה מ"מ כיון דאינו בית דירה לפי מנהגן לא חשיב דירה וכו' במ"ב סי' שצח בבה"ל ד"ה שיש, כתב לפרש הא דביהכ"נ ושאר דקתני שיש להם בית דירה היינו חדר מיוחד לדירתן וכבר כתבנו סי' קנו לסי' שצח דבגמ' ל"מ כן, אלא שלן בביהכ"נ קאמר, וא"כ אין לנו מקום לומר דביהכ"נ נטפל לדירת השומר, ומערה שאני שהיא דירה גמורה אלא

כנגדן ומודד מהן ולהלן אלפים אמה היה מודד והגיע המדה למערה אין מכניס את כל המערה אלא אומד מכנגד פתחה של מערה אחד מערה ואחד מגדל מה בין מערה למגדל גג המערה הרי הוא כארץ וגג המגדל הרי היא כעיר, ואחרי ששנינו כן בתוספתא, לכאור' זה גם הביאור בירו' שהביא החזו"א דאי' שם "גג המגדל נידון כעיר גג המערה נידון כשדות", והכוונה היא דמגדל שאני ממערה. אבל עכ"פ בעצם הפי' של דין מערה מכו' אף בתוספתא כהבנת החזו"א, וזהו דמקשי' מה בין מערה למגדל. ומאידיך בירו' שם אי' עוד "מה דירין ממש או אפי' ראויה לדירין. מן מה דמר ר' יצחק בר נחמן בשם ר' חנינה את רואה אותה כילו מליאה מים וטיט הדא אמרה אפי' ראויה לדירין", ומשמע כפי' הריב"ן או כיו"ב בדינא דמערה. וצ"ע.

ובהא דאמרי' דביש בנין על גבה מצטרף להשלים, פירשי' להשלים ד"א, והתוס' פי' להשלים העיבור, ונחלקו הפוס' אי מודה רש"י לדינא דהתוס', ולכאור' הדברים ק"ו. אבל לד' החזו"א י"ל דאמנם מהני להשלים שיעור ד"א בבנין, אבל ודאי אין לעבר בכל אופן את המערה עצמה שאינה בגובה פני העיר ויש גג על גבה. ועי' בריטב"א שהוסיף עוד ע"ד התוס', "דאהניא ליה מערה להשלים כגון שהבנין בסוף המערה חוץ לשבעים אמה ושירים שהמערה משלימה לעבר בה כגון שהיא תוך שבעים אמה ושירים, וכן אם הבנין בראש המערה כלפי העיר שמודדין אלפים אמה מסוף המערה". אמנם הגר"ז בסי' שצח כ' "ואם יש בנין על פני המערה הרי כל המערה חשובה דירה ע"י בנין שעל פיה ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה אם הבנין הוא בתוך שבעים אמה לעיר, ואף החזו"א בסי' קי סק"כ כ' "ושארי השנויות נ"ה ב' דמתעברין עמה אפשר דעושין עיר כיון דיש בהן בית דירה, מיהו לענין צירוף דבעינן שיהיו מצורפין תוך ע' אמה אפשר דאין ביהכ"נ מצטרף אלא בעינן הבתים יהיו מצורפין תוך ע' אמה [את"ל דחדר ד"א שדר בו החזן מחשיב גם ביהכ"נ לדירה לענין להתעבר עם העיר] לענין לעשות עיר". וצריך לבאר דהצד לומר דלא כהריטב"א הוא, דודאי הבנין והמערה נעשים כבית אחד, אבל המיקום של הבית נידון לפי הבנין ולא לפי המערה, ודו"ק. (ועי' שבה"ל ח"ד סי' מ).

והבורגנין שבתוכה וכו' הרי אלו מתעברין עמה. וצריך לבאר את המציאות של בורגנין, וללמוד מזה גדרי דין בית לעיבור. רש"י לעיל טו, א פי' "לדור שם שומרי השדות, ועשויה להציל מן החמה", ולעיל כא, א פי' "ומה הן בורגנין, סוכות שעושין שומרי העיר ואינו דבר קבוע", אמנם הר"ח שם פי' "כמין שובכין עשוין בשדות לאצור בהן תבואה", וכ"כ עו"ר, ובהערות יש עוד פי' דהיינו חנויות שמוכרים מזונות לעוברים ושבים, וכ"כ עו"ר. והנה אם זה עומד לדירת השומרים א"ש, אבל אם זה לאצור תבואה צ"ע מ"ש מאוצרות, וכן תמהו האחרו'. אבל בפי' רחב"ש לקמן עט, ב כ' עוד תוספת בפי' זה דהוי אוצר תבואה, ז"ל "ורביי האי ז"ל מפ' בורגנין ואומ' כי הם מקומות בנויין חוץ לעיר שמניחין בהן הפירות ויש בהן בית דירה למי שישמור אותם". וגם מהפי' של חנויות מזון לכאור' מוכח עכ"פ ד"ב מקום פיתא לענין בית של עיבור, (ודלא כחזו"א, ואף אכילת החנונים שם לא תועיל לפמש"כ החזו"א דל"מ אכילת הפועלים בבתי החרושת). אלא דבאוהל מועד כ' "בכל מקום שיש בתים קבועים נבלעים בתוך ע' אמה ושירים מודדין מן הבית האחרון ואם יש שם בורגנין שהם כעין סוכות שדרים שם בני אדם למכור מזון לעברי דרכים בתוך ע' אמה ושירים סמוכין לעיר מודדין ממש אלפים אמה", והיינו דהחנונים דרים ממש בבורגנין, וא"ש.

כ' החזו"א בסי' קי סקכ"ח "עוד יש לעי' בבית חרשת שמכונותיה וספסליה מחוברות לקרקע וקבועים שממעטים הבית מדי' אמות, וכל שאין ד"א על ד"א פנויות לאו שמי' דירה", ואולי יש מכאן מקור לנידון ה'מוזיקא' בסוכה, ודו"ק.

שם סק"כ "והנה הרשב"א ז"ל נקיט בעיא דב' מחיצות ותקרה דלא אפשר, לחומרא, נראה דעתו ז"ל דכל הני דמתעברין קולא מחודשת היא ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים אבל מספק אין לנו לחדש קולא, ולפי"ז גם בעיא דחצר לחומרא". והדברים צ"ע מה זה טעם להחמיר בספיקות משום דהעיבור חידוש הוא, אחר דמבע"ל

בהדיא בחצירות או בב' מחיצות ותקרה. אבל לכאור' יש מקור לזה, כיון דאם הדין הוא לחומרא מצד אחד, אז היה ראוי לפרש דאין להקל על סמך זה שב' מחיצות ותקרה אינו מתעבר, ומשכח"ל בזה כמה נפק"מ לקולא, וע"כ שיש כאן דין ודאי דכל עיבור שאינו מוכרח כ"כ אז אינו מתעבר, ולכן אפשר גם להקל את הצד שאינו מתעבר, ורק א"א להקל את הצד שכן מתעבר. וצ"ע.

שם סקכ"א "היתה עגולה כו', דין עיר הוא באינה מוקפת מחיצות והיא כרמלית לענין טלטול, וה"ה בשבת במקום מוקף מחיצות דנחשב כד"א, ואם הוא עגול מרבעין אותו ואם יוצא ממקצעו המשך מוציאין את הקו עד סוף של היוצא ונותנין לו משם אלפים, וכן בעשוי כג"ם מרבעין אותו כמ"ם סתומה". (אבל גבי עיבור של ע' אמה קי"ל דאין עיבור לבית אלא דוקא לעיר). ויל"ע דאיך שייך עיבור בלי עיר, והרי העיבור של הבית הוא מחוץ למחיצות הבית. וצ"ל דס"ל דהעיבור הוא על ה'מקום' ולא על ה'עיר'. (ולפי הריטב"א לב, ב לעולם גם בעיבור של עיר צריך להוסיף איזה ענין של דופן עקומה). ועי' גאו"י נו, ב שכ' דלא מציינו דין עיבור בבית. ועכ"פ לפי החזו"א משכח"ל שאם אדם יקטין את ההיקף או יגדל בזה תחמו, כגון שבת בבקעה והקיף עצמו בעיגול יותר מבי"ס, דאם יקטין אותו אז יהיה לו אלפים מחוץ להיקף, ויהיה לו גם ריבוע על העיגול ואפי' אם ביחד עם הריבוע כבר יהיה יותר מבי"ס, ופ'. (ובעיקר דין ד"א פיר"ח לעיל מט, ב "דמקום שביתתו הן הד' האמות המקום שמותר לו לטלטל ומשם מודד תחמו", ולפי"ז בלא"ה צ"ל דעיבור שאני דהרי התם ליכא היתר טלטול ואפי"ה הוי כד"א, וכן עיר שאינה מוקפת מחיצה דהיא כד"א אף שאסורה בטלטול).

מכו' כברייתא דאורוות סוסים אם יש בהם בית דירה ה"ה מתעברים עם העיר. (ובמאירי ר"פ יש עוד פי', ז"ל "וכן אוריאות והן חצרות ששורין בהן את הפשתן בחפירות כבוסות שבהם וי"מ ארוות סוסים"). אמנם הר"מ והשו"ע השמיטו דין זה, ודן בזה אב"ד ליבנא בשאלתו לחת"ס ולשיבת ציון. וכ' לו בשיבת ציון סי' ח "הך דינא של ארוות סוסים לאו מלתא דפסיקתא היא ותליא באשלי רברבי, דהא הרמב"ם וכו' השמיט ארוות סוסים וכן בש"ע וכו' אבל הרי"ף והרא"ש והטור מביאים גם ארוות סוסים ע"ש, הרי דדבר זה במחלוקת שנויה אי גרסי' בהך ברייתא גם ארוות סוסים וא"כ יש לומר דלהרמב"ם לא צריך כלל בית דירה בארוות סוסים ודיר של בהמות שיהיה השומר צריך לדור בו, ויש סמך לזה מסוגיא דמס' עירובין סב, א דקאמר חצר של עכו"ם ה"ה כדיר של בהמה ואף דשם לענין שלא לאסור ולבטל הרשות במבוי תני לה מ"מ משמע מלשון זה דשווים הם לכל מילי דעירובין וממילא לענין בורגנין דחשיב דירת עכו"ם דירה אם הוא תוך שבעים אמה ושיריים גם דיר של בהמה חשיב דירה, ועכ"פ אין להחליט ולכוין כוונת הרמב"ם בזה אם השמיט ארוות סוסים הואיל וס"ל בארוות סוסים לא מהני ביה בית דירה והוא מחמיר יותר מהרי"ף או דס"ל דארוות סוסים ודיר של בהמה לא צריך בהו בית דירה לשומר והוא מיקל יותר מהרי"ף והרא"ש, ומעתה כיון שאין לנו הכרע בדעת הרמב"ם וש"ע בדין ארוות סוסים מי יקל ראשו לפסוק נגד מה שמפורש ברי"ף והרא"ש וטור". (ועי' דבריו בהג' על הנובי"ת סי' מז).

והחת"ס בסי' צה כ' לו "אני תמה בהיפוך, כי ידוע דירה לעשות עיבור לעיירות קיל טפי טובא מדירה להיתר טלטול ביי"ס, ובורגנין יוכיחו, שאינן נחשבים דירה להתיר טלטול משום דעשויים לאויר, משא"כ לעשות עיבור לעיירות שפיר הוה דירה באתרי דקביע היכי דלא שכיחי גנבי או מיא וכו' ואפי"ה קי"ל מסתימת כל הפוסקים וסתם מתניתין דעושין פסים דדיר וסוהר מועיל להתיר טלטול אפילו אין בהם שום דירה לאדם כ"א לבהמה ובני אדם נכנסים ויוצאים תמיד וכו' ומינה השתא דמהני דיר וסוהר לענין טלטול מכ"ש לענין עיבור, וברייתא דמחלק בארוות בין בית דירה לאין בה בית דירה לאו הלכתא היא, ולולי דמסתפינא הייתי אומר שגם ברי"ף ורא"ש הועתק בטעות או דמייתי ברייתא כצורתא וסמכו עצמם על מתני' דדיר וסוהר, ומ"מ פסקי הרמב"ם והש"ע נכונים לענ"ד. ועוד יותר נ"ל דמאי דאמרינן וארוות ואוצרות שיש או שאין בהם דירה לא

וכ' החזו"א בסי' קי סק"כ ד"כיון דדחי בגמ' דחצר גריעא מבית שנפרץ מרוח אחת ונטלה קורתו שוב אין לנו אלא מה שמנו חכמים, ועוד דבגמ' דידן לא קבעי האי איבעי וכל הני שמנו דמתעברין עדיפי מחצר ממילא משתמע דחצר אינה מתעברת, וזו נראה דעת הר"ף והרא"ש שלא הזכירו דהני דמתעברין עם העיר כשהן תוך ע' אמה של העיר מודדין מן החצרות והקרפופות שחוץ לבתים, שזה דבר ההוה תמיד ואינה מובנת מעצמה שהרי בירו' מבעי ל', וכן הר"מ פכ"ח ה"א כ' כל בית דירה כו' ובה"ב היה בית זה כו' ובית שני כו', ובכל השתדלות הפוס' ז"ל בלשון חכמים לפרש לנו הכל לא יתכן שישמיטו דבר שכל אדם פוגע בו שמודדין מן החצרות ולא מן הבתים, והרי דרכו של הר"ף והרא"מ להביא הירו' וכאן השמיטוהו, מכל זה נראה דנקטו הדבר לחומרא שהרי כאן לא מהני מוקל"ד לתשמיש דירה שהרי דיר וסתר מקרי מוקל"ד כדתנן יח, א ואפי' אין בהן דירה לשומר וכמש"כ במ"ב בבה"ל ר"ס שנח ובשע"ת שם בשם הנו"ב, ואורוות סוסים צריך בית דירה כדתניא נה, ב, וכן ביהכ"נ מקרי מוקל"ד לענין טלטול ומ"מ אין מתעבר, ובירו' מבעי ל' דחצר דבית פתוח לתוכה תהא נטפלת לבית טפי, ואחרי שהשמיטוהו הפוסקים רהיטת הדברים הוא דאין חצר מתעברת דלא מצינו דירה בלא תקרה אלא בית שנהרס וכמו שדחי בירו' מפני שהוקף מתחלה לדירה לפיפא ולינה".

אמנם הרבה פליגי בזה וס"ל דחצר שאינה מקורה ג"כ מתעברת עם העיר, דהחת"ס בסי' צה הרי ס"ל דכל מוקף לדירה מתעבר עם העיר, ולכן כ' שם גם להקל בחצר וכהפי' הא' בירו', (ולכאו' לפ"ז ה"ה בחצר שאין פתוח לה בית), וכך לכאו' נקט הנובי"ת סי' נב, כמב' בשע"ת סי' שצח סק"ג. וכן נקטו עוד אחר' (עי' נפש חיה סי' לו, בית שלמה סי' נח, ערוה"ש סי' שצח ס"ג, וכך יוצא גם מד' המשנ"ב דפי' כל הני דאמרו דאם יש בהם בית דירה מצטרפין, דאין הכוונה דהשומר גר באוצרות או בביהכ"נ, אלא שהוא גר בהיקף הפתוח לשם, וא"כ חצר ודאי לא גרע מזה). וכן הביא החזו"א שם לדון מד' הריב"ש בסי' רא שכ' להקל בגינות ופרדסים המוקפים עם מחיצה לעיר, וכן הביא ממש"כ בעבוה"ק "דברים אלו שאמרנו בשאין מקיר העיר וחוצה בתים או קרפופות מוקפין לדירה או שאר בנינין אלא קרקע פנוי", (ועיי' בחזו"א דמ"מ נקט כנ"ל דאין חצר מתעברת מן העיר והביא ראיות לזה).

ויש להביא עוד דהרמב"ן ברפ"ד כ' "הוליקוהו לעיר אחרת והיה בה באותה העיר דיר וסתר יוצאין ממנה ונכנסין לתוכה מהלך כל העיר שהרי בתוך מחיצות הוא עם העיר, ורבותא קמ"ל לא מיבעיא נתנהו בתוך העיר ממש דעיר כולה נעשית לו כד"א אלא אפי' לדיר וסתר שהיו מובלעין בתוכה כיון שמוקפין מחיצות הם ואויר שתשמישו לדירה הם הרי הם כבית ונעשין לו הני והעיר כולה כד"א", (אבל נראה דרק אם הוי מובלע קצת בעיר, ולא בכל דיר וסתר העומדים בתוך ע' אמה. כי הרמב"ן הרי ס"ל דבנתנהו בעיבורה של עיר ל"ה כנתנהו בעיר). ובתש' גאוני מזרח ומערב סי' כח כ' "וחצר שהיא חיצונה לעיר ויש לה גינה ובתים פתוחים לגינה והיא מוקפת גדר גבוה יתר מעשרה וחצר ובתים וגינה כולן בהקפה אחת ואין לגינה פתחים אחרים לחוץ אלא לחצר נעשית הגינה חצר ונדונית בעיבורה של עיר ונותנין קרפף חוצה לה". ויש להעיר עוד מלש' הגמ' לעיל גבי קשת ד"רואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות".

שלש חצירות של שני בתים. יל"ה"ס מה הדין בגוונא של ו' חצירות ובכ"א מהם בית א' בלבד. והגר"ז בסי' שסג ס"ל (גבי דיני מבוי וחצר) כ' "ואפילו אם הרבה בתים בלא חצירות פתוחים לתוכו וגם הרבה חצירות שבית אחד בכל חצר אין כל זה מועיל כלום עד שיהיו ב' חצירות שיש בהן ב' בתים פתוחים לתוכו שלא רצו חכמים לתת דבריהם לשיעורים לחלק בין ב' חצירות בלבד שאינן מועילות אא"כ ב' בתים בכל אחת מהן ובין יותר מב' חצירות שיועילו בבית אחד בכל חצר ואפילו אם הבתים עצמן פתוחים למבוי".

עוד יל"ע האם צריך הפרדה גמורה בין החצירות בהל' מחיצות, וגבי דיני חצר ומבוי כ' החזו"א בסי' סה סקמ"ט "ואפשר דלעולם לא מקרי חצרות פתוחין למבוי אלא א"כ יש מחיצות ביניהן של עומ"ר ויהא העומ"ר בין בחצר בין במבוי, וההיא דמבוי כלה לחצר, באמת

קאי אלא אאוצרות ולא אאורוות כלל דאורוות לית בהו חילוק כמו דיר וסתר כנ"ל, משו"ה לא מיייתי ל' הפוסקים לענין עיבור לעיירות דמק"ו דדיר לענין קרפף אתי' וכנ"ל".

ובחזו"א סי' קי סק"כ כ' ע"ז "תמוה מאד דלא מצינו תנא דפליג בדיר וסתר, ועוד דבגמ' לא הוה שתקי מלמפרך למה צריך באוריות בית דירה ולמיסק דהאי תנא סבר דלא חשיבי מוקפין לדירה בלא דירה, וסתמא דברייתא דמביאין בגמ' ולא מרמי עלה מידי הלכתא היא, ועוד דהר"ף והרא"ש הביאוה, ומש"כ הח"ס לצדד שהוא ט"ס לא אריך למימר הכי, גם הטור פסקה, וכן ברמזי הרא"ש איתא, ובכל הני הוזכרה שתי פעמים ברישא ביש בהן בית דירה ובסיפא באין בהן בית דירה, ובח"ס שם כתב לפרש דיש בהן בית דירה קאי על אוצרות ולא על אוריות, וזה אי אפשר שהרי הוכפלו אוריות בסיפא שאין מתעברין באין בהן בית דירה] אבל נראה דצריך להוסיף בדברי הר"מ אוריות, ולעולם עיבור בעי דירה גמורה, שבני אדם אוכלין בהן פתן וישנין שם, והלכך דיר וסתר אין מתעבר, אע"ג דחשיב מוקף לדירה לענין טלטול יותר מב"ס כיון דבני אדם מצוין שם להאכיל הבהמות ולהשקותן ולנקותן, אבל בורגנין שבני אדם אוכלין שם [ואפשר דישנין שם] שפיר מתעבר".

האחר' דנו האם בניית בתים לצורך העיבור מועילה, והיינו אם יבנו בית ויעשו בורגנין וכו' ומטרת העשיה תהיה רק לשם הגדלת תחום העיר, האם כה"ג מצטרפים הני בתים לעיבור העיר. ובדגמ"ר על המג"א בסי' שצח סק"ח לגבי בורגנין המתעברים עם העיר גם בפחותים מד' אמות, כ' "אבל זה פשוט דלא מחשב בורגנין אלא עשוי באמת לצורך שומר השדה או פירות דאל"כ האי בית שאין בו דע"ד אף דלא חזי למילתא מ"מ ליהוי כבורגנין אלא ודאי כיון שאינו עשוי לשמור בו לאו כלום וא"כ מי שרוצה לעשות צריפין בכל ע' אמה כדי להרחיק התחום ואותן צריפין רק בשביל כן ולא לשמור מהם שדות או פירות לאו כלום הוא וזה פשוט מאד בעיני". אמנם בחזו"א סי' קי סק"ג כ"כ גם בבית שיש בו דע"ד, ז"ל "לא מצינו קולא בעיבור יותר מעשיית עיקר עיר אלא דבעיבור אף שחרב ואין דרין בו עכשו ואפי' חרב הבית עצמו כל שנשארו ג' מחיצות אף בלא תקרה או ב' מחיצות ותקרה אבל כל בית שלא נבנה לדירה מתחלה אין מתעבר עמה כמו ביהכ"נ וכיו"ב, ולכן אם יבנו בתים בשביל להאריך תחומן ואינם מעותדים לדירת בני אדם לא עדיפי מביהכ"נ ואוצרות ואין מתעברין עמה ובשע"ת הביא בשם הדמ"ר דלא מהני לעשות בורגנין פחות מד"א כל שלא נעשו ללון בהם, ולהאמור אפי' בתים של ד"א נמי לא מהני".

ויל"ע דהתוס' לקמן נו, א כ' ד"רגילות לעשות בורגנין ללכת מזו לזו כשרחוקין יותר מד' אלפים שאין יכולין לבא ע"י עירוב", וכן בסוכה ג, ב כ' ד"יכולין לעשות בורגנין ללכת במקום שירצו", ובמאירי ר"פ כ' פ"י נוסף בדין גדודיות, ז"ל "היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים ר"ל מחיצות שהם מרכסי הארץ עצמה ואינן מחיצות עשויות בידי אדם כמו שאמרו גדוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין וי"מ מחיצות בית שנפלו מלשון גידודין הנזכר במסכתא זו", ולפ"ז ודאי דאפשר לעשות בית למטרה זו דסו"ס ראוי לדירה. (והרשב"א והריטב"א סא, א הק' על ר"ח ורי"ף דס"ל דהנחל מכלל העיר דהא אין הנחל ראוי לדירה, ומשמע דעכ"פ כל מקום הראוי לדירה מתעבר עם העיר, ועיי"ש). ואמנם על הדגמ"ר אי"ז קו' כי לא שמענו דאיירי בפחות מד' אמות, וכל דבריו הם רק דכדי להחשיב בורגנין כבית בפחות מד"א בעי' שיהיה עומד באמת לשימוש של בורגנין.

בירו' איבעיא האם חצר מתעברת עם העיר, "בעי רב הושעיה אויר חצר מהו שימוד עמה נישמעניה מן הדא בית שנפרץ מרוח אחד נמדד עמה משתי רוחות אין נמדד עמה. ר' אבין בשם רב יהודה כשניטלה קורתו אבל אם לא ניטלה קורתו נמדד עמהם. אם כשניטלה קורתו לא כאויר חצר הוא. תמן הוקף לבית דירה ברם הכא לא הוקף לדירה", ונחלקו המפ' האם איבע"ל רק בחצר שנפרצה, ואמרי' דבית שנפרץ עדיף מחצר פרוצה וליכא למילף מיניה, אבל חצר מוקפת ודאי מתעברת, או דהאיבעיא היא בחצר מוקפת, ומדמי' לה לבית פרוץ ודחי' דמ"מ בית עדיף.

נימא כד' הרשב"א דהן עצמן נעשו כ'קבע', מ"מ הרי מעולם לא היה להם חיסרון בצירוף, וכיון שכבר נעשית כאן עיר, ודאי הצריפין הם חלק מהעיר. (דאמנם צריפין אינם עושים דין עיר, אבל בתוך עיר יש גם צריפין. ודוג' חצר שיש לה בית א' או בית בלי חצר וכד').

וא"כ נפקא לן ג' ביאורים, להחזו"א הטעם הוא מדין בורגנין המתעברים עם העיר, הרשב"א ביאר והוקבעו ונעשו כבתים קבועים, ואפ"ל עוד דכיון דיש כאן עיר ודאי הצריפין מצורפים בה. ויל"ד נפק"מ בזה, דלפמש"כ הראש' דאין קרפף לעיבור, א"כ לפי החזו"א יוצא דאין מודדין קרפף מן הצריפין כלל אלא רק מן הבתים הקבועים, משא"כ אי נימא דהצריפין הוקבעו או כיו"ב או אי"ז מדין עיבור כלל, אז עדיין יש למדוד קרפף מן הצריפין. עוד יל"ע דהנה השו"ע הביא דיושבי צריפין כשהם מוקפין מחיצה ודאי מודדים להם מן המחיצה, וכ' בשעה"צ "ומסתבר דבזה אין נותנין לה ע' אמות ושיריים אף למאן דאמר דנותנין לעיר אחת בעלמא, דלא חשיבא עיר", והנה לפי הביאור הג' הרי פשיטא דצריפין גם כשהם מצורפין מ"מ אין להם דין עיר, דהרי מעיקרא לא היה להם חיסרון בצירוף אלא רק במה שאינם נעשים כעיר למרות שהם מצורפים, ורק לפי ד' הרשב"א אולי יש מקום לדון דכיון דנצטרפו ע"י המחיצה אז כבר ייעשו כקבועים.

ויל"ד עוד בגוונא דאיכא ג' חצירות וכו', אבל הם רחוקים זה מזה יותר מכשיעור קרפף, וביניהם איכא צריפין. דלפ"ד החזו"א ודאי דאין כאן דין עיר, ולא יועילו הצריפין לקרב בין החצירות והבתים לעשות דין עיר. ולפי ד' הרשב"א ילה"ס האם הא דהצריפין נעשו כקבע זה רק אם יש שם דין עיר עוד לולי שנדון את הצריפין כקבועים, או דסגי במה שיש כאן צריפין שבתוך עיר דינם כקבועים וממילא יהיה צירוף בין החצירות, וצ"ע בזה. אמנם לפמש"נ דאין חיסרון בעיקר הצירוף בין הצריפין כלל, וכל החיסרון בהם הוא רק שאין נעשה עיר על ידם, ואין צירוף בין בתים אלא בעיר, א"כ פשיטא דכיון דיש ג' חצירות וכו' והמרחק ביניהם מצטמצם ע"י הצריפין דודאי יש כאן עיר, (ודוג' לדבר אם יהיו ג' חצירות רחוקים זה מזה, והמרחק מצטמצם ע"י בתים בלי חצר וכיו"ב, דודאי יש כאן דין עיר).

ונשיהן ובניהן אינן שלהן. ע"י פירש"י דמכיון דאין להם מרחצאות או שמרגישין זל"ז בטבילה אז נכשלים ביחוד וניאוף, וא"ש לישנא דאינן שלהם, וע"י מהרש"א ושפ"א. אמנם הרוקח בס' שיז' כ' "בנות ישראל הולכות לטבול בצנעה פן ירגישו בהן וראייה קשה מיכן מפני העין ועוד בעירובין בפ' כיצד מעברין גבי יושבי צריפין שמרגישות זו בזו בטבילה. על בנותיהם נאמר ארור שוכב עם כל בהמה", וע"ע שו"ת מהרש"ל סי' ו' ושו"ת הרמ"א סי' יח.

גו, א

מרבעה בריבוע עולם

תנו רבנן בא לרבעה מרבעה בריבוע עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם וסימנין עגלה בצפון ועקרב בדרום. כ' הרי"י מלוניל "הבא לרבעה. כלומר שהיתה עגולה או בית נכנס ובית יוצא והוצרך לרבעה אנו נותנין לו עצה שירבענה ברבוע עולם אע"פ שאם היתה מרובעת מתחלה ואין ריבועה כריבוע עולם אין לנו למדוד אלא מריבוע הנמצא לו אבל כיון שרוצה לרבעה טוב שירבענה לריבוע עולם". ודייק מינה הפרישה בס' שצח דהאי דינא דריבוע עולם הוא רק לכתח' ואינו מעכב בדיעבד. ואף בפ' רחב"ש כ' "הבא לרבעה וגו', פי' אם היתה העיר עגולה. והעגול יוכל לרבע אותה מכל צד שירצה, לפיכך יכול הוא לעשות הרבוע כרבע עולם". (ואף הריטב"א כ' "דסימני עקרב ועגלה שהם קוטבי הגלגל הקבועים הם סימנים ישרים יותר לרבעה כרבעו של עולם כי סימני התקופה אינם כעין רבועו של עולם לגמרי", ומבו' דאין שיעור מדוייק ומוכרח לענין של ריבוע העולם. אבל לעיל נא, א' כ' "דהא עיר עגולה שמרבעין אותה אין מרבעין אותה אלא ברבועו של עולם". ועי"ש עוד דמשמע מדבריו דגבי תחומין דאו' גם עיר מרובעת מרבעין אותה לריבועו של עולם, ורק בתחומין דרבנן החמירו בזה).

חצר זה לא יוכל להצטרף לב' החצרות של תנאי מבוי, והתם כשיש חצרות פתוחין לתוכו בלעדה עסקינן וכו' כששניהם פרוצים זל"ז ברובן נראה דלא מקרי פתוחין לתוכו".

אמנם יל"ד האם דיני ב' בתים בחצר וב' חצירות במבוי האמורים בהל' מחיצות וחצירות שייכים גם לכאן, או דהכא שאני והכל תלוי בריבוי הדיירים של ו' בתים, (ורבותא קמ"ל דאפי' אם עומדים רק בג' חצירות), או לאידך גיסא דצורה של עיר ודאי צריכה לכה"פ ג' חצירות שיש בהם לכה"פ ב' בתים בכאו"א. (אבל סברא זו היא רק לענין אם יש נידון בעצם על חצר שיש לה בית א' בלבד, דלהסוברים דמ"מ חשיבא חצר, אולי הכא גרע, ולהסוברים דל"מ, אולי לגבי עיר של תחומין קיל טפי, אבל בסברת הגר"ז הנ"ל דלא פלוג וכו' לכאו' אין לחלק בזה).

יושבי צריפין שהוקבעו

אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן וכו' אמר רב חנינא בר רב כהנא אמר רב אשי אם יש שם שלש חצירות של שני בתים הוקבעו. בטעמא דהך דינא כ' החזו"א בס' קי סכ"ב "ונראה דהא דר"א דשלש חצרות קובעין היינו מדין בורגנין דעושין עיבור לעיר וכיון דיש שיעור עיר הני מתעברין עמהן".

אמנם לכאו' יש להוכיח ל"כ, דהנה הרא"ש בס' ג' כ' "גרסינן בירושלמי מהו ליתן עיבור לעיבור. מילתיה דר' שמעון בן יוחי אמר נותנין. דמדוברי שמעון בן יוחי יכול אני לעשות שיהו מהלכין מצור לצידן ומטבריא לצפורי ע"י מערות וע"י בורגנין כאן להילוך וכאן לעיבור. ר' חייא אמר איתפלגין ר' חייא רבה ובר קפרא חד אמר הדין דתימא בעיר גדולה אבל בעיר קטנה לא. שלא תהא תוספת יתירה על העיקר. וחד אמר בין בעיר גדולה בין בעיר קטנה דין אלפים. ומיהו בגמרא דידן קאמר הו' אזלין מברניש לבי כנישתא דדניאל תלתא פרסי. וכדי שלא יחלוק גמ' דידן אירושלמי איכא למימר דברניש עיר גדולה היתה מהלך שלשה פרסי. וטפי נראה דגמרא דידן סבירא כרבי שמעון בן יוחי דהלכה כדברי המיקל בעירובין", ולכאו' יש מקום להוכיח עוד מדינא דצריפין שהוקבעו דלא כהירו' דהרי לא אמר' הכא דאם יש ג' חצירות וכו' זה לא מועיל ליותר מו' צריפין כדי שלא תהא התוספת יתירה על העיקר, ולד' החזו"א זה ממש דין של בורגנין לעיר, וע"כ דהכא הוי טעם אחר. (ובאמת החזו"א שם הוסיף וכ' "אלא שקשה לפ"ז מאי אשמעינן ר"א הלא ברייתא היא דבורגנין מתעברין עמה וגם שיעור עיר תנן בערכין ובמתנ' נט, א, ואפשר דס"ד דהכא בעינן שיעור עיר יותר גדול והלא איכא מ"ד בירו' דלא יהא המתעבר יותר גדול מן העיר").

ובאמת לש' הגמ' הוא 'הוקבעו' ומשמע דזה מועיל כלפי הצריפין עצמם דמעשה אינם עראי אלא קבע, ולש' הרשב"א בעבוה"ק הוא "יושבי צריפין אע"פ שעושין הרבה זה אצל זה אין להן קבע שהבתים עשוין מן ההוצין והערבה וכיוצא בזה עראי הן, וחונין כאן מעט ונוסעין וחונין במקום אחר, וכן יושבי האוהלים במדברות אין מודדין להן לכל אחד אלא מפתח ביתו, ואם יש שם שלוש חצרות של שני בתים קבועים בין של אבן בין של נסרים בתים וחצרות אלו עושין את כולן קבע ומודדין להן משיבתה כעיר", וכ"ה בשו"ע סי' שצח ס"י, והיינו דבתוך עיר אז גם צריפין שהם עראי נחשבים כקבועים, ואי"ז רק מדין בורגנין לעיר.

והנה לקמן בסוג' דקרפף מבוי' פלוג' בראש' בהא דאין נותנין קרפף לבית אלא רק לעיר, ומאידך העיר עצמה נעשית ע"י בתים הסמוכים זל"ז בשיעור קרפף, איך הדין בב' בתים בלבד שאין להם דין עיר כלל, והם סמוכים זל"ז בשיעור קרפף, האם מודדים לכ"א מפתח ביתו או דכ"א מודד מסוף הבית השני. ונפק"מ בזה גם לביאור דינא דצריפין האם הטעם הוא כיון דאין צירוף בין בתים אלא בעיר וצריפין ל"ה עיר, או דצריפין מחמת דהו' עראי וגרעו מבתים אז אינם מצטרפים זל"ז. וא"כ להך ש' (וכך נראה בפוס') דגם בבתים אין צירוף, אז אין הכרח לומר שיש איזה חיסרון בצירוף שבין הצריפין, וכל החיסרון הוא רק מפני דאין צירוף של קרפף אלא בעיר. ולפ"ז י"ל בפשיטות דאם יש שם ג' חצירות וכו' דכבר הוי עיר, ממילא הדר דינא דהצריפין הם מצורפין לעיר, ואפי' אי לא

מפירוש רבינו יונתן נגד משמעות כל הפוסקים". ועיי"ש עוד ד' האור חדש וכן תש' בעל שאגת אריה בנידון זה.

והחזו"א בסי' קי סק"ג פליג ע"ד הנוב"י בכל תוקף, ז"ל "לפי רהיטת גמ' וסברא אין מקום למיהב לבני העיר רשות למדוד תחומן באופן אחר ויש לתמוה על מש"כ הר"י שהיא עצה טובה וכאילו יש לבני העיר רשות לברור תחומן וברירה זו מאן דכר שמה הלא בד"א פירשו חכמים הדבר שבורר לאיזה רוח, ואיך יסתמו כאן ויעלימו את שרש ההלכה שיש להן רשות לברור תחומן ויוכלו לשנותו בכל שבת ומה הכריחו להר"י לנטות מפשוטו, גם לשון הגמ' נ"ה א' מהו דתימא לריבעו לריבועו של עולם מבואר דבאין לו ריבוע מרבעו לריבועו של עולם דאל"כ לא הוזכר כלל בהלכה ריבוע של עולם ומהיכי ס"ד לומר כן ואי דבסברא הוי אמרינן כן כל זמן שלא השמיענו תנא, א"כ בעגולה דלא אשמעינן תנא דיכול לרבע שלא לריבוע העולם ממילא משתמע דאין לו רשות לזה וכן מבואר בתו' נ"א א' ד"ה כזה, דדינא קתני ולא עצה וכן סתימת כל הפוסקים, ולכן דברי הנוב"י ס' נ"א שהביא בשע"ת ס' שצ"ח דהדבר מסור לבני העיר שסמך על הפרישה שלמד כן מדברי הר"י אינם הלכה וישתקע הדבר. ואמנם דברי הר"י נראה שפירש הבא לרבע היינו שמוסיפין בתים להעיר או שמקיפין לה חומה ומרבעין אותה ובה אמר שהיא עצה טובה ולישנא דהבא לרבע משמע לו כן, וכן מבואר מלשונו שכתב שהיתה עגולה או שהיה לה יוצא וביוצא לכו"ע מרבעין אותה כמו שהוא, אלא שעכשו מרבעין בנינה, וכן לישנא 'מתחלה' המוזכר שם מורה שמרבעין עכשו בנינה, וגם פירוש זה יחידא הר"י ז"ל בזה. ולדינא אין מרבעין רק לריבוע של עולם וכ"כ המ"ב ס' שצ"ח סק"ז".

אבל גם לפי החזו"א מצינו אופנים שעיבור של עיר יכול להיות בב' אופנים, והדבר יהיה תלוי בבחירת אנשי העיר, דכ' שם עוד "ועיר שמוקפת מחיצות צ"ע אי מרבעין אותה לפי מחיצותיה או לפי בנין הבתים או שנותנין להן קולי ב' התחומין או שבוררין תחום אחד, ומסתבר שמרבעין את חומתה", וכן בס' פ' לדנ"ה כ' "ויש לעי" אף באיכא ד"א בין צדדי הקשת ויתר מאלפים ממרכז הקשת למה אין מודדין בתי מרכז הקשת מסוף היתר, נימא רואין כאילו ניטל רגל אחד מן הקשת וגם חצי גגו ונשאר כמין ג"ם ובעיר כמין ג"ם כל שאין באחד מן הצלעות יתר מאלפים אף שהשני יתר מד"א מרבעין את כלה לדעת תו', ואף לדעת ש"פ באין אלכסון של הזווית ד"א מרבעין את כלה וי"ל לדעתם הכי נמי כל שאפשר לומר רואין כאילו ניטל המותר ורשאין לילך לשם מותרין ולא אימעיט אלא שאין מרבעין לה כלה, א"נ צריכין לברור להן תחומן או בחילוק העיר לארך או לרחב אבל אין נותנין להן ב' תחומין".

ועי' בחי' המאירי להלן ע"ב שהביא מי שסובר שמרבעין עיר עגולה ונותנין לה פיאות לכל רוח עד שנעשית עוד הפעם כעגולה, ועיי"ש עוד מה שמביא בש"י זו דאח"כ מרבעין עוד הפעם, והמאירי פליג ע"ז וכ' "שכבר הקדמנו בפ"י הסוגיא והוא שכשאנו מרבעין את עיר עגולה לא נעשה עיקר הריבוע כדי שילך אדם נכח פניו וכו' ולעולם כל מי שיצא מעיר עגולה נכח פניו מודד מחוט עגול העיר אלפיים אמה בלבד, ולא נעשית תקנת הריבוע למי שיצא נכח פניו מחוט העיגול, ועיקר התקנה נעשית על יוצא מן העגול להלך בצפונה או בדורומו או לצד מזרח או לצד מערב שאינם עבר פניו, והקלו בו רבותינו ז"ל לפי חכמת שיעורם, דמאחר שיוצא מנקודה אחת של עיגול העיר לילך לצדדיו שלא יחשב כיוצא מכלל העיר עד שילך אל מקום שהוא נכח לגבנינות העיגול חדות העגול שכנגדו וכמו שציירנו בצורה ראשונה שבמין זה, והחמירו בו מצד אחר שאע"פ שילך לצדדין אין רואין בו לתת כשיעור זה בכל ריבועי העיגול אלא כריבועו של עולם וכו' אבל לא באלכסונו של עולם, ואחר שהקילו בו לילך לצדדין בהשתכרות שיעור מהלך כפי עגול העיר נראה לדעתי שנמשך מתקנה זו שאחר שקרנות העיר הם קרנות העולם והותרו ליוצא מן העגול לילך בהם מן הצד, דין הוא שיתורו לו לילך בהם מנקודת העגול שהוא נכח קרנות אלו אף להלך נגד פניו". ולפי כ"ז באמת היה מקום טובא לדון דאפשר לרבע את העיגול בכל אופן שהוא ולא רק לריבוע העולם, "דמאחר שיוצא מנקודה אחת של

וכ' בנוב"י ס' נא "לכבוד אהובי מחותני ידידי וחביבי הרב המאור הגדול הגאון נ"י ע"ה פ"ה כבוד שמו מוה' אלעזר נ"י אב"ד דק"ק קעלין. על דבר שאלתו בנידון מדידת התחום אם יכולים לרבע העיר שלא ברבוע העולם כדי שיהיה הזוית מגיע למקום אחד הרחוק יותר מאלפים שאם ימדדו ברבוע העולם יגיע מקום זה נגד צלע התחום והרי הוא חוץ לתחום אבל אם ירבעו העיר שלא ברבוע העולם יגיע מקום זה נגד האלכסון. הנה לא מצאנו חולק על הפרישה שפירש בדברי רבינו יונתן שזה שאמר שמרבעין ברבוע העולם אינו מעכב וא"כ למה לא נסמוך עליו בזה. אבל הדבר תמוה מה תחלה ודיעבד שייך כאן ותמיד הוא מיחשב לכתחלה. אבל הנלע"ד פירוש הדברים בזה לפי שכל העיר צריך תחום אחד לכל יושביה ולא שזה ימדוד לו כך וזה כך ויהיה התחום משתנה לכל אחד כרצונו. ובזמן חכמי הגמרא היו מצינין תחומי העיר ובוראי שהיה ציון אחד לכולם ולכתחלה נותנים להם עצה שירבעו לרבע העולם אבל אם כבר ציינו הרבוע שלא לרבע העולם והסכימו כל בני העיר לזה נשאר הרבוע כמו שצינו ושוב כל בני העיר תמיד לכל השבתות מחויבים להשאר במדה זו. וזה כונת הפרישה. אבל לא שיחיד אומר אני אחרת לי כרצוני וזה יחשוב כן וזה לרוח אחר וכל זמן שלא הסכימו כל יושביה וצינו באופן אחד כל אחד לעצמו מחויב לילך לפי המדידה אם נרבע ברבוע העולם. ושוב מצאתי לבעל מרכבת המשנה בפ' כ"ז משבת ג"כ כזה. ולרוב הטרדה אקצר". והו"ד בשע"ת שם.

והמרכה"מ הנ"ל כ"כ מדנפשיה, ז"ל "ודעתי בדבר זה דודאי הברירה בידו לרבע התחומין לכל צד שירצה כמו שאם דרך משל בוחר לעצמו התחום שילך לקרן מזרחית דרומית אלפים אמה ולצד מזרח אלפים ושמונה מאות הרשות בידו וכן יכול להטות את המרובע כמו שירצה. אלא שבאם דרך משל הולך בקרן מזרחית דרומית אלפים ושמונה מאות או אסור לו לילך לצד מזרח אף פסיעה אחת יותר מאלפים שהרי אין לו אלא השתכרות זוית אחד ומש"ה מצינין התחומין ואז ע"י ציון זה כל בני העיר ניטלה בחירתם ואין להם אלא מרובע א' ואסור לו לילך חוץ לציון כלל". ובתפא"י בפת"י למכילתין כ' נמי "ובשעת הדחק יוכל לעשות הרבוע שלא כרובע העולם, כדי שירוויח האלכסון לצד שירצה לילך שם", (ובהמשך דבריו שם מבו' דכל יחיד יכול לברור לו ריבוע לעצמו בשעת הדחק, וע"ע שם בהיל' גבירתא פ"ד). ונמצינו למדים דהר"י מלונגל ורחב"ש ופרישה ומרכה"מ ונוב"י ושע"ת ותפא"י כולו ס"ל דאין ריבוע העולם דבר מוכרח, אלא בתורת עצה, ובוזה דנו הפוס' לומר דבחירת רוב העיר מכריחה את כולם וכו"ל. אבל בשא"ר שסתמו לא נראה כן, ומהם שכ' בפירוש דאין מרבעה אלא לריבועו של עולם. (ז"ל המאירי "שהבא לרבע אינו מרבע אלא לרובעו של עולם אע"פ שאפשר שלכונת הלוכו יהא מרויח יותר אם נרבעה לאלכסונו של עולם", ובחי' כ' "דאע"פ שאפשר שיהנה יותר אילו מרבעה בצדדים אחרים, וודאי אין לנו ולהנאתו כלום").

אמנם בס' בירורי המידות דן בצד זה ודחאו מההלכה, עיי"ש בס' ב, וכן עי' בתשובתו הנד' בשו"ת מהרנ"ש (רבי ניסן שידלוב תלמיד הנוב"י) ס' יט. ומהרנ"ש שם בס' יד' כ' "נלענ"ד דסברת ר"י כך הוא, דכיון דיכול מדין תורה לברור לו דרך בפנ"ע ולעשות ריבוע לאיזה צד שירצה ובאותו צד שהוא בורר לעצמו יפסיד לצד האחר, וא"כ היה סברא דרבנן יגזרו שלא לעשות כלל שום ריבוע, מכח גזירה שמא יטעה להרוויח האלכסון גם בשאר הרוחות, על כן ביררו חכמים צד השווה בכל אדם ובכל מקום דירבע לריבוע של עולם ובצד אחר אינו יכול לברור, וזה כוונת הרבינו יונתן דנותנין לו עצה, דהיינו זאת העצה המוסכמת מדברי חז"ל שירבע לריבוע של עולם דאל"כ לא נתיר לו כלל". עוד כ' שם "והנה הצעתי דברי אלה לפי הרב בעה"מ אור חדש, ואחר עיונו בספרים הראה לי מ"ש הפרישה וכו' וא"כ משמע דאינו אלא לכתחלה אבל אם מרבע בענין אחר אינו מעכב, ואמרת ה"ה הנ"ל שקשה לסמוך ע"ז נגד משמעות כל הפוסקים. ואח"ז הראה לי כת"י בעל הנו"ב שכתב לו באגרת בזה הלשון למה לא נסמוך על הפרישה כל שלא מצינו חולק עליו ואני שמעתי ולא אבין לסמוך על קולא גדולה כזה שמדקדק הפרישה

פכ"ח ליישב ד"עיקר הילפותא היא במדידת הקרנות, שיהיו בכל צדדי העיר ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים ע"פ רוחב העיר, ואח"כ נשאר בין כל קרן וקרן, שצריך להשלים ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים לכל קרן, לכן אף בעיר קצרה שכל רוחבה אינו אלא ס' מ"מ כי תתן ע' אמה ושירים מכל צד נמצא לקרנות היינו לפאות העיר הוי אורך ע' אמה ושירים על רוחב שעור ע' אמה ושירים. וגם ר"ח בן אנטיגנוס מודה בעיבורי העיר שצריך להיות כטבלא מרובעת, שהנך ע' אמה ושירים יהיו על ע' אמה ושירים לכל קרן. דאל"כ שעור ע' אמה ושירים מנא ליה". ובגאויי כאן כ' באופ"א דבאמת בתחילה נותנין לה כנגד העיר רק קרפף ע' אמה על ע' אמה שהוא ב"ס כחצר המשכן, ואח"כ מוסיפין ומרבעין את כל העיר שיהי' התחומין מרובעים. (ועדיין לא יתיישב בעיר שאורכה ס' אמה, ואולי יש בזה את סברת הירו' שהביאו הראש' על פיגומים ד"לא תהא תוספת יתירה על העיקר", ועצ"ע).

והנה הראש' כ' (בשם הראב"ד) דאין נותנין קרפף לעיבור, והיינו דאם הוסיפו את מידת העיר ע"י בורגנין וכד', אז אין מודדין עוד קרפף מהבורגנין הללו. והמאירי הביא כן גם על ריבוע עיר עגולה, ז"ל "שלא אמרו למדוד קרפף אלא מקיר העיר כגון עיר מרבעת אבל עיר עגולה שהוצרכנו לרבעה אין אומרין למדוד קרפף מתוספת הרבוע". וצ"ע דבראש העיגול אין לא ריבוע ולא קרפף, והמידה משם תהיה רק אלפיים ותו לא מידי. וצ"ל דאיה"נ מראש העיגול יוסיפו עוד קרפף. ואז יהיה מוכרח דאין ריבוע על קרפף, כי הרי צורת העיר לפ"ז אינה ישרה כלל, ודלא כהגאויי הנ"ל דמרבעין את הקרפף ומה"ט הוא דאיכא לכל העיר עוד ע' אמה. אמנם נראה דאדרבה ד' המאירי אזלי כהגאויי, דכיון דאין מוסיפין קרפף על כל העיר אלא רק במקום א' ואז מרבעין, לכן בעיר עגולה אפשר וצריך להוסיף את הבי"ס הזה בקרנותיה, ומשם כבר נרבע את השאר אבל לא יותר מזה, ודו"ק. (וע"ע חזו"א סי' קי סקכ"ה בדין ריבוע הקרפף).

ולענין עצם הדין אולי אפשר להוסיף דהרי שי' הראב"ד ג"כ דאין עיבור לחומרא, וא"כ י"ל נמי דאין קרפף לעיבור, והטעם הוא א', כיון דהעיבור עצמו אינו עיקר העיר אלא תוספת, כדחזי' שאינה תוספת מוכרחת לחומרא, ולכן גם אין קרפף על התוספת הזו. ואמנם נחלקו הפוס' האם זה רק בבורגנין וכיו"ב או גם בבית גמור שאם הוא יוצא מהצורה הרגילה של העיר אז דייני' ליה כעיבור ואין מוסיפין עליו עוד קרפף, דהביאוה"ל כ' "ולמעשה הנוהג להקל כדעת המקילין בודאי אין למחות בידו ובפרט שהרמ"א מיקל בדבר אולם מה שהעתיק הרמ"א את דעת הטור להקל בשמצא בית בתוך הע' אמה ושירים שנותנין לו משם עוד ע' אמה צ"ע בדבר דעת הראב"ד והעתיקו הרשב"א בחי' בלי שום חולק [וכן סתם בעבוה"ק] וכ"כ ג"כ הריטב"א דאף לדעת הסוברין דנותנין קרפף לעיר אחת הוא רק בשאין שם בית בתוך הע' אמה אבל כשיש עיבור לעיר מחמת בית שנמצא שם שוב אין נותנין קרפף ומשלימין רק עד ע' אמה ושירים מחמת העיר ובודאי יש לחוש לדבריהם", אמנם חזו"א בסי' פ' כ' "הדברים צ"ע דהא מבוואר בתו' עירובין ג"ז א' ד"ה ר"ה דעיר שאין לה חומה בתיה מצטרפין אם אין רחוקין יותר מע' אמה והריטב"א כ' דב' עירות נותנין להן קרפף שלם אבל צירוף בתים צריכין שיהיו מובלעין תוך ע' אמה, וא"כ כל שמובלעין הוי עיר ממש, ונותנין קרפף לר"מ, וע"כ דברי הריטב"א דביש בית אין נותנין קרפף לר"מ היינו ביש בין הבית לעיר קרפף שלם, או עיר שיש לה חומה אין בתים שחוץ לחומה מצטרפין עמה להיות עיר אחת רק מדין קרפף מצטרפין עמה וכו' אבל בנמשכין בתים זא"ז תוך ע' אמה הוי עיר ממש ולכו"ע נותנין קרפף חוץ לבית האחרון", ומלש' הראש' משמע טפי כהחזו"א, ע"י. ועכ"פ אולי זה נפק"מ גם כלפי הא דאין עיבור לחומרא, ודו"ק. (וע"ע חזו"א סי' קי סקט"ו וסקי"ט שכ"כ הן לענין נתינת קרפף לעיבור והן לענין עיבור להחמיר).

ולענין הלכה הנה הרמ"א בסי' שצח הביא מהטור להקל דלא כהראב"ד אלא נותנין קרפף (וגם לעיר אחת) מהעיבור, וכ' ע"ז הביאוה"ל "אולם מה שהעתיק הרמ"א את דעת הטור להקל

עיגול העיר לילך לצדדיו שלא יחשב כיוצא מכלל העיר עד שילך אל מקום שהוא נכח לגבנינות העיגול חדות העגול", דדין ריבוע העיגול הוא לא בחפצא דהעיר אלא מצד הליכת הגברא, ודו"ק.

ג, ב

נותנין קרפף לעיר

אי רבי מאיר היא הא תני ליה רישא נותנין קרפף לעיר דברי ר"מ צריכא דאי מההיא הוא"מ חד לחדא וחד לתרתי קמ"ל דלתרתי תרי יהבינן להו ואי אשמעינן הכא משום דדחיקא תשמישתייהו אבל התם דלא דחיקא תשמישתייהו אימא לא צריכא. הנה בפשטות אליבא דרבנן דאין נותנין קרפף אלא בין ב' עירות, או הגדר הוא דאמנם המדידה של האלפיים היא מהעיר עצמה, אבל מ"מ כיון שפגשו הערים זא"ז בקרפפותיהן אז נתחברו להיות כעיר אחת, דחיבור הקרפף מחברין. ולפי ר"מ הדבר פשוט, דכיון דלכל עיר נותנין קרפף, אז ע"י שמתחברין ב' הקרפפות נעשה חיבור בין ב' הערים.

אבל א"כ לא א"ש הס"ד דחד לתרתי, דהרי כיון דכל עיר יש לה קרפף בפנ"ע למה שלא יעשה ביניהם חיבור ע"י הקרפף של כ"א הפוגש את הב', ולמה בעי' למימר ד"לתרתי תרי יהבינן להו", וכן לא א"ש מה שאמרו דבב' עירות עדיף משום דדחיקא וכו', ופירש"י "דהואיל וקרובות אין להן נויי העיר בשני קרפפות עד דאיכא טפי", ומהיכ"ת לתת לכ"א מעט יותר מקרפף משום האי טעמא. ונראה מכאן דהחיבור בין הערים לא נעשה בעצם המפגש בין הקרפפות, אלא דמכיון דכל עיר יש לה קרפף, ואם נדון אותם כב' ערים אז יוצא שיש כאן דבר לא מתוקן שאין לכל עיר קרפף מלא, אז זה עצמו טעם לדון אותם כעיר אחת, ולכן ס"ד דחד לתרתי סגי, דאמנם לכל עיר מודדין מסוף קרפפה אבל מ"מ חיבור בין הקרפפות אינו חיבור, וגם זה דבר מתוקן שיש לב' ערים קרפף אחד אע"ג דאין לכ"א קרפף מסויים, קמ"ל דלתרתי תרי יהבינן להו, וכן ס"ד דהכא שאני כיון דדחיקא וכו', ואע"ג דאין הקרפפות נפגשים, מ"מ ג"ז אינו מתוקן שיהיו הערים צמודות זל"ז בלא שום ריוח ביניהם. אכן לש' רש"י לעיל נה, ב הוא "דדחיקא תשמישתייהו - שתי עירות ממש דחיקא תשמישתייהו בחד קרפף, הלכך קרפף מיחשב לכל חד כעיר גופה, וכיון דצריך לה והוי כעיר, כי מחברי שתי הקרפפות, כאילו העירות מחוברות דמו", וע"ע.

וגם במש"נ דהאי סברא דדחיקא תשמישתייהו הוא רק לחבר את ב' העירות אבל אי"ז טעם כעת ליתן ככה"ג לכל עיר קרפף בפנ"ע, נ' להוכיח ל"כ, דהנה תנן בנדרים הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה של עיר ואסור ליכנס לעיבורה, ולכאור' זה אזיל כר"מ דנותנין קרפף אף לעיר אחת, וכ' המ"מ פכ"ח "ויש מי שדחה דההיא דנדרים בתוך עיבורה ממש קאמר תוך בורגנין הסמוכין לה המעוברים עמה. ואני אומר דההיא דנדרים כפשטא היא ואפילו אין שם בורגנין אלא כיון שאילו היו שם היו נחשבין מכלל העיר הרי הריח הוא הוא כעיר בלשון בני אדם". וע"ע בד' הר"מ בפיה"מ שם, ובג"י רעק"א ביו"ד סי' ריז סכ"ט. אמנם הבי"ב בסי' שצח כ' עוד תי' ז"ל "דכי תנא בנדרים אסור ליכנס לעיבורה בקרפף שבין שתי עירות היא דומיא דהכא", ולא נראה הכוונה דע"י סמיכות הערים ונתינת קרפף לכ"א אז יעשו כעיר אחת ויהיה הנודר אסור בשניהם, אלא ע"כ דסמיכות הערים והא דדחיקא להו זה טעם ליתן כבר לכ"א מהערים קרפף בפנ"ע. וזהו הרי גם טעמו של רב הונא דאליבא דרבנן נותנים ב' קרפפות לב' ערים משום דדחיקא תשמישתייהו וכמב' בד' הרשב"א.

בהא דשיעור קרפף הוא שבעים וכו' הביא רש"י מקור מחצר המשכן, (ולש' הרשב"א הוא ד"אע"ג דלא אתפרש שיעור דחוצה כמה הוי מ"מ כיון דהאי חוצה הוי רחוב לעיר וכחצר לה דמיא נתנו בו חכמים שיעור כחצר המשכן, וכן כתב הראב"ד ז"ל", וע"ע דהא ר"מ ס"ל תחומין דאו'. וע"י תוס' לעיל כג, ב ד"ה פשטיה).

והנה חצר המשכן היתה מאה על חמישים אלא ששטחה הוא שבעים על שבעים, ואילו הכא איירי גם בעיר שאורכה הוא הרבה יותר משבעים, ומהיכ"ת ליתן לה רוחב קרפף של שבעים. וכ' באו"ש

שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה שיסבה ולבסוף הוקפה וגדולי הדור משיבין עליה שהרי יריחו סתמה הוקפה ולבסוף ישבה היתה כסתם כל העיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון והרי היה לה עיבור עד שממנה למדנו לעיבור העיר שהיא כעיר לענין גדר ולא חלקו בה בין הוקפה תחלה לישיבה תחלה ומתוך כך פירשו שלא אמרו בחדשה למדוד מיישובה אלא בשחומתה רחוקה מיישוב הבתים הרבה יותר מכדי עיבורה של עיר ואלו ישנה אפי' היתה חומתה רחוקה מיישובה יותר מכדי עיבור רואין אותה כאלו היא מלאה בתים ומודדי' מחומתה או שמא בחדשה אין מודדין היא וקרפיפה אלא מיישיבתה וכן עיקר".

וכן הביא בחי' מעבוה"ק הארוך להוכיח מיריחו, ולפנינו בקצר אי' שם "עיר שהוקפה ולבסוף ישבה אין מודדין לה מחומתה אלא מיישובי הבתים שבתוכה, ישבה ולבסוף הוקפה מודדין לה מחומתה ולפיכך אפשר לומר שאין נותנין קרפף לעיר שהוקפה ולבסוף ישבה, קל וחומר הדברים אם הוקפה ולבסוף ישבה אין מודדין אפילו מחומתה כל שכן שאין נותנין ומסיפין לה קרפף, אלא שאין הדעת מסכמת לכך. ולפיכך יראה לי שלא אמרו בעיר שהוקפה ולבסוף ישבה שאין מודדין לה מחומתה אלא כשהייתה החומה רחוקה מיישובה יתר מכדי עיבורה של עיר, שאילו עיר שישיבה ולבסוף הוקפה אפילו הייתה חומה רחוקה מיישובה כמה, מודדין לה מן החומה כאילו כולה מלאה בתים ועוד נותנין לה קרפף מקיר החומה וחוצה, ושהוקפה ואחר כך ישבה אין מודדין היא וקרפיפה אלא מיישיבתה". וצ"ע מה טעם השי' הא' שיהיה חילוק בין עיר ישנה לחדשה לענין נתינת קרפף.

התוס' ושאר' האריכו לבאר דינא דקרפף הוא דוקא בעיר אחת או בין ב' עיירות, אבל עיר ובית אין נותנין להם ב' קרפפות אליבא דרב הונא, ולבית א' אין נותנים קרפף אליבא דר"מ. ובאו לאפוקי משי' ר"ת דס"ל דאף לבית נותנים קרפף, ובלש' הראש' נראה דר' ר"ת הם לענין בית הסמוך לעיר אליבא דרב הונא לשי' רבנן, דיש להם ב' קרפפות. (ויתכן לומר דלעולם בין ב' בתים אין נותנין אלא קרפף אחד, דאמנם בעיר אמרי' דנויי העיירות הוא שיהיה ביניהם ב' קרפפות, אבל בבית אף דנותנין לו קרפף כעיר, מ"מ סגי בקרפף אחד).

ואמנם נחלקו הראש' בשי' ר"ת אליבא דר"מ האם בית דינו כעיר ליתן לבית יחידי קרפף כעיר, או דכל ד' ר"ת הם רק בין בית לעיר ליתן ב' קרפפות אליבא דרב הונא לשי' רבנן. דהראש' כ' דאליבא דר"ת הא דנקטי רבנן שתי עיירות זה אגב ר"מ דאיירי בעיר, והיינו דגם ר"ת מודה אליבא דר"מ דאין נותנים קרפף אלא לעיר, וכ"כ הריטב"א כאן, והתוס' בסוכה ג, ב' כ' להדיא "מיהו אין נראה שיחשב בית כעיר לגמרי ליתן קרפף לבית אחד בפני עצמו לר"מ".

אבל בחי' המאירי כאן וכן ברבינו ירוחם כ' דלפי ר"ת נותנים קרפף גם לבית אחד, (ולב' בתים ב' קרפפות או א' וכנ"ל), ז"ל "ורבינו תם פיר' אין נותנים להם דין עיבור בין שתי עיירות שאם היה בו ארבע אמות ה"ל דין עיר ונותנים בינו ובין העיר שני קרפפות כמו שכתבתי ולמי שפסק שנותנין קרפף לעיר אחת כמו כן נותנים קרפף לבית אחד שיש בו ארבע אמות". ובתורפ"כ' ראי' לד' ר"ת משי' חב"ר, דלדידה עיר לאו דוקא וה"ה לרב הונא, ולכאו' משמע דלר"ה ה"ה בבית ובית, וצ"ע בלש' ר"פ. עוד יש לציין דבלש' המאירי נראה לכאו' דהנידון האם יש קרפף לעיבור תלוי בפלוג' ר"י ור"ת אם יש קרפף לעיבור, וצ"ע. ובלש' הריטב"א נראה דלפי ר"ת יש נפק"מ גם אליבא דרבנן ליתן קרפף שלם, (ול"ב שיהיה הבית בתוך הקרפף של העיר), והיינו דהסברא הזו דעיר צריכה קרפף שלם וזהו נויה, לפי ר"י זה דוקא בעיר ולפי ר"ת זה גם בבית.

ויל"ד להחולקים על ר"ת דאין דין קרפף לבית, לא א' אליבא דר"מ ולא ב' אליבא דרבנן, אבל הרי התוס' כ' ד"אפי' בית ובית בלא עיר נותנים להם קרפף אחת לשתייהן דאי לא תימא הכי עיר שאין לה חומה במה יתחברו כאחת אם לא ע"י שמובלעים יחד תוך ע' אמה ושיריים דאין סברא להצריך שיגעו זה לזה, וא"כ ילה"ס האם זה דוקא באופן שמצטרף מהם דין עיר (ג' חצירות וכו'), כן נקטו האחר' דדין עיר לנתנית קרפף תליא במה שאמרו לעיל נה, ב גבי

בשנמצא בית בתוך השבעים אמה ושיריים שנותנין לו משם עוד שבעים אמה צ"ע בדבר דעת הראב"ד והעתיקו הרשב"א בחידושו בלי שום חולק [וכן סתם בעבוה"ק] וכ"כ ג"כ הריטב"א דאף לדעת הסוברין דנותנין קרפף לעיר אחת הוא רק בשאין שם בית בתוך השבעים אמה אבל כשיש עיבור לעיר מחמת בית שנמצא שם שוב אין נותנין קרפף ומשלימין רק עד שבעים אמה ושיריים מחומת העיר ובודאי יש לחוש לדבריהם כיון דלדעה הראשונה הלא ס"ל דאין נותנין כלל קרפף לעיר אחת", (וצ"ע האם הביאוה"ל חולק על הקולא הזאת רק בקרפף לעיר אחת וכדמשמע מלשונו, או דגם בין ב' ערים ס"ל להחמיר דאין מודדין את הקרפף לכל עיר מעיבורה).

אבל מצינו באו"ד דס"ל דנותנין קרפף מן העיבור, ז"ל בסי' קסב "נפק רבא אחווי ליה אטמהתא דשורא ירכים של חומה כלומר מחיצות מועילות שיש בהן בית דירה בלועות בתחום בתוך ע' אמה ושיריים לאקטיספון או לארדשיר ולא היה בין הנך אטמהתא עד עיר שכנגדה יותר מקמ"א ושליש". וע"ע בחזו"א סי' קי סקי"ט שר"ל דאין פלוג' בין הטור לראב"ד, כיון דהטור איירי בבתים גמורים וכנ"ל, (אבל לכאו' לש' הטור הוא להדיא על כל הבתים שהם רק עיבור לעיר דמודדים מהם את הקרפף). עוד יש להוסיף דבד' המאירי בחי' בסוג' דמשולשין נראה דהא דס"ל להראב"ד דאין מודדין את הקרפף מן העיבור והריבוע אלא מן העיר עצמה, זה לטעמיה דס"ל דבעי' התם קמ"א אמות בין החיצונים ואין קרפף לכפר האמצעי שרואים אותו כאילו הוא ביניהם, וא"ש הא דהרמ"א לא פסק כד' הראב"ד, דהתם הא לא קי"ל כוותיה. ודו"ק.

ז"ל התוס' "ולפ"ז לרבי חייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן לאו דוקא הא דקאמרי רבנן ב' עיירות דהוא הדין בית ובית אלא אגב דנקט ר' מאיר עיר אחת נקטי רבנן ב' עיירות", ומבו' דאין חילוק אליבא דחב"ר בין בית לעיר. אמנם הראש' כ' לתרץ "דלחייא בר רב לעיירות נותנין קרפף שלם אבל לבתים לא עד דמבלעי ממש בתוך שבעים אמה ושיריים". והתוס' שלא תי' כן צ"ל דס"ל דאליבא דחב"ר גם לעיירות אין נותנין קרפף שלם אלא עד דמיבלעי זב"ז. (ועי' חזו"א). ואפ"ל לאידך גיסא דהתוס' ס"ל דגם בין ב' בתים נותנים קרפף שלם, ו'מיבלעי' לאו דוקא.

ומצינו כן בשי' הר"מ דכ' ברפכ"ח "כל בית דירה שהוא יוצא מן המדינה אם היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי אמה שהוא צלע בית סאתים המרובעת או פחות מזה הרי זה מצטרף למדינה ונחשב ממנה", הרי דבין בית לעיר נותנין קרפף שלם, ולא דוקא במיבלע. ואמנם בה"ג שם כ' הר"מ "וכן ביהכ"נ שיש בו בית דירה לחזנין ובית ע"ז שיש בו בית דירה לכומרין והאוצרות שיש בהן בית דירה והגשר והקבר שיש בהן בית דירה ושלוש מחיצות שאין עליהן תקרה ויש בהן ד"א על ד"א והבורגנין והבית הבנוי בים ושתי מחיצות שיש עליהן תקרה ומערה שיש בנין על פיה ויש בה בית דירה, כל אלו מצטרפין עמה אם היו בתוך ע' אמה ושיריים", ומשמע דבעי' בתוך שבעים, אולי יש לחלק בין בית גמור להנך בתים דה"ג, וכדכ' המאירי בסוגיין "וכן בא ללמד דדוקא שהם בתוך ע' אמה ושיריים מפני שאותם אטמאתא הם כעין גדודיות וכל שהוא כיוצא בזה צריך באמת להיותם בתוך ע' אמה ושיריים שאין נותנין קרפף שלם ר"ל ע' אמה ושיריים גמורות אלא לעיירות או לבית דירה גמורה לדעת קצת אבל לא לגדודיות שאין בהן בית דירה אע"פ שראויים לדירה אלא צריך שיהו בתוך שבעים אמה ושיריים".

שו"ע סי' שצח סיי"א "עיר שהוקפה ואח"כ ישבה מודדין לה ממקום ישיבתה, ישבה ואח"כ הוקפה מודדין לה מחומתה", ובמשנ"ב שם סקנ"ד "ממקום ישיבתה - פי' לא ימדוד מהחומה אלא מן הבתים [ולדעת הרמ"א לעיל בס"ה נותן לה עוד ע' אמה ושיריים] שהחומה זו אינה חשובה לשוייה כולה כד"א שלא הוקל"ד שנעשית קודם ישיבתה".

אכן המאירי בסוגיין כ' "ויש מי שאומר בדיני שמועה זו שלא ליתן קרפף לעיר שהוקפה ולבסוף ישבה אלא לעיר שישיבה ולבסוף הוקפה שכל שהוקפה ואח"כ ישבה אין מודדין לה אף מחומתה אלא מיישובה והיאך מודדין לה קרפף והוא שאמרו בפרק פסין עיר חדשה מודדין לה מיישיבתה ישנה מחומתה ואיזו היא וכו' חדשה

תחומין דא' וכד' אם שייך כלפי דא' נמי חילוק היכן כלתה מידתו
אם בחצי העיר או בסופה, אז אמרי' עיבור גם להחמיר, ודו"ק).

ג' כפרים המשולשין

אמר ליה רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לאמצעי אמר ליה אלפים
אמה וכו' ואמר ליה רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לחיצון וכו'
ואפי' ד' אלפים אמה אמר ליה אין והאמר רב הונא עיר העשויה
כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין
לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת אמר ליה התם ליכא
למימר מלי הכא איכא למימר מלי. ונחלקו הראש' בביאור תי' הגמ',
שי' רש"י ותוס' דבכפרים המשולשין איכא למימר מלי ליתן
האמצעי בין שני החיצוניים ועי"ז מתמעט המרחק ביניהם, והראש'
לעיל בסוג' דקשת פי' דהכא איכא למימר טפי דהאמצעי יתארך
לכיוון האמצע שבין ב' החיצוניים, משא"כ בקשת דאם ירחיבו את
העיר יהיה זה כפי תבנית רגלי הקשת.

ולגבי שיעור המרחק בין זה לזה קמ"א אמות ושליש נחלקו הראש',
שי' רש"י ותוס' דהיינו קמ"א מכאן וקמ"א מכאן, (בין האמצעי לבין
כ"א מהחיצוניים), וכ"ה בר"מ ושו"ע, אכן הרשב"א כ' "ומיהו
מחזורתא דבין החיצונים ממש קאמר שלא יהא ביניהן אויר אלא
קמ"א אמה ושליש דדי לן למימר רואין את האמצעי כאלו הוא
ביניהן אבל שנקל ונתן לו קרפף באמצע מהשתא ואיהו קאי בברא
לא אמרינן, וזה יותר נכון ומחזור, וכן דעת הראב"ד ז"ל, וכ"ה
בהשג' הראב"ד פכ"ח ה"ה. ונת' לעיל דיתכן לומר דהראב"ד אזיל
בזה לטעמיה דס"ל דאין נותנין קרפף לעיבור, ומודדין קרפף רק מן
העיר עצמה ולא ממה שנתרבה בה ע"י העיבור, וא"כ ה"נ האי
'רואין' את האמצעי וכו' אינו סיבה להוסיף ע"ז גם קרפף, דאע"ג
דמאריכים את האמצעי (או מעתיקים אותו) לבין שניהם מ"מ אי"ז
כעצמה של עיר. (וכן נראה בד' המאירי בחי' דכמו דלהראב"ד אין
קרפף ל'רואים את האמצעי' כך אין קרפף ל'רואים' את העיגול
כמרובע). ואולי לפ"ז אף הרשב"א אזיל לטעמיה, כי לפי רש"י
ותוס' הגדר במלי הוא שמעתיקים את העיר לכאן, וא"כ ראוי ליתן
לה קרפף כאן, אבל להרשב"א הגדר הוא דמאריכים את האמצעי עד
כאן כי הוא ראוי ועשוי להתארך, (וכלש' החזו"א "יש לה תקוה של
מלוו"י), אבל אי"ז יותר מסתם עיבור וכיו"ב, ואין נותנין קרפף
לעיבור.

ויתכן לומר בזה עוד טעם, דהרי לשי' רבנן אין נותנין קרפף לעיר
אחת אלא רק בין ב' עיירות, ומבו' ברשב"א לעיל טעם הדבר דסברא
הוא משום דדחיקא תשמישתייהו וכעין הא דעבד' צריכותא אליבא
דחייא בר רב, וא"כ נראה דהאי רואין את האמצעי וכו' עכ"פ לא
דחיקא תשמישתייהו כלל ואין נותנין לו קרפף. (ואף לפמש"כ
הרשב"א בשם הירו' דרבנן ילפי לה מקרא, מ"מ י"ל דאין מקור
לנתינת קרפף בין ב' ערים באופן דלא דחיקא תשמישתייהו). והנה
לעיל אמרי' צריכותא דאיצטריך ר"ה למימר דחומת העיר שנפרצה
בקמ"א וכו' כי אשמועי' רק הכא הוא"מ משום דדחיקא תשמישתייהו
אבל בחומת העיר לא קמ"ל, ולשי' רש"י ותוס' י"ל דקמ"ל דאין
טעמם של רבנן משום דדחיקא וכו', אלא בכל אופן בב' עיירות
נותנים ב' קרפפות ביניהם, והכא נמי בדינא דרואים את האמצעי
דנותנין לו קרפף, אבל לפי הראב"ד והרשב"א י"ל דבאמת הטעם
הוא רק משום דדחיקא, ובחומת העיר ג"כ נותנין משום דהוי קצת
כדחיקא, או כמו שאמרו שם 'משום דהוה ליה צד היתר מעיקרא'.

ועכ"פ למאי דקי"ל דהשיעור הוא קמ"א לכאן וקמ"א לכאן, נראה
דבעי' דוקא כה"ג, ול"מ אם יש בין החיצוניים פחות מרפ"ג אבל
בצד אחד יש ר' ובצד שני יש פ"ג, כי הכלל בזה הוא קרפף לכל עיר
מכל צד. הגם דהיה מקום לומר דאפשר להכניס את האמצעי ביניהם
באלכסון מעט ואז כבר יתמעט המרחק ויעמוד על פחות מקמ"א
בכל צד. ובביאור"ל כ' בזה "ילה"ס אם היה ביניהם השיעור דרפ"ג
אמות ולא יותר ורק שהאמצעי לא היה עומד מכוון באמצע ורק
נוטה לצד אחד יותר דאלו היו רואין אותו כאלו עומד כך באמצע
בשורה אחת היה ממנה לצד אחד פחות מקמ"א ולצד השני יותר
מקמ"א ובזה הלא לא מהני לעשותן כעיר אחת דכיון דמצד אחד
תהא ריוח חלל יותר מקמ"א אין הכפר ההוא מצטרף ונמצא אין כאן

עיר לענין יושבי צריפין שהוקבעו, אבל עי' ב"מ על הרמ"א בס"ז
שנס' בזה), אבל ב' בתים בלי עיר מודדין לכ"א מפתח ביתו, או
בלא"ה נמי כל ב' בתים בבקעה ויש ביניהם כפי השיעור או מודדין
לכ"א מן הקצה של השני. והנידון בזה הוא האם צירוף בין בתים
משכח"ל רק בתורת עיר, או בנו"א האם דין קרפף לבתים לעולם לא
אשכחן אלא בעיר. ובגאו"י כאן (בדעת התוס') וכן בשפ"א בסוכה
שם נקטו דהאי דינא הוא גם בבתים שאין להם דין עיר. ואף לשי'
התוס' כאן בפשיטות מורה כן, ויותר מזה בסוכה שם שכ' "שנותנין
לשני בתים בלא עיר קרפף אחד לשתייהן". וכן מפור' ברשב"א בסוג'
שכ' "וא"ת לחייא בר רב מאי שנא עיר דאפילו שני בתים שהם תוך
שבעים אמה ושירים מודדין מן החיצון".

(ובנובי"ת סי' נב ר"ל בדעת הרי"ף דלהלכה שיעור עיר לענין יושבי
צריפין שהוקבעו הוא כדין עיר לענין שיעור דסגי בבית אחד, והוסיף
לומר "דגם לדעת הרי"ף אפ"ה לענין נתינת ב' קרפפים לא מיחשב
כעיר ואף דמיחשב כעיר לענין יושבי צריפין. ואל תתמה שהרי כ'
התוס' במס' סוכה ג, ב בסוד"ה ואין עושין אותו וכו' ומיהו אין
נראה שיחשב בית כעיר לגמרי ליתן קרפף לבית אחד בפ"ע לר"מ
ולר"ה אליבא דרבנן ליתן לשני בתים בלא עיר קרפף לזו וקרפף לזו
אף שלר' חייא בר רב הוה בית כעיר לגמרי ליתן לבתים בלא עיר
קרפף דאל"כ עיר שאין לה חומה במה יתחברו הבתים וכו' וע"ש.
נמצא אף שיש לבית דין עיר לחד מלתא אפ"ה למה דלא מסתבר
למחשביה כעיר דהיינו לענין ב' קרפפים אין דינו כעיר וה"נ
להרי"ף, ודו"ק).

אמנם בד' רש"י בכמ"ד נראה דפליג בזה, ז"ל לעיל נה, ב "צריפין -
דירה של הוציא וערבה ואינו קבע, הלכך אפי' יש הרבה במקום אחד
כשיעור מהלך מאה אמה אין חשובין עיר להיות כארבע אמות וכל
אחד מודד מפתח ביתו אלפים לכל רוח אם בא לצאת", ולקמן סא, א
כ' "הוה להו כיושבי צריפין, ואין מונין לכל אחד אלא מפתח ביתו",
(ובשבת קנ, ב "שאם יש בורגנין - משבעים אמה לשבעים אמה
הולך אפילו בשבת שהכל חשוב כעיר אחת וכל העיר כארבע
אמות"). ואף לשי' השו"ע כ"ה שכ' בס"י "יושבי צריפין וכו' אין
להם דין עיר ולפיכך אין מודדין להם אלפים אמה אלא מפתח
בתייהם וכו' ואם יש שם שלש חצרות של שני בתים קבועים וכו' יש
להם דין עיר". וא"כ הא דאמרי' דיושבי צריפין אין מודדין להם
אלא מפתח בתייהם, לפי התוס' והרשב"א זה דין מסויים בצריפין
דמחמת חוסר הקביעות אינם מצטרפין יחד כלל, ואילו לרש"י
והשו"ע כ"ה הדין גם בבתים כל זמן שאין להם דין עיר, ודין צריפין
הוא דאפי' בריבויים אינם נעשים כעיר.

הנה דין קרפף לעיר אינו נאמר רק לענין תחומי שבת אלא גם לענין
שאר דיני התורה, במתני' בנדרים גבי נודר מן העיר דאסור בעיבורה
אף דמותר בתחומה, ובסוטה מו, ב גבי לוית הרב לתלמיד, ובירו'
בנויר פ"ט ה"ג לגבי קבר הנמצא בעיר, (ובב"י סי' תרפח גבי מקרא
מגילה), ובמג"א סי' קי סק"ד גבי תפילת הדרן, וכו'. אלא דבכל
הני לא נזכר דין ריבוע העיר, וא"כ לפי מש"כ הרמ"א הנ"ל דמודדין
הקרפף מן הריבוע, "שאין מתחילין למדוד מיד מן הבית אלא
מותחין חוט על פני רוחב העיר נגד הבית ומרחיקין משם שבעים
אמה ושירים ומתחילין", יוצא שדין קרפף דתחום שבת ודין קרפף
דשאר מילי אינו נמצא כלל באותו מקום.

ויש מקום להעיר עוד כמה שאמר הראב"ד דאין עיבור להחמיר, ואם
כלתה מידתו קודם העיבור הוי כאילו כלתה מידתו בסוף העיר, וא"כ
למה גבי נדרים ולוית הרב לתלמיד וכו' דייני' את העיבור להחמיר.
אבל באמת אי"ז קו' כלל, דהכא אמרי' דאפשר לדון את העיר לבד
בלא העיבור שנטפל אליה וכאילו אין לה עיבור, אבל מקום העיבור
עצמו הוא בהכרח מקום הטפל לעיר, והנודר מן העיר אסור גם
בעיבור. (ואולי יל"פ עוד, דהנה מצינו בהל' עירובי חצירות דאמרי'
אין דיוורין להחמיר, וכן סולם תורת מחיצה עליו ותורת פתח עליו,
וביאריו הראש' דהטעם להקל בזה הוא משום דכל בעירובין להקל,
ונת' במקו"א, וא"כ יתכן דהכא נמי הא דאין עיבור לחומרא היינו
מצד "שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל", וכלפי

שראו בקוטנן זהו כתב ידו של אבא ועד כאן היינו מהלכין בשבת ומוקי לה בגמרא והוא דיש גדול עמו משמע דגדול בפני עצמו לא מהימן וי"ל דה"נ איירי בגדול עמו ולא חש כאן לפרש הואיל וכבר פי' שם ועוד י"ל דהא דקאמר התם והוא דגדול עמו לא קאי אכולהו, וכ"כ האגודה ד"אפי' עבד או שפחה נאמן לומר עד כאן תחום שבת. פרי"ש פירוש אחד דצריך שיהא עד כשר עמהן. וצ"ע למה בעי' ב' עדים ומ"ש מכל עדות באיסורים דסגי בע"א. וכן תמה הרעק"א בכתובות, ז"ל "ובאמת ק' לי מה"ת לומר דאין ע"א נאמן דמ"ש זה מכל איסורים דע"א דנאמן עכ"פ בלא אתחזק איסורא. ועל ההיא דעירובין דקתני דעבד או שפחה נאמן דלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל. ומפרש בסוגיא שם דתחומין דרבנן. והלא אף היה דאורייתא אמאי לא נאמנו מדין ע"א נאמן באיסורין (דאפילו עבד ושפחה דדינייהו בכל דבר כאשה נאמנות). ובדברי אמת שם יישב דאיסור שבת חמירי, ואפי' איסור לאו כתחומין. אבל צ"ע דהרי תנא דמתני' ס"ל דתחומין דרבנן, ומנ"ל דאם תחומין דאורייתא ע"א נאמן באיסור לאו זה. (ועי' בשפ"א כאן וצ"ע).

גם יש לתמוה דלפי התי' הא' בתוס' דבאמת בעי' ב' עדים להעיד על תחום שבת, אז מה הקולא להכשיר בזה עבד ושפחה, או תחילתו בפסלות שמעיד מה שראה בקוטנו, דהא לכאור' כל ענין ב' עדים הוא דוקא בעדים כשרים. (אבל מצינו בס' ערוגת הכושם דס"ל דבמקום דעדות איסורים בעיא שניים, כגון נגד איתחא איסורא, אז מהני בזה גם ב' נשים. הו"ד להלן). ועכ"פ לפי התי' הא' בתוס' דבעי' ב' עדים, אז ודאי אין מקום לשאר דבריהם דיבור השני למה אשה אינה נאמנת בתחומין דאורייתא, כי אם בעי' ב' עדים (אפי' בתחומין דרבנן) אז בעי' נמי כשרים, אלא דהתוס' אזיל אח"כ כפי התי' הב' דל"ב גדול אחר עימו.

והנה מצינו בזה תי' אחר (למה אשה אינה נאמנת אם תחומין דאורייתא) בד' הרשב"א בתוה"ב ש"א, ז"ל "וא"ת עוד והא תנן אפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום שבת שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל כלומר ולפי שהתחומין דרבנן דאלמא כל בדאורייתא לא מהימני לא היא התם נמי ה"ט לפי שמדידת תחומין צריכא הוה מהימני דלדק בקידור וריבוע והבלעה ואלו הוה תחומין דאורייתא לא וטעה הא בעלמא אפילו בדאורייתא מהימני ומעשים בכל יום שאנו סומכים עליהן בניקור גיד וחלבים ומליחה ואע"פ שהן דאורייתא וניקור בשר צריך טירחא יתירתא אלא שהן יודעות שיש חלבים וגידין וחוטין שצריך לחטט אחריהם ובודקים יפה יפה", וכ"כ הרשב"א בחולין י, ב.

ואף הרא"ה בבד"ה"ב שם כ' עוד תי', ז"ל "ומורי רבנו משה ז"ל לא כך אמר אלא ההיא בהכחשה היא ובהכחשת עד אחד כשר וארישא סמיך דקתני עד אחד מרבה ועד אחד ממעט שומעין למרבה ואע"ג דהוא עד אחד בהכחשה ועלה קתני ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום שבת פי' ואע"פ שמרבין בתחום בהכחשת עד כשר שממעט שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל דבתחומין הקלו משא"כ בשאר איסורין ואפי' של דבריהם". וכ"כ הרמב"ן בחולין י, ב ז"ל "ולוי נראה דההיא מתני' ארישא קיימא דתנן ריבה אחד ומיעט אחד שומעין למרבה וקתני עלה אפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום שבת אע"פ שמיעט אחד ושומעין להם שהן מרבין מפני שהתחומין להקל". וכ"כ הריטב"א בפסחים ד, ב. (וכנראה דהרמב"ן לא ס"ל דכשיש הכחשה בין המרבה למועט אז תלי' במרובה מצד איזה תליות שהמועט לא מתח החבל וכד', אלא מצד דאזלי' בתר המיקל. ואולי אפי' אם זה מכוח תליות, יש כאן רבותא דגם עדות שפחה ועבד מהני לזה, ובעדות בדאורייתא לא היינו באים מחמת עדותם לומר דהמועט לא מתח וכו'. אבל עכ"פ לשי' התוס' דאזלי' בתר שתיהם כיון דתלי' בהבלעה וקידור וכו', אז עדיין אין רבותא בעדות אשה לזה, ודו"ק. ועכ"פ הרי לכו"ע מבו' דצריך ליישב את ההכחשה בין המדידות ול"א בסתמא דספק להקל וניזיל בתר המרבה, והיינו כי א"א להקל סתם בלי 'מדידה', וכשיש הכחשה על המדידה עדיין לא נעמד כאן ענין המדידה בבירור, וזהו

רק שנים ובשנים אין לנו כלל דין הזה שנימא רואין כאלו סמוכה אף שרחוקה אלפים דלשני עירות אין נותנין רק קמ"א אמה ולא יותר וכמב' בס"ז או אפשר דכיון דבסך הכל אין כאן אלא רפ"ג אמות אף שהיא נוטה לצד אחד קצת רואין אותה כאלו נתונה באמצע דאין צריך לכיון כ"כ שתהא יושבת כנגדן באמצע מכוון דוקא. והנה מלש' המשנה אם יש בין שניים החיצונים קמ"א אמה ושליש משמע שצריך שיהיה מכוון דוקא שלא תהא מכל צד יותר מקמ"א אמה אכן מלש' הרמב"ם דכלל שתהא ביניהם רפ"ג אמות משמע לכאור' דאין קפידא בזה ורק שבין כולם לא תהיה יותר מהשיעור ואז רואין האמצעית כאלו נתונה מכוון באמצע בין שניהם וצ"ע שוב מצאתי בחת"ס תש" צ"ד שנשאל בזה ומדעתו נראה שצריך שיהיה מכוון באמצע דוקא רחוקה משניהם בשוה". ואף בחזו"א סי' קי סקט"ו כ' "ואם אתה מטיל אמצעית ביניהן ויש אויר ביניהן יותר מקמ"א ושליש אפי' רק בצד אחד ישאר יותר מקמ"א ושליש לא אמרינן כאן רואין וכל אחת מודדין לה תחומה לעצמה, ואפי' אם מצד אחד פחות הרבה מקמ"א ושליש ומצד שני משהו יותר מקמ"א ושליש לא אמרינן רואין [ובמ"ב נסתפק בזה ואין מובן מה ספק יש בזה, הלא אפי' אם אתה מטיל אמצעית ביניהן החיצונה הרחוקה נדונית לעצמה, ולא אמרינן רואין כל שאין מובלע מב' צדין בשביל לצרף אחת החיצונות עם האמצעית]".

ולענין שיעור אלפיים נחלקו הפוס' האם השיעור נמדד באלכסון בין האמצעי לחיצוניים, או דאפי' אם באלכסון יש יותר מאלפיים מ"מ מודדין את האלפיים ביושר מן האמצעי עד המקום שבין האמצעיים. דבלש' הראש' וכן בשו"ע נראה דמדידת האלפיים היא בין החיצוניים לאמצעי, אבל החזו"א בס' קי סקט"ו כ' "נראה דרואין כאילו חוט מתוח מחיצונה לחיצונה ואין מן האמצעית עד קו הזה יותר מאלפים אף שיש באלכסון מן החיצונה לאמצעית יותר מאלפים". וכבר נחלקו בזה הפוס', החו"י בס' קנה כ' דמודדין באלכסון והמרכה"מ פכ"ח ה"ה הביא דבריו ונחלק עליו, ע"ש. אבל זה נראה פשוט דמאן דמיקל למדוד ביושר, באופן דביושר ממש יש פחות משיעור, אבל אם נטה את זה קצת באלכסון נ' אמה אז כבר הוי יותר מאלפיים, ובגוונא של הביאור"ל הנ"ל דיש רפ"ג בין החיצוניים אבל האמצעי עומד קרוב יותר לא' מהם, דאפי' אי נימא דאפשר להטות את האמצעי להכניסו באופן שיהיה קמ"א לכל צד, אבל אם בהטיה זו ייצא משיעור האלפיים ודאי ל"מ, ולא נימא דיש אלפיים ביושר ויש קמ"א באלכסון. (וזה קצת תלוי בנידון האם ב' השיעורים הנ"ל של האלפיים ושל רפ"ג הם תלויים זה בזה, עי' ס' קרית אריאל פ"ו הע' מט).

נח, ב

עדות אשה בתחומין

ואפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל. ומבו' בלש' מתני' דלולי דתחומין דרבנן אז עבד ושפחה היו פסולים לעדות, ומקילי' להכשיר עדותן רק מפני שאמרו חכמים את הדבר להקל. וזה הוכחה להך שי' בראש' דאשה פסולה לעדות באיסורים דאורייתא, והיינו דאפי' דע"א נאמן באיסורים מ"מ בעי' לזה עד כשר ולא עד פסול, ואינה נאמנת אלא בנידה וכד' או בכל מקום דהוי 'בידה', (כי נאמנות ד'בידו' היא בתורת בעלים ולא בתורת עדות ונאמנות, ולכן ל"ש בזה חילוק בין איש לאשה). והאריך בדברי אמת סי' א בביאור שי' זו, ובישוב הקו' מסוטה ועגלה ערופה דהתם אמרי' דאשה נאמנת. ועכ"פ בד' התוס' בסוגיין ודאי מבו' דס"ל הכי, שכ' "ותחומין דרבנן - משמע אי הוה דאורייתא לא מהימני ואע"ג דמעשה בכל יום שמאמינין לנשים בשחיטה וניקור ולתרום חלה היינו משום דהוי בידה קודם שנעשית השחיטה הוי בידה לשחוט אבל תחומין לא הוי כלל בידה ולהכי נאמן קטן טפי בבדיקת חמץ מבתחומין שאינו נאמן בקוטנו לומר ע"כ היינו מהלכין משום דבדיקת חמץ בידו".

עוד מבו' בד' התוס' בסוג' לפי תי' א' דבאמת בעי' לזה ב' עדים, אלא דכיון דתחומין דרבנן אז הקילו בעד השני גם בעבד ושפחה, שכ' "אפילו עבד אפי' שפחה נאמנים כו' - וא"ת והא אפי' עד אחד אינו נאמן כדתניא בפרק ב' דכתובות אלו נאמנים להעיד בגודלן מה

ישלח יאמר בלבו אפי' ישלח אחר עד אותו זמן שהוא הולך לראות יאיר, ופריך, חכימא היא מילת, פ"י זה ידוע כלומר זה יכול זה להרגיש אם האיר קודם שבא אחד לראות או עתה בכיאתו, תו גרס' בירושלמי, אומ' ע"א נולד בשבת מלין אותו על פיו, חשיכ' במוצ"ש מטלטלין על פיו, פ"י דכל הני אתה יכול לעמוד עליהן, מכל אלו נלמוד דעד אחד כשנ"י באיסורי' במילת' דעביד' לאיגלווי. ע"כ. וצריכין אנו לומר' דהא דאמר' במילת' דעביד' לאיגלווי נאמן, לא דעבידה לאיגלווי בעדות ברורה, אלא אפי' ברמו בעלמ' מירתת לשקר, דאי לא תימ' הכי, הא דאמ' בירו' דע"א נאמ' לומ' נולד בשבת היכי אשכח לה דעביד' לאיגלווי ע"י עדות ברורה, הלא כל עדות לידה אינו אלא מפי מילדת ויולדת, אלא ודאי אפי' ברמו בעלמ', הילכ' מילדת מירתתא מן היולדת והיולדת מן המילדת, אי נמי אשה באיסורי' כשאר עד אחד באיסורי' ואז מילדת ויולדת כשני עדים ונאמנות אפי' על דבר שיש לו חזק' איסור, אע"פ שאין בידם. ופ"ק דפסחים הכל נאמ' על בדיקת חמץ, אפי' נשי' אפי' עבדי' אפי' קטני, ומסקנ' בדיק' חמץ דרבנ' והאמינהו רבנ' בדרבנ'. ומשמע שאם היה דאוריית' לא מהימני וי"ל דהא דקאמ' הימנינהו רבנ' בדרבנ' אעבדי' וקטנים, אבל נשי' אפי' בדאוריית' מהימנהו.

אבל לכאו' זה תי' רק על מילה בשבת, דכיון דהמילה באה לרחות שבת אז י"ל דהוי כמו 'איתחזק איסורא' למימר דיש כאן חובת מילה דיום השמיני לרחות את השבת, (ויל"ע לגבי שאר היתרים ורחיות, וכגון הא דעשה דוחה ל"ת וכיו"ב, או הוראת שעה, אי הוי כמו נגד חזקה. ובס' ח"ח נקט דלהעיד על היתר של 'באפי תלתא' הוי כמו איתחזק איסורא, ודו"ק), אבל גבי תחומין דאו' הרי ל"ב איזה דחייה היתר לילך עד אלפיים אמה, וא"כ אכתי תיקשי למה בעי' ב' עדים לשם כך. (ואולי י"ל ע"פ מה שישד בס' 'בירורי המידות' דדין הבלעה אינו חל מאליו אלא בעי' שיבליע בפועל, ובלא"ה צריך למדוד השיפוע כקרקע חלקה, ואי נימא דגם בתחומין דאו' דינא הכי, אז י"ל דבעי' ב' עדים לומר דהיה כאן היתר של הבלעה, כי בלא"ה י"ל איתחזק. וזה דבר רחוק). אמנם באגרו"מ יו"ד ח"ב ס"י מד דן לומר דעדות על תחומין נמי הוי כמו נגד איתחזק, ז"ל "משום דהוא כעין איתחזק איסורא דכל זמן שלא ידוע בבורר שהוא בתוך התחום אסור משום דאירי דלפי מדידה הפשוטה הוא יותר מתחום ומעידות שהוחזקו לילך עד כאן דאמרינן דמסתמא היה זה ע"י אדם שידוע אופני המדידה עיין בביארה"ל סו"ס שצט, דבלא איתחזק איסורא היא נאמנת אף שאין בידה דספירת שבעה נקיים אין בידה ונאמנת וכו' ולכן מוכרחין לומר דבתחומין הוא כעין איתחזק איסורא אבל כיון שלא הוי איתחזק גמור דרק מצד הספק נמנעו מלילך נאמן ע"א שהוא איש והחמירו בכזה באשה בדבר שהוא מדא' והוצרכו לומר משום שתחומין דרבנן".

(ויתכן להוסיף דהא דאמרן דהוי כאיתחזק איסורא דשבת לענין אם מותר למול וכיו"ב, אין הכוונה בגדרי חזקה בעלמא, וגם לא להא דהוכיחו האחר' ד'איתחזק' אינו תלוי דוקא בגדרי חזקה, אלא הכוונה היא כעין מש"כ מהר"ם חלאווה בס"י קכו "אבל אם שבת משחשכה ביבשה ויש לו חזקת שבייתה בביתו, אסור לו להכניס עצמו בספק ולהפליג בספינה בשבת עצמה, שהרי שבייתה ודאית וספק אם יצא חוץ משיעור מקום שבייתה וה"ל כספק וודאי, דאין ספק מוצא מידי ודאי, דע"כ לא קא אזלינן בספיקא דרבנן לקולא אלא באיסורי תערוכות שכבר נתערב ונעשה מעשה או נולד ספק איסור, אבל בספק קנה שבייתה או בספק נאכל עירובו מבעוד יום, או ספק נטמא, וא"ע שבת בספינה שנכנס לאותו ספק קודם שקדש היום דבכל הני ליכא חזקת ביתיה, אבל היכא דקנה שבייתה ודאית ומספק אתה בא להוציאנו אל תתירנו מספק, ודו"ק).

וליהך שי' דאין אשה נאמנת באיסורים אלא באופן דהוי בידה, ילה"ק למה נאמנת אשה על נידותה והא אין בידה שלא תראה. וכ' הריטב"א בכתובות עב, א "יש מדקדקין שאין האשה נאמנת באיסורין של תורה אלא בנדוהתה בלבד דכתיב וספרה לה, ומהתם לא ילפינן דשאני התם דלא סגי בלאו הכי כי אי אפשר לו לבעל לדעת מתי וסתה ושלמו ימי ספורין שלה אלא על פיה ואם לא

שכ' הרמב"ן דאם יש הכחשה על מדידת אשה אז א"א לסמוך עליה לקולא אם תחומין דאו').

ובס' הישר סי' שיח כ' "ואמר' והוא שיש גדול עמו. דטורה גדול יש למדוד תחומין הן בריבוע עולם הן בהבליעת הגיאות בנכישים הנכנסין הן ביוצאין בנסורים המפסיקין", ואולי כוונתו ליישב דבעי' ב' עדים אע"ג דלעולם ע"א נאמן באיסורים, כי יש טורה גדול במדידה וכו', וכעין שכ' הרשב"א דמה"ט אשה אינה נאמנת, כ"כ ר"ת דמה"ט בעי' ב' עדים. (אבל צ"ע בזה דבשלימא גבי תי' הרשב"א הנ"ל י"ל דמתני' דאפילו עבד וכו' איירי באופן שהוא עצמו מדד, אבל לש' המשנה בכתובות הוא "אלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן וכו' ועד כאן היינו באין בשבת", ולא משמע כלל דאיירי במדידה של העד. ולגבי עדות אשה האם איירי במדידתה, הנה הביארה"ל בס"י שצט כ' "עד כאן תחום שבת - אין ר"ל שמדדום דהא אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה וכו"ל בס"ז אלא ר"ל שיודעין שהיו מוחזקין לילך עד כאן ומסתמא בפעם ראשונה היה ע"י אדם שידוע אופני המדידה", אבל בד' הרשב"א הנ"ל מבו' לכאו' ל"כ. וגבי קטן כ' בתורי"ד בפסחים ד, ב "וקטן אקטן נמי לא קשיא הכא דנאמן משום דאמר אני עשיתי מעשה ובדקתי והתם בעירובי תחומין והא מעיד ואומר שעד כאן הגיע תחום שבת ואין עדות לקטן כלל אפילו בדרבנן אבל במעשה שאומר כי אני עשיתי בדאוריית' לא מהימנן אבל בדרבנן מהימנן").

והנה בדברי אמת הנ"ל הביא עוד מקור לזה דעדות על חילול שבת צריכה ב' עדים ולא דימא לשאר עדות באיסורים, דבירו' ביומא פ"ג (הו"ד בר"ח שם כט, א וכן בגי' הרעק"א יו"ד ס' רסו) אי' "ועד אחד נאמן שנייא היא הכא שאין את יכול לעמוד עליו וחש לומר עד דו עליל ונפק היא מנהרא חכימא היא מילתא אמר עד אחד נולד איש פלוני בשבת מלין אותו על פיו חשיכה מוצאי שבת מטלטלין אותו על פיו", ומשמע דנאמנות ע"א היא רק משום דעביד' לאיגלווי, אבל בלא"ה לא סמכי' עליו לרחות את השבת אצל המילה, (ואולי גם כלפי איסור מוקצה, וצ"ב בד' הירו'), וע"כ דשבת חמירא ואינה נדחית ע"פ ע"א.

אבל מצינו בזה דברים בס' ערוגת הבושם, ז"ל "כי שבת בחזקת איסור למלאכה כמו טבל שהוא בחזקת איסור וכיו"ב, שאין עד אחד כשאין בידו נאמן עליו לומר ידענא דמתוקן הוא כדאית' פ' האשה רבה. וכ"כ ה"ר יצחק הלבן ז"ל, דשבת בחזקת איסור קיימי, משו' דקשי' ליה דא"ר יוחנ' פ"ב דנזיר, האומ' לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם, דחזקה שליח עושה שליחותו וכו' עד וכי תימ' הכי נמי אימור בשוקא אשכח וקדיש, הת' הדרא לניחותא. וקשי' מפ"ב דיומא אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, היכי דמי, אילימ' דאיכ' ט' ישר' וגוי אחד בנייהו, רובא ישר' נינהו, אלא ט' גוים וא' ישר' הו"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, לא צריכא דפרוש לחצר אחר, מהו דתימ' כל דפריש מרוב' פריש קמ"ל. אינו והאמ' רב אסי א"ר יוחנן ט' גויים וישר' אחד באותו חצר מפקחין, בחצר אחר אין מפקחין, הא דפרוש כולהו הא דפרוש מקצתייהו. פרי"ש, חצר דפרוש מקצתייהו אין מפקחי' דאמר' כל דפריש מרובא פריש, ולא אמרי' דהדרא לניחותא ובנזיר אמרי' התם הדרא לניחותא ולא אמרי' כל דפריש מרוב' פריש. ותירץ ה"ר יצחק הלבן ז"ל, דלהוציא דבר מחזקתו כמו שבת דבחזקת איסור עומדת, לא אמרי' הדרא לניחותא אלא כל דפריש מרוב' פרי' אבל בנזיר דחזק' שליח עושה שליחו אמרי' הדר' לניחותא להעמיד דבר בחזקתו, ואחרי שהשבת בחזק' אסור הרי הוא כטבל והקדש וכיו"ב, דאמ' פ' האשה דאין ע"א נאמן באיסורי' היכא דאין בידו, א"כ היאך מלין תינוק בשבת ע"פ מילדת או ע"פ אשה אחרי שאין בידם. וראיתי שכת' אבי העזרי ז"ל בתוס' ר"ה דאית' בירושלמי אמ' להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה הרואה אומ' ברקי, מאי בורקי ברקא בורקאי וחד נאמן, שנייה היא יכול לעמוד עליו וחש לומר' עד דהוא עליל ונפיק מנהרא חכימא היא מילתא. פ"י יכול לעמוד עליו וחש למימ' מילתא דעביד' לאיגלווי, חושש לומר', כלומר' מתירא לומר' שקר, שמא ישלח אחר לראות, ופריך עד דהוא עליל ונפיק מנהר', כלומר' אינו ירא שמא ישלח אחר, כי אפי' אם

שאינו מוטל עליה. ובמאירי בפסחים העמיד בזה ו' שי'. א, דאשה לא נאמנת כלל אלא בנדה משום גזה"כ, והא דסמכי' עליה בבדיקת תולעים וכו' זה מפני שלא הוחזק בזה איסור. ב, דיש בזה חילוק בין אשה לעבד, ואשה נאמנת לעולם. ג, דבבדיקת חמץ ותחומין (דאו') אינם נאמנות כי בעי' לזה טורח, והטעות מצויה. ד, דאשה נאמנת בדבר דעביד לגלויי אם טעתה כניקור הגיד וכד', משא"כ בבדיקת חמץ. ה, דיש חילוק בין איסורים רגילים לדבר שאינו תדיר. ו, דאשה נאמנת בעצם המעשה ולא בעדות אח"כ. ועיי"ש מש"כ בביאור כל הך שיטות.

ויש לציין דבביהגרא פסק כשי' התוס' בסוגיין, דאשה אינה נאמנת באיסורים דאו', ז"ל ביו"ד סי' קכו סקל"ב "הכלל כי בדבר שבידם לתקנו אפילו אשה וקטן נאמנים אפי' בדאו' כמו שחיטה באשה וקטן היודע לשמור גופו כו' ודוקא שאין טורח כמ"ש תוס' שם או ספק וצד להקל מהא דפסחים שם דאמרין שם דוקא בדרכבן ובדרכבן אשה נאמנת אפילו אין בידה כמו תחומין וכן עבד אבל קטן לא כנ"ל ואין בידם ודאו' אפי' אשה אינה נאמנת ממ"ש בעירובין משום דתחומין דרכבן אבל יש בידם ובדרכבן אפילו טורח וספק בין אשה בין קטן נאמנים כמ"ש בחמץ כנ"ל. והכלל בקיצור בידם ואין ספק בין אשה בין קטן נאמנים אפי' בדאו' (ע"ל סי' קכ סקל"ו) ואם חסר אחד מאלו ב' תנאים שניהם אינם נאמנים בדאו'. ובדרכבן בספק שניהם נאמנים ואין בידם אשה נאמנת ולא קטן. ועבד כאשה". וצ"ע אם קי"ל הכי לדינא לחשוש בכל גווני של 'ספק' (דאשה דעתה קלה להקל' כמובא ברמ"א שם) או אין בידם, לא לסמוך על עדות אשה בדאו'.

ואולי יש להוסיף להך שי' דאשה אינה נאמנת באיסורים, דלכאו' א"כ מה המקור דע"א נאמן באיסורים, דע"כ אין המקור לזה מהא דכתיב וספרה לה גבי נידה, ולא מהא ד"מעשים בכל יום שאנו מאמינים לאשה ועבד על השחיטה ועל הניקור". אלא דרש"י בחולין י, ב כו' עוד מקור, ז"ל "עד אחד נאמן באיסורין - דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה וזכחת מבקרך ומצאנך ושחט את בן הבקר ואכלי כהנים על ידו ולא הזקיפו להעמיד עדים בדבר ולא הצריכה תורה עדים אלא לעונש ממון או מיתת בית דין ולעירות דגמרינן דבר דבר מממון". (ויתכן לפלפל בחלק מהשי' הנ"ל דאין הכוונה דאשה אינה נאמנת בעדות איסורים מדאו', אלא הוי רק פסול מדרכבן, ולכן שייך לחלק בדבר המצוי תדיר או בדבר המוטל על האשה, ואי"ז חילוקים מעיקר הדין אלא רק בהאי דינא דרבנן לפסול נשים לעדות איסורים במידי דאו' היכי דאין בידו וכו').

נט, א

עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה. ויל"ע מהו הזמן הקובע את תחילתה של העיר לומר דהיתה מעיקרא של רבים ורק אח"כ נעשית של יחיד או להיפך. והנה הריטב"א כ' על פירש"י "הק' ר"ת ז"ל דא"כ היכי משכחת לה עיר שהיתה של רבים בתחלתה דהא ודאי מילתא דלא שכיחא הוא שיתיישבו שם בתחלתה ששים רבוא ולעולם לא משכחת לה אלא שהיתה בתחלתה עיר של יחיד ובטלה דין משנתינו בעיר של רבים, וגם זו אינה קושיא כ"כ כי רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ששים רבוא אלא שיכנסו בה ששים רבוא כאלו הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בהם סוחרים וכיוצא בהם, ותדע שאף ירושלם לא היו בה ששים רבוא תדיר ואעפ"כ יש בה משום רה"ר אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישבה ככרכים ושוקים גדולים להיות ורכלת העמים זו היא של רבים", ומבו' דבעי' תחילת הישיבה בעיר ממש. אכן בתורא"ש כ' (וכעיי"ז בתור"פ) "ואם תאמר והיאך ימצא עיר של רבים מתחלתה וכי נתיישבו בה ששים רבוא בבת אחת, ויש לומר דהכל תלוי בעירוב ראשון בשעה שהתחילו לערב אם היתה של רבים".

עיר של יחיד. כ' הראב"ה בס"י שעט "משמע דעיר שתחילתה של יחיד שלא היו בה ששים רבוא בני אדם, אע"פ שלבסוף נתוספו בה דיוורין או הוקבעו בה שווקין ובאו לה ששים רבוא בני אדם, ויש בה מבואות שאינן רחבות י"ו אמות, ואפילו מפולשות, מערבין את

תאמינה בטלת מצות פריה ורביה, והיינו דאמרין בפ"ק דפסחים (ד' א') הכל נאמנים על בעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים ופרישנא טעמא דכיון דבדיקת חמץ דרבנן היא הימנוה רבנן בדרכבן הא אילו הוי דאורייתא לא מהימנא, ואין פירוש זה נכון שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד באיסורין האשה כאיש". וכעיי"ז כ' ברשב"א שם. וכ"כ המהר"י וייל בס"י כה ז"ל "דהא משמע שם בתוס' דאיסור דאו' לא מהימני היכא דאין בידיהם, ואפילו היכא דליכא טורח, דמפרשים דנאמנין לומר עד כאן תחום שבת משום דתחומין דרבנן, משמע אי הוי דאורייתא לא מהימני, אע"ג דלית ביה טורח. והא דנאמנים לומר כזה התיר לי רבי, שמא היינו דווקא לעצמה, דלענין נידות נאמנת על עצמה כדדרשנין וספרה לה לעצמה". (ובלא"ה צ"ל כן להסוברים דל"מ כנגד איתחזק, או אם נידה הוי דבר שבערווה, ואכ"מ).

ומצינו עוד שי' בביאור האי דינא דאם תחומין דאו' אז לא היתה אשה נאמנת, ז"ל הראב"ד בכתוב שם בפסחים פ"ק "דאי אמרי אנן בדיקניה לא הוה צריך למימר הימנוה רבנן כדדרבנן, דאפילו בדאו' נמי מהימני, כגון נטילת הגיד והחלב, שאנו סומכים על הנשים, ואפילו על חזקה נמי סומכין, שהרי אסרו לשלוח ירך לנכרי חתוכה במקום שמכריזין ולא הכריזו משום דאתי ישראל למזבנה מיניה וטעי בנטילת הגיד והחלב, אלמא חזקה אין מוציאה מתחת ידו חתוכה עד שיטול הגיד והחלב, ומשום הכי אתי למיטעי, וכיון דאמרי בדיקניה אלמא בדידהו תליא מילתא, ובידם לתקן, ואפי' אין בידם לתקן עד עכשיו, ואפי' לא העידו עליו הרי הוא בחזקת מתוקן ואע"ג דאיתחזק איסורא. וטעמא דמילתא דהכל חברים אצל המצות מכיון שהם עוסקים בהם עד שיחשדו כמו שנחשדו עמי הארץ על המעשרות כשנבדקו שאם לא כן איך אדם סומך בניקור הבשר ובדיקת הירקות על אשתו בירקות שהוחזקו בתולעים, אלא ודאי הכא לאו דאמרי אנן בדקינן אלא דאמרי בדיק ליה מאן דהוא. ולגבי עדות ודאי אין סומכין על עדותן במקום דאיתחזק איסורא דאורייתא, אבל לגבי ביעור הימנינהו רבנן דלא צריך בדיקה, מיהו ביטול בעי". וא"כ ה"נ אינה נאמנת על בדיקת המומחה את התחום.

עוד שי' בזה מצינו להרי"ד, ז"ל בתוס' בפסחים שם (וכעיי"ז בפס') "ראיתי מקשים בזה דהכא משמע דבדאו' לא מהימנינן לאשה ועבד במילתא דקיימא בחזקת איסורא כגון דומיא דהכא דהאי בית מוחזק לן דלא בדוק היא ואמרי הני בדקנוהו וטעמא דמדרכבן הא בדאו' לא מהימנינן להו וא"כ לא תהא אשה נאמנת לקוץ לו חלה וגם להפריש מעשר וכו' עוד לפי משמעות דהכא לא ה' נאמנין אשה ועבד לנקר את הבשר דבשר נמי בחזקת איסור עד שינקרוהו ותימה היא לומר כך דהא מעשים בכל יום דסמכי' אעבד ואשה בניקור הבשר וגם נמי במסכת עירובין משמע דאשה ועבד אינן נאמנין להתיר אלא במילתא דרבנן דקתני בפ' כיצד מעברין אפילו עבד אפילו אשה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל ומוקמינן טעמא בגמרא משום דמדרכבן היא היינו משמע אבל בדאו' לא מהימנינן להו וכו' והכי גבי בדיקה אפי' בדאו' כגון האשה שהיא נאמנת לספור ולומר טהורה אני גם במעשר וחלה שהן מוטלין על האשה לקוץ חלה מעיסתה וגם לעשר פירותיו כדתנן עשרתם עירבתם הדליקו את הנר התם ודאי אשה מהימני וה"ה אם אמר לעבדו לעשר פירותיו ואומר לו כי עשירתי נאמן וכן אם נותן להם בשר לנקר או פירות לעשר נאמנין הן אפילו בדאו' וכו' אבל במידי דלא רמיא עלייהו כגון בדיקת הבית שהיתה מוטלת על בעה"ב ומוחזק לן דלא בדקי' ואלה אומרי' כי אנחנו בדקנו אותו אי לאו דהוי מדרכבן לא מהימני שאם מעדין על פירות ראובן שהי' טבל ואומרין כי היא הרשה אותנו לעשרן ועישרנום אינן נאמנין ואע"ג דבטבלייהו נאמנין משום דעלייהו רמיא מילתא אבל בטבילא דאחריני דלא רמי עלייהו דוקא לבעה"ב שעשאו שליח נאמנין אבל לאחרים אינן נאמנים לומר כי אנו נעשינו שלוחים עליו ועישרנוהו".

וא"כ ה' דרכים הם, האם ילפי' מהכא דבאמת אשה אינה נאמנת בעדות באיסורים בדאו' אלא דוקא בתחומין דהקילו, או כהרמב"ן דהכא מיירי בהכחשה, או כהרשב"א דחיישי' לטעות, או כהראב"ד דאינה נאמנת על מעשה של אחרים, או כהרי"ד דאינה נאמנת בדבר

עירוב לחצאין ועירוב חצי עיר

ואין מערבין אותה לחצאין. ז"ל הרמב"ן "אבל י"ל דבר ברור שלא נאמרו איסורין הללו שאוסרין זע"ז אפי' ברה"ר לרחבה אלא בכאן שעירבו כל העיר לחצאין ואלו מטלטלין לעצמן בכאן ואלו מטלטלין לעצמן בכאן והווי להו ב' חצרות זו לפנים מזו שיש להן דרך זע"ז ואוסרין זע"ז וכו' אבל חציה בלבד ודאי מערבין, וטעמא דמילתא דבמערב כולה לחצאין ולחיים וקורות החיצונים עושין את הכל רשות אחת ואפי' עשו לחי באמצע רה"ר לרחבה כיון שהלחיים החיצונים מתירין את הכל ואין אלו שעושין ביניהם אלא להפרישן זה מזה הווי להו ממש כשתי חצרות, אבל עשו לחי וקורה לחצי רה"ר לרחבה וערבו לעצמן והניחו חצי העיר בלא לחי ודאי אותם שבתוך הלחי מותרין ושבוהין אסורין, דשלפנים מן הלחי כחצר ושחוצה לו כרה"ר, והווי להו כשאר כל המבואות שלחיים וקורות מתירין אותן, שאין החיצונים בני רשות אחת עמהן כדי שיאסרו עליהן וכו' שאין בני רה"ר אוסרין על בני מבוי ולא על בני חצר לעולם דלאו בני איערובי נינהו בהדיהו. כנ"ל והענין נכון וברור הוא."

והרשב"א והריטב"א הוסיפו עוד דלפי האי כללא א"ש איך בעיר של רבים עבדי' שיר, דלכאור' הא אין מערבין עיר לחצאין, אלא דכיון דעיר של רבים אינה יכולה להתערב כא', א"כ בני השיר אינם אוסרים על שאר בני העיר וכן להיפך, כי בלא"ה לא היו יכולים להתערב יחד מדין עיר של רבים. ז"ל הריטב"א "וכלל גדול הוא זה שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ולא עירב, כגון רגל האסורה במקומה לרבנן או אפילו רגל המותרת במקומה לרבי עקיבא, אבל כשהכשירו חצי מבוי או חצי רה"ר או חצי העיר בלבד שהנשארים מבחוץ אינם יכולין לערב עמהם אינם אוסרים עליהם וכו' ועם דברי רבינו ז"ל עולה תירוץ למה שהקשו רבים עיר של רבים שעושין לה שיר והוא בא להתיר בעיר של רבים וזה היאך אפשר אדרבה היה לו לאסור מפני שרגלו מצויה בעיר ולא מצו מסלקי ליה מהכא, והתירוץ בזה עולה מדברי רבינו ז"ל שלא אמרו שיאסור אלא מי שיכול לערב ולא עירב, אבל אלו כיון שהם בעיר של רבים שאמרו חכמים שלא יערבו עליהם שאין לך אוסר על חבירו מפני שלא עירב אלא כשיכול לערב עמו ולא עירב."

והנה בעיקר האי כלל גדול שכ' הראש' אפ"ל שהטעם בזה הוא דכל מקום שאינו בתוך היקף המחיצות או ע"כ דריסת הרגל הבאה ממנו היא מנותקת מהרשות עצמה, כיון שהיא יוצאת מהרשות ונכנסת לתוך היקף המחיצות, ובכה"ג אין דריסת הרגל אוסרת, כי יסוד האיסור של רגל הוא דע"י הדריסה נעשה שייכות בין הרשויות וא"א לערב זה בלא זה, (ובתוס' לקמן עד, א מבוי) דגם בלי דריסה בפועל, עצם המציאות של 'פתח הרגלי' היא מבטלת את השם מחיצה' שיש בין הרשות שדר בה לרשות שיכול לדרוס בה, ע"ש), אבל כל שהם חלוקים בהיקף, והיינו דהרשות עצמה שממנה באה הדריסה אין לה היקף כלל, א"כ הדריסה לא מייחסת את הרשות הזו לקשר אותה עם ביתו וחצירו. (ואפשר להוסיף בזה דהרי מבוי בכמ"ד דאין דירין בכרמלית, וא"כ דרך כרמלית גם ל"ש להעביר דירורים עם דריסת רגל).

ובאמת הרשב"א הביא דוג' לזה מסולם, ז"ל "אבל בני רה"ר ומבוי שחוץ ללחי וקורה או שחוץ לדלתות אינו אוסר על בני מבוי שלפנים מן הלחי שהרי אינן ראוין לערב בפת עמהן עכשיו, וגדולה מזו אמרו בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אוסרין ואעפ"פ שיש לו דרך עליהן", וא"כ כמו הפסק של מחיצה המבטל את האיסור בדריסת הרגל, כ"ה כשיש הפסק של רשות שאיננה מוקפת מחיצה כלל. (ומה שיש צוה"פ וכד' ביניהם אבל כל הרשויות מוקפות זה עדיין לא עושה הפסק, דגרע ממחיצה עם סולם, דצוה"פ ועומ"ר וכו' הפתח שלהם אין בו דין מחיצה כלל משא"כ בסולם, אלא רק מה שחצי מוקף וחצי אינו מוקף כלל זה מחלק את הרשויות. ועי' ריב"ש סי' תה). והגר"ז ביאר כע"ז בנו"א קצת, ז"ל בס"י שסג סל"ח "אבל אם לא עשו החיצונים לחי לפתח המבוי כיון שהם אינם יכולים לטלטל מחצירותיהם למבוי אפילו אם

כולה על ידי שיתוף פת ומטלטלין בכל המבואות ואינן צריכות לא לחי ולא קורה, דממיא לחצר שפתוחים לה בתים הרבה דדי להן בעירוב דמוציאין ומכניסים מבתים לחצרות, והכי נמי הכא", ומשמע דבעי' דוקא פת ולא סגי ביין וכו' כדין שיתוף, דכיון דעיר של יחיד הוויא כחצר א"כ אין בה את הקולא של שיתוף מבוי ביין. וכן כ' המאירי, ז"ל "עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כלה ביחד בעירוב פת לשיתוף מבואותיה שמאחר שהיה לו היתר מתחילה לטלטל בכלה אחר שהיתה של יחיד וכגון שהיא מוקפת חומה ושדלתותיה נעולות כלילה שנמצאת אצל אותו היחיד כחצר אחד שכל יושביה עומדים תחתיו כבני רשותו דינו כשנעשית של רבים שתצטרך לשיתוף מבואותיה עירוב אחד לטלטל בכלה בעירוב אחד ולא שיהו מבואותיה צריכים תקון לחי או קורה כלל שהרי היא כחצר אחת של אדם אחד". ובחי' הוסיף המאירי בפירושו "יש שכתבו ששיתוף זה הוא דוקא בפת, ואפשר שהביאם לומר כן מפני שכל המבואות נדונו כחצר לענין זה". וכ"ה לש' הרשב"א בעבוה"ק דהצריך עירוב בפת.

ואח"כ כ' הראב"ה עוד "דמשום הכי מקשה מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי, הואיל והורגלו להיות אחד, דהא מעיקרא של יחיד הוויא והיו מערבין את כולה, הוויא לה כחצר, ולא מהני לחי וקורה. אבל עיר של רבים, שאין מערבין את כולה בלא שיר, ולא הורגלו לערב כולה, דאינה חשובה כחצר, ותקנו לחי וקורה למבואות שלהם וכו' דלא דמי לחצר", דהנה הרא"ש בסוגיין כ' דבאופן שמערבין עיר לחצאין (לרחבה וכד') אז לא סגי בלחי אלא בעי' דוקא ב' פסין וכו' כדין חצר, והאחר' דנו למה ל"ס בלו"ק כדין תיקוני מבוי, ובראב"ה מבוי' דכיון דהוויא עיר של יחיד אז דמיא לחצר. אמנם ברא"ש כ"כ גם על עיר של רבים ועשו בה שיר. עוד כ' הראב"ה שם (בפי' ד' רש"י) "מערבין את כולה. פירוש דדינה כתחילתה, ויתנו שיתופם יחד ויטלטלו בכל המבואות שבכל העיר, ואינן צריכין תיקון לחי או קורה", וזה דומה קצת למש"כ בביאור"ל בס"י סוד לענין תיקון בעקמימות מבוי עקום ד"בפרט לענין מבוי שלנו שיש לו דין חצר מפני שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו כמבואר לעיל בסימן שס"ג סכ"ו בהג"ה בודאי יש לסמוך להקל כדעת האחרונים המקילין [היינו המ"א וש"א הרבה העומדים בשיטתו וכמבואר לעיל בשעה"צ שם ודלא כט"ז בסימן זה] דא"צ לעשות תיקון בעקמימותו".

נט, ב

אמר מר או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו מאי שנא דלחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי. צ"ע למה פשיט"ל דמבוי מבוי גרע מלרחבה, ואולי באמת האי קו' היא רק לישנא דאין מערבין לחצאין גם לרחבה.

רש"י ד"ה אבל הכא - הרי רה"ר של אלו ושל אלו אחד הוא, שאין בו חילוק באמצע אורכו ולא רמז של מחיצה, לומר תיחוד דשא ותשמש את כולה במקומה, והיכי מצית לסלק הני מהני. ומבוי' בד' רש"י שאם יהיה ביניהם רמז מחיצה או יועיל לערב לחצאין, ויל"ע אם רק בלרחבה קאמר הכי, או דרמז מחיצה יועיל אפי' לחצאין לארכה. ועכ"פ הריטב"א הוסיף בד' רש"י "גם מה שכתב רבינו ז"ל דהכא גבי רה"ר אין בו חילוק מחיצה בחצי ארכו אע"פ שכבר פירש רבינו שמשון ז"ל דצריך צורת פתח בנתים כדי שלא יהא פרוץ במלואו, אין זה חשוב חלוק מחיצה כחלוק מחיצה דפנימית לדון לאלו כאילו נסתלקו מאלו אפילו עשו שם דלתות הננעלות כלילה", ולפ"ז גם לרש"י ודאי צריך לחי וכד' כשמערבין לחצאין, אבל בתורא"ש הק' על רש"י "מה שפרש"י משום דאין בו חילוק לאמצע ארכו ולא רמז של מחיצה הא ליתא שהרי צריכין לעשות ביניהם צורת פתח או משהו מכאן ומשהו מכאן". ויתכן דלפירש"י באמת אם מערבין לחצאין או ל"ב שום מחיצה ביניהם, ואין בזה פסול של נפרץ לרשות האסורה, דהאחר' הרי כ' בשי' רש"י בכמ"ד דלעולם בחצירות שנפרצו זל"ז ל"ש האיסור של נפרץ לרשות האסורה, וכל הנידון הוא מצד דנתוספו דירין, וא"כ זהו עצם הנידון בסוג' האם יש כאן תוספת דירין או דאמרי' אחדא דשא וכו', אבל עד כמה שמערבין לחצאין ל"ב אפי' רמז מחיצה.

שלא היו יכולים להתערב משום דינא דעיר של רבים הצריכה שירור). ויל"ע לפ"ז אם עירוב חציה של עיר, וכולה מוקפת במחיצות, אבל בחצי שלא עירבו דרים גם נכרים שאינם יכולים ליכלל בעירוב אלא צריכים לשכור מהם, (ולא שכרו, או אפי' כששכרו), האם דריסת הרגל של הישראלים אוסרת או דחשיבי כאילו אין יכולים לערב עימם. והנה המהר"י בן לב ח"ג סי' עד כ' "וכל היכא דמצו לערב ביחד אסרי אהרדי ואין לומר דכיון דאיכא גוים בההיא מתא הוה ליה כאילו לא מצו מערבי וכדקאמרי בעיר שאיני מוקפ' חומה דאם לא הותקנו כל המבואו' יכולין לערב לחצאין דהרי אינם יכולים לערב ביחד ויש לחלק וקל להבין וכן נרא' מתשובת הריב"ש כתב וז"ל ואם כן בערבם זו אם היתה נתרת כולה בהקף חומה היתה צריכה לערב כולה יחד ולשכור רשות הגוי' כולם ע"כ".

אכן בנוב"י הנ"ל נקט ל"כ, ז"ל "ולכן נלענ"ד לא מיבעיא בעיר שאינה מוקפת מחיצה וקצתן עשו קורות וצה"פ שאין אלו שחוץ לעירוב אוסרים אלא אפי' עיר המוקפת כולה רק שיש ביניהם נכרים האוסרים עליהם ואותן רחובות שאין ביניהם נכרים עשו צה"פ ועירבו שג"כ אותן שבוץ אינן אוסרים עליהם שג"כ לא היו יכולים לערב עמהם עבור בתי נכרים האוסרים עליהם ואף שיכולים לקנות רשות לא מקרי זה יכול לערב שאולי לא ירצו הנכרים להקנות או להשכיר רשות". אמנם ד' הנוב"י צ"ע מגמ' ערוכה להלן סה, ב וכן עה, ב דכשיש נכרי בחצר הפנימית אז הישראל שדר עימו יכול לאסור את החצר החיצונה בדריסת רגלו. (ובחזו"א סי' צה סק"ח כ' "מש"כ בנו"ב שם דכיון דאינם יכולים לערב מחמת עכו"מ דאסרי עליהו מקרי אינם יכולים לערב נראה דז"א דאין דברי ריב"א וש"פ אלא בחסרון מחיצות דבזה לא חשיבי פתוחין למבוי כלל, אבל מה שדרין עכו"מ אין זה כלום דעכו"מ נמי נראה דאסרי ואין מערבין לחצאין להשאיר העכו"מ, ולערב ישראל, דכיון דישאל אסר עכו"מ נמי אסר, וכן אמרו ע"ה ב' דרגל האסורה אוסרת אפי' עכו"מ, אבל דינא דשירור הוא לא מפני חסרון מחיצות וכו"ל). וצע"ג.

ואולי י"ל דבאמת יש חילוק בין ב' חצירות זו לפנים מזו מדריסת הרגל בעירוב חציה של עיר, דהנה הרא"ש כ' "וה"נ כיון שהורגלו בני העיר לערב יחד אסרי אהרדי דהוי כמו נתנו אלו ואלו שהרי העיר מתוקנת משני ראשיה ואין לחי וקורה מועלת לחלקם זה מזה ונראה לי דדוקא בלחי וקורה הוא דאין מועיל לחלקם זה מזה אבל בצ"ה או משהו מכאן ומשהו מכאן נחלקין זה מזה וכו' וכן כתב ר"מ ז"ל דיכול לחלק מבוי לחצאין בצוה"פ או בשני לחיים דבהכי חשיב כסתום ומובדל בין הדיוורין שחוצה להן. שהרי אפילו חצר אחת אם רוצים לחלקו באמצעיתו בשני פסין של שני משהויין משהו לכאן ומשהו לכאן או בפס ארבעה יכולין לחלקו ויערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן", אמנם הריב"ש בס' תה הק' ע"ז "נראה דה"ה לצורת פתח שאינו מונע רגל הרבים מלאסור, שהרי חצרות הפתוחות למבוי בפתח גמור אוסרות המבוי כשלא ערבו עמו, אלא דקה דוקא בעינן שהוא כעין אצטבא".

ותי' הבי' בס' פ"ז סל"א "ולענין הלכה פשיטא דלא דחינן כל הנך רבוותא מקמיה והראיה שהביא מחמש חצרות הפתוחות למבוי אינה ענין לכאן דאם כן אם היו לחצירות ההן דלתות לא היו אוסרות על המבוי והא ליתא דודאי אוסרות הן משום דהתם טעמא אחרנא הוא דהיינו מפני שיש להן דריסת רגל על המבוי אבל החיצונים אין להן דריסת רגל על הפנימיים שהרי יכולין הם להשתמש מצדם דצורת פתח או בשני פסים סג"י, (וע"ע במשנ"ב שם ס"ק קל ובחזו"א סי' צה סק"י. והנידון הוא דאולי אפי' כשאין המבוי מפולש דמ"מ רגל המותרת אינה אוסרת, וחשיב כב' מבואות ע"י החלוקה במחיצה באמצע, וממילא הוי 'שלא במקומה'). וא"כ יוצא דאע"ג דבגמ' אמרי' דחציה של עיר גרע מב' חצירות, ד"ע כן לא קאמרי רבנן התם אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו דפנימית אחדא לדשא ומשתמשא אבל הכא מי מצו מסלקי רה"ר מהכא", מ"מ כ"ז הוא רק לענין אחדא דשא ברגל המותרת, אבל כלפי הפקיע את עצם דריסת הרגל, בזה חמירי ב' חצירות דדריסת הרגל בחיצונה ע"י הפנימית היא מוכרחת, משא"כ חצי עיר שע"י צוה"פ וכד' העיר מתחלקת לב'.

יערבו הרי כמו שאין להם חלק כלל במבוי בשבת ואינם אוסרים על הפנימי אע"פ שלא עירבו עמהם".

ובאמת האחרו' כ' דלפ"ז ודאי דריסת רגל של אנשים הבאים מחוץ להיקף המחיצות אינה אוסרת כלל, ז"ל הנוב"י סי' לט "שאיין כאן שום שייכות איסור דלא אמרו שאוסרין וע"ז אלא בסמוכין זל"ז ואין רה"ר או כרמלית מפסיק ביניהם שאם היה רוצים לערב עמהם היו יכולים לערב ולא עירבו אוסרים עליהם אבל כשמפסיק ביניהם רשות אחרת שלא היה באפשר לערב שם לא שייכי להרדי ולא אסרי אהרדי. ולענ"ד היינו טעמא של הדין המבוי בס' שצב ס"ה בד"א שאין מערבין אותה לחצאים בעיר מוקפת חומה וכו' אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות ובאו להכשיר חציה ולערבה הרשות בידם יעויין שם, והיינו משום דהיכא שמוקפת כולה מחיצות כיון שיכולים לערב כולם יחד ולא עירבו כולם אסרי אהרדי אבל באינה מוקפת כיון שאלו שלא הכשירו צד שלהם במחיצות לית יכולת בידם לערב לא אסרי אהרדי", וכ"ה בתש' רעק"א מ"ק סי' לד שכ' "דוקא בב' חצירות זו לפנים מזו דכל עיקר דריסתם דרך החצר החיצונה והם דבוקים בה זה בזה אוסר על החיצונה, משא"כ היכי דדר בעלמא רק דעובר דרכו בזה החצר כדי לילך ממנו למקום אחר אינו אוסר, דאי לא תימא הכי אם יש כפר סמוך לעיר, ואיזה אנשים הדרים שם ולא עירבו באין בשבת להעיר לבה"כ וקנו להם מקומות בבה"כ וא"א למחות בידם נימא דלא מהני העירוב להעיר ההיא כיון דבני כפר שאסורין במקומם הולכין בעירם כשנכנסין לבה"כ אע"כ כנ"ל. מהשמטות: נראה דזהו ממש הדין בש"ע סי' שסג העמיד לחי באמצע מבוי וכו' ולא עשו החיצונים לחי שמן הלחי ולפנים מותרים הרי כיון דא"י לערב יחד אין אוסרים אף שעוברים דרכם גם בפנים וה"נ בנ"ד". ועי' באר יצחק סי' יז ובית שלמה סי' נד, וע"ע גינת ורדים כלל ג סי' כג.

אבל מה שהוסיפו הראש' ליישב בזה הא דעיר של רבים עושים בה שירור וכו' ואין איסור של דריסת רגל כיון שלא היו יכולים לערב יחד, זה כבר מחודש יותר, וכלשונו של הב"מ בס' שצב "אמנם באמת תירוצו על קושי' הרבים במח"כ אינם דברים של טעם, כי מה ענין מי שאינו יכול להשתתף מחמת חסרון מחיצות, למי שמוכשר אלו כמו אלו אלא מפני שאמרו חכמים דאין מערבין את כולה וצריך שירור, הא הכל קשיא מה תיקנו חכמים במידי דתקנה קלקלה". וגם דהרי הדבר תלוי ב'ביררה' דאין חלק של העיר שהוא מוכרח להיות ה'שירור', וא"כ מה שהניחו בסוף כשירור הרי ג"כ יכל להתערב עם שאר העיר, ומהיכ"ת להגדיר את דריסת הרגל הבאה ממקום השירור כאילו לא היו יכולים כלל לערב עם שאר העיר. וגם יש להעיר עוד, (ועי' בגאו"י) דהרי מצינו ל'שירור' שיעור למטה ולא מצינו לו שיעור למעלה, וא"כ כשמשייר יותר מהנצרך הרי ודאי החלק הנוסף יכל לערב, ולמה לא יאסור בדריסת הרגל. וצע"ע.

ובאמת הרשב"א בעבוה"ק כ' "היתה עיר של רבים אע"פ שמכורה ליחיד, אם יש לה שני פתחים שנכנסין לה בזו ויוצאין בה בזו, אין מערבין אותה לחצאין כמו שביארנו ולא אפילו כולה, אא"כ יש לה חוצה לה שירור שאינו תוך דלתותיה הנעולות, ואינה מתערבת עמה אלא אלו משתתפין לעצמן ואלו משתתפין לעצמן, ויהיו הנשארים מותרים במקומן ואסורין לטלטל בשאר העיר, והעיר מותרין במקומן ואסורין לטלטל במקום השירור", וא"כ אולי הדין הזה שהשירור יהיה חוץ לדלתות הנעולות, (או אולי גם כעין שכ' הריב"א "שאפילו מבתיים שאינם בתוך העיר ממש עושין שירור ובלבד שיהא בתוך עבודה של עיר שהיא כעיר"), הוא הגורם שלא יהיה כאן רגל האוסרת ע"י שהם לא יכולים באמת להתערב יחד וכדין עיר של רבים הצריכה שירור.

וע"כ"פ בנוגע לקו' הב"מ מוכרח לומר דאפי' שחיסרון היכולת לערב הוא לא מחמת חסרון מחיצות אלא רק מפני תקנת עיר של רבים, מ"מ כל מי שלא יכול לערב מאיזה טעם שיהיה, אינו אוסר כלל בדריסת רגלו, דע"כ ל"ה כהמשך רשותו משום דריסת רגלו. (והרי הרשב"א הביא דוג' לזה מסולם, ואעפ"כ כ' נמי ליישב בזה הא דאין דריסת הרגל אוסרת כשעושים שירור בעיר, וע"כ דשירור נמי שייכא ביה האי סברא דדריסת הרגל שלו אינה יכולה לאסור כיון

דירורין שלא יאסרו אלו על אלו ולא עשו החיצונים לחי לראש מבוי א"צ אלא לחי או קורה וכ' ברא"ש משום דאין החיצונים יכולין לטלטל אינן אוסרין על הפנימית וה"ה כאן וז"ש לחצר שאינה מעורבת אבל לחצר מעורבת ולא נשתתפו במבוי צריך לצד החצר תיקון חצר כמ"ש שם, וז"ל הפמ"ג "ועסי" ס"ג סל"א בהעמיד לחי באמצע המבוי כל שיש לחיצונים רשות לטלטל במבוי בחלק שלהם צריך שיערבו שניהם יחד דוקא א"כ דוקא לחצר שאינה מעורבת מהני לחי למבוי בצד החצר הא חצר מעורבת גרע טפי הואיל ויש רשות לבני החצר לטלטל בחצר אסור וע"ז עד שיערבו יחד".

ובאמת הרא"ש הרי לא כ' כעין לש' הראש' שכ' כהרמב"ן, אלא כ' בסתמא "דהא דאמר יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה וכיון שאין החיצונים יכולין לטלטל במבוי לא אסרי על הפנימים. אבל כשנתנו גם החיצונים אסורין גם הפנימים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד", דבעצם הסברא לא הדגיש אלא את מה שהחיצוניים אסורים במקומם, וגם נראה מדבריו דאם לא עירבו בפנ"ע לא אסרי. ואף בתור"פ בסו"ד (וצ"ע מתח"ד) כ"כ להדיא, ז"ל "הדא אמרת בני מבוי שנתנו קורתן באמצע המבוי אלו אסורין ואלו מותרין, פי' ואותן דמן הקורה ולפנים עירבו ואותם דמן הקורה ולחוץ לא עירבו, א"נ עירבו ומשו"ה אסורין כיון דלא תקנו פתחו וכו' והשתא לפי הירושלמי הא דאמר בפ"ק יש לו חצי מבוי, מיירי שאלו עירבו ואלו לא עירבו או לא נתנו קורה בחציין", הרי דאפי' אם יש להם קורה, אם לא עירבו בפנ"ע אינם אסורים. (וע"ע בחי' מרן ר"ז הלוי מה שביאר בד' הירו' הנ"ל).

ומבוי עוד בהמשך ד' הראש' דגם לא ס"ל מש"כ הרשב"א והריטב"א ליישב הקו' בעיר של רבים דעושים בה שיעור דל"ה לחצאין כי אינם יכולים לערב יחד, דהרי הרא"ש כ' "דדוקא בלחי וקורה הוא דאין מועיל לחלקם זה מזה אבל בצ"ה או משהו מכאן ומשהו מכאן נחלקין זה מזה. וכן כתבו התוספות על ההיא דלרחבה מערבין וצריך שיהא ביניהם צוה"פ או משהו מכאן ומשהו מכאן שלא יהא כל א' נפרץ במלואו למקום האסור לו וכן כתבו על שיעור של עיר של רבים", ופשוט דלפי סברת הרא"ש אין מקום לד' הראש' הנ"ל, כי לדידהו עיקר הכלל הוא מה שאין שני החצאים יכולים לערב יחד, ולדידיה הכלל הוא מה שהחצי השני אינו מותר בטלטול במקומו. אלא דעיקר סברת הרא"ש צ"ב, מ"ש אם החצי השני מותר במקומו או לאו, והא איפכא שמעי' דרגל האסורה במקומה אסרת שלא במקומה טפי מרגל המותרת שאינה אסרת אלא במקומה.

ונראה דשורש המחלוקת בין הרא"ש לרשב"א היא בעיקר דין האיסור בעירוב חציה של עיר, (וע"ע בד' מהריב"ל ח"ג סי' עד). דהרי הרא"ש נקט כעיקר את ד' רש"י דכל האיסור לערב חציה של עיר זה רק בעיר שהיתה מתחילתה של יחיד והורגלו לערב יחד, ואילו הראש' פליגי על רש"י וס"ל דבלא"ה נמי יש כאן איסור משום דריסת הרגל. וא"כ לענין הורגלו חידש הרא"ש דאם אינם יכולים להשתמש במקומם אז אינם אסורים, כי ענין הורגלו הוא כמש"כ הרא"ש "דכיון דהורגלו לערב יחד כל המבוי אי אפשר ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי", והיינו דהוה רשות אחת לענין זה שבכל מקום שמשתמשים ה"ה כמשתמשים בכל הרשות, ולכן ס"ל להרא"ש דאם החצי השני לא עירב אז כיון שלא משתמש במקומו אז אינו אסור, (וצ"ע ביו"ט שמוטרים להשתמש לצורך גם בלא עירוב, אבל עכ"פ הא מיהא דעיר שבחציה השני יש נכרים אז אפי' שהחצי הזה לא מעורב מ"מ הוא אסור, כי הנכרים עצמם משתמשים שם למרות שאין עירוב), וכן ס"ל להרא"ש דאם יעשה צוה"פ אז יועיל בזה לחלק את הרשויות לב' חלקים, אבל לפי הראש' הכל תלוי בדריסת הרגל, ולכן כל שיכולים לערב יחד ה"ה אסורים זע"ז בדריסת הרגל אפי' שהחצי השני לא עירב בפנ"ע, וגם לא יועיל צוה"פ לחלקם וכמו שבכל ב' חצירות זו לפנים מזו ל"מ צוה"פ למנוע את האיסור שע"י דריסת הרגל.

ואמנם לעיל נת' דאף להראש' יש כאן ב' דרגות של דריסת הרגל, דדריסת הרגל כשהיא מוכרחת ה"ה אסרת אפי' כשאינם יכולים לערב יחד, (וכגון בדאיכא נכרי ואליכא הנוב"), ואילו אם כ"א

וא"כ י"ל דכן ה"ה כלפי ד' הנוב"י הנ"ל, דאמנם בב' חצירות ודאי דדריסת הרגל אסרת גם כשלא יכולים לערב יחד, כיון שדריסת הרגל של הפנימית בחיצונה היא מוכרחת, אבל בחצי עיר וכד', דלכל חלק יש פתחים בפנ"ע וכדאמרי' בלישנא קמא ד"עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו דפנימית לית לה פיתחא אחרינא אבל הכא הני נפקי בהאי פיתחא והני נפקי בהאי פיתחא", בהא רק אם הוה רשות אחת ממש אמרי' דדריסת הרגל אסרת כי הרשות שווה לכולם, אבל אם בלא"ה לא יכלו לערב יחד, (משום חיסרון מחיצות או משום דין שיעור או משום דבעי' שכירות מנכרי וכד'), א"כ ל"ח רשות אחת ממש לשניהם, וכמו דבכה"ג הם נחלקים בצוה"פ וכמבוי' ברא"ש אף דבב' חצירות ל"מ, כן ה"ה בהאי סברא שכ' הראש' והנוב"י דכל דלא מצי מערב אינו אסור, דזהו דוקא כשדריסת הרגל אינה מוכרחת ואז אפשר לחלק את רשותם בעצם זה שאינם יכולים לערב זה עם זה מדינא.

(אמנם ק"ק לומר כן דכל הכלל של הרמב"ן לא נאמר בדריסת רגל מוכרחת כב' חצירות זו לפנים מזו אלא רק בדריסת רגל של עירוב עיר לחצאין לרחבה, כי הרי הרשב"א הביא ראייה לזה מסולם, ז"ל "גדולה מזו אמרו בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אוסרין ואע"פ שיש לו דרך עליהן", והתם הרי הדריסת רגל היא מוכרחת ואעפ"כ כיון דיש מחיצה ביניהם לא אסרי, ולזה השווה הרשב"א דכל מי שאינו יכול לערב יחד אינו אסור בדריסת רגלו. אבל אולי י"ל דעכ"פ הכלל הזה הוא רק בדריסת רגל, אבל כשהאיסור הוא גם בלי דריסת רגל וכגון בית בחצר או אפי' חצר במבוי אם זה איסור יותר מאשר דריסת רגל' אז בזה אין את ההגבלה של הרמב"ן. וג"ז לא ברירא כ"כ דהרי הראש' הוסיפו לבאר בזה איך מניחים שיעור לעיר, והשיור הוא חצר בתוך העיר גם בלי מבוי. אבל הא ודאי מצינו בד' הראש' לקמן פג, ב דאע"ג דסולם תורת מחיצה עליו שלא יהיה איסור מדריסת הרגל דרך סולם, מ"מ בני מרפסת אסרי על בני החצר וכן להיפך, וע"כ דכל דהוי 'מקומה' ממש לענין תשמיש אז אין את הדין של 'סולם תורת מחיצה עליו', וה"ה לכאור' דכלל דהרמב"ן דאין איסור כשאין אפשרות עירוב ג"כ לא נאמר ככה"ג).

ובעיקר האי סברא דאם אינם יכולים לערב יחד אז דריסת הרגל אינה אסרת, ואפי' שהחיסרון הוא לא בהל' מחיצות אלא בדין שיעור או נכרי וכו', דעכ"פ משום הכי כבר אינם אסורים זע"ז והוי כאילו חלוקים במחיצה עם סולם וכמש"כ הרשב"א, אולי יש להוסיף דזהו כעין הכלל שאמר שמואל לקמן בפ' הדר דכ"מ שאוסרים ומערבין מבטלין וכו', דלכאור' מבוי בזה דכמו ש'אוסרין' זה משייך בין החצירות שיועיל ביטול מחצר לחצר, כן הוא התנאי של 'מערבין' דאם מצו מערבי חשיבי טפי כרשות אחת לענין ביטול, והתם נמי אמרי' דבבא נכרי בשבת חשיב דלא מצו מערבי, וא"כ ה"ה הכא דס"ל להנוב"י דבמקום נכרי חשיבי כלא מצו מערבי, וממילא ל"ה כבני רשות אחת שדריסת רגלם תאסור זה על זה אפי' שיש לכ"א פתחים בפנ"ע. ובאמת בהע' הגאון אב"ד לעברטוב על הנוב"י הנ"ל כ' "עי' עירובין (דף ס"ו) בתוס' ד"ה ואי אכתי מערבין קרינן ביה כיון דאם היה אתמול מתרצה היו יכולים לערב וכששכרו היום ממנו או שמת יכולין לבטל שפיר עכ"ל. משמע דזה מקרי יכולין לערב. וע"ע בתוס' (דף סז) ד"ה אני אומר מבטלין שלא כדבריו. אך בב"י ססי' שצ"ד משמע כדברי המחבר", והיינו דס"ל דמי ממש לכללי האי דינא, ודו"ק. (ולקמן עד, א דאמרי' דחצירות הפתוחות זל"ז הוה כחצר אחת לענין המבוי מדיכולים לערב, נת' שם לדון האם במקום נכרי דבעי שכירות נמי חשיבי כחצר אחת, ושייך להנ"ל).

הנהגה עד עתה נת' בהאי כלל גדול דהראש' דהענין הוא דכל שאינם יכולים להתערב יחד אז לא אסרי דריסת הרגל, בין כשהחיסרון הוא במחיצות ובין אם מחמת דין שיעור (או אפי' נכרי), אבל לכאור' זה פשוט דאם היו יכולים להתערב יחד אלא דכעת רק חצי עיר עירבה בפנ"ע וחצי לא עירבה אבל גם החצי שאינו מעורב מוקף במחיצות, דכה"ג דריסת הרגל אסרת. אכן בד' הפוס' בר"ס שסד מבוי ל"כ, ז"ל הגר"א "ש"מ דאף בלא עירבו א"צ אלא לחי ואף ש"ל דשם שני לחיין ותיקון חצר כבר נתבאר לעיל סי' ס"ג סל"א לחלק

לאורכה ואפי' אם לא יהיה דריסה בפועל, כיון דאמור להיות דריסה בכל אורך רה"ר והחלוקה אינה יכולה להיות אמת לכן ל"מ, וכמו כן לפי לישנא בתרא בחצי לרחבה דהוי כעין לארחה, דאפי' אם לא תהיה דריסה בפועל אבל אי"ז חלוקה אמיתית כיון דבעיקר המציאות הדריסה אמורה להתפשט בכל הרשות, אבל זה הכל במבוי מפולש שאפי' אם לא תהיה דריסה בפועל אבל הר"ז ראוי לדריסה, אבל מבוי סתום ודאי יכולים להתחלק בעירוב אם לא כסברת רש"י דהורגלו. ובזה חידש הרשב"א דכמו גבי דריסת הרגל (בפועל או אפי' בכוח) דאמרי' האי כללא דהרמב"ן דכל שאין יכולים להתערב יחד לא אסרי בדריסה, כ"ה בהורגלו דרש"י דל"ה רשות אחת אם אינם יכולים כעת לערב יחד.

בד' האחרו' הנ"ל (נוב"י ורעק"א וכו') יל"ע, דהוק' להם דבני הכפרים הבאים לעיר יאסרו כדן רגל האסורה במקומה האוסרת גם שלא במקומה, והוצרכו ליסוד הרמב"ן דכשאינם יכולים לערב יחד לא אסרי, ולכאור' ללישנא קמא דמערבין לחצאין לרחבה של עיר, (וכן פסק הרמ"א), ואפי' לר"ע דרגל המותרת אוסרת הכא שאני דהני נפקי בהאי פיתחא והני נפקי בהאי פיתחא, א"כ ה"נ עירוב העיר בלי הכפרים מי גרע מחציה לרחבה, וכמו דלר"ע אף דרגל המותרת אוסרת מ"מ אם איכא פיתחא אחרינא אינה אוסרת, לכאור' כן ה"ה לדידן ברגל האסורה, דאם איכא פיתחא אחרינא לא תאסור.

ואפי' ללישנא בתרא דאמרי' דאין מערבין גם לרחבה, הרי הטעם בזה מבוי בגמ' כיון דלא מצו מסלקי בני רה"ר מהכא, אבל לכאור' בני העיר לעומת בני הכפרים ודאי יכולים לסלקם, ועכ"פ לא גרע מבני חיצונה ופנימית דיכולים לסלקם (אף שאין להם דרך אחרת), ואמנם שם זה דוקא ברגל המותרת דאחדא דשא, אבל לכאור' כשיש פתח אחר אז אמרי' דרגל (המותרת לר"ע, ולכאור' ה"ה רגל האסורה לדידן) אינה אוסרת, ואף ללישנא בתרא לכאור' כן ה"ה אם לא באופן שלא מצי מסלקי וכו', דהא לא נחלקו בתרתי. (ואולי ללישנא בתרא ניחא, דהכא נמי לא יכלו בני העיר לסלק את בני הכפרים, דהרי בראש נראה דאם ל"מ לרחבה אז גם ל"מ עירוב בירושלים לחוד כיון דבאים אליה מערים אחרות, ודו"ק). והנוב"י שם בתחי"ד עמד בכע"ז לפי דרכו דס"ל דבעי' כפיה בפועל שלא ישתמשו, ע"ש. ועכ"פ יש כאן שאלה לדינא ברגל האסורה במקומה בפנימית וחיצונה, אבל יש לפנימית פתח אחר לרה"ר שלא דרך החיצונה, דאמנם מבוי לעיל מט, א דכופין וכו' שלא ידרסו אם אינם רגילים, אבל כל זמן דלא כייפי' ויש דריסה בפועל, האם הרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, או דאמרי' דלא אוסרת כיון דהני נפקי בהאי פיתחא וכו'.

ובאמת בשו"ת חינוך בית יהודה סי' י כ"כ, ז"ל "נראה לומר שאין בני חוץ לעיר אוסרים בני העיר שעירבו, דל"א דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה אלא כשא"א לבני רגל האסורה במקומה לצאת לחוץ אם לא דרך מקום החיצונה, משו"ה נקטו בשם פנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה למבוי כלומר ולא פנימית פתוחה למבוי באופן שאין מקום לפנימית לצאת החוצה אם לא דרך החיצונה, ומתחילה נשתעבדה החיצונה לדריסת רגל בני הפנימית ואדעתא דהכי נבנו דא"א לפנימית לישראל עולמית בחצירים ולא יצאו חוצה, משו"ה אסרו בני הפנימית בדריסת רגלם על החיצונה, אבל הכא בני"ד שיכולים בני חוץ לעיר לצאת לכל מקום שיפנו ואין בני העיר משועבדים לדריסת רגלם של החיצונה, הילכך אין בני חוץ לעיר במדרגת חצר פנימית דהתם, דאי בעי בני העיר אחדא לדשא ולא יבואו בני חוץ לעיר בתוך העיר, מאי אמרת כי צריכים בני חוץ לעיר אל ביהכנ"ס שבעיר ויש להם חלק בנחלתה, ומשו"ה ג"כ נשתעבדו בבני העיר לדריסת רגל בני חוץ לעיר, הא ליתא דהא אי בעי יתנו בני העיר לבני חוץ לעיר ס"ת מיוחדת ויתפללו במקומם בצייבור, ועוד אטו ביהודים תליא מילתא והלא העיר תחת ממשלת הגויים המושלים ואי בעי אחדא לדשא וליכא שעבוד דריסת הרגל כלל לאסור את בני העיר לטלטל". ועי"ש עוד שהביא ראייה לזה מדינא דסי' שפו ס"ט.

(ובלש' הרעק"א הנ"ל נראה דהדבר תלוי בזכותם הממונית של בני הכפרים בביהכנ"ס של העיר, שהרי כ' איזה אנשים הדריס שם ולא

נפיק בפתח אחר או אין כאן דריסת הרגל מוכרחת אלא רק מחמת דחשיבי רשות אחת, ואם אינם יכולים לערב כולם כא' או ל"ח כרשות אחת, ונת' לעיל להוכיח כן מד' הרא"ש מדסגי ליה הכא בצוה"פ אף דבכל דריסת הרגל בב' חצירות זו לפנים מזו ודאי ל"מ צוה"פ, אבל להמת' כעת הרי להרא"ש יש בזה שי' אחרת לגמרי, ואין כאן איסור מצד דריסת רגל אלא מצד דהורגלו וכו"ל. ובאמת יש מקור מד' הראש' לומר דאירי דוקא באיכא דריסת הרגל ממש וכגון שיש להם דרך זע"ז, ואפי' דיכולים כ"א לצאת בפתח אחר, דהרשב"א לקמן סז, ב הרי כ' "ואינו דומה לשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר דהתם בשאין דרכה של זו על זו, ובכל מקום דנקיט לה הכין בשאין רגל של זו בזו היא, הא יש לה לזו רגל על זו אוסרות זו על זו, דמאי שנא מחצר הפתוחה לשני מבואות שאם רגילה בזו ובזו שאוסרת על זו ועל זו, הא ודאי דא ודא אחת הן".

בלש' הריטב"א מבו' חידוש נוסף בהאי כללא דהרמב"ן, שכ' "וכיון שכבר נעשו כל בני חצר ומבוי אחד שוב אי אפשר לסלק זכות אחד מהם מן העיר, ואע"פ שיעשו לחי וקורה או צורת פתח באמצע רה"ר לרחבה בחצי ארחה אינו כלום, שאין הלחי הוא בא להכשיר ולעשותו כחצר אלא להבדיל בין אלו לאלו ושלא יהא זה פרוץ במלואו לחבירו וכיון שכך ויש להם דרך זה על זה הווי להו כשתי חצירות זו לפנים מזו", ואח"כ כ' עוד "והיינו דמתניתא דהכא קתני מעיקרא שמכשירין רה"ר כולו והדר קתני שאין מערבין חצאין, הא אילו באו לערב חציה בתחלה והדר לערב חציה הרשות בידם, ואולי לזה נתכוון רש"י ז"ל כשכתב לעיל גבי שאין מערבין לחצאין דכיון דמעיקרא חזא היא אסרי אהרדי, כלומר כיון שכבר עירבו רה"ר כולו והווי להו בני חצר שוב אין מערבין לחצאין", ומשמע דכל החיסרון הוא רק אם בשעת העמדת הלחי אז אינו נעשה אלא להבדיל בין אלו לאלו, אבל אם בשעת עשייתו מתחילה הוא בא לגדור והחצי השני אינו מוקף כלל, אז אין שני החצאים של העיר אוסרים זע"ז בדריסת הרגל, כי ככה"ג מכיון דהמחיצה נעמדה מתחילה לחלק את הרשויות לב' חלקים, אז גם עכשיו כשהכל כבר מוקף לא יתאחדו הרשויות בחזרה.

הנה הרשב"א הק' בעיקר סוגיין (להוכיח את כללא דהרמב"ן), דאם גם לרחבה אין מערבין או איך שייך לערב באמצע רה"ר, וכן מהו דאמרי' דעושים לחי לחצי מבוי, ומפוי' בלשונו דהק' שלא יועיל לחי לחצי מבוי זה רק במבוי המפולש, אבל בסתום לא קש"ל, ולכן הוסיף בקו' "דאמרי' בפ"ק עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי ואקשינן פשיטא ואסיקנא אימא יש לו חצי מבוי ואקשינן תו הא נמי פשיטא ופרקינן מהו דתימא לגזור דילמא אתי לאשתמושי בכוליה מבוי קמ"ל, דאלמא בכל מבוי קאמר ואפילו במבוי המפולש שבני המבוי עוברין בו מכאן ומכאן, שאלו היה הפרש בין מפולש לשאינו מפולש לא היה לו לומר פשיטא אלא אדרבה היה לו להקדים ולומר במאי עסקינן אילימא במבוי מפולש אמאי ליתו הני וליסרו אהני ואי במבוי שאינו מפולש פשיטא ומדלא קאמר הכי משמע ודאי דבכל מבוי קאמר", אבל אח"כ הביא את ד' רש"י דאין מערבין מבוי מבוי בלא דקה כי הורגלו וכו', וע"ז הק' שם בפשיטות "ולא נתכוון הרב ז"ל לומר דכל שהוא מבוי אחד אין לחי וקורה מתיר את חציו, דהא אמרי' עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי, ועוד אמרו מבוי שרצפו בלחיים משתמש עד חודו הפנימי של חיצון, אלא לומר דכיון שהן אחד אין מערבין כל אחד לעצמו".

והביאור הוא פשוט, דבדין הורגלו של רש"י ל"ב כלל דריסת רגל, אלא דבעצם מה שהורגלו הווי כרשות אחת לגמרי ואינם יכולים ליחלק בעירוב, וע"ז קשיא מלחי לחצי מבוי אפי' במבוי סתום, דאף שאין דריסת רגל של החיצונים בחלק הפנימי של המבוי, אבל מ"מ הא הורגלו, ולכן מוכרח כד' הרמב"ן דכל שאינם יכולים לערב כאחד ל"ח כרשות אחת, אבל לול"ד רש"י הא עיקר דינא דאין מערבין לחצאין הוא משום דריסת הרגל, וא"כ אילה"ק ממבוי סתום דהא החיצוניים לא דרסי כלל בחלק הפנימי, והק' היא רק ממבוי מפולש דאז יש גם דריסה בפועל. ויתכן להוסיף עוד דאפי' אי נימא דאין דריסה בפועל גם במבוי מפולש כיון דהני נפקי בהאי פיתחא והני נפקי בהאי פיתחא, אבל מ"מ כמו שאין מערבין לחצאין

עירוב לארכה ולרחבה

אמר רב פפא לא אמרו אלא לארכה אבל לרחבה מערבין וכו' איכא דאמרי אמר רב פפא לא תימא לארכה הוא דלא מערבין אבל לרחבה מערבין אלא אפילו לרחבה נמי לא מערבין וכו' אמר מר או כולה או מבוי מבוי מבוי בפני עצמו מאי שנא דלחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי הכא במאי עסקינן כגון דעבוד דקה.

הנה שי' רש"י גבי הא דאין מערבין מבוי מבוי בלי דקה דזהו דוקא בעיר של יחיד וכו' דהורגלו לערב יחד, ז"ל "מבוי נמי אסרי אהדדי - דכיון דמעיקרא של יחיד הוא, והוה מערבין את כולה והורגלו להיות אחד, אסרי אהדדי", וכ"כ הראש' בשם רש"י, אבל באמת גם בעיקר הדין דאין מערבין לחצאין כ' רש"י בע"א "ואין מערבין אותה לחצאין - דכיון דמעיקרא חדא היא אסרי הני אהני, והויא כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בו דאסרה אכולהו", ומבוי' בדבריו דרק זה האיסור אבל בלא"ה אין איסור מצד דריסת הרגל, ואפי' שחילקו את העיר לרחבה או אפי' לאורכה. (והראש' בסוג' כ' דהנך ד' רש"י הם לאו דוקא אלא רק גבי עירוב מבוי בפנ"ע נצרך טעמא דהורגלו).

וטעם הדבר כ' הראב"ה בסי' שעט "טעמא משום דפנימית לית לה דרך אחרינא אלא דרך החיצונה, אבל הכא הני נפקא בהאי פתחא והני נפקי בהאי פתחא. והנה משמע מהכא אע"פ שלפעמים הולכים אלו דרך של אלו ואלו דרך של אלו לא אסרי דריסת רגליהם אהדדי, הואיל שאם היו רוצים היו יכולים לילך זה דרך פתחו לראש האחד של רה"ר וזה לראש השני וכו' ומכאן למדנו דכל מבוי המתוקן בלחי וקורה אע"ג דרסי ביה שאר בני אדם שאינם בני המבוי לא חיישינן, הואיל ואית להו דרכים אחרים נפתחים לשווקים אחרים שיוכלו לצאת ולבוא בהם וכו' דוקא בעיר של יחיד ונעשית של רבים, דמשו"ה מקשה מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי, הואיל והורגלו להיות אחד, דהא מעיקרא של יחיד הויא והוה מערבין את כולה, הויא לה כחצר ולא מהני לחי וקורה, אבל עיר של רבים שאין מערבין את כולה בלא שיור ולא הורגלו לערב כולה, דאינה חשובה כחצר וכו' לא חיישינן אם עוברים בני העיר לפעמים דרך מבואות, ודריסת בני העיר עליהן לא אסרה אבני מבוי, דלא דמי לחצר וכו' הואיל שיכולין ללכת בשבילים ובמבואות אחרים ליצא ולכנס בביתם וכו' שאע"פ שאינן מיוחדות לשכונות שבמבוי, ואין כח בידן למחות לבני העיר מלעבור דרך מבואותיהן, שאין דריסת רגליהן אוסרת עליהן ומותר על ידי לחי וקורה וכו' והארכתי באלו הדברים בעבור ששאלני קרובי רבי מנחם ברבי יעקב על דבר זה. כי בוורמיישא יש להם מבואות, ורבים בוקעים בהם, ואינן מיוחדים לבני השכונה, ולא היו רשאים לסתום פתחיהן, כי לכל בני העיר הדרך מיוחד, ונכנסין בזה ויוצאין בזה, ומפולשים לאחד משבילי העיר, מהו להתיר בקורה מצד אחד ובצוה"פ מצד אחד. ומימות אבותי נהגו לטלטל בתוכו, אך מורנו ורבינו רבי אפרים מערער, ולא קבלו דבריו. ולכך כתבתי שנראה לי שהיתר הראשונים קיים והיתר הוא". (ובמהר"ח או"ז סי' פא כ' "כי אפילו את'ל שאין שייך לומר כאן שאם בא לסתום סותם כדפי' לעיל. כי הגוים לא היו מניחים לו לסתום. מ"מ כיון שהגוים יכולים לילך בצד אחר לא אסר עלן. ודמי לעיר של יחיד ונעשית של רבים דאין מערבין אותה לחצאין לאורכה אבל לרחבה מערבין").

ומד' הראש' משמע עוד דהאי הורגלו אוסר גם באופן שאין דריסת הרגל בכלל וכגון מבוי סתום ועשה לחי לחצוי, דעכ"פ הוו רשות אחת דלא מצי מסלקי להו וממילא ה"ה אוסרים גם בלי דריסת הרגל בפועל. ולש' ר"פ בהג' סמ"ק מ' רפב הוא "ופריך תלמודא מאי שנא לחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי במבוי נמי אסרי אהדדי, ותימא מאי פריך מבוי מבוי נמי והא איכא לחי וקורה לכל מבוי ומבוי ויש לומר דמכל מקום כיון שהורגלו לערב יחד והוה כל העיר כחצר אחת כדפרישי' הלכך לא מהני לחי וקורה, לפי שיש חלק ותשימש לכולם בכל העיר בני מבוי זה במבוי אחר ואפי' בעירוב ראשון נמי אין מערבין לחצאין כיון דיכולין לערב כול' יחד כחצר אחת דמי דיותר לא מהני לחי וקורה ממחיצות הבית שכולם מופסקות מן החצר ממחיצות גמורות רק שיש פתח אחת פתוח לחצר ואסרי אהדדי".

עירבו באין בשבת להעיר לכה"כ וקנו להם מקומות בכה"כ וא"א למחות בידם נימא דלא מהני העירוב להעיר ההיא כיון דבני כפר שאסורין במקומם הולכין בעירם כשנכנסין לביהכנ"ס". ועכ"פ עיקר השאלה נשאלה כבר בזמן הגאונים, דבתשובות רב נטרונאי גאון - ברודי סי' קיד אי' "ומבוי מוקף וסתום בדלתות ויש בו בית הכנסת, ובאין ציבור לשם להתפלל, וצריכין לספרים מבני המבוי, כגון זה צריכין לערב עם בני מבוי או לא. תשובה: שאם היו בני עיר אחרת, ואין דעתם לדור שם אלא להתפלל ולשנות בלבד, מותר לטלטל ואין צריכין לא לערב ולא להשתתף, מפני שהן אורחים ואורחים לא אסרינן", וע"ע ס' העיתים סי' קא).

וע"ע בבאר יצחק הנ"ל שדן להקל בזה מחמת דינא דלישנא קמא דמערבין חציה של עיר לרחבה, ועי' גם בעצ"א סי' שצב סקי"ד שכ' כע"ז, וכן בבית שלמה סי' נד כ' כעין הנ"ל, ד"הרי הדברים ק"ו, דמה התם שיש לחצר חלק במבוי ורגילה בו, כיון שיש לה פתח נמי לשאינה רגילה, דוחין אותה אצל שאינה רגילה שלא עירבה, שלא תאסור את הרגילה שעירבה, מכל שכן בשאין לה על המבוי רק דריסת הרגל, והיא עצמה רגל האסורה במקומה ממש, דדחינן אותה אצל מקומה שחצא דרך שם, ולא תאסור כאן. ופשוט לענ"ד דכל היכא דאמרי' דדוחין אותה כגון בהך דסו"ס שפו הנ"ל, וכן בהך דמערבין לרחבה דקאמרי' הני נפקי בהאי פתחא, אין הכוונה שצריכים דוקא לילך דרך פתח זה, ואם עברה דרך פתח המבוי של האחרת המותרת אוסרת, משום דריסת הרגל, כדמשמע מלשון המג"א (סי' סד סק"ג) וביותר מדברי הנוב"י הנ"ל. אלא נראה לפע"ד דכל שהדין הוא שדוחין אותה אצל הפתח האחרת, כיון שמן הדין הפסידה פתח זה, לא איכפת לן אף אם עוברין דרך פתח מבוי שעירבה, דודאי כיון שאין לה רשות לילך דרך שם, דריסת הרגל שלא ברשות אינו אוסר". ואף הראב"ה בסי' שעט כ' להתיר תיקון מבוי א' בפנ"ע אף שהוא משמש למעבר כל בני העיר, באם יש להם אפשרות לילך דרך מקו"א, אבל התיר כן רק לל"ק כי לפי ל"ב הרי באותה עיר לא מצי מסלקי רה"ר מהכא, והו"ד להלן. וע"ע בחזו"א סי' פו סקט"ז שכ"כ גם לפי ל"ב, ז"ל "דיש להתיר משום דאיכא פתחא אחרינא וכדאמר שם לל"ק ובסברא זו לא פליג בל"ב".

ואולי הרעק"א ס"ל ל"כ, אלא דרק אליבא דר"ע דאסר ברגל המותרת בהא אמרי' דמ"מ אם יש להם פיתחא אחרינא אינם אוסרים, אבל רגל האסורה לדידן גרע ואפי' אם יש פתח אחר מ"מ יש איסור בדריסת הרגל, כיון דהאי סברא דנפקי בפיתחא אחרינא זהו רק בצירוף הא דאחדא דשא, וזה שייך רק ברגל המותרת, ואפי' אליבא דר"ע, אבל רגל האסורה לעולם אוסרת ואפי' אם איכא פיתחא אחרינא. ובנו"א כע"ז י"ל, דטעמא דר"ע דאסר רגל המותרת הוא משום דס"ל דהחצר החיצונה היא ג"כ מקומה של הרגל דפנימית, כיון דריסת הרגל היא מוכרחת, ובהא אמרי' דאם יכולים לצאת בפתח אחר שוב הדרי' דרגל המותרת אינה אוסרת שלא במקומה, אבל רגל האסורה ממש הרי היא אוסרת גם שלא במקומה, ובוזה לא מועיל מה שיש להם פתח אחר.

וני' דבהאי דינא (רגל האסורה שיש לה פתח אחר האם אוסרת על החיצונה וכו') נחלקו הרשב"א והראב"ד, דז"ל הרשב"א לקמן סז, ב "כתב הראב"ד ז"ל דמסתברא דהא דמפלגי בין ב"ס ליתר מבי"ס בין בישראל בין בעכו"ם דוקא בפתוח אליו חלון דע"ד דאינו ראוי להכנס בו ולצאת בו אלא ע"י הדחק אבל פתח גדול בין בבקעה בין בקרפף בין ב"ס בין יותר מבי"ס בין בעכו"ם בין בישראל אינו אוסר במבוי דהוה ל"י כב' חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר שאינן אסורות זו על זו, ואינו מחוור בעיני וכו' ואינו דומה לשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר דהתם בשאין דרכה של זו על זו, ובכל מקום דנקיט לה הכין בשאין רגל של זו בזה היא, הא יש לה לזו רגל על זו אוסרות זו על זו, דמאי שנא מחצר הפתוחה לשני מבואות שאם רגילה בזה ובזה שאוסרת על זו ועל זו, הא ודאי דא ודא אחת הן", ודו"ק. ואולי י"ל עוד ע"פ המבוי ברא"ש דגם אם מערבין לרחבה אבל בעי' דקה או צוה"פ וכו', וא"כ אולי היא דקה וכו' זה מצד סילוק של הרגל הדורסת, וא"כ גם כשיש לעיר צוה"פ אבל בני הכפרים לא קבעו בה שום סילוק על זכותם בדריסת הרגל.

והנה הר"י מלוניל בפ"ק כ' גבי מבוי עקום "ואע"פ שיש רשות לכאור"א מאלו המבואות העקומות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם אפ"ה אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי לפי שהרי יש להם פתח פתוח לרה"ר לכאור"א וכיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן גלו דעתייהו שסלקו דריסתן זה מזה וכגון זה כופים על מדת סדום שלא יעברו זע"ז בשבת אע"פ שדרכן בחול לעבור כיון שיש להם דרך אחרת קרובה ממנה וכענין זה אמרי' בפ' מי שהוציאוהו נכרי או רוח רעה בחצר שבין שני מבואות ויש להם דרך על זה ועל זה כדאי' התם". (ובמאמר סי' שסד הק' עליו דא"כ למה אין מערבין לחצאין לרחבה ולא כייפי' וכו', אבל באמת הרי בגמ' מבוי הטעם דלא מצי מסלקי לרה"ר מהכא). והעיר ע"ז הבי"י בסי' שסד ד"לפי מה שפסקו הרמב"ם והרא"ש כתנא קמא דסוף פרק הדר דסבר דרגל המותרת במקומה אינו אוסרת שלא במקומה וכמ"ש בסמ"ע ש"ע"ה בס"ד כל שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אינם אוסרים אלו על אלו כלל ואפילו עוברין בשבת אלו על אלו". (וכוונתו דהר"י הביא את הדין של כופים וכו' וזוה באמת בעי' להפסיק בפועל את הדריסה, אבל רגל המותרת שאינה אוסרת משום דאחדא דשא, הרי מותר שימשיכו לדרוס בפועל. והאבהעו"ז תמה על הבי"י שזהו אותו דין, וכפי הנראה דס"ל דאף ה'כופים' לא מחייב הפסקת הדריסה בפועל, אלא רק הפסקת התשמיש כעין 'אחדא דשא' לשי' התוס'. ועי' דגול מרכבה שם ובנובי"ת סי' לט וחזו"א סי' צה סק"ז).

וכ' ע"ז המג"א בסק"ג שם "ולוי נראה דיפה כ' הרר"י דהא קי"ל בסי' שצב ס"ו דמבוי שאני דדוק' חצר כיון דעיקר חצר לבני חיצונה הוא אין הפנימי אוסרת עליה אע"פ שעובר' דרך שם משא"כ במבוי מפולש דהוי להני כמו להני בעינין שיסלקו נפשיהו משם וכ"כ התוס' דף נ"ט ע"ש ובפרש"י, וכוונתו דהכא רגל של המבואות זה בזה הוו כרגל 'במקומה', ואי לאו שיסלקו זה מזה הרי רגל המותרת במקומה אוסרת בכל מקום דחשיב מקומה. וצ"ל דהב"י ס"ל דמאחר שעירבו כל מבוי בפנ"ע בזה גופא נסתלקו זה מזה והוו כב' מבואות ולא אסרי זה על זה אלא כענין ב' חצירות, (וגם מחמת דהוו 'עקום' ואינן מחוברים ביחוד), דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. (ועי' גאו"י לעיל ו, א, וחזו"א סי' צה סק"טז). וז"ל מהר"ח או"ז סי' פא "והלא מ"ו רבינו מאיר זצ"ל בעצמו פירש דבמבוי אחד אפילו לא הורגלו לערב יחד אסרי אהדדי. ודוחק לומר דמחמת עקמומיתו יחשב כשתי מבואות ולא הורגלו לערב יחד", ועי"ש כל התש'. (ומלש' שם משמע דאם מתירים חצי המבוי ע"י צוה"פ אז אמנם יש דריסת הרגל של בני החצי שאינו מעורב בחצי המעורב, אבל עכ"פ אין שם תשמיש להדיא. וכך מוכרח דהרי כדי שלא יאסרו גם כשמשמשים בפועל נצרך לכה"פ 'סולם תורת מחיצה עליו', וצוה"פ הא הוי פתח ואין תורת מחיצה עליו).

עוד העיר שם המג"א וז"ל "וצ"ע על הרב"י שפסק שם דאפי' סילוק לא מהני והכא כ' כן ועס' שס"ג סל"א דצ"ה פשיטא דמהני", והיינו דכיון דהמחבר פסק בסי' שצב דאפי' לרחבה אין מערבין לחצאין, א"כ הרי אפי' סילוק ל"מ. אבל באמת הרי בסי' שסג שציין המג"א מבוי' להדיא דבחצי מבוי מהני סילוק לרחבו, וע"כ דהאי סברא שנאמרה בגמ' ד"מי מצו מסלקי רה"ר מהכא", שייכא ברה"ר דוקא שהוא שייך לכולם טפי מחצאים במבוי שיכול להתחלק ע"י סילוק, (ובפרט לפ"מ שביאר הר"י מלוניל בסוגיין ד"לא נוכל לומר לרבים שבכל העיר שיסלקו דריסתם מעל זה המבוי שעירב בפני עצמן" וזה ל"ש בחצאים של מבוי אחד), וא"כ במבוי עקום צדקו ד' הבי"י דמהני סילוק, וכן דרגל המותרת אינה אוסרת. וע"ע בנה"ש שם ובעצ"א בסי' שצב. (ואולי כוונת המג"א להק' דעכ"פ ליבעי צוה"פ, וכמו דבחלוקת מבוי לרחבו דמהני דמ"מ בעי' צוה"פ, אבל צ"ע למה הק' מהא דאין מערבין עיר לרחבה דהרי בזה ע"כ יש לחלק בין עיר למבוי, ולא הק' בפשיטות להצריך צוה"פ. ויתכן דס"ל דיסוד החילוק בין מבוי לעיר הוא בזה עצמו דמבוי אחד יכול להיעשות כב' ע"י צוה"פ משא"כ עיר, וא"כ הא דאין מערבין מבוי לחצאין לרוחבו בלי צוה"פ זהו ממש אותו הדין דאין מערבין עיר לרוחבה לחצאין ואפי' עם צוה"פ).

אכן שי' הר"מ מאיברא לחלק בזה בדעת רש"י, ז"ל הריטב"א "אלא ודאי טעמא דמילתא כך הוא דאפילו עיר של רבים אין מערבין אותה לחצאין, אבל לענין לערב אותה מבוי מבוי מפני שהיא עיר של יחיד והורגלו כולם ביחד להיות מותרין זה בזה כשהכשירו כל העיר וערבו את כולה חזרה כל העיר כחצר אריכתא ואין לחי מועיל בחצי חצר להיתרא וצריך לערב את כולה אבל אילו היתה עיר של רבים שלא הורגלו לערב ביחד המבואות מילתא באנפי נפשייהו דלא אגדיי ברה"ר, הילכך מותרין כל אחד ואחד מהם ע"י לחי שלו בלי שעירבו כולם ביחד", ובאמת בדינא דלחצאין לאורכה הוסיף רש"י "הלכך אין בני עבר הלז רשאין לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן, משום דהני והני דרסי בהך רה"ר ויוצאין ונכנסין דרך פתחים לכאן ולכאן, ורה"ר זו מחברתם שכולם מעורבין בה ואסרי אהדדי", ולש' הריטב"א הוא "וסבר רב פפא דלארכה אין מערבין לחצאין דכיון דכולהו נפקי בפתח אחד וכולהו דרסי ברה"ר כחדא הרי הם מתחברים שם כי רה"ר מחברתם כאילו דרים במבוי אחד ואסרי אהדדי, וליכא למימר הכא טעמא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה שהרי כל העיר הוא מקום לכולם וכולם כבני מבוי אחד". ולפ"ז כל החיסרון הוא כבאים לערב דרך רה"ר, אבל אם יהיו פתחים בין המבואות אז יוכלו לערב ביניהם בלי רה"ר, ורה"ר ככה"ג אינה מחברתן, דהא מה שאמרו דאף מבוי מבוי בפנ"ע אין מערבין זה רק בעיר של יחיד דהורגלו. (ואף בד' התוס' בע"א מבוי דפשיט"ל שלא היה פתחים בין המבואות). אבל אולי בלישנא דהריטב"א דרה"ר מחברתן (טפי ממש"כ רש"י שכולם מעורבין בה) יהיה מבוי דאפי' אם העירוב אינו כולל את רה"ר מ"מ הם מחוברים ע"ז כאילו דרים במבוי א' ואסרי אהדדי.

תוד"ה כמאן (בע"א), "אבל הכא אע"ג דכל מבוי ומבוי מותר כאור"א במקומו מודו רבנן דאסרי רה"ר על צד האחד דהא מקומן הוא דרה"ר הוי להני כמו להני". והגר"ז הוסיף לבאר בסי' שפ"ט ז"ל "ולא אמרו שהעברה ברגל לבד בלי תשמיש אינה אוסרת אלא בב' חצרות זו לפנין מזו שאין הפנימית אוסרת על החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד הואיל ועיקר חצר חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה אבל המבוי הואיל ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו הרי הן אוסרות זו על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת אע"פ שמסלקת את עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור מפני שלא עירבו יחד", דהא התוס' בע"ב פ"י דגם באחדא דשא אין סילוק אלא מתשמיש אבל דריסת הרגל נשאת, וא"כ רק מחמת דלבני החיצונה הוי עיקר תשמיש בהא אמרי' דרגל הפנימית אינה אוסרת, אבל במבוי ורה"ר דכולם שוים אז אפי' אם אחדא דשא עדיין יהיה איסור משום דריסת הרגל. אבל באמת יש לבאר דבר זה אפי' לדי' רש"י דאחדא דשא הוא כלפי דריסת הרגל, דמ"מ במה שהוא מקומה של הרגל ל"מ שום סילוק.

והוסיפו התוס' עוד, ז"ל "ולרחבה דמערבין מדמי השתא לב' חצירות משום דיש לאלו רה"ר ופתח וכן לאלו ואין צריכין להשתמש בני פתח זה בצד פתח האחר", ולכאור' כוונתם דס"ל בל"ק דלרחבה ל"ח הרה"ר שבצד הא' כמקומה של הרגל מהצד הב', ולפיכך חזר בזה הדין דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. ובודאי לפ"ז יהיה מותר דריסת רגל בפועל, וכמו ב' חצירות זו לפנין מזו דאמרי' דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת בחיצונה, דבפועל הרי נפקי ברגלם דרך החיצונה ואפ"ה לא אסרי, וכמש"כ הראב"ה הנ"ל ד"אע"פ שלפעמים הולכים אלו דרך של אלו ואלו דרך של אלו לא אסרי דריסת רגליהם אהדדי, הואיל שאם היו רוצים היו יכולים לילך זה דרך פתחו לראש האחד של רה"ר וזה לראש השני". אמנם המג"א בסי' שפ"ב סק"ב כ' "ואין להם דריסת הרגל - פ"י אע"פ שיש להם רשות לעבור דרך שם מ"מ הואיל שיש להם דרך אחר לצאת כופין אותו לעבור דרך שם כמ"ש סי' שצ"ב ס"ו וסימן שס"ד ס"ג", ונ' לכאור' דס"ל דבעי' כפיה שלא יעברו שם בפועל ממש, אא"כ נימא דס"ל להמג"א דגם בהא דאמרי' לעיל מט, א דרוחים וכו' וכופים וכו', ל"ב כפיה בפועל וסגי באפשרות למנוע מהם את הדריסה כדי שהדריסה כבר לא תאסור. (וכדלהלן).

בחצר בעי' ב' פסים וכו' אבל הרי הכא איירי במבוי, ולמה לא סגי בלוק' כדן מבוי דעי"ז חשיב כסתום ולא כנפרץ למקום האסור.

ואין לומר טעם הדבר דהכא יש חיסרון של עירוב עיר לחצאין (ואפי' כשמחלק לרוחבה), וגם כשמערבין לחצאין (כגון לרוחבה או בשיר) עכ"פ בעי' תיקוני חצר ול"ס בתיקוני מבוי, דהא הרא"ש כ' שזה לאפוקי רק מדין נפרץ למקום האסור. (ועכצ"ל כד' הגר"ז בסי' שצב ס"ה ד"כשעשו צוה"פ או ב' פסין משהויין או פס ד' ונחלקו רשות זו מזו אזי אע"פ שעוברים זע"ז בשבת אין בכך כלום מפני שזה דומה לב' חצרות זו לפנים מזו שפנימית שהיא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה בלבד בלא תשמיש הואיל ועיקר תשמיש החיצונה הוא לבני החיצונה ואע"פ שהפנימית יש לה ג"כ רשות להשתמש בה בחול מ"מ כיון שעכשיו בשבת מסתלקת היא מלהשתמש בחיצונה מפני שלא עירבה עמה הרי זה מועיל לשלא תאסר על החיצונה בהעברה ברגל בלבד הואיל ואין תשמיש החיצונה שוה לשניהם אלא הוא לבני החיצונה יותר מלבני הפנימית כמ"ש בסי' שפו אף כאן כיון שנחלקו רשויות ובני רשות זו סילקו עצמן להשתמש ברשות זו בשבת הרי זה מועיל הואיל ואינן שוות לשניהם שכל אחת היא צריכה לאותם הדברים שם ואינה צריכה כל כך להדרים אצל רשות השניה, ולכן אין הנידון מצד חילוק הרשות לשניים, אלא רק מצד נפרץ למקום האסור, ואפי"ה ל"ס בלוק' אלא דינו כחצר).

ובאמת הרמ"א בסי' שצב ס"ו כ' "אבל לרחבה ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה, מערבין לחצאין ועושים תקון ביניהם כמו שנתבאר לעיל סי' שסג דעד עשר מהני לחי או קורה", וכן נקט המהרש"א בד' התוס' בסוגיין. ובביהגר"א שם כ' "אבל הוא תמוה דברא"ש וש"כ כ' בהדיא דצריך תיקון חצר", עי"ש עוד מה שהאריך בזה, וכן השיגו שאר נו"כ, וכ' בשעה"צ טעם הדבר "דאע"ג דבעלמא בקצה המבוי לענין תקון די בלחי כל שאין המבוי רחב יותר מעשרה, הכא באמצע המבוי כשהן מתחלקין דיינין להו כאלו מתחלקין בחצר אחד מחבירו, דבעינן לזה דוקא פס ד' או שני פסין של משהויין". וע"ע חזו"א סי' צה סק"ג. אבל בראבי"ה בסי' שעט מפו' טעם אחר להאי דינא דהרא"ש, ז"ל "דמשום הכי מקשה מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי, הואיל והורגלו להיות אחד, דהא מעיקרא של יחיד הויה והיו מערבין את כולה, הויה לה כחצר, ולא מהני לחי וקורה", ונת' קצת לעיל טעמו, דכה"ג הויה כחצר ואין בזה את הקולא של מבוי לענין לוק'. אבל הרא"ש כ"כ גם לגבי שיר בעיר של רבים, וצ"ל כמ"ש המג"א סי' שצב סק"ד "וצריך שיעשו - צ"ע דרש"י כתב הטעם דצריך שיעשו היכר ביניהן היינו כיון שהית' מתחלה של יחיד והורגלו להיות א' אסרי אהדדי וכ"כ הרא"ש והג"מ פ"ה משמע דבעיר של רבים לא בעי היכר בין מבוי למבוי ומ"ש הטור והרא"ש דבעי היכר היינו שמניח חצר לשיר באמצע המבוי וכ"מ מלשון הטור שפתח עיר של יחיד אין מערבין מבוי מבוי בפ"ע וכו' ע"ש משמע דבשל רבים לא בעי היכר בין מבוי למבוי כנ"ל ברור", ודוק'.

בשו"ע סי' שצב (לדעת המחבר) נראה, דאמנם פסקי' כלישנא בתרא להחמיר דאין מערבין לחצאין גם לרחבה של עיר, מ"מ כל עיקר הדין דאין עירוב לחצאין לאורכה ולרוחבה הוא דוקא בהורגלו לערב יחד שהיתה העיר של יחיד מתחילתה. ז"ל המחבר "לפיכך עיר שהיתה קנין יחיד, אפילו נעשית של רבים, אין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי ובונה כל מבוי ומבוי מצבה על פתחו אם רצה לחלוק רשותו מהם כדי שלא יאסור על שאר המבואות", והרמ"א בס"ו כ' "יש אומרים הא דעיר של יחיד אסור לחלק היינו לאורכה, מאחר דשניהם צריכים לילך לרה"ר שבתוכה, אבל לרחבה ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה, מערבין לחצאין ועושים תקון ביניהם כמ"שנ לעיל סי' שסג דעד עשרה מהני לחי או קורה".

ובאמת רש"י בסוגיין מלבד דכ"כ בקו' הגמ' דאין מערבין מבוי מבוי בפ"ע דהטעם הוא "דכיון דמעיקרא של יחיד הויה, והיו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי, ואפי"ה איכא לחי או קורה

אבל באמת יש בזה קצת חילוק דהא בחלוקת מבוי לב' חצאין בסי' שסג מבוי דבעי' ב' לחיים כחצר ולא סגי בלחי וקורה, ואילו כאן נראה דאף הב"י פליג על הר"י ומתיר בכל גווני ואפי' בלחי לחוד, ועכצ"ל דמבוי עקום יש בו חלוקה אמיתית מצ"ע לב' מבואות ול"ד כ"כ למבוי אחד ישר, וכיון דאיירי דלא הורגלו לערב בו יחד, אז ל"ב ב' לחיים כהאי דינא דאם הורגלו לערב יחד ובאו לערב מבוי מבוי בפנ"ע דצריכים ב' לחיים וכו' ול"ס בלוק'. ואילו הר"י מלונל ס"ל דמבוי עקום הוי מבוי אחד ולפיכך נצרך לדינא דכופים האמור בחצר שבין ב' מבואות, ואין להק' דלהר"י דהוי כמבוי א' למה סגי בלחי דלכא' יצטרכו ב' לחיים, וכעיר שמערבין אותה לחצאין (לרחבה) או מבוי מבוי (והורגלו), דכיון דכייפי' בפועל שלא יעברו בני מבוי זה בזה ולהיפך, א"כ אין באמת דריסת רגל מזע"ז ונחלקו המבואות באמת ול"ב בזה ב' לחיים, ודוקא במקום שעדיין ממשיך הדריסת רגל בפועל ל"ס בלוק'. ואין להק' למה בעירוב לרחבה או מבוי מבוי בפנ"ע לא נאמר הדין של כופים כמו לעיל מט, א ואז לא יהיה צריך דקה או ב' לחיים וכו', כי אין שום סיבה לכפות בני מבוי אחד שלא לעבור בשני אם יכולים הם לערב מבעו"י יחד, ולכן אין 'כופים' ככה"ג ואם רוצים לערב בנפרד אז ל"ס בלוק', משא"כ בחצר שבין ב' מבואות שלא עירבה עם א' מהם וכו' שכופים אותו למנוע דריסת רגלה מלאסור אותו.

ועכ"פ יוצא כאן לכא' ג' סוגיות, דע"ה, דנ"ט, ודמ"ט. דבב' חצירות זו לפנים מזו יש את הדין של דע"ה דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דאחדא דשא וכו' ואף שיש דריסת רגל בפועל איננה אוסרת את החיצונה. וברנ"ט יש נידון על עירוב לרחבה של עיר, ויש בזה קולא וחומרא על דע"ה וכמבוי בגמ', דמתד הרי הכא י"ל דכ"א יצא בפתח אחר וקיל מחצר פנימית, (ואפי' שבפועל יהיה דריסת הרגל, מ"מ עצם היכולת ליחלק לב' פתחים מקילה כאן את האיסור שע"י דריסת הרגל וכמ"ש הראבי"ה הנ"ל), ומאידך י"ל דלא מצוי מסלקי רה"ר מהכא וכל העיר הוי 'מקומה' של הרגל, וכמבוי בתוס' בע"א דבהא נחלקו תרי הליש' האם לחצאין לרחבה כל העיר חשיבא כמקומה של הרגל. וברמ"ט יש חצר שבין ב' מבואות דבעצם כל מבוי הוא מקומה, וגרע מדע"ה כיון דהוי מקומה, וגם גרע מדנ"ט דאפי' אם מערבין לרחבה דהני נפקי בהאי פיתחא וכו', אבל כשיש לחצר אחת ב' מבואות שונים א"כ היא שולטת בהם בשווה ואין דרך לסלקה מא' מהם (אם לא ע"י כופים), ואי"ז כחילוק מבוי או עיר לחצי ברוחב דעכ"פ נשאר לחצר מבוי ורה"ר, כיון דהכא צריך ליקח ממנה מבוי שלם, וכאן צריך דין כופין לסלק את החצר באמת מא' המבואות.

וכש"ז כבר לעיל הרי באמת יתכן דכמו שבאחדא דשא נשאר בפועל דריסת רגל, ובה"ני נפקי בהאי פיתחא ג"כ נשאר בפועל דריסת הרגל, אולי גם בכופים של דמ"ט ל"ב סילוק דריסת רגל בפועל, (וכמ"ש החזו"א בסי' צה סק"ז עי"ש), אבל מ"מ ג' עניני סילוק הם, סילוק מחצר חיצונה, סילוק מחצי עיר לרחבה, וסילוק חצר מא' המבואות שפתוחה לו. אמנם בד' הרשב"א ושאר"ר לעיל מט, א מבוי דס"ל דבבב"ב שבין ב' מבואות נמי שייך ההיתר של רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, ולכא' הרי רגל חצר במבוי 'מקומה' הוא ואין לא תאסור, וע"כ דכיון שיש לחצר זו ב' מבואות א"כ כל מבוי בפנ"ע אינו בהכרח בגדר 'מקומה', וא"כ קיל דמ"ט מדנ"ט, דחלוקת עיר לרחבה אולי לא מועילה כי כל העיר הוי מקומה של הרגל, אבל ב' מבואות לחצר אחת אין הכרח שתרווייהו יהיו בגדר 'מקומה'.

בהא דלרחבה מערבין כ' הרא"ש בסי' ט "וכ"כ התוס' על ההיא דלרחבה מערבין וצריך שיהא ביניהם צוה"פ או משהו מכאן ומשהו מכאן שלא יהא כל א' נפרץ במלואו למקום האסור לו וכ"כ על שיר של עיר של רבים. וכ"כ ר"מ ז"ל דיכול לחלק מבוי לחצאין בצוה"פ או בשני לחיים דבהכי חשיב כסתום ומובדל בין הדירין שחוצה להן. שהרי אפי' חצר אחת אם רוצים לחלק באמצעיתו בשני פסין של שני משהויין משהו לכאן ומשהו לכאן או בפס ארבעה יכולין לחלקו ויערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן כיון דאין בין פס לפס יתור מעשר. ואם יש יותר מעשר יכולין לחלקו בצוה"פ". ויל"ע דאמנם

לאסור בכל גווני. אמנם אי"ז קו' כלל, דהרי דין הוא דמהני ביטול בחצר בלי ביטול בבית, כמבוי לעיל סופ"ב ולקמן ט, ב, וכן דין הוא דמהני ביטול רשות במבוי בלי החצר וכמבוי' להלן עג, ב, וחזי' דאם יש היתר של ביטול ברשות הזו אז אין בה כל איסור גם משום דריסת הרגל הבאה מהרשות השניה, כיון דכל מה שיש לו במבוי התבטל בביטול, וכן הוא הדין לענין שכירות, דכיון ששכרו משר העיר את רשות הגוי במבוי, אז כל מה שיש לגוי במבוי כבר אינו יכול לאסור.

אלא דעדיין יל"ע למה לא יאסרו הישראלים הדירים עם הגוי בחצר ע"י דריסת רגלם במבוי, (דהא שכירות מישראל מחמרי' דל"מ, וכן שכול"ק דישאל), דהוי רגל האסורה במקומה וגם משום דהמבוי הוא מקומם. וצ"ל דלענין המבוי כבר מועיל להם השיתוף עם שאר בני העיר, דהרי ע"י השכירות משר העיר נסתלקה רשותו של הגוי במבוי, וחזר הדין דיכולים הם להיות במבוי בכלל השיתוף. אלא דהדבר תלוי בפלוג' הראש' (שנת' במקו"א), למ"ד אין סומכין על שיתוף במקום עירוב ושיתפו ולא עירוב, האם השיתוף לכה"פ חל, או דגם הוא בטל כיון דה"ה אסורים בחצר, וא"כ גם למאי דקי"ל סומכין על שיתוף במקום עירוב, אבל כאן דלשר העיר אין רשות בחצר אלא רק במבוי, א"כ ע"כ בחצר הם אסורים ול"מ להם שם השיתוף במקום עירוב, וא"כ אולי גם במבוי לא יוכלו להצטרף לשיתוף, ויאסרו את כל בני המבוי והעיר.

בשו"ת הרא"ש כלל כא נד' מכת"י תוספת בסי' ח, ושם האריך הרא"ש בדין זה דמערבין עיר לחצאין ע"י צוה"פ כיון דהוי כמחיצה גמורה, עד שדן את החכם האוסר כזקן ממרא. ולא מבוי' שם כ"כ מתו"ד אם הנידון הוא אפי' בעירוב עיר לחצאין לאורכה, אבל ממה שהאריך לומר דצוה"פ הוי כמחיצה גמורה משמע דאפי' לאורכה מהני, וכדכ' הגר"א בדעת הרא"ש. ועכ"פ לעיקר הנידון הרי מצינו בריב"ש בסי' תה שכ' "נראה דה"ה לצורת פתח שאינו מונע רגל הרבים מלאסור, שהרי חצרות הפתוחות למבוי בפתח גמור אוסרות המבוי כשלא ערבו עמו אלא דקה דוקא בעינן שהוא כעין אצטבא, ואף ר"פ בהג' סמ"ק מ' רפב כ' "דיותר לא מהני לחי וקור' ממחיצות הבית שכולם מופסקות מן החצר במחיצות גמורות רק שיש פתח אחת פתוח לחצר ואסרי אהדדי ומיהו כי עבוד כל מבוי ומבוי דקה, פ"י מחיצה נמוכה מט' טפחים הוי סילוק המבואות זה מזה, אע"ג דשמא לא היה מהני גבי בית בדבר קל מסתלקין המבואות זה מזה". ובאמת להרא"ש גופיה הרי בלא שהורגלו לערב יחד בלא"ה אין חיסרון בעירוב לחצאין.

תוד"ה דפנימית אחדא דשא ומשתמשא - ומה שפי' בקונט' שלא יהא לה דריסת הרגל על החיצונה לאו דוקא דליכא קפידא בדריסת הרגל דא"כ היתה מסתלקת לגמרי מרה"ר דהא דרך חיצונה נפקא ואין לנו לסלקה מרה"ר כדאמרי' הכא מי מצי מסלקי להו רה"ר מהכא אלא תיחוד דשא מלהשתמש בחיצונה קאמר וכן עשיית דקה דשמעתין לענין תשמיש לא לענין הילוך. ומבוי' בתוס' דהסילוק של אחדא דשא הוא דהפנימית לא תשתמש בחיצונה, אכן לש' הרמב"ן הוא "ואפי' לרבנן דאמרי' ב' שתי חצרות זו לפנים מזו רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה התם הוא משום דפנימית אחדא דשא ומשתמש לעצמה ואין לחברתה רשות עמה וכיון שכן שלא ערבה עמהן רואין אותה כאלו סגרה על עצמה ליום זה וסלקה רשותה מהן דכגון זה כופין אותה על מדת סדום הוא", וכן הריטב"א כ' על ד' רש"י "מסתברא כי מה שכתב רבינו ז"ל שהפנימית תסגור הדלת ותשמש לעצמה, דלאו דוקא קאמר דהיאך אפשר לומר כן שהרי אין לה דרך לרה"ר אלא על החיצונה, אלא ה"ק דכיון שהפנימית היא כרשות המיוחדת בפנים לעצמה ואין לחיצונה רגל עליה ואי בעיא אחדא דשא באפה ואין לאחרים דריסת רגל עליה, רואין אותה כאלו סגרה על עצמה נפשה מן החיצונה ביום הזה", והיינו דכיון דהחיצונה אין לה כלום בפנימית לכן הפנימית נבדלת ממנה, ודריסת הרגל שלה אינה אוסרת שלא במקומה. וא"כ מה שאמרו בגמ' גבי עירוב עיר לחצאין "מי מצו מסלקי רה"ר מהכא", להתוס' המכוון הוא דהחלק המזרחי אינו יכול לסלק את

למבוי לא מהני", הרי גם מתחי' הסוג' פי' דהא דאין מערבין לחצאין הוא משום "דכיון דמעיקרא חדא היא אסרי הני אהני, והויא כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בו דאסרה אכולהו", וא"כ כל הדין שאין מערבין לחצאין לאורכה וכו' הוא רק בהורגלו, וכפסק השו"ע. (ולפ"ז נידון הנוב"י והרעק"א על בני הכפרים הבאים לביהכ"נ שבעיר דיאסרו בדריסת רגלם, זה לא לפי השו"ע, כי הרי בני הכפרים מעולם לא הורגלו לערב עם העיר. אא"כ נימא דבדאיכא דריסת הרגל בפועל ממש אסור גם בלי 'הורגלו'. אלא דהתורא"ש כ' "מתוך הסוגיא משמע דאי הויא מתחלה של רבים מערבין אותה לחצאין ואמאי הא אסרי אהדדי, וי"ל דהא דמשמע דאם היתה של רבים מערבין אותה לאורכה רצה לומר כאו"א מערבין מבואותיהן יחד דכיון שהיתה של רבים א"כ לא הורגלו לערב ביחד והמבואות מילתא באנפי נפשיהו נינהו ולא איירי כלל ברה"ר וע"י לחי לצד רה"ר מותרין כמו כל מבוי שפתוח לרה"ר, אבל עיר של יחיד ונעשית של רבים שהורגלו לערב יחד והווי כמו מבוי אחד אין מערבין אותה לחצאין אפילו על ידי לחיין כמו שפרש"י לקמן", וכע"ז כ' בתור"פ ע"ש. (והריטב"א בשם הר"מ מאיברא כ' עוד דלארכה גרע כיון דרה"ר מחברתן ול"מ גם בלא שהורגלו לערב יחד). ולפ"ז הא דאין מערבין לאורכה וכו' זה גם בלי שהורגלו, ואפי' לש' רש"י.

אבל צ"ע לפ"ז מה שהק' בגמ' בפשיטות "מאי שנא דלחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי", ומשמע דזה אותו דין דל"מ עירוב לחצאין והא דל"מ עירוב מבוי מבוי בפנ"ע, והרי ל' התורא"ש ותור"פ הא הוי דינים חלוקים הא' משום דריסת הרגל וכו' והשני משום דהורגלו. (ובביהגר"א דן דאין לחלק בין לחצאין למבוי מבוי וכו' לענין אי מהני צוה"פ, דבגמ' הרי אמרי' מאי שנא וכו', ז"ל "מהני לחי או קורה. כן למד מדאמרינן מ"ש לחצאין דלא כו' מבוי מבוי נמי וע"כ בלחי או קורה קאמר דאל"כ לא אסרי אהדדי כמ"ש הרא"ש ונ"ל דדוקא בלחי וקורה כו' וע"כ לחצאין נמי בהכי קא מיירי דאל"כ לא הוי פריך מידי ואפ"ה אמרו בלישנא קמא דלרחבה מערבין" ע"ש עוד).

ועכ"פ לדינא הנה להיוצאים ביד רמ"א ודאי מערבין לחצאין לרחבה בכל גוונא, ולהפוס' כהמחבר הרי לא חיישי' להכי אלא בהורגלו לערב יחד. אלא דמשכח"ל עיר כגון ירושלים בזה"ז שמתחילה הורגלו לערב בה, וברבות הימים גדל החשש שיש בה מציאות ודין של ששים ריבוא, ובשל כך חילקו השכונות עירובין לעצמן, והנה אם הם חוששים על פסלות המחיצה שסביב כל העיר משום דארומ"מ, הרי יש כאן את הכלל של הרמב"ן וכדפסק השו"ע בס"ה דדריסת הרגל ממקום שאינו יכול להתערב כי הוי חוץ למחיצות אינה אוסרת, אלא דיש מקום לחוש על נכרים הדירים בעיר ולא נעשה עימהם שכירות בפרטות אלא רק ע"י שר העיר וכד', ובתוך השכונות עושים שכירות פרטית מכאו"א, וא"כ זה יהיה תלוי בד' הנוב"י המובא לעיל האם כשהחצי השני של העיר יש בו נכרים חשיב משו"ה דאין יכולים לערב יחד, אבל הרי הובא דהמהריב"ל והריב"ש אסרו בכה"ג. אלא די"ל דלמאן דחייש דל"מ כעת עירוב משר העיר וכו' א"כ שוב אין כאן 'הורגלו' לערב כי מעולם לא חל העירוב של כל העיר יחד בהיות בה נכרים שלא שכרו מהן כראוי. וצ"ע האם עירוב פסול שחשבוהו ככשר ג"כ גורם את ענין ה'הורגלו', או דדוקא חלות העירוב באמת היא הקובעת בזה.

לכאו' יש להעיר בהא דכ' הפוס' (ויסודם מד' הריב"ש) דמהני שכירות משר העיר אף שזכותו היא רק במבואות ולא בחצירות, או בחצירות ולא בבתיים, דעכ"פ במה שיש לו זכות ה"ה יכול להשכיר את רשותו של הנכרי ובאותו מקום הנכרי לא יאסור, (ובעיקר דין השכירות נ' מלש' רש"י בר"פ דסגי בשכירות בחצר כדי להתיר את החצר, ז"ל "עד שישכור הימנו רשות שיש לו בחצר", בריאה - חזקה, שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי כלים אם ירצה"), ולכאו' ק' דהתינתן שהמבוי לא יהיה אסור מצד דיורי הגוי בו כיון שהשכירו כדן, אבל עכ"פ דריסת רגלו הבאה מביתו וחצירו למה היא לא תאסור, הן משום רגל האוסרת במקומה האוסרת גם שלא במקומה, והן משום דהאי מבוי הוא כ'מקומה' של הרגל וצריך

מחיצותיהן והיינו דסגי להו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן וכדאוקימנא היא ברייתא דכיצד מערבין בפ"ק כנוכר לעיל").

ס, א

סולם תורת מחיצה ברגל האסורה במקומה

ואי לא גבוה מרפסת עשרה כי קא עביד דקה מאי הוי במגופפת עד עשר אמות דכיון דעביד דקה איסתלוקי איסתלוק ליה מהכא. ויל"ע א"כ למה בעי' דקה והא הוי כב' חצירות זו לפנים מזו ועירבה הפנימית בפנ"ע דאינה אוסרת את החיצונה דהוי רגל המותרת במקומה וכו'. ובאמת הבעה"מ הלח"כ כ' "אעפ"כ אין אוסרין הואיל וגבוה מרפסת עשרה שלא הלכו בסולם אלא להקל ואמר' סולם תורת מחיצה עליו זה הוא פי' הרב ז"ל ואנו תמהים בזה הפי' מי הזקיקו לומר כאן סולם תורת מחיצה עליו אפילו למ"ד תורת פתח עליו בין להקל בין להחמיר כיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אינן אוסרין וע"ז דהא קי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ונ"ל לא שנא שכחו ולא עירבו כלל לא שנא עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן כך הם חולקין כל שגבוה י' טפחים למרפסת שהכל רשות אחת ומותר לטלטל מן העמוד למרפסת ומן המרפסת לעמוד".

והריטב"א לקמן פג, ב כ' "וק"ל למה לי האי טעמא תיפוק לי דכיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן הא קי"ל דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ואפילו בשתי חצירות זו לפנים מזו, תירצו בתוספות שתפס רבינו ז"ל הטעם הזה לאוקמי סתם משנה אפילו כר"ע דאמר רגל המותרת אוסרת". וז"ל המאורות שם "ואע"פ שיש לבני מרפסת דריסת הרגל על החצר אין אוסרין אותה. חדא דקי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. ועוד אפילו למ"ד רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אפילו הכי אין אוסרין אותה, דקי"ל בכיצד מערבין סולם תורת מחיצה עליו להקל". אבל תי' זה לא יועיל בסוגיין דפי' לה רש"י דוקא אליבא דר"ע ולא אליבא דרבנן, אלא רק בפירש"י במתני' שם (ולקמן צא, ב) דפי' ההיתר אף אליבא דר"ע.

אכן הריטב"א בסוגיין כ' "גירסת רש"י ז"ל כך היא אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו בני המרפסת עם בני החצר אבל ערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ע"כ, ואפ"ה כשאין שם דקה אוסרין על בני החצר ולא אמרינן רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דבני מרפסת ובני חצר טפי שייכי אהדדי מבני שתי חצירות הפתוחות זו לזו", ור"ל דכה"ג דמי טפי ל'מקומה' של הרגל, והוי כרגל החצר במבוי וכיו"ב, ולכן גם רגל המותרת אוסרת. (וצ"ע סתירת דבריו ממש"כ לקמן וכנ"ל). וכע"ז כ' המאירי, ז"ל "ויש גורסי' בשמועה זו ששכחו ולא עירבו כלומר שלא עירבו בני חצר עם בני מרפסת אבל אלו עירבו לעצמם ואלו לעצמם ולא שכח אחד במקומו שלא לערב וכל שאין שם רק מרפסת אוסרת לחצר ולא סוף דבר לדעת האומר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אלא אף לדעת האומר רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שהלכה כן דוקא בפנימית בחיצונה שאין לפנימית על חיצונה שום תשמיש אלא דריסת הרגל שהרי יש לה חצר בפנימית לעצמה ואינה צריכה לחיצונה אלא לדריסת רגל לצאת דרך בה אבל מרפסת וחצר מצד שאין חצר בדיוורי העליות יש לבני מרפסת תשמיש בחצר וכל שהמרפסת פתוחה לחצר אוסרת". (וכך הוא לש' תור"פ לקמן פג, ב שכ' "וא"ת א"כ היאך מערבין כל אחד לעצמו, והא אסרי אהדדי כיון דסולם חשיב כפתח, וליכא למימר משום דבני מרפסת אין להם כח ורשות בחצר, דהא בגמ' משמע שיש תשמיש לבני מרפסת בחצר וכו' וי"ל דסולם תורת מחיצה נמי עליו להקל", והיינו דלמרפסת בחצר יש תשמיש ולא רק דריסת הרגל. אמנם בעצ"א ר"ס שעה התקשה בד' הריטב"א הנ"ל מה טעם לחלק בין ב' חצירות לחצר ומרפסת).

והנה בשו"ע סי' שעה כ' "מרפסת שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם ובני העליות יורדים ממנה לחצר ועוברים לרה"ר, אינם אוסרים על בני החצר, דסולם תורת פתח עליו והוי כשתי חצרות ופתח ביניהם שאם רצו מערבים יחד ואם רצו כל א' מערב לעצמו, ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא

בני המערבי ולפיכך המזרחי אסור, אבל להרמב"ן והריטב"א המכוון הוא דלפיכך המערבי אסור, ודו"ק.

והנה לקמן עה, ב (וכן סז, א) אמרי' "אמר ליה רבה בר חנן לאביי מאי שנא לרבנן דאמרי פנימית מותרת משום דאחדא דשא ומשתמשא לרבי עקיבא נמי תיחד דשא ותשמש", ומשמע דגם ההיתר של הפנימית הוא נצרך לענין של אחדא דשא, וצ"ע דהרי אין דריסת רגל של החיצונה בפנימית, ואולי נקטו כן משום מה שאמרו שם בגמ' דיש לדון דעירובה מרגילה בפנימית. אבל עכ"פ משמע קצת כהרמב"ן ד'אחדא דשא' זה הסילוק של בני החיצונה מהפנימית, דלפי רבנן זה גורם היתר לחיצונה שדריסת הרגל של הפנימית לא תאסור אותה. ואף המשנ"ב בסי' שעח סק"ט כ' "פנימית מותרת - שהרי יכולה לסגור פתחה ואין יכולין לעכב עליה בני החיצונה". (וכן יש לדקדק מלש' הרשב"א בסוג' שכ' "וכיון דאיהי מחויבת למיחד דשא מהני אפי' לחיצונה כאלו נסתלקה משם").

הכא במאי עסקינן כגון דעבוד דקה וכי הא דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתחו אינו אוסר על בני מבוי. ופירש"י "דעבוד דקה - פתח נמוך בראש כל מבוי דגלו אדעתיהו לאסתלוקי כל חד מחבריה. לפתחו - לפתח חצירו". וכ' ע"ז הריטב"א "שעשו פתח נמוך שהוא רחב ארבעה בראש כל מבוי בחומת העיר שיכולין לצאת משם מחוץ לעיר ואינם צריכים לצאת דרך פתחי העיר דכיון דכל גלו אדעתיהו דאסתלקו כל חד מחבריה, ולפי זה הא דאמר' אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתחו פי' שעשה לחצרו פתח קטן שאינו יוצא למבוי אלא לצד אחר ועשה אותו כדי להיות פתחו ליכנס ולצאת בו". ובתור"ד העיר דלפי"ז "אין לפרש כדברי המורה שאין חומה בעיר סביב שאם כן כל מבוי ומבוי יש לו יציאה וביאה לעצמו ואינן אוסרין על המבוי אמצעי א"ו בשיש חומה סביב עסקי' שכולן הן דורסין על המבוי האמצעי ומש"ה אינן רשאין לחלק". אכן בעצ"א סי' שצב סק"ט פי' דהפתח הנמוך הוא ביציאה מהמבוי לרה"ר של העיר, דכיון דלא ניחא תשמישתיה של האי פתח הוי כגילוי דעת על הסילוק.

אכן התוס' פי' דדקה היינו מחיצה כגון איצטבא בפני המבוי, בגובה ד' או י' טפחים, ותליא בגי' בד' התוס' ובפלו' הפוס' האם ד"ט או י"ט. וא"כ מבוי דלחלק עיר בעירוב לחצאין לאורכה או גם לרוחבה לפי ל"ב, ל"מ אפי' ע"י דקה, וביאר בזה הריטב"א ד"לרחבה של עיר לא מהניא מצבה ואצטבה דאצטבה ברה"ר לא חשיבא וכן פירש הרמב"ם ז"ל, והראב"ד בהשג' פ"ה הכ"ד ביאר עוד, ז"ל "לפיכך אין מערבין מדינה לחצאין אלא או כלה. א"א פירוש אפילו ע"י דקה שאין דקה מועלת במקום דריסת הרבים". וע"ע מג"א בסי' שצב סק"ח ומש"כ ע"ז הב"מ שם. אבל בד' המאירי נ' דכמו שדקה אינה מועלת באמצע עיר ברה"ר, כך גם אינה מועילה באמצע מבוי, ורק בחלוקה של מבוי מבוי בפנ"ע מהני דקה, כיון דדקה אינה מועילה אלא לחלק בין רשויות אבל לא לחלק רשות א' לב', ז"ל "קצת מפרשי' למדים מכאן במבוי גדול שמפולשין לתוכו מבואות אחרים ובא לערב אותו מבוי גדול בפת בלא האחרים שיכול לעשות כן והוא שיעשה רקע על פתחי אותן המבואות שהרי עכשיו נסתלקו הימנו והרי הוא כבטול רשות ומ"מ דוקא בראש המבוי אבל אמצע מבוי אין רקע מועלת בו". ואף תלמיד הרשב"א כ' "ודקה מהניא למבוי אבל לא מהניא לרה"ר משום דלסלוק רשות מהניא אבל לחילוק רשות לא מהניא". וכן נקט החזו"א ר"ס צה.

(ובחי' תלמיד הרשב"א מצינו ביאור חדש להאי דינא דרב פפא דלרחבה נמי אין מערבין, דהוא על דרך ארומ"מ דע"י דריסת הרבים בטל העירוב, ובזה תי' קו' הראש' מהא דמערבין באמצע רה"ר ול"ה כעירוב עיר לחצאין. ז"ל "ואפשר לומר דהא דאמר רב פפא הכא דבקיעת הרבים מבטלת ה"מ מחיצות העשויות ברה"ר שיש ביניהם ט"ז אמה ופתוחין ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה שדומין לדגלי מדבר וכיון דבקעי בהו רבים אתי כח רבים ומבטל המחיצות ומחזירו רה"ר כיון דניחא תשמישתיהו, אבל מבואות המפולשין לרה"ר אע"פ שפתחיהן מכוונין זה כנגד זה אין בקיעת הרבים מבטלת

הרשב"א והרא"ש, האם כללא דהרמב"ן הוא בכל דריסת הרגל או רק כלפי האיסור הבא מכוח שהורגלו לערב יחד).

ויתכן ביותר, דהרשב"א כאן ביאר לן את עיקר הטעם שע"י סולם תורת מחיצה כבר אין איסור בדריסת הרגל, דהטעם הוא מחמת זה עצמו שאינם יכולים לערב יחד, ואפי' שתורת פתח נמי עליו, מ"מ דייני' ליה כאילו רק תורת מחיצה עליו וכאילו אינם יכולים לערב יחד, וממילא לא אסרי זע"ז בדריסת הרגל. אבל צ"ע בזה דכיון דמבוי' ברשב"א דהא ד'מצי לעירובי' הוא טעם וסיבה בפנ"ע לדון האם יהיה דריסת הרגל, (וכמבוי' ממה שבעיר של רבים חשיב לא מצי לעירובי מחמת הדין שירי), וא"כ סו"ס הכא מצי לעירובי יחד כיון דתורת פתח עליו. וגם לפ"ז הרי יוצא דחצר ומרפסת וכו' דהמרפסת לא אוסרת על החצר כיון דסולם תורת מחיצה עליו וכנ"ל, דאם תהיה כל העיר מוקפת חומה וא"כ החצר והמרפסת יכולים לערב זה עם זה דרך פתחיהם למבוי ולא רק דרך הסולם, אז דריסת הרגל של בני המרפסת תאסור בחצר כיון דמצי לערובי, וא"ז נראה. ולכן משמע יותר דאין כוונת הרשב"א לומר דסולם תורת מחיצה מתיר את הדריסת הרגל מטעם זה גופא דלא מצי מערבי יחד, אלא בא ליתן דוג' לזה שדריסת הרגל אינה אוסרת בכה"ג שא"א לדון את הרשות (של ה'מקום פיתא') כמתרחבת למקום הדריסה, אי משום הסולם דהוי כמחיצה ואי משום דלא מצי מערבי יחד. ועכ"פ ודאי נראה דהרשב"א ס"ל דמהני תורת מחיצה דסולם גם על דריסת רגל האסורה במקומה, דמ"מ מהדוג' שהביא מסולם לעירוב חציה של עיר נראה דגם ברגל האסורה מהני סולם, כיון דאין הדריסת רגל אוסרת בכל אופן א"כ היא מרחיבה את הרשות והדירין למקום זה.

וכיו"ב יש לחלק עוד גם בלי תי' הריטב"א והמאירי הנ"ל, דאפי' אי נימא דמאיזה טעם סוגיין אזלא כר"ע דאסר גם ברגל המותרת, ולכאו' הא גם בזה ילה"ק דמרגל המותרת לר"ע נשמע לרגל האסורה לדין שיועיל בזה סולם תורת מחיצה עליו. אלא די"ל דיש בזה חילוק, דאמנם ר"ע אסר ברגל המותרת, אבל טעמו הוא (כש"נ לעיל), כיון דס"ל דבב' חצירות דמאי החיצונה קצת ל'מקומה' של הרגל הפנימית כיון דדריסת הרגל מוכרחת לה שם, אבל לו יצויר שזה יהיה באמת שלא במקומה אז גם ר"ע אינו אוסר, (ונת' דמה"ט מודה ר"ע אם "הני נפקי בהאי פיתחא והני נפקי בהאי פיתחא"), ולכן סולם תורת מחיצה עליו אהני על רגל המותרת לר"ע כיון דהוא משוי לחצר כ'שלא במקומה' לגמרי של המרפסת, אבל רגל האסורה לרבנן אוסרת גם ב'שלא במקומה' להדיא, וע"ז לא יועיל סולם תורת מחיצה.

ובעיקר חילוק זה עמד בחזו"א שם, אלא שהוק' לו יותר מהיכ"ת ומהו המקור לאסור ברגל האסורה טפי מרגל המותרת של מרפסת בחצר, ז"ל שם "מבוי' דאם עירבו בני חצר ולא עירבו בני מרפסת גם בני חצר אסורין דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ודין זה לא נתבאר בגמ' ולא בפוסקים זולת הטור, וד"ז צע"ג שהרי מבואר בגמ' ס' א' דאי סולם תורת פתח עליו אסורין בני עלי' אבני חצר אף כשעירבו בני עלי' לעצמן, ולא חשיב כב' חצרות דבני עלי' מקומן בחצר וכמש"כ הריטב"א שם, ואפ"ה אי תורת מחיצה עליו אינו אוסר דחשיב כבא דרך גגות ואף שהוא שותף בחצר מ"מ כיון דלזה בפתח ולזה בשלשול דרך סולם אינו אוסר, א"כ גם מדין רגל האסורה במקומה אין ראוי לאסור דלא עדיף דריסת הרגל בחצר חברו משותף בתשמיש, ועיקר דין רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה היינו דחשיב דריסת הרגל כשותף בתשמיש אבל כאן ששותף אינו אוסר גם דריסת הרגל אינו כלום [ועי' לקמן סי' לח סק"כ נתבאר דעת הרז"ה וריטב"א כמש"כ ודלא כטוש"ע ולכן יש להקל בזה"]. ושם סי' קב סק"כ כ' "והנה מבואר דעת רז"ה דסולם תורת מחיצה מהני אף ברגל האסורה, וכן הריטב"א הק' על רש"י קו' הרז"ה ותיריך דרש"י נקטה אף למ"ד רגל המותרת אוסרת, ונלמד מזה דה"ה כשלא עירבו בני עלי' והווי רגל האסורה, וזה דלא כטוש"ע סי' שעה ס"א, וכמש"כ לעיל סי' לב סקי"ח, עיי"ש, ולמה שנתבאר שם דעלי' חשובה כאחד מבתי חצר אי לאו דסולם תורת מחיצה עליו, ועדיף מחצר פנימית שאינה אוסרת על החיצונה ברגל

רגל המותרת במקומה", ומקור הדברים הוא בטור שכ"כ, ואף האו"ז בסי' קפח כ' להדיא "אעפ"כ אין אוסרי' הואיל וגבוהה מרפסת עשרה ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן במרפסת דהוי רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה". (והגר"א שם כ' דאף רש"י ס"ל הכי מדפירש הכא דאיירי ברגל המותרת במקומה. ויל"ד עוד מד' התוס' שכ' "תורת מחיצה עליו להקל היה יכול למצוא נמי בסולם שבין ב' חצירות כגון שרצפו בסולמות", ולכאו' משכח"ל בלא רצפו לענין רגל האסורה, וע"כ דס"ל דבזה לא יועיל סולם תורת מחיצה. ויש לדחות דבלא"ה משכח"ל נפק"מ ברגל המותרת בגוונא של חצר ומרפסת). והק' האחרו' דכיון דסולם תורת מחיצה עליו א"כ אפי' רגל האסורה אינה אוסרת, עי' ב"מ וגאו"י וחזו"א סי' צו סקי"ח.

אמנם לפי הריטב"א והמאירי יש ליישב, דעד כאן לא אמרי' סולם תורת מחיצה וכו' אלא לומר דלא שייכי אהדדי כ"כ ולכן רגל המותרת לא תאסור כיון דהוי 'שלא במקומה', אבל לענין רגל האסורה דאוסרת גם שלא במקומה, בזה לא מועיל הא דסולם תורת מחיצה עליו כיון דסו"ס הא איכא דריסת הרגל. וז"ל המאירי בחי' "ולענין פסק אנשי חצר ואנשי מרפסת וכו' דודאי הלכה כר"נ דסולם תורת מחיצה עליו להיות חולקת בין ב' רשויות וכו', ואם שכח א' מבני מרפסת ולא עירב ה"ז אוסר כל בני מרפסת, ולא עוד אלא שאוסר ג"כ על בני החצר, ואע"פ שב' רשויות הם, מ"מ דריסת בני מרפסת על החצר, והואיל ובני מרפסת אסורין במקומם וכו' קי"ל דרגל האסורה במקומה אוסרת וכו' ואע"ג דאיכא סולם ופסקינן דתורת מחיצה עליו לחלק בין ב' רשויות, אפ"ה לא גרעי מב' חצירות זו לפנים מזו ופתוחות זו לזו דפנימית אוסרת על החיצונה".

ובנוסח דומה לזה י"ל עוד, דהנה בנוב"י הנ"ל מבוי' דרגל האסורה אוסרת בדריסה בעלמא, ואילו רגל המותרת אוסרת רק בצירוף תשמיש וע"ז מהני אחדא דשא, וא"כ י"ל דסולם תורת מחיצה מהני רק במקום שהתשמיש הוא האוסר, וע"ז אמרי' דאם איכא מחיצה בינתיים אז אין התשמיש אוסר כיון שאינו מחובר עם עיקר הרשות, אבל כשהדריסה לחוד אוסרת כבר לא שייך שיועיל בזה תורת מחיצה להקל. והנה הר"י מלוניל לקמן בפ"ח כ' "ואע"פ שהן אסורין הואיל וגבוהה מרפסת עשרה שלא הלכו בסולם אלא להקל כדאמר בכיצד מעברין בסופו סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו והכל להקל מ"מ שתי רשויות הן ומשום דריסת הרגל נמי אין אסורין את בני חצר שלא עירבו עמהן דהא לית הלכתא כר' עקיבא אלא כרבנן דאמרי' דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ובני מרפסת מותרין במקומן הן שהרי עירבו כולן לעצמן", וכע"ז כ' בפ"י רחב"ש שם, ז"ל "הואיל וגבוהה מרפסת עשר' טפחי', לא הילכו בסולם אלא להקל, כדאמרן לעיל בפ' כיצד מערבין, סולם תורת מחיצה עליו ותורת פתח עליו והכל להקל. ומכל מקום שתי רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו, ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן דהויה רגל המותרת במקומה. והכי אמרי' נמי בכיצד מעברין בסופו, סולם תורת פתח עליו רצו אחד מערבין רצו שנים מערבין, ומכל מקום שתי רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו", הרי דב' הטעמים נצרכים, מצד התשמיש של המרפסת בחצר י"ל דסולם תורת מחיצה, אבל מצד דריסת הרגל צריך בזה את ההיתר של רגל המותרת במקומה, וכשי' הטוש"ע ממש.

אכן הרשב"א שהביא מדינא דסולם מקור לכללא דהרמב"ן דרגל שאינה יכולה לערב אינה אוסרת, (ז"ל "וכלל גדול הוא שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ושכח ולא עירב, כגון רגל המותרת במקומה לר' עקיבא, ורגל האסורה לת"ק דאוסרת שלא במקומה כיון שיכולה לערב ולא עירבה וכו' אבל בני רה"ר ומבוי שחוף לחי וקורה או שחוף לדלתות אינו אוסר על בני מבוי שלפנים מן הלחי שהרי אינן ראוין לערב בפת עמהן עכשיו, וגדולה מזו אמרו בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אסורין ואע"פ שיש לו דרך עליהן"), ואיירי נמי ברגל האסורה במקומה, ע"כ ס"ל דסולם תורת מחיצה עליו מהני גם לענין רגל האסורה. (ואולי יש לתלות את זה במש"נ בעיקר הסוג' מחלוקת

המבואר בגמ' ובפוסקים, ואי אפשר לן ללמוד משנת הרמב"ם כל שלא נתגלה לן טעמו, עד יבוא מורה צדק". וההכרח לזה כיון דס"ל דברגל האסורה ל"מ דקה, ואילו רגל המותרת בלא"ה אינה אוסרת שלא במקומה, והחצר איננה מקומה של רגל המרפסת, לפיכך פי' הר"מ דהנפק"מ בסילוק הדקה הוא לענין האיסור של התל והעמוד. (רצ"ע מה מועיל הדקה שליד הסולם לסלק את עצמה דוקא מהתל, דהרי הסילוק הוא לכאו' כלפי החצר, וזה בלא"ה לא היה איסור אי משום דהוי רגל המותרת ואי משום דתורת מחיצה עליו, ומה מועיל תוספת הסילוק מהחצר דע"ז לא תשלוט רשות המרפסת בתל ובעמוד. ולהלן פד, א ית' תי' לזה. גם יל"ע האם להר"מ כן ה"ה גבי סולם תורת מחיצה וכו' דזה נמי ל"מ אלא כלפי התל והעמוד ולא כלפי עצם החצר).

ועכ"פ בהאי נידון האם מהני סולם תורת מחיצה עליו גם כלפי רגל האסורה במקומה, לכאו' איכא נפק"מ מצויה באופן שגוי גר במרפסת, (או בזמנינו שהגוי גר בקומה העליונה, אי נימא דדין מדרגות דידן הוא כדין סולם, ול"ה טפי כתשמישו בנחת וכו', וכן דאין בזה חיסרון של 'שותפות' כד' הרשב"א לקמן פג, ב דס"ל דבדאיכא שותפות אז בני מרפסת שבאים דרך סולם אוסרים בחצר), וכבר נת' במקו"א דל"ש בגוי את ההיתר של רגל המותרת במקומה, (אי משום דראוי להחמיר בו יותר גזירה שמא ילמד ממעשיו, או משום דל"ש בגוי 'כופין' על אחדא דשא, או מהאי דינא דגוי ה"ה כרבים', ועכ"פ מחמת האי גזירה דנכרי ה"ה כרבים הרי דייני' ליה כרגל האסורה), וא"כ צ"ע האם צריך לשכור ממנו. ולכאו' לפי הטושו"ע (ואו"ז ור"י מלוניל ורחב"ש ומאירי וכנ"ל) אז צריך לשכור רשותו של הגוי, ואילו להריטב"א והרז"ה והרשב"א ל"ב שכירות כיון דסולם תורת מחיצה עליו. ובתשב"ץ קטן סי' עה כ' להדיא "אם יש דירות במקום גבוה עומדות באויר שצריכות לעלות במדרגה או על ידי סולם. אין צריכים לשכור מהם. כדאייתא שם סולם תורת מחיצה עליו ותורת פתח עליו ושניהם להקל". ויוצא בזה קולא גדולה בזמנינו (וכנ"ל), דלהמקילים כהחזו"א ודלא כשו"ע, יהיה מספיק לשכור רק מנכרים הגרים בקומת הכניסה של הבנינים ואין להם מדרגות (בשיעור י"ט) לרחוב, אבל משאר הנכרים אי"צ לשכור וכד' המהר"ם מרוטנבורק.

כותל שרצפה בסולמות אפילו ביתר מעשר תורת מחיצה עליו. ומבוי' ברש"י דמ"מ יכולים לערב אחד כיון דלענין זה תורת פתח עליו. ואמנם בתוס' לקמן עד, א מבוי' דיכולים הם לערב אחד גם במקום שצריכים לדון את הסולם כתורת מחיצה עליו, "דסולם תורת מחיצה עליו להקל אף בשעה שיש עליו תורת פתח להקל", וא"כ הא הוי תרתי דסתרי, וכה"ק בגאו"י שם. (ובשפ"א בסוגיין דן ביותר מזה, ד"ל יל"ע אי נימא ב' הקולות ג"כ כגון בעיר של רבים ובצד א' יש סולם לעיר וחצר אחרת ומערבין א' בחזקת שתורת פתח עליו אי יהי' מותר בלי שיעור דנימא לענין זה תורת מחיצה עליו ובחצר הב' יש פתח לרה"ר, מיהו בזה נראה להחמיר כיון דמערבין ע"כ עיר אחת חשבינהו א"כ הוא פתוח בפילוש שצריך שיעור אך י"ל כה"ג שהסולם הולך לחצר וקצת מרוחב הסולם פונה ממש לרה"ר א"כ אפשר לומר דזה הסולם של חצר תורת פתח עליו וסולם שאצלה לרה"ר תורת מחיצה עליו וא"צ שיעור ולזה הדעת נוטה"). ולכן פי' דמ"מ מערבין אחד אחר דניחא תשמישייהו מזה לזה, והא דמערבין אחד לא תליא בדיני מחיצה אלא בהא דניחא תשמישייהו.

ועי' ר"פ חלון דנת' בזה לכאו' פלוג' בין רש"י להר"י מלוניל האם הא דמערבין אחד דרך חלון זהו משום דהחלון ממעט שם מחיצה או משום דניחא תשמישייהו. ועכ"פ מבוי' כאן ברש"י דלולי שתורת מחיצה עליו להקל היה הדין שרצפו בסולמות ביותר מעשר הוי פירצה במחיצה, ואי"ז רק תורת פתח לגמרי אלא יש כאן מיעוט של המחיצה. ועי' בביהגר"א בסי' שנח ס"ב דלמד מכאן דשייך למעט מחיצה ע"י רצפו בסולמות לענין דין קרפף יותר מבי"ס. וזה שלא כד' הגאו"י דס"ל דל"ה פירצה במחיצה אלא רק דניחא תשמישייהו כפתח. (וכך יש ליישב ד' התורה"ד שם, דס"ל דתורת פתח עליו להקל היינו פתח לענין דמערבין אחד אבל לא דהוי פירצה). וגם יל"ע בד' הגר"א דהא דבעירובין להקל הרי בעירובין אמרתי ולא

המותרת, ל"ק קו' הרז"ה על רש"י, ויש לתמוה על הריטב"א שפי' בסוגיא ס' א' דעלי' אוסרת אף ברגל המותרת וכדמוכח הסוגיא שם, ומאי קא קשיא לי' הכא אפרש"י שפי' הטעם דסולם תורת מחיצה עליו וצ"ע".

אבל עכ"פ האו"ז והר"י מלוניל והמאירי ורחב"ש כ' לחלק בזה כד' הטושו"ע וכנ"ל. ובאמת אף שבד' רש"י לפנינו להלן פג, ב לא נזכר אלא דע"י שלסולם איכא תורת מחיצה אז לא אסרי בני המרפסת בחצר, אבל בדק"ס הביא נוס' אף בד' רש"י עם האי תוספת "ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן במרפסת דהיא רגל המותרת במקומה", וכ"ה הגי' ברש"י על הרי"ף, וכ"כ גם בס' הנר, וא"כ אף ד' האו"ז ורבינו יהונתן ורחב"ש כפי הנראה הם העתקה מד' רש"י לפי גי' זו, ורש"י הוא המקור לחילוק הטושו"ע דאע"ג דסולם תורת מחיצה מ"מ אם תהיה הרגל של המרפסת אסורה במקומה ה"ה אוסרת אף שלא במקומה. (אלא דכמש"כ החזו"א דהריטב"א והרז"ה כ' ל"ב, וכן נת' לעיל מד' הרשב"א). ואף לקמן צא, ב דפירש"י שם דאין המרפסת אוסרת בחצר כיון דסולם הוי מחיצה, הא איירי שם בעירובו דהוי רגל המותרת במקומה.

והנה מבוי' בסוגיין דאם עשו דקה במרפסת אז אין אוסרים בחצר, דכיון דעביד דקה איסתלוקי איסתלוק ליה מהכא. וכ' בתו"ש בסי' שעה סק"ה דמהא דפי' רש"י סוגיין ברגל המותרת, יש ללמוד דברגל האסורה גם דקה לא יועיל ועדיין הרגל האסורה של המרפסת ה"ה אוסרת בחצר. ותמה בעצ"א שם סק"א ז"ל "לא ידעתי שום טעם לסברא זו, דריסת הרגל המותרת במקומה לר"ע כרגל האסורה במקומה לרבנן דמיא". (ולקמן עה, א כ' התורא"ש "דכיון דאיכא דקה אין לחלק בין רגל המותרת לרגל האסורה", וכן הריטב"א שם כ' "דכיון דדקה משום סילוק הוא דנסתלקה מכאן אפילו ברגל האסורה נמי", ועי"ש מהרש"א). אמנם יל"פ טעם הדבר כנ"ל, דדקה נמי ל"מ כלפי איסור של דריסת הרגל האסורה, אלא רק כלפי מה שרגל המותרת דמרפסת אוסרת בחצר מחמת דהוי כמקומה, ע"ז מועיל דקה למימר דל"ה מקומה, ואז הדר דינא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. וכן בנוס' הנ"ל ע"פ הנוב"י, דדקה מהני לסילוק על התשמיש ולא על עצם דריסת הרגל, ואילו רגל האסורה אוסרת בדריסה גם בלי תשמיש.

ונראה עוד דהא בהא תליא, דהנה לפמ"ש"נ מד' הראש' והטושו"ע דברגל האסורה ל"מ הא דסולם תורת מחיצה, לכאו' ק' מה הק' בגמ' "ומי אמר רב נחמן הכי והאמר רב נחמן אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו אם יש לפנייהם דקה ארבעה אינה אוסרת ואם לאו אוסרת", והא שפיר י"ל דאיירי התם שלא עירבו בני המרפסת בעצמן והווי רגל האסורה במקומה, ולפיכך ה"ה אוסרים בחצר אם לא עשו דקה. אבל לד' התו"ש ניחא, כי הא פשיטא דגם 'דקה' ל"מ אלא ברגל המותרת, (כשהיא אוסרת, וכגון רגל בני המרפסת בחצר), אבל אם איירי ברגל האסורה אז גם דקה ל"מ, אז ע"כ דאיירי ברגל המותרת במקומה, וזהו שהק' בגמ' דא"כ למה אוסרים בלי דקה והא סולם תורת מחיצה עליו. וא"כ רש"י אזיל לשי', דהכא פי' מימרא דר"נ ברגל המותרת, וכמו שדקדק התו"ש דבלא"ה ל"מ דקה, ולקמן פג, ב כ' (לגי' ס' הנר והאו"ז והר"י מלוניל ורחב"ש וכמובא בדק"ס), דרק ברגל המותרת מהני הא דסולם תורת מחיצה עליו.

ובתו"ש הוסיף עוד לבאר כן בד' הר"מ, דבפ"ד הט"ז כ' הר"מ "כיצד הסלע או תל וכיוצא בו שבתוך החצר אם אינן גבוהין עשרה טפחים הרי אלו נחשבין בין החצר ובין המרפסת ושניהן אסורין להוציא שם כלים שבבתים וכו' היתה מצבה רחבה ארבעה טפחים לפני המרפסת אין המרפסת אוסרת על בני החצר שהרי נחלקה מהן", וכבר עמדו הנו"כ והפוס' דהר"מ פי' מימרא דר"נ לענין איסורא דתל ועמוד, דע"ז מהני דקה דאין בני המרפסת אוסרים את התל על בני החצר כיון שנסתלקו משם. (וזהו החזו"א בסי' קב "דין זה הוא נגד גמ' ערוכה עירובין ס' א' דאם איתא דמצבה מהני אף להתיר תל גבוה י' לבני חצר, מתפרש מימרא דשמואל בפשיטות אמתנ' דהיכי דבני מרפסת אוסרין אבני חצר מהני דקה, וע"כ צ"ל דהרמב"ם היתה לי' גירסא אחרת, אבל לדינא נראה דאין לנו אלא

במקום נכרי, ולא נתבררו דבריו. ונראה כוונתו דהיה מקום לומר דכיון דמבוי היהודים נשתתף א"כ הו"ל כחדא כלפי שאר העיר, וגוי הדר עם ישראל יחידי אין דירתו דירה כלל, ועכ"פ אי"ז מועיל כשיוור כיון שדירת הנכרי בכה"ג מותרת לגמרי, וזהו שכ' הר"ן דמ"מ אין עירוב מועיל במקום נכרי להיעשות כחיד. ועכ"פ במשנ"ב כ' "ובתי העכו"ם אי הוי שיוור לענין זה יש דיעות בין הפוסקים וטוב להחמיר", ובשעה"צ רמז לד' הירו' דלכאו' איירי ממש בדין זה, ז"ל "כעיר חדשה שביהודה. כגון צנן וחדשה ומגדל גד שיש בה חמשה דירין אפילו אנשים נשים וטף אסי אמר ובלבד ישראל", ובשיירי קרבן שם כ' "וקשה למה השמיטו הפוס' דין זה ואף שלא הזכירו בבבלי אין לדחותו מההלכה שו"ר בהר"ן בתש' סי' נ' דיש שר"ל שדירת עכו"ם לא הוי שיוור והר"ן חלק עליהם מסברא דנפשיה ומסיק דהוה שיוור ותימא בעיני איך נעלם מניהם דברי הירושלמי גם יש לתמוה על מנהגינו שעושיין שיוור דירת עכו"ם ואפשר שסומכין על דברי רש"י דלא נקרא רבים א"כ סי' רבוא בוקעין בה וכמ"ש המג"א לענין עיר שפתחיה מכוונין וצ"ע. (ומתו"ד הראב"י"ה בסי' שעט משמע נמי דל"מ שיוור בתי עכו"ם, דהא כ' דבמחוזא הוו גויים. וע"ע גינת ורדים כלל ג ס' כג).

ובאו"ש פ"ה ה"כ כ' ליישב דבאמת פלוג' היא עם תלמודא דידן, ז"ל "והא דמהני בעיר של רבים שיוור, אע"פ שאין פתחיהן לעיר, ולא מצי לערב עמה, הוא עובדא דאביי בגמרא דילן, ובירושלמי ר' בא ר' ממל כו' בפתוחין לתוכה, פירוש שהבתים של שיוור פתוחין לרה"ר, דמצי לערב עם העיר אם בעי, א"ר מנא מכיון שפתוחין לתוכה נעשה כולן רשות אחת. פירוש דסברת ר' מנא דדריסת הרגל של רבים אוסרת, והוי כשני חצירות הפתוחות למבוי, ולא עירבו זה עם זה, דאסרי אהדי חדא אחבריה, ודווקא כשהן אינן פתוחים לעיר לא אסרי אהדי, אך הירושלמי סובר לעיל דלרחבה מערבין חציון, וצ"ל דפריך דאכתי לחי בעי, שלא יהיה פרוץ במילואו למקום האסור, דבני השיוור אסורים בעיר, ולחי מיהא בעי או שני פסין, כמו שביארו הקדמונים, וז"פ, ולכן נחא שפיר הא דקאמר על השיוור ובלבד ישראל, הא דירת כותים לא הוי שיוור, דאזיל לטעמיה שיהיו פתוחין לתוכה, דאי בעי לערובי הוי מצו מערבי. אבל לגמ' דילן שאף אחורי הבתים לעיר הוי שיוור, ואע"ג דלא הוי מצי לערובי כחדא, ה"ה דירת גוים שמה דירה דלא גרע מבית תבנא והוי שיוור". וע"ע בקובץ שם הכ"א שכ' דעפ"ד הריטב"א בסוגיאן א"ש למה נוהגין לסמוך על שיוור של דירת נכרי.

(ובכ"ז אוק' אמסטרדם שנת תצ נמצא שיר 'אדם היה נזהר במצות צדק, לא נודע מי מחברו. ז"ל "עוד דע ולמד אשר תורך / אם הייתה העיר למושלים הרב / תנח אזי פאה בזה עירך / שלא תטלטל בו ביום ובערב / קח זאת למשעול לך להוד אורך / ועשה והצלח כזאבי ערב / אך לא כמאמרים אשר ילפך / הר"ן גרו"נד מאור עניןך / כי הוא בבנין קל יקל לניח / שיוור ואף מן הגוי ואין לו ערך / אם עוד ביום זה חי יהיה יפריח / אשאל מנין זאת ואי זה דרך / אכן עשה כאשר אני אשיח / בראש וכן הדין ויש לו ארך / שמרה למצותי אשר כתבתי / נצרה לפיקודי לך יהבתי").

רבי יצחק אמר אפילו בית אחד וחצר אחת. ע"י חזו"א סי' קי סקכ"ב. (וע"ע יד רמה ב"ב יא, א).

הנותן עירובו בעיבור העיר

הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום. הראש' פי' דכיון דהוא בעיר אז ממילא יש לו את העיבור ולא שינה כלום. ויל"ע דלמה לא נימא דאם תכלה מידתו באמצע העיר אז יפסיד אותה, כיון דלא שבת בה אלא הניח עירוב בעיבורה. וצ"ל דהעירוב בכה"ג לא חל כלל, וכמ"ש הר"ן ז"ל "בנותן עירובו בעירו אין עירובו מבטל שביתת רגלו". אבל באמת אין הכרח לזה, דעכ"פ הא אמרי' דהנותן עירובו בעיבורה של עיר הוי כאילו שבת בעיר. ועכ"פ לפ"ד הר"ן יש ליישב משה"ק התוס' בע"ב ד"לר"א דאמר והוא באמצען כשנתן עירובו באמה אחרונה של עיבור העיר לצד מזרח יהיה לו לצד מזרח ב' אמות ואלפים ולצד מערב אלפים פחות ב' אמות דהעיר נחשבת לו כד' אמות ולעירוב נותן ב' אמות וב' אמות שניות של עיר יעלו לחשבון אלפים ואמאי תנן המניח עירובו

במחיצות, וא"כ מהיכ"ת דגבי דין קרפף נמי יש להקל דהסולם פורץ את המחיצה. (גם יל"ע אם כוונתו דצריך אח"כ להוריד את הסולם, או דבשעה שמניח את הסולם דייני' ליה בתורת פתח ומיד אח"כ דייני' ליה כתורת מחיצה, והכל להקל). וילה"ס לפ"ד הגר"א האם רה"י שרצפה בסולמות יותר מ', דאמרי' דלקולא הוי כמחיצה, האם מקילי' גם דהוי כפתח וכפירצה, להתיר לטלטל מרשות זו לכרמלית גמורה.

תורת מחיצה עליו. ז"ל הטור בסי' שעה "מרפסת שהיא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולין לה בסולם ובני העליות יורדין ממנה לחצר ועוברין לרה"ר אינן אוסרין על בני החצר דסולם תורת פתח עליו והוי כשתי חצירות ופתח ביניהן שאם רצו מערבין יחד ואם רצו כל אחד מערב לעצמו ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה", וכ"ה בשו"ע שם, וצ"ע דאיפכא הו"ל למימר ד'תורת מחיצה עליו' דהרי זהו הטעם דאין המרפסת אוסרת בחצר, ולא מאי דהוי 'פתח'.

הדר אמר כווי נמי לא בעי דההוא בי תיבנא דהוה ליה למר בר פופידתא מפומבדיתא ושויה שיוור לפומבדיתא. וכ"ה בשו"ע סי' שצב ס"ג "הבתים שמניחים אותם שיוור, אע"פ שאינם פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ, ואפילו הוא (רק בית אחד אפי') בית הבקר או בית התבן שאינם צריכים לערב, עושים אותם שיוור ומערבין את השאר". ובאמת בגמ' נראה יותר דמלבד דבית התבן אינו אוסר, גם אין יכול לערב אותו, דהוי כהנך בתים שאינם פתוחים לעיר ולא עשה להם חלונות, ואעפ"כ סגי בבית התבן לדין שיוור. אמנם לעיל ע, ב נת' דלכאו' יש בזה פלוג' בין התוס' להרשב"א שם האם אפשר לערב דירה בלי בעלים למאי דקי"ל דאינה אוסרת, אבל צ"ל דבית התבן גרע מדירה בלי בעלים כיון דאינו עומד כלל לדירה. (וצ"ע למאן דמתיר דירה בלי בעלים לגמרי, במאי חשיב שיוור כיון דאכתי מותר לטלטל שם. ואולי חל שם איסור מכח דינא דשיוור, וצ"ע. ויותר נראה דהאי בית התבן אפי' כשהוא דירה בלי בעלים אבל מ"מ לא גרע מקרפף, ואסור להוציא כלים ששבתו באיזה בית מחצר אחרת אליו, ולא דמי לחורבה שאין בה שום איסור ואפי' כלפי כלים ששבתו בבית). וע"ע שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' כד.

אכן הריטב"א כ' "דההוא בי תיבנא. פירוש בי תיבנא שהיה בו בית דירה וכו' ושמענין משמעתיך שאפילו מבתים שאינם בתוך העיר ממש עושיין שיוור ובלבד שיהא בתוך עבודה של עיר שהיא כעיר וכדאמרינן בההוא בי תבנא דהוה בר מפומבדיתא דעשאוה שיוור לפומבדיתא ואע"ג דלא הוה מצי לערבם ביחד", והיינו דודאי האי בית התבן היה ראוי לעירוב, אלא שהיה בר מפומבדיתא, וכך מבוי גם בגי' אחרות (עי' דק"ס) דלא גרסי לתיבת פופידתא. וכ' החזו"א בסי' צה סקי"ד "ההוא בי תיבנא כו' הטוש"ע סי' שצב ס"ג מפרשים דהאי בי תיבנא לא היה בו דירה וקי"ל דבית התבן אינו אוסר, ומייתא מזה רא"י דאף דלא הוי בעירוב מ"מ חשיב שיוור, ויש לעי' נהי דבית התבן אינו אוסר על בני חצר אבל הוא גופי' אסור לדעת רש"י פה, א, וא"כ שפיר הוי היכרא דאין מטלטלין מעיר לבית התבן משום חסרון עירוב, אבל היכי דלא מצי לערב משום שאין להן פתח ליכא היכרא, וצ"ע, ועוד הק' הריטב"א הא בית התבן היינו חצר, לכן פי' הריטב"א דהאי בי תיבנא היה בו בית דירה, וצ"ל לפ"ז דיודעין היו דהאי בי תיבנא לא היה פתוח לעיר וכו' ודעת הרמב"ם נראה כהריטב"א שכתב דצריך בית וחצר, וע"כ בית מיוחד לדירה קאמר [ואפשר דדירה כבעלים דוקא בעינן ולא מהני מיוחד לדירה] דכן מתפרש בית בכ"מ, [ויש לעי' על השמטת הרמב"ם האי דינא דהשיוור א"צ להיות פתוח לעיר] ולענין הלכה נראה להחמיר בשיוור בית התבן בלא דירה". וע"ע עצ"א ומו"ק סי' שצב.

ולענין אי דירת נכרי הוי שיוור, הנה המג"א בסי' שצב סק"ג כ' "אפי' איכא נכרי בהדי מתא אין יכולין לערב יחד (ריב"ל ע"ד) ובשם הר"ן בתשו' סי' נ כתב דעכו"ם הוי שיוור", וצ"ע דבמהריב"ל לא נמצא מענין זה, (והמהריב"ל דן רק האם במקום נכרי חשיב כאילו מצו מערבי יחד ע"י שכירות או לא. אבל הר"ן בסי' נ דן בזה ממש, ותלה הנידון בהשאלה האם שיוור נצרך שלא תשתכח תורת עירוב או שלא תשתכח תורת רה"ר. וצ"ע שם בסו"ד שהביא מדין שני ישראלים

אלא כמי שכלתה בסוף העיר ומשלימין לו את השאר, כי לא אמרו עבורה של עיר להחמיר על התחומין אלא להקל, שאם אין אתה אומר כן אפילו כלתה מדתו באמצע תחומי העיר ואלכסונה ולא משכחת לה כלתה מדתו בסוף העיר. ולכאור הביאור בזה הוא דעיבור אינו כעיר בהכרח, אלא דלהקל אפשר לדנו כעיר, (ולענין נדרים כבר סגי בזה למימר דהוי כעיר עצמה), ולכן אפשר גם לומר לאירך גיסא דסופה של העיר הוא קודם העיבור. (וילה"ס בהאי דינא דאין עיבור להחמיר, באופן שכלתה מידתו באמצע העיבור או בחצי הריבוע וכד', האם עכ"פ את החלק שנמצא בתוך מידתו דייני' ג"כ כחלק מהד"א של העיר, או דאין עיבור לחצאין וכיון דאם נדון את העיבור בשלמותו אז תכלה מידתו בחציו אז כלפי המדידה הזו לא דייני' כלל עיבור. ונראה לומר דגם אם שייך ליתן לעיר חצי עיבור, אבל לחצי ריבוע אין שום משמעות כיון שהעיר אינה מתרבעת כלל ע"ז. ולעיל נת' לדון האם שייך לתת ריבוע א' ולא לתת ריבוע שני, וכגון עיר שיש לה ריבוע של פיגומין וגם ריבוע של עיגול, וכיו"ב, וכדי להרויח את העיר שתהיה מובלעת בתחומי צריך לא לחשב את ריבוע הפיגום, אבל מאידך אפשר לחשב את ריבוע העיגול, האם כל הריבועים דבר אחד הם או לאו).

עוד מציינו לחלק בין העיר לעיבורה בד' הרמב"ן לעיל רפ"ד, ז"ל "שכל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורה"ר גמורה עוברת בתוכה הרי היא כד"א בין לשובת שם בין למניח עירוב בין נתנוהו גוים או רוח רעה בתוכה, ואפי' הניחוהו בתוך רה"ר שלה, ואפי' נמי בעיר חרבה כן דינו, ולא עוד אלא אפי' עבורה של עיר עם העיר כד"א שלו, ואם נתנוהו בתוך העיר מהלך כל העיר ועבורה, אבל נתנוהו בעבורה של עיר אין לו אלא ד"א. והיינו דפשיט"ל דאע"ג דמי שנתנוהו בעיר מהלך את כולה עם עיבורה, (אע"ג דל"ל מחיצות), מ"מ אם נתנוהו בעיבור ל"ה כמי שנתנוהו בעיר. (וד"ל הביאור) ל"ב בסי' תה "מיהו מה שהביא המ"א בשם ריא"ז דאפילו בהכניסוהו לעיבורו של עיר נמי חשוב לו כל העיר כד"א זו קולא יתירא דאף הרמב"ן מחמיר בזה בהדיא ע"ש ומסתברא לי דגם הריא"ז לא הקיל אלא בהכניסוהו לעיר שאז מותר גם בעיבורו אבל לא בהכניסוהו לעיבורו וכדעת הרמב"ן ע"ש בשה"ג שיש לפרש כן בדברי ריא"ז".

וצריך לבאר אליבא דהרמב"ן מאי שנא נתנוהו בעיבורה של עיר מהנתן את עירובו בעיבור, דהרי הרמב"ן הוכיח לעיל מינה שם דנתנוהו בעיר בלי מחיצות נמי מהלך את כולה, מהא ד"כל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורה"ר גמורה עוברת בתוכה הרי היא כד"א בין לשובת שם בין למניח עירוב בין נתנוהו גוים או רוח רעה בתוכה, ואפי' הניחוהו בתוך רה"ר שלה", וא"כ למה לא נימא דהעיבור הוא כעיר עצמה וכד"א, בין לשובת בין למניח עירוב ובין לנתנוהו שם. (והרמב"ן ע"כ לא ס"ל כ'ראשונים של גאונים' הנ"ל, דהא כ' שם "דהא אפילו עבורה של עיר לגבי שובת ולגבי מניח עירוב הרי הוא כעיר כדאמרין בפ' כיצד מעברין"). וצ"ל דהעיבור הוא טפל להעיר רק לענין זה דהשובת בעיבור הוא כשובת בכל העיר, מצד דהשבתה שלו מתייחסת כאילו לכל העיר, אבל לולי השבתה מצד הגברא ל"א דמי שנתנוהו בעיבור הוא נמצא בהכרח בכל העיר. (ויב' לקמן הא דעיר מובלעת בתחום שכלתה מידתו בסופה אז גם העיבור הוא בכלל העיר להיות כד"א, אע"ג דלא שבת בתוך העיר ממש אלא רק היתה מובלעת בתחומי). ואף דהרמב"ן לא ס"ל כחילוק זה לענין עיר בלי מחיצות, מ"מ לענין העיבור ס"ל הכי. וצ"ע. (ואולי המקור של הרמב"ן למימר דנתנוהו בעיבורה של עיר אינו מהלך את כולה, זה לפי מה שהוא פי' במתני' ר"פ, דהדיר והסרה היו מובלעין לתוכה של העיר, וא"כ ע"כ דעיבור ל"מ בזה).

עוד מציינו חילוק בין העיבור לעיר, לענין נתינת קרפף, דהרשב"א לעיל נז, ב' כ' "וכתב הראב"ד ז"ל דכשנותנין קרפף לעיר היינו מקיר העיר, אבל אין נותנין קרפף לעיבורה של עיר", ומבו' דהעיבור הוא אינו כעיר ממש ליתן ממנו עוד קרפף. ועי' ביאור"ל סי' שצח ס"ה. ויתכן לומר דהראב"ד אזיל בזה לטעמיה דאין עיבור לתומרא, והיינו דהעיבור אינו חלק מוכרח מהעיר, וה"ה דאין נותנין קרפף לעיבור

בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום", כיון דבעיבורה של עיר ל"ה עירוב כלל, דאין עירובו מבטל שביתת רגלו. (וכ"כ השפ"א, ז"ל "ולע"ד תמוה דנראה מדבריהם דבאמת שם עירוב עליו אלא דלא הרויח כלום, ולפי הפשוט נראה דלא עשה כלום הפי' דאינו עירוב כלל ונ"מ לענין אי כלתה מדתו בחצי עיר דפשיטא דלא הפסיד מעבר השני שעדיין שביתתו בעיר וא"כ אין עליו שם עירוב כלל ואולי גם הם מודין בזה, אלא דס"ל דמה דלא הוי עירוב הוא משום דאינו מרויח אבל אי הוי מרויח הוי עירוב וע"ז מקשינן אבל א"י הכרח לזה ד"ל דלא שייך כלל עירוב תוך העיר וצ"ע").

ויל"ד דלכאור יש עוד נפק"מ במי שנתן עירובו בעיבורה של עיר, דאם נמדוד לו מעירובו יכול ללכת טפי מאשר אם נמדוד לו מעירו, כגון בעיר מרובעת לגמרי, ואינה מרובעת לריבוע העולם, דיכול לילך ממנה רק אלפיים לצד אחד, ואילו אם נמדוד לו מעירובו אלפיים לפי ריבוע העולם, אז יהיה מותר ללכת יותר מאלפיים לאותו צד. ולכאור זה מכריח דהנתן עירובו בעירו (ובעיבורה) אין העירוב חל כלל, וכד' הר"ן הנ"ל, וכמש"כ הלבוש בסי' תח "המניח עירובו בתוך העיר ששבת בה, או בתוך עיבורה המצטרפים עמה שמודדין התחום חוץ מהם, לא עשה כלום, שהרי אין הנחת העירוב אלא שיקנה שם שביתתו ודירתו, וזה בלאו הכי יש לו העיר כולה ועיבורה וחוצה לו אלפים לכל רוח ומה יקנה לו העירוב שם, לפיכך אין מודדין ממקום עירובו, אלא הרי הוא כבני העיר כולם שיש להם אלפים אמה חוץ לעיר לכל רוח".

ויש להוסיף עוד דהנה רש"י ביאר למה כשהעירוב לא חל אז הוא חוזר לשביתת ביתו ול"א דלא יזוז ממקומו, וכ' רש"י דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב. אמנם בגאון"י דן לומר דבאמת אין בזה חילוק באומדן הדעת, כי הרי ודאי גם אמדי' דעתו כשהוא עומד בדרך שאינו רוצה שיהיה דינו לא לזוז ממקומו, אלא דמ"מ שביתת ביתו לעולם אינה נעקרת ע"י דעתו אלא רק באופן שהוא קונה בפועל מקום שביתה אחר. וכן בהא דישן לא קנה שביתה, הראש' כ' דזהו דוקא בישן בדרך, אבל הישן בביתו מן הסתם דעתו לקנות שביתה בעיר, ומדבריהם משמע (עי' מאירי לעיל מה, א וברשב"א וריטב"א מז, ב) דהטעם לחלק הוא באומדנא, אבל הגאון"י לעיל מה, א מבאר דהטעם בזה הוא כנ"ל דשביתה בביתו ובעירו יש לו לעולם אם לא קנה שביתה במקום אחר. ונראה דד' הר"ן הנ"ל ד"בנותן עירובו בעירו אין עירובו מבטל שביתת רגלו", א"ש עם ד' הגאון"י, דבאמת אין עירובו כלום כי שביתתו היא בע"כ בעירו, ורק קניית שביתה במקו"א באופן שזה סותר את ביתו ועירו היא מפקעת את השביתה הזו, וממילא דבנותן עירובו בעירו אין עירובו מבטל שביתת רגלו.

ואמנם המאירי הביא פי' אחר במתני', ז"ל "וראשונים של גאונים פירשה במי שנותן עירובו בעיר אחרת הסמוכה לו בתחום אלפים אמה ומה שאמרו באנשי עיר גדולה שמהלכין את כל עיר קטנה בנותן את עירובו לשם ולמדנו כאן שאע"פ שעבורה של עיר כעיר לענין מדידה לאנשי העיר למוד להם מעיבורה ולחוץ אפ"כ לאנשי עיר אחרת שנתנו עירובם לשם לא נחשוב להם העיבור כאלו נתנוהו בתוך העיר עד שיהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה אלא מודדין לו ממקום עירובו אלפים אמה כאלו נתנו חוץ לעיר והדברי' זרים שאם כן מאי לא עשה כלום היה לו לומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים ועוד שהרי עדיין לא למדנו שהנותן עירובו בעיר אחרת יהלך את כלה וחוצה לה אלפים עד משנה שאחריה וכבר הגיהו עליהם גדולי המפרשי' בכדי הצורך אלא ודאי אף לאנשי עיר אחרת דנין את העיבור כעיר עצמה", ויש כאן חידוש להאי פירושא, דעיבור אינו כעיר לענין הנחת העירוב לבני עיר אחרת הבאים לשבות בעיר זו. (והק' ע"ז בחי' תלמיד הרשב"א "ואין פירוש זה נכון דאמאי לא עשה ולא כלום דהא לכו"ע עיבורה של עיר הרי היא כעיר וכדאמרין בנדרים גבי הנודר מן העיר דאסור בעיבורה. ועוד דלא עשה ולא כלום משמע דלא עשה כלל. ולפי פירוש זה הרי עשה כשאר נותני עירוב דעלמא").

והנה הראש' הביאו מהראב"ד דאין עיבור להחמיר, "שאם כלתה מדתו בין העיר ועבורה אין דינו כמו שכלתה מדתו באמצע העיר

התוס' תי' כן על רמב"ח ולא תי' כן אליבא דרבנן, וי"ל דיותר פשוט להם אליבא דרמב"ח דאם שייך לומר דלנותן עירובו ליכא ד"א אז ה"ה דהעיר איננה אלא משהו, אבל לא ס"ל לומר כן בדעת רבנן דתהיה העיר נמדדת כח' אמות, כי אין שיעור מקום של ח' אמות אלא הוי רק הלכה שיש לו ח' אמות לכל רוח.

ויתכן לבאר עוד בתי' התורא"ש דהכוונה היא מצד ההכרח, כיון דאם לנותן עירובו יש ח' אמות לא יתכן דבעיר יפסיד ויהיה לו פחות מכן, וכ"כ הרש"ש לתמוה על קו' התוס', ז"ל "ואנכי תמה כיון דאף לרבנן בשבת בעיר אין לו רק אלפים מהעיר לכל צד (ובשבת בבקעה יש לו לכ"צ אלפים וד"א) ע"כ צ"ל דהעיר נחשבת כח' אמות (דהיינו ד"א לכ"צ) א"כ גם בשכלתה מדתו בסוף העיר דאמר' דאין העיר נחשבת רק כד"א היינו ג"כ ד"א לכ"צ שהוא ח"א וא"כ אין לו למערב העיר רק אלפים פחות ח"א ואינו נשכר כלל וצ"ע". (ולפ"ז יהיה הכלל דדיר וסתר פחות מד"א צריך להשלים את השיעור בחוץ). אבל באמת מד' התוס' מבו' לכאור' דאין כזה הכרח, דהרי למאי דס"ל לרמב"ח דלעירוב אין ד"א, הרי לשובת יש ד"א, ואע"פ דהעיר כולה היא 'משהו', בכל זאת השובת בעיר אין לו ד"א חוץ לעיר.

-ולצד מערב אלפים פחות ב' אמות דהעיר נחשבת לו כד' אמות ולעירוב נותן ב' אמות וב' אמות שניות של עיר יעלו לחשבון אלפים". ומבו' בדבריהם דל"א דיקח ב' אמות מהעיר בשביל העירוב, וכל שאר העיר אח"כ תעלה לו כד"א, אלא מכיון דלקח כבר ב' אמות מהעיר בשביל העירוב, אז שאר העיר עולה לו רק כב' אמות. ודבר זה צ"ב, דהרי העיר גדולה היא, וגם אם חיסרנו ממנה ב' אמות, למה לא ימדד כל שאר העיר שוב כד"א. ולכאור' הביאור דדין זה שהעיר היא ד"א זה מתחלק באופן יחסי, וכשלקח ב' אמות לעירובו הפי' הוא דיש לו את חצי העיר, והחצי השני הוא נידון כב' אמות, דכל רבע מהעיר נמדד כאמה אחת.

אלא דיהיה בזה נפק"מ, דהנה הרי הא דכלתה מידתו בחצי העיר (עכ"פ מוקפת) אין לו אלא חציה, זה רק באופן שיש לו אלפיים, וכמבו' בד' רש"י מב, א, וא"כ מי שהוציא אוהו ונתנוהו בסמוך לדיר וסתר גדול, יהיה לו מתוך הדיר וסתר לא רק אמה אחת או ב' כפי מה שנשאר לו, אלא צריך לדון את זה באופן יחסי, שאם ההיקף הוא ק' אמה, ונשאר לו מהד"א עוד אמה אחת אל תוכו, אז יהיה לו היתר בכ"ה אמות, וזו לא שמענו, ולהדיא כ' בתו"ש סי' תה סק"ז דיש לו רק מה שנשאר לו בדיוק. וצ"ל דבאמת לא מחלקים את הד"א של העיר באופן יחסי, אלא הפי' הוא דמ"מ אחרי שעבר את כל העיר בהכרח א"א להפחית לו יותר מד"א, והב' אמות של העירוב זה ב' אמות ממש, וכל השאר מוכרח להימדד רק בתור ב' אמות, כי יותר מד"א אין בעיר אחת. אבל מי שכלו ד"א באמצע דיר וסתר, אין סיבה לחלק את זה באופן יחסי, אלא יש לו מה שנשאר לו בדיוק, וכל השאר גם אם אינו יכול להימדד כד"א כי כבר נחסר להיקף מהחשבון, מ"מ זה כבר חוץ לד"א, ודו"ק.

-כשעומד תוך המחיצות או במקום שנחשב כד"א אין חילוק בין עומד באמצע לעומד בסוף דאפי' עומד בסופו כאילו עומד באמצע ואין נותנין חוצה לה כלום דהא במי שהוציא אוהו חוץ לתחום ונתנוהו בדיר או בסתר מהלך את כולה ולא חוצה לה ואפי' הוא עומד בסופה". יל"ע לפ"ז מה הדין בדיר וסתר פחות מד"א, האם גם אז אין לו כלום חוץ להיקף, או דאינו מפסיד משום זה. (ואין לומר דהמחיצה מפסקת בינו ובין השלמת הד"א, דבנגעים פי"ג מ"ב מבו' בר"ש דאם יעשו למצורע מחיצה על פחות מד"א, יהיה מושבו מחוץ למחיצה. וצ"ע בזה בד' הראש' לעיל לד, א בנותן עירובו במגדל אי משלימין לו ד"א חוץ למגדל). ויש מקום לומר דבכה"ג לא יפסיד, ויהיה לו השלמה לד"א מחוץ להיקף, כי סברת התוס' היא דאמנם בעיקרא דמילתא אמרי' דהאי ד"א הוא באמצע, אבל כשעומד בהיקף או בעיר או עמידתו מתייחסת לכל הרשות, ודייני' ליה כאילו עומד באמצע הרשות ויש לו ד"א סביבו, ולכן אפי' כשעומד בסופה מ"מ אין לו בחוץ כלום, אבל אם כל ההיקף הוא פחות מד"א אי"ז טעם להפסיד לו את השלמת הד"א בחוץ.

כיון דלא אלים כ"כ כעיר. והנה החזו"א בסי' פ' כ' "מ"ב סי' שצח בבה"ל ד"ה וכן, אבל כשיש עיבור לעיר מחמת בית שנמצא שם שוב כו', הדברים צ"ע דהא מבואר בתו' עירובין נו, א ד"ה ר"ה דעיר שאין לה חומה בתיה מצטרפין אם אין רחוקין יותר מע' אמה והריטב"א כ' דב' עירות נותנין להן קרפף שלם אבל צירוף בתים צריכין שיהיו מובלעין תוך ע' אמה, וא"כ כל שמובלעין הוי עיר ממש, ונותנין קרפף לר"מ, וע"כ דברי הריטב"א דביש בית אין נותנין קרפף לר"מ היינו ביש בין הבית לעיר קרפף שלם, או עיר שיש לה חומה אין בתים שחוץ לחומה מצטרפין עמה להיות עיר אחת רק מדין קרפף מצטרפין עמה וכו' אבל בנמשכין בתים זא"ז תוך ע' אמה הוי עיר ממש ולכו"ע נותנין קרפף חוץ לבית האחרון". (ולש' המאירי שם הוא "אין נותנין קרפף לעיר שמדדו לה מן הנפש או מן הבורגן ודומיהן ליתן קרפף ממנו ולהלן אלא דוקא מקיר העיר", ומשמע לכאור' כחזו"א), וא"כ אולי יל"ד דהא דאמר' אין קרפף לחומרא ג"כ איירי רק בכה"ג, אבל לא בבתיים הסמוכים זל"ז ע' אמה. (וע"ע בחזו"א סי' קי סקט"ו וסקי"ט שכ"כ הן לענין נתינת קרפף לעיבור והן לענין עיבור להחמיר).

ויש לציין עוד מש"כ החזו"א בסי' קי סקי"ד, ז"ל "ואין דין הבלעת העיר אלא כנגד העיר ואפי' מקצתה כנגד העיר אבל אם כולה מן הצד כנגד תחום צפון או דרום לא שייך כאן הבלעה שעיקר המדידה כנגד העיר ואח"כ ממלאין את הקרנות וכמש"כ הר"י וכן הסכים הנו"ב שם, מיהו יש לעי' לדעת מהר"מ דנותנין קרפף לעיר אחת אם העיר שפגע המודד איננה כנגד העיר אלא כנגד עיבורה אי יהינן כאן דין הבלעה ומסתבר דעיבורה של עיר כעיר עצמה".

ויל"ע בהכלל המובא לעיל דאין עיבור להחמיר, דהראש' כ"כ כלפי המדידה לענין דכלתה מידתו בסוף העיר, אבל לכאור' משכח"ל עוד דע"י העיבור יהיה נעשה חומרא, וכגון שהעיר אינה מרובעת וראוי לרבע אותה כפי ריבוע העולם, ואילו אם נוסף לה עיבור מכל הפיגומין וכו' אז יהיה לו ריבוע עצמי ולא יוכלו לרבעה כפי ריבוע העולם, ובריבוע העולם יש קולא טפי מריבועה העצמי. ואי נימא דגם בהא אמרי' דאין עיבור להחמיר, א"כ משכח"ל עיר שיהיה בה כמה צורות מדידה להחמיר, דהרוצה לילך אלפיים ושבעים כנגד העיר ממש אז יתן לה עיבור, ואילו הרוצה להרוויח את הקרנות ע"י ריבוע העולם לא נימא עיבור להחמיר כלפיו, וצ"ע. ואולי כללא הוא דבעיר ששובת בה ממש אז ודאי שביטתו היא גם בעיבור, בין לקולא ובין לחומרא. (אבל אכתי תיקשי בעיר מובלעת במידת האלפיים, אי נימא דמרבועין עיר מובלעת אע"ג דאין מרבועין את התחום כנגדה, וכה"ג דרוצה לרבעה כריבוע העולם, ואילו ע"י העיבור יש לה ריבוע פנימי). וצ"ע בזה.

ס, ב

מה שנשכר הוא מפסיד

תוד"ה כאן. מבו' בד' התוס' דלמאי דמבע"ל לרמב"ח לומר דאין ד"א לנותן עירובו, אז לא תיקשי דמפסיד יותר ממה שנשכר, כיון דלצד זה ה"ה דעיר אינה נמדדת כד' אמות אלא כמשהו. ובלש' התוס' היה נראה דאמרו כן מכח ההכרח וכמבו' מנותן עירובו בעיר ובמערה, דאם נותן עירובו אין לו ד"א ומאידך יש לו את כל העיר והמערה, ע"כ דהם הוו כפחות מד"א. אבל לכאור' צריך למצוא טעם גם לתלות את זה בסברא, וכך נראה בלש' התורא"ש שהתליה היא גם בסברא שאם אין לו לנותן עירובו ד"א גם העיר אינה נחשבת לו אלא למשהו.

והנה התוס' הק' עוד אליבא דרבנן דישן יש לו ח' על ח' הרי נשכר יותר ממה שמפסיד, ותי' בתורא"ש (וכן תי' בתור"פ בשם "הר"ר יצחק ממוטריקאר"ט"), "ולי נראה דאינו קשה לרבנן דהעיר חשובה כשמונה אמות לרבנן שהרי הנותן עירובו בשדה יש לו שמונה על שמונה אם כן הנותן עירובו בעיר נחשבת כשמונה אמות, ומה שאומר בכל מקום שהעיר נחשבת כארבע אמות היינו כארבע אמות של שבות קניית עירובו דהיינו שמונה על שמונה", ולכאור' מבו' כאן דלעולם שיעור העיר יהיה כפי שיעור המקום שיש לנותן עירובו, וכן ה"ה אם לנותן עירובו ליכא ד"א דאז דייני' את העיר כמשהו, וכ"ה לרבנן דישן יש לו ח' אמות דה"ה דהעיר נמדדת כח' אמות. ואמנם

כ- המאירי "היה מודד ר"ל ממקום עירובו או מעירו או ממקום שביתתו וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר שמאחר שאין רגלו יכולה ליגע בסוף העיר היאך דנין לו את העיר בארבע אמות וא"ת שנחשוב לו חצי העיר הבאה במדתו בארבע אמות ונשלים לו עמהן פרשו גדולי המפרשי שאין חולקין את העיר לשתיים שמא יבאו ממנה לידי שבוש והילכך אין לו אלא חצי העיר, וכ"כ בחי" באורך בשם הראב"ד ע"ש. (ולכאור' זה בנוי על מה שהביא קודם מהראב"ד דאין עיבור לחומרא, וה"ה דעיר עצמה הנעשית ע"י חיבורים של ע' אמה נמי, דל"א 'עיר' לחומרא שלא יהיה אפשר לחלקה לב', אלא שלגבי עיבור ל"ש התי' הנ"ל "שאיין חולקין את העיר לשתיים שמא יבאו ממנה לידי שבוש", ולכן אמרי' דאין עיבור לחומרא). והנה מבו' בדבריו (ובחי" כ"כ להדיא), דגם לפי קו' הראב"ד (וכ"ה מעיקר הדין גם לפי התי'), אז רק את חצי העיר הבאה במידתו חשבי' ליה כד"א, אבל את המשך העיר יש לדון כמידתה, וק' דאחרי שנעשה החצי הראשון כד"א, אז גם החצי השני יכנס בתוך תחומו ויהיה לו דין של כלתה מידתו בסוף העיר.

ומוכרח לומר, דכיון דהחצי השני לא נמצא באמת בתוך אלפיים אלא רק אחרי שהחצי הראשון קיבל דין ד"א, אז אין כאן את המעלה של כלתה מידתו בסוף העיר. ולפ"ו יוצא שאם בתוך האלפיים מובלעת עיר אחת, וחוז' לאלפיים יש עוד עיר, וע"י שהעיר הראשונה נעשית כד"א אז גם העיר השניה מובלעת בתחום, עדיין לא יהיה בזה דין של כלתה מידתו בסוף העיר. ודוחק לחלק בזה דשאני ב' ערים שונות מעיר אחת. (אבל החזו"א בסי' קי סקכ"א כ' בפשיטות "ואם הקרפף נכנס לעיר אחרת וביצורו הקרפף והעיר יש יותר מאלפים אינן מצטרפין והקרפף נחשב לד"א וכשנחשוב את הקרפף לד"א חוזר למדתו ואם העיר מובלעת אז בתחומו גם העיר כד"א"). אבל הא ודאי דאם שובת בעיר גדולה, ויש לו בתחומו עיר אחרת, דאם העיר ששובת בה לא היתה נידונית כד"א, אז העיר השניה תהיה מחוץ לתחום (או עכ"פ תכלה מידתו בחצי העיר), ורק ע"י דהעיר ששובת בה כד"א אז תכלה מידתו בסוף העיר השניה, דזה ודאי מהני, וצ"ל דשאני עיר ששובת בה והיא מקומו למנות ממנה אלפיים, מעיר שהיא רק מובלעת בתחומו, דעיר ששובת בה היא כד"א ממש וממנה נעשית המדידה, משא"כ עיר המובלעת בתחום דאמנם מודדים אותה כד"א, אבל מדידה זו לא תועיל להחשיב את העיר הבאה כמובלעת ג"כ, כיון דמצ"ע היא רחוקה יותר ממדידה של אלפיים.

והנה לעיל הובא הדין האחרון, בהא דקי"ל דאין עיבור (ורביבוע) לחומרא, ואם כלתה מידתו בין העיר לעיבור מהלך את כולה, האם כעת גם העיבור יטפל אל העיר או דהוי תרתי דסתרי ומודדין את העיבור בנפרד, וכ' החזו"א בסי' קי סק"ח "ולפ"ו כשכלה מדתו באמצע העיבור וחשבנו את העיר לד"א וממילא נכנס העיבור תוך התחום חוזרין וחושבין את העיר ועיבורה לד"א, ואפשר דאינו כן דזה כעין תרתי דסתרי דאי חשבינן עיבורה כעיר א"כ הרי כלתה מדתו בחצי עיר ואי אין חושבין עיבורה א"כ אין עיבורה כד"א וכן נראה דאי חשבינן העיר כד"א חוץ מעיבורה אין נותנין לה תחום רק עד מקום שכלתה מדתו והעיבור נמדד כולו ואינו נחשב כד"א", ולהבכו' בד' הראב"ד נפקא, דלא זו בלבד שלא יכלל העיבור בתוך הד"א של העיר, אלא דאפי' הוא בפנ"ע לא ימדד כד"א, כיון דחשבנוהו כעיר נפרדת, ודינו להימדד במדידה רגילה.

(ולכאור' סברת הראב"ד בתירוצו היא מוכרחת ממה שאמרו בפשיטות כלתה מידתו בחציה או בסופה וכו', ולא הזכירו דכל בית בעיר נמדד רק כד"א כי הוא מובלע כולו בתוך התחום, וממילא יתכן עוד הבלעה לכל מה שנכנס כעת בתוך האלפיים. וע"כ כנ"ל דבע' הבלעה בתוך האלפיים ממש, ולא בתוך אלפיים שבאו ע"י דין הבלעה. אבל י"ל אולי גם בלא"ה, דכיון דאין מחלקים עיר לב' חלקים כקו' הראב"ד, אז ה"ה דא"א לומר על כל בית בפנ"ע שיהיה נעשה כד' אמות, כיון דהוא חלק מן העיר, ומידתו כלתה בחציה ולא בסופה. והדוג' לדבר היא מהא דההיתר של דיר וסוהר כולל את כל המקומות שיש להם היקף חיצוני אחד, אע"ג דיש באמצעיתם עוד חילוקי מחיצות והיקפים, ונת' במקו"א, וה"ה הכא דכל העיר

ובאמת התוס' בקו' לא הק' אלא לר"א, וצ"ע דהניחא דלא הק' לרבנן כיון שכבר כ' לעיל דאליבייהו דאיכא ח' אמות אז הוא נשכר יותר ממה שמפסיד, אבל למה אין להק' כן אליבא דר"י דס"ל דבורר לו ד"א. וצ"ל דבהא פשיט"ל כמש"כ בתי' דאין לו עוד מחוץ להיקף, כיון דאם הד"א אינם נתפסים בהכרח במקום מסויים, אז ודאי שיבררו לכיוון תוך העיר כאילו עומד באמצע העיר, ורק לר"א הוצרכו לחדש דאע"ג דלעולם מודדין הד"א כאילו הוא באמצע, מ"מ בעומד בסוף העיר דייני' ליה כעומד באמצעה וכך נמדדים לו הד"א ולא כלפי חוץ להיקף.

ובעיקר תי' התוס', הנה מצינו שי' הפוכה בד' הריטב"א לעיל מד, א שכו' "ושמעין מהכא דל' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה, שאם לא כן הכא דלא מלו גברי ונשארו שתי אמות היאך יכנס באותן שתי אמות", ונת' במקומו דמלש' הריטב"א משמע דכ"ז הוא דוקא אליבא דר"א. ועוד נת' דנראה לומר דר' הריטב"א הם רק במי שבא לדיר וסוהר באמצע שבת, ואין לו תחום וזוכה בדיר וסוהר, ובזה הוא דאמרי' דדיר וסוהר הוי כמקום עמידת רגליו, וחוז' מזה יש לו ב' אמות לכל רוח, אבל השובת שיש לו ד"א ומשם מונים לו אלפיים, אם שובת בעיר אין לו ד"א חוץ לעיר מלבד האלפיים. וטעם לזה נת' כי בשבת בעיר וכד' הרי העיר היא מקומו, ואלפיים מחוצה לו הם תחומו, ואין ליתן לו עוד 'תחום' של ד"א, כי יש לו כבר אלפיים, ואין ליתן לו עוד 'מקום' של ד"א כי יש לו כבר את העיר, אבל בנתנוהו בדיר וסוהר, מלבד מקומו בתוך ההיקף אולי יש לו גם תחום של ד"א. והראיות לזה הם מד' הריטב"א לד, א, וכן מהא דהשיעור של גג המערה הוא פחות מד' אלפים ולא מוסיפים לו עוד ד"א סביב כל פתח של המערה.

בתורא"ש ותור"פ הביאו בשם הר"ר אלחנן לחלוק על עיקר הנחת התוס' בקו' הראשונה דלרבנן יש סביב העירוב ח' אמות, ז"ל "דהא דקאמרי רבנן שנותנים לו ח' אמות היינו דוקא לאדם שלא קנה שבייתה כגון מי שישן בדרך וילפינן ד' אמות דידיה משבו איש תחתיו אלו ארבע אמות וסברי רבנן דהני ארבע אמות הוו דומיא דאלפים דנפקא לן מאל יצא איש ממקומו דסמיך ליה, ואלפים יש לו לכל רוח והוא הדין נמי ארבע אמות לכל רוח, אבל בשובת ונותן עירובו אין לו אלא ארבע אמות לכולי עלמא", (ולכאור' ה"ה בד"א שיש למי שהוציאווהו וכו' דג"ז הוי בגדר תחום, כיון דאין לו כעת תחום אחר, ויהיה לו לדברי רבנן ד"א לכל רוח). אמנם מד' רש"י בסוכה כה, א נראה דמשבו איש תחתיו ילפי' ד"א לשובת, ומ'אל יצא איש ממקומו' מוסיפי' ליה אלפיים אמה על מקומו, (וד"ל התוס' פ"ג "רשות שבת כך הוא עומד אדם במקומו ואומ' שבייתו במקומו שנ' שבו איש תחתיו כמה תחתיו ומלוא קומתו ופשוט ידיו הרי ארבע"). אבל כד' הר"ר אלחנן מבו' ברמב"ן לעיל מג, א שכו' "דגבי ישן לרבנן כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת קונה לו ד"א, לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו".

כ- הרשב"א "וכתב הראב"ד ז"ל שאם כלתה מדתו בסוף העיר בין עיקר העיר ועיבורה דינו כמי שכלתה מדתו בסוף העיר דעיבור להקל על התחומין אמרו ולא להחמיר, שאם אי אתה אומר כן אפילו כלתה מדתו באמצע תחומי העיר ואלכסונה ולא משכחת לה כלתה מדתו בסוף העיר", (וכע"ז בריטב"א), וצ"ע מאי ס"ל לדמות בין תחום לעיבור, ואטו ליכא למימר דהעיבור טפל לעיר בהכרח וא"א לומר דהוי ככלתה מידתו בסוף העיר, ואילו התחום הוא דין הרחקה מהעיר ואינו מוכרח לדנו כחלק מהעיר ממש, וצ"ע. (דוג' לדבר, מש"כ הריטב"א במכות יב, א ז"ל "דתחומה הוי כעיר למקלט ולא הוי כעיר לדור וכו' ונראין דברים דאפילו לדור דוקא בתחומה אבל בעיבורה דר, דהא קי"ל דעיבורה של עיר כעיר לנדרים ולכל דבר"). ועכ"פ מדבריהם מוכח דדין האלפיים הוא לא רק היתר התרחקות ממקומו, אלא הוא בכלל השבייתה וחשיב מקומו.

כלתה מידתו בעיר

היה מודד ובה וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף העיר נעשית לו העיר כולה כארבע אמות ומשלימין לו את השאר.

לדירה, והכא עיר מובלעת מהלך את כולה כד"א גם כשאנה מוקפת).

עוד יל"ע דהנה שי' רוב הראש' דבנתנהו בעיר אחרת הא דמהלך את כולה זה רק בעיר המוקפת מחיצות, אבל בשבת בעיר ודאי מודדים לו חוץ מעיבורה הגם שאין לה היקף מחיצות, ונת' ברפ"ד הטעם בזה ע"פ ד' התור"ד נב, א שכ' דהא דשבת יש לו כל העיר אי"ז משום דכולה כד"א דהא בנותן עירובו נחלקו אי יש לו ד"א ומ"מ לכו"ע יש לו את כל העיר, כי "דעתו לקנות שביתה עד מחיצה החיצונה", וא"כ ע"י השביתה בפועל נעשית כל העיר כד"א כי כן היא דעתו לשבות בכולה ונעשית כולה כד"א. ואפי' אם לא נימא עד כדי כך דהעיר נעשית כד"א ע"י דעת השביתה, אבל עכ"פ זה הכלל דהשביתה מאלימה את העיר להיות כד"א, יהיה הטעם מה שיהיה. וא"כ לכאור' יוצא מוכרח דעיר שלא שובת בה אלא שהיא מובלעת בתחומה, אם איננה מוקפת מחיצות לא תיחשב כד"א, כי הרי לא שבת בה.

(ושם ברפ"ד הובא מד' הר"ן שם ולעיל מינה לד, ב דס"ל דהא דשבת בעיר היא כולה כד"א זה קולא שהקילו שלא יצטרך כאו"א למדוד מפתח ביתו, ויתכן לפי דבריו דהקולא הזו לא נמצאת בעיר שלא שובת בה אלא רק מובלעת בתחומה, וכל האי דינא דכלתה מידתו בסופה כולה כד"א זה רק בעיר מוקפת וכדיר וסחר, וצ"ע בזה. ואולי יש לדקדק מלש' הר"מ בפכ"ז ה"ה דכלתה מידתו וכו' זה רק בעיר שיש לה דין רה"י, שכ' "אבל אם היתה אותה רה"י מובלעת בתוך אלפים אמה שלו תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות ומשלימין לו את השאר". ובס' קיצור שו"ע סי' צה ס"ב כ' להדיא "אם יש בתוך התחום איזה עיר שהיא מוקפת חומה או שהיא מתוקנת בעירובין, אינה נמדדת ואינו עולה לחשבון אלא לארבע אמות, ודוקא כשהתחום שבת מגיע עד חוץ לעיר", וצ"ע כדלהלן. ובהג' לחם הפנים על הקצשו"ע שם דקדק כן מלש' הר"מ וכנ"ל, וכן הביא מלישנא דרי"ו שכ' "הא דאמר' שנתנהו גוים בדיר וסחר מוקפין או בעיר דוקא כשהעיר מוקפ' וכן בכל מקום שאמרנו שהעיר כלה כמו ד' אמות צריך מוקפת ואם לא היתה מוקפת אין לו בה אלא ד' אמות זולתי לשבות או נותן עירובו במקום אחר שאמרנו אותו מקום הוא לו כד' אמות אע"פ שאינו מוקפ', ודו"ק).

אבל יש להוכיח ל"כ מד' הראש' והפוס', דהנה התוס' לעיל מז, ב (ובר"ה כג, ב) כשהעמידו את הדין דעיר ששובת בה היא כד"א גם בלי מחיצות, (ושלא כדין נתנהו בדיר וסחר וכו' דבעי' מחיצות), הוכיחו כן בפשיטות מהא דעיבורה של עיר כעיר, והרי אין לעיבור מחיצות. (ואמנם הריטב"א לעיל לב, ב כ' "ואע"פ שעבורה של עיר אינו מוקפ' מחיצות מכל מקום כיון דעיבורה של עיר כעיר הרי הוא כאילו הוא תוך מחיצותיה, וכאילו המחיצות הן דופן עקומה שמתעקמת עד עיבורה של עיר", וצ"ע). והרי הראש' והפוס' דנו על עיבור גם בדין זה של עיר מובלעת בתחומה שכלתה מידתו בסופה, ודנו בזה בשם הראב"ד האם יש עיבור לחומרא למימר דכלתה מידתו בחציה או דאין עיבור לחומרא, הרי להדיא דדין זה שהעיר נמדדת כד"א זה גם בעיר בלי מחיצות. (ועי' משנ"ב סי' תח סקי"ג, וחזו"א סי' קי סקט"ו).

ואין לומר דאמנם העיבור עצמו לא ימדד כד"א (כי ל"ל מחיצות) ואעפ"כ אם היה עיבור להחמיר אז העיר איננה כמובלעת כי סו"ס העיבור הוא חלק מהעיר, (והרי הראב"ד הוכיח את דבריו מהא דל"ב דתחומי העיר המובלעת יהיו ג"כ מובלעים בתחום העיר ששובת בה, אע"ג דלא ס"ד למימר דתחום העיר המובלעת ייעשה כד"א, ואולי זהו הנידון גם בעיבור דההבלעה תצטרך לכלול אותו אפי' דבלא"ה הוא לא ימדד כד"א), דאם העיר מוקפת מחיצות והעיבור מחוצה לה, אז אי"צ להבליע אותה רק מדין עיר' (ואז יהיה עיבור להחמיר), אלא אפשר להבליעה מצד היקף המחיצות גם בלי דין עיר. ועכ"פ הנה המאירי הביא את ד' הראב"ד הנ"ל גם על הא דאין ריבוע להחמיר, ונראה ללמוד מזה דמרבועין עיר המובלעת, (ונפק"מ לפי הנך פוס' דס"ל דאין מרבועין את התחום הבולט כנגד העיר המובלעת, ודו"ק), ומריבועה ממשיכים את המדידה, דלכן ס"ד דנימא ריבוע להחמיר והוי כאילו כלתה מידתו בחציה העיר,

נחשבת כאחת על כל ההיקפים הפנימיים שבה, וכלתה מידתו בחציה ולא בסופה. ובזה ניחא טפי הא דלא הוזכר בפוס' דגם אם כלתה מידתו בחציה מ"מ הבתים והרשויות המוקפות בתוכה הוו כ"א כד"א, דעל פי הראב"ד ניחא רק למה אי"ז מוסיף עוד שיעור להבלעה, אבל מ"מ הרי גם לא הוזכר דצריך להוסיף על המדידה כשיעור הבתים, ולהנ"ל ניחא כיון דהבתים הם בכלל העיר, וכלתה מידתו בחציה. וכך נראה מד' החזו"א בס' קי סקכ"א במש"כ על קרפף המחובר לעיר).

והנה במקו"א נת' להק' למה אמר' דספק עירוב כשר כי קי"ל דתחומין דרבנן, והא חיישי' די"ב מיל הוי דאור', וא"כ במהלך עיר גדולה ע"י העירוב, יש לחוש כלפי הדאור' שהעירוב לא חל, וכלו לו י"ב מיל בחצי העיר. ונת' ליישב דאולי הך דינא דכלתה בחצי העיר אין לו אלא חציה אי"ז אלא מדרבנן, ומדאור' לעולם כל עיר נידונית כד"א. והנה במקו"א נת' ממש"כ הר"ן בפ"ג וברפ"ד דהא דעיר בלי מחיצות נידונית כד"א לשבות בה, זה הוי קולא שהקילו כדי שלא יצטרך כ"א למדוד מפתח ביתו, (ולפ"ז יל"ד בעיר שאינו שובת בה אלא רק מובלעת בתוך תחומה, דאולי אין להקל כן אלא בעיר המוקפת מחיצות), וצ"ע למ"ד תחומין דאור' או בי"ב מיל, וע"כ כנ"ל דמדאור' לעולם עיר הוי כד"א, ואף בלי מחיצות. ואמנם ע"פ הראב"ד ודאי לא קשיא כיון דמדאור' הרי גם בכלתה מידתו בחצי העיר עכ"פ כל החצי הזה נמדד כד"א, אלא שתהיה הקו' במהלך בעיר גדולה קרוב לכ"ד מיל ע"י ספק עירוב, וכש"ג דהראב"ד לא אמר כן אלא בחצי הראשון, ולא התיר משום זה מעיקר הדין גם אח"כ לומר דכבר נעשה כאילו כלתה מידתו בסופה.

ואמנם בעיקר קו' הראב"ד נראה לומר, דהנה שי' הראב"ן (ועוד) דכלתה מידתו ברובה של עיר ג"כ מודדין לו את כולה כד"א, (ונפק"מ בזה, דהנה המשנ"ב בס' תח סק"ט כ' ד"החמירו הפוסקים שיהיה כלה המדה חוץ לעיר דוקא ובשעת הצורך יש להקל אף בכלתה מידתו בשוה עם העיר", ולכאור' אפשר להקל בצירוף השאלות והראב"ן וכו' דס"ל דסגי ברוב העיר). וצ"ל הביאור בזה, דע"י 'רובו ככולו' הוי כאילו כל העיר מובלעת לו בתחומה וה"ה לו כד"א, ואע"ג שאינו יכול להגיע ממש לכל העיר מ"מ כולה נידונית כמובלעת, (וחשיבא כבר משו"ה כעיר ששבת בה מבעו"י), וא"כ י"ל שזהו התי' לאידך גיסא על קו' הראב"ד, דבאמת כיון דאין כל העיר מובלעת בתחומה אלא כלתה מידתו בחציה, אז מחמת זה רואים את כולה כעיר שאינה מובלעת בתחומה. (ואף מצינו בפוס' שי' דעיר שאורכה מובלע יכול לילך אף בכל רוחבה שאינו מובלע, ודו"ק). אמנם הצ"ע בזה דהמאירי בתח"ד ביאר החיסרון בכלתה מידתו בחציה כיון "שמאחר שאין רגלו יכולה ליגע בסוף העיר היאך דנין לו את העיר בארבע אמות", וא"כ בזה ודאי תיקשי דאחרי מה שביאר הראב"ד דהחצי הראשון של העיר שהוא מובלע נידון מעיקר הדין כד"א, אז למה באמת החצי השני לא ימדד כד"א אלא כמידתו, והרי רגלו יכולה ליגע בסוף העיר. (אבל מצינו בדניא דעיר שלן בה דאע"ג דרגלו יכולה ליגע בסוף העיר, מ"מ זה ל"מ לדון את כולה כד"א בהל' מדידה).

הנה דינא הוא בכלתה מידתו בסוף העיר כולה נמדדת לו כד"א. ולעיל מב, א עמד רש"י למה בחצי העיר והמערה ל"א הכי, ותי' דרק מי שאין לו אלא ד"א הקילו בו דעיר ודיר וסחר הוו כד"א, משא"כ מי שיש לו אלפיים. ולפ"ז עדיין לא נתברר למה כמובלעת כולה כד"א, כיון דבלא"ה יש לו אלפיים, ומה החילוק אם כלתה מידתו בסופה או בחציה. ונת' לעיל מד' שא"ר דהחילוק בזה הוא מדינא, דמי שאין לו אלפיים וכעת הוא בא לקנות את מקומו אז יש לו את כל ההיקף, (או לש' הרמב"ן דבעיר כן ה"ה אפי' בלי מחיצות), משא"כ מי שכבר יש לו מקום ותחום, דאין לו סיבה להחשיב את כל ההיקף כד"א. ועדיין לא נתברר למה בכלתה מידתו בסופה אז כולה כד"א. (וצ"ל דאמנם דין דיר וסחר לא נקבע למי שיש לו אלפיים, אבל זה הכל למי שבא ליתן תוספת של דיר וסחר על האלפיים, אבל אם הדיר וסחר מרחיבים את האלפיים עצמם שאני. ואולי זה גם ענין של הבלעת תחומין, וכה"ג איכא הבלעה לכו"ע. אבל אכתי תיקשי כדלהלן להסוב' דדיר וסחר זה רק בהיקף

מקום לומר שיהיה תחום לחומרא וכאילו לא כלתה מידתו בסוף העיר, ועצ"ע).

ואמנם כ"ז ראוי לדון לפי מאי דקי"ל דעיר המובלעת שכלתה מידתו בסופה נמדדת כד"א, אבל יש ראש"ל דס"ל דעיר המובלעת נמדדת כמשהו, (וכמש"כ התוס' לפי הצד דלנותן עירובו ליכא ד"א), דכ"כ הר"י מלוניל ז"ל "ואע"פ שאנו אומרים שכל העיר כארבע אמות דמיא אין אנו רוצין לומר שנחשוב אותה כד' אמות ויפסיד מן האלף של צד מערב אותן ד' אמות אלא כוונתו לומר שאין העיר כלל מן החשבון", וכ"כ עו"ר, ולפי זה פשוט לכאור' דיש כאן כלל אחר בהל' מדידה, ואין לזה שייכות כ"כ עם הא דהשובת בעיר היא נמדדת לו כד"א שהם מקומו, דהא לשובת איכא ד"א.

(ולכאור' ק' להך שי' למה מה שנשכר הוא מפסיד, והא כעת יש לו עוד ד"א. וכה"ק בחצי יהונתן וברש"ש. ואולי צ"ל דס"ל דלשובת בעיר נמי יש ד"א חוץ לעיר קודם מדידת האלפיים. אבל ק' דמצריכי' בגג המערה שיהיה פחות מד' אלפים ולא מוסיפי' ד"א סביב כל פתח של המערה. ונת' במקור"א. ועוד דהר"י מלוניל בפ"ג כ' "אותן ד' אמות שנתנו חכמים לכל מי שנותן עירובו ואותן ד' אמות כנגד כל העיר שהוא מפסיד כשהוא רוצה לעקור עצמו מן העיר ולשובת במקום אחר שאם לא היה חוץ לתחום אלא אמה או שתים לא הוה מיקרי חוץ לתחום שהרי בתוך תחומו הוא עדיין ולא דמי למי שיצא חוץ לתחום דאמר' במתני' אפי' אמה אחת לא יכנס דהתם אין ראוי לתת לו ד' אמות יותר שהרי נתכין לשובת בעיר שהוא עולה לו כד"א ואם יצא חוץ לתחום כבר הוא חוץ לתחום וחוץ לד' אמות אבל הכא שהיה רוצה לעקור את עצמו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח שם עירובו ד' אמות ששם הוא ביתו", ומבו' להדיא דלעיר אין עוד ד"א מחוצה לה לפני האלפיים).

ועכ"פ מעיקר הך דינא דבכלתה מידתו בסוף העיר מודדין אותה כד"א, אף דבנתנוהו בעיר שאינה מוקפת מחיצות אינו יכול להלך את כולה כד"א, מבו' לכאור' דגם עיר שלא שבת בה ממש, אלא שהיתה מובלעת בתחומו, ג"כ יש לו את המעלה של 'שבת מבעו"י' לדון את כל העיר כד"א. ומעתה יל"ד האם זה ב' דינים חלוקים, או דדין אחד הוא.

דהנה מצינו חילוק בדין ביניהם, דאם שבת בעיר גדולה מאד מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמות, אע"ג דכלתה מידתו עדיין בתוך העיר, ואילו עיר המובלעת בתחומו צריכה להיות בדוקא מובלעת כולה, אבל אם כלתה מידתו בחציה נמדדת כמידתה. אבל אפשר לומר דאין כאן חילוק בעצם אלא במקרה, והיינו דשורש הדין אחד, הוא דעיר ששבת בה, בין אם שבת בה ממש ובין אם שבת בה רק ע"י שהיא מובלעת בתחומו, אז שביתתו משוי לה לכולה כד"א, אלא דבזה יש חילוק, דאם שבת בה ממש אז אפי' שכלתה מידתו באמצעה הוי כאילו שבת בכולה לענין זה דכולה כד"א, ואילו בעיר המובלעת בתחומו אז ל"ח כד"א אא"כ היא כולה מובלעת בתחום, אבל אם חציה עומד בחוץ לתחום אז ל"ח ששבת בה. אבל אפשר לומר דב' דינים חלוקים הם, דאם שבת בעיר עצמה אז שביתתו מתפשטת על כל העיר, והוי כאילו שבת בכולה ממש ומודדין מחוצה לה, ועיר המובלעת ודאי ל"ח כאילו שבת בה ממש למדוד מחוצה לה, (דהרי התחיל המדידה עוד מלפניה), אלא דמ"מ אהני שביתתו כשהיא בתוך תחומו לדון אותה כד"א.

ואפשר להציע נפק"מ בזה, דהנה הרא"ש בר"פ הביא דינא דהמהר"ם, דביצא לדעת וחזר לעירו, אז מהלך את כל עירו, והפוס' נחלקו בזה האם הכוונה דווקא בעיר המוקפת חומה, (כ"כ הרמ"א), והיינו דביצא במזיד אין את ההיתר של דיר וסהר, אלא דעיר ששבת בה מבעו"י קילא טפי והויא כד"א), או דבלא"ה נמי מכיין ששבת בה מבעו"י אז הויא לגביו בהכרח כד"א (כ"כ הב"מ). ועכ"פ ילה"ס בזה, איך הדין בעיר שלא שבת בה ממש, אלא שהיתה מובלעת בתחומו, ומכח הך הבלעה (דהוי קצת כמאן דשבת בה וכש"נ), הרי נעשית לו כולה כד"א, וא"כ מה הדין ביצא לדעת מתחומו, ואח"כ חזר אל העיר המובלעת, (עם מחיצות להרמ"א או בלא"ה נמי להב"מ), האם הוי כעיר ששבת בה ממש למימר דחזור אליה גם ביצאה לדעת, או דעיר ששבת בה זה דרגה אחרת, (וכנ"ל דרך

וע"ז קמ"ל דאין ריבוע להחמיר. (ובזה יל"ד קצת כנ"ל, דאולי אף דאין הריבוע נעשה כד"א מדין הבלעה מ"מ יכול להיות שהיה מועיל להחמיר, דהרי לא איירי דוקא בעיר עם מחיצות דתיקשי כנ"ל).

וכדי ליישב ענין זה צריך לעמוד על עיקר דין מדידת אלפיים, דלכאור' היה מקום לצדד בזה ב' צדדים הפוכים בתכלית, הא', דהאלפיים זה הגבול שמותר לאדם להתרחק וללכת ולצאת ממקומו, והיינו דמקומו הוא עמידת רגליו או ד"א שסביבו, אבל האיסור לצאת ממקומו אינו מגביל אותו אלא ביציאה של אלפיים ואילך, (ועד שם הוא עדיין אגוד כביכול עם מקומו כי לא התרחק ממנו כ"כ), הב', דהך אלפיים הם מכלל מקומו ממש, ואסור לצאת ממקומו היינו מתוך תחום אלפיים שלו. ויש בזה ראיות לכל צד, ולדוגמא, מדין הבלעת תחומין נראה דהתחום זה בגדר מקומו ולא רק היתר הליכה, (וכן מהא דתחום העיר קולט ועוד), ומהדין שאסור לצאת מתחום לתחום (כגג המערה או ראשי קשת ד' אלפים) נראה דהאלפיים זה בגדר התרחקות ממקומו, וכו'. וצריך לברור בזה איזה דרך אמצעית. (כנראה דצ"ל, דאמנם מקומו זה מקום שביתתו ממש והאיסור הוא להתרחק ממקומו, מ"מ כיון דאלפיים אמה הם ג"כ טפלים במקצת למקומו, כדחזי' מערי מקלט וכו', אז כל זמן שלא יצא מהם ל"ח שנתרחק ממקומו, כיון דהוא אגיד גביה מקומו במה שהוא נמצא במקום הטפל ומשוויך אליו).

ועכ"פ נראה ליישב לפי ב' הצדדים, דאי נימא דאלפיים זה בכלל מקומו, א"כ י"ל דכמו דעיר ששובת בה היא נעשית כד"א גם בלי מחיצות ע"י השביתה, כן ה"ה בעיר המובלעת בתחומו דהוי כאילו שובת בה ג"כ, ע"י דהיא כלולה בתחום אלפיים שלו דהוי נמי מקומו. ואי נימא דאלפיים זה שיעור התרחקות ממקומו, נראה לומר דהא דעיר אינה כד"א אם אין בה מחיצות אא"כ שבת בה ממש, זה רק כדי לקבוע אותה כמקום א' לענין להיות מותר בה כד' אמות, אבל הל' מדידת אלפיים שאני, ולעולם לענין מדידה כל עיר חשובה כד"א ואפי' שאין לה מחיצות. (והנה בריטב"א כ' דרב אידי פליג רק בכלתה מידתו בסוף העיר "דמה לי שכלתה לו בחצי העיר או בסופה אבל במי שכלתה מדרתו חוץ לעיר מודה הוא שאין חושבין לו כל העיר אלא כד' אמות", ולכאור' אין בזה חילוק כלפי הסברא דעיר המובלעת בתחומו הוי כשבת בה, אלא רק בהל' מדידה אולי צריך שיהיה אחרי העיר עוד קצת מהתחום ע"מ לומר דהיא נמדדת כד"א, ועצ"ע).

ואולי יש לתלות בזה את הנידון הנ"ל האם יש הבלעה אחר הבלעה, דהפוס' נקטו בפשיטות דעיר שנעשית מובלעת רק אחרי שהבליעו את העיר הקודמת לה אז יש בה דין מובלעת, ואילו הראב"ד כ' דרק עיר שהיא ממש בתוך אלפיים היא כמובלעת, ולא עיר שנכנסה להבלעה אחרי שצמצמו עיר אחרת בהבלעה. דאם הכלל הוא דבתוך אלפיים נמי איכא מעלת עיר ששבת בה' אז י"ל דבעי' אלפיים ממש ולא אלפיים מכוח הבלעה, אבל אם הכלל הוא ד'מדידה' שאני אז ה"ה באלפיים שנוצרו מכוח הבלעה, ודו"ק. עוי"ל במה שדנו הפוס' בעיר שאינה מובלעת בתחום ממש אלא בקרנות, דאולי אינה נבלעת, דדבר זה תלוי בהנ"ל, דבהל' מדידה אולי יש בזה חילוק, דרק במדידה עצמה מבליעים עיר ולא בקרנות שהם רק מעין ריבוע של התחום. אבל אם כל התחום הוי כמקום שביתה אז ק' לחלק בזה, וכיון דע"י שנעשה העיר כד"א אז יש שם באלכסון פחות מאלפיים ודאי יש להתיר לו טפי בקרנות. ודו"ק. עוד נפק"מ יל"ד באופן שנבנתה עיר באמצע שבת בתוך האלפיים, דאולי כללי המדידה משתנים באמצע שבת, אבל ודאי ל"ח כעיר ששבת בה מבעו"י. (ואולי יל"ד עוד, דהנה הראש' הוכיחו את שי' הראב"ד דאין עיבור להחמיר ואם כלתה מידתו קודם העיבור חשוב נמי כאילו כלתה מידתו בסוף העיר, כיון דאל"ה לעולם לא תכלה מידתו בסוף תחומי העיר, ואם נפרש את דין ההבלעה מצד דעיר מובלעת בתחומו הוי כאילו שבת בה, מהיכ"ת שיהיו תחומי העיר מן החשבון, והרי בלא"ה לא באנו לחושבם כד"א מכוח ההבלעה, אבל אם יש כאן דין בהל' מדידה דהעיר המובלעת נידונית כד"א, היה

ובד' הרמב"ן, דמה"ט ספינה צריכה היקל"ד, ומה"ט ההיתר של המהר"ם הוא רק בעיר המוקפת מחיצות. אבל כיון דחזי' דגם עיר שלא שבת בה אלא שהיתה מובלעת בתחומו חזי' לה כד"א, ולא זו בלבד ע"י היקף מחיצות אלא גם עיר שאינה מוקפת אם כלתה מידתו בסופה כולה כד"א, והיינו דגם עיר שלא שבת בה, אבל כיון שהיא מובלעת בתחומו לגמרי אז יש לדון אותה רק כד"א, (אף שאינו שובת בה ממש, ובודאי ל"ש לומר בה דכולה נחשבת כמקום עמידת רגליו), א"כ ק' למה הדין הזה לא יהיה קיים גם בספינה או גם כלפי היתרא דהמהר"ם.

ויש להוסיף בנידון זה עוד, דהנה התוס' בר"ה כג, ב באו להוכיח דעיר בלי מחיצות אם שבת בה מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה, וכ' בפשיטות "אשכחן עיר דחשובה כד"א אף בלא מחיצות כדתנן בפרק כיצד מעברין נותנין קרפף לעיר עוד תנן הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום ואם לענין יוצא חוץ לתחום נמי נותנין לו כל העיר כולה עם עיבורה כד' אמות", ואילו התוס' לעיל מז, ב לא כ"כ אלא האריכו בהוכחה אחרת, ז"ל "דגבי נותן עירובו באילן פריך חוץ לעיבורה של עיר נמי כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות וכו' משמע דתוך עיבורה של עיר נמי הוי טעמא לפי שנעשית לו כל העיר ועיבורה כארבע אמות אע"פ שאין שם מחיצה", ותימה הוא למה לא הוכיחו בפשיטות כעין שכ' בר"ה דעיבור של עיר אינו מוקף מחיצות, ונצרכו להוכיח מהאי דינא דכמאן דמליא דמי. ואולי התוס' לעיל ס"ל דהא דמודדין לשובת בעיר מחוץ לעיבור אי"ז משום דהעיר ועיבורה הם כד"א (גם בלי מחיצות), אלא דהוי כאילו שביתתו היא בכל העיר ממש, (ולכן מודדין מחוצה לה אפי' אם בלא"ה תכלה מידתו באמצע העיר), וזה עדיין אינו ראייה דעיר בלי מחיצות יש לה דין ד"א, ולזה הביאו התוס' מהא דאמר' דמתא כמאן דמליא גם כלפי העיבור אע"ג דל"ל מחיצות, וע"כ דהעיר היא כד"א, מלבד מה דהשוכת בה כאילו שובת בכולה. (ואולי התוס' כאן הוסיפו על הראייה שכ' בר"ה וכנ"ל, כי באו לאפוקי ממש"כ הגר"ז בסי' תא ס"א בסוגריים ע"ש ודר"ק).

בד' הגר"ז בסי' תא מבו' טעם אחר בהא דמודדין להשובת בעיר רק מחוצה לה, (ולא כש"נ כי שביתתו ומפשטת על כולה או כי העיר כולה נעשית כד"א ע"י ששבת בה). ז"ל שם "ואינו דומה לשבת בעיר שכולה נחשבת לו כד' אמות אע"פ שאינה מוקפת מחיצות כלל לפי שאין מתחילין למדוד לו אלפים אלא מבית החיצון והואיל וכל בתי העיר מובלעים זה בתוך ע' ושיריים של זה אבל מכל מקום אין כל העיר נחשבת לו כד' אמות ממש אלא ביתו שקנה בו שביתה בלבד ושאר הבתים הם מובלעים זה בתוך ע' אמה ושיריים של זה ואין מתחילין המדידה מהם אבל ליוצא חוץ לתחום אין כל העיר נחשבת כד' אמות עד שתהא מוקפת מחיצות לדירה". ולפי דבריו ק' להבין מהו הדין האמור כאן דעיר המובלעת כולה בתחומו, שכלתה מידתו בסופה, אז כל העיר היא כד"א. ואולי הוא ס"ל דדין זה הוא רק בעיר המוקפת מחיצות לדירה, (וכש"נ), וצ"ע.

ועכ"פ בעיקר דבריו אולי יש להוסיף דבאמת דין 'עיר' גבי תחומין אי"ז מקרה בעלמא דכיון דשבת בעיר אז חשיבא כולה כמקומו ומודדין לו התחום מחוצה לה, אלא יש כאן ענין בעצם, דבריו התחומין הכלל הוא דיש לאדם את מקומו, ואת עירו, ומשם יש לו תחום. והדוג' לזה דהנה הר"י מלוניל בפ"ג כ' "אותן ד' אמות שנתנו חכמים לכל מי שנותן עירובו ואותן ד' אמות כנגד כל העיר שהוא מפסיד כשהוא רוצה לעקור עצמו מן העיר ולשבות במקום אחר שאם לא היה חוץ לתחום אלא אמה או שתיים לא הוה מיקרי חוץ לתחום שהרי בתוך תחומו הוא עדיין ולא דמי למי שיצא חוץ לתחום דאמר' במתני' אפי' אמה אחת לא יכנס דהתם אין ראוי לתת לו ד' אמות יותר שהרי נתכין לשבות בעיר שהוא עולה לו כד"א ואם יצא חוץ לתחום כבר הוא חוץ לתחום וחוץ לד' אמות אבל הכא שהיה רוצה לעקור את עצמו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמיניח שם עירובו ד' אמות ששם הוא ביתו", וביותר מצינו בד' הרשב"א והריטב"א לקמן סא, א שפי' את מתני' למאן דתני אנשי ואנשי, דהא דתני מתני' עיר גדולה וקטנה, משום "דאי לא תני הכי הוה אמינא

משו"ה כולה כד"א אף דכלתה מידתו בחציה), ורק בה נאמר דכולה כד"א גם להיוצא במזיד, משא"כ בעיר שלא שבת בה אלא היתה מובלעת בתחומו. (ועי' גאו"י ר"פ שנס' בכע"ז. ויל"ד קצת ראייה מנידון הראש' בספינה להצריך שביתה מבעו"י ממש, והרי גם אם לא שבת בה ממש אלא בעירו, הרי הספינה היתה בתוך תחומו. אכן עי' ביד אפרים על המג"א סי' תה סק"ז, ובחזו"א סי' קט סק"ז, ודר"ק. והנה לעיל בר"פ נת' בשם ס' 'פרשת מרדכי' לבאר דינא דהמהר"ם מצד 'עיר שלן בה', ולפ"ז אין מקום לספק הנ"ל).

גם יש לתלות בזה קצת את נידון הראש' האם מלבד האלפיים שחוץ לעיר יש להוסיף לו גם ד"א או לאו, (כ"ז אי נימא דהנידון הוא לא רק בנתנוהו בעיר או דיר וסוהר אלא גם בשבת בעיר, ונת' במקו"א), כי אם העיר כולה היא כמקום עמידת רגליו אז אולי יש לו עוד ד"א בחוץ, משא"כ אם העיר היא רק בגדר ד"א שסביב מקומו.

ואמנם אם נפרש דעיר ששבת בה זה דין אחר מעיר מובלעת, והיינו דבשבת בה אז מודדין לו מחוצה לה לא רק מפני שכולה כד"א אלא מפני ששביתתו נחשבת בכל העיר ממש, ואילו עיר מובלעת אין הוא שובת בה בכולה אלא דדיני' לה כד"א כי היא מובלעת כולה בתחומו, א"כ יל"ע דהתוס' בד"ה כאן הק' בסו"ד למה מי ששובת בסוף העיר לא יזכה בב' אמות מחוץ לעיר בנוסף אלפיים, ומבו' בדבריהם דלצד השני עדיין צריך להפחית לו ב' אמות מן המנין, שכ' "ולצד מערב אלפים פחות ב' אמות דהעיר נחשבת לו כד' אמות ולעירוב נותן ב' אמות וב' אמות שניות של עיר יעלו לחשבון אלפיים", וק' דאם השובת בעיר הוי כאילו שובת בכולה ממש, אז איך יתכן להוריד לו ממנין האלפיים מחמת העיר. (ובשלימא אם עיר ששבת בה דינה להיות כד"א וכעין הדין של עיר המובלעת ניחא, אבל אם הפי' הוא שהוא שובת בכולה אז ק' כנ"ל). ואולי י"ל דכיון דבאנו לומר דיש לו ב' אמות מחוץ לעיר, אז הפי' הוא דדיני' את שביתתו בהעלם מהעיר וכאילו הוא שובת בבקעה, ולכן גם העיר מפחיתה מהמנין, (וצ"ע).

עוד יל"ע בזה, דהנה נת' דבהך דינא דהמהר"ם נחלקו הפוס', ודעת הרמ"א היא דהא דחוזר לעירו אע"ג דיצא לדעת זה רק בעיר מוקפת מחיצות. וצ"ע דכיון דס"ל למהר"ם דהמעלה של 'עיר ששבת בה' אינה מתבטלת ליוצא במזיד, וכשחוזר אליה אז כולה כד"א כלפיו, אז מהיכ"ת דבעי' מחיצות לזה, והא עיר ששבת בה כולה כד"א גם בלי מחיצות. ולכאור' צ"ל דאמנם עיר ששבת בה אז כולה כד"א גם כשאין לה מחיצות, אבל הטעם לזה הוא משום דשהביתה חלה בכולה ממש, וענין זה ודאי מתבטל ליוצא במזיד, אלא דבעיר מוקפת מחיצות יש דין נוסף דע"י השביתה בה נעשית כולה כד"א, וממש כעין הא דאמר רבה דאפי' לר"ע דל"ל היתרא דדיר וסוהר, מ"מ מודה בספינה דהויא לגביה כד"א והואיל ושבת באויר מחיצותיה מבעו"י, וא"כ דין זה לעשות את כל העיר או הדיר וסוהר כד"א, זה נשאר גם ליוצא במזיד, ולכן כשחוזר לשם מהלך את כל ההיקף כד"א.

וכיו"ב י"ל בד' הרמב"ן, דהוא ס"ל דנתנוהו בעיר מהלך את כולה גם כשאינה מוקפת מחיצות, והק' על רש"י דלדידה בעי מחיצות והיקף לדירה, דאיך מותר בספינה והלא ספינה ל"ח כמקול"ד. ובד' הרמב"ן גופיה מבו' דלספינה יש דין 'עיר', (דבלא"ה אף להרמב"ן הא בעי' היקל"ד), ואעפ"כ בעי' מחיצות לספינה, (ונת' שם הטעם לזה). וק' דכיון דספינה הוי עיר, אז למה בעי' אליבא דרש"י היקל"ד, והא שבת בספינה מבעו"י. ועכצ"ל כנ"ל, דאמנם הספינה היא עיר, אבל מכיון ששביתתו שם נעקרה ממקומה ומתחומה בהפלגת הספינה, אז אין לו את המעלה של שבת בעיר למימר דזה מהני גם בלי מחיצות או בלי היקל"ד, אבל עכ"פ בדאית לה מחיצות, וגם שבת בהם מבעו"י, אהני השביתה מבעו"י ליתן לכל ההיקף דין ד"א, ודין זה אינו פוקע גם כשהספינה מפליגה מהתחום.

אבל כ"ז תלוי בכל הנ"ל, דהניחא אי נימא דדין עיר להיות כד"א הוא רק ע"י ששבת בה ממש, דאז השביתה מתפשטת בכל העיר, ומודדים לו אלפיים ממנה ולחוץ, והדין הזה נפקע כשיוצא מהתחום, אלא שיש דין אחר דע"י מחיצות (כששבת בהם מבעו"י) הוי כל ההיקף כד"א, בהא שפיר איכא למימר כש"נ בד' הרמ"א

שכ' הראש' להוכיח דאין עיבור לחומרא דאל"ה לעולם לא כלתה מידתו בסוף תחומי העיר, דהרי לא היה נידון על תחומי העיר כלל אלא רק על העיר עצמה לעשותה כד"א, ומהיכ"ת שכל תחומיה צריכים להיות מובלעים בתחומו. ועוד ק' מהו שכ' הריטב"א בשי' רב אידי דבעי' שתהיה העיר מובלעת והיינו שיישאר קצת מהתחום אחרי העיר ולכן בכלתה בסופה ממש פליג, דאיזה טעם יש לחלק בזה כלפי הא דאמרי' דעיר שהיא בתוך תחומו הוי כאילו שבת בה. ועוד ק' כנ"ל. ונת' לומר צד אחר דיש כאן הלכה בהל' מדידה דלעולם עיר (כשהיא מובלעת לגמרי) נמדדת כד"א, ולא נת' טעם לזה.

ואולי י"ל דעיר מובלעת כיון דליושביה היא נמדדת כד"א כדין עיר ששבת בה, אז כ"ה הדין לכל מי שמהלך את כולה כי היא בתוך תחומו, שהוא נטפל אל יושביה ואף לו היא כד"א ותו לא. וכשם שהקילו ביושבי העיר שלא יהיה כאו"א מורד מפתח ביתו אלא תימדד כד"א, כן הקילו בכל מי שנטפל ליושבי העיר. (ובאמת הגאו"י בסו"פ כ' דרק מקום שהוא בית דירה או יש לו דין מובלע, אבל בכלתה מידתו במקום שאינו מוקל"ד וכו' אז מודדין אותו כמידתו. אבל בדבריו נראה טעם אחר לזה, ויב' להלן. אמנם להנ"ל י"ל דרק כלפי בית דירה שייך להיות נטפל לענין הדין שיהיה כולו כד"א. אבל באמת גם אם נפרש דהקולא של עיר מובלעת היא משום דהוי כאילו שבת בה, ג"כ י"ל דרק במקום שהוקל"ד דייני' ליה כאילו שבת בו). ולכן יש כללים בהבלעה זו, לשי' רב אידי אליבא דהריטב"א דתהיה מובלעת מכל הצדדים, והראש' הוסיפו דהיה מקום להצריך דאף תחומי העיר יהיו מובלעים וכנ"ל. ועצ"ע. (ובלא"ה נמי יש להוסיף דהרי מצינו עיר שמותר לו לילך את כולה ואעפ"כ אינה נמדדת לו כד"א, והיינו עיר שלן בה, ועל כרחק דל"א דהעיר המובלעת נעשית לו כד"א רק מצד מה שהוא יכול לילך את כולה. וכן נת' לעיל להוכיח מד' הראב"ד שהביא המאירי דאין הבלעה אחר הבלעה, והיינו דבעי' שתהיה העיר מובלעת באלפיים ממש, ולא בתחום שנוצר רק ע"י הבלעה נוספת, ובהא נמי הרי מותר לו לילך את כל העיר הב' ואעפ"כ ל"א דהיא מובלעת. וא"כ יש תנאים וכללים בהאי הבלעה, ובהו כ' הריטב"א בשי' רב אידי דבעי' מובלעת לגמרי ולא סגי בכלתה מידתו בסופה בשווה. ודו"ק).

ד"ל הר"מ פכ"ז ה"ז "אבל אם היה במדינה או במערה שפגע בה בתוך מדתו אלף אמה ואמה אינו מהלך בה אלא אלף אמה בלבד שהוא תשלום אלפים אמה שיש לו", וצ"ע למה בעי' עוד 'אמה' חוץ למידה, והרי מכיון דכלתה מידתו 'משהו' לפני סיום התחום כבר ל"ה ככלתה מידתו בסופה. ועי' מעשה רוקח שהגיה תיבה זו. ואולי י"ל דכיון דיסוד הדין של כלתה מידתו בחציה דהעיר אינה מובלעת לו זה מכוח מה שיש חלק בעיר שאסור להגיע אליו, א"כ מכיון דכ' הר"מ בריש האי פירקא דאיסור תחומין (מדאו') הוא ד"אם יצא והרחיק מן העיר יתר על י"ב מיל אפי' אמה אחת לוקה מן התורה", (ונת' במקור'א דהאיסור הוא רק ב'אמה'), א"כ כשיהיה רק 'משהו' מחוץ למידה עדיין אין לו איסור בשום מקום מהעיר, ורק אם יש 'אמה' שלימה חוץ למידה או ל"ה ככלתה מידתו בסופה אלא בחציה. אבל נראה דאין לדקדק כן דהרי הר"מ בפ"ו מהל' עירובין ה"ג כ' "היה מביתו עד סוף המדינה פחות מאלף אפילו אמה אחת שנמצאת מדתו כלתה חוץ למדינה תחשב המדינה כולה כארבע אמות", ו'אמה' דהתם היינו ודאי 'משהו'. ובס' קרית מלך שם העיר "פחות מאלף - ע"ל פכ"ז משבת ה"ו דה"ה אלף בצמצום (ר"ד לנדא נ"י)".

הנה האי דינא דעיר מובלעת שהיא נעשית כד"א מצינו גם במערה, דבמתני' להלן סא, א מבו' דאם כלתה מידתו בסוף המערה ה"ה כולה כד"א, דנמצא קל תוכה מעל גבה. וצ"ע בכה"ג דלכאו' יוצא שאם יילך על גבי המערה אז יגיעו אלפיים שלו עד מקום מסויים, ואם ילך דרך תוך המערה, וכולה לו כד"א, אז יוכל ללכת טפי עד סוף תחומו, והאם הדבר תלוי באיזה דרך הלך, ומה יהיה הדין אם מבעו"י עמד כבר אחרי המערה אלא ששבתו היא בעיר ע"י עירוב וכיו"ב, כפי איזה תחום נדון בו. ובפרט יל"ד להנך פוס' דס"ל דאם יש עיר המובלעת באמצע התחום אבל אינה מתפשטת על כל רוחב

דאם היה בעיר קטנה ונתן עירובו בעיר גדולה לא יהא עירובו חמור לקנות לו עיר גדולה מעיר שהוא שוכה בתוכה ודי לו לעירובו לקנות לו כמקום שבתו קמ"ל", והיינו דלשובת יש 'עיר', ואם הפסיד את עירו אז ראוי לתת לו ד"א סביב העירוב, עד שהיה אפי' מקום לומר דאם בא לזכות בעיר אחרת יזכה רק בשיעור העיר הראשונה. ולכאו' זה מצטרף עם ד' הגר"ז דאע"ג דהשבתה אינה מופשטת על כל העיר מ"מ מודדין מחוצה לה, כי לשובת יש 'עיר'. (ויש לחקור אליבא דהרמב"ן דבתחומין דאו' בעי' שיהיה כל שיעור התחום בהילוך באיסור, האם את העיבור צריך לילך באיסור, או דאין הדבר תלוי אלא באלפיים שחוץ לעיבור, וגם אם הלך את העיר והעיבור בהיתר, אז יש לו איסור בהליכת האלפיים).

אי' בירו' ה"ז "עיר מהו שתעלה ממידת אלפיים אמר ר' חזקיה רבי סימון בשם רבי יוחנן אין עיר עולה ממידת אלפיים אמר ר' אלעזר עיר עולה ממידת אלפיים". ונחלקו שם המפ' האם הפלוג' היא האם בכלתה מידתו בסוף העיר יש לו את כולה או דמני' לה במנין האלפיים, או דודאי מבליעים את העיר והפלוג' היא האם נדונית כמשהו או כד"א. ויל"ע דהנה בהג"א בסו"פ ד' כ' "המודד ממקום שבתו אלפים אמה וכלה מדתו בעיר או במערה אין יכול לצאת מהאלפים שלו. מיהו לפי הירו' דמפרש שהוא דשבת בבקעה והקיפיה נכרים אינו מהלך אלא אלפים דאתי כרבי יהושע א"כ לדין דקיימא לן כר"ג היה מותר להלך כל תוך המחיצה אפילו טפי מאלפים. וכן כלה מדתו בעיר או במערה מהלך את כולה", וא"כ אפי' כלתה מידתו בחצי העיר והמערה מהלך את כולה. ויש לדחוק דכוונת הירו' כאן אליבא דר"י ור"ע דל"ל היתרא דדירו וסהר. אבל י"ל בפשיטות דנפק"מ בעיר שאינה מוקפת מחיצות, ודו"ק.

ד"ל הר"מ פכ"ז ה"ה "המהלך אלפים אמה שיש לו להלך ושלמה מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה אינו מהלך אלא עד סוף מדתו, ואין אומרין הואיל וכלתה מדתו בתוך רה"י מהלך את כולה, בד"א בשכלתה מדתו במקצת העיר או במקצת המערה אבל אם היתה אותה רה"י מובלעת בתוך אלפים אמה שלו תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות ומשלימין לו את השאר". והא דהוסיף הר"מ דה"ה בדיר וסהר וכו' דדינם כעיר מובלעת לכאו' זה פשוט, דכל היקף מחיצות דינו להיות נמדד כד"א אם כלתה המידה בסופו. וא"כ בהא דאמרי' דכלתה מידתו בחצי העיר וכו', צריך לידע אם אין שם בתים וחצירות שדינם כרה"י והם ממעטים את המנין. אמנם לפי הראב"ד הנ"ל דס"ל דאין הבלעה אחר הבלעה, ועיר מובלעת זה רק באופן שהיא בתוך אלפיים ממש, ולא כשהיא בתוך אלפיים מכוח דין הבלעה, אז ניחא דלעולם הדבר תלוי אם כלתה מידתו בחציה או בסופה, ולא איכפ"ל בבתיים וחצירות שבה. (ולד' הר"י מלונגיל המובאים גם בפוס' דהמדידה היא רק ביושר ולא בצדדין, אז אינו מוכרח שיהיה בעיר בתים וכו' כנגד המדידה הישרה.

אמנם הנה באו"ש בפכ"ח ה"ט"ו כ' להעיר גבי הא דמקדרין בהרים גבי תחומין, ואמרי' בגמ' דאם תחומין דאו' אז אין מקדרין, דאם איירי במתלקט כ"כ באופן שהוא נעשה רה"י, אז הרי שי' הר"מ דאין תחומין דאו' אלא ברה"י, ובוראי שלא יהיה נמדד הכא ממנין האלפיים כלל. וה"ה הכא בכלתה מידתו בחצי רה"י או יכול הוא להלך את כולו כיון דאין תחומין מה"ת ברה"י, ואינו אסור עד שיעבור את כל השיעור ברה"י. אלא דהר"מ הכא לא עסיק בתחומין דאו' של י"ב מיל, אלא בתחומין דרבנן של אלפיים, ובהא אין תנאי של רה"י ולא ילפי' ליה מדגלי מדבר. וגם דנת' במקור'א דמדאו' לעולם עיר הויא כד"א ואפי' אם כלתה מידתו בחציה, (ולכן לא הזהירו בספק עירוב דיש להחמיר כלפי עיר גדולה של י"ב מיל, ודו"ק), ולענין זה י"ל דאפי' 'מדינה' שנקט הר"מ דבסתמא אינה רה"י ג"כ מדאו' אינה נמדדת בשיעור התחום.

ובעיקר הדין דעיר מובלעת נמדדת כד"א אולי יש להציע ביאור נוסף, דהנה בתוך הדברים לעיל נת' דאם טעם הדין הוא מחמת דכל עיר בתוך אלפיים חשיבא כאילו שבת בה, אז ילה"ק כמה קו', חדא לפ"ד הר"ן בפ"ג דהא דעיר ששבת בה מודד מסופה זהו רק קולא שהקילו שלא יהיה כאו"א מורד מפתח ביתו, וא"כ לכאו' זה לא מתאים בעיר שלא שבת בה והיא רק מובלעת בתחומו. ועוד ק', מהו

עיר שלן בה

תור"ה אין. "דהא אפילו כלתה מדתו בחצי העיר בלן בה נחשבת לו כד"א להלך את כולה כדמשמע בהדר דקאמר והרי נותן עירובו בסוף אלפים וקאתי וביית בביתיה אלמא בלן בה אפילו כלו אלפים שלו בתחילת העיר נעשית כל העיר כד"א וכן בפ' בכל מערכין דקאמר מי סברת דמנח ליה בסוף אלפים לכאן ופירש רש"י דכל העיר נעשית לו כד"א כיון דלן בה".

והנה התוס' כאן נקטו דין זה בלי חולק, אבל בתורא"ש הוסיף "ור"י לא פירש כן לעיל בסוף פרק מי שהוציא אוהו", וכ"ה בהג' ר"פ על הסמ"ק מ' רפב הג' טו שכ' "וההיא תוס' דהנותן עירובו בסוף אלפים יש לישבה כדפירשתי בעירובין וזו השטה דלא כפ' התוספות שפירש ב' ההיא ויצא עשיר חוץ לתחום סוף פרק כיצד מעברין". והנה ז"ל התוס' לעיל נא, ב "ויצא עשיר חוץ לתחום - קשה לר"י דמדקרי ליה עשיר דמשמע שרוצה לחזור וללון בביתו ואיך יכול לחזור והלא אין לו אלא אלפים מעירובו לצד עירו ואפילו אם ביתו הוא הראשון בכניסתו לצד עירו לא יהיה לו בתוך ביתו אלא ד' אמות ואטו בשופטני עסקינן שילון בביתו ולא יהיה לו אלא ד"א, אמנם בתור"פ שם כ' בתי' הג' "רכיון שלא הלך לו אלא לפי שהיה רוצה לערב ולקנות לו שביתה, א"כ הוי כמו שבת בעירו, והוא כל העיר כולה נחשבת כד' אמות, ודוקא בבא בדרך אמרי' למווד דלא יכנס, אבל האי כמו נותן את עירובו הוא שאין מפסיד בכך שביתה עירו".

ואמנם בתורא"ש ובהג' ר"פ הנ"ל מבו' דקו' ר"י שם היא כיון דפליג על ההיתר של עיר שלן בה, אבל האחרו' דנו בזה, דאולי אף דס"ל דעיר שלן בה כולה כד"א, אבל אין הדבר תלוי אלא בביתו ש"מ, ולכן שם שהיה בביתו ש"מ חוץ לעירו או אין לו דין של עיר שלן בה, וחדוש הוא שחידש בתור"פ דמ"מ "כיון שלא הלך לו אלא לפי שהיה רוצה לערב ולקנות לו שביתה, א"כ הוי כמו שבת בעירו". (ויל"ע אם הלך לצורך אחר ולא לקניית עירובו). ז"ל הב"מ בס"י תח "ובהיות כן דדין דהכא לא מקרי שבת בה אלא הואיל ולן בה היה מסתבר לי דלדעת י"א אלו ה"ה מחשיך על התחום ומערב ברגליו ולאחר שחשכה רוצה לחזור לעירו אף שכלה תחומו באמצע העיר הרי כולה לו כד"א ומהלך את כולה, אבל רואה אני שאין כן דעת תוס' שהרי דף נא ע"ב ד"ה ויצא מקשו ואפי' אם ביתו הוא הראשון בכניסתו לצד עירו לא יהיה לו בתוך ביתו אלא ד"א, והרי התוס' הם שהמציאו בדף ס ע"ב דעת י"א דהכא ואילו כדעתי מה קשיא להו בדף נא הא פשיטא דהבית שלן בו חשוב נמי כולו כד"א ואם עומד בעיר אף העיר כולה כד"א א"ו דסברי דוקא בנותן עירובו מבעו"י וחוזר לעירו אף דאינו שובת שם מ"מ לן בה הלילה כולה משא"כ במחשיך שתחילת הלילה עומד במקום שביתתו שוב לא מהני לו הלינה בעיר או בבית לחשב כולו כד"א ואף שהוא דוחק ע"כ הכי דעתם. וע"י בשעה"צ שם סקי"א מש"כ בזה. ועכ"פ אחרי ד' התורא"ש ור"פ כבר אין הכחשה מהתוס' להב"מ.

בלש' התוס' ושאר' נראה דעיר שלן בה והיא חוץ לתחום עירובו יכול לילך בה כיון דלגבי היא כד"א, ולכא' לפ"ו אינו יכול ליתן את עירובו בריחוק אלפיים ממש מן העיר, כיון דאפי' שהעיר היא כד"א אבל הרי כבר יש כאן מרחק אלפיים מן התחום, ורק אם יניח העירוב במרחק של 1996 אמות מתחילת העיר אז יועיל לו מה שכולה נחשבת כד"א. אבל יש להוסיף דמקומו של העירוב הוא ג"כ ד"א, וא"כ השיעור הוא אלפיים בדיוק, אבל אם יניח במרחק יותר מאלפיים, אז אפי' שהאלפיים וארבע נכנסים במקצת אל העיר, אבל העיר הרי גם תופסת ד"א, וכש"נ.

אמנם הנה בגמ' לעיל לה, א אמרי' דבנתגלגל חוץ לתחום פחות מד"א מהני כיון דהנותן עירובו יש לו ד"א, ועלה פירש"י דמיירי בנותן עירובו לסוף תחום עירו, ואע"ג דנתגלגל עוד לחוץ אמה או ב' מ"מ יש כאן את ההיתר של 'עיר שלן בה', וא"כ מוכרח מזה דעיר שלן בה אינה נמדדת כד"א מתוך מנין האלפיים, אלא ה"ה כמשהו. ובהג' ר"פ שם כ' להדיא "אבל בעיר שלן בה כגון המניח עירובו בסוף אלפים אמה מעירו שהוא לן בה וכשהוא חוזר ממקום עירובו לעירו שהוא לן בה הוא מודד ובה אע"ג דכלתה מדתו בחצי העיר

התחום, אז מרבעים את כל התחום באותו הצד שיסתיים בשווה, (דהתוס' כ' דקידור והבלעת גיא אינו גורם דין ריבוע התחום, והפוס' דנו בזה, ולענין עיר מובלעת דנו למימר דאף להתוס' בכה"ג מרבעין את התחום), וא"כ ילה"ס בכה"ג דמערה האם נימא דכיון דאם הלך דרך המערה אז תחומו מתארך טפי ממילא הוא מתארך גם לכל הרוחב וכדין ריבוע התחום, או דנימא דרק אם בפועל הלך דרך המערה אז התחום מתארך לו, וכ"ה לכל הרוחב כדין ריבוע התחום, אבל אם הלך דרך גגה של המערה אז התחום לא מתארך לו כלל, וצ"ע. או אולי נימא דאם מרבעים את התחום כנגד האורך שנתארך ע"י העיר המובלעת, אז פשיטא דגם למהלך על גב המערה יש להאריך את התחום כמו למהלך בתוכה.

ויותר נראה לומר דמי שעומד בריחוק מן העיר באופן שדרך הילוך במערה הוא בתוך אלפיים לעיר ודרך הילוך על גב המערה הוא יותר מאלפיים, אז ודאי דיני' לקולא דעדיין הוא בתוך אלפיים לעיר, כי הרי יש דרך קצרה לעיר של פחות מאלפיים והיינו דרך תוך המערה, ומה שיש גם דרך ארוכה מעל גב המערה זה אינו טעם להחשיבו כמחוץ לתחום, דסו"ס יכול לבחור בדרך הקצרה ממנו ולעיר, וא"כ ה"ה במקום שאין בו בהכרח מרחק אלפיים לעיר א"כ יבחר ללכת בדרך ארוכה. ולפ"ז יש להס' להנך דס"ל דאין מרבעין את התחום כנגד עיר מובלעת, מה הדין באופן שאם נמדוד ישר כנגד העיר (בצידי העיר המובלעת) אז יש יותר מאלפיים, אבל אם נמדוד באלכסון דרך העיר המובלעת אז עדיין הוא בתוך אלפיים, דלהנ"ל י"ל דסו"ס עדיין הוא במקום שיש ממנו ולעיר דרך קצרה של פחות מאלפיים. ואולי כמו דיש מקום לומר דבמערה הדבר תלוי אם הגיע דרך תוכה או על גבה, (וצ"ע בעמד מבעו"י מחוצה לה וכנ"ל), כן ה"ה בהא דעיר המובלעת היא כד"א במדידת האלפיים דכ"ז רק אם הלך דרכה ממש ולא אם הקיף אותה מסביב. (וע"ע שעה"צ סי' תח סקי"ז).

ועכ"פ יש בזה תוספת הבנה לכל הגדרת דין תחומין, דידוע לדון האם אלפיים זה שיעור כעין 'מגרש' לעיר, או דהעיר מסתיימת בסופה ומותר רק להרחיק ממנה עוד הילוך של אלפיים ותו לא. והנה בדין עיר המובלעת מבו' דאין כאן קביעות בחפצא על האי מקום למימר האם הוא בתחום או מחוצה לו, דהרי הדין מתחלק בזה בין מי שהלך בתוך המערה ומי שהלך על גבה וכנ"ל, (ובלא"ה נמי הרי הא דעיר בלי מחיצות היא כד"א אי"ו דין בחפצא של העיר אלא הדבר תלוי כלפי מי ששבת בעיר או לאו, וכן מי שהעיר מובלעת לו בתחומו לגמרי או לאו), אלא דהדבר יכול להתחלק בין האנשים דכלפי א' הוי בתוך התחום וכלפי הב' הוי כחוץ לתחום. (ובתחום של עיר מקלט ודאי אין בזה חילוקים כה"ג, ובלא"ה לא שמענו התם דינא דעיר המובלעת דבכלתה מידתו בסופה הויא כד"א וכו'). ואם כן הוא שמעי' דשיעור אלפיים אינו בחפצא דהעיר אלא הוי רק שיעור בהילוך והתרחקות מהעיר. אא"כ נימא כנ"ל דהדבר קבוע כלפי כולם, ובכל אופן שיש דרך קצרה לעיר אז עדיין הוא כעומד בתחומה ואפי' שהלך בדרך הארוכה, או אפי' כגון שהעיר המובלעת נבנתה רק אחרי שהוא כבר עבר שם. (אבל זה מצינו לעיל מד, ב במערה דיש חילוק מאיזה פתח יצא, אבל אי"ו שייך להנ"ל כי התם ע"י יציאתו הוי כמתרחק מתחום מזרח של המערה ואפי' שהוא מתקרב אליה דרך מערב. והתם פשיטא דאם יעמוד בער"ש מחוץ למערה ושביתתו תהיה בתוכה ע"י עירוב וכד', הרי יכול לבחור איזה פתח שירצה כדי להיכנס בו ואע"ג שהוא מתרחק מן הצד השני, ואפי' אם לא היה שם דין הבלעת תחומין).

וע"ע בס' קרית אריאל פ"ח שהביא מדברי הגר"א וראשונים מוילנה וכן מד' הגאון"י במרא דמתניתא פ"ד, ולמד מדבריהם דבאמת כה"ג במערה הדבר תלוי באיזה דרך עבר, וקל תוכה מעל גבה דאם עבר דרך תוך המערה אז תחומה מתארך לו משא"כ אם עבר על גבה. וצ"ע. עוד יל"ע למאי דאמרי' לעיל דלעולם אפשר להקל על פי הדרך הקצרה, דהרי סו"ס בכלתה מידתו בסוף המערה ממש, ואין פתח ממנה בסופה אלא רק בתחילתה או באמצעיתה, דבזה הרי ודאי נראה דאם ילך במערה מותר ועל גבה יהיה אסור, וצ"ע בכ"ז.

בנותן עירובו בפת וע"כ מדלא עירב ברגל רוצה להיות ביהש"מ בתוך העיר, ע"כ הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י לכן כל העיר נחשבת לו כד"א כדאי לעיל דמ"ב, אבל כאן דהחשיך על התחום ביהש"מ ולא שבת באויר מחיצות מבעו"י, בוודאי משום זה שהולך בלילה באמצע שבת להעיר ללין בה אין העיר נחשבת לו כד"א וזה ברור, הרי דס"ל דדין לן בה הוא ממש תלוי בשביתה שם מבעו"י. (ועי' מש"ח בראשית פל"ג פ"ח). וכן מפו' בתור"פ לעיל מב, ב שכ' ובלבד שלא יעבור התחום ברגליו. פ"ה דכיון דלא שבת בתוך העיר לא היא ליה כד' אמות. כאן מוכח דלן דפ"ה פרק בכל מערבין לאו דוקא לן, אלא שבת קאמר כדפירש הכא, והיינו דדין לן בה זה הקולא של שבת באויר מחיצות דמשוי להו לדידיה כד"א.

אמנם בש"י הרמ"א לכאור' מוכרח דדין עיר שלן בה שונה מהאי דינא דשבת באויר מחיצות מבעו"י, דהרי הרמ"א בס"י תח פסק דעיר שלן בה מהלך את כולה וכנ"ל, ואילו בס"י תה כ' השו"ע לפסוק את דינא דמהר"ם דביצא לדעת וחזר לעירו אף דאיכר את תחומו מ"מ לא איבד את עירו, כי עיר ששבת בה נעשית אצלו כד"א, והוסיף ע"ז הרמ"א דכ"ז הוא דוקא בעיר המוקפת מחיצות, ומבו' דאע"ג דאם שבת בעיר בלי מחיצות נעשית כולה אצלו כד"א, מ"מ כשאיכר את תחומו אז אינו חוזר לעירו אלא בגוונא שיש לה מחיצות, ואילו הכא בעיר שלן בה לא אשכחן כהאי דינא, וגם בעיר שאינה מוקפת מחיצות אמרי' דאם לן בה מהלך את כולה כד"א, וע"כ דיש בזה חילוק ולא שוו אהדדי. (אא"כ נימא דהרמ"א הגביל את היתר המהר"ם מצד אחר, והיינו דקנסי' על היוצא במזיד שלא יחזור לתחומו, וגם לא לעירו כשאינה מוקפת מחיצות, ולא מתירי' ליה אלא כשעירו היא רה"י ממש, וכמש"כ החזו"א בס"י קט סק"י נראה דוקא כשהן מוקפות מחיצות ואע"ג דבאינן מוקפות נמי הן כד"א לזה שקנה שביתתו בתוכן הכא לאו מכח תחום קאתינן עלה דהא תחומו כבר הפסיד אלא מכח רה"י קאתינן עלה דמותר להלן את כולה והלכך בעינן מוקף מחיצות").

אבל עי' בס' פרשת מרדכי ס"י יח שכ' דגם ההיתר של לן בה הוא רק בעיר המוקפת מחיצות, וכן משמע קצת בנובי"ת ס"י נ. (ויל"פ עוד, דהנה משכח"ל שיקנה אדם שביתה באמצע שבת, וכגון שביהש"מ היה למעלה מ"י וכד', האם בעיר שיקנה בה את השביתה יהיה לו את הקולא של המהר"ם דביצא לדעת וחזר מהלך את כל העיר, או לאו. ואם זהו הענין המוזכר בהקולא של עיר שלן בה, ילה"ס במי שקנה שביתה בריחוק אלפיים מעירו, ועמד בעירו מעל י"ט, וירד באמצע שבת, האם מהלך את כל עירו כד"א עיר שלן בה). אבל צ"ע דהרי התוס' כ' (אליבא דרב אידו) לפרש דינא דמתני' מצד ההיתר של עיר שלן בה, וא"כ מוכח דהעיר נמי הוא בכלל ההיתר הזה, ולכן מה שנשכר הוא מפסיד ול"א דמפסיד את כל העיר, והעיר אינו מוקף מחיצות. וצ"ע אם יש לפלפל בזה דהדבר תלוי בפלוג' דרב אידי וריב"ל בגדרי ההיתר של לן בה.

להנך ראש' דלא ס"ל מדינא דעיר שלן בה, (וכך לכאור' מבו' בלש' הראש' בסוג' לעיל נ, ב דאם העירוב לא חל אז אין לו שום היתר בעיר או אפי' בביתו מחוץ לד"א, וצ"ע בלש' רש"י שם), לכאור' יוצא דהנמצא בעיר גדולה אינו יכול לערב חוץ לעיר אלא באופן שלא יהיה מרחק אלפיים מביתו עד העירוב. וכך נראה בלש' הראב"ן דאין שום דרך להניח עירוב מחוץ לעירו אם זה רחוק מביתו יותר מאלפיים. וכך מבו' בד' הרשב"א בתש' כת"י סי' לא ז"ל "לא אמרו כל העיר כד' אמות אלא למי שהעיר מקומו ומודד ממנה ומעבורה ולהלן, או שנותן עירובו אפילו חוץ לעבורה ומודד ובא וכלתה מדתו בסוף העיר. אבל זה נתן עירובו חוץ לעבורה של עיר ומודד ובא וכלתה מדתו באמצע, אין לו אלא עד מקום שכלתה מדתו. וכל שנותן עירובו חוץ לעבורה של עיר, אין העיר מקומו אלא מקום עירובו מקומו, ולשם נותנים לו ד' אמות שהם מקומו של אדם ומהם ולהלן מודדים לו אלפים אמה. וזה שנתן עירובו בסוף אלפים אמה ולן בתוך העיר, נעשה חמר גמל ולא יזוז ממקומו". (אבל אולי כוונתו דווקא כשהיה במקום העירוב בביהש"מ ולא כשהיה בביתו בתוך העיר).

או בתחלת העיר שהוא לן בה רק שתכנס המדה אמה א' בתוך העיר בתחלתה מ"מ מהלך את כולה כפרש"י גבי דמנח לה בסוף אלפים לכאן בפ' בכל מערבין".

אבל החזו"א בס"י קט סקט"ז כ' (ע"ד התוס' בדנ"א) "אע"ג דלקמן ס, ב הוכיחו תו' דעיר שלן בה הוי כד"א אע"ג דכלתה מדתו באמצע העיר וכו' זה אינו אלא בהניח עירובו בתוך התחום בסופו וכשיבחר ד"א לצד העיר יגיע תחומו ד"א תוך העיר והלכך אפשר למחשב כל העיר כד"א בשביל שיעקר דירתו בעיר בפתא ולינה, אבל אם הניח עירובו חוץ לתחום שאין לו רק פחות מד"א בעיר בזה ל"א דכל העיר כד"א ואין לו רק עד כלות תחומו, וכן משמע ל' הגמ' לח, ב עג, א דבעי' שיהא בסוף אלפים ולא חוץ לאלפים, ובגמ' ס, ב אמרו חוץ לתחום ס"ד ופרש"י שהרי אינו עירוב, וקשה שהרי יש לו ד"א מעירובו ואע"ג שהעירוב חוץ לתחום העיר אלפים מ"מ הוי עירוב כיון דהנותן עירובו יש לו ד"א נמצא שהוא תוך תחום עירובו וכדאמר רבא לה, א ל"ש אלא שנתגלגל חוץ לתחום ד"א כו', אלא כונת רש"י שמפסיד את העיר ואם הוא בביתו חוץ לד"א הרי הוא חוץ לתחום אע"ג דדעת רש"י דעיר שלן בה היא כד"א כמש"כ רש"י לח, ב, אלא דזה לא מהני אלא אם יש לו ד"א בעירו". (וצ"ע דהרי התוס' שם כ' להדיא דבתוך ביתו יש לו עכ"פ ד' אמות, וע"כ מיירי דנשאר לו ד"א ממדידת התחום ואע"כ לא התירו התוס' שם מצד עיר שלן בה). וצריך לדון בזה עוד דאולי שייך למימר הבלעת תחומין מתחום אלפיים של העירוב לתחום של עיר שלן בה, ולכן יהיה מותר לו לצאת מהעיר שלן בה אל עירובו, (אבל לכאור' יהיה אסור לו לחזור, ושם איירי דהעשיר יצא מביתו ועומד אצל עירובו).

-ויתכן להביא דוג' להא דאמרי' הכא דעיר שלן בה ה"ה כד"א לענין שמותר לילך את כולה (ראפ"י) אם נשאר לו מהאלפיים פחות מד"א, ואע"כ היא נמדדת כמידתה במנין אלפיים ואין ללכת אחריה עוד, דהנה רש"י ברפ"ד דן למה בכלתה מידתו בחצי המערה אין לו את ההיתר של דיר וסוהר להלך בכולה, ות"י שם דאין היתר של דיר וסוהר אלא למי שאין לו אלפיים, אכן התוס' שם הביאו דהירו' ס"ל דגם מי שיש לו אלפיים שייך אצלו ההיתר של דיר וסוהר, (ושבת בבקעה והקיפיה נכרים מהלך את כל ההיקף), ולפ"ז כ' בהג"א סופ"ד ז"ל "המודד במקום שביתתו אלפים אמה וכלתה מדתו בעיר או במערה אין יכול לצאת מהאלפים שלו. מיהו לפי הירו' דמפרש שהוא דשבת בבקעה והקיפיה נכרים אינו מהלך אלא אלפים דאתיא כרבי יהושע א"כ לדין דקיימא לן כו"ג היה מותר להלך כל תוך המחיצה אפילו טפי מאלפים. וכן כלה מדתו בעיר או במערה מהלך את כולה".

ומשמע בדבריו דאף דלהירו' הוא יכול לילך את כל המערה כדין דיר וסוהר, מ"מ אי"ז נמדד רק כד"א במנין האלפיים. וה"ה הכא דעיר שלן בה היא כד"א לענין לילך את כולה, ואע"כ היא כמידתה לענין אלפיים. והתם נמי נראה דאפי' אם נכנסה מידתו לתוך המערה רק אמה אחת, מ"מ מהלך את כולה, כיון דכל ההגדרה של המערה כד"א זה רק לענין ההיתר לילך בכולה, לא לענין למעט משיעור האלפיים למימר דהויה כד"א, וגם לא לענין שיצטרך בשביל ההיתר הזה שישארו לו עוד ד"א מתוך האלפיים.

וביותר י"ל דבאמת יסוד ההיתר של לן בה הוא מדין דהוי כשבת באויר מחיצותיה מבעו"י, דהרי רש"י שם כ' ד"הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה, לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אא"כ שבת באויר", ואם לן בה י"ל דחשיב כשבת בה מבעו"י, (וכבר נת' בסוג' דספינה דדין שבת באויר מחיצות מבעו"י אינו תלוי במקום קנין השביתה, ולכן מהני גם בספינה למעלה מעשרה וכו', וילה"ס מה הדין בישן אליבא דרבנן דריב"נ דאינו קונה שביתה, וכיו"ב), ולכן יש לו בעיר שלן בה היתר לילך בכולה כעין ההיתר של נתנהו בדיר וסוהר, ואלא דהיתר זה אינו מועיל לענין אלפיים כלום, אלא רק להתיר לילך בכל העיר. (ואף דההיתר של דיר וסוהר אינו קיים בעיר בלי מחיצות לפי הרבה ראש', מ"מ כיון דלן בה והוי כשבת בה מבעו"י, אז שביתתו משוי לכל העיר כד"א גם בהעדר היקף מחיצות).

והנה באבהעו"ז לעיל נא, ב דן בהא דהתוס' שם נתעלמו מההיתר של עיר שלן בה, וכ' "פשוט דאין כאן סתירה דלקמן מיירי להדיא

בתחומו, אלא זה הלכה כהל' מדידה דדייני' לעיר שלמה כד"א במדידת אלפיים, או מצד טפילות ליושבי העיר. וכן ד' האבהעו"ז בביאור דין ל'ן בה' דהוי מדין שבת במחיצות מבעו"י אינם מוכרחים, ומצינו גם ביאורים אחרים, ולדוג' בחי"א כלל עז כ' "הקילו חכמים לזה שעירב שכשירצה לחזור לאחר שתחשך, מותר לחזור לביתו, דאין זה דרכי נועם שעל ידי תקנת חכמים יצטרך ללון חוץ לביתו. וכיון שלן בה, הקילו עוד יותר שיהיה נחשב כל העיר לו כד' אמות, אפילו היא גדולה הרבה ואע"פ שכלתה מדת תחומו באמצע העיר. ומ"מ לא הקילו רק לענין זה שיהיה מותר להלוך בכל העיר, אבל חוץ לעיר למערב, אסור להלוך, שהרי כבר יצא חוץ לתחום עירובו".

והנה החילוק לענין אם בעי' שתכלה מידתו בסופה או אפי' בחציה, אפ"ל דאי"ז חילוק בעצם, כי הרי גם בדין עיר מובלעת אשכחן דבעיר ששבת בה ממש אז נעשית כולה כד"א אפי' אם כלתה מידתו בחציה, ואילו בעיר שלא שבת בה ממש אלא רק מובלעת בתחומו בעי' שתכלה מידתו בסופה, (ונת' לעיל האם זה ב' גדרים חלוקים לגמרי או שיש חילוק ביניהם רק לענין האם חשיב כשוכת בכולה גם כשרק חציה מובלעת), וא"כ י"ל ד'לן בה' מהני גם אם כלתה מידתו בחציה כיון דהוי כעיר ששבת בה ממש ולא רק כמובלעת בתחומו. אמנם הדבר השני ק' טפי, למה דין ד"א של ל'ן בה ל"מ כלפי מדידת אלפיים, וכעין עיר שכלתה מידתו בסופה.

ובאמת לפי מהר"י בתוס' הרי כ"ז הוא בכלל קו' הגמ', וכמש"כ "והשתא א"ש מאי דפריך לעיל מה שנשכר ותו לא והתניא כו' ולא פריך ממתני' והתנן ולמודד שאמרו כו' דלגבי מודד הוה ידע דיש לחלק בין כלתה מדתו בחצי העיר לכלתה בסוף העיר ולהכי פריך מנותן דהוה ל'ן בה", וע"ז תי' "דבלן בה נמי יש לחלק דבכלתה מדתו בחצי העיר נהי דנעשית לו כד' אמות שיכול להלך כל העיר לענין שיוכל לצאת לצד אחר של עיר לא נעשית לו כד' אמות", והיינו דקו' הגמ' היא דכיון דל'ן בה הוי כד"א לענין ההליכה בעיר, למה יהיה בזה חילוק שאם כלתה מידתו בחציה לא תעלה לו כד"א במנין האלפיים, אבל לא נת' מה התי' בזה. וצ"ל דאמנם עיר שלן בה היא כולה כד"א כיון ששבת בה מבעו"י, אבל זהו רק בהל' היציאה מן התחום, ד"אל יצא איש ממקומו" אינו אוסר עליו ללכת בכל העיר ששבת בה ואפי' שכלתה מידת תחומו מעירובו בחציה, כי עיר זו נמי 'מקומו' היא, אבל כלפי מדידת האלפיים משביתתו במקום העירוב אין לעיר מעלה של שבת בה לדון אותה כד"א, כיון דכלתה מידתו בחציה, ואפי' שלן בה ממש. והרי חזי' דבלן בה מותר ללכת את כולה אפי' שנשאר לו ממדידת האלפיים רק אמה אחת, (וכדנת' מהג' ר"פ), וע"כ דהשבייתה שיש לו בעיר שלן בה זה דבר בפנ"ע להתירו לילך בכולה, אבל אין לזה שייכות עם מדידת האלפיים.

ואמנם אם נפרש את ההיתר שלן ל'ן בה לא מצד דשבת באויר מחיצותיה מבעו"י, אלא מצד דדנים את מקומו עוד קודם העירוב, (ויבר' להלן), וכמש"כ החזו"א "כל שקבע פתו ולינתו בתוך העיר זהו עיקר דירתו של אדם ולא תיקנו חכמים אלא להפסידו תחום ביתו אבל לא הפסידוהו עירו אע"ג ששביתתו במקום עירובו", אז ודאי פשוט הוא דאע"ג דהוא מהלך את כולה, אבל מ"מ לא תימדד לו העיר רק כד"א בהל' המדידה, כי בודאי לא נוכל למדוד לו אלפיים במקום עירובו כי שם שביתתו, ולומר אח"כ שהעיר כולה תימדד כד"א כי שם עיקר שביתתו בלא העירוב. (ובלא"ה יש לתמוה קצת בהא דאם הניח עירובו הרי יש לו ד"א במקום העירוב, ואעפ"כ העיר שלן בה היא כד"א, ולכאו' את הד"א הראויים לו כבר לקח במקום עירובו, ויל"פ). עוד נראה, דהנידון שנת' לעיל האם עיר שלן בה מותר להלך את כולה רק כשיש לו עדיין זכות לעוד ד"א, (כי לא הניח את עירובו במרחק אלפיים וארבע אמות), או גם שמידתו מהעירוב נכנסת לעיר רק אמה אחת, ג"ז תלוי בעיקר ההגדרה, דאם זה היתר צדדי מצד שלן בה אז זה מתיר אפי' שאין לו עוד ד"א, כי זה מחוץ למידת התחום, אבל אם זה מדין שבת באויר מחיצות, דהעיר כד"א, אז זה רק אם מגיע לו עוד ד"א. (אא"כ כהנך ראש' דס"ל דעיר מובלעת עולה כ'משהו' ואפי' לא כד"א).

אכן המג"א (לפי הביאורה"ל) בסי' תח ס"ל דאף אם אין היתר בעיר שלן בה להלך את כולה כד"א, מ"מ לצד העירוב הוא יכול ללכת (ולא לחזור), והעירוב חל מה"ט. (ויתכן לדקדק כן מלש' כמה ראש' שהעמידו את האיסור על החזרה לביתו, וצ"ע). וז"ל הביאורה"ל ד"לענין הנחת עירוב לכתחלה אין אנו יכולין למנעו כל שהוא בתוך התחום מהעיר דכיון דיכול ללכת שם ביהש"מ יוכל לקנות שם שביתתו וכיון דקונה שם שביתתו ממילא מותר לו לילך לשם בשבת דאל"כ למאי מהני עירובו כך הוא ביאור דעת המ"א להמעיין בו בפשיטות וכ"מ מהתור"ש אף דלכאו' הדבר ק' דממ"נ כיון דמותר לו לילך לשם ה"ה לשוב וכיון דאסרת ליה לשוב לביתו מפני שהוא רחוק יותר מאלפים ממקום שביתתו ממילא יהיה אסור לו לילך לשם אבל בע"כ צ"ל כן לדעת המ"א והטעם י"ל דלענין ללכת שם כיון דיכול לקנות שם שביתה מאחר שהוא בתוך התחום וכנ"ל א"כ בע"כ מותר לו לילך לשם והרי הוא לענין זה כמו קודם קניית העירוב אבל לאחר שבא לשם ומודדין לו משם אלפים לכל רוח גם הרוח של צד העיר לא עדיף משאר הרוחות דאין לו ממקום שביתתו רק אלפים אמה כך יש לבאר סברתו". (ויל"פ למאן דמיקל בעיר שלן בה, האם כבר אין מקור לחידושא דהמג"א, ויהיה הדין דאם אין לו את ההיתר של ל'ן בה, וכגון אם לא היה שם בביהש"מ וכד', או אי נימא דהדבר תלוי בלינת הלילה ממש ואכתי לא ל'ן, אז גם לא יהיה לו את ההיתר של המג"א).

ולכאו' הדברים אינם מבוא' כלל, דאם כוונתו למימר דדייני' ליה כאילו לא הניח עירוב, ומה"ט העירוב חל כי זה בתוך תחום עירו, אבל סו"ס אחרי שהעירוב חל הרי הוא עומד עתה חוץ לתחום, ואיזה היתר יש לו עד שיגיע אל העירוב, וכי העירוב חל בשעה שבאים אליו (או בשעה שנשמכים עליו לצאת מתחום העיר שלן בה). ועוד הק' בחזו"א סי' פ דא"כ אם הוא במזרח ביתו והניח עירובו למערב ביתו, אף אם עירובו רחוק ממנו יותר מאלפים, כיון שהוא תוך אלפים של ביתו יהא עירוב, ומשנה שלימה שנינו עירובין ס, א דכה"ג אינו עירוב, אלא ודאי כל חוץ לתחום של עירובו אינו עירוב". (וע"ע שם מש"כ סי' קט סקט"ז). ואמנם בשעה"צ סק"ה הוסיף עוד עמש"כ שם דאפי' אם לא יצא עדיין מעירו אין לו היתר להלך כי אם לכיוון העירוב ד"אפשר דחשבינן לעת עתה חצי העיר השניה שמעבר לביתו גם כן כד' אמות, כי היכי דחשבינן חצי העיר שלצד העירוב כד' אמות לענין שיהא מותר לילך משם למקום עירובו, אף שבסך הכל הוא יותר מאלפים אמה, ואינו אסור כי אם כשכא למקום עירובו ורוצה לחזור לביתו". וכ"ז צ"ב.

עוד יל"ע דאפי' אי נימא דעד שאינו מגיע אל העירוב דייני' ליה כאילו לא חל העירוב, אבל הרי יתכן שאנשי עיר קטנה יניחו עירובן בתוך עיר גדולה, והעירוב עצמו רחוק יותר מאלפיים מעירם, אלא דאחרי חלות העירוב נעשית כל העיר גדולה כד"א (וכדעת רבנן דר"ע לקמן סא, א), וא"כ ככה"ג ודאי כל חלות העירוב הוא רק לפי איך שדנים אותו אחרי שחל, ובזה היכי שייך למימר דאע"ג דהם רחוקים בתוך עירם הקטנה יותר מאלפיים מהעיר הגולה, דמ"מ מותר להם ללכת אל העירוב, והוי ממש תרתי דסתרי, (וכן יל"ד בנתגלגל העירוב אל חוץ לתחומו בתוך ד"א, דמחד צריך לדון אחרי חלות העירוב כדי להוסיף לו ד"א, ומאידך צריך לדון קודם חלות העירוב כדי לתת את ההיתר של המג"א הנ"ל באופן שהוא שובת בתוך עירו בריחוק טפי), וצ"ע.

מתוך הדברים דלעיל יוצא, דדין עיר שלן בה ודין כלתה מידתו בסופה, תרווייהו משורש אחד הם, דעיר שלן בה יש לו דין של שבת בה מבעו"י דכולה כד"א, (ואע"ג ד'קנין' השבייתה שלו אינו בעיר מ"מ סגי במציאות השבייתה בה), ואם כלתה מידתו בסוף עיר אז נמי הוי כאילו שבת בה כיון דהיא מובלעת בתחומו. אמנם הרי הדינים חלוקים טובא, ד'לן בה' מהני רק לענין שיהיה מותר לילך את כולה ולא לענין מדידת אלפיים, וכן ל'ן בה מהני גם אם כלתה מידתו בחציה. ואילו כלתה מידתו ל"מ א"כ כלתה בסופה, וכן מהני הא דהעיר מובלעת בתחומו למימר דהוא כד"א גם בהל' מדידת האלפיים. (אמנם נת' לעיל לדון דאולי דינא דכלתה מידתו בסוף העיר אי"ז מצד דהוי כאילו שבת בה מבעו"י כי הוי מובלעת

שביתה חוץ לספינה, ז"ל "מפרנדסין. שם מקום והיו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר נמצא שקנו שביתה ביבשה ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליג' באמצעות הים נמצא שהיו חוץ לתחום", ואפ"ה יש לספינה את המעלה של שבת בה מבעו", ודו"ק).

בש"י רבינו פרץ בדין עיר שלן בה, והאם זה תלוי בביהש"מ או לאו, יש לציין כמה מקומות. הנה לעיל מב, ב כ' "ובלבד שלא יעבור התחום ברגליו. פ"ה דכיון דלא שבת בתוך העיר לא הויא ליה כד' אמות. כאן מוכח דלן דפ"ה פרק בכל מערבין לאו דוקא לן, אלא שבת קאמר כדפירש הכא", ומבו' דדין לן בה תלוי בביהש"מ. ולעיל נא, ב כ' ליישב קו' התוס' (בתי' הג') "דכיון שלא הלך לו אלא לפי שהיה רוצה לערב ולקנות לו שביתה, א"כ הוי כמו שבת בעירו, והויא כל העיר כולה נחשבת כד' אמות, ודוקא בבא בדרך אמרי' למודד דלא יכנס, אבל האי כמו נותן את עירובו הוא שאין מפסיד בכך שביתה עירו", ומבו' דנצרך לאיזה סברא חדשה ("שלא הלך לו אלא לפי שהיה רוצה לערב ולקנות לו שביתה") למימר דהוי כלן בה, אבל בלא"ה הדבר תלוי בביהש"מ. וקצ"ע לפ"ז למה בהג' סמ"ק כ' "וההיא תוס' דהנותן עירובו בסוף אלפים יש לישיבה כדפירשתי בעירובין וזו השטה דלא כפי' התוספות שפירש ב' היא ויצא עשיר חוץ לתחום סוף פרק כיצד מעברין", והרי אולי התוס' שם ס"ל מדינא דלן בה ואפ"ה הק' כיון דהדבר תלוי בביהש"מ, (ולא ס"ל כהאי חידושי' ד"דכיון שלא הלך לו אלא לפי שהיה רוצה לערב ולקנות לו שביתה א"כ הוי כמו שבת בעירו").

עוד יש לציין דבתור"פ לעיל לח, ב האריך בדין זה, ודן בקו' האחרו' ע"ז (ע"י א"ר וביהג"ר א"י סי' תח) מהתוספתא, ז"ל "אבל ודאי לעולם הויא כד"א לענין שיוכל לילך בכל העיר, כיון דלן בתוכה, כ"נ לר"ת מקינורין. והקשה מר"פ נ"ע על פי התוספתא שמצא בה כך, הנותן עירובו בסוף אלפים של תחום אם ה' ביתו סמוך לחומה יכנס ואם לאו לא יכנס, משמע דלא כפי' רש"י, דאע"ג דלן בתוכה לא יכנס יותר מאלפים. ונראה למ"ד הר"פ נ"ע דהתם ה"פ, אם היה ביתו סמוך לחומה, כלומר שהוא תוך עיבורה של עיר, יכנס לביתו לענין שיוכל לילך בכל העיר, דכיון דלן בביתו הוי ל' כלן בעיר להחשב לו כל העיר כד' אמות, ואם לאו, שביתו הוא חוץ לעיבורה של עיר, לא יכנס לביתו לענין שיוכל לילך בכל העיר, אבל ודאי לביתו מותר ליכנס כיון שהוא לאלפים ממקום עירובו". ולהסוכרים דדין לן בה תלוי בביהש"מ, וכשי' ר"פ הנ"ל, ודאי יש ליישב התוספתא דמיירי שלא היה בביהש"מ בעירו, אלא דר"פ עדיפא קמשני.

ואולי יש להציע עוד בביאור בהאי קולא דעיר שלן בה, (מלבד הביאורים הנ"ל דהאבהעו"ז והח"א). דבאמת עיקר שביתה האדם היא בביתו ובעירו שלן בה, והיינו באותו המקום בו היתה נקבעת שביתתו בסתמא, אם לא עירב או נתכוין למקום אחר, אלא דדין ע"ת הוא להעתיק את התחום שיש לו סביב העיר, שלא יהיה לו אלפיים מערב ואלפיים מזרח, אלא כל הד' אלפים יהיו לצד אחד, וכן על זו הדרך. אבל גם אחרי שעירב או קבע לו שביתה במקו"א, עדיין ביתו ועירו זהו עיקר מקומו.

ולש' החזו"א בסי' קט סקט"ז הוא "ולדעת הטור כל שקבע פתו ולינתו בתוך העיר זהו עיקר דירתו של אדם ולא תיקנו חכמים אלא להפסידו תחום ביתו אבל לא הפסידוהו עירו אע"ג ששביתתו במקום עירובו". (ואמנם יל"ע בזה קצת, דהרי הראש' הנ"ל דנו דין עיר שלן בה גם כלפי ד' ר' יהודה לעיל דאמר "יצא עשיר חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומו", והרי בפשטות נקטו הראש' דשי' ר"י היא דתחומין דאו', ע"י תורא"ש לעיל לו, א, ולמ"ד תחומין דאו' ודאי נמי מהני עירוב, וביאר הרמב"ן לעיל סוף"ק ד"לדברי האומר תחומין דאורייתא או שהעירוב הלכה למשה מסיני או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו", וא"כ איך שייך לומר כהנ"ל דפיתו ולינתו בתוך העיר זהו עיקר דירתו. אלא דמ"מ אפי' לפ"ז נראה דה'עירוב' הוי תיקון של היתר לילך לפי תחומו, וכדחזי' דמברכים על עשיית עירוב, אף דהשוכת בביתו אינו מברך כלום, ובע"כ דאפי' דהעירוב מועיל מדאו' כאילו שם ביתו,

ועכ"פ יל"ע להנך דלא ס"ל קולא ד'לן בה' ואסרי לילך בעיר במקום הרחוק אלפיים מעירובו, האם פליגי על כל הענין וס"ל דל"ח כשבת באויר העיר כלל כיון דקנין שביתתו הוא במקום העירוב, או דאמנם חשיב אף לדידהו כשבת בה מבעו", אלא דאפ"ה אי"ז מתירו לילך בכל העיר במקום שרחוק אלפיים מעירובו. ונפק"מ בזה, לר"ע דל"ה הך היתר דנתנוהו בדיר וסהר, ונתן עירובו בסוף תחום אלפיים מביתו שבתוך העיר שלן בה, דאמנם אסור לו לילך בעיר זו ברחוק אלפיים מן העירוב, אבל מה הדין בהוציאווהו נכרים ונתנוהו בחציה השני של העיר, האם נימא דאין לו שם יותר מד"א, או דסו"ס הוי העיר ששבת בה מבעו"י (אף שנאסר לילך בכולה) וכולה כד"א. וכן נפק"מ אף למאי דקי"ל להתיר בנתנוהו בדיר וסהר, להנך דס"ל דבעי' מחיצות והיקל"ד, ונתנוהו בעיר בלי מחיצות אינו מהלך את כולה, וא"כ ילה"ס אי לא ס"ל מהיתר שלן בה, מה הדין בלן בעיר בלי מחיצות, ונתן עירובו באלפיים מביתו, והרחיקוהו נכרים לצד השני, האם יהלך את כל העיר כי סו"ס שבת בה מבעו"י, או דאין הדבר תלוי אלא בקנין השביתה ואין שום מעלה בהא ד'לן בה'. (וזה נוגע לכל המבו' ברפ"ד בסוג' דספינה, דמעלת שבת באויר מחיצות מבעו"י נמצאת בספינה גם כשהיא יצאה כבר מתחומו, וגם כשהיא מעיקרא למעלה מעשרה). וכן ילה"ס בהיתרא דמהר"ם המובא ברא"ש רפ"ד דביצא לדעת אם חזר לעירו (המוקפת, או בלא"ה נמי), מהלך את כולה כיון ששבת בה, איך הדין בעיר שלן בה כה"ג ויצא לדעת לחצי השני. (ובכ"ז ילה"ס אם יחזור אח"כ לחצי המותר לו, האם יאבד את ההיתר שחל לו על כל העיר).

והנה נת' במקו"א שי' השאלות והראב"ן דבהניח עירובו חוץ לאלפיים מהמקום שעומד בביהש"מ, אז אסור לו לצאת ממקומו יותר מד"א. (ונת' שם בב' דרכים, האם ס"ל דהעירוב חל גם מחוץ לתחומו, - ושאני מנתגלגל כש"נ שם, ולכן אסור לו לזוז כי הוא חוץ לתחומו. או דס"ל דהעירוב לא חל אבל עקר דעתו מביתו ואין לו תחום כלל). ויל"ע דהנה בדבריהם מבו' דפליגי על ההיתר של עיר שלן בה, (וזה לכאו' לפי ב' הדרכים הנ"ל), וכן יוצא מדבריהם שאין כאן את ההיתר של נתנוהו בדיר וסהר, אם מפני דחשיב כיצא במזיד, ואם מפני דאיירי בעיר שאינה מוקפת, וס"ל דאין היתר בנתנוהו בעיר שאינה מוקפת. (ולש' הראב"ן הוא "אם יש מביתו שלן שם בעיר עד עירובו יותר מאלפים אמה אחת לא יצא מביתו שהרי אבד שביתת העיר ולעירובו לא מצי אזיל שהרי הוא חוץ לתחום עירובו אמה אחת", ואולי יש לדקדק דבביתו המוקף מותר לו ללכת גם בחלקו הרחוק מן העירוב יותר מאלפיים). אבל אכתי למה לא יהיה כאן את ההיתר של המהר"ם על עיר ששבת בה, וזה גם במזיד, וגם בעיר בלי מחיצות (להב"מ דפליג ע"ד הרמ"א בסי' תה ס"ח). ואי"ז קו' כי אולי פליגי לגמרי על המהר"ם, (או דס"ל כרמ"א הנ"ל דההיתר הוא דוקא בעיר מוקפת). אבל י"ל כנ"ל דמאן דפליג על ההיתר של לן בה פליג לגמרי, וס"ל דל"ה כלל כעיר ששבת בה מבעו"י כיון ששביתתו היא במקום עירובו, ומעלת שבת מבעו"י תלויה היא במקום של קנין השביתה, (והכא נמי הרי קנה שביתה במקום עירובו, ולהדרך ה' ג"כ כי לא קנה שביתה כאן כלל, ול"ה כעיר ששבת בה אף שהיה בה בביהש"מ).

אבל באמת יש כאן עוד חילוק בין מש"נ ברפ"ד בדין שבת באויר מחיצות מבעו"י למימר דאי"ז תלוי בקנין השביתה, ובין דין עיר שלן בה דפליגי בזה הראש' וכנ"ל. דהנה התם איירי במי שקנה שביתה בספינה, דאמרי' דגם בשעה שהספינה כבר יצאה מהתחום לגמרי, מ"מ יש לו מעלה במה ששבת באויר מחיצותיה מבעו"י, כי בביהש"מ מקום השביתה כלפי הים היה מכוון כנגד שביתתו בספינה ולא היה סתירה בין השבת מבעו"י לקנין השביתה. וכן הא דמבו' שם דדין שבת בספינה מהני להקל גם בספינה שהיא למעלה מעשרה (ואין בה קנין שביתה), כי סו"ס אין סתירה ושביתה אחרת משביתתו באויר מחיצות הספינה מבעו"י. אבל הכא הרי הוא שובת במקום עירובו, וא"כ אין מקור לומר דלעיר שלן בה יהיה דין עיר ששבת בה מבעו"י, אע"ג שיש לו קנין שביתה במקו"א. (ורק הר"י מלוניל נשאר כדוג' לזה, דהרי הוא פי' מתני' רפ"ד דאיירי בקנו

לה התם טפי ניחא לי' והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן לי', נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם", וא"כ לכאור' מקומו כעת הוא באמת כפי מקום העירוב, ומה נשאר לו מביתו ומעיר שלן בה.

סא, א

עיר שיושבת על שפת הנחל

עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ארבעה מודדים לה משפת הנחל ואם לאו אין מודדין לה אלא מפתח ביתו וכו'. בד' הראש' נמצא בזה כמה ביאורים ועיקרם שניים, שי' רש"י דהנידון הוא האם העיר שעל שפת הנחל יש לה דין עיר או דהוי כבתים יחידים, וזה תלוי בדקה דעל ידה לא בעינתא תשמישתא, (ונחלקו הראש' האם ד' אמות דהאי דקה הם לגובה או לרוחב), ושי' ר"ח ורי"ף דהנידון הוא לענין מקום הנחל בעצמו דהוי כחלק מהעיר כיון דעומד לתשמישם באופן דלא בעינתא תשמישתא. וע"ע בבעה"מ ומלחמות (הנדמ"ח) ובכתוב שם. (וע"ע משיבת נפש ח"ב סי' ז).

והנה מב' בד' רש"י דבאופן שאין דקה אז מודדין להם מפתח בתיהן, ומב' דאי"ז מפקיע את מעלת הבית אלא רק את מעלת העיר, כי הצירוף הנעשה בין הבתים מכח דהוי עיר זה ל"ש בעיר שאינה קבועה, כיון דהדר הו' כיושבי צריפין. (וילה"ס בהא דאמר' התם דאם יש שם ג' חצירות וכו' הוקבעו, האם זה שייך גם כאן באופן שחלק מהעיר אינה יושבת על שפת הנחל ממש, ואז גם הבתים הקרובים לנחל יהיו צירוף אל העיר. וזה קצת תלוי בעיקר הפי' של האי דינא דהוקבעו, האם זה מדין עיבור לעיר, או דעי"ז הו' הצריפין כבתים קבועים, ונת' במקו"א. ולהאי פי' שכ' הראש' דד"א היינו לרוחב העיר, אולי הכוונה דבאמת זה מהני להציל רק שם, וכל שאר הבתים 'הוקבעו', וצ"ע. אבל לא מב' כה"צ למה על ד"א לגובה הק' הראש' ד"א אפשר לתת שיעור מסויים כי הכל הוא כפי גודל הנהר וקטנו וכפי מה שדרכו לעלות למעלה כשהוא גדל", ואילו לגבי ד"א רוחב ניח"ל דהוי שיעור קבוע).

ועכ"פ אם יהיה מחיצות לעיר באופן שלא יהיה נצרך שם צירוף של דין עיר כיון דיש שם צירוף ע"י ההיקף, אז ודאי אין גריעותא במה שהעיר יושבת על שפת הנחל, ועכ"ל דאירי בעיר שאינה מוקפת מחיצות. אמנם הנה הריטב"א כ' "אם עשו סמוך לכותלי העיר מבחוץ קיר עבה לבצר את העיר ולהיות לה כחומה להגן מן המים הרי דירת העיר קבועה ומודדין לה מן הדקה עצמה שהיא בשפת הנחל וכו' ולהאי פירושא דרש"י ז"ל קשה אמאי נקט מודדין לה משפת הנחל ולא קאמר משפת הדקה", ולכאור' הא דמודדין מן הדקה זהו משום דהויא כחומת העיר, וכמש"כ גם הרשב"א "אבל אם עשו דקה, הרי דירת העיר קבועה מעתה ומודדים להם מן הדקה עצמה מפני שהדקה כחומה לעיר", וא"כ מוכרח דדין זה למדוד מחומת העיר זה גם באופן שאין להאי חומה דין מחיצה והיקף על כל העיר. ועוד מב' בריטב"א דהא דמודדין מן החומה זהו דין דוקא ב'עיר', ולפיכך רק כשדירת העיר קבועה מודדין לה מן הדקה.

ובהא דדנו הפוס' לפ"ז בעיר ספר דהיא מסוכנת למגורים דאולי הוי כיושבת על שפת הנחל, נראה דאי"ז שייך, לא מיבעיא לפי המדוקדק בלש' כמה ראש' דהגריעותא בעיר שעל הנחל היא משום שאין המגורים בה עשויים להתקיים בפועל, ואז ודאי דבערי הספר עומדים לגור תמיד, אלא אפי' לפי הנוסח השני בד' הראש' דהגריעותא של העיר היא בעצם מה שאין מגוריה נוחים וטובים, נראה דאי"ז שייך בעיר שהסכנה לגור בה היא מחמת מלחמה, כי הברי העיר מצ"ע ראוייה למגורים, (ואם יכבשנה האויב הרי ידור בה בשופי), אלא דיש מלחמה בין הדרים בה לסמוכים אליהם, אבל אי"ז גריעותא בעצם קביעות העיר. (אבל עיר הסמוכה להר געש וכד' ואעפ"כ גרים בה, לכאור' זה יהיה תלוי בחילוקי הלש' הנ"ל בד' הראש').

בשי' הרי"ף מב' דבאופן דלא בעינתא אז הנחל מצטרף לעיר ומודדין ממנו והלאה, ולא נתברר מה הכלל בזה, ואיזה שימוש מועיל להיות נטפל לעיר טפי משאר שדות וכרמים המקיפים את העיר. ובאמת הריטב"א הוסיף בזה עוד ז"ל "וא"ת ואפילו עשו שם

מ"מ ל"ה כביתו ממש, ודר"ק. ועוד, דבהא דאסרו חז"ל עירוב לדבר הרשות, אף דבדאור' הוי כביתו ממש, ואיך יתכן שהיתר יהיה רק על דבר מצווה, וע"כ דאף מדאור' ל"ה כעיקר ביתו ושבתתו ממש אלא כביתו לענין היתר תחומין). ואולי גם יש לבאר עפ"ז את ההיתר של המג"א הנ"ל כפי מש"כ בביאורה"ל, דגם למאן דפליג בעיר שלן בה לענין להתיר את כל העיר, אבל מודה הוא דלילך את העיר לכיוון העירוב מותר, ורק לחזור אח"כ ייאסר לו, דאולי ס"ל דאחרי שמגיע אל העירוב אז נעקר ממנו ענין העיר שלן בה לגמרי, אבל קודם לכן הוא נידון עדיין כשוכת גם בעיר שלן בה ורק דהעתיק תחומו ע"י העירוב.

(ולעיל הובא מד' הר"י מלוניל בפ"ג שכ' "אותן ד' אמות שנתנו חכמים לכל מי שנתן עירובו ואותן ד' אמות כנגד כל העיר שהוא מפסיד כשהוא רוצה לעקור עצמו מן העיר ולשבות במקום אחר שאם לא היה חוץ לתחום אלא אמה או שתיים לא הוה מיקרי חוץ לתחום שהרי בתוך תחומו הוא עדיין ולא דמי למי שיצא חוץ לתחום דאמר' במתני' אפי' אמה אחת לא יכנס דהתם אין ראוי לתת לו ד' אמות יותר שהרי נתכוין לשבות בעיר שהוא עולה לו כד"א ואם יצא חוץ לתחום כבר הוא חוץ לתחום וחוץ לד' אמות אבל הכא שהיה רוצה לעקור את עצמו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח שם עירובו ד' אמות ששם הוא ביתו", וביותר מצינו בד' הרשב"א והריטב"א לקמן סא, א שפי' את מתני' למאן דתני אנשי ואנשי, דהא דתני מתני' עיר גדולה וקטנה, משום "דאי לא תני הכי הוה אמינא דאם היה בעיר קטנה ונתן עירובו בעיר גדולה לא יהא עירובו חמור לקנות לו עיר גדולה מעיר שהוא שוכת בתוכה ודי לו לעירובו לקנות לו כמקום שבינתו קמ"ל". וע"ע בגור אריה למהר"ל מה שתי' בזה. ומב' עכ"פ דאיכא שייכות בין העיר שהיה אמור להיות בה ובין המקום שקונה בו שבינתו ע"י העירוב. ויש להביא עוד מש"כ המאירי בחי' לעיל מב', א "שבת בבקעה וכו' ואע"ג דקי"ל כר"ג בנתנוהו בדיר וסתר וכו' ועוד דבהוציאנהו בדיר וכו' נהי דלא שבת באויר מחיצות הדיר וכו' מ"מ הרי שבת באויר מחיצות כגון ששבת בעיר וכיוצא בה, אבל זה ששבת בבקעה לא שבת מתחילה באויר מחיצות כלל").

וז"ל ס' העיתים סי' מד' ואם צריך לילך יותר בשבת או ביו"ט יניח עירובו בסוף אלפים אמה באותו רוח שרוצה לילך וענין העירוב אם יהי' ברגליו או בפת מפורש למעלה ודבר ברור הוא כי כל אדם שקונה שבינתו במקומו יש לו אלפים אמה לכל רוח ועכשיו אם צריך לילך לרוח מזרח ג' אלפים אמה מניח עירובו בסוף אלף ומהלך ממקום עירובו ולהלך אלפים אמה ואותן אלף אמה שהניח עירובו בסופן העתיקן מן ב' אלפים אמה שיש לו ברוח מערב ולא נותר לו ברוח מערב אלא אלף אמה כי בהניחו העירוב לסוף אלף לרוח מזרח הסיען מלבו אותן אלף מרוח מערב והעתיקן משם וקבעין ברוח מזרח וכן נמי אם צריך לילך ד' אלפים לרוח מזרח מניח עירובו בסוף אלפים ומהלך ממקום עירובו ולהלך אלפים אמה ונאסר לו להלך לרוח מערב אפי' פסיעה אחת חוץ לעיבורה של עיר כי כבר העתיק האלפים אמה משם והסיען מלבו וקבען ברוח מזרח וכענין זה יכול לעשות מצפון לדרום לפי מה שצריך לילך לאותו רוח שצריך לילך בו עיקר כפי מה שצריך מן הרוח שכנגדו וקובעין שם". (וכע"ז כ' גם הרי"ף בביצה כ, ב, ז"ל "אם נתן את עירובו בסוף אלפים אמה למזרח יש לו להלך עוד ממקום עירובו למזרח אלפים אמה והן האלפים אמה שהיו לו במערב כשנתן את עירובו לסוף אלפים אמה למזרח העתיק את האלפים אמה שהיה לו במערב לרוח המזרח").

אבל צריך לבאר דבר זה, מהי ההרכבה שיש בין ענין העירוב שלכאור' הוא בא לקבוע שבינתו במקום העירוב ולעוקרה מביתו ועירו, לבין המת' כאן דלעולם מקומו הוא ביתו אלא דהעירוב הועיל להעתיק תחום ממזרח למערב וכיו"ב. וגם, דהרי עיקר דין עירוב מצינו גם למ"ד תחומין דאו', וביאר בזה הרמב"ן בסוף"ק "שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שבינתו במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרינן בפרק הדר התם אנן סהדי דאי מתדר

גדר וחמתן

התיר רבי שיהו בני גדר יורדין לחמתן ואין בני חמתן עולין לגדר וכו' חד אמר עיר העשויה כקשת הואי וחד אמר אנשי עיר קטנה ואנשי עיר גדולה הואי. התוס' הק' על פירש"י דאם חמתן היתה קשת רחבה דמודדין לה מן הקשת, א"כ שו גדר וחמתן להדדי, דכל מקום בגדר שבני חמתן מותרים בו, אז יכול לילך ממנו לחמתן. והראש' פי' ד' רש"י דאיירי מדין עיר גדולה וקטנה, דלכני חמתן כלתה מידתן באמצע גדר, (ואשמועי' הכא דין קשת). אמנם לפי המבו' בלש' רש"י כאן, (ולעיל נה, א ונת' שם), דקשת רחבה אינה כעיר כלל ומודדין לכ"א מפתח ביתו, או י"ל בפשיטות, דבני חמתן אינם מגיעים לגדר כיון דמודדין לכ"א מפתח ביתו, אבל בני גדר המודדין מסוף עירם או מהחומה יכולים להגיע לחמתן. (וע"ע מרכה"מ פכ"ח ה"ה).

ויש דבר תימה בד' הראש' במש"כ בפיר"ח, דהנה לפיר"ח איירי בקשת שאינה רחבה דמודדין לה מן היתר, ובני גדר כלתה מידתן בסוף חמתן ואילו חמתן כלתה מידתן באמצע גדר, אמנם בלש' הראש' נראה דאם היינו מודדין את גדר מן היתר לא רק לענין גדר אלא גם לענין חמתן אז גם בני חמתן היה מותרים, וזה תימה דסו"ס הרי כלתה מידתן באמצע גדר ולא בסופה. ז"ל הריטב"א "לפיכך בני הגדר יורדין לחמתן שהרי כולה מובלעת בתוך תחומן, אבל בני חמתן אין עולין לגדר כי חמתן היתה כנגד היתר ולהם ודאי אין מודדין אלא לקשת ומחמתן עד קשת של גדר היו אלפים אמה או יותר", ויותר מכך בלש' התור"פ שכ' "וא"כ יש יותר מאלפים מחמתן עד הקשת של גדר, ומשו"ה אינם יכולים בני חמתן ללכת בכל גדר דאינם יכולים ללכת עד הקשת כדפרישית, דאין מודדין להם מן היתר לגבי בני חמתן, דאין מודדין מן היתר אלא לאותן של גדר". (וע"ע).

גם יל"ע בהמשך ד' הריטב"א שכ' "וא"ת יעלו ויכנסו להגדר דרך ראשי הקשת לא היו יכולין לעשות כן כי אף מראשי הקשת היו רחוקים אלפים אמה מפני האלכסון", ומשמע דקשיא ליה דדרך ראשי הקשת יוכלו להיכנס לכל גדר, וק' דהלא כלתה מידתן באמצעיתה. ולענין עיקר נידון הראש' למה עכ"פ לא יכנסו לראשי הקשת, וכן בעיר קטנה וגדולה דעכ"פ הם מותרים עד המקום שכלתה מידתם, ע"י במאירי דפי' דרבי תיקן שלא יכנסו כלל כדי שלא לחלוק בין בני העיר או בין המקומות בעיר, והוראת שעה היתה שלא יבואו לידי מכשול.

ולענין עיר גדולה וקטנה הביאו הראש' פי' אחר בשם הראב"ד, דהכוונה היא שהיתה עיר באמצעית קרובה לזה יותר מלזה, וממילא להם כלתה מידתם עוד קודם העיר השניה, מיד אחרי האמצעית, משא"כ להקרובים לאמצעית שכולה נחשבת להם כד"א כי מובלעת כולה בתחומם וממילא מידתם מגיעה עד העיר השניה. אמנם צ"ע דבלש' הראש' נראה דהעיר האמצעית לא יהיה לה דין ד"א כדן מובלעת א"כ האלפיים מגיעים אחריה (ואולי אפי' דבעי' לזה ד"א שלמים), וצ"ע דלהדיא אמרו בגמ' דכלתה מידתו בסופה כולה כד"א ול"ב כלתה מידתו אחריה, (ורק בשי' רב אידי פי' הריטב"א דס"ל לחלק בזה), ואת לש' השו"ע שכ' "שנמצאת מדתו כלתה חוץ לעיר", כבר פי' הנו"כ מצד החשש שלא צמצמו את המידה כראוי. וצ"ע. ועי' א"ר סי' תח סק"ג.

ובתור"ד כ' עוד פי', ז"ל "גדר היתה עיר העשויה קשת ובין שני ראשי הקשת הי' יותר מד' אלפים אמה וחמתן היתה עומדת ביתר בין שני הראשים של קשת ומכל ראש וראש היתה חמתן רחוקה יותר מאלפים אמה הילכך בני גדר יכולין לילך לחמתן העומדת על היתר ואע"פ שהיא רחוקה יותר מאלפים אמה כדאמרן לעיל דאי בעי אתי דרך הבתים עד היתר יכולין נמי ללכת באמצע הדרך עד חמתן העומדת ביתר אבל בני חמתן אינן יכולין לילך לגדר שהרי רחוקה מן גדר יותר מאלפים בין מראשי הקשת בין מאמצע הקשת ואע"ג דאמרן לעיל שאם יש מן ראש הקשת לקשת יותר מד' אלפים אמה אין מודדין מן היתר נהי דאין מודדין אלא מן הקשת אבל לילך שם יכולין", וצ"ע.

דקה היאך חושבין אותו מכלל העיר שהרי אין מעברין את העיר אלא בית דירה או מקום הראוי לבית דירה והנחל אינו ראוי לדירה, וי"ל דהתם הוא כשבאין לעבר את העיר מפני מקום מסוים שחוצה לו אבל הנחל הזה שהוא לפני כל העיר וראויין להשתמש בו כל בני העיר אע"פ שאינו ראוי לדירה מעברין בו את העיר, אבל עצ"ע מה הנחל היבש עדיף משאר מגרשים שסביב העיר. (והפוס' דנו לפ"ז על כבישים וגשרים הסמוכים לעיר ומשמשים את בני העיר, וכן על חנויות וכו' באופן שאין להם דין בית דירה דאולי מ"מ לא גרעי מנחל דראויין להשתמש בהם כל בני העיר. וצ"ע. ויסוד הספק הוא במש"כ המג"א בסי' שצח סקי"ג "צ"ע אם בכ"מ שמשמשים בני העיר נתחיל למדוד משם").

והנה החזו"א בסי' קי סק"ז כ' "ומודדין לה כו' משפת הנחל ר"ל אע"ג דלרבנן דר"מ אין נותנין קרפף לעיר אחת, מ"מ אם יש מקום לפני העיר שמשמשים בו נטפל להעיר [אח"כ ראיתי שכבר פי' כן ריטב"א], ונראה דוקא עד ע' אמה ושירים, ואין דבר זה ענין לצירוף בתים זה לזה דאפי' משמשים במגרש שבין ב' הבתים מ"מ כל שיש בין הבתים יותר מע' אמה ושירים אין מצטרפין, וכן בין ב' עירות, רק שנותנין עיבור לעיר אחת בזמן שהוא תשמיש לכל העיר, ואפשר שאין תשמיש חשוב כתשמיש הנחל ואין למידין הימנה וכמש"כ המ"א, מיהו אין נפקותא לדין דנהיגין להקל שנותנין קרפף לעיר אחת, למש"כ דדוקא עד ע' אמה, [אח"כ ראיתי בירו' אמרו ובלבד שלא יהא נחל יותר מע' אמה], ובאמת המאירי כ' "וענין הדברים בשהרקה תוך שבעי' אמה ושירים", ובחי' כ' "ובתנאי שיהיה הנחל בתוך שבעים אמה ושירים לעיר". אכן בד' הרמב"ן במלחמות נראה דנקט דהבבלי פליג עם הירו' בהך שיעורים, ואולי כוונתו דלהבבלי אין בזה שיעור ע' אמה. (ובאמת הטור הרי פסק דנותנין קרפף לעיר אחת וכשי' ר"מ, ואע"פ הביא דין עיר שעל שפת הנחל וכפי' הרי"ף). ויש בזה עוד חידוש, דבנחל שהוא יותר מע' אמה ל"א דעכ"פ האי חלק מהנחל שהוא בתוך עיבור העיר הוא כן יצטרף לעיר, אלא כיון דאין הנחל כולו בסוך העיבור לעיר אז אינו מצטרף לעיר כלל, כיון דבע"כ אינו נטפל אל העיר, (דומה קצת למה שאמרו במודד שכלתה מידתו בחצי העיר).

בלש' הגמ' בקי' יל"ע דהק' "מאי שנא מכל דקי דעלמא דארבעה", וכן בתי' דאמרי' "התם לא בעיתא תשמישתא", ולכאו' אין לזה שום שייכות עם דין דקה דעלמא, ובעלמא גם אם בעיתא תשמישתא הרי סגי בד"ט, והכא אין שום ענין בדקה של ד"ט. וצ"ע.

בני גדר יורדין לחמתן ואין בני חמתן עולין לגדר וכו'. לפי רש"י דהדקה נצרכת להציל מן הנהר, וכדביארו הראש' שהכוונה היא שלא יציף הנהר את העיר, או צ"ל דהכא נמי הדקה מצילה מן הנפילה בשיפוע הנהר, ובלא"ה אין העיר ראויה למגורי קבע. (וצ"ע איזה הצלה יש מן הנפילה במה שיש דקה העומדת בסוף העיר. אבל בלש' רש"י נראה דגם בנהר אין הסכנה מצד חשש ההצפה אלא מצד הנפילה לעמק, וכ"ה בפס' הרי"ד, ואף הרחב"ש הביא בשם פירש"י דנחל היינו עמק, -ולא 'עמוק' כלפנינו. ועי' שאילת דוד אבהע"ז סי' כד. ואולי ה"ג גדר היתה ישרה אלא דבינה ובין חמתן היה מדרון. ובאמת אם החשש הוא מצד הנפילה לנחל ולא מצד הצפת המים א"ש הא דמהני דקה באורך ד' אמות, דלכאו' כלפי החשש שהמים ישטפו את העיר לא יועיל דקה א"כ ייעשה על פני כל רוחב העיר). ולפיר"ח וכו' צ"ל כמש"כ הר"ח דאיירי בנהר ביניהם, ובני גדר דעשו דקה אז הנהר טפל להם לעיר, משא"כ בני חמתן שהנהר הוא חלק ממדידת התחום שלהם, וכלתה מידתן באמצע גדר. (וע"ע בכפו"פ פ"י).

ובהא דפיר"ח בהמשך דבריו "משום דהוו בני גדר פריצים והוו מטטרגי לבני חמתן", יל"ע דא"כ מאי מקשי' ד"השתא נמי מטטרגי בני חמתן לבני גדר", דמהיכ"ת דאינהו נמי הוו פריצים. ובלש' הר"ח מבו' דמטטרגי היינו מריבין ומכין, (ובר"ח לעיל נג, ב כ' "ארקיעו לרהבין פי' הטריגו. לפחמין שיברו אותן מלשון טטרוגי מטטרגי להרו", וכ"ה בערוך, ולא כפירש"י (להגי' שלפנינו) דהיינו הורגין.

סא, ב

נותן עירובו בעיר

נחלקו רבנן ור"ע במתני' בנותן עירובו בעיר האם מודדין לו מחוצה לה או העיר עצמה מן המידה היא. ובגמ' נחלקו בדעת רבנן בהא דקאמרי דמודו לר"ע בעיר ומערה שאין בה דיוורין, דאז רק שובת בה מודדין לה מחוצה לה אבל מניח עירובו לא, האם הכוונה לעיר חריבה, או רק במערה שאינה ראויה לדירה. עוד מבו' בגמ' בעובדא דמר יהודה דאשכחניהו לבני מברכתא דקא מותבי עירוביהו בני כנישתא דבי אגובר ואמר להו גוו ביה טפי כי היכי דלישתרי לכו טפי, דדבר זה תלוי בפלוג' ר"ע ורבנן. והרשב"א בחי' הוסיף, דכיון דלכו"ע לא נחלקו רבנן באינו ראוי לדירה דל"מ נתנת העירוב לאשווי כד"א אלא רק בשבת שם, א"כ תל וכד' שלא הוקל"ד, אע"ג דאינו יתר מבי"ס, מ"מ אם הניח בו עירובו ל"ה כד"א אלא דוקא בשבת בו. וכ"כ הרשב"א לעיל נב, א ע"ש.

ויל"ע בשי' ר"ע דלכאור' אע"ג דס"ל דהמניח עירובו בעיר ל"ה כשובת בה ממש, אבל הרי דין הוא דעיר המובלעת בתחומו שכלתה מידתו בסופה, כולה כד"א חשיבא, וא"כ בגוונא שנתן עירובו בעיר הפחותה מאלפיים, א"כ למה לא יתחשב לו כד"א מחמת האי דינא דכלתה מידתו בסופה, והרי עיר המובלעת בתחומו נמי אינו שובת בה ממש, וא"כ מאי גרעה עיר שהניח בה עירובו אם כלתה מידתו בסופה. והיה מקום לומר דבאמת ר"ע פליג על כל הך דינא דעיר מובלעת שכלתה מידתו בסופה, וכי היכי דלדידיה עיר שהניח בה עירובו ל"ה כד"א אא"כ שבת בה ממש, ה"ה דעיר המובלעת ל"ה כד"א. וזה דוחק. גם יל"ד דהא לרבנן נמי בעיר חריבה או שאינה ראויה לדירה אמרי' דאין העיר כד"א (אם לא שבת בה ממש אלא רק הניח עירובו), אלא היא עולה במידתה, וא"כ יהיה הדין דעיר שאין בה דיוורין והיא מובלעת בתחומו שכלתה מידתו בסופה אין היא נחשבת כד"א אלא היא עולה לו במידתה, וזה חידוש.

ועמד בזה הגאון וכ' 'מסתברא דעד כאן לא פליג ר"ע דאין לו ממקום עירובו אלא אלפיים אלא בעיר גדולה דמעירובו כלו לו אלפיים עד דלא מטי לסוף העיר, אבל כלתה מידתו מעירובו בסוף העיר מודי ר"ע דמהלך כולה וחוצה לה אלפיים, מי גרע מעיר אחרת וכו' האי עיר דמנח עירובו בה מיגרע אמאי גרע. ומדאמר הרשב"א בעבוה"ק נתנו בתל וכו' אפי' אין בו אלא מד"א עד בי"ס אין לו אלא אלפיים אמה ממקום עירובו, ש"מ כי היכי דלענין עיבור העיר אין מתעבר עימה אלא בית דירה, ה"נ לענין הבלעה במודד דכי כלתה מידתו בסוף כולו כד"א לא אמרו אלא בבית דירה אבל כל הני דלא מתעברי לעיר לא מיבלעי בתחום", ע"ש דהוסיף להוכיח כן מעובדא דמר יהודה, דהרי האי ביהכנ"ס שהניח בו את העירוב לא היה בו יותר מאלפיים, וא"כ חזי' דאע"ג דכלתה מידתו בסופה מ"מ אינו נעשה כמובלע אליבא דר"ע, אלא ע"כ דאין דין מובלע אלא באופן המתעבר עם העיר, והיינו דאף לר"ע דנותן עירובו בעיר ישובה נמי ל"ה כד"א, מ"מ כשהיא מובלעת הויא כד"א, ובעיר חריבה נחית חד דרגא לר"ע ואין בה גם דין מובלעת. (וזה תלוי בפלוג' הפוס' האם ביהכנ"ס הוי כמוקל"ד - ונת' במקו"א, דאי הוי כקרפ' עכצ"ל דהכא מיירי שהיה בו בית דירה, וכה"ג ה"ה מתעבר עם העיר. דהרי להרשב"א יוצא דבאינו מוקל"ד אף רבנן מודו). ועי"ש מה שביאר למה מערה יש בה דין מובלעת אע"ג דאינה עיבור לעיר, וכן מה שהוסיף לבאר האם זה תלוי בפלוג' ר"א ושמואל בעיר חריבה. ועכ"פ פשטות לש' המשנה משמע דר"ע איירי גם בעיר פחותה מאלפיים, דומיא דעיר 'קטנה' דרישא, וצ"ע.

ואולי אפשר לומר באופ"א, דלעולם הא דאמר ר"ע דנותן עירובו בעיר אין לו אלא אלפיים, ה"ה בעיר קטנה שכלתה מידתו בסופה, ואמנם ר"ע לא פליג על עיקר דינא דעיר מובלעת שהיא נעשית כד"א, אבל בזה עצמו יש חילוק, דהשובת במקום ומודד ממנו אלפיים, ופגע בעיר וכלתה מידתו בסופה, אז העיר המובלעת היא כד"א, אבל מי שלא שבת במקום אלא רק הניח שם עירובו, אז כמו שהעיר עצמה שהניח בה את עירובו ס"ל לר"ע דל"ה כאילו שבת בה ממש ואינה עולה לו כד"א, ה"ה דהעיר המובלעת אליה, וכן אם עיר זו עצמה קטנה היא ומובלעת לו באלפיים, מ"מ אין בזה את הדין

של הבלעה לדון את כל העיר כד"א, דהרי ר"ע ס"ל דהמניח את עירובו אינו כשובת שם ממש, וכ"ה הדין בין לענין העיר שהניח בה דאינה נחשבת לו כד"א, ובין לענין עיר המובלעת לו בתחום דאינה נחשבת לו כד"א. (וכבר נת' במקומו דיסוד הדין של עיר מובלעת הוא משום דע"י שהיא בתחומה הוי במקצת כאילו שבת בה ממש, ואם עירוב ל"ה כשביתה ממש ה"ה לגבי דינא דמובלעת. והגאון הנ"ל ס"ל דאם העיר ששבת בה היא גופא מובלעת בתחומה או ודאי מודה ר"ע, דבצירוף הנך תרי טעמי ודאי העיר אינה עולה לו במידה אלא כד"א). וכ"ה לפ"ד הרשב"א דבאינו מוקל"ד בעי' אליבא דרבנן דוקא שובת ולא סגי במניח עירובו, דאפי' אם כלתה מידתו בסופה ל"ה כד"א. (וע"ע לש' רש"י לעיל ס, ב סוד"ה היה מודד). וקצת יש מקום לדקדק מד' הר"מ, דב' הלכות הם, עיר המובלעת לשביתה ועיר המובלעת לתחום עירובו, דבהל' שבת פכ"ז כ' "המהלך אלפים אמה שיש לו להלך וכו' אם היתה אותה רה"י מובלעת בתוך אלפים אמה שלו תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות ומשלימין לו את השאר", ובהל' עירובין פ"ו כ' "ויש לו להלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה לכל רוח וכו' ואם היתה המדינה מובלעת בתוך מדתו תחשב המדינה כולה כארבע אמות וישלים מדתו חוצה לה", הרי דחילקם כב' ענינים.

ובאמת יש בזה צד חידוש, דהרי הוא הניח עירובו בעיר ושובת בעצמו בעיר האחרת, ויתכן אופן שהעיר שהניח בה את העירוב היא מובלעת לו גם בתוך האלפיים ממקום הנחת עירובו וגם בתוך האלפיים ממקום שביתה בפועל, ואעפ"כ אין בזה צירוף, דמאחר דשביתה כעת אינה מכח עמידת גופו אלא רק מכח נתינת עירובו, אז אין כאן דין הבלעה לעשות העיר כד"א. והרי זהו ממש מאי דהוי בעובדא דבני מברכתא דקא מותבי עירוביהו בני כנישתא דבי אגובר, דהרי בית הכנסת זה עמד כולו בתוך אלפיים ממקום עמידתו ממש, ואף היה מובלע לגמרי בתוך אלפיים של העירוב, ואפי"ה אמרי' דאליבא דר"ע ל"ה כולו כד"א אלא הוא עולה במידת האלפיים, ואם כד' הגאון דביהכנ"ס אין בו דין הבלעה נחא, אבל אם נימא (כפשטות ד' הפוס' - עי' ר"מ פכ"ז ה"ה, וע"ע חזו"א סי' קי סקכ"א) דאיכא הבלעה אף בדיר וסוהר וכד', עכצ"ל דמודה ר"ע באופן שכלתה מידתו בסופה אם קניית השביתה היתה בגופו, ואינו מודה בכה"ג דקניית השביתה היתה ע"י נתינת עירוב.

ואפשר לבוא בזה מצד אחר קצת, דהנה בשאלות ביאר לן האי פלוג' דר"ע ורבנן, ז"ל בפ' בשלח "ברם צריך הכא דשבת כמתא הא אמרינן דהוה ליה כבני מתא ומשחיני' ליה תחומא לבר מתא היכא דאזיל ומחית עירובא כמתא אחריתי דקריבא להא מתא מהו לאישתרוי למיזל לקמיה אלפים אמה מי משוינ' ליה כבני מתא ואזיל לכולה מתא בלא מדידה אי לא מי אמרינן שבת הוא דקבע דהוה ליה כבני מתא אבל נותן עירובו כיון דהוא גופיה כמתא יתיב בדין הוא דלא לישתרי בעירובא דרבנ' הוא דאקילו בה משו' עשיר שלא יצא ויערב ברגליו חד קולא אקילו ביה רבנ' למיתן ליה אלפים אמה תרי קולי לא אקילו ביה רבנ' למיתן ליה מתא בלא מדידה או דילמא לא כיון דאקילו ביה רבנ' חד קולא אקילו ביה רבנ' תרי קולי פליגי בה ר' עקיבא ורבנן דתנן היה בעיר גדולה ונתן עירובו בעיר קטנה בעיר קטנה ונתן עירובו בעיר גדולה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה רבי עקיבא אומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה", וא"כ נראה פשוט דאליבא דר"ע בגוונא דאקילו ביה להניח עירובו ושלא יקנה שביתה ברגליו, אז כמו דלא מקילי' ביה עוד שהעיר תהיה כד"א, כן ה"ה גם בעיר המובלעת לו באלפיים של העירוב דאין להקל דהויא כד"א. אמנם לא נת' בשאלות הטעם דרבנן מודו בעיר חריבה או בעיר שאינה ראויה לדיוורין דבעי' דוקא שובת ולא מניח עירוב.

עוד יל"ע לפי הרשב"א הנ"ל, דל"מ מובלעת באופן ששביתה היא ע"י הנחת עירוב בעיר חריבה ואינה מוקל"ד וכד', והיינו דשובת ממש משוי' לה כד"א וה"ה לעיר מובלעת, ומניח דל"ה כשובת אי"ז כד"א ואפי' בפחות מבי"ס אלא כמוקל"ד, וק' דגבי הוציאו ונתנהו וכו' מבו' (לפי כל הראש' דפליגי על שי' הרמב"ן רפ"ד), דעיר בלי מחיצות גרעה ממחיצות שלא הוקל"ד, ואילו הכא עיר בלי מחיצות

דחילק באיזה קרפף בין מניח עירובו לשובת זה כדעת שמואל ולא קי"ל הכי אלא כר"א.

אכן יל"ע, דהנה בגמ' מבו' דאפי' דבעיר חריבה נמי פליגי רבנן אדר"ע, מ"מ באינה ראויה לדירה מודו ליה, ורש"י פי' דהיינו נפלו מחיצותיה, והרשב"א פי' דהיינו באינה מוקל"ד וכו"ל, ולכאו' הר"מ דפליג על הרשב"א ע"כ פי' כרש"י, וק' דבפ"ו מהל' עירובין ה"ד כ' הר"מ "המניח עירובו ברה"י אפי' היתה מדינה גדולה כנינוה ואפי' עיר חריבה או מערה הראויה לדירון מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח", ומדכ' דאירי ברה"י ע"כ דלא נפלו מחיצותיה, ואעפ"כ הצריך ראויה לדירון, וק' מה הפירוש באינה ראויה לדירה. וצ"ל כעין שפי' המאירי בסוגיין ד"אינה ראויה לדירה כגון שנפלו קצת מחיצותיה ואדם מתירא ללון בתוכה". אמנם ק' מש"כ המ"מ שם ז"ל "ובשאינו ראוי לדירה דברי הכל אין לו ממקום עירובו אלא אלפים ובין שיהיה המקום ההוא גדול או קטן נחשב הוא מן המדה", ולכאו' קטנה היינו פחותה מבי"ס, והלא דעת הר"מ דבכה"ג אף המניח עירובו הוא כל ההיקף לדידה כד"א. וצ"ע. ובפרט צ"ע דהרי המ"מ בפ"ו הוסיף בד' הר"מ "ואפשר שהחמירו בעירוב שלא לעשותו כשוכת ממש ואף סוגיא שבסוף כיצד מעברין מראה שאין חילוק בשובת אבל בנותן את עירובו דברי הכל כל שאינו מוקף לדירה אין לו אלא ד"א", ולכאו' כוונתו להא דאמרו בסוגיין דבעי' ראוי לדירה, ובהא הרי ס"ל להר"מ דבפחות מבי"ס ודאי מהני גם ע"י הנחת עירובו. (גם צ"ע מש"כ המ"מ שם בפ"ו לעיל מינה "ויראה כן ממה שלא הזכירו בראש הפרק גבי שבת תוך דיר וסהר ומערה מוקפין לדירה ולא חלקו בהן וכאן חלקו", והרי הא דאמרו בריש פ"ד דיר וסהר לא איירי בשובת שם מבעו"י אלא בהוציאיהו ונתנוהו שם. וצ"ל דכוונתו לד' הר"מ בראש פרק כ"ז בהל' שבת).

ובמקו"א נת' להק' לד' הרשב"א, דהא אמרי' הכא דמהניח עירובו במערה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים, והא סתמא דמערה אינה מוקל"ד, ובשלימא אם לא כהרשב"א י"ל דלא איירי במערה יתירה על בי"ס, (ואף המערה האמורה לעיל מד, ב שתוכה ד' אלפים י"ל דרוחבה היה אמה אחת, ולהוסיף דאע"ג דאורכה יתר על רוחבה מ"מ אין לזה דין קרפף כשהשיעור הכולל הוא פחות מבי"ס), אבל להרשב"א גם בכה"ג המניח את עירובו לא הוא היקף לדידה כד"א. ואולי י"ל דהרי מערה מקורה היא, וס"ל להתוס' (לקמן צ, א) וכן בפוס' דבמקורה אין איסור קרפף, וטעם הדבר נת' במקו"א או מפני שבמקורה לא גזרו כי בלא"ה לא דמי כ"כ לרה"ר, או מפני דהקירוי משוי ליה כמוקף לדירה, ולפי הטעם השני ל"ק ממערה כי הרי מקורה היא והויא ליה כמוקל"ד.

בעירובין לית דחש להא דרבי עקיבא. יל"ע האם זה רק משום שתחומין דרבנן, ונפק"מ גבי תחומין של י"ב מיל האם יש לחוש שאם הניח עירובו בעיר גדולה אינו יכול להתרחק מעירובו יותר מ"יב מיל. ועי' בד' התוס' בד"ה לית, ובמש"כ בהג' פור"י. ואמנם כבר נת' במקו"א דיתכן לומר דמדאו' לעולם עיר הויא כד"א ואפי' אם לא שבת בה כלל, ומה"ט לא הזהירו הפוס' בספק עירוב דאזלי ביה להקל דעכ"פ אין ללכת יותר מ"יב מיל בעיר גדולה. (ועי' פמ"ג סי' שצו בא"א סק"ח). וגם הדבר תלוי האם הא דאזלי בעירובין להקל זה נאמר גם לגבי י"ב מיל של תחומין דאו'.

פרק הדר

הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו. אי' בתנחומא פ' ויצא "למדנו רבינו, חצר של ישראל ונכרים עובדי כוכבים דרין בתוכו, מהו שיהא עירובו עירוב, כך שנו רבותינו חצר של ישראל ונכרים עובדי כוכבים דרין בתוכה אסור לישראל להשתמש בתוכה, עד שיקח רשותו של נכרי עובד כוכבים, למה שכתב בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו', ואין הקב"ה מייחד שמו בתוך עובדי ע"ז, אלא ונקדשתי בתוך בני ישראל, שלא תתחבר בתוך הרשעים, שאין הקב"ה מייחד שמו בתוכן". וטעם זה מתאים יותר עם ש"י ר"מ דאפי' בישראל יחיד אסור, וכך גם נראה בלש' המדרש. ובכ"ר פ' תולדות (וכן בעוד מקומות) אי' "וישמור משמרת מצותי חקותי ותורת, ר' יונתן משם ר' יוחנן אמר אפי'

עדיפה ממחיצות שלא הוקל"ד, וצ"ע. ואולי י"ל דבאמת אי"ז סתירה, דעיר בלי מחיצות עדיפה מקרפף פחות מבי"ס שלא הוקל"ד מצד הדירון שבה, ואילו הקרפף עדיף מן העיר מצד עצם מקומו במחיצות, והביאור, דכשהוציאיהו נכרים מתחומו ונתנוהו בעיר או בקרפף, הרי אין לו דיורים במקום שנתנוהו דהא לא שבת שם מבעו"י, והנידון הוא רק מצד עצם המקום אי הוי כד"א או לאו, ובהא אמרי' דמחיצות של קרפף פחות מבי"ס מהני טפי לאשוויי להאי מקום כד"א יותר מאשר עיר בלי מחיצות שאינה כד"א מצד עצם מקומה, (דהא חזי' דנתנוהו בספינה פחות מבי"ס מהלך את כולה וע"ג דמחיצותיה להבריח מים עשויות ואינה מוקל"ד), אמנם באדם השוכת במקום או מניח בו את עירובו אז אין הנידון מצד עצם המקום אלא מצד הגדרת דיוורו, ובהא שפיר עדיפא עיר בלי מחיצות מקרפף, דהרי הדירון בכל העיר הם דבר מאוחד טפי.

ובעיקר דינו של הרשב"א, דהנותן עירובו בקרפף אפי' פחות מבי"ס אין לו אלא אלפים ול"א דכל ההיקף הוא כד"א, יש להוסיף דהנה הר"מ ודאי פליג ע"ז מדכ' בפ"ו ה"ד "ואם היתה רה"י זו מקום שלא הוקל"ד או תל או נקע אם היה בה בי"ס או פחות מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, ואם היתה יתר על בי"ס אין לו בה אלא ארבע אמות וחוצה מהן אלפים אמה לכל רוח, וכן אם הניח עירובו במקום שלא הוקל"ד", וכן דקדק בשעה"צ סי' תח סקכ"ב. ונראה דהר"מ לשי' מוכרח לחלוק על ד' הרשב"א, דהנה שי' הר"מ היא (כמבו' במ"מ הל' שבת פכ"ז ה"ד ובהל' עירובין פ"ו ה"ד) דהשובת בקרפף יותר מבי"ס מודדין לו אלפים מחוץ להיקף, ומה שאמרו דשבת בתל וכו' אין לו אלא אלפים לא איירי בשובת ממש אלא במניח עירובו, וא"כ מבו' בהך ברייתא לעיל טו, א דהמניח עירובו בתל יותר מבי"ס אין לו אלא אלפים, ומדוקדק דבפחות מבי"ס מודדין לו מחוץ להיקף כי כולו כד"א. (ויתכן עוד דהר"מ פי' דהברייתא המובאת בדט"ו היא קיצור של הברייתא בד"ג, וא"כ לא איירי שם בשובת ממש. וא"ש לפ"ז למה אמרו שם "מד' אמות ועד בי"ס", ולכאו' הרי גם בפחות מד"א יש נפק"מ להוסיף את המקום להנך דס"ל דמודדין לעולם ד"א מחוץ להיקף. ולהנ"ל ניחא כי לא איירי בשובת שם ממש בכדי ליתן לו ד"א מעבר להיקף של מקום עמידת רגליו).

ואולי יש להוסיף עוד, דהנה הרשב"א בחי' כאן הביא סייעתא לדבריו מן הירו', ז"ל "ומינה שמעי' למניחו בתל גבוה עשרה או בנקע עמוק עשרה אע"פ שאין יתירים על בי"ס אי נמי בקרפף שאינו יתר על בי"ס שלא הוקל"ד שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה וכו' וכן מצאתי כדברי מפורש בירושלמי דגרסינן התם בשלהי פירקין ר' יעקב בר אחא בשם ר' אלעזר קל הוא הקונה שביתה בקרפף מן הנותן את עירובו בקרפף הקונה שביתה בקרפף מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה והנותן את עירובו בקרפף אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה", ונראה א"כ דהוא מפרש ד' הירו' בקרפף פחות מבי"ס, ובהא אמרי' דבשובת מודדין לו מחוץ להיקף ובמניח עירובו יש לו רק אלפים, אבל הר"מ ע"כ יפרש ד' הירו' על קרפף יותר מבי"ס, ובהא אמרי' דבמניח עירובו אין לו אלא אלפים אבל שוכת ממש הוא כל ההיקף לדידה כד"א. אבל צ"ע דלהלכה נקטו הפוס' לא כחידוש הר"מ הנ"ל ולא כד' הרשב"א הנ"ל.

אבל באמת נראה דד' הירו' הנ"ל אינם המקור לד' הר"מ, דהרי בירו' מבו' עוד דמערב ברגליו הוי כשוכת ממש ולא כמניח עירובו וכמו שהעיר בזה הרשב"א בחי', (וצ"ע למה כל מניח עירובו אין בו גם את הדין והמציאות של מערב ברגליו ד'במקום פלוני, ועי' תוס' לעיל נא, ב), ואילו בשי' הר"מ הנ"ל כ' המ"מ בהל' עירובין שם דמערב ברגליו הוי כמניח עירובו ולא כשוכת ממש. (ויל"ע אליבא דר"ע דהשובת בעיר מהלך את כולה וכו' ואילו המניח עירובו יש לו רק אלפים, מה הדין במערב ברגליו, והאם אפשר ללמוד דין זה מד' הירו' אליבא דרבנן בחריבה). ועוי"ל דאולי ד' הירו' אזלי כשמואל דסוגיין ולא כר"א, ואנן קי"ל כר"א, ולפיכך אפשר לפסוק מחד דהשובת בתל יותר מבי"ס יש לו רק אלפים ממקומו ומאידך דהמניח עירובו בתל פחות מבי"ס כל ההיקף לדידה כד"א, והירו'

הרבה בד' התוס' ושאר לקמן סה, ב בהל' לא פלוג' גבי יחיד וגבי ב' ישראלים לקולא ולחומרא). ויש להביא כיו"ב מש"כ החת"ס בתש" ס' צב, ז"ל "ודברי רשב"א הם בס' עבודת הקודש שער ה' ס' ג' וז"ל, אבל ישראל שהשאל או שהשכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר שלא השאל והשכיר לו ע"ד שיאסר עליו, ועוד שאין דרכו של ישראל להשאל ולהשכיר לגוי עכ"ל. ולכאורה ב' הטעמים צריכים, דלטעם הראשון שלא השאל ע"מ שיאסר עליו קשה, אטו בדידי' תלי' מלתא, הלא חז"ל גזרו שמא ילמד ממעשיו ע"כ הכבידו עליו דירתו עם הגוי שיהיה צריך להשכיר לו ויאמר כשפים הוא עושה לי, וא"כ מה לי ברצון של ישראל שאינו משאל לו ע"מ שיאסר עליו, על כרחו יאסר עליו כדי שיצטרך לשכור ממנו, וע"כ נ"ל דעיקר אועוד סמוך, שאין דרכו של ישראל להשאל או להשכיר ביתו לנכרי ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן שמא ילמד ממעשיו של גוי, ורק משום לא פלוג דסתם גזרו ולזה די במה שמשאיר לו תפיסת יד בבית להעמיד כלי שם כדי שלא יאסור עליו", ודו"ק.

המחמיר ע"ע אי פוסל את העירוב

מי שאינו מודה בעירוב. אי' בירו' פ"ק ר"י וריש לקיש הוון שריין בשקקה דר' יצחק ריש לקיש טילטל כדעתיה ר"י לא אסר ולא טילטל א"ר יוחנן הניחו לבני מבוי שיהו שוגגין ואל יהו מזידין מה טילטל לא טילטל אין תימר טילטל מחלפה שיטה ר' יוחנן אין תימר לא טילטל יואסר לבני המבוי ר' יוחנן ביטל רשותו א"ר אחא כף ריש לקיש לר' יוחנן וטילטל א"ר מתניה ויאות מה טעמא דרבי מאיר עשו אותו כשוגג אצל מזיד מה טעמא דרבנן מכיון שחשודין הן לטלטל כמזידין הן אמרין ליה אין כיני יעשה שונאין של רבי יוחנן כצדוקי אצל בני המבוי ויואסר לבני המבוי אמר רבי יוסי בי רבי בון צדוקי חשוד לטלטלן וכא מה אית לך". והטעם שנצרך לביטול, אולי י"ל דכיון דפליג על ההיתר שם א"כ הוי כאינו מודה בעירוב זה ואינו מצטרף אליו, וכך משמע מלש' הירו' דהזכיר דהוי כצדוקי אצל בני המבוי.

והובא בראב"ה בסי' שעט בתוספת ביאור, ז"ל "ומסיים בירושלמי מעשה שרבי יוחנן וריש לקיש חנו במבוי עקום וריש לקיש טילטל כדעתיה ורבי יוחנן לא טילטל ולא אסר אמר הניחו לבני מבוי שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין, ומקשינן אי לא טילטל יאסור לבני מבוי, ומשני רבי יוחנן ביטל רשותו אמר רבי אחא זקיף ריש לקיש לרבי יוחנן וטילטל. ובתלמוד בבלי אמרי דבנהרדעא חשו לדרב. ונראה לפי דברי הירושלמי שדחק ריש לקיש לרבי יוחנן וטילטל דעביד כהאי עביד וכהאי עביד". וצ"ע אם גם אחרי שהוברר בדעת ריו"ח דאף דס"ל לאסור מ"מ 'דעביד כהאי עביד', עדיין נחשב כאינו מודה בעירוב להצריך ביטול כדי לא לאסור את כל המבוי.

ומשה"ק בירו' דייעשה כצדוקי דל"מ ביה ביטול, לכאו' צ"ע דאף אם א"א לערב עימו אבל מהיכ"ת שלא יועיל בו ביטול, והא ליכא למיגזר גביה מידי 'שילמוד ממעשיו'. ובפשטות לא זהו תי' הירו' דהוא אינו חשוד לטלטל, אלא המכוון הוא רק דממילא אינו יכול לחזור בו מהביטול כיון שלא יוציא כלים למבוי. אלא דהירו' בפירקין כ' ביאור אחר בת"ק דמתני', ז"ל "חצר של עכו"ם כדיר וסוהר של בהמה. מתיבין רבנין לר' אליעזר בן יעקב אילו ישראל ובהמה שהיו דרים בחצר שמא אין הבהמה אוסרת כשם שהבהמה אוסרת כך העכו"ם אוסר מתיב ר' אליעזר בן יעקב לרבנין אילו ישראל ובהמה שהיו דרין בחצר מה הבהמה אוסרת כשם שאין הבהמה אוסרת כך העכו"ם אינו אוסר", והיינו דלדעת ת"ק דירת נכרי אוסרת מצ"ע משום שאינו מודה בעירוב, ופלוג' היא גם לגבי דירת בהמה, (וכמו הברייתא לקמן עב, ב גבי בית הבקר), ולכן הק' דגם ביטול לא יועיל וע"ז תי' דסו"ס אינו יכול לחזור בו מן הביטול. והאחרו' כ' עוד דלהירו' מה שלא מועיל ביטול בעכו"ם אי"ז מאותה הגזירה דהבבלי, אלא רק מפני שהגוי יכול לחזור בו, וכדאי' שם ה"ג "ויבטל הוא העכו"ם חזר הוא בו מעתה אפילו משכיר חזר הוא בו מיכן והילך בגזל הוא משתמש", וממילא דל"ק מד' הירו' עמש"כ כמה ראש' דבעי' שכירות בכל ער"ש, דכ"כ רק להבבלי דטעם השכירות הוא משום דעכו"ם לא מוגר.

הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, תורותי, שתי תורות שקיים אפילו מצוה קלה שבעל פה", ולא הוזכר שקיים ע"ח אלא שהיה יודע, וי"ל כי היה יחיד במקום עכו"ם ואין דירתם דירה וכו', או אפי' לר"מ דמ"מ לא יכול היה לערב עם מי שאינו מודה בעירוב. (אבל המאירי בפתחה לאבות הביא "קיים אברהם אע"ה כל התורה כולה אפילו עירובי חצרות", ויש עוד גי' בראש' כגון עירוב תבשילין או עירוב תחומין, ע").

וכ"כ בס' בני יששכר מאמרי השבתות מאמר ה ז"ל "הנה בע"ח לא אמרו שקיים רק שהיה יודע, ופירש בנזר הקודש דאר"י מוחזקת בידו מיום שנתנה לו השי"ת ושוב אין לגוי זכות בה ולא היה צריך לע"ח עכ"ד וכו' ויש לפרש כפשוטו שהיה יודע הלכות ע"ח אבל לא היה יכול לקיים המצוה, דעם מי היה יכול לערב הרי כל העולם היו גוים בני נח, ואם היה דר נכרי עמו בחצר הרי אוסר עליו ובודאי לא הוציא מביתו, ובני ביתו הם ברשותו, ואם תאמר הרי היו הגרים והנפש אשר עשו בחרן, בודאי גם להם היה דין בני נח ואברהם למדם דרכי השי"ת יחודו ויראתו ואהבתו והלכות שבע מצות שנצטוו". (אבל מש"כ דאין לגוי זכות באר"י, יבו' בפירקין דאין האיסור תלוי בזכות ובעלות אלא בדירורים בפועל. ובחכמת שלמה להגרש"ק פ' וישלח כ' "הנה ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, מה שתקנו חז"ל בע"ח לשכור גם משכול"ק של נכרי מרומזו כאן בקרא ויקן את חלקת השדה אשר נטה אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה, דהנה במדרש אי' ד"א ויחן את פני העיר נכנס בע"ש עם דמדומי חמה מבעו"י וקבע תחומין מבעו"י, הדא אמר שמר יעקב את השבת יע"ש, והנה על פי דרכם י"ל דעשה ע"ח, אך הרי היו שם נכרים, לכך קנה המקום מאת בני חמור אף שחמור היה אבי שכם ולא בניו היו אבי שכם וא"כ לא הוי שכם שלהם, מ"מ קנה מהם דלא גרע משכול"ק וא"ש").

וביראים ס"י שטו כ' "לא ישבו בארצך. יוצרנו יודע לב האדם והזהיר בהיות יד ישראל תקיפה שלא יניחו לשבת אנשים רשעים ומחטיאי אדם בארץ ישראל דכתיב ב' ואלה המשפטים לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי אע"פ שכל הענין אינו מדבר אלא בשבעה אומות כיון דכתיב פן יחטיאו אותך לי למדנו שריבה כל המחטיאים. תולדה, אמרו חכמים ובעובדי כוכבים עד שישכיר שמא ילמוד ממעשיו". ולכאו' ודאי דאין כוונתו דדווקא באר"י אמר' הכי.

הדר עם הנכרי בחצר. מבוי בגמ' הטעם דאע"ג דמעיקר הדין אין דירתו דירה, מ"מ גזרו שמא ילמוד ממעשיו ולפיכך חייבו את השכירות. ובלש' המשנה היה מקום קצת לדקדק דלפי ר"מ הגדר הוא דדירת העכו"ם אוסרת, והיינו דגדר הגזירה הוא דדירתו דירה, אבל לראב"י הישראלים אוסרים זע"ז ורק תיקנו דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם. (ונפק"מ אולי גבי נידון הפוס' אי מהני עירוב קודם להשכירות, די"ל דסו"ס בשעתו לא הועיל העירוב כלל כיון שהיה במקום עכו"ם). וטעם לזה, דהרי ר"מ לא חילק בין יחיד לב', אלא לעולם גזרו והחשיבו את דירת העכו"ם כדירה, משא"כ לראב"י דיש חילוק ולא גזרו אלא על אופן דשכיח י"ל דהוי איסור בפנ"ע. (אבל הרש"ש כ' דטעמיה דר"מ הוא דחיישי' למיעוטא של יחיד במקום עכו"ם). ועכ"פ (אף אם לא נימא ד'שויה כדירה' תלוי בפלוג'), זה ודאי י"ל דהגדר מתחלק בזה, דהרי ראב"י חילק בין יחיד לב' ישראלים מחמת טעם הגזירה (דתי' שכיח), אבל הגדר הוא דבאמת עכו"ם עצמו לא אוסר אלא שהוא מעכב על ב' הישראלים שאוסרים זה על זה מלעבר, משא"כ לר"מ דעכו"ם אוסר מצד דירתו ולכן אוסר גם ביחיד. (וית' להלן עוד, דאם ראב"י ס"ל נמי דתיקנו דדירת גוי אוסרת, מ"מ ס"ל ג"כ כהלכה בפנ"ע דאין עירוב מועיל במקום גוי, דאל"ה כיון שעשו עירוב הרי הו"ל כיחיד ממש).

ולהלן בגמ' סג, ב אמר' "אמר להו זילו בטילו רשותיכו לגבי חד הוה ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר אמרו ליה מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קדיירי אמר להו כל בטולי רשותייהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן", ומבו' א"כ גם בדעת ראב"י דתתי' בעי' להאי קולא דיחיד במקום נכרי, חדא דיהיה בגדר 'יחיד' (ונעשה כן ע"י הביטול), ועוד דיהיה בטעמא דלא שכיח. (ויש להרחיב בזה

נימא דע"כ חז"ל תיקנו אופן להתיר דיורי שוטה, וכמש"כ התוס' לקמן עט, ב גבי עבדים ד"אטו אם ליתיה לרבם נאמר שלא יוכלו לערב סתמא דמלתא תקינו להו רבנן זיכוי לענין עירוב". ורק יל"ד אם יוכלו ליטול ממנו פת ממש, וכעין דאמר' לקמן פ, א "בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו", ולהאי שי' שם דל"ב לזה דעת אשתו או א' מב"ב, ודו"ק.

לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה. האחרו' דנו בכותי (למ"ד גירי אמת) ובצדוקי (לת"ק) ובמומר דרבנן החשיבום כעכו"ם דל"מ בהם עירוב וביטול ובעי' שכירות, האם הוו כעכו"ם גם לקולא. ונפק"מ בדינא דראב"י דהרי צדוקי וכו' אינם חשודים אשפ"ד, וא"כ שכיח גם ישראל יחיד במקומם, אלא דכ' הראש' דאפע"כ לא גזרו בהם יותר מעכו"ם, אבל ק' לאידך גיסא דבשלימא בעכו"ם דמעיקר הדין אין דירתו דירה, א"ש דביחיד דלא שכיח לא גזרו, אבל הרי הנך דהוו ישראל מעיקר הדין ודירתם דירה, א"כ גם בישראל יחיד הרי בעי' עירוב (וא"א כיון דאינם מודים בזה) או ביטול או שכירות. והגאו"י כ' דבאמת בכותי א' אף דל"ב שכירות כיון דלא גזרו בכה"ג, אבל מ"מ ביטול בעי' ומהני ביטול. וכן נקט באבכהעו"ז לקמן סח, ב גבי מומר, והסכים עימו הרעק"א לקמן סט, א ועי"ש שהאריך בדין זה אי הוי המומר כעכו"ם גם לקולא, ומה שהוכיח מתו"ד הרא"ש בסי' יג, וע"ע קרב"נ שם סק"מ (ומש"כ בשם רבינו ירוחם בדין זה), ובנשמ"א כלל עה סק"ח. (ובתו"ד הרעק"א שם מתבאר עוד דאפי' אם אין דינו כעכו"ם לקולא וזה טעם גם שלא יועיל שכירות לפי השי' דל"מ שכירות בישראל, מ"מ שכירות וביטול יחד כבר ודאי יועיל, ז"ל "יש לחלק דלענין שכירות כיון דלחומרא הוי כעכו"ם דלא מהני ביטול, מש"ה לא החמירו לומר דלא מהני שכירות, דא"כ יצטרך לעשות שניהם ביטול ושכירות ולא תקנו חכמים כה"ג, אבל לענין לאסור על יחיד ישראל, שפיר י"ל דהוי כישראל לחומרא, וצ"ע בזה. ויש להעיר עוד נפק"מ אי הוי כישראל לקולא, באופן שישראל יחיד גר עם גוי בחצר, ועימהם ג"כ מומר או צדוקי, ודו"ק).

אבל החזו"א בסי' פז סקי"א כ' "דכי היכי דדירת עכו"ם לא שמה דירה מן הדין ה"נ דירת מומר וצדוקי דלא החשיבו חכמים דירתם לענין תקנת עירובי חצירות אלא משום שמא ילמוד ממעשיו הצריכום שכירות, ונראה דה"ה כותי מחלל שבת בצניעא לאחר שגזרו עליהם אין דירתם דירה ואין אוסר ביחיד, וכן מבואר מדבריהם בסוף הדיבור שבסמוך שכתבו ועוד דהאידינא לא נפקא לן מידי לענין כותים כו' ור"ל דשפיר פסק ר"י כראב"י דאין כותי אוסר ביחיד לאחר שגזרו, אע"ג דקדם שגזרו היה אוסר ביחיד כרשב"ג". (וע"ע מש"כ ביו"ד סי' א). ויתכן דאין הכוונה דמאחר שרצו לאסור לכן השוו דירתו לדירת עכו"ם, אלא לאידך גיסא, דהא דדירת עכו"ם כדירת בהמה הוא בתולדה ממה שאין בו עירוב וביטול, וממילא דכ"מ שלא מועיל בו עירוב וביטול מהך תקנה, הוי דירתו כדירת בהמה. (ולש' התוספתא פ"ה הי"ח "ישראל המחלל את השבת בפרהסיא אין צריך לבטל רשות וישראל שאינו מחלל את השבת בפרהסיא צריך לבטל רשות", וצ"ע).

והנה ז"ל הר"מ בסופ"ב "ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כגוי, אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו, וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו", ומשמע דיש בזה חילוק דצדוקי אוסר גם ביחיד ובעי' ביטול, משא"כ מומר דמהני ביה שכירות (אע"ג דלשי' הר"מ ל"מ שכירות בישראל), ואינו אוסר ביחיד. (וכבר כ' הבי" דלש' הר"מ נוטה דל"מ שכירות בישראל, דדוחק לומר דכוונתו דאי"צ שכירות כגוי אבל לעולם מהני. וגם בהי"ב כ' הר"מ "ואפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו", ודו"ק. וע"ע שאילת דוד סי' ה). הרי להדיא

ועכ"פ הנה בס' 'חכמת הלב' בנה יסוד גדול מד' הירו' הנ"ל, (ונו' שם בכמ"ד), דאם יש פלוג' על מחיצות העירוב וכיו"ב, אז המחמיר ע"ע בזה אינו יכול להצטרף עם העירוב כלל, ואין היתר לטלטל ברשות עד שיבטל הלה את רשותו. וביאר טעם הדין, דכיון דהלה אינו סומך לטלטל ברשות זו, א"כ הפת של העירוב אינה מונחת במקום שהוא יכול להביאה לרשותו בשבת, וממילא הוא עצמו אינו יכול להיכלל בהיתר העירוב ורשותו אוסרת את כולם. וזוהי חומרא גדולה, ומצוי מאד למעשה. והנה אף אי נימא דיש דין בכיכר של העירוב שיהיה יכול לינטל ולהגיע לכל רשות שהוא מתיר, מ"מ הרי בביהש"מ התיירו איסורי שבות, וא"כ המחמיר ע"ע רק מחמת דין דרבנן, לכאור' אינו בכלל חשש זה. אלא דהדבר תלוי בפלוג' הפוס' (אבהעו"ז וב"מ) האם באיסור שמחמת העירוב עצמו נמי סמכי' ע"ז דבביהש"מ התיירו שבות, ונת' במקו"א.

אלא דיש לפקפק טובא האם ישנה הלכה כזו בכיכר של העירוב, ומש"כ האבכהעו"ז דמה"ט הוא דבעי' שלא תהיה רשות האסורה מפסיקה בין החצירות שבא לערבן, הנה הנובי"ת בסי' מ כ' "דכאן לא מצד העירוב אנו אוסרים אלא מטעם שכל עיקר ע"ח הוא מטעם שאנו רואים כאילו דירתו הוא בכאן וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית וכמבואר בטושו"ע ר"ס שסו ואם החצרות הם חלוקים באיסור טלטול מאותו מקום שהעירוב מונח שם איך הם מיוחדים לאותו בית", ובחזו"א סי' צו סקל"ה כ' "הגרע"א בתשובה סי' יד הביא דברי אחרונים ז"ל להכשיר עירוב המונח במקום דמפסיק כרמלית והאריך בזה לדמות לעשאו לאילן סולם, והדברים תמוהים דנראה פשוט דמעיקר תקנת עירוב דעירוב צריך שיהא מונח באחד הבתים המעורבין ושלא יהא מפסיק ביניהן רשות אחר שלא נתערב וכדאמר סוכה ג, ב ע"ח בחצר לאפוקי בחצר אחרת ואף אם רוצה לערב בית ההוא עם חצר זו, ולא משום שאסור לאתו' עירובו אלא דאותו מקום שאינו מתערב הרי הוא ככותל' המפסקת ואע"ג דיכול להביא העירוב מעל הכותל לאו כלום הוא, וכן ב' חצרות שאינן פתוחין זל"ז אינן מערבין יחד ואע"ג דיכול להביא מזו לזו דרך מבוי". וע"ע בתוס' ובתור"פ להלן סו, ב דיש לדון מדבריהם האם יש דין 'מצי שקלי' לפת דהעירוב באופן שהוא מונח במקום שחל בו עירוב ונעשה רשות מותרת ע"י עירוב, וה"ה הכא דהמיקל הרי ס"ל דהכל היא חצר אחת אליבא דאמת.

ונראה דד' הירו' יש לפרש באופ"א בקל, דמה שרבי יוחנן ביטל רשותו ולא עירב אי"ז ראייה דל"מ עירוב, אלא דכל הטעם והצורך לערב ולא לבטל הוא רק למי שרוצה לסמוך על היתר העירוב, ובביטול ה"ה אסור, אבל ריו"ח כיון דס"ל דמבוי עקום אסור, א"כ לא היה לו שום צורך בעירוב, ולא היתה לו סיבה ליתן בחינם פת עבור העירוב, אלא ביטל את רשותו להם ותו לא מידי. וא"ש מה שלא הובא בפוס' דין זה (לפי 'חכמת הלב') שהוא מצוי מאד ומכשלתו רבה.

וידוע לדון בדבר אחר, באופן שיש בתוך היקף העירוב אנשים שאינם רוצים לסמוך עליו, וס"ל שהוא פסול לגמרי, ורוצים למנוע את השאר ממכשול, ולפיכך מודיעים שאינם רוצים לזכות בפת של העירוב כלל, והוי 'מחאה' המועילה כלפי דין זכין, וא"כ הם לא בכלל העירוב מדלא זכו בפת, וההיקף כולו אסור מחמת חסרון ע"ח כדין. (אמנם הגרש"ק בשו"ת ובחרת בחיים סי' קכג כ' דל"מ ככה"ג מחאה כיון דהוי כזכות גמור, מדלא דמי למתנה דאמר' בה דשונאה יחיה, ול"ד למכירה דבעי לשלומי, עי"ש, והרי כ' הרשב"א בקידושין כג, א ד"גט שחרור דזכות גמור הוא ומתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות ישראל זכין לו מ"מ ואפי' עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם"). וכדי לפתור את זה לכאור' לא יועיל אלא שכירות משר העיר, והרי הדבר תלוי בנידון אי מהני שכירות בישראל, וכן אם יש שכול"ק לישראל לזכות לו עירוב או לשכור ממנו בע"כ כשמוחה, (בשר העיר שאין זכותו אלא בגדרי שכול"ק). ויל"ד עוד כה"ג במה שמצוי בתוך היקף גדול של עירוב, שיהיו שם דיורים של 'שוטה', ולהאי שי' דל"מ 'זכין' לשוטה (עי' קצות ונתיבות סי' רמג), כיון דלא אתי לכלל דעת וזכיה (קטן). א"כ שוב א"א לזכות לו עירוב כלל, ול"מ אלא בדיני שכירות וכנ"ל. (אא"כ

ולכאור' ה"ה לפ"ד גם גבי שכירות. וע"ע בחזו"א סי' פח סק"ב וסק"ה.

תוד"ה ראב"י. דעיקר תקנה משום עכו"ם איתקן שמא ילמד ממעשיו ולא משום צדוקי וכותי ואגב שאסרו בעכו"ם אסרו נמי בכותי. ובתורא"ש הוסיף עוד "דעיקר תקנה משום נכרי איתקן שלא ילמוד ממעשיו ולא משום צדוקי וכותי דלא עבדי מילתייהו בפרהסיא כדאמרינן בריש פרק בנות כותיים אע"פ שצדוקים אנו מתיראין אנו מן הפרושים ואגב שאסרו בגוי אסרו נמי בהני". ובתור"פ כ' "האי טעמא לא שייך למימר בכותי וצדוקי, שהרי אין מעשיהם מקולקלין כל כך ואינם עושים כל כך בפרהסיא, כדאמר במס' נדה מתייראות מן הפרושים, וא"כ בדין לא יאסרו כדפרשישית, והא דאסרי היינו משום דגזרי' אטו גוי, הואיל ומעשיהם מקולקלים קצת הילכך השוו אותם לדין נכרי, ואין נכון להחמיר בהם יותר". ויש שכ' בזה עוד דה"ט דלא חיישינן להכי, דאמרי' בסנהדרין לה, ב דהא דתנן ודע מה שתשיב לאפיקורוס, לא שנו אלא אפיקורוס גוי, אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי. ע"ש. ומכיון שאין להשיב ולדון עם הכותים והצדוקים, לא חיישינן שילמוד ממעשיהם, משא"כ בגוים יש חשש יותר לזה, שמתוך שנושא ונותן אתם בדברים, אתי לאמשוכי בתרייהו.

סב, א

בשלמא רבי מאיר קסבר דירת נכרי שמה דירה. יל"ע להנך שי' דל"מ שכירות בישראל, אלא רק בעכו"ם דמעיקר דינא אין דירתו דירה, בו אמרו דמהני שכירות, א"כ להס"ד דהכא דדירת נכרי שמה דירה מעיקר הדין, איך יעשה הדר עם העכו"ם כיון דגם שכירות ל"מ. אלא דבאמת במתני' לא קתני שכירות כלל, אלא רק דהדר עם העכו"ם בחצר הר"ז אוסר עליו, ורש"י הוא דקמפרש ע"פ מסק' הגמ' "עד שישכור הימנו רשות שיש לו בחצר".

עו"ל בזה, דהנה מצינו לכאור' חילוקי לשונות ושי' בביאור מסק' הגמ' דדירת נכרי ל"ש דירה וגזרי' שמא ילמד ממעשיו, האם הפי' דקבעו את דירתו כדירה, או דאיסור אחר יש כאן. ולדוג' דמחד אשכחן את השי' הנ"ל (וכן דעת הרמב"ם בפשטות וכדכ' הבי") דל"מ שכירות אלא בגוי, וע"כ דלא גזרו להיות דירתו דירה ממש אלא איסור בפנ"ע הוא, ומאידיך הרי (בלש' הר"מ שכ' "שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורה עמה") נראה דהשכירות היא המתרת וע"כ שיש לו דירה (מחמת התקנה) והשכרתה מתרת את הטלטול בחצר. ויש שר"ל בזה דבאמת גם בעיקר הדין לדירת נכרי יש איזה שם מועט של דירה, אלא דלא סגי בזה לאסור, ותיקנו רבנן דהאי דירה מועטת ג"כ גורמת איסור. ולכן בעי' שכירות להתיר את האיסור ע"י שנעשה הגוי כאורה וכו', אבל מאידך גם שכירות ל"מ אלא לדירה המועטת של נכרי, ול"מ בישראל. ולפי"ז אולי י"ל דגם להס"ד דדירת נכרי שמה דירה, אין הכוונה דהוי ממש כדירת ישראל, אלא דהאי דירה מועטת אוסרת מדינא, ולכן אפי' אי ל"מ שכירות בישראל, מ"מ בעכו"ם מהני אפי' למ"ד דדירתו דירה.

אלא דכולי עלמא דירת נכרי לא שמה דירה. ז"ל הר"מ בפיה"מ "כלל הוא אצלינו דירת הגוי לאו שמה דירה. ומן הדין היה שאין צריך עמו ערום שהרי אין לו קנין כדי שנצטרך לקחת ממנו רשות, אבל עשו דירתו דירה ואמרו שהוא אוסר ואי אפשר לערב עמו אלא עד שישכיר רשותו", וצ"ע מהו שאמר דהגוי אין לו קנין, והיכי מצינו חיסרון בקנינו של עכו"ם. (ואולי דוג' מהך שי' דאין מוחזק בעכו"ם). וז"ל פי' רחב"ש "דהאי דאמרי' אם יהיה עמנו גוי בחצר צריכין אנו לשכור ממנו, אינו משום שיש לו זכות בחצר ודירתו דירה, אלא לעולם אין דירתו דירה וכבהמה חשיב וכמאן דליתיה דאמי. וזה שהצריכו לשכור ממנו, כדי להתרחק הישראלי ממנו ולא ידור עמו". וע"ע תשורת שי ח"א סי' שנו. (ובמוריה תשמ"ח נד' מהצ"פ מכתב, ובתור"ד כ' "בכל דבר יש שני גדרים הגוף הדבר והשווה של הדבר, וזה נפק"מ בין ישראל לב"נ כי ב"נ אין לו פרט הדבר רק השווה של הדבר, ובישראל יש מלבד השווה גם הפרט המציאות, ולכך אף למ"ד גזל עכו"ם אסור מ"מ ליכא לא תחמוד, וזה ר"ל הך דעירובין דף סב חצר של עכו"ם כדיר של בהמה").

דהוי כעכו"ם לקולא דדירתו כדירת בהמה, ואינו אוסר ביחיד. וכן יש להעיר ממש"כ המג"א בסי' שפ סק"ו "לולי דמסתפינא הייתי אומר דהר"מ מודה דבחול שרי דלמה יגרע מביטול אלא דשבת אסור לשכור דהוי כמקח וממכר דבשלמא גבי עכו"ם אין דירתו דירה אלא שאסור משום גזירה לא מיקרי קנין אבל בישראל אסור לשכור ועיין בגמרא דמקנא רשותא בשבתא אסור", הרי דמומר דינו כעכו"ם לקולא לענין שכירות, אף שהדבר תלוי בגדר הדירה שיש לו, וע"כ דהקילו בענין דירתו דהוי רק כנכרי דיש לו דירה רק מהך תקנה, ובאותו הגדר של הדירה הקלושה שתיקנו לנכרי.

רש"י ד"ה עד שיהו שני ישראלים - דרין בשני בתים ואוסרין זה על זה ובאין לערב ביניהן, הנכרי אוסר עליהן, אבל על היחיד אינו אוסר. ובביהגר"א סי' שפב כ' "דרים כו' ואוסרין כו'. ל' הטור וכ"כ רש"י ונתכוין למ"ש המ"מ דאותן שאין אוסרין כמו האחין שאוכלין כו' אינו אוסר ודייק מל' המשנה אוסרין דוקא וכמ"ש רש"י שם ובאין לערב כו' דאין עירוב מועיל". והנה הגר"א לא הר"מ מד' הגמ' המפ' לכאור' לקמן סה, ב דהק' שם "ואלא מאי כראב"י האמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה", וי"ל דהתם כ' חלק מהראש' דל"ב אוסרים ממש, (וסגי בהא דלר"ע חשיבי אוסרים לשמוע מזה דאף לדין מהני כעין אוסרים), וגם דהרי כ' שם הריטב"א דסוג' דלחמן בר ריסק פליגי בזה ולשיטתה ל"ב אוסרים ממש, אלא הביא הגר"א ד' רש"י דמשמע הטעם בהא דבעי' אוסרים כיון דהם באים לערב והנכרי פוסל עירובן, וע"כ דאוסרים היינו אוסרים ממש דבעו עירוב.

רש"י ד"ה עד שלא יוציא. דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר אע"ג דמפיק לא אסר דהא נקיט דמי. והפוס' דנו בד' רש"י האם ע"י חזרת הדמים יכול לחזור בו גם מן השכירות, או דמכיון דנקיט מתחילה דמים ל"מ חזרה כלל אע"ג דהחזיר הדמים והשתא לא נקיט דמי בדידה. (ובס' האורה סי' נב כ' "והיכא דגוי דר במבוי של ישראל ודאי צריך ישראל לשכור ממנו ולערוב בהדי הדדי, ולטלטל כל צרכו במבוי ואין להם חשש לביטול דגוי שמא יחזור ויבטל, ואין הדבר תלוי בביטול כי שכירות הוא"). והנה בכל שכירות בעלמא ודאי ל"מ חזרת דמים לבטל את השכירות, אבל בשכירות דהכא הרי תיקנו רבנן כן כדי שיקשה בעיניו לדור עם העכו"ם ולפיכך תיקנו שיוכל לחזור בו, וכ"כ התו"ש בסי' שפב סק"א, (וכ' עוד דמה"ט מהני חזרה גם בשכירות לזמן קצוב ולא רק בשכירות בסתמא, אבל שאר פוס' חולקים בזה), או י"ל באופ"א וכמ"ש כ' החכ"צ בסי' ו דשאני שכירות דהכא דאיננה בגדר שכירות אלא כדן 'ביטול', ומעיקר הדין צריך שיועיל חזרה וככל ביטול, אלא שתיקנו עוד דל"מ חזרה כ"ז שלא החזיר את הדמים.

ולגבי חזרה באמצע שבת, הנה המג"א בסק"ו כ' "עד שיחזור - היינו כששכרו סתם וחזרו בו קודם שבת ראשונה ואם החזיק בו משנכנס השבת שוב אינו יכול לחזור בו ואם שכרו לזמן אינו יכול לחזור בו עד כלות הזמן", וכ' הפמ"ג שם דהיינו גם כשמחזיר הדמים דמ"מ כשנכנס שבת א"י לחזור בו, וכ"כ גם החי"א בכלל עה סט"ז "שכר ממנו סתם וחזרו בו הנכרי בשבת, אע"פ שמחזיר הדמים, אינו חזרה אם כבר החזיק בו ישראל", וצ"ע בטעם הדבר. אבל הב"מ פי' ד'החזיק' היינו דהעכו"ם החזיק בדמים כבר, ול"מ חזרתו באמצע שבת דהואיל והותרה הותרה. ואמנם לענין ביטול הא מהני חזרה אף באמצע שבת ול"א הואיל והותרה, וכ' הט"ז בסי' שפא סק"א "דשאני התם דההיתר תלוי בכניסת שבת דהא צריך להסיע מדעתו בכניסת שבת שלא יהי' שבת זו בבית זה ע"כ תלוי בהיתר בכניסת שבת לחוד משא"כ כאן יכול לבטל רשות אפי' משחשיכה כמ"ש סי' ש"פ ע"כ צריך להיות ההיתר כל השבת דוקא", וא"כ לפ"ז אף בחזרה מן השכירות בחזרת הדמים ל"ש למימר הואיל והותרה הותרה. אמנם בעצי אלמוגים (הובא בשע"צ שם) כ' דבחזרה מהביטול איכא איסור למפרע, וא"כ ל"ק כלל דנימא הואיל והותרה גבי ביטול, ובודאי שאני שכירות מביטול. אמנם בעצי אלמוגים בסי' שעא כ' מטעם אחר דל"ש כלל דהואיל והותרה גבי איסורא דדירת נכרי, (דסו"ס גזרי' שמא ילמד ממעשיו ויש כאן חיוב שכירות),

י"ל דהרי יש שם גם ישראל ששבת בבקעה, וצ"ע כה"ג דההיקף לא נעשה עבורו אלא עבור דירת נכרים אבל גם הוא משתמש בהיקף). ולגבי עיבור העיר מבו' להדיא דסגי בדירה לכומרים, אבל המשנ"ב בסי' שצח סקכו"ו העמיד את זה כחידוש, ז"ל "דלענין הצטרפות לעיבור לא בעינן דוקא דירת ישראל", (וצ"ע דמשמע קצת בלשונו דרק לענין הצירוף לעיר ל"ב דירת ישראל, אבל אולי עיר של נכרים אינה כעיר וכד' אמות בהל' מדידת התחום).

גזירה שמא ילמד ממעשיו. קי"ל (להלן עג, א) דמקום פיתא אוסר ומקום לינה אינו אוסר. וכ' החזו"א בסי' צ סקל"ח "ואנשי חיל שאינן אוכלין בבית אלא ישנים יש לעי' אי אסרי דאע"ג דקי"ל מ"פ גורם י"ל דאי מייתי להו ריפתא בביתם טפי ניחא להו". אבל עכ"פ פשיט"ל דנכרי נמי אינו אוסר אלא במקום פיתא. אמנם בשו"ת קנין תורה ח"א סי' קט ר"ל דנכרי אוסר גם במקום לינה.

והנה בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' ער כ' להדיא "אם אוסר אותו בית על בני המבוי, מפני שמושכר לישראל, ואפילו אינו מושכר לישראל כיון שאין העכו"ם דר בו, אלא שמשים בו עצים. תשובה אפי' היה הבית של ישראל, כל שאין מקום פתו שם, אלא שהוא ישן שם, אינו אוסר דמקום פתא גורם וכו' אבל עכו"ם שהיה לו מקום פתא במבוי, אע"פ שאינו שם אוסר, משום דאפשר דאתי ביומיה. ומ"מ בין עכו"ם בין ישראל, כל שאינו דר שם, אלא שעושה אותו אוצר אינו אוסר", וכן הרדב"ז בח"ו סי' ב"א רעד כ' "תשובה קי"ל מקום פיתא גורם ולא מקום לינה הילכך אם אלה העכו"ם אוכלים פתם בביתם אע"פ שלנין באלו המקומות אשר זכרת אינם אוסרים ואין צריך לשכור מהם ואם אוכלין פתם באלו המקומות אע"פ שלנים בביתם אוסרים וצריך לשכור מהם שזו היא בית דירתם", ובתשב"ץ ח"ב סי' לו כ' "אם הפורני היא בית דירה לאופה לאכול שם פתו צריך לשכור ממנו ואם לאו אינו צריך כלום ובבית ועד א"צ כלום ודבר זה מפורש הוא בגמ' בפ' הדר דאמרי' התם ר"י או' לא אסרו אלא מקום בית דירה בלבד ואמרי' מאי מקום בית דירה אמר רב מקום פתא ושמואל אמר מקום לינה וקי"ל כרב באיסורי אבל הדבר נראה פשוט שאם יש לאופה דירה מיוחדת ללינה ושם אוכל פתו אחר גמר מלאכתו לא מקרי הפורני מקום דירה אם אוכל שם בשעת מלאכתו פתו דרך ארעיי", (וע"ע שו"ת הרא"ש כלל כ"א ס"ז ובמבי"ט ח"ב סי' מח). מכל הלין מבו' דגבי נכרי נמי אין אוסר אלא מקום פיתא ולא מקום לינה.

גזירה שמא ילמד ממעשיו. יל"ע האם דין זה של שכירות מנכרי נוהג גם בקטן (ונפק"מ לגבי חינוך), או דלא גזרי' על קטן שילמוד ממעשי הנכרי. עוד יל"ע במי שיש לו דין חצי ישראל וחצי נכרי, (כגון עבד של ב' שותפים גויים ושיחררו א' מהם ונתגייר, והגירות לא מפקעת את החצי המשועבד), איך תתקיים בו האי תקנה (לר"מ ולראב"י), כשגר לבדו בחצר, וכשגר עם עוד ישראל בחצר, וכשגר עם עוד ב' ישראלים בחצר, והאם אפשר לערב עם כולו משום צד ישראל שבו, וילמוד ממעשיו ודאי לא שייך רק אולי לא פלוג רבנן, וכו'.

שניים בבית אחד

תרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו חד לא שכיח לא גזרו ביה רבנן ורבי מאיר סבר זמנין דמקרי ודיירי. והנה התוס' לקמן סג, ב כ' "כי שנים בבית אחד כאיש אחד דמו וגם לענין להיות יחיד במקום נכרי אבל ע"י עירוב אין נעשין יחיד במקום נכרי", (ולפי ל"א ברש"י סב, ב מבו' דנחלקו בזה ר"מ וראב"י בדליתא לעכו"ם בביתו ואיכא ב' ישראלים בבית אחד). ויל"ע דסו"ס כיון דהוו תרי, הרי שכיחי דדיירי וליגזרו ביה רבנן. ובתו"ח כאן ובבית מאיר בסי' שפב ס"א כ' דלא שכיח ב' אנשים הגרים בבית א'. (וצ"ל דבני משפחה חשיבי כחד, דגם לעכו"ם יש בני משפחה בדרך כלל). ובעבוה"ק כ' ע"ז "במקום זה אין הפרש בין ישראל יחידי לישראלים רבים הסמוכין על שולחן אחד או מוחלקין לכמה שולחנות בבית אחד, שלא חלקו חכמים בדבר, אלא כל שיש ישראלים אוסרין זה על זה ואפילו הן מועטין הגוי אוסר, ואם היו מרובין ואין אוסרין זה על זה אין הגוי אוסר", וכ"כ הגר"ז בר"ס שפב ז"ל "ומכל מקום אם ישראלים רבים דרים בבית אחד אינו אוסר עליהם אע"פ שאינם יראים ממנו כי לא

והתניא חצירו של נכרי הרי הוא כדיר של בהמה אלא דכולי עלמא דירת נכרי לא שמה דירה. מצינו בדין זה עוד נפק"מ במש"כ הסמ"ק מצורין מ' רפב (בשם שי' שנין) "אבל המקום אם הוקף לדירת גוים כיון דדירת גוים לא שמה דירה הוי כמו קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, וכן ישראל אחד בעיר אחת של גוים אע"פ שיש חומה לא מבעיא אם אין דלתותיה נעולות בלילה דהוי רה"ר אלא אפילו דלתות נעולות בלילה דעירוב מועיל בעיר שכולה ישראל, בעיר של גוים לא מהני דהוי כגון קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וחצירו של גוי ה"ה כדיר בהמה". ומשמע קצת דאם איכא שני ישראלים, אז אין את החיסרון והאיסור של לא הוקל"ד, כיון דבכה"ג שויהו רבנן לדירת הנכרי כדירה. וקצ"ע דבישראל א' נמי אמאי ל"א דהוי מוקל"ד בשביל אותו ישראל, ואם משום שנתיישב שם אחר שהוקף (ולא הוקף בשבילו), א"כ שני ישראלים נמי מאי מהני, והא בשעת ההיקף לא היתה דירת הנכרים דירה כיון דעדיין לא נתיישבו שם ב' הישראלים. וצריך לחלק, דגבי שני ישראלים אף דבאו לדור רק אחרי ההיקף, מ"מ הרי הועילו בזה לשנות את הגדרת דירת הנכרים עצמם, וי"ל דכיון דמתחילה הוקף על דעת מגורי הנכרים שם, א"כ לכשנתהפכה דירת הנכרים להיות כדירה ע"י שני הישראלים, הוי ההיקף כהוקף מתחילה לשם דירה.

(והנה אמנם דירת נכרי כדירת בהמה, אבל גבי דירת בהמה ג"כ יל"ה"ס אי חשיב כמוקל"ד או כקרפף, ז"ל הביאוה"ל ר"ס שנח "ובעיקר מאי דמשמע מרש"י דדוקא דירת אדם חשיבא דירה ולא דירת בהמה צ"ע לכאורה מנא להו הא ואמאי לא נימא כפשוטו דדיר וסהר כיון שהם מיוחדים לדירה לבהמות בשעה שהם באים מן השדה וללינת לילה אינם בכלל כרמלית ור"ה דליגזור בהו מידי ובאמת ברמב"ם פט"ז לא נזכר מאומה מזה דבעינן דירת אדם וכן מצאתי ברשב"א בחידושו שהביא משם רש"י וז"ל פסין נמי מוקפין לדירה שהבהמה עומדת שם עכ"ל ואף שברש"י שלפנינו ליתא לדברים אלו אדרבה רש"י דחיק לפרש משום דהמים חזי לשתית אדם עכ"פ לפני הרשב"א היה גירסא זו ושמענין מזה דבעמידת בהמה גופא נחשבה דירה ולפי שיטה זו א"צ כלל לדחוק כמו שכתבנו לעיל וכו' אח"כ מצאתי לבעל נו"ב מ"ת באו"ח סי' מז שהביא דעת הגאון בעל אור חדש שמצדד ג"כ דדירת בהמה עצמה ג"כ מקרי דירה לענין יתר מבי"ס ובעל נוב"י שקיל וטרי בדבריו והעיר ג"כ מה שכתבנו בזה לפי שיטת ר' יהונתן וגם כתב דלא מצא בשום פוסק שיזכור דההיתר דיר וסהר הוא משום שהרועה דר שם עיי"ש ועכ"פ בעיקר הדין גם הנוב"י לא השיג עליו בהדיא רק שפקק על ראיותיו ולענין עובדא דידיה עיי"ש וצ"ע למעשה").

ומצינו ג"כ ענין נוסף דדירת נכרי ל"ח כדירה, ז"ל הר"ן ריש מגילה "וא"ת כיון דאמר דכרך דישוב ולבסוף הוקף נידון ככפר עיר המוקפת מימות יהושע בן נון היאך קורין בה בט"ו ניוחש דילמא ישיבה ולבסוף הוקפה י"ל ישיבת העכו"ם אינה ישיבה ונמצא שבשעה שכבשה יהושע היתה בה חומה ולא ישיבה עד שנתיישבו בה ישראל וא"ת הרי בכל הערים המוקפות חומה מימות יהושע קורין בט"ו ואפילו בחו"ל ואי אמרת דישבת העכו"ם אינה ישיבה הרי הן כאילו לא היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לפי שלא היה בהן באותו זמן ישיבה כלל י"ל כי אמרי' הכי ה"מ בארץ ישראל משום דכיון דלענין בתי ערי חומה דינן כמוקפין חומה מימות יהושע בן נון מפני ישיבת העכו"ם אינה ישיבה אף לענין קריאת מגילה נדונות כמוקפות חומה אלא דאכתי איכא למידק בעיירות המוקפות חומה שבחו"ל ניוחש דילמא קדמה ישיבתן לחומתן ונמצא שהרי הן כאילו אין להם חומה אלא איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתה לישיבתן שכן דרכי רוב המדינה מקיפין חומה תחלה ואחר כך מיישבין אותן", ועיי"ש שפ"א. ואולי זה שייך קצת לכאן.

ויש להביא מד' רש"י להדיא דלא כשי' שנין הנ"ל, אלא היקל"ד נכרי נמי הוי היקל"ד, דבדף מב, א כ' רש"י "והקיפיה נכרים מחיצות בשבת - ולדירה כגון שהקיפיה לדור בתוכה דאי לאו הכי ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי בה אלא ארבע אמות". (אבל

משום דלא פלוג רבנן, וא"כ אולי כשאוסרים זע"ז אף הגוי אוסר עליהם. ובפמ"ג בר"ס שפב במשב"ז כ' "בב' בתים. עיין ט"ז, עב"י וצ"ע דמשמע אף שכ"א אוכל משלו ובהפסק מחיצה עסי" ש"ע סעיף ד' בהג"ה אפי' הכי כל שאין שני בתים אע"פ שיצויר שאוסרים זה על זה אפי' הכי אין עכו"ם אוסר וכן נראה ממ"ש הבי"י שדקדק ממ"ש ב' בתים דאל"כ ממ"ש ואוסרין זע"ז מבואר הוא, וא"כ ב' בתים א"י מהו אם לומר ב' חדרים או ב' בתים ממש וערש"י עירובין ס"א ב', בב' בתים ואוסרין אין ראי' י"ל דהכל תלוי באוסרין זע"ז עמ"א ב' מלת אבל משמע דהכל חדא הוא ובאוסרין עיקר תליא". אבל בשעה"צ שם סק"ב הכריע מהמג"א והגר"א דב' חדרים הוי כב' בתים, עיי"ש.

כיון דנכרי חשוד אשפיכות דמים תרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו חד לא שכיח לא גזרו ביה רבנן. והנה ברדב"ז ח"א סי' עד כ' "עוד כתבת ואע"ג דחלקו על הני רבוותא הרא"ש והמרדכי וההגהות מ"מ נקיטינן מיהא דחשו למיזל בתר תקנתא דרבנן וכו' נראה שהעלמת עין משאר הרבנים בעלי סברא זו והרי יש יותר מעדה שלמה ואין זה אלא מאוס בטוב ובחורר בהפכו והנה בעלי סברא זו לא חששו למיזל בתר תקנתא דרבנן שלא הלכו ז"ל בדבר להחמיר אלא להקל דמדינא דירת עכו"ם כדירת בהמה וכן תמצא בכל משפטי שכירות מהעכו"ם הקלו. וכ"ש האידנא דישאל דרים במבואות לבדם והעכו"ם לבדם. ותו דשפיכות דמים לא שכיח כולי האי דיראים ממשפט המלכות. ומעתה מה שהעלית דכל הפוסקים שלא הזכירו לשכור משר העיר אזלי לחומרא אינו נכון כלל דלא אמרינן הכי אלא באיסורי תורה וכיוצא בהם אבל בעירוב וכיוצא בו שאינו אלא תקנתא בעלמא אדרבה סתמו להקל וכי עדיף סתם ממחלוקת מפורש ואפי' של יחיד אמרינן להקל כ"ש בדבר סתום דאמרינן סתמו לקולא ושוכרים משר העיר", וצ"ע במה שהזכיר דהשתא לא חשידי אשפיכו"ד, דהרי זה סברא הפוכה להחמיר גם בישראל יחיד, (אלא שכ' התוס' לקמן סה, ב' "כיון דרוב פעמים חד לא שכיח לא פלוג רבנן ושרו בכולהו"), ואי"ז סברא להקל בב' ישראלים הדרים עם העכו"ם דתיקנו רבנן שכירות כי היכי דלא ללמוד ממעשיו. ואולי הוא פי' דהא דנכרי חשיד אשפיכו"ד, זהו גם עיקר הטעם דתיקנו שלא לדור עימו כי היכי דלא ללמוד ממנו שפיכו"ד, וצ"ע.

עוד יל"ע במש"כ הראש' לקמן סה, ב' דהקנס הוא על מי שגרם האיסור, וכלש' הריטב"א שם "דכיון שהגורם לפנימי דדייר התם היינו ישראל החיצון לדידיה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב", וק' דהרי אין חומרא יותר בב' ישראלים שגרים עם נכרי מאשר בישראל יחיד, ואדרבה הרי ביחיד יש חשש לשפיכו"ד, וא"כ איזה איסור עובר מי שבא לגור שני עם העכו"ם יותר מהראשון. ויש ליישב דמ"מ כיון דיחיד מירתת א"כ אף שכבר גר עימו מ"מ אי"ז אלא עראי ולא שכיח שיישאר בזה, משא"כ כשבא השני לגור וגורם שייקבע ענין זה בלא מירתת, וא"כ הוא גורם האיסור וראוי לקונסו. ועכ"פ הנה כמה אחרו' כ' להקל בדין דירת נכרי בזה"ז כיון דא"א לגור שלא עם העכו"ם, (ועי' במ"מ סו"ס שפב דיליף ליה מהיתר הספינה שכ' הגאונים), ולכאו' אכתי ק' מ"ש משאר תקנות דלא נתבטלו, אלא דבאמת הכא עיקר שם הקנס הוא על הגורם וכן"ל, ולכן יש יותר מקום לומר דאם א"א בלא"ה בטל האי קנסא. (ומצינו עוד גבי האיסור מדרבנן להלוות לגוי בריבית שכ' הראש' דהאידנא ל"ש האי גזירה - עי' טושו"ע יו"ד סי' קנט, ובעצ"א סי' שפב ס"ג נתקשה מאד מ"ש דינא דהדר עם הנכרי בחצר מדינא דהלוואה בריבית לענין האיסור בזה"ז. גם יש להעיר דגבי ריבית התירו לת"ח והכא לא שמענו, ואסרו במבוי גם את ר"ג, ועי' נחלת צבי יו"ד שם. ועי' דברי מלכיאל ח"ה סי' ז' דחילק בין ריבית לע"ח בזה"ז כמו שהם חלוקים לענין ההיתר דת"ח, עיי"ש. והנה הגאון"י בסוג' כ' דעיקר הטעם לגזירה הוא כדי שלא ישתמש הישראל עם הנכרי בחצר בשבת, דאז עיקר הזמן שהישראל מצוי בביתו, וא"כ אמנם דבזה"ז ל"ש הגזירה לענין שהישראל ייצא מהחצר, מ"מ אכתי תישאר התקנה לענין שלא ישתמשו יחדי בחצר, ועי' ס' מנחת ישראל).

רצו חכמים לחלוק בין בית שדר בו אחד לבית שדרים בו הרבה והתירו בבית אחד בכל ענין". וע"ע יכין ובוועז ח"ב סי' יד.

אבל המאירי במתני' כ' "ואפי' היו הרבה בבית א' אין העכו"ם אוסר שאין יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוקת בתים ואם היו שם שני בתים של ישראלים ולא היה אלא אחד בכל בית הרי זה אוסר שיראתו מצויה וסבור הוא שהאכלוסים לפי מנין הבתים", ובשו"ת מהרי"ל סי' קנו כ' "אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכיח דמרתתי אבל תרי בתים מירתת גוי מינייהו ושכיחי דיירי", (והו"ד בב"י סי' שפב), ולכאו' כוונתו ג"כ כהמאירי, אבל הבי"מ שם בסי"ז תיקן הגוי וגרס לא שכיח דדיירי וזה כדבריו הנ"ל. עוד מצינו קו' הטור לאביו הרא"ש בתש" הרא"ש כלל כא, ז"ל "וכיון שאני ואחי בתפושא אחד ואני אוכל על שולחנו הרי אנו חשובין כחד, שהרי ההיא משנה דהאחין השותפין אינה מצרכת לערב אלא כשיש דיורין אחרים עמהם וכו' אבל הכא מידי הוא טעמא דר' אליעזר דשרי אלא משום דלא שכיח דדיירי, ואב ובנו ורב ותלמידו כל כך שכיחי דדיירי כמו שנים אחרים, הילכך איכא למימר דאפי' רבי אליעזר מודה שצריך לשכור", והשיב אביו שם "לעולם אין הכותי אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה", אבל טעם הדבר לא נתפרש אמאי לא גזרו רבנן בכה"ג דהא שכיח. וע"ע בשעה"צ סי' שפב סק"ג וסקט"ו. (וע' במ"מ ובהג' הרמ"ך על הר"מ פ"ב ה"ט ובתשב"ץ ח"א סי' מה מש"כ בשי' הר"מ אי בעי' אוסרים זה על זה). ובתש" מהרי"ל החד' סי' לט כ' עוד "ומהת' מוכיח באשירי דאפילו כמה בתים בחצר אחת הפתוחה למבוי שדרים בו גוים חשיב יחיד במקום גוי אע"ג דאיכא בתים טובא באותו חצר. וכן פסק לחד שינויא ומייתי לה באריכות שילהי הדר ואין לך שכיח גדול מזה, אלא דלא פליג כיון דרוב פעמים לא שכיח כדלעיל". וע"ע מהרש"א עג, א דמפרש האיבעיא שם בעצם דין זה, "הנהו אב ובנו רב ותלמידו כיחידים דמי והנכרי אינו אוסר א"ד הכא הא קדיירי ואוסר ופשט ליה להיתרא משום דלא שכיח כההיא עובדא דהמן בר ריסק".

עוד מצינו מש"כ הרשב"א לקמן עה, א ז"ל "אלו היו שם שני ישראלים ועכו"ם במבוי או בחצר יש לומר שלא אסר רב על השלישי להתערב עמהם דרך חלון ולהשתמש דרך הפתח לחצר ולמבוי לפי שהוא רחוק מן היחוד אם יצא האחד וישארו השנים ויתירא מהם לעולם, כן כתב הרשב"ד ז"ל, ואיני מבין שאם אלו שני ישראלים הדרים במבוי או בחצר עם העכו"ם דרים בשני בתים הרי אלו אוסרין זה על זה ואפילו הם בעצמן אוסרין במבוי ואפילו ע"י עירוב דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואי בששכרו מעכו"ם אפילו ביחיד נמי, ושמא אפילו בשדרין שניהם בבית אחד קאמר רבינו ז"ל דהשתא הוה כיחיד לגבי היתר המבוי דכל שאין אוסרין זה על זה לא גזרו, וגם זה אינו נכון דא"כ צדו אחד ישראל דקאמר רב בישראל שדר יחיד בלא אשה ובנים קאמר והוה ליה לפרושי, ועוד דכל שהם דרים בבית אחד לא שכיח דדאיר קרי ליה ולא אמרי' דאין מתיראין דאם ישאר האחד ישארו עוד אחרים עמו", ומבו' יותר בריטב"א שם, ז"ל "ולפי זה אנו למדים שאם יש שם בחצר או במבוי שני ישראלים בשני בתים אע"פ שיש שם גוי מותר לערב עמו דרך חלונות דהא ליכא ישראל יחיד במקום גוי, ומיהו אפילו יש הרבה אנשים בבית אחד לעולם חשיבי דהוי יחיד במקום גוי דהא ודאי לא מיירי רב בישראל שדר יחיד בלי אשה ובנים, אלא ודאי כיון שכולם דרין כאחת בחבורה אחת כיחיד דיינינן להו שמא ייראנו שם יחיד לפעמים, אבל בשני בעלי בתים לא חשו לזה ולא חשיב יחיד כל שיש בעה"ב אחר לא מירתת לדור עמו". ומחד מבו' דלא ס"ל לחלק בין אדם שגר בבית עם אשתו ובניו ובין אם גר איתו אחר ממש, אבל מאידך מתבאר כאן הטעם מה גרע אחר שדר עימו בבית מאחר שדר בבית אחר, דרק אם האחר גר בבית אחר זה גורם שכבר אינו ירא מלדור עם הגוי בחצר, משא"כ בב' ישראלים בבית אחד.

וילה"ס מה הדין בב' ישראלים דמחד הם דרים בבית אחד, אבל מאידך ה"ה מחולקים ביניהם באופן שהם אוסרים זע"ז. והדבר תלוי בטעמים הנ"ל, האם בכה"ג לא מירתת הגוי, ואז יש כאן אופן של שניים דלא שכיחי, או דכל הטעם בשניים בבית אחד דלא אסרי הוא

להוציא בכל אותו שבת מביתו לחצרו כלום אבל גבי עובד כוכבים מקלינן כיון ששכר ממנו יש לו רשות לנכרי להוציא מביתו כמו שירצה, ויל"פ בדבריו, ואף רש"י שם עמד בזה לכאור, וע"ז הוא שכ' "דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר, אע"ג דמפיק לא אסר דהא נקיט דמי". ועכ"פ לד' רבינו יהונתן יל"ע בשכירות מישראל - אי ס"ל דמהני, דבזה כבר לא שמעי' הך קולא כיון דדירתו דירה מעיקה"ד, ואם יוציא זה יהיה חזרה. ויש להוסיף עוד דהרי הטעם לאסור הוצאה משם דהוי חזרה, הרי כ' הר"י מלוניל לקמן בפירקין ד"כבר ביטל להם חצרו ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב", וא"כ זה ל"ש בגוי המשכיר רשותו, ויל"פ). והא דמשמע מלש' המאירי עוד דאם אין לו זכות דיורים בחצר זה עצמו טעם לאסור, הנה כ"ה לש' הר"מ שכ' בפ"ב ה"ג "ביטלו אלו המערבין רשותן לזה שלא עירב, הוא מותר שהרי נשאר לבדו, והם אסורין שלא נשאר להן רשות, ואין אומרים יהיו כאורחים אצלו שאין רבים אורחין אצל אחד", וצ"ע.

ועכ"פ בפיר"ח מצינו דקרי' לשכירות ביטול, ז"ל להלן סו, א "ואמר שמואל כל מקום שאוסרין ואין מערבין כענין שאמרנו אין מבטלין. חצר שאוסרין ואין מערבין בה היכי דמי לאו דדאיר בה נכרי ואי הוה נכרי מאתמול הוה למיגר מיניה מבעו"י אלא לאו דאתא נכרי בשבת וקא' אוסרין ואין מבטלין והאי ביטול שכירות הוא דהא כבר אמר בתחילת פרקין אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועלת במקום נכרי עד שישכיר ש"מ". וגם אם לא נפרש כהר"ח דעצם ד' שמואל דאמר אין מבטלין האי ביטול שכירות הוא, אבל הרי הריטב"א והר"ן שם פ"י דכמו שאם אין מערבין אין מבטלין כך גם אין שוכרים מן הנכרי, "דכיון דאמרת מה ביטול בשבת אף שכירות בשבת אי אפשר לשכור במקום שאין מערבין מבעוד יום כשם שאין מבטלין", ומשמע דענין השכירות מישך שייכא עם תקנת ביטול. (ובירו' בפירקין נמי אי' "מהו לבטל רשות משתחשך ר' חיה ר' יסא רבי אימא סלקון לחמתה דגדר שאלון לרבי חמא בר יוסף ושרא. שמעון ר' יוחנן ומר יפה עשיתם שמע ר"ש בן לקיש ומר לא עשיתם יפה מה פליגין ר' זעירא אמר לא פליגין מאן דמר יפה עשיתם ששכרתם").

ומה שכ' הר"מ הנ"ל עוד "וכן אם בטלו לגוי", (ומקורו לכאור' מד' הברייתא להלן סט, ב "מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות ובנכרי עד שישכיר", להגי' שלפנינו שם דהכוונה היא שמבטלים לישראל ושהוא מבטל, אלא דהר"מ בפיה"מ כ' באופ"א, ז"ל "כלל הוא אצלינו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובגוי עד שישכור. ונתינת רשות, הוא שיעשה ערוב מערב שבת וכבר נתבאר דנינו. ובטול רשות, הוא שיאמר זה שלא ערב מערב שבת עם אנשי החצר או המבוי בטלתי רשותי לכם, ויותר להם לטלטל ויאסר עליו". ועכ"פ כך הר"מ פ"י את הכלל של אין ביטול מועיל במקום נכרי דאזיל על כל האופנים וכנ"ל), ומשמע לכאור' דאם היה ביטול מועיל במקום נכרי אז יש עיצה שיבטלו כולם את רשותם לגוי, לכאור' צ"ע איזה תועלת היה בזה, דהרי בסוג' דלחמן בר ריסקת מבו' בפשטות שהתועלת בביטול רבים ליחיד היא רק כלפי שאותו היחיד יהיה מותר להוציא כלים מביתו (ובתייהם) לחצר ולמבוי, ואילו כאן הגוי מותר בלא"ה, והם אם יוציאו הא הוו כחוזרים מן הביטול, וכדין רבים שביטלו רשותם ליחיד דהוי חזרה אם הם מוציאים אפי' אחרי שנוטל הרשות החזיק בביטול, וכפשטות לישנא דהר"מ בה"ג "ביטלו אלו המערבין רשותן לזה שלא עירב, הוא מותר שהרי נשאר לבדו, והם אסורין שלא נשאר להן רשות, ואין אומרים יהיו כאורחים אצלו שאין רבים אורחין אצל אחד", דמשמע גם אחרי חזקה. (ובלא"ה צ"ע אם בגוי הנוטל רשות שייך חזקה, לפמש"כ הראש' והפוס' דחזקה זה דוקא בהוצאה באיסור. ויל"ד גם קטן ופיקו"נ וכו').

ואולי יש נפק"מ להכנסה מהחצר לביתם, ותליא בפלוג' הפוס' בענינא דחופת רש"י האם הוי חזרה בהוצאה מהרשות המבוטלת, וכן כע"ז י"ל על הוצאה מהחצר (או מביתם) לבית הגוי, וג"ז תליא בהנ"ל. עוד יל"ע דאולי יהיה נפק"מ בזה לענין אדם אחר שאינו מבני החצר, דלכאור' לגבי ל"ש חזרה, אא"כ נימא דכיון דהאיסור

ורבי מאיר סבר זמנין דמקרי ודייר. הרש"ש כ' דר"מ אזיל לשי' בכל דוכתא דחייש למיעוטא. ויל"ע דדנו בגמ' אי הלכה כראב"י או כר"מ, וא"כ לא משמע שזה פלוג' בעלמא אי חיישי' למיעוטא. אבל עכ"פ אשכחן כה"ג דהאי ענינא ד'מילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן' פחות שייך למאן דחייש למיעוטא, דבע"ז מ, ב אמרי' "במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום", ולש' רש"י בסוכה יד, א "בההוא מכשר ר' יהודה, משום דאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרינן בהו, ור' מאיר חייש למיעוט שיש מיעוט העושים תקרה מהן".

ביטול רשות במקום נכרי

ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר. וז"ל הר"מ בפ"ב ה"י "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי, ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן". (וע"ע שם הט"ו ופ"ה ה"ח). ומשמע דהר"מ פ"י כך את עצם ד' הגמ', דכיון דאין ביטול ועירוב מועילים במקום עכו"ם, זהו הטעם להא דלא מהני להו ביטול זל"ז, ואין המכוון כאן רק ליתן טעם למה הגוי עצמו אינו יכול להיות נכלל בעירוב או למה אינו יכול לבטל רשותו. (וכ"כ בפ"ה הר"י בן חכמן, ז"ל "ואמרו רבנן אין עירוב מועיל לישראל שעושים בחצר בזמן שהגוי דר עמהם, ואין ביטול רשות מועלת במקום גוי, בין שבטלו הישראלים לגוי בין בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, ואין להם תקנה עד שישכור", ואף הר"י מלוניל כ' במתני' "ואמרו חכמים שלא יועיל עכשיו עירוב להם ולא ביטול רשות זה לזה אע"פ שמועיל להם במקום אחר עד שישכרו מן הנכרי").

ובשו"ת הר"ן סי' נ מפו' כן, ז"ל "שהרי אין ספק שכל מקום שיש שם שני ישראלים שהם אוסרים זה על זה בלא עירוב אין עירובן מועיל לעשותן כישראל יחידי כדאיתא בהדיא בריש פרק הדר ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין בטול רשות מועלת במקום גוי". ועי' תו"ח וקר"א שדקדקו כד' הר"מ מלש' הגמ' וכנ"ל. אמנם צ"ע דלקמן סג, ב מבו' טעם אחר למה לא מהני ביטול הישראלים זל"ז להיעשות כיחיד, ועי' תו"ח שם. וע"ע באבהעו"ז לקמן עד, ב ובס' שפב ס"ג.

ומש"כ הר"מ "ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן", נראה מקור דבריו דהרי להלן בהל' יב כ' הר"מ "שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד", ופי' כמה אחרו' דהשכירות היא ביטול רשות בתוספת שכר להיכר, וכמש"כ גם האגודה (והביאו הא"ר סי' שפ סק"ו) "מבטל רשותו עבור השכר", ולגבי ביטול הרי אמרו בגמ' לעיל כו, ב "דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגבייהו", ולקמן סט, ב "מאי טעמא דהוי אורח לגבייהו", וכ"ה לש' הר"מ שם בהל' א "והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו, וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר".

אמנם בעיקר הדבר שכ' האחרו' דכל שכירות יש בה מענין ביטול רשות ורק עם תוספת שכר, צ"ע דהרי בביטול מצינו שהגדר הוא דהמבטל מסתלק מהשתמשות ברשות, באופן שאם הוא משתמש ואינו מוגדר כאורח אז הוי חזרה מן הביטול, כי בעצם מכוח הביטול הוא כביכול מפסיד את כל דיווריו בחצר. ואילו גבי שכירות לא שמענו ענין זה כלל, ואטו מפני שהשכיר שכירות רעועה או אפי' בריאה למלאות חצרו בספסלים וכו', האם איבד את זכותו לדור בחצר שיתחייב להיות שם רק בגדרי אורח. אלא דכן נראה בלש' הר"מ הנ"ל שכ' דהגוי נעשה כאורח, וכ"כ דהשכירות כביטול רשות. וע"ע בחי' המאירי סב, א וכן סה, ב ובהע' 116, 336, 337, ומשמע מדבריו נמי דהמשכיר נעשה כאורח. (ובד' ר"י מלוניל מצינו נידון בזה, ז"ל במתני' "אבל הקלו בו חכמים דאע"ג דישראל המבטל רשות לחבירו שלא עירב עמו אמרי' שאין לו רשות למבטל

וז"ל מהרי"ל הל' ע"ח "ישראל אחד היה דר בכפר קשטיל היושב מעבר נהר ריינוס נגד ק"ק מגנצא, ורוצה לשכור רשות מהמושל כדרך שנוהגין לעשות, והיה אוסר לו מהר"י סג"ל לטלטל באותו כפר בשבת, גם אם אין שם עוד יהודי האוסר עליו, כיון שאין לו חומה וגם אין נהר הריינוס נחשב לו חומת מים מאחר שהיה מרוחק מנהר ריינוס כמלא זריקת אבן ביד אדם ויותר". ובס' קב הישר סי' עה כ' "עוד ראיתי ממשול שבני הכפרים היושבים בערי הפרוי במקומות שאין להם חומה ומחיצה והן מטלטלין מרה"י לבתי ערלים ומבתי ערלים לבתיהן ומורין היתר לעצמן כאשר שהוא יחיד בעירו ואין ישראל אחר דרים אצלו בקביעות אין הגוי אוסר עליו".

וז"ל שבו"י ח"ב סי' ז "ממחנותי הרב המופלא מהר"ר מענדל גינצבורג זצ"ל חד מדייני מו"ש דק"ק פראג בהיותי במרחץ בק"ק טיפליץ ראיתי בשבת שמתלטלין שמה בלי שום תקון מבואות לחי או קורה ושאלתי את פיהם ואמרו שהזקנים שמה אמרו להם שקנו המקום מהשר אפשר יותר ממא' שני' והט"ז אוס' אם לא חזרו ויקנו מהיורש וצווחתי ככרוכיא ואינם צייתם לי בכך יודיעני דעתו הרמ' להלכה למעש' כדי שאוכל להראות להם כתבו דמר ואליו ישמעון שלא יסירו ימין ושמאל". ובס' ילקוט מעם לועז שמות ח"א "ודעו שיש מקומות שאפשר להביא שם משא במבואות אע"פ שלא עשו שום תיקון, ע"י קניית המקום מבעלי הארץ ועל ידי כך נקרא שכולם רה"י וכן עושים במצרים ובאמבורג ובשאר הערים".

מי איכא למ"ד מנכרי בפחות משו"פ לא והא שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן הווי יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משו"פ ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון. והנה הט"ז בס' שפ סק"ב כ' בטעמא דהאי שי' דל"מ שכירות בישראל ד"כיון דבשכירות שוכרין אפי' בפחות משו"פ כדלקמן סי' שפ"ב ומ"ה דוקא בעכו"ם שמצינו שב"ג נהרג על פחות משו"פ משא"כ בישראל דפחות משו"פ לאו כלום הוא ע"כ בטלו השכירות לגמרי בישראל כנ"ל". ולפ"ז לכאו' מוכרח דאף אם צדוקי הוא כגוי וכן מומר, מ"מ ל"ש בו שכירות דהרי אינו נהרג אפחות משו"פ, וצ"ע דהרי במומר ל"מ ביטול ולא עירוב וע"כ דמהני שכירות. וי"ל. (ובאמת הרע"א לקמן סט, א כ' בזה בתו"ד "דשכירות לא מהני בישראל, והיינו אפשר מטעם היכר בעלמא שיראה הנכרי דמישראל אין שוכרים ומיניה שוכרים ויאמר דכשפים הוא, ומש"ה בזה שפיר הקילו לומר דמומר דינו כעכו"ם להקל לענין שכירות, דמדינא גם בישראל מהני", וכע"ז כ' התו"ש בס' שפ סק"ט). והגאו"ר לקמן סט, א באמת כ' להדיא דשכירות פחות משו"פ ל"מ במומר, ועי' חזו"א סי' פב סק"ט".

שכירות מנכרי בפחות משו"פ

מי איכא למ"ד מנכרי בפחות משו"פ לא והא שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן הווי יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משו"פ ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון. (ועי' בגיליוני הש"ס מש"כ למה נקט' מעיקרא בריאה 'פרוטה' ורעועה בפחות מ'ש'ה פרוטה). ז"ל הר"מ בפ"ב ה"י "שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משו"פ פרוטה". ובפשטות כוונתו לפסוק בזה דסגי בשכירות רעועה ול"ב שכירות בריאה, וזהו שכ' דמה"ט מותר בשבת, כיון דגדר השכירות הוא רק כהיכר בעלמא. אלא דא"כ ק' מה שנתן טעם דמה"ט מהני בפחות משו"פ, וזה נגד ד' הגמ' כאן דלכו"ע מהני בפחות משו"פ כיון דבן נח נהרג אפחות משו"פ. (ובפרט להגי' דאמר ר"ח וכו' בן נח ומפרי' שזה הטעם, ואי"ז סתם עוד מימרא השייכת לענין). וכן ילה"ק בד' הרשב"א שכ' בעבוה"ק "שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משו"פ ושוכרין ממנו שכירות זה אפילו בשבת, שאין שכירות זה כשכירות גמורה אלא שכירות גרועה, שהרי שוכרין אף בפחות משו"פ, וק' כנ"ל דבגמ' נראה דהא לכו"ע ואף למאן דבעי שכירות בריאה. (ואף בחי' המאירי פי' הטעם דנכרי יחשוש לכשפים משום דהשכירות

של הרבים הוא גם אחרי חזקה אז ע"כ לא מטעם חזרה אסרי' להו, אלא מטעם עצם ההוצאה, (ויכו' כ"ז להלן בסוג' במקומם), וזה שייך גם אצל אחר שאינו מבני החצר. עוד יש נפק"מ בזה לפי שי' המהרי"ל המחוד' שהביאו הפוס' דהגוי אוסר גם לטלטל ד"א בחצר, וא"כ כשכולם יבטלו לו את רשותם אז כבר אין דירתו דירה, ויותר לטלטל ד"א בחצר עצמה, ובזה ל"ש איסור לא מחמת חזרה ולא מחמת הוצאה. ועוד י"ל נפק"מ לענין אמירה לנכרי, דיהיה מותר להם להגיד לו להוציא מבתיהם לחצר וכו'.

גם יש נפק"מ לפ"מ שדקדקו האחרו' בדעת הר"מ (מלש' שם ה"א) דבביטול ביתו וחצירו ל"ה חזרה כלל להוציא מביתו לחצירו, (ושאני מש"י ר"א דבסתמא מבטל את ביתו, דאז הוי חזרה בכה"ג, ויכו'), ומותר אפי' קודם חזקה, א"כ הר"מ בא לשלול שלא יועיל ביטול ביתם וחצירם לגוי להתירם לגמרי, (ואפי' אי נימא דאין חזקה בגוי. אבל רק אי נימא דהך היתר הוא גם ברבים המבטלים ליחיד). עוי"ל דהנה הר"י מלוניל בהמשך פירקין כ' טעם האיסור להוציא באופן דהוי חזרה משום "שכבר ביטל להם חצרו ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב", (והיינו דהחזרה מתחילה רק אחרי ההוצאה ולא בבאים באחת כלפי הך הוצאה גופא), וא"כ זה ל"ש כלפי גוי שאין לו ענין בביטול, וגם הפקעת הלואתו מותרת, וממילא ל"ש כאן איסור.

והנה בסוג' דלחמן בר ריסתק פירש"י עוד נפק"מ לטלטל במבוי עצמו שלא יהיה בזה את גזירת רב בשבת קל, ב, והק' עליו בתוס' שם, חדא דאין הלכה כרב בזה אלא כריו"ת, ועוד דגם אחרי הביטול יהיה אסור לפי רב. והנה הר"מ הרי פסק כרב בפ"ה הט"ז, ז"ל "מבוי שלא נשתתפו בו אם עירבו חצירות עם הבתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית, מאחר שעירבו חצירות עם הבתים נעשה המבוי כאילו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצירות, ולפיכך אין מטלטלין בכולו", וא"כ בזה יהיה תועלת שיבטלו כולם לגוי את רשותם במבוי, דעיי"ז יהיו מותרים בטלטול ד"א במבוי אף שעירבו חצירות עם הבתים, כיון דע"י הביטול הוי כמבוי שנשתתפו בו. (וצ"ע בד' הביאורה"ל בס' שפכ בד"ה ואינו מועיל, שהעתיק את ד' הר"מ הנ"ל דל"מ שיבטלו רשותם לגוי כי אין ביטול רשות מועיל במקום נכרי, ולכאו' כל הנפק"מ בזה היא רק לשי' הר"מ הנ"ל בפ"ה דלא קי"ל כוותיה. אלא דבלא"ה לא משמע כן בלש' הר"מ דהנפק"מ היא במבוי, דהרי לשונו הוא "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת וכו' אם בטלו לגוי וכו' לא הועילו כלום").

ומש"נ לעיל דלכאו' בכרייתא סט, ב מבוי' דהיה יכול להיות תועלת בביטול לגוי, דע"ז אמרי' "ישראל נוטל רשות", בזה י"ל דאזיל אליבא דר"מ דגזרו גם ביחיד במקום נכרי, ואז נימא דביטול יחיד ליחיד הוי כביטול יחיד לרבים, ומותר להוציא ול"ה חזרה (עכ"פ אחר חזקה אי שייך נמי בגוי וכנ"ל, או להפוס' שכ' דיחיד שביטול לרבים מותר להוציא גם קודם חזקה). ואמנם יתכן עוד דיש כאן דין מסויים שאין גוי נוטל רשות, ולא מכללא דאין ביטול מועיל במקום נכרי, והטעם לזה כיון דהנוטל צריך דעת לזכות בביטול (או עכ"פ מדין זכין), וכלפי גוי הוי חוכא, (וכלש' הרמב"ן תש' ב "דכל שאינו משמר שבתו אין בטול רשות אצלו אלא חוכא וטלולא"), וכמו שאינו מבטל בעצמו כך אין מבטלין לו.

עד שישכיר. דבר פשוט הוא דשכירות מן הגוי אין בה כדי להועיל במקום מחיצות, אלא רק בהל' איסור דיורין, ולכאו' לא נצרכא. אי בתוספתא פ"ה "אב ובניו נשיו וכלותיו ועבדיו ושפחותיו בזמן שאין עמהן דיורין בחצר אין צריכין לערב מבוי שלהן בין כך ובין כך צריך לחי וקורה", אכן בבבלי עג, א הנוסח הוא "אב ובניו הרב ותלמידו בזמן שאין עמהן דיורין הרי הן כיחידים ואין צריכין לערב ומבוי שלהן יתיר בלחי וקורה". וז"ל הריב"ש סי' תכז "אשר שאלת בענין הערוב אשר קנייתם רשות חצי העיר שהיא מאדון אחד מן הממונה שלו, אם צריך לחי או קורה למבוי, או אם די בקניית הרשות, וכן אם צריך ערוב מאחר שקנייתם כבר הרשויות מאדון העיר. דע שאין מבוי נתר ע"י שתוף וערוב, כי אם אחר היות לו ההכשר הראוי במחיצותיו, והכשר המחיצות לחוד, והשתוף והערוב לחוד".

דמערב בעי פרוטה כמו כן היה מקום להחמיר בהיתר השכירות נמי בעי פרוטה, אף אם חלות השכירות אי"צ פרוטה, וע"ז אמרי' דשוכר כמערב דל"ב פרוטה.

דהנה כ' הרא"ש בסי' א' "ואין צריך לשכור ממנו בכל ע"ש דקי"ל דשוכר כמערב דמי מה מערב אם עירב לכמה שנים כל זמן שהעירוב קיים עירובו עירוב וכ"ש שכירות דלא בעי לשכור בכל ע"ש דקאמרינן לקמן דלקולא אמר שוכר כמערב ולא לחומרא דהא מערב מבעוד יום אין משחשכה לא ושוכרים מן הנכרי אפלו בשבת וכל שכן במילתא דמקלינן במערב דלא בעי לערב בכל ע"ש דמקלינן נמי גבי שכירות ואין צריך לשכור בכל ע"ש", והנידון להצריך שכירות בכל ער"ש ודאי איננו מצד חלות השכירות אלא מצד היתר השכירות, וא"כ זהו גם ביאור ד' הגמ' דשוכר כמערב דל"ב פרוטה להיתר שע"י השכירות. (ועפ"ז כבר אין כ"כ ראייה מלש' הר"מ דיש לו ביאור אחר בהא דמהני חלות השכירות מנכרי בפחות משו"פ, דלעולם י"ל דאף לדידיה חלות השכירות מהני מצד דב"נ נהרג וכו' אבל בא ליתן טעם למה ל"ב פרוטה מצד ההיתר וע"ז כ' דהוי קולא בשכירות. אמנם זה דחוק בלש' הר"מ, ויותר נראה לומר כש"נ דב' הטעמים נכונים, ואחר דקי"ל דסגי ב'רעועה' כבר אין מקום בכלל להצריך פרוטה). וז"ל חי' הרי"ם חו"מ סי' קצ' "דאף דבכל מקום קונים מגוי בפחות משו"פ, מ"מ כיון דעיקר התקנה עד שישכור היה כדי שיקשה על הישראל לדור, ומה"ט יש פוס' דמצרכי לשכור דוקא בכל ער"ש, וא"כ מה"ט גופא הוי ס"ד דבעי' שו"פ דוקא שיהיה ממון לגבי הישראל שמפסיד ומאי מהני מה דחשיב כסף לגבי הנכרי, ושפיר הוצרך להשמיענו דסגי בפחות משו"פ, ועי"ש מה שהאריך בזה עוד באופ"א.

ומצינו גי' אחרת בפסיק' זוט' לקח טוב שמות פט"ז בד' הגמ' לקמן, ז"ל שם "מהו למיגר מיניה בשבת, מי אמרינן שוכר כמערב דמי ואסור, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי ושפיר דמי, אמר להו ר' חמא בר יוסף נשכור, אמר להו ר' חייא בר אבא נסמוך על דברי הזקן ונשכור, כי אתי שיללה לר' יוחנן אמר להם יפה עשיתם ששכרתם, וכד שלח ר' אלעזר לגולה משום רבינו הווי יודעין ששוכרין מן הגוים אפי' בפחות משהו פרוטה", ומשמע להדיא דיש שייכות בין מה ששוכרים מן הנכרי בשבת (ואין בזה איסור) להא דשוכרים ממנו פחות משו"פ, והלא זהו ממש לש' הר"מ הנ"ל "שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משהו פרוטה".

הניחא למאן דאמר שכירות בריאה בעינן אלא למאן דאמר שכירות רעועה בעינן מאי איכא למימר אפילו הכי חשיש נכרי לכשפים ולא מוגר. וכ' הרשב"א "וצדוקי וכותי נמי איכא למימר דחיישי לכשפים, ואי נמי כיון דכל עיקרא דמילתא משום עכו"ם כדאמרו לעיל תקנו בכללן כדרך שתקנו לעכו"ם", וכע"ז כ' הריטב"א. והנה בקרב"נ על הרא"ש סי' יג אות כ' כ' "אני אומר שמעולם לא עלה על דעת מהר"ם שאין שכירות מועיל בישראל דהא לא גרע מביטול רשות דמהני אך דכוונת ר"מ שאין שוכרין מישראל היינו בשכירות רעועה פחות משו"פ אלא שכירות מעליא בעי, גם אין שוכרין מישראל בשבת מהך טעמא כיון דשכירות מעליא בעי' אין קונין בשבת". ואם כי דכ' ג"כ דל"מ פחות משו"פ, אבל נראה דבישראל בעי' נמי בריאה ממש במוהרקי ואבורגני. (וכך הוא הלש' גם בר"מ וגם בעבוה"ק, דאף אליבא דאמת יש שייכות לקולא דשכירות בפחות משו"פ עם מה שאי"ז שכירות גמורה אלא רעועה).

ולכאו' בד' הרשב"א והריטב"א מוכח ל"כ, כיון דדנו גם בצדוקי רק משום דחיישי לכשפים, ולא כ' דכיון דהוי ישראל הרי בעי' ביה שכירות בריאה, ובלאו טעמא דכשפים נמי דלמא אתי לאחזוקי ברשותו. ואין לומר דצדוקי הוי כעכו"ם גם לקולא לענין דסגי ליה בשכירות רעועה, דהרי כ' הרעק"א לקמן סט, א דע"כ מבו' ברא"ש דל"ה הצדוקי כעכו"ם גם לקולא, (ואסור גם ביחיד), ומה דמהני ביה שכירות אף דל"מ שכירות בישראל (לש' הר"מ) זהו משום ד"שכירות לא מהני בישראל והיינו אפשר מטעם היכר בעלמא

נעשית בפחות משו"פ, הרי דבעלמא ל"מ שכירות מיניה בפחות משו"פ, אלא הוי מקולי עירוב דהכא כדי שהגוי יחוש לכשפים).

עוד יל"ע בד' הר"מ דלקמן גבי מומר כ' דינו כגוי דבעי שכירות (ומהני שכירות), ולא חילק דבעי' שו"פ דהרי מומר לא נהרג אפחות משו"פ. (ועי' צ"פ). אלא דבאמת כיון דהר"מ לא הזכיר את הטעם דבן נח נהרג וכו', א"כ פשיטא דאין חילוק בין גוי למומר, אבל צ"ע מד' הגמ' וכו"ל. ונראה דבאמת אף למסק' הגמ', הא דל"ב שכירות בריאה וסגי ברעועה זה ודאי טעם דסגי בפחות משו"פ, אלא דאמרו רק דודאי לא בזה נחלקו דהא בלא"ה נמי מהני שכירות מגוי בפחות משו"פ כיון דב"נ נהרג וכו', אבל מומר שאינו נהרג אפחות משו"פ עדיין אינו צריך שו"פ לשכירות, כיון דקי"ל דסגי ברעועה ול"ב בריאה. וזש"כ הר"מ דכיון דל"ב שכירות ודאית סגי בפחות משו"פ, וכוונתו ליתן טעם לכלול גם מומר, אבל בגוי ממש באמת איכא להך טעם דב"נ נהרג וכו'. וליישב ד' הרשב"א עד"ז י"ל, דכוונתו להוכיח שהרי שוכרין אף בפחות משו"פ גם במומר שאינו נהרג אפחות משו"פ כגוי.

והנה האחרו' דנו האם מהני קנין כסף בדשווה רק למוכר ולא לקונה, וברש"ש הוכיח מסוג' דמהני דלכך אמרי' דכיון דב"נ נהרג וכו' מהני לשכור ממנו בפחות משו"פ, ובאבנ"מ סי' לא סקכ"ד ג"כ כ' "אמנם נראה לענ"ד להביא ראי' לדברי מוהרדב"ז דאזלינן בתר מקבל מהא דאי' בעירובין א"ר יוחנן שוכרין מן הנכרי בפחות משו"פ והיינו משום דלגבי בן נח פחות משו"פ הוי ממון ומוכח מזה דאזלינן בתר מקבל דהא לגבי נותן אין זה ממון וישראל מישראל כה"ג לא מהני וכמ"ש בט"ז א"ח סי' שפ"ב ע"ש. אמנם באמרי בינה קונ' הקנינים סי' ד וכן בדברי' סי' מב העירו ע"ז מד' הר"מ דלכאו' מבו' דהוי קולא בשכירות דעירוב "שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משו"פ", וע"ע משיב דבר ח"א סי' כז וקוב"ש ב"ק אות לד ובביאור"ל סי' שה ס"כ.

אמנם להמת' אין בזה טענה, דהא ודאי דהר"מ לא פליג ע"ד הגמ' דלכו"ע מהני שכירות בפחות משו"פ כיון דב"נ נהרג ע"ז, אלא דהר"מ כ' דאליבא דאמת דסגי בשכירות רעועה אי"צ לזה ובלא"ה ל"ב שו"פ, ונפק"מ בזה למומר וכו"ל. (אבל האו"ש כ' "מדברי רבינו מפורש דמשום שאינה שכירות גמורה מהני בפחות מפרוטה. ובגמרא אמרינן אילימא בריאה בפרוטה כו', מי איכא למ"ד פחות מפרוטה לא כו', ששוכרין מן העכו"ם אפילו בפחות משו"פ, הרי דכיון דגבי' הוי כסף מהני שכירות מיניה בכ"מ, אף אם בריאה בעינן, אכן רבינו דייק שפיר בלשוננו, דזה ברור דכל מילי שישראל שוכר מאתו בעי פרוטה, וראייה ברורה מהא דאמרו קדושין ח' ע"א מכסף מקנתו וכו' אלא דכאן גבי ישראל מהני ביטול אם שכח ולא עירב, כן בגוי מכיון דאתי פחות מפרוטה ליד' מסתלק דלגבי' ממונא הוי, וכיון דליכא רשות עכו"ם תו הוי כביטול בישראל דסלוק רשות בעלמא הוא, ומש"ה שוכרין אפילו בשבת ושוכרין בפחות משו"פ, וזהו משום דמדינא דירת גוי אינה אוסרת, אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו גזרו דבעי' לאוגרי', ובשכירות רעועה ג"כ לא מוגר"). וביירו' בפירקין ה"ג אי' "ויבטל הוא העכו"ם חזר הוא בו מעתה אפילו משכיר חזר הוא בו מיכן והילך בגזל הוא משתמש. עד איכן ייבא כ"י דמר רבי יסא בשם ר' מנא בר תנחום ר' אבהו בשם ר' יוחנן אין קרקע נקנה בפחות מש"פ מילתיה דרבי יעקב בר אחא אמר אפילו באגוז אפילו בתמרה". (ועי"ש באו"ש מש"כ בד' הירו').

ולקמן סו, אמרי' "שוכר כמערב דמי וכו' מה מערב ואפילו בפחות משו"פ אף שוכר בפחות משו"פ, ולכאו' מפו' כאן בגמ' דיש בזה קולא בהל' השכירות דכשם שמערב ל"צ פרוטה כך גם שוכר אי"צ פרוטה. וזה ודאי מקור להגדרת הר"מ הנ"ל "שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משהו פרוטה", אבל ק' דבסוג' אמרי' דמהני שכירות מן הגוי בפחות משו"פ כיון שהוא נהרג ע"ז ומשמע דהוי מעיקר הדין וכהבנת האחרו' הנ"ל, וא"כ צ"ע סתי"ד הגמ'. וצ"ל דד' הגמ' דשוכר כמערב להקל בפחות משו"פ אינם בנוגע לחלות השכירות מצ"ע, דבאמת ע"ז כבר אמרי' הטעם דב"נ נהרג וכו', אלא דאכתי יש בזה נידון על חלות ההיתר ע"י השכירות, ואם היה הדין

אבל הרא"ש כאן כ' "ומש"כ רש"י ז"ל ונכרי חייש לכשפים ולא מוגר ומתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ע"ש יוצא נראה לי לאו משום דבעי לשכור בכל ע"ש היכא דאין הנכרי חוזר בו מן השכירות אלא כשהנכרי חוזר בו מן השכירות או צריך לחזור ולשכור הימנו כשיתרצה". ובס' האורה סי' נב כ' "ולכך אין אנו צריכין לשכור בכל שבת ושבת כי הדבר תלוי בתנאי השכירות שאם יתנה עם הגוי בשעה שישכור הימנו לחדש ולחדשים או לשנה, או כמה שיתנה, אין צריך לחדש העירוב ולחזור ולהתנות עד משלם ימי שכירותו, ומי שרוצה להחמיר על עצמו, ולשכור בכל ערב שבת ושבת ולחדש עירובו הרשות בידו", (וצ"ע מהו טעם החומרא לפ"ז בשכירות כל שבת, אבל עי' ס' העיתים סי' פה-פו טעם נוסף לדון דבעי שכירות בכל ער"ש להסוב' דמהני בזה חזרה, ויש לחשוש משבת לשבת שהעכו"ם חוזר בו). והנה בדין שכול"ק פי' הב"י בס' שפב דיסודו הוא מדין השכירות עצמה שיש להשכול"ק להניח שם חפציו, (וכן פי' עוד קצת ראש' ויבו' להלן), וא"כ בזה ודאי לא אשכחן מאן דאמר דבעי שכול"ק המחדש את שכירותו בכל ער"ש.

דירת עכו"ם אחרי התקנה

תוד"ה ועכו"ם לא מוגר. אבל השתא דאסיקנא שהוא כדיר של בהמה ומן הדין לא בעי מידי צריך הוא לפרש מ"ט תקינו רבנן שכירות טפי מעירוב וביטול. מלש' תוס' משמע דאין כאן טעם רק למה תיקנו רבנן שדירת עכו"ם אוסרת אע"ג שהיא כדירת בהמה, אלא נוסף כאן טעם למה הצריכו שכירות דוקא ולא עירוב וביטול. וכ"ה לש' הטור בס' שפב "הילכך אמרו שאוסר עליו כדי שיקשה בעיניו דירתו ויצא משם, ומטעם זה ג"כ אמרו שביטול רשות אינו מועיל גבי הגוי עד שישכיר רשותו".

והנה לש' רש"י הוא "דשוויה רבנן לדירת נכרי דירה", ולפ"ז לכאור' פשוט דבעי שכירות, ול"ש שיועיל עירוב וביטול, דהרי ע"ז כ' התוס' לעיל דעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן, אלא ע"כ דס"ל להתוס' דיש כאן איסור עצמי שתיקנו על דירת עכו"ם, ולפיכך היה מקום גם לתקן עירוב או ביטול ולא רק שכירות, ומה שתיקנו שכירות זהו מפני דעכו"ם לא מוגר. (והראש' שדנו בש"י רש"י דבעי שכירות בכל שבת ושבת, ע"כ ס"ל דגזרו כאן איסור טפי מאם דירת עכו"ם היה שמה דירה, דאז ודאי היה סגי בשכירות אחת להרבה שבתות. אא"כ נימא דשכירות בישראל אינה מועילה, ואין טעם בשכירות שתועיל מצ"ע אלא הוי תקנה כלפי דירת עכו"ם. או אפי' דאי"ז אלא כדכ' החזו"א בר"ס פב "כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"ם ושב דירת עכו"ם כדיר של בהמה ואינו אוסר וכו' שבשכירות הפקיעו חכמים גזירתם שגזרו על דירת עכו"ם", וע"ע במג"א סי' שפ סק"ו. ולש' תוס' הראש' לקמן סו, א הוא "דשכירות הגוי לבד אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה". ומה שדנו האחרו' על שכירות בע"כ של נכרי, עי' שעה"צ סי' שפב סק"ד, פשיטא דאם בעי שכירות ממש לאפקי מהא דשוויה כדירה, דל"ש כלל שכירות בע"כ).

אבל מצינו מקורות לדון דהאיסור שגזרו בדירת גוי אינו רק כאילו היתה דירתו שמה דירה אלא גזרו איסור יתר ע"כ, דבשבה"ל סי' צז כ' "ואע"פ שמן הדין היה להם לערב עירובי חצירות במחנה התירו בלא עירוב מ"מ צ"ע עכשיו בזה"ז מאחר שיש אהלי א"י במחיצתן אם אוסרין עליהן וצריכין להשכיר מהן כדן חצר שאין יכולין לערב עד שישכיר אין להם תקנה לטלטל בכל המחנה לפי שאין יכולין להשכיר מכל הא"י או שמא מותר לטלטל ואינן צריכין להשכיר דהיכא אמרינן ובא"י עד שישכיר היכא שהישראלים אוסרין זה על זה ואינן רשאין לטלטל עד שיערבו אבל היכא שאין הישראלים צריכין לערב אין הא"י אוסר ואינן צריכין להשכיר", והב"י בס' שסו פשיט"ל להיתר מחמת הטעם שדן השבה"ל דאין כאן ישראלים האוסרים זע"ז, אבל הא מיהא דשפיר י"ל דהאיסור בדירת גוי אלים טפי וגזרו עליו גם במחנה. (והרי פלוג' היא בד' הראש' להלן סה, ב האם בעי שניים האוסרים זע"ז ממש או לאו).

ובשורת מהר"ל סי' קנו (וכן במנהגים בהל' ע"ח) כ' "דיהבו ליה רבנן דין כרמלית כשיש שני יודים אוסרין זה על זה, דאפילו לטלטל

שיראה הנכרי דמישראל אין שוכרים ומיניה שוכרים ויאמר דכשפים הוא, ומש"ה בזה שפיר הקילו לומר דמומר דינו כעכו"ם להקל לענין שכירות, דמדינא גם בישראל מהני", אבל בהאי סברא דבישראל בעי' בריאה' הדר דינא דהצדוקי אינו כעכו"ם לקולא, וא"כ מוכח מהרשב"א הנ"ל דלא כהקרב"נ. (ובתור"פ להלן סו, א כ' "דשכירות דגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה, אבל דירת הישראל אין שכירות יכול להפקיע, משום דדירת ישראל שמה דירה", ולפ"ז הנידון יהיה תלוי באם דינו כעכו"ם לקולא כלפי עצם המושג של 'דירת עכו"ם כדירת בהמה').

רש"י אלא דכולי עלמא לאו שמה דירה - אלא משום גזרה שמה ללמוד ישראל מעשיו של נכרי הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו, כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם. וצ"ע דבגמ' אמרו טעם אחר דנכרי לא מוגר אם משום דבעי שכירות בריאה או אף בלא"ה כיון דחייש לכשפים. ותי' הרש"ש דהחשש לכשפים הוא רק בשכירות להרבה זמן, ולפיכך הוסיף רש"י דאף דיכול לשכור ממנו כל ער"ש, מ"מ זה יקשה בעיניו. וכך מב' בב"ח בס' שפב שכ' "ולפי זה איכא נמי ליישב פירוש רש"י דהא דכתב שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ושבת היינו לומר דכיון דגוי לא מוגר דחייש לכשפים אם כן מסתמא אפילו ישתדל אצל הגוי שישכיר לו רשותו לא ישכירנו אלא בקושי דחייש לכשפים ובודאי לא ישכירנו אלא לשבת אחת וכן בכל שבת מסתמא לא יתרצה אלא לשבת אחת דהשתא מיד לאחר כל שבת ושבת כבר הגיע הזמן וביטל השכירות וצריך לחזור ולשכור ממנו". וע"ע חכ"צ סי' ו ומשכנו"י בס' קכה.

והנה האר"ז בס' קסח כ' להוכיח מד' רש"י "משמע מלש' רש"י שצריך לשכור מעכו"ם בכל שבת ושבת שפי' כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם משמע שהטריחו עליו לשכור בכל שבת ושבת כדי להפרידו מאותו חצר ולא מצי למיגר פעם אחת לשני שבתות וכ"ש ליותר. וה"נ מסתברא דמידי הוא טעמא אלא כדי שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו ואי פעם אחת שוכר ודיו אמאי יצא הלא שוכר אפי' בפחות מש"פ ואין כאן טורח גדול ויצא ולא ילמד ממעשיו והואיל וכן ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בבית אחד אע"פ שנותן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי לטלטל כדי להטריח על ישראל כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו וכ"כ רבי' שמואל בר נטרנאי מבין זצ"ל דצריכו למיגר מבעל הפונדק ולא מצו למיסמך אשכיר' דיהבו ליה משום לינה", וכע"ז כ' הריקאנטי בס' קז ז"ל "משמע מפרש"י שצריך לשכור מן העכו"ם בכל שבת ושבת שפירש כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם זהו לשונו משמע שאינו יכול לשכור פעם אחת על שני שבתות וכ"ש פעם אחת על הכל. וה"נ מסתבר דאי יכול להשכיר פעם אחת על הכל אמאי יצא הלא אין כאן טורח כלל וכן פסק ריא"ז. והואיל וכן ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בחצר אחת אע"פ שנותן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו כך פסק רבינו שב"ט", ובס' האגודה כ' "ומש"כ רש"י וכותי לא מוגר מתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ערב שבת וכו' היינו אם כותי חוזר בו באמצע השבוע. ורבינו ברוך ממגענצא כתב בפ"ק דחולין דצריך לשכור בכל ער"ש".

ובשבה"ל סי' צח (הו"ד באגור סי' תקמד) כ' "רבינו שלמה זצ"ל כתב שצריך להשכיר כל ער"ש מן הא"י הדר בחצר כדי להטריח את הישראל שלא ידור עמו וילמד ממעשיו. ולא סגי ליה פעם אחת בשנה. וגאונים אחרים זצ"ל כתבו דלא צריך וסגי ליה פעם אחת בשנה", וכע"ז כ' גם בתניא רבתי סי' יא. והראב"ן כ' "צריכי ישראל לשכור רשות הגוי בכל ע"ש ושבת וכו' הטריחו והפסידו חכמים לישראל הדר עמו כדי שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ויצא משם". (ובחזו"א סי' פב סק"ו הוסיף בזה ד"משמע דאף אם שכר בשכירות נפרדות שבת של שבוע זה, ואח"כ שבת של שבוע הבא לא מהני, דכל שלא עבר זמן שכירות שבת זו אי אפשר ל' למיגר", אבל מש"כ שם דבשכירות גמורה מהני אפי' אם הגוי דר שם משום דיכול לסלקו, לכאור' זה סותר לדבריו בס' צ סק"א ע"ש).

אטו גוי, לא משום שהיה מועיל להם עירוב לולא הא דגזרינן אטו גוי, דהא ודאי כיון שאינן מודים בעירוב א"כ הדין נותן שלא יועיל בהם עירוב, אלא מן הדין היה מועיל בהם ביטול רשות אלא דגזרו אטו גוי. וכן נראה כדפרישית, דהא ר"ג דפליג ואמר צדוקי אינו כגוי אמר להו לבני מבוי מהרו והוציאו שהרי ביטל לכם רשותו, ולא קאמר שהרי עירב, ש"מ דלא מהני ביה עירוב כלל כדפרישית. ויל"ע במה פליג ת"ק דאמר דצדוקי (וכותי אי גירי אמת הוה) ה"ה כעכו"ם, דלכאור' להס"ד עכצ"ל דיש כאן פלוג' בדין ביטול אי מהני בצדוקי או לאו (דנחלקו כמה הצדוקי מכיר בביטול טפי מעכו"ם), אבל להמסק' דדירת עכו"ם ל"ש דירה ורק הוי גזירה וכו', א"כ י"ל דהא דל"מ לת"ק ביטול בצדוקי זה ג"כ מחמת האי גזירה וכדגזרו עליו אטו שאר עכו"ם. (וכך מבוי' לפמש"כ הגאון דלת"ק באופן שיש צדוקי עם ישראל א' כיון דדירתו שמה דירה מעיקה"ד בעי' ביטול ומהני ביטול, וע"כ דרק מחמת הגזירה ל"מ ביה ביטול).

ואמנם צ"ע לפמש"כ הראש' דצדוקי הוא מודה בעירוב, א"כ למה הוצרכו במבוי דר"ג לביטול ולא עשו עירוב, והרי ר"ג לא גזר על הכותי להיות כעכו"ם שלא ילמד ממעשיו וכו' דהא מהני ביה ביטול. ורק אי נימא דל"ה הצדוקי בגדר מודה בעירוב אז י"ל דמה"ט הוי כאינו בתורת עירוב, (וכדכ' בשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' עא כ' לגבי צירוף קראים למנין "מהיכא תיתי שישלימו בהם מנין מאחר שהם אינם מודים בדברי רז"ל ואם כן ודאי כי אינן משלימין המנין והראיה לזה ממה שאמרו בעירוב או ביד מי שאינו מודה בעירוב וכו' אינו עירוב וכו' ומי שאינו מודה בדבריהם איכה נוכל להצטרף עמהם בדבר אשר תקנו ואלו אינם מודים בודאי אסור הוא"), וצ"ע. (ובתור"פ באמת הוכיח מזה דצדוקי אינו מודה בעירוב, ז"ל "דהא ר"ג דפליג ואמר צדוקי אינו כגוי אמר להו לבני מבוי מהרו והוציאו שהרי ביטל לכם רשותו, ולא קאמר שהרי עירב, ש"מ דלא מהני ביה עירוב כלל כדפרישית", אבל המאירי אף שנקט לעיקר דצדוקי מודה בעירוב מ"מ כ' דל"מ ביה עירוב, ז"ל "אלא ודאי מודה בעירוב הוא הואיל ומשמרים את השבת הם שהרי כתוב בתורה וכו' ומ"מ לענין פסק נכרי וכותי וצדוקי וישראל משומד לחלל שבת בפרהסיא כלם אוסרי' ואין להם תקנה בעירוב", וצ"ע). והא דלא עשו שכירות מן הצדוקי, להנך שי' דל"מ שכירות בישראל א"ש, ואפי' אי מהני י"ל דרצו לעשות בחינם, או דהצדוקי חייש לכשפים (עי' רשב"א) ולא הסכים להשכיר להם. אבל באמת כך פי' המאירי במתני' את ד' ר' יהודה, ז"ל "מהרו ועשו צרכיכם במבוי כלומר שתשכרו את המקום מבעוד יום".

רש"י ד"ה חצירו של נכרי - אע"ג שסתם חצירות פתוחין לתוכן בתים הרבה, אין רשות נכרי חלוקה להיחשב רשות לכל אחד ואחד לבדו, דדירת נכרי לא שמה דירה, וישראל שאינו דר עמהן שנכנס לאחד מן הבתים בשבת, מותר להוציא מן הבתים לחצר ולא הוי מוציא מרשות המיוחדת לנכרי זה לרשות שהיא לכולן. ונראה קצת בלש' רש"י דאין הכוונה דל"ה דירה כלל, אלא רק דאינה דירה חשובה לחלוק רשויות. והנה לקמן עה, א כ' התוס' (בטעמא דמילתא דדירת נכרי חשובה דירה לדינא דמבוי דבעיא בתו"ח פתוחים לו), "אע"ג דאמר בריש פרקין דלכולי עלמא לא שמה דירה הכא דלהקל להתיר המבוי להחשיב כבתו"ח פתוחים לתוכו אמר שמה דירה", אמנם לפי רש"י הטעם בזה פשוט דאף דל"ה בית לחילוק רשויות, סו"ס צורת מבוי יש כאן, שהרי בתו"ח פתוחים לו. אלא דבטעם הדין דבעי' בתו"ח פתוחים למבוי נת' במקומו דיש מהראש' שפי' דבעי' שיהיה ראוי לע"ח, (כלש' הר"י מלוניל "שתי חצירות ובכל חצר צריך שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירובי חצירות וצריך שתי חצרות במבוי כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי"), ולפ"ז גם בענין מבוי לכאור' דירת נכרי ל"ש דירה.

סב, ב

פלוג' ר"מ וראב"י בדליתיה לנכרי

לא קשיא הא דאיתיה הא דליתיה וכו' לעולם קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה וישראל דכי איתיה אסר כי ליתיה גזרו ביה רבנן נכרי דכי איתיה גזירה שמה ילמד ממעשיו כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר. והנה מבוי' דלשי' ר"מ דגזר אפי' ביחיד, בדאיתיה

בתוכה כלים ששבתו בתוכה טפי מארבע אמות אסרו כי היכי דליפוק ישראל ואל ילמוד ממעשיו", (ועי' מג"א סי' שסג סק"ז ובביאור"ל ר"ס שפב), הרי דיש בזה איסור טלטול ד"א גם כל כלים ששבתו בחצר טפי מאם היתה דירת העכו"ם כדירה, וע"כ דגזרו כאן איסור עצמי כדי שלא ילמוד ממעשיו. ומבוי' שם במהרי"ל באריכות חילוק בין דירת ישראל שאינה מעורבת דהאיסור הוא בגדרי חצירות, ואילו דירת נכרי שלא שכרו ממנו משוי להרשות כרמלית, ולכן אסור לטלטל בחצר ד"א אפי' כלים ששבתו בחצר וכנ"ל, וכן יש בזה חילוק כשנפלו מחיצות הפנימיות שבין החצירות ויש היקף גדול סביב כולם, דבדירת ישראל אמרי' הואיל והותרה וכו', אבל כלפי כשנפרץ למקום שיש שם דירת עכו"ם, אף שהכל מוקף חומה, דייני' ליה כליתנייהו למחיצות ול"א הואיל והותרה וכו'. וכ"כ שם חילוק בזה לענין יו"ט, דאף כשלא מחמירים דיני חצירות מ"מ אין מטלטלין ברשות שיש בה נכרי, עי"ש כ"ז.

עוד מצינו בתורא"ש לקמן עה, ב שכ' "וא"ת בלאו האי טעמא דגוי חשיב כרבים יאסור על החיצונים כיון שהם שנים אוסרין זה על זה ויש לגוי דריסת הרגל עליהן, וי"ל דמטעמא שמה ילמוד ממעשיו לא החמירו בגוי יותר מבישראל וכיון דישראל יחיד בפנימית לא אסר גוי נמי לא היה אוסר לכך הוצרך לומר טעמא דגוי הרי הוא כרבים", ועי' תור"פ, ולכאור' זה המו"מ האם יש לאסור בנכרי טפי מדירת ישראל מה"ט דשמה ילמד ממעשיו. ועי' ריטב"א סה, ב שכ' "וק"ל דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, וי"ל דכיון שהגורם לפנימי דדייר התם היינו ישראל החיצון לדידיה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב וכו' דבהאי נמי גוי אוסר על החיצונה דבהא דאיתא לאיסורא קנסינן ולא על הגורם, והיינו מטעמא דאמרן דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים התם קנסינן", הרי דדן לאסור הפנימית אף שאין לנכרי שם דריסת רגל כלל, וכמבוי' שם גם בחי' הר"ן. ואף המאירי סא, ב כ' "ומ"מ היה שם מי שסבור להתיר מפני שהיה לעכו"ם איצטבא על פתחו וממה שאמרו אחד מבני מבוי שעשה רקח על פתחו אינו אוסר על בני מבוי וכפי מה שפרשו קצת גאונים ברקה שהיא אצטבא ולא כפי' גדולי הרבנים שפרשוה פתח קטן ומ"מ קבלו תשובתם ממה שאמרו בתלמוד המערב אין תורת חצר לעכו"ם ואין תורת רקח לעכו"ם וכן אמרו מי שיש לו רקח לפני פתחו בישראל אינו אוסר ובעכו"ם אוסר", הרי דדירת נכרי אוסרת יותר מדירת ישראל. (ואשכחנא א"כ אופנים שראוי לשכור מן הגוי גם כשלא עושים ע"ח, במחנה לשבה"ל, ביו"ט להמהרי"ל, וכן כלפי איסור ד"א שכ' מהרי"ל, וכן לענין הואיל והותרה וכו', ודריסת רגל דנכרי, ובתורת רקח לעכו"ם, וכנ"ל).

והא דכ' התוס' בתח"ד להשוות בין ביטול לעירוב ד"דעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן", הנה בתור"פ נראה דס"ל לחלק בזה, ז"ל "ומה שאין עירוב מועיל גבי גוי, חדא דלא בר עירוב הוא, ועוד דהא לא בר מצות הוא. ובטול רשות אינו מועיל כדמפרש בירושלמי, לפי שהגוי רגיל להיות חוזר בו להשתמש בחצר ובמבוי". (ואולי זה כעין שכ' הרמב"ן בתש' ב דל"מ ביטול דמשומד כיון דהוי חוכא ואיטולא עי"ש). ולכאור' לפי ר"פ נפקא דהאי גזירה שמה ילמוד וכו' איננה טעם כלל שלא יועיל בו ביטול דזה בלא"ה ל"ש, אלא התקנה היא דדירתו דירה, ויל"ע דא"כ מהו שכ' דהשוו כותי לגוי, דהרי כותי בלא"ה דירתו דירה, והיה נצרך אולי רק לתקן שלא יועיל ביטול, אבל אין שייכות בין התקנות של גוי וכותי. וי"ל דבתור"פ לקמן סו, א כ' "דשכירות דגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה, אבל דירת ישראל אין שכירות יכול להפקיע, משום דדירת ישראל שמה דירה", וא"כ כדי לתקן שיועיל בו שכירות ע"כ צריך לתקן לו את אותו הדירה שתיקנו בגוי. ובזה בא נידון האחרו' האם ביטול לו את הדירה הגמורה גם לקולא, ונפק"מ בישראל יחיד אליבא דראב"י.

ובאמת הרי לשי' ר"ג אשכחן בזה חילוק דבצדוקי ל"מ עירוב כיון דאינו מודה בעירוב, ואעפ"כ ביטול מהני, והעיר בזה בתור"פ לעיל מינה וז"ל "ומה שפי' צדוקי וכותי אינם אוסרים אלא משום גזירה

בדליתא לנכרי במתא וכה"ג דאירי ביה ר"מ, וצ"ע בזה שיש כאן פלוג' נוספת בין ר"מ לראב"י. ועי' בחי' אבהעו"ז ובגאוי' וברש"ש. ושם באבהעו"ז ר"ל דד' רש"י הם רק להס"ד, אבל להמסק' גם לראב"י בדליתא לנכרי במתא מותרים הישראלים להוציא מביתם לחצר (בעירבו), ורק מבית הנכרי לחצר אסור בכה"ג. אמנם צ"ע מה זה שייך להוא"מ והמסק' ענין זה אם ראב"י פליג אדר"מ. ונראה לבאר דהנה להס"ד י"ל דלר"מ באמת דירת עכו"ם היא כדירת בהמה ואעפ"כ מביתו של נכרי אסור להוציא לחצר, ואי"ז מטעם גזירה שמא ילמד ממעשיו, אלא דהא ד'דירת נכרי כדירת בהמה' זה בדרגת דירה בלא בעלים, וכשי' רש"י הנ"ל דמותר להוציא מהבתים האחרים לחצר, אבל מדירה זו שהיא בלא הבעלים אע"פ שאין שמה דירה מ"מ אסור להוציא ממנה לחצר. (וכע"ז כ' האבהעו"ז שם). וא"כ א"ש דלר"מ (להס"ד וכו') אי"ז גזירה אלא דירה בלא בעלים, משא"כ לראב"י דל"ה דירה כלל אלא גזירי' שמא ילמד ממעשיו, ולכן ר"מ החמיר גם ביחיד (אף דל"ש הגזירה כיון דלא שכיח) ומאידך היקל דמבית הישראל מותר להוציא לחצר, וראב"י היקל ביחיד כיון דליכא טעם לגזירה דהא לא שכיח, וגם דדירת עכו"ם כדירת בהמה לגמרי, אבל מאידך בב' ישראלים החמיר כיון דאיכא גזירה, וזה טעם גם לאסור הוצאה מבית הישראלים לחצר וכו"ל.

ונראה לבאר את הפלוג' הנוספת בין ראב"י לרבנן האם יש איסור בדליתא לנכרי להוציא מביית הישראלים לחצר, (אי נימא דר' רש"י הם גם להמסק'), ומה תלוי בפלוג' אי גזירי' רק ביחיד או רק בב' ישראלים. ויתכן, דהנה נת' חילוק בין הגזירה אליבא דר"מ לאליבא דראב"י, דלפי ר"מ הגדר הוא ד'שוויה כדירה', משא"כ לפי ראב"י דלעולם ל"ה דירה וגזרו כאן איסור בפנ"ע לב' ישראלים הדרים עם נכרי. וא"כ בדליתא לנכרי לפי ר"מ אין מקום לגזור, דהרי דירה בלא בעלים לא שמה דירה, אלא גזרו אטו דירה עם בעלים, אבל כיון דדירת נכרי ביסודה אינה דירה אלא רק מחמת הגזירה שוויה כדירה, א"כ בדליתא לנכרי ל"ה אלא גזירה לגזירה. אבל לשי' ראב"י דיש כאן גזירה חדשה שמא ילמד ממעשיו ולפיכך יש איסור, א"כ אין נפק"מ בהא דהנכרי ליתיה, כיון דבלא"ה גם גדר הגזירה לא היה להחשיב דירתו לדירה, וא"כ גם כשהיא דירה בלא בעלים אין בזה טעם להקל, ונשארה כאן חדא גזירה שגזרו איסור על ישראלים שדרים עם נכרי. (דהרי גם בדליתא לנכרי יש את סיבת הגזירה שלא ילמד ממעשיו, דהרי סו"ס הנכרי יחזור דכאן הוא ביתו, אלא דמ"מ לפי ר"מ בדליתא לנכרי ל"ה אלא גזירה לגזירה). אבל בד' רש"י מבו' ל"כ דהרי כ' בע"א אליבא דראב"י "ואוסר הנכרי על בתיהם והן אוסרין על בתי הנכרי מלהוציא לחצר, דשוויה רבנן לדירת נכרי דירה".

ואולי י"ל עוד טעם בזה, דהנה לראב"י שלא גזרו על יחיד, י"ל ע' למה לא יועיל שיעשו עירוב ועי"ז הו' כיחיד, אלא דכבר נת' בגמ' ד"אמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי", והיינו דלראב"י ע"כ יש כאן תקנה נוספת דל"מ עירוב במקום שיש נכרי, (וזה מלבד הא דשוויה לדירת נכרי כדירה, לאסור להוציא גם מביתו של נכרי לחצר), אבל לר"מ אין הכרח לזה כיון דגם ביחיד אסור. (ונפק"מ אולי גבי נידון הפוס' אי מהני עירוב קודם להשכירות, ד"ל דסו"ס בשעתו לא הועיל העירוב כלל כיון שהיה במקום עכו"ם). וא"כ הא דהנכרי ליתיה במתא אי"ז טעם להקל אלא רק כלפי האיסור שבא מכוח דשוויה לדירתו דירה, אבל הא דאמרו רבנן דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם גם אם ליתיה לעכו"ם הוי כמקומו ואין עירוב מועיל שם.

לעולם קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה וישראל דכי איתיה אסר כי ליתיה גזרו ביה רבנן נכרי דכי איתיה גזירה שמא ילמד ממעשיו כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר. ומבו' כאן דגם באופן שאין הנכרי אסור את החצר מ"מ ביתו אסור בהוצאה לחצר. והנה הריב"ש ס"י תכז כ' "יפה עשיתם ששכרתם, אלא שטעם זה לא יספיק להכניס ולהוציא מן המבוי לבתי הכותים, כיון שאין אנו מתירין אלא מפני רשות האדון במבוי ולא בכתיים הפתוחים לו, דהו"ל כבטול רשות חצרו ורשות ביתו לא בטל, אבל מבתי היהודים

לנכרי אסור להוציא גם מבית הישראל לחצר, ובדליתא לנכרי מותר בכה"ג אבל עדיין יש איסור להוציא מבית הנכרי לחצר (ועי' אמרו בתוספתא 'מפני שהיא כחצירו' והיינו של הישראל). ויל"ע בטעם הדבר דאי ליכא לגזירה דשמא ילמד ממעשיו בדליתא במתא, א"כ הדר דינא דדירת עכו"ם כדירת בהמה ולמה אסור להוציא מבית הנכרי לחצר.

וכ' הריטב"א לקמן פה, א גבי שי' רש"י דדירה בלא בעלים אף אם אין שמה דירה מ"מ ממנה עצמה אסור להוציא לחצר, "ועוד הביאו ראיה מדאמרין פרק הדר דלר' מאיר אע"ג דגוי כי ליתיה אינו אסור ביתו אסור להוציא ולהכניס", והיינו דהגזירה היא בכל אופן ומחמתה דירת עכו"ם היא כדירה, ומ"מ בדליתא לא אסר כיון דדירה בלא בעלים לא שמה דירה, (ומה שגזרו לאוסרה בישראל לא גזרו בעכו"ם וכמבו' בגמ'), ואעפ"כ מהבית גופיה אסור להוציא לחצר. והריטב"א שם דחה את הראיה הזו לשי' רש"י, ז"ל "זו אינה ראיה דהיא אליבא דר' מאיר דס"ל דדירה בלא בעלים שמה דירה אלא דבגוי הקילו היכא דליתיה מפני שהוא כדיר של בהמה שלא יאסור וביתו אסורה דסוף סוף דירה הוא, אבל אנן דקי"ל כר' יוסי ור' שמעון דדירה בלא בעלים לא שמה דירה כשם שאינו אסור כך אינה אסורה בין בגוי בין בישראל", וזה אזיל לשי' דכ' הכא "הכי גרסינן דכו"ע דירה בלא בעלים שמה דירה. פי' דכל היכא דדירה בבעלים חשיבא דירה הוא הדין לדירה שלא בבעלים", אבל לגירסתנו א"ש.

(ועצם הדבר דלג' הריטב"א אע"ג דדירה בלא בעלים שמה דירה מ"מ כלפי הגזירה כדירת נכרי יש חילוק, ע"כ דלא פי' כרש"י דגדר הגזירה הוא דשוויה רבנן לדירת עכו"ם כדירה, אלא דהוי איסור עצמי. ובאמת לקמן סה, ב כ' הריטב"א "וק"ל דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, וי"ל דכיון שהגורם לפנימי דייר התם היינו ישראל החיצון לדידיה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב", הרי דדן לאסור הפנימית אף שאין לנכרי שם דריסת רגל כלל. אבל יותר נראה דכוונתו שם לדון על אופן שהגוי בפנימית, אלא דאח"כ כ' "דבהאי נמי גוי אוסר על החיצונה דבהא דאיתא לאיסורא קנסינן ולא על הגורם, והיינו מטעמא דאמרן דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים התם קנסינן", הרי שהיה לו צד לאסור הפנימית אף שלא דרך בה גוי מעולם, וכך נראה גם בחי' הר"ן. ולקמן ע, א כ' הריטב"א "ואע"ג דגבי גוי שמת בשבת אמרינן דנסתלק והותר להם, שאני התם דדירת גוי לא שמה דירה ומשום קנסא בעלמא הוא דעשאוה כדירה, וכיון שמת נסתלק לאותה שבת ולא גזרו בו כל שאין הירוש דר שם". ומש"כ התוס' לקמן עה, ב דאין לאסור בנכרי יותר מדירת ישראל, הנה להמבו' בריטב"א שם דל"ש ילמוד ממעשיו בדריסת רגל לחוד באמת אין לזה הכרח).

ויל"ע מה דעת ראב"י בהאי מילתא, ולכאו' גבי יחיד דלא גזרו נראה פשוט דהתיר להוציא גם מבית הנכרי לחצר, (אא"כ נימא ד'מפני שהיא כחצירו' זה טעם אמיתי לאסור אפי' אם דירת עכו"ם נשארת כדירת בהמה, ואי"ז מחמת הגזירה כלל וכלל ולא תליא בפלוג' ר"מ וראב"י בגזירה. וצ"ע באמת ענין זה דהוי כחצירו של הישראל, וכמש"כ הריטב"א "ואם יש שם ישראל אחד אוסר. פי' שלא להוציא מן הבתים לחצר ושלא להכניס מן החצר לבתים מפני שהוא כחצירו של ישראל והרי יש כאן הוצאה והכנסה מרשות שהיא מיוחדת לאחד לרשות שהיא מיוחדת לאחר", דלא מבו' אם זה שייך להגזירה או גם בלא"ה). אלא הא ילה"ס באופן של ב' ישראלים האוסרים זע"ז וליתא לנכרי, האם מותר להוציא מביתם של הישראלים לחצר (בדעירבו), או דהגוי אוסר עליהם כן גם בדליתא במתא. דהנה רש"י בע"א כ' "ראב"י אומר עד שיהו שני ישראלים - דרין בשני בתים ואוסרין זה על זה רשות הנכרי חלוקה מהן ואוסר הנכרי על בתיהם והן אוסרין על בתי הנכרי מלהוציא לחצר דשוויה רבנן לדירת נכרי דירה כדאמר לעיל, אבל בישראל יחידי לא שוויה רבנן לדירת נכרי דירה ולא הוה אוסר על ביתו של ישראל ולא ישראל אוסר על ביתו שאין חילוק רשות בנכרי", ובפשטות איירי

ליחודי באשתו כדקאמר התם אלא דמ"מ קאמר דתע"ב שלא יבא לידי עבירה וקירוב האסור בנדה". ובערכי תו"א ערך רב יצחק בר חנינא ותימיה ההיא דעירובין פרק הדר, דאמר רב ברונא אמר רב כל הלן בקילעא וכו' ורבא אמר אשתו נדה היא תבוא עליו ברכה. ומסקי' ולא היא עד האידנא מאן נטריה. ותימיה מאי קסבר רבא, הא תנן בפ"א דסוטה ומוסרין לה שני ת"ח שמא יבוא עליה בדרך. רבי יהודה אומר בעלה נאמן עליה מק"ו. ובגמ' תניא רבי יהודה אומר בעלה נאמן עליה מק"ו ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כ"ש. אמרו לו היא הנותנת נדה דבכרת חמירא ליה סוטה דבלאו לא חמירא ליה. ושקיל וטרי התם טובא. מכל מקום לא מצינו שאסרה תורה ליחד עם אשתו נדה ומאי טעמיה דרבא. וי"ל דלרבא פשיטא ליה שהתורה האמינה יחוד נדה עם בעלה. מיהו כל כמה דאפשר בלא יחוד סבירא ליה דהכי עדיף. ומסקנא דלא היא".

אמרו ליה מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קדיירי אמר להו כל בטולי רשותיהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא. כ' מהרי"ל בתש' קנו "אם משאיל ישראל בית לחבירו, אם יש לו תפיסת יד, כגון חצר של בונייס מידי דאינו ניטל בשבת, מהני שאין צריך עירוב כמו חצירו של בעה"ב, אבל במקום גוים כגון יחיד הדר בכרך לבד ומשאל בית לחבירו, כיון דשכיח דדייר בכה"ג נראה דלא מהני, כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גוים, כדפריך רבא בעובדא דהימן בר ריסקא אם כן בטלת כו', והאי תפיס' יד הוי כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי וכו' אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכח דמרתת, אבל תרי בתים מירתת גוי מינייהו ושכיח דדיירי". וצ"ע דהביא ע"ז ד' רבא דלכאוו' לא שייכי כאן, וטפי הו"ל למימר דעד כאן לא קאמר אביי אלא בביטול רשות דלא שכיח, אבל משאיל בית לחבירו דשכיח יש לאסור אפי' אם יש תפיסת יד, כיון דשכיח דדייר ל"מ וכמו ביטול ועירוב דלא משוו לישאילים כיחיד במקום נכרי, וכקו' שהק' לאביי מידי הוא טעמא, ורבא לא נצרך לטעמא דביטול וכו' אלא בגוונא דלא שכיח. (ובדוחק י"ל דכוונתו לרמוז להקו' שהק' את אביי).

ובחדשות סי' לט כ' "אבל הא מילתא הוא בהדיא שם דלא פלוג רבנן דאע"ג דשכיח דדייר שרי לראב"י. ואעובדא דהימ' בר ריסקא חזינ' לאביי דאמר בטילו רשותיהו לגבי חד וה"ל יחיד במקום גוי ואע"ג דשכיח דדייר משום ישראל חבירי הדרים עמו ואפ"ה שרי אביי, ורבא לא פליג עליה אלא משום א"כ בטלת תורת עירוב כו' אבל משום דשכיח דדייר לא אסור". ודבריו כאן צ"ע להיפך, דהרי אביי לא קאמר דבריו אלא משום דבטול נמי לא שכיח, ורק מה"ט נצרך רבא לטעמא ד'ביטול', אבל בלאו הא דביטול לא שכיח, הרי הסכים אביי להקו' דמידי הוא טעמא וכו', ואיך שייך למילף מסוג' דיחיד מותר גם בשכיח. (ומלבד זאת ק' ד' מהרי"ל סתרי אהדרי בפ"י ד' רבא, דשם קאמר דא"כ ביטול וכו' היינו דלא שייך להיות כיחיד במקום נכרי ע"י עירוב וביטול ותפיסת יד, והכא בתחדשות פ"י ד' רבא מטעם צדדי של ביטול ושכחת תורת עירוב). ואולי פ"י מהרי"ל כאן דאם יחיד דשכיח היה אסור, א"כ אפי' דכאן לא שכיח הביטול אבל מ"מ זהו דבר צדדי, ולעולם הדר' להאי כללא דיחיד דשכיח אסור, ורק אי אמרי' דיחיד דשכיח נמי מותר, בזה י"ל דע"י הביטול נעשו כיחיד, אלא שאינם כיחיד ממש להתירם אפי' בדשכיח, אבל עכ"פ בדלא שכיח לא הוציאום רבנן מכלל היחיד שאינו אסור בכל גוונא.

אי המן בר ריסקא ישראל היה

תוד"ה לחמן בר ריסקא - ר"ח גריס המן. והנה בתור"פ כ' "והמן בר ריסקא. פ"ח דשם האיש הגוי כך נקרא, פ"י ואין ריסקא שם אביי, דמה היה לו לתלמוד ליחסו בשם אביי", וי"ל עוד דהא כ' המאירי דהיה רשע כהמן, ז"ל "שם גוי, והיה קפדן ומכוין להרשיע וכשמו כן הוא", וא"כ י"ל עוד דלא היה שמו האמיתי המן, לכך נאמר שם אביו. ורש"י כ' "לחמן בר ריסקא - כך שמו", וזה כעין מש"כ ר"פ בשם ר"ח. והנה הריטב"א לקמן סו, א כ' "דמסתמא לא קפיד גוי על שכירות רעועה ושפיר מיגר להו דכולהו לאו כהמן בר ריסקא נינהו

למבוי מותרין הם, כיון שקנו רשות ממי שהדרכים שלו ויכול לסלק בני המבוי מן הדרך ההוא ולתת להם דרך מצד אחר", וכ' ע"ז החכ"צ בס"י ו "תמיהא לי טובא מאי ענין זל"ז דבשלמא דירת ישראלים האוסרים זע"ז שפיר אמרי' דאף דביטול רשות חצרו רשות ביתו אסורה. אבל דירת גוי דכדירת בהמה היא ואינה אוסרת אלא אם יש שם ב' ישראלים אוסרים זע"ז וכאן כיון ששכרו רשות המבוי שהוא המקום שהישראלים אוסרים זע"ז שוב אין שום ישראל אוסר על חבירו בית הגוי שהרי אין לשום ישראל דרך ודריסת הרגל על הגוי בביתו של הגוי ודריסת הרגל שיש לגוי במבוי כבר הותרה ע"י שכירות מהאדון ולמה נאסור בתי הגוים על הישראלים מעתה". ומסוגיין ק' לד' החכ"צ דהרי להדיא מבו' דאפי' כשרשות הגוי בחצר אינה אוסרת כיון דליתיה, מ"מ מביתו אסור להוציא לחצר. אלא דלפמ"ש"כ הרש"ש דר' ראב"י אזלי על אופן דאיתא לנכרי ובוזה הוא אוסר גם מבית הישראל לחצר א"כ לק"מ, כיון דסברת החכ"צ בלא"ה היא רק אליבא דראב"י דבעי' אוסרין זה על זה".

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כראב"י ורב הונא אמר מנהג כראב"י ורבי יוחנן אמר נהגו העם כראב"י. ועי' בד' הראש' לקמן פת, ב דפלוג' היא האם הא דאמרי' משנת ראב"י קב ונקי היינו למימר דהילכתא כוותיה או דלאו כללא הוא. (ובשו"ת הרי"ד סי' א כ' "דאע"ג דאמרי' משנת ראב"י קב ונקי אינו פסק גמור שהלכה כמותו בכל מקום אלא קילוס בעלמא שקילסו את משנתו", עי"ש עוד). ובשו"ת מן השמים סי' סה (והובא בברכ"י סי' שצא) כ' "ועוד שאלתי על יחיד הדר בעיר של גוים והיא מוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה אם מותר לטלטל בכולה דהא קי"ל דדירת גוי לאו שמה דירה ורבנן היא דגזרו ביה וביחיד לא גזרי רבנן משום דלא שכיחא דדיירי ביה ביחיד, וכן נמי אם נתאכסן יהודי בעיר"ש בעיר שכולה גוים ואין יהודי אחר בעיר לבד זה שנתארח בה, אם מותר לטלטל בכל העיר אחרי שהיא מוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה, או אם יש להחמיר בין ביחיד הדר בעיר שכולה גוים בין במי שנתארח שלא לטלטל בכולה אפילו מוקפת חומה ודלתותיה נעולות. והשיבו, דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מתורת ירמיה הנביא למדנו שהזהיר בני הגולה אל תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, והיו מקומות הרבה שהיה יחיד דר בעיר שכולה גוים". וכבר מצינו בראש' שהביאו האי קרא דירמי' לענין דין ע"ח (אבל לא לענין איסור הגוי ותקנת השכירות), עי' בבה"ג סי' י ובהלכות פסוקות ובסמ"ג ע' דרבנן א ובסמ"ק מ' רפב ובמד' שכל טוב פ' בשלח. והסמ"ק שם ביאר ענין זה, ז"ל "וכן מצינו שהזהיר ירמי' הנביא על גזירת שלמה דכתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת. וירושל' לא היתה רה"ר שהרי אמרו ירושלים אלמלא שדלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה משום רה"ר", (והוסיף בסמ"ק מצורף "ונעילת דלתות משוי ליה כחצר של רבים ומערבין את כולה וכל זמן שלא עירבו הויא ככרמלית"). ועכ"פ זה ק' מה חיפשו ע"ז ב'תורת משה' דהרי כל הדין הוא מדרבנן, וכן ק' דאפי' כי מוקמי' קרא דירמי' גבי ע"ח אבל מה ההכרח דאזיל נמי גבי גזירת נכרי. גם יש להעיר דבסמ"ק מבו' דאזהרת ירמי' היתה לבני ירושלים, וב'מ'ן השמים' מבו' דהאזהרה היתה לבני הגולה.

סג, ב

כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה עליו הכתוב אומר נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה ואמר רב יוסף אפילו באשתו נדה. וע' דרכ"מ סי' תרלט ומשנ"ב סי' רמ סקנ"ב. וכ' בלקט יושר ח"ב יו"ד עמ' כג "וזכרני שישנתי כמה לילות בחדר שהגאון ז"ל ואשתו ישנים שם כשהוא חלש ל"ע ואין סכנה בו. א"ל שאי' מהר"א ס"ל זצ"ל מי התיר לך לישן בחדר עם איש ואשתו אפי' בעת נדתה כדאמרי' בגמ' בפ' הדר מבית תענוגיה ואמרתי כדלעיל להגאון זצ"ל. אפ"ה לא מנע אותי מלישן בחדרו". ואמנם הר"י מלוניל כ' "כל הלן בקילעא. בחדר כמו בקליעה וי"א מלשון קלעים כלומר תוך הוילון הפרוס ששוכבין שם האיש ואשתו לפי שבושין ממנו", (וע"ע ר"ג וערוך ומאירי), ולפ"ז בחדר א' עדיין אין איסור.

רבא אמר אם אשתו נדה היא תבא עליו ברכה ולא היא דעד האידנא מאן נטריה. וכ' מהרש"א "ורבא ודאי דמודה בכך דשרי

רשות סבר הגוי אע"פ שבטל רשותו ואינה שלי מ"מ גם לישראל לא יהי' שלו כי לא שכרתי לו לכן לא חייש הגוי לכשפים וק"ל. ותירוצי יפה הוא מאוד בעיניי".

אבל במדרש שכל טוב שמות פט"ז אי' "ההוא מבואה מבואה דהוה דייר בה והמן פי' כך היה שמו וישראל עם הארץ היה בר רסתק אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו בטיל לן רשותך לא בטיל להו", (ומש"כ 'והמן פי' כך היה שמו' אי"ז ט"ס אלא ר"ל דלא נקרא 'המן' אלא 'והמן', וכ"כ בפי' רחב"ש ז"ל "ההוא מבואה דהוה דר ביה וְהָמֵן. כך גורס אותה ר"ש ורבי' נסים ז"ל, והוא שם אדם". ומצינו עוד בראש' דהגי' היא 'והמן', עי' תורא"ש ותור"פ כאן ולקמן סה, ב ועו"ר. ועי' בעיתים לבינה הנ"ל שכ' ע"ד השכל טוב' דהגי' 'והמן' היא מוטעית, ולפיכך כ' דישראל היה, אבל כיון דגרסי' המן ע"כ דהיה גוי. אמנם להנ"ל ז"א). ואם ישראל היה א"ש שביקשו ממנו גם ביטול רשות, (אבל הרבה ראש' כ' להדיא דהיה גוי וכנ"ל). ויותר ניחא לפ"ז מש"נ דהאי גיר' דהרי"ף לא ס"ל כלל כל מה שלהגי' שלפנינו אמר אביי וכו' וכל המו"מ, דהרי אם ישראל ע"ה היה ולא מומר, ולכן שייך גם שיועיל בו ביטול, א"כ אפי' יחיד אסור דהרי דירת ע"ה היא דירה מעיקר הדין ולא כדירת בהמה, (דאפי' אם מומר הוא כנכרי גם לקולא, אבל בע"ה זה ל"ש), ואפי' במקום ישראל יחיד אסור, ולכן או דגרסי' כלפנינו דביקשו ממנו רק שכירות ולא ביטול, והביטול בא בד' אביי שהישראלים ביטלו לחד מינייהו כדי להיות בגדר יחיד, או לגי' דהרי"ף דל"ג כל ד' אביי והמו"מ אלא דביקשו ממנו גם ביטול. ולגי' דהרי"ף (ופי' השכל טוב) אשכחן גמ' בהדיא דמהני שכירות בישראל, ורק עירוב ל"מ ביה מחמת דע"ה אינו מודה בעירוב, אבל ביטול ג"כ מהני ביה.

והנה התו"ח בסוג' כ' "אמר להו זילו בטילו רשותיכו. נראה דאביי לית ליה הא דאמרינן לעיל דאמרו רבנן דאין ביטול רשות מועיל במקום עובדי כוכבים דהיינו שאין הישראל יכול לבטל רשותו לישראל חבירו במקום שעובדי כוכבים דר עמהן אלא ס"ל דלא אמרו רבנן אלא הא דאין עירוב מועיל במקום עובדי כוכבים משום דעירוב שכיח אבל לבטל רשות לגבי חד כיון דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן", ולפ"ד יש כאן מחלוקת הסוגיות האם 'אין ביטול במקום עכו"ם', או דשייך שיועיל ביטול לעשותם כחד כיון דביטול לא שכיח, (ורק דרבא אמר שלא תבטל תורת עירוב). ואמנם הריטב"א לקמן סה, ב כ' "ועוד ק"ל דהא לעיל בעובדא דהמן בר רסתק ס"ל לאביי ורבא בהדיא דלא בעינן אוסרין ממש, אלא כל היכא דשכיח ישראל דדייר בהדי גוי קנסיה ואפילו היכא דליכא שני ישראלים דאסרי, וכדפרכינן בהדיא מידי הוא טעמא אלא משום דלא שכיחי דדיירי הכא שכיחי דדיירי ושנינן דשאני התם דהויא מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן, ורב הונא בריה דרב יהושע גופיה אמרה לעיל קמיה דרבא ולא פריך להו רבא אלא משום דא"כ בטלת תורת עירוב. ולכך נראה לקיים דברי רבינו אברהם ז"ל דודאי הלכתא כהני תרי עובדי, ושמעתיא דהכא פליגא אסוגיא דלעיל דהכא משמע דר' אליעזר לא קניס כלל עד שיהו שני ישראלים אוסרין ואע"ג דשכיח דדיירי וכן היה דעתו של רב יוסף ולפי דבריו הקשו ותירצו בכאן, אבל אמוראי דלעיל סבירא להו דכל היכא דשכיח ישראל דדייר קנסינן ואפילו לר' אליעזר ואפי' בישראל חד ולפי דבריהם אתו הני עובדי כהלכתא ואפילו לרבנן".

והנה הרשב"א בעבוה"ק כ' "ישראלים שאוסרין זה על זה אע"פ שעברו זה עם זה או שבטלו רשותן זה אצל זה אינן כיחידים והגוי אוסר עליהם", ואילו הר"מ כ' בפ"ב ה"י "שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת ועירבו הישראלים לעצמן לא הועילו כלום, וכן אם בטלו לגוי או בטל להן או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד עם הגוי לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי", ולכאור' הרשב"א נקט כסוג' דלחמן בר ריסתק ואילו הר"מ נקט כדאמרי' לעיל אין ביטול מועיל וכו'. אבל באמת לגי' דהרי"ף אין כאן גמ' לחלוק על הא דאמרי' לעיל, אלא דאין נראה דהר"מ גרס כהרי"ף, דהרי לגי' דהרי"ף (ופי' השכל טוב) ע"כ מבו' דמהני שכירות בישראל, (וכן שכול"ק), ושי' הר"מ בפשטות דל"מ וכמו שנקט הב"י בשיטתו.

דלא בעי לאגורי", וצ"ל דבשכירות בריאה היה מצוי יותר שהגוי לא ישכיר כיון דסבר דאתו לאחזוקי ברשותיה, אבל ברעועה אע"ג דחייש לכשפים מ"מ בסתמא מתרצה להשכיר (עכ"פ שכירות בכל ער"ש ולא זמן ארוך כדכ' האחרו'), אא"כ הוא קשה כהמן, ו'מכוין להרשיע'.

והנה ברי"ף (ועו"ר) יש גי' אחרת בגמ', ז"ל "המן בר רסתק אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו בטיל לן רשותך לא בטיל להו אמר להו רבא ליזיל חד מנייכו ולישאל מיניה דוכתא וליתיב ביה מידי דהוי כשכול"ק", והנה השמיט את כל המו"מ בדברי אביי אי מהני ביטול להיות כיחיד, (וכפי הנראה דלא גרס כן לגמרי, דאי גרס הו"ל לאשמועי' כ"ז, דוג' מש"כ ר"י ו'ואע"פ שאין הלכ' כאביי הארתי לפרש דבריו כדי לפרש בענין ביטול כמה דברים", ועוד דנראה בגי' דד' רבא הם לבני המבוי עצמן ולא כפי הגי' שלפנינו דד' רבא כלל לא נאמרו לבני המבוי, ולפנינו הרי כ' התוס' - בפשטות - דכל המו"מ בדברי אביי זה להלכה וד' רבא הם לא לפי מה שהיה במבוי דבאמת עשו שם ע"ח ולא תיבטל תורת עירוב, ובכ"ז השמיט הרי"ף. גם נפק"מ לכאור' בד' אביי בבא נכרי באמצע שבת לפי התי' הב' בתוס' להלן סו, א. ועי' בסמ"ק מצורף מ' רפב דנראה שגרס דד' אביי מתחילה גבי ביטול הם ג"כ ד' רבא, ושוב חזר בו רבא ואמר לישראל דוכתא וכו'). ותחת זה כ' דביקשו ממנו ביטול, וצ"ע דהא ל"מ ביטול בגוי.

ובס' העיתים סי' פג כ' "וצריכין למיבעי הכא האי בטיל רשותך דא"ל להמן בר ריסק מאי היא דהא קי"ל דבגוי עד שישכור ואין בטול רשות מועיל במקום גוי וחזי לן לעניות דעתן דטעותא היא וגם בכל הספרים לית בהו בגירסא דגמרא בטיל לן רשותך אלא אוגר לן רשותך בלחוד והאי דאיצטריכין למיכתב הכא האי מימרא משום דאשכחן האי לישנא דבטיל לן רשותך כדכתיבנן לעיל בהלכות הגאון ר' יצחק ואפשר דהוי ליה טעות סופר כי אין בטול רשות במקום גוי, עוד דמסיים בה אמר להו רבא ניזיל חד מיניהו ונשאל מיניה דוכתא וכו' ליתא בגמרא דידן אלא הכי אשכחן בנוסחא דידן אמר אביי בטילו רשותיכו לגבי חד דהוי יחיד במקום גוי ולא אסור", (ועי"ש בעיתים לבינה), ולפי גי' הושמט כל המשך הגמ' דא"כ ביטלת וכו' אלא נפסק כאביי דמהני ביטול להיות כיחיד במקום גוי, (ויש להוסיף את הטעם האמור בגמ' לפי גירסתנו "כל בטולי רשותייהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן"). ובפי' ריבב"ן כ' "בטול לן רשותא לא גרסי' דביטול רשות אין מועיל במקום גוי". והר"י מלוניל כ' בגי' דהרי"ף "בטל לן רשותך. לא אמרו לו אלא לנסותו דהא אין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכור", וצ"ע כמה ניסוהו כאן. ובערכי תו"א ערך רב יהודה בר אושעיא כ' ג"כ "וביקשו ממנו להשכיר ולא רצה. ויש ספר כתוב בהם 'בטל לן רשותך', וליתא דהא אמרינן ובגוי עד שישכיר. מיהו לפי הדחק יש לפרש מה שאמרו אחר השכירות בטל לן רשותך מחזרין היו עליו אם רצונו לבטל שאם נאות לבטל ירצוהו לקבל שכר. ולא רצה לא להשכיר ולא לבטל".

(ואולי י"ל דכיון דפי' הר"י מלוניל בעיקר חששא דגוי להשכיר ד"יחוש לכשפים ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משו"פ בודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו", א"כ לכן ביקשו ממנו ביטול כדי להוכיח לו שאין כוונתם לכשפים. ובפרט עפמש"כ הרעק"א להלן סט, א ד"שיראה הנכרי דמישראל אין שוכרים ומיניה שוכרים ויאמר דכשפים הוא", וא"כ ניסו להראות לו כאילו הביטול מועיל גם אצלו. ובעיקר ד' הר"י הנ"ל דבמתנה ל"מ, כ' בזה ר' בצלאל בן המהר"ל - נד' בישורון - ז"ל "נ"ל דקשיא לרבינו יהונתן למה לא אמרי' דבטול רשות מועיל וגוי לא מבטל רשות משום דחייש לכשפים, לכך כתב ר"י מפני שסובר יחוש לכשפים ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר במתנה ועכ"ז אינו רוצה לטלטל בזה עד שאשכור לו בפחות משו"פ בודאי לכשפים הוא מתכוין וכו' ואאה"ג תירץ דלא שייך גבי בטול רשות דחייש לכשפים, דבשלמא גבי שכירות שייך שפיר מפני דחייש לכשפים מאחר שהבית שלי יהי' עתה שלו יש לחוש לכשפים, אבל גבי ביטול

המבוי שומם ככרמלית, ולכן כבר ל"ש בו כלל איסורא דרב. וכ"כ בתור"פ בסוג, ז"ל "דמאי טעמא אמר התם דמבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות, היינו משום דכיון שלא נשתתפו מן החצרות למבוי א"כ אסורין לטלטל מן החצר למבוי כלל, וא"כ פקע מיניה שם מבוי והוי כרמלית, כדמפ' במס' שבת, וא"כ הכא דאינם יכולין לטלטל מן החצר למבוי כלל כדפרישית, דנתנו רשותם הם אסורים, א"כ הוה ליה לאותו מבוי שם כרמלית עליו ואינם יכולין לטלטל בתוכו גם כלים ששבתו בתוכו אלא בד', וא"כ הדרא קושיא לדוכתה מאי אהני ביטוליהו. מיהו י"ל דכיון דביטול לגבי חד א"כ אותו חד יכול לטלטל מן החצר למבוי, והוי שפיר שם מבוי עליו ע"י תשמישו", ומשמע מדבריו דאף שפי' את איסורא דרב מצד דהוי ככרמלית, אכתי לא פסיקא ליה דאם מותר לאותו היחיד שביטלו לו כבר ל"ה כרמלית. (וצ"ע אם הכוונה דכיון דהוא רק יחיד א"כ גם כלפיו עדיין הוי כרמלית, או שזה מתחלק בין היחיד לכולם ורק כלפיהם הוי ככרמלית. וע' חזו"א סי' פא סק"א).

אמנם נ' דהתוס' שלא תי' כן בדעת רש"י אי"ז משום שציידו בספיקו של ר"פ, אלא משום דהם מפרשים הכא טעמא דרב באופ"א, וכמש"כ "דכשעירבו חצירות עם הבתים שכיחי מאני דבתים בחצר וגזרינן דלמא אתי לאפוקינהו מחצר למבוי לפיכך אסור לטלטל במבוי אלא בד' אמות", ולפ"ז ודאי ל"מ האי היתר ליחיד. (וצ"ע בד' הריטב"א כאן דלכא' עריב בין הטעמים, שכ' "וטעמא דמילתא דכי עירבו חצרות עם בתים מאני דבתים שכיחי בחצר ואי שרית לטלטל בכל המבוי אתו לאפוקי כלים ששבתו בבתים לתוך המבוי הילכך אסור להוציא שם אפילו כלים ששבתו בחצר וכיון שכן נעשה מבוי כאילו אין לו חצירות שדינו ככרמלית ואינו ניתר בלחי וקורה").

וואפי' לשתף בתי האחרים מהני לענין שהיחיד שביטלו רשותן אצלו יכול להוציא כלי בתיהן למבוי שהעירוב עושה אותן כבית אחד. ומבוי דהיחיד יכול להוציא מהבתים והחצירות המעורבים למבוי הפרטי שלו, ואף הרבים לא אסור התוס' אלא מפני שהם חוזרים ומחזיקים, אבל בלא"ה מותר להם להוציא מהרשות המשותפת למבוי הפרטי.

אמנם הרשב"א בעבוה"ק כ' "הבתים אע"פ שתשמישן אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיערבו, ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו אסור עד שיערבו, וכן למבוי", וא"כ ה"נ היה ראוי לאסור להוציא למבוי דשייך רק ליחיד, ובאמת בד' הרשב"א (והריטב"א) בסוג' מבוי דההיתר הוא רק להוציא מביתו למבוי אבל לא מבתי האחרים, (ותלוי בגי' המהד' השונות איך גרסו) "ההיא דביטולו רשותיהו לגביה שרי לאפוקי מאני דביתו" - מאני דביתו". ועי' חזו"א סי' פא ס"ק ד-ה. (ויש לפלפל קצת ע"פ מש"נ בריש כל גגות דאולי יש חילוק בגדר הגזירה בין מבית לחצר ומבוי ובין מבית לבית, ובמבוי כ"ז שיש לו חלק בו אין איסור מצד 'מרשות לרשות' אלא רק מצד 'מרה"י לרה"ר' וזה ל"ש במבוי של יחיד, וצ"ע. וע"ע מש"נ שם בפלוג' התוס' והרשב"א כאן. גם יש לדקדק דהתוס' טרחו להעמיד טעם למה מותר להוציא למבוי, ז"ל "שהעירוב עושה אותן כבית אחד וכו' שנעשין הכל אחד על ידי עירוב", ואולי לשיטתם נמי בלאו העירוב אסור להוציא אבל ע"י העירוב ל"ה כדירין חלוקים כלל. ועי' מש"כ הרשב"א לעיל כו, א בשם הראב"ד).

ואולי י"ל דהכא באמת אחרי הביטול הרי נעשו כיחיד במקום נכרי ואין הנכרי מעכב את העירוב, וממילא דכעת העירוב יכול להועיל על החלק שקיבל מהמבטלים להחזירו לכל אנשי החצר, אלא דע"כ הם אסורים להוציא למבוי כיון דהו"ל כחוזרים ומחזיקים ויפקע הביטול, אבל עכ"פ אין המבוי מצ"ע שייך רק ליחיד. (ואמנם התוס' אח"כ הק' דהעירוב יועיל להתיר לכולם אחרי הביטול, ולא תי' כד' ר"פ שם ד"הו"ל כחוזרים ומחזיקים ברשותם", ומשמע א"כ דס"ל דכיון דמחזיקים מכוחו ל"ה כחזרה מהביטול, י"ל דשאני התם דבאים להחזיק כנטפלים אליו, אבל כאן הם באים להחזיק בתורת בעלים וזה חשיב כחזרה מהביטול).

עו"ל בהאי 'מחלוקת הסוגיות' שכ' התו"ח הנ"ל, דהנה בפי' הר"ח כאן כ' "בטלי רבים רשותיהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא", (ויש גי' כע"ז בדק"ס "אמר להו כל בי עשרה ביטולי רשותא לגבי חד מילתא דלא שכיחא היא", ובערכי תו"א ערך רב יהודה בר אושעיא כ' "זילו בטילו רשותיהו לגבי חד והוי ליה יחיד במקום גוי ולא אסור. ומשום דכל בי עשרה דמבטלי רשותיהו לגבי חד אע"ג דשכיח דדייר ואיכא למיחש לשמא ילמד ממעשיו כיון שבטלו רשותן ומהדר דמערבין פירוש כיון דמילתא דלא שכיחא היא ולא גזור רבנן"), וא"כ עדיין בב' ישראלים הרי שכיח שביטול א' לב', ובזה עכצ"ל דכלל הוא דאיין ביטול מועיל במקום נכרי, וחשיב 'במקום נכרי' כיון דשכיח דדיירי תרי ומבטלי זל"ז, אבל כאן דרבים ליחיד לא שכיח שביטולו א"כ אין בזה את הכלל דבמקום נכרי ל"מ ביטול, כיון דע"י הביטול הוי כיחיד ול"ה כבמקום נכרי שגזרו ע"ז. אלא דמ"מ ל"מ, כיון דא"כ ביטול תורת עירוב. וע"ע בפמ"ג סי' שפב במשב"ז סק"ד. ויש להוסיף דכשרבים מבטלים רשותם ליחיד הרי הדין הוא שאין נעשים אורחים אצל היחיד, ולעומת זאת ביטול של אחד לאחד הרי כולם מותרים כי אף המבטל נעשה כאורח, ולכן ביטול דרבים לא שכיח כיון דישארו המבטלים באיסורם ואילו ביטול של יחיד שכיח. וגם דאי נימא דמהני ביטול של יחיד ליחיד להיות כיחיד במקום עכו"ם, א"כ ודאי מיעקרא בזה כל התקנה של איסור הדר עם הנכרי, משא"כ כשרבים מבטלים, הרי כ' התוס' ד"אין לומר כיון שעל ידי ביטול משתרי לא היה צריך לשכור עוד כי ודאי יצטרכו שהביטול אינו מתיר אלא ליחיד אבל השאר אסורין", וא"כ כלפי ביטול יחיד ליחיד אמרי' לעיל אין ביטול מועיל במקום עכו"ם, אבל לגבי ביטול רבים דלא שכיח וגם לא מיעקרא תקנה בכך, ע"ז דנו בסוג' דמהני לולי דביטול תורת עירוב וכו'.

תוד"ה בטילו רשותיהו

וקשיא לר"י דמסתמא הני דשמעתין היו מערבין חצירות עם הבתים ורשות המבוי לבדו היו מבטלין. והק' הרעק"א בגי' "לא ידעתי למה הוצרכו לזה ולמה לא הקשו בחזקה, דממנ"פ אם לא עירבו בלא ביטולו היה מותר כלים ששבתו במבוי ובעירבו לא מהני ביטולו, וצ"ע ג". ועי' מהרש"א. אמנם הנה הריטב"א כ' "וכוונת רש"י ז"ל דהכא נמי מסתמא עירבו חצירות עם בתים דאי לא למה להו שיתוף במבוי אלא משום דליפקו מאני דבתים למבוי הילכך אם לא ביטלו רשותם אצלו הם אסורים להוציא ולהכניס למבוי ולטלטל בכולו דהוה להו עירוב, אבל עכשיו שביטלו רשותם אצלו מסתמא אף רשות חצירם ביטלו אצלו והו"ל כמי שלא עירבו חצירות עם בתים והם מותרין בכל המבוי ולהכניס ולהוציא אליו כלים ששבתו בחצר, וא"ת א"כ יותר היה הפסד משכרם כשבטלו עירובן שבחצר, י"ל כי יותר היו צריכין תשמיש שבמבוי מתשמיש שבחצר", ועכ"פ בכה"ג ליכא לגזירת רב כיון דהוי כלא עירבו, לכן הוסיפו התוס' דמסתמא עירבו ולא ביטלו רשותן בחצר אלא במבוי, כי טוב היה להם שיהו מותרין בחצירות ויאסרו כולם במבוי ממה שהיו כולן אסורין בחצירות ובמבוי בשביל האחד שהיה מותר. וכ"כ הב"מ ע"ש. אלא דברש"י לפנינו נראה דבכה"ג יהיה אסורים להוציא למבוי דהו"ל כחוזרים ומחזיקים, "דאינהו אסורים להוציא מחצרותיהם למבוי, כדתנן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין". ואולי כוונת הריטב"א אחר חזקה, וע"ע קרב"נ סי' ד אות ש. (והריטב"א לא גרס בד' רש"י כדבריו לפנינו וכמובא בתוס' "מחצרותיהן למבוי", אלא גרס "שהמבטלין אסורין להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר").

לא יתכן מה שפירש בקונטרס דאהני ביטול זה לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו וכלים ששבתו בבית היחיד דהא כיון דעירבו חצירות עם הבתים אין מטלטלין בו אלא בד'. והנה בטעמא דרב דאסור הטלטול במבוי נחלקו הראש' (ונת' באורך בענין הסוג' בשבת קל, ב), והתוס' לקמן צא, ב' כ' "משום דכשעירבו אסור לטלטל מחצר למבוי אפילו כלים ששבתו בתוכה אטו כלים ששבתו בבית ואין במבוי שום תשמיש ודמאי לכרמלית כיון דאין בו אלא ג' מחיצות ולכן אין מטלטלין בו אלא בד"א", ועפ"ז יישבו האחרו' את ד' רש"י בסוג', דכיון דאותו היחיד יכול לטלטל למבוי א"כ אין

והוציא מביתו לחצר משום דהו"ל כמוציא מרשותו לרשות חברו, אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהן בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכאור"א מן הדרים שם והרי אלו מוציאים מרשות המיוחדת להן לחצר המיוחדת להן ג"כ, ואינו דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכאור"א מהן דחצר אינה כמיוחדת לכאור"א מן השותפין דאין האחד משתמש בחצר כנגד פתחו של חברו אלא זה משתמש כנגד פתחו וזה משתמש כנגד פתחו ולפיכך אין כל החצר כמיוחדת להם אבל בית הרי זה כמיוחד לכאור"א לפי שכאור"א משתמש בכל הבית זה כזה. וא"כ י"ל דה"נ אפי' שהוא מוציא מבית מעורב שיש בו רבים אל המבוי הפרטי שלו, מ"מ כיון דהבית הוא רשות מיוחדת א"כ הוא נחשב כמוציא מהחלק שלו בבית לחוד ולא מחלקם. אבל לפ"ז עדיין הרבים יאסרו גם בלי חזרה. (וזה יכול להיות ביאור ברשב"א אם נגרוס בו דהתיר ליחיד להוציא גם 'מביתם' ולא רק 'מביתו', ונאמר דהרשב"א אסר את הרבים מעיקה"ד גם בלי חזרה).

ואפ"ל עוד דרך במה שהתירו התוס' להוציא מן הבתים והחצירות המעורבים למבוי הפרטי, דלעולם אף להתוס' יש איסור להוציא מבית משותף לבית פרטי, אבל כאן העירוב יכול להיעשות על הביטול עצמו, והיינו דאחרי חלות הביטול הכל שייך להנוטל, יחול העירוב (מקודם שבת) גם על הרשויות המבוטלות השייכות כעת להנוטל, וממילא דאף כולם יותרו במבוי. אלא דבפועל הם אסורים מטעם חזרה, וכמש"כ התוס' דהרבים אסורים, אבל היחיד באמת מותר. (והנה לביאור המהרש"א בהמשך ד' התוס', הרי יוצא דעל כה"ג של עירוב וביטול יחד כ' התוס' דל"ח יחיד במקום נכרי, אבל אם נקוט כביאורו של הב"מ וכדלהלן, י"ל דבאמת ע"י עירוב על הביטול הו"ו כיחיד ממש, כיון שזכותם היא מכח דיוורם מאוחדים של ביטול). והנה בסו"ד הק' התוס' דלמה הביטול לא יחול כלפי כולם אחר שהם מעורבים והו"ו כשנים הדרים בבית אחד, ותי' בתור"פ דמ"מ הו"ו חזרה אם יוציאו הרבים, והתוס' לא תי' כן, ונראה דס"ל דל"ה חזרה כיון דהם באים מכוח ההצטרפות אל נטילתו של היחיד את הביטול, ומ"מ נראה דהכא כשיש עירוב על הביטול אז גם התוס' מודה דהו"ו חזרה, כיון דהרי הם באים בזכות עצמם שזכו בביטול ע"י העירוב, ולא כבהמשך ד' התוס' דכל זכיתם בביטול היא רק כפי שהם מעורבים עימו מעיקרא, ולא נעשה העירוב ישיר על הביטול, ודו"ק.

ומכל מקום יחיד במקום נכרי לא חשיב ע"י עירוב שאם כן לא היה צריך לעולם לשכור. ובמהרש"א העיר דאפי' נימא דע"י עירוב חשיב כחד, מ"מ הא שייך בזה מה שאמר לאבי מידי הוא טעמא וכו' והרי עירוב שכיח ולא דמי לביטול דלא שכיח. (וכן יש להעיר בהמשך ד' התוס' שכ' י"ש ליתן טעם גדול בדבר כי שנים בבית אחד כאיש אחד דמו וגם לענין להיות יחיד במקום נכרי אבל ע"י עירוב אין נעשין יחיד במקום נכרי וה"ה לענין ביטול לומר שכמו שיועיל הביטול לאותן שביטלו לו יועיל לחביריו שלא יחשבו כאיש אחד, והרי יש לחלק דאמנם הו"ו כחד ואע"כ מכיון דשכיח גזרו ביה רבנן). ועי"ש במהרש"א שפי' דכוונת התוס' על עירוב וביטול יחד, ז"ל "נראה ע"י עירוב לחוד ודאי דליכא לפרושי דא"נ דחשיב יחיד במקום נכרי הא קדיירי כדקאמר תלמודא אלא דר"ל דע"י עירוב וביטול דמלתא דלא שכיח הוא ואהא קאמרי דע"י עירוב שעם הביטול לא חשיב כיחיד שנעשין הכל א' גם לטלטל משאר הבתים, וצ"ע. (ור"ל לכאור"א דע"י הביטול כבר ל"ה ממש כבני מבוי זה, ורק העירוב הוא מחברם עם רשותם של נכרי, וכה"ג לא שכיח, אבל אין הכוונה דסגי במה שנעשה כאן מעשה ביטול צדדי לומר דכבר הו"ו גוונא דלא שכיח).

ובתור"פ כ' "וא"ת כיון דהם פתוחות זל"ז ועירבו יחד א"כ ביטול למה לי הא עירוב משוי ליה כחד והוה ליה יחיד במקום גוי. וי"ל דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן להצריך שכירות מן הגוי, ול"מ כד' המהרש"א דאירי יחד עם ביטול. (ובקר"א כ' "ודווקא הכא הוא דהו"ו ס"ד דמהני להם עירובן לעשותן כיחיד כיון דהעירוב מועיל להם לטלטל בחצירות מזו לזו, אבל בלא"ה ודאי אין עירוב מועיל

והובא בספר והב בסופה ששאלו את הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, אם מדברי התוספות הללו מוכרח שחלקן על דינו הנ"ל של הרשב"א. והשיב הגר"מ דמבוי שאני, ולא ביאר דבריו. ובספר הנ"ל ביאר, דבית הו"ו ומקום דירה מצד עצמו, משא"כ מבוי [וכן חצר] הם רשות ומקום דירה לאסור מצד רשות הבית השולט שם, ולא מצד עצמם. ולכן, בנדון דהרשב"א שיש בית משותף ובית של יחיד, וכן בחצר, שרשותו של היחיד אינה תוצאה מהרשות המשותפת כלל, מקרי שינוי בעלים. אבל בנדון של התוספות, שכל התורת רשות במבוי של יחיד היא משום הבית השולט שם, ורשות זו היא כתוצאה והמשך לבית, והבית עצמו משותף עם שאר הבתים, אין זה נחשב שינוי בעלים.

אבל באמת נראה דיש כאן פלוג' בין הרשב"א לתוס' בהנ"ל, דבמה שהתוס' התירו להוציא מהבתים למבוי הרשב"א באמת אסר, ואזיל בזה לשי' הנ"ל בעבוה"ק דאסר הוצאה מביתו לבית המשותף לו עם אחרים, משא"כ בדעת התוס' נראה דבאמת לא יאסרו כה"ג. ויסוד הנידון בזה הוא בעיקר היל' דע"ח, דהרי הר"מ הגדיר את האיסור כיון דהחצר שאינה מעורבת דמיא לרה"ר, ומ"מ (לפי פשוטן של דברים) הרי יש איסור גם להוציא מבית לבית, ונת' בריש כל גגות, דבאופן שיש לו חלק גם ברשות שאינה מעורבת, בזה צריך להגיע לגדר של רה"ר הניתן לחצר שאינה מעורבת, וזה ל"ש בבית אפי' כשהוא שייך לרבים, כיון דהרי כולם כמעורבים בו מדהוי להו חד מקום פיתא, ולכן אם אסר הרשב"א מבית המיוחד לו לבית המשותף עימו, ע"כ דס"ל דמ"מ יש איסור בכל שינוי בעלות, ומה"ט אסר הרשב"א בסוג' להוציא מהבית המשותף למבוי הפרטי.

והנה מצינו בד' הרשב"א (בתש' כתי"י סי' כו) קולא בדין זה, דאם יש בחצר בית משותף לשניים, ומלבד זאת פתוחים לחצר עוד ב' בתים שהם פרטיים לכאור"א מהם, דאף דמהבתים הפרטיים אסור להוציא לחצר, מ"מ מן הבית המשותף מותר. ונראה דאזיל לטעמיה בזה, דס"ל דהאיסור הוא מצד שינוי בעלות, ולכן אין לאסור להוציא מבית המשותף לשניים לחצר שאינה מעורבת של שניהם. (אבל התוס' יאסרו ככה"ג, מדהוי הוצאה מבית שהוא כרה"י לחצר שאינה מעורבת דהו"ו כרה"ר, וכדמצינו שהתירו הכא מבית משותף למבוי פרטי, כיון דס"ל דאין בזה גדר של רה"ר ורה"י). עוד מצינו לכאור"א בד' הרשב"א, דס"ל דמותר להוציא כלים ששבתו בבית מחצר של רבים במעורבת לחצר שלהם שאינה מעורבת, דבד' הרשב"א להלן ע"א, ב גבי סומכין על שיתוף וכו', משמע דמעיקר הדין יש להתיר להוציא מהחצירות למבוי כשהן מעורבות. (ז"ל "עוד צריך לי עיון עירבו בחצרות למה צריכין להשתתף במבוי והלא מוציא מרשות משותפת לרשות משותפת ומה הפרש בין זו למי שהיו שותפין בבתים וחצרות ומבוי שאין צריכין עירוב, ושמא נאמר שלא לשכח תורת שיתוף"). ונראה דאף זה אזיל לטעמיה כנ"ל, דאין האיסור תלוי בשם 'רבים ויחיד' אלא רק בשינוי הבעלות. (אמנם אפ"ל דכוונת הרשב"א היא לדון דכיון דהחצירות מעורבות א"כ אין מה שיחלק ויפריד את רשותם במבוי, אכן לשונו שכ' דהוי מרשות משותפת לרשות משותפת מורה דעיקר הדגש הוא ע"ז שאין שינוי בין הרשויות, ואפי' אם נאמר דהמבוי מתחלק בדיווריו אפי' כשהחצירות מעורבות, וזה אזיל לשי' וכנ"ל דאין איסור אלא בשינוי וריבוי דיוורים ובעלים).

והנה עד כאן נת' דהתוס' התירו ליחיד ולרבים (לולי חזרה) להוציא מהבית המעורב למבוי הפרטי כיון דס"ל דכה"ג ליכא איסור, דלא אסרי' אלא מבית של ראובן לבית של שמעון, או מבית של ראובן לחצר של ראובן ושמעון, אבל מבית של ראובן ושמעון לחצר של א' מהם מותר, וכש"נ ד' התוס' והרשב"א בזה. אמנם יתכן לומר עוד, דהנה הרשב"א לעיל כו', ב הביא שי' הראב"ד דיחיד שביטל לרבים ביתו וחצירו אסור להוציא מביתו לחצר אף דל"ה חזרה, (כי הרבים כבר החזיקו בביטול), דהביטול לא חל לגמרי, והוא אסור אבל הרבים הנוטלים רשותו מותרים להוציא מביתו לחצר. ז"ל "והראב"ד ז"ל הפליא לעשות ואמר דאפי' לר"א דס"ל דאף רשות ביתו ביטל לא לגמרי ביטל רשותו לגביהו ושיהא הוא אורח אצלם אלא עדיין הוא משייר דירתו שם וכיון שכן אסור הוא להכניס

במבוי אז הנכרי אוסר עליהם, וא"כ בחצר אחת עדיין הוא יחיד, ורק כיון שכל החצירות עירבו א"כ הק' התוס' דע"כ אין הביטול יכול לעשותם כיחיד כיון דהביטול מועיל כלפי כולם. ולפ"ז א"ש גם עצם ד' הרא"ש שכ' שם "וראיה מדהמן בר ריסקת דהוי דייר בההוא מבואה ומיקרי יחיד במקום נכרי על ידי ביטול שבטלו רשותם לבני חצר אחרת אע"פ שסתם חצר יש לה שני בתים", דראיתו היא מהא גופא דאם בכה"ג ג"כ היה נחשב כרבים א"כ בטלה כל העיצה כיון דסו"ס ע"י הביטול כל בני החצר ג"כ יותרו, והרא"ש ס"ל ע"כ דלא איירי שהיו החצירות פתוחות זל"ז. (ובעיקר ד' הרא"ש הנ"ל ומה שהוכיח שם מסוגיין, ע"י קרב"נ שם וכן חזו"א סי' פא ס"ק יג-יד).

אבל השאר אסורין שאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם במבוי קודם הביטול ובטל הביטול בכך והווי להו מרובין במקום נכרי. ובהמשך דנו התוס' דיהיה אסור להם מצ"ע (אם הביטול לא יצליח להועיל כלפי כולם) ולא רק משום שחוזרים מהביטול, (דהרי ה"ר מביטל לא' מתוך ב' שדרים בבית דודאי גם השני מותר, והרי שם כלפי השני אין אצלו חזרה כי הרי לא ביטל, ובכ"ז הוכיחו התוס' דהביטול מהני גם כלפיו דבלא"ה היה נאסר, ואילו הכא לא נאסרו הרבים אלא מחמת חזרה מן הביטול). וצ"ע. ולכאן צ"ל דהכלל הוא דהביטול ל"מ אלא כלפי מי שביטלו לו, ולכן בהמשך התוס' אי נימא דהביטול ל"מ כלפי כולם ע"י העירוב א"כ הרי הם אסורים מעיקר הדין, משא"כ הכא שהם המבטלים והביטול מועיל ודאי כלפי המבטלים עצמן, (וככל ביטול של ב' לא'. ונת' הדברים יותר להלן ע, א בענינא דנותן רשותו לאחד שעירב). וע"ע ברש"י לעיל כו, ב. ואולי י"ל ביאור אחר, דמתחילה הרי הביטול לא היה נצרך מדינא אלא רק כדי להיות יחיד ולא מרובין במקום נכרי, ובזה אין איסור אלא רק מצד דהוי כחזרה מהביטול, משא"כ בהמשך התוס' כשהביטול נצרך מדינא ואז כיון שאין הביטול מועיל כלפיהם ה"ה אסורים בהוצאה מעיקר הדין.

דאי אפשר לומר כאן להתיר לכולן מכח שהביטול יועיל לכולן כשנים הדרים בבית אחד שא"כ אין כאן ביטול כלל שכמו שמתחילה היתה רשות לכולן ה"נ תהא עתה לכולן והרי הם כבתחילה מרובין במקום נכרים. ובתור"פ כ' וי"ל דא"כ הו"ל כחוזרים ומחזיקים ברשותם. ועוד דלא דמי למרובים הדרים בבית אחד, דהתם כי היכי דחשיבי יחיד במקום גוי חשיבי נמי כיחיד לגבי בטול, אבל הכא כיון דעירוב לא משוי להו כחד במקום גוי א"כ לענין בטול נמי לא מהני. ועוד דא"כ ליכא הוכחה דבטילי, דהא הווי להו כבראשונה לטלטל כולם במבוי ולהוציא כליהם למבוי, והרואה אומר דנכרי לא אסר". והתוס' לא תי' דהו"ל כחוזרים ומחזיקים, וי"ל דאינם באים להחזיק מכח בעלותם אלא מכח טפילותם אל היחיד שביטלו לו, ור"פ ס"ל דבהא נמי הוי חזרה. וממש"כ ר"פ והרואה אומר דנכרי לא אסר, משמע דאי"ז מעיקר הדין כמש"כ תוס' דהרי הם כבתחילה, אלא רק חיסרון בהיכר, וכפי הנראה דס"ל דלעולם ל"ח מרובין בכה"ג כיון דאין להם רשויות נפרדות במבוי אלא כולם מעורבים ברשות אחת של היחיד שביטלו אליו.

והנה בעיקר קו' התוס' פ"י האחרו' דאין הקו' דבאמת משו"ה כולם יהיו מותרים, דהרי איך שייך שאדם יבטל רשותו לעצמו, אלא המכוון הוא דהביטול לא יועיל כלל, דכיון דהווי כדרים בבית א' ע"י העירוב א"כ ביטולם הוא לעצמם. וצ"ע לפ"ז מש"כ התוס' השתא שא"כ אין כאן ביטול כלל וכו' דהרי זה ידעי' מעיקרא והקו' היא דל"ש ביטול כה"ג כיון דהווי כיחיד ע"י העירוב. אלא דהנה בעיקר הנידון בתוס' האם הביטול מועיל כלפי כולם או לא, בפשטות הנידון הוא האם הביטול מתייחס לגברא בלבד או דהביטול הוא ל'דיורים' שלו, ומזה נולד הספק האם כל מי שעירב איתו נכנס בהיתר ביטולו, ולפ"ז באמת קשיא כנ"ל דמה שייך שאדם יבטל ל'דיורים' שהוא מעורב בהם, וגם מה תי' התוס' דה"ה כבתחילה מרובין וכו' סו"ס איך יחול הביטול, אבל נראה דלעולם הא ודאי דהביטול הוא לגברא לחוד, (או עכ"פ דאף אם הביטול הוא כלפי ה'דיורים' ולא כלפי הגברא מ"מ ב' שדרים בבית א' הוי כב' דיורים לענין זה), ואעפ"כ ישנה סברא אחרת ד"א"א שיהא זה אסור וזה

במקום כותי", וכך משמע טפי בלש' ר"פ הנ"ל, אבל תוס' בתי' כ' דלא היה צריך 'לעולם' לשכור, וק' דאם 'לעולם' יש דין דעירוב אינו מועיל במקום נכרי, ורק כאן היה נידון כיון דהחצירות פתוחות זל"ז ועירבו ביניהן, א"כ מהו 'לעולם'.

אבל בחי' בית מאיר פ"י ד' התוס' באופ"א, ותו"ד הוא דאין כוונת התוס' לומר דע"י עירוב יהיה נעשה כאילו אין כאן אלא יחיד במקום נכרי, דהא אפי' אם היה נחשב כיחיד הרי אמרי' דביחיד דשכיח ג"כ אסור, אלא הכוונה היא להק' להיפך, דאמנם ע"י הביטול נעשים כיחיד ויש להתיר (דהביטול לא שכיח), אבל מכיון שיש כאן גם עירוב א"כ העירוב כבר עשאם ליחיד, ומה שהביטול בא לעשותם ליחיד באופן שלא שכיח זה ל"מ, כיון דהא דלא שכיח הוא רק מטעם צדדי. ע"ש. עוד י"ל בביאור' התוס' (וכך נוטה בד' האבהעו"ז בחי' וכן בחזו"א סי' פא סק"ג), דבאמת קו' היא כפשוטה דע"י העירוב יהיה נעשה כיחיד, אבל אי"ז שייך להא דאמרו בגמ' דאפי' דע"י הביטול הווי כיחיד מ"מ בעי' ג"כ לטעמא דלא שכיח ואם שכיח יש איסור גם ביחיד, כיון דגם כשאין את הטעם שייך לא פלוג א"כ יש חילוק בגדר, ולכן לענין ביטול דהווי יחיד ע"י שהרבים מבוטלים, עדיין אפשר לומר דיחיד עם עוד מבוטלים אינו כיחיד ממש, ויש לחלק ביניהם מחמת דזה שכיח וזה לא שכיח, אבל אם ע"י העירוב הווי יחיד, הרי"ז יחיד ממש בלא אחר כלל דהרי כולם בכלל העירוב, ומזה הוציאו התוס' דע"כ יחיד במקום נכרי לא חשיב ע"י עירוב שאם כן לא היה צריך לעולם לשכור.

יחיד במקום נכרי לא חשיב ע"י עירוב. אי' בירו' בפ"ב ה"א חצר שהיא פתוחה לפסים מטלטלין מן החצר לפסים אבל לא מן הפסים לחצר הא שתיים אסור א"ר בא לא סוף דבר שתי חצירות אלא אפילו חצר אחת ובה שני בתים סבריא מימר בשלא עירבו הא אם עירבו מותרין רבי דניאל בריה דרב קטינה בשם רב חונא אפי' עירבו אסורות שאין עירוב עושה אותן אחת רב הונה כדעתיה דאיתפלגון מבוי שצידו אחד עכו"ם וצידו אחד ישראל רב הונה בשם רב אמר אם עירבו דרך פתחים העכו"ם אוסר עליהן אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן אפילו עירבו דרך חלונות אין העכו"ם אוסר עליהן". ולכאן בזה נחלקו אי עירוב משוי להו כיחיד במקום נכרי, או דאינם כיחיד ממש ובמבוי יש כאן נכרי עם רבים, ולכן גבי בין הפסין דל"מ שיתוף (-ע"י רש"י כ, א שכ' "ודאי לא מהני, דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות, במבוי סתום תקון ואורכו יותר על רחבו, וזה מפולש לארבעה צדדין"), ובע"י שהעירוב יחול כלפי זה להתיר באופן שיעשו אחד ממש ע"י העירוב ולא יצטרכו שיתוף, וזה תלוי בהפלוג' האם עירוב משוי להו כיחיד ממש במקום נכרי. (ואם עירוב לא משוי להו כחד ממש, אז אמנם סומכים על עירוב במקום שיתוף אבל זה רק במקום שאפשר לדון שמועיל בו עירוב ולא בבין הפסים). וז"ל הר"מ פ"ה הי"ח "מבוי שצדו אחד גוים וצדו אחד ישראלים והווי חלונות פתוחות מחצר לחצר של ישראל ועירבו כולן דרך חלונות, אע"פ שנעשו כאנשי בית אחד ומותרין להוציא ולהכניס דרך חלונות הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים עד שישכרו מן הגוים, שאין רבים נעשים כיחיד במקום גוי". וית' להלן ע, ב.

ואם תאמר כיון שכל החצירות נעשות אחת גם בתיהם כמו כן נעשין אחד על ידי עירוב כשיבטלו המבוי לאחד למה יהיו הם אסורין. יל"ע למה התוס' הק' כן רק בגלל שכל החצירות היו פתוחות זל"ז ומעורבות ביניהם, והרי גם לולי זה יל"ד דעכ"פ באותה החצר שעירבה עם מי שכולם ביטלו לו יהיו כולם מותרים. (ועי' מהרש"א). ויתכן לומר דהנה יש באחרו' שפי' כוונת קו' התוס' שהיא להיפך, דסוף דבר כיון דהביטול יחול כלפי כולם א"כ ודאי ל"ה כיחיד אלא כמרובין, ועי'. וא"כ י"ל דבחצר אחת לא יכלו התוס' להק', כיון דהרי כ' הרא"ש בסי' א ד"אפילו יש כמה בתים של ישראלים פתוחין לחצר אחת מותרין לטלטל בכל העיר. כמו ששני ישראלים בבית א' איקרו יחיד במקום נכרי לגבי החצר. כמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות. עד שיהא שתי חצירות של ישראל פתוחות למבוי ואסורין זה על זה

הביטול מוחלט כאילו גם כלפי כולם, ועכ"פ חברי כלפיו העירוב באמת מתייר), אבל כלפי השני אין כאן עירוב, דבאמת יש חיסרון בעצם העירוב עכ"פ להשני, ולכן ל"ש לומר העירוב ירחיב את הביטול אליו כי עדיין יש חיסרון בגוף העירוב כלפיו, משא"כ הכא שהם מעורבים בבתיים וחצירות, והביטול הוא במבוי, והעירוב חל לגמרי עוד לפני חלות הביטול.

כמה בתים בחצר אי הוו כיחיד במבוי

כ' הרא"ש בסי' א' ויראה לי דאפילו יש כמה בתים של ישראלים פתוחין לחצר אחת מותרין לטלטל בכל העיר. כמו ששני ישראלים בבית א' איקרו יחד במקום נכרי לגבי החצר. כמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחד במקום נכרי לגבי המבואות. עד שיהא שתי חצירות של ישראל פתוחות למבוי ואוסרין זה על זה במבוי אז הנכרי אוסר עליהם וראיה מדהמן בר ריסתק דהוי דייר בההוא מבואה ומיקרי יחד במקום נכרי על ידי ביטול שבטלו רשותם לבני חצר אחרת אע"פ שסתם חצר יש לה שני בתים, וצ"ע מה המקור מסוג' והא שפיר י"ל דביטול רשותם רק לחד מבני החצר ולכן הוי כיחיד, אבל לעולם חצר עם כמה בתים היא כרבים. ויותר מכן, דהרי להדיא כ' הרא"ש בסי' ד' וצ"ע דאינהו אסירי לטלטל מחצרותיהן למבוי כדתנן נתנו לו רשותם הוא מותר והן אסורין אהני מיהא לגבי ביתו של יחיד שמותר להוציא מביתו למבוי. ואפילו לענין בתים האחרים שבחצר מהני שהיחיד שבטלו לו רשותן יכול להוציא מביתו כלי הבתים למבוי שהעירוב עושה אותם כבית אחד, וגם אם החצירות פתוחות זו לזו ועירבו יכול היחיד להוציא מכל החצירות והבתים למבוי שנעשית הכל אחד ע"י עירוב, הרי להדיא דאיירי כשביטלו רק לא' מבני החצר, וא"כ איך מוכח מהכא דכמה בתים בחצר חשיבי כיחיד לגבי מבוי. ועי' קרב"נ, וחזו"א בסי' פא ס"ק יג-יד.

והנה ז"ל ר"י נ"ב ח"י"ז גוי שדר במבוי ויש כמה חצרות מיהודי פתוחים למבוי והגוי אינו רוצה לשכור להם רשותו, יבטלו כל בעלי החצרות רשותם של מבוי יחד לאחד מחצר אחרת, וה"ל אותם בעלי חצר כמו יחיד כי אותם כל בעלי החצר חשובים כא' לגבי המבוי כמו שכתבתי למעלה, ויהיה מותר עם הגוי בלא שכירות כי יחיד עם גוי מותר בלא שכירות כמו שכתבתי מאחר שבטלו ליחיד אח' מן החצר כך פשוט בערובין וכתב רש"י ובתוס' כמו כן וצ"ע דאותם שבטלו אוסרים לטלטל מחצריהם למבוי מאחר שנתנו רשותם מ"מ מהני שאותו היחיד שבטלו לו כלם רשותם מותר להוציא כליו מביתו למבוי ואפי' לכל בני אותו החצר מהני שיכול אותו יחיד להוציא כליהם של כל בני חצרו למבוי שהעירוב שעשו ביניהן בני החצר בתוך חצרו עושיין אותם כבית א' ואם החצרות כלן פתוחות זו לזו יעברו יכול אותו יחיד להוציא מכל החצרות והבתים למבוי שכלן נעשו כבית אחד על ידי עירוב, (והא דאמר כמש"כ למעלה, לעיל הביא דינא דהרא"ש, ז"ל וכת' הרא"ש כי יראה לו דאפילו יש כמה בתים של ישראלים לחצר אחת מותרים לטלטל בכל העיר כמו ששני ישראלים בבית אחד דינם כיחיד במקום גוי לגבי חצר ולא יאסור עליה הכא נמי כמה בתים פתוחים לחצר אחד מיקרו יחד לגבי המבואות עד שיהיו שני חצרות). הרי להדיא דצ"ע דאיירי כשמבטלים רק לא' מבני החצר, מ"מ ההיתר הוא רק ע"י דכל בתי החצר חשיבי כיחיד כלפי המבוי. (ואכתי ק"ק לש' הרא"ש בסי' א' שכ' "על ידי ביטול שבטלו רשותם לבני חצר אחרת"). ואף יותר מפור' בד' ר"י דמבטלים רשותם לא' מחצר אחרת בדוקא, (ובפרט אי גרסי' 'חצר אחרת' ולא 'חצר אחת'), וכפה"נ באותה חצר עצמה ל"ש לבטל לא' מתוכה. וא"כ א"ש דאף דאיירי הכא בגוונא שביטלו רק לאחד, מ"מ איירי (בהכרח) כשלא ביטלו לו בני אותה החצר, ולכן מוכרח כאן להוסיף דחצר הוי כיחיד כלפי המבוי. ועצ"ע מה ההכרח שאין ביטול באותה חצר עצמה כלפי היחיד שכולם ביטלו לו.

והנראה בזה, דס"ל להרא"ש ולר"י דבני חצר אחת אינם יכולים לבטל א' לשני את רשותו במבוי, דכיון דכל זכותם במבוי היא אחת מכוון זכותם ודיוריהם בחצר, א"כ ע"כ צריך לדון את זה כחדא דירוקן, וממילא דל"ש לומר דאחד מהם יבטל לשני, כי זכות כל בני

מותר אלא לשניהם מועיל הביטול בשוה אע"פ שלא ביטלו אלא לאחד, ולכן אכתי ל"ח כמבטל לעצמו, ואדרכה אמרי' דבאמת הביטול חל והם אסורים כדי שלא להיות מרובין ככתחילה. (ובחזו"א סי' פא סק"ח כ' בזה "דהוקשה להם דמאי שייך ביטול ליחיד כיון דכל בני החצירות חשיבי כשנים הדריים בבית אחד, וביטל לאחד לכלם חשיב ביטול, וא"כ לעולם יהא אסור משום מרובין במקום עכו"מ וכו' דא"א כאן להתיר לכלן מכת שהביטול כו' ר"ל מה שאין ההיתר יכול להיות לכלן זהו סיבת ההיתר ליחיד דכה"ג אמרינן שאין הביטול רק ליחיד").

ואולי באמת מה שתי' בתור"פ ד"אם כן הו"ל כחזורים ומחזיקים ברשותם, אין הכוונה כפשוטו דהוי חזרה, דהרי זה היתה כל הקו' דיותר הרבים ול"ה חזרה כיון דהביטול מועיל גם כלפיהם, אלא שכ' ר"פ דל"ש לומר כאן שהביטול יחול כלפי כולם דא"כ נפקא שביטול לעצמם והא ודאי ל"ש, וזה כוונתו דהוי כחזורים ומחזיקים, לא בהוצאה כי אם בעצם זה שיבואו להשתתף עם הנוטל בנטילת הרשות המבוטלת. ובדעת תוס' שנקטו דשייך לומר שהיתר הביטול יחול כלפיהם, (והרי גם כשתי' התוס' ד"אי אפשר לומר כאן להתיר לכולן מכת שהביטול יועיל לכולן כשנים הדריים בבית אחד שא"כ אין כאן ביטול כלל שכמו שמתחילה היתה רשות לכולן ה"נ תהא עתה לכולן והרי הם ככתחילה מרובין במקום נכרים, לא נראה שבאו כעת לומר דל"ש ביטול אל עצמן, אלא דמ"מ הווי מרובין ככתחילה, או כמש"כ בתור"פ דהרואה אומר וכו'), צ"ל דאין הכוונה שיהיה דינם כהנוטל ממש, אלא דכיון דהוא נוטל הרשות והם מעורבים עימו, אף הם יותרו מכת שהוא נוטל את הרשות.

כיון שכל החצירות נעשות אחת גם בתיהם כמו כן נעשין אחד ע"י עירוב כשיבטלו המבוי לאחד למה יהיו הם אסורין וכי אם שנים דרים בבית אחד וכו' דבהדיא אמר דצריך לבטל לכל אחד מאותן שעירבו למאן דאית ליה לעיל בעין רעה מבטל ואידך נמי מודה שאם פירש בהדיא שאינו מבטל רק לאחד שלא ביטל לאחרים אע"פ שעירבו עם זה שביטל לו. וק' דמה האריכו התוס' כ"כ בכמה תירוצים בדבר שהוא מפור' בגמ' וכדהביאו בסו"ד הנ"ל דצריך לבטל לכאו"א ול"מ ביטול כלפי א', וצ"ע דכולם עירבו עם היחיד, וביותר תימה על התור"פ שכ' בזה ג' תי' ולא תי' בפשיטות ע"פ המבוי' בגמ' דעירוב לא משוי להו כחדא למימר דביטול לאחד מתיר את כולם.

והנה כשמבטל ליחיד דאמרי' דל"מ, יל"ד האם עכ"פ אותו היחיד מותר, ובתור"פ לעיל כו', ב מבוי' דרק אלו שלא ביטל להם אסורים אבל היחיד הנוטל רשות מותר, אמנם הפוס' הביאו מהמ"מ דאסר את כולם, ופי' בשעה"צ ר"ס שפ טעמא דמילתא, ד"כיון שאין חברו יכול לטלטל, עירובו כמאן דליתא, דעירוב שמו [עיי' עירובין מ"ט], ובעינן שיהיו מערביין ומחברין כל החלקים ביחד. וא"כ יש חילוק בין סוגיין דכל בני המבוי מבטלין לא' רשותם במבוי ומעורבים עימו בבתיים וחצירות, ובין דינא דצריך לבטל לכאו"א, דבגוונא דא' שלא עירב מבטל רשותו בחצר לא' מב' שעירבו, בהא אמרי' דצריך לבטל לכאו"א ול"מ העירוב לחושבם כחדא דיוורים, כיון דהעירוב עדיין לא חל כלל כ"ז שלא חל הביטול של היחיד ששכח, אבל כאן הרי הם מעורבים ממש בבתיים וחצירות ועירובם קיים לגמרי, אלא דבמבוי הם מבטלים את רשותם ליחיד, ובוה יל"ד דמתמת העירוב שחל וקיים ביניהם ייחשב הביטול כלפי כל הכלולים בעירוב. והעד בדבר, מה שאמרו לקמן עג, א' מגו דהני אסרי הני נמי אסרי, הרי דמה שיש כאן א' מחוץ לעירוב זה מחסר בעצם חלות העירוב, וא"כ ודאי יש מקום לחלק בזה. ומ"מ התוס' חידשו בתירוץ דאמרי' בעין רעה וכו' גם בזה, ואפי' שהעירוב חל מ"מ ל"ה כחדא כ"כ שיועיל העירוב כלפי כולם.

אלא דבשי' התור"פ עצ"ע, דהרי הוא התיר בגוונא דביטלו רק לא' דעכ"פ הנוטל עצמו מותר, וע"כ דלא ס"ל האי כלל ד'עירוב שמו', והעירוב מתיר כלפי אותו אחד שאין מי שאוסר עליו כי השוכח ביטל לו, וא"כ ע"כ דגם עירוב שחל כראוי לא משוי להו כחדא בהל' הביטול, וא"כ מה האריך לדון כאן. ואולי דמ"מ אף לש' שייך מיגו דהני אסרי וכו', ורק כלפי הנוטל דנים שהעירוב חל, (כי כלפיו

אוסרין זה על זה, והיינו דאפי' אם יש כאן שני ישראלים במבוי, הרי עדיין יש כלל דבעי' אוסרים זע"ז, וכיון דבני חצר אחת אינם אוסרים זא"ז במבוי לפיכך אין הנכרי אוסר עליהם, ומש"כ דהווי כיחיד היינו דהווי כשנים שאין אוסרים זע"ז דדינם כיחיד דנכרי אינו אוסר עליו. ולכאור' הרי שנים הדריים בחצר אחת בבתיים נפרדים, הא ודאי אוסרים זע"ז במבוי דאסור להוציא מן הבית למבוי, וצ"ע ד' הרא"ש. והנה המשנב"ב בסי' שצא סקי"ט כ' "אף שכמה ישראלים דרים בחצר מ"מ מותרים היו להוציא מהחצר למבואות של עיר דלענין שיתופי מבואות כל בני החצר כחדא חשיבי היכא שעירבו", ולפ"ז ודאי ניחא דכיון שעירבו (ועירובם בחצר הוא ודאי לא בגדר עירוב במקום נכרי), ה"ה אינם אוסרים זע"ז במבוי ולפיכך לא אסר נכרי עליהו. (ובחזו"א בסי' פא נראה דפי' דעם לחמן בחצר גם היו גרים ישראלים, אבל בלא"ה אם כל החצירות מעורבות זע"ז בפתוחות זל"ז, כיון דסומכין על עירוב במקום שיתוף מותרים אף במבוי. וע"ע בחי' האבהעו"ז לקמן שם ובסי' שפב ס"ג). אבל סתימת הדברים ברא"ש ושאר פוס' אינו נראה כד' המשנב"ב אלא איירי נמי בלא עירבו, וצ"ע.

והנה הטור בסי' שצא כ' "אם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלים רשותה לשאר בני המבוי או הם לה אע"פ שהם הרבים שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר", וכי' ע"ז בב"י "ומ"ש או הם לה אע"פ שהן רבים. כלומר וקי"ל דאין מבטלין רשות לשנים שלא עירבו כמבוי בסי' שפ אפ"ה מבטלים לבני חצר זו לפי שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר וזה למד רבינו מ"ש בסמוך דחצר א' של ישראל אע"פ שיש בו בעלי בתים רבים חשיבי כיחיד לענין עיר שכולה גוים", והט"ז שם הק' ע"ז, ז"ל "ותמיה לי דאם מיירי כאן דבני החצר היא לא עירבו לעצמן מ"ט באמת יכולים לבטל להם דהא עכ"פ אוסרים זע"ז ומה מועיל להם הביטול ומ"ש מסי' שפ לענין חצירות דחד טעמא הוא ואין תיקון בזה שנחשב כיחיד לגבי מבוי כיון שעכ"פ אוסרים זה את זה ואי מיירי כאן שעירבו בני החצר לעצמן א"כ מאי רבותי' כאן מה לי רבים מה לי יחיד". ובאר' כ' ד"קאי אחצר ועירבו לעצמן, והרבותא הוא אף שלא עשו שיתוף והם רבים", ובביהג"רא כ' "ור"ל שלא נשתתפו והם רבים שכל בני החצר מ"מ הן כיחיד שא"צ ליתן בשיתוף אלא א' כמש"ל". וכוונת הג"ר להדין המבוי ברמ"א בסי' שפז דלגבי שיתוף סגי שא' מבני החצר יתן חלק ואפי' אם אין החצר מעורבת קודם לכך. ועכ"פ צריך לעיין איזה דין נאמר כאן דבני חצר הווי יחיד במבוי דאינם אוסרים זע"ז במבוי לענין דינא דנכרי האסור רק כשיש שנים האוסרים זע"ז ולענין שאפשר לבטל להם ול"ה כביטול לשניים.

ובאמת רוב האחרו' פי' ד' הטור בעירבו, והרבותא היא דאע"ג דלא נשתתפו מ"מ הווי כיחיד במבוי. (ואע"ג דסומכים על עירוב במקום שיתוף, אולי י"ל דלא חל 'סומכים' באמצע שבת כמו שלא מועיל עירוב באמצע שבת. וצ"ע בהלכה זו, ותליא בגדרי 'סומכים' אי הוי כעשיית עירוב, וכן תליא בהטעם למה לא חל העירוב באמצע שבת והאם זה שייך לאיסור לערב באמצע שבת. ודו"ק). אבל הדין המבוי ברמ"א בסי' שפז דסגי שא' מבני חצר יתן חלק בשיתוף אזיל בפשטות גם כשלא עירבו, (דהרי זהו שכ' הרמ"א שם דבזמן הש"ס רק א' היה נותן שיתוף, ואעפ"כ יש בגמ' נידון לסמוך על שיתוף במקום עירוב, הרי דבלי שעירבו החצירות מהני נתינת חלק בשיתוף ע"י א' מבני החצר לחוד). וגם ד' הרא"ש על יחיד במקום נכרי נראה בסתמא דאזלי גם בלא עירבו בחצר. ועכ"פ יש כאן שאלה אחת בג' הנידונים, האם דינא דהטור דהווי יחיד לענין לבטל להם, ודינא דהרא"ש דהווי יחיד במקום נכרי, ודינא דהרמ"א דהווי יחיד לענין נתינת חלק בשיתוף, אי איירי הכל דוקא בעירבו או אפי' בלא עירבו. ואם ד' הרא"ש הם גם בלא עירבו, אז שמעי' מד' התורה"ש דין מחודש, דשני בתים בחצר אחת אינם אוסרים זע"ז במבוי, ומותר מדינא להוציא מבית למבוי ככה"ג. (ומש"כ הרא"ש הכא ד"אפילו לענין בתים האחרים שבחצר מהני שהיחיד שבטלו לו רשותן יכול להוציא מביתם כלי הבתים למבוי שהעירוב עושה אותם כבית אחד", אין כוונתו דבלא עירבו יהיה אסור להוציא מהבית למבוי,

אותה חצר במבוי היא זכות אחת. (וכן י"ל בשניים הדריים בבית א', דאין א' מהם יכול לבטל לחבירו את דיוריו וזכותו בחצר). ולכן פשיט"ל דבני אותה חצר שדר בה היחיד שביטלו לו כל שאר בני המבוי, הם עצמם לא ביטלו ליחיד את רשותם במבוי, ולכן אף דאיירי' הכא בביטול לאחד מתוך בני החצר, מ"מ יש ללמוד מכאן דבני חצר אחת חשיבי כיחיד לגבי המבוי, דהרי שאר בני האי חצר לא ביטלו, ואעפ"כ חשיבא כיחיד במקום הנכרי. (ומאידך הביטול של כל בני שאר החצירות ודאי לא חל אלא כלפי היחיד. ולכן אף דכל המבטלין אינם אוסרים להוציא מבתיים למבוי אלא משום דהווי חזרה, הני שאר בני החצר של הנוטל היחיד הרי אינם מבטלים לו ול"ש אצלם חזרה, אבל מ"מ הם אוסרים כיון שכל הביטול לא חל כלפיהם. והדוג' לזה, דהרי התוס' אסרו את הרבים רק מצד חזרה, ואח"כ דנו על שניים הדריים בבית אחד האם ביטול לאחד מהם מתיר גם את השני, והרי השני לא ביטל ול"ש אצלו חזרה, וע"כ דכיון שלא ביטלו לו וגם הוא לא ביטל אז אסור גם בלי חזרה, ורק הרבים שהם מבטלים ה"ה יכולים להיות ניתנים בהוצאה ע"י הביטול, אם לא שבהוצאתם איכא חזרה מהביטול. ובמקו"א נת' הטעם בזה למה מי שלא ביטלו לו אינו יכול להיות ניתר ע"י הביטול, ואילו המבטלים עצמם בעצם מותרים אף דלכאור' כ"א מהם לא ביטל כלפי חבירו אלא רק כלפי הנוטל. דכיון דהוא עצמו מבטל רשותו, אז כעת הוא יכול לבוא מכח הנוטל גם במה שאחרים ביטלו אל הנוטל).

ונראה דזה אילה"ק דלמה ל"א דכולם יבטלו רשותם לכל בני החצר כיון דכל בני החצר הווי כיחיד, די"ל דאם הנוטלים הם מרובים וביטלו להם כמה חצירות, ודאי זה הווי כרבים במקום נכרי, (כיון שזכותם במבוי כעת היא לא רק מכוח חצר אחת לחוד, אלא המבוי מחולק לכמה חצירות שכולם חוץ מאחת מבוטלות לכמה בתים של חצר אחת), אבל כיון דכל החצירות לא בוטלו אלא ליחיד, ושאר בני החצר שעיימו שלא ביטלו לו חשיבי איתו נמי כיחיד לגבי המבוי, לכן אין כאן במבוי אלא יחיד במקום נכרי. אבל עדיין יש כאן דבר הצ"ע, דאם אמרי' דכשיבטלו לכל בני האי חצר ל"ה כיחיד במבוי אלא כרבים כיון שהם באים מכח כמה חצירות, (ונימא דאם יש ב' אנשים ויש להם ב' חצירות בשותפות, בזה מודה הרא"ש דהווי כרבים במבוי), א"כ גם כשיבטלו רק ליחיד מתוך אותה החצר, הרי הוא בא מכוח כמה חצירות, ובני החצר שעיימו באים בנפרד מכח החצר שהם דרים בה, ולכאור' כה"ג נמי יש כאן רבים במבוי, וצ"ע בזה.

ובעיקר דינו של הרא"ש דכמה בתים פתוחים לחצר אחת מיקרו יחיד במקום נכרי לגבי המבואות, הנה כ"כ התוס' לקמן ע"ד, ב ז"ל "דאפי' היו הרבה בתים וכל אחד פתוח לחצר לגבי מבוי הווי כל בני חצר אחת יחידים במקום נכרי כמו בחצר שיש בה נכרי ובית אחד של ישראל דאינה אוסרת לראבי"א אפי' יש הרבה ישראלים באותו בית כולהו חשיבי יחיד במקום נכרי", ובשו"ע סי' שצא נפסק כן, "וככל משפטי ישראל בחצר עם העכו"ם, כן הוא במבוי או בעיר, שאין אסור לטלטל במבוי או בעיר המוקפת חומה עד שיהיו שתי חצרות של בתי ישראל בעיר, אבל חצר אחת לא, אפילו אם הרבה בתים של ישראל פתוחי' לתוכה". אבל מד' הרשב"א והריטב"א לקמן שם נראה דפליגי בזה, ואף המהרי"ק בסי' מח כ' "ומכל מקום קשה לו להתיר לעשות מעשה מאחר שהפוסקי' שלנו כמו הסמ"ג והמרדכי נראה שהם אוסרים היכא ששני ישראלי' דרי' בעיר ואוסרי' זה על זה ואפילו דרי' בחצר אחרת [לכאור' צ"ל: אחת]". (וכן לעיל שם בסי' מו כ' "כי היו שם שני ישראלים אוסרים זה על זה דאע"ג דהיו דרים בחצר אחת מ"מ כל אחד היה אוכל במקום מיוחד לו. ופשיטא דמקום פיתא גורם כמו שפסקו כל הפוסקים". וע"ע בתש' מהרי"ל החדש' סי' לט אות ב).

ובתורה"ש לקמן שם נמי כ' הכי, עם תוספת טעם וביאור, ז"ל "נראה דאפילו היה כמה בתים פתוחים לחצר לגבי מבוי הווי כל בני חצר אחת כיחידים דכיון שאין אוסרים זה על זה במבוי אין הגוי אוסר עליהן מידי דהווי אחצר שדר בו גוי ויש בו בית של ישראל שהרבה בעלי בתים דרים בו דאין הגוי אוסר עליהן כיון דאינם

במבוי, כיון דהרשות של שניהם במבוי אחת היא מכח החצר ואין שום חילוק ביניהם, (אלא דאעפ"כ כששאר בני המבוי ביטלו לא' מהם רק הוא מותר ולא כל בני חצירו, והתוס' בסוג' הרי צידדו דאפי' שניים הדרים בבית א' וביטלו לא' מהם חבירו עדיין אסור), וא"כ הוכרח לו מסוג' דלחמן דבני חצר אחת חשיבי כיחיד במקום נכרי במבוי. (אבל הא קשיא וכו"ל, דהרי חזו' דלא יכלו לבטל רשותם במבוי לכל בני אותה החצר, דכיון דיבואו הנך בני חצר מכוח כמה חצירות אז כבר הוו כמרוכים, וא"כ אף כשביטלו ליחיד, והוא בא כעת מכח כמה חצירות, ובני החצר שעמנו באים מכח אותה חצר, דלכאור' גם זה כבר ייחשב מרוכים במבוי, וצ"ע). ואילה"ק דאם פשיט"ל דא"א שבני חצר אחת יבטלו זל"ז רשותם במבוי כיון דהוי רשות אחת ממש במבוי, אז מה ביקש ראייה דחשיבי יחיד במקום נכרי. דודאי לענין גזירת נכרי עדיין יל"ד דסו"ס יש כאן רבים דשכיחי דדיירי, ואולי גם בזה הנכרי יאסור, ואפי' שהבתים אינם אוסרים זע"ז במבוי מ"מ אולי חשיבי כשנים האוסרים זע"ז מדאוסרים עכ"פ זא"ז בחצר, ולזה הוכיח מלחמן וכו"ל. (ובשו"ת מהרי"ל החד' סי' לט כ' "דאפילו כמה בתים בחצר אחת הפתוחה למבוי שדרים בו גויים חשיב יחיד במקום גוי אע"ג דאיכא בתים טובא באותו חצר וכו') ואין לך שכיח גדול מזה, אלא דלא פליג כיון דרוב פעמים לא שכיח").

ואין להק' דהרי לכאור' יש לחלק, דשאני מבוי דלחמן שבני החצר היו מעורבים בתוך החצר, ואולי רק בזה הוו כיחיד במבוי, אבל אם בחצר עצמה הם נפרדים אולי גם במבוי חלוקה רשותם, די"ל דס"ל להרא"ש דאי"ז חילוק ובודאי אין אוסרים זא"ז במבוי אפי' כשלא עירבו ומותר להוציא מן הבתים למבוי, ורק הרא"ש חיפש ראייה שזה נחשב יחיד גם לענין גזירת נכרי ודינא דראב"י, ולענין זה אין כ"כ חילוק אם עירבו בחצר או לא עירבו, דהרי גם עירוב לא משוי להו כיחיד במקום נכרי, דא"כ לעולם לא היה צריך לשכור. ועדיין אין לומר שכל בני המבוי יבטלו רשותם לכל בני חצר אחת, דבכה"ג כבר כן ייחשבו מרוכים במקום נכרי, דהרי אם כל החצירות מבוטלות אליהם, א"כ זכותם במבוי היא לא רק מכוח חצר אחת אלא מכוח כמה חצירות, ולפיכך הוצרכו לבטל רק ליחיד מחצר אחרת.

ובעיקר ד' הגר"א הנ"ל דיליף מהא דהווי כיחיד במבוי (לענין יחיד במקום נכרי וברין ביטול לאחד ולא לשניים), כד' הרמ"א דאין צריך ליתן חלק בשיתוף אלא א' מבני כל חצר, יל"ע דלכאור' הרא"ש פליג בזה. ז"ל בשו"ת כלל כא ס"ו "וששאלת, כשבאת לדור בחצר ואסרת על בני החצר ועל בני המבוי, אם מועיל לבני המבוי מה שערכת עם בני החצר והם נשתתפו כבר עם בני המבוי, ולא תצטרך להשתתף עם בני המבוי. נראה שאינו מועיל לך, אע"ג דאמר' חמשה שגבו עירובן אחד מוליק ע"י כולן אפילו מפת שלו, שאני הכא שבאת לדור בחצר אחר שהוליק עירובו, ואינו חל למפרע". ולכאור' מבוי דרק בעירבו סגי בנתינת חלק בשיתוף ע"י א' מבני החצר, וכדמייתי לה מחמשה שגבו עירובן, אבל בלאו העירוב בע"י לגבות חלק בשיתוף מכאור'א. אבל נראה דאי"ז סתי', כי הרא"ש לא כ' דל"מ כיון "שבאת לדור בחצר אחר שעירבו", אלא כ' "שבאת לדור בחצר אחר שהוליק עירובו", והפי' הוא דאפי' אם כד' הרמ"א דמהני שיתוף הניתן ע"י א' מבני החצר עבור כולם, והטעם לזה הוא כמבוי בהגר"א דהווי כיחיד במבוי, (וע"ע חזו"א סי' צ סק"י), מ"מ גם זה הוא מגדר דעביד שליחותייהו, וממילא דאף דאמר' דעביד שליחותייהו אפי' שלא עירבו כיון דבמבוי הווי כיחיד, אבל כ"ז הוא למי שגר כבר בחצר עימו, אבל למי שבא לדור אח"כ ודאי ל"מ. (וצ"ע אם גם כשנתווספו מגורים בבית אחר שניתן כבר עירוב בשבילו דמ"מ ל"מ לחול למפרע גם על הנוספים). אבל הנה הרמ"א בס"י שעב ס"ג הביא ד' הרא"ש רק על עירוב עם חצר אחרת ולא על שיתוף, ז"ל "שתי חצרות שרוצות לערב יחד להתיר אף כלים ששבתו בבתיים אין צריכו' עירוב אחר, אלא העירוב שעשו כבר יולכנו א' מבני החצר בשביל כולם ויתנונו בא' מבתי חצר שנייה. ואם ירצה יוליק שם אפי' פת משלו, וכולם מותרים. הגה: והוא שעירבו בני חצירו עמו תחלה (תשובת הרא"ש סי' ו'), ומשמע א"כ

אלא האיסור יהיה רק משום החצר שבאמצע, ואפי' בלי הנחה יש איסור על עצם ההוצאה, אבל לעולם כל שאין למבוי אלא חצר אחת, אין המבוי נאסר). והביאור, דאמנם מהבית לחצר אסור להוציא כשלא עירבו, כיון דמוציא מבית פרטי לחצר העומדת לדירורים של שניים בצורה מחולקת ונפרדת, אבל המבוי אינו עומד לשימושי 'בתים' אלא לשימושי 'חצירות', ובתור שימוש במבוי הרי שני הבתים הם כאחד כיון דבאים מכוח חצר אחת, (ואע"ג שבחצר הם נפרדים שהרי לא עירבו וגם הם אסורים בחצר מטעם זה, מ"מ כלפי המבוי דיני' את החצר כאחת ממש, וזכותם במבוי מאוחדת כיון דהמבוי לחצירות הוא כחצר לבתים, והצורה לחלק מבוי ולעשותו כאינו מעורב ומשותף, זה רק ע"י חילוקי חצירות ולא ע"י חילוקי בתים שבחצר אחת, וכדכ' הגר"א בס"י שצא "ככל. שם דע"ג שהמבוי לחצר ומוזה נלמד כל הסימן", וכפירש"י ע"א, ב ד"המבוי לחצירות כחצירות לבתים, מה עירוב החצר משוי לבתים חדא, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא", ומשמע דהבתים אינם אוסרים את המבוי אלא רק החצירות, ודו"ק).

וזהו שכ' הרא"ש דכמה בתים (אף שאינם מעורבים) בחצר, הוי כיחיד במבוי ואינם אסורים בדאיכא נכרי, כיון דבמבוי אין כאן שנים האוסרים זה על זה, דהא באמת הם מותרים להוציא מן הבית למבוי, וכש"נ. וזהו שכ' הטור דמועיל לבטל לבני חצר אחת ול"ה כביטול לשניים, כיון דאין אוסרים במבוי זע"ז אפי' כשלא עירבו. (ועי"ז יתרו בהוצאה מן הבתים למבוי כיון דבני שאר החצירות ביטלו להם רשותם במבוי. וכן יתרו בטלול ד"א במבוי, למאן דס"ל דכלים ששבתו בבית אסורים בטלול ד"א בחצר שאינה מעורבת. וילה"ס איך הדין להוציא מן החצר למבוי כלים ששבתו בבית, בכה"ג דאין למבוי רק חצר אחת או דעכ"פ שאר החצירות ביטלו חלקם במבוי. וזה תלוי בעצם הגדר למה יש איסור להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית, דאם הגדר הוא דאסור משום דהוי כהמשך הוצאה מן הבית, א"כ אי נימא דלעולם מותר בכה"ג להוציא מהבית למבוי א"כ הכא ודאי מותר, ואם הגדר הוא דהחצרות חלוקות ביניהם כלפי כלים ששבתו בבית, א"כ כשאין במבוי אלא חצר אחת, יהיה הדבר תלוי האם מותר להוציא כלים ששבתו בבית, מחצר לחצר דחד גברא). וזהו שכ' הרמ"א דסגי שא' מבני החצר יתן חלק בשיתוף אף כשלא עירבו קודם, כיון דבני חצר אחת אינם אוסרים זע"ז במבוי.

וצריך להוסיף, דלכאור' גם אם הווי כיחיד במבוי, דשני בתים אין אוסרים זע"ז במבוי דזכותם במבוי אחת היא מכח החצר האחת, אבל עדיין איך מותר להוציא מבית פרטי למבוי השייך לשני בני החצר. אלא דהרי כבר מצינו בד' התוס' בסוגיין דמותר להוציא מן הבית המעורב של כ"א מבני המבוי אל המבוי הפרטי של מי שביטלו לו, דהיחיד מותר בפועל ואף הרבים אינם אסורים אלא משום חזרה מהביטול. וא"כ ה"נ כיון דבמבוי הם משותפים ומאוחדים לגמרי, דחלוקה והפרדה במבוי שייכא רק ע"י חצירות חלוקות ולא ע"י חצר אחת, מותר להוציא מרשות פרטית לרשות משותפת. וכבר נת' דהרשב"א פליג ע"ז, הן בסוגיין שלא התיר להוציא מבית כולם, (ורק מבית היחיד מותר להוציא דל"ה בית משותף מדאין עירוב לחומרא וכש"נ), והן בעבוה"ק שכ' "הבתים אע"פ שתשימשן אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיערבו, ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חבירו אסור עד שיערבו, וכן למבוי", והיינו דלהרשב"א כל שינוי בכמות הבעלים אוסר אפי' כשהריבוי נעשה במקום שהם מאוחדים בו. ונפלא לפ"ז מה שהובא לעיל דהרשב"א פליג על דינא דהרא"ש וס"ל דהווי כרבים במקום נכרי, כי הרשב"א אינו יכול להודות לד' הרא"ש דשני בתים בחצר אחת אינם אוסרים זע"ז, דודאי אפי' שהמבוי מאוחד לבתים (כי אינו נחלק אלא בחצירות), מ"מ הוצאה מן הבית למבוי אסורה, והווי כשנים האוסרים זע"ז כיון דאסור להוציא מן הבית למבוי.

ונת' לך כעת יותר מש"נ לעיל, דהרא"ש פשיט"ל דא"א שבני חצר אחת יבטלו זל"ז את רשותם במבוי, כי הרי שני בתים בחצר אחת אינם אוסרים זע"ז במבוי, ולכן ל"ש דא' יבטל לב' את רשותו

כמרשות לרשות. אכן בתור"פ להלן סח, ב כ' "כגון שהיה למבטל חדרים פתוחים לביתו, ואותם חדרים לא ביטל, דהשתא לא ביטלת תורת עירוב מאותו בית, שהרי עכשיו הוא אסור להוציא מאותן חדרים לבית שביטל, דהוי כחזור ומחזיק, כיון שאותם חדרים מיוחדות לו שלא בטלם, והשתא יערב ודאי לשבת אחרת כדי להתיר לו אותם חדרים", ומשמע דרק משום חזרה אסור אבל בלא"ה אין הביטול גורם איסור. ויש לדחות דאמנם אמרי' ביטול להחמיר אבל בפועל הר"ז חזרה ובטל הביטול ולא עבר שום איסור אלא שחזר בו מהביטול וחזר הבית כולו לרשותו. (ועי' שעה"צ ר"ס שפא בדין האיסור כשעושה חזרה, אי שייך בזה באים כאחת). אכן הב"י בס"י שפא כ' להדיא "נראה דלא אסר להוציא מהחדר אלא עד שיחזיקו בני החצר להוציא מבתיהם לחצר אבל אחר שהחזיקו יכול להוציא אפילו מחדרו", ומבו' דל"א ביטול להחמיר. (אבל אולי זה מדין הואיל והותרה, כיון דלא ביטל אלא אחרי ביהש"מ, וצ"ע בכללי הותרה. ובעיקר דין ביטול להחמיר עי' חזו"א סי' פא סק"ד דנס' בזה, ולכאו' בד' הראש' לקמן סח, א בפ"י הא דאמר רבא פנו לי מני נראה דהחשש הוא שיוציא מביתו לחצירו וכיון דביטל את חצירו הוי הוצאה מרשות לרשות, דהביטול מהני להחמיר, ואילו התוס' עט, ב פ"י דאיירי שהיו עם רבא עוד דיווין שלא עירבו, נ' לכאו' דפשיט"ל דל"א ביטול להחמיר).

והנה כ' המשנ"ב שם סק"ב "ועיין באחרונים שהעלו דאפילו אם ביטל גם רשות חדרו בהדיא אסור להוציא מאחד לחבירו דבזה הוא חוזר ומחזיק ברשותו וכנ"ל לענין מבית חבירו לביתו", ולכאו' הדברים נסתרים מד' התוס' דקמן שהצריכו לשייר את החדרים ולבטל הבית בלא החדרים, ואם כד' האחרו' א"כ כל שיש לו חדרים אפי' שביטלם, הרי כיון דאסור לו להוציא מזל"ז דהוי חזרה כבר לא ביטלת תורת עירוב. וכה"ק החזו"א סי' צא סק"ג, ז"ל "דב' חדרים אם יבטל שניהם מותר להמבטל להוציא מזה לזה, ולא שייך החזקת רשות בזה דעיקרו שלא ישמשו המבטל והזוכה כמקדם אלא שיהא אחד בעלים והשני אורח, וזהו דוקא בשימוש מרשות לרשות, אבל מחדר שלו לחדר שלו שרי כיון דאינו משתמש בתועלת הביטול ואף אם יהי' החזקת רשות אין לאסור עליו דאם בטל הביטול אכתי ב' החדרים רשות אחת וזה כדעת ב"י סי' שפא ודלא כהמ"ב שם סק"ב בשם אחרונים ודברי התו' סד, א מבואר כדעת ב"י שהרי הצריכו שישיר ולא יבטל חדר הפנימי".

ונראה לדון דהנה זה ודאי דבר המסתבר דאם יהיה היכ"ת של חזרה מהביטול לא באופן של טלטול והוצאה, עדיין יהיה שייך בזה 'ביטלת תורת עירוב', וכגון אם יהיה כלל דהמבטל רשותו והלך לביהכ"נ חזר בו מן הביטול, אז אע"ג שההליכה לביהכ"נ היא דבר המצוי, וישתכר בעירוב טפי מן הביטול שיכול לילך לביהכ"נ, אפ"ה שייך בזה ביטלת תורת עירוב, ורק אם נשאר לו איסור הוצאה מרשות לרשות בביטול טפי מבעירוב, אז אין כאן ביטול תורת עירוב. וראיה לדבר, דהרי כ' המג"א בס"י שפ סק"ד "דמיירי שאינו רוצה לבטל רשות ביתו שלא להרבות עליו נכנסו ויוצאים", והק' עליו החזו"א בס"י פח סק"ז "גם מש"כ דאינו רוצה לבטל ביתו להרבות עליו דיווין, כמדומה שאין זה טעם דא"כ למה דחקו בתו' סד, א דהיכי דשניהם מותרין תשתכח תורת עירוב הא לא ירצה בביטול ביתו בשבת הבאה משום שמרבה עליו דיווין". (ובמקו"א נת' לדון דאולי גם בעשיית עירוב מרבה עליו נכנסים ויוצאים, וכד' הירו' סופ"ז בבאור השי' דל"מ זכין על עירוב וולית ליה לר"מ זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו סבר ר"מ לית הדא זכו לא בעי בר נש ייעול חברייה לביתיה בר מדעתיה", ולפ"ז א"ש ק' החזו"א דודאי אי"ז תשו' על ביטלת וכו'). והמחזור בזה דהאי טעמא הוא צדדי לענין הביטול והעירוב, והשתכרות זו מן העירוב עדיין לא מפקיעה את הא דביטלת', כיון דאיכא אינשי דלא איכפ"ל ריבוי נכנסין ויוצאין וכד', אלא רק אם יישאר באיזה צד איסור הוצאה מרשות לרשות בדוקא, אז אמרי' דלא נתבטלה תורת עירוב כיון שלא נשתכר לגמרי בביטול כבעירוב.

וא"כ נראה, דהכא נמי יש חילוק אם שייר את החדרים מהביטול או שביטל גם אותם, כיון דאם שיירם אז לא ביטלת תורת עירוב דהרי

דפליג על ד' הרא"ש בשיתוף, וס"ל דמהני נתינת שיתוף ע"י א' מבני החצר אפי' כלפי מי שבא לדור במבוי רק אח"כ.

סד, א

אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי. וכ' הפמ"ג בס"י שפב במשב"ז סק"ד "ולכאורה י"ל בב' ישראלים דרים שיבטל חד לחד שייך טעם א' דיעשו כן בכל שבת ובטלת תורת שכירות ודיירי התם ובטל תקנת חז"ל עיין לבוש ונ"מ אף שרוצה העכו"ם להשכיר ונאמר' כרש"י ס"ז א' שם ותוס' ד"ה אני או' הביאו שם התו"ש דאם רוצה העכו"ם להשכיר ל"ש בטלת תורת עירוב ומש"ה ב' ישראלים בב' בתים אף רוצה העכו"ם להשכיר אסור בלא שכירות בביטול רשות א' לחבירו ואם דרים ג' וד' ישראלים ביטלו רשות רבים לחד לא שכיח ולא גזור כ"א מטעם בטלת תורת עירוב וזה דוקא כשאין העכו"ם רוצה להשכיר".

ומקור לדבריו במה שחילק בין ב' לג' או ד' יש להביא מפיר"ח שכ' "דליבטליה כולהו בני מבואה רשותיהו גבי חד דליהוי ישראל אחד בהדי נכרי דלא אסר' ואמר' בטלי רבים רשותיהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן", (ולהלן עה, ב כ' הר"ח "הואיל ואני וקורא רבים בחיצונה כי כל שלשה רבים הם ועכשיו שנמצאו דורסין אותה שלשה והן רבים אסורין"). ונמצא גם בא' הכת"י גי' כזו בד' הגמ' (והובא גם בדק"ס) ז"ל "אמר להו כל בי עשרה ביטולי רשותא לגבי חד מילתא דלא שכיחא היא". ובערכי תו"א ערך רב יהודה בר אשעיא כ' "זילו בטילו רשותיכו לגבי חד והוי ליה יחיד במקום גוי ולא אסר. ומשום דכל בי עשרה דמבטלי רשותיהו לגבי חד אע"ג דשכיח דדייר ואיכא למיחש לשמא ילמד ממעשיו כיון שבטלו רשותן ומהדר דמערבין פירוש כיון דמילתא דלא שכיחא היא ולא גזור רבנן". אמנם עיקר הדבר לומר דביטול אמור להועיל במקום דלא שכיח ואיננו מועיל בדשכיח, הר"ז תלוי בעיקר הפ"י בד' הגמ' דאמרו מידי הוא טעמא וכו' לא שכיח, אם המכוון הוא דלכן לעולם ביטול ל"ח כיחיד ואם לא שכיח לעולם חשוב כיחיד, או דכל מקרה לגופו אי הוי שכיח או לא שכיח. (דהריטב"א לקמן סה, ב כ' דיש כאן מחלוקת הסוג' האם גזרו על יחיד דשכיח, ואילו שא"ר שם לא הביאו מסוגיין מקור נגד מה דאמרי' התם דבעי' 'אוסרים זה על זה ודו"ק).

רש"י ד"ה דמערבי - ביניהן אע"ג דלא מהני. ואמנם לפמש"כ התוס' דאיירי בשהחצירות פתוחות זל"ז, א"כ העירוב ודאי מהני. דהנה התוס' כ' "וא"ת כיון שעל ידי עירוב שהניחו כל החצירות יחד היה מתיר לכולן הא דפריך רבא א"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי ומשני דמערבי מעיקרא נמי דווקא ע"י עירוב היה מתיר כדי לעשות תקנה לכולן שהיחיד היה מוציא כלי בתיהן למבוי כדפרישית וי"ל דרבא סבר שבא להתיר כלים ששבתו בבית היחיד בלא עירוב החצירות ולא היה יודע שפתוחות זו לזו ולפי מה שהיה סבור שלא היו פתוחות זו לזו מה שהיה מקשה ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי בשיתוף מיירי דקרי ליה עירוב", והק' החזו"א בס"י פא סק"ט "הדברים תמוהים מאד דבגמ' נסתיים במלתא דרבא ונדחו דברי אב"י והתו' פירשו דהעיקר כדברי אב"י ורבא לא ידע דהיו פתוחות זל"ז, ולכאו' הפ"י דבאמת מעיקרא רבא לא ידע דאיירי בפתוחות זל"ז, אבל הא גופא התי' 'דמערבי' והיינו דכל החצירות עירבו יחד ע"י הפתח שביניהן, והקו' ע"ז דכיון דהחצירות פתוחות נמי למבוי יאמרו עירוב מועיל במקום נכרי, אבל מד' רש"י מבוי דאף בתי' הגמ' 'דמערבי' העירוב עצמו ל"מ מידי.

חופת רש"י

תוד"ה אם כן ביטלת. אומר ר"י שבא מעשה לפני רש"י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית והתיר להם ע"י שביטלו רשותם לאחד וכו'.

- דאם יש חדרים בבית יכול לבטל כל הבית בלא החדרים שיהא עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית כמו מבית לחצר ואין שייך כאן ביטלת תורת עירוב שהרי ישתכר בעירוב יותר מן הביטול". ומשמע דאסור להוציא מן החדר לבית משום הא גופא דהבית ביטל לאחרים והחדר נשאר ברשותו, ואמרי' כה"ג ביטול להחמיר לאסור ההוצאה

קשה, שהרי לר' אליעזר דאמר רשות ביתו ביטל הרי הוא מסולק לגמרי, דביתו אסור שלא יהא כחזור ומחזיק. כל זה לא ידע ליישב פ"י ר"ת, אם לא נחלק דשאני התם שיש חצר עם הבית ומגו דמהני ביטול לחצר מהני נמי לבית, וגם משום החצר הוא נראה עיקר יותר חוזר ומחזיק.

עוד יש להביא מד' ר"פ בסוגיין, דהנה המג"א בסי' שפא סק"ז כ' "ואי מיירי ביחיד המבטל לרבים שעירבו א"כ אפי' לא שייר חדר נמי שרי דלא שייר לומר שתשתכח תורת עירוב", והיינו דס"ל דאם הרבים עירבו כבר לא תשתכח כאן תורת עירוב אפי' שהיחיד יהיה מותר בהכל ע"י ביטול בלא שעירב. אמנם בתור"פ כאן הק' "וא"ת תיקשי ליה מכל מבטלין, כשהאחד מבני חצר שכח מלערב שהוא מבטל רשותו, וא"כ ביטלתם תורת עירוב, שלעולם יעשו כך ע"י בטול ולא יערבו", ומבו' דס"ל דאפי' ששאר בני החצר עירבו אכתי שייר בזה 'ביטלת'. ואולי זה תלוי בעצם הענין של 'ביטלת', דבלש' הראש' נראה בזה ב' טעמים חלוקים, האם החשש הוא שיאמרו דמותר לטלטל בלא עירוב, וזה שייר גם כשהרבים עירבו דסו"ס נראה הוא שהיחיד מותר בלא עירוב, או דהחשש הוא לשכחת העירוב וזה ל"ש כשהרבים עירבו.

כ' המשנ"ב סי' שפ סקט"ז "וכתב המ"א דלא אמרינן זה אלא כשהם מוציאים מבית לחצר אבל כשהם מכניסים מחצר לבית אין זה נקרא השתמשות בחצר ולא הוי כרוצים לזכות בחצר אבל בא"ר כתב בשם הרבה פוסקים שגם להכניס מחצר לבית אסור וכ"כ באבן עזר", וכ"כ בסי' שפא סק"ג ז"ל "כתב המג"א דלא אמרינן שהוא כחזור ומחזיק אלא ע"י הוצאה מבית לחצר אבל אם מכניס מחצר לבית לא נראה כרוצה לחזור מביטולו ולהחזיק בחצר וכבר כתבנו לעיל סי' שפ סקט"ז שכמה פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דאין חילוק בין הוצאה להכנסה וכמו דלא מחלקינן בין הוצאה להכנסה לענין החזיק וכמו שמסיים המחבר", ולכאן' דבר זה נסתר מעצם ד' השו"ע שם בס"ד שחילק בין הכנסה להוצאה וכד' התוס' הכא, וכ' בשעה"צ "מה שהוכיח המג"א מסעיף ד, כ' במאמר ובעצ"א לחלק, דדוקא במוציא מרשות שביטול ומכניס לרשות חברו, אין בטלטול כזה הוראה שחוזר ומחזיק במה שביטל, דהא אדרבה מסתלק מרשותו, משא"כ הכא כשמוציא מן החצר ומכניסו לביתו, אחרי שמכניס ברשותו ולצרכו שפיר מחזיר כחזור ומחזיק גם בזה אע"פ שמוציאו מרשות שביטל, כיון שמשמש משם לרשותו לצרכו כבראשונה". אמנם ק' דהניחא כלפי' סי' שפא דאיירי באמת במוציא מן החצר לביתו, אבל בסי' שפ הרי איירי ברבים המכניסים מהחצר לביתו, ובזה ק' מד' השו"ע וכנ"ל דהרי יש להתיר כיון דמהחצר רק הוציאו ובבית שלו לא היה להם חלק מעולם.

ובדוחק י"ל דרבים שאני דכ"כ אינם נעשים אורחים וגם הכנסה מהחצר לביתו הוי כחזרה, ואמנם גם בביטול בית לבית הרי השו"ע ס"ל דיחיד ליחיד הוי כרבים ליחיד, אבל י"ל דל"ה כרבים ממש לענין זה, ולכן יש להתיר הכנסה לביתו של החתן. אבל צ"ע דבסק"כ כ' המשנ"ב כן בשם הא"ר גם על רבים ממש, ז"ל "ואפילו היו המבטלין רבים ג"כ מותרין להוציא מביתם לבית חבירן ואינו דומה להמבטל רשות חצרו שאין לו להוציא מביתו לחצר אפילו ביטל גם רשות ביתו וכו' דהתם כיון שהיה לו חלק בחצר אלא שביטל להם א"כ כשמוציא מביתו לחצר נראה כחזור מבטולו ומחזיק בחלקו שבחצר משא"כ כשמוציא לבית חבירו שלא היה בו חלק מעולם לא שייר לומר שע"ז מחזיק ברשות חבירו וגם לענין ביתו גופא לא שייר לומר שחוזר וזוכה בו במה שמוציא ממנו כליו לבית חבירו דאדרבה הרי מסתלק ממנו". ונראה בזה עפ"מ"כ החזו"א בסי' פח סק"ו, ז"ל "וכן ברבים שבטלו ליחיד דאסורין גם בבית הזוכה שהוא החזקת רשות הוא בין בהוצאה בין בהכנסה, והא דחלקו תו' סד, א ד"ה א"כ בין הוצאה מביתו לבית חברו להכנסה, את"ל דהתו' ברבים שבטלו ליחיד איירו או ביחיד ליחיד ודעת תו' שהוא כרבים ליחיד, וא"כ בביטול חצר הדין שאסורין אף מחצר לבית חברו דחשיב בזה החזקת רשות בחצר, הכא עדיף דהתם החצר משמשת לעולם לבתים וכניסה מחצר לבית נראה כשימוש בחצר, אבל הכא אין הבתים משמשים זה לזה ואין זה היכר בעלות במה

עדיין הוא אסור בהוצאה כיון דיש ביטול לחומרא, (אבל אם אין ביטול לחומרא והנידון הוא רק משום דהוי חזרה אז אין בזה חילוק לכאן), אבל אם ביטל גם את החדרים, אז אמנם כשיוציא מול"ז הוי חזרה מהביטול, ומשתכר בכך בעירוב יותר מן הביטול, אבל זה ל"מ על ביטול תורת עירוב, כיון דהחזרה היא בדבר צדדי, וע"י הביטול לא נשאר לו שום איסור הוצאה, ול"ד לאיסור שיש לו להוציא ממנו לחבירו מחמת חזרה, כיון דהאי איסור על החזרה הוא בגוף ההוצאה, שאם יחזור בו הרי ודאי יש כאן הוצאה מרשותו לרשות חבירו, אבל בב' חדרים שבביתו אין כאן אלא חזרה בעלמא מטעם צדדי, ול"מ להפקיע את הא ד'ביטלת' וכנ"ל.

ואפ"ל עוד דרך (אם נפרש את ד' התוס' מצד חזרה ולא מצד דאמרי' ביטול להחמיר), דאע"ג דאמרי' דבביטול כל החדרים נמי הוי חזרה כשמוציא מחדר לחדר, מ"מ כ"ז הוא עד חזקה, אבל אחרי חזקה ל"ה חזרה, משא"כ כשמשירר חדר ומוציא אליו, כה"ג הוי חזרה גם אחרי חזקה. ולפ"ז י"ל דהתוס' ביקשו בדוקא אופן שיהיה חזרה גם אחרי חזקה, וכדעת הנך אחרו' שכ' בשי' תוס' דאיסור הוצאה שיש רק קודם חזקה הוא עדיין לא מפקיע מ'ביטלת תורת עירוב' כיון דאפשר שיהיה הכל מותר ע"י שיעשו חזקה מיד, ולפיכך אם בע"י להפקיע את ה'ביטלת' צריך דוקא לשייר חדר, ואז ההוצאה תהיה חזרה גם אחרי חזקה, אבל האיסור להוציא מחדר לחדר כשביטל את כולם הוא רק עד חזקה. וטעם לחילוק זה, דהנה ודאי מעיקר דינא צריך להיות שחזרה היא רק עד החזקה, ואחרי שהחזיק ל"מ חזרה כי הביטול כבר חל, אלא דישנם אופנים שהביטול מעיקרא (גם כשהוא חל) לא יכול להועיל כ"כ להחשיב את ההוצאה כהשתמשות של אורח, ואז ע"כ יש כאן חזרה. והנה כששייר חדר אז י"ל דכיון דהוי רבים ליחיד א"כ הוצאה זו היא בהכרח סתירה לביטול כיון דל"ה אורח, אבל כשביטל את כל החדרים ומוציא מאחד לשני, אז אין שום חזרה וסתירה לביטול (לענין אחרי חזקה), כי ממ"נ גם אם נימא דל מהכא על הביטול הרי הוא מוציא בתוך שלו. ודו"ק.

בתור"פ לקמן סח, ב הוסיף טעם אחר בשם ר"ת לומר שלא יועיל ביטול מבית לבית, דכמו דלפי שמואל ל"מ ביטול מחצר לחצר, ה"ה לדין נמי דל"מ ביטול מבית לבית. וז"ל "ומיהו גם בענין זה אומר ר"ת דאין ביטול רשות מבית לבית, משום דחלוקות תשמישתייהו זו מזו ובעה"ב זה מסולק לגמרי מבית חברו, ואפי' לריו"ח דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר, מ"מ מבית לבית חלוקה תשמישתייהו טפי, דמה"ט אמרי' דבית חלוק רשות לעצמו, משא"כ בשאר רשויות, דהא א"ר שמעון חצרות וקרפפות וגגות רשות אחת. וק"ק על פי' ר"ת ממילתיה דר"א, דאמר המבטל רשות חצרו רשות ביתו בטל, וביתו מותר להם ולו אסור וכו' וקפסיק וקאמר ביתו מותר להם אפי' להכניס ולהוציא מביתו דרך חצר לבתיהם, אלמא מהני ביטול רשות מבית לבית וכו' ואם ביטל בפירוש רשות ביתו מהני אפי' כרבנן וכו' אלמא יש ביטול רשות מבית לבית. ואפי' את"ל דביתו מותר להם דקאמר, היינו להוציא ממנו לחצר ולא לבתיהם, מה בכך, והלא טעמא דר"ת משום דבית חלוקה רשות לעצמה, והרי היא חלוקה גם מחצר של אחר כמו מבית לחצר. ושמא אינה חלוקה כ"כ מחצר כמו מבית, לפי שבית יש לה חלק ותשמיש בחצר משא"כ מבית לבית". (ובהג' ר"פ על הסמ"ק כ' בקצרה "מיהו ר"ת פירש דאין ביטול רשות מבית לבית ואפילו למאן דאמר ביטול רשות מחצר לחצר").

ובתור"ד ר"פ מבו' לכאן' חידוש, דנס' ודן לתרץ דביתו מותר להם דקאמר, היינו להוציא ממנו לחצר ולא לבתיהם, וצ"ע דמ"מ כיון דהבית עצמו בטל ע"י שהם שייכים זל"ז דרך החצר, א"כ איזה צד יש לאסור עליו כעת להכניס לביתו, והרי ביתו של השני מבוטל אליו וזכה בביטול דרך החצר, ואיך יתכן לומר דכלפי הבית שלו עצמו דיני' כאילו לא זכה בבית חבירו המבוטל לו, ומבו' א"כ דהביטול יכול להתחלק כה"ג. ועכ"פ בסו"ד כ' ר"פ ליישב דברי ר"ת דס"ל דאין ביטול מבית לבית מעיקה"ד ומ"מ כשביטל ביתו חצירו מהני, והוסיף ד"גם לאותו טעם שפי' ר"ת משום דביטלת תורת עירוב מן הבית, לפי שאם היה הביטול מועיל שם היה מותר גם המבטל, דלא שייר חוזר ומחזיק כיון שנסתלק לגמרי, גם על זה

את חבריו כלל, והוצאה ממנו היא רק בגדר הסתלקות, ול"ד לחצר שהוצאה ממנה אל הבית הוי השתמשות מעליא בחצר.

ובעצ"א כ' עוד ליישב (וזה מתיישב גם בד' הב"י ושאר פוס' שכ' בד' התוס' כאן דיש חילוק בין חזרה לחזקה, ונתעלמו לכאור' מהא דד' התוס' לקמן אזלי נמי גבי חזרה), דבאמת ענין חזקה הוא שעושה דבר שהוא אסור לולי הביטול ולכן אין חילוק בין הכנסה להוצאה, אבל חזרה הוי מענין גילוי דעת, דבהשתמשות ברשות שביטל כבעלים גלי אדעתיה שחוזר בו מן הביטול, אלא דכ"ז הוא דוקא אליבא דר' יהודה דרק במזיד הוי חזרה, אבל לר"מ דאף בשוגג הוי חזרה ע"כ אינו משום גילוי דעת אלא גזירת חז"ל שלא יועילו מעשיו כשעשה דבר האסור, וא"כ י"ל דתוס' לקמן איירי אליבא דר"מ ולכן אין חילוק בין הכנסה להוצאה דבכל הוצאת איסור הוי חזרה, אבל כאן קמייירי לפי ר' יהודה דחזרה תלוי בגילוי דעת ובהוצאה מהרשות שביטל לא הוי חזרה אלא בהכנסה לשם. אבל כ"ז לא יתכן לפי המבו' בגמ' לקמן סח, ב (באופן אחד) דאף ר"מ מודה דעיקר דין חזרה הוא דוקא במזיד, אלא דס"ל דגזרו שוגג אטו מזיד. (ואפ"ל דאף ענין הגזירה והקנס של שוגג אטו מזיד, שייך דוקא על נידון של הפקעת הביטול משום האיסור שעבר, אבל כלפי הגילוי דעת שיש בהוצאה במזיד ל"ש לגזור שוגג אטו הא, דסו"ס הא לט חזר בו מן הביטול כלל. ועצ"ע).

והב"מ כ' דיש בזה ב' אופנים, דאם החזרה נעשית ע"י הוצאה והכנסה באיסור או אין חילוק וגם הוצאה הוי חזרה, וזהו שכ' התוס' להלן דבין אם מכניס לחצר ובין אם מוציא ממנה הוי חזרה, כיון דביטל חצירו ולא ביתו ועביד איסורא, אבל הכא בחופת רש"י הרי אין החזרה ע"י מעשה איסור, דאדרבה לולי שיש כאן חזרה הוי היתר ממש להוציא או להכניס מבית לבית כשהאחד מבוטל לחבירו, ובהא הוא דס"ל להתוס' לחלק דרק הכנסה לרשות המבוטלת הוי חזרה ולא הוצאה ממנה. ונראה דבתורא"ש להלן סח, ב מבו' כד' הב"מ, ז"ל שם "הא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא הוציא דה"ה הכניס כיון שהכניס באיסור הוי כחוזר ומחזיק ברשותו", הרי דרק מחמת דהוי הוצאה באיסור לכן זה חזרה אפי' כשאינו מכניס לרשות שביטל אלא מוציא ממנה. (ואולי יהיה בזה נפק"מ להנך פוס' דס"ל דשייך חזרה וחזקה אף מבעו"י, דבזה בעי' דוקא הכנסה ולא הוצאה כיון דל"ה באיסור. דהנה הטור כ' בס' שפא דחזקה זה בהוצאה לחצר, וכ' הב"י דלאו דוקא הוצאה וה"ה דהכנסה הוי חזקה וכד' התוס', ותמהו עליו דהרי ש' הטור דמהני חזקה מבעו"י אע"ג דאי"ז איסור, וא"כ אין מקור לפ"ז מד' התוס' הנ"ל לפי ש' הטור גופיה. וכ' בישוע"י דבאמת הכנסה אף שהיא חזקה אליבא דהטור, אבל זהו דוקא משחשיכה ולא מבעו"י. עו"ל לפ"ז דהנה צ"ע למה התוס' הק' רק ממתני' דקתני נתן רשותו והוציא וכו', ולא קתני הכניס, ולא הק' מדקאמרי' בהך ברייתא גופא עד שלא יוציא התועב וכו', עי' מהרש"א שעמד בזה, וי"ל דגבי הוצאת הצדוקי דלא איכפ"ל כלל בהאי איסורא י"ל דבאמת אין כאן את המעלה שיש להוצאה והכנסה באיסור כלפי דיני חזרה).

וצריך להוסיף ביאור, דלכאור' מאי האי דאמרי' דענין החזרה הוא דוקא ע"י הוצאה והכנסה באיסור, דבשלימא אם היתה המציאות דע"י הביטול יש איסור בהוצאה ובלאו הביטול הויא ההוצאה כהיתר, או שפיר י"ל דבהא דעביד איסורא ע"כ גלי דעתיה שחוזר בו מן הביטול ולפיכך הוי היתר, אבל הרי גם לולי הביטול הא דקעביד איסורא בהכנסה והוצאה מבית לחצר, ולמה האיסור זה טעם לומר שהוא חוזר בו מן הביטול. ויתכן דאולי קליש איסוריה כשהוא מוציא מביתו לחצר שיש לו בה חלק, מאשר כשמוציא מביתו לחצר ששייכת רק לשאר בני החצר, וצ"ע. ואולי י"ל דמ"מ אם עביד איסורא ע"כ הוא משתמש כאילו החצר היא רק שלו, ואמנם הוא אינו יכול להפקיע את זכות שאר השכנים בחצר, אבל עכ"פ זה הוא מורה שהחצר היא גם שלו. ויותר נראה לומר דבאמת לא האיסור בפועל מסכב את ענין החזרה, (ואף בוציא בהיתר דפקו"נ הרי י"ל דהוי חזרה), אלא דהאיסור הוא רק סימן והכרח לשינוי הרשויות למימר דע"כ יש כאן הוצאה חשובה והיא חזרה מן הביטול, והיינו דאם מוציא בהיתר י"ל דב' הרשויות הם כאחת, ובהוצאה מזול"ז אין

שמוציא מביתו, ומהאי טעמא דעת ר"ת דשרי אף מבית חברו לביתו, וא"כ ה"נ י"ל דאע"ג דמבית המבטלין לבית הנוטל מותר, כיון דהוצאה מביתם אינה חזרה והכנסה לביתו ג"כ ל"ה חזרה, אבל מהחצר לביתו אסור כיון דהוצאה מחצר לבית נתפסת יותר כשימוש בחצר.

בהא דכ' התוס' "דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חברו וחזר והחזירם לביתו שהיא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו וכיון שמפסיד בדבר לא ביטלת תורת עירוב", נתקשו האחרו' מד' התוס' לקמן סח, ב שכ' שם "והוציאו מה שאתם מוציאי' והכניסו מה כו' - פירוש או הכניסו דבחד מינייהו הוי חזקה כשעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול והא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס", וא"כ כיון דהכא (להך ש"י) יכול לחזור ולהחזיק בביתו כשמכניס אליו מבית חברו, א"כ גם בהוצאה משם לבית חברו ליהוי חזרה דמה לי הכנסה מה לי הוצאה. ונשנו בזה ה' תי' כדלהלן, (ויש בזה הרבה נפק"מ לדינא).

במאמר' כ' דאמנם גם בהוצאה הוי חזרה, אבל יש בזה חילוק להיכן מוציא, דאם מוציא למקום שאין לו בו שום שייכות, וכמוציא לבית חברו, אז ודאי ההוצאה אינה חזרה אלא כעין הסתלקות, ומש"כ התוס' דהוצאה נמי הוי חזרה היינו כשמוציא מביתו לחצר או כשמכניס לביתו ואז ב' הצדדים זה חזרה, (והוי חזרה גם כשמוציא מהרשות שביטל לביתו שלא ביטל), כי גם ההוצאה היא כהוראת בעלות שהרי מוציא למקום שיש לו בו שייכות. וכע"ז כ' בעצ"א. באבהעו"ז בחי' לסוג' כ' דאין כוונת התוס' כאן לחלק בין הוצאה להכנסה, אלא כללא הוא דאין חזרה במוציא מרשות לרשות אלא באופן שיש לו חלק בב' הרשויות, ואז גם כשמכניס לרשות שלא ביטל הוי חזרה כיון דמוציא מהרשות שביטל, אבל הכא דאין לו שייכות בבית חברו ל"ה חזרה כלל, דבין בהוצאה ובין בהכנסה הרי מתעסק עם רשות חברו שאין לו בה שום שייכות, ולכן גם מה שעושה ברשותו אי"ז חזרה כי ע"כ זה חלק מהתעסקותו כאורח בבית חברו, אלא שחידשו התוס' דמ"מ מכניס מבית חברו לרשותו, אז אפי' שההוצאה היא מבית חברו מ"מ כיון דמכניס לביתו "שהיא רשות המיוחדת לו" לתשמישו הצנועים הוי חזרה. (ונפק"מ בין המאמר' להאבהעו"ז בביטול במבוי ולא בחצר, ומכניס מהמבוי לחצר, דלהמאמר' הוי חזרה ולהאבהעו"ז ל"מ).

ובא"ר כ' דכוונת התוס' להלן סח, ב היא דוקא באופן שביטל בפירוש גם את ביתו, ואז גם בהוצאה הרי יש הכנסה לרשות שביטל ובהכנסה לביתו אי"ז רק הוצאה מהחצר אלא גם הכנסה לבית המבוטל ובהא קמייירי התוס', אבל לעולם כשלא ביטל את ביתו והכניס מהחצר לבית, הרי את הבית לא ביטל ואל החצר לא הכניס אלא הוציא ול"ה חזרה. וכ"כ בתו"ש ופנים מאירות ח"ג סי' מו. (וק"ק דלכאור' כה"ג אין ההוצאה כלל חזרה אלא רק ההכנסה, ומהו שכ' התוס' לחדש דאין חילוק בין הכנסה להוצאה. ואולי כוונתם רק על לש' המשנה. אלא ד"ל דהדבר תלוי בפלוג' הפוס' והאחרו' האם בביטל ביתו וחצירו וחזר מא' מהם אי הוי חזרה על הכל, וכן יל"ד גבי חזקה, ועכ"פ אי נימא דהוי חזרה רק במה שהשתמש, זהו שחידשו התוס' דאם הוא מכניס לרשות שביטל אז גם ההוצאה הוי חזרה כלפי הרשות שהוציא ממנה. ואז זה דומה קצת לד' המאמר' דלעיל, ורק זה חלוק לענין מי שיש לו ב' בתים וביטל אחד מהם ומוציא ממנו לבית השני, דלהמאמר' הוי חזרה ולהנך אחרו' לא. ובלא"ה נמי י"ל דכוונת התוס' כשביטל ביתו וחצירו ואז גם הוצאה הוי הכנסה, והוי חזרה על הכל, ורבותא היא לאפוקי מהנך דס"ל דאין החזרה פועלת אלא במקום שחזר בו ולא בכל הרשויות שביטל). ומד' החזו"א בס' פ"ח סק"ו (המובא לעיל) מת' עוד דרך בזה, דאמנם יש חילוק בין הוצאה להכנסה ורק הכנסה לרשות שביטל הוי חזרה, אבל כ"ז הו"ד בהוצאה מבית, אבל הוצאה מחצר והכנסה לבית הוי חזרה גם ע"י ההוצאה, וטעם הדבר כיון דהחצר משמשת לעולם לבתים וכניסה מחצר לבית נראה כשימוש בחצר, וכ"ד התוס' לא נאמרו אלא בהוצאה מבית להכניס לבית אחר, ובהא אין ההוצאה חזרה אלא דוקא הכנסה, כיון דבית אחד אינו משמש

ממ"ד עשו כל צרכיכם דל"מ חזקה או דל"מ ביטול כלל. (ואולי אפשר לצרף את הנידון הזה, עם מש"נ במקור"א מסידור ר"ש מגרמיזא דהביטול צריך להיעשות דוקא ע"י מי שלא נצרך לביטול ואז שייך שיעשה כאורח ולא להיפך, ולכן גם החזרה והחזקה תלויים בלצורך מי נעשית ההוצאה, ודו"ק).

"והחזירים לביתו שהיא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו". הנה נחלקו הראש' ביחיד המבטל ליחיד האם הוא כרבים המבטלים ליחיד או כיחיד המבטל לרבים, ונחלקו האחרו' והפוס' בשי' התוס' דידן, האם ס"ל דהוי כיחיד שביטול, והאי איסור שיש בהכנסה הוא באמת רק עד שיחזיק הנוטל ברשות שביטולו לו, וסגי באיסור בשיעור זמן זה לומר דעכ"פ לא ביטלת תורת עירוב כיון דמשתכר הוא בעירוב טפי מן הביטול שהוא מותר לגמרי, או דהוי כרבים שביטולו דאינם נעשים אורחים, והאי איסורא הוא אפי' אחר שהחזיק וכדינא דרבים שביטולו. (ואפי' אם יחיד ליחיד הוי כיחיד לרבים, אכתי י"ל דהכא הוי כרבים שביטולו כיון דכמה בתים היו שביטולו רשותם לאחד, וכה"ג נמי דיני' להו יחד והוי כרבים המבטלים, דכ"כ בפס' מהר"ם מרוטנבורק סי' קלא, ז"ל "ועוד דאי הווי ג' בתים או ב' שצריכין לבטל ביתם לגבי בית שהחופה בתוכו, לא משתרו כולם לטלטל ע"י ביטולם, משום דחמשה לגבי חד ל"ה אורחים").

ואפשר לדון לכאן דאפי' אי נימא דהאי איסור שיש רק קודם חזרה עדיין אינו מועיל לפיתרון הא דביטלת תורת עירוב, מ"מ עדיין אי"ז סיבה להפקיע את כל עיקר היתר הביטול, דשפיר י"ל דהביטול חייל, אלא שהחזקה שיחזיק הנוטל זה כבר לא יחול, וממילא יהיה הדין דלעולם יש איסור להוציא כיון דהוי כלפני חזקה, דאע"ג דהוי כיחיד המבטל לרבים מ"מ לא ביטלת תורת עירוב, כיון דסגי להפקיע את חלות החזקה כדי לגרום שלא ישתכר בביטול כבעירוב ויהיה עומד באיסורו, ואי"ז טעם להפקיע את כל עיקר חלות הביטול.

ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו. כן אי' לפנינו וכן נקטו הרבה ראש' האי דינא משמיה דשמואל, ורש"י כ' "ואמר רב יהודה אפילו שכול"ק", וצ"ע. אמנם בהרבה כת"י (וכן בשכל טוב שמות פט"ז) הנוסח הוא אמר רב יהודה אמר רב אפילו וכו'. ויש בזה קצת נפק"מ, דהנה יש שהעירו דלמ"ד שכירות בריאה לכאן ל"ש שכירות משכול"ק, דאיך יכול השכול"ק להשכיר ברשות בעה"ב שכירות בריאה. והנה רב חיסדא הוא דס"ל שכירות בריאה, ור"ח הוא תלמידיה דרב, (ונשא בת ביתו), ומסתמא לא פליג על דין שכול"ק, ונראה א"כ דאין סתירה בין דין שכול"ק ובין שכירות בריאה. אמנם בלא"ה יש להוכיח ממה שדנו הראש' איך קי"ל בדין בריאה ורעועה, ולא הוכיחו מהא דקי"ל דין שכול"ק גבי שכירות. אבל החזו"א בסי' פב סק"ג כ' "ומה מערב אפילו שכול"ק אף שוכר אפי' שכול"ק נראה דזה דלא כר"ח דאמר לעיל סי' א' דבעינן מוהרקי ואבורגני דשכול"ק ליכא מוהרקי ואבורגני בין לפרש"י ובין לפר"ח, וק"ק דפריך שם למאי דבעי למימר דשכירות בריאה צריך ש"פ מהא דר"י דאמר דשוכרין אף בפחות מש"פ ומסיק דבריאה במוהרקי אכתי תקשה דר"י דאמר דשוכרין אף משכול"ק, וצ"ע". (וק"ק דהרי בחזו"א הוכיח דענין הדיוורים והשכירות אינו תלוי בקנין הממון, דבשבתו בבקעה של הפקר נמי הכי דינא, ובסי' פב סקל"ד כ' שם "ואפשר הטעם כיון ששוכרין מהעכו"ם אף בשיירא שחנתה בבקעה שאינה שלה ושוכרין אף לשבתות הרבה, כיון שעכשיו הוא דר ה"נ שוכרין משול"ק כיון שעכשיו הוא דר, וכיון דחשיב שכירות הרי הוא כאילו שכר מהבעלים", וא"כ מהו ההכרח דל"ש שכירות בריאה ע"י שכול"ק. וי"ל).

והנה התוס' לקמן סה, ב כ' "דלא הוה שוכר - לא היה שם אפי' אחד מבני ביתו דהא אמרינן לקמן דשוכר אפי' משכול"ק", ולפ"ד החזו"א י"ל ע"ד דהא דינא דשכול"ק אינו מוכרח, ומאן דבעי שכירות בריאה פליג ע"ז ומאי קשיא להו. אבל י"ל דהנה הרשב"א שם כ' "כל היכא דלא מצי לסלוקי לא תיבעי לך כי תיבעי לך היכא דמצי מסלק ליה כיון דמצי מסלק אגרינן או דלמא השתא מיהא הא לא

כאן אלא כמו טלטול בתוך רשות אחת, אבל כיון דהרשויות אסורות זה על זה והוא מוציא באיסור, אי"כ יש כאן הוצאה חשובה טפי והוי על ידה חזרה מן הביטול. ולפ"ז ניחא טפי הא דמבו' בתוס' לקמן סח, א דאם חזר בו מן הביטול אינו יכול לבטל עוד, עי"ש, והק' האחרו' דמ"ש מהא דאמרי' מבטלין וחוזרין ומבטלין, ועכצ"ל דרק בחזרה שההוצאה היא באיסור אז אמרי' דאינו יכול שוב לבטל, (וכאן הרי ההוצאה באיסור היא מוקדמת להביטול השני), והביאור בזה הוא כנ"ל דרק הוצאה באיסור היא שינוי רשות אליה למימר דהוי החזקה ברשות והפקעת הביטול, אבל כשמבטלין וחוזרין ומבטלין, ההוצאה מתחילה הרי היא כטלטול בתוך חצר אחת.

"כשנוטל כליו והכניסם לתוך בית חברו וחזר והחזירם לביתו שהיא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו". צ"ע למה התוס' לא כ' בפשיטות דהוי חזרה כשמביא כלים מבית חברו לביתו, והוסיפו לבאר שנטל מעיקרא כליו והכניסם לבית חברו והחזירם וכו'. וכ' החזו"א סי' פח סק"ו "ולשון התו' בהוה שאי אפשר להכנסה בלא הוצאה", ואפשר להוסיף דאמנם גם להוציא מבית חברו לביתו הוי חזרה אבל אם אינו דבר המצוי בהווה אי"ז תשובה לביטלת תורת עירוב, ורק כיון דמצוי הוא דנוטל כליו ומכניסם לתוך בית חברו וחוזר ומחזירם לביתו ל"ה 'ביטלת'. אמנם הביאור"ל בסי' שפא ס"ד כ' "ויותר נראה בדבריהם דאפילו היה המבטל יחיד וביטל לרבים ג"כ אסור לו להוציא מרשותם לרשותו ואע"ג דבעלמא כשביטול חצירו מותר לו להוציא מבית חברו לחצר שאני הכא דמיירי שלאחר ביטולו הוציא כליו והכניס לבית חברו ואח"כ מוציאם ומכניסם שוב לרשותו כמקדם נראה כמי שרוצה לחזור ולזכות בביתו שביטל ובכגון זה לא אמרי' דהוי ליה כאורח עיין בתוס' וברא"ש ובאו"ז שמדוקדק כן בדבריהם ועיין בעצי אלמוגים שעמד ג"כ על לשון התוס' בזה וכו' דשאני הכא שהוציא אותן כלים עצמם שהכניסן מקודם דנראה שרוצה לחזור ולזכות מחדש".

ואולי י"ל בזה דבר אחר, דהנה לעיל כג, א תנן "אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו אבל להם מותר", ופירש"י שם "ביתו אסור להכניס ולהוציא - לחצר לצרכו. אבל להן מותר - להביא כלים בתיהן לביתו דרך חצר", ומבו' בדבריו דהאיסור שלו (משום חזרה) הוא דוקא בהוצאה לצרכו, וההיתר שלהם הוא דוקא בכלי בתיהן. ונראה א"כ דכללי חזרה אינם תלויים בהגברא שעושה את ההוצאה, אלא הם תלויים בענין ההוצאה עצמה לצורך מי היא נעשית, ולכן אם הם יוציאו לצרכו הוי חזרה, ואם הוא יוציא לצורכן ל"ה חזרה, (ואולי אפי' הוי חזקה להם). וא"כ הכא נמי זהו שכי' התוס' שנטל כליו והכניסם לבית חברו ואז בהחזרתם לביתו הוי חזרה, אבל בנטילת כלים שאינם שלו מבית חברו, עדיין ל"ה חזרה. ובהג' הרש"ש לעיל כג, א כ' "ד"ה ביתו לצרכו. ובד"ה אבל. להביא כלים בתיהן. הנה מה דמשמע מדבריו דכליו אסור אפי' להם להוציא מביתו לחצר יש להם מקום ע"פ מה שהעלה האבן העזר בסי' שסו מהמהרי"ל ומס' עה"ק להרשב"א ע"ש היטב. אבל מה דמשמע דאפי' להם אסור להכניס ולהוציא (ואפילו כליהם) מביתו לצרכו (ומשמע דמפרש לו לצרכו) וע"ד שפי' בנימוקיו (בראשית כד ז) לזה לא מצאתי לו חבר". (ומד' רש"י בסוג' דלחמן בר ריסתק וכפי שביארם הריטב"א שם, ג"כ נראה לדון דאיכא חילוק איזה כלים מוציא).

והנה לישנא דברייתא סח, ב הוא "אמר להם רבן גמליאל לבניו בני מהרו והוציאו מה שאתם מוציאינן והכניסו מה שאתם מכניסין עד שלא יוציא התועב הזה ויאסר עליכם שהרי ביטל רשותו לכם", ואולי י"ל דצריכים בדוקא להוציא 'מה שאתם מוציאים' והיינו דבר שנצרכים באמת להוצאתו, אבל הוצאה בעלמא שאינה נצרכת עדיין ל"ה חזקה. (ועכ"פ להנך פוס' דחזקה מבעו"י נמי מהני, ואע"ג שאין כאן הוצאה באיסור, וכמ"ש בביאור"ל בסי' שפא דלפ"ז ל"ב הוצאה וסגי בטלטול והשתמשות כדין חזקה דעלמא, בזה יש מקום טפי לומר דרק השתמשות לצורך הוי חזקה, אבל אם עצם ההוצאה באיסור היא החזקה צ"ע לחלק בזה). אבל עי' רש"ש ר"פ שדקדק להיפך ד"משמע איזה דבר בעלמא שיהיה רק חזקה", ולאפוקי

ששת שם וכן הוכיחו מדשוכרין בשבת. ולכאור' ק' דהא לקמן סז, א מבו' דאף לרב חיסדא שוכרים בשבת, אע"ג דלר"ח בעי' שכירות רעועה. וצ"ל דודאי שייך שכירות בשבת אם יכינו שטר כתוב מאתמול, אבל ראיית הראב"ן היא מדאיקלעו לפונדק דלא משמע דהיה שייך שיכינו שטר מאתמול. וע"ע משיב דבר ח"א סי' כז ודברי מלכיאל ח"ג סי' פה. ובמש"כ הראב"ן "שאמרו לו תשכור לנו חצירך ולמחר ניתן לך שכר", תמהו הפוס' איך קונה השכירות בדיבור בעלמא, ז"ל השעה"צ סי' שפב סק"כ "כתב אליה רבה בשם ראב"ן, שהוא הדין אם אינו נותן לו השכירות בשבת אלא שמבטיח לו ליתן לאחר שבת גם כן מהני, והעתיקו החיי אדם, מכל מקום לדינא צריך עיון, דלא נזכר זה בשום פוסק, ובמאי קנה". ואולי הכוונה שנותן לגוי כעת דבר המיטלטל בשבת כדי לקנות השכירות אלא שמבטיח לו ליתן אח"כ שכר ממש. אבל בשכל טוב שמות פט"ז כ' "והני מילי בדיבורא בעלמא, כגון דאמרי ליה לגוי, אי מוגרת לן רשותך דנשתרי ביה למיעבד צרכינו לא אפסדת, כגון דשרו רבנן למימר בדליקה, אבל למיתב ליה מידי באגריה ביומא דשבתא לא", וזה ודאי צ"ע במה קונה השכירות מעתה. ומש"כ שם הראב"ן עוד "ונ"ל דמהכא סמכו הראשונים לשכור במעט פילפל, ואפילו בפחות משו"פ נ"ל דהוי שכירות דהא הוי ממון אצל הגוי, כדאמר שלח ר' יעקב בר גמדי משמה דר' יוחנן הווי יודעין ששוכרין מן הגוי בפחות משו"פ", צ"ע דמפוי' כן בגמ' ומה שייך בזה 'נראה'.

כ- בתש' הרשב"א ח"ה סי' ו גבי שכירות מגיזבר המלך, "כל ששכרתם ממנו לשנה או שתים או יותר, אעפ"י שנתחלף הגזבר, מותרים אתם באותו שכירות ראשון, עד הזמן ששכרתם ממנו, לפי שגזבר המלך כמלך, והשוכר ממנו כשוכר מהמלך, והשכירות נופלת יהיה לכיס המלך. ואפילו בשכול"ק נראה כן. שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל, וכ"ש בגזבר המלך כמו שאמרנו". והר"ד בב"י סי' שפב, ועי"ש דה"ה כשהגיזבר נוטל הכסף לעצמו. ועכ"פ ודאי מבו' בזה, דפעולת השכול"ק היא כשליח של בעה"ב ולא מכוחו עצמו על הזכות שיש לו, (ולש' הרשב"א בח"א סי' תרכו "שכול"ק עשאוהו כשלוהו", ועי"ש ח"ד סי' רחצ ובמיוחסות סי' ריח). אבל מאידך הרי בגמ' דנו על חמישה שכול"ק דיאמרו להחמיר, וצ"ל דזה גופא היה הנידון האם השכול"ק הוא כבעלים או כשליח, ולכן הביא הרשב"א את המסק' דל"א שכול"ק להחמיר והיינו דאינו אלא שליח, וזה קצת דוחק. ויותר נראה דאין בזה סתירה כ"כ, אלא דהשכול"ק יש לו (בהאי תקנה) כעין שייכות עם הבעלות של דיורי בעה"ב, ומה"ט הוא יכול להועיל עבורו כעין שליחות, אבל לא שליחות גמורה יש כאן ולא בעלות גמורה, ויתכן לדון דבעלותו המסויימת תאסור ומאידך דיועיל במעשיו גם לזמן שאחרי שכירותו, ודו"ק.

אמנם בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קפב התקשה בכ"ז, וכ' דבאמת יש ב' אופנים, הא' כשהשכול"ק משכיר בע"כ של בעה"ב, ואז ודאי אינו עומד כשליח אלא כבעלים, ולכן דנו בגמ' דיאמרו כן גם להחמיר בחמישה שכול"ק, אבל ד' הרשב"א גבי שכול"ק שנסתלק איירי כשעשה לדעת בעה"ב, ואז מועיל כשליח וכמבו' בד' הרשב"א. (וצריך לעיין מה המקור לשני הדינים, דהרי בגמ' איירי בשכול"ק שעושה בע"כ של בעה"ב והגדר הוא משום דהוי כבעלים, ואם מת השכול"ק הכל בטל, ומנ"ל דיכול לעשות גם כשליח של הבעלים. ואולי מהאמור להלן פ, א ד"אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו", והיינו מפיתו של בעה"ב, וזה ע"כ לא מועיל בתורת בעלות אלא בתורת שליחות. ואולי עפ"ז א"ש משה"ק הרעק"א סתי' בד' התוס' האם אשתו עדיפא משכול"ק או דגרעה מיניה, דשני ענינים הם).

ובחזו"א סי' פב סקל"ד כ' "כתבנו שא"א לשכור משכול"ק אלא על זמן שהוא על משמרתו וכשעבר בטלה שכירותו, אבל לא נהיגין כן כששוכרין מפקיד הממשלה כמש"כ הרשב"א בתש' שהביא ב"י סי' שפב וכדאיתא בשו"ע שם סי"ד, אמנם לכאורה אין ראי' מדברי הרשב"א דמדברי הרשב"א מבואר דהשכירות הוא מהמלך, וע"כ דהמלך מקרי משכיר וקי"ל דשוכרין מהמשכיר היכי דמצי לסלוקי

סלקי'. קשיא לי נימא כיון ששכרו אין לך סילוק גדול מזה כדאמרין בבבא בתרא כיון דזבני' אין לך מחאה גדולה מזו, וי"ל דהכא שכירה רעועה היא ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד, וא"כ ע"כ דאזלי' התם כמ"ד דסגי בשכירות רעועה.

הערות בדיני שכול"ק

ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי. כ' הבי"ב בסי' שפב "פירש"י וישאיל לו מקום בחצרו לאתנחי ביה מידי נראה מדבריו אע"פ שלא הניח שום דבר מאחר דבידו להניח הוה ליה כשכול"ק וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות עירובין שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו ואע"פ שרבינו ירוחם כ' וישים כלי או שום דבר לישנא דתלמודא נקט דאמר ולינח ביה ולא דוקא. ומכל מקום נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה". ובמשנ"ב סקל"ז כ' "וקונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בע"ש ולדעת הרבה פוסקים מהני אע"פ שסילקו אח"כ משם כיון שכבר קנה אותו המקום להניח בו כשירצה", וצ"ע לזה מג"א ושאר אחרו'. וקצ"ע בזה דהרי אין כוונת הגוי לשום קנין, ומרשה לו להניח שם החפץ כהשתמשות פרטית של הבעלים ולא כזכות של הישראל. ואולי היה אפשר לפרש דאם מניח בפועל שם חפץ לא היה צריך קנין, וכ"ד הבי"ב (והמג"א) הם על אופן דלא הניח שם בפועל ובזה בעי' דעכ"פ יהיה קנוי לו זכות זו. (אבל במשנ"ב א"א לפרש כן, דהרי כ' דבעי' קנין עוד לפני שהביא ד' הפוס' דמהני אפי' בסילק חפציו משם). והחזו"א בסי' פב סקל"ג כ' "ובשאיל מני דוכתא כ' ב"י דצריך קנין, וצ"ע דא"כ צריך למימר לי' לך חזק וקני ול"מ כן ס"ד א' ליקרב לי' ולשאול מני' דוכתא, ונראה דבנתינת רשות לחוד סגי, והב"י לשיטתו דפי' דשאל מני' דוכתא הוא מדין שכירות והלכך צריך קנין, אבל למש"כ, שכול"ק הוא ענין אחר, ונעשה שכיר בלא קנין".

ודבר חידוש מצינו בס' תניא רבתי שכ' בסי' יא "ואם הנכרי אינו רוצה להשכיר רשותו. ילך אחד מבני החצר וישאל מאותו הנכרי מקום בביתו וישים שם כלי או כל דבר הראוי לטלטל בשבת ומותר", והו"ד בא"ר סי' שפב סי"ג, אמנם לא נתפרש הטעם למה בעי' דוקא דבר הראוי לטלטל בשבת. (ואולי יל"פ דאיירי כשעושה כן בשבת, ודוג' ד' הראב"ן שכ' "ואי שכירות בריאה בעינן בכתב ובעדים היכי מצי עבדו בשבת א"ו שכירות דשעה בעינן כגון שנתנו לו לחם או שום דבר המטלטל בשבת ואמרו לו זה לשכר חצירך או שאמרו לו תשכור לנו חצירך ולמחר ניתן לך שכר", וכ"כ בס' הלכות קצובות "ואפילו בשבת גופו קונה מן הגוי בפלפל או מן מאכלו או מכל דבר אחר המטלטל בשבת חוץ מכספים ופרוטים אסורין לטלטל שאסור ליתן לגוי", והובא בס' העיתים סי' קט וז"ל "ואפילו בשבת גופא קונה מן הגוי בפלפלין או מן מאכלו או מן דבר אחר חוץ מן הכספים ומן הפרוטות שאסור ליתן לגוי", וכן בסידור רש"י סי' תסה, וקצת דוחק. אבל לש' השבה"ל סי' צח הוא להדיא "ואפילו בשבת רשאין לשכור את רשותו אם שכחו ולא שכרו מבעוד יום ונותן לו פת או פלפל או דבר הניטל בשבת ואפי' מיד אשתו ובניו ואפילו מיד שכול"ק של א"י רשאין לשכור. ואם הא"י אינו רוצה להשכיר רשותו ילך אחד מבני החצר וישאל מאותו הא"י מקום בביתו וישים שם כלי או דבר אחר הראוי לטלטל בשבת ושפיר דמו", וצ"ע בזה).

אבל מאידך בס' הנייר הל' עירובין כ' "גוי הדר עם שני ישראל בחצר אין תקנה לטלטל בחצר אם לא שישכרו רשותו ממנו, או ששכרו בבית הגוי מקום להניח בו תיבה או קורנס או מדוכת אבן או כל דבר שאינו מטלטל בשבת". גם יש ללמוד מדבריו דלא כהפוס' הנ"ל דס"ל דמהני ע"י קנין גם בזמן שהחפץ כבר לא מונח שם, דא"ה הרי לא יתכן נפק"מ בין דבר המיטלטל לדבר המוקצה, דסו"ס בהנחתו קנה את המקום, וע"כ דס"ל דעצם מציאות החפץ ברשות המושאל מהגוי הוא הדבר הנצרך להחשיב עי"ז כדין שכול"ק, ולכך בעי' דבר שאינו מיטלטל בשבת דוג' הדין האמור כן בהל' תפיסת יד'.

(ומש"כ הראב"ן הנ"ל דמהא דשייך שכירות בשבת ע"כ דל"ב שכירות בריאה בכתב, הנה כ"כ הגר"א בסי' שפב ז"ל "וא"צ. כרב

"והיכא דלא מוגרי גוים רשותיהו ניזיל חד מבני מבוי ונשאל מן ההוא גוי דוכתא, ולתנח ביה מידי דהוה ליה כאגריה דגוי ובלקטייה דניתו בני מבוי וניגרו מההוא ישראל ושפיר דמי, ואמר רב יהודה אמר שמואל ובגוי אפילו שכול"ק נותן את עירובו ודיו", והיינו דמחד כ' להדיא דניתו בני מבוי וניגרו מההוא ישראל, ומאידך העתיק את מימרא דשמואל דבגוי אפי' שכול"ק נותן עירובו ודיו. וצ"ע בכ"ז.

כ- הרמ"א בסי' שפב סי"א "ושכירו של שכול"ק של בעה"ב, הוא כשכיר בעה"ב עצמו". וכ' הגר"א "ושכירו של. שיכול להניח כליו של אדונו". וכ"ה בב"ב סי' שצא שכ' בשם דודו "יש לדון ולהקל בענין זה שיוכל האדון להשכיר רשות הגוי והממונה שלו כמוהו שהרי גם הממונה יכול מטעמו להניח כלי האדון בביתם וא"כ חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו כשכול"ק של כל אחד ואחד". וצ"ע דכיון דיכול להניח רק כלי האדון, א"כ לו עצמו אין שום זכות בבתים, אלא רק דלאדון יש זכות להניח כלים בבתים בעצמו, וגם ע"י הממונה שלו, וא"כ איך שייך לשכור מן הממונה שאין לו עצמו כלום. עוד יל"ע במש"כ המהרי"ט "שמשכול"ק של מלך יכולים לקנות ואין ספק שכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע משכול"ק שהרי הוא משועבד לעבוד עבודתו וגופו קנוי ללחום את מלחמותיו, ותמה בביאור"ל שם ד"ממשמעות הפוסקים (עיי' בטור לענין שואל מקום מהעכו"ם דיהיה עי"ז כשכול"ק ודר עמו בביתו וכן הוא לש' ריא"ז וכן בשו"ע כאן סי"ג כיון שאינו שלוחו בכל הבית לא מהני) דענין שכול"ק שיכולין לשכור ממנו הוא מפני שיש לו רשות להשתמש בבית ובחצר אדונו וכמש"כ בבה"ל בשם עצי אלמוגים וא"כ פקידי החיל אשר באמת אין להם שום רשות על בתי העיר בלא שרי הפאליציא אין להם דין שכול"ק כלל. ולפ"ו דין ההגה כאן בגזבר שנסתלק צ"ע למעשה דהא אין לו שום רשות על העיר וגם אין לו שירות מהמלך". (וע"ע דברי חיים יו"ד ח"א סי' מב, ס' יהושע סי' ז, ומשכנ"ו סי' קכה).

ואולי צ"ל בזה דבאמת האי דין שכול"ק אינו כשאר שכול"ק, דבעלמא הפי' הוא דהשכול"ק נעשה קצת כבעלים ויכול לפעול מכח עצמו, אבל עבד מעבדיו הקטנים או הממונה שיכול להניח כלי האדון בבתים באמת ל"ה כבעלים כלל, ול"ה אלא שליחות בעלמא, והנפק"מ דבמיתת האדון באמת תיפקע השכירות ולא יועיל מה שהשכול"ק הזה קיים, וכמו כן פשיטא דבכה"ג לא יועיל בע"כ של האדון. (וזה כש"נ לעיל דב' גונוי דשכול"ק איכא). ואמנם ד' הרמ"א הנ"ל אולי עמש"כ המחבר דשכול"ק מהני בע"כ של בעה"ב ואף כשהוא מוחה, מ"מ שכול"ק דשכול"ק אמנם הוא יכול לפעול בע"כ של בעה"ב, אבל זה אינו יכול לפעול בע"כ של אדונו (היינו השכול"ק הראשון), כיון דכוחו בזה הוא רק בשליחותו. וא"כ זה כוונת הרשב"א שכ' בתש' "אע"פ שנתחלף הגזבר בתוך הזמן אינן צריכין לחזור ולשכור אלא מותרים על ידי שכירות הא' עד תום הזמן לפי שגזבר המלך כמלך והשוכר ממנו כשוכר מן המלך והשכירות נופל הוא לכיס המלך ואפילו בשכול"ק נראה כן שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל וכל שכן בגזבר המלך", והיינו דלא מוכרח שהשכול"ק יועיל בתורת בעלים ולהחמיר, אלא ה"ה יכול לפעול גם בתורת שליח.

ובאמת ד' הגר"א והב"י הנ"ל לכאו' מוכרחים הם, כיון דאם לשכול"ק דשכול"ק יש רשות מצ"ע להניח כליו בבתים, מה הרבותא בזה, והרי אין הוא צריך לפעול מכח אדונו, כיון דהוא עצמו יש לו את מה שיש לאדונו דהיינו זכות להניח כלים, וע"כ דזכותו היא רק להניח כלי אדונו שם, ולכן מצד זכותו עצמו אינו יכול לפעול כלום, אלא מכח שליחות אדונו וכש"נ לעיל דיש כאן גדר נוסף של שכול"ק שאינו פועל מכח של בעלים וכיו"ב אלא אך ורק מכוח שליחות. ואולי י"ל עוד באופ"א דבאמת הזכות להניח כלי אדונו בבתים, גם זה נחשב כאילו יש להממונה הזה איזה זכות בבתים, דסו"ס יכול ליכנס שם לעשות מלאכת אדונו, (ונפקא לפ"ז קולא בכל שכול"ק דל"ב שיהיה לו זכות על כלים של עצמו, אלא סגי במה שיש לו זכות על כלים של בעה"ב), אלא דיש בזה רבותא, דהרי זה מבו' דסתם זכות שיש לשותף במקום להניח שם כליו אינה

לי' לשוכר, או דהמלך הוא כשכול"ק, שיכול להשתמש בחצרו מדין מלך, ולפ"ז אין שוכרין מהגזבר אלא אם הוא באופן שהמלך מתרצה במעשה הגזבר וניחא לי' בהאי שכירות שאין כאן דין שכול"ק ששוכרין בע"כ של בעל החצר, דהתם ביש בו שימוש בחצר והחשיבוהו חכמים כבעלים אבל שכול"ק שאין לו שימוש בחצר אין שוכרין ממנו כמש"כ במ"ב סי' שפב סי"א ד"ה או, ובזה הדין נותן דאע"ג דעבר מגזברותו מעשיו קימין כמש"כ הרשב"א, אבל כששוכרין בע"כ שחושבין את השכיר כבעלים שפיר י"ל דאם עבר משכירותו בטלה שכירותו, ומיהו הרשב"א סיים דגם בשכול"ק הדין כן אבל קשה לעמוד על כונתו ז"ל אם בשכול"ק של כל אדם קאמר וכששכרו בע"כ של בעלים, וזה דומה לד' המהר"ם שיק הנ"ל. (ולהנך ראש' דפי' דשכול"ק של גוי נותן עירוב ושכול"ק של גוי צריך להשכיר, ולכאו' הכל כאן הוא ענין שליחות, י"ל דהביאו ראייה מזה לזה על כח השכול"ק לפעול בע"כ של בעה"ב עבורו, ודו"ק).

והנה הב"י שם דן על אופן שהגיזבר נוטל הכסף לעצמו אי מהני, וכ' "על מה שכתב הרשב"א שהם מותרין עם השכירות הא' עד תום הזמן לפי שגזבר המלך כמלך והשכירות נופל לכיס המלך איכא למידק בשכירות דידן שאינו נופל לכיס המלך שהדבר פשוט הוא שהגזבר לוקחו לעצמו אם כן נאמר שכשנתחלף לא יועיל השכירות ונראה לי שמאחר שהשכירות הוא של מלך אע"פ שהגזבר נוטלו לעצמו אינו מגרע בזה כח השכירות דמכיסו של מלך קא גזל אי נמי שמאחר שדמי שכירות זה אינו סך גדול וגם כי אין זה דבר שעולה על לב המלך שיבואו לשכור הרשות בדרך זו ומנהג למלכים שמשרתייהם וגזבריהם זוכים בדברים מועטין הניתנים להן ואינן מטילין אותם לכיס המלך אם כן הוי כאילו זכה המלך בשכירות זה ונתנו לגזבר ומפתורא דמלכא קא זכי", ומשמע דכ"ז שהגיזבר לא נתחלף ודאי מהני, ורק בשנתחלף שכ' הרשב"א דמהני, בזה דן דאם לא נתן הכסף למלך ל"מ. הרי לן דב' אופנים יש בגיזבר אם בתורת שליח המלך, ואם בתורת עצמו כשאינו נותן הכסף למלך דמהני כ"ז שלא נתחלף. (ועי' א"ר שם סט"ז שכ' "כתב מג"א אפילו נוטל הגזבר השכר לעצמו, דאין המלך מקפיד על דבר זה ע"כ, משמע דבשאר שכול"ק צריך ליתן לאדון, וזה לפירוש שני דבית יוסף, אבל לפירוש הראשון דלא מגרע כח השכירות דמכיסו של מלך גזל, אם כן הוא הדין בשאר שכול"ק, ויש להקל", והיינו דד' הב"י הנ"ל אזלי ג"כ בכל שכול"ק).

ובשו"ת הרשב"א במיוחסות סי' רכ כ' "אפילו היה הבית של כותי ממש ולא נשאר לישראל בבית כלום, אלא שהשאל לו הכותי לישראל מקום אחד להניח שם כלי אחד, אותו ישראל נותן עירוב או משכיר רשותו של כותי לשאר בני החצירות והמבוי ודיו, דה"ל כשכול"ק". (וכ"כ ר"י בן חכמון בסוג' ז"ל "הוה ליה כשכול"ק של גוי ששוכרין ממנו שלא מדעת הגוי. ואמר רב יהודה אמר שמואל אפי' שכירו ואפי' לקיטו של גוי. שהיה ישראל. נותן את עירובו עם בני החצר ושתופו עם בני מבוי ודיו. כלומר ואינן צריכין לקנות רשות הגוי וכו' דשוינן ליה לשכיר או ללקיט או לשמשו של גוי במקום בעלים להקל שהרי אם שכרו ממנו או שערב עמהם אינן צריכין לדבר אחר וכו' אמרו שכול"ק כבעלים להקל, שאם שכרו ממנו או עירב עמהם דיים"). והנה נתן ב' אופנים לשכול"ק אם להשכיר או לערב, ואולי כוונתו למחלוקת רש"י והראב"ד שהביא בסוגיין האם הישראל צריך להשכיר או דסגי בעירוב, אבל אם המכוון הוא דב' האפשרויות נכונות, (ואם שיטתו דל"מ שכירות מישראל), מבו' א"כ דהשכול"ק יכול לבוא כשליח בעה"ב ולהשכיר (ויועיל גם לאחרי שיתחלף), או בזכות עצמו ולערב (ואין שייך עירוב בתורת שליחות לנכרי כיון דאיהו גופיה לא מצוי לערב).

והנה ש"י רש"י בסוג' ד'נותן עירובו ודיו' היינו גם בבעה"ב עכו"ם, ואילו בסידור רש"י סי' תסה כ' "ואם לא מכר הגוי רשותו, ילך אחד מבני המבוי וישאל מן הגוי מקום אחד או זוית אחד, ונעשה כאילו הוא שמשו, או כאילו הוא שכול"ק ויבאו בני המבוי וישכרו רשותו מאותו ומותרין לטלטל", ואולי י"ל דגם לדידיה יש ב' אופנים, וכנ"ל. ומצינו גם בד' הבה"ג צירוף בין ב' האפשרויות הנ"ל, דכ'

אבל הראב"ד ז"ל פ"י כי ישראל זה השואל ממנו מקום אינו נותן עירובו אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום העכו"ם כמו שאמרנו דשכול"ק של אדם נותן עירובו ודיו והא דרב יהודה לדמיון בעלמא נקטיה, ונכון הוא."

ולא מבורר מספיק בלש' הראש' האם מש"כ הראב"ד דמשכול"ק של עכו"ם צריך לשכור ולא סגי לערב, זהו משום הקר' שהק' מתחילה, דהכא אין לשכול"ק פיתא ולינה שם, או דהראב"ד ס"ל הכי מצד אחר כיון דשכול"ק של הגוי לא יכול להועיל יותר מהגוי עצמו, וכיון דהגוי לא מצי לערב, אף השכול"ק הבא לפעול עבורו צריך להשכיר ולא סגי בעירובו. ונפק"מ בזה באופן שיהיה שכול"ק של גוי אבל יהיה לו פיתא ולינה שם, האם לפי הראב"ד בזה יספיק עירוב עם השכול"ק או שגם בזה יצטרכו לשכור ממנו. ונראה דאיכא נפקותא גם להיפך, דהנה לש' הרשב"א קודם שהביא ד' הראב"ד הוא "לפי פ"י זה דוקא בשכול"ק של עכו"ם אמרו אבל שכול"ק של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אינו נותן עירוב", ולכאור' דבר זה מוכרח הוא וכקר' הרשב"א לעיל מינה, דל"ש עירוב בלי פיתא ולינה, אבל אולי י"ל דהראב"ד חולק בדין זה. וטעם לזה, כיון דהראב"ד הרי ס"ל דשכול"ק של גוי אינו יכול לערב אלא צריך להשכיר, וטעמו הוא כיון דלדידיה עיקר הגדר של שכול"ק הוא בתורת שליחות ולא בתורת בעלים עצמי, ולכן פשיט"ל לפסול עירוב דשכול"ק של הגוי כיון דהגוי עצמו אינו בתורת עירוב, ולכן לאידך גיסא לפי הראב"ד לא איכפ"ל במה שאין לשכול"ק (של ישראל) פיתא ולינה שם, כי הרי הוא פועל בשליחות הבעלים, ולבעלים (הישראל) יש שם פיתא ולינה וסגי בזה. והאי דמיון בעלמא' שאמרנו בגמ', היינו דכמו דשכול"ק של ישראל יכול לערב עבורו בע"כ, ה"ה דשכול"ק של גוי יכול להשכיר את שלו בע"כ.

גדר היתר שכול"ק להב"י

אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשואל מיניה דוכתא ולינה ביה מידי דהוה ליה כשכול"ק ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו אמר ליה אביי לרב יוסף היו שם חמשה שכירו וחמשה לקיטו מהו אמר ליה אם אמרו שכול"ק להקל יאמרו שכול"ק להחמיר. ולהלן סו, א "ומה מערב אפילו שכול"ק אף שוכר אפילו שכול"ק".

הב"י (ושאר פוס' דעימיה) בסי' שפ"ב פ"י דין שכול"ק (לשי' רש"י) באופן מחודש, ז"ל "ופירש רש"י עוד אפילו שכול"ק של גוי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו וכך הם דברי רבינו ורבינו ירוחם וטעמא דמסתבר הוא דתו לא צריכא מידי דהא קיימא לן ה' ששוריים בחצר א' אחד שוכר על ידי כולם והוא הדין נמי אחד שואל על ידי כולם דשאלה כשכירות חשיבא". (ובדעת הר"מ דלא כ"כ פ"י הב"י שם ד"שכירות בעי ולא סגי בנתינת עירוב כמו ה' ששוריים בחצר שאחד שוכר על ידי כולם דהתם שאני שהוא שוכר מן הגוי אבל כשהוא נעשה שכירו של גוי אינו שוכר ביתו ממנו ומסתייה שיחשב כבעה"ב להשכיר שלא מדעתו וגם כשמשאל לו מקום בחצרו צריך להשכיר דלא התירו חכמים לגבי גוי אלא בשכירות דוקא דחייש גוי לכשפים אבל בשאלה לא חייש לכשפים ואם כן כי משאל ליה דוכתא לא מהני אלא ליחשב כשכול"ק ולא ליחשב כאילו שכרו ממנו הילכך צריך לשכור מישראל זה ואין צריך לתת עירוב").

ומתו"ד הב"י נראה בפשטות (וכך נראה ג"כ מדמדמ"י לה בגמ'), דאי"ז דוקא בשואל דוכתא, אלא בכל שכול"ק כן הוא הטעם דהוי כשכירות הרשות מן הגוי. (אמנם היה מקום לחלק בזה בהחלט, דהרי מבוי בפוס' דהשוכר בית מן הגוי צריך לשכור ממנו שוב ואינו יכול לסמוך על שכירות הראשונה, והטעם כיון דשכירות הראשונה לא נעשית לשם כך, וא"כ כיון דענין שכול"ק הוא דזה עצמו הוי כשכירות, א"כ הניחא אם שאל דוכתא ע"מ להתיר את רשות הגוי, אבל שכול"ק בעלמא, הא לא נעשית האי שכירות לשם כך). ובמשנ"ב שם סקמ"ב הוסיף בזה די"ל עוד דאף עירוב אי"צ אלא משום שהוא ג"כ גר בחצר, אבל בלא"ה סגי בעצם מה ששאל את המקום.

פועלת את ענין השכול"ק והשכירות, אלא בעי' זכות שעומדת כנגד הבעלים ומכוחם, ולכן כל שכירות צריכה להיות מכח החלק שיש להדר שם בחצר, ושכול"ק מהני ג"כ מפני שזכותו היא באותו החלק שבו יש את הדיוורים האוסרים, ולכן היה מקום לומר דשכול"ק דשכול"ק ל"מ, כיון שהממונה הזה אף שיש לו רשות להיכנס שם להניח כלי הארון, מ"מ עדיין אין טעם להחשיב את זה כזכות בחלקו של בעל הדיוורים, ורק בגלל שנתחדש כאן דמהני שכול"ק דשכול"ק, לכן מחשיבים את זכות הממונה כבאה מכוח בעל הדיוורים ולא כבא אליו בזכות צדדית בעלמא.

כ' המאירי ע, ב "יורש יכול הוא לבטל רשותו בשבת וכו' שמה תאמר ומה הוצרכת ללמדנו כן והלא זה היה אפשר לערב מבעוד יום שהרי אף שכול"ק נותן עירובו ודיו וכו' משיבים בשאלה זו שזה שהיה אפשר לזה לערב מבעוד יום מ"מ מתורת שליחות אב הוא". ובחידושים כ' כע"ז "דנהי דיכול לערב מאתמול מכח שליחות האב ואפי' שלא בדיעתו דמ"מ מתורת שליחות קעביד אפ"ה מכח עצמו אין לו כח לערב". ואמנם בסוג' דנו דיאמרו שכול"ק להחמיר, אבל עי' מאירי שביאר הספק באופ"א קצת, וגם י"ל דמ"מ ל"ה כשליחות בעלמא אלא גם מכח צד הזכות והדיוורים של השכול"ק, אבל עכ"פ כיון דצריך ג"כ איזה ענין של שליחות, כבר ל"ח כמי שיכול לערב מבעו"י.

ואמנם בסוגיין כ' המאירי "בשכיר אחד אמרו שיכול להשכיר מפני שהעכו"ם נוח לו במה ששכירו עושה". ומצינו נמי שי' הב"ח סי' שסז שכ' "דמשכול"ק לא שמעינן אלא דהוי עירוב שלא מדעת הגוי אפילו אינו רוצה להשכיר כהך עובדא דהמן בר ריסקת דריש הדר דמיתו התוספות אבל אם מיחה בשכול"ק ודאי דאינו עירוב והשתא אע"ג דמשכול"ק למדנו כל שכן אשתו מכל מקום אם מיחה באשתו לא שמעינן דהוי עירוב דילמא לא עדיפא אשתו של גוי משכול"ק אבל מדשמואל דאמר אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו שמעינן דאפילו מיחה בה מדקאמר בסתם מערבת שלא מדעתו כדלעיל". ולהלן פ, א כ' המאירי "כבר ביארנו ששכול"ק של אדם מערבין לו עירובי חצרות שלא מדעתו וכן שכול"ק של עכו"ם משכיר שלא מדעתו צריך שתדע שאין אומרין כן אלא מן הסתם ר"ל שלא נודע להם דעת הבעלים אבל כל שמיתו הבעלים לערב או להשכיר אין יכולים שכול"ק לערב או להשכיר אבל אשתו של אדם מערבת או משכרת שלא מדעת הבעלים אפי' מיחה הבעל כבר שמן הסתם אדם מתרצה למה שאשתו עושה אע"פ שכבר היה מוחה בדבר ומ"מ אם הוא מוחה בשעת העירוב או השכירות אין עירובה או שכירותה על כרחו כלום ואף כשערבה או השכירה אחר מחאה או מן הסתם אם הוא מוחה לאחר מעשה אינו כלום".

ולגבי ביטול של השכול"ק כ' המאירי גבי בעה"ב נכרי "ונעשה כשכול"ק ומשכיר הוא לאחרים או מבטלו אצלם", ולגבי ישראל כ' "ואע"פ שבשכירות כל שהשכיר אחד מן הבית הותר בבטול רשות מיהא צריך שיבטל בעה"ב ומשבטל בעה"ב או גדול שבהם נתבטל הכל אפי' היו רבים דרים עמו". וצ"ע דלכאור' יותר יש מקום דיועיל ביטול של השכול"ק כשבעה"ב הוא ישראל. ובחזו"א סי' פב סקל"ב כ' "נראה דאף אם לא עירב עמהם אלא בטל להם רשות מהני, וכן בשאל דוכתא מעכו"מ לדעת רש"י דמהני מה שמערב עמהן נראה דה"ה דמהני ביטול, וכן כשביטלו לשכירו מהני". ועי' תור"פ לקמן סו, א שכ' דל"מ ביטול עבור בעה"ב כיון דהוי חובה ולא זכות, אבל צ"ע אם כוונתו שם מצד דין שכול"ק או לאו.

ז"ל הרשב"א (וכע"ז כ' הריטב"א) "אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ולישאל מיניה דוכתא דהוה ליה כשכול"ק וא"ר יהודה אמר שמואל אפילו שכול"ק נותן עירובו ודיו. תמיהא לי היאך נותן זה עירוב והלא אינו דר שם ולא מקום פיתא איכא ולא מקום לינה איכא, וי"ל דלגבי ביתו של עכו"ם הקלו דכיון דמדינא מידי לא צריך דדירת עכו"ם לא שמה דירה אלא משום גזרה לאחר שהחמירו הקלו דאפי' שכול"ק שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא היא כבעה"ב דעלמא כישראל הדר שם, ולפי פ"י זה דוקא בשכול"ק של עכו"ם אמרו אבל שכול"ק של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אינו נותן עירוב,

לש' רש"י הוא "וישאל לו הנכרי מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי, דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי, הוה ליה האי ישראל (כשכול"ק של נכרי)", ואילו לגבי שכירות מן הגוי דין הוא דמהני שכירות על החצר לחוד, וכדהביא הב"י בס' שצא מהריב"ש, וכלש' רש"י בר"פ. ואף דלא העתיק את ד' הריב"ש האלו בשו"ע, מ"מ לא נראה שחולק בזה. (ומסברא נמי נראה דמהני שכירות במבוי להתיר עכ"פ את המבוי, ודוג' הא דמהני ביטול רשות במבוי, ובפרט להסוב' דענין השכירות הוא כביטול. אמנם המאירי בר"פ כ' "כשהצרכנוהו לשכור ממנו אף העכו"ם לבו נוקפו מה ענין לזה בשכירות ביתי ואינו בא לדור עמי", ומשמע דבעי' שכירות בבית, ואולי בא ליתן טעם נוסף על אופן שהישראל בא להתיר גם את הבית). וקו' זו עכ"פ יתכן ליישב דאף להריב"ש דמהני שכירות בחצר וזהו דוקא להתיר את החצר, אבל המבוי יישאר באיסורו כיון דבבית אין שכירות וא"כ הבית אוסר את המבוי. (ואפי' אם יעשו שכירות במבוי, מ"מ כיון שהשוכר הזה בלא"ה היה לו זכות במבוי זה ל"מ, ורק כששוכר זכות אלימה משר העיר מהני). וצ"ע בזה.

(ואמנם בהא דכ' רש"י בר"פ "עד שישכור הימנו רשות שיש לו בחצר", אפ"ל בדאמת סגי בזה להתיר גם הוצאה מבית הנכרי לחצר, כיון דאחרי שהשכיר את רשותו בחצר, הרי בביתו הוא גר שם בלי ישראל ואין דירתו דירה שם אלא הוה כדירת בהמה, ורק כשתהיה השכירות במבוי ולא בחצר, ובחצירו של הגוי גרים עוד שני ישראלים אז הגוי אוסר גם בחצר. אבל בפשטות לש' הריב"ש בס' תכז לא נראה כן, שכ' "אלא שטעם זה לא יספיק להכניס ולהוציא מן המבוי לבתי הכותים, כיון שאין אנו מתירין אלא מפני רשות האדון במבוי ולא בכתיים הפתוחים לו, דהו"ל כביטול רשות חצרו ורשות ביתו לא בטל, אבל מבתי היהודים למבוי מותרין הם, כיון שקנו רשות ממי שהדרכים שלו ויכול לסלק בני המבוי מן הדרך ההוא ולתת להם דרך מצד אחר", ועי' חכ"צ סי' ו').

לא אמרו שכול"ק להחמיר

אמר ליה אביי לרב יוסף היו שם חמשה שכירו וחמשה לקיטו מהו אמר ליה אם אמרו שכול"ק להקל יאמרו שכול"ק להחמיר. ופירש"י "חמשה שכול"ק - דרין בחדרים ובעליות, שאילו היתה רשות שלהן היו צריכין לתת כולן בעירוב, כדתנן במתניתין ומודין בזמן שמקצתן שרויין בחדרים כו', והשתא דרשותא דנכרי, מהו לתת כולן בעירוב, אם שכח האחד ולא נתן אוסר על בני מבוי, מי אמרינן כי היכי דשוניהו ליה לשכול"ק כבעלים להקל, ולהתיר עירובו במבוי זה, הוה נמי בעלים להחמיר, או דלמא לקולא שוניהו רבנן כבעלים, אבל לחומרא לא, דכל בעירובין להקל, והני דירה ודאי לאו דידהו היא". וכ' ע"ז הרשב"א "ונראה לי פ' לפירושו דלאו דוקא שרויים ממש בחדרים ובעליות שאלו כן ודאי אפילו להחמיר נמי וכולן מערבין וצריך ליתן פת לכאו"א דאע"פ שהן שכול"ק אינן סמוכין על שלחנו ולא מקבלין פרס ממנו ולכ"ע צריכין ליתן פת לכאו"א אלא שלהקל עשאו כבעלי הבית וכאלו דרים שם ממש וכמו שכתבתי למעלה, ולפיכך בעא מיניה אביי מרב יוסף כיון דחזינן להו כבעלי הבית נימא הכי בין להקל בין להחמיר, או דלמא להקל אמרו להחמיר לא אמרו, ופשיט ליה דלהקל אמרו ולא להחמיר, וגם בעיא זו גבי שכול"ק של עכו"ם בלבד שייכא ולא בשל ישראל כמו שאמרנו".

אכן התוס' לקמן עב, א כ' "ומיהו אם יש לאדם סופר או מלמד בביתו או כעין אותן הבחורים הבאין ללמוד תורה ושרויין כל א' בחדר או בעלייה בפנ"ע אע"פ שחלוקין מבעה"ב בפתו אין אוסרין עליו ולא בעו עירוב וכו' דאין משאל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי' לסלוקיניהו והוה ליה כה' שכירים וה' לקיטים דלא אמרי' להחמיר כדאמרין לעיל דא' נתן עירובו ודיו ואפי' שרויין בחדרים ובעליות דאם בשרויין כולם בבית בזה לא הוה מסתפק אביי דקאמר מהו דאפילו היה הבית שלהם לא היו אוסרין זה על זה וכיון דגבי נכרי דדירתו לא שמה דירה לא אסרי אלא חשיבי כולהו כחד כ"ש גבי ישראל דדירתו שמה דירה דבטלה דירתם גבי דירתו של בע"ה ולא דמי למקצתן שרויין בחדרים ובעליות דהכא שיש כח לזה כמו לזה ואע"פ שהקילו בנכרי טפי מבישראל דכי מושיל

ואמנם מצינו בראש' שכ' כעין ד' הב"י בעיקר דינא דשכול"ק. ז"ל הר"י מלוניל "וכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי חשבינן ליה כאילו שכר הבית של הנכרי וצריך שיערב עם חביריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה ואין אנו צריכין לשכור מן הנכרי רשות חצרו דכאלו שכר כל בתי הנכרי חשבינן ליה והנכרי מסולק משם". (ואמנם הר"י מלוניל במתני' כ' "מפני שהעכו"ם יחוש לכשפים ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר מתנה ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו עד שאשכיר לו בפחות משה פרוטה בודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו", ודקדקו הפוס' מיניה דבמתנה ל"מ. וצ"ל דאין כוונתו הכא ממש כהב"י, אלא דשכול"ק הדר עם הגוי או שאל ממנו מקום והניח שם חפץ דמי למי ששכר רשות מן הגוי. אמנם בלא"ה צ"ע דאם מתנה ל"מ ובעי' דוקא שכירות, מה מועיל הא דישאל שהשכיר לנכרי לא השכיר לו ע"ד שיאסור, וביארו האחרו' דהוי שיר על זכות של שכירות, והא סו"ס הוי בשאלה ולא בשכר. ועכצ"ל כמש"כ החזו"א בס' פב סקל"ג ד"שאלה בקנין מועיל כשכירות ואחד שואל לכלן וא"צ לשכור ממנו אף לדעת הראב"ד ודעמי' המצריכים לשכור משכירו", וא"כ י"ל דאף שאיל דוכתא ל"ה כירעוה' דל"מ אלא בשכר, אלא כשאלה בריאה בקנין).

ואף להלן כ' הר"י מלוניל "כדתניא בהאי פירקא ה' שגבו את עירובם כשהן מוליכין אותו למקום אחר אחד מוליך על ידי כולן אף שוכר וכו' ה' ישראל נמי ששרוין עם הנכרי בחצר אחת אחד מהן שוכר מן הנכרי בשביל כולן וכיון שעירב עמהן סגי להו בהכי כדאמר' לעיל נתן עירובו ודיו", הרי דשכול"ק הוא כישראל ששכר מן הגוי. ובפי' ר"י בן חכמון כ' "אפי' שכירו ואפילו לקיטו. של גוי שהיה ישראל נתן את עירובו עם בני המבוי ודיו דכיון דבמקום בעלים קאי אשתכח דרשותא דידיה ולא של גוי". ובאו"ז סי' קסח כ' "ורבי' שמואל פיר' לעיל דכיון דמנח ישראל חפציה ברשותיה דעכו"ם הוה ליה עכו"ם שכול"ק ודיו מיכן ואילך אינו אוסר העכו"ם דהוה רשות של ישראל ואין מיושב כן".

וכן יש ללמוד קצת ממש"כ בס' העיתים בס' פז ז"ל "ויש נמי מי שמחמיר וכששוכר מן הגוי שוכר ממנו מקום ובאותו מקום מניח חפץ ומיחד לו הגוי נמי מקום לאותו חפץ וגם סוגר בעדו כדי שיהיה מיוחד לו מקום ושמוור והעושה כן תבא עליו ברכה ואין לך הגון מכל שכירות גוי כזה, ובדברי רבותינו לא מצינו שהזכירו בגוי אלא שכירות לבד כדאמרו רבנן ובגוי עד שישכור אבל בענין עובדא דהמן בר ריסקת דלא בעא למיגר רשותיה אמר להן רבא ניזיל חד מיניהו ונשאל מיניה דוכתא ונתיב ביה מידי דהוי ליה כשכול"ק, והמחמיר האידנא ושוכר רשות מן הגוי ומיחד לו הגוי מקום ומניח בו חפץ וסוגר בעדו הוא המחוויר שבכולן וכן ראוי לעשות", הרי דיש ענין בשכירות מן הגוי שנלמד מגדר שאילת המקום האמור כאן בדין שכול"ק.

אלא דלפי פשוטם של דברים צע"ט פי' זה, חדא דבגמ' אמרי' מה מערב אפילו שכול"ק אף שוכר אפילו שכול"ק, ולהב"י הרי דין שכול"ק הוא דין שכירות פשוט ומה התחדש בהא דאמר' מה מערב אף שוכר. (וצ"ל להתחדש שהשוכר יכול להשכיר. ולכן גם פסק בשו"ע דאף כשמת השכול"ק אכתי מהני השכירות). ועוד דהראש' דנו גם על שותפין דהוי כשכול"ק, ואף הב"י נקט אח"כ בשי' הטור דשותפין (בלי ייחוד מקום) מהני כשכול"ק, ולכאו' השותף לא שכר כלום מן השותף הב' ואינו בא בכוחו כלל לדון כאן ענין שכירות מן הגוי. עו"ק דבגמ' דנו על חמשה שכול"ק, ולהב"י הרי אין כאן אלא נידון בכל שכירות מן הגוי איך הדין באופן ששכרו מהגוי ה' האם הוה כבעלים לחומרא, ואיזה נידון מסויים יש כאן על מחשה שכול"ק. עו"ק דהרי לש' הטור הוא דהשכול"ק הוי שלוחו של הגוי ונתן עירובו בשביל הגוי, וזה ל"ש בשכירות רגילה כלל.

עו"ק דהב"י דן בהאי שואל דוכתא למצוא טעם למה יש כאן שאילת מקום גם כלפי הבית, וכ' ע"ז ד"בהכי ניחא לי מה שכתב וישאל לו מקום בחצרו דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פירש ואמר איני משאל לך רשות ביתי כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו הוה ליה כאלו השאל לו כל הבית", (ועצ"ע בזה דהא

צריך תרתי גם עירוב וגם שכירות). אלא ע"כ דגם באותו הצד שאמרו שכול"ק להחמיר, מ"מ אי"ז יותר מגדר דירת עכו"ם, כיון דבעה"ב הוא עכו"ם. אמנם הא מיהא לה"ס האם ד' התוס' דהבחורים אינם אוסרים זהו דוקא להמסק' דל"א להחמיר, או דלעולם גם להאיבעיא כך הוא אלא דאין הכרח אלא מהמסק', והטעם לחלק, דרק בשכול"ק הנצרך להיתר בזה היה צד דעכ"פ הוי כבעלים גם להחמיר, אבל בחמשה שכול"ק שלא נצרכו לשכור מאף אחד מתוכם כלל אולי פשיטא דל"א להחמיר.

והנה בלש' התוס' שם נראה דהכל סברא אחת, "דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא על זה ודמצי לסלוקינהו", אמנם בתור"פ חילק את זה לב' סברות, ז"ל "ועוד כיון דבעה"ב השאיל להם החדרים והעליות, לא השאיל להם רשותו שיאסרו עליו. ועוד כיון דמצי לסלוקינהו הווי כחמשה שכירין ולקייטין דאמר לעיל לא אמרו דיורין להחמיר", ואם יש כאן ב' טעמים לכאו' נראה פשוט דהראיה מהא דל"א שכול"ק להחמיר היא ראייה לטעם השני ולא לטעם הא', דמה"ט גופא דמצי לסלוקינהו לכן ל"א שכול"ק להחמיר, וכן מפו' בהמשך ד' תור"פ שכ' "אותו טעם שפי' ר"י משום דהשאיל להם החדרים ומצי לסלוקינהו, ומביא ראייה מחמשה שכירין דלעיל".

אמנם גם הרשב"א עג, א וגם הריטב"א בסוג' לא הזכירו טעם זה כלל, אלא הביאו שבתוס' כ' בשם ר"י הזקן "דבעה"ב שהכניס לביתו סופרים או בחורים ללמוד אע"פ שייחד להם בית לפתן ולינתן אין צריכין ערוב ואינם אוסרין על בעה"ב ואפילו יש להם פתח ברה"ר, לפי שלא הכניסין לביתו ולא השאיל להם מקום בחצרו לאסור עליו, והביא ראייה מהא דאמרינן הכא הוי חמשה שכול"ק מהו ומהדרינן אם אמרו שכול"ק להקל יאמרו שכול"ק להחמיר". (וז"ל הביאונה"ל בסי' שע' ו"לכאו' יפלא על הט"ז ומ"א שלא הזכירו בטעם הב' רק משום דאין משאיל רשותו כדי לאסור עליו ולא סיימו משום דמצי לסלוקינהו וכמו שמוזכר בתוס', אכן לפ"מ שהובא שיטת התוס' בחי' הרשב"א והריטב"א ובאורח"ח נחא דהם לא סיימו בשיטת התוספות משום דמצי לסלוקינהו וכן מוכח עוד שם וגם בעבוה"ק שלו דמצי לסלוקינהו גם הרשב"א דפליג אשיטת התוספות מודה להקל"). וצ"ע דאם הטעם הוא דלא השאיל לאסור עליו, איך אפשר להוכיח כן מהא דל"א שכול"ק להחמיר, דהרי הטעם בזה אינו משום דעת בעה"ב, דהרי בעה"ב כאן הוא גוי ואינם אוסרים עליו כלום, וע"כ דיש טעם אחר למה ל"א שכול"ק להחמיר, ואי"ז שייך לטעמא דהתוס' דאינו משאיל להם לאסור. (ובלא"ה נמי הרי דוחק לומר דהא גופא טעמא דל"א שכול"ק להחמיר כיון דלא השאיל על דעת לאסור).

ובפרט ק' דבביאונה"ל בסי' שפב כ' "וראיותיו בנשמת אדם יש לדחות בקל דהתם בנידון דהתוספות גם הוא בעצמו היה דר עם הבחורים ואם היו הבחורים אוסרים זה ע"ז ממילא גם הוא היה אסור ובוזה ליכא לאסתפוקי כלל בענייניו וכמש"כ בשם המאמר מרדכי ודברינו הוא בשאינו דר שם בעצמו", ונראה דהדבר תלוי בזה אם באמת איכפ"ל לבעה"ב שיאסרו עליו או לאו כיון דהוא לא נמצא כאן, וא"כ לבעה"ב גוי מאי איכפ"ל שיאסרו עליו או יאסרו זה על זה. (וכמש"כ הרמ"א בתש' קכ "כתב הגאון הקרא"ו דדוקא דאיכא ב' טעמים ביחד, דהיינו שהשאיל להם מקום דודאי אין כוונתו שיאסרו עליו אבל בלאו הכי לא מהני דמשתמשים כולן בבית ביחד. וא"כ בנדון דידן דאין חילוק לכותים שבעיר אם יאסרו זה על זה או לא, ודאי לא מהני דמשתמשים בבית הכותי להיות נגזרים אחר הכותי", וע"ע נשמ"א כלל עג סק"ב. וצ"ע ד' הרמ"א דא"כ איך הוכיחו התוס' סברתם הנ"ל מדינא דלא אמרו שכול"ק להחמיר האמור כלפי בעה"ב גוי. ואולי ס"ל דדיוור השכול"ק בלא"ה קלישי טפי דלא ייחד להם שום מקום, משא"כ בחורים וכו' דיש להם מקום קבוע לדיוריהם, ומ"מ הוכיח משם דהאי דיוורם לא נאמרו להחמיר. או דס"ל דהאי טעמא דלא הכניסם על דעת לאסור באה רק להוכיח ששייר לעצמו זכות לסלקם, וכדנראה בלש' התוס' דידן דהוי סברא אחת, אבל שכול"ק גם בלאו האומדנא הרי ידעי' דאיירי במצי לסלוקינהו).

דוכתא לישראל אחר דישאל נותן עירובו ודיו ואע"פ שאין הנכרי רוצה להשכיר ובע"כ של נכרי וכה"ג בביתו של ישראל לא שרי התם נמי טעמא משום דדירת נכרי לא חשיב כ"כ אבל מ"מ יש ללמוד מדלא אסרי ה' שכירים זה על זה גבי נכרי כ"ש גבי ישראל כדפרישית", וכע"ז כ' בתור"פ ש"ת ודור"פ שם, והיינו דל"א להחמיר כיון דמצי לסלוקינהו'.

אבל הרשב"א בדף עג, א פליג בזה וכ' "ועוד שכבר כתבתי למעלה גבי אותן החמשה שכול"ק דמדינא בישראל אינו אוסר שהרי אין דרין שם ואין להם שם לא מקום פיתא ולא מקום לינה אלא מקום בעלמא הוא שהשאיל להן להעמיד שם מעט כלים, אלא דבדירת עכו"ם הוא שהקלו כיון דדירתו כדיר של בהמה ואחר שהחמירו בו הקלו, אבל בעלמא בישראל לא שייכא ההיא בעיא כלל ואין לו ענין אצל ישראל, וכיון שכן בישראל כל שהוא מייחד דירה לעצמו ואוכל שם אוסר הוא", וזה כשי' בסוגיין דהא דל"א להחמיר זהו דוקא בדל"ל שם מקום פיתא ולינה, אבל בלא"ה שכול"ק (דישראל) הוי גם להחמיר כיון דהם שרויים בחדרים ועליות ממש. (ובמיוחסות סי' רכ כ' הרשב"א את ד' התוס' בשם ר"י דבחורים אינם אוסרים, ונראה שם דלא פליג ע"ז, אבל במהד' החד' הוסיפו שם ו' תיבות מכת"י, וזה"ל המתוקן "אינם אוסרים עליו לפי שאין משאילים להם בית בבתייהם שיאסרו עליו, -אלא שיש בזה מקום עיון גדול- ומ"מ יש להם פתח היתר גדול, דכל שיש לישראל בעלי בתים באותם המקומות שנכנסו בהם הכותים רשות ויש לו שם כלים שאסורים לטלטלם בשבת, עדיין רשות הבעלים בהם ואינם אוסרים"). ואף הריטב"א כאן ולהלן שם פליג ע"ד התוס' בזה מה"ט, וכמש"כ בסוגיין "וחמשה שכול"ק שאמרו בכאן אינה ראייה דהא פירשו דהא מיירי בשאין להם בכאן לא מקום פיתא ולא מקום לינה וקולא הוא שהקילו חכמים אצל שכול"ק של גוי ומשלך נתנו לך, אבל בישראל דעלמא כל ששוויין לעצמן וייחד להם מקום פיתן או לינתן אוסרים הם על בעה"ב".

אמנם בד' התוס' יש מקום לעיין, דדנו לומר דמאחר דדירת גוי גריעא א"כ אולי דוקא שכול"ק דידהו אינו כבעלים לחומרא, אבל שכול"ק דישאל הוי נמי לחומרא, ויותר באורך כ' בתור"פ ז"ל "ואע"ג דאיכא למימר דגוי שאני שהקילו בו יותר מבישראל, דבגוי יכול השכיר שהוא ישראל לערב בעל כרחו דגוי שהוא בעה"ב משא"כ בישראל, התם היינו טעמא משום דדירת גוי לא חשיבא כ"כ כמו דירת ישראל, ולכך מצי השכיר ישראל שבבית הגוי לערב בעל כרחו משא"כ בבעה"ב ישראל. אבל מ"מ יש לנו ללמוד משם דכי היכי דלא אסרי חמשה שכירין זה על זה בבית הגוי, אע"פ דדירת הגוי לא שמה דירה, אפ"ה אין דירת הגוי שהוא בעה"ב מתבטלת לגבי השכירין שיאסורו זה על זה ולהצריך עירוב לכל אחד ואחד, כ"ש בבעה"ב ישראל דדירתו חשיבא טפי שיש לנו לבטל דירת השכירין לגבי בעה"ב ולא אסרי", וק' דהא הנידון על הבחורים שיתחייבו בעירוב הוא מצד הדיוורם העצמאיים שלהם, ואיזה צד קולא יש במה שבעה"ב שלהם הוא גוי. (ואין לומר דגדר שכול"ק דהוא נעשה רק כבן בית אצל בעה"ב, ולפיכך יש להקל אם בעה"ב הוא גוי, דהרי מבו' דמצד עצם דין שכול"ק היה ראוי דחמשה יאסרו זה על זה, ולולי דל"א שכול"ק להחמיר).

ויתכן לומר דבאמת גם בהצד שאמרו שכול"ק להחמיר דלכאו' דנים את השכול"ק כבעלים בפנ"ע, מ"מ אי"ז אלא כחלק מהבעה"ב האמיתי, ולכן אם בעה"ב הוא גוי ואין דירתו דירה, היה מקום לומר דאפי' אם שכול"ק להחמיר אמרי' אבל אין לו דירה יותר מאשר בעה"ב. והדוג' לזה היא דהנה ש"י הר"מ דכל היתר שכירות הוא רק בנכרי ולא בישראל, ומאידך כ' הר"מ ד"אפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו", והר"מ ס"ל דשכול"ק דנכרי ל"ס לו בנתינת עירוב אלא בעי (עכ"פ גם) שכירות, וק' דמחד נראה דההיתר שפועל השכול"ק הוא בחלקו, ולכן היה הנידון דיאמרו שכול"ק להחמיר, וא"כ איך יתכן שמועיל בו שכירות והרי הוא עצמו ישראל. (ואף דלא אמרו להחמיר בחמשה שכול"ק אבל כלפיו עצמו הרי נתנו לו כעין בעלות, ואיך סגי בשכירות על האי דיוורין דישאל. ודוח"ל דלהס"ד דאמרו להחמיר באמת ע"כ השכול"ק

לבעה"ב שם תפיסת יד). וז"ל החזו"א בסי' צ סקל"א "וגם התם שייך סברא שלא השאלין ע"מ לאסור עליו, דעיקר סברא זו אינו משום דחשיב כהתנה ע"מ שלא יאסרו עליו, שהמשכיר בית והתנה שלא יאסור עליו אין בתנאו כלום, כיון שהוא דר בבית מיוחד אוסר, אלא הכא כיון שהוא נטפל לבעה"ב והוא כאורח אצלו, מהני סברא שלא השאל לו לאסור עליו ר"ל כיון דאם מאלם השכירות אוסר עליו בשביל זה מרופה השכירות והוא נטפל לבעה"ב".

והנראה בזה, דהנה בעיקר האי סברא דאמרי' לא השאל על דעת לאסור, הנה הרמ"ך בהג' על הר"מ הביא כן מהתוספתא גבי גוי ששכר מישראל דאינו אוסר מה"ט, אבל הוסיף דבישראל ה"ה אוסר ובעי' שיהיה לבעה"ב תפיסת יד כדי להתיר וכדאמרי' במתני' פה, ב. אמנם לא ביאר טעם החילוק בין ישראל לגוי לענין האי סברא, דהא סו"ס לא השכיר אדעתא דיאסור. (והיה אפ"ל דכך היא האומדנא דלא איכפ"ל דישראלים יאסרו עליו כיון דיכול לערב עימם, משא"כ גוי שאינו ניתר אלא בשכירות. ועכ"פ מציינו את עיקר הדין גם בתש' רב נטרונאי גאון - ברודי סי' קטו ז"ל "והלכתא המשכיר בית לנכרי בחצרו אינו אוסר עליו, ואין צריך ישראל לחזור ולשכור רשות מאותו גוי ששכר ממנו. ודבר זה אומדן דעתא הוא, דכי אוגר ליה ישראל בית, אדעתא דאסר רשותיה עליוהי לטלטולי בשבת לא אוגר ליה. ויש במקומינו שהיו עושין כן, ובא מעשה לפני גאונים ראשונים ואמרו דכי אוגר, אדעתא דאסר רשותא דישראל עליה לא אוגר ליה").

גם ק' (וכה"ק הרשב"א הנ"ל) דאיך כ' התוס' סברא זו גבי בחורים, והא בישראל בעי' דוקא תפיסת יד. (ואולי י"ל דבחורים שהם רק אורחים פשיטא טפי האי סברא דאדעתא וכו' משא"כ בשוכר, ושם הסברא נמצאת דוקא בגוי. ובמג"א סי' שע סק"ח באמת כ' "מלמד וכו' ואם מקום חדרים קנוי להם או מושכר להם ומשתמשין כל א' בפ"ע אוסרין כמ"ש ס"ב", וע"ע נשמ"א כלל עג סק"ד). ועמד בזה המאירי לקמן שם, וכ' "במשכיר לעכו"ם כבר ביארנו בשם התוספתא שאף בלא תפיסת יד אינו אוסר וא"ת מה בין זה לזה ישראל שכשהיא שלו אוסר מן הדין בשוכר אוסר עד שיהא למשכיר בו תפיסת יד עכו"ם שאף בשלו אינו אוסר מן הדין שהרי דירת עכו"ם לא שמה דירה שוכר ושואל מיהא אין אוסרים אף בשלא השאיר לעצמו תפיסת יד ועוד שהרי כל עצמו של איסור אינו אלא שלא ילמד ממעשיו ומאחר שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן".

והביאור, דעכו"ם דאין איסורו חמור כ"כ כיון דמעיקה"ד לא שמה דירה, מקילי' בצירוף הא דלא השאל על דעת לאסור, משא"כ בישראל שדירתו דירה מעיקה"ד. ואולי י"ל באופ"א (כעין שנת' לעיל), דהאי שלא השאל על דעת לאסור, זה דבר שמשייר בידי המשכיר זכות כעין שכירות רעועה בתורת שיוור בזכות השוכר, ושכירות מהני להתיר דירת גוי ול"מ להתיר דירת ישראל. (וכ"כ החזו"א בסי' צ סקל"ג "מש"כ המ"מ בשם הרשב"א הובא בהגהת שו"ע סי' שפ"ב ס"א דישראל שהשכיר לא"י אינו אוסר עליו דלא השכיר לו ביתו כדי שיאסור עליו, נראה דמייירי אף בלא מצי לסלוקי' ואף באין בית השוכר פתוח לבית משכיר, ומשום דחשיב כאילו שייך נפש' רשות עכו"ם לשימוש מידי וכשיעור שכירות שצריך". ואף שכ' הפוס' דל"מ בגוי שאלה אלא בעי' דוקא שכירות, כבר כ' החזו"א בסי' פב סקל"ג ד"שאלה בקנין מועיל כשכירות ואחד שואל לכלן וא"צ לשכור ממנו אף לדעת הרב"ד ודעמ' המצריכים לשכור משכירו", והכא נמי משייר לעצמו קנין שאלה גמורה. וגם אין להק' דאם זה שיוור של שכירות, איך זה מועיל לפי חלק מהפוס' גם כשבעה"ב אינו דר בחצר, לפמש"כ הפוס' דהשוכר צריך להיות דוקא א' מבני החצר כדלענין ביטול, כי 'שאלה בקנין' עדיף טפי וכנ"ל). עוד יש לבאר, דהאי דלא השאל אדעתא וכו' זה מהני להחשיב שיש לבעה"ב איזה זכות ושלטון בלעדי ברשות, וכמו שבשכירות מתירי' את רשות הגוי, כך בשלטון ישראל מחמת סברא דאדעתא וכו' גם מהני להתיר רשות הגוי. וא"כ י"ל דאף דהרשב"א כ' האי סברא גבי גוי, מ"מ בישראל פשיט"ל דל"ש דין זה. (ונראה דאף התוס' מודו דסברא זו לחוד ל"מ, דהא חזי' דגבי ישראל בעי'

והמוכרח בד' התוס' (כפי מה שהובא ברשב"א ובריטב"א) דהאי סברא דאינו משאל להם לאסור אי"ז אומדנא בעלמא דמחמת שאינו רוצה להיאסר לכן אינו נותן להם דורות שיאסרו עליו, אלא דמצ"ע כן הוא דמי שמכניס לביתו שכול"ק או בחורים וכו' אינו מחשיב את דורותיהם כדבר עצמי כ"כ שיהיה בו כדי לאסור עליו, ואפי' בבעה"ב גוי כן ה"ה דבעלותו הוא מונע את שכול"ק לגור במקום באופן שיגרום איסור אלא הוי כאורח בעלמא שגר מכוח בעה"ב ואין לו דורות עצמאיים כלל. וזהו שהוכיחו התוס' מהא דל"א שכול"ק להחמיר דה"ה דבחורים אינם אוסרים על בעה"ב וזה על זה, כיון דלא ניתנו להם דורות בשיעור הגורם איסור. ונראה עוד דאין הכוונה דאינו משאל להם לאסור והיינו דמשייר לעצמו הא גופא ד'מצוי לסלוקינהו', (ואם זה היה כך, באמת היה מובן יותר למה התוס' לפנינו עשו את זה כסברא אחת ולא חילקו את זה לב' כהתור"פ), דהרי התוס' כ' "דאין משאל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה", ומשמע שיש כאן ב' עניני איסור שאינו משאל להם עבורם, ולא רק שאילה אחת האם מצי לסלוקינהו או לאו. ואמנם הא דנקטו לה בגמ' בלישנא דל"א שכול"ק להחמיר ולא אמרו את עיקר הסברא שלא השאל על דעת לאסור, י"ל דיש גם נידון נוסף דכיון דבעה"ב הוא גוי והאי שכול"ק הוי כבן ביתו וכד' לקולא, א"כ היה מקום לומר דע"כ הוי כבעלים נמי לאסור, ולא יועיל כאן הטעם דלא השאל על דעת לאסור דהא סו"ס נעשה כבעה"ב לקולא וא"כ ה"ה לחומרא, ולפיכך אמרו דמ"מ ל"א שכול"ק להחמיר.

אבל הצ"ע בזה, דאם כך היא סברת התוס' דאינו משאל להם לאסור, ולזה הוא דהביאו את ההוכחה מהא דל"א שכול"ק להחמיר, א"כ באיזה נקודה פליג הרשב"א. דהנה ז"ל הרשב"א בעבוה"ק "בעה"ב שהשאל חדרים בביתו לאחרים ואוכלין שם לעצמן, יש מגדולי המורים שהורה שאין אוסרין עליו, שלא עלה על דעת שישאל בעה"ב את ביתו לאסור עליו, אלא הרי הם אצלו כלקטיטו ושכיריו. ונראה לי שהן אוסרין עליו, לא יהא קל השואל יותר מעבדו שאם אינו מקבל פרס מרבו אוסר", ומאידך גבי ישראל שהשכיר רשות לגוי כ' הרשב"א שם "אבל ישראל שהשאל או שהשכיר ביתו לגוי אינו אוסר, שלא השאל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו. ועוד שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר בית לגוי בחצר שהוא שרוי בתוכה, ולא העמידו דבריהם בדבר שאינו מצוי", (אבל קודם לכן שם כ' רק את הטעם הנוסף, ז"ל "אבל במשאל או משכיר לגוי יראה לי שאינו אוסר לפי שאפילו דירתו הקנויה לו אינה דירה אלא גזירה היא שגזרו שלא יהא ישראל דר עמו וילמד ממעשיו, ואין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר לגוי דירה בתוך חצרו וידור עמו", ואמנם השו"ע העתיק רק את הטעם ד"לא השכיר או השאל לו ביתו כדי שיאסור עליו". ועכ"פ מבוי ברשב"א דהאי לישנא דלא השאל לאסור וכו' לא בא לומר דמצי לסלוקינהו, דהרי איירי בהשכיר לגוי ואינו רשאי לסלקו משם כלל. אמנם עי' בבא"ה"ל בסי' שפד מה שהביא מהגר"א בסי' שפב לומר דדינא דהרשב"א על השכיר לגוי הוא דוקא במצי לסלוקינהו, וצ"ע).

וא"כ כיון דהרשב"א מודה דשייך להשכיר ולהשאיל על דעת שלא יאסור עליו, דמה"ט י"ל דגוי ששכר מישראל אינו אוסר, במה פליג על התוס' שכ"כ גבי בחורים. ואי ס"ל דהאי אומדנא שלא השאל על דעת לאסור שייכא דוקא במשכיר לגוי שאינו יכול לערב עימו ולא בבחורים שהם ישראל, (וכרכ' בנשמ"א), א"כ אין כאן ויכוח אלא באומדן הדעת, וגם דלהאי אומדנא לא יכלו התוס' להוכיח כלום מהא דל"א שכול"ק להחמיר, ומה הכריח את הרשב"א לומר דאיירי בשכול"ק שאין לו פיתא ולינה וכו' כיון דגם הוא מודה לעצם המושג שלא השאל על דעת לאסור. ואולי הרשב"א מודה בזה רק כשמשכיר לנכרי ואז משייר לעצמו כעין שכירות רעועה, אבל גבי ישראל ס"ל להרשב"א דל"מ ככה"ג, ולכן אף שלא השאל על דעת לאסור מ"מ אינו עדיף משכירות רעועה דל"מ בישראל. וצ"ע. (גם יל"ע דהרשב"א להלן עג, א כ' עוד "אלמא כל שאין לבעה"ב תפיסת יד בהן הרי זה אוסר עליו, וחמשה שכול"ק דלעיל אינה ראייה דהתם העכו"ם דר שם וכל כליו שם ואין לך תפיסת יד גדול מזה", וק' דא"כ מה היה הצד דיאמרו שכול"ק להחמיר והא יש

משום שלא נצטרף כאן הטעם השני ד"לא השאיל להם רשותו לאסור עליו".

ולענין צירוף הטעמים המבו' בב"י הנ"ל, הנה בלשונו לא נראה שיש כאן צירוף של טעמים מסופקים, (דלא סמכי' על כ"א לבדו אלא רק בצירוף), אלא נראה שיש בזה צירוף של אמת דמקום אפיה ובישול מהני אם י"ל שלא השאיל להם על דעת לאסור. (וי"ל דהרי הק' המאירי בר"פ דהרי אף אכסניא אוסר אחר ל' יום, תריץ, דלגבי דין זה מהני מה שיש להם אפייה ובישול בשיתוף, ומצד עצם הדיוורים אמרי' דלא השאיל ע"ד לאסור). וז"ל המשנ"ב בסקל"ג "וכ"ז בשהיה שאול להם אבל אם היה מקום החדרים קנוי או מושכר להם או אפילו בשאול רק שמשתמשין כל אחד בפ"ע בחדרו אוסרין דדוקא בצירוף שני הטעמים ביחד מקילינן".

ועוד כ' הביאוה"ל שם דהיכא דמצי לסלוקינהו אז אינם אוסרים אפי' בלא שיש להם אפייה ובישול יחד, והוסיף "ודע עוד דאף דמסקינן דע"י אפיה ובישול יחד בלחודא לא מהני להתיר מ"מ היכי שגם כולם עוברים דרך הבית לחצר או לר"ה ואין לכל אחד פתח מיוחד לצאת בו חשיבי כולם כבית אחד כן מוכח בב"י בסוף דבור המתחיל כתב הרמב"ם ע"ש ואף דב"י גופיה בסימן זה הביא בשם הסמ"ק והעתיקו גם הרמ"א בהג"ה ראשונה דמה שכולם יוצאים דרך בית שער אחד לא מהני לחברם הואיל שכל חדר יש לו פתח בפני עצמו מ"מ הכא שהבית שעוברין דרך בו הוא ג"כ מקום אפיה ובישול לכולם חשוב כבית אחד ועדיין צ"ע". ונראה דכך פ"י הבי"ה הנ"ל את ד' התוס', שכ' "כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר הכל נקראים על שם בעה"ב ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי לסלוקינהו", והיינו דמתחילה פשיט"ל דמהני אפייה ובישול, אלא שהק' ע"ז דלכ"א יש פתח בפנ"ע, וע"ז תי' או דהכל נקראים ע"ש בעה"ב או דלא השאיל להם על דעת לאסור, אבל הא מהיא דבלא פתח מחולק הדין להא דמהני אפייה ובישול. ובעיקר האיבעיא דאביי לומר שכול"ק להחמיר, בפשטות נראה שהנידון היה דהשכול"ק יאסרו זה על זה וכו', אבל המאירי פ"י באופ"א, ז"ל "היו לו חמשה שכול"ק שוכרין מאחד מהם ואין האחרים מעכבין בין עכו"ם בין ישראלים ואין אומרים הישראלים הרי נמצאו בחצר זו כמה ישראלים ונמצאת רשות העכו"ם חלוקה לשנים או ליותר ואם בשכיר אחד אמרו שיכול להשכיר מפני שהעכו"ם נוח לו במה ששכירו עושה אבל כשיש לו הרבה הרי נחלקה הרשות ואין מקומו של זה נשכר בשכירותו של זה אינו כן ואפי' היה רשותו של זה בבית מיוחד ושל זה בבית מיוחד שסתמו מותר הוא הכל אצל כלם ולא אמרו שכול"ק להחמיר אלא להקל ולא שאלוה בשביל אסור השכירים שאין בית אוסר בחצר אא"כ הוא בית דירה או מקום לינה או מקום פתא כמו שיתבאר ואלו אין לנים ולא אוכלים שם אלא לא נשאלה אלא מחלקת רשות של עכו"ם שהוטל על שנים והשיב שאין זו חלוקה וכשהשכיר אחד מהם הועיל", וכך נראה בלש' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "ולא עוד אלא אפילו היו לקיטין או שכירין הרבה למלאכתו, בין ישראלים בין גויים ושכרו מאחד מהן, שכירותם שכירות והרי אלו מותרים", ומשמע דהנידון מעיקרא היה להצריך שכירות מכולם כדי לבטל איסור בעה"ב הגוי ולא שהם מצ"ע יאסרו, (ואף בלש' הר"מ י"ל כן, שכ' "היו לגוי זה שכירים או שמשים או נשים רבים אם השכיר אחד מהן דיו", ומשמע דהאיבעיא היתה להצריך שכירות מן הגוי ע"י כל השכול"ק. ועוד יש לדקדק דהר"מ פ"י דחמשה שכול"ק איירי כשהן עצמן גויים כדמשמע בריש דבריו דבהכי מיירי, וגם דנשי הגוי מסתמא הוו גויות, וגם בזה היה ס"ד דצריך לשכור מכולן, וע"כ כנ"ל דהנידון היה להצריך שכירות מכל השליחים האפשריים. ויש לדחות, דשי' הר"מ לעיל מינה שם דאם היו גוים רבים משכירין רשותם לישראלים, וציין האו"ש לד' הירו' דעשרה גוים שהיו דרין בבית אחד צריך לשכור מכולם, וא"כ ה"נ דהיה נידון דשכול"ק הוי כבעלים להחמיר).

תפיסת יד, אבל מ"מ חזי סברא זו להצטרף עם ענין האפיה ובישול המשותף ביניהם לומר דהוה טפלים לגמרי לדיורי בעה"ב, עכ"פ כשבעה"ב דר עימהם).

ויש להוסיף, דהנה ז"ל המאירי בחי' ר"פ בשם הרמב"ן שהתיר גוי ששכר מישראל, "ועוד ה"ר מההיא דלקמן בההיא פירקא ר"ל ותלמידי ר' חנינא וכו' יפה עשיתם ששכרתם פ"י מהמשכיר הואיל ומצי מסלק פ"י שהמשכיר יכול לסלק השוכר, והואיל ויכול לסלקו רשות המשכיר עליו וביתא ברשות משכיר קיימא וכו' וה"ה בכל צד ובכל מקום שיכול המשכיר לסלקו וכו' רשאין לשכור מהמשכיר, והואיל שיד משכיר על ביתו אע"פ ששכרו אחד מן הגויים שוכרים מן המשכיר, ממילא נפקא לן דישאל שהשכיר ביתו לגוי אין הגוי אוסר עליו, דביתא ברשות משכיר קיימא", ולכאו' ק' דהתם אמרי' דהמשכיר יכול להשכיר רשותו של שוכר, אבל מהיכ"ת שדיורי השוכר לא יאסרו כלל מחמת הא דלא השכיר לו הישראל אדעתא שיאסור. אלא הביאור הוא דהיות ומצינו בדין זה עיקריות למשכיר כלפי להשכיר רשותו של השוכר, וכן דהשוכר נחשב כמסולק, א"כ דין הוא שגוי ששכר מישראל לא יאסור כיון דהישראל עיקר כאן, וזהו דבר שמועיל כעין שכירות מן העכו"ם, וזה מחזק את הסברא שמחמתה התירו גוי ששכר מישראל מחמת הא דלא השכיר לו על דעת שיאסור. אבל עכ"פ יש כאן מקום גדול לומר דהאי סברא שלא השאיל על דעת לאסור אי"ז אומדנא בעלמא המועלת להפקיע את האיסור, אלא הוי סברא דוקא בגוי שדירתו איננה דירה כ"כ מעיקה"ד, ולכן בה מועיל שכירות, ובה אמרי' דהמשכיר לא השכיר על דעת שיאסור, אבל בישראל לא שייכא סברא זו כלל אלא בעי' תפיסת יד.

ובהא דכ' התוס' טעם א' להתיר בבחורים "כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר הכל נקראים על שם בעה"ב", יש לעי' האם ההיתר הוא בעיקר משום דהוי כאוכלים במקום אחד, או משום שהם נקראים על שם בעה"ב. (ובהמשך דבריהם כ' התוס' שוב "דבטלה דירתם גבי דירתו של בעה"ב", אבל צ"ע אם מוכרח שזה גם לפי הטעם של אפייה ובישול). ונפק"מ באופן של ב' שותפים בבית דאין א' מהם עיקר יותר מן הב', ודרים בחדרים ומשותפים באפיה ובישול וכו'. ולש' תור"פ הוא "ואולי לא אמרי' דאפייה ובישול במקום אחד מהני אלא דוקא להנך הדרים בחדרים ובעליות ובאותו בית עצמו של בעה"ב, שהכל בבית אחד, כמו אותם בחורים וסופר ומלמד שאין דירתם חלוקה לגמרי, אבל לבני אדם הדרים כל אחד ואחד בבית לבדו שדירתם חלוקה לגמרי, התם ודאי לא מהני אפייה ובישול. והשתא לא קשה מההיא דחמש נשים המקבלות פרס, דהתם מיירי שדרות כל אחת ואחת לבדה בבית חלוקה לעצמה, להכי לא מהניא אפייה ובישול. ומיהו על טעם דאפייה ובשול גופיה קשיא, דמנלן לומר סברא חדשה דלא אשכחנא בתלמוד, אם לא נאמר דאפייה הוי בכלל מקום פיתא", ונראה א"כ שיש לדון בזה ב' ענינים, דבכח אפיה ובישול להטפיל הבחורים לבעה"ב או לומר דהוי כאוכלים יחד ובכלל מקום פיתא. ובלש' הרא"ש איך שהעתיק ד' התוס' (והוסיף "לפ"י") נראה דדוקא מחמת הטפילות לבעה"ב אינם אוסרים, ז"ל "כיון שכולן משתמשין בביתו של בעה"ב בכל עסקי תשמישתיהן באפיה ובישול חשיבי כולהו כאילו אוכלין וישנים במקום אחד, לפי שהכל נקרא על שם בעה"ב".

והנה הב"י בסי' שע' כ' "ואם שנים או שלשה אנשים דרים כל אחד בביתו המושכר או הקנוי לו אע"פ שכל הבתים פתוחים לטרקלין ומקום אפייתם ובישולם ותשמישם ביחד נראה דלכולי עלמא אוסרים זה על זה ולא דמו לסופרים ומלמדים הדרים בבית בעה"ב שאינם אוסרים דאיכא למימר שאני התם דאיכא נמי טעמא דלא השאיל להם רשותו לאסור עליו וכן כתב מהרי"ק בשורש מ"ח וזה לשונו ואשר כתבת שאין אתם מקפידים זה על זה בענין תשמיש הבית נלפענ"ד דמשום כן לא יועיל שלא תאסרו זה על זה", הרי דמצד הטעם הא' של מקום אפיה ובישול י"ל כן גם במקום שאין בעה"ב עיקרי, וג' בעלים הדרים יחד היה ראוי להתירם ע"ז, אם לא

סה, א

אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם. והר"ח גרס "הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם", וכ"ה בבה"ג ועור"ר. בשו"ת עמק הלכה ח"א סי' כג' "הנה בסי' הקודם הבאתי ד' רבינו האי ז"ל בס' המקח שער ג', שנתן סימן להבחין אם הגיע לשכרותו של לוט, דאם שואלין אותו ומשיב כהוגן לא הוי שכרות לוט. ותמהתי עליו מש"ס עירובין ס"ה, דאמרי' שם עבר עבירה שחייב מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו וכו', אר"ח לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרות לוט, פטור מכולם ע"ש, ולדברי רבינו יקשה, דהרי קי"ל סנהדרין מ"א דבעי שיתיר עצמו למיתה, דהיינו אחרי שהעדים מתרין בו שאם יעבור יהרג, ישיב ע"מ כן אני עושה, וא"כ לא משכחת כלל דינא דר"ח, דממ"נ אי לא התיר עצמו למיתה ולא אמר ע"מ כן אני עושה, בלא"ה פטור, אף דלא הוי שכור כלל, ואם התיר עצמו למיתה, א"כ חזי' דהשיב כהוגן, ושוב לא הוי שכרות לוט, ואמאי פטור מכולם והיא תמיהה עצומה, והארכתי בזה לעיל. וכאשר דברתי בזה עם כבוד הרב הגאון המובהק ה"ר משה סאלאווייטשיק (שליט"א) [זצ"ל] הר"מ דישי' ר' יצחק אלחנן דפה, אמר לי שבדברי רבינו האי, משום דיש חילוק בין אם הפטור ממיתה הוא מחסרון התראה ובין שהפטור הוא מטעם שכרות, דבחסרון התראה באמת יש עליו חיוב מיתה רק שאין יכולין להרגו משום שחסר תנאי ההתראה, אבל בשכור אין עליו חיוב מיתה כלל. והנפק"מ הוא לענין קלבד"מ, דהיכא שקרע שיראין וכדומה בשעה שעבר העבירה שח"מ פטור מלשלם, דלא גרע מחי"מ שוגגין דפטורין, אבל אם ה"י שכור או ליכא חיוב מיתה כלל, ול"ש קלב"מ וחייב לשלם מה שהזיק, ושפיר קאמר ר"ח דפטור מכולם בלא התיר עצמו למיתה, לאשמעינן דליכא חיוב מיתה כלל, ואין לפטור משום קלבד"מ, ועוד יש נפק"מ לענין הכנסה לכיפה, דקי"ל בסנהדרין פ"א דהורג נפש בעדים בלא התראה מכניסין אותו לכיפה, אבל כשהגיע לשכרות לוט, פשיטא דפטור גם מהכנסה לכיפה ושפיר אר"ח ל"ש וכו'. והנה מה שאמר כהדר"ג (שליט"א) [זצ"ל] דהא דאר"ח פטור מכולם הוא לענין קלבד"מ, הוא דוחק, דהרי ר"ח אפטורא קא מהדר, ולדבריו נמצא דכל חידושו של ר"ח הוא לחייבו בתשלומין, אך הנפק"מ לענין הכנסה לכיפה נכונה מאד וביותר יתכן לגי' רבינו חננאל בעירובין שם דגרס פטור 'מכולם' להורות דפטור אף מכיפה".

אמר רבי אלעזר הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים שנאמר ואקבצם אל הנהר הבא אל אחוז ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם וגו' אבוה דשמואל כי אתי באורחא לא מצלי תלתא יומי שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא. והתוס' הביאו דכ"ה בירו' בברכות דהבא מן הדרך אסור להתפלל. וכ' הרשב"א "יש מפרשים דלא נאמרו דברים אלא בדורות הראשונים שהיה לבם נכון ויודעים לכיין אבל עכשיו בין כך ובין כך אין מכוונים ומוטב שלא תבטל התפלה", וכ"כ בריטב"א ובמרדכי ובהג"א ובאשכול והאגור ועור"ר, ובטושו"ע סי' צח. ומצינו כבר בתש' הגאונים (ליק סי' פט) שכ' רב שרירא גאון "וששאלתם אי הלכתא כאבוה דשמואל דכד הוה אתי מארחא עד תילתא יומי לא הוה מצלי אשכחן לרוואתא דפרישו. הני מילי בדורות ראשונים דהוו מכווני טובא בצלותא אבל האידינא לא". ובנו"א כ' "דבר זה בקדמונים הוא שהיו מקיימין עיון תפלה, ולאחר כן מתפללין בישוב הדעת, אבל עכשיו אסור להתרשל בתפלה אפילו יום אחד". ובס' הבתים הוסיף בזה טעם, ז"ל "כתב רב נטרונאי גאון שכ"ז נאמר בדורות הראשונים שהיה ליבם נכון בתפילה ומקיימין עיון תפילה אבל בזמנא"ז שרבו הצרות אין מבטלין את התפילה מפני הטירדה שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

אמנם הר"מ בפ"ד מהל' תפילה הט"ו כ' "כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו, לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מיצר אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו, אמרו חכמים ישהה שלשה ימים עד שינוח ותתקרב דעתו ואח"כ יתפלל". ובלקט יושר ע' קכב כ' ש"ץ

ויש מקום לומר דהאי פירוש בספיקא דאביי ה"ה מוכרח להאי דס"ל דגדר שכול"ק דהוא כעין שליח עבור הבעלים, ולכן ל"ס בעירוב דשכול"ק של נכרי אלא בעי' שכירות מהשכול"ק, וכמו כן דהאי שכירות מהני אפי' אחרי שהשכול"ק מת או נסתלק משם, כיון דעשה בשליחות עבור הבעלים. (ומהני שליחות בע"כ של בעלים בזה, כמש"כ הביאוה"ל דכך תיקנו חז"ל. וכן י"ל דאפי' אי מהני עירוב ע"י שכול"ק דנכרי, אכתי יתכן דהגדר הוא דהוי כשליחות, דאף דגוי עצמו אינו מערב מ"מ שכול"ק דידיה מערב עבורו. ואף למש"כ הפוס' דישאל שהמיר בטל עירובו, מ"מ עשייה ע"י האי שכול"ק מהני טפי. וצ"ב בכ"ז). ולכאור' לפ"ז מהיכ"ת דחמשה שכול"ק יאסרו זה על זה, כיון דלא נתחדש להם כאן בעלות אלא שליחות. אלא ע"כ כפי' המאירי דלא היה נידון שבעלותם תאסור, אלא דבעי' לשכור מכל השכול"ק של הנכרי. אמנם באמת ג"ז אינו מיושב, דאם אין השכול"ק בגדר בעלים כלל אלא רק שליח, מהיכ"ת שיצטרכו לשכור מכל השליחים, ומאיזה טעם לא תספיק שכירות משליח א' לחוד. וגם דהא דאמרי' בגמ' 'להקל ולא להחמיר' לא א"ש, דלכאור' עיקר הפשיטות הוא דאפי' אם הוו שליחים מ"מ סגי בשכירות משליח א' ול"ב מעשה דכל השליחים האפשריים. ולכן עכצ"ל דהגדר הוא דהשכול"ק הוי כעין בעלים יחד עם בעה"ב, ואחר שנעשה כן אז יש לו להועיל במעשיו עבור הבעה"ב כעין ענין שליח, ורק מה"ט אשכחן דמחד הוי כבעלים לדון בו 'להחמיר', ומאיך ה"ה מערב עם אחרים בשביל בעה"ב, (ואיננו מערב עם' בעה"ב אלא בשבילו).

סד, ב

בעל בנכסי אשתו. פירשי' "דמילתא דתווהו בה אינשי נמי היא, ושלטא בהו עינא בישא". ועי' מהרש"א. ובתש' הראב"ד סי' סא פי' באופ"א קצת, (והו"ד בב"י אבהע"ז סי' סו), ז"ל "נהגו שלא ליתן אדם ממון גדול לבתו, ומי שהוא קפיד ומתקוטט בעבור נכסי אשתו אינו מצליח ואין זווגן עולה יפה, אלא מה שיתן לו חמיו או חמותו יקח בעין יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, תדע שהרי ארז"ל הרוצה שיתקיימו נכסי אשתו יעשה מהן מצות".

ואין מעבירין על האוכלין אמר רבי יוחנן משום רשב"י לא שנו אלא בדורות הראשונים שאין בנות ישראל פרוצות בכשפים אבל בדורות האחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים מעבירין. וכ' המאירי "אע"פ שאין מבזין את האוכלין וכמו שאמרו אין מעבירין על האוכלין ר"ל לעבור עליהם ולדרסם אם נעשית בהם עבירה מותר והוא שאמרו בסוגיא זו שכל שיש לחוש לכשפים מעבירין עליהם אפי' שלימים וכל שאין לחוש לכך אפי' פתיתין אסור", אבל כפי' הר"י בן חכמון כ' "בדורות האחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים, מעבירין. שאם יבוא ליטול אותן שמא כשפים יש בהם ויבוא לירי נזק", והיינו דלהמאירי אין חשש נזק מהכשפים אלא דכיון דנעשה בהם עבירה כבר לא איכפ"ל שימאסו, ודו"ק.

והר"י מלוניל כ' "המוצא אוכלין בדרך אינו רשאי לעבור עליהן ולהניחם שם אלא יסלקם לצדדין או יקחם שהולכין אחר רוב עוברי הדרכים ולא נזרקו שם לשם כשפים", וכ' ע"ז החת"ס בפסחים לא, ב "נ"ל כוונתו עפ"י מה דאיתא במסכתא ב"מ כג, א הא דכרות של בעה"ב חייב להכריז אע"ג דסימן עשוי לדרוס מ"מ ישראלים אין מעבירין על האוכלין וגוים לא דרסי עליו דחיישי' לכשפים ע"ש פירוש התם במוצא במקום שרוב ישראל ואז עדיין לא היו בנות ישראל פריצי בכשוף ע"כ ישראלים אין מעבירין על האוכלין ומגביהים אותם וגוים דחשדי לישאל בכשוף לא דרסי עליהו והכא בשמעתיך דמצא בדרכים שאין רוב ישראל ומ"מ אין מעבירין על האוכלין משום דאין רוב עוברי דרכים נשים מכשפות ולפ"ז ממילא גם גוים דרסי עליהו והסימן נדרס וממילא לא הוה ר"ג צריך להכריז דאפי' למ"ד התם מקום הוה סימן היינו בעיר אבל באמצע הדרך לא נמצא במה שאמר אין מעבירין כבר מבואר שלא היה צריך להכריז. והא דאמר שהולכין אחר רוב עוברי דרכים אין לפרש מפני שלא הכריז שזה כבר בכלל אין מעבירין על האוכלין".

ע"כ הוא שייך (וגם משפיע) על דירת הנכרי בחצירו, ודריסת הרגל במבוי היא מאוחדת עם הדיורים שבחצר.

ותכן לומר לאידך גיסא, דבאמת דריסת הרגל שבמבוי מצ"ע איננה צריכה לאסור כ"כ, וכ"מ שהיא אוסרת זה רק משום ההצטרפות שלה אל הדיורים שבחצר, אבל דריסת רגל הפנימית בחיצונה היא דבר האוסר מצ"ע כדיורים גמורים, (ובפרט למש"כ התוס' לעיל נט, ב ד"מה שפי' בקונט' שלא יהא לה דריסת הרגל על החיצונה לאו דוקא דליכא קפידיא בדריסת הרגל וכו') אלא תיחוד דשא מלהשתמש בחיצונה), ולכן שייך שפיר להיות דירת הגוי דירה רק בדריסת רגלו בחיצונה. (ולש' החזו"א סי' פו סק"ג הוא "והילוך אין זה דירה אלא דמחמירין למחשב כחד חצר"). וטעם לזה, דהנה בנוב"ט סי' לט כ' דלא אמרו שאוסרין זע"ז אלא בסמוכין זל"ז ואין רה"ר או כרמלית מפסיק ביניהם שאם היה רוצים לערב עמהם היו יכולים לערב ולא עירבו אוסרים עליהם אבל כשמפסיק ביניהם רשות אחרת שלא היה באפשר לערב שם לא שייכי להדדי ולא אסרי אהדדי, וכע"ז כ' הרעק"א בח"א סי' לד ז"ל "דוקא בב' חצירות זו לפניו מזו דכל עיקר דריסתם דרך החצר החיצונה והם דבוקים בה זה בזה, אוסר על החיצונה, משא"כ היכי דדר בעלמא רק דעובר דרכו בזה החצר כדי לילך ממנו למקום אחר אינו אוסר, דאי לא תימא הכי אם יש כפר סמוך לעיר, ואיזה אנשים הדרים שם ולא עירבו באין בשבת להעיר לבה"כ וקנו להם מקומות בבה"כ וא"א למחות בידם נימא דלא מהני העירוב להעיר ההיא כיון דבני כפר שאסורין במקומם הולכין בעירם כשנכנסין לביהכ"ס אע"כ כנ"ל". וא"כ י"ל דאף דריסת הרגל של החצר במבוי אינה יכולה להיחשב כמגורים ממש במבוי, אלא רק בתור טפילות לחצר, משא"כ בפנימית וחיצונה ששתייהם חצירות הם, בזה י"ל דדריסת הרגל בחיצונה הם כדיורים בפנ"ע.

והנה אף לולי השי' הנ"ל דגוי האוסר במבוי ה"ה אוסר גם החצר בהכרח, ג"כ ילה"ק כמו שעמד הב"מ בסי' שפז, דהרי בנכרי הדר עם ישראלים בחצר דאסרי עלייהו את החצר, לכאור' היה מקום לומר דעדיין ביתו של נכרי מותר בהוצאה לחצר, דהרי הנכרי בביתו אין לו ישראל הדר עימו כלל, והדר דינא כלפי ביתו דדירת נכרי כדירת בהמה ול"ש דירה, ואמנם דיוריו בחצר הוו דיורים כיון דבחצר איכא נמי ישראלים, אבל למה לא נתיר להם להוציא מביתו של נכרי לחצר. וע"כ דא"א לחלק דבר זה, וע"כ כדי לאסור את החצר צריך להגדיר דדירת העכו"ם בביתו שלו שמה דירה. וא"כ איך שייך הכא לחלק את דירת הגוי ולומר דהפנימית מותרת דלא שמה דירה, והחיצונה אסורה משום דריסת רגלו של הגוי. והנה כי כן מצינו דלאסור חצירו של גוי בלי ביתו זה דבר שא"א, ולאסור מבואו של הגוי בלי חצירו וביתו זה ג"כ דבר שא"א לדעת הראש' הנ"ל, ואילו בסוג' אסרי דריסת רגלו בחיצונה אף דהפנימית אכתי נשאת בהיתרה דדירת נכרי ל"ש דירה.

ועכ"ל דבאמת חצר חיצונה דגוי ביחס לפנימית היא חלוקה מהיחס בין ביתו לחצרו ובין מבואו לביתו וחצירו, כיון דהחצר החיצונה היא דריסת רגל לחוד ואין בה צד טפילות מוכרח לבית הגוי וחצירו הפנימית, ואמנם ודאי דדריסת הרגל לחוד אינה אוסרת אלא בסמיכות לרשות שהרגל שולטת בה, אבל אעפ"כ אפשר לאסור את מקום דריסת הרגל לחוד, ולדון רק כלפי מקום זה כאילו דירת הגוי בפנימית היא דירה, אע"ג דהפנימית כלפ"ע באמת מותרת, משא"כ בכל חצר דגוי או במבוי שיש לגוי דריסת רגל בו, שאם נבוא לדון את דירת הגוי בביתו כדירה כלפי החצר או המבוי הטפלים לה, ע"כ א"א לחלק וגם החצר הפנימית והבית ייאסרו, דרק דבר שאינו טפל בהכרח אפשר לאוסרו לחוד בלי לאסור הבית עצמו, ודו"ק.

אמנם זה ילה"ס לדעת הראש' דפליג על המרדכי, וס"ל דחצר העכו"ם עצמה מותרת, ומותר להוציא ולהכניס מחצר הישראלים אליה, ואין איסור מחמת הגוי אלא רק במבוי דשם יש ב' ישראלים עימו, דאיך הדין לענין להוציא מחצר העכו"ם למבוי, דהאם בזה עכ"פ כבר ל"ש לחלק את דירת העכו"ם, או דאכתי י"ל דדירת הגוי כלפי עצמה אינה דירה כלל, וכל מציאות האיסור מתחילה רק במבוי. ונראה להוכיח, דהנה בסי' שצא כ' הרמ"א את ד' הריב"ש

לימים נוראים שבא מן הדרך תוך ג' ימים אין לו להתפלל אא"כ הבטחתו שדעתו מיושבת עליו". (ולגבי ברכת הגומל כ' הב"י בסי' ריט "אם איחר מלברך יש לו תשלום לברך כל זמן שירצה. זו היא סברת רבינו אבל בארחות חיים כתוב בשם הרמב"ן דעד שלשה ימים מברכין ואני מצאתי כתוב דטעמא מדאמרינן בעירובין הבא מן הדרך לא יתפלל עד שלשה ימים נראה דעד שלשה ימים קרוי בא מן הדרך ועוד מצאתי כתוב שהרשב"א קיבל מה"ר יונה דעד חמשה ימים יכול לברך"). ובשו"ע סי' פט ס"ד מבוי דיש לסמוך גם לקולא על שי' הר"מ דפטור מתפילה בכה"ג, ולכן התיר לצמא ורעב שאין דעתם מיושבת עליהם לתפילה לאכול לפנייה. (ויש בזה נפק"מ, דאם ההיתר היה כדי שיוכל לכוין טוב יותר, נראה דאם בלא"ה אינו עתיד לכוין אז אין לו היתר, ומאידך גם אם יכוין בלא"ה מותר לאכול כדי שיכוין יותר, אבל לפי הטעם המבוי דההיתר הוא בצירוף צד הפטור מן התפילה, א"כ זה רק באופן דבלא"ה אינו מכוין כלל כבא מן הדרך וכו' וכן דיש להתיר גם אם זה לא יועיל לו לכוין).

סה, ב

פנימי במקומו מותר

והא בעו מיניה מרב פנימי במקומו מהו ואמר להן מותר. ונפקא דבישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה, החיצונה אסורה והפנימית מותרת, ושפיר שייך לחלק את האיסור שבדירת הגוי, שהוא אוסר רק בחיצונה מחמת דיש שם שניים, ואינו אוסרת את הפנימית שאין בה אלא ישראל יחיד. והנה המרדכי ברמז תקיט כ' "אם יש שם שני ישראלים אוסרים זע"ז במבוי ולא עירבו ולא תקנו מבוי בל"ק לטלטל בו וחצרו של נכרי פתוח למבוי (או לחצר של ישראל) אסור לטלטל מחצרו של נכרי לחצרו של ישראל דרך חלון של מעלה או דרך הכותל דכיון דישראלים אוסרין זע"ז דשכיחי דדיירי ואיכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו של נכרי אסור לטלטל בכל ענין מרשות ישראל לרשות של נכרי אא"כ שוכר הישראל מנכרי כדי שיצא הישראל משם ולא ילמד ממעשיו", ועי' חכ"צ סי' ו' וביאורו"ל סי' שפב ד"ה ואי"צ לשכור ושעה"צ שם סק"ד. ונפקא דאם כלפי המבוי דירת הנכרי היא דירה לאסור כיון דיש במבוי ב' ישראלים, אז גם בחצר אסור ליחיד שעימו כי ע"כ נעשית דירתו דירה. וצ"ע דבסוג' מבוי חילוק דדירת הנכרי בפנימית אינה דירה ובחיצונה ה"ה אוסר. (ויל"פ האם לשי' הראש' דב' בתים בחצר הוו כיחיד גבי המבוי, דאולי הכי נמי בב' חצירות שאינם פתוחות למבוי אלא בפתח א'. אבל לשי' ר"ת לקמן דע"ד מבוי דבמתני' לא תני פתוחות זו לזו כי איירי דכולם פתוחים דרך אחת מהן למבוי, ומ"מ בעי' שיתוף להתיר המבוי ול"א דכולהו הוו כחד לגבי מבוי. אבל אין הכרח דר"ס ס"ל כהרא"ש).

וצ"ל דיש חילוק בין האיסור שאוסרים בני החצר הפנימית את החצר החיצונה ובין מה שאוסרים את המבוי, דאמנם כ' רש"י לעיל ז, ב ד"חצירות אוסרין במבוי, שהרי דריסת רגליהם עליו", מ"מ הרי בזה ודאי מצינו חילוק דהחצר החיצונה איננה נאסרת ע"י בני הפנימית אי הוו בגדר רגל המותרת במקומה, ואילו המבוי נאסר גם ע"י רגל המותרת במקומה, (אמנם לעיל מט, א נת' מד' הראש' דבחצר שבין ב' מבואות ג"כ שייך ההיתר של רגל המותרת במקומה. ואמנם בחצר ודאי יש איסור ע"י בני הבית אע"פ שהם רגל המותרת במקומה, כיון דהחצר נאסר לא רק בדריסת הרגל אלא בכל ההשתמשות, אבל במבוי יל"ע כנ"ל דהרי נראה ככמ"ד כד' רש"י הנ"ל דהאיסור במבוי הוא רק מכוח דריסת הרגל). וע"כ דרגל החצר במבוי היא דבר מוכרח לשייך את המבוי לדיורי החצר, ואילו רגל הפנימית בחיצונה איננה דבר מוכרח ואפשר להתירה עם אחדא לדשא. (ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אבל המבוי מקומה הוא. והא ודאי דבכל חצר איכא איסור אפי' שהרגל מותרת במקומה היינו הבית, אלא דחצר אי"ז רק דריסת רגל אלא הוי דיורים של השתמשות. ז"ל הרשב"א בעבוה"ק רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה במה שאין לה שיתוף בגוף החצר אלא שיעבוד דרך"). וממילא י"ל דה"ה כלפי דירת נכרי, דאמנם שייך שתישאר דירתו בפנימית בגדר אינה דירה, ואעפ"כ דריסת רגלו בחיצונה תאסור, אבל האיסור הנגזר ע"י הרגל במבוי

טפי הוי ריביותא ורווחא דשמעתא דלוקמה אפי' לרבנן ולא שמעינן דלר' אליעזר אוסרין זה על זה לאו דוקא.

ונראה דהנה הרשב"א כ' "אבל חיצון כיון דלר' עקיבא פנימי אסר על חיצון שני ישראלים אוסרין זה על זה קרינן ביה, ולא משום דהא דר' אליעזר תליא בהא דר' עקיבא וכו' עקיבא סבירא ליה אלא משום דשכיח דדייר ואפקי' בלשון אוסרין משום דאיכא ר' עקיבא דסבירא ליה הכין", ולכאור' ק' דהא לדידן אין כאן 'אוסרים' ול"ב 'אוסרים', אלא דבאמת אין כוונת הראב"ד להכל תלוי בשכיח ולא שכיח, ובודאי דעיקר הכלל הוא דבעי' שניים שאוסרים זע"ז והוה הכלל לקבוע אם הוי בגדר שכיח או לא שכיח וכל החילוקים נכנסים בזה דלא פלוג רבנן, אלא דל"ב אוסרים בפועל ממש אלא בעי' שניים שראויים לאסור זע"ז, ובכי הא שייך לומר דמר"ע נשמע לרבנן, דכיון דדריסת רגל אוסרת א"כ יש כאן שניים האוסרים וכו', אלא דמ"מ לדידן ישנו 'מתיר' במה שהרגל מותרת במקומה, אבל אין בזה די להפקיע את שם השניים האוסרים' שיש כאן. וזהו שהק' הריטב"א ג"כ מסוג' דלחמן דמבו' שם דאף אחרי שהביטול משוי' להו כחד מ"מ בשכיח אסור, והיינו דחזי' נמי כהראב"ד דל"ב אוסרים ממש אלא סגי במה שהם אוסרים קודם הביטול או קודם ההיתר של רגל המותרת במקומה.

רגל נכרי המותרת במקומה

ואלא מאי כראב"י האמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה אלא כרבי עקיבא דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. ופירש"י "אוסרים זה על זה - והני לאו אוסרים זה על זה ניהו, דהא אמרי רבנן בשילהי פירקין רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה משום דריסת הרגל, ואע"פ שלא עירבה עמה". ויל"ע מאי טעמא הק' רק מהא דבעי רב"י 'אוסרים זה על זה' דמה"ט ק' דהפנימי הוא רגל המותרת במקומה ואינו אוסר את החיצון, והא ליה"ק כן על מה שהגוי אוסר בחיצונה והא הגוי עצמו אינו אלא רגל המותרת במקומה. וביתור ק' דהראש' האריכו (משמיה דהראב"ד) לומר דסוגיין היא אף אליבא דהילכתא דלא קי"ל כר"ע, כיון דבאמת ל"ב אוסרים זה על זה ממש, וא"כ אפי' לרבנן דר"ע י"ל דאסור כיון דאיכא בפועל שני ישראלים בחיצונה בהדי דגוי, וק' דהא גוי גופיה אינו אלא רגל המותרת במקומה דאינה אוסרת אליבא דהיל' שלא במקומה.

והמתבאר בזה, דהאי דינא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, אין בו כדי להתיר את האיסור שנוצר מכח דריסת רגל של הגוי, ולכן כל הנידון כאן לפי רבנן דר"ע הוא רק משום דהישראל הוי רגל המותרת במקומה וממילא אין כאן ב' ישראלים בחיצונה, אבל מצד הגוי יש לאסור אפי' שהוא עצמו רגל המותרת במקומה. וטעם לדבר י"ל, דהנה בדינא דרגל המותרת כ' רש"י לעיל נט, ב "דפנימית אחדא דשא ומשתמשא - דכיון דמותרת במקומה, כגון זו כופין על מדת סדום שלא יהא לה היום דריסת הרגל על החיצונה, אלא תסגור דלת שביניהן ותשמש במקומה", וא"כ י"ל בפשיטות דכיון דבגוי ל"ש לומר כופין על מידת סדום, (עי' חזו"א סי' פו סקי"ט וסי' זה סקי"ז), א"כ ע"כ אין לו את ההיתר של רגל המותרת במקומה.

עוי"ל כמש"כ חזו"א בסי' פב סקי"י "נראה דהעכו"מ לעולם דינו כרגל האסורה במקומה דכיון דרגל האסורה במקומה אוסרת דחשבינן ב' החצירות כחצר אחת גדולה משותפת לשניהן ה"נ בעכו"מ חשבינן כאילו ב' החצירות חצר אחת גדולה משותפת לשניהן, והא דרגל המותרת אינה אוסרת הוא משום דהותר הפנימי שאין ראוי למחשב את הפנימית כמשותפת כיון שאין לחיצונה בה כלום, וכיון דחשבינן לפנימית כרשות לעצמה לענין טלטול בתוכה, שוב היא נשאת חלוקה מחצר החיצונה ואין בני הפנימית נחשבינן כמשותפין בחיצונה, ומה שדריסת רגלן על החיצונה אין זה אוסר דלא חשיב תשמיש דירה, ועוד דהוי לזה לתשמיש ולזה להילוך וגרע מלזה בפתח ולזה בזריקה שאין זה שבזריקה אוסר כדאמר פ"ג ב', וכיון דהיתר החיצונה ברגל המותרת הוא משום דכיון דהותר הפנימי ע"כ הותר החיצון כדין הוא שיהא פנימי עכו"מ אוסר אף לרבנן". (וילה"ס לפ"ד על אופן שיש עם העכו"מ בפנימית ישראל

דסגי לשכור משר העיר את רשותו במבוי, וזה מועיל להתיר את המבוי אף דחצר העכו"מ באיסורה עומדת, וחזי' דס"ל דעכ"פ מחצר הגוי למבוי אסור, דאל"כ איזה איסור נשאר. ובאמת להדיא כ' המשנ"ב בסי' שפב סקי"ח "ולהוציא מחצרום לחצר עכו"מ דרך המבוי [כשהוא מתוקן בל"ק כדיון] תלוי בזה אם לא היה במבוי זה רק חצר אחד של ישראל מותר ואם היו שתי חצרות של ישראל אסור", ובפשטות איירי כשעושה הנחה במבוי, ובכ"ז אסור ומשמע דהאיסור גם בהכנסה מהמבוי לחצר העכו"מ. ולדעת המרדכי ילה"ס האם מותר להוציא מבית הגוי לחצרו באופן שיש בחצר כמה דירות נכריים, (וזה יל"ד בב' האופנים שכ' המרדכי כשהחצירות יש ביניהם חלון למטה מי' וכן כשהם מחוברות רק דרך המבוי), דאולי גם זה לא מתחלק ודירת הנכרי במקומו גם נעשית דירה, אע"ג דהתם גופא לא גר ישראל עימו.

פנימי במקומו מהו ואמר להן מותר. כ' הלבוש בסי' שפב סי"ז "שתי חצירות זו לפני זו, ישראל בפנימית וגוי וישראל בחיצונה, החיצונה אסורה והפנימית מותרת, שאין הגוי אוסר עליו, שהרי אין לו דריסת רגל עליה ואחדא דשא ומשתמשא וכו' אבל ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, או אפילו גוי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, אוסר על שניהם, הואיל ויש לו דריסת רגל על החיצונה, אע"פ שבישראל כהאי גוונא אחד בפנימית ושנים בחיצונה אינו אוסר". וצ"ע דלהדיא אמרי' הכא פנימי במקומו מותר, וכה"ק הט"ז סקט"ז שם וכ' "ותמהתי על מכשול כזה דפסק בהדיא נגד הגמרא".

ואולי יש ליישב ע"פ המבוי בריטב"א כאן, דסוג' דלחמן בר ריסקת פליגי אסוגיין, ולהמבוי שם גזרי' אפי' על יחיד בגוונא דשכיח, כגון הכא דמירתת הגוי מחמת הישראל הדר בחיצונה. (אמנם כשהגוי בחיצונה לא אסרי' על הישראל הפנימי, וכמש"כ הלבוש דאחדא לדשא וכו', ואין שם גוי כלל, משא"כ במקום שהגוי גר בפנימית. ואף הריטב"א הרי דן בזה למה לא נאסור את הפנימי). ועי' צ"א שם סקט"ז ושפ"א בסוג' שכ' כע"ז. והא"ר כ' לתרץ באופ"א, ז"ל "לא קשה מידי, דס"ל להטור דסוגיא דש"ס דף ע"ה דאוסר בכותי אחד בפנים ושני ישראלים בחוץ דיש לחוש לחורבה כדלקמן, פליג על סוגיא דף ס"ה, אלא אסור אף לרבנן משום גזירה וכו' ולענ"ד דעת הלבוש דאם נתיר לפנימי תיפוק חורבה דלא ידע שדר יחידי בפנים, וש"ס דמתיר היינו לסוגיא שם דלא חיישינן לחורבה כדלעיל". (וצ"ע דלא אשכחן התם ג"כ איזה איסור בפנימית אלא גזרי' דוקא על החיצונה).

והנה בשו"ע שם ס"ג כ' "אם אין לעכו"מ דריסת רגל על הישראלים, אינו אוסר. כגון שתי חצרות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על זה, ובחצר א' דר עכו"מ ובחצר א' דרים ב' ישראלים או יותר, מכניסין ומוציאין מחצר זו לחצר זו בשבת דרך חלון שביניהם ואין צריך לשכור מהנכרי", וכ' הט"ז שם "דאז לא שכיח גביה ללמוד ממעשיו". ולכאור' הא בלא"ה נמי אין כאן ב' ישראלים האוסרים זע"ז. ובשעה"צ סקט"ו העיר כן, ז"ל "אכן לא אולינן בתר טעם זה בשלימות, דהרי בבית אחד אפילו יש בו כמה ישראלים, דשייך בזה שמא ילמד ממעשיו, לא הצריכו שכירות מן הנכרי". (אבל מה שנקט דשניים הדרים בבית א' שייך אצלם טעם הגזירה, כבר נת' במקור"א דאולי גם בזה הוה כיחיד לענין דמירתת לדור עם גוי). ועכ"פ להריטב"א הנ"ל הרי באמת אליבא דהיל' ל"ב אוסרים זע"ז, אי משום דסוג' דלחמן בר ריסקת פליגי, אי משום מש"כ הראב"ד דהכא נמי ל"ב אוסרים זע"ז ממש, (אבל ד' הראב"ד פחות שייכים כאן, כיון דלכו"ע ל"ח אוסרים זע"ז, ול"ד לרגל המותרת במקומה דאשכחן ש' ר"ע דהוי אוסרים זע"ז).

ואלא מאי כראב"י האמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה. הראש' הביאו את ד' הראב"ד דלעולם אי"צ לומר דאזלי' הכא כר"ע אלא דבאמת ל"ב אוסרים זע"ז ממש. והק' ע"ז הריטב"א "אין הדבר מתחוויר לי עדיין כל הצורך דהא תלמודא להדיא פריך לעיל ואלא כר' אליעזר הא אמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה אלא ממש פשיטא ליה דרבי אליעזר אוסרין ממש בעי, ועוד מאי רווחא דמילתא איכא במאי דאוקמתא כרבי עקיבא ובשעירבו ומאי חידוש השמיענו בזה דמשכחת ליה דאיצטריך גוי לאסור, אדרבה

מש"כ השבה"ל בסי' צו לרדן דגוי אוסר גם במחנה, זה ודאי רק באופן שהגוי הוא 'אוסר', אבל מה שהוא מבטל עירוב אינו אוסר שם, דהרי במחנה אינם צריכים עירוב. והאי 'מתוך' שכ' השבה"ל, אולי כוונתו כדאמרי' להלן עג, א "כגון דאיכא דיוורין בהדיהו דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי".

ונפק"מ בין טעמא דהרמב"ן לשאר הטעמים, באופן שיהיה גוי בפנימית וישראל יחיד בחיצונה, ואליבא דר"מ דאסר גם ביחיד, דלהטעמים הקודמים ודאי דאסור כיון דלגוי אין מתיר במה שרגלו מותרת במקומה, אבל לטעמא דהרמב"ן הרי אי"ז שייך אלא במקום הצריך עירוב, דבזה אמרי' דל"מ עירוב במקום נכרי. (אבל הגאון"י בסוגיין נקט דלהרמב"ן ה"ה ביחיד אליבא דר"מ). וא"כ לפי טעמא דהרמב"ן אכתי בדינא דסוגיין הדבר תלוי בהא דבעי' 'אוסרים זה על זה', כיון דבלא"ה הרי ל"צ עירוב ואין דריסת רגלו המותרת של נכרי אוסרת אלא רק מבטלת העירוב במקום שנצרך, אמנם אחרי שיש דין 'אוסרים' א"כ הק' אליבא דרבנן דר"ע היא בתרתי, חדא דאין כאן ב' ישראלים אוסרים וכו', והב' דבכה"ג הדרי' לכללא דהגוי אינו אוסר מצ"ע כיון דרגלו מותרת במקומה.

אמנם אם כן הוא טעמא דהרמב"ן, אין בזה ביאור לד' הראש' בשם הראב"ד, דהרי הראב"ד כ' דדינא דסוגיין נכון הוא אף למאי דקי"ל כרבנן דר"ע, דאע"ג דהוי הישראל הפנימי רגל המותרת במקומה, מ"מ החיצונה אסורה כיון דל"ב שיהיו ב' הישראלים אוסרים זע"ז ממש. וק' דהרי הנכרי עצמו אינו אלא רגל המותרת במקומה, ואיך יאסור את החצר החיצונה, ועכצ"ל כא' הטעמים הקודמים למה אין בגוי את ההיתר של רגל המותרת במקומה, אבל אין לומר דס"ל כהרמב"ן דזה ל"מ אלא במקום דאיכא ב' ישראלים אוסרים זע"ז ממש ובעו עירוב, והנכרי מבטל את עירובם כיון דאין עירוב במקום נכרי, אבל בישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה הרי מלבד הנכרי אין כאן דין עירוב כלל ול"ב עירוב כיון דאינם אוסרים זע"ז דהא הישראל הפנימי הוא רגל המותרת במקומה.

והנה הרמב"ן בהמשך דבריו כ' עוד "וכן נמי ישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית כיון דרבים בחיצונה אסרי נכרי נמי אסר דחד טעמא הוא דילמא איכא דלא ידע שהוא דר עם ישראל יחיד במקומו דהא שכחי תרי ישראל ונכרי בחד חצר ואמר מטלטלי בלא שכירות ועוד דישאל ונכרי בחיצונה מן הדין הם אוסרין לפי דעתנו", וכיון דאסר להו מן הדין ע"כ דס"ל כהראב"ד דדינא דסוגיין נכון הוא גם לרבנן דר"ע, וק' דאי ס"ל כהראב"ד מה נצרך לבאר באורך דאין עירוב מועיל במקום נכרי והא ע"כ יש איזה טעם דאין לנכרי את המתיר של רגל המותרת במקומה. וצ"ל דבאמת ס"ל כהראב"ד דל"ב אוסרין זע"ז ממש ובלא"ה נמי נכרי אסר, ולכן מן הדין אסור בנכרי וישראל בחיצונה, אבל מ"מ כשהנכרי בפנימית והישראלים בחיצונה אז יש חיסרון אחר דאין הנכרי אלא רגל המותרת במקומה ואיך יאסור, אלא דכיון דבעו עירוב ל"מ עירוב במקום נכרי. אבל במה שאסר הראב"ד בנכרי וישראל בפנימית וכו' בזה יתיר הרמב"ן, כיון דאמנם ל"ב אוסרים זע"ז אבל הרי הנכרי הוא רגל המותרת במקומה ואינו אוסר, וכל החיסרון בכה"ג הוא רק במה שמבטל את עירוב הישראלים, והכא הישראלים לא צריכים עירוב כיון דהישראל שבפנימית הוא רגל המותרת במקומה.

וסו"ד, ג' אופנים הם, א- ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, ב- ישראל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית, ג- שני ישראלים בחיצונה וגוי בפנימית, בגוונא א' התיר הרמב"ן מעיקה"ד לולי הגזירה, ובאופנים ב-ג אסר. (ואין לומר דגם אופן א' אסר מעיקה"ד, דא"כ על מה נאמרה הגזירה של נכרי ה"ה כרבים על דס"ה שלכך השמיט הרי"ף). והטעם דהתיר בא' הוא משום דרגל הנכרי מותרת במקומה, ומה דאסר באופן ב' הוא משום דס"ל כהראב"ד דל"ב שניים אוסרים זע"ז, ובאופן ג' אסר משום דהישראלים אוסרים זע"ז וצריכי עירוב, ואין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואף רגל המותרת דגוי חשיבי מקומו לענין לבטל את העירוב דהישראלים, אף דרגלו המותרת אינה אוסרת מצ"ע. (דוג' לדבר, המב' בד' רש"י לעיל סב, א דאליבא דראב"י הנכרי אוסר גם בדליתיה טפי מאליבא דר"מ, כיון דכלפי מה שהגוי אוסר אין חילוק בין ר"מ לראב"י, אבל

אחר, דאולי י"ל דאמנם מצד העכו"ם אין חילוק בין החצירות, ורגלו המותרת ג"כ ראויה לאסור, אבל כיון דיש עימו ישראל אחר וכלפיו אמרי' דאחדא לדשא, אולי זה מהני לחלק בין החצירות גם לגבי דריסת רגלו של הגוי).

והנה התוס' להלן עה, ב כ' "וא"ת ולמה ליה למימר הרי הוא כרבים אפילו לא הוה כרבים אסר דכיון דיש שני ישראלים בחיצונה ואוסרין זה על זה ויש לו דריסת רגל עליהן וי"ל כיון דישאל לא אסר נכרי נמי לא אסר דאין להחמיר בנכרי יותר מבישראל אי לאו דהוה כרבים", הרי מב' בק' דפשיט"ל לאסור ע"י נכרי בפנימית אע"ג דהוי רגל המותרת במקומה. ויתכן לפרש כא' מב' הטעמים הנ"ל, או משום דל"ש 'כופין' בגוי, או משום דכלפיו לעולם אין חילוק בין הפנימית לחיצונה ולא אהני מידי מה שהיא מותרת במקומה לחלק בין החצירות. אמנם לש' התורא"ש בתי' הוא "וי"ל דמטעמא שמא ילמוד ממעשיו לא החמירו בגוי יותר מבישראל וכיון דישאל יחיד בפנימית לא אסר גוי נמי לא היה אוסר", ומשמע דהק' היתה מכח זה דע"י החשש שילמוד ממעשיו יש לאסור יותר מדיני דריסת רגל דישראל. וא"כ יש כאן טעם שלישי למה אין לנכרי את ה'מתיר' של רגל המותרת במקומה. וע"ע תור"פ. וכבר כ' בעה"מ בסוגיין "בכל מקום קי"ל מעשה רב וי"ל משום דירת נכרי החמירו כר"ע גזיר' שמא ילמד ממעשיו אבל בעלמא לא קי"ל כר"ע". (ועי' שעה"צ סי' שפב סקנ"ט). אמנם להבע"מ לכאו' ק' דמה נצרכו לגזירה דנכרי ה"ה כרבים ותיפול"ל דבמקום נכרי החמירו דרגל המותרת אוסרת, וצ"ל דס"ל להיפך דמצד דריסת רגל הנכרי אין חשש שילמד ממעשיו, וכשי' הריטב"א שהיא לא כהתוס' הנ"ל. וכ"כ החזו"א סי' פב סקי"ד.

אבל עכ"פ תי' התוס' ברור הוא דלמעשה ל"ש לאסור בנכרי יותר מבישראל, ואם הנכרי הוא רגל המותרת אז אינו יכול לאסור. וא"כ ק' מסוג' דנקטו הראש' ומדוייק בגמ' דל"ש להתיר את דריסת הנכרי מצד שהוא רגל המותרת במקומה. (ומק' הגמ' אין הערה כ"כ דסו"ס הקשו ק' מוכרחת מדינא ד'אוסרין', ולא רצו להק' על הגוי עצמו דטעמא דשמא ילמוד ממעשיו שייך ביה גם ברגל מותרת, ואי"ז כ"כ מוכרח ד"אין להחמיר בנכרי יותר מבישראל", אבל בד' הראש' הנ"ל קשיא). ואולי י"ל דבאמת הרי התוס' לא חזרו בתי' מהנחת הקו', אלא רק דס"ל דמ"מ כשיש רק נכרי בפנימית אז אין לאסור את החיצונה (אפי' דשייך הטעם דילמוד ממעשיו), דלא יכול להיות חמור יותר מישראל, אבל בסוגיין הרי איכא בפנימית ישראל ונכרי יחד, ואם הנכרי היה ישראל היה נעשה כרגל האסורה במקומה והיו אוסרים יחד על החיצונה, וא"כ בכה"ג יש לאסור את החיצונה ע"י הנכרי מטעמא דשמא ילמוד ממעשיו ע"י דריסת רגלו בחיצונה, ואין בזה חומרא יותר מאשר בישראל, ורק משום שהישראל השני הוא רגל המותרת במקומה לכן אין כאן 'אוסרים זה על זה' בחיצונה ומותר.

ומצינו לכאו' טעם רביעי להא דאין בנכרי מתיר של רגל מותרת, דהנה ז"ל הרמב"ן במלחמות בפירקין "ועוד נכרי בפנימית ושני ישראל בחיצונה למה לי טעמא משום דמפעי והלא מן הדין אוסרין הן דכיון דשני ישראלים אוסרין זה על זה ובעו לעירובי אין עירוב מועיל במקום נכרי שהרי יש לו דריסת הרגל כאן ואע"פ שאילו היה ישראל לא היה צריך לערב עמהם", ולא משמע דכוונתו לא' מהטעמים הנ"ל, אלא כמש"כ הוא ד"אין עירוב מועיל במקום נכרי", והיינו דהרי בגזירה על דירת עכו"ם התחדש גם דל"מ עירוב של הישראלים במקום דאיכא נכרי, (ובלא"ה, כיון דראב"י לא אסר אלא בשניים, הרי יעשו עירוב להיות כמו חד, וע"כ תיקנו ג"כ דהעירוב הנעשה במקום נכרי בטל), וא"כ אמנם לענין לרדן שדריסת הרגל של הגוי תאסור, באמת י"ל דכיון דהויא מותרת במקומה אינה אוסרת, אבל עכ"פ החצר החיצונה היא ג"כ 'מקום נכרי', ול"מ עירוב במקום נכרי. (ואין הכוונה רק כפי מש"כ השבה"ל סי' צח ד"אם יש בחצר שני ישראלים חלוקין בדיוורין מתוך שאוסרין זה על זה גם הא"י אוסר עליהם", אלא דהגוי אינו אוסר כאן מצ"ע מדין 'אוסר' דהא רגלו מותרת במקומה, אלא דהישראלים אוסרים זע"ז ומשום שהוא כאן בטל העירוב ביניהם ונשארים באיסורם. ולדוג'

ה"ה אוסרת כדנקטו התוס' בקו', אלא דמ"מ אין להחמיר בגוי יותר מאשר אם היה הוא עצמו ישראל, ולכן בדע"ה צריך לדין הגזירה של נכרי ה"ה כרבים ובלא"ה לא היה איסור ע"י הנכרי יותר מבישראל, אבל בדס"ה הרי אם הנכרי היה ישראל אז יוצא שהיה ב' ישראלים הצריכים עירוב ויש לאסור, ומדע"ה למדנו טעם נוסף לאסור בדס"ה והוא משום הגזירה. והא דלא אמרו בגמ' בדס"ה את הטעם לאסור מצד הגזירה, ואיבע"ל בישראל ונכרי בחיצונה אי שכיח או לא, כיון דאי הוי מילתא דלא שכיחא גם את הגזירה של נכרי ה"ה כרבים ל"ש לגזור. אבל ג"ז אינו נראה בד' הראב"ד, שהרי הביא ר' איה' לדבריו, ולא נראה דהמכוון הוא לטעם נוסף לאסור, ור' איה' רק לדין למעשה דאסור. (ובאמת בביהגר"א סי' שפב סי"ז כ' "שתי חצירות. אע"ג דאוקמוה שם כר"ע. למסקנא שם ע"ה ב' נכרי ה"ה כרבים כו' א"צ למוקמי כר"ע", והיינו דדע"ה הוא טעם אחר בפנ"ע לאסור בגוונא דדס"ה).

ולכן נראה דבאמת עיקר הגזירה של דע"ה היא כמב' בעבוה"ק דלא ידעי אינשי כללא דרגל המותרת אינה אוסרת, וחזי ליה דאין חילוק בין רגל המותרת לאסורה במקומה, אלא דבישראל ליכא להאי גזירה כיון דמאן דלא ידע סבר עכ"פ דעירובו, ובגוי מדלא פעי ידע דלא אוגרי, אמנם לעולם בישראל אמרי' דרגל המותרת אינה אוסרת, ולא גזרי' אפי' באופן שנצרך שכירות מגוי אחר כדי לגרום שהישראל לא יאסור (אם הוא היה רגל האסורה), דכך נקבע הגדר דרגל גוי המותרת במקומה אוסרת מחמת הגזירה, ורגל ישראל המותרת אינה אוסרת בכל האופנים. וממילא דבדס"ה אין מקום להביא את הגזירה של דע"ה, כיון דאם היה צריך אוסרים זע"ז ממש הרי הישראל הפנימי הוא רגל המותרת במקומה, ולכן אמרו בגמ' דאזיל כר"ע וכו' והראב"ד כ' דאף לרבנן דר"ע מ"מ ל"ב אוסרים ממש, אבל מה שהגוי אוסר אף שהוא רגל המותרת במקומה, זהו בפשיטות כמב' בדע"ה דמחמת הגזירה אין לגוי את המתיר של רגל המותרת במקומה, (או גם בלא"ה מצד קו' התוס' דראוי לאסור ע"י רגל נכרי גם כשהיא מותרת במקומה, ותי' התוס' דאין להחמיר וכו' ל"ש בדס"ה כיון דאם הוא עצמו היה ישראל ג"כ היה אסור). והביא הראב"ד ראייה מדע"ה דל"ב אוסרים זע"ז, כיון דהניחא דאסרו את רגלו של הנכרי אפי' שהיא מותרת במקומה כיון דמאן דלא ידע לדינא ד'מותרת במקומה' הרי ידע דגוי לא פעי דאוגרי, אבל הרי הישראלים שדרים בחצירות נפרדות הם ודאי הוו רגל המותרת במקומה, (דלא גזרו על רגל ישראל המותרת במקומה בשום אופן), וא"כ מוכח דל"ב אוסרים זה על זה.

ובאופן נוסף י"ל, (אם לא כד' הרשב"א בעבוה"ק), דלעולם הגזירה של דע"ה היא דיסברו דכל הפנימיים גרים בחצר הפנימית הסמוכה לחיצונה, ולכן כשיש גוי בפנימית וישראל באמצעית וישראל בחיצונה, יסברו דאיכא גוי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, וע"כ גזרי' להאי גזירה, אבל עכ"פ מוכח דכן הוא הדין אליבא דאמת דישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה אסור כדאמרי' בדס"ה ואף דלא קי"ל כר"ע אלא כרבנן, וכמש"כ הראב"ד דע"כ לא בעי' אוסרים זע"ז ממש. והנה עמש"כ בעה"מ בשלהי פירקין ד"נכרי ה"ה כרבים שאם היה נכרי בפנימית ושני ישראל בחיצונה דריסת הנכרי אוסרת' עד שישכור", כ' הראב"ד בכתוב שם "אמר אברהם: זה מאופל דבריו, ולא אמר רבי אלעזר אלא בשלשה חצרות של אחד אחד וגוי באחת מהן". ונראה דלדעת הראב"ד בב' חצירות וגוי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה באמת מותר, וזה מיושב היטב למש"נ כאן דהראב"ד ס"ל דכל הגזירה היא רק שיטעו דכל הדרים בפנימית דרים באמצעית, ולכן במה שאסר הבעה"מ ס"ל דאין מה לגזור, וא"כ מצד האיסור של דס"ה מותר כיון דאין להחמיר ברגל נכרי יותר מאשר אם היה ישראל, ומצד הגזירה דנכרי ה"ה כרבים ככה"ג אין מקום לטעות. אבל לפמש"נ מד' הרשב"א בעבוה"ק דאנשים טועים בהיתר של רגל המותרת במקומה, וידעי דלא השכיר הגוי מדלא פעי, א"כ היה ראוי לאסור מחמת האי גזירה גם באופן של ב' חצירות ונכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה.

ומד' הרשב"א בחי' להלן עה, ב נראה ללמוד דרך אחרת בזה, דהרי כ' שם דלשי' רש"י אין להוכיח לפסוק כסוג', ז"ל "לפי שיטה זו

לראב"י יש דין נוסף דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ומקום עכו"ם חשיב גם בדליתיה).

אמנם בדעת הראב"ד נראה דיש טעם אחר למה הגוי אוסר אע"ג דהוי רגל המותרת במקומה, דהנה ז"ל הרשב"א בסוגיין "ועוד הביא הרב ז"ל ראייה מדאמרי' בשלהי פירקין עכו"ם הרי הוא כרבים כלומר שאם היו ג' חצרות של יחידים זו לפנים מזו ואחד מהם עכו"ם אוסר על החיצונה ואע"פ שכל אחד ואחד מותר במקומו הואיל ואיכא רבים בחיצונה ומאן דלא ידע וחזי ליה דמטלטל אמר שרי לטלטולי בלא עירוב ובלא שכירות עכו"ם דאם איתא דאוגר עכו"ם מפעא פעי וכ"ש הכא דדיירי שנים בחצר אחת דהוו רבים בחיצונה ואסר עלייהו", ולהלן עה, ב כ' כע"ז ז"ל "אבל הראב"ד וגם ר"ח ז"ל פירשו אם היו שלשה אסורין כלומר שלש חצרות ובכל חצר אחד שנמצאו בחיצונה שלשה שהם רבים, ושמואל פליג בישראלים ואמר שאינן אוסרין עד שיהיו שנים בפנימית דרגל האסורה אוסרת אבל רגל המותרת אינה אוסרת ור' אלעזר קאי כשמואל בישראלים אבל עכו"ם הרי הוא כרבים שאם דר עכו"ם בפנימית ושני ישראלים בשתיים החיצונות אחד בכל חצר הרי העכו"ם אוסר עליהן, ולפי פירוש זה ההיא דלעיל דרב ור' חייא דישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה ואי נמי ישראל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית החיצונה אסורה כרב ור' חייא, וכמו שכתב הראב"ד ז"ל שם במקומה".

וביתר ביאור קצת כ' בעבוה"ק ז"ל "שלוש חצרות זו לפנים מזו וכל חצר וחצר של יחידים שאין צריכין לערב ביניהן, אע"פ שלא ערבו החצרות זו עם זו כל אחת מותרת לעצמה ואפילו החיצונה שבכולן, לפי שכבר ביארנו שאין הרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. בד"א בישראלים שאין כאן שום חשש טעות, שאע"פ שרגל השלוש חצרות מצויה בחיצונה והכל רואין שהיא מותרת לעצמה בלא עירוב, יודעין הן שהרגל המותרת אינה אוסרת, ומי שאינו בקי בהלכה יתלה הדבר בעירוב שמא ערבו. אבל אם היה גוי ביניהם ודר בפנימית אסור, לפי שיבואו הרואים שאינם בקיאים בהלכה לכלל טעות ויאמרו שחצרות אינן אוסרות זו על זו ולא יתלו בעירוב ובשכירות, שאם השכיר גוי היה מכריז ומודיע לכל, לפיכך גוי הרי הוא כרבים ואסורין עד שישכרו ממנו. ואין עירוב הישראלים מועיל במקום גוי, לפי שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובגוי עד שישכור את מקומו". (ואח"כ כ' עוד "שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד וגוי בפנימית וישראל אחד בחיצונה או שהיה ישראל אחד וגוי בחיצונה וישראל בפנימית הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכיר את מקומו, לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה והפנימי מותר בפנימית. ויש מי שהורה בשני אלו להקל, לפי שאין ישראל החיצון והפנימי אוסרין זה על זה, ולעולם אין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה, ולראשון הדעת נוטה").

ומב' דהא דאמרו בגמ' אי ידע ידע היינו דאם יודע ההלכה שפיר מהני, והטעות היא רק לאינם בקיאים בהלכה, ולכאוי' הטעות היא בדין זה דרגל המותרת אינה אוסרת, ומאן דלא ידע זה סבר כסתמא דודאי אוסרת ואין מעלה במה שהיא מותרת במקומה, ולכן יבוא לטעות דכיון דלא פעי העכו"ם על השכירות, ע"כ יאמרו דאין החצירות אוסרות וכו'. ודומה לזה נראה גם בד' הריטב"א שם "גוי נמי כו'. כלומר אי ידע הרואה שאין הגוי ראוי לאסור כיון שאינו דר עמהם בחצר ולא ילמדו ממעשיו ידע, ואי לא ידע אלא שהוא סבור שאף זו היה לו לאסור מ"מ הרי הוא אומר מגר אגריה מיניה, ופרקינן דסתם גוי דמגר מיפעא פעי ומפרסם הדבר". וא"כ זהו טעמא דהראב"ד דגוי אוסר את החיצונה אפי' דהוי רגל המותרת במקומה, כיון דמכח הא דהיא מותרת במקומה אין להתיר, כיון דלא ידעי אינשי הלכה זו, וידעי דהגוי לא השכיר מדלא פעי. רק דצ"ע קצת דבלש' הרשב"א נראה דהא דנכרי ה"ה כרבים זה ראייה לר' הראב"ד, ולא שיש כאן טעם לדחות את המתיר של רגל המותרת במקומה.

ואולי י"ל באופ"א, דכוונת הראב"ד להביא טעם נוסף לאסור את האופנים המבוארים בדס"ה, והיינו דלעולם רגל המותרת של גוי

ורכי חייא ואפי' על הפנימי כיון דשכיח דדייר ואתיא אפילו כר' אליעזר ורב שהתיר בפנימי משום דבעי שני ישראלים אוסרין ממש שלא נתן ר' אליעזר דבריו לשיעורין אבל אנן דסבירא לן דלא בעי ר' אליעזר אוסרין ממש, קנסינן אפילו בישראל חד כיון דשכיח דדייר, אלא שבזו יש לי לומר דכיון דכי קנסינן על החיצונה שיש שם שני ישראלים ומסתלק בעל החיצונה ממילא מסתלק בעל הפנימית דלא לידור התם, בהכי סגי לן שלא לחלוק כ"כ בדברי ר' אב"י, וכן עיקר".

אלא דר' הריטב"א הם מחוד' טפי, דהא אזיל לרבנן דר"ע דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, וא"כ גם בחיצונה אין שני ישראלים האוסרים זע"ז, אלא דלא דן בזה לשי' הסוג' דהכא דבעי' אוסרין ממש אלא לפי סוג' דלחמן דסגי בהא דשכיח, ואעפ"כ הדבר תלוי בהגדרת אחד ושניים, אבל סגי גם ברגל המותרת במקומה להגדיר שיש כאן שניים.

עוד יל"ע במה שהק' התוס' דיאסרו תרי במקום נכרי אפי' היכא דלא שכיח, דבשלימא גבי להתיר חד במקום דשכיח י"ל דסו"ס לא פלוג ולעולם לא אסרי', אבל הא דגזרו בתרי משום דשכיח מה שייך לומר כן על אופן שלא שכיח הרי אכתי י"ל דכל מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. ובאמת כ"כ בעבוק"ה לדינא, ז"ל "אבל במשאל או משכיר לגוי יראה לי שאינו אוסר לפי שאפילו דירתו הקנויה לו אינה דירה אלא גזירה היא שגזרו שלא יהא ישראל דר עמו וילמד ממעשיו, ואין דרכו של ישראל להשאל ולהשכיר לגוי דירה בתוך חצרו וידור עמו וכו' ישראל שהשאל או שהשכיר ביתו לגוי אינו אוסר, שלא השאל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו. ועוד שאין דרכו של ישראל להשאל ולהשכיר בית לגוי בחצר שהוא שרוי בתוכה, ולא העמידו דבריהם בדבר שאינו מצוי", הרי דאף במקום תרי ישראלים, כל היכא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. (ואולי י"ל דהדברים נכונים מחמת התי' שכ' התוס' ד"לחומרא לא אמר דלא פלוג").

וי"ל דלפמש"כ החת"ס בסי' צב ניחא, ז"ל "לכאורה ב' הטעמים צריכים, דלטעם הראשון שלא השאל על"מ שיאסר עליו קשה, אטו בדידי' תלי' מלתא, הלא חז"ל גזרו שמא ילמד ממעשיו ע"כ הכבידו עליו דירתו עם הגוי שיהיה צריך להשכיר לו ויאמר כשפים הוא עושה לי, וא"כ מה לי ברצון של ישראל שאינו משאל לו ע"מ שיאסור עליו, על כרחו יאסר עליו כדי שיצטרך לשכור ממנו, וע"כ ג"ל דעיקר אועוד סמוך, שאין דרכו של ישראל להשאל או להשכיר ביתו לנכרי ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן שמא ילמד ממעשיו של גוי, ורק משום לא פלוג דסתם גזרו ולזה די במה שמשאיר לו תפיסת יד בבית להעמיד כלי שם כדי שלא יאסור עליו". וכע"ז י"ל גם בלי הטעם הנוסף המבו' ברשב"א, דאמנם במילתא דלא שכיח לא גזרו אבל כ"ז הוא רק במקום ששייך ליתן לזה גדר, כגון שיאמרו דשכירות של גוי אינה חשובה דירה כ"כ וכד', אבל הא ודאי דלא חילקו בישראל יחיד ובב' ישראלים בין גוי אלים או חולה וכיו"ב, ובעי' איזה גדר' להחילוק, וס"ל להתוס' גע"י דריסת הרגל הוי כשניים ממש ול"ש לפלוגי בזה משום הא דלא שכיח.

ותכן לומר עוד, דהא דלא גזרו ביחיד אי"ז רק בכללא דמילתא דלא שכיחא, אלא הפי' הוא דבמקום דמירתת לגזר עם העכו"ם כבר נתקיימה התקנה דע"ז לא יתקיימו ויתארכו דיורי השכנות עם הגוי, דוג' מי שנצרך לשכירות מן הגוי. וכ"ה לש' הר"מ בפיה"מ "לפיכך אומר ר' אב"י שאם היה אחד גוי ואחד ישראל אינו אוסר שאין אנו צריכים לומר בזה שהוא אוסר כדי שלא ישכיר לו שמא ילמד ממעשיו, כי מטעם אחר ימנע מלדור עמו מפני שהוא חשוד על שפיכות דמים". והוסיף שם הר"מ בדעת ר"מ "ותנא קמא אומר ואפילו אחד גוי ואחד ישראל אוסר שמא יגיס דעתו באופן יוצא מהכלל וידור עמו לבדו", והיינו דר"מ לא חשש למגורים עם הגוי כשיש פחד, אלא לאופן שיגיס דעתו ויחזק ליבו ולא יפחד כלל. (ולזה ר' אב"י לא חש כיון דהוי מילתא דלא שכיחא כלל. ומה שאמרו בגמ' גבי לחמן בר ריסתק "כל בטולי רשותיהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן", היינו דלא שכיח כלל ומילתא דל"ש לא גזרו רבנן, דהרי כאן אין את הטעם דע"ז גופא ימנע מלדור. אא"כ נימא דאף בזה המכוון הוא דימנעו

ההיא עובדא דישראל ועכו"ם בפנימית ובעיא דישראל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית שבתחלת פירקין אפשר לומר שאין הלכה כרב ור' חייא דאסרו ואע"ג דהוה רבים בחיצונה משום דלא אמרו כאן אלא בשיש שני ישראלים בחיצונה ועכו"ם בפנימית דמ"מ הא איתא בחיצונה שני ישראלים אוסרין זה על זה, ואילו לפי הרב"ד שם "ההיא דלעיל דרב ור' חייא דישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה ואי נמי ישראל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית החיצונה אסורה כרב ור' חייא". ומבו' דמוכרח להרשב"א מאיזה טעם, שהגזירה של נכרי ה"ה כרבים אף היא מותנית בנוכחות ב' ישראלים האוסרים זע"ז, והיינו דאם ר' אב"י מצריך אוסרים זע"ז ע"כ גם בנכרי דהוי כרבים אין לגזור אלא בכה"ג, ולפירש"י שם באמת איכא להאי תנאה דהא איכא בחיצונה ב' ישראלים האוסרים זע"ז, ואילו לפי הרב"ד דיירי ביחידים ע"כ ליכא התם בחיצונה ב' אוסרים זע"ז, ואעפ"כ אסרי' להו מטעמא דנכרי ה"ה כרבים, וע"כ דלעולם ל"ב ר' אב"י אוסרים זע"ז ממש. אמנם הדבר צ"ע מה הכריח את הרשב"א לומר דגם הגזירה של נכרי ה"ה כרבים תלויה בתנאי הגזירה של ר' אב"י, ולמה ל"ש לגזור בלא"ה, כיון דהרואה יסבור שנתקיימו שם תנאי האיסור של ר' אב"י, אע"ג דבאמת לא נתקיימו.

יחיד דשכיח ותרי דלא שכיח

תוד"ה התם טעמא מאי. וא"ת א"כ מאי קמיבעיא ליה אבל הכא אמינא כו' נהי דלא שכיח מ"מ ליתסר דלא פלוג רבנן בכל תרי במקום נכרי וי"ל דלחומרא לא אמר דלא פלוג. ויל"ע דכיון דפשוטו בגמ' "תן לחכם ויחכם עוד" לאסור גם בזה, האם הכוונה היא דמ"מ הוי כשכיח דמירתת גם בכה"ג, או דפשוטי' הא גופא דאמרי' לא פלוג וגם לחומרא. ומלש' תוס' נראה שהכלל נשאר גם להמסק' דל"א לא פלוג לחומרא. ואולי דלש' תן לחכם וכו' שייך רק אם זה מאותו הטעם דהוי כשכיח, אבל אם כשהנכרי בפנימית הטעם משום דשכיח וכשהנכרי בחיצונה הטעם הוא משום דלא פלוג, ל"ש למימר בזה ויחכם עוד'.

ובד' התוס' בתחילה שהק' דפנימי במקומו ייאסר משום דשכיח, ותי' דלא פלוג כיון דרוב פעמים חד לא שכיח, יל"ע דהרי לעיל אמרי' דלר' אב"י דאסרו רק בב' ישראלים אז הגדר הוא דבאוסרים זע"ז אמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ומה זה שייך אצל הפנימי במקומו דל"ב עירוב כלל. (וכמש"כ הרב"ד דומה לזה אליבא דאמת וכמובא בראש' ד"מאן קא גרים דדייר פנימי בהדי עכו"ם צוותא דחיצון הלכך לדידי' קנסינן ובדוכתיה הוא דקרינן שני ישראלים אוסרים זה על זה, אלא דהרב"ד ס"ל ג"כ דל"ב אוסרים זע"ז ממש, ורק דבחיצונה 'קרינן' שני וכו'). ועי' ב"מ סי' שפב סי"ז. ואולי זה גופא תי' התוס' דלא פלוג, והיינו דאין שייך לחלק כיון דהתקנה היא בעיקר דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ובעי' לזה ב' ישראלים האוסרים זה על זה.

אלא דבאמת ד' התוס' מפו' בגמ' גבי לחמן בר ריסתק דאמרו לאביי "מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קדיירי", הרי דשייך לאסור גם במקום שאינו נצרך לעירוב כשנעשו כיחיד ע"י ביטול לחד מינייהו. וא"כ צ"ע להיפך מה תי' התוס' דלא פלוג, והא לעיל אמרי' דאולי' בתר טעמא דלא שכיח, והכא הפנימי שכיח. וצ"ל דהתם ע"י הביטול ל"ה כחד ממש אלא רק כעין יחיד, ול"ש בזה כ"כ לא פלוג ובעי' לטעמא דלא שכיח, אבל הכא הפנימי הוא יחיד ממש, ולא פלוג כיון דרוב פעמים יחיד ממש לא שכיח. אבל א"כ ל"ק כ"כ הקו' הב' שהק' התוס', דסו"ס בחיצונה גר רק יחיד אלא דלפנימי יש דריסת רגל עליו, וא"כ אפ"ל דהוי כיחיד ואפ"ל דהוי כתרתי, ובזה האיבעיא האם שכיח כה"ג או לאו, אבל ל"ש בזה לא פלוג כיון דל"ה כתרתי ממש. וצ"ע. ועי' בריטב"א כאן שכ' דהסוג' דהכא פליגי עם סוג' דלחמן בדין זה דיחיד במקום דשכיח דדייר, ועי"ש עוד וכן בשאר"ר אם אליבא דאמת יש תנאי של אוסרים זע"ז.

ובהג' ראמ"ה תי' ע"ד התוס' דאי"צ לאסור את הפנימי במקומו, אלא סגי באיסור על החיצון וכיון שהוא יסתלק משם ממילא תתבטל השמירה על הפנימי ולא שכיח דדייר דהא מירתת, עי"ש. וכבר כ' הריטב"א מעין זה, ז"ל "ואפשר כי לפי דבריהם אוסרין רבי

כ"כ בדברי ראב"י, ולמה חילק את זה לב' נידונים לאסור רק את הפנימית או גם את הפנימית. ונראה א"כ דהריטב"א מתחילה דן דוקא אליבא דסוגיין דלא אסרי' אלא במקום שיש ב' האוסרים וכו', ומ"מ הק' דכיון דבחיצונה איכא ב' ישראלים האוסרים זע"ז, וכיון דהפנימי איהו הוא דדייר ועביד איסורא היה ראוי להעביר את האיסור אל הפנימי, (דע"י דריסת רגלו בחיצונה, דיוריו בפנימית מאוחדים עם החיצונה), אבל לפי הסוג' דלחמן בר ריסקת ע"כ הנידון הוא אחר לאסור את הפנימית רק בנוסף לחיצונה, ודו"ק.

כיון דעירבו הו"ל כחצר אחת

לעולם כראב"י וכרבי עקיבא והכא במאי עסקינן כגון שעירבו וטעמא דאיכא נכרי דאסיר אבל ליכא נכרי לא אסיר. ופיר"ח "אוקימנא כשעירבו הפנימית עם החיצונה ואסרום ר' ור' חייא כראב"י דאמר אין אסור עד שיהו שני ישראל אוסרין זה על זה וכיון דעירבו הויין להו הפנימית והחיצונה כחדא ואינן תרי ישראל וחד נכרי וכו' עקיבא דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה". ולא נתפרש בדבריו מה זה שייך לדינא דר"ע, דהרי אם אמרי' דע"י העירוב נעשו החצירות כחדא א"כ ע"כ יש כאן תרי ישראלים הדרים עם הנכרי, ואפי' אי נימא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת ג"כ יש לאסור בזה. ואולי משום דבלאו ר"ע י"ל דהעירוב מתבטל כיון דהוא במקום נכרי, וממילא חזר הדבר להיתרו כיון דרגל המותרת אינה אוסרת, אבל לר"ע ע"כ בלי העירוב אין כאן היתר. או י"ל באופ"א דאמנא ע"י העירוב חשיבי כשניים בחצר אחת, אבל עדיין ל"ח כ'אוסרים זע"ז, ולזה בעי' את ש' ר"ע האוסר את רגל המותרת, ומשו"ה הו"ל שניים אוסרים זע"ז.

ועי' עצי אלמוגים סי' שפב סק"ז שכו' דבעירבו הוי כחצר אחת ואוסרים זע"ז, וצ"ע מסוגיין. וע"ע פמ"ג שם במשב"ז סק"ה שכו' "וא"כ ב' חצירות פתוחות זו לזו ואין להם דריסת הרגל זע"ז כל חצירות רשות א' הן ואף בלא עירבו מותרים שבתו בחצר זה לזה ומבית לחצר אחרת אם בחצר א' דרים הרבה ישראלים ועכו"ם א' ביניהם, יראה אם הניחו בחצר שאין דר שם עכו"ם אף בלא שכרו רשות מעכו"ם מ"מ בני חצר שאין שם עכו"ם מותרים לטלטל לחצר שדר שם עכו"ם, ובני החצר שעכו"ם בו אוסרים מחמת עכו"ם ואם הניחו העירוב בבית שבחצר שדר עכו"ם י"ל שאוסרים לטלטל שם דמ"מ רשות עכו"ם אוסר וצ"ע בכל זה". (ולעיקר הנידון של חצירות שאין להם דריסת רגל זע"ז, ובא' גר גוי וישראל, ועירבו ביניהם אי מועיל העירוב, יש להוסיף דלפמ"שנ' בד' הרמב"ן הרי איכא כלל נוסף דאין עירוב מועיל במקום נכרי, וממילא דביטול העירוב הוא גם בלי דריסת רגל האוסרת של הנכרי).

ולהדיא כ' בהג"א "ישראל ונכרי בחצר פנימית וישראל בחיצונה והפנימית אין להם שום דרך רק דרך החיצונה ישראל הפנימי מותר בפנימית דהוי יחיד במקום נכרי אע"ג דשכיח דדייר כה"ג דנכרי מירת משום ישראל הדר בחיצונה לא פלוג רבנן כיון דרוב פעמים לא שכיח יחיד במקום נכרי אבל בחיצונה אסור אפילו עירבו לר"ע דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה דהוה ליה שני ישראלים אוסרים זה על זה והנכרי אוסר עליהם אבל לרבנן דאמרי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה גם החיצונה מותרת אפי' אם לא עירבו ואם עירבו שרי לטלטולי מזו לזו ואין הנכרי אוסר עליהם אע"ג דשכיח דדייר דמירת נכרי לא פלוג רבנן בין שכיח שדרים בין לא שכיח דבכולהו יחיד במקום נכרי שרי".

וכבר עמד בזה המאירי, והביא גי' דלא גרסי' הכא 'וכרבי עקיבא', דבאמת כיון דעירבו הוי כחצר אחת, וכ' "אבל עם עירבו יש בו מחלוקת בין הראשונים יש פוסקינן אף בזו שמותרין וכו' אף החיצון מותר ואין דנין עכו"ם וישראל שבפנימית מצד דריסת רגלם כאלו הם בחיצונה ושיהו שני ישראלים ועכו"ם בחיצונה שאין עכו"ם אוסר במקום שאין ישראלים אוסרים זע"ז והרי ביארנו שאין ישראל אוסר על החיצון הואיל ופנימית מותרת במקומה וכו' ומ"מ גדולי המפרשי' פסקו בה שהעכו"ם אוסר בחיצונה אף בלא עירוב אע"פ שאין ישראלים אוסרים בהם זע"ז עד שישכרו מן העכו"ם שהרי רגלי שני ישראלים ועכו"ם מצוים בחיצונה ופנימי במקומו מותר ר"ל בפנימית ואני נוטה לדעת שלישיית לפסוק שבלא עירבו שניהם

מלדור באופן כזה שהם כולם בטלים לא' ורק הוא מותר בטלטול, אבל לש' הגמ' הוא מילתא דל"ש לא גזרו רבנן).

והנה הריטב"א ג"כ הק' כעין קו' התוס' אבל באופ"א קצת, ז"ל "דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא", והיינו דס"ל דבדריסת הרגל דגוי הגר בפנימית אצל החיצונה ל"ש כלל שילמוד החיצון ממעשיו, ולכן הק' דהיה לו לאסור את הפנימי דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, והתוס' לא הק' כן, אלא הק' רק דיש לאסור גם בפנימית משום דשכיח. ולטעמייהו אזלי, דהריטב"א לקמן עה, ב כ' "לאשמועינן דכה"ג גוי הרי הוא כרבים דאע"ג שאין ישראל דר עמו בחצר כאחת כדי שילמוד ממעשיו אפילו הכי אסור", ועוד כ' שם "שאיין הגוי ראוי לאסור כיון שאינו דר עמהם בחצר ולא ילמדו ממעשיו", ואילו התוס' שם כ' "וא"ת ולמה ליה למימר הרי הוא כרבים אפילו לא הוו כרבים אסר דכיון דיש שני ישראלים בחיצונה ואוסרין זה על זה ויש לו דריסת רגל עליהן וי"ל כיון דישאל לא אסר נכרי נמי לא אסר דאין להחמיר בנכרי יותר מבישראל אי לאו דהוו כרבים", וביתר ביאור כ' בתורא"ש שם "וי"ל דמטעמא שמא ילמוד ממעשיו לא החמירו בגוי יותר מבישראל וכיון דישאל יחיד בפנימית לא אסר גוי נמי לא היה אוסר לכך הוצרך לומר טעמא דגוי הרי הוא כרבים", (ועי' תור"פ), הרי לדרידה שייך גזירה דילמוד ממעשיו גם אצל החיצון דאין לגוי שם אלא דריסת רגל. ולכן התוס' כאן לא הק' כקו' הריטב"א.

ובד' הריטב"א י"ע, דבתחילת הסוג' כ' "ואמר רב יוסף דהא טעותא דאי ר"מ למה לי ישראל בחיצונה, כלומר למה ליה לרב למנקט חיצונה כלל לישמועין דגוי אסר בפנימית דליכא אלא ישראל חד וכל שכן דאסר בחיצונה דאיכא ישראל אחר", וק' דהא לפ"ד למה יש לאסור את הישראל שדר בחיצונה והא ליכא גזירה דשמא ילמוד ממעשיו, וגם ל"ש למימר כתי' הריטב"א דהוא הגורם דלאו עכברא גנב וכו' דהא ר"מ חייש גם לישראל יחיד במקום נכרי, ואפי' אם שייך הרי אי"ז פשיטא כ"כ. (ואמנא החיצון יהיה אסור מצד הישראל הפנימי שהוא רגל האסורה במקומה, אבל בלש' הריטב"א נראה דהכ"ש הוא על זה שהגוי אוסר את הישראל החיצון, וגם דהרי איכא לאוקמיה בעירבו וע"כ דהנידון הוא לאסור מצד הגוי). ואולי צ"ל דכיון דלר"מ הנכרי בפנימית אוסר במקומו, א"כ כבר שויהו דלירתו שם דירה, ומאליו כ"ה הדין בדריסת הרגל שלו שהיא אוסרת. (אבל הריטב"א אח"כ כ' "דבהאי נמי גוי אוסר על החיצונה דבהא דאיתא לאיסורא קנסינן ולא על הגורם, והיינו מטעמא דאמרן דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים התם קנסינן", ונראה שהיה לו צד לאסור רק את הפנימית בלי החיצונה). ואולי בלא"ה י"ל דלפי ר"מ דלא חילק בין יחיד לתרי א"כ לעולם גדר האיסור בנכרי הוא דעשו דירתו דירה, וא"כ דריסת רגל שלו אוסרת אפי' שאין ע"ז שמא לימוד ממעשיו. וצ"ע.

ובגאוו' העיר עוד דהריטב"א הק' דבעי' לאסור את הפנימי כיון דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, ואילו אח"כ ביאר באורך דסוגיין ס"ל דבעי' 'אוסרים זה על זה', וסוג' דלחמן בר ריסקת היא ס"ל דהכל תלוי בשכיח ולא שכיח, וא"כ לפי סוגיין מה מקום יה"ק לאסור את הפנימי, והרי בחצר הפנימית ליכא ב' ישראלים אוסרים זע"ז, ובכי הא אמרי' לא פלוג רבנן. וכ' שם דבאמת קו' זו של הריטב"א אזלא רק לפי מאי דס"ל לגמ' בסוג' דלחמן בר ריסקת דל"א לא פלוג והכל תלוי ב'שכיח'. אבל לכאו' ג"ז דוחק דא"כ הריטב"א דן פעמיים להצד דל"ב אוסרים זע"ז למה לא נאסור את הפנימית, ומתחילה הק' "דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא", ותי' "דכיון שהגורם לפנימי דדייר התם היינו ישראל החיצון לדרידה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב, ואפילו למ"ד התם דהיכא דשכיח אסורא התם קנסינן שאני הכא דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים הכי עדיף טפי שלא לחלוק בדברי ראב"י, ובסו"ד הק' "ואפשר כי לפי דבריהם אוסרין רבי ורבי חייא ואפי' על הפנימי כיון דשכיח דדייר", ותי' "שבזו יש לי לומר דכיון דכי קנסינן על החיצונה שיש שם שני ישראלים ומסתלק בעל החיצונה ממילא מסתלק בעל הפנימית דלא לידור התם, בהכי סגי לן שלא לחלוק

העירונים והיו ד' על ד' אע"פ שהגוי מפסיק ביניהם דכיון דאינו אוסר עליהם אינו מעכבם מלערב". (ז"ל האגור לפנינו "ומזה הטעם התרתי לטלטל החמין מתוך ביתו של דוד צענר לתוך חצר העירונים ומחצר העירונים לבית ישראל גנ"ז", ולש' מהר"ו "מטעם זה התרתי לטלטל השאלענט בל"א ר"ל חמין בשב' מתוך ביתו של דוד צענר לתוך חצר של העירונים ומחצר של העירונים לביתו של ישראל גנ"ז"). וכזה ודאי צ"ע דלכאור' ל"ש לומר אין עירוב לחומרא להכניס הנכרי לעירובן, כי באים לאסור את מה שהעירוב הזה עצמו התייר. ועי' ב"מ ואבהעו"ז.

ובעיקר השאלה האם ע"י העירוב נעשה כב' ישראלים ונכרי הדרים יחד, הנה ז"ל הרשב"א לקמן עד, ב "וכדברי התוס' נ"ל, דאילו לפי דברי רש"י ז"ל אפי' שתי חצרות הפתוחות זל"ז ופתוחות לרה"ר ישראל ועכו"ם דרין באחת מהן וישראל בשניה אין מערבין, דאע"ג דדירת עכו"ם אינה אלא כדיר של בהמה כל שאין שני ישראלים אוסרים זע"ז, הכא אסרו משום דאסור לעשות יחיד במקום עכו"ם, וקשיא לי דהא משמע בריש פירקין גבי ההיא דרב ור' חייא דשתי חצרות זו לפנים מזו וישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה דעירוב מועיל במקום עכו"ם בשתי חצרות הפתוחות זל"ז ופתוחות לרה"ר דאמר' במסקנא הב"ע בשעירבו וטעמא דאיכא עכו"ם דאסר הא ליכא עכו"ם לא אסר, ואם איתא דאפילו בפתוחות לרה"ר עכו"ם מעכב מלערב, אמאי נקט שתי חצרות זו לפנים מזו ולא שמעינן דאפילו לר' אליעזר דאמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זע"ז כיון דאיכא שני ישראלים אוסרין זע"ז כר' עקיבא עכו"ם אוסר עליהם מלערב, והא אפילו בפתוחות זל"ז ופתוחות לרה"ר דלא אסרי כלל אהדדי אפ"ה עכו"ם מעכב עליהן מלערב", והנה ראייתו עימו דלא איירי הכא אלא כשיש דריסת רגל אבל בלא"ה מותר. (וצ"ע דהכא אסרי' את החיצונה במקומה, אבל כשאין דריסת רגל הרי ודאי דכ"א במקומו מותר ול"א עירוב להחמיר, ורק הטלטול מזה לזה נאסר. וי"ל). ויל"ע אם טעמו בזה הוא דהעירוב לא משוי להו כ"כ כחדא, (ול"א דיוורים להחמיר), או דס"ל דבעי' אוסרים זע"ז ממש (עי' להלן בש"י הרשב"א בזה) וליכא.

ובשו"ת הרא"ש כלל כא ס"ד כ' "אבל ישראל וכותי הדרים בשני חצרים ופתח ביניהם, מותר להוציא מחצרו של כותי לחצרו של ישראל. ואפי' שני ישראלים דרים בחצר, אין הכותי אוסר עליהם, כיון שאין לו דריסת הרגל עליהם, כי לעולם אין הכותי אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זע"ז. ואע"פ שיש פתח ביניהם ובין רבי מנחם, כיון שאין רבי מנחם אוסר עליכם אם לא ערב עמכם. וגם אם ערב עמכם, אין רשות הכותי אוסרת עליכם, דדוקא ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה דיש לכותי דריסת הרגל בחיצונה אוסר, אבל במקום שאין לו דריסת הרגל אינו אוסר", ומחד מבו' מדבריו דבלא דריסת רגל הגוי אין איסור אפי' בעירבו, ומאידיך מבו' דאם איכא דריסת הרגל חשיב שיש כאן שני ישראלים האוסרים זע"ז, וא"כ בנידון דסוג' יוצא דע"י העירוב יש לאסור את החיצונה לכו"ע דהוי כאילו יש כאן שני ישראלים האוסרים זע"ז בחיצונה, ולגוי הרי יש שם דריסת רגל. ובריטב"א לקמן עד, ב כ' "מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל וכו' וא"ת והיאך יוכלו להוציא כלים מן החצר למבוי שהרי הגוי אוסר עליהם, י"ל כגון ששוכרין ממנו, א"נ דהכא כראב"י דבעי' שני ישראלים אוסרין זע"ז והכא אינם אוסרים זע"ז כיון שאין לאחד מהם דריסת רגל בחצר ולא במבוי", ומבו' שי' דהעירוב אינו מחברן להיות כשניים האוסרים זע"ז בלא דריסת רגל, אבל שא"ר שלא תי' שם כהריטב"א לכאור' ס"ל, דאף בלא דריסת רגל חשיב ע"י העירוב דאיכא שניים האוסרים זע"ז.

שי' הרשב"א בדין אוסרים זע"ז

הנה הרשב"א בסוג' הביא שי' הראב"ד דפסקי' דישאל ר' ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה וכן איפכא אסור, ואע"ג דהכא תלי' לה בדעת ר"ע דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, ואנן הא קי"ל כרבנן דאינה אוסרת, וא"כ הכא ליכא שני ישראלים אוסרים זע"ז, "ומיהו כי אמר ראב"י עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זע"ז, לאו לאפוקי שתי חצרות זו לפנים מזו דהנהו ודאי אע"ג דאין אוסרין זע"ז לרבנן מ"מ שכיחי דייירי ועכו"ם אוסר בחיצונה אבל

מותרין אבל בעירבו זה עם זה ר"ל פנימי וחיצון העכו"ם אוסר בחיצונה שהעירוב עושה אותם אחד אצל חיצונה ונמצא הבא להכשיר אוסר והביאני לפסוק כן גירסא אחת שנודמנה לי בספר מדוייק ביותר".

ואח"כ כ' "נודמן לי ספר מדוייק שגורסין בו אמ' רב הונא לעולם כראב"י ולא הוזכר בה כר' עקיבא כלל ונ"ל לפרש בה שכשנודחה שלא להעמידה כר' מאיר וטרחו להעמידה כר' אליעזר והוקשה להם אי כר' אליעזר הא אמ' עד שיהו שנים וכו' והרי אלו כל אחד מהם בחצרו ואין להם זה אצל זה כלום ונמצא שהנכרי אף החיצון אחד אצלו כפנימי וכן פנימי אינו אוסר עליו שהרי רגל המותרת היא ואם משום דר' עקיבא א"כ למה לי עכו"ם תירצה רב הונא כר' אליעזר בשעירבו שנעשו שניהם כדירה אחת והרי הנכרי עם שנים ואוסר עליהם ומ"מ דוקא בחיצונה שאע"פ שנעשים אחד לענין היתר טלטול זה בשל זה לא נעשו אחד להיות נחשבים כשנים אצל הנכרי שהדריסה מצויה לשם ביותר הא לא עירבו הואיל ואסורים זה בשל זה אין הנכרי אוסר על אחד מהם ונמצא שבלא עירבו מותר כל אחד בשלו ובעירובו נאסרו שניהם בחיצונה מצד הנכרי והדברים ברורים ומחווירים ואזן שמעת מלין תבחין". (ולג' דידן לכאור' באמת ק"ק דאמר' הכא במאי עסקי' כגון שעירבו, והרי פשיטא דכל הנידון לאסור לראב"י איירי בגוונא דעירוב).

ועכ"פ לכאור' נפקא הכא ענין של עירוב לחומרא, (לכה"פ לשי' המאירי, דלהר"ח י"ל דע"כ לערב כה"ג א"א כיון דאיכא גוי בתוך העירוב ורגל המותרת אוסרת), אבל אי"ז סותר להא דאמר' בעלמא דאין דיוורין להחמיר כיון דהכא זה באותו העירוב עצמו. ובלא"ה שי' רב יהודה שהוא מרא שמעתתא דידן, דאמר' דיוורין להחמיר וכמש"כ התוס' מח, ב. אבל הצ"ע בד' המאירי דא"ה הרי בטל העירוב כיון דנעשו כא' ע"י העירוב ואין עירוב במקום נכרי, וא"כ הדרי' לקמייתא דליכא עירוב ואין מה לאסור כיון דבחיצונה נמי איכא בהדי נכרי רק ישראל יחיד, דהא הפנימי הוי רגל המותרת במקומה. (וכע"ז הרי כ' המאירי שם "ושאלו בה א"כ אפי' ישראל נמי כלומר בלא עכו"ם והעמידה בעירבו פנימית וחיצונה שנמצאו שניהם כאחד מיהא להיות הנכרי מעכב עירובם וחזרו להם כלא עירבו ונשאר הפנימי מותר מדראב"י ואוסר על החיצון מדר' עקיבא ונמצא שלא נאסרה אלא מצד העכו"ם הואיל ואין עירוב במקום עכו"ם הא בלא עכו"ם לא אסרו כיון שעירבו ונמצא העכו"ם גורם איסור בחיצונה מצד ישראל הפנימי כר' עקיבא ופנימי מותר במקומו כראב"י ונמצאו דברי רב כר' עקיבא וכראב"י").

והנה בעיקר ד' הר"ח והמאירי יל"ע למה אמר' דע"י העירוב נעשית החצר הפנימית כאחת עם החיצונה, ולמה לא יעשו העירוב רק בחיצונה לחוד, והיינו עירוב בין דיורי החיצון בחיצונה ובין דריסת רגל הפנימי בחיצונה. אלא דהדבר תלוי בנידון הפוס' והאחרו' האם אפשר לערב דריסת רגל בלי עירוב על עיקר הדיוורים בבית, והטעם לומר דל"מ כיון דדריסת רגל לחוד אי"ז מקום פיתא ולינה. ונראה לומר דהא דהוסיף הר"ח דהו"ל כחדא, זהו משום דס"ל דבלא"ה אפי' לדעת ר"ע דרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, מ"מ ל"ח שיש כאן שני ישראלים הדרים כאחד יחד עם הנכרי, דסו"ס אי"ז אלא רגל ולא דיוורים ממש, (ואולי גם בגלל שהרגל היא מותרת במקומה).

ובכ"י סי' שפב כ' "וכתב הרא"ש בתשובה (כלל כא) דשתי חצרות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על זה שכל אחד משתמש דרך פתחו הפתוח לרה"ר ובחצר אחת דר בה גוי ובחצר האחרת דרים בה כמה ישראלים מכניסים ומוציאין מחצר זו לחצר זו ואין צריך לשכור מהגוי דאין הגוי אוסר אלא במקום שיש לו עליהם דריסת רגל וכו' וכתוב בספר האגור (סי' תקמ) על זה בשם מהר"ר יעקב ווי"ל (דינין והלכות סי' ע) שמזה הטעם התיר לטלטל החמין של ישראל לתוך חצר העירונים ומחצר העירונים לבית ישראל אחר עכ"ל וזה כשגגה שיצאה מלפניו דאע"פ שאין הגוי אוסר עליהן מ"מ אסורים הם הישראלים לטלטל מבית זה לבית זה דרך חלונות כל שלא עירבו דאטו משום דאיכא גוי ביניהם לישתרו בלא עירוב ואפשר שהתיר להם לערב כגון שהיו חלונותיהם פתוחות לחצר

בשני בתים הרי אלו אוסרין זע"ז ואפילו הם בעצמן אסורין במבוי ואפילו ע"י עירוב דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואי בששכרו מעכו"ם אפילו ביחיד נמי, ושמה אפילו בשדרין שניהם בבית אחד קאמר רבינו ז"ל דהשתא הוה כיחיד לגבי היתר המבוי דכל שאין אוסרין זע"ז לא גזרו, וגם זה אינו נכון דא"כ צדו אחד ישראל דקאמר רב בישראל שדר יחידי בלא אשה ובנים קאמר והוה ליה לפרושי, ועוד דכל שהם דרים בבית אחד לא שכיח דדאיר קרי ליה ולא אמרי' דאין מתיראין דאם ישאר האחד ישארו עוד אחרים עמו".

ואמנם גם זה מפור' בד' הרשב"א בעבוה"ק שהוא פוסק כהראב"ד, דכ' שם באות קב "שתי חצרות זו לפנים מזו וישאל אחד וגוי בפנימית וישאל אחד בחיצונה או שהיה ישראל אחד וגוי בחיצונה וישאל בפנימית הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכיר את מקומו, לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה והפנימי מותר בפנימית. ויש מי שהורה בשני אלו להקל, לפי שאין ישראל החיצון והפנימי אוסרין זע"ז, ולעולם אין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זע"ז, ולראשון הדעת נוטה, ולכאור' מפור' כאן דדעתו נוטה דאליבא דאמת ל"ב אוסרים זע"ז ממש, ואף רגל המותרת שאינה אוסרת חשיב כאילו יש כאן שניים אע"ג דאין אוסרים זע"ז בפועל.

אבל נראה לדייק דאף דהרשב"א פסק כהראב"ד אבל לא כ"כ מטעמיה, דהרי כ' טעם הדבר "לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה", ולכאור' כוונתו למש"כ באות צז-צח ז"ל "שלוש חצרות זו לפנים מזו וכל חצר וחצר של יחידיים שאין צריכין לערב ביניהן, אע"פ שלא ערבו החצרות זו עם זו כל אחת מותרת לעצמה ואפילו החיצונה שבכולן, לפי שכבר ביארנו שאין הרגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה. בד"א בישראלים שאין כאן שום חשש טעות, שאע"פ שרגל השלוש חצרות מצויה בחיצונה והכל רואין שהיא מותרת לעצמה בלא עירוב, יודעין הן שהרגל המותרת אינה אוסרת, ומי שאינו בקי בהלכה יתלה הדבר בעירוב שמא ערבו. אבל אם היה גוי ביניהם ודר בפנימית אסור, לפי שיבואו הרואים שאינם בקיין בהלכה לכלל טעות ויאמרו שחצרות אינן אוסרות זו על זו ולא יתלו בעירוב ובשכירות, שאם השכיר גוי היה מכריו ומודיע לכל, לפיכך גוי הרי הוא כרבים ואסורין עד שישכרו ממנו". וא"כ נראה דמה שאסר בסוג' אי"ז משום דלא בעי' אוסרים זע"ז וכד' הראב"ד, אלא הטעם הוא מחמת הגזירה דלקמן דע"ה דנכרי ה"ה כרבים, וכדיבאר לן הרשב"א דמי שלא ידע בהלכה יטעה כיון דידוע שהנכרי לא השכיר מדלא פעי, וזהו א"כ הטעם לאסור "לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה", באופן דאדרבה דעיקר דעת הרשב"א הוא כ"ש מי שהורה בשני אלו להקל, לפי שאין ישראל החיצון והפנימי אוסרין זע"ז, ולעולם אין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זע"ז, אלא שהחמיר מחמת האי דינא דנכרי ה"ה כרבים.

התם טעמא משום דשכיח דדייר דמירתת נכרי וסבר השתא אתי ישראל ואמר לי ישראל דהוה גבך היכא. וכ' בתור"פ "התם שכיח דדייר. פי' ישראל שבפנימית רגיל לדור עם הגוי לבדו, הילכך גם בחיצונה רגיל חבירו האחר לדור", וכוונתו ליישב דהרי האיסור הוא על החיצון ואצלו אין את השמירה שיש בפנימי והוא לא שכיח (וכיון שכך הרי הוא יילך מכאן ותחבטל השמירה של הפנימי), וע"ז תי' דגם הוא שכיח כיון דהפנימי הוא שמירה גם עליו. (והיינו דדריסת רגל של נכרי לחוד אי"ז סכנה גדולה כ"כ ולכן סגי לה בשמירה הבאה מכוח הפנימי, משא"כ כשהגוי גר בחיצונה). אמנם הנה הרישב"א כ' "וק"ל דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, וי"ל דכיון שהגורם לפנימי דדייר התם היינו ישראל החיצון לדידיה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב", וק' דהרי הפנימי נמי הוא 'חור' של ה'חור' מלבד מה שהוא עביד איסורא, ובמה חמיר החיצון מהפנימי, וע"כ דהוא ס"ל דהפנימי אין לו שמירה על החיצון כלל, והחיצון ע"כ קיים גם בלי הפנימי, (ועי' גאו"י), וא"כ הפנימי הוא עביד איסורא אבל רק החיצון הוא הגורם. אלא דא"כ תיקשי לדידיה הקו'

לא בפנימית דחיצון הוא דקא גרים וכמו שכתבנו למעלה, ולא אתא ר' אליעזר אלא לאפוקי שתי חצרות ופתח אחד ביניהן דכיון דלא עבר חד על חבריה לא שכיחי דדיירי, דעכו"ם בכי הא לא מירתת משום דלית להו צוותא להדדי, ואי נמי בשתי חצרות זו לפנים מזו ולאפוקי פנימי במקומו, אבל חיצון כיון דלר' עקיבא פנימי אסר על חיצון שני ישראלים אוסרין זע"ז קרינן ביה, ולא משום דהא דר' אליעזר תליא בהא דר' עקיבא וכו' עקיבא סבירא ליה אלא משום דשכיח דדייר ואפקי' בלשון אוסרין משום דאיכא ר' עקיבא דסבירא ליה הכין". והביא הרשב"א את ראיות הראב"ד, וכן לקמן עה, ב דן הרשב"א בב' הפי' שכ' הראש' שם ובהם תלוי אם מוכח כד' הראב"ד, ונת' עוד במקור'א. וי"ל ע מה שי' הרשב"א להכריע בהא מילתא.

והנה בעבוה"ק הזכיר בכמ"ד ענינא ד'אוסרין זע"ז', ז"ל באות צט "אימתי הגוי אוסר במקום שיש שני ישראלים אוסרין זע"ז, אבל במקום שאין שם שני ישראלים אוסרין זע"ז אף הגוי אינו אוסר, לפי שאין דירת הגוי דירה לאסור", ובאות ק כ' "במקום זה אין הפרש בין ישראל יחידי לישראלים רבים הסמוכין על שולחן אחד או מוחלקין לכמה שולחנות בבית אחד, שלא חלקו חכמים בדבר, אלא כל שיש ישראלים אוסרין זע"ז ואפילו הן מועטין הגוי אוסר, ואם היו מרובין ואין אוסרין זע"ז אין הגוי אוסר", ובאות קא כ' "ישראלים שאוסרין זע"ז אע"פ שעברו זה עם זה או שבטלו רשותן זה אצל זה אינן כיחידים והגוי אוסר עליהם", ובאות קטז כ' "מבוי שצדו אחד גוי וצדו האחר ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי וכו' ואע"פ שאין במבוי שני ישראלים אוסרין זע"ז ואע"פ שאין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זע"ז, כאן החמירו ואסרו לפי שאסור לעשות יחיד במקום גוי, ואם אתה מתיר לאלו לערב ולהוציא אליהם דרך פתחים שבחצר למבוי ישען זה על חברת חביריו השכונים מאחוריו להיות דר במבוי עם הגוי ואינו אלא יחידי ויסתכן", ובאות ריג כ' "עשו הישראלים מחיצה למקום לינה ולא עשו למקום פתח ואין צריך לומר כשאוכלין במקום אחד, אין הנכרים אוסרין עליהם לפי שהן בעצמן אין אוסרין זע"ז ואין הנכרי אוסר אלא בזמן שהישראלים אוסרין זע"ז", ובאות רלא כ' "כבר ביארנו שהדר עם הנכרי בחצר, אם היו שם שני ישראלים אוסרין זע"ז שהנכרי אוסר עליהם", ובאות רלו כ' "נעשו כל הישראלים חבורה אחת לאכול בשבת בבית אחד מהן, אין צריכין לשכור שכולן בני חבורה אחת הן ואינן אוסרין זע"ז, וכל שאין אוסרין זע"ז אין הנכרי אוסר עליהן", ובמיוחסות סי' ריו כ' "ובין ישראלים מרובים בין מועטים, כל שהן אוסרים זע"ז הכותי אוסר עליהם".

ואמנם בכל זה אין עדיין הכחשה ברורה על שי' הראב"ד, דהרי להראב"ד נמי שייך עצם המושג של אוסרים זע"ז כלישנא דמתני', ומה"ט הזכירו בסוג' את שי' ר"ע, אלא שהראב"ד חידש דלא הוזכר כאן ר"ע אלא לענין לשון, והיינו דינא דאוסרים זע"ז הוא לקבוע שיש כאן שני דיורים חלוקים, אבל יש לומר דמר"ע נשמע לרבנן דאף רגל המותרת מ"מ היא כשניים האוסרים זע"ז, וכמשנ"ת במקור'א. ולכן הרשב"א אף אי ס"ל כהראב"ד מ"מ ניחא מה שהזכיר בכל דוכתא את התנאי של אוסרים זע"ז, והוסיף דבסמוכין על שולחן א' ל"ח שניים מדלא אסרי זע"ז, וכשעירבו וביטלו חשיבי שניים מהא דקודם העירוב והביטול היו בגדר אוסרים זע"ז, וכן מש"כ באות קטז על יחיד במקום גוי, וכשאוכלין במקום אחד ל"ח שניים כיון דלא אסרי זע"ז מעיקה"ד, (לא מחמת אחדא לרשא של רגל המותרת, ולא מחמת עירוב או ביטול המתירם), וכן כשנעשו חבורה אחת לענין אכילה בבית אחד.

(ובד' הרשב"א לקמן עה, א נראה עוד דגם אם שני ישראלים בבית אחד שכיחי דדיירי, מ"מ אין הגוי אוסר עליהם מדלא אסרי זע"ז. שכ' שם "אלו היו שם ב' ישראלים ועכו"ם במבוי או בחצר יש לומר שלא אסר רב על השלישי להתערב עמהם דרך חלון ולהשתמש דרך הפתח לחצר ולמבוי לפי שהוא רחוק מן היחוד אם יצא האחד וישארו השנים ויתירא מהם לעולם, כן כתב הראב"ד ז"ל, ואיני מבין שאם אלו שני ישראלים הדרים במבוי או בחצר עם העכו"ם דרים

בתש' בח"ה לכוון את שני הטעמים זה בזה). ובח"א סי' תרכו וכן במיוחדות סי' ריח האריך הרשב"א לבאר דמצי לסלוקי בע"כ ל"מ, כיון שהשכירות הזו לא תחשב כסילוק, (ז"ל "אלמא משכיר כל היכא דלא מצי מסלק ליה לשוכר לא מצי לאוגורי, וכ"ש הפרש שנותן הבתים למס עולם שאינו יכול להשכיר, ומגרע גרע לגבי הא משכול"ק, דשכול"ק עשאוהו כשלוחו. אבל בעלמא כל שהדיורים יכולים להוציא השוכרים מהבתים, אין אותו שכירות מועיל כלום וכו' מי שכבר שכר מן הפונדק, הוא יכול להוציא השוכר האחרון מן הבתים, ולפיכך אין שכירותו כלום), והיינו דס"ל דהמשכיר יכול להשכיר רק משום שנכלל בזה סילוק לשוכר הגוי, ועי"ז השכירות מן המשכיר יכולה לתפוס גם כלפי השוכר הגוי.

ובד' הריטב"א בסוג' מצינו טעם נוסף להא דמהני שכירות מהמשכיר, ז"ל "כיון דמצי מסלק כל זמן שירצה אין לך תפיסת יד גדול מזה ואגרינן מיניה". (והיינו כעין דין שול"ק או שאיל מיניה דוכתא, וכדכ' שם לעיל מינה "והמשכיר היה שם ומ"מ לא היה לו תפיסת יד בבית זה שהשכיר, שאילו כן לא גרע משול"ק"). עוד מצינו מש"כ הטור בסי' שפב "אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו חשיב כאילו הוא ברשותו ויכולין לשכור ממנו", ואולי זה גדר נוסף בטעם ההיתר הנ"ל, וכך יש ללמוד גם משי' רשי' דכ' "היכא דלא מצי מסליק ליה - משכיר לשוכר עד זמנו. לא תיבעי לך - דודאי לאו ברשותיה הוא, ולא מצינן למיגר מיניה", והיינו דביכול לסלק הוי ברשותו. וכ"ה בפיר"ח שכ' "כיון דמצי מסליק להו אגרינן מן המשכיר דרשותיה הוא או דלמא כיון דלא סלקי לא". והמאירי בחי' ר"פ סא, ב כ' בשם הרמב"ן "דביאתא ברשות משכיר קיימא". ובבית הבחירה שם כ' ד"הרי הוא כמסולק". והחזו"א בסי' פב סק"ח כ' "והלכך כששכר מהמשכיר נהי דחשיב סילוק להאי פורתא דאוגר להו ונתן להן תפיסת יד במקום העכו"מ השוכר מ"מ אכתי נשאר העכו"מ בדירתו, ולא הפקיעו חכמים בהאי שכירות דאין כאן שכירות בדירתו הנשארת וכו' ומיהו מה שנס' בגמ' שיועיל שכירות המשכיר הוא משום דכיון דיכול לסלקו חשיב כיש להאי חצר ב' בעלים לענין דין איסור העכו"מ וכיון שהשכיר המשכיר מקצתו ובידו להשכיר כולו חשיב שכירות שהרי אם השכיר מקצתו וסלק את העכו"מ השוכר מכל החצר והשאיר את כל החצר לעצמו הוי שכירות מעליא, השתא נמי דלא סלקו חשיב כאילו סלקו בשעה שהשכיר לישראל ובאותו הרגע חזר והשכיר להעכו"מ השוכר מה שנשאר לו משכירות ישראל ובשכירות זאת כבר הפקיעו חכמים גזירתם על דירת העכו"מ".

והנה התוס' לקמן עב, א ושאר דנו באדם שהכניס לביתו בחורים וכד' אם אוסרים עליו ואם אוסרים זע"ז ועל אחרים שבחצר, וכ' כמה סברות להקל בזה, אי משום שהם מאוחדים איתו בעניני הבית כאפיה ובישול, ואם משום שלא הכניסם על דעת שיאסרו, או משום עצם זה שהוא יכול לסלקם, וכ' הפוס' דרק בצירוף כל הטעמים מקילי' בזה. ותימה דהרי הכא מבו' דאם המשכיר יכול לסלק את השוכר, אפשר לעשות את השכירות מן המשכיר, וא"כ לו יהי שהבחורים אוסרים אבל בעה"ב עצמו יכול ליתן עירוב בשבילם או להשכיר וכו"ו, דהא מצי לסלוקינהו. ואמנם אם הטעם כאן הוא משום דעצם ההשכרה לאחרים היא כסילוק, זה ל"ש כשהוא נותן עירוב בשבילם, דאין בזה שום ענין של סילוק על דיוריהם אלא להיפך, ופשוט. ואם כאן הא דמהני הוא משום תפיסת יד, י"ל דזה ל"ה אלא בגדר שכול"ק וכמבו' בריטב"א, ונוכל לומר דל"מ שכול"ק כלפי דירת ישראל. ואם הטעם הוא משום דהמשכיר עיקר, אולי י"ל דהוא עיקר לענין לשכור ממנו, אבל לענין נתנת עירוב אין מעלה במה שיכול לסלקם כיון דסו"ס כעת יש להם דיורים כאן, והם צריכים ליתן עירוב בשבילם. (ושוב ממילא י"ל דאפי' לפי הטעם שכ' הריטב"א דמהני שכירות מהמשכיר משום תפיסת יד שיש לו דלא גרע משכול"ק, ואפי' אי נימא דשכול"ק מהני גם בישראל, אעפ"כ כלפי בחורים שהנידון הוא לערב בשבילם ולא להשכיר את רשותם, אין המשכיר נחשב כשלוחם לענין זה כשכול"ק, ומן הטעם הנ"ל דכח המשכיר כלפי השוכר הוא רק לענין להשכיר את רשותו ולא לענין ליתן עירוב בשבילו).

שנתקשה ר"פ הנ"ל, דאמנם פנימי שכיח אבל החיצון הוא הנאסר. אלא דהריטב"א לשי' לק"מ כיון דבלא"ה לדידיה דריסת הרגל דגוי איננה סיבה לאסור כיון דל"ש בזה שילמוד ממעשיו וכש"נ, אלא דמטילים את הקנס מכוח האיסור של הפנימי על החיצון כיון שהוא ה'חור', כדי לגרום להפסיק את האיסור של הפנימי, ולכן אמרי' דפנימי שכיח דדייר.

אמנם נראה דזה אין להק' דלפי הריטב"א דקנסי' לחיצון כי הוא גורם לפנימי לעשות איסור, א"כ מש"כ הריטב"א אח"כ "ויחכם עוד, כלומר דבהאי נמי גוי אוסר על החיצונה דבהא דאיתא לאיסורא קנסינן ולא על הגורם, והיינו מטעמא דאמרן דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים התם קנסינן", יוצא דאליבא דרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, וא"כ אין כאן ב' ישראלים בחיצונה, אז תחזור הגזירה להיות על הפנימי. דהא ודאי דתחילת הגזירה צריכה את מה שיש כאן ב' ישראלים הדרים עם הנכרי במקום אחד, ואז י"ל דאפשר להעביר את הקנס לפנימי כיון דהוא עביד איסורא וכו', ויל"ד מי גנב אי עכברא או חורא, אבל כל דליכא ב' ישראלים ממש כי רגל המותרת אינה אוסרת ודאי דל"ש כלל כל הגזירה.

ועכ"פ לשי' ר"פ מבו', דיחיד שיש עליו שמירה והוי שכיח אסור נמי כשניים. והנה בתרוה"ד סי' עו כ' "אבל בנ"ד ובהיא פסק דמרדכי דלעיל, דאיתנהו נכרים דדיירי בדירת קבע, אע"ג דרבנן שוינהו דירתם כדירת בהמה, מ"מ היכא דדיירי בהדיהו תרי ישראלים, דשכיחי דדיירי. משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו של נכרי אסרי רבנן, דדירתו חשוב דירה. וא"כ י"ל ה"נ איכא למיגור על הישראל והאורח שיאסר עליו הנכרי, דלא ליתי לדור בתדירות עם הנכרי בחצר וילמוד ממעשיו. שהרי לא חייש לש"ד, הואיל וישראל אחר ג"כ שרוי בקבע בחצר. אבל ישראל הדר בקבע אין לגזור עליו, דאיהו ודאי חייש לש"ד, שאינו בוטח על האורח מפני שאינו קבוע לשם. נראה להוכיח אפי' בכה"ג אין לאסור על האורח, מההיא דלהמן בר ריסקתא וכו' הא אפי' אי הוה אמרינן דהו אורחים, מ"מ אסורים, משום דאותו שנעשה יחיד אצל הנכרי אוסר עליהם, שהרי הוא קבוע עם הנכרי, והם נעשים אורחים, ותיפוק לי' מש"ה אינהו אסורים, אע"כ מהא טעמא לא הוי אסורין". ויל"ד לחלק בזה.

משכיר דמצי מסלק לשוכר

ר"ל ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה כל היכא דלא מצי מסליק ליה לא תיבעי לך דלא אגרינא כי תיבעי היכא דמצי מסליק ליה מאי כיון דמצי מסליק אגרינא או דילמא השתא מיהא הא לא סלקיה אמר להן ר"ל נשכור ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן אתו שילו לרבי אפס אמר להן יפה עשיתם ששכרתם. וכ' הרשב"א "קשיא לי נימא כיון ששכרו אין לך סילוק גדול מזה כדאמרין בב"ב כיון דזבני' אין לך מחאה גדולה מזו, וי"ל דהכא שכירה רעועה היא ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד". ולא מבו' שי' האם למסק' הגמ' הפי' הוא דבאמת גם שכירות רעועה שאינה אלא סילוק לשעה הוי כסילוק, או דמטעם אחר אפשר לשכור מהמשכיר. (וממה שנקט בקו' דאין סילוק גדול מזה, לכאו' משמע דלא סגי בשכירות מקום אחד לבד, אלא צריך שכירות כלפי כל הרשות).

ואמנם בח"ה תש' ד כ' הרשב"א "כל היכא דמצי מסלק ליה, כלומר דהגיע זמן השכירות או שאינו שוכר לזמן אלא כל זמן שירצה לסלקו יסלקנו, וכל שהשכיר אצל אחרים אין לך סילוק גדול מזה. אבל כל שאינו יכול לסלקו עד שיתן לו דמים אין שוכרין ממנו, דמ"מ עדיין לא נסתלק ועיקר שוכר הוא", ובמיוחדות סי' רז כ' "אבל אם היה יכול לסלקם, אין צריכים לשכור אלא מן המשכיר. שאעפ"כ שלא סלקם עדיין, כיון שיכול לסלקם הוא העיקר ולא השוכרים", ואילו בעבוה"ק כ' את ב' הטעמים, ז"ל "גוי שהשכיר רשותו לגוי אחר, אם המשכיר יכול לסלק את השוכר כל זמן שירצה שוכרין אפי' מן המשכיר ואפי' לא סילקו עדיין, שכל ששוכר אצל אחרים הרי סילק את הראשון. ועוד שהעיקר הוא המשכיר, אבל אם אינו יכול לסלקו צריך לשכור מן השוכר שהשוכר הוא העיקר". (ונמצינו למדים מעבוה"ק דב' טעמים הם, ולא כמו שמשמע קצת

אלא דילה"ק גם להיפך, דלפי הטעם שכ' הראש' דבחורים אינם אוסרים כיון דבעה"ב יכול לסלקם, א"כ למה בעי' הכא שכירות מהמשכיר וכו', הרי י"ל דהגוי השוכר איננו אוסר דהא בעה"ב יכול לסלקו כל זמן שירצה, ול"ח דיוורים כ"כ לאסור. ואולי יש לחלק בין אורח בעלמא כאותם בחורים וכד' ובין שוכר אפי' בגוונא דיכול לסלקם. (וכהאי חילוק כ' המאירי בחי' לעיל סא, ב ע"ש. אבל המשנ"ב בכמ"ד התיר ע"י 'מצי לסלוקי' גם שוכר ולא רק אורח שהוא שואל בעלמא). והנה ז"ל הרמ"א בתש' סי' קכ "וכן הסכימו האחרונים ז"ל מהרא"י בתרומת הדשן סי' ע"ו בראיות ברורות דאין האורח אוסר עד שלשים יום וכו', אך עכשיו יש לדקדק מהא דאיתא פרק הדר ר"ל ותלמידי דר' חנינא איקלעו לההוא פונדק וכו' ופירש"י התם פונדק יש בו חדרים פתוחים לחצר והאכסנאים נכנסין בהם ואוסרין זע"ז בשבת. הרי קמן משמע בהדיא דאכסנאי אוסר. וליכא למימר דהתם מיירי בנשתהא שם שלשים יום, דאקלע לפונדק לא משמע רק באורח נטה ללון. ועל כרחנו צריכין לחלק דהא דאין אורח אוסר היינו כשיש שם בעה"ב קבוע דאז הם בטלים לגביה, אבל כשהם כולם אורחים אוסרים זה על זה". וכ"כ בדרכ"מ סי' שפב ז"ל "וי"ל דאינן אוסרין אלא כשאין בעה"ב קבוע דאין שייך לומר דהוה ליה אורחין גבי אחד אלא כשאחד קבוע שם אבל כשהבעה"ב קבוע לעולם אפשר דאורחים בטלים לגביה ואפילו האורחין רבים". (ומש"כ שם בתש' דבהאי יריד אסורים כיון דהוה אורחים שלא במקום בעה"ב, הנה הרי היו שם הרבה גויים בע"ב, אלא דדירתם אינה דירה אם לא במקום שני ישראלים שאוסרים זע"ז, וא"כ יש כאן גלגל דאם הישראלים אוסרים אז דירת הנכרי דירה ובטלים האורחים, וכו', אלא דכ' הפוס' דאורחים אינם בטלים לדירת נכרי אפי' במקום שעשאוה חז"ל כדירה, דמ"מ הוה דירה קלישתא).

וא"כ כיו"ב יש לתרץ הק' הנ"ל דכל מש"כ התוס' דבחורים אינם אוסרים כשבעה"ב יכול לסלקם, זהו דוקא כשבעה"ב עצמו נמצא כאן, ואז טפילים דיווריהם לדיווריו, (וכמב' בפוס' דאיכא צירוף לקולא בין ההיתר של 'מצי לסלוקי' ובין ההיתר של 'שותפים באפיה ובישולי', וע"כ דהנושא הוא בתור טפילות לדיווריו בעה"ב), אבל אם בעה"ב איננו, וכהאי משכיר דסוג' בזה אף אורח אוסר קודם ל' יום, ואפי' כשבעה"ב מצי לסלוקי. (וע"ע שו"ת מהרש"ל סי' יח). וז"ל הר"מ פ"ד הי"ד "בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים והניח לו כלים וכו', אינן אוסרין עליו הואיל ויש לו תפיסת יד בכל בית מהן נעשו הכל כאורחין אצלו", ותפיסת יד ודאי מהני רק כשדר שם, וה"נ הא דנעשו אורחים אצלו וכנ"ל. (אלא דלפ"ז משמע דהוה דוקא בבעה"ב הזה שהוא אורח אצלו).

אלא דהנה כ' הביאווה"ל בסי' שע ס"ח "ודווקא בדאיכא בעה"ב אחד קבוע דאז האורחים בטלים לגביה, אבל אורחים ביחד, אוסרים זע"ז מיד - דין זה הוציא הרמ"א בד"מ סי' שפב מסוגיא דף סה ע"ב בעובדא דר"ל וכו' אקלעו לההוא פונדק וכו' וע"פ מש"כ התוס' בדף סו ד"ה דאקלעו ע"ש ולפ"ז משמע דאף בלא שכירות אלא בתורת אורח בלבד ומצי לסלוקי כההיא עובדא דבעה"ב לא היה כלל בביתו [וגם אין שום אחד מאנשי ביתו כמו שכתבו התוס' שם] לשכור ממנו ואפ"ה אוסרים זה על זה". (והנה לעיל מינה בס"ג כ' הביאווה"ל "היכי דמצי לסלוקינהו בכל שעה כגון שלא השאילו לזמן מיוחד לא יכול לאסור עליו אפילו אופה ומבשל בפני עצמו וכו' וכן מצאתי בחידושי הרשב"א ובעבוה"ק להדיא דדוקא היכי דמשאילו לזמן מרובה אבל לזמן מועט הו"ל כאורח ואינו אוסר ומובן לפ"ז דה"ה וכ"ש היכי דמצי לסלקו בכל עת דלא עדיף מזמן מועט", וצ"ע דהכא דיכול לסלוקינהו מיד למה יאסרו זע"ז. אבל התי' הוא פשוט כיון דכל ההיתר שם הוא רק מדין אורח, ד'לזמן מועט הוה כאורח', אבל הכא איירי כשאין בעה"ב דר' כאן ואז גם אורח אוסר וכנ"ל).

ועכ"פ יל"ע דאם הם עצמן לא היו שם אלא בגדר אורחים שיכול בעה"ב לסלק, הרי דינא הוא דכשיש בעה"ב שנמצא שם כבר אין האורחים אוסרים ואוסרים וכנ"ל, וא"כ מה חששו שהגוי השוכר יבוא בשבת (גם על אופן שהמשכיר לא מצי לסלקו והוא דומה

לבעה"ב כעת), הרי אם יבוא יתבטלו דיווריהם מלהיות אוסרים כיון שנעשים טפלים כאורחים לבעה"ב. ויש ליישב, דהנה בטפילות אורחים לבעה"ב מצינו בד' התוס' לקמן עב, א שכ' "וכיון דגבי נכרי דדירתו לא שמה דירה לא אסרי אלא חשיבי כולהו כחד כל שכן גבי ישראל דדירתו שמה דירה דבטלה דירתם גבי דירתו של בעה"ב", והיינו דכלפי דירת נכרי דמעיקה"ד לא שמה דירה פחות שייך טפילות של דיווריו האורחים. והנה ביד אפרים בסי' שע הוכיח מדין שכול"ק דגם אורחים אצל גוי ה"ה טפלים לדירתו ואינם אוסרים זע"ז, אמנם הפמ"ג שם בא"א סק"י"ב כ' "אורחים בפונדק עכו"ם ויש לכל אחד חדר מיוחד לאכילה דפיתא גרם צריכין לערב זע"ז מחדר לחדר וגם לשכור רשות מעכו"ם". (וכ' בשעה"צ סק"ו"ו "אך אם הם מתאכסנים בפונדק של עכו"ם [אף שיש לכל אחד חדר בפני עצמו], כתב היד אפרים דבזה בודאי נטפלים להעכו"ם ואין צריכין לשכור ממנו רשות, וגם אין אוסרין זע"ז. ובפמ"ג כ' דגם בפונדק של עכו"ם אוסרים זע"ז וגם צריכים לשכור הרשות, וטעמו דלענין עכו"ם לא אמרינן דאורחים בטילין לגביה, וכן מוכח בתש' רמ"א סי' קכ ע"ש, וראיית היד אפרים מס' שפב יש לדחות, דשכול"ק שאני, וכן ממה שהביא המג"א מסו"ס שפב בדין הספינה מוכח דסבירא לה כפמ"ג"). וא"כ לק"מ הקו' הנ"ל, כיון דאף אם יבוא השוכר שהוא בעה"ב ולא אורח, הרי אינו אלא 'דירת עכו"ם' ולא חשיבא כ"כ כדי להתיר ולהטפיל את דיווריו האורחים.

אמנם אכתי ק' לפי' קמא דרש"י דהיה שם ב' ישראלים נוספים, א"כ גם כשהגוי השוכר יבוא בשבת, הרי באופן שהמשכיר יכול לסלקו דאינו אלא כאורח, הדין הוא דדיווריו טפלים לדיווריו בעה"ב האחרים שבתצר, וכיון דהיו שם ישראלים אחרים בעלי בתים, א"כ איך יאסור עליהם הגוי דדיווריו טפלים, ולהדיא מב' דסגי לזה גם בעה"ב האחרים, והאורח טפל גם עליהם ולא רק לבעה"ב שהוא דר אצלו. ועכצ"ל כנ"ל דיש חילוק בין אורח ובין שוכר, והטעם לזה כיון דאף שוכר שיכול לסלקו, מ"מ זה עדיין לא גרע כ"כ כאורח שאין לו שום זכות דיוור מצ"ע שלא ברשות בעה"ב, ולא כשוכר דכ"ז שלא סילקוהו ה"ה כבעל הזכות. (וכנ"ל דיל"ע בשי' המשנ"ב דפסק להתיר שוכר ע"י דהמשכיר יכול לסלקו, וצ"ע). ומה שנקט רש"י שהיו שם עוד שני ישראלים, והרי לכא' סגי בעוד ישראל א' שגר שם, כיון דהם אינם יכולים להיות בגדר שניים האוסרים זע"ז כיון דיש כאן בעה"ב נוסף, ואפי' אם הגוי לא נחשב בעה"ב לענין זה כיון דהוה רק שוכר, אבל הישראל הנוסף הוא בעה"ב והאכסנאים טפלים עכ"פ אליו, לכך קאמר רש"י שהיו שם מלבדם עוד ב' ישראלים.

אמנם בעיקר הדין הנ"ל דהטפילות היא גם כלפי בעה"ב האחרים צע"ק, דהא ניחא דחלקו בחצר טפל לגבי האחרים, כיון דבביתו יש בעלי בתים ואורחים, ובע"ב עיקר, אבל דיווריו בבית למה שיהיו טפלים כלפי דיווריו בעה"ב האחרים. (ובראבי"ה סי' תד כ' "הילכך בן ישראל הלך בבית מערופיא שלו בלא שכירות אפילו לנו עמו עשרים אכסנאים הם ולא אסרו אהדדי וגם הגוי אינו אוסר עליהם. ולא צריכין לא עירוב ולא שכירות כדגרסינן לקמן בפרקין בענין ישראל המבטל רשות לבני חצרו שלהם מותר לו ולהם, ואמרי' בגמרא מ"ט משום דהוה אורח לגבייהו, אלמא אורח לא אסיר. וכן משמע נמי בירו' דאורח לא אסיר. וכשם שאורח ישראל אינו אוסר כך אורח גוי לא אסיר, שלא תקנו ע"ח אלא שלא ליתא לאחלופי ברה"ד, ואכסנאי אין להם רשות בחצר, ולא אתי לאחלופי, דהא ידעו שהך גברא אכסנאי הוא, אבל כששוכרים כולם נחשבים בע"ב ורשות שלהם הוא. הילכך כשדרים בלא שכירות לא צריכין לא עירוב ולא שכירות"). וע"ע בשעה"צ סי' שע סק"ה.

ובעיקר הא דאמרי' (כד' הפוס' הנ"ל) דהקולא באורח היא כשבעה"ב דר' שם ואז האורח נעשה טפל, אבל ל"ב לזה דוקא בעה"ב שהוא אורח אצלו אלא כל בעה"ב בחצר גורם לטפילות זו, כל שהם באותו היקף מחיצות, (וע"ע שעה"צ סי' שצא סק"ט דהגביל את זה עוד שיהיה להם היתר טלטול בכל ההיקף ורק אז נטפלים, וע"ש מה שדן בסתי"ד החי"א בסי' עג ס"ו דמחד הצריך שיהיה עירוב ברשות כדי שהאורחים יטפלו לבעה"ב, ומאידך דן דהטפילות

בפני עצמו וכן מצאתי בא"ר בתירוץ שני שמצדד כן דהיכי דמצי לסלוקינהו בכל שעה לא בעינן טעם הראשון כלל וכן משמע מהגר"ז ע"ש וקצת משמע כן גם בביאור הגר"א [שלא הביא רק טעם שני המוזכר בתוספות וע"כ דמצי לסלוקינהו דאל"ה הרי סותר לדברי המחבר בס"ב] וכן מצאתי בחידושי הרשב"א ובעבוה"ק להדיא דדוקא היכי דמשאלו לזמן מרובה אבל לזמן מועט הו"ל כאורח ואינו אוסר ומובן לפ"ז דה"ה וכ"ש היכי דמצי לסלקו בכל עת דלא עדיף מזמן מועט", וכע"ז כ' בס"י שפד, הנה החזו"א הק' עליו בס"י צ סקל"א "נראה דדוקא בהני ג' טעמי שרינן אבל לא בחסר אחת מהן, דבמצי לסלוקינהו לחוד לא שרינן שהרי בנשים ועבדים פליגי ריב"ב וריב"ב לקמן ע"ג א' אע"ג דמצי לסלוקינהו מבית לבית וע"כ לא שרינן אלא משום שאשה לגבי בעלה ועבד לגבי רבו הרי הוא כאחד וכן בתלמיד לגבי רבו, אבל אחרני לא, וגם באותן דשרינן לא שרינן אלא באין עמהן דיריין או עירוב בא אצלן, והכא בסופר ומלמד דעת התו' דאף ביש עמהן דיריין ומוליכין עירובין למקום אחר, עירוב אחד לכלן". ונראה אולי ליישב דבנשים ועבדים אף שמצי לסלוקינהו אבל הרי אין להם בית אלא זה ולפיכך ל"מ, משא"כ באורח בעלמא שיש לו בית אחר, ע"י אפשרות הסילוק ה"ה כאורח בעלמא שאין דיריין אוסרים. ואולי י"ל עוד דאף במצי לסלוקינהו אם אינו עומד לזה ל"מ.

סמיכה על שכירות הראשונה

ר"ל ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מינה. ז"ל הראב"ן בהל' עירובין "אבל אם שנים מישראל באו ושבתו עם הגוים בשני בתים בחצר כיון דאסרי אהדדי אי לא מערבי בעו נמי לשכור רשות הגוים בחצר, דאמרי ר"ל ותלמידי ר' חנינא איקלעי לההוא פונדק דלא הוה שוכר והוה משכיר, סתם פונדק הוא חצר גדולה ויש בה הרבה בתים לאכסנאים ונתאכסנו שם בב' בתים והיה שם בית אחד מושכר לגוי ולא היה הגוי השוכר שם שהלך למקום אחר והוא מתיירא שמא יבא למחר ואוסר עליהן והיה שם משכיר בעל הפונדק ושכרו ממנו רשות החצר שהיה לו לשוכר בה וכגון שהיה המשכיר יכול לסלק את השוכר אם ירצה ולפיכך היה המשכיר יכול להשכירו להם, הילכך ישראל הבאין ליריד של גוים כמו בוורנקבורט ומאכסנין בחצר אחת בד' בתים או בה' והגוי בעל החצר כמו כן בבית אחת בחצר עמהן אע"פ ששכרו הבתים והחצר צריכין לחזור ולשכור ממנו בע"ש רשות שיש לו בחצר ולא מצו סמכי אשכר הראשון כי הכא דריש לקיש וסיעתו שכרו הבתים והחצר מבעל הפונדק ועוד חזרו ושכרו ממנו חלק השוכר אע"פ שברשותו היה. ואם היו שם ב' שבתות צריכין לשכור בכל שבת וצריכין לערב יחד ואם לא עירבו אסור להכניס ולהוציא מבתים לחצר ומחצר לבתים ומכ"ש מבית לבית".

והיינו דק"ש'ל בסוג' למה הוצרכו לשכור שוב מהמשכיר ביחס לרשות השוכר, ולא סמכו על הרשות הראשונה ששכרו מהמשכיר להיות בפונדק. ולזה הוכיח דאע"פ ששכרו הבתים והחצר צריכין לחזור ולשכור ממנו בע"ש רשות שיש לו בחצר ולא מצו סמכי אשכר הראשון, והוסיף ג"כ דאם היו שם ב' שבתות צריכין לשכור בכל שבת. וכיו"ב כ' האו"ז בס"י קסה, ז"ל "ומשמע מלשון רש"י שצריך לשכור מעכו"ם בכל שבת ושבת שפ"י כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם משמע שהטריחו עליו לשכור בכל שבת ושבת כדי להפרידו מאותו חצר ולא מצי למיגר פעם אחת לשני שבתות וכ"ש ליותר. וה"נ מסתברא דמירי הוא טעמא אלא כדי שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו ואי פעם אחת שוכר ודין אמאי יצא הלא שוכר אפי' בפחות מש"פ ואין כאן טורח גדול ויצא ולא ילמד ממעשיו והואיל וכן ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בבית אחד אע"פ שנותן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי לטלטל כדי להטריח על ישראל כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו וכ"כ רבי' שמואל בר נטרונאי מבו"ן זצ"ל דצריכו למיגר מבעל הפונדק ולא מצו למיסמך אשכירו' דיהבו ליה משום לינה". ואף הראב"י בס"י תד כ' "וכיון דאסרו אהדדי צריכין למיגר מבעל הפונדק, ולא מצי למיסמך אשכירות דיהבו להו משום לינה". וז"ל פס' מהר"ם ב"ב

היא גם בעיר שאינה מוקפת חומה), הנה ז"ל הרשב"א לקמן עג, א "ומ"מ אם ייחדו להם לשעה מסתברא שאינן אוסרין שאינן אלא כאורחין אצלו", והיינו דהאורח נטפל לבעה"ב כשהוא אצלו, ועוד כ' שם "אם היו הבתים סמוכין לבית אביהן ופתוחין לו אין צריכין עירוב ואע"פ שאינן מקבלין פרס מאביהן", היינו דבעי' 'סמוך' ו'פתוח' למקום שדר בעה"ב. ובמיוחסות סי' רכ כ' נמי "וכ"ש אם נכנסו אצלו לשעה שאינם אוסרים, לפי שהן אצלו כאורחים". ומהא משמע דל"ס בבעה"ב אחר, אלא דכל מה שאורח לא אוסר זה רק כשהוא גר אצלו בעה"ב שלו ממש. ונראה קצת לה"ר כן, דהנה להשי' הנ"ל דאורח אינו אוסר היכא שיש בעה"ב אחר, ואף שאין בעה"ב שלו דר בחצר, צ"ל דהא דתנן לקמן עב, א חמישה ששבתו בטרקלין וכו' (ואיירי שיש דוורים אחרים בחצר דהנידון הוא לערב עימם), דאיירי בשבאו לדור שם ל' יום, (ועי' ביאור"ה ל' סי' ש"ע ס"ג ד"ה צריך שכ"כ, וכ"כ בקו"א לתש' הב"ח החדש' סי' ג ז"ל "לענין אם האורח אוסר אע"פ שלא הי' שם ל' יום בש"ע מבואר דאינו אוסר ע"ש בסו"ס שע וצ"ל דהש"ע מפרש ההיא דה' חבורות היינו שעומדים שם ל' יום וכמ"ש הבי" ס"ס שע לפרש דברי השבולי לקט"), וזה דוחק קצת מלישנא ד'שבתו' בטרקלין.

והתוס' בסוגיין הרי כ' פונדק יש בו חדרים הרבה פתוחין לחצר והאכסנאים נכנסין בהן ואוסרין זה על זה וגם זה אמת דכי האי גוונא נמי אסרי כמו חבורה ששבתה בטרקלין, ולכאוי' זוהי כוונתם דגם חבורה ששבתה בטרקלין איירי בפחות מל' יום, וכיון דבעה"ב הזה לא גר עימם אסרי, ואפי' שיש בחצר בע"ב אחרים. (ובס' ערכי תו"א ערך רבי יהודה הסבר כ' "תמה אני הסודר מפני מה שנינו לשון שבייתה. דמשמע שהטרקלין הזה כעין פונדק בעלמא. היה לו לשנות חמש חבורות ששריין. דשבייתה וחבורה משמע כעין עוברין ושביין. ויש שם שיש בהן קבועין. כדקתני סיפא ומודים בזמן שהם שרויים בחדרים או בעליות. ולא קתני שבייתה. והתוספתא שונה שרויין". ולמדנו מדבריו דשבייתה היא לש' עראי. אבל אולי זה גופא קשיא ליה דליתני 'שרויין' כיון דהם נמצאו שם יותר מל' יום).

ואולי יש ליישב דלעולם איירי בשבתו למעלה מל' יום, והתוס' לא באו להוכיח משם דאורחים אוסרים בפחות מכן, אלא להוכיח דל"ב דוורים מכח זכות ובעלות כדי לאסור אלא דאפי' אורחים פעמים שהם אוסרים, וכעין מכתב החזו"א להגרש"ק שהוכיח לו דל"ב בעלות דחו"מ לאסור ולהתיר. או י"ל דבאו להוכיח דשייך איסור גם בתוך בית אחד, דמ"מ יש בו חלוקה פנימית, וההדגשה בתוס' בפי' השני של רש"י זה לא על היותם אורחים, אלא על זה שאין כאן בתים נפרדים, לא כהפי' הא' ד"היו שם הרבה בתים", אלא "פונדק יש בו חדרים הרבה". (ואמנם בגמ' שם ע"ב אמרו "אילימא חדרים חדרים ממש ועליות עליות ממש פשיטא", אבל התוס' שם כ' "ומיהו בחדרים ועליות ממש אין נראה לחלק בין מוליכין עירובין לעירוב בא אצלן מדפשיט ליה כ"כ להש"ס דקאמר אילימא חדרים ועליות ממש פשיטא", והיינו דלול"ד הגמ' אפ"ל דאי"ז פשוט כ"כ עכ"פ כשעירובין בא אצלן). עוד יש לתרץ דבאמת לא שבתו שם החבורות רק שבת אחת, ואע"פ כ' הם אוסרים כיון שלא היה שם בעה"ב קבוע אחר, ומה דאי' שם שנצרכו לעירוב עם דוורים אחרים בחצר, היינו דהיו בחצר עוד אורחים ששבתו שם, אלא לא בע"ב אחרים, והכל א"ש, דהתוס' נמי הוכיחו משם דאורח לא אוסר בגוונא דליכא בעה"ב. (אבל זה לא כביאור"ה ל' הנ"ל).

ובשו"ת הרי"ד סי' מד (הו"ד בשבה"ל סי' ק) כ' "וכל זה שאני אומר שביהכנ"ס אינה צריכה לערב דוקא אם לא שבתו שם אורחים, אבל אם שבתו שם אורחים ואוכלין ושותין שם וישניין שם בודאי כי הם אוסרין וצריכין לערב עמהן", וכ' ע"ז הבי" בסו"ס שע "ודברי הרב ישעיה צריך לומר דמירי בששהו שם האורחים ל' יום או יותר אבל פחות מל' אינו אוסר כמו שנתבאר", (ועי"ש אבהעו"ז שכ' דל"מ כן), אבל אולי הרי"ד ס"ל דהא דאורח אינו אוסר הוא רק בשדר בביתו של בעה"ב, וע"כ בביהכנ"ס דאין לו בעה"ב האורחים אוסרים ואינם טפלים לא"א.

ובהא דכ' בביאור"ה ל' בס"י שע "היכי דמצי לסלוקינהו בכל שעה כגון שלא השאלו לזמן מיוחד לא יכול לאסור עליו אפילו אופה ומבשל

לחזור ולשכור ממנו להדיא את רשות השוכר הגוי, ונעשה בזה ענין של סילוק ואז מועיל השכירות ממנו. אלא דעכ"פ שמע"י מדברי העיתים דעיקר הנושא בזה אם צריך שכירות נוספת או דאפשר לסמוך על השכירות הראשונה, הר"ז תלוי האם "דאגר מיניה ביתא לא אגר מיניה רשותא", או "כיון ששכר זה בית מן הפונדק אישתרי בחצר דפונדק". (ואולי בא לתרץ בזה את ראיית הראב"ן מסוגיין, כיון דבגמ' מייירי דלא אגר רשותא, אבל למנהגא דידן "דמאן דאוגיר ביתא מן ההוא פונדק משעבדא חצר דפונדק לישא וליתן ולהטיל חפציו בתוכה כיון ששכר זה בית מן הפונדק אישתרי בחצר דפונדק כמנהגא דאית להון לכולהו"). ולכא"ו באמת השכירות הראשונה איננה מתייחסת לבתי העכו"ם השוכרים האחרים, אלא דכבר מב' בפוס' כה"ג דסגי לשכור מן העכו"ם רשות בחצר, ול"ב שכירות בביתו של הנכרי, וכדפסק הרמ"א בס"י שצא גבי שכירות משר העיר.

ובמשנ"ב שם סק"ח כ' "אבל אם הבית של א"י, ושכרו ישראל ממנו ועכו"ם דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב - פי' דלא נימא דשכירות הצריך לענין היתר טלטול נכלל בשכירות הבית משום דאומדנא דמוכח הוא שלא שכר ממנו הבית אדעתא שיהיה אסור לטלטל בשבת ולא יצטרך תו לשכור הרשות מהעכו"ם קמ"ל דלא אמרינן הכי רק במשכיר ולא בשוכר ולהכי צריך לשכור ממנו רשותו", וצע"ק למה נצרך להעמיד הנידון מצד האומדנא שלא שכר ע"ד שיהיה אסור, ולא פי' כפשוטו דיש לדון כאן לסמוך על שכירות הראשונה. (ואולי בא ליישב בזה הע' הגר"א שכ' שם "אבל כו'. ר"ל בענין שאין יכול לסלקו ובענין שהן מיוחדים כמ"ש בס"ט"ו והוא מירושלמי כמש"ש ולשון אבל צ"ע דאין חילוק בין ישראל מנכרי לנכרי מישראל כנ"ל", ולזה כ' דה"אבל' הוא לענין האומדנא). ובסקע"ז כ' "ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים, צריכים לערב ולשכור רשות מן העכו"ם בעל הספינה או להבליעו בשכר הספינה - ר"ל דאפילו לא שכרו ממנו אח"כ אלא בשעה ששכרו מקומם פירשו לו שבשכירות זה שוכרים ממנו גם כן רשותו מהני ודמי שכירות המקום עולים גם לשכירות הרשות".

ואמנם מקור הדין ברמ"א שם הוא משב"ל ס"י קיא, והוא באמת נס' בזה, ז"ל "ואם אינם חלוקים בשני בתים אינם צריכין לערב ומסתבר דכל זמן שאינן צריכין עירוב אינן צריכין לקנות רשותו של נכרי ואם הם צריכין עירוב צריכין כמו כן לקנות רשותו של נכרי או יש לומר כיון ששכרו הספינה די להם באותו השכר ואין צריכין עוד לקנות רשותו של נכרי אפי' במקום שצריכין עירוב והנכון לפרש ולהבליעו בשכר הספינה. ורב יהודאי גאון זצ"ל נשאל מהו להשכיר רשות מן הנכרי לטלטל בכל הספינה בשבת והשיב דלא צריך וגאון אחר זצ"ל כתב ספינה מותר לטלטל בכולה ואין צריך לקנות רשות מן הנכרי כמו בחצר".

ומצינו בבה"ג שכ' בסתמא בס"י ז (והובא באו"ז הל' ער"ש ס"י ג) "ומאן דאיתיה בספינה בשבתא, לא צריך למיזבן רשותא מן מארה דספינתא, דכיון דבאגרא יתיב, לא צריך למיזבן מיניה", ובס"י י כ' "ומאן דאיתיה בספינתא בשבתא, לא צריך למיזבן רשותא מן מארה בספינתא, משום דאגירא להו". (וכ"כ בהלכות פסוקות). ובתמים דעים ס"י עב כ' בלא לפרש, ז"ל "מהו להשכר רשות מן הגוי בשבת בספינה ואמר לא צריך". ובתש' רדב"ז מכת"י ח"ח ס"י מז כ' "אין אני רגיל לשכור כלל כי כבר שכרתי ממנו הספינה להוליכני למקום אשר אני הולך, ולא מיבעיא בזמן שאני שוכר כל הספינה לעצמי דפשיטא דאין צריך, אלא אפילו בזמן שאני נותן לבעל הספינה כך וכך להוליכני אין צריך לשכור, שהרי כל הספינה נשתעבדה להוליכני", עי"ש עוד. (ובביהגרא שם בסו"ס שפ"ב כ' "או להבליעו בשכר הספינה. כנ"ל ס"י א' וס"ד", ומדציין לס"ד משמע דהדין הוא כדאמרי' התם ד"השוכר מן העכו"ם סתם מועיל וא"צ לפרש לו שהוא להתיר הטלטול", ואולי כוונתו דא"צ לפרש אבל עכ"פ הישראל צריך להתכוין לזה מעיקרא, ולכן בס"א כ' הרמ"א בסתמא דל"מ שכירות הראשונה כיון דלא נתכוין להתיר בזה, וכמש"כ המשנ"ב הנ"ל דאף אין בזה אומדנא להתיר. אבל עי' שעה"צ שכ' עירוב

"לא מצו למיסמך אשכירות דיהבי ליה, דמשום דירה הוא דיהבו ליה".

ואע"ג דפסקי' בשו"ע דא"צ לשכור בכל ער"ש, (ובדין שכול"ק הרי פי' הפוס' בס"י שפ"ב דיסודו הוא מדין השכירות עצמה שיש להשכול"ק להניח שם חפציו, וא"כ בזה ודאי לא אשכחן מאן דאמר דבעי' שכול"ק המחדש את שכירותו בכל ער"ש), מ"מ זה נפסק בר"ס שפ"ב ד"אם הבית של א"י, ושכרו ישראל ממנו ועכו"ם דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב". (וכבר העיר בזה החזו"א ס"י פ"ב סק"ו על ההג"א, ז"ל "לכאורה משמע מדבריו ז"ל דלמ"ד א"צ לשכור בכל שבת סגי בשכירות הראשונה ששכר הבית והחצר, ולמש"כ סק"ה לעולם צריך שכירות מבלעדי שכירות עיקר דירתו, ואפשר דרבנו מילי מילי קאמר ואשמועינן דבבית אחד אכתי צריך לשכור, וסיים שיטתו דצריך לשכור בכל שבת", אבל בלש' האו"ז משמע בבירור דתליא הא בהא, וכדכ' 'והואיל וכן'. וגם דאם הטעם הוא "כדי להטריח על ישראל" כמב' באו"ז, א"כ הא דפסק הרמ"א שם עוד ד"ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם, אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו", גם בזה אין כאן טורח גדול).

אבל בס' העיתים ס"י קט כ' "וכן היכא נמי דאיכא גוים ביניהן לא גרע מהיכא דליכא וכש"כ שצריכין לעשות העירוב אבל א"צ לשכור מן אותן גוים הדרים בפונדק מ"ט שכיון ששכרו מבעל הפונדק דיים באותן שכירות וכו' ואם כמה ישראלים הן ושכרו מן הגוי שפיר דמי לטלטולי ודים באותו שכר ששכרו בראשונה", והאריך בזה יותר בס"י צ, ז"ל שם "ובשאלה לגאון הכי ודשאלתון הא דאמר רבנן ריש לקיש ותלמידי ר' חנינא איקלעו לההוא פונדק וכו' כד מיקלע ישראל לפונדק גוי ומוגיר מיניה ביתא בההוא פונדק לא בעי למיגר רשותא ממאריה או דילמא כיון דאגר מיניה ביתא לא אגר מיניה רשותא אסיר ליה לטלטולי וכו' כולה שאלתא הכי חזינא בהאי מילתא מנהגא מעיקרא דמאן דאוגיר ביתא מן ההוא פונדק משעבדא חצר דפונדק לישא וליתן ולהטיל חפציו בתוכה כיון ששכר זה בית מן הפונדק אישתרי בחצר דפונדק כמנהגא דאית להון לכולהו". ואף בס' הפרדס לרש"י ס"י קז כ' "עניין שכירות בית של גוי בשבת. שאלו במתיבתא, ישראל ששכר בית או עלייה בפונדק של גוים לחדש או לח' ימים, ונצרך אותו ישראל ביום השבת לצאת לבית הכסא, ואין לכל השוריים שם חוץ מפונדק אותו מקום. או שנצרך מים להעלות מן הבאר כדי לרחוץ פניו ידיו ורגליו, מאי צריך לערב או לקנות רשות מבעל הפונדק או מן אותם גוים ששכונים עמו, או דייו אותו שכר שנותן לבעל הפונדק לאותו חדש או לאותן ימים וכו' אבל אם כמה ישראל הם ושכרו מן הגוי שפיר דמי לטלטל ודאי באותו שכר ששכרו בראשונה".

אמנם לא נתפרש בדבריהם דאם סגי בשכירות הראשונה, למה נצרכו הכא לשכירות נוספת מן המשכיר, וכמו שהוכיח הראב"ן מסוג'. ואולי ס"ל דהמקרה כאן היה שהם לא שכרו רשות בפונדק מאותו המשכיר של הגוי השוכר, אלא שכרו שם מבעלים אחר, והחדדים שבהם נכנסו לא היו שייכים לאותם שוכר ומשכיר, ולפיכך אין לסמוך כמובן על שכירות הראשונה. (אבל בהמשך הגמ' איירי ב"איקלעו לההוא פונדק דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא", ומשמע דנכנסו ברשותו, אלא דהתם בלא"ה לא היה להם ממי לשכור לכתח"י, ואין כאן נידון של שכירות הראשונה, משא"כ הכא שהמשכיר עכ"פ היה שם). או דס"ל דאיירי באופן שכ' הביא"ה בס"י ש"ע, ז"ל "אוסרים זה ע"ז מיד - דין זה הוציא הרמ"א בד"מ ס"י שפ"ב מסוגיא דף סה, ב בעובדא דר"ל וכו' אקלעו לההוא פונדק וכו' וע"פ מש"כ התוס' בדף סו ד"ה דאקלעו עי"ש ולפ"ז משמע דאף בלא שכירות אלא בתורת אורח בלבד ומצי לסלוקי כהיא עובדא דבעה"ב לא היה כלל בביתו [וגם אין שום אחד מאנשי ביתו כמו שכתבו התוס' שם] לשכור ממנו ואפ"ה אוסרים זה על זה", וא"כ הרי הם עצמם לא שכרו כלום אלא נכנסו שם בלא לשלם עדיין שכירות ראשונה.

עו"ל, דלפי הנך ראש' דפי' דהא דמהני שכירות מהמשכיר כלפי דיורי השוכר זהו משום דיש כאן סילוק לאותה שעה, א"כ הכא בשכירות הראשונה ודאי בסתמא לא מונח בזה סילוק, וצריכים

בספינה מקום פרטי, אלא רק בחצר או במקומות המשותפים של הספינה, ולא דנו הראש' אלא משום שבשכירות זו אכתי לא יקשה עליו לדור עם הגוי, אבל לכו"ע סגי בשכירות בחצר.

והפוס' שדנו באריכות על שכירות בספינה בד' השבה"ל הנ"ל, כפי הנראה לא היה להם את הנוס' שלפנינו (מהד' בובר), דשם מפו' הנידון הוא מצד שכר הראשון, אלא היה להם את הנוסח הקצר יותר, ולכן חיפשו טעמים אחרים למה הקילו לא להצריך שכירות בספינה, וכדכ' הב"י בס' שפב על ד' השבה"ל "נראה שהגאונים האלו מיירי כשאין בספינה בתים מיוחדים אבל אם יש בה פשיטא שצריכין לשכור מהגוי ואחר כך לערב כדין חצר וכבר כתבתי כן בסמ"ק זה בשם ארחות חיים", (דבארחר"ח כ' "אניות גדולות שמחלקין אותם לחדרים וכ"א מהשוכרים אותם אוכל בחדרו וכו' ומה תקנתם ישכרו מבעל הספינה קודם שיחלוקו מקומות ידועים לשוכרים ואם לא שכרו ממנו קודם שיחלוקו מקומות צריך לשכור מן השוכרים אבל אם יש רשות לבעל הספינה להניח כליו בכל מקום שירצה ואפילו במקומות המושכרים די להם לשכור מבעל הספינה"), והב"מ הק' על דבריו, וכ' באופ"א "דס"ל דעד כאן לא אסרי חכמים לערב במקום גוי בלא שכירות אלא במקום דשייך שאז קשה עליו ויצא משא"כ היכא דמ"מ שכיח דדייר כמו בספינה דבודאי אין לו בחירה לברור בספינה שרב החובל וכל ההולכים בה ישראלים ואף אם נאסור לו לערב בלא שכירות מ"מ בעל כורחו ודאי שכיח דדייר לא אסרי ולא הצריכו שכירות אלא שהישראלים יערבבו". וע"ע בעצ"א כמה טעמים למה להקל בספינה, אם מפני שהספנים רובם חסידים, או מפני שההולכים בספינה רובם אולי לדבר מצוה, ע"ש. (א"כ נימא דבאו לבאר רק את שי' הגאונים שבדבריהם אולי משמע דבספינה כלל ל"ב שכירות כבחצר ומותר לטלטל 'בכולה' והיינו גם מבתי הגויים שבספינה, ולא איירי כפי שיעור ספיקא דהשבה"ל. והרוקח בס' קנה כ' "ומי שהוא בספינה בשבת אין צריך לקנות רשות מן הא"י שהספינה מושכרת לו", וצ"ע אם לפרש לשונו דל"ב שכירות כלל או דסגי בשכירות הראשונה).

ואגב גררא יש להעיר, איך מהני שכירות מן הגוי בספינה ע"י הדמים, דהא הספינה היא מטלטלין, וישראל אינו קונה מגוי מטלטלין בקנין כסף. וצ"ע.

ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה. מבו' כאן כדבר פשוט דעוד לפני שבא העכו"ם לחצר ונעשה כאן הדין של שני ישראלים הדרים עם הנכרי, מ"מ שייך כבר המושג של שכירות מהעכו"ם להתיר איסור זה. ואף דודאי אין כאן שכירות אמיתית (בח"מ), ובפרט לפמ"ש"כ בחזו"א ר"ס פב ד"כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"ם ושב דירת עכו"ם כדיר של בהמה ואינו אוסר וכו' שבשכירות הפקיעו חכמים גזירתם שגזרו על דירת עכו"ם", מ"מ לכשיבוא העכו"ם ויאסור נמצאת השכירות מתירה מיד.

(וצע"ק דלקמן סו, א אמרי' "לא תווי מאי לאו לא תווי נכרי ואי דאתא מאתמול לוגר מאתמול", וכ' בתוס' שם "משום דמאתמול לא היו יכולים לערב לפי שלא נתרצה להם מאתמול להשכיר אכתי מערבין קרינא ביה דכיון דאם היה אתמול מתרצה היו יכולין לערב וכששכרו היום ממנו או שמת יכולין לבטל שפיר", ולהנ"ל צ"ע דהרי גם בלא אתא מאתמול הרי אפשר לשכור משכול"ק או ממשכיר ידידיה וכד', ואם אינו לפנינו וגם הם אינם אבל עדיין הרשות מצ"ע ניתרת היא מבעו"י בשכירות, ומאי נפק"מ אם אינו נמצא בפועל או אם אינו מתרצה, כיון דמהני מדינא שכירות ממנו גם קודם שבא. וצ"ל דאפי' אם שכירות ממנו מתירה גם כשנעשית עוד קודם שאסר, מ"מ חלות השכירות עצמה בהיתר היא רק משעה שהנכרי בא בפועל, ומה שאפשר לשכור ולעשות היתר על הזמן שהנכרי יבוא ויאסור, זה ל"ח כאילו מצי מערבי מבעו"י ע"י שכירות, כי השכירות כה"ג היא רק תחבולה למנוע את האיסור שיתחדש בבית הנכרי. ודו"ק).

ועכ"פ נודע להוכיח דאין שייכות בין איסור הדירורין דכאן וכן דיני השכירות וכו' לדיני ממונות דחושן משפט, דהרי ה"ה בשבתו בבקעה וכו', (והזכות שיש לאדם ברה"ר שלא יגרשו אותו ממקום

"בשעה ששכרו מקומם פירשו לו שבשכירות זה שוכרים ממנו גם כן רשותו מהני - כן מבואר בשבלי לקט ומובא בבית יוסף, וכן כתב הגר"ז, ודברי דמשק אליעזר בזה אינם מובנים, ומדברי הגר"א אין הכרע לפירושו". ועכ"פ מצינו כאן טעם עצמי להא דל"מ שכירות הראשונה, כיון שלא נעשית מצד הישראל ככוונה להתיר. ונפק"מ בזה דאם נבוא להא דפי' הפוס' ענין שכול"ק דמהני משום שזה בעצמו הוי שכירות רשות מן הגוי, א"כ אמנם בדשאל דוכתא ע"מ להתיר מהני, אבל בשכול"ק דעלמא הרי לא נעשית שכירות זו דמעיקרא ע"מ להתיר את הרשות, ודו"ק). וע"ע במג"א שם סק"ז שכ' "או להבליעו - ועיינתי בש"ל משמע דא"צ להבליעו דהא עכ"פ יש לו רשות להשתמש בספינה וצ"ל דרמ"א לא פסיק כוותיה מטעם שכתב ס"א בהג"ה".

ובהא דביאר העיתים דמהני שכירות הראשונה כיון דע"ז יש לו חלק בחצר, הנה הרי אי אמרי' דסגי בשכירות בחצר של הגוי, א"כ יל"ע בכל ישראלים הדרים עם הגוי למה לא נימא דחלקם שיש להם בחצר מכה ביתם זה עצמו כעין שכירות מן הגוי, ועכ"ל דכיון דהחלק שלהם בחצר הוא על זכות עצמם ולא מכוחו של הגוי, זה ל"מ כשכירות, אבל הכא כל זכותם בבית (שמכוח זה בא להם זכות בחצר), ה"ה מכוח הגוי שהוא המשכיר גם של הגוי השוכר, ולכן יש לסמוך על שכירות הראשונה ששכרו ממנו, דאף דאין להם שום שכירות בבית ששכר הגוי השני, מ"מ יש להם חלק בחצר ע"י שכירות מן הגוי המשכיר. (או דנימא דלהעיתים נמי ל"מ כה"ג אלא כלפי המשכיר עצמו, אבל לא בגוונא דבאים להועיל בזה כלפי גוי אחר ששכר ממנו, וכנ"ל. ואז החילוק הוא פשוט, דבישראל גוי שותפין ודאי ל"ש לומר דיש לישראל שכירות וזכות אצל הגוי, אבל בישראל ששכר מן הגוי, סו"ס זכותו בחצר היא כעין שכירות מחלקו של הגוי). אבל החזו"א מחמת האי סברא נקט דודאי ל"מ שכירות הראשונה, ז"ל בס' פב סק"ה "נראה דישכר בית מהעכו"ם בחצר העכו"ם אוסר עליו ולא חשיב שכירות הראשונה כשכירות החצר דשכירות קבועה לצורך ההשתמשות לא חשיב שכירות, אלא צריך לשכור חלק העכו"ם שמיחד לתשמיש העכו"ם תמיד, ומזה צריך לשכור ליום השבת, ואף אם ישראל ועכו"ם דרים בבית אחד צריך לשכור אע"ג דבישראל כה"ג אין אוסרין זע"ז". (וזה כעין מש"כ שם עוד בסק"ח ד"הלכך כששכר מהמשכיר נהי דחשיב סילוק להאי פורתא דאוגר להו ונתן להן תפישת יד במקום העכו"ם השוכר מ"מ אכתי נשאר העכו"ם בדירתו, ולא הפקיעו חכמים בהאי שכירות דאין כאן שכירות בדירתו הנשארת").

סו"ד, כלפי הדין שכ' הרמ"א בס"א בפשיטות משמיה דהג"א בשם האו"ז דל"מ שכירות ראשונה, הנה באו"ז נראה שזה דוקא למאן דס"ל דבעי' שכירות בכל ער"ש, וזה מאותו הטעם, אלא דלא מפו' שם מה דעת רבי' שמואל בר נטרונאי מבו"ן בנידון זה. (והריקאנטי בס' קז ג"כ כ' "משמע מפרש"י שצריך לשכור מן העכו"ם בכל שבת ושבת שפירש כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם זהו לשונו משמע שאינו יכול לשכור פעם אחת על שני שבתות וכ"ש פעם אחת על הכל. וה"נ מסתבר דאי יכול להשכיר פעם אחת על הכל אמאי יצא הלא אין כאן טורח כלל וכן פסק ריא"ז. הואיל וכן ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בחצר אחת אע"פ שנתן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו כך פסק רבינו שב"ט". וע"ע מקו"ח להחוי"י שכ' על ד' הרמ"א דל"מ שכירות הראשונה, "יפה השמיטו בשו"ע, דבשו"ת ריקאנטי ק"ז מבו' דאיי"ז רק לאותן דס"ל דצריך לשכור בכל שבת", והראב"ן דכ"כ נמי הרי ס"ל שם דבעי' שכירות על כל שבת בנפרד, והבה"ג והעיתים והפרדס כ' להדיא דמהני, והשבה"ל הסתפק בזה וכ' דהנכון לפרש ולהבליעו וכו', ואף השבה"ל בס' צח הביא את ב' השי' האם בעי' שכירות בכל ער"ש. גם לא מצינו בראש' מאן דס"ל דגוי ששכר מישראל אינו אוסר דלא השכירו לו על דעת שיאסור, ומאידך ס"ל דבעי' טורח גדול דמה"ט לא סמכי' על שכירות הראשונה. גם יהיה מבו' דלכו"ע סגי בשכירות מהנכרי בחלקו בחצר כדי להתיר את החצר ול"ב שכירות בבתי הגויים, דהרי שכירות הראשונה ודאי איננה זכות בבית הגוי או במה ששכרו הנכרים

לך סלוק גדול מזה, שהרי שכירות זו אינה על דעת שיצא השוכר משם וכי האי גונא לא הוי סלוק, ואפי' הכי אסיקנא דכיון דמצי מסלק ליה שרי, ויתכן לדקדק מדבריו דעכ"פ למסק' מהני כה"ג כיון דיש בזה איזה סילוק על השוכר. ולש' הרשב"א בחי' כאן הוא "דהכא שכירה רעועה היא ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד", ואולי דעכ"פ יש בזה סילוק לשעה ומה"ט הוא דמהני).

וז"ל החזו"א בסי' פב סק"ח "ומיהו מה שנסתפקו בגמ' שיועיל שכירות המשכיר הוא משום דכיון דיכול לסלקו חשיב כיש להאי חצר ב' בעלים לענין דין איסור העכו"מ וכיון שהשכיר המשכיר מקצתו ובידו להשכיר כולו חשיב שכירות שהרי אם השכיר מקצתו וסלק את העכו"מ השוכר מכל החצר והשאיר את כל החצר לעצמו הוי שכירות מעליא, השתא נמי דלא סלקו חשיב כאילו סלקו בשעה שהשכיר לישראל ובאותו הרגע חזר והשכיר להעכו"מ השוכר מה שנשאר לו משכירות ישראל ובשכירות זאת כבר הפקיעו חכמים גזירתם על דירת העכו"מ, ומסקינן דשוכרין מהמשכיר, ונראה דדוקא במשכיר עכו"מ אבל משכיר ישראל אין שוכרין ממנו אף היכי דמצי לסלוקי". והנה הוסיף בזה נפק"מ לדינא, דכיון דשוכרים מהמשכיר משום הסילוק שיש בזה על שכירות הגוי, א"כ כשהמשכיר ישראל זה ל"מ, כיון דל"מ שכירות מישראל אלא רק מעכו"מ. וכ"כ שוב בסי' צ סקל"ט ז"ל "אע"ג דביכול לסלוקי לחוד סגי לענין דיכול למיגר מהעכו"מ התם במשכיר עכו"מ אבל במשכיר ישראל לא". (ולכאור' ילה"ק דהרי הרשב"א בסוג' הק' דהאי שכירות שעושה המשכיר אין לך סילוק גדול מזה, ותי' דבשכירות רעועה ל"ח סילוק וכו', ולפ"ד החזו"א הרי אם המשכיר הוא ישראל ע"כ צריך הוא להשכיר שכירות בריאה, והדק"ל דאין לך סילוק גדול מזה. אבל נראה פשוט דכיון שלא התנו ביניהם שיהיה שכירות גמורה, אז ודאי שאין כאן סילוק של השוכר הגוי).

אמנם לכאור' יש בזה מקום עיון קצת, דהרי טעם החילוק בין שכירות בין ישראל לנכרי, מבו' בתורא"ש סו, א ז"ל "דשכירות הגוי לבד אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה", וביתר ביאור בתור"פ שם שכ' "מהי מינייהו תיסגי, אי משכירות הגוי לבד זה אינו יכול להיות, דשכירות דגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה, אבל דירת ישראל אין שכירות יכול להפקיע, משום דדירת ישראל שמה דירה", וא"כ הכא שנידון האיסור הוא מצד 'דירת נכרי', שהרי למשכיר אין כאן דיורים כלל, יש לדון דגם שכירות מהישראל תועיל בזה, (וכעין ששוכרים משול"ק דגוי אפי' אם הוא ישראל, כיון דהשכירות היא כנגד דירת הגוי, וכלש' הר"מ דחידוש הוא, ז"ל "ואפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו"), אלא די"ל דסו"ס מעשה השכירות נעשה על מצב שהנכרי השוכר מסולק בו, והוי כשכירות מדירת ישראל, וצ"ע. ואולי אפ"ל כד' החזו"א אי נימא דהטעם דל"מ שכירות מישראל אי"ז משום טעמא דר"פ, אלא כמש"כ האחרו' דרצו חז"ל שיהיה חילוק בין ישראל לגוי, (וכלש' הרעק"א סט, א "אלא ע"כ דשכירות לא מהני בישראל, והיינו אפשר מטעם היכר בעלמא שיראה הנכרי דמישראל אין שוכרים ומינייהו שוכרים ויאמר דכשפים הוא", ונראה לפרש דבריו דלעולם הגוי יודע אם שוכרים מישראל או לא, כיון דלשכירות יש קול כמבו' לקמן עה, ב דעכו"מ עצמו מופעא פעי), או דהטעם הוא דקבעו שכירות רק אצל עכו"מ דכלפיו ראוי שיועיל פחות משו"פ, (וכמש"כ הט"ז בסי' שפב סק"ו "בישראל לא מהני אם שוכר ממנו בפחו' מש"פ דלאו ממון הוא כלל"), ולפ"ז אין הדבר תלוי אם יש כאן דיורי נכרי או דירת ישראל, אלא הכל נגדר לפי הגברא המשכיר אם הוא ישראל או נכרי.

(ובס' הנייר כ' "גוי שהשכיר מן הגוי, אם אין בעה"ב יכול לסלקו עד זמן ידוע, שוכרין מן הדר בבית, ואם יכול לסלקו כל זמן שירצה שוכרין מן בעה"ב ולא מן הדר בבית", ואולי ס"ל דל"מ כלל שכירות מהשוכר ובעי' דוקא שכירות מן המשכיר, דהוא נחשב הבעלים על דיורי השוכר שלו, וצ"ע. אמנם המשנ"ב בסי' שפב סק"ס ב' כ' "פשוט דמכ"ש דיכולין לשכור מהשוכר דכל הבית שלו עכשיו", ואילו המאירי בסוג' כ"כ כחידוש, ז"ל "אפי' היה המשכיר

עמדו אינה ניתנת לשכירות, וגם אי"ז זכות במקום אלא זכות (דהגברא), וגם דשכירות בריאה משול"ק בע"כ דבעה"ב אין לה טעם בחו"מ, וכן עוד הרבה ראיות. (וכלש' החזו"א במכתב להגרש"ק "מה שאמר כת"ר שאין אדם אוסר על בני חצר א"כ יש לו קנין ממון אין זה כלום דהעיקר בדירה תליא כל ששובת בפיתא ולינא אוסר וכדתנן יז, א בד' דברים שפטרנו במחנה אף שהמחנה חונים בהפקר ובשל חבריהם, וכ"ה בהדיא ברש"י ע, א ד"ה דהוה ומית, ובגמ' כ, א חצר שראשה נכנסת לבין הפסין כו' ומבע"ל אי תשמיש בין הפסין חשיב כדירה כמבואר בריטב"א שם אע"ג דבין הפסין אין להמשמשיין חלק וקנין כדתנן נדרים מח, א והבור שבאמצע הדרך ועי' סה, ב מבואר דאע"ג דמצי משכיר לסלק לי' אוסר [ומיהו י"ל דהתם עדיף דהשתא מיהא לא סלקי' וכל הסוגיא עב, ב עג, א מבו' שהנטפל אצל בעה"ב אינו אוסר מפני שנטפל לו וחשיב כב"ב אבל לא מפני שאין לו קנין ממון בבית, ובגמ' פח, א יש גזל בשבת כו' דוקא גזל אבל בשאין אחד בעלים, או שנתן לו רשות בפירוש אוסר"). אבל הגדר בזה הוא דלא עסקי' בתורת 'שלו' דבעלות אלא בתורת 'שלו' דדיורים, (וכדאמרי אינשי 'העיר שלי' 'הביהכנ"ס שלנו' וכד'), ועי' קבעו חז"ל עניני שכירות לקבוע בפעולות הדומות לפעולות של חו"מ, דהדיורים כאן אינם לפי ענין ה'שלו' הנ"ל אלא בתורת אורח וכיו"ב. (ובשו"מ תליתאי ח"ב סי' כ' גבי לשכור בית שיש בו ע"ז, "מה שהאריך דהוי מילתא דאמר רחמנא לא תעביד דאסור לקנות מבית ע"ז, לא ידעתי מהו שח, היכי קונה דבר מע"ז, הלא אינו קונה דבר מע"ז, הלא אינו קונה רק הרשות שיהא מותר לטלטל, וגם קונה בכללות". ועי"ש עוד בתנינא ח"ב סי' סב).

כיון דמצי מסליק אגרינא. כ' הרשב"א בח"ה תש"ד "מהו לשכור בתי א"י כולם מגזבר העיר, שלא מדעת בעלי הדיורין, מי אמרינן כיון דאין שוכרין מן המשכיר, היכא דלא מצי מסלק ליה בזווי, אע"ג דגוף הקרקע של משכיר, ה"נ לא שנא, אע"פ שהעיר למלך. א"ד כיון דבידו מצי לסלוקינהו אפילו שלא כדיון, הוה ליה כמשכיר דמצי לסלוקי בזווי לשוכר ומותר וכו' תשובה נ"ל ברור שאין שוכרין מן הגזבר, דאין דאמרינן וכו' לסלקו שלא מן הדין אלא בדין שהקרקע אינה נגזלת ושל בעלים היא ולא של גזלן. והתם נמי בפ' הדר לא גרסינן כל היכא דמסלק ליה בזווי, אלא כל היכא דמצי מסלק ליה, כלומר דהגיע זמן השכירות, או שאינו שוכר לזמן אלא כל זמן שירצה לסלקו יסלקנו, וכל שהשכיר אצל אחרים אין לך סילוק גדול מזה. אבל כל שאינו יכול לסלקו עד שיתן לו דמים, אין שוכרין ממנו, דמ"מ עדיין לא נסתלק, ועיקר שוכר הוא. וכ"ש שהגזבר אינו רשאי לסלקן בזווע, דמוראת מלכות עליו, ולא שאנו צריכין לכך. אלא אפילו מן המלך בעצמו אין שוכרין, דדינא דמלכותא דינא וגזלנותא לאו דינא". ומשמע דאם מצי לסלוקי בזווי היה מועיל, כמו כן מהני נמי הא דמצי לסלוקי בגזילה, וכן נראה דהדין תלוי במה שקרקע אינה נגזלת, גם נראה דרק מחמת הא דבעי' שייכלל בהשכרה פעולת סילוק, לכן הא דמצי לסלוקי בדמים או בגזל ל"מ, (דרך כשיכול לסלק מן הדין בלא דמים או ההשכרה עצמה היא הסילוק), וצ"ע בזה. ועי' חי' המאירי סא, ב דס"ל דמצי לסלוקי בזווי מהני, ולשיטתו אזיל דפי' שם את הא דמהני שכירות מן המשכיר אם מצי לסלוקי כיון דמשכיר עיקר.

ישראל שהשכיר לגוי ויכול לסלקו

כי תיבעי היכא דמצי מסליק ליה מאי כיון דמצי מסליק אגרינא. כ' הרשב"א ח"ה סי' ד "כל היכא דמצי מסלק ליה, כלומר דהגיע זמן השכירות או שאינו שוכר לזמן אלא כל זמן שירצה לסלקו יסלקנו, וכל שהשכיר אצל אחרים אין לך סילוק גדול מזה. אבל כל שאינו יכול לסלקו עד שיתן לו דמים אין שוכרין ממנו, דמ"מ עדיין לא נסתלק ועיקר שוכר הוא", ובעבוה"ק כ' ב' הטעמים, ז"ל "גוי שהשכיר רשותו לגוי אחר, אם המשכיר יכול לסלק את השוכר כל זמן שירצה שוכרין אפי' מן המשכיר ואפי' לא סילקו עדיין, שכל ששוכר אצל אחרים הרי סילק את הראשון. ועוד שהעיקר הוא המשכיר, אבל אם אינו יכול לסלקו צריך לשכור מן השוכר שהשוכר הוא העיקר". (ובחי' הר"ן כאן כ' "וליאכא למימר דכיון ששוכרו אין

רשאי לסלקו שוכרין מן השוכר שהרי מ"מ עיקר הבית לשוכר הוא. ויל"ע דגם אם המשכיר עיקר, למה שלא יוכלו לשכור מן השוכר עכ"פ בתורת שכול"ק של בעה"ב. ואולי סבירא להו - למאירי והנייר, דשכול"ק מהני רק בדיעבד ולא לכתחי, וכחאי שי' דאין שוכרים משכול"ק אלא כשבעה"ב אינו מסכים. ואף לש' הרשב"א במיוחסות סי' רז מראה לדון בזה, שכ' "אבל אם היה יכול לסלקם, אין צריכים לשכור, אלא מן המשכיר. שאע"פ שלא סלקם עדיין, כיון שיכול לסלקם, הוא העיקר ולא השוכרים", וצ"ע.

והנה בעיקר הדבר הנ"ל דיש כאן איזה סילוק לשוכר ע"י השכירות שעושה המשכיר כעת, הרי באמת העמיד החזו"א דאי"ז דבר פשוט שיועיל, דלכו"ע דין שכירות הוא לשכור מהגוי איזה חלק בזכות שיש לו בחצר, אבל אם יהיה לישראל מצד אחר זכות בחצר, זה לא נחשב כמי ששכר ממנו. והראיה דהרי לפמ"ש"כ הפוס' דסגי לשכור זכות בחצר ול"ב זכות בבית הנכרי, הרי לעולם כשיש לישראל בית שם הרי יש לו מכת זה גם זכות בחצר, וע"כ דהשכירות מועילה רק משום שהיא מכוח בעלות הגוי בחצר. אלא דכאן המשכיר מסלק את הגוי השוכר לרגע, ובאותה שעה הוא נותן להישראל שכירות רעועה, ומחזיר לשוכר את חלקו בשכור מה שנתן לישראל, וא"כ מחד י"ל דזכות הישראל בחצר היא מכוח עצמו ולא כנגד הגוי השוכר שדר שם, אבל מאידך י"ל דכיון דהשוכר דר שם מכוחו של המשכיר, וכנגד המשכיר יש להישראל שכירות, ה"ה דנחשב בזה כבעל זכות של שכירות גם כנגד הגוי השוכר, וזה שאלה דקה כיון דמחד זכויות השוכר הם מכוח בעלות המשכיר, אבל מאידך דיוירי השוכר הם הדבר האוסר, והדיוורים עצמאיים הם, אין המשכיר דר אלא השוכר הוא שדר כאן, ועדיין לא שכר הישראל מהגוי הדר שם זכות שכירות כנגד דיווריו. (אבל זה א"א דהמשכיר יסלק את השוכר הגוי רק באותו החלק שנצרך לשכירות רעועה להישראל, כי אז ודאי אין זכותו של הישראל באה בתור חלק ממה שיש לשוכר הגוי, ורק בגלל שהסילוק על הכל לרגע אחד, וחלקו של הישראל כעת היא מתוך כל הזכות של המשכיר, והשוכר הגוי בא מכוחו, לכן יש צד שמועיל). ולפי' החזו"א בסוג' זה היה הנידון, ונפשט דיפה עשו ששכרו. ופשיט"ל נמי, וכנ"ל, דאם המשכיר ישראל ל"מ שכירות ממנו, והדברים צ"ב וכש"נ, דסו"ס בא להתיר בשכירות זו רק דירת נכרי', ותליא בעיקר הטעם למה שכירות מהני דוקא בנכרי ולא בישראל.

והנה הראש' האריכו לדון בישראל שהשכיר לגוי, האם הגוי אוסר עליו ועל שאר דיירי החצר, או דאמרי' דאדעתא שיאסור עליו לא השאיל לו, וכהנה עוד סברות להתיר. ולכאו' ילה"ק דאם אמרי' שהמשכיר עיקר ויכול להשכיר לישראלים אחרים, למה לא כ' להתיר מצד זה. אמנם זה ל"ק כלל, כיון דהנידון שלהם הוא גם על אופן שהמשכיר לא מצי לסלוקי לגוי. גם י"ל דאמנם באמת הישראל יכול להשכיר, אבל השאלה היא האם להזדקק לשכירות זו, או דל"ב שום שכירות ואין הנכרי אוסר כלל כיון דאדעתא דהכי וכו'. (וזה אין להק' דאם המשכיר עיקר למה שלא יספיק עירובו עם שאר בני החצר, ולהצריכו גם להשכיר את חלק הגוי. דהטעם בזה הוא דאמנם המשכיר עיקר לגבי מה ששייך להשכרת הרשות, אבל אין המשכיר עיקר במה שנוגע לעירוב עם שאר בני החצר. דמה"ט דנו הראש' בבחורים וכו' ולא כ' דכיון דבעה"ב מצי לסלוקינהו א"כ הוא העיקר ויערב בשבילם, כיון דהוי עיקר רק כלפי להשכיר ולא כלפי לערב).

אמנם הנה המאירי (בחי' ובבית הבחירה) בר"פ האריך בנידון זה ובמו"מ שהיה בין הראש' על ישראל שהשכיר לגוי, וכ' (בביה"ב) בתו"ד שם "ועוד הביאו ראיה ממה שאמרו בפרק זה יפה עשיתם ששכרתם כיון דמצי מסלק ליה ופרשו גדולי הרבנים מצי מסלק ליה בתוך זמנו וא"כ כל שנהגו לסלקו אפי' לדירת עצמו או למכירה אפי' מתורת דיניהם הרי הוא כמסולק", והרחיב בזה יותר בחידושים, ז"ל בשם הרמב"ן "ועוד ה"ר מההיא דלקמן בההיא פירקא ר"ל ותלמידי ר' חנינא וכו' יפה עשיתם ששכרתם פי' מהמשכיר הואיל ומצי מסלק פי' שהמשכיר יכול לסלק השוכר, והואיל ויכול לסלקו רשות המשכיר עליו וביתא ברשות משכיר קיימא וכו' וה"ה בכל צד ובכל מקום שיכול המשכיר לסלקו וכו' רשאין לשכור מהמשכיר, והואיל

שיד משכיר על ביתו אע"פ ששכרו אחד מן הגויים שוכרים מן המשכיר, ממילא נפקא לן דישאל ששכיר ביתו לגוי אין הגוי אוסר עליו, דביתא ברשות משכיר קיימא". והיינו דכיון דהישראל יכול לסלק לנכרי השוכר א"כ אין השוכר אוסר בכה"ג. אמנם י"ל דאין מכאן ראיה דמהני שכירות ממשכיר ישראל, דהרי כאן לא הצריך אפי' שכירות, אלא רק הוכיח מסוג' ד'הרי הוא כמסולק', (ואולי דבאמת בסוג' עדיין השוכר אוסר כיון דהמשכיר לא גר עימו, אבל כיון דשמעי' הכא דמשכיר עיקר, א"כ כשהוא גר שם ג"כ ודאי כולם טפלים אליו, ולכן ישראל שהשכיר לגוי ודר עימו ודאי אין הגוי אוסר). וע"ע עצי"א סי' שפב סקכ"ט.

וביאור עיקר דברי המאירי הנ"ל נראה, דהנה האי סברא שלא השכיר על דעת לאסור צריך לבאר מה ענינה, ואיזה שיעור יש כאן להתיר את דיוירי הגוי, אמנם מצינו להלן פה, ב במתני' דגבי ישראל ל"א האי סברא, אלא כדי שהשוכר לא יאסור צריך שיהיה למשכיר תפיסת יד, (אלא דהתוס' כ' סברא זו גם על בחורים שלא יאסרו את בעה"ב, אמנם לא ברירא בדבריהם שסברא זו תועיל להתיר לבד, אלא רק בצירוף סברות נוספות שיש להם אפיה ובישול משוצתפים וכו', והיינו דזה מהני רק בתור לדון אותם טפלים לבעה"ב, אבל בגוי מצינו את ההיתר הזה גם כשבעה"ב איננו). ועמד בזה הרמ"ך בהג' לר"מ בפ"ב, דהוא הביא את התוספתא (-שאינה לפנינו, כמבוי' במאירי), דמשם ילפי' דגוי ששכר מישראל אינו אוסר, וכ' דגבי ישראל ל"א הכי כמבוי' בדין תפיסת יד, אבל לא פי' טעם החילוק. (ומה שתמה הרמ"ך על הר"מ למה השמיט דין זה ול"כ דגוי ששכר מישראל אינו אוסר, הנה בפיה"מ כ' להדיא בהיפך, ז"ל "לפי שאנו יודעים שהגוי לא ירצה להשכיר מפני שחושש שמא יש עליו בכך תחבולה או יגיעהו איזה נזק, ותהיה התוצאה מכך שאי אפשר לערב עמו, וכשיעיד הישראלי שכן הוא לא ישכיר לגוי בית בחצרו, וכל הרחקה זו גזרה שמא ילמד ממעשיו"). והיה אפ"ל דהחילוק הוא באומדנא, דבישראל שיכול לערב עימו ל"א דאדעתא דהכי וכו' כיון דמאי איכפ"ל להכלילו בעירוב, ורק גבי גוי דבעי שכירות אמרי' דאדעתא דהכי לא השכיר לו. אמנם המאירי שם כ' לחלק באופ"א, ז"ל "במשכיר לעכו"ם כבר ביארנו בשם התוספתא שאף בלא תפיסת יד אינו אוסר וא"ת מה בין זה לזה ישראל שכשהיא שלו אוסר מן הדין בשוכר אוסר עד שיהא למשכיר בו תפיסת יד עכו"ם שאף בשלו אינו אוסר מן הדין שהרי דירת עכו"ם לא שמה דירה שוכר ושואל מיהא אין אוסרים אף בשלא השאיר לעצמו תפיסת יד ועוד שהרי כל עצמו של איסור אינו אלא שלא ילמד ממעשיו ומאחר שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן".

והביאור, דעכו"ם דאין איסורו חמור כ"כ כיון דמעיקה"ד לא שמה דירה, מקילי' בצירוף הא דלא השאיל על דעת לאסור, משא"כ בישראל שדירתו דירה מעיקה"ד. ואולי י"ל באופ"א, דהאי שלא השאיל על דעת לאסור, זה דבר שמשייר בידי המשכיר זכות כעין שכירות רעועה בתורת שיעור בזכות השוכר, ושכירות מהני להתיר דירת גוי ול"מ להתיר דירת ישראל. (וכי"כ החזו"א בסי' צ סקל"ג "מש"כ המ"מ בשם הרשב"א הובא בהגהת שו"ע סי' שפ"ב ס"א דישאל שהשכיר לא"י אינו אוסר עליו דלא השכיר לו ביתו כדי שיאסור עליו, נראה דמייירי אף בלא מצי לסלוקי' ואף באין בית השוכר פתוח לבית משכיר, ומשום דחשיב כאילו שייר לנפשי' רשות עכו"מ לשימוש מידי וכשיעור שכירות שצריך". ואף שכ' הפוס' דל"מ בגוי שאלה אלא בעי' דוקא שכירות, כבר כ' החזו"א בסי' פב סקל"ג ד"שאלה בקנין מועיל כשכירות ואחד שואל לכלן וא"צ לשכור ממנו אף לדעת הראב"ד ודעמי' המצריכים לשכור משכירו", והכא נמי משייר לעצמו קנין שאלה גמורה. וגם אין להק' דאם זה שיעור של שכירות, איך זה מועיל לפי חלק מהפוס' גם כשבעה"ב אינו דר בחצר, לפמ"ש"כ הפוס' דהשוכר צריך להיות דוקא א' מבני החצר כדלענין ביטול, כי 'שאלה בקנין' עדיף טפי וכנ"ל). עוד יש לבאר, דהאי דלא השאיל אדעתא וכו' זה מהני להחשיב שיש לבעה"ב איזה זכות ושלטון בלעדי ברשות, וכמו שבשכירות מתירי' את רשות הגוי, כך בשילטון ישראל מחמת סברא

א"ר סי' שפב סקכ"ב ושו"ת אבקת רוכל סי' מז. גם יש להוסיף דהא גבי נכרים כל הכלים הם ניטלים בשבת ול"ש תפיסת יד כה"ג).

ויל"ע מה חידוש הוא זה, והלא דין ברור הוא לעיל סד, א ד"לזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהוה ליה כשכול"ק", והכא נמי כה"ג. ועי' משנ"ב סי' שפב סקס"ד שכ' "עכור"ם שהשכיר ביתו לחבירו עכו"ם, אם נשאר לו שום תפיסה בבית, שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו - וגם בזה די בשיש לו רשות להניח אפילו אם עדיין לא הניח וכמבואר לעיל בסי"ב, והוסיף בשעה"צ "אף דבאליה רבה כתב דדוקא בשנהניח שם, היינו דסבירא לה דגם בהא דסעיף י"ב בעינן דוקא כשהניח, ודלא כדעת הבית יוסף והשולחן ערוך, אבל לדעת השולחן ערוך והאחרונים שהעתיקו שם דברי השולחן ערוך להלכה דבשיש לו רשות לחודא מהני, גם בזה מהני, וכן מבואר בבית יוסף כאן". וא"כ יש אולי מקום לומר דהחידוש במשכיר דהכא דא"ג דאין מונח שם חפץ מ"מ סגי בעצם הרשות להניח.

אכן הב"י בסי"ח כ' "ומשמע דה"ה נמי אם איש אחד דלאו משכיר הוא וגם אינו שכירו יש לו רשות להשתמש בבית כשירצה דשוכרין ממנו אלא משום שהוא מילתא דלא שכח לא איירי ביה הרשב"א ונקט דינא במשכיר שהוא דרך לפעמים להניח לו בבית רשות להשתמש ותדע דהא משכיר שאינו יכול לסלקו אין לו כח בבית טפי מאינש דעלמא ואפילו הכי כל שיש לו רשות להניח כליו שם שוכרין ממנו ועוד ראייה מהא דאמרין גבי המן בר רסתק דלושיל ליה גוי דוכתא דהוה ליה כשכול"ק ואמר רב יהודה אפילו שכול"ק נותן עירובו ודיי הרי מפרש דכל אדם שיש לו רשות בבית להניח שם כליו שוכרין ממנו", וא"כ צ"ע מה חידש הרשב"א כאן יותר מהמפר' לעיל דשואל דוכתא. וביותר ק' מש"כ הב"ח בסי' שצא "דתפיסת יד לא מהני למיהוי כשכול"ק אלא גבי משכיר שהבית שלו התם הוא דבתפיסת יד לא יצא הבית מרשותו אבל בשר העיר שאין הבתים שלו אלא יש עליהן חוק קבוע ליתן לו מס כך וכך בכל שנה לא מהני תפיסת יד של השר בהנחת כליו בבתי העיר להשכיר רשותם ל"ישראל", וק' דמאי שנא מהא דאמרי' דשאל דוכתא מהני. (ואולי ס"ל דשאל דוכתא' זה קולא רק בדירת נכרי שמעיקה"ד אינה דירה. או דס"ל דשאל דוכתא' מהני רק בצירוף איזה בעלות, כגון שהוא המשכיר או כגון שיש לו מצד אחר חלק בחצר כההיא דלחמן, אבל בלא"ה ל"מ. אבל עדיין אין בזה יישוב עמש"כ הרשב"א דבר זה כחידוש במשכיר, ולא כ' דזהו דין פשוט המבו' בסוג' דלחמן דשאל דוכתא).

ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה וכו' יפה עשיתם ששכרתם. יל"ד במשכיר שיכול לסלק השוכר רק מן החצר ולא מן הבית אי מהני. והנה הריב"ש בסי' תכו כ' "ועוד יש טעם אחר, להתיר קניית הרשות מן האדון. כי ידוע כי דרך הרבים היא לעולם לאדון לשנותה כמו שירצה, ולתת לבעלי הבתים דרך מצד אחר, א"כ הרי יכול לסלק הכותים מן המבוי ר"ל מן הדרך ההוא, וכיון שיכול לסלקם הרי יכול להקנות הרשות, כמו שאמר רבי אפס יפה עשיתם ששכרתם. אלא שטעם זה לא יספיק להכניס ולהוציא מן המבוי לבתי הכותים, כיון שאין אנו מתירין אלא מפני רשות האדון במבוי ולא בבתי הפתוחים לו, דהו"ל כבטול רשות חצרו ורשות ביתו לא בטל, אבל מבתי היהודים למבוי מותרין הם, כיון שקנו רשות ממי שהדרכים שלו. ויכול לסלק בני המבוי מן הדרך ההוא, ולתת להם דרך מצד אחר", ומבוי' להדיא דדינא דסוג' שייך גם כשזכות הסילוק היא רק בחצר. ולכא' הדבר תלוי בטעמים, דאם שכירות מן המשכיר מהני משום דהמשכיר הוא כשכול"ק של השוכר, א"כ הדבר תלוי בנידון הפוס' האם שכול"ק מהני כשאין לו זכות בבית אלא רק בחצר, ואם הגדר הוא משום דמשכיר עיקר או משום דעושה סילוק לשוכר וכו', א"כ זהו הנידון של שכירות בחצר ולא בבית. (ולשי' הב"י דשכול"ק זה היתר של שכירות ממש, א"כ זה אותו נידון. וצ"ע בשי' הב"י דמחד הביא בסי' שצא את ד' הריב"ש הנ"ל, ומאידך גבי שכול"ק כ' בבירור דלא סגי בזכות להניח כלים בחצר ובעי' דוכתא גם בבית).

דאדעתא וכו' גם מהני להתיר רשות הגוי. וא"כ זה כוונת הרמב"ן גם בראיה שהביא מסוג' להתיר גוי ששכר מישראל, דהיות ומצינו כאן עיקריות למשכיר כלפי השוכר של השוכר, וכן דהשוכר נחשב כמסולק, א"כ דין הוא שגוי ששכר מישראל לא יאסור כיון דהישראל עיקר כאן, וזהו דבר שמועיל כעין שכירות מן העכו"ם, וזה מחזק את הסברא שמחמתה התירו גוי ששכר מישראל מחמת הא דלא השכיר לו על דעת שיאסור.

(והנה המרדכי בסי' תקט כ' "פסק רבינו מאיר בב' יהודים הדריים בכרך אחד שאין די בזה שקונין רשות מן השר לערב אלא צריכין לשכור מכל אחד כדאיתא בפירקין האחין והשותפין הדריים בחצר בזמן שהן אוכלין משל אביהם שהן מקבלי פרס אין צריכין לערב אבל אוכלין משל עצמן אע"פ שדרים בבית אביהם צריכין לערב אף כאן אע"פ שקנו רשות השר הואיל שאינם מקבלים פרס מן השר כלומר שאינם אוכלין משלו צריכין לשכור מכאור"א", ופי' הב"י בסי' שצא דאיירי בלא מצי לסלוקינהו. וצ"ע א"כ מה הנידון, דהא להדיא אמרו בסוגיין דבלא מצי לסלוקי לא תיבעי לך, ומה ראייה מצא טפי בבנים אצל אביהן, וגם הדמיון שיש בין עירוב דבנים לשכירות דשר העיר, וכמשה"ק כן בט"ז שם סק"ג. ואולי יש כאן איזה אופן של קצת מצי לסלוקינהו בדרגה שווה בשר העיר ובבנים הנ"ל, וצ"ע. ועל קו' הט"ז הנ"ל אולי י"ל דאם כשהמשכיר גוי אפשר לשכור ממנו, אז במשכיר ושוכר ישראל לא יצטרכו לערב כאור"א, כיון דהטעם שאפשר לשכור מן המשכיר הוא משום דהמשכיר עיקר, וזה גורם את הדין שישראל השוכר ככה"ג איננו אוסר כלל, וכעין סברת הרמב"ן הנ"ל).

אלא דיש להעיר דהכא המשכיר עיקר רק אם מצי לסלוקי לשוכר, וא"כ יש להגביל את האי היתר של ישראל שהשכיר לגוי, דכ"ז הוא דוקא במצי לסלוקי, והפוס' נחלקו בזה, ועי'. (א"כ נימא דהרמב"ן בראייתו מסוגיין לא בא להוכיח את סברא שלא השכיר על דעת לאסור, כי סברא זו נמצאת גם בלא מצי לסלוקי וכמש"כ כמה אחרו', אלא הביא בזה טעם חדש להתיר גוי ששכר מישראל מצד האמור בסוג' דבגוונא דמצי לסלוקי משכיר עיקר, וכמו שאפשר לשכור מהמשכיר, אפשר גם לומר דכשיש משכיר ישראל כבר ל"ב שכירות מהגוי כלל, והוי כמו ששכר מעצמו ואפוכי מטרתא ל"ל. אבל להחשיב שהגוי המשכיר כאילו כבר שכר מן הגוי השוכר אין לזה טעם, וגם שזה עדיין לא יתיר את דירת הנכרי, דאפי' אי סבירא לן דמהני שישכור אדם מרשות אחרת, אבל לא שמענו כן אלא בישראל ולא בנכרי. וא"כ יהיה מבוי' ברמב"ן להדיא דדינא דסוג' הוא גם במשכיר ישראל. אלא דבלא"ה כל טעמיה דהחזו"א הוא רק משום שפי' הסוג' מצד דהשכירות הוי כסילוק לשעה של השוכר הגוי, אבל לפי הגדר דמשכיר עיקר' אין לכא' טעם לחלק בין משכיר גוי למשכיר ישראל וכדלהלן).

ועכ"פ לענין נידון החזו"א במשכיר ישראל, יש להוסיף דכ"ד הם להנך דפי' (כוותיה) דהשכירות מהני מצד שיש כאן סילוק על זכות השוכר, אבל אם מהני כאן מצד דע"י דמצי לסלוקי הוי כאילו יש לו כאן תפיסת יד להיחשב כשכול"ק, א"כ המשכיר הישראל ה"ה בגדר שכול"ק, ושוכרים ממנו (או מערבים איתו אם גר כאן), ולשי' הב"י דעצם הרשות והתפיסת יד שיש להשכול"ק היא בגדר שכירות מן הגוי, א"כ הכא ל"ב כלום, כיון דהמשכיר הישראל ע"י שיש לו כעין תפיסת יד ברשות השוכר, ה"ז כאילו כבר עשו שכירות לסלק את הגוי. ובכל הסברות האלו (אי הוי כשכול"ק או דמהני מצד הסילוק וכו'), יש נפק"מ בין בישראל שהשכיר לגוי, בין בגוי שהשכיר לישראל, ובין בישראל שהשכיר לישראל, האם חל בזה הדין של הסוג' דשוכרים מהמשכיר.

ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה. כ' הרשב"א "ומסתברא שלא היה לו למשכיר ג"כ בהן תפיסת יד שאלו כן לא גרע משכול"ק", וכ"כ הריטב"א, וכ"כ בעבוה"ק ז"ל "ויראה לי שאם היה למשכיר במה שהשכיר שום תפיסת יד שהיו לו שם קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים, שוכרין אפילו מן המשכיר שאינו גרוע משכול"ק". (ופשוט דאין כוונתו לדין תפיסת יד דלקמן פו, א אלא לדין כעין שכול"ק. ועי')

כשותפים באותם דיוורים, ובאין מקבלין פרס צריכין לערב, (ומש"כ שדרים בבית אביהם לכאן) אין הכוונה לבית א', אלא לבתים חלוקים אבל שייכים כולם לאביהם), וכאן הנידון הוא כלפי לשכור מן השר רשות בבתי הגויים, ומה שייך זה לזה. גם ק' קו' הט"ז דעירוב חמיר משכירות. גם יל"ע דאם היה צד לדמותם לבנים אצל אביהם בגוונא שאינם צריכים לערב, א"כ גבי שר נמי לא יצטרכו שכירות ממנו, אלא מאליו הכל מותר ע"י דהכל שייך לשר וכבנים גבי אביהם דשם לא שמענו להצריך שכירות.

ויתכן שהנידון של המרדכי הוא באמת על שר כזה שאין לו זכות בבתי ישראל לסלקם, וגם אין לו זכות להניח שם חפציו, ואעפ"כ דן שיועיל לשכור ממנו מחמת עצם היותו 'שר', והיינו דכיון שהוא יכול לכוף אותם על חוקים ומיסים וכו', אז אמנם הוא לא מצי לסלוקי בחפצא אבל עכ"פ הוא מצי לסלוקי על הגברא, ולכן היה הנידון שתועיל שכירות ממנו, דה"ה כופה את תושבי העיר לענין השכירות הזו. ולכן ל"ק דהכל שייך לשר ולמה יצטרכו שכירות בכלל, כיון דאין הכל שייך לו אלא דהוא מצי להשכיר רשותם. (דוג' מש"כ בקריינא דאיגרתא לפקפק על שכירות מהשילטונות בימינו, ז"ל "יש לפקפק דאין להם שום כח בדירות פרטיות, ומה שבאזיה מקרים יש להם איזו שליטה להכניס בבית התושבים דברים וכש"כ הצבא בשעת מלחמה יכולים לעשות הרבה דברים בבתי פרטיים, מ"מ אין כ"ז בתורת שליטה וקנין על הבית רק הוא בתורת שליטה על הגברא שכופין אותו להעמיד ביתו לצורך המלחמה"). ויתכן בנוסח דומה, דאמנם לפי התנאים שיש עם השר הוא לא יכול לסלקם וגם לא להניח כליו בבתיים, אבל סו"ס הוא הבעלים של המקום, ולא דמי למשכיר שנסתלקה בעלותו כפי שיעור השכירות, ונתינת המס איננה בגדר קנין שכירות אלא חוב בעלמא על תושבי העיר המורשים לדור בבתיים. ועכ"פ ראיית המרדכי היא מאב ובניו דס"ל דהתם נמי האב הוא הבעלים, אבל אין לו זכות לחפצים או לסילוק, ומ"מ יש בו דמיון לענין השר הנ"ל מחמת שיכול לסלקם (ב'גברא') או מחמת בעלותו. ועצ"ע.

ולענין השאלה דמהיכ"ת יצטרכו לשכור מן השר והרי אם הוא הבעלים א"כ הוא בעלים גם על דירת ישראל ואי"צ עירוב כלל, יש להביא מש"כ הריב"ש בס"י תכז' ומה שקנינתם הרשות מן הארון אינו מועיל אם אין לכם ערוב, שהרי אפי' יהיה רשות הכותים שלכם, הרי הישראלים אוסרים כל א' על חברו כיון שלא ערבו, ואין לומר שכל שיקנה א' מהם רשות כל הישראלים מן הארון שלא יהא צריך ערוב, לפי שהאחרים יהיו אורחים לגביה, שהרי רבים אינם נעשים אורחים אצל יחיד, כמו שמפורש ב'פ' הדר חד לגבי חמשא הוי אורח, חמשא לגבי חד לא הוו אורחים".

ב'הא דכ' המרדכי "הואיל שאינם מקבלים פרס מן השר כלומר שאינם אוכלין משלו צריכין לשכור מכל אחד ואחד", מבוי' דבמקבלי פרס מן השר מהני לשכור ממנו לחוד. והדוג' לזה היא כמו שהביא מאחין המקבלין פרס מאביהם דאי"צ לערב. ועי' במקור הדין בתשב"ץ קטן סי' עה שכ' "שני יהודים הדרים בעיר אחת שאין די להם במה שקונים הרשות מן שר העיר לעשות עירוב. אלא צריכים לשכור מכל בית ובית שדרים שם גוים. אע"פ שכל הבתים של השר הם. הואיל ואינם אוכלים פרס הימנו (פ"י שאינם אוכלים משלו) צריכים לשכור מכאן"א (כדאמרינן בעירובין בפרק הדר האחין הדרים בחצר בזמן שאוכלים משל אביהם שהם מקבלים פרס אין צריכים לערב. אבל אם אוכלים משל עצמם צריכים לערב)". וכך זה מובא להדיא בהג"א ר"פ שכ' "אכן אם יש בעלי בתים מן הנכרים שמקבלים פרס מן השר לאותן די שישכרו מן השר כדאמר האחין שאוכלים משל אביהן אין צריכין לערב". ויש בזה חידוש, דהרי דין קבלת פרס מבוי' להלן עג, א דהוא דוקא בן אצל אביו ותלמיד אצל רבו, ונחלקו עוד תנאי גבי נשים ועבדים, וצ"ע איך כל בני העיר ייעשו כעבדים וכד' ע"י קבלת פרס מן השר. (וז"ל אבקת רוכל סי' מז' לפי שאפשר שנחשוב שהשר מחבב לכל היהודים וכאילו כולם באוכלי שלחנו מאחר שכל הבתים שלו קמ"ל לשלעולם צריכים לערב ביניהם אע"פ שאין גויים ביניהם ויצא זה הדין מזאת המשנה שכמו שהאב היה ראוי שאע"פ שאין מקבלים בניו פרס לא יהיו צריכים

עוד יל"ד נפק"מ בשכרו מן המשכיר ונתחלף השוכר, דהרי גבי שכול"ק נחלקו הפוס' אם נתחלף הבעלים, ותלוי בגדר שכול"ק אי הוי בתורת שליח מן הבעלים או כבעלים עצמי, ואם כאן זה משום שהמשכיר עיקר או משום סילוק, לכאן זה צריך להועיל גם כשנתחלף השוכר. (ובפרט לפי איך שביאר החזו"א את ענין הסילוק, הרי יוצא דהשוכר הראשון בעצמו גם הוא מגיע כאן רק אחרי שהמשכיר השכיר, כי הרי בשעת השכירות הוא מסולק, וא"כ ל"ש השוכר הזה מן הבאים אחריו). וע"ע חזו"א סי' פב סקל"ד.

שכירות משר העיר

כ' המרדכי רמז תקט' פסק רבינו מאיר בשני יהודים הדרים בכרך אחד שאין די בזה שקונין רשות מן השר לערב אלא צריכין לשכור מכל אחד כדאי' בפירקין האחין והשותפין הדרים בחצר בזמן שהן אוכלין משל אביהם שהן מקבלי פרס אין צריכין לערב אבל אוכלין משל עצמן אע"פ שדרים בבית אביהם צריכין לערב אף כאן אע"פ שקנו רשות השר הואיל שאינם מקבלים פרס מן השר כלומר שאינם אוכלין משלו צריכין לשכור מכל אחד ואחד".

וכ' ע"ז הב"ב בס"י שצא "ואין מספיק במה שישכור משר העיר. כ"כ המרדכי בפרק הדר בשם ר"מ וגם הכל בו (סי' לג) כ"כ בשם ר"מ, והא פשיטא שאין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכיר לבני העיר ויכול לסלקם דאטו מפני שהוא שר העיר גרע דהא אפילו שאר משכיר דעלמא כה"ג שוכרין ממנו כמבואר פרק הדר גבי ריש לקיש ותלמידי רבי חנינא וכו' וגם אין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכירם לבני העיר ואין לו רשות לסלקן ויש לו רשות להניח שם כליו דכל כה"ג שוכרין מהמשכיר וכמו שנתבאר בדברי רבינו בס"י שפב וא"א לומר דהדר ביה בס"י זה, ומטעם זה ג"כ אין לומר שדבריהם בשר שאין הבתים שלו אע"פ שיש לו רשות להניח כליו בכל בית שירצה שהרי הוכחנו לעיל בס"י שפב דלאו דוקא משכיר אלא ה"ה לאינש אחרינא כל שיש לו רשות להניח כליו בבית שוכרין ממנו אלא שדיברו בהווה וא"כ על כרחך לומר שאין דברים הללו אמורים אלא בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל ואפילו בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה על פי השר אלא על פי עצה והנהגת יועצי המדינה נעשים כל הדברים וכו' אבל עיירות שצרכי העיר אינם נעשים אלא על פי המלך והשר והנהגתו או על פי הממונים שלהם ודאי שהשכירות מהמלך ההוא או השר ההוא מהני שהרי יש לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם". וע"ע באבקת רוכל סי' מז שנד' שם תש' דוד הב"ב באריכות בענין זה.

והט"ז שם סק"ג כ' "ואין מספיק במה שישכור משר העיר - במרדכי פ' הדר כ"כ מהר"ם וראייתו מהה"י דסי' שע ס"ה אחין שאוכלין בבית אביהם כו' דאם אין נוטלין פרס מאביהם צריכים לערב ה"נ אין מספיק רשות משר העיר כיון שאין נוטלין פרס ממנו וק"ל דהא מצינו קולא טפי לענין שכירות רשות מעכו"ם מחיוב לערב דהא לענין שכירות יש רשות לשכור אפי' משכול"ק אפי' אם הוא מוחה כמ"ש סי' שפב ובעירוב אסור בע"כ אפי' ליקח מבני ביתו שלא מדעתו כמ"ש סי' שסז אלא ודאי שרשות עכו"ם קיל טפי כמ"ש ב"י כאן בשם ריב"ש שמה שהעכו"ם אוסר אינו מן הדין שהרי אין דירתו אלא כדירת בהמה כו' ה"נ למה לא יועיל בשר העיר ואף שאיני כדאי לחלו' מ"מ כבר צידד ב"י לחלק בין שר לשר".

והנה באמת עיקר ד' המרדכי צ"ע וכמו שהעיר הב"י בתחילת דבריו, דאם איירי בשר שיכול לסלקם, הרי דין הוא במשכיר דמצי לסלוקי שאפשר לשכור ממנו וכמבוי' להלן סה, ב, ואם איירי בשר שיכול להניח בבתיהם את כליו, גם זה דין מפו' הוא דבשאל דוכתא וכו' הו"ל כשכול"ק ויכול להשכיר את רשות בעה"ב עבורו, וע"כ דאיירי בשר שאין לו את הזכויות הנ"ל. וא"כ ק' בהיפך מאי ס"ד שתועיל השכירות מן השר, והרי גם זה מפו' דמשכיר שאינו יכול לסלק את השוכר ודאי ל"מ השכירות ממנו, וכדאמרי' לקמן שם "כל היכא דלא מצי מסליק ליה לא תיבעי לך דלא אגרינא". עו"ק דאם יש איזה נידון על שר (במצי לסלוקי או בלא מצי), היכן מצינו לזה ראייה מדין אב ובניו, דהתם אמרי' דבמקבלים פרס אי"צ לערב דהוי כולהו

לערב כלל מאחר שאין דיוורין ביניהם והאב היה ראוי שיחברם ואפי"ה אינו מחברם וצריכים לערב אחר שאין מקבלין פרס ממנו אף הכא נמי שהיה ראוי שהשר יחברם ולא יצטרכו לערב אפי"ה לא יחברם וצריכים לערב". ויל"פ.

והנה אף לפי שי' זו דקבלת פרס מן השר מהני להחשיב את כולם כסמוכים על שולחנו, מ"מ נראה דעדיין דין השכירות מהשר לחוד עבור כולם תלוי הוא בפלוג'. דנחלקו הראש' בחמישה גויים הדריים בבית א' האם צריך לשכור מכאו"א, או דשוכרים מא' מהגויים עבור כולם. דבירו' בפירוקן אי' "רב חסדאי אמר עשרה ישראל שהיו דרין בבית אחד כל אחד ואחד צריך לבטל רשותו א"ר יסא עשרה עכו"ם שהיו דרין בבית אחד כל אחד ואחד צריך להשכיר רשותו. א"ר בא מעשה באשתו של פרסי אחד שהשכירה חצר שלה שלא מדעת בעלה אתא קומי ר' שמואל ושרא סברין מימר אפילו שמשו ולקטו הלכה ישראל מבטל והעכו"ם משכיר", ומבו' לכאו' דצריך לשכור מכאו"א, (אא"כ נימא דהוי פלוג' בזה, ולמאן דס"ל דמהני שכול"ק, ודאי ששניים הדריים בבית א' סגי לשכור מא' מהם, ודלא כחילוק התוס' ושאר לקמן סו, א בין שכול"ק לשותפים).

וד' הירו' הובאו בפיר"ח עא, א ובריקאנטי סי' קז, ובראבי"ה בסי' תד (וכ"ה באו"ז סי' קסח) הוסיף בזה ביאור, ז"ל "דגרסינן בירושלמי אמר רבי יסא עשרה גוים שהיו דרים בבית אחד כאו"א צריך להשכיר רשותו, פי' מפני שרשות כולם שוה בו". אמנם התוס' רא"ש להלן סו, א כ' "וכן חמשה גוים הדריין בבית אחד אין צריך לשכור אלא מאחד מהם כמו מערב דחמשה ששבתו בטרקלין דאחד מערב על ידי כולן", וכ"כ הריטב"א שם, ז"ל "עוד כתבו בתוס' בשם רבינו שמשון מקוצי ז"ל כי חמשה גוים הדריים בבית אחד שבתו א"צ לשכור אלא מאחד מהם כמו חמשה ששבתו בטרקלין שהאחד מערב לכולם, ולא דמי לההוא דירושלמי דשאני התם דישאל גוי שני דינין חלוקין הם זה לערב וזה להשכיר", ואתא ליישב מד' הירו' גבי גוי וישאל הדריים בבית א', אבל ע"צ מד' הירו' הנ"ל גבי עשרה נכרים בבית אחד. וכן בעבוה"ק כ' "אם היו הנכרים רבים ומוחלקין בפתם שוכרין מכאו"א מהן", ומבו' דבלאו הא דמוחלקים בפיתן סגי לשכור מא' מהם. ואולי כך יישב את ד' הירו' דעשרה גויים בבית אחד וכו' היינו במחולקין בפיתן. (וע"ע בשעה"צ סי' שפב סקנ"ב).

ובתש' מהר"ם מרוטנבורק ח"ד סי' תכח כ' "וגוים הדריים במבוי ד' או ה' בבית א' א"צ להשכיר מכולם מכל או"א אלא א' שוכר ע"י כולן [כדמסיק פ' הדר שוכר כמערב מה מערב א' ע"י כולן אף שוכר א' ע"י כולן] והירושלמי דאמר עשרה גוים הדרי' בחצר א' צריך להשכיר מכל או"א בששוריים בחדרים ובעליות ובמחיצות [המגיעי לתקרה] דאמ' פ' הדר [ה' חבורות ששבתו בטרקלין א' בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה ובה"א עירוב א' לכולן ומודי' בזמן שמקצתן שרוי' בחדרי' או בעליות שהן צריכין עירוב לכל חבורה [וחבורה] ולהכי צריך לשכור מכולן", הרי דרבינו מאיר ס"ל דסגי לשכור מא' מהגויים, ואוקמיה להירו' באופן שדיורי הגויים חלוקים במחיצות כראוי. והדרן לענין מקבלים פרס, דפסק הר"מ הנ"ל דמהני קבלת פרס מן השר לשכור ממנו לחוד, נראה דאזיל דוקא לשי' דעשרה גויים בבית אחד שוכרים מא' מהם ודיו, אבל להראש' שנקטו כפשטות הירו' דבעי' שכירות מכאו"א, נראה דודאי קבלת פרס לא עדיפא מאילו היו דרים בבית אחד ממש.

וצ"ע בהג"א שהביא מחד פסק הר"מ על קבלת פרס, ד"אם יש בעלי בתים מן הנכרים שמקבלים פרס מן השר לאותן די שישכרו מן השר", ולעיל שם בסמוך כ' "ואם יש שם מבעלי הבתים נכרים אפילו עשרה ודריים כולם עמו בבית צריך למיגר רשות מכולהו". וצריך ליישב, דאע"ג דאם דרים בבית א' ממש צריך לשכור מכאו"א, מפני שרשות כולם שוה בו, מ"מ ע"י קבלת פרס עדיף טפי, ונעשה השר כבעלים ושליח להשכיר עבור כולם. אלא דזה ק' דאי"ז שייך כלל לדין האחין המקבלים פרס, ואיך יליף הא מיניה. וצ"ע.

כ' הריב"ש בסי' תכז "ועוד יש טעם אחר להתיר קניית הרשות מן האדון, כי ידוע כי דרך הרבים היא לעולם לאדון לשנותה כמו

ויל"ע בהיתר זה על אופן שיהיה לגוי חצר הפרוצה י' אמות למבוי, או שיהיה המבוי נפרץ אל החצר במילואו, וא"כ הרי רשות הגוי היא עדיין רשות האסורה כיון דשם אין להשר זכות סילוק ואינו יכול להשכיר רשות זו, והעיר כולה היא פרוצה אל הרשות האסורה הזאת. ויש שר"ל דהנה הב"י בסי' שע כ' "נראה מדברי המרדכי שאפילו יש לו פינה מיוחדת שיש לו בה כליו חשיבא תפיסה והביאו מהר"י קולון בשורש מ"ז. ואע"ג דלגבי גוי המשכיר ביתו לגוי לא מהני שכירות מהמשכיר אלא כשיש לו תפיסה בכל הבית אבל אם אין לו תפיסה אלא בפינה מיוחדת לא שאני התם שאע"פ שאין לו שום כלי בבית יכולין לשכור ממנו מאחר שיש לו רשות להניח שם כליו הילכך בעינן שיהיה לו רשות בכל הבית ואפילו הניח שם כלים כל שאין לו רשות בכל הבית אין שוכרין ממנו דלא פלוג רבנן אבל הכא דבעינן שיהיה לו שם כלים ממש אפילו ביש לו פינה מיוחדת סגי", ומבו' א"כ דבתפיסה אלימא ל"ב שיהיה רשות בכל הבית אלא סגי בפינה אחת, וא"כ י"ל דהא דהשר מצי לסלק הוי בגדר תפיסה אלימא, (וכלש' הריטב"א סה, ב "כיון דמצי מסלק כל זמן שירצה אין לך תפיסת יד גדול מזה ואגרינן מיניה"), ואם החצר והמבוי יתאחדו ע"י פירצה להיות כרשות אחת, א"כ סגי בהתפיסה שיש להשר במבוי לומר דע"ז יכול להשכיר את כל הרשות, וכל מה שנפרץ למבוי הוי כרשות אחת עם המבוי לענין זה. ויש בזה חידוש (שאינו נראה כ"כ), דאע"ג דבעינן הדיוורים הוו רשויות חלוקות, מ"מ כיון דבעינן המחיצות הרשויות התאחדו, סגי בזה לומר ששכירות במקום אחד תועיל עבור כל היקף המחיצות.

אלא דעדיין צ"ע על אופן של קטנה שנפרצה לגדולה, והיינו כשלחצר הגוי יהיו גיפופין ולמבוי לא, וא"כ המבוי פרוץ במילואו לרשות האסורה, וזכות השר במבוי לא יכולה להשפיע בכה"ג על החצר הגדולה ממנו. וצ"ל דזה לא משכח"ל כ"כ דהרי קי"ל דלחי הנראה מבחוץ ג"כ כשר, ומוקמי' להיא דחצר גדולה וקטנה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה דמשו"ה אין לקטנה לחי הנראה מבחוץ, וזה ודאי לא שכיח כ"כ.

בס' חכמה"ל דן (וכ"כ בכמה דוכתי בס' שם) דהב"י פליג על היתר הריב"ש הנ"ל, ואף שהביאו בב"י סי' שצא מ"מ בשו"ע כבר לא הביאו, ונראה דפליג ע"ז כיון דגבי שאיל דוכתא דהוי כשכול"ק דן למצוא שתהיה זכות הנחת החפצים גם בבית, והרי להב"י שכול"ק זה היתר שע"י השכירות בעצמה, וא"כ חזי' דשכירות בחצר לחוד לא מתירה אפי' את החצר. אמנם הב"ח שכ' כהב"י גבי שכול"ק (שצריך זכות גם בבית) כ' כהריב"ש דסגי בשכירות מהשר שיש לו זכות רק במבוי, וע"כ דאין בזה סתירה. וכך נקטו הפוס' בדעת הב"י, ז"ל גינת ורדים כלל ג סי' כג "נראה דיש לדקדק מדברי מרן דס"ל שמותר להכניס ולהוציא לבתי הגוים שהרי לא הזכיר אלא הטעם הא' שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו ולא הזכיר הטעם הב' דהוי רבותא טפי שאף אם אין לו רשות לזה כיון שיש לו רשות לד"א מהני אלא ודאי דס"ל דמותר אף להכניס ולהוציא לבתי הגוים ובנ"ד גם ריב"ש מודה דע"כ לא פליג אלא כשאין לו רשו' להושיב אנשיו אלא להושיב כלי מלחמתו בלבד אבל בנדון זה שיש לו כח גדול גם הריב"ש מודה דמהני ומעתה נתיישב המנהג ע"פ סבר' מרן", הרי דהשמטת דין זה בשו"ע הוא רק משום דמותר בלא"ה מהטעם הראשון, וע"ע בתש' באר מים חיים (הספרדי) ג ובחסד לאברהם (הספרדי) סי' כב ובגנפ' חיה סי' ל שכ' דהרמ"א הוסיף את הריב"ש בסי' שצא כפירוש ולא כמחלוקת, כיון דאף המחבר מודה בזה.

בעיר קדשנו עה"ק ירושלם ת"ו וכן נהגו בעיר שאלוניקי יע"א. ובשורת אדמת קודש ח"ב סי' ב' כ' "שפעם אחת מסר שר המגדל מפתחות שערי העיר של עה"ק ביד פרנס הזמן ולנו המפתחות ביד הפרנס לילה אחד ושאלתי את פיו על מה הוצרך הפרנס לזה והשיב שהוצרכו הדבר מפני דשכרו ממנו העיר לענין העירוב. ובס' שירי טהרה דף קיט כ' "וכן נמצא פסק כתוב ע"ז מהחכם השקדן בתורה חכם ר' דוד חייט וצ"ל זה כמו חמשים שנה דקם מלך חדש וקנו כל העיר ולקחו הישראל בידם מפתחות העיר וגם מפתח הפתח הנקרא פואירטה פאלסה שהיא בסוף המרתפות שמוחוץ לעיר אצל הים ועשו אז השיתוף כל זה זכרנו בבירור מאותו הפסק ועתה אינו בנמצא". ובתש"ר' מנחם נוויריה כ' "ושבשתא דעל ביני אינשי דמצרך צריכי מפתחות העיר להיות לילה אחד לפחות תחת רשות ישראל ובלא הכי לא מצו למעבד עירוב העיר וזה חוכא ואתלולא וכבר הרב הגדול מהר"י בריאל ז"ל ר"מ דק"ק מנטובה השיב על דבר זה לו דבר וז"ל מחכו עלה הרבה מגאונינו ובפרט נראה בעיני דדבר המפתחות חלום אחד הוא ואינו מעלה ואינו מוריד וכלא חשיב ע"כ". ובתש"ר" באסאן (אגלי דל סי' כב) כ' "שאלה שאל השואל איכה יעשו להתיר הטלטול בכל העיר ביום שבת קדש כי יש מי שחשב מחשבות בבלתי אפשר היתר זה כי אם בקניית הרשות מאדוני הארץ, ואחרים אומרים אל יתהלל חוגר כמפתח אם לא תהיה קנייה זו במסירת המפתחות, ועין השלישי הן סברא שלישית מכרחת שדי בשכירות גרידא ממושל על עם". וע"ע בתש"ר' רפאל ישראל קמחי. ובשורת זרע אמת ח"ג סי' מב כ' "אך מה שנהגו ליטול ממנו המפתחות של העיר ולעכבם אצלם לילה אחד זהו לע"ד מילתא יתירתא ודבר שאינו צריך וגם אינו לעזר ולא להועיל וכו' דבשכירות זו סגי בדמים לחוד ואי"צ לא שטר ולא חזקה וכו' ולא תיקנו שכירות זו אלא כדי שיקשה לישראל לדור בשכנות הגוי וכו' ואולי נהגו לסטול בעצמם כדי שיתפרסם הדבר יותר אבל ודאי אם לא נתן לא עיכב".

רש"י ד"ה נשכור - דספק דברייהם להקל. והריטב"א כ' "אמר להו ריש לקיש נשכור. פי' דבספיקא דעירוב לקולא עבדינן ואפילו לכתחלה". ומשמע דלאו בכל ספד"ר אמרי' הכי לעשות לכתח"י בספק, אלא דוקא גבי עירוב. ובהג"י יעב"ץ ציין להאמור לקמן סז, ב "דאמר רב יוסף אמר רב כהנא כי הוינן בי רב יהודה הוה אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה דברבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא". (אמנם בשורת הרדב"ז ח"ד סי' יט כ' "אם הרב בעל המעשה נסתפק בדין אין לו לעשות מעשה עד שיתברר לו הדין אפי' במלתא דרבנן ואע"ג דספיקא דרבנן לקולא הנ"מ בדבר שהספק בא מעצמו אבל בספק שנפל מחסרון ידיעה בהא לא אזלינן לקולא כלל וכו' אם נסתפקו בדין בעצמו לא אזלי לקולא וזה דבר מסכים אל השכל ואל האמת. והא דאמרי' דברבנן עבדינן והדר מותבינן בזמן שהרב יודע הדין וברור לו ועושה מעשה ואחד מן התלמידים יש לו ספק או קושיות על המעשה אם המעשה הוא בדא"ו מותבינן והדר עבדינן ואם מדרבנן עבדינן ובתר מותבינן וכן הוא המעשה בעירובין. וזה פשוט מאד", וע"ע נובי"ת אבה"ע"ז סי' לה). ובירי' בפירקין אי' "שמעון ר' יוחנן ומר יפה עשיתם שמע ר"ש בן לקיש ומר לא עשיתם יפה מה פליגינן ר' זעירא אמר לא פליגינן מאן דמר יפה עשיתם ששכרתם ומאן דמר לא עשיתם יפה שטילטלתם. רבי בא אמר פליגינן מאן דמר יפה עשיתם ששכרתם ושטילטלתם מאן דמר לא עשיתם יפה לא ששכרתם ולא שטילטלתם". וצ"ע לדינא בכל כה"ג. (וע"ע חלקת יעקב סי' קפא).

רבי חנינא בר יוסף רובי חייא בר אבא ורבי אסי איקלעו להווא פונדק דאתא נכרי מרי דפונדק בשבתא אמרו מהו למיגר מיניה. הראש' התקשו למה אחרי השכירות היה נצרך ביטול כמבו' בהשך הסוג', והרי יכלו לערב מבעו"י למאי דקי"ל דנכרי לא אסר בדליתיה, והוכיחו מזה דהעירוב בטל בזמן שבא הגוי ואינו חוזר וניעור אחרי השכירות, עי' בדברי רש"י ותוס' וש"ר. והנה הט"ז ר"ס שעא כ' דנכרי דליתיה דלא אסר זה רק כשאינו רגיל לחזור, אבל אם רגיל לחזור לביתו באותו יום אסור לכו"ע. וצ"ע דא"כ י"ל דאיירי הכא כשהיה הגוי רגיל לחזור באותו היום, ולפיכך הנכרי

אלא דצריך ליתן טעם על הסתי' הנ"ל, למה גבי שאל דוכתא הצריך הב"י זכות גם בבתיים. ונכתב בזה לעיל דיתכן ליישב דאף להריב"ש דמהני שכירות בחצר זהו דוקא להתיר את החצר, אבל המבוי יישאר באיסורו כיון דבבית אין שכירות וא"כ הבית אוסר את המבוי. ונראה להוסיף דאפי' אם יעשו שם שכירות גם במבוי עדיין זה לא יועיל, והטעם כי הרי הנך ששוכרים מן הגוי את רשותו בחצר ובמבוי הרי בלא"ה יש להם זכות בחצר ובמבוי מחמת בתייהם, וא"כ אין כאן תוספת זכות ושכירות להתיר בה, והילכך בעי' שתהיה הזכות גם כלפי הבית ואז מותר, אבל בשכירות מן השר שיכול לסלק הרי נתווסף להם בשכירות זכות טובא, והם באים מכוח מי שזכותו במבוי אלימא טפי, ולפיכך כל מקום שיש לשר זכות הרי הם מותרים בו ע"י השכירות ממנו, ול"ד לשכול"ק הנ"ל דלא נתחדש בו כח שכירות כלל.

הנה הנידון להתיר בשכירות משר העיר הוא מצד הא דמצי לסלוקינהו, ולעיל נת' בזה כמה אופנים מד' הראש' האם מצי לסלוקי יכול להשכיר את הרשות מצד דבשכירות עצמה יש כאן סילוק מסויים ואז משכיר להישראל, או מצד דע"י זכות הסילוק הוי כבעלים לענין השכירות או כעין ענין שכול"ק. והנה הרשב"א בתש' ח"ה סי' ד' כ' "והתם נמי בפ' הדר לא גרסינן כל היכא דמסלק ליה בזווי, אלא כל היכא דמצי מסלק ליה, כלומר דהגיע זמן השכירות, או שאינו שוכר לזמן, אלא כל זמן שירצה לסלקו יסלקנו, וכל שהשכיר אצל אחרים אין לך סילוק גדול מזה. אבל כל שאינו יכול לסלקו עד שיתן לו דמים, אין שוכרין ממנו דמ"מ עדיין לא נסתלק ועיקר שוכר הוא". ומבו' כאן דין דמצי לסלוקי בזווי ל"מ, אבל מבו' גם הטעם כיון דלהרשב"א (בתש' הנ"ל) הא דמהני מצי לסלוקי הוא משום שבשכירות הזו מונח גם סילוק, ולזה בעי' שתהיה זכות הסילוק מוחלטת ולא מותנית בדמים או דבר אחר, דהרי הכא לא נתן דמים להשוכר הגוי, וא"כ להטעם השני שכ' הראש' דע"י דמצי לסלוקי המשכיר עיקר או מעין ענין שכול"ק, עדיין יש מקום לדון דמהני ג"כ מצי לסלוקי בזווי.

ונראה דהריב"ש הנ"ל פליג על דין הרשב"א, דהרי סגי ליה בהא ד"דרך הרבים היא לעולם לאדון לשנותה כמו שירצה ולתת לבעלי הבתים דרך מצד אחר", והרי בשעה ששוכרים ממנו את רשות כל הגויים במבוי אינו נותן לאף אחד דרך מצד אחר, וע"כ דעצם הא דמצי לסלוקי נותן לו כח להשכיר, גם באופן שבשכירות לא יהיה מונח סילוק על רשות הגוי כלל, דהרי כאן זה ממש אופן השווה עם 'מצי לסלוקי בזווי'. והמאירי לעיל מג, א כ' "שיקדימו וישכרו כל הספינה מבעל הספינה או מאשתו או מאחד מאנשי ביתו אפי' בפחות מפרוטה ואם כבר השכיר בה הדרים ועליות לעכו"ם אי אפשר לשכור ממנו אלא מדעת השוכרים א"כ היה רשות ביד בעל הספינה לפי מנהגם לסלקם ולהחליף מזה לזה שכל שהוא כן שוכרים ממנו אע"פ שהשכיר כמו שיתבאר בפונדק בפרק הדר", הרי דאע"ג דאין בעל הספינה מחליף כעת א"א מ"מ מהני שכירות ממנו, מחמת עצם היכולת להחליף, ואפי' שאינו יכול לסלקם ממקומם אלא בתמורת מקום אחר בספינה.

והנה הרשב"א כ' עוד בתש' (ח"א סי' תרכו ומיוחסות סי' ריח) ד"בעלמא כל שהדיורים יכולים להוציא השוכרים מהבתים, אין אותו שכירות מועיל כלום. דגרסינן בירושלמי וכו' אבל מי שכבר שכר מן הפונדק, הוא יכול להוציא השוכר האחרון מן הבתים, ולפיכך אין שכירותו כלום", ונראה דג"ז הוא לשי' דע"י דמצי לסלק השכירות עצמה היא כעין סילוק לשעה, והשכירות לישראל תופסת באמת, משא"כ אם זה בגדר משכיר עיקר או דהוי כשכול"ק, א"כ גם כשהדיורים יכולים להוציא הישראל מהבתים הוי שכירות דמהני להתיר טלטול. אבל הריב"ש הנ"ל יחלוק גם בזה, דהא כשהשר אינו נותן דרך אחרת בתמורה, ודאי דהגויים יכולים לסלק את הישראל השוכר, ואעפ"כ מהני.

מנהג היה בכמה מקומות דבשעה ששוכרים משר העיר לוקחים ממנו מפתחות העיר, וכפי הנראה אי"ז אלא לשופרא דקנין ולא לדינא כלל וכלל. בשירי ברכה קו"א סי' שצא כ' "יש מקום שנהגו ליקח מפתחות העיר שיהיו אצל פרנסי העיר לילה אחת וכן נהגו

לערב אלא קודם כניסת שבת, ויל"ע אם כוונתו לאיסור שבת או לסברא בחלות העירוב).

ואמנם לא מצינו דאם עבר ועירב בשבת העירוב חל, (אלא דיל"ע במש"כ רבינו יהונתן תיבת 'לכתחילה', דכמו מערב שלא מועיל אלא מבעו"י כך גם ביטול לא יועיל משתחשך 'לכתחילה'. ובשפ"א שבת לד, א כ' "משא"כ בעירובי חצירות דכמו שמועיל ביטול רשות בשבת וכו' וכן שכירות רשות מהני בשבת וכו' רק לערב אסור בשבת וכו' כמו כן י"ל דבמערב ע"ח בשבת עצמו נמי מהני בדיעבד, וצ"ע. וע"ע בד' הר"י מלוניל בשבת שם. ובסידור ר"ש מגרמיזא כ' "וראובן לא נתן עמחן, או שכח ולא עירב עמחן מבעוד יום, ולשבת לערב אי אפשר שאסור לערב בשבת"). וז"ל הב"י בסו"ס שסו "כתוב בשבלי הלקט שמצא בתשובת גאון היכא דלא עירבו מאתמול למחר מקנה להו נהמא בסלא וסמך עליה כי הא דאמר ליה רבא בר חנין לאביי ניקני להו מר ריפתא בסלא והוא זכרונו לברכה כתב על זה אין הדבר כן מההוא ינוקא דאשתפוך חמימי והא דקאמר ניקני להו מר ריפתא בסלא מערב שבת קאמר אבל משחשכה לא מהני דקניית עירוב ביהש"מ וכן השיב רבי אביגדור עד כאן ודברים פשוטים הם ולא כתבתם אלא שלא יראה שום אדם תשובת הגאון ויטעה בה". (וכהאי תש' דגאון נד' גם בס' הפרוס לרש"י הל' עירובין).

אלא דנראה לומר דמחמת האיסור זה עצמו טעם שלא יחול העירוב, והדוג' לזה ממש"כ הרמב"ן גבי חליצה אסורה ביבמות קג, ב "ויש מפרש לכתחילה לא תחלוך משום דנהנית שנשאת בו, ואם חלצה חליצתה כשירה נהי דעבדה איסורא חליצתה לא מיפסלא, ולא דיין לי מהא דגרסינן בפרק ראוהו ב"ד רבא אמר אחד זה ואחד זה לא יצא הדר אמר רבא אחד זה ואחד זה יצא מאי טעמא מצות לאו ליהנות ניתנו, אלמא אי ניתנו ליהנות כיון שאם יצא נהנה ועבד איסורא, ואי לא יצא לא עשה ולא כלום ונמצא שלא נהנה, אמרינן דלא יצא, והרעק"א בגי' ביו"ד שם הביא כן מהטור"א, ז"ל "גבי תקע בשופר של עולה דאפילו למ"ד א"ע מהני היינו בעלמא דאף אם יהיה הדין דלא מהני מ"מ עשה עבירה דעבר אמימרא דרחמנא אבל בתוקע בשופר של עולה דהנהגה הוא קיום מצוה ואם אינו יוצא לא נהנה ולא עבר אמימרא דרחמנא בזה לכ"ע לא מהני". והכא נמי כיון דביטול חלות העירוב תבטל העבירה של 'מעשה' בשבת, מה"ט בטל העירוב. ודו"ק. (ויל"ע בקטן המערב, האם זה יחול גם בשבת כיון דהוא אינו מוזהר באיסור).

אלא דלפ"ז יקשה בבעה"ב שהיה שותף לשכניו וכו' דהעירוב הרי נעשה מאליו, וא"כ בזה יועיל אף באמצע שבת, והיינו דאם נתווספו דיורים בשבת באופן שהיו שותפים קודם לכן בדבר אחר, יהיה להם היתר כעין עירוב מאמצע שבת. והקו' בזה היא, דהרי הרבה ראש' נקטו דאין דין מיוחד של עירוב בשותפות דמעיקרא, (כש"נ במקו"א), אלא זה אותו דין כמו כל עירוב דע"י השותפות נעשה ההיתר, וא"כ שוב מצינו עירוב שחל באמצע שבת, ויל"ד בזה. (וע"ע במאירי סו, א שכ' "ומה יועיל השכירות והרי הם עצמם חוזרים ואוסרים זה לזה שהרי אין כאן עירוב וא"ת שיכנסו כלם בבית אחד ובהסבת סעודה אחת אם כן אף לשכירות אי אתה צריך שהרי משקיבעו מאכלם בבית אחד נעשו כלם כיחיד אצל העכו"ם אבל לענין כשהם חלוקים בדירורים מה הועילו").

ויש להוסיף בזה דבר נאה, דהנה בסוג' מבו' דהנידון אי מהני שכירות באמצע שבת תליא אם לדמותו לעירוב או לביטול (אליבא דב"ה), ושם ביאר הר"י מלוניל דפלוג' ב"ש וב"ה היא האם לדמות ביטול לעירוב או לחלק ביניהם, והטעם שכ' בגמ' שם דב"ש אסרי (ופסלי) ביטול בשבת הוא, משום דהוי הקנאת רשות, ונראה א"כ דלדידהו הטעם לאסור עירוב בשבת הוא ג"כ מצד זה, ולעומת זאת לפי ב"ה אין האיסור בעירוב מצד הקנין אלא מצד דהוי מעשה, והביטול איננו מעשה כי אם דיבור. ונראה לומר דנחלקו ב"ש וב"ה האם עירוב משום קנין או משום דירה, דהנה לעיל מט, א אמר שמואל דבית שמניחין בו עירוב אי"צ ליתן פת, ונת' שם בראש' משמיה דהראב"ד דזהו דוקא אם עירוב משום דירה אבל אם משום קנין גם הוא צריך ליתן פת, וכן משמע בלש' הטור, (וכבר תמהו

אוסר עוד קודם שבת ולא יכלו לערב מבעו"י כיון דעדיין לא שכרו ממנו. אלא דגם זה יקשה דמנא לן דאיירי כשרגיל לבוא ולא עירבו מבעו"י ונצרכו לביטול, דאולי איירי באינו רגיל לבוא, והעירוב דמבעו"י חוזר וניעור.

רש"י ד"ה דאתא נכרי בשבת. (להג"י שלפנינו, ועי' תוס' והג"י הב"ח). דמאתמול שפיר מצו לערובי דירין דישאל דהוה ביה, משום דנכרי לא אסר עלייהו היכא דליתיה ולא עירבו מאתמול ולא הוה (מצי) מטלטלי בחצר, כי אתא נכרי מהו למיגר מיניה, והדר נבטל רשות לגבי חד, וההוא מיהו לישתרי להוציא. וצ"ע למה רק כשהנכרי בא רצו להתיר טלטול, דהא מאתמול שפיר מצו לערובי. (וכה"ק הרשב"א, ז"ל "דהכי ודאי סתמא דמלתא שעד שלא בא העכו"ם עירבו להתיר להן הפונדק, דהשתא אפי' לאחר שבא העכו"ם מחזרין לשכור ולהתיר לאחד מהן, קודם לכן להתיר לכולן לא חששו"). ואין לומר דחששו שיבוא העכו"ם ויבטל העירוב למפרע, (וכמו שני' בד' כמה פוס' דבכה"ג העירוב בטל למפרע וכדלהלן), דזה שייך רק לומר רק להנך ראש' דס"ל דל"א חוזר וניעור כשישכרו מן הגוי, אבל אי סבירא לן דחוזר וניעור (ולכן צ"ל דלא עשו עירוב מעיקרא כלל), לכאן מוכרח דהעירוב אינו בטל למפרע בביאת הנכרי.

ואולי י"ל ע"פ מש"כ המהרי"ל סי' קנו "דיהבו ליה רבנן דין כרמלית כשיש שני יודים אוסרין זה על זה, דאפילו לטלטל בתוכה כלים ששבתו בתוכה טפי מארבע אמות אסרו כי היכי דליפוק ישראל ואל ילמוד ממעשיו", (ועי' מג"א סי' שסג סקכ"ז ובביאוריה"ל ר"ס שפב), וא"כ כשבא הגוי נאסרו בטלטול ד"א ולכן הוזקו יותר להיתר טלטול. אבל לא נראה כן בלש' רש"י, וגם אכתי לא א"ש בזה מה ההכרח לגמ' שלא עירבו מער"ש ונצרכו לביטול. וגם עי' בביאוריה"ל הנ"ל דהוכיח בדעת רש"י דלא ס"ל כדנא דמהרי"ל הנ"ל. (אמנם י"ל דבראיותיו, שכ' "כן הוא לשון רש"י שם במתני' וברף ס"ב ע"א בד"ה למה דירה וכן ברש"י ס"ד ע"א בד"ה מכרזינן עיין שם לא נקט רק אלא להוציא מבית לחצר", והנה האי לשונות שכ' רש"י ברי"פ לכאן אינם ראיה כלל, דהא אויל שם כפי הס"ד דדירת נכרי אוסרת מעיקה"ד ולא מחמת הגזירה, ובזה ודאי לא שייכי ד' המהרי"ל, וראייתו מדס"ד ג"כ צ"ע דהרי ההיתר שם הוא מחמת הביטול, והעירוב הוא כדי שלא תשתכח וכו', והנכרי כבר אינו אוסר מחמת שביטולו, ורק דאסורים מצד עצם הביטול וע"ז נצרכו לעירוב, אבל איסור זה ודאי ל"ש על ד"א בחצר).

מערב מבעוד יום (ודין נאכל הפת בשבת)

מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי מה מבטל רשות ואפילו בשבת אף שוכר ואפילו בשבת. הנה בהא דאין מערבין בשבת אלא מבעו"י מצינו בהמשך הפרק שכ' הר"י מלוניל "מאימתי נותנין רשות בש"א מבעוד יום. אבל משתחשך שוב אינו יכול לבטל דסבירא להו לב"ש דמבטל כמערב דמי מה מערב מבעו"י מהני ולא משחשכה אף בטול רשות נמי לא יועיל אלא מבעו"י לכתחלה. וב"ה סברי משתחשך. דלא ילפי' בטול מעירוב דהתם הוי ביה מעשה ומשום הכי אסור לעשותו תחלה בשבת אבל בטול דאמירה בעלמא הוא מה לי מבעוד יום מה לי משחשכה", ומשמע דחלות העירוב מצ"ע יכול להתחיל באמצע שבת, אלא דאסור לעשות כן בשבת משום דהוי 'מעשה', משא"כ ביטול דהוי דיבור בעלמא.

ובגמ' להלן עא, א אמרו "בהא קמיפלגי דבית שמאי סברי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא ומיקנא רשותא בשבת אסור ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי", ונראה דזה מתאים עם ד' רבינו יהונתן, כי לב"ש ביטול הוי מעשה כעירוב ותרווייהו אסורים (וממילא לא חלים) בשבת, דמיקנא רשותא בשבת אסור, ולב"ה יש לחלק כיון דעירוב הוי מעשה וביטול הוי דיבור, ומה"ט נראה דהביטול הוא סילוק בעלמא ואינו כ'מעשה' עירוב האסור בשבת. (ובביצה טז, ב כ' רש"י "עירובי חצרות - לטלטל מחר דנראה כמתקן דבר", ועי"ש בפנ"י. ובחכ"צ סי' ו כ' "השתא עירוב דקנין גמור הוא ומילתא אלימתא אף למ"ד עירוב משום דירה וכו' ותעד דעירוב מילתא אלימתא היא שהרי א"י

הראש' דשמואל גופיה ס"ל דעירוב משום קנין, עי"ש), ולעיל שם הובא דבירו' איכא פלוג' ב"ש ובה"ה בהא, ודינא דשמואל הוא כב"ה, אבל ב"ש ס"ל דבית שמניחין בו עירוב צריך ליתן פת, וא"כ נפקא לן בפשיטות דנחלקו ב"ש וב"ה אי עירוב משום קנין או משום דירה, ולטעמייהו אזלי הכא דפליגי אי איכא למילף איסור ביטול בשבת דחשיב כקנין מעירוב האסור בשבת, או דע"כ דעירוב נמי אינו קנין אלא דירה, ואסור מצד תורת 'מעשה' דאית ביה וביטול הוי דיבור ולא מעשה, והוי סילוק בעלמא. ועי' בעצ"א בסי' שסו ס"ה שכ' לתלות בהאי פלוג' דדירה וקנין את הטעם למה אין מערבין אלא מבעו"י, דלמ"ד משום דירה, אדם נמשך אחרי פיתו ואינו עוקר מקומו באמצע שבת, ולמ"ד משום קנין אז אמנם מצד הקנין עצמו אין לאסור (דלא עדיף האי קנין משכירות בריאה מן הנכרי שהיא ג"כ מותרת בשבת), אבל כיון דבעי' קנין לדירה אין אדם עוקר דירתו באמצע שבת וכנ"ל.

ואמנם זה לכאור' ודאי מבו' בסוג', דאין לומר דהא דל"מ עירוב בשבת זה רק מצד הדין והואיל ונאסרה נאסרה, (וכמו שמשמע קצת בגמ' להלן ע, ב לפיר"ח המובא בתוד"ה וקתני, ויש לדחות. ועי' שפ"א שבת שם), כי הרי הכא בתחילת שבת עדיין לא בא הנכרי, ואעפ"כ אמרי' דא"א לערב באמצע שבת אחרי שבטל העירוב הראשון, (ודוח"ל דשייך נאסרה גם אחרי ביהש"מ, והיינו דכיון דהיה איזה רגע בשבת עצמה שהנכרי כבר בא ועדיין לא הספיקו לשכור ממנו, אמרי' הואיל ונאסרה מכוח הרגע שבאמצע שבת, ומבו' להדיא בר"ן לקמן עא, א דל"א הותרה מכח אמצע שבת, ולכאור' ה"ה נאסרה), וע"כ דיש טעם אחר להא דאין מערבין אלא מבעו"י. (ויחכן עוד דאם היה מועיל עירוב גם באמצע שבת, אז לא היה בזה חיסרון של נאסרה להפקיע את העירוב, וכמו שנאסרה לא מפקיע את היתר הביטול באמצע שבת. דהנה משכח"ל שעירוב לא חל בתחילת שבת ומ"מ הוא חוזר וניעור באמצע שבת, וכאם דאמרי' דהעירוב חוזר וניעור אם חל כבר שבת אחת אפי' שבתחילת השבת האחרת הפתח היה סתום ולא נפתח עד אמצע שבת. ולכאור' תיקשי דאמנם אמרי' חוזר וניעור אבל למה לא נאסור מטעם דהואיל ונאסרה. וצ"ע אם י"ל דה'חוזר וניעור' הוא אלים כנגד ה'נאסרה'. אבל להנ"ל ניהא דלעולם כלפי היתר של עירוב אין הפקעה של נאסרה, וכמו שהיתר של ביטול לא פוקע ע"י נאסרה כששכח ולא עירב מער"ש ומבטל בשבת).

עוד מבו' מד' התוס' ועור' בסוג' שדנו למה מותר לשכור בשבת ולא הוי כמו"מ, דהם לא פי' את הא דמערבין מבעו"י כפי' הרי"י מלוניל הנ"ל, דא"כ מה הק' כן בשלהי הסוג' והרי זהו כל הנידון אם לדמות שכירות לעירוב או לחלק ביניהם, וע"כ דס"ל דמעיקה"ד אין מערבין אלא מבעו"י ולא מחמת איסור, ודנו בסוג' כאן האם שוכרים מבעו"י או דשוכר לאו כמערב, וגם זה הנידון הוא בעיקה"ד ולא באיסור מו"מ בשבת, ואחר המסק' דהשכירות מועילה באמצע שבת, כאן באו הראש' לדון למה אין בזה איסור מו"מ. (אמנם המאירי כ' "כבר ביארנו ששוכרין מן העכו"ם אפי' בשבת הואיל ושכירות זה אף בפחות משו"פ ושאינו עיקר שכירות והרי הוא לענין זה כבטול רשות שמותר בשבת ואע"פ שאין עירוב אלא מבעו"י והרי אמרו שוכר כמערב והיה לנו לפרש מה מערב מבעו"י ולא בשבת אף שוכר כן לא שלא אמרו שוכר כמערב להחמיר אלא להקל", ומשמע קצת דוהו עצם הנידון של הסוג' אם מותר לשכור בשבת, וכן נראה גם בד' המאירי בחי'. וז"ל פסיק' זוט' לקח טוב שמות פט"ז "מי אמרינן שוכר כמערב דמי ואסור, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי ושפיר דמי". אבל הבה"ג כ' להדיא ל"כ, ז"ל "מי אמרינן שוכר כמערב דמי, מה מערב מבעו"י הוי עירוב משחשיכה לא הוי עירוב, אף שוכר נמי לא שנה, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי, מה מבטל רשות אפילו בשבת שפיר דמי, אף שוכר נמי אפילו בשבת שפיר דמי". ובסידור רש"י סי' תסה כ' "מה אנו אומרים שוכר כמערב הוא, מה מערב מבעו"י הוי עירוב משחשיכה אינו עירוב אף השוכר, או דילמא השוכר אפילו בשבת מותר לשכור", וצ"ע).

ובפשטות הא דבעי' עירוב מבעו"י אי"ז שייך לנאסרה ולהותרה, אלא כך הוא עיקר דין עירוב שמקומו של אדם בשבת (בין לענין

תחומין ובין לענין חצירות) נקבע ע"פ ביהש"מ של כניסת השבת. (וע"ע מחצה"ש על המג"א סי' רסא סק"ד, וברעק"א בשבת לד, א מש"כ על קו' התויו"ט שם). והנה זה דין ברור לכאור' דעירוב מהני גם כשהכיכר נאכל בשבת, וגבי תחומין אסברה לן רש"י לעיל לה, א ד"משחשיכה - כבר קנה עירוב ביהש"מ, ושבת הואיל והותרה הותרה", (ובסידור רש"י סי' תסב כ' "וכן בעירובי חצירות ובשיתופי מבואות אם קדש עליהם היום ואחר כך נשרפו או שאבדו עירובו עירוב, ומותרין לטלטל ולהלך"), וכ"כ המאירי לקמן ע, א בחי' גבי ע"ח, ז"ל "הואיל והותרו למקצת שבת הותרו לכל השבת כולה, והוא הדין אם נאכל פת עירובין בשבת דהואיל ועירובין עושה אותן כאחד במקצת שבת כשנאכל עירובין ונתפרדה חבילה אי"ז אלא כדירין הבאין בשבת ודירין אינן אוסרין בשבת", (ועי' בדבריו בביה"ב בסוף הפרק. וכן לקמן פ, א כ' "אחד מבני מבוי שכעס על חבריו בשבת והפקיר חלק עירובו כדי לאסור על שכניו זה היה מעשה והורו בה קצת חכמי ההר שאין בטולו כלום וכו' שהרי זכו הם בחלקו זכיה גמורה ביהש"מ ועוד ששבת שהותרה הותרה", ועי' בחי' שם שהאריך אם יכול להקדיש חלקו ועי"ז לבטל את העירוב. וע"ע בשבה"ל סי' צט דג"כ התיר כשהפת נאכלה בשבת מצד הואיל והותרה).

ובאורך יותר כ' בחי' להלן פא, א את עצם הדין, ז"ל "שאלו קצת מפר' בני מבוי שנשתתפו או בני חצר שעירבו בדבר הראוי אם נאכל העירוב או השיתוף משקידש היום מה דינו, יהוא אסורים לטלטל בחצר או במבוי או לא, מי אמרי' דמדמי לה לניטלה קורת מבוי וכו' דל"א בה שבת שהותרה הותרה הואיל וליכא מחיצות וכו' ואע"ג דאמרי' בע"ת דאם נשרף או נאבד משקידש היום דאין חוששין לו, שאני התם דמיקנא ביתא הוא הואיל והוי קיים בשעת קנייה והיא ביהש"מ תו לא חיישי' ליה אע"פ שנאכל אבל בע"ח ושיתופי מבואות סלוקי רשותא ואפשר לדמויי להו לניטלה קורת מבוי ולחיו, מאי מי מדמי' להו לקורה ולחי לחומרא או לע"ת לקולא. והר"מ ז"ל ביאר זה ואמר דכל שנאכל או שנאבד משחשיכה הרי"ז עירוב בין בעירוב בין בשיתוף וכו' וכן דעת הרב א"ז ר' משולם זצ"ל". (ואת עצם הנוסח לחלק דעירוב תחומין זה מיקנא ביתא, ואילו ע"ח זה כסילוק בעלמא, מצינו ברי"ף בביצה ט, ב שכ' "ומסתברא לן דהני מילי בעירובי תחומין דמיקנא ביתא הוא אבל עירובי חצרות דביטול רשות הוא מניח אדם ערוכו ביום טוב ראשון ומתנה", והובא בראש' שם ובעוד מקומות, וכן בפס' הרי"ד בשבת לד, א כ' "עירובי תחומין דמיקנא ביתא הוא אין מערבין ביהש"מ, אבל עירובי חצירות דביטול רשות בעלמ' הוא מותר לערב ביהש"מ", אבל שא"ר שם כ' דע"ח אינו מיקנא רשותא אלא עירובי בעלמא ולא כ' עוד דהוי סילוק וביטול בעלמא).

אבל באו"ז הל' יו"ט סי' שדמ כ' "אמר אביי נקיטינן אם התחיל בעיסתו לתקנה ולאפותה על ידי עירובו ונאכל עירובו ה"ז גומר פי' רבי' יצחק ברבי אשר ואע"ג דגבי ע"ח ותחומין לא בעינן שיהא קיים אלא מקצת ביה"ש בלבד כדאמרי' פ' במה מדליקין וכו' אלמא שמעי' מהתם דאפי' מקצת ביה"ש היה קיים קונה עירוב מיהו הכא גבי עירובי תבשילין בעינן שיהא קיים כל היום וה"ט דהתם הן באין לקנות שביתה ועיקר שביתה קיימ' בביה"ש במקום שקונה שביתה ביה"ש שם היא שביתה כל היום הלכך כשהן קיימין ביה"ש וקנה שביתה תו לא בעינן להו אבל עירובי תבשילין להיכרא הן באין כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת הלכך בעינן שיהא קיים בכל שעה שירצה לאפות ולבשל כי היכי דתיהוי היכרא וכל זמן שהוא קיים איכא היכרא ומותר ולאחר שאכלו או שאבדו אסור".

ונראה דאין כאן טעם של 'הותרה' אלא דעיקר שביתה תלויה בביהש"מ, ולכן מותר לאכול הפת משקידש היום, וא"כ לאידך גיסא נמי ודאי אין מערבין אלא מבעו"י, ואם עירב משחשיכה לא עשה כלום. (ובאו"ז הל' ברכת המוציא סי' קנג כ' "כי הוה מתרמי להו ריפתא דערוכא מברכי עליה המוציא לחם מן הארץ. אמרי הואיל ואתעביד ב' מצוה חדא נעביד ב' מצוה אחריתא. פרש"י ריפתא דעירובא שערכו אתמול ערובי חצירות עכ"ל. וה"ה שנוכל לפרש שעירבו בו עירובי תבשילין ואינו יודע אמאי אינו שייך לומר מנו

לאו מטעם הואיל והותרה אתי' עלה אלא בלא"ה נמי סגי בקיום העירוב בתחי' השבת ותו לא מידי, ודו"ק. (וע"ע בס' אמרוכל הל' פסח שכ' "א"כ ארבעה עשר שחל להיות בשבת צריך לאפות מער"ש לצורך עירוב דאי אפשר בחמץ. אך תימה לי הא שרי בחמץ דחמץ בביהש"מ שרי. מיהו לא ישנו מנהג אבותינו נוחי נפש", והמקור לנידון זה הוא בראב"ן סי' ז ובראבי"ה סי' תנב).

ובחזו"א סי' פח סק"ה כ' "בק"נ סק"ל הביא קו' הט"ז בביטל והוציא במזיד למה אוסר נימא הואיל והותרה, ושניהם ז"ל חלקו דביטול שאני כיון דמבטלין בשבת אוסרין בשבת, ובק"נ פי' דזהו דתניא חוץ מביטול רשות, ולא נראה כלל טעם זה דכל שנאסר למקצת שבת דתניא אין זה רק לענין תיקון העירובין שאין ע"ח בשבת ואין ביטול בשבת בב' בתים שהקיפום עכו"מ מחיצות ולא משום שנאסר למקצת שבת שהרי מחיצות הנעשות בשבת הן מחיצות ולא אמרינן הואיל ונאסר למקצת שבת, וכן במת ישראל בשבת הותר לדעת תו' והרא"ש היכי דלא עירב, אלא שאין עירוב וביטול [ברשות שבא לו בשבת] מועיל בשבת, והרי לר"ק הנעשים בשבת מתירים, ואפ"ה ניטל קורתו בשבת מותר משום הותר למקצת שבת, לא עירב ומת בשבת הותר, מ"מ עירב ומת, ובא יורש בשבת מותר משום הותר למקצת שבת", והיינו דהוכיח מהא דמהני מחיצה באמצע שבת ואעפ"כ בניטלה אמרי' הותרה, דלא תליא הא בהא, ולפיכך הא דאין עירוב וביטול (כשלא יכול היה מבעו"מ) מועילים בשבת ע"כ שזהו דין עצמי ולא מחמת נאסרה, ולהיפך כשנתבטל הביטול והעירוב שייך לומר ביה 'הותרה'.

ובעיקר הע' מעשיית מחיצה באמצע שבת, למה ל"א הואיל ונאסרה, הנה הר"ן לעיל כ, א כ' "צריך לדחוק דכי אמרינן כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה דלא שרינן לטלטל בתוכה אלא כגון שהיתה שם מערב שבת ונפלה וחזרה ונעשית", אבל ההשלמה בהשג' על הר"מ פי"ז כ' בזה דבר אחר, ז"ל "אבל אם לא היו מים בערב שבת ובאו מים אסור ואע"ג דקיימא לן כל מחיצה שנעשית בשבת שמה מחיצה ה"מ שלא היתה שם מחיצה כלל מערב שבת ונעשית בשבת אבל אם היה שם מחיצה מערב שבת ולא היתה ראויה לטלטל בשבילה בשבת ונעשית בשבת ראוי לטלטל אסור", וכ"כ בס' המאורות לעיל כה, א.

אמנם הא דפשיטא לן דאם נאכל הפת באמצע שבת עדיין העירוב והשיתוף קיימים, נראה דאי"ז פשיטא כלל. דאמנם גבי ע"ת מבו' כך במשנה להדיא לעיל לה, א, ובד' האו"ז והמאירי הנ"ל מפו' כן גבי ע"ח, אם משום הואיל והותרה ואם בלא"ה כיון דהשבתה הזו נקבעת בכניסת שבת וכנ"ל, וכה"ב ב"י סי' שצד ז"ל "אע"ג דלגבי ע"ת מיתניא מתני' ה"ה לגבי ע"ח ושיתופי מבואות דכשהיו קיימין בביהש"מ סגי וכן דעת הרמב"ם בפרק א' שאע"פ שע"ח משום דירה כיון שהיו דרים יחד בביהש"מ סגי וכ"כ הגהות בסוף הל' עירובין שהיה נוהג הר"מ לאכול העירוב משחשכה מיד וטעמא משום דגבי ע"ת נמי מטעם דירה אתינן לה ואפ"ה בביהש"מ סגי, ה"ה לע"ח ושיתופי מבואות וכן דקדק המרדכי בפרק בכל מערבין", וכן נפסק בשו"ע ופוס' שם, עי"ש מש"כ בטעם הדבר, וכן מש"כ מהו הזמן הראוי לאכול לכתחי' את הפת של העירוב, ובירו' פי"ו ה"ז אי' בהדיא ר' יוסי בר ר' בון מברך עלוי בלילי שובתא לומר שנעשה בו מצוה". אבל נראה דיש ראש' דפליגי בזה.

דהנה בברכות לט, ב אמרי' "רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ", ופירש"י "ריפתא דערובא שערכו בו אתמול ערובי חצירות", והריטב"א כ' "פירוש שערכו בו אתמול עירובי חצרות דליומא אחרינא הוה מותר לאכלו", והרא"ה שם כ' "פי' אי בפת עירובי חצירות לאו באותה שבת ואי בפת ערובי תחומין אפי' לאותה שבת ובנוסחא דרבנו ז"ל כתיב אי מיקלע להו ריפתא דערובא בשבתא", וכ' המאירי שם "מגדולי החכמים כשהיה פת של עירובי תבשילין בביתם היו מכניין אותו לברך בו המוציא בשבת הואיל ונעשית בו מצות עירוב ואל תטעה לפרש דבר זה בפת של עירובי תחומין שהרי פת של עירובי תחומין צריך לכתחילה שיהא שלם כל השבת וכל שכן שאין לפרשה

דאתקצאי לביהש"מ אתקצאי לכולא יומא", וצ"ע אם הפת היא מוקצה, איך היא מועילה לעירוב כיון דאינה ראויה לאכילה). ואף לגבי ע"ת כ' הר"י מלוניל לעיל שם בפ"ג "משחשיכה הרי זה עירוב. שכבר קנה שביתתו ואפילו נאבד עירובו אח"כ מה בכך". (וע"ע בחי' המאירי לעיל שם לה, א, ובד' הגר"ז בס' שצג ס"ג, וצפנת פענח פי"ו הי"ב). ועכ"פ אי ל"ב לדין הותרה להתיר ע"י העירוב גם כשנאכל, אז פשיטא דל"ב לדין נאסרה לומר שלא יחול העירוב משחשיכה.

ובאמת יש להעיר דאם הא דבנאכל הפת לא בטל העירוב זהו רק מצד הותרה, הרי מבו' בד' הראש' בסוג' ובעוד מקומות דל'הואיל והותרה צריך שיהיה עומד מעיקרא להיות מותר כל השבת, אבל ביאת נכרי בשבת אוסרת כי היה עומד (ובידו) לבוא, וכן גוסס שמת אוסר כי רוב גוססים למיתה, ועוד כיו"ב, וא"כ כיון שהפת מותר באכילה, והרבה מצוי שעומד להדיא לאכילה, איך שייך להתיר על ידו מדין הואיל והותרה. (ולעיל ל, ב מבו' דמערבין בעיו"כ בפת אף דמיד בהגיע היום נאסר באכילה -לב"ש שם דלא ס"ל הא דחזי לקטנים- והרי זה ודאי שיתבטל העירוב ובכ"ז מועיל. והר"ח שם והרי"ף בביצה פי' ד' הגמ' גם גבי ע"ח ולא רק לע"ת). ואולי העדר הפת אינו בגדר סיבה להפקעת העירוב אלא רק העדר סיבת העירוב, ובזה שייך הותרה אף בעומד ליפקע, משא"כ בניטלה הקורה או נתחלפו ונתווספו דיורים דיש כאן 'אוסר' חדש, ואם היה עומד לבוא ל"ש 'הואיל הותרה' על העירוב כיון שהיה עומד שלא להתיר כל כך. עוד יש להעיר דהרי גבי דינא דהותרה כ' הראש' לקמן עט, א בשם הראב"ד דעכ"פ צריך ליוזר שלא יבא לידי כך, (ובגאו"י שם כ' דבעשה כן ביריים אין לו את ההיתר של הואיל והותרה), ואילו אכילת פת העירוב מותרת היא לכחי' כמבו' בפוס', וע"כ דלאו מטעם הואיל והותרה קאתי' עליה.

ומצינו ג"כ באחרו' (עי' צפנת פענח פי"ו הי"ב ודובב מישרים ח"א סי' קלט, וכן ע"ע חלקת יעקב סי' קפז ודברי יציב סי' קפח), שדנו האם אפשר לערב בכיכר של חמץ בשבת של ער"פ, דהרי ידעי' בודאי שתיאסר באמצע שבת, וכה"ג ודאי ל"א הואיל והותרה. (ואמנם אמרי' לעיל לו, א "ככר זו היום חול ולמחר קדש ואמר עירבו לי בזה מהו אמר ליה עירובו עירוב", ואף דידעי' בודאי דלמחר הוי קודש מ"מ העירוב כשר. ועי' ישועות מלכו סי' ל שנתקשה בזה, וחסר שם תי', וע"ע בשו"ת מהר"ש ח"ו סי' כז. גם יש להעיר ממה שאמרו דנתנו באילן כשר כיון דשבות מותר בביהש"מ, והרי בשאר השבת לא יוכל ליטלו מן האילן. וצ"ל דאי"ז ראייה, וכמש"כ בנוב"י"ת סי' מ דמשו"ה הוי כראוי לכל השבת ע"י שיטלנו בביהש"מ. ועו"ל דהתם הפי' הוא כהראב"ד המובא בריטב"א לב, ב ועו"ר, דדייני' לצורך מצוה כאילו מותר לעולם אף שאינו מותר אפי' בביהש"מ, ונת' לקמן עח, ב. עוד יש להעיר ממה שאמרו לקמן עח, ב ד'אריא הוא דרביע עליה, ומאי איכפ"ל באיסורה של פת. וצריך לחלק בין סולם ואילן שהם פתח למרות האיסור, דאריא וכו', ומשא"כ פת הוי כאילו נאבדה מן העולם אם היא אסורה).

וכבר נמצאה שאלה זו בפסקי ראש' בעניני פסח (נד' במוריה ניסן תשנ"ה), ז"ל "נשאלתי בער"פ שחל להיות בשבת וערכו בחמץ כבר מער"ש אם העירוב מועיל למחרת. וכתב ידידי דאין לסמוך עליו. לא יפה דקדקת ואישתמיטתך ההיא דפ' בכל מערבין ככר זה היום חול ולמחר קודש מערבין לו בה אע"פ דאין מערבין בהקדשות, וכ"ת היינו משום דאי בעי מיתשיל עלה על ההקדש, יגיד עליו ריעו נשרף או תרומה ונטמאת משחשיכה הר"ז עירוב דלא איכפ"ל אלא שתהא סעודה ראויה מבעו"י בשעת קניית העירוב בער"ש, וזה החמץ שנאסר בהנאה לא גרע מנשרף, ובשעת קניית עירוב בער"ש היה עדיין ראוי דעדיין לא נכנס איסור חמץ עד למחר בשבת בו' שעות. וכן בפ' במה מדליקין גבי אמרו לו שנים צא וערב עלינו וכו' שניהם קנו עירוב, ושבת הואיל והותרה הותרה לא שייכא אלא לענין מחיצות ודיומדין [צ"ל: ודיורין], אבל לענין עירוב לא נזכר", ונראה דזהו פי' הדברים דאם אכילת ואיבוד העירוב מותר מצד הואיל והותרה, אז י"ל דבגוונא דמעיקרא עומד להיאסר ל"מ, אבל

הרשב"א פא, א דה"ה בנתמעט קודם שחשיכה), ואילו גבי דין הואיל והותרה בעי' דוקא שיהיה היתר בשבת עצמה. (וטעמא דמסתבר הוא דכלפי שם שירי עירוב סגי בהיתר דתוספת שבת, דהרי הטעם שצריך שיחול בשבת - דלא כרשב"א הנ"ל, מבו' בירו' שם ד"כמה הן שירי עירוב כיי דמר ר' יוסי בשם ר' הושעיה אזור שהזה בו פעם אחד כשר מיכן ואילך שיריים אוף הכא כן, וא"כ סגי לזה גם בחלות היתר בתו"ש, וכלפי הואיל והותרה נת' במקו"א דבתו"ש ל"מ, ועכ"פ כלפי השבת עצמה ודאי אין להתיר ע"י הואיל והותרה בתו"ש). אמנם במרדכי בהמשך שם מבו' דס"ל דבנאכל הפת ל"א הואיל והותרה, שכ' "דלגבי עירובין ידיע תפירה אין מערבין לו בה שצריך להיות שם כל היום אבל בברכת המוציא אין צריך שיתקיים רק לאחר שיתחוק", ודרו"ק.

(והנה בד' המאירי הנ"ל בחי' פא, א מצינו טעם לומר דל"ש הואיל והותרה בנאכל הפת, "דמדמי לה לניטלה קורת מבוי וכו' דל"א בה שבת שהותרה הותרה הואיל וליכא מחיצות וכו' אבל בע"ח ושיתופי מבואות סלוקי רשותא ואפשר לדמויי להו לניטלה קורת מבוי ולחיו". והנה במג"א בסי' שסג סק"ד כ' "מ"כ מעשה שחל י"ט ביום ה"ו ונפסד העירוב יום ה' והתיר מהרי"ק משום דגם ב"ט צריך לערב לדברים שאין בהם צורך כלל ל"ט דאמרי' מתוך שהותרה ל"ט כו' עכ"ל ול"נ דאין לסמוך ע"ז ל"מ אם חלו ב' י"ט יום ה' יום ו' א"כ יום א' חול ולא שייך לומר הואיל והותר' הותר' אלא אפי' י"ט הראשון ביום ו' אפ"ה אסו' דשמא י"ט ושבת ב' קדושות הן כמ"ש סי' תי"ו ס"ב עמ"ש סי' שס"ה ס"ז, ואולי י"ל דהרי שם אזיל על פסול בעירוב, ובוה אמרי' הואיל והותרה גם בב' קדושות, ורק בנאבד כיכר של עירוב דאי"ז מדין הואיל והותרה אלא משום דקנין השביתה והדירין תלוי בביהש"מ, בזה ל"מ בב' קדושות מזל"ז. וצריך להוסיף דבנאבד הפת ל"ש הואיל והותרה וכמבו' במאירי הנ"ל, דאל"ה הרי המהרי"ק ס"ל דגם בב' קדו' שייך הואיל והותרה, ודרו"ק).

נכרי שבא בשבת

תוד"ה דאתא נכרי בשבתא. והדין עמו שפירש דבעי ביטול אחר שכירות כדמוכח כולה שמעתא דבעי תרתי שכירות וביטול ואע"פ שעירבו לא משתרי בשכירות לחודיה דמיד כשבא הנכרי בטל ליה עירוב וכי הדר שכרו אין העירוב חוזר לקדמותו. והתוס' דנו כנגד זה מג' טעמים, א- "אע"ג דבספינות אמר במסכת שבת ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון שאני הכא דמתחילה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת שעתיד הנכרי לבא אבל התם אין הספינות עומדות להפסק", ב- "ואע"ג דהיכא דשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירובו בטל אלא מבטל היחיד רשותו לאותן שעירבו ומותרין להכניס ולהוציא שאני התם דחזו כולהו לאיערובי מאתמול לפיכך אין בטל העירוב שלהן כלל", ג- "וגם אין שייך לומר כלל שבת הואיל והותרה הותרה ולא יתבטל עירוב שלהן כשיבא הנכרי בשבת".

והנה כשהספינות פסוקות זו מזו ודאי דהעירוב בטל וכדאמרי' דנאסרו, אלא דאפ"ה כשחזרו ונקשרו העירוב חוזר וניעור. וזוהי הקו' דהכא נמי בשעת השכירות מן הנכרי יהיה העירוב חוזר וניעור, אע"ג דבטל מיד בביאתו. וע"ז תי' התוס' טעם לחלק למה הכא ל"ש חוזר וניעור, כיון דהעירוב בטל לגמרי, כי הרי מעיקרא לא היה אמור להתקיים כ"כ, ורק בספינות שהעירוב מתחילה היה אלים טפי שייך לומר דחוזר וניעור. ולעומת זאת כששכח א' ולא עירב, נראה בד' התוס' דבשעה שהוא מבטל רשותו אי"צ לומר דהעירוב חוזר וניעור, אלא דכיון דחזו כולהו לעירוב מאתמול, לא בטל העירוב שלהם כלל. והקו' מ'הואיל והותרה' היא קו' אחרת, דגם בשעה שעדיין לא שכרו מן הנכרי אבל הוא כבר בא, נימא דל"ב שכירות כלל ויהיה מותר מהאי דינא ד'הואיל והותרה'. והתוס' כאן לא חזרו לשאלה דא"כ למה בספינות ל"א הואיל והותרה להתירם אף בשעה שהם פסוקות זמ"ז, ועי' לעיל יז, א שדנו בזה התוס', וכן בשבת קא, ב. (ותו"ד, לעיל כ' דאיירי כשנפסקו בחול, ובשבת כ' דכיון דנפסקו הוי כאילו איכא רה"ר ביניהם).

בעירובי חצרות א"כ נפרש בה שהיה בוצע בה למחר שאם בשבת עצמו הרי נאסר אח"כ לטלטל בחצר".

ובשבת קיז, ב נמי אמרי' "רבי אמי ורבי אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא שרו עליוהי אמרי הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא", וכ' המאירי שם "מגדולי החכמים כשהיה מזדמן להם פת של עירובי תבשילין היו בוצעין בו בליל שבת שכבר הוכנו צרכי שבת", אבל בש"י לר"ן כ' "שרו עלי". י"מ למוצאי שבת היו מברכין עליו המוציא, וי"מ אפי' בשבת עצמו דכיון שהותר לביהש"מ לטלטל בחצר אע"פ שנאכל העירוב קודם שיצא שבת הותר לכל היום כולו". (ועי' תורת רפאל סי' נו שדן בד' הר"ן). ולש' רש"י שם "כי מקלע להו פעמים שהעירוב בביתם ופעמים בבית אחד משאר בני אדם", ונוטה יותר דאזיל על עירובי חצירות. ומש"כ רש"י בברכות 'אתמול', י"ל דכוונתו על שבת בבוקר, וכדכ' בתשב"ץ קטן סי' שכב "פרש"י בככר שערכו בו אתמול עירובי חצירות היו בוצעין עליו למחר בשבת דכיון דהוה קיים העירוב ביהש"מ תו לא צריך כדמשמע בפרק במה מדליקין", וכ"ה בהיל' ברכות למהר"מ מרוטנבורק.

אבל בס' המכתם בברכות כ' "כי הוה מיקלע ליה ריפתא דעירובא הוה בצע עליוהי וכו'. פר"ש ז"ל לחם שערכו בו עירובי חצרות לצורך השבת, והיה בוצע בו למחר, אבל בו ביום לא, דאם אכל העירוב יאסרו לטלטל בחצר, והכי איתא בעירובין. ור' יהונתן ז"ל פ"י דאפי' בו ביום, דהואיל שהותר מקצתו הותר כולו", והיינו דפי' ד' רש"י דבשבת עצמה הר"ז פוסל את העירוב. והר"י מלונגל שם ג"כ לא התיר אלא מטעם דהואיל והותרה, ולא כמש"כ לעיל לה, א גבי עירוב תחומין דמותר ככה"ג מעיקר הדין, ז"ל שם "ריפתא דעירובא, שערכו מאתמול ערובי חצרות, או ערובי תחומים ומביאו אדם להם במוצאי שבת, או אפילו בשבת אליבא דהלכתא, דכיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת". ובס' העיתים סי' קנז כ' ר' אמי ור' אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא דשבתא מברכי עלה המוציא הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה נעביד ביה מצוה אחריתי, ואפשר דהא דר' אמי ור' אסי כגון יו"ט שחל להיות בער"ש דעבידין עירובי תבשילין בחמשה ואכלינן ליה להווא עירובא בליל שבת. אי נמי כגון דעביד עירובא מחול לשבת לענין טלטול ואכלינן ליה במוצאי שבת והאי מיקלע להו ריפתא לא בא להשמיענו דבשבת היא אלא אפילו בחול קאמר כלומר כי מיקלע להו בכל עת", ונראה דס"ל דבין עירוב תבשילין ובין עירוב חצירות אינם נאכלים בשבת עצמה.

ובמחזור ויטרי סי' קנו כ' "פעם אחת עיריבו בבית רבינו מערב שבת ובלילי שבת שכחו ואכלו העירוב ולא נשתיר ממנו אלא פרוסה אחת. וא"ר דמותר לסמוך על חתיכה זו לטלטל בדרכנן. דא' בעירובין. א"ר יוסי בד"א שצריך שתי סעודות לעירוב בתחילת העירוב. אבל בסוף אפי' כל שהו", וכהאי מעשה מובא בסידור הר"ש מגרמיזא, ז"ל "פעם אחת עירבו בבית רבינו מערב שבת כדרך כל אדם, ובליל שבת שכחו ואכלו העירוב, ולא נשתיר ממנו אלא פרוסה, אמר ר' מותר לסמוך על חתיכה זו לטלטל, כדתנן בעירובין אמ' ר' יוסי בד"א שצריך מזון שתי סעודות לעירוב, בתחילה עירוב, בסוף עירוב אפי' כל שהוא, אע"ג דאיכ' דפליג עליה, אמרינ' הלכת' כדברי ר' המקיל בעירוב", וכע"ז כ' במרדכי סי' תקכז ז"ל "פעם אחד ראיתי בבית חמי ה"ר יחיאל מפרי"ש שעירבו בבית מורי מערב שבת ובליל שבת אכלו העירוב ולא נשתיר ממנו אלא פרוסה אחת ואמר לי מורי שמותר לסמוך על חתיכה זו לטלטל מבית לבית כדתנן בעירובין א"ר יוסי בד"א שצריך מזון שני סעודות לעירוב ה"מ בתחלת עירוב אבל בסוף עירוב כל שהוא ואע"ג דאיכא דפליג עליה מ"מ קי"ל כדברי המיקל", ובפשטות משמע דהנידון הוא כלפי אותה שבת, ואעפ"כ ל"א הואיל והותרה להתיר אחרי אכילת הפת אלא מצד דינא דשירי עירוב. (וע"ע מהר"ם מינץ סי' נח מש"כ בד' המרדכי).

ויש לדחות אולי דליל שבת' דהתם היינו קודם שקיעה"ח בזמן תו"ש, וס"ל דלגבי דינא דשירי עירוב סגי בחלות העירוב בתו"ש, (או אפי' דסגי בעצם ההנחה בער"ש לקבוע שם שירי עירוב, וכשי')

ובביאור האי סברא דהספינות לא היו עומדות ליפסק משא"כ הנכרי שהיה עומד לבוא, הנה הסמ"ק בסי' רפב כ' "משום דכשנעשה העירוב בתחלה לא היו עומדים ליפסק אבל הכא היו מצפים תמיד מתי יבא הנכרי ויטור העירוב לכך לא חזר העירוב למקומו", ובתור"פ הרחיק בזה עוד, ז"ל "דהתם כשנקשרו מתחלה לא היו עתידות ליפסק בשבת והיה העירוב עירוב גמור, ולכך אמרי' גם כשנפסקו וחזרו ונקשרו דחזרו להיתירן הראשון, אבל הכא גם מעיקרא משעת העירוב הגוי ראוי לבא בשבת, ונמצא שמתחלה לא חל היתר העירוב לגמרי רק עד שיבא הגוי, וכשבא הגוי נפסק ונתבטל העירוב והיה כלא היה, וגם לאחר ששכרו מן הגוי לא יחזור העירוב למקומו". ואמנם זה ודאי דא"א לעשות מעיקרא עירוב לחצי שבת, והטעם הוא כיון שאין דרך להגביל את העירוב מלחול לגמרי, אבל כאן ע"י שהגוי אמור לבוא והוא גם בא, ממילא פקיעת העירוב היא פקיעה גמורה שלא שייך לומר בזה שוב העירוב יהיה חוזר וניעור. (ובאמת בחמד משה בסי' שעד כ' "דהוכיח סופו על תחילתו דל"ה עירוב כלל מעת בא העכו"ם והוי כמערכ תחילה לחצי שבת ולא יותר", ולש' הביאורה"ל בר"ס שפב הוא "דבזמן חלות העירוב שהוא בה"ש לא היה שכור מן העכו"ם וכיון שהיה עומד לבא בשבת אגלי מלתא למפרע דהעירוב לא היה ראוי להתקיים, וצ"ע. וע"ע בתו"ש סי' שעב סקמ"ו ובפמ"ג בא"א סק"ד).

ומש"כ התוס' גבי אחד ששכח לערב וכעת ביטל, דכיון דחזו כולהו לערב מאתמול לא בטל העירוב כלל, לכאור' הביאור הוא דאמנם עירוב לא חל לחצאין, וכמב' כאן שביאת הגוי מבטלת את העירוב, אבל עירוב שיכול להיות נשלם עם הצטרפות של כל בני החצר הוא יכול להתחיל גם לחצאין ולהתיר ע"י ביטול, משא"כ גוי שאינו יכול להצטרף עם העירוב והוא צריך להשכיר, בזה העירוב לא חל כלל לחצאין. (ואין נראה לפרש כוונת התוס' להדין שפי' האחרונים ד'אין עירוב מועיל במקום נכרי, והיינו דיש כאן חיסרון יותר מאשר מה שרשות הגוי לא מעורבת כי הגוי הוא 'מבטל' עירוב, חדא דהתוס' לא כ' דבר זה, ועוד דלעיל גבי לחמן בר ריסקת דנו התוס' למה שלא יערבו להיות יחיד ע"י עירוב, ולא תי' דינא הוא דגוי מבטל העירוב. אמנם ע"י קרב"נ אות נ מש"כ בזה. וגם בלש' המאירי בחי' יל"ד בזה, שכ' "דשאני גבי ישראל כשבטל רשותו דין הוא שיהו האחרים מותרין מכח עירובן, מפני שאף זה ששכח ובטל רשותו אחר כן היה ראוי גם כן מתחילה לערב עמהן, ולפיכך אף בשעת איסורו אינו מפקיע העירוב לגמרי, אלא שאוסר עליהם, וכשביטל פקע איסורו והעירוב במקומו עומד, אבל גוי דלא הוה בתורת עירוב מפקיעו לגמרי"). אלא דהריטב"א כ' כתי' התוס' בתוספת קצת, ז"ל "דשאני התם דאף זה שביטל הוא בר עירוב וראוי לערב עמהם ומסתמא ניחא ליה ויבטל רשותו להם, אבל כיון דגוי לאו בר עירוב הוא מבטל את העירוב לגמרי, וממה שהוסף דמסתמא ניחא ליה וכו' נראה דאין כאן חילוק אמיתי אם מי שלא עירב הוא ראוי לעירוב כישראל או אינו ראוי כגוי, אלא דיש להביא מזה אומדן דעת האם ניח"ל בעירוב ויבטל או דלא ניח"ל ולא ישכיר. (ונפק"מ בין הריטב"א לתוס' בישראל שבא באמצע שבת והיה מתחילה אמור לבוא, דהרי מאתמול לא חזי לעירובי, אבל מאידך גם בו אמרי' דמסתמא יבטל. ואולי להתוס' נמי אם לא היה כאן מאתמול לא צריך שיהיה ראוי לעירוב).

ועכ"פ יל"ע (לש' התוס'), האם באמת העירוב חל לחצאין גם קודם שיבטל האחד ששכח לערב, והיינו האם יהיה מותר להוציא מבית לבית בין הבתים שעירבו, (באופן שאין ביניהם פתח שיכול לצרפם לעירוב בין הבתים בלי החצר). ובפרט דהרי דין הוא שיהיה כיכר העירוב מונח במקום שאפשר להביאו לכל מקומות ההיתר, וא"כ לכאור' לא יתכן לומר דהעירוב לחצאין באמת מתיר, כי הרי העירוב נמצא במקום שאינו יכול להביאו לשאר בתים, כי החצר נשארה באיסור הטלטול. וגם דזה הרי דין ברור, שא"א לערב ב' מקומות אם יש מקום האסור ביניהם.

ובעיקר ההנחה דלעיל שהנידון גבי שכח ולא עירב הוא שהעירוב מעיקרא חל (ולא רק שהוא חוזר וניעור ע"י הביטול, וכדאמרי' גבי

ספינות), יש לפקפק דבלש' הראש' לא משמע כן, ז"ל הריטב"א "ויש מי שסובר דכיון דאפשר בשכירות העירוב תלוי ועומד היה כשבא הגוי וכיון ששכרו ממנו חוזר וניעור, וגדולה מזו אמרו אחד מבני חצר ששכח ולא עירב מבעו"י דכיון שביטל להם רשותו בשבת שהעירוב קיים להם ואע"פ שלא היה עירוב כל ביהש"מ, ועוד הא אמרינן גבי ספינות קשורות זו בזו וכו' הרי שהעירוב שעשה על הספינות חוזר וניעור בשבת אע"פ שנתבטל כשהותרו, וזה דעת הראב"ד ז"ל", הרי דיש כאן רק נידון אחד האם אמרי' חוזר וניעור או לאו, אבל גם גבי שכח א' ולא עירב אין נידון שהעירוב בשעתו יחול אלא רק מצד חוזר וניעור. וז"ל הרשב"א "וטעמא דמלתא משום דכיון דאתא עכו"ם נתבטל העירוב לגמרי ואע"פ ששכרו לאחר מיכן אין העירוב חוזר וניעור שכבר נתבטל, ואינו דומה לשתי ספינות וכו' דהתם היינו טעמא משום דעירובן עירוב גמור וראוי להיות עירוב לכל השבת ומה שנפסקו מקרה הוא שקרה להם לאחר העירוב אבל כאן שלא היה העירוב עירוב ראוי לכל השבת שהעכו"ם בא לביתו ומבטלו. וא"ת מאי שנא משכח אחד מבני חצר ולא עירב שאע"פ שלא היה עירוב כלל ביהש"מ אפ"ה כשחזר זה שלא עירב וביטל להן רשותו ניעור העירוב ומתירן, י"ל דהתם שאני דאף זה שביטל היה ראוי לערב עמהן ולפיכך אינו מבטל את העירוב לגמרי אבל עכו"ם דלאו בר עירוב הוא מבטל את העירוב לגמרי, ומוכח ג"כ דגבי שכח ולא עירב הנידון הוא על חוזר וניעור, אלא דבתי' הוסיף הרשב"א דמעיקרא נמי לא בטל העירוב לגמרי.

אבל למדנו עכ"פ דחוזר וניעור הוא לא רק באופן דמעיקרא חל העירוב לגמרי, אלא גם כשמתחילה הרי שכח אחד ולא עירב ועדיין לא חל העירוב בפועל, מ"מ שייך כאן המושג של 'חוזר וניעור', והיינו דעכ"פ ל"ח דסיבת העירוב בטלה, וא"כ יש כאן נידון א' הן בספינות והן בשכח ולא עירב דאמרי' חוזר וניעור, וזהו שהק' התוס' והראש' דגבי ביאת נכרי נמי נימא הכי, וע"ז תי' לחלק בין ספינות שלא עומדות ליפסק וחלות העירוב מעיקרא אלימה, וכן שכח א' וכו' דמעיקרא חזי לעירובא וסיבת העירוב מעיקרא איננה בטלה כ"כ, דבזה אמרי' חוזר וניעור, אבל ביאת הנכרי אוסרת לגמרי כיון דמעיקרא היה אמור לבוא וגם מעיקרא לא היה ראוי להצטרף אל העירוב. ונראה להוסיף, דהנה לכאור' ילה"ס בגוונא דחוזר וניעור כגון ספינות, האם בעי' שבשעה שהם חוזרות ונקשרות יהיה הכיכר קיים או אפי' בלאו הכי, ולהנ"ל ילה"ס עוד דאם גבי שכח א' ולא עירב, זה ג"כ רק משום חוזר וניעור (אבל מעיקרא אמרי' דאין עירוב לחצאין לגמרי), האם צריך שהכיכר יהיה קיים בשעה שהוא מבטל את רשותו או דמהני בלא"ה. ונראה דוודאי אין מעלה בקיום הכיכר, דהרי אין מערבין אלא מבעו"י, (ולול"ד הר"י מלונגל הנ"ל שזהו רק מצד 'איסור' לעשות מעשה עירוב בשבת), אבל ה'חוזר וניעור' הוא דהסיבה המוקדמת לעירוב יכולה להועיל ולהתיר באמצע השבת אם נשלמו תנאי ההיתר שע"י העירוב.

אמנם נראה דגבי שי' הראב"ד דס"ל דאמרי' חוזר וניעור בנכרי שבא בשבת, בזה יש חילוק בין הרשב"א להריטב"א, דהנה הפוס' נחלקו לפי הראב"ד על אופן שהנכרי היה כאן מער"ש אלא שלא השכיר רשותו עד אמצע שבת, ז"ל הביאורה"ל בסי' שפג "וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת - עיין במ"ב שכתבנו דקאי אעירובו מבע"י ולא היה העכו"ם כאן וכו' כן פירש הנה"ש ועי"ש דבהיה העכו"ם כאן ולא היה רוצה להשכיר מבע"י עד שחשכה והשכיר אח"כ או מת פשיטא דצריך ביטול ומצדד שם דאפילו לדעת הראב"ד החולק על הרשב"א וס"ל דהעירוב חוזר וניעור הוא דוקא כשלא היה העכו"ם בביתו דחל העירוב עד שבא משא"כ בזה שלא חל בביה"ש כלל ועיין בבית מאיר דגם הוא מסכים בעיקר הדין לדבריו, ולכאור' זה תלוי בשאלה לאיזה אופן השווה הראב"ד את נכרי שבא בשבת האם לספינות או לאחד ששכח ולא עירב, דהרי באחד ששכח איירי להדיא כשבתחילת השבת היה איסור, ואע"פ"כ אמרי' חוזר וניעור, ולעומת זאת בספינות י"ל דרק אם בתחילת השבת היה מותר מהני, (ונחלקו הפוס' גבי ספינות בדין זה).

והנה לש' הריטב"א הוא "ויש מי שסובר דכיון דאפשר בשכירות העירוב תלוי ועומד היה כשבא הגוי וכיון ששכרו ממנו חוזר וניעור,

היה מעולם היתיר גמור כדפרישית לעיל, שהרי ההיתיר היה תלוי ועומד בביאת הגוי, והגוי היה בידו לבא, הילכך לא אמרי' הואיל והותרה הותרה. וכה"ג אמרי' לקמן גבי גר שמת בע"ש ובא ישראל אחר והחזיק משחשיכה בנכסיו אוסר, דאע"פ שהותר במקצת שבת לפי שלא החזיק מבעו"י, כיון שהיה בידו להחזיק מבעו"י, שהרי מת הגר מבעו"י, הרי זה אוסר המחזיק על חבריו שהיה שכן הגר, הכא נמי היה הגוי בידו לבא מע"ש. ואפי' הלך למקום אחר שהוא רחוק, מ"מ לא פלוג רבנן. א"נ איירי כאן כשהגוי הלך למקום קרוב שיכול לבא מע"ש, הילכך לא אמרי' הואיל והותרה הותרה, כיון שההיתיר תלוי ועומד כדפרישית". ולגבי שני תירוציו הנה באמת נחלקו הפוס' בדבר זה, ז"ל מג"א בסי' שפג 'ואפי' הוא רחוק מ"מ יכול לילך ממקומו בחול ולבוא בשבת כנ"ל דלא כע"ש". (ומה שקשה ע"ז דהכא בעי' רוב למיתה, וכן דבמג"א סי' שסה סק"ד כ' "עומד לסתור - פי' שקרוב לודאי שהעכו"ם ישברוהו", ואילו כאן סגי ביכול' לילך ממקומו בחול, זה גם יתיישב מתו"ד הפמ"ג וחזו"א דלהלן).

והנה ממשיכות ד' התוס' היה אולי נראה, דלא הק' לומר דמכוח דין הואיל והותרה לא יצטרכו עירוב עם הגוי כלל, וכשם דק' לעיל מינה היא רק דיחזור העירוב להכשירו ע"י השכירות, והביאור דאף דרשות הגוי אוסרת כעת ול"ש בזה הואיל והותרה, מ"מ לכשישכרו ממנו לא נאמר דהעירוב בטל אלא אדרבה הרי הוא חוזר וניעור, ואע"ג דפי' התוס' לעיל דל"ש כאן חוזר וניעור, מ"מ מכוח הדין של הואיל והותרה לא נימא דהגוי יבטל את העירוב, אלא ייעשה רק כישראל ששכח ולא עירב, דבשעה שהוא מבטל חוזר העירוב להיתרו. (ועי' ט"ז סי' שפג סק"ב ופמ"ג שם). אבל נראה דז"א, אלא דהתוס' דנו כעת לומר הואיל והותרה אפי' שלא ישכרו כלל מן הגוי. והראיה היא מהדוג' דהביא ר"פ מישראל שהחזיק בנכסי הגר דהוא אוסר וצריך לבטל, הרי דהנידון מעיקרא היה שלא יהיה צריך שכירות מן הגוי.

ובעיקר תי' הראש' הנ"ל יל"ע, דגבי גוסס כ' רק משום ד'רוב' למיתה, (וכן בריטב"א לקמן פד, א "אפילו למ"ד בעלמא דשבת הואיל והותרה הותרה שאני הכא דעבידא דחסרה ולהכי נמי קיימא", וע"ע ברא"ש פ"ח ה"ו ובתור"פ עט, א), ואילו גבי ביאת נכרי בשבת הרי ליכא רוב שיבוא, ואפי' כשהלך למקום קרוב לא בכל גוונא איכא רוב ע"ז. והנה המג"א בסי' שעא ס"ק ז-ח כ' "לא החזיק עד שחשיכה אוסר - כיון דראוי להחזיק מבע"י ה"ל רשות זו תלוי' ועומדת ולא הותר למקצת שבת (הג"א) עמ"ש ס"ד. ויערבו עליו - ואם מת בשבת אוסר כיון שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת דרוב גוססין למיתה". וכ' שם הפמ"ג "וכאן בעינן רוב שיתקלקל קרוב לודאי לא הותרה הא ספק השקול והעירוב קיים והתיקון ביה"ש כראוי אמרינן הואיל והותרה הותרה משא"כ באות ז' שלא עשו שום תיקון רק שמת הגר מבע"י ובחצר אין דר כי אם ישראל א' או עירבו הנשארים, כה"ג ל"ש הותרה דאין ההיתיר היה בבירור דלמא יחזיק א' מן השוק וכה"ג י"ל בשפ"ג ועדיין צ"ע". ואולי יש ליישב עוד, דגבי גוסס באמת המיתה היא כמין התחדשות, ואי"ז בידו של אדם, אלא דכיון דרוב למיתה ל"ש הואיל והותרה כיון שהיה עומד להיות נפקע ב'רוב', אבל ביאת נכרי או החזקה בנכסי הגר, הרי"ז בידו של אדם, ואע"ג דאין כאן רוב' מ"מ העירוב אינו אלים כ"כ כיון דביד אדם להפקיעו בכל שעה. (וד' המג"א הנ"ל דבעי' קרוב לודאי שהגויים ישברו את הלוק, אע"ג דזה ג"כ בידו של הגוי וא"כ ק' למה בעי' רוב וקרוב לודאי, תריץ ד'בידו' דבעי' הכא היינו ברשותו לבוא אל ביתו, אבל מה שהוא יכול להזיק שלא ברשות, זה אינו אלא כמאורע בפנ"ע ול"ש בזה החיסרון של ביד אדם לבטל העירוב).

והנה בביאור"ל שם כ' "עיינ בספר עצי אלמוגים שמפקפק מאד על עיקר דין זה וכתב דמדסתמו הטוש"ע לעיל בריש ס"ד דאם מת בשבת אפילו אם ירשו אחד מבני השוק ולא עירב אינו אוסר ולא התנו דדוקא כשלא היה גוסס אלמא דלא ס"ל כהג"ה זו ועוד הביא קצת ראיה דהתוס' לא ס"ל כן ע"ש שהאריך בזה ודעתו להלכה להקל בזה ובשעת הדחק נראה דיש לסמוך ע"ז", (אבל מש"כ

וגדולה מזו אמרו אחד מבני חצר ששכח ולא עירב מבעו"י דכיון שביטל להם רשותו בשבת שהעירוב קיים להם ואע"פ שלא היה עירוב כל ביהש"מ, ועוד הא אמרינן גבי ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו הותרו נאסרו חזרו ונתקשרו חזרו להתירין הראשון הרי שהעירוב שעשה על הספינות חוזר וניעור בשבת אע"פ שנתבטל כשהותרו, וזה דעת הראב"ד ז"ל, ואפ"ל דהראב"ד השווה לספינות בדווקא, אבל לש' הרשב"א הוא "והראב"ד ז"ל כתב דאם לא עירבו צריכין ביטול אחר השכירות אבל אם עירבו אין צריכין ביטול עשאו הרב ז"ל כשכח אחד מבני חצר ולא עירב", ומבו' להדיא דלא כנה"ש. וע"ע גאו"י. (ובביאור"ל ר"ס שפב כ' "ומטעם זה אפשר לומר דאפילו לדעת הראב"ד דחולק על דין המבואר בסי' שפג וס"ל דאם עשו עירוב מתחלה ובא עכו"ם בשבת דהעירוב חוזר וניעור אחר ששכרו ממנו הוא דוקא שם שאין בודאי שיבא העכו"ם בשבת והעירוב נעשה מתחלה בהכשר לכל השבת משא"כ כאן שבודאי יכלה זמן השכירות ולכן נתבטל העירוב לגמרי כשיכלה הזמן ואינו חוזר וניעור אחר שעשו השכירות מחדש ויוסר בזה קושיית המ"א שם אח"כ מצאתי שכן החליט בפשיטות בספר עצי אלמוגים ע"ש").

ובהא דשכח א' ולא עירב דאמרי' דע"י הביטול חזרו להיתר, יל"ע דאמאי ל"א עכ"פ הואיל ונאסרה נאסרה ולא יועיל הביטול. ועמד בזה הר"ן לקמן עא, א וכ' "משום דלא אמרי' דכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה אלא היכא דאי בעי לעירובי מאתמול לא מצי מערב אבל הכא מצי מערב". ולפ"ז יוצא דאם הגוי בא כבר מער"ש ולא הספיקו לשכור ממנו או שעדיין לא התרצה להשכיר, אז עכ"פ מצד זה ל"א חוזר וניעור כיון דהואיל ונאסרה נאסרה, ובד' התוס' לא משמע כן, דהרי דנו אם הנכרי אוסר בדליתיה דאז מה"ט לא עשו עירוב מבעו"י, ולא כ' התוס' ביותר דאפי' אם עשו עירוב אבל כיון דרשות הנכרי אוסרת ולא חזי לעירוב אז ל"ש חוזר וניעור כי אמרי' הואיל ונאסרה. ואולי י"ל באופ"א, דהטעם של חוזר וניעור הוא אלים טפי מדין הואיל ונאסרה, ולכן בשכח א' ולא עירב ל"ש הואיל ונאסרה כיון דאמרי' חוזר וניעור, וכש"ג דאפי' אם לא היה רגע מעיקרא שחל בו העירוב בפועל, כלפי סיבת העירוב גם שייך לומר חוזר וניעור.

ובאמת נחלקו הפוס' על אופן שהגוי היה מער"ש אלא שלא השכיר, האם בזה גם אמרי' דכשמשכיר בשבת העירוב חוזר וניעור, או דבאופן זה גרע. דהמג"א בסי' שפג כ' "ועו"ק מדקאמר וכ"ש אם מת עכו"ם וכו' משמע דאפי' היה העכו"ם כאן מאתמול ועירבו ומת בשבת או שכרו ממנו העירוב בטל וצריכים לבטל וכו' א"כ ש"מ דלא אמרי' העירוב חוזר וניעור א"כ קשה מ"ש דבסי' שעד פסק דחוזר וניעור אפי' נפתח בשבת וע"ש לכן יש להתישב בדין זה שפסק לעיל", אבל באבהעו"ז השיג עליו, ועי' ב"מ שהצדיק את ד' המג"א. ועכ"פ לפ"ד הר"ן יש בזה טעם נוסף דאפי' אי אמרי' חוזר וניעור מ"מ כשבתחילת השבת כבר נאסר אז אמרי' הואיל ונאסרה נאסרה.

סו, א

הואיל והותרה בנכרי שבא בשבת

תוד"ה דאתא נכרי. וגם אין שייך לומר כלל שבת הואיל והותרה הותרה ולא יבטל עירוב שלהן כשיבא הנכרי בשבת. ובתורא"ש כ' "וגם נמי לא שייך כאן לומר שבת הואיל והותרה הותרה דכיון דהגוי היה עתיד לבא לא חשבינן ליה הואיל והותרה". ובהגהת מהר"ם מרוטנבורק כ' "כי לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה אלא במקום שיכול לעמוד ולהתקיים כל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם או ניטלה קורתו או לחיו ומכאן יש להוכיח היכא שא' מבני חצר אחת היה גוסס בשעת העירוב ועירבו עימו שבטל העירוב הואיל ורוב גוססים למיתה אינו ראוי להתקיים כל השבת".

וז"ל תור"פ "ומ"מ קשה דהוה לן למימר שבת הואיל והותרה למקצת שבת עד שיבא הגוי הותרה לכל השבת, כדאמר פ"ק דמכילתין גבי עירבו דרך הפתח ונסתם הפתח הואיל והותרה הותרה. וי"ל דלא דמי, דהתם ההיתר היה היתר גמור, שהרי לא היה עומד ליסתם, אבל הכא נהי דהותר כל זמן שלא בא הגוי כדפרישית, מ"מ כיון שמשעת העירוב היה הגוי עתיד לבא ולבטל העירוב ולא

וכ"כ החזו"א בסי' צח סק"ו, וביאר טעם התוס' באופ"א, ז"ל "נראה דאין כונתם דאסור לטלטולי מספינה לספינה משום דניידי מהדדי וקמטלטל דרך כרמלית, דמשמע דלמאי דמסיק דלערב ולטלטל קאמר תו לא מחלקינן בין ב' בתים לספינות ומותר לזרוק מזל"ז ולא חיישי' דלמא נפל [וכ"ה בהדיא במרדכי] ועוד דא"כ אכתי עירוב קיים אלא דאסור לטלטולי דלמא נפל ופשיטא דמהני חזר ונקשרו שאין הקשירה עושה מחיצה כלל, והפוס' דנו מכאן לעלמא דחזר עירוב למקומו כמש"כ תו' עירובין סה, ב ד"ה דאתא, לכן נראה דכונתם דהיכי דב' הבתים חלוקין זה מזה בהפסק מקום שמקום ההוא אינו עתה בכלל העירוב לא שייך הואיל והותרה, כיון דאינן סמוכות כלל זה לזה ועיר שהיא כמה פרסאות ועירבו יחד וחרבה ונשאר בית אחד במזרח ואחד במערב לא מסתבר כלל שישארו מעורבין, וספינות בלתי קשורות הרי הן ככרמלית מפסקת ביניהן, וכן נראה מדבריהם שסיימו להביא רא"י מג' בתים, ואי כונתם משום איסור טלטול א"צ רא"י לזה דמעולם לא הותרה לטלטל מספינה לכרמלית. והרא"ש ספ"ק דעירובין כ' דנפסקו בשבת אמרי' הואיל והותרה, ואפשר דס"ל דאע"ג דאינן ראויין לעירוב באינן קשורות מ"מ לא חשיב כמפסיק כרמלית כל שהן מוקפות, א"נ לא ס"ל האי סברא דאע"ג דמפסיק כרמלית אמרינן הואיל והותרה, ומותר לזרוק מזה לזה. ובסי' צו סקל"ה הוסיף בזה עוד ז"ל "נראה פשוט דמעיקר תקנת עירוב דעירוב צריך שיהא מונח באחד הבתים המעורבין ושלא יהא מפסיק ביניהן רשות אחר שלא נתערב וכו' ולא משום שאסור לאתוי' עירובו אלא דאיתו מקום שאינו מתערב הרי הוא ככותל" המפסקת ואע"ג דיכול להביא העירוב מעל הכותל לאו כלום הוא וכו' והלכך כל שמפסיק בית או חצר או כרמלית לא מתערבין להו ודברי הגרע"א ושאר אחרונים ז"ל צלע"ג וכו' [וכ"מ בתו' שבת קא, ב ד"ה נפסקו דכל שמפסיק כרמלית בטל העירוב שנעשה, וכונתם שם דהעירוב בטל ולא משום איסור טלטול וכמש"כ סי' ל"ד סק"ו]."

יפה עשיתם ששכרתם. כ' המאירי "עכו"ם שהשכיר רשותו שבחצר זה לעכו"ם אחר לזמן ידוע והוא תוך אותו זמן ובאו ישראל'י שבחצר לשכור מן העכו"ם האוסר להם אפי' היה המשכיר רשאי לסלקו שוכרין מן השוכר שהרי מ"מ עיקר הבית לשוכר הוא לא מצאו השוכר אלא שמ"מ היה במקום האוסר כגון שהיו יודעין עליו שיבא בשבת וכן לא מצאו בביתו איש מאנשי הבית שישכיר להם ורצו לשכרו מן המשכיר אם אין המשכיר יכול לסלקו אם מדיניהם אם מתורת מנהגי העיר אין שוכרין ואם יכול לסלקו אע"פ שלא סלקו שוכרין ממנו". אמנם הבי"ב בסי' שפ"ב כ' "וכתב הרמב"ם דין זה בפ"ב וז"ל גוי שהשכיר מגוי אם אין הראשון יכול להוציא הגוי השני עד שישלים זמן שכירותו שוכרין מזה הגוי השני שהרי נכנס תחת הבעלים ואם יש רשות לראשון להוציא הגוי השוכר ממנו בכל עת שירצה אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון הרי אלו מותרים עד כאן וראיתי מי שדקדק מדבריו דדוקא כשאין השוכר מצוי הוא ששוכרין מהמשכיר הא לאו הכי לא ואפילו כשאין השוכר מצוי לכתחלה אין שוכרין מהמשכיר אלא שאם השכירו ממנו בדיעבד מהני ומשמע מדבריו שסובר דכשהשוכר מצוי בדיעבד נמי לא מהני אם שכרו מהמשכיר ואין זה נראה כלל אלא שוכרין מהמשכיר ואפילו לכתחלה וכדאמר רבי אפס יפה עשיתם ששכרתם דלכתחלה יכולין לשכור מהמשכיר ומשמע שאפילו השוכר מצוי אם רצה לשכור מהמשכיר שוכרין ומהני לה שמאחר שמפני שיש לו רשות להוציא חשיב כשלו מה לי אם השוכר מצוי או אם אינו מצוי והרמב"ם תפס כלישנא דגמרא שלא היה השוכר מצוי ולפיכך הוצרכו לשכור מהמשכיר ונסתפקו אי מהני או לא ואילו היה השוכר מצוי היו שוכרין ממנו ולא היו מכניסין עצמן בספק וגם לפי שמעשה זה היה שבדיעבד שכרו מהמשכיר כתבו כן כמנהגו בכמה מקומות", וע"ע בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' ריג, וצ"ע בזה.

שוכר כמערב

תהו בה נהרדעי ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן שוכר כמערב דמי מאי לאו מה מערב מבעו"י אף שוכר מבעו"י לא מה

העצ"א שם טעם דאין לאסור כיון דאף כשימות הגוסס הרי לא ידור שם אף אדם, ודירה בלא בעלים אינה אוסרת, זה צ"ע דע"כ איירי באופן שבמיתת הגוי נעשו שם דורות אחרים, דאל"ה ודאי אין מקום לאסור, וכמש"כ המשנ"ב בסקל"ג שם "הנה אם היה דר עמו אחד באותו בית פשיטא דאינו מתבטל העירוב ואם ירשו אחד מן השוק ואינו בא לדור שם בשבת ונשאר הבית בלא בעלים לאותו שבת ג"כ פשיטא דמותר כדלעיל בריש סעיף ד' אך המ"א מיירי שירשו אחד מן השוק ובא לדור שם בשבת או שירשו אחד מבני החצר שדר בבית אחר". ואולי ס"ל לעצ"א דמ"מ אף שרוב גוססים למיתה אבל הדורות הבאים אחריו זה כבר התחדשות. עו"ל דס"ל דכיון דאם היה מת בביהש"מ הרי העירוב היה חל כבר על הדורות החדשים, בהא ל"ש החיסרון שהעירוב אינו עומד להתקיים. וכו"ב כ' התו"ש בסי' שעב סקמ"ו ז"ל "דהא דבעי' דבשעת ביהש"מ יהיה ראוי להתקיים כן לכל השבת היינו משום דכשנתבטל בשבת הרי הוא כאילו היה אותו הביטול בביהש"מ והרי לא הותרה בביהש"מ, ומכיון שכן איכא למימר דל"א דבעי' שיהיה העירוב ראוי להתקיים כל השבת אלא דומיא דמבוי שקרוב לודאי שהעכו"ם יקלקלו אותו וכו' דאם היה הקלקול מיד בביהש"מ היה העירוב בטל שפיר אמרי' דהוי כאילו נתקלקל כן בביהש"מ, אבל הכא גבי אילן דאית ביה שבות דאין עולין באילן אלא דבביהש"מ לא גזרו שבות זה וא"כ הקלקול שנתקלקל בשבת לא שייך בביהש"מ כלל, בזה שפיר אמרי' הואיל והותרה הותרה", ודו"ק).

אלא דצ"ע מה החילוק בין גוסס דאמרי' לפ"ו הואיל והותרה, ובין נכרי שבא בשבת דה"ה אוסר. ולהנ"ל ניחא דרק באופן שיש בידו של אדם לעקור את העירוב או אמרי' דל"ש הואיל והותרה, אבל גוסס אע"ג דרוב למיתה מ"מ המיתה היא כהתחדשות והעירוב הוא מוחלט. (וגם לפי תי' הפמ"ג א"ש. וצ"ע בל"ק שקרוב לודאי שיישברו ע"י הגויים. וי"ל).

וז"ל החזו"א סי' פח סק"ב "ראש"ש פ"ח ס"ו, אם חזר לביתו בשבת י"א שאוסר כו' נראה דטעם פלוגתתן בהא דאמר עא, א דמת הגר משחשיכה ובא אחר והחזיק אינו אוסר משום שהותר למקצת שבת, אבל אם מת הגר מבעו"י אע"ג דהחזיק אחר משחשיכה אוסר ופרש"י דנמצאת רשות זו תלוי' ועומדת ולא הוה הותר למקצת שבת, ודעת הרא"ש דהעיקר תלוי בשכיח ולא שכיח, ובגר שכיח הדבר שיבוא אחר ויחזיק, וכן בעכו"מ שכיח שיבוא בשבת, וכן בחזר המבטל והחזיק אמרינן דלא הסיע מלבו, אבל נסתם הפתח או ניטל קורתו דאמר ע, ב דהותר למקצת שבת הותר לכל השבת לא שכיח, וכן באחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק דאמר שם דמשחשיכה אינו אוסר, משום דלא שכיח ועפ"ז כתבו בהגה' בתו' סו, א דאם היה גוסס ביה"ש אוסר במיתתו אע"ג דעירב, אבל דעת הריטב"א וש"פ נראה דכל מקום שאדם עושה מעשה ל"א הואיל והותרה כיון דבידו לאסור בכל שעה, והלכך כשחזר ישראל בשבת אוסר, ולפ"ז כשמת אחד מבני חצר אע"ג דהיה גוסס ביה"ש אמרינן הואיל והותרה, וכן נראה דהא סתמא תניא משחשיכה אינו אוסר ומשמע אף בתחלת הלילה אע"ג דע"כ היה גוסס ביה"ש, וכן כל הפוס' לא חלקו בזה, וכן בבעיא דירוש לא הזכירו דמש"ל גם בעירב, וכ"כ בס' מ"ב סי' שעא בשם עצ"א, [ומיהו לדעת הרא"ש דתלוי בשכיח למסתור בשבת צ"ע לחלק בין גוסס לאתא בשבת]."

והנה התוס' כאן לא דנו אמאי גבי ספינות לא מתירי' להו בשעה שהם נפרדות משום האי דינא דהואיל והותרה, וכבר הובא לעיל דיש מהראש' שכ' דבאמת איירי התם בנפסקו מבעו"י, אבל נפסקו בשבת אמרי' הואיל והותרה הותרה. אבל התוס' בשבת קא, ב תי' בזה ד"הכא כיון דנפסקו הוי כאילו הוי רה"ר ביניהם ואם עירבו ג' בתים ונפל האמצעי ונעשה רה"ר פשיטא דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה. והנה הר"ן שם כ' "אע"ג דבמס' עירובין מסקי' דהיכא שעירבו דרך הפתח ונסתם הפתח אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, הכא שאני דכיון דניידי ולא קביעי גזרינן דילמא נפיל מאי דמטלטל בכרמלית", אבל בלש' התוס' לא משמע שכוונתם לגזירה. ובפמ"ג ר"ס שעד בא"א כ' דכה"ג הוי כמו נפרץ לכרמלית דל"א הואיל והותרה בלתינייהו למחיצות.

בפחות משו"פ מ"מ הכא היה מקום להצריך חשיבות דפרוטה, אלא דהשוו שוכר למערב, מה מערב פחות משו"פ אף שוכר פחות משו"פ. (ואכתי ק"ק דבגמ' מבו' דשוכר ל"ב פרוטה מדהוי כמעבר, והר"מ כ' דל"ב פרוטה כיון דדמי לביטול, ז"ל "שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משו"פ").

אלא דמצינו מ"ד דאף עירוב בעי' שו"פ, דהרי שמואל ס"ל לעיל מט, א עירוב משום קנין, ואמרו שם "איכא בינייהו פחות משו"פ", ואי נימא דשוכר כמעבר בענין זה א"כ שוכר נמי יהיה צריך פרוטה, ואפי' שב"ג נהרג על פחות משו"פ ומהני שכירות בעלמא מן הנכרי בפחות משו"פ, מ"מ ליבעי פרוטה כעירוב. ולהדיא מקשי' לעיל "מי איכא למאן דאמר מנכרי בפחות משו"פ לא", ומשמע דלא פליג בזה חד. וצ"ל דאמנם עירוב שהוא משום קנין בעי' פרוטה לחלות הקנין, אבל עדיין אי"ז מצד חלות היתר העירוב שהוא צריך חשיבות של פרוטה, ולכן שכירות, דבעלמא נמי שוכרים מן הגוי בפחות משו"פ, אף להיתר טלטול סגי בפחות משו"פ, ול"ד לעירוב הנצרך פרוטה מצד מעשה הקנין. (אא"כ נימא דהאי כללא ד'שוכר כמעבר' אינו טעם הדין בכלל, אלא סיכום הדינים השווים ביניהם, ומה שביאר רש"י דאמרי' האי כללא לקולא ולא לחומרא היינו דכך יש ללמוד בסתמא את כללא דריו"ח).

בהא דאמרי' מה מערב אפילו שכול"ק אף שוכר אפילו שכול"ק, הנה לפי הפשטות דענין שכול"ק הוא כעין שליחות עבור הבעלים או כעין בעלים בפנ"ע במקום אדונו, אז הענין מתפרש כך, דכמו דשכול"ק מערב עבור הבעלים (בישראל או אפי' כשהבעלים גוי למאן דס"ל הכי), כך הוא משכיר עבור הבעלים אם הוא עצמו נכרי שאיננו בתורת עירוב. אמנם לפי הב"י (ודעימיה) דענין השכול"ק הוא מצד עצם שכירות המקום שיש לו, א"כ ד' הגמ' כאן לא נאמרו דוקא על שכול"ק אלא על כל שכירות, והיינו דכמו שבעירוב מועילה השכירות של האחד דהוא יכול לערב גם את החלק ששכר מן הגוי, כמו כן הוא יכול להשכיר גם לבני החצר האחרים את החלק ששכר מן הגוי, (אם הוא עצמו נכרי שאינו יכול לערב). ולפ"ז יוצא דכששוכרים מן הגוי אין הכוונה שהוא מסתלק מכאן (כעין ענין ביטול), אלא עדיין צריך להשכיר או לערב את הרשות ששכרו ממנו.

אלא דא"כ צריך לבאר מהו המשך ד' הגמ' שאמרו "מה מערב חמשה ששורין בחצר אחת מערב על ידי כולן שוכר נמי חמשה ששורין בחצר אחת שוכר על ידי כולן", ובמעבר הכוונה היא לדין שליחות וכמו שפי' רש"י, וצ"ע מה יש כה"ג בשוכר, דהרי אם שכר אחד רשות מן הנכרי, הרי נת' דאת החלק הזה עצמו הוא צריך לחזור ולערב או להשכיר לכולם, והיכן מצינו שהוא נעשה שליח של כולם לשכור מן הנכרי. (ואולי אין ה"ג כשחזור ומערב את חלק השכירות ודאי מהני בלא שליחות, אלא נפק"מ על אופן שעשה שכירות רק בחצר, ובזה ל"מ שיחזור ויערב את חלק השכירות. או י"ל עוד נפק"מ אם ביתו עצמו היה בית שמניחין בו עירוב ולא נתן פת, וי"ל דאם יש לו בית נוסף כבר צריך ליתן עליו פת, וכך משכח"ל דאפי' כשהעירוב היה אחרי השכירות מ"מ אין לומר שחזור ועירוב את חלק השכירות. וצ"ע בזה).

ואולי צ"ל דבאמת יש בזה ב' אופנים, (ויכו' עוד להלן), דאם עירבו תחילה ואח"כ שכר אחד מן הנכרי, אז אמנם העירוב לא תפס את חלק השכירות, אבל הוא נעשה כשליח לכולם והוי כאילו שכרו כולם מן הגוי, ואם שכר האחד קודם שעירבו כולם, דאז עדיין אינו יכול להיעשות שליח עבורם, בזה נאמר הדין הקודם דאת החלק ששכר מן הגוי ה"ה חוזר ומערב עם כולם או משכיר להם. (והנה התוס' דנו דנימא 'חוזר וניעור' על העירוב כשיבוא הנכרי בשבת, ולכאור' אפי' אם העירוב יחזור להיתרו, אבל איך חלק הרשות של השכירות ייכנס אל תוך העירוב, אבל להנ"ל ניחא, כיון דבכה"ג נאמר הכלל דאחד שוכר בשביל כולם).

בהא דאמרי' א' שוכר ע"י כולם, כבר נת' לעיל דיל"ד במאי שייכא הא מילתא, דלכאור' כיון ששכר אחד כבר נסתלק הגוי, ולמה צריך כאן שכירות עבור כולם, וגם דהרי הא דא' מערב ע"י כולם זה רק

מערב ואפילו בפחות משו"פ אף שוכר בפחות משו"פ ומה מערב אפילו שכול"ק אף שוכר אפילו שכול"ק ומה מערב חמשה ששורין בחצר אחת מערב על ידי כולן שוכר נמי חמשה ששורין בחצר אחת מערב על ידי כולן. ופירש"י "לא מה מערב אפילו בפחות כו' - דלקולא אקשיננה ר' יוחנן ולא לחומרא, דכל בעירובין להקל". ונראה שיש כאן איזה דין הקרוי בשם 'שוכר כמעבר' מחמת שיש דמיון בין שכירות לעירוב יותר מלביטול, אלא דלקולא אקשיננה ולא לחומרא, כי כל בעירובין להקל.

הנהגה בהא דאבע"ל לעיל "מהו למיגר מיניה שוכר כמעבר דמי מה מערב מבעו"י אף שוכר מבעו"י או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי מה מבטל רשות ואפילו בשבת אף שוכר ואפילו בשבת", נראה מתו"ד הרבה ראש' שאין כאן נידון על היתר עשיית המעשה בשבת אלא על חלות המעשה באמצע שבת, וצ"ל דטעם הדבר שאין מערבין אלא מבעו"י הוא דקביעות דירה של אדם בשבת תלויה כפי מקומו בכניסת השבת, אבל ביטול ל"ב דוקא מבעו"י כיון דהביטול הוא רק סילוק על רשותו שהוא נעשה כאורח וכיו"ב, ואבע"ל האם שכירות היא קביעה מסוג עירוב ודיורים דא"א לה אלא מבעו"י, או שהיא מענין ביטול וסילוק דכיון שנקבע כך מהני ואפי' באמצע שבת. אלא דהובאו לעיל ד' הר"י מלוניל לקמן שפי' הא דאין מערבין אלא מבעו"י שזה מצד איסור לעשות מעשה דעירוב בשבת, ולפ"ז הנידון כאן היה בהחילוק שאמרו ב"ה בין ביטול לעירוב דעירוב אסור וביטול מותר, ואבע"ל אי 'שכירות' הוי מעשה כ"כ כעירוב ואסור, או דלא עדיף מביטול המותר בשבת כיון דהוי דיבור בעלמא, והדמים נמי ל"ה בגדר מעשה אלא בגדר היכר על הביטול וכמש"כ הראש'.

ונת' לעיל דאף לרבינו יהונתן ודאי דהאיסור מפקיע גם את חלות העירוב, וכש"נ שם מקור לזה מהא דחליצה באיסור'י אינה מועילה. וא"כ ה"נ גבי השכירות דהכא אי לעירוב מדמי' ליה, דמשום דהוי איסור אף עצם חלות השכירות מתבטל. אלא דבמקו"א נת' (רפ"ג), דהא דאמרי' דחלות של איסור שאם לא תחול יפקע האיסור אז באמת לא חל, זה רק בחלות של התורה כעין חליצה, אבל לא בחלות של דיני ממונות וכיו"ב, וצ"ל דהאי שכירות רעועה או בריאה עדיין אינה בגדר חלות פשוט דחו"מ, אלא גם בזה יכול להאמר הכלל הנ"ל דכיון דבהפקעת החלות יפקע האיסור אזי אמרי' דלא חל כלל.

ובהא דמבטל רשות אפי' בשבת, אולי י"ל עוד, דהנה ודאי דעירוב חלוק מביטול, דעירוב הוא עיקר הדין והמצוה ומברכים בעשייתו, ואילו ביטול הוא דין למי ששכח ולא עירב כמבו' במתני', (ומי שיסמוך באופן קבוע על ביטול ולא יערב, עליו אמרו א"כ ביטול תורת עירוב), ויש להביא עוד מש"כ הריטב"א בע"ב "דס"ל דלא תקון רבנן ביטול אלא בחצר דשכיחי בה דיוורין דאקילו רבנן התם משום דהוי עיקר תשמישייהו התם ולהיות להם הרוחה לצורך תשמישי שבת", (וצ"ע ביו"ט דגם אם יש ע"ח, אבל זה בא הרי להתיר דברים שאינם צורך יו"ט כי זה בלא"ה מותר), וא"כ י"ל דלכן נתקן הביטול על אופן שיועיל גם בשבת עצמה למי ששכח ולא עירב. (וצריך לבאר לפ"ז מה הנידון אם שוכר כמעבר או כמבטל רשות, ולש' המאירי בחי' הוא "או דלמא שוכר כמבטל רשות שהותקן לישראל ששכח ולא עירב דמותר לבטל רשות אף בשבת").

בהא דאמרי' מה מערב ואפילו בפחות משו"פ אף שוכר בפחות משו"פ, הנה לעיל נת' דלכאור' ק' דכיון דמבו' בגמ' דמעיקה"ד ליכא למ"ד דשכירות בעי פרוטה כיון דב"ג נהרג על פחות משו"פ, א"כ מה צריך את ההוכחה ממערב דמהני בפחות משו"פ, (ולכאור' היה בזה מקור להר"מ דשכירות מהני בפחות משו"פ רק משום קולת העירוב ולא משום דב"ג נהרג על פחות משו"פ), ונת' כמש"כ בחי' הרי"ם ז"ל "דאף דבכל מקום קונים מגוי בפחות משו"פ, מ"מ כיון דעיקר התקנה עד שישכור היה כדי שיקשה על הישראל לדור, ומה"ט יש פוס' דמצרכי לשכור דוקא בכל ער"ש, וא"כ מה"ט גופא הוי ס"ד דבעי' שו"פ דוקא שיהיה ממון לגבי הישראל שמפסיד ומאי מהני מה דחשיב כסף לגבי הנכרי, ושפיר הוצרך להשמיענו דסגי בפחות משו"פ", והיינו דאע"ג דלעולם מהני שכירות מנכרי

ולעיל נת' דרך אחרת בזה, דבאמת יש בזה ב' אופנים, דאם עירבו תחילה ואח"כ שכו אחד מן הנכרי, אז אמנם העירוב לא תפס את חלק השכירות, אבל הוא נעשה כשליח לכולם והוי כאילו שכו כולם מן הגוי, ואם שכו האחד קודם שעירבו כולם, דאז עדיין אינו יכול להיעשות שליח עבורם, בזה נאמר הדין הקודם דאת החלק ששכו מן הגוי ה"ה חוזר ומערב עם כולם או משכיר להם. אבל יש בזה תימה דהדבר תלוי בפלוג' הראש' בכה"ג, וכדהביא הביאווה"ל בסי' שפ ז"ל "צריך לבטל לכאור" - עיין מ"ב ואע"ג דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו כי עירב מאתמול אדעתא דהאי חולקא לא עירב וכו' [רש"י כו, ב ד"ה ה"ג לא נצרכה] ולפ"ז אם היה הבטול מבע"י קודם שעירב דכי עירב אדעתא דהאי חולקא נמי עירב מהני הבטול שביטל לו לבד וכן מוכח מסוף דברי רש"י שם שהביא מברייתא דהדר דתניא שם אחד מן השוק שמת וכו' מבע"י דהיינו קודם שעירבו וכו' ודע דלדברי הרא"ש דס"ל דכונת הברייתא דקאמרה מבע"י היינו אפילו מת לאחר שעירבו כיון שהוא קודם זמן קניית העירוב דהיינו קודם ביה"ש חל העירוב גם על הבית שירש וכמו שכתב הגר"א בסי' שעא ה"ה בענינינו אפילו היה הביטול שביטל לו לאחר שעירב כיון שהוא קודם ביה"ש חל העירוב גם על החלק שביטלו לו, וא"כ ה"נ לשי' הרא"ש אפי' אם עירבו קודם ששכו כיון דחלות העירוב היא אחרי השכירות זה צריך להועיל בכל אופן. ואולי יש לחלק דרך בתים שהתווספו לדירי הדר באותה חצר יכולים ליכלל בעירוב, אבל חלק הגוי שהתווסף לו ע"י השכירות אינו כדירה דידיה ממש ובע"י ע"ז עירוב במסויים.

ואולי י"ל בזה עוד, דאמנם לענין עצם חלות השכירות ל"ב שיהיה א' שוכר בשביל כולם, אלא ודאי סגי כששכו א' לעצמו ועי"ז יסתלק הגוי ויעשה כאורח והותרו כולם, אבל יש כאן ענין נוסף, דהרי שכירות בעלמא ל"מ להתיר רשות הגוי, וכדחזי' בפונדק ובספינה דעצם השכירות הראשונה מן הגוי ל"מ, וגם הרי דנו הראש' דצריך לשכור בכל ער"ש ולא סגי בשכירות א' לשבתות הרבה, אלא חזי' דהשכירות היא מעשה המתיר את רשות הגוי וצריך כוונה להתיר במעשה זה, והיינו דחלות השכירות מצ"ע עדיין ל"מ להתיר בלא שיהיה כאן מעשה שכירות המתיר, וא"כ על זה הוא דצ"ל א' שוכר בשביל כולם, והיינו דשוכר לעצמו את רשות הגוי אבל עושה את המעשה המתיר הזה בשביל כולם. והמקור לזה הוא מה' השרויים בחצר אחת דא' מערב בשביל כולם, דבאמת גם בזה יש שני ענינים, דאמנם הפת שהוא לוקח לחצר האחרת הרי אינה שייכת לכולם אבל שליחותיהו קעביד, וזה מועיל רק מכח מה שהוא מעורב איתם מקודם לכן בחצר, אבל מה שהוא עושה את עצם מעשה העירוב להתיר את כולם עם החצר השניה, י"ל שלזה אינו נצרך לשליחות הבאה מכח העירוב המוקדם, וזהו דילפי' דא' שוכר ע"י כולן כמו שא' מערב ע"י כולן.

הרא"ש בסי' א כ' "ואין צריך לשכור ממנו בכל ע"ש דקי"ל דשוכר כמעורב דמי מה מערב אם עירב לכמה שנים כל זמן שהעירוב קיים עירובו עירוב וכו"ש שכירות דלא בעי לשכור בכל ע"ש דקאמרי' לקמן דלקולא אמר שוכר כמעורב ולא לחומרא דהא מערב מבעו"י אין משחשכה לא ושוכרים מן הנכרי אפי' בשבת וכל שכן במילתא דמקילינן במערב דלא בעי לערב בכל ער"ש דמקילינן נמי גבי שכירות ואין צריך לשכור בכל ער"ש". (וכע"ז לש' המרדכי רמז תקח "וא"צ לשכור ממנו בכל ע"ש דקי"ל שוכר כמעורב דמי מה מערב אם היה מערב לכמה שבתות אינו צריך לערב בכל ע"ש דקי"ל לקמן שנים שעירבו כל זמן שהעירוב קיים עירובו עירוב כ"ש שכירות דא"צ לשכור בכל ע"ש דהא אמרי' לקמן האי כללא דשוכר כמעורב לקולא ולא לחומרא"). ונראה מדבריו שיש בזה השוואה אמיתית בין שוכר למערב לקולא ולא לחומרא, ומה"ט למד בק"ו דאם מערב מהני לכמה שנים, שוכר נמי ה"ה דמהני, ולא יתכן שיעשו חז"ל חומרא בשוכר להצריכו שכירות בכל ער"ש כדי שיקשה בעיניו וכו', דחומרא שאינה בעירוב גם איננה בשכירות. (ולש' הגה"מ פ"ב ה"י הוא "ונראה למהר"ם דעכו"ם שהורגל להשכיר רשותו ועתה אינו חפץ אין שייך בע"כ שכירות ואע"ג דמערב הרגיל נוטלין בע"כ ממנו עירוב כדאמרינן לקמן בפ"ה לא

כשעשו עירוב קודם לכן, ודינא דא' שוכר ע"י כולם נאמר גם בלא עירוב המוקדם לזה לכאור". (ובאמת הראב"ן פי' באופ"א מרש"י, ז"ל "ומה מערב אפילו ה' ששוין בחצר אחת מערב ע"י כולן שמניח את הפת ומזכה אותו ע"י אחר לכל בני חצר ומערב לכולן בו אף שוכר א' שוכר ע"י כולן", וז"ל פי' רחב"ש "חמשה ששוויין בחצר אחת מערב על ידי כולן. פי' כגון שתי חצרות ופתח ביניהם ובאו לערב זו עם זו, אחד מוליך עירובה של זו לתוך זו והוי שליח לחבירו. כדתינא בהאי פירקא חמשה שגבו את עירובן, כשהן מוליכין אותו למקום אחר אחד מוליך על ידי כולן. ויש בו פי' אחר, אחד מערב על ידי כולן, פי' שמזכה בעירוב על ידי אחר משלו, ואינו צריך לגבות מהן ולא להודיען, שזכות היא להם וזכין לאדם שלא בפניו"). וז"ל הגר"ז בסי' שפב ס"ב "חמשה הדרים בחצר אחד אינם צריכים כל אחד לשכור מהנכרי הדר עמהם אלא אחד שוכר בשביל כולם ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם כאיש אחד ודי שישכיר לאחד מהם כמו שלענין עירוב אם הם רוצים לערב עם חצר אחרת די שאחד מהם יתן הפת אפילו משלו וכולם מותרים כיון שכבר עירב עמהם".

והנה הביאווה"ל בסי' שפב ס"א כ' "הנה ממה שאמרו בגמ' מה מערב ה' ששוים בחצר אחת מערב ע"י כולן אף שוכר נמי אחד שוכר ע"י כולן משמע מלשון זה דמתחלה מתערבין יחד ונעשו כולן כאחד ואח"כ אחד שוכר בשביל כולן וכמו לענין אחד מערב ע"י כולן דהוא דוקא באופן זה [וכדפרש"י שם וכו"ה בשו"ע בסי' שעב ס"ג בהגהה] אכן בפוס' [הרמב"ם והסמ"ג והרשב"א בעבוה"ק] מבו' על דין זה להיפך דמתחלה שוכר ואח"כ מערב ומשמע דבדיוק כתבו לשון זה להורות לנו הדין דמתחלה צריך לעשות השכירות ואח"כ העירוב, ובס"ט כ' עוד "בשביל כולן - מלש' זה משמע לכאור' דדוקא כשעירבו מתחלה ביחד אז אמרי' דנעשה ממילא אח"כ שליח בשביל כולן וכן משמע קצת מרש"י דף סו ד"ה מה מערב וכו' אכן באמת זה אינו כמבואר ברמב"ם וסמ"ג ועבוה"ק דמתחלה שוכר ואח"כ מערב ואף שאחד הוא השוכר מהני לכולם והיינו מטעם דעכ"פ כבר נשכר רשות העכו"ם לישראל אחד ולכן יכולין אח"כ להתערב יחד ואדרבה לכתחלה אין לעשות העירוב קודם השכירות, ובשעה"צ סקל"א כ' בזה "כיון ששכו א' מהן ממילא הותרו כולן - כן משמע ברמב"ם וסמ"ג ורשב"א בעבוה"ק, וכגו' הרי"ף והרא"ש בש"ס אחד שוכר לכולן, ואפילו לגירסתנו על ידי כולם, וכפירוש"י בשביל כולם, אפשר גם כן דמודים דאין צריך להיות שליח בשביל כולם, אלא דעל ידי שכירותו ממילא ניתרים כולם אף שלא עירבו הישראלים ביניהם מתחלה".

והחזו"א בסי' פד סק"ז כ' "לכאור' קשה הא אמר לקמן עג, א דדוקא בליכא עמהן דיריין דכיון דהותרו בחצירן חשיבי כחבורה אחת להולכת עירוב, אבל הכא לענין היתר האי חצר עסקינן וכה"ג אין אחד מוליך ע"י כלן, וצ"ל דהכא עדיף לענין שכירות וכו' וא"ת כי זכי נמי רשות לעצמו לשתרו שהרי עירב עמהן מבעו"י ותהני עירוב גם לרשות עכו"ם המושכר לו, וי"ל דכיון דעכו"ם אחתי נשאר בדירתו וראוי לאסור אלא כיון ששכו הפקיעו חכמים דירת עכו"ם וכו' וס"ד שצריך שישכרו כלן, ומיהו קשה שאם הוא שליח לכלן למה לא יועיל ואף אם עשו שליח אחד מן השוק לשכור להן מהני, וי"ל דהכא בשוכר לעצמו עסקינן ואפ"ה הותרו כלן, דכיון דבשכירות בטלה לה דירת עכו"ם מועיל זכות הזה לכולן, ושם בסי' פב סקל"ב כ' "אחד שוכר ע"י כלן, במ"ב ס' שפב ס"ט פי' דאף שלא עירבו עדיין בשעה ששכו מ"מ אחד שוכר לכלן, ועדיף בזה שוכר ממערב, ונראה דאף אם לא עירב עמהם אלא בטל להם רשות מהני, וכן בשאל דוכתא מעכו"ם לדעת רש"י דמהני מה שמערב עמהן נראה דה"ה דמהני ביטול, וכן כשביטלו לשכירו מהני, ויש לעי' לפרש"י למה לי למימר אחד שוכר ע"י כלן תיפוק לי' דכיון דשכו הו"ל שכירו כמו שאל מיני' דוכתא וכיון שמערב עמהן הותרו מדין שכירו, וי"ל דנ"מ כשיצא השוכר מחצר ולא עירב עמהן, דהותרו בשכירות דידי' אמנם אפשר דבאמת אין הדין כן וכיון שיצא נאסרו כלם, וצ"ע".

מקום הפיתא. אא"כ נפרש דאכילה בסעודה אחת יש בה כעין עירוב דמהני באמצע שבת, (אבל לא משמע כן במה שאמרו "בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום הפת שעל שלחן סומכין עליה משום עירוב", ומבר' דבעי' סעודה דוקא בשעה שקידש היום).

היתר השכירות בשבת

תוד"ה יפה עשיתם ששכרתם - לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. ולא נתבררו דבריהם אם כל מתנה בשבת מותרת דל"ד למו"מ, או דרק כאן דאין עושין אלא להתיר טלטול. ובתורא"ש כ' "לא דמי למקח וממכר דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאינו קונה שום דבר אלא שוכר כדי להתיר טלטול", ומהא דהוסיף שאינו קונה שום דבר נראה דהכוונה היא דמה"ט אין כאן מו"מ כיון דהישראל אינו קונה מהגוי כלום בתמורה לדמים, ונתנית הדמים לחוד אי"ז אלא מתנה ולא מו"מ. וא"כ ד' התוס' דידן הם מקור להתיר כל מתנה בשבת, דל"ד למו"מ.

ובפי' מתני' ר"פ כ' המאירי "ור' יהודה אומרה בלשון אחרת משמו של רבן גמליאל והוא שהיה ר' יהודה סובר על ר"ג שידון את הצדוקי כעכו"ם להצריך שכירות מקום ואף הוא סבור עליו שהשכירות בשבת אסור ואמר להם מהרו ועשו צרכיכם במבוי כלומר שתשכרו את המקום מבעוד יום והוא שאמר עד שלא יוציא וכו' ופירשו בגמ' עד שלא יצא היום ר"ל יום ששי ויקדש היום שאח"כ אין השכירות כלום", וכע"ד כ' בחי' שם, הרי דשי' ר"י דהשכירות אסורה בשבת, אלא די"ל אולי דס"ל כב"ש דאף הביטול אסור בשבת. (ובאמת יל"ע דהרי גבי ביטול משמע דאם הוי כהקנאה ולא כסילוק היה אסור בשבת, וא"כ לכא' שכירות דמיא להקנאה ולא לסילוק, וצ"ל דאף השכירות הוי רק כעין ביטול דהוא איסתלוקי ולא מיקנא רשותא. או דהחילוק בזה הוא בין דירת ישראל לדירת נכרי, ולכן ביטול בשבת אם היה כהקנאה היה אסור, משא"כ שכירות הבאה להתיר דירת נכרי. וא"כ זה ממש מקור לשי' המג"א דשכירות מישראל דל"מ היינו דוקא בשבת, אבל בער"ש מהני שכירות אף מישראל). ועכ"פ חזי' עוד מד' המאירי דאם השכירות אסורה אז ממילא גם אין בה כלום להתיר, וכדכ' "שהשכירות בשבת אסור וכו' שאח"כ אין השכירות כלום". ואף הר"י מלוניל כ' "כלומר דסבירא ליה לר' יהודה דרבן גמליאל ס"ל דצדוקי הרי הוא כנכרי ולא מהני ליה ביטול אלא בשכירות ואין שוכרין מן הנכרי בשבת", אבל הריטב"א להלן סח, ב פי' באופ"א, ז"ל "דאפילו למ"ד ששוכרין מן הגוי בשבת מ"מ לא שכיח למיגר בשבת".

וז"ל הגר"ז בסי' שפב ס"ח "מותר לשכור מן הנכרי אפילו בשבת ואין בזה משום מקח וממכר שהרי אינו קונה רשות מן הנכרי אלא שוכרה ואף ששכירות ג"כ אסורים בשבת משום שדומה למקח וממכר שנותן לו דמים בעד החפץ ששוכר כמו שהלוקח נותן בעד המכר מ"מ כאן כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה אלא להתיר הטלטול בלבד א"כ הדמים שנותן לו אינו אלא מתנה בעלמא ואינו דומה למקח וממכר שנותן לו בעד המכר הנקנה לו להשתמש בו. אבל לקנות רשות בשבת אסור אף שאינו קונה אלא להתיר טלטול ואפילו במתנת חנם כמו שנתבאר בסי' שפ וכמו שיתבאר בסי' תמח". וכוונתו להוכיח מהא דאסרי ב"ש ביטול בשבת מאחר דס"ל דהוי מיקנא רשותא ולא איסתלוקי בעלמא, וא"כ שכירות דהוי הקנאה לכו"ע למה מותר, (והיה מקום לומר דבאמת השכירות היא רק כביטול ולב"ש אין ה"נ, דגם זה אסור, דכך משמע מלש' הר"מ שכ' בפ"ב "שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד"), וע"כ דיש חילוק בין קנין גמור לשכירות. (והפמ"ג בסי' תמד בא"א סק"ח כ' "אם שכח למכור חמצו בערב שבת ימכור בשבת, דאין עושה כי אם להנצל מאיסור חמץ, ואם אפשר במתנה טוב יותר", ובמשב"ז שם סק"ה כ' "ומה שכתבו החק יעקב סק"ח ואליה רבה סק"ה אם שכח למכור יכול למכור בשבת ע"י משיכה, וראיה מתוספות עירובין ס"ו א' ד"ה יפה, וצ"ע קצת דשכירות דעירובין הוה היכר בעלמא להתיר

אמרינן דשוכר כמערב לענין זה". וע"ע ט"ז סי' שפב סק"ט). אבל באמת ק"ק בד' הרא"ש דהרי ביטול רשות נמי ל"ב בכל שבת ושבת, (עי' חכ"צ סי' ו), וע"כ דהנידון האם צריך שכירות בכל ער"ש הוא לא האם לדמות שכירות לעירוב או לביטול, אלא מצד אחר שיקשה בענינו וכו', ומה מועילה כאן ההשוואה של 'שוכר כמערב'.

אוסרין ואין מערבין אין מבטלין. בטעמיה דשמואל בדין זה לכא' יש מקום לבאר, דהנה בכל ביטול באמצע שבת צ"ע אמאי לא נימא הואיל ונאסרה נאסרה, ות"י הר"ן לקמן עא, א ז"ל 'משום דלא אמרי' דכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה אלא היכא דאי בעי לעירובי מאתמול לא מצי מערב אבל הכא מצי מערב, וא"כ י"ל בפשיטות דמה"ט כל מקום שאין מערבין אין מבטלין. ואמנם משכח"ל דבתחילת השבת לא היה נאסרה כגון הכא שלא בא הגוי אלא בשבת, ולא אסר קודם לכן בדליתיה, י"ל דבכה"ג נמי שייך נאסרה מאותו הזמן שהוא בא ועדיין לא שכרו ממנו. אמנם הר"ן עצמו שם נקט להדיא ל"כ, שכ' "דלא אמרינן כיון שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה אלא בשהותר למקצת שבת מתחלתה", ולכא' ה"ה לענין הואיל ונאסרה דל"ש הואיל ונאסרה מאמצע שבת.

ובהא דאמרי' 'לאו לאתויי נכרי', יל"ע דלכא' מעצם דינו של שמואל יש ללמוד כן ולא רק מייחורא, דהרי כיון דבא באמצע שבת הוי מקום שאין מערבין ממש. וצ"ל דס"ד דכיון דלא בא עד אמצע שבת, א"כ מתחילה היה זה בגדר מקום שמערבין, אבל אם בא מער"ש אדרבה בכה"ג הוי מקום שאין מערבין, אלא דדחי' דכיון דאפשר לשכור ממנו 'מערבין' קרי' ביה. אלא דא"כ ק' להיפך דהרי גם בבא באמצע שבת היה אפשר לשכור ממנו בער"ש, כהאי דלעיל דשכרו מהמשכיר שלו או כהיהא דשכול"ק וכד', וא"כ אי"ז אלא חיסרון היכ"ת בעלמא. וצ"ל דאיה"נ אלא דמייחורא דשמואל ילפי' הכי, דבבא נכרי בשבת אין מבטלין.

לאו לאתויי נכרי. כ' המאירי "לא היה שם העכו"ם ערב שבת כל שידועין בו שיבא בשבת אין עירובם כלום שהרי כשיבא העכו"ם יאסור ואין מתירין את השבת לחצאין אפי' לא ידעו שיבא העכו"ם בשבת ועירבו על סמך זה וטלטלו והוציאו מבתיים לחצר כשבא העכו"ם בשבת נאסרו עד שישכורו וכו' אלא שאתה צריך לידע מאחר שבא העכו"ם ונאסרו הרי נתבטל העירוב ובשבת מיהא אין יכולין לחזור ולערב ומה יועיל השכירות והרי הם עצמם חוזרים ואוסרים זה לזה שהרי אין כאן עירוב וא"ת שיכנסו כלם בבית אחד ובהסבת סעודה אחת אם כן אף לשכירות אי אתה צריך שהרי משיקבעו מאכלם בבית אחד נעשו כלם כיחיד אצל העכו"ם אבל לענין כשהם חלוקים בדיוורים מה הועילו פרשו גדולי הרבנים שאחר השכירות יבטלו רשותם אצל האחד ויטלטל ואח"כ יבטלנו לאחר וכן כולם כפי הצורך". ויל"ע במה שדן שיכנסו כולם להסבת סעודה אחת, האם ההיתר בזה יהיה כדן ישראל שהלך לשבות וכו' כי כ"א יעקור ממקום הפיתא הנפרד שלו, (ואפי' אם בעלמא ל"מ 'הלך' וכו') באמצע שבת, שאני הכא דהנכרי לא בא בתחילת שבת וליכא הואיל ונאסרה), או שזה כענין עירוב במה שהם אוכלים יחד, ומהני אפי' באמצע שבת כי הוי עירוב דממילא. גם יל"ע באופן ששכחו ולא עירבו האם מהני שיכנסו כולם להסבת סעודה אחת וכו', או דזה ל"מ באופן די"ל הואיל ונאסרה נאסרה. (כיון דהא שייך בזה סברת הב"ח שכ' בסי' שעא "רבהא אע"פ שהמורישי לא עירב והיה אוסר כשהיה חי מכל מקום לאחר שמת הוה ליה דירה בלא בעלים ואין מי שאוסר על בני החצר").

והנה התוס' לקמן ע, א כ' ד"אם היה היורש דר באותה חצר שמא היה אוסר להם בית אביו כשירש בשבת אע"פ שלא בא לדור שם", והוסיף בחזו"א סי' צא סק"א "מה שאין אוכלין בשבת זה לא מהני דהוי כמניח ביתו והלך לשבות בבית אחר באותה חצר דנראה דאוסר וכמש"כ תו' ע' א' ד"ה יורש, ולא נסתפקו ביורש אלא מפני שאינו רגיל עדיין בפיתו בבית הזה אבל המניח ביתו ויצא לבית אחר באותה חצר עדיין אוסר", וא"כ זה לכא' דלא כהמאירי הנ"ל, דמה יועיל מה שיכנסו כולם לאכול סעודה אחת ולעקור את ביתם מלהיות מקום פיתא, דהא סו"ס לא עזבו את החצר ול"ח דבטל

דמי בכל דוכתא וא"כ מותר לעשות מחילה בשבת, מיהו אפשר לחוש ולומר דה"ק שפיר דמי לצורך עירוב קאמר מפני שיש בו צד מצוה שיש בו תיקון לצרכי שבת. וכ"כ בסידור הר"ש מגרמיזא, ז"ל "במקום שנפלה מחיצה בין ישראל לגוי בערב שבת, אם לא קנה רשות ממנו מערב שבת אינו יכול ליקנות בשבת. אבל אי הוה איפשר לקנות בערב שבת, שנפלה מחיצה או שנפל מערב שבת, והלך הגוי לחוץ ולא בא עד הערב, מותר".

ומצינו חידוש טפי במדרש שכל טוב שמות פט"ז שכ' "והני מילי בדיבורא בעלמא, כגון דאמרי ליה לגוי, אי מוגרת לן רשותך דנשתרי ביה למיעבד צרכינו לא אפסדת, כגון דשרו רבנן למימר בדליקה, אבל למיתב ליה מידי באגריה ביומא דשבתא לא", אבל לא הוזכר כן בפוס', לא כהריטב"א (-מלבד כה"ח שהביאו), ולהדיא לא כשכל טוב. (וביאור הדין לכאן) הוא דאמנם לקיחת השכירות מן הגוי מותרת כיון דאינה אלא להיתר טלטול אבל נתינת תשלום לגוי הר"ז אסור כהאיסור ליתן מתנה בשבת, ולכן צ"ל לגוי אי מוגרת לן לא אפסדת, וכעין בדדליקה אסור לומר כל המכבה ישתכר אלא רק לא יפסיד. ומש"כ דאומרים לו נמי דהשכירות היא להיתר טלטול, שמה ס"ל דבכל שכירות בעי הכי, ולא כמש"כ הטור בסי' שפב "ושכירות בסתם שמשכיר להם מועיל וא"צ לפרש כדי להתיר הטלטול", או דס"ל דדוקא בשבת צ"ל הכי כדי שלא יהיה נראה כשכירות של אמת בשבת).

ונראה לומר דהמרדכי בא לחלוק על ד' הריטב"א הנ"ל ולהתיר אפי' לכתחיה גם כשאפשר מבעו"י, דבסי' תקח כ' "ונראה דשוכרים מן הנכרי אפי' בשבת ולא דמי למו"מ דאסור בשבת דאין זה אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר להם טלטול וכן משמע לקמן שם גבי ההוא עובדא כו' דקאמר יפה עשיתם ששכרתם", וצ"ע למה קאמר 'נראה' על דבר המפוי' בגמ' להיתר. וכ' הבגדי ישע שם דבא לאפוקי דלא נימא דמותר רק כשבא הנכרי בשבת ולא היה אפשר לשכור ממנו מבעו"י, אבל בדאפשר אסור משום דדמי למו"מ, וע"ז כ' דמלש' הגמ' ד"יפה עשיתם' משמע דהוי לכתחיה בכל אופן. (ובשכל טוב הנ"ל מבו' עוד, דאולי יפה עשיתם ששכרתם היינו בדיבורא בעלמא, כגון דאמרי ליה לגוי אי מוגרת לן רשותך דנשתרי ביה למיעבד צרכינו לא אפסדת, אבל למיתב ליה מידי באגריה ביומא דשבתא לא).

והנה בסי' שפג כ' המחבר "בא עכו"ם בשבת, אוסר והעירוב בטל. ומיהו יכולים לשכור ממנו בשבת", אבל בסי' שפב כ' הרמ"א עוד "ומותר לשכור ממנו בשבת (מרדכי ריש פרק הדר)", וצ"ע למה טרח להוסיף דין זה הכא ולא סמך על ד' המחבר בסי' שפג, ונראה דאתא לאורוויי לן הא וכד' המרדכי, דהרי בסי' שפג איירי כשבא הנכרי בשבת ולא היה אפשר לשכור ממנו מבעו"י, לכך הוסיף הרמ"א בסי' שפב דבכל אופן מותר. ואמנם אשכחן בתש' מהר"ם מרוטנבורק שכ' "פסק רבי" מורי שיח' דאין משכירין רשות בשבת ולא ביו"ט ומעשה בא לידי ששכחתי להשכיר ולהעריב והוי ב' ימי החג ביום ה' וביום ו' ולא יכולתי להשכיר מגוי והשכרתי ביו"ט ראשון מגוי בב' אגסים ועשיתי ערוב על תנאי ולמחר ביום שני עשיתי כמו כן ערוב ע"ת בב' אגסים ולעולם אחר שהשכרתי עירבתי וכשבאתי לפני מורי שיח' והרצתי הדברים לפניו והודה לדברי ואמר אין משכירין לא בשבת ולא ביו"ט לכך צריך להשכיר בשני הימים ולערב אח"כ על תנאי", וא"כ המרדכי בא לאפוקי משי' זו, דכפה"נ ס"ל כהריטב"א הנ"ל או כיו"ב. (וצ"ע מש"כ בפי' רבינו גרשום בחולין ו, א "אבל אם עובד כוכבים דר עמהם בחצר ושכחו ולא שכרו מע"ש אסור בשבת שאין יכולין לשכור מן העובד כוכבים בשבת ובני חצר אין יכולין לטלטל בחצרו עד שישכרו מן העובד כוכבים", וזה לכאן דלא כמסק' הגמ' דידן, ואולי אזיל כבי"ש דאף ביטול בשבת אסור, ושכירות לא עדיף מביטול, או דאזיל כנא דמתני' ר"פ לפי' המאירי דאסור שכירות בשבת. ואף רש"י בע"ז סד, ב כ' "שאינו יכול ליתן רשותו לישראל אא"כ שכר ממנו מערב שבת").

וכבר נת' לעיל דאמנם מד' הנך ראש' משמע דודאי עיקר הנידון בגמ' לא היה אם שוכר כמערב ואסור או כמבטל ומותר, אלא הנידון

טלטול, מה שאין כן כאן". וע"ע בחק יעקב שם ובמשנ"ב סק"כ ובשעה"צ, ובב"מ אבהע"ז סי' קלן).

ובשעה"מ פ"ו מהל' יו"ט ה"ט כ' "כתב מרן הב"י ז"ל בסי' תקכו וז"ל, והמרדכי כ', בה"ג התיר להקנותו ביו"ט משום מצוה, וכן לולב ואתרוג יוצאין בהם כל העם וכו', ואיני מבין דבריו, דאי בלשון מתנה בלא סודר, מאי איריא משום מצוה, בלא מצוה נמי אמאי ליתסר וכו', ואפשר דאפילו להקנות במשיכה בלא קנין סודר סובר המרדכי דאסור, משום דהוי כמו"מ, ובמקום מצוה התירו, עכ"ל. ובס' עבודת הגרשוני ח"א סי' כה כ' בפשיטות דשרי ליתן מתנה בשבת, ולא חיישינן משום מו"מ, דמתנה מיהב יהיב מישקל לא שקיל, והביא ראיה מדברי התוס', שכ' בעירובין בפ' הדר דף סו וז"ל, לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת, דלא הוי אלא כמתנה בעלמא וכו', וכ"כ המרדכי ריש פרק הדר ע"ש, הרי משמע שמתנה לנכרי מותר בשבת, ולא דמי למו"מ ליאסר בשבת, עכ"ד יע"ש, ולפי הנראה אישתמיט מיניה דברי מרן הב"י ז"ל הללו, דכפי דבריו נמצאו דברי המרדכי סותרים, שכפי מ"ש כאן ע"כ לומר דס"ל להמרדכי דאפילו להקנות במשיכה בלא קנין סודר אסור, וכמ"ש מרן ז"ל, ואם כן ע"כ צריך לחלק דהייא דפרק הדר שאני, דאינו נותן לגוי לשם מתנה גמורה, אלא כדי להתיר לו טלטול, ולהנאתו קא מכויז, הילכך לא חשיבא כמתנה גמורה לאוסרה בשבת". ובמג"א סי' שו סקט"ו כ' "כתב ב"י סי' תקכו דהמרדכי סובר דאסור ליתן דבר במתנה לחבירו ביו"ט ושבת אא"כ לצורך מצוה עכ"ל ופשוט לצורך שבת שרי כמ"ש סי' שכג ותקטז וכ"מ בעירובין דף עא דמקנ' רשותא בשבת אסור אפי' בלא קנין סודר וכ"מ בגיטין דף עז דאפי' לקנות בחזקה אסור". (וצ"ע בד' המג"א למה צורך העירוב ל"ה כצורך מצוה). וע"ע במשיב דבר ח"א סי' כז ושו"ת מהרש"ם ח"א סי' קסד.

ובמשנ"ב בסי' שפב סק"ב העתיק את טעם הר"מ והלבוש דאי"ז שכירות ודאית אלא כביטול רשות והיכר בעלמא, ובשעה"צ הביא את טעם התוס' הנ"ל. וכ"ה לש' המאירי בסוג' "ששוכרין מן העכו"ם אפי' בשבת הואיל ושכירות זה אף בפחות משו"פ ושאינו עיקר שכירות והרי הוא לענין זה כבטול רשות שמותר בשבת". וכ"כ החכ"צ בסי' ו "אבל בשכירות המתרת בשבת אין בה קנין של כלום. תדע דהא שוכרין בשבת ואינה אלא סילוק רשות בעלמא דומיא דביטול רשות דישאל אלא דבגוי בעינן דמי כדי שלא ילמוד ישראל ממעשיו אבל דא ודא אינו אלא סילוק רשות בעלמא". ובחזו"א סי' פד סק"ז כ' בזה "ענין השכירות אינו שכירות ממש דאפילו בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אסור, ומנהי שכירות, אף שאין כאן בעלים ולא משכיר, אלא הכא תקינו רבנן, והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר, וכמש"כ תוספות".

והריטב"א בסוג' הוסיף בזה חידוש לדינא, ז"ל "יפה עשיתם ששכרתם. וכן הלכה, ואפשר שאין זה אלא בשלא היה אפשר להם לשכור מבעוד יום כמעשה שהיה וכיוצא בו", ואח"כ כ' עוד "ויש לפרש ואי דאתא גוי מאתמול והיה אפשר להם לשכור ולא שכרו איבעי להו למיגר וכיון שפשעו או הזידו ליכא למ"ד דליגרו בשבתא או שיבטלו". (והוסיף שם עוד "והא דאמרין אלא לאו דאתא בשבתא אורחא דמלתא נקט דאילו אתא מבעוד יום מסתמא הוי שוכרין כנ"ל, ואעפ"כ הדין צ"ת", וכוונתו דאפשר שבא מבעו"י ולא התרצה להשכיר וקרי' ליה ככה"ג מקום שאין מערבין, אבל מ"מ אי"ז אורחא דמילתא. והר"ן לקמן סז, א כ' "דלעיל הכי קאמרי' אי בדאתא מאתמול כלו' אי בעית למימר דבאתא בשבת מבטלין דיש בטול שלא במקום עירוב, ומיהו בדאתא מאתמול אין מבטלין כיון דלא שייך בעירוב ועוד דמצו לתקוני ולא תקון, הא ודאי ליתה דלדידך דסבירא לך דלא תלי בטול בעירוב כל שכן דמעלי טפי כי אתא מאתמול דשייכא ביה תקנתא, אלא ודאי דבדאתא בשבתא נמי אין מבטלין וכן נמי כי אתא מאתמול דאין בטול אלא במקום עירוב", ונראה קצת כוונתו על דרך הריטב"א דקנסי' למי שיכל לשכור מבעו"י ולא שכר, או דכיון דהיה אתמול ולא שכרו ממנו יש כאן דחייה בידים על העירוב, ועצ"ע). ואף גבי ביטול כ' לקמן עא, א "ואסתלקי רשותא בשבת שפיר דמי. לפום פשטא משמע דשפיר

שיערב לכאורה אלא סגי בחד משום דזכות הוא לכולהו, אבל ביטול דהוי להאי זכות ולהאי חובא, וא"כ ודאי לא גרע גוי לגבי ביטול מישראל, וא"כ לא מסתלק הגוי בביטול ישראל, שהרי כמו כן נימא בישראל אילו היו ה' ישראלים שרויין בבית א' ושכחו ולא עירבו צריכים כאו"א לבטל".

וילה"ס לדעת הר"י מקינון מה שי' בתי' הב' של התוס', והיינו איך הדין לדידיה בשכול"ק שבעה"ב ייחד לו מקום ואין לגוי רשות שם ולא מצי לסלקו וכו', האם יש לו דין שכול"ק או לאו. ולפ"ר היה נראה דודאי כה"ג חשיב שכול"ק, והנה התורא"ש הוסיף על התי' הב' בתוס' דכ"ש הוא דאם הבית של ישראל וגוי דל"ה כשכול"ק, והיינו דג' דרגות הם הא' שכול"ק בלא ייחוד מקום והב' שכול"ק בייחוד לו מקום וכו' והג' הוא שותף, ורק באופן הא' נאמר דין שכול"ק, אבל האופן הב' דמי לאופן הג' ול"מ. ואילו להר"י מקינון הא שמעי' איפכא דשותף עדיף טפי משכול"ק, "אדרבה עדיף טפי משכול"ק כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית", וא"כ דין הוא דשכול"ק מהני אפי' בייחוד לו מקום אף דדמי קצת לשותפות כיון דשותפות נמי איכא דין שכול"ק.

אבל באמת יל"ע בהאי כ"ש שכ' בתורא"ש, דהרי מלשונו נראה דבק' נקט בפשיטות בד' הירו' דאיירי בישראל וגוי שותפים ולא בשכול"ק, ובתי' הא' חידש רק טעם למה שותפין גרע משכול"ק דכיון דהם שותפים ולא איירי בשכול"ק א"כ ל"ד לשלוחו, (ובד' התוס' לפנינו הגיה הב"ח 'דהתם מיירי', ולפ"ז בקו' נקטו התוס' דאיירי בשכול"ק, אבל בלש' התורא"ש ק' לומר כן), וא"כ מה הוסיף עוד בתי' הב' לחלק בשכול"ק גופיה אם ייחד מקום או לאו, דע"י ייחוד מקום הוי כשותפים והא שפיר תי' דשותפים גרע משכול"ק. ולכן נראה לפרש דמש"כ כ"ש בשותפים' הכוונה היא על דין זה גופיה דשכול"ק בייחוד מקום, והיינו דאף דלהתי' הב' שותפים הוי כשכול"ק, מ"מ בשכול"ק גופיה עם ייחוד מקום ל"מ וכ"ש דבשותפים כה"ג כבר ל"מ. ולפ"ז בתי' הב' של הרא"ש הדרנא להא דשותפים הוו כשכול"ק, אלא דנאמר בזה כלל דאם יש ייחוד מקום וכו' שאין דיוריהם מעורבים ל"מ, וא"כ אף הר"י מקינון דס"ל דשותפים עדיף משכול"ק, מ"מ בהאי דינא מודה דע"י ייחוד מקום הוו דיוריהם נפרדים ומעשה של א' ל"מ לב'.

וכן נראה בהמשך הדברים בתורא"ש ותור"פ, דהרי הוסיפו לדון למה שכירות הגוי לא תועיל עבור ישראל, ולמה ביטול ישראל לא יועיל עבור הגוי, ונראה דאין כוונתם לדון בזה מצד שכול"ק דהרי לא הביאו בזה דין שכול"ק אלא דינא דמתני' דה' ששבתו בבית א', וגם דכ"ד ר"פ לחלק בין זכות לחובה אי"ז שייך בדין שכול"ק דהוא יכול גם בע"כ של בעה"ב, (וגם ק' לומר שיועיל ביטול השכול"ק), וע"כ שהנידון הוא רק מצד דין ה' ששבתו בבית א', וא"כ מבו' דפשיט"ל בדעת הר"י מקינון דאף דשותפים הוו כשכול"ק מ"מ באופן שכל אחד יש לו מקום מיוחד ל"ש בזה דין שכול"ק, וע"כ דהר"י מקינון ג"כ מודה לדינא לתי' הב' בתוס'. והנה הפוס' דנו האם סגי בשכול"ק שיש לו רשות לדור בחצר או דבעי' דוקא רשות בבית, ויש שנקטו דלא כהב"י אלא דסגי ברשות בחצר, ולכאור' ק' דא"כ להסוברים דשותפין הוו כשכול"ק, בכל גווי שיש גוי בחצר או במבוי הרי ישראל שותפים עימו בחצר והוי כשכול"ק. וע"כ דשותפין כהאי שאינם מעורבים בשותפות, אלא דלכל אחד יש חילוק דיורים בבית שלו, ורק דמאליו נעשה מזה שותפות בחצר ובמבוי, בזה ודאי שותפין ל"ה כשכול"ק. (והנה בבאור"ה כ' דאף להפוס' דשותפין ל"מ בשכול"ק, "אין להחמיר בזה כ"א לענין בע"כ דקי"ל דמשכול"ק שוכרין אפילו בע"כ דבזה כיון שכח שניהם שוין לא שייך לומר דהוי אצלו כשכול"ק משא"כ במשכיר שלא בידיעתו בזה מסתברא לומר להיפוך כיון דכח שניהן שוה מסתמא מתרצה במה שחבירו עושה דשותפין לא קפדי אהדדי בדבר מועט כזה דסגי אפילו אם משכירו רק להניח חפץ אחד ובפרט אם השכירות יפול לכיס השותפין", ויש שהעירו דא"כ בכל שכנות עם הגוי הרי יש כאן שותפות בחצר, וישכירו לעצמן אם אי"ז בע"כ של גוי. אבל הא פשיטא דהאי אומדן דעת דשותפין לא קפדי אהדדי ל"ש בשותפין כהאי שיש להם בתים חלוקים וחצר משותפת).

היה כלפי חלות השכירות באמצע שבת, אבל לד' הר"י מלוניל דיטוד הדין דאין מערבין בשבת הוא משום איסור 'מעשה' בשבת א"כ ע"כ שזהו גם עצם הנידון בסוג'. והובא דכן נראה בד' המאירי שכ' "כבר ביארנו ששוכרין מן העכו"ם אפי' בשבת הואיל ושכירות זה אף בפחות משו"פ ושאינו עיקר שכירות והרי הוא לענין זה כבטול רשות שמותר בשבת ואע"פ שאין עירוב אלא מבעו"י והרי אמרו שוכר כמערב והיה לנו לפרש מה מערב מבעו"י ולא בשבת אף שוכר כן לא שלא אמרו שוכר כמערב להחמיר אלא להקל", ומשמע קצת דזהו עצם הנידון של הסוג' אם מותר לשכור בשבת, וכן נראה גם בד' המאירי בחי'. וז"ל פסיק' זוט' לקח טוב שמות פט"ז מי אמרינן שוכר כמערב דמי ואסור, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי ושפיר דמי". ובסידור רש"י סי' תסה כ' "מה אנו אומרים שוכר כמערב הוא, מה מערב מבעו"י הוי עירוב משחשיכה אינו עירוב אף השוכר, או דילמא השוכר אפילו בשבת מותר לשכור".

ונראה עוד דאף הר"מ ס"ל הכי דהנידון בסוג' היה על עצם הדין אי מותר לשכור בשבת ולא על חלות היתר השכירות בשבת, דהרי לש' הר"מ בפ"ב הי"ב "שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד", ולכאור' כאן פסק את עצם הדין דסוג' דשכירות כביטול רשות לקולא, אבל הרי הפוס' (ב"ח פמ"ג משנ"ב) כ' דהר"מ נתן כאן טעם להיתר שכירות בשבת, לא כמש"כ התוס' דהוי כמתנה בעלמא אלא מפני דהוי היכר על השכירות, הרי דד' הר"מ אזלי על האיסור והיתר ולא על החלות, וכמו שנראה בעצם דבריו דהוי 'היכר' בעלמא ולכן יש היתר, דאי"ז סברא כ"כ בנוגע להחלות.

בדין שותפים אי הוו כשכול"ק

תוד"ה מערב אפי' שכול"ק. ויש לומר דהתם ששניהם שותפים בבית ישראל ונכרי דלא הוי כשכול"ק דהכא ועוד יש לחלק דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכול"ק חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל ככה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו ובכה"ג איכא לאוקמי ההיא דירושלמי. וז"ל התורא"ש "דהתם כיון ששניהם שותפין בבית ישראל והגוי לא דמי לשכול"ק של גוי דהוי כמו שלוחו. ועוד יש לחלק דאם ייחד הגוי לישראל שהוא שכירו חדר אחד שלא יוכל הגוי להשתמש בו ואין יכול לסלק את הישראל דכה"ג ל"א נותן עירובו ודיו וכ"ש אם הבית של ישראל והגוי". ובתור"פ כ' "דדוקא שכול"ק שאינו עיקר בדירת הבית והרי הוא כשלוחו של גוי, אבל התם הישראל והגוי שוים בעיקר דירת הבית זה כמו זה, ולכך אין האחד נעשה שליח לחבירו".

ושי' הר"י מקינון הובאה בתור"פ ותורא"ש הנ"ל, ז"ל תורא"ש "דודאי אם היה הישראל יכול לערב כגון שבא לפנינו לישראל מע"ש הוה סגי בעירוב הישראל גם בשביל הגוי כמו בשכול"ק ואדרבה עדיף טפי משכול"ק כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית, אלא מיירי שהישראל שכח לערב מע"ש דהשתא אין תקנה כי אם בביטול ישראל והגוי להשכיר, דשכירות הגוי לבד אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה, וגם ביטול של ישראל לא סגי לגוי דלא דמי לעירוב דה' השרויין בבית א' עירוב אחד לכולן אבל ה' השרויין בבית אחד ושכחו ולא עירבו עם בתים שבחצר צריך כאו"א לבטל את רשותו, וכן ה' גוים הדרין בבית א' אין צריך לשכור אלא מא' מהם כמו מערב דה' ששבתו בטרקלין דא' מערב על ידי כולן", ובתור"פ כ' "דדוקא אם הישראל יכול לערב, כגון שבא לפנינו מע"ש לשאל, הוה סגי בעירוב דישאל גם בשביל גוי כמו בשכול"ק, דאדרבה טפי עדיף משכול"ק במה שיש לו חלק בעיקר דירת הבית, ולישנא נמי דאפי' שכול"ק משמע דכ"ש אם ה' שותף עמו בעיקר דירת הבית, אלא מיירי שהישראל שכח לערב מע"ש, דהשתא אין תקנה כי אם ביטול וכו' דמהי מינייהו תיסגי, אי משכירות הגוי לבד זה אינו יכול להיות, דשכירות דגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה, אבל דירת הישראל אין שכירות יכול להפקיע, משום דדירת ישראל שמה דירה. וכי תימא מ"מ תיסגי מביטול הישראל כדאמרי' גבי עירוב א' מערב בשביל כולם, לא דמי דודאי בעירוב אינו צריך

וכה"ק הרשב"א בסוג', ז"ל "לדידי קשיא לי טובא לפי דבריו מדאמר גבי תהייה דר' אלעזר דקשיא ליה דשמואל רביה דאמר אוסרין ואין מערבין אין מבטלין ואמרין אוסרין ואין מערבין מאי ניהו דאתא עכו"ם בשבת, דמשמע דלא משכח לה אלא בעכו"ם, ואמאי הא משכח לה אפילו בישראל וכגון דאתא בשבת דכיון דליתיה הכא אין מערבין דכי אתי קאסר להו, ומיהו היכא דליתיה מערבין כר' שמעון דאמר אפי' הלך לשבות אצל בתו אינו אוסר וא"כ דינו ממש כעכו"ם, מאי אמרת שאני ישראל דכי אתי מבטל לגבייהו וחזר עירוב למקומו ומערבין קרינא ביה כיון דלעולם אפשר לעירוב להתקיים ביניהם לכולי שבת, עכו"ם נמי כי אתי ושוכרין ממנו בשבת חזר עירוב למקומו כדברי הרב ז"ל וא"כ אפילו בישראל משכח ליה, ועי"ש מה שתי' בדעת הראב"ד. (ולכאור' לפי שי' הנה"ש שהוא בפוס' דהראב"ד נמי ל"א חוזר וניעור אם הנכרי היה כאן מער"ש ולא שכרו ממנו, א"כ יש חילוק בין ישראל שאינו מעכב את העירוב בעצם, ואחר שביטל ה"ה חוזר וניעור, ובין גוי שאם היה מעיקרא ולא השכיר ה"ה מבטל את העירוב. אלא דבלא"ה מבו' ברשב"א דלא ס"ל כהנה"ש דהרי כ' דהראב"ד עשאו לנכרי כישראל ששכח ולא עירב, ולא כ' דהוי כספינות).

ובחי' הר"ן הביא קו' הרשב"א הנ"ל, וכ' לתרץ "ולדידי לא קשיא דישראל אע"ג דליתיה וכתר הכי אתא בשבת מערבין קרינא ביה דהא איתה בתורת עירוב, ובטול בהדי עירוב שייך, אבל גוי דלא שייך בתורת עירוב, כל היכא דאתא בשבתא דלא אפשר למעבד תקנתא מאתמול קאמר דאין מבטלין, ומיהו היכא דאתא מאתמול סבירא ליה לתלמודא דאע"ג דלאו בר עירוב הוא כיון דאפשר בתקנתא מאתמול מערבין, והיינו דקא פריך להדיא איבעי למיגר מיניה. והריטב"א כ' "ועם כל זה אינה ראייה בעיני דלעולם אימא לך שהעירוב חוזר וניעור ואין צריך ביטול ואפילו הכי כל לגבי גוי דלאו בר עירוב וכיון דאתי גוי מיד מתבטל העירוב ואפשר דלא ליבעי למיגר לך, שפיר קרינא להו שאין מערבין, מה שאין כן בישראל שהוא בר עירוב אלא ששכח ולא עירב". וצ"ב. (ומלש' הריטב"א נראה דשכירות זה דבר רחוק יותר כי אולי הנכרי כלל לא יתרחצ, משא"כ האפשרות שהישראל שיבוא יבטל שהיא מצויה יותר, וכדכ' הריטב"א לעיל ד"ההיא דאחד מבני חצר ששכח ולא עירב אינו דומה לזו דשאני התם דאף זה שביטל הוא בר עירוב וראוי לערב עמם ומסתמא ניחא ליה ויבטל רשותו להם, אבל כיון דגוי לאו בר עירוב הוא מבטל את העירוב לגמרי").

ואולי הביאור הוא דהביטול הוא תחליף לענין העירוב, ולכן ישראל שבא בשבת יכול לבטל כיון דהוא בתורת עירוב אלא שאין מערבין אלא מבעו"י, אבל גוי אמנם הוא יכול להשכיר את רשותו והרשות עצמה מער"ש היא ברת עירוב מ"מ כעת אין דרך לחזור לענין העירוב. וצ"ע. (והגר"ז בסי' שפ"א ס"ה כ' "הביטול הוא במקום עירוב שמבעו"י לפיכך במקום שלא היו יכולים לערב מבעוד יום אינם יכולים לבטל משתחשך", ובערוה"ש שם ס"י כ' "אין ביטול מועיל אלא במקום שהיה עירוב מועיל מבעוד יום אבל במקום שמבעוד יום לא היו יכולין לערב לא יוכלו אח"כ לבטל בשבת וכו' שלא נתקן הביטול אלא כתקון לעירוב וכשאין עיקר העירוב לא שייך לתקנו בביטול", וע"ע גאו"י לקמן ע, א).

ויתכן לבאר בזה (מ"ש שכירות מער"ש דחשיב מצי מערב משכירות בשבת דאע"ג דהעירוב חוזר וניעור מ"מ הוי כלא מצי לערב), דהנה אבע"ל בגמ' אם שוכר כמע"ב ול"מ אלא מבעו"י או כמבטל רשות ומהני בשבת, ופשטי' דאע"ג דהוי כמע"ב לכמה מילי (כשכול"ק וכו'), מ"מ הוי כמבטל לענין דמהני בשבת. ואולי י"ל דב' אופנים הם בשכירות, כששוכר מבעו"י הוי כמע"ב ומהני שכול"ק וכו', אבל כששוכר בשבת ל"ה כמע"ב אלא רק כמבטל. (דהעירוב הוא היתר מכח דכולהו הוו כחדא באמת, אבל הביטול אינו אלא תקנת היתר בעלמא, והשכירות מער"ש מועילה כעין עירוב ובשבת הוי רק תקנת היתר כעין ביטול. וכבר מצינו ב' עניני שכירות במש"כ הפוס' דשכירות מנכרי מועילה בשבת כי דירתו אינה דירה מעיקר הדין, אבל שכירות בישראל מהני דוקא כששוכר מער"ש). וא"כ אמנם כל נכרי דאתא מאתמול אמרי' דכיון דמצי למיגר מאתמול הוו כמקום

והנה הטור בסי' שפ"ב כ' "ודוקא כה"ג דמיחזי כשלוחו אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא מקום המיוחד לו וכן אם ישראל וכותי דרין בבית אין הישראל יכול לערב בשביל הכותי שלכל אחד דירתו בפנ"ע וצריכין לערב עם הישראל ולשכור מן הכותי", ופי' הב"י "כתבו התוספות וכו' ועוד יש לחלק דאם יחד הגוי לישראל שהוא שכול"ק חדר אחד וכו' וזהו שכתב רבינו אם יחד לו הגוי מקום לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו ומתירין זה שכתבו התוספות למד כן וכו' ומ"ש שלכל אחד דירתו בפני עצמו. הוא כתיורין שני תוספות דמוקמי לה בשיש לכל אחד מקום מיוחד להשתמש בו", הרי דאף דמתחילה כבר כ' הטור האי דינא דייחוד מקום בשכול"ק, מ"מ נצרך אח"כ להשמיע דין זה גם בשותפים, דאע"ג דשותפים נמי הוו כשכול"ק, (דהרי הטור לא כ' הטעם 'שלכל אחד בעלות בפנ"ע' אלא כ' 'דירתו בפנ"ע'), מ"מ בייחוד מקום גרע ול"מ. (ועי"ש בב"ח שפי' באופ"א ד' הטור).

ולש' הריטב"א בסוג' הוא "דשאני התם שהגוי והישראל שותפין ורשות של כל אחד מהם מיוחד לעצמו ואין מעשהו של זה עושה כלום ברשותו של זה, אבל שכול"ק שהוא בא מכח הגוי הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו, וה"ה אם ייחד חדר לשכירו ואינו יכול לסלקו משם דלא סגי בשכירו כיון שהם רשויות חלוקות, וק"ל דהא אמרינן לעיל ליקרב ליה לגוי דלישאל מיניה דוכתא וליתבי מידי התם דהו"ל כשכול"ק, לכך י"ל דכל שלגבי שכול"ק שבא מכחו אפילו ייחד לו מקום סגי בשכירותו", ומבו' דלעולם שותף גרע משכול"ק, אלא דאעפ"כ שותף מהני כשכול"ק, ואמנם שכול"ק מהני אפי' בייחוד מקום, ואילו שותף מהני רק בלא יחוד מקום. (ובעיקר קו' הריטב"א דלישאל דוכתא הוי בייחוד מקום, עמד בזה הב"י שם, וכ' "ומיהו איכא למידק שכתב וישאל לו מקום בחצרו ועכצ"ל דמקום לאו דוקא כלומר שאינו מייחד לו מקום דא"כ ל"מ כמש"כ רבינו בסמוך אלא שמשאל לו מקום להניח בו כליו ולא אמר לו בפירוש זה המקום אני משאל לך ולא שאר הבית דכל שלא פירש לו כך אע"פ שלא השאל לו אלא זוית אחת כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזוית אחרת הוה ליה כאילו השאלו כל הבית וכו' מיהו נראה לי דלא מיקרי יחד לו מקום אלא כשמונעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית אבל כל שנותן הגוי חדר אחד סתם ולא מנעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית לא חשיב יחד מקום וכדמשמע בעובדא דהמן בר רסתק"). ובהמשך דבריו הביא הריטב"א את ד' השר מקוצי "כי חמשה גוים הדרים בבית אחד שבחצר א"צ לשכור אלא מאחד מהם כמו חמשה ששבתו בטרקלין שהאחד מערב לכולם, ולא דמי להווא דירושלמי דשאני התם דישראל וגוי שני דינין חלוקין הם זה לערב וזה להשכיר", ונראה דלפ"ז איירי בלא יחוד מקום, ולכן בלאו האי דישראל וגוי ב' דינין חלוקין הן הוי כשכול"ק, אבל זה נשאר דשותף ביחוד מקום ל"ה כשכול"ק.

סו, ב

אתא נכרי בשבת לשי' הראב"ד

תוד"ה אלא לאו דאתא בשבתא - להכי חשיב אין מערבין אפי' עירבו מאתמול לפי שאין הנכרי אוסר כי ליתיה כרבי יהודה מ"מ כשבא הנכרי נתבטל העירוב לגמרי ושוב אינו חוזר למקומו אע"פ שחזרו ושכרו ממנו אוסרין ואין מערבין קרינא ביה. וצ"ע לדעת הראב"ד דס"ל דאם שכרו מן הנכרי העירוב חוזר למקומו, וא"כ אמאי קרי' ביה אין מערבין, והא הוי כישראל הבא באמצע שבת דה"ה מבטל ודיו. (והתוס' בע"א ג"כ לא הק' להוכיח מכאן דאין העירוב חוזר לקדמותו, - עי' מהרש"א ורעק"א, אלא הק' רק מה המקור לומר שלא עירבו דלמא איירי דעירבו מבעו"י, ובזה הרי הק' הרעק"א "דדלמא ר"א ידע דהמעשה הי' שלא עירבו, וביותר ק"ל הא י"ל דעל זה עצמו תהי' דקשי' לי' משמואל רביה דכיון דמשוי ליה לאוסרין ואין מערבין ע"כ ס"ל דמיד שבא נכרי בטל העירוב ולא מהני השכירות, דאלו מהני העירוב מקרי מערבי וכמ"ש תד"ה אלא לאו דאתא בשבת, וצ"ע").

בשבת אף שכירות בשבת אי אפשר לשכור במקום שאין מערבין מבעוד יום כשם שאין מבטלין, ואילו להלן סו, א כ' "ומכאן ראייה לפירוש ר"י ז"ל שפירש לעיל גבי ההוא פונדק דאתא גוי בשבתא כי אע"פ שעירבו מבעוד יום כי ליתיה לגוי וכסברא דר' יהודה, כי אתא גוי בשבתא צריכין שכירות וביטול ולא סגיא בשכירות לחודיה, דא"כ מנא לן דעבדינן תרתי לעיל, וליכא למימר דמיירי בשלא עירבו דכיון דאמרת דהלכתא כר' יהודה דאמר דאע"ג דליתיה לגוי יכולין לערב כל היכא דליתיה מנא תיתי לן דלא עירבו".

והנה בפיר"ח מציינו פ"י אחר בעיקר דינא דשמואל דאם אין מערבין אין מבטלין, ז"ל "וכן חצר שאוסרין הדרין בה ואין מערבין בה. פ"י אין בה היתר בעירוב כגון דדאיר בה נכרי. ואמר שמואל כל מקום שאוסרין ואין מערבין כענין שאמרנו אין מבטלין. חצר שאוסרין ואין מערבין בה היכי דמי לאו דדאיר בה נכרי ואי הוה נכרי מאתמול הוה למיגר מיניה מבעו"י אלא לאו דאתא נכרי בשבת וקא' אוסרין ואין מבטלין והאי ביטול שכירות הוא דהא כבר אמר בתחילת פרקין אין עירוב מועיל במקום נכרי. ואין ביטול רשות מועלת במקום נכרי עד שישכיר ש"מ, וכך הובא גם בראב"ה בס"י תו, ז"ל "הא דאמרינן אוסרין ואין מערבין ואין מבטלין פירש רבינו חננאל שהאי ביטול שכירות הוא, דקי"ל בריש פירקין אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועיל בגוי עד שישכור". ולפ"ז ניחא טפי דלהלן מיבע"ל האם שמואל ס"ל דתרת"ל לא אבל חדא אמרי' ואם מת הגוי בשבת יועיל ביטול, או דבכל גווני ל"מ, כיון דר' שמואל אינם אמורים בהיל' דביטול רשות דבאין מערבין אין מבטלין, (דאז ק"ק מאי נפק"מ אי בעי שכירות או שהגוי מת, והלא החיסרון הוא בביטול), אלא הוי בעיקר הדין של היתר רשות הגוי שמשעת ביאתו ביטל את עירובם, וכעת באים להתיר ע"י ביטול או ע"י שכירות וביטול, ודו"ק. (ואולי לפי שי' זו א"ש יותר ד' הראב"ד, וכע"ז כ' הראש' לתרץ עוד ד' הראב"ד דתהיית ר"א היא על השכירות ולא על הביטול, דכשם דאין מערבין אין מבטלין כך באין מערבין אין שוכרים. ועצ"ע מהו דאמרי' דתרת"ל ל"מ וחדא מהני כיון דל"ב אלא שכירות ולא ביטול).

ומצינו עוד בד' הראב"ד על הרי"ף שכ' "כתוב שם: כגון ב' בתים בשני צדי רה"ר והקיפום נכרים מחיצה בשבת עד ונכרי שמת בשבת מבטלין כו' עד והרי"ף לא כתב מזה כלום. אמר אברהם: למה יכתוב מאלה, כבר כתב ששוכרין ומבטלין בשבת וכ"ש מת גוי בשבת, ושני בתים בשני צדי רה"ר והקיפום גוים דאין מבטלין דכיון דקיימא לן דר"ה לא מיערבא אלא בדלתות נעולות לא צריך למימרא. וא"ת ילפינן מיניה למבוי המפולש, או למבוי שאין לו לחי ועשאוהו גוים בשבת, איפשר דבהני לא אסרינן הואיל ואיפשר להו במחיצת בהמה או במחיצת בני אדם שלא לדעת אית ביה תורת ביטול. ובן שירש מאביו בשבת ינעול את ביתו ואין צריך יותר. ואם לא יאכל שם אינו אוסר, כל דבריו הבלה שאינן צריכין הם, וכן כל התחבילות אינן צריכות", ומשמע מדבריו דכיון דאפשר להקיף בשבת אז ל"ח אין מערבין וכו' למימר נאסרה, דאפי' דמער"ש היו בגדר אין מערבין מ"מ מהני ביטול מדיכלו להקיף עצמם באיזה אופן. ועצ"ע בביאור שיטתו בסוגיין.

ומתנו"ד הראש' (ריטב"א ור"ן) מת' ב' דרכים בהבנת הסוג' אליבא דהראב"ד. דהנה עיקר שי' הראב"ד היא דאם עירבו ואח"כ בא הגוי בשבת ושכרו ממנו (אם אפשר) או שמת, חוזר העירוב לקדמותו, ולפ"ז הא דמבוי' בסוג' דבעי' ביטול אחר שישכרו מן הגוי זה איירי דוקא כשלא עירבו, וחשיב נמי דלא מצו מערבי מבעו"י, ואף דבישראל נמי כשיבוא יתבטל העירוב עד שיבטל, מ"מ שאני שכירות מביטול לענין זה. ואז יוצא דאפי' שאם היו מערבין מבעו"י אז אחרי מיתת הגוי היו מותרים בלא כלום, מ"מ אם לא עירבו אינם יכולים לבטל כי לא מצו מערבי מבעו"י, דהרי מבעו"י שהיה הגוי עומד לבוא הרי לא היה עומד למות אח"כ. ובנו"א י"ל דאפי' אם עירבו בפועל, אבל בשעה שהנכרי בא הרי העירוב בטל עד שישכרו ממנו, וכלפי השכירות עצמה אמרי' דאין מערבין אין מבטלין וכמו כן גם אין שוכרים.

שמערבין, כי הרי השכירות מבעו"י היא כענין עירוב ו'מצי מערבין', אבל אם אתא בשבת אז אפי' שאפשר לשכור גם בשבת מ"מ זה ל"מ להיות כמקום שמערבין דיכולים לבטל, כי השכירות הזו בעצמה אינה אלא כענין ביטול ולא כענין עירוב, ודו"ק.

(ואם כנים הדברים דב' עניני שכירות הם כמערב או כמבטל, י"ל עוד דהא דמבוי' בפוס' דסגי בשכירות בחצר כדי להתיר את החצר, וכן שכירות במבוי היא מתרת את המבוי, דזהו רק משום דשוכר כמבטל, וביטול מהני גם בחצר או במבוי בלי ביטול הבית, אבל שוכר כמערב לא יועיל בחצר בלי הבית וכמו שעירוב ל"מ על החצר בלי הבית. ומאידך הא דמהני שכירות משכול"ק הרי זה רק משום דשוכר כמערב, אבל שוכר כמבטל ל"מ בשכול"ק לפי פשוטם של דברים דל"מ ביטול של שכול"ק עבור בעה"ב. וא"כ שכול"ק בחצר לחוד לא יועיל, כי 'כמערב' אין כאן וכמבטל' אין כאן. וא"ש מש"כ הב"י בס"י שפכ לודן למה שאיל דוכתא בחצר ומנח מידי זה גם כלפי הבית, אף דכ' בס"י שצא דסגי בשכירות בחצר להתיר את החצר. וא"ש עוד מה שנראה בראב"ן דהוי חידוש ידידיה דמהני שכירות בשבת בפחות משו"פ, שכ' "ונ"ל דמהכא סמכו הראשונים לשכור במעט פילפל, ואפילו בפחות משו"פ נ"ל דהוי שכירות דהא הוי ממון אצל הגוי, כדאמר שלח ר' יעקב בר גמדי משמה דר' יוחנן הווי יודעין ששוכרין מן הגוי בפחות משו"פ", ולכאו' הא כך מפו' בגמ' להדיא, והתי' כי בגמ' י"ל הטעם משום דשוכר כמערב, אבל אכתי לא שמענו דשכירות בשבת שהיא לא 'כמערב' ג"כ תועיל בפחות משו"פ).

והנה הרשב"א בתי' לדעת הראב"ד דן דאולי לשי' אף ישראל שבא בשבת אינו יכול לבטל, עי"ש, (וע"ע בד' הרשב"א לקמן פו, א מש"כ בשם הראב"ד, ז"ל "יש מי שאומר שאם נמלך וחזר לביתו באמצע שבת שאוסר, והביא ראייה מעכו"ם דכי ליתיה לא אסר וכי איתיה בשבת אסר, ועוד ממבטל רשות דקי"ל שאם הוציא במזיד שאוסר, והראב"ד ז"ל אומר שאינו אוסר ואינו דומה לעכו"ם דהתם משום דליתיה הוא דלא אסר ולא משום שהסיעה מלבו והלכך כי איתיה ואפילו אתי באמצע שבת אוסר, וכן נמי מבטל כיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה שלא הסיע דירתו מלבו והלכך כי הוציא במזיד קודם שהחזיקו בני החצר בחצר מאי דיהיב שקיל, וכן ודאי נראין הדברים", וכך הוזכרה שי' הראב"ד גם בד' הרשב"א לקמן עא, א עי"ש כמה גי'. ועכ"פ לפ"ז ודאי ניחא הא דלא נקטי' הכא ישראל, כי רק גוי שבא באמצע שבת אוסר ולא ישראל. ואולי הרשב"א לא תי' כן שי' הראב"ד כי ס"ל דהא דישאל אינו אוסר באמצע שבת זה רק מדין 'הותרה' וס"ל דדין היתר הבא מכח הואיל והותרה ל"ח מצי מערבי. אבל בלא"ה אי"ז קו' כ"כ דהא ודאי משכח"ל גם ישראל הבא באמצע שבת שאוסר, וכגון שלא היה כאן מעולם דאז הוא אוסר בביתו וכמבוי' בירוש' ול"ד להיה מעיקרא והלך, או כגון שלא הסיעה מליבו אלא שהיה בעיר אחרת וכמבוי' בפוס', וא"כ זהו שהק' על הראב"ד דלמה איירי הכא דוקא בנכרי ולא בישראל הבא בשבת באופנים שאוסר).

אבל הריטב"א דן ביותר מזה גם על ישראל שהיה כאן ושכח ולא עירב, ז"ל "ואיכא דדייק מהכא דכששכרו מן הגוי בשבת אין העירוב חוזר וניעור, דאי ס"ד חוזר וניעור היכי קרי להו שאין מערבין דהא יכולין לערב מבעוד יום אע"ג דליתיה לגוי וכי אתי גוי ומבטל עירובם כי הדר אגרי מיניה חזר העירוב לחזקתו, וכי תימא דמשום דחוזר וניעור לא קרינן להו מערבין אמאי אוקמה בגוי לוקמה בישראל שהיה מבני חצר ושכח ולא עירב, ונימא דהתם נמי כיון שאין מערבין אע"פ שאוסרין אין מבטלין, וכי תימא דאין הכי נמי וחדא מינייהו נקט זה דבר רחוק שיאמר שמואל כן", וזה ק' דהרי מתני' היא לקמן סו, ב באנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב דיכול לבטל את רשותו, וצ"ע. וצריך לדחוק בלש' הריטב"א דכוונתו לא' ששכח לערב והלך מביתו קודם השבת.

(וי"ל"ע בסתי"ד הריטב"א, דלעיל סו, א כ' "ולמאן דאמר שאם עירבו מבעוד יום לא היו צריכין לבטל בשבת מפרש לה להאי עובדא שלא עירבו מפני שלא היה להם פנאי ולפיכך הוצרכו לשכור ולבטל, א"נ דאפי' אשכירות דגוי בשבת תהי' ר' אלעזר דכיון דאמרת מה ביטול

דכ"מ שאין אוסרים ומערבין אין מבטלין, כגון הקיפום או יורש או נכרי, זהו מכללא ד'נאסרה'.

ולקמן סז, א אמרי' "מת נכרי בשבת מהו אליבא דמאן דאמר שוכרין לא תיבעי לך השתא תרתי עבדינן חדא מיבעיא אלא כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר אין שוכרין תרתי הוא דלא עבדינן הא חדא עבדינן או דילמא לא שנא אמר ליה אני אומר מבטלין והמנונא אמר אין מבטלין", ולפי' תוס' שם איירי נמי בבא נכרי בשבת, (כי בא מער'ש ודאי חשיב דמערבין מדאיכא למיגר מאתמול), והנידון הוא האם ד' שמואל דאין מבטלין הוא רק באופן שנצרך גם שכירות או אפי' במת הנכרי, ובהא פליגי רב ששת ורב המנונא. ולכאור' אפ"ל בטעם החילוק בין חדא לתרתי, דאמננס עיקר החיסרון הוא בביטול שלא תיקנוהו חכמים אלא כשהיה אפשר לערב, אבל כ"ז הוא בגוונא דהשתא נמי שייכא הסיבה שמחמתה לא עירבו כי הגוי עדיין דר כאן, ואפי' ששכרו ממנו ל"ה כאילו נסתלק ממש אלא הוי 'מתיר' על דירת הנכרי, אבל כשמת הגוי בכה"ג מבטלין כיון דנסתלקה הסיבה דמחמתה היו בגדר מקום שאין מערבין.

אכן בד' התוס' מבו' ל"כ, דהרי לעיל בע"א ד"ה דאתא וכן לקמן שם ד"ה אני הק' אמאי לא סגי בביטול לחוד להיות יחיד במקום נכרי, (דלראב"י מותר, אם ל"ש הכא הא ד'ביטול תורת עירוב), וא"כ ל"ב תרתי אלא סגי בחדא. הרי דאפי' באופן שהגוי קיים ואוסר דלא מת, אלא דמ"מ תיסגי בחדא ע"י שבביטול ייעשו שהנכרי לא אוסר עליהם וכדין יחיד במקום נכרי, מ"מ הוי כחדא ומבטלין, ול"א דסו"ס כעת עדיין אינם יכולים לערב כי הגוי נמצא, ולא יוכלו לבטל כי הביטול תליא בעירוב. אלא ע"כ ד'תרתי' זהו עצם החומרא, דאם בעי' גם שכירות וגם ביטול כדי להתיר, ע"כ הם שייכים ביניהם פחות, ובכה"ג לא תיקנו רבנן ביטול. (ובחזו"א בסי' פד סק"ב כ' "ואפי' את"ל דהיכי דרוצה להשכיר לא שייך טעמא דתשתכח תורת עירוב יש לומר דמ"מ לא מהני ביטול לחוד כיון דקדם הביטול אין חצר זו ראוי' לעירוב וחשיב דביטול עושה אותה ראוי' לעירוב ואח"כ עושה ביטול את תקנת הביטול וחשיב תרתי ולא דמי למת עכו"מ בשבת, ודוחק, ולכן נראה עיקר כמסקנת דבריהם דאף ברוצה להשכיר שייך טעמא דתשתכח תורת עירוב).

והנה התוס' שם בסו"ד צידדו דהא דאמרי' אליבא דמ"ד אין שוכרים וכו' המכוון הוא לד' רב אסי, אבל בעיקר דבריהם נקטו דהכוונה היא אליבא דשמואל דאמר כ"מ שאין מערבין אין מבטלין, ובהא איבע"ל האם גם כשלא נצרך אלא חדא מדלא בעי' שכירות אכתי אמר שמואל דאין מבטלין. ויל"ע קצת, דהרי שמואל אמר דרק באוסרין ומערבין דינא הוא דמבטלין, אבל מערבין ואין אוסרים (כב' חצירות הפתוחות זל"ז) או אוסרים ואין מערבין (כבא נכרי בשבת) אין מבטלין, והנה בהא דבעי' תנאי ד'אוסרים' לביטול ובלא"ה אין ביטול מחצר לחצר, הרי ודאי אין חילוק בין תרתי לחדא, וגם כשלא נצרך שכירות אלא רק ביטול אמרי' דאין ביטול מחל"ח, וא"כ ק"ק מהיכ"ת דבהאי תנאי ד'מערבין' רק אם צריך גם שכירות יהיה הדין דאין מבטלין מדהוי' 'תרתי'. וביותר ק' דאם ידעי' דתנאי ד'אוסרים' הוא גם בחדא, ורק בתנאי ד'מערבין' מבע"ל דאולי הוא דוקא בתרתי, א"כ מה הק' התוס' שם למה בשני בתים מב' צידי רה"ר והקיפום נכרים מחיצה בשבת ל"מ ביטול, והרי הוי חדא ולא תרתי, והא פשיטא דתנאי ד'אוסרים' הוא גם בחדא ולא רק בתרתי, והקיפום וכו' הא ל"ה אוסרים מבעו"י. (ואולי לא ר"ל בדעת רב ששת דיסבור דאין ביטול מחצר לחצר. ועכ"פ אי"ז כ"כ רחוק מת' הראשון שם שכ' "התם ליכא לא אוסרין ולא מערבין שהיא רה"ר מבעוד יום אבל הכא אוסרין איכא וגם מערבין עד שיבא הנכרי". ובפרט להר"ן ותור"פ שכ' כתי' זה דל"ה אוסרים הכא משא"כ בבא נכרי, ולא הוסיפו לומר דגם מערבין עד שיבוא הנכרי).

וצ"ל דיש חילוק עיקרי בין הקיפום וכו' לביטול מחל"ח, דהרי בביטול מחל"ח איירי דגם כעת בזמן הביטול הוו החצירות נפרדות ואין כאן תנאי ד'אוסרין', ובהא גם חדא ל"מ מדכעת הוו אין אוסרים, אבל הקיפום וכו' או בא נכרי בשבת ומת, הרי כעת הוו אוסרים והוו מערבין (לו יצוייר שכעת יהיה ביהש"מ), ורק הנידון הוא מאותו הכלל של נאסרה דייני' את האוסרים ומערבים כפי מה

אבל הרשב"א תי' שי' הראב"ד באופ"א, דבאמת גם כלפי ישראל שבא באמצע שבת י"ל דל"מ ביטול אם לא עירבו, דחשיבי כאין מערבין שדינם דאין מבטלים. ויל"ע קצת דלכאור' בשלימא גבי נכרי שייך לומר דבעי' תרתי שכירות וביטול (אם לא עירבו), אבל גבי ישראל שבא באמצע שבת סגי הרי במה שכולם יבטלו רשותם לא' ובמה חשיב תרתי. (ואולי באמת גבי ישראל כה"ג ודאי ל"ה תרתי, אבל עדיין אין לתרץ שנקטו נכרי מצד זה, דהא שי' רב המנונא דגם חדא ל"מ). ויתכן דגבי ישראל שבא באמצע שבת נמי חשיב כתרתי, דהרי הישראל שבא צריך לבטל כדי לא להפקיע ולאסור אותם, והם נמי צריכים לבטל כי הרי לא עירבו מבעו"י, וא"כ יש כאן ב' עניני ביטול הנצרכים ואולי חשיב כתרתי.

והוסיף ע"ז הרשב"א עוד, ז"ל "ומ"מ דבר תימה הוא שיאמר שמואל דישאל כי אתי בשבת לא יבטל, ואולי נאמר לדברי הרב ז"ל כי שמואל אזיל לטעמיה דאמרי' בפירקין לקמן בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות כל היכא דאי בעי לעירובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטיל והא דאי בעי עירובי מאתמול לא מצי מערב מבטל נמי לא מצי מבטל או דלמא יורש כרעא דאבוה הוא, אמר ל' אני אומר מבטל והני דבי שמואל אמרי' אינו מבטל, ואף אנו נאמר כי גם זה שלא היה בביתו ולא בעירו אמש ולא היה יכול לערב כי אתי בשבת לא מצי מבטל לשמואל". ונראה לבאר דבריו, דעד עתה דן הרשב"א על הישראלים שגרו שם מבעו"י, דהם אולי חשיבי כמקום שאין מערבין כיון דהישראל בא ואוסר עליהם (עד שיבטל להם), ולא ס"ד לומר דהישראל שבא לא יוכל לבטל כי הוא לא מצי מערב מבעו"י, כיון דהרי הדירה היתה שלו מבעו"י ולא דמי ליורש, כי הוא יכול היה לערב אפי' שלא גר שם, ואף אי נימא דא"א לערב דירה שהבעלים הלך ממנה מ"מ אולי לבטל אפשר, וגם אם א"א לבטל אבל הרי היה בידו לבוא מער"ש ולהיות בגדר מקום שמערבים ומבטלים, ולכן היה פשוט להרשב"א עד עתה דהוא יכול לבטל והנידון היה עליהם שהוא אוסרם בביאתו, וע"ז כ' הרשב"א דדבר תימה הוא שיאמר שמואל דישאל כי אתי בשבת לא יבטל, וע"ז הרשב"א מחדש דאולי ישראל שלא בא לגור בדירתו אלא באמצע שבת הוי כיוורש והוא עצמו אינו יכול לבטל, וזה יגרום שכל השאר יהיו בגדר מקום שאין מערבין, כיון דכשהוא יבוא הרי לא יוכל לבטל ויפקע עירובן, וזה דמי לגוי שאם יבוא לא יוכלו לשכור ממנו, מדהוי מקום שאין מערבין כי הגוי מצריך שכירות.

כ"מ שאוסרין ואין מערבין אין מבטלין

קא קשיא ליה דשמואל רביה דאמר שמואל כל מקום שאוסרין ומערבין מבטלין מערבין ואין אוסרין ואין מערבין אין מבטלין כל מקום שאוסרין ומערבין מבטלין כגון שתי חצירות זו לפנים מזו מערבין ואין אוסרין אין מבטלין כגון שתי חצירות ופתח אחד ביניהן אוסרין ואין מערבין אין מבטלין לאתווי מאי לאו לאתווי נכרי ואי דאתא מאתמול לוגר מאתמול אלא לאו דאתא בשבתא וקתני אוסרין ואין מערבין אין מבטלין ש"מ.

וכ' בתוס' בע"א "ואומר ר"י דלקמן בפירקין דייק ברייתא כשמואל דתניא כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה כגון שני בתים בשני צידי רה"ר והקיפום נכרים מחיצה בשבת זה הכלל לאתווי מת נכרי בשבת דאין מבטלין ולקמן בסוף שמעתא אמרינן דמת נכרי בשבת אליבא דמ"ד שוכרין לא תיבעי לך השתא תרתי עבדינן חדא מיבעיא ש"מ לא מיתוקמא ההיא ברייתא כר' יוחנן דאמר שוכרין". ולכאור' לפ"ז נראה דעיקר דינא של שמואל דבאין מערבין אין מבטלין הוא מלתא דדין הואיל ונאסרה נאסרה, והיינו דתקנת ביטול נאמרה רק כשמערבין, אבל זה תלוי כפי איך שהיה דינם בכניסת שבת, ולכן אם מתחילה היו בגדר אין מערבין כלפי דירת הנכרי שבא אח"כ לאוסרם, אז גם כעת אינם מבטלים ול"מ הביטול אפי' שכבר מת הנכרי או עכ"פ שכרו ממנו. (והאחרו' נחלקו האם יש דין כזה של הואיל ונאסרה דומיא דהואיל והותרה, או דהוי לש' בעלמא ועיקר הדין הוא דכ"מ שאין מערבין אין מבטלין וזה תלוי בתחילת שבת. ובראש' ובפוס' מבו' דאיכא דין של נאסרה, דהק' מה מועיל ביטול באמצע שבת והא נאסרה, ומוכח א"כ דהאי

שם כחצר. וע"ע בשפ"א. (ובתוס' בע"א כ' דהאי מימרא דבאוסרין מבטלין שייכא גם לפי רבא על אותו ענין שהוא מודה בו דמבטלין, ושם זה ודאי לא סימן כי הרי בדרך כלל אין מבטלים מחצר לחצר אע"ג דאוסרים, כשזו לפניו מזו, אלא יש כאן טעם לדין, דכיון דהחיצונה עיוותה והיא אוסרת על הפנימית אז אמרי' לתיקוני שתפתיך וכו' ומבטלין).

והנה הריטב"א להלן כ' לבאר דעת רבא, ד"משום דמשכח רבא לשמואל דאמר דאפי' בחורבה שהן בני חצר אחת אין מבטלין ואע"פ שאוסרין ומערבין, משמע ליה דליכא מידי דלימא שמואל מבטלין מחצר לחצר זולתי בזו אליבא דר' עקיבא דאיכא טעמא דאחדא דשא ומשתמשא ויכלה נמי למימר לתיקוני שתפתיך ולא לעוותי כי בא העוות מחמת החיצונה", והיינו דמחורבה מוכח דאף כשאוסרים וע"ז ל"ש ביטול, וה"ה מחצר לחצר אף בגוונא דאוסרים וע"ז. ואף דלכאור' היה מקום לומר דשאני חורבה שאין צורך כ"כ בתשימה אבל כאן הרי החצר הפנימית אוסרת על החיצונה, ולמה לדעת רבא ל"מ ביטול אליבא דשמואל, אלא דמ"מ חזי' דלא תיקנו בביטול אלא בדאיכא שם בני חצר אחת לגמרי, וחורבה וב' חצירות שווים בזה שאין כאן בני חצר אחת. (ובתור"פ לקמן סח, ב כ' דאף לריו"ח אין ביטול מבית לבית כיון דהוה רשויות חלוקות לגמרי, משא"כ חצירות דרשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, ז"ל "דאין ביטול רשות מבית לבית, משום דחלוקות תשמישתייהו זו מזו ובעה"ב זה מסולק לגמרי מבית חברו, ואפי' לריו"ח דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר, מ"מ מבית לבית חלוקה תשמישתייהו טפי, דמה"ט אמרי' דבית חלוק רשות לעצמו, משא"כ בשאר רשויות, דהא א"ר שמעון חצרות וקרפפות וגגות רשות אחת". וזה מתאים עם הטעם שכ' החזו"א בסי' פז סק"ה, ז"ל שם "דטעמא דאין ביטול רשות מחצר לחצר דאי אפשר למחשב כל הדירה שלו וחברו שכן אצלו כיון שאין לו תפישת יד בהאי חצר"). ומצינו ביר' פ"ז ה"ה דשייך הדין שאין ביטול מחצר לחצר גם בנתמעט התבן משיעור י"ט, דסו"ס הוה כבני ב' חצירות, ע"ש. ואפשר לומר יותר, דאין כוונת הריטב"א רק להוכיח מחורבה דהכלל אינו תלוי ב'אוסרין', אלא מוכיח מחורבה בחיוב כשי' רבא, כיון דבב' חצירות ג"כ אי"צ בתקנת ביטול למי ששכח ולא עירב, דהרי מעיקרא לא היו חייבים לערב ב' החצירות יחד, ואם היו מערבין כ"א לחוד היו מותרים, ואין צורך והרווחה לשבת בתקנת ביטול מחצר לחצר.

ובהא דאין ביטול מחצר לחצר, אם נפרש שאי"ז רק משום דלא תיקנו ביטול בכח"ג, אלא דבאמת ל"ש ביטול אלא לבני אותה חצר, יש להוסיף בזה טעם, דהנה המאירי בע"א פסק דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר, והוסיף עוד "ולקצת גדולי הדור ראיתי שלא אמרו בטול רשות מחצר לחצר אלא לבני חצר שיש להם שייכות אצל האחרת על הדרך שהזכרנו אבל לאדם אחד מן השוק לדברי הכל אין מבטלין", וא"כ י"ל דבני חצר אחרת להאי מ"ד ה"ה כאדם מן השוק. (והצ"ע בזה הוא שי' הראב"ד המובאת ברשב"א ובמאירי בדעת רבא בסוג', דס"ל דמהני ביטול לחצר אחרת אם היה יכול לבטל לבני חצירו לחוד, ולא מבורר מה ענין המיגו בזה. ובלש' הרשב"א נראה דאין הכוונה שהביטול 'מתחיל' כלפי בני חצירו ואז מתפשט גם לחצר אחרת, שהרי כ' דמהני גם שיבטלו כל בני הפנימית רשותם לחיצונה).

דנהה בעיקר גדר ביטול מצינו ברמב"ן שביאר בפסחים ד, ב (לדחות מ"ד דביטול חמץ היינו הפקר) ז"ל "לא מישתמיט תנא למימר בחמץ הפקר ולא למימר ביטול במקום הפקר בשום מקום בעולם, וכן לענין ע"ז ששנינו נכרי מבטל כו' ע"ז שלו ושל חברו, אינו הפקר שאינו מפקר דבר שאינו שלו, ועוד דפחס או שקטע ראש חוטמה בטלה, ואין כאן הפקר כלל. וכן נמי ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב אינו מפקר ביתו שישבו בו אחרים, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהו הם כמי שדרים לבדם".

(ובמגן אבות להמאירי ענין יח כ' ליישב השג' הרמב"ן, ז"ל "וכן מה שהקשה בשנייה שאין בטול נזכר בשום מקום לענין הפקר, שהרי בטול ע"ז ובטול רשות אינו הפקר, ודאי כך הוא אלא שאף זו מתרצת בראשונה שאין בטול זה נקרא הפקר אלא כעין הפקר כלומר

שהיה בביהש"מ, ובוה בא הנידון דאולי תרתי ל"מ אבל חדא מהני, וא"כ אין כאן חילוק בין תנאי דאוסרים לתנאי דמערבין, אלא החילוק הוא אם החיסרון נמצא עכשיו או דרק מכוח נאסרה צריך להיות שהביטול לא יועיל.

אבל לפ"ז יוצא דגבי הכלל של אין ביטול מחל"ח ג"כ יהיה הדין דאם נפלה המחיצה שבין ב' החצירות באמצע שבת אז כעת יועיל ביטול אליבא דרב ששת, כי הרי לא שמענו תנאים של אוסרים ומערבים לעכב את הביטול אלא בתרתי - שכירות וביטול, ולא בחדא - ביטול לחודיה, ורק כשגם בשעת הביטול עצמו הוי מחל"ח בהא אמרי' דל"מ ביטול מדאין אוסרים וע"ז עתה. (ועי' חזו"א סי' צח סק"ה שדן על ביטול מחל"ח כשנפלה המחיצה). אלא דבאמת יל"ע בעיקר ד' הגמ' שם דאבע"ל בהקיפום מחיצה בשבת, ואמרי' "אליבא דמאן דאמר אין ביטול רשות מחל"ח לא תיבעי לך השתא דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי אמרת אין ביטול רשות מחל"ח הכא דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי לא כל שכן כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר יש ביטול רשות מחל"ח התם דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי בטולי נמי מצי מבטל אבל הכא דלא מצו מערבי מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל או דילמא לא שנא", וק' דהא ביטול מחל"ח איירי דכעת אינם אוסרים וע"ז ואילו כאן הרי כעת הקיפום וכו'. (וכה"ק בהג' ראמ"ה שם). וע"ל דאין המכוון שם רק לעיקר השי' דאין ביטול מחל"ח, אלא לטעמיה דשמואל דאמר הכי מהאי כללא דבעי' אוסרים ומערבין ורק אז מבטלין, ובכללא דמערבין הרי שמעי' לדידיה דתליא באם היו מערבין מער"ש ובלא"ה אמרי' כל שנאסר וכו', וא"כ ה"ה גבי כללא דאוסרים דפשיט"ל דבעי' אוסרים מער"ש.

ביטול מחצר לחצר

וצריכא דאי אשמעינן מחצר לחצר בהא קאמר שמואל משום דהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד אבל חורבה דתשמישתא חדא לתרווייהו אימא מודי ליה לרבי יוחנן. מד' הגמ' נראה דבעצם הסברא יש שייכות בין הני תרי דיני דשמואל, דאין ביטול מחצר לחצר ואין ביטול בחורבה, אלא דצריכי תרווייהו וכו'. ולכאור' הרי הטעמים חלוקים, דגבי חורבה הטעם הוא דאין צורך כ"כ בביטול, וכלש' הרי"ד והריב"ן דיכולים להתאפק מתשמיש החורבה, ולכן לא תיקנו רבנן כן, וכדכ' הריטב"א בביאור "דלא תקון רבנן ביטול אלא בחצר דשכיחי בה דיריין דאקילו רבנן התם משום דהוי עיקר תשמישייהו התם ולהיות להם הרוחה לצורך תשמישי שבת", וגבי מחצר לחצר הטעם הוא לכאור' כיון דאין מספיק שייכות בין החצירות לעשות ביטול מזל"ז, ודוחק להעמיס חילוק זה בגוף הצריכו' של הגמ'. (והתוס' לעיל סד, א כ' "לשמואל דאמר לקמן אין ביטול רשות מחצר לחצר ה"ה מבית לבית דהא תשמישתייהו לחוד", ומשמע דטעם זה הוא אליבא דאמת ולא רק לצריכו' בעלמא, וכן מבו' בד' התוס' לקמן עג, ב וכדלהלן).

וע"ל דגם הא דאין ביטול מחצר לחצר זה מאותו הטעם, דכיון דאין צורך כ"כ בביטול דבלא"ה אינם אוסרים וע"ז, לא תיקנו רבנן ביטול. וכ"כ בגאו"י. וז"ל החזו"א סי' פה סק"ו "בהא קאמר ר"י כו' משמע דאי אין מערבין בחורבה כש"כ בב' חצירות דכי היכי דלא תקנו ביטול רשות בחורבה משום דלא הוי עיקר תשמישייהו התם כמו שפרש"י ה"נ לא תקנו ביטול רשות מחצר לחצר דאין תשמישי של זה בחצר חברו". (וע"ע בחי' הרא"ה בביצה שכ' דעירוב נמי אין מערבין אלא במקום הצורך, מיהו כ' שם דבדיעבד חל העירוב אף שלא לצורך כלל).

ובאמת המהרש"א כ' "לא איצטריך האי צריכותא אלא לרבא דאפי' בב' חצירות זו לפניו מזו דאוסרין ומערבין לפעמים אין מבטלין אבל לאביי דלא קאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר אלא בב' חצירות ופתח א' ביניהם המ"ל בפשיטות דצריכא דאי אשמעינן מחצר לחצר בהא קאמר שמואל משום דאין אוסרין אבל חורבה דאוסרין אימא מודה ליה לר"י", אבל עי' גאו"י שכ' דאדרבה עיקר הצריכו' היא אליבא דאביי, (וקצת משמע כן בלש' רש"י והר"י מלוניל), דלדידיה ענין ה'אוסרים' הוא רק סימן להגדיר מהו מקומו ותשמישו, ולכן בחורבה אף דהוי בגדר אוסרים מ"מ אין לו תשמיש

של ליתא לעירובייהו גבייהו). וכה"ק הריטב"א, ז"ל "איכא חיצונה דאסרה עלה. פירוש דכיון שעירבו שתייהן הרי נעשו כאילו כולן בני חצר אחת וכיון שכן בני חיצונה אוסרות על הפנימית ואע"ג דעירובייהו גבייהו, וא"ת למה הוצרך לומר לעיל ליתיה לעירובייהו גבייהו דהא הכא דאיתיה לעירובייהו גבייהו ואפילו הכי לית ליה תקנתא, ובתוס' פירשו כי בחנם תפס לעיל ליתיה לעירובייהו גבייהו דכיון שכבר נשתתפו עם החיצונה אי אפשר לזה לבטל לבני הפנימית לבדם שהמבטל צריך לבטל לכל אחת ואחת".

ואף התור"ד כ' "והמורה פירש ליתיה לעירובייהו גבייהו ולכשיבדילו מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולן אוסרים וע"ז ואינו נ"ל שאם יתכן שיכולין להבדיל אחר שעירבו א"כ לקמן דאמרי' נתנו את עירובן בפנימית שכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתייהן אסורות דהאי בר פנימית למאן נבטל לבני פנימית איכא חיצונה דאסרה עלה ואמאי פנימית אסורה ליסתלקו בני חיצונה ויבדלו מעל הפנימית ותשאר הפנימית לעצמה ועירובה אצלה א"ו מדאמרי' הכא שהפנימית אסורה ש"מ כיון שעירבו ביחד אינן יכולין להיבדל ולהפרד זה מזה וזו אוסרת את זו ובהכי מפרשא כל זו השיטה שפיר ואין צורך לאורך הדברים שהאריך הנה המורה".

אלא דבתור"פ כ' "והקשה רבינו ברוך שסידר ספר התרומה, לעיל דקאמר ליתיה לעירובייהו גבייהו, תיפוק לי דלא מצו בני פנימית לבטל משום דאיכא חיצונה דאסרה עלייהו, כדקאמר הכא. וי"ל דחדא מתרי טעמי נקט. ועי"ל דוקא הכא חיצונה אסורה במקומה משום דליתיה לעירוביה גבה כדפ"ל, הלכך איכא על הפנימית משום דריסת רגל שלה כדפ"ל, אבל לעיל דאיתיה לעירובה גבה דחיצונה, א"כ חיצונה הוה משתריא במקומה לולא דריסת רגל הפנימית. ועי"ל, דוקא הכא שייך למימר דחיצונה אסרה עלייהו מפני הרגל העירוב, לפי שהעירוב מונח בפנימית, אבל לעיל שהעירוב מונח בחיצונה, א"כ אין לה הרגל בפנימית, ולכך ליכא למימר דחיצונה אסרה עלייהו, וכת' האחרון נראה גם כבעה"מ שכ' "איכא חיצונה דאסרה עלה מפני שהעירוב שלהן שהוא נתון בפנימית מרגילה בתוך הפנימית והוה להו בני חיצונה כבני פנימית", הרי דהעירוב מרגיל רק במקום שהוא מונח. ורש"י לקמן עה, ב כ' "דעירוב החיצונה המונח לתוכה מרגילה שם", ומשמע נמי כנ"ל.

אבל הריטב"א בסוג' כ' להדיא ענין הרגל העירוב גם למקום שהעירוב לא מונח בו, ז"ל "דבר החיצונה לא מצי מבטל לבני פנימית שאין לו עמהם לא דריסת הרגל ולא הרגל עירוב שהרי לא עירב עמהם", ואיירי במונח בחיצונה, ואזיל בזה כשי' הנ"ל דהרגל העירוב הוא לכל המקומות, דמה"ט הק' למה לא אסרי' ברישא משום הרגל העירוב ובעי לטעמא דליתא לעירובייהו גבייהו. וגם בלש' הריטב"א בסוג' מבר' עוד דענין הרגל עירוב לדידיה אינו משום דריסת רגל וכיו"ב, אלא דכיון דנעשו אחד ע"י העירוב (או מה שאמורים היו להיעשות א' ע"י העירוב ואפי' שלא חל), זה מחשיבם כחצר אחת, ולכן הם אוסרים זא"ז כששכח א' ולא עירב, ז"ל "איכא חיצונה דאסרה עלה. פירוש דכיון שעירבו שתייהן הרי נעשו כאילו כולן בני חצר אחת וכיון שכן בני חיצונה אוסרות על הפנימית ואע"ג דעירובייהו גבייהו".

ונראה דמה"ט לא תי' הריטב"א את קו' הנ"ל (למה מתחילה אמרי' דליתא לעירוב גבייהו ול"א מצד דהחיצונה אסרה עלה) אלא רק דבחנם תפס וכו', ולא כ' גם כהתי' הב' בתור"פ הנ"ל דהתם רגל החיצונה מותרת במקומה, כיון דהוא ס"ל דהרגל עירוב אוסר אפי' ברגל המותרת במקומה, מאחר שנעשו כולן כבני חצר אחת, ולא כהתור"פ הנ"ל דס"ל דהרגל עירוב הוא ענין של דריסת רגל למקום שהעירוב נמצא בו, דמה"ט מתיר ב' מותרת במקומה'. ונראה עוד דמש"כ תור"פ בסוג' ליישב למה ל"א הכא אין דיוורין להחמיר, ותי' דסו"ס איכא דריסת רגל, ולא דמי לג' חצירות דהאיסור תלוי בחלות העירוב ול"א כן להחמיר, וכדלהלן, גם זה אזיל לשי' איך שביאר את ענין עירוב מרגילה בתורת דריסת רגל, אבל שא"ר לא תי' כן כיון דס"ל דענין הרגל עירוב הוא ע"ד הריטב"א דהוה כחצר אחת, וא"כ זהו אותו דין של לעיל מח, ב או עכ"פ דין דומה לו, וכמו דהתם ל"א להחמיר ה"נ כן ה"ה, אלא רק במה שתי' לחלק דאמרי' להחמיר

שהוא מבטל הענין שבו היה נקרא שלו ועכשו הוא מדרס לכל כעפר. ואף בטול ע"ז הוא שבפחיתו מבטל כל מה שהיה בו מכח האיסור וכן ביטול רשות עשאו מדרס לכל בני החצר וכמי שאין מיוחד לו, וזו גדולה מהפקר שבכאן מבטלו מהיות כח ורשות לאלו ולא לזולתו אלא כעפר שהוא מדרס לכל, ואינו מיוחד לאדם אחר ואף שום אדם אין לו בה הנאת הגוף מיוחדת, ובטול זה הוא אצלי כעין תבן ובטלו, עפר ובטלו, כלומר שמתיאש ממנו שלא יתן לב עליו ליטלו משם, ואף זה עושה עצמו מתיאש ממנו עד שאין דעתו עליו אלא דכבר שאינו שלו ולא משום אדם". ומצינו גם במאמר חמץ להרשב"ץ שכ' "ואם יותר דבר כופה עליו כלי ומבטלו בלבן. כי הבטול מותר בשבת אפילו בעירובי חצרות". וע"ע בד' הריטב"א להלן עא, א שהשווה ביטול עם מחילה, ז"ל "ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי. לפום פשטא משמע דשפיר דמי בכל דוכתא וא"כ מותר לעשות מחילה בשבת, מיהו אפשר לחוש ולומר דה"ק שפיר דמי לצורך עירוב קאמר מפני שיש בו צד מצוה שיש בו תיקון לצרכי שבת", ונראה דדמי בדוקא למחילה ולא להפקר, דהא גבי הפקר כ' הריטב"א בשבת קכ, א "דאסור להפקיר ממון בשבת שנראה כמקנה קנין בשבת ואיכא שבות דרבנן", ודו"ק. וצ"ע אם כוונת הרמב"ם דאין כאן שום הקנאה וסילוק על הזכות, אלא רק עוקר דעתו מלדור שם כדי שידורו אחרים במקומו, האם זה מתאים עם ד' הריטב"א דמדמי ליה למחילה, וכן הא דאי' בגמ' ע, א "דאמרי ליה קני על מנת להקנות", ומה שאמרו סט, ב "אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות".

ועכ"פ מבר' דבגוף חלות הביטול מונח מה שיהו הם כמי שדרים לבדם, (אם משום דבביטול בא להיות כאורח אצלם, ואם משום דהביטול אינו מתקיים אם אין דייר אחר שבה כביכול תחתיו), וממילא פשוט דל"ש ביטול אצל אדם מן השוק, ונחלקו רק על בן חצר אחרת סמוכה אם יכול להיחשב בכ"ז כעין בני חצר זו. והנה התוס' לקמן עג, ב כ' "וא"ת למ"ד אין מבטלין רשות מחצר לחצר היאך מותרין במבוי הא אין יכול לבטל רשותו לבני חצר אחרת לרבא דאמר לשמואל דאפילו ב' חצירות זו לפנים מזו פעמים דאין מבטלין וכו' ויש לומר דכיון דכולם שוין במבוי זה כזה יכול לבטל אף לבני חצר אחרת שהמבוי חדא תשמישתא לתרוייהו ולא דמי לב' חצירות דהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד כדאמר לעיל", ובתור"פ שם ביאר יותר, ז"ל "דלא דמי, דלעיל מיירי שאין בני חצר זו יכולין לבטל חצרים לחצר אחרת לפי שבני חצר זו אין להם חלק ונחלה בחצר אחרת, ואפי' בשתי חצרות זו לפנים מזו אין לפנימית כי אם דריסת רגל על החיצונה, אבל הכא דמיירי לבטל רשותם שבמבוי זה לזה ודאי יכולים לבטל, שהרי לכולם יש להם חלק במבוי להשתמש זו כזה, כמו שיש לבתים תשמיש בחצר, הילכך יכולים ודאי לבטל זה לזה חלקו שיש לו במבוי, כמו בבתים בחצר שמבטלין רשותם זה לזה באותה חצר עצמה", והיינו דגבי המבוי שהשתתפות בין החצירות היא אמיתית ודאי דמהני ביטול מזל"ז.

איכא פנימית דאסרה עלייהו. במשנ"ב בסי' שסג ס"ק קכח כ' "דכיון שלא עשו לחי ואין יכולין לטלטל במבוי א"כ אינם ראוים להשתתף יחד לכן אין בכחן לאסור על הפנימית ואפילו יש להם דריסת הרגל עליהם [פמ"ג]. ומבו' כאן כלל דאם דריסת הרגל היא דרך כרמלית (של חיסרון מחיצות, דאינם ראוים להשתתף יחד), אי"ז דריסת רגל האוסרת. ולכאו' בד' הרעק"א גבי עירוב בביהכ"נ, שדן לומר דהבאים מעיר אחרת יאסרו בדריסת רגלם, מבו' דאפי' כשיש הפסק כרמלית אסרי' ע"י דריסת הרגל.

הרגל עירוב

האי בר פנימית למאן ניבטיל ליבטיל לבני פנימית ליתא לעירובייהו גבייהו וכו' האי בר פנימית למאן נבטיל ליבטיל לבני הפנימית איכא חיצונה דאסרה עלייהו. וצ"ע למה גבי נתנו עירובן בחיצונה ל"א האי טעמא דאיכא חיצונה דאסרה עלייהו אלא אסרי' רק משום דליתא לעירובייהו גבייהו, (וכמש"כ חלק מהראש' דאם היו יכולים להביא את העירוב אצלן זה עדיין מועיל. ובב"מ בסי' שעט ס"ג הוסיף נפק"מ דבעירוב הפנימית לעצמן והניחו עירובן בפנימית, וא' מבני החצר הולין פת לחיצונה עבור כולם, דבזה אין את החיסרון

בדליכא פשיעה. ועי' הג' ראמ"ה דהעיר על התוס' דאם עירוב מרגילה זה דריסת רגל לק"מ מהא דל"א דיריין להחמיר, וע"כ כנ"ל דהתוס' ס"ל כהריטב"א דעירוב מרגילה זה התאחדות בין החצירות ולא משום דריסת רגל.

והצ"ע בזה דהרי התוס' ושאר השו"ר דין זה של הרגל עירוב להאמור לעיל מח, ב גבי דיריין לחומרא, והתם מבו' להדיא דתליא במקום הנחת העירוב, דהרי הק' שם רק לר' ששת ולא לר' יהודה, והראש' שם כ' דאולי ר' יהודה ס"ל דאמרי' גם דיריין להחמיר.

(ואמנם עי' תור"פ שכ' לחלק בזה, ולדבריו באמת אין הרגל עירוב כלל בסוג' דלעיל, ז"ל וי"ל דלא קשה, דהא לא אמרו דיריין להחמיר היינו דלא חשיבי כאילו היו ממש דרים שם, אבל מ"מ דריסת הרגל מיהא איכא ע"י הרגל, הילכך הכא דחיצונה אסורה במקומה משום דליתיה לעירוב גבה, אסרה על הפנימית דריסת הרגל שיש לה בפנימית ע"י הרגל עירובה כדפרישית, כדן רגל האסורה במקומה דאוסרת שלא במקומה, אבל לעיל גבי ג' חצרות שנתנו שתיים החיצונות עירובם באמצעות, אע"ג שיש להם דריסת רגל ע"י הרגל העירוב מה בכך, הרי כל אחת ואחת מותרת במקומה, ולכך לא אסרה דריסת רגל דידהו על האמצעות, ודיריין גמורין נמי לא הוו דליתיהו כא' מבני חצר ששכח ולא עירב כדפרישית לעיל, משום דלא אמרו דיריין להחמיר לשווינו כאילו דרים ממש שם כדפרישית, והילכך הא דקאמר הכא איכא חיצונה דאסרה עלייהו, לא משום דחשבינן כאילו דיירי חיצונה בפנימית ע"י עירוב, דהא לא אמרו דיריין להחמיר כדפרישית, אלא משום דריסת רגל דחיצונה דאסורה במקומה כדפ', דחיצונה אסורה במקומה משום דליתיה לעירובייהו גבייהו דהא בפנימית הוא, ובני חיצונה אינם יכולים לילך ולהביא עירובם אצלם מפנימית לחיצונה משום חלק ההוא בר פנימית דשכח ולא עירב, והוא אינו יכול לבטל לבני חיצונה דהא אין ביטול רשות מחצר לחצר". וצ"ע בד' ר"פ דאף אם הרגל עירוב יש עליו את המתיר של מותרת במקומה, אבל הרי זה עצמו אינו מותר אלא מפני דאחדא דשא וכו', ולעיל שם הרי אדרבה העירוב קיים ובאים להיעשות כא', ואיך יתקיים המתיר של מותרת במקומה ע"י דאחדא דשא. ועי' להלן).

ובאמת בין אם נפרש דהראש' ס"ל שזה אותו דין ממש, ובין אם נפרש דרק הוכיחו משם דע"כ דגם כלפי הרגל העירוב ל"א להחמיר, (דאל"ה קשיא התם דאמנם ל"א דיריין להחמיר אבל מה נעשה להרגל העירוב), מ"מ קשיא דהתם לא הק' לר' יהודה אלא לר"ש, ואם העירוב מרגיל גם למקום השני קשיא גם לר' ששת. ועמד בזה הגאון, וכ' דבאמת הקו' שם היא גם לר' יהודה. אבל בריטב"א לעיל שם מפ' ל"כ, דכ' שם "וה"נ אליבא דר' ששת כיון שנתנו כולם עירובן באמצעות אע"פ שבשני בתים הם מ"מ הרי קבעו להם דיור אחד באמצעות והוה להו כשנים או שלשה בע"ב שדריין בחצר אחת כ"א בביתו, וכשם שהם חשובין שדרות בחצר האמצעות היו צריכות לעשות עירוב אחד בבית אחד, וכיון שלא עשו כן אלא שעירבו שתיים לעצמן ושתיים לעצמן הרי הן אוסרות זע"ז וכולן אוסרות, והא ל"ק אלא לר' ששת דאילו לר' יהודה כיון שלא נתנו כולם באמצעות הרי לא נעשו חיצונות מעולם בני חצר אחת כדי שתאסור זע"ז בעירוב שעשתה עם האמצעות שאין לומר כן אלא בבני חצר אחת, ובסמוך פרקי' דהא אפי' לר' ששת לא קשיא דאיהו סבר כי העירוב שנתנו חיצונות באמצעות אינו דיור גמור, ואם אמרו חכמים דמשום עירובי בעלמא דעבדי בעלי חצר בבית אחד או בעלי חצרות בחצר אחת יהא חשוב דיור להקל ולעשותן כאילו סמוכות כולן בשלחן אחד כשעירבו כולם ביחד, אינו חשוב דיור גמור להחמיר מפני זה שיהו נדונים כבני חצר ממש לאסור אלו על אלו כשעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן", וצ"ע דלשי' הכא דהעירוב מרגיל גם למקום שאינו מונח בו הרי ילה"ק כן גם לר' יהודה ולא רק לר' ששת. (אא"כ נימא דהרגל העירוב למקום שהעירוב אינו מונח בו זה הוי פשיטא דל"א דיריין להחמיר).

רש"י ד"ה פנימית מותרת - ע"י ביטול שביטלו להן אותן בני חיצונה שנתנו עירובן לתוכה, והרגילה עירובן להיחשב כדירי פנימית, ואוסרין עליהם משום דהיא רגל האסורה במקומה בשביל ההוא דשכח ולא עירב, ואוסרת שלא במקומה, הואיל והרגילה העירוב שם. ואין להקשות, דכיון דביטל רשותו הרי דריסת רגל שאינה קרובה לרשותו ומכוחה, אינה אוסרת, דהביאור הוא דהאי דשכח אף שהוא מבטל, אבל כיון דצריך לבטל לכאור"א א"כ כלפי חיצונה הוא לא מבטל כלל, ודריסת רגלו אוסרת על החיצונה כי היא באה מכוח דיריין בבית שאינם מבטלים כלפי החיצוניים. והנה בתור"פ כ' דודאי לא מיקרי אסור במקומו משום דמ"מ אותו יחיד הוא מותר בחלק האחרים שבטל להם, משום דהוי כאורח לגבייהו", ורש"י לא ס"ל הכי, וי"ל דהיתר דאורח לא משוי ליה עדיין כרגל המותרת במקומה כיון דהוי היתר מצד אחר. אבל להנ"ל אולי י"ל ביותר, דאף היתר זה ע"י שהוא מוגדר כאורח זה שייך רק כלפי מי שהביטול חל אליו, אבל כלפי החיצוניים שלא יכול לבטל אליהם, אז אינו נידון כרגל המותרת כיון דכלפיהם הוא לא נעשה אורח כי אינו מבטל.

ובשעה צ"ס' שעח סק"ב כ' ביאור אחר בשי' רש"י, ז"ל "דאם יבטל רק רשותו לבני הפנימית, רק פנימית מותרת ולא החיצונה, דכיון דהוא בעצמו אחר הביטול גם כן אסור להוציא מביתו לחצר, כמבו' בסי' שפא ס"ב, אם כן הוי רגל האסורה במקומה ואסור שלא במקומו בדריסת רגלו, וכן מוכח במאמ"ר ס' שפא". ונפק"מ בין ב' הביאורים באופן שביטל גם את חצירו בנוסף לביתו, דלהמשנ"ב י"ל דבכה"ג הרי מותר להוציא גם מביתו ע"י שהוא נעשה כאורח. והנה רש"י בהמשך כ' על אופן שביטלו הרבים ליחיד ששכח "דכיון דבטלי רשותייהו לגביה הוי להו אינהו רגל האסורה במקומה, כדתנן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין ואסרי חיצונה", והיינו דעל כה"ג הוצרך למצוא איסור שיש על הרבים, ולא נצרך לזה על אופן שהיחיד מבטל.

רש"י ד"ה אין ביטול רשות מחצר לחצר - כלומר אין ביטול רשות מבן חצר זו לבן חצר אחרת, וכיון דפנימית אסורה חיצונה נמי אסורה מפני רגל האסורה במקומה שאוסרת עליה, ועוד שאין עירובה אצלה. וכ' מהרש"א "פירושו תמוה דמי הכריח אותו לשנות ולפרש הכא הקושיא ליבטל לבני חיצונה לחוד דאימא לפרש הך קושיא דהכא כאינך קושיות דלעיל גבי נתנו עירובן בחיצונה כו' דפריך ליבטל לבני חיצונה אין ביטול כו' דהיינו ליבטל נמי לבני חיצונה כו' וכן הא דפריך ליבטל לבני פנימית אין ביטול כו' היינו נמי לבני פנימית כפרש"י גופיה וא"כ נפרש נמי הכא ליבטל לבני חיצונה אין ביטול כו' היינו נמי לבני חיצונה והשתא לא תקשי הא שפיר' כיון שפנימית אסורה חיצונה כו' דאמאי תהיה פנימית אסורה טפי מהחיצונה כיון שביטל לשתייהן ולא תקשי נמי שאין עירובה אצלה אבל הוה ליה לפרש כדלעיל אין ביטול רשות מחצר לחצר ודריסת רגלו של זה שאסר במקומו אוסר לבני חיצונה ודוק".

ובאמת זה פלא איך יתכן לומר דהפנימית אסורה כי החיצונה אוסרתה, וחיצונה אסורה כי פנימית אוסרתה, (ושי' רש"י דהרגל עירוב נמי אינו אוסר במותרת במקומה), וטפי הו"ל למימר דרגל האסורה של השוכח היא האוסרת את החיצונה. אבל במהרש"א נראה דהק' כן גם על הטעם הב' ברש"י, ולכאו' בזה ל"ק, דהרי כיון דאין עירוב בחיצונה א"כ היא ודאי אסורה, וממילא דהיא אוסרת את הפנימית. והנה התור"פ הרי פליג על רש"י וס"ל דרגל המבטל חשיבא כמותרת במקומה כיון שהוא נעשה כאורח אצלן, ומ"מ נקט לב' הטעמים כד' רש"י כאן, וצ"ע. אלא דהוא באמת פ"י את הקו'

והנה במש"כ רש"י "ואי קשיא ליבטלו בני פנימית רשות חצירן לגבי האי דלא עירב, ויהא הוא רגל המותרת במקומו", הק' הגאון"י דהא חיצונה תאסור עליו מפני העירוב המרגילה. ולפ"ז לק"מ כיון

כלום שכבר ביטלו רשותם לאותו שלא עירב הוא כמי שלא עירבו עם החיצונה כלל, אבל לכאורה אפילו דכיון דצריך לבטל לכאורה, ואין ביטול מחל"ח, א"כ כלפי החיצונה לא חל ביטול, ועדיין יש להם רשות לעשות עליה עירוב. והנה בעיקר הע' רש"י "ואע"ג דעירבו בהדה הא בטיל עירוביהו", הרי לכאורה ק' דגם בלא ביטולם איך יתקיים העירוב, והרי העירוב כולל גם את הפנימית ויש שם א' שלא עירב, ועכ"ל דהנידון היה שהעירוב יישאר רק כלפי דריסת רגל הפנימית בחיצונה, (והוא ששכח, מכיון שכולם ביטלו הרי רגלו מותרת היא), וע"ז דחה רש"י דהעירוב בטל לגמרי משום שביטולו רשותם ואינו נשאר אפי' כלפי דריסת הרגל בלחוד.

וכע"ז כ' בבאר יצחק סי' יז, ז"ל "דרש"י ס"ל דכיון דהתם בעת שעירבו הפנימית רשותן עם החיצונה היה אז העירוב על כל רשותן דחצר הפנימית ואח"כ בשכח א' מהפנימית ולא עירב ואז מוכרחים לבטל רשותן להיחיד ואינו מועיל עירובן אלא על רשות דריסת הרגל שיש להם דרך החיצונה ולא על החצר, ומתחלה בעת שנעשה העירוב היתה כוונתם גם לערב את חצר שלהם, א"כ למאן דס"ל עירוב משום קנין ע"כ כה"ג דנתבטל דבר א' מבו' בפוס' בח"מ דאם הקנין הוא על ב' ענינים ואח"כ נתבטל ענין א' דזה הוא כמו קני את וחמור וכו' ומצינו בעירובין דשמואל ס"ל דעירוב משום קנין והך סוגיא דעירובין קאי אליבא דשמואל דס"ל אין ביטול רשות מחל"ח וכו' ולכן ס"ל שם אליבא דשיטת רש"י דמקרי רגל האסורה במקומה, משום דעירובן שעשו הא נתבטל אח"כ לפי שהא בעת העירוב היו אז דעתן לערב את חצרין ואח"כ נתבטל ולא הוא העירוב אלא על דריסת הרגל שיש להם דרך החיצונה, א"כ לשמואל דס"ל עירוב משום קנין הוא זה כמו קני את וחמור ורובא ס"ל דלא קנה כלום ובטל עירובם שעשו וכו' דגם רש"י הרגיש לתרץ מה שיש לדון דהא עירבו בהדה, א"כ קשה איך אסרי אחיצונה, ע"ז תי' משום דנתבטל עירובם מכי אסתלקו להו מרשות הפנימית, וכמש"כ לעיל דה"ל קני את וחמור דהא העירוב הי' על רשות הפנימית ובטל עירובם מרשות הפנימית ע"כ בטל ממילא עירובם ג"כ מדריסת הרגל של דרך החיצונה, אבל היכא דלא בטל העירוב כלל אז גם רש"י מודה דכה"ג אינו אוסרת". אמנם הפוס' דנו בזה אם שייך עירוב על דריסת הרגל לחוד בלי עיקר הרשות, ואולי גם דל"ש עירוב אלא על מקום פיתא, וע"י.

(אמנם מה שתלה דבר זה בהא דס"ל לשמואל דעירוב משום קנין, והיינו דלדידן דקי"ל משום דירה ל"ש בזה החיסרון של קני את וחמור, הנה באמת מצינו חיסרון זה לא רק בקנינים אלא גם בשאר דברים דעשייתם תלויה בדעת האדם. ולדוג' מש"כ בביאור"ל סי' לד גבי מניח ב' תפילין יחד ז"ל "ואם יכוין סתמא בההידוק הזה שהוא רוצה בזה לקיים מצות תפילין ג"כ לא יצא בזה להרבה פוסקים כיון שאחד מהם אינו תפילין כלל [והרי זה דומה למקדש שתי נשים כאחת והיתה אחת שפחה או נכרית שאינה ראויה לקידושין דהרמב"ם ובעל הלכות סוברין דאף הראויה אינה מקודשת עיין באה"ע סי' מ"א בב"י ובשו"ע סי' ד' ובחור"מ שם סק"ד וה' וגם הרא"ש מסתפק בזה כמבואר בב"י שם וגם הכא הלא ב"י קאירינן דרוצה לצאת ידי כל הדיעות]. ובין אם נפרש את עצם הדין מצד דאיכא אומדנא בדעתו שאינו עושה לחצאין, ובין אם נפרש דהוי דין בעשיית חלות דכיון שנעשה הדבר בעשייה אחת וחציו לא חל א"כ אין כאן מעשה העומד בפנ"ע להחיל את החצי לבדו, דכ"ז שייך בעשיית עירוב גם למ"ד עירוב משום דירה. ומצינו כעיקר הסברא הנ"ל לענין דל"ש דחלות העירוב תישאר לחצאין, בחזו"א סי' צו סק"ז שכ' "בפלוגתא הפוסקים לטלטל בבתים דרך חלונות, ולכאורה נראה דאם לא עירבו רק הבתים שרי, ואם עירבו גם על החצר גם בבתים אסור דלא בטלו חכמים לחצאין").

ובאמת להחולקים על רש"י, דס"ל דאף שביטלו את רשותם מ"מ העירוב מועיל על דריסת הרגל לחוד, יל"ע דא"כ באופן שהעירוב בפנימית והשוכח הוא מהחיצונה למה בעי' 'אחדא דשא' כמבואר בהמשך הגמ', והא כיון דביטלה החיצונה את רשותה, א"כ יישאר עירובה קיים עם הפנימית לענין הרגל העירוב, והוא ששכח ולא עירב הרי בלא"ה אין לו הרגל עירוב. וצ"ל דהגם דשייך לומר

דליבטיל לפנימית ולחיצונה וכו' דאין הכוונה 'גם' אלא 'רק', ובה"ג הרי בפנימית כולה היא רגל האסורה, ודו"ק.

ואולי יש ליישב את עיקר ההערה הנ"ל, דבאמת הכא החיצונה אוסרת את הפנימית ע"י הרגל העירוב אפי' אם היא תהיה רגל המותרת במקומה, ולפיכך הפנימית אסורה וממילא החיצונה אסורה. והטעם לזה, כיון דכל עיקר ההיתר של 'מותרת במקומה' הוא מכה אחדא דשא וכו', וא"כ כלפי החיצונה שנתנה עירובה בפנימית ל"ש היתר זה דאם אחדא דשא וכו' להסתלק מהפנימית הרי היא תישאר בלי עירוב ותהיה אסורה במקומה, ולכן היא ודאי מ"מ אוסרת על הפנימית אם משום שהיא רגל האסורה כי אין לה עירוב ואם משום שלמרות שהיא רגל המותרת מ"מ לא אחדא דשא. וזה כעין הקו' הנד' לעיל בד' תור"פ דאין שייך לומר גבי ג' חצירות דלעיל מח, ב את ההיתר של מותרת במקומה על הרגל העירוב, דהרי אם אחדא דשא יישארו בלי עירוב. וצ"ל דר"פ ס"ל דאין בזה סתי', ואפי' אם נתיר את האמצעות ע"י אחדא דשא לרגל המותרת במקומה, מ"מ החיצונות יכולות להיות ניתרות בעירוב הנתון בה.

ונראה דבאמת ר"פ לטעמיה לא ס"ל כד' רש"י כאן, דהרי כ' עליו "עוד פ"ה טעם אחר, דמיתסרא חיצונה משום דריסת רגל הפנימית האסורה במקומה. מ"מ נראה עיקר משום דליתיה לעירוביהו גבייהו וכדפ', וגם בקו' הוא. וכן משמע נמי מתוך תירוץ רבי' ברוך דאפרש בסמוך דהרגל עירוב אינו מועיל דאינו מרגיל דירה ממש אלא דריסת הרגל לבד, ודו"ק ותשכח", והיינו דלדידיה האי דאמר' אחדא דשא עדיין אינו סותר את זה שהרגל מותרת במקומה ע"י העירוב שמעבר לדלת הסגורה. דלכן ס"ל נמי גבי ג' חצירות דל"ש איסור דהרגל עירוב כיון דהוי רגל המותרת במקומה, ואע"ג דהעירוב באמצעות. ונראה להביא עוד בד' ר"פ דלא ס"ל דע"י אחדא דשא יפקע העירוב, דהרי בהמשך הסוג' כ' "וחיצונה אסורה. משום דליתיה לעירובי' גבה דהוא בפנימית והרי הם בלא עירוב, וכולם אוסרין זה על זה דאינם יכולין להביא מפנימית לחיצונה משום אותו חלק דההוא בר חיצונה דשכח ולא עירב, והוא אינו יכול לבטל לבני פנימית משום דאין ביטול מחצר לחצר", ומשמע דאם היו יכולין להביא היה מועיל העירוב דשם אע"ג דאחדא דשא.

עירוב על דריסת רגל לחוד

תור"ה נתנו - הא פשיטא לן דכולן יכולין לבטל אצלן. ויש בזה ב' נוס' בד' הראש', (ולש' התוס' תלוי בהג' הב"ח), האם תוס' באו להתיר כאן רק את הפנימית, או דס"ל דבאופן זה שיבטלו כולם להשוכח, אף החיצונה תהיה מותרת, וכעין קו' רש"י, דהרי רש"י דן בזה למה לא יותרו כולם, ז"ל "ואי קשיא ליבטלו בני פנימית רשות חצירן לגבי האי דלא עירב, ויהא הוא רגל המותרת במקומו, דהא יחיד הוא ואינו אוסר על חיצונה ותשתרי חיצונה, לאו מילתא היא דהא דכיון דבטלי רשותיהו לגביה, הוי להו אינהו רגל האסורה במקומה, כדתנן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין ואסרי החיצונה, ואע"ג דעירבו בהדה הא בטיל עירוביהו מכי אסתלקו להו מרשותא הפנימית, ונהי דאין להן רשות להוציא מבתיהן לחצר, מכל מקום דריסת הרגל יש להן בפנימית ובחיצונה".

וא"כ כשנבוא לדון דבאמת מועיל שיבטלו בני הפנימית להשוכח, דע"ז הוא יהיה רגל המותרת, ותותר גם החיצונה, אפ"ל בזה כמה טעמים למה רגלם של המבטלים לא תאסור. חדא, דכיון דביטולו רשותם א"כ דריסת רגלם אינה אוסרת, דהוי דריסת רגל שלא מתוך דיורים בבית, ורק כשהיחיד הוא מבטל עדיין הוא אוסר, כיון דה"ה מותר בחצר כדיון אורח, אבל רבים שאינם נעשים אורחים בטלה כל רשותם, ואף דריסת רגלם אינה אוסרת. ועו"ל, דאמנם דריסת רגלם אמורה לאסור, אבל ה"ה עירבו עם בני החיצונה, ואף דעירובם בטל עם רשותם מאחר שביטולו, לא בטל עירובם עכ"פ לענין דריסת הרגל. או י"ל דהחולקים על רש"י ס"ל דגם במה שביטלו את רשותם עדיין העירוב לא בטל, ולא הוה תרתי דסתרי העירוב והביטול. (וטעם לזה, דאמנם הריטב"א ביאר "תירץ רש"י ז"ל דכיון שביטולו בני הפנימית רשותן לפנימי שכנסם שלא עירב עמהם מיד נתבטל ונסתלק עירובן מן החיצונה, כלומר שהרי ממה עירבו עם החיצונה מן הרשות שהיה להם בחצירים הפנימית וכיון שעכשיו אין להם בו

הא לא אפשר דכיון שהם אסורים עם החיצונה אי אפשר להם להביא העירוב לחצירין, ונראה שהנידון היה שיביאו בפועל את העירוב לחצירין, ול"ס במה שיכולים להביא, וע"ז תי' דאינם יכולים להביא בפועל מחמת דהוי איסור. אבל צ"ע דהבאת העירוב באמצע שבת איך תועיל לערב את הפנימית, והא בעי' עירוב מבערו". וג"ז י"ל על הדרך הנ"ל דכיון דמעיקרא העירוב חל אצל הפנימית בפני עצמה דע"ז נעשה ענין השליחות להביא את העירוב אל החיצונה, א"כ להחזיר את העירוב למצב הזה אפשר גם באמצע שבת, ולא דמי לעירוב מתחילה דל"מ אלא מבערו".

ואולי י"ל בזה דרך אחרת, דהנה אשכחן בעירוב פסולא דחולק את עירובו בב' כלים וכן מקפיד על עירובו, ויל"ע הא סו"ס כולהו דיירי באותו הבית ולמה יאסרו בחצר. ופשוט, דאפי' אי נימא דהם כדרים בבית כאחד, אבל הרי בחצר זו יש בתים נוספים, וענין העירוב צריך לפעול את האיחוד הזה כלפי כל הבתים, וכלש' הר"מ פ"א ד"אין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחזו כל אחד לעצמו והרי אנו כולנו רשות אחת", ולזה בעי' עשיית העירוב כהילכתו דהם נעשים מצורפים כ"כ, עד שכל בית שיש לכ"א מהם בנפרד ה"ה כאילו בשותפות עם כולם. ונראה א"כ דהנחת העירוב בבית, מצד עצם מעשה העירוב אי"ז מוכרח שהעירוב יונח דוקא בבית שבחצר זו, אלא כל שמניח עירוב בבית אחד באיזה מקום, כבר אפשר לקבוע ע"ז את שותפותם ד"יד כולנו שוה בכל מקום שאחזו כל אחד לעצמו והרי אנו כולנו רשות אחת". (ובר"מ פ"ד ה"ד לכאו' נראה דיש משמעות לגביית העירוב גם לפני הנחתו בבית א'). דוג' לדבר מדין מקבלי פרס, דלש' כמה ראש' מהני אפי' אם אביהם שרוי בחצר אחרת, ובכ"ז ע"י הסמיכות על שולחנו נעשים כאילו הם מעורבין. (ואעפ"כ הרי י"ל דבעי' שיהיה בין האחין פתח, וכדין עירוב שאינו נעשה בין ב' רשויות א"כ יש ביניהם פתח וחלון כראוי). אלא דא"א באמת להניח העירוב במקום שלא יכולים להגיע לכיכר, דאם יהיה מורחק מהם באופן זה, אז אין שותפותם מועילה כלל כלפי שבת זו, דהוי כאילו הפת הוא דבר האסור עליהם וכיו"ב. וא"כ זהו שכ' הראש' דמהני הא דמצי שקלי, דסו"ס היתה כאן קביעה של החצר הפנימית שהם שותפים בפת (באיזה מקום שהוא נמצא) וע"ז הם שותפים בכל הדיורים החלוקים שיש להם.

(אמנם לפי ב' הדרכים הנ"ל בביאור הענין של מצי שקלי דמהני לע"ח, יוצא עכ"פ דהא מיהא ודאי שאותו מקום שבו מונח הפת של העירוב הוא אינו נכלל בהעירוב עצמו, דהרי באמת ההיתר אינו כולל גם את המקום ההוא, אלא דאעפ"כ הפת מהני לעירוב למרות שהיא בריחוק מהמקום שבו חל העירוב וכש"נ, אבל הרשות האסורה שביניהם ודאי מעכבת את העירוב מלחול בב' המקומות יחד, דהרי זהו דינא דפ' חלון דלצורך העירוב בעי' דין פתח כראוי בין החצירות. אכן בד' האבהעו"ז לכאו' מבר' ל"כ, דהרי הוא דן על אופן שהפת מרוחקת ממקום העירוב ויש רשות האסורה ביניהם, וכ' דבאיסור דרבנן לא איכפ"ל כיון דבביהש"מ מותר, וכמו דאמר' כה"ג גבי ע"ת, אלא דאם האיסור הוא מחמת רשויות ודירין בזה ל"א דהוי כמותר בביהש"מ ע"ש טעמו, ורק כשהאיסור הוא מחמת חיסרון מחיצות אמרי' כנ"ל. ולכאו' ק' דגם אם האיסור הוא מחמת כרמלית הרי יש כאן איסור גם מחמת דירין ורשויות דהרי העירוב לא כולל את ב' המקומות. וע"כ דלפי האבהעו"ז באמת העירוב יכלול את ב' המקומות למרות שיש רשות האסורה ביניהם, ויתקיים בהם דין חלון ופתח למרות הרשות האסורה שביניהם. ואולי יש לדחות לפי מה שהובא במקו"א סברת הגאון ר"ש אויערבאך שליט"א דדין שבת בבית וכו' הוא רק כשנמצא עדיין באותו חצר הקרובה לבית או בחצרות הסמוכות לחצר זו, אבל אם רה"ר או כרמלית מפסקת ביניהם פקע דין 'שבת בבית' ונעשה כאילו לא שבת בשום מקום, וא"כ לפ"ז מיד כשיצא הכיכר לכרמלית כבר יפקע ממנו דין שבת בבית ואין בו אלא איסור כרמלית ולא איסור רשויות של דירין, ודו"ק. אבל לכאו' זה דין מחודש מאד, ול"מ כן מסת' הפוס'. ואולי י"ל טעם אחר דבכרמלית ממש ל"ש איסור רשויות של דירין, וצ"ע בזה).

דהעירוב יהיה קיים רק על דריסת הרגל, מ"מ בהרגל עירוב ל"ש למימר הכי. דאם נפרש את ענין הרגל עירוב דהעירוב מאחד את החצירות, י"ל דל"ש עירוב על ההרגל לחוד כיון דהוי עירוב לחצירין, משא"כ דריסת הרגל דהוי דירין בפנ"ע. ואם נפרש דהרגל עירוב זה דריסת רגל מסוימת, י"ל ג"כ דכיון דל"ה דריסת הרגל גמורה אי"ז דבר הניתן לעירוב בפנ"ע. ואמנם הכא נמי כשבני הפנימית מערבין את דריסת רגלם, הרי יש להם בנוסף לזה גם הרגל עירוב, ולהנ"ל הרי זהו דבר שאינו ניתן לעירוב. (ואין לומר דכלפי זה תיחוד החיצונה דשא, כיון דדריסת הרגל בלא"ה מעורבת, דהרי רש"י והראש' לא הזכירו דהפנימית צריכה לבטל את הרגל עירובה). וי"ל דכיון דנשאר העירוב לענין דריסת הרגל זה מועיל ממילא כבר על הרגל העירוב.

ליתא לעירובייהו גבייהו

תוד"ה ליבטיל לבני פנימית ליתא לעירובייהו גבייהו - דכיון שאין יכול לבטל לבני חיצונה משום שאין ביטול רשות מחצר לחצר לא מצי שקלי בני פנימית לעירובייהו בחיצונה [או: מחיצונה] דאסרי עלייהו. מבר' בד' התוס' (ודעימיה) דגבי ע"ח יש הלכה דאפי' אם אין הכיכר מונח במקום שחל בו העירוב, מ"מ אם מצי שקלי לכיכר מהמקום שהוא מונח בו ג"כ מהני, והכא גרע דלא מצו שקלי כיון דהחיצונה אסורה. והדבר צ"ע דהרי כל יסוד ע"ח הוא בכיכר המשותפת המונחת בבית אחד, ועירוב משום דירה דהוי כאילו כולהו הכא דיירי, ואין זה מתקיים בכיכר המונח בחיצונה לגבי לפעול בזה עירוב אצל הפנימית.

ובכ"מ בסי' ססה נראה דפי' דין זה דהוא כעין האמור גבי תחומין, דלעיל בפ' בכל מערבין מבר' דאף אם נתגלגל הפת בריחוק ממקום השביתה, מ"מ כל שהוא יכול להביאו לשם בהיתר מהני ליה הפת כע"ת לקבוע שביתתו שם, "כיון דאי בעי אמטויי מצי ממטי ליה אע"ג דלא אמטייה כמאן דאמטייה דמי". והדברים צ"ע, דהרי שם איירי כשקבע שביתתו במקום מסויים, אלא שיש מרחק בין המקום ובין הפת של העירוב, ולזה אמרי' דמהני כאילו הפת כבר הובאה למקום השביתה כיון שהיא יכולה לבוא, אבל כאן הרי באו לעשות עירוב של ב' החצירות יחד, אלא ששכח א' ולא עירב, וכעת באים להשתמש בעירוב רק עבור הפנימית לחוד, והפת מונחת בחיצונה, והרי גם אם מצי שקלי לה, הרי אינו מוכן באיזה בית תיקבע שביתתם ושותפותם, ובאיזה בית נימא 'כולהו הכא דיירי', כיון שלא עשו עירוב באופן זה מעולם.

ואולי י"ל דהנה החזו"א בסי' פג סק"ז כ' "ויש לעי' בה' שגבו עירובן כשמוליכין עירובן למקום אחר למה עירוב אחד לכלן כיון דכל עיקר התחברותן הוא ע"י העירוב, וכיון דמוליכין עירובן למקום אחר וקונין דירתן באחד מבתי החצר השני' א"כ כבר בטלו עירובן שלהן הראשון שהרי עקרו דירתן מבית זה, וכיון שבטלו עירובן כבר נתבטל חבורתן ואיך אחד מוליך ע"י כלן, וצ"ל דכן הוא מתקנת חכמים להתחבר ע"י עירוב שיהא אח"כ אחד זוכה לכלן, וב' העירובין קימין האחד לחברון להיות חבורה אחת, והשני לקבוע דירתן ואע"ג דענין העירוב הוא קביעות דירה מ"מ יוכלו לקבוע הרבה מקומות כפי ענין תקנת חז"ל", (ובד' הר"מ פ"ד ה"ג וה"ד נראה דאפי' אם העירוב הראשון לא הונח כלל באיזה בית אלא רק גבוהו, מ"מ כבר נעשו כמעורבין לענין דין שליחותייהו. וצ"ע אם ישאר הכלל דבית שמניחין בו וכו' אי"צ ליתן פת, ככה"ג שנעקרה ההנחה או אפי' לא הונח מעיקרא כלל). וא"כ י"ל דה"ה הרי כ' רש"י ד"נתנו את עירובן בחיצונה - כן דרך כשמערבין שתי חצירות יחד, אותו עירוב שעירבו חצר זה לעצמה להתיר דירין שבתוכה, מוליכין לתוך חבירתה, ואין עושין עירוב אחר", וא"כ הרי העירוב ניתן מתחילה אצל הפנימית ואח"כ הוליכוהו אצל החיצונה, וכעת דבטל העירוב עם החיצונה י"ל דעדיין נשאר כאן האפשרות להיות העירוב מועיל לפנימית לחוד, אלא דבעי' עכ"פ שיהיו מצי שקלי להכיכר דעירוב, ובלא"ה הוא בטל אצלן לגמרי.

והנה הריטב"א כ' ג"כ כד' התוס', אבל בשינוי קצת, ז"ל "ובהא קאמר תלמודא דלא אפשר להו להבדל כיון דליתיה לעירובייהו גבייהו, וכי תימא דלישקלו לעירובייהו בהדייהו ולעיילוהו לחצירין,

ובמהמשך דבריהם כ' התוס' עוד "ולא דמי להא דאמרי' במי שהוציאוהו רשות אחת משתמש לשתי רשויות ואין שתי רשויות משתמשות לרשות אחת, ומפרש ר"ת דכשתנה אמצעות עירובה בזה ובזה מותרת עם שתיהן ושתייהן אסורות עמה, דהתם כל חיצונה וחיצונה לעצמה מותרת במקומה אבל הכא דבני חיצונה נמי אסירי במקומן מפני הפנימית שלא עירבו דאוסרת עליהם אתו אינהו נמי ואסירי חצירן נמי לבני הפנימית כמו שעירבו עמהם ובטל עירובן". והנה אם נפרש קו' התוס' בפשיטות דהתם נמי לא מצי שקלי לעירובן לפיר"ת הנ"ל, א"כ לא יתיישב לך מה תי', דאמנם אין איסור שם במקומה אבל מ"מ הא לא מצי שקלי ולהביא הפת להכא. ולכא' צ"ל דזה ל"ק להו, דכיון דהתם העירוב באמת חל על כל המקומות יחד, א"כ בזה לא נאמר התנאי של 'מצי שקלי', דרק על אופן שהעירוב לא נמצא במקום שהוא מועיל בו, בזה הוא דבעי' שיהיה ניתן להביאו הנה, אבל אם יש חצר אחת והעירוב נמצא בבית בתוכה, אז גם לו יצויר שיהיה איסור להביאו לשאר הבתים אי"ז מעכב. אלא דהתוס' הק' קו' אחרת, דכמו דאמרי' הכא דהעירוב בחיצונה לא יועיל לפנימית כיון דליתא גבייהו, א"כ גם שם נימא דסו"ס העירוב נמצא במקום שאסור להביאו לכאן ואולי גם זה נחשב ליתא גבייהו, וע"ז תי' דכיון דשם אותו מקום בפנ"ע הוא מקום המותר, סגי בזה להחשיב את העירוב כמונח במקום הראוי. וע"ע צ"א סי' שעח.

ומד' הריטב"א יש ללמוד כביאור הנ"ל בקו' התוס', ז"ל "והק' בתוס' ומ"ש מהא דאמרי' בפ' מי שהוציאוהו גוים רשות אחת משתמשת לשתי רשויות וכו' ופירש ר"ת ז"ל וכו' והא אוקימנא התם בחד לישנא דמיירי בשנתנה אמצעות ערובה בזה וערובה בזה, ואמאי לא אמרי' נמי התם דליתא לעירובה גבה וכיון שאסורה להוציא לרשותה כלים ששבתו בחיצונה במאי תשתי איהי לעצמה ובחיצונות, ותירצו דשאני התם שהחיצונות מותרות כל אחת לעצמן, ואין תירוצו זה מספיק, אבל הנכון דשאני התם שהיא מותרת עם החיצונה לכלים ששבתו בחצרה מיהת והויין כולה לדידה כאילו הן חצר אחת, ומה שלא הותרה להוציא לחצרה כלים ששבתו בתוכן אינו אלא משום גזירה דחצירות שלא יבואו להוציא כלים ששבתו באחת מהן לחיצונה חבירתה וכיון דכן לגבי אמצעות הרי זה כאילו ערובה גבה כנ"ל". (והחזו"א בסי' פה סק"ח פי' כך גם בד' התוס', ז"ל "דהתם כל חיצונה וחיצונה מותרת לעצמה במקומה, אע"ג דב' חצירות שעירבה זו לעצמה וזו לעצמה, צריך שיהי' העירוב של כל אחת בחצרה ולא בחצר אחרת כדאמר בסוכה ג, ב, הכא שאני כיון שלא נאסר הטלטול אלא משום גזירה אשתכח דבאמת האמצעות משותפת בחיצונה בחצר ובבתיה, ומקרי העירוב בחצר דידה וכו' אלא היינו טעמא כיון דאינו אלא משום גזירה שפיר קנו עירובן וחצר שהעירוב מונח בה הוא דירתן וכו' אבל הכא בנתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד מן הפנימית אין כאן עירוב כלל ולא קנו כלל דירה בחיצונה, והלכך לא הוי עירוב לגבי פנימית שאין עירובן בחצירן וכו' כיון דמן הדין הויא להו חדא, ורק משום גזירה אסרינן, ומשום גזירה לא עקרינן עירוב אלא אסרינן לטלטל, אבל לענין אפוקי מבית לחצר בחיצונה קנה עירובן דירתן שמה", ועיי"ש עוד סי' צו סק"ה). אמנם עי' מש"כ בתור"פ דמשמע מדבריו דגם כשהעירוב מונח במקום שהוא חל יש דין של מצי שקלי, וצ"ע א"כ מהסוג' דלעיל לפיר"ת שם, וכנ"ל.

סז, א

רש"י ד"ה שכח אחד. "והא דבעינן ביטול אליבא דר' עקיבא אמרה רבא למילתיה, דאי לרבנן בלאו ביטול נמי אמרה לה פנימית הכי, ועקרה לה לעירוב משום דמעוותי בה, אבל ר' עקיבא אמר דבעיא לבטולי בשילהי פירקין. אמנם לקמן שם נראה דטעמא דרבנן דס"ל דל"ב ביטול כלל אינו מפני מה שאמר ריו"ח שם "דאמרה לה אדמבטלת לי קא אסרת עלאי - בעוד שלא בטלתה את אוסרת עלי, הלכך דל אנת ודל ביטולך, דלא בעינא ליה", אלא ע"כ דרבנן פליגי וס"ל דאין ביטול מחצר לחצר בכל גווני, ולכן כיון דל"ש ביטול, אז אמרי' דגם בלי ביטול כבר הוי עיוות כ"כ ולתיקוני שתפתיך וכו', אבל ר"ע ס"ל דמהני ביטול כיון דבסברת לתיקוני וכו' יש טעם יותר לעשות ביטול מחצר לחצר, (או כמש"כ הרשב"א "כיון שאין לה לחיצונה בפנימית מדינא כלום אלא משום דפנימית הרגילה אצלה בעירובה רשות מועט כזה יכול לבטל לחצר אחרת"), ולכן לדידה בעי ביטול כיון דל"ה עיוות כ"כ להפקיע את צירוף הרגל העירוב גם בלי ביטול. (ויל"ע אם לב"ש דאין מבטלין בשבת אז ל"ב ביטול כי לתיקוני וכו' ונפקא בזה קולא לב"ש. אבל אולי סגי בביטול דאיסתלוקי דאף לב"ש מותר בשבת כי הוי רשות מועט כזה, וכמו דמהני ביטול מחצר לחצר).

ונראה להוסיף דאף לאביי דכללא דביטול מחצר לחצר תליא ב'אוסרין', והיינו דבסמוכות ל"מ ביטול אבל זו לפנים מזו מהני, מ"מ לא פליג אדרבא לחומרא, ולדידה נמי ככה"ג שהם סמוכות זל"ז ועירבו ושכח א' וכו' מועיל ביטול מזה לזה באופן דאיכא לטענת לתיקוני וכו'. וכך משמע מד' הרשב"א לקמן עה, ב ז"ל שם "קשיא לי והא חיצונה היא דמבטלת לפנימית דלא אסרה עלה אלא משום הרגל ערובה בלבד, וא"כ אפילו שתי חצרות הפתוחות לרה"ר ופתח אחד ביניהן נמי כשעירבו ושכח אחד מבני החצר שאין העירוב אצלה יבטל לבני אותה שהעירוב אצלה, וכי תימא הכי נמי א"כ למה לי דנקט שתי חצרות זו לפנים מזו לימא ע"כ לא קאמר ר' עקיבא אלא כגון שתי חצרות שעירבה זו עם זו דקאסרן אהדדי, וי"ל דה"ה דהוה מצי למימר הכי אלא משום דעל שתי חצרות זו לפנים מזו קאי נקט הכי, וה"ה לכל דדמי לה".

צריך לבטל לכא' א

צריך לבטל לכל אחד ואחד. ומבו' בסוג' דמחמת האי טעמא, וכיון דל"מ ביטול מחצר לחצר, א"כ כששכח א' ולא עירב כולם אסורים כיון דאין ביטול לכא' א. והנה המ"מ בפ"ב ה"ב כ' "ואם לא בטל לכל אחד בפירוש אף למי שבטל לא עשה כלום", והיינו דגם כלפי מי שביטלו לו ל"מ הביטול כלל וכולם אסורים. ולכא' בסברא היה מקום לדון דעכ"פ הוא מותר, דאמנם הביטול לא חל אלא כלפיו, אבל הוא עצמו הרי עירב עם כולם, וכלפיו אין כאן מישוהו שלא עירב דהרי ההוא ששכח ביטל אליו, וא"כ מה יאסור אותו. והיה אפ"ל דכיון דעכ"פ השאר אסורים בטלטול בחצר מחמת ההוא ששכח ולא ביטל אליהם, א"כ כל העירוב בטל, דהרי יסוד העירוב הוא לדון את כל הבתים והחצר כטפלים לבית של העירוב, וזה שייך רק כשהחצר מותרת בטלטול, ואם הם אסורים אז בטל העירוב. אבל בנידון דסוג' לכא' לא שייכא האי סברא, דהרי חזי' דאף הפנימית

וביותר דהריטב"א הרי ס"ל דהנידון של מצי שקלי את עירובן הוא רק באופן שיעשו כן ויביאו אותו בפועל, ובזה ודאי אין להקשות דבג' חצירות יוכלו להביא את עירובן לאמצעות. וע"כ שהנידון הוא על עיקר הדבר האם החצירות יכולות להיות כאחת או דהאיסור יחלק ביניהם, ולפ"ז הנידון הוא לאו דוקא על הבאת העירוב עצמו אלא כל שאר הכלים הנמצאים שם ושבתו בבית. ואמנם מהא דהק' כן רק לשי' ר"ת, והרי להחלוקים על ר"ת ג"כ יל"ד דהרי יש איסור הפוך להוציא מהאמצעות לחיצונות, וע"כ דאין הכוונה בסתמא שהאיסור מפריד בין החיצונות, אלא דאם המקום שבו העירוב א"א להוציא ממנו לשאר המקומות שבכלל העירוב, זה הדבר שמגרע את הצירוף ע"י העירוב. ובל' תוס' לא מוכרע איך הדין באופן שבני

מחל"ח, אלא משום גזירה בעלמא הוא אטו שאר ביטול מחל"ח היכא ממש דהוי מחל"ח, כגון היכא דהאי תשמישתא לחוד והאי תשמישתא לחוד, והשתא ניחא שפיר קו' שניה, דדוקא לר"א ניחא שפיר הא דקאמר ניבטיל האי בר פנימית לבר פנימית וניתי חיצונה וכו', דלר"א דקאמר דאינו צריך להזכיר ביטול לכולם, א"כ אינו צריך להזכיר בפירוש ביטול לבני חיצונה, ניחא שפיר דליכא למגזר למידי, דמשום הכא ליכא למיחש כלל משום ביטול מחל"ח דאין זה מחל"ח כדפ', וגם ליכא למיגזר אטו בעלמא דילמא אתי למימר בעלמא דיש ביטול מחל"ח היכא דהוי ממש מחל"ח, שהרי אינו מזכיר בפירוש ביטול לבני חיצונה, אבל לרבנן דסבירא להו דצריך לבטל לכאור"א, א"כ הכא צריך להזכיר בפ"י ביטול לגבי חיצונה והא לא איפשר, דאע"ג דאין זה ביטול מחל"ח כדפ', מ"מ איכא למיגזר אטו שאר ביטול דמחל"ח ממש".

אבל באמת מצינו לכאור' דפלוג' ר"א ורבנן איננה רק בכמות הביטול אלא גם באיכותו, דלקמן סח, ב אמר' גבי מבטלין וחזורין ומבטלין דלר"א יש מקום לומר טפי דבביטול איסתלק לגמרי, דלדעת רבנן שמבטל בעין רעה אי"ז סילוק גמור אפי' על מקום שביטול, משא"כ לר"א דבעין יפה, (ובחזו"א סי' פז סק"ו כ' דלרבנן "אף אם ביטל גם ביתו לא אסתלק לגמרי", אבל עי"ש בגאו"י). וא"כ י"ל דלר"א דבעין יפה וכו' אין הכוונה דמבטל ממש לכאור"א, אלא דעושה את הביטול באופן מוחלט כ"כ עד דל"ב שיבטל לכאור"א בפנ"ע אלא סגי בעצם הביטול להתירו לכולם. ולפ"ז א"ש דלשי" ר"א אין כאן נידון של ביטול מחצר לחצר, כיון דהביטול הנעשה בעין יפה הוא אלים כ"כ שאינו צריך לחול במסויים כלפי בני החצר האחרת.

ועצ"ע דאם רבנן לא נחלקו עליו אלא בענין יופי העין, א"כ למה לא יאמרו הכא דיעשה ביטול אלים כ"כ בפירוש כעין שעושים כו"ע אליבא דר"א. ויתכן לומר דשורש הענין דאיכות הביטול אלימא טפי לר"א ולפיכך ל"צ לבטל לכאור"א, הפ"י הוא דבכח"ג הביטול פועל דבר אמיתי, (וכעין שכ' המג"א דהוא מרבה עליו נכנסים ויוצאים), וכיון דלרבנן בעין רעה מבטל אז ל"א דמבטל ביטול אלים כ"כ אלא רק קובע שם ביטול' ומהני להתיר, אבל זה כבר צריך להיות כלפי כאור"א. ולכן אילה"ק דלמה לא נאמר הכא דאף לרבנן יעשה עכ"פ בפירוש את הביטול האלים שהוא עושה אליבא דר"א, כיון ד"ל בפשיטות שאינו רוצה לבטל כ"כ להרבות עליו נכנסים ויוצאים. (ואמנם ד' המג"א אמורים כלפי ביטול הבית, אבל צ"ל דגם בחצר יש נפק"מ בהשתמשות בין אם ביטל ביטול אמיתי או כשעשה פחות מזה). ומלש' הרי"ף בסופ"ב יש לכאור' משמעות דלרבנן נמי אם ביטל רשות ביתו בפירוש, אז כבר ל"צ לבטל רשותו לכאור"א בפירוש, עי"ש, ועמד בזה בפ"י ר"י בן חכמון שם, ויתכן לבארו כנ"ל דבכח"ג שעושה ביטול אלים גם על ביתו, אז לפי רבנן נמי אי"צ לבטל רשותו לכאור"א, כיון דממילא הביטול אלים כ"כ ובביטול לא' כולם מותרים.

והנה התוס' כ' דאף לר"א זה ל"מ אלא בנוגע להרגל עירוב, אבל כשבאים להתיר דריסת רגל אז אפי' לר"א הוי כביטול מחצר לחצר. ויל"פ ד' התוס' ע"פ תור"פ הנ"ל, דהאי גזירה אטו ביטול מחצר לחצר ממש לא שייכא אלא בדריסת רגל ממש ולא בהרגל עירוב. אבל זה סתום מאד בד' התוס'. וז"ל התור"פ "דודאי לעיל שיש לפנימית דריסת רגל גמורה על חיצונה, א"כ ודאי כי ניבטיל לבני חיצונה הוה ליה כאילו בטל בפירוש גם לבני פנימית, והוה ליה ביטול רשות מחצר לחצר כאילו בטל להדיא גם לפנימית, כיון שפנימית יש לה חלק קצת בחיצונה משום דריסת הרגל. אבל הכא שאין לחיצונה דריסת רגל גמורה על הפנימית אלא ע"י הרגל עירובה, א"כ כי בטל לבני פנימית לא חשיב כאילו בטל בפירוש לבני חיצונה ליחשב ביטול רשות מחצר לחצר, אע"ג דממילא מישתרא חיצונה ע"י אותו ביטול לר' אליעזר דאמר אין צריך לבטל לכאור"א", ולכאור' ביאו"ד הוא לשי' הנ"ל וכש"נ. אבל לא משמע כן בסדר הדברים בתור"פ שכ' דיבור זה עוד לפני שחידש את הביאור בסוג' דהוי גזירה אטו ביטול מחל"ח באמת. ויל"פ עוד את ד' התוס' גם להדרך הנ"ל, דאמנם לר"א כיון דעביד ביטול אלים ל"צ שיבטל בהדיא לבני החצר הב', וסגי במה שחל ביטול אלים כלפי בני

אסורה ולא דייני' דכלפי הפנימיים שפיר יש להם היתר טלטול וממילא יטפלו הבתים והחצר לבית שמניחים בו את העירוב.

ועי' בשע"צ סי' שפ סק"ה דהסביר דין זה מטעם אחר, ז"ל "דכיון שאין חברו יכול לטלטל, עירובו כמאן דליתא, דעירוב שמו [עין עירובין מ"ט], ובעינן שיהיו מערבין ומחברין כל החלקים ביחד". ולפ"ז בעצם הדין הביטול חל כלפיו, אלא דהעירוב הוא שבטל. ועי' גאו"י בסוג' שכ' כע"ז, ולפ"ז אם ימותו שאר בני החצר בשבת יהיה מותר, כיון דהביטול תפס כלפיו. אבל הפמ"ג שם בא"א סק"ב כ' "משמע לכאורה הטעם דמיתסרו אהדדי וא"כ אם הלך הא' לחצר אחרת שרי, או ביטל מבע"י, וסתומת הפוסקים לא משמע כן ומשמע דמבע"י י"ל דלא מהני הביטול רק לסלוקי רשות בשבת ותקנת חכמים שיבטל לכולם דוקא". ואף הריטב"א בסוג' כ' "דכיון שכבר נשתתפו עם החיצונה אי אפשר לזה לבטל לבני הפנימית לבדם שהמבטל צריך לבטל לכל אחת ואחת", ומשמע דהחיסרון הוא בביטול כה"ג דאינו חל כלל, ודכ' הריטב"א לעיל מינה כדינא דהמ"מ, ז"ל "וכיון שלא ביטל זה לכולן הרי אף בני פנימית שביטל להן אסורין הם בחיצונה, דסבירא לן שהמבטל צריך לבטל רשות לכל אחת ואחת וכדאסיק רבא בסוף שמעתין".

והנה התור"פ לעיל כו, ב כ' "צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד. פי' דאם לא היה מבטל אלא לאחד, לא היה מותר אלא לו, אבל לא לאחרים", וס"ל דלא כמ"מ הנ"ל, אלא דמי שביטלו לו הוא עצמו מותר, והביטול קיים כלפיו והעירוב ג"כ לא בטל. (וע"ע מרכה"מ פ"ב ה"ד). וצ"ע מסוג' דמבו' להדיא דאף מי שביטלו לו אסור. ואולי יש בזה חילוק דאמנם בעלמא אמר' דאפי' אם לא ביטל לכאור"א מ"מ מי שביטלו לו מותר, אבל כאן דאין ביטול מחצר לחצר גרע טפי ול"מ. והטעם בזה דבעלמא אמר' דמותר כיון שהוא יכול לראות את הביטול של השוכה כדבר מוחלט, וכאילו ביטל כדין לגמרי את רשותו כלפי כאור"א, ואמנם הם אינם יכולים להשתמש בהיתר זה כי הרי לא ביטל להם באמת, אבל כלפי מי שכן ביטל לו י"ל דהביטול הוא כדבר מוחלט, אבל מחצר לחצר דל"ש ביטול א"כ גם כלפי בני החצר שביטל להם, הביטול לא יכול להיעמד כדבר מוחלט ואפי' כלפיהם, כי ל"ש ביטול מחצר לחצר לגמרי. ואולי י"ל עוד דד' ר"פ הם רק כשמבטל ליחיד, אבל כשביטל לשניים גרע טפי, ול"מ אפי' כלפיהם, כי הם צריכים עירוב להתיר ביניהם, דבלא"ה הרי שנים אין נוטלין רשות', והעירוב ע"כ כולל את כולם, ולכל השאר לא ביטל, משא"כ כשמבטל ליחיד, דמצד ההוא ששכח וביטל הרי אותו יחיד יכול להיות מותר גם בלי עירוב.

כמאן כרבי אליעזר דאמר אינו צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד כי קאמינא לרבנן דאמרי צריך לבטל לכל אחד ואחד. וד' הגמ' צ"ע דהרי פלוג' ר"א ורבנן היא באומדנא, וכדאמר' לעיל כו, ב "אמר ליה רב פפא לאביי לרבי אליעזר אי אמר לא מבטילנא ולרבנן אי אמר מבטילנא מאי וכו' אמר ליה בין לרבנן בין לרבי אליעזר כיון דגלי דעתיה גלי", ומדמי' שם הנידון אם מבטל רשות חצירו ביטל גם רשות ביתו להנידון אי צריך לבטל לכאור"א, וא"כ לר"א נמי הרי בעי' ביטול לכאור"א אלא שדבר זה אי"צ לפרשו והוא נעשה כך בסתמא בעין יפה, וא"כ כיון דאין ביטול מחצר לחצר ודאי לא יועיל כה"ג אפי' לר"א. ועי' קר"א וחזו"א סי' פה סק"א. (ויל"ע לפי הראב"ד המובא ברשב"א, אי ניחא טפי התליה בפלוג' ר"א ורבנן).

ובתור"פ עמד בזה, וכ' ביאור מחודש בסוג', ז"ל "הקשה ר"ת מקינו"ן ולר"א נמי היכי קאמר הכי, הא טעמא דר"א הוי משום דמבטל בעין יפה הוא מבטל, ומשו"ה הוי כאילו ביטל לכולם, והכא אילו ביטל לכולם לא יועיל משום דאין ביטול מחל"ח. וי"ל דקו' זה מיתרצא בקו' אחרת שילה"ק, דלעיל קאמר נתנו עירובן בפנימית ושכח א' מן הפנימית ניבטיל לבני חיצונה אין ביטול מחל"ח, וילה"ק ע"ז דמאי קאמר אין ביטול מחל"ח והא אי"ז ביטול מחל"ח, דהא כיון שחיצונה נתנה עירובה בפנימית א"כ יש לה הרגל בפנימית מחמת עירוב ששם הוא, וא"כ הוי כאילו דרה בה ותשמיש חד נינהו, ומה"ט נמי אמר' דלא מצי לבטולי לבני פנימית משום דאינה חשובה עילוה. אלא ודאי צריך לתרץ דאי"ז מן הדין הא דחשבי' ליה

העירוב מה בכך, הרי כל אחת ואחת מותרת במקומה, ולכך לא אסרה דריסת רגל דידהו על האמצעות, ודיוורין גמורין נמי לא הוו דליהו כאחד מבני חצר ששכח ולא עירב כדפרישית לעיל, משום דלא אמרו דיוורין להחמיר לשווינו כאילו דרים ממש שם כדפרישית, והילכך הא דקאמר הכא איכא חיצונה דאסרה עלייהו, לא משום דחשבינן כאילו דיירי חיצונה בפנימית ע"י עירוב, דהא לא אמרו דיוורין להחמיר כדפרישית, אלא משום דריסת רגל דחיצונה דאסרה במקומה כדפ', דחיצונה אסורה במקומה משום דליתיה לעירובייהו גבייהו דהא בפנימית הוא."

והטעם לכאן מבו' דדבר התלוי בחלות העירוב י"ל דזה ל"א להחמיר, אבל הרגל עירוב שהוא קיים משום מציאות העירוב גם כשהוא לא חל, ע"כ שזה דבר שבמציאות משום דריסת הרגל, בין להקל ובין להחמיר. וכבר נת' לעיל דעדיין הדבר תלוי בעיקר הגדר של הרגל עירוב, דר"פ ס"ל דהענין הוא משום דריסת הרגל, וכמו דס"ל ג"כ בדבריהו רגל המותרת אינו אוסר, ולכן ס"ל (דאפשר) שההרגל הוא רק למקום שהעירוב מונח, ומה"ט ס"ל דאמרי' עירובה מרגילה להחמיר, אבל התוס' ושאר ס"ל כעין המבו' בד' הריטב"א, דהרגל עירוב אי"ז דבר מציאותי של דריסת הרגל, אלא דמחמת העירוב נעשו החצירות כאחת וה"ה אוסרים וע"ז כבני חצר אחת, ולכן גם רגל המותרת יכולה לאסור, וגם לא שייך בזה חילוק היכן מונח העירוב, ומה"ט נמי האי כללא האמור גבי ג' חצירות דאין דיוורין להחמיר שייך הכא כדהתם, דמ"מ ל"א דהעירוב עושה החצירות כאחת כיון דאין עירוב לחומרא, ורק התי' הוא דיש חילוק אם עיוותה או לאו. (ואמנם זה ודאי שאין כל התלויות מוכרחות, כיון דגם אם נפרש את הרגל עירוב משום דריסת הרגל עדיין י"ל דהדריסה היא גם למקום שהעירוב לא נמצא, וכן דגם אי נימא דהרגל עירוב זה משום התאחדות החצירות ע"י העירוב מ"מ אחתי היה שייך לומר דהמותר במקומו לא יאסור שלא במקומו. אבל עכ"פ זה ודאי א"ש היטב דר"פ בסוג' שהגדיר את ענין הרגל עירוב כדריסת רגל ס"ל דזה דוקא למקום שהעירוב מונח, וכן ס"ל דאי"ז אוסר אלא ברגל האסורה במקומה, וכן ס"ל דל"ש בזה ההיתר של אין דיוורין להחמיר, ואילו הריטב"א שביאר הטעם לאסור כי נעשו החצירות כאחת, פליג בג' הדברים הנ"ל וכש"נ. ואמנם אף להר"פ אין הכוונה דהוי דריסת הרגל גמורה כעין פנימית על חיצונה, דהרי חילק בזה בסוף הסוג', ז"ל "שפנימית יש לה חלק קצת בחיצונה משום דריסת הרגל. אבל הכא שאין לחיצונה דריסת רגל גמורה על הפנימית אלא על ידי הרגל עירובה".

והנה ז"ל המרדכי בסי' תקיח "ונשאל לר"מ על מבו' שנשתתפו בו ואחר זמן נשברה הקורה אם יכולין בני החצרות לטלטל בחצר שלהם מן הבתים ומחצר לחצר אי אמרי' שבטל העירוב או לא והשיב כי נראה לו כי אותו חצר שהעירוב מונח בו והחצרות הפתוחות לה מותרות וכו' אבל אותם חצרות שאינם פתוחות לאותו חצר אסורות אפילו בחצרן דליתיה לעירובן גבייהו ולא מצי לאתויי העירוב במבוי כיון דנשברה הקורה הילכך אותו חצר שהעירוב מונח בה והחצרות העומדות באותה שורה הפתוחות זו לזו כולן מותרות ואותם שאינם פתוחות זו לזו וכו' אלא פתוחות למבוי אסורות ואע"פ שנשתתפו כל החצרות ביחד תחלה והשתא נאסרו מקצתם לא אסרי אינן דגדולה מזו אמרו בפרק מי שהוציא אוהו אם אמרו דיוורין להקל יאמרו דיוורין להחמיר ופליאה בעיני למה לא אסרו שאר החצירות מטעם דריסת הרגל דכל האסורה במקומה אסורת שלא במקומה והעירוב שעשו מרגילן ולא שייך לומר תיחוד לדשא", והנה לשי' התוס' ושאר בסוג' יש ליישב הפליאה בקל, כיון דגם כשהעירוב מרגילן הרי ל"א דיוורין להחמיר, ושאיני הכא דהיה כאן פשיעה ועיוות, אבל נשברה הקורה דלא עיוותה שום חצר, ודאי לא אמרי' דיוורין להחמיר. אלא דהמרדכי ס"ל דהרגל עירוב אוסר משום דריסת הרגל וכמבו' בלשונו שכ"כ, וכש"נ ר"פ הנ"ל, (ובג' חצירות אין איסור של דריסת הרגל כיון דהוי רגל המותרת במקומה), וממילא פשיטא דל"ש בזה הכלל דאין דיוורין להחמיר וכת' ר"פ הנ"ל. וא"כ נראה דהמרדכי והר"מ פליגי בפלוג' תור"פ עם שא"ר בסוג', וכש"נ.

חצירו, וכבר אמרי' דתיתי השניה ותישתרי בהדיהו, אבל זה הכל רק אם יש להם כאן לא יותר מהרגל עירוב, ואז שייך לומר דהשניה תישתרי בהדיהו באופן של 'ממילא', אבל אם אוסרים ע"י דריסת רגל זה נחשב שנצרך כאן עדיין ביטול מחצר לחצר בהדיא.

הרגל עירוב להחמיר

תוד"ה שכת'. וא"ת וכי שכח אחד מבני פנימית ולא עירב ומבטל לבני פנימית אמאי אתיא חיצונה ואסרה עלייהו משום עירוב המרגילה לתוכה הא אמר לעיל בפ' מי שהוציא אוהו דלא אמרו דיוורין להחמיר י"ל דההיא דלעיל ליכא שום פשיעותה אבל הכא הפנימית פשעה ועושה את עצמה. וכע"ז כ' התוס' לעיל מח, ב, וכן שא"ר.

וכ' מהרש"א כאן "ואין להקשות דאכתי בסיפא דשכח א' מן החיצונה ולא עירב דלא פשעה הפנימית תשתרי בלא ביטול כיון שאין אוסרים דיוורין להחמיר די"ל דר"ע סבר דאפ"ה בעי ביטול כדאמרינן לקמן אהא דתיחוד דשא דאמרה לה מבטילנא לך רשותי וע"ל דר"ע סבר דיש דיוורין להחמיר לכך בעי ביטול בסיפא אבל מהרישא דשתיהן אסורות דאתיא ככ"ע קשיא להו שפיר מהא דקי"ל אין דיוורין להחמיר ודו"ק". וע"ע בחי' אבהע"ז. ובחזו"א סי' פה סקי"ב כ' "וצ"ע דא"כ בשכח אחד מן החיצונה למה לי למימר משום לתקוני שתפתח ולר"ע צריך ביטול כדאיתא לקמן ע"ה ב' תיפוק לי' משום אין דיוורין להחמיר דהכא לא פשעה פנימית, ולולא דבריהם יש לחלק דכשאנו באין למשרי פנימית בעירוב שהשתתפו בו חיצונה אמרינן דכבר הורגלו בפנימית בעירובן, אבל הכא דעירובן הוא עם האמצעית ובזה ליכא דיוורין האוסרין זה על זה, ולכן אין אוסרין החיצונות זו על זו שהרי לא עירבו זו עם זו, ולענין לאסור החיצונות זו על זו אמרינן דאין עירוב עושה דיוורין כלל". ואולי ע"ד הפשט י"ל דסגי בעיוות אצל א' מבני ב' החצירות, לומר דעכ"פ הדיוורים גם שייכים להחמיר, משא"כ לענין סברת לתיקוני שתפתח וכו' דלזה בעי' שיהיה העיוות דוקא אצל בני החצר השניה. ועכ"פ יש כאן בד' התוס' ושאר סברא מחוד' בהא דל"א דיוורין להחמיר, דבפשטות הרי הכוונה היא דהעירוב איננו דבר מוכרח, וגם כשהוא חל וקיים אפשר לדון גם בלעדיו, (דוג' הא דאין לבוד להחמיר), ולכן העירוב לא גורם איסור, אבל התוס' חידשו דדין זה הוא רק בדליכא פשיעה. (ונראה דמ"מ זה בנוי על ההנחה דהעירוב איננו דבר מוכרח, ואפשר כביכול לבטלו כלפי העירוב השני, אלא דלא בכל גווני אמרי' אין דיוורין להחמיר, אלא רק באופן שאין טענה מחמת העיוות שעיוותה החצר, ואז אפשר להתחלק זה מזה מחמת שאין העירוב דבר מוכרח בעצם כ"כ, אבל כשהיתה שכחה בפנימית א"כ אין לה טענה להתחלק מן החיצונה בהא דאין דיוורין להחמיר כיון דהיא עיוותה ושכחה, והעירוב הזה הוא דבר שא"א לחזור ממנו כביכול). והמהרש"א הוסיף דבאפשר לתקן ע"י ביטול בעי' עכ"פ ביטול, ומשמע דהעירוב צריך גם לאסור אלא שניתקן כאן היתר מיוחד באופנים מסויימים דל"א דיוורין להחמיר. ותי' המהרש"א לכאן עדיין לא מועיל ליישב למה בעי' לסברת אחדא דשא וכו' דהא בלא"ה נמי אם א"א בביטול (לרבנן) הא ל"א דיוורין להחמיר, וכמו שהעיר החזו"א.

אבל התור"פ עמד בזה, ומה"ט נטה לתי' אחר, ז"ל "וי"ל דדוקא לעיל דליכא פשיעה כלל התם קאמר רב ששת דלא אמרו דיוורין להחמיר, אבל הכא בשפשעה הפנימית ששכח אחד ולא עירב, אפי' רב ששת מודה דאמרי' דיוורין להחמיר. מיהו קשה למ"ר, דאמאי איצטרך בסמוך גבי שכח אחד מן החיצונה ולא עירב משום דאחדא דשא וכו', תיפוק לי' משום דלא אמרי' דיוורין להחמיר כיון שלא פשעה הפנימית. מיהו י"ל דאיצטרך למ"ד דיוורין להחמיר, והיינו לרב יהודה. אבל זהו דוחק, מ"מ תיקשי לרב ששת דאמר לא אמרו דיוורין להחמיר. וי"ל דלא קשה, דהא לא אמרו דיוורין להחמיר היינו דלא חשיבי כאילו היו ממש דרים שם, אבל מ"מ דריסת הרגל מיהא איכא ע"י הרגל, הילכך הכא דחיצונה אסורה במקומה משום דליתיה לעירוב גבה, אסרה על הפנימית דריסת הרגל שיש לה בפנימית ע"י הרגל עירובה כדפרישית, כדין רגל האסורה במקומה דאוסרת שלא במקומה, אבל לעיל גבי שלש חצרות שנתנו שתיים החיצונות עירובם באמצעות, אע"ג שיש להם דריסת רגל ע"י הרגל

הוא דאותו רשות שהוא מבטל עכשיו היה לו כח לבטל מאתמול אלא שלא היה מועיל מפני הנכרי דאוסר אבל הכא האי רשות דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול אלא משעה שירש והוי כב' בתים בשני צידי רה"ר דאין מבטלין דלא היה בידו רשות זה מאתמול, אבל לא הזכירו את הת' הא' שכ' הכא, וצ"ע אם זה בהכרח דאין לתרץ כך בענינא דיורש.

ועכ"פ יל"ע להתוס' נחתו להק' רק בשי' רב ששת דס"ל דרק תרתי ל"מ אבל במת הנכרי מבטלין, ובהא הק' דא"כ למה בהקיפום נכרים מחיצה בשבת אין מבטלין והא ל"ה אלא חדא, ולכא' טפי הו"ל להק' משי' ריו"ח דהוא הרי אמר יפה עשיתם ששכרתם, ומהני לדידיה שכירות וביטול אפי' במקום שאין מערבין, וא"כ ק' למה בהקיפום מחיצה בשבת אסור ואינם יכולים לבטל. ואמנם תי' התוס' קיימי גם אליבא דריו"ח, דשאני הכא דהרשות שהוא מבטל עכשיו לא היה לו כח מאתמול, וכך דהכא הוי כמערבין עד שיבוא הנכרי, אבל מ"מ התוס' לא הק' בשי' ריו"ח.

אלא דבאמת בגמ' כבר מוכח דאליבא דריו"ח הוא דאמרי' דבהקיפום נכרים וכו' ל"מ ביטול, דהרי למ"ד אין ביטול מחל"ח לא איבע"ל כי ודאי בהקיפום גרע מדלא מצו למיערב מאתמול, אלא הנידון היה למ"ד יש ביטול מחל"ח, והיינו שי' ריו"ח, ונקטי' בסתמא דיש שייכות בין הנידון האם ביטול תלוי ב'אוסרים' לבין הנידון אם ביטול מהני דוקא ב'מערבין', וכדכ' רש"י "אליבא דמ"ד אין ביטול רשות מחל"ח - ואוקימנא טעמא משום דאין אוסרין ואין מבטלין, ואע"ג דאי בעו לעירובי הווי מערבי אלמא תרתי בעינן אוסרין ומערבין. לא תיבעי לך - דכ"ש דהכא לא הא ולא הא, דלא הווי אוסרין זה על זה אתמול, ולא תורת עירוב היתה לכאן. כי תיבעי לך אליבא דמ"ד יש ביטול - ואע"ג דאין אוסרין מאי, מי אמרינן התם הוא דאי בעו לערובי הווי מערבי, ואע"ג דתרתי ליכא חדא מיהא איכא, אבל הכא דאפילו חדא ליכא לא, או דילמא מדאחא לא קפיד אהא נמי לא קפיד, וא"כ אף דס"ל לריו"ח דבבא נכרי בשבת שוכרים ומבטלים, מ"מ הקיפום נכרים מחיצה בשבת אולי ל"מ ביטול כיון דל"מ לערב מאתמול, וכך נפשט האיבעיא.

וצ"ל דיש בזה חילוק אחר לדעת ריו"ח, וכמו שפירש"י ד"אין מבטלין - וחדא מיהא בעינן, והא דאמר ריו"ח דמהני ביטול ושכירות בבא נכרי בשבת זה עכ"פ כי חדא היה שם, דהרי הוי אוסרים מערבי, אבל הקיפום וכו' הרי הווי מערבי אין אוסרים ואין מערבין. אבל רב ששת אמר דעיקר התנאי שנאמר לדעת שמואל דרק במערבין מבטלין, הוא רק כדבעי' תרתי, אבל מת הגוי דל"ב שכירות מהני ביטול, א"כ נראה דאפי' בלא אוסרים ובלא מערבין, אם ל"ב אלא חדא מהני, ובהא הוא דקש"ל להתוס' דלמה בהקיפום ל"מ ביטול והא אפי' שאין אוסרים ואין מערבין מערבי, הא לא נצרך הכא אלא חדא מדלא בעי' שכירות בהדי הביטול, וע"ז נצרכו לומר חילוקים דמ"מ בעי' שיהיו מערבין עד שיבוא הנכרי, או דהקיפום גרע כי הרשות לא היתה שלהם בער"ש.

אבל עכ"פ יל"ע איפכא, דבגמ' נס' על הקיפום רק מצד דכיון דלא מצו מערבי מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל, ואילו מד' רב ששת מוכרח לן דבלא"ה נמי ל"מ ביטול, כי האי רשות דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול, וא"כ מה היה הספק דאליבא דמ"ד יש ביטול מחל"ח יועיל ביטול גם בהקיפום כיון דלא מצי מערבי מאתמול, והא גם בלאו האי סברא, (וכגון לרב ששת דרק תרתי ל"מ כה"ג אבל חדא מהני), ל"מ ביטול כשלא היה לו כח מבעוד יום לעשות אותו ביטול שעושה עכשיו. ומבו' א"כ דהאי סברא דאמרי' שאינו יכול לבטל אם לא היתה הרשות שלו מבעודי, ג"ז הוא מכלל הענין דבדלא מצו מערבי אין מבטלין, והיינו דאף אי סבירא לן דאין מערבין מבטלין, וכגון במת נכרי בשבת או אפי' בשכרו ממנו, אבל זה לא עד כדי כך שיועיל גם באופן שהתחדשה כל הבעלות ברשות רק אחרי כניסת השבת. (וגם בד' הגמ' ע, ב נראה כך, דהרי דנו דיוורש אינו מבטל רשות כי "היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטל אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב לא מצי מבטל", ואף שם כ' התוס' ד"אפילו למ"ד לעיל מבטלין גבי מת נכרי בשבת יכול להיות דאין מבטלין כיון דהתם

ואפשר לומר עוד, דהנה עצם הדין של הרגל עירוב בין אם נפרשו מחמת דריסת הרגל ובין אם נפרשו מחמת התאחדות החצירות, הרי לכא' כיון דהעירוב בפועל לא חל, א"כ אין כאן דריסת רגל ואין איחוד בין החצירות, אלא דמ"מ כיון שהיה העירוב אמור לחול לולי שכחת ההוא שלא עירב, א"כ סגי בזה לקבוע דהעירוב מרגילה. וא"כ עצם ד' המרדכי יש בהם חידוש לומר דאם נפסל העירוב מטעם אחר כי נשברה הקורה עדיין שייך בזה הרגל עירוב, דהא שאני אופן זה מא' ששכח וכו', דאם המקום הוא בעצם ראוי לעירוב של כולם אלא דהיתה שכחה א"כ אכתי אפשר להבין שע"י העירוב נעשה שייכות בין החצירות וכו'נל, אבל אם איכא חיסרון מחיצות, ואין כל החצירות עומדות בהיקף אחד, יותר ק' להבין דאעפ"כ העירוב מאחד או גורם דריסת רגל. וא"כ אפ"ל דבהא פליגי הר"מ והמרדכי, האם בחיסרון מחיצות אמרי' דהעירוב מרגילן. (אבל בלש' הר"מ מבו' טעמו דהוי מלתא דאין דיוורש להחמיר, ומשמע דבלא"ה היה ראוי לאסור מצד הרגל העירוב. ז"ל "ואע"פ שנשתתפו כל החצרות ביחד תחלה והשתא נאסרו מקצתם לא אסרי איינן דגדולה מזו אמרו בפרק מי שהוציאוהו אם אמרו דיוורש להקל יאמרו דיוורש להחמיר").

ובחזו"א ס"י צ סקכ"ה כ' כע"ז, ז"ל "שו"ע סי' שס"ה ס"ח מבו' שנשתתפו בו ונשברה הקורה אותה חצר שהעירוב מונח בה כו' מותרות אבל כו' ומיירי בנשברה בחול כמש"כ המ"א, במרדכי התפלא על ד"ז דזה הוי כנתנו עירובין בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב דאמר ע"ה ב' דלר"ע פנימית אסורה ולא מצית למיחד דשא דעירוב החיצונה מרגילה, ואפי' רבנן ל"פ עלי' אלא דאמרה לה פנימית לחיצונה לתקוני שתפתין כו', אבל הכא לא פשעה זו יותר מזו, ובתו' ס"ז א' הקשו באמת נימא אין דיוורש להחמיר, ותירצו משום דפנימית פשעה וכו' ונראה דע"כ לא אמרינן עירוב מרגילה אלא אם הוא באופן שראוי החיצונה להשתתף עם הפנימית, אבל הכא שנשבר הקורה שאין החצרות ראויות להשתתף כיון שאינן פתוחות זו לזו לא אמרינן שכבר הורגלה, ולפ"ז גם בשכח אחד מן הפנימית ולא עירב ונפרצה החיצונה, קדם שקידש היום, לרה"ר או לכרמלית, פנימית מותרת דאחדא לדשא ומשתמשא". (וע"ע משנ"ב סי' שסג ס"ק קכח דהביא שם דלעולם דריסת רגל אינה אוסרת אם ליכא מחיצות והוי כרמלית). ואמנם נראה דגם נידון זה, האם בליכא מחיצות איכא הרגל עירוב, בפשטות יש לתלותו בהשאלה הנ"ל, דאם הרגל עירוב זה ענין שבמציאות דמשכחת כה"ג דריסת הרגל א"כ אין חילוק כ"כ מפני מה נפסל העירוב, אבל אם זה משום התאחדות החצירות ע"י מה שהתחיל עירוב בין שניהם, א"כ י"ל דבליכא מחיצות ל"ש שיהיה שום שייכות בין החצירות.

באו נכרים והקיפום מחיצה בשבת

בעא מיניה רב חסדא מרב ששת שני בתים משני צידי רה"ר ובאו נכרים והקיפום מחיצה בשבת מהו אליבא דמ"ד אין ביטול רשות מחל"ח לא תיבעי לך השתא דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי אמרת אין ביטול רשות מחל"ח הכא דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי לא כ"ש כי תיבעי לך אליבא דמ"ד יש ביטול רשות מחל"ח התם דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי בטולי נמי מצי מבטל אבל הכא דלא מצו מערבי מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל או דילמא ל"ש אמר ליה אין מבטלין מת נכרי בשבת מהו אליבא דמאן דאמר שוכרין לא תיבעי לך השתא תרתי עבדינן חדא מיבעיא אלא כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר אין שוכרין תרתי הוא דלא עבדינן הא חדא עבדינן או דילמא לא שנא אמר ליה אני אומר מבטלין והמנונא אמר אין מבטלין.

וכ' התוס' "אני אומר מבטלין - אע"ג דבשני בתים אין מבטלין התם ליכא לא אוסרין ולא מערבין שהיא רה"ר מבעוד יום אבל הכא אוסרין איכא וגם מערבין עד שיבא הנכרי א"נ גבי שני בתים לא היה לו כח מבעוד יום לעשות אותו ביטול שעושה עכשיו אבל הכא מבעוד יום היה בו כח לבטל". ולקמן ע, ב ג"כ כ' התוס' "אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי לערב - אפילו למ"ד לעיל מבטלין גבי מת נכרי בשבת יכול להיות דאין מבטלין כיון דהתם

להשתתף גם עם שאר החצירות שבמבוי וזה לא עשו, אבל עכ"פ כעת כשנפרצו זל"ז ויכולים הם לבטל מא' לב' בלי שאר החצירות שבמבוי, ל"ש לומר כאן החיסרון של אין מערבין אין מבטלין. ויש בזה מקום להס' דסו"ס כשבאים כעת לחבר את ב' החצירות זל"ז ע"י ביטול, הרי חיבור זה לא יכול היה להיעשות מער"ש ע"י עירוב כי אז היו נצרכים להוסיף את שאר החצירות, אבל י"ל דמ"מ כיון דמערבין באיזה צד אז מבטלין, ואפי' שיכלו לערב רק בצירוף כולם וכעת הם מבטלים רק מזה לזה. ועכ"פ ע"י בפרישה בס"י שפא שהק' למה נקטו בסוגיין אופן רחוק של הקיפום ולא דנו על נפילת מחיצה שבין ב' חצירות אי יכולים כעת לבטל, וכי בעצ"א ליישב ע"פ סברת התוס' הנ"ל דהקיפום גרע כי החלק שהוא מבטל כעת לא היה דר בו מבעו"י, אבל זה ל"ש בכותל בין ב' חצירות שנפל, והוכיח כן מהסוג' הנ"ל של מיעוט המתבן וכנ"ל. (ויל"פ קצת דהתם בס"ד הרי מוכחי' מהא דאימעיט בשבת דדירין הבאים בשבת אוסרים, והיינו דל"א הואיל והותרה וכו', וא"כ אולי בטל גם דינא דשמואל שהוא ג"כ מלתא דהואיל ונאסרה וכו' דלכך אם אין מערבין מבעו"י אין מבטלין, ודו"ק).

הנהגה למאי דקי"ל הילכתא כריו"ח דמהני שכירות וביטול בבא נכרי בשבת, אז לכאו' יוצא שאין כלל בדמקום שאין מערבין אין מבטלין, והא דל"מ ביטול בהקיפום וכו' זה או בגלל דל"ה אוסרים בער"ש וכדנת' בד' רש"י, או בגלל תי' התוס' דשאני הקיפום שהרשות לא היתה שלהם כלל מבעו"י, או כהתי' הא' בתוס' דבבא נכרי בשבת הוי גם אוסרים וגם מערבין עד שבא הנכרי. וצ"ע דהר"מ פסק וכן הרשב"א בעבוה"ק את הדין דל"מ ביטול בהקיפום וכו' מחמת דהוי מקום שאין מערבין, ולכאו' לפי ריו"ח דקי"ל כוותיה הרי לא זהו עיקר הטעם. (ואף רש"י דכ' הכא "מי אמרינן התם הוא דאי בעו לערובי הוו מערבי, ואע"ג דתרתיה ליכא חדא מיהא איכא, אבל הכא דאפילו חדא ליכא לא וכו'. אין מבטלין - דחדא מיהא בעינן", לקמן ע, ב כ' "והקיפום נכרים מחיצה - דאסורין לבטל זה לזה כדי שישתמש בה אחד מהן, דהואיל ואי הוו בעו ערובי מאתמול לא מצו מערבי"). ואף לשמואל הרי איכא שי' רב ששת דחדא מהני ורק תרתיה ל"מ, והקיפום הא ל"ב אלא חדא, וע"כ כתי' התוס' הנ"ל. וחזו' דבהאי כללא דכ"מ שאין מערבין אין מבטלין נכלל בזה סברת התוס' גבי הקיפום, אם משום שאם גם היו אין אוסרים מער"ש זה גרע, (וגם לא היו מערבין עד שבא הנכרי וכו'), ואם משום דהרשות לא היתה שלהם מבעו"י.

ואם ננקוט דהחלק השני בתי' הא' שכ' התוס' עומד כתי' בפנ"ע, (וב' תי' הם מלבד התי' האחרון, חדא "התם ליכא לא אוסרין ולא מערבין שהיא רה"ר מבעוד יום אבל הכא אוסרין איכא", ועוד "וגם מערבין עד שיבא הנכרי"), דריו"ח נמי ס"ל דאין מערבין אין מבטלין, אלא דבבא נכרי ס"ל דחשיב מערבין כי יכלו לערב עד שיבא הנכרי, א"כ ודאי ניהא לישנא דהר"מ כנ"ל שכ' "שני בתים בשני צדי רה"ר והקיפום גויים מחיצה בשבת אין מבטלין זה לזה הואיל ואי אפשר להם לערב מאמש", וכן הרשב"א בעבוה"ק שכ' "שני בתים בשני צידי רה"ר שאי אפשר להם להתערב מערב שבת והקיפום גויים מחיצה בשבת אין מבטלין זה אצל זה, שכל שאי אפשר להם לעשות עירוב ביניהן מערב שבת אין מבטלין זה לזה", כי לשמואל נמי אם אין מערבין אין מבטלין, ולכן בהקיפום ל"מ ביטול, אלא דס"ל דבא נכרי בשבת חשיב כמערבין מחמת הזמן עד שבא הנכרי. (אמנם רש"י בסוג' הרי פי' דהגוי בא מער"ש, והק' עליו התוס' דאי הכי לוגר מאתמול וכו', ולא הק' דבכה"ג אף לריו"ח אין מבטלין כי אין את התי' שיכלו לערב עד שבא הנכרי).

ולפ"ז יל"פ עוד, דהנה בגמ' לעיל אמרי' אי דאתא נכרי מאתמול לוגר מאתמול, ולכאו' אי"ז שייך כ"כ לתהיית ר"א, דיהיה הפי' בד' שמואל מה שיהיה, הרי מבוי דל"מ ביטול (ושכירות) בבא נכרי בשבת כי הרי לא יכלו לערב מבעו"י. אבל להנ"ל י"ל דהמו"מ בגמ' מתי בא הנכרי שייכא לעיקר תהיית ר"א, כיון דאם היה אופן שהנכרי בא כבר מאתמול ומ"מ חשבי' ליה כאין מערבין (כי אינו מתרצה וכיו"ב). א"כ ריו"ח לא היה חולק בזה על שמואל, דכמו דמודה ריו"ח בהקיפום דל"מ ביטול כי לא היו מערבין מבעו"י כלל,

דהתם הוא דאותו רשות שהוא מבטל עכשיו היה לו כח לבטל מאתמול אלא שלא היה מועיל מפני הנכרי דאוטר אבל הכא האי רשות דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול אלא משעה שירש", הרי דהאי חיסרון שהרשות לא היתה שלו וכו' היא מלתא דאין מערבין אין מבטלין. ועצ"ע בזה דאם אמרי' דאין מערבין אין מבטלין זה תלוי בתחילת השבת, א"כ לכאו' פשוט דהביטול עצמו אם לא יכל להיעשות מער"ש לא יוכל לבטל כעת, ואכתי ק' מה הנידון בהקיפום וכו' והרי לא יכלו לבטל מער"ש.

ואולי צ"ל דאמנם הכל תלוי בכניסת השבת, אבל זה ודאי שאם אירע שינוי גדול אז ל"ש בזה הואיל ונאסרה וכו', ודוג' מש"כ התורא"ש מב, א ז"ל "אע"ג דשמעי' ליה לרב הונא כפס"ק דאמר שבת גורמת והכא נאסר בתחלת שבת לא דמי דהכא מודה ר"ה דמחיצה גמורה העשויה בשבת שמה מחיצה להתיר אפילו נאסר בתח' השבת כי היכי דאמר ר"ה לעיל היכא דליתנהו למחיצות דאע"פ שהותר בתח' השבת אסור", וה"ה הכא די"ל דאין לאסור מצד עצם מה שלא יכלו לבטל מער"ש כיון דלענין זה היקף המחיצות הנעשה בשבת הוא שינוי גדול, והנידון הוא רק כפי הכללים של אין מערבין אין מבטלין, או עכ"פ כמש"כ התוס' דגרע הכא מבעלמא כי כל רשות הביטול לא היתה מבעו"י, וצ"ע בזה. (וכך נראה אולי בד' החזו"א בס"י פח סק"ה, ז"ל "דכל שנאסר למקצת שבת דתניא אין זה רק לענין תיקון העירובין שאין ע"ח בשבת ואין ביטול בשבת בב' בתים שהקיפום עכו"מ מחיצות ולא משום שנאסר למקצת שבת שהרי מחיצות הנעשות בשבת הוו מחיצות ולא אמרינן הואיל ונאסר למקצת שבת, וכן במת ישראל בשבת הותר לדעת תו' והרא"ש היכי דלא עירב, אלא שאין עירוב וביטול [ברשות שבא לו בשבת] מועיל בשבת").

והנה בחזו"א סי' צח סק"ה כ' "דע"ט דלמא דאמעט מאתמול, יש לעי' למאי דס"ד דאמעט בשבת היכי קתני מבטל רשותו הא אי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערבי ודמי להקיפום עכו"מ מחיצה בשבת לעיל ס"ז ב', וצ"ל דהכא עדיף כיון דהוא רשותו ומצי לבטולי אי פתח לי' פתח, וצ"ל דהכא עדיף מבא עכו"מ בשבת, וצ"ע, וצ"ל דהיו משמשין תמיד בשותפות בבית התבן דאל"כ דמי לביטול רשות מחצר לחצר ואף אם נעשו חצר אחת בשבת לא מהני דצריך להיות חצר אחת מבעוד יום כדמוכח ס"ז א' אליבא דמ"ד אין ב"ר מחצר לחצר לא תיבעי לך כו' וגם צ"ל דהאי בית התבן עדיף מתורבה ועי' לעיל ס"ו ב' רש"י ד"ה אין ב"ר בתורבה".

והנה החילוק מנפחת התבן בין החצירות להקיפום לכאו' הוא ברור וכמבו' בסוג', דשאני הכא דהרשות שמבטל לא היתה שלו מבעו"י, אבל הק' עוד לדעת שמואל דעכ"פ הא לא מצו למיערב מבעו"י, וע"ז כ' דאולי גוי חמיר מחיסרון פתח וצ"ע. ולכאו' יש ליישב עוד עפ"ד התורא"ש הנ"ל, דגבי נתמעט התבן דהשינוי באמצע שבת הוא ע"י השתנות המחיצות, בהא ל"א הואיל ונאסרה, ולכן ל"ש בזה הכלל דאין מערבין אין מבטלין, כיון דנשתנה הענין שמחמתו היו אין מערבין ע"י שינוי במחיצות, דנפחת התבן שביניהם. אבל א"כ יל"ע בעיקר הנידון בסוגיין בהקיפום וכו' דלכאו' גם בזה נעשה השינוי מחמת שינוי מחיצות, ונת' לעיל דבאמת מה"ט לא הוי פשיט"ל כהמסק' שלא יוכלו לבטל מחמת שלא יכלו מבעו"י, די"ל דעל שינוי כזה ל"א נאסרה ומשתנה הדין באמצע שבת, וכש"נ. ואולי עדיין יש לחלק דהכא אמנם סיבת השינוי היא מחמת היקף מער"ש שהרשות שביניהם לא היה להם בה דיורים, (ולא רק מחמת דין איסור רה"ר שהיה בה), והשינוי שנעשה בזה באמצע שבת ע"י המחיצות, הוא רק בתולדה מענין ההיקף דעי"ז הם מתחילים לדרור במקום שהיה רה"ר עד עתה, אבל ע"ז שייך לדרון נאסרה, ורק במיעוט המתבן דכל עיקר השינוי הוא השתנות המחיצות אז מעתה יועיל ביטול, אבל אם נחלק כן שוב יקשה מה היה הנידון דהקיפום וכו' יועיל ביטול, וכש"נ לעיל וצ"ע.

ואולי י"ל עוד דבמיעוט התבן אין להק' דהוי בגדר אין מערבין בער"ש, כי הרי ב' החצירות היו פתוחות למבוי ויכלו לערב ולהשתתף דרך המבוי, אלא דלצורך ההיתר ע"י עירוב היו צריכים

אין מערבין לגמרי (שריו"ח מודה בו לשמואל), אם ל"ב תרתי אלא סגי בביטול צריך להועיל. וזוהו חידושו התוס' את מה שתי', אבל כ"ז הוא רק לקולא דרב ששת בחדא, ולא לגבי ד' ריו"ח דס"ל דבביאת נכרי אכתי חשיב מקום שמערבין.

רש"י ד"ה מהו - שיבטל זה רשותו לזה והוא מותר להוציא מביתו לכאן, דהא קיימא לן בפירקא תניינא כל מחיצות הנעשות בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה, וכל שכן הכא דנכרים עבדוהו. והנה רש"י ביאר לן דאין כאן נידון מצד עשיית מחיצה בשבת, אלא כל הספק הוא רק משום שהדיורים עצמם התחדשו בשבת, ובהא מספק"ל האם מכיון דלא מצו מערבי מאתמול בטולי נמי לא מצי מבטל. אכן הנה הר"ן לעיל כ, א כ' ו"לפי זה צריך לדחוק דכי אמרינן כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה דלא שרינן לטלטל בתוכה אלא כגון שהיתה שם מערב שבת ונפלה וחזרה ונעשית", והיינו דבלא"ה ל"מ עשיית מחיצות בשבת כיון דאמר' הואיל ונאסרה נאסרה, וא"כ הכא נמי הקיפום וכו' נראה דאירי שהיתה מחיצה בכניסת שבת אלא שנפלה והקיפום וכו', וצ"ע דא"כ הרי מער"ש מצו מערבי, דלכא"ו אפי' אם לא עירבו בפועל, אבל כיון דאם היו מערבים היה העירוב חל, ואף שבזמן שאין מחיצה העירוב פוקע, מ"מ אח"כ הוא חוזר וניעור, א"כ מה הנידון הכא דלא יועיל ביטול. וע"כ דהכא איירי כשמער"ש לא היתה מחיצה כלל, וא"כ אפי' אם מועיל ביטול בדלא מצי מערבי, למה לא נימא הואיל ונאסרה מצד איסור המחיצות.

תוד"ה אני. ותימה דלעיל פשיטא לן היכא דאתא נכרי מאתמול דמבטלין ואוסרין ומערבין קרינן ביה דאמר לעיל ואי דאתא נכרי מאתמול לוגר מאתמול י"ל דסוגיא דלעיל כר"ש דאמר הכא דמבטלין ומיהו ק' דמשמע הכא דפשיטא לן אפי' לר"ש דתרתיה לא עבדינן ודוקא מת הוא דמבטלין אבל לא מת דבעי תרתי שכירות וביטול לא עבדינן ולעיל פשיטא לן בדאתא מאתמול דבשבת שוכרין ומבטלין ודוקא באתא בשבת קאמר שמואל דאין מבטלין. והנה בד' רש"י יש עוד תימה כע"ז דהרי עיקר האיבעיא היתה אם לחלק בין חדא לתרתי, ואילו רש"י פי' דהא דר"ש ס"ל מבטלין זהו משום דקרי' ביה מערבין מדיכלו למיגר מבעו"י, וא"כ אפי' כשנצרך שכירות זה יועיל ולא רק במת הנכרי. ועי' הג' הב"ח דפי' משו"ה ד' רש"י באופ"א. אמנם עכ"פ לפי' התוס' בד' רש"י, יל"ד ליישב דמ"מ לא דמי להא דאמר' לעיל לוגר מאתמול, כיון דלעיל איירי דלבסוף שכרו מן הנכרי, ובהא איכא למימר דהוברר הדבר דמעיקרא עמד הדבר לשכירות, וממילא דמערבין קרי' ביה מדיכלו למיגר מאתמול, אכן כשהנכרי מת ולא שכרו ממנו, הרי באמת איסורו קיים עד מיתתו, וקרי' ביה טפי אין מערבין מדלא עמד להשכיר, ובהא איבע"ל הכא להקל בחדא ולהחמיר רק בתרתי. (וכן י"ל בד' הריטב"א לקמן ע, ב דמבו' שם דשייך לומר דלריו"ח נמי אם מת נכרי בשבת אין מבטלין, אף דלדידיה אם הוא חי מהני שכירות וביטול, ויב' שם).

תוד"ה אני. ומיהו לפי טעם זה אחרון לא יתכן לומר אליבא דמאן דאמר אין שוכרין דקאמר היינו שמואל דממה נפשך לשמואל סגי בביטול דאיהו קאמר הלכה כראב"י וקאמר שמואל לעיל דאין מבטלין ש"מ דאפי' חדא לא עבדינן לשמואל אלא היינו ר' אסי דאמר לעיל לא נשכור. וצ"ע לפ"ז, דבשלימא אם המכוון הוא על ד' שמואל, בהא איכא להס' אם הא דלדידיה אין מבטלין זה רק כשנצרך גם שכירות והוי תרתי, או דחדא נמי ל"מ, אבל טעמו של רב אסי נת' בגמ' לעיל, דאמרו שם "מהו למיגר מיניה שוכר כמערב דמי מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי מה מבטל רשות ואפילו בשבת אף שוכר ואפילו בשבת רבי חנינא בר יוסף אמר נשכור ורבי אסי אמר לא נשכור", וא"כ לדידיה דשוכר כמערב ל"מ שכירות בשבת אלא רק מבעו"י וכדינא דעירוב, ומהיכ"ת להס' לפי דבריו דאם הנכרי מת יועיל ביטול כי הוי רק חדא ולא תרתי, או דלא יועיל דגם חדא ל"מ, והא ביטול ודאי לכו"ע מהני באמצע שבת. (ובחזו"א סי' פד סק"ב כ' צ"ע דהא בגמ' אמר לעיל שנסתפקו אי שוכר כמערב דמי ור"א דאמר לא נשכור היינו משום דשוכר כמערב, ומה ענין זה לביטול,

כן ה"ה בבא נכרי אם היה בגדר אין מערבין, דאם בא מבעו"י מודה ריו"ח דאין מבטלין, ורק דחיי' בגמ' דלא משכח"ל כי אם בא מאתמול יכלו למיגר מאתמול. והתוס' שם דנו דאולי אתמול לא התרצה והיום התרצה להשכיר, ולפ"ז כוונת קו' התוס' היא דמאן יימר לן דסתרו ד' שמואל וריו"ח, דאולי שמואל לא דיבר ג"כ אלא באופן שאין את ההיתר של ריו"ח שהיו מערבין עד שבא הנכרי, ותי' בתוס' דאם אינו מתרצה אכתי חשיב כמקום שמערבין, כיון דיכול להתרצות.

וא"ש לפ"ז מאי דפשיט"ל לר"א דתהי בה דשמואל פליג אדריו"ח, ולכא"ו הא ריו"ח נמי מודה לכללא דאין מערבין אין מבטלין, וכדפי' הר"מ והרשב"א בפסקיהם את טעם הדין דל"מ ביטול בהקיפום אף למאי דק"ל כריו"ח, (ואולי כיון דשמואל סמך דבריו גם לכללא דאוסרים וכו' דאין ביטול מחל"ת, הוי משמע ליה דכוונתו לא רק בנכרי שבא מער"ש ולא היה היכ"ת לשכור ממנו). כיון דל"ש ביאת נכרי שתהיה בגדר אין מערבין אם לא כשבא באמצע שבת, דאז לריו"ח מהני מדהו מערבין עד שבא הנכרי. אבל באמת בד' הריטב"א שדן בקו' התוס' שם האם נכרי שאינו מתרצה להשכיר הוי כמקום שאין מערבין, מבו' דלא היה בזה נפק"מ לענין תהיית ר"א, שכ' דמסתמא לא קפיד גוי על שכירות רעועה ושפיר מיגר להו דכולהו לאו כהמן בר רסתק נינהו דלא בעי לאגורי, ויש לפרש ואי דאתא גוי מאתמול והיה אפשר להם לשכור ולא שכרו איבעי להו למיגר וכיון שפשעו או הזידו ליכא למ"ד דליגרו בשבת או שיבטלו, והא דאמרין אלא לאו דאתא בשבתא אורחא דמלתא נקט דאילו אתא מבעוד יום מסתמא היו שוכרין". אבל בד' הר"ן בסוגיין (מש"כ בישוב ש"י רש"י בפי' פלוג' רב המנוגא ור"ש), מפו' דהוא נקט דהאי קו' דאי אתא מאתמול לוגר מאתמול יש בה נפק"מ לעיקר תהיית ר"א, כיון דבאתא מאתמול לא יחלוק ריו"ח על דינא דשמואל, ז"ל דלעיל הכי קאמר' אי בדאתא מאתמול כלו' אי בעית למימר דבאתא בשבת מבטלין דיש בטול שלא במקום עירוב, ומיהו בדאתא מאתמול אין מבטלין כיון דלא שייך בעירוב ועוד דמצו לתקוני ולא תקון, הא ודאי ליתא דלדידך דסבירא לך דלא תלי בטול בעירוב כל שכן דמעלי טפי כי אתא מאתמול דשייכא ביה תקנתא, אלא ודאי דבדאתא בשבתא נמי אין מבטלין וכן נמי כי אתא מאתמול דאין בטול אלא במקום עירוב".

(אבל לכא"ו יש אופנים דלא היו מערבין כבר מתחילת שבת קודם שבא הנכרי וגם לא יכלו לשכור ממנו, ושוב היה אפ"ל את ד' שמואל גם כדעת ריו"ח. וכגון דהלך הנכרי והשאיר את בניו הקטנים, דודאי הם אוסרים על הישראל, אבל אינם יכולים להשכיר רשות אביהם. עוד יש למצוא היכ"ת לפי מה שתי' בתור"פ את קו' התוס' שם וכו' "כיון שעכשיו כשנתרצה לשכור לא הוי אין מערבין, דמערבין קרינא ביה אע"פ שאיתמול לא היה חפץ לשכור, דאמירתו דגוי אינה מעלה ולא מורדת שאינם עומדים בדבורם, כדכתיב אשר פיהם דבר שוא", ומבו' דהחיסרון הוא רק בהיכ"ת להוכיח שלא התרצה וכו', אבל אם ידעי' בבירור שלא היה שייך לשכור ממנו אתמול והיום שייך, ולדוג' אם היה שוטה ונפקח וכו', אז יש כאן מקרה דלא יכלו לשכור מאתמול, וגם לא יכלו לערב כבר מתחילת השבת, ודו"ק. אבל באמת התור"פ בסוגיין לא כ' את הוספת התוס' דמערבין עד שבא הנכרי, אלא כ' רק את תחילת התי' דשאני נכרי מהקיפום כיון דהו אוסרים מער"ש).

והדרן לקמייתא דהתוס' כאן (ולהלן ע, ב גבי יורש) לא הק' לשי' ריו"ח למה ל"מ ביטול בהקיפום אי מבטלין גם במקום שאין מערבין, אלא הק' דוקא לרב ששת דס"ל דלשמואל נמי מבטלין אי ל"ב שכירות מדהוי חדא ולא תרתי, והביאור הוא כנ"ל (בנו"א קצת), דלפי ריו"ח אין להק' מ"ש בא נכרי מהקיפום, כי ודאי שאני הקיפום דהוי אין מערבין לגמרי, ולא רק ביאת נכרי שהיא פסול ומעכב על העירוב, אבל הרי לפי שמואל האי כללא דאין מערבין התרחב גם על מקום שהחיסרון הוא רק מצד גוי, (וגם יכלו לערב עד שבא הגוי), וס"ל דכה"ג נמי חשיב אין מערבין, ואעפ"כ לשי' רב ששת חדא מהני, כי כל התליה של ביטול במקום שמערבין זה רק אם הביטול לחוד ל"מ ובעי' תרתי, בזה ילה"ק דלכא"ו גם כשהיה

מבי"ס אין דוחין את הישראל, אבל גבי מה שדוחין אותו אצל קרפף מפחות מבי"ס הרי ביאר רש"י הטעם ד"אם קרפף בי"ס הוא שראוי להשתמש בו אינו אוסר על בני מבוי ואע"ג דלגבי נכרי חשיב זוטרא לגבי ישראל נפיש דהא בשבת ליכא הוצאת משואות יתירין וסגי בהכי ונפיש אורא ממבוי", ומשמע דבלא"ה גם זה אסור, ותיקשי כנ"ל, וקרפף פחות מבי"ס הרי מותר בכלים ששבתו בחצר למאי דקי"ל כר"ש.

ובחזו"א סי' פו סקי"ט כ' בזה "ויש לעי' בישראל שיש לו פתח פתוח לקרפף יותר מבי"ס דאמר בסוגין דאוסר מ"ש מהא דאמר לעיל מט, א אם עירבה רגילה לעצמו וזה שאינה רגילה בו לא עירב והיא עצמה לא עירבה דוחין אותה כו' וכגון זה כופין עמ"ס, וה"נ לידחו לה לקרפף כדי שלא תאסור על בני מבוי, וי"ל דלא שייך דחי' אלא ממבוי למבוי דתשמישן שוה, אבל לא ממבוי לבקעה וקרפף". ואמנם התוס' לעיל ז, ב כ' "לא הוה מצי למינקט בפתוח לחצר דאע"ג דרגילה בו הוה שרי הואיל ולבני חצר יש להם דרך לרה"ר בלא מבוי דכגון זו כופין אותו על מדת סדום כדאמרין במי שהוציאוהו גבי חצר שבין שני מבואות", וא"כ מבוי דיש דחיה גם ממבוי לרה"ר ולא רק ממבוי למבוי. אלא דהנה במג"א סי' שסה סק"ז הביא ד' התוס' הנ"ל, ותמה עליו באבהעו"ז שם דהרי מבוי בסוג' דלא כייפי' ליה להסתלק למקום שאינו יכול לטלטל בו כלים ששבתו בתוכו, וכדאמר' גבי ישראל בקרפף יותר מבי"ס, והתוס' איירי שם אליבא דרב דאסר גם את המבוי (אם לא נשתתפו בו), ולפיכך אין להם הפסד בדחייתן מהמבוי לרה"ר. וא"כ עכ"פ אין ראייה מד' התוס' דלא כחזו"א הנ"ל, ד"ל דבגוונא דהמבוי אסור בטלטול דחי' ליה גם אצל רה"ר, אבל הכא דהמבוי מותר בטלטול כלים ששבתו בו לא דחי' להו אצל בקעה וקרפף.

בפי' הר"ח בסוף הסוג' כ' "לפי' שיירא שחננו ושבתו בקרפף שיש בו כמה סאין ושבת נכרי עמהן ההוא בי"ס ששבת עליו אסור לישראל ששבתו עמו לטלטל בו אבל בשאר המקום כולו אינו אסור. ישראל שלא עירבו בי"ס אינו אסור כי בלא עירוב מותר בו אבל יותר מבי"ס שאין לו לטלטל אלא ע"י עירוב אסור א"כ ביטל רשותו כו' יוחנן דאמר יש ביטול ברחבה". והדברים סתומים.

כ' הריטב"א "אבל בתוס' פי' שלא התירו בי"ס אלא בשלא הוקל"ד אבל אם הוקל"ד לעולם הוא אסור דהו"ל כחצר, דאטו אם יש לכל אחד חצר לפני ביתו מאידך גיסא ה"א נמי דלא אסרי על המבוי, הא ודאי ליתא דבהא לא איירי כלל ולא נקט אלא קרפף דהוי כעין מבוי וכיון שיש לו אויר כיוצא במבוי מסתלק ממנו, ונראין דברייהם, וכן נראה לי שלא התירו אפילו בשיש לו קרפף אלא בקרפף דומיא דבקעה שהוא פתוח למקום אחר, דאילו בשאין לו פתח אלא כלפי ביתו היאך יסתלק מן המבוי והרי אינו יכול לצאת לשוק ולעשות צרכיו חוץ לביתו אלא בדרך מבוי הא ודאי לא מסתברא", ועי' בבואוה"ל סי' שפט שכ' ע"ז "לפלא שלא הביאוהו האחרונים". (ולכא' הצד לדון דלא כהריטב"א הוא משום דאין דריסת הרגל אוסרת א"כ יש עימה תשמיש, כמבוי' בההיתר של 'אחדא דשא'). ויל"ע בלש' הריטב"א דמשמע דהחידוש הב' שכ' דבעי' פתח בקרפף הוא רק לפי מה שנקט כד' התוס' דבהוקל"ד לעולם אסור, ולכא' אין הדברים תלויים זה בזה, כיון דבלאו ד' התוס' נמי י"ל דמ"מ אם אין לקרפף פתח ה"ה אסור.

והנה נחלקו הראש' האם מותר להוציא מבית לקרפף דחד גברא, ויל"ע למאן דאסר דא"כ לא ניח"ל להשתמש דרך קרפף כיון דאסור לו להוציא מביתו לשם. וכ' ע"ז הרשב"א בעבוה"ק "היה פתוח לקרפף בי"ס אינו אסור אע"פ שאסור להכניס ולהוציא דרך שם לבתים, הרי הוא יכול לטלטל בכלו וממנו לחצר ובו דעתו נוחה יותר שהוא מיוחד לו, ואין צריך לומר בקרפף יתר מבי"ס שהוקף לדירה שיכול אפילו להכניס ולהוציא דרך שם לבתים", וכע"ז כ' המג"א סי' שפט "אפשר כיון דשרי לטלטל בתוכו ניחא ליה ביה משא"כ ביותר מסאתים". וא"כ י"ל דרש"י לטעמיה ע"כ ס"ל דאפי' אם אין לו בקרפף את כל השימושים של המבוי מ"מ בהא ניח"ל טפי, ולכן אפי' שהוקל"ד וכחצר דמי מ"מ כבר הוי כמסולק מן המבוי, אבל הריטב"א נקט כתוס' דבהוקל"ד ה"ה אסור כיון דאין לו

וכן אמר שם תהו בה נהרדעי כו' מאי לאו מה מערב מבעוד יום כו', ונראה דהכא אליבא דשמואל פליגי וכן משמע קצת לעיל ס"ו א' דרב ששת כשמואל ס"ל דאמר לעיל גברא רבא כר"ז לא ידע כו' קא קשיא לי' דשמואל רביה". וע"ע קר"א).

ובאמת הריטב"א הוסיף לפרש בד' הגמ', ז"ל "או דילמא לא שנא, פי' דכיון דלא אפשר למיעבד שכירות בשבת ביטול נמי לא עבדינן בשבת ככי הא דהוה ביה מאתמול רשות גוי", ויתכן דזה הפי' אם הנידון היה אליבא דרב אסי, (והריטב"א נקט כן בפשיטות, כי רב אסי הוא מאן דאמר אין שוכרים, ואילו ר"א תהי אליבא דשמואל רק כיצד יעשו אחרי השכירות כיון דאין מערבין אין מבטלין). דכיון דאין שוכרים בשבת דשוכר כמערב ול"מ אלא מבעו"ז, א"כ כשבא הנכרי הרי פקעה אפשרות ההיתר והביטול, וי"ל דגם במיתת הנכרי לא יתחדש כאן היתר אפשרי של ביטול, משא"כ למ"ד שוכרים בשבת דלא תיבע"ל, כיון דגם כשהנכרי בא ולא מת היה אפשר לשכור ממנו, וא"כ לעולם לא פקעה אפשרות הביטול. ועצ"ע בלש' הגמ' דאמר' או דלמא לא שנא, והרי אין הטעם שווה ודומה, כי לשכור א"א בשבת כיון דשוכר כמערב, ובתולדה מזה לא יהיה אפשר לבטל כי בזמן שהנכרי לא מת הופקעה אפשרות הביטול. וע"ע.

סז, ב

פתוח לבקעה ולקרפף

אמר רב יהודה אמר שמואל נכרי שיש לו פתח ארבעה על ארבעה פתוח לבקעה אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כולו דרך מבוי אין אוסר על בני מבוי מאי טעמא בפיתחא דמיחד ליה בההוא ניחא ליה איבעיא להו פתוח לקרפף מהו אמר רב נחמן בר אמי משמיה דאולפנא אפילו פתוח לקרפף רבה ורב יוסף דאמר תרוייהו נכרי בי"ס אוסר יותר מבי"ס אינו אוסר וישראל בי"ס אינו אוסר יותר מבי"ס אוסר.

והנה בעיקר הטעם להתיר מחמת דבההוא פיתחא ניחא ליה, פי' הריטב"א ד"כיון שכך הו"ל כאילו נסתלק מזכות שיש לו במבוי וכיון דאסתלק אינו שם אלא כאורה בעלמא", והמאירי בחי' כ' "ומסקל נפשיה מפתח המבוי אע"פ שמשתמש בו בקצת תשמישים שהכל הולך אחר רצון האדם ורצונו בפתח הפתוח לבקעה הוא". ולש' הטור בסי' שפט הוא "שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו שיש לו אויר והוי פתחו למבוי כמו שאינו רגיל שאינו אסור". והנה הכא הרי איירי במכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כולו דרך מבוי, וא"כ לכא' הוי כרגיל ולא כמסתלק משם. וכ' הפרישה שם דהכוונה היא דאת הדברים הגדולים כגמלים וקרונות שאינו יכול להוציא בפתח הקטן, אותם הוא מוציא דרך המבוי, אבל הדברים הקטנים אינו מוציא דרך המבוי אלא רק דרך פיתחו. אבל המאמר בסק"א מפרש להיפך, דרבנותא היא דאפי' שיש דברים גדולים שאינם יוצאים דרך פיתחו אלא רק דרך המבוי, אעפ"כ הוי כמי שסילק עצמו מהמבוי, וכ"ש אם מוציא שם דברים קטנים שאינו מוכרח להוציאם דוקא שם דאי"ז סתירה להא דסילק עצמו. וכן נראה בד' המאירי דפליג על דינא דהפרישה, שכ' "ואפי' ראינוהו משתמש ביציאה מפתח המבוי אפי' תשמישים גדולים כגון גמלים וקרונות". (והמהר"ח או"ז בסי' פא כ' "ודוקא התם בעינא טעמא כההוא פתחא דמיחד ליה טפי ניחא ליה לפי שהחלון אינו ראוי להוצאות גמלים וקרונות", עי"ש, ואולי ס"ל כש' הראב"ד שהרובא בד' הראש' בסוג', עי').

ולעיל מט, א אמר' "אם עירבה רגילה לעצמו וזה שאינה רגילה בו לא עירב והיא עצמה לא עירבה דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו וכגון זה כופין על מדת סדום", וק' דהכא נמי כיון דלא עירב עם המבוי נדחהו גבי הפתח שלו לקרפף וכד' ולא יאסור את כל המבוי, ואמנם גבי גוי דנו הפוס' דל"ש 'כופין על מידת סדום', אבל גבי ישראל תיקשי למה אוסר אם לא עירב ול"א דוחין אותו וכו'. ועמד בזה הפרישה שם, ות' דהא דאמר' 'דוחין' היינו דוקא בכה"ג שנותנין במקום זה מבוי אחר, ויכול הוא להשתמש במבוי האחר עם חצירו בכלים ששבתו בחצר, אבל לקרפף שאסור לגמרי אין לדחתו מצד מידת סדום. אבל צ"ע דהניחא המבוי בסוג' דלקרפף יותר

ומשמע עכ"פ דבכיצד מעברין נקטי' בסתמא דל"ה אסמכתא). דהנה התוס' לעיל כב, ב כ' "דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דארומ"מ", ובתורא"ש שם כ' "ושמא במחיצה שאינה עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה, אפי' רבנן מודו דארומ"מ", ונת' במקומו שם משו"ת כנסת יחזקאל דהשיעור בזה הוא ב"ס, וא"כ מצינו מדאו' חילוק בהל' מחיצה כלפי דין ארומ"מ בשיעורא דב"ס אם המחיצה אינה עשויה בידי אדם.

עוד מצינו דהנה בד' רש"י בכמ"ד (עי' שבת ז, א וכן שם פ, א וכן צט, ב וסוכה מג, א וכן להלן צא, א), מבו' דנקט בפשיטות דקרפף יותר מבי"ס הוי כרמלית מדאו', וק' למה נקט כרהב"ח ולא כריו"ח דקי"ל כותיה. והובא במקו"א תי' החת"ס (שבת צט, ב) והשפ"א (שבת ז, א) דרש"י ס"ל דרק הוקף ולבסוף פתח או ישב הוי רה"י דאו' ורבנן הוא דאסרוהו כרמלית, אבל אם גם בסוף ליכא דיוורין כלל הוי כרמלית מדאו', עי"ש. (ולכאו' ק' מסוג' דמה הק' רהב"ח מסלע שבים והר"ז לכו"ע הוי כרמלית מדאו' כיון דליכא דיוורין כלל. ואולי י"ל דסלע שאני דהוי מובדל מסביבותיו בגובה י"ט, ובהא אפי' לא ישב בסוף הוי רה"י מדאו', אבל אם אין הבדלה בגובה כראוי אלא רק מדין מחיצות, בזה ס"ל דהוי כרמלית אם ליכא דיוורין כלל, כיון דדין מחיצה הוא נצרך לדיוורין, והבדלה של סלע בגובה איננה מדין מחיצה וכד' המאירי בסוכה. וצ"ע בזה. ועי' בהע' לחי' המאירי מס' 437 מש"כ להציע פלוג' הסוג' בזה). ועכ"פ מבו' לפ"ז דעיקר שיעורא ואיסורא דקרפף יותר מבי"ס הוא מדאו', אלא דרבנן גזרו כן בהוקף ולבסוף פתח.

ולגבי ב' המקורות הנ"ל יל"ד קצת האם מדאו' העיכוב הוא בהמחיצה, או דעצם חיסרון הדיוורין מצטרף ומועיל להפקיע שם רה"י. והנה גם את עצם המושג של דיוורין כמעכב בשם רה"י מצינו בדאו', דהריטב"א בשבת ק, ב כ' "ים ככרמלית הוא נידון בכל מקום, והקשה רבינו ז"ל אמאי והלא הוא עמוק ורחב כמה, ואמרין בגמרא דמיא לא מבטלי מחיצאתה, ואע"פ שלא הוקף לדירה, דקרפף אפי' יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה" רה"י הוא מן התורה, דמחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורים כדאיתא בעירובין ומייתנין לה בפ"ק וכו' ומורי הרב ז"ל תירץ שלא אמרו דיותר מבי"ס אע"פ שלא הוקף לדירה שהוא רה"י אלא היכא דחזי לדירה, וכדאמרי' התם מחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורים, משא"כ בים דלא חזי לדיוורים כלל", הרי דגם מדאו' שם רה"י תלוי באפשרות הדיוורין, ואם חזי לדירה קרי' ליה כבר 'מחיצה היא', אלא ש'מחוסרת דיוורין' בפועל והחיסרון הזה הוא כבר רק מדרבנן.

ובדעת רהב"ח לכאו' יש למצוא נפק"מ בגדר הנ"ל אם הויא חיסרון מחיצה או דבלא"ה נמי חיסרון הדיוורין משוי ליה ככרמלית מדאו'. דהנה התוס' לעיל יח, א כ' "ומ"מ צריך לפרש כפירוש הקונטרס דחשיבי פסין מוקפין לדירה אע"פ שאין אדם דר שם דאלת"ה תקשה מתני' לרב הונא בר' חנינא דבעי למימר בפ' הדר דמחיצה שאינה מוקפת לדירה לא שמה מחיצה דפרין לר' יוחנן דאמר מחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין, וכ' ע"ז מהרש"א "ר"ל אף לפי מה שפירשו השתא דבכמה איסורים דרבנן הקילו בפסין משום עולי רגלים מ"מ צריכין לפרש כפ"ה דחשיבי פסין מוקפין לדירה כו' וליכא למימר בהא נמי הקילו בעולי רגלים דלא בעינן מוקף לדירה דאם כן תקשי לר"ה ב"ח דבעי למימר דאינה מוקפת לדירה לא שמה מחיצה כלל והוי ר"ה גמורה וא"כ הוי הכא איסורא דאורייתא למלאות מבור לבין הפסין ומשום עולי רגלים ודאי דלא הקילו באיסורא דאורייתא אלא ע"כ דאית לן לפרושי כפ"ה דהוי מוקף לדירה ושמה מחיצה גם לר"ה ב"ח וק"ל", וכ' עליו הרעק"א "ובעניי לא ידענא היכן מצינו דר"ה ב"ח סבר דהוי רה"ר אלא דשם פליג על ריו"ח דלא הוי רה"י גמורה מדשרי לטלטל מים על אבן גבוה י' ורחב מסאתים אבל מ"מ לא הוי רה"ר ומה"ת הוא מקום פטור ומדרבנן הוי כרמלית כדאמרין שם אלמא כרמלית הוי, וצע"ג". ועי' גאו"י שם. ובפור"י הק' בחריפות יותר דבגמ' כאן אמרי' להדיא דהוי כרמלית ולא רה"ר, (והרעק"א רק הק' דאין מקור דהוי רה"ר).

אזכור כיוצא במבוי, וע"ז הוסיף דאם אין פתח לקרפף נמי ה"ה אוסר כיון דאין לו בקרפף כ"מ שיש לו במבוי. והריטב"א לטעמיה דס"ל לעיל בפ"ב דמותר להוציא מבית לקרפף דחד גברא, א"כ אין לו את ההכרח לומר כיסוד הרשב"א הנ"ל דסגי במה שדעתו נוחה בו יותר שהוא מיוחד לו. וא"כ הפוס' שנקטו לעיקר דאסור להוציא מבית לקרפף דחד גברא, וכן נקטו לעיקר כשי' רש"י בסוג' גבי הוקל"ד, אי"ז פלא שלא הביאו את הדין שהוסיף הריטב"א דבקרפף בלי פתח עדיין אוסר, כיון דיסוד דין זה הוא רק אם בעי' שיהיה לו בקרפף כל מה שיש לו במבוי. ואולי זה שייך גם בהא דהריטב"א הגדיר את ההיתר בסוג' ד"כיון שכן הו"ל כאילו נסתלק מזכות שיש לו במבוי וכיון דאסתלק אינו שם אלא כאורח בעלמא", משא"כ הטור והשו"ע דפי' ההיתר במה שנעשה כאינו רגיל שם, ודר"ק.

שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרסא "שאלת מעשה היה בא' שיצא מכלל ישראל. והי' לו בתים בשכונת ישרא' שערכה לכל שבתות השנה. והתועה הזה בא לדור לביתו ויש לו פתח א' קטן פתוח לשכונת הגוים. ופתח גדול שרגיל לצאת בו ולבא בו. התועה הזה אוסר על שכונת ישראל שכבר נתערב עמהם לכל ימות השנה אם לא. תשובה איברא אם לא היה פתח כלל לרשות הגוים אוסר הוא בכל שבת שחל לאח' שנשתמד ששבת זה לא הותר כלל. ואע"פ שערב עם בני השכונה לכל שבתות השנה והוא נשתמד באמצע השנה אין אומרים בכי הא דמותר למקצת השבתות הותרו כולן. ולא אמרו כל שהותרו למקצת השבתות אלא כל שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה. והעירוב אינו קנין ולא שכירות אלא שעושה את כלם כאלו דרים ומשותפים בבית אחד. ואלו נאכל העירוב אסורין במבוי כאלו לא ערבו וצריכים לערב לכתחלה לשבת הבאה. אבל בנדון שלפנינו שיש לו פתח לשכונת הגוים ואפילו פתח קטן שלא היה רגיל בו מתחלה רואים אותו אצל הפתח הפתוח לרשות הגוים, דלא עדיף מישראל דבכיו"ב אינו אוסר. דגרסי' בפ' מי שהוציאוהו וכו' דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו כגון זה כופין על מדת סדום. וכל שכן התועה הזה שהוא אינו צריך עירוב ודוחה אותו אצל שכונת הגוים כדי שלא יאסור על שכונת הישראלים. ועוד שזה דעתו מעורבת עם הנכרים והרי הוא כרגיל אצלם. ואפילו אם אין לו אלא פתח אחד צר הארבעה על ארבעה לצד הגוים דוחין אותו אצל אותו פתח כאותה שאמרו בפרק הדר אמר רב יהודה אמר שמואל גוי שיש לו ארבעה על ארבעה פתוח אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כלו דרך מבוי אינו אוסר. מאי טעמא בההיא פיתחא דאייחד ליה בההיא ניחא ליה. וזהו דהאי ידוע הוא לכל כיון שנתנכר עם הנכרים ניחא ליה ואחריהם דוחין אותו". ונראה דמה שהוצרך להוסיף דהוי כרגיל אצל הנכרים כי דעתו מעורבת עימם, זה כדי לדחות סברת השואל שרן להחמיר לאידך גיסא משום הרגל עירוב דאולי התועה הזה אוסר על שכונת ישראל שכבר נתערב עמהם לכל ימות השנה.

דין קרפף מדאו' לר"ה בר חנינא

אמר עולא אמר רבי יוחנן קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואפילו כור ואפילו כוריים הזורק לתוכו חייב מאי טעמא מחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין מתיב רב הונא בר חנינא סלע שבים גבוה עשרה ורוחב ארבעה וכו' הא יתר מבי"ס מטלטלין אלמא כרמלית היא תיובתא דרבי יוחנן. והנה בד' ריו"ח מבו' דאף שעיקר טעמו הוא משום דכל דין כרמלית דקרפף הוא רק מדרבנן, מ"מ נקיט לה בלש' דמחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין, ומשמע דהא בהא תליא, דאם היה כאן חיסרון מחיצה אז י"ל דדין כרמלית דקרפף הוא מדאו', אבל כיון דהוי רק חיסרון דיוורין ודאי דמדאו' הוי רה"י והזורק לתוכה חייב. ולכאו' יש ללמוד מזה על שי' רהב"ח, (שכ' הראש' דהוא פליג על דינא דריו"ח, עי' תוס' לעיל יח, א), דהוא הרי ס"ל דל"ה רה"י מדאו', ד"ל דלש' האי חיסרון דיוורין הוי כחיסרון מחיצה.

ובאמת מצינו לכאו' מקור לשיעורא דבי"ס בהל' מחיצה ורה"י מדאו' גם אליבא דריו"ח. (והתוס' לעיל כג, א כ') "פשיטה דקרא במאי כתיב - משמע דטול חמשים וסבב חמשים הוי אסמכתא בעלמא ומיהו בכיצד מעברין פריך והא מבעי ליה דיטול חמשים",

דעדיף הגזירה של טלטול בתוכו מהאיסור של טלטול מכרמלית אחרת לתוכו ולהיפך, ולכן קבעי דהוי כרמלית גמורה גם לקולא, והכל הוא מחמת הטעם הראשון דבלא"ה יאמרו דהוי רה"י גמורה וכו', אבל אם הטעם הזה לא היה שייך אצל כל הקרפיות, ודאי דאפי' משום 'לא פלוג' לא היה שייך להתיר את כל הקרפיות בשביל סלע שבים.

ובשי' הראב"ד לכאור' נראה בפשיטות כש"נ דבשאר קרפיות נשאר הקו' דמאי שנא, ואילו בסלע שבים יש טעם להעדיף את הגזירה הזו, ולכן מתירי' מן הים לתוכו ולהיפך כדי שלא יאמרו דהוי רה"י גמורה, ופליג על האי' 'לא פלוג' שנת' לעיל בשי' התוס'. אבל מצינו בס' הבתים ביאור אחר בשי' הראב"ד, ז"ל "מלשון הר"ם נראה שלא התירו זה אלא בסלע, וכ"כ הראב"ד בביאור, אבל מקום שלא הוקף לדירה שהוא יותר מבי"ס שהיה ביבשה, אסור להוציא ולטלטל מכל מקום שלא הוקף לדירה והוא יותר מבי"ס לכרמלית ומכרמלית בו. אבל יש מי שאמר הטעם דלא לימרו רה"י גמורה היא ואתו לטלטל בכלו. וכן נמצא בקצת גמרות. והוא מלשון מר רב יהודאי גאון. מכאן היה אומר רבינו יעקב. שגינה יתירה מבית סאתים הסמוכה לכרמלית, מותר להכניס ולהוציא ממנה לכרמלית ומכרמלית בה". ומבו' דהגי' הפשוטה בגמ' היא "הן אמרו והן אמרו הן אמרו קרפף יתר מבי"ס שלא הוקף"ד אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות והן אמרו אין מטלטלין מרה"י לכרמלית בי"ס דשרי לטלטולי בכליה אסרי אסרי רבנן לטלטולי לא מן הים לתוכו ולא מתוכו לים מ"ט רה"י גמורה היא יתר מבי"ס דאסור לטלטולי בכליה שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו ומאי שנא תוכו שכיח מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח", ולא גרסי' כלל את הטעם הא' המובא בגמ' לפנינו, והוא מנוס' מר רב יהודאי גאון.

ולפ"ז נראה לבאר ד' הראב"ד באופן אחר, דעיקר הטעם דמותר לטלטל מן הסלע לים הוא מחמת דהוי מילתא דלא שכיחא, ולא גזרו ביה רבנן, אלא שאם הסלע הוא רה"י גמורה והיינו דאינו יותר מבי"ס, בהא אמרי' דודאי לא פלוג רבנן במילתייהו ואסור לטלטל ממנו לכרמלית ואע"ג דלא שכיח כה"ג, אבל אם הוא יותר מבי"ס, ושמו (מדרבנן) הוא כרמלית, (וכל איסור הוצאה מכרמלית לרה"י הוא רק מדרבנן), בהא פלוג רבנן ולא גזרו על מילתא דלא שכיחא. ולפ"ז א"ש מה שהתוס' ושא"ר כדמייתי לד' ר"ת ביאור הטעם משום דלמא אמרי רה"י גמורה וכו', ולכאור' לא זה המקום שהראב"ד חלוק אלא רק בנידון האם שאר קרפיות שווה לסלע שבים, (והיינו האם לעולם לא שכיח כן, או דעכ"פ לא רצו לחלק בין שאר קרפיות לסלע שבים), אבל להמת' מד' ספר הבתים ניהא, כיון דזהו עיקר הפלוג' עם הראב"ד האם עיקר הטעם הוא דלמא אמרי רה"י גמורה היא וכו' או רק בהכללים של מילתא דלא שכיחא. והנה הראש' כ' דבסתימת ד' הר"ם נראה שהוא סובר כהראב"ד דדין זה הוא רק בסלע שבים, והילך לש' הר"ם "היה יתר מבי"ס אע"פ שהוא רה"י הואיל ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית הרי זה מותר לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו שזה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בו", ומשמע דלא נצרך כאן לשום טעם נוסף (דיאמרו רה"י גמורה היא וכו') אלא זהו כל הטעם דהוי מילתא דלא שכיחא וכו', וא"ש להנ"ל, דכיון דהוי כרמלית לענין איסור טלטול בתוכו, ובעי' למיגזר עליו דלמא אתי לאיחלופי ברה"י אחר, ע"ז אמרי' דמילתא דל"ש לא גזרו רבנן.

ובשי' רש"י יל"ד גם כע"ז, דהנה רש"י פי' "מתוכו לים לא שכיח - ולא גזרו רבנן במלתא דלא שכיחא ואע"ג דבשאר רה"י לכרמלית גזרו רבנן הנהו שכיחן אבל הני תרתי כחדא יותר מבי"ס ומתוכו לכרמלית לא שכיח", והק' האחרו' (עי' רש"י ודברי נחמיה) דמשאר רה"י לכרמלית ל"ק כלל, דאין שם טעם לא לגזור, ושאיני קרפף דיש חשש שיאמרו רה"י גמורה היא וכו'. ונראה א"כ דרש"י ס"ל דכעת ע"כ הגמ' חזרה בה מהטעם הנ"ל ויש כאן טעם חדש והוא דמילתא דל"ש לא גזרו רבנן, ולכן הוק' לו על כל איסור הוצאה מכרמלית לרה"י, ותי' דרך בהני תרתי חשיב כלא שכיח. (וכע"ז כ' התוס' בשי' הר"ם, אבל להגי' המבוארת ב'הבתים' אי"צ ל"ז וכנ"ל, ורק ברש"י צ"ל שהיה כאן חזרה כיון דגרסי להאי טעמא

ונראה, דאי נימא דלדעת רהב"ח הוי חיסרון מחיצה ולא רק חיסרון דיורין, ודאי א"ש היטב, דבהאי סלע שבים גם אם אמרי' דל"ל מחיצות אבל ודאי אין סיבה לומר דהוי רה"ר, דהרי הוא מוקף כולו בים שהוא כרמלית, ואפי' מחיצות העומדות באמצע רה"ר ואין להם דיורין דמה"ט נימא דהוי כל"ל מחיצות עדיין ל"ה רה"ר דהא לא בקעי שם רבים מחמת המחיצות, אבל פסי ביראות העומדים באמצע רה"ר ובקעי רבים שם, אלא דהוי רה"י מכוח המחיצות, בהא י"ל לשי' רהב"ח דכיון דחיסרון דיורין הוי חיסרון מחיצה, א"כ אין שם דין מחיצות כלל, והוי רה"ר גמורה ע"י בקיעת הרבים. ומדוק' מאד לש' התוס' לפ"ז, שכ' ד"רב הונא בר' חנינא דבעי למימר בפ' הדר דמחיצה שאינה מוקפת לדירה לא שמה מחיצה", והיינו דטעמו של רהב"ח הוא לא מפני שחיסרון דיורין משוי כרמלית מדאו', אלא מפני שמחיצה שאינה מוקל"ד לא שמה מחיצה, ופליג אהא דאמר ריו"ח מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין.

מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח

רב אשי אמר לעולם ארישא הן אמרו והן אמרו הן אמרו קרפף יתר מבי"ס שלא הוקל"ד אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות והן אמרו אין מטלטלין מרה"י לכרמלית בי"ס דשרי לטלטולי בכליה אסרי רבנן לטלטולי לא מן הים לתוכו ולא מתוכו לים מ"ט רה"י גמורה היא יתר מבי"ס דאסור לטלטולי בכליה שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו מ"ט דלמא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכליה ומאי שנא תוכו שכיח מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח. ונחלקו הראש' האם בכל קרפף דינא הכי או רק בסלע שבים, ומתוך דבריהם נראה דהסוב' דכל קרפף מותר סמכו דבריהם על הטעם שאמרו "דלמא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכליה", והנך דס"ל דביבשה אסור ורק בסלע שבים מותר סמכו דבריהם על מה שאמרו "מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח", וק' דלכאור' בגמ' נראה דב' הטעמים נצרכים זל"ז.

דהנה בתוס' כ' את שי' ר"ת דהתיר בכל קרפף לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, והוסיפו ד"אין לחלק בין סלע דהתם משום דלא שכיח שהרי כל עיקר גזירה זו שלא יבא לטלטל בכלו והאי טעמא שייך נמי הכא", ומשמע דבאמת הטעם של 'שכיח' שייך דוקא בסלע שבים, אלא דאע"כ אין לחלק כי כל עיקר הגזירה היא שלא יבא לטלטל בכלו. ואילו הראש' הביאו את שי' הראב"ד דס"ל שלא אמרו כן אלא דוקא בסמוך לים דהא לא שכיח שיהא קרפף יותר מבי"ס סמוך לים וכי שכיח נמי בעיתא תשמישתיה להוציא ולהכניס מזו לזו, אבל כשהוא סמוך לכרמלית בעלמא הא ודאי שכיח ואסור להוציא ולהכניס מזה לזה. ולכאור' ד' הראב"ד א"ש במהלך ד' הגמ', דאע"ג דעיקר הטעם הוא כמו שאמרו "דלמא אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכליה", אבל הרי מקשי' ע"ז מאי שנא וכו', ותי' דיש חילוק בין שכיח ולא שכיח, ולכן גבי סלע שייך כנ"ל באמת התירו לטלטל מתוכו לים וכו', אבל גבי שאר קרפיות, אע"ג דאיכא חששא שיאמרו רה"י גמורה היא וכו' אבל מ"מ ע"ז דחי' דמאי שנא, והיינו דאין טעם להעדיף את האיסור של טלטול בתוכו ולהתיר בשבילו את הטלטול לכרמלית אחרת.

ובד' התוס' צ"ע, דבשלימא אם היו מפרשים דלעולם שכיח יותר טלטול בתוך הקרפף מאשר טלטול ממנו לכרמלית אחרת ניהא, אבל כיון דמשמע כנ"ל דאף דלידהו האי תירוץא דלא שכיח אזיל דוקא אסלע שבים, א"כ אמנם בכל קרפף איכא למיחש דלמא אמרי רה"י גמורה היא וכו', אבל הרי בקרפף שביבשה תיקשי ע"ז דמאי שנא דאליהם הך תקנתא טפי מהך וכקו' הגמ'. וכ' המהרש"א "שהרי כל עיקר גזרה זו שלא יבא לטלטל כו' אע"ג דבעי נמי טעמא דלא שכיח משום קושיא דמאי שנא והכא בגינה תקשי מאי שנא אית לן למימר דלא פלוג רבנן וכיון דבהך דשמעתין אית לן למיזל בתר הך גזירה שלא יבא לטלטל בכלו ומשום דלא שכיח מתוכו לים ה"נ אית לן למיזל בתר הך גזירה גם בגינה אע"ג דשכיחא". ואפ"ל עוד, דבאמת הנידון הוא באופן כללי על עיקר גדר הגזירה של קרפף האם יש לזה שם כרמלית גמורה או לא, והטעם ליתן לזה לעולם שם כרמלית גמורה כ"כ אע"ג דהוי קולא, זה משום דאיכא גווני של סלע שבים וכו' דלא שכיח, וזה תירוץ על הקו' דמאי שנא, כיון דאשכחן גוונא

ועי' או"ש הל' יבום וחליצה פ"ז ה"ו שדן באורך על כמה ספיקות מעי"ז אי אמרי' ממ"נ כלפי דרבנן, והביא ע"ז מעניני מס' עירובין כמה אופנים ובהם סוגיין, ז"ל "נסתפקתי בקטנה שנשארה זקוקה ליבם והיא שניה אי בעיא חליצה או לא, דאילו הוה ערוה הלא היתה פטורה מן החליצה, וא"כ אי מדין תורה, הלא אין קדושה כלום, ומותרת לשוק, ואי מדרבנן הא הוי כערוה, וממה נפשך פטורה וכו' וראה תוספות פרק מבוי דף ח' ע"ב ד"ה מניח את הקורה באלכסון, אי נמי כיון דצדו אחד ארוך כו', לא בקעי בה רבים, ולא גזרו ביה רבנן כו', אע"ג דאית ביה דע"ד. וכוונתם כיון דלא בקעי בה רבים הוי רק ככרמלית דמדרבנן אסור, ותו אף אם קורה משום מחיצה הוי רק דרבנן, הרי מדרבנן יש כאן שלש מחיצות, ודוק, (מילואים: ובמסכת שבת ק, א תוד"ה פירות מבטלין מחיצה כו', ואע"ג דהוי לקולא, דלא אסרי אהרדי, פירוש משום דמן התורה שרי לטלטל בלא עירוב כלל, אלא מדרבנן צריך עירוב, והא מדרבנן דבר הניטל אינו ממעט, ואם כן איכא חריץ ביניהן ולא אסרי אהרדי, ודו"ק). ובפרק הדר דס"ז ע"ב אמר רב אשי דקרפף יתר מבי"ס שלא הוקל"ד מן התורה רה"י הוי, רק דרבנן עשו אותו ככרמלית, ולטלטל מן היס דהוי כרמלית לרה"י מדרבנן אסור לטלטל, א"כ כיון דקרפף הוי מדרבנן כמו כרמלית הוי שרי לטלטל ממנו לים, ויעו"ש דרב אשי מוסיף דשרי לטלטל לים מתוך קרפף, דלא לשיא כרה"י לטלטל בכוליה, מ"ט תוכו שכיחי ממנו לים לא שכיח. הנך רואה גדר ברור בזה, דבמה דלא שכיח תפסין להתיר על ידי מה דמדברי חכמים הוי ככרמלית, דלא לימרו רה"י הוי, וכאן לא שייך סברא זו כלל". וע"ע ב"י אבהע"ז סי' מב ואבנ"מ סי' טו סק"א ובאבנ"ז יו"ד סי' רנג סק"ד.

וע"ע בלקח טוב כלל יג ס"ד שכ' "גם כאן הרי יש סברא דממ"נ הנ"ל להתיר דמה"ת דהקרפף הוא רה"י הוי מה"ת מותר לגמרי לטלטל מכרמלית לרה"י, ולפי הדרבנן דאסור לטלטל מכרמלית לרה"י, הרי מדרבנן שוב הקרפף הוא ג"כ כרמלית, ומכרמלית לכרמלית הרי שרי לטלטולי, וע"כ דל"א סברא דממ"נ הנ"ל ורק כיון דהקרפף הוא רה"י מה"ת ע"כ שפיר גם הוא בגזירת אסור לטלטל דאסור חכמים לטלטל מכרמלית לרה"י ושפיר אסור לטלטל מכרמלית לקרפף ואע"פ שמדרבנן גם הקרפף הוא כרמלית ודו"ק כי גם זו ראי' ברורה בס"ד דל"א סברא דממ"נ הנ"ל וגם שם שייכי ב' הטעמים הנ"ל וכמובן. ומדברי רש"י שם ד"ה הא יותר מבי"ס מוכח דהסברא היא כטעם הא' הנ"ל דחכמים עשו דבריהם לחומרא ולא לקולא וע"כ כיון שהקרפף הוא רה"י מה"ת לכן נהי דרבנן עבדוהו ככרמלית היינו רק לחומרא שיהי' אסור לטלטל בתוכו יותר מד' אבל לא לקולא שיהי' מותר לטלטל מכרמלית גמור לתוכו עש"ה ותבין". (ולעיל שם העמיד את הנידון, ז"ל "הטעם בזה י"ל בתרי גוונא, א, י"ל דחכמים עשו דבריהם רק להחמיר על ד"ת אבל לא להקל על ד"ת וע"כ נהי דגזרו על השניות משום סיג עריות עכ"ז רק להחמיר עשו כן שתהי' השני' אסורה מלהנשא אבל לא עשו דבריהם להקל לענין שאם נפלה שני' ליבום לא יהי' בה זיקת יבום מדרבנן כמו שאין זיקת יבום בערוה דאו' וע"כ חשובה השני' שפיר זקוקה ליבום גם מדרבנן וע"כ שפיר אחותה אסורה משום אחות זקוקתו וכו' דכיון דמדאו' רמיא קמי' א"כ ודאי לא באו חכמים להקל על ד"ת ולומר דמדרבנן לא רמי' קמי' וע"כ גם מדרבנן רמי' קמי' ונמצא דפגע באחות זקוקתו. ב, י"ל דמילי דרבנן אינם מוסבים על הדרבנן כ"א על הדאו' הם מוסבים וע"כ כאשר אסור חכמים נישואי אחות זקוקה גם מדרבנן כ"א הית' כונתם על אחותה של זקוקה מה"ת וע"כ גם השני' אפי' אי נימא דמדרבנן אינה זקוקה עכ"ז מדאו' ה"ה זקוקה וע"כ שפיר הוי אחותה בכלל איסור אחות זקוקה ושפיר נאמר גם עלי' איסור זה ודו"ק").

ואולי יל"ד לחלק קצת, דהכא אף דהוי כרמלית מדרבנן, אבל ממ"מ מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין, וא"כ גם כלפי דרבנן יש ברשות זו צד רה"י, אלא שאסורה ככרמלית מחמת חיסרון דיורין. והנה התוס' ושאר' (בסוגיין ובפ"ק דשבת) כ' לדון למה לא הוזכר קרפף יותר מבי"ס כרשות נוספת על ארבע רשויות דשבת, ולכאו' אין כאן רשות נוספת אלא רה"י גמורה מדאו' וכרמלית גמורה מדרבנן,

דרב יהודאי גאון). אבל מאידך מבו' ברש"י דהאי לא שכיח אי"ז דוקא על סלע שבים, אלא על כל הוצאה מקרפף לכרמלית גמורה, וזה טעם אחר לחלוק על הראב"ד ולא מטעם ד' ר"ת הנ"ל המבו' בתוס' ושאר'. (וע"ע בלש' הבה"ג בס"י ז ובס' העיתים סי' רח).

והנה בתור"פ כ' ג"כ כד' רש"י, ז"ל "מן היס לתוכו לא שכיח. פי' ולא גזרו רבנן כרמלית דלא שכיח, ואע"ג דבשאר רה"י לכרמלית גזור, הנהו שכיח טפי, אבל הני תרתי כחדא יותר מבי"ס ומתוכו לכרמלית לא שכיח. אבל תוכו שכיח, וכי שרי לטלטולי בגויה חזי ליה עלמא ומיחלף ברה"ר", ואח"כ הביא ד' ר"ת, ז"ל "ולאו דוקא ים דה"ה שאר כרמלית. [פסק] מכאן היה מתיר ר"ת לגינה יתירה מבי"ס שנועלה בשבת, דמותר לזרוק המפתח מר"ה שלנו שהוא ככרמלית לשם שהוא כרמלית", ומדוק' מאד דהוא לא כ' את טעם ר"ת כמש"כ התוס' דעיקר הטעם הוא שמא יאמרו רה"י גמורה היא וכו', דהרי בזה כבר הגמ' חזרה בה והטעם תלוי בשכיחות, אלא טעמא דר"ת הוא על דרך מש"כ הרשב"א (בדעת עצמו) ד"הא דאמרי' הא שכיח והא לא שכיח הכי קאמר קרפף יתר מבי"ס שלא הוקל"ד שכיח פעמים שהוא סמוך לרה"ר פעמים לרה"י פעמים לכרמלית ואם אתה מתירו לטלטל בכולו בזמן שהוא סמוך לכרמלית אתו למימר רה"י גמורה היא ואפי' בזמן שהוא סמוך לרה"י אי נמי לרה"ר אתי לטלטולי ביה, אבל קרפף שהוא יתר מבי"ס הסמוך לכרמלית מלתא דלא שכיחא היא ואע"ג דאתה מתירו בטלטול מיניה לכרמלית לית לן בה דמלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן".

הן אמרו והן אמרו

הן אמרו והן אמרו הן אמרו קרפף יתר מבי"ס שלא הוקל"ד אין מטלטלין בו אלא בד"א והן אמרו אין מטלטלין מרה"י לכרמלית בי"ס דשרי לטלטולי בכוליה אסרי רבנן לטלטולי לא מן היס לתוכו ולא מתוכו לים וכו' יתר מבי"ס דאסור לטלטולי בכוליה שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן היס לתוכו. הנה מבו' הכא דמצד עצם הדין, (לולי הגזירה דלמא אמרי וכו'), היה ראוי לאסור להוציא מכרמלית דרבנן (שהיא רה"י מדאו'), לכרמלית גמורה, ואע"ג דכל איסור הוצאה מרה"י לכרמלית הוא רק מדרבנן, ולמה לא נתיר ממ"נ, דמ"מ דייני' לה כרה"י מדאו' כלפי האיסור הוצאה מכרמלית לרה"י שהוא מדרבנן. (אלא שנת' לעיל דלפי שי' הראב"ד ואולי כך היא גם גיר' כמש"נ מס' הבתים, אין מקור לכ"ז, וי"ל אדרבה דמעיקה"ד ראוי להתיר בממ"נ, אלא דאם היה בגדר מילתא דשכיחא היו גוזרים במסויים גם בזה, ודו"ק). ולכאו' יש ללמוד מזה על כל רה"י דאו' וכרמלית מדרבנן, (כגון פירצה שאינה אוסרת אלא מדרבנן, או חיסרון מחיצה ברוח ד', או פסי ביראות וכיו"ב), שאסורה מעיקה"ד בהוצאה עם כרמלית גמורה.

אלא דיש מקום לומר דבכל כה"ג שייך מה שאמרו בגמ' דהן אמרו והן אמרו וכו' דילמא אמרי רה"י גמורה היא וכו' ולא שכיח וכו'. וכ"כ הרשב"א בשבת ט, א גבי איסקופה, ז"ל "אי כרמלית עוברת לפניה קסבר רב דאף הוא אסור להשתמש מן האסקופה שהיא כרמלית דרבנן לכרמלית גמורה דהכי סבירא להו לאמוראי קמאי בפרק הדר עם הנכרי גבי סלע שבים גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא יותר מבי"ס, דאמרי' התם דאסור לטלטל ממנה לים ומן היס לתוכה, ורב אשי דאוקמה באסקופת בית שהיא מקורה כולה בשתי קיריות ופתח פתוח כלחוץ בזמן שכרמלית גמורה עוברת לפניה, דקסבר דמותר לטלטל מכרמלית דרבנן לכרמלית גמורה כדאיתא התם בפרק הדר בההיא דסלע שבים שכתבנו", (ונת' קצת במקו"א שי' הרשב"א בדין כרמלית מדרבנן). ועכ"פ לפמש"כ הרשב"א בסוג' דה"ל שכיח' היינו דיותר מצוי כרמלית דרבנן שהיא סמוכה לרה"י או לרה"ר מאשר סמוכה לכרמלית, א"כ כך הוא בכל כרמלית מדרבנן, דאסורה בטלטול בתוכה ומותרת עם כרמלית שבצידה. (דלש' הרשב"א בעבוה"ק "ולמה לא התירו בזה הסמוך לים לטלטל בכולו ויאסרוהו לטלטל ממנו לים ומן היס לתוכו, לפי שהקרפפות יתירים מבי"ס מצויין תמיד ויבואו להקל ולטלטל בכל מקום בקרפף היתר מבי"ס כבאינו יותר מבי"ס, והקרפף שבתוך היס אינו מצוי, והעמידו דבריהם במצוי והתירו בשאינו מצוי", כן י"ל בכל כרמלית דרבנן).

יאמרו שהוא כהן גמור ויבאו להאכילו בתרומה, ובצ"פ ציין לד' הירו' על מע"ש הטמא מדרבנן שפדאו בירושלים).

והנה הרשב"א לקמן צ, א כ' "ומשום הכי אתמה עליה רבה כרמלית ורה"י קא מיבעיא ליה, כלומר שאלו עמוד זה גבוה עשרה ורחב ארבעה רה"י גמור הוא וגג בין הגגין ככרמלית משוי ליה רבנן ומאי קא מבעיא ליה ואי בעמוד שאינו גבוה עשרה קא מיבעיא לי, גם זה פשיטא דעמוד זה כרמלית גמורה היא, ואלו הגג אע"פ שאתה עושה אותו כרמלית כדי לאסרו בטלטול אלא בד' אמות, ומ"מ דבר תורה רה"י גמורה הוא והזורק מרה"י לתוכה או מתוכה לרה"י חייב וכדאמרי' בקרפף יתר מבי"ס שלא הוקל"ד מחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין, והלכך אסור לטלטל מזה לזה כמו שהוא אסור לטלטל מכרמלית לרה"י דעלמא, ומשמע להדיא בדבריו דהאי סברא ד'מחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין' זה לא רק טעם לומר דהוי רה"י דאו', (דהא לא איירי התם כלל בקרפף אלא בגג שאינו מעורב), אלא גם טעם לומר דכרמלית שאינה גמורה אסורה בהוצאה עם כרמלית גמורה, וע"כ הביאור הוא כנ"ל, דהאיסור הוצאה שיש מכרמלית דרבנן לכרמלית גמורה, הוא לא מפני היחס שיש לרשות זו מדאו' כרה"י, אלא גם משום שמדרבנן גופיה ל"ה ככרמלית ממש אלא לחומרא ולא לקולא. (וכדכ' התוס' שם בשם ר"ת ד"חשיבא לגג כרה"י משום דמהני ביה עירוב לטלטל בכלולו ולא הוי כשאר כרמלית", וזה כעין הירו' הנ"ל דע"י שיש אפשרות היתר אז זה לא מוגדר ככרמלית גמורה). ולפ"ז האי סוגיא איננה מקור כלל לדרון על שאר רה"י האסור מדרבנן, (כפירצה האוסרת מדרבנן, או פירצה ברוח ד', או פסי ביראות וכיו"ב), דהרי התם אמרי' דהחיסרון הוא במחיצה ולא רק בדיוורין, וכה"ג י"ל דמדרבנן הוי כרמלית גמורה, וכיון דכל איסור הוצאה מכרמלית לרה"י הוא מדרבנן, בהא ודאי הן אמרו והן אמרו וכו' וממ"נ מותר, גם בלא הטעם של 'דלמא אמרי רה"י גמורה היא' ולא שכ"ח וכו'.

ולכאו' יש בזה נפק"מ, דהנה ילה"ס בב' כרמליות מדרבנן שהן רה"י מדאו', וכגון רשות אחת שהיא קרפף יותר מבי"ס, והרשות הב' היא חצר שאינה מעורבת וכיו"ב, דמעיקר הדין הרי שניהם אסורות כ"א בהוצאה לכרמלית גמורה אחרת, אבל יל"ד האם מותרות זו בזו או לא. דאם טעם איסורם בכרמלית גמורה הוא מפני שמדאו' חשיבי רה"י, ולכן גם כלפי האיסור מדרבנן של הוצאה מרה"י לכרמלית דייני' כאילו יש כאן הוצאה מרה"י לכרמלית, א"כ ודאי הנך ב' רשויות מותרות זו בזו, דהרי מדאו' תרווייהו רה"י גמורה, ומדרבנן תרווייהו כרמלית, ומהיכ"ת כאן איסור, אבל אם הא דאסורין בכרמלית גמורה זהו מפני דמדרבנן נמי ל"ה כרמלית ממש לקולא, אלא יש בהם צד כרמלית וצד רה"י, וכל דינם להיות ככרמלית הוא לחומרא ולא לקולא, א"כ עדיין יש מקום לאוסרם זב"ז. ובג"י הרעק"א בסי' שעד נראה לכאו' שנס' בנידון זה, דדן שם אם להוכיח מד' רש"י להלן צ, א להתיר מבוי שאינו מתוקן בכרמלית גמורה, ולכאו' בזה הוא שנסתפק האם יש מקום לומר דאסור עם כרמלית גמורה ואעפ"כ מותר עם כרמלית אחרת שאינה כרמלית אלא מדרבנן. (אבל הא ודאי דאם שני הרשויות הללו הם כרמלית מדרבנן ורה"י מדאו' מאותה הסיבה, אין טעם שיהיו אסורות זב"ז, ופשוט).

ההוא ינוקא דאשתפין חמימיה. הראש' דנו למה לא היה כאן היתר של פיקור'נ, עי'. והר"י מלונגיל כ' "דאשתפון חמימיה. שהיו רוצים למולו והחמו לו מים מבערב כדאמרי' בפסח שני דהכל אצל מילה חולים הם ואין ראוי למול א"כ רוחץ במים חמין האבר כדי לרכך הבשר ולא יהיה לו צער כל כך ונשפכו המים בשבת קודם המילה שאם היה אחר המילה אפילו לכתחילה היינו מחמין לו חמין בשבת דסכנת נפשות יש בה כדאמרי' בפר' רבי אליעזר דמילה ביום הראשון כדרכו". אמנם צ"ע במש"כ הר"י בן חכמון, ז"ל "ההוא ינוקא דאשתפין חמימיה, פי' לפי שהיה דרכם לרחוץ את הקטן לפני המילה משום צער בלבד כדי להחליק בשרו לא משום סכנה וכיון שאין שם סכנה הו' להו' מכשירי מילה ותדחה מילה לתשיעי. אמי להו' רבה ליתו ליה מיגו ביתאי, כלומר מהחצר שלי שיש במבוי עמהם וירחוץ ונמול אותו ולא ידחה וכו' ההוא ינוקא דאשתפין חמימיה, מקמי דלימהלוה, והוה ליה צער אם אין מרחיצין אותו כדי

ואסור להוציא ממנה לכרמלית אחרת רק מצד הרה"י דאו', (וגם בתי' שכ' הראש' דמי קצת לרה"י וקצת לכרמלית אינו נראה שכוונתם בפשיטות וכנ"ל). אבל אי נימא כש"נ דהאיסור הוצאה מקרפף לכרמלית איננו משום צד רה"י שיש ברשות מדאו', אלא משום דגם מדרבנן הוי קצת כרמלית וקצת רה"י, א"ש דיש כאן רשות חמישית.

ונראה לבאר כן עוד, (דהאיסור להוציא מהקרפף לכרמלית גמורה הוא לא מפני שם רה"י מדאו' אלא מפני צד הרה"י שיש בקרפף מדרבנן), דהרי הכא ריו"ח אמר דהכרמלית הזו היא אסורה בזריקה מרה"י מדאו', כיון שמחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין, וע"ז מקשי' מהא דהיא מותרת עם כרמלית אחרת, ואיך יתכן כן ברה"י דאו' להתירה עם כרמלית אחרת. ונראה דבאמת י"ל דודאי אין טעם לאסור הוצאה מכרמלית זו לכרמלית גמורה, כיון דממ"נ יש היתר, דמדאו' הכרמלית מותרת ומדרבנן אף הקרפף הוא כרמלית, אלא דכיון דריו"ח הוכיח דבריו דהוי דרבנן ולא דאו' מהא דמחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין, (ופליג על ר"ה בר חנינא דס"ל דלא שמה מחיצה וכמש"כ התוס' לעיל יח, א וכש"נ), א"כ משמע דאף מדרבנן האי קרפף יש בו צד רה"י, דהרי מחיצה היא, אלא שיש בו גם צד כרמלית מחמת דמחוסרת דיוורין, ולכן מקשי' דא"כ היה ראוי לאסור הוצאה מכרמלית זו לכרמלית גמורה, כיון דאף מדרבנן יש בקרפף צד רה"י. ולש' הגמ' בקו' היא 'אלמא כרמלית היא', ול"א בסתמא אלמא לאו רה"י היא, (ורק רש"י פי' "הא יותר מבי"ס בטל תורת רה"י מיניה והוי כרמלית אפילו לקולא"), כיון דריו"ח לא אסר רק מצד הרה"י מדאו', אלא שהוא הגדיר דל"ה כרמלית גמורה אף מדרבנן. ומשני דמ"מ הן אמרו וכו' ולא אסרו את צד הרה"י שיש בקרפף בהוצאה לכרמלית גמורה, מחמת הטעם והחשש שיאמרו דהוי רה"י גמורה וכו' ולא שכ"ח וכו'.

ואולי י"ל עוד דהדקדוק הוא לא רק מלישנא דריו"ח אלא מעיקר דבריו, דבאמת כיון דביאר לן דהא דהוי רה"י מדאו' לחיוב זה רק משום שמחיצה היא גם מדרבנן אלא שמחוסרת דיוורין, א"כ נראה דאם הגדר מדרבנן היה דהוי כרמלית גמורה משום שיש כאן חיסרון מחיצה, אז היה פטור מחטאת, כיון דעקרו חכמים את חיוב החטאת בשוא"ת, ואי"ז טעם בעלמא מה שאמר ריו"ח אלא בעיקר הדין, וע"ז מקשי' עליה דהא מותר מכרמלית זו לכרמלית גמורה, וע"כ דהוי כחיסרון מחיצה וככרמלית גמורה מדרבנן, ולא רק איסור מחמת חיסרון דיוורין שעדיין יש בו צד רה"י גם כלפי דרבנן. ונראה דכך ס"ל להירו', דאי' שם בפ"ב ה"ה "קרפף שיש בו עד בי"ס א"ר אבהו הואיל והוא ראוי לתיר על ידי שיירה וזרק מרה"י לתוכו חייב ר' שמואל בר רב יצחק בעי לכשתירצו שיירה לאסור אסור הא חייב חטאת אין כאן מעתה מבוי שקורתו למעלה מעשרים הואיל והוא כשר על דעתיה דרבי יודה משלש עשרה וזרק מרה"י לתוכו חייב מבוי שנפרץ יותר מעשר הואיל ופירצת המבוי על דעתיה דר' יודה משלש עשרה וזרק מרה"י לתוכו חייב", והיינו דהכלל של כרמלית גמורה הוא כמה שאין לו שום אפשרות היתר, ואם אין אפשרות היתר אפי' לא ע"י שיירא, אז אמרי' דהוי כרמלית גמורה גם לפטור מחטאת. ועי"ש במפרשי הירו'. ואם כך הוא, יל"ע בכרמלית דרבנן מחמת חיסרון מחיצה, (כפירצה האוסרת מדרבנן, או ברוח רביעית וכיו"ב), דהזורק לתוכה פטור, דעקרו חכמים החטאת בשוא"ת כיון דלדבריהם הוי כרמלית גמורה, וכמבו' בירו'.

(ואשכחן קצת כה"ג, דהנה אמנם רש"י בשבת ח, א כ' "ואם תאמר, בדלא גבוהה עשרה נמי רשות לעצמה היא, דהא שמה כרמלית, ההיא לאו מדאורייתא הוה רשות אלא מדרבנן, ולא להקל על דברי תורה בא, כגון זו שיפטר מחטאת", וע"ע בד' רש"י בחולין יג, א, אבל הנה הר"מ בפ"ט מהל' איסור"ב ה"י כ' "אם אכל או נטמא או נשא גרושה מכין אותו מכת מרדות והוא הדין בחלל של דבריהם", וכ' שם במשנל"מ "נהי דחכמים החמירו עליו לעשותו חלל שלא יאכל תרומה ככהן מ"מ לענין אם נטמא או נשא אשה אסורה פשיטא לי דלקי ככהן גמור. וראיתי להרב פרישה א"ה סי' ז' סל"ו שכתב דאינו לוקה והטעם דחכמים השוו מדותם ואם ילקו אותו

ולא היתה פרוצה במילואה לחצר הגדולה שלא היתה מעורבת. ובאמת יל"ד כה"ג להנך אחרו' דס"ל דתינוק לא קונה שביתה בבית, ואין בו דין כלים ששבתו בבית, (ואפי' בן ח' ימים שאינו הולך בכח עצמו), דא"כ היה אפשר להוציא את התינוק לחצר הפרטית, (או שאר חדרי הבית להחזו"א הנ"ל), ומשם לחצר שאינה מעורבת וכו' עד שיגיע לבית שבו נמצאים החמין, (באופן שלא יהיה איסור החלפה וכו"ל), ודו"ק.

והנה במה שהציע החזו"א לומר דהחצר של רבה עירבה, ושאר החצירות לא עירבו, ולפיכך בעי' לסמוך השיתוף להתיר הטלטול מחצר לחצר, לכאו' יל"ע, דהרי בג' חצירות שעירבו החיצונות עם האמצעית, ואסורות הם זב"ז ומותרות לחוד עם האמצעית, דינא הוא דכלים ששבתו בחיצונה והגיעו לאמצעית אסורים בהוצאה לחיצונה האחרת, כיון דכלפי הבית שממנו יצאו או האמצעית היא חצר המעורבת אבל החיצונה השניה היא רשות חדשה, וכדכ' בשעה"צ בסי' שעב סקכ"ה "דאפילו אם לא הוליכך להדיא לחצר השני, רק שמתחלה הניחן בזה הבית ואחר כך הוציאן לחצר השני גם כן אסור, דהא מכל מקום הם כלים ששבתו מתחלה בבית שבחצר אחר, ודמי להא דפסקינן לעיל דכלים ששבתו בבית אסור להוציאן לחצר אחרת אף דמתחלה הוציאן לחצרו והניחן שם דהיה דרך היתור", וא"כ ה"נ מה יועיל לסמוך השיתוף והרי לשי' הריטב"א הוא לא מועיל כלפי הבתים. וצ"ל דאי"ז קו' כיון דכ"ד הריטב"א דשיתוף ל"מ כלפי הבתים הוא רק לגבי בתים שאינם מעורבים עם החצר, אבל בתים שעירבו בחצר הוה כחצר ממש, ואז השיתוף מועיל גם כלפיהם כמו שהוא מועיל כלפי החצירות, ודו"ק.

והריטב"א בסוג' כ' "ליתו ליה מגו ביתאי. פרש"י ז"ל מביתו של רבא והתינוק היה בבית של אותו חצר, והקשו עליו בתוספות דא"כ למה לי למידחי אמירה לגוי שבות יבטל רשותו, לפיכך פירשו כי בחצר אחרת היה וס"ל שאין ביטול רשות מחצר לחצר וכן פירשו הגאונים ז"ל. וכ"כ הרי"ד בתוס' ובפס'. והנה התוס' דנו האם איירי הכא קודם המילה או אח"כ, והוכיחו דודאי לא איירי אחר המילה כיון דאז הוריו בפיקו"נ הרי"ז משובח. (והנה הראש' בשבת קלד, ב נחלקו האם בחיסרון חמין שאחר המילה מלינן או דאסור ליכנס לפיקו"נ, אבל ד' התוס' כאן הם לכו"ע דודאי איירי הכא קודם המילה, איך שנפרש אם אישתפוך חמימי של קודם המילה או של אחריה. ובודאי אין סתירה בין מש"כ הרשב"א בסוג' דאיירי קודם המילה, ובין מש"כ בשבת שם דאיירי בחמין של אחר המילה, ופשוט. וע"ע במ"מ פ"ו מהל' שבת ה"ט דכ' בדעת הר"מ דלא איירי הכא קודם מילה ולא אחריה, אלא במצטער בעלמא, והתירו משום צער התינוק שהחמין יפין לו).

ולכאו' צ"ע למה לא הוכיחו מהא דאביי נסתפק בדין זה של אמירה לנכרי וכו', ומה מקום לספק אי איירי בפיקו"נ. ולד' הריטב"א י"ל דבאמת היה שייך הכא שיבטלו רשותו, אלא שלא היה נוח להם בכך, ולפיכך נס' אביי האם אמירה לנכרי בכה"ג מותרת ואין הם מחוייבים בביטול רשותם לצורך הפיקו"נ, או דאמירה לנכרי בכה"ג אסורה. אלא שהתוס' לעיל סד, א כ' באופ"א, ז"ל "מדלא מצאו תקנה בענין אחר ואמאי ליבטלו כולהו רשותיהו לההוא ביתא דהוה ביה תינוק דמסתמא כו"י סבירא להו דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר כדאמר רבא בההוא שמעתא אנא כו"י סבירא לי אלא ודאי אפי' ר"י מודה דאין ביטול רשות מבית לבית ואומר ר"י דאין משם ראייה דעל כרחך הוה התם חצירות ומבוי כדאמרינן התם והא לא עירבנו והא לא שיתפנו והוה יכולין להביא חמין ע"י ביטול דרך חצירות ומבוי לבית שהיה בו קטן ומה שלא עשו כן משום שלא היו בעלים התם." (וע"ע בשו"ת הרי"ד סי' פח שכ' אופן נוסף למה לא היה שייך להתיר ע"י ביטול).

בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה בדרכנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא. ובשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' יט וכן בנובי"ת אבהע"ז סי' לה כ' דכ"ז הוא דוקא בדאיכא הוראת הרב אלא שהוק' הדבר לא' מן התלמידים, אבל בלא"ה ודאי ל"ש להתיר לעשות מעשה כשלא התברר כלל ההיתר, כיון דהוה חיסרון ידיעה בעלמא דל"ש למימר ביה ספד"ר לקולא. אבל ע"י פסקי מהר"ם

החליק כמו שהיו עושין באותו מקום, אבל אין שם סכנה. אמ' רבא כיון דקימא לן דמים מכשירי מילה הן ומכשירי מילה אין דוחין את השבת אלא תדחה מילה למחר. לישאלוה לאימיה, אם צריכה היא למים חמין לעצמה. ליחום ליה לינוקא הגוי אגב אימיה, וק' דהאם דחי' מילה לתשיעי משום צער בעלמא, (כשהוא יתר על כל צער מילה).

והנה בפסחים סט, א אמרי' "והזאה מאי טעמא לא דחיא שבת מכדי טלטולי בעלמא הוא תדחי שבת משום פסח אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברה"ר ולרבי אליעזר ניעבירה דהא אמר רבי אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת אמרי הני מילי היכא דגברא גופיה חזי ורמי חיובא עליה אבל הכא דגברא גופיה לא חזי לא רמי חיובא עליה אמר רבה לדברי רבי אליעזר קטן בריא מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא חזי ליה קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו דהא לא חזי ליה אמר רבא ואי בריא הוא למה ליה חמין להברותו אלא אמר רבא הכל חולין הן אצל מילה אחד קטן בריא ואחד קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא לא חזי", וא"כ רבה אזיל הכא לטעמיה דלר"א חשיב האי קטן כחזי למילה אע"ג שהוא נצרך לחמין כדי למולו בלא צער. ועצ"ע.

נסמוך אשיתוף

ההוא ינוקא דאשתפך חמימיה אמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתאי אמר ליה אביי והא לא ערבינן אמר ליה נסמוך אשיתוף אמר ליה הא לא שתפינן. הנה שי' הריטב"א להלן עא, ב ד"ע כאן לא אמרו רבנן שסומכין על שיתוף במקום עירוב אלא לענין היתר חצירות הפתוחות זל"ז שזה דומה לענין שיתוף במבוי אלא שהשיתוף בא לחברן במבוי והעירוב בא להשתמש מזו לזו דרך פתחים, אבל לענין ע"ח שעושין בני החצר שיש בו דירויין להתיר החצר לעצמה דכו"ע צריך ע"ח וצריך שיתוף מבוי, וכן בדין שהרי ענין חלוק הוא כל אחד לעצמו, הילכך מבוי שבאין להשתתף בו בני החצירות ויש בחצירות דירויין אע"פ שנשתתפו במבוי אסורות בני החצר להכניס ולהוציא מן הבתים לחצירות עד שיערבו כראוי."

והעיר ע"ז החזו"א מסוג', ז"ל בסי' צ סקי"ג "קשה מסוגיא סז, ב נסמוך אשיתוף ואע"ג דהריטב"א פירשה שם דהתינוק היה בחצר אחרת, מ"מ משמע דחצרות ג"כ לא עירבו כדאמר שם סח, א מבואה דאית ב' תרי גברי רבכי כו' לא עירוב ולא שיתוף, וכ"ת דכל החצרות לא עירבו יחד קאמר אבל כל חצר עירבה לעצמה דא"כ בקל לתקן שיהיו כלן יחד להביא עירובן למקום אחד, ואין לומר דחצר של רבה עירבה לעצמה, אבל שאר החצרות לא עירבו, וצריך לסמוך אשיתוף להביא מחצר לחצר, ושיתוף מועיל לזה, וצ"ל דהתינוק בחצר, דלבית אסור להכניסן אכתי אף אם אין שיתוף מועיל במקום עירוב יביאו דרך מבוי דהא משמע דמחצר לחצר דרך מבוי מותר וא"צ למסמך אשיתוף אלא להביא מחצר לחצר דרך פתחים, דאל"כ לר"מ אין תקנה להביא מחצר לחצר היכי שאין פתוחין זל"ז, ועוד אותו עירוב של חצר יעשוהו לשיתוף וכדפריך ונקני להו מר רביעתא דחלא כו' ומשמע שיש לסמוך אשיתוף לחוד, ועוד דמשמע דברביעתא דחלא יתוקנו כל החצרות, וכ"ד כל הפוסקים דא"צ עירוב בחצרות כלל למ"ד סומכין אשיתוף במקום עירוב."

ואולי יש ליישב, דהנה שי' החזו"א גופיה דבבית עצמו כשישנם חדרים העומדים רק ללינה, דינם הוא כחצר ולא כבית כיון דאינם מקום פיתא. ולפ"ז צ"ל דהאי חמימי היו בגו ביתא היינו בחדר שהוא מקום פיתא ולא בשאר חדרי הבית. וא"כ כיון דסמכ"י על שיתוף במקום עירוב לענין טלטול מחצר לחצר, היה אפשר להוציא החמין לחדר אחר בבית, (וכדין בית וחצר דחד גברא), ואח"כ לשוב ולהוציאם אל החצר המשותפת שאינה מעורבת ומשם לחצר האחרת וכו', עד שביאם לבית שהתינוק נמצא בו לחדר שאינו מקום פיתא, ומשם יכניסנו לחדר עצמו שיש לו דין בית. (וכדי שלא יהיה איסור החלפה, או האיסור שנת' מד' התוס' להלן צט, ב, יעשו כן ע"י כמה בני אדם ועם הנחה גמורה באמצע). וגם לול"ד החזו"א הנ"ל י"ל הכי באוקי' שהיה לו בסמוך לבית חצר שאינה משותפת עם כולם,

בו לחצר אבל מחצר לגג ולקרפף שרי אבל לר' מאיר איכא תרי איסורי מבית לחצר ומחצר לגג או לקרפף ומש"ה לא התירו לא ע"י ישראל ולא ע"י נכרי והעמידו דבריהם ובטלו מצות מילה עד למחר ואף אם טרחו צרכי סעודה ופיגו טעמן".

וע"ע בחת"ס בגיטין ח, ב דלפ"ז אליבא דאמת נמי אין מקור להתיר מה שהתירו בסוג' (אמירה לנכרי או שבות דשבות) אלא בחדא איסורי ולא בתרי איסורי. (ואולי אשכחן כה"ג גבי היתר שבות בביהש"מ לחלק בין שבות א' לב' שבותים, במעשה א' ובב' מעשים, ע"י רעק"א קמא סי' קנט, ונת' לעיל לב, ב). וכך מפו' בלש' המרדכי הנ"ל שכ' "אבל לר' מאיר איכא תרי איסורי מבית לחצר ומחצר לגג או לקרפף ומש"ה לא התירו לא ע"י ישראל ולא ע"י נכרי והעמידו דבריהם ובטלו מצות מילה עד למחר". (וצ"ל דאין כאן איסור נוסף של 'דבר דבר', כי הוי חפצי שמים וכן דהוי דבר המותר. וע"ע בחת"ס שם). אמנם צ"ע בזה דהכא נמי כיון שהיו המים בבית א' והתינוק בבית אחר, אפי' אם ב' הבתים הם באותה חצר, אבל הרי יש כאן תרי איסורי, בהוצאת המים מן הבית לחצר ובהכנסתם מן החצר לבית. (דודאי התינוק לא היה בחצר, אא"כ נימא דכל מקום לינה חשיב חצר. ועדיין יש כאן הוצאה מן הבית לחצר שאינה מעורבת, ומהחצר הזו לחצר הפרטית. ואולי י"ל דזה חשיב כאיסור אחד כיון דיסוד האיסור להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית, הוא מחמת דהוי כמי שהוציא מן הבית, ודו"ק). ואולי קיל טפי כיון שלא הניח בחצר באמצע, והוי ג' שבותים (נכרי, חצירות, בלי הנחה), והנידון הוא רק מצד הטלטול מבית לבית.

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהויה ביה לא עירוב ולא שיתוף. וכ' הריטב"א "מהא שמעינן דלא מבעי ליה לצורבא מרבנן למידר במבוי וחצר שאינם מעורבים". וכ"כ האגודה. וכ"כ המרדכי סי' תקטו, ז"ל "משמע מכאן דמצוה לערב וטעמא רבה איכא דלא ליתו לידי איסורא לאפוקי ולעילוי מבתים לחצרות". ובתש"ג גאון מורה ומערב סי' כו כ' "ובורות שלכם שפירשתם שהן עמוקות ביותר כיצד עושי' להם מחיצה צריך שישקע ראשי קנים במים או דילמא צריך שיראו ראשי קנים במים טפח או דילמא בונין כותל על פי הבאר ונדון משום מחיצה ומחיצה תלויה מותרת. תמה גדולה תמהנו בדבר זה חכמים גדולים שכמותכם בעלי תורה מדקדקים בדבר הלכה מצריכין בארות שלכם כל כך אי אתם מערבין עירובין חצרות בזכות שמים אוליסאנו אין בה גוי שאוסר עליכם מפני מה אין אתם מערבין עירובין חצרות כדאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כי רבנן ניקו בלא עירוב ובלא שיתוף ואם אתם מערבין עירובין חצרות כל תקנות אלו לבאר למה הרי כל העיר כולה כחצר אחת ואין צריכות בארות שלכם לא מחיצה למעלה ולא מחיצה למטה כל עיקר אבל אם אין לכם עירוב כשיש כותל בין אותם שתי חצרות שעומד ע"פ הבאר שוב אין צריכות דבר אחר".

וכן בתשב"ץ ח"ב סי' לז כ' "אם יש חשש עבירה בתקוני מבואה לת"ח. ח"ו. אבל הזריז בזה ה"ז משוכת אדרבה הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן דאמרי' בפ' הדר א"ל רבא בר חנן לאביי מבואה דדיירין בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהויה ליה לא עירוב ולא שיתוף. א"ל מאי אעבוד מר לאו ארחה אנא טרידנא בגרסאי אינהו לא משגחי ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגרסא דרך ת"ח הוא לתקן ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו. וזכות גדולה היא למתקן. ובפ"ב דביצ' גבי מערבין עירובין חצרו' ב"ט ואמרי' התם במאן דאורי' לאיסורא הויה הוראה לקלקולא משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב". ובשטמ"ק בביצה טז, ב כ' "כיון דטעו בה רבים קלקולא הוא. ומכאן למדנו שמצוה לערב עירובין חצרות ושיתופי מבואות כדי לשמור הרבים מקלקול וכל שכן אם הורגלו בדבר". וע"ע שו"ת חת"ס סי' צט. ובמאירי לקמן עח, ב כ' "שראוי לחסידים לערב שמא ישכחו ויוציאו וכעין מה שאמרו מבואה דדיירי ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהויה ביה עירוב ולא שיתוף ומאחר שכן לא גזרו עליו ביהש"מ".

(ובביאור הרי"פ על הרס"ג ל"ת קעט כ' בזה "גם עיקר לשונו שם שכתב וז"ל ועירוב להתכבד. וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד

שהביא דנסתפק להם שם אם אפשר לערב אחרי אמירת 'ברכו', ובהא נמי אמרו דברדבנן עבדי' עובדא וכו'. (וז"ל התרוה"ד סי' מג "דאמר פ' הדר, מילתא דרבנן עבדינן עובדא והדר שאילנא, ופרש"י אם שומע תלמיד שרבו פוסק היתר על איסור דרבנן ויש להקשות עליו, יניח לעשות המעשה ע"פ רבו ואח"כ יקשה לו וכו' הא קמן להדיא, דכל היכא דאין ברור לתלמיד האיסור דרבנן הוא, לא יכנס במעשה רבו עד לאחר מעשה. מ"מ אין נראה ראייה מכאן לנ"ד, דשאני התם שבא הרב להורות הלכה למעשה, ומסתמא מתיישב שפיר להורות כדת, ואע"פ שנראה לתלמיד לסתור ולהקשות, צריך לשתוק עד לאחר מעשה, ויחשוב ויאמר אולי יש לו תירוץ וישוב על קושייתו, ולא יכנס במעשה רבו, אבל לעולם אם רואה את רבו ששולח את ידו לאכול דבר שנראה לתלמיד שיש לחוש בו לאסור, א"צ לשתוק דאדרבה יחשוב דלאו אדעתא דרבו ואישתלי הוא").

והנה בנתי"מ סי' רלד סק"ג כ' "אפשר דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מ"מ באיסור דרבנן א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר המי. תדע, דהא אמרי' בעירובין דרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא, ואילו היה נענש על השוגג היאך היה מניחין לו לעבור ולקבל עונש, אלא ודאי דאינו נענש כלל על השוגג באיסור דרבנן והרי הוא להאוכל כאילו אכל כשירה, והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו כמו בזה נהנה וזה חסר מועט, דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה, משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג וחסרונו גדול מהנאתו". (ובעין יצחק אבהע"ז ח"א סי' סז סקל"ה העיר עליו מד' הרידב"ז הנ"ל, ע"ש, ובמהרש"ם ח"ו סי' נו). ובשו"ת הרשב"א המיוחסות סי' קנ כ' "במעשה זה שאמרת שאין בו אלא מעט בתוך הרבה, ואי אפשר לבא בו לידי איסור דאורייתא, וה"ל לכל היותר ספק דרבנן, ובדרבנן ככיוצא בזה עושין מעשה ואח"כ שואלים". (וע"ע דר"א הל' שמיטה ויובל פ"ט ה"ג). אמנם יתכן דגם ההיתר הנ"ל שכ' הנתיבות יסודו הוא בהא דספק דרבנן לקולא, והיינו דכשאנו יודע את האיסור לא גרע מכשהוא שוגג בו, וקיל דרבנן מדאו' דהשוגג בו הוי טפי כאנוס, ולא נאמרה בזה כ"כ התביעה של היה לו ללמוד או היה לו לברר וכו'. (וגם הנתיבות לא אמר דאיז איסור כלל, ושיהיה מותר לא' להאכיל את חבירו איסור דרבנן בשוגג, אלא כ' רק דיש כאן פטור גמור מעונש, ובודאי אסור לאדם לאנוס את חבירו לאכול איסור, אע"ג שהוא פטור לגמרי מן העונש).

סח, א

הזאה שבות. כ' הגאון "ולאביי דלא שני ל' בין שבות לשבות אדאובתי' מהזאה לותבי' דידי' אדידי' דלא שרי לישראל לאיתויי משום דלא ערבי ולא שתפו, עירובי חצרות שבות ואמירה לנכרי שבות, אימא אה"נ לרבה אפילו ישראל שרי והכא כיון דאפשר בנכרי א"ל נימרו לנכרי, אלא מהזאה שמעינן דלא שרו הכא שבות והו"מ לאיתויי הא דתניא ומייתי לה בריש ר"א דמילה דאין מביאין איזמל דרך גגות חצרות וקרפפות ולותבי עירובי חצרות גופה, אלא הזאה מתניתין וממתניתין אלימא ל' לאותוביה".

אבל מצינו במרדכי שהק' כן בשבת רמז תסז, ז"ל "וקשיא לן אדפריך ליה מהזאה ליפרוך ליה מאיזמל דהוי נמי טילטול והעמידו דבריהם דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רה"ר כך אין מביאין אותו דרך גח"ק וי"ל דאי הוה פריך מאיזמל הוי מצי' לשנויי מאן חכמים ר"מ דאמר פרק כל גגות רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן וקרפפות רשות לעצמן ואנן כר"ש סבירא לן דאית לו רשות אחד הן דכוותיה פסקינן פ' כל גגות ומקשה ליה מהזאה דהכי הלכתא וכו' וא"ת כיון דהלכה כר' שמעון אמאי קאמר דלימרו לנכרי ליתיה אינהו גופיהו דרך גח"ק ויש לומר אה"נ אבל המים שבתו בבית והא דאמר ר' שמעון רשות אחת הן היינו לכלים ששבתו בתוכם והכא החמין שבתו בבית וכן משמע הלשון דקאמר ליתו מגו ביתאי וא"ת ולר' מאיר אמאי העמידו דבריהם במקום כרת באיזמל משום דגגות וחצרות שני רשויות הן לר' שמעון נמי יעמיד דבריהם להביא חמין ע"י נכרי דבית וחצר ב' רשויות הן ויש לומר לר' שמעון ליכא אלא חדא איסורא דהיינו להוציא מן הבית ששבת

נתברר לך דליכא בנוסחאי טעותא ומילי דברירן אינון והאי דאמרי' שבות דלית ביה מעשה ולא אמרינן שבות דלית ביה מלאכה מעשה ומלאכה בהאי ענינא חדא מילתא היא דקרו אינשי למלאכה מעשה כדאמרינן ובין יום השביעי לששת ימי המעשה והיינו מלאכה וכבר נתברר לך דאסור למימר לנכרי לצבותיה או לאתויי דרך רה"ר והאי דכתב בעל הלכות טעותא הוא ולא תסמוך עליוהי". וכהאי פ"י כ' הרי"ף בקיצור גם בסוגיין.

אמנם מלש' הרי"ף משמע עוד דאין הכוונה דבמקום מצוה התירו שבות דשבות, אלא דיש כאן חילוק בעצם האיסור של אמירה לנכרי, דלא אסרי' הא אלא בדבר שהוא מלאכה אבל בדבר שאינו מלאכה כגון האי לא אמרי' ביה אמירה לנכרי שבות. (ומלש' הרי"ף כאן היה אפשר לדחות דכוונתו דהא דאמרי' לעיל מינה דאמירה לנכרי שבות ואסור אפי' במקום מצוה, זה דוקא באמירה על מלאכה ולא באמירה על שבות אחרת, אבל לעולם לא התיר אלא במקום מצוה. וכך העתיק הרא"ש בשבת את ד' הרי"ף, ז"ל "דכי אמר אמירה לנכרי שבות ואסרינן לה לצורך מילה ה"מ במילתא דאית בה מלאכה אבל מילתא דלית בה מלאכה לא אמרינן אמירה לנכרי שבות". וא"ש לפ"ז קו' הרשב"א על הרי"ף מלש' הגמ', ודוק. אבל בד' הרי"ף בשבת חזי' בבירור דהתיר אמירה לנכרי באיסור שבות בכל אופן, וגם מב' שם דהא דאמרי' מה הזאה שבות אף אמירה לנכרי וכו' אי"ז לישנא דברייתא אלא לישנא דקו' של אביי).

אבל ה"מ (שעומד בשי' הרי"ף בזה) כ' בפ"ו מהל' שבת "דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה. כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי להביא לו שופר, או סכין למילה, או מביא לו מחצר לחצר שאין עירוב ביניהן מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער וכן כל כיוצא בזה", וכ"כ בפ"ב מהל' מילה "כללו של דבר כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום שבות מותר לנו לומר לעכו"ם לעשות אותן כדי לעשות מצות בזמנה, ודבר שעשייתו אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לעכו"ם לעשותו בשבת". וצ"ע דרוב הראש' הביאו ד' הרי"ף דהתירו שבות דשבות במקום מצוה, ולא כמש"כ לפנינו דאין איסור אמרי' לנכרי על דבר שאסור רק משום שבות. (ולפ"ז לא תיקשי כ"כ משה"ק הראש' על הרי"ף למה לא תי' בגמ' בפשיטות דשאני הכא דהוי שבות דשבות ולא דמי בשבות של דאו', כי תי' הגמ' אזיל על מה שאמרו דאמירה לעכו"ם שבות, דבהא שאני לן בין איכא מעשה לליכא מעשה, ואין איסור אמירה לנכרי בדבר שאין בו מעשה האסור מדאו').

ובאמת מציינו שי' כזו דס"ל דאיסור אמירה לנכרי הוא רק במלאכה דאו', דהנה התוס' בשבת קכ"א, א כ' "אין אומרים לו כבה - אפי' באיסור דרבנן אמירה לנכרי שבות כדאמרינן לקמן בפרק שואל לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים כו' דמוקי לה בחברו נכרי וכן מוכח בפרק הדר גבי נייתי חמימי מגו ביתא", וג' ראיות הם לאסור אמירה לנכרי באיסור דרבנן (עכ"פ שלא במקום מצוה). והנה הראיה מהאיסור לומר לו לכבות י"ל דאע"ג דהוי רק דרבנן מחמת דהוי מלאכה שאצל"ג, מ"מ בכה"ג יש לזה חומר של דאו' טפי משאר איסורים דרבנן, כיון דעיקר המלאכה אסורה מדאו', (וכמו שחילקו האחרו' כן, עי' רעק"א קמא סי' יז. וע"ע במרדכי בשבת רמז תנח). ומה שהוכיח מסוג', כמובן דלפי ד' הרי"ף גופיה אין כאן ראייה כלל, ואדרבה כאן מב' דאין איסור אמירה לנכרי אלא ב'מעשה' שהוא מלאכה דאו'.

ומה שהוכיח מאיסור אמירה לנכרי על שכירות פועלים, הנה בשי' התוס' בשבת קנ"א, א כ' האחרו' דאולי ס"ל דשכירות פועלים הוי איסור מדברי קבלה, ואולי חמיר כאיסור דאו' לענין איסור אמירה לנכרי, וע"ע בד' הרעק"א שם, וע"ע בחת"ס חו"מ סי' קפה שכ' עפ"ד הרמב"ן, (וע"ע ריטב"א ר"ה לב, ב), דשכירות פועלים בשבת הוי איסור דאו', ולפ"ז א"ש. וכן העיר החת"ס בשבת קנ"א, ז"ל "לא ישכור אדם פועלים בשבת, פירש"י דכתיב ממצוא חפצך, ונ"ל דישעיה הנביא מדאורייתא קאסר ליי' וכדפי' רמב"ן פ' אמור דהיינו

עכ"ל. אינו מובן מאי ענין עירוב לכבוד ועונג שבת וכו' אכתי תמוה מאי ענין עירוב לכבוד. ולכן נראה דס"ל כפשטות דברי המכילתא לגירסת הפסיקתא זוטרתא דעיקר ע"ח ודאי מה"ת הוא. אע"ג דאיסור הטלטול שבחצרות ומבואות בלא עירוב ודאי אינו אלא מדבריהם בעלמא. שאסרו כדי שיערבו. וזה ע"פ פשטות דברי הירושלמי פ"ג ופ"ז אר"י מפני מה מערבין בחצרות מפני דרכי שלום מעשה באשה אחת וכו' מתוך כך עשו שלום וכו' עיי"ש ובמש"כ הרי"ש יפה ז"ל ב"מ שם שע"י כך מדברים זה עם זה ודעתן מעורבת זה עם זה. ועי' בפירש"י ד"ה עירוב שמו עיי"ש. וס"ל לרבינו דהיינו משום דכבוד שבת הוא שיהיו כולם זע"ז בשלום ובריעות יותר מבשאר הימים. וזו היא מצוה דאו' לדעתו כדדריש במכילתא מקרא. ובהכי ניחא מה שאמרו מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף עיי"ש. ואם אינו אלא כדי להתיר טלטול מאי קושיא אם לא רצו בכך. וכבר נדחקו בזה. אבל לפ"ז ניחא שפיר כמבואר. ולהכי מנאה שם במנין העשין. וזה דבר חדש. ויש מקום להאריך בזה".

ובהא דאמר אביי הכא "מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי", מב' דכבודו של רבה הוא טעם יותר אלים מאשר מה שהוא טרוד בגירסתו, מדלא קאמר גבי רבה כי היכי דקאמר לדידיה, והרי הרי" מלוניל כ' ביותר, ז"ל "ואם תאמר נהי דאביי שהיה תלמיד לא היה יכול לוותר משלו בכל שבת ושבת אבל רבה שהיה ראש הישיבה והיה עשיר למה לא היה עושה יש להשיב דכיון שהיה ראש הישיבה לא היה לו פנאי אפילו לזה כי כל בני הישיבה היו נצבים עליו מבקר ועד ערב", וע"כ כנ"ל דכבוד רבה הוא טעם עדיף. (אבל המאירי כ' "מר לאו ארחיה כלומר שרבה היה ראש ישיבה ואין מכבודו לחזר על בני מבוי לגבות את השתוף או שיטרח במעשה עירוב ושתוף").

שבות דלית ביה מעשה

מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת אף אמירה לנכרי שבות ואינה דוחה את השבת אמר ליה ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה - דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים. ונחלקו הראש' כאן ובעוד מקומות, האם הותר בזה כל אמירה לנכרי במקום מצוה, או דלא התירו אלא שבות דשבות והיינו אמירה לנכרי על איסור דרבנן, ובשם רבינו יונה כ' בזה ביאור נוסף וכדלהלן. (וזה"ל הריטב"א בשבת קל, ב"ב נמצאת למד שלש דעות בדבר, לדברי הגאונים ז"ל מותר לומר לגוי לצרכי מילה החם לי מים חמין או עשה לי איזמל, ולדעת הרב החסיד ז"ל דבר שיש בו שינוי כגון איזמל או להחם חמין אסור לומר לגוי, אלא לדבר שאין בו שינוי כגון להביא ברה"ר או במבוי מותר לומר לגוי ועושה, ולדעת הרי"ף ז"ל דוקא שבות דשבות כגון להביא במבוי מותר, אבל דרך רה"ר לא". עוד נחלקו הראש' האם ההיתר לצורך מצוה הוא דוקא במילה וכיו"ב דדוחה שבת וזמנה קבוע ועובר, או גם שאר מצוות, ועי').

וז"ל הרי"ף בשבת פ"ט "וכמה מרבוואתא טעו בהאי פ"י דהאי מימרא דקסברי דהאי דא"ל ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה אשבות דהזאה קא' ליה דשבות דהזאה שבות דאית ביה מעשה ושבות דאמירה לית ביה מעשה בידים דדיבורא בעלמא הוא ואקשו בה הכי ואמרי הואיל ואמירה לנכרי שבות דלית ביה מעשה הוא מה לי א"ל אייתי לי מגו ביתאי ומה לי א"ל זיל אחים לי תרווייהו שבות דלית בהו מעשה נינהו דדיבורא בעלמא הוא ושירי ואטעו לכולהו נוסחאי דגמ' דקסברי דליכא בגמ' דהא מר לא א"ל זיל אחים לי אלא טעותא דנוסחי הוא ולא כדקא סברי הוא ונוסחי לית בהו טעותא אלא נוסחי מעלייא נינהו ולא פירושי' כדקא סברי להו אלא האי דא"ל ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה לאו אשבות דהזאה קאמר ליה אלא הכי קאמר ליה הא דאמרת אמירה לנכרי שבות וקא מדמיתו לה לשבות דהזאה דאסירא לא שני לך בשבות דאמירה גופה בין שבות דאית ביה מלאכה לשבות דלית ביה מלאכה דהא מר לא א"ל זיל אחים לי דאית ביה מלאכה אלא אייתי לי מגו ביתאי קאמר ליה דטלטול בעלמא הוא דלית ביה מלאכה דשמעת מינה דכי אמרי' אמירה לנכרי שבות שהוא מלאכה אבל בדבר שאינו מלאכה כגון האי לא אמרי' ביה אמירה לנכרי שבות הרי

ישראל לגוי בדבר זה כלום, וי"מ אמירה לגוי שבות בתמיהה האין אפשר שיהא אסור דלא אמרו אמירה לגוי שבות אלא באיסור תורה אבל בשכירות דאינו אסור אלא מדרבנן לא אסור לומר לגוי, ולא מיחזור בעיני דהא משמע במס' עירובין דאפילו בדרבנן אמרי' אמירה לגוי שבות גבי' ההוא ינוקא דאשתפוך חמימי'.

דעת הבה"ג כפי שהובא בראש' כאן ובשאר דוכ', דלעולם אמירה לנכרי מותרת לצורך מצוה ואפי' אם אומר לו לעשות מלאכה דאו', ועיקר החילוק הוא בין מקום שעושה מעשה בידיים, כגון הכא שמוציא לרשות שאינה מעורבת, ובין מקום שאינו עושה אלא דיבור בעלמא כגון באמירה לנכרי. ומה שאמרו אח"כ לחמם אגב אימו איירי בדליכא נכרי, ולא גרסי' שם ע"י נכרי. ובד' הר"י מלונגיל כאן יש הסבר בזה, ז"ל "ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה. כלומר בהזאה דין הוא שנחמיר בו לאסור משום שבות שהרי יש בטלטולו מעשה בידים ואפשר שיעבור איסורא דאו' אם יוליך השפופרת של מי חטאת ד"א ברה"ר אבל באמירה לנכרי לא עביד באמירתו מעשה אלא דיבור בעלמא הוא ולעולם לא יבא לידי איסורא דאו' לפיכך זה האומר לנכרי אפילו היה אומר לו עשה מלאכה זו בשבת כלומר שיאמר לו זיל אחים עליו לעולם לא יבא לידי איסורא דאורייתא לפיכך דין הוא שנקל בו".

ובש"ת כת"ס סי' מט כ' בזה "ולולי דבריו הי' נ"ל לתת טעם לחלק בין שבות ע"י ישראל ובין מלאכה דאו' ע"י נכרי, הנה מלאכה ע"י שבות ואסמכוהו אקרא דלא יעשה ע"י אחרים כ"כ סמ"ג ומובא בב"י ססי' רמ"ג וכ' הט"ז שרצונו דאסמכוהו אקרא, ונ"ל כיון שלא מצאו סמך מקרא רק לאיסור מלאכה ע"י אחרים דכתיב לא יעשה, אבל לעשה דשבות שלא מצאו סמך לא אמרו חכמים מלאכה ע"י שיהי' מדבריהם בעשה ול"ת אלא בל"ת לחדר מדבריהם, אבל מלאכה דרבנן ע"י ישראל שאסרו עשו אותה כעין דאו' שהיא בעשה ול"ת, וכן מוכח ממתני' דר"ה פ' יו"ט דשופר של ר"ה אין עולין באילן וכו' וגמרא משום דיו"ט עשה ול"ת וכו' וכ' הרמב"ם הלכו' שופר דחכמים העמידו דבריהם שיהי' בעשה ול"ת כמו דמצות שופר אינה דוחה לעשה ול"ת דיו"ט במלאכה דאורייתא כן חזקו שבות דדהו שהוא בעשה ול"ת מדבריהם, אבל ע"י נכרי מלאכה דאו' לא אמרו רק שיהי' בל"ת ולא בעשה כמ"ש כנ"ל נכון וברור. ועפ"י הוצעה זו יצא לנו חילוק רב בין שבות הנעשה ע"י ישראל ובין מלאכה דאו' ע"י שבות ע"י ישראל אית ביה עשה ול"ת מדבריהם והעמידו דבריהם כדאו' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה כמ"ש הרמב"ם בהל' שופר אבל מלאכה דאו' ע"י נכרי ליכא רק ל"ת מדבריהם לכן התירו במקום מצוה דכדאו' ג"כ עשה דוחה ל"ת ומשום בעידנא לא החמירו כ"כ בדבריהם, ועוד למ"ש תוס' פסחים ג"ב דעשה דחמירא ל"ב בעידנא ואין לך קל נגד חמור כמו דרבנן נגד דאורייתא. (וכ"כ שם יו"ד סי' קכו, וע"י גי' חת"ס סי' רעו ס"ב ובתש' ח"ו סי' פו. וע"ע שו"ת הרדב"ח ח"ג סי' תקעו).

ושם כ' עוד דבאפשר מבעו"י אלא שפשעו ודאי ליכא היתר, אלא רק היכא דהכינו ואשתפוך וכו'. וכ"כ הראב"י בס' קצו ז"ל "כיון שיכול להכין דברים אחרים מערב שבת אין להקל", ובאו"ז סי' פד כ' (וכ"ה בראב"י סי' תז), "וכבר היה מעשה בישוב אחד ברינוס רחוק מבונ"א חמשה פרסאות ושלחו לבונ"א לשלוח להם אתרוג והיה כתוב בכתב שהביאו להם מקולוניא בע"ש אתרוג וע"י אונס נשבר לחתיכות ושלחו שליח מיד מבעוד יום גדול לבונ"א אחד אתרוג ובא בחצי הלילה ונשא ונתן בדבר ה"ר יואל בר' יצחק הלוי מבו"ן עם תלמידים שבעיר והסכימו ואמרו הואיל שלא פשעו וע"י אונס אירע שרי לומר לעכו"ם שיטול מעצמו להם אתרוג כי ההוא ינוקא דאשתפוך וכו' עד א"ד אימא ליה לעכו"ם זיל אחים ליה אלמא דבמקום מצוה דאשתפוך חמימיה דהיינו שבות דאמירה שרי הכא נמי מצוה ואיכא אונס".

ומ"מ לש' הראש' בשי' הבה"ג נראה דהחילוק הוא מחמת זה בעצמו דבזה יש מעשה ובזה ליכא אלא דיבור, ולא מחמת חששות וגזירות, וגם לא מחמת חילוקים בגדרי האיסור של אמירה לנכרי עם שאר איסורי שבות. וכך מבו' בראב"י שהשווה את זה עם ד' ריו"ח דעקימת שפתיו הוי מעשה, (וע"ע אבנ"ז סי' מג), ז"ל בס' שצא

מ"ע דתשבות דכתיב בשבת שלא יהי' יום השבת כיום החול להמציא לו חפציו ולשכור פועלו וכו' ודברי תוס' לעיל קכא, א ד"ה אין אומרים וכו' אינם מובנים. (אבל מה שנקט החת"ס שם דלכן אמירה לנכרי לשכור פועלים זה גופא אסור מדאו', צ"ע דלהדיא אמרו בגמ' מחמת דאמירה לנכרי שבות, ולא צריך לומר אלא דשכירות הפועלים עצמה אסורה, ואמירה לנכרי ע"ז הוי כאמירה לעשות איסור דאו'). וע"י בפס' הרי"ד בשבת קנ, א, ובתורי"ד שם לד, א, ובס' המכריע סי' נז (ושם עמד בזה שהרי"ף התיר הנ"ל גם שלא במקום מצוה, והק' עליו מהראיות הנ"ל, ע"י"ש), וכן בשו"ת הרי"ד סי' מה וסי' פח וסי' פט, ובדבריו בסוגיין בתוס' ובפס'. וע"ע שו"ת הריב"ש סי' שפז ומל"מ פ"ו מהל' שבת ה"ט ושליט גיבורים בשבת מו, א מדפ"ה.

אבל מצינו בד' הראש' דחיה אחרת לראיית התוס' מאיסור אמירה לנכרי לשכור פועלים, ז"ל המאורות בסוג' "ודוקא במקום מצוה, אבל בדבר הרשות אפילו בדבר שאין בו כי אם שבות לישראל אמרינן אמירה לגוי שבות, דתנן בפרק כל כתבי הקדש נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וכו' האי תנא ודאי סבירא ליה כר' שמעון דאמר מלאכה שאצל"ג פטור עליה ואפילו הכי תני ברישא נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה, וכבוי ודאי מלאכה שאצל"ג היא. ועוד שנינו בפרק שואל, לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים. ואמרי' בגמרא מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו, אמר רב פפא חבירו גוי. מתקיף לה רב אשי אמירה לגוי שבות היא. אלמא אפילו בדבר שאין מלאכה דאורייתא אמרינן אמירה לגוי שבות היא. ואיכא דדחי האי ראייה דפרק שואל, ומפרשי אתקפתא דרב אשי בתמיהה, כלומר אמירה לגוי שבות היא בדבר שאין בו מלאכה, הא ודאי לא אמרינן ככה"ג אמירה לגוי שבות הוא. מכל מקום ההיא דפרק כל כתבי הקדש ליכא למדחיה כלל. ותו לא מיד"י. (וע"ע בס' המאורות שלהי פי"ט דשבת שהארין בזה בשם ה"ר אשר).

וכע"ז כ' המאירי בשבת קנ, א "אלא שהקשו עליה אמירה לגוי שבות היא כלומר ואף זו כבר למדנוה מנכרי שבא לכבות כך פירושה גדולי הרבנים ונראה לשיטתם שאף בדבר שאם יעשו הוא בעצמו אין בו אלא שבות אמירה לגוי אסורה בו שהוא שבות דשבות ומ"מ י"מ אותה בתמיהה אמירה לגוי שבות היא כלומר אמירה לגוי בדבר שאף לישראל אין בו אלא שבות שבות היא ולשיטה זו מותר לומר לגוי לשכור לו לצורך מחר", (וע"ע במאירי בשבת קל, א. ושם לא, ב דן עוד האם להאי שי' יש להתיר גם אמירה לנכרי בספיקא דאו' כגון ביהש"מ, או דהאי חמיר טפי מאיסור דרבנן. ולכא"ז זה נפק"מ גם אם ההיתר של הרי"ף של שבות דשבות הוא רק במקום מצוה, האם מותר אמירה לנכרי על ספד"א במקום מצוה. ויל"ע קצת דהרי אמירה לנכרי הוא איסור רק מדרבנן, ואמאי לא נימא דאמירה על ספד"א הוי כספד"ר דאזלי' לקולא, וצ"ל דכיון דיסוד הספק הוא בדאו' לא אזלי' כה"ג לקולא אפי' כשזה נוגע רק לרבנן, וצ"ע. אבל י"ל בפשיטות דהאי איירי התם בספיקא דביהש"מ, ואיסורים דרבנן אוסרים גם בביהש"מ למאן דפליג על רבי ואפי' דהוי רק ספד"ר. וע"ע בתוס' ר"י מבירינא וכן בתוס' הר"י מפאריש ע"ז מג, ב דנקטו דינא דספד"א לחומרא באיסור אמירה לנכרי, וז"ל הראב"י בס' תקמז "וכל ספיקא דאורייתא לחומרא. ואע"ג דאמירה לגוי דרבנן, מכל מקום עיקר החסימה וההקפה היא דאורייתא", וע"י רא"ש ב"מ פ"ז סי' 1).

ובאוהל מועד שער השבת דרך ח נ"א כ' "כל מלאכה האסורה לישראל לעשותה ואפי' אינה אלא מד"ס אסור לומר לגוי לעשותה לנו שמא יבא לעשותה הוא בעצמו ובין אמר לו מע"ש לעשותה בשבת בין א"ל בשבת שעשותה למחר הכל אסור ויש מקילין לומר שלא אסור שבות דאמירה אלא בדבר שאיסורו מד"ת שלא כדברי הרש"י וגם רוב החכמים חולקין בזה", וז"ל ס' הבתים "ויש מי שאמר שאמירה לגוי בדבר שאין בו איסור תורה מותר ואפילו שלא במקום מצוה ולא במקום צער מפני שאי"ז אלא שבות דשבות, ולא נתברר לנו". וכן בשי' לר"ן בשבת קנ, א כ' "נראה לי פירושא אמירה לגוי שבות בניחותא ואכתי פשיטא דאסור לומר לו דאין בין

שהיא לפנינו) דהוי רק היתר באמירה לנכרי דאין זה איסור כשכל המלאכה איננה אסורה אלא מדרבנן, וכן יש לצרף את ש"י הבה"ג הכלל הוא לחלק בין דיבור למעשה, (וגם את ש"י רבינו יונה לחלק בין הוצאה לשאר מלאכות, אבל בהוצאה עכ"פ יש להתיר). ונראה, דכיון דהפוס' סמכו בדיעבד על ש"י הבה"ג להתיר אמירה לנכרי לצורך מצוה, לכן לא הזכירו להקל בשבות דשבות לצורך מצוה ע"י ישראל, כיון דלפי הבה"ג אין לזה מקור.

(ובדעת הנך פוס' שכן הזכירו היתר שבות דשבות במקום מצוה גם בנעשה ע"י ישראל, ולא רק עם צירוף השבות של אמירה לנכרי, יש לחקור אם התירו כן דוקא באיסורי שבת, או דבכה"ת מתיירי תרי דרבנן במקום מצוה. וכין דלא אשכחן בעלמא להתיר תרי דרבנן במקום מצוה, עכצ"ל דסברא היא רק גבי שבות דשבת, דבהצטרף ב' שבותים הורחק ונקלש מעט ענין האיסור, וכגון עקירה בלי הנחה בכרמלית, דבצירוף שניהם הרי הדבר הזה רחוק יותר מאיסור הוצאה דאו', אבל פירות הפטורים ממעשר מדאו' מחמת ב' טעמים, וכיו"ב, ורבנן חייבו, אף שיש כאן תרי דרבנן מ"מ הוי כחומרת חד דרבנן, דאין כאן כעין הגדרה של מלאכה ועשייה בשבת למעטה בהא דהוי שבות דשבות).

והפמ"ג בכמ"ד דן בזה, בא"א סי' רסו סק"ז כ' דווקא אמירה לעכו"ם שרי שבות דשבות במצוה, לא שבות דשבות על ידי ישראל, ועדיין צ"ע, ובסי' שז סק"ז כ' הא דשבות דרבנן במקום מצוה התירו, יש לומר ע"י עכו"ם, אבל ישראל שבות דשבות היכא דגזרו יש לומר דאסור אפילו במקום מצות, ושם סק"ח כ' ועיין אליה רבה אות ט"ו, ומשמע אף ע"י ישראל יש להתיר שבות דשבות במקום מצוה, ובסי' שכה סק"ו כ' "ומשמע דהיכא דאי אפשר בלא זה שרי שבות דשבות 'לעשות' הישראל בעצמו, ובמשב"ז שם סק"א כ' "ומשמע לאו דוקא אמירה לעכו"ם, הוא הדין לישראל שרי לעשות שבות דשבות ביד במקום מצוה", וע"ע שם בסי' שלד סקכ"א.

וצ"ע בכיאוה"ל דבסי' שמת ס"ה כ' "אפשר דאף לדברי התוספות מקרי כרמלית בפחות פחות מד"א שבות דשבות ושרי לצורך מצוה וצ"ע", ובסי' שטז ס"ב כ' "וגם הלא הוא דבר שאינו מחוסר צידה והוא ג"כ רק מדרבנן כיון דהוי תרי דרבנן אפשר שיש להקל במקום הפסד ודומיא דמה דפסק המשאת בנימין בסי' ח' דאם חושש שלא יגנבו ואיכא הפסד מקילינן דחיית התרנגולת לבית שהוא צידה כלאחר יד במקום דיהיה האיסור צידה רק מדרבנן כגון שהורגלה לבוא לביתה". וצ"ע גם בחזו"א, דבסי' קג סק"ט כ' "אבל יש לעי' אי שרי במקום מצוה למה לא עשו כן בינוקא דאשתפיך חמימי' [שיהא אחד עוקר ואחד מניח] עירוב' ס"ז ב', וי"ל דשבות דאמירה לא"י קיל טפי וכדאמר שם", ובסי' נו סק"ד כ' "שאין להתיר שבות דשבות משום הפסד ממון אלא במה שכתבו הפוסקים דהיינו אמירה לנכרי וכו' והלכך אם יש בחליבה על הארץ שבות דשבות אין להתיר". וצ"ע למעשה. ובס' ארחות יושר להגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א כ' בע' טהרה על הטובלים במקוה בשבת, "שלא ילכו עם המים ד"א ברה"ר, והעיצה לזה וכו' שלא יעשו הנחה משיצאו מהמקוה עד שיכנסו לבית ואז הו"ל שבות דשבות דהוי מרה"י לרה"י דרך כרמלית ובזה אפשר להקל במקום מצוה כגון שממחר להתפלל, וכן נהג אאמו"ר זללה"ה. ועי' חזו"א או"ח סי' קג סק"ט, וכן שמענו שהורה מרן לעשות באשה שחוזרת לבית שבת מטבילה".

אמירה לנכרי שבות ודוחה את השבת. ז"ל המאירי בחי' (לפי ש"י הבה"ג הנ"ל), "ומכלל ש"י זו התירו אמירה לגוי במקום מצוה וכו' ולאמר לגוי שייטיב נרותינו לבית שבת משום מצוות הדלקה כמנהג שלנו". ומבו' דגבי נר שבת ככתה זקוק לה, ודלא כנר חנוכה דכתה אין זקוק לה. וע"ע בד' המאירי בשבת כא, א.

ובתור"פ בסוג' כ' "ואע"ג דמשמע בעובדא דלעיל שהתירו אמירה לגוי לצורך המילה, [פסק] מ"מ אין להתיר לומר לגוי להביא חומש בביהכ"ס לומר ההפטר כששכחו להביאו מערב שבת, דדוקא לצורך מצות מילה שניתנה שבת לדחות אצלה התירו אמירה לגוי, אבל מצוה אחרת דלא ניתנה שבת לדחות אצלה אין להתיר אמירה

"ורואה אני הדברים קל וחומר, אם התירו הוצאת כרמלית שבות דאית ביה מעשה, אמירה לגוי שבות דלית ביה מעשה כל שכן שמותר, אפילו לרבי יוחנן דאמר עקימת שפתיו הוי מעשה, מיהו מעשה גדול לא הוי כהוצאה ושאר מעשה. ומגלן דבמקום שלית ביה מעשה יש לנו להקל יותר, דאמר' בעירובין ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה וכו' עד ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, פירוש אית ביה מעשה הזאה לית ביה מעשה אמירה לגוי, ראינו שהתירו אמירה לגוי ולא רצו להתיר מבוי שאין בו שיתוף, אלמא אמירה לגוי קלה משאר שבות, אם כן נלמד היתר אמירה לגוי במקום כבוד המת מהיתר הוצאת כרמלית". (ועי"ש בסוה"ס חילוק נוסף בין הבאה ברה"ר שאפשר ע"י מחיצה, והו"ד במרדכי בשבת רמז תעד ובב"י בסי' שז ועי"ש בדרכ"מ ובב"ח. ובפוס' יש שנקטו כחילוק הבה"ג גם כלפי איסור מעשה שבת על דבר שנעשה באמירה לנכרי). ולש' השאלות וירא פ"י ושמות פל"ז (וציינו הראב"ה בסי' תז) הוא "אמר לי הזאה שבות ואמירה לגוי שבות ואין דוחה את השבת א"ל ומי לא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה ובין שבות דלית ביה מעשה הכא דבור בעלמא הוא דכתיב ודבר דבר דבור אסור הרהור מותר ומש"א". (ובס' האסופות כתי' נמצא כע"ז, דאין בזה איסור אמירה לנכרי דהא 'חפצי שמים מותרים').

הריטב"א הביא ביאור נוסף בתי' הגמ' כאן, ז"ל "ובשם הרב החסיד ז"ל מצאתי שהוא מפרש דכל שאנו עושין ע"י גוי בדבר שמתחדש שום תיקון בגופו של דבר, נקרא דבר שיש בו מעשה, בין שהוא של תורה או של דבריהם כמו חימום מים או בישול ואפיה וכיוצא בו, ובזה החמירו לומר לגוי עשה, אבל בדבר שאין מתחדש שום תיקון אלא הבאה ממקום למקום בזה התירו אמירה לעכו"ם ואפי' במלאכה של תורה, והיינו דאמרינן דהא מר לא א"ל זיל אחים לי אלא זיל אייתי מגו ביתאי". (וכע"ז כ' בשם רבינו יונה לעיל רפ"ד). ובראש' יש לש' שהשוו את זה לדין איסור מעשה שבת, ואולי ההשוואה היא רק לענין לישנא ד'מעשה'. (ועכ"פ הראב"ה הנ"ל שהתיר באופן שאפשר בהיתר ע"י מחיצות, אולי זה מתאים באמת עם הכללים של מעשה שבת).

וכ"כ הרשב"א בשבת קל, ב בתוספת הסבר, דכשמתחדש תיקון בגוף הדבר הוי טפי עובדין דחול, ז"ל "ומורי הרב ז"ל כתב בהל' דשבות שיש בו מעשה ושבות שאין בו מעשה דאמר' התם כולם באמירה לגוי הן וכדעת הרב אלפסי ז"ל, אלא שאין פירוש מעשה מלאכה כמו שפירש הרב ז"ל, שאפילו במביא דרך גגות מלאכה הוא עושה ואי משום דאינה מלאכה דאורייתא היה לו לומר ולא שני לך בין שבות שיש בו מעשה דאו' לשבות שאין בו מעשה דאו', אלא שיש בו מעשה פירוש שנתחדש בו מעשה בגופו של דבר כגון עשיית כלי או אפיה ובישול ולהחם מים וכיוצא באלו שנתחדש ענין בגופן, ודמי האי מעשה לישנא דאמר' בעלמא לרבי יוחנן הסנדלר מעשה שבת דאו', והתם לא קרי מעשה שבת אלא כגון אפיה ובישול וכיו"ב אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות ודאי לא מיתסרי אפילו לרבי יוחנן הסנדלר בהבאתן כיון שלא נתחדשה בהן הכנה בשבת, ולפיכך החמירו באמירה לגוי אפילו במקום מצוה היכא דקא מתקן ומחדש מידי בגוף הדבר משום דהוי טפי עובדין דחול, אבל בשבות שאין בו מעשה בגופו של דבר כגון הבאה בלבד מרשות לרשות אינו נראה כעובדין דחול ולא החמירו באמירתו, אלו דברי מורי הרב ז"ל".

יש להס' מה הדין בשבות דשבות לצורך מצוה (ע"י ישראל), וכגון זה עוקר וזה מניח בכרמלית לצורך איזה מצוה, דהנה לפי הרי"ף כפי שהו"ד בראש', נפקא בד' הגמ' דבזה גופא התירו, ולכאו' אין לחלק דדוקא בשבות של אמירה לנכרי ולא בשבות דישאל, דהרי אמרו לחלק מאיסור הזאה דאם הוא היה שבות דלית ביה מעשה היה מותר, וצ"ע דכיון דהפוס' נקטו כהרי"ף למה לא התירו בכל כה"ג. (והרמב"ן בשבת קלד, ב אסר שבות בשינוי במקום מצוה, ז"ל "איזמל שאין מביאין אותו דרך שער בשינוי ואפי' במבוי שאינו משותף", אבל י"ל דשינוי גרע כיון דעיקר המעשה אסור מדאו', וכמו שחילקו האחרו' כע"ז). ואולי יש לחשוש לשי' הרי"ף (כפי

האם הקנה כראוי או לאו, אבל ד' שמואל איירי בגבו עירוב מכולם כראוי (ללא הקנאות), ומקפידים זע"ז שלא יתחלפו כיכרותיהם, ומאי שייכי הנך תרי דיני זל"ז. וז"ל החזו"א בסי' פז סק"א "כתב הרא"ש והלכתא כשמואל דהכי אמר אביי לקמן בפ' הדר סח, א כיון דאי בעו מנאי ולא אפשר לי למיתבא להו כו' וצ"ע דלקמן הביא אביי ברייתא כותבי' אחד מבני מבוי שבקש יין ושמן ולא נתנו לו כו' ותקשה לר"ח והו"ל לגמ' לאתו' תניא כותבי' דשמואל, ומדברי רש"י ז"ל בשמעתין ובסוג' דהתם נראה דב' דברים חלוקים הן דהכא בשמעתין בנתנו כלן עירובין עסקי' ובזה סבר ר"ח דאע"ג דמקפיד על עירובו הוי עירוב דמ"מ קבעו כלן דירתן בבית אחד, ושמואל סבר דתנאי בעירוב שלא יהיו מקפידין עליו, אף שאוכל חברו את שלו, ולכו"ע שבידו להקפיד דבמאי שנתנו לשם עירוב לא יצא הדבר מרשותו, רק לשמואל צריך שניהוג בו עין יפה שלא להקפיד עליו, אבל ההיא דלקמן לא במקפיד על חלקו שיאכלוהו חבריו עסקינן דודאי לא היה אביי מקפיד על חלקו דאם היו כל בני המבוי נותנין את עירובין הוו מערבין כמבואר בסוגיא שם, אלא דהתם לענין שיקנה אביי משלו ריפתא בעד כל בני מבוי קאמר כיון דאי בעו לה מינאי כו' וע"כ לאו מדין מקפיד אתינן עלה דאם איתא דכבר זכו כל בני המבוי בריפתא מה לנו בקפידתו של אביי על דבר שאינו שלו ועל חלקו לחוד ודאי אינו מקפיד, אלא דלא זכו כלל, דאומדנא דמוכח הוא דאביי סמך שלא יבואו לאוכלו. אבל אם יבואו לאוכלו בטלה הקנאות והלכך אין זה עירוב ובהכי איירי ברייתא דאחד מבני מבוי שבקש יין ושמן ובזה גם ר"ח מודה, ולפ"ז אין הכרע דהלכה כשמואל".

ונראה להוכיח מכת הע' זו, דהרא"ש ס"ל דגם כשמזכה פת לכל בני החצר עבור העירוב אין כאן בהכרח הקנאה גמורה בדיני ממונות, אלא הוי הקנאה רק לענין עירוב, (וכדמטו הכי משמיה דהגרי"ז זצ"ל, וע"ע העמק שאלה מ' קלב סקי"ז ושו"ת מהרש"ם ח"ו סי' טז, ולש' הרשב"א לקמן פ, א הוא "יש לפרש טעמא דרב משום דכיון דמערב נהנה בכך כדי שלא יאסור חברו עליו את המבוי גמר בדעתיה ומזכה ליה, וא"ת מ"מ מאן קא זכי ליה, מסתברא לי כיון דלאו זכיה גמורה היא וערוב דרבנן הוא עשאוהו כאותה שאמרו בפ' השוכר בע"ז גבי חנוני המקיפו דמזכה ליה דינר בכיסיה"), ומה"ט מצינו כמה קולות בדיני הקנאת הפת לעירוב, (כהגבהת טפת, והקנאה של קטן, ועי' בד' הגר"ח הל' זכו"מ שכ"כ בכל ההקנאות שהקילו בקטן כלפי דרבנן), וכמו כן דאם איכא ספיקות ל"א דלא יחול בודאי כיון דהפת נשארה בחזקת מר"ק, כיון דאי"ז הקנאה בהל' חו"מ אלא רק בשיעור הדין הנצרך לעירוב. ולכן אין כאן נידון חדש על חיסרון הקנאה כראוי מחמת הקפידא, אלא זה אותו נידון של ד' שמואל האם המקפיד על עירובו אינו עירוב או דלא איכפ"ל בקפידתו, דאם הקפידא אינה מגרעת או כאן נמי אחר שהקנה להם הפת (בגדרי ההקנאה הנצרכים לעירוב) כבר סגי בזה, אבל אם המקפיד וכו' ל"מ, הכא נמי אע"פ שהקנה קפידתו מגרעת, וה"ה בעלים להקפיד כיון דאי"ז הקנאה של דיני ממונות, וא"ש מה שאביי אמר דלא יחייבנא, דבאמת כך היא זכותו בדיני ממונות להקפיד שלא יטול אחר את הפת, ואי"ז קפידא שלא כדן. ובעי' רק כמש"כ המאירי ד"למדת שאין העירוב כלום על ידי זכו"מ המזכה גומר בדעתו ליתן ממנו למי שירצה מבני המבוי".

(והנה דבר מצוי הוא שאדם מקנה פת לע"ח עבור כל בני המבוי, ואח"כ אוכל את הפת בשבת בלי ליטול רשות מא"א, ואולי להנ"ל א"ש כיון דאי"ז הקנאה בהל' חו"מ. וגבי עירובי תבשילין מצינו בס' מזוקק שבעתים - כת"י - הל' יו"ט פ"ו שכ' "וכ' הרב בעל השלמן ז"ל והאי זכיה דהכא הוי מתנה ע"מ להחזיר דמעיקרא יהיב פת העירוב לכל בני עירו ואח"כ אכיל ליה", וצ"ע אם גבי ע"ח סגי במתנה ע"מ להחזיר, כיון דהרי א"א כך שיאכלו את הפת דהא צריכים להחזירו. אבל החזו"א בסי' פז סק"ב כ' "דהרי רשות לאביי למיכל כלו אע"ג דאקני להו לדידהו דסתם אינם מקפידים דרובא דעלמא לאו מאנשי ורדינא". ועי' ביר' בפ' חלוך דאי' שם "נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וכו' לית הדא אמרה שאינו מזכה להם בגופו של אוכל אמר רבי חנינה תיפתר שגררוהו העכברים", ובקרב"ה פ' פ'.

לגוי. ומעשה היה בפריש ששכחו פעם אחת להביא החומש מע"ש לומר ההפטרות, והוליקו עשרה בבית שהיה שם החומש לומר ההפטרות שם במניין, ולא רצו להתיר לומר לגוי להביא". (ולש' דומה לזה אי' בפס' הר"י מקורב"ל "שאם שכחו להביא חומש בביהכנ"ס לומר ההפטרות אין אומר' לגוי להביאו בשבת אלא מוליכין מנין אצל החומש לומר ההפטרות שם, וי"א דעכשיו ברה"ר שלנו מותר משום דאינו רה"ר גמור ומביאים ראייה מעירובין פ' הדר וכו' ואומר הרב דאי"ז ראייה דהיינו התם דוקא בעבור המילה שהיא בכרת והיא עצמה דוחה שבת אבל מצווה אחרת לא"). ומבוי מדבריו דאין חובת ההפטרות מוטל על כל יחיד אלא רק על הציבור, ולפיכך סגי להו במה שהוליקו עשרה לומר ההפטרות בבית שם. (אבל מאידך מי שנמצא עם הציבור בזמן שקוראים ההפטרות חייב לשומעה ואינו יכול לסמוך על עשרה אחרים, עי' שו"ע סי' רפד ס"ו דלפיכך מחכים לגמר הגלילה).

ובעיקר סוג' יל"ע איזה איסור היה בחימום המים ע"י הגוי. דלכאור' רחוק לומר שצריכים היו למים שהיד סולדת בהן, (וכריסו של תינוק נכזית בהם). וא"כ הרי שפיר היה מותר לומר לגוי לעשות כן, ואף אמנם כי ישראל אסור בזה בגזירת הפשר שמא יתחממו המים בשיעור בישול, אבל באמירה לנכרי כיון שלא אמרו לו לבשל אלא לחמם את המים בפחות משיעור בישול, א"כ לכאור' ל"ש בזה גזירת הפשר, דאם יבשל כל צרכו אי"ז בכלל מה שאמרו לו, ועל דעת עצמו הוא עושה. אא"כ נימא דבגזירת הפשר אסור מדרבנן כל חימום מים כבישול, וגם במקום דל"ש את סיבת הגזירה. ועדיין לא משמע כן בסוג', דהראש' לא הזכירו שבות דשבות אלא בהוצאה בחצר בלא עירוב, ולא כ' דבחימום המים נמי הוי רק שבות דשבות. וצ"ל דהכא היה נצרך להבערת אש ע"מ לחמם את המים.

קפידא בהקנאת העירוב

ואי אקני להו פיתא בסלא כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר ליתבה נהלייהו בטיל שיתוף דתניא אחד מבני מבוי שבקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השתוף. ופירש"י "כיון דאי בעו מינאי - אם אחד מהן היה צריך לאכול מן השיתוף, והיה שואלו ממני אין יכולת בידי לוותר משלי בכל שבת, לכך נמצא שאין בלבי להיות בו חלק גמור, ובטל השיתוף".

והנה הרא"ש לעיל פ"ד סי"ב כ' "אמר רב יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב. מה שמו. עירוב שמו. רבי חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינא. והלכתא כשמואל דהכי אמר אביי לקמן בפ' הדר כיון דאי בעו מינאי ולא אפשר לי למיתבא להו בטל שיתוף. לכך צריך ליהדר העושה עירוב שלא יערב בדבר המקפיד עליו כגון אם תקן לכבוד שבת פנדא או גלוסקא נאה דכיון דאי בעו מיניה לא יהיב להו בטל שיתוף", והאר"ז בסי' קסח ג"כ כ' "כיון שאם אחד מהן היה צריך לאכול מן השיתוף והיה שואלו ממני אין יכולת בידי לוותר את שלי בכל שבת לכך נמצא שאין בלבי לתת להם בו חלק גמור ובטל השיתוף, והיינו כשמואל דאמר בפרק מי שהוציא אוהו המקפיד על עירובו אינו עירוב". ואף מד' התוס' קצת משמע כן, מדנקטו בסוגיין דינא דעירוב בפשטידא וכיו"ב, (או די"ל להיפך, דממה שהתוס' נקטו דין זה דוקא הכא, וכלש' שא"ר דמכאן למד רבינו יצחק או רבינו שמשון ב"ר אברהם דאין לערב בפשטידא, מבוי דאי"ז דינא דשמואל של 'מקפיד' אלא דין אחר, והוא לכו"ע וכהריטב"א דלהלן).

אבל הריטב"א בסוגיין כ' "ומסתברא דהא דאביי אפילו לר' חנינא דאמר בפרק מי שהוציא אוהו שהמקפיד על עירובו עירוב אלא שנקראין מאנשי ורדינא, דהתם הוא בעירוב שגבו אותו מבני החצר אבל הכא דמזכי אחד משלו לכל בני המבוי כל היכא דקפיד עליה אינו זיכוי גמור ולפיכך בטל השיתוף". וכן הרשב"א כ' "כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר למיתבא להו לא הוי שותף. כלומר שאין הזיכוי גמור ולפיכך אינו שותף", אף דפסק כר"ח ולא כשמואל דהתם.

וד' הרא"ש באמת צ"ע דהרי הכא שמקנה פת לכל בני המבוי, כיון דהפת שייכת להם הרי אין הקפדתו קובעת מאומה, והנידון הוא רק

ומה"ט פסל כל עירוב אף כשהקפידא היא לא בפת של העירוב. וז"ל הר"מ פ"ה ה"ב "אחד מבני המבוי שבקש מחבירו יין או שמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף, שהרי גלה דעתו שאינן כולן כשותפין שאין מקפידין זה על זה", והשיג הראב"ד שם "נראה לי שלא נשנית אותה הברייתא אלא במזכה להם משלו דכיון דמאתמול אי בעי מיניה לא יהיב ליה לא גמר ומקנה בעידן דקנו שבייתה אבל בהנך דמשתתפי בדידהו לא שייכא הא מילתא דמנתיה מיהא הא קיימא בשתוף".

וכן הרשב"א בסוג' הק' ד"אינו נראה כלל דאפי' מקפידין על עירובן נמי הוי עירוב כדאמרינן לעיל ר' חנינא אמר עירובן עירובן אלא שנקראין מאנשי ורדינא וקי"ל כותיה, ועוד דמה לי אם הם מקפידין בחול מלתת אחד לחבירו משלו כיון שעכשיו עירבו ולא הקפידו ולא אמרו כן אלא במזכה להן משלו, וז"ל הריטב"א "ואפי' לפי גיר' זו לא דקדק יפה שלא אמרו בגמ' אלא לענין המזכה עירוב משלו וכפי' של הראב"ד ז"ל, אבל בעירוב שגובין מכל בני המבוי אין לנו לחוש לקפידתו דמה לנו אם מקפידין בחול שלא לתת אחד מהם כלום לחבירו כיון שעכשיו עירבו ולא הקפידו, ואפילו באין להקפיד על עירובן מכאן ואילך אין בכך כלום דקי"ל כר' חנינא שהמקפיד על עירובו הרי זה עירוב". ובהשג' הרמ"ק שם הק' עוד, ז"ל "לפירושו רוב האנשים אינם יכולים לשתף ולערב שהרי כמה פעמים אדם מבקש מחבירו הרבה דברים ואינם נותנים לו, ור"ש פי' א' מבני מבוי שביקש יין השיתוף או שמן השיתוף, וכן נראה לפרש, וצ"ע".

ושם בהי"ד כ' הר"מ עוד "נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצירות, אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד, ואין מתירין להן דבר זה אלא מדוחק", (ועיי"ש השג' הראב"ד והרמ"ך ובמ"מ), והכא נמי מבוי דענין הקפידא כחיסרון בעירוב הוא לא במעשה העירוב מחמת ההקפדה על הכיכר, אלא עצם זה שיש ביניהם קפידא זה טעם לגרע בעירוב. ועכ"פ צ"ע לפ"ז מהו הכלל של אין מקפידין, וכי לעולם צריך ליתן לחבירו כל דבר שיבקש ממנו, ואין לומר דהכוונה היא שאינו מקפיד ליתן לו אם יש בידו די והותר, דהרי הכא אביי נמי לא הקפיד אלא מחמת דלא אפשר ליתבה נהלייהו, ואעפ"כ אמרי' דבטל השיתוף, וצ"ע. (וכפי הנראה הכלל בזה הוא כדרך השותפין, וכלש' הר"מ "שהרי גלה דעתו שאינן כולן כשותפין שאין מקפידין זה על זה"). וצ"ע ג"כ מה שאמרו לקמן פ, א "בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו", ונפסק כן בד' הר"מ בפ"ה, בהמשך לאותה ההלכה, ז"ל שם "אחד מבני המבוי שבקש מחבירו יין או שמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף, שהרי גלה דעתו שאינן כולן כשותפין שאין מקפידין זה על זה, אחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי ולא נשתתף, בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שיתוף בעל כרחו", וצ"ע דאמנם מהני 'כופין' ליקח ממנו הפת של העירוב, אבל איך תועיל הכפייה לעשות כאילו הם לא קפדי אהדי בשאר דברים, וצ"ע.

ואמנם יש בנו"כ שפי' דבריו (בה"ב ובהי"ד) דההקפדה היא על הפת של העירוב, עיי"ש, אבל בד' הרשב"א והריטב"א בסוג' מבוי שנקטו דהקפידא שדן בה הר"מ היא על דברים אחרים ולא על הכיכר של העירוב, ולא הק' עליו הראש' אלא דאין מקור לומר שהקפידא תגרע בגביית פת מכא"א אלא רק על אופן של זיכוי, וכדכ' הראב"ד דמחמת הקפידא אמרי' דגילוי דעת הוא שלא זיכה כראוי, אבל הא מיהא דאיירי כשהקפידא היא על דברים אחרים. ועיי"ש בפ"י ר"י בן חכמון ור"ח בן שמואל ובפסקי הרא"ה בסוג' וכן בס' הבתים שערי עירובין שער שיש. (ובמגדל עוז שם פי' ד' הר"מ דאיירי בעירוב באופן של בעה"ב שהיה שותף לשכניו, וצ"ע איך זה מתיישב בד' אביי).

ויל"ע בהאי שי' הר"מ דההקפדה על שאר דברים גם מגרעת את העירוב, דלכא"ו בסוג' מפו' ל"כ, דהרי אמרו "ואי אקני להו פיתא בסלא כיון דאי בעו לה מינאי ולא אפשר ליתבה נהלייהו בטיל שיתוף דתניא אחד מבני מבוי שביקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השתוף ונקני להו מר רביעיתא דחלא בחביתא", ומבוי דאם אינו

דהנידון היה איך מותר לו לאכול את העירוב כיון שזיכה אותו לשאר השכנים, דלכא"ו מוכח מזה דאין ההקנאה בגופו של אוכל, ודחי' דעכברים מיעטוהו, ודו"ק. והנה החת"ס בנדריים פת, ב הק' גבי אשה הזוכה בעירוב עבור כולם ד"מאי צריך בעירובין שיהי' לה בית באותו חצר כיון שקנין העירוב הוא שמקנה לחברו פת למאכלו ושיאכל אותו בבית העירוב ויהיה שם דירתו ועיין לשון רש"י עירובין ד"ה משום דירה וכו' ע"ש וא"כ אי הוה נותן לאשה פת לאכול למזונותיה בזה יש לה יד גמור ויכול נמי להקנות על ידה לאחר על אופן זה וצ"ע לכאורה, ואולי להנ"ל א"ש כיון דלא איירי במקנה פת ממש אלא רק בהקנאה דע"ח, ולזה בעי' שיהיה לה בית (מבוי).

ובלא"ה מבוי בתור"פ הכא דלא איירי באופן שהקנה הקנאה גמורה בחו"מ, ז"ל "וניקני להו מר רביעיתא דחלא בחביתא. פ"ה גבי אקני ליה ריפתא, כדיבור בעלמא דליכא טירחא, ולכאורה ה"ה גבי רביעיתא דחלא דה"פ כדפ'. ומשמע מתוך פירוש רש"י דטריחא ליה מילתא לזכות משום שהיה צריך לאדם אחר שיזכה בעבורם, דאין אדם יכול לזכות ע"י בנו ובתו כדאיתא לקמן, וא"כ משמע דלא צריך זיכוי. וק"ק דלקמן פ' חלון מסיק רב נחמן אחד עירוב תחומין ואחד שיתופי מבוי צריך לזכות. לכ"נ דניקני להו ע"י זיכוי קאמר", וא"כ אדרבה בזיכוי גמור ודאי אין חיסרון של הקפדה, וגם לא היה יכול להקפיד על דבר שאינו שלו, ודו"ק. (אמנם בפ"י רח"ש כ' "אקני להו ריפתא בסילתא. פ"ש איקני להו משלך ריפתא בסלא כדיבורא בעלמ' דליכא טירחא ויהיו כולן זכין בו לשם שיתוף. ואין דעתו ז"ל שמספיק שיקנה להם פת בסל, אלא צריך לזכות להם על ידי אחר, ולא יהיה אחד מהם ידו כידו כגון בניו ובניו הקטנים או אשתו").

ויש להוסיף בזה עוד, דלכא"ו אכתי ק' איך הוכיח הרא"ש מד' אביי דהמקפיד על עירובו אינו עירוב, והא יש לחלק טובא (אפי' דהכא נמי אי"ז זיכוי גמור), דהא התם ה"ה מקפיד על חלקו, ומ"מ י"ל דהעירוב כשר כיון דלכל אחד יש את כיכרו והכל מונח בסל אחד, אבל הכא ההקפדה היא הרי על חלק חבירו, ויש לו זכות גמורה להקפיד כי הרי אין כאן הקנאה גמורה בדיני ממונות וכש"נ, וא"כ הכא ודאי ראוי לפסול את העירוב כיון דכ"א בחלקו יש עליו הקפדה. ונראה ליישב עפ"ד המאירי לעיל מט, א, ז"ל שם "וגדולי המפרשי' פוסקי' במקפיד שעירובו עירוב כר' חנינא מפני שהחולק עשה מעשה אבל המקפיד לא נשאר לו אלא צייקנותו וצרות עינו שהרי מ"מ מתערב הוא עם האחרים אלא שאמרה כן שאם יקבלו יקבלו ואם לאו יקבל הוא את דעתם וכן כתובה רוב פוסקי' ולמדת מ"מ שאם הוא מתעקש בהקפדתו אינו עירוב וי"מ מקפיד על עירובו שמראה עצמו כמוכרח בו ועליו אמרו שבדיעבד מיהא עירובו עירוב", וא"כ הצד שההקפדה אינה פוסלת, הוא לא משום דלכ"א יש את חלקו, אלא משום דההקפדה אינה כ"כ גמורה ולכ"א יש שייכות גם בכיכר חבירו, וא"כ ה"נ היה ראוי להכשיר אי נימא דהמקפיד וכו' הוי עירוב, דהקפדה דאביי לא היתה אלימא טפי משאר מקפידים, וא"כ גם בזה חשיב כמי שיש לאחרים את חלקם, כיון דאין ההקפדה אלימא כ"כ.

ואולי י"ל עוד דלעולם ההקפדה אינה חיסרון במעשה העירוב, בין כשהוא מקפיד על שלו ובין כשהוא מקפיד על מה שזיכה לחבירו, אלא החיסרון הוא בחלות העירוב שיהיו כשותפין בשותפות נוחה ועריבה, (וכעין שי' הר"מ המבוי' להלן, דצריכים להיות כן בכל הנכסים, כן י"ל עכ"פ דבכיכרות של העירוב הם צריכים להיות כשותפין דלא קפדי אהדי). ולכן אין לחלק בין אם ההקפדה על שלו או על של חבירו, כיון דהנידון הוא אחד האם יש עיכוב במה שהעירוב אינו כשותפות נוחה ועריבה כיון דאיכא קפידא.

והראש' בסוג' הביאו עוד גי' בד' הגמ' (כ"ה גי' הרי"ף), "כיון דאי בעו לה מינאי מאתמול ולא אפשר ליתבה נהלייהו בטיל שיתוף", והביאו דהראב"ד פי' דכיון דאי בעי ליה מזכה מאתמול לא יהינא להו, השתא נמי אין הזיכוי זיכוי גמור, וכדתניא אחד מבני מבוי שבקשו יין ושמן משל חבירו ולא נתנו לו בטל השיתוף שזיכה להם משלו דגלי דעתיה דלא הוה זיכוי גמור. וכ' עוד דהר"מ גרס כן,

ריבוי בשיעורים באמירה לנכרי

ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא נישיליה לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אגב אימיה. ובראש' יש בזה פלוג' האם עשו כן ע"י נכרי בדוקא, דהאם לא היתה מסוכנת, וע"י נכרי נמי לא התירו להחם חמין (אלא רק הוצאה לחצר שאינה מעורבת דהוי שבות), ורק כה"ג מותר אגב אימיה, או דלא היה שם נכרי, (כי אמירה לעכו"ם מותרת בלא"ה כיון דהוי דיבור ולא מעשה, ואפי' כשהאמירה היא לעכשות מלאכה דאו'), והחמו ע"י ישראל, ואגב אימיה מותר גם לצורך התינוק.

והנה דעת הר"ן בביצה דריבוי בשיעורים אסור מדאו', ז"ל "איכא למידק מדאיבע"ל במנחות חולה שאמדהו לשתי גרוגרות ואיכא שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלוש בעוקץ אחד וכו' ועד כאן לא איבע"ל התם אלא כה"ג דבשתיים בשני עוקצין איכא רבוי בצירה אבל משמע דפשיטא לן דשנים בעוקץ א' ושלוש בעוקץ אחר דשתי' מייתי' שלש לא מייתנין דלרבווי בשיעורא אסור תירץ ר"י ז"ל דהתם בשבת דוקא דאיכא אסור סקילה אבל ביו"ט דאיסור לאו הקלו ולא תקשי לך ההיא דגרסי' בעירובין בפ' הדר ההוא ינוקא וכו' ניהם ליה אגב אימיה וההוא מעשה בשבת הוה דאלמא אפי' בשבת שרי לרבווי בשיעורא דלא קשיא שכבר פרש"י ז"ל שם וכן בתוס' דניהם ליה ע"י עכו"ם קאמר והרשב"א ז"ל מוסיף עוד ואומר ואפילו למאן דמפרש התם דע"י ישראל קאמר לא קשיא דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כיון דביו"ט שרי התם גבי מילה משום מצוה התירו לגמרי אפי' ע"י ישראל מכלל דסבירא ליה ז"ל דרבווי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ותמהני עליהם דא"כ מאי קא מיבעי לן התם במנחות פשיטא דשלש מייתי' דרבווי בשיעורא לא מיתסר אלא מדרבנן ורבווי בצירה מיתסר מדאורייתא וכו' לפיכך נראה לי ברור דודאי רבווי שיעורא בשבת מדאו' מיתסר ואפי' לא דמי רבווי בשיעורא ביו"ט לרבווי שיעורא בשבת שהשבת דחווה היא אצל חולה ולא הותרה ולפיכך כל שהעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאו'. אבל יו"ט שאוכל נפש הותר בה דאפי' אפשר מעיו"ט שרי כל שהוא מרבה על העיקר ובלבד שיהא בטורה אחד תוספתו כמוהו וכו' ולפ"ז האי דעירובין דוקא ע"י נכרי היא."

וכ' הרעק"א בסוגיין "ניחום ליה אגב אימיה. עיין בר"ן פ"ב דביצה בההיא דממלאה אשה חבית מים שהעל' דריבוי הוי ביטול גמור מדאורייתא, וההיא דהכא דניחום אגב אימיה, והיינו ע"י נכרי דשבות דאמירה לנכרי מותר לצורך חולה. ותמוה לי דא"כ ל"ל לומר דאגב אימיה נתייר לכתחילה להחם ע"י נכרי, ומה הפרש בין זה לזה כיון דריבוי הוי ג"כ מלאכה דאורייתא, וצ"ע, ואולי י"ל דע"י נכרי היינו לומר ל"י דניחום מים לאימיה, והנכרי מעצמו ימלא הקדרה מים, וזה אינו בצווי הישראל". (ועי' מה שתי' בקוב"ש בביצה שם). וכזה ילה"ק גם בד' הריטב"א בסוגי', דמתחילה כ' להק' על הבה"ג "עדיין הדבר קשה אי ע"י ישראל היאך מחמינן ליה אגב אימיה דהא כל שמוסיף במלאכת חולה לצורך הבריאה אפילו בקדירה איסור תורה הוא כדאמר' התם המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו, והיינו שמא ירבה באותה קדירה דאילו בקדרה אחרת ליכא למיחש כדפרישנא בדוכתה וכו' ומורי ז"ל היה אומר כי אולי שאני חמום מים שהכל גוף אחד וענין אחד וכשם שהתירו ביו"ט למלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד והתם אין שבח לקיתון בחימום מים מרובים, אלא ודאי לא התירו אלא מפני שהמים כולם כגוף אחד, ואין זה מחוור דאתוספת ביטול ותוספת מלאכה קפדינן מה לי אם הכל גוף אחד או שני גופים וכי יש הפרש בין מבשל חתיכה אחת גדולה למבשל שתי חתיכות קטנות", ומפני דריבוי בשיעורים הוי איסור דאו', ואח"כ נקט כפי' הרי"ף דאמירה לנכרי אסורה על איסור דאו', וכ' ד"לקמן גרסינן לישיליה לאימיה ואי אמרה צריכה אני ליחיימו ליה אגב אימיה ודוקא אגב אימיה הא לאו הכי לא אמרינן לגוי דליחיים ליה, ואפילו אגב אימיה דוקא גוי אבל לא ישראל", וצ"ע דכיון דריבוי בשיעורים הוי איסור של תורה איך מותר לעשות כן ע"י גוי.

מקפיד על השיתוף שנעשה בחומץ, לא איכפ"ל כמה שהוא מקפיד על פיתו ועל שאר דברים. (ואולי י"ל דרק בע"ח דל"מ אלא בפת צריך שלא יקפיד על כל כיכרותיו, אבל שיתוף שעיקרו בין סגי כמה שלא מקפיד על יין ושמן וחומץ וכיו"ב, ובכל פעם צריך שלא יקפידו על שום דבר מהמין שעירבו או נשתתפו בו).

ואולי הר"מ פ' דהקו' היא על רבה שהוא יקנה רביעיתא דחלא, דהרי הר"י מלוניל כ' "ואם תאמר נהי דאביי שהיה תלמיד לא היה יכול לוותר משלו בכל שבת ושבת אבל רבה שהיה ראש הישיבה והיה עשיר למה לא היה עושה יש להשיב דכיון שהיה ראש הישיבה לא היה לו פנאי אפילו לזה כי כל בני הישיבה היו נצבים עליו מבקר ועד ערב", וי"ל דלא היה לו זמן להקנות פת כל שבת, אבל רביעיתא דחלא שזה דבר המתקיים יכל להקנות ולסמוך ע"ז תמיד, ורבה היה עשיר ולא היה מקפיד על פיתו ועל שאר הדברים. וכך הוא הלש' נקני להו מר', וכהא דאמרו לעיל מינה 'דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים', מר לאו אורחיה', דאזיל על רבה ולא על אביי. ודוחק שרבה בר רב חנן יקנה את אביי מר', ועי' כריתות יח, ב. (אבל התוס' לעיל כט, א הביאו הגמ' באופ"א, ז"ל "דאמר' בפרק הדר וליקנו להו רביעיתא דחלא בחביתא"). וצ"ע. אמנם עדיין ק' דהרי אביי נמי דר שם, ואם צריך שלא יקפידו וע"ז בשום דבר, אי"ז דין רק על המערב אלא כל הדרים שם, ודוח"ל דהכוונה היא שאביי יבטל את רשותו.

ואולי אפשר להוכיח מזה דאף להר"מ ל"ב אין מקפידין כ"כ, אלא דהכלל הוא כפי מה שדרך השותפין לא להקפיד, ולכן מי שאין לו אלא פת אחת ודאי גם שותפין אין דרכן ליתן את הפת היחידה להשני, אלא שאם יעשו את העירוב בפת הזו גופא, ומקפיד בה עצמה על החלק של חבירו שלא יטלנה, בכי הא ודאי שותפין לא קפדי ליתן לכ"א את החלק שלו, אבל אם יערבו בחומץ, אי"ז סתירה לדרך השותפין מה שלא ייתן לו פת כשאין לו יתירה, כיון דעכ"פ את חלקו בחומץ ייתן לו בלא הקפדה. אבל זה עדיין לא מתיישב עם מש"כ הריטב"א ד"ש גורסין כיון דאי בעי ליה מינאי מאתמול ולא אפשר למיהב להו לא הוי שיתוף וכו' וכן נראה שגורס הרמב"ם ז"ל כי הוא ז"ל כ' שאם השכנים מקפידים בחול שלא לתת אחד לחבירו משלו פת או דברים אחרים אין שיתופן שיתוף דמקפידין הם ע"כ, ואפי' לפי גירסא זו לא דקדק יפה שלא אמרו בגמ' אלא לענין המזכה עירוב משלו וכפירושו של הראב"ד ז"ל, אבל בעירוב שגובין מכל בני המבוי אין לנו לחוש לקפידתו דמה לנו אם מקפידין בחול שלא לתת אחד מהם כלום לחבירו כיון שעכשיו עירבו ולא הקפידו, ואפילו באין להקפיד על עירובן מכאן ואילך אין בכך כלום דקיימא לן כר' חנינא שהמקפיד על עירובו הרי זה עירוב", ומבו' דלשי' הר"מ הקפידא אצל אביי היא על הדברים האחרים, וא"כ ק' דמה יועיל שיקנה עירוב מן החומץ, וכנ"ל.

תודה אמר רב אושעיא. והא דתנן לקמן בעה"ב שהיה שותף עם שכניו והא דתנן נמי בכיצד משתתפין (פב, א) מניח את החבית כו' כב"ה דלא בעו הנחה לשם עירוב. וצ"ע דהאי מתני' דפ' כיצד משתתפין איירי גבי עירוב תחומין ומה זה שייך לדין הנחה דע"ת. ונראה דכוונת התוס' היא למתני' לקמן עט, ב "כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית", וצריך לגרוס בתוס' דתנן נמי כיצד משתתפין וכו' ולא 'בכיצד'. והנה לקמן פב, א כ' התוס' "כיצד משתתפין מניח את החבית - כל פירותיהם היו רגילים להניח בחבית כדתניא לעיל מביאין את החבית של יין ושל שמן ושל גרוגרות ושל שאר כל מיני פירות", (ובתש' הגאונים ליק' סי' עד כ' "שאלתם בשיתוף מבוי אם א"א לו בלא חבית או דילמא בכל מנא דבעי מנח ליה. כך ראינו שכך היו רגילין להניח שיתוף מבוי בחבית דתנן כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית וכיצד משתתפין במבוי מניח חבית של יין ושל שמן ועד עכשיו כך אנו נוהגין שאינו נותנין את העירוב כדי שישתמר מן העכברים ומן החולדה ומן המטר ולא סגי ליה בלא הגבהה"). וצ"ע למה לא כ"כ לעיל מינה בפ' חלון גבי מניח את החבית דשיתופי מבואות, ואולי עפ"ד התוס' כאן י"ל דבפ' חלון לרבותא נקטיה דל"ב הנחה בחבית מתחילה לשם עירוב וזה אולי ל"ש בע"ת. (וגבי דין הנחה בעירוב תבשילין נס' הפוס', עי').

גדול דמה שגזרו שבות באמירה לעו"ג הוא דלמא יעשה בעצמו המלאכה. ואיך יבוא בעצמו לעשות הרבוי כיון דאסור בגוף החמום. ולצורך אמו ל"ג שמא יחום בעצמו ונכון בעז"ה."

נישיילה לאימיה אי צריכא נחים ליה (נכרי) אגב אימיה אמר ליה רב מרשיא לרבא אימיה קא אכלה תמרי אמר ליה אימור תונבא בעלמא הוא דנקט לה. ועי' ט"ז סי' של סק"ה. וכ' המאירי "אלא שלענין הסוגיא אין הפי' מחזור והיאך אנו משתדלים להקל כל כך שנשאל את פיה בלא תביעתה וכי אומרי' פתח פיך לאלם באסורין ועוד כששאלו והא אכלא תמרי כלומר נמצא שבריאיה היא והשבנו תונבא הוא דנקיט לה כלומ' שבוש הדעת והיאך נקל כל כך על ידי ישראל". וע"ע בב"ש סי' סח וח"מ שם.

ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי ואיזיל ואיטיב התם ואיבטיל להו הא חצר. ופירש"י "בחצירו של רבא היו חמין", וצ"ל דהתינוק היה בתוך בית בחצר השניה, דבלא"ה הרי מותר לטלטל מחצר לחצר כלים שלא שבתו בבית. וגם צ"ל דלא היה בקל להוציא את התינוק לחצר ולמולו ולרוחצו שם, דאם היה אפשר א"כ לא היה נצרך ביטול, אלא יוציאו את התינוק מהבית לחצר ואת המים מחצר לחצר. אבל יל"ע דא"כ מה יועיל הביטול, והא סו"ס קודם הביטול שבתו המים בחצירו של רבא ועכשיו בא להכניסם מחצר התינוק לביתו, וכלים ששבתו בחצר ראובן אסורים בהכנסה מחצר שמעון לביתו, וכש"ג בפ' כל גגות וכן להלן צ"ט, ב. וצ"ל דכיון דעתה ע"י הביטול נעשית אותה החצר של רבא כחצירו של התינוק, א"כ ל"ש כאן איסור של כלי ששבתו, כיון דיסוד האיסור ע"י השביתה הוא משום דחשיב כמאן דמוציא ליה ממקום השביתה, וכיון דעתה חצירו של רבא מבוטלת היא לרשות שבה התינוק, א"כ אין כאן אלא הכנסה מחצרותיו של התינוק אל ביתו. ואולי דין הוא בעלמא, דבמקום שבטלה הרשות שבה היתה השביתה, כגון שנשרפה או נתחלפו דיוריה וכו', ל"ש איסור כלי ששבתו דיסודו הוא מחמת ההוצאה כביכול מאותה הרשות.

אמנם המאירי פי' באופ"א, ד"ל "נראין הדברים ששתי חצרות סמוכות זו לזו היו ופתח ביניהן ולא עירבו זה עם זה וחצר שהיה רבא דר שם היו בו בתים חיצון ופנימי והפנימית היתה בית הנשים והחיצונה הפתוחה לחצר היתה בית התשמיש והיה רבא דר שם והי' לו שם חמין טמונים וכששמע שנשפכו חמין של תינוק שהיו בחצר אחרת הסמוכה לו הוציאו את החמין בחצרו ונמלך לבטל לבעל החצר שהתינוק בתוכה רשות חצרו". ולפי"ז יל"ד להיפך, דכיון דהחמין שבתו בבית, איך הותר להוציאם מחצר לחצר ע"י ביטול, והא רק החצר נתבטלה ואת רשות ביתו לא ביטל (וכמבואר), וא"כ יש כאן הוצאה מחצר לחצר על כלים ששבתו בבית, ואף דהחצירות רשות אחת הן ע"י הביטול, סו"ס הבית הוא רשות נפרדת. וצ"ל דכיון דהחצירות חשיבי כרשות אחת כ"כ ע"י הביטול, ל"ח הוצאה כלל, ובהוצאה מחצר לחצר לא נעשה שום המשך להוצאה מן הבית, דהכלים התנתקו מן הבית במה שביטל את רשותו בחצר אחרי שכבר הוציא הכלים לשם. אלא דהדבר תלוי בנידון הפוס' והאחרו' האם כלים ששבתו בבית ראובן ויצאו (בהיתר או באיסור) לבית שמעון, מותרים בטלטול בבית שמעון יותר מד"א, ואי נימא דאסור, חזי' דאע"ג דבית שמעון כולו הוי רשות אחת ממש אפ"ה אסור, והי"ה הכא מחצר לחצר אף אחרי הביטול. והר"י מלוניל כ' "וביטל רשות חצרו ובית האנשים אשר לפני החצר", (ועי' סי' העיתים סי' פו), ומשמע א"כ דפליג על ד' המאירי הנ"ל, והצריך גם לבטל את בי גברי כדי שיהיה אפשר להוציא את החמין. (והחזו"א בסי' פז סק"ד כ' "החמין היו בחצר ולא בבית, ואע"ג דמחצר לחצר מותר בלא עירוב, הכא החמין שבתו בבית אלא שקדם הביטול יכולין להוציאן לחצר, א"נ שצריך להביאן לבית התינוק").

בגדרי ביטול

אמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי ואיזיל ואיטיב התם ואיבטיל להו הא חצר. יל"ע למה היה נצרך דוקא שרבא יבטל את רשותו, ולא היה שייך שיבטל אב התינוק שהוא בחצר השניה, ועי"ז יעשה כאורח ויהיה מותר בהוצאת החמין. ואולי לאו דוקא קאמר.

אלא דקו' הרעק"א על הר"ן בביצה היא לפי מה דנקט בשי' הר"ן כד' הבה"ג, ולכן הק' מה הפרש בין זה לזה וכו', אבל בחי' הר"ן בסוגיין נקט להדיא כהרי"ף, ואעפ"כ חילק בזה דריבוי בשיעורים אע"ג שהוא איסור דאו' מ"מ מותר באמירה לנכרי, ד"ל "לפיכך נראה כמו שפי' הרב אלפאסי ד"ל דהכי קאמר ולא שני לך בין שבות שיש בו מעשה, כלו' שבות דמלאכה גמורה שאלו עשה ישראל היה מתחייב עליה, לשבות שאין בו מעשה, כלו' שאינו אומר לגוי אלא לעשות דבר שאפי' עשאו ישראל אין בו מעשה אלא שבות בעלמא, דהא מר לא אמר ליה זיל אחים ליה דהויא מלאכה גמורה אלא זיל אייתי לי, כלו' דרך חצרות שלא ערכו דאפי' לישראל ליכא אלא שבות, ולפי"ז א"ש הא דאמרי' לקמן ליחיים ליה גוי אגב אימיה הא בשביל עצמו לא, שאין מתירין אמירה לגוי במלאכה גמורה במכשירי מילה אלא שבות דשבות וכו' וא"ת וכיון דבלאו אגב אימיה אסיר אגב אימיה היכי שרי להרבות בשביל התינוק דהא פשיטא לן בפ' ר' ישמעאל במנחות דשני תאנים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד דשתים מייתי' ושלש לא מייתנין ובשלש בעוקץ אחד ושתיים בשני עוקצין מספקא לן, איכא למימר דכולי האי לא מחמרי' באמירה לגוי, אי נמי דמיירי בשאין מרבין בשביל התינוק דמה שצריך לאמו יספיק לרחוץ שניהם בבת אחת".

ונראה להסביר את מה שתי' דכולי האי לא מחמרי' באמירה לנכרי, דהנה הרי מסק' הגמ' במנחות דיקצור את הא' שיש בו ג' ולא את הב', וע"כ דב' חטאות של קצירות חמיר טפי מקצירת ג' שיעורים, וי"ל דהאי איסור של ריבוי בשיעורים, מדאו' נמי קיל טפי משאר איסורים, ולפיכך לא מחמרי' ביה באמירה לנכרי. ובחתי"ס בגיטין ח, ב' כ' "אך קשה להר"ן כיון דריבוי בשיעור דאורייתא א"כ מה הועלנו שיחם גוי אגב אימי' ולא יחם בפ"ע תרוי' אמירה לגוי באי' דאורייתא הוא וצ"ל מ"מ ריבוי בשיעור לא הוה אלא חצי שיעור באיכות המלאכה אע"ג דבכמות המלאכה הוי טפי לשיעור מ"מ לענין איכות המלאכה הוי כעין חצי בישול וחצי קצירה וכדומה משו"ה הקילו ב' באמירה לנכרי וצ"ע", וכ"כ בביצה יז, א ז"ל "ממלאה אשה כל הקדירה בשר עי' מ"ש ר"ן ומה שסיים דנחיימא אגב אימי' ע"י עכו"ם צ"ע קצת כיון דמרבה בשיעורא דאו' א"כ אמירה לעכו"ם הוה רק שבות א' ואפ"ה מותר לצורך המילה א"כ בלא אגב אימי' נמי נחיימי' בקדירה בפ"ע ע"י עכו"ם וצ"ל נהי דמדאו' הוא מ"מ אינו דומה למבשל בקדירה בפ"ע דמרבה בשיעור' הוה כמו חצי שיעור באיכות המלאכה כמ"ש רמב"ם גבי קרימי חלב שהן כמו חצי שיעור באיכות החלב ה"נ דכוותיה ובעל איבעי דידע שהוא דאורייתא טעה בזה ולא ידע לחלק בין מרבה בשיעורים למרבה בבצירה ולמסקנא מרבה בשיעורא עדיף דהוה רק חצי שיעור כן צ"ל להר"ן".

ומד' הרש"ש בגיטין שם מת' בזה עוד יישוב, ד"ל "ומש"כ אבל ע"י נכרי ניחא דשרי להרבות, ר"ל אפי' לצורך רשות כיון דהיתר גמור לצורך חולה ע"י נכרי דבחולה ל"ג וכמש"כ הר"ן שם בטעמא דביו"ט מותר להרבות הואיל דלצורך אוכל נפש היתר גמור". וכע"ז כ' באמרי בינה דיני שבת סי' יח עי"ש. אכן בד' הרשב"א בשבת קלד', ב מבו' דאיסור אמירה לנכרי הוא בגדר דחוייה אצל חולה ולא בגדר הותרה, שדעתו שם לאסור למול על דעת לחלל שבת אח"כ בשביל פיקו"נ אפי' אם זה רק ע"י אמירה לנכרי. גם יל"ד דענין ה'הותרה' בד' הר"ן אינו תלוי במה שאמירה לנכרי הותר לצורך חולה, אלא בעצם שם המלאכה, דע"י שהמלאכה היא מותרת, אף התוספת כמות, מה שלא שייך לומר כן אצל ההיתר של האמירה לנכרי. (אא"כ נימא דסגי במה שהמעשה אצל הנכרי עצמו הוי כהיתר גמור, ודו"ק). עוד יל"ד דהאי 'הותרה' שכ' הר"ן זה דוקא באופן של כעין היתר אוכל נפש ביו"ט, דע"י שחל היתר על מקצת המלאכה חל נמי על התוספת, אבל אמירה לנכרי במקום חולה גם אם לא גזרו ע"ז כלל, אבל אין כאן חלות היתר להתיר אגביה את התוספת. והרש"ש בסוג' כ' בזה תי' אחר, ד"ל "בחדושי הגרע"א הקשה לשיטת הר"ן בפ"ב דביצה דריבוי הוה בישול גמור דאורייתא וההיא דהכא ע"י עו"ג. א"כ לישורו לכתחלה על ידו אף להחם משום תינוק לבדו כיון דגם רבוי הוה מלאכה דאורייתא ולע"ד יש הפרש

האחרון תמהו בד' המג"א הנ"ל האם דין ביטול באמת מרבה עליו נכנסים ויוצאים. והנה המאירי סט, ב הביא דהרשב"א הוכיח דדרכים לרבים הוי כרבים ליחיד מהא דבעי 'חוזרין ומבטלין' ע"ש, ולפ"ד המג"א שפיר יש לדחות לכאן דאיירי שאינם רוצים להרבות וכו', ואף מקו' הר"ן הנ"ל בסוג' מוכרח לכאן דלא ס"ל מש"כ המג"א).

וכן נראה מד' הרחב"ש בהמשך סוג' שכ' "ואם תאמר, שמא שייר לעצמו ביתו שיהא לו שיבא לשם כדי שיחזרו ויבטלו לו, סביר' ליה לר"א דהמבטל לא שייר כלום משום דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין", הרי דאם מבטל, הוא עוזב את ביתו וכיו"ב. וא"ש לפ"ז כל עיקר הפלוג' בין ר"א לרבנן אם בסתמא אדם מבטל ביתו או לאו, דלכאן מאי איכפ"ל לבטל ביתו ומה שייר לומר "לא עביד איניש דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגבייהו", ולהנ"ל א"ש שהרי הוא מרבה עליו נכנסים ויוצאים. אבל יתכן לומר (בדינא דהר"ש מגרמיזא) דאי"ז מעיקה"ד, אלא דכיון דביטול הוי תקנה, (ואולי לא תיקנו בחורבה כיון דאי"צ כ"כ, וכיו"ב), אז לא תיקנו כן אלא למי שנצרך להוצאה שיבטלו אליו את הרשות, אבל לא להיפך. ובתוספתא פ"ה א' "מצוה על אדם לבטל רשות אם היה אדם גדול הרשות בידו אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב עליו לבטל רשות אם היה בית האבל או בית המשתה ורצו לבטל רשותן הרשות בידו", ויל"פ לפ"ז. ובערוה"ש סי' שפ ס"ז כ' על התוספתא הנ"ל "אם היה בית האבל או בית המשתה ורצו לבטל רשותם הרשות בידם [כצ"ל] ואע"ג דגם כשהוא יבטל רשות חצרו וביתו יהיה יכול לטלטל מביתו כמש"נ, י"ל שקשה עליו לבטל רשות ביתו שלא ירבה עליו נכנסין ויוצאין [ומקודם זה אי' שם בתוספ' מצוה על אדם לבטל רשות אם היה אדם גדול הרשות בידו עכ"ל כלומר דאם הוא אדם גדול ולא נאה לפניו לבטל להם רשותו יבטלו הם לו ואע"ג דבגמ' סח, א איתא דרבא ביטל רשותו י"ל דשם היה הכרח מפני תינוק שהוצרך לחמין למילה כמבואר שם]. ובחס"ד שם כ' "מצוה על האדם לבטל כו' לא מצאתיה בגמ' ונראה דה"פ שאם אחד מבני החצר שכח ולא עירב מצוה עליו שיבטל רשותו משום אל תמנע טוב מבעליו, ואם הוא אדם חשוב ואינו לפי כבודו לבטל רשותו ולהיות טפל להם הרשות בידו".

ולענין עירוב מצינו ג"כ בתוספתא פ"ו דאי' שם "מפני מה אמרו אין מערבין לאדם אלא לדעתו לפי שאין רוצה שישתתפו אחרים עמו בחלקו", וכ"ה בירו' סופ"ז ז"ל "ולית ליה לר"מ זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו סבר ר"מ לית הדא זכו לא בעי בר נש ייעול חברייה לביתיה בר מדעתיה", והובא בתור"ד לקמן פ, א, ודו"ק. ואף הר"מ בפיה"מ ר"פ כ' "כלל הוא אצלנו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובגוי עד שישכור. ונתנית רשות, הוא שיעשה ערוב מערב שבת", הרי דיש בעירוב ענין של נתנית רשות. ובמ"מ פ"ה ה"ד כ' "שכל שיש לחצר זו דרך אחרת אין אומרים זכות הוא לה כשיהיה לה שני דרכים דשמא אינה חפצה בשיתוף שני מבואות דאוושי לה אינשי שבני המבואות יהיה להם מקום מיוחד יוכלו שניהם לשום בו כליהם ולהתחבר שם ביחד ולפיכך אין זה זכות גמור לעשותו שלא מדעתו", וע"ע בד' התויר"ט בסו"פ חלוץ. (אכן בס' הבתים פ"ד ד' הר"מ שם באופ"א, ז"ל "נראה שדעת הר"ם, שמפני זה צריך להודיע בחצר של שני מבואות, שחובה הוא לו שאינו רוצה לגלות דעתו להם שאינו חפץ בשיתוף שנשתתפו בשבילו שמא מתוך כך יבואו לידי תגר, והתורה כולה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". ומבו' דשייך לומר על דבר שהוא זכות במידה ותהיה אפשרות מחאה, וצ"ע דא"כ כל דבר שהוא ספק אם הוי זכות נימא דכיון דיש אפשרות מחאה אמרי' זכין, ועי' מנח"ש תנינא סי' קז). ומצינו בסידור רס"ג שכ' "ואם המבוי איננו מפולש ודייריו כלם יהודים, משתתפים ונושאים כרצונם. והשיתוף בדבור אינו מספיק, אלא משתתפין או בככר ככר או במנה מנה של יין או שמן ושמין בכלי אחד ואומרים השתתפנו, וכל אחד נותן לחברו דריסת רגל וזכות בדרכו. וכן עושין בחצרות שיש בהן חדרים שונים, מתאספים האנשים ועושים ככה. וכדבר הזה אינו מותר ליום הכפורים אלא לשבת בלבד", ונראה מתו"ד שבעירוב צ"ל

אבל בסידור ר"ש מגרמיזא וכ"ה בשו"ת רש"י סי' ק כ' בזה (בקצת שינוי לש' מז"ז, ועי' גם בספר האסופות, וצ"ע שסיפור זה מסופר בחלקו גם במהרי"ל ה' ע"ח, ע"ש), "ושאלנו לרבי מפני מה אתה מבטל רשותך אצלו. הנח לו לבעה"ב ויבטל רשותו אצלך, ויהיה הכל רשות אחד לטלטלו מזה לזה. אמר להם, כביטול רשותי אצלו, כך ביטול רשותו אצלי, שהצורך של שנינו הוא. שאף אותו בעה"ב נהנה מסעודת החתן ונצרך הוא לסעוד בסעודת החתן הנעשית בתוך רשותו. שאינו יכול לילך ולסעוד בתוך ביתו, שאין שם תבשיל אלא לחם וחבית של יין הכל מונחים ברשותי, ואף אני צריך למה שיש ברשותו. אבל אם אין הצורך אלא לאחד ממנו, כגון שאין אותו בעה"ב סועד בסעודה בתוך הבית, ונמצא הצורך שלי, היה לו לעשות לאותו בעה"ב לבטל את רשותו אצלי. לפי שהצורך שלי היה לו לעשות הבעה"ב על שלו. והוא אינו אלא כאורח וקא שתק דהוי ביטול. אבל אם אני מבטל רשותי אצלו להיות רשות אחד, אין זה ביטול, וראייה לדבר מההוא מעשה דינוקא דאישתפוך חמימי דהוה בשיבכותא דרב, והיה לו לרב מים חמים בחצרו. אמר ליה רב לבני ביתו פנין ליה מאני בחצרי ליה ואיבטל חצרי ליה. ולא קאמר, יבא אותו בעה"ב ויבטל רשותו אצלי. ואם איתא, לבוטיל רשות של אותו בעה"ב דינוקא סגיא לידו, ויבא בעה"ב ויבטל לי רשותו, ולא היה צריך לבטל רשותו לפנות את כליו. וש"מ דאין זה ביטול". וחיידוש הוא.

(אמנם בס' יחסי תו"א ערך ברונא כ' "מעשה אירע בשכונה אחת שהיו חמש חצירות פתוחות זו לזו ולא היו להן דריסת הרגל זו על זו אלא כשהיו רוצין כל אחת נועלת פתחה ומשתמשת לעצמה והיו רגילות לערב זו על זו לפי שהיה באחת מן החצירות תנור וכל בני החצירות היו רגילין להטמין קדרותיהן באותו תנור פעם אחת שכחו בני חצר אחת ולא עירבו מבעוד יום הטמינו קדרותם באותו תנור שהיו רגילים להטמין בו ושאלו מה לעשות ואמרתי כיון שאין כאן רגל האוסרת חצר זאת ששכחה ולא עירבה תעריך היא שלחנה בחצירה ותוציא כל כלי תשמיש הסעודה לחצר ומזונותיה שהיא צריכה שהרי היא מותרת להכניס ולהוציא מביתה לחצר ולאחר שתוציא כל מה שצריכה לשם תבטל חצירה אצל שעירבה והן מותרין להוציא כלים ששבתו בבית לחצר וכן מזונות ששבתו בבית מותרין לחצר ואפילו לאותה חצר שלא ערבה דקי"ל כר' יוחנן דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר ולא כשמואל דאמר אין ביטול רשות מחצר לחצר וכיון דיש ביטול רשות מחצר לחצר מותרין הן להביא כל מה שצריכה ומה ששבת בבתיים אפילו לחצר שלא עירבה אבל לא להכניס לבית דקי"ל כרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר ואמרי ביתו אסור לו ולהם ומשמע בין להכניס בין להוציא אבל לחצר מותר דאי משום כלים ששבתו בחצר אפילו ביטול לא צריך דקי"ל כשמואל ור' יוחנן דאמרי הלכה כר"ש בין עירבו בין לא עירבו בכלים ששבתו בחצר דכולן רשות אחת הילכך לא שייך ביטול לאותן כלים אלא דוקא לכלים ששבתו בבתיים שעירבו להוציא לחצר הלכך יוליכו המזונות ששכחו בבית המערבים לחצר שלא ערבה לאחר ביטול ויאכלו וישתמשו בכלים שהוציאו מן ביתם לחצרים ובזה יזהרו שלאחר שנשתמשו בכליהם שלא יחזרו להכניסם לבית דהא קי"ל המבטל רשותו וחזרו והוציא הר"ז אסור ומה לי הוצאה ומה לי הכנסה").

ובמג"א בסי' שפ סק"ד כ' (גבי הא דבעי' נעילת דלת) "דמיירי שאינו רוצה לבטל רשות ביתו שלא להרבות עליו נכנסים ויוצאים", (וא"ש לפ"ז קו' הר"ן בסוג' למה רבא לא ביטל ביתו), ומבו' דהביטול נותן זכות בפועל ממש ומסלק את הבעלים משם, (ואולי כעין שכ' המאירי במגן אבות ענין יח "וכן ביטול רשות עשאו מדרס לכל בני החצר וכמי שאין מיוחד לו, וזו גדולה מהפקר שבכאן מבטלו מהיות כח ורשות לאלו ולא לזולתו אלא כעפר שהוא מדרס לכל, ואינו מיוחד לאדם אחר ואף שום אדם אין לו בה הנאת הגוף מיוחדת, ובטול זה הוא אצלי כעין תבן ובטלו, עפר ובטלו, כלומר שמתאש ממנו שלא יתן לב עליו ליטלו משם, ואף זה עושה עצמו מתאש ממנו עד שאין דעתו עליו אלא כדבר שאינו שלו ולא משום אדם"), ואולי לכן צריך לבטל למי שהצורך שלו וכנ"ל. (ועכ"פ

ואז לא יהיה חשש על הוצאת הכלים, והרי על זמן מועט לא חייש, וכמש"כ הר"ן להוכיח, ז"ל "וא"ת יבטל להם רשות ביתו גם כן ויהא אורח אף לרשות ביתו ויהא מותר להוציא מביתו לחצר, וכי תימא אין הכי נמי דלאחר שהחזיקו הם שרי אלא שהיה חושש לקודם שהחזיקו שלא היה רשאי בכך כדתנן מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר, ליתא דודאי לשעה מועטת דהיינו קודם שיחזיקו לא היה חושש דהא אמרין בטר הכי אי לא סבירא ליה כשמואל נינח מר אדוכתיה וליבטיל להו לדידהו ולהדרו אינהו וליבטלו ליה למר ולא חאיש דאדהכי והכי מפיק".

סח, ב

מבטלין וחוזרין ומבטלין

וניבטיל להו לדידהו וניהדרו אינהו וניבטלו ליה למר דהא אמר רב מבטלין וחוזרין ומבטלין אנהא בהא כשמואל ס"ל דאמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין ולא חד טעמא הוא מ"ט אין מבטלין וחוזרין ומבטלין לאו משום דכיון דבטליה לרשותיה אסתלק ליה מהכא לגמרי והוה ליה כבן חצר אחרת ואין ביטול רשות מחצר לחצר מר נמי לא ניבטיל התם היינו טעמא כי היכי דלא ליהוי מילתא דרבנן כחוכא ואטלולא גופא רב אמר מבטלין וחוזרין ומבטלין ושמואל אמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין וכו' אמר לך רב אנה דאמרי אפילו לר"א ע"כ לא קאמר ר"א התם המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל משום דבבית בלא חצר לא דיירי אינשי אבל לענין איסתלוקי מי אמר ושמואל אמר אנה דאמרי אפילו כרבנן ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא מאי דבטיל בטיל ודלא בטיל לא בטיל אבל מאי דבטיל מיהא איסתלק לגמרי וכו' רב אשי אמר רב ושמואל בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קא מפלגי.

והנה בטעם הדין דאין חוזרין ומבטלין מבו' בגמ' דזהו משום דאין ביטול מחצר לחצר, דע"י הביטול הראשון נעשה כבן חצר אחרת, ורבא דחי לה וקאמר טעם אחר משום חוכא ואיטלולא. אבל מה שתלו לה בגמ' בפלוג' ר"א ורבנן האם ביטול גם רשות ביתו, לכאו' זה אזיל כטעם כלפי הדין דאין ביטול מחצר לחצר, דלענין זה יש נפק"מ אם ביטל רשות ביתו או לאו. אם משום דבעצם מה ששייר לו את ביתו ממילא הוא דל"ח בן חצר אחרת, כיון דיש לו כאן בית, ואם משום דכיון דחזי' דאיכות הביטול לא אלימא כ"כ לבטל גם את הבית, מינה נפקא נמי דגם לא אלימא כ"כ לחושבו כבן חצר אחרת, (וכש"נ בד' הראש' והאחרו' את ב' הדרכים הנ"ל, עי' גאו"י וחזו"א סי' פז סק"ו). וכבר כ' התוס' דהו"מ למימר האי טעמא דחוכא ואיטלולא, דלפ"ז אי"ז שייך כלל לפלוג' ר"א ורבנן.

אמנם ז"ל הרי"ף "אע"ג דאמר רבא אנהא כשמואל סבירא לי דאמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין קיימא לן כרב דהא רב אשי דהוא בתרא אסקה להא דרב ושמואל דבפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קמפלגי דרב כרבנן ושמואל כרבי אליעזר ושמעיון מינה דהלכתא כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין וכן הלכה", (ועי' בראש' שכ' דהא דדחו בגמ' עד כאן לא קאמר וכו' אלא משום דבבית בלא חצר לא דיירי אינשי וכו' זה דלא כהמסק' לעיל כו', ב, ולפיכך רב אשי חזר לתלות פלוג' בפלוג' ר"א ורבנן). וצ"ע דהרי הך תליה דרב אשי היא רק כלפי הטעם של ביטול מחצר לחצר, אבל רבא הרי בלא"ה ס"ל כריו"ח דיש ביטול מחצר לחצר, ואעפ"כ אין חוזרין ומבטלין מטעמא דחוכא ואיטלולא, וא"כ כדי לדחות דברי רבא אין ע"ז מקור מד' רב אשי דבלא"ה לא אזיל אליבא דהלכתא דקי"ל כריו"ח הנ"ל.

ובעצ"א סי' שפ סק"ג כ' דכוונת הרי"ף ללמוד מד' רב אשי דלא כטעמא דרבא, כיון דתלי לה בפלוג' ר"א ורבנן, וכיון דלא קי"ל כסברת רבא, ממילא קי"ל כרב ולא כשמואל, כיון דקי"ל כריו"ח דיש ביטול מחצר לחצר. (והרשב"א הרי כ' "לכשתמצא לומר דרב ושמואל תרוייהו סבירא להו דאין ביטול רשות מחצר לחצר ובפלוגתא דהני תנאי פליגי טפי שייכא פלוגתייהו בפלוגתא דר"א ורבנן מדלא שייכא בפלוגתא דהנך תנאי, ומיהו אנן לאו בהכי מוקמי' לה אלא ביש ביטול רשות מחצר לחצר דרב סבר יש ביטול ושמואל סבר אין ביטול, אלא מיהו בהא דמבטלין וחוזרין ומבטלין אפשר דרב אשי כשמואל ס"ל וכטעמיה דרבא דאמר דלא ליהו

השתתפנו', וכן ליתן כ"א לחבירו דריסת רגל וזכות בדרכו, (ואולי זהו המושג של 'הרגל עירוב' דהעירוב מוגילם זה אצל זה). ומש"כ שם דכזה אינו מותר ביוהכ"פ צ"ע במה חמיר טפי משבת.

ובסידור ר"ש הנ"ל כ' בתח"ד "באו ושאלו את רבי' שלומי, ואמר להם יבוא אותו בעה"ב ואבטל לו את הרשות, ובא זה וביטל לו ר' את רשותו", (וכן הנוסח במהרי"ל הנ"ל, ז"ל "פעם אחת עשה בחור אחד נישואין בבית מהר"י סג"ל, וכל צרכי סעודה הכינו בבית אחר, והוצרכו להביאם בשבת לסעוד בבית הרב, ושכחו שלא עירבו יחד מע"ש מהר"י סג"ל ואותו בעה"ב שהכינו שם המאכלים. ואמר מהר"י סג"ל בשבת יבא אלי הבעה"ב ההוא ואני אבטל לו רשותי ויטלטלו לביתי בהיתר"), ומשמע דצריך ביטול רשות בפניו של נוטל הרשות.

וכ"כ בערוה"ש סי' שפ ס"ד מדעתיה, ז"ל "עוד נ"ל דהביטול צריך להיות דוקא בפניהם דבשלמא כל הקניינים יכול לזכות בקנין ע"י אחר שלא בפניהם דזכין לאדם שלא בפניו אבל בכאן הוי דברים בעלמא רק שתקנו חכמים שיעיל והרי לא תקנו רק בפניהם כמבואר מלשון רשותי מבוטלת לך ואם ירצה להקנות להם בקניין מי ימר דמותר לעשות קניין בשבת ובודאי אסור אך מבעוד יום כשאין רצונו לערב או אין ביכולתו לערב נראה שיכול לזכות רשותו להם בקניין ע"י אחר". (וצ"ע דכיון דבעי' ביטול לכאו"א, אטו צריך להיות הביטול בפני כולם. והרי לר"א דבעי' יפה מבטל וסגי בביטול אחד, לא נזכר שצריך שכולם יהיו נוכחים בביטול. ואולי מ"מ הוי הכל כביטול א', וסגי בפניו של א' מן הנוטלין. ועכ"פ לר"א דמחמת עי' יפה" ה"ה מבטל ביטול אלים של"צ להיות לכ"א בפנ"ע, וכש"נ במקו"א עיקר ש' ר"א, ודאי נראה דלא כולם צריכים להיות נוכחים שם שיעשה הביטול בפניהם. ודו"ק. אמנם בפ"י ר"י בן חכמון להלן ע, א כ' "צריך לבטל לכאו"א. בפירושו שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך ולך. אבל כשיאמר בטלתי לכם או בטלתי להם כשאין לפניו אינו בטול", וכע"ז כ' בחי' המאירי שם, הרי דמהני מעיקה"ד ביטול שלא בפניהם). ואמנם לזה אין הוכחה מד' הר"ש הנ"ל דלא מהני זכין על הביטול, דאולי לא גרע משאר זכיות דמהני להו זכין, אלא דעכ"פ צריך לעשות כן בפני הנוטל כדי שיהיה כאן דעת קונה על הביטול.

עוד שם מתחילה כ' "ובא זה וביטל לו ר' את רשותו, אמרו לו, אף הוא יהא מבטל רשותו, אמר להם נמצא רשותו שלי ורשותי שלו, והווי להו ב' רשויות כמעקרא". (וכ"ה במהרי"ל הנ"ל "ואמרו לפניו אם גם בעה"ב יבטל אל הרב רשותו. ואמר מהר"י סג"ל אליהם א"כ מה הועיל דאז נמצא שלו שלי ושלי שלו והיו שתי רשויות (כבראשונה"). ונראה לכאו' דאמרי' ביטול להחמיר, (ונחלקו בזה ראש' ואחרו', וטעם דל"א, אי משום דלא אלים הביטול כ"כ להשליט את הנוטל ברשות כדי לגרום איסור, דדמי יותר לסילוק מאשר לנתינת רשות, ואי משום כמו דאמרי' על עירוב דאין דיורים להחמיר, וצ"ע אם יהיה בזה את מש"כ התוס' דבפשע אמרי' דיוורין (להחמיר), והיינו דכיון דר"ש ביטל את רשותו צריך להיות מותר להוציא כאילו הכל של בעה"ב, אבל אם גם בעה"ב יבטל לר"ש אז יהיה אסור כיון דנמצא רשותו שלי'.

אמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי ואיזיל ואיתיב התם ואיבטיל להו הא חצר. הנה בפשטות לכאו' מיירי שרבא היה יחידי בחצירו, ואם היו איתו דיוורין נוספים אז איירי בעירבו, ולכן מועיל מה שמבטל את רשותו להוציא החמין מחצר לבית וכיו"ב. אכן התוס' להלן עט, ב כ' "ולעיל בפרק הדר דאמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי ופי' שם הקונטרס דפינה כליו שלא יבוא להוציא משם לחצר משמע קצת דחיישינן שמא יטלטל ומיהו אדרבה משמע דלא הווי בעו נעילת דלת וגם רבא שצוה לפנות כליו משמע דוקא לפי שביטל הוצרך לפנות שלא יוציא בשוגג ויאסור אבל אם לא היה מבטל לא היה צריך לא הוא ולא שאר בני החצר לפנות כלים ולא לנעול", וצ"ע מנ"ל דאיירי כשהיו עוד דיוורין בחצירו של רבא ולא עירבו עימו, ועי"ש קרב"נ אות ק. ויבר' עוד להלן בד' התוס' שם.

אבל עכ"פ צ"ע דאם כל החשש בהוצאת הכלים הוא משום דבזה הוא חוזר ומחזיק, א"כ היה לו לומר שיחזיק אבי התינוק בחצר מיד,

ז"ל "ואית מאן דמהפך לה ואומ', רב כר"א ושמואל כרבנן. ומפ' לה הכי ואומ', משום האי טעמ' אמ' ר"א דרשו' ביתו נמי ביטל דהואיל וסמיך דהדרי ומבטלי ליה, נמצא שסובר דמבטלין וחוזרין ומבטלין. ורבנן דקאמרי לא ביטל רשות ביתו, משום דסברי דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין, ולפיכ' ידע דלא יכלי למהדר ולבטיל ליה ושייר לעצמו ביתו. ולישנא דגמ' אין בו אלא רב אשי אמ', בפלוגתא דר"א ורבנן קא מיפלגי, והא דקאמרי' הכא ושמואל כר"א פירו' רבי' יצחק הוא. ומסיום דבריו יתבאר דנוסחא אחרינא דאיתה בהלכות דקאמר' רב כר"א ליתה. דהא רבי' יצחק אומ' בתשלום דבריו והלכתא כרב. ואי אמרי' רב כר"א, היכי קאמ' הלכת' כותיה והלא ר"א לית הילכת' כוותיה, אלא כרבנן. ורבי' ז"ל [רמב"ם פ"ב ה"ב] כן סבר בסוף, רב כרבנן, והפי' שפירשנו אותו למעלה הוא סברתו בפירושו. שמע מינה דהאי נוסחא אחרינא דקאמריה רב כר' אליעזר ליתה". (וקצת יל"ע דהרי ר"א הוא מתלמידי ב"ש, ולדידהו אין מבטלין בשבת כלל, ואין שייך לומר דמה שאינו משייר את הבית זה מפני שחוזרין ומבטלין, כיון דאסור לבטל בשבת. ואולי פליג על ב"ש בזה, וכך נראה מלש' המשנה כג, א ע"ש. או י"ל דס"ל דחוזרין ומבטלין אי"ז ביטול גמור האסור בשבת אלא רק החזרת הרשות שבטולה. אמנם עי' במאירי שנקט דהביטול השני הוא ביטול גמור על הכל, דמה"ט איכא חוכא כי כעת המבטל השני נעשה אסור בהכל, ז"ל "שלא יהו דברי חכמים כחוכא וטלולא כלומר עכשו בטלנו רשותנו ונאסרנו והותרו האחרים ועכשיו חזרו ובטלו הם רשותם ונאסרו הם ואנו הותרנו").

ואפ"ל עוד דרך בישוב ד' הרי"ף מהקו' הנ"ל, דהנה הרא"ש בסי' טו כ' "כתב ר"מ ז"ל ואע"ג דר"א בפרק עושין פסין ס"ל דאינהו שרי אפילו מביתו וקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב נראה דהלכה כרבנן וכו' דלא שייך הכא הלכה כדברי המיקל בעירוב כיון דאיכא נמי חומרא במילתיה דר"א. דלדידהו אין מבטלין וחוזרין ומבטלין ולרבנן מבטלין וחוזרין ומבטלין. הלכך עבדינן כרבנן בין לקולא בין לחומרא ולא עבדינן תרי קולי דסתרי אהדדי", (וכע"ז כ' במדרכי רמז תפה ובהג"א פ"ב ס"ז), ותמהו האחרו' בדבריו, דלמאי דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר א"כ שוב אין נפק"מ בדברי ר"א אלא לקולא דביטל את ביתו, אבל לעולם חוזרים ומבטלים כיון דמהני ביטול מחצר לחצר, וטעמא דחוכא ואיטלולא לכא' אינו שייך לפלוג' ר"א ורבנן וכנ"ל. (אא"כ ס"ל כהריטב"א הנ"ל, וצ"ע). וכ' ליישב (עי' הג' ראמ"ה ותפל"מ), דאליבא דאמת אע"ג דיש ביטול מחצר לחצר מ"מ י"ל דע"י הביטול נעשה כאדם מן השוק, וכאילו אין פתח כלל בין החצירות, ובהא לכו"ע ל"מ ביטול אף למ"ד דמהני ביטול מחצר לחצר. (וכדכ' המאירי לעיל "שלא אמרו בטול רשות מחצר לחצר אלא לבני חצר שיש להם שייכות אצל האחרת על הדרך שהזכרנו אבל לאדם אחד מן השוק לדברי הכל אין מבטלין"). ולכן עדיין יש פלוג' בין ר"א ורבנן אם חוזרין ומבטלין, דאם הביטול אלים טפי, ה"ה נעשה כאדם מן השוק דא"א לבטל לו כלל.

אלא דדבר זה צ"ע מגוף סוגיין, דהא מתחילה אמרו "ולאו חד טעמא הוא מאי טעמא אין מבטלין וחוזרין ומבטלין לאו משום דכיון דבטליה לרשותיה אסתלק ליה מהכא לגמרי והוה ליה כבן חצר אחרת ואין ביטול רשות מחצר לחצר מר נמי לא ניבטיל", הרי דע"י הביטול לא נעשה כאדם מן השוק אלא רק כבן חצר אחרת, ואף רבא לא השיב אלא מצד חוכא ואיטלולא, וא"כ מהיכ"ת לתלות הנידון של חוזרין ומבטלין בר"א ורבנן למאי דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר ולומר דגרע טפי דנעשה כא' מן השוק, והיכן זה השתנה במהלך ד' הגמ'. אבל מצינו כן במאירי שכ' "לימא בפלוגתא דר"א ורבנן קא מיפלגי וכו' ושמואל דאמ' כר"א שאף רשות ביתו בטל ומאחר שנסתלק לגמרי הוה ליה כמחצר לחצר ונמצא ששניהם סוברים אין בטול רשות מחצר לחצר אלא שאפשר לפרש נסתלק לגמרי והרי הוא כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין מבטלין לו", וע"ע בחזו"א סי' פז סק"ו שכ' "נראה דר"א כיון דרשות ביתו נמי ביטל הו"ל כבן חצר אחרת שאין לו פתח להאי חצר המבוטלת ובוה לכו"ע אין ביטול". ועכ"פ הרא"ש בסוג' כ' נמי

מילי דרבנן כחוכא", והרי"ף רק הוסיף ע"ז דעכ"פ רב אשי פליג על רבא).

אמנם התור"פ כשהביא את הפסק כד' הרי"ף הוסיף וכ' "דהלכה כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין, מדמוקי רב אשי דבתראה הוא רב כרבנן, והלכה כרבנן כדמשמע לעיל גבי חיצונה בפנימית דקאמר רבא אנא דאמרי כרבנן", (ורק אח"כ כ' "דאפי' לא הוי הלכה כרבנן אלא כר"א דאמר רשות ביתו ביטל, מ"מ הוי הלכה כרב לפי הך שינויא דרב אשי דרב כרבנן ושמואל כר"א, דכיון דטעמא דשמואל הוי משום דסבירא ליה כר"א דאמר רשות ביתו ביטל ואיסתלק ליה לגמרי והו"ל כבר חצר אחרית ואין ביטול רשות מחצר לחצר, והא קי"ל כריו"ח דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר, כדקאמר רבא לעיל בההיא כריו"ח סבירא ליה דאמר יש ביטול רשות מחצר לחצר, וא"כ אין הלכה כשמואל אלא כרב"), ולפ"ז ודאי נראה דפסק הרי"ף דחוזרין ומבטלין הוא מחמת עצם דברי רב אשי שאמר דלפי רבנן דר"א הדין הוא דחוזרין ומבטלין, ולא כפירושו של העצ"א הנ"ל. (וכן משמע במדרכי רמז תקטו ע"ש. אמנם בד' הרי"ף מלונל אולי נראה קצת דהפסק דחוזרין ומבטלין הוא מחמת דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר, ע"ש). ושוב ק' למאי נפק"מ הא דקי"ל כרבנן דר"א, כיון דבלא"ה כל הנידון אם חוזרין ומבטלין לא תלוי בגדרי ביטול מחצר לחצר אלא בטעמא דחוכא ואיטלולא.

ובריטב"א פי' סוגיין באופ"א, והזכיר בסו"ד דכך נראה מפסק הרי"ף, וכעין ההע' הנ"ל. דהוא מפרש דהתליה בפלוג' ר"א ורבנן היא לא משום הגדר אי הוי כביטול מחצר לחצר או דלמרות הביטול חשיב כבן חצר זו, אלא הנידון בהל' חוכא ואיטלולא, דככל שהביטול אלים טפי והוא כולל גם את הבית, יותר שייך בזה הטעם דחוכא ואיטלולא אם יהיו חוזרין ומבטלין, אבל אם הביטול קליש ולא כולל את הבית, א"כ אין בזה חוכא ואיטלולא כיון דמעיקרא הביטול איננו סילוק גמור כ"כ, ע"ש, ובסו"ד כ' "אבל רבינו אלפסי ז"ל פסק כרב משום דלאוקימתא דרב אשי רב דאמר כרבנן ואנן קי"ל כרבנן, ובודאי כי לפרש"י ז"ל הלכה כרב דהא כולה פלוגתא דרב ושמואל תלינן בדברי שמואל דאין ביטול מחצר לחצר, אבל אין הפירוש הזה נכון כפי מה שכתבנו, גם רבינו אלפסי ז"ל לא פסק כרב מן הטעם ההוא, נראה שאינו סובר כפירושו של רש"י ז"ל, ודו"ק.

ומצינו עוד פי' בד' רחב"ש, דכ"כ בדעת הרי"ף, באופן דלפירושו אין נפק"מ מה טעם הדין דאין חוזרין ומבטלין להתליה בפלוג' ר"א ורבנן, דבין אם הטעם משום דהוי כבן חצר אחרת, ובין אם הטעם משום חששא דחוכא, יש לומר דר' ר"א ורבנן תלויים בהנידון אם חוזרין ומבטלין, וממילא דדברי רב אשי הם מקור לפסוק דלא כרבא, אף שטעמו הוא מצד חוכא (כיון דבלא"ה קי"ל דיש ביטול מחצר לחצר). וז"ל "אומר רבי' יצחק ז"ל, ואע"ג דאמ' שמואל וגו' דפלוגת' דר"א ורבנן קא מיפלגי, דרב כרבנן ושמואל כר' אליעזר וגו'. ופלוגת' דר"א ורבנן בסוף פר' עושין פסין לביראות דרבנן סברי המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל, ואסור מלהכניס ולהוציא מביתו לחצר, דשייר לנפשו שיוור עד שיחזרו גם הם ויבטלו לו, והינו מבטלין וחוזרין ומבטלין דרב. ור"א סבר שהמבטל רשו' חצירו לא שייר לעצמו כלום, ואף רשות ביתו נמי ביטל ונסתלק לגמרי. ואם תאמר, שמא שייר לעצמו ביתו שיהא לו שיבא לשם כדי שיחזרו ויבטלו לו, סביר' ליה לר"א דהמבטל לא שייר כלום משום דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין. זו היא סברת ה"ר יצחק". (ולפ"ז האי פלוג' דר"א ורבנן אי ביטל ביתו אי"ז שייך לפלוג' דעין יפה ורעה וכו', ואם צריך לבטל לכא"ו וכו', אלא יש כאן נידון מסויים אי מבטלין וחוזרין ומבטלין, דמה"ט זה גורם לשייר את הבית ולא לבטלו. ואולי י"ל להיפך דעיקר הפלוג' האם נעשה ע"י הביטול כבן חצר אחרת או לאו, זה תלוי באיכות הביטול אי בעין יפה או רעה. אבל עכ"פ לטעמא דחוכא ואיטלולא ודאי דאין הדברים שייכים זל"ז, אא"כ נימא כהריטב"א הנ"ל).

והנה גי' הר"ח היא "נימא רב דאמר כר' אליעזר וכו' רב מוקים לטעמי' אפילו כרבנן ושמואל אנא דאמרי אפילו לר' אליעזר", והדברים צ"ע. אמנם הרחב"ש ביאר טעם בזה וכעין דרכו ופי' הנ"ל,

ס"ל הכין קאמר דכולהו סבירא להו דאין חוזרין ומבטלין, כמו שכתבתי למעלה, וצ"ע דכיון דרבא קאמר דאין חוזרים ומבטלין רק מטעמא דחוכא, א"כ מה זה שייך לומר דבגלל זה אם הוציא שוגג הר"ז אינו אוסר לולי הגזירה והקנס, והא דדידיה נמי מעיקה"ד שייך חזרה של הביטול, ורק משום דלא ליהוי כחוכא ל"מ, וא"כ הוציא בשוגג יש לו עדיין לאסור.

וע"כ מבו' הכא דמחמת טעמא דחוכא האלימו חז"ל את הביטול שיהיה באופן שאין חוזרים ומבטלים, ולכן זה נפק"מ גם להוציא בשוגג. ואע"ג דרבא ס"ל כריו"ח דיש ביטול מחצר לחצר, מ"מ אלמוהו לביטול כ"כ מחמת טעמא דחוכא, ושוויהו כא' מן השוק וגרע מבן חצר אחרת. וזה כעין שכ' האחרו' הנ"ל בד' הרא"ש, וגם בדבריו י"ל כן, דאמנם הנידון הוא כלפי הטעם של חוכא, ואעפ"כ יש לתלות הדין בפלוג' ר"א ורבנן, כיון דחז"ל האלימו את הביטול מחמת טעמא דחוכא, ולר"א דאשכחן לדידיה דהביטול אלים טפי, י"ל דנעשה כא' מן השוק ומה"ט אין חוזרים ומבטלין. סו"ד, לענין הקו' בד' הר"ף, יש לבאר בד' פנים, או כעצ"א הנ"ל (ועדיין ק' ד' הרא"ש בסי' טו, וכן ק' מלש' תור"פ), או כהריטב"א הנ"ל, או כפי' רחב"ש, או כש"נ מד' הרא"ש והרשב"א וכמש"כ המאירי.

והנה התוס' לקמן עט, ב ושא"ר שם כ' "הא קמ"ל דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין - ומהך ברייתא לא תיקשי לרב דאמר פ' הדר חוזרין ומבטלין דהוא מוקי מילתיה כתנאי כדקאמר רב ששת התם", וצ"ע למה נקטו את הפלוג' דתנאי דאמר רב ששת, דזה הרי נדחה בגמ', ולא נקטו את ד' רב אשי דתלי לה בפלוג' ר"א ורבנן, והכי קיימא להמסק'. ונראה, דהתם הרי מבו' בגמ' דאזלי' כמאי דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר, (יעו"ש דלכאו' איירי באופן שצריך לבטל גם את החצר לחצר הב', ובלא"ה נמי י"ל דהתוס' לא רצו לתרץ ד' רב שלא אליבא דהילכתא בדין ביטול מחצר לחצר), וא"כ בזה לא שייך ד' רב אשי לתלות את הנידון אם חוזרים ומבטלין בפלוג' ר"א ורבנן, וכמש"ג בפשטות הסוג' לול"ד הר"ף ודעימיה, אבל עדיין י"ל כתנאי דאמר רב ששת, דהנידון אם הוציא בשוגג אסור הוא תלוי בדין חוזרין ומבטלין גם אם הוא רק מטעם חוכא, דסו"ס כיון דאין מבטלין הרי הביטול הראשון אלים, ואינו מתבטל כשמוציא בשוגג. (ובחזו"א סי' פז סק"ז כ' "במזיד לכו"ע בטל הביטול ובשוגג תלי לה אי אלים הביטול וחשיב כבן חצר אחרת לא חשיב כמיהדר ומשקל רשותא, ולפי"ז אין מבטל וחוזר ומבטל טעם לדין הוציא בשוגג שיאסור, אלא תרויהו חד טעמא הוא, אי אלים ביטול אי לא, אבל לישנא ל"מ הכי וכו' ולכן נראה דבאמת תלי לה אי אין חוזר ומבטל בזה אלים טפי הביטול ואין לי' לאסור בשוגג, ודו"ק).

ובנו"א כע"ז י"ל כמש"כ בזה המאירי, ז"ל "בהא קמיפלגי דר' מאיר סבר חוזרין ומבטלין שהרי לא נסתלק לגמרי הואיל ואף בשוגג חזרה לו ולר' יהודה נסתלק לגמרי ובשוגג מיהא לא חזרה לו ומאחר שנסתלק לגמרי הרי הוא כנכרי ואין חוזרין ומבטלין לו", והיינו דאם בשוגג אינו אוסר ע"כ דהביטול אלים כ"כ ומשווי ליה כנכרי מעלמא ואפי' לא כבן חצר אחרת, וא"כ ד' רב ששת יכולים להיות גם למאי דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר. (ועי' בלח"מ פ"ב ה"ו, ומבו' בדבריו דנקט דהאי תליה בפלוג' ר"מ ור"י היא גם למאי דקי"ל דיש ביטול מחצר לחצר, וע"כ כנ"ל, ורק בסוף כ' "אולי י"ל דהך לימא כתנאי לא הוי אלא אי טעמא דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין משום דכיון דבטליה לרשות וכו' וכדאמרו שם לעיל בגמרא אבל אי טעמא משום דלא ליהויין מילתייהו דרבנן כחוכא ואיטלולא מצו סברי כ"ע דמבטלין וחוזרין ומבטלין כרב"). אמנם התוס' בסוגיין כ' "אנא דאמרי אפילו כרבנן - הוה מצו למימר טעמא דלעיל דלא ליהו מילי דרבנן כי חוכא ואתלולא", וצ"ע למה הק' כן רק על הת' אליבא דשמואל, והא על כל עיקר התליה בפלוג' ר"א ורבנן יש לרחות כן אם הטעם הוא משום חוכא ולא משום דאין ביטול מחצר לחצר, וע"כ דהתוס' ג"כ ס"ל דבדעת רב ליכא למידחיה אנא דאמרי אפי' כר"א כיון דלעולם יש ביטול מחצר לחצר, דהרי אכתי י"ל דהוי כנכרי מעלמא וגרע מבן חצר אחרת, ורק בדעת שמואל הומ"ל הכי דאף לרבנן דר"א מ"מ האיכא טעמא דחוכא.

כד' הר"ף דקי"ל דחוזרין ומבטלין כיון דקי"ל כרבנן דר"א, וא"כ איך שיהיה הביאור בד' הר"ף (כהריטב"א או כרחב"ש), יהיה גם הביאור בד' הרא"ש, ורק תי' העצ"א לא יועיל בהמפו' ברא"ש בסי' טו דהדבר תלוי עדיין בפלוג' ר"א ורבנן. ואי נימא כמש"כ האחרו' בד' הרא"ש, דע"י ביטול הוי כאדם מן השוק וגרע מבן חצר אחרת, זה יהיה הישוב גם בד' הר"ף דפסק דחוזרין ומבטלין משום דקי"ל כרבנן דר"א.

ובאמת המאירי גופיה ביאר דדבר זה הוא יישוב על פסק הר"ף, דבתחי' הסוג' כ' המאירי "הרי הוא כבן חצר אחרת עד שאם יחזור ויבטלו לו נעשה כמבטל מחצר לחצר ופי' הדברים כעין חצר אחרת הסמוכה לו שהאחר שהיה לו בשבת זכות בחצר אין דני' אותו כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין מבטלין לו אלא כבני חצר אחרת הסמוכה", ואח"כ כ' (כנ"ל) "לימא בפלוגתא דר"א ורבנן קא מיפלגי וכו' ושמואל דאמ' כר"א שאף רשות ביתו בטל ומאחר שנסתלק לגמרי הוה ליה כמחצר לחצר ונמצא ששניהם סוברים אין בטול רשות מחצר לחצר אלא שאפשר לפרש נסתלק לגמרי והרי הוא כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין מבטלין לו", ובסוף כ' "ויש מתמיהים בה שהרי לדעת זה כשאתה מעמיד מחלקתם בדרבנן ורי' אליעזר אתה מפרש ששניהם סוברים אין בטול מחצר לחצר ואנו כבר פסקנו שהלכה יש בטול והיאך אתה מזכה שטרא לבי תרי אלא שמפני זה פרשנו למעלה שזה שנסתלק לגמרי אנו דנין כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין בו בטול".

והאי טעם שנתן המאירי מתחילה למה ל"ה כנכרי לגמרי אלא כבן חצר אחרת, כיון ד"היה לו בשבת זכות בחצר", לכאו' יש בזה נפק"מ דביטול הנעשה מער"ש ודאי דאין חוזרין ומבטלין, כיון דהוי כנכרי ואין מבטלין לו אפי' למ"ד יש ביטול מחצר לחצר. וא"כ י"ל עוד דודאי ד' רב אשי לתלות הנידון בפלוג' ר"א ורבנן, יש בזה נפק"מ גם לריו"ח דאמר יש ביטול מחצר לחצר, דבאופן שהביטול הראשון נעשה בער"ש הרי חשיב כנכרי לגמרי, ובכי הא י"ל דאליבא דר"א דמבטל כ"כ בעין יפה, אין חוזרים ומבטלין. (וילה"ס לטעמא ד'חוכא', האם זה שייך גם כשהביטול הראשון נעשה בער"ש).

והיה מקום לומר עוד, דהנידון אם להחשיב את המבטל כבן חצר אחרת או כנכרי לגמרי, יהיה תלוי האם ביטל בפועל את ביתו ג"כ או לאו, (דבין לר"א ובין לרבנן אם מפרש להדיא אזלי' כפירושו). דאמנם המאירי ס"ל דמצד עצם הדין היה ראוי לחושבו כנכרי בעלמא, ורק מחמת מה שהיה לו קודם הביטול דן אותו כבן חצר אחרת, ואפי' אם לא ביטל את ביתו ס"ל דהוי כנכרי בעלמא, כיון דאת חצירו ביטל לגמרי, והבית שלא ביטל הוי כמי שאינו פתוח כלל לחצר זו, דהרי בחצר ביטל את כל רשותו, ולכן הוי כנכרי בעלמא הדר בחצר שאין לה פתח עם חצר זו. אבל לכאו' היה מקום לומר דעכ"פ זה שנשארו אצלו רשות ביתו, והרי ביתו באמת פתוח לחצר, א"כ אף שביטל לגמרי רשות חצירו, מ"מ ל"ה כנכרי בעלמא אלא כבן חצר אחרת הסמוכה. ואם כן הוא, י"ל דבמעשה דרבא הרי איירי דלא ביטל את ביתו בפועל, ולפיכך הדבר תלוי בדין ביטול מחצר לחצר, אבל ד' רב אשי נאמרו על אופן שביטל ביתו בפועל, ובהא הו"ל כנכרי לגמרי, ותליא בפלוג' ר"א ורבנן באיכות הביטול האם הוי כסילוק לגמרי דמה"ט אין חוזרים ומבטלין לו. (והחזו"א בסי' פז סק"ו כ' כע"ז, ע"ש). ובעיקר הדבר דנקט' בסתמא הוי כבן חצר אחרת ולא כא' מן השוק, י"ל עוד דשאני הכא דלבתר הביטול הדר מקבל הביטול להיות בן חצר זו, ומשא"כ בביטול לא' מהשוק דאף לבתר הביטול אין לו בהאי חצר אלא חלק המבטל.

והנה ז"ל הרשב"א בסוג' "ואלא מיהו בההוא איפשר דרבא משום דאינהו אמרי דר' מאיר ור' יהודה פליגי בפלוג' דמבטלין וחוזרים ומבטלין ואיהו ס"ל בההיא כמ"ד אין חוזרין ומבטלין, ולא משום דמסתלק לגמרי והוה ליה כדין חצר אחרת דהא איהו כריו"ח ס"ל, אלא משום דלא ליהו מילי דרבנן כחוכא, משום הכי קא דחי ואמר דכו"ע אין מבטלין וחוזרין ומבטלין. אמר רב אחא בר תחליפא משמיה דרבא דכו"ע אין מבטלין וחוזרין ומבטלין. יש לפרש דה"ה דהומ"ל איפכא דכו"ע מבטלין וחוזרין ומבטלין אלא משום דרבא

עוד כ' בביאורה"ל שם "ודע דלרש"י הדבר פשוט דלא מקרי חזקה אלא בהכנסה והוצאה שהוא דבר האסור בלא בטול וכמו שמבואר בתוס' וריטב"א אבל לדעת הטור דמהני חזקה אף מבע"י אפשר דלדידיה מהני חזקה ע"י השתמשות בחצר גופא אף שלא הוציא והכניס וכמו בחזקות דעלמא ומ"מ אינו מוכרח ועיין", ובאמת מצינו בד' הר"י מלוניל סייעתא לזה, שכ' "וכיון שלא שכתם ממנו יכול הוא לחזור מביטולו שביטל לכם דהא דיבורא בעלמא הוא אבל כיון שתחזיקו אתם ראשונה קודם שיוציא כליו למבוי כאילו קניתם ממנו דבכל מקום חזקה מועילה בקניה ככסף ואע"פ שאין זו החזקה כשאר חזקות שרקע נקנה בה אפילו הכי הקילו חכמים בה שתקנה כשאר חזקות וזו החזקה דבעיא משקדש היום בעינן לה דחזקה מבעוד יום לא מוכחא מילתא וכו' ואם לא היה חוזר בו היה מועיל להם ביטולו ובחזקה הוא דפליג דכיון שחזר בו לא מהני להו חזקה כיון דהאי חזקה לאו כשאר חזקות היא שהם בגוף הקרקע".

צדוקי מאן דכר שמייה. הראש' בר"פ הוכיחו מכאן שהצדוקי הוא בגדר מודה בעירוב, אכן שי' התוס' והר"מ דצדוקי חשיב כאינו מודה בעירוב. (וא"ש לפ"ז למה נצרכו לביטולו ולא שיתפווהו בעירוב). וצ"ל לפ"ד, דקו' הגמ' מאן דכר שמייה איננה בגלל שהוא מודה בעירוב, אלא כדפי' בתורי"ד "צדוקי מאן דכר שמייה פירש ראוי הי' להקשות מן הדין כך מעשה לסתור דתנא ברישא או עם מי שאינו מודה בעירוב ה"ז אוסר ולא סגי לי' בביטול וצדוקי נמי אינו מודה בעירוב ומביא מעשה לסתור אלא משום דלא מפרש ברישא צדוקי דאיכא למימר האי דתנא מי שאינו מודה בעירוב היינו כותי ולא צדוקי מש"ה אמר צדוקי מאן דכר שמייה ואיצטריך לחסר ולמיתני צדוקי הרי הוא כגוי ר"ג אומר אינו כגוי ועיקר האיסור משום ר"ג אומר אינו אוסר הוא דאלו לתנא קמא בלא איסור נמי משמע מדקתני מי שאינו מודה בעירוב ונכללים שם בין כותי בין צדוקי". וע"ע בפיה"מ וכן בפיר"ח שנראה דלא גרסו כלל במתני' 'מי שאינו מודה בעירוב' אלא 'הדר עם הנכרי בחצר', ולפ"ז א"ש קו' הגמ' צדוקי מאן דכר שמייה אפי' אי ס"ל דצדוקי הוי אינו מודה בעירוב.

ט, א

והתנן מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר דברי רבי מאיר אמר רב יוסף אימא אינו אוסר. ולכאור' לד' רב יוסף נפקא דדינא דמתני' בר"פ ודינא דמתני' להלן ע"ב חד הוא, דנחלקו ר"י ור"מ האם איכא חזרה אחרי חזקה או לאו. ואולי י"ל דאף לר' יהודה דס"ל דאיכא חזרה אחרי חזקה אבל חזרה זה דוקא במזיד ולא בשוגג, מ"מ בחזרה שקודם חזקה מודה דאפי' בשוגג אוסר. וטעם לדבר דהרי נראה דאלימות הביטול היא טעם שלא יועיל חזרה בשוגג אלא דוקא במזיד, (וכדתל"ה לה לעיל בפלוג' דמבטלין וחזרין ומבטלין, ונת' שם), וא"כ י"ל דקודם חזקה דהביטול עדיין קליש, אף לר' יהודה הוי חזרה גם בשוגג. ולאביי דס"ל דפלוג' ר"י ור"מ על שוגג היא קודם חזקה, ואם ר"י ס"ל נמי דמהני חזרה אחר חזקה, יוצא ב' פלוג' הפוכות בין ר"מ לר"י, דבעצם החזרה ס"ל לר"י דבשוגג ל"ה חזרה אלא רק מזיד, ואילו בהא דמהני חזרה אחר חזקה ר"י מחמיר ור"מ מיקל. אלא דזה לכאור' ודאי לא שייכי אהדדי להמבוב' בגמ' לעיל דמעיקה"ד מהני חזרה רק במזיד, והנידון הוא אם קנסו וגזרו שוגג אטו מזיד.

והנה רש"י לעיל סח, ב כ' "דכולי עלמא אין חוזרין ומבטלין - דאיסתלק ליה, ובדין הוא דבשוגג לא הדרא ליה, אלא ר' מאיר קניס שוגג אטו מזיד, ובמזיד כולהו מודו דאע"ג דאיסתלק ליה, כיון דהדר הדר, דהא לא זבניה, וכגון שלא החזיקו בני מבוי במבוי לאחר ביטול קודם חזרה", וצ"ע לשם מה נצרך לבאר כאן את ענין החזרה דהא לא זבניה וכן שלא החזיקו וכו'. ואולי י"ל דמתחילה סבירא לן דמהני חזרה כיון דמבטלין וחוזרין ומבטלין ואין הביטול אלים כ"כ, אבל כיון דאמר' דלכו"ע אין חוזרים ומבטלין, נצרך רש"י ליתן טעם לעיקר דין חזרה. ועצ"ע למה כ' כן רק הכא כשנת' בגמ' דלכו"ע בשוגג ל"ה חזרה מעיקה"ד אלא רק קנס וגזירה אטו מזיד. ולכאור' מבוב' מכאן דאי סבירא לן דבשוגג נמי הוי חזרה, א"כ כללא הוא דכל שהוציא הר"ז עוקר את הביטול, וזה יתכן להיות גם אחרי

תוד"ה והוציא מה שאתם מוציאין והכניסו מה כו' - פירוש או הכניסו דבחד מינייהו הוי חזקה כשעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול והא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס. ובסדר דבריהם משמע דאם נפרש דהוציא והכניסו היינו בדוקא ול"ס בא' מהם, אז ל"ק להו למה גבי חזרה תנן הוציא ולא הכניס, אבל כיון דגבי חזקה סגי בהוצאה או הכנסה אז יש לבאר למה גבי חזרה לא הוזכר הכנסה. וצ"ל דבאמת מסתבר דגבי חזקה שייך להצריך יותר מאשר לגבי חזרה, דהנה הר"י מלוניל כ' בענין חזקה "כיון שתחזיקו אתם ראשונה קודם שיוציא כליו למבוי כאילו קניתם ממנו דבכל מקום חזקה מועילה בקניה ככסף ואע"פ שאין זו החזקה כשאר חזקות שרקע נקנה בה אפילו הכי הקילו חכמים בה שתקנה כשאר חזקות וכו' ובחזקה הוא דפליג דכיון שחזר בו לא מהני להו חזקה כיון דהאי חזקה לאו כשאר חזקות היא שהם בגוף הקרקע", ועכ"פ י"ל דאף שתיקנו חכמים דמהני חזקה מ"מ בעי' גם הכנסה וגם הוצאה, ולענין חזרה סגי בהוצאה לחוד. אבל כיון שהתוס' פי' דהיינו הוציא או הכניסו וכו' א"כ ודאי צ"ל דגבי חזרה נמי מהני הוצאה והכנסה כ"א לחוד, דודאי חזרה מהני בכ"מ דהוי חזקה.

ודבר חידוש בהיל' דחזקה מצינו בד' הרי"ף שגרס במתני' "אמר לנו אבא מהרו והוציאו כל הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם", (וכך היא הגי' במשניות לפנינו ובירור' ובס' העתים וראבי"ה ומאירי), ופי' ד"צדוקי זה נתן רשות לבני מבוי וצריכין הן בני מבוי להוציא עליהם להחזיק במבוי קודם שיוצי' הצדוקי כליו למבוי ויבטל נתינתו כדתנן מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר עליו דברי ר"מ וכו' לפיכך אמר להם אביו של רבן גמליאל מהרו והוציאו כל הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם", וצ"ע מהו הענין ביכל הכלים' והרי בהוצאה דכלי אחד לכאור' כבר הוי חזקה.

רש"י ד"ה והוציא את הכלים - והחזיקו במבוי, ושוב לא יוכל לחזור מביטולו, וכשקדש היום עסקינן, דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא. וכע"ז כ' רש"י לעיל ר"פ "מהרו והוציאו עליכם למבוי - והחזיקו בו כיון דקדש היום מיד". אבל הטור בס' שפא כ' "החזיקו בו כבר שהוציא מבתיהם לחצר לא שנא מבע"י ל"ש משחשיכה אינו יכול לחזור מביטולו", ובב"ח שם כ' דגם רש"י לא פליג ע"ז, ועי' בביאורה"ל שם. והפמ"ג במשב"ז שם סק"ב כ' "משמע לרש"י ג"כ ביה"ש סגי דמוכחא מלתא דאז נאסרו בטלטול", ויל"ע לפ"ז בהוצאה לדבר מצוה דמותר בביה"ש"מ דתו לא מוכחא מילתא, וכן יל"ד בהוצאה בשבת עצמה לצורך פיקו"נ וכד' דהוי היתר בלא"ה ולא מוכחא מילתא, (ובלא"ה יל"ד בזה אם בעי' דוקא הוצאה של איסור), וצ"ע. והנה בעצ"א סק"ד כ' עוד נפק"מ בין רש"י לטור במבטל לכמה שבתות, האם צריך להחזיק בביטול בכל שבת ושבת, אבל החכ"צ בס"י ו נקט דאי"ז תלוי בפלוג' הנ"ל, אלא לכו"ע אפשר לבטל לכל שבתות השנה, רק דיכול לחזור בו לשבת האחרת אף שכבר החזיק בשבת הראשונה.

והנה בביאורה"ל נקט דאע"ג דמהני ביטול מבעו"י ואף חזקה מבעו"י וכדעת הטור, מ"מ אין הכרח דאף חזרה מהני מבעו"י, "דאפשר לומר דאף שהביטול יכול להיות מבעוד יום מ"מ לענין חוזר מביטולו לא שייך אלא כשמוציא בשבת ולא כשמוציא בחול שהרי לא מוכחא מילתא שחוזר מביטולו דביטולו לא היה רק ליום השבת", ולפ"ז האי חזקה הוי כקנין לאחר ל', דהביטול חל בשבת (ורק אז שייך חזרה), ואילו הקנין בזה הוא גם מבעו"י. ואמנם אי נימא דל"מ כה"ג חזקה כיון דכלתה קנינו, י"ל דמ"מ מבטל כבר כעת את זכות הדיוורין של השבת, וע"ז מהני חזקה ואעפ"כ עדיין ל"מ חזרה. אבל לפ"ז גר שמת מבעו"י וביטל קודם לכן יועיל ביטולו, כדן גר המקנה קודם מיתתו קנין פירות של אחר זמן דודאי מהני, וצ"ע בסוג' לקמן עא, א דמשמע דדוקא אם מת הגר משחשיכה הוי כביטול. (גם לענין חזרה יל"ד עוד דאם ל"ה איסור אין בזה חזרה. ובאמת החזו"א בס' פא סק"ז כ' "דהוציא מבעוד יום לא חשיב חזרה אף קדם שהחזיק הזוכה, ומשמע דדוקא הוצאת איסור חשיבא וחשיב חזרת רשות", וע"ש עוד בס' פח סק"ו).

וכפי הנראה דכך פי' את לישנא דמתני' פ, ב "ולא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות", ולא כמש"כ רש"י שם ד"לא אמרו לערב בחצרות - לאחר שנשתתפו", והיינו שלא לסמוך על שיתוף במקום עירוב, אלא דעיקר תקנתו ע"ה היא שלא תשתכח תורת שבת מהתינוקות, וכמו שהביא המאירי שם, (ועי' בהמאורות), ז"ל "ולא אמרו לערב בחצרות וכו' כלומר אחר ששתפו במבוי אף ביין מה צורך לערב בחצרות בפת אלא כדי שלא לשכח את התינוקות שאין נותנין לב על השתוף ודבר זה אינו אלא כעין טעם למה שהכשירו שירי עירוב בכל שהו הואיל והשתוף קיים וכן בשירי שתוף כל שהעירוב קיים וי"א כן אפי' בשניהם". (ואמנם בעיקר דבריו הנ"ל לא חילק הראב"ד בין ע"ה לשאר תקנות דרבנן, אלא בין זה לדאו', אבל עכ"פ בתו"ד מבו' הטעם הנ"ל). וע"ע באו"ז סי' קפד מה שפי' במתני' דלא אמרו וכו', וכן בד' רש"י ותוס' לעיל מו, ב ובמהרש"א (ותורי"ד) שם עוד פי' במתני' דלא אמרו, דהיינו מפני עירוב תחומין, יעו"ש, ובפי' רחב"ש לקמן פ, ב כ' עוד פי' דגם כשלא נשתתפו סגי בשיירי כ"ש, דחזי' דעירוב קיל, דל"ב עירוב בדאיכא שיתוף אלא רק מטעם דשכחת התינוקות. ועכ"פ יש בזה נפק"מ לעיקר דינא דרבי יוסי דמיקל בשיעורא דשיירי עירוב, איך הדין כשלא נשתתפו במבוי, האם גם אז מקילי' דלא אמרו וכו' או לאו, וכמבוי' במאירי הנ"ל.

ואחרי החיסרון בדבריו נמצא המשך, ז"ל "להוציא ממנו לו ולהם, דאמרינן דלא מסלק נפשיה מביתיה לגמרי, זה טעמו של רבי יהודה במזיד, ורבי מאיר סבר אפילו במזיד כיון דבטיל ולא דמי לבטול דבית דהתם לא מסתלק אינש לגמרי מביתיה ועביד ליה הפקר לשכניו אבל הכא מסתלק אע"פ שכליו שם". ונראה לבאר דבריו דהנה הראש' לעיל בשלהי פרק שני הביאו דשי' הראב"ד היא דהמבטל ביתו וחצירו אסור לו להוציא מביתו גם אחרי שהרבים החזיקו, ולא מטעם חזרה אלא מטעם שהביטול בביתו אינו ביטול לגמרי, ואעפ"כ להם מותר ורק לו אסור, כיון דאע"פ שהוא שותף עמהן בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכאו"א מן הדריים שם והרי אלו מוציאין מרשות המיוחדת להן לחצרן המיוחדת להן ג"כ, ואינו דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכאו"א מהן דחצר אינה כמיוחדת לכאו"א מן השותפין דאין האחד משתמש בחצר כנגד פתחו של חבירו אלא זה משתמש כנגד פתחו וזה משתמש כנגד פתחו ולפיכך אין כל החצר כמיוחדת להם אבל בית הרי זה כמיוחד לכאו"א לפי שכאו"א משתמש בכל הבית זה כזה.

ונראה דכך היא סברת ר"י דאם עד שלא נתן רשותו הוציא במזיד אינו יכול לבטל, דהכוונה היא כשכלי ביתו נמצאים בחצר, (וב'מזיד') היינו שהוא מתכוין למציאות הכלים שם ואי"ז בטעות ואקראי בעלמא), וכה"ג החצר ג"כ הויה קצת כבית דאינו מבטלה בביטול גמור אלא משיירה מעט לעצמו, וכמו דבבית אמרי' ד"לא לגמרי ביטל רשות ביתו לגביהן ושיהא הוא אורח אצלם אלא עדיין הוא משייר דירתו שם", כ"ה בחצר בזמן שלי ביתו מצויים שם ע"י הוצאה במזיד, וכיון שכך פקע כל הביטול, דבבית אמנם אמרי' דרק הוא אסור אבל הם מותרים, כיון דבית הוא רשות מיוחדת, וכנ"ל, אבל חצר ה"ה רשות משותפת, וכיון דכה"ג הרי לא ביטלה לגמרי, אין כאן היתר של ביטול כלל. (ויהיה מוכרח לפ"ז דד' הראב"ד דאין אדם מבטל את ביתו לגמרי, אי"ז רק אליבא דר"א דס"ל דאומדנא היא דהמבטל רשותו ביטל גם את ביתו, אלא גם בביטול בפירוש את ביתו, אמרי' דלא ביטל לגמרי). אבל ר"מ ס"ל "אפילו במזיד כיון דבטיל ולא דמי לבטול דבית דהתם לא מסתלק אינש לגמרי מביתיה ועביד ליה הפקר לשכניו אבל הכא מסתלק אע"פ שכליו שם". (והיה אפשר לומר דכוונת הראב"ד היא דמצד עצם מציאות כלי הבית בחצר אמרי' דע"כ אינו מבטל כראוי, וכמו דלרבנן דר"א אמרי' בכל ביטול דבסתמא ביטל חצירו ושייר ביתו, אבל זה דוחק דהרי הוא מבטל בפירוש וכה"ג מהני גם ביטול בבית לרבנן דר"א, ולכן נראה לפרש ע"פ שיטתו הנ"ל דביטול בבית ל"מ כיון דהוא משייר לו דירה, וה"ה בחצר לר"י אם כליו מונחים שם במזיד).

חזקה דסו"ס כיון שהוציא (באיסור) פקע הביטול, אבל כיון דאמרי' דל"ה הפקעת הביטול אלא בהוצאה במזיד, ע"כ דיסוד דין חזרה הוא ע"י גילוי דעתו שחוזר בו מן הביטול, ובוזה נצרך רש"י להוסיף בהאי טעמא דמהני גילוי דעתו לחזרה דהא לא זבניה וכן דאיירי שלא החזיקו קודם לכן.

ובסוגיין נמי כ' רש"י בביאו"ד הברייתא "אוסר - דהדר שקליה לרשותיה, ובשוגג נמי קנסו שוגג אטו מזיד", וצ"ע דלא כ' כן מתחילה כשהביאו בגמ' את מתני' דקאמר ר"מ דהוי חזרה בין בשוגג בין במזיד, וכ"כ רק על ד' הברייתא דקאמר ר"מ. (ואולי משום דרב יוסף קאמר אח"כ דשי' ר"מ היא דאינו אוסר בין כך ובין כך). ויתכן לומר, דהרי מתחילה הביאו את ד' המשנה לגבי הוצאה שאחר חזקה, וכדפי' הראש' דנתן רשותו משמע אחר שגמר הנתינה והיינו אחר חזקה, ובוזה באמת ל"ק למה אוסר גם בשוגג, דע"כ כללא הוא דכל שהוציא פקע הביטול, אבל בברייתא הרי מבו' דבד"א קודם חזקה, ובוזה ע"כ מבו' דהחזרה משום גילוי הדעת שיש בהוצאה שהוא חוזר בו מן הביטול, וזה שייך רק עד חזקה, ובהא ק' למה גם שוגג הוי חזרה והא אין בזה גילוי דעת כלל, ולפיכך פירש"י דקנסו שוגג אטו מזיד. אמנם כ"ז עומד בסתירה לשי' ר' יהודה וכש"נ, דהרי לדידיה מהני חזרה אחרי חזקה, (ועכ"פ אליבא דר' יהודה דמתני' אם לא גרסי' עד שלא יצא היום), וחזרה הוי רק במזיד ולא בשוגג.

הוצאה קודם הביטול

עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל. כ' הראב"ד בכתוב שם "רבי יהודה אומר בשוגג יכול לבטל רשותו אבל לא במזיד מפני שהוא משומד. אמר אברהם: זה פירוש הרב צרפתי, ולפי דעתי אי"ז הטעם, וכי הוציא במזיד ולא עשה בפרהסיא, שאין פרהסיא פחות מג' בני אדם כדאי' בסנהדרין היכי הוי משומד. אי נמי דהאי הוציא מי לא עסקינן דאפילו מערב שבת קאמר, ועוד מ"ט דר"מ במזיד והא משומד הוא ואיהו מחמיר טפי במשומד, ועוד הלא הצדוקי הזה רגיל היה בכך שלא היה חושש לערוב והלא משומד היה לכך ואיך הוא מבטל, ועוד מאן לימא לן דבשביל עירובי חצרות ושתופי מבוי הוי משומד, ודילמא צדוקים נוהגין היתר בהוצאת תכשיטין לרה"ר בדברים שהתכמים מחייבים עליהם חטאת וכענינים אחרים שהם חולקים על חכמים, ואם הם נוהגים בהם היתר בפרהסיא בפני האוסרים הם המשומדים ואינן מבטלין רשות, וכן כל ישראל הנוהג כדבריהם הוי משומד. אבל בעירובי חצרות ושתופי מבוי שאינן אלא כדי שלא תשתכח תורת שבת מן התינוקות לעולם לאו משומד הוא".

(ולפנינו בסנהד' אי' אין פרהסיא פחות מעשרה. ומ"מ עיקר ענין פרהסיא האמור דוקא גבי עבירת חילול שבת יש לבארו עפמש"כ רש"י בחולין ה, א ז"ל "האי תנא חמירא ליה שבת כעבודת כוכבים דהעובד עבודת כוכבים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית", ולפיכך מחלל שבת הוי משומד רק אם עושה כן בפרהסיא ומעיד וכו'. וע"ע שו"ת בנין ציון החד' סי' כג ואגרו"מ אבהע"ז ח"ב סי' כ).

וחסר המשך דבריו איך הוא פי' את החיסרון של הוציא עד שלא נתן רשות, אבל עכ"פ נראה דודאי לא פי' כד' התוס' לפנינו, דהרי על פירש"י הק' דמי לא עסקי' דהוציא מער"ש, וא"כ מבו' דלפירוש הראב"ד נפקא דכדי לבטל צריך להיות שלא הוציא מער"ש כלל, וצ"ע למצוא טעם וגדר בוזה, והאם הוצאה ביום ה' ג"כ מגרעת להאלים את רשותו שלא יוכל לבטל. ועוד חידוש מבו' בד' הראב"ד דהא דאמרי' דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב וכו' שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, בעצם זה טעם בעיקר תקנת שלמה דע"ה, "שאינן אלא כדי שלא תשתכח תורת שבת מן התינוקות". (ואולי ד' הראב"ד בהשג' פ"ו אזלי לטעמיה, שכ' שם "והיכן צונו לערב בתחומין, בשלמא עירובי חצרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרה"ר אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מצוה אין המצוה נוגעת לעירוב ואיך יאמר צונו על מצות עירוב").

ההוצאה זהו דוקא כשאנו עושה כן כשהשני מבטל לו מקודם, והאלימות בהוצאה היא נתפסת רק כשהשני אינו מבוטל, אבל בהגדרת הריטב"א דהוי כמסירת מודעה שאינו רוצה להסתלק משם, צ"ע מ"ש מההוצאה שעושה מתחילה בדינא דמבטלין וחוזרין ומבטלין. (ויותר נראה לומר כמש"נ במקו"א דהא דאמרי' דרק הוצאה באיסור הויה חזרה, האיסור הוא לא סיבה אלא סימן לחלוקה בין ב' הרשויות, ולפיכך ההוצאה הוי מעשה אלים טפי של שינוי רשות להיות חזרה מהביטול על ידו. ולכן ההוצאה מתחילה בדינא דחוזרים ומבטלים ודאי אינה ראויה לעכב את הביטול שאחריה, כי חשיב כטלטול בתוך אותה הרשות, ודו"ק).

חזרה מביטול למפרע

אמר מר רבי יהודה אומר בלשון אחרת מהרו ועשו צורכיכם במבוי עד שלא תחשך ויאסר עליכם אלמא נכרי הוא והא אנן עד שלא יוציא תנן אימא עד שלא יוציא היום ואיבעית אימא לא קשיא כאן במומר לחלל שבתות בצנעא כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא. (ובתי' הגמ' 'עד שלא יוציא היום' פי' הראש' דכך מפרשי' למתני', ולפ"ז לעולם ר"י ס"ל דצדוקי כנכרי ואין חזרה אחרי חזקה. אבל מתו"ד הרשב"א נ' דפי' דגרסי' בברייתא עד שלא יוציא, ולפ"ז צדוקי אינו כנכרי, אבל יש חזרה אחרי חזקה, ועכ"פ בצדוקי. וצ"ע דבהמשך דבריו כ' "ויש לי לומר דאף לאוקימתא דכאן במחלל בצנעא כאן במחלל בפרהסיא אפ"ה כמה דברים אמורים דברייתא דברי הכל הוא", ולכאו' כן יל"ד גם להתני' הראשון). והנה האחרו' תמהו מאד בד' רש"י במתני' ר"פ שכ' "מהרו ועשו צורכיכם במבוי - מבעוד יום, דבשבת לא מהני לכו האי ביטול שמא יוציא ויאסור עליכם, דקסבר ר' יהודה אע"ג דהחזיקו בני מבוי במבוי תחילה מצי לאהדורי ביה", דלכאו' אם רש"י מפרש במשנה את ד' ר"י מצד דמהני חזרה אחרי חזקה, א"כ מהו שכ' מתחילה מהרו והוציאו מבעו"י, והא עד שהצדוקי לא יוציא ויחזור בו מהביטול ה"ה מותרים ע"י ביטולו. ועי' רעק"א ורש"י וראמ"ה במתני' שם, ובחזו"א סי' פא סקי"ט.

ובעצ"א סי' שפא סק"ב כ' בזה, דשי' רש"י היא דע"י החזרה פקע הביטול למפרע, (ומה"ט ל"א בזה הואיל והותרה וכו'), ולכן יש למהר להוציא מבעו"י כיון דמשתחשך יש לאסור את ההוצאה מחשש שהצדוקי יחזור בו אח"כ ויעקר הביטול למפרע, ולפיכך אע"ג דס"ל במתני' דצדוקי אינו כנכרי מ"מ אסור להוציא אלא מבעו"י. (וטעם לעקירת הביטול למפרע י"ל עפ"ד הר"ן בסוגיין שכ' "דמאן דמבטל משום איסוריה הוא דמסתלק דכיון דכי לא מבטל נמי אפיק אנן סהדי דלא מסתלק", והכא נמי אם מוציא אחר הביטול ואינו חושש לאיסור גלי אדעתיה דמעיקרא נמי לא ביטל באמת). ואמנם בשאר ביטול לא מצינו איסור כזה, כיון דבסתמא אין חשש על חזרה מהביטול, (ובפרט לא על חזרה באיסור), אבל בצדוקי איכא למיחש כה"ג. ואפשר לומר בזה עוד, דאפי' אי נימא דבעלמא אין החזרה עוקרת את הביטול למפרע אלא רק משעתה, מ"מ צדוקי גרע וע"י הוצאתו פקע הביטול למפרע. וזה כעין שמצינו בד' הראש' בסוג' שכ' דהא דמהני לר"י חזרה אחר חזקה זה דוקא בצדוקי שביטל ולא בשאר ישראל, "דאילו ישראל גמור אלים ביטולי' וכיון דהחזיקו בני המבוי במבוי לא מצי למישקל מאי דיהיב, אבל צדוקי אע"ג דמבטל כישראל לא אלים ביטולי' ואפי' החזיקו בני המבוי במבוי מאי דיהיב שקיל", "דצדוקי אע"ג דמבטל כישראל לא אלים ביטוליה ולא גמור ומבטל כל כך, אבל כישראל גמור אלים ביטוליה וכיון דאחזיקו בני מבוי במבוי תו לא מצי למהדר ביה", וה"ה לענין עקירה למפרע ע"י החזרה דלכאו' יש לחלק כן.

ואם כן הוא דבצדוקי החזרה מועילה למפרע וכישראל רק מכאן ולהבא, אולי זה גופא הטעם שכ' הראש' לחלק דבישראל ל"מ חזרה אחרי חזקה ובצדוקי מהני, כיון דחזרה שעוקרת את הביטול רק מכאן ולהבא היא ודאי אינה יכולה להועיל אחרי חזקה, שכבר החזיקו הנוטלים בביטול, אבל חזרה דצדוקי שהיא גילוי דעתו דמעיקרא שלא ביטל כראוי, לזה לא תועיל חזקה, דסו"ס גלי אדעתיה כעת דמעיקרא לא ביטל. ולפ"ז נראה דאפי' להמבוי ברש"י דחזרה (עכ"פ צדוקי) עוקרת את הביטול למפרע, מ"מ זה רק

תוד"ה הוציא. דמאחר שהחזיק ברשותו אינו יכול לבטל כמו החזיק אחר ביטול דאין יכול עוד לבטל ור"מ סבר דיכול לבטל משום דלא חשיב מחזיק כיון שאחר הנתינה לא החזיק. ולכאו' מדקדוק ד' התוס' נראה דהא ודאי לכו"ע דהחזיק אחר הביטול ל"מ שישבו ויבטל פעם נוספת, אלא דנחלקו ר"מ ור"י בהחזיק קודם הביטול האם יכול הוא כעת לבטל. אכן המהרש"א כ' "אין דין זה מוכרח בשמעתין אלא לפי פירושהם דהשתא לר' יהודה בהחזיק ברשותו קודם ביטול דאינו יכול שוב לבטל כ"ש בהחזיק אחר ביטול דאינו יכול עוד לבטל", וא"כ לא נאמר כאן אלא דאליכא דר"י ל"מ ביטול נוסף אחרי חזרה מהביטול הקודם. (ואף בתור"פ אי' "דכי היכי דהוצאה דאחר ביטול מעכבא מלהועיל הביטול אחר כך משום דהוא חוזר ומחזיק, כמו כן דהוצאה דקודם הביטול מעכבא משום דגלה בדעתו שאינו רוצה להקנותו לבני המבוי לאותה שבת", אבל לכאו' בלש' תוס' משמע ל"כ וכנ"ל). והנה המשנ"ב בסי' שפא סק"ג כ' "שנראה כחזור ומחזיק ברשות שביטל. ומ"מ אם חזור אח"כ ומבטל מחדש מהני", וכ' בשעה"צ מקורו מד' הר"י מלוניל, אבל בחזו"א סי' פח סק"ח כ' "ותימא שלא הביא דעת תו' סט, א ד"ה הוציא דלא מהני עוד ביטול והוא מוכח בסוגיא לפי פירושהם וכן הריטב"א הסכים לפי ר"י בתו' לכן נראה לדינא דלא מהני תו ביטול באותו היום דלא כהמ"ב". ולכאו' זה תלוי בהנ"ל ובד' המהרש"א, האם זהו הדין אף לר"מ.

ובטעם הדבר דהוצאה שקודם הביטול היא כעין חזרה, הנה הרשב"א כ' "דכי היכי דאי אפיק לבתר דביטול ואחזיק בחצר חזקתיה מגרעת ביטוליה הכי נמי אי אחזיק מעיקרא בחצר לאחר שחשכה אלימא רשותיה ולא מצי מבטיל ליה ודוקא במזיד דנתכוון להוציא אבל בשוגג לא ור"מ סבר דוקא אי אפיק לבתר דבטיל משום דמאי דיהב, שקיל אבל קודם דביטל לא מעלה ולא מוריד", ומבוי' בדבריו דבאמת אין כאן ענין של שוגג ומזיד אלא של עצם הכוונה להוציא, (ושוגג היינו כעין מתעסק), דעי"ז אלימא רשותיה. ולפ"ז ק' לכאו' למצוא טעם למה הוצאה שאחרי הביטול תפקיע את הביטול השני יותר משאר הוצאה שקודם הביטול. והריטב"א כ' "משום דכיון דקדים והוציא במזיד אלים חזקתיה בחצר לגלויי דעתא שאינו רוצה להסתלק משם כל אותו היום וכשהוא מבטל אינו מבטל בלב שלם שכבר מסר מודעה על ביטולו, ור' מאיר סבר דהא לאו גילויי דעתא הוא ואינו אוסר אלא בשהחזיק לאחר ביטולו דגלי דעתיה דמאי דיהיב שקיל", וצ"ע בעיקר הדבר מהו דאלימ חזקתיה לגלויי דעתא וכו'. אבל הר"ן פי' "דטעמ' דר' יהודה דאמ' דבמזיד אינו יכול לבטל היינו משום דסבירא ליה דכי היכי דמחזיק אחר בטול אוסר משום דנראה כחוזר ומחזיק ומבטל הבטול, כי החזיק נמי קודם בטול כבר גלה דעתו שאינו רוצה להסתלק ולא מצי מבטל, ור' מאיר סבר דחזקה דקודם בטול לא מעכבא, ואני מוסיף עוד על דבריהם דהיינו טעמ' דר' יהודה משום דמאן דמבטל משום איסוריה הוא דמסתלק דכיון דכי לא מבטל נמי אפיק אנן סהדי דלא מסתלק", ולפ"ז נראה דיש מקום לומר דהוצאה שאחר הביטול אלימא טפי לבטל הביטול השני, כי אנ"ס טובא דאפי' אם מבטל אינו מסתלק.

והנה האחרו' דנו בעיקר דין זה דהוצאה מקודם לביטול נמי היא חזרה, דמ"ש מהא דאמרי' מבטלין וחוזרין ומבטלין, עי' קרב"ב וקר"א. ובחזו"א סי' פז סק"טו כ' "מש"כ בס' ק"נ דלדידן דקי"ל מבטלין וחוזרין ומבטלין א"צ לאשמעינן ד"ז שהרי מבטל אחר שהוציא, לא נראה דמודה ר"י דמבטל וחוזר ומבטל ודוקא כשהוציא באיסור קאמר ר"י דבזה שמוציא באיסור בטל היכרא דביטול וחשיב ככלן משמשין והיינו נמי טעמא דהוציא הנותן לאחר הביטול אוסר, ואפי' ביטול פעם אחרת לא מהני כמש"כ תו' אבל הוצאה בהיתר ע"י שבטלו לו מודה ר"י דאינו מזיק, דאל"כ מוכח דר"י ס"ל דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין ולעיל משמע דאין ד"ז מוכרע בדעת אחד מן התנאים", והנה לפי ד' הר"ן הר"ז מוכרח דכל הענין של חזרה ע"י הוצאה קודם הביטול זה רק מפני שנעשית ההוצאה באיסור, ואז אנ"ס דלא מבטל באמת כיון דכל הענין להסתלק הוא מחמת האיסור ואינהו לא חיישי, ולפי הרשב"א ג"כ נראה דהא דאלימא רשותיה ע"י

היתה דעתו מסולקת מאותה חצר לאותה שבת וחשבנין ליה כאלו ביטל מבעו"י, ומבו' דעצם הגילוי דעת הוא טעם להפקיע את ה'נאסרה'. ולכאו' כך מפו' בד' הרשב"א לקמן פו, א שכ' "אמר רב הלכה כר' שמעון ודוקא בתו אבל בנו לא. כלומר דאינו מסייעה מלבו, יש מי שאומר שאם נמלך וחזר לביתו באמצע שבת שאוסר, והביא ראיה מעכו"ם דכי ליתיה לא אסר וכי איתיה בשבת אסר, ועוד ממבטל רשות דקי"ל שאם הוציא במזיד שאוסר, והראב"ד ז"ל אומר שאינו אוסר ואינו דומה לעכו"ם דהתם משום דליתיה הוא דלא אסר ולא משום שהסיעה מלבו והלכך כי איתיה ואפילו אתי באמצע שבת אוסר, וכן נמי מבטל כיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה שלא הסיע דירתו מלבו והלכך כי הוציא במזיד קודם שהחזיקו בני החצר בחצר מאי דיהיב שקיל, וכן ודאי נראין הדברים", ודו"ק.

רש"י ד"ה בד"א - ר' מאיר קאמר לה, דאילו ר' יהודה ללישנא דמתני' קאמר דלא מהניא חזקה, וללישנא דברייתא דקאמר ר' יהודה עד שלא תחשך טעמא לאו משום דלא מהניא חזקה הוא, אלא משום דקסבר הרי הוא כנכרי, וגבי ישראל שביטל איכא למימר דאפילו לר' יהודה מהניא חזקה, ובד"א דברי הכל הוא. (ולג' אחרת הו' ב' פ' ברש"י, עי'). ומבו' בד' רש"י דאע"ג דס"ל דלר"י אם הוציא קודם הביטול אינו יכול עוד לבטל כיון דהוי כמומר, מ"מ אם ביטל ואח"כ הוציא אי"ז הפקעה על הביטול, (אם אין חזרה אחרי חזקה), דאע"ג דהשתא הוי מומר מ"מ בשעת הביטול הוי ישראל גמור והביטול חייל על ידו ואינו פוקע השתא. וכן הוכיח החזו"א בסי' פז סקט"ז ז"ל "מפרש"י מבואר דאחד שבטל רשותו ואח"כ המיר אינו אוסר, אע"ג דהשתא אינו בתורת ביטול". ואכתי ילה"ס גבי עירוב, היינו דעירבו עם ישראל ונשתמד באמצע שבת, די"ל דהפקעת הנכרי והמומר מביטול היא רק על העשייה, אבל ההפקעה על עירובם היא בעצם החלות. (אמנם מדין שכול"ק דנכרי, למאן דס"ל דנותן עירוב ודיו, ואם זה בגדרי שליחות ממש, נראה דשייך חלות עירוב עם הגוי). אכן בד' הפוס' בסי' שפה מבו' דאם המיר באמצע שבת לא פקע העירוב, ודנו לאסור רק על השבתות שאח"כ, אלא שטעמם הוא מצד דינא דהואיל והותרה, וכמבו' בד' הרשב"א בתש' שהוא מקוה"ד, וכמש"כ המחצה"ש שם "הואיל והותרה הותרה דהא מע"ש לא היה עומד להמיר והיה העירוב ראוי להתקיים ועמ"ש ש"ך י"ד סי' א' סס"ק ח' דאם המיר מה ששחט באותו יום קודם שהמיר כשר דהשתא הוא דאיתרע".

ועכ"פ צ"ע מש"כ ב"י ר"ס שפא ז"ל "כתב רבינו ירוחם בנתיב י"ב ואם הוציא במזיד אוסר דוקא שלא החזיקו עדין האחרים בחצר אבל אם החזיקו כבר ואח"כ הוציא אפילו במזיד אינו אוסר וכן פסקו הר"ף והרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים אבל רש"י לפי פירושו וקצת הפוסקים אוסרים במזיד אפילו החזיקו כי כבר הוא מחלל שבת בפרהסיא ואינו מבטל אפילו שחילל במילי דרבנן כך פשוט בפרק הדר עד כאן", וק' דמהיכן יצא לו זה בדעת רש"י, ואדרבה איפכא שמע' מד' רש"י וכנ"ל. (אא"כ נימא דסיפא איירי בעושה כן בצניעא, או דאיירי בביטול גם ביתו ואז ההוצאה היא בהיתר כיון דאין חזרה אחרי חזקה, ועי' גאו"י. ועכ"פ צ"ל דאין כוונת ר"י לומר דמרש"י שמע' דביטול ואח"כ המיר פקע הביטול, אלא דפשיט"ל כך מסברא, ולשי' רש"י דאף בפעם אחת נעשה מומר משכח"ל כה"ג דע"י הוצאה אחת שאחר חזקה פקע הביטול). ועי"ש דרישה וב"מ. גם צ"ע למה ל"א ככה"ג הואיל והותרה הותרה אפי' אחרי שנשתמד, אמנם למש"כ הדרישה דהוי בגדר חזרה, (דגוי יכול לחזור בו בכל שעה עכ"פ בחזרת דמים, והכא אין דמים לביטול), א"ש וכמו בכל חזרה דל"א הואיל והותרה, ולמש"כ הב"מ דאיגלאי מילתא למפרע דהוי מומר (וצ"ע מאימתי), ג"כ לק"מ. ובלא"ה נמי יש למצוא טעם דל"ש בזה הותרה, ודוג' כל חזרה מביטול האוסרת ול"א הותרה. (ובעיקר טעמו של הב"מ דע"י החילול כעת דייני' ליה כמומר למפרע, נראה דאין כוונתו בכל דיני מומר דעלמא, אלא דוקא הכא דעיקר שם המומר בא לקבוע האם יש עליו גזירה שילמדו ממעשיו, וכדיבור' לקמן, ובהא אמרי' דאיגלאי מילתא למפרע שיש לגזור עליו שלא יועיל ביטולו).

בחזרה של הוצאה והכנסה, אבל בחזרה בדיבור, (כמבו' במאירי ר"פ דשייך חזרה גם בדיבור בעלמא, דבהוציא הוי חזרה "שהרי לא עמד בבטולו וכן אם בטל דבורו אף בדבור בעלמא", וכ"כ בערוה"ש סי' שפ ס"ג עי"ש, והאריך בדין זה בעצ"א ר"ס שפא עי"ש, וכן נראה ע"פ הרמב"ן ריש פסחים שהשווה ביטול רשות עם ביטול חמץ, ובאו"ז הל' פסחים סי' רמד מבו' דמהני חזרה בדיבור מביטול חמץ, ועי' גם מהרי"ק סי' קמב), ודאי שעקירת הביטול היא רק משעת החזרה ולהבא. ואף הצדוקי לא יהיה יכול לחזור בו בדיבור אחרי חזקה, כי חזרה בדיבור אינה מועילה למפרע, וחזרה שהיא הפקעה רק מכאן ולהבא ודאי לא מועילה אחרי חזקה. ולפ"ז אם הצדוקי יחזור בו בדיבור מן הביטול, ואח"כ יוציא ויכניס, ודאי זה לא יהיה עקירה למפרע על הביטול, ורק אם אינו חוזר בו בדיבור אלא דעביד הוצאה, בהא אמרי' דגלי אדעתיה דהביטול מעיקרא לא נעשה באמת.

ועכ"פ לפי תי' זה דהעצ"א, (וכן לפמש"כ עוד אחרו' דמ"מ מאיזה טעם גם לפי ר"י דמתני' צריך ליזהר שלא להוציא משתחשך אפי' לפני דידעי' דהצדוקי חזר בו), יל"ע דא"כ מה מקשי' בגמ' סתירה ממתני' לברייתא, והרי גם לפי מתני' אוסר להוציא אלא מבעו"י. וצ"ל דהק' היא מלישנא דמתני' דמשמע דהביטול מועיל וכל החיסרון הוא 'עד שיוציא' דמה"ט אסרי' נמי מיד כשתחשך, אבל בלישנא דברייתא משמע דהביטול לא חל כלל, ולכן אוסר להוציא ולא משום חששא דהצדוקי יחזור בו אח"כ. ויש בזה נפק"מ בצדוקי שאין חשש שיחזור בו (כגון שעשה תשובה וכד'), או בגוונא דל"מ חזרה, (וכגון להך שי' דל"מ חזרה בביטול ביתו וחצירו), דאם האיסור הוא מצד דצדוקי אינו בתורת ביטול אז ודאי ל"מ, אבל אם הנידון הוא מצד חששא דהביטול דמאיזה טעם הוא אוסר למפרע ודאי מהני ככה"ג. ואפשר לומר עוד, דבאמת בלש' הגמ' משמע טובא כד' רש"י במתני', דמ"מ ההיתר הוא רק מבעו"י, דהרי לא הק' בגמ' בפשיטות דבמתני' מתירי' עד שיוציא ובברייתא עד שתחשך, אלא מקשי' דבברייתא אמרי' עד שתחשך "אלמא נכרי הוא", ומבו' דבאמת אין סתירה בעצם הדין, כיון דגם לפח מתני' צדוקי ד' רש"י דההיתר הוא רק מבעו"י, אבל הק' היא מהלש' דבזה יש סתירה האם הצדוקי כנכרי או לאו, ודו"ק.

והנה בשעה"צ ר"ס שפא הביא את ד' העצ"א הנ"ל, וכ' "לא מבעי אם לא ביטל רשות ביתו אלא חצרו דאסור שהרי מוציא מרשות לרשות, אלא אפילו אם ביטל גם רשות ביתו גם כן אוסר להוציא, שהרי על ידי הוצאתו חוזר מביטולו ויש אסור למפרע [וכן הסכים בעצי אלמוגים]", ומשמע מדבריו דלולי חידושא דהעצ"א דהחזרה היא למפרע היה מותר ככה"ג, ולכאו' צ"ע דהרי 'באים כאחת' יש כאן הוצאה מביתו לחצר שאינה מעורבת כיון דפקע הביטול מכאן ולהבא ע"י החזרה, וי"ל. וילה"ס לפי השעה"צ על היפך מזה, כגון אי אמרי' ביטול גם לחומרא לאסור להוציא מרשות שביטל לרשות שלא ביטל, אבל בהוצאה זו איכא נמי חזרה, ואז 'באים כאחת' אין כאן איסור כיון דמוציא מרשותו לרשותו, או דאמרי' דמ"מ אוסר כיון דקודם פקיעת הביטול ע"י החזרה יש כאן הוצאה מרשות לרשות.

והאחרו' הוסיפו לומר דכיון דהחזרה עוקרת את הביטול למפרע, ממילא א"ש למה כשביטל מבעו"י וחזר בו אחר שחשיכה ל"א הואיל והותרה הותרה, כי באמת החזרה עוקרת את היתר הביטול למפרע. (והאחרו' כ' בזה גם טעמים אחרים, ומעין מה שביטול מועיל להחזיר באמצע שבת ול"א הואיל ונאסרה). ונראה דאפי' אי לא נימא דהחזרה עוקרת את הביטול למפרע ממש דגלי דעתיה דלא ביטל באמת, אפ"ה י"ל דמשום גילוי הדעת שבחזרה כבר נעקר ההיתר של הואיל והותרה דעכ"פ מכאן ולהבא אוסר, דהנה הר"ן לקמן עא, א כ' "אמר רבה מאי טעמא דב"ה נעשה כאומר לו כלך אצל יפות. יש מפרשים דבבית מדרשא איתשיל מאי טעמא, ורבה קס"ד דהכי קשיא להו היכי מהני משתחשך נימא כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה, ומתרתן רבה דכי היכי דכי אמר ליה כלך אצל יפות הוי גלוי הדעת דבהכי ניחא ליה מעיקרא וכאלו עשאו שליח לך דמי, הכא נמי כי מבטל בשבת גלי דעתיה שכבר

כדמסיק לעיל ומשמע בריש פירקין דרישא דמתני' ר"מ, ובתורא"ש הוסיף בקו' מי גרע ממשומד בפרהסיא. וצ"ע דנראה בתוס' דאם ר"מ היה ס"ל דמחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל, ניח"ל הא דקאמר ר"מ צדוקי ה"ה כנכרי, ואפי' שסתם צדוקי אינו מחלל שבת אלא בצינעא, מ"מ היה שייך להחמיר בו כאילו מחלל בפרהסיא, אבל כיון דס"ל דמחלל בפרהסיא נמי מבטל ק' למה צדוקי ה"ה כנכרי, דבזה אין לומר דהחמירו בצדוקי להיותו כנכרי דאינו מבטל דגרע טפי ממחלל בפרהסיא, וק' דמהיכא פסיק"ל לתוס' דסתם צדוקי צריך להיות דינו כדין מחלל בפרהסיא.

ואולי י"ל דהתוס' פשיט"ל דהנידון בצדוקי הוא נידון כללי על כל מחלל בצינעא, (דסתם צדוקי הוי מחלל שבת בצינעא), וזהו שהק' בקו' דאם מחלל בפרהסיא מבטל לר"מ כ"ש צדוקי אינו כנכרי. וכך נראה בלש' הר"ן שכ' את קו' התוס' בלש' זה "דהיכי קאמר ר' מאיר בצדוקי דמתני' דהרי הוא כגוי אע"פ שאינו מחלל שבתות אלא בצינעא, דהא אפי' במחלל שבתות בפרהסיא אמרי' לר' מאיר דאינו כגוי, וכך מבו' גם מהמשך דבריו. (ולפ"ז תיקשי כעין הקו' הנ"ל, דמה יל"ד בהשמטת הרי"ף את דינא צדוקי, והרי דינו תלוי בדין מחלל שבת בצינעא שפסק הרי"ף דמבטל רשות).

ויתכן לומר עוד, דהתוס' ס"ל דמחלל שבת בפרהסיא דינו כאינו מודה בעירוב, ולפיכך גם אם יש נידון על צדוקי לומר דהוי כנכרי לא מצד עצם החילול שבת שלו אלא מצד דהוי אינו מודה בעירוב, כן ה"ה גם בכל מחלל בפרהסיא, וזהו שהק' התוס' דאם ר"מ ס"ל דמחלל בפרהסיא יכול לבטל אע"ג דהוי בגדר אינו מודה בעירוב, איך שייך שיסבור צדוקי הוי כנכרי. אבל ק' לומר כן דהא איירי הכא בחילול שבת בפרהסיא פעם אחת, (שהוציא אחרי שהחזיקו בביטול), והאם משום הכי ייעשה כאינו מודה בעירוב. אבל להמת' לעיל ניחא טפי, דהנידון אם צדוקי כנכרי או לא תלוי בדין מחלל שבת בפרהסיא אם יכול לבטל, דאע"ג דסתם צדוקי אינו מחלל שבת אלא בצינעא, מ"מ בעצם השתייכותו לכת של הצדוקין ה"ה כמחלל שבת בפרהסיא, וזהו שהק' התוס' דאיך סבר ר"מ צדוקי ה"ה כנכרי ואינו מבטל, והא לדידיה אף מחלל שבת בפרהסיא מבטל. ולכן הראש' דנו על השמט' הרי"ף דינא צדוקי, דאמנם כ' הרי"ף דמחלל בצינעא יכול לבטל ובפרהסיא אינו יכול לבטל, מ"מ יש לנו לידע דינו של צדוקי האם מחמת עצם היותו צדוקי ה"ה נידון כמחלל שבת בפרהסיא או לאו. והנה הראש' בסי' יג נחלק עם הר"מ, דהר"מ פסק "צדוקי הרי הוא כנכרי שעובר אמילי דרבנן בפרהסיא", והראש' כ' "אין דבריו נראין לי מה שכתב צדוקי הרי הוא כנכרי משום דעובר על מילי דרבנן בפרהסיא וכו' ונראה לי דהלכה כר"ג". ולכא' לא נחלקו אלא כ"א איירי בצדוקי אחר, ולהנ"ל א"ש דהנידון הוא האם להגדיר כל מי ששמו צדוקי כמחלל שבת בפרהסיא עכ"פ מדרבנן.

דין מומר לגבי ביטול רשות

ואיבעית אימא לא קשיא כאן במומר לחלל שבתות בצנעא כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא וכו' וכדתניא ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות שאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות וכו' חוץ מן המומר לנסך ולחלל שבתות בפרהסיא אלמא עבודה זרה ושבת כי הדדי נינהו.

והנה בתחילת הסוג' אכתי לא ידעי' בדין מומר דכה"ת את הענין של מחלל שבת בפרהסיא, אלא ס"ל דלר"מ משומד לדבר א' הוי משומד לכה"ת, ואילו לרבנן לא אמרו כן אלא בע"ז לחוד, אבל מחלל שבת בפרהסיא אינו אלא כמשומד לדבר אחד ותו לא מיד. ולפ"ז עכצ"ל דהא דקתני בברייתא "מומר בגילוי פנים הרי זה אינו מבטל רשות", וכן הא דתניא "שאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות", הרי"ז דין מיוחד גבי ביטול רשות דמי שהוא מחלל שבת בפרהסיא אינו בתורת ביטול, אם משום שיש לו חיסרון במעשה הביטול וכעין שכ' התוס' בר"פ "דעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן", ואם משום דגזרו עליו שלא ילמדו ממעשיו וכעין שגזרו על הגוי. ובעלמא או דס"ל כר"מ דהוי כמומר לכה"ת אבל גם מומר יכול לבטל (וכגון במחלל שבת בצינעא), ורק במחלל בפרהסיא לא תיקנו לו ביטול, או דסבירא לן דמומר גמור

ואולי יש ליישב ד' רי"ו שלא יסתרו מד' רש"י, דלכא' עיקר הנידון הנ"ל האם ישראל שביטל ואח"כ נשתמד פקע הביטול, זה תלוי בטעם הפסול שיש לביטול של משומד, האם משום דהוי כגוי שאין לו ביטול, או דהוי בגדר דאינו יכול לבטל כיון שאינו מכיר בענין הזה, (וכעין שכ' הרמב"ן בתש' ב דהוי חוכא ואיטולא לומר שיבטל, ויבו' להלן). והיינו דאם הוי כגוי י"ל דמעשה ל"ש אצלו חלות של ביטול, אבל אם זה רק חיסרון בעשיית הביטול שאינו מודה ומכיר בזה, י"ל דכיון דביטול קודם שנשתמד לא פקע הביטול גם השתא. והנה ד' רש"י דקמן אולי קודם שנשתמד הענין של מחלל שבת בפרהסיא הוי משומד ודינו כנכרי, וכל הנידון היה מצד שהצדוקי מחלל שבת בצינעא, ונראה דבזה לא ס"ד דהוי כגוי לענין חלות הביטול, אלא דאינו יכול לבטל כי אינו מכיר בזה והוי חוכא ואיטולא, ולכן כיון דחייל הביטול בשעתו קודם שהוציא בשבת ונעשה משומד תו לא פקע, אבל ד' רי"ו אולי אליבא דאמת דמחלל שבת בפרהסיא נעשה משומד, וביטולו כמאן דליתא כיון דהוי כנכרי, ובהא כ' רי"ו דלא אהני כעת הביטול שקודם לכן כיון דמעשה הוי כגוי שאין לו ביטול.

צדוקי ה"ה כנכרי

אלמא נכרי הוא והא אנן עד שלא יוציא תנן אימא עד שלא יוציא היום ואיבעית אימא לא קשיא כאן במומר לחלל שבתות בצנעא כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא. ונפקא לפ"ז דשי' ר"י גבי צדוקי ה"ה תלויה בכ' הלישנות האם הוי כנכרי, או דלעולם הוי כישראל, ורק דאם מחלל שבת בפרהסיא אז גם ישראל כה"ג אינו מבטל רשות. והראש' האריכו לדון איך קי"ל בעיקר דין צדוקי אי הוי כנכרי או לאו, ולכא' נראה דאם הוא מחלל שבת בפרהסיא ודאי דל"מ ביטולו דהא לא עדיף מישראל, (אא"כ נימא דהוי תינוק שנשבה, ויבו' להלן), אלא דאם אינו מחלל אלא בצינעא, דבישראל כה"ג יכול לבטל, בהא דייני' אי צדוקי הוי כנכרי ואינו מבטל בכל גונו. ולפ"ז צ"ל דהנידון על צדוקי הוא דבר בפנ"ע האם משוי' ליה כנכרי, ולא מצד החילול שבת דידיה, וכמבו'.

וז"ל הראב"ד "כתוב שם: אהדין שנויא סמכינן דמאי עד שלא יוציא עד שלא יצא היום משום דמתרין ביה במה דברים אמורים דברייתא בין לר"מ וכו'. אמר אברהם: זה אינו כלום, דשנויא בתרא הוא עיקר דמקיימא מתני' כפשטיה, ועוד הא אמרי' לקמן בההוא דנפק בחומרתא דמדושא וכו' ואמר רבי יהודה נשיאה כגון זה יכול לבטל רשות לרבי יהודה, אלמא לרבי יהודה הוא דאית ליה הכי, דלר"מ כיון דחשודים צדוקים בדברים הרבה לכל התורה הם חשודים ואפילו בצנעא. מ"מ חזינן במתני' לרבי יהודה דאע"פ שהחזיקו יכול לחזור במזיד והלכה כרבי יהודה". ומדהוכיח ממעשה דחומרתא כלישנא בתרא, נראה שאין נידון בפנ"ע על צדוקי אלא הנידון הוא על כל מחלל בצינעא אי יכול לבטל, (ולכן לר"מ צדוקי כנכרי ע"כ גם בחומרתא וכו' דמחלל בצינעא אינו מבטל), וא"כ צ"ע מה הנידון דהרי הא ודאי קי"ל דהמחלל בצינעא יכול לבטל והמחלל בפרהסיא אינו יכול לבטל וכמו שפסק הרי"ף, ועל איזה צדוקי ילה"ס שהרי"ף השמיט דינו.

ונראה דיש בזה חילוק, דאמנם המחלל בפרהסיא ודאי אינו יכול לבטל, אבל זה ודאי רק אם חילל בפועל, אבל אם רצה לחלל ולא עלתה בידו ודאי דאכתי לא נעשה מומר, ובהא שאני צדוקי דיש נידון על כל הכת האם דינם כמחללים בצינעא ובפרהסיא, ובודאי דאם צדוקי זה שלפנינו נודע לן שחילל בפרהסיא אינו עדיף מישראל, אבל בלא"ה יל"ד האם כלל הצדוקין נידונים כמחללים בפרהסיא, ואעפ"כ הראב"ד הוכיח ממעשה דחומרתא את זה דר"י פוסל את ביטולו של המחלל בפרהסיא, דמהא שמעי' דלשי' ר"י כל צדוקי אינו יכול לבטל מדנידון כשייך לכת של מחללים בפרהסיא, ודר"ק.

והנה התוס' הק' "מדתולה טעם בקונ' משום מומר צ"ל דבפרהסיא קאמר כדמסיק דדוקא בפרהסיא לר' יהודה אינו יכול לבטל רשות ואפי"ה לר"מ מבטל רשות ובסמוך נמי דקאמר מומר בגילוי פנים אינו מבטל רשות כמאן כר' יהודה פי' בקונ' דלר"מ במומר לחלל שבת בפרהסיא מבטל ותימה דבמתני' קתני צדוקי ה"ה כנכרי

האו"ז וסמיכות דבריו משמע יותר שבא לומר דדינא דמחלל שבת בפרהסיא גבי ביטול הוא גם במחלל שבת דרבנן, ולכן ד' רב אשי דמחלל שבת בפרהסיא דאו' הוי מומר לכה"ת, עדיין אינם הכרח לומר שהוא מסכים לד' ר"נ בר יצחק, ורק דעכ"פ משמע דלא פליג אעיקר מילתיה.

וכע"ז כ' החזו"א בסי' פז סק"ח, ז"ל "וצ"ל דטעמא דביטול רשות תלי בחילול שבת משום דכיון דהוא מומר לשבתות בטלו חכמים דירתו לענין דיני שבת ואינו בעירוב ובביטול רשות, ומיהו קשה דאנן קי"ל כר"א דמוקים להא דר"ה כתנא דחמירא לי' שבת כעכו"מ ואיך שבקינן מתנ' ועבדינן כברייתא, ונראה דמתנ' במומר למילי דרבנן ובזה אין דינו כמומר לכה"ת ושחיתו מותרת ואין בה אף איסורא דרבנן, ובזה אפלגו במתנ' לענין ביטול רשות, וכן מימרא דר"ה למאי דמוקים לה לענין ביטול רשות, ולר"א מימרא דר"ה לענין שחיתו ולשאר מילי, ובמומר במילי דאורייתא, ולפ"ז למדנו כדעת הפר"ח דמומר לחלל שבתות בפרהסיא במילי דרבנן שחיתו מותרת."

אבל מצינו בד' הרשב"א בתוה"א (ב"א ש"ד) שהשווה את הדינים, ז"ל "מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפורשעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה חוץ מן המומר ומנסך יין ומחלל שבתות בפרהסיא. ופרישנא חוץ מן המומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא ולומר שמחלל שבתות בפרהסיא הרי הוא כמומר לכל התורה וכנכרי גמור הוא חשוב ותניא ישראל משמר שבתו בשוק מבטל רשות ושאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות מפני שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובכרי עד שישכיר את מקומו. אלמא כל שאינו משמר שבתו בשוק הרי הוא כנכרי גמור ושחיתו נבלה", הרי שהביא מקור להא דשבת וע"ז כי הדדי נינהו, מהא דמחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות. וזה אויל כסברתו כאן דבאופן שיש דין מומר גמור ודאי אינו יכול לבטל, וס"ל דלהמסק' דשבת וע"ז כי הדדי, וזה באמת כל הדין האמור במחלל שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל כיון דהוי כמומר גמור. וכן מבו' בתש' מימוניות נשים סי' יב דפסל גט שחתם בו משומד "שהרי משומד שאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות כדאיאת התם, וא"כ הו"ל גוי גמור". ואף בפ"י ר"א מן ההר למס' גיטין, (נד' בסוף פ"י לנדרים ונזיר בשי' הקדמונים, בהעתקה מנכד ה'בתים), כי "משומד בגילוי פנים ה"ה כגוי וכו' ואע"ג דשייך בקידושין וגיטין לאו בן ברית הוא דהא עובד ע"ז הוא, דהא אמרי' ה"ה כגוי ואינו מבטל רשות בשבת אלא צריך לשכור הימנו כמו ששוכרים מגוי, וכ"ש לשאר מילי, הלכך פסול משליחות". (ועי"ש בהמשך דבריו מה שביאר דהוי כגוי רק לחומרא ולא לקולא).

וכן מבו' בד' הב"י בסי' שפה שכ' בשי' הטור שם "ולא חש רבינו לכתוב דישאל משומד לעכו"ם דינו כגוי אע"פ שזכר בגמרא ובדברי הרמב"ם משום דמילתא דפשיטא הוא", וכך מבו' בפמ"ג שם משב"ז סק"א, ובמשנ"ב סק"ד, עיי"ש. (אכן מד' הר"מ באמת יש לדקדק איפכא, שכ' "ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואין מערביין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כגוי", והיינו דיש בזה רבותא דמומר גמור אינו יכול לבטל, ואולי ביותר דלעולם דין ביטול תלוי רק במשמר שבתו בשוק, אלא דאעפ"כ מפני חומר ע"ז אף המומר לע"ז אינו יכול לבטל, ועי' גאו"י וקר"א. ושם בגאו"י כ' עוד דרק מומר לע"ז או מחלל שבתו בשוק אינו יכול לבטל, אבל מומר לכה"ת חוץ מע"ז ומשמר שבתו בשוק יכול לבטל). ובס' האשכול הל' חולין כ' בשם תש' גאון (ונד' בשע"צ ח"ג ש"א סי' נד ובשו"ת הרא"ם סי' מז) "בשני מקומות צריך לדעת משפטי משומד ושני בחינות יש להן. מקום ראשון לברך ולזמן ולבטל רשות וכדומה להן מן המצות, בחינתו בכל אלו לראות השומר הוא שבת או מחללה, כדנתיא ישראל משומד משמר שבתו בשוק הרי הוא ככל ישראל לכל דבריו שמבטל רשות, ושאינו שומר שבתו בשוק הרי הוא כגוי ואינו מבטל רשות", עיי"ש.

אבל מאידך ז"ל הרמב"ן בתש' ב "שאלה משומד אם קונין ממנו כדין ישראל בחליפי סודר ושאר דרכי הקנאה שלנו או כדיניהם דינין

אינו יכול לבטל, דהוי כנכרי גבי כל הדינים ובכללם ביטול רשות, אבל מחלל שבת בפרהסיא ל"ה מומר לכה"ת, ויש לו פסול במסויים לגבי ביטול. (ולכן מקשי' על רב הונא דאמר דמחלל בפרהסיא הוי מומר לכל כמאן אי כר"מ וכו' אי כרבנן וכו', ולא מתרצי' בפשיטות הא מני ר' יהודה היא דאמר מחלל שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל, כיון דסבירא לן כעת דודאי ד' ר' יהודה לא נאמרו אלא בהילכתא דביטול, אבל רב הונא דאירי בסתמא כלפי כה"ת - עד ד' ר"נ בר יצחק, אין לחלק בזה).

ולהמסק' קאמר רב אשי דע"ז ושבת כי הדדי נינהו, ומחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת. ויל"ע אליבא דרב אשי, האם הא דמחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות, כשי' ר' יהודה וכדאמרי' בברייתא דרק משמר שבתו בשוק יכול לבטל, זהו מהדין הרגיל בכה"ת דהוי מומר ודינו כנכרי לכל הדינים ובכללם לדין ביטול רשות, או דלעולם דין מומר דכה"ת אינו נוגע לכאן, (אי משום דמעיקה"ד יש לביטול של מומר לחול, ואי משום דמחלל שבת בפרהסיא אינו אמור להיחשב כמומר לגבי דין ביטול מאיזה טעם), אלא דהוי דין מסויים גבי ביטול דהמחלל שבת בפרהסיא אין ביטולו ביטול, וכדסבירא לן מעיקרא קודם ד' רב אשי.

ובדעת ר"מ דמחלל שבת בפרהסיא יכול לבטל, הנה כ' הרשב"א "וקשיא לי דהא ר' מאיר מחמיר טפי דאית ליה משומד לדבר אחד הוי משומד לכל התורה כולה וכדאמרינן בסמוך, וי"ל דבעירובין דרבנן מיקל ולא עביד ליה לגבי ביטול כמשומד גמור", ונראה עכ"פ דמשומד גמור ודאי אינו יכול לבטל, (ולכאו' הכוונה למשומד לכה"ת ממש, ולא גם למשומד לע"ז לחוד, כי הרי לרבנן ע"ז ושבת כי הדדי נינהו, ור"מ לא פליג לחלק בין ע"ז לשבת אלא דס"ל דבלא"ה נמי משומד לדבר אחד הוי משומד לכה"ת, אבל אם גבי עירובין דרבנן הוא לא מחמיר בזה, מהיכ"ת לחלק בין ע"ז לשבת), דכמו דהוי כנכרי לכה"ת, כן דינו כנכרי גם לגבי ביטול, אלא דמ"מ כיון דנידון הביטול הוא מדרבנן, לא מחמירי' ביה דמומר לדבר א' הוי מומר להכל. (וע"ע בפליתי סי' יא סק"ב).

והר"ן כ' "דצדוקי מחלל שבת נמי הוא באיסורי תורה, ולר' מאיר חמיר ליה אסור תורה אפי' בצנעא וקיל ליה אסור דרבנן אפי' בפרהסיא, ולר' יהודה לא שני ליה בין אסור תורה לשל דבריהם אלא כולה מלתא תליא בין צנעא לפרהסיא, והכי ודאי אית לן למימר לר' מאיר, דאי לא תימ' הכי ר' מאיר דסבירא ליה דמשומד לדבר אחד הוי משומד לכל התורה כולה, לימא במשומד לחלל שבתות בפרהסיא דמודו ביה רבנן דהוי משומד לכל התורה כולה דלימא ביה ר' מאיר דלא להוי משומד לבטל רשות, אלא ודאי כדאמרן וכו' לא נראה לי כן אלא התם היינו טעמא משום דאיסורא דרבנן בלחוד הוא אבל באיסורא דאורייתא סבירא ליה לר' מאיר דאפי' בצנעא אינו יכול לבטל", והיינו דפליג על ד' הרשב"א הנ"ל, וס"ל דלא הקילו בעירובין כלום אליבא דר"מ, ורק דאירי גבי מחלל שבת בפרהסיא מדרבנן, אבל לעולם מי שהוא מומר בשאר דינים שבתורה ודאי אינו יכול לבטל. אבל עכ"פ סברת הרשב"א היא טעם נוסף לומר דאף להמסק' דשבת וע"ז כי הדדי נינהו, מ"מ הא דביטול של מחלל שבת בפרהסיא לא חל זה דין מסויים גבי ביטול, אבל מעיקה"ד היה ראוי להקל בזה גבי עירוב דרבנן כיון דל"ה משומד גמור.

והנה האו"ז בסי' קסט כ' "ואע"ג דרב אשי פליג אדרב נחמן בר יצחק ואוקמה דמומר דקאמר רב הונא לכל מילי קא חשיב ליה וכרבנן ס"ל וכההוא תנא דא"ל שבת כע"ז. מ"מ אעיקר מילתי' דרב נחמן בר יצחק דישאל מומר לחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות לא פליג. ול"ש כשהוא מחלל שבת בפרהסיא במלאכה דאורייתא ל"ש במלאכה דרבנן אינו מבטל רשות". ומבו' דהיה מקום לומר דכיון דרב אשי פליג על ר"נ בר יצחק א"כ הוא חולק בעיקרא דינא, וזהו שחידש דלא פליג אברייתא דמשמר שבתו בשוק וכו', ולכאו' הרי אחרי דרב אשי חדית דמחלל שבת בפרהסיא הוא מומר לכה"ת מהיכ"ת שיהיה יכול לבטל. וע"כ כנ"ל דבדין ביטול י"ל א' מב', או דגם מומר יכול לבטל, או עכ"פ דגבי ביטול יש להקל ולדון שמחלל שבת בפרהסיא אכתי ל"ח מומר. ובש'

שפי' על הוצאה דרבנן. אבל ילה"ס כנ"ל האם זהו גם במומר דכה"ת דמחלל בפרהסיא מדרבנן נעשה מומר (עכ"פ מדרבנן), או רק לגבי ביטול אמרי' דבעי' משמר שבתו בשוק אף מדרבנן. ונחלקו בזה האחרון, דבבית הלל יו"ד סי' ב הביא מהכא דכה"ה הדין בכה"ת דנעשה כמומר, אולם הפר"ח בקו"א שם פליג וס"ל דשאני הכא דהוי לענין ביטול. ועי' ב"מ סי' שפה שהאריך בזה.

אמנם יש בזה נידון אחר (מלבד הנידון דאולי דין מומר דביטול הוא דין מסויים, דחלות הביטול מסורה רק למשמר שבתו בשוק, או דעכ"פ גזרו עליו שלא יועיל ביטולו כדי שלא ילמדו ממעשיו, ואי"ז שייך כלל לעניני מומר דכה"ת), דאולי כלפי דינים דרבנן בהא חשבי' למחלל שבת מדרבנן בפרהסיא כמומר, וכלפי דינים דאו"ל"ה מומר כלל, ועי' גאו"י בסוגי', ובפמ"ג בפתי' להל' תפילין ובמשנ"ב סי' לט סק"ו בשמו, ובפ"ת יו"ד שם סק"ח, ובחזו"א יו"ד סי' ב סק"ו. (והנה הפוס' שכ' דמחלל שבת בפרהסיא גם מדרבנן אינו יכול לבטל, והיינו דפסקו כר"י במקום ר"מ אפי' שבעירובין אזלי' בעלמא לקולא, ומ"מ לא כ' דמהני חזרה אחרי חזקה ועכ"פ בצדוקי, וכן לא כ' דהוצאה קודם הביטול ג"כ מפקיעתו, ולכאו' אי קי"ל כר"י במקום ר"מ להחמיר בעירובין, היה להם להחמיר בהכל, וע"כ דס"ל דבעירובין מקילי' כר"מ, ואעפ"כ פסלו את הביטול של מחלל שבת בפרהסיא, כיון דס"ל דאי"ז דין דוקא בעירובין אלא כ"ה היל' דמומר בכה"ת. ואילו הרשב"א שכ' דד' ר"מ הם קולא בעירובין, ודן איך לפסוק, באמת גם דן לענין חזרה אחרי חזקה וכן הוצאה קודם ביטול, ודו"ק. וע"ע בחזו"א סי' פז סק"ט. ועכ"פ אי סבירא לן כדעת מהר"ם המובא ברא"ש סי' יג, לק"מ כיון דל"ח כה"ג מיקל בעירוב כיון דמחמיר דל"מ שכירות).

ואולי יל"ד עוד נפק"מ בנידון הנ"ל, האם דין מומר דביטול שאני מדיני מומר דכה"ת, דהנה אמרי' בסוגי' "ההוא דנפק בחומרתא דמדושה כיון דחזייה לרבי יהודה נשיאה כסייה אמר כגון זה מבטל רשות לרבי יהודה", ומבו' דמשום דכסייה בפני ר"י נשיאה כבר ל"ח מחלל בפרהסיא ומומר בגילוי פנים. וכ' בתו"ח "דאתי לאשמעינן דאע"ג דנפיק ביה לר"ה בפרהסיא לפני כל אדם ולא כסייה אלא לפני רבי יהודה נשיאה שהיה בוש לפני הנשיא א"ה מבטל רשות דכיון דכסייה מיהא לפני הנשיא מחלל שבת בצנעה קרינן ליה". וטעם הדבר י"ל עפמ"ש"כ בפלתי סי' יא בביאור ענין פרהסיא, "דרמב"ם סבירא ליה בפרהסיא לא דצריך יו"ד בני אדם, רק בעשותו בפרהסיא הרי מגלה דעתו להפקיר עצמו ולפרוק עול, ולהך דייקי כמומר. ועיין מרדכי ריש פ"ק דחולין תמצא להדיא דברים הללו במפקיר עצמו, ולכך במזיד והתראה כדתנן אע"פ שמתחייב בנפשו, והיינו בהתראה והתיר עצמו למיתה, אין לך פומבי גדול מזה", וא"כ כיון דבוש לעשות כן בפני ר"י נשיאה כבר ל"ה כמחלל בפרהסיא בהפקר עצמו ופריקת עול. (וכו"ב כ' מהר"י אסאד יו"ד סי' ח עפ"ד הפלתי הנ"ל, עי"ש. ובעיקר הענין של משומד - לא בפרהסיא, הרי כ' הראש' בסוגי' ושאר דוכ' דאם עבר באקראי ל"ח משומד, ובפ"י רבינו שמואל על הת"כ (כרך ג עמ' רעא) כ' "והקשה הרב רבינו יהודה בן רבינו קלונימוס מפרק המצניע דת"ר המוציא אוכלין כשיעור בכלי חייב על האוכלין ופטור על הכלי וכו', וכיון דהזיד באחד מהן משומד הוא ולא מקבלין מיניה, א"כ מאי נפקיה אם פטור או חייב. ונראה לא מיקרי משומד אלא דוקא כשהוא בועט במצוה אבל מזיד בעלמא שלא עבר עליה אלא פעם אחת יצרו תקפו אבל לאחר שיתיישב בדעתו לא יעבור יותר מזיד איקרי ולא משומד. וכן אמרינן התם התיר עצמו למיתה קאמרת אין לך משומד גדול מזה, משמע אבל מזיד בעלמא בלא התראה כו"ע סברי דלא הוי משומד", והגדר הוא שצריך להיות 'בועט במצוה' כדי ליחשב (משומד).

אבל צ"ע להנך פוס' דס"ל דהכל תליא במה שהוא מחלל בפני "בנ"א, א"כ מאי נפק"מ בהא דכסייה בפני ר"י נשיאה דסו"ס הוי מחלל שבתו בפרהסיא. ואולי ע"פ הנ"ל י"ל, דבאמת גבי דיני מומר דכה"ת ודאי אין בזה נפק"מ, אלא דדין ביטול לא תליא בזה, אלא הדין הוא דאם משמר שבתו בשוק כבר ל"ה חוכא ואיטולא לסמוך על ביטולו (ועפ"ד הרמב"ן הנ"ל), וכן דאין עליו גזירה שילמדו

ליה, וכן בישראל הבא מכחו כיצד נדון דינו כדין ישראל שבא מכח גוי או לא. תשובה ודאי מצינו לענין שבת שאמרו בשאינו משמר שבתו בשוק דאינו נותן רשות ומבטל רשות אלא עד שישכור כגוי. ואעפ"כ אין דעתי לדוננו מזה דשאני איסורי שבת דכל שאינו משמר שבתו אין בטול רשות אצלו אלא חוכא וטולא [אולי צ"ל: ולא] מקני במידי". ונראה להדיא דלאו משום דהוי מומר לכה"ת אמרי' דגם ביטולו אינו ביטול, אלא זה ע"כ דין אחר דביטולו הוי חוכא ואיטולא, ולכן אין לדמות לזה דיני שאר קנינים, אבל הא פשיט"ל דדין מומר מצ"ע אינו סיבה לעקירת ביטולו. (וצ"ע איך הדין לפי הרמב"ן במשמר שבתו בשוק וכו' ומומר רק לע"ז, וי"ל דגם כה"ג ביטולו הוא חוכא ואיטולא. וכן יל"ד בתינוק שנשבה שאין דינו כמומר, דאולי מ"מ ביטולו הוא חוכא ואיטולא אם מחלל שבתו (בשוק).

וכן עכצ"ל לפי שי' העיטור (מובא בב"י אבהע"ז סי' מד ובתשב"ץ ח"ג סי' מז, ועי' גי' רעק"א יו"ד סי' ב), דמחלל שבת בפרהסיא לא מיקרי אלא בעבודת קרקע, וא"כ ילה"ק דאיך הכא נעשה כפרהסיא גם ע"י מלאכת הוצאה (מדאו', ואפי' מדרבנן של איסור דיוורים), וע"כ דכאן נאמר דין מסויים גבי ביטול, שמחלל שבתו בשוק אינו יכול לבטל, ואף אם לא נעשה בזה מומר לכה"ת. (ויש להעיר דאם הא דביטול דמשומד לא חייל אי"ז מפני דהוי כנכרי אלא מפני דאינו מכיר בזה והוי כחוכא וכו', א"כ מש"כ רעק"א דהקילו במשומד דמהני ביה שכירות כנכרי כיון דהחמירו בו דל"מ ביטול, "דלענין שכירות כיון דלחומרא הוי כעכו"ם דלא מהני ביטול, מש"ה לא החמירו לומר דלא מהני שכירות", לכאו' אין טעם להקל בו כנכרי, דגם לענין ביטול לא נאמר שהחמירו בו כנכרי אלא דביטולו לא חייל מצד אחר. וי"ל דמ"מ לא אשכחן שיאסרו חז"ל בלי שיהיה אפשר לתקן, וכעין שכ' התוס' לקמן ע"ט, ב ד"ה ועל ידי אשתו).

והנה בתו"ש סי' שפה סק"א הק' איך שייך לומר דצדוקי אינו כנכרי ומבטל רשות (במשמר שבתו בשוק), והרי כ' הרשב"א בח"ז סי' קעט "משומד לחלל שבתות בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו הוא מין ויינו יין נסך", וכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' קיט ס"ז עי"ש, והצדוקים כיון דהם כופרים בד' חז"ל היאך הם יכולים לבטל. ולהנ"ל י"ל דאע"ג דינו יין נסך, מ"מ אם משמר שבתו בשוק ביטולו ביטול, כיון דאין דין הביטול תלוי בדין המומרות, אלא רק בדין זה של משמר שבתו בשוק וכש"נ. אכן באמת בדעת הרשב"א ליכא למימר הכי, דהרי בתוה"א השווה את דין מומר לכה"ת לדין מומר לענין ביטול, ומדין ביטול יליף לכל מילי דמחלל שבת בפרהסיא הוי מומר.

וצ"ל ביישוב קו' התו"ש, דהצדוקים ל"ה כ"כ כאינם מאמינים בד' רז"ל, דהרי אמרי' "אע"פ שצדוקים אנו מתיראין אנו מפני הפרושים", וכבר כ' הראש' בסוגי' ובר"פ דבייתוסים גרעו טפי ובודאי הוו כנכרים, ול"ד לצדוקין שאינם גרועים וכופרים כמותם. והא דמתיראים הם מן הפרושים, אי"ז מחמת פחד בעלמא של חשש מעונשן וכד', אלא זה בגלל שאינם בטוחים בדרכם כ"כ כנגד הפרושים, וכמבו' ביומא יט, ב "מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוק והכניס ביציאתו היה שמח שמחה גדולה פגע בו אביו אמר לו בני אע"פ שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושים". (ובחזו"א יו"ד סי' ב סק"ח כ' "לכן נראה דאינו מאמין בדברי רז"ל שהזכיר הרשב"א היינו שאינו מאמין בחיים של הישראלי הקבועים ע"פ חז"ל ע"פ התורה והמצוה ובכלל כפירה זו כפירה בתורה, ואינו ענין לכותים שהיו מדקדקים לשמור את הכתוב", עי"ש עוד. והכא בסי' פז סק"ב ג"כ כ' "ומהא דנחלקו בכותי מחלל שבת למדנו דאינו מאמין בדברי חז"ל אין דינו כמומר כיון דהוא מחזיק במצות ומקיימן הרי הוא כישראל במצות שהחזיק והלכך שחיטת כותי מותרת, ומיהו לענין לזכות עירוב עבורו אפשר דאינו בתקנת עירוב, ודוקא ביטול מועיל אבל לא עירוב").

ולגבי מחלל שבת בפרהסיא מדרבנן, הנה בסוגי' כ' הראש' להוכיח דהוי נמי מומר, הן מפירשי' בברייתא דלעיל דעד שלא נתן רשותו הוציא דלשי' ר"י אינו מבטל כיון דהוי מומר, והן מדלא חילקו ותי' הכא דשאני דאו' מדרבנן, ומעשה דחומרתא דמדושה יש מהראש'

והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבע"פ תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס, וא"כ לו יצויר דצדוקי הוי תינוק שנשבה אז גם בזמן הגמ' כן ה"ה, ורק צדוק עצמו ל"ה תינוק שנשבה. ודו"ק. (אבל שי' כמה ראש' ל"כ, אלא אפי' אם מעשי אבותיו בידו ל"ה כתינוק שנשבה, וכמש"כ הרמב"ן בב"מ ע"א, א"אבל משומד לא מקרי אחיך הילכך אף להלוותו ברבית מותר ולא חיישינן לזרעא מעליא, וכש"כ משומד לע"ז שנטמע בגויים, ורחמנא אמר דליחי אחיך עמך והאי לא ליחי ולא ליקיים, ואם נפשך לומר התינוק משומד עצמו בן המשומדת שוגג הוא והוה ליה קטן שנשבה לבין הגויים ואתה מצווה עליו להחיותו, לא דמי דאילו התם לא ידע כלל, אבל כאן כיון דידע ושביק תורת ישראל ומדבק בע"ז ובחוקות הגויים הרי הוא משומד גמור ומורידין ולא מעלין").

וגם זה קו' בפנ"ע על ד' החזו"א דס"ל דצדוקין בזמן הגמ' והגאונים חשיבי מזידין, והרי להדיא בד' הר"מ דבני התועים הוו תינוקות שנשבו. ומוכח מזה א"כ גם מה שהוסיף בשעה"צ ד"אפילו אם נימא בעלמא דלא נשוא אותם כעכו"ם משום דמנהג אבותם בידם, מ"מ לענייננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגזרו כעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה, כיון דעכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו. (והא דסתם צדוקי לדין ל"ה כנכרי ולא חשו שילמד ממעשיו ואילו מחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות, הנה המאירי ר"פ כ' שאף הוא ראוי לגזור עליו שלא ילמד ישראל ממעשיו מה שאין כן במשומד בצנעה שמתחבא בעבירותיו מישראל, וא"כ כשהצדוקי מחלל בפרהסיא יש לגזור שלא ילמד ממעשיו ואפי' אם מנהג אבותיו בידו, וכד' השעה"צ). וכך עכצ"ל לפי האי מ"ד דס"ל צדוקי ה"ה כנכרי, דלכאור' הא בני הצדוקין הוו כתינוקות שנשבו, אלא דמ"מ יש לגזור עליו דשמא ילמדו ממעשיו, לחד מ"ד בכל צדוקי, ולחד מ"ד רק כשהוא מחלל שבת בפרהסיא. וכמש"כ הרשב"א בר"פ ד"צדוקי לאו בכלל שאינו מודה בעירוב הוא, ור' אליעזר דאסר בצדוקי ור' יהודה נמי לחד מלישני דגמרא הוי טעמא משום דכלל מאן דאיכא למיחש ביה לשמא ילמד ישראל ממעשיו גזרו בו ועשאוהו כעכו"ם".

והדרא קו' שעה"צ למקומה ד"בהרמב"ם גופא מבו' בדבריו בהדיא דהצדוקים שיכולים לבטל רשות הוא כשאנים מחללים בפרהסיא, ולפלא על הב"י שכ' קולתו לדעת הרמב"ם שמבו' בו להפוך, וגם בגמ' מבו' להדיא על צדוקין שבזמנם דהוו ג"כ תינוקות שנשבו וכנ"ל, דאם מחללים שבת בפרהסיא אין מבטלין רשות. (ויש לדחוק דכוונת הגמ' היא על 'שנה ופירש' והיינו צדוקי בן פרוש, והוא ודאי ל"ה תינוק שנשבה כצדוקי בן צדוקי שעליו כ' הב"י בדעת הר"מ דדינו שהוא מבטל רשות אפי' אם מחלל שבת בפרהסיא). ואי נימא לחלק דצדוקין בזמן הגמ' לא היו מורגלים בחילול שבת בפרהסיא, ולפיכך המחלל אין לו טענת תינוק שנשבה, משא"כ בזמנינו דמורגלים הם בחילול שבת בפרהסיא ועל חילול זה גופא מנהג אבותיהם בידיהם, עדיין אי"ז מתיישב בלש' הגמ' דהחילוק הוא בין צינעא לפרהסיא, ואם היה הדין דאף בצינעא חשוב מומר ה"ה בצדוקי, והרי בחילול בצינעא הוו הצדוקין כתינוקות שנשבו דמורגלים הם בכך מאבותיהם, (ועכ"פ אם זה הביאור א"ש מש"כ הב"י דהתוס' פליגי ע"ז, דכל קו' דצדוקים ע"כ מחללים שבת בדרבנן לק"מ לפ"ז, כיון דדבר שכל הצדוקים מורגלים בו ל"ה אלא כתינוק שנשבה). וגם דלש' הר"מ הוא דצדוקי מבטל רשות כיון דאינם מחללים שבת בפרהסיא, ומשמע דאם היו כולם מורגלים בחילול בפרהסיא אינם מבטלים רשות, ואע"ג דמנהג אבותיהם בידיהם גם ע"ז, וצ"ע ד' הב"י.

עוד כ' החזו"א שם "ותינוק שנשבה בין העכו"ם דינו כישראל ושחיטתו מותרת שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב לא יזיד לבלתי שב, אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר, ושיעור

ממעשיו (וכמש"כ המאירי בר"פ שאף הוא ראוי לגזור עליו שלא ילמד ישראל ממעשיו מה שאין כן במשומד בצנעה שמתחבא בעבירותיו מישראל", הרי דהלימוד ממעשיו תלוי כמה שעושה בפרהסיא), ובהא אמרי' דכיון דעכ"פ הוא משמר שבתו בפני ר"י נשיאה יכול הוא לבטל, ואע"ג דבשאר דיני התורה חשיב כמומר ע"י שמחלל שבת בפני ר' בנ"א. (ואולי ע"פ ד' הפר"ח הנ"ל יהיה הכלל בכל חילול שבת מדרבנן דאם מתכסה בפני אדם גדול ל"ה מומר, אבל חילול במלאכה דאו' בפני עשרה עושה אותו מומר אפי' אם מתבייש בפני אדם גדול). וראיה לדבר, דהא ר"י נשיאה לא אמר כגון זה שחיטתו שחיטה, אלא כגון זה מבטל רשות, ודו"ק.

צדוקי ותינוק שנשבה

תוד"ה כאן כמומר. ותימה דהא סתם צדוקי אינו נזהר כלל במילי דרבנן אפי' בפרהסיא וכותים נמי שהיו מבטלים ונותנים רשות קודם שגזרו עליהם ר' אמי ור' אסי בפ"ק דחולין הא סתם כותים אינם מאמינים בדברי חכמים ואפי' בפרהסיא ולא מזדהרי. כ' הב"י בסי' שפה "והרמב"ם בפרק ב' כתב הברייתא בצורתה ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן מיהו אפילו אם תימצי לומר דסביירא ליה דהוי משומד נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים אע"פ שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד ובהני מזיד דידהו כאנוס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים וכמו שכתב הוא ז"ל בפיה"מ בפ"א ממס' חולין".

אכן המשנ"ב בריש הסי' שם הביא ד' הב"י הנ"ל, וכ' ע"ז "ודעת כמה פוסקים שאף צדוקי כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם", וכ' בשעה"צ "תוס' ורא"ש, דכל ההיתר הוא כשאינו מחלל בפרהסיא, וכן כתב הרי"ז [והובא בשל"ג] והריטב"א. ובאמת בהרמב"ם גופא מבו' בדבריו בהדיא דהצדוקים שיכולים לבטל רשות הוא כשאנים מחללים בפרהסיא, ולפלא על הב"י שכ' קולתו לדעת הרמב"ם שמבו' בו להפוך. ומסתברא עוד לומר, דאפילו אם נימא בעלמא דלא נשוא אותם כעכו"ם משום דמנהג אבותם בידם [עי' ביו"ד סי' קנט ס"ג ובש"ך שם], מ"מ לענייננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגזרו כעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה, כיון דעכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו. ולפלא על הט"ז ומג"א שלא הביאו כלל דעת שארי פוס' שאוסרים בזה, ובאמת כן משמע פשטא דש"ס במסקנא דאף בצדוקי אם מחללים שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל רשות, וכן משמע מא"ר דדעתו נוטה בזה כדעת המחמירים, וכ"כ בס' קרבן נתנאל. ועי"ש שהביא בשם פוס' דלענין קראים שבזמננו בודאי יש להחמיר".

וכ' ע"ז החזו"א בסי' פז סק"ד "ותמוה מאד דהרי ב"י בעצמו הביא דברי תו' ודן רק על הני צדוקים דשכיחי גבן דבהן שפט ב"י דמעשה אבותיהן בידיהן אבל הצדוקים שבזמן הש"ס ודאי מזידין היו, וכן הצדוקים שבסוף זמן הגאונים אפשר דמזידים היו, וכל דברי הפוס' שהביא הוא על צדוקים שבזמן הש"ס, ומה שטען שסו"ס שייך שלא ילמדו ממעשיהם אין זו טענה דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם ולא בכלל מתנהג בדרך עקש, ועי' תו' סא, ב ד"ה הדר, דלא גזרו בצדוקי וכותי אלא אגב עכו"ם". וד' החזו"א תמוהים דאמנם הב"י הביא את ד' התוס', אבל אדרבה הרי בהדיא כ' ד"לפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כגוי ומשכירין ואין מבטלין, ואח"כ כ' בדעת הר"מ דתינוק שנשבה שאני וכו', הא קמן דס"ל בדעת התוס' דאף הצדוקין דשכיחי גבן אינם מבטלין רשות אם מחללים שבת בפרהסיא, ודלא כמש"כ אח"כ דתינוק שנשבה שאני, וא"כ צדקו ד' המשנ"ב בהבאת כל הפוס' דפליגי בזה. (אא"כ נדחוק דהחילוק שכ' אח"כ בין צדוקים דהיום לצדוקים דזמן הגמ', זה גם בדעת התוס' ושאר ר' ולא רק בשי' הר"מ).

ויש להוסיף, דהא דפשיטא ליה להב"י דצדוקין דידן ואלו שבזמן הגמ' שוין הן לענין אי הוו תינוק שנשבה, זה עפ"מ ש"כ הר"מ בפיה"מ בחולין שם, וכן פסק בהל' ממרים פ"ג ה"ג ד"במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה שבע"פ במחשבתו ובדבריו שנראו לו,

שבת, ונצרכו להקל בו דמהני שכירות, כבר אפשר לשכור משאר ישראלים שם, ודו"ק).

אמר רב הונא איזהו ישראל מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא אמר ליה רב נחמן כמאן אי כרבי מאיר דאמר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה אפילו באחד מכל איסורין שבתורה נמי. ומבוי דלר"מ כמו דהוי חשוד לכה"ת מכה חשוד לדבר אחד, כן הוי מומר לכה"ת מכה מומרות לדבר אחד. (ואף דודאי איכא חילוק בין דיני מומר לדיני חשוד, וכגון דהמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אף דהוי חשוד ודאי ל"ה מומר, מ"מ בהא מדמי' לה דכמו דלר"מ החשוד לדבר אחד עושה אותו חשוד לכה"ת, כן ה"ה לענין מומרות). וכ"כ הראש' בפשיטות דלש' ר"מ הוי מומר לכה"ת ע"י מומרות לדבר אחד, ע"י רשב"א ור"ן שדנו למה היקל הכא דמחלל שבת בפרהסיא יכול לבטל רשות. וכך נקטו הראש' בפשיטות בכמ"ד. אכן המהרש"א כ' "אע"ג דחשוד מקרי לכל התורה מ"מ מומר לא הוי ומבטל רשות כישראל", וכ"כ מהרי"ק סי' קס ז"ל "והא פשיטא דמאי דקאמר ר"מ מומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה כולה דלאו למימר דמשום שעבר עבירה אחת שיחשוב כע"ג בשביל זה אלא דוקא לענין חשוד קאמר וכדמשמע בהדיא בבכורות וכו' הרי לך בהדיא דלענין חשודא בעלמא הוא דאומר ר"מ".

וצ"ע מפשטות ד' הגמ' דניח"ל אליבא דר"מ דמחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת ורק קש"ל דאפי' א' מכל איסורין שבתורה נמי. וכ' החזו"א ביו"ד סי' ב סקט"ז "דבאמת לר"מ לא הוי מומר לכה"ת אלא חשוד לכה"ת ור"ן פריך לר"ה בדרך את"ל דס"ל אליבא דר"מ דהוי מומר לכה"ת א"כ בכל איסור נמי, ואי ר"מ מודה לענין מומר א"כ מחלל שבת נמי לא הוי מומר, ומיהו בתו' חולין יד, א נקטו בפשיטות דלר"מ הוי מומר לכה"ת, ע"י ע"ש עוד. (והרע"ק א בחולין יד, א עמד בצד זה דאולי להמסק' אינו כן, וכ' "משמע להדיא לר"מ הוי מומר לכה"ת כולה, וכך משמע מפ"י רש"י במאי דמשני הש"ס רב אשי אמר האי תנא דחמירא ל' שבת כע"ז וכתב רש"י וכתבן ס"ל, מבואר דס"ל לרש"י דגם למסקנא אמרינן כן דלר"מ הוי מ' לכה"ת כולה"). וכאן בסי' פז סק"י כ' "כמאן אי כר"מ כו' ולפ"ז מומר לאו דוקא דלר"מ נמי שחיתו מותרת דהא אפי' במומר לחלל שבתות בפרהסיא ס"ל לר"מ דמבטל רשות [ומיהו י"ל דדוקא במילי דרבנן אבל במילי דאורייתא מודה] אלא ר"ל חשוד".

ט, ב

ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות שאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות מפני שאמרו ישראל נוטל [מבטל] רשות ונותן רשות ובכרי עד שישכיר. הנה נחלקו הראש' בפ"י הא דאמרי' דישראל נותן רשות, האם הוי לש' נוסף לענין ביטול, או דהמכוון הכא הוא לענין עירוב וקרי לה נתינת רשות. ולפ"ז יש לדקדק למה גבי משמר שבתו בשוק לא נזכר בברייתא דמהני נתינת רשות ידידיה. ומשמע לכאן דכיון דה"ה משמר שבתו רק בשוק אבל מחללה בצינעא, דהא הוי 'ישראל מומר', לפיכך ל"מ עירוב עימו, כיון דהוי בגדר אינו מודה בעירוב ע"י שהוא מחלל שבת בצינעא. (ואם נפרש 'נוטל רשות' היינו דאפשר לבטל לו, אבל גוי אינו יכול ליטול רשות מאיזה טעם, צ"ע למה מומר המשמר שבתו בשוק לא נזכר שיכול ליטול רשות). וכ"כ לדינא בפ"י רחב"ש, ז"ל "ואם הוא מחלל בצינעא ולא היה עובד ע"ז, מבטל רשותו כישראל ואינו מערב עמהם, לפי שאינו מודה בעירוב".

אכן בפס' הרי"ד באמת הוסיף כן בד' הברייתא, ז"ל "ישראל מומר המשמר שבתו בשוק נותן רשות ומבטל רשות, ושאינו משמר שבתו בשוק אינו נותן רשות ואינו מבטל רשות, מפני שאמרו יש' נותן רשות ומבטל רשות ובגוי עד שישכיר". (אבל הן רחב"ש והן הרי"ד לא פי' נותן רשות על עירוב, אלא כאופן של ביטול). וכך אי' להדיא בחולין ו, א בגי' הך ברייתא דידן, "דתניא ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות ונותן רשות ושאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות ונותן רשות מפני שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובעובד כוכבים עד שישכור", ופירש"י שם (וכן בפ"י רגמ"ה ובמאירי, וכ"כ רש"י בע"ז סד, ב) "משמר שבתו בשוק -

ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו וכו' וכמו כן אותן שאבותיו פרשו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר, ונמי צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד, ואותו שדיינינן ל' כאנוס זוכין עירוב עבורו". ולכאן דבר זה נסתר מכל הפוס' הנ"ל, דהרי הם כ' לדון דהא צדוקי מבטל רשות היינו אף כשהוא מחלל שבת בפרהסיא, והטעם משום דמעשי אבותיו בידו וחשיב כתינוק שנשבה, והרי כתבו הטושו"ע בהך צדוקי דעירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב, הרי להדיא דאף מי שאינו מודה בעירוב מחמת שנשבה לבין הגויים, ג"כ אמרי' דסו"ס הוי אינו מודה בעירוב ול"ש בו עירוב.

ולפמש"נ לעיל מד' הר"מ בפיה"מ בחולין ובהל' ממרים דכל בני הצדוקין ה"ה תינוקות שנשבו, הרי נפקא כן להדיא מד' הר"מ בהל' עירובין שכ' "אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבע"פ, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו", ואף דדייני' ליה כאנוס אין זוכין עירוב עבורו. וגבי בני הקראים נמי מבוי' בד' הר"מ הנ"ל דהוה כתינוקות שנשבו, ומ"מ כ' בתש"י סי' רסה דהוה אינם מודים בעירוב, ע"י"ש.

ואולי יש בזה חילוקי דרגות בהאי תינוק שנשבה, דכדי לדון תינוק שנשבה בגדר אינו מודה בעירוב, צריך להיות שיש לו ידיעה בענין העירוב אבל כופר ומזלזל בזה, וכה"ג אף דמנהג אבותיו בידו והוי כאנוס ע"ז, סו"ס הוי 'אינו מודה בעירוב' וא"א לערב עימו, אבל תינוקות שנשבו דאירי בהו החזו"א הם אלו שאינם מכירים כלל את כל ענין העירוב, אמנם אין להם דעה של כפירה וזלזול בעירוב, וזה שאינם מכירים את כל הענין עדיין לא משוי' להו כ'אינו מודה בעירוב', כיון דלא גרעו מכל חש"ו דלא ידעו מילי ומ"מ אפשר לערב עימם, ודו"ק. וע"ע שו"ת נשמת חיים סי' ל ובסו"ס תיקון שבת (אדעסא תר"ס).

ועכ"פ ידוע להעיר לפ"ז לגבי שכירות משר העיר וכד' בזה"ז, דהא תינח כלפי גויים ומומרים, אבל כלפי מחללי שבת שהם תינוקות שנשבו, הרי ל"מ שכירות למ"ד דל"מ שכירות בישראל, דהא ל"ה כמומר לגמרי גם לקולא, ומאידך גם עירוב ל"מ להמבוי' בפוס' דאף תינוק שנשבה דינו כאינו מודה בעירוב וא"א לערב עימו. וגם זה תלוי בהנידון אי מהני שכול"ק בישראל, (בכה"ג דהשר הוא רק בגדר שכול"ק), ואי מהני גם בע"כ. וכ' בס' פתח הבית סי' ה "עוד ראיתי להזכיר מה דתמיה לי טובא אחר אשר בעו"ה בנמצאים פה יש מי שאינו מודה בעירוב וכו', א"כ ע"כ צריך לסמוך על שכירות כדעת הסוברים סי' שפ דמועיל שכירות בישראל ג"כ, וזה דעת הרא"ש פ' הדר דלא כהר"ם שסובר דבישראל אין מועיל שכירות, וא"כ כל הני קולות דמקלינן דשכירות רעועה סגי, וגם משכול"ק, וגם לענין מת משכיר וכו', עיקר הטעם משום דדירת נכרי לא שמיה דירה וכו', א"כ בצדוקי דלא הוי מחלל שבתות ולא הוי כמומר ואף מבטל רשות ורק עירוב אינו מועיל, וא"כ קשה טובא מאי מהני שכירות רעועה כנ"ל וא"כ לא מצאנו ידיו ורגליו בהרבה עירות וכו' ואין לומר דד' הר"מ שכ' דאינו מודה בעירוב ל"מ עירובו זה רק אם נותן משלו אבל אם מזכין לו עירוב מהני, זה ל"מ ברמב"ם וכו' וצ"ל דמ"מ כיון שאינו מועיל עירובו, עכ"פ הקילו בשכירות ואף בשכירות רעועה, אף דהרמב"ם יראה שסובר דלא מהני שכירות מצדוקי, מ"מ אנן פסקינן דלא כוותיה בהא, ונהי דיראה דגבי ישראל ודאי צריך שכירות ממש, אבל בצדוקי כיון דלא מהני עירובו מועיל שכירות רעועה, ובוה י"ל מה דק"ק דבסי' שפ הביא שני דיעות אם מועיל שכירות בישראל, ובסי' שפב ס"ב כתב אין לו תקנה אלא בשכירות, משמע צדוקי ס"א ג"כ מועיל שכירות, ונהי דאין זה מוכרח, מ"מ משמע קצת כן, ולהנ"ל י"ל בצדוקי הכריע המחבר דמועיל שכירות וצ"ע. וצ"ע מהו ענין ההכרעה הזו. (ואם זה רק צירוף קולא בשעת הדחק, יוצא דבהיקף שיש בו צדוקי דאינו מחלל

להלן ע, ב כ' "ומיהו הא לא אפשר לומר דמיירי כשהיה היורש דר עם אביו דא"כ אי בעו לאיערובי מאתמול מצו מערבין קרינן ביה דאם נותן פת משלו הוי עירוב אע"פ שלא זיכה לאביו כדאמר לעיל פ' מי שהוציא והוה ה' שגבו את עירובן כשהן מוליכין את עירובן למקו"א א' מוליכו ע"י כולן דאם לקח הפת משלו ונתן בחצר של שיתוף מועיל לכולם כדפי' התם בקנ' דשליחות דכולהו קעביד הואיל ועירבו יחד וכו' אע"פ שיש לחלק דהתם כולם שוים בבית זה כמו זה ואין זה טפל לזה אבל הכא שהבן טפל לאביו אם נתן הבן פת אינו מועיל מ"מ אינו דומה כלל לחלק", ועי"ש גם בתור"פ, וצ"ע ללמוד מדבריהם לנידון דידן.

ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם. ומוקמי' לה בגמ' דלא ביטל את ביתו, ולפיכך הם אסורים כיון דביתו ברשותו והחצר ברשותו, והוי כמוציא מרשות לרשות, ולכא' הוא נמי אסור מה"ט כיון דביתו שלו והחצר של אחרים. אמנם הר"י מלוניל כ' בזה דבר אחר, ז"ל "משו"ה ביתו אסור להם לבני חצר להוציא ולהכניס מביתו לחצרו שהרי לא ביטל להם רשות ביתו בפירוש וכל שכן שאסור לו מביתו להוציא ולהכניס שהוא המבטל עצמו שכבר ביטל להם חצרו ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ואע"פ שהמבטל מותר לו להוציא ולהכניס משאר בתים שבחצר לחצר לא דמי דהתם היינו טעמא משום דאיהו הוי אורח לגבייהו אבל בביתו של עצמו אסור להוציא אל החצר שסילק עצמו ממנו דאין דרך לומר כשהוא בביתו דליהוי אורח לגבייהו ועוד דנראה לכל אם יוציא מביתו לחצר שחזר מביטולו ואע"ג שאינו יכול לחזור בו כיון שהחזיקו בני מבוי במבוי אפ"ה אסור דנראה כחוכא וטלולא (או) שיראה לכל שבאסור משתמשים בני חצר בחצר וכו' ולפיכך אמרי רבנן ביתו אסור לו להוציא שאם יוציא נמצא שהוא חוזר מביטולו ולהם נמי אסור שהרי לא ביטל להם רשות". וכיו"ב כ' המאירי, ז"ל "ושלהם מותר לו ולהם להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר ומחצר לבתיהם אחר שבטל חצרו ופי' הטעם בגמ' בהיתר שלו מפני שהוא כאורח אצלם ומ"מ מביתו לחצר אסור שאין דרך להיותו נחשב כאורח בביתו ועוד שאם יוציא מביתו לחצר נמצא כמערער בבטולו ואע"פ שמשחזיקו אין יכול לחזור מ"מ הרי הוא כחוכא וטלולא". וכ"כ הראב"ן ז"ל "אבל לא יוציא מביתו לחצר שאם יוציא אסור עליהם והם נמי לא יוציאו מביתו לחצר שלא ביטל ביתו להם". והובא כן בב"י ושאר פוס' בס"י שפ.

והאחר' עמדו בדבריו למה נצרך לאסור את היחיד רק משום החזרה מהביטול, ולא אסור כדאסר את כל בני החצר מחמת שינוי הרשות מהבית שלו לחצר שלהם, עי' גאו"י וב"מ ועצ"א. ובמאמר כ' דאין ה"נ ולא בא אלא להוסיף טעם דהוא אסור לא רק מפני שינוי הרשות אלא גם מפני החזרה מהביטול ושארית ישראל וכו', ויש בזה גם נפק"מ להנך שי' דשייך חזרה מהביטול גם מבוע"י, ודו"ק. אבל לכא' מדבריו בהמשך כנ"ל לא משמע כן, אלא נראה דהיחיד אינו אסור מצד זה אלא רק מצד החזרה מהביטול, וצ"ע דלמה עדיף בזה משאר בני החצר ולא ייאסר ע"י שינוי הרשות. והגר"ז בס"י שפ ס"ב כ' "ואפילו הוא שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם אעפ"כ אסור לו להוציא מביתו לחצר (וכן להכניס) לפי שאין אומרים שהוא כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתיהם לחצר אבל תשמיש שמביתו או לביתו אין לומר שהוא אורח", ומשמע דאם היה נעשה כאורח היה מותר גם בזה, אף שלא ביטל את ביתו והן עצמן אינם מותרים בביתו, וצ"ע.

בדין אורח

תוד"ה ושלחם מותר לו ולהן - דהוי אורח לגבייהו פירש ר"ח דאמר בירושלמי אכסנאי אינו אסור לעולם ואומר ר"י דלא דמי להכא כלל דהתם איירי כגון [גוי] הבא לדור במבוי לשם אכסנאות ולא לקבוע עצמו דהכי איתא התם אית תנא תני קסדור אסור מיד ואכסנאי לאחר שלשים ואית תנא תני קסדור אסור לאחר שלשים ואכסנאי אינו אסור לעולם וכו'. והנה ד' הר"ח לכא' ברורים, כיון דהאי מבטל אמנם הסתלק מהבעלות על רשותו, אבל סו"ס הוא דר שם, ואם אורח היה אסור גם אצלו לא היה מועיל הביטול להתיר, אלא דבאמת אכסנאי אינו אסור לעולם. וכך מבוי בד' הר"מ שכ' בפ"ב

בפרהסיא אעפ"י שהוא מומר לחללו בצנעה הרי הוא כישאל ואם לא עירב עם שכניו בחצר או במבוי נותן להם רשותו ודיו", הרי להדיא דמחלל שבת בצניעה אכתי חשיב מודה בעירוב ויכול לערב. (ובפס' הר"ד שם חיסר תיבות 'נותן רשות'). וכ"כ המאירי בר"פ "שהישאל מ"מ כל שאין מחלל שבתו בפרהסיא מודה הוא בעירוב והרי הוא בכלל ישראל לענין תקון עירוב". וכ"ה לש' הר"מ בפיה"מ שכ' "ואם לא היה מחלל שבת בפרהסיא ובתנאי שאינו עובד עבודה זרה מותר לנו שיבטל רשותו לנו, אבל אינו נותן רשות אא"כ היה מודה בערוב כלומר מאמין בו", הרי דשייך מחלל שבת בצניעה שהוא מודה בעירוב. ובפס' הרי"א נמי כ' "והמשמר שבתו בשוק ואין מחלל בפרהסיא, אע"פ שהוא מחלל בצניעה ראוי לערב וראוי לבטל רשות".

והפוס' ג"כ נס' בנידון זה, דהנשמ"א בס"י עה סק"ח כ' "מ"מ צ"ע דתינת מומר שאינו מודה בעירוב, אבל זה שמחלל שבת אפשר דמקרי מודה בעירוב וצ"ע", (ואיירי התם אף במחלל בפרהסיא). והפמ"ג בס"י שפה במשב"ז סק"א כ' "ומומר בצניעה ואין מודה בעירוב צ"ע אם יוכל לערב". ובא"ר כ' "ברמב"ם כתב כך, כללו של דבר כל מי שאינו מודה וכו', וכתב המגיד זו להוציא רשעים, ומבואר פ' בכל מערבין לא, ב. וצ"ע דבדף לא קאמר מאן אינו מודה כותאי. מיהו בפיה"מ לרמב"ם פ' הדר מצאתי, פושע ישראל כשאין מחלל שבת בפרהסיא ולא עבד עבודת אלילים מבטל רשותו ואינו מערב ע"כ, וצ"ע". וע"ע בגאו"י. והגר"ז בס"י שפה כ' "ואם אינו מחללו אלא בצניעה אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא כישאל לכל דבריו ומבטל רשות (או מערב)". ובחזו"א ס"י פז סק"ג כ' "ולמחללי שבת בצניעה לתיאבון מהני עירוב, ולבתי מאמינים אף אם אינם מחללי שבת בפרהסיא מ"מ דינן כמומר".

ובקר"א ר"פ האריך בזה וכו' "ועל הא דכ' הרמב"ם ז"ל דלר"ג נמי אינו נותן רשות גם בזה חלק הריטב"א ז"ל, וכ' דגם נותן רשות אפילו כותאי דוודאי אינו מודה בעירוב, וה"ר מהא דאמרי' בחולין דעשאום לכותים כעכו"ם גמורים לענין ליתן רשות ולבטל רשות, דתניא ישראל משמר שבתו בשוק נותן רשות ומבטל רשות, ונותן רשות היינו ע"י עירוב, כמבוי בפיה"מ להרמב"ם ז"ל במתני', אף דמהא דמפרש כיצד אמר רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה משמע דנותן רשות היינו רשותי קנויה לך במתנה, וכן פירש"י ז"ל בחולין, אבל הרמב"ם גופא מפרש דנותן רשות היינו ע"י עירוב, אלמא דמי שאינו מודה בעירוב יכול לערב, אבל אחר הדקדוק בפיה"מ נראה דגירסתו היה גם בחולין כמו בפירקין ישראל משמר שבתו בשוק מבטל רשות, מפני שאמרו ישראל גמור נותן רשות ומבטל רשות, דיכול גם לערב, אבל משמר שבתו בשוק אינו מערב, כיון דאינו מודה בעירוב, אבל מבטל רשות", וצ"ע דאינו בריטב"א לפנינו. ועכ"פ הנך ראש' דס"ל דצדוקי הוי מודה בעירוב, ודאי ס"ל דחילול שבת בצניעה אינו בגדר אינו מודה בעירוב, דהא צדוקין ודאי מחללים שבת בצניעה עכ"פ.

עוד יל"ע בדין זה, באופן שבעה"ב הוא מודה בעירוב, אבל יש מי מב"ב שהוא מומר או אינו מודה בעירוב, האם כיון דהעירוב עימו לא יכול לחול אז הוא אסור או לאו. והנה הא ודאי שאם היה צריך לערב עם המומר, וכגון דאין לו פטור של אורח, כשבעה"ב נסע מכאן וכד', אז ודאי דא"א לערב עימו, אבל הנידון הוא באופן שהוא אינו אסור מצ"ע, האם הגדר בזה דהוא נכלל בעירובו של בעה"ב וכאיש אחד דמו, ואז יל"ד דבהיותו מומר ל"מ, או דהגדר הוא דהוא פטור לגמרי מן העירוב. דכן יל"ד בכל בני בית הפטורים מן העירוב בפנ"ע, האם זהו משום שהם פטורים או משום שהם נכללים בעירוב. וכנ"ל יל"ד בכל מי שיש לו פטור של אורח, האם הוא צריך ליכלל בעירובו של בעה"ב או דבלא"ה נמי פטור, (ונפק"מ באינו מודה בעירוב, וכנ"ל), דהרי כ' המשנ"ב להשוות גדרם, ז"ל בסו"ס שע' "ואפילו אם האורחים רבים וכו' - נמי בטלים לגבי בעה"ב ונעשים כאנשי ביתו". ובדין שיעור העירוב המבוי לקמן דהוא גרוגרת לכא"א, נראה בפשטות ד' הראש' דסגי בגרוגרת לכל בית ובית, ול"ב לכא"א ממש, (ונת' במקומו), ומשמע דעירוב של בעה"ב פוטר את כולם, ולא שהוא כולל את כולם. וצ"ע. (ובתוס')

ודעתו ודאי לקבוע, ונראה שיש כאן ב' חילוקים, דרך אורח גוי מותר, ורק אם לא בא לקבוע דירתו. ובכ"מ סי' שע ס"ח כ' החילוק הוא "לאפוקי הכא שהוא דר בקבע", ואילו באבהע"ז שם כ' החילוק הוא בין גוי לישראל, דרך בנכרי דמעיקה"ד אין דירתו דירה אלא שגזרו שמא ילמד ממעשיו בהא אמרי' דאכסנאי אינו אוסר, אבל אורח ישראל אוסר, וכדמשמע במהרי"ק שורש מו שכ' "לא ידעתי במה נסתפקת בעניין האורח והבעל בית שהרי דבר פשוט הוא דכל היכא שיש לכל אחד מקום פיתא לעצמן חשוב כל אחד כבעל בית ואוסרים זה על זה ודווקא במשאל מקום לחבירו אפייה ובשילה ביחד דאיכ' לאסתפוקי כמו שנסתפקו הפוסקים בזה אפי' בכה"ג כ' בהגה"ה דצריך ערוב בלא ברכה והיכא שאוסרים זע"ז לא שנא אורח על בעל בית ולא שנא בעה"ב על האורח". (אבל בראבי"ה סי' תד כ' "כדגרסי' לקמן בפרקין בענין ישראל המבטל רשות לבני חצרו שלהם מותר לו ולהם, ואמרינן בגמרא מאי טעמא משום דהוי אורח לגבייהו, אלמא אורח לא אסיר וכן משמע נמי בירושלמי דאורח לא אסיר. וכשם שאורח ישראל אינו אוסר כך אורח גוי לא אסיר, שלא תקנו עירובי חצרות אלא שלא ליתא לאחלופי ברה"ר, ואכסנאי אין להם רשות בחצר, ולא אתי לאחלופי, דהא ידעו שהך גברא אכסנאי הוא", ומבו' דהיתר אורח בישראל פשוט טפי מבנכרי. ובמהרש"ל סי' יח כ' גבי איסור אורח ברגיל "אף שהרא"ש והטור כתבו דאיירי בגוי נראה דכ"ש ישראל דלא גרע מגוי לענין שיאסור על ישראל").

וכ' ע"ז בב"מ "והנה הא"ע מביא נמי סייעתא לדעת מהרי"ק מלשון התוס' דף סט והמעייין שם יראה דאדרבה משמעותם כדעת תה"ד שהרי כתבו ואורי' דלא דמי להכא דהתם איירי כגון הבא לדור במבוי לשם אכסנאות ולא לקבוע עצמו, ור"ל לאפוקי הכא שהוא דר בקבע ומ"מ יהא נידון כאורח זה אין ללמוד כלל מהתם, והרי אינם מעלים נכרי בלשונם ומשמעותם דכל לאכסנאות שרי, ואפי' הרא"ש שכתב דהתם איירי בנכרי וכו' מ"מ הרי לא כתב כדכתב הא"ע לחלק בין גוי שאך משום שלא ילמד אוסר לאפוקי ישראל דמדינא אוסר אלא כתב נמי בלשון תוס' ממש דאך להכי אינו דומה דשם בא לדור לשם אכסנאות ולא לקבוע ומשמע נמי מיניה דאילו בבא לדור לשם אכסנאות ולא לקבוע ישראל וגוי שוים שלא לאסור בפחות מל' ואף שהירושלמי איירי בנכרי י"ל דברגיל לבא הוא דיש חילוק להיפוך דגוי אוסר מיד משום דעיקר טעמו שלא ילמד וזה שייך אף בבא לשם אכסנאות כיון שרגיל משא"כ ישראל דדינו מצד קניית רשות כל שלא שהה ל' ואינו רוצה לקבוע אינו קונה רשות ואינו אוסר, לכן לענ"ד מכל דברי הא"ע אינו רואה מקום להחמיר כנגד הש"ע שאף שראה דברי המהרי"ק ומביאם בהב"י מ"מ קבע ההלכה כה"ד".

אי' ביר' (המובא בתוס'), "אית תניי תני הקוסטר אוסר מיד ואכסנאי לאחר שלשים אית תני הקוסטר אוסר לאחר שלשים ואכסנאי אינה אוסרה לעולם מאן דמר הקוסטר אוסר מיד ברגיל ואכסנאי לאחר שלשים בשאינו רגיל ומאן דמר הקוסטר אוסר לאחר שלשים באילין ברשות ואכסנאי אינה אוסרת לעולם באילין דעיילין דלא ברשות". ובשו"ת מיוחסות סי' רכ כ' "והנכנסים בלא רשות, אע"פ שלא נשאר בבית מן הישראל שום דבר, נראה מן הירושלמי שאין אוסר. דגרסינן התם פרק הדר אית תניי תני הקוסטר וכו' מ"ד דהלכה כמאן דמקל, דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב, וכ"ש אם נכנסו אצלו לשעה שאינם אוסרים לפי שהן אצלו כאורחים", ומשמע דיש כאן פלוג' בין הברייתות האם אילין דעיילין שלא ברשות אינם אוסרים לעולם, או דאסרי (ברגיל מיד ובאינו רגיל לאחר ל') אפי' שלא ברשות, והוא פסק כד' המיקל בעירוב. (ובשעה"צ בסי' שע סק"ג יליף מינה נמי להקל ברגיל עד ל' יום באילין דעיילין ברשות). אכן בלש' הטור בסי' שפד נ' דאי"ז פלוג' כלל אלא תוספת, ז"ל "כותי הנכנס בחצר לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשות אם הוא רגיל לבא אוסר מיד ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר ל' יום".

מצנינו בראש' עוד שי' בדין אורח מתי הוא אוסר בדיווריו, דהנה בס' העיתים סי' קט כ' "ואי איכא ארבעה או חמשה ישראלים דדיירי בפונדק אע"פ דשכרו ההוא פונדק מבועלי צריכין הן לערוב בהדי

"ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו הרי כולם מותרין, הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו, וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר", (ועוד שם "אין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמה"). ובפ"ד כ' "אחד מבני החצר שהיה גוסס אע"פ שאינו יכול לחיות בו ביום הרי זה אוסר על בני החצר עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו, וכן קטן אע"פ שאינו יכול לאכול כזית הרי זה אוסר עד שיערבו עליו, אבל האורח אינו אוסר לעולם כמו שבארנו", וזה ממש כד' הר"ח. וע"ע בראבי"ה סי' תד וברי"ו נ"ב חט"ז.

אמנם הר"י הק' ע"ז דתנאי ההיתר של אכסנאי המבו' ביר' אינם מועילים כלפי המבטל, אם משום דהתם גוי והכא ישראל, ואם משום דהתם לא בא לקבוע עצמו משא"כ בהאי מבטל דודאי הוא קבוע ברשותו, (וכמו שציידו האחרו' בב' ביאורים אלו בקו' הר"י, וכדלהלן). וצ"ע לפי ר"י מה מועיל ביטול כיון דסו"ס הוא דר כאן ולו יהי דהוי כאורח ע"י הביטול, אבל הרי אורח כה"ג נמי אוסר. וכפה"נ דהר"י פי' דהא דאמרו בגמ' דהוי כאורח זה לא טעם בעצם ההיתר על הדיוורין, אלא טעם למה כשהוא מוציא כעת ל"ח כחזור ומחזיק להפקיע את הביטול, וכמו חמשה שאינם אסורים להוציא כיון דל"ה כאורחים, וממילא הוצאה דידהו היא חזרה מהביטול, אבל הר"ח פי' ד'אורח' נצרך כלפי עצם ההיתר, (וכשי' הראש' דאסרו על חמישה שאינם נעשים כאורחים להוציא גם אחרי שנוטל הרשות החזיק בביטול), ומינה הוכיח היתר דאורח. ואכת"ק בשי' הר"י מה יתיר את דיורי המבטל אם גם אורח אוסר.

וכן ילה"ק בד' התרוה"ד בסי' עו דמתחילה כ' "דשפיר מוכח בתלמודא, דאין בעה"ב אוסר על האורח כלל אפי' אם מתארח בבית אחר. דתנן בטל להן רשותו שלהן מותר לו ולהן. ומפרש בגמ' משום דהוי כאורח גבייהו, ואע"פ דהתם אינו מתארח בביתם. אלא מפני שבטל רשותו חשיב כאורח ומותר הוא עצמו בשלהם. ואינהו לא אסרי עליה משום דהוי כאורח לגבייהו. כ"ש אורח ממש דלא הו"ל כח דירה מעולם בחצר שאין בעה"ב אוסר עליו. ותדע דכ"ש הוא דגבי ביטול רשות, דחמשה שבטלו רשותן לאחד אינם מותרים לא בשלו ולא בשלהם. ומפרש טעמא משום דחמשה לגבי חד לא הוי אורחים. ואלו חמשה שנתארחו ממש אצל האחד, ודאי כולהו שרי לטלטל בביתו ובחצירו", ואח"כ כ' עוד "שכתבו תוספות ושאר החכמים, דאם יש לאחד סופרים ומלמדים בביתו, אפילו אם חלוקים הם בפתן, גם יש לכל אחד חדר בפני עצמו לישן שם, א"צ לערב. ומפרש התם טעמא, ולא איצטרין להווא טעמא אלא משום דהנהו סופרים או מלמדים אינם דרך אכסנאי, אלא דרך קבע יותר מל' יום. אבל אם היו באין רק דרך אכסנאי, אע"ג דהווי חמשה או עשרה פשיטא דהווי אפי' כולהו כאורחים, ואין בזה ספק", (וכ"כ מבלי להביא את ד' הירו'), וצ"ע דהרי המבטל הוא אורח של יותר מל' יום, (וכקו' הר"י על הר"ח). וצ"ל א' מב', או דביטול מועיל ליתן חלות היתר גם על דיווריו כאורח, ולא שאחרי הביטול עדיין נשאר שיש לו דיווריו כאורח, או דגדר אורח הנעשה ע"י הביטול הוא אלים יותר מאשר כל גדרי אכסנאי המבו' ביר'. ועצ"ע בד' התרוה"ד (והר"ח) דנ' דס"ל דאחרי הביטול יש לו גדר אורח הנצרך לתנאי היתר אורח.

(ועכ"פ נראה בזה חילוק בין הר"מ לתרוה"ד לענין מה נצרך היתר אורח אצל המבטל, דהרי לש' הר"מ הוא "גם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר", ונראה דההיתר נצרך כלפי המבטל כשבא להוציא מביתו המבוטל לחצר המבוטלת, ואילו בתרוה"ד הנ"ל כ' "דחמשה שבטלו רשותן לאחד אינם מותרים לא בשלו ולא בשלהם. ומפרש טעמא משום דחמשה לגבי חד לא הוי אורחים. ואלו חמשה שנתארחו ממש אצל האחד, ודאי כולהו שרי לטלטל בביתו ובחצירו", והיינו דבעי' היתר דאורח גם כשבאים להוציא מבית הנוטל לחצר, וצ"ע).

בעיקר קו' הר"י נחלקו האחרו' למה ס"ל דלמבטל אין היתר של אכסנאי. במהרש"א כ' "דהתם איירי בנכרי הבא לדור כו' ולא לקבוע כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דהכא לא דמי להך דמיירי הכא בישראל דר שם

עצם הדיורים שלהם, אבל כשישתמשו בפועל, אפי' דאי"ז מישקל רשותא, אבל אין אפשרות להגדיר את זה כהשתמשות של אורח. אבל עדיין צע"ק דכל אחד מהם כשהוא משתמש ה"ה יחיד, ולמה לא נימא על השתמשותו דהוי בגדר אורח, ומהיכ"ת ד"שם אורח' צריך ליקבע על כולם יחד בהשתמשותם. וי"ל.

אבל בפסקי הרי"ד הוסיף בזה ביאור, ז"ל "והן אסורין, לא מיבעיא מבתיהן לחצר שהרי זה אוסרן, אלא אפי' מביתו שלזה הן אסורין, ואע"פ שביטלו לו רשו' חצירן ונמצא שהכל שלו והן כאורחין וכאכסנאין, אסורין הן, דחד לגבי חמש' הוי אורח, חמשה לגבי חד לא הוה אורחין, ולא מסתלקי לגמרי מן החצר. ועכשיו כשמוציאין מביתו לחצר נמצא שהן מטלטלין מרשות לרשות, דנהי דמועיל ביטולן להסתלק מן החצר כדי שלא יאסרו על זה שלא עירב עמהן, אבל אינן מסתלקין לגמרי שיהא כל החצר שלזה והם יהיו כאכסנאין ויהיו מותרין לטלטל מביתו שלזה לחצר. אבל האחד הוא מסתלק סילוק גמור, בין שלא לאסור על בני החצר ובין שיהא הוא מותר להוציא מבתיהן לחצר, שלא נשתייר לו שום שיעור בחצר", ולדבריו מבו' דחמשה גבי חד הוי חיסרון וגריעותא בעצם הסילוק. ונפק"מ לכאו' בגוונא דביטול חמשה לחד, ואח"כ מתו ארבעה מהם, דלהביאור הנ"ל לכאו' כיון דעתה אינו אלא חד ודאי הוי כאורח, אבל לד' הרי"ד דיש כאן חיסרון וגריעותא בעצם הביטול, לכאו' עדיין לא נשאר כאן ביטול של יותר מאשר חמשה לגבי חד. (ובלש' רש"י לעיל כו, א משמע דהגדרת 'אורח' היא נפק"מ בעצם הביטול, וא"ש טפי).

ולכאו' (כש"נ לעיל) דכל נידון הראש' בחופת רש"י למימר דביטול בית לבית ביטול תורת עירוב, זהו רק לש"י רש"י הנ"ל, אבל אם יש איסור נוסף להנך חמשה להשתמש בהאי ביטול, א"כ אפי' שבבית של השני ל"ש מישקל רשותא, מ"מ אסורים הם. ובאמת התוס' לעיל סג, ב כ' בהדיא "שהביטול אינו מתיר אלא ליחיד אבל השאר אסורין שאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם במבוי קודם הביטול ובטל הביטול בכך", והיינו כש"י רש"י וכו"ל. אכן הצ"ע בזה דהריטב"א כאן כ' נמי דה"ה אסורים אע"פ שאינם אסורים (דכבר החזיק היחיד ול"ש מישקל רשותא אח"כ), ואילו גם הוא דן לעיל בהרחבה בסברת הרי"ד גבי חופת רש"י. (והיה מקום לדון דחופת רש"י הוי ביטול של יחיד ליחיד, והפוס' דנו דהריטב"א ס"ל דהוי כביטול יחיד לרבים, ואפי' אם היו שם הרבה בתים מ"מ י"ל דביטול של בתים הוי כיחיד ולא כרבים, דרק בחצר חשיבי הרבים יחד וכמו שצידדו בזה הפוס'. וכ"כ בביאור ה"ל סו"ס שפ. אבל בריטב"א שם נראה לכאו' דדבריו אמורים גם בביטול רבים ליחיד ממש, שכ' שם מתחילה "דל"א שנראה כחוזר ומחזיק אלא בחמשה שכנים ששרויין בחצר וביטלו רשותם לגבי חד שלא עירב שאם יוציאו מבתיהם לחצר נראה כמחזיקים ברשותם שבחצר").

ונראה א"כ דאי"ז סתירה, אלא האי סברא שאמר הרי"ד דל"ש מישקל רשותא בבית של השני, זוהי גם סברא לומר דל"ש האיסור שכ' הראש' כאן אצל הבית של השני. ואמנם לפי הביאור שכ' הרי"ד לכאו' אין בזה טעם, כיון דאם יש חיסרון בעצם הביטול א"כ מה לי בהא דאין להם חלק בבית של השני, אבל להביאור האחר דלעיל, דהביטול לא יכול להגדיר את תשימשם כאורחים ולכן הם נחשבים כמשתמשים בשלהם, י"ל דבבית של השני כמו דל"ש מישקל רשותא, גם ל"ש לומר דהם משתמשים כבע"ב שם, דע"כ בביתו הם אורחים כיון דלא היה להם בו חלק מעולם, וממילא דאי"ז קו' על סברת הרי"ד בחופת רש"י מהאי איסור שכ' הראש' על הנך חמשה דאסורים להשתמש גם בלא מישקל רשותא, כיון דיסוד האיסור בזה הוא גם מלתא דמישקל רשותא, (וכך מדוק' קצת בלש' הרשב"א הנ"ל שכ' "ומיהו אע"פ שאינן אסורין אסורין", הרי דיש שייכות בין הדברים), אלא דאמנם אי"ז מבטל את הביטול כיון דנוטל הרשות כבר החזיק, אבל עכ"פ זה גורם שא"א לדון אותם כאורחים, משא"כ בבית שלו שלא היה להם חלק מעולם.

וכך מבו' לכאו' בד' המשנ"ב דס"ל דהאי איסור שכ' הרשב"א על הרבים להוציא מבית היחיד גם אחרי חזקה אע"פ שאינם אסורים, הוא בגדר כללי מיהדר ומישקל רשותא, דהרי בביאור ה"ל בסו"ס שפ

אהדדי מפני שכיון שישראל הן אותן דיורין קנה כל אחד ואחד מהן ביתו בשכירתו וכדידי' דמי ולכך הן צריכין לערוב כולהן כחדא למישתרי להון החצרות כולן והבתים שבפונדק על זה לזה". וכע"ז כ' בס' האורה סי' נב, ז"ל "ואי איכא ארבע וחמשה ישראל דדיירי בפונדק אחד אע"ג דשכר האי פונדק מבעלי צריכין כל אחד ואחד לערב בהדי הדדי מפני שכיון שישראל הם אותן דיורין קנה כל אחד ואחד הדיורין שבפונדק בביתו בשכירתו וכדידיה דמי, ולפיכך צריכין לערב כולהו כחדא למשתרי להון הבתים והחצירות שבפונדק". והרוקח בס' קנה כ' "ישראל אם לן בבית מערופיא שלו בלא שכירות אפילו לנו עמו כ' הרי הם אכסנאים ולא אסרי אהדדי גם א"י אינו אוסר כמו המבטל רשותו לבני חצירו הוי אורח ולא אסר דתנן שלהם מותר לו ולהם". ובראבי"ה סי' תד כ' "הילכך בן ישראל הלן בבית מערופיא שלו בלא שכירות אפילו לנו עמו עשרים אכסנאים הם, ולא אסרו אהדדי, וגם הגוי אינו אוסר עליהם. ולא צריכין לא עירוב ולא שכירות, כדגרסינן לקמן בפרקין בענין ישראל המבטל רשות לבני חצרו שלהם מותר לו ולהם, ואמרין בגמרא מאי טעמא משום דהוי אורח לגבייהו, אלמא אורח לא אסיר. וכן משמע נמי בירושלמי דאורח לא אסיר", ואף בס' רלג כ' "תניא בתוספתא בתים שבספינה חייבים בעירוב ושאיין להם בתים הרי הם כשרוים בחצר. ונראה לי דמירי בששכירו בפירוש כל אחד בית לבדו, דאם לא כן הוה להו אורחים ואין צריכים לערב". ואולי החילוק בזה הוא דאם מעלה שכר אז לא מצי לסלוקי, משא"כ באורח הדר בחינם.

וע"ע בחי' המאירי ר"פ שדן לומר דאע"ג דאורח אינו אוסר אלא לאחר ל' יום, מ"מ שוכר אוסר קודם לכן. עוד מצינו חילוק בין שואל לשוכר בהאי סברא שכ' הראש' דלא השאיל ע"מ לאסור, עי' מוריה חשון תשד"מ תש' מה"ר ליוא לנדו -תלמיד המהרי"ל ואביו של האגור, ז"ל "על העירוב כאשר כתבת כן הוא, דאם האב משאיל להם חדרים בביתו אין לחוש משום דלא השאיל להם ע"מ שיאסרו עליו, והמבכר על אותו עירוב הוי ברכה לבטלה כי אין צריכים לערב, רק שלא יהא ערמה בדבר, כי אולי הם פורעים חלקם משכר הבית, ואז היו צריכים עירוב אפי' כולם יצאו בפתח אחד לרחוב".

חמשה לגבי חד לא הוה אורחין

ושלהן מותר לו ולהן מאי טעמא דהוי אורח לגבייהו נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין ונהוי אינהו לגביה כי אורחין חד לגבי חמשה הוי אורח חמשה לגבי חד לא הוה אורחין. ופירש"י "והן אסורין - אפילו מביתו לחצר, דכיון דמשתמשי בחצר אע"ג דלאו מבית דידהו מפקי הוה ליה משקל רשותא דחמשה לגבי חד לא דמו לאורחין", וכך מבו' לכאו' גם בד' הראש' שדנו במעשה דחופת רש"י, דהאיסור של הרבים הוא מחמת דהוי חזרה ומישקל רשותא, וזהו שדנו דבהוצאה לבית של השני ל"ש לומר דהוי משקל רשותא. אכן הרשב"א (ודעימיה) כ' "דרבים לגבי יחיד לא הוה אורחין ואפילו לאחר שהחזיק הוא בחצר דלא כמוציאין מרשותו של יחיד לחצרו של יחיד הם אלא כמוציאין מרשותו של אותו יחיד לרשות המשותפת להן, ומיהו מסתברא שאינן אסורין עליו את החצר לאחר שקדם והחזיק ומיהו אע"פ שאינן אסורין אסורין". (וזה א"ש עם שי' הרשב"א בסוג' דלעולם ל"ש חזרה מביטול אלא בהוצאה באיסור, וא"כ ע"כ דחמשה גבי חד יש להם איסור גם בלאו הא דהוי כמישקל רשותא, ואע"פ שאינם אסורים אסורים. ויכו' להלן).

ולא פי' לנו הראש' טעם הדבר למה ייאסרו הרבים, דסו"ס אינם אלא כמוציאין מרשות הבית הפרטית של היחיד לחצירו הפרטית, ואף דאינם נעשים כאורחים אבל כיון דאי"ז כחזרה מהביטול, והיחיד עצמו עדיין מותר, מה אוסר אותם. (ובכ"מ כ' "משמעוהו שטעם האיסור מצד עצמותו שרבים לגבי יחיד לא אפשר להם לבטל רשותם עד שיהא נראה כרשותו של היחיד שביטלו לו לבדו אלא דמ"מ לגבי דידהו הרואה אותם מוציא מביתו לחצר נראה כמוציא מרה"י לרשות המשותף, וכן מורה לש' הר"מ בפ"ב שמצד עצמותם אסורים דהרי אינו מזכיר כלל מטעם שקילת רשותו"). ולכאו' צ"ל דאמנם ע"י הביטול הם נעשים כמסולקים מן החצר, אבל כ"ז לא יועיל לקבוע שם אורחים על מעשה ההשתמשות שלהם בחצר בפועל, דכיון דחמשה גבי חד ל"ה אורחים, אז נהי דהביטול חל על

נעשים אורחים, דאמנם יש כאן ביטול אבל לכשישתמש שם בפועל כבר ל"מ הביטול להגדירו כאורה ואיניש מעלמא אלא הרי הוא כמשתמש בשלו למרות שביטול. אבל בזה שייכא ג"כ הגדרת הרי"ד הנ"ל, כיון דבכל אופן שלא נעשה כאורה אז מעיקרא יש חיסרון וגריעותא בביטול כלפי זה.

(ואפשר ליישב סתי"ד הר"ן הנ"ל, דהנה נת' בכמ"ד דפלוג' ר"א ורבנן אי בסתמא מבטל איניש אף את ביתו איננה רק בכמות הביטול אלא גם באיכותו, ולפיכך דינא דחוזרים ומבטלים תלוי בפלוג' ר"א ורבנן אפי' כשביטול בפירוש את ביתו, דעדיין לפי רבנן אין הביטול אלים כ"כ ול"ה כבן חצר אחרת. וא"כ י"ל דכל ד' הר"ן דמבטל אסור לעולם להוציא מביתו לחצר דלא הוי אורח אלא בבתייהן של אחרים אבל בביתו לא הוי אורח, זהו דוקא לפי רבנן דאפי' שביטול בפירוש את רשות ביתו מ"מ הביטול קליש, אבל לר"א הביטול הוא מוחלט ושפיר יכול להיעשות כאורה גם בביתו, וכל הצד לאסור אותו זה רק מצד חזרה באופן שעדיין לא היתה חזקה, או לפ"ד הראב"ד שהוא משייר לו חלק בביתו, ודו"ק. וביירו' סופ"ב אי' רבי אליעזר אומר כשם שאדם מבטל רשות ביתו כך מבטל רשות חצירו על דעתיה דרבי אליעזר ייעשה כאכסנא ויהא מותר ר' חייה בר אדא בשם רשב"ל קנס קנסו רבי אליעזר, והיינו דלהירו' צ"ל או שמעיקה"ד מותר ליחיד מותר ואפי' ל"ה חזרה אלא שקנסו אותו, או דהיה צריך להיות מותר אחרי חזקה ואעפ"כ אסור מטעם קנס. וזה ש' חדשה במתני' סופ"ב, דהרי הראש' כ' דהאסור דקתני התם על היחיד היינו קודם חזקה, אא"כ נימא כחידושו של הראב"ד, אבל בירו' מב' טעם חדש של קנס. ועכ"פ ג"ז אינו סתירה לד' הר"ן והריא"ז הנ"ל, כיון דלא נאמרו דבריהם אלא אליבא דרבנן דהביטול קליש גם כשביטול ביתו להדיא, אבל לר"א שהביטול אלים ודאי מעיקה"ד נעשה אורח אף בביתו. ומכאן סייעתא, דהרי הירו' בהמשך שם כ' נמי דאם ביטול בפירוש גם את ביתו אף רבנן מודו, ולכאו' היינו דמודו לדינא דמתני' שם כר"א דאסור את היחיד לגמרי, ולמה אמרו רק דרבי אליעזר קנסו, ולהנ"ל א"ש דרבנן בלא"ה אסור כיון דאינו נעשה אורח בביתו אף שביטלו בפירוש. והאחרו' יישבו לפ"ד הירו' הנ"ל את מש"כ הר"מ ובעבוה"ק להתיר ליחיד שביטול גם רשות ביתו להוציא עוד קודם חזקה, דרק אליבא דר"א קנסי, אבל לרבנן דלא אשכחן האי קנס ל"ה חזרה אפי' בהוציא קודם חזקה).

ומצינו עוד כהאי סברא, דהנה הבי' בס"י שפ' כ' "כתב הרב רבינו יהונתן נתנו לו רשותם הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר אבל בשלהם לא שהרי לא סילקו נפשם מבתיהם אלא מן החצר לבדו עד כאן. משמע מדבריו שאם ביטלו בפירוש רשות חצרם ורשות בתיהם שהוא מותר להוציא אף מבתיהם וכן נראה מדברי רבינו, וכ' ע"ז בדרכ"מ "ולא ידעתי מנין לו שכן נראה דעת רבינו שהרי כתב סתמא ולא אמרינן שיהא כאורחים אצלו וכו' דמשמע דבכל ענין לא מהני מהאי טעמא", ומבו' דיש צד לומר דכיון דרבים אצל יחיד אינם נעשים אורחים, אז יהיה אסור על היחיד להוציא מביתם לחצר אפי' שביטלו לו. ולכאו' ק' דהרי ביתם מבוטל לו וכן החצר, ואיך ייאסר להוציא מזל"ז, אלא ע"כ הסברא היא דכשהוא בא להשתמש בביתם הוא מוכרח להגדיר אותם בו כאורחים, וזה א"א שיהיו רבים אורחים אצל היחיד, וא"כ אף שהביטול חל בפועל גם על ביתם מ"מ אסור הוא בהוצאה שם. ואמנם י"ל דלכאו' בכל בית שם יש רק יחיד ולמה יש צורך להגדיר את הרבים כאורחים, וצ"ל דמ"מ צריך לדון את כל הבתים יחד והווי רבים. ואמנם הבי' לטעמיה ל"ק כלל, כיון דהרי ס"ל שם דאפי' יחיד ליחיד הוי כרבים ליחיד, וא"כ אפי' נחשוב כל בית בפנ"ע עדיין הוי כעין רבים ליחיד.

ולכאו' בד' הר"ן סת, א ג"כ מב' לאסור אותו בביתם, דהרי כ' "בטלו רבים אצל יחיד הוא מותר בביתו בלבד והם אסורין אפי' בביתו דרבים לגבי חד לא הווי אורחים, בין שבטלו רשות חצרם בלבד או שבטלו רשות חצרם וביתם", (ובד' הר"ן א"א לומר כנ"ל, דהרי לעיל מינה כ' "נקטינן לענין בטול דיחיד שבטל רשות חצרו אצל יחיד או רבים ביתו אסור לו ולהם, דקיימא לן דהמבטל רשות חצרו רשות ביתו לא בטל, אבל ביתם מותר לו ולהם", והיינו

כ' "שאינ רבים נעשים אורחים - עיין מ"ב מש"כ בשם המ"א דאפילו קדם היחיד והחזיק נמי אסורין להוציא ועיין בבית מאיר דשקיל וטרי בזה וכן בחמד משה ומצאתי בחידושי הרשב"א להדיא כהמ"א אכן מסיים הרשב"א דמסתברא שאע"פ שהם אסורין להוציא בכל גווני מ"מ אין יכולין לאסור עליו ע"י הוצאתן אם קדם הוא והחזיק", ויותר מכך כ' במשנ"ב סי' שפא סק"ג "כתב המג"א דלא אמרינן שהוא כחוזר ומחזיק אלא ע"י הוצאה מבית לחצר אבל אם מכניס מחצר לבית לא נראה כרוצה לחזור מביטולו ולהחזיק בחצר וכבר כתבנו לעיל סי' שפ סקט"ז שכמה פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דאין חילוק בין הוצאה להכנסה וכמו דלא מחלקינן בין הוצאה להכנסה לענין החזיק וכמו שמסיים המחבר". והיינו דפשיט"ל באיסור זה שכ' הרשב"א דלא יאסור את ההכנסה אם זה לא יהיה בגדר חזרה ומישקל רשותא, דאמנם אי"ז חזרה והפקעה על הביטול, אבל עכ"פ צד האיסור בזה הוא משום דל"ש להגדיר את השתמשותם כך כאורחים, ואם הכנסה זה לא חזרה מהביטול אז זה גם לא יאסור. (אלא דלפ"ז יהיה מב' בשו"ע ל"כ, דהרי גבי חופת רש"י מב' בשו"ע דהוי כרבים ליחיד, ואסרי' הכנסה לבית ומתירי' הוצאה, וע"כ מב' חילוק בזה, ומה יש להביא ע"ז את ש' הרשב"א דאין חילוק בין הכנסה להוצאה בהאי איסורא דרבים אצל יחיד שהוא ג"כ בכללי מיהדר ומישקל רשותא).

והנה לעיל כו, א הובאו בראש' ד' הראב"ד דס"ל דביטול ביתו וחצירו ה"ה אסור להשתמש בביתו אפי' אחרי שנוטלי הרשות כבר החזיקו, "דאפי' לר"א דס"ל דאף רשות ביתו ביטול לא לגמרי ביטול רשות ביתו לגבייהן ושיהא הוא אורח אצלם אלא עדיין הוא משייר דירתו שם וכיון שכן אסור הוא להכניס ולהוציא מביתו לחצר משום דהו"ל כמוציא מרשותו לרשות חבירו, אבל להם מותר שאע"פ שהוא שותף עמהן בבית אין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכל אחד ואחד מן הדרים שם והרי אלו מוציאין מרשות המיוחדת להן לחצר המיוחדת להן ג"כ, ואינו דומה לחצר משותפת שאסור להכניס ולהוציא ממנה לבית המיוחד ממש לכל אחד ואחד מהן דחצר אינה כמיוחדת לכל אחד ואחד מן השותפין דאין האחד משתמש בחצר כנגד פתחו של חבירו אלא זה משתמש כנגד פתחו וזה משתמש כנגד פתחו ולפיכך אין כל החצר כמיוחדת להם אבל בית הרי זה כמיוחד לכל אחד ואחד לפי שכל אחד ואחד משתמש בכל הבית זה כזה", ועי"ש רשב"א ר"ן ומאירי. (ולכאו' מהא דאסור למבטל להוציא מביתו לחצר אף דסו"ס הבית של כולם והחצר של כולם, יש להוכיח דאמרי' ביטול להחמיר, ולכן לחומרא דיני' כאילו אין לו חלק בחצר, והרי בבית יש לו חלק, ולפיכך אסור. ויש לדחות דאף אי ל"א ביטול להחמיר, מ"מ להוציא מבית שמיחד לכאו"א לחצר המשותפת בין כולם ג"ז חשיב הוצאה מרשות לרשות).

אבל הר"ן לעיל סח, א כ' כהאי דינא אבל מטעם אחר, (וצ"ע סתירת דבריו דשם סופ"ב דחה לדינא דהראב"ד, וכאן כ"כ מטעם אחר, וגם דהתם כ' להדיא "דטעמ' דר' אליעזר דפליג עלייהו היינו משום דמסלק נפשיה מביתה לגמרי ולא דייר בהדיהו אלא כאורח" שלא כדבריו כאן וכדלהלן). ז"ל "אלא ודאי מיהא שמעינן דמבטל אסור לעולם להוציא מביתו לחצר דלא הוי אורח אלא בבתייהן של אחרים אבל בביתו לא הוי אורח, ואע"פ שלאחר שהחזיקו הם בחצר אע"פ שחזרו הוא והוציא אינו אוסר עליהם אפי' הכי הוא עצמו אסור בין קודם שהחזיקו בין לאחר שהחזיקו. הלכך נקיטנן לענין בטול דיחיד שבטל רשות חצרו אצל יחיד או רבים ביתו אסור לו ולהם, דקי"ל דהמבטל רשות חצרו רשות ביתו לא בטל, אבל ביתם מותר לו ולהם. בטל להם רשות חצרו ורשות ביתו הם מותרין אפי' בביתו, אבל הוא אינו מותר אלא בביתם דבביתם הוי אורח אבל בביתו לא הוי אורח". (וז"ל פסקי הריא"ז "ביטל להם גם רשות ביתו בפיו הרי הן מותרין לטלטל אפילו מביתו לחצר, אבל הוא אסור לטלטל מביתו לחצר, לפי שאינו נעשה כאורח על ביתו, והרי הוא כמטלטל מרשות שלו לרשות שאינה שלו"). וצ"ע דאפי' אם בביתו ל"ה אורח אבל מ"מ איך ייאסר בהוצאה מביתו המבוטל להם לחצר המבוטלת להם. והפשוט דכוונתו בזה כד' הראש' הנ"ל גבי חמשה שאינם

משום שהווי מיהדר ומישקל רשותא ואם כאיסור בפנ"ע דהביטול ל"מ עד כדי כך. (ואפי' אי נימא דבחצר שהיה בה התינוק ג"כ היו רבים, עדיין יל"ד דהווי כביטול ליחיד, כיון דהרי הם בפנ"ע עירוב, וכעת הנידון הוא לבטל להם חצר אחרת, וכלפי זה אולי הווי נמי כיחיד. ועי' ביאור"ל ר"ס שצא מש"כ בשם הגר"ז).

ומצינו כע"ז בד' המאירי כאן בחי' שכ' בשם הרשב"א להוכיח דרבים אצל רבים ל"ה אורחים מהא דאמרי' 'חזורין ומבטלין' דאי הווי אורחים הא אי"צ לזה, ז"ל 'ונראה להם לומר שאין דין אורח אלא יחיד אצל רבים אבל רבים אפי' אצל רבים אפי' היו המערבים יותר מן המבטלים או אצל אחד אפי' אחד וכל שכן רבים אצל יחיד אין בהם דין אורח כלל שאם לא כן למה מבטלין וחזורין ומבטלין כדי להתיר מקצת היום לאלו ומקצת היום לאלו אם שנים הם יבטל האחד רשות חצרו וביתו לכל היום והותרו שניהם זה מדין בטול זה מדין אורח ואם רבים הם יבטלו מקצתם למקצתם ויותרו כלם'. ועכ"פ החזו"א במכתב תי' כן את קו' הר"ן הנ"ל, ז"ל "במ"ב סי' שפ הביא דברי ריטב"א דיחיד אצל יחיד נעשה אורח וכן דעת הטור, ולדעה זו מוכרח בגמ' סת, א דהמבטל אסור לו להוציא אף לאחר שהחזיקו, דאל"כ למה הוצרך רבא ליכנס לבי נשי, לבטל גם ביתו ויחזיקו ויהי' גם רבא מותר, אפי' אם הביטול הי' ליחיד". ונראה לדון דהדבר תלוי בגדר האיסור של רבים להוציא גם אחרי חזקה, דאם הטעם הוא משום מישקל רשותיה ודאי נראה דאין להתיר לרבא להוציא מביתו לחצר אם חשיב כרבים המבטלים כיון דע"ז יפקע הביטול, אבל אם הווי איסור בפנ"ע דכיון דרבים ל"ה כאורחים אז לא אלים הביטול מעיקרא כ"כ להתיר את השתמשותם בפועל, א"כ כשרבא מוציא מביתו לחצרו הרי הוא אינו נצרך כלל להיתרא דביטול, דלולי הביטול נמי הא הבית שלו והחצר שלו, ובודאי יהיה מותר לו להוציא מבית לחצר אפי' אי חשיב כרבים ול"ה כאורח, דעכ"פ אחרי שיהיה חזקה והך הוצאה איננה חזרה מהביטול, ודאי שההוצאה עצמה מותרת.

חזרה מביטול בהוצאה בהיתר

אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם ושלהם מותרין לו ולהם. וכ' הרשב"א "אבל שלהם מותר לו ולהם ואפילו קדם והוציא הוא משלהן לא אסור דכאורח הוא לגביהן וממקום המותר לו הוציא ולא אמרו שאסור אלא במוציא או מכניס ממקום האסור לו". וכבר נת' לעיל דהרשב"א לשי' יכיל למימר הכי, כיון דהרי כ' בהמשך דבריו דחמישה גבי חד אף כשאינם אסורים מ"מ אסורין, וא"כ יש כאן איסור נוסף המוקדם למישקל רשותא, כיון דבלאו איסור זה ל"ש מישקל רשותא כשההוצאה היא בהיתר. (וכן נת' לעיל דסברת הר"י גבי חופת רש"י שייכא אפי' אי ס"ל כהך איסור שכ' הרשב"א ושאר, ע"ש). ואף התוס' לעיל סת, ב כ' "והוציאו מה שאתם מוציאינן והכניסו מה כו' - פירוש או הכניסו דבחד מינייהו הווי חזקה כשעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול והא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אסור לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס", ויותר מפו' כ' בתורא"ש שם ד"הא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא הוציא דה"ה הכניס כיון שהכניס באיסור הווי כחזור ומחזיק ברשותו", הרי דחזרה מהביטול זה רק באופן של הוצאה באיסור.

אמנם לכאור' זה נסתר מד' הגמ' לעיל כו, א דאמרי' התם "וכן שמעתי הימנו אנשי חצר ששכח אחד ולא עירב ביתו אסור והתנן ביתו אסור להוציא ולהכניס לו ולהן אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת לא קשיא הא רבי אליעזר והא רבנן", הרי דלר"א אף שביטול של המבטל מותר להם כי ביטול גם ביתו, מ"מ לו אסור כיון דהווי מישקל רשותא, וכדפירש"י שם ד"לא אמרינן כיון דביטול להו רשות ביתו הווי כבתיהן, דבשלמא מבתיהן אם הוא מכניס ומוציא איכא למימר כאינש בעלמא הוא, אבל מביתו חוזר ומחזיק ברשותו הוא, ואוסר עליהם והן עליו, כדתנן בפרק הדר מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אסור", הרי להדיא דגם הוצאה המותרת הווי כחזרה מהביטול.

דלדידיה יחיד ליחיד הווי כיחיד לרבים). אבל יש לדחות דאין כוונת הר"ן לאסור אותו בביתם, ומש"כ להוסיף גם ביטול ביתם זהו לרבותא דאפי' ככה"ג אינם נעשים אורחים להיות מותרים בביתו, וכעין שכ' המג"א בס' שפ סק"ז "אף מביתו - ואפי' בטלו רשות ביתם מ"מ כיון דמשתמשי בחצר ה"ל מישקל רשותא כיון דלא חשיבי כאורחים", דיש בזה רבותא דל"ה כאורחים אפי' שביטלו לגמרי גם את ביתם. ובוזה מצינו באמת בד' הב"י דס"ל ל"כ, אלא אם ביטלו גם את ביתם ככה"ג אף רבים נעשים אורחים, ז"ל בסו"ס שפא "מבטלין וחזורין ומבטלין וכו' ומשמע דהא דצריך לחזור ולבטל כשביטל רשותו סתם הוא שאילו ביטל רשות ביתו בפירוש שניהם מותרים בין בבית המבטל בין בבית שאר שכנים כמ"ש בסומן שקודם זה ואינם צריכים לחזור ולבטל", ודו"ק. (וע"ע בשעה"צ סי' שצא סק"ב מש"כ בשם הפרישה). והנה התוס' לעיל גבי חופת רש"י דנו בנוגע להאיסור להוציא ולהכניס אחרי הביטול, והביאו מקור מלעיל סופ"ב, ולכאור' בשלימא לד' האחרו' שכ' דשי' התוס' היא דהווי התם כיחיד שביטל לרבים ניחא, אבל אם התוס' ס"ל דהווי כרבים שביטלו, למה לא הביאו בפשיטות את מתני' דפ' הדר דרבים שביטלו לא נעשים אורחים, ולמה הוצרכו להאריך ולומר "שאע"פ שהמבטל רשות חצרו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחזור ומחזיק ברשותו אפי' למ"ד לעיל בפ"ב רשות ביתו ביטול". וע"כ דהתוס' ראו בזה חידוש לומר דאפי' שהרבים ביטלו גם את ביתם מ"מ אינם נעשים אורחים, וזה לא מצינו אלא לעיל בסופ"ב דהיחיד ג"כ אסור להוציא קודם חזקה, אע"ג שביטול גם את ביתו, ודו"ק.

ונראה לדון נפק"מ בהבנת האי איסורא של הרבים להוציא מביתו של היחיד גם אחרי שהחזיק, דיש לחקור לפי הנך פוס' דס"ל דכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר (בהיתר או באיסור), אסורים שם בטלטול ד"א, וא"כ מה דינם של הרבים שביטלו גבי כלים ששבתו בבית היחיד ויצאו לחצר, האם אסורים לטלטל יותר מד"א. דלכאור' בהל' חזרה ומישקל רשותא אז אין חזרה אלא בהוצאה מרשות לרשות, וכדכ' הריטב"א לעיל סד, א "שהרי אף חמשה השרויים בחצר שביטלו רשותם לגבי חד אינם אסורים לטלטל בחצר ואין אסורים אלא שלא להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר אבל לטלטל בחצר מותרין", אבל אם יש חיסרון בעצם הביטול של רבים ליחיד ומחמת זה הביטול לא מתיר את השתמשותם גם אחרי שהיחיד החזיק, אז יש מקום לומר שייאסרו גם לטלטל בחצר עצמה יותר מד"א את הכלים ששבתו בבית. אכן הנה הריטב"א לעיל כו, א כ' "הלכך הוא מותר להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר כאורח בעלמא ואסור להוציא ולהכניס מביתו לחצר והם מותרין אפילו מביתו לחצר וכן כל הבא משם", ומשמע בפשטות דאיירי לענין לטלטל כלים ששבתו בבית ד"א בחצר, והתיר להם לטלטל ולא התיר ליחיד, ומשמע דכה"ג הווי באמת חזרה, (ד"ל דכל טלטול באיסור הווי חזרה, בין הוצאה בין הכנסה, ובין טלטול בחצר ד"א), וצ"ל דמש"כ הריטב"א סד, א דאין חזרה אלא בהוצאה מרשות לרשות ולא בטלטול בחצר עצמה, כוונתו דוקא לכלים ששבתו בחצר, אבל שבתו בבית שטלטלן בחצר ד"א הווי ג"כ חזרה.

ואולי י"ל עוד נפק"מ, דהנה הר"ן לעיל סח, א הק' "אמר להו רבא ליפנו לי מבי גברי לבי נשא. פי' לפי שהיה חושש שמא יטעה ויוציא מביתו לחצר, וא"ת יבטל להם רשות ביתו גם כן ויהא אורח אף לרשות ביתו ויהא מותר להוציא מביתו לחצר, וכי תימא אין הכי נמי דלאחר שהחזיקו הם שרי אלא שהיה חושש לקודם שהחזיקו שלא היה רשאי בכך כדתנן מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אסור, ליתתה דודאי לשעה מועטת דהיינו קודם שיחזיקו לא היה חושש דהא אמרינן בתר הכי אי לא סבירא ליה כשמואל נינח מר אדוכתיה וליבטיל להו לדידהו ולהדרו אינהו וליבטלו ליה למר ולא חאיש דאדהכי והכי מפיק", ונת' במקו"א כמה תי' בזה. והנה לכאור' כל קו' הר"ן היא רק לטעמיה התם דס"ל דיחיד שביטל ליחיד הווי אורח, אבל להך שי' דס"ל דהווי כרבים שביטלו ליחיד, אי"כ הרי גם אם רבא היה מבטל את ביתו, מ"מ היה אסור לו להוציא גם אחרי חזקה, כיון דרבים אינם נעשים אורחים ואסורים גם אחרי חזקה, אי

ר"א ע"כ, נראה דקש"ל דנהי דס"ל לר"א המבטל רשות חצרו רשות ביתו נמי ביטל אכתי אמאי אסור לו ומדלא משני דאסור לו להוציא תחלה כדרך התוס' וכן פירש"י בהדיא כו, א בר"ה אנשי חצר וכו' ועי' ברש"י סט, ב ד"ה דהוי אורח וכו' ולמה ליה לדחוקי דקנס קנסיה ר"א אלמא דדחיקא להו לאוקים מתני' בשלא החזיקו תחלה וכיון דאיירי אפילו בהחזיקו הם תחלה מכלל דמשום קנסא הוא דעד כאן לא קאמר ר"מ מי שנתן רשותו והוציא אסור אלא קודם שהחזיקו כדמוק' בדף סט, א וכדלקמן ה"ו ולפ"ז לדידן דק"ל דלא כר"א דקניס נראה לומר דאף להוציא תחלה שרי לו כשמבטל רשות ביתו דהוה כאורח לגבייהו ולא חשיב חזקה וחזרה מה שמוציא מבית שאינו שלו לחצר שאינו שלו ולא שייך פלוגתא דר"מ ור"י אלא במי שביטל רשות חצרו גרידא דאז כשמוציא מביתו לחצר חשיב חזקה ובהכי ניחא בפשיטות דהוצרך לחדש בירו' דקנסא קניס ר"א דלא מתוקמא מתניתין אפילו בשלא החזיקו תחלה וא"כ דברי רבנו מתפרשים כפשוטו וגם הוא מותר וכו' אפילו קודם שהחזיקו ולא שייך בזה שוגג ומזיד כלל דמותר אף לכתח"י כיון דאורח הוא.

ומצינו עוד חילוק בין הוצאה באיסור להוצאה בהיתר לענין חזרה מהביטול, דבכ"מ בסי' שפ' כ' דיש בזה ב' אופנים, דאם החזרה נעשית ע"י הוצאה והכנסה באיסור אז אין חילוק וגם הוצאה הוי חזרה, וזהו שכ' התוס' סח, ב דבין אם מכניס לחצר ובין אם מוציא ממנה הוי חזרה, כיון דביטל חצירו ולא ביתו ועביד איסורא, אבל גבי ד' התוס' סד, א בחופת רש"י הרי אין החזרה ע"י מעשה איסור, דאדרבה לולי שיש כאן חזרה הוי היתר ממש להוציא או להכניס מבית לבית כשהאחד מבוטל לחבירו, ובהא הוא דס"ל להתוס' לחלק דרק הכנסה לרשות המבוטלת הוי חזרה ולא הוצאה ממנה. ונראה דבתורא"ש לעיל סח, ב מבו' כד' הב"מ, ז"ל שם "הא דקתני בסמוך מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא הוציא דה"ה הכניס כיון שהכניס באיסור הוי כחזור ומחזיק ברשותו", הרי דרק מחמת דהוי הוצאה באיסור לכן זה חזרה אפי' כשאינו מכניס לרשות שביטל אלא מוציא ממנה. (ואולי יהיה בזה נפק"מ להנך פוס' דס"ל דשייך חזרה אף מבעו"י, דבזה בעי' דוקא הכנסה ולא הוצאה כיון דל"ה באיסור, ועי' ישוע"י).

ושלהם מותרין לו ולהם. וכ' הריטב"א "ושלהם מותר לו ולהם. פי' בשלא קדם והוציא, דאינהו מפקי מרשותם לרשותם שהרי אף החצר שלהם הוא ואיהו נמי נעשה כאורח אצלם". ובפשטות ד' הריטב"א משמע דאם קדם המבטל והוציא מרשותם שלהם לחצר ג"כ הוי כחזרה מהביטול, וכל ההיתר שלו הוא רק אחרי שהם החזיקו. ועי' תו"ש ועצ"א. ולפ"ז מוכרח במתני' דרכים שביטלו ליחיד דאסורים להוציא מביתו זה אפי' אחרי שהוא החזיק. והריטב"א לעיל סד, א כ' "שהרי אף חמשה השרויים בחצר שביטלו רשותם לגבי חד אינם אסורים לטלטל בחצר ואין אסורים אלא שלא להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר אבל לטלטל בחצר מותרין, וגם מביתו של אותו שביטלו אצלו מותרין להכניס ולהוציא לחצר לדעת רש"י ז"ל כדכת' לעיל שנעשו כאורחים אצלו", וע"כ דאיירי אחרי שהחזיקו וס"ל דהרבים מותרים, וצ"ע.

שנים אין נוטלין רשות

היו שנים אוסרין זה על זה שאחד נותן רשות ונוטל רשות שנים נותנין רשות ואין נוטלין רשות וכו' היו שנים אוסרין זה על זה פשיטא לא צריכא דהדר חד מינייהו ובטיל ליה לחבריה מהו דתימא לישתרי קמ"ל דכיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר לא. והנה בלש' המשנה נראה דשנים שביטלו להם אסורים לא רק מפני שהם אוסרים זע"ז, אלא דכללא הוא דשנים אין נוטלין רשות, וזה מת' ע"פ הצריכו' בגמ' דהרי איירי נמי כשחזור אחד וביטל לחבירו, ואפ"ה אסורים כיון דבעידנא דבטיל לא הו"ל שריותא בחצר, וא"כ באמת כללא הוא דשנים אין נוטלין רשות. ואולי נפק"מ בזה באופן שביטלו לשניים ואח"כ מת' א' מהם, (ולכאו' נחלקו בכע"ז הראש' להלן ע, א בהא דאמרו 'דהוה ומית' אי איירי דמת קודם הביטול בדוקא, או דמהני כשמת גם אח"כ), והדבר תלוי בביאורי הראש' בסוג' (האם החיסרון הוא בביטול הראשון או בשני), וכדלהלן. (וע"ע בית האוצר כלל קלט).

והנה הראש' שם הביאו את שי' הראב"ד דס"ל דהיחיד אסור להוציא מביתו אפי' אחרי שהחזיקו הנוטלים, וא"כ מבו' דיש איסור גם בלי החזרה, אבל עדיין אי"ז יישוב בשי' הרשב"א הנ"ל דהוא הרי פליג שם על ד' הראב"ד ופי' כרש"י. ובאמת דגם לפי הראב"ד יל"ד האם מחמת האי איסורא הו"ל חזרה, אי סבירא לן דאין חזרה בלי הוצאה באיסור, שהרי בטעם האיסור כ' הראב"ד לבאר דהיחיד הזה אינו מבטל את ביתו לגמרי, אלא דהם מותרים בביתו כיון דהוי כאילו יש להם תשמיש מיוחד לכ"א שם, (ול"ד לחצר משותפת שהתשמיש של כולם מעורב), אבל הוא אסור כיון דהו"ל כמוציא מחלקו בביתו לחצירם. ונראה לרון דהאי איסור הוצאה אינו מספיק כדי לקבוע שם הוצאה באיסור לענין חזרה מהביטול, דהרי הענין של האיסור לגבי החזרה הוא דע"י שהוא משתמש ברשות בדבר האסור לו אחרי הביטול, ה"ה מראה במעשיו דאין הביטול אצלו כלום, והוא מתחשב כאילו לא ביטל אלא עירב, אבל כלפי אותו חלק שיש לו בביתו שלא ביטלו מעולם, לכאו' ל"ש לומר שההוצאה משם באיסור היא סתירה להביטול. ואמנם הר"ן לעיל סח, א כ' טעם אחר לאסור את היחיד בהוצאה מביתו גם אחרי חזקה, כיון שאינו נעשה אורח בביתו, (וכדנת' לעיל דזהו טעם אחר מהראב"ד), ולפ"ז נראה ודאי דהאי איסור משוי' ליה כהוציא באיסור לענין חזרה, דהרי הוצאתו מביתו כבעה"ב ולא כאורח היא ודאי בסתירה לביטול. אבל עכ"פ אי"ז תי' בשי' הרשב"א דהוא ס"ל לעיל שם דכל האיסור של היחיד הוא רק קודם חזקה ומשום חזרה, וא"כ ק' איך יש חזרה כשאין איסור נוסף דהרי ההוצאה עצמה היא בהיתר.

אלא דבאמת מד' הרשב"א בעבוה"ק לכאו' נראה דס"ל דיחיד שביטל בפירוש את ביתו, (דמהני אף אליבא דרבנן דס"ל דבסתמא לא ביטל אלא חצירו), מותר לו להוציא מביתו לחצר אפי' קודם שהחזיקו הנוטלים. וזה באמת א"ש לשי' הנ"ל דאין חזרה בהוצאה בהיתר, אלא דהדבר נסתר לכאו' מד' הגמ' בסופ"ב הנ"ל. ז"ל הרשב"א "ביטל להם רשות חצרו ורשות ביתו, הכל מותר לו ולהם להוציא ולהכניס מביתו לחצר או מביתם לחצר, לפי שנעשה הוא כאורח אצלם ואפילו בביתו", וכ"ה לשי' הר"מ פ"ב ה"א "ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו הרי כולם מותרין הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו, וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר", (ובהשג' ההשלמה שם כ' "כולן מותרין להוציא מביתם לחצר - לא מסתברא הכי דהא לר"א דאמר המבטל רשות חצירו ורשות ביתו קא' בפ' שני ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו"), וכן הובא גם בסמ"ג, אבל הב"י בסי' שפ' כ' ע"ז "מותר להוציא אף מביתו כיון דלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלו והוא שלא יוציא עד שיחזיקו הם", אבל לכאו' בד' הרשב"א כבר א"א לומר כן, דהרי להלן שם בעבוה"ק כ' עוד "ישראל שביטל רשותו ואח"כ הוציא מביתו לרשות שביטל, בין שהוציא קודם שהחזיקו בני החצר או בני המבוי בחצר ובמבוי ובין משהחזיקו, יש מי שאומר שאם הוציא בשוגג אינו אוסר ואם במזיד אוסר דמה שנתן נטל, וכן הדין בצדוקי, ויש מי שאומר שאם החזיקו אע"פ שהוציא במזיד אינו אוסר", הרי דלא ברירא ליה כלל לפסוק דמהני חזקה למנוע את החזרה, וא"כ נראה ודאי דהתיר הכא להוציא מביתו אף קודם שהחזיקו הם. וצ"ע מד' הגמ' בדכ"ו וכנ"ל.

והאחרו' עמדו בזה לחלק בין שי' ר"א לשי' רבנן, דאמנם לר"א דבסתמא ה"ה מבטל גם ביתו אמרי' דאם יוציא מביתו הוי חזרה מהביטול, אבל לרבנן דבסתמא אינו מבטל ביתו, כשביטל בפירוש אין לו איסור להוציא מביתו, ואי"ז חזרה מהביטול. וטעם לדבר כ' באבהעו"ז בסי' שפ' דלר"א כיון דלא ביטל ביתו בפירוש אלא דכך היא האומדנא, בזה אמרי' דכשחזור ומוציא מביתו נראה הוא כחזור מן הביטול, אבל כשביטל ביתו בפירוש אינו נראה כחזור בו גם אם מוציא מביתו. ובגאו"י בסוג' כ' דרק לפי ר"א אסור לו להוציא מביתו והוי חזרה, כיון דבזה מגלה דעתו דמעיקרא לא נתכוין לבטל ביתו, משא"כ לרבנן כשהוא מבטל ביתו בפירוש. ובמרכה"מ שם כ' ביותר מזה עפ"ד הירו' דכל עיקר דינא דר"א הוא משום קנס ע"ז ששכח לערב, ובהא לא קי"ל כר"א, ז"ל "מיהו בירו' פ' עושין פסין קאמר על דעתיה דר"א יעשה כאכסניא ויהא מותר ומשני קנס קנסיה

כיון שכ"א יש לו קנין גמור בחצר יכול לזכות ולבטל קנינו אצל היחיד ואע"ג דאכתי לא משתרי לא קפדינן בהכי, והכא נמי אי בעידנא דבטיל הוה שריותא בחצר נמצא שזכה בדבר גמור יכול לבטלו אצל האחר, אבל זכותא קלישתא כי האי אע"פ שיכול לקבלה אינו יכול ליתנה". (ובפי' רחב"ש כ' ו'טעמ' דמילת' משו' דלא אהני מעיקרא ביטול שביטלו בני חצר לאלו השנים, לפי שבעת שביטלו להם לא היה לאחד מהם התר בחצר משום שחבירו אוסר עליו, ונמצא שלא קנה כלום ממה שביטלו לו בני החצר. לפיכך אין מועיל עכשיו שיחזור ויבטל לחבירו רשותו ומה שהקנו לו בני חצר, דנהי רשותו יכול לבטלו לחבירו, אבל מה שביטלו לו בני חצר לא קנה כדי שביטלו לזה. ולפיכך אין מועיל ביטולו לחבירו כלום, הואיל ולא היה מועיל מעיקר' ביטול בני החצר להם"). אבל הרשב"א בתש' הנ"ל הוסיף לבאר סוגיין וכ' באופ"א, ז"ל "ואינו דומה לשנים שמבטלין אצל אחד או אצל רבים שערכו, שאע"פ שבטל להם זה אינן מותרין עדין, מפני שהאחר נמי שלא עירב אוסר עליהם, ואפ"ה כשבטל להם גם השני הותר להם, ול"א כיון דמעיקרא לא הוה לה שריותא לא, דהכא שאני שהרי לזה שבטל הראשון בטל גם שני, וכיון שכן נמצא בטולו של ראשון מועיל למי שמבטל אצלו, אבל כשבטל אצל שנים ואי אפשר להיות היתר לשנים אלה שבטל להם ואפילו לאחד מהם, נמצא שאין בטולו בטול".

וא"כ נפקא לן מד' הראש' כמה ביאורים חלוקים בהאי דינא דשנים אין נוטלים רשות, להר"י מלוניל נאמר כאן כלל דהביטול צריך להתיר מיד ובלא"ה הוא לא חל כלל, להריטב"א והר"ן באמת הביטול חל גם ככה"ג אלא דאם הוא לא מתיר מיד אז הוא לא אלים כ"כ שיהיה אפשר לחזור ולבטלנו ע"י השני, ולהרשב"א נראה דבאמת יש חיסרון בעצם הביטול אם הוא לא מתיר מיד, אלא דהכלל הזה הוא דוקא אם החיסרון נמצא בעצם הביטול, וכגון שביטל לשנים דהביטול ככה"ג מצ"ע אינו מתיר, אבל אם החיסרון הוא כי האחר עדיין לא ביטל אז הביטול הזה עכ"פ נשלם מצ"ע. ונראה דהשואל בתש' הרשב"א הנ"ל ס"ל כפי' הר"ן והריטב"א, דכל החיסרון הכא הוא בביטול השני, דאינו יכול לחזור ולבטל את מה שקיבל מהביטול הראשון, כיון דהוא לא היה אלים כ"כ כיון שלא פעל עדיין היתר, ולכן הוק' לו דעכ"פ יש להתיר להנך שנים להוציא מבית המבטלים לחצר, (ואז אולי גם נימא דהביטול אלים ולא קליש כיון דמיד הוא מתיר להוציא מבתי המבטלין לחצר, וכשהביטול אלים הרי אפשר לחזור ולבטל את החלק שביטלו לו), ומינה הוכיח דאם יש גם בתים נפרדים אז אוסר להוציא גם מן הבית המשותף לחצר. והרשב"א שדחה ראייתו (גם אליבא דר"א דביטל רשות ביתו) אזיל לטעמיה דכללא הוא דביטול שאינו מתיר לא חל מעיקרא, ולכן אין להתיר להם להוציא מן בתי המבטלים כיון דהביטול לא חל.

אלא דאכתי הוק' להרשב"א דלכא"ו נימא דהביטול כה"ג חל כיון דמיד בשעתו כבר היה מותר להוציא מבתי המבטלים לחצר, ולזה הוסיף "דכיון דעקר בטול אינו אלא להתיר להן רשות של עצמן שהיה נאסר להם, ובטול זה אינו מועיל להם, שהרי הם אוסרין עדין זע"ז, גם לגבי רשות ביתו שבטל לא הועיל", וביאור הדבר נראה, דעיקר חלות הביטול נמדדת לפי מה שהביטול בא ליצור רשות והיתר, ולכן מכיון שעיקר הנושא בביטול לשנים הוא להתיר להם הוצאה מבתיהם לחצר ואת זה הביטול לא פעל, אלא רק התיר להוציא מבתי המבטלים לחצר מצד אחר, בזה הדר"י לכללא דהביטול לא חל כיון דבשעתו לא התיר את עיקר מה שבא להתיר. וכ"ה לש' הרשב"א בעבוה"ק "שנים שעירבו אין מבטלין לשנים שלא עירבו, מפני שכל אחד מאלו שלא עירבו אוסרין זה על זה, ובשעה שביטל אצל האחד אף הוא אוסר על חבירו, ואע"פ שחזר זה שביטלו אצלו וביטל אצל חבירו אינו מועיל, שכל שלא היה היתר לחצר בשעה שביטל מי שלא עירב אין לו היתר לאחר מיכן". (דוג' לדבר מש"כ בסידור הר"ש מגרמיזא גבי חופת רש"י "אם אין הצורך אלא לאחד ממנו, כגון שאין אותו בעה"ב סועד בסעודה בתוך הבית, ונמצא הצורך שלי, היה לו לעשות לאותו בעה"ב לבטל

ונראה להוסיף, דהנה לכא"ו בדינא דמתני' מבו' חידוש דאם יש לשני בנ"א שותפות בבית וכן שותפות בחצר, ומלבד זאת פתוחים לחצר עוד בית פרטי לכ"א מהם, דאסורים בהוצאה מהבית לחצר, דהרי הכא בשאר הבתים המבוטלים של בני החצר יש חלק ורשות רק לאותם שנים הנוטלים רשות, וכן החצר מבטלת רק אליהם, ואע"פ"כ נראה שהם אסורים להוציא לחצר לא רק מבתיהם אלא גם מהבתים של האחרים שבוטלו רק להם, כיון שפתוחים לחצר גם בתיהם הפרטיים שלא עירבו. וכן הוכיח השואל בתש' הרשב"א מכת"י סי' כו, ז"ל "וכן אתה דן בשנים שיש להם שני פתחים בחצר אחת, כלומר שיש לכל אחד בית מיוחד והחצר משותפת בין שניהם, ועוד יש להם בית משותף בין שניהם באותה חצר ולא ערבו, בודאי אסור להם להוציא מן הבית המשותף לאותה חצר. והכי מוכח הא דתנן שאחד נותן רשות ונוטל רשות שנים נותנין רשות ואין נוטלין רשות, ואסירי כדמעיקרא, ואף ברשות שנתנו להם, ואע"ג דהוה להם כבית המשותף להם מעיקרא".

אכן הרשב"א דחה דבריו, וכ' דודאי מותר להוציא מבית של שניים לחצרים, "שאינו אסור אלא מרשות מיוחדת לרשות משותפת או מרשות משותפת לרשות מיוחדת. וכיון שכן, אף בשיש להם בית וחצר משותף ויש להם גם כן בתים אחרים מיוחדים ויש להם בית וחצר משותף והכל פתוח לחצר, מפני מה תאסור רשות המיוחדת מלהשתמש ברשות המשותפת בכלים ששבתו בתוכה, אין אלו אלא דברי נביאות", ואין להוכיח ממתני', ד"מגופה דמתני' ממש דבפ' הדר אין ראייה, דהא מתניתין במבטל חצרו סתם היא שנויה, ולרבנן היא דאמרי רשות חצרו בטל רשות ביתו לא בטל, וכדאי' בגמ' בהדיא, והוסיף עוד דאפי' לר"א שהוא מבטל גם את ביתו מ"מ הכא אסור ד"בודאי נראה שהוא אסור כאן, ולא מן הטעם שחשב אלא משום דכיון דעיקר בטול אינו אלא להתיר להן רשות של עצמן שהיה נאסר להם, ובטול זה אינו מועיל להם, שהרי הם אוסרין עדין זע"ז, גם לגבי רשות ביתו שבטל לא הועיל, וכדאמרי' בגמ' היו שנים אוסרין זע"ז פשיטא לא צריכא דהדר חד מינייהו ובטיל ליה לחבריה מהו דתימא לישתרי קמ"ל דכיון דבעידנא דבטלו לא הוה להו שריותא לא, כלומר כיון שבשעה שבטלו לא הועיל בטולו להתיר רשותן לאלו שבטל להן אינו בטול. ולא עוד אלא אפילו אמר ליה לחד קני על מנת להקנות אינו מבטל מן הטעם הזה שאמרו, לפי שכל בטול שאינו מתיר רשות למי שבטל אצלו רשות אינו בטול. וזה פשוט וברור".

ובהא דאמרי' דל"מ הביטול כיון דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר, הנה הר"י מלוניל כ' לפ"ז "דכיון שתיכף שבטלו אותן שעירבו לאותם שלא עירבו לא הותר בחצר לטלטל שוב לא מהניא לו ביטול חבירו עוד משמע מכאן שהעשרה או השנים שמבטלין רשותן ליחיד צריכים שיבטלו לו רשותן בב"א", ולכא"ו כן מוכח דהרי דינא הוא דבשעת הביטול כבר יחול ההיתר, אבל הראש' חלקו ע"ז, ז"ל הריטב"א "פירש"י ז"ל דכיון דמעיקרא כשביטלו לא הו"ל שריותא שוב אינו יכול לבטל לחבירו זכות שנתנו לו אחרים, ויפה כיון דמשום טעמא דלא הו"ל שריותא מעיקרא לא הוה לן למיסר, דא"כ בני חצר המבטלים זכותם לא' מהם צריכין לבטל רשותם כולם בב"א, דאי בזאח"ז נימא דכיון דלא הו"ל שריותא בראשונים הרי אין ביטולו של אחרון כלום, אלא ודאי דטעמא נמי משום דאיהו לא מצי מקני לחבריה מאי דאקנו ליה, ושמעי' נמי מלישנא דאמר דכל היכא דהו"ל שריותא מעיקרא יכול הוא לבטל לאחרים זכות שנתנו לו, הלכך א' מבני חצר שנתנו לו חבירו רשותם יכול הוא לבטל אותו לבני חצר הסמוכה לה", (ואף הב"י בס' שפ דקדק מד' רש"י דלא ס"ל כדינא דהר"י מלוניל הנ"ל. ומש"כ הריטב"א דאחד מבני חצר שנתנו לו חבירו רשותם יכול הוא לבטל אותו לבני חצר הסמוכה לה, עי' חזו"א סי' צא סק"ג שנס' בזה). וכ"כ המאירי, ז"ל "שלא אמרוה אלא לזה שזכה בו מחמת בטול אבל כל שמבטלין מה שהוא רשותם לגמרי אפי' ה' ובטלו לא' בזאח"ז ואפי' הפרש גדול בין כא"א הועילו".

והר"ן הוסיף עוד ד"כיון דבשעת הבטול לא הואי שריותא בחצר אין זכיתו חזקה כ"כ שיוכל ליתן אותה, דבשלמא ה' שבטלו לגבי חד

ג"כ מהני דהרי לא נצטרפו כאן שני החסרונות לפסול את הביטול. אכן להר"י מלוניל ודאי ל"מ, מדלא חייל היתר הביטול מיד. ולכאור' לסברת השעה"צ ג"כ ל"מ, דהרי בכה"ג ל"ש לומר דאח"כ הביטול יחול למפרע, כי הרי ההיתר לא נשלם ע"י הצטרפות הביטולים של כולם, אלא ע"י עירוב על חלק הביטול, והדרן להאי סברא דכיון דבעידנא וכו'. וצ"ע דבביאור"ל ר"ס שפ"כ ו"לפ"ז אם היה הביטול מבע"י קודם שעירב דכי עירב אדעתא דהאי חולקא נמי עירב מהני הבטול שביטול לו לבד וכן מוכח מסוף דברי רש"י שם", (ובפמ"ג בא"א שם כ' ו"עייני רש"י עירובין כ"ו ב' ד"ה ה"ג דאדעתא דהאי חולקא לא עירב ומשמע לכאורה הטעם דמיתסרו אהרדי וא"כ אם הלך הא' לחצר אחרת שרי, או ביטל מבע"י, וסתימת הפוסקים לא משמע כן ומשמע דמבע"י י"ל דלא מהני הביטול רק לסלוקי רשות בשבת ותקנת חכמים שיבטל לכולם דוקא וצ"ע בזה"), וצ"ע.

ונראה עוד נפק"מ בין הראש' בזה, דהנה במשנ"ב שם סקכ"ד כ' "דחלקו יכול לבטל אבל לא חלק שהקנוהו לו. ומסתברא דאם אותו שביטל לראשון חזר וביטל בעצמו לשני שפיר מהני שהרי עכשיו כל החלקים שלו שהרי הראשון ביטל לו מעיקרא חלק של עצמו", (והוסיף בשעה"צ ד"משום שהיה הביטול שלא בבת אחת לא מגרע, וכמו שכתבנו במשנה ברורה בשם הבית יוסף דבטול שלא בבת אחת גם כן מהני"). והנה לפי הר"י מלוניל שהביטול הראשון לא חל, ודאי שאפשר כעת שהראשון יחזור ויבטל, וכך יוצא גם לסברת השעה"צ הנ"ל דאם הביטול לא נשלם אח"כ אז מעיקרא לא חל, (וכ"ה לפי הרשב"א), אבל לפי סברת הריטב"א והר"ן (והרי"ד), הרי לכאור' הביטול הראשון חל כראוי, אלא דכללא הוא דאם לא התיר מיד בתח"י אז לא אלים לא קליש וא"א לחזור ולבטלו שוב, אבל עכ"פ נראה דל"ש לומר דהמבטל הראשון יחזור כעת ויבטל שוב, דהרי הוא כבר ביטל את חלקו ונסתלק ואין יוכל כעת לבטל שוב. ואפי' אי נימא דכשחזר ומבטל כעת הוא כחזרה (בדיבור) מהביטול הראשון, מה נימא אחרי חזקה דכבר ל"מ חזרה.

ולענין פלוג' הרשב"א עם השואל, האם מותר להוציא מבית משותף לחצר משותפת כשיש בחצר גם בית פרטי לכ"א מהם, צ"ע דלכאור' ברייתא להדיא היא, דאמר' לקמן ע, ב "אחד מן השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני חצר מבעוד יום אינו אוסר משחשיכה אוסר", הרי דאע"ג שעירבו ובתייהם משותפים כמו שהם משותפים בחצר, מ"מ כיון שפתוח כאן בית נוסף שלא היה בכלל העירוב אז החצר אסורה, וצ"ע ש"י הרשב"א. (וקו' זו תלויה מאד בעיקר ש"י הרשב"א בסוג' דירוש, דאמנם בסוף הסוג' גבי הברייתא הנ"ל כ' "אחד מן השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני חצר מבעוד יום אינו אוסר. שבכלל עירובו נכנס, ומסתברא דאפילו עירב קודם שנפלה לו ירושה קאמר, וקמ"ל שלא תאמר דכיון דבשעת עירוב עדיין לא נפלה לו לא נכנס בית זה בכלל עירובו קמ"ל דבכלל היתר עירובו הוא לפי שהעירוב אינו חל אלא בתחלת היום וכבר היתה לו ירושה וכל שהוא ברשותו באותה חצר נגרר אחר עירובו", והיינו דחלק הירושה צריך להיכלל בעירוב ובלא"ה ה"ה אוסר, אבל מאידך בתח"י הסוג' שם גבי עיקר האיבעיא דירוש כ' הרשב"א "אם אתה עושה את הירוש כבעלים ממש מכיון שנתרוקן זכות האב לו והוא כבר עירב עם בני החצר הרי זה כאלו ביטל אצל כולם וכו' ומיהו לענין התירן של בני חצר כיון דמעיקרא לא נכנסה רשותו של אב בתוך עירובו ונאסר למקצת שבת נאסר לשבת עד שיבטל זה אצל בני החצר", הרי דלא אסרו אלא מכת נאסרה מחמת דירוי האב דמעיקרא. ואף הב"י בסי' שעא כ' בדעת הרשב"א "ואם משחשכה מת כיון דסתם מוריש זה לא עירב לפי שהיה מן השוק והירוש אינו יכול לערב עכשיו אע"פ שהירוש זה עירב מבעוד יום עם שכניו בעבור ביתו לא אמרינן שיכנס בית זה שירש עכשיו בכלל עירובו כיון דכשחשכה היה אסור כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת". וצ"ע ויב' במקומו).

ואולי יש חילוק בין שותפים בעלמא לשותפים ע"י עירוב, דבגוונא דירוש, דכל הבתים והחצר מעורבים אבל פתוח לחצר בית פרטי של א' מהם, א"כ יש בחצר רשות שאינה בבתים, מדהו כולהו כחדא דירורים ממש, והבית הפרטי כדירורים נוספים בחצר, ואסור להוציא

את רשותו אצלי. לפי שהצורך שלי היה לו לעשות הבעה"ב על שלו. והוא אינו אלא כאורח וקא שתק דהוי ביטול. אבל אם אני מבטל רשותי אצלו להיות רשות אחד, אין זה ביטול", וה"ה הכא דענין הביטול נמדד לפי התועלת שהוא עומד אליה בעיקרו).

ובחי' המאירי אחר שכ' את דינא דהר"י מלוניל ומה שיש לדחות ולחלק בין אם הביטול נעשה בחלק הקנוי לו לגמרי ובין אם זה נעשה בחלק שבא לו רק ע"י ביטול, כ' עוד "ומ"מ נראה מכח תירוץ זה דאנשי חצר ששכח א' מהם ולא עירב ובא זה ששכח וביטל רשותו להם וכו' אם חזרו וביטלו לאותו יחיד את רשותם כדי להתירו אף מביתו לחצר שצריך שיבטלו כולם בבת אחת, שהרי הרשות שמבטלים לו עכשיו לא זכו בו הרבים בכלול אלא מחמת ביטולו של יחיד זה כשביטל להם תחילה", ונראה דיש כאן ביאור נוסף, ולדידיה הכלל הוא רק זה שא"א לחזור ליתן בביטול את מה שקיבל ע"י ביטול, ולא נוסף בזה התנאי שכ' הראש' דאם הביטול התיר מלכתח"י הוי אלים טפי ואפשר לחזור ולבטלו, דהרי בזה הביטול הא' מיד התיר, ואעפ"כ כ' המאירי דא"א לבטל שוב את אותו החלק ברשות. וצ"ע דהרי בלש' הגמ' נראה כד' הראש', דלפיכך אמרו "דבעידנא דבטיל לא הוה ליה שריותא בהאי חצר", ואם הכלל הוא רק דא"א לחזור ולבטל את חלק הביטול או אי"ז שייך לבעידנא וכו'.

אלא דבאמת אף המאירי מודה ד'חוזרים ומבטלים', אלא שהוסיף דבזה צריך להיות הביטול של כולם בבת אחת, ולדידיה נמי יש צירוף בין ב' חסרונות, דאם מבטלים חלק שבא ע"י ביטול, צריך להיות שבביטול הראשון והשני יחול היתר מיד, אבל אם יש חיסרון שהביטול הוא על חלק של ביטול, וגם דהביטול הא' או הב' לא מתיר מיד, זה כבר ל"מ. (עוד חידוש מכו' בד' המאירי דב'חוזרים ומבטלים' צריך לחזור ולבטל את החלק שבא להם ע"י הביטול, ולא דאמר' שהוא פוקע מאליו וצריכים רק לבטל את חלקם האמיתי). עוד מצינו בפס' הרי"ד שכ' "כיון שאין כל החצר שלו אלא אחרים הקנו לו לא קנאו קנייני גמור שיוכל להקנותו לחבירו, דדוק' חלק חצירו שהוא שלו קנייני גמור אדם יכול להקנות לחבירו, אבל מה שהקנו לו אחרים לפי שעה כדי שיהא מותר לטלטל בחצר אינו יכול להקנותו לחבירו", ומשמע דאין נידון מצד חלות היתר בשעת הביטול, אלא רק דא"א להקנות את חלק הביטול, וצ"ע בלש' הגמ' וכו"ל. (ולפי הרי"ד יהיה מוכרח דב'חוזרים ומבטלים' ל"צ ביטול על החלק המבוטל מעיקרא אלא הוא פוקע מאליו, דאם צריך ביטול הרי כללא הוא בכל אופן שלא מועיל ביטול על חלק רשות שבא לו רק ע"י ביטול, ואפי' כשהביטול הראשון התיר בפועל).

ומצינו עוד ביאור כנגד דינא דהר"י מלוניל, למה לא מוכח בסוג' שרבים צריכים לבטל בב"א ובלא"ה אמר' דל"מ כיון דבעידנא וכו', דבשעה"צ סי' שפ סקי"ח כ' "ומבואר בב"י דאפילו לא ביטלו השנים בבת אחת אלא בזה אחר זה ג"כ מהני - דאף דבשעה שביטל הראשון עדיין לא הותר, משום רשות של השני שלא נתבטל עדיין, מכל מקום לאחר שביטל השני גם רשותו, מועיל למפרע גם בטולו של ראשון". וביאור"ד לכאור', דכל כמה שהביטול נשלם בסוף כדינו, והיינו דכל בני החצר באו וביטלו כ"א רשותו כראוי, אז אפי' שהיה זמן מעיקרא דהביטולים הראשונים עדיין לא התירו, מ"מ בסוף לכשנשלם כל הביטול הוי נמי כאילו ביטלו בב"א, אבל הכא כיון דבסוף ג"כ ההיתר לא בא מכת הצטרפות ביטול כולם לשנים, אלא מכת שא' מהם חזר וביטל הכל לחבירו, ובהא אמר' דכיון דהביטול מעיקרא לא התיר אין מה שישלים אותו לבסוף כביכול למפרע. (וא"כ ו' ביאורים הם, הר"י מלוניל, הריטב"א והר"ן, חי' המאירי, תש' הרשב"א, פס' הרי"ד, ושעה"צ).

ויל"ד נפק"מ בביאור השעה"צ הנ"ל, דלכאור' אם א' ביטל לחבירו, ואח"כ הנוטל בא ועירב עם כולם גם את החלק שביטלו לו, דלפי הריטב"א והר"ן י"ל דאפי' שהביטול קליש כיון דלא התיר מיד, וא"א לחזור ולבטל את החלק שבא ע"י הביטול, מ"מ אפשר לערב גם את החלק הזה ואע"ג דקליש, ולסברת הרשב"א י"ל דכאן הביטול שפיר מהני כיון דמצידו הרי ביטל לגמרי לאחד, ול"ה כביטול לשנים שהביטול בעיקרו אינו יכול להתיר מצ"ע, ולהמאירי

ובאמת הראש' דנו בזה להדיא האם איירי דוקא כשמת קודם הביטול, דהרשב"א בעבוה"ק כ' "אחד שלא עירב נותן רשות לאחד משנים שעירבו, והוא שמת השני בשעה שנתן זה רשות לזה הנשאר חי", אבל התור"ד כ' "דהוה ומית פי' דהוה כשביטל והדר מית שאע"פ שבשעת ביטולו לא הועילו כיון דמית מועיל דאי אמרת דמית והדר ביטל פשיטא", וע"ע תור"פ דפשיט"ל דאיירי במת קודם הביטול, (ודן מצד 'הואיל והותרה'), ועי' במאירי שהביא ב' פי' בזה. ואולי י"ל עוד לפי שי' תור"פ לעיל כו, ב דהמבטל לאחד אף דל"מ הביטול כלפי כל השאר מ"מ הנוטל עצמו מותר, וא"כ הרי הביטול בשעתו כבר חל להתיר את הנוטל היחיד, ובודאי אחרי שמת השני אישתרו כולהו.

נותן רשותו לאחד שעירב

בעא מיניה אביי מרבה חמשה ששוויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד או לא אמר ליה צריך לבטל לכל אחד ואחד איתיביה אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב וכו' ורבה הכא במאי עסקינן דהוה ומית. וכ' רש"י ד"ה אחד שלא עירב, "אלמא אין צריך לבטל אלא לאחד, דכולהו הוה כחד". ומשמע דהאיבעיא של אביי היא דודאי עיקר דין ביטול צריך להיות לכאור"א, ובודאי דאם ביטל רק לא' אין אומדנא של 'עין יפה' שהוא מבטל לכולם, אלא הנידון הוא האם מכיון שכולם עירבו הוה כחד או לאו, ואם הוה כאחד אז ממילא מה שביטל לא' מהם מהני עבור כולם. וכ"כ הקר"א לעיל סז, א ז"ל "והא דקא מיבעיא ליה הוא מטעם אחר, אי נימא דסגי במה שמבטל לא', כיון דהוא עירב עם האחרים ממילא נעשה הכל רשות אחת במה שביטל לו לבד, או דילמא עירוב לא מהני לרשות שזכה על ידי ביטול", וניח"ל בזה מה דתלו שם דין ביטול מחצר לחצר בדין צריך לבטל לכאור"א.

אכן התוס' ושאר הביאו ע"ז את הפלוג' של רבנן ור"א אם בעין יפה או רעה מבטל, וכ' דלא שמיע ליה הכא האי ברייתא דלעיל כו, ב דאי"צ לבטל רשותו לכאור"א דמוקמי' לה כר"א דבעין יפה מבטל, וה"נ איכא לאוקמיה הך ברייתא דנותן רשותו לא' שעירב אליבא דר"א. ולפירש"י, הרי כאן הנידון הוא אפי' אי ס"ל דבעין רעה מבטל, דסו"ס ע"י העירוב הוה כולהו כחד, ולכן סגי במה שמבטל לא' מהם. (ובחי' המאירי פי' ספיקא דאביי דאולי מהני ביטול לאחד כמו דאמרי' בשכירות א' שוכר ע"י כולם, וא"כ גם לפ"ד אי"ז תלוי בפלוג' ר"א ורבנן, ואולי יש לפרש כן גם בד' רש"י דכולהו הוה כחד, ומהני שיזכה א' בביטול עבור כולם).

והנה בגאון' הק' על פירש"י, דהרי להדיא גבי יורש אמרי' דמי שירש רשות אחרי העירוב הר"ז אוסר על כולם, והכא נמי אפי' שעירבו והוה כחד, אבל מכיון שרק הוא זכה בביטול אז נתווסף כאן רשות מחוץ לעירוב ואיך מהני. ונראה דיש חילוק בין רשות שבאה בירושה לא' מהם, ובין ביטל רשותו לא' מהם, דלגבי ביטול יש סברא מסוימת לומר דהביטול נעשה כלפי הדיורין ולא כלפי הגברא, ולכן כשביטל לא' שעירב ע"כ הביטול הוא לכל מי שמעורב עימו ג"כ, (ואפי' כשהמבטל אינו יודע שעירבו, וצ"ע אם יודע ואומר בפירוש דמבטל רק להאי יחיד ולא לכל המעורבים עימו), אבל בירושה ודאי אין סברא לומר דהרשות שירש באה לו עבור כל מי שדיריו מעורבים עימו.

וכיו"ב הרי דנו התוס' לעיל סג, ב ז"ל "כיון שכל החצירות נעשות אחת גם בתיהם כמו כן נעשין אחד על ידי עירוב כשיבטלו המבוי לאחד למה יהיו הם אסורין וכי אם ב' דרים בבית א' ובטלו בני החצר רשותן לאחד מהשנים וכי לבדו יהא מותר להוציא מן הבית לחצר וחבירו הדר עמו יהא אסור ולא יועיל הביטול לו וכו' שא"א שיהא זה אסור וזה מותר אלא לשניהם מועיל הביטול בשוה אע"פ שלא ביטלו אלא לאחד", (ואח"כ הביאו מדינא דסוגיין ל"כ, ז"ל "דבהדיא אמר דצריך לבטל לכ"א מאותן שעירבו למאן דאית ליה לעיל בעין רעה מבטל ואיך נמי מודה שאם פירש בהדיא שאינו מבטל רק לאחד שלא ביטל לאחרים אע"פ שעירבו עם זה שביטל לו", וצ"ע מה היה השו"ט). הרי דסברא היא דהביטול מועיל כלפי כל הדיורין, ולא רק כלפי הגברא היחיד שביטלו לו.

מן הבתים לחצר, אבל כשהם שותפים בבית שלא ע"י עירוב, א"כ הבית עצמו הוא כחצר שאינה מעורבת והחצר ג"כ איננה מעורבת, ואין איסור להוציא מז"ז כיון דכל הרשויות הם שייכים לאותם הבעלים. (ואילה"ק דלכאור"ה הם אוכלים באותו הבית שהם שותפים בו, וא"כ הוה ג"כ כמעורבים, דשפיר איירי כשכל א' אוכל בביתו הפרטי ואע"כ גם הבית המשותף יש לו דין בית למרות שהוא לא מקום פיתא בפועל ממש, וכש"נ במקור"א דשם 'בית' ו'חצר' אינו תלוי בהכרח ב'מקום פיתא' הנצרך לאסור, וכמש"כ הרשב"א לקמן צב, א דחורבה הויה כבית כל שהיא ראויה לדירה).

וכמו כן יל"ד מדינא דהמקפיד על עירובו או חולק את עירובו, דל"ה עירוב מדאינם מעורבים זה עם זה כראוי, אבל תיקשי דסו"ס בבית זה כולהו הכא דיירי, ואמנם שאר הבתים יעמדו באיסורם להוציא מהם לחצר, אבל בית זה שכולם דרים בו ע"י העירוב (שחילקו והקפידו), למה יאסר להוציא ממנו לחצר, לשי' הרשב"א דמותר להוציא מהבית המשותף לחצר אפי' אם פתוחים לה עוד בתים פרטיים של כ"א מהשותפים. ואי נימא דכה"ג דמקפיד על עירובו לא חל העירוב כלל, אכתי תיקשי באופן שראובן עירב עם שמעון, וכן עירב עם לוי, אבל שמעון ולוי אינם מעורבים, דמאיזה טעם יאסר ראובן בהוצאה מביתו לחצר, והא סו"ס הדיורים שיש בחצר הם אותם הדיורים שיש בבית שלו ע"י העירוב, (והעירוב של כ"א בפנ"ע הרי חל, דאם ימות השני ה"ה מותרים), ולכאור"ה זה מכריח כד' השואל דכיון דפתוחים לחצר גם בתים ששייכים בפרטות לכ"א, אז ל"מ שותפותם בבית. אא"כ נחלק דאף הרשב"א לא התיר אלא באופן שיש להם שותפות אמיתית, או דהבית שייך לו לגמרי על ידי הביטול של חבירו, אבל שותפות שבאה ע"י דין עירוב ל"מ לזה.

ואפשר לומר עוד, דהרי בשעה"צ סי' שפ' כ' לבאר למה כשביטל רשותו לא' בלבד הוא עצמו גם אסור, וכ' "דכיון שאין חברו יכול לטלטל, עירובו כמאן דליתא, דעירוב שמו [עיינן עירובין מ"ט], ובעינן שיהיו מערבין ומחברין כל החלקים ביחד", וא"כ י"ל דמכללא ד'עירוב שמו' יהיה איסור בכל כה"ג דחולק ומקפיד וכד' וכן בירוש וכו"ל, (ואולי זהו מה שאמרו לקמן עג, א "דמגו דהני אסרי הני נמי אסרי"), אבל הרשב"א איירי בשותפות אמיתית או בביטול, ולכן רק בזה שייך לומר דע"כ"פ יהיה מותר להוציא מהבית של השותפות לחצר, אבל כשהשותפות היא ע"י עירוב, ודאי העירוב נגרע במה שיש בית נוסף הפתוח לחצר שאינו בכלל העירוב. ולפ"ז ד' השעה"צ באמת מת' היטב, דודאי אין לומר דכשמבטל לא' ולא לכולם אותו היחיד עכ"פ יהיה מותר ע"י העירוב עם כולם והביטול של מי ששכח, דהא 'עירוב שמו', וכמו דפסלי' חולק ומקפיד דל"מ העירוב, ואפי' מאותו בית עצמו שמונח בו העירוב (החלוק והמוקפד) אסור להוציא לחצר, כן ה"ה בביטול לאחד וכו"ל.

ע, ז

ואין נוטלין רשות למה לי לא צריכא אע"ג דאמרי ליה קני על מנת להקנות. ופירש"י "לא צריכא - משנה יתירה, לאשמועינן דאפילו אמרו ליה קמאי קני על מנת להקנות, והדר איהו ובטיל לחבריה, לא משתרי האי בתרא, דמהו דתימא שליחא שווינהו קמ"ל כיון דלא קנה איהו לאשתרוי, לא מצי לאקנויי". וילה"ס מה הדין באופן דשווייה באמת שליח, האם מהני, או דאע"ג דהוי שליח ל"מ כיון דלא קנה איהו לאשתרוי. ומד' המחצה"ש סו"ס שפ' משמע טפי דבשליח ממש ודאי מהני, וכ"כ בערוה"ש שם ס"ד. וע"ע בדברי ירמיהו פ"ב ה"ד ובשו"מ מהד"ו ס"י כא ובס' תורת מרדכי ס"י פא סק"ב. (ולגבי ביטול חמץ נחלקו הראש' אי מהני ע"י שליח, וצ"ע אם לדמות בין הביטולים).

אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב וכו' הכא במאי עסקינן דהוה ומית. יל"ע לשי' הר"י מלניל בריש סוגיין, דכלל הוא שאם הביטול לא התיר מיד אז הוא לא חל כלל, (ומה"ט כ' דרבים המבטלים צריכים לבטל בב"א, ול"מ שיבטלו זאח"ז מדלא חל היתר מיד כשביטל כ"א מהם), א"כ ה"נ כיון דהביטול נעשה רק לא' מתוך ב' הרי הוא לא חל מיד, ומה מועיל שאח"כ מת השני. (ועי' הג' מהרמ"ז ושפ"א). וצ"ל דאיירי דוקא שמת השני קודם הביטול.

וליתן את החלק שקיבלו ע"י ביטול מא' לשני, ומוכרח דהאוסר הוא החלק שנמצא אצל הנוטל, וצ"ע).

ונראה להוסיף בזה ביאור, (איך לפרש דד' רש"י אינם מכריחים לומר דהנוטל הוא האוסר), דהנה הרי ענין הביטול הוא סילוק מהרשות, אלא דהביטול צריך לעשות כלפי משהו מהחצר ולא כלפי אדם מן השוק, וטעם הדבר כי הסילוק בעצמו עדיין אינו יכול להתיר, דהא ס"ס אף שביטל את רשותו ה"ה דר בה והדיוורים האלו אמורים לאסור, אלא דכיון דנסתלק כלפי משהו אחר שדר בחצר, לכן אפשר לחשוב אותו כאורח, ולכן הדיוורים שלו אינם אוסרים. ולכן כשמבטל רשותו רק לאחד, אז אמנם כלפיו ה"ה מבוטל, אבל כלפי האחרים הוא עדיין נמצא כבעה"ב ולא כאורח.

והדוג' לזה ממש"כ המג"א דאדם אינו רוצה לבטל רשות ביתו כדי שלא להרבות עליו נכנסים ויוצאים, הרי דהביטול גורם כניסה ויציאה של הנוטלים לביתו. וא"כ כשהוא מבטל לא' הפי' הוא דרק אותו אחד הוא בעה"ב ליכנס לביתו וכו' והמבטל נחשב רק דר אצלו כאורח, אבל אם ייכנסו לביתו אחרים שלא ביטל להם, ודאי הוא יעמוד ויוציאם ויהיה לו זכות לזה, בלי לחזור בו מן הביטול. וא"כ הרי זהו הפי' בהא דאמר' 'בעין רעה מבטל', שרק כלפי מי שהוא ביטל בפירוש דיני' ליה כמבוטל ואורח, אבל כלפי האחרים הוא באמת לא מוכן להתבטל, דבעין רעה מבטל. (ולולי ד' המג"א ג"כ י"ל כמש"כ בחס"ד על התוספתא, ז"ל "מצוה על האדם לבטל כו' לא מצאתיה בגמ' ונראה דה"פ שאם אחד מבני החצר שכח ולא עירב מצוה עליו שיבטל רשותו משום אל תמנע טוב מבעליו, ואם הוא אדם חשוב ואינו לפי כבודו לבטל רשותו ולהיות טפל להם הרשות בידו", ובעין רעה מבטל היינו שאינו מסכים להיות טפל אלא למי שביטל לו בפירוש).

וזהו עיקר הפירוש בהאי צד דאמר' דהמבטל הוא האוסר, והיינו דהמבטל עצמו נחשב כאורח כלפי הנוטלים ולא כלפי מי שלא ביטל להם. ולכן אמר' דאם יחזור הנוטל ועירב עם האחרים אדעתא דהאי חלק מותר, ואפי' שהרי לא החלק הזה שניתן לו הוא האוסר, אלא מה שנשאר בידי המבטל זה האוסר, דאפי' כיון דבא הנוטל ועירב את דיוורו בחלק זה, (ואת דיוורו אורחיו שם), עם שאר בני החצר, ע"כ אהני העירוב דכעת הביטול נידון כלפי כולם, דהוא בעה"ב על דיוורו המבטל לערבם עם השאר. (ועצם האמור בגמ' דמחמת עין רעה וכו' אינו מבטל לכאור' או דאינו מבטל את ביתו, זה מורה כד' המג"א דיש בזה נפק"מ בפועל, ולא רק שם' ביטול בעלמא, ולכן עינו הרעה גורמת לצמצם את ענין הביטול. דלולי זה צ"ע למה נפרש את ביטולו באופן שאינו מותר בזה כלל, אא"כ נימא כהתור"פ הנ"ל דמ"מ הנוטל עצמו מותר, וזוהי עין רעה שהתיר רק להנוטל ולא להשאר. ועצ"ע למה עשה כן ומאי איכפ"ל לבטל לכולם. וע"כ כהמג"א דיש נפק"מ בביטול בגדרי ההשתמשות בבית ובחצר, או עכ"פ כהחס"ד הנ"ל).

והנה מבו' בגמ' דבביטל לשנים שאינם מעורבים וחזר א' וביטל לחבירו ל"מ, וביארו בזה כמה מהראש' (ריטב"א ור"ן ופס' הרי"ד), דאינו יכול לבטל את חלק הרשות שבא לו ג"כ רק ע"י ביטול, (ובפרט שהביטול לא היה אלים כ"כ דהרי בעידנא דבטיל ל"ה שריותא וכו'). ומבו' דכל החיסרון בזה הוא רק כלפי החלק שלהם שנמצא אצלו ע"י ביטול, שאותו הוא לא יכול לבטל לחבירו, אבל את חלקו עצמו ודאי יכול לבטל כה"ג. וא"כ יל"ד מה אוסר כעת את החצר, והרי המבטלין סילקו רשותם לגמרי ומסרוה להנך שנים, והא' מהם סילק רשותו לגמרי לחבירו, וא"כ החצר כולה שייכת לאדם א' ואמאי היא כחצר שאינה מעורבת, וע"כ דלא מצד המבטל איכא איסורא, אלא מצד אותו החלק שביטל ונמצא אצל הנוטל, והחלק הזה הוא רשות שאינה מעורבת וזה מה שאוסר את החצר.

ואולי יש לדחות, דלעולם המבטל הוא האוסר, וכשביטלו מעיקרא לשנים אין להק' דהרי המבטלין נסתלקו לגמרי, דכיון דהביטול לשנים עדיין לא התיר אז, וביטל לכ"א כביכול רק חצי, לכן גם אח"כ כשא' מהב' מבטל רשותו לשני ל"ש שיחול כעת היתר, ודוג' לזה ממש"כ בערוה"ש סי' שפ"ג, ז"ל "וילה"ס אם מועיל מה שיבטל אח"כ רק לאותם שלא ביטל מקודם או אפשר כיון דלא עשה

ואמנם בעיקר הדין מבו' בסוג' וכן לעיל בסוף פ"ב, דהביטול צריך להיות כלפי כאור"א, ואם מהני בביטול לא' מהם הרי"ז משום דאמר' דמבטל בעין יפה וכוונתו לכולם, או משום דאמר' דכיון דעירבו הו"ל כחדא וממילא דחשיב כביטול לכולם. וילה"ס באופן שהביטול נעשה באמת רק לאחד שעירב, מאיזה דין נאסר השני שלא עירב ומהי הרשות האוסרת אותו, דאפ"ל דכיון דאליו המבטל לא ביטל ממילא המבטל עדיין נמצא ברשותו כלפיו ואוסר עליו, ואפשר לומר דלעולם המבטל נסתלק מהכא, אלא דהרשות שניתנה מהמבטל לנוטל ונמצאת כעת אצל הנוטל ואינה מעורבת, היא האוסרת את השני ומפקעת את ההיתר. ונראה לה"ר ע"ז לכאן ולכאן, ואולי הדבר תלוי בפלוג' בד' הראש'.

דהנה רש"י לעיל כו, ב כ' 'אע"ג דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו, כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו דידיה הוא, ודכוותיה תניא בהדר אחד מן השוק שמת והיה לו בית בחצר, והניח רשותו לאחד מבני החצר מבעוד יום, דהיינו קודם שעירבו, דכי עירב אדעתא דההיא חולקא נמי עירב אינו אוסר, משחשיכה הרי זה אוסר", ודקדקו מזה הפוס' בסי' שפ דאם מערב אחרי הביטול, אז העירוב מועיל גם על חלק הביטול ומותר. ומשמע מהא, דהמבטל אינו אוסר כלל, אלא דהרשות שנמצאת כעת אצל הנוטל היא האוסרת, ולפיכך מהני אם חוזר ומערב, אבל אם המבטל חשיב כנמצא כלפי מי שלא ביטל אליו והוא האוסר, אז ק' להבין מה יועיל העירוב שעושה כעת הנוטל להתיר את מה שהמבטל אוסר.

אכן הנה בתור"פ שם כ' "צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד. פי' דאם לא היה מבטל אלא לאחד, לא היה מותר אלא לו, אבל לא לאחרים", ומשמע דאותו היחיד שביטלו לו מותר, וכל האיסור הוא על האחרים, ודלא כמש"כ הפוס' (בשם המ"מ) דכולם אוסרים. (ועי' מרכה"מ פ"ב ה"ד שכ' דשי' הר"מ היא דהא גופא איבע"ל הכא האם הנוטל עכ"פ מותר או דכולם אוסרים, וקי"ל דהוא מותר, עי"ש). ולכאור' מוכח מזה דהאוסר הוא המבטל שלא ביטל כלפי האחרים, ולפיכך כלפי מי שביטל באמת חל ההיתר, אבל אם הרשות שניתנה לנוטל היא האוסרת משום שאינה מעורבת, א"כ כמו שהיא אוסרת על כולם כן גם הוא עצמו (הנוטל) צריך להיאסר משום רשות זו שאינה בכלל העירוב. אבל זה ודאי דא"א לומר דרש"י ס"ל דהנוטל אוסר ור"פ ס"ל דהמבטל אוסר, דהרי מיד בהמשך שם כ' ר"פ כד' רש"י, ז"ל "הקשה בקו' אמאי אוסר לאחרים, הרי כיון דביטל לו רשותו אם כן הויא שלו, והוא עירב עם האחרים, ואם כן הכל אחד ואמאי אוסר לאחרים. ותירץ דמ"מ אוסר משום דבשעה שעירב עם האחרים לא עירב אדעתא דההיא חלק, דעדיין לא ביטל לו", וצ"ע.

ועכצ"ל דאי"ז סתירה, דרש"י ג"כ יכול לפרש דהאוסר הוא המבטל, ואעפ"כ עירוב אח"כ מועיל, או לאידך גיסא דר"פ יכול לסבור דהאוסר הוא הנוטל ואעפ"כ הוא עצמו מותר. די"ל דאע"ג דהאוסר הוא המבטל, מ"מ כשבא הנוטל ועירב את חלק המבטל שניתן לו, אז בזה נעשה שהביטול מהני כלפי כל המעורבין, וכעת לא נשאר למבטל רשות כלפי אף אחד מן המעורבין. (ויתכן לומר דבעצם חלות הביטול היא מוחלטת ואינה מתחלקת כלפי כאור"א, ואעפ"כ רק מי שביטל לו בפירוש מותר, כיון דכלל הוא דאין היתר אם לא עירב או ביטל ועשה כתיקון חכמים, וע"י שהנוטל עירב עם השאר ה"ה מכניסם אל היתרא דמעשה הביטול, ודו"ק). וי"ל נמי דאף להר"פ האוסר הוא הנוטל, ומ"מ אינו אוסר אלא את חבירו ולא את עצמו, כי כלפי עצמו ל"ח שינוי רשות להוציא לחצר שמעורבת עימו וחלק המבטל מבוטל אליו. ועצ"ע. (והנה בשעה"צ ר"ס שפ נתן טעם למה גם הנוטל עצמו אוסר ולא כד' התור"פ, וביאר דיש כאן הפקעה על ענין העירוב במה שא' מותר וחבירו אוסר, ולכאור' אי ס"ל דהרשות שאצל הנוטל היא האוסרת ודאי אלא היה צריך לטעמים למה כולם אוסרים, אלא כנראה ס"ל דהמבטל הוא האוסר ולכן היה מקום לדון להתיר עכ"פ את הנוטל. אבל מאידך הרי המשנ"ב פי' דכשמבטל לשניים ל"מ מצד דאינם יכולים לחזור

כבעה"ב אלא כאורחים של הנוטל, ודרך הנוטל יש לכ"א גם את הביטול של השני.

דהנה התוס' לעיל סג, ב נקטו דכשרבים ביטלו ליחיד רשותם במבוי ומעורבים עימו בבתיים וחצירות, אז ליחיד מותר להוציא מביתו ובתיים למבוי, (דס"ל לתוס' דאין איסור להוציא מבית מעורב למבוי פרטי), והרבים אסורים מצד שההוצאה היא חזרה מן הביטול, אבל לעולם מעיקה"ד אף הם נכללים בהיתר זה להוציא מן ביתם המעורב למבוי הפרטי של הנוטל. ואח"כ דנו שם התוס' למה לא נאמר שהביטול עצמו חל כלפי כולם כיון דהם מעורבים, והוסיפו "וכי אם שנים דרים בבית אחד ובטלו בני החצר רשותן לאחד מהשנים וכי לבדו יהא מותר להוציא מן הבית לחצר וחבירו הדר עמו יהא אסור ולא יועיל הביטול לו", ויל"ע דלכאור' בשניים הדרים בבית אחד בלא"ה גם השני אמור להיות מותר אפי' אם הביטול לא חל כלפיו, כי הרי מבוי' שגם הרבים היו מותרים לולי דהוי חזרה, והשני של אותו בית אין אצלו שום חזרה דהרי לא הוצרך לבטל כלום. אבל הביאור פשוט להנ"ל, דכלל הוא דבעי' ביטול לכאור'א, וכלפי מי שלא ביטלו לו חשיבי המבטלים כמאן דאיננייהו ואסרי, ולכן השני שגר באותו בית אם הביטול לא יחול כלפיו יהיה אסור בהוצאה אף דל"ש אצלו חזרה, אבל הרבים שביטלו הם ודאי אינם יכולים להיאסר (לולי טעמא דחזרה), דהרי מחמת היותם מבוטלים נעשים הם (במידת האפשר) כאורחי הנוטל, וכל ביטול שנעשה כלפיו ע"י כ"א מהם, מועיל כלפי כולם דרך הנוטל, ולפיכך אין לאסור עליהם אם לא מטעם חזרה, כיון דכולם מבוטלים כלפי כולם. (ולו יצוייר דאותו השני שגר בבית עם הנוטל היה מבטל לו את רשותו, ודאי שהיה מותר בהוצאה אף בלי שהביטול חל כלפיו, אם לא שהיה נאסר כבר מטעם חזרה מהביטול).

בעא מיניה אביי מרבה חמשה שרוויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד או לא אמר ליה צריך לבטל לכל אחד ואחד. כ' בס' התדיר "ואם ביטל ונתן את רשותו לא' מבני החצר שעירב הרי הוא כאילו נתנו וביטלו לכולם ורשאים להכניס ולהוציא דרך החצר כאילו ביטל לכל בני החצר", ונראה מדבריו שהוא פוסק כספיקא דאביי, אף דבשאר דבריו שם ס"ל כרבנן דביטל רשות חצירו לא ביטל רשות ביתו, והיינו כש"נ לעיל דאין הספק כאן בדיני עין יפה ורעה, אלא דע"י שעירבו חל הביטול לכולם, וכיון דסתמא דברייתא משמע כספיקא דאביי דאי"צ לבטל לכאור'א לכן פסק הכי אף דקי"ל כרבנן דר"א, ולא כד' הגמ' לעיל סופ"ב דתלי הא בהא. (וע"ע מרכה"מ פ"ב ה"ד).

ובהאי ענינא יש לציין עוד מש"כ הראב"ה בס' תה, ז"ל "קיימא לן כרבנן דאמרי חמשה שרוויין בחצר אחד ושכח אחד מהם ולא עירב כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד. ודכוותה גרסינן בירושלמי רב חסדא אמר עשרה ישראלים שהיו דרים בבית אחד כל אחד ואחד צריך לבטל רשותו. ולא שנא אם שרוויין לבד לבד בחדרים ובעליות ולא שנא אם שרוויין בחדר אחד או בעלייה אחת", וצ"ע אם יש איזה שייכות בין ב' הדינים שכאור'א צריך לבטל ושצריך לבטל לכאור'א.

הכא במאי עסקינן דהוה ומית. וכ' הר"ן "וא"ת וכי הוה ומית נמי מאי הוי דהא נאסר למקצת שבת ואמרי' לקמן דכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה, לאו קושיא היא דהא קתני עלה דההיא חוץ מן המבטל רשותו, וזה שמת ונסתלק רשותו אין לך בטול רשות גדול מזה", ויל"ע בקו', דהרי איירי הכא שמת א' מהמעורבין, ומי שלא עירב מבטל רשותו למערב שנשאר, ולכאור' אין אפשר לאסור את הנוטל מכה דנאסרה והלא עם המת הוא עירב, ומי שלא עירב כבר ביטל לו, ועל ביטול הרי ל"א נאסרה וכמבוי' בדינא דא' ששכח ולא עירב דמהני ביטול רשותו. (ובאמת המהרש"א כ' "ואפילו עירב עם חביריו מע"ש אפ"ה בעי ביטול ולא מהני עירובו כו' עכ"ל - ולעיל שכתבו התוס' א"נ כגון שזה עצמו שעירב הוא יורש ומהני עירובו גם לחלק שירש מאביו היינו משום דאביו נמי עירב ואפי' בסיפא שלא עירב היורש מ"מ אביו עירב חלקו", אבל צ"ע דתי' זה מהני

כתקון חכמים אין ביטול לחצאין וצריך עתה לבטל לכולם גם לאותם שביטל מקודם ונראה שאינו מועיל דממה נפשך כיון שנתן מתחלה לאלו איך יכול ליתן לאלו ובע"כ אתה צ"ל שחזור בו מביטולו מפני שביכולתו לחזור בו כמו שיתבאר א"כ ממ"נ אין ביטול הקודם מתקיים שהרי חזר בו ולכן צריך דוקא לבטל לכולם ביחד", וה"נ י"ל דכעת שהם באים לומר דהביטול יישאר רק כלפי היחיד האחרון ג"כ ל"מ, ולכן צריך שא' מהב' יבטל לחבירו גם את חלקם, ודו"ק. (ועכ"פ גם אם נוכיח מהראש' הנ"ל דהחלק שאצל הנוטל הוא האוסר, מ"מ יתכן דבאופן שהמבטל לא ביטל כלפי כולם, אף הרשות שנשארה ביד המבטל יכולה לאסור. אבל מד' הר"פ שהתיר לנוטל היחיד מוכרח לכאור' דרק המבטל יכול לאסור אבל החלק שבידי הנוטל אינו אוסר כלל, ול"ה כאילו ירש דיורים נוספים בשבת דאסור, כיון דלא זכה בהנך דיורין אלא בשיעור ענין ה'ביטול').

עוד יל"ד בזה מד' המאירי בחי', שאחר שכ' דכשרבים מבטלין יכולים הם לבטל בזאח"ז, כ' עוד "דאנשי חצר ששכח א' מהם ולא עירב ובא זה ששכח וביטל רשותו להם וכו' אם חזרו וביטלו לאותו יחיד את רשותם כדי להתירו אף מביתו לחצר שצריך שיבטלו כולם בבת אחת, שהרי הרשות שמבטלים לו עכשיו לא זכו בו הרבים בכולו אלא מחמת ביטולו של יחיד זה כשביטל להם תחילה", ומבוי' א"כ דאפי' שהרבים יכולים לבטל את חלקם האמיתי גם בזאח"ז, מ"מ הם צריכים לבטל לו בחזרה גם את החלק שקיבלו ממנו, וזה צריך להיות דוקא בב"א ובלא"ה אסור, ובזה ודאי ל"ש לומר דהיחיד המבטל הראשון יהיה אסור על עצמו אחרי שהם ביטלו לו את חלקם בלי להחזיר לו את חלקו, אלא מוכח דלעולם האוסר הוא אותו החלק שיש לנוטל משל המבטל. ויש לדחות דהעירוב הוא מטעם אחר, דל"ש שיבטלו הרבים ליחיד (המבטל הראשון) את חלקם, אם לא יחזירו לו מתחילה את החלק שלו, כיון דבלא"ה הוא ל"ש לרשות הזו כלל, (והוי כביטול לאדם מן השוק דל"מ).

ובעיקר הדבר יל"ע עוד, דאי נימא דהמבטל עצמו כבר אינו אוסר כשביטל לא', אלא דחלקו הנמצא אצל הנוטל ואינו מעורב הוא האוסר, א"כ למה כשביטל לשניים שעירבו מותר, והא יש כאן בית שנתוסף להם אחרי העירוב שאינו מכלל העירוב. וצ"ל דמ"מ כיון דהבית הזה עומד להם בשותפות, אף שהוא לא נכלל בעירוב מ"מ אינו אוסר דהרי משותף הוא לשניהם, ורק כשהוא אצל אחד מהם אז זה בעצמו יכול לגרום איסור, כיון דיש כאן רשות שהתוספה ל' מבני העירוב אחרי העירוב. (ואין להק' איך הרשות הזו אוסרת והרי היא איננה מקום פיתא וכד', דודאי כיון שהמבטל גר שם בגדר אורח של נוטל הרשות, אז אכילתו שם כאורח של בעה"ב משוי ליה לבית כמקום פיתא לאיסור). ואכתי יל"ד בזה כששנים שלא עירבו ביטלו לשניים שעירבו, דלכאור' בזה ק' לומר דהוי כרשות משותפת שלהם, דהרי יש כאן ב' ביטולים נפרדים מצד המבטלים, וצ"ע. גם יל"ע דאם אמרי' דהחלק שאצל הנוטלים הוא האוסר, אבל לעולם המבטל כבר אינו אוסר כלל, דלכאור' זה תלוי בהנידון האם אמרי' ביטול לחומרא, (ודנו בזה הפוס', ולכאור' זה מחלוקת ראש' בביאור מעשה דרבא לעיל סח, א), ואולי י"ל דבכה"ג ממ"נ יש איסור, ול"ש לדון את הביטול רק לקולא להפקיע את המבטל ולא לחומרא לאסור משום החלק שאצל הנוטלים.

עוד יש להוסיף, דהנה כששניים מבטלים לא' אז הדין הוא דהוא מותר לגמרי, והם ג"כ מותרים בכל דבר שלא ייחשב כחזרה מהביטול. ולכאור' יל"ע דהא כיון דצריך לבטל לכאור'א, הרי כ"א מהמבטלים לא ביטל אלא לנוטל, אבל ביחס למבטל השני הרי לא ביטל כלל, וא"כ איך שייך להכליל את המבטלים בהיתר של הנוטל, והרי הם קיימים א' כלפי הב' שהרי לא ביטלו אלא להנוטל. ונראה לומר, דכיון דכ"א ביטל לנוטל וכעת הוא בא להיות מותר מכותו כאורח, אז כמו שהמבטל השני אינו אוסר את הנוטל שהרי ביטל אליו, כמו כן הוא לא אוסר גם את אורחיו, ואמנם כלפי מי שלא ביטל והוא נמצא כאן בחצר ודאי ל"מ הביטול לנוטל, דהרי הוא בא כאן כבעה"ב ולא כאורח, אבל המבטלים עצמם אף שלא ביטלו זה כלפי זה אלא כלפי הנוטל, מ"מ כיון דהם מבוטלים עצמם ודאי ל"ה

ומבו' לפירש"י דגם בכה"ג דשיירא שייך לדון שתבטל תורת עירוב, אפי' דבישוב אין לגזור כן מדאיכא יורש. ואמנם בישוב נמי משכח"ל דהיורש לא בא לגור בשבת, אבל מדהוצרך רש"י לאוקמיה בשיירא משמע דבלא"ה היורש אוסר גם כשלא בא לגור. (ומשכח"ל נמי גר שמת בלי יורשים).

דהנה הרשב"א הק' על פירש"י, ז"ל "ואינו מחזור דהא קי"ל כר' שמעון דאמר אפילו הלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיעה מלכו והלכך אפילו בעיר נמי אין היורשין אוסרין אם אינם דרים שם, ורש"י ז"ל נקט לה כמ"ד בית התבן ובית האוצרות הרי זה אוסר עליו", ויש להעיר מד' הרשב"א לקמן בסוג' ד' יורש שכ' "ודוקא כשבא היורש ודר באותו בית של מורישו, הא לאו הכי לא, דכיון דאינו דר שם אינו אוסר דקי"ל כר' שמעון דאמר אפילו הלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר, וחזור אני כי בדבר זה אלא אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות וכיון שכך א"א בלא ביטול, ואינו דומה למת עכו"ם בשבת דנסתלק רשותו והותר להן, דשאני התם דדירת עכו"ם לא שמה דירה וכל שמת ונסתלק הוא הותרה להן רשותו כל שאין היורש דר שם, אבל ישראל כל שנאסר למקצת נאסר לכולה שבת וכשאמרו הלך לשבות אצל בתו לא כשהלך בשבת אלא מערב שבת", וא"כ לפי חזרתו הרי ד' רש"י כאן פשוטים וברורים, דרק אם לא מניח תחתיו יורש אז במיתתו יש כאן ביטול גמור ונעקרה דירתו לגמרי ול"ש נאסרה, אבל אם הניח יורש או אפי' כשלא בא לגור עדיין אמרי' נאסרה מכת דיורי האב דבתחילת השבת. (ויש להעיר כן גם בד' הריטב"א דתמה על רש"י כאן כהרשב"א, ובסוג' ד' יורש הסיק דבעי' שהיורש יבטל אפי' אם לא בא לדור).

ודוח"ל דבאמת כל דבריו על רש"י כאן הם לא כמסקנתו להלן, (עי' גאו"י), ובפרט דבעבוה"ק כ' מחד כמסק' להלן ד"ראה לי שאפילו לא היה היורש דר באותה שבת עמהם בחצר אסור עד שיבטל, שכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת עד שיבטל", ומאידך כ' "אחד שלא עירב נותן רשות לאחד משנים שעירבו והוא שמת השני בשעה שנתן זה רשות לזה הנשאר חי", ולא הזכיר דאיירי דוקא בדליכא יורש או בשיירא וכו' כד' רש"י. (ואי נימא דכיון דהאי מת עירב מבועז' ל"ש נאסרה, אבל יש בגמ' גם אופן שמת מי שלא עירב, ובהא צריך לאוקמיה בשיירא). ובחזו"א סי' פח סק"א כ' "דעת הרשב"א והריטב"א דאע"ג דלא בא לדור דכיון דהיה לדירה בעלים בכניסת השבת מקרי דירה בבעלים והלכך בהניח את ביתו בשבת ויצא גי"כ אסור, ולדבריהם צ"ל דהא דאמר לעיל דבדהוי ומית אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב מיירי דמית מבעוד יום דאי מת משחשיכה לא מהני ביטול החי דאכתי אסור משום דירת המת, ואע"ג דאין לו יורשין, וקרי ל' עירב אע"ג דמת קדם חלות העירוב, דלענין להוליק עירובן למקום אחר דאחד מוליק ע"י כלן מקרי עירוב מבעוד יום, והא דלא מוקי לה באמת בדהוי ומית, משחשיכה ולא תקשי ל' הא דאין אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב, דא"כ אכתי קשה רישא דאחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב דכיון דאי אפשר לבטל להמת, רשות המת אוסרת על הזוכה כשם שהיה אוסר על הנותן, וע"כ מוקי לה בדהוי ומית מבעוד יום, ולמדנו מדבריהם דאחד מבני חצר שמת בשבת ואין לו יורשין שוב אין לו תקנה להאי חצר בביטול בין שאחד מהן לא עירב ובין שכלן לא עירבו", וצ"ע.

רש"י ד"ה יורש - ששכח אביו ולא עירב ומת בשבת ולא ביטל רשותו, מהו שיבטל היורש. והנה כשהאב עירב מער"ש ודאי שאין נידון על ביטול של היורש כיון דבלא"ה נמי נימא הואיל והותרה, וכדתניא גבי א' מבני חצר שמת וכו', אבל יל"ע למה כשהאב ביטל בשבת זה מועיל, והרי בתחי' השבת היה איסור, וכשהאב מת פקע הביטול, ושוב יל"ד יורש מהו שיבטל. ובקרב"נ סי' טז אות ל' כ' דמביטול ל"א הותרה, ואפי' אם ביטל קודם שמת אבל אם מת ופקע ביטולו ל"ש למימר הואיל והותרה, וכדתניא חוץ מתורת ביטול רשות דאזיל בין לחומרא ובין לקולא. ולעיל מינה אות ז נקט בשי' רש"י כהרשב"א, דאף שאין היורש דר שם מ"מ יש נידון לאסור מצד

לאופן שהמערב הוא נוטל הרשות, אבל כשהוא מבטל למי שלא עירב הרי עדיין ילה"ק דנאסרה מכת דהמת עדיין אוסר על הנוטל שלא עירב עימו מעיקרא). וצ"ל דהמת יכול לאסור מכת נאסרה גם על מי שעירב עימו, דכיון דבתחילת השבת העירוב ביניהם לא התיר כי השלישי לא עירב, אז אמנם אם היה חי עכשיו היה השוכח מבטל גם לו ואז ל"א נאסרה כי נשלם העירוב ע"י הביטול, אבל כיון שמת וכעת אין מבטל השוכח אלא להנשאר, (כי א"א לבטל למת), א"כ מכת נאסרה עדיין המת אוסר אפי' על מי שעירב עימו (כאילו הוא חי ולא ביטלו לו), כי העירוב מעיקרא לא חל כראוי וגם לא נשלם עכשיו כראוי ע"י הביטול, וזהו שהק' הר"ן דנימא נאסרה, ותי' דהמיתה נמי הויא כביטול.

אבל הנה בתור"פ כ' "דהוה ומית. ופריך, אימא סיפא אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב ואי דהוה ומית אמאי לא. כלומר, אע"ג דהוה תרי כשקידש היום, מ"מ כיון דהאידינא בשבת מית חד מינייהו תו לא אסר, וליכא השתא אלא חד וליבטיל רשותיה לאידך שלא עירב. וא"ת כיון שהיה חי כשקידש היום ואסר ההיא שעתא, לימא הואיל ונאסרה נאסרה, ואע"ג דמית לאחר מכאן, מ"מ ליתסר רשותיה כיון שנאסר מתחילתו. ואע"ג דכי איתיה היה יכול לבטל לאותו שלא עירב כיון דהוה מצי לעירובי מאיתמול, מ"מ השתא דמית קודם ביטול ליתסר כדפ'. ואע"ג דכי ליתיה לא אסר, ה"מ כי ליתיה מעיקרא כשקידש היום, אבל האי דאיתיה בתחילת שבת ונאסר רשותו לאחד שלא עירב, ליתסר לכולי יומא, ואע"ג דמית לאחר מכאן בשבת. וי"ל כיון דמית פקע רשותיה שנסתלק כוחו ורשותו מן החצר ואין לך ביטול רשות גדול מזה, וגבי ביטול רשות לא שייך למימר כיון שנאסר נאסר, כדאמר לקמן חוץ מתורת ביטול רשות", ומבו' מתור"ד דל"ק ליה כהר"ן על אופן שהמבטל היה השוכח אלא רק באופן שהמערב מבטל לשוכח, ולכא' זהו מהטעם הנ"ל דכלפי המערב עם המת ל"ש למימר נאסרה. והדברים מוכרחים בשי' ר"פ, דהוא הרי כ' בסופ"ב דכשמבטל לאחד, אז למרות שכל השאר אסורים מ"מ הנוטל עצמו מותר, (ול"א האי סברא ד'עירוב שמו' דאם אין כולם מותרים אז העירוב בטל), וא"כ הכא נמי כשבא השוכח ומבטל למערב החי ודאי אין לאסור אותו משום צד שבעולם, דהרי לא גרע מאם לא מת השני והיה מבטל רק לו דמ"מ הוא עצמו היה מותר, כי עירב עם אחד ונטל את רשות השני, ולכן קש"ל רק באופן שהמערב מבטל לשוכח, ואז י"ל נאסרה לאסור את השוכח מכת רשותו של המת ע"י דין נאסרה, אילו היה מה שתי' דהמיתה הויא כביטול.

ועכ"פ הנה הר"ן ור"פ נקטו דלא כרש"י דכ' דאיירי בשיירא שחנתה בבקעה, אלא דאע"ג שהוא מוריש את רשותו מ"מ כיון שהיורש אינו דר שם אינו אוסר, והמיתה של המוריש הויא כביטול ולפיכך ל"א הואיל ונאסרה. והנה הרשב"א לקמן ע"א, א גבי גר שמת כ' "דכל שמת גר בשבת והחזיק ישראל אינו אוסר באותה שבת דכיון דאין לו יורשין הוה ליה כשמת כמבטל רשותו לכל", אבל את עיקר הסוג' של יורש מהו שיבטל פי' גם כשהיורש אינו דר שם דאעפ"כ יש איסור מכת דיורי האב מתחילה ובעי' שהיורש יבטל, כי אם כשהוא מת אז הוא משאיר יורש תחתיו אז המיתה איננה כביטול, אלא רק כלפי היורש עצמו שיהיה מותר ע"י ביטולו אם יכול הוא לבטל, אבל כלפי שאר בני החצר אין כאן ביטול (אלא דמי רק להלך לשבות וכו'), כיון דהשאיר את היורש תחתיו. ועיקר מש"כ הראש' דהמיתה היא ביטול, כבר אי' כן בירו' בפירקין, ז"ל "תני שנים שהיו שותפין בחצר ומת אחד מהן ונפל הבית ירושה לאחד מן השוק עד שלא חשיכה הרי זה אוסר משחשיכה אינו אוסר וכו' אי"ר יוסה בי ר' בון מכיון שמת אין ביטול רשות גדול מזה", ונראה דאפי' שהניח יורש, אם הוא א' מן השוק ולא בא לדור שם, המיתה היא כביטול.

רש"י ד"ה דהוה ומית - ועל כרחך דרבה בשיירא שחנתה בבקעה והקיפיה חצר, ונטו שם איש אהלו מוקי לה, דכי מת אין ליורשיו שם כלום, דאי בחצר ממש הא איכא יורשין, וכיון דאילו הוה אבוהון קיים הוה אסר, אינהו נמי אסרי. ובהמשך הגמ' אמרו "מהו דתימא הני מילי היכא דמקצתן עירבו ומקצתן לא עירבו אבל היכא דכולן לא עירבו ליקנסניהו כדי שלא תשתכח תורת עירוב קמ"ל,

ע, ב

יורש מהו שיבטל רשות

בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטל אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב לא מצי מבטל או דלמא יורש כרעיה דאבואה הוא אמר ליה אני אומר מבטל והני דבי שמואל תנו אין מבטל. וכ' התוס' ועו'ר דאיירי כשהיורש ג'כ דר כעת שם, ולכן דיווריו אוסרים ובעי' ביטול להתירם, ואעפ"כ הוי היורש בגדר לא מצי מערב מבעו"י, או מפני שנכנס לדור שם רק אחרי מיתת האב ולא מבעו"י, או אפי' אם היה דר שם מבעו"י בחצר ולא בבית, (וגם זה נחשב דיוורים לאסור מכח הבית שירש, ועירוב שעירב על חלקו מבעו"י אינו מועיל כעת על מה שירש), או דיש לצדד דאפי' אם דר באותו הבית מבעו"י מ"מ ל"ח דמצי מערב מבעו"י כיון דעד מיתת האב היה טפל אליו, וגם דהא דיכל לערב עבור אביו הוי רק מגדר שליחות, וכדנ' כ"ז בד' התוס' ושאר'.

ואילו הרשב"א במסקנת דבריו כ' ודוקא כשבא היורש ודר באותו בית של מורישו, הא לאו הכי לא, דכיון דאינו דר שם אינו אוסר דקיימא לן כר' שמעון דאמר אפילו הלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר, וחזור אני בי בדבר זה אלא אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות וכיון שכן א"א בלא ביטול", והיינו דלמסקנתו האיסור הוא מכח דיורי האב שהיו כאן מבעו"י ולא מכח היורש, ורק דביטולו של היורש יכול להועיל כלפי איסור הבא מכח 'נאסרה' של דיורי האב. ולכאור' היה נראה דעד סוף דבריו גם הרשב"א ס"ל דהאיסור הוא מכח דיורי היורש ולפיכך ס"ל דאינו אוסר אלא כשדר שם, ורק בסוף חידוש דהאיסור הוא מכח נאסרה ע"י דיורי האב שמתחילה. אבל מתו"ד מבו' דגם להצד שכ' דאין איסור א"כ היורש דר שם, מ"מ אין כוונתו דהיורש הוא האוסר אלא דיורי האב, אלא שצידד מתחילה לומר דרק ע"י שהיורש דר שם בפועל אז דיורי האב ממשיכים לאסור.

דהנה הרשב"א מתחילה כ' "אפילו היורש דר באותו חצר הוא דמיבעי' ליה ואע"ג דעירב היורש עם שאר בני החצר מבעוד יום אפילו הכי צריך ביטול רשות דהא קי"ל צריך לבטל רשות לכאור'א וזה לא ביטל אלא ליורש בלבד", ולכאור' מפו' דצד האיסור הוא מכח דיורי האב, שבמיתתו לא נתבטלה רשותו אלא כלפי היורש, והרי דין הוא דצריך לבטל רשותו לכאור'א. אלא דבר זה תלוי בהשאלה על כל אופן שביטל לא, האם האוסר כאן הוא המבטל במה שאינו מבטל כלפי השאר, או דהאוסר הוא חלקו של המבטל הנמצא אצל הנוטל ואינו מעורב. אבל בד' הרשב"א אח"כ (ועוד קודם שחידש דהאיסור הוא גם כשהיורש לא דר שם), מפו' לכאור' דהאיסור הוא מצד דיורי האב דהואיל ונאסרה נאסרה, שכ' "ומיהו לענין היתרון של בני חצר כיון דמעיקרא לא נכנסה רשותו של אב בתוך עירובו ונאסר למקצת שבת נאסר לשבת עד שיבטל זה אצל בני החצר". וצ"ל א"כ דהא פשיטא דהאיסור אינו בא מכוח דיורי היורש, שהרי דיוורים אלו לא באו אלא באמצע שבת, ודיוורים הבאים באמצע שבת אינם אוסרים (גם אם לא היה הואיל והותרה), אבל יש מקום לומר דאם היורש אינו דר שם אז האב במיתתו ה"ה כמבטל לכולם, (ועכ"פ הוי כ'הלך' דמותר), ורק אם היורש בא לדור בפועל אז אמרי' דאינו מבטל אלא כלפי היורש, (ואינו כ'הלך' כלפי כל השאר כי הניח יורש), וזהו שחידש הרשב"א בסו"ד דגם כשהיורש אינו דר שם מ"מ אמרי' נאסרה מכוח דיורי האב ול"ח כמבטל לכולם במיתתו. ומבו' ברשב"א דהנידון תלוי בהלך מביתו בשבת, דבזה נמי יל"ד באם גם באמצע שבת מותר, ויורש שלא דר ברשות הוי ממש כדינא דהלך וכו', כי האב במיתתו השאיר דירתו ליורש שהוא בגדר 'הלך' אם אינו דר שם. (ויש גם מקום לומר דיוורש שאינו בא לדור קיל טפי מהלך, דהאי הולך אם יחזור ל"ה התחדשות דיוורים כ"כ כמו יורש שיעקור לגור כאן).

והנה ז"ל הרשב"א "ואני תמה אם היורש כמי שביטל לו המוריש רשותו ולפיכך אוסר משום דהו"ל כמי שביטל רשותו לא' מבני החצר דלא עשה כלום עד שיבטל לכאור'א א"כ היורש היאך אפשר

דיורי האב, ולא כהתוס' דהנידון באיסור היורש ובביטולו זה מצד שהוא עצמו דייר התם, וא"כ ניחא מש"כ רש"י הכא דהאב לא ביטל, כיון דאם ביטל ודאי אין מה לאסור, דאפי' דל"א הותרה מכח ביטול, אבל מ"מ ל"ש לאסור מכח האב כיון שהוא עצמו כבר ביטל. (וע"ע בראבי"ה סי' שפח מש"כ בש"י רש"י).

אכן אף אי נימא דרש"י ס"ל כהרשב"א, (ועי' ב"מ וביאורו"ל ר"ס שעא), אמנם המאירי ורי"ו גם כ' כד' רש"י דאיירי שהאב לא ביטל, אף דאינהו ס"ל בהדיא דאין נידון על איסור מצד האב אלא רק מצד דהיורש דר שם ולפיכך נצרך ביטולו, הרי דס"ל דביטול האב היה מועיל להתיר אפי' את האיסור שבא מכוח דיורי היורש. ואולי הסברא היא דאין היורש יכול לאסור יותר ממה שהיה לאב, וכיון דהאב ביטל אף היורש אינו אוסר, והר"ן הרי כ' כע"ז גבי עירב המוריש, ז"ל "כגון שעירב עם בני החצר ומת בשבת והניח את ביתו לאחד מן השוק וכו' דההוא גונא ודאי פשיטא דשרי ולא שייך למתני ביה כל שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה, דכיון שרשות זה כבר נתערב אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה בה מורישו", ואולי ה"ה גבי ביטול. אבל אם נחלק דהעירוב מגביל גם את היורש כי אין חזרה מעירוב אבל הביטול אינו מגביל את היורש דלא גרע עכ"פ מחזרה, (וחזרה כזו מועילה גם אחרי חזקה), א"כ הרי כלפי חזרה ל"א הואיל והותרה מכח הביטול. (ועכ"פ אם היתר בביטול האב שכ' רש"י הוא משום דהבן ירש רשות מבוטלת, אז יוצא להיפך דהרי גבי עירב האב כ' רש"י דהיתר הוא משום הותרה, ולא כ' כהר"ן, וע"כ דביטול האב מהני כלפי היורשה לכן יותר מאשר עירוב. וע"ע בחזו"א סי' פח סק"ה). עו"ל דאולי שייך לומר הותרה גם מביטול הנעשה באמצע שבת, דכל שהותר מקצת שבת הותר לגמרי, (אבל הר"ן בהמשך הסוג כ' "דלא אמרינן כיון שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה אלא בשהותר למקצת שבת מתחלתה").

ויש בזה נפק"מ באופן ששכח א' מבני חצר ולא עירב, ומבטל רשותו בשבת, אבל בשבת זו נתווספו דיוורין שאינם יכולים להיות מותרים אלא ע"י הואיל והותרה, והכא הרי עד שביטל החצר היתה אסורה, ואם ביטל קודם שבאו הדיוורים החדשים אז עדיין יל"ד הואיל והותרה מכח הזמן שאחרי הביטול קודם ביאתם, אי אמרי' הואיל והותרה ככה"ג וכנ"ל, אבל אם ביטל רק אחרי שנתווספו לכאור' ק' לומר דיותרו הם מדין הואיל והותרה, דהרי החצר לא היתה מותרת כלל מתחילת שבת. (ועי' פלוג' מג"א ורעק"א בסי' שעא, ויבו' להלן). א"כ נימא דכמו דלגבי ביטול עצמו ל"א הואיל ונאסרה, והשוכח שלא עירב משעה שהוא מבטל הותרו כולם אפי' שהיו אסורים מתחילת השבת, ה"ה דבשעה שביטל אז יל"ד כאילו העירוב מעיקרו חל כראוי, ומהני גם כלפי הדיוורים שנתווספו דגם בהם אמרי' הואיל והותרה. ובפרט אי נימא דמכללא דהואיל והותרה נתחדש דלעולם לא נקבעים דיוורים באמצע שבת, (דמה"ט כ' הרשב"א ודעימיה דמיתת האב כשאינה כביטול אינה מתרת כי דיווריו אינם נעקרים באמצע שבת), אז ודאי דאם השוכח ביטל כבר הותרו כולם ואפי' שנתווספו דיוורים.

ועכ"פ זהו ממש המבו' בד' רש"י (אם לא כהקרב"ג הנ"ל, ואי נימא דאין הותרה אלא אם הותר בתחילת השבת), דאם האב ביטל מותר, ואפי' שנתווספו אח"כ דיורי היורש, אי רש"י ס"ל כהתוס' ודעימיה ודלא כהרשב"א ודעימיה, וכש"נ. (אבל ק' כנ"ל דאי נימא דהיורש זוכה ברשות כמו שהיא בלי ביטול אפי' דהאב ביטל קודם, כי עצם ירושתו היא כעין חזרה מהביטול, הרי כלפי חזרה מביטול ל"א הותרה מכח הביטול). אמנם לגבי גר שמת נראה בד' רש"י לקמן דאם מת משחשיכה והחזיק ישראל בנכסיו אז מותר רק באופן שהגר עירב, ומשמע דבלא"ה אסור אפי' שנתחדשו דיורי הישראל רק בשבת, ואי סבירא ליה לרש"י דאמרי' נאסרה מכוח הגר א"ש, אבל לכאור' שם דאיירי כשמת בלא יורשים אז המיתה עצמה היא כביטול גמור, ואעפ"כ זה לא מועיל להתיר אם זכה ישראל אחר, וגם ל"א הותרה מכח הזמן שהגר מת קודם שזכה הישראל, וכמש"כ הר"ן הנ"ל דהותרה תלוי בתחילת השבת.

אינו אוסר", ומשמע דאם ירש ממי שעירב או יש מקום יותר להתיר כשהירוש מעורב מעיקרא, ולכאור' איך העירוב יועיל באמצע שבת על חלק הירוש, וע"כ כד' הב"י דהאיסור הוא רק משום דנאסרה ולא מצד היורש עצמו). ולהנ"ל הדבר מבו', דהרי אם היה מתרוקן רשות האב לגמרי אל היורש, הרי כ' הרשב"א דהאי ביטול דאב ליורש מהני כלפי כולם כיון שעירבו, ורק משום שלא נתרוקן לגמרי לכן אסור מכת נאסרה מצד דיורי האב. אבל לש' הב"י משמע שהיה נידון שיכנס בית זה שירש עכשיו בכלל עירובו וע"ז נצרך לדין נאסרה, וצ"ע. ואולי י"ל עוד דהב"י ס"ל דלעולם א"א לרון איסור מצד דיורי היורש כי הרי הם נתחדשו רק בשבת, ודיורים נקבעים לפי תחי' השבת, (וכמבו' ברשב"א בסוגיין דגר שלא עירב ומת משחשיכה והחזיק ישראל בנכסיו הר"ז מותר), בכה"ג דלא היה מעיקרא הותרה כי האב לא עירב. אבל ג"ז צ"ע דמלשונו הנ"ל משמע דלולי דנאסרה היה היתר מצד שחלק היורש נכנס בעירוב, ואם היורש לא עירב אז ודאי שהיה אסור, וזה הרי מבו' ברשב"א הנ"ל להדיא ל"כ, ובוודאי אין חלק היורש נכנס בעירוב.

ואולי י"ל עוד דבאמת גם אם דירת היורש שהתחדשה לו באמצע שבת אינה נכנסת לעירוב, מ"מ עדיין יש לשאול דאמנם מדירה זו יהיה אסור להוציא לחצר כי הדירה פרטית והחצר מעורבת, אבל שאר הדירות שהם מעורבות למה יאסרו בחצר, והרי כ' הרשב"א בתש' כת"י סי' כו' ו"כיון שכן, אף בשיש להם בית וחצר משותף ויש להם גם כן בתים אחרים מיוחדים ויש להם בית וחצר משותף והכל פתוח לחצר, מפני מה תאסור רשות המיוחדת מלהשתמש ברשות המשותפת בכלים ששבתו בתוכה", וא"כ ה"נ יש להתיר עכ"פ את שאר הדירות עם החצר. ולזה כ' הב"י דאין האיסור מצד דיורי היורש, אלא מצד דיורי האב שנשארו בדירה מכת דין נאסרה, והאי דירת האב שנשארה כאן היא האוסרת את כל החצר. וא"כ נפקא לן דאע"ג דדירת היורש שבאה לו באמצע שבת ודאי אינה נכללת בהעירוב, מ"מ יש מקום לדון דבעי' לדין נאסרה מכמה טעמים, חדא כדי שלא יחשב שהביטול ליורש ע"י המיתה יחול לכל מי שעירב עימו, ועוד דאולי היורש כלל אינו יכול לאסור כעת כיון שנתחדשה דירתו באמצע שבת, ואפי' אם לא היה 'הותרה' מקודם אין לאסור, ועוד דכדי לאסור את שאר הבתים עם החצר ל"ס כמה שיש ליורש בית פרטי שאינו בכלל העירוב כיון דהיורש עצמו עכ"פ עירב ואין כאן שינוי בבעלות להוציא משאר הבתים המעורבים לחצר המעורבת, ואפי' שפתוח לה כעת בית פרטי של היורש, ולכן רק מצד נאסרה אפשר לאסור את שאר הבתים כי הרי האב לא עירב ורשותו מכת דירתו ונאסרה אוסרת את כל שאר החצר.

ויש להוסיף עוד, דהנה הרשב"א בהמשך דבריו כ' עוד "אחד מן השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני החצר וכו' משחשיכה אוסר וכו' יש לפרש דאוסר דקאמר היינו כשבא הוא בשבת לדור שם בבית ירושתו ואע"פ שמתחלה לא היה האב אוסר לפי שלא היה דר כאן וזה היורש גם כן כבר עירב עם בני החצר מ"מ בית זה לא עירב, וכמו שאלו היה האב קיים ובא בשבת לביתו שאוסר את בני החצר כך זה שעירב שבא לדור שם בשבת אוסר כאביו מחמת ביתו של אביו שלא נתערבה עמהם, כן נראה לי לכשתמצא לומר שבא ישראל בשבת אוסר", ויל"ע דכיון דביאר לן דבעי' נאסרה' איך שייך נאסרה כשהאב לא היה כאן מבעו"י ולא אסר. וצ"ל דכיון דהאב היה בידו לבוא ולאסור, א"כ בנו שבא תחתיו כשהוא בא לדור כאן הוא עומד במקום האב לענין זה שביאתו מחזירה את דיורי האב לומר שעדיין לא נעקרו ממקומם, וגם בזה שייך כעין 'נאסרה' לומר שלא נעקרה דירתו של אב.

אבל כ"ז אינו מועיל ליישב את עצם הסתי' בד' הרשב"א, דמריש כ' דכשהיורש דר בחצר ועירב אז אין היתר כי אמרי' נאסרה מכת דיורי האב, (ויהיה הטעם מה שיהיה למה נצרך לזה אבל עכ"פ מבו' דבלי נאסרה היה מותר), ואילו אח"כ כ' לרון איך לכלול את חלק היורש בעירוב, וכ' לחדש "דאפי' עירב קודם שנפלה לו ירושה קאמר, וקמ"ל שלא תאמר דכיון דבשעת עירוב עדיין לא נפלה לו לא נכנס בית זה בכלל עירובו קמ"ל דבכלל היתר עירובו הוא לפי שהעירוב אינו חל אלא בתחלת היום וכבר היתה לו ירושה וכל שהוא ברשותו

לו לבטל אצל האחרים דכיון דמעיקרא לא הוה לה שריותא להאי חצר לו כדאמרי' לעיל, ובודאי כן הוא דא' ששכח ולא עירב וביטל רשותו לא' מבני החצר אין אותו שביטל רשותו לו יכול לבטל אצל האחרים וכו' כיון דהא לא הוה ליה שריותא מעיקרא וכדאמרי' לעיל, ואם אתה עושה את היורש כבעלים ממש מכיון שנתרוקן וזאת האב לו והוא כבר עירב עם בני החצר הרי זה כאלו ביטל אצל כולם", (ובתי' כ' דאפי' שהיורש יש לו זכיה אלימה יותר מביטול, ויכול לבטלה הלאה, מ"מ שאר בני החצר אסורים לולי ביטולו מצד נאסרה מכת דיורי האב). ולכאור' נראה מדבריו דאם נדון את היורש כבעלים ממש, אז לא יהיה לאב שום חלק לאסור וממילא ע"י העירוב של היורש הכל יהיה מותר, ולא איכפ"ל דהיורש זכה ברשות שלא היתה בכלל העירוב בער"ש. אבל בד' הרשב"א בהמשך הסוג' מפו' ל"כ, שהרי כ' "ואחד מן השוק שמת והניח רשותו לא' מבני החצר מבעו"י אינו אוסר. שבכלל עירובו נכנס, ומסתברא דאפי' עירב קודם שנפלה לו ירושה קאמר, וקמ"ל שלא תאמר דכיון דבשעת עירוב עדיין לא נפלה לו לא נכנס בית זה בכלל עירובו קמ"ל דבכלל היתר עירובו הוא לפי שהעירוב אינו חל אלא בתחלת היום וכבר היתה לו ירושה וכל שהוא ברשותו באותה חצר נגרר אחר עירובו", ומבו' דבעי' שהעירוב יחול על הדירה שהתחדשה בירושה, וא"כ מה הוק' לו הכא דאם נתרוקנה ליורש לגמרי יהיה מותר ע"י העירוב, ולשם מאי בעי לאסור רק מצד נאסרה מדיורי האב, והא בלא"ה נמי אותו החלק שקיבל היורש הא אינו נכלל בעירוב.

ונראה, דהנה הרשב"א כ' מתח"י "אפילו היורש דר באותו חצר הוא דמיבעי' ליה ואע"ג דעירב היורש עם שאר בני החצר מבעו"י אפי' צריך ביטול רשות דהא קי"ל צריך לבטל רשות לכאור'א וזה לא ביטל אלא ליורש בלבד" ונכ"ל, ולכאור' מה שייך כאן הנידון של פלוג' ר"א ורבנן אי סגי בביטול לא' כיון דבעי' יפה מבטל או דבעי' ביטול לכאור'א ובלא"ה בעי' רעה מבטל, דהא איירי בביטול דממילא ע"י המיתה, וסברא היא דבהניח יורש (הדר ששם, או שיכול לדור שם) ל"ח כמבטל לכולם אלא כמבטל רק להיורש, ומה שייך כאן עין יפה ורעה. ולכאור' ברור דאין כוונת הרשב"א לציין את פלוג' ר"א ורבנן, אלא את איבעיא דאביי לעיל ע"א האם כשעירבו מהני העירוב לאחדם כ"כ דביטול לא' מהם ממילא יועיל לכולם, (וכדפי' רש"י שם "דהאי בהדי חבריה עירב, אלמא אין צריך לבטל אלא לאחד, דכולהו הוו כחד", וכמבו' בתוס' לעיל סג, ב. אמנם עדיין יש בזה חידוש דבשלימא בביטול ממש, י"ל דכיון דהזכיה בביטול היא רק מכות הדיורים של הנוטל בחצר הזו או הפתוחה לה, ממילא י"ל דכל מי שמעורב עימו הדיורים אלו זוכה ג"כ בביטול, אבל הכא הרי זוכה מכת הירושה גם אם לא דר בחצר כלל, ומהיכ"ת שהעירוב ישייך את מה שזוכה בביטול עבור כל המעורבים עימו. וי"ל דאעפ"כ כיון דזוכה בזה לגמרי ומעורב עם שאר בני החצר אף זה נכלל בעירוב כביכול למפרע). ואם כך היה הדין אז ודאי שאפי' שהמיתה איננה ביטול אלא כלפי היורש, מ"מ כיון דהוא עירב ממילא הביטול עצמו כבר יועיל לכולם, וזהו שהביא הרשב"א דקי"ל דגם בעירוב צריך לבטל לכאור'א. וא"כ נראה דזהו הנידון בד' הרשב"א כאן, דאם המיתה היא אלימה כ"כ יותר מביטול כי הכל נתרוקן להיורש, בזה ס"ל דהעירוב צריך לצרפם כ"כ שהביטול יועיל עבור כולם, (ואף שאם נפלה דירה בירושה ולא היתה בכלל העירוב ל"א כעת שתיכנס לעירוב, מ"מ כאן העירוב יצרפן לומר שע"י המיתה אם הוא כביטול אלים, ייעשה כאילו ביטל לכולם), ורק בתי' חידש דאעפ"כ אין כאן ביטול כלפי כל המעורבים להפקיע את הנאסרה מכת דיורי האב דמעיקרא.

והנה הב"י בסי' שעא כ' בדעת הרשב"א "אע"פ שהיורש זה עירב מבעוד יום עם שכניו בעבור ביתו לא אמרינן שיכנס בית זה שירש עכשיו בכלל עירובו כיון דכשחשכה היה אסור כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת", ומבו' דלא כ' בפשיטות דחלק היורש אינו נכלל בעירוב וממילא אסור (כיון דגם אין בזה הואיל והותרה), אלא אסר ליה רק מטעם נאסרה. (וכן משמע לכאור' בד' הטור שכ' שם "אחד מן החצר שמת בשבת אם עירב אפילו ירשו אחד מבני השוק

אביהם דעבדינן להו כה' שגבו את עירובן ואפילו בישנים בבתיהם אלא שמקבלין פרס מאביהן, ועד כאן לא אמרו התם במוליכין את עירובן שצריכין עירוב לכאור"א אלא בישנים בבתיהם ומקבלין פרס מאביהם ואיכא אחריני בהדייהו ומשום מגו דהני אסרי הני נמי אסרי כדאי' לקמן הא בשאוכלין על שלחן אביהם עירוב אחד לכולן ואחד מוליך ע"י כולן כחמשה שגבו את עירובן, ומבו' לכאו' דבה' שגבו עירובן ל"א מיגו דהני אסרי וכו', (דמיגו זה רק באחין שהם מאוחדים מצ"ע, ובהא אמרי' דאם יש בחצר עוד דירין או האחין עצמן אינן מאוחדים כ"כ בחצר, אבל איחוד שע"י עירוב אינו נפקע במיגו). וגם מבו' דשייך מיגו גם ע"י אלו שמחוץ לרשות בה שובתים כל החמשה, ואולי זה כשיטתו של הרשב"א גבי ה' חבורות ששבתו בטרקלין ע"י.ש. עוד מבו' דאם יהיה מיגו וכו' אז חשיב כאילו לא מצי מערב, ולכאו' הרי יכול לערב ב'עירוב בא אצלן, ואז ל"א מיגו, אלא דהרשב"א יסבור דל"מ בא אצלן אלא כשבא העירוב לבית אביהם דוקא, ולכן הבן עכ"פ ל"ח מצי מערב.

ובהא דדנו התוס' לומר דאע"ג דאין איסור אם היורש לא נכנס לדור שם מ"מ סגי במה שהוא דר בחצר, ד"אם היה היורש דר באותה חצר שמא היה אוסר להם בית אביו כשירש בשבת אע"פ שלא בא לדור שם, הנה בתורא"ש הוסיף לבאר ד"אם היה היורש דר באותו חצר שמא יהיה אוסר להם בית אביו כשירשה בשבת אע"פ שלא בא לדור בתוכו דכיון שדר בחצר וראוי להשתמש בהם מקרי שפיר מקום דירתו, והר"ן כ' "דמיירי בשהיה היורש דר בבית אחר באותה חצר דבכי האי גונא אע"פ שלא בא לדור בבית אביו אינו אוסר, דעד כאן לא קאמר ר' שמעון דהסיחה מלבו אלא בשיצא לשבות בשבת חוץ לאותה חצר אבל זה ששוכן בחצר לא הסיחה מלבו, ואפי' לר' יהודה דאמ' דבית התבן ובית הבקר אינו אוסר היינו משום דלא הוי ראוי לדירה, אבל בית זו שהיתה של אביו כיון שהוא בית דירה גמור אוסר אע"פ שאינו דר שם כיון שהוא דר באותה חצר". וצ"ע במש"כ החזו"א בכמ"ד דבית בחצר זה רק מקום פיתא, ושאר חדרי הבית שאין אוכלים בהם הוו כחצר, (ונת' במקו"א), וק' דהא שאר חדרי הבית נמי הרי ראוי להשתמש בהם לאכילה כיון דהוא דר בסמוך להם. ויש לחלק קצת בין חדר שהוא מקום לינה לחדר שבעיקרו הוא מקום פיתא אלא שאמור להיות שלא יאכל בו, דהרי זה ודאי מבו' בגמ' להלן עב, ב דמקום לינה אינו אוסר אף שהוא ראוי להיות מקום פיתא. (ובחזו"א סי' צא סק"א כ' "מה שאין אוכלין בשבת זה לא מהני דהוי כמניח ביתו והלך לשבות בבית אחר באותה חצר דנראה דאוסר וכמש"כ תו' ע' א' ד"ה יורש, ולא נסתפקו ביורש אלא מפני שאינו רגיל עדיין בפיתו בבית הזה אבל המניח ביתו ויצא לבית אחר באותה חצר עדיין אוסר").

ואולי י"ל דאין כוונת התוס' דבכל גווני מי שגר בחצר מכוח בית אחד הרי הוא אוסר גם ע"י הבית השני שלא דר בו, אלא דוקא הכא דיש נידון לאסור מכח דירוי האב ו'נאסרה', דהרי בד' הרשב"א בסוג' מבו' דאף לפני שחזר בו וחדש דיש איסור אפי' כשהיורש לא דר בבית, מ"מ זה פשיט"ל דאפי' אם האיסור תלוי בדירוי היורש אבל עצם האיסור הוא מכח דירוי האב ד'נאסרה', וא"כ אולי י"ל דאף התוס' ס"ל הכי דיש איסור הבא מכוח דירוי האב אלא שאינו אוסר אם היורש אינו דר שם כי אז מיתתו חשיבא כביטול לכולם, ובזה הוא דכ' התוס' דסגי במגורי היורש בחצר למימר דלא נסתלקו ונעקרו דירוי האב לגמרי, כי הרי היורש דר בחצר וראוי להשתמש בבית ירושתו, ודו"ק.

אבל הנה ש' הריטב"א היא דלא כהתוס' אלא ס"ל דהיורש אוסר גם כשאינו דר בכלל וכד' הרשב"א, ומ"מ כ' בסו"ד "ומיהו מה שכתבו בתוספות שאם היורש היה דר באחד מן הבתים שבחצר, כי צריך הוא לבטל מפני בית ירושתו, זה ודאי דין אמת", (ובפוס' דקדוק מד' הרשב"א בסוגיין שהוא חולק על ד' התוס'). וצ"ע דכיון דהיורש אוסר גם בלי שגר שם, מה הוסיף מה שהוא גר בחצר ולמאי נפק"מ. ולכאו' נראה דהוא מפרש דהתוס' קאמר הכא דין בעלמא, דכל מי שגר בבית א' ויש לו בית נוסף באותה חצר, אז כשמבטל או מערב צריך לעשות כן גם על הבית שאינו דר בו, כיון דדר בחצר ויכול

באותה חצר נגרר אחר עירובו", והרי לשי' דבעי' נאסרה אז גם אם חלק הירושה לא ייכלל בעירוב כלל, עדיין אם מת האב מבעו"י ל"ש בזה נאסרה ע"י דירוי האב. (ואולי אם כש"נ דהנידון היה שע"י העירוב ייעשה שהביטול יחול לכולם, אז בתי' הרשב"א כ' דאינו כן אלא אע"ג דנתרוקן ליורש מ"מ ל"ה כביטול לכולם ונשאר איסור מכח האב, אבל לעולם אם האב מת קודם השבת אז יש לדון שחלק הירושה ייכלל בעירוב ובלא"ה יאסור, ואע"ג דאין נאסרה בכה"ג מדירוי האב מ"מ הבן יאסור, ודו"ק).

ורק אי נימא כד' תש' הרשב"א הנ"ל דמותר להוציא מבית משותף לחצר אפי' שפתוח לה גם בית פרטי של א' מהשותפים, (ורק מאותו בית עצמו אסור), ולכן מתחילה כ' הרשב"א להק' דאם מיתת האב היא רק ביטול לבן אז אין יוכל לבטל את החלק הזה לכולם, ואם מיתתו היא ריקון מוחלט לבן אז הוא כבר לא יאסור על שאר בני החצר, והיורש ג"כ לא יאסור את כל החצר מדעירב עכ"פ את ביתו, (ורק מבית הירושה יהיה אסור להוציא לחצר אבל זה לא יאסור את שאר הבתים), וע"ז תי' דמ"מ שייך נאסרה מכח האב, ומה שהוצרך לדון אח"כ באיזה צורה בית הירושה יהיה נכלל בעירוב, זה לא מפני דבלא"ה כל החצר תיאסר, אלא דהרשב"א דן איך להתיר הוצאה גם מאותו בית עצמו לחצר.

ועכ"פ מבו' ברשב"א עוד חידוש, דהנה עיקר הנידון בסוג' הוא האם יורש יוכל לבטל אע"ג דלא מצי מערב מבעו"י מכח זה שהוא כרעיה דאבוה, אבל בד' הרשב"א נפקא דכל האיסור שע"י היורש (עד שיבטל) הוא ג"כ רק מכוח דהוי כרעיה דאבוה, ולפיכך למרות שהאב מת והוי לכה"פ כהלך לשבות וכו', מ"מ כיון דהבן בא תחתיו להמשיך את דירוי, אז דירוי האב יש להם כח לאסור מדין נאסרה, (וכן דאפי' אם האב לא גר שם מבעו"י, אבל כיון דאם היה בא היה אוסר, אז בנו הנכנס תחתיו ג"כ אוסר אם בא לדור), וזה ברור דיש לו דין כרעיה לענין לאסור, וכל האיבעיא היא רק האם יש לו דין כרעיה לקולא שיוכל לבטל אע"ג דהוא עצמו לא מצי מערב מבעו"י.

תודה יורש. דאם נותן פת משלו הוי עירוב אע"פ שלא זיכה לאביו כדאמר לעיל פרק מי שהוציא אוהו חמשה שגבו את עירובן כשהן מוליכין את עירובן למקום אחר א' מוליכו ע"י כולן דאם לקח הפת משלו ונתן בחצר של שיתוף מועיל לכולם כדפי' התם בקונ' דשליחות דכולהו קעביד הואיל ועירבו יחד. וכע"ז כ' הרשב"א בסוג', ע"י. והנה בתש' הרשב"א ח"ו סי' צה כ' "עוד השיב בענין עירוב זה לשונו. באמת שהרבה בני אדם באים לדור בכל קהל וקהל ואין איש שם על לב להצריכם לתת להם חלק בשיתוף ואין מוסיפין ומזכין להם אבל אני זה שנים הנהגתי כן במדינה זו להיות הגבאי מתנה שיערב במה שהוא גובה ע"ח ושיתופי מבואות שיהא רשות בידו לזכות לכל מי שיבא וידור עמנו תוך שנה זו ואותו הגבאי זוכה ומזכה לכל ע"י אחר בשעת הנחה ובזה אנו יוצאין ידי כל חשש. ומה שאמרת איך אנו מזכין למי שלא בא לעולם זה אינו שאם הלשון מדוקדק לומר שלא בא לעולם ממש אלא שנולד לאחר מיכן וקטן זה אינו אסור שהוא נגרר אחר אביו ואמו השוכן עמו ואינו אלא כאורח ואם לא בא לשונך בדקדוק ואין הכוונה אלא במי שלא בא עדיין כבר אמרתי שאנו מזכין לו והוא בעולם וכשבא הרי זה בדרבנן". ומשמע בד' הרשב"א דאם הקטן היה אוסר, אז העירוב לא היה מועיל בשבילו, וזה כהמת' בד' התוס' הכא דגם נתינת פת ע"י א' מבני הבית מה שהיא מועילה עבור כולם זה מדין שליחותיהו וכו', וא"כ זה לא מועיל כלפי מי שעדיין לא היה, וכעין שכ' בתש' הרא"ש כלל כא ס"ו "וששאלת, כשבאת לדור בחצר ואסרת על בני החצר ועל בני המבוי, אם מועיל לבני המבוי מה שערכת עם בני החצר, והם נשתתפו כבר עם בני המבוי, ולא תצטרך להשתתף עם בני המבוי. נראה שאינו מועיל לך, אע"ג דאמרי' חמשה שגבו עירובן, אחד מוליך ע"י כולן אפילו מפת שלו, שאני הכא שבאת לדור בחצר אחר שהולין עירובו, ואינו חל למפרע".

ובד' הרשב"א כאן יש תוספת על ד' התוס', ז"ל "וכן נמי א"א לומר דבשהיורש דר עם אביו בביתו, דאלו כן פשיטא דמצי מבטל דהא אי בעי מערב מאתמול דהוה ליה כה' שגבו את עירובן דא' מוליך עירוב ע"י כולן, וכדאמרי' לקמן גבי האחין שאוכלין על שלחן

והנה לפי זה יש לדון בהא דאמרי' כ"מ דאין מערבין וכו', הרי לכאור' לעולם יכולים לבטל מבעו'י, וכשהגוי יבוא ישכרו ממנו. וצ"ל דכמו שכ' התוס' (ודעימיהו) דאחר שבא הנכרי אף כששכרו ממנו מ"מ אין העירוב חוזר וניעור, ה"ה בביטולו זל"ז ובא נכרי, דדינו שהוא מפקיע את הביטול, וגם אחרי השכירות אין הביטול חוזר וניעור, וממילא דזהו דאמרי' כ"מ שאין מערבין וכו' בבא נכרי בשבת, כי גם אם היו מבטלין זל"ז מבעו'י זה לא היה מועיל לאחרי שישכרו מן הנכרי או שימות. ויש להעיר דא"כ מהו שהק' התוס' הכא דל"ש סברת א"כ ביטלת כיון שהנכרי מתרצה להשכיר, ולכן לרב ששת יש להתיר ע"י ביטול כיון דהוי חדא ולא תרת, והא א"כ הרי אפי' חדא ל"ב, דהוי מקום שמערבין ממש כי מבטלין זל"ז מבעו'י וכשהנכרי בא אינו אוסר כלל כי כבר הווי יחיד במקום נכרי דמותר אליבא דראב"י. וצ"ל דמ"מ תיכף בביאת הנכרי דאכתי לא ידעי' אם הוא מתרצה להשכיר וכו', ויתכן דאינו מתרצה ואז לא יועיל ביטול לעשותם כיחיד דא"כ ביטלת תורת עירוב, א"כ גם בזה הביטול דמעיקרא פוקע ואינו חוזר וניעור כשאומר שמתרצה להשכיר.

ועכ"פ הנה זוהי שי' התוס' דספיקא דירוש הוא גם אליבא דרב ששת וריו"ח, אבל הרשב"א כ' בשם הראב"ד דאליבא דשמואל דאמר אין שוכרין בשבת הוא דבעי לה ואליבא דרב המנונא דאמר לעיל מת עכו"ם בשבת אין מבטלין אבל לר' יוחנן דאמר שוכרין ומבטלין לא מיבעי ליה דאפילו מת עכו"ם בשבת אמר איהו מבטלין וכ"ש בישראל, ולרב ששת נמי אפילו לשמואל אי אתא עכו"ם מאתמול כדאיתא לעיל, והא דאמר ליה רב נחמן אני אומר מבטלין והני דבי שמואל אמרו אין מבטלין הכי קאמר אני אומר דאפילו לשמואל מבטלין והני דבי שמואל אמרי אין מבטלין, (ומש"כ דלריו"ח אפי' מת נכרי בשבת וכו', לכאור' צריך לגרוס אפילו בא נכרי בשבת, ואילו בדעת רב ששת שכ' אי אתא מאתמול לכאור' צריך לגרוס אפילו מת הנכרי, ודו"ק). וכ"כ הרשב"א בשם הראב"ד לעיל סז, א ז"ל דההיא בעיא דלקמן דירוש מהו שיבטל אליבא דשמואל דאמר אין שוכרין בשבת הוא דבעי לה ואליבא דרב המנונא דאמר הכא מת עכו"ם בשבת אין מבטלין והלכך לטעמיהו דהני דבי שמואל הוא דמפרש לה ומינה קא מקשה לו, אבל לר' יוחנן זה הכלל לא קאי אלא ארישא אבל לא אסיפא. (ואולי כן ס"ל להר"ף דהשמיט איבעיא דירוש, כיון דקי"ל כריו"ח, ובודאי יורש יכול לבטל גם לולי דהוי כרעיה דאבוה).

ויל"ע דלכאור' החילוק שכ' התוס' דשאני הכא שהרשות לא היתה שלו מבעו'י הרי זה חילוק מוכרח, דהא רב ששת גופיה קאמר בהקיפום וכו' דאין מבטלין, אף דאמר דהאי כללא דאין מבטלין אם אין מערבין זה דוקא בתרתי ולא בחדא כגון אם הנכרי מת בשבת, וגבי הקיפום נמי הא ל"ה אלא חדא ומ"מ אמר דאין מבטלין. ועכ"פ כד' התוס' דהקיפום גרע מדל"ה הרשות שלהם מבעו'י, וא"כ למה לא חילק הראב"ד כן גבי יורש. אבל באמת גם בלש' התוס' מבו' דהאי סברא היא פשוטה יותר גבי הקיפום מבירוש, ואם בהקיפום מועיל ביטול אז ק"ו ליורש, שהרי כ' בד"ה וקתני "ומדמהני ביטול ב' בתים אע"פ שלא היה לו כח לבטל רשות של חצר זה מאתמול דרה"ר היה כל שכן יורש דיש לו כח לבטל", ולכאור' צ"ל דירוש אמנם הוא עצמו לא היתה הרשות שלו מבעו'י שיוכל לבטלה, אבל עכ"פ הרשות עצמה היתה ברת ביטול ע"י אביו, משא"כ בהקיפום דהרשות לא היתה ניתנת לביטול מבעו'י, וגבי נכרי וכו' דהרי לא היה מועיל עירוב וביטול כשבא הנכרי, מ"מ ה"ה מבטל כעת רשות שהיתה שלו מבעו'י ואף שלא יכל לבטלה בגלל הנכרי. וסברא זו מבו' בד' הר"ן, שכ' "ולוי אפשר לפרשה דלשמואל קא מקשה הכי דאנן לית לן לאיתויי בזה הכלל אלא מאי דדמי לשני בתים בשני צידי רה"ר דלא אפשר לעירובי מאתמול, ומשום הכי מסתייא דמרבין מת גוי בשבת אע"ג דמצי למיגר כיון דלא מצי מיהת לערובי, אבל יורש כיון דשייך עירוב בהאי חצר מערב שבת לא אתיא בזה הכלל, אלא ודאי בכלל חוץ מן המבטל רשות הוא דכיון דשייך עירוב בהאי חצר לא אמרי' דמפני שנאסר למקצת שבת יהא נאסר בכל השבת כולה, ופרקינן אימא חוץ מתורת

להיכנס גם לבית השני, וע"ז כ' הריטב"א דהוא דין אמת. ויש לדחות דעדיין יש נפק"מ בסברת התוס' על מי שדר בחצר, אף אי ס"ל כהרשב"א דירוש אוסר כשאינו דר שם, דהרי בהמשך הסוג' כ' הרשב"א "אחד מן השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני החצר וכו' משחשיכה אוסר וכו' יש לפרש דאוסר דקאמר היינו כשבא הוא בשבת לדור שם בבית ירושתו ואע"פ שמתחלה לא היה האב אוסר לפי שלא היה דר כאן וזה היורש גם כן כבר עירב עם בני החצר מ"מ בית זה לא עירב, וכמו שאלו היה האב קיים ובא בשבת לביתו שאוסר את בני החצר כך זה שעירב שבא לדור שם בשבת אוסר כאביו מחמת ביתו של אביו שלא נתערבה עמהם", הרי דאף לדבריו יש אופן שהיורש אינו אוסר אם לא דר שם, והיינו כשהאב נמי לא בחצר בכניסת השבת, (והיורש עומד תחתיו שהוא אוסר אם הוא מגיע לדור שם), וכ"כ הריטב"א, ובזה יש נפק"מ בדינא דהתוס' דדר בחצר הוי נמי כדר בבית הירושה, וצריך לבטל גם אותו.

מקום שאין מערבין

תוד"ה אבל האי. אבל הכא האי רשות דמבטל השתא אין לו כח לבטל מאתמול אלא משעה שירש והוי כב' בתים בשני צידי רה"ר דאין מבטלין דלא היה בידו רשות זה מאתמול. מבו' בתוס' דאמנם לפי רב המנונא הנידון בירוש מתפרש כפשוטו האם אפשר לבטל למרות שלא יכל לערב מאתמול, אבל לרב ששת דכה"ג חדא מהני, (או לריו"ח דבא נכרי בשבת ג"כ שוכרים ומבטלים), צ"ל דהכא גרע כי הרשות לא היתה אצלו אתמול. אבל הנה הרי לש' הגמ' הוא דלא מצי מערב מאתמול, ואילו התוס' לא כ' דהאי רשות דמבטל השתא לא היה לו כח לערב מאתמול אלא הדגישו מה שלא היה לו כח לבטל מאתמול. וכ"ה בלש' תוס' לעיל סז, א שכ' "גבי שני בתים לא היה לו כח מבעוד יום לעשות אותו ביטול שעושה עכשיו אבל הכא מבעוד יום היה בו כח לבטל", אף בדגמ' שם אי' נמי "דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבין". ואף בהמשך הסוג' כאן מבו' כן בד' התוס' שכ' "ומדמהני ביטול בב' בתים אע"פ שלא היה לו כח לבטל רשות של חצר זה מאתמול דרה"ר היה כל שכן יורש דיש לו כח לבטל". וצ"ע האם הנידון בסוג' תלוי במה שהיורש לא יכל לערב מאתמול וכלש' הגמ', או במה שלא יכל לבטל מאתמול וכלש' התוס'. ולכאור' יש בזה נפק"מ, דהרי התוס' דנו דאם היורש היה דר אצל אביו אז מכיון דיכול ליתן פת שתועיל עבור אביו חשיב כאילו מצי מערב מבעו'י, ולכאור' הא גם בכה"ג הא לא מצי מבטל, (וכמפו' בראש' דל"מ ביטול של א' מבני הבית עבור כולם), וע"כ דסגי בהא דמצי מערב לחוד אפי' אם לא מצי מבטל.

אבל מאידך בלש' התוס' בהנך ג' דוכתי חזי' דל"ב דוקא מצי מערב מבעו'י אלא מועיל גם מה שהוא יכול לבטל מבעו'י, והביאור דכיון דביטול בהדי תקנת עירוב שייכא, א"כ תיקנו ביטול בשבת לכל מי שיכל לערב או לבטל מבעו'י, וסגי באפשרות של חד מינייהו. ולכאור' מוכח כן להאי תנא דס"ל דמהני ביטול רשות של צדוקי, ומ"מ כ' הראש' דל"מ עירוב דידיה מדהוי אינו מודה בעירוב, הרי דיכול לבטל אף דלא מצי מערב. ויש לדחות דסו"ס בידו להודות בעירוב מבעו'י ולערב, ולכן יכול לבטל אפי' שאינו מודה בעירוב. אבל יש להוכיח כן עוד דסגי בהא דמצי מבטל, דהנה שי' רב המנונא אליבא דרש"י דאף בבא נכרי מבעו'י חשיב שאינו יכול לערב, עכ"פ כשהגוי אינו מתרצה להשכיר, וצ"ע דלעיל בסוג' דלחמן בר ריסקת מבו' דאם הביטול היה משוי להו כחד היו יכולים להיות ניתנים בביטול, וק' דהא סו"ס לא מצי מערבי, ואיך מועיל ביטול אצל מי שאינו מערב. (ובמהרש"א כ' "ודע דמלתיה דאביי דאמר לעיל באינו רוצה להשכיר דביטול לחוד מועיל ביה ע"כ ליתא כשמואל דאמר כ"מ שאוסרין ואין מערבין אין מבטלין ואפשר דהאי כללא נמי לאו דוקא הוא ואיכא לפלוגי בין אתא מאתמול ואינו רוצה להשכיר ובין אתא היום בשבת", אבל אי"ו מתרץ לשי' רש"י). וע"כ דכיון דמבעו'י מצי מבטלי סגי בהכי אפי' שלא מצי מערבי, ושאני הכא דאירי' אחרי דקי"ל דאין ביטול מועיל במקום נכרי להיעשות כיחיד דא"כ ביטלת וכו', וממילא דמבעו'י ל"ה מצי מערבי ולא מצו מבטלי ולפיכך כעת ל"מ הביטול אף שמת הנכרי.

עומד לבוא ולגבי זה הוּוּ מקום שאין מערבין דאין מבטלין, אז גם אחרי מיתתו כן הוא הדין דל"מ ביטול, דשייך הואיל ונאסרה אפי' כשלא היה איסור בפועל.

כל שהותר למקצת שבת מותר לכל השבת כגון עירוב דרך הפתח ונסתם הפתח עירוב דרך חלון ונסתם חלון זה הכלל לאתווי מבוי שניטלו קורותיו או לחייו. הראש' הביאו כאן קו' הראב"ד, ז"ל "אני תמה כי היה לו לפרש כל שהותר למקצת שבת כגון שעירוב עם בני החצר ומת בשבת והניח את ביתו לאחד מן השוק דאע"פ דאותו לא עירב עמהו מותרין בחצר הואיל וכבר מותרין דהכי אמרינן לקמן בברייתא. ותי' ע"ז הר"ן ז"ל "ולדידי לא קשיא דהוא גונא ודאי פשיטא דשרי ולא שייך למתני ביה כל שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה, דכיון שרשות זה כבר נתערב אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה בה מורישו, ולקמן דתניא בברייתא אגב גוני אחריו דאית בהו רבותא תנייה כמו שנפרש בסמוך בס"ד, אבל במבוי שניטלו קורותיו ולחייו ובעירוב דרך הפתח ונסתם הפתח נמי אמרינן רבותא כיון דבהאי גונא לא חזי לשתוף ועירוב". (וילה"ס בד' הר"ן מה הדין כשהיורש הוא אינו מודה בעירוב, האם בהא נמי אמרי' ד"אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה בה מורישו"). והנה יש לדקדק למה הראב"ד הק' רק באופן שהיורש הוא בן חצר אחרת, והרי אפי' כשהוא מחצר זו מ"מ עירובו (של היורש) הרי לא יכול להועיל על הרשות שירש, ובעי' לדינא דהואיל והותרה.

ואולי י"ל דהנה בתי' הר"ן דהירושה חלה על העירוב יש ב' חיד', א, דהיורש אינו זוכה ברשות לגמרי כיון דכל שאר בני החצר יש להם חלק (של דיורין) ברשות שלו, וזכיותו בירושה אינה מפקיעה אותם, ב, דבירושה הוא זוכה גם בחלק (של דיורין) ברשויות של שאר בני החצר. ויתכן לומר דהראב"ד לא פליג אלא על החידוש הב' הנ"ל, אבל בענין הראשון מודה, וממילא זה לא הק' למה לא קתני לרבווי מת והוריש לא' מבני החצר, דאז ודאי ל"ב להואיל והותרה כי בלא"ה נמי אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה בה מורישו, וחלק בדיורי שאר בני החצר כבר יש לו בלא"ה מהעירוב שעשה קודם, אבל זה הק' דאם היורש הוא א' מן השוק אז אין להתיר לולי דינא דהואיל והותרה.

זה הכלל לאתווי וכו'. כ' הריטב"א "זה הכלל לאתווי מת גוי בשבת. פירוש דס"ל דזה הכלל דרישא קאי אסיפא וכדפירש רש"י ז"ל, ולית ליה הא דאמרינן לעיל דלמ"ד שוכרין בשבת לא תיבעי לך, אי נמי דאליבא דשמואל בלחוד נקט לה ולא דק בה השתא וכדפרישנא לעיל", והנה בתי' השני נקט הריטב"א דהא דאמרי' לאתווי מת וכו' זה דלא כריו"ח, וכמש"כ התוס' מה"ט לעיל סו, א לפסוק כשמואל ולא כריו"ח, אבל בתי' הראשון מבו' בריטב"א דס"ל דיש מקום לחלוק על הא דאמרי' לעיל דלמ"ד שוכרים בשבת לא תיבעי לך, ולמימר דלש' ריו"ח אי בא נכרי בשבת אז יפה עשיתם ששכרתם ומהני הך תרתי שכירות וביטול, אבל אם מת הגוי ל"מ ביטול, ולכאו' זה תמוה מאד. ונראה דבאמת יש מקום לומר כן ודלא כהגמ' לעיל הנ"ל, די"ל דאם הנכרי חי ושכרו ממנו, אז איגלאי מילתא דמתחילה היו בגדר מקום שמעריבין, כי הרי גם כשהגוי בא שכרו ממנו ואז יכולים לבטל ותו לא מידי, אבל אם לא שכרו מהגוי אלא שמת, ומיתתו הרי איננה בגדר דבר העומד להיות, א"כ הוי מקום שאין מערבין מדלא יכלו להמיתו ולבטל, ומה שיכלו לשכור ולא שכרו זה לא עושה אותם כמקום שמעריבין, (ובפרט אם עד מיתתו לא היה מתרצה להשכיר, וכמבו' בד' הריטב"א לעיל סו, א שדן לומר דגוי הנמצא מאתמול ולא התרצה להשכיר הוי כמקום שאין מערבין), וא"כ היה מקום לומר דריו"ח נמי מודה דבמת הנכרי בשבת ל"מ ביטול.

תוד"ה תא שמע ישראל וגר כו' - קסבר רבא דמכח הגר חשיב כמו יורש דהוי כרעיה דאבוה דאי לאו הכי לא קשה מידי לרב נחמן. (ובעבוה"ק כ' עוד "ישראל וגר שאין לו יורשים שהיו דרים בחצר אחת ומת הגר מבעו"י והחזיק ישראל אחר בביתו משחשיכה הרי זה אוסר עד שיבטל, ואין אומרים כל שלא החזיק קודם שחשכה הרי רשותו של גר מבוטלת אצל הכל עם כניסת השבת, אלא כל שיכול

בטול רשות ואפי' יורש בכלל כיון דאיהו גופיה לא מצי לערובי", וא"כ זה הטעם שלהראב"ד בהקיפום אין מבטלין גם לרב ששת וריו"ח, ובכורש לא אבע"ל אלא לשמואל אליבא דרב המנונא.

תוד"ה לאתווי מת נכרי בשבת - פי' בקונ' כיון דאי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי השתא נמי לא מצו מבטלי ומרישא סיפא לא שמעינן ליה אי לא אתי בזה הכלל דהתם לא מצו מערבי מאתמול כלל אבל הכא מצו מערבי ע"י שכירות משמע מתוך פירושו דאיירי דאתא נכרי מער"ש וכו' ולא יתכן לפי מה שפיר' לעיל דהתם כולי עלמא מודו דמבטלין וכו' אלא בדאתא נכרי בשבת איירי הכא. ולכאו' רש"י לש"י אזיל דלעיל שם נמי פי' דאיירי בבא נכרי מער"ש, ובהא נחלקו רב המנונא ורב ששת אי חשיב כמקום שמעריבין מחמת שיכלו לשכור ממנו, וכמבו' כ"ז בד' התוס' שם ד"ה אני.

אכן הנה הר"ן בסוגיין כ' כד' רש"י, ז"ל "אבעיא להו יורש מהו שיבטל. פי' אפי' למאן דאמר לעיל גבי מת גוי בשבת דמבטלין, דדילמא התם הוא משום דעל ידי שכירות הגוי מיהת מצי מערב אבל הכא דלא אפשר ליה לעירובי מאתמול כלל לא מצי מבטל וכו' אבל מת גוי בשבת הוא דצריך לאתווי בזה הכלל משום דאפשר לאשתתופי בהדיה על ידי שכירות, ומשום הכי קאמי' וקתני חוץ מן המבטל רשות כלו' מפני שהיה יכול לערב מערב שבת אבל יורש דלא אפשר לא דאדרבה גרע ממת גוי בשבת", ואילו לעיל סז, א פליג על דבריו, ז"ל שם "כתב רש"י ז"ל ולא דמיא להאיא דלעיל דהכא אי בעו למיגר וערובי מאתמול מצו מערבי, והמנונא אמ' אין מבטלין כיון דאי בעו עירובי מאתמול לא מצו מערבי בלא שכירות אין בטול אלא במקום עירוב. ואיכא למידק עליה דהא לעיל אקשי' בהדיא ואי דאתא מאתמול איבעי ליה למיגר מיניה, ואם איתא דרב המנונא פליג עליה אפי' בכי הא היכי מקשי' הכי להדיא וכו' ומיהו יש לתמוה מה הזקיקו לרש"י ז"ל בכך ולמה לא פרשה בדאתא גוי בשבת וטעמ' דמאן דאמי' מבטלין משום דתרתיה הוא דלא עבדינן אבל חדא עבדינן, ורב המנונא סבירא ליה דאפי' חדא לא עבדינן".

וע"כ מבו' דהר"ן פי' בסוגיין דאיירי שבא הגוי בשבת, ואם בא מאתמול הרי חשיב מערבין מדיכולו למיגר מאתמול, ואעפ"כ ס"ל דיש רבותא לומר דבא נכרי בשבת אין מבטלין יותר מהקיפום ויורש, כיון דאפשר לאשתתופי בהדיה ע"י שכירות, ואמנם מער"ש הגוי עדיין לא בא, אבל י"ל דזהו רק חיסרון היכ"ת בעלמא, ואם היו לפנינו באותה שעה א' משכול"ק או אשתו הרי היה אפשר לשכור ממנו למרות שעדיין לא בא, (וכמבו' לעיל סה, ב), ולכן יש בזה רבותא דמת נכרי אין מבטלין אפי' שמצד עיקר הדין היו יכולים לשכור ממנו בער"ש ולא היה עיכוב מצד הדין אלא מצד המציאות בלבד. (וע"ע הג' הב"ח לעיל סז, א). וכך מבו' בתורא"ש, דגם בסוגיין פליג על רש"י וכד' התוס', וגם לעיל סז, א כ' כד' התוס' שם לחלוק על רש"י, וכ' שם עוד "אומר אני מבטלין. ואע"ג דבשני בתים אין מבטלין התם ליכא לא אוסרין ולא מערבין שהיה רה"ר מבעוד יום אבל הכא אוסרין איכא וגם מערבין אם היה רוצה גוי להשכיר", (ולא כ' כהתוס' שם ד"מעריבין עד שיבא הנכרי", אלא כ' "אם היה רוצה גוי להשכיר"), הרי דאע"ג דאיירי שבא נכרי באמצע שבת, מ"מ אמרי' דשייך לדון כאילו אפשר לשכור ממנו.

ובאמת יל"ע בהמבו' בסוג' דבבא נכרי בשבת ומת אז אמרי' כל שנאסרה מקצת שבת וכו', דלכאו' הרי בכניסת שבת היה היתר כי עדיין הנכרי לא בא, ואמנם ל"א הואיל והותרה מכח זה כי הנכרי היה עומד לבוא והדבר מסור בידו, אבל איך שייך לאסור אחרי מיתתו מכח הואיל ונאסרה, (ולהפקיע מטעם זה את אפשרות הביטול), והרי בתחילת השבת עדיין לא היה איסור כלל. ואין לומר דשייך נאסרה וכו' גם באמצע שבת, דהא לגבי הואיל והותרה כ' הר"ן בסוג' דל"א הכי, ז"ל "דאי לא עירבו כיון ששבת לא הותרה מתחלתה אע"פ שהותרה באמצעיתה כשמת הגר מפני שנבטל רשותו כי החזיק ישראל אחר כן אוסר, דלא אמרינן כיון שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה אלא בשהותר למקצת שבת מתחלתה". וחזי' מהכא דענינא דנאסרה הוא דדייני' להדירים כפי תחילת שבת ואינם נקבעים באמצע שבת, וא"כ כיון שהיה הנכרי

דקאמרי שהרי ברייתא ערוכה היא לקמן כמ"ש התוס' מדתניא א' מן השוק שמת והניח רשותו לא' מבני החצר כו' משחשיכה אוסר ולשון הרא"ש מכוון בזה שכתב ומיהו אי הוה דייר היורש בחצר בבית אחד אוסר עליהן עכ"ל ויש ליישב דבריהם ע"פ מש"כ הרא"ש בדבריו וז"ל אע"פ שלא נכנס לדור בבית אביו כיון שהוא בחצר וראוי להשתמש בו חשבינן כאלו נכנס לדור בבית ואוסר עכ"ל ע"ש וזה שכתבו התוס' שמא כשדר בחצר אע"פ שלא נכנס לדור בבית אביו אוסר דמההיא ברייתא דלקמן א' מן השוק כו' ליכא לאוכוחי לאסור בכה"ג דאיכא לאוקמא בנכנס לדור שם ולכך אוסר ודו"ק". אמנם התוס' לפנינו הרי פ"א א' מן השוק כפשוטו, דס"ל להאי תנא דבית התבן אסור, וצ"ע ד' המג"א והמהרש"א שנקטו בשי' התוס' דבן השוק שאוסר היינו כשבא לדור שם.

והנה ז"ל התוס' "אבל בן השוק אין מערב עמהם אפי' כשירש מבעוד יום ולא משום שלא יוכל לערב עמהן לפי שאינו דר שם דמסתמא לא גרע בהכי לענין עירוב וביטול רשות כיון דאסר עלייהו כדקתני מבעוד יום אוסר אלא אורחא דמילתא היא דבן חצר רגיל לערב עם חבריו שהוא צריך להשתמש בחצר כיון שהוא דר שם אבל אותו שבשוק אין יכול לערב לפי שאינו רגיל להשתמש וקסבר האי תנא כמ"ד לקמן בפירקין בית התבן ובית הבקר הרי זה אוסר עליו", ולכאור' משמע דשייך לערב רק משום דבית התבן אסור, אבל בלא"ה מה שאינו אוסר אינו יכול לערב. אמנם הרשב"א כ' לפרש באופ"א, ז"ל "דאוסר דקאמר היינו כשבא הוא בשבת לדור שם בבית ירושתו ואע"פ שמתחלה לא היה האב אוסר לפי שלא היה דר כאן וזה היורש גם כן כבר עירב עם בני החצר מ"מ בית זה לא עירב, וכמו שאלו היה האב קיים ובא בשבת לביתו שאוסר את בני החצר כך זה שעירב שבא לדור שם בשבת אוסר כאביו מחמת ביתו של אביו שלא נתערבה עמהם", ומבו' בסוג' דאם יורש כרעיה דאבוה ה"ה יכול לבטל, וצ"ע דכיון דהאב שחי בכניסת השבת הרי לא גר כאן, אז הוא ג"כ לא יכל לערב ומה כרעיה עדיף מיניה גופא. ומוכרח בד' הרשב"א דאפי' אם דירה בלי בעלים אינה אסורה מ"מ הבעלים יכול לערבה. (ואולי יש לדחות דמ"מ היורש נכנס תחת האב להגדירו כמי שיכל לבוא מבעו"י ואז יכול לערב, ולכן כעת יוכל לבטל). וכיו"ב כ' המשנ"ב בסקט"ו בשם הכס"מ, ז"ל "אם היה המוריש אחד מן השוק תלוי ג"כ בעירב ולא עירב אלא סתמא דמלתא כשהוא דר בשוק אינו מערב על הבית שיש לו בחצר". ונפק"מ בזה דינא להאי שי' דישאל האב באמצע שבת אוסר, האם יהיה אפשר לכוללו בעירוב מבעו"י.

(ולעיל סה, ב' כ' הרשב"א "ואולי נאמר לדברי הרב ז"ל כי שמואל אזיל לטעמיה דאמרי' בפירקין לקמן בעא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות כל היכא דאי בעי לעירובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטיל והא דאי בעי עירובי מאתמול לא מצי מערב מבטל נמי לא מצי מבטל או דלמא יורש כרעא דאבוה הוא, אמר לי' אני אומר מבטל והני דבי שמואל אמרי אינו מבטל, ואף אנו נאמר כי גם זה שלא היה בביתו ולא בעירו אמש ולא היה יכול לערב כי אתי בשבת לא מצי מבטל לשמואל", ומשמע בדבריו דזוהי סברא חדשה בשי' הראב"ד, ואף זה איננו בגלל דהוי דירה בלא בעלים דאינה אוסרת אלא משום שאינו בעיר, וע"כ דדירה בלא בעלים אף שאינה אוסרת מ"מ יכול הוא לערב, וזה כדבריו הנ"ל ודלא כהתוס').

ולענין ביטול ג"כ מבו' חידוש בד' הרשב"א, דהרי לשי' גם כשהיורש לא דר בבית הירושה מ"מ כיון דאיכא יורש אז אמרי' נאסרה מכח דיורי האב, והנידון הוא האם היורש יכול לבטל מדין כרעיה אפי' שלא יכל לערב מבעו"י, וא"כ יוצא שהיורש מבטל דירה שהוא אוסר אותה גם בלי לגור בה, ומבו' א"כ דסגי בבעלות כדי לבטל ול"ב דוקא דיורי. ובאמת הרי ישראל שבא באמצע השבת יכול לבטל, (אם לא כשי' הראב"ד שהביא הרשב"א לעיל סה, ב' דאף ישראל אינו מבטל, וביאר הרשב"א שם דהוי נמי כיוורש), ומאי גרע יורש, וע"כ משום דליוורש התחדשה כל הבעלות אחרי כניסת השבת משא"כ מי שבא באמצע שבת לביתו. ובאמת לשי' הרשב"א הנ"ל דאפשר לערב גם דירה בלא בעלים, ודאי מבו'

להחזיק מבעו"י אע"פ שלא החזיק עד שחשכה הרי הוא כאילו החזיק מבעו"י, שהרי הוברר שמשעה שמת הגר היה ביתו של ישראל זה וכמו שנכנסה שבת לאחר חזקתו, ולפיכך אוסר עד שיבטל", ולכאור' זה מוכרח דבכה"ג הוי כאילו החזיק מבעו"י, דהרי הגר עצמו לא יכול לערב כי הרי כבר מת מבעו"י, ואם היורש יכול לבטל מחמת דהוי כרעיה, ע"כ דדייני' ליה כיוורש כבר מבעו"י כי היה ראוי לזכות, ו"הוברר שמשעה שמת הגר היה ביתו של ישראל זה וכמו שנכנסה שבת לאחר חזקתו".

ונראה לציין בזה לד' הר"מ שכ' בפ"ב הי"ג מהל' זו"מ "העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה, עדר בנכסי גר זה וקסבור של גר אחר, הואיל ונתכוון במעשיו אלו לזכות מן ההפקר הרי זה קנה", (ובגמ' יבמות נב, ב' "הא לא דמיא אלא לעודר בנכסי גר זה וקסבור של גר אחר הוא דקני", ועי' קצוה"ח סי' רנו סק"ב), וא"ש הרבנותא בזה כיון דיש מקום לומר דאם בא להיות יורש של גר אחד ל"מ להיות יורש של גר אחר, ול"ד למחזיק בהפקר וטועה במציאות מי היה הבעלים קודם ההפקר. אבל אולי הכא אין הכוונה לירושה וכיו"ב בדוקא, אלא גם בהפקר וכד' כל מי שזוכה תחת הראשון באיזה אופן שיהיה נכנס תחתיו ויכול לבטל כדין כרעיה.

הערות בס' שעא

כ' מג"א סק"א "שהניח ביתו מבעו"י - (טור) נ"ל דנקט כן לאשמועי' דאפי' חזר אין אוסר א"נ נקט מבעו"י משום עכו"ם עססי' שפ"ג אבל באמת אפי' הי' נאן ולא עירב והלך בשבת אינו אוסר כמ"ש גבי מת בשבת ולא עירב". והיינו דס"ל דבהלך באמצע שבת ל"א נאסרה, דומיא דמת. והנה בד' הרשב"א בסוגיין מפו' שלא כדבריו, דהרי כ' "אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת וכו' וכשאמר הלך לשבות אצל בתו לא כשהלך בשבת אלא מערב שבת", אלא דד' הרשב"א הם בלא"ה לא כמו השו"ע שפסק בס"ד דדוקא אם היורש בא לדור שם אוסר, וא"כ י"ל דלפי פסק השו"ע (כהתוס' והרא"ש), דמת אינו אוסר אם לא השאיר יורש הדר שם, ה"ה דהלך נמי ל"א נאסרה כיון דלא השאיר בבית א"א תחתיו. וא"כ מת (כשהיורש לא בא לדור) והלך, תרווייהו חד דינא הוא, כיון דמיתה בלא השארת יורש הוי כהלך וכו', ולא יותר מאשר 'הלך', וכיון דהשו"ע פסק דלא כהרשב"א, לכן המג"א כ' דבהלך נמי ל"א נאסרה, ומותר.

אבל באמת דעדיין היה מקום לומר דהרשב"א הוא דלא כמג"א ומאידך התוס' והרא"ש אינם ראייה ברורה לדבריו, דהרשב"א אמנם השווה מת להלך, אבל התוס' אולי מודו בהלך דאמרי' נאסרה, ומ"מ הקילו במת כשלא השאיר יורש תחתיו מדהוי המיתה כביטול, והמיתה היא מתירה יותר מאשר הלך בעלמא. דהנה התור"פ והר"ן ע, א הק' למה במת ל"א הואיל ונאסרה, ותי' ד"זה שמת ונסתלק רשותו אין לך בטול רשות גדול מזה", ו"כיון דמית פקע רשותיה שנסתלק כוחו ורשותו מן החצר ואין לך ביטול רשות גדול מזה, וגבי ביטול רשות לא שייך למימר כיון שנאסר נאסר", ומשמע א"כ דהוי סברא מסויימת במיתה, וא"כ י"ל דהתוס' נמי מודו דבהלך אמרי' נאסרה אלא דס"ל דמיתה הוי כביטול, והרי כ"ה להדיא בירו' דאי' שם "תני שנים שהיו שותפין בחצר ומת אחד מהן ונפל הבית ירושה לאחד מן השוק עד שלא חשיכה הרי זה אוסר משחשיכה אינו אוסר וכו' א"ר יוסה בי ר' בון מכיון שמת אין ביטול רשות גדול מזה". וע"ע ב"מ וביאור"ל מש"כ ע"ד המג"א.

כ' מג"א סק"ד "משחשיכה אוסר - וא"ת נימא שבת הואיל והותרה הותרה (ב"ח) ולא ראה דברי רש"י ותוס' שכתבו דמירי' שהי' לו דיר' בחצר זו וצריך לערב והא דנקט א' מן השוק אורחא דמילת' נקט שא' שבשוק אינו רגיל לערב עמהם כיון שאינו רגיל להשתמש שם ובא לאשמועי' דלא נימא כיון דלא בא בכניסת השב' הסיח מלבו". ובביהגור"א בס"ב כ' "עמ"א ס"ק ד' וכת' ולא ראה דברי רש"י ותוס' כו'. ואין משמעות ברש"י ותוס' שם כלל וכלל אמת דהריטב"א פ"י כן אבל דחוק מאד שיפרש מבני השוק בני חצר דוקא אבל בני השוק לא דלכל הפי' בני השוק ל"ד אבל בני השוק לא". והנה המהרש"א בע"א כ' "ומיהו אם היה היורש דר באותו חצר שמא היה אוסר להם כו' עכ"ל לכאורה קשה מאי לשון שמא

שמת גר משחשיכה אע"פ שבא ישראל והחזיק אינו אוסר באותה שבת ואפילו לא עירב עמהם, כיון שמת ואין לו יורשין הוה ליה כשמת כמבטל רשותו לבני החצר". וצ"ע דהרי הדיורים הבאים בשבת יאסרו כיון דלא היה הותרה בתחילת השבת, וי"ל טעמם כי שייך הותרה גם מאמצע שבת, מזמן מיתת הגר עד זכיית הישראל. (אבל בזה אפ"ל גם כהטעם הקודם, דלעולם דיורים אינם נקבעים בשבת לאיסור וכדיבו' עוד בשי' הרשב"א. וי"ל ע"ז בזה קצת למה בהקיפום נכרים מחיצה בשבת אסורים, והא דיורים אינם מתחדשים בשבת, ובשלימא אם הטעם הוא משום דאמר' הותרה מאמצע שבת דלק"מ דהכא לא הותרה מעולם כלל, אבל אם לעולם דיורים לא מתחדשים בשבת לאיסור למה בהקיפום וכו' אסור. וי"ל דשינוי שבא ע"י היקף מחיצות אלים טפי והוא מתחדש גם בשבת, וכעין שנת' במקור"א למה על היקף מחיצות בשבת ל"א הואיל ונאסרה, ואפי' למאן דס"ל הותרה גם בליתנייהו למחיצות. עו"ל לפמש"נ במקור"א דשייך איסור דיורים גם בכרמלית. ואמנם זה ע"כ אין לומר דמחיצה הנעשית באמצע שבת כבר אין בה איסור חצירות, מה"ט דל"ש בה 'נאסרה', דהרי הכא מבו' להדיא דהקיפום בשבת בעי ביטול, וע"כ או ד'הותרה' בעי היתר בפועל ולא סגי במה שלא נאסר מצד איסור חצירות, או דשייך איסור דיורים גם במקום שאינו מוקף מחיצות).

ומצינו כן עוד ברשב"א בסוגיין, שכ' "אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות וכיון שכן א"א בלא ביטול, ואינו דומה למת עכו"ם בשבת דנסתלק רשותו והותר להן, דשאני התם דדירת עכו"ם לא שמה דירה וכל שמת ונסתלק הוא הותרה להן רשותו כל שאין היורש דר שם, אבל ישראל כל שנאסר למקצת נאסר לכולה שבת וכשאמרו הלך לשבות אצל בתו לא כשהלך בשבת אלא מערב שבת", ולכאור' מה הוק' לו ממת נכרי בשבת דהתם הרי ל"ש נאסרה דהא עירבו בתחילת השבת, והגוי לא בא אלא באמצע שבת, (כי אם בא מער"ש ולא שכרו ממנו, באמת אסורים משום נאסרה, אא"כ ביטלו אחרי מיתתו, וע"כ דק' היא דרשות הגוי עצמו תאסור עליהם כדין נאסרה). וע"כ דדין 'נאסרה' הוא גם כשהאיסור התחדש באמצע שבת, וא"כ ה"ה לענין הואיל והותרה דה"ה בהותרה באמצע שבת.

ולהלן פו, א כ' הרשב"א "אמר רב הלכה כר' שמעון ודוקא בתו אבל בנו לא. כלומר דאינו מסיעה מלבו, יש מי שאומר שאם נמלך וחזר לביתו באמצע שבת שאוסר, והביא ראייה מעכו"ם דכי ליתיה לא אסר וכי איתיה בשבת אסר, ועוד ממבטל רשות דקי"ל שאם הוציא במזיד שאוסר, והראב"ד ז"ל אומר שאינו אוסר ואינו דומה לעכו"ם דהתם משום דליתיה הוא דלא אסר ולא משום שהסיעה מלבו והלכך כי איתיה ואפילו אתי באמצע שבת אסור, וכן נמי מבטל כיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה שלא הסיע דירתו מלבו והלכך כי הוציא במזיד קודם שהחזיקו בני החצר בחצר מאי דיהיב שקיל, וכן ודאי נראין הדברים", וק' דמי יימר דביטול בער"ש וחזר בו בשבת מהני חזרה, דדלמא בכה"ג אמר' הותרה, וחזרה מהני רק בביטול בשבת. (וממתני' דמעשה בר"ג והצדוקי לכאור' אין הוכחה לזה, וי"ל פ. אמנם לשי' ב"ש הא ל"מ ביטול בשבת, וע"כ דמהני חזרה גם כשביטול מער"ש). ולהנ"ל א"ש כי דעת הרשב"א דגם באמצע שבת י"ל הותרה אע"ג דלא הותרה השבת מתחילתה.

והנה בסק"ד דן המג"א בקור' הב"ח בסתי"ד השו"ע דמחד פסק דבהלך מבעו"י ונמלך וחזר בשבת אינו אוסר, ומאידך פסק דא' מן השוק שהניח רשותו ליורש אוסר, ואיך יתכן שיהיה היורש עדיף ממנו עצמו שאם היה חוזר לא היה אוסר. ולכאור' לפי מש"כ בסק"ה לק"מ, וכמש"כ המחצה"ש לפרש בהמשך דבריו, ז"ל "כיון שאינו רגיל להשתמש שם ובה לאשמעינן כו'. הוא תי' אחר דמה"ט נקט א' מן השוק לאשמעינן דלא נימא כו' הסיע מלבו והטעם באמת כמ"ש מ"א בס"ק שאח"ז". (ועי' ביאור"ל ס"ג ובחזו"א סי' פח סק"ד). אכן לפמש"נ ז"א, ואין כאן סתירה והעלם בד' המג"א, כי הרי ודאי כ"ז שהמוריש חי הרי היורש הסיח דעתו וכקו' הרעק"א, ורק

דהעירוב אינו תלוי בדיורים אלא בבעלות, וא"כ ה"ה לביטול. וע"ע חזו"א סי' פט סק"ח. עוד יל"ע בזה במש"כ הראש' לצדד דאיידי שהיורש דר מתחילה באותה חצר, דא"כ איך יתיר את בית ירושתו כלפי עצמו, דאטו שייך שאדם יבטל לעצמו, ואולי בעי' שיבטל גם את ביתו דמעיקרא, וצ"ע.

כ' מג"א סק"ה "בא לדור כו' אוסר - דבדידיה לא אמר' שהסיח מלבו דדוקא כשהי' כאן והלך לו אמר' כן וכצ"ל סוף הסעי' עמ"ש ס"ה", וכ' ע"ז הרעק"א בגי' "דדוק" כשהיה. והוא דוחק דהא הוכרח להסיח דעתו כיון שהיה מורשו קיים ולא יגרע מהסיח ע"י שהלך לו. אבל באמת קושי' המג"א מעיקרא לק"מ דמה בכך שהסיח הא עתה שבא לאסור אלא שהסיח דעתו מהני מדין הותרה הותרה כמ"ש המג"א סק"ג. והכא דבתחלת שבת בלא"ה היה אסור מכח הבן חצר שלא עירב מש"ה עתה שבא היורש לדור אוסר. ואולם בסוף הסעיף דמבע"י מת ולא היה איסור בתחלת שבת בזה צ"ל כדברי המג"א והתם ניחא כיון דכבר ירש לא הסיח דעתו".

ולכאור' בשי' המג"א מבו' דכדי לומר הואיל והותרה הותרה ל"ב היתר בפועל, אלא כלל אחר הוא דבאמצע שבת לא מתחדשים דיורים לאיסור, (ולא נפקעים דיורים להיתר), ולכן אע"ג דבתחילת שבת היתה החצר אסורה, מ"מ אחרי שהלך איסור זה ע"י המיתה שוב לא יתחדש איסור בביתא היורש, כיון דדיוריו של יורש נתחדשו באמצע שבת, וגם בזה שייך מעין הכלל של הואיל והותרה. (ונפק"מ בין המג"א לרעק"א לפ"ז, בכל אנשי חצר ששכח א' מהם ולא עירב, וביטל רשותו בשבת, ואח"כ נתווספו דיורים אחרים, ודו"ק). אמנם עדיין ק' משה"ק הרעק"א בתחי"ד דהא ודאי הסיח דעתו קודם שמת מורישו. ולכן נראה יותר דהמג"א ס"ל דשייך הותרה גם מאמצע שבת, ואמנם בכניסת שבת היה איסור מחמת המוריש, אבל אחרי שמת הרי חל היתר עד הזמן שבא היורש, וזה עצמו יגרם הואיל והותרה גם להתיר אחרי ביאת היורש, וע"ז תי' המג"א דמזמן מיתת המוריש אז היורש אינו מסיח דעתו מלבוא לגור ברשות ירושתו.

(ובד' הב"ח בסי' זה מבו' שזה חידוש בעיניו דהותרה תלוי דוקא בתחילת השבת. וז"ל הערוה"ש בסי' שפא ס"ב "והטעם שיכול לחזור מביטולו מפני שלא היה בזה קנין אלא סילוק רשות בעלמא ולכן כשחזר ומחזיק בו הוה שלו רק אם הם החזיקו קודם הם זוכין בהרשות כמו בכל החזקות שבקנינים. ויש בזה שאלה ולמה ל"א שבת הואיל והותרה הותרה כמו בכל הדברים ומה איכפת לן במה שחזר והחזיק ותי' הרא"ש ז"ל דמדחזר והחזיק במזיד ש"מ שלא ביטלה באמת ולא הסיח דעתו מעולם מזה ונמצא שלא הותרה כלל ויש מי שתי' דל"א הואיל והותרה הותרה אלא בדבר שתלוי בכניסת השבת ואז אמר' הואיל והותרה בכניסתו הותרה לכל היום משא"כ ביטול רשות דמועיל גם משחשיכה ואינו תלוי בכניסת השבת לכן בעינן שיתקיים כל השבת ואם נתבטלה נתבטלה נ"ט"ז סק"א ע"ש שלא זכר דברי הרא"ש כלל ומדהרא"ש לא תי' כן ש"מ דגם אם ההיתר היא באמצע שבת אמר' הואיל והותרה הותרה אך ממה דקי"ל אין מוקצה לחצי שבת יש ראייה לסברת הט"ז ולהרא"ש נצריך לומר דמוקצה שאני שתלוי רק בביהש"מ דמיגו דאתקצאי וכו' ועא"ר שלא נהירא ליה סברת הט"ז וגם הוא לא נזכר בדברי הרא"ש ולדעתי נכונה סברת הט"ז ודו"ק". ובא"ר נראה שדעתו דאמר' הותרה מאמצע שבת, שכ' לפרש ד' השו"ע על אופן שפירש דאין דעתו לחזור ולכן אפי' הלך באמצע שבת מותר, וא"כ בהא אמר' בס"ב דבחזר אינו אוסר. וכן מבו' בדבריו בסי' שפא סק"ג. וכך משמע גם בחי"א כלל עג ס"יז).

דהנה בד' רשי' בסוגיין מבו' דכשמת הגר משחשיכה דאמר' דמותר זה רק אם עירב הגר, ואסברה לן הר"ן "מסתברא לי דדוקא בשעירבו אבל לא עירבו לא, וכי נקט תנא וערבו משום סופא נמי נקטיה דאי לא עירבו כיון ששבת לא הותרה מתחלתה אע"פ שהותרה באמצעיתה כשמת הגר מפני שנבטל רשותו כי החזיק ישראל אחר כן אוסר, דלא אמרינן כיון שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה אלא בשהותר למקצת שבת מתחלתה", אכן בד' הרשב"א והריטב"א מבו' דגם בלא עירב מותר, דבמיתתו הוי ביטול, ד"שורת הדין דכל

ד'הלך' דל"ש עליו כלל חזקה, ועכ"פ ביאתו לחצר בשבת ודאי עוקרת את כל הביטול שבהליכה ול"ש בזה שום חזקה, משא"כ כשהלך מבעו"י דאמר' הותרה אפי' כשחזור בשבת, כי יש לו את ההיתר של דירה בלי בעלים. (אבל בד' הרשב"א להלן פו, א מבר' ל"ב, דהא כ' י"ש מי שאומר שאם נמלך וחזר לביתו באמצע שבת שאוסר, והביא ראיה מעכו"ם דכי ליתיה לא אסר וכי איתיה בשבת אסר, ועוד ממבטל רשות דקי"ל שאם הוציא במזיד שאוסר, והראב"ד ז"ל אומר שאינו אוסר ואינו דומה לעכו"ם דהתם משום דליתיה הוא דלא אסר ולא משום שהסיעה מלבו והלכך כי איתיה ואפילו אתי באמצע שבת אוסר, וכן נמי מבטל כיון שחזר והוציא במזיד הרי נתגלה שלא הסיע דירתו מלבו והלכך כי הוציא במזיד קודם שהחזיקו בני החצר בחצר מאי דיהיב שקיל", הרי שהשווה חזרה לבית כשהלך מבעו"י לחזרה מביטול בעלמא). וע"ע בעצ"א סק"א שכ' כע"ז.

ואולי י"ל עוד דהרי בנכרי יש איסור גם כשבא באמצע שבת, והטעם לחלק בינו לישראל כ' הראש' דישאל אין דרכו להגיע בשבת, וביאר המשנ"ב בסק"ח "דלא שייך גבי עכו"ם לומר שכבר הסיח דעתו שזה אינו אלא בישראל שבמקום ששוכנת בכניסת שבת שהוא לו יום מנוחה מסתמא דעתו אז שלא לעקור ומה שבא אח"כ רוח אחרת היתה לו משא"כ גבי עכו"ם כשבא הוכיח סופו על תחלתו ואמרינן שכבר בביהש"מ היה דעתו לבוא ואף אם יאמר שהסיח דעתו מתחלה לא מפיו אנו חייני", וא"כ י"ל דהאי ישראל שעקף דירתו והלך משחשיכה, כבר דמי טפי לנכרי שאוסר בחזרתו, וצ"ע בזה.

אכן בעיקר הדבר הנ"ל המבו' כבר לכאן בד' הר"ן, דאם אמר' הותרה מאמצע שבת, אז אפי' שלא עירב הגר, דיורי הזוכה אינם אוסרים, (ונת' דשי' הרשב"א דבאמת אמר' הותרה מאמצע שבת ולפיכך היתר גם כשהגר לא עירב), צ"ע גדול דהרי אם מת הגר מבעו"י אז אפי' שלא החזיק ישראל בנכסיו עד שחשיכה ל"א הואיל והותרה כמבו' בגמ' הואיל והו"ל להחזיק מבעו"י, וא"כ ה"נ אף לו אמר' הותרה מאמצע שבת אבל ברגע שמת הגר הו"ל להזוכה כבר להחזיק בנכסיו וא"כ איך שייך הכא הואיל והותרה. ואף לולי כל מש"נ דזהו הטעם שהתירו הרשב"א והריטב"א הרי ילה"ק כן בד' הר"ן שכ' "דאי לא עירבו כיון ששבת לא הותרה מתחלתה אע"פ שהותרה באמצעיתה כשמת הגר מפני שנתבטל רשותו כי החזיק ישראל אחר כן אוסר, דל"א כיון שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה אלא בשעות למקצת שבת מתחלתה", ומה יועיל הותרה מאמצע שבת כיון דתיכף ומיד ראוי לו לישראל להחזיק בנכסיו. (ובגאו"י עמד בזה וכ' "מיהא הא מלתא טעמא בעי, השתא מת מבעו"י והחזיק משחשיכה דבתחילת שבת הותרה, אמרינן אוסר כיון דראוי להחזיק מבעו"י כמאן דאחזיק מבעו"י דמי, מת משחשיכה דמתחילת שבת נאסרה מיבעיא דנימא כיון דראוי להחזיק משעה שמת הגר כמאן דאחזיק בהאי שעתא דמי ולא נתבטלה רשותו כלל, וצריכנא למימר כמאן דאחזיק מבעו"י אמרינן, כמאן דאחזיק בהאי שעתא דמת הגר ומיתה וחזקה בהדי הדדי קאתי לא אמרינן, הלכך מת מבעו"י א"נ אחזיק בתר דמת הגר טובא מבעו"י מיתה אחזיק ואסר, מת משחשיכה כי מית אישתרי מיד דאיבטיל רשותי וכי הדר איהו ואחזיק לאו כל כמיני' למיסר בשבתא", וצ"ע. ואולי כוונתו כי במיתה בשבת ע"כ יש איזה רגע מועט דעדיין היורש לא החליט לבוא לגור שם, ועכ"פ אם אינו דר בחצר מעיקרא). אא"כ נימא דאין כוונת הר"ן להס' דאמר' הותרה מאמצע שבת, אלא שצידד לומר דמ"מ אין דיורים מתחדשים בשבת או שאין שום איסור מתחדש בשבת, ולכן אם יש זמן של הפסק בין האיסור מחמת המוריש לאיסור מחמת היורש, כבר הוי כאילו בא איסור להתחדש בשבת, ולא מועיל בזה מה שדעתו של היורש מיד לבוא, דסו"ס יש הפסק זמן בין האיסורים.

ואולי י"ל דבר חדש, דהנה לש' הגמ' הוא "אע"פ שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום אוסר וכו' אע"פ שהחזיק משחשיכה כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד יום אינו אוסר", ובפשוט זהו הדין המבו' בראש' דל"א הואיל

דבסק"ה דן המג"א על הזמן שהמוריש מת והיורש עדיין לא בא לגור, וע"ז הוא דכ' דהיורש לא הסיח דעתו. ודו"ק.

(אמנם הנה הסתי' בד' השו"ע מס"ב לס"ג קשיא גם בד' הר"ן, דהנה הרשב"א כ' "משחשיכה אוסר. שלא נכנס בכלל עירובו וכבר אסר את החצר דאיתא כמ"ד בית העצים ובית האוצרות אוסר כמו שאמרנו, ואי נמי יש לפרש דאוסר דקאמר היינו כשבא הוא בשבת לדור שם בבית ירושתו ואע"פ שמתחלה לא היה האב אוסר לפי שלא היה דר כאן וזה היורש גם כן כבר עירב עם בני החצר מ"מ בית זה לא עירב, וכמו שאלו היה האב קיים ובא בשבת לביתו שאוסר את בני החצר כך זה שעירב שבא לדור שם בשבת אוסר כאביו מחמת ביתו של אביו שלא נתערבה עמהם, כן נראה לי לכשתמצא לומר שבא ישראל בשבת אוסר, וזה שלא כדעת הראב"ד ז"ל וכמו שכתבנו למטה גבי מי שהלך לשבות אצל בתו", אבל הר"ן כ' "אפשר לאוקומה אליבא דהלכתא בשבא אותו מן השוק לדור שם בשבת, ואפי' למי שסובר בההיא דר' שמעון דאמ' דאפי' הלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר, דאע"פ שחזר בשבת אינו אוסר מדקתני שכבר הסיחה מלבו וכמו שנכתוב עלה דההיא בס"ד, התם שאני דכיון שהיה רגיל לדור שם ויצא משם לשבות אצל בתו הסיחה מלבו", ועלה אמר' בסיפא דא' מן השוק שמת משחשיכה והניח רשותו וכו' אוסר, ולכאן כה"ג היורש כן הסיח דעתו מבעו"י כי המוריש היה עדיין חי. וכן בתור"פ כ' "דמיירי שבא אותו שמן השוק לדור שם בשבת, והשתא אסר עליה, ואע"ג שלא בא שם מבעו"י ליכא למימר הואיל והותרה הותרה, כיון דלא היה ההיתר לגמרי דהיה בידו לבא לדור שם מבעו"י, ומידי דהוה אמתחיק בבית הגר בסמוך כדפרישית לעיל גבי אתא גוי בשבת. וא"ת מאי שנא מהניח את ביתו והלך אצל בתו באותה העיר דשרי ר"ש אפי' יחזור למחר בשבת. וי"ל דהתם עקר דעתיה טפי לכולי שבת, כיון שהיה דר שם מע"ש ובשבת הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר, והלכך אפי' אתרמי שחזר למחר בשבת בביתו בחצר אמר' הואיל והותרה הותרה", וק' כנ"ל. ועכצ"ל דתי' המג"א בסק"ה שייך גם כשמת המוריש משחשיכה, ואולי כי אין בזה היסח הדעת באופן חיובי, וצ"ע).

אבל נראה דבד' המג"א אין לפרש דס"ל דאמר' הותרה מאמצע שבת, דהרי בסק"א כ' "שהניח ביתו מבעו"י - (טור) ג"ל דנקט כן לאשמועי' דאפי' חזר אין אוסר א"נ נקט מבעו"י משום עכו"ם עססי' שפ"ג אבל באמת אפי' ה' כאן ולא עירב והלך בשבת אינו אוסר כמ"ש גבי מת בשבת ולא עירב", וביאר במחצה"ש "דאפי' חזר אינו אוסר. וכמ"ש סעי' ב'. והיינו דוקא כשהלך מבעו"י דאז אפי' חזר אמר' שבת שהותרה ביהש"מ שוב לא תאסר וכמ"ש מ"א ס"ק ג' משא"כ הולך בשבת ניהו דכ"ז שלא חזר מותרים מ"מ כשחזור ל"ל שבת כיון דהותרה כו' כיון דביהש"מ היו אוסרים, וכ"כ המשנ"ב בסק"ב ושעה"צ סק"ד, וא"כ מבו' להדיא דל"א הותרה מאמצע שבת אלא דוקא מתחילת שבת. (וזה"ל החזו"א בסי' פח סק"ד "וכן באחד מבני חצר שלא עירב ומת בשבת ובא יורש בשבת א"צ לטעם דלא הסיח מלבו ולא מצינו הותר למקצת שבת אלא בכניסת השבת ולא באמצעו, וכדמשמע במ"א סק"א דבהלך בשבת וחזר אוסר לכו"ע, והלכך המ"א בסק"ה צ"ע").

ואולי אפשר לדחות, דלעולם שי' המג"א דאמר' הותרה מאמצע שבת, ואעפ"כ אם הלך באמצע שבת והותר מ"מ כשחזר נאסר. דהנה כשהלך מבעו"י הרי עיקר ההיתר הוא מדהוי דירה בלי בעלים, אבל כשהלך באמצע שבת (למ"ד דמותר) צ"ע למה הותר והא נימא נאסרה מדהוי דירה עם בעלים בתחילת השבת, וצ"ל דהאי הליכה היא כעין ביטול וסילוק מרשותו, ועל היתר דביטול אין נאסרה, וכמו בכל א' ששכח ולא עירב דמהני ביטולו בשבת ול"א נאסרה. וא"כ הרי בהלך באמצע שבת אין בו את ההיתר של דירה בלי בעלים אלא רק מצד דההליכה היא כביטול, וע"ז ודאי דאם הוא חזר לביתו, דהוא חזר בו מן הביטול שבהליכתו, ל"ש למימר הותרה מכח ההליכה אפי' אם אמר' הותרה מאמצע שבת, וכמו דביטול וחזר בו דמהני החזרה ול"א הותרה, (ואין להק' דאם יחזור בו אחרי שהחזיקו בני החצר לא יאסר מדאין חזרה אחר חזקה, דשאני ביטול

לומר הואיל והותר הותר. ולפ"ז לכאורה אף אם אחד עירב באותו ע"ש בעד כל החצר וממילא גם הגוסס בכלל ואח"כ מת הגוסס באותה שבת ג"כ חלק העירוב שנתנו בעד זה הגוסס מתבטל, צ"ע איזה חידוש דין יש במקרה השני שעירב בעד כל בני החצר, דסו"ס עדיין העירוב לא היה ראוי להתקיים לכל השבת. ובמש"כ הכא דהעירוב של הגוסס לא היה ראוי להתקיים כל השבת, לכאן הביאור פשוט דהרי הוא עומד למות ויכנס יורש תחתיו, ובהא גופא אינו ראוי, אבל צ"ע לש' הביאור"ל לעיל ס"ד שכ' "שמת בשבת כו" - דע דלפי מה שכתב המ"א בסק"ח ע"כ מיירי הכא שבעת כניסת השבת לא היה עדיין גוסס דאל"ה לא חל העירוב כלל כיון שאינו ראוי להתקיים כל השבת, דמה זה שכ' דלא חל כלל, והרי כל הדין הוא רק דל"א הותרה כיון דעמד מעיקרא למיתה.

ומתחילה כ' המשנ"ב כאן "כתב מ"א דאם מת בשבת אומר כיון שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת דרוב גוססין למיתה עכ"ל והנה אם היה דר עמו אחד באותו בית פשיטא דאינו מתבטל העירוב ואם ירשו אחד מן השוק ואינו בא לדור שם בשבת ונשאר הבית בלא בעלים לאותו שבת ג"כ פשיטא דמותר כדלעיל בריש סעיף ד' אך המ"א מיירי שירשו אחד מן השוק ובה לדור שם בשבת או שירשו אחד מבני החצר שדר בבית אחר והטעם בכ"ז דהעירוב שהונח בעד הגוסס הרי לא היה ראוי להתקיים כל השבת, ובפשוט נראה דהענין של גוסס הוא רק באופן שהיה יורשו אמור לבוא ולגור בבית הירושה תיכף אחרי מיתת המוריש, אבל אם בא לדור בלא שהיה עומד לזה מעיקרא (משעת גסיסת מורישו בכניסת השבת) ודאי דאינו אומר. אבל אולי י"ל דאפי' אם היורש בא לדור בלי שהיה מיועד לזה קודם לכן נמי אומר, כי העירוב של הגוסס מעיקרא לא יכל לחול כלפי הזמן שבא היורש, ודיורי היורש שהתחדשו אח"כ הם המשך של דיורי הגוסס, וא"כ ל"ש לומר הכא הואיל והותרה כי לא היה היתר מעיקרא על הזמן שאחרי המיתה אם יבוא היורש. (והדבר תלוי לכאן בפלוג' המג"א והרע"ק"א הנ"ל האם בע"י הותרה בפועל או דסגי בהותרה כלפי הדיורים החדשים, ולא ידענו גיטא, כיון דסו"ס הכא בתחילת השבת היה מותר ע"י העירוב, ולא היו אמורים להתחדש דיורי היורש, אבל י"ל דסו"ס ל"ש הותרה להתיר את דיורי היורש דמעיקרא "לא חל העירוב כלל כיון שאינו ראוי להתקיים כל השבת", וכלש' הביאור"ל הנ"ל).

הואיל ונאסרה נאסרה

זה הכלל כל שמתו למקצת שבת הותר לכל השבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות כל שהותר למקצת שבת מותר לכל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם חלון זה הכלל לאתווי מבוי שניטלו קורותיו או לחיינו כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה כגון שני בתים בשני צידי ר"ה ורק הפוסם נכרים מחיצה בשבת זה הכלל לאתווי מאי לאתווי מת נכרי בשבת.

כ' החזו"א בסי' פח סק"ה "רא"ש פ"ו סי' ט"ז בק"ג סק"ל הביא קו' הט"ז בביטל והוציא במזיד למה אומר נימא הואיל והותרה, ושניהם ז"ל חלקו דביטול שאני כיון דמבטלין בשבת אוסרין בשבת, ובק"ג פ"י דזהו דתניא חוץ מביטול רשות, ולא נראה כלל טעם זה דכל שנאסר למקצת שבת דתניא אין זה רק לענין תיקון העירובין שאין ע"ה בשבת ואין ביטול בשבת ב' בתים שהקיפום עכו"מ מחיצות ולא משום שנאסר למקצת שבת שהרי מחיצות הנעשות בשבת הן מחיצות ולא אמרינן הואיל ונאסר למקצת שבת, וכן במת ישראל בשבת הותר לדעת תו' והרא"ש היכי דלא עירב, אלא שאין עירוב וביטול [ברשות שבא לו בשבת] מועיל בשבת, והרי לחי וקורה הנעשים בשבת מתירים, ואפ"ה ניטל קורתו בשבת מותר משום הותר למקצת שבת, לא עירב ומת בשבת הותר, מ"מ עירב ומת, ובא יורש בשבת מותר משום הותר למקצת שבת, אבל עיקר שאלתם הוא שאלת הראשונים הרא"ש ז"ל לקמן פ"ח סו"ו.

אבל בד' הראש' מצינו להדיא ענינא דהואיל ונאסרה, גם בנוגע להק' למה כל ביטול (ומיתה בלי יורש) מועיל ול"א נאסרה, וגם לענין מחיצות שהתחדשו בשבת דק' למה ל"א נאסרה, ומצינו ג"כ דס"ל דאפי' שהיורש לא בא לגור מ"מ אמרי' נאסרה מכח האב, והראש'

והותרה בדבר העומד להשתנות וכגון גוסס וכו' או מחיצות שרגילים הנכרים לעקור אותם וכד', ולכן אם הו"ל להחזיק מבעו"י אומר ואם לאו אינו אוסר כיון דאיכא הותרה (בשעירב הגר או גם בלא"ה), וכך מב' בתור"פ לעיל סו, א שכ' "כיון שמשעת העירוב היה הגוי עתיד לבא ולבטל העירוב ולא היה מעולם היתיר גמור כדפרישית לעיל, שהרי ההיתיר היה תלוי ועומד בביאת הגוי, והגוי היה בידו לבא, הילכך לא אמרי' הואיל והותרה הותרה. וכה"ג אמרי' לקמן גבי גר שמת בע"ש ובא ישראל אחר והחזיק משחשיכה בנכסיו אומר, דאע"פ שהותר במקצת שבת לפי שלא החזיק מבעוד יום, כיון שהיה בידו להחזיק מבעוד יום, שהרי מת הגר מבעוד יום, הרי זה אוסר המחזיק על חבירו שהיה שכן הגר, הכא נמי היה הגוי בידו לבא מע"ש". אכן שא"ר לא הביאו מקור לדין של גוסס מהאמור בסוגיין, וגם הרע"ק"א הק' דהכא הרי משחשיכה כבר אסור לזכות כדין קנין בשבת, (והוכיח מינה דזכיה מהפקר מותרת בשבת, אבל ע"י ראבי"ה סי' תשנב שהוכיח מכאן דזכיה האסורה בשבת בכ"ז מועילה).

ובאמת לש' הגמ' הוא "דהו"ל להחזיק מבעו"י, ויותר מכן מב' בלש' הריטב"א שכ' "דהתירו של זה אינו היתר של עיקר דכיון שהיה לו לזה להחזיק מבעוד יום אומר משחשיכה", דבאמת אע"ג דמשעה שחשיכה אינו יכול לזכות (כיון דאסור), אבל סגי במה שיכל לזכות מבעו"י כדי להעמיד שהיה ראוי לבוא כאן 'יורשו' של הגר מיד במיתתו, ומה שבסוף בא וזכה רק משחשיכה בשעה שכבר הוי באיסור, זה לא נפק"מ לעיקר הדבר דאמרי' דהגר במיתתו הניח יורש דהו"ל להחזיק מבעו"י. וא"כ אם היה הדין דאמרי' הותרה מאצע שבת או ודאי היה מותר, ואין להק' דאכתי הרי במיתת הגר משחשיכה נמי לא נימא הותרה כי מיד ראוי יורשו לה חזיק, דהא בשבת אינו ראוי לכך מדהוי איסור, ורק כשהגר מת מבעו"י אז אמרי' דהו"ל להחזיק מבעו"י אפי' שלא החזיק אלא משחשיכה.

משנ"ב סק"ב "שהניח ביתו והלך וכו' - מיירי שהלך עם כל ב"ב משם ומבעוד יום ויש מקילין אפילו כשהלך בשבת אם לא חזר בו ביום". וצ"ע מקור למש"כ עם כל ב"ב מהגר"ז והוסיף דהוא פשוט. ובאמת כ"כ הכל בו בסי' לג ז"ל "ישראל שהניח ביתו הוא וכל אנשי ביתו והלכו לשבות אצל בנו או בתו באותה העיר אינו אסור", וכ"ה בארחו"ת סי' יב. ובהלך מבעו"י לכאן זה פשוט, אבל ל"ע למאן דמתיר גם בהלך בשבת, דאולי יש מקום לומר דמבעו"י אין בני ביתו נחשבים כאוסרים, (וכמו שהעמידו התוס' קצת מקום לדון דאינם יכולים ליתן עירוב "אע"פ שיש לחלק דהתם כולם שוים בבית זה כמו זה ואין זה טפל לזה אבל הכא שהבן טפל לאביו אם נתן הבן פת אינו מועיל מ"מ אינו דומה כלל לחלק", ועי' תור"פ), וכעת לא מתחדש להם דיורים לאסור בהליכת אביהם, ואולי גריעי אפי' מיורש שקם תחת אביו ככרעיה כי הרי הם היו שם מבעו"י. ועכ"פ מד' המשנ"ב משמע דגם בהלך בשבת פשיט"ל דההיתר הוא רק בהלכו עימו כל ב"ב.

משנ"ב סק"ל "אפילו לא החזיק עד שחשיכה, אומר עד שיבטל רשותו כשאר יורש - ר"ל דחשבינן הזוכה בנכסי הגר כיוורש בנכסי אביו דמהני כשמבטל רשות כדאיכא בסי' שפא סו"ו עי"ש". ולפ"ד הדוג' מיורש היא לאפשרות להתיר בביטול ולא לאיסור עד שיבטל. אבל באמת לש' הרשב"א בעבוה"ק הוא "כל שיכול להחזיק מבעוד יום אע"פ שלא החזיק עד שחשיכה הרי הוא כאילו החזיק מבעוד יום, שהרי הוברר שמשעה שמת הגר היה ביתו של ישראל זה וכמו שנכנסה שבת לאחר חזקתו, ולפיכך אומר עד שיבטל", ומשמע דנצרך כאן הגדרה של ירושה משעה ראשונה לענין האיסור ולא לענין אפשרות ההיתר בביטול, כי לעולם אם יכנס דיור חדש לחצר בשבת ודאי לא יאסור אפי' אם הו"ל להחזיק מבעו"י, ורק בגלל שהמחזיק נחשב כיוורש של הגר לכן אסור. ואף לש' הר"מ נראה כן, שכ' בפ"ב "אע"פ שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו עד שחשיכה הרי זה המחזיק אומר עד שיבטל שהרי הוא כיוורש", ויל"פ הכי נמי בד' השו"ע.

משנ"ב סק"ג "והטעם בכ"ז דהעירוב שהונח בעד הגוסס הרי לא היה ראוי להתקיים כל השבת דהרי חזינן שמת בשבת ולא שייך בזה

שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות, וכ"ה בריטב"א שכ' "דאע"ג שהיורש דר בחצר אחרת ולא בא לכאן בשבת זו קא מבעיא ליה, דכי אמרינן שאם הלך לשבות אצל בתו אינו אוסר דוקא שהלך לשבות שם מבעוד יום, אבל אם היה בכאן מקצת היום ואסר עליהם אע"פ שהלך מקצת היום הנשאר לשבות אצל בתו אוסר הוא עליהם והואיל ונאסרו על ידו נאסרו, ולא נעקרה דירתו מכאן מכיון שקנה בו שבתה לאחר שקידש היום מפני שהלך לשבות מקצת שבת אצל בתו בעיר, והתוס' והרא"ש דס"ל לא כן כבר כ' האחרו' ליישב מ"ט ל"א בזה נאסרה, אם משום דכשאין יורש הוי המיתה כביטול, ואם משום דל"ש נאסרה בדירה בלי בעלים כיון דליכא מאן דאסר כעת, וכמו שבהלך לשבות וכו' ס"ל לכמה ראש' דה"ה בהלך באמצע שבת דל"א נאסרה, (ואין הטעם כד' החזו"א דאין ענין של נאסרה כלל, אלא הטעם דיש בהליכה מעין ביטול או כיו"ב).

ולעיל יז, א אי' בגמ' "איתמר שלשה ומת אחד מהן שנים ונתוספו עליהן רב הונא ורבי יצחק חד אמר שבת גורמת וחד אמר דיורין גורמין תסתיים דרב הונא הוא דאמר שבת גורמת דאמר רבה בעאי מרב הונא ובעאי מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח דרך החלון ונסתם החלון מהו ואמר לי שבת הואיל והותרה הותרה תסתיים", ואין לומר דאי"ז שייך לדין נאסרה והותרה בעלמא ויש לחלק ביניהם, דהרי התוס' להלן צג, ב כ' "שמא כיון דזימנין הך קולא היא חומרא כגון דנאסר במקצת שבת דמהאי טעמא נאסר לכל השבת לא חשיב ליה מחומרי דרב דלרב לית ליה הואיל והותרה הותרה ולית ליה נמי הואיל ונאסר נאסר". (והיה מקום לומר, דהנה בעיקר טעמא דהחזו"א דדין הותרה איכא ודין נאסרה ליכא, אפ"ל הטעם דאמנם יש קביעה של דיורים לפי זמן תחילת השבת, אבל קביעה זו היא לקולא ולא לחומרא, ודוג' הא דאמר' אין עירוב לחומרא' וכיו"ב, וא"כ נראה דזהו דוקא כשהענין הוא בהל' דיורין, אבל לעיל די"ז הנידון הוא על מחיצה גרועה שדינה תלוי בדיורים, ובהא י"ל דאמר' נמי נאסרה. אבל החזו"א כ' דאין נאסרה גם לענין מחיצות, דבזה יישב למה ל"א נאסרה על מחיצה הנעשית בשבת). וכבר עמד בזה החזו"א בס"י קו סק"ה וכו' "תוד"ה לא או שמא כיון דזימנין הך קולא היא חומרא כגון דנאסר במקצת שבת כו' ע"כ כונתם בנתוספו עליהן דיורין בשבת כדאמר לעיל י"ז א' ועי' מש"כ סי' צח ס"ק י"א וצ"ע וע"ע סי' פח סק"ה", וצ"ע. סו"ד לכאו' בד' התוס' (מב, א צג, ב), והרשב"א והריטב"א והר"ן והתור"פ וההשלמה מבו' כד' האחרו' דאמר' הואיל ונאסרה נאסרה.

אמנם לכאו' אין בזה נפק"מ לדינא, דהא בין אם יש נאסרה ובין אם לאו, גבי ביטול רשות ומיתה וכן הלך לשבות באמת קי"ל דל"א נאסרה, ויהיה הטעם בזה או כמש"כ החזו"א דלעולם ל"א נאסרה, או כמש"כ הראש' דביטול שאני ועשיית מחיצות שאני וכו'. ואולי יש למצוא נפק"מ, דהנה בתורא"ש כ' לבאר דמחיצה הנעשית בשבת מהני ול"א נאסרה כי עשיית מחיצה גמורה בשבת היא שינוי גדול מהזמן שנאסרה, ויל"ד א"כ בלחי שהיה מונח כבר מער"ש אבל היה פסול משום חיסרון היכר וכעת הוכשר באמצע שבת, או כגון קורה שהיתה פרוסה עליה מחצלת מבעו"י והסירה בשבת וכד', דלכאו' השינוי שיש כשנתוסף ההיכר הנצרך הוא לא כ"כ שינוי כעשיית מחיצות ממש, וא"כ יש נפק"מ בדין נאסרה בכה"ג. והרעק"א נקט דחיסרון היכר בעלמא הוי כאיתנייהו למחיצות, שכ' לעיל טו, א "כיון דיש כאן לחי דמקרי מחיצה אלא דלא הוי היכרא כ"כ כיון דלא סמך, מ"מ מקרי איתנהו למחיצה ולא משכחת לא סמך אלא דמבע"י לא הוי מחיצה רק הך לחי, ולא הוי ידוע מהלחי או שלא הוי ידוע מהלחי אם כשר, אבל בנפל המחיצה בשבת י"ל דמותר מדין הואיל והותרה הותרה", ועי' שו"ת אמרי משה סי' ז שהאריך בזה לענין הותרה, האם חיסרון היכר הוי גריעותא כליתנייהו למחיצות.

עא, א

משחשיכה אע"פ שלא החזיק ישראל אחר אינו אוסר וכו' הכי קאמר אע"פ שהחזיק משחשיכה כיון דלא הוה ליה להחזיק מבעוד

דפליגי וס"ל דאם היורש לא בא לגור מותר ול"א נאסרה יל"פ טעמם דהוי כמת בלי יורש וכנ"ל, וגם בד' הגמ' לכאו' אשכחן עיקר דינא דנאסרה, וכדלהלן.

הנה כ' הר"ן לעיל כ, א "וכיון דבשנים ונתוספו עליהן קיימא לן דשבת גורמת ומיתסר כל שכן דאית לן למימר הכי בבאו מים בשבת. ולפי זה צריך לדחוק דכי אמרינן כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה דלא שרינן לטלטל בתוכה אלא כגון שהיתה שם מערב שבת ונפלה וחזרה ונעשית". ועמד בזה גם התורא"ש לעיל מב, א וכו' "ולייטלטל בכולה ע"י זריקה. אע"ג דשמעינן ליה לרב הונא בספ"ק דאמר שבת גורמת והכא נאסר בתחלת שבת לא דמי דהכא מודה רב הונא דמחיצה גמורה העשויה בשבת שמה מחיצה להתיר אפילו נאסר בתחילת השבת כי היכי דאמר רב הונא לעיל היכא דליתנהו למחיצות דאע"פ שהותר בתחלת השבת אסור", וכ"כ התוס' שם בקצרה. (ונת' במקרא"א דעשיית מחיצה היא שינוי יותר גדול מנפילתה בשבת). וכן ההשלמה בהשג' על הר"מ פ"ז מהל' שבת כ' "אנן יבשו מים בשבת ובאו מים בשבת גרסינן. וכן הוא גרסת רש"י ז"ל אבל אם לא היו מים בערב שבת ובאו מים אסור ואע"ג דקיימא לן כל מחיצה שנעשית בשבת שמה מחיצה ה"מ שלא היתה שם מחיצה כלל מערב שבת ונעשית בשבת אבל אם היה שם מחיצה מערב שבת ולא היתה ראויה לטלטל בשבילה בשבת ונעשית בשבת ראוי לטלטל אסור דקיימא לן בשלהי פרק קמא כרב הונא דאמר בשנים ונתוספו עליהן שבת גורמת והא להא דמיא".

ולענין מיתה כ' הר"ן לעיל ע"א "וא"ת וכי הוה ומית נמי מאי הוי דהא נאסר למקצת שבת ואמר' לקמן דכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה, לאו קושיא היא דהא קתני עלה דההיא חוץ מן המבטל רשות, וזה שמת ונסתלק רשותו אין לך בטול רשות גדול מזה", ובתור"פ שם כ' "וא"ת כיון שהיה חי כשקידש היום ואסר ההיא שעתא, לימא הואיל ונאסרה נאסרה, ואע"ג דמית לאחר מכאן, מ"מ ליתסר רשותיה כיון שנאסר מתחילתו. ואע"ג דכי איתיה היה יכול לבטל לאותו שלא עירב כיון דהוה מצי לעירובי מאיתמול, מ"מ השתא דמית קודם ביטול ליתסר כדפ'. ואע"ג דכי ליתיה לא אסר, ה"מ כי ליתיה מעיקרא כשקידש היום, אבל האי דאיתיה בתחילת שבת ונאסר רשותו לאחד שלא עירב, ליתסר לכולי יומא, ואע"ג דמית לאחר מכאן בשבת. וי"ל כיון דמית פקע רשותיה שנסתלק כוחו ורשותו מן החצר ואין לך ביטול רשות גדול מזה, וגבי ביטול רשות לא שייך למימר כיון שנאסר נאסר, כדאמר לקמן חוץ מתורת ביטול רשות".

ולענין ביטול כ' הר"ן לקמן עא, א "ורבה קס"ד דהכי קשיא להו היכי מהני משתחשך נימא כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה, ומתריך רבה דכי היכי דכי אמר ליה כלך אצל יפות הוי גלוי הדעת דבהכי ניחא ליה מעיקרא וכאלו עשאו שליח לכך דמי, הכא נמי כי מבטל בשבת גלי דעתיה שכבר היתה דעתו מסולקת מאותה חצר לאותה שבת וחשבינן ליה כאלו ביטל מבעוד יום וכו' אלא ודאי מאי דשיילינן בבי מדרשא מאי טעמייהו דב"ה לאו דתקשי לן היכי מהני בטול ולא אמרי' נאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה, דתקנתא הכי הוה שלא יהא בטול רשות בכלל כל שנאסר למקצת שבת והם אמרו והם אמרו, אלא מאי דשיילינן מאי טעמייהו היינו היכי שרי לבטל רשות בשבת ולא אסיר משום מקנא רשותא, ולא ניחא לי בהכי דאם כן כי אמרי' אלא בהא קא מפלגי הוה לן לפרושי טעמא דבטול רשות, לפיכך נ"ל דבטול רשות לא קשיא לן כלל משום דלא אמרי' דכל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה אלא היכא דאי בעי לעירובי מאתמול לא מצי מערב אבל הכא מצי מערב". (ואולי בתי' בסוף יש לפרש כד' החזו"א, אבל בדבריו לעיל כ, א וכן בע"א גבי מיתה מבו' דס"ל דאיכא דין נאסרה).

והרי לפי הרשב"א והריטב"א סוג' דיוורש היא גם כשהוא לא בא לגור בבית דאעפ"כ הוא אוסר, והטעם כ' הרשב"א ד"לענין היתרין של בני חצר כיון דמעיקרא לא נכנסה רשותו של אב בתוך עירובו ונאסר למקצת שבת נאסר לשבת עד שיבטל זה אצל בני החצר וכו' אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת

יום אינו אוסר. ופירש"י "משחשיכה - שכבר קנה עירוב". ומשמע דדוקא אם הגר עירב מבעו"י מותר, אבל בלא"ה אמרי' הואיל ונאסרה, ואפי' שבשעה שמת הגר הרי ודאי הותר (דהמיתה כביטול), מ"מ כשבא ישראל והחזיק בנכסיו ה"ה אוסר, ואין להתירו משום שהואיל והותרה כיון דבתחילת השבת כשהיה הגר חי האסר כי לא עירב. וכן אסברה לן הר"ן, ז"ל "מיהו מסתברא לי דדוקא בשעירבו אבל לא עירבו לא, וכי נקט תנא וערבו משום סופא נמי נקטיה דאי לא עירבו כיון ששבת לא הותרה מתחלתה אע"פ שהותרה באמצעיתה כשמת הגר מפני שנתבטל רשותו כי החזיק ישראל אחר כן אוסר, דלא אמרינן כיון שהותר למקצת שבת הותר לשבת כולה אלא בשעות למקצת שבת מתחלתה". אכן הרשב"א כ' "דכל שמת גר בשבת והחזיק ישראל אינו אוסר באותה שבת דכיון דאין לו יורשין הוה ליה כשמת כמבטל רשותו לכל", ומשמע דגם בלא עירב הגר מעיקרא מ"מ דירין הבאים באמצע שבת (כי לא הו"ל להחזיק מבעו"י) אינם אוסרים, כיון דמיתתו היא ביטול גמור. (דמדהוצרך הרשב"א לביטול במיתה ע"כ לא איירי בעירב הגר דאז ודאי אמרי' הואיל והותרה. וכן מפר' בריטב"א).

החזיק משחשיכה (ודירין בלי קנין)

אע"פ שלא החזיק מבעוד יום אלא משחשיכה כיון דהוה ליה להחזיק מבעוד יום אוסר. וכ' רעק"א (תש' קעד) "שלא החזיק מבעו"י כו'. לכאורה יש להביא ראיה דמכר בשבת הוי מכר מסוגיא דעירובין לא החזיק מבעו"י אלא משחשיכה אוסר, ואי נימא דלא מהני זכיתו אמאי אוסר, ומצאתי אח"ז ראה זו בס' עצי אלמוגים (סי' שע"א). אבל אינו ראה, דהא עדיין יקשה אמאי אוסר נימא הואיל והותרה בתחילת שבת הותרה, ובהגהת אשר"י כתב לתרץ דמתלי תלי וקאי אם יזכה, ונ"ל ביאור הדברים כיון דעומד לזכות בו, בזה לא אמרינן הואיל והותרה, כמ"ש בתה"ד (סי' עג) בשם המרדכי ותוס' והרא"ש דבעומד לסתור ל"א הותרה לכל השבת [וכן פסקינן בש"ע סי' ססה בס"ז בהג"ה, ועיין מג"א סי' שפג] ובה יקשה אמאי מקרי עומד לסתור דחזיק אחר, הא בודאי אינו מצוי שיחזיק ישראל באיסור שבת, ולזה נראה לי להוכיח מכאן דליכא איסור לזכות מהפקר בשבת ואינו בכלל מקח וממכר כיון דליכא דעת מקנה וא"כ אודא לראיה זו".

וכע"ז כ' בגי' סי' שלט ז"ל "אם מוצא בשבת דבר הפקר מה דאין בו איסור טלטול צ"ע לדינא אם מותר לזכות כיון דליכא מקנה וקונה אינו בכלל אין קונים בשבת והכי מוכח לכאור' מההיא דסי' שע"א ס"ה ובמג"א שם סק"ז דאם יהיה אוסר לכתח"י להחזיק בנכסיו הגר נימא כיון דהותרה הותרה דאינו עומד להתקלקל ומסתמא לא יחזיק בה אדם בשבת לעשות איסור וצ"ע אח"כ ראיתי שכ' כן אשל אברהם לא"ח שם סק"ז ועדיין צ"ע לדינא וע' עצי אלמוגים סי' שע"א סי' ב". (ואין לומר דמ"מ זה עומד שיזכה בו גוי, חדא דכיון דבסוף לא זכה גוי אלא ישראל, וזכיתו ישראל לא היתה עומדת להיות, א"כ אכתי נימא הואיל והותרה, דלכאור' רק אם מה שקרה בסוף היה עומד להיות אז ל"א הואיל והותרה, ויל"ע בזה. - וכן ילה"ס בגוסס שאין בו הותרה מדעמד למות אבל הבריא מחוליו ומ"מ מת בשבת בנפילה וכיו"ב. ובלא"ה הרי איירי בישראל וגר במגורה, ואם היה זוכה גוי הא קי"ל דיחיד במקום נכרי מותר. וכבר כ' הב"י בסי' שע"א "ומאי דנקט בברייתא החזיק ישראל אחר הוא משום דאי הוי מחזיק בנכסים ישראל עצמו השרוי עמו בחצר לא הוה מצי למיתני אוסר ואינו אוסר דהא ליכא מאן דאסר עליה כיון דיחיד הוא כדמשמע לישנא דברייתא דקתני ישראל לשון יחיד". וז"ל הפמ"ג שצ"י "וכה"ג רשאי לזכות בשבת דלא הוה כמקח וממכר כל שאין זוכה ומקנה".

אבל הראב"ה באמת הוכיח מסוג' דזכיתו בשבת אף כשהיא באיסור מ"מ אין החלות בטל, ז"ל בסי' תשנב "ובכי האי גוונא התירו להקנות ביום טוב משום מצוה, וכן לולב ואתרוג יוצאים בה כל העולם על ידי מתנה על מנת להחזיר ביום טוב, ודכוותיה גרסינן קונים משכיב מרע ואפילו בשבת. ובפרק הדר אמרינן נמי ומאן דמחזיק בנכסיו הגר בשבת קנה אע"ג דעבד איסורא. ובירושלמי גרסינן קידשה בשבת קדושו קידושו והאשה נקנית לו". וצ"ע לדבריו משה"ק הרעק"א דאם הוי איסור למה ל"א הואיל הותרה, כיון דבסתמא אי"ז עומד לזכיה האסורה בשבת.

ודבר זה מתבאר גם בעיקר ש' הרשב"א בסוגיין, דהא ס"ל דאיירי גם כשהיורש לא בא לדור, ואע"כ ביטולו נצרך להתיר את האיסור שנשאר מכוח המוריש שלא עירב, והיה אפ"ל דהטעם הוא מצד הואיל ונאסרה ממש, אבל הנה הב"ח ביאר בטעמיה דמ"ד (התוס' ודעימיה) דאם היורש לא בא לדור אין איסור, ולכאור' למה ל"א הואיל ונאסרה, וכ' הב"ח בסי' שע"א "דבהא אע"פ שהמוריש לא עירב והיה אוסר כשהיה חי מכל מקום לאחר שמת הוה ליה דירה בלא בעלים ואין מי שאוסר על בני החצר", (ובמאמר הוסיף לבאר "דל"א הואיל ונאסר למקצת שבת אלא בענין שכל השבת ש"ך בו חיוב עירוב כלומר שהיא דירה בבעלים אבל הכא שכל זמן שלא בא היורש הוה דירה בלא בעלים ולא ש"ך בה חיוב עירוב ל"א הואיל ונאסרה נאסרה"), ומלש' הריטב"א (שנקט כהרשב"א הנ"ל) נראה דלא פליג על עיקר סברת הב"ח דל"ש סתם 'נאסרה' כשהאוסר כבר איננו, אלא דמ"מ אסר הכא כי "הואיל ונאסרו על ידו נאסרו, ולא נעקרה דירתו מכאן מכיון שקנה בו שבתה לאחר שקידש היום מפני שהלך לשבות מקצת שבת אצל בתו בעיר", וא"כ כלל הוא דלעולם אין נקבעים דירורים לא לקולא ולא לחומרא אלא כפי מה שהיה בתחילת השבת.

ויל"ע קצת לפ"ז מה המקום לדון הואיל והותרה (או נאסרה) על ליתנייהו למחיצות, והא דין זה הוא כלל בקביעת הדירורים וכו"ל, ולעולם לא נאמר כאן דההיתר והאיסור מצ"ע תלויים בכניסת השבת. ואולי זה מקום לדון כמ"ש במקו"א דגם ענין המחיצות שתקנו חז"ל בתיקון רוח רביעית וכו' יש לזה שייכות עם תקנת הדירורים, לעשות את המקום עם שם רה"י אלים יותר שהוא ראוי לדירורים, וממילא דהיה מקום לדון הואיל והותרה גם בנפלו מחיצות. (והגר"ז בסי' תקי"ח ס"ד אסר טלטול ביו"ט במבוי בלי לוי"ק, אף דל"ב ע"ח ביו"ט, ודו"ק). ויתכן אולי דיש חילוק בין נפילת ב' מחיצות וכד' לבין נפילת הלוי"ק ברוח ד', דרק תקנת לוי"ק דמאי לעניני דירורין ושי"ך בזה הואיל והותרה משא"כ בנפילת שאר המחיצות, ותליא בגי' אי קתני מבוי שניטלו קורותיו ולחיינו או קורתו ולחיו, ודו"ק. ובתוס' לעיל טו, א כ' "לא סבר לה מר למסמך אדיקלא - אע"ג דרב הונא אית ליה בפירקין שבת הואיל והותרה הותרה ולא צריך למסמך אדיקלא הא מסיק לקמן דמודה רב הונא היכא דליתנהו למחיצות דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה אי נמי הכא לפי דברי רב היה מקשה", ואולי זה ס"ל בת"י השני דבנפילת לוי"ק עדיין שייך לומר הואיל והותרה ול"ה כליתנייהו למחיצות. (וי"ל דרצו ליישב גם אי נימא דאיירי בעיר המוקפת חומה, והלוי"ק בא להפריד משאר חצירות ומבואות).

ובהא דכ' הרשב"א דמיתת הגר היא כביטול גמור לכאור' יל"ע קצת, דהרי עיקר הסוג' כאן היא לדון דהיורש או הזוכה בנכסיו הגר הרי הוא נכנס תחתיו ככרעיה לענין שיכול לבטל אע"ג דלא מצי מערב מבעו"י, ואפי' שהגר מבעו"י ולא יכל לערב, והוא לא זכה אלא משחשיכה, מ"מ כ' הרשב"א בעבוה"ק "כל שיכול להחזיק מבעוד

לא אסרו על בני מבוי ולא אצריכין להו לערב עמהן דקי"ל אורחין לא אסורין והלכך כל דצריכי בני מבוי לטלטל מחצרותיהן לביהכנ"ס בין דרך פתחים בין דרך חלונות מטלטלין ואין בכך כלום.

הרי, דכיון דביהכנ"ס מקום הפקר הוא לכל ישראל, אפילו דרים בו אורחים עוברים ושבים לא אסרו על בני מבוי ולא אצריכין להו לערב עמהן. (ובתשובות רב נטרונאי גאון - ברודי סי' קיג כ' וששאלתם בשביל חצרות הסמוכות לביהכ"נ וצריכין להכניס ולהוציא לביהכ"נ, צריכין לערב עם ביהכ"נ או לא וכיצד מערבין עם ביהכ"נ. כך ראינו, דבר זה לא אמרוהו חכמים בכל ערובין, ולא שמענו מעולם שצריכין לערב, ומן כמה טעמים אין צריכין לערב, ואילמלא היתה של יחיד היה אסור על אחיו ישראל, וביהכ"נ של כל בני העיר היא כיצד אוסרת. ועוד אפי' היתה של יחיד אינה אוסרת, משום דלא יהיב איניש ערובא אלא על היכא דדייר, כדאמרי' מעשה בכך נפח שהיו לו ה' חצרות באושא ובא מעשה לפני חכמים ולא אסרו אלא מקום דירה בלבד, דהיכא דאית ליה לאיניש עשר דראתא במתא לא צריך למתן עשרה ערובין אלא היכא דדייר, וכ"ש בביהכ"נ דלא מייחד לחד מינהון וכיון דלא מייחד מאן יהיב עלה ערוב. הלכך לא צריך עירוב ולא אסר על ישראל, ומכניסין ומוציאין מרשותן לתוכו ומתוכו לרשותן דרך פתחים ודרך חלונות ודרך גגות ואין בכך כלום. אבל ודאי אי אית בה בית דירה לחזן דכריך ביה ריפתא צריך חזן למתן ערוב, דכי קא יהיב על דירתיה קא יהיב ולא על ביהכ"נ קא יהיב, - וכ"ה בגמור' מ' סי' לב, - ובסי' קיד כ' - "ומבוי מוקף וסתום בדלתות ויש בו ביהכ"נ ובאין ציבור לשם להתפלל וצריכין לספרים מבני המבוי כגון זה צריכין לערב עם בני מבוי או לא. תשובה, שאם היו בני עיר אחרת ואין דעתם לדור שם אלא להתפלל ולשנות בלבד, מותר לטלטל ואין צריכין לא לערב ולא להשתתף מפני שהן אורחים ואורחים לא אסורין". ואף הרעק"א (קמא סי' לד) הרי כ' "איזה אנשים הדרים שם ולא עירבו באין בשבת להעיר לבה"כ וקנו להם מקומות בבה"כ וא"א למחות בידם נימא דלא מהני העירוב להעיר ההיא כיון דבני כפר שאסורין במקומם הולכין בעירם כשנכנסין לביה"כ", ואזיל לטעמיה דהדבר תלוי בזכות הממונית ולא רק בעצם הדיורין.

והנה גבי ראיית החזו"א מבין הפסין, עי' ר"ן לעיל שם כ, א שכ' "דמדינא אפי' לא ערבו לא אסרן אהרדי לפי שאין המקום בין הפסין רשות של בני החצרות כדי שתאסור זו על זו". וא"כ הר"ן לטעמיה במש"כ בנדרים דתליא בדיני הקנינים, דהחזו"א הנ"ל הק' עליו מדינא דבין הפסין, וכ"כ בסי' צ סק"ל ב"כ"ב "בר"ן שם כתב דהחצר הוא שכתב לה דו"ד אין לי בנכסיך, וצ"ע אף אם דרה בבית של הבעל נמי אוסרת וכדאמר בפשיטות עג, א וכמש"כ הרשב"א והריטב"א שם", אבל כמבוי לפנינו דהר"ן ס"ל דאם הרשות אינה של בני חצר אינם אסורים בדיוריהן שם. (ובמשה"ק החזו"א מכמ"ד דחזו' דהדיורים אסורים אף כשאין להם קנין בדיני ממונות, אולי י"ל דהרי הר"ן שם כ, א כ' דאע"ג שאינם אסורים מדינא, מ"מ "בין ערבו בין לא ערבו אסורות משום גזרה שמה יאמרו ערוב מועיל לבין הפסין כדרך שעושין במבוי ויבוא להתיר על ידי ערוב זה שיטלטלו בני חצר אחת לתוך חברתה", וא"כ י"ל פ' בכל הנך דוכתא שהאיסור הוא מחמת האי גזירה, ונימא דגבי אשה ל"ש האי גזירה, ודו"ק). אמנם יל"ע בזה דגם הנמוק"י והמאירי בנדרים שם כ' כד' הר"ן, עי"ש, וכן המאירי להלן עט, ב בחי' כ' בשם תש' הר"י אבן פלט להר"א אב"ד דאשה האוסרת בדיוריה (שיש לה בית באותו מבוי) היינו כשהרשות קנויה לה לגמרי שכ' בעלה בעודה ארוסה דו"ד אין לי בנכסיך, והאגודה בפ' חלון כ' דאיירי בבית שלה מנכסי מלוג. וצ"ע.

ובאמת בש"י הך ראש' (ר"ן נמוק"י וכל המובאים במאירי עם תש' של ר"י אבן פלט, וכן ר"ש גאון הנ"ל, ועצ"א ורעק"א) יל"ע, דבשלימא גבי הא דמצינו דדיורי אשה אסורים הרי תי' דמשכח"ל כשכתב בעלה סילוק מנכסיה בעודה ארוסה, אבל הרי מצינו דגם העבדים אסורים, ול"ש התם סילוק וכו' ומה יתרצו שם. אמנם עי' עצ"א סי' שע סקי"ח דנקט דדינא דעבדים לקמן עג, א איירי דוקא

ולכאו' יש להעיר בעיקר הנידון, דהרי דיורין האוסרים אינם תלויים כלל בדיני הבעלות, וכלש' החזו"א במכתב להגרשש"ק (סי' קיד סק"ג) "מה שאמר כת"ר שאין אדם אוסר על בני חצר א"כ יש לו קנין ממון אין זה כלום דהעיקר בדירה תליא כל ששוכת בפיתא ולינא אוסר וכדתנן יז, א בד' דברים שפטרו במחנה אף שהמחנה חונים בהפקר ובשל חבריהם, וכ"ה בהדיא ברש"י ע, א ד"ה דהוה ומית, ובגמ' כ, א חצר שראשה נכנסת לבין הפסין כו' ומבע"ל אי תשמיש בין הפסין חשיב כדירה כמבואר בריטב"א שם אע"ג דבין הפסין אין להמשמשין חלק וקנין כדתנן נדרים מח, א והבור שבאמצע הדרך ועי' סה, ב מבואר דאע"ג דמצי משכיר לסלק לי' אוסר [ומיהו י"ל דהתם עדיף דהשתא מיהא לא סלקי'] וכל הסוגיא עב, ב עג, א מבוי' שהנטפל אצל בעה"ב אינו אוסר מפני שנטפל לו וחשיב כב"ב אבל לא מפני שאין לו קנין ממון בבית, ובגמ' פח, א יש גזל בשבת כו' דוקא גזל אבל בשאין אחד בעלים, או שנתן לו רשות בפירוש אוסר ולפ"ז יל"ע בלשון הר"ן נדרים פח, ב ד"ה אלא". וא"כ מאי איכפ"ל לראבי"ה ולאחרו' האם הקנין חל או לאו, וכן מהיכן פשיט"ל דיש כאן איסור בזכיה, והא אף אם אינו זוכה מ"מ דיוריו אסורין, ומשמע א"כ מהראבי"ה ועצ"א ורעק"א כהבנת הגרשש"ק, (ועי' עצ"א סי' שע סקי"ח דנקט דדינא דעבדים לקמן עג, א איירי דוקא בעבד עברי, וא"ש לשי'), וצ"ע בקו' החזו"א הנ"ל.

ואולי י"ל דאמנם האיסור תלוי בדיורין ולא בבעלות, אבל למיהוי הישראל ככרעיה דגר וכהמשך דיוריו כדי שיהיה מבטל רשותו, זהו דוקא כשזוכה ברשותו בקנין ממון ולא סגי במה שהוא דר שם, ולכך הוכיחו הראבי"ה והרעק"א מסוג' את דיני הזכיה בשבת. (ועצ"ע דאם האוסר זה הדיורים ולא הבעלות, למה הכח לבטל תלוי בזכיה הבעלות ככרעיה דאבוה). אבל זה אין לומר דבלאו דהוי כרעיה בזכיה הממון אין איסור כלל, כי הרי הכא איירי שמת הגר מער"ש, והאוסר כאן הוא לא דיורי הגר אלא דיורי הישראל שהיה לו להחזיק מבעו"י, ופשוט. ונראה לומר עוד, דבאמת הא קי"ל דאורח אינו אוסר אלא לאחר ל' יום, וכ' המשנ"ב בסי' שע סקנ"ה "ומסתברא דאם קבע עצמו לכתחלה יותר משלשים אוסר מיד", ואסברה לה בשעה"צ שם ז"ל "דהא אין נפקא מיניה בין יותר משלשים ובין על שנה, ולא מצינו כששוכר אדם דירה שלא יצטרך לערב עד לאחר שלשים, וכן משמע קצת מלשון המחבר. אחר כך מצאתי שכן משמע בתוספתא פרק ה, ודברי הגר"ז בזה צריך עיון". ואי נימא דלא כוותיה, מ"מ נראה דבקנה או שכר דירה ליותר מל' יום, ודאי שהוא אוסר מיד, ורק באורח שלא זכה כלום י"ל דאינו אוסר כל ל' יום ראשונים אפי' אם מתחילה דעתו לדור שם כ"כ, וא"כ האי זוכה בנכסי הגר אם נבוא לדון מצד דיוריו ודאי דאינו אוסר, דלא עדיף מאורח תוך ל' יום, אלא דכיון דהחזיק בנכסים וזכה בהם אוסר מיד וכנ"ל, ולפיכך פשיט"ל להראבי"ה ולהרעק"א דאיירי כשזוכה בקנין, ומהני הקנין אי מפני שאין איסור בזכיה מהפקר, ואם משום דזוכה אע"ג דהוי איסורא.

ולעיקר הנידון אי איסור דיורין תלוי בגדרי הבעלות בד"מ, הנה בס' העיתים סי' קא כ' "ותו ששאלת חצרות הסמוכות לביהכנ"ס וצריכות להכניס ולהוציא לביהכ"נ צריכין לערב עם ביהכ"נ או לא וכיצד מערבין עם ביהכנ"ס, כך ראינו דבר זה לא אמרוהו חכמים בכל עירובין ולא שמענו מעולם שצריכין לערוב ומן כמה טעמים אין צריכין לערב אלמלא היתה של יחיד היה אסור על אחיו ישראל וביהכנ"ס של כל ישראל היא כיצד אוסרת, ועוד אי אפילו היתה של יחיד אינו אוסרת משום דלא יהיב איניש עירוב אלא על היכא דדייר וכו' לא צריך למיתן עשרה עירובין אלא היכא דדייר וכש"כ ביהכנ"ס דלא מייחד לחד מינהון וכיון דלא מייחד מאן יהיב עלה עירוב הלכך לא צריך עירוב וכו' עוד נשאל רבינו שרירא גאון ז"ל בענין זה וזה היא נוסחא, וששאלתם מבוי שיש בו עירוב ויש בו ביהכנ"ס והוצרכת לידע אם אוסרין בני ביהכנ"ס על בני מבוי אם לא, הוי יודע שיכולין בני מבוי לטלטל מן ביהכנ"ס לבתים ומן בתים לביהכנ"ס דהכי קי"ל דלא אסר אלא מקום דירה וביהכנ"ס מקום הפקר היא לכל ישראל ואפילו דרים בו אורחים עוברים ושבים

שצידדו בזה האחרון), וממילא דבירוש נמי שייך כלך אצל יפות, דהרי הגר מת מבעו"י והיה בדעתו של הישראל לזכות ברשותו.

והנה יל"ע האם ס"ד גבי כל קנין בשבת להקל אם היה ברצונו לעשות כן מבעו"י, או דשאני ביטול דל"ב מעשה קנין ועיקר החלות ביטול אינה אלא ע"פ הדעת, ולפיכך סגי בכלך אצל יפות. (ולא מסק) דטעם ההיתר הוא משום דאיסתלוקי הרי כ' הריטב"א "ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי. לפום פשטא משמע דשפיר דמי בכל דוכתא וא"כ מותר לעשות מחילה בשבת, מיהו אפשר לחוש ולומר דה"ק שפיר דמי לצורך עירוב קאמר מפני שיש בו צד מצוה שיש בו תיקון לצרכי שבת". גם יל"ע אם הכוונה דהביטול באמת חל מבעו"י, או דאפי' בלא"ה כבר אין איסור לבטל בשבת. (ובהא דמקשי' דבמת נכרי בשבת ל"ש כלך אצל יפות, ולכא"ו עדיין י"ל דגם רגע קודם שהוא מבטל כבר יש ביטול שלא מדעת כדין כלך וכו', ואולי י"ל דגם עשייה כזו באופן של יאוש של"מ אף היא אסורה בשבת).

והריטב"א כ' "נעשה כאומר כלך אצל יפות. פי' דגלי דעתיה דניחא ליה במאי דעביד ולפיכך תרומתו תרומה, הכא נמי כשביטל להם רשותו גלי דעתיה דניחא ליה בעירוב שעשו וכאלו עשאוהו בשליחותו דמי לגבי הא שלא יאסור עליהם, ואע"פ שלא אמרו כלך אצל יפות אלא בשעשאו שליח סתם כדפרישנא בפרק אלו מציאות, הכא לגבי עירובי חצירות דרבנן די לנו בגלוי דעתא דהשתא". ומפ"ו בדבריו דהוי קולא גבי ע"ח, דדי בגילוי"ד דהשתא. אבל הוא באמת פי' דהאי גילוי דעת איננה גורמת חלות של ביטול (או היתר על ביטול בשבת), אלא זה מועיל לצרף את המבטל לעירוב, וכ"כ בהמשך דבריו "מת גוי בשבת מאי כלך אצל יפות איכא. פי' דהתם לא עירבו מבעוד יום כלל וקיימא לן דמת גוי מבטלין", וצ"ע בזה דא"כ למה בעי' ביטול, (והם מותרים והוא אסור), ומה הצירוף בין הביטול השתא לגילוי דעתא דניח"ל בעירוב דקודם לכן.

(ומצינו כע"ז בריטב"א לקמן עג, ב ש' לצרף את הרצון בעירוב כסיבה לחלות הביטול, ז"ל "ושמענין מהכא דלרבנן כשם שסומכין על שיתוף במקום עירוב דחצירות זו עם זו כך סומכין על שיתוף במקום עירוב חצר בעצמה, כי אע"פ שלא עירבו החצירות בעצמן, שיתוף המבוי מתירן כאן וכאן וכדברי הרמב"ם ז"ל שכתבנו למעלה, ואע"ג דלכו"ע אין עירוב החצירות בעצמן מציל מידי שיתוף מבוי, והוא ודאי דבר קשה מה ענין שיתוף הבא מן החצירות למבוי להציל מיד עירוב בתים עם חצירות בעצמן ולהציל שיתוף במקום עירוב דהא כל אחד ענין חלוק לעצמו, אלא א"כ בשפירשו בפירוש שיעלה לכאן ולכאן, ואפשר שלא אמרו כאן דלרבנן סומכין על שיתוף במקום עירוב החצר אלא לענין שכחת היחיד בלבד, דכיון דמסתמא ניחא ליה במאי דעברו והו"ל כלך אצל יפות שנסמך על שיתוף במקום ביטול שלו, וכעין מה שאמרו בסמוך אליבא דר"מ, אלא דמעיקרא ס"ד דדוקא לרבנן שמקילין לסמוך בעלמא על שיתוף במקום עירובי חצירות שסומכין על שיתוף במקום ביטול היחיד אבל לא לר' מאיר, ואסיק תלמודא דאפילו לר' מאיר נמי", וצ"ע).

ועכ"פ אם נפרש דהא דהוי ככלך אצל יפות זה מעלה בביטול, אז לכא"ו מוכרח דאם היו מבטלין קודם שבא הנכרי, אז גם כשהנכרי מת מ"מ אין הביטול חוזר וניעור, (וכמש"כ הראש' - מלבד הראב"ד - גבי עירוב דאינו חוזר וניעור, ה"ה גבי ביטול, ונת' לעיל לדון בזה), וזהו דמקשי' דבמת נכרי בשבת מאי כלך אצל יפות איכא. אבל המאירי כ' "שאילו היה זה טעם הדבר מת עכו"ם בשבת מאי כלך אצל יפות איכא והלא לא היה סבור המבטל שימות העכו"ם", ומשמע דבאמת הביטול יהיה חוזר וניעור אחרי מיתת הנכרי, אלא דהמבטל לא היה סבור שימות הגוי, ודו"ק.

והנה בקצוה"ח סי' רסב הביא ש"י הב"י דבמקום ניחותא דמצוה מהני כלך אצל יפות גם למפרע אף דלא שווייה שליח, וכ' ע"ז "כן נראה לענ"ד מוכח מהא דאמרי בעירובין דע"א בהא דפליגי ב"ש וב"ה בביטול רשות משחשיכה וסברי ב"ה דמהני, וטעמא דב"ה אמרי שם דהו"ל כאומר כלך אצל יפות. ופירש רש"י כי היכי דאמרינן בכלך אצל יפות מדהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה,

בעבד עברי ולא בעבד כנעני, כיון דעבד כנעני לאו בר עירוב ולא בר שכירות, וגם ל"ש שיהיה לו זכייה בחצר וכנ"ל דעבד אינו יכול לזכות מיד רבו וגרע מאשה שיכולה לזכות מיד בעלה. (ואמנם הרשב"א לקמן עג, א כ' "ומסתברא דאפילו יכול בעל הבית לדור שם ולאכול ולישן באותו בית שייחד להם אפילו כן אוסרין עליו, דמ"מ מיוחד הוא אצלם למקום פיתן, והראיה עבדים דמסתמא האדון יכול לדור ולהשתמש בכל עת שירצה באותו בית המיוחד להן ואפי"ה אוסרין עליו", ומדכ' רק 'מסתמא' משמע להדיא דאין הדירה שייכת לעבד, כיון דאיירי בעבד כנעני, ומ"מ הוא אוסר בעצם דיוריו ברשות, אלא דמסתמא יש זכות בגדרי הדיורין גם לאדון).

ואולי יל"ד דהנך ראש' נמי מודו דל"ב זכייה בד"מ כדי לאסור בדירורין, אלא דדנו על זכיית האשה מצד אחר, דהרי דין הוא (לפי חלק מהפוס') דבמצי לסלוקי בעה"ב אז אין הדיורין אוסרים, (וגם אחרי ל' יום דאורח אוסר מ"מ מצי לסלוקי להנך פוס' אינו אוסר), וא"כ בהאי אשה שדיוריה אוסרים נתקשו הראש' דאמנם ל"ב בעלות בחו"מ, אבל אם לא זכתה ברשות בקנינים הרי בעלה יכול לסלקה וכה"ג אין הדיורים אוסרים, ולפיכך ביקשו למצוא איך תהיה הרשות שלה דמשכח"ל ע"י סילוק בעודה ארוסה. (והחזו"א שתמה על הר"ן, לשי' אזיל דס"ל דל"מ מצי לסלוקינהו אלא אוסר גם בכה"ג. ובס"י צ סקל"א הכריח דבר זה "דבמצי לסלוקינהו לחוד לא שרינן שהרי בנשים ועבדים פליגי ריב"ב וריב"ב לקמן ע"ג א' אע"ג דמצי לסלוקינהו מבית לבית וע"כ לא שרינן אלא משום שאשה לגבי בעלה ועבד לגבי רבו הרי הוא כאחד וכן בתלמיד לגבי רבו, אבל אחריני לא", ולהנ"ל אי"ז הכרח דאדרבה ע"כ מיירי שם כשהבית קנוי לנשים וכמו שדנו הראש' לבאר היכי משכח"ל דאית לה בית באותו מבוי, ואין כוונתם דיורין אינם אוסרים בלי בעלות, אלא דבלא בעלות הרי ע"כ הוי מצי לסלוקינהו). ובנו"א י"ל, דהרי התוס' בסוגיין כ' "אע"פ שיש לחלק דהתם כולם שוים בבית זה כמו זה ואין זה טפל לזה אבל הכא שהבן טפל לאביו אם נתן הבן פת אינו מועיל מ"מ אינו דומה כלל לחלק", ועכ"פ אי נימא דבני בית טפלים לבעה"ב, ונימא דהאי טפילות היא גם כשדרים בבית בפנ"ע אם הוא שייך לבעה"ב, א"כ צריך למצוא דהאי אשה האוסרת במבוי דרה בבית שלה ולא של הבעל.

ועכ"פ הנה הר"ן גופיה שכ' בגדרים שם "כי קתני מזכה להן ע"י אשתו דוקא בשיש לה חצר באותו מבוי כגון שנפלה לה בירושה בעודה ארוסה והוא כתב לה בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסין דבכי האי גוונא מהני", דלכא"ו משמע דאין איסור בדירורים בלי בעלות, הרי בחי' לעיל סה, ב כ' "וא"ת והרי לכשיבא היו יכולין לשכור ממנו וכו' יוחנן דאמ' בסמוך יפה עשיתם ששכרתם, י"ל שהיו חוששין למה שיאסור עליהם קודם שישכרו ממנו, ולדברי מי שסובר דאי אתי גוי בשבת מתבטל ערובן וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד, היו חוששין עוד למה שיצטרכו לבטל אצל היחיד ויהא הוא מותר והן אוסרין דרבים לגבי חד לא הוו אורחים כדאיתא בסמוך, אי נמי י"ל דמיירי בשהיו שם בניו ובני ביתו האוסרין עליהן", הרי דבני ביתו של הגוי אוסרים בדירוריהם אע"ג דהדירה אינה שלהם אלא של אביהם. ודוחק לחלק בין אחרים הדרים עימו באותו בית ובין אשתו הדרה בבית אחר. וכן ק' לומר דגוי שאני לחומרא, דכיון דמעיקר הדין דירתו אינה דירה אלא דגורי' שמא ילמוד ממעשיו, דבהא דוקא לא בעי' בעלות וסגי בעצם הדירורים.

נעשה כאומר כלך אצל יפות

אמר עולא מאי טעמא דבית הלל נעשה כאומר כלך אצל יפות אמר אביי מת נכרי בשבת מאי כלך אצל יפות איכא. וקצ"ע דבירוש נמי מאי כלך וכו' איכא, דהרי מבעו"י זה לא היה של הישראל שהחזיק בנכסי הגר. ואולי אין ה"נ וריו"ח נקט דבריו אליבא דהמסק' דטעמא דב"ה הוא משום דהוי איסתלוקי וכו'. ואולי י"ל עוד דביטול מהני גם על דשל"ב, (וכדמשמע במאירי דמת נכרי וכו') הטעם מפני שלא ידע שיצטרך לבטל, ולא מפני שעדיין אינו יכול לבטל לזמן שאחרי מיתת הנכרי), ומותר לעשות קנין מער"ש שיחול בשבת (וכמו

א"כ אמאי אין תורמין בשבת וי"ט הא כמו דיכול לבטל רשות בשבת בששכח לבטל בער"ש לעולא דאמר בעירובין דה"ל כאומר כלך אצל יפות הנ"ל, א"כ ה"ה דיכול לתרום בשבת משום דה"ל כמו כלך אצל יפות הנ"ל באם היה טרוד ונשכח בע"ש שיצטרך אותם הפירות, וזהו מוכח מכמה דוכתי דאפ"ה אין תורמין בשבת כה"ג, ובאמת תמוה דברי הגמ' בעירובין הנ"ל, דהא איך מדמי בגמ' שם לכלך אצל יפות, דהא אף לרבא דס"ל דהא דכלך אצל יפות מיירי אף בלא שווי' שליח משום דיאוש שלא מדעת הוי יאוש, עכ"ז הא מיירי דאחר תרמו שלא מדעתו ואח"ז הוי גלוי דעתו מן הבעלים שמסכים על עשיות התורם שלא מדעתו, משא"כ היכא דלא נתרם כלל או כמו התם דעירובין דלא ה' ביטל כלל אף ע"י אחר שלא מדעתו, דאיך שייך כלל לדמות זה לכלך אצל יפות, ובאמת הריטב"א בעירובין התם נתכוון לתרץ זה, וז"ל נעשה כאומר כלך אצל יפות כו' דכשבטל להם רשותו גלי אדעת' דניחא ל' בעירובין שעשו וכאלו עשאוהו בשליחותו דמי לגבי הא שלא יאסור עליהם כו' וגבי ע"ח דרבנן די לנו בגלוי מילתא עכ"ל הריטב"א, וכוונתו דכיון דאנשי החצר עירבו, א"כ ה"ל כמו התם בכלך אצל יפות דאחר תרם שלא מדעתו, וה"ה בעירובין שעשו ה"ל כמו שרצו וכוונתו לזכות אז לרשותו שלא יאסור עליהם בעת עירובם שעשו, וכיון דהסכים אח"ז לבטל ה"ל כמו שהסכים מעיקרא לעירובם והוי כמו תורם שלא לדעת, ועיין שם בעירובין דמקשה הגמ' ע"ז דמת נכרי בשבת מאי כלך אצל יפות איכא, ופי' הריטב"א שם דהא התם לא עירבו מבע"י כלל ע"ש, אלמא דדוקא היכא דעירבו האחרים בזה ס"ל לדמות לכלך אצל יפות וכסברת הריטב"א, הרי דמוכח מסוגיא גופא דלא כהקצה"ח בזה, או נאמר דשאני התם משום דעירוב דרבנן ומקולי עירוב שנו כאן, כמו שמצינו דבעירוב הקילו וכמש"כ הריטב"א הנ"ל, אבל היכא דלא נעשה הענין אף ע"י אחר שלא מדעת הבעלים כלל, לא מצינו דיהא דומה לכלך אצל יפות, ובפרט בדאורייתא דלא שייך בזה שני הסברות של הריטב"א הנ"ל, ולכן בביטול חמץ דלא נעשה הביטול אף ע"י אחר שלא מדעת הבעלים והוי דאורייתא וודאי דלא הוי ביטול כלל אף בביטול בפסח, ולכן אין מקום לדברי הקצה"ח הנ"ל.

ובית הלל סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי. וצ"ע לברר בגדר ענין הביטול אי הוי רק סילוק בעלמא, מהו שאמרו לעיל ע, א"ל צריכא אע"ג דאמרי ליה קני על מנת להקנות, וצ"ל כמש"כ רש"י שם דהוי רק בגדר שליחות, ז"ל "לא צריכא - משנה יתירה לאשמועינן דאפילו אמרו ליה קמאי קני על מנת להקנות והדר איהו ובטיל לחבריה לא משתרי האי בתרא דמהו דתימא שליחא שוויהו קמ"ל כיון דלא קנה איהו לאשתרויי לא מצי לאקנויי". ועוד יל"ע מה מהני ביטול על הבית דהרי אף אם הוא מסתלק מביתו מ"מ במה יזכו בבית שאר בני החצר, (וגרע טובא מביטול מחצר לחצר, דלכא"ו דמיא כביטול לבן חצר אחרת שאינה פתוחה לחצר זו דל"מ לכו"ע). אלא דכבר הק' כן בתור"פ על ש"י ר"ת דל"מ ביטול מבית לבית, ותי' דמיגו דאנהי ביטול אחצר אהני נמי על הבית, וצ"ע.

בעה"ב שהיה שותף לשכניו. אי בירר' בפירקין "פשיטא נסמכין על שיתופי המבוי מהו ליסמך על שיתופי חצירות רבי יעקב בר אבא ורבי זעירה תריהון חד בשם מר עוקבן וחד בשם רב נחמן בר יהודה נסמכין על שיתופי חצירות בשבת הראשונה מדוחק. ר' יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה כדן אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוטתן רבי בא בשם רב יהודה ואפילו לא כגון אנשי בר דליה שאין מקפידין על פרוטתן תני מעשה שהיו מסובין באויר חצר וקדשה עליהן השבת אתא עובדא קומי שמואל ואמר מכיון שהתחילו בתבשיל מבעוד יום מותר הדא אמרה ואפילו מסובין באויר חצר הדא אמרה אפי' לא עירבו הדא אמרה ואפילו לא כיוונו הדא אמרה שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת הדא אמרה נסמכין על שיתופי חצירות בשבת הראשונה מדוחק". והיינו דינא דמתני' הוא בעיקר בשיתופי מבואות ולא בע"ח. ועי' רמב"ם פ"ה הי"ד ומרכה"מ שם.

בביטול רשות נמי דמעיקרא ניחא ליה אלא דשכח ולא ידע ע"ש. ומבואר דכלך אצל יפות מהני אפילו בדלא שויה שליח, וע"כ משום ניחוחתא דמצוה שאני". (וע"ע מל"מ תרומות פ"ד ה"ג).

והוסיף עוד לדינא ז"ל "בשו"ת כתבתי בזה בא' ששכח מחמת אונס לבטל חמצו בער"פ קודם שש ואחר שש נזכר וביטל חמצו, והעליתי דמותר בהנאה אחר פסח כיון דכבר העלו האחרונים להתיר כל שביטל אפילו בלא מכירה כיון דעכשיו כבר נהגו כ"ע בנוסח כל חמירא לא חיישינן להערמה שבודאי יעשה כסדר הזה, אלא דבנדון זה גם ביטול לא היה לו בזמנו, וכתבתי מהך סוג' דעירובין בביטול משחשיכה דהו"ל כמו כלך אצל יפות ואמרי' מסתמא ניחא ליה מעיקרא אלא ששכח ולא ידע, א"כ ה"ה בזה שנזכר אחר שש וביטל אמרי' מעיקרא ניחא ליה אלא ששכח ולא ידע. והא דאמרי' פ"ק דפסחים ד"ז ולבתר איסורא לא מצי מבטל ליה והתניא היה יושב בביהמ"ד ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו אחד שבת ואחד יו"ט מבטלו בלבו כו' יו"ט בתר איסורא הוא, ול"א מעיקרא ניחא ליה בביטול אלא ששכח ולא ידע. דאפשר לומר הך סוגיא נמי אידחיא מהך סוגיא דעירובין כמו דאידחיא הך סוגיא דאלו מציאות, וא"כ הא דאחר זמן איסורא לא מצי מבטל ליה היינו בידע מעיקרא ולא ביטל, אבל שכח ולא ידע הו"ל כמו הך דעירובין דביטול משחשיכה. אמנם חלילה להקל בזה כיון דמדברי הפוס' באו"ח לא משמע הכין אלא שכתבתיו לסניף שהיה שם עוד הרבה צדדי היתר".

ולפי ד' הריטב"א הנ"ל י"ל דלא אמרו כלך אצל יפות אלא בשעשאו שליח סתם כדפרישנא בפרק אלו מציאות, אבל הכא לגבי עירובי חצירות דרבנן די לנו בגלוי דעתא דהשתא, אמנם לענין חמץ ודאי ל"מ ביטולו למפרע. ובנתיבות שם פליג עליו מטעם אחר, ז"ל "ישתקע הדבר ולא יאמר, וח"ו לומר כן, דבלא"ה ידעינן דלא ניחא ליה בחמץ דהא איסורא לא ניחא ליה דליקניה, ובלא"ה אינו ברשותו כלל דאיסור הנאה הוא, רק דרחמנא אוקמיה בע"כ ברשותיה כדאמרינן שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, א"כ מה בכך דידעינן דמעיקרא לא ניחא ליה, כיון דרחמנא אוקמיה בע"כ ברשותו כל זמן שלא ביטל בפה או בלב". עוד יש להעיר דהרי במסק' הגמ' פלוג' ב"ש וב"ה היא בגדר ביטול אי הוי כהקנאה או כסילוק, אבל נ' דלכו"ע אי ביטול כהקנאה ודאי דאסור לבטל בשבת, ול"א דהוי כאומר כלך אצל יפות, וא"כ להמסק' מבוי"ל"כ. אלא דנ' דאף הקצות לא ס"ל הכי בכל עשיית חלות, אלא רק בדבר שהוא כעין ביטול (להס"ד, או גם להמסק' אליבא דב"ה), וביטול חמץ דמי ליה להא, (וכמש"כ במאמר חמץ להרשב"ץ "ואם יותר דבר כופה עליו כלי ומבטלו בלבו. כי הביטול מותר בשבת אפילו בעירובי חצרות"), ולכן ס"ל דמהני בזה גילוי"ד דכלך אצל יפות. (ול"ק לפ"ז קו' האחר' דלהלן אמאי אין תורמים בשויו"ט כששכח לתרום מבעו"י).

ובמהרש"ם ח"א סי' קסח כ' "כבר כתבתי בהסכמתי לס' אור לפארו מהא שחידש בקצה"ח סי' רסב בהא דביטול לאחר זמן איסורו דמהראוי שיועיל כדן כלך אצל יפות דמבואר בעירובין דנותנים רשות משתחשך דלא הוי אקנויי רשותא בשבתא דגלי דעתיה דלמפרע ניחא ליה וכתבתי ליישב דכיון דלאחז"א ל"מ ביטול גם דיעבד משום שאינו ברשותו לא דמיא לכלך אצל יפות. וכמ"ש כה"ג ברש"י ותוס' קידושין עח, ב בגוסס דמודה ר' מאיר דבאומר נכסים שיבואו לידי בשעת גסיסה שלא אמר כלום אף דס"ל אדם מקנה דשלב"ל. ולא דמי להא דעירובין דקנין בשבת מועיל דיעבד אלא דאסור לכתחלה ע"ש שביארתי יפה". וע"ע בדבריו ח"ב סי' קג, וסי' קמה, וח"ד סי' סו, וסי' עא, וח"ו סי' כא, וח"ז סי' כט. ובחזו"א במעשרות סי' ז סקי"ד כ' "ומש"כ בקצה"ח סי' רסב מסוגיא דעירובין עא, א כבר כתבו תו' שם שאין ראי' וסוגיא בדוכתה ומפורשת איך יתכן לדחות ברמזים, ומש"כ בקצה"ח לסמוך בביטול אחר שש אין לדמות תיקון חכמים שעשאוהו כמו כלך א"י אבל אין זה בעצם, ולא אמרו אלא בעשה השליח דהוא זכות אבל מעצמו לא הופקרו נכסיו".

ובשו"ת באר יצחק או"ח סי' א ענף י האריך בד' הקצות הנ"ל ובביאור סוגיין. ז"ל "ודברי הקצה"ח הנ"ל בלא"ה תמוהין, דלדבריו

לעירוב גם כשגבו מכאו"א ולא רק בזיכוי, ואינו ראוי לעירוב א"כ יאפו אותו. (וראוי לציין מש"כ בס' התדיר, ז"ל "ואחד מבני החצר שעשה עוגה משלו ונתן אותה במתנה אל כל בני החצר הרי זה עירוב כאילו גבה קמח מכאו"א, אך צריך לזכות להם ע"י אחר, ואין עושים כן אלא בשעת הדחק שאין להם פנאי לערב משלהם, אבל כשיש להם פנאי ראוי לערב בשלהן כדי שלא תשתכח תורת עירוב, ואם נתחלפו דיורי החצר נותן היוצא חלקו שבעירוב במתנה או במכירה לאותו שנכנס וקונה אותו במשיכה ואינו צריך עירוב אחר").

ועכ"פ כע"ז ק' בד' הטור בסי' שסו שכ' "בעה"ב שהיה שותף עם שכניו בסחורה אפילו זה ביין וזה בשמן א"צ לערב אפילו לא נשתתפו לשם עירוב", ועי' ב"י וב"ח דנתקשו דגבי חצירות ל"מ אלא פת והאי מתני' איתמר רק גבי שיתופי מבואות. ואולי יש ללמוד מכאן דבעה"ב שהיה שותף עדיף טפי משאר עירוב הואיל דאיכא קירוב דעת ביניהן ול"ב פת. (וכ"כ ברביד הזוהב שם בדעת הטור דבשותפות דמעיקרא ל"ב פת). והתוס' להלן עב, א כ' "והשתא הך דבעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין וכו' דבשיתופי מבואות איירי דאילו עירובי חצירות בעי פת", והכא נמי כ' "לא בעי לאוקומי בג' חצירות ממש כאיך משנה דעירובי חצירות בעי פת בין לר"מ בין לרבנן דלקמן בסמוך ואין רוצה להעמיד מתני' כמ"ד ביין ופליג אר"מ ורבנן". (וכן בסוג' ולעיל סח, א כ' התוס' ד"ההיא דבעה"ב שהיה שותף עם שכניו לזה ביין כו' איירי כגון דמונח בחצר", אף שהיה מקום לומר דשותפות דמעיקרא עדיף טפי לענין זה). אבל אולי זהו שכ' הראבי"ה 'כאשר הוכחתי' (וחסר לפנינו) דבשותף כה"ג ל"ב פת גם בחצירות. (וצ"ע א"כ ראיית התוס' למה אמרו חצר בין ב' מבואות ולא נקטו ג' חצירות). ובתוספתא שם אי' עוד "שיתוף מבוי צריך שיהא עמהן במבוי עירוב חצרות צריך שיהא עמהן בחצר שנים ששותפין זה לזה בין ביין בין בשמן צריך שיהא עמהן במבוי", ומשמע ג"כ שזהו חידוש נוסף דגם בכה"ג בעי' שיהא עימהן במבוי. וצ"ע בכ"ז. וע"ע בחזו"א סי' ס"ק כט-ל וסי' צא סק"ג וסי' קא סק"ג מש"כ בגדר העירוב של היה שותף עם שכניו, וד' הביאור"ל בשם הב"מ בסי' שפב ד"ה צריך האם כל עירוב יכול להועיל מצד שותפות דמעיקרא.

(ונפקא לפ"ז לגבי מה שדנו הפוס' ביטול ברוב' על עירוב, דגבי שותפין דמעיקרא ליכא למימר הכי, כיון דסו"ס איכא קירוב הדעת. אבל הא אין לומר דבכל עירוב נמי לא איכפ"ל ביטול ברוב כיון דכבר קבעו דירתם ע"י העירוב וכיו"ב, דהא חזי' דבעי' שיהיה העירוב קיים, ואפי' למ"ד עירוב משום קנין. ועי' רש"י סח, א שכ' "אין משתתפין באוצר - בדבר האצור, כגון חבית של יין או פירות המכונסין, אין סומכין על מה שבתוכן, משום דאין ברירה איזהו של שיתוף, וכי מסתפק ממנו איכא למימר אזל ליה שיתוף", ולולי דאין ברירה היה מותר, הרי דאין העירוב מתבטל ברוב. ואולי י"ל דאיירי התם בגוונא דיש לדון בו גם כעין שותפות דמעיקרא דמהני נמי לעירוב. או י"ל דמיירי שאת שאר החבית מלבד הרביעית ג"כ קבע דהוי עירוב בתור החלק שלו, אלא דקי"ל בית שמניחין בו עירוב אי"צ ליתן פת, ובפשטות נ' בראש' דה"ה חצר שמניחין בה שיתוף דאי"צ ליתן פת, וא"כ צ"ע האם החצר שמניחין בה וכו' יכולה בכל זאת ליתן חלק בעירוב ושיהיה לזה שם עירוב, ולמנוע בכך את הביטול ברוב על שאר העירוב).

ובנשמ"א סי' עג סק"א כ' "אע"ג דע"ח הוא דוקא בפת, מ"מ הא קי"ל בסי' שפז דסומכין אשיתוף במקום עירוב אפי' רק נשתתפו ביין, ואפילו לדעת רמב"ם שם, מ"מ מודה דאם נשתתפו ביין סומכין עליו בשבת ראשונה מדוחק, הביאו המ"א שם סק"א. ונ"ל שזהו ג"כ כונת הרוקח בסי' קמג שכתב גבי ע"ח אם מבשלים יחד בקדרה אין צריכין לערב, כדאיתא בתוספתא דעירובין, וז"ל התוספתא פ"ו שתוף מבוי כו' אבל אם היתה לו תבשיל או עיסה אצל חבירו זכה לו תבשילו עכ"ל, ואף דמתוספתא אין הכרע ד"ל דמיירי משיתוף מבוי, ס"ל לרוקח דה"ה לענין עירוב חצירות. וכן מוכח להדיא מירושלמי שהביא גבי טרקלין היו שותפים בעיסה ותבשיל עירוב א' לכולן, ואי' שם בירושלמי להדיא אפילו שרוים

והנה גבי ה' חבורות ששבתו בטרקלין אי' בירו' "שוין שאם היו שותפין בעיסה ותבשיל שהן מערבין עירוב אחד לכולן", ואיירי גבי ע"ח, וצ"ע איך מהני עיסה ותבשיל והא בעי' דוקא פת. ואין לומר דבעה"ב שהיה שותף עדיף טפי משום דאיכא קירוב הדעת, (וכמוכא להלן מרביד הזהב ונשמ"א), דהרי הירו' הנ"ל ס"ל דל"מ שותפות דמעיקרא בע"ח אלא דוקא בשיתוף. וצ"ל דכוונת הירו' לשותפות באפיה ובישול, וכעין שכ' התוס' לקמן עב, א ד"כיון שכולם משתמשין בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובבישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר הכל נקראים על שם בעה"ב". וכן פי' שם בק"ע וגיליון הש"ס, ומצינו א"כ מקור לסברת התוס' הנ"ל מד' הירו', (ואולי צריך להוסיף דכוונת הירו' דבעה"ב היה שרוי שם עם החבורות, דהרי אף התוס' לא כ' דאין אוסרים בכה"ג אלא משום הטפילות לדיורי בעה"ב). וע"ע צ"א סי' שע סק"ג.

עירוב ושיתוף בשותפות דמעיקרא

בעה"ב שהיה שותף לשכניו. וכ' התוס' לעיל מט, א "עירוב משום קנין וכו' וא"ת והתנן לקמן בהדר בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה בשמן אין צריך לערב וכו' וי"ל דכיון שיש קירוב דעת ביניהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זה לזה". ובפשטות אם עירוב משום דירה אי"צ לזה אלא האי שותפות דמעיקרא הוי כעירוב מצ"ע ולא מצד קירוב הדעת שנתוסף כאן. וז"ל רש"י לעיל לא, ב "עירובי חצירות - דעירובי רשותיהו בעלמא הוא, הלכך ממילא מיערב ואע"ג דאין מעשה הקטן כלום לא איכפת לן כדתנן לקמן בעה"ב שהיה שותף עם שכניו אין צריך לערב", (וכע"ז כ' התוס' מט, ב ושאר), והיינו דרש"י השווה כל ע"ח לבעה"ב שהיה שותף, וע"כ שאין כאן מעלה מיוחדת של קירוב הדעת.

והנה בתוספתא פ"ו ה"ח אי' "אם היתה לו עיסה או תבשיל אצל חבירו זכה לו תבשילו", (ולעיל בסמוך נת' אופ"א בד' הירו' שכ' כע"ז), ויל"ע קצת דהא עיסה מוקצה היא ואיך מהני. ובראבי"ה סי' תח כ' "והיכא שנשתתפו בככר או בתבשיל או בעיסה וכיוצא בהם אין צריכין לערב, כאשר הוכחתי הלכה בעה"ב שהיה שותף. ונראה לי דאהא סמכו הקדמונים שלא הצריכו לערב שני בעלי בתים הדרים בבית אחד, דמסתמא משתתפין הם בתבשיל של כלי אחד או בככר וכיוצא בהן", ויל"ע דהא בע"ח בעי' דוקא פת ול"מ יין וכד' אלא בשיתוף מבואות, והיכי סגי הכא בעיסה או תבשיל.

ואולי הכוונה לעיסה או תבשיל שיכולים ליכלל בשם פת, דהא ל"ב פת ממש, דהא אמרי' בברכות מא, א "לחמניות מערבין בהן ומברכין עליהן המוציא שאני התם דקבע סעודתיה עלייהו". ומצינו בזה דברים בסידור ר"ש מגרמייזא גבי עירוב בקמח, ז"ל "ועוד ר' קלונימוס משמו, הא דאמ' במסכת עירובין קטון גובה את העירוב משום חינוך מצוה, כמו שרגיל לשלח את הקטון לגבות קמח מן כל בני חצר בפסח, מה הפרש יש כשקטון גובה את הקמח מן כל בני מבוי, לביין אם היה נוטל את קמחו ועושה עוגה ומזכה לכל בני מבוי עליהם על ידי אחר, אבל זה העירוב הגובה קטן מכולם אע"פ שלא עשה מאותו הקמח עוגה, יכולין לסמוך כולן על הקמח, דהא דבר הראוי למאכל הוא ונתנוהו כולם לשם עירוב ויש עליה שם עירוב, אבל מה שאדם נותן את קמחו אם לא יעשה ממנה עוגה לצורך עירוב, ומזכה בה לכל בני חצר אינן יכולין לסמוך על הקמח זה לטלטל בשבת, עד שיעשה עוגה ויזכה עליהן ויברך". (וז"ל רש"י בביצה כד, ב "גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בשיבה מן רומא, ושמו רבי קלונימוס, ובקי בכל התלמוד, והורה כן").

וצריך לבאר את החילוק בין האופנים של העירוב לענין עירוב בקמח. ואולי י"ל עפ"מ"נ במקו"א דעירוב ע"י זיכוי הוא לא בהקנאה גמורה אלא בהקנאה של עירוב והיינו העמדת פת הראויה לאכילה לרשות בי החצר, וי"ל דלזה בעי' דוקא פת שראויה לאכילה בשופי ול"מ קמח, אבל בעירוב שע"י גבייה מהני אף קמח, דסו"ס יש כאן לכ"א קמח הראוי לאכילה. ובד' הראש' לקמן פא, א מבוי טעם למה גביית קמח וכו' ל"ח כעירוב בפרוסה, עכ"פ כשאפו אח"כ את הקמח, ע"ש. אבל מבוי' שם להדיא דס"ל דקמח אינו ראוי

אף שאין מקפידין זע"ז מ"מ לא מקרי בשביל זה משותפין בפת, דאל"כ לא מש"ל דין סומכין על עירוב במקום שיתוף, למש"כ הריטב"א דאם מתנה שיהא גם לשיתוף מהני לכו"ע, וא"כ אף כשלא התנה ליהוי שיתוף כיון שהן משותפין בפת העירוב למ"ד המקפיד על עירובו עירובו עירוב, ואף למ"ד אין עירובו עירוב, מ"מ סתמא דמלתא אין מקפידין זע"ז, וע"כ דלא די במה שאין מקפידין למקרי שותפין, והא דאמר ע"ג ב' בני חבורה שהיו מסובין כו' הפת שעל השלחן כו' ופי' הראשונים בפת של בעה"ב וכמבואר בשו"ע סי' שסו סי"א ובאחרו' שם, צ"ל דמסובין שאני, וכן באחין שהיו אוכלין על שלחן אביהן ע"ב ב', לא אמרין דפת של אביהן חשיב כעירוב כיון שהוא מוכן למאכלם, ואין מקפיד עליהם, וע"כ צ"ל דמסובין שאני". ואולי י"ל דבאמת אין כאן פלוג' וגם להמשנ"ב אם מעורבים באופן של גביית פת מכל אחד לסל אחד באמת אין בזה דין בעה"ב שהיה שותף, הן משום דהוי יבש ביבש והן משום דאין כאן שותפות גמורה, אלא דהמשנ"ב ס"ל דבסתמא עירוב איירי כשמזכים פת א' לכולם, וממילא הוי כשותפות ממש בפת א' ממש.

ובסברת החזו"א הנ"ל נראה להוסיף, דהנה הראש' כ' דבעה"ב שהיה שותף וכו' גרע משאר עירוב ובעי' כלי אחד ממש, והיה אפ"ל דהחזו"א רק הוסיף בזה תנאי נוסף דדוקא כשהן משותפין בככר אחד, אבל אם כל אחד נתן ככרו, אף שאין מקפידין זע"ז מ"מ לא מקרי בשביל זה משותפין בפת. אבל נראה דיש כאן סברא אלימה יותר, דכל ענין השותפות שייך רק בשותפות אמיתית, דעי"ז הם נעשים כבית אחד במידה מסוימת, אבל בלא"ה זה לא שיש כאן עירוב פסול, אלא אין כאן את כל הסיבה להיות עירוב בכלל. ואמנם לעיל מח, ב מב' דענינא דשני כלים שייך גם על אופן של שלישי מצרפן, ולכאו' אין כאן יותר מבעה"ב שהיה שותף וכו' שכ' הראש' דפסול בב' כלים בכל אופן, אלא דהתם באמת נעשה העירוב על דעת עירוב, (אלא שלא נלקחו בחשבון כל הבאים להתערב), אבל כאן בשותפות דמעיקרא ישנם תנאים אלימים יותר ליצור את מצב השותפות שמחמתו אינם צריכים עוד עירוב.

יש לציין בדין זה של בעה"ב שהיה שותף לשכניו, מש"כ בתור"פ לעיל סח, א, ז"ל "קשה דאדמותיב ליה מברייתא דאין משתתפין באוצר, לותיב ליה ממתני' דבעה"ב שהיה שותף עם וכו'. ואומר ר"ת מקינ"ן דמתני' דבעה"ב שהיה שותף וכו' ארישא קאי, דמיירי מאנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב, וע"ז קאמר שאם הוא שותף עמהם שפיר דמי, והשתא ניחא דלא מצי פריך ליה מההיא דבעה"ב וכו', משום דהתם כיון שרובן עירבו עדיף טפי ממשותפין באוצר".

לזה ביין ולזה ביין

בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין וכו' אמר רב ובכלי אחד. ופירש"י "שכולן היה שותפותן בכלי אחד אבל בשני כלים לא ואע"ג דאמרי ב"ה בפרק מי שהוציאנהו עירוב הנתון בשני כלים כשר התם הוא דמעיקרא לשם עירוב גבו ומליוה למנא ואיתר אבל הכא דלאו לשם שיתוף הוה בכלי אחד אין בשני כלים לא". והנה בעיקר דינא דמתני' כ' בחי' הר"ן "תרתו קמ"ל, בלא נשתתפו לשם עירוב אלא לשם שותפות בעלמא חשבינן ליה כאלו נשתתפו לשם עירוב, ועוד שאע"פ שלא היה בדעת כל השכנים להשתתף זה עם זה אלא כל אחד מן השכנים היה דעתו להשתתף עם בעה"ב זה אפי' הכי חשבינן להו כאלו נשתתפו כולן זה עם זה". ודומה לזה כ' בפס' הריא"ז ז"ל "ואע"פ שלא עשו כל בני החצרו' שותפות יחד ואין להם עסק זה עם זה אלא כל אחד ואחד הוא משותף עם זה. בד"א כששיתף אותן זה כולן בכלי אחד". (וצע"ק לפ"ז מה דמקשי' להלן ע"ב "רבי אליעזר בן תדאי אומר אחד זה ואחד זה צריכין לערב ואפילו לזה ביין ולזה ביין", והא שפיר י"ל דר"א בן תדאי פליג על א' מהחידושים האלו. וי"ל). וצ"ע דכיון דהכל בכלי א' א"כ יש לפנינו חבית יין שחצי מתוכה שייך לבעה"ב ועוד חצי מחולק בין ב' שכניו, ואמאי ל"ה כנשתתפו כולם ביחד.

ויותר מכך כ' הרש"ש ז"ל "נראה לפרש דלישנא דמתני' לזה ביין ולזה ביין דמשמע דקנה בעה"ב עם שכן א' יין בשותפות וכן עם שכן אחר נמצא דשכן עם שכן אין להם שותפות כלל, לכן בעי'

בחדרים ועליות ממש, ובזה י"ל שזהו ג"כ דעת הטור בסי' שסו שכתב דין זה דבע"ה שהיה שותף לשכנו לזה ביין, ותמה עליו הב"י דהרי אין עירוב חצירות אלא בפת, וי"ל דהטור אזיל לשיטתו שפסק דסומכין על שיתוף במקום עירוב. או י"ל דס"ל לרוקח וטור דדוקא כשגובין העירוב לכתחלה צריכין לערב בפת אבל כשהם כבר שותפים הרי זה כאילו דרים בבית אחד וא"צ עירוב, ואף שבש"ע בסי' שסו סעיף יא כתב דדוקא הפת שעל השולחן, והגיה רמ"א וכן אם היו שותפין בפת, וכ"כ ב"י שם בשם הרשב"א, מ"מ בדיעבד אם שכחו ולא ערבו שפיר יש לסמוך על רוקח, וכדמוכח בירושלמי שהביא".

עוד יש להביא מש"כ מהרי"ל בתש' קנו (והו"ד ב"י סי' שפב), ז"ל "אם משאל ישראל בית לחבירו, אם יש בו תפיסת יד, כגון חצר של בונייס מידי דאינו ניטל בשבת, מהני שאין צריך עירוב בחצירו של בעה"ב, אבל במקום גוים כגון יחיד הדר בכרך לבד ומשאל בית לחבירו, כיון דשכיח דיירי ככהאי גוונא נראה דלא מהני, כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גוים, כדפריך רבא בעובדא דלחמן בר ריסקתא אם כן בטלת כו', והאי תפיסת יד הוי כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי, דתפיסת יד גורם לו שותפות בהוא בית כמו בעה"ב שותף עם שכניו ביין או בשמן כו' אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכח דמירתת אבל תרי בתים מירתת גוי מינייהו ושכיחי דיירי", ומבו' כאן איזה דמיון בין דין תפיסת יד ודין בעה"ב שהיה שותף לשכניו, וע"כ דשותפות דמעיקרא יש לה גדר אחר מסתם עירוב ושיתוף.

אמנם בגמ' לקמן עג, ב אמרי' "מאי טעמא דלא תני פתוחות זו לזו קסבר כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים במבוי לאו שמה שיתוף איתיה בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב התם דאפקיה ועייליה", ומבו' דאם היה דין בכל שיתוף שיהיה נכנס לחצירות דרך המבוי, אז כן ה"ה גם בעירוב של שותפות דמעיקרא, ולא מחלקי' דשותפות דמעיקרא עדיפא לענין זה. וצ"ל דטעם דין זה דמכניסו וכו' הוא כמש"כ רש"י שם "שאם יכניסוהו דרך פתחים שמחצר לחצר אין נראה כשיתוף מבוי", ובזה אין חילוק ואף שותפות דמעיקרא בעיא היכר.

כ' הביאורה"ל ר"ס שפב "וגם בהא דלקמן ס"ז י"ל דמה שכתוב בשו"ע דצריך לחזור ולעשות עירוב היינו רק לכתחלה שצריך להניח עכשיו לשם עירוב אותו הפת או פת אחר ולברך כתיקון חז"ל משום דנתבטל שם עירוב מאותו הפת כשכלה הזמן אבל בדיעבד כשקידש היום ולא עשה שום תיקון מחדש יוכל לסמוך על אותו הפת שהרי כולם משותפים בו ומצאתי בבית מאיר שנשאר בצ"ע על הא דס"ז דהרי עכ"פ משותפין בפת קודם השבת", והיינו דכל עירוב יכול לחול מאליו כעין דין בעה"ב שהיה שותף לשכניו. וי"ל דהרי בסי' שפו כ' הביאורה"ל "מצאתי לבעל גאון יעקב שהסכים לדעת החולקים וכתב שם עוד דמסתברא דלאו דוקא יין ושמן דלא אלא אפילו מין אחד דלא מתערבי אהדדי כגון בהיה שותף לזה בפת ולזה בפת ג"כ לא מצטרפי להפטר משיטופי מבואות [אם לא שהיו כולם שותפין בככר] ולא כתבו הפוס' דבמין אחד אין צריכין לערב אלא בכגון משקין דמערכי ביחד ולא באוכלין שאינם מתערבים ואע"ג דכשמשותפים באוכלים בודאי מהני ואפילו בכמה מיני אוכלין וכמבואר בסי' ד היינו היכי שהם מניחים לשם שיתוף אבל הכא דלא נתכונו לזה אלא שנשתתפו לשם סחורה בעלמא לא מהני אלא בכגון בכלי אחד שאני התם דאע"ג דשני מינים הם עכ"פ מתערבי [וכריב"נ דאמר שניהם חיבורים זה לזה ואם נגע טבול יום ביין פסל השמן] ולא כן ביבש שאין מתערב כלל הגע עצמך אם הם בחד מנא ונגע טבול יום בהאי אוכלא לא פסיל אידך אלמא דחד כלי לא משוה להו חיבור ע"כ תוכן דבריו", וא"כ כשמעורבין בפת הרי אין כאן אלא יבש ביבש ואין מהני.

והנה החזו"א בסי' צ סקכ"ט חולק על הב"מ וביאורה"ל הנ"ל, וכ' "ומש"כ דאכתי אפשר לסמוך עליו מדין בעה"ב שהיה שותף עם שכניו, נראה דבזה אם נתוספו אח"כ דיורין אוסרין על בני העיר דלא שייך הכא לב' ב"ד מתנה על הנתוספין, ואפי' בלא נתוספו דיורין, דוקא כשהן משותפין בככר אחד, אבל אם כל אחד נתן ככרו,

בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אינן צריכין לערב. וכי המאירי "לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לשתף מצד אחר אלא יכוננו בלבם שיהא שותף הסחורה עולה להם לשתוף מביי ודים", וע"ע חזו"א סי' צ סק"ל וסי' צא סק"ג. (ועדיין יש כאן חידוש ואי"ז עירוב רגיל אף דמכוונים ע"ז, כי לא היה ברירה מעיקרא, דלא גבו לשם עירוב, ולכן בעי' טפי כלי אחד וכו', ואולי גם משום שלא היה 'הנחה' מעיקרא לשם עירוב). ואמנם התוס' לעיל מט, א כ' "עירוב משום קנין וכו' וא"ת והתנן לקמן בהדר בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין בשמן אין צריך לערב וכו' וי"ל דכיון שיש קירוב דעת ביניהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זה לזה", ויותר מכן כ' בתור"פ שם ז"ל "דכיון שיש כל כך קירוב דעת ביניהם, עשאוה חכמים כמי שהקנום זה לזה, דודאי גמרי ומקנו אהדדי", ולפ"ז מסתבר דעכ"פ צריכים הם להתכוין שזה יהיה שיתוף בשבילם. וע"ע קר"א כאן, ומ"ב סי' שעב סק"ב. ועכ"פ כה"ג י"ל ג"כ במה שאמרו "בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום הפת שעל שלחן סומכין עליה משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף", האם בעי' כוונה לעירוב בשעה שקידש היום, או דבלא"ה נמי מהני, וכעין הדין של שותפות דמעיקרא. (ובירו' אי' להדיא "תני מעשה שהיו מסובין באויר חצר וקדשה עליהן השבת אתא עובדא קומי שמואל ואמר מכיון שהתחילו בתבשיל מבעוד יום מותר הדא אמרה ואפילו מסובין באויר חצר הדא אמרה אפי' לא עירבו הדא אמרה ואפילו לא כיוונו", ודו"ק).

ונראה דבהאי נידון, האם בשותפות דמעיקרא צריך שיתנו דעתם כעת שיועיל להם לשם עירוב או דמהני בלא דעת כלל, פליגי הראש' לעיל סח, א, דהתוס' כ' בשם ה"ר מנחם מיוני" "הא ב"ש דלא מהניא מחשבה לטהר את הפתחים ה"נ לא מהני לענין עירוב ואע"פ שמזכה להו כיון דמתחילה לא הונח בחבית לשם עירוב ולב"ה דמהניא מחשבה התם מהני נמי הכא והא דתנן לקמן בעה"ב שהיה שותף עם שכניו והא דתנן נמי בכיצד משתתפין מניח את החבית כו' כב"ה דלא בעו הנחה לשם עירוב", והיינו דעכ"פ בעי' עתה כוונה של עשיית עירוב ותלוי בפלוג' ב"ש וב"ה אי מהני הדעת עתה אף שלא הונח מתחילה לשם כך. והק' ע"ז הריטב"א ד"א אין לפירושו הזה טעם דלגבי עירוב למה לנו לעשות הנחה לשום עירוב והלא משנה שלימה שנינו שאם היה שותף לחבירו לזה ביין ולזה בשמן אין צריך שיתוף ואע"פ שלא הונח לשום שיתוף כלל", ולכאור' נחלקו בהני"ל. אמנם בד' הר"ן שם (המובא לעיל), נראה דל"ב לזה שום כוונה עתה לשם עשיית עירוב, אלא צריך דעת וכוונה על עצם השיתוף, דהרי כ' "איכא למידק אמאי לא מותבינן ליה לאביי מדתנן בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב, דאלמא לא בעינן הנחה בכלי לשם עירוב, יש לי לומ' דהתם מיהא על דעת שותף הונח בכלי אבל הכא שלא הונח לשם שיתוף כלל סבירא ליה לאביי דלא סגי".

תוד"ה יין ושמן אין ראוי לערב - אע"ג דכל האוכלין מצטרפין למזון ב' סעודות לעירוב וה"ה משקין היינו כשנשתתפו לשם עירוב. ויל"ע למה הק' התוס' קו' זו רק אליבא דאביי ולא אליבא דרב ורבא, דהא לדידהו נמי יין ושמן כיון דהם בב' כלים אינם יכולים להצטרף ועכ"ל דכיון שלא נשתתפו לשם עירוב גרע. ואולי י"ל דאליבא דאביי אין נפק"מ בין כלי א' לב' כלים, וכל השאלה היא רק אם הדברים ראויים להתערב או לאו, ולכן הק' תוס' דהא כל המשקין מצטרפין אף דאינם ראויים להתערב, ול"מ אפי' בכלי א', אבל לפי רב הכל תלוי ב'כלי', ומהני מה שהיין והשמן בכלי א' אפי' שאינם ראויים להתערב. ולש' האו"ז בסי' קעא הוא "אמר רב ובכלי אחד שכולן היה שותפותן בכלי אחד אבל בשני כלים לא ואע"ג דאמרי ב"ה במי שהוציאוהו עירוב הנתון בשני כלים כשר התם דמעיקרא לשם עירוב גבו אותו ומלויה למנא ואיתיר אבל הכא לאו לשם שיתוף היה הלכך בכלי אחד אין בשני כלים לא וה"ה שאם הי' שותף לזה בשמן ולזה הואיל והוא מין אחד וראוי לערב דהוי עירוב ובכלי אחד", הרי דגם לדין דק"ל כרב ואיירי בכלי א', מ"מ בעי' נמי שיהיה ראוי לערב. וע"ע רעק"א על המשניות.

שיתערבו בכלי א' דהשתא הוה כולהו שותפין בהדדי באותו כלי, אבל אם כולם יחד שותפין בב' הכלים אפי' בא' יין ובא' שמן הוי עירוב ומצטרפין זה עם זה וזהו דינא דב"ה". ולפ"ד כ"מ דבעי' כלי א' הוא בשביל ענין זה גופא לעשותן כשותפין יחד, אבל הרי בד' הר"ן מבו' ל"כ אלא דמהני שותפות של כל א' בנפרד, וא"כ ק' כנ"ל הרי הכל מעורב יחד. וי"ל בדוחק דמ"מ מתחילה היתה השותפות נפרדת, ואע"פ שחזרה ונתערבה בכלי א' היה מקום לומר דל"ס בזה לעירוב ולשיתוף. ואפשר להוסיף בזה קצת, דהנה לש' הר"ן הוא ד"אפי' הכי חשבינן להו כאלו נשתתפו כולן זה עם זה", ומשמע דהגדר הוא דמחשיבים את השיתוף מעיקרא כאילו נעשה כראוי לשם שיתוף, וכמבו' בגמ' בע"ב דתליא בברירה והיינו דבעי' שיהיה מחולק מעיקרא ואח"כ ישתתפו ויערבו, ובדאי דבעושים להדיא לשם שיתוף לא איתמר הך דינא, אלא דשאני הכא דבאים להחשיב את השיתוף כאילו נעשה לשם כך, ובזה י"ל דבשותף אקראי שנתערב כל היין בחבית אחת עדיין ל"ח שיש כאן שיתוף בין כולם, ודו"ק. (והריטב"א כ' להצד דאיירי בב' כלים "דאמצעי מחברין כאילו נשתתפו שלשתן ביחד", ואולי לדבריו להמסק' דאיירי בכלי א' ל"ב לצירוף ע"י האמצעי אלא הוי ממש כשיתוף א'). וכן מתבאר מד' הר"ן לעיל סח, א שכ' "איכא למידק אמאי לא מותבינן ליה לאביי מדתנן בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב, דאלמא לא בעינן הנחה בכלי לשם עירוב, יש לי לומ' דהתם מיהא על דעת שותף הונח בכלי אבל הכא שלא הונח לשם שיתוף כלל סבירא ליה לאביי דלא סגי", אלמא דהשיתוף מעיקרא מהני במקום הנחה לשם עירוב.

והנה בפ"י רחב"ש בסוג' כ' "בעה"ב שהיה שותף עם שכניו וגו'. פ"י כגון ראובן שמעון ולוי היו שרויים בחצר אחת והיו שותפין שלשתן יחד בחבית של יין. וזה שאמר לזה ביין ולזה ביין, אין משמעו שהוא שותף עם זה בחבית ועם זה בחבית אחרת, אלא כולן שותפין הן בחבית אחת. ולפיכך אינן צריכין לערב, אלא סומכין עליה משום עירוב ומותרין לטלטל בחצר, אע"פ שלא עשו עירוב. הכי אוקמה רב למתני' בגמרא, וכע"ז נראה בד' המאירי ז"ל "ופרשוה בגמ' דוקא בכלי אחד ר"ל שכלם משתתפים בחבית אחת וכו' ואע"פ שבפרק רביעי אמרו בעירוב הנתון בשני כלים שהוא כשר בזה לשם עירוב גבאוהו וכן שהעמדנוה שם בשנתמלא הכלי ונשאר אבל זה שלא נעשה לשם שותף מבו' כלל דוקא בכלי אחד אבל בשני כלים לא ואפי' היה לכל אחד חלק בשניהם", וכיו"ב כ' בפ"י הר"י בן חכמון, וכך נראה גם בלש' הר"מ שכ' ברפ"ה "אנשי מבו' שהיה ביניהן שיתוף במאכל אחד לענין סחורה כגון שקנו יין בשותפות או שמן או דבש וכיוצא בהן אינן צריכין שיתוף אחר לענין שבת אלא סומכין על שיתוף של סחורה, והוא שיהיה המין שהן שותפין בו מין אחד ובכלי אחד, אבל אם היה אחד מהן שותף לזה ביין ולאחר בשמן או שהיה הכל יין והיה בשני כלים הרי אלו צריכין שיתוף אחר לענין שבת", ועכ"פ הם לא פ"י כד' הר"ן הנ"ל "שלא היה בדעת כל השכנים להשתתף זה עם זה אלא כל אחד מן השכנים היה דעתו להשתתף עם בעה"ב זה".

אבל בפס' הרי"ד כ' "אמ' רב ובכלי אחד. פ"י אם היה שותף עם זה בכלי אחד וכן עם זה בכלי אחד, אז הן סומכין עליו משום שיתוף. אבל אם זה היה יינו בכלי אחד וזה בכלי אחר ונשתתפו בו, כיון שהוא חלוק לשני כלים לא הוי שיתוף וכו' אבל מיהו לא בעינן שכולן ישימו היין בכלי אחד, דאם כן מאי האי דקתני לזה ביין ולזה ביין, דמשמע שעם זה שיתף בפני עצמו ועם זה שיתף בפני עצמו, אלא זהו בכלי אחד שעם זה שיתף שמו שניהן בכלי אחד, ולאפוקי שאם היה יינו שלזה בכלי אחד ויינו שלזה בכלי אחד ונשתתפו באותו היין, שאינו מועיל עד ששימו בכלי אחד", ולפ"ז מבו' דבאמת היו כאן שותפויות נפרדות של כל שכך בפנ"ע עם בעה"ב, ודין כלי אחד אינו דבלא"ה ל"ה עירוב, אלא הוי רק כלל בהשותפות, דעכ"פ במה שצריכים שותפות צריכים גם כלי א', אבל עדיין נשאר דהיו השותפויות נפרדות כל א' מהשכנים עם בעה"ב ואף בכלים נפרדים.

והיינו דרשאיין לערב במבוי ואין רשאיין להשתתף בחצירות, ופי' עירוב היינו פת ופי' שיתוף היינו יין ושאר דברים. (ובסידור רבינו שלמה ברבי נתן כ' "ודע שלשון שיתוף ועירוב משמעותם דומה וענינם השיתוף והעירוב בשימוש, ולא ניתנו ב' שמות אלא לעשות הבדל בין שני הענינים ענין המבוי וענין החצירות, וניתן למבוי לש' שיתוף ולחצירות עירוב שלא יתחלפו זה בזה).

פליגי בה רבי נחומי ורבה. והב"ח גרס "רב רחומי ורבה בר יוסף". ולעיל יא, א אי' "מאי פיתחי שימאי פליגי בה רב רחומי ורב יוסף". ובמנחות לג, ב אי' "מאי פיתחי שימאי פליגי בה רב רחומי ואבא יוסי". ובבעה"מ בסוג' ג"כ כ' "הא דאפיליגו רב רחומי ואבא יוסי חד אמר בפת". ובערכי תו"א ערך רבה יוסי כ' "ויש ספרים גורסין פליגי בה רב רחומי ורב יוסף, חד אמר בפת דכולי עלמא לא פליגי דסומכין ביין וחד אמר ביין כ"ע לא פליגי דאין סומכין כי פליגי בפת. וכיון דרב יוסף מוקי לפלוגתא דרבי אליעזר בן תדאי ורבנן דפליגי ביין, ואפילו ביין אמרי רבנן דסומכין אשיתוף במקום עירוב וכל שכן בפת. אם כן פלוגתא דרב רחומי ורב יוסף לימא תסתיים דרב יוסף הוא דאמר כי פליגי ביין דהא הכי מוקי לפלוגתייהו. וליכא למימר אליביה ביין כולי עלמא לא פליגי דאין סומכין. הילכך נראה לי דהכא נמי גרסינן רב רחומי ורבה יוסי ועוד דליכא למימר דרב רחומי בר פלוגתיה דרב יוסף, דהא רב רחומי תלמיד לאביי. כדמוכחין בע"ה על סדר מכמה דוכתי. הילכך רבה יוסי גרסינן". ועכ"פ מה שאמרו בהמשך הגמ' אמר רב גידל אמר רב הכי קאמר, ודאי שדברי רב לא נאמרו לתרין את הנך אמוראי שהיו אחריי, אלא דכך פי' רב את הברייתא, וזה כשי' לעיל בתרי חומרי וכו'.

ובאיגרת רב שרירא גאון כ' "ובתר הכי אע"ג דודאי הוראה לא הות, הווי סבוראי דמפרשי פירושי דמקרי להוראה ואקרי אנהו רבנן סבוראי. וכל מאי דהוה תלי וקאי פרשוה, כגון רב רחומי ורבה ורב יוסף ורב אחאי מבי חתים". והנה התוס' הק' על רש"י "ועוד תנן לקמן בפירקין ה' חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירוב בחצירות ולא נשתתפו במבוי מותרין בחצירות ואסורין במבוי וקאמר בגמרא מני ר"מ היא דאמר בעינן עירוב ובעינן שיתוף מיהו איכא לאוקמי ההוא סוגיא כמ"ד בפת פליגי ומ"ד בפת ל"פ סבר לה כרב דלא תני פתוחות זו לזו", ומסתמא עיקר קו' היא מדלא תלו בגמ' את פי' המשנה שם בהאי פלוג' דסוג', דלמ"ד בפת כו"ע ל"פ הרי סגי בעירוב אף לר"מ, אבל אם זה רבנן סבוראי ל"ק כלל. ואלא דרב דאמר התם דלא תני פתוחות זל"ז, באמת קסבר הכא דפליגי בפת.

בפת דכולי עלמא לא פליגי דבחדא סגי כי פליגי ביין. ופירש"י "דלר' מאיר לא סמכין עליה בעירובי חצירות, דאין מערבין לחצירות ביין ולרבנן שרי, ואע"ג דיין בחצר לא חזי מגו דחזי למלתיה בשיתוף, סמכין עליה בחצר". והנה הב"ח בסו"ס שסו כ' "וכתב בית יוסף ודין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בעירובי חצירות קיימינן שאינה אלא בפת אלא בסימן שפי' דמיירי בשיתוף מבואות שם הוא מקומו עכ"ל ולפע"ד נראה דרבינו מפרש דדוקא לכתחלה בעינן פת אבל בדיעבד הוי עירוב בכל דבר מזון והכי משמע בפרק מי שהוציא והו (מט, א) דבמע"ה דוקא לא הוי עירוב אפילו דייעבד וכן כתב רש"י (כו, ב) וה"ר יהונתן ריש בכל מערבין (ז, א) דעירובי חצירות נמי בכלל וכן הוא בירושלמי (פ"ג ה"א) וכך הוא לאוקימתא דרבה בפרק חלון (פא, א) ולכן כתבה רבינו כאן להורות דבדיעבד הוי עירוב בעירובי חצירות אף ביין ושמן ובכל דבר", וצ"ל דמ"מ האי בדיעבד הוא רק בעשה כן להדיא, אבל בעשה שיתוף ובא לסמוך עליו במקום עירוב ל"מ אלא ע"י מיגו וכד'. ועי' בהק' תפא"י שכ' דבאמת המיגו מהני רק בצירוף הא דבדיעבד מהני עירוב גם ביין, אמנם הרעק"א רפ"ג דחה דבריו, והוכיח דל"מ ע"ח ביין גם בדיעבד.

אמנם הנה בהג' הרמ"ך על הר"מ פ"א הי"ט כ' "והלכה כמ"ד בפת פליגי אבל לא ביין וכן נראה מסוגיא דשמעתא דקתני אליבא דר"מ מערבין בחצירות בפת ומשתתפין במבוי ביין משמע דאפי' נתערבו בחצירות בפת צריך שיתוף למבוי, וההיא דבני חבורה שהיו מסובין

תוד"ה ור' שמעון לטעמיה - דלא גזר, לרב ששת דמוקי לה לעיל בפרק מי שהוציא והווי שנתנו שתיים החיצונות עירובין באמצעות וכו' בתים, הכא אפי' בבית א' ובשני כלים כב' בתים דמו, כיון דלא עביד לשם שיתוף דממה נפשך תרוייהו הכא בחצר קיימי דשיתופי מבואות בחצר שבמבוי. ועי' בהג' הב"ח וצ"ע בדבריו. ועכ"פ יל"ד במש"כ בפיר"ח שם ד"עד כאן לא אמרי ב"ה דהוי עירוב אלא בב' כלים בבית אחת דבית אחת מצרפין", האם גבי שיתוף אמרי' חצר אחת מצרפין, או דאפי' אם יניח בבית אחד לא יהיה בזה צירוף כיון דהכל תלוי בחצר. ומש"כ התוס' לרב ששת' צ"ע דהא לרב יהודה נמי הכא הרי ליכא לאוקמי בנתנה עירובה בזו ובזו דהא איירי בכלי א', ובאמת כ"כ בתורא"ש, ז"ל "דממה נפשך תרוייהו הכא בחצר אמצעות קיימי מדשרו רבנן לזה ביין ולזה דהוי ככלי אחד ובלזה ביין ולזה בשמן דהוי כשני כלים אסרו, ואפילו לרב יהודה דלעיל דקאמר אם נתנו עירובין באמצעות אפילו בשני בתים שרו כולהו הני מילי כשנתנוהו לשם עירוב אבל הכא לא לשם שיתוף נתנוהו תחלה", אבל מש"כ דלר' יהודה מהני בב' בתים, צ"ע ממש"כ בתורא"ש לעיל מת, ב ז"ל "הא דלא קאמר רב יהודה כרב ששת לאו משום דסבירא ליה דאפילו בשני בתים הוי עירוב לב"ה דהא אפילו בשני כלים קאמר רב יהודה לקמן דהחולק את עירובו אינו עירוב ועד כאן לא קאמרי ב"ה אלא דמלייה למנא ואייתר, והאי דלא קאמר כרב ששת משום קושיא דלקמן דניהוו כחמשה ששוויין בחצר אחד דקסבר שאמרו דיורין להחמיר".

ב, עא,

רבי אליעזר בן תדאי סבר אין ברירה ורבנן סברי יש ברירה. וכ' הריטב"א "ברירה דהכא לאו כברירה דעלמא וכו' אלא הכא ענין אחר הוא וכו' וזה מן הלשונות שבתלמוד שהלשון אחד וענינים מתחלף, ועוד יש במסכת סנהדרין ובבא קמא יש ברירה ואין ברירה שלישי כדפרישנא התם בס"ד", וציינו המהדירים לב"ק סט, א סוג' דכל המתלקט, וצ"ע דזהו ענין ברירה הרגיל ואינו ענין חדש, וכן נלאו למצוא מה הוזכר בסנהדרין ענין ברירה, (ויש שציינו לשם קיב, א וצ"ע).

אמנם המחזור לגרוס בריטב"א "במסכת נדרים ובבא קמא", וזה ע"פ ד' הריטב"א בגיטין כו, א שכ' "וכן מצינו ברירה במקום אחר שאינו דומה לזו כלל כההיא דתנן בנדרים השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס לחצר של שניהם ר' אליעזר בן יעקב אומר זה נכנס בתוך שלו וזה נכנס בתוך שלו, ופירשו בפרק שור שנגח טעמא דראב"י משום דקסבר יש ברירה והאי לדנפשיה עייל והאי לדנפשיה עייל, ורבנן סברי אין ברירה והתם בחצר שאין בו דין חלוקה איירי דאי בחצר שיש בו דין חלוקה וראויה ליחלק לכולי עלמא אסורין עד שיחלוקו, והא ברירה דהתם אינה דומה לברירה דעלמא דהתם הרי כל אחד ואחד משתמש בכל החצר והיכי שייך ביה למימר הוברר הדבר שזה היה חלקו והלא בכולה משתמש, אלא דלשון ברירה דהתם היינו לומר דיש ברירה וברור הוא שזה יכול להשתמש בכוליה וכו' ובענין זה לגמרי ההיא דבבא קמא פרק שור שנגח דתניא התם גבי בור של שותפים ברה"ר היה מדלה מים מן הבור ובא חברו ואמר לו הנח לי ואני אדלה כיון שהניחו משתמש פטור ראב"י אומר עד שימסור לו דליו ואמרין במאי קא מיפלגי ראב"י סבר יש ברירה והאי מדליה קא מדלי ורבנן סברי אין ברירה, זו היא דומה לגמרי לההיא דנדרים, והיינו טעמא דר"א דאמר התם יש ברירה לומר שזה מדין זכותו משתמש וכיון שמדין זכותו הוא משתמש הראשון אינו פטור בשמירת הבור כיון שהוא דלהו שלא קבל זה שמירתו, אבל אם נאמר דאין ברירה וזה לאו מדין זכותו משתמש אלא אף מדין חברו הוא משתמש כיון שששתמש בחלק חברו ודאי קבל שמירתו והיינו טעמא דידן דת"ק דאמר כיון שהניחו משתמש פטור". ודו"ק.

מערבין בחצירות בפת ואם רצו לערב ביין אין מערבין משתתפין במבוי ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין. לפנינו בתוספתא פ"ו אי' "משתתפין במבוי ואם רצו לערב מערבין בחצירות אבל אין רשאיין להשתתף משתתפין במבוי ומערבין בחצירות שלא לשכח עיקר העירוב דברי ר' מאיר וחכמים אומ' או מערבין או משתתפין",

אבותינו לא עירבו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים או מערבין או משתתפין.

רש"י ד"ה בסומכין. רבנן סברי כיון דנשתתפו במבוי אין צריכין לערב חצירות זו עם זו, ומותרין להוציא מזו לזו דרך פתחים שביניהם, שהרי שיתוף המבוי שהן פתוחות בו מחברן, וסומכין על שיתוף המבוי תחת עירוב של חצר. וכי הריטב"א "ולפום סברא הוה משמע דעד כאן לא אמרו רבנן שסומכין על שיתוף במקום עירוב אלא לענין היתר חצירות הפתוחות זל"ז שזה דומה לענין שיתוף במבוי אלא שהשיתוף בא לחברן במבוי והעירוב בא להשתמש מזו לזו דרך פתחים, אבל לענין ע"ח שעושים בני החצר שיש בו דירין להתיר החצר לעצמה דכו"ע צריך ע"ח וצריך שיתוף מבוי, וכן בדין שהרי ענין חלוק הוא כל אחד לעצמו, הילכך מבוי שבאין להשתתף בו בני החצירות ויש בחצירות דירין אע"פ שנשתתפו במבוי אסורות בני החצר להכניס ולהוציא מן הבתים לחצירות עד שיערבו כראוי, והכין רהטא שמעתין דע"כ שמעתין בע"ח זו עם זו מיירי כדפירש רש"י ז"ל ולא בעירוב חצירות עם הבתים שלהם, דאם כן היאך יעלה על הדעת שיאמרו חכמים מערבין או משתתפין הא ודאי לד"ה אין ע"ח בעצמן מציל מן השיתוף וזה פשוט, א"כ היא הנותנת דכי קתני משתתפין ולא מערבין בהכין מיירי ולדברי הכל אע"פ שנשתתפו במבוי צריך לערב החצירות לעצמן, והוא הדין לשיתוף העושים בני עירות שאין סומכין עליו לע"ח ואע"פ שנשתתפו בפת"ו וע"י אבהע"ז וגאו"י.

ועכ"פ כן נקט הבי"ב בשי" רש"י וכי "שאינ דברים אלו אמורים אלא בשעירבו החצרות זו עם זו דרך פתחים שביניהם ובה לעשות גם כן שיתוף במבוי וכמו שנתבאר לדעת רש"י אבל לערב כל חצר לעצמה ולשתף במבוי שניהם צריכים ומברך על כאו"א מהם", (ומש"כ הדרכ"מ שם "ולכן כל חצר צריך לערב בפני עצמו כדי שלא תשתכח תורת העירוב מהתינוקות שאינן יודעין משיתוף המבוי", הנה בד' הריטב"א לכאו' מבוי דבר זה הוא מעיקה"ד). אבל ק' מד' רש"י (וכן הריטב"א וכך היא פשוט הגמ') לעיל סז, ב שכי' "דאי שתתף חמימה - שהיו רוצין למולו והחמו לו חמין מבערב ונשפכו היום. מגו ביתאי - מביתיה דרבה והתינוק היה בבית אחר באותה חצר. נסמוך אשיתוף - דמבוי דתנן במתניתין אם נשתתפו במבוי מותר כאן וכאן במבוי ובחצירות אע"פ שלא עירבו", הרי להדיא דסומכין אשיתוף במקום עירוב גם לענין היתר הבתים. וע"י חזו"א סי' צ סקי"ג, ומש"נ לעיל שם.

כ- בתור"פ "מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי כדי שלא תשתכח וכו'. כלומר אע"ג דנשתתפו במבוי צריך נמי לערב את החצרות יחד כדי שלא תשתכח וכו', אבל בעירוב דחצרות לא סגי במבוי כיון דלא נעשה לשם שיתוף להתיר במבוי, אבל בשיתוף דמבוי סגי מן הדין גם להתיר החצרות מזו לזו שהרי השתוף מחברן יחד, אבל משום שכחת התינוקות לא שייכא גבי שיתוף דמבוי, אלא מן הדין הוא מה שאין סומכין יחד זו עם זו". וכן מבוי' גם בד' הר"ן, ז"ל "והשתא פליגי ר' מאיר ורבנן אי סומכין על אחד במקום חברו או לא, דרבנן סברי דאי נשתתפו במבוי אין צריך לערב בחצרות ששתוף המבוי כולל הכל, וכן אם נתערבו כל החצרות זו עם זו הרי הוא כאלו נשתתף המבוי, ור' מאיר סבר שאע"פ שהחצרות נתערבו אפי' הכי צריך שתוף לפי שהמבוי לא נתערב ומדינא הוא דאמ' הכי. אבל כי נשתתף המבוי מדינא אין צריך עירוב בחצרות שהרי שתוף המבוי כולל הכל אלא דאפי' הכי אמר דצריך עירוב כדי שלא תשכח תורת עירוב מן התינוקות". (וטעם לדבר דל"מ עירוב למבוי, כ' התור"ד לקמן עד, א "יש לומר שימוש החצר והבתים שוה היא שתדיר מוציאין כלי הבתים בחצר משום דחצר היא משתמרת והלכך בטלה היא החצר לבתים וניתרת בעירוב הבתים אבל המבוי אינו שוה לחצרות שאינם רגילים להניח כלים במבוי שאינו משתמר שהיא מעבר לכל ואינו עשוי כ"א להיכנס ולצאת בו והילכך לא בטיל לגבי חצרות שאע"פ שהחצרות עירבו זו עם זו אינו ניתר בעירוב החצרות עד שישתתפו גם במבוי"). אמנם בד' הרשב"א והריטב"א ועו"ד נראה דגם להא דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף בעי' לטעמא דשכחה ואי"ז מעיקה"ד. (ובשי' התוס' ילה"ס במש"כ "שהשיתוף

ס"ל נמי דכפת פליגי, ועוד דלמ"ד בין פליגי ע"כ ס"ל דמערבין בין והיכי פסקי' כוותיה וצ"ע", וכע"ז מבוי' בד' הראב"ד בכתוב שם, ז"ל "כתוב שם: הלכך מסתברא כמאן דאמר בפת לא פליגי, וכל שכן דקיימא לן כדברי כו'. אמר אברהם: ליתא להא מילתא כלל. חדא דקיימא לן כרבי יהושע דאמר ככר הוא העירוב, ולעולם עירוב חצרות בפת ולא ביין", הרי דהם פ"י את הצד דמהני גם ביין לא משום מיגו אלא משום דבדיעבד מהני ע"ח ביין, ולפיכך כ' דע"כ לא קי"ל הכי.

מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי. בגדר ע"ח כ' רש"י לעיל מה, א "דבני חצר שעירבו, ויהי כולהו עירובין בבית אחד דדמו כאילו דרו כולהו באותו בית, וחצר דההוא בית הויה ומשתרי בה", וכ"כ מט, א ז"ל "ונמצאו כולם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו, וכל חצר משועבדת לרשותם זו, ואחת היא וכו' והוה להו כאילו דיירי בההוא ביתא, ואין בחצר זו אלא דירה אחת, והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה", וכ"ה לש' השו"ע סי' שסו "שגובים פת מכל בית ובית ונותנים אותו בא' מבתי החצרות, שע"י כך אנו רואים כאילו כולם דרים באותו הבית וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית", וכ' ע"ז המשנ"ב שם "וכמו שהסביר הרמב"ם וז"ל שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מע"ש כלומר שכולנו מערבין ואוכל אחד לכולנו ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחבירו אלא כשם שיד כולנו שוה במקום זה שנשאר לכולנו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כ"א לעצמו והרי כולנו רשות אחד", (ולול"ד אולי נראה דהר"מ אוחד דרך אחרת קצת, וע"י אבהע"ז פ"ג הכ"ה). ולגבי שיתוף כ' רש"י בסוכה ג, ב "דעירוב החצר לצירוף הבתים הוא להיות כולם כדרים בבית אחד, הלכך בעינן בית הראוי לדירה, ושיתוף המבוי אינו אלא לצרף החצרות, וחצרות לאו דירה נינהו, והלכך לא בעי דירה, אלא באוירא של חצר דיו, ובמקום משתמר, ויהיו כל החצרות כולן כאילו תשימשן להיות אחד". וכ"ה לש' הרא"ש בנדריים פח, ב שכי' "עד שישתתפו יחד ונראה כאילו דרין כולם יחד במקום שמונח שיתופן". ולהדיא כ' הטור בסי' שפו "כשם שעירובי חצירות מערב כל בתי החצר כך שיתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי שגובין פת או ד"א ממיני מאכל מכל חצר וחצר ונותנין אותו באחד מן החצירות ואז אנו רואין כאילו פתוח כל המבוי לאותו חצר".

ומאידך בפס' ריא"ז כ' "משתתפין רשויותיהן במבוי להיות כולן כרשות אחת", והיינו דהשיתוף אינו פועל בחצירות כעין מה שפועל העירוב בבתים, אלא כח השיתוף הוא לאחד את דירי המבוי מצ"ע. (ואף בלש' רש"י בסוכה י"ל כן דגבי עירוב "להיות כולם כדרים בבית אחד", ולגבי שיתוף כ' "יהיו כל החצרות כולן כאילו תשימשן להיות אחד"). ולכאו' יש להוכיח כן ממה שאמרו לקמן פה, ב דהא דל"מ להניח השיתוף במבוי הוא משום דהוי מקום שאינו משתמר, ומשמע דלולי הכי היה אפשר להניח את השיתוף במבוי, הרי דהשיתוף איננו פועל ביטול לחצר מסויימת אלא קובע את הגדרת דירי המבוי. אבל יש לדחות דבאמת גם המבוי יכול להיות כחצר לענין זה, ולכן יכול השיתוף המונח במבוי לקבוע דכל החצירות ביטולות למבוי עצמו. ובאמת מצינו בד' הריטב"א בסוכה שם דגרס בגמ' דגם הא דאין מניחין עירוב בחצר זהו רק משום שאינו משתמר, (וצ"ע מלקמן פה, ב), ז"ל "והוינן בה עירובי חצרות בחצר מי מנטר. פ"י דעירובי חצרות שהוא להכשיר הבתים ולעשותם כולם כאלו דרים בבית אחד בעינן מקום המשתמר לגמרי אליהם וראוי לדירה כעין בית, אבל שתופי מבואות שהוא להכשיר החצרות כל היכא דמנחי ליה באתרא דמנטר קצת כעין חצר אע"ג דלא חזי לדירה כהכי סגי", (וע"ע בריטב"א לקמן עג, ב. ועי"ש בסוכה גם בתור"פ ובפ"י הריב"ן ובמאירי), ועכ"פ א"כ אין ראייה מהא דהיה אפשר להניח השיתוף במבוי לומר דגדר שיתוף שאני מגדר עירוב.

סומכין על שיתוף במקום עירוב

רב יוסף אמר רבי אליעזר בן תדאי ורבנן בסומכין על שיתוף במקום עירוב קמיפליגי דמר סבר אין סומכין ומר סבר סומכין וכו' דתניא מערבין בחצירות בפת ואם רצו לערב ביין אין מערבין משתתפין במבוי ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות שיאמרו

שיהיה ניכר כדי שלא תשתכח וכו', וכעין שחילק הריטב"א בזה, ז"ל "שלא נמנו שאין סומכין על שיתוף במקום עירוב אלא בשהניחוהו לשם שיתוף סתם, הא הניחו בפירוש משום שיתוף ומשום עירוב סומכין עליו אף משום שיתוף ומניחין אותו באחד מן הבתים, דכיון שהניחוהו בפירוש לכך ליכא משום שמא תשתכח תורת עירוב וכו' ועל סברא זו סומכין בהרבה מקומות שעושין שיתוף אחד שיהא בפירוש אף לשם עירוב ועולה להם לכאן ולכאן ומניחין אותו באחד מן הבתים". אמנם לעיל פשיט"ל דר"מ נחלק על רבנן גבי עירוב במקום שיתוף בעיקה"ד, ולא רצה לומר שהוא משום שלא תשתכח, כיון דרק אם צריך עשייה להדיא שיועיל גם לשיתוף שייך בזה חששא דשיכחה, אבל בלא"ה אי מעיקה"ד היה מועיל מאליו, בזה אין מקום לחשוש לשכחה גבי עירוב במקום שיתוף.

רש"י ד"ה כי פליגי ביין. כשנשתתפו ביין במבוי, דלר' מאיר לא סמכין עליה בע"ח, דאין מערבין לחצירות ביין, ולרבנן שרי ואע"ג דיין בחצר לא חזי מגו דחזי למלתייה בשיתוף סמכין עליה בחצר. ויל"ע דפי' טעמא דר"מ דל"מ כיון דאין מערבין ביין, והא ר"מ קאמר טעמא כדי שלא תשתכח. גם ק' דכשנשתתפו בפת היכי מהני והא איכא חששא דשכחה. ועכצ"ל דרק במקום של מיגו אסר ר"מ מחמת שכחה. ואפשר לבאר דהשכחה מצויה רק במקום שנצרך למיגו, דאין התינוקות מכירין במיגו. עוד אפ"ל, דאם יש כאן סומכין גמור אז ל"מ טעמא דשכחה להפקיע העירוב הנעשה כדין, אבל אם אין כאן אלא מיגו, אזי מטעמא דשכחה יש להפקיע את הסמיכה אחר דל"ח עירוב גמור להדיא.

כ"ה המשנ"ב בסי' שפז סק"ו "שהרי התינוקות מכירים בפת - מתוך שהפת היא חיי האדם לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו [ב"י] ומיירי שהניחו הפת בבית שבחצר והיה פת שלמה ולא פרוסה ואי לא"ה לא מהני". וצ"ע דכיון דס"ל דמעלת הפת היא מחמת היכר התינוקות בה, (ולא משום דאלמוה וכו' או משום דל"ב לזה מיגו), ואף יין היה צריך להועיל לזה לולי דאין בו היכר, א"כ פרוסה נמי ה"ה חיי האדם כפת, ואמאי ל"מ.

שו"ע סו"ס שסה "מבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה, אותו חצר שהעירוב מונח בו וחצרות הפתוחות לו מותרות, אבל חצרות שאין פתוחות לאותו חצר אסורות", והוא מהמרדכי שכ"כ בשם מהר"ם. ועי' חזו"א סי' צ סקכ"ו. ולכאור' מבו' מהמהר"ם דסומכין על שיתוף במקום עירוב אין הביאור דבתולדה מחלות השיתוף נעשה כאן עירוב או דל"ב עירוב משום חלות השיתוף, אלא דעשיית שיתוף יש בה גם עשיית עירוב, ולכן אף אם נתבטל השיתוף נשאר עכ"פ העירוב. ואף באופן שעשה השיתוף ביין, והר"ז מצ"ע אינו מועיל לעירוב, מ"מ ע"י ה'מיגו' או מאיזה טעם אהני מעשה השיתוף להיות גם כמעשה עירוב.

והנה התוס' בסוג' כ' דהא דנהגו כר"מ ולא מחינן היינו דלא מחמרין באותו הברכה לבטלה של העושה עירוב אחר שעשה שיתוף, ודעת מהר"ם נמי כן היא (בעיקה"ד), כמו שהביא הב"י בסי' שפז ז"ל "כתוב בתשובות אשכנזיות (תשו' מהר"ם ד"פ סי' פט) ששאלת אם צריך לערב בחצרות היכא שנשתתפו במבוי לא צריך כדמשמע בפרק הדר דרבי יוחנן הלכתא כוותיה לגבי דרב דאמר נהגו העולם כרבי מאיר דאמר מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי וכל היכא דאיכא נהגו אורווי לא מורינן הילכך לא צריך אלא שיתוף לחודיה והעושה שניהם מברך ברכה לבטלה ואתה תעלה מעלה מעלה כנפש מאיר בן רבי ברוך", הרי דכיון דלא פסק כר"מ ס"ל דהוי ברכה לבטלה, (ובפסקי מהר"ם אות קסו כ' להדיא כד' התוס', וע"כ דאי"ז סתירה). ולכאור' ק' דהתינח אם חלות השיתוף היא המועלת לעשיית העירוב י"ל דאפי' אם עשה בדוקא לשם שיתוף ולא לשם עירוב מ"מ הברכה על העירוב היא לבטלה כיון דמאליו יש כאן היתר דעירוב, אבל אם כש"נ בד' המהר"ם הני"ל דגם לכשבטל השיתוף לא בטל היתר העירוב, א"כ כשמחמיר דלא כר"מ הרי באמת לא עשה עירוב אלא רק שיתוף וברכה לבטלה אין כאן, (ואולי רק ברכה שאי"ז). ומבו' דאמנם הגדר הוא דיש כאן מעשה על העירוב, אבל אי"ז מעשה נוסף ששייך להפריד ביניהם, אלא ע"כ מעשה השיתוף הוא גם מעשה עירוב, וכדכ' הריטב"א "דשורת הדין שיהא עירוב

לכל הבתים והחצירות שכולם משתתפין יחד אבל ע"ח דפת אין לו להועיל כל כך במבוי", ודו"ק. ולש' המאירי לקמן פ, ב "שלא אמר ר' יוסי שירי עירוב כל שהו אלא כשנשתתפו במבוי שנמצא שמן הדין אין צריך לעירוב חצרות אלא שלא לשכח מן התינוקות וכו' אם נתמעט השתוף אע"פ שעירבו בחצרות צריך להוסיף שהשתוף אינו שלא לשכח אלא לצורך עצמו נתקן".

ולש' הנ"ל צ"ע דהרי בד' רבנן מפו' או מערבין או משתתפין' וסומכים גם על עירוב במקום שיתוף, (וכלש' הר"ן ד"רבנן סברי דאי נשתתפו במבוי אין צריך לערב בחצרות ששתוף המבוי כולל הכל, וכן אם נתערבו כל החצרות זו עם זו הרי הוא כאלו נשתתפו המבוי", ויש לדקדק קצת בחילוק הלש' בין מש"כ 'שיתוף המבוי כולל הכל' ובין מש"כ 'כאלו נשתתפו המבוי'). וא"כ ר"מ דפליג עלייהו הא פ' טעמו שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, ואמנם ס"ל דזה ל"ש גבי לסמוך על עירוב במקום שיתוף ולכן הוצרכו לומר דזה ל"מ מעיקה"ד, מ"מ הא נפקא ב' פלוג' בין ר"מ לרבנן, הא' גבי לסמוך אשיתוף במקום עירוב האם חיישי' לשכחת התינוקות, והב' לסמוך אעירוב במקום שיתוף אי מהני מדינא או לאו. ואולי י"ל דבאמת גם לענין לסמוך על שיתוף במקום עירוב דמהני לכו"ע מעיקה"ד יש חילוק, דלרבנן הפי' בזה הוא דמעשה שיתוף כלול בו גם מעשה עירוב, ואילו ר"מ ס"ל דלעולם אין כאן אלא שיתוף אלא דאעפ"כ כיון דדיריהם במבוי התאחדו כמו כן כבר אין להם חילוק דיוורים בחצירות. אבל לסמוך על עירוב במקום שיתוף מעיקה"ד זה לר"מ ל"ש, אלא רק לרבנן דס"ל דמעשה א' יכול לכלול את הב'. ולענין שכחת התינוקות ג"כ הדבר תלוי בזה, דאם מה שמועיל הוא מכח דיש כאן כביכול גם מעשה עירוב א"כ ל"ש לגזור משום שכחת התינוקות, כיון דדמי ממש לעשה עירוב כדינו, ורק לש' ר"מ שייכא האי גזירה כיון דאין החצירות ניתרות אלא בדרך גררא מהיתר המבוי. (אבל בלש' הר"ן משמע דהא דמהני מדינא שיתוף במקום עירוב בין לר"מ ובין לרבנן זהו מחד טעמא). ובאופ"א י"ל דבאמת עיקר פלוג' היא לענין לסמוך על עירוב במקום שיתוף אי מהני מדינא או לאו, דלר"מ ל"מ כיון דהמבוי צריך שיתוף מצ"ע, ולרבנן מהני כיון דסגי במה שהחצירות מעורבות. ומינה נפיק דאם עשו רק שיתוף לפי רבנן אין כאן שכחת העירוב כיון דהמבוי אינו דבר הזוקק שיתוף מצ"ע אם יהיו החצירות כא', ורק מחמת חילוקי הדיוורים שבחצירות לכן גם המבוי צריך שיתוף, ולכן לא תשתכח תורת עירוב, אבל לר"מ הרי המבוי צריך שיתוף מצ"ע, ואם החצירות יהיו ניתרים בזה א"כ תישכח תורת עירוב, כיון דהשיתוף נצרך למבוי מצ"ע גם לולי החצירות.

אלא דבד' הר"ן אכתי צ"ע, דמתחילה כ' כנ"ל דהא דל"מ לר"מ עירוב במקום שיתוף זהו מעיקר הדין, ואח"כ כ' "דכי אמרי' בפת כולי עלמא לא פליגי היינו דוקא בשנשתתפו בפת, והיינו טעמא משום דכיון דשתוף לא בעי פת ואינהו שתפי בפת מינכרא מילתא דלשם עירוב נמי עבדי וליכא משום שמא תשתכח תורת עירוב, ומינכרא נמי מילתא דלשם שיתוף עבדי ליה מפני שהניחוהו בחצר שבמבוי כדין שתופי מבואות, אבל כי גבו לשם עירוב והניחוהו בבית שבחצר כדין עירוב חצרות לא מינכרא מילתא שנתכוונו לשם שיתוף ואע"ג דכי אמרינן דשיתופי מבואות בחצר שבמבוי אף בחצר קאמרינן וכל שכן בבית, והכי מוכח בירושלמי דאמרינן התם עירוב צריך בית שיתוף מהו שיהא צריך בית, אלמא דאי מנח ליה בבית כל שכן דמהני, אפי' הכי הכא כדי שיהא הדבר ניכר מניחין אותו בחצר דוקא", ומשמע דגם עירוב מהני במקום שיתוף היכא דליכא חשש לשיכחת התינוקות ע"י דמינכר. (וכן ק' בד' תור"פ שאח"כ כ' "דלא סגי בעירוב חצרות דכפת לגבי מבוי, משום דהוא מונח בבית כדין עירוב חצרות, ובית לא חזיא למקום הנחת שיתוף דמבוי כדפ', וא"כ מוכחא מילתא שאינו עשוי לשם מבוי, אבל כשעשה שיתוף בפת, אע"ג דהניחו בחצר כדין שיתוף, וחצר לא חזיא להנחת עירוב, מ"מ מוכחא מילתא שהוא עשוי גם לצורך החצרות ממה שעשאו בפת ובשיתוף סגי ביין").

ונראה ליישב, דהר"ן כאן מיירי באופן שעשה להדיא את העירוב כדי שיועיל גם לשיתוף, ובהו מדינא צריך להועיל, אלא דאכתי בעי'

ליה למינקט שלשה אי הוה נקט חמשה אורחיה דהש"ס הוא בכל דוכתי כמו היו חמשה תובעין אותו ה' נשים שנתערבו ולדותיהן כל אחד מחמשה אבל שלשה לאו אורחיה למינקט כיון שכך שרין שנים כשלשה". ובתו"ט יבמות פ"א כ' "חמש נשים - בפרק ב' דקדושין מ"ז מעשה בחמש נשים ומעשה שהיה כך היה ומסרך תנא דהכא למתני נמי חמש נשים וכהאי גוונא בפרק ט"ו מ"ז".

מחיצות שאין מגיעות לתקרה

אמר רב נחמן מחלוקת במסיפס אבל במחיצה עשרה דברי הכל עירוב לכל חבורה וחבורה איכא דאמרי אמר רב נחמן אף במסיפס מחלוקת פליגי בה רבי חייה ורבי שמעון ברבי חד אמר מחלוקת במחיצות המגיעות לתקרה אבל מחיצות שאין מגיעות לתקרה דברי הכל עירוב אחד לכולן וחד אמר מחלוקת במחיצות שאין מגיעות לתקרה אבל מחיצות המגיעות לתקרה דברי הכל צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. וכו' התוס' "והא דקתני מתני' דמודים היכא דמקצתן שרויין בחדרים ובעליות לא דמי דהכא איירי במחיצות עראי כגון יריעות שמפסיקין עד התקרה". ונראה מד' התוס' דלא קשיא להו אלא במחיצות המגיעות לתקרה, ובהא הוא דהוצרכו לומר דאיירי במחיצות עראי וגרע, אבל אם גם ב"ה לא אמרו אלא כשאין מגיעות לתקרה, י"ל דאפי' אם הוה קבע מ"מ ל"ה מחיצות גמורות לחלק את החבורות אע"ג דיש כאן מחיצה מעלייתא לכל דינים שבתורה. אמנם להלן ע"ט, א כ' התוס' "שמע מינה מחיצות שאין מגיעות לתקרה שמן מחיצות - בתמיה פ"י במחיצות עראי כי הך, ולעיל פסקינן כרבי יהודה הסבר דאמר ל"ה עירוב אחד לכולן במחיצות שאין מגיעות לתקרה והתם נמי במחיצות עראי איירי כדפי' התם", ומבו' דהאוקי' של מחיצות עראי נצרכת גם באינם מגיעות לתקרה. (וצ"ע לפ"ז במה שאמרו בע"ב מתני' נמי דיקא וכו', ואכתי י"ל דכעין חדרים וכו' היינו מחיצות קבועות אבל אינם מגיעות לתקרה. ואולי פשיט"ל דקבועות שאין מגיעות לקרה לא עדיפי ממחיצות עראי ומגיעות לתקרה).

וכבר נחלקו בזה ראש' ואחרו', דהנה ז"ל הר"י מלוניל "אבל במחיצות עשרה דברי הכל עירוב לכל אחת ואחת מן החבורות. מחיצה עשרה של אבנים שהוא בנין קבוע. אף במסיפס מחלוקת. וב"ש מחמירים אף במסיפס וב"ה מקילים אף במחיצה עשרה כיון שאין דפנות מגיעות לתקרה". ולהדיא כ' האו"ז בסי' קעב "ובמחיצות עראי עסקי' כמתני' כעין יריעות שאל"כ תקשי למ"ד בגמרא מחלוקת במחיצות המגיעות לתקרה מדתני ומודים כשמקצתן שרוים בחדרי' ובעליות שעירוב אחד לכולן וכו' הני מילי דפרישית לעיל פלוגתיהו במחיצות עראי כגון יריעות ה"מ למ"ד דבמחיצות המגיעות לתקרה פליגי כי היכי דלא תקשי ליה מתני' דקתני ומודים. אבל למ"ד דבמחיצות המגיעות לתקרה מודו ב"ה איירי מתני' במחיצות גמורות ולא דחקינן לאוקומי מתני' במחיצות רעועות ודייקי' שפיר מתני' בר' יהודה הסבר דמודו ב"ה במחיצות המגיעות לתקרה. הלכך מחיצות המגיעות לתקרה צריך עירוב לכל חבורה וחבורה ושאינן מגיעות לתקרה ואפי' גבוהות יותר מעשרה ואפי' קבועות עירוב א' לכולן". אמנם בפס' הרי"ד כ' "ובית הלל אומ' כיון שלפי שעה עשאוהו ואין מגיעות לתקרה לא חשיבי לחלקן בה' בתים".

והנה ז"ל ר"פ בהג' על הסמ"ק מ' רפב "אין מגיעות לתקרה עירוב אחד לכולם - שהגג מחבר אות' כיון שאין המחיצות מגיעות לגג ומכאן יש לסמוך להשלמת עשרה לתפילה דלא הוי הפסק אותם מחיצות העומדות סביב לבימה שקורין אלמנכר", וכן אותם מחיצות העומדות מימין ומשמאל התיבה אע"פ שגבוהות עשרה לפי שאינן מגיעות לתקרת הגג מותרות". ושמע' מינה דאף במחיצות קבועות שייך לומר את הגריעותא של אין מגיעות לתקרה, דהרי לא הזכיר שהמחיצות שסביב לבימה היו עראי. (גם מבו' מדבריו את עיקר הגריעותא בהבדלה של מחיצות שאינם מגיעות לתקרה, דהטעם הוא כיון שהגג מחבר אותן להיות כמקום אחד, ועי' להלן). ובאמת לקמן ע"ט, א לא כ' בתור"פ כד' התוס' שם, וא"ש לשי'. ובסוגיין נמי מבו' בתור"פ תירוצים אחרים לעיקר קו' התוס' דמ"ש חדרים ועליות ממחיצות המגיעות לתקרה, ולא כ' את חילוק התוס' "

עולה לשיתוף ושיתוף עולה לעירוב דאמאי לא כיון שהכל ענין אחד לשנתן החצירות ולעשותן כאחת, וכי השם של עירוב או שיתוף גורם מה לי עירוב ומה לי שיתוף", ולכן הוי ברכה לבטלה. (ובשכל טוב שמות פט"ז אי' "ולא צריך לברוכי על שיתופי דמבואה", וצ"ע).

והנה המאירי בסוג' כ' "אלא שצריכים אנו לבאר אע"פ שחכמים תקנו לערב בחצרות אע"פ ששתפו במבואות הואיל ואין הצורך אלא כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות ויאמרו אבותינו לא עירבו אם סומכים בשעת הדחק על עירוב במקום שתוף או על שתוף במקום עירוב אם לאו", ומבו' דלכו"ע מחמת חשש שכחת התינוקות ראוי שלא לסמוך וכו', ולא נחלקו ר"מ ורבנן אלא לענין בדיעבד. (ולש' הגמ' לעיל סז, ב הוא "אמר להו רבה נייתו ליה חמימי מגו ביתאי אמר ליה אביי והא לא ערבינן אמר ליה נסמוך אשיתוף אמר ליה הא לא שתפינן וכו' אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף", ומשמע דלכתחילה בעי' תרתין). ולפ"ד לכאו' ודאי דאין כאן ברכה לבטלה כשעושה כר"מ דהרי בלא"ה כך הוא הדין לכתחילה אף לרבנן. ובאמת המאירי לא הזכיר תי' זה שכי' התוס', אלא כ' "ואע"פ שביארנו בלשונות אלו למעלה שכל שנאמר בו נהגו אין מורין בו כן אלא שאין מוחין בידו וכוו' הואיל וחומרא היא אין כאן מקום למחאה פירושו שאם נמנע מפני זה להביא סכין או חמין לחולה אין מזדין אותו לכך". (ובפיר"ח כ' "מעריבין או משתתפין אוקמוה משמיה דרב הכי קתני או מעריבין בחצרות בפת או שכח אחד מהן ולא נשתתף ובטיל רשותו לר' מאיר אית ליה ביטול ומותרין כאן וכאן או משתתפין במבוי ביין ושכח אחד מבני חצר ולא עירב מותרין כאן וכאן", וצ"ע למה כוונתו, ואולי ס"ג ג"כ דלכו"ע לכתח' בעי' עירוב ושיתוף).

חזו"א סי' פא סקי"ב "יש לעי' כשעירבו ושיתפו איך מותר להוציא מבית לחצר הלא הבית הוא רשות של בני החצר, והחצר רשות כל בני המבוי, וי"ל שאין שיתוף ועירוב מועיל להחמיר". וכוונתו להק' להך דס"ל דהשיתוף איננו כולל את הבתים, (עי' בינת שמחה ע' שיב מש"כ הגאון ר"ח קנייבסקי שליט"א לתלות הקו' בד' התוס' בסוג'. וקצ"ע). אמנם יל"ע דאכתי איך מותר להוציא מן הבית למבוי שלא דרך החצר, דבזה ע"כ לא נשתיר שום היתר.

עב, א

רש"י ד"ה וחד אמר ביין - אפילו רבנן מודו דלא סמכינן עליה בחצר דלא אמרינן מגו. ומצינו פ"י אחר בזה בד' הכס"מ פ"א הי"ט, ז"ל "ואפשר שפוסק כחכמים וכמ"ד ביין כ"ע לא פליגי דבעי תרתי דסתם מתניתין כחכמים דבנשתתפו ביין הוא דכה"ג מודו רבנן דצריך לערב בחצרות מפני התינוקות שאינם מכירין ביין שמשתתפים בו במבוי".

תוד"ה בפת. "שבתחילת העירוב לא עירבו אלא בני חצר אחת יחד או שתי חצירות יחד ולא היו סבורים שכל בני המבוי ישתתפו יחד נמצא שלא נתנו עירובן לשם שיתוף ולכך כשניתוספו עליהם כל בני המבוי אין לחושבו שיתוף כיון שהראשונים לא היו שם ולא ידעו מעולם שעליהם ניתוספו כל האחרים". וצ"ע דהרי משמע דכלפי העירוב מהני אף שלא ידעו מתחילה, וא"כ למה לגבי שיתוף ל"מ. וצ"ל דכיון דנתכוונו לחלות עירוב עם כל מי שיערב מהני אפי' על מי שלא נתנו דעתם להדיא מתחילה, אבל חלות שיתוף לא היה בדעתם מעולם אפי' בדעת קלישתא. עוי"ל דמתחילה נמי סברו דאפשר שכ"א משאר החצירות יצטרף לעירוב, אבל לא סברו דאולי 'כל' החצירות יערבו ויגיעו לכדי שיתוף. ולפ"ז דוקא אם מתחילה לא עירבו אלא חצר אחת או ב', אבל אם מתחילה עירבו ט' מתוך י' ודאי תועיל דעתם על החצר הנוספת גם לענין שיתוף.

חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד. ולעיל כו, ב "חמשה ששרוין בחצר אחד", מח, ב "חמשה שגבו את עירובן", סד, א "היו שם חמשה שכירו וחמשה לקיטו", סו, א "חמשה ששרוין בחצר אחת", ולקמן עג, א "מי שיש לו חמש נשים מקבלות פרס מבעליהן וחמשה עבדים מקבלין פרס מרביהן", ועוד הרבה כהנה. וכבר כ' התוס' בבכורות מח, א "ולא יתכן לגרוס כלל שלשה אחין דמאי אית

חדרים, ורק בחצר בלא גג, שאינה עומדת אלא לתשמישי חצר, סגי במחיצה י"ט לחלק התשמישין אע"ג דלא נעשה בזה חדרים מובדלים. (ועיקר קו' הנ"ל ל"ק לפי ד' ר"פ, כיון דבחצר ליכא גג המצרפן).

והנה הערוך פי' מסיפס "כותל חלול שיש בו חלונות", (ועי' בד' התוס' והראשונים ריש ב"ב), והוסף בפי' רחב"ש "אומר רבי שרירא ז"ל כותל שיש בו חלונות". וכך אומ' רבי' האי ז"ל [תרגום. מבנה עם פתחים וחלונות שרואים דרכם, כמו שעושים בדופן של סוכה]. אבל במחיצה עשרה. כלומר מחיצה שאינה מסיפס. ולא תידוק מינה שהמסיפס אין בו עשרה, אלא האי דקא' מחיצה עשרה כלומר מחיצה שתומה עשרה וכו' והטעם שאמר אף במסיפס ולא אמ' במחיצה עשרה מחלוק', אילו אמר מחלוקת במחיצה עשרה, היינו אומ' דלא פליגי ב"ש אלא במחיצה עשרה אבל במסיפס מודו ב"ש הואיל ומחיצה גרועה היא, ואין דרך שני בתים לאכול בבית אחד מחבירו במחיצה כזו שהוא רואה אותו ממנה, והואיל והם רואים זה את זה, כאנשי בית אחד הם שאין מקפידין בראייתן זה את זה, לפיכך אמר' אף במסיפס מחלוקת, כלומר פליגי במחיצה עשרה אע"פ שהוא מסיפס". הרי דהכל תלוי כפי הדרך הראויה בעשיית המחיצות כאן, ואי"ז תלוי בהל' מחיצה דעלמא. (ובחי' המאירי ברי"פ כ' "ולמדנו לפי דרכינו שאם יש בחמי ארליש' כמה ישראלים אע"פ שחלוקים בלינתם לכמה דיורין שאם רצו בשבת לאכול בבית א' בכדי שיראו אלו את אלו אין הגויים אוסרים עליהם שהרי כולם נחשבים כאילו דרים בבית אחד וכולם נחשבים כישראל יחידי", וצ"ע בבבא"ד). ועכ"פ הנה להדיא כ' הר"י מלוניל ד"בית א' הוא אע"פ שכל א' אוכל מפתו אין צריכין אלא עירוב אחד דכיון שאין המחיצות גבוהות ואין משתמשים כל אחד ואחד בביתו בצניעות כמו שדרך שאר בתים כולן כאחד הם נחשבים", והיינו דהחיסרון של אינם מגיעות לתקרה הוא בזה שאין דרך לחלק חדרים בכך.

ובמש"כ ר"פ הנ"ל דהגג הוא שמחברן, הנה כ"כ החזו"א בסי' צג סק"ד ז"ל "ומיהו בבהכ"נ אף שיש לכל אחד מקומו כיון שאין מחיצות ביניהם ביהכ"נ מחברן וכו' דבגמ' ע"ט א' בהא דפרין ש"מ מחיצות שא"מ לתקרה שמן מחיצות מבוואר דלאו בפיתא תליא מלתא, ואולי בתקרה תליא מלתא, א"נ התם במיוחד לדירה ובזה תליא מלתא וכ"מ קצת בית כו' ומלאוהו תבן כו' משמע שמייוחד לבית ולא לתבן", (וכן בשעה"צ סי' שעב ס"ק קה כ' "הלא רק לענין חילוק דיורין בבית מצינו שצריך שתהא מגעת לתקרה ולא לחלוק שני חצרות, דהא תבן בעלמא בלא תקרה כלל גם כן דיי", וצ"ע). אבל עי' שם סי' קו סק"א שכ' "נעשה כשיירא, נראה דג' קרפיות הפרוצות זו לזו במלואן, אף שאין אחד משתמש בשל חברו כלום, נותנין להן כל צורכן דכחד קרפף חשיב, ואפי' עירוב אינן צריכין כדן ה' ששבתו בטרקלין לעיל ע"ב א' דאפי' מחיצות אינן מחלוקת להן כל שאינן מגיעות לתקרה, ואע"ג דהתם דוקא משום דמחיצות החיצונות המקיפות את כלם, המה מחיצות מגיעות לתקרה לכן המחיצות החיצונות מחברן, ה"נ באין כלל מחיצות ביניהן שהחיצונות מחברתן, ואע"ג דבחצרות כה"ג, לא חשיבי כחד חצר, ואדרבה אוסרין זע"ז משום פרוץ במלאו, ואסור לטלטל בחצר כלים ששבתו בבית ד"א, הכא ששרויות דרך עראי, חשיבי כחד".

כ' החזו"א סי' צג סק"ה "יש לעי' ביש לכל חדר ג' מחיצות קבועות והרביעית אינה מגעת לתקרה אם יש חילוק רשות בינו לבין שכנו שאחרי המחיצה הרעועה, וכן באין מחיצה ביניהם כלל יש להסתפק ומיהו בצו"ה ודאי מתחלקין, [שו"ר דהדבר מבוואר בגמ' ע"ט א' דאף במחיצה אחת שא"מ לתקרה שני השכנים מתערבין, וכדפריך התם ש"מ מחיצות שא"מ כו' ועוד נלמד מהתם דאף בפרצה יתר מ' הדין כן שאם אין מגיעות לתקרה על משך י' אמות הרי הן כדרין בבית אחד, דאל"כ נוקמי' בפרצה יתר מ' והלכך קתני נתמעט מ' וכמו שפי' הריטב"א בסוגיא שם דמיירי במלאו או ביתר מ'"], וילה"ס כע"ז על אין מגיעות לתקרה בקרן זוית, דאולי ל"ש בזה כ"כ הא דפיתחא בקר"ז לא עבדי אינשי.

רש"י ד"ה אבל מחיצות שאין מגיעות לתקרה - אפילו הן עשרה דברי הכל עירוב אחד לכולן ופליגי אתרויהו לישני דרב נחמן, דהא

ד'עראי', ז"ל "דמתני' מיירי במחיצות חשובות, והכא מיירי כשהם במסיפס, ובהא פליגי דאע"ג דמגיעות לתקרה מ"מ לאו מחיצה היא. ורש"י פי' דמתני' מיירי שהחדרים והעליות מפסיקות בטרקלין מתחלת בנין של הטרקלין, והכא מיירי במחיצות שנעשו מחדש בתוך הטרקלין, ואע"ג דמחיצות גמורות ניהו פליגי". והגר"ז בסי' נה לא הביא את האי דינא דר"פ (המובא בשו"ע שם), וכ' בציונים דלדעת התוס' בדף עט, א אין לומר כן אלא במחיצות עראי. אמנם בד' התורא"ש צ"ע, דלקמן עט, א כ' כהתוס', ואילו בדבריו בסוג' מבו' דהחיסרון של אין מגיעות לתקרה הוא גם במחיצות טובות. (אלא דשם נקט 'עראי', וכאן מיירי ב'גרועות' ו'טובות').

ובמשנ"ב סי' שע סק"ז כ' ע"פ האו"ז הנ"ל "אפי' הם מחיצות קבועות של נסרים ואבנים ואפילו גבוהות יותר מעשרה", אבל החזו"א בסי' צג סק"ח כ' "נראה דאין הדין כן שהן נגד דברי התו' המפורשין ע"ט א' ד"ה ש"מ, ונראה דהלכה כמותם נגד האו"ז כיון דלא הביאם לחלוק עליהם, וכה"ג יש להחמיר אף בעירוב, וכש"כ שאין הדבר מבוואר באו"ז וס' או"ז אינו בידי, והמ"ב בעצמו תברי' לגזו"ז שכ' בסי' שע"ב בשעה"צ אות ק"ה בשם אחרונים ז"ל דברחוקה ג' מתקרה אף שגבוה י' אין מתירין במחיצה גרועה כזו עכ"ל, מבוואר דבמחיצה מעליא א"צ שיגיע לתקרה". וע"ע או"ש הל' סוכה פ"ד ה"ד. (והנה השו"ע בסי' נה דפסק כר"פ הנ"ל ע"כ דגם במחיצות קבועות יש גרועות באין מגיעות לתקרה. אלא דלש' השו"ע שם נראה קצת דזה צירוף בסברא הקודמת, ז"ל השו"ע בסי"ט ש"ש בתיבה ותשעה בבהכ"נ מצטרפין, אע"פ שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י', מפני שהיא בטלה לגבי בהכ"נ. ויש מי שכתב דהני מילי כשאין המחיצות מגיעות לתקרה הגג", וצ"ע. וע"ע בס' הבתים דהביא ב' שי' בזה האם התיבה מחלקת, ואיירי שם גם בתיבה שאין לה עוד מחיצות, ורק דאוריה חלוק משאר ביהכנס"ע ע"י גו"א).

ובעיקר הפסול של 'אין מגיעות לתקרה' האמור הכא (ובפרט במחיצה גמורה שאינה עראי), הנה לש' רש"י והראש' בסוג' הוא דהטרקלין מצרפן. (וזה מלבד שי' הראב"ד והר"י מלוניל דאיירי שיש עלייה ע"ג הטרקלין שמשתמשים בה בשווה, והיא המצרפתן). וצריך לברר מהו כוחו של הטרקלין בהאי צירוף. ור"פ הנ"ל כ' דהגג מחברן, ולכא"ו הפי' בזה דמחמת האי גופא דגגם משותף נעשים כרשות אחת, היפך פ"ת יורד וסותם המחלק בין רשויות מדלהאי איכא תקרה ולהאי ליכא, (וכדכ' בס' הבתים "ויראה לי שאין טעם פ"ת יורד וסותם מפני שייחשב כמחיצה אלא שפי תקרה מבדלת אותו מרשות אחר").

ואולי יש לבאר עוד, דהנה בהא דס"ל לב"ש דמחיצה פחותה מ"ט ג"כ מחלקת בין החבורות, כ' בס' ערכי תו"א ערך רבי יהודה הסבר ז"ל "ויש לשאול דהא ללישנא דאמר רב נחמן אף במספס מחלוקת ומוקי נמי מילתיה דרבי יהודה הסבר הכי לבית שמאי דמשוו מחיצה פחותה מעשרה כאילו היא עשרה. אם כן הא דתנן כותל שבין שתי חצירות ואינו גבוה עשרה מערבין אחד ואין מערבין שנים כדאייתא בפרק חלון. וכן גבי חריץ וגבי מתבן. וי"ל חצר העשויה לתשמיש רגילין הדרים שם במחיצות גבוהות עשרה שלא תהא הרגל נוחה לדריסה מזו לזו. הילכך כשמחיצה פחותה מעשרה כחצר אחת היא. אבל טרקלין כיון דלחדרים עשויה אפילו מחיצה כל דהו משויא להו דירה לכל חד וחד". (ואולי בזה יש ליישב משה"ק הראש' לפירוש"י דאם אסרי זע"ז הרי הוי כרשות הפרוצה במילואה למקום האסור לה, וא"כ איך תועיל האי מחיצה הפחותה מ"ט להתיר טלטול בתוך המקום עצמו. ואולי יש ליישב להנ"ל דטרקלין העשוי לחדרים סגי לחלקו גם במחיצה הפחותה מ"ט, ואהני גם לענין דינא דנפרץ למקום האסור. ובפרט אם נפרש את האיסור של נפרץ לרשות האסורה מצד גזירה, א"כ בטרקלין דלחדרים עשוי כבר במחיצה שפילה אין סיבה לגזירה כי לא יבוא להימשך לשם בטלטולו. ואם נפרש שהגדר הוא מצד השליטה שיש לרשות האסורה ברשות המותרת, אולי ג"כ י"ל כנ"ל). וא"כ י"ל דה"ה איפכא, דכלפי בית שיש לו תקרה ומיועד לחלוקת חדרים, ל"ס במחיצות שאינן מגיעות לתקרה כיון דלא כך היא הדרך לחלק

בפני עצמו אפי' הן של יריעות יש בהן חילוק רשויות בפני עצמם לענין זה שאם בני החצר נותנין עירוב באחד מבתי החצר שלא בזה הטרקלין צריך כל אחד וא' ליתן בעירוב אבל אם נתנו בזה הטרקלין אין צריכין ליתן כולם בעירוב שכולן דרים בבית זה ובבית שמניחין העירוב א"צ ליתן עירוב וכן אם אין דיוורין אחרים עמהם בחצר אין צריכין עירוב. ועי' ב"מ שם שהאריך בפלוג' הטור ורי"ו הנ"ל. והמשנ"ב שם נקט כרי"ו, אבל עי"ש שזה מטעם מיגו דאסרי וכו'.

ומצינו שי' נוספת בביאור סוג', (גבי הנידון האם להך ברייתות אין כאן פלוג' בעניני מחיצות אלא רק בדיני ה' שבו עירובין וכו'), ז"ל הראב"ה בס"י תח' "בינותי מפתרון רבינו יהודה ברבי נתן דבעי למימר דתנא דמתניתין ותנא דברייתא אחד טעמא מוקמי לפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, וכרבי יהודה שאמר מחיצות המגיעות לתקרה לכולי עלמא שמן מחיצות לחילוק רשויות, ודכולי עלמא אם אין מגיעות לתקרה, או בפחות משלשה לתקרה, לא שמן מחיצות להפריד רשויות, מיהו כשמוליכין עירובין למקום אחר פליגי, בית שמאי סברי עירוב לכל חבורה וחבורה, דגזרינן שאין מגיעות אטו מגיעות, ובית הלל סברי לא גזרינן, כיון דאינם מגיעות לתקרה ולא בפחות משלשה לתקרה שהטרקלין מחברם, ולא שנא מוליכין עירובין למקום אחר ולא שנא מביאין אצלן דעירוב אחד לכולם".

האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד לפיכך אם שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו. וצ"ע מהו ה'לפיכך', והא כמה משניות איכא דצריך עירוב, וכן דה' חבורות צריכין עירוב לכאור"א, ולא קמ"ל איך הדין בדיעבד כשלא עירב. ועוד יל"ע דלעיל סט, ב' ל"א 'מבטל' אלא 'נותן רשות'. ואולי איירי הכא כשכל הבתים שהאחין גרים בהם שייכים להאב, וכך מבו' בד' המרדכי גבי שר העיר שנקט כן, ולכן זה לא בגדר נתינת רשות אלא בגדר ביטול, וחדית לן תנא הכא דאף בבנים בבית אביהם צריך ומועיל ענין הביטול. (וז"ל המאירי בחי' לעיל סט, ב' יוב"ה סברי דביטול רשות אינו אלא איסתלוקי בעלמא ומותר אף בשבת בין שיהא ביטול רשות בין שתהא נתינת רשות דבנתינה רעועה סגי ומותר בשבת, ולעיל סה, ב' מבו' שם במאירי עוד להשוות נתינה לביטול לענין להיאסר, ועכ"פ חזי' דב' צורות שונות לו לביטול).

עוד הע' יש בלש' רש"י שכ' "אין צריכין לערב - דכחידים הן", ולכאור' צ"ל 'כחיד' הן. עוד יל"ע מהו הפי' הפשוט של 'אוכלין על שולחן אביהם' האם הכוונה שאוכלין אצלו או משלו, דהרי בגמ' אמרי' "שמע מינה מקום לינה גורם אמר רב יהודה אמר רב במקבלי פרס שנו", ואפ"ל לפי התי' דלכך אמרי' אוכלין על שולחן וכו', ול"א אוכלים בבית אביהם, כיון דאוכלים בבתיהם אלא שמקבלין פרס, אמנם בפיר"ח נראה דתי' זה אינו כפשוטה של משנה, דכ' "אוקימנא במקבלי פרס שנו. פי' לאו אוכלין על שלחן אביהן ממש אלא מקבלין פרס משלחן אביהן ואוכלין אותו בבתיהן".

ובתור"פ כ' "וא"ת א"כ אמאי נקט במתני' אוכלין על שלחן אביהם, הו"ל למימר האחין האוכלין משל אביהם. וי"ל דא"כ הוה מישתמע אף כשאפייה והבשול בבתיהן של אחין חשיבי כחד, ואין צריכין לערב כשאין עמהם דיוורין כיון שמתפרנסין משל אביהם, ולהכי נקט האי לישנא אוכלין על שלחן אביהן דמשמע שמקבלין פרס משלחן אביהן ממש, כלומר שהאפייה והבשול בבית אביהן, ולהכי חשיבי כחד כשאין עמהן דיוורין, אבל אם היתה האפייה והבשול בבתיהן כאחריני דמו גם כשאין עמהם דיוורין". (ואח"כ כ' שם עוד "ומכאן יש להביא ראייה למה שפי' ר"י גבי בחורים הלומדים בבית רבם, אם אפייה ובישול דידיהו בבית רבם דאין צריכין לערב, אף כי כל אחד ואחד אוכל בחדרו גם בשבת. מיהו יש לדחות כדפי' הש"ר מקוצי, דשאני הכא דאיכא תרתי, האפייה והבישול בבית אביהן ועוד שאוכלין משל אביהן", וצ"ע דלעיל עב, א' כ' "ומיהו על טעם דאפייה ובשול גופיה קשיא, דמגלן לומר סברא חדשה דלא אשכחנא בתלמוד, אם לא נאמר דאפייה הוי בכלל מקום פיתא", וא"כ הרי כאן יש מקור ברור לדין זה).

ועי' בד' הריטב"א מה שהביא מהר"מ לפרש הא ד'מקבלי פרס'. וז"ל התור"ח "במקבלי פרס שנו פירש"י ז"ל שמקבלין הוצאה מבית

לישנא קמא קאמר דבמחיצה עשרה מודו דחלוק הוי, והכא אמרינן אפילו במגיעות לתקרה פליגי. וצ"ע למה לא כ' בפשיטות דהא ל"ק מחיצה עשרה הוי חילוק לכו"ע, והכא אמרי' דבמחיצה עשרה שאין מגיעות לתקרה עירוב א' לכולן. ואולי יש למצוא אופן דמגיעות לתקרה אבל אין במחיצה שיעור עשרה, וכגון שהתקרה נעשית שם נמוכה יותר (או הריצפה גבוהה יותר), בשיעור 'מתלקט' כזה שאינו מצטרף לשיעור המחיצה, ואז י"ל דהא ל"ק בפשיטות כהקו' הנ"ל, כיון די"ל דהכל איירי בפחות מעשרה - מגיעות או אין מגיעות לתקרה וכו"ל, אבל הא קשיא דאם אפי' במגיעות פליגי, כ"ש דבמחיצה עשרה י"ל דל"ה חילוק למאן דאית ליה דאפי' מגיעות לתקרה (פחות מי') לא הוי חילוק.

עב, ב

תוד"ה אבל. דלכ"ה נמי נפקא מינה דכעין חדרים ועליות דווקא במוליכין עירובין קאמר דמודו שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה אבל בעירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן דכעין חדרים ועליות לב"ה כמו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לב"ש ומיהו בחדרים ועליות ממש אין נראה לחלק בין מוליכין עירובין לעירוב בא אצלן. וצ"ע לפי ב"ש אם בכעין חדרים ועליות מהני עירוב בא אצלן, או דלדידהו נחית חד דרגא ול"מ כלל, ולש' הגמ' הוא "אבל אם היה עירוב בא אצלן דברי הכל עירוב אחד לכולן", ומשמע דכ"ה גם לב"ש, ואפי' בכעין חדרים ועליות דשווה לדידהו למחיצות שאין מגיעות לתקרה.

וילה"ס האם בכעין חדרים ועליות דל"מ לב"ה כשמוליכין אלא דוקא בעירוב בא אצלן, האם הם אוסרים זע"ז או לאו. (ואי נימא דאין אוסרים יל"ע אם עכ"פ שייך אצלם חלות עירוב כדי להרויח שיהיה א' מוליך עירובין, אף שלא נצרכו לעירוב מצ"ע. ובסו"ד התוס' בחדרים ועליות ממש, הרי דנו שיועיל בא אצלן אפי' שהם ודאי אוסרים זע"ז, דמ"מ כשבא לרשות חבורה אחת חשיב כבא אצל כולן, וכד' הראש' דמיכנפ"י). ורי"ו נ"ב חט"ו כ' להדיא "ודוק' שאין המחיצו' מגיעות לתקרה אז די בעירוב א' אפילו שיוליכו העירוב למקום אחר אבל מחיצות מגיעות לתקרה אפילו מיריעה ואפילו מחיצה רעועה צריך עירוב לכל חבורה וחבורה וכמו כן צריכין עירוב ביניהם אם ירצו החבורות לטלטל מזו לזו ודוקא כשמוליכין עירובין למקום אחר אבל אם היה עירוב בא אצלם עירוב א' לכלן סגי".

אמנם בתור"א ש' כאן כ' מתחילה כד' התוס' ממש, ואח"כ הוסיף "ועוד נראה דבשום ענין לא ניחא לב"ה דהא משמע דכל היכא דלא אסרי אהדדי בטרקלין אחד מוליך על ידי כולן דהא בהא תליא", ומשמע דעד עתה ס"ל דלא תליא הא בהא אלא אע"ג דאין אוסרים זע"ז, מ"מ אין א' מוליך בשביל כולם, וא"כ נראה דשוב י"ל דאם עירוב בא אצלן מהני ע"כ שאינם אוסרים זע"ז. (והאי 'נראה' שכ' התור"א ש', אולי כוונתו מצד קו' האחרו', דאם בין לב"ש ובין לב"ה יש דרגה של חלוקה שלא מועיל בה א' מוליך ע"י כולם ויש דרגה שמועיל, מנא לן הא דאמרי' 'כמאן כב"ה'. ועי' רעק"א וגאו"י וקר"א וקר"ב נ' שהק' כן, וכן בב"מ ס' שע ובעצ"א שם סק"ח ובחזו"א ס' פג סק"ד. ואולי יש ליישב ד' התוס', דזה היה פשוט לגמ' דהדרגה של 'עירוב' היא שווה עם הדרגה של המחיצות שנחלקו בהם ב"ש וב"ה, ואינה שווה עם כעין חדרים דמודו ב"ה ולא עם מחיצות כ"כ גרועות שמודו בהם ב"ש. ואם האיסור ביניהם הוא רק ע"י דמיגו דאסרי הני דיוורין וכו' א"כ א"ש לכאור' קו' הרעק"א, דוודאי יש חילוק בין ב"ש לב"ה).

ואף בתור"פ נקט כן בסברא דזה אינו יכול להתחלק, ז"ל "והכי צ"ל ע"כ כדפרישית, דהם בעצמן זה עם זה אינם צריכין לערב אף לב"ש כדפ', מדקאמרי ב"ש כשעירובין בא אצלן דסגי בעירוב אחד לכולן, דאי הוו סברי דרשויות חלוקות הן בעצמן וצריכין לערב זה עם זה בעצמן, א"כ כי עירובין נמי בא אצלן מאי הוי, אמאי סגי בעירוב אחד לכולן כיון שהם רשויות חלוקות בעצמן וכו' דב"ש סברי עירוב לכל אחד ואחד, וב"ה סברי עירוב אחד לכולן. והשתא ה"ה דפליגי אם צריכין לערב הם בעצמן זה עם זה אם לאו, דהא בהא תליא". והטור בס"י שע' כ' "אם המחיצות מגיעות לתקרה דהוי כל אחד הדר

י"מ דוקא בשאין שם דיורים אחרים האוסרים וכמו שאמרו בגמ' היכי דמי תפיסת יד כגון חצרו של בן ניאוס והוא אדם אחד שהיה עשיר ובעל חצרות והיה משכיר או משאל בחצר שהיה הוא דר בו בתים והיה משאיר לעצמו בכלם מקום הנחת סחורות ומיני כלים אבל אם היו שאר דיורין בחצר שאוסרים ויש לו לזה באותה חצר שנים או שלשה בתים והשכיר מהם והשאיר לעצמו תפיסת יד הואיל והאחרים אוסרים עליו אף אלו אוסרים עליו ואפי' בטלו לו האחרים את רשותם ואין הדברים נראין". (ומבו' בדבריו דמיגו דאסרי וכו') היינו אפי' כשהאחרים ביטלו רשותם ואינם אוסרים, וצ"ע. וע"ע בפס' הרי"ד והרי"א וברייב"ן לקמן שם דמתו"ד מבו' דפליגי נמי על דין זה.

וי"ל עוד דאולי הרשב"א נמי פליגי בזה, דהרי בסוג' כ' "וא"ת לימא דברייתא דה' שגבו את עירובן ככו"ע ובמוליכין לחצר אחרת דהכי אוקימנא לה לברייתא בסמוך ומתני' כשיש דיורין עמהן בחצר הטרקלין דמגו דהני אסירי הני נמי אסירי וכדאמרין בסמוך גבי מתני' דהאחין, ונראה לי משום דהא ברייתא פירושא דמתני' היא ואמתני' קיימא ומתני' לא חלקה בין הכין להכין, תדע לך מדתנן בההיא דהאחין אימתי בזמן שמוליכין את עירובן אבל אם היה עירוב בא אצלן או שאין עמהן דיורין עירוב אחד לכולן דאלמא מדפליגי בההיא מתני' ולא פליגי בהא הא מתני' בין הכין ובין הכין מתנייא", וא"כ הרי במתני' דהתם בדינא דתפ"י לא חילקו בין איכא אחרים או לאו, ומה שדקדק הרי"מ לונגיל מדקתני 'עליו', הנה לפנינו באמת לא גרסי' הכי, ע"י. (ובחזו"א סי' צ סק"מ כ' "וכן הרשב"א בחי' סד, א כתב דתפישת יד עכו"מ מהני שלא יאסור שכול"ק אף ביש לו חדר מיוחד, ומבואר דאף במוליכין עירובן למקום אחר מהני תפישת יד דהא התם במשכיר עכו"מ ואין עירוב בא אצלו וזה דלא כהרי"מ, ותימא על הרמ"א בסי' ש"ע שסתם כהרי"מ, ונראה להלכה דיש להקל כהרשב"א דמהני תפ"י אף במוליכין עירובן למקום אחר").

ועכ"פ לכאור' יש כאן (בד' הרי"מ הנ"ל) דברים ברורים בגדר ענין מקבלי פרס דהוי כעין טפילות אצל האב בעה"ב, וכמו דע"י תפ"י הוי כאכסנאי, כך ע"י קבלת הפרס הוי כאורחים הטפלים לבעה"ב, ולכן כמו דהכא אסרי' ע"י מיגו במוליכין עירובן למקו"א, ה"ה בתפ"י דאם איכא עוד דיורים אחרים ומוליכים וכו' אף הוא אוסר. ונראה למצוא בזה נפק"מ, ולהוכיח דכ"ה דעת רבינו יהונתן גם בפ"י לסוגיין. דהנה לש' רש"י הוא "אבל אם היה - עירוב כל החצר בא לבית אביהן, שלא הווקקו לעירוב, דאמר'י במי שהוציאווהו בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן את הפת, והם כולם נמשכין בו", ובמשנ"ב סי' שע סק"מ" כ' "באחד מבתי אלו - ר"ל או אצל אב או אצל אחין", והוסיף בשעה"צ "כן משמע מלשון המחבר וכן משמע ברשב"א וריטב"א. ודע, דמלשון רש"י וכן מלשון רבנו יהונתן משמע דדוקא כשהעירוב בא לבית אביהן, ומטעם שהם כולם נמשכין אחר בית זה, ולפי זה אינו מועיל כשהניחו באחד משאר בתי האחין".

וכ' ע"ז החזו"א בסי' פג סק"ח "ובפרש"י במתנ' בד"ה אבל כתב לפרש עירוב בא אצלן היינו לבית אביהן ונראה דה"ה באחד משאר בתי החצר וכן מבואר בלשון רש"י לעיל בד"ה אבל דה' שגבו עירובן ועירוב בא אצלן, אין חילוק אם עירוב בא לבית שהניחו בו עירובן, או שבא לבית אחר מאותן שכבר עירבו", אמנם בד' הרי"מ מלונגיל ודאי אין לדחוק כן דהא כ' בהדיא "אבל אם היה עירוב כל החצר בא אצל אביהם שלא הווקקו לעירוב כדאמר'י בית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן את הפת גם הבנים כלם נמשכין בו ופטורין הן מתת חלקן בעירוב כיון שמקבלין הן פרס מאביהם והעירוב עומד בבית שמקבלין בו את הפרס", וא"ש הרי"מ לש"י דענין קבלת פרס הוא משום טפילות אצל האב, ולכן בעי' שיהיה מונח אצל האב ואז כולם טפילים בו ונמשכים אצל דיוריו, ובית שמניחין בו עירוב אי"צ ליתן פת כיון דכולהו דיירי בבית האב ע"י טפילותן, אבל זה לש"י בבית א' מן האחין, משא"כ שא"ר ופוס' דפי' אולי דקבלת פרס זה מעין שותפות של מקום פיתא אחד, ואין חילוק בין בית האב לבתי האחין. ויותר מזה מבו' בד' הרי"מ שכ' "לא סגי להו חלק שנתן בו

אביהם ואין אוכלין ממש וקשה כיון דאין אוכלין על שלחן אביהן אמאי קתני שהיו אוכלין על שלחן אביהם הל"ל האחין שהיו מקבלין פרס מאביהם והרמב"ם ז"ל פ"ד מה"ע פירש מקבלי פרס היינו שאין אוכלין תמיד על שלחן אביהן וכן הנשים ועבדים שאין אוכלין תמיד על שלחן בעליהן או רבן אלא לפעמים אוכלין על שלחנו בשכר מלאכה שעושיין לו ולפירושו אתי שפיר דקתני שהיו אוכלין על שלחן אביהם דאע"ג דאין אוכלין אצלו תמיד מכל מקום אוכלין על שלחן אביהם הם".

רש"י ד"ה אבל אם היה - עירוב כל החצר בא לבית אביהן שלא הווקקו לעירוב, דאמרין במי שהוציאווהו בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן את הפת והם כולם נמשכין בו. וכן פי' עו"ר, (וכך משמע בריר' דאי' שם "מעטת אפילו אין עירוב בא אצלן עשו אותו כבית שמניחין בו את העירוב"). וצ"ע דלפ"ז דינא דשמואל דבית שמניחין בו את העירוב מתני' היא להדיא, דהרי כל המעלה של עירוב בא אצלן זה רק משום הכי, ולא כן נראה לעיל מט, א שדנו בדין זה משמיה דשמואל, ורצו לפרש דין זה באופ"א. ואי נימא דמתני' אינה הכרח לדין זה, כיון דגם אם אביהן יצטרך ליתן פת, מ"מ עדיין יש בזה את המעלה של עירוב בא אצלן לומר שלא יצטרכו כל האחין ליתן עירוב, א"כ למה פי' רש"י כאן מצד דינא דשמואל. (ולעיל בסוג' שם הובא דבתוספתא לפנינו אי' כדינא דשמואל, ובירור' לפנינו יש בזה מחלוקת ב"ש וב"ה, ועי"ש מש"נ בב' אופנים למצוא מקור להא דב"ש פליגי על דין זה).

מקבלי פרס

שמע מינה מקום לינה גורם אמר רב יהודה אמר רב במקבלי פרס שנו וכו' תנו רבנן מי שיש לו חמש נשים מקבלות פרס מבעליהן וחמשה עבדים מקבלין פרס מרביהן וכו'. הנה מצינו כאן דיורים חלוקים בפיתא ולינה, שהאחין אוכלים וישנים בבתיהם, ומ"מ אינם צריכים לערב, אא"כ יש עימהם דיורים אחרים והם מוליכים עירובם למקו"א. והטעם לזה כיון דהם מקבלי פרס, אבל גם זה מוגבל רק להתיר בנינים או תלמידים וכן נשים ועבדים כל חד כדאית ליה, דע"י השייכות שיש להם בינם לבין עצמם ועם בעה"ב, אהני קבלת פרס דידהו לפוטרו מעירוב באופנים הנ"ל.

וראוי להס' בטעם הדבר דאהני קבלת פרס, האם זה גורם דע"י הם נחשבים כאילו הם משותפים במקום פיתא אחד, ואע"ג דכ"א אוכל בביתו מ"מ כיון דהאוכל מגיע לכולם מאותו מקום הוי כאילו יש להם מקום פיתא א' לענין זה, או דלעולם הם חלוקים בפיתא, אבל אהני קבלת פרס ככה"ג לרון את כל הדיורים כטפלים אצל בעה"ב, ואין כאן אלא דיורי בעה"ב בלבד וכל השאר טפילים לו. (ולפ"ז מה שהשוו בגמ' את האחין לחמישה שגבו עירובן, אי"ז בטעם הדין, אלא רק לענין זה דשייך מיגו דאסרי וכו'). ואולי יהיה נפק"מ בנידון זה, (ואי"ז מוכרח), על אופן שא' מהם הוא בגדר אינו מודה בעירוב, או כשלא יהיה פתח וחלון כראוי בין האחין, וצ"ע.

והנה הרי"מ מלונגיל להלן בפ"ח כ' "רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעה"ב אינו אוסר וכו' מפני שהוא נראה כאכסנאי הואיל ועדיין יש לו תפיסה באותו בית שלא עקר עצמו משם וכו' ויש מן הרבנים שאומרים כי מה שאמרנו שאינו אוסר ה"מ כגון חצר שהיא כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים והוא שוכן באחד מהן ויש לו תפיסת יד בכולן שאינן אוסרין עליו משום דדמו לאחין השותפין שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם שאין צריכין עירוב כאור"א וה"מ בזמן שאין עמהן דיורין אחרים בחצר אבל אם יש שם דיורין בחצר ומוליכין עירובן אצל אחרים צריכין עירוב לכאור"א מגו דאסרי הני הני נמי אסרי והכא נמי כך אנו דנין בו דיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו הרי"מ הוא דאינו אוסר אבל על האחרים אוסר הא למדנו שאם יש שם דיורין אחרים אוסר עליהן וצריך לערב עמהן ואע"פ שבעה"ב עירב עמהם נמצא שכולם צריכין לערב בזמן שיש שם אחרים בחצר".

ואת עיקר הדין פסק הרמ"א בסי' שע ז"ל "ויש אומרים דכל זה כשאין דיורים בחצר אלא הם, אבל כשיש דיורים אחרים ומוליכים עירובין אצלן, צריכין כל אחד לערב", אמנם המאירי להלן פה, ב כ' "ומ"מ בישראל השוכר שכתבנו שאם יש לו תפיסת יד אינו אוסר

ובלא"ה מצינו עוד בד' הרשב"א והריטב"א דביקשו למצוא קשר בין הנשים והעבדים ובין עצמן, ולא סגי להו בקשר שיש להם עם בעה"ב, וכדחביאו בשם הראב"ד ראייה לזה מהא דיבום וחליצה של אחת מהן פוטרת חבירתה וכו' (ויב' לקמן), וא"כ ודאי לא פי' משום טפילות לבעה"ב אלא משום דהוי כעין מקום פיתא משותף, ובזה יש מקום לומר דלא סגי בקשר שיש לנשים עם הבעל כל אחת בפנ"ע, אלא צריך גם קשר ביניהם (ובזה יש לחלק בין נשים לעבדים וכמב' שם), דרק משו"ה הוי כמשותפים באכילתם.

ולגבי מציאות הענין של מקבלים פרס, הנה התוס' לקמן עט, ב כ' "דחכא כשנותן לה הבעל מעות למזונות וכי האי גוונא לא השיבא מקבלת פרס אלא אם כן הביאה המאכל והמשתה מתוך ביתו ואוכלת", (וצ"ע מהו ענין 'המשתה' כאן), וכ"כ הרא"ש בפ"ז ס' ה, וע"ע ביש"ש בביצה פ"ב ס' י. אבל רש"י והאור"ז בסוג' כ' דפרס היינו הוצאה, וכ' ע"ז הב"י בס' שע ד"משמע דלא שנוא לן בין אם מקבלין מאכל ממש למקבלים מעות ליקח בהם מאכל", (ועי"ש עוד בס' שסו), ונראה דאולי יש לתלות את הנידון בגדר ההיתר של מקבלי פרס, דאם זה בא להטפיל את כולם לבעה"ב י"ל דאולי גם מעות מהני לזה, אבל אם זה בגדר מקום פיתא משותף י"ל טפי דבעי' אוכל ממש ולא מעות, וכמו שאין עירוב במעות אף שאפשר ליקח בהם פת. (ולהתור"פ הנ"ל הרי גם אוכל שאינו מבושל ומתוקן לאכילה ג"כ ל"מ).

עוד מצינו הוספה בזה בד' הר"י מלוניל, שכ' "במקבלי פרס מאביהן. ואין אוכלין על שלחנו ממש אלא שולחין להם מכל סעודות אביהם בכל יום ויום מה שיספיק להם ואוכלין בבתיהם", הנה הוסיף דבעי' 'בכל יום ויום' ולא סגי במה שבשבת הוא מספק להם סעודתם, וכן הוסיף דבעי' 'כל סעודות אביהם' ומה שיספיק להם' והיינו דכל אכילתן תהיה משם. ונראה דלענין לזון כאילו אכילתם משותפת ודאי י"ל דל"ב את כל הסעודות ול"ב כל יום ויום, אבל כיון דבאנו אצל ענין הטפילות בזה הוסיף לן הר"י מלוניל את התנאים הנ"ל. (וד"ל המאירי בפ"י לאבות פ"א "כוונת החכם שלא יתבלבל האדם בענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו ומתוך כך הזהיר שלא ירהר במדות השם במה שיארענו מן הסיבות והפסידות והנזיקין עם הפלגת עבודתו וחסידותו ואפילו כשיעבוד יחשוב בעצמו זה וכמתנה בפירוש להיות עבודתו בחינם וזהו אצלי לשון פרס מלת פרס תונח בתלמוד על ארוחה תמידית כאומרם ז"ל במס' עירובין עג, א מי שיש לו חמש נשים מקבלות פרס וה' עבדים מקבלים פרס וכן האחים שמקבלים פרס מאביהם כלומר שנוטלין ארוחתם תמיד מבית אביהם ואוכלין לעצמן ונקראת פרס על שם מחציתה בבקר ומחציתה בערב וכיוון לומר שלא יעבדו לכונה שיקדים הגמול לשעתו עד שתהיה תקותם לשכר תכופה לעבודה כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו אבל שידעו שהשכר כרוב הזמנים אינו לשעתו אבל יאחרוהו קצת סיבות לפעמים או ימנעו לגמרי מן העולם הזה").

והנה הבעה"מ בסוג' ס"ל דלשמואל מהני מקום פיתא ולא אמר אלא דמהני ג"כ מקום לינה, וכ' הרשב"א "שמואל אמר מקום לינה. כתב הר"ז הלוי ז"ל מאי מקום לינה אף מקום לינה דהא אהני להו נמי מקום פיתא שאם אין עמהן דיוורין בחצר אינן צריכין לערב, ואינו מחוור בעיני דהא אף במקבלי פרס דאוכלין וישנים בבתיהם אם אין דיוורין עמהם בחצר אינן צריכין לערב ואפילו לרב אע"ג דלדידיה מקום פיתא דוקא, וכ"ש דלכולי עלמא מקום פיתא ולינה גורם עכ"פ, ואפ"ה מהני קבלת פרס לבנים אצל האב ותלמיד אצל רבו כדאיתא בסמוך", וע"כ מב' בש"י הבעה"מ דלדידיה ענין קבלת פרס הוא בגדר כעין מקום פיתא משותף, ומינה הוכיח דלשמואל נמי איכא משמעות למקום פיתא, אבל הרשב"א הבין שאי"ז בגדר מקום פיתא אלא חיבור חדש (או טפילות וכנ"ל, וצ"ע בדעת הרשב"א גופיה), ולכן אין בזה חילוק בין רב לשמואל ואע"ג דלשמואל בעי' מקום לינה דוקא. וע"ע בריטב"א דנס' בזה האם לשמואל מהני קבלת פרס, ז"ל "ומיהו אפשר דמודה שמואל בדין מקבלי פרס משום מתנייתא דבסמוך".

אביהן וכו' שגובין עירוב מאביהן", והיינו דגם בנתינת עירוב עבור כולם, היה צריך שהאב יהיה הנותן, ולא א' מן האחים, ורק בכה"ג מהני כיון דהם טפילים להמערב.

ומצינו עוד פלוג' בדין זה, והוא מש"כ הריטב"א "הא דקתני וישנים בבתיהם. פירש רש"י ז"ל בבתיהם שיש להם באותה חצר עצמה ומשמע דבהא הוא דאהני להו מה שמקבלין פרס מאביהם שאם אין עמהם דיוורין אחרים בחצר שאינם צריכין לערב ואינם אוסרין זע"ז ולא על אביהם כדקתני סיפא, ונראה מדבריו ז"ל שאם הם דרין בחצר אחרת אע"פ שבחצר אחת הם דרין וישנים כל אחד בביתו לא אהני להו פרס דאביהם ואוסרין זע"ז וכן פירשו המפרשים ז"ל, ומיהו ק"ל לישנא דגמרא דאמרי' לקמן על הא דאמרינן שהרב ותלמידיו כאחין עם אביהם דמו דהא רב בי ר' חייא אמר אין אנו צריכין לערב שהרי אנו סומכין על שלחנו של ר' חייא, וכיון דקאמר אנו אין אנו צריכין לערב משמע דרב אמר כן לחבריו על דיוורין שלהם ולא על חצירו של ר' חייא שהיו ישנים בבתיהם בחצירו, דא"כ לא הוה להו למנטק האי לישנא, אלא ודאי היה נראה שאפי' הם דרין באנפי נפשייהו בבית מיוחד לכל אחד בחצר אחר ושלא בחצירו של ר' חייא, כיון שמקבלין כולם פרס מר' חייא הו"ל כיחידים שאי"צ לערב, כי שולחן רבי חייא מחברן לענין זה כאילו אוכלין על שלחנו ממש כיון דמקום פיתא גורם ואינו אוסר אלא בית שיש בו מקום פתו והוא דין חדש ולכן הוא צריך תלמוד". ובביאור"ל בס' שע הביא ספיקת הריטב"א וכ' "אכן ברבינו ירוחם משמע דאפילו בחצר אחרת".

(והנה לא נתברר כל הצורך למה היה פשוט להריטב"א דבי ר' חייא איירי בב' חצירות, אבל אף אי נימא הכי, מצינו באו"ז ס' קעג שכ' "האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם. והן ואביהן ואחרים דרים בחצר אחת וכו' אם היה עירוב כל החצר בא לבית אביהן וכו' תלמיד אצל רבו דר עמו בחצר ומקבל הימנו פרס מאי ת"ש דרב בי ר' חייא. כשהיה מקבל פרס מבי ר' חייא לחצר אחרת. אמר אין אנו צריכים לערב. שהרי אנו סומכין על שלחנו של ר' חייא מפני שתלמיד טפל לרב ונמשך אחריו יותר מבנו וכ"ש אם הוא בנו ותלמידו אם הוא מקבל פרס ממנו אפילו לחצר אחרת שאין צריך לערב", וא"כ עדיין בכך לחוד שהוא פחות מתלמיד י"ל דבעי' דוקא באותה חצר, וצ"ע בזה).

ועכ"פ הנה אף הר"י מלוניל כ' כד' רש"י ד"אינן נגררין עם אביהן ולא סגי להו בעירוב שעירב אביהם עם בני החצר שלהם או עם בני החצר הסמוכה לחצר אביהן ופתח אחד ביניהם וכו' לא סגי להו חלק שנתן בו אביהן בזמן שמוליכין את עירובן לתתו באחד מבתי שאר בני חצרון או בבתי בני חצר אחרת וכו' אין עמהן דיוורין אחרים כלומר בכל אותו חצר אלא הם ואביהם לבדן", וא"ש דאולי לטעמייהו, דהא שפתי הריטב"א ברור מיללו דמעלת מקבלי פרס היא בהיותם מאוחדים במקום פיתא היינו שולחנו של ר"ח שמקבלים ממנו פרס, ולכן נוטה לומר דה"ה בחצר אחרת, ולכן כ' נמי (כמש"כ השעה"צ) דאפי' בעירוב בא לבית א' מהן מהני ולא דוקא לבית אביהן, ואילו הר"י מלוניל שפי' את הענין מצד טפילות לאב, וכעין תפ"י שיש לבעה"ב על השוכר שלו בכלים שאינן ניטלין בשבת, הצריך שינתן העירוב בבית אביהן דוקא, וכן שידורו עם האב באותה החצר, דרק בכה"ג ע"י קבלת הפרס הם נעשים טפלים אצל האב, וכעין הא דתפ"י ודאי ל"מ כשבעה"ב אינו דר עימו שם. (ואף התור"פ פי' לן את ענין מקבלי פרס כעין ד' הריטב"א, ז"ל "ולהכי נקט האי לישנא אוכלין על שלחן אביהן דמשמע שמקבלין פרס משלחן אביהן ממש, כלומר שהאפייה והבשול בבית אביהן, ולהכי חשיבי כחד כשאין עמהן דיוורין, אבל אם היתה האפייה והבשול בבתיהן כאחריני דמו גם כשאין עמהם דיוורין. ומכאן יש להביא ראייה למה שפי' ר"י גבי בחורים הלומדים בבית רבם, אם אפייה ובישול דידהו בבית רבם דאין צריכין לערב, אף כי כל אחד ואחד אוכל בחדרו גם בשבת. מיהו יש לדחות כדפי' הש"ר מקוצי, דשאני הכא דאיכא תרתי, האפייה והבישול בבית אביהן ועוד שאוכלין משל אביהן, כדמשמע לישנא דמקבלי פרס").

פיתא, וכנ"ל, ולא כאלו שכ' דלהחזו"א דס"ל דמקום לינה הוא כחצר ל"מ שם הנחת הפת א"כ אותו בית ג"כ יתן פת. ונראה להוסיף, דבאמת צ"ע בד' הר"מ למה הוצרך לומר דבאוכלין על שולחן אחד הוא כאילו עירבו וכאלו הוו בני בית א', ולא כ' בפשיטות דכיון דמקום פיתן הוא א' ודאי אינם אוסרים זע"ז. ולהנ"ל א"ש, דנפק"מ באופן שאוכלים מעט גם בבתיהם, והוי כל בית בפנ"ע ג"כ מקום פיתא, ואעפ"כ כיון דאוכלים עיקר אכילתם יחד הוו ככני בית אחד, וכהוראת הגר"ח. ועוד נפק"מ כנ"ל דגבי עירוב בא אצלן הרי מועיל להביא העירוב גם לשאר הבתים, וכמו שנראה להדיא בלש' הר"מ. ונראה דיש בזה עוד נפק"מ, דאפי' אם בשאר הבתים אין להם פיתא אלא רק לינה, ואפי' אי נימא דהנהו בתים אחרים ל"ה כבית אלא כחצר, כיון דמקום לינה ל"ח דירה, אבל עכ"פ כיון שיש בחצר זו מקום פיתא וכל החצר טפילה לו, ובתי הלינה אף שהם בגדר חצר מ"מ כל בית הוא חצר פרטית לבעליו, ויהיה אסור להוציא כלי ששבת בבית, מבית הלינה של ראובן לבית הלינה של שמעון, ולפיכך צריך להוסיף דמאחר שאכילתן היא על שולחן א' הוו כמעורבין וככני בית ואין להם איסור זע"ז כלל, ודו"ק.

ובעיקר ההוראה הנ"ל לכאור' הדבר תלוי בגדר עירוב, שנחלקו בזה לשונות הראש' האם סגי במה שבדירה זו כולם משותפים ועי"ז כל החצר בטל לדירה זו ושאר הדירות מותרות מאליהן בלא שותפות, או דעשיית העירוב היא גם כלפי שאר הבתים, דנעשו שותפים ודיירים כביכול כמו כן בכל בית ובית, דלכאור' את הביאור השני הזה קשה למצוא בהאי סוכה, דמהיכ"ת שע"ז ייעשו שותפין גם בשאר הבתים. (אלא דבבעה"ב שהיה שותף וכו' ג"כ אשכחנא דע"י שותפות אחת הותרו, אע"ג דאין כאן עשיית עירוב כלפי שאר הבתים. ורק דהמאירי שם ע"א, א כ' ד"אין צריכין לשתף מצד אחר אלא יכוננו בלבם שיהא שותף הסחורה עולה להם לשתוף מבוי ודים". ועי' חזו"א סי' צ סק"ל וסי' צא סק"ג שכ' דמהני אע"ג דלא סמכו עלי' מאתמול. ועכ"פ אי נימא דלענין אותה סוכה הוו כשותפים ולענין שאר הבתים לא, אז יהיה תלוי דינם בטלטול מהסוכה לחצר בד' הרשב"א בתש' כת"י סי' כו דמתיר כה"ג, והטלטול מהסוכה לבית לכאור' הרשב"א אסור בעבוה"ק בשער ג' אות רס). ועכ"פ צ"ע מסוג' דאמרו ש"מ מקום לינה גורם וכו', והא סו"ס עירוב מהני בפיתא, (וכדכ' הרשב"א טעם לזה למה מהני עירוב בפת למ"ד מקום לינה), ואי ס"ל להס"ד דאוכלים על שולחן אביהם בביתו ממש, א"כ זה יערבן כעין סוכה שבחג הנ"ל. ולול"ד הראש' אולי י"ל דזה גופא הכוונה להס"ד דמקום לינה גורם, והיינו דבבא אצלן או כשאין דיורים אחרים מהני מתורת עירוב, אבל בדאיכא אחרים ומוליכים וכו' ל"מ כיון דמקום לינה גורם, ול"ה אלא כה' שגבו עירובן אבל לא כמעורבין ממש כיון דהם חלוקים בלינתם. אבל בריטב"א מפר' ביאור אחר בהס"ד. והתוס' לעיל עב, א כ' "לא מיבעיא אם כולם אוכלין במקום אחד אע"פ שכל אחד ישן בחדרו קי"ל כמאן דאמר לקמן מקום פיתא גורם", ומשמע דלא כהוראת הגר"ח זע"ל. ואולי יש לחלק בזה דהוראת הגר"ח היא רק למאי דקי"ל מקום פיתא, ואז מועיל כה"ג, אבל למ"ד מקום לינה, אע"ג דעירוב בפת מהני, מ"מ אכילה משותפת בסוכה שאי"ז עירוב ממש ל"מ.

ועכ"פ כעין ד' הריא"ז מצינו בפ' רחב"ש בשם רנ"ג, ז"ל "ורבי' נסים מפ' ואומ' והא אחין, שמקבלין פרס מאביהן, דכמי שגבו עירובן. כי פיתן כולן אצל אביהן וקדש היום כל מאכלן במקום אחד הוא בסל של אביהן, והרי הן דומין לה' שגבו את עירובן ונתנהו במקום אחד, ואמרת אחד מוליך על ידי כולן כי נעשו כולן כאחד. ואמאי תנן צריכין עירוב אחד לכל אחד ואחד. והשיב לו הכא במאי עסקינן, כגון דאיכא אחריני בהדייהו שוכנים בחצר, שרוצים לגבות גם מהם עירוב, והואיל ולא גבו מהן ואוסרין אותן הדיורין עליהן, גם הן אוסרין זה על זה. ואינן כחמש' שגבו עירובן, שהרי הכא דיורין בחצר, ולא גבו מהן, ואין עירובן כולן במקום אחד כדי שיעשו כאחד, אלא חלוקין הן, ולפיכ' צריכין עירוב לכל אחד ואחד", ויש כאן תוספת על הריא"ז בהא דלדבריו נראה דיש כאן עירוב ממש עם תנאי עירוב כראוי בסל אחד וכו', משא"כ להריא"ז

וז"ל פס' הריא"ז "האחין שהיו מקבלין פרס מאביהן והולכין ואוכלין בבתיהן, שיש לכל אחד בית לעצמו בחצר, וכן הנשים שמקבלות פרס מן הבעל שלהן והולכת כל אחת ואוכלת בבית שיש לה בחצר, וכן העבדים שמקבלים פרס מרבו, וכן התלמידים שמקבלים פרס מן הרב והולכין ואוכלין כל אחד בבית שיש לו בחצר, הרי כל אלה אין צריכין לערב ביניהן, שאע"פ שכל אחד אוכל בביתו, הואיל ומבית אחד הן נוטלין מאכלים של שבת הרי אותו המאכל מערבן, והרי הן דומין כמי שעירבו. בד"א כשאין דיורין אחרין בחצר אלא הם, אבל אם היו דיורין אחרין בחצר שאוסרין עליהן וצריכין לערב עמהן, צריך כל בית ובית ליתן עירובו, והוא שמוליכין עירובן אצל שאר הדיורין, אבל אם שאר הדיורין היו מוליכין עירובן אצל בית אחד מבתיהן הרי הן כמעורבין ואין צריכין הן ליתן עירוב כל עיקר". וכאן יש גדר נוסף, דמאכלים של שבת' הם עצם העירוב. ולפי גדר זה ודאי ל"צ מקבלין פרס בכל יום, ולא שיקבלו את כל הסעודות מבעה"ב, אלא אם מקבלים ממנו גם קצת מאכלים לשבת זה עצמו העירוב, ובודאי נראה דאין מעלה לבית אביהן דוקא, וכמש"כ הריא"ז להדיא "היו מוליכין עירובן אצל בית אחד מבתיהן", ואזיל לטעמיה.

וידוע המעשה על הוראת הגר"ח מבריסק בשבת שבתוך הסוכות דשכחו ולא עירבו, דכיון דכל השכנים אוכלים בסוכה אחת, זה בעצמו הוא כמו עירוב. ואפשר לפרש כן במה שכ' המאירי בסוג' "וכן יראה בהללו שאוכלין בסוכה אחת בחג הסוכות שהשבת שבתוכה אין צריכין עירוב בחצר", וכ"כ גם בחי', דכוונתו נמי אפי' כשאוכלים מעט גם בבתיהם, אכילת עראי או אכילת הנשים, ואעפ"כ אכילת הסוכה מצרפתן. (ועי' גם מש"כ המאירי בחי' לעיל ב, א, דעיקר תקנת שלמה היא שיעשו עירוב במה שיאכלו על שולחן אחד או עירוב בפת וכו'). ואע"ג דבכניסת השבת אין האוכל של כולם נמצא בסוכה ואין כאן תנאי עירוב ממש, מ"מ סגי במה שהם אמורים לאכול יחד. (דהרי המאירי ביומא יא, ב כ' "אף לענין איסור הוצאה לבני חצר אם לא עירבה עמהן אנו צריכים לדירת קבע ומי שהיה לו בחצר בית תבן או בית עצים או סוכת החג בחג ולא עירב עם בני חצר אינו אוסר עד שיהא לו שם מקום דירה ויש חולקין בזה ובתלמוד עירובין ע"ב ב' יתבאר בע"ה ומ"מ יושבי אהלים או סוכות שהוקפו מחיצה אין מטלטלין מזה לזה עד שיערבו כולם", והכא פטר רק כשיושבים כולם בסוכה אחת. ומשמע א"כ כנ"ל דאיירי באופן שאר הבתים הם גם מקום פיתא, ולא רק הסוכה, ואעפ"כ הסוכה המשותפת מועילה לכולם כמו עירוב). וד' הריא"ז הנ"ל דמיא לזה קצת, דשייך עירוב במה שיאכלו את מאכלי השבת משל בעה"ב אחד שמקבלים ממנו פרס. ואין להק' מהא דבני חבורה שהיו מסובין וקידש ביום דסומכין על הפת שבשולחן, ומבוי לקמן עג, ב דזה תלוי בגדרי עירוב, (לענין שיהיה נכנס דרך פתחים למבוי וכו'), דהתם ל"ה מקום פיתא ממש אלא שהם אורחים אצלו בהסיבה זו, משא"כ בהאי סוכה דהגר"ח. אבל בירו' אמרו "תני מעשה שהיו מסובין באויר חצר וקדשה עליהן השבת אתא עובדא קומי שמואל ואמר מכיון שהתחילו בתבשיל מבעוד יום מותר וכו' הדא אמרה שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת", ויש במפ' שם שכ' דהא גופא קמ"ל דל"ה כעירוב במה שאוכלים יחד בלי זיכוי הפת שבשולחן.

(ואף מלש' הר"מ יש ללמוד כעין הוראה זו, שכ' בפ"ד "אנשי חצר שהיו כולם אוכלין על שולחן אחד תמיד אע"פ שכאור' יש לו בית בפני עצמו אין צריכין עירוב מפני שהן כאנשי בית אחד וכו' אלו כולן כאנשי בית אחד הן מפני שהן כולן סומכין על שולחן אחד וכו' אם היה העירוב בא אצלן אינן צריכין לערב כמו הבית שמניחין בו העירוב שאינו צריך ליתן את הפת שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין", ומשמע דכשאוכלים במקום אחד טעם הפטור שלהם הוא לא מפני דאין כאן בית שיאסור עוד כיון דאין להם מקום פיתא אלא בבית המשותף, אלא דהוי כאילו עירבו ע"י מקום הפיתא בשולחן המשותף, וכמו שנראה בלש' הר"מ דבעירוב בא אצלן מהני גם כשמניחין את הפת בא' הבתים האחרים אף שהוא איננו מקום פיתא. גם מבוי מד' הר"מ דדין בית שמניחין בו עירוב הוא לא רק במקום

וא"כ י"ל דזוהי ההשוואה ביניהם גם לענין מיגו דאסרי וכו', דכמו שמצינו באחין דאם יש דיורים אחרים מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי, וכמו שמצינו (בד' רש"י) גבי חמישה שגבו וכו' דבהא נמי אמרי' מיגו, (וכמש"כ רש"י) "אבל שתי חצירות ופתח ביניהם, וגבו אלו עירובן לעצמן והותרה חצירן, ואלו לעצמן והותרה חצירן, או שדרין באחת מהן אב ובניו בלא דיורין אחרים, ובאו לערב זו עם זו, הואיל ואין אוסר עליהן וליכא מגו, אחד נעשה שליח לכולן", וכמו שמצינו בהראש' דנו כלפי הא ד'טרקלין מצרפן' דאולי שייך בזה המיגו, כמו כן גבי תפ"י י"ל דבדאיכא דיורים אחרים, ל"מ האי תפ"י לצרפן, מיגו דאסרי וכו'. ובפרט אם נבאר את ענין ה'מיגו' דכל השייכות בין האחין (וע"ז עירוב וטרקלין) זה רק במקום שאין שם עוד דיורים ואז הם נוהגים בכל החצר כמשפחה אחת וכו', וא"כ גם לענין תפ"י י"ל דאי"ז גורם מספיק שייכות ביניהם כשיש דיורים נוספים.

ואולי י"ל עוד דכל ענין המיגו הוא כפי שכ' הר"י מלוניל ד"אע"ג דפליגי ב"ה בחמש חבורות דפטרי להו לכולהו בעירוב אחד והכא באחים שהן דומין להם לגמרי לא פליגי ומודו דצריכין עירוב לכאור"א היכא שמוליקין עירובן למקום אחר לא קשיא דכיון שכאור"א מן האחין עומדין בחדרים ועליות בפני עצמן דין הוא שיאסרו כיון שהוצרך אביהן לערב שמי שיראה שגובין עירוב מאביהן ואינו רואה שגובין מבניו שעומדין בפני עצמן באכילתן ולינתן אתי למימר מותר לטלטל בחצר אע"פ שלא עירבו כלם משא"כ בחמש חבורות השרויות בטרקלין דלכל העולם ניכר דכחידים דמו כדפרישית", וי"ל דזהו כל ענין המיגו, דלעולם האחין טפלין אצל האב ואין אוסרין זע"ז, אלא דאם יש שם דיורים אחרים והם מוליקים עירובם למקום אחר, אז הוראה אומר שמותר לטלטל בחצר גם בלי שכולם יתנו עירוב, וא"כ הא כהאי גזירה שייכא ממש לענין תפ"י, דהא אין ניכר לכל העולם שיש ביניהם תפ"י.

סוכת החג ובתים שבספינה

בית שער. במג"א בסי' שע' כ' "הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר, שאינם חשובים דירה - וה"ה סוכת החג בחג". וכ' הרע"ק א' (בסי' שסו ונעתק בחי' כאן) "סוכת החג בחג שפתוחה לחצר לכאור"א נראה דאינו אוסר וא"צ לערב, ע' פ"ק דיומא ד"י דר' יהודה ס"ל דסוכת החג בחג חייב במזוזה ותני עלה ר"י מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר, משמע דלרבנן אינו חייב בעירוב. אולם לענין בית שבספינה חלוקים לדינא דהא פטור ממזוזה כדאית' בש"ע יו"ד סי' רפו סי"א וכללא כ"ל לה התם בחדא מחתא עם סוכת החג, דבתרווייהו הטעם מטעם דאין להם קבע. ואלו הכא בתים שבספינה חייבים בעירוב כמ"ש בהג"ה סי' שסו, וא"כ לכאורה גם סוכת החג חייב בעירוב, וצ"ע לדינא, ואח"ז ראיתי שהמג"א סי' שע' סק"ב כ' בפשיטות דסוכת החג בחג אינו אוסר, ולמד זה מסוג' דיומא הנ"ל". וצ"ע דגבי ע"ח הרי גם שיירא ומחנה וכד' יש בהם דין ע"ח ומחייב דבעי' קבע, ואולי שאני היכא שכל הבתים הם עראי מהאי סוכה ששאר הבתים הם קבע, או דעכ"פ עראי דסוכה אלים טפי. (ולש' רש"י ביומא שם דרבי יהודה מחייב בעירוב "אם פתוחה לחצר שיש בה שאר דירות אוסרת על כולם אם לא עירבה עמה", וי"ל דלהכי לא נקט אי פתוחים לה שאר סוכות, דבכה"ג אף לרבנן איכא איסור וצריך עירוב וכדין שיירא וכו'). ועכ"פ בתוספתא פ"ה אי' להדיא "סוכת החג ר' יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה וחכמים פוטרין", וכמו שדייק המג"א והרע"ק א'.

והנה המשנ"ב בסי' תרלד כ' בשם הפמ"ג "מי שיש לו סוכה בשדה סמוך לביתו כגון בכפרים אסור להוציא מביתו לסוכה דרך רה"ר או כרמלית וכן שני סוכות בחצר אחד שלא עירוב עירובי חצרות אסור לטלטל מזו לזו וע"ז עכ"ר מותר", ולכאור"ק דהא סוכת החג אינה אוסרת וכדהביאו הפוס' הנ"ל מד' הגמ' ביומא, וצ"ל דס"ל דאמנם האי סוכה אינה אוסרת את החצר אבל עכ"פ היא עצמה אסורה, דיומא דש"י רש"י בדירה בלי בעלים דהיא עצמה אסורה אע"ג דאינה אוסרת. ועצ"ע למה פסיק"ל הכא כשי' רש"י הנ"ל, (ועי' ביאור"ל סי' שעו ס"ג), וגם מה ההכרח דסוכת החג דינה שווה

שכ' ד"הואיל ומבית אחד הן נוטלין מאכלים של שבת הרי אותו המאכל מערבן, והרי הן דומין כמי שעירבו". (ובס' הנייר כ' "ומותר ע"י העירוב לטלטל מבית לבית ומחדר לבית אם יש לכ"א פתח פתוח לחצר או למבוי אבל אם כולם יוצאים בפתח אחד ואין רשות הגוי באמצע, פנימים נותנים עירובם ודי בכך. ואפי' כ"א אוכל מכרו, כיון שאפיתם ובישולם יחד. אמנם המחמיר יערב בלא ברכה, דקי"ל מקום פיתא גורם. ומקבלי פרס דווקא אמרו דצריך לערב, אבל אינן מקבלי פרס אין צריך לערב וכו' הגהה: דאיתמר האחין שאוכלין על שולחן אביהם וישינים בבתיהם צריכין לערב כל אחד, ובמקבלי פרס שנו, אבל אם אין מקבלין פרס אין צריכין לערב מאחר שהם אוכלים ממכר של אביהן", ואם אי"ז ט"ס אזי מצינו בזה גיר' חדשה בסוג' וביאור חדש בכל הענין, וצ"ע. ויב' עוד להלן).

ובאמת הירו' כאן דן בכע"ז, דאי' שם "רב חייב בר אשי בשם רב במקבלי פרס מאביהן היא מתניתא. מכל מקום אינן שותפין במה שהן אוכלין אמר רבי בא אסברי רבי שמואל שאין אביהן זכה להן אלא במה שהן אוכלין בלבד", ולכאור"א זה היה הנידון שיהיו כמי שעירבו ממש דלעולם אי"צ עוד עירוב. אלא דכאן צריך להוסיף דאין כוונת רנ"ג לומר דזהו כל הדין של מקבלי פרס דיש להם עירוב המחברן, דהרי אבע"ל בגמ' אי מבוי שלהן ניתר בלו"ק דאולי ל"ח דפתוח לו בתו"ח כראוי, וע"כ דהחכור בין האחין הוא יותר מאשר מה שיש ביניהם עירוב, עד כדי שהיה מקום לומר דלא נשלמו תנאי המבוי שלהם בביתו"ח כראוי, אלא דקו' הגמ' דליהוי כחמישה שגבו וכו' זה משום שיש להם עירוב בסל של אביהן. ועכ"פ יל"ע לפ"ד למה דין זה של מקבלי פרס דהם כמעורבים בכיכרות שבסל של אביהן, מוגבל דווקא לבנים ותלמידים נשים ועבדים, דלכאור"ה ר"ז עירוב ממש בסל אחד. וי"ל.

אלא דבעיקר ההנחה הנ"ל לומר דכיון דהר"י מלוניל השווה את האחין לתפ"י, ע"כ שהוא פ' דהוי מגדר טפילות ולא בתורת צירוף ועירוב שביניהם, יש לפקפק קצת על ההכרח. דהרי בדין תפ"י עצמו י"ל דאי"ז רק משום הטפילות של הדר שם לבעה"ב, אלא הוי נמי בגדר צירוף ועירוב ביניהם ע"י עצם התפ"י, וא"כ י"ל דה"ט גם גבי אחין דרמי לזה. דהנה ז"ל המהרי"ל בסי' קנו "אם משאל ישראל בית לחבירו, אם יש לו תפיסת יד, כגון חצר של בונייס מידי דאינו ניטל בשבת, מהני שאין צריך עירוב כמ' חצירו של בעה"ב, אבל במקום גוים כגון יחיד הדר בכרך לבד ומשאל בית לחבירו, כיון דשכיח דדייר בכה"ג נראה דלא מהני, כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גוים, כדפריך רבא בעובדא דהימן בר ריסקא אם כן בטלת כו', והאי תפיס' יד הוי כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי, דתפיסת יד גורם לו שותפות בהוא בית כמו בעה"ב שותף עם שכינו ביין או בשמן אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכח דמרתת, אבל תרי בתים מירתת גוי מינייהו ושכיחי דיירי", ומתוכן דבריו וגם מלש' מבוי' תפ"י זה בגדר עירוב וביטול דהיינו שייכות בין הדיירים, וכעין הא דמהני עירוב ע"י שותפות דמעיקרא בבעה"ב שהיה שותף, ולכן יש מקום לומר דאין תפ"י מועלת במקום נכרי. וכ"ה לש' המרדכי סי' תקנז "שהרי תפיסת יד עושהו כמניח עירובו בביתו", עיי"ש בכ"ד שדן בגדר ההיתר של תפיסת יד אם זה משום דהוי כאורח או דהוי כענין עירוב.

(ואמנם מצינו במהר"ח או"ז שדן לומר דכמו דל"מ עירוב וביטול במקום נכרי, ה"ה דל"מ צוה"פ להתיר ולחלק המבוי במקום נכרי, ז"ל בסי' פא-פב "דכי היכי דאמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכור וגוי לא מוגר. הכי נמי אין צוה"פ מועיל במקום גוי כדי שיצא מחצר או ממבוי שהגוי דר בו ולא ילמוד ממעשיו ודוחק. וצ"ל כמו שחילק לי ה"ר יצחק לועז דעל צוה"פ שאינו מותר לטלטל בכל החצר אפילו אי מהני יצא וכו' מה שכתב מר דכי היכי דאין ביטול ועירוב מועיל במקום גוי. הכי נמי אין צוה"פ מועיל במקום גוי. נראה לי דלא קשה דלא פלוגי רבנן במחיצות דכי היכי דמחיצה מועלת הכי נמי צוה"פ", אבל בלש' המהרי"ל הנ"ל משמע דמדמה תפ"י לעירוב וביטול מצד עצם גדר ההיתר, ולא רק בגזירה דשמא ילמד ממעשיו).

מן הבית לספינה, ובביאווה"ל שם הוסיף "עיינ מש"כ במ"ב בשם מ"א וא"ר ובאמת לכאור' מנ"ל זה דכיון דס"ס שוכנים הרבה אנשים בספינה ושייכא למיגור שלא יוציא מביתו לספינה אטו הוצאה מרה"ל לר"ה כמו בדריים בבתיים וכבר עמד ע"ז בפמ"ג ע"ש ולכאור' לקחו דבריהם מדברי שבה"ל סי' קיא שממנו העתיק רמ"א דבריו שבכאן שז"ל שם בסי' הנ"ל וכ' אחי ר' בנימין דמאחר דקי"ל דבתים שבספינה חייבין בעירוב דינן כדין חצר שאם יש שם ב' ישראלים חלוקים בב' בתים צריכין לערב ואם אינן חלוקין בב' בתים אינן צריכין לערב וכ' עכ"ל שם אלא דבאמת אין ראייה משם דשם לא נחית לזה אלא משום דמיירי שהספינה של עכו"ם כמו שמסיים שם ובעכו"ם הא אין אוסר בחד ישראל או אפילו בתרי ישראל אם הם בבית אחד כדמבואר לקמן סי' שפב ס"א לפיכך כ' והצריך ב' בתים אבל לא שצריכין לענין עירוב בדוקא ב' בתים אלא כל שיש רשויות של אנשים הרבה אוסר אם לא שאין בתים כלל דלא גזרו בחצר גרידא ואפשר דהטעם הוא דאין לגזור בספינה יותר מבחצר ובחצר הלא ידוע דלא מקרי חצר רק כשיש לו עכ"פ ב' בתים פתוחים לתוכו וע"כ לא גזרינן גם בספינה רק באופן זה". ואולי י"ל דכיון דבית בספינה הוי דירת עראי, א"כ אף דאסרי' להוציא מבית לבית, אבל מהבית לספינה עצמה מותר אפי' באופן שהיא מקום הפיתא של כל בני הספינה, דלא דמי למוציא מבית לבית דאסור גם בדירת עראי וכנ"ל.

עג, א

מקום לינה אי הוי כחצר

מאי מקום דירה רב אמר מקום פיתא ושמואל אמר מקום לינה. וקי"ל דמקום פיתא הוא דאוסר ולא מקום לינה. וכ' החזו"א סי' צ סקמ"א "דאין אוסר אלא מקום פיתא ולפ"ז אם יש כמה חדרים בבית וחדר אחד מיוחד לשלחנו בשבת, אין חשיב דירתו אלא חדר שהוא אוכל, ושאר החדרים הן כבית התבן, ולפ"ז מותר להוציא כלים ששבתו בשאר החדרים מחדרם לחצר בלא עירוב, וכן להכניס לתוכן כלים ששבתו בחצר, ומיהו מניחין ע"ח שמה דבעינן בית הראוי לדירה, ואם הניחו שם עירובן אפשר דחשיב בית, וכדאמר ע"ג א' בההוא אנן סהדי דאי מתדר ל' התם כו' והרשב"א בחי' ע"ב ב' כתב האי טעמא על ע"ח למ"ד מקום לינה גורם".

ובסי' צא סק"א כ' "אם בית התנור היינו חדר התנור אינו מקום פיתא היינו שאין אוכל שם אחד מאנשי הבית בשבת וכ' מותר להוציא כלים ששבתו בתוכו לחצר אחרת בלא עירוב דקי"ל כר"ש צ"א א' דכלן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית [וחצרות רשות אחת הן אף לרבנן] והיינו בית של פיתא דקי"ל כרב ע"ג א' דמ"פ גורם, והלכך מותר להוציא התבשילין ולהביא לחדר שאינו מקום פיתא ולאכול שם, אבל להביא לחדר שאוכלין שם תמיד אוסר, דאף כלים ששבתו בחצר אוסר להביאן לבית". ובסי' קד סקט"ז כ' "ונראה דבית שהניחו בעליו בשבת והלך לשבות בעיר אחרת היינו בעיא דחורבה, וכן אם הבית חלוק לחדרים, ופיתו מיוחד בחדר אחד והשני לתשיש, אותו של תשיש הוא בכלל חורבה, מיהו נראה דכ"ז לרבנן אף בכלים ששבתו בגג, אבל למאי דקי"ל כר"ש דמגג לגג שרי, ואין אוסר רק כלים ששבתו בבית, לא מקרי כלים ששבתו בבית אלא בית פתו". ועי"ש עוד בסי' צו סק"ה.

וכ' הגאון רש"פ כהן שליט"א בקובץ נר שאול, "לפי דברי החזו"א נראה לחדש בהא דקי"ל דבית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן פת דהוא דוקא כשמניחין העירוב במקום פיתא דהאי ביתא, אבל כשמניחין אותו בחדר אחר גם בעה"ב ההוא צריך לתת פת לעירוב, דטעמא דבית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן פת משום דכולהו הכא דיירי וכ"ש בעה"ב שהוא דר שם ממש, וכדאמר שם מט ע"א, והרי דירת בעה"ב הוא רק בחדר האכילה ולא בחדר זה". וכבר הובא לעיל דבד' הר"מ לכאור' מוכח ל"כ, שהרי כ' בפ"ד ה"ב לגבי אנשי חצר האוכלין בשולחן א' "אם היה העירוב בא אצלן אינן צריכין לערב כמו הבית שמניחין בו העירוב שאינו צריך ליתן את הפת שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין", ומשמע דמהני הנחת הפת גם בשאר הבתים למימר דהוי כעירוב בא אצלן. (אא"כ נימא דאיירי באופן

לדירה בלי בעלים. (ואולי ס"ל דבדירת עראי כו"ע מודו לד' רש"י דהוי סברא רק שלא לאסור בחצר אבל הדירה עצמה אסורה). גם יש לדקדק דנקטו הפוס' איסור הוצאה מסוכה לסוכה, ולכאור' האיסור הוא כבר בהוצאה מהסוכה לחצר. ואולי י"ל דהנה לכאור' האי סוכה בלא"ה אינה אוסרת דמאי גרע מאורח פחות מל' יום דאינו אוסר, וצ"ל דנפק"מ כשאין שם בעה"ב קבוע אחר באותו ההיקף, דבכה"ג גם אורח אוסר. וא"כ בהאי חצר איירי דאין שם בעלים קבוע האוסר, וגם הסוכה אינה אוסרת וכמב' ביומא כיון דל"ה דירת קבע, ולכן לישנא דהפוס' הוא דאסור להוציא מסוכה לסוכה ולא כ' דאסור להוציא מהסוכה לחצר.

וא"כ יש מקום לדרון בהע' הרעק"א, שהק' מאי שנא סוכה הפטורה מעירוב כמו ממזווה מבתיים שבספינה דאע"ג דפטורים ממזווה חייבים בעירוב, דהנה לש' התוספתא בשבת הוא "בתים שבספינה חייבין בעירוב ושאר שאין להם בתים הרי הן כשרוין בחצר", ויש לדקדק קצת דהעירוב נצרך רק כלפי הוצאה מבית לבית שבספינה, (ואי"ז הכרח כי עיקר ההדגשה היא דאם אין בספינה בתים אז הוי כולהו כשרוין בחצר אחת), ובמג"א בסי' שסו הוכיח דאיכא איסור הוצאה מבית לבית (ולא רק מבית לחצר) מדין הבתים שבספינה, ומשמע א"כ דאין איסור להוציא מהבית שבספינה לחצר שלה. וא"כ י"ל דבאמת אף דירה שבספינה אינה אוסרת בחצר כי הוי דירת עראי וכמב' גבי סוכת החג, (והבעלים של הספינה י"ל דאיירי שאינו דר איתם באופן שיהיה לו דיורים ב' חצר' שליד החדרים שלהם), ושווה דין הסוכה עם דין הספינה דמבית לבית אסור ומבית לחצר מותר. וא"ש לפ"ז גם לש' הר"מ בפ"א ה"ג שכ' "יושבי אהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן", וכן בהל' מלכים פ"ו הי"ג עי"ש, ולכאור' היה לו לאסור גם הוצאה מהאוהל לחצר ולא רק מאוהל לאוהל, (עי' משנ"ב סי' שסו סק"ח), אלא דבאמת דירת עראי אינה אוסרת בחצר, ורק דהיא עצמה אסורה כמב' בדין בתים שבספינה ואיסור הוצאה מסוכה לסוכה.

וז"ל המאירי ביומא יא, ב' אף לענין איסור הוצאה לבני חצר אם לא עירבה עמהן אנו צריכים לדירת קבע ומי שהיה לו בחצר בית תבן או בית עצים או סוכת החג בחג ולא עירב עם בני חצר אינו אוסר עד שיהא לו שם מקום דירה ויש חולקין בזו ובתלמוד עירובין ע"ב ב' יתבאר בע"ה ומ"מ יושבי אהלים או סוכות שהוקפו מחיצה אין מטלטלין מזה לזה עד שיערבו כולם", והנה לא נת' בדבריו מה החילוק בין רישא לסיפא, ולהנ"ל א"ש דאמנם אין הסוכה אוסרת את החצר, אבל יש איסור הוצאה מסוכה לסוכה ומאוהל לאוהל.

(ועי' במאירי לעיל מג, א מש"כ על האי דינא דהתוספתא דבתים שבספינה צריכין עירוב. וע"ע בקה"י במנחות וכן בחזו"י על התוספ' שם בהשמש' מש"כ על קו' הרעק"א הנ"ל. ובראבי"ה סי' רלג כ' "תניא בתוספתא בתים שבספינה חייבים בעירוב ושאר להם בתים הרי הם כשרוים בחצר. ונראה לי דמיירי בשהשכירו בפירוש כל אחד בית לבדו, דאם לא כן הוי להו אורחים ואין צריכים לערב", וצ"ב. ואולי כוונתו ע"פ שיטתו בסי' תד דאורח אינו אוסר אא"כ הוא מעלה שכר, ו"כשדרים בלא שכירות לא צריכין לא עירוב ולא שכירות". וכן היא שי' הרוקח סי' קנה ובס' העיתים סי' קט ובס' האורה סי' נב, עי' בכ"ז, וע"ע בחי' המאירי ר"פ שדן לומר דאע"ג דאורח אינו אוסר אלא לאחר ל' יום, מ"מ שוכר אוסר קודם לכן. עוד מצינו חילוק בין שואל לשוכר בהאי סברא שכ' הראש' דלא השאיל ע"מ לאסור, עי' מוריה חשון תשד"מ תש' מה"ר ליוא לנדו -תלמיד המהרי"ל ואביו של האגור, ז"ל "על העירוב כאשר כתבת כן הוא, דאם האב משאיל להם חדרים בביתו אין לחוש משום דלא השאיל להם ע"מ שיאסרו עליו, והמברך על אותו עירוב הוי ברכה לבטלה כי אין צריכים לערב, רק שלא יהא ערמה בדבר, כי אולי הם פורעים חלקם משכר הבית, ואז היו צריכים עירוב אפי' כולם יצאו בפתח אחד לרחוב").

והנה המשנ"ב שם בסקי"ג כ' "ועיינ במ"א וא"ר דדוקא כשיש בה איזה בתים השייכים לישראלים אבל אם אין בספינה רק בית אחד ושאר אנשים שוכנים בספינה עצמה א"צ עירוב כלל ומותר להוציא

היו עושיין באיסור נהי דחוטאין לשמים מ"מ הרי הן משתמשין ודירתן היא והיאך יטלטלו מרשות לרשות בלי עירוב אלא ודאי צריכין לערב עמהן, ומיהו דוקא אם יש שם אורחין באותה שבת אבל אם אין שם אורחין באותה שבת אינה אוסרת ואינה צריכה עירוב שעם מי יערבו". אבל בשו"ת החד" סי' לח כ' המהרי"ל דאין להניח עירוב בביהכ"נ כיון שאינו ראוי לדירה ואין שם מקום פיתא ולניה, וא"כ ע"כ דלדידה ביהכ"נ ל"ח בית מחמת אכילת האורחין. וע"כ דהוא ס"ל דיש לביהכ"נ שם בית מחמת שהוא מקום שתשמישו מיוחד ותדיר, וסגי בזה לצאת מתורת חצירות, ולאסור הוצאה מביהכ"נ לחצר, ואע"ג דביהכ"נ ל"ח בית לענין הנחת העירוב בו.

ומצינו גדר נוסף לדון דשאר חדרי הבית נמי הוו כבית ולא כחצר ואע"ג דאין שם מקום פיתא, דהנה הרשב"א לקמן צב, א כ' שתי חצרות וחורבה אחת ביניהם. לפמש"כ למעלה בר"פ כיצד משתתפין על דעת רבותינו הצרפתים ז"ל דכל שאינו אוסר מותר להוציא מן הבתים וחורבה אפי' דאחרים מוציאין לה אפי' מאני דבתים, האי חורבה רחבה שאחורי הבתים היא ופתח הבית פתוחה לה ולפיכך הו"ל כעין חצר לאסור בו כלי הבית בלא עירוב, ובשאינה ראויה לדירה היא דאי בראויה לדירה אפי' כלים ששבתו בחצר נמי אין מוציאין לה, ומשמע דסגי ב'ראוי לדירה' למימר דהוי כבית שאסור להוציא ממנו לחצר. וטעם זה מיקל טפי מד' הבי"מ הנ"ל, דהא לא בעי אפי' שיהיה תשמישו תדיר ומיוחד כבית, אלא סגי במה שהחורבה ראויה לדירה.

ונראה דכ"ה דעת המג"א הנ"ל, דהרי כ' שם ללמוד היתר טלטול בביהכ"נ מהא דלא חשיב בית דירה לענין הנחת עירוב, דהרי הרמ"א שם כ' "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בביהכ"נ. וכן נהגו הקדמונים. ונראה לי הטעם, דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף ואין צריך להניח בבית דירה", ועלה כ' המג"א דמטעם זה נראה דלא כמהרי"ל הנ"ל שאסר טלטול בביהכ"נ, כיון דמב' הכא שאין שם דירה. ובהא דביהכ"נ ל"ה כדירה לענין הנחת עירוב, כ' המשנ"ב שם סק"ט ד"אינו ראוי לדירה מפני קדושתו שהרי הדירה הוא מקום האכילה ואסור לאכול בביהכ"נ אם לא הלומדים שם", הרי דבלא"ה היה סובר המג"א כמהרי"ל, ורק משום שלא ראוי לדירה כלל לכן ל"ח כבית, אבל חזי' דשם בית תלוי במה שהוא ראוי לדירה. (אא"כ נימא דאירי דוקא בביהכ"נ שהאורחים אוכלים בו, ואעפ"כ מאחר שאינו ראוי לדירה, וכמן שדן בתש' הרי"ד הנ"ל, ל"ח כבית אלא כחצר, אבל אם היה ראוי לדירה ודאי הוי כבית, דהא יש שם מקום פיתא).

ולגבי הנידון בחדרי שינה שבבתים כעין שלנו, לכאן י"ל עוד דאפי' אם בעי' מקום פיתא ממש, ול"ס בראוי לדירה, וגם ל"מ הא דהתשמיש תדיר ומיוחד, מ"מ החדרים הסמוכים לחדר שבו מקום הפיתא ודאי חשיבי כבית, כיון שהם טפלים ומצורפים אל מקום הפיתא. ובמנהגי מהר"ש מנוישטט סי' שסג כ' "ועל העירוב של הקהל, השיב למהר"א כהן שכבר דנו עליו היכן להניחו, מאחר דביהכ"נ ס' לא הוי מקום לינה ולא מקום פיתא, ואמרו מאחר שיש בתים אצל בתי כנסיות הוי ביהכ"נ ס' כאחד מן חדרי הבית. ואומר שהוא נוהג להניחו בחדרו, חדא משום דבב"ה לא הוי מקום פיתא ולא מקום לינה, ועוד משום מעשה שהיה פעם אחת שהוציא משומד רשע מחמת הערוב", ועכ"פ לכאן בזה הנידון האם אפשר לדון דביהכ"נ ס' הוא כא' מחדרי הבית לענין הנחת העירוב אע"ג דאינו מקום פיתא. ונראה עוד, דהך פוס' (מאלו שצוינו לעיל) דס"ל דבית הכסא אם הוא בין ב' בתים דינו כבית ואם הוא בין ב' חצירות דינו כחצר, אף הם לא דנו בו אלא מצד הטפילות לשאר הבית דאית ביה מקום פיתא.

ולקמן עט, א אמרי' "בית שבין שתי חצירות ומילאהו תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד זה נותן לתוך קופתו ויאכיל וזה נותן לתוך קופתו ויאכיל נתמעט התבן מעשרה טפחים שניהם אסורים", ונראה לכאן דיש איסור להוציא מהאי בית התבן לחצר כדין הוצאה מבית לחצר, וחזי' דאע"ג דהאי בית התבן אינו מקום פיתא מ"מ יש לו דין בית, וכמש"כ רש"י דשניהם אסורים היינו "להוציא מאותו בית

שאף שאר הבתים הם מקום פיתא, ומ"מ חשיבי כא' ע"י שאוכלין בעיקר על שולחן אחד).

אבל באמת יש לומר דאף לד' החזו"א הנ"ל מהני הנחה גם במקום לינה לענין שאין בעה"ב צריך ליתן פת, דהרי החזו"א הוסיף ד"מניחין ע"ח שמה דבעינן בית הראוי לדירה, ואם הניחו שם עירובין אפשר דחשיב בית, וכדאמר עג, א בההוא אנן סהדי דאי מיתדר ל' התם", וא"כ כשמניחין העירוב שם חשיב כבית ובעה"ב דייר שם. אא"כ נימא דאי"ז נעשה בית אלא כלפי מי שהניח שם עירוב, והאי בעה"ב שלא נתן שם עדיין פת ל"ש למימר כלפיו אנ"ס דאי מיתדר וכו'. (והגאון הנ"ל נס' שם בדין תפיסת יד, האם בעי' שיהיה מונח דוקא במקום הפיתא, ע"ש).

והנה מד' שאר פוס' יש ללמוד דס"ל שלא כהחזו"א, אלא דגם בזה יש כמה טעמים חלוקים. דהנה רש"י לקמן רפ"ט כ' "הגנות שאין תשמישן תדיר אין בהם חילוק רשות וכו' חצירות וגנות וקרפיות שאינן יותר מבי"ס, הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן, ומטלטלין מזה לזה", הרי דהא דגג אינו כבית אלא כחצר, אי"ז משום שאינו מקום פיתא אלא משום שאין תשמישו תדיר כבית, והחצירות רשות אחת הן כיון שאין תשמישן מיוחד ותדיר. ושם פט, ב כ' רש"י "פעמים שהדקה לאיסור - ואפילו לר' מאיר דמשוי כל הגנות רשות אחת אסור בהן", וכ' החזו"א סי' קד סק"ב "ומשמע דאפי' כלים ששבתו בגג אסור להוציא ולהכניס מגגן לגג, ולא יתכן זה אלא ביש לו מקום פיתא בעליתו, אבל בלא פיתא לא שייך לאסור מחמת סילוק דהא לר"מ גגין וחצרות חד דינא אית להו, ומותר להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר אף ביש כותל סתום ביניהן", אבל רש"י לטעמיה כנ"ל אי"צ לאוקי' זו, כיון דבלא"ה האי עלייה י"ל דהיא כחלק מהבית לענין שתשמישה תדיר ומיוחד אע"ג דאין שם מקום פיתא. (והגר"ז והערוה"ש בר"ס שעב וכן בשעה"צ בסי' שעג סק"ד ג"כ נקטו את ההגדרה של תשמיש תדיר שזה הקובע אם הוי בית).

והבי"מ בסי' שנה כ' עפ"ד רש"י הנ"ל דבית הכסא נמי הוי כבית ולא כחצר, ז"ל "והנה במתני' שם פירש"י הואיל וכולן אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן וכו' וא"כ לפירש"י אפשר דבית הכסא כזה הואיל ותשמישו מיוחד ותדיר חשיב מוקף לדירה ודין בית לו וכו' משא"כ אם נימא דלפי' הרמב"ם זה נמי נקרא ולא נעשה לדירת אדם כי אין דירה חשובה ואין דינו אלא כקרפף", (וכע"ז כ' בסי' שנד גבי בור מים, ע"ש). ומב' דיש לו נידון האם להחשיב בית הכסא כבית או דל"ה דירה חשובה ודמי לקרפף, אבל הא מיהא דודאי ל"ב לזה מקום פיתא אלא סגי במה שתשמישו מיוחד ותדיר. (ובעבוה"ק כ' "אע"פ שלא עשה לו מחיצה כלל מותר ואפילו להטיל שם מים בידיים מותר, לפי שאין בית הכסא חמור יותר מאכסדרה ומרפסת וכבר ביארנו שאכסדרה ומרפסת וגו' וחצר כולן רשות אחת הן לכל מה ששבת בתוכן", הרי דס"ל דבית הכסא ל"ח כבית, אבל לא פי' טעמו אם משום שאין בו מקום פיתא, או מטעם דל"ה דירה חשובה. ובעיקר דינא דבית הכסא ע"ע בהגה"מ שבת פט"ו ובמרדכי שבת רמז שעז ובתור"פ להלן פו, ב ובכל בו סי' לא, שדנו לאסור בית הכסא של שותפין, אף דלכאן מה שבגוף האדם לא קנה שבתה בבית, וע"כ דאסור מצד הוצאה מבית לחצר והיינו מבית הכסא למקום החפירה, וע"ע בד' הרעק"א בגי' סי' שנה ובשעה"צ סי' שעז סק"ה).

והנה המהרי"ל כ' בהל' ע"ח גבי הוצאה מביהכ"נ ס' "אך מן בה"כ לחוץ אל חצרה אסור לטלטל, אע"פ שהחצר שייך אליה, מ"מ הדירורין שסביב החצר אשר פתחיהן נכנסין לחצר בה"כ הן אוסרין עליו מלהתיר מטעם שבתו בתוכו", וכ' ע"ז המג"א בסי' שסו סק"י "דמותר לטלטל בבה"כ בלא עירוב כיון שאין שם דירה וצ"ע על מהרי"ל שאסר לטלטל בב"ה ולא התיר אלא כלים ששבתו בתוכו", ולכאן צ"ל דהמהרי"ל ס"ל דהוי כבית מחמת האורחין שדרים שם, ולהם הוא מקום פיתא. (ובשו"ת הרי"ד סי' מד כ' גבי הנידון אי ביהכ"נ ס' הוי כמקום פיתא לאסור "ומה שאמרו הם ואפילו כשתאמר והאורחים שאוכלין בביהכ"נ ס' אוסרין וכו' דעושיין שלא כדין שאוכלין ושותין בביהכ"נ ס' וישנים ועוד יהיו אסורי' וכו' אפילו אם

ר"ו ני"ב ח"ח "כי אנו יודעים בודאי כי יותר היה טוב בעיניהם לאכל בשדה במקום הלינה אם היו נותני' להם שם לאכל יותר מבמקום אחר לפיכך העקר הוא להם מקום הלינה". ויתכן שאין כאן אלא שינוי לש' בעלמא, ולכו"ע הגדר הוא דבכה"ג מקום הלינה קובע כיון שברצונו שזה יהיה גם מקום פיתא. אבל יתכן לומר דיש כאן מחלוקת בעיקר הגדר בהא דלפי רב אזלי' בתר מקום פיתא, ד"ל הטעם בזה דאמנם גם מקום לינה חשוב, אבל מקום פיתא עדיף ממנו, אבל יתכן לומר גם דלפי רב מקום לינה אינו כלום בכל אופן. ונפק"מ באדם שאינו אוכל כלל במקום מסויים, האם ניזיל לרב בתר מקום לינה, או דנימא דהאי גברא אין לו דירה. ובוזה התפלגו לשונות הראש' האם ע"י האנ"ס אז לא אזלי' בתר פיתא והדר דינא דלינה קובעת, או דהלינה לעולם לא תקבע אבל ע"י האנ"ס הוי כאילו מקום פיתא הכא. (וע"ע בגאון"י דנקט דגם על אופן שיש לו מקום פיתא ולינה כאן מהני אנ"ס על מקום אחר, וזה טעם קצת במש"כ חלק מהפוסקים שליט"א דדירוי החולים בכ"ח אינם אוסרים, דהרי בדרך כלל יש להם בית אחר ואנ"ס וכו').

בההוא אנן סהדי ובהוא אנן סהדי בההוא אנן סהדי דאי מיתדר ליה התם ניחא ליה ובהוא אנן סהדי דאי מיתדרו להו ריפתא לבי רב ניחא להו טפי. ולפ"ז עדיין לא נפשט כאן אי אזלי' בתר פיתא או לינה, כיון דהכא לכל צד יש אנ"ס בהיפוך. וז"ל הרשב"א "וא"ת לשמואל ע"ח בפת מאי מהני דהא לאו מקום פיתא גורם, דהתם נמי אנן סהדי דאי מיתדיר להו לכולהו התם ניחא להו טפי דליגנו וכדמתרין הכא וגם לקמן", (ועי' בתורא"ש משה"ק כע"ז. ויל"ע דהא מקום פיתא נמי הרי כ' רש"י 'שהוא אוכל שם' וא"כ לכו"ע ק' איך מהני ע"ח והרי אינו אוכל שם, ולמה הק' רק אליבא דשמואל. ובר' הגמ' צע"ק למה נקטו 'פיתא' ולא מקום 'אכילה' שזהו העיקר וכלש' השו"ע). ויל"ע באמת מה הוק' לו בע"ח טפי מהאמור בגמ' גבי ע"ת, ואולי דגבי ע"ח לא סגי במה שכ"א מצ"ע היה ניחא ליה טפי להיות וללון שם, ובעי' שיהיה נוח להם להיות כולם יחד, וע"ז תי' דהתם נמי אנן סהדי דאי מיתדיר להו לכולהו התם ניחא להו טפי דליגנו. או י"ל דגבי תחומין י"ל טפי כמש"כ רש"י ד"הואיל והוא צריך ללכת מחר לאותה הרוח, אי הוה ליה הלילה הזה בית דירה ללון במקום עירוב, טפי הוה ניחא ליה", אבל בחצירות קשיא.

ועכ"פ הנה המאירי כ' "דאנן סהדי שאלו היה לו מקום לשם לאכל וללון נוח לו בכך אחר שיש לו לילך דרך שם לפי דרכך למדת שכל שאנו משערים שהם היו רוצים להיות אכילת פתם במקום לינתם אין אומרי' בו מקום פתא גרם אלא מקום לינה כדון רועים ותלמידים לענין מדידת התחומין ויראה שהדין כן לענין דירה דהא עלה קא אתינן אלא שיש לפקפק בה מעט", ובח"י כ' המאירי ד"לענין ע"ח אם נדין כן לומר שמקום לינה גורם כל זמן שידיים מוכיחות שנוח לו לאכול פיתו שם או אם לא נדון כן הדבר מסופק בידי המפרשים", עי"ש עוד, ולפ"ז גבי חצירות הרי אזלי' ל"מ האי אנ"ס ודלא כתי' הרשב"א. וע"ע במג"א סי' ע"ב ומחצה"ש וביאור"ל שם. אבל אזלי' סברת הרשב"א גבי מ"ד מקום לינה דסגי באנ"ס שרוצה לישון במקום העירוב, הוי סברא טפי מאנ"ס שרוצה לאכול במקום שישן למאי דקי"ל מקום פיתא.

(וצריך להוסיף דאע"ג דשמואל אית ליה לעיל מט, א עירוב משום קנין, וא"כ מאי קש"ל להרשב"א איך מהני עירוב דמקום לינה גורם, מ"מ כבר כ' הרשב"א שם דהיינו קנין לדירה, ד"כמאן דכולהו הכא קנו בית דירה וכולהו הכא דיירי". אמנם עי' נועם ירושלמי שרצה לתלות ד' שמואל במקום פיתא ולינה בשיטתו דעירוב משום קנין, וכן עי' שם משמעון ומנחת ישראל. וביירו' לפנינו לכאור' יש ביאור חדש בפלוג' אי מקום פיתא או לינה, דאי' שם "עיקר דירה איכן היא ר' יונה אמר אתפלגון רב ושמואל חד אמר במקום פיתן וחד אמר במקום שינה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא מן מה דתני שמואל למעלה מ' שבות הוי דו אמר במקום פיתן", והיינו דכיון דאכילתו של אדם היא מעל י"ט א"כ זה תליא הא בהא אם שייכי התם איסור רשויות עכ"פ מדרבנן. וצ"ע. ועכ"פ הפוס' בהל' חנוכה הביאו ראיה מסוג' דמקום פיתא עיקר להדלקת נ"ח).

לחצר", (וכ"כ על איסור המבטל שם, ולכאור' ה"ה), ועכ"פ מבוי דאף בית התבן הוי כבית לענין זה, אי משום שהוא ראוי לדירה ואי משום שתשישו תדיר ומיוחד וכיו"ב. אלא דבאמת החזו"א גופיה פי' שם (מטעם אחר) דאיירי בבית העומד לדירה, (וכדמשמע נמי לישנא ד'מילאהו תבן'), ז"ל בסי' צג סק"ד "התם במיוחד לדירה ובוזה תליא מלתא וכ"מ קצת בית כו' ומלאוהו תבן כו' משמע שמיוחד לבית ולא לתבן", ולפ"ז א"ש. ומ"מ יש לדחוק דהאיסור האמור שם להוציא מבית התבן לחצר היינו דוקא להוציא כלים ששבתו בבית ממש, ולפ"ז לק"מ.

והנה לגבי קביעת מזווה כ' בחזו"א יו"ד סו"ס קסח "בית הפתוח למרפסת [טרס"א בלע"ז] כדון בית הפתוח לחצר דהטרסא משמשת כדירת חצר לשיבה ולטיול ולאכילת עראי ולשינת עראי", ויש שר"ל דמוכח מכאן דגם אם ל"ב 'מקום פיתא' (וכמו לגבי מזווה) מ"מ דין המרפסת הוא כחצר ולא כבית, כיון דתשמישה עראי. וצ"ע בזה.

מתיר בנשים ואוסר בעבדים. ופירש"י שאינן נמשכין אחריו. וכ' הרשב"א "ופירש הראב"ד ז"ל דטעמא דר"י בן בתירא משום דנשים הן כאחת יותר משום דחליצתה של זו או יבומה של זו פוטרת חברתה מה שאין שייך בעבדים", והריטב"א הוסיף בזה "דקסבר שהנשים נגרות אחר בעליהן שמקבלות ממנו פרס שהן כמותו כגופו וגם הם נגרות זו עם זו שלא לאסור זו על זו שהבעל מצרפן, ולא עוד אלא שביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה וכן פירש הראב"ד ז"ל, אבל עבדים לא שייכי כולי האי בתר אדון ולא זה עם זה". וביבמות י, ב אמרי' "איהי שליחותא דצרה קעבדה", ושם מד, ב אמרי' "ונייבם לתרוייהו וכו' אמר קרא וכו' ונחלוך לתרוייהו וכו' אמר קרא וכו' אין חולץ שני בתים". ועי' בה"ג סי' כט.

ועכ"פ מאחר שהצריכו הראש' (עכ"פ למאן דאסר בעבדים) שיהיה להם קשר זע"ז מלבד מה שיש לכ"א כפנ"ע קשר עם בעה"ב, נראה א"כ שאם יש אשה וכן או בן ועבד וכד' כיון שאין קשר ביניהם ל"מ. ובתוספתא פ"ו אי' אב ובניו נשיו וכלותיו ועבדיו ושפחותיו וכו', ומשמע דאפי' כולם יחד מהני. ומבוי' בתוספ' עוד דיש שייכות גם עם כלותיו, וצ"ע אם זה דוקא בצירוף שהבנים גרים עימם שם. וע"ע במאירי שכ' "וכן ישראל המקבל פרס מאחר שאינו אביו או רבו הרי הוא אוסר שלא נאמר אלא באביו או רבו וכן הדין לדעתי בחתנו מצד בתו". עוד כ' הרשב"א "ולענין פסק הלכה קיימא לן כר"י בן בבא, דהא משמע דרב קאי כוותיה מדפריש טעמיה, והתימה מדברי הרב ר' משה שפסק כדברי שניהם להקל", ולכאור' הביאור בד' הר"מ דאזלי' בעירובין כד' המיקל (וכמש"כ המ"מ פ"ד ה"ו), ואפי' בדסתרי אהרדי, ואולי אפי' כשזה באופן א' ממש, וכגון חצר שיש בה גם נשים וגם עבדים. (ואולי הר"מ סמך גם על התוספתא הנ"ל).

וז"ל המאירי (וכע"ז בח"י) "ותלמיד אצל רבו הדר עמו בחצר ומקבל פרס הימנו הרי הוא כבן אצל אביו במקבל פרס הימנו על הדרך שביארנו ובסמוך על שלחנו לגמרי הרי הוא כאורח ואפי' מתאכסן בפריטי", והוסיף כאן חידוש דאפי' במתאכסן בשכר הוי כאורח לגמרי. ולש' 'בפריטי' לכאור' מושאלת היא מהגמ' בשבת כג, א ד"משנתפנא בפריטי בהדי אושפיזא", (ויש שר"ל שם עוד, דאי"ז שותפות בהדלקה ובשמן, אלא ה"ה משלם על ההתאכסנות, ובוזה נטפל טפי שההדלקה תועיל אליו, אבל במאירי ושאר' שם מבוי ל"כ).

התם אנן סהדי דאי ממטו להו ריפתא התם טפי ניחא להו. ופיר"ח "ודחי רב שאני התם אנן סהדי כלומר ברי לן דאי הווי ממטי להו ריפתא התם בשדה התם ניחא להו למיכרך ריפתא הלכך כאלו מקום פיתא דירהו התם בשדה היא וכו' הכא בבני בי רב אנן סהדי דאי איכא דמיתא להו ריפתא הכא ניחא להו שנמצא כאלו מקום פיתא ומקום לינה במקום אחד הוא". וכע"ז כ' המאירי בח"י, ז"ל "חשיבא להו ההיא לינה כמקום פיתא", אבל בבית הבחירה כ' "לפי דרכך למדת שכל שאנו משערים שהם היו רוצים להיות אכילת פתם במקום לינתם אין אומרי' בו מקום פתא גרם אלא מקום לינה". ולש'

אם פעם אוכלין על שלחנו ופעם לא כמבואר למעיין שם בפ"ד בסדר הלכותיו ולא תיקשי ע"ז ממתני' דבמתני' מיירי שאוכלין על שלחנו בתורת שכר אבל היכא דאוכלין משלו אפילו שלא על שלחנו ממש כבית אחד הם לגמרי ויתיישב בזה בעיא דרמי בר חמא וכן משמע מהא דאמר רב בי ר' חייא אין אנו צריכין לערב היינו בכל ענין אין צריכין עירוב כיון דסומכין על שלחן ר' חייא, והיינו דבקבלת פרס בתורת שכר נאמר דינא דמתני' דבזמן שאין עימהם דיורים וכו' וזהו שפסק הר"מ בה"ו, אבל אב ובנו רב ותלמידו שאוכלים אצלו (אפי' רק לפעמים) משלו, בהא אמרי' דהוה כבית א' ממש ולעולם אי"צ לערב. וזהו חידוש שיש בכך ובתלמיד דאע"ג דפעמים שאוכלים הם בנפרד, מ"מ הוה כבית א' ממש. (ואולי י"ל באופ"א דאב ובנו רב ותלמידו לעולם הוה כחדא אפי' בלא אכילה משותפת כלל, והנידון של מקבלי פרס הוא רק בדאיכא כמה אחים או כמה תלמידים, דהם אינם שייכים זל"ז ואוסרים זע"ז, ובעי' קבלת פרס לצרפן כביכול לשולחן אחד או להטפילין אצל בעה"ב).

ומצינו דברים מפו' בס' הנייר שכ' "ומקבלי פרס דווקא אמרו דצריך לערב, אבל אינן מקבלי פרס אין צריך לערב וכו' הגהה: דאימרו האחיין שאוכלין על שולחן אביהם וישינים בבתיהם צריכין לערב כל אחד, ובמקבלי פרס שנו, אבל אם אין מקבלין פרס אין צריכין לערב מאחר שהם אוכלים מככר של אביהן", והיינו דמקבלי פרס זה החיסרון הגורם דאם יש עימהם דיורים אחרים צריכין לערב, אבל אם אוכלים מכיכר של אביהן ממש, בהא אי"צ לערב בשום אופן. וכך נראה גם מתוך פי' הרחב"ש, ז"ל "נמצא עכשיו, אם הם אוכלין על שולחן אביהן במלאכה שעושין לו, אם אין עמהן דיורין אחרין בחצר, אינן צריכי' לערב, ואע"פ שהן אוכלין בשכרן. ואם עירבו עם חצר אחרת, עירוב אחד לכולן. ואם בא העירוב אצלן, אין נותנין פת. ואם היה עמהן דיורין בחצר, לא אלימא הך אכילה שאוכלין בשכרן לעשותן כבית אחד. ואומ' רבי' ז"ל, הואיל ואינן סומכין על שולחן אחד תדיר, צריכין פת לכאור'א כשאר אנשי החצר", הרי דאכילה בשכר היא חיסרון באותו הצירוף שיש לבנים עם אביהם, ד"לא אלימא הך אכילה שאוכלין בשכרן לעשותן כבית אחד", וכהאי דכ' הר"מ בה"ה דאב ובנו הוה כבית אחד.

(וז"ל הר"י בן חכמון "דאי כשאוכלין על שלחן אחד מה לי שותפין אפי' שאינן שותפין שאוכלין על שלחן אחד הרי הם כאנשי בית אחד, וכשם שאין צריכין אנשי בית אחד לערב ביניהם. כן אילו אין צריכין לערב. ואע"פ שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו. שכשם שאין אשתו ובניו של אדם ובני ביתו ועבדיו אוסרין עליו ואין צריך לערב עמהם כך אילו אין צריכין לערב. וכן צריכין לערב עם אנשי חצר אחרת עירוב אחד לכלן ופת אחת בלבד הוא שמוליכין לאותו מקום שמערבין עמו, ואם היה עירוב בא אצלם אין צריכין לערב אלא הרי הם כבית שמניחין בו העירוב שא"צ ליתן את הפת שכל אילו הבתים כבית אחד הם חשובין. אבל האחיין שאוכלין על שלחן אביהם בשכר מלאכה שעושין לו או בטובת ימים ידועים כמו שסועד אדם אצל חבירו שבוע או חדש שהם מקבלי פרס מאביהם וכן הנשים והעבדים שאינן סומכין על שלחן בעלן או רבם אבל מקבלין הם ממנו פרס כמו שביאר התלמוד דין אחד יש להם. צריכין עירוב לכל אחד ואחד, פי' צריך כל אחד מהן ליתן פת בעירובו, וכשיש עמהן דיורין איתוקמא". אבל בהמשך דבריו כ' "במקבלי פרס מאביהם שאנו, כלומר לאו בסמוכין על שלחן אביהם עסקינן, אלא בשאין סומכין על שלחן אביהם, אבל אוכלין הם על שלחנו לפעמים דרך נדבות בלי שום חיוב שנתחייב להם באותה אכילה, וכל אחד מהם אינו סומך על אכילתו אלא בביתו". ובהמשך הסוג' גבי איבעיא דרמב"ח כ' בהדיא דהפשיטות היא מדינא דמתני', ע"ש).

ולפ"ז א"ש ד' הר"מ דבה"ה לא חילק ביש עימהם דיורים אחרים כיון דאיירי גבי הדין המיוחד של אב ובנו דלעולם אי"צ לערב, ואילו בה"ו חזר לדינא דמתני' במקבלי פרס, ודינם הוא כהמבוי' במתני' תלוי אם איכא דיורים אחרים עימהם. ובודאי א"ש לפ"ז דרמי בר חמא לא נסתפק בהאי דינא המפוי' במתני', אלא עסק בדין חדש הבא לפטור אב ובנו מעירוב אפי' אם יש עימהם דיורים

ואמנם כל עיקר האנ"ס האמור בגמ' לעיל וכאן, וכדפירש"י "הואיל והוא צריך ללכת מחר לאותה הרוח, אי הוה ליה הלילה הזה בית דירה ללון במקום עירוב, טפי הוה ניחא ליה", וכן מש"כ הרשב"א הנ"ל, צ"ע על אופנים דאנ"ס איפכא. (והגר"י שפירא במכתב הנד' בריש ספר ישועות כהן כ' "אפי' למ"ד מקום לינה גורם פשיטא דעירוב בפת מהני וזהו המביא קירוב דעת לקבוע דירתם כאחת, ולמ"ד משום קנין בזה מקנין זל"ז, ואכילה בשלחן אביהם הוא עירוב גמור, ואמנם הרשב"א שאל היאך מהני מקום פיתא לשמואל, ותי' משום דאי מיתדר ליה הכא ניחא לי' טפי, וזה דחוק טובא והיאך יפרש בעה"ב שהיה שותף", ועי' גם חזו"א סי' צ סקמ"א). והרי דין זה מועיל גם כלפי תחומין דאו', וכמש"כ הרמב"ן לעיל יז, ב' "אלא י"ל לדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרי' בפרק הדר התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא לי' והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן לי', נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם". (וע"ע בתשב"ץ ח"א סי' פד על אנ"ס דסוג'). ועכ"פ צ"ע למה הך' מע"ת רק למ"ד מקום לינה והא גם למ"ד מקום פיתא הא איכא מערב ברגליו או בפיו, אלא שתי' הגמ' דאנ"ס וכו' שייך בכל אופן וכמבוי' בד' הרמב"ן. (ומהא דבעירוב בפה ג"כ מועיל אנ"ס, מבוי' כהגאו"י דגם כשיש כאן מקום פיתא ולינה מהני האנ"ס לעוקרו מכאן).

אב ובנו כיחידים דמו

בעי רמי בר חמא מרב חסדא אב ובנו הרב ותלמידו כרבים דמו או כיחידים דמו צריכין עירוב או אין צריכין עירוב מבוי שלהן ניתר בלו"ק או אין ניתר בלו"ק אמר ליה תניתהו אב ובנו הרב ותלמידו בזמן שאין עמהן דיורין הרי הן כיחידים ואין צריכין לערב ומבוי שלהן ניתר בלו"ק. והנה דין זה דאב ובנו לכאור' מתני' היא להדיא כהאי ברייתא שהביא לו דאי"צ לערב אא"כ יש עימהם דיורים אחרים, והרב ותלמידו נמי אבע"ל לעיל ופשיט מרב בי רבי חייא דה"ה, וא"כ צ"ע מאי מבע"ל השתא טפי בדין זה. (ואולי היה כאן נידון מסויים ב'שם' של רגל המותרת ככה"ג דאינם מותרים אלא משום שאין עימהם דיורים אחרים. ועצ"ע). וכבר עמדו בזה התוס' ושאר, עי"ש פי' אחרים בהך איבעיא.

וז"ל הר"מ פ"ד הל' ה-ו "האב ובנו הרב ותלמידו שהן שרויין בחצר אינן צריכין לערב מפני שהן כבית אחד, ואע"פ שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן אוכלין הרי הן כבית אחד. האחים שכל אחד מהם יש לו בית בפני עצמו ואינן סומכין על שולחן אביהן, וכן הנשים או העבדים שאינן סומכין על שולחן בעלן או רבן תמיד אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין כמי שסועד אצל חבירו שבוע או חדש, אם אין עמהן דיורין אחרים בחצר אינן צריכין לערב, ואם עירבו עם חצר אחרת עירוב אחד לכולן, ואם בא העירוב אצלן אין נותנין פת, ואם היו דיורין עמהן בחצר צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר מפני שאינן סומכין על שולחן אחד תמיד".

והנה כפל דבריו בשני ההלכות, וגם דבה"ה כ' בסתמא דאי"צ לערב ולא הזכיר חילוק אם יש דיורים אחרים עימהם, ואילו בה"ו חילק בזה והוסיף שם לבאר דאוכלים הם אצלו ימים ידועים בשכר או בטובה, ונראה להדיא שיש בדבריו ב' אופנים שונים החלוקים בהילכותיהם. ובהשג' ההשלמה העיר כן בקיצור על ד' הר"מ בה"ה, ז"ל "היה לו לומר בשמקבלי פרס מאביו ותלמיד מרבו ובשאיין עמהן דיורין בחצר". ואמנם גם בה"ה כ' הר"מ דפעמים אוכלים על שולחן אחד, אבל לא פירט כמו בה"ו דאוכלים על שולחן האב, וכן שעושים כן בימים ידועין וכו'. (ובה"ו ג"כ השיג ההשלמה, ז"ל "ואינם סומכין על שלחן אביהם וכו'. הרי שנינו האחיין שאוכלין על שלחן אביהם ומוקמינן בגמרא בשמקבלי פרס מאביהם", וזה כעין השג' הראב"ד שם בביאור ענין קבלת פרס, וע"ע בפ' רחב"ש).

ובקר"א בסוג' כ' "תלמיד אצל רבו מאי כו' מלש' הרמב"ם ז"ל בהלכותיו נראה דאב ובנו ורב ותלמידו אין צריכין לערב כלל אפילו

יבטלו לכל הנך בעלי הבתים שבחצר אחת את רשותם ול"ה כביטול לשניים שלא עירבו דל"מ, ובביהגרא שם הוסיף עוד נפק"מ דבגביית שיתוף סגי שא' מבני כל חצר יתן חלק, ול"צ שכל בית מתוך החצר יתן חלקו לשיתוף. ומקור להך מילתא דכמה בתים בחצר הוה כיחיד לגבי מבוי, כ' הגר"א שם, ז"ל "שם דף ע"ג שהמבוי לחצר ומזה נלמד כל הסימן".

ומצינו בתורי"ד עוד ענין הנלמד מהאי לישנא דמתני', ז"ל בסוגיין "שהמבוי לחצרות כחצר לבתים אי קשיא אי הכי אמאי אמר ר' מאיר שאם נתערבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי שהן מותרין בחצרות ואסורין במבוי והלא בחצר אלו ה' חמשה בתים פתוחין זל"ז ופתוחים לחצר וערבו כל הבתים זע"ז דרך פתחיהן הם מותרים לטלטל בחצר דכיון דכולהו בבית אחד דיירי נמצא שכל החצר היא של אותו הבית דכולהו דיירי בית ומותרים לטלטל בחצר והם הכי נמי כשעירבו כל החצרות זע"ז יהו מותרין במבוי בעירוב החצרות כמו שניתרת החצר בעירוב הבתים שבתוכו ואמאי בעי ר' מאיר תרתי עירוב ושיתוף יש לומר שימוש החצר והבתים שוה היא שתדיר מוציאין כלי הבתים בחצר משום דחצר היא משתמרת והלכך בטלה היא החצר לבתים וניתרת בעירוב הבתים אבל המבוי אינו שוה לחצרות שאינם רגלים להניח כלים במבוי שאינו משתמר שהיא מעבר לכל ואינו עשוי כ"א להיכנס ולצאת בו והילכך לא בטיל לגבי חצרות שאע"פ שהחצרות עירבו זו עם זו אינו ניתר בעירוב החצרות עד שישתתפו גם במבוי, והיינו דפשיט"ל דבתים הפתוחים זל"ז ועירבו ביניהם, אף החצר מאליה נכנסת אצל ההיתר שלהם, (וצ"ע מה ההכרח לדין זה, והרחב"ש המובא להלן פליג ע"ז), ולכן קש"ל דמתני' מבוי דדין המבוי כדין החצר ואמאי לא נימא דהמבוי מאליו יותר עם עירבו החצרות הפתוחות זל"ז.

והנה באמת דינא הוא דאף כשעירבו החצרות זו עם זו מ"מ המבוי נמי בעי שיתוף, אא"כ סומכין על עירוב במקום שיתוף, וצ"ע דכיון דהחצרות מאוחדות ע"י עירוב מה מחלק ומפריד את הדיוורים במבוי, (וזהו קו' הרי"ד הנ"ל מכח ההשוואה של מבוי לחצירות). והרשב"א לעיל עב, א הק' כע"ז, ז"ל "עוד צריך לי עיון עירבו בחצרות למה צריכין להשתתף במבוי והלא מוציא מרשות משותפת לרשות משותפת ומה הפרש בין זו למי שהיו שותפין בבתים וחצרות ומבוי שאין צריכין עירוב, ושמא נאמר שלא לשכח תורת שיתוף", (אמנם יל"ה"ס אם הק' כנ"ל, או דלמרות שהמבוי מחולק ודיווריהם בו הוה כנפרדים, מ"מ מותר לטלטל מזל"ז כיון דהכל שייך לאותם בעלים, ונת' במקו"א).

ואולי יל"ד דבעיקר התקנה וההיתר של עירוב נאמר כלל דרך ע"י 'מעשה עירוב' חל היתר, (ולו יצויר דיהיה תוצאה של העירוב בלי 'עשייה' עדיין אינו מותר), ולכן כשעשו עירוב בחצירות אבל לא קבעוהו כלפי המבוי, אז אמנם תוצאת העירוב היא גם במבוי, אבל לא היה כאן מעשה עירוב במבוי. וכיו"ב הרי ודאי מצינו בהיתר דשכירות מגוי, דנאמרו כמה תנאים שאינם בחלות השכירות אלא במעשה השכירות, (וכגון להך שי' דצריך לשכור כל ער"ש, או מה שאמרו דצריך שתהיה השכירות נעשית לשם כך ולא סגי בשכירות דמעיקרא, וכן מה שאמרו דא' שוכר בשביל כולם בשליחות ולא מהני עצם שכירותו, ועוד כיו"ב), וע"כ דל"מ מה שהרשות מושכרת אלא בעי' 'מעשה שכירות' והוא המתיר את הרשות. וגבי ביטול נמי מצינו דצריך לבטל לכאור"א, ובלא"ה היחיד שביטלו לו מותר (לפי תור"פ לעיל כו, ב) והשאר אסורים, ורק אם יהיה עירוב אדעתא דחלק הביטול מותר, (כמבוי ברש"י ותור"פ שם), וע"כ דרך מי שנעשה איתו ביטול מותר, או מי שעירבו איתו את חלק הביטול דאז נמי חשיב שיש כלפיו 'מעשה ביטול' המתיר. (וא"כ זהו טעם הדין להא דמצינו דבעי' ביטול 'בפניו' של נוטל הרשות, כש"נ במקו"א, דבלא"ה הוה כאלו תוצאת הביטול חלה מאליה בלא מעשה ביטול).

ובפי' ר"ח בן שמואל על מתני' כ' "שהמבוי לחצרות כחצר לבתים. פי' וכשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצרות למבוי בלא שיתוף. דבשלמ' היכא דנשתתפו במבוי ולא עירבו בחצרות אמרי' דנכללה חצר בכלל השיתוף, ולולי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות לא הוה צריכין לערב

אחרים, ואף שאינם אוכלים יחד תמיד אלא רק לפעמים, וכמו דאסור לה הרמב"ם בה"ה. ואמנם לפנינו כבריינתא שהביא לו רבא אי' בהדיא "אב ובנו הרב ותלמידו בזמן שאין עמהן דיוורין הרי הן כיחידים ואין צריכין לערב", צ"ל דהר"מ לא גרס את התוספת 'בזמן שאין עמהן דיוורין', או דס"ל דאיירי דווקא בכה"ג כיון דבאיכא דיוורים אחרים בלא"ה יש כאן רגל האסורה.

והנה יש עוד דקדוק בד' הר"מ דבה"ה הזכיר גם הרב ותלמידו, ואילו בה"ו הזכיר את האחין, והנשים והעבדים, והשמיט את הרב ותלמידו, וצ"ע. ויתכן לומר בפשיטות (לפי דרך הקר"א הנ"ל), דתלמיד רגיל לאכול אצל רבו משלו, ואין רגיל להיות שיאכל עימו בטובה או בשכר, ולכן הוזכר התלמיד אצל רבו רק בה"ה ולא בה"ו. (וז"ל תור"פ "והא דקאמר נמי בסמוך, דרב בי ר' חייא ור' חייא בי רבי אמרי אין אנו צריכין לערב שהרי אנו סמוכין על שולחנו, מיירי שהיו אוכלין משל רבם, כדמשמע לישנא סמוכין על שולחנו, דבימיהן היה רגילות שהרב מפרנס את התלמידים, כדאמר פרי' אין צדין גבי שב בנינתא דבי רבי דאישתכח חמש מינייהו כבי ר' חייא"). ואולי יל"פ עוד, דהנה בגמ' אמרי' "תלמיד אצל רבו מאי תא שמע דרב בי רבי חייא אמר אין אנו צריכין לערב שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי חייא ורבי חייא בי רבי אמר אין אנו צריכין לערב שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי", ורש"י פי' דפשטי' הכא דקבלת פרס מהני גם גבי תלמיד, אבל אולי הר"מ פי' להיפך, דמשמע דדוקא בסמוכין על שולחנו מהני (ובגוונא שכ' בה"ה), אבל בקבלת פרס ל"מ אלא בכנים ונשים ועבדים אבל לא בתלמידים. וצ"ע בזה.

עג, ב

המבוי לחצירות כחצר לבתים

שהמבוי לחצירות כחצר לבתים. ויל"ע בלישנא דמתני' דלכאור' המבוי לחצירות אינו כחצר לבתים, דהרי בית וחצר אסורים זב"ז בכל הכלים, ואילו מבוי וחצירות אסורים בכלים ששבתו בבית ומותרים בכלים ששבתו בתוכן, וטפי הול"ל דהמבוי לחצירות הוה כעין מחצר לחצר. ואולי אזיל הכא כדעת רבנן דאסרו לטלטל מחצר למבוי גם כלים ששבתו בחצירות, כיון דמבוי דינו כקרפף לשיטתם, אבל ל"מ כן הכא, וגם הר"מ העתיק לדינא לישנא דמתני'. והנה רש"י פי' "שהמבוי לחצירות כחצר לבתים - כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף, ולא תימא דלא דמו, דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר, אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן", וצ"ע דהרי באמת לא דמו כיון דבית וחצר הוה רשויות חלוקות כלפי כל הכלים, ואילו החצירות והמבוי מותרות זב"ז מדשוו תשמישתייהו, ולא נאסרו אלא בכלים ששבתו בבית וכעין שנאסרו חצירות זב"ז כלפי כלים ששבתו בבית, וצ"ע.

אכן הר"י מלוניל לעיל הביא לפרש המשנה גם לענין אחר, ז"ל "דתנן שהמבוי לחצרות כחצר לבתים מה עירוב החצר משוי לבתים חדא אף שותף המבוי משוי חצרות חד", (והכא כ' כפירש"י. וע"ע או"י סי' קנד, קעד). ואף רש"י גופיה לעיל עא, ב כ' "דתנן שהמבוי לחצירות כחצירות לבתים, מה עירוב החצר משוי לבתים חדא, אף שיתוף המבוי משוי חצירות חדא", וכבר תמה עליו שם הריטב"א, ז"ל "דמתני' דהתם לא איירי בענין זה כלל אלא לענין שכחת עירוב כדמוכחא מגופה, ולומר כשם שהחצירות אם שכח אחד מהם ולא עירב ולא ביטל אוסר עליהם, כך בשיתוף המבוי אם שכח אחד מן החצירות ולא נשתתף ולא ביטל אוסר על כל המבוי", וכן בתור"פ שם כ' "לשון משנתנו אינה ראייה לדבריו, דמשנתנו לענין חומרא קתני, לענין שאם שכח אחד מן החיצונות ולא נשתתף דאסר כמו שכח אחד מן הבתים בחצר".

עוד מצינו כמה דינים הנלמדים מהא דמבוי לחצירות כחצר לבתים, דהנה בטושו"ע סי' שצא מבוי דכמה בתים הפתוחים לחצר אחת הוה כיחיד לגבי המבוי, (ועי"ש בנו"כ שדנו האם זה דוקא בעירוב או אפי' בלא עירוב), ונפק"מ לענין נכרי הדר עימם במבוי, דאם אין ב' חצירות אלא רק שני ישראלים בשני בתים הפתוחים לחצר אחת הוה כיחיד ול"ב שכירות מהנכרי, וכן נפק"מ דאפשר דבני שאר החצירות

דסבירא ליה לשמואל כר"מ דאמר לקמן דבעי' ע"ח בהדי שתוף", דאם לא סמכי' על שיתוף במקום עירוב אז כשלא עירבו גם השיתוף לא חל. ועצם הנידון בזה הוא דכיון דהמבוי משותף אבל החצירות אינם מעורבות אז י"ל דאסור כיון דמוציא מהחצר שיש בה רק את בני החצר למבוי שיש בו שיתוף והוי כשל כולם (בצורה משותפת), והצד להתיר הוא כמבוי' (לכאור') בד' התוס' בסוג' דלחמן בר ריסתק דאין איסור להוציא מבית של רבים (או מחצר מעורבת דידהו) למבוי של יחיד. (וא"ש דהתוס' מתירים כשי' בסוג' דלחמן, והרשב"א אוסר וכשי' שם).

קסבר כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים במבוי לאו שמיה שיתוף איתיביה בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב התם דאפקיה ועייליה. הנה דינא דבעה"ב שהיה שותף לשכניו ביין וכו' נעתק בטור בסי' שסו גבי עירובי חצירות, וכ' ע"ז הב"י שם "דין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בעירובי חצירות קיימין שאינה אלא בפת ובסימן שפי' דמיירי בשיתופי מבואות שם הוא מקומו". וכ' בנשמ"א כלל עג סק"א "דס"ל לרוקח וטור דדוקא כשגובין העירוב לכתחלה צריכין לערב בפת אבל כשהם כבר שותפים הרי זה כאילו דרים בבית אחד וא"צ עירוב". ולפי"ז לכאור' אין הכרח דהאי מתני' דבעה"ב איירי דוקא בשיתוף ולא בעירוב. אלא דמ"מ יתכן דהאי דינא דמכניסו ומוציאו דרך פתחים הוא גם בעירוב חצירות ולא רק בשיתוף מבואות, דצריך להכניסו דרך החצר ולא דרך פתחים שבין הבתים. אבל זה ודאי מבו' בסוג' שאם היה דין להכניס העירוב דרך פתחים למבוי, כן ה"ה גם בבעה"ב שהיה שותף לשכניו, ואפי' אם כהפוס' הנ"ל דיש חילוק בזה לענין דמהני פת.

והא אמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום הפת שעל שלחן סומכין עליה משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף. כ' האור"ז בסי' קנד "פסק רבי' יצחק הלכה כרבה דעירוב משום דירה והכי מוכח בפ' הדר דאמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום פת שע"ג השלחן סומכין עליו משום עירוב אלמא בסתמא הוי עירוב. אע"ג דלא הקנו זה לזה. מיהו י"ל דשאני התם דה"ט דכיון שיש קירוב דעת ביניהם עשאו חכמים כאילו הקנו זה לזה", וצ"ע דלמאי ס"ד איך פי' מתני' דבעה"ב שהיה שותף לשכניו למ"ד עירוב משום קנין, והרי ע"כ חזי' מזה האי סברא דקירוב דעת, וכמש"כ התוס' לעיל מט, א "וא"ת והתנן לקמן בהדר בעה"ב שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה בשמן אין צריך לערב ואמר בהדר נמי בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום סומכין על הפת שעל השולחן משום עירוב ולמ"ד משום דירה אתי שפיר וי"ל דכיון שיש קירוב דעת ביניהם עשאו חכמים כאילו הקנו זה לזה". וכפי הנראה דהוא פי' דאמנם בבעה"ב שהיה שותף איירי כשיש דעת על העירוב (וכמש"כ המאירי שם), וא"כ בהא ל"ק איך הוי עירוב משום קנין, אבל כאן בקידש עליהם היום איירי בלא דעת כלל. ולא כמש"כ הרשב"א בסוגיין ד"אע"ג דאינו מקנה להן פת שעל השלחן בפירוש סתמא דמלתא כיון שזימנן לאכול עמו ויכולין לאכול לדעתם הרי זה כאלו נשתתפו בו עמו ויש להם בו זכות וכו' דמסתמא דמלתא דעתם לסמוך עליו בין בעירוב בין בשיתוף". (וצ"ע להנך ראש' דס"ל דכשנאכל הפת ל"א הואיל והותרה, ונת' במקו"א, וא"כ בשעה שקידש היום אי איירי כשאין דעתם להיות 'סומכים' ע"ז לעירוב, הרי בסתמא יאכלו הכל ולא יישאר שם פת לעירוב, וא"כ מעיקרא איך אפשר לסמוך ע"ז. ואולי איירי כשסתמא יישאר שם, ועכ"פ כשיעור דינא דשיירי עירוב).

תוד"ה בני חבורה. סתמא דמלתא איירי שבעה"ב זה הזמנים לסעוד אצלו ואע"פ שלא זיכה סומכין על פת שעל השלחן דכזכו בו דמו וכו' דהוצאה והכנסה זו לא מהניא מידי כיון שלא היה קנוי פת לכל בני החבורה באותה שעה אלא היה של בעה"ב זה ואין הכנסה והוצאה מועלת אא"כ היה של בעל השיתוף מאותה שעה. ובתור"פ הוסיף "דבההיא שעה דאפקיה ועייליה עדיין לא היו שותפין בפת, שאינם שותפין עד שיתחילו לאכול, א"כ לא מהני הא דאפקיה ועייליה קודם לכן, דאכתי לא היה עליו שם עירוב". ולפי"ז מבו' דרך

בחצרות, אבל כשמערבין בחצרות ולא נשתתפו במבוי הויא לה חצר כמו הבית, וכמו שאילו עירבו בבתיים להוציא ולהכניס דרך חלונות ולא עירבו בחצר, אסורין להוציא לחצר עד שיערבו שהרי היא חוצה לרשות שנשתתפו בו, כמו כן נמי כשמערבין בחצר ולא נשתתפו במבוי, החצר כמו הבית והמבוי כמו חצר שלה ואסור להם להוציא ולהכניס למבוי עד שישתתפו בו", ומבו' בדבריו דשייך לערב הבתים לעשותם א' דרך חלון שביניהם אף דהחצר איננה בכלל העירוב, ומבו' עוד דבאמת יהיה אסור להוציא בכה"ג מן הבתים לחצר, אף שהבתים והחצר הם תחת אותה בעלות אלא שבבית הם מעורבים ובחצר הם נפרדים. וזה לכאור' שלא כדעת הרשב"א בתש' כתי"ס ס' כו, ונת' במקו"א.

וכי תימא קסבר רבי מאיר אין ביטול רשות במבוי והא תניא שהרי ביטל לכם רשותו דברי רבי מאיר. ולא נת' מה היה הנידון שלא יהיה ביטול רשות במבוי. ובפשטות אפ"ל דזה כעין קו' התוס' כאן דלמ"ד דאין ביטול רשות מחצר לחצר היכי מהני ביטול רשות במבוי, ואף שהתוס' תי' דכיון דמבטלין את הרשות שבמבוי ובה הם שוים זה כזה לא דמי לביטול מחצר לחצר, מ"מ זה היה עצם הנידון האם קסבר ר"מ דיש ביטול רשות במבוי. אכן בלש' התוס' לא משמע כ"כ דהא גופא היה הנידון בגמ', אלא משמע דהק' קו' חדשה למ"ד אין ביטול מחצר לחצר, וצ"ע.

רש"י ד"ה מבני מבוי ולא נשתתף - אחת מן החצירות לא נשתתפה עם חברתה במבוי. ולכאור' כוונת רש"י דאם א' מבני החצר נתן חלק בשיתוף זה מועיל עבור כולם, ולכן צ"ל דהשכחה היתה של כל החצר. עי"ל לפמש"כ הריטב"א ז"ל "הכא כיון דרובא עירוב לא משתכח. וק"ל א"כ שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף נימא הכי, וי"ל שלא אמרו כיון דרובא עירוב לא משתכח אלא לענין שכחת יחיד, אבל לענין שכחת חצר אחת שלא נשתתפה לא אמרינן הכי". והנה הרי' מלוניל כ' "שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף. כלומר ששכחו כל בני חצר אחת ולא נתנו חלק ביין השיתוף וכו' אבל אם לא שכחו כל בני החצר להשתתף אלא אחד לבדו היה מותר גם השוכח במבוי כדאמרי' בעירוב דתו לא אתי לאשתכחי שיתוף כיון דרובם שתפו", ומבו' בדבריו דכ"א מבני החצר צריך ליתן חלק בהשיתוף. וכ"כ המאירי ומהרש"ל. אבל הרמ"א בסי' שפז כ' "אנו נוהגין לכתחלה שלא לעשות רק שיתוף א' בקמח, ונ"ל הטעם כי עירוב שלנו שכל א' מבני החצר נותן לשיתוף, הוי כעירוב ושיתוף ביחד, ולכתחלה אין לעשות יותר. והא שהצריכו שיתוף ועירוב, היינו בזמן הגמרא שבני החצר לא נתנו לשיתוף רק החצר עירבו ביחד וא' מבני החצר נותן לשיתוף, אבל בכה"ג כ"ע אין עושין רק שיתוף א', ואי עביד יותר ובירך עליו הוי ברכה לבטלה", ועי' בהג' מהרמ"ז דרצה ליישב דר' הרמ"א הם דוקא כשעירבו בני החצר מקודם, ואז מהני שיתוף שניתן ע"י א' מהם, אבל לכאור' ברמ"א מבו' דינו גם בלא עירוב, דהרי למ"ד סומכין על שיתוף במקום עירוב מבו' דבזמן הגמ' דרק א' מבני החצר נתן חלקו בשיתוף זה מועיל להתיר אפי' כשלא עירבו. (ועי' חזו"א ס' צ סק"ג וסק"י).

תוד"ה אלא פשיטא דבטיל - וא"ת למ"ד אין מבטלין רשות מחצר לחצר היאך מותרין במבוי הא אין יכול לבטל רשותו לבני חצר אחרת לרבא דאמר לשמואל דאפילו ב' חצירות זו לפניו מזו פעמים דאין מבטלין ויש לומר דהא לא קשיא שהרי במבוי נשתתף. ואח"כ הק' התוס' בכל ביטול במבוי למה עדיף מביטול מחצר לחצר, אבל מתחילה דנו דכיון דא' מבני החצירות לא עירב אז יהיה אסור, וע"ז תי' דע"י השיתוף מ"מ מותר. ונראה דמתחילה סברי התוס' דאם לא עירבו ביניהם אף השיתוף לא יתירם, וזהו שחידשו דמ"מ מותר כיון דבמבוי נשתתף. (ועי' חזו"א ס' צו סק"א). וכבר מצינו כן בראש' שדנו לומר דאם אין סומכין על שיתוף במקום עירוב ולא עירבו, אז גם השיתוף לא חל, דכ"כ בתור"פ לעיל עא, ב בשם ה"ר יודיה, ז"ל "דעכצ"ל כפירש"י, דאל"כ מבוי שחצרות שלו אינם פתוחות זו לזו איך יועיל בו שיתוף, הרי החצרות אינם יכולים לערב יחד זו עם זו", ולעיל מט, א כ' הראש' בשם הראב"ד "דלעולם בשלא עירבה לעצמה ולא עירבה ג"כ עם שאינה רגילה בע"ח אלא שנשתתפה עמה וכיון שכן הא ודאי אסורה ואוסרת

ועכ"פ בד' הר"י מלונלי בפ"ק ודאי מבו' דדין בתו"ח הוא גם כלפי שיתוף ולא רק כלפי לו"ק, דאדרבה הרי הוא כ' דעיקר הדין של בתו"ח כתנאי במבוי לא נאמר אלא לענין שיתוף, אלא דדין לו"ק הוא תלוי בדין מבוי דשיתוף, ז"ל שם "ובתים וחצרות פתוחים לתוכו. כלומר שתי חצירות ובכל חצר צריך שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירובי חצירות וצריך שתי חצרות במבוי כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי דהא קי"ל שאין סומכין לשיתוף במקום עירוב ולעירוב במקום שיתוף ולכל חצר וחצר צריך היכרא שאין לו לסמוך זה ע"ז על כן לא סגי בבעה"ב אחד בחצר אחת בצד אחד ובשני בעלי בתים בחצר אחת מצד השני או ברוח אחת שאם היה כאן אותו בעה"ב שהיה יחיד אין נודע לו אם צריך עירוב אם לא שהרי הוא משתתף עמהם ולא עירוב ואם היו בחצר אחד ארבעה בעלי בתים לא סגי בהכי להתיר המבוי שהרי אינן צריכין אלא עירוב ואינן צריכין שתוף". (והנה בגמ' לקמן יש נידון האם דירת נכרי דמעיקר הדין לא שמה דירה, מ"מ חשיבא ככית לענין דינא דבתו"ח במבוי או לא, ובתוס' שם הוסיפו עוד נידון, ז"ל "דדירת נכרי שמה דירה לענין ליחשב בתו"ח פתוחים לתוכו אע"פ שאין צריך בתשמיש הנכרי להתיר בשבילו בלחי וקורה", וצ"ע מה כוונתם, ואולי זה ע"ד סברת הר"י מלונלי דענין הלו"ק במבוי הוא כשהמבוי ראוי לשיתוף משא"כ בדירת נכרי דאינו צריך היתר זה).

הנה בד' רש"י מבו' דע"י דהחצירות יש ביניהם פתח או הוה כחצר אחת כיון דהם יכולים לערב יחד, ואפי' באופן שלא עירבו כבר ל"ה כב' חצירות הפתוחות למבוי. דהרי רש"י לא אשכח היכ"ת של חצירות הפתוחות למבוי אלא באופן שאינם פתוחות זל"ז מן החצירות) או כשהם בב' שורות, ולא כ' בפשיטות באופן שלא עירבו, וע"כ דאף כשלא עירבו כבר הוה כחצר אחת צדיכולים לערב יחד. ועי' בד' התוס' בע"ב דהביאו בזה ש"י ר"ת דרק בעירבו הוה כחצר אחת. ויל"ע בטעם דין זה, דלכא"ו הרי כל חצירות שאינם פתוחות זל"ז אלא פתוחות למבוי, יכולות הם לערב ולשתף יחד דרך מבוי, ואמאי לא נימא דמשו"ה הוה כחצר אחת. וכבר התוס' נגעו בזה כדי להוכיח דלא כרש"י דס"ל דחצירות דאב ובנו הוה כאחת גם בלי פתח, ז"ל "דכי היכי דבעירבו ונשתתפו להיות מותרים להוציא מחצר לחצר דרך המבוי חשוכות החצירות שתיים ולא משוי להו שיתוף חדא חצר לענין בתים וחצירות פתוחים לתוכו כיון שאין פתוחין זו לזו אלא למבוי הכא נמי כי במה שהם של אב ובנו אין לחושבם אחת יותר מבשל נכרים ועירבו דטפי מעירוב לא מהני מה שהם של אב ובנו להחשב אחת ולהחשב המבוי כאילו אין בתים וחצירות פתוחין לתוכו", אבל לא נת' בדבריהם עיקר הטעם למה אפשרות העירוב והשיתוף דרך המבוי לא משוי לחצירות כחדא.

ואפ"ל בטעם דין זה, דהאפשרות לערב דרך המבוי עדיין אין בכוחה לאחד את החצירות, כי ע"כ הרי לא יתאחדו אלא דרך מבוי, ותשמישו של מבוי חלוק מתשמישי חצר, והמבוי ע"כ אינו כאחד עם החצירות, משא"כ כשהם פתוחים זל"ז באמת אפשר לחושבם כחדא חצר. ואפ"ל בנו"א, דלעולם גם התאחדות דרך מבוי בכוחה להחשיב את כולן כאחת, אבל כלפי המבוי עצמו ודאי אין לומר דאין לו שתי חצירות כי הם מחוברות דרכו עצמו, כי אדרבה בכך הוא נעשה למבוי שהוא מאחד ב' חצירות שונות, ורק אם פתוחות זל"ז ואז התאחדות החצירות היא גם בלי המבוי, אז אמרי' דכלפי המבוי עצמו אין שתי חצירות הפתוחים לו כי תרווייהו כחד חשיבי. ונפק"מ בין ב' הביאורים, באופן שיהיו שתי החצירות פתוחות לב' מבואות, דאם נימא דלעולם פתח דרך מבוי החלוק בתשמישו אינו מאחד את החצירות, ודאי ה"נ כה"ג, אבל אם כל הכלל הוא דרק כלפי המבוי המחברן ה"ה חשוכות כשתיים, א"כ כשהן מתאחדות דרך מבוי אחר עדיין אין כאן אלא חצר אחת כלפי המבוי הזה, ובפרט אם כבר עשו עירוב ושיתוף דרך המבוי השני, (דאו בטלה טענת הי מינייהו מפקת), דודאי י"ל דמבוי הזה כבר אינו ניתן בלו"ק מדהוה החצירות הפתוחות לו כאחת ע"י השיתוף במבוי השני. (ורק דיתכן לומר דלפי התוס' אין מעלה להא דנשתתפו כבר, כי כל הנידון הוא רק על 'פתח' המחברן).

משעה מסויימת מהני הפת ששל השולחן דאז הוי כמו שכבר זכו בה אבל קודם לכן ל"מ, (וע"ע מהרי"ט סי' קנ וש"ע אבהע"ז סי' כח סי"ז). ונפק"מ למה שדנו באופן שיש מטבח ציבורי (כגון ישיבות או בתי"ח וכד'), דל"ש כאן דינא דבני חבורה וכו' כיון דאינם 'מסובין' בשעה שקידש היום. וע"ע במשנ"ב סי' שסו סקע"ג מה שנס' בגדר האי עירוב דבני חבורה.

חצירות הפתוחות זל"ז ולמבוי

אמר רב יהודה רב לא תני פתוחות זו לזו וכן אמר רב כהנא רב לא תני פתוחות זו לזו איכא דאמרי רב כהנא גופיה לא תני פתוחות זו לזו וכו' אלא טעמא דרב דקא סבר אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו. ופירש"י "והנהך כיון דכולן פתוחין זו לזו ומערבות יחד דרך פתחיהם חדא תשיב להו, ולית ליה לרב הא דתניא לעיל אב ובנו מבוי שלהן ניתר בלחי וקורה, דכל היכא דלא בעי לערובי, אי נמי בעי לערובי ומצי לערובי בלא שיתוף מבוי, לא משתרי ההוא מבוי בלחי וקורה, עד שתהא שם חצר אחת שאינה פתוחה לחברותיה, או שתי שורות של חצירות אחת לצידו זה ואחת לצידו אחר והמבוי ביניהן, שאינן יכולות להתערב אלא על ידי מבוי".

והא דרב לא תני במתני' פתוחות זל"ז אף דבמתני' הרי לא נזכרו לו"ק, כ' התוס' להלן ד"סתם מבוי דמשנה וברייתא משמע שהכשירו בלחי וקורה דלהכי לא תני פתוחות זו לזו דבעי לאוקומי במבוי הניתר בלחי וקורה". אמנם לכא"ו י"ל עוד ע"פ הא דמצינו בד' המהרי"ל דשם מבוי לענין עירוב ושיתוף ג"כ תלוי בכללי מבוי שנאמרו לענין לו"ק, ז"ל בתש' חד' סי' לח "על דבר העירוב שנותנים בב"ה וקאמייתי מר ראייה מכח דסומכים על שיתוף במקום עירוב. מטיבותא דמר בזה אין מיושב. דמאן לימא דעירוב דידן שתוף חשיב, אדרבא עירוב חשיב דכולהו מבואות דידן חצירות נינהו דאין בתים וחצירות פתוחים לתוכה אלא בתים לחוד", ולפ"ז ודאי א"ש דרב לא תני פתוחות זל"ז, כיון דאף דבמתני' לא נזכרו הלו"ק, אבל הרי מבו' דלמבוי דמתני' איכא דין שיתוף ולא עירוב. ומד' התוס' משמע א"כ דלא כמהרי"ל. ושאר אחריו' דלא כ' את ד' המהרי"ל לענין עירוב ושיתוף, אלא רק דנו כיו"ב לענין לו"ק או ב' פסין, מוכח דס"ל דשם מבוי לענין שיתוף הוא גם בלי בתו"ח הפתוחים למבוי. וע"ע בחזו"א סי' צ סקכ"ג וסקמ"ב.

אבל הריטב"א בסוגיין לכא"ו כ"כ בהדיא, ז"ל "אלא היינו טעמיה דרב כו'. פי' ומשום הכי לא תני במתני' פתוחות זו לזו דכולהו כחד חצר דמיין ולא מהני ביה שיתוף, והא דתניא לעיל או מערבין או משתתפין מיירי בשעירבו דרך חלונות דהשתא לא חשבי' כחצר אחת". ומבו' דבריו עוד דאפי' כשיכולים לערב ע"י חלונות ואף עירבו ממש, עדיין לא חשיבי' כחצר אחת, (וכעין שכ' התוס' על סולמות וחלונות ופתח שאינו רגיל), אלא רק כשיש פתח ממש ביניהם, דשם 'פתח' הוא דקא גרים לאחד החצירות, ועכ"פ ככה"ג אין לזה דין מבוי גם לענין שיתוף. (ויש לדחות דכוונתו דל"מ שיתוף כיון דהלו"ק לא מהני, דהרי הרשב"א ג"כ כ' כעין הריטב"א, ז"ל "דכל שמערבין חצרות פתוחות זו לזו הן ומבוי אין לו תורת שיתוף", ומ"מ כ' אח"כ "דמיירי כגון שהכשירוהו למבוי בשני לחיין או בפס ארבעה כחצר").

ויל"ע בלש' רש"י לעיל כ, א דכ' "דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות במבוי סתום תקון, ואורכו יותר על רחבו, וזה מפולש לארבעה צדדין", ומשמע לכא"ו דתנאי מבוי נאמרו גם לענין שיתוף ולא רק לענין לו"ק. (וכבר נת' במקו"א דמד' רש"י ריש מס' סוכה משמע דיש שייכות בין תקנת לו"ק לתקנת עירוב ושיתוף, ז"ל שם "ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב, שהחצירות כל אחת רשות לעצמה, והמבוי רשות לכולן, והצריכו בו שיתוף להשתתף כל החצירות בפת או ביין, ולהניח השיתוף באחת מן החצירות, ולפי שאין לו מחיצה רביעית, וקרוב הוא להיות דומה לרה"ר הצריכו היכר בראשו הפתוח לרה"ר, או לחי זקוף או קורה מכותל לכותל"). וכן יל"ע בלש' הר"ן לעיל ע, ב שכ' "במבוי שניטלו קורותיו ולחיו ובעירב דרך הפתח ונסתם הפתח נמי אמרינן רבותא כיון דבהאי גונא לא חזי לשיתוף ועירוב".

עדיין חשיב דב' חצירות פתוחות לו, כיון דאינם מאוחדות אלא על ידו גופיה.

ובבהא דכ' התוס' כנגד ד' רש"י דאב ובנו לא הוי טפי מעירובו, כי במה שהם של אב ובנו אין לחושבם אחת יותר מבשל נכרים ועירובו דטפי מעירוב לא מהני מה שהם של אב ובנו להחשב אחת ולהחשב המבוי כאילו אין בתים וחצירות פתוחין לתוכו, הנה הרי בגמ' לעיל אבע"ל אי מבוי של אב ובנו נותר בלחי וקורה, הרי דס"ד עכ"פ דמחמת השייכות בין אב לבנו הוי מבוי דידהו כאילו אין בתו"ח פתוחות לו, אלא דלהמסק' מהני להו לוי"ק, ורש"י הוסיף דאם פתוחות זל"ז ל"ח כב' חצירות ה"ה אב ובנו, אבל ודאי חזי' דהיה צד שאב ובנו עדיפי מעירובו, ואפי' שחצירות המעורבות הוו כשניים לענין המבוי, מ"מ אב ובנו הוו טפי כחצר אחת. ומוכרח דאין כוונת התוס' להוכיח מסברא שלא כד' רש"י כי עירוב לא גרע מאב ובנו, דהרי בגמ' היה נידון לחלק בזה וכו"ל, אלא דכוונת התוס' היא דאחרי מסק' הגמ' דאב ובנו ל"ה כחד, א"כ כבר אין מקום לומר דאב ובנו עדיפי מעירובו, וכיון דבעירובו פשיט"ל דאף לרב ל"ה החצירות כאחת, ה"ה דאב ובנו לא פליג רב. אבל מן התימה הוא בד' ר"ת בס' הישר סי' שכה שכ' "להכי שייריה דאם עירוב חצרות בהדי הדדי נתקו חצרות ונעשו חצר ולהכי לא תני פתוחות זו לזו. אבל אי פתוחות ולא עירוב הכי נמי דשם חצרות עלייהו. והאב ובנו והרב ותלמידו כיון דלא עירובו אע"ג דלא צריכי חצרות מיקריין אבל עירוב משוי' להו לחצרות חדא", וא"כ יוצא דבגמ' מבע"ל דאב ובנו עדיפי מעירובו דרך המבוי, והוא פשיט"ל דאחרי המסק' אב ובנו גרעי מעירובו, וצ"ע.

כ- מג"א בס"י שגס סקכ"ו "ויש חולקין - דכיון דיכולין לערב יחד דרך הפתחים נחשבו כחצר א' וה"ה בבתי הפתוחות זו לזו", ולכאור' כדבריו מבוי בתוס' בסוגיין שכ' "דלא חשבינן בתים וחצירות דאב ובנו חדא כיון שאין הבתים פתוחים זה לזה ולא החצירות פתוחות זו לזו אלא למבוי", הרי דגם חיבור בין הבתים משוי' להו לכולהו כחדא, וכ"נ בשא"ר. (אבל התוס' בע"ב נקטו כן בתורת חידוש, ז"ל "ואפילו אם כשיש פתח בין בית לבית ראוי לחושבן אחד בלא עירוב כשאין פתח אלא חלון אין ראוי לחושבן א' אפילו עירובו", וצידדו לומר דל"מ, ז"ל "דאם היו פתוחים בתים זה לזה דרך פתח ע"י עירוב הוו חשיבי שני בתים פתוחים לחצר"). אבל בתורא"ש כ' ליישב הק' היכי משכח"ל דעירובו החצירות ול"ה כחדא לענין המבוי, "דמיירי שיש חצר אחת שאינה פתוחה לחברתה וכיון דאין רגילות כל כך להשתמש מבית לבית לא משוי' להו פתח חדא כמו פתח שבין חצר לחצר", (ובאמת בדבריו ל"כ מתחילה כד' התוס' אלא כ' בסתמא "דהא אין צריכין לערב לא מחשיב להו כחד חצר כיון שאינם פתוחות זו לזו"). ונראה ביאור' ד, דעירוב משכח"ל ע"י פתחים שבין הבתים, ואעפ"כ אין פתחים אלו מחברים בין החצירות, אמנם נ' דאין כוונתו לומר דל"ש חיבור בין בתים ע"י פתח שביניהם כי הבתים חלוקים מאד זה מזה, אלא עיקר טעמו דעכ"פ פתח שבין ב' בתים הוא כפתח שאינו רגיל, וכמש"כ התוס' דיש פתחים שאינם מחברים החצירות וכעין פתח שאין רגיל. ודבר חידוש נראה בדרכ"מ, שכ' שם "אבל הרי"ף כתב הא דרב משמע דסבירא ליה דהלכתא כוותיה וכן נראה לדקדק מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות עירוב והכי נקטינן - ולא נראה לי כמו שכתבתי לעיל, ומשמע עוד במרדכי דהוא הדין אם הבתים פתוחים זה לזה", ומשמע דאף דלא קי"ל כרב אלא חצירות הפתוחות זל"ז ל"ה כחדא, מ"מ בתים שאני וב' בתים בחצר היינו דוקא כשאין פתוחים זל"ז, וצ"ע.

הק' בתוס' "וקשה לר"י דלא מסתבר למימר דפליג רב אברייתא דלעיל דהא קי"ל בהא כרב מדאמר רב נחמן בפ"ק נקטינן איהו מבוי שנותר בלחי וקורה", ותי' בתורא"ש "נראה לי דאינו קשה כולי האי דנהי דקימא לן כרב בהא דאין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכו בהא דאמר רב כשהם פתוחות זו לזו חשוכות כחצר אחת לא קיימא לן כותיה", ובאמת צ"ע ד' התוס' מה השייכות בין הנך תרי מימרי דרב, דהצריך בתים וחצירות ול"ס ליה בבית אחד וחצר אחת או אפי' בחורבה, ובין מה שאמר רב דאם

ואולי בזה נחלקו רש"י ותוס', דהתוס' הוכיח דאב ובנו נמי חשיבי כב' חצירות כיון דלא גרע מעירובו דרך המבוי, וכוונתו דהרי גם לפירש"י דאב ובנו חשיבי כחצר אחת, מ"מ זה ברור דרק ע"י חיבורן דרך המבוי הם יכולים להיחשב כחדא, ולא באופן שהם מחוברים רק דרך חו"ס וכד', (אי משום דפשיט"ל דכל דין אב ובנו זה רק כשיש ביניהם חיבור של פתח, ואי משום דס"ל דעכ"פ לענינו דבעי' שיהיו ב' החצירות כאחת ודאי בעי' גם תורת פתח), וא"כ הרי זה מוכח דחיבור דרך המבוי לא משוי' להו לחצירות כאחת, והטעם כי בעי' דוקא חיבור דרך מקום שתשמישו שווה, אבל חצירות ומבוי ע"כ ל"ה כרשות אחת. ואילו בדעת רש"י י"ל, דאמנם גם אב ובנו לא יתאחדו אלא ע"י פתח, וכשאין ביניהם פתח ע"כ החיבור הוא דרך המבוי, אבל אי"ז קו' מכל ב' חצירות במבוי, דהתם שכל האיחוד ביניהם הוא במבוי, ודאי דכלפי המבוי המאחדן בעצמו ה"ה חשוכים כב' ולא כחצר אחת, אבל אב ובנו שהם מאוחדים משום השייכות ביניהם, (והפתח הוא כהיכ"ת ולא הוא עיקר המחבר ביניהם), א"כ גם כשהם פתוחים רק דרך המבוי הוו כחדא.

ומ"מ י"ל דרש"י ותוס' נחלקו בהא גופא, האם אב ובנו הוו כא' אפי' כשאין ביניהם פתח ומותר לטלטל מזל"ז כלים ששבתו בבית דרך חו"ס, או לא כי במה שהם של אב ובנו אין לחושבם אחת יותר מבשל נכרים ועירובו דטפי מעירוב לא מהני מה שהם של אב ובנו להחשב אחת. ומתו"ד תור"פ נראה דהמחלוקת עם רש"י היא בזה, דלפי רש"י עיקר המאחד בין החצירות הוא העירוב והאפשרות לעירוב, והתוס' חידשו דהקובע הוא שם פתח, ובזה תלוי הנידון על אב ובנו, ז"ל "דהא דמשוי' להו עירוב כחד בפתוחות זו לזו לפי שיכולין לערב יחד בלא שיתוף המבוי, לאו משום עירוב לחודיה, אלא היינו משום דכיון שפתוחות זו לזו בפתח גמור העשוי לכניסה ויציאה דין הוא שיעשה החצרות בכך כחצר אחת. והשתא ניחא ההיא דהאב ובנו, דהתם ליכא פתחים כלל מזו לזו, להכי לא חשיבי כחד, דנהי דהוו כחד לענין היתר טלטול בלא עירוב, הא לא עדיף הא דאין צריכין לערב באב ובנו מהיכא דצריכין לערב ועירובו, כגון בכל סתם מבוי דבני אדם דעלמא פתוחות זו לזו, דע"י עירוב ושיתוף מיהא מישתרו כחד ואפי"ה קרינן ביה בתים וחצרות להתירו בלחי וקורה. וההיא דלעיל דמערכין או משתתפין מיירי שיש חלונות מזו לזו למעלה מג' טפחים, להכי לא משוי' להו עירוב כחד, דלעולם לא משוי' להו עירוב כחד אלא דוקא היכא דיכולין לערב דרך פתח גמור כדפ'. ומ"מ ע"כ צריכין לטעם דעירוב עם טעמא דפתח גמור, דמה לנו ולפתח שביניהם אם לא משום שיכולין לערב דרך שם להתירם יחד". (וילה"ס במה שנצרך גם טעמא דעירוב, איך הדין כשאינם יכולים לערב מפאת דירת נכרי שע"מם. ויל"פ בזה).

והנה הראש' הביאו דר"ת הק' על רש"י דהא לא קי"ל דניתקו חצירות ונעשו בתים, וק' דאם ע"י פתח הוו החצירות כחדא, למה לא נימא דע"י פתיחת הבית לחצר ובצירוף שעירובו יחד הוו הכל כבית אחד ולא נשלמו תנאי המבוי כיון דניתקו חצירות ונעשו בתים. (ושי' ר"ת אליבא דפירש"י מובאת בתוס' בע"ב דרק בעירובו הוו כחדא ול"ס בפתח ואפשרות עירוב, וא"ש לפ"ז משה"ק מהא דלא קי"ל דינא דניתקו, ולכאור' גם אי סבירא דניתקו וכו' הרי כ"ז הוא דוקא כשעירובו חצירות עם הבתים כמבוי בשבת שם, ואי נימא דפתח בלי עירוב יעשה את החצירות כבתים לעולם לא יהיה משכח"ל מבוי הניתר בלוי"ק, אלא דכיון דבעי' עירובו בפועל, לכן ל"ק ליה לר"ת אלא מהא דלהמסק' ל"א דניתקו וכו'). ותי' בתורא"ש "נראה דלא דמי דנהי דבית וחצר דשתי רשויות הן לא משוי' להו עירוב כחד, חצר וחצר דרשות אחת הן איכא למימר דמשוי' להו עירוב חדא". ומבוי בתי' זה דכדי שהחצירות יתאחדו הם צריכים להיות בני אותו ענין של תשמיש, משא"כ בית וחצר דחלוקים בתשמישן. ולכאור' ר"ת דלא תי' כן ע"כ דס"ל דגם בלא"ה אם יהיה פתח וחיבור הוו שתי הרשויות כחד אע"ג דאין תשמישן שווה. וממילא דלענין השאלה הנ"ל למה כל החצירות לא יתאחדו ע"י פיתחן למבוי, לשי' ר"ת אין לתרץ דמבוי שאני, דהא לדידיה אף בית וחצר נעשים כא', אלא ע"כ התי' הוא דכלפי המבוי המאחדן

דב' חצירות הוה כאחת אם פתוחות זל"ז, דס"ס הרי יש כאן ב' חצירות חלוקות והמבוי אינו המשך שלהם. אבל אם רב פסל חצירות הפתוחות זל"ז, ע"כ דהוא ס"ל דכל עיקר שם המבוי נעשה ע"י ב' חצירות הפתוחות לו, ולכן בעי' חילוק מוחלט בין החצירות שלא יהיה פתח ביניהם, כדי שיהיה שם חצירות חלוקות לגמרי כלפי המבוי. ומזה נגזר ג"כ דכל חצר צריכה ב' בתים, כיון דכלל הוא דשם חצר תלוי בב' בתים, ואם המבוי נקבע ע"י ב' בתים, ורק בעי' חצר ביניהם שכן דרך וכו', ודאי ל"ב שם חצר כראוי ע"י ב' בתים, אבל כיון דלרב בעי' חצירות בעיקה"ד לכן בעי' גם ב' בתים לכל חצר, וא"ש סתי"ד רש"י, כיון דלא פי' לעיל כד' רב, (דהא סתמא דברייתא דאב ובנו לשי' רש"י מורה לן דלא כרב, ואף מתני' דידן אי תני פתוחות זל"ז), ולכן נימק את ענין החצירות שכן דרך וכו' ולא הצריך ב' בתים לכל חצר.

ובנו"א י"ל כע"ז, דבאמת האי דינא דב' בתים לחצר הוא תלוי בשי' רב דלא תני פתוחות זל"ז, וכיון דבהא לית הילכתא כרב לשי' רש"י, לכן לעיל בפ"ק לא הצריך ב' בתים בכל חצר וכנ"ל, וטעם התליה הוא, דהנה הראש' הביאו להק' על פירש"י דהא לא קי"ל דניתקו חצירות ונעשו בתים, וא"כ למה הכא אמרי' דע"י הפתח ואפשרות העירוב נתקו חצירות ונעשו כחצר אחת, וכ' הריטב"א "וההיא דפרק ר' אליעזר דלא אמרינן ניתקו חצירות ונעשו בתים, התם הוא בבתיים עם החצירות שהם דיריין חלוקין ושמות חלוקין מה שאין כן בחצירות זו עם זו", והנה עיקר החילוק הוא דהחצירות אין להם שמות מחולקים זמ"ז, משא"כ הבית והחצר דחלוקים בתשמישיהם, אבל הריטב"א הוסיף עוד דבעי' גם דיריין חלוקין, וא"כ לשי' רב דנתקו חצירות ונעשו חצר, הא כל חצר עם בית קשיא למה לא נימא דנתקו ונעשו בית, ועכצ"ל דיש כאן דיריין חלוקין, אבל אם יהיה רק בית אחד בחצר, א"כ שמות חלוקים יש כאן דיריין חלוקין אין כאן, ולפיכך לשי' רב דלא תני פתוחות זל"ז בהכרח בעי' ב' בתים כל חצר, אבל לולי ד' רב הדר דינא דסגי בב' חצירות כשבכל חצר ליכא אלא בית אחד.

אבל באמת אי"ז מספיק ליישב ד' רש"י, דאמנם בדי"ב שם כ' דסגי בבית אחד לכל חצר וזה י"ל דאזיל אליבא דהיל' ודלא כרב, ורק כאן אליבא דרב הצריך ב' בתים, וכן בשבת קלא, א שכו' "בתים וחצרות - שני בתים פתוחים לשתי חצרות, שתיים לכל חצר, ושתי חצרות פתוחות למבוי", באמת האי סוגיא דהתם נמי אזלא בדעת רב, אבל הרי גם לעיל סו, ב כ' "וייליף מיניה לקמן דלא מיקרי מבוי להיות ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו, שתי חצירות למבוי ושני בתים לחצר", וכבר ציין הרא"ש בפ"ק סתי"ד רש"י, ז"ל "כל שארכו יותר על רחבו ובתים וחצירות פתוחות לתוכו. רש"י פי' כאן בית לכל חצר. ולעיל (ה, א) ולקמן פרק הדר (עד, א) פי' שני בתים לכל חצר וכן עיקר". (ומצינו עוד חידוש, בד' המאירי לעיל יב, ב שכו' "ומ"מ אע"פ שאין חצרות פתוחות לתוכו הואיל וכמה בתים יוצאים למבוי דין מבוי יש לו שלא נאמרו חצרות אלא לענין הבתים כך נראה לי ואם לא כן כמה מבואות שלנו יוצאים מדין מבוי", ובחי' הוסיף לומר דכוונתו לחמש בתים או יותר, ולפי"ז משמע דאין דין 'חצירות' כלפי המבוי בכלל אלא רק כחלוקה בין הבתים, אבל כשיש ריבוי בתים הוי מבוי גם בלא"ה, וצ"ע).

עד, א

שני בתים לחצר ושתי חצירות למבוי

רש"י ד"ה בתים. שני בתים לכל חצר ושתי חצירות למבוי. לכא"ו הא דנצרך ב' בתים לכל חצר אי"ז משום דהמבוי צריך ד' בתים, דהרי אם יש ב' חצירות, לאחת בית א' ולב' יש ג' בתים, אכתי לא נשלמו בזה תנאי מבוי, וכן אם יש ד' חצירות ובכל חצר רק בית אחת דג"כ ל"מ, וע"כ דהדין הוא מצד החצירות דאין לכ"א שם חצר עד שלא יהיו לה ב' בתים, אבל לעולם אין המבוי צריך ד' בתים. וז"ל הרשב"א בעבוה"ק "כל ששני בתים פתוחים לחצר, חצר זו חשובה היא, והמבוי חשוב כל שחצרות פתוחות לו ובתים פתוחין לחצרות". ולכא"ו יש בזה נפק"מ להיפך, באופן דלכל חצר יש ב' בתים, אבל למבוי יש רק ג' בתים, ומשכח"ל כה"ג כשבית אחד

החצירות פתוחות זל"ז הוה כאחת. ולכא"ו לשמואל נמי איכא למימר כה"ג, דאם הבית והחצר יהיו פתוחים זל"ז אז לא נשלמו תנאי המבוי כיון דהוי הכל כרשות אחת. ורק דלפי ד' התורא"ש לא משכח"ל כה"ג דהרי כ' "דמיירי שיש חצר אחת שאינה פתוחה לחברתה וכיון דאין רגילות כל כך להשתמש מבית לבית לא משוי להו פתח חדא כמו פתח שבין חצר לחצר", וכ' עוד "דלא דמי דנהי דבית וחצר דשתי רשויות הן לא משוי להו עירוב כחד, חצר וחצר דרשות אחת הן איכא למימר דמשוי להו עירוב חדא", וא"כ אין דרך לפי שמואל לחבר את הרשויות ע"י פתח, ורק לרב דבעי' ב' חצירות שייך לומר דהפתח יעשה את החצירות כאחת. אבל כ"ז רק מסביר למה אמרי' דרב קסבר אין מבוי ניתר וכו' ולהכי לא תני פתוחות זל"ז, ומשמע דשמואל כן תני פתוחות זל"ז, ובזה י"ל כש"נ דלשמואל אין נפק"מ בחיסרון של פתוחות זל"ז, (וגם זה יש להעיר דאם החיסרון הוא רק בשם פתח שבין ב' בתים, אכתי בחמש חצירות ופתח ביניהם הוה כחדא ומנ"ל דשמואל פליג, וע"כ דזה תלוי בפלוג' בעצם), אבל עדיין ק' מה מכריח לומר דהלכה כרב גם במה שהוסיף דמלבד דבעי' ב' חצירות למבוי בעי' גם שלא יהיו פתוחות זל"ז.

אלא דבאמת (לולי ד' התורא"ש הנ"ל על פתח המחבר בין בתים או פתח המאחד בין בית לחצר) הרי מד' הגמ' משמע כן, דד' רב דלא תני פתוחות זל"ז אזלי לטעמיה דבעי' בתו"ח, ובד' הגמ' תיקשי כנ"ל מה השייכות וההכרח בין ב' הדינים. אבל כבר מצינו בד' הראש' שדנו לומר דגריעותא דפתוחות זל"ז היא לא ריק אליבא דרב, דהרשב"א לעיל עב, א כ' "אולי נאמר דר' יוחנן נמי לא תני התם פתוחות זו לזו ובהא כרב סבירא ליה דמגרע גרעי חצרות הפתוחות זו לזו מחצר וחורבה וערבו חצרות זו בפני עצמה וזו בפני עצמה קאמר", אבל הריטב"א שם כ' "דהא ליחא דהא טעמא דרב התם משום דסבר שאין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו, ואילו ר' יוחנן סבירא ליה דסגי בחצר וחורבה, ולא גריעי חמש חצירות בפתוחות למבוי ופתוחות זו לזו מחצר וחורבה", וצ"ע בעיקר הנידון למה חצירות הפתוחות זל"ז גרעי מחורבה או לא גרעי, (גם ילה"ס אם הנידון של אב ובנו במבוי אי מהני לו"ק הוא גם אליבא דריו"ח, ודו"ק). אבל עכ"פ מבוי' לזון את הגריעותא של פתוחות זל"ז לא רק אליבא דרב.

ונראה לומר דבאמת יש שייכות בין מה שהצריך רב ב' חצירות במבוי (וב' בתים לכ"א), ובין הא דפסל בפתוחות זל"ז, כיון דלד' רב עיקר שם מבוי נקבע במה שיש לו שתי חצירות, ולפיכך ס"ל דל"מ חצר ובית וכ"ש דל"מ חצר וחורבה, ומה"ט נמי ס"ל דאם החצירות פתוחות זל"ז דינים הוא כחצר אחת מדיכולים לערב, א"כ אין כאן שם מבוי הנעשה ע"י ב' חצירות, ואמנם אולי אין הכרח דאם בעי' ב' חצירות אז כשהם פתוחות זל"ז הוה כחצר אחת, (וכמש"כ בתורא"ש הנ"ל "דאינו קשה כולי האי"), אבל עכ"פ תרי מימרי דרב שייכי אהדדי וכנ"ל.

ואולי יש להוסיף בזה עוד, דהנה רש"י בסוגיין כ' דלרב בעי' ב' בתים בכל חצר, אבל לעיל יב, ב כ' רש"י "ובתים וחצירות - שתי חצירות פתוחות לתוכו, ובית פתוח לכל חצר, שכן היו דירותיהן לפני כל בית היה חצר", וכבר הק' סתי"ד. וי"ל דנידון זה האם להצריך ב' בתים לכל חצר או דסגי בבית אחד, גם הוא תלוי בד' רב אי פתוחות זל"ז הוה כחצר אחת לענין המבוי. דהרי רש"י שם ביאר את עיקר הענין של בתו"ח במבוי, שכן היו דירותיהן וכו', והיינו דעצם שם המבוי אינו נקבע ע"י החצירות אלא ע"י הבתים, והחצירות נצרכות שכן דרך הבית למבוי שאינו פתוח לו ישיר אלא דרך חצר, והא דבעי' ב' חצירות ול"ס בב' בתים הפתוחים לחצר אחת והיא פתוחה למבוי, משום דאז המבוי הוא ממש המשך החצר ואינו נידון כמבוי, ולפיכך בעי' נמי חילוק בחצר כדי להבדיל את המבוי מלהיות המשך החצר, (והראש' דנו דגם בלי הדין של פתוחות זל"ז, כגון שפתוחים רק ע"י חלונות, דמ"מ אם יש להם רק פתח א' כלפי המבוי וממנו באים ב' חצירות זו לפניו מזו, אז אין ב' חצירות כלפי המבוי, והטעם י"ל כנ"ל כי המבוי נראה כהמשך של החצר), אבל אם זה הטעם שנצרך ב' חצירות למבוי, ודאי דאין לומר

הרשב"א בתש' אחרות) מבו' ל"כ, ונת' במקו"א, ועכצ"ל לפ"ז דהיו כמה דיירים באותם בתים וחצירות שבשני צידי רה"ר, וכש"נ.

(ועפ"ד הרשב"א הנ"ל או כיו"ב וכמש"כ בתור"פ שם ד"יתר על כן א"ר יהודה מי שיש לו שני בתים בשני וכו'. וא"ת והא אמרינן לעיל דאין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהא בתים וחצרות פתוחים לתוכו. וי"ל דר' יהודה לית ליה ההיא שהבאתי, ולולי גירסתינו בתוספתא ד'מערכין', היה מקום לומר דאדרבה בדוקא איירי באדם אחד שהיו לו ב' בתים וחצירות ברה"ר, ומבוי כזה ג"כ ניתר בל"ק דאב ובנו דקתני בכרייתא לאו דוקא אלא ה"ה אדם אחד, או ע"פ הרשב"א דמפולש שאני, והא דאיירי בכה"ג ולא בחצירות של בעלים שונים, זהו משום דבאמת אם היה צריך שם עירוב ושיתוף לא היה אפשר לערב. דהנה לעיל כ, א אי' בריטב"א "פירוש לפירושו שאע"פ שלפעמים מערכין רה"ר ע"י לחיים רבי יהודה או צורת פתח ולחי לרבנן ומשתתפין בו ומ"מ הוא רשות מיוחד שאפשר לעשות בו דלתות להיות ננעלות בלילה וליחדו להם כל צרכן וכיון שכן מועיל בו שיתוף, אבל בבין הפלוש שעומד מפולש ופתוח לכל ד' רוחות לכל העולם אינו רשות מיוחד לבני החצרות שראשן נכנס שם כדי שיועיל שם שיתוף כשיתוף מבוי או כעירוב חצר". וכ"כ המאירי, ז"ל "אע"פ שהשיתוף מתיר במבוי הוא מפני שהמבוי מיוחד לבני חצרות לתשמישם וכיון שנשתתפו בו הרי הוא כרשות אחת מיוחדת להם שהרי אם רצו סותמין אותו ואין בני רה"ר מעכבין אבל כאן הרי כל עוברי דרכים מעכבים", ועי' לעיל שם מש"נ האם לחוש בזה בעירובין דידן. ומה שאמרו לעיל סז, א בהקיפום נכרים מחיצה בשבת דמשמע דאי הוי מער"ש כה"ג מצי מערבין, כבר פירש"י שם "הקיפום - סתמו רה"ר מכאן ומכאן, ונשאר לפני שני הבתים כעין חצר שהבתים פתוחות לה". וא"כ י"ל דהכא נמי איירי ברה"ר שא"א לעשות בה עירוב ושיתוף כי כל עוברי דרכים מעכבים ולא הוי רשות מיוחדת שאפשר לנעול אותה, ולכן תני שהיו לו' שני בתים וחצירות דאז ל"ב עירוב, וחשיב מבוי כאילו בתו"ח פתוחים לו או משום דבתו"ח דאדם א' מהני או משום דמפולש שאני וכנ"ל. אכן בתוספתא הנ"ל הא אי' בהדיא ד'מערכין'.

ויל"ע א"כ בהא דמבע"ל ואי' נמי בכרייתא דאב ובנו הדרים במבוי ה"ה ניתר בל"ק, ונראה בד' הראש' שהנידון היה מצד דחצר אחת של האב וחצר הב' של בנו, וצ"ע דלכל חצר בעי' ב' בתים, ובודאי ל"מ ב' בתים השייכים לאב בחצר אחת, וב' בתים השייכים לבן בחצר הב', דהא ב' בתים של אדם א' הוו כבית אחד. אא"כ נימא (ול"מ כן כ"כ) דעם האב בחצר היה עוד בית של אחר ועם הבן בחצר היה עוד בית של אחר, ואז יהיה מבוי' דלמרות שכל חצר נשלמו תנאיה בב' בתים נפרדים, מ"מ כיון דב' בתים משתי חצירות הם כבית אחד אז ל"מ, וכאילו יש דין ד' בתים למבוי וכש"נ. (אבל ק"ק דהא דינא הוא דאם יש אחרים עם האב ובנו אז מיגו דהני אסרי וכו') ובטלה מעלת החיבור בין אב ובנו. ואולי דמ"מ סגי במה שיש להם חיבור ואיחוד ולולי המיגו. ובתוס' שם מבוי' דאם יצטרכו עירוב משום שלא תשתכח וכו' כשרק האב ובנו דרים במבוי אז ל"ה כאחד לענין המבוי מדבעו עירוב. ועדיין יש לחלק דהתם עכ"פ חיבורם אינו מספיק מאיזה טעם לפוטרים מעירוב, ולפיכך כבר אינם כא' כלפי דין מבוי לענין לו"ק, אבל הכא דהם מצ"ע מחוברים ורק האחרים אסרים אותם ע"י מיגו אולי אכתי חשובים כאחד). ואולי י"ל דבבב"א דרו אב ובנו ובחצר השניה דרו עוד שני בניו, וכ"כ בגאון. ועצ"ע למה נצרכו לדון רק על חצר של אב וחצר של בן, והרי הנידון יהיה גם בבתים, אם יש חצר אחת במבוי של שני בתים נפרדים, ועוד חצר שיש בה ב' בתים א' לאב והב' לבנו, ולמה עסקי' דוקא בדין המבוי.

ואולי יש ליישב עוד לפי ש"י רש"י יב, ב דל"ב ב' בתים לכל חצר, ובסוגיין הצריך ב' בתים לחצר, ונת' דנידון זה הוא תלוי בד' רב האם פתוחות זל"ז הויא כחצר אחת או לאו, עי' מש"נ לעיל בתליית הדינים זב"ז. וא"כ האי ברייתא דאב ובנו הרי אזלא דלא כרב וכמש"כ רש"י בסוגיין, וא"כ באמת ל"ב ב' בתים בכל חצר אלא סגי בבית אחד בחצר, ולק"מ. ועכ"פ מצינו בראש' שבאמת העמידו את

פתוח לב' חצירות, (ואינו מחבר את החצירות להיות כא', וכמש"כ בתורא"ש דפתח שדרך בית אינו מחבר את החצירות דהוי כפתח שאינו רגיל), וא"כ כל חצר מצ"ע יש לה שם חצר ע"י ב' בתים, ומ"מ למבוי אין כאן אלא ג' בתים.

ועוד משכח"ל כה"ג, דהנה רש"י ותוס' נחלקו האם אב ובנו הוו כב' חצירות אליבא דרב או דלא עדיפי מעירבו דרך מבוי דל"ה כחד ע"י העירוב כלפי המבוי. ונראה דזה פשוט דב' בתים של אדם א' הוו כבית אחד כלפי החצר, וכן ב' חצירות של אותם אנשים הוו כחצר אחת כלפי המבוי, ולכן לעיל עג, א לא איבע"ל אלא באב ובנו, אבל ב' חצירות של אם אחד ודאי דמבוי שלו אינו ניתר בל"ק. וא"כ שייך לדון כה"ג גם בלי פתח, וכגון דבחצר אחת יש בית לראובן ובית לשמעון, ובחצר השניה יש בית לראובן ובית ללוי, דלכא' כל חצר מצ"ע יש לה ב' בתים כראוי, אבל למבוי אין כאן אלא ג' בתים. (אבל נראה דאם יהיה ב' בתים הפתוחים לב' חצירות הפתוחות למבוי, או ב' בתים של ראובן ושמעון הפתוחים לחצר אחת, וב' בתים של ראובן ושמעון פתוחים לחצר ב', וב' החצירות פתוחות למבוי, בהא ודאי דאין למבוי ב' חצירות כראוי, דכיון דיהיה מותר להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית גם בלי עירוב, א"כ הגריעותא היא בחצירות, דאין כאן אלא כעין חצר אחת, והספק הנ"ל שייך רק כש"נ אם בית אחד משותף לב' החצירות, או כשבית אחד מתוך הב' הבתים של כל חצר הוא באותה בעלות, ודו"ק).

ולכא' הרי לא שמענו כאן ב' דינים, ואם ג' בתים לחצר אחת וא' לחצר ב' ל"מ, ע"כ דב' בתים נצרכים מצד החצירות ולא מצד ד' בתים למבוי, ואין הכרח להוסיף כאן עוד דין. (ויש לדחות קצת דאולי עיקר הדין הוא ד' בתים במבוי, ומה דל"מ ג' בחצר א', ובית א' בחצר הב', זהו משום דבלא חילוק דיורים בין הבית לחצר הוי החצר נמי כעין בית ולא כחצר, ואז הבית הוא כפתוח ישיר למבוי ודמי המבוי קצת לחצר שפתוח לה בתים). אבל אולי י"ל דאע"פ שאין דין ד' בתים למבוי, מ"מ א"א 'להשתמש' בבית אחד ב' פעמים. כי יסוד הדין של מבוי הנעשה ע"י ב' חצירות הוא, דכמו שהחצר היא כופלת ב' בתים, כן המבוי הוא כופל ב' חצירות, ואמנם אין דין שהמבוי יכיל ד' בתים, אבל אם שתי חצירותיו שואבות שם מכת אאותו בית, א"כ אין כאן שם מבוי הנקבע מהכפלת חצירות שהכפילו בתים, ודו"ק בזה.

והנה בעיקר הא דנקטי' דב' בתים של אדם א' ל"ה כשניים, (ורק אב ובנו מבוי שלהם ניתר בל"ק, וכמש"כ הריטב"א לעיל עג, א ד"מכל מקום חשיבות מבוי יש כאן שאילו היו דרים שם אחרים צריכין עירוב ואפילו הם בעצמם אם אינם מקבלין פרס"), יל"ע דאמרי' לעיל ו, ב 'מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע', ומשמע דשני הבתים שייכים לאדם אחד (דלכן הוא חפץ שיהיה מותר לטלטל מזל"ז), ואע"כ המבוי ניתר בל"ק ול"ה כחצר. אלא דכבר כ' התוס' שם "שני בתים כו' - פי' שתי חצירות דאין מבוי ניתר בלחי עד שיהו חצירות פתוחות לתוכו ובתוספתא גרסי' בהדיא ב' חצירות", וא"כ כדאמרי' שהיו לו ב' חצירות אין הכרח לומר דהוא היה הדייר היחיד של ב' החצירות, אלא רק שהוא היה היחיד שהיה לו שותפות בשני החצירות ולא רק בא' מהם. (ולפנינו בתוספתא אי' "יתר על כן אמ' ר' יהודה שתי חצרות זו כנגד זו ברה"ר נותנין לחי מיכן ולחי מיכן או קורה מיכן וקורה מכאן ומערכין ונושאיין ונותנין באמצע", ומדקתני מערכין ע"כ דלא היו ב' החצירות פרטיות לאדם אחד).

אבל הרשב"א בתש' ח"ז עמד בזה, וכ' בס' קסב "ונראה לי להלכה דצורת פתח מכאן ולחי אחד מכאן סגי דהייא דשני בתים בשני צידי ר"ה מיירי מאיש אחד ואנן שתי חצרות משני בני אדם בעינן וכן בבתים והראיה אב ובנו רב ותלמידו אינן צריכים לערב ומבוי שלהם ניתר בלחי וקורה כלומר לקולא דחזו לשנים ואע"כ אמרו אין מערבין רה"ר בכך אלא בצורת פתח דבכל מילי גם כן סגי בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן וכדאמרי' כיצד מערבין רה"ר עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן", והנה התי' שכ' בזה הוא חידוש גדול דמבוי מפולש ל"ב תנאי מבוי, ובשאר פוס' (וכן

במבוי לבני חצר אחרת ויכולין לטלטל מן החצר למבוי הא לא בעי לאקשווי דאיכא למ"ד בעירובין אין ביטול רשות מחצר לחצר ועוד דבלאו הכי פריך שפיר, (ולכאו) עיקר המכוון הוא דאם החצר מותרת גם עם המבוי ל"ש ניתקו, דל"א ניתקו אלא כשהחצר מותרת עם הבתים ואסורה עם המבוי. אבל צ"ע למה לעיל מינה שם הוצרכו התוס' לחדש דמבוי שנשתתפו אין בו דין בתו"ח, ולא כ' בפשיטות דאם נשתתפו הרי החצירות מותרות גם עם המבוי ול"ש בזה ניתקו. ועי' בד' השפ"א מש"כ על ב' הדיבורים דתוס' הנ"ל, דבראשון נתקשה למה לא כ' בפשיטות דחצר המותרת עם המבוי אין בה ניתקו, ובשני תמה מה מועיל שהחצר מותרת עם המבוי דרך בבתיים דהחיסרון הוא מצד ד'סתימי' יש בזה מעלה ולא בנייתו חצירות ונעשו בתים). וכ' שם הרעק"א בגי' "עיינן עירובין דף עג ע"ב תוס' ד"ה אלא פשיטא", ובאמת צע"ג מה זה שייך לביטול מחל"ח והא סגי בביטול רשותם במבוי שבו שניהם שווים וכד' התוס' שהביא הרעק"א, ומתני' היא בר"פ הדר דמהני ביטול רשות במבוי ולא נחלק בזה א"א.

וע"כ דהתוס' ביקשו למצוא היכ"ת שיהיה מותר לנוטלין להוציא גם מכל החצירות למבוי ולא רק מחצירים, וזה תלוי בביטול מחל"ח, כי אם יהיה מותר להם להוציא רק מחצירים עדיין יש כאן רק חצר אחת, (ואכתי אפשר דמצפרא וכו' ומפלגא וכו') אבל סו"ס בעידנא וכו' ליתיה וכו'), וכיון דבביטול החצר יהיה מותר להם להוציא מכל החצירות אז הו"ו ב' חצירות למבוי, כי כל חצר המותרת עם המבוי אין בה נתקו להיות כבית. אבל א"כ יהיה מבוי בתוס' שאפילו שזה אותם האנשים בכל החצירות חשיב ליה כב' חצירות, ודמי לאב ובנו דמבוי שלהם ניתר בלו"ק, (וא"כ זה עצמו יהיה טענה על כל הביאור של נתקו וכו'), דהא אפשר דמבטלי החצירות לחצר אחת ובני אותה חצר מותרים מכל החצירות למבוי. אבל צע"ע דהרי יל"ה"ק כמו כן בחצירות דיבטלו את רשותם במבוי וזה לא תלוי בדין ביטול מחל"ח, וע"כ נצרך בזה הת"י הב' שכ' התוס' "דבלאו הכי פריך שפיר", וצ"ע). ואפי' אי ס"ל שם כשי' רש"י הכא דרב פליג על ברייתא דאב ובנו, ובאדם אחד אולי לכו"ע ל"ח כב' חצירות במבוי, מ"מ י"ל דביטול לא משוי להנוטלים כ"כ כאחד עם אורחיהם המבטלים. ויתכן להסביר עוד, דבאמת אין ביטול לחומר, ולכן כלפי הנידון אם החצירות נעשו בתים או דהם מותרות גם במבוי, בזה דיני' דכל חצר יכולה להיות מותרת במבוי ע"י הביטול, אבל כלפי הנידון האם יש כאן חצר אחת או ב' חצירות, בהא אמרי' דאין ביטול להחמיר ודייני' ליה כב' חצירות. וצ"ע האם זה לא תרתי דסתרי לומר דהוי חצר מכח הביטול, והוי ב' חצירות מכח דכאילו אין כאן ביטול.

ואולי י"ל אופ"א דהתוס' חיפשו שיהיה ביטול מחל"ח ול"ס להם בביטול הרשות שבמבוי, כי ס"ל דאם החצר תהיה מותרת עם המבוי אבל גם עם הבתים עדיין נימא ניתקו, ורק אם יהיה היתר במבוי ואיסור בבית ל"א ניתקו, (ואז יהיה מיושב קו' השפ"א הנ"ל למה התוס' לא כ' האי סברא גבי נשתתפו במבוי), ולכן אם יבטלו גם את החצירות אז אמרי' ביטול לחומר והחצירות אסורות עם הבתים ומותרות במבוי. אבל עדיין החצר שמבטלים לה הרי תהיה מותרת גם עם בתיה ויהיה בה את החיסרון של ניתקו, אלא דהחצירות המבטלות הם ייחשבו כחצירות למבוי. אבל עדיין צ"ע דאם כן הרי בשאר החצירות הבתים כמאן דסתימי ומה מועיל שנדון את אפשרות הביטול, וצ"ע בכ"ז.

אמנם ק' לנטות מזה דלישנא דהתוס' משמע דהביטול הוא על החלק במבוי ולא על החצר, ואעפ"כ תליא בביטול מחל"ח וכנ"ל, וכ"ה לש' התורא"ש שם שכ' "וא"ת כי ערבו חצרות נמי עם בתים משכחת לה שיש חצר למבוי כגון שיבטלו בני חצר זה לבני חצר אחרת רשות שיש להם במבוי ויהיו מותרים בני אותה חצר לטלטל במבוי", וצ"ע דהרי ביטול במבוי לא תליא בביטול מחל"ח וכדהוכיחו התוס' לעיל עג, ב. ואולי י"ל דבאמת הרי מסברא היה נראה דביטול במבוי אינו תלוי בדין מחל"ח דהרי המבטל בא ליתן לנוטל רשות שהוא שותף בה מעיקרא, אבל חזי' שהתוס' עשו מזה נידון, וכ' "דכיון דכולם שוין במבוי זה כזה יכול לבטל אף לבני

הנידון באב ובנו על ב' בתים באותה חצר ולא על ב' החצירות של המבוי, ז"ל עבוה"ק ש"א "איזה מבוי ניתר בלחי וקורה וכו' ושיהיו שני בתים של שני בני אדם פתוחים לכל חצר וחצר מהם וכו' היה הבית האחד לאב והשני לבן אע"פ שהבן מקבל פרס משולחן אביו ואוכל בביתו של עצמו, הרי הן נידונים כשנים, וכן הרב ותלמידו שמקבל פרס משולחן רבו", וז"ל פסקי ריא"ז "אפי' שני בתים שלאב ובנו או שלרב ותלמידו שאוכלין ממאכל אחד ואין צריכין לערב ביניהם כשני בתים נחשבים בחצר, שהרי שני בתים הן ודומין כמי שעירבו", והיינו דהנידון הוא באמת על דינא דב' בתים בחצר ולא על דין ב' חצירות במבוי. (וכך זה מובא גם בשו"ע סי' סג סכ"ו).

ומצינו מקור מד' הגמ' בשבת קלא, א להא דב' בתים של אדם אחד ל"ח כבית אחד אפי' שאינם פתוחים זל"ז אלא דרך מבוי, ויהיה מבוי מזה גם דעיקר הך דינא דאב ובנו או אפי' אדם אחד אי"ז רק גבי איחוד החצירות כלפי המבוי אלא גם באיחוד הבתים כלפי החצר, דאמרי' התם "כי לא עירבו נמי ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו וחצרות איכא ובתים ליכא אפשר דמבטלי ליה רשותא דכולהו לגבי חד סוף סוף בית איכא בתים ליכא", ופיר"ח שם "ואקשינן וכיון שבטלו כל בני חצר רשותם לגבי חד נעשו כל הבתים שלו וכולן כבית אחד הן חשובין ורב לא אמר אלא בתים ומיעוטי בת' שנים והכא ליכא שני בתים והיאך מתיר רב", וכ"כ עור' שם, ומבוי כנ"ל דעיקר דינא דאב ובנו הוא גם בבתים כלפי החצר, וכן דרך הוא הדין ברשויות המבוטלות לאחד.

אמנם רש"י שם לא פי' כן, (אלא פי' "סוף סוף בית איכא - בכל חצר בתים ליכא, ורב בעי שני בתים לכל חצר", והיינו דהבתים האסורים מחמת הביטול הם כמאן דליתנייהו ומפוי' שם בש"י לר"ן דב' פי' הם, ז"ל "סוף סוף בית איכא בתים ליכא. נראה לי פירושא דאין בכל חצר אלא ביתו של זה אבל בתי דאחריני כאלו אינן שהרי נתבטלו לגבי חצר ורב הא קא בעי שני בתים לכל חצר וכאן אין כאן אלא בית אחד, והגאון ז"ל פי' בית איכא דכיון שבטלו כל בני החצר רשותן לגבי חד נעשו כל הבתים שלו וכולן כבית אחד הן חשובין ורב לא אמר אלא בתים ומיעוטי בתים שנים והכא ליכא שני בתים", ואולי לטעמיה אזיל דס"ל דרב פליג אהאי דינא דמבוי של אב ובנו ניתר בלו"ק, וס"ל דה"ה ברשויות המבוטלות לאדם אחד, והרי סוגיא דהתם אליבא דרב נאמרה. (ואולי דבאדם אחד ממש מודה רש"י, דהרי כל האיבעיא מעיקרא לא היתה אלא באב ובנו וכש"נ, אבל ס"ל דע"י ביטול ל"ה כ"כ כחדא).

אבל לכאו' ב' הטעמים נצרכים להשלים זא"ז, דאם כולם יבטלו ליחיד רק את חצירים, אז אמנם את ביתם לא יבטלו אליו, אבל בתיהם כמאן דסתימי נינהו, ואם יבטלו לו גם את ביתם, אז אמנם היחיד מותר להוציא מכל הבתים ואינם כסתומים, אבל כולם שייכים לא' ולא חשיבי כב' בתים. (אבל יש להעיר דאם יבטלו לו גם את הבתים, אז יהיה החיסרון בחצירות דנתקו ונעשו בתים, והרי כ' שם התורא"ש "אפשר דמבטלי רשותא דכולהו לגבי חד, דהשתא איכא אותו בית דלא חשיב כסתום ולא אמרינן נמי ניתקו חצרות ונעשו בתים כיון דשאר בתים אסורים בחצר", ואם כן אולי בלא"ה לא יועיל לדון את האפשרות שכולם יבטלו לו גם את בתיהם. אבל יל"ד דסו"ס המבטלים גרים שם ואסורים הם להוציא לחצר, וצ"ע בזה. ועכ"פ הרי בש"י לר"ן נראה שזה ב' פי' שאינם נצרכים זל"ז, וצ"ל דהפי' הא' דס"ל דהבתים כולם כסתומים אפי' אם יבטלו גם את הבתים כי עכ"פ המבטלים אינם יכולים להוציא מהם לחצר ורק הנוטל מותר, והפי' הב' ס"ל דאפי' שלא יבטלו את הבית מ"מ ל"ח ב' בתים השייכים לחצר, כי הרי החצר מבוטלת להיחיד).

והנה בגמ' שם אמרי' "כי לא עירבו נמי ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו וחצרות איכא ובתים ליכא אפשר דמבטלי ליה רשותא דכולהו לגבי חד סוף סוף בית איכא בתים ליכא אפשר דמצפרא ועד פלגא דיומא לגבי חד מפלגיה דיומא ולפניא לגבי חד סוף סוף בעידנא דאיתיה להאי ליתיה להאי", וכ' בתוס' שם "אפשר דמבטלי רשות כו' - וא"ת כי עירבו חצרות נמי עם בתים מצינן למימר שיש חצר למבוי כגון שביטלו אותו של חצר זה לרשות דכולהו שיש להם

לענין המבוי חשיבי החצירות כנפרדים וכאילו אין ביניהם פתח, וכמש"כ התוס' "דסולם תורת מחיצה עליו להקל אף בשעה שיש עליו תורת פתח להקל", אבל אם לענין המבוי עצמו הוי תרתי דסתרי כי בעי' לחשוב את החלון כפתח לומר דאף הבית האחורי פתוח למבוי, וצריך לחשוב כאילו החלון הוא לא פתח כדי שהבתים יהיו נפרדים, כה"ג תרתי דסתרי ל"א. (וגם בתי' שם התוס' לא חזר בו מענין זה דל"א בהאי חלון תרתי דסתרי, אלא רק דחידשו דפתח בין בתים ל"מ לחברם כחצירות, וכמבוי' בתור"פ בשם ר"ת).

שני בתים בחצר

תוד"ה ושמואל. פי' בקונטרס בית בלא חצר ובית וחצר למעלה פי' באופן אחר בפ"ק גבי הא דאמר ר"נ נקטינן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה שאורכו יתר על רוחבו ובתור"ח פתוחין לתוכו. וצ"ע מה פי' למעלה באופ"א. וכ' מהרש"א "אבל בפ"ק כתבו התוס' בשם פרש"י דהכא וחצר אחת עם הבתים דמשמע שני בתים וזהו שכתבו התוספות הכא לפ"ה דהכא ולמעלה פירשנו באופן אחר דהיינו בשם רש"י גופיה וביש ספרים הגיהו הכא בתוס' ולמעלה פי' דאין לפרש בענין אחר בפ"ק כו' ואין צורך וק"ל". (ובד' ונציה לא נמצאו תיבות 'באופן אחר' והכל א"ש). ובאמת יל"ע למה בדינא דרב פשיט"ל דבעי' ב' בתים בכל חצר, ואילו בחצר דשמואל סגי בבית אחד, ולמש"כ התוס' שם בשם רש"י כאן ניהא דבאמת אף לשמואל בעי' בחצר ב' בתים. ומ"מ נראה דאי"ז ב' מחלוקות שונות, אלא דכש"נ קצת לעיל דלפי רב עיקר שם המבוי נקבע לפי ב' חצירות, ולפיכך בעי' שם חצר בכ"א מהם הנעשה ע"י ב' בתים הפתוחים לחצר, אבל לפי שמואל עיקר שם המבוי הוא ע"י ב' בתים, והא דבעי' חצר לא' מן הבתים זה כדי להפקיע את המבוי מלהיות חצר בלבד, ולכן בזה אין תנאי בחצר שיהיה לה ב' בתים וסגי בחצר כל דהו לומר דהמבוי איננו חצר, ושם מבוי דידיה נקבע ע"י ב' הבתים.

והנה בשבת קל, ב אמרי' "כי עירבו חצירות עם בתים דניתקו חצירות ונעשו בתים ורב לטעמיה דאמר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחין לתוכו והכא בתים איכא חצרות ליכא", ויל"ע למה זה רב לטעמיה והא לשמואל נמי דבעי' חצר ובית י"ל דבעירבו ל"ה חצר כי נתקו חצירות ונעשו בתים. אמנם אם לפי שמואל סגי בבית אחד בחצר, ע"כ דל"א נתקו וכו', הן בהכרח והן בסברא, דהרי כשיש בית אחד בחצר לעולם הוי כעירוב, ואעפ"כ ס"ל דמהני חצר שיש בה רק בית אחד, וגם בסברת שמואל נראה כן, דאם ל"ב חצר עם שני בתים ע"כ דלא ה'שם חצר' הוא הקובע שם מבוי, ולכן ל"ב שם חצר כראוי עם ב' בתים, אלא דבעי' חצר רק כדי לאפוקי שהמבוי עצמו לא ייחשב חצר של ב' הבתים, ואם ל"ב שם חצר אלא רק כהיכ"ת בעלמא שהמבוי לא יהיה חצר, נ' דל"ש כ"כ החיסרון של נתקו וכו' שזהו רק גירעון כשנצרך שם חצר כראוי. (וגם אם צריך לפי שמואל ב' בתים בחצר, י"ל כי בלא"ה אין חלוקה בין הבית לחצר, אבל לעולם לפי שמואל שם המבוי אינו תלוי בחצר אלא בבתיים).

והרשב"א בסוגיין כ' "בתים וחצרות פתוחות לתוכו. פי' רש"י ז"ל שני חצרות ושני בתים בכל חצר, והכין איתא בירושלמי בהדיא כאן ובפ"ק דמכלתין דגרסי' התם רב נחמן בר יעקב בעי מבוי אין פחות משתי חצרות חצר אין פחותה משני בתים, והכי נמי משמע בריש פ' ר' אליעזר דמילה, אבל הראב"ד ז"ל פי' שתי חצרות ושני בתים בשתי החצרות, ואינו מחוור", וכ"כ בת' ח"ה סי' רב ז"ל "והכין בר"פ ר' אליעזר דמילה דאפילו איכא בתים וחצרות וערבו, אמרו דנתקו חצרות ונעשו בתים ובתים איכא וחצרות ליכא". (והנה התוס' לעיל יב, ב נמי כ' "שתי חצירות למבוי ושתי בתים לכל חצר וחצר והכי איתא בפרק רבי אליעזר דמילה", אבל התורא"ש שם הוסיף "שתי חצרות למבוי ושני בתים לכל חצר, וכן מוכח בפ' ר' אליעזר דמילה דפריך סוף סוף בית איכא בתים ליכא", וא"כ ראייתם היא מהא דאמר' בית איכא בתים ליכא, ולכא"ו זה ראייה פשוטה, אבל הרשב"א הדגיש שהראייה היא מעצם דין ניתקו דבתים איכא וחצרות ליכא).

ולכא"ו כוונתו פשוטה וכנ"ל דבית א' בחצר ע"כ החצר נימא בה דנתקה ונעשית כבית כיון שהיא מותרת עם הבית, ואמנם להמסק'

חצר אחרת שהמבוי חדא תשמישתא לתרוייהו ולא דמי לב' חצירות דהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד כדאמר לעיל", וא"כ אולי התוס' בשבת ס"ל דאם קודם הביטול יש למבוי דין כרמלית, כי יש לו רק לו"ק ודינו כחצר דהא אין בתור"ח פתוחים לו כדין, א"כ ל"ח שיש להם דיורים משותפים כ"כ במבוי, ול"מ בזה ביטול אם לא להאי מ"ד דס"ל יש ביטול מחל"ח. עוי"ל דהתוס' נקטו דביטול במבוי לחוד לא מועיל אם יש בו חצירות שאינם מעורבות (כ"א בפנ"ע), כי ע"כ החצירות יחלקו את המבוי, ולכן צריך היתר של ביטול גם בחצירות. וצ"ע. (ואולי י"ל עוד דאין כוונת התוס' לתלות ענין הביטול במבוי בדין ביטול מחל"ח ממש, דהרי במבוי כולם שוים, אלא כוונתם להנידון אי יש ביטול בחורבה, שאף הוא תלוי בדין ביטול מחל"ח, וס"ל דמבוי דמי לחורבה לענין הצורך בתקנת ביטול. אבל עדיין ק' דבמתני' דר"פ הדר מפו' דאיכא ביטול רשות במבוי ולא נחלקו בזה כלל).

תוד"ה עד. ועוד דאפי' פתח גמור כיון שאינו רגיל אינו אוסר כדאמרין בפרק מי שהוציא אוהו, וכיון דתורת מחיצה עליו שלא לאסור גם לענין זה שבכאן וכו' חלון יהא עליו תורת מחיצה דלא לשוינהו חדא ע"י חלון כיון דלא חזי למיהוי רגיל כפתח הפתוח למבוי אפי' היו כל החצירות של אדם אחד. ויש כאן הגדרה חדשה בעיקר האוסר של רגיל והמתיר של אינו רגיל, דבפשטות אם הוא רגיל הוא אוסר כי הוא נמצא במבוי, ואינו רגיל אינו אוסר כי אינו מצוי שם, ואין לזה שייכות לענין של פתח ומחיצה, אבל התוס' למדו מזה כללי מחיצה לענין הפקעת החיבור בין ב' החצירות בסוגיין, דהכלל הוא דפתח שהוא רגיל בו יש לו יותר שם פתח ופחות שם מחיצה מאשר פתח שאינו רגיל בו, ולכן פתח הרגיל אוסר כי אין לו כ"כ תורת מחיצה למנוע את השייכות של חצירו למבוי, משא"כ אם הוא אינו רגיל אז הפתח יש לו יותר תורת מחיצה לנתק את הקשר בין החצר למבוי. ואמנם בהל' מחיצה ודאי יש כאן מחיצה גמורה, דהרי אין כאן פירצה לגרע ממש את המחיצה, אבל יש דברים שכלפיהם צריך מחיצה גמורה גם בלי פתח, וכגון דין פתוחות זל"ז דסוגיין דמשוי לחצירות חדא אליבא דרב כלפי המבוי, (כפתח בשיעור של 'רגיל' אף שאין רגיל בו כלל), וכגון דין פתח הרגיל בו שאז החצר אוסרת את המבוי כשלא עירבה עימו, כי אין כ"כ מחיצה אלימה להפקיע את המבוי מלהיגרר ולהשתייך לחצר. (ואף לש' רש"י לעיל שם מורה כן, שכ' "היתה באחד רגילה - לצאת ולבא כל שעה, ובאחד אינה רגילה ולא עירבה לא עם זו ולא עם זו, זה שרגילה בו אוסר שחצר זו אוסרת עליו, דמיניה הוא והרי לא עירבה, והאחר מותר שאינה הימנו"). ודו"ק. (ובד' הראש' לעיל נט, ב מבוי' בזה עוד 'כלל גדול', דאין דריסת הרגל אוסרת אלא במקום שיכלו לערב יחד ע"י שהם מוקפים ול"ה עיר של רבים וכו', אבל אם לא יכלו לערב או אין דריסת הרגל אוסרת. וחזי' דיסוד האיסור בדריסת הרגל הוא לא מחמת עצם ההילוך שם אלא דנעשה שייכות בין הרשויות שא"א לערב את הרשות הזו לבדה כיון דדרסי בה אנשים מרשות אחרת ונעשה הכל כחצר אחת).

והנה התוס' בע"ב כ' "ור"ת פירש מבוי שצידו א' נכרי וכו' אתא לאשמועינן דאי הוה מבוי שני צדיו ישראל כי האי גוונא שאין כי אם בית א' בחצר ובית א' פתוח לו דרך חלון בתים וחצירות קרינא ביה ואע"ג דלעיל גבי חצירות חשבינן פתוחות זו לזו כחד", ולכא"ו צ"ע מה קש"ל והא כבר כ' מתחילת הסוג' דל"ס כפתח בעלמא כחלון וסולם, אלא בעי' פתח גמור כעין פתח הרגיל, וא"כ התם דאין פתוחים אלא דרך חלון הרי ל"ה החצירות כחדא. וכ' המהרש"א "יש לדקדק דמאי קושיא דהא לעיל במלתיה דרב כתבו התוס' דנהי דע"י פתחים חשובים כחד ע"י חלונות לא חשיבי כחד כמו סולם שאינו מחשיב אותם כחד וי"ל כיון דהכא ע"י חלונות לפי ר"ת נחשב להיות מן המבוי אית לן למחשב נמי ע"י חלונות כחד ודו"ק". וא"כ מבוי' כאן תוספת כלל במש"כ התוס' בסוגיין, דהנה חלון וסולם יש להם תורת פתח להקל לערב על ידן, אבל אין להם תורת פתח להחמיר לשבור המחיצה שלא יוכלו לערב שניים, והכא נמי חלון ל"מ לאשוויי לחצירות כחדא כי לא דייני' ליה כפתח לחומרא, ואפי' שעירבו דרך החלון ולענין העירוב חשבי' ליה כפתח, מ"מ

בחצר. אכן שי' הרשב"א דלשמואל נמי בעי ב' בתים בחצר, שכ' גבי איכות בר איהי "דאיכא כבי כנישתא בית א' מלכד ביתא דחזנא ומשום הכי הוה ס"ד מעיקרא דשמואל משום ההוא ביתא הוה שרי ליה דבחצר דאבות בר איהי איכא תרי בתי והוה ל' חצר אחת דאבות בר איהי ובית אחד כבי כנישתא בר מההיא דחזנא ומתכשר ליה מבוי בהכין".

ז"ל היד רמה ב"ב יא, א "משום דכל היכא דהוי בית פתוח לתוכו ואית ביה בדידיה ארבע אמות על שמונה דמיקרי כוליה חצר דהיינו דירתא מיקרי אורא חצר דהיינו תרביצא אבל בבציר מהכין כיון דלא מיקרי כוליה חצר ולא דירתא לא מיקרי אורא דחצר תרביצא ולא חצר, ממילא שמעת מינה נמי דכי אית ביה בית אחד ולפניו אור שיש בו ארבע אמות על שמונה מיקרי כוליה חצר ואי לא לא מיקרי חצר. ותנן נמי בפ' כיצד מעברין רבי שמעון אומר ג' חצרות של שני שני בתים אי אמרת בשלמא בבית א' נמי חצר מיקרי היינו דאיצטריך למתנא של ב' ב' בתים, אלא אי אמרת לא מיקרי חצר עד דאיכא ב' בתים אמאי איצטריך למיתנא של ב' ב' בתים ליתני ג' חצרות סתמא אלא על כרחין מסתמא של בית אחד אחד משמע וכי בעי ב' בתים כי היכי דליסרו אהדדי ומדרב נמי שמעת לה דאמר אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחין לתוכו וקי"ל דחצרות של ב' ב' בתים קאמר, ומדאיצטריך למימר בתים ש"מ דמסתמא אפילו בית א' בחצר אחת מיקרי חצר וכי בעי ב' בתים כי היכי דליסרו אהדדי כדמיכרר התם בפרק הדר עם הנכרי. תדע דבהדיא קאמר רבי יצחק גבי ההיא ורבי שמעון אפילו בית אחד בחצר אחת וסלקא שמעתא כוותיה, אלמא חצר דלית בה אלא בית אחד חצר מיקריא. וההיא דגרסי' בירו' בפ' הדר עם הנכרי אין מבוי פחות משתי חצרות ואין חצר פחותה משני בתים, כולה לענין הכשר מבוי בלחוד קאמרינן ואלבא דרב דאמר אין המבוי ניתר בלו"ק עד שיהו בתו"ח פתוחים לתוכו, אבל בעלמא לענין איקרויי חצר כולי עלמא לא פליגי דבחד בית סגייתא כי טעמיה דרבי יצחק לענין שירור, ודו"ק.

ושמואל אמר אפילו בית אחד וחצר אחת. ז"ל הר"מ פ"ז מהל' שבת ה"ח "מבוי שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת וכן מבוי שאין בארכו ארבע אמות אינו ניתר אלא בשני לחיים או בפס ארבעה", וכ' המ"מ שם "נראה שרבינו ז"ל מפרש בתים וחצרות, או חצרות, ולפי דבריו ז"ל י"ל דשמואל דאמר בפ' הדר אפי' בית אחד וחצר אחת, או חצר קאמר, ולא ק"ל כותיה. אבל צ"ע ממ"ש פ"ה מהל' עירובין ועוד שבפירושו מוכח בשבת פ' ר"א דמילה שרב בתים וחצרות קא בעי כמו שנוכר שם בסוגיא שאכתוב פ"ה מהל' עירובין. ולפיכך נ"ל שביאור לשונו שכתב כאן כך הוא כגון שלא היה בו אלא בית אחד אע"פ שיש בו כמה חצרות או שלא היה בו אלא חצר אחת אע"פ שיש בו כמה בתים ויהיה דעת רבינו שהבתים צריך שיהו פתוחין למבוי. אבל רש"י ז"ל פ"ה בתים וחצרות שני בתים לכל חצר ושתי חצרות לכל מבוי", ובמאירי לעיל יב, ב' כ' "ובדברי גדולי המחברים נראה בענין זה דברים זרים אלא שנראה שלא כתבום אלא דרך שיטפא והוא שכתבו מבוי שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת נראה כמפרש בתים או חצרות ואינו כן ואף הם כתבוה במקום אחר כדברינו". (ובמרכה"מ כ' "ומה שנ"ל פשוט ככוונת רבנו דמפרש בתו"ח שיהיו שתי חצרות פתוחות למבוי ובכל חצר בית אחד שהרי יש כאן ב' בתים וב' חצרות לאפוקי אם אין כאן אלא בית א' אע"פ שפתוח לשתי חצרות ואותן החצרות פתוחות למבוי אי נמי שאין פתוח למבוי אלא חצר א' ובתוכה ב' בתים לא מהני", וזה כעין המבוי לעיל להס' לדין דבעי' ב' בתים לכל חצר, אי מהני כשאותו בית משמש את שתי החצרות).

ובד' הרשב"א שם מבוי' דדעת הר"מ היא לפסוק כד' שמואל, ז"ל "והרמב"ם ז"ל הפריז על המדות שנראה מדבריו שהוא מתיר אפילו בחצר אחת ובית אחד שכן כתב ומבוי שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחד, נראה מדבריו הא חצר ובית ניתר בלחי וקורה, וא"א לומר כן דשמואל הוא דאמר הכי בשלהי פרק הדר ולא קי"ל כוותיה אלא כרב, והתם נמי אסיקנא

רב לא ס"ל דניתקו וכו', אבל מהס"ד חזי' דלרב בעי' ב' בתים בחצר. ובנו"א כע"ז י"ל, דהרי בעבוה"ק כ' "ערבו בתים זה עם זה, יש מגדולי המורים שאמרו דנסתלקו בתים ואינם אלא כבית אחד וחצרות יש אבל לא בתים. ויש שאמרו דאפילו עירבו בתים יש וחצרות יש וניתר בלחי וקורה וזה עיקר", ומבוי' דסברת ניתקו היא (למאן דס"ל הכי), להשוות בין הבתים לעשותם כאחד, וא"כ פשיטא דבית אחד לא מועיל. (ועי' ביהגר"א ר"ס שסו שכ' "שגובים פת מכל בית ובית ונותנים אותו בא' מבתי החצרות, שע"י כך אנו רואים כאילו כולם דרים באותו הבית וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית - ערש"י מ"ט א' ד"ה משום דירה כו' ושבת ק"ל קל"א ע"ש", והיינו דעיקר דין עירוב הוא לגרום את ה'נתקו' להיות הבתים כא' וממילא דהחצר כבר ל"ד לרה"ר אלא לרה"י). ואף דבגמ' אי' שהחיסרון הוא בחצר שנעשית כבית, י"ל דהטעם שהחצר נעשית כבית הוא לא מחמת שהיא מותרת עם הבתים, דזה אכתי לא איכפ"ל, אלא מחמת דהם הוו כבית אחד וממילא לא נקבע 'שם חצר' בחצר שאין בה ב' בתים. ומבוי' לפ"ז גם שהטעם להצריך ב' בתים הוא מחמת הא גופא דחצר שיש לה בית אחד אין די חילוק בין החצר לבית והחצר עצמה הויה כבית, אבל דין ניתקו וכו' ליתן שם בית לחצר הוא לא מפני עצם ההיתר של החצר עם הבתים, אלא מפני שהבתים נעשו כבית א' ע"י העירוב, וחצר שיש בה בית אחד ה"ה עצמה נעשית כבית.

(והנה בפ' כל גגות כ' הראב"ד "כתוב שם: הא דגרסינן במסכת שבת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה מבוי שלא נשתתפו בו וערבו חצרות עם בתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות וכו'. היה לו להרי"ף ז"ל לכותבה במקום הזה וכו'. אמר אברהם: יפה עשה שלא כתבה, דכיון שכתב דברי רב לא תני פתוחות זו לזו, ומשום שאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתו"ח פתוחים לתוכו כבר כתב הכל, כי אותה השמועה כולה מתפרשת על זו המימרא. והצרפתי נשתבש בפירושה. וזה הזנב הולך אחריו לא ידע בין טוב לרע והוא סבור לתפוס על הרב והנה הוא נתפש". וצ"ע מה השייכות בין דינא דרב דפתוחות זל"ז ל"מ ובין דינו דבעירבו ניתקו חצירות וכו'. ולד' הרשב"א בעבוה"ק ניחא שזה ממש מאותו ענין דאם הבתים מעורבים הוו כבית אחד לענין החצר, כמו שאם החצירות פתוחות זל"ז הוו כחצר אחת לגבי מבוי. אבל ע"ע דהרי הראש' בסוג' הביאו דשי' הראב"ד היא דל"ב ב' בתים בכל חצר אלא סגי בבית אחד, וצ"ע. אבל ארווחנא ביאור בד' ר"ת שהביאו הראש' בסוגיין, שהק' "היכי אמרינן דרב לא תני פתוחות זו לזו משום דנתקו חצרות והוי להו כחד חצר, דהא אסיקנא בפרק ר' אליעזר דמילה דלא אמרינן ניתקו הבתים ונעשו חצירות ואע"ג דבתים פתוחים לחצירות", ולכאור' מה ההכרח דאי ל"א ניתקו חצירות ונעשו בתים דלא נימא דחצירות הפתוחות זל"ז הוו כאחת. ולד' העבוה"ק הדברים מחוורים, דגם שם לא נאמר שלחצר יש 'שם בית' מחמת שהיא מותרת עם הבית, אלא נאמר דאין לחצר 'שם חצר' כראוי כיון דאין לה ב' בתים כי הבתים מעורבים זה עם זה והוו כבית אחד, וא"כ זהו ממש דינא דסוגיין דבעירבו חצירות זו עם זו הוו כחצר אחת, דהא מבוי' בד' ר"ת בע"ב לפי שיטתו של רש"י דאין הדבר תלוי בפתח אלא בעירוב בפועל).

ונפקא לן א"כ ד' פלוג' בין רב ושמואל, ותלו כולהו הא בהא, א, האם בעי' ב' חצירות או דסגי בבית וחצר, ב, האם החצר זה דוקא כשפתוחים לה ב' בתים או דסגי בבית אחד, ג, האם שייכא סברת "ניתקו חצירות ונעשו בתים", ד, האם תני פתוחות זל"ז. והביאור דלרב שם מבוי תליא בחצירות, ולפיכך בכל חצר בעי' ב' בתים ליתן בה שם חצר, ויש חיסרון של ניתקו, ואם יהיו פתוחות זל"ז אין כאן אלא חצר אחת, אבל לשמואל שם מבוי הוא מכח הבתים, ובעי' חצר רק כהיכ"ת בעלמא לקבוע שהמבוי אינו חצר אלא פתוחים לו בתים כדרך מבוי דהיינו כשיש חצר באמצע, ואין דין ב' בתים בחצר ולא חיסרון של ניתקו וגם לא חיסרון של פתוחות זל"ז. (והרשב"א לעיל יב, ב' כ' "אלא עד שיהיו שתי חצרות ובכל חצר שני בתים פתוחין לה דבתים לחצרות כחצרות למבוי", וא"כ לכאור' זה עצמו טעם לומר דלשמואל כמו דל"ב ב' חצירות לחלק המבוי גם ל"ב ב' בתים

לרב יוסף אמר רב אפילו בחצר אמר ליה אין וכו' השתא דאמר רב אפילו חצר טעמא דרב דקא סבר אסור לעשות יחיד במקום נכרי. הראש' כאן פי' דלהמסק' הטעם בזה הוא כי ע"י העירוב יהיה נעשה שדר יחיד עם הנכרי ולא מירתת, ולפיכך אסור רבנן לערב (או אפי' פסלו את העירוב), כדי שלא יישאר היחיד עם הנכרי וילמד ממעשיו. ובתוס' כ' "אסור לערב שיש לחוש שיבטח זה הדר בחצר בשכניו המשתמשי עמו ויתייחד עם הכותי במבוי ויזיקנו הכותי אבל אם יש פתחים ביניהן מותר לערב דמרתת הכותי טובא ולא יזיקנו כיון שדרך פתחים יכולין לבא שם", ומשמע לכאור' ההתקנה היא שלא יהרגנו, אבל המהרש"א כ' "דבריהם אינם מובנים לי בזה וכי משום שלא יזיקנו נגזר בו דאסור לערב אלא משום שלא ילמוד ממעשיו הוא ובפתחים נמי דמרתת הנכרי טובא ולא יזיקנו אמאי שרי לערב מ"מ הא איכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו אבל דברי הראש' בשם פרי" נכונים בזה וכן מצאתי במרדכי ישן וז"ל ור"י פירש דוקא נקט חלונות משום דכי לא מערבי בהדי הדדי מירתת ישראל כו' וכי מערבי לא מירתת אבל דרך פתחים כיון דאפי' אם לא מערבינן שכיח דדייר ולא מירתת כו' ושרי לערב כיון דבלאו עירוב נמי שכיח דדייר עכ"ל ותו לא מידי ודו"ק", וכן נ' בתורא"ש ותור"פ. אבל בעבוה"ק נ' להדיא דהטעם לתקנה הוא משום הסכנה, וע"ע במאירי, (ואולי לכן חמירא סכנתא מאיסורא, וכדלהלן).

ובד' התוס' מב' דבהא החמירו יותר משאר שני ישראלים הדרים עם הנכרי, שכ' "ואע"ג דנכרי אוסר עליהו יכולין להשכיר", והיינו דכאן ל"מ אפי' שכירות כי אסור לעשות יחיד וכו'. וצ"ל דכיון דהעירוב עצמו הוא הגורם שיישאר היחיד לדור עם הנכרי ולא יפחד, ויבוא ללמוד ממעשיו, לכן החמירו לבטל העירוב לגמרי, משא"כ בעלמא דלא העירוב גורם את המשך המגורים, דבהא תיקנו רק דצריך לשכור מן הנכרי. (ויתכן עוד דאפי' דגבי טעם התקנה מהני שכירות לגרום שלא ידור שם, אבל אין כאן את גדר ההיתר של השכירות, כי הרי לא נאמר כאן דשווייהו לדירת נכרי כדירה והיא האוסרת ומהני לסלקה בשכירות, וממילא דאין מקום לומר שהשכירות תסלק את האיסור כבעלמא). אכן בד' הראש' מב' דגם כאן מהני שכירות, דהרשב"א כ' "אם אלו שני ישראלים הדרים במבוי או בחצר עם העכו"ם דרים בשני בתים הרי אלו אוסרין זה על זה ואפילו הם בעצמן אוסרין במבוי ואפילו ע"י עירוב דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואי בששכרו מעכו"ם אפילו ביחיד נמי", וכן הרישב"א כ' "וא"ת והיאך יוכלו להוציא כלים מן החצר למבוי שהרי הגוי אוסר עליהם, י"ל כגון ששוכרין ממנו, א"נ דהכא כראב"י דבעי שני ישראלים אוסרין זה על זה והכא אינם אוסרים זה על זה כיון שאין לאחד מהם דריסת רגל בחצר ולא במבוי", ועכ"פ מב' דלא החמירו כאן יותר מב' ישראלים הדרים עם הנכרי ומהני שכירות. (וע"ע ביאורה"ל סי' שפב סי"ט, ובעצ"א סי' שצ. ונחלקו הראש' גם האם עכ"פ מבית לבית מותר דהאיסור הוא רק במבוי, או דכל העירוב בטל, ועי' גם בפוס').

אמנם הר"מ פי' לכאור' את הסוג' באופ"א, שכ' בפ"ה הי"ח "מבוי שצדו אחד גוים וצדו אחד ישראלים והיו חלונות פתוחות מחצר לחצר של ישראל ועירבו כולן דרך חלונות, אע"פ שנעשו כאנשי בית אחד ומותרין להוציא ולהכניס דרך חלונות הרי אלו אוסרין להשתמש במבוי דרך פתחים עד שישכרו מן הגוים, שאין רבים נעשים כיחיד במקום גוי", ובפ"ב הט"ו כ' "חצר שישאלים וגוי שרויין בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראלי זה לבית ישראלי זה ועשו עירוב דרך חלונות, אע"פ שהן מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הן אוסרין להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני הגוי עד שישכיר, שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום הגוי". ומב' בדבריו ביאור חדש בהא דאמר' בריש פירקין אין עירוב מועיל במקום נכרי, דעיקר הכלל הוא דתיקנו רבנן ברבים הדרים עם הנכרי דצריכים שכירות ממנו, ואפי' שאם יערבו הרי לכאור' יהיו נעשים כיחיד, מ"מ כאן בד' רב התוס' כלל, דאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום גוי. והאחר' כ' דהכלל הוא דגוי מפקיע את העירוב, אבל לו יצוייר דהעירוב יחול אז באמת הווי כיחיד, ונפק"מ דאם העירוב חל בחצירות, ורק במבוי איכא נכרי, אז מדינא

דשמואל לא אמרה הכין", וע"ע מש"כ בתש' ח"ה סי' רב. ועכ"פ כ"ז צ"ע ממש"כ הר"מ בהל' עירובין לפסוק דינא דרב דאם עירבו בתים עם החצירות נתקו חצירות ונעשו בתים, וכמשה"ק המ"מ דמכאן מוכח דבעי' ב' חצירות במבוי ובלא"ה אינו ניתן בלו"ק. (והנה בעבוה"ק המובא לעיל כ' "ערבו בתים זה עם זה, יש מגדולי המורים שאמרו דנסתלקו בתים ואינם אלא כבית אחד וחצרות יש אבל לא בתים. ויש שאמרו דאפילו עירבו בתים יש וחצרות יש וניתר בלחי וקורה וזה עיקר", ואולי לפ"ז האי דינא שייך גם אליבא דשמואל אי נימא דלדידיה נמי חצר צריכה ב' בתים, דכללא דניתקו וכו' גורם ששני הבתים נחשבים כא', ולאידך גיסא אין לומר דכאילו יש כאן בית פתוח למבוי דהא סו"ס ל"ה כבית ממש, וצ"ע בזה).

תוד"ה הכא נמי. וכיון דאסור להוציא מן המבוי לחורבה אם כן אין לחורבה להתיר המבוי. והנה בשבת קלא, א אמר' "כי לא עירבו נמי ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו וחצרות איכא ובתים ליכא אפשר דמבטלי ליה רשותא דכולהו לגבי חד סוף סוף בית איכא בתים ליכא אפשר דמצפרא ועד פלגא דיומא לגבי חד מפלגיה דיומא ולפניא לגבי חד סוף סוף בעידנא דאיתיה להאי ליתיה להאי", ומב' דלהמסק' אין לומר דאם לא עירבו אז רואים את הבתים כסתומים, וק' א"כ מ"ש הכא דע"י דהחורבה אסורה הוויא כאילו אינה פתוחה למבוי. וצריך לחלק דבית גם שהוא אסור מ"מ הוא שייך אל החצר, אבל חורבה איננה שייכת כ"כ למבוי, ורק כשהיא מותרת עם המבוי אז חשיב שפתוח למבוי חורבה ג"כ, אבל כשהיא אסורה אז אין לחורבה להתיר המבוי, וכלש' הרשב"א ד"דינא הוא שלא תחשב חורבה זו מכלל המבוי להתירו". או בנו"א דכל רשות שיכולה להיות ניתרת ע"י שיתוף אז היא שייכת להמבוי, (להמסק' דל"א כמאן דסתימי), משא"כ חורבה שלא תהא ניתרת גם ע"י שיתוף. וצ"ע.

רש"י ד"ה שהמבוי לחצירות - דייקנן לישנא דחצירות ולא חצר. יל"ע בדמנת' איכא נמי לישנא דבתים, ולמה לא נידוק מינה דבעי' ב' בתים. ולש' הנך ראש' דגם לשמואל בחצר בעי' ב' בתים לק"מ, ולש' הנך ראש' דלרב נמי סגי בבית א' בכל חצר אז עכצ"ל דמלישנא דבתים אין לדקדק (ואגב חצירות איתמר לש' רבים), ואם דין ב' בתים הוא תלוי בפלוג' רב ושמואל, אז באמת יש לדקדק כן גם על בתים דלא כשמואל, אבל אי"צ לזה דבלאו הכי יש למצוא טעם לשייך הפלוג' בין רב לשמואל אי בעי' ב' חצירות ואי בעי' ב' בתים, וכשנ"ת. ועכ"פ בהמשך ד' הגמ' (עה, א) הרי אמר' בהדיא ד"אי מהכא הוה אמינא לא ידענא בתים כמה קא משמע לן בתים תרין", (וק' לש' הראב"ד דס"ל דסגי בבית א' בחצר אף לפי רב), אבל י"ל דלא דייקי' אלא מייחורא דמימרא דרב, אבל לעולם הלש' אינו מכריח דבעי' ב' בתים. וגם בד' התוס' להלן בע"ב נראה דגרסו "אי מהכא לא ידענא בתים וחצירות כמה".

תוד"ה הכא נמי לא גזרינן. ביאור דבריהם, דהנה רש"י נקט דהחורבה אסורה כבית ואסור להכניס לה גם כלים ששבתו בחצר ובמבוי, וזה כשי' דדירה בלי בעלים אסורה כבית, (ונת' לק' פה, א), וע"ז הק' התוס' דאשכחן גזירה דכלים ששבתו בחצר אטו כלים ששבתו בבית, אבל לא אשכחן לגזור על הוצאה למקום המותר אטו הוצאה למקום האסור. ולכן פי' התוס' דהגזירה היא כשנשתתפו במבוי ומצויין בו כלים ששבתו בבית, ואז יש לגזור גם על כלים ששבתו בחצר, וכמב' בד' התוס' לקמן פה, א דאיירי הכא "בחורבה הפתוחה לבית ומיירי שאותו בית פתוח לצד אחר ואינו רגיל במבוי ולכן אין המבוי ניתן בלחי וקורה משום בית אלא משום חורבה". ובסו"ד הוסיפו דאם תהיה החורבה אסורה בהכנסת כל הכלים לתוכה אז לא ייגרם מחמת האי חורבה שום דין במבוי, אבל לפירש"י ודאי ז"א כי הרי הך חורבה באמת אסורה גם בהכנסת כלים ששבתו בחצר כי דינה כבית, וכל הנידון היה לגזור על הוצאה למבוי ולחצר אטו הוצאה לחורבה. וע"ע בריטב"א.

עז, ב

אסור לעשות יחיד במקום נכרי

אמר רב יהודה אמר רב מבוי שצידו אחד נכרי וצידו אחד ישראל אין מערבינן אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי אמר ליה אביי

מחצר לחצר של ישראלים, ועירבו הישראלים כולם דרך חלונות שביניהן. אע"פ שנעשו הישראלים כאנשי בית אחת ומותרין להכניס ולהוציא לחצירות שלהן דרך חלונות שיש ביניהן, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחי החצירות הפתוחות למבוי שהגויים בצדו האחר, עד שישכרו מהם. שלא תקנו חכמים שיעשו רבים כיחיד במקום שיש בו גוי, אלא אע"פ שעירבו כולן, כרבים נחשבים. ובבר אמרו ששני ישראלים הדרים עם גוי אחד צריכין לשכור ממנו. וכן אלו, אסור להם להוציא כלום למבוי או להכניס עד שישכרו מן הגויים, ובפ"י הר"י בן חכמון כ' וכן בחצר שישראלים וגוי שרויין בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראל לבית ישראל זה ועשו עירוב דרך חלונות אע"פ שהן מותרין להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הם אסורין להוציא דרך פתחים, משום דאסור ליעשות יחיד במקום גוי, פ"י שאין רבים נעשין כיחיד בעירוב שעשו ביניהם במקום שיש עמהם בו גוי, ואע"פ שנעשו כיחיד אסור להם להשתמש דרך פתחים עד שישכרו ממנו, (ובפ"ס ריא"ז כ' "מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל, וכן חצר שדר בו גוי בצדו אחד וישראל בצדו אחד, והיו בתי ישראל פתוחין לביתו של ישראל ואינן פתוחין לחצר, הרי אילו אין מערבין עם אותו ישראל דרך פתחים שביניהם, שהרי על ידי עירוב יכולין להוציא בחצר ונמצאו כאלו דרין בחצר, והרי הגוי אסור עליהן וצריכי' לשכור ממנו"). והם פ"י כהר"מ את עיקר הדין של אסור לעשות יחיד במקום נכרי, ומבוי בדבריהם שבאו ליישב הע' המאירי הנ"ל ד"אין לשון אסור לעשות יחיד וכו' נופל בו יפה והיה לו לומר אין נעשין יחיד במקום עכו"ם או אין עירוב במקום עכו"ם".

ועי' בחי' האבהעו"ז מש"כ דודאי אם חל העירוב בחצירות ה"ה מותרים במבוי ממילא ואפי' שיש שם נכרי כיון שנעשו כיחיד ע"י העירוב, וכ' דד' הר"מ מסייעים את דבריו, דהרי משמע דלולי טעמא דאסור לעשות יחיד וכו' היה מועיל העירוב לעשותם א', וס"ל דלהר"מ נמי כל האיסור לעשות יחיד הוא רק בחצירות ובתים זה לפנים מזה דאז איכא חששא שהוא ירא וכו', אבל אם שתי הרשויות פתוחות לרה"ר אז הדר דינא דנעשים יחיד ע"י העירוב. אמנם בראש' הנ"ל ההולכים בש"י הר"מ מבוי' להדיא דאפי' כשכל הרשויות פתוחות למבוי אמרי' דאסור לעשות יחיד וכו', וכך הוא לש' השו"ע בסו"ס שפב "חצר שישראל וא"י שרוים בה, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועשו עירוב דרך חלונות, אע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך חלונות הרי הם אסורים להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני העכו"ם עד שישכרו, ודלא כאבהעו"ז. ועכ"פ האבהעו"ז הוסיף לבאר, דהא דל"א ככל שני ישראלים הדרים עם הנכרי דיעשו עירוב ויהיו כיחיד ושוב לא יאסור הנכרי עליהם, דזהו משום שיש הלכה נוספת כמבוי' בר"פ, דאין עירוב וביטול מועילים במקום נכרי.

(והנה בשו"ת הר"ן סי' כ דן האם בעיר של רבים דבעי' שיעור מהני דירת נכרי להיות כשעיר, וכ' שם בסו"ד "ומש"כ עוד שלדברי ר"י בעל התוס' שכ' בשמו שאותן יהודים הדרים בכפרים המוקפים חומה ודלתותיהם ננעלות כלילה מותרין לטלטל בכל אותו הקף דגוי הוי כדירה של בהמה ואינו אסור בשבת מאחר שאין שם שני ישראלים שאוסרים זה על זה, וכתבת שלפ"ז צריך להתישב בדבר דהכא ליכא שיעור, ע"כ דבריך. ואני תמה היאך עלה בדעתך שר"י יאמר כך שהרי אין ספק שכל מקום שיש שם שני ישראלים שהם אוסרים זה על זה בלא עירוב אין עירובן מועיל לעשותן כישראל יחיד כדאי' בהדיא בר"פ הדר ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין בטול רשות מועלת במקום גוי וכו' ולפיכך הדבר ברור דשיעור מבואות הגויים מהני", ונראה כוונתו דהיה מקום לומר דע"י שמבוי הישראלים נשתתף בפנ"ע אז כבר נעשו כיחיד ואז אין דירת נכרי דירה כלל, ועכ"פ היא לא מועילה כשיעור כיון דהיא מותרת לגמרי, וזהו שדחה הר"ן דאין עירוב מועיל במקום נכרי, ואפי' כשהישראלים גרים במבוי א' והנכרי במבוי אחר).

והנה הרשב"א בסוג' כ' "לפי דברי רש"י ז"ל אפי' שתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר ישראל ועכו"ם דרין באחת מהן וישראל בשניה אין מערבין, דאע"ג דדירת עכו"ם אינה אלא כדיר

דסומכים הרי הם מותרים גם במבוי, כיון דע"י העירוב שחל ולא פקע בחצירות ה"ה נעשים כיחיד אף במבוי, ואילו הר"מ פ"י באופ"א, דאפי' שהעירוב יחול הם אינם נעשים כיחיד, ולכן אפי' כשהעירוב חל בחצירות והנכרי דר רק במבוי ה"ה אסורים כי לא נעשו כיחיד.

והנה אי' בירו' בפ"ב ה"א "חצר שהיא פתוחה לפסים מטלטלין מן החצר לפסים אבל לא מן הפסים לחצר הא שתיים אסור א"ר בא לא סוף דבר שתי חצירות אלא אפילו חצר אחת ובה שני בתים סבריא מימר בשלא עירבו הא אם עירבו מותרין רבי דניאל בריה דרב קטינה בשם רב חונא אפי' עירבו אסורות שאין עירוב עושה אותן אחת רב הונה כדעתיה דאיתפלגון מבוי שצידו אחד עכו"ם וצידו אחד ישראל רב הונה בשם רב אמר אם עירבו דרך פתחים העכו"ם אוסר עליהן אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן אפילו עירבו דרך חלונות אין העכו"ם אוסר עליהן", וצריך לבאר מה הנידון בירו', ובמה הוי רב הונה-חונא כדעתיה, אבל עכ"פ משמע בכירור דהנידון של מבוי שצידו א' גוי וכו' הוא בשאלה הזו האם עירוב משוי להו כחדא, ואמנם אם הגוי דר עימם ברשות שבה הם גרים הרי ודאי ליכא למ"ד דעירוב משוי להו כחדא, ובודאי אין עירוב מועיל במקום נכרי, אבל אם העירוב חל באותה הרשות שעירבו כי הגוי גר עימם רק במבוי, בהא נחלקו האם נעשו ע"י העירוב כיחיד לענין המבוי ומותרים שם בלא שכירות, וזה ממש כפ"י הר"מ וכמבוי. ובירו' בפירקין נמי אי' "רבי המנונא אמר בית שמניחין בו את העירוב אינו צריך כלום ר' חסדאי אמר נעשו כשותף א"ל א"ר המנונא מליהון דרבנין לא שבקין לך דאיתפלגון מבוי שצידו אחד עכו"ם וצידו אחד ישראל רב חונא בשם רב אמר עירבו דרך פתחים העכו"ם אוסר עליהן אבא בר חנה בשם ר' יוחנן אפי' עירבו דרך החלונות אין העכו"ם אוסר עליהן אין תימר בשותף הוא ייסר", וצ"ע שייכות הדברים למה אם נעשים כא' טפי זה סיבה שבת שמניחין בו עירוב אי"צ ליתן פת, ועי' במפ' שם, אבל עכ"פ מבוי דהנידון במבוי שצידו וכו' אי הוו כיחיד במקום נכרי הוא תלוי בגדר חלות העירוב.

ובמאירי כ' "וגדולי המחברים נראה שתפשו בביאור שמועה זו שיטה אחרת ונוסח דבריהם חצר וישראל ועכו"ם שרויים בה וכו' אסורים להכניס מבית לבית דרך פתחים מפני העכו"ם עד שישכיר שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום עכו"ם נראה שהם פשוה בשיש לשני הישראלים פתחים מבתיהם למבוי ולא אסור כאן אלא לערב להוציא מבתיהם דרך המבוי לבתים וא"כ עיקר השמועה מטעם שאין עירוב במקום עכו"ם עד שישכיר ומ"מ אין לשון אסור לעשות יחיד וכו' נופל בו יפה והיה לו לומר אין נעשין יחיד במקום עכו"ם או אין עירוב במקום עכו"ם ועוד מהו ששאלו מי אמר רב אפי' בחצר ומה בין זה לזה והרי הואיל ואין עירוב במקום עכו"ם הרי יש בחצר שני ישראלים שאוסרין זה על זה אלא שהדברים נראין כפירוש שכתבנו. וקצת גאונים פרשו שמועה זו בשחצרות הרבה של ישראל בצד אחד של מבוי ובאים לערב דרך חלונות כדי לעשות בתיהם אחד עד שיהו כיחיד במקום עכו"ם להתיר טלטולם למבוי ולא יצטרכו לשכור ממנו ואמר שאעפ"כ אסור להוציא דרך פתחיהן למבוי עד שישכורו שאסור לרבים ליעשות כיחיד במקום עכו"ם כדי שלא יצטרכו לשכור ממנו אלא ישכורו ושמה אין העכו"ם רוצה להשכיר ויסתלקו משכונתו". ועי' ב"י סי' שפב שהביא פ"י הר"מ, ולהלכה נקט כב' הפ"י דס"ל דמ"מ דינו של הר"מ אמת לכו"ע. (ומש"כ המאירי בשם קצת גאונים לכאן' כוונתו למש"כ בפיר"ח, ז"ל "מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי פ"י רב לטעמיה דלא הוה תני במתני' פתוחות זו לזו לפי שאם הם פתוחות כיון דמערכי הוו כלהו כחד ישראל ולגבי נכרי שרי לטלטלי מיהו אסור רב משום דקסבר אסור ליעשות יחיד במקום נכרי משום הכי קאמר רב דכי האי גוונא אסור במקום נכרי אפי' בחצר").

ומצינו בפ"י רחב"ש שכ' "מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל. פ"י כגון שהיה צד מזרחי יש בה חצר ששוכנים בה גויים, וצד מערב יש בו ג' חצירות או יותר שוכנים בהם ישראלים. והיו חלונות פתוחי

לביית ומיירי שאותו בית פתוח לצד אחר ואינו רגיל במבוי ולכך אין המבוי נותר בלחי וקורה משום בית אלא משום חורבה, דלכאור' גם כשהפתח אינו רגיל, אבל הרי ראוי שיבוא שם דייר אחר וישתמש בזה כפתח הרגיל, ולא גרע מחורבה. אלא דלהתוס' גופא אין בזה קו', כי חורבה נמי לא סגי ב'ראוי' אלא בעי' שתהיה משמשת בפועל את הבית שאחוריה. ויל"ע עוד אם דירת נכרי ל"ש דירה לענין דין בתו"ח, איך הדין בבית שמעיקרו לא הוקף לדירה, אלא הוקף ולבסוף ישב, ומותר מפני שהוא פחות מבי"ס, אי מהני לדינא דבתו"ח במבוי.

עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה הפנימית מותרת והחיצונה אסורה. לכאור' איסורה של החיצונה הוא דבר פשוט, דהא לא עירבה. ורש"י בהמשך הגמ' כ' "דהא פשיטא דשאנה מעורבת אסורה, דהא כבר תני לה לעיל מתניתין", ונראה שיש בזה חידוש אלא דכבר תני ליה לעיל. (ובהוצ' עוז והדר ציינו דבכת"י ליתא, ועי' מהרש"א). ואולי י"ל דהנידון כאן הוא לאסור את החיצונה הוא לא רק מצ"ע שלא עירבה אלא גם מצד דריסת הרגל, דאמנם רגל המותרת אינה אוסרת כי אחדא לדשא, אבל זה הכל כשהחיצונה עירבה והיא טוענת וכופה את הפנימית לא לאסור אותה, אבל אם היא עצמה לא עירבה אז אין כאן טענת אחדא לדשא, ונפק"מ דאפי' אם באמצע שבת נתחדש היתר לחיצונה כגון שביטלו רשותם לא' מהם, עדיין יהיו אסורים מצד דריסת הרגל של הפנימית האוסרת עליהם כי ליכא אחדא לדשא. וצ"ע בזה.

ורבנן בתראי סברי כשם שרגל מותרת אינה אוסרת כך רגל האסורה אינה אוסרת. מלש' הגמ' לכאור' נראה לדקדק דטעם ההיתר ברגל האסורה הוא כטעם ההיתר לת"ק ברגל המותרת, והיינו דברגל האסורה נמי שייך למימר אחדא לדשא. (ולפ"מ שדנו הפוס' דבגוי ל"ש אחדא לדשא, א"כ לרבנן בתראי נמי רגל גוי אוסרת בכל גווני בין באסורה כביכול ובין במותרת). אמנם המאירי כ' "ומתירים בעירבה חיצונה ולא פנימית שאין הפנימית אוסרת מצד דריסת רגלה אע"פ שאסורה במקומה הואיל ודריסת רגל שיש לה על החיצונה אינו אלא דרך דריסה ושעבוד דריסה ואין לה שתוף בגוף החצר", ובפס' הרי"ד כ' "וחכמ' בתראי סברי דאפי' רגל האסורה במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, דכיון שאין להן רשות להשתמש שם כי אם לדרוס עליה ולצאת ולבוא אין דריסת הרגל אוסרת". ובפ"י ריבב"ן כ' "וחכמ' אין דריסת הרגל אוסרתה דס"ל אפי' רגל האסורה במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דמשום דריסת הרגל שיש לו עלי' אינה אוסרת הואיל ואין בה תשמיש אחר". והרי"י מלוניל כ' "ור"ע סבר אף הרגל המותרת אוסרת במקום שלא עירבה שם כיון שיש לה רשות לעבור עליה כמי שעומדת שם בחיצונה דמי. וחכמ' אין דריסת הרגל אוסרת. מפרש בגמ' אפי' רגל האסורה במקומה כגון שלא עירבה פנימית לעצמה אינה אוסרת על החיצונה שעירבה דכיון שאין לפנימית לעבור עליה בחיצונה אלא בדרך העברה אין אוסרת עליה להוציא כלים שבבתים לחצר". וצ"ע ק' מלש' הגמ' וכנ"ל. (ואולי המקור דרבנן בתראי פליגי ארבנן קמאי הוא מהלש' שאמרו אין דריסת הרגל אוסרת, ומינה משמע דלעולם אין איסור ע"י דריסת הרגל מעיקר הדין).

אכן הנה בנוב"ת אור"ח סי' לט כ' "דעיקר הסילוק שלא ישתמשו בחיצונה אבל הדריסת הרגל אינו מפסיד וכו' שכל זה ברגל המותרת במקומה אבל ברגל האסורה במקומה אוסרת אפילו אינן משתמשין בחיצונה שהרי רבנן דפליגי על ר"ע בדף ע"ה במשנה וסברי שאין דריסת הרגל אוסרת מודו שאם לא עירבה הפנימית ועירבה החיצונה אוסרת על החיצונה וכיון שאפי' בעירבה הפנימית מודו רבנן דחיצונה אחדא לדשא ואם לא אחדא לדשא אוסרת הפנימית משמע דאם לא עירבה אפילו אחדא חיצונה לדשא שלא תשתמש הפנימית שם אפי"ה אוסרת בדריסת הרגל לחוד", הרי דרגל המותרת אם היא אוסרת זה מחמת ההשתמשות, ולזה מהני אחדא לדשא, ורגל האסורה כשהיא אוסרת זה מצד עצם דריסת הרגל, וא"כ זהו שאמרו רבנן בתראי, דכמו דמותרת אינה אוסרת משום דריסת הרגל ואהני אחדא לדשא שאין לה השתמשות בחיצונה, כן ה"ה באסורה דאינה

של בהמה כל שאין שני ישראלים אוסרים זה על זה, הכא אסור משום דאסור לעשות יחיד במקום עכו"ם", ומוכח דס"ל דלא כהאבהעו"ז אלא ס"ל דאין דין שהנכרי מפקיע עירוב, וצ"ע למה מתחילה כ' (כמבוי' בעצם הסוג) דבאופן שע"י העירוב אז הפנימי נחשב במבוי מ"מ הם חשובים שם כיחיד במקום נכרי אחרי שחל העירוב בחצר, וזה ממש כד' האבהעו"ז הנ"ל שהעירוב מאחדן כיחיד אם הוא נעשה במקום שאין בו נכרי, (ויקשה לן להרשב"א למה כל חצר שיש בה נכרי לא יעשו עירוב ויהיו כיחיד). וצ"ל דמעצם המבוי בגמ' דע"י שנעשו יחיד בחצירות ה"ה מותרים במבוי עם הנכרי (לולי האי אסור דחדית רב), עדיין אין הכרח להנ"ל, כי י"ל דל"ח שהפנימי נמצא במבוי, דכיון דאינו נמצא שם אלא ע"י עירוב, הא אין עירוב לחומרא. ואפי' דהוי תרתי דסתרי להתירו שם ע"י העירוב, ולומר מאידך דאין שם עם הנכרי אלא יחיד כי אין עירוב לחומרא, מ"מ השיעור שבו הוא נכנס למבוי זה רק כפי ענין העירוב, והעירוב מכניסו למבוי כאילו הוא יחיד ממש עם החיצון, משא"כ בגוונא דהאבהעו"ז דב' החצירות פתוחות ישר למבוי דהווי תרי במבוי גם לולי דין העירוב שביניהם בחצירות, וממילא נפקא דאין שום סתירה בד' הרשב"א.

עדה, א

השתא דאמר רב אפילו חצר טעמא דרב דקא סבר אסור לעשות יחיד במקום נכרי. ומצינו בראש' דמבוי' דאי"ז איסור בעלמא אלא דהעירוב ככה"ג בטל, ויל"ע אם עיקר הדין הוא דאסור וכו' כדי שלא ידור עם הגוי, ומכיון דאסור אז העירוב בטל, וכמו שמצינו בכמה דוכתי דאם ביטול החלות יפקיע את האיסור אז החלות בטל, (דוג' מש"כ הרעק"א בגי' יו"ד סי' י' "דאפילו למ"ד א"ע מהני היינו בעלמא דאף אם יהיה הדין דלא מהני מ"מ עשה עבירה דעבר אמירא דרחמנא אבל בתוקע בשופר של עולה דההנאה הוא קיום מצוה ואם אינו יוצא לא נהנה ולא עבר אמירא דרחמנא בזה לכ"ע לא מהני"), או דמעיקרא דדינא הוא דביטול חז"ל את העירוב כדי שלא יבוא לדור כך עם הנכרי. (ונפק"מ בעירוב הנעשה ע"י קטן, דלכאור' ל"ש גביה 'אסור לעשות' וכו', וצ"ע בזה. גם ילה"ס אם ביו"ט שהעירוב נצרך רק להתיר טלטול שלא לצורך נמי אמרי' דאסור לעשות וכו', או דכיון דבלא"ה מותר כל טלטול לצורך אז ל"ש האי איסורא. ואולי ביו"ט לא שייכא כ"כ תקנת הדר עם הנכרי כיון דלא יצטרך כ"כ שכירות להתיר טלטול שלא לצורך. אבל עי' במהרי"ל הל' ע"ח שכ' דאפי' אי ל"ב עירוב ביו"ט אבל מ"מ נכרי אוסר ובעי שכירות).

ועכ"פ לא נזכר איסור זה אלא כשנעשים יחיד ע"י עירוב, אבל אם בא החיצון לבטל להפנימי ולהיעשות כיחיד ע"י ביטול לא שמעי' הך איסורא, ויל"ע בזה. ועכ"פ לפ"ז יש ליישב למה בסוג' דלחמן בר ריסתק כל הנידון היה שיעשו כיחיד ע"י ביטול, וע"ז אמרי' מידי הוא טעמא וכו', ורק הראש' דנו שם למה לא נימא לעולם שיעשו אחד ע"י עירוב, כי אולי גבי עירוב כבר אמרי' דאסור לעשות יחיד ע"י עירוב, ואם יהיה הדין דע"י עירוב ה"ה נעשים כיחיד ודאי יבואו לדור עם הנכרי ובטלה כל תקנת פרק הדר, ולכן הנידון הוא רק להיעשות כיחיד ע"י ביטול דבזה לא שמעי' איסור לשות יחיד במקום נכרי ע"י ביטול.

אמר רב יוסף אי הכי היינו דשמענא ליה לרבי טבלא דאמר נכרי נכרי תרי זימני ולא ידענא מאי אמר. ונחלקו הראש' האם רב קמ"ל נמי דדירת נכרי לא שמה דירה לענין דין בתו"ח במבוי, ובפיר"ח כ' "אמר רב יוסף לאו היינו דשמענא ליה לר' טבלא דאמר נכרי נכרי ולא ידענא מאי היא. פי' דירת נכרי לא שמה דירה ואסור לעשות יחיד במקום נכרי". ויל"ע האם זה רק רב לטעמיה בדין בתו"ח או לא, כי הרי לעיל פסק הרי"ח כריו"ח דאפי' חורבה מהני, כיון דהיא ראויה לבית דירה, וא"כ אף דירת נכרי ל"ש דירה, לכאור' לא גרע מחורבה דהרי דירתו ראויה לישראל. ואולי י"ל דגרע דכיון דכעת דר בה גוי, אז כעת היא נידונית רק כראויה למה שהיא משמשת, ודירת נכרי ל"ש דירה, ולא דמי לחורבה הראויה לדירת ישראל. וכזה ילה"ס לפמש"כ התוס' לקמן פה, אז"ל "דהא דאמרינן בסוף הדר דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה מיירי בחורבה הפתוחה

לא עירבו בין שתבטל ובין שלא תבטל אינם אוסרות זע"ז וזה ברור, וכן פ"י בתוס', ואף פירש"י ז"ל יש להלום לשי' זו ולא דוקא נקט חצירות שפתח א' ביניהן אלא חדא מינייהו נקט, והיינו דאמר מרן ז"ל דהכא ליכא למימר דאי אמרת תיבטל להוי עוות וזה עולה למה שפירשנו".

אבל בד' המהרש"א נראה דפ"י כפשוטו דלשי' ריו"ח יש ביטול מחל"ח דוקא בדלא אסרי אהרדי, אבל אם הם אוסרים זע"ז אז ל"מ ביטול, שכ' "תוס' בד"ה ע"כ לא כו' וי"ל דהוה מפרש כר"י כו' אדמבטלת לי קאסרת עלי כו' עכ"ל לאו ממש כר"י דאליביה בכל זו לפנים מזו אין מבטלין לרבנן כדקאמר סתם אדמבטלת לי קאסרת עלי אבל לאביי אליבא דשמואל בכל זו לפנים מזו מבטלין חוץ מהך דנתנו עירובין בפנימית והחיצונה לא עירבה דאין מבטלין מה"ט דקאמרי אדמבטלת קאסרת עלי בפשיעותך", ועי' קרני ראם, וצ"ע.

הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה

ואם היו של יחידים וכו' אמר רב יוסף תני רבי היו שלשה אסורין אמר להו רב ביבי לא תציתו ליה אנא אמריתיה ניהלה ומשמיה דרב אדא בר אבהא אמריתיה ניהלה הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה אמר רב יוסף מריה דאברהם רבים ברבי איחלף לי. ופירש"י "אם היו שלשה - בין שתי החצירות אסורין, ולא מיבעיא שנים בפנימית דהויה רגל האסורה, אלא אפילו שנים בחיצונה אסור, עד שעירבו שתיהן יחד, גזירה משום רבים בפנימית וכו' ומן הטעם הזה אמרתי לו, הואיל ואני קורא רבים בחיצונה גזרינן משום רבים בפנימית".

וכע"ז פ"י התוס' ושאר דד' רב אדא הם משום גזירה.

אמנם בפיר"ח כ' "אמר רב יוסף אמר רב ג' אסורין פ"י אין ניתרין יחידים אלא בזמן שהן ב' חצרות ובכל חצר דר אחד. אבל בג' חצירות ובכל חצר דר אחד שנמצאו כולן ג' אסורין. ואמר רב ביבי אנא אמרתה ליה ומשמיה דרב אדא בר אבהא אמרת ליה ולא משמיה דר' ומ"ט ג' חצירות ובכל חצר שוכן יחיד אסורין הואיל ואני קורא רבים בחיצונה כי כל שלשה רבים הם ועכשיו שנמצאו דורסין אותה שלשה והן רבים אסורין", וכ"ה לש' הרי"ף שכ' "אמר רב ביבי משמיה דרב אדא בר אבהא שלשה אסורין, פירוש אין נקראין יחידים אלא בזמן שהן שתי חצרות ובכל חצר וחצר דר אחד שנמצאו כולן שנים אבל אם היו כולן שלשה חצרות ובכל חצר וחצר דר אחד שנמצאו כולן שלשה אסורין מאי טעמא הואיל ואני קורא רבים בחיצונה דכל שלשה רבים הם וכיון ששלשה דורסין בחיצונה הרי הן רבים ואסורין". וכ"כ בס' העיתים סי' קיא. והנה הוסיפו כאן טעם דכל שלושה רבים הם, ולכאור' אין בזה שום מובן אם האיסור הוא מצד הגזירה שפ"י הראש', אלא נראה שיש כאן טעם עצמי לאסור רגל המותרת במקומה באופן שאני קורא רבים בחיצונה. (ואם נפרש דרק ביארו בזה את הדיוק ממתני' דההיתר הוא ביחידים' ולא ברבים', עדיין משמע דטעם ההיתר תלוי בזה ולא כחילוקים לענין הגזירה).

ואמנם ז"ל ריו"ח נ"ב חט"ו "ור"ף כתב ופירש שזו המימרא מיירי בשלשה חצרות זו לפנים מזו ואדם אחד יחיד דר בכל אחד מהן ויש לשני' הפנימית דריס' רגל על החיצונה והואיל ואני קורא רבים בחיצונה כלומר שהם שני' אותם שיש להם דריסת רגל על החיצונה אפילו שאין דרין אלא אחד יחיד בכל חצר אסורים ולפי זה הפירוש הלכה כזו המימרא בשלשה אם הם שלשה חצרות כמו שכתבתי והלכה כשמו' דאמר כי בשני חצרות זו לפנים מזו ושנים דרין בחיצונה ואחד בפנימית מותרין ואינה אוסרת פנימית על החיצונה דה"ל רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת על החיצונה אלא כשיש להם ב' בפנימית וא' בחיצונה דאז ה"ל רגל האסורת במקומה", והיינו דה'רבים' בחיצונה אזיל על השניים שנכנסים לחיצונה, וא"כ י"ל דהטעם בזה הוא משום גזירה וכפ"י שא"ר, וכמש"כ כן להדיא בפ"י רחב"ש, ז"ל "ואם היו של יחידים וגו'. אמ' רב ביבי שלשה אסורין. שהרי הדר בפנימית ובאמצעי' עובר על החיצונה, ושנים רבים הם. דאע"ג דכל אחת מהן רגל המותרת במקומה היא, גזרי' רבים בחיצונה משום רבים בפנימית. זו סברת רב". אמנם לפנינו מבו' בר"ח ובר"ף דרבים היינו שלושה ולא מתיישב להטעים בזה ענין הגזירה. (אא"כ נדחוק דבאו לומר רק מה הדיוק מה דקתני

אוסרת, לא בתשמישה כיון דאחדא לדשא, ולא בדריסת הרגל לחוד כיון דאין דריסת הרגל אוסרת.

ומצינו עוד בד' הר"י מלוניל שפ"י כן בהדיא בד' הגמ' לעיל נט, ב (וצ"ע מדבריו כאן), ז"ל "ואין מערבין אותה לחצאין, בין לארכה בין לרחבה משום דכאור' יאסר את חבריו וזהו מבוי ששכת אחד מן החצרות ולא נשתתפה בו דאסורה אכולה דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה. מבוי אמבוי נמי אסרי אהרדי כדפרישית שאפ"י לרבנן דסברי שאפ"י רגל האסורה אינה אוסרת הני מילי בשתי חצרות זו לפנים מזו שאע"פ שיש דריסת רגל לפנימית על החיצונה לא אסרה לפי שיש לבקש מהם בדרך פיוס שישלוקו היום דריסת רגלם ויסגרו שעריהם שהרי לא יזיק להם כלום כיון שהם אסורים במקומם כמו כן אבל ברה"ר שאין הפרש וחלוק לארכו ולרחבו של מחיצה אין לומר תיחוד דשא ותשתמש ועוד שלא נוכל לומר לרבים שבכל העיר שישלוקו דריסתם מעל זה המבוי שעירב בפני עצמן אפ"י רבנן מודו בהא דאסרי אהרדי ואפ"י איכא לחי או קורה למבוי לא מהני", והיינו דההיתר לרבנן בתראי ברגל האסורה זה בגלל אחדא לדשא בבקשה דרך פיוס ולא דרך 'כופים על מידת סדום', ולכן ברה"ר דא"א לסלקם או רגלם אוסרת. אבל צ"ע מהו שכ' ד"לא יזיק להם כלום כיון שהם אסורים במקומם כמו כן", דהרי אדרבה במותרת במקומה הרי כייפ"י על אחדא לדשא כיון דאינו מזיק להם כלל.

תודה אלמא רגל המותרת אינה אוסרת כו' - הא דלא מוקי בעשתה דקה היינו משום דתיקשי רישא וסיפא בעשתה דקה ומציעתא ההיא דשכת אחד מן הפנימית בלא עשתה דקה. וכ' מהרש"א "משמע להו דאין לחלק וברגל אסורה נמי שרי ע"י דקה", ע"ש עוד. ובאמת בתורא"ש הוסיף "הא דלא מוקי לה בשעשתה דקה אם כן אפ"י היתה של רבים נמי לא היתה אוסרת דכיון דאיכא דקה אין לחלק בין רגל המותרת לרגל האסורה", והריטב"א כ' "היה נראה לכאור' דלר"ע ל"מ דקה אלא לרגל המותרת במקומה, דאי לא אמאי נקטה בשעירבה הפנימית לינקטה אפילו בשלא עירבה, ועוד דכיון דסיפא בשעשתה דקה קמייתא נמי בשעשתה דקה וקתני חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות, אבל א"א לומר כן דכיון דדקה משום סילוק הוא דנסתלקה מכאן אפילו ברגל האסורה נמי, אלא ודאי קמייתא בדלא עשתה דקה". ועי' לעיל ס, א דנת' בשם התור"ש בדעת רש"י והר"ם ד"ל"מ דקה כלפי רגל האסורה.

ענה, ב

ורבי יוחנן אמר אנא דאמרי אפילו לרבנן עד כאן לא קאמרי רבנן הכא אלא דאמרה לה אדמבטלת לי קא אסרת עלאי אבל התם מי קאסרת עלה. וד' הגמ' צע"ק דהתם י"ל בפשיטות דמצי מבטל כי מהני ביטול מחצר לחצר, אבל הכא ל"ב ביטול כי אמרה לה אדמבטלת לי קא אסרת עלאי, ולתקוני שיתפתך ולא לעוותי. וכ"כ הרש"ש "אבל התם מי קאסרת עלה - לכאורה הכי הוה ליה למימר אבל בטולי מצי מבטל". אמנם רש"י פ"י "מי קאסרת - חצר על חברתה בפתח שביניהן בלא עירוב דאי אמרת תבטיל ניהוי עיוות", ומשמע דבאמת ריו"ח ס"ל דמהני ביטול רק באין אוסרים זע"ז.

וכבר עמד בזה הריטב"א וכו' "ולפי פשוטו כן מוכיח לשון הגמרא כפירושו, ומיהו ק' דמשמע מהכא דל"א מבטלין מחל"ח אלא בב' חצירות זו בצד זו ופתח א' ביניהן ולא עירבו אבל לא בב' חצירות זו לפנים מזו דאסורן אהרדי, וז"א אפ"י לשיטתו של רבא שלא מצינו שחלק הוא לריו"ח בזה וכ"ש לאביי דאמר דאפ"י לשמואל מבטלין ב' חצירות זו לפנים מזו, והכא ה"פ אבל הכא מי אסרה עליה שיהא האיסור בא מחמת הביטול, דאילו במשנתנו אם אתה אומר שאין מבטלין אינה אוסרת על הפנימית דפנימית אחדא דשא ומשתמשא ואמרה לה לתקוני שתפתך עמי ולא לעוותי וכסברא דרבנן, אלא שר"ע קאמר דכיון דעירובא מרגילה ואפשר בביטול תבטל, נמצא שהגורם איסורה על הפנימית הוא מפני שאתה מצריכה ביטול, אבל בעלמא אין הביטול גורם האיסור דאילו בב' חצרות זו לפנים מזו הרי הפנימית מדינא אוסרת על החיצונה מפני דריסת הרגל ואם לא תבטל כ"ש שתהא החיצונה אסורה, ובב' חצירות זו בצד זו אם עירבו ה"ה אוסרות זע"ז מן הדין אם שכח א' מהם ולא עירב, ואם

בשתי חצירות, ועי' קר"א שכ' ע"ז "ויש לדקדק, כיון דהוא אוסר אפילו בג' יחידים אם כן כל שכן בשנים בחיצונה, דאני קורא רבים בחיצונה. ואם כן אכתי תיקשי מאי איריא כותי אפילו ישראל נמי". ואולי א"ש טפי להנ"ל דד' רב אדא אינם גזירה אלא מעיקר הדין, וזה שייך דוקא בג' חצירות ולא בב', אפי' כשיחיד בפנימית ושניים בחיצונה, כיון דבעי' שיבואו ב' רגליים לתוך החיצונה מן הפנימית. וצ"ע.

הרי הוא כרבים. כ' הריטב"א "לאשמועינן דכה"ג גוי הרי הוא כרבים דאע"ג שאין ישראל דר עמו בחצר כאחת כדי שילמוד ממעשיו אפילו הכי אסור וכו' שאין הגוי ראוי לאסור כיון שאינו דר עמהם בחצר ולא ילמדו ממעשיו". ולפ"ד ל"ק מעיקרא משה"ק התוס' דבלא"ה נמי יש לאסור ע"י דריסת הרגל, ופשוט. וכן מבוי בד' הריטב"א לעיל סה, ב שכ' "וק"ל דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, וי"ל דכיון שהגורם לפנימי דדייר התם היינו ישראל החיצון לדידיה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב, ואפילו למ"ד התם דהיכא דשכיח אסורא התם קנסינן שאני הכא דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים הכי עדיף טפי שלא לחלוק בדברי רבא"י. וי"ל ע"פ ל"ד למה גזרו על גוי הדר במבוי בחצר בפנ"ע בלא ישראל, והרי אין לגוי במבוי אלא דריסת רגל ול"ש בזה שיבואו ללמוד ממעשיו.

ונראה דבאמת הדבר חלוק, דאם לישראל יש ברשות דוירים ממש ולגוי יש רק דריסת הרגל אז ל"ש הגזירה שילמוד ממעשיו, אבל אם באותה הרשות אין גם לישראל אלא דריסת הרגל שפיר שייכא הגזירה. וטעם לזה י"ל בכמה אופנים. חדא י"ל דכ"מ שאסרו חז"ל הוא רק כפי השיעור שיש עליו חשש, ולכן כשהחשש הוא רק משום דריסת הרגל דגוי (וזה חשש מועט), אז אין לאסור יותר מאשר דריסת הרגל דהישראל (דהאיסור הוא ג"כ רק הפסד מועט), אבל אי"ז טעם מספיק לאסור משום הא לישראל את מקום דוירו, ולכן במבוי גזרי' על הישראל אבל לא בחצר. עוד י"ל דגדר החשש הוא דהישראל יתחבר עם הגוי ויעשה ברשות המשותפת כמעשיו, וא"כ במקום שיש לגוי ולישראל דוירים יש לחשוש שיעשה הישראל דוירו כמו הגוי וביחד עם הגוי, וכן במקום שיש לשניהם רק דריסת הרגל דאכתי יש לחשוש דיעשה הישראל הילוכו במבוי כעין הגוי ויחד עם הגוי, אבל אין חשש מכח דריסת הרגל של גוי בחצירו של הישראל שישוו מעשיהם ללמוד ממנו. וכן ע"ז הדרך.

נכרי ה"ה כרבים לשי' הר"מ

רש"י ד"ה הרי הוא כרבים - אם דר נכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, אוסרת דריסת רגלו עליהן עד שישכיר וליבא דשמואל אמרה ר' אלעזר למילתיה, דאי לרב אדא מאי איריא נכרי אפילו ישראל נמי אסר כי הוו שנים בחיצונה, והא ליכא למימר דביחיד בחיצונה אסר, דהשתא אפילו דר עמו בחצר עצמה, הא קיימא לן כראב"י דאמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה, דריסת רגלו לא כ"ש דלא אסרה. אמנם הב"י בסו"ס שפ"ב כ' "והרמב"ם כ' בפ"ד מהל' עירובין היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו אינן צריכין לערב אלא כ"א מהן משתמש בכל חצרו ואם היה גוי בפנימית הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו נראה מדבריו שאפילו ביחיד בחיצונה אוסר וכן משמע לכא' דבהא נמי איכא למיחש למאן דלא ידע שהוא דר שם יחיד וכיון דלא פעי גוי ודאי לא שכרו ממנו וא"כ הרי הם אוסרין זע"ז ואפ"ה אין דריסת רגלם אוסרת על בן החיצונה ואע"פ שישראל הדר יחידי והגוי אינו אוסר עליו שאני התם דלא נפיק מינה חורבה דהא חזו ליה שהוא דר יחידי עמו אבל הכא שדרים בפנימית לא חזו אינשי כמה דרים בה הילכך חיישינן דילמא נפיק מינה חורבה". וי"ל ע"ד סו"ס הרי ישראל בכה"ג מירתת לדור עם הגוי כיון שהוא יחיד, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן.

ואולי כן נתכוין להק' ר"י בן חכמון, ז"ל "ודוקא כשהיו שני ישראלים בחיצונה הוא שאוסר עליהם הגוי שבפנימית, אבל כשלא היה בחיצונה כי אם ישראל אחד אין הגוי אוסר עליו אפי' היו דרין בחצר אחת, משום דמילתא דלא שכיחא היא, דקימא לן לעיל כראב"י דאמ' לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה

במתני' יחידים, דבג' חצירות דהו ג' בנ"א קורא אני בהן רבים). ואמנם הריב"ז כ' להדיא "ורבינו הגאון הפוסק פי' ג' חצרות ובכל א' דר א' אסורה הואיל שנמצאי' רבים בחיצונה ויש לגזור שמה יהיו שנים בפנימית ולא עירבו דהויה רגל האסורה במקומה", וצ"ע.

ונראה דבאמת לפי רב אדא יש כאן איסור מעיקה"ד, דאף דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, מ"מ במקום דאיכא 'רבים' היינו שלושה, בעי' עירוב אפי' על רגל המותרת במקומה. ואמנם בב' חצירות ובפנימית יש שני ישראלים שעירבו ודאי אינם אוסרים על היחיד (או רבים שעירבו) בחיצונה, והטעם משום דאם עירבו נעשו כחד, ואין כאן רבים בחיצונה, (ומהני עירובין בפנימית לאשוויי גם לדריסת רגלם בחיצונה כדריסת רגלו של אחד, כיון דהו כבני בית הבאים מבית אחד), אבל בלא עירבו יש כאן איסור עצמי על רבים בחיצונה. (ולפ"ז יש דוחק במה דאמרי' אח"כ נכרי ה"ה כרבים, וטעם הדין בנכרי הוא כבר לכו"ע מחמת גזירה וכמבוי' בגמ').

והנה ז"ל הרמב"ן במלחמות "יותר נכון ממנו הכתוב בהלכות שלשה יחידים אסורין ואני קורא בהם רבים בחיצונה מפני שדריסת הרגל לת"ק כדרין עמהם הוא", והיינו דנקט כהנ"ל בד' הרי"ף, ובא ליישב למה יש כאן רבים בחיצונה והלא אין כאן אלא דריסת רגל המותרת במקומה, ולזה כ' כיון דלת"ק (לאפוקי מרבנן בתראי דשרו גם ברגל האסורה) דריסת רגל הו' כדיוורין, לכן גם ברגל המותרת שהתיר ת"ק מחמת איזה טעם, מ"מ יש כאן רבים בחיצונה ד"דריסת הרגל לת"ק כדרין עמהם הוא". (אבל לרבנן בתראי דרגל לעולם אינה אוסרת אפי' באסורה במקומה, ממילא אין מקום לאיסור של 'רבים בחיצונה', כיון דרגל מצ"ע איננה דוירים בכלל. אבל אם כוונת הרמב"ן בשי' הרי"ף היא ג"כ לגזירה אטו וכו', א"כ מה הוסיף את ת"ק כאן, דהא לרבנן בתראי נמי איכא למיגזר שיטעו כאילו כולם דרים יחד).

ואם כנים הדברים יש ליישב בזה כמה קו', דהנה בד' הגר"א בסי' שפ"ב ס"ז מבוי' (וכן במש"כ הראש' ליישב השמטת הרי"ף), דהאי גזירה דנכרי ה"ה כרבים שייכא בכל אופן, בין בישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה, ובין איפכא, ובין בנכרי בפנימית וישראל בחיצונה לחוד, ולכא' הגזירה היא (באופן השלישי) דיבואו לומר שיש ישראל נוסף (או ישראלים נוספים) עם העכו"ם בפנימית, והו' רגל האסורה במקומה. (והגזירה היא לא אטו האופנים הראשונים, כי הרי כ' הגר"א דלא קי"ל כסוג' דדס"ה, כיון דקי"ל כרבנן דר"ע. וכבר כ' בחי' הר"ן הכא "ולפי זה הא דאמרי' אי לא ידע אליבא דמאן דאמ' לעיל בפרקין דישאל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה אוסרין, הכי קאמ' דחיישינן שמה הרואה יהא סבור דישאל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, ולמאן דאמ' לעיל דאינן אוסרין הכי קאמר דחיישינן שמה הרואה יהא סבור שיש עם הגוי בפנימית שני ישראלים ויש בחיצונה ישראל אחר"). וק' דא"כ לרב אדא דגזרו גם בישראל, והיינו לכא' משום דלדידיה לעירוב נמי איכא קול ולא יתלו בעירוב ואיכא למיגזר גבי ישראל כגבי עכו"ם, א"כ למה לא גזרו בב' חצירות וישראל יחיד בפנימית ויחיד בחיצונה שיבואו לומר דאיכא עוד ישראל בפנימית. וק' דנפקא מחלוקת בין רב אדא לר' אלעזר האם גזרי' בכה"ג, דלכא' היה ראוי שמה שסובר ר' אלעזר בגוי סובר רב אדא בישראל.

ועו"ק בד' הרשב"א בעבוה"ק שכ' דהגזירה בגוי היא שלא יכירו בהא דרגל המותרת חלוקה מרגל האסורה ואינה אוסרת שלא במקומה, וק' דא"כ לרב אדא היה ראוי לגזור בכל ב' ישראלים יחידים בב' חצירות כיון דעירוב אית ליה קלא וכנ"ל, ולא ידעי אינשי דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. אבל אי נימא כנ"ל א"ש דבאמת דינא דרב אדא אינו משום גזירה, ולדידיה נמי ליכא למיגזר בישראל מיד, כיון דיתלו (הטועים) בעירוב דל"ל קלא, אלא דאסר רב אדא בגוונא דאני קורא רבים בחיצונה מעיקה"ד וכנ"ל. ולכן נצרך הרשב"א הנ"ל לטעם חדש לגזירה בנכרי, כיון דרב אדא בישראל נמי לא גזר מיד.

והנה ז"ל הרא"ש סוסכ"א "ולפירושו רב אלפס ז"ל אתיא ר' אלעזר שפיר כרב אדא דרב אדא איירי בשלש חצירות ור' אלעזר איירי

ונכרי בפנימית וכו' ושל נכרי ה"ה כרבים. גם י"ל כנ"ל, דאפי' אם יש מקום לגזור בזה, אבל הוי מילתא דלא שכיחא שידור יחיד עם הגוי כן, וכל מילתא דל"ש לא גזרו ביה רבנן.

אמנם מצינו חילוק בין הר"מ להרי"ד, דהנה לפי זה דנכרי ה"ה כרבים גם כשיש בחיצונה רק יחיד, הרי לכאור' ד' ר"א לאסור בנכרי אזלי גם אליבא דרב אדא ולא רק אליבא דשמואל, ואמנם הר"מ להדיא פסק כשמואל גבי ישראלים. אבל הרי"ד כ' "אמ' רב יוסף אמ' רב אם היו שלשה אסורות. פי' אם היו דרי' ג' בני אדם בשתי החצירות ולא עיריבו זו עם זו הן אסורות. ולא מיבעיא אם היו שנים בפנימית ואחד בחיצונה דהויא לה רגל האסורה במקומה, אלא אפילו אחד בפנימית ושנים בחיצונה, דהויא ליה רגל המותרת במקומה משום גזירה דשנים בפנימית. ודווקא' תנן שליחידים, אבל שלשה אסורה, ואפילו שנים בחיצונה. ושמואל אמ' לעולם מותרין עד שיהו שנים בפנימית אחד בחיצונה. וקיימלן הל' כרב באיסורי, וא"ש לשיטתו הנ"ל, דהנה הראש' (עי' רשב"א ורא"ש) כ' טעם לפסוק כשמואל כיון דר"א קאי כוותיה, ואילו להרי"ד אין בזה הכרח כיון דד' ר"א שייכי נמי אליבא דרב. (ואולי קי"ל כרב באיסורי אף כשר"א מסייע לשמואל. דהרי הרי"ד גרס דד' רב אדא הם משמיה דרב, וכן מצינו בפ"י הרחב"ש). אבל באמת האור"ז כ' בסי' קעז דאף ש' רש"י כן, ז"ל "והואיל ורבי' שלמה פי' במתני' כרב יוסף ש"מ דהלכת' כרב יוסף ס"ל", וצ"ע לפ"ד דכיון דד' ר' אלעזר לא אזלי אליבא דרב יוסף כדכ' רש"י, דא"כ נפקא לדינא דאין מה לפסוק את הדין של נכרי ה"ה כרבים.

והנה הנו"כ שם תמהו ע"ד הב"י, דאיך שייך לומר דהר"מ אסר גם ביחידים, דהלא בפ"ב העתיק הרי"מ לדינא את האיסור בנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, ולמאי נפק"מ בזה כיון דבלא"ה נמי יש איסור בנכרי בפנימית וישראל יחיד בחיצונה. וכעיי"ז יש לתמוה בד' הרי"ד, דאף הוא פסק לעיל סה, ב' "אמ' רב יהודה אמ' רב, יש' וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, בא מעשה לפני ר' ואסר. דהו להו שני ישראלים אוסרין זה על זה, ואפילו עיריבו הגוי אוסרין עד שישכרו ממנו", והכא פסק לאסור בלא"ה גם בישראל יחיד בחיצונה. ובביהגרא"א סי' שפב סיי"ז כ' דד' הגמ' בדס"ה אזלי להס"ד הכא דגוי אינו כרבים. ולכאור' אכתי ק' הטעם שנתן הר"מ בפ"ב "שהרי רגלי שני ישראלים וגוי מצויים שם", כיון דקי"ל דנכרי ה"ה כרבים ואסור בלאו שני ישראלים האוסרים זע"ז.

אלא דלפי המת' לעיל לכאור' לק"מ, דאדרבה כל הגזירה דנכרי ה"ה כרבים לאסור כשישראל יחיד בחיצונה, זהו משום דמאן דלא ידע סבר כי היכי דישאל בחיצונה ה"נ איכא ישראל בפנימית יחד עם הגוי, ואז תהיה הטעות בדין המפוי' לעיל סה, ב' לאסור בכה"ג, ורק מזה נולד האיסור והגזירה של נכרי ה"ה כרבים, ובודאי הוצרכו הר"מ והרי"ד לפסוק את הסוג' בדס"ה האוסרת במקום שיש דריסת רגל דשני ישראלים, ורק אח"כ אפ"ל עוד דנכרי ה"ה כרבים לאסור גם בישראל יחיד בחיצונה גזירה משום הא. והדברים מפוי' בתורי"ד כאן שכ' "גוי נמי אי ידעי ידעי כו' פי' אי ידעי דגוי בלחודי' דייר בפנימית ידעי שאין דירתו חשובה דירה בלא ישראל ואינו אוסר את החיצונה ואי לא ידעי אלא סוברים שיש ישראל עמו בפנימית שאוסר אותם מפני ישראל שעמו אמרי מיגר אגר". והגר"א שם כ' הטעם לפסוק כדינא דדס"ה אף דקי"ל כרבנן דר"ע, משום ד"אע"ג דאוקמוה שם כר"ע. למסקנא שם ע"ה ב' נכרי ה"ה כרבים כו' א"צ למוקמי כר"ע", אבל זה רק לש"י הנ"ל. ולהמת' א"א לומר כן, דהרי כל הגזירה בדע"ה היא אטו הדין של דס"ה. וצריך ליתן טעם אחר לפסוק כהתם אף דקי"ל כרבנן דר"ע. וזה מת' בד' הראש' שם, או דל"ב אוסרים זע"ז ממש, או דמשום חומרא דשמואל ילמוד ממעשיו החמירו לדונם כר"ע דרגל המותרת אוסרת. והמקור לנטות מפשטות הסוג' שם דתלו לה בש"י ר"ע, זה מהדין המבוי' כאן לגזור דנכרי ה"ה כרבים, וע"כ זה אטו הדין המבוי' בדס"ה. (וע"ע בד' התורי"ד להלן צב, א).

אבל באמת כד' הגר"א כ"כ הראש' בדעת הרי"ף, דמה"ט השמיט דינא דדס"ה כיון דסמך על מה שהעתיק הדין של דע"ה. ובב' אופנים, או דהגזירה של דע"ה מכריחה שיש איסור באופנים של

על זה". ויתכן לומר דכיון שהוא גר בחוץ והגוי בפנים אינו ירא כ"כ, ועי' תור"פ וריטב"א לעיל סה, ב. (ובשעה"צ ס"ק סב כ' "אפשר להסביר עוד קצת טעם לסברא זו, דעיקר הטעם דלא גזרו ביחיד הדר עם העכו"ם אע"ג דאיכא למיחש דילמד ממעשיו, משום דהוא מילתא דלא שכיחא, דמסתפי לדור עמו ביחיד, כדאיתא בש"ס, ובזה שדרים כל אחד בחצר בפני עצמו ואין לו עליו רק דריסת הרגל לא מסתפי כולי האי, ולהכי גזרו בזה שמואל ילמד ממעשיו, כיון שעל כל פנים עובר תמיד דרך חצרו").

ונראה דהנה לעיל סב, א אמרי' "והכא בגזירה שמואל ילמד ממעשיו קא מיפלגי רב"י סבר כיון דנכרי חשוד אשפיכות דמים תרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו חד לא שכיח לא גזרו ביה רבנן ורבי מאיר סבר זמנין דמקרי ודייר", ובפשטות הכוונה היא (וכן נראה בד' הרבה ראש') דיחיד הוי מילתא דלא שכיחא ולא גזרו ביה רבנן, ואילו ר"מ חייש לגזור גם במילתא דלא שכיחא. אכן הר"מ בפיה"מ כ' "לפיכך אומר רב"י שאם היה אחד גוי ואחד ישראל אינו אוסר שאין אנו צריכים לומר בזה שהוא אוסר כדי שלא ישכיר לו שמואל ילמד ממעשיו, כי מטעם אחר ימנע מלדור עמו מפני שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים שמואל להם להתיחד עם גוי אז נאמר שאוסר כדי שלא ידור עמו שמואל ילמד ממעשיו. ותנא קמא אומר ואפילו אחד גוי ואחד ישראל אוסר שמואל יגיס דעתו באופן יוצא מהכלל וידור עמו לברו", והיינו דאין כאן ענין של מילתא דלא שכיחא, אלא דביחיד מיקיימא תקנת רבנן מצד אחר דע"כ כיון שהוא מירתת לא ימשיך לגור עימו, ובש"י ר"מ הוסיף הר"מ דאין החשש הוא דבכ"ז יקרה שיגור עימו למרות הפחד, אלא שיגיס דעתו ויחוק ליבו ולא יהיה אצלו כלל ענין הפחד, וממילא לא מיקיימא בזה תקנת רבנן. (ולראב"י לזה לא חיישי' דהיא מילתא דלא שכיחא, וכמש"כ הר"מ ביד, אבל אם כל מקרה שהישראל גר ומירתת היה צריך את התקנה זה לא היה נחשב מילתא דלא שכיחא. ומה שאמרו בגמ' גבי לחמן בר ריסתק "כל בטולי רשותיהו גבי חד מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן", היינו דלא שכיח כלל ומילתא דל"ש לא גזרו רבנן, דהרי כאן אין את הטעם דעיי"ז גופא ימנע מלדור. אא"כ נימא דאף בזה המכוון הוא דימנעו מלדור באופן כזה שהם כולם בטלים לא' ורק הוא מותר בטלטול, אבל לש' הגמ' הוא מילתא דל"ש לא גזרו רבנן. וממילא פשוט דכלפי הגזירה של נכרי ה"ה כרבים אין להק' כלל מהא דהוי מילתא דלא שכיחא.

ובעיקר ש' הר"מ דגזרי' גם בישראל יחיד דמ"מ נכרי אוסר דה"ה כרבים, הנה כן מבוי' ג"כ בפס' הרי"ד שכ' "אמ' ר' אלעזר גוי הרי הוא כרבים. פי' אם דר גוי בפנימית וישראל בחיצונה אוסרת דריסת רגלו עד שישכור ממנו". וי"ל הטעם בזה דאמנם גזירת רב אדא לא שייכא אלא בדאיכא שניים בחיצונה, דיסברו שיש כמו כן שניים בפנימית, והוי רגל האסורה בכה"ג, אבל גזירת שמואל בנכרי הרי סגי לומר שישכרו דכמו דבחיצונה איכא ישראל אחד כן גם בפנימית יש ישראל אחד עם הנכרי, וא"כ כבר הדרי' להדין המבוי' לעיל סה, ב' דישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה אסור, ולכן בגוי שייך לגזור אף ביחידים. וצ"ע א"כ לכל שא"ר דלא ס"ל כהר"מ וכהרי"ד למה לא גזרו בכה"ג. (ועי' ט"ז סי' שפב סקי"ח ומג"א סקי"ד מש"כ למה לא גזרו כן, ולדבריהם אף הר"מ לא אסר ביחידים ממש. ועי' נתיב חיים על המג"א שם ועצ"א סק"ו). ואמנם הנך ראש' דס"ל דסוג' דלעיל סה, ב' אינה אליבא דהיל', כיון דקי"ל כרבנן דר"ע דרגל המותרת אינה אוסרת, ובעי' ב' ישראלים אוסרים זע"ז, א"כ פשיטא דלמאי דקי"ל כן אין לגזור בכה"ג כיון דבאמת נכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה (וכן איפכא) מותר, וכל הגזירה היא רק בנכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה שישכרו שיש עם הנכרי ב' ישראלים בפנימית. ועוד י"ל בזה עפ"מש"נ לעיל סה, ב' דכל האיסור שם הוא בנוי על מה שנאמר כאן דבגוי גזרי' על רגלו המותרת שתאסור ג"כ, וא"כ י"ל דכבר לא גזרי' גזירה לגזירה. ועפ"מש"כ הבעה"מ שם דהא דאסרי' התם הוא משום דבמקום נכרי מחמרי' כר"ע דרגל המותרת אוסרת, י"ל דלא חמיר כ"כ לגזור אטו הא. והדבר תלוי עוד בש"י הראש' איך מיישבים כפל הסוג' של ישראל

הריטב"א הנ"ל לעיל סה, ב בהא דאסרי' בנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה דיש לאסור דוקא את הפנימית כיון דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא, והוצרך לתרץ דלאו עכברא גנב וכו', הרי גם החיצון אסור, דאע"ג דבאמת ל"ש שילמוד ממעשיו, אבל הרי גזרו נכרי ה"ה כרבים כיון דאיכא דלא ידעי דאין לאסור בכה"ג, וע"כ צריך לאסור גם את החיצון. וצ"ל דכוונת הריטב"א בקו' היא כעין מש"כ שם בסו"ד, ז"ל "שבזו יש לי לומר דכיון דכי קנסין על החיצונה שיש שם שני ישראלים ומסתלק בעל החיצונה ממילא מסתלק בעל הפנימית דלא לידור התם", והכא נמי אם נאסור את הפנימי נמצא דיסתלק משם, ואז ממילא גם החיצון יסתלק משם, ועדיף לאסור את הפנימי כיון דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא מעיקר הדין, ובזה יועיל גם כנגד הגזירה שהיה שייך וראוי לגזור על החיצון וכחמבו' בסוגיין, כיון דאחרי שיסתלק הפנימי יסתלק גם החיצון דמירתת לדור לבדו עם הגוי.

אמנם בד' הריטב"א שם לכא' משמע דלעולם לא מירתתת ישראל יחיד לגור עם העכו"ם בב' חצירות כשהנכרי בפנימית והישראל בחיצונה, דהרי הק' כנ"ל דראוי לאסור הפנימי דעביד איסורא ולא את החיצון ותי' דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב, ואי נימא דאף החיצון מירתתת לדור לבד עם הגוי, והכא לא מירתתת מחמת שיש ישראל אחר בפנימית, א"כ הפנימי מלבד שהוא 'עכברא' דעביד איסורא, הרי הוא עצמו ג"כ ה'חור' של ה'חור', דלולי שהוא כאן אף החיצון היה מירתתת מלדור עם הגוי. וע"כ דהריטב"א ס"ל דלא מירתתת לגור עם העכו"ם בכה"ג, כשהוא בפנימית והישראל בחיצונה. ואין להק' דא"כ כשנכרי בפנימית וישראל בחיצונה יש לאסור כיון דהוי יחיד דשכיח, כיון דהריטב"א ס"ל דמדריסת רגל דגוי אין חשש שילמוד ממעשיו, ואפי' להמבו' בסוג' דלא ידעי אינשי האי היתרא וכסבורים שהגוי אסור גם בכה"ג וגזרי' ע"ז, מ"מ י"ל דאע"ג דס"ל דל"ב אוסרים זה על זה, וכמש"כ הריטב"א לעיל שם דאף דהתם נקטי' דבעי' לראבי' אוסרים זע"ז, מ"מ קי"ל כסוג' דלחמן בר ריסקת דס"ל דכל דאיכא שניים אסור אפי' בדאינם אוסרים זע"ז שביטל א' לב' את רשותו, אבל הא מיהא דבעי' עכ"פ 'שניים', ולא גזרי' כלל על יחיד ממש אפי' אם שכיח, ורק על יחיד כזה שאינו יחיד ממש אלא הוו רבים שנעשו כעין יחיד ע"י ביטול בזה אמרי' דל"מ היותם יחיד להתיר כיון דסו"ס שכיח כה"ג. ועכ"פ הדק"ל דכיון דמבו' בריטב"א דהחיצון אינו מירתתת בכה"ג, א"כ מה הק' דצריך לאסור את הפנימי במקום את החיצון, והרי את החיצון ודאי יש לאסור כמבו' דינא דנכרי ה"ה כרבים, ולא יועיל הקנס על הפנימי להבריח גם את החיצון כיון דהוא לא מירתתת אפי' לכשיסתלק הישראל הפנימי.

ולכא' מוכרח לומר דבאמת הגם דעיקר הכלל הוא דתלוי בשכיח ולא שכיח, וגזרי' על (כעין) יחיד דשכיח, אבל הא מיהא דבעי' שבמציאות יהיו כאן שניים, (ושניים כאלו שמסוגלים להיות אוסרים זע"ז באיזה היכ"ת, יצאו בני משפחה וכד'), כי עיקר מה שהגדירו את ה'שכיח' הוא בהא דיחיד לא שכיח ושניים שכיח, וא"כ י"ל דבעי' שניים כאלו שכל אחד מהם שכיח דדייר, אבל אם א' מהם נשאר בגדר מירתתת אפי' כשחבירו עימו, א"כ אין כאן כ"כ שניים לומר דהוי בגדר 'שכיח'. ולכן הק' הריטב"א דכיון דפנימי הוא דדייר עם הנכרי ועביד איסורא יש לקנוס ולאסור אותו, ואע"ג דאמרי' דנכרי ה"ה כרבים וראוי לאסור גם את החיצון, אבל הכא סגי בלאסור את הפנימי שהוא עיקר האיסור ועי"ז יהיה החיצון ג"כ מותר, כיון דיתבטל מכאן שם 'שניים' דשכיח כ"א לעצמו, ואמנם גם כשיסתלק הפנימי לא יפחד החיצון לדור כך עם הגוי, אבל שם שניים דשכיח כבר לא יהיה כאן. וראיה לדבר זה, דהנה איבע"ל התם בישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית, ואמרי' "התם טעמא משום דשכיח דדייר דמירתתת נכרי וסבר השתא אתי ישראל ואמר לי ישראל דהוה גבך היכא אבל הכא אמינא ליה נפק אזל ליה", ומבו' דלולי דפנימי שכיח ע"י דמירתתת נכרי, לא היה איסור גם על החיצון, וק' שוב מסוג' דנכרי ה"ה כרבים וגוי אסור בדריסת רגלו מחמת הגזירה ואין נתיר את החיצון אם הפנימי לא שכיח. ואין לומר דכיון דהפנימי מירתתת מן הגוי ויסתלק משם גם החיצון כבר לא שכיח,

דס"ה וגזרי' אטו הא, או דמטעם הגזירה גופא יש לאסור את דס"ה, וכד' הגר"א דאע"ג דמעיקה"ד צריך להתיר בדס"ה כיון דלא קי"ל כר"ע, מ"מ מחמת הגזירה של דע"ה אסור, והגזירה היא דאף ביחיד ויחיד יטעו שיש שניים בפנימית ואסור מעיקרא דדינא בין בפנימית ובין בחיצונה. (ובס' המאורות לעיל סה, ב כ' 'כתוב בהשלמה, ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה אסור. פנימי במקומו מותר. וה"ה דישראל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית שפנימי מותר והחיצון אסור. ואע"ג דקי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, הכא טעמא דמילתא משום דסתם גוי מפעא פעי, כדאי' בשילהי פרקין. והרי"ף סמך על מה שכתב בסוף הפרק גוי ה"ה כרבים. ולא הוצרך לכתוב הא מילתא". ומשמע שזה גם טעם בעצם הדין של הסוג' לעיל). אבל בד' הר"מ קשה לומר כן, דהרי כ' בפ"ב גם דינא דס"ה וכנ"ל. וגם ברעת הרי"ף ק"ק דלכא' בדאיכא ישראל בפנימית וישראל בנכרי בחיצונה, הרי גם אם יטעו לומר דהרבה ישראלים גרים בפנימית, מ"מ יאמרו שעירבו דהא עירוב ל"ל קלא, וממילא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת בחיצונה. וצ"ל דמ"מ יסברו שכולם גרים כאחת, ולכן הווי ב' ישראלים יחד עם נכרי דל"מ להם עירוב עד שישכרו רשותו של נכרי.

אבל בש"י הר"מ א"א לומר כן, דהא בב' חצירות וגוי בפנימית וישראל יחיד בחיצונה, הרי גם אם שניהם גרים בחצר אחת, הא קי"ל כראב"י דהאיסור הוא רק בב' ישראלים. ושם ע"כ החשש הוא שיטעו לומר שיש עוד ישראלים בפנימית, ואם זה החשש ק' כנ"ל דכשהגוי בחיצונה, לו יהי שגרים בפנימית עוד ישראלים הרי י"ל דעירבו ועירוב ל"ל קלא. וצ"ל בדוחק דתרווייהו איתנייהו, דאתו למימר דדמי כאילו גרים כולם יחד, וגם אתו למימר דגרים בפנימית עוד ישראלים. (אבל הא מיהא לא גזרי' בנכרי בחיצונה וישראל בפנימית, שמא יטעו דיש עוד ישראלים בפנימית ואינם יכולים לערב כי הגוי גר עימם יחד, ולכא' משום דתרווייהו כא' לא גזרי'. וצ"ע.) וק' דלפ"ז נפקא דרב אדא מיקל טפי מר' אלעזר, דהרי לשי' רב אדא לעירוב נמי יש קול ולכן גזר על ב' ישראלים בחיצונה דהיחיד שבפנימי אסור עליהם, וא"כ אליבא דר' אלעזר היה לו לגזור גם ביחיד בפנימית ויחיד בחיצונה כי יבואו לומר שגרים כולם יחד או שיש ישראלים נוספים בפנימית, וצ"ע. או י"ל באופ"א דהר"מ ס"ל דשכיח שיש ישראל יחיד ידור בחיצונה כשהנכרי דר בפנימית ולא מירתתת בכה"ג, ולכן גזרו אפי' על ישראל יחיד כיון דשכיח. אמנם צ"ע איך זה מתיישב בטעם האמור בסוג' דנכרי ה"ה כרבים.

נכרי ה"ה כרבים לשי' הריטב"א

אמר רבי אלעזר ונכרי הרי הוא כרבים מאי שנא ישראל דלא אסר דמאן דידע ידע ומאן דלא ידע סבר עירובי עירב נכרי נמי אמרינן דידע ידע דלא ידע סבר אגריי אוגר סתם נכרי אי איתא דאוגר מיפעא פעי. פי' הריטב"א "כלומר שאם היה גוי דר בפנימית אפילו יחיד ושני ישראלים בחיצונה הרי הוא אסור עליהם כדי שישכרו ממנו, דחשבינן ליה כאילו דר עמהם בחיצונה כיון שדריסת רגלו עליהם, אבל כשאין שני ישראלים בחיצונה אינו אסור עליהם דקי"ל כראב"י דאמר דבעינן שני ישראלים אוסרינן זה על זה וכו' מאי שנא ישראל דלא כו'. פי' דאי ידע מאן דחזו להו לישראל אחד בפנימית אינו אסור כיון דהוי רגל המותרת במקומה ניחא, ואי לא ידע יאמר דעירוב' עירוב כלהו. גוי נמי כו'. כלומר אי דידע הוואה שאין הגוי ראוי לאסור כיון שאינו דר עמהם בחצר ולא ילמדו ממעשיו, ידע, ואי לא ידע אלא שהוא סבור שאף זו היה לו לאסור מ"מ הרי הוא אומר מגר אגריה מיניה, ופרקינן דסתם גוי דמגר מיפעא פעי ומפרסם הדבר".

והנה עיקר שיטתו מבוארת דמצד עיקר הדין ליכא לחששא דשמא ילמוד ממעשיו במקום שאין הנכרי דר ממש ואין לו שם אלא דריסת רגל לחוד, וזה כמבו' גם בד' הריטב"א לעיל סה, ב שכ' "דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא". אמנם גזרי' הכא דנכרי ה"ה כרבים, כיון דמאן דלא ידע את ההלכה סבר שגם בזה שייך החשש שילמוד ממעשיו, ולכן גזרי' גם על דריסת הרגל של גוי. אלא דאם כך היא הגזירה דנכרי ה"ה כרבים לאסור החיצונה מחמת דריסת רגלו, צ"ע א"כ מה הק'

דריסת רגל המותרת דגוי אוסרת, ואף דריסת רגל דישראל המותרת חשיבא כשני ישראלים האוסרים זע"ז.

וביאור הגזירה לפ"ז הוא, דבשני ישראלים בחיצונה וגוי בפנימית יבואו לומר דאיכא עוד ישראל עם הנכרי בפנימית, ואז יש כאן את האיסור המבוי לעיל בדס"ה, דאז מתמרי' ברגל המותרת שמא ילמוד ממעשי הגוי, ולכן גזיר' הכא נמי לאסור אליבא דרבנן. (והיינו או דרבנן עצמם מודים לר"ע במקום נכרי, או דעכ"פ כך אנו ס"ל להכריע בפלוג' רבנן ור"ע). אבל אליבא דר"ע גופיה ל"ב שום גזירה כיון דבלא"ה רגל המותרת אוסרת, ומעיקרא דדינא יש לאסור בנכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה. וקצת יל"ע בזה למה פשיטא להוכיח מכאן דאין הלכה כר"ע אלא כת"ק, דהא לר"ע נמי איכא למימר דלא אסר ברגל המותרת דנכרי במקום דאין ללמוד ממעשיו. וצ"ל דפשיט"ל דמי שאוסר רגל המותרת מעיקרא צריך לאסור כן גם בגוי (אחר דשויהו לדירתו דירה) אפי' במקום דליכא חששא שילמוד ממעשיו. (וזה אילה"ק למה לא גזרו גם בישראל יחיד בחיצונה דיטעו שיש עוד יחיד בפנימית ואסור מדינא דדס"ה, די"ל דלא יטעו להוסיף בפנימית אדם שאינו אלא רק טועים לומר שא' מן הגרים בחיצונה גר בפנימית. עוי"ל דעכ"פ ישראל יחיד עם גוי זה מילתא דלא שכיחא ולא גזרו ביה רבנן). ועכ"פ כע"ז כ' החזו"א בסי' פב סק"ד ז"ל "וטעמא דמלתא דמקום עכו"מ מחמירין כר"ע דרגל המותרת אוסרת וכמ"כ בס' ק"נ בשם הרד"ה [ואין עתה ספרי הפוסקים תח"י מפני סיבת המלחמה] והא דעכו"מ יחידי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אין אוסר מן הדין צ"ל דכיון דאין העכו"מ וישראל בחצר אחת לא שייך כאן גזירת חכמים כלל שגזרו על דירת עכו"מ", ועי"ש המשך דבריו.

עוי"ל דבאמת הבעה"מ כאן לא אזיל עם מש"כ לעיל, אלא ס"ל דכל הדין סוגיא כת"ק דר"ע, ולכן רגל המותרת במקומה מצד הדין מותרת, ואסרי' לה רק משום הגזירה. אלא דלפ"ז אין לפסוק כדן הסוג' בדס"ה, כיון דקי"ל כרבנן ולא כר"ע, וא"כ מש"כ בעה"מ דגזיר' דילמא איכא מאן דלא ידע ביה בההוא נכרי שהוא יחיד במקומו "וקסבר שישראל דר עמו", היינו דהחשש הוא שילמד ויסברו דאיכא שני ישראלים הדרים עם הגוי בפנימית, דכי היכי דדרים ב' ישראלים בחיצונה ה"נ דרים שני ישראלים עם הנכרי בפנימית. וזהו דכ' דהדין סוג' כת"ק והיינו כת"ק לגמרי, בין במקום ישראל ובין במקום נכרי. (וההכרח הוא כיון דאם נחמיר כר"ע במקום נכרי, א"כ היה ראוי לגזור אף בנכרי יחיד בפנימית וישראל יחיד בחיצונה, דאתי למימר דלמא איכא ישראל יחיד עם הגוי בפנימית, והדר איסורא דדס"ה, וע"כ דסוג' דהכא פליגי אסוג' דהתם כיון דס"ל כת"ק לגמרי. ובלא"ה הרי כ' הבעה"מ דסוג' דהכא היא טעם חדש לדעת הר"ף לאסור את שני האופנים של הסוג' לעיל, וע"כ דיש כאן איזה פלוג' בין הסוג'). אלא דלפ"ז לא ברירא מה הוק' להבעה"מ לעיל על מה שהשמיט הר"ף סוג' דהתם, דאמנם קי"ל כמעשה רב, אבל סוג' ערוכה היא אצלנו דקי"ל כת"ק לגמרי אפי' במקום נכרי. ויותר נראה א"כ דכוונת הבעה"מ ע"פ הריטב"א הנ"ל, ואין סתירה בין הסוג'.

עוי"ל, דהנה התוס' בסוג' נקטו בקו' בפשיטות דראוי לאסור רגל נכרי אפי' אם היא מותרת במקומה, אלא שתי' דמ"מ אין להחמיר בישראל יותר מבגוי, וי"ל דכעת הכלל הוא דכלל דבר יש לדון מה היה קורה לו היה הנכרי בעצמו ישראל. ולכן כ' הבעה"מ דהגזירה היא אטו שסיברו שיש ישראל (יחיד) נוסף עם הגוי בפנימית, והטעם שזה אסור (אף לת"ק דרגל המותרת אינה אוסרת, ואף דלא פסקי' את הסוג' לעיל לאסור כה"ג), כיון דאם הנכרי היה ישראל אז יש כאן רגל האסורה במקומה ממש. (וביותר, דהבעה"מ כאן ג"כ ס"ל מש"כ לעיל דיש להחמיר במקום נכרי גם ברגל המותרת, אבל כל חומרא זו אינה יותר מאשר מה שהיה קורה לו הנכרי היה ישראל, ולכן שם יש לאסור בנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, אבל כאן ק' להבעה"מ דאם הנכרי היה ישראל הרי יש כאן רגל המותרת במקומה ממש, ולכן ע"כ דאי"ז אלא משום גזירה. אמנם התוספת הזו אינה בהכרח נכונה, כיון דהבעה"מ לעיל לא בא ליישב רק איך הנכרי אוסר כיון שהוא רגל המותרת במקומה, אלא בא ליישב עוד

(וכמ"כ שם כע"ז בתור"פ), דהרי לשי' הריטב"א הפנימי אינו שמירה על החיצון, והחיצון לא מירתת לדור כשיש גוי בפנימית אפי' בדאין ישראל אחר עימו. ועכ"ל כנ"ל דאם הפנימי היה לא שכיח לא היה גזירה על החיצון, כיון דלא נתקיים כאן הגדר של 'שניים דשכיחי', דבעי' שניים דכ"א מצ"ע ראוי לישאר כאן (יחד עם חבריו), ואם הפנימי מירתת אז אין כאן שניים כאלו. ואע"ג דסו"ס החיצון הרי לא מירתת והוא שכיח, הא לא דמיא אלא ליחיד (ממש) השכיח, (כגון ישראל אלים וגוי חולה), דלא גזרו עליו כלל דכך הוא הגדר.

(אמנם מצינו בתרוה"ד סי' עו שכ' "אבל בנ"ד ובהיה פסק דמרדכי דלעיל, דאיתנהו נכרים דדיירי בדירת קבע, אע"ג דרבנן שוינהו דירתם כדירת בהמה, מ"מ היכא דדיירי בהדייהו תרי ישראלים, דשכיחי דדיירי. משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו של נכרי אסרי רבנן, דדירתו חשוב דירה. וא"כ י"ל ה"נ איכא למיגזר על הישראל והאורח שיאסר עליו הנכרי, דלא ליתי לדור בתדירות עם הנכרי בחצר וילמוד ממעשיו. שהרי לא חייש לש"ד, הואיל וישראל אחר ג"כ שרוי בקבע בחצר. אבל ישראל הדר בקבע אין לגזור עליו, דאיהו ודאי חייש לש"ד, שאינו בוטח על האורח מפני שאינו קבוע לשם", ומבו' דמתוך השניים הדרים עם הגוי שייך לאסור א' מהם כיון שהוא שכיח ע"י שמירת השני, ולא לאסור את השני כיון שהוא עצמו לא שכיח דאין לו שמירה מהראשון).

נכרי ה"ה כרבים לשי' בעה"מ

כ' בעה"מ בסוג' "ואמר ר' אלעזר נכרי הרי הוא כרבים שאם היה נכרי בפנימית ושני ישראל בחיצונה דריסת הנכרי אוסרת' עד שישכור ובהא אפי' שמואל מודה ואפי' לרבנן דאמרי רגל המותרת אינה אוסרת גזירה דילמא איכא מאן דלא ידע ביה בההוא נכרי שהוא יחיד במקומו וקסבר שישראל דר עמו ואמר הא מטלטלי בלא עירוב ובלא שכירות דאם איתא דאוגר ליה נכרי רשותיה מיפעא פאעי ואין עירוב מועיל במקום נכרי כל הדין סוגיא כת"ק דר' עקיבא היא ומשום הכי נקטינן כוותיה", ולעיל בר"פ כ' "הא דא"ר יהודה אמר רב ישראל ונכרי בפנימי' וישראל בחיצונה מעשה בא לפני ר' ואסר לפני ר' חייא ואסר אוקימנא כראב"י וכו' עקיבא דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה ומסקנא ה"ה לישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית כדא"ל רב לר' אלעזר תן לחכם ויחכם עוד ובכל מקום קי"ל מעשה רב וי"ל משום דירת נכרי החמירו כר"ע גזיר' שמא ילמד ממעשיו אבל בעלמא לא קי"ל כר"ע והרי"ף לא הזכיר מזה כלום ושמא סמך על הא דגרסינן בסוף פירקין א"ר אלעזר נכרי הרי הוא כרבי' ועיקר השמועה ההיא אינו אומר אלא על נכרי בפנימית ושני ישראל בחיצונה ושמא היתה דעתו של הר"ף כי ה"ה לישראל ונכרי בחיצונה או בפנימית דאפילו לרבנן אסור משום דילמא איכא מאן דלא ידע ונכרי אם איתא דאוגר מיפעא פאעי".

ויל"ע במש"כ כאן דאפי' לרבנן דרגל המותרת אינה אוסרת מ"מ איכא גזירה וכו', והא לעיל כ' דמשום דירת נכרי החמירו כר"ע גזיר' שמא ילמד ממעשיו, וא"כ ה"נ בגוי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה יש לאסור ע"י דריסת הרגל דגוי אפי' לרבנן דר"ע, כיון דבגוי החמירו גם ברגל המותרת, (ואפי' בישראלים שלצידו החמירו דברגל המותרת נמי חשיבי אוסרים זע"ז), גזירה שמא ילמוד ממעשיו.

והמחזור בזה לומר ע"פ שי' הריטב"א בסוג' דבדריסת רגל דגוי ליכא בכלל חשש שילמדו ממעשיו כיון דאין הישראל דר עימו ממש, וכדכ' הריטב"א בסוג' "שאיין ישראל דר עמו בחצר כאחת כדי שילמדו ממעשיו", "שאיין הגוי ראוי לאסור כיון שאינו דר עמהם בחצר ולא ילמדו ממעשיו", וכ"כ לעיל סה, ב "היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דדייר ועביד איסורא". וכיון דבעה"מ ס"ל כהריטב"א א"כ ל"ש אליבא דרבנן להחמיר הכא כר"ע, כיון דאין שום ישראל שדר עם הנכרי בחצר אחת ממש, וכל הנידון הוא רק משום דריסת רגל המותרת, ולזה כ' דמ"מ אסרי' משום גזירה. משא"כ לעיל דאיכא ישראל הדר עם הנכרי בחצר (הפנימית או החיצונה), והחמירו במקום שיש חשש שילמדו ממעשיו, דאף

וישראל בחיצונה ואי נמי ישראל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית החיצונה אסורה כרב ור' חייא, וכמו שכתב הראב"ד ז"ל שם במקומה וכבר כתבתיה משמו למעלה בס"ד, והתימה מן הרב אלפסי ז"ל שפירש כאן כפירושו של ר"ח ז"ל ועכ"ז לא כתבן להנהו דרב ור' חייא ור' אלעזר בהלכות דנראה שדחאן מהלכתא.

ויל"ע דהנה בעבוה"ק כ' "במה דברים אמורים בישראלים שאין כאן שום חשש טעות, שאע"פ שרגל השלוש חצרות מצויה בחיצונה והכל רואין שהיא מותרת לעצמה בלא עירוב, יודעין הן שהרגל המותרת אינה אוסרת, ומי שאינו בקי בהלכה יתלה הדבר בעירוב שמא ערבו. אבל אם היה גוי ביניהם ודר בפנימית אסור, לפי שיבואו הרואים שאינם בקיאים בהלכה לכלל טעות ויאמרו שחצרות אינן אוסרות זו על זו ולא יתלו בעירוב ובשכירות, שאם השכיר גוי היה מכריז ומודיע לכל, לפיכך גוי הרי הוא כרבים ואסורין עד שישכרו ממנו וכו' שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד וגוי בפנימית וישראל אחד בחיצונה או שהיה ישראל אחד וגוי בחיצונה וישראל בפנימית הרי זה אסור על החיצונה עד שישכיר את מקומו, לפי שרגלי שני ישראלים וגוי בחיצונה וכמו שביארנו למעלה והפנימי מותר בפנימית. ויש מי שהורה בשני אלו להקל, לפי שאין ישראל החיצון והפנימי אוסרין זה על זה, ולעולם אין הגוי אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה, ולראשון הדעת נוטה", וק' דאם נקט הסוגיא כאן כפי' הראב"ד, למה הביא שני דעות על הסוג' דלעיל סה, ב, והרי תמה כאן על הרי"ף דלפירושו מוכרח לפסוק כסוג' דדס"ה. וי"ל.

מאי שנא ישראל דלא אסר דמאן דידע ידע. וכ' הר"ן "אמר ר' אלעזר גוי הרי הוא כרבים. פרש"י ז"ל שאם דר גוי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסרת דריסת רגלו עליהן עד שישכור, ולפי זה הא דאמר' אי לא ידע אליבא דמאן דאמ' לעיל בפרקין דישאל ור' חייא בפנימית וישראל בחיצונה אוסרין, הכי קאמ' דחיישינן שמא הרואה יהא סבור דישאל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה, ולמאן דאמ' לעיל דאינן אוסרין הכי קאמר דחיישינן שמא הרואה יהא סבור שיש עם הגוי בפנימית שני ישראלים ויש בחיצונה ישראל אחר".

ולכאור' הא דקאמר 'מאן דאמר לעיל בפרקין' כוונתו לשי' הראב"ד שהביא שם דק"ל כהאיסור שם אף דק"ל כרבנן דר"ע, (אבל אין כוונתו לר"ע גופיה, דלר"ע אין נידון אלא ודאי יש לאסור גם בישראל יחיד בפנימית וישראל יחיד בחיצונה). וכמש"כ שם הר"ן עצמו, ז"ל "ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל לא הביא בהלכות הא דישאל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה ולא הא דישאל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית, ונראה שהוא דוחה אותן מהלכה וכן דעת הגאונים ז"ל, משום דלא מתוקמי אלא כר' עקיבא דאמ' רגל המתרת במקומה אוסרת שלא במקומה ואנן קיימא לן כרבנן, אבל הראב"ד ז"ל כתב שאי אפשר לדחותן בכך דאדרבה אי לא אפשר לאוקומינהו אלא כר' עקיבא הוה לן למפסק כותיה כיון דר' ור' חייא הכי סבירא להו כיון דלא אפשר מידי בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן, אלא שאפשר לקיים את שתייהן דקיימא לן כר' ור' חייא וקיימא לן כרבנן דר' עקיבא, משום דראב"י דאמ' עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה הכי קאמ' עד שיהו שני ישראלים שיהו אוסרין ואי אליבא דכולהו תנאי אי אליבא דחד תנא".

ויל"ע קצת במה שאמר הר"ן דאם כהראב"ד גזרי' שמא יטעו שיש עוד אחד בפנים ואז אסור, ואם לא כהראב"ד הגזירה היא שמא יטעו שיש שניים בפנים, והרי אם יטעו ביותר ממה שיש באמת, למה לא יטעו אליבא דהראב"ד גם ביחיד בחיצונה שאולי יש שני ישראלים בפנימית. וי"ל דמ"מ לא יסיפו על מה שיש יותר מאחד, ועכ"פ לא יטעו להוסיף סתם אלא יעבירו בטעותם את החיצון לפנימי, ואז יסיפו גם עוד אחד וכנ"ל. (ואף הרשב"א בסוג' כ' על שי' רש"י "לפי שיטה זו ההיא עובדא דישאל ועכו"ם בפנימית ובעיא דישאל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית שבתחלת פירקין אפשר לומר שאין הלכה כרב ור' חייא דאסרו ואע"ג דהוה רבים בחיצונה משום דלא אמרו כאן אלא בשיש שני ישראלים בחיצונה ועכו"ם בפנימית דמ"מ הא איתא בחיצונה שני ישראלים אוסרין זה על זה", הרי דאין הכרח מסוג' לפסוק בע"כ דלא כהאיסור של דס"ה אלא

איך יש כאן שני ישראלים האוסרים וע"ז והלא הישראל הפנימי הוא רגל המותרת במקומה, וע"ז תי' דמחמרי' ברגל המותרת במקום נכרי שמא ילמוד ממעשיו, ואסרי' גם בישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית, לומר שיש בחיצונה שני ישראלים האוסרים וע"ז, אע"ג דהישראל שבפנימית הוא רגל המותרת במקומה. אלא די"ל דמ"מ ל"ח כה"ג שמחמירים בו יותר מאם היה ישראל, כיון דאם היה ישראל ג"כ היה צריך עירוב עכ"פ אם הישראל השני שבחיצונה, וגוי אינו יכול לערב). ובעיקר ד' הבעה"מ לעיל להחמיר כר"ע במקום נכרי, אולי כוונתו כעין שכ' ר"ח שם "אוקימנא כשעירבו הפנימית עם החיצונה ואסרום ר' ור' חייא כראב"י דאמר אין אוסר עד שיהו שני ישראל אוסרין זה על זה וכיון דעירבו הויין להו הפנימית והחיצונה כחדא ואינן תרי ישראל וחד נכרי וכו' עקיבא דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה", והיינו דמחמרי' כר"ע עכ"פ לענין לומר דהוי עירוב במקום עכו"ם. וצ"ע.

נכרי ה"ה כרבים. כ' המרדכי רמז תקיט "ונשאל לר"מ על חלון שבין חצר נכרי לשל ישראל למעלה מי' אם מותר לטלטל מזו לזו (דרך החלון או) דרך הכותל בלא שכירות והשיב נ"ל אם יש שם ב' ישראלים אוסרים וע"ז במבוי ולא עירבו ולא תקנו מבוי בלו"ק לטלטל בו וחצרו של נכרי פתוח למבוי (או לחצר של ישראל) אסור לטלטל מחצרו של נכרי לחצרו של ישראל דרך חלון של מעלה או דרך הכותל דכיון דישאלים אוסרין זע"ז דשכיחי דדיירי ואיכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו של נכרי אסור לטלטל בכל ענין מרשות ישראל לרשות של נכרי אא"כ שוכר הישראל מנכרי כדי שיצא הישראל משם ולא ילמד ממעשיו ואם אין חצר הנכרי פתוח למבוי או לחצר ישראל כלל אלא דרך חלון למעלה מי' או דרך כותל לא בעי שכירות דכיון דלא שכיח דמשתמש ישראל בהדיה במבוי או בחצר וליכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו לא אסר ולא בעי שכירות". ועי' בד' הפוס' בס"י שפב מש"כ בזה. (אבל בס' פסקי רבינו יוסף תלמיד שמואל הרואה תלמיד המהר"ם מרוטנבורק יש בזה גו"א, ז"ל "וחלון שבין גוי לחצר ישראל וכולו למעלה מעשרה כסתום דמי, ולא מהני שכירות, דכל למעלה מעשרה בחצר כמאן דסתים דמי, אבל בבית שרי דביתא כמאן דמליא דמי כדאיתא פרק חלון").

ויל"ע דלפ"ז מה נצרך בסוג' האי גזירה בנכרי, והא כיון דאיכא הכא ב' חצירות סמוכות זל"ז, בא' גר גוי ובב' גרים ב' ישראלים, הרי שכיח שהגוי משתמש עימהם וגזרי' לאסור אותם שלא ילמדו ממעשיו. ואולי המרדכי באמת לא פי' סוגיין כרש"י ודעימיה, אלא כהר"ח ורי"ף וכו' דאיירי בג' חצירות ובכל א' גר רק א', ולכן לולי הגזירה המיוחדת של הטעות אין מקום לגזור כשני ישראלים הגרים עם הגוי שמא ילמדו ממעשיו. עו"ל דאף אם פי' כרש"י, מ"מ לא אסר המרדכי בזה אלא להוציא מחצר לחצר (כלים ששבתו בבית), אבל חצר הישראלים עצמה עדיין בהיתרה עומדת, ולזה בעי' את הגזירה הנוספת דנכרי ה"ה כרבים. וטעם לזה, דהרי כ' התוס' בסוג' "כיון דישאל לא אסר נכרי נמי לא אסר דאין להחמיר בנכרי יותר מבישראל אי לאו דהוה כרבים", וא"כ אף דאסר המרדכי השתמשות משותפת בין ב' החצירות, כיון דלענין זה חיישי' שמא ילמדו ממעשיו, ובעי עירוב עם החצר השניה וליכא, אבל לאסור את החצר עצמה שאין הגוי נמצא בה כלל ל"ש, כיון דהחומרא בעכו"ם איננה יכולה להיות יותר מאשר אם הוא היה ישראל, והגוי איננו אוסר אלא במקום שהוא נמצא, ולפיכך מחצר לחצר אסור כיון דהוי חצירו של העכו"ם כחצר הצריכה עירוב ואינה מעורבת, ואילו חצר הישראלים לעצמה בהיתרה עומדת אם יערבו ביניהם.

נכרי ה"ה כרבים. כ' הרשב"א "אבל הראב"ד וגם ר"ח ז"ל פירשו אם היו שלשה אסורין כלומר שלש חצרות ובכל חצר אחד שנמצאו בחיצונה שלשה שהם רבים, ושמואל פליג בישראלים ואמר שאינן אוסרין עד שיהיו שנים בפנימית דרגל האסורה אוסרת אבל רגל המותרת אינה אוסרת ור' אלעזר קאי כשמואל בישראלים אבל עכו"ם הרי הוא כרבים שאם דר עכו"ם בפנימית ושני ישראלים בשתים החיצונות אחד בכל חצר הרי העכו"ם אוסר עליהן, ולפי פירוש זה ההיא דלעיל דרב ור' חייא דישאל ועכו"ם בפנימית

ואין תורת רקה לעכו"ם וכן אמרו מי שיש לו רקה לפני פתחו בישראל אינו אוסר ובעכו"ם אוסר", הנה דירת נכרי אוסרת יותר מישראל.

ואולי י"ל דהתם נמי טעמא משום גזירה, וכמו דאמרי' הכא מאן דלא ידע וכו', ופי' כמה ראש' שלא ידעו הדין דרגל המותרת, כמו כן גזרו על רקה כיון שיש שלא יודעים את היתר רקה, ובישראל יש להקל כיון שיתלו שעירבו, אבל בנכרי הרי לא יתלו בשכירות מדלא פעי, ולכן גזרי'. ועכ"פ הרי בירו' (הנ"ל במאירי) באמת הנך תרי דינים נמצאים יחד, דאי' שם "רב חונה בשם רב אין תורת חצר לעכו"ם אין תורת דקה לעכו"ם אין תורת חצר לעכו"ם שאם היה שרוי בעליונה את מורידו לסור אין תורת דקה לעכו"ם שאם היה שרוי בפנימית את מוציאו לסור. רבי לא בשם רבי אלעזר יש תורת חצר לעכו"ם שאם היו ישראל ועכו"ם דרים בפנימית לעולם אינו אוסר עד שיהו שניהן ישראל רבי בא בשם רב יהודה מי שיש לו דקה לפני ביתו גבוה עשרה טפחים בישראל אינו אוסר ובעכו"ם אוסר", ופי' המפ' שם דתורת חצר היינו דין רגל המותרת, וכמו כן אין תורת רקה לנכרי.

ויל"ע האם כמו שאין לנכרי דין רקה, גם לשני ישראלים הדרים עם הנכרי לא יועיל רקה לא' מהם שע"ז יהיה רק נכרי במקום נכרי. דהנה אמרי' בר"פ "אמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר", ויש שפי' דרבנן ביטלו את העירוב והביטול הנעשים ע"י ישראל כדי שלא יהיו כיחיד במקום נכרי ותיבטל תקנת השכירות, (ובמהרי"ל בסי' קנו כ' עוד "אם משאיל ישראל בית לחבירו, אם יש בו תפיסת יד, כגון חצר של בונייס מידי דאינו ניטל בשבת, מהני שאין צריך עירוב בחצירות של בעה"ב, אבל במקום גוים כיון דשכיח דדירי בכה"ג נראה דל"מ, כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גוים, כדפריך רבא בעובדא דחמא בר איסר אם כן בטלת כו', והאי תפיס' יד הוי כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי, דתפיסת יד גורם לו שותפות בההוא בית כמו בעה"ב שותף עם שכינו ביין או בשמן"), וא"כ אולי גם ל"מ דקה במקום נכרי, אפי' כשהדקה נעשית ע"י הישראל. ובפרט דאת עיקר ההיתר של דקה פי' המאירי לעיל נט, ב דהוי מדין ביטול, ז"ל "מבוי גדול שמפולשין לתוכו מבואות אחרים ובא לערב אותו מבוי גדול בפת בלא האחרים שיכול לעשות כן והוא שיעשה רקה על פתחי אותן המבואות שהרי עכשיו נסתלקו הימנו והרי הוא כבטול רשות", (וצ"ע האם מהני חזרה מהאי ביטול וכו', והאם תועיל חזקה כדי שלא תהיה חזרה אפי' בהסרת הדקה וכו', ודמי קצת לדין ביטול של נעילת דלת לקמן עט, ב), וא"כ אולי גם ביטול של דקה ל"מ במקום נכרי.

בית שער דיחיד

אמר רב יהודה אמר שמואל י' בתים זה לפניו מזה פנימי נותן את עירובו ודיו ורבי יוחנן אמר אפילו חיצון חיצון בית שער הוא חיצון של פנימי במאי קמיפלגי מר סבר בית שער דיחיד שמייה בית שער ומר סבר לא שמייה בית שער. ובפיר"ח כ' "כיון שדורסין כולן על החיצונים כאילו רשותו הן ורשות אחת הן", וצ"ע דלכאו' דינא דבית שער הוא דל"ח דירה ואינו אוסר, דמה"ט גם אין מניחין בו עירוב, ולמה פי' הטעם דהוי כולהו כרשות אחת. והנה הרשב"א לקמן פה, ב כ' ד"מהא דאמרי' בשלהי פ' הדר י' בתים זה לפניו מזה אינו נותן עירוב אלא הפנימי בלבד כלומר ועל ידי עירוב של פנימי משתמשין בכל העשרה בתים אין להביא ראייה דכל שאינו אוסר אינו אוסר, דשאני התם דכיון דבית שער לפנימי הם ופנימי נתן את העירוב הרי זה כאלו נתנו כולן את העירוב וע"י העירוב הוא שהותרו כולן", (וילה"ס באופן שלא עירבו והוצרכו לביטול רשות, האם מהני ביטול של הפנימי עבור החיצון, והאם סגי לביטול של א' מן הפנימיים או ששניהם צריכים לביטול), וי"ל אולי דכן ס"ל להר"ח ומה"ט הוסיף דרשות אחת הן.

והב"מ בסי' שע ס"ג יישב שי' רש"י בדירה בלא בעלים מסוגיין, דבאמת אותו בית אוסר וגם הפנימיים אוסרים אלא שאינם אוסרים את החצר. וצ"ע דמ"מ שאר בני החצר נמי לא מצוי שקלי עירוביהו. וכה"ק בתור"פ להלן פה, ב ז"ל "מדאמר שלהי הדר זה בא בדרך זה

הוי רק בגדר אפשר. וע"כ דשייך לומר דבדס"ה קי"ל דאסור, ואפ"ה לא גזרי' הכא אלא כשיש שניים בחיצונה).

תוד"ה ואני קורא בהם רבים בחיצונה - ויסברו שיש כמו כן שנים בפנימית ולא עירבו אבל כשיש שנים בפנימית ועירבו לא גזרינן אטו לא עירבו דעירבו אטו לא עירבו לא גזרינן אבל כשיש אחד בפנימית ולא עירבו יסברו שהם שנים כמו בחיצונה והרי לא עירבו. ובתורא"ש הוסיף "ויסברו שיש כמו כן שנים בפנימית ולא עירבו אבל כשיש שנים בפנימית ועירבו לא גזרינן אטו לא עירבו דעירוב קלא אית ליה ולא גזרינן אטו לא עירבו אבל כשיש אחד בפנימית ולא עירבו יסברו שהם שנים שנים והרי לא עירבו". ולכאו' לפ"ז פשוט דאם איכא רק יחיד בחיצונה אין מקום לגזירה, וצ"ע א"כ מה שדנו התוס' אח"כ בנידון שדן רש"י דאולי הגזירה של נכרי ה"ה כרבים זה גם ביחיד בחיצונה, וכ' דכיון דקי"ל כראב"י אין בזה איסור, ולכאו' גם בלא"ה הרי אין מקום לגזור ביחיד בחיצונה, ומהיכ"ת דשמואל יגזור בנכרי יותר ממה שגזר רב אדא בישראל. אבל בשי' רש"י י"ל דבאמת אין גדר הגזירה משום שיסברו דכי היכי דאיכא שניים בחיצונה ה"נ איכא שניים בפנימית, אלא כמש"כ רש"י "אפילו שנים בחיצונה אסור עד שעירבו שתיהן יחד גזירה משום רבים בפנימית וכו' הואיל ואני קורא רבים בחיצונה גזרינן משום רבים בפנימית", והיינו 'אטו' בעלמא, וזה שייך לדון גם ביחיד בחיצונה.

תוד"ה נכרי. ולמה ליה למימר הרי הוא כרבים אפילו לא הווי כרבים אסר דכיון דיש שני ישראלים בחיצונה ואוסרין זה על זה ויש לו דריסת רגל עליהן. ומבו' בתורא"ש דהקו' היא דמכוח חששא דילמוד ממעשיו היה ראוי להחמיר בגוי יותר מבישראל, דאפי' רגל המותרת שלו תאסור. ויל"ע דמ"מ איך יועיל שכירות והרי אין מה לשכור מהגוי כי באמת הוא לא גר בחיצונה כלל. וצ"ל דהא דרגל המותרת איננה אוסרת זה רק דין לקולא ולא לחומרא, והיינו דודאי אפשר גם לדון (לקולא) שיש כאן מגורים של הגוי בחיצונה למרות שרגלו מותרת היא במקומה. אכן באמת לק"מ דהרי כבר כ' התורא"ש לעיל סו, א "דשכירות הגוי לבד אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה", וביתר ביאור בתור"פ שם "אי משכירות הגוי לבד זה אינו יכול להיות, דשכירות דגוי אינו יכול להפקיע אלא דירת הגוי שהיא גרועה, דדירת הגוי לא שמה דירה, אבל דירת הישראל אין שכירות יכול להפקיע, משום דדירת ישראל שמה דירה", וא"כ השכירות כולה איננה דין אמיתי שיצטרכו בשביל זה דירה ודירורים לפי האמת.

וראוי לציין עוד בדין דריסת רגל נכרי מש"כ הסמ"ק מצורף מ' רפב, ז"ל "אפילו יש שם שני ישראלים הדרים בבית אחד אין אוסרים לטלטל בכלה אם אין שם שני ישראלים דרים בכ' בתים, ויכולים לערב רחוב אחד אע"ג דדריסת הגויים אין אוסרין על הישראל לערב וכן הנהיג ר"י בקנפיי"א, עכ"ל תוס' בפ' זה בורר". ולכאו' הביאור הוא כי דריסת הרגל אינה אוסרת כשהיא באה ממקו"א, אבל האחרו' האריכו בדין זה, וכמש"כ הנובי"ת סי' לט, ז"ל "אשר שאל עוד יהודים הדרים חוץ לרחוב היהודים והמה חוץ לצוה"פ שבקצה רחוב היהודים והם רגל האסורים לטלטל במקומם ויש להם דריסת הרגל ברחוב ובאים להתפלל בכה"כ אשר ברחוב אם המה אוסרים על בני העיר וכו' נלע"ד שאין כאן שום שייכות איסור דלא אמרו שאוסרין זע"ז אלא בסמוכין זל"ז ואין רה"ר או כרמלית מפסיק ביניהם שאם היה רוצים לערב עמהם היו יכולים לערב ולא עירבו אוסרים עליהם אבל כשמפסיק ביניהם רשות אחרת שלא היה באפשר לערב שם לא שייכי להדדי ולא אסרי אהדדי". וע"ע רעק"א קמא סי' לד.

תוד"ה נכרי. כיון דישאל לא אסר נכרי נמי לא אסר דאין להחמיר בנכרי יותר מבישראל אי לאו דהווי כרבים. יל"ע ממש"כ המאירי בר"פ, ז"ל "ומ"מ היה שם מי שסבור להתיר מפני שהיה לעכו"ם איצטבא על פתחו וממה שאמרו אחד מבני מבוי שעשה רקה על פתחו אינו אוסר על בני מבוי וכפי מה שפרשו קצת גאונים ברכה שהיא אצטבא ולא כפי' גדולי הרבנים שפרשוה פתח קטן ומ"מ קבלו תשובתם ממה שאמרו בתלמוד המערב אין תורת חצר לעכו"ם

לול של תרנגולין לפנים מביתו של חברו נכנס שלא ברשותו אתא עובדא קומי רב אמר כיון שזקוק ליתן לפנייה מים כמו שהוא דבר הניטל בשבת, (ושי' הירו' מבו' דדוקא דבר הניטל בשבת הוי תפיסת יד אבל דבר שאינו ניטל בשבת ל"מ, ולהיפך מהבבלי לקמן פו, א), וא"כ נראה דענין הטפילות שיש לבית שער אל הבית שייכא טפי בבית שער דיחיד אבל בית שער דרבים אינו נטפל כ"כ לאף אחד מן הבתים בפנ"ע. (ובאמת הפסקי הרי"ד לקמן פה, ב חילק בהדיא בסברא זו, ז"ל "כל מקום שאמרו חכמי הדר שם אינו אוסר, הנותן את עירובו אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד. פי' בית שער שלחצר שרבים נכנסין ויוצאין בו לא חזי להניח בו עירוב, אבל בית שער דיחיד, כגון אחד מבני החצר שיש לו בית גדול, ועשה לפניו בית שער להיות יוצא ונכנס דרך עליו לביתו, כיון שאין רבים נכנסין ויוצאין ראוי להניח בו עירוב, והדר שם אינו אוסר, שעיקר הדירה בבית הגדול היא, והיא טפל לו", והיינו דבבית שער דרבים יש יותר מקום לבטל את עצם היותו בית, ובבית שער דיחיד יש יותר מקום לענין הטפילות אל הבית).

ובדין בית שער דיחיד, עי' פמ"ג בס"י שע במשב"ז סק"ט שכ' "ודע בית שער דיחיד היינו אע"פ שפנימי רבים דרים שם כל שאין רק בית אחד חדר בית החורף, הוה החיצונה בית שער דיחיד דעביד לדירה ודוקא כשיש ב' בתי החורף עוברים דרך הג' הוה הג' בית שער דרבים", (אמנם עי' בא"א סק"ז שם). אבל בחי"א כלל עג כ' "נראה לי דאפילו יש לפנימי כמה חדרים ולחיצון חדר אחד, כיון שאין דר בחדרים הפנימיים אלא בעה"ב אחד, נקרא החיצון בית שער דיחיד ואוסר". ובשעה"צ סק"ג ג' דגם כשאין אוסרים וע"ז חשיבי כבית שער של רבים.

ובשעה"צ הנ"ל (סקכ"ו) כ' עוד בסו"ד "אכן אם לא נתנו הפנימיים עירובין, אפשר דכשם שאסורין לטלטל בחצר כך אסורין באלו הבתים החיצוניים, דאע"פ שאינם אוסרין אסורין, ותליא בפלוגתת רש"י ותוספות בסוגיא דחורבה", אמנם במשנ"ב בסקני"א כ' "צריכין ליתן בעירוב - שהם לבדם תורת בית עליהם ואוסרים לטלטל בחצר וכן לטלטל מזה לזה וכן מהם לבתים שלפניהם, ואע"ג דהשני הוי בית שער לפנימי שעובר דרך עליו לא מתבטל מתורת בית ע"ז כיון דהוי רק בית שער ליחיד", וע"ע מה שאסר בסתמא לטלטל מהם לבתים שלפניהם אף דלכאו' זה תלוי בפלוג' רש"י ותוס' גבי דירה בלי בעלים שאינה אוסרת האם היא אסורה. ואולי כוונתו דהבתים החיצוניים עכ"פ הוו כחצר של שני הבתים הפנימיים, (וכלש' הרי"מ מלוניל שכ' "אבל בית שער אע"פ שיש להן ארבע מחיצות כיון שרבים עוברים לבתיהם דרך שם אין עליהם תורת בית אלא תורת חצר"), וא"כ הוי כחוצאה מבית של כ"א לחצר שאינה מעורבת, ומה שדן בשעה"צ על הבתים החיצוניים ותלה דבר זה בפלוג' רש"י ותוס' כוונתו לטלטל בבתים החיצוניים עצמם מזל"ז, (וס"ל דג"ז אסור לשי' רש"י), או עכ"פ לטלטל בין הנך בתים מזל"ז את הכלים ששבתו בא' מן הבתים הפנימיים. (וע"ע חזו"א סי' צד סק"ב שנקט דאיכא דין חצר לבית שער של שניים. וקצ"ע למה לא נימא בהא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה דאחדא לדשא, דהא ל"ד לרגל האוסרת בחצר ומבוי שזהו מקומה אלא דמי לב' חצירות זו לפנים מזו מדהוי ה'בית שער' בית בפנ"ע, רצ"ע).

תוד"ה ורבי יוחנן. אתי נמי כר' יוחנן דהתם איירי בבית שער דחצר כדפי' שם בקונטרס דאינו עשוי לדירה אבל הכא [בית] העשוי לדירה אוסר. והנה הריטב"א כ' "דדוקא בהאי שהוא בית עשוי לדירה אבל בבית שער דעלמא שאינו עשוי לדירה דכו"ע אינו אוסר ואע"פ שדריין שם וכדתניא לעיל בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו אוסר וסתם בית שער דיחיד הוא, ומעתה הא דאמר רב יהודה אמר רב בפרק כיצד משתתפין חוץ מבית שער דיחיד דאלמא בית שער דיחיד אינו אוסר, אפילו כר' יוחנן היא", ומשמע דהחילוק הוא כיון דהכא ל"ה בית שער גמור בלי מקום פיתא כלל אלא דבבית שיש בו דיוורין יש הפקעה של בית שער, אבל הר"ן כ' "ובתוספות פרשה

ונותן עירוב בזה שזה נעשה בית שער לזה כו', אלמא בית שער נמי מותר תוכו, דאם היה אסור לא היה עירוב מועיל כלום שצריך שיהיה במקום שיוכל להביאו משם". וז"ל השעה"צ בס"י שע סק"ו "משמע מסתימת הפוסקים וכן מבואר בהגר"ז דמשום זה מותרים הפנימיים לטלטל בכל החיצוניים, דהם ניתרים על ידי עירובן של הפנימיים, וכן מבואר בחידושי הרשב"א וריטב"א להדיא, עיין שם בדף פ"ה מה שכתבו בסוגיא דחורבה, וכן משמע בסוגין דעשרה בתים בפירוש רבנו חננאל, עיין שם, ודלא כבית מאיר שמתפק בזה". (וע"ע חזו"א בס"י צד סק"ב בביאור ענין טפילות הבתים לפנימי מדין בית שער).

עוד כ' בפיר"ח "אפי' חיצון של פנימי דסבר אע"ג דכבית שער הוא בית שער לפנימי לא הוי בית שער דהא איכא אחריני חוצה לו", וצ"ע דא"כ לריו"ח חוץ מן הבית העשירי כלפי חוץ, כל הבתים אינם בית שער כיון דיש להם חיצון, ובגמ' אמרי' דטעמיה דריו"ח הוא משום דבית שער דיחיד ל"ה בית שער. וכ' בביאור"ל בס"י שע "ודע דמדברי רבינו ירוחם משמע דהוא סובר לענין עשרה בתים דכולם חייבין לתת בעירוב מלבד החיצון שבחיצונים ותמהו עליו כמה אחרונים דהוא דלא כמאן והמעייין בפיר"ח בסוגין יראה שהוא מפרש כן בדברי ר' יוחנן שזולת האחרון שהוא דריסת הרגל לכולם לא מיקרי בית שער דרבים והגם לדינא בודאי אין לזוז מדברי כל הפוסקים שלא כתבו כן כתבתי זאת כדי דלא לשוייה ח"ו לריו"ח כטועה", ומדבריו נ' דאף הר"ח אולי גרס בגמ' דהטעם הוא מפני קולת בית שער דיחיד אלא דס"ל דרק באופן שכולם עוברים דרך בית זה אז הוא נפקע מלהיות בית שער דיחיד.

ובפס' הרי"ד כ' "במאי קמיפלגי, מר סבר חיצון לפנימי הוי בית שער ומר סבר חיצון לפנימי לא הוי בית שער. אך החיצון שאין לפניו בית אחר". (ועי' בפס' הרי"ד להלן פה, ב מה שביאר בדין בית שער דיחיד האמור שם, הו"ד להלן). ועי' בדק"ס שיש גי' אחרת 'שער לפנימי הוי בית שער' וכו', ולא הוזכר כאן כלל ענין בית שער דיחיד. ומצינו עוד בד' הר"ח שהביא לקמן פה, ב מהירו' דין אחר בבית שער דיחיד, ז"ל "אמרי' משמיה דרב כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר על בני חצר הנותן עירובו שם אינו עירוב חוץ מבית שער של יחיד ובית שער דקתני במתני' בית שער דרבים. ירושלמי הדא את אמרת בבית שער של יחיד אבל בבית שער של רבים הרי זה עירוב והדר שם הרי זה אוסר עליו", (עי' ירו' פ"ו ה"ו ופ"ח ה"ד), רצ"ע. וע"ע מ"מ פ"א הט"ז.

(ושם בירו' אי' "רבי בא בשם רב יהודה שתי בתים זה לפנים מזה עירב הפנימי אין החיצון צריך לערב עירב הפנימי צריך לערב אמר רבי פנחס אף במצרים חליפין נתן על הפנימי צריך ליתן על החיצון נתן על החיצון אינו צריך ליתן על הפנימי רבי יעקב בר אחא ר' אבהו בשם ר' יהושע בן לוי אפילו לא עירב הפנימי אין החיצון צריך לערב למה נעשה בית שער. מילתיה אמרה אין בית שער ליחיד. מילתיה דרב אמרה יש בית שער ליחיד דמר רבי בא בר יהודה בשם רב הדא דתימר בבית שער יחיד אבל בבית שער של רבים הרי זה עירוב והדר שם הרי זה אוסר עליו", ומה שאמרו חליפין במצרים אולי הכוונה בדין נתינת הדם על המשקוף, דבמכילתא דרשב"י אי' "ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף וכו' יכול עשרה בתים זה לפנים מזה לפנים מזה וחבורה אוכלת פנימי יכול יהא צריך ליתן על כולם ת"ל על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. מניין אתה אומר חבורה אוכלת בבית אחד ולו חמשה פתחים צריך ליתן מדם על כל משקוף ומשקוף מדם על כל מזוזת ומזוזת ת"ל ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף מדם על כל משקוף ומשקוף ומדם על כל מזוזת ומזוזת. מניין אתה אומ' חמש חבורות אוכלות בבית אחד ולו חמשה פתחים שיהו צריכין ליתן מכל דם ודם על כל משקוף ומשקוף ומכל דם ודם על כל מזוזת ומזוזת ת"ל על שתי המזוזות ועל המשקוף מכל דם ודם על המשקוף ומכל דם ודם על המזוזת", וזהו שאמרו בירו' דהכל תלוי בנתינה בחיצון, ודו"ק).

ואולי יש לבאר בד' הירו' הנ"ל שחילק בין בית שער דיחיד ודרבים היפך מד' הבבלי, דהנה בירו' מבו' עוד דעיקר דין בית שער הוא כעין הדין של תפיסת יד, ז"ל בפ"ח "דבי ר' ינאי אמרי אפילו יתד

שם מקום פיתא ודירורין ממש, ואעפ"כ מכיון דהוי גם בית שער אינו אוסר. וי"ל.

ומצינו ג"כ חילוק בדין בין בית שער שעוברים בו ממש לבין בית שער הנעשה כן ע"י הולכת עירוב, דהנה רש"י כ' "עשרה בתים זה לפנים מזה - היצון פתוח לחצר וכולן דריסת רגלו עליו ופנימי דורס על כולן שאין לו יציאה אלא דרך זו כולן נעשין בית שער לו", ומבו' דאין נעשה בית שער אלא באופן שהוא הדרך היחידה לצאת מן הבית, וכ"כ ר"ת בס' הישר סי' שכו, ז"ל "אפי' לשמואל דאמר דלעשירי הוה כולהו בית שער התם טעמא משום לפי שאין להם פתח אחר לרה"ר אבל הכא איכא פתח לרה"ר ולא הוה בית שער ואסרי כולהו אחצר", וכ"כ התוס' לעיל עד, ב' ו"לקמן נמי אמר שמואל גבי עשרה בתים זה לפנים מזה דלעשירי הוה כולהו כבית שער ונותן הפנימי עירובו ודיו התם לפי שאין להם פתח אחר לרה"ר וכולם יוצאים דרך פתח אחד אבל הכא שיש להם פתח אחר לרה"ר אסרו החצר דחשיבי בתים".

וצ"ע א"כ בהא דאמרי' "שתי חצירות ושלשה בתים ביניהן זה בא דרך זה ונותן עירובו בזה וזה בא דרך זה ונותן עירובו בזה זה נעשה בית שער לזה וזה נעשה בית שער לזה", והרי לכל בית יש יציאה נוספת לרה"ר. (דעי' בחי' הר"ן שכ' ד"על ידי שהניחו עירובן באמצעי נעשה כל אחד בית שער, דהכא מיירי כגון שאלו שלשה בתים פתוחין ג"כ לרה"ר ובכה"ג אם לא הניחו עירובן באמצעי לא יהיו החיצונים בית שער, משום דלא מיקרי בית שער אלא כשאין לבית הפנימי פתח לרה"ר שבית זה נעשה לו בית שער, אבל בית אמצעי זה כיון שהוא פתוח לרה"ר אין שנים החיצונים נעשים לו בית שער, אלא מפני שנתנו עירובן בבית אמצעי וגלו בדעתם שקבעו שם שבייתם לאותה שבת מקרי בית שער ואינו אוסר", דבלא"ה הרי גם בלי הולכת העירוב הוה הבתים החיצוניים כבית שער ממש. והמהרש"א כ' דומה לזה קצת, ז"ל "דלעיל הפנימית אין לה דרך אחרת אלא עליה והחיצונים אין להן כלל דרך על הפנימית משא"כ הכא דהיצון יש לו דרך על אמצעי כמו שיש לאמצעי על החיצון", ואולי גם המהרש"א מודה לעצם הדין של ר"ת ור"ן, אלא דהכא הרי משני הצדדים של האמצעי יש בתים שצריך להגדירם כבית שער ואין מעלה לפתח א' על הב'. ועכ"פ נראה דיש חילוק בין הר"ן למהרש"א האם החיצוניים הם בית שער לאמצעי או בית שער לשאר בתי החצר המביאים עירובן לאמצעי, וע"ע בלש' ר"ת בס' הישר שם).

ולכא' מוכרח מזה דבית שער הנעשה ע"י הולכת עירוב אלים טפי מבית שער דעלמא, וצ"ע. (אבל ק' דעדיין בכל בית שער גם אם יש לבית פתח אחר לרה"ר, אבל את העירוב הרי מוליכין דרך הבית שער, ומה איכפ"ל שיש לו פתח אחר לרה"ר. ואולי רק הבאת הפת לבית שמניחין בו את העירוב היא קובעת שם בית שער על כל הבתים שבדרך, ולא הוצאת הפת מן הבית דרך בתים אחרים ע"מ להגיע בסוף אל הבית שמניחין בו את העירוב. ועכ"פ עיקר ד' ר"ת בס' הישר לא נאמרו לענין דיני בית שער אלא לענין המבוי אי חשיב כבת"ח פתוחים לו, וא"כ יש נפק"מ כשלא עירבו ואין הולכה של עירוב, האם הוי בית שער או דהוי כב' בתים).

קא מטלטל לבית דלא מערב ליה

אמרו ליה שניהן לא קנו עירוב מה נפשך אי בית שער משוית ליה הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב אי בית משוית ליה קא מטלטל לבית דלא מערב ליה. ופירש"י "ואי תרווייהו בית גמור אין אחד מהן עירוב, שהרי בית זה מפסיק בין חצר לעירובה, והוא לא עירב עמה ואינה יכולה להביא עירובה לתוכה דרך בית זה". וכ"ה לש' רי"ו שכ' "ואם דינם כלם כבתים הוה ליה שאנו צריכין העירוב שיהא במקו' שיוכל להביאו אצלו, והנה לך בית אחרת לכל אחד סמוך אצלו שאסור לטלטלו בתוכו ואסור לעבור דרך עליו לקחת ערובו מן הבית האחר ואינו יכול להביאו אצלו כי צריך לעבור דרך הבית שאצלו והוא אסור לטלטל באותו בית שאצלו כי לא ערב עמו". והיינו דיש דין שהעירוב יהיה מונח במקום שמותר להביא אותו משם אל הרשויות המעורבות, וזהו הטעם

לההיא בבית שער דחצר, דכיון דחצר גופיה לא דיירי בה אינשי כל שכן בית שער דידה ומשום הכי אינו אוסר, אבל בית שער בבית דלדירה עביד כל שאינו בית שער אלא דיחיד הרי זה אוסר", וכ"ה לש' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "במה דברים אמורים בבית שער של בית אבל בית שער של חצר לעולם אינו אוסר, לפי שאינו עשוי לדירה", והיינו דהחילוק הוא בין בית שער של בית לבית שער של חצר. ובלש' התוס' צ"ע לאיזה חילוק כוונתו, וע"ע שעה"צ סי' שע סק"ה.

עו, א

בית שער ליומו

מה נפשך אי בית שער משוית ליה הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב אי בית משוית ליה קא מטלטל לבית דלא מערב ליה ומאי שנא מדרבא דאמר רבא אמרו לו שנים צא וערב עלינו וכו'. ופיר"ח "ואמרינן מיכדי ספיקא הוא מאי שנא מדרבא", ולכא' לש' 'ספיקא' הוא מושאל, כי ודאי כלפי עירוב אחד זה בית וכלפי השני זה בית שער, (ודמא קצת לד' הר"ה לעיל מח, א שכ' "כגון שנתנה האמצעית עירוב בזו ובזו דלא מכרעא היכא היא דיירה"). ומאידך בד' התוס' בסוגיין משמע דיש כאן נידון של חומרא וקולא האם יועיל העירוב בתרתי דסתרי ובספק, כי הרי הק' לפירש"י "וא"כ לפירוש הקונט' בעירובי חצירות לא קנו וקשה דא"כ מאי פריך הכא מדרבא", ולכא' אפי' אם ע"ח המיר טפי מע"ת למה זה יהיה יותר טעם שלא יועיל העירוב בתרתי דסתרי, וע"כ דהנידון הזה באמת דומה לספיקא דביהש"מ בעירוב ומה"ט יש לחלק בו בין תחומין לחצירות.

ואולי יש כאן צד ספק במה דהוי בית שער רק ליום אחד, וכמש"כ המאירי "ולמדנו שאף בית שער ליום אחד נקרא בית שער שהרי לא עשאוה בית שער אלא לשבת ולתקון עירוביהם". וכ"כ בס' הבתים ז"ל "וכתב הראב"ד, שלמדנו מכאן שבית שער ליומו קרוי בית שער, שהרי שתי חצירות וביניהם שלשה בתים שאמרנו, כשהולכו עירובם בבית האמצעי עירובם עירוב, ואע"פ ששני הבתים שבשני צידי החצר לא נתנו את העירוב, לפי שכל אחד נעשה בית שער ליומו. ואע"פ שכל ימות החול אין בית שער לחצרות ולא לשום אדם, מפני תקנת עירוביהן עשו עצמן בית שער ליום השבת. ומפני אותו יום לבדו נפטר מן הפת", וכע"ז כ' בס' המאורות, וע"ע שעה"צ ר"ס שעט, (ושם נראה דהעיקר הוא דהוי להם בית שער כשירצו לאכול את העירוב, אבל בלש' הראש' נ' דהזמן שהולכו לשם את העירוב מתחילה הוא הקובע דהוי בית שער, וצ"ע בלש' הבתים הנ"ל ד'עשו עצמן' וכו', ולש' הר"ן הוא "מפני שנתנו עירובן בבית אמצעי וגלו בדעתם שקבעו שם שבייתם לאותה שבת מקרי בית שער ואינו אוסר"). ובתי' הגמ' פיר"ח "ודחינן הכי השתא התם ביהש"מ ספק יום וספק לילה וספק עירוב כשר הכא אי לתרווייהו בית שער או לתרווייהו בית אבל לגבי האי בית שער ולגבי האי בית לא", ולפנינו בגמ' מבוי' טעם החילוק דתליא אי מינכרא מילתא ופירש"י דלא ליהוי מילי דרבנן כחוכא, אבל בד' הר"ח נראה שזה חילוק אמיתי דכאן אי"ז ספק עירוב אלא סתירה בין העירובין, וצ"ע.

ובאמת לכא' אין כאן סתירה ממש בין העירובין אלא בדין אבל לא במציאות, כי הרי בסוגיין מבוי' חידוש דפטורא דבית שער הוא לא רק מדלא הוי מקום פיתא ואין בו את ה'אוסר', אלא אפי' בית גמור שראוי לאסור, אם הוא משמש גם כבית שער לבית אחר זה פוטר אותו מלאסור, וא"כ עצם מה שהניחו עירוב בבית זה, ודאי אי"ז טעם להפקיע בו את הפטור של בית שער, דסו"ס גם אם דרים שם ממש (ולא רק ע"י עירוב) אז שם בית שער פוטר את האיסור, אבל עכ"פ יש כאן סתירה בדין בין העירובין אי הוי כבית שמניחין בו עירוב או כבית שער. וע"ע חזו"א סי' צו סק"ג שכ' על בית שער דיחיד (דחצר) "וצריך טעם אמאי עירובו עירוב כיון דלא חזי לדירה, ואפשר משום דע"י עירוב עקרו דירתן להאי בית שער, ותו לא הוי ב"ש, ומיהו בב"ש דרבים לא מהני עירוב, דע"כ בטלה דירתו טובא", ובזה ודאי יש להעיר וכי העירוב אלים טפי ממה שיש להם

צו סקל"ה כ' "הדברים תמוהים דנראה פשוט דמעיקר תקנת עירוב דעירוב צריך שיהא מונח באחד הבתים המעורבין ושלא יהא מפסיק ביניהן רשות אחר שלא נתערב וכדאמר סוכה ג, ב ע"ח בחצר לאפוקי בחצר אחרת ואף אם רוצה לערב בית ההוא עם חצר זו, ולא משום שאסור לאתוי' עירובו אלא דאותו מקום שאינו מתערב הרי הוא ככותל י' המפסקת ואע"ג דיכול להביא העירוב מעל הכותל לאו כלום הוא, וכן ב' חצרות שאינן פתוחין זל"ז אינן מערבין יחד ואע"ג דיכול להביא מזו לזו דרך מבוי", אבל מאידך בלש' רש"י בסוגיין לכאו' נ' כד' האבהעו"ז ודעימיה שהחיסרון תלוי רק באפשרות הבאת העירוב. וגם בסוג' לעיל סו, ב דאמר' דהחצר אסורה אם ליתיה לעירובייהו גבייהו כ' הראש' שם דהחיסרון הוא משום דלא מצי שקלי את הכיכר של העירוב, ונ' בפשטות דלא כנובי וחזו"א הנ"ל, ע"ש.

ובחזו"א שם תמה עוד וז"ל "ודברי הגרע"א ושאר אחרונים ז"ל צלע"ג וכו' וכ"מ בתו' שבת קא, ב ד"ה נפסקו דכל שמפסיק כרמלית בטל העירוב שנעשה", אבל נראה דקו' זו היא דוקא להרעק"א ולא לאבהעו"ז, כי הרעק"א דן לומר שיהיה אפשר לערב ולחבר ב' רשויות ע"י עירוב אפי' שיש ביניהם רשות האסורה משום כרמלית או משום איסור דירוי, ובזה יש להעיר מספינות, אבל האבהעו"ז דן על אופן שהרשויות המערבות אין ביניהם שום חציצה והפסק כלל, אלא דעירובם מונח במקום הרחוק מהם, ויש באמצע רשות האסורה, וע"ז דן האבהעו"ז דכיון דמצי שקלי לעירובין בביהש"מ אז יחול העירוב, אבל לעולם בהפסק בין הרשויות עצמן שפיר י"ל דבטל כל עיקר תורת העירוב. (ועי' לעיל בסוג' דליתיה לעירוב גבייהו שנת' הטעם למה מועיל כשהעירוב מונח בריחוק מהרשויות וכל הנידון יהיה רק על ההיתר להביאו אליהם, ע"ש).

ובאמת ד' הרעק"א תמוהים מצד אחר, דאם ס"ל דמהני עירוב בין חצירות גם כשמפסיק ביניהם כרמלית, דלא דמי להכא דהוי איסור מלתא דרשויות אבל כרמלית אין בו דירוי כלל, ואפי' דלא מצי שקלי לעירובם מ"מ בביהש"מ מותר וגם דחשיב כאריא דרביע וכו', א"כ מהו כל ענינו של פרק חלון דבעי' חיבור בין החצירות ע"י פתח או חלון ובלא"ה מערבין שניים ואין מערבין אחד, והא ודאי אם יש לכ"א מהם פתח למבוי וכו' הרי בסוף יש גם חיבור ודרך ביניהם, ולמה לא יערבו אחד להתירם בטלטול מזל"ז דרך חורים וסדקים. וצ"ל דאירי באמת שאין ביניהם חיבור ע"י כרמלית אלא רק ע"י רה"ר דאו', או ע"י מקום שיש בו איסור דירוי דהיינו חצירות נוספות שאינם מעורבות עימן, ול"ה כרמלית אלא רה"ר, כי הרי מבוי ברעק"א דכרמלית אין איסור דירוי בנוסף על איסור כרמלית.

ועצ"ע, דהרי בד' הרעק"א נפקא דעיקר דין פתח וחיבור בין החצירות יכול להיעשות גם כשיש רשות האסורה ביניהם, אלא דבעי' שיהיו מצי שקלי לעירובין, וא"כ מהם כל ההלכות שנאמרו בהאי פתח או חלון שבין החצירות, ולמה לא יספיקו חורים וסדקים שעל ידם יוכלו להגיע אל העירוב, וייעשה החיבור ביניהם דרך פתחים אפי' אם אינם נפגשים אלא ברה"ר דאו'. וצ"ל דבעי' שיהיו מצי שקלי לעירוב מזל"ז דרך פתחים, (ואולי דוקא דרך ה'פתח' שעושה את החיבור ביניהם), ולא דרך חו"ס. ועצ"ע, דהרי אמרי' דאם נסתם הפתח בשבת בטל העירוב, לולי דאמר' הואיל והותרה הותרה, ואילו כשנאכל הפתח של העירוב בפשטות מותר גם בלי דין הותרה, (וכדנת' במקו"א להוכיח מהא דמותר לכתחי' לאכול את הפתח, והראב"ד הרי כ' דאין ליכנס לכתחי' לדין הואיל והותרה, וכן דאע"ג דמתחילה דעתו לאכול את הפתח מהני העירוב אף דבגוסס וכד' ל"א הואיל והותרה), וא"כ ק' דאם כל ענין הפתח הוא ליצור היכ"ת להעביר את הפתח בין החצירות, איך יתכן דנסתם הפתח יהיה גרע מנאבד הפתח. וצ"ל דגם לפי הרעק"א עיקר הדין שצריך אפשרות להעביר את הפתח לכל מקום ברשויות המעורבות, זהו מצד החיבור הנצרך בין הרשויות, דרך משו"ה ל"ס בהיתר אכילת הפתח במקומו דכולהו התם דיירי, ולכן דין הפתח חמור יותר מדין מציאות הכיכר של העירוב.

ועכ"פ יש בענין זה קצת נפק"מ במה שהעירו פוס' זמנינו דאולי כשהעירוב נקרע עדיף שלא לפרסם כי ע"י שלא יודעים שנקרע, אז

לפסול את העירוב אם יש בינתיים בית שאסור לטלטל בו כי אינו מעורב עימם.

אמנם באבהעו"ז בסי' שסה ס"ח ר"ל דאפי' כשיש הפסק של כרמלית בין העירוב לרשות זה מועיל, כיון דקי"ל דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בביהש"מ, ועצם ההפסק שע"י הרשות האסורה לא איכפ"ל אלא רק מה שא"א להביא את העירוב בפועל, וכיון דביהש"מ מותר וכו"ל, אז כל איסור שהוא לא מדאו' אינו פוסל את העירוב. ואמנם בסוגיין מבו' דבית האסור הנמצא באמצע פוסל, אבל כ' האבהעו"ז דשאני הכא דהאיסור הוא משום לתא דירוי, וכלפי ע"ח דייני' את איסור הדירוי כדבר מוחלט אפי' שבביהש"מ הוא מותר מדלא הוי אלא שבות, ולכן הכא האי בית שבאמצע פסל את העירוב, כי א"א לדון אותו כרשות המותרת בביהש"מ גבי דיני ע"ח. ומבו' בדבריו עוד דכשיש כרמלית באמצע אז כל האיסור הוא רק משום 'כרמלית', ולכאו' הרי יש מקום לדון דבכל כרמלית יש גם איסור רשויות, מדלא שייך לערב כרמלית, אבל האבהעו"ז ס"ל דכרמלית ל"ח כמקום דירוי בכלל, וממילא דאיסורא דכרמלית הוא רק משום 'שם כרמלית' ולא משום דירוי, והאי איסורא נידון כדבר המותר בביהש"מ.

ויש להוסיף ביאור בדבריו, למה צריך לדון את האיסור דירוי כדבר האסור בביהש"מ, דבדבריו נראה דזהו משום חומר האיסור דירוי, (וחיד' הוא דאיסור דירוי חמיר מאיסור כרמלית), אבל י"ל עוד ע"פ שי' הראב"ד שהביא הריטב"א לעיל לב, ב דס"ל דלעולם אין היתר בפועל על דבר שהוא משום שבות, אלא דבמקום מצוה אפשר לדון 'כאילו' הוי דבר המותר, ע"ש, וא"כ כלפי חלות ע"ח א"א לדון את איסור הדירוי כאילו הוא דבר המותר. ועכ"פ כע"ז כ' הב"מ בסי' שסה גבי תחומין, ז"ל "דדוקא היכי שאיסור שבות דבר אחר המונע קניית העירוב כגון המניח עירובו בכרמלית והוא ברה"ר ודוגמתו בזה אמרי' כל שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ והוי עירוב, אבל כשאיסור תחומין גופיה שזה העירוב בא להתירו הוא המונע הקניה כגון במניח חוץ לתחום בזה ל"א שיקנה כיון שלא יכול ליטלו ביהש"מ בהיתר גמור מאיסור תחומין זה".

והרעק"א בתש' מ"ק סי' יד סמך ע"ד האבהעו"ז בשעה"ד, ז"ל "ולדעתי טוב שיערבו כל חצר וחצר בפת בלא ברכה וכן יערבו בבה"כ בלא ברכה בכדי שאם לפעמים ישכחו אנשי חצר לערב או שיעופש הפת, שייסמכו על העירוב שבבה"כ, ויהיה להם סמך גדול על דעת אבהעו"ז דמהני ככה"ג ערוב שבבה"כ אף דליכא לחי וקורה מועיל שכל חצר וחצר יוכלו לטלטל ע"י ערוב שבבה"כ, ולמד זה מההיא דסי' שעב בכותל שהיה ב' חצרות ועשו אילן סולם להכותל דיכולים לערב יחד דהוי פתח בה"ש דלא גזרו משום שבות, עיין שם, ה"ג יכולים להביא ערובם בה"ש דרך מבוי שהיא ככרמלית ע"כ. אף דיש לומר להיפוך ולהביא ראייה מסוף פרק הדר דבמניח ערובו בבית אמצעי ואם בית החיצון לא ערבו דלא מהני כיון דמפסיק בית שלא עירבו וכבר דיבר מזה בת' חכם צבי ע"ש, מ"מ האבהעו"ז בעצמו עמד בזה וחילק דשבות מחצר לחצר בלא עירוב חמיר וגזרו אף בה"ש עיין שם והוא דחוק". ונסתפק שם אח"כ בדין אחר האם באיסור כרמלית המפסיק בין הרשות לעירוב שייך את הקולא שנאמרה להלן עח, ב "אריא דרביע עליה" ו"איסור דבר אחר גרם לו", או דחשיב כאותו איסור עם עניני דירוי, ע"ש.

אמנם בנובי"ת סי' מ חלק על עיקר הנידון הנ"ל לומר דע"ח מועיל גם כשהוא מונח בריחוק מקום מהרשויות כל שאפשר להביאו בשבת או עכ"פ בביהש"מ, ז"ל "דכאן לא מצד העירוב אנו אוסרים אלא מטעם שכל עיקר ע"ח הוא מטעם שאנו רואים כאילו דירתו הוא בכאן וכאילו כל החצר מיוחד לאותו בית וכמבואר בטושו"ע ר"ס שסו ואם החצרות הם חלוקים באיסור טלטול מאותו מקום שהעירוב מונח שם איך הם מיוחדים לאותו בית ודבר זה צריך להיות כל השבת החצרות יהיו כאילו מיוחדים לאותו בית אלא שאם היו בתחלת השבת ראוי' לזה ואחר כך נפרצה פרצה בשבת אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה וכו' אבל עכ"פ בנדון שלפנינו שכל השבת הרשות שהעירוב מונח שם נפרד מהחצרות ותחלת העירוב כן הוא פשיטא דלא שייך כאן בה"ש קונה עירוב", ואף חזו"א בסי'

והנה ז"ל הר"מ פט"ו מהל' שבת "שני בתים בשני צדי רה"ר זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא שיהיו שניהם שלו או שיהיה ביניהם עירוב", וכן הובא בשו"ע סי' שנג, וכ' מג"א שם "צ"ע הא אין יכולין לערב יחד א"כ יש פתח ביניהם שיכולים לטלטל מזה לזה בלא זריקה כמ"ש סי' שע"ב ס"ד ומ"ש סי' של"א סס"ה וצ"ל דמיירי שהן עומדין בקצה רה"ר וצדה סמוכים למבוי המתוקן בלחי ויש לכל א' פתח ג"כ למבוי דיכולין לטלטל מזה לזה", ובביאורה"ל שם כ' עוד "בקרוב נתנאל וכן במאמר מרדכי תירצו בפשיטות דמיירי כשהיה כמין גשר בחד צד מבית זה לבית זה שיכולין לטלטל מזה לזה". אכן במכרה"מ שם כ' "ואין צורך לדחוק בזה דאפשר לומר כיון דקי"ל ביתא כמאן דמלי דמי וחלון שבין ב' בתים אפילו למעלה מי' חשיב כפתח יכולים לערב זה עם זה ואע"ג דקי"ל חריץ שבין ב' חצרות עמוק י' ורחב ד' מערבין ב' ערובין התם החריץ הוא אסור לתרווייהו דהו"ל לזה בשלשול ולזה בשלשול הלכך אינם יכולים לערב שיורקו מזה לזה דרך אור החריץ שהוא משותף ועולה עד לרקיע משא"כ הכא שיכולים לערב לזרוק מזה לזה דרך אור מקום פטור דאין רה"ר תופסת למעלה מי'. א"נ דהא דאין מערבין איירי בחריץ שבין שתי חצרות היינו שכל שלא הניח נסר רחב ד' קודם ביהש"מ אפילו הניח בשבת אסור להשתמש תשמיש חשוב דרך פתח אבל לזרוק מזה לזה אה"נ דמותרים לערב".

וכע"ז ממש מצינו גם בד' הא"ר, דהנה הרמ"א בסי' שנה כ' "שתי ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מזו לזו אלא א"כ קשורות זו בזו או א"כ הם גבוהים מן המים י', וצריכים לערב ביחד אם הם של שני בני אדם", ותמה הב"מ דמשמע דאפשר לערב ספינות שאינם קשורות. וז"ל המשנ"ב שם סק"כ "וצריכים לערב - קאי גם על ההיתר דגבוהים עשרה אף כשאינם קשורות ובספר בית מאיר חולק ע"ז ודעתו דכשאינם קשורות מכיון שעומדים להתפרד אף אם הם גבוהים עשרה אם הם של שני בני אדם אסורים בטלטול מזה לזה ואין עירוב מועיל בהם". ותמה בחזו"א סי' צח סק"ז "והוא תמוה דפשוט בסוגיא דנפסקו נאסרו, ואין מערבין דרך זריקה, וכמש"כ בשם הב"מ, וכמדומה דלא נחלק בזה אדם".

וכ' הא"ר בסי' שנג "במג"א סי' שנה כ' דלא מהני עירוב היכי דמפסיק כרמלית, משמע היכי דלא מפסיק מהני, והכא אינו מפסיק אלא אור רה"ר שאינו אוסר כדאיתא בעירובין דף פ"ה ע"ב. ועוד כיון שאין מטלטל אלא ע"י זריקה מהני עירוב בזה, וכ"מ בסי' שנה שם בספינות. ועוד צ"ע לי כל זה". וזה ממש כב' תי' המרכה"מ, או דמהני עירוב דרך אור רה"ר למעלה מי' כיון שהוא לא רשות האסורה, או דמהני עירוב דרך שם לענין לזרוק, כיון דיש היתר לזרוק שם. (ואף אי אמרי' דאפשר לערב ב' חצירות אם שייך להעביר מזל"ז ע"י זריקה, זה ודאי דא"א לערב ב' חצירות שיש ביניהם כותל אפי' שאין לו עובי ד"ט ומותר לזרוק מעליו, כי סו"ס אין שום פתח וחלון בין החצירות, ורק הכא יש ביניהם חלון וביתא כמאן דמליא דמי, וגם דמותר לזרוק למעלה מי'. אבל בחריץ ק"ק דלכא"ו עד כמה שנדון שיהיה אפשר לערב בין החצירות, אז הרי גם החריץ יהיה מותר ולא יאסר לזרוק דרך אוריו, וצ"ע בזה. וגם יש בזה חיד' דאע"ג דתשמיש דרך אור ל"ח ליאסר ולאסור מ"מ מהני האי תשמיש לערב בין חצירות. ואין לה"ר מהא דאמרי' בתוספ' פ"ז "יתר על כן אמ' ר' יהודה שתי חצרות זו כנגד זו ברה"ר נותנין לחי מיכן ולחי מיכן או קורה מיכן וקורה מכאן ומערבין ונושאיין ונותנין באמצע", כי שם העירוב מהני להתיר גם הרה"ר שבאמצע שעשו לו לחיים וכו').

ומש"כ האחר' הנ"ל בתי' הב' דשייך עירוב לענין לזרוק אף דל"מ לענין לטלטל, הנה אף שהדבר לכא"ו תמוה בסברא דממ"נ או שחל העירוב לגמרי ע"י שהמקומות יכולים להשתייך ול"ז ולהעביר את העירוב בזריקה, או דל"מ ולא חל העירוב כלל, אבל לכא"ו מצינו כן במג"א בסי' שעב, דבסק"ג שם כ' "חצירות שרוצי' - עססי' שס"ה וסי' שפ"ז דמשמע שאם אין ביניה' חלון אף שנשתתפו במבוי אסורים לטלטל דרך חור וא"כ גם בחצירות ובתים שלנו הדין כן", ובסק"ו כ' "ב' בתים - ומיירי שלא עירבו בהחצר אשר הבתי' פתוחי' לו דאי עירבו יכולים לטלטל דרך החצר", הרי דס"ל דשייך

ההוצאה מרשות לרשות היא בגדר מתעסק (ולא רק 'שוגג'), כי כסבורים שהם מוציאים מרה"י לרה"י ולא מרה"י לרה"ר. ויש להעיר בזה דהניחא לענין איסור כרמלית וכד', אבל לכא"ו לענין איסור דיוורין ק' לומר דחילוק הדיוורין שבין הרשויות זה גורם הפקעה והיתר של 'מתעסק' כי הרי אין חילוק אמיתי בין הרשויות אלא רק מחמת הגזירה. ואפי' אם נדון שהרשויות חלוקות באמת, אבל מה שנהיה ע"י העירוב שהפת עומדת בריחוק מקום מהרשויות המעורבות, לכא"ו ע"ז כבר ל"ש פטור של מתעסק, כי העירוב הוא היתר בפנ"ע דל"ש כ"כ לומר בו כסבור שיש עירוב ולבסוף אין עירוב. ואף דנת' דבכרמלית אין איסור רשויות, אבל מ"מ צריך לפרסם על קריעת העירוב כי גם בחצירות לא יוכלו לטלטל אם יש הפסק של רשות האסורה (רה"ר, כרמלית, או איסור דיוורין) בינם ובין העירוב.

והנה להאחר' שדנו רק מצד האיסור להביא את הפת, אז ודאי יוצא דאם הוא מונח במקום שאינו מכלל העירוב אבל אין בו שום איסור וכגון מקו"פ, ודאי מהני. ולפ"ז יל"ע קצת, בהא דאמרי' לקמן פה, ב "עירובי חצירות בבית שבחצר שיתופי מבואות בחצר שבמבוי", ולכא"ו יש בזה חילוק דע"ז צריך להיות מונח דוקא בבית שבאותה חצר, כי מבית שאינו בכלל העירוב יהיה אסור להביא את הפת משום איסור דיוורין, אבל שיתוף המונח בחצר אחרת מותר להביאו לכאן כי כלים ששבתו בחצר מותרים בטלטול לחצר אחרת. וצ"ע.

והנה בשו"ע סי' שפו ס"ב כ' "ישראלים שדרים בג' מקומות חלוקים, ודלתות כל א' מהמקומות נעולים בלילה והשמש גובה קמח מכולם, אינו מועיל להם להשתתף, ששיתוף מבוי צריך שיהיה מונח בחצר שבמבוי, ואלו שנבדלים זה מזה ורחוקים אין שיתופן א' ואין מבואיהן כאחד", ופי' שם המשנ"ב בסק"ט "בחצר שבמבוי - ר"ל באותו מבוי שנשתתפו בו כדי שכא"א יוכל להביא העירוב אצלו וכאן הרי אסורין לטלטל העירוב ולהביאו אצלן א"כ אין שיתופן כאחד. ולפ"ז הא דכ' המחבר ודלתות וכו' נעולין בלילה לאו דוקא דאפי' בפתוחין נמי כיון שמפסיק ביניהם מקום האסור שאין יכולין להביאו אצלו וכנ"ל בודאי לא מהני שיתופן [ודין זה מועתק מתש' הרשב"א ואפשר דעובדא הוי התם כן בנעולין] ובס' ב"מ יישב הדברים כפשוטן דאפי' באין מפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול כגון ששכרו הרשויות מן העכו"ם שדר באמצע ותיקנו המבואות כדין אעפ"כ אם הם רחוקין זה מזה ודלתותיהן נעולות בלילה אין יכולין להשתתף יחד דהשיתוף הוא כדי לחבון ביחד וכאן שהוא בריחוק מקום וגם הדלתות נעולות אין יכולין להתחבר ביחד ולא מיקרי שיתוף. ומסיים שם בס' ב"מ דמסתברא דכ"ז הוא דוקא אם אין להם רשות לפתוח הדלתות בלילה (מטעם המלכות וכדומה) אבל אם הרשות בידם לפתוח בכל שעה שירצו אין מתקלקל השיתוף ע"י הנעילה", ולהפי' הא' ק' דהרי השיתוף ששבת בחצר מותר בטלטול לכל המקומות חוץ מן הבתים, (ואם איירי שאינו מתוקן במחיצות והוי כרמלית, ככה"ג לפי האחר' באמת מועיל כיון דהוי איסור כרמלית ולא איסור דיוורין, ועי' שעה"צ סק"ו), ולפי' דהב"מ ניחא. ובאמת כבר עמד בזה הט"ז בסי' ססו סק"ג, ז"ל "וכ"ש במקום שאין שם עירוב בעיר כלל ואסור לטלטל מבית לבית שאין לעשות שם ע"ח כלל אם לא לאותן שמוותרים לטלטל מחצירם לחצר שמונח העירוב כנ"ל פשוט וכ"מ בתשובת רשב"א שמביא ב"י ססי' ש"ע ע"ש", והאי תש' הרשב"א היא המקור לד' השו"ע כאן.

אלא דלפי ד' הב"מ יוצא דין נוסף ומחודש שצריך שייכות בין המקומות המשתתפין, ואם הם רחוקים זה מזה וגם איכא דלתות נעולות בלילה ביניהם אינם יכולים להשתתף אפי' כשהרשויות ביניהם מותרות כדין. והנה בחזו"א סי' צח סק"ו כ' "דהיכי דב' הבתים חלוקין זה מזה בהפסק מקום שמקום ההוא אינו עתה בכלל העירוב לא שייך הואיל והותרה, כיון דאינן סמוכות כלל זה לזה ועיר שהיא כמה פרסאות ועירבו יחד וחרבה ונשאר בית אחד במזרח ואחד במערב לא מסתבר כלל שישארו מעורבין, וספינות בלתי קשורות הרי הן ככרמלית מפסקת ביניהן", ויל"ד בדבריו גם מצד ד' הב"מ הנ"ל.

מותר לטלטל דרך חורים וסדקים, וכ"כ המאירי לעיל ע, ב ז"ל "למדת שכל שעירב דרך הפתח או דרך חלון ר"ל שהיו חצרות סמוכות זו לזו והיה פתח או חלון ביניהם המכשירים לתורת עירוב ועירבו על ידי אותו פתח או חלון וקדש היום בהכשרו אע"פ שנפלה אח"כ מפלת וסתמה את הפתח או החלון הרי כל אותה שבת בהתירה להשתמש מזו לזו דרך חורים או דרך חלונות קטנים שנשארו לשם". אכן לעיל יז, א כ' המאירי באופ"א, ז"ל שם "עירב דרך הפתח כגון שהיו שתי חצרות ופתח ביניהן ועירבו על דעת הפתח ונסתם בשבת כגון שנפלה מפלת כנגדו משתמש דרך חלון עירב דרך חלון ונסתם חלון בשבת משתמש דרך פתח שמאחר שהותרה הותרה", ואף בחי' שם הוסיף המאירי דרבותא היא דאמרי' הואיל והותרה, אע"ג דמעיקרא לא הותרו אלא באותו חלון. (ולש' רש"י לעיל יז, א הוא "עירב דרך הפתח ונסתם הפתח - אם היו שתי חצרות ופתח ביניהם ועירבו דרך הפתח ונסתם הפתח, או אם היו שתי חנויות ופתח ביניהם דעירבו על דעת הפתח ועכשיו נסתם בשבת, שנפלה כנגדו מפולת", ולעיל ע, ב כ' "עירב דרך הפתח - שתי חצירות ופתח אחד ביניהם, ועירבו על ידי אותו פתח, ובשבת נפלה כנגדו מפולת ונסתם, מותרים להשתמש מזו לזו על ידי זריקה ודרך חורין קטנים, דאע"ג דאין עירוב בין שתי חצירות בלא פתח, כדתנן בחלון שבין שתי חצירות, הכא שבת הואיל והותרה הותרה").

ונראה מדבריו דההיתר ע"י עירוב הוא רק בהוצאה דרך אותו פתח או חלון שעירבו דרכו, ואם הוא נסתם או בעי' הואיל והותרה כדי להתיר טלטול מפתח וחלון אחר, וצ"ע. (ואולי זה פתח לדרון במה שהר"מ בפ"ג הכ"ה כ' דאם "נסתם הפתח או החלון בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה", והראב"ד הק' עליו "דלעצמה לא צריכא למימר אלא אפילו מזו לזו כמו שהיו קודם סתימה". ודו"ק).

ובהמשך דבריו שם הביא העיתים תש' גאון, ובתו"ד כ' "והנושא ונותן בחלון שאין בו ד' על ד' והוא למעלה מידו וכן בכותל שהוא גבוה מידו ורחב מד' אם עירבו בני העיר כולה עירוב אחד מותר ואין עליו כלום ואם לא עירבו אלא בתים עם חצירות אסור לטלטל באותו החלון ובאותו הכותל ומי שמטלטל חייב מלקות שכבר כתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", וזה חידוש גדול לחייב מלקות על איסור דיוורין מחמת דהוי לאו בדברי קבלה. וזה מובא בהעיתים גם בס"י פט, וכן בתש' הגאון גמ"מ ס' כט. (ובהע' שם נכתב "נראה שכוונת הגאון אחר שאין עירוב אותה חצר עם שאר החצרות עירוב אם טלטל מן החלון או מן הכותל לרה"ר למטה מעשרה ברה"ר או חייב מלקות", ולכאור' לא תיקן בזה. ובתש' גמ"מ ס' פג כ' רב צמח גאון "אלא מיהו בשבת כתיב לא תוציאו משא מבתיכם וגו' וחייב סקילה ואילו יום טוב הא קאמרינן כל מקום שמותר להלך מותר לטלטל", וצ"ע למה הרחיק פסוקו לדברי קבלה).

ובבה"ג י' כ' "בין ממבוי למבוי ובין מן מבוי לחצר ובין מן חצר לחצר ובין מן חצר לבית ובין מן בית לבית ובין מן בית לחצר אסור לטלטולי, ואפילו מבוי גופו אסור לטלטולי ביה בארבע אמות אא"כ ערבו, שנאמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", וכ"כ בהלכות פסוקות ובסידור רש"י ס' תסה, וכע"ז במד' שכל טוב פ' בשלח. ובסמ"ג ע' דרבנן א' כ' "כתוב בה"ג לא מביעיא ר"ה דאורח מלכא הוא דאסור לטלטולי ד' אמות היכא דליכא עירוב אלא אפילו מן מבוי למבוי וכו' שנאמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, עד כאן דבריהם. נראה לי מתוך דברי רב יהודאי גאון כי בימי ירמיה הנביא לא שמרו גזירת שלמה המלך לערב בחצרות ולשתף במבואות אלא היו מוציאים בלא עירוב ומתוך כך היו מביאים מן העיירות שסביבות ירושלים כל מיני משא מבתיים דרך סרטיא שמעיר לעיר שהיא רה"ר ומביאים אותן משאות בשערי ירושלים ולכך כשהזויר ירמיה על גוף האיסור של תורה הזהיר גם על גזירת שלמה שלא להוציא שום משא אף מן הבית לחצר אא"כ עירבו וזהו לשון הנביא כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים זה גוף האיסור של תורה, ואחר כך אמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת זו גזירת שלמה המלך

שהעירוב יתיר רק טלטול מסויים שכלפיו העירוב יעשה את החצירות כאחת, וה"ה הכא דב' בתים בב' צידי רה"ר או ב' חצירות שביניהם חריץ או ב' ספינות כנ"ל ייעשו כרשות אחת עכ"פ לענין זריקה. אבל יש לדחות דכוונת המג"א היא רק כלפי הא דסומכין על שיתוף במקום עירוב דלזה בעי' שיהיה פתח בין החצירות, ואם אין אז אסור להעביר מזול"ז ע"י חו"ס. ומצינו דומה לזה במובא בביאור"ל בס"י שפב שכ' "וא"צ לשכור מהעכו"ם - דע דהב"י בסוף הסימן הביא דעה אחרת בזה בשם המרדכי דאינו מותר לטלטל דרך פתח או אפילו הוא דרך חלון אם הוא למטה מעשרה ואם ירצה לטלטל יטלטל דרך חלון שהוא למעלה מעשרה או דרך הכותל למעלה דלא נחתא תשימשתיה ולא גזרו בזה", אבל אולי זה סברא מסוימת כלפי הגזירה דילמד ממעשיו של הנכרי.

הכי השתא התם ספק יממא ספק ליליא לא מינכרא מילתא. וכי הריטב"א "ספק יממא ספק ליליא. פי' ואפשר לתלות בשניהם ג"כ כי מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה, אבל הכא אי אפשר לדרון בית דירה בשני דינין שהוא בית דירה גמור ושיהא בית שער", וכ"כ הר"ן ז"ל "הכי השתא התם ביהש"מ ספק הוא. פי' דכיון דביהש"מ איכא מיניה יממא ואיכא מיניה ליליא אי דניתן ליה להאי יממא ולהאי ליליא לא מיחזי כחוכא, שאע"פ ששניהם עירבו ברגע אחד לא מינכרא מילתא אם עירבו באמצע שבת או לא הלכך תלינן לקולא, אבל הכא שבת זה לפנינו אי דיינינן לגבי האי כבית ולגבי האי כבית שער מחזי כי חוכא". וצ"ע דאמנם יש צד שביהש"מ חלקו מן היום וחלקו מן הלילה, אבל כדי לומר ששני העירובין כשרים הרי נצטרך לומר דהיה קודם לילה ואח"כ יום, וזה א"א. וי"ל.

כ' בפיר"ח "שתי חצירות ושתי חורבות של אחרים ביניהן זה בא מחצירו דרך החורבה הסמוכה לחצירו ונתן עירובו בחורבה [האחרת] (שכיחי צהלה). וכן בא זה מחצירו דרך החורבה הקרובה לחצירו ונתן עירובו בחורבה האחרת קנו עירוב או לא קנו עירוב". ומתוך עיון בכת"י נ' דהגי' הנכונה היא "בחורבה שבחוצה לה".

פרק חלון

עירוב דרך חלון

רש"י ד"ה פחות מארבע. ואין מערבין אחד ואסורות זו עם זו דרך ראש הכותל, ודרך אותו חלון, ודרך חורים וסדקים. ורש"י לא פי' להדיא דכשמערבין אחד מותרים לא רק דרך חלון אלא גם דרך ראש הכותל וחורים וסדקים, ולכאור' זה פשיטא דמותר. ובס' האורה סי' נב כ' "וכיון שסמכין על אותו חלון שביניהן נעשו הני תרתי בתי כחדא ביתא ושירי לטלטולי בכל הני כותלים והחורים והחלונות שבכותלים ושירי נמי לטלטולי מבית לבית אפילו שלא כדרך אותו חלון". ובכ"י בס"י שעב כ' בשם שבה"ל "וכתב עוד דהיכא דעירוב משוי לתרווייהו כחד על ידי חלון שהוא ארבעה על ארבעה או על ידי לול שבין בית לעלייה פשיטא דמותר לטלטל מזה לזה דרך פתחים קטנים".

אמנם בס' העיתים סי' קיב הרחיב בנידון זה, ז"ל "אבל איצטריכנין לברורי היכא דרצו דיוירי שני בתים אלו לטלטולי הני בהדדי שלא בדרך אותו חלון כגון דאיכא בהוא כותל מחיצה דבין הנהו תרי בתים חורים וחלונות טובא למעלה מידו והן נמי פתוחים מד' והא מילתא לא מיפרשא בגמרא ואיכא מ"ד משקול הדעת דלא מיטלטלי הני בהדי הני אלא דרך אותו חלון העשוי כדינו רחב ד' ובתוך יו"ד ואנן חזי לן לענ"ד דכיון דאיכא בין הנהו תרי בתי חד חלון ד' על ד' ובתוך יוד כדינו ומערבין הני תרי בתי כחדא מחמת אותו חלון שביניהן וכיון דעירבו וסמכו על אותו חלון נעשו הני תרי בתי כחד ביתא ובחד ביתא ושירי לטלטולי בכל הכתלים והחורים והחלונות שבכותלים וכן נמי בהנהו תרי בתי כיון דעירבו וסמכו על ההוא חלון הראוי נעשו כחד ביתא ושירי לטלטולי מזו לזו ואפילו שלא בדרך אותו חלון כי היכא דשירי לטלטולי בכל חלונות שבין בית לבית היכא דעירבו בני העיר כולה עירוב אחד כחדא". וצ"ע כל המו"מ בזה. (ועי' מג"א ס' שעב ס"ק ג-ד).

והנה דינא הוא דבעירב דרך הפתח ונסתם הפתח וכן דרך חלון ונסתם החלון אמרי' הואיל והותרה הותרה, ולכאור' הביאור דכה"ג

והנה בתורא"ש כ' "לימא תנן סתמא כרשב"ג. הכי נמי הוה מצי למידק אמתנ" דאהלות דמייתי לעיל בפ' הדר חישב להוציאו בחלון שיש בו ד' על ד' לימא תנן סתמא כרשב"ג, ושמא התם להציל על שאר הפתחים שאני ואפילו לרבנן בעי ד"ט, ומבו' דאפי' להס"ד דהכא עדיין יש מקום דאף לרבנן בעי ד"ט, להציל על שאר הפתחים, ומשמע יותר כפי דרכו של השפ"א הנ"ל, דגם להס"ד ידעי' את חשיבות ענין הפתח, אלא דתלי' להשיעור בזה בשיעור לבוד.

ובאבנ"ז סי' צב כ' "עוד נראה ראי' ממה שהלכה רווחת דשלשה על שלשה נפיק מתורת לבוד. ובריש פרק ז' דעירובין חלון ד' על ד' לרשב"ג נפיק מתורת לבוד נאמר תחילה לבוד בצדדין באלכסון ושוב נאמר לבוד מן הלבוד וכו' ועל כרחך דלא אמרינן לבוד הלמ"מ מחמת לבוד הלמ"מ, ואם כי דודאי מוכרח כדבריו דחלון שיש בו ג' על ג' ל"א לבוד באלכסון כדי שלא יישאר החלון, אבל עכ"פ מכאן יש לדחות דהכא בלא"ה ל"א לבוד להחמיר (או ע"פ סברת הריטב"א הנ"ל), ורק דייני' את שיעור חשיבות החלון כפי שיעור לבוד.

כולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה כולו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד. ובירור' הנו' הוא "לא סוף דבר כל ארבעה על ארבעה בתוך עשרה אלא אפילו מקצת ארבעה בתוך עשרה כמי שכל ארבעה על ארבעה בתוך עשרה היה בה הקיף תשעים וששה טפחים אפילו כל שהוא בתוך עשרה כמו שכל ארבעה על ארבעה בתוך עשרה". אמנם בתוספתא פ"ז אי' "חלון שמקצתה בתוך עשרה ומקצתה למעלה מעשרה מערבין שנים ואין מערבין אחד", ויש שתיקנו הגיר' שם, אבל גם הרוקח בס' קמה הביא כך, ז"ל "בתוספתא חלון שמקצתו בתוך י" מקצתו למעלה מ' מערבין שנים ואין מערבין אחד", וצ"ע.

חלון שבין שתי חצירות

שאם ירבענו נמצא משהו בתוך עשרה. יל"ע למה לא נרבע בתוך העיגול ריבוע העומד באלכסון, ובשיעור קטן יותר כבר ימצא חדוד הדק התחתון של הריבוע דע"ד בתוך עשרה. (ואי נימא דבזה אמרי' לבוד ול"מ, דחשיב מחיצה סתומה טפי מעומ"ר לחוד, מ"מ תיקשי דעדיין אין צורך בכל הד"ט בתוך עשרה אלא סגי ביותר מג'). ויתכן דמעיקה"ד לא סגי בחוד דק של חלון בתוך עשרה, אלא בעי' משהו על ד"ט בתוך עשרה. או די"ל דלעולם ל"מ חלון העומד באלכסון, אלא בעי' שיהיה חלון דע"ד ביושר לפי עמידת הכותל. (וכעני"ז ילה"ס על סכך פסול בסוכה, אם הולך באלכסון ביחס להרפנות ריבוע של דע"ד, האם פוסל את הסוכה, או דאמרי' דלפי יושר הסוכה אין כאן דע"ד של סכך פסול).

ובעיקר דין זה של חלון, ומה דבעי' שיהיה דוקא בתוך עשרה, מצינו כמה דרכים בד' הראש', ולכאור' בזה יהיה תלוי דין ריבוע של אלכסון, ודין משהו על משהו בתוך עשרה. ז"ל רש"י "פחות מארבע - לאו פתח הוי, למעלה מעשרה נמי, דאילו כל הכותל אינו גבוה יותר, הוי מחיצה מעלייתא, הלכך כשאין כלום מן החלל בתוך עשרה, לאו פתח הוא", ומשמע דבעי' תוך עשרה כדי שלא יהיה תחת החלון מחיצה מעלייתא. והנה על פחות מדע"ד הוסיף הר"י מלונגיל "ואין ראוי לעבור מזו לזו", ועל גבוה מ' כ' עוד "ולמעלה מ' נמי אין דרך להשתמש מזה לזה שהרי אפילו לא תהיה גובה הכותל יותר מ' טפחים הויא מחיצה מעלייתא ומערבין שנים הלכך כשאין כלום מן חלל ד' בתוך י" לאו כפתח הוא דהא לא ניחא תשמישתיה". והמאירי כ' "מפני שהחלון מצרפם ועושה אותם ראויים לערב כאחד שמכיון שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר פתח הוא וראויים הם ליכנס בה מזו לזו אחר שהיא בתוך עשרה טפחים של קרקע החצר ופי' בגמ' שלא סוף דבר שיהא כל גובה החלון למטה מעשרה אלא אף במשהו ממנה בתוך עשרה הותר שבשיעור זה תשמיש נוח מזו לזו אבל כל שהיא פחות מארבעה על ארבעה אינו פתח ואין ראוי לעבור דרך בה מזו לזו וכן אם כלה למעלה מעשרה אין התשמיש נוח בה מזו לזו וכן שיש בגובה שיעור זה שיעור מחיצה ומתוך כך מערבין שנים ואין מערבין אחד". (וכ"ה בפ' רע"ב, ע"ש).

כי לבני ירושלם היה מזהיר, וכבר אמרנו כי מן התורה מותר להוציא מן הבתים לרחובות ירושלם אלא ודאי על גזירת שלמה הזהיר מפי הגבורה שעל ידי שעברו גזירתו באו לגוף האיסור של תורה", וכעני"ז כ' בסמ"ק מ' רפב ע"ש. ובפיה"מ לרבנן נתן אב הישיבה ריש מכילתין כ' ג"כ "כתיב ולא תוציאו משא מבתיכם בשבת" אמרו חכמים אם גזר הכתוב בכך למה אנחנו מערבין ומוציאין מרשות לרשות לא אמר הכתוב על שלמה בחכמה איזן וחקיקר תיקן משלים הרבה. ופירשו חכמים התיקון ואמרו מלמד שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, שהיו ישראל קודם שלמה מתעסקין במלחמות רבות ולפיכך תקנה בימיו שהיה לו נחת ושלום מכל סביביו וכ"כ רב האי גאון ז"ל בתשובות". וע"ע שו"ת מן השמים סי' סה חידוש גדול לענין זה. ועי' גם בתוס' בשבת לד', א ד"ה לא קשיא.

עוד כ' שם משמיה דגאון "אבל יש חלון ד' על ד' והיא בתוך יוד דומה לפתח ואין דומה לפתח דומה לפתח שאם רצו לערוב זה עם זה שמערבין עירוב אחד ומטלטלין ואם לא רצו לערב זה עם זה מערבין שני עירובין זו לעצמה וזו לעצמה ולא אמרינן דפתוחות זו לזו ותיסר זו על זו", וכ' ע"ז העיתים "וחזי לן דדברי גאון זה מסותמות הן ודברים שסותרין זה את זה ואפשר דהוי ט"ס או דקאמר מילתא אחריתי אבל פתח וחלון שוין הן לענין רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד כמפורש במשנה שאחרי זה נפרץ הכותל עד יוד אמות מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד מפני שהיא כפתח דאלמא כפתח נמי מערבין שנים ואין אוסרין ואם רצו מערבין אחד יותר מכן מערבין אחד ואין מערבין שנים שכיון שנפרץ הכותל שביניהן ביותר מיד נפק ל' מתורת פתח והו"ל כחצר אחת ואין מערבין שנים אלא אוסרים זה על זה". ואלי צריך לדחוק דכוונת הגאון היא לפירצה (במילואו או י' אמות) ולא לפתח. אבל באמת מצינו בירור' כאן דין נוסף, ז"ל "ארבע אמות מערבין אחד ואין מערבין שנים", וצ"ב מהו דין זה, ועכ"פ אולי לזה נתכוין הגאון.

לימא תנן סתמא כרשב"ג דאמר כל פחות מארבעה כלבוד דמי. כ' בשפ"א "קצת קשה לס"ד בגמ' הא כ' הפוס' דאין אמרינן לבוד להחמיר וכו' וא"כ גם לרשב"ג פחות מד' למה אין מערבין א', ונראה דגם בס"ד ידעו דעיקר הטעם משום דבפחות מד' לאו חשיבות הוא אלא דס"ל דלרבנן דנפיק מתורת לבוד חשוב הוא, וכ"מ לשון התוס' בד"ה לימא ע"ש דלא כתבו בקיצור דתליא בלבוד עצמו". ויש להביא דוג' לזה ממה שאמרו לעיל טז, ב "אתאן לרשב"ג דאמר פחות מארבעה לבוד דאי רבנן משלשה ועד ארבעה שלשה וארבעה חד הוא אמר אביי מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן ומודו רבנן דכל למישרא כנגדו אי איכא מקום ארבעה חשיב ואי לא לא חשיב", והיינו דבס"ד שם (או גם להמסק' לדעת רבא שם) חשיבות מחיצה תלויה כמה שבשיעור זה כבר ל"א לבוד דהוי כסתום. (ולקמן עז, ב ב' הניח סולם רחב ארבעה מכאן וסולם רחב ארבעה מכאן ואין בין זה לזה שלשה טפחים ממעט שלשה אינו ממעט", ג"כ כ' הראש' דתליא בג"ט משום דזהו שיעורא דלבוד). אבל עכ"פ יוצא דבאמת הטעם דבעי' דע"ד הוא משום חשיבות החלון, ואף בפחות מג"ט אין החיסרון מצד לבוד דהא אין לבוד להחמיר, אלא רק מצד דבעי' חשיבות דע"ד.

ונראה אולי עוד הכרח לזה, דהנה הריטב"א לעיל י, ב גבי עור האסלא כ' "דבדבר העומד להיות פתוח לעולם ונעשה לכך אין אומרים בו לבוד", וק' דא"כ ה"נ חלון הוא עומד להיות פתוח לעולם. ולתי' השפ"א ג"ז א"ש דבאמת ודאי דל"א הכא לבוד, אלא דשיעור לבוד (להס"ד) הוא שיעור החשיבות של חלון. אבל באמת נראה דאי"ז שייך לנידון הריטב"א, כיון דהריטב"א לא בא לומר דכל מקום שיישאר לעולם פתוח אין בו לבוד, דהרי זה מוכחש מכמה סוג', אלא דכל מקום שכל עיקר תשמישו הוא באופן זה של הפתח, ואין שום בחינה לראותו עומד כסגור כיון דאז יתבטל קיומו, (וכעין עור האסלא), ככה"ג ל"א לבוד, וא"כ הכא כשיש כותל בין ב' חצירות, או ודאי מבחינת הכותל הכל הוא כסתום, אלא שעשו חלון ביניהם לצורך התועלת שבו, אבל עדיין יש מקום לדין לבוד לראות את הכותל כגודר לגמרי.

לחומרא). אבל באמת נראה דאין הכוונה לדין מחיצה ממש, דהא אמרי' בע"ב דלול הפתוח לעליה נמי ל"ה כפתח מחמת שגובה עשרה, (אלא דמ"מ כמאן דמליא דמי), והתם הרי אין מחיצה ממש תחתיו, וע"כ דסגי בהא דמיפלג רשותא בגובה עשרה ול"ב מחיצה ממש. אלא דאולי זה מכריח את הטעם הב' שכ' הראשונים דבגובה י"ט לא ניחא תשמישתיה ואי"ז רק משום דין מחיצה.

ובאמת צ"ע אי נימא דרק משום דין מחיצה שתחת החלון בעי' שיכנס לתוך גובה י"ט, דא"כ איך הדין באופן שהמחיצה שתחת החלון אין לה דין מחיצה, וכגון שהיא עשויה מאיסוה"ג וכתותי מיכתת שיעורא, דלכאור' בכה"ג יועיל חלון גם למעלה מגובה י"ט, (לולי הטעם הנוסף שאי"ז תשמיש נוח), וכן יל"ד כשהחלון הוא מעל י"ט אבל בתוך העשרה ג"כ יש איזה פירצה קטנה הפחותה משיעור חלון (ואולי עכ"פ יתירה משיעור לבוד), דבכה"ג נמי ליכא מחיצה מעלייתא תחת החלון. ובגמ' לא משמע כן דהרי איכא רבותא בהך חלון אם מקצתו בתוך עשרה יותר מאשר אם רק מקצתו מעל עשרה, וע"כ דבעי' איזה שיעור ושם של חלון כדי להפקיע את המחיצה מעלייתא. ואולי י"ל דמ"מ הגרירות במחיצה לא נעשית ע"י פירצה בעלמא אלא רק ע"י פירצה שיש לה הגדרה ושם של חלון. ועכ"פ חלון שיש לו 'פקק' והיה סגור בביהש"מ הרי ג"כ מועיל, ואע"פ שדין המחיצה מושלם, דעכ"פ סגי באפשרות פתיחת החלון לחבר בין החצירות, ולכשיפתח החלון הרי גם תיגרע המחיצה.

ובגמ' בע"ב אמרי' "אמר רב נחמן לא שנו אלא חלון שבין שתי חצירות אבל חלון שבין שני בתים אפילו למעלה מעשרה נמי אם רצו לערב מערבין אחד מאי טעמא ביתא כמאן דמלי דמי", וצריך לבאר דין זה, להאי סברא דלמעלה מעשרה לא ניחא תשמישתיה, ולהאי סברא דמחיצה מעלייתא מפקעת שם חלון. והר"י מלוניל כ' "בגמרא מוקים הא דלמעלה מ' דאמרי' דמערבין שנים דוקא כשהוא חלון בכותל שבחצר שאינה מקורה אבל בכותל שבתוך הבית שהוא מקורה אמרי' ביתא כמאן דמלי דמי ואפי' למעלה מ' מערבין אחד לפי שדרך הבית להשים ספסלים או תיבות סביבות הבית וא"כ אפי' למעלה מ' מערבין א' שהרי כלמטה הוא נחשב וניחא תשמישתיה", וכע"ז כ' המאירי, ז"ל "אבל חלון שבין שני בתים או שבין שני חדרים אפי' למעלה מעשרה אם רצו מערבין אחד והוא שאמ' ביתא כמאן דמלי דמי לפי שיש בבית כלים גבוהים שהם מצויים לעלות על גביהם ולהשתמש בחלונות בנקל אע"פ שגבוהים כמה". וז"ל עב"ה"ק "לפי שהבתים משתמשין בהם בכלים גדולים ורואים אותן כמלאים כלים ולפיכך אין צריכין כלום".

ולכאור' כלפי סברת רש"י דמחיצה מעלייתא י"ל כך, דכיון דהבית כמאן דמליא א"כ אפשר לודן את הגובה שלמעלה מעשרה כדבר בפנ"ע, ואין המחיצה שמתחתיו מפקעת את חיבור החלון. או דמכוח דכמאן דמליא בטלה המחיצה לגמרי, (לקולא ולא לחומרא, עי' שפ"א דודאי ל"ח פירצה שם אי איכא חלון בגובה למעלה מעשרה רחב יותר מעשר אמות). ובאמת רש"י לקמן ק, א כ' "דמלי - כארעא סמיכתא היא, דהא אמרן לעיל חלון שבין שני בתים למעלה מעשרה כמאן דמלי דמי", ומשמע שיש כאן נידון לבטל את ענין המחיצה בתוך הבית, דלכן היה מקום לומר גם שאין איסור השתמשות באילן שגדל בבית, וצ"ע. ובסוג' להלן כ' רש"י "אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי, והוי כמאן דלא גבוה עשרה", והיינו דכל חלק מהרשות הוא נמדד גם כקרקע הרשות, ודו"ק.

והנה הר"ח כ' "אבל בתוך י' לא בעינן אלא בחצירות וכיו"ב שאין עליה תקרה אבל בית וכיוצא בו אפי' לעיל מעשרה", וכך מב' בד' ר' יהונתן הנ"ל דזה תלוי בתקרה. וכ"כ בפי' רחב"ש, ז"ל "אבל אם החלון בין שני בתים, דהיינו שיש שם תיקרה, חושבין כאילו הבית מלא עד התקרה. שהרי גב המקום רה"י, כדאמרי' במסכ' שבת [ה, א]. אבל היה מקום לומר דהדבר תלוי בצורת התשמישין, דכ"מ שמשמש כבית אז ניחא תשמישתיה גם בחלון שלמעלה מעשרה, ואפי' בדליכא תקרה. אבל כלפי הסברא הנ"ל לענין ד' רש"י, ודאי דאין הדבר תלוי אלא בתיקרה, וכדציין הרעק"א לגמ' בשבת ה, ב ד"ברה"י מקורה דאמרינן ביתא כמאן דמליא דמיא". (ולכאור')

ובשבה"ל סי' קב כ' "והר"ר אביגדור כהן צדק וצ"ל השיב למורי יהודה נר"ו חלון שמערבין על ידו בעינן דניהוי דע"ד מרובעין ואי הוי בציר מהכי ברוחב אע"ג דנפיש אורכיה טפי משיעורא אינו משלים לרוחב דלא חשיב פיתחא אפי' לרבנן דפליגי עלי' דרשב"ג לענין לבוד כדאיתא בפ' חלון בתחילתו דהא לא חזי להכניס ולהוציא מתוך שהוא צר וכמאן דליתיה דמי ואין מערבין אחד", והו"ד בפוס' סי' שעב ע"ש. וכן בס' העיתים סי' קיב כ' בשם גאון "אם אותו חלון אין בו ד' על ד' אין ראוי להשתמש בו ואין יכולין לערוב זה עם זה ואי אפי' אותו חלון שבו ד' על ד' וגבוה מן הארץ יותר מיור כיון שתשמישה בקשה א"א לערוב זה עם זה".

וא"כ יוצא שדין חלון מורכב מב' דברים, הדין הא' הוא דבעי' שלא יהיה תחתיו מחיצה ראויה, ואמנם גם כשיש חלון בתוך י"ט הרי נשלם כאן דין מחיצה ע"י דין עומ"ר, אבל מ"מ לא אלימא המחיצה כ"כ, והדין הב' הוא דבעי' שיהיה בין החצירות 'חלון' והיינו צורה נוחה להשתמש מזל"ז, וכל שאין בו דע"ד אינו נוח תשמישו וגם אין לו שם פתח כראוי, וכשגובה מעל עשרה יש כאן ב' חסרונות, הא' דאין תשמישו נוח, והב' דבמקומו ממש איכא מחיצה מעלייתא בגובה י"ט. (והחזו"א בס"י צו סקי"ט כ' "נראה דאף אם למעלה מן החלון כותל פחות מאויר החלון לא אמרינן אתא אוירא דה"ג ודה"ג ומבטל ל'י, דבעינן אויר החלון הראוי לתשמיש וליכא", הרי דאע"ג דדין מחיצה מעלייתא בטל תחת החלון, אבל עכ"פ תשמיש נוח אין כאן. וכן נראה מדין התוספתא והירו' שהביאו הראש' דחלון שיש בו סריגות ל"מ, וכן הובא בפוס' סי' שעב ס"ה. אבל עי' בתוספתא לפנינו דהג"י הפשוטה היא "חלון שהוא ארבעה על ארבעה טפחים עושה לה מורביות ומבטלה", ומשמע דגם דבר שאינו קבוע אלא ניתן להסרה בכ"ז הוא מבטל את החלון). ולפי הטעם השני של המאירי דבעי' תשמיש נוח זל"ז, ודאי אין להק' דנרבע בתוך העיגול ריבוע העומד באלכסון, כיון דבכך עדיין לא ניחא תשמישתיה. ויל"ע לפי' רש"י דהחיסרון הוא רק מחמת מחיצה מעלייתא שתחת החלון, דלכאור' גם בחוד דק הרי יש פגם במחיצה מעלייתא (אף שנשאר עומ"ר, וכנ"ל), ואולי יש לתרץ דבעי' שלא יהיה מחיצה מעלייתא תחת כל הד"ט, וממילא דאם יהיה ריבוע העומד באלכסון שכולו (או חציו) בתוך עשרה זה יועיל, אבל כשרק חודו הדק התחתון נכנס לתוך י"ט, זה ל"מ וכנ"ל.

ובדין זה דמחיצה מעלייתא תחת החלון מפקעת דין חלון, מצינו תוספת הסבר בראש', דבפס' הרי"ד כ' "ולמעלה מעשרה נמי כיון דכותל עשרה מפסיק ביניהן בלי חלון הוי מחיצה להפסיק ביניהן, ואין מערבין אחד לטלטל מזו לזו דרך אותו חלון", והרחב"ש כ' "אם יש בחלון רוחב ד' טפחי' על ד' טפחי' גובה ואין מן קרק' החצר עד החלון עשרה טפחים, נמצא שאר הכותל שמן החלון עד הארץ אין בו שיעור מחיצה וכאילו אין באותו המקום שכנגד החלון מחיצה, דאין מחיצה פחותה מעשרה, ודינה כדי' שתי חצירות שיש ביניהם פתח". ונראה שיש כאן דין אמיתי דמחיצה מפקעת את החיבור שע"י החלון, וקצ"ב לפי' איך מועיל סולם, וי"ל. (דבאמת רש"י לעיל ס, א כ' "תורת מחיצה עליו - ואין מבטלין המחיצה למהוי כנפרץ הכותל יותר מעשר, דאמר לקמן מערבין אחד ואין מערבין שנים, אלא רצו אחד מערבין ולקולא והוי כפתח, רצו שניהם מערבין דלחומרא לא אמרינן דליבטליה למחיצה, דכל בעירובין להקל", ומבו' דהיה מקום דהסולם יהיה לו דין לחומרא לבטל את המחיצה. ודו"ק. ועי' ביהגר"א סי' שנח ס"ב שכ' דהסולם הוי ביטול המחיצה לקולא, להקיף קרפף שוב לדירה. אבל אולי רש"י שם אזיל בזה לש' שכ' הכא בע"ב דבדאיכא פירצה בין החצירות מערבין א' ולא ב' כיון דהוי כדיורי חצר אחת, ולא פי' הטעם משום 'פרוץ לרשות האסורה', וכ' האחר' דאולי ס"ל לרש"י דלא בזה תליא מילתא, ול"ש נפרץ למקום האסור כשהאיסור הוא רק בכלי הבית, ולכן כל הטעם הוא רק משום דהוי כדיורי חצר אחת, וא"כ לענין זה יש מקום לומר דהסולם מאחד את החצירות גם לחומרא, אבל בהל' מחיצה ופירצה ודאי דהסולם אינו מחסר את המחיצה. ועכ"פ במש"כ שם הטעם דכל בעירובין להקל, צ"ע דהא גבי מחיצות דאו' דל"א להקל יהיה הדין דהסולם מבטל המחיצה גם

הבית, ולכאור' לא ביאר א"כ למה להמסק' אמרי' כמאן דמליא גם באמצע, אבל המאירי כ' "ואע"פ שהלול כנגד אמצע הבית ולא מן הצד שאין תשמישו נוח כל כך שמאחר שכתבנו ביתא כמאן דמלי דמי לא שנת באמצע ולא שנת מן הצד שהרי הכלים מצויים תמיד בבית וכשיצטרך לעלות אל הלול הרי כליו מצויים לעלות דרך בהם ולהשתמש דרך הלול ואף אם לא היו לזה כלים הואיל וכל בני אדם מן הסתם יש להם הותר אף לזה בעירוב אחד", וכע"ז כ' הבתים, ז"ל "לול שבין בית לעליה, אפילו הוא באמצע הבית, אם רצו מערבין אחד ואין צריך סולם ארעי להתירו, לפי שהכלים הגדולים מצויין בבית ויכול להשתמש מזה לזה בלא סולם".

וקצ"ע לשי' רש"י הנ"ל, דאיהו חיסרון יש באמצע טפי במן הצד. ויש ליישב דאבע"ל בהא גופא כיון דכלפי האמצע אין מחיצה תחת הלול להפקיע את חיבורו. רק דבאמת היה מקום לומר לאידך גיסא, דכמו דמהני חלון בתוך י"ט כיון שהוא פורץ קצת את המחיצה, כך יועיל לול בכל אופן כיון שהוא פורץ את הגג, ויל"ע בזה. ועכ"פ מבו' הכא דדין בית מקורה להיות כמאן דמליא, ל"ב קירוי בכל הבית ממש, אלא סגי בעומ"ר וכיו"ב, דהכא גם תחת הלול מבו' דשייך כמאן דמליא, (אבל רש"י בשבת ה, א כ' "כמאן דמלי - דבר סתום מכל צד הוי כמלא חפצים עד גגו, דאין אורו חשיב אור", ושם צו, א כ' ביותר "כמאן דמלי - מתוך שהוא חושך ומלא הבלא", וצ"ע ק), ודו"ק. ובאגרו"מ סי' קלט ענף ב כ' "אף שבשבת דף ה' משמע דכמאן דמלי דמיא הוא מצד הקירוי לבד וכו', אך אולי בלא מחיצות ל"א כמאן דמליא דמי אף במקורה דתרוייהו בעינן דהא פירש"י בשבת דצ"ז בטעם כמאן דמלי מתוך שהוא חשך ומלא הבלא עי"ש דטעם זה לא שייך אלא כשאיכא תרוייהו מחיצות ומקורה וכו' ל"א כמאן דמליא דמי אלא כשאיכא תרוייהו מחיצות ומקורה כדמשמע מטעם רש"י בדצ"ז וגם מלשונו בדף ה' שכ' דבר סתום מכל צד שכוונתו למעלה ומהצדדין שהם מחיצות וקירוי וכו' ויהיה חרוש לדינא למה שבארתי דצריך תרתי להחשיב כמאן דמליא מחיצות ומקורה שאם יהיה עליה ע"ג תקרה שע"ג עמודים בלא מחיצות והם של שני בנ"א ולול פתוח ממטה להעליה שלא יוכלו לערב וע"ז אלא בקביעות סולם דהא מה שא"צ סולם להתיר לערב בלול פתוח מן בית לעליה אי' בעירובין דע"ו משום דביתא כמאן דמלי דמי שלא אמרינן זה בלא מחיצות. ואם נפרש שמש"כ רש"י דבר סתום מכל צד שהוא בדוקא לא יוכלו לערב בלא סולם קבוע אף אם יהיו למטה ג' מחיצות דדוקא בבית גמורה כדרך הבתים שיש להם מחיצות מכל הצדדין אמרי' כמאן דמליא אך אולי לאו דוקא נקט לשון מכל צד וע"ז לדינא אבל בלא מחיצות כלל מסתבר שודאי ל"א כמאן דמלי ולא יוכלו לערב בלא סולם קבוע".

עו, ב

אמר רב נחמן לא שנו אלא חלון שבין שתי חצירות אבל חלון שבין שני בתים אפילו למעלה מעשרה נמי אם רצו לערב מערבין אחד מאי טעמא ביתא כמאן דמלי דמי. כ' בתור"פ "מאי טעמא ביתא כמאן דמליא דמיא. פי' בה"ג דאין הלכה כן, מדאותוביה רבא לרב נחמן, ואע"ג דשני ליה, אישניוייא לא סמכינן. מ"מ נראה דהלכה כרב נחמן, מדבעא מיניה רבא גופיה מרב נחמן בסמוך, ורב יוסף בר מניומי נמי איירי עלה ואמר אינו צריך, אלמא אמרי' ביתא כמאן דמליא דמיא, וכן יש לעשות הלכה למעשה". וז"ל הבה"ג לפנינו "והיכא דאיכא תרין בתים ופתיחא בחד מיניהו כותא או בבא לחבריה, אי מידליא ההוא כותא מארעא או ההוא בבא טפי מעשרה טפחים, שרי לטלטוליה מן האי ביתא להאי ביתא ולא צריך עירוב, ואי מיתתיא ההוא כותא או ההיא בבא, מתנח בהון עירובא ושפיר דמי", וכ"ה הלש' גם בהלכות פסוקות.

אמנם בשו"ת רדב"ז ח"ו סי' ב אלפים נג כ' "שאלת ממני על מה שנמצא כתוב בה"ג סוף הל' עירובין וז"ל היכא דאיכא תרין בתים וכו' ולא צריך עירוב ותמהת שזה חולק על סוגיית ריש פרק חלון דעד כאן לא מחלקין בין היכא דאיכא חלון להיכא דליכא חלון אלא שאם רוצים מערבין אחד אבל לפטרו בלא כלום לא מצאנו. תשובה איברא דלשון זה חולק על הסוגיא ועל מימרא דרב נחמן ועל כל הפוסקים אשר ראיתי ותו כיון שהם שתי דירות חלוקות ואינם

הרחב"ש הנ"ל ג"כ נתכוין לציין לזה). אלא דמד' הגמ' בע"ב שם משמע קצת דלא תליא בתקרה בדוקא, (ובגאו"י עמוד בזה), דהרי אמרו "תרגומא אחצירות", ולא אמרו דאזיל על חצירות וגגין. ואולי זה לאו דוקא, וכדכ' בפס' הריא"ז "שבגגין ושבחצירות צריך שיהא מקצת החלון בתוך עשרה, מפני שאויר שלהן מגולה, אבל בתים ועליות וחדרים שהאויר שלהן מקורה אע"פ שכל החלון הוא למעלה מעשרה יכולין לערב ביניהן דרך אותו חלון".

אבל מצינו חולקים על הר"ח (והר"י מלוניל והריא"ז ועו"ר דעימיהו) הנ"ל, דהרשב"א בעבוה"ק כ' "אחד חלון שבין שתי חצרות ואחד חלון שבן שתי עליות ואחד חלון שבין שתי חדרים כולן צריכין שיהו ארבעה על ארבעה בתוך עשרה. חלון שבין שני בתים צריך שיהו ארבעה על ארבעה ואין מדקדקין בו שיהא תוך עשרה וכו' מערבין דרך גגות כל שאין בין גג לגג מחיצה עשרה, ואם יש מחיצה עשרה ועשו חלון רחב ארבעה על ארבעה ומקצתו תוך עשרה, אם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים", הרי דהשווה חדרים ועליות (וגגין) לחצירות ולא לבתים ואע"ג שהם מקורים. ולהרשב"א נפקא דתי' הגמ' תרגומא אחצירות היינו חצירות גגין חדרים ועליות, ורק בתים מחוץ לכלל. ובא"ר סי' שעב כ' ע"ז "אבל חלונות שבין שתי עליות ושבין שני חדרים צריכין שיהא בתוך י' כמו בין ב' חצרות (עבודת הקודש שם). וצ"ע דבעירובין דף ע"ו דקאמר תרגומא אחצירות משמע דבעליות וחדרים דינו כבתים, וכן משמעות הפוסקים דכל שהוא מקורה דינו כבתים". (ועי' פמ"ג במשב"ז שם סק"ב וחיי אדם כלל עב סי"ג).

ומצינו גם לאידך גיסא בוד' הרשב"א בשבת קא, ב (וכן הריטב"א והר"ן שם) שכ' "כלומר בספינות של שני בני אדם, וכתב הראב"ד ז"ל דקמ"ל דאע"פ שהן גבוהות עשרה טפחים ואין ביניהם לא פתח ולא סולם עירוב מועיל בהם ומטלטלין מזו לזו, משא"כ בשני חצירות שאין מערבות זו בזו אלא או דרך פתח שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים בתוך עשרה או דרך סולם גבוה עשרה ורחב ארבעה, וספינות אלו אע"פ שאין בהן אחד מכל אלו מותר לערב ולטלטל מזו לזו, וטעמא דמילתא משום שהן כבתים ולא כחצרות ואמרינן בעירובין ביתא כמאן דמליא דמי", הרי דבית שאינו מקורה דינו כבית ומהני בו חלון למעלה מי"ט. (ולכאור' צ"ע לש' הרשב"א "שאיין בהן אחד מכל אלו", והא בעי' חלון גם בין שני בתים אלא דמהני למעלה מי"ט, וע"כ דאיירי בספינות שאינם מקורות וממילא דכמה שתהיה המחיצה גבוהה סו"ס יש כעין חלון מעליה, ומהני בבתים גם למעלה מי"ט, ול"ב סולם או חלון מיוחד). ובדין זה אי קולא דבית תלויה בקירוי נחלקו הפוס' לדינא, ועי' משנ"ב סי' שעב סקל"ד וחזו"א סי' צו סק"כ. (ובחי' תלמיד הרשב"א ב"מ יב, א כ' "עוד נראה לומר שזה שנסתפק להם בגמרא באויר שאין סופו לנוח, אינו אלא בחצר שאינה מכוסה אבל בבית מכוסה כל שנכנס שם קנה בעל הבית, לפי שבית מכוסה הרי הוא כאילו כולו מלא, כמו שכתבנו בעירובין פרק חלון").

עוד שם בע"ב "כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי הני מילי מן הצד אבל באמצע לא או דילמא לא שנת אמר ליה אינו צריך וכו' אחד סולם קבוע ואחד סולם עראי אינו צריך", והנה אם זה שייך לר' הגמ' בשבת ה, א על רה"י מקורה, א"כ הספק כאן על מן הצד הוא גם לענין שם, דאולי כי אמרי' כמאן דמליא היינו דוקא במן הצד, ועכ"פ נפשט דבכל הבית אמרי' הכי. ופי' שם הר"י מלוניל "דכי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי ה"מ מן הצד לפי שדרך בעה"ב לשום שידה תיבה ומגדל סמוכים לכותלים ודרך אותם יכול להשתמש בחלון שהוא למעלה מי"ט אבל באמצע הבית שאין דרך להיות שם שום דבר בעולם כיון דלא ניחא תשמישתיהו אסור לערב ביניהם כיון שהוא למעלה מי"ט או דילמא לא שנת דבכל ענין אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי והוי כמאן דלא גביהא י' ואפי' סולם עראי לא צריך ויכולין לערב ביניהם דרך אותו לול וישתמשו זה עם זה בדרך שלשול ובדרך זריקה העליון לתחתון בדרך שלשול כדרך שדולה אדם מבור והתחתון לעליון בדרך זריקה", וזה מתיישב היטב לשי' הנ"ל, כיון דבזה תלוי כל הנידון, האם החלון או הלול נוחים לתשמיש בין הרשויות. ומש"כ הר"י דלעולם אין כלים באמצע

ואוכלים על שלחן אחד איך אפשר להתיר לטלטל מזו לזו בלא עירוב וחזרתי על כל צדדים ולא יכולתי ליישב זה הלשון כפי הדין ולפיכך אני אומר דטעות נפל בספרים והוסיפו מלת ולא אלא כך היה ראוי וצריך עירוב. ומה שכתב אי מדלי ההוא כותא פי' אפילו מדלי ההוא כותא וקמ"ל דביתא כמאן דמליא והיינו דרב נחמן. "וע"ע בעצ"א סי' שעב סק"ד שעמד בד' הבה"ג.

ועכ"פ בדין זה דיש חילוק בין חלון שבין חצירות ובין חלון שבין בתים, יל"ע איך הדין בחלון שבין בית לחצר, האם סגי במה שכלפי צד אחד הוא נחשב כפתח, או דבעי' פתח טוב כלפי שני הצדדים ובלא"ה ל"ח פתח אפי' כלפי צד אחד. ובחזו"א סי' צו סק"כ כ' "וחלון שבין בית לחצר, נראה דדינו כחצר וחצר, אבל אם לצד החצר אין החלון גבוה י' ולצד הבית גבוה י' מערבין אחד". ולקמן צג, ב כ' רש"י "ולא חד נמי תערב עם תחתונה שהרי אין כאן פתח, דלגבי תחתונה הכל סתום וכו' דלגבי תחתונה כולה סתומה היא, ולגבי עליונה מחיצה ופתחא היא, ומיהו כי הדדי לא מצו מערבי משום דלגבי תחתונה הכל סתום", ומשמע כסברת החזו"א הנ"ל וכש"נ בדין 'פתח'.

רש"י ד"ה שבין שני גגין - ואלבא דרבנן דאמרי לקמן כשם שדיריין חלוקין למטה כך חלוקין למעלה, דלא מצי לטלטל מגג זה לאידך בלא עירוב. והנה בתור"פ כ' "חלון שבין שתי חצרות. תימה והא כ"ע מודו דחצרות רשות אחת הן, וכן גגין, דלא פליגי ר' שמעון ורבנן רק בקרפף. וי"ל דהכא לעניין להביא כלי הבתים דרך אותו החלון קאמר. אי נמי בעירבו, דגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דהאי בית לחצר אחרת או לגג אחר כדאמר לקמן", ודבריו צ"ע דהא רבנן אסרי מגג לגג וכדהביא רש"י מתני' ריש כל גגות.

אבל גם ד' רש"י צ"ע למה הוצרך לאוקמי' כרבנן, והא מחצר לחצר לכו"ע מותר, ואע"פ כ' נפק"מ בחלון כלפי כלים ששבתו בבית, וא"כ יש לפרש בפשיטות גבי גגין דהנפק"מ היא כלפי כלים ששבתו בבית וכד' תור"פ הנ"ל, (וכן הריא"ז כ' "שבין שני גגין שרצו לערב בגגין מפני כלי הבתים המצויין שם"). וכה"ק בגאורי' ובחזו"א סי' צו סק"א. ואולי יש לדחוק קצת דהרי לתי' הגמ' יש כאן דין של ביתא כמאן דמליא, ומדאמרו תרגומא אחצירות משמע דגגין שווים לבתים, ולפיכך נכנס רש"י להעמידה אליבא דרבנן דלדידהו חשבי' לגג כבית, דכשם שדיריין חלוקים למטה כך הם חלוקים למעלה. (ותליא בפלוג' הראש' המובאת לעיל האם דין בית לענין זה הוא דוקא ע"י קירוי או דלא תליא בזה). וצ"ע. ואולי יש ללמוד מד' רש"י דס"ל דל"ש עירוב בין רשויות שאין בהם מקום פיתא ולינה, ולכן ס"ל דל"ש עירוב בין גגין, אלא רק לרבנן דס"ל 'כשם' והגגין חשיבי ג"כ כבית בתשמישן, (אבל לש' רש"י הוא דלא מצי לטלטל מגג זה וכו' נראה דרק לפי רבנן יש איסור, וצ"ע). ובאמת החזו"א הוכיח מסוג' להיפך, ז"ל בסי' פט סק"ז "שו"ר דעירוב בלא פיתא ולינה מבואר בגמ' ע"ו ב' ואחד לי חלון שבין ב' גגין כו' מבואר דמערבין את הגגות", אבל מד' רש"י י"ל שלא כדבריו.

שיעור עובי המחיצה

כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה ורחב ארבעה. כ' הרשב"א "האי ארבעה לאו דוקא הכא דאפילו סדין הוי מחיצה וכו' ואינו דומה לחריץ דבעי רוחב ארבעה דהתם כי לא הוי ארבעה אע"פ שעמוק כמה ראוי לפסע עליו, אבל כותל כל שהוא גבוה עשרה חוצץ בין שתי החצרות אין ראוי להשתמש מזו לזו ורוחב הכותל לא מעלה ולא מוריד לענין זה, ולא שנו כאן רוחב ארבעה אלא משום סיפא", (וכע"ז כ' רש"י ושא"ר), ובעבוה"ק כ' "כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה אפילו אין ברוחבו אלא משהו מערבין שנים ואין מערבין אחד. מה הפרש יש בין כותל לחריץ, הכותל מעכב מלהשתמש מזו לזו כל שיש בגובהו עשרה אבל אין חריץ העמוק עשרה מעכב מלפסוע עליו מזו לזו כל שאין ברוחבו ארבעה. ומקצת גאונים אמרו שדין הכותל כדין החריץ, ולא נתחווירו דבריהם". ובהע' אאמור' ר' שליט"א (בהוצ' מוה"ק) הביא דא"י בתש' הגאונים כן, ז"ל "כותל שבין ב' חצירות גבוה י' ורחב ד' וכו' וכן חריץ שבין שתי חצירות וכו' מיכן למדנו שכל רשות שאין גבוה י' ורחבה ד' אינה רשות לעצמה".

ומצינו בתוספתא פ"ו דאי' שם "כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד", ואין שם סיפא לתלות כבמתני', (וגבי מתבן גם בתוספתא לא הוזכר רוחב ד', וכעין ראיית המ"מ פ"ג ה"ג ממתני', אבל צ"ע למה גבי כותל נזכר בתוספתא רוחב ד"ט, ואין שם סיפא וכנ"ל. ובר"י לקמן במתני' דמתבן הוסיף ג"כ דין רוחב ד', עיי"ש בהגהות, ובעצ"א סי' שעב סקמ"ג, וצ"ע). וכן בירו' פ"ק אמרי' "עשה גדר בפתח המבוי גבוה עשרה ורחב ארבעה ומתיר המבוי בין מבפנים בין מבחוץ", וצ"ע.

והנה בכלאים פ"ב מ"ח תני "וסומך לבור ולגיר ולגפה ולדרך ולגדר גבוה עשרה טפחים ולחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ולאילן שהוא מיסך על הארץ ולסלע גבוה עשרה ורחב ארבעה", ובפשטות דין רוחב ד' בא לומר את שיעור גודל המחיצה ולא את עוביה, (אלא דלכא"ו נחלקו בזה אביי ורבא לעיל טז, ב האם לרבנן דרשב"ג דס"ל דשיעור לבור בג"ט ג"כ אמרי' דשיעור חשיבות מחיצה הוא בד"ט, עי' ברעק"א ובאור גדול בכלאים שם ובפ"ד מ"ד שעמדו בזה). וכ"כ שם הר"ש, ז"ל "ולסלע - הא ודאי דמחיצה של סלע עדיפא מכולהו אלא אצטרך לאשמועינן דאפילו בסלע בעינן רוחב ד' דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק כדאשכחן בשילהי פ"ק דעירובין גבי נמצאת אומר ג' מדות במחיצה ורוחב ד' דקתני ברישא גבי חריץ אגפה וגדר נמי קאי ומיהו לא יתכן דאינו מענין אחד דארבעה דגדר לאו בעובי גדר אלא ברוחב אע"פ שעוביו כל שהוא אבל ד' דחריץ אפי' ארוך כמה אמות בעי ד' טפחים משפתו לשפתו".

אמנם בתו"ר ט שם כ' "ולסלע - כתב הר"ב לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב [הואיל ולא נעשה לשם גדר שאילו נעשה לשם גדר סגי בגובה עשרה ורוחב כל שהוא. כך מצאתי בפירוש שהזכרתי]", ועיי"ש בתפא"י. ומשמע כאן דין חדש, דאמנם בגדר העשויה בידי אדם אין שיעור לעובי המחיצה, אבל סלע דבידי שמים בעי' שיעור ד"ט. וצ"ע הטעם בזה. (והנה לעיל טו, א דנו בגמ' אם מחיצה עומדת מאליה כשרה, ולא הביאו ממתני' בכלאים דמחיצה של עץ וכד' הוי מחיצה, ואמנם אפשר לתרץ כתי' הגמ' שם דנטעה מתחילה לכך, אבל מ"מ לא הק' אלא משבת וסוכה ולא מכלאים, והביאור דבמחיצה הפועלת הבדלה ודאי דאף עומדת מאליה מהני, אבל מחיצה העושה רשות בהא ס"ד דבעי' לשם מחיצה. אבל כאן בתו"ר ט מתבאר דיש מעלה למחיצה העשויה בידי אדם גם לענין כלאים, ואע"ג דהמחיצה אינה באה לגדור רשות אלא רק לפעול הבדלה והפרדה).

רש"י ד"ה יתור מכאן - הוי פירצה, והוי להו כולהו כדירי חצר אחת. והנה האחרו' דנו האם כשנפרצו חצירות זל"ז אסרי' משום דהוי כנפרץ במילואו למקום האסור לו, (אפי' שהאיסור הוא רק כלפי כלים ששבתו בבית), או משום דהוי כנתווספו דיריין. והנה

(אבל מלש' המאירי ור"י מלוניל אולי יש לדקדק כן, שהרי כ' לפי שהוא כמטלטל מרשות לרשות בלא עירוב ולא דמי האי לבקעה או לרה"ר שמותר לטלטל חפץ מתחלת ארבע לסוף ד' דהתם כל אותם פחות מארבע אמות חדא רשותא הוא והכא רשות ראובן ושמעון שולט בכל טפח וטפח", ומשמע דמכל חצר שאינה מעורבת לא הוכיחו דאין איסור רק בד"א, כי באמת יש איסור בכמלא נימא).

וגם בד' הריטב"א גופיה היה אפ"ל דלאו בכל חצר שאינה מעורבת אסר (הזות כלים ששבתו בבית) בכמלא נימא, (דהרי בשבת קל, ב נקט בפשיטות דכלים ששבתו בבית מותרים בטלטול בכל החצר), אלא דוקא הכא דהוי כותל שבין ב' חצירות דבטל להכא ולהכא, ואפ"י שיש ברחבו ד"ט, הרי הריטב"א ג"כ כ' כסברת התוס' ד"גבוה עשרה לא ניחא תשמישתיה לשלוט בו אויר שתי רשויות, ולהכי פרכינן דאי מהאי טעמא מה לי רוחב ד' או שאין רוחב ארבעה", ויל"ע בזה. ואפ"ל עוד דשאני חצר שאינה מעורבת דהויא חצר משותפת לכולם בשווה וביחד, משא"כ כותל שהוא גבוה מן החצר, אלא דאסרי' לי' מחמת שמשמשין בו מן החצר ומה"ט הוא נטפל לחצר, לכן כל שהוא בין ב' חצירות והוא נטפל לשניהם לכל אחד בפנ"ע ומצ"ע, רשות שניהם שולטת בו ואסור להזיז בו אפי' כמלא נימא.

אמנם הרעק"א ועוד אחרו' למדו מד' הריטב"א דבכל חצר שאינה מעורבת יש איסור הזזה כמלא נימא ולא רק בטלטול ד"א. (ועי' חזו"א סי' קד סקכ"ב דס"ל דט"ס היא בד' הריטב"א. ובסקכ"א שם תמה בעיקר הדין "דרוקא באין בו ארבעה אמרינן אויר ב' רשויות שולטות בו, וחשיב ככלו הוא של זה, וכלו של זה, והלכך בכל זיז כל שהוא הוי כמרשות לרשות, אבל כל שיש בו ד' ולא עירבו הוי רה"י של ב' שותפין, והרי בית של ב' שותפין מטלטלין בו, ולא אמרינן דמוציא לביתו של חברו"). אבל הרעק"א הוסיף דכ"ז דוקא בהוציא באיסור, אבל אם הוציא בהיתר אין איסור בהזזת כמלא נימא. וביאור דין זה לכאו' הוא דכשהוא מוציא באיסור כל נימא שהוא מזיז יש כאן המשך האיסור של ההוצאה הראשונה, ולכן לענין זה אין חילוק אם הכותל רחב ד' או לאו דבכל גווי אסור, משא"כ בדינא דרב שהוא משום גזירת עירוב, בזה צריך טפילות מיוחדת של הכותל לחצירות לאסור את הכותל בכמלא נימא כשאין בו דע"ד. ולפ"ז יש כאן ב' אפשרויות של איסור כמלא נימא ואין בהם שייכות זל"ז כלל, ואין מקור לחידוש הריטב"א בכל חצר שאינה מעורבת, מאיסור כמלא נימא האמור בסוג' כלפי גזירת עירוב בכותל שהוא פחות מד"ט.

תוד"ה ובלבד שלא יורידו. נראה דהיה להתוס' נידון האם איכא תנא דפליג וס"ל דגם כלים ששבתו בחצר אסור לטלטלן מחצר לחצר, ועי' הוכיחו מהא דאמרי' לדברי חכמים גגות וחצירות רשות אחת. ומצינו בד' הרמב"ן לעיל מא, ב שכ' "ובירושלמי מצאתי שם וכו' נראה שהגירסא כך היא בראשונה לא היו זזין משם כל היום עשו אותן ככלי שבא מחוץ לתחום חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר, ולמדנו שמתחילה אסור עליהם הליכת כל החצר ולא היו זזין מד"א שלהם ככלי שבא מחוץ לתחום במזיד ואף אלו לדעת יצאו, חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר והתירו להם החצר כולה, ולא למימרא דדינא הוא שאין הנדון דומה לראיה כלל מה ענין זה לשביתה דכלים בחצר, אלא לומר מצינו בתקנת חכמים שמותר בחצר ואסור לצאת ממנה אף כאן נתיר להם החצר הזו כולה מפני הדוחק ולא שאר העיר", ומשמע דאיכא מ"ד דאסר לטלטל מחצר לצר גם כששבתו בתוכה, דחצירות לאו רשות אחת הן. (וההשוואה עם דין כלים שבאו חוץ לתחום, כיון דהא דמותר לטלטל בחצר כלים ששבתו בתוכה זה מחמת השביתה שהם קנו כלפי כל החצר. ועי' או"ש פ"ב מהל' מילה). וכן משמע קצת בד' הריטב"א בשבת קל, ב שכ' "חצר אע"ג דלא עירבו מותר לטלטל בכולו. כלים ששבתו בתוכו או שהוציאם מן הבית דרך מלבוש, דהא לכו"ע מותר, דעד כאן לא פליגי התם אלא אם יהיו כל הגגות וחצירות רשות אחת לטלטל מזה לזה אבל בחצר אחת לכו"ע מותר", ומשמע דרק באותה חצר כו"ע מודו, אבל לא שכל החצירות רשות אחת, ודר"ק.

רש"י להלן צג, ב כ' "אבל הכא שתי רשויות האסורות זו עם זו הוי, ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה למקום האסור לה, אע"ג דקי"ל דחצירות רשות אחת הן, הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן", ולעיל מינה שם כ' "דיוורין הבאין בשבת - כגון כותל שבין שתי חצירות שנפל בשבת דהיינו דיווריהו השתא כי הדדי", וכ' הרעק"א לעיל טו, א "דנפרצה החצר לא מקרי איתנהו לדיורים, דהא מ"מ אין דרים ביחד, דהא אין לבני חצר זו רשות להשתמש באחרת אלא דאוסרין זה על זה מדין נפרצה במלואה למקום אסור לה, א"כ לא מקרי נתוספו דיוורין", עיי"ש מה שביאר ד' רש"י הנ"ל דכוונתו ג"כ לדין נפרץ לרשות האסורה, ועי' אור גדול שהאריך בזה במשניות רפ"ט. אמנם רש"י כאן כ' לכאו' להדיא, דאיסור הפירצה הוא משום דהו"ל כדיורי חצר אחת. וצ"ע בד' המאירי כאן דנקט את ב' הטעמים יחד, ז"ל "ונעשו שתייהן כדיורי חצר אחת וכשעירבה כל אחת לעצמה הרי הן כבני חצר שחלקו עירובן שנעשו אלו אוסרים על אלו והרי הוא כנפרצה החצר במלואה למקום האסור לה".

אמר רב אויר שתי רשויות שולטת בו לא יזיז בו אפילו מלא נימא. והנה בראש' ובאחרו' יש אריכות על מה איירי הכא, האם לענין האיסור של כלים ששבתו בבית, (והאם זה בכל חצר שאינה מעורבת), או לענין גזירה דרב בעירבו, אבל עכ"פ הא מיהא דהאיסור לטלטל כמלא נימא הוא מדחשיב כהוצאה בכל הזזה קטנה, וכמבו' בראש', ז"ל הרי"י מלוניל "אפילו כמלא נימא אחת אפילו פחות מטפח לפי שהוא כמטלטל מרשות לרשות בלא עירוב ולא דמי האי לבקעה או לרה"ר שמותר לטלטל חפץ מתחלת ארבע לסוף ד' דהתם כל אותם פחות מארבע אמות חדא רשותא הוא והכא רשות ראובן ושמעון שולט בכל טפח וטפח". ולש' התורא"ש "אויר שתי רשויות שולטות בו שהיא בטלה לחצרות מכאן ומכאן שאין לה שם חצר בפני עצמה וכל משהו ומשהו חשוב כשתי חצרות וכשמזיז כל שהוא נמצא מוציא מרשות לרשות ואסור להזיז בו אפילו מלא נימא". וצ"ע דאמנם אויר ב' רשויות שולטת בו, אבל הרי כל נימא ונימא שווה בזה בשליטת ב' הרשויות, ואיזה הוצאה ושינוי רשות יש כאן בכל משהו שהחפץ זו. (גם צ"ע אם הכוונה דאפי' כשהזיז החפץ רק משהו, או דאיירי עכ"פ כשהזיזו לגמרי ממקומו הראשון, אלא שלא הרחיקו ממקום זה אלא במשהו). וצ"ל דאין הכוונה דכל רוחב הכותל הוא שווה בשליטת ראובן ושמעון, אלא דבכל חלק וחלק אפשר לדון כאילו רק ראובן שולט וכאילו רק שמעון שולט, ולכן בהזזה של נימא כבר י"ל דהוציא מרשות ראובן והכניס לרשות שמעון, (ואפ"ל כן טפי לפמש"כ הר"ח "אמר רב ב' רשויות משוטטות בו ואסור להוציא בו ואפי' כמלא נימא", ודר"ק).

ועכ"פ לכאו' לא אשכחן כוותיה בדאו' איסור להזיז' מחמת הא דאויר ב' רשויות שולט בו, ובאמת רש"י להלן כ' גבי ד' ריו"ח בדין מקו"פ, "מעלין - מחצירין לראשו, והוא הדין דמורדין, דמקו"פ הוא ובטיל לכאן ולכאן להקל", וכביכול נאמרה כאן הגדרה מסוימת דטפילות מקו"פ לכאן ולכאן היא להקל, אבל אם היתה הטפילות להחמיר אולי היה איסור להזיז בו כמלא נימא, וצ"ע. ולש' הר"ח להלן הוא "וכי אית ליה לרב האי סברא ברשויות דאורי"י כגון רה"י ורה"ר אבל ברשויות דרבנן כגון זה הכותל לית ליה דסברי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יתר משל תורה לפיכך א' אסור להזיז בו אפי' כמלא נימא", ואולי יש לדקדק דגם זה אינו אלא חומרא דרבנן דעשו חיזוק וכו'. (וצ"ע להס"ד בתוס' לפרש האיסור מדין קרפף, האם גם איסור דכמלא נימא לרב הוא מדין קרפף).

אמר רב אויר שתי רשויות שולטת בו לא יזיז בו אפילו מלא נימא. וכ' הריטב"א פ"י בתוס' דכל פורתא הוה ליה כמי שמוציא מחצר לחצר ומיירי בשעירבו ורב לטעמיה דאמר דערבו בתים עם חצר אסור להוציא מחצר לחצר ואפי' כלים ששבתו בחצר ואפי' לר' שמעון, דליכא למימר דהכא בשלא עירבו ולגבי כלי בית קאמר שלא יזוז בו, דא"כ אפילו כותל שיש בו ד' נמי ואמאי קתני מתני' בכותל ד' אלו עולין מכאן ואוכלין, אלא ודאי כדאמרן ונקיט לה סתמא משום דמסתמא מתני' בשערבו שנים מיירי כדקתני רישא מערבין שנים כנ"ל". והנה שא"ר שלא כ"כ (עי' תורא"ש ועוד), נראה דלא ס"ל להאי איסור דכמלא נימא בחצר שאינה מעורבת.

ויל"ע בכה"ג דאמרי' דמודה ריו"ח דאין את ההיתר של מקו"פ, האם הוא אוסר בזה רק טלטול של ד"א או העלאה מן החצר, או דחור הדין כשי' רב דאסור להזיז כמלא נימא, דלכאו' מהיכ"ת שיחלקו בתרתי. אא"כ נימא כהנך ראש' דעיקר איסורא דרב על הזזת כמלא נימא משכ"ל רק לטעמיה דגזר ב'עירובו', וריו"ח הרי בלא"ה פליג על גזירת עירובו, וא"כ גם כשאין את ההיתר של מקו"פ, מ"מ לא אסר כ"כ לטלטל על הכותל עצמו אלא אסר רק את ההעלאה. (וכע"ז יל"ד במש"כ הב"ח בסי' שעב דריו"ח מודה לאסור באופן שלזה בנחת ולזה בקשה, דצ"ע כנ"ל האם ה'קשה' ייאסר בכמלא נימא, כיון דריו"ח לא פליג אדרב בגוונא שאין את ההיתר של מקו"פ).

ובעיקר הסברות הנ"ל, הנה לסברא ראשונה הטעם שבטל כאן ענין מקו"פ הוא מחמת דהוי כחורי הרשות, ושם 'חורים' אלים טפי ליתן בו שם רשות ולהפקיעו מגדר מקו"פ, אלא דהכלל בזה אי איכא 'חורים' או לאו, אינו תלוי בעיקר שם רה"י אלא בקירוי שיש לרשות. וצ"ע. (ועכ"פ נפק"מ בזה בחור המנועול אם הוא כחורי הבית, דלא יהיה בו את ההיתר של מקו"פ). והסברא הב' היא דע"י דכמאן דמליא, (וזה ודאי תלוי בקירוי), אז בטל הגובה י' ולכן אי"ז מקו"פ, וצ"ע דהרי לא נאמר דין במקו"פ שיהיה בגובה עשרה דוקא, ומקו"פ בעלמא אינו דוקא בגובה י"ט, והכא אי בעי' גובה י' הר"ז משום דבלא"ה הוי טפל לרה"י לגמרי, וא"כ כל שיש שם גובה י' מאי גרע דכמאן דמליא, סו"ס הוי כמקו"פ מחמת חילוק המקומות. והסברא הג' ענינה הוא דכמאן דמליא יכול להשלים את המקום לחושבו כאילו יש בו דע"ד, ומצינו כע"ז בשבת צט, ב ע"ש. ואם נדון על כותל שבין ב' חצירות ויש בו חור (בלי שיעור חלון), האם מותר להוציא לחור מדין מקו"פ, לכאו' הרי אין כאן על כלל הרשות את ה'כמאן דמליא' דהרי החצר איננה מקורה, אבל אם החור יהיה בתוך י"ט הרי בלא"ה מבו' דאין מקו"פ בכה"ג אלא למעלה מי"ט.

ובעצ"א ס' שעב סקי"ח הביא את הדין הזה, והוכיח כן גם מהירו', וכ' דלא הוזכר כן בכל הפוס'. אבל לכאו' מצינו בדומה לזה בדרכ"מ בסי' שנה, ז"ל "אבל אם עומד בין שתי בתים או בשאר רה"י לא שייך למימר בהו מקו"פ כמו שנתבאר לעיל וכו' ונראה גם כן דבתי כסאות שבין שתי חצירות או בתים צריך עירוב מאחר שאין מקו"פ ברה"י ולא דמי לכותל שבין שתי חצירות דמותר להעלות עליה מכאן ומכאן אם אין בה רוחב ד' כדאיתא לקמן ס' שעב וכמו שהביא ר"י מקינן מזה ראייה להתיר דאפשר לומר דכותל שאני דהואיל וחולק הרשויות אינו בטל לגבי החצירות ועוד דאין להתיר מהאי טעמא כי אם בעומד בין שתי חצירות אבל לא בין שני בתים".

ובדבריו משמע סברא אחרת קצת (ואולי זה דומה לשאר הסברות הנ"ל), דברה"י בטל עצם המושג של מקו"פ לגמרי, כיון דהכל טפל לרה"י, ואמנם חצירות ג"כ ה"ה רה"י ובכ"ז הכותל שביניהם הוא מקו"פ, אבל זה י"ל דבהל' איסור רשויות הרי החצר שאינה מעורבת מוגדרת קצת כרה"ר, משא"כ האיסור להוציא מבית לבית אי"ז מחמת הדמיון לרה"ר, אלא איסור על הוצאה מרשות לרשות, וכש"נ במקו"א להוכיח מהפוס' דהאיסור להוציא מבית לחצר שאינה מעורבת הוא שונה קצת מהאיסור להוציא מבית לבית, ונפק"מ לדוג' לענין איסור טלטול ד"א בחצר את הכלים ששבתו בבית, שכ' הפוס' דבבתים ודאי מותר, וכו'. (והחזו"א בסי' קד סק"ח כ' על הרמ"א הנ"ל "המרדכי בשם הר"י מקינן התיר והביא ראי' מכותל שבין ב' חצרות פחות מד"ט ותימא דהתם החצרות רה"י, והכותל רשות שניהם וחשיב מדרבנן כרה"ר לגבי החצרות, וכיון שהוא פחות מד' לא גזרו עלי' והוי מקו"פ, אבל עמוד פחות מד"ט העומד בחצר ודאי דינו כחצר ואינו מחלק רשות לעצמו, וה"נ כיון דמקום החפירה חצר השותפין אין הצוואה חולקת רשות לעצמה, ובד"מ סק"ג נדחק בראית הר"י מקינן לישבו לדעת ההגהות, ואדרבה דעת הר"י מקינן לא נתגלה לן").

ומצינו דכוותה בד' המאירי בסוג', שכ' "זה שכתבנו בכותל זה שאין רחב ארבעה לשטתנו שמקו"פ הוא לא נאמר אלא לענין זה, הא אלו זרק מרה"ר ונח על גביו ודאי חייב אם היו מחיצות החצר עודפות עליו, אבל לענין זה הואיל וחצרות מעין רה"ר הן רואין אותה כאלו

ואף בפשטות לש' התוספתא פ"ה דאי' שם "כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר", משמע דגם כלים ששבתו בחצר אינם מותרים בטלטול אלא באותה החצר. וע"ע בד' הראש' שהובאו בענין 'אמר רב הלכה כר"ש' דגם משמע קצת דיש מקום לאסור גם לטלטול מחצר לחצר אפי' כלים ששבתו בחצר. ולקמן צג, ב בתוד"ה אין מטלטלין בה אלא בארבע כ' "בכלים ששבתו בבית לר"ש", וצ"ע כנ"ל דהרי לכו"ע הטלטול מחצר לחצר מותר בכלים ששבתו בחצר ואסור בכלים ששבתו בבית, ומה שייך כאן מה שאמרו 'לרבי שמעון', ואף בד' רש"י שם יל"ע שכ' "ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה למקום האסור לה אע"ג דקי"ל כרבי שמעון דחצירות רשות אחת הן הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן", (כ"ה הגי' בדפו"ר, ובר"י מלוניל ובאו"ז), וג"ז צ"ע דהרי כלפי כלים ששבתו בחצר כל החצירות רשות אחת לכו"ע. ואולי מוכח כנ"ל דאיכא תנאי דפליגי אף בזה. (ובתורא"ש כאן כ' "ואסור להזיז בו אפילו מלא נימא, לר' שמעון כלי הבתים ולרבנן אפילו כלי חצר גזירה אטו כלי הבתים", וצ"ע מהיכ"ת לתלות גזירת 'עירובו' בפלוג' רבנן ור"ש, דבפשטות לא נחלקו כלום לענין חצירות, דלכו"ע כלים ששבתו בבית אסור ובשבתו בחצר מותר. ונראה דהכוונה היא לפלוג' אחרת בין רבנן לר"ש בעצם הדין של גזירת עירובו, עי' לקמן צא, א).

ובהא דכ' התוס' "ולכא למימר דעל גבי הכותל כיון דלא ניחא תשמישתא חשיב כקרפף ולהכי אסור להוריד לרבנן דחצר וקרפף שתי רשויות הן דא"כ אפילו יש פתח ביניהן ועירבו אסור להוריד למטה דאין עירוב מועיל לקרפף ואפילו מקרפף שלו אסור לטלטל לחצירו כדאמרין לעיל בפרק שני גבי נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור", כבר הובא במקו"א ד' הרשב"א בתש' מכת"י ס' כו, ז"ל "מאין לנו לדחות הלכה רווחת דקרפף יותר מבי"ס שהוקף לדירה, שמוכחת בפירוש שבית וקרפף דחד גברא אסור מפני דבר זה שהוא סתום, ואדרבא בא ונלמוד מכאן שאין ערוב מועיל, שאין למדין מפורש מסתום אלא סתום ממפורש, ואפילו היינו מוציאין הלכה במקומה שהערוב מעיל לקרפף, היה לנו לחקור ולדרוש ולמצא טעם להעמיד זו וזו, כמו שהוא מעיד על האוסרין שמקיימין זו וזו".

עז, א

מקו"פ שבין שני בתים

ורבי יוחנן אמר אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין וכו' ואזדא ריו"ח לטעמיה דכי אתא רב דימי אמר ריו"ח מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. וכ' הר"י מלוניל "ומשמע לן דוקא ע"ג הכותל העומד תחת אויר הוא דמותר לכתף ולהחליף, אבל בדרך חורין בכותל שהוא גבוה הרבה והכותל מקורה כלומר שהוא בין שני בתים אסור לכתף ולהחליף מזה לזה, אע"פ שאין ברוחב החור ארבעה על ארבעה, אי נמי בכותל שבין שני בתים שאינה גבוהה יותר מי"ט אסור להשתמש עליה מזה ומזה אע"פ שאין ברחבה ארבעה על ארבעה, לפי שהכותל נחשבת כחורי רה"י לזה וחורי רה"י לזה ואוסרין זה את זה, ועוד דהא אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי וכאילו היא פחותה מעשרה דמי לגבי נפשה ורשות שניהם שולטת בו אפי' לר' יוחנן שמתיר להעלות עליה מאני דבתים, דדוקא התיר בכותל העומד תחת אויר שאין עליה קירוי כלל, אי נמי אמרי' כיון שמקורה כמאן דמלי דמי וקרקע הבית נחשב כאילו הוא שוה לאותה חור הכותל או לגבהה של כותל וכמי שיש בהם ארבעה טפחים ורחב דמי ואסור לכתף עליו וכ"ש שאסור להחליף עליו".

וכע"ז כ' המאירי בשינוי קצת, ז"ל "פרשוה חכמי הדורות דוקא בין שתי חצרות אבל כותל שבין שני בתים אף בשאין רחבה ארבעה אסור שהכותל נחשבת כחורי רה"י לזה וחורי רה"י לזה ואוסרין זה על זה, ועוד שהרי אמרו ביתא כמאן דמלי דמי והרי היא כאלו פחותה מעשרה ורשות שניהם שולטת בו, ולא התירו אלא בכותל העומד תחת האויר שאין עליה קירוי כלל, וכן י"מ שכיון שהוא כמלא קרקע הבית נחשב כאלו הוא שוה לאותו חור הכותל או לגבהה של כותל וכמי שיש בו ארבעה טפחים היא ואסור לכתף עליו וכל שכן להחליף ואף בכותל העומד תחת אויר יש שפרשו דוקא על גבי הכותל אבל דרך חורים שבכותל אסור ואין נראה כן".

ודילמא כשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא וכן מבואר לשם בפירוש רש"י ומעתה בפתיית חמץ שבחורין פשיטא דניחא תשמישיתיה טפי מכומתא וסודרא וצריכין לבדוק אחריהן אף בגבוה מעשרה עיין שם. וז"ל רש"י לקמן פד, ב "ולא דמו לרשות שבין שתי חצירות לזו בפתח ולזו בזריקה, דחצר לאו תשמישיתיה בהני כובעים קלים, אלא בכלים כבדים, וכי גבוה כותל עשרה לא חזי לתשמישיתיה דחצר", ולפ"ז מצינו טעם חדש לחילוק בין דין חלון שבין חצירות ובין חלון שבין בתים, דדוקא בחצירות בעי' תוך עשרה ובלא"ה לא ניחא תשמישיתיה, אבל בבתיים דתשמישם הוא גם בקל, אלא"כ גם כשהחלון גובה מ"ט ניחא תשמישיתיה. וע"ע בפר"ח שם סי' תלג ובתו"ש כאן סי' שעב.

ובחי' הגהות על הטור שם כ' המהר"ח "ולוי נראה דלא קשיא מידי לדי' רבינו כלל דהתם ר"ל דאותו שהכותל אינו גבוה לו עשרה יכול לשמש בו ע"י הילוך שיכול להלך מן החצר לכותל ולכן הוא לזה בנחת ולחבירו בקשה אבל הכא כל שדרכו להניח שם חמץ צריך בדיקה אע"פ שאינו יכול להלך שם ס"ל לרבינו דודאי עיקר הנחת האדם היא למעלה מעשרה". ואמנם זה יישוב על סוג', אבל עדיין תיקשי מעיקר דין חלון בתוך עשרה לפי הראש' שביארו דרך אז ניחא תשמישיתיה, אלא דאי"ז קו' על הטור דהוא יפרש דינא דחלון כד' רש"י במתני'. אבל הצ"ע בזה הוא דגבי עקר חוליא מראשו נמי מבו' דלמעלה מעשרה לא ניחא תשמישיתיה אלא רק למטה, ושם הנידון הוא להניח דברים על הכותל ולא לעלות עליו, וכדביאר הרשב"א "אלא הכא בשעקר החוליא מראשו של כותל דאע"פ שאין בו ארבעה מ"מ ראוי הוא להשתמש כנגדו ומ"מ אין ראוי לעלות בו ולהשתמש בכותל".

נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת

אמר רב נחמן כותל שבין שתי חצירות צידו אחד גבוה עשרה טפחים וצידו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ משום דהוה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה וכל לזה בנחת ולזה בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת וכו'. ילה"ס ביסוד דין זה, האם הוי דבר מוכרח מעצם המציאות דבכה"ג ע"כ הרשות מתייחסת ונטפלת לזה שתשמישו בנחת בדוקא, או דלעולם הרשות מצ"ע יכולה להשתייך לב' המקומות, אלא דנאמר כאן דין מיוחד של 'נותנין', כעין 'כופין על מידת סדום' להתיר לחד מיניהו כיון דהשני בלא"ה תשמישו בקשה. ויש בזה כמה נפק"מ, ולכא"ו נחלקו בזה הראש' והפוס'.

דהנה הר"ח כ' בביאור דינא דר"נ "כותל שבין ב' חצרות גבוה ורחב ד' וצדו אחד שוה לארץ וכו' וכן אמר רב נחמן בחריץ שבין שתי חצרות עמוק י' ורחב ד' וצדו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת", וכ"כ הריטב"א בהרחבה, ז"ל "כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה. פי' ולרבי יוחנן מיירי בשהוא רוחב ד' דאי לא אפילו לשניהם מותר להשתמש בו כדאיתא לעיל", וכ"כ עו"ר, וכ"ה בד' הרמב"ם, וכך נפסק בשו"ע סי' שעב ס"ו "והוא שיהא הכותל רחב ד', אבל אם אינו רחב ד' מותר לשתיהן להשתמש בו אף מן הבתים, אפילו עירבה כל אחת לעצמה", וע"ע בנו"כ שם.

אבל הב"ח שם כ' "אכן בספרי התלמוד שבידינו לא כתוב ורחב ד' לא גבי כותל ולא גבי חריץ וגם רבינו בסו"ס זה כשכתב דין זה גבי חריץ לא כתב רחב ד' וכ"כ האגודה וה"ר ירוחם בסתם ולא כתבו רחב ד' לא כותל ולא בחריץ והכי מסתברא שהרי אם היה הכותל שוה לזה כמו לזה היה מותר לשניהם לטלטל מכלים שבחצר על הכותל בין שהוא רחב ד' או אין רחב ד' ואפילו לא עירבו כדלעיל בסמוך וכן מן הכותל לחצר אלא דבזו דלאחד גבוה י' ולשני שוה לארץ נותנים לזה שהוא אליו בנחת השתא לפי טעם זה גם באינו רחב ד' הוה ליה לזה בקשה ולזה בנחת ונותנין לזה שהוא אליו בנחת. ויש ליישב דלא אמרו דנותנין לזה שהוא אליו בנחת אלא כשרחב ד' שהוא ראוי לתשמיש וכו' כיון דרחב ד' בכל אורך הכותל דהוי ליה דע"ד התם הוא דאמרו רבנן דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת אבל כשאינו רחב ד' דאינו ראוי לתשמיש קבוע לא תקנו דבר אלא הניחוהו לשניהם ולא מטעם שכ' הה"מ שהוא מקו"פ והכי נמי משמע בלישנא דתלמודא דמצריך להו צריכי דסד"א היכא דלא

היא רה"ר לידון כותל זה לענין שהזכרנו כמקו"פ הואיל ואינו מקום חשוב לעצמו", אלא דהוא הרי הזכיר את סברות הר"י מלוניל לחלק בין בית לחצר ולא חילק דרך חצר דומה לרה"ר, ואולי לדידיה גם האיסור שיש על הבתים הוא כעין רה"ר, ולכן לא מתאים כאן ההפקעה שיש ברה"י על ההיתר של מקו"פ, ודו"ק. (ומה שהצריך גם 'מחיצות החצר עודפות עליו', צ"ע הטעם בזה).

ורב לית ליה דרב דימי אי ברשויות דאורייתא הכי נמי הכא במאי עסקינן ברשויות דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. כ' בחזו"א סי' קב סק"ה "דף פג, ב מתנ' ואיזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד"ט, יש לעי' בגבוה י' שהוא למרפסת היכי ממלא דרך אור פחות מד' שהוא לבני חצר לרב דאמר ע"ז א' דאף פחות מד' אסור ברשויות דרבנן, ואע"ג דלא עביד הנחה בהאי אורי אסור כמש"כ הרמב"ם פ"ד הכ"ו שלש דיוטאות כו' ואפשר דהאי פחות מד' שבין תל לכותל לא חשיב תשמיש בני חצר וצ"ע". ואולי יש מקום לומר דלמעלה מעשרה ליכא איסור, דרשות החצר היא עד עשרה, (דל"א עולה לרקיע בחצר שאינה מעורבת), וממלא בהושטה דרך למעלה מעשרה, וצ"ע.

וצידו אחד שוה לארץ. ופירש"י "כלומר גבוה הוא מן האחת ונמוך הוא לחברתה, כגון שקרקעיתה של זו גבוהה, כל כמה דלא גבוה עשרה קרי ליה שוה לארץ", וכ"כ תוס' ושא"ר. אבל מצינו שי' אחרת בפ"י רחב"ש, ז"ל "האי דקאמר שוה לארץ, כלומר שהיה בינו ובין הארץ פחות מג' וכל פחות מג' כלבוד דאמי וכו' ולא נתבאר רוחב החריץ נמי משאר החצר, אלא אם הוא נמוך מן החצר פחות מג', ויש מי שמפרש שווה שגבי כותל והחריץ הוא שאין בהן עשרה". וכן בפ"י הר"י בן חכמון כ' "גבוה עשרה וצדו אחד שוה לארץ, פי' גבוה עשרה טפחים מחצר זו ושוה לקרקע החצר שלמעלה ממנה כגון שהיו בנויין בשפוע ההר, נותנין אותו לבני החצר שהוא שוה לקרקע חצירן אע"פ שהוא רחב ארבעה, משום דהוה להו תשמישו בנחת, והוה ליה לבני החצר שגבוה ממנה עשרה תשמישו בקשה וכו' אמר רב נחמן חריץ שבין שתי חצרות עמוק עשרה דהויה ליה מחצה מעילתא, וצדו אחד שוה לארץ, פי' והיה צדו האחד שוה לקרקע חצר שנייה כך כתב הר"ם במז"ל, והר"ש זצ"ל פי' בצדו אחד שוה לארץ שאינו עמוק ממנה עשרה, וכן פי' בכותל שבין שתי חצרות שכל שאינו גבוה עשרה קרי ליה שוה לארץ". ושם בהמשך כ' עוד "ומה שפירשו השני גאונים שמה שכתב הר"ם במז"ל והיה צדו האחד שוה לקרקע שנייה, אינו רוצה לומר שקרקעית החריץ שוה לקרקעית החצר, אלא שהצד הנמוך משפתות החריץ שוה לקרקעית החצר", וצ"ע מה כוונת הדברים.

ובהא דאמרי' דבגובה י' הוי תשמישו בקשה, הנה הטור בסי' תלג כ' בדין בדיקת חמץ "חורי הבית וזיזין הבולטין מן הכותלין שאין גבוהין הרבה ולא נמוכין הרבה צריכין בדיקה אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם והנמוכין פחות מג' טפחים אין צריכין בדיקה ובירושלמי חשיב גבוהים למעלה מ' טפחים ואינו נראה שעיקר תשמיש אדם הוא למעלה מ' אלא כדפרישית שאין יד האדם מגעת שם", והק' ע"ז התו"ח בסוג' ז"ל "דהכא משמע בהדיא דלמעלה מ' טפחים תשמישו קשה הוא, וליכא למימר דתשמישו קשה קרי ליה לגבי דהאיך ששוה לארץ ותשמישו בנחת טפי מיניה, דא"כ אמאי נקט צידו אחד גבוה עשרה וצידו אחד שוה לארץ, אפילו צידו אחד גבוה עשרה וצדו אחד גבוה אחד עשר או יותר נמי הוה מצי למימר דנותנין אותו לזה שצידו גבוה עשרה כיון דתשמישו בנחת טפי מאידך, אלא ודאי צריך לומר דכל שהוא גבוה עשרה תשמישו קשה ממש הוא וכיון שתשמישו נמי קשה אע"ג דלחבריה קשה טפי מיניה שניהן שוין בו".

ובב"ח שם ג"כ כ' על הטור "יש לדקדק מפ' כיצד משתתפין בפלוג' דרב ושמואל לזה בשלשול ולזה בזריקה מבו' שם דכל שגבוה י"ט אין תשמישו בנחת אלא בזריקה וכמש"כ גם רבינו למעלה בסי' שעב גם מהרי"ל הביא ראיה מפירוש רש"י לשם שכ' וכי גבוה כותל עשרה לא חזי לתשמישיתא דחצר. אמנם יראה דאין מכאן ראיה כלל דדוקא בתשמישין כבדים לא חזי בגובה עשרה אלא בזריקה אבל בתשמישין קלים חזי שפיר והכי איתא התם מתקיף לה רב פפא

מישמש אינשי אי נמי דבעיתא תשמיתיה לא תקנו רבנן דבר אלא הניחוהו לשניהם וכן פסק בשו"ע כהרמב"ם. ומ"מ להלכה למעשה אין להקל כיון דלג"ה הספרים שלנו לעולם אין נותנין אלא לזה שתשמישו בנחת וכמ"ש רבינו וה"ר ירוחם והאגודה בסתם ובאלפסי ישן ראיתי ג"כ שאין כתוב בו ורחב ד' לא בכותל ולא בחריץ.

ובאמת האחרון עמדו בזה למה בפחות מד"ט לא אמרי' דמ"מ נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת, ע"י גאו"י, (וצ"ע אם י"ל דאמנם נותנין לו, אבל גם השני לא ייאסר כי יהיה לו היתר של מקו"פ בכותל זה אף שהוא רשות חבירו לגמרי. ובעיקר הדבר אולי י"ל עפמ"ש"ג במקו"פ דב' מיני איסורי דירויין הם, דכשמוציא מרשותו לרשות חבירו הוי איסור מצד שינוי הבעלות, וכשמוציא מרשותו הפרטית לרשות משותפת לו עם חבירו הוי איסור מחמת דרשות חבירו מושלת עליו, וא"כ אולי י"ל דבקשה נחת עדיין חשיב רשותא דתרווייהו אלא דל"ח ה'קשה' כמושל ברשות כדי לאסור על חבירו, וממילא דבמקו"פ גם ה'נחת' אינו יכול לאסור על ה'קשה', והדר דינא דהוי רשות דתרווייהו שאין בה איסור של רשות חבירו המושלת). והחזו"א סי' צו סק"א ה'ק' בזה עוד י"ש לע"י הא טעמא דר"י דאמר עז, א דכותל שאינו רחב ד' מותר לשתיהן משום שלא החמירו חכמים ברשויות דרבנן מרשויות דאו' דכאין בו דע"ד מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו, וזה לא שייך אלא בכותל שתשמיש ב' החצרות שוין בו, והכותל הוא רשות שניהם, וכיון שאין בו ד' מותר לשתיהן אבל הכא שצדו אחד אינו גבוה י', וכל הכותל לחצר הנמוכה, א"כ החצר והכותל רשות אחת, ובדין הוא דליצטרפו וחשיב הכותל ארבעה". אבל אי נימא דהאי 'נותנין' איננו דבר מוכרח אלא תקנה היא דתיקנו רבנן לכפות על מידת סדום ולשייך הכותל לזה שתשמישו בנחת, א"כ כ"ז הוא רק באופן שהכותל מתחילה נאסר על שניהם, ומתירי' לא' מהם עכ"פ בדין 'נותנין', אבל אם בלא"ה הכותל מותר מדין מקו"פ, א"כ אין טעם וסיבה לשייכו בדוקא לזה שתשמישו בנחת.

והנה המ"מ בפ"ג הט"ו כ' "ודע שרחב ארבעה על ארבעה ולא עירבו עירוב אחד, זו שתשמישה בנחת מותרת לו אפילו מן הבתים כיון שעירבה לעצמה, וזו שתשמישה קשה אסורה בו אף מן החצר, וכשתשמיש שניהם שוה מותרות בו שניהם מן החצרות ואסורות מן הבתים אא"כ עירבו עירוב אחד", (ועי"ש או"ש, ובמרכה"מ שם ובפ"ה ה"ד), וכך נפסק בשו"ע שם, ז"ל "אם היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות עשרה ולשנייה אינו גבוה עשרה, כגון שקרקעו של א' גבוה משל חבירו, מי שאינו גבוה לו עשרה מותר להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית, והשני אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר". ואף המאירי בחי' בסוג' כ' דין זה, ז"ל "הואיל ותשמיש האחד נוח משל חבירו ודאי הורע כוחו של זה שלא להשתמש בו כלל אף מחצירו, וכדאמרי' נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת כלומר שנידון כחצירו ואין לחצר אחרת שום תשמיש בכותל".

(והריטב"א בהמשך הסוג' כ' "אם יש במיעוטו ד' על ד'. דהוי דבר חשוב הוי מיעוט ומותר לו להשתמש בכל הכותל, וה"ה שאם עשה כן חבירו מן הצד השני דהוה ליה ככותל שאינו גבוה עשרה ומותר להם להשתמש בו שניהם ומעריבין אחד", ואם אי"ז ט"ס, ע"כ דגם הוא ס"ל כהמ"מ, וזהו שכ' דאם עשו כן שניהם ה"ה מותרים וכוונתו לענין כלי החצר, דבלא"ה ה'קשה' אסור וכד' המ"מ). והדבר צ"ב למה ייאסר זה שתשמישו בקשה כ"כ אפי' בכלים ששבתו בחצר המותרים בטלטול מחצר לחצר.

ואסברה לה המג"א שם, ז"ל "ואם ישתמש הוא בו ה"ל כחצירו ויאסור חבירו להעלות עליו כלי הבית ולכן אסור הוא בו דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת", והאבה עו"ז העיר ע"ז דהיכן מצינו לאסור על אחד כדי להתיר לשני, והביא דבעבוה"ק משמע דפליג על דין המ"מ הנ"ל, וס"ל דאין בזה איסור יותר מאשר מחצר לחצר. (וכך מבר' גם בחי' הרשב"א לקמן פג, ב שכ' "כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת. כלומר לבני עליות שבמרפסת ולא לבתים שבחצר, אבל מן המרפסת והחצר עצמן מותרים להשתמש מזו לזו וכו' שמעון דאמר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפפות ומרפסות הכל

רשות אחד"). וע"ע עז"א שהאריך בזה. אמנם הע' יש ליישב דהרי מצינו כה"ג ממש לעיל מט, א "אם עירבה רגילה לעצמו וזה שאינה רגילה בו לא עירב והיא עצמה לא עירבה דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו וכגון זה כופין על מדת סדום", וה"ג י"ל דאסרי' על מי שתשמישו בקשה אפי' כלים ששבתו בחצר כיון דאין לו בזה הפסד כ"כ, (וכמש"כ המחצה"ש שם), ועי"ז יוכל להשתמש זה שתשמישו בנחת לגמרי. ובב"מ ה'ק' עוד דאם ישתמש שם רק בכלים ששבתו בחצר למה ה"ל כחצירו, והא כלים אלו מותרים בהוצאה גם לחצר אחרת, ולמה נחשב כאילו הוא מחזיק ומשייך אליו את הכותל והחריץ. וכ' ע"ז החזו"א בסי' צו סקי"ז "במ"א סקי"ב כתב דאי שרית ל' להאי דגבוה י' לשמש בכלים ששבתו בחצר הו"ל כחצרו ואי אפשר לאשרוי' ל' לנמוך בכלים ששבתו בבית, ואע"ג דב' חצרות שעירבה כל אחת לעצמה שרינן כלים ששבתו בתוכן לטלטל מזו לזו, שא"ה דאין לו חלק בחצר חבירו ולא מחזי כחצר במאי דמשמש בו, אבל הכא כותל דידי' הוא". ועי"ש שהאריך לחלוק על עיקר דין זה. ועכ"פ אפשר להוסיף עוד נפק"מ בגוונא דל"ש כופין על מידת סדום, (כנידון האחרון על גוי וקטן), דלפ"ז לא יתנו את הכותל למי שתשמישו בנחת, אם מי שתשמישו בקשה איננו בר כפייה על מידת סדום.

ונפק"מ עוד, באופן שהחצר שתשמישה בנחת עם הכותל לא עירבו שם את הבתים עם החצר בפנ"ע, ובשעה"צ שם סק"ג הביא ע"ז מהפמ"ג דבכה"ג ל"א נותנין וכו' אלא שני החצרות מותרות עם הכותל אפי' זו שתשמישה בקשה, ולכא"ו הטעם בזה הוא דבכה"ג אין כאן מידת סדום לכפות ע"ז, כיון דבלא"ה אין בחצר כלים ששבתו בבית, ואי"צ לאסור את החצר השניה. אבל נראה דבתוס' בסוג' לא משמע כן, דהא כ' "וא"ת לרב חסדא דאמר בפרק כל גגות גידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפין מאי קאמר נותנין אותו לזה ששוה לארץ הא אין מטלטלין בעליונה אלא בר' וי"ל דמכל מקום נפקא מינה דתוך ד' מיהא שרי לטלטל מן הכותל לעליונה", וא"כ הרי בלא"ה העליונה לא תותר אלא בתוך ד"א ואעפ"כ נאמר בזה הדין של נותנין, וחצר זו גם אם עירבה בינה לבין עצמה הרי העירובה בטל מחמת פירצת מילואה (לש"י ר' חיסדא) לחצר הנמוכה, ומבו' דאמרי' נותנין גם בלא עירבה בפנ"ע. (אבל על עיקר ד' המ"מ אין להק', דלכא"ו נפק"מ כלפי כלים ששבתו בחצר, כיון דאם צריך למצוא כאן מידת סדום ע"כ צריך נפק"מ אחרת מוקדמת לזה, ודו"ק). ומעיקר קו' התוס' אין להוכיח (לפ"ז) דלא כפמ"ג, כיון דיכול הוא לומר כתי' התורא"ש "דלא איירי שכל הכותל הוא נמוך לעשרה לבני העליונה אלא רק עד עשר אמות דלא הוי השתא פירצה אלא פתח וההוא מקום קאמר דנותנין אותו לבני העליונה". (וגם דקו' התוס' לכא"ו אינה מוכרחת כ"כ, דמאן ימר לן דר' חיסדא ס"ל 'נותנין'). וע"ע באו"ז סי' קעט שכ' "הני תרי שמעתתא דכותל וחריץ נמי בחצירות שלא עירבו אבל בחצירות שעירבו תרווייהו שרי", והקרב"נ בסוג' גרס שם איפכא 'בחצירות שעירבו אבל בחצירות שלא עירבו', ולפ"ז מפו' באו"ז את הדין הנ"ל של הפמ"ג.

והנה המאירי בחי' שם שכ' כד' המ"מ לאסור גם כלים ששבתו בחצר, נראה מתו"ד דהאיסור לזה שתשמישו בקשה הוא לא רק להעלות מחצירו לשם, אלא גם איסור טלטול ואכילה על הפירות שכבר נמצאים שם, וזה ג"כ א"ש על הדרך הנ"ל, דבתשמיש כל דהו על הכותל ה"ה נעשה כמחזיק בו ויבטל את ההיתר לזה שתשמישו בנחת, ולכן אסרי' עליה כל תשמיש בחצר. ועי"ש במאירי שהוסיף לחדש דגם אם עשו כן במתכוין אמרי' 'נותנין', (וזהו דינא ד'בא למעט'), והיינו דהיה מקום לומר דבכה"ג ל"ש כפייה על מידת סדום כיון דעשה כן מתחילה בכוונה. אבל עי"ש עוד במאירי שביאר דלזה שתשמישו בקשה הו"ל החצר כרשות בפני עצמה, ונראה דאין בזה סתי' למש"נ, דאמנם יסוד הדין הוא כעין ענין כופין על מידת סדום לשייך הכותל לזה שתשמישו בנחת, אבל כ"ז הוא רק משום דמצד עצם המציאות חזי' דהכותל שייך קצת ל'נחת' יותר מלקשה', דהרי ל"א בכל כותל שבין ב' חצירות, דאם ידע' בא' מהם שהוא נצרך לטלטל לכותל יותר מהשני אז כייפ' להשני על מידת סדום,

החילוק המדויק בין כותל וחריץ לסתם עמוד ותל, ואולי יש לבאר כיון דהכותל אין בו שימוש אלא מצד אחד לכל חצר, אבל העמוד שבאמצע אפשר להשתמש בו מכמה צדדים. (ולפי"ז יש ליישב ההע' דלהלן למה הדגיש רש"י דהחריץ היה על פני כל אורך החצר, והא לכא' סגי בעומ"ר או אפי' במקצת בכל צד דהוי כפסים, די"ל דבגוונא דאיכא הפסקה בחריץ א"כ הוא דומה לעמוד ותל ולא לראש כותל, דהרי אפשר להשתמש בו מעוד צדדים, ודינא ד'נותנין' דמשמע לגמרי ואפי' לכלים ששבתו בחצר לא יתקיים בזה, ודו"ק).

ואולי י"ל עוד דרך בישוב האי סתי' בד' השו"ע, דבסי' שעב נקט כהמ"מ ואילו בסי' שעה נראה דלא אסר לבני החצר אלא את הכלים ששבתו בבית. דהנה ז"ל המג"א הנ"ל בסקי"ב "אסור להשתמש - דכיון שהוא לחבירו נמוך מ"ט לא ה"ל דין גג ואם ישתמש הוא בו ה"ל כחצירו ויאסור חבירו להעלות עליו כלי הבית ולכן אסור הוא בו דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת", ונראה דהקדים לדין זה עוד ענין דכיון שהוא נמוך לחבירו מ' טפחים א"כ אין לו דין גג, ורק לכן אם ישתמש בו ה'קשה' הו"ל כחצירו. ובפמ"ג שם כ' "ומ"ש נמוך מ"ט לא ה"ל דין גג א"י פירושו כעת דגג נמי מבית לגג חבירו אסור". ואולי הביאור הוא דאמנם לדין גג וחצר דינם שווה לכל מילי, אבל מ"מ הו"ו רשויות חלוקות בהגדרתם, ולכן יש חילוק בין אם היה לכותל דין גג או אם יש לו דין חצר. דלעולם עיקר טעם הדין שכ' המ"מ הוא כנ"ל, דאם ה'קשה' ישתמש בכותל אפי' רק בכלים ששבתו בחצר, מ"מ עי"ז יעשה הכותל כחצירו ויאסור ה'נחת', אבל אם לכותל יש 'דין גג' א"כ אפי' לכשישתמש בו ה'קשה' עדיין אי"ז רשות קרובה אליו כ"כ לטפל לחצירו, כיון דגג וחצר רשויות חלוקות הם בהגדרתם, ולכן הקדים המג"א דכיון דהכותל נמוך מ"ט לחבירו א"כ כבר אין לו דין גג. וא"כ נראה דאין להק' מעמוד שבין חצר למרפסת, דהתם גם כשהוא קרוב למרפסת מ"מ שם 'דין גג' עליו, דאינו קרקע סמוכה, ולכן גם כשבני החצר ישתמשו בעמוד בכלים ששבתו בחצר עדיין העמוד לא יעשה כחצירם, כיון ש'דין גג' לו. ודו"ק.

ובנו"א י"ל עוד דהנה לקמן פג, ב אי' במתני' להדיא "אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר חוליית הבור והסלע גבוהים עשרה טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר", והיינו מהאי טעמא דקשה ונחת, וצ"ע דא"כ מה חידש רב נחמן בכותל שבין ב' חצירות דנותנין וכו', והלא מתני' היא. ועכצ"ל דכותל שאני, דאע"ג דשמעי' דתל וחריץ הרי הוא שייך למי שתשמישו בנחת, מ"מ כותל הוי טפי של שניהם וחדית רב נחמן דאעפ"כ נותנין וכו'. וא"כ י"ל דרק בזה פסק השו"ע דמי שתשמישו בקשה אסור להשתמש בכותל אפי' בכלים ששבתו בחצר, כיון דבעי' 'נותנין', אבל בתל ועמוד פסקי' דהאיסור על ה'קשה' הוא רק לגבי כלים ששבתו בבית וכנ"ל, דלא קתני במתני' שם 'נותנין' אלא 'למרפסת' ולחצר'. אבל לפי צריך להוסיף דכל הנידון בגמ' שם על שלשול זוריקה אי הוי כנחת וקשה, וכן מה שאמרו שם לזה בזריקה ולזה בזריקה וכו', הכל הולך כלפי הדין האמור כאן של 'נותנין' גבי כותל, אבל כלפי מה שאמרו בתל ועמוד 'לחצר' ולמרפסת', בזה ודאי שמעלת השלשול על זריקה וכיו"ב לא תגדיר את עצם הרשות למי היא משתייכת, ורק כלפי האי דכייפי' את ה'קשה' שלא להשתמש ברשות הזו (אפי' בכלים ששבתו בחצר) כי 'נותנין', בזה שייך לדרון את הניחותא שבשלשול על זריקה.

רש"י ד"ה חריץ - על פני אורך החצירות, מבדיל בין זו לזו, הוי מחיצה מעלייתא. ובאו"ז ובס' הנר הגי' היא 'על פני כל אורך החצירות'. וצ"ע למה ל"ס בחריץ במקצת כדין לחיים, או עכ"פ בחריץ שהוא עומ"ר. ואולי דבכה"ג ל"א דנותנין לזה שתשמישו בנחת וכו' כיון דהמקום המקביל שבו אין את החריץ הרי משותף לשניהם. (אבל התורא"ש בסוג' כ' "וה"ר מאיר תירץ דלא איירי שכל הכותל הוא נמוך לעשרה לבני העליונה אלא רק עד עשר אמות דלא הוי השתא פירצה אלא פתח וההוא מקום קאמר דנותנין אותו לבני העליונה", וכ"כ בהג"א, ומבו' לא כהנ"ל).

ואמנם גם לקמן עח, ב כ' רש"י 'חריץ' - ארוך הוא, ומפסיק על פני החצר כולה", אלא דאולי נקט כן רק כדי ליתן טעם למה אין מערבין

כיון דסו"ס במה ישתייך הכותל דוקא למי שנצרך לו יותר, אבל כאן מצד עצם צורת הכותל שבין הרשויות ה"ה שייך לזה יותר מלזה.

ולכאו' לפי המת' דהאי איסור שיש על ה'קשה' לטלטל לכותל, ונאסר אפי' בכלים ששבתו בחצר, אי"ז מחמת הל' רשויות, אלא מחמת כפייה על מידת סדום ע"מ להתיר לשני, א"כ העובר על איסור זה לכאו' לא עבר על איסור שבת (להיעשות כמומר לחלל שבת מדרבנן) אלא על איסור דרבנן בעלמא. גם יל"ע אם בספק על איסור זה נימא דכל בעירובין להקל, או דהוי איסור דרבנן אחר דכלליו אחרים. (אבל אם הספק יהיה בהל' עירוב, כגון אם לפסוק כהמ"מ או כעבוה"ק הנ"ל, א"כ כיון דגבי עירוב אזלי' לקולא ואפשר לסמוך על הרשב"א, א"כ האיסור השני יהיה מותר בתורת ודאי, ודו"ק). אא"כ נימא כפי שנת' בהוספת ד' המאירי הנ"ל, דמ"מ גם איסור זה אף שאי"ז דבר מוכרח לומר 'נותנין' מ"מ משום כפייה על מידת סדום (באופן דאמרי' כן) אז מגדירים את הכותל כשייך מצ"ע באמת ל'נחת', ואסרי' באיסור שבת לטלטל אליו מה'קשה' גם כלים ששבתו בחצר.

ובחא דהביאו האחרו' הנ"ל ד' הרשב"א בעבוה"ק דפליג על דינא דהמ"מ הנ"ל, לכאו' יל"ע בזה, דהנה ז"ל הרשב"א שם "אם יש בחצר תל או עמוד גבוה עשרה סמוך למרפסת תוך ארבעה, הדין בכתיים שבמרפסת מותרין בתל ובעמוד ובני החצר אסורין בו בכלים ששבתו בתוך הבית, לפי שלבני המרפסת בפתח ולבני החצר בזריקה", אבל דין זה הובא גם בשו"ע באופן הנ"ל, ז"ל השו"ע בסי' שעה ס"ב "אם לא עירבו יחד ויש בחצר תל או עמוד שהוא משותף בין שניהם, אם אינם גבוהים י"ט הרי אלו נחשבי' בין החצר ובין המרפסת ושניהם אסורים להוציא שם כלים שבכתיים. ואם הם גבוהים מקרקעית החצר י"ט (ובתוך עשרה למרפסת - טור) והם בתוך ד' טפחים למרפסת, בני מרפסת מותרים לפי שתשמישו בנחת מלבני החצר", ומשמע בבירור דהאיסור לבני חצר הוא רק על כלים ששבתו בבית. (ועמד בזה בב"מ שם בסי' שעה והניח בצ"ע מסי' שעב). וע"כ צריך למצוא בזה חילוק שלא יסתרו ד' השו"ע אהדדי, וא"כ גם אין ראייה דהרשב"א פליג על דינא דהמ"מ הנ"ל.

ואולי י"ל דהנה בגדר איסורא דהכותל דנו התוס' בריש סוגיין לומר דהוי מענין קרפף, ז"ל "דעל גבי הכותל כיון דלא ניחא תשמישתא חשיב כקרפף ולהכי אסור להוריד לרבנן דחצר וקרפף שתי רשויות הן", אלא דהק' עי"ז "דא"כ אפילו יש פתח ביניהן ועירבו אסור להוריד למטה דאין עירוב מועיל לקרפף ואפילו מקרפף שלו אסור לטלטל לחצירו". ובאמת קו' זו אינה מוכרחת כ"כ דהרי לפי כמה ראש' מועיל עירוב על קרפף, דחצר וקרפף דחד גברא מותר. ובאמת בלש' הר"מ משמע דראשי הכתלים הם רשות בפנ"ע ול"ה כחצר דעלמא, ז"ל בפ"ג הל' יח-ט-כ "כל גגות העיר אע"פ שזה גבוה וזה נמוך עם כל החצרות ועם כל הקרפפות שהוקפו שלא לשם דירה שאין בכל אחד מהן יתר על ב"ס עם עובי הכתלים שבין החצרות עם המבואות שיש להן לחי או קורה כולן רשות אחת הן וכו' כיצד כלי ששבת בתוך החצר בין עירבו אנשי החצר בין לא עירבו מותר להעלותו מן החצר לגג או לראש הכותל, ומן הגג לגג אחר הסמוך לו וכו' אם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר לא יעביירו לחצר אחרת או לגג אחר או לראש הכותל או לקרפף א"כ עירבו".

ויתכן דדבר זה הוא רק בראשי כותלים שבין חצירות וסביבם אבל לא בכל עמוד גבוה באמצע הרשות, וא"כ י"ל דהאי דינא דאסרי' על ה'קשה' לטלטל מחצירו לראש הכותל אפי' כלים ששבתו בחצר, הטעם הוא דהכותל הוי כקרפף, ואסור לטלטל מחצר לקרפף כ"ז שלא עירבו, וגם את הכלים ששבתו בחצר אסרי' על ה'קשה' כדי להפקיע את איסור הקרפף מן הכותל ולאשוויי לכותל כחלק מחצירו של ה'נחת', אבל בעמוד הסמוך למרפסת אף דאסרי' אותו על ה'קשה' ומשייכי' אותו ל'נחת' אבל מ"מ אי"ז יותר מאשר חצר אחרת דמותר לטלטל אליה כלים ששבתו בחצר, ול"ב להפקיעו בזה מאיסור קרפף. דכמו שהעירו האחרו' דבסתמא אף כשמשתמש בכותל אין כאן שייכות של הכותל אליו דהרי כלים ששבתו בחצר מותרים בטלטול מחצר לחצר, אלא דלהפקיע הגדרת קרפף מן הכותל בעי' הפקעה גמורה של ה'קשה' ממנו. אבל עדיין צ"ב מה

אפי' בלא"ה לכאור' סגי בעצם מה שבסוף הרשות איכא מחיצה ראויה, ואין המחיצה צריכה להיות בגובה המתאים כלפי כל חלק מהרשות גם לולי דין גו"א, ובפרט שכל הנושא הוא לא בהל' מחיצה אלא בהל' נפרץ לרשות האסורה, ואם בקצה הרשות איכא הפרדה כראוי א"כ אין כאן פירצה, ובפרט גם לד' החזו"א דרה"י עצמו יש בו גדר של מחיצה. סוד צ"ע בכותל רחב ד"ט למה תיאסר החצר העליונה בטלטול ד"א.

ולכאור' עכצ"ל דאיירי באופן שאין לכותל מצ"ע דין רה"י אלא כרמלית, וכגון שחסר לו גידור של רוח ג' וד', ולכן כל החצר אסורה מחמת שהיא פרוצה אל הכותל הזה עצמו שדינו ככרמלית. וצריך להוסיף לפ"ז בתי' התוס', דס"ל דחצר הפרוצה לכרמלית ה"ה נעשית ככרמלית גם לקולא, ולכן בתוך ד' מותר להוציא מן החצר לראש הכותל. ובאמת הב"מ בחי' כ' כעין גוונא דא, ז"ל ע"כ טעמייהו דאליבא דר"ח כיון דאין מצטרפין א"כ לא חשיבא הכותל גבוה י', וכיון דרחב ד' הוי כרמלית ואסור לטלטל על גבה אלא בד"א. וא"כ א"י מה משני דמ"מ נפק"מ דתוך ד' מיהא שרי לטלטל מן הכותל לעליונה, איך אפשר לטלטל מכרמלית לחצר העליון הא מכרמלית לחצר קמטלטל. ונלענ"ד שצריך הגהה וצ"ל נ"מ דתוך ד' מיהא שרי לטלטל על הכותל ותו לא מידי. ור"ל כיון דנותנין אותה לעליונה שתשמישה בנחת תו לא הוי אלא רשות כרמלית דיחיד ושרי באמת לטלטל על גבה תוך ד"א לתרי החצירות, משא"כ אילו לא היינו נותנין לזה שתשמישו בנחת והיה רשות ב' החצירות שולטות בו לא היה אפשר לזוז על גביה אפי' כמלא נימא כטעמיה דרב באין רחב ד' עיין ודו"ק.

והנה הב"מ לא פי' לן במה ייעשה הכותל ככרמלית, אבל עכ"פ מכיון דס"ל דאיירי בהכי הוק' לו דא"א לטלטל מן החצר לכותל, ותי' דבאמת הנפק"מ היא רק כלפי הטלטול ע"ג הכותל עצמו בתוך ד', דבלא"ה היה איסור גם בכמלא נימא. ולכאור' בד' הרשב"א נראה ג"כ כהב"מ, ז"ל "אפילו למאן דאמר לקמן גידוד חמשה ומחיצה חמשה העליונה אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות הכא נמי לטלטל בד' אמות ומ"מ הכותל נחשב מן העליונה ומטלטל בה כדרך שמשמש בחצר", ומשמע יותר דהנידון הוא בנוגע לטלטול על הכותל עצמו, דבלא"ה אסרי' כמלא נימא ועי"ז ד'נותנין' מותר לטלטל שם בתוך ד"א.

ואם כן הוא, נמצינו למדים כמה דברים. הא' דלכאור' יל"ד האם ברשות שהיא כרמלית שייך המושג של איסור דיוורין, ויש מקום לומר דכיון דהוי רשות האסורה בלא"ה בתשמיש מצד חיסרון המחיצות, ל"ש בזה איסור דיוורין כיון דאין זה מקום של דיוורין, וגם י"ל (כד' הגרי"ז בס') דכל עיקר תקנת רשויות של דיוורין היא רק ברה"י. (ונפק"מ בין הטעמים ביו"ט שהכרמלית היא ברת דיוורין וטלטול לדברים שהם צורך יו"ט). אבל מהב"מ חזי' דאיכא איסור רשויות על הכותל לאסור לטלטל כמלא נימא (לולי ד'נותנין') אף שהכותל הוא כרמלית. עוד מבו' לכאור' לגבי מה שדנו האחרו' האם יש איסור טלטול לכלים ששבתו בבית בתוך חצר שאינה מעורבת, דברשב"א מבו' א"כ דיש איסור טלטול אפי' כמלא נימא. ואף שבעבוה"ק הרי כ' דיש איסור טלטול ד"א, ע"כ צ"ל דיש חילוק בין הוציא באיסור להוציא בהיתר, והכא דאיירי בפירות שבראש הכותל דמסתמא לא הוציאם דרך מלבוש אלא הוציא באיסור, לכן יש בזה איסור כמלא נימא (לולי ד'נותנין'), אבל בעבוה"ק איירי בכומתא וסודרא דהוציאם דרך מלבוש ובהא ליכא איסורא אלא בטלטול ד"א.

עוד חזי' מהכא כלפי מה שדנו האחרו' עוד דאפי' אם יש איסור טלטול בחצר שאינה מעורבת, מ"מ זה דוקא בחצר דדמיא קצת לרה"י, אבל משנכנס לבית השני כבר אין איסור טלטול בתוך הבית, כיון דהבית שהוא של יחיד לא דמי כלל לרה"י לאסור בו טלטול ד"א, והכא מבו' (עכ"פ כלפי האיסור הזה כמלא נימא דאיכא בהוציא באיסור), דאסור גם בחצר דיחיד או חצר דעירבו שאינה דומה לרה"י, דהרי החצר העליונה היתה מעורבת בפנ"ע. (אלא דאי"ז ראייה על איסור ד"א בהוציא בהיתר, דהרי הטעם לאסור כמלא נימא בהוציא באיסור, הוא משום דכל הזזה חשיבא כהמשך

שניים, אבל לעולם מערבין א' גם בלא"ה. אבל הריטב"א שם כ' "והיכא שמקצת החריץ עמוק עשרה ורחב ד' ומקצת אינו עמוק עשרה או שאינו רחב ד' יש לנו לדון הרחב והעמוק כמחיצה ואידך כאילו אין שם מחיצה אלא שהוא פרוץ, ואם הפרוץ הוא פרוץ ברובו שהוא כפרוץ במלואו או שהוא ביותר מעשר מערבין אחד ואין מערבין שנים, ואם אין בפרוץ ד' טפחים הוי כמאן דליתיה ומערבין שנים", ונראה מדבריו דהאי גו"א מהני כעומ"ר אבל ל"מ כלחיים, וצריך לבאר ד'שם פתח' הנצרך להיות ע"י לחיים הוא יותר מה'שם פתח' הנצרך בפרוץ של העומ"ר, ולפיכך דינם חלוק במחיצת גו"א. עו"ל דלעולם ס"ל דהאי חריץ אינו כמחיצה ממש אלא כהבדלה בין הרשויות, ולפיכך עומ"ר מהני כיון דהוא מובדל ברובו, אבל שם לחיים כראוי אין כאן. והרי' מלוניל שם כ' להדיא דקצת חריץ מהני כלחיים, ז"ל "והוא הדין אם לא נסתם מכל אותו חריץ אלא עשר אמות לבדן ונשאר חריץ מכאן ומכאן דכפתח הוי ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים אלא משום דלא שכיח למיהוי כענין זה לא הוזכר במשנה".

ובחזו"א סי' צו סקמ"ג כ' ע"ד הריטב"א "נראה דיש כאן ט"ס שאין הפרוץ ברובו בפחות מ' כפרוץ במלואו שהרי חצר ניתרת בפס ד' וחריץ חשיב כפס כדאמר בגג קטן שנפרץ לגדול דהגדול מותר וכדתנן צב, א, ואע"ג דאמר ע"ז פט, ב ל"ש אלא שיש מחיצה ע"ז כו' אבל אין מחיצה שניהם אסורין וכו' אנן לא קי"ל הכי כדאי' בשו"ע סי' שעד ס"ג וא"ת שאין חצר ניתרת בפס אלא בפתח חצר הפתוח למבוי אבל לא באמצע החצר ז"א דאף חצר מתחלקת בפס ד' כמש"כ הרא"ש פ"ה סי' ט וכו' ואף את"ל דהריטב"א פליג דחצר שחלקו אסור אחד על חברו כל שנשאר פתח ד' כיון שהורגל והוי כבית שאוסר על חצר וחצר שאוסרת על המבוי, אכתי הכא בב' חצרות קיימינן שכל בני החצר משתמשינן בחלקן מעולם, ואין כאן רק משום פרוץ למקום האסור ולא יהא רשות חברו חמור מפרוץ לרה"י, ואפשר דרבנו לאו אמתנ' קאי אלא בעלמא קאי דחצר שמחיצותיו חריצין אם הן בעמק י' ורחב ד' ברובה שפיר מקרי מחיצה ואם חסר בעמקן או ברחבן חלק החסר כפרוץ ואם פרומ"ר הרי הוא כפרוץ כלו". ועי"ש מש"נ ליישב קצת ד' הריטב"א.

גידוד חמשה וכו' בין ב' חצירות

תוד"ה כותל. וא"ת לרב חסדא דאמר בפ' כל גגות גידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפין מאי קאמר נותנין אותו לזה ששונה לארץ הא אין מטלטלין בעליונה אלא בד' וי"ל דמכל מקום נפקא מינה דתוך ד' מיהא שרי לטלטל מן הכותל לעליונה. ובתורא"ש הוסיף בביאור הקו' "לרב חסדא דאמר לקמן בפרק כל גגות גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין לעשרה מאי קאמר נותנין לזה ששונה לארץ הא אין מטלטלין בחצר העליונה שהרי פרוץ במלואו, וי"ל דמ"מ נפקא מינה דתוך ארבע אמות מיהא שרי לטלטל מן החצר העליונה לכותל". וד' התוס' לכאור' צע"ג, דהרי האי כותל איירי בסתמא גם כשיש בו רוחב ד"ט, (ולפי הרבה ראש' הרי רק אם איכא רוחב ד"ט אמרי' האי דינא ד'נותנין', דבלא"ה הוי מקו"פ ומותר לשניהם), וא"כ הכותל עצמו הוא רה"י גמורה, ואינו פרוץ כלל לחצר הנמוכה אלא מופרד ממנו בגידוד עשרה, וא"כ שאר החצר העליונה נמי איך שייך לומר דהיא פרוצה במלואה לנמוכה והרי הכותל הזה מפסיק ביניהם. ואמנם הר"ן כ' "אבל טפי מארבע אמות ודאי לא דלא עדיף טפי מחצר גופה דאין מטלטלין בה לרב חסדא אלא בארבע אמות", אבל תיקשי כנ"ל דהחצר העליונה כולה תהיה ניתרת ע"י הרשות של הכותל שנפרדת לגמרי מהתחתונה.

ובחזו"א סי' קו סק"ד כ' בזה "גידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפין נראה דאף בעובי הכתלים ד' מיירי, ולא נעשה ע"ג רה"י כיון שהוא פרוץ במלאו לכרמלית דהיינו תוכו, וכן בב' חצרות כה"ג אע"ג דלגבי האי הוי כותל בפתח ולאידך בזריקה לא יהיבין ל' האי כותל משום שהוא פרוץ במלאו לחצרו האסורה, וכן מוכח בגמ' דלא מוקי לה לברייתא בכותל ד', וכ"מ בתו' ע"ז א' ד"ה כותל". אמנם עדיין צ"ע דהרי הכותל הוא חלק מהחצר העליונה והיא נגמרת בהפרדה גמורה של גידוד עשרה מהנמוכה. ולא מיבעיא אם אמרי' גו"א בעמוד דודאי כלפי כל החצר כבר איכא מחיצה עשרה כראוי, אלא

אבל במה שתי הר"ם (המובא בתור"פ) דכיון דהכותל אינו אסור אלא מחמת החצירות וכו' לכאור' ק', דהרי הכותל אסור מצ"ע כחצר שאינה מעורבת, ורק דאם היו החצירות מעורבות אז היה הכותל נטפל אליהן להיתר וכמש"כ התוס' בתח"י הסוג' ד"אם יש פתח בכותל זה ועירבו מותר להוריד ולהביא לבתים ומן הבתים מעלין על הכותל", וצ"ע. והנה בהא ד'עירבו' מתיר את הכותל אף שהוא רשות בפנ"ע, כ' החזו"א סי' צו סק"א "ועירבו מותר להוריד כו' למ"ד אין סומכין אעירוב במקום שיתוף לכאורה ה"נ צריך שיתוף בשביל הכותל דלא מהני ע"ח שהוא עירוב הבתים, לכותל שמשמשין עליו דרך החצרות כמו במבוי וכו' ואפשר דבזה לא חשו שמא ישתכח תורת עירוב מן התינוקות, ועוד י"ל דכיון דעירבו הכותל בטל להאי ולהאי והוי לכל אחד ככלו שלו". ונראה דע"פ הר"ם ה"ל יש לבאר זה ביותר, דבאמת האי כותל אף שהוא כחצר מעורבת לב' דירוי' (או כמבוי משותף לב' חצירות), מ"מ מצ"ע אין לו להיות אסור כלל, כיון דאין פתוח לו שום בית (שאוסר ע"י מקום פיתא), ושאינו מבוי שהוא אסור בלי שיתוף כיון דהבתים פתוחים לו דרך החצירות, אבל הכא אין שום פתח אל ראש הכותל, ומה שהכותל אסור באמת זהו רק כמש"כ הר"ם "שאין הכותל אסור אלא מחמת החצרות שלא עירבו", דהוא טפל אליהם ונאסר כמותם, ולכן אם החצירות עירבו א"כ אף שהעירוב אינו יכול לחול באופן ישיר על ראש הכותל, מ"מ כבר אזל ליה איסורו שלא נאסר אלא מפני החצירות.

ובלש' ר"פ בקו' מבוי' דלו יצויר דשלא כנגד המיעוט היה מותר לא היה קש"ל דסו"ס מקום המיעוט עצמו הוא פרוץ לרשות חבירו, די"ל דס"ל דבכה"ג חודה החיצון של המחיצה הוא גודר וסותם את מקום המיעוט מן חצר חבירו. גם י"ל דאיירי דוקא על האופן שכ' המשנ"ב ה"ל דהמיעוט היה רק בצד אחד, (וכדאסבר לה המשנ"ב לעיל שם בסק"ע), וא"כ בהא ודאי דמקום המיעוט אינו פרוץ אלא לשאר הכותל אבל לא לחצר חבירו שכנגד, דהרי מצד חצר השני לא היה שום מיעוט. ומה שהביא הריטב"א בשם הר"מ צ"ע למה כוונתו, ומשמע קצת דס"ל דענין נפרץ לרשות האסורה הוא מטעם גזירה דיבוא להוציא לרשות האסורה, ולכן לא גזרי' כן כל כה"ג ששאר הכותל הוא חלוק לעצמו וגבוה עשרה מרשות חבירו ואותו המיעוט אין נח תשמישו, ועצ"ע.

והנה בגאו"י כ' "הא דאקשי הריטב"א אם אין במיעוטו ארבעה היכי שרי כנגד המיעוט, הא פרוץ במלואו לשאר הכותל שהוא מקום האסור כיון דגבוה עשרה ורחב ד', איכא למיפרק במקום שאין בו ד' על ד' לא אסרינן משום פרוץ במלואו דלא חשיב מקום אלא מקום פטור בעלמא, דאי לא תימא הכי הא דאמר רב דימי מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו, בני רה"י אמאי מכתפין הא פרוץ במלואו לרה"ר ובני רה"ר אמאי מכתפי הא פרוץ במלואו לרה"י". והיה פשיט"ל להגאו"י דחשיב מקו"פ, ולא בא אלא לחדש דאין איסור בנפרץ לרשות האסורה ברשות שהיא מקו"פ. ובאמת י"ל דבזה גם הריטב"א מודה, אלא ס"ל דהכא ל"ה מקו"פ, וכטענת החזו"א ה"ל ד"נעץ יתד בעמוד חשיב ד', אף שאין ד' בשטח אחד אלא בב' שטחים".

אבל כבר נת' במקו"א דהאחרו' פליגי בזה גבי עיקר תקנת מבוי, האם במקו"פ ג"כ בעי תיקון ברוח רביעית ובלא"ה נאסר מחמת פירצת מילואו לרה"ר או כרמלית, או דמקו"פ אין לאסור אפי' ככה"ג. ובאמת הרשב"א לעיל יג, א כ' "וכתב הראב"ד ז"ל נראה לי כי פליגי תנאי בדבר אחלי כגון שהמבוי רחב מבפנים ומתקצר והולך עד שהפתח פחות מד' טפחים אבל אם היה כותלו קצר מד' טפחים דברי הכל מקום פטור הוא ואינו צריך כלום ע"כ, ונראין דבריו". וע"ע בשעה"צ סי' שסג סקצ"א מש"כ בשי' הר"מ בזה, (אבל כבר הובא במקו"א מס' הבתים טעם אחר לחלוק על ד' הראב"ד דבכה"ג ל"ח מקו"פ אלא כקרו"ז הסמוכה לרה"ר). ולכאור' הראיה שהביא הגאו"י היא מכרעת, דהרי כל מקו"פ הוא פרוץ במילואו לרה"ר שסביבותיו.

אלא דהתור"ד בשבת ט, א עמד בזה ותלה הדבר בפלוג' דתנאי שם, ודחה הראיה ה"ל, ז"ל "דבאה פליגי אחרים ות"ק באסקופת בית היוצאת חוץ מן הפתח וקיימא ברה"ר ולית בה ד' על ד' וגבוה ג'

האיסור של ההוצאה מן הבית, וא"כ איסור זה שייך גם בבית של יחיד ולא רק בחצר שאינה מעורבת, אבל האיסור טלול ד"א בהוציא בהיתר, י"ל דהוא נוהג דוקא בחצר דמאי טפי לרה"ר).

בא למעטו אם יש במיעוטו ארבעה מותר להשתמש בכל הכותל כולו. ובמדרכי סי' תקכח כ' "גרסינן בתלמוד בא למעטו אם יש במיעוט ארבע אמות מותר להשתמש בכל הכותל כולו ואם אין משתמשין אלא כנגד המיעוט ממה נפשך אי אהני מיעוט בכלו כותל לישתמש ואי לא אהני ליה מיעוט אפילו כנגד המיעוט לא לישתמש כגון שעקר חוליא מראשו", וכפה"נ דט"ס היא וצ"ל ד' טפחים.

אין משתמש אלא כנגד המיעוט

בא למעטו אם יש במיעוטו ארבעה מותר להשתמש בכל הכותל כולו ואם לאו אין משתמש אלא כנגד המיעוט מה נפשך אי אהני מעוטא בכליה כותל לישתמש אי לא אהני אפילו כנגד המיעוט נמי לא אמר רבינא כגון שעקר חוליא מראשו. ובטעם הדבר דבעקר חוליא מראשו יכול להשתמש במקום המיעוט מצינו ב' ביאורים, רש"י כ' "אמר רבינא - לאו מלמטה עסקינן, דהתם ודאי בציר מארבעה לא מהני למידי, אלא כגון שעקר חוליא מראשו וכו' הלכך אי הוי מעוטא ארבעה אורך, הוי פיתחא לכל הכותל, בציר מהכא פיתחא הוא דלא הוי, אבל לאשתמושי ביה שרי דכיון דלא גבוה עשרה לא הוי רשותא", ונראה דטעם ההיתר הוא משום דהוי מקו"פ. אבל בד' שא"ר משמע דההיתר הוא מחמת דתשמישו בנחת, ולכן הוא מותר ע"י המיעוט באותו מקום שבו התשמיש בנחת, ורק דל"מ כ"כ לדון את המיעוט כפתח וסולם לכל הכותל, כיון דאינו רחב ארבעה. ובמאירי כ' את ב' הטעמים, ז"ל "שבועקרת חוליא נתבטל מיהא אותו מקום מהיותו רשות בפני עצמו וכן שמ"מ יש לזה שיעור מקום לעמוד שם ולהשתמש במקום המיעוט".

והמשנ"ב בסי' שעב עמד בחילוק בין ב' הטעמים, וכ' שם בסק"ע "אלא כנגד וכו' - ששם הוא תשמישו בנחת שעומד בקרקע ומשתמש אבל אינו נוח לעלות דרך עליו לראש הכותל הואיל ואין בו ד' במשכו", והוסיף בשעה"צ שם "ע"י לבוש בסוף ס"ח שכתב טעם היתר להשתמש כנגד המקום שנתמעט, משום דכיון דלא גבוה י' טפחים [ואינה רחבה ד'] לאו רשותא היא, ולטעם זה מותר נגד המיעוט אפילו כשנתמעט מגובה עשרה טפחים משני הצדדים כשאינו רחב במשכו ד' טפחים, ומשולחן ערוך הגר"ז לכאורה לא משמע כן, עיי' שם בסוף סי"ב, וצריך עיון". אמנם לא נתברר כ"כ למה גובה י"ט זה טעם לומר דלא הוי מקו"פ, הרי גם בגובה י"ט כיון דאינו רחב ד' ל"ה אלא מקו"פ. ובחזו"א תמה בזה עוד, ז"ל בסי' צו סק"ב "ובמ"ב בשעה"צ אות נא כ' בשם הלבוש טעם היתר משום דפחות מד' לאו רשותא היא, ולפ"ז מותר לטלטל מכותל למקום שנתמעט, אבל צ"ע ליהוי כחורי רה"י וכו' ובמ"ב שם סיים דלטעם זה מותר אף כשהמיעוט במשך כל עובי הכותל והמיעוט מב' הצדדין ואין אוסרין זע"ז כדן כותל פחות מד', ובזה יש לאסור גם מטעם נעץ יתד בעמוד דחשיב ד' אף שאין ד' בשטח אחד אלא בב' שטחים".

והנה הראש' עמדו עוד להק' למה לא נאסור גם את מקום המיעוט כדן נפרץ לרשות האסורה לו, דהרי מקום המיעוט פרוץ אל שאר הכותל. ז"ל תור"פ "כגון שעקר חוליא מראשו. וא"ת כיון דשלא כנגד המיעוט אסור, א"כ אפי' כנגד המיעוט נמי ליתסר, דהוי פרוץ במלואו למקום האסור לו. וי"ל דמקום המיעוט חשיב כחורי רה"י. והר"ם תירץ דכיון שאין הכותל אסור אלא מחמת החצרות שלא עירבו, ולגבייהו אינו נפרץ במלואו, שפיר דמי". וז"ל הריטב"א "ויש מקשים והשתא נמי היאך מותר באותו מיעוט שהרי הוא פרוץ במלואו לשאר הכותל שהוא מקום האסור לו כיון דגבוה עשרה ורחב ד', וי"ל דכל כה"ג ששאר הכותל הוא חלוק לעצמו וגבוה עשרה מרשות חבירו ואותו המיעוט אין נח תשמישו לא חיישינן למה שפרוץ במלואו וכן פירש הר"מ ז"ל". והנה לגבי דין חורים כבר נת' במקו"א דנחלקו בזה הפוס' האם בחורי רה"י שהם נעשים כרה"י בלי דין מחיצות, יש חיסרון אם נפרץ לרשות האסורה או לאו, ולכאור' בזה נחלקו תירוצי הראש' ה"ל.

לכך, ולמה לא נימא הואיל והותרה הותרה. אלא די"ל כמש"כ הרשב"א לקמן עט, א ז"ל "אמר רב הונא ובלבד שלא יתן בתוך קופתו. פי' גזירה דלמא מפחית ולא מינכרא ליה מלתא ואתי לטלטולי בחצר וכדאיתא בסמוך, וא"ת ומאי חששא שבת הואיל והותרה הותרה, רב הונא גופיה אית ליה הכין בפ"ק, תירץ הראב"ד ז"ל דמ"מ צריך לזוהר שלא יבא לידי כך". אלא דצע"ק למה הרשב"א שתק מזה בסוגי, אם גם הכא צריך לתי' הראב"ד הנ"ל.

והנה הריטב"א בסוגי' כ' עור "וכל דבר שניטל בשבת. אפשר דהיינו כשמלאכתו להיתר שניטל אפילו מחמה לצל, אבל יש אומרים כי אפילו בשמלאכתו לאיסור כיון שיכול ליטלו לצורך גופו ולצורך מקומו, ויותר נראה כלשון הראשון", (ורש"י לקמן עח, ב כ') "לענין מחיצה - אע"ג דעתיד ליטלו, כל כמה דהוי התם מחיצה היא דהא מפסיק, מידי דהוה אעביטין ואוכפות וכלי בהמה, דתנן בפ"ק דמקיפין בהן", ומשמע דכלי שמל"א הוי כדבר הניטל, וצ"ע למה רש"י לא הביא את מה שאמרו שם דמקיפין בגמלים על אף שהגמל יכול ליטול את עצמו משם). ובפמ"ג סי' שעב א"א סקי"ח כ' "ומוקצה עריבה שלשין בה וכדומה י"ל אין ממעט דניטל לצורך גופו ומקומו". ולכאור' צ"ע דאם הנידון הוא רק על החשש שיטלנו, א"כ איזה חילוק יש בין דבר המותר לצוגו"מ ובין דבר המותר בטלטול מחמה לצל, ואטו מחמה לצל שכיח כ"כ דבזה יקבע האם יש לחשוש שיטול את הכלי. ונראה א"כ דהנידון הוא על הגדרת גוף הקביעות שיש לכלי במקום זה, דדבר הניטל מחמה לצל היינו דאין שום איסור ליטלו מצ"ע, (ואולי דאסור עכ"פ שלא לצורך כלל, אבל זה נידון כאיסור צדדי, ועכ"פ הכלי מוגדר כדבר המיטלטל עבור כל צורך), משא"כ בדבר הניטל רק לצוגו"מ דה"ה דבר האסור בטלטול אם לא בהיתר מיוחד של צוגו"מ, ומה"ט חשיב קבוע טפי. אבל בהל' גזירות וחששות לכאור' אין בזה נפק"מ, (דאין לומר דסו"ס כלי שמל"ה שכיח לטלטלו טפי מכלי שמל"א, כיון דזה עיקר תשמישו להיתר וזה עיקרו לאיסור, דהרי הריטב"א העמיד את החילוק כלפי מחמה לצל).

אלא דלכאור' ק' לומר דהאיסור גורם לכלי להיות קבוע וההיתר דן אותו כדבר שאינו קבוע מחמת האפשרות להתבטל, דהרי לא גזרו על שבות בביהש"מ, וא"כ לעולם בשעת כניסת השבת ליכא איסורא בחפצא. אלא דיש לדחות דכיון דבעי' צורך מצוה ובלא"ה אסור, א"כ יש כאן איסור בחפצא אלא שהתירוהו בשביל הצורך. או י"ל כמש"כ הראש' לעיל בפ"ג בשם הראב"ד דהא דל"ג על שבות בביהש"מ היינו רק לענין דחל עירוב ודייני' כאילו הוי דבר המותר, אבל לעולם יש כאן איסור ואי"ז מיעוט.

והנה הריטב"א בסוגי' כ' עור "ולהכי פרכינן דאכתי ניטל בשבת דכיון שנשאר בו שום מקום מגולה נוטלו משם והעפר והרגבים נופלים דלטול מן הצד לצורך שבת לא שמיה טלטול", וק' דכיון דהיתרא ד'מן הצד' הוא ג"כ רק לצורך שבת, א"כ מ"ש מכלי שמל"א דמותר נמי לצוגו"מ ובכ"ז ס"ל להריטב"א דהוי מיעוט. ואולי יש לחלק דהתם הרי אין איסור בדבר עצמו, אלא שמונח עליו עפר ואם מטלטלו ה"ה מטלטל גם את העפר, וא"כ בזה שאין איסור בחפצא אלא רק מניעה בפועל, סגי בהיתר לצורך שבת לומר דעכ"פ הרי"ז יכול לינטל, משא"כ בכלי שמל"א דאיסורו בגופו, בעי' היתר גמור כדי לומר דל"ה דבר קבוע.

ובהא דאמרי' דבעי מרא וחצינא פי' רש"י ושאר' דהוי חופר, (ואסור מדאו' או מדרבנן, ותליא אי הוי מלאכה הצל"ג, ועי' גם בריטב"א לעיל לה, א), אמנם הרי"ח כ' דהספל לא יכול למישמטיה אלא עד דחפיר במרא וחצינא שאינו ניטל בשבת לפיכך ממעט בכותל", ולכאור' כוונתו היא דהמרא וחצינא הם כלים שאינם ניטלים בשבת, (אא"כ נפרש כוונתו דמאחר דבעי מרא וחצינא א"כ הספל הוא דבר שאינו ניטל בשבת), ולפ"ז מבר' דאע"ג דהדבר בעצמו אין בו שום איסור, וגם אין כובדו קובעו מצ"ע, מ"מ כיון דכדי ליטלו צריך דבר המוקצה, (וכפי הנראה דהוי מוקצה גמור מחמת חסרו"כ, ואין לזה היתר של צו"ג), חשיב כדבר שאינו ניטל. אמנם להרי"ח גופיה אין בזה חידוש, כיון דסו"ס ליכא למיחש שיבוא ליטלו בשבת.

דהויא מקו"פ דקאמר ת"ק דמותר לטלטל מרה"י לתוכה. ואע"פ שהיא פרוצה לרה"ר אין אויר רה"ר אוסרה כמו שאוסר אויר רה"ר את חלל המבוי שאסור לטלטל מן הבתים לחלל המבוי בלא לחי או קורה שאויר רה"ר שהוא פרוץ לתוכו עושה אותו כרמלית דהתם קרקעית המבוי עם קרקע רה"ר הן שוין ומש"ה אויר רה"ר שולט בו ואוסרו אבל הך אסקופא כיון דלא מידרסא עם רה"ר חשיבא לעצמה וכי היכי דאלו הוות גבוה' ורחבה ד' הוות רה"ר והוה שרי לטלטולי מן הבית לתוכה הם ה"נ השתא חשיבי באנפי נפשה ואין אויר רה"ר אוסרתה ואחרים פליגי עליה ואמרי אע"ג דהויא מקו"פ מ"מ כיון שאינה רחבה ד' ואין מחיצות לפחות מד' אתי אויר רה"ר ואסור לה ואסור לטלטל מרה"י לתוכה בלי תיקון", ומבר' חידוש דבכדי לאסור בנפרץ לרשות האסורה בעי' שתהיה הקרקעית שווה, ואז אויר רשות האסורה שולט בה וכנ"ל. (והראב"ד ודאי לא יכול לדחות כן, דהרי ש"י הראב"ד לקמן צד, א דכשקרקעית המבוי שווה עם רה"ר, אז מדאו' בעי' מחיצה רביעית, ולא זוהי תקנת חז"ל במבוי. וצ"ע להרי"ד אי סגי במה שהקרקע אינה שווה לפטור מלו"ק דמבוי. וי"ל).

רש"י ד"ה בא למעט - אכולת קאי, וקא סלקא דעתך שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל או בנה איצטבא או הניח שם פספסים. והא דנקט 'בנה' איצטבא ו'הניח' אפספסים, י"ל דדבר הניטל בשבת בעי בנין, אבל מוקצה גם בהנחה לחוד הוי מיעוט.

עז, ב

דבר שניטל בשבת אינו ממעט

דאמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב משום דהוה ליה דבר שניטל בשבת וכל דבר שניטל בשבת אינו ממעט וכו' התם כובדו קובעו. ולעיל אמרי' "אמר רב יחיאל כפה ספל ממעט ואמאי דבר הניטל בשבת הוא ודבר הניטל בשבת אינו ממעט לא צריכא דחבריה בארעא וכי חבריה בארעא מאי הוי והא תניא פגה שהטמינה וכו' הבמ"ע דאית ליה אוגניים וכי אית ליה אוגניים מאי הוי והתנן הטומן לפת וכו' וניטלין בשבת לא צריכא דבעי מרא וחצינא". וכן לקמן עט, א אמרי' "טומאה אשבת קרמית הנח איסור שבת דאפילו ארנקי נמי מבטל איניש". ויל"ע מהו הטעם דדבר הניטל בשבת אינו ממעט, האם משום דל"ח כ"כ מיעוט מצ"ע כיון שהוא דבר שיכול ועומד לינטל בקל ול"ה כדבר קבוע, או דהטעם הוא משום דגזרי' שמא ניטל.

והנה לש' הרי"ח הוא "וכל הניטל בשבת אינו ממעט דחייש דלמא שקיל ליה", ומשמע דהוי מטעם חששא. וכך נראה מד' הרשב"א בסוגי' שכ' "דבעי מרא וחצינא. וא"ת א"כ מאי קמ"ל פשיטא, י"ל דכלי הוי מיעוט כנ"ל, ופלוגתא היא בירושלמי דגרסי' התם מהו למעטן בכלים וכו' ומ"מ היכא דבעי מרא וחצינא משמע דלכולי עלמא ממעטין דליכא למיחש שמא ישכח ויחפור דהא מלאכה גמורה דאורייתא היא, ומ"מ כיון דייחוד אינו מועיל לכלים משום שמא ישכח ויטלטלנו אתא לאשמועינן דהיכא דחברו מיהא עד דבעי מרא וחצינא מותר". (ואף בעבוה"ק כ' "ואפילו ייחדו לכך חוששין שמא יצטרך לו בשבת ויטלנו"). וכ"כ הריטב"א, ז"ל "אוקימנא בדחבריה בארעא בענין שצריך מרא וחצינא דהשתא ודאי אינו ניטל בשבת דהו"ל כחופר ולא חיישינן שמא יחפור בשבת ויטלנו שלא נחשדו ישראל לחלל שבתות, והא קמ"ל דאע"ג דכי לא חבריה אינו ממעט לפי שאין ממעטין בכלים ואפילו ייחדם לכך, כי חבריה ממעט ולא גזרינן חבריה אטו לא חבריה". (ויל"ע קצת דלעיל עז, ב אמרי' "סבור מינה סולם קבוע הוא דאינו צריך הא סולם עראי צריך", ואם הנידון הוא מצד גזירה שמא יטלנו, למה לא נגזור בכה"ג אפי' אם ביתא כמאן דמליא גם באמצע). ונראה דלולי הגזירה באמת י"ל דהוי מיעוט, דהרי לקמן עט, א מבר' (לפי חלק מהראש') דסגי בביטול ליומו, וא"כ עכ"פ כשהוא מבטל שם את הדבר הניטל לשבת היה צריך להועיל, אלא דאיכא גזירה וחשש שמא יטלנו בשבת.

ולכאור' ילה"ק דמה החשש שיטול את המיעוט באמצע שבת, הרי אכתי נימא בכה"ג הואיל והותרה הותרה, ובפרט בגוונא דהירו' דחיישי' שישכח ויטלטל מוקצה באיסור, דלכאור' זה ודאי אינו עומד

ולא אמרן אלא דלא הוי כותל ארבעה אבל הוי כותל ארבעה אפילו מופלג טובא נמי. ופירש"י "אפילו מופלג טובא שהרי עולה לראשו ומהלך בראשו עד שמגיע לסולם חבירו", ובפיר"ח כ' "והני מילי בדלא הוי רחב הכותל ד"ט אבל אי הוי ד' טפחים כמרפסת ואע"ג דמפלגי סולמות הללו זה מזה טובא כיון דהוי רוחב הכותל ד' טפחים נעשה כמרפסת וחדר פתוחה לתוכו ואפי' זה שלא כנגד זה והסולמות מיעטו הן. וכאילו אין שם כותל שהרי תשמיש ב' החצרות הוא". והריטב"א הסכים עם ב' הדרכים, ז"ל "אפי' מופלגין טובא נמי. פרש"י ז"ל שהרי כל אחד מהם עולה בסולם שלו ומהלך בכותל שהוא רחב ד' עד שמגיע לסולם חבירו והווי להו שתי הסולמות כפתח גמור שיכולין לערב אחד, והוא שיהיו קבועים שם ובהא נמי כבדן קובען מדלא פירשו בגמ', ויש שפי' הטעם דכל שיש ברוחב הכתל ד"ט הו"ל כשני פתחים שהם פתוחים לגג שבין שתי חצירות שהן יכולין לערב דרך הגג כיון שיש בו פתח לכל אחד מן החצירות ואין אנו חוששין אם הפתחים מכוונין זה כנגד זה אם לא, ושני הפירושים נכונים". (וע"ע בד' הריטב"א להלן עח, ב משה"ק לפירש"י משתי גזו' וכ' דלהפי' השני נחא).

ונראה דיש נפק"מ בזה, באופן שהגג כולו רחב ד"ט, אבל בחלק שבין ב' הסולמות הוא מיצר ועומד על פחות מד"ט, דמטעמא דרש"י י"ל דהכא אינו יכול להלך דרך הכותל עד לסולם חבירו כיון שהוא צר, אבל מהטעם השני הרי גם בכה"ג יש כאן גג בין ב' החצירות והם יכולים לערב דרך הגג. ובשפ"א כ' נפק"מ להיפך, ז"ל "אם רק משך ג' וחצי של הכותל רחב ד' דלטעם הנ"ל לא הוי רשות בפ"ע כל שאין בו ד', לכך פי' רש"י משום דראוי להילוך ולכך גם כה"ג אם אין בין סולם לסולם רק ג' וחצי ושם רחב ד' מהני". ואם כך הוא ודאי אין מקור לומר דהראש' פליגי בטעמים, אלא אולי כו"ע ס"ל כהריטב"א דשניהם אמת. ובחזו"א סי' צו סקל"ז כ' (ע"ד הריטב"א להלן עח, ב הנ"ל "והריטב"א תי' דהתם מערבין דרך הכותל כמו דרך גגות, ונראה דר"ל דג' רשויות מערבין יחד אף שאין להחיצונים פתח זע"ז כיון שיש לשניהם פתח לאמצעית, ומש"ל בכותל רחב ד' והסולמות מופלגין זה מזה דבאמת לא חשיב פתח מחצר לחצר דרך הכותל דלא מסתגי להו שפיר אלא דשניהם יש להם פתח על הכותל, וכיון שהכותל חשיב רשות יכול לערב חלקו עם חצר אחרת ולהשאיר החצר לעצמו, ויהי' חברו מותר על הכותל, והוא אסור להוציא מחצרו על הכותל, אבל מותר לו להוריד מעל הכותל לחצר חברו וכו' וכיון שרשות האמצעית הראוי' לעירוב מחברתן יכולין לערב ג' הרשויות יחד, מיהו הכא בנתן נסר על הגזוזטאות אין זה רשות לעצמה כגג". (וע"ע במאירי מש"כ בשם הראב"ד דשיעור ג"ט אזיל על רוחב הכותל).

סולם ששליבותיו פורחות

אמר רב ביבי בר אביי בנה איצטבא על גב איצטבא אם יש באיצטבא התחתונה ארבעה ממעט אי נמי אין בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה ממעט וכו' סולם ששליבותיו פורחות אם יש בשליבה התחתונה ארבעה ממעט אי נמי אין בשליבה התחתונה ארבעה ויש בשליבה העליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה ממעט וכו' זיו היוצא מן הכותל ארבעה על ארבעה והניח עליו סולם כל שהוא מיעטו וכו' כותל תשעה עשר צריך זיו אחד להתירו כותל עשרים צריך שני זיזים להתירו וכו' כותל עשרה צריך סולם ארבעה עשר להתירו וכו'. והנה התוס' ושאר עמדי בסתירת הדינים האם הסולם צריך להגיע עד ראש הכותל, או דסגי במה שאין מראשו עד ראש הכותל י"ט.

והראש' כ' בזה כמה אופנים. בדעת רש"י כ' (התוס' והראש'), דהא דבעינן שיגיע לראש הכותל ולא סגי במה שמיעטו איירי כשיש בין זה לזה ג' ושליבה התחתונה נמי גבוה מן הארץ שלשה דהוי מיעוט באויר ולא שמיה מיעוט. (וצ"ע למה צריך להוסיף דאין בין שליבה לשליבה ג', והא סגי במה בשליבה התחתונה גבוהה מהארץ יותר מג'. ובהא דכ' רש"י "ושליבה תחתונה נמי כשאין מובדלת מן הקרקע שלשה קאמר", הנה באו"ז כ' "יש פירושים שכתוב בהם ושליבה התחתונה נמי בשאין מובדלת מן הקרקע שלשה ולא איתבריר ליי", וצ"ע, ובדינא דזיו שמעי' להדיא דמיעוט באויר זה גם

והתוס' בשבת ק, א כ' "וא"ת היכי ממעטי הני פירות והא אמר בפרק חלון כל דבר הניטל בשבת אינו ממעט ואפי' אי איירי הכא בטבל שאין ניטל בשבת מ"מ כיון דניטל מן התורה הזורק לתוכו אמאי פטור ואומר ר"י דמן התורה ממעט כל דבר ואפילו הניטל ומדרבנן הוא דגזרו דדבר הניטל אינו ממעט ולהכי לא קאמר מותר לזרוק בתוכו אלא קאמר הזורק לתוכו פטור משמע דאיסורא דרבנן איכא ואפילו בחריץ שבין שתי חצרות אמרו דדבר הניטל אינו ממעט אע"ג דהוי לקולא דלא אסרי אהדי אבל ק"ק דבפרק חלון מייתי על בית שמילאוהו תבן דהוי לענין אהל דאורייתא". ולקמן עח, ב כ' התוס' רק "דמדאורייתא ודאי מבטלי אבל לעירוב דרבנן הוא יש לחלק בין ניטל לשאינו ניטל", ולא הוסיפו דהוי מטעם גזירה, (ולשונם 'לעירוב דרבנן' צע"ק).

ובתורא"ש להלן עח, ב כ' "אפילו מלא קש או תבן. בתבן הניטל בשבת איירי ולא בשאינו ניטל כפנה שהטמינה בתבן דלעיל דאי בשאינו ניטל הא אמרי' בגמ' דאפי' ארנקי מבטל אינש. וא"ת והא פירות מבטלי מחיצתא כדאמרי' במס' שבת בסוף הזורק דבור ברה"ר עמוק עשרה ורחב ד' מלא מים הזורק לתוכו חייב מלא פירות הזורק לתוכו פטור מ"ט מלא לא מבטלי מחיצתא פירי מבטלי מחיצתא, וי"ל דמדאו' ודאי מבטלי מחיצתא אבל לענין עירוב מדרבנן יש לחלק בין ניטל לשאינו ניטל דחיישי' אם יערכו אחד פעמים שניטלין התבן והקש בחול ויטלטלו בשבת זו כמו שעשו בשבת אחרת". ונראה דבא ליישב ההע' הנ"ל דמה החשש שיטלנו והלא נימא בזה שבת הואיל והותרה הותרה, לפיכך כ' דפעמים שניטלין התבן והקש בחול ויטלטלו בשבת זו כמו שעשו בשבת אחרת. אמנם צ"ע דאם החשש הוא על שבת אחרת מחמת נטילה בחול, א"כ גם דבר שאינו ניטל בשבת הרי בחול הוא ניטל, וניחוש א"כ דיטלנו בחול ויסמוך ע"ז לשבת אחרת. וצע"ג. ולכא"ו זה מוכיח דבדבר הניטל יש נידון גם מצד הגזירה שיינטל וגם מצד עצם הדבר שאינו קבוע שם, ולכן אם הוא מוקצה אז כיון דהוא קבוע שם כ"כ בשבת, אז לא גזרי' בזה אפי' שיכול להיות שיטלנו בחול, ודו"ק.

ויש להוסיף בזה, דאפי' אי נימא דדבר הניטל לא ממעט משום חששא וגזירה, אבל מ"מ עיקר גדר הדבר הוא דאינו נעשה כקבוע שם ולכן אינו ממעט, ולא מטעם הגזירה בעלמא לומר דאפי' אם נחשוב אותו כנמצא שם מ"מ אסור. ומה"ט הא דאמרי' דאינו ממעט הוא גם לקולא ולא רק לחומרא, דיכולים לערב שניים ואינם כפורצים זל"ז, וכמו שעמדו בזה התוס' בשבת הנ"ל, וכ' "דדבר הניטל אינו ממעט אע"ג דהוי לקולא דלא אסרי אהדי". וראיה לדבר, דהרי לקמן עח, ב אמרי' "ותבן לא חייץ והא אנו תנן מתבן שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים מערבין שנים ואין מערבין אחד אמר אביי לענין מחיצה כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה אבל לענין חציצה אי בטליה חייץ ואי לא בטליה לא חייץ", ולכא"ו אם הנידון בדבר הניטל הוא מחשש וגזירה שמא יטלנו, א"כ י"ל דהכי בכל מחיצה הניטלת ולא רק במיעוט חריץ, ואי נימא דטעם הגזירה ל"ש כ"כ במחיצה כיון דיתן דעתו לא ליטלה, מ"מ לא זהו הטעם שאמרו בגמ' לחלק בין מחיצה לחציצה, וע"כ דאע"ג דעיקר הטעם הוא מחמת גזירה, מ"מ הגדר הוא דדבר הניטל אינו קבוע ואינו מיעוט מצ"ע, וזה ל"ש למימר כלל במחיצה (אפי' אם יש את טעם הגזירה), כיון דסו"ס יש כאן מחיצה כעת.

ויש להביא עו"ר דהתוס' שם וכן התוס' בשבת הנ"ל דנו מהא דהשוו דין זה בגמ' לנידון טומאת אוהל דאו', ומשמע דהוק' להם רק מטעם דיש לחלק בין דאו' לדרבנן, ולכא"ו תיקשי ביותר, דמהיכ"ת לקבוע דינים בטומאה מחמת האי גזירה האמורה כאן דשמא יטלנו, וע"כ דס"ל דכיון דמהאי גזירה קבעי' דדבר הניטל אינו ממעט גם לקולא, ע"כ דיש כאן גדר בחפצא דדבר הניטל אינו ממעט, והוי כמי שאינו לחומרא וגם לקולא, וזה ל"ש לומר במוקצה שהוא קבוע ומבוטל שם לגמרי למשך השבת, וא"ש ד' התורא"ש דאע"ג דהגזירה והחשש הוא גם על נטילה בחול (דאז ל"ש הואיל והותרה), מ"מ במוקצה ל"ש לגזור, כיון דכל גדר הגזירה הוא לדון את הדבר הניטל כאינו קבוע ועומד שם.

ונראה למרהר"פ נ"ע, דאף לערב מזו לזו קאמר, ואת"ל מאי אהני סולם אחד וכו' מיירי שיש סולם מכאן בחצר זו וסולם מכאן בחצר אחרת, וכן איצטבא מכאן ואיצטבא מכאן, וכיון שיש בו ד' על ד' שהוא חשיבות חצר שאין הכותל גבוה עשרה שם, הו"ל כפתח ביניהם והיינו כפי' ר"י ולא מטעמיה, כי ר"י סובר דכולה שמעתין לענין להשתמש בראש הכותל איירי".

ומבו' דבעיקר החילוק שכ' ר"י הנה פי' תלמיד ר"פ דזה אזיל רק כלפי' תשמישו בנחת' ולא כלפי' דמערבין אחד, וכ' ג"כ כלש' התוס' דבדאיכא דע"ד הוי ראוי לעמוד ולהעכב עליו ולעלות על הכותל, דלעולם ל"ח כאילו יש שם רשות בפנ"ע לומר שבה כבר אין י"ט ומערבין אחד עם החצר השניה, אבל ר"פ ס"ל לדחות החילוק שכ' הר"ם ולחלוק על ד' הר"י לגמרי לאידך גיסא, דודאי איירי הכא גם לענין דינא דמערבין אחד, דכיון שיש בו ד' על ד' שהוא חשיבות חצר שאין הכותל גבוה עשרה שם הו"ל כפתח ביניהם. ולא סגי למימר דע"י דרחב דע"ד כבר נוח מאד לעלות משם לראש הכותל, כיון שזה עדיין לא סיבה ל'מערבין אחד' אלא רק סיבה ל'תשמישו בנחת', אבל כיון שיש שם חשיבות חצר בהאי דע"ד לכן מערבין אחד. (ועצ"ע בלישנא דר"פ דכשהביא חילוק הר"ם ג"כ לא הזכיר דע"י דע"ד נוח להתעכב על זה ולעלות משם על ראש הכותל). ויש להוסיף עוד דכלפי' תשמישו בנחת בכלל לא מועיל מה שיש דע"ד שנוח להשתמש כשעומדים בו על ראש הכותל, כיון דעדיין כל שאר משך הכותל אינו שייך לזה, ואי"ז טעם לשייך את הכותל ל'ינחת' אלא כנגד המיעוט, ולכן לענין דין תשמישו בנחת ודאי החילוק תלוי בזה שמחמת שיש שם רוחב דע"ד הר"י נוח לעלות ולהשתמש בכל הכותל. (ומה"ט אמרו בגמ' על סולם זקוף מידי דהוי אאיצטבא וכו'), ולכאור' אי"ז שייך זל"ז כיון דבאיצטבא יש חשיבות חצר דע"ד, ולהנ"ל ניחא כיון דגבי דין תשמישו בנחת ודאי שצריך ניהותא להשתמש ול"מ חשיבות חצר דע"ד וכנ"ל).

והנה הר"ח בכוליה סוג' פי' דהמיעוט מהני לענין דמערבין אחד, שכ' "כפה ספל בקרקעית הכותל וחבריה בארעא הוי מיעוט ואם רצו מערבין אחד וכו' כאילו ב' הסולמות זה כנגד זה הן וממעטו ואם רצו מערבין אחד כי לשתי החצרות תשמישן בנחת הוא וכו' ופריחת זו ופריחת זו מצטרפת לד' טפחים וממעט אותו הסולם בכותל ואם רצו מערבין אחד", וגם בהא דאמר' "כותל תשעה עשר צריך זיז אחד להתירו", דלכאור' משמע דהנידון הוא להתיר את הכותל בהשתמשות, אבל ר"ח כ' "כותל י"ט טפחים גובהו זיז אחד ממעט אותו", שזה מתפרש גם לענין דינא ד'מערבין אחד'. (ועי' הגמ"ר שלהי פירקין דדקדק את הלש' 'התירו' ו'מיעוטו' להיפך). וכיאר לן הר"ח את עיקר דין המיעוט ע"י סולם, וז"ל "הסולם ממעטו כאילו קרקע הוא עד אותו הזיז", וזה כש"נ דהרשות כביכול גובהה שם וממילא דאין כותל בגובה י"ט. וזה כעין מש"כ הראש' לעיל בביאור דין ההיתר של סולמות משני צדדים גם כשאין מכוונין זה כנגד זה, ד"כשיש בכותל רחב ארבעה הוו להו כשתי פתחים הפתוחים לגג שאע"פ שפתחו של ראובן אינו כנגד פתחו של שמעון אין בכך כלום דמ"מ הרי הם מערבין דרך הגג כיון שיש לו לראובן פתח בגג ויש לשמעון ג"כ פתח באותו גג", (ואף רש"י שכ' שם טעם אחר אולי לא פליג ע"ז וכש"נ לעיל, ואפי' אם פליג בכותל שבין החצירות אבל כשהרשות עצמה נגבהת בסופה אולי מודה דודאי זה מועיל למעט ולהתיר את ב' החצירות דרך מקומות המיעוט שבהם). והר"ח הוסיף עוד גבי סולם זיז, ז"ל "סולם נתון על כל זיז וזיז. אמר רב חסדא והוא שהעמידן אלו זיזין זה שלא כנגד זה והסולמות עליהן. ואם היו הזיזין רחבין ד' טפחים שיכול להשתמש בהן אין צריך", (והיינו דהוא לא גריס בד' הגמ' זיז דע"ד, וכמבו' בעור' ופוס' דלא גרסו הכי, וזהו שהוסיף דברחב דע"ד לא בעי סולם כלל, וכעין חילוק הר"י דברחב דע"ד ל"ב סולם המגיע עד ראש הכותל).

תוד"ה אי הכי. וה"ר אברהם מפרש דהתם ב"ט שמוליך הסולם ברה"ר ורואין אותו ואומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור ברה"ר אסור בחדרי חדרים אבל בשבת דאין רגילות להוליכו ברה"ר לא גזור בחצר ולפי פירוש זה אסור לטלטל סולמות שלנו ב"ט. ויל"ע ביו"ט שחל בשבת אי קיל טפי מה"ט או דלא פלוג בין יו"ט לחבירו.

כשאין הפסק בינו לקרקע. אא"כ נימא דהאו"ז מפרש שם כהנך ראש' דס"ל דבאמת ל"ב סולם לזיז. אבל ע"י באו"ז שפי' שם דהאיצטבא היתה למעלה מגובה י"ט, וא"ש. וגם בד' רש"י צ"ע למה כ"כ רק בסולם ולא באיצטבא). שי' הר"י דהכא בעינן דע"ד שיהא ראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל ולהכי לא בעינן אלא שיתמעט הכותל מעשרה, אבל הא דבעי שגייע עד ראש הכותל לא איירי ברחב ד' על ד'. שי' ר"ת דהא דבעי שגייע סולם על ראש הכותל היינו בסולם שאין קבוע. ושי' הר"ם (המובא ברא"ש ובריטב"א), דכל הני איירי לענין זה שאם עשה הא' בנין אצל הכותל ומיעטו מעשרה דהוה ליה תשמישו בנחת ונותנים אותו לו, אבל פתח לא חשיב לערב אחד אפילו שכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שגייע הסולם בראש הכותל.

והנה בביאור דין זה שהסולם או האיצטבא וכו' ממעט ומתיר, לענין דמערבין אחד או לענין דהוי תשמישו בנחת, אפ"ל כמה אופנים. חדא י"ל, דאמנם יש מחיצה י"ט המבדלת בין הרשויות, אבל כיון דיש ביניהם אפשרות מעבר נוחה מערבין אחד, או דעכ"פ מי שיש לו אפשרות נוחה להגיע לכותל ה"ה כ'תשמישו בנחת'. וי"ל עוד דע"י הגבהה זו הוי כאילו הרשות עצמה מוגבהת בסופה, וכלפי' הרשות המוגבהת הרי אין מחיצה י"ט. והנה מתבאר בסוג' דמיעוט באויר ל"מ, וי"ל הטעם כיון דלא ניחא תשמישתיה בהכי, לטפס מהארץ לשליבה הראשונה או מאיצטבא לאיצטבא וכיו"ב במרחק של יותר מג"ט. אבל י"ל גם לענין הטעם השני, דמ"מ מיעוט באויר גרע, דהאפשרות לדון את הרשות כמוגבהת בסופה וממילא למעט את הכותל מ"ט, (לענין מערבין אחד או לענין תשמישו בנחת), זה דוקא כשאין אויר תחת ההגבהה, ואז הרשות נידונת מלמעלה, אבל אם יש זיז בגובה ה"ט ואין אליו סולם א"כ אדרבה הרשות היא למטה והוא אינו ממעט את הכותל, וגם לענין תשמישו בנחת הרי בעי' ניהותא בהשתמשות מתוך עצם רשות החצר ולא מה'אויר'. (והאחרו' דקדקו מהמשך ד' הגמ' דמדמי' סולם זקוף לאיצטבא ע"ג איצטבא דבאופן שתחת האיצטבא אין חלל כלל ג"כ ל"ה מיעוט. ע"י חזו"א סי' צו סקכ"ז וסקכ"ט וסי' צו סק"ה. וצ"ל דבהא נמי חשיב כמיעוט באויר ואע"ג דאין אויר תחת המיעוט, כיון דסו"ס היציאה מן הרשות אינה מתחילה בקרקעיתה אלא רק בגובה הרשות באופן שאינו מתייחס להקרקע ע"י סולם וכיו"ב. והתוס' הרי כ' בצריכותא דלולי שהאיצטבא התחתונה היתה מבטלת את האויר לא היה מועיל האיצטבא העליונה, וע"כ דגם כשיש בעליונה דע"ד מ"מ נצרך ביטול על האויר שלמטה ול"ס בעצם מציאות האיצטבא התחתונה שם).

והיה מקום לומר שזה עצם החילוק שכ' ר"י, דבאיכא דע"ד ל"ב שגייע לראש הכותל, כיון דהמקום הזה בעצמו נידון כקרקע הרשות, אבל בלא רוחב דע"ד אז צריך גדר אחר של ניחא תשמישתיה ולפיכך בעי' שהסולם יגיע עד ראש הכותל. אמנם לש' תוס' לא משמע כן, שכ' "שיהא ראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל", ולא כ' בפשיטות דבאיכא דע"ד הוי מקום נוח לעמוד עליו לחוד והוי כקרקע הרשות. ובחילוק שכ' הר"ם נראה לבאר, דכלפי' תשמישו בנחת סגי באיצטבא הממעטת שיעור י"ט, אבל גבי מערבין אחד בעי' ניהותא כ"כ שגייע הסולם לראש הכותל. (וכיו"ב י"ל במש"כ הריטב"א לחלק בכע"ז על סולם זקוף, דלמערבין אחד ל"מ ולתשמישו בנחת מהני, כיון דלענין מערבין אחד בעי' ניהותא כ"כ דייחשב כהמשך פשוט של הרשות לעבור מזל"ז).

אמנם בתור"פ לכאור' מתבארים ב' הצדדים הנ"ל, באופן ששי' הר"ם תלויה בזה, וכן פי' החילוק שכ' הר"י. ז"ל "לכ"נ לר"י לפרש דלקמן מיירי שאינו ד' על ד', אבל הכא מיירי באיצטבא ד' על ד', וראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל, ולהכי לא בעינן אלא שיתמעט הכותל מעשרה, אבל לקמן דאינו רחב ד' על ד', בעינן שגייע הסולם לראש הכותל וכו' והר"ם פי', דהא דבעינן לקמן שגייע הסולם לראש הכותל היינו לענין לערב כאחד, והכא מיירי לענין להשתמש בראש הכותל, ולכן בעינן ד' כדי שיהא תשמישו בנחת, שיהיה ראוי להשתמש שם. ור"ל ממעט, דאם אין עשרה מראש הסולם עד ראש הכותל משתמש שם על ראש הכותל וכו'.

ובפיר"ח כ' נעץ בו יתד כל שהוא ממעט ונעתק מרה"י ונעשה ככרמלית", ויל"ע דלכא' כיון דנתמעט העמוד ע"י היתד ואין בו רוחב דע"ד, א"כ הוי מקו"פ, (וכ"כ המאירי דהוי מקו"פ, ז"ל "שמיעט רחבו של עמוד והרי אין כאן רחב ארבעה ונמצא שהוא מקו"פ"), ולמה כ' הר"ח דהוי כרמלית. ואולי י"ל דבאמת מצד עצם הרשות אין כאן חיסרון, דסו"ס יש כאן חלל דע"ד ואפי' שזה בגבהים שונים, אלא דדין רה"י תלוי גם במה שהוא ראוי לדירה ולא רק במחיצות, וכדכ' הר"ח בשבת ז, ב גבי בית שחקק בו והשלימו לעשרה ד' בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד"א. מ"ט כיון דלא חזי לדירה אין המחיצות מועילות. אלא כמו שאין שם מחיצות דמו", ולכן ל"ה מקו"פ, אלא רק ל"ה רה"י כיון דלא חזי לדירה, ומה"ט הוי כרמלית.

(ודומה לזה הרי כ' הגר"ח פי"ד מהל' שבת ה"א, ז"ל "דהא דמהני גבי עמוד טעמא דמנח מידי ומשתמש אי"ז משום דלא בעינן כלל קרקע ד' ברה"י, כי אם דטעמא הוא משום דבדין קרקע ד' באמת לא צריכי' כלל שיהא במקום אחד, אלא דמצטרף לזה גם מב' מקומות, דכל שבין שניהם יש קרקע ד' ה"ה חשובין רה"י, וע"כ גם הכא מצטרפי מקום העמוד שלמטה ומקום היתדות שלמעלה לדין קרקע ד', ורק דכל האיבעיא הויא משום דמקום היתדות הא לא חזי לתשמיש ונמצא דמקום היתדות חסר לגמרי, וע"ז שפיר מהני הא דחזי למינח עליה מידי ולהשתמש", ועי"ש עוד מה שביאר בדין שיעור דע"ד הנאמר ברה"י, בקרקעית באויר ובמחיצות. והריטב"א בשבת קא, א כ' גבי ביצאתא דמישן, "כיון שיש בו למעלה רוחב ד"ט כשיעור כרמלית לא הקפידו על קרקעיתו שהוא קצר, אבל ברה"י דאו' בעי' מקום (תשמיש) [חשוב] שיהא גם בקרקעיתו רוחב ארבעה דחזי לתשמיש, וכשאינו כן אפי' יש למעלה רוחב ד"ט בגובה עשרה לא חשיב רה"י", ודו"ק).

אבל באמת בד' הר"ח נראה דהיה לו גי' ופי' אחר בהאי נעיצת יתד, (ובס' הבתים כ' דכ"ה גי' ופי' רנ"ג), דלא איירי בנעץ בגג העמוד אלא בנעץ מצידו, וא"כ בזה גופא תלוי מש"כ דהוי כרמלית. וכ"כ המאירי להדיא בדעת הר"ח ובגירסתו, ז"ל "ומ"מ בקצת ספרים ראייתי נוסחא אחרת בנוסח זה אמר רב אדא ובגובה שלשה אביי ורבא אמרי אע"פ שבגובה שלשה ר"ל לא ממעט הואיל ואין היתד ראוי לתשמיש וכל שכן בשאין בגובה שלשה שהוא כגגו של עמוד רב אשי אמר אע"פ שאין בגובה שלשה ר"ל ממעט מפני שמ"מ ראוייה היא לתשמיש ואפשר שגירסא זו נודמנה לגדולי המחברים ומ"מ הם כתבו במיעוט זה שהיא נעשית כרמלית וכן פירשו במיעוט זה שהגובה מתמעט נראה שהם פירשו בנעיצת יתד זה או יתדות אלו שהוא נועצו או נועצם בגובה העמוד ר"ל בצד העמוד כלפי הראש ולא בשטח ראש העמוד תמצא שאין הרוחב מתמעט אלא הגובה ומאחר שאין הרוחב מתמעט נעשה כרמלית ולא מקום פטור".

דהנה ז"ל הר"ח "אמר רב הונא עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' ונעץ בו יתד כ"ש ממעט ונעתק מרה"י ונעשה ככרמלית. ולא אמרן אלא בזמן שהיתד גבוה מן הקרקע ג"ט. אביי ורבא דאמרי אפי' גבוה ג"ט לא מידי הוא כלומר אינו ממעט. רב אשי אמר אע"פ שאינה גבוה ג' אפשר דתלי ביה מידי כגון מחצלת וממעט. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי דאע"פ שאין גבוה היתד ג"ט חזי לאישתמושי ביה אפשר דתלי ביה מידי". והרמב"ם בפ"ד מהל' שבת ה"ט כ' "עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' הרי זה רה"י, נעץ בגבהו יתד כ"ש אפי' אינה גבוהה ג' הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו הרי זה ממעט ונעשה כרמלית, ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה, ואפילו מלאהו כולו יתדות הרי זה ממעט גובהו, שהרי תולין באותן היתדות ומשתמשים בהן", והשיג הראב"ד שם "לא כיון יפה לפירוש השמועה, כי השמועה בשנעץ על ראש העמוד והוא מפרש מן הצד, ואין שמועתו עולה יפה לפי הגמ' שלנו, וגם לשונו אין יפה לו שהוא אמר אפילו אינו גבוה ג"ט ולדבריו מאי גבוה ארוכה מבעי ליה".

ובעיקר שי' זו לכא' נראה לבאר, דע"י נעיצת הקנה בצידו של העמוד, אז נעשה באמצעיתו מקום שבני רה"י משתמשים בו, וממילא דכלפי אותו צד שיש בו רה"י בגובה, אין לעמוד מחיצה

ומש"כ התוס' 'אין רגילות' צ"ע דהוי איסור גמור, ואולי כוונתם בפחות מד"א וכיו"ב אופנים של היתר, אבל אין רגילות בהם.

ע"ה, א

זיז היוצא מן הכותל ארבעה על ארבעה והניח עליו סולם כל שהוא מיעוט ולא אמרן אלא דאותביה עליה אבל אותביה בהדיה ארווחי ארווחיה. לשי' רש"י ודעמיה דמיעוט באויר ל"ה מיעוט, מה"ט הוא דבעי' סולם כדי שהזיז לא יהיה בגדר מיעוט באויר, וסולם כל שהוא חזי לעלייה ומבטל האויר שתחת הזיז. אבל שי' הרשב"א ודעמיה דגם מיעוט באויר מהני, והנידון באיצטבא ע"ג איצטבא הוא בצירוף שניהם לרוחב ד"ט, ולפיכך פי' באופ"א את ענין הסולם שבזיז. ז"ל "הניח עליו סולם כל שהוא מיעוט. כלומר מיעט את הזיז וגרע כחו, שהסולם מעצמו אינו ממעט, וכן הזיז אינו ממעט כיון שהסולם מונח עליו. אבל אם הניחו לסולם בצד הזיז ולא עליו ממש לית לן בה ולא גרע כחו של זיז דאדרבה כל שהוא נתון בצדו הרחיבו לזיז", והיינו דהסולם מגרע את כוחו של הזיז כיון דהוא ממעטו מרחבו. ולפי"ז א"ש (וכ"כ האחרון) המשך ד' הגמ' גבי נעיצת יתד בעמוד, דלפי' זה ה"ה מאותו ענין של מיעוט הרוחב הנדרש ע"י סולם או יתד. אבל צ"ע דהתם לשי' אביי ורבא אמרי' דאע"פ שאין גבוה שלושה ממעט, ואילו בדינא דאיצטבא מפר' דיש צירוף בין הגבהים השונים להשלמת רוחב ד"ט, (ועי' חזו"א בס"י צו סקכ"ד). ועי' ביארה"ל בס"י שעב ס"א. ובשי' הר"מ כ' המ"מ בפ"ג ה"ו דס"ל כפי' הראש' הנ"ל, עי"ש.

ובס' הבתים הביא את ב' הפי', והוסיף עוד פי' מרנ"ג, ונקט כן בשי' הר"מ. ז"ל "לפי ביאור הר"ש זה הזיז יש לו דע"ד ואם הניח עליו סולם כ"ש אע"פ שאין ברוחבו ד' הואיל וסמך ראשו לזיז שיש בו ד' ה"ז מיעוט, והוא שאין חבקי הסולם מרוחקין ג'. ואם לא הושיב הסולם על הזיז אלא לצדדיו לא עשה כלום. הרי לא עשה אלא שהרחיב הזיז, והזיז גבוה מן הקרקע הרבה ומיעוט באויר אינו מיעוט, כמו שכתבנו למעלה. ולפי ביאור רבינו נסים מפני זה הצריכו סולם, שהסולם מוכיח שהזיז עשוי להשתמש בו. וזהו כשהניחו עליו. אבל אם הניחו עליו בצדו אין זה אלא מרויח הזיז, ואין כאן הוכחה שהיה הזיז עשוי להשתמש. ואפשר שכן דעת הר"ם שכתב כותל שבין ב' הצירות וזיז יוצא באמצעיתו אם נשאר מן הזיז עד ראש הכותל פחות מ' מניח סולם לפני הזיז ומערבין אחד אם רצו אבל אם הניח סולם בצד הזיז אינו ממעט ע"כ. ולפי ביאור הראב"ד זה הזיז ממעט בלא סולם. וכשהניח עליו סולם שאין בו ד' מיעט לזיז, מפני שאינו ראוי לעמוד עליו, וזיז אין כאן סולם אין כאן. ואם הושיב הסולם בצדו, הרויח הזיז, והזיז ממעט את הכותל, שהוא רחב ד"ט". עוד כ' שם "כותל תשעה עשר צריך זיז אחד להתירו כדי שלא יהיה מן הזיז עד הכותל ומן הקרקע עד הזיז י'.

כותל כ' צריך ב' זיזים להתירו והוא שהעמידן זה שלא כנגד זה. ביאר הר"ש זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם שני מזה לזה. נראה לפי ביאור הר"ש שהזיז אינו מתיר בלא סולם מן הטעם שביארנו. ודעת רבינו נסים שא"צ סולם אלא כשהזיז לא נעשה שם למעט. אבל אם נעשה לשם מיעוט לא בעינן סולם. ואפשר שכן דעת הר"ם שכ', היה כותל גבוה כ' טפחים צריך שביא שני זיזין זה שלא כנגד זה, עד שיהיה בין הזיז התחתון ובין הארץ פחות מעשרה, ובין הזיז העליון ובין ראש הכותל פחות מעשרה, ומערבין אחד אם רצו. ואפשר לומר לדעת הר"ם שלא הצריכו סולם אלא כשהזיז למעלה, מפני שאין נוח להשתמש בו. אבל כשהזיז למטה מעשרה, שהוא נוח להשתמש בו אינו צריך לכלום".

נעץ בו יתד כל שהוא מיעוט

אמר רב הונא עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' ונעץ בו יתד כ"ש מיעטו אמר רב אדא בר אבהו ובגובה ג' אביי ורבא דאמרי תרוייהו אע"פ שאין גבוה ג' מ"ט לא משתמש ליה רב אשי אמר אפילו שגבוה ג' מ"ט אפשר דתלי ביה מידי אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מלאו כולו ביתדות מהו אמר ליה לא שמיע לך הא דאמר ריו"ח בור וחולייתה מצטרף ל' ואמאי הא לא משתמש ליה אלא מאי אית לך למימר דמנח מידי ומשתמש הכא נמי דמנח מידי ומשתמש.

דג הסמוך לרה"ר דאע"ג דהגג עצמו יש לו מחיצות י' מ"מ אם אך הרה"ר סמוך לו בתוך י' אוסר עליו, וע"כ גם בהך דעמוד דכוותה, והכי משמע לש' הרמב"ם שקבע הך דינא דיתד אחר הדין דגג הסמוך לרה"ר, והיינו משום דתרווייהו חד דינא נינהו". ולדבריו יקשה כנ"ל למאי נפק"מ מה שהעמוד נעשה ככרמלית כיון דבדאו' הרי הוא נשאר רה"ר, וגם איך כ' הר"מ אח"כ דינא דהנך כרמליות הוי פטור אבל אסור. ועי"ש בגי' החזו"א.

בעא מיניה רב יוסף מרבה סולם מכאן וסולם מכאן וקשין באמצע מהו אמר ליה אין כף הרגל עולה בהן קשין מכאן וקשין מכאן וסולם באמצע מהו אמר ליה הרי כף הרגל עולה בהן. הראש' הביאו פי' הראב"ד (והרמב"ם) דהנידון הוא הסולם מונח על מחיצת קשין ובהא אמרי' דל"מ כיון דהסולם אינו משמש כך למעבר, אבל אם המחיצה כולה היא קשין אלא שבמקום שהסולמות נשענים יש מחיצה חזקה זה מועיל. וצ"ע א"כ מהו האיבעיא (הב'), דמאי איכפ"ל אם שאר המחיצה הוא קשין כיון דהסולם עכ"פ עומד כראוי. ולש' הריטב"א הוא "הדר בעי קשין מכאן וקשין מכאן וסולם באמצען, כלומר שהמחיצה כולה של קשין זולת מקום קביעות ראשי הסולמות שהוא עשוי מאבן או כיוצא בו שראוי לעלות בהן ויעמדו מהו, ופשיט ליה דמחיצת קשין מחיצה היא והסולם ג"כ ראוי לעלות ולא יפול", וכ"כ הרשב"א, ז"ל "ופשיט ליה דדי בכך דמחיצת קשין מחיצה היא והסולם ג"כ ראוי לעלות בו ולא יפול", וצ"ע האם זה היה עצם הנידון דמחיצת קשין אולי איננה מחיצה. עוד יל"ע במש"כ הרשב"א ד"אין הולכין אלא אחר המחיצה והיא אינה ראויה לעלות בה שאם יעלה זה מכאן בסולם וזה מכאן תפול המחיצה", האם בכה"ג שרק אם יעלו מב' הצדדים יחד אז המחיצה תיפול, ג"כ אמרי' דל"מ.

אמר רב יהודה אמר שמואל כותל י' צריך סולם י"ד להתירו רב יוסף אמר אפילו י"ג ומשהו אביי אמר אפילו י"א ומשהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו ז' ומשהו. ויל"ע למה הסולם צריך להיות גבוה כ"כ, דלכאו' אותו מרחק שאפשר להיות בין שליכה לשליכה יהיה מותר שהשליכה העליונה תהיה רחוקה מן הכותל, והכותל עצמו ישמש כשליכה העליונה. ומבו' דאם בסוף הסולם עדיין תישאר כאן מחיצה (טפח או ג"ט, כל חד כדאית ליה), אי"ז נחשב שהסולם מגיע עד ראש הכותל כיון שיש איזה שיעור מחיצה בין הסולם לכותל. ועצ"ע.

עח, ב

חקק להשלים בכותל בכמה אמר ליה בעשרה אמר ליה חקקו כולו בכותל בכמה אמר ליה מלא קומתו ומאי שנא אמר ליה התם מסתלק ליה הכא לא מסתלק ליה. עי' רש"י ושאר". ובר"מ נראה פי' אחר, ז"ל בפ"ג הי"א "היתה הפרצה פחותה מעשר ובא להשלימה ליתר מעשר חוקק בכותל גובה עשרה טפחים ומערבין עירוב אחד, ואם בא לפרוץ לכתחלה פרצה יתר מעשר בכל הכותל צריך להיות גובה הפרצה מלוא קומתו". והובא בב"י בסי' שעב עי"ש. וכ' המ"מ שם "ונ"ל פירוש למה שאמרו התם מסתלק וכו' שזו היא כוננתם כשבא להשלים פרצתה פחותה מעשר ליתר מעשר מעשיו מוכיחין שהוא רוצה להסתלק מענינו שהיו יכולין לערב שנים שאל"כ למה הוא מרבה בפרצה ולזה די בגובה עשרה אבל כשבא לפרוץ בתחלה צריך מלא קומתו שיראו החצרות כאחד בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק ואם לא כן אין מעשיו מורין על כוונת סלוק אלא שרוצה להשתמש עם בני החצר השניה ואירע לו שחקק יותר מעשרה כך נ"ל לדעת רבינו". ועי' תו"ח וגאו"י בסוג'.

והדברים צ"ע, חדא יל"ע לאיזה ענין הוא צריך לפרוץ הכותל כ"כ, דהרי בשביל 'מערבין אחד' סגי בפתח ד"ט, ואיזה ענין יש שיהיה הדין ד'אין מערבין שניים', (ואולי מבו' דיש בזה קולא שיהיה מותר להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית גם בלי עירוב, כיון דהו חצר אחת). עוד יל"ע דמה החילוק אם בא לפרוץ עכשיו שהיה פרוץ מקצת מעיקרא, דסו"ס כיון דעתה אין שם מחיצה במשך של עשר אמות א"כ החצירות פרוצות זל"ז, (וצ"ל דהר"מ ס"ל דאין כאן הלכה של נפרץ למקום האסור, אלא רק דעי" הפירצה הווי כדירי חצר אחת, ובוה נאמרו הכללים לחלק בין פירצה חדשה להשלמת

י"ט ממנו, וה"ה כנפרץ במילואו מצד אחד לרה"ר, ול"ש לומר דסו"ס היתד עצמו קטן ויש עליו עומ"ר, כי הרי כלפי הגובה שעומד בו היתד אין מחיצה בגובה י"ט לכל אורך הרוח. (ובלש' הר"מ וכן בהשגת הראב"ד נראה דשיעור ג"ט הוא בבליטה של היתד, אבל בר"ח נראה דהג"ט זה שיעור בהגבהה של היתד מן קרקע רה"ר, והיינו דכל שהוא סמוך בלבד לקרקע רה"ר יש מקום יותר לומר דאין העמוד פרוץ לרה"ר שסמוכה לו, כיון דהיתד טפל בלבד לקרקע שתחתיו).

ואמנם עדיין יל"ד דלמאי נ"מ כ' הר"מ דהוי כרמלית ע"י נעיצת היתד, והא ל"ש לטלטל בתוכו ד"א כי הרי אין לו רוחב יותר מד"ט, וכן דבלא"ה נמי איכא איסור והציא מרה"ר לעמוד, וגם חיוב חטאת יש שם אפי' כשנעץ יתד כיון דהוי רה"ר מדאו'. תריץ, הר"מ (והר"ח) לש"י לק"מ, דהרי ש"י היא דמדאו' רה"ר צריכה ד' מחיצות, וא"כ י"ל דנעיצת היתד מבטלת את העמוד מלהיות רה"ר מדאו', כיון דברוח רביעית אין לו מחיצה י"ט מהרה"ר השולטת ביתד, והזורק מרה"ר לתוכו פטור כדין זורק לכרמלית. וכך משמע להדיא בד' הר"מ שם, דהרי בתחי' הפרק ביאר את כללי הרשויות, ובתוכם כ' דהעמוד נעשה כרמלית מחמת היתד, ואח"כ כ' בכללות בהי"ג את דין הכרמלית שהוא פטור אבל אסור. (ובאמת בטוש"ע לא הובא כלום מדין זה של נעיצת יתד, ועי' ב"י וב"ח בסו"ס שמה, ואם פי' כהר"ח והר"מ א"כ אין בזה נפק"מ לדינא בין איסור הוצאה מרה"ר לרה"ר או לכרמלית).

והנה בגמ' דנו גם על מילאוהו ביתידות, ואמרי' דמנח מידי ומשתמש וכדאמרי' בבור וחוליותו, והנה שם ודאי הנידון להיות מנח מידי מלמעלה, אלא שהשוו בגמ' דבר זה לענין הנידון האם יש אפשרות להשתמש באופן שמילאוהו ביתידות, ומבור וחוליותו יש ראייה דמהני אפשרות שימוש ע"י דמנח שם מידי. וצ"ע בלש' הר"מ שכ' גם על מילאוהו ביתידות כעין שכ' על יתד אחד, ז"ל "הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו וכו' שהרי תולין באותן היתידות ומשתמשים בהן", וזה לכאו' דלא כהגמ'. וצ"ע. (ובד' הראש' נראה לדון דיש שפי' דמנח מידי וכו' אינו כמש"כ רש"י ד"מניח דף ארבעה או שוטח בגד על היתדות ומשתמש עליו בנחת", אלא דמשתמש ע"ג היתדות עצמן, וכדלהלן. דהנה לש' הרשב"א הוא "הרי הוא כבית מלא כלים ומניח עליהם מידי ומשתמש", וצ"ע מה כוונתו. ובמאירי כ' "ולא עוד אלא שאפי' מלאו ביתדות זו קרובה לזו עד שאין תשמישן נוח לתלות בהן כלום הרי מ"מ ראויות לאיזה תשמיש והרי הן אצל העמוד ככלים שבבית וכעין בור וחוליותה שמצטרפ' לעשרה ואע"פ שאין החוליא ראויה לעיקר התשמיש שהוא דליית הבור הואיל ומ"מ ראויה לאיזה תשמיש כגון להניח עליה דף או מחצלת הרי זו מצטרפת", ומשמע דהנחת מידי אינה כדי ליצור קרקע שווה של ד"ט אלא דזהו עצם השימוש במקום היתדות. וצ"ע בזה).

ובחי' הגר"ח על הר"מ הנ"ל כ' לבאר דבריו באופ"א, (ופשיט"ל דלא כמש"נ דהוי מצד דפרוץ במילואו למקום היתד, כיון דס"ל דבדין רה"ר צריכין אנו לדון על העמוד בפני עצמו אם יש לו מחיצות אם לא, וכדהוכיח שם מתל המתלקט, דפשיטא דהג"ט התחתונים הסמוכים לרה"ר הויין רה"ר ממש כיון דהם חד מקום עם הרה"ר, ומ"מ מצטרפי ג"כ להשלים שיעור מחיצת עשרה לאשוויי להתל רה"ר. ועי"ש בגי' החזו"א). "דכל הך דינא דעמוד שנעץ בו יתד מיעטו, לא נאמר כלל לענין עצם דין של רה"ר בהחפצא, דיסוד דינו תלוי רק במחיצות י' של רה"ר בעצמו, ובוה ודאי אין היתד מועיל כלום למעט שיעור י' של מחיצה וכו' וכל יסוה"ד דעמוד שנעץ בו יתד מיעטו נאמר לענין הדין ואיסור טלטול של גג הסמוך לרה"ר דהוא זה איסור טלטול בפ"ע ויסוד דינו הוא משום דהרה"ר אוסר עליו, ואין זה נוגע כלל לדין רה"ר שבו בעצמו בהחפצא, ובוה העיקר תלוי רק אם הוא סמוך לרה"ר בתוך י' אם לא, ועל זה הוא דנאמר הדין, דאם נעץ בו יתד דהיתד הוי רה"ר כיון שבני רה"ר משתמשי בו, א"כ ממילא דגם ע"ג העמוד נהי דהוי רה"ר גמור מ"מ יש בו מיהא איסור טלטול זה של גג הסמוך לרה"ר, דהיתד שהוא רה"ר הסמוך לו בתוך עשרה אוסר עליו, וכמו שנתבאר זאת גם בהך

הו"ל כפתח ביניהם. וא"ת א"כ היאך מערבין שנים אם ירצו, דכן משמע אם ירצו יהיו מערבין שנים, ואיך יערבו שנים כיון דהוי כפתח ביניהם. וי"ל דמ"מ מערבין שנים אם ירצו כיון שנשאר מן הכותל הרבה גבוה עשרה מהאי גיסא דסולם". אבל הסתי' היא בד' השו"ע דפסק בזה כהר"ם ובזה כהתרוה"ד. ועכ"פ מד' תור"פ חזי' דהאי מיעוט הוא גירעון במחיצה גם לחומרא, ונפק"מ לכאור' גם כלפי מחיצה דאו', דאיצטבא תגרע המחיצה למאן דס"ל דאיכא מיעוט גם באויר. ואולי יש לדחות דמיעוט באויר אפי' למ"ד דמהני, מ"מ זה ודאי אינו מגרע את המחיצה לחומרא אלא הוי רק כעין סולם, דאמר' לעיל ס, א "כותל שרצפה בסולמות אפילו ביתר מעשר תורת מחיצה עליו", ורק כשהמיעוט הוא לא באויר י"ל דע"י חשיבות חצר שיש בו הוא מגרע את המחיצה גם לחומרא).

ולכאור' י"ל דגבי מערבין אחד הרי ל"ס בעצם החיסרון במחיצה, אלא בעי' שיהיה ניחא תשמישתיה מזל"ז, דלכאור' אם יהיה ד"ט במחיצה שיהיה עשוי מאיסוה"נ, אע"ג דאין שם תורת מחיצה אלא הוי כפתח, מ"מ הרי לא ניחא תשמישתיה מזל"ז, וא"כ סולם נמי אף שהוא מפיקע המחיצה, אבל בלא שיגיע לראש הכותל ל"ח כניחא תשמישתיה כ"כ לענין ד'מערבין אחד'. והנה להלן צ"ג, ב מבו' בד' רש"י דחצר שהיא נבדלת מחבירתה בגידוד ה' ומחיצה ה' (למ"ד דלא מצטרפין), מצד העליונה הוי כאילו יש לה פתח ומערכת אחד עם התחתונה כיון דאין לה דין מחיצה. וצ"ע דסו"ס כדי להגיע לתחתונה היא צריכה לדלג על י"ט של מחיצה, ולא ניחא בהכי. (ואולי חשיב כמניעה צדדית, ולא ע"י מחיצה, וצ"ע). ואולי י"ל דהא דבעי' שיעור דע"ד בחלון בתוך י"ט, אע"ג דבלא"ה נמי נפרצה המחיצה מעט, אי"ז משום דבעי' 'ניחותא', אלא דבעי' שתופקע המחיצה בשיעור פתח, (וכדינא דרב אחלי לעיל יב, א דהשיעור הוא ד"ט), ודו"ק.

והא דבעי' הכא גובה עשרה לשיעור פתח, והרי בחלון סגי בדע"ד, הנה בפיר"ח כ' "אמר לו מלא קומתו. ומ"ש דבחלון אמרת די לו בעשרה. חלון בכלל י' טפחים וזה מלא קומתו א"ל גבי חלון דאית ליה רווחא מאבראי שנכנס ויוצא מסתלק ליה מן החלון ודיו ד' טפחים בתוך י' הכא דחקק כל הכותל שויה כפתח ולא מסלק נפשיה מהכא ובעי למיעל ולמיפק בגויה. ואי איכא מלא קומתיה אין ואי לא לא", וכ' בביאור' בס' שעב ס"ד "פתח ביניהם או חלון שיש בו דע"ד טפחים - ע"י בחא כלל ע"ב דמשמע דהוא סובר דבפתח ג"כ די שיעור קטן כזה אכן מפירוש ר"ח בסוגיא דף ע"ב ד"ה עוד שאלו חקק בכותל וכו' משמע שם דבפתח לא מהני שיעור זה דכיון דעשוי למיעל ולמיפק בגויה תמיד צריך שיהיה מלא קומתו ע"ש ואף שיש שם עוד פ' אחרים בסוגיא ע"י ברש"י וריטב"א מ"מ נראה שצריך לחוש גם לדברי ר"ח בזה שאפשר שגם הם ס"ל דיש חילוק בין חלון לפתח דבפתח בעינן שיהא ראוי לפתח לכנס ולצאת בו ומ"מ נראה דגם לפיר"ח יהיה די בחלל הפתח שיש בו י"ט דבשיעור זה מקרי פתח לענין מזוזה (ע"י יו"ד ס' רפז) ומה שאמרו שם מלא קומתו אפשר דכונתם ג"כ לשיעור זה וגם מפירש"י שם ד"ה בעשרה מוכח דשיעור פתח הוא י"ט ולא יותר", ואולי יש לחלק בין סולם לפתח ממש.

עשאו לאילן ולאשירה סולם

בעא מיניה רב יוסף מרבה עשאו לאילן סולם מהו תיבעי לרבי תיבעי לרבנן תיבעי לרבי ע"כ לא קאמר רבי התם כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ה"מ ביהש"מ אבל כולי יומא לא או דילמא אפילו לרבנן פיתחא הוא ואריא הוא דרביע עליה עשאו לאשירה סולם מהו וכו' אמר ליה אילן מותר ואשירה אסורה וכו' אמר רבי יוחנן כל שאיסור שבת גרם לו אסור כל שאיסור דבר אחר גרם לו מותר רב נחמן בר יצחק מתני הכי אילן פלוגתא דרבי ורבנן אשירה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן.

והנה לש' הגמ' שחידשו שד' רבי דלא גזרו על שבות ה"מ דוקא בביהש"מ אבל כולי יומא לא צ"ע, דאטו ס"ד דלרבי לא גזרו על שבות כל השבת. ובפשטות צ"ל דזה ודאי לא הוי ס"ד דלרבי לא גזרו על שבות לעולם, אלא דתיבעי לרבי כיון דאפי' לדידיה פשיטא דאין היתר בכל היום, ולכן י"ל דלדידיה נמי ל"מ אילן כסולם, וגם

פירצה ישנה). גם י"ל דלאיזה צורך יש לפרוץ שיעור י"ט, והא כיון דפרץ את ג' הטפחים התחתונים של השלמת עשר האמות כבר אין כאן מחיצה (אלא תלויה) ונעשית הפירצה בשיעור י' אמות, (ואולי יש בזה דמיון למש"כ הר"מ בפט"ז מהל' שבת ה"ט "נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונה קיימת, הואיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא הרי זה הועיל ומותר לטלטל בכולה", ומבו' דל"ס בהחלפת טפח אחד, ודו"ק).

ועכ"פ לכאור' נראה מד' הר"מ, דחצירות הפרוצות זל"ז אין איסורן משום נפרץ למקום האסור, דבזה ודאי אי איכא עשר אמות הוי פירצה גם בלי מלא קומתו, אלא כמש"כ האחר' לדון שיש כאן גדר אחר של נתוספו דיוורין, ולזה יש כללים שונים קצת בגדרי הפירצה וכמבו' בר"מ. והנה לעיל בגמ' ה, ב אמר' "מה לחצר שכן פרצתה בעשר", וכ' שם רנ"ג "כבר הזכרנו מה שאמרה המשנה בזה הפר' כל פרצה שהיא כ' אמות כו'. וגם בפרק חלון כותל שבין ב' חצרות גבוה י' טפחים. נפרץ הכותל עד י' אמות מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד מפני שהיא כפתח. כבר נתברר לך כי פרצת חצר בעשר", אכן הר"ח שם פ' "ופרקין מה לחצר שכן פרצתה בעשר דתנן חצר שנפרצה מב' רוחותיה כו' ואוקמה רב בעשר", ולא הביא למתני' דפ' חלון, וי"ל דיש מקום באמת לחלק בדיני פירצה בין פרצות לרה"ר ובין פרצת חצירות זל"ז, כיון דהכא אי"ז מדין נפרץ למקום האסור אלא מדין נתוספו דיוורין. ואולי י"ל דכיון דאיירי התם בקולת חצר שפירצתה בעשר ולא בארבעה כמבוי, לכן אין להביא ראיה מפירצה דפ' חלון דקיל טפי דאי"ז פירצה לרה"ר או כרמלית אלא חצר אחרת. (ובלא"ה מצינו לכאור' ש' דפירצת חצר אינה אוסרת בעשר אי איכא פסין כהילכתן, דכך מבו' לכאור' ברי"ף בפ"ק בסוג' דלשון ים, וכן בפס' הרי"ד על מתני' דשיירא טו, ב, וכ"כ המאירי יא, א בשם הר"ח, וצ"ע). ובד' הר"ח לקמן פט, ב (המובאים בתוס' שם) גבי עשה דקה מבו' דהותרו הגגין אף שפרוצין במילואם, וע"כ דאין ברשויות אלו איסור כשנפרץ למקום האסור אלא רק משום דהוי כדיוורי חצר אחת וכתוספו דיוורין.

רש"י ד"ה התם - כי איכא סולם מגיע לראש הכותל נוח לעלות בו, ומיהו לא חשיב למיהוי פתח בציר מרוחב ארבעה, הלכך כי משוי ליה רוחב ארבעה בגובה עשרה פיתחא הוי, אבל הכא אין נוח לעלות כל כך. ומבו' דאע"ג דסולם שנוח לעלות בו הוא גם בפחות מד', ולפיכך הסולם שמגיע עד ראש הכותל סגי ליה בפחות מד', מ"מ בי"ט שלמטה הוא צריך רוחב ד' כדי להיות 'פתח'. והנה במשנ"ב בס' שעב סקע"ב כ' בשם היר' דהעמודים של הסולם שתקועין השליכות בהן ג"כ מצטרפין לשיעור ד"ט, וא"ש להנ"ל דשיעור ד"ט הוא לא לצורך הנוחות בעליה בסולם, אלא כדי שיעור 'פתח'. ונראה להסביר עוד, דהאי שם 'פתח' נצרך לבטל את שם המחיצה, וכד' רש"י בר"פ גבי חלון ד"למעלה מעשרה נמי, דאילו כל הכותל אינו גבוה יותר הוי מחיצה מעלייתא, הלכך כשאין כלום מן החלל בתוך עשרה, לאו פתח הוא, והיינו דענין הפתח והחלון בא לגרע את ה'מחיצה מעלייתא' שבין ב' החיצות. ולפי' נראה דכלפי למעלה מ"ט הרי בלא"ה אין תורת מחיצה, (וכפי שיסודו האחר' דאין משמעות למחיצה למעלה מ"ט גם כשאנינה תלויה ותחתיה הכל מחיצה, לא לענין השלמת עומ"ד בערב ולא לענין שאר דברים), ואמנם נצרך שיהיה שם סולם כדי שיהיה נוח לעבור לצד השני, אבל שם 'פתח' ושיעורו כראוי הנצרך לגרע ולהפקיע את המחיצה, זה לא נדרש אלא בתוך י"ט דהוי בגדר מחיצה, אבל למעלה מ"ט זה בגדר מניעה בעלמא וסגי שם בסולם גם בלי רוחב ד"ט. (ואמנם בש"י ר"ת בתוס', לפי מה שפי' המהרש"ל והרש"ש, מבו' דשיעור הד"ט הוא גם למעלה מ"ט, עד שלא יישאר בכותל י"ט למעלה, אבל ע"י מהרש"א דפי' ד' ר"ת באופ"א, דאזיל לטעמיה דבסולם קבוע ל"ב שיגיע לראש הכותל).

והנה ש' התרוה"ד דע"י הנחת עפר סמוך לכותל נעשית המחיצה כמבוטלת, ונפק"מ כלפי היקף לדירה. והק' ע"ז החזו"א (וגרס כן בהגר"א) בס' צו סקכ"ט מהא דמיעוט דהכא ע"י סולם נצרך שיגיע לראש הכותל. (ובאמת כן פליג בתור"פ על ש' הר"ם, ז"ל "וכיון שיש בו דע"ד שהוא חשיבות חצר שאין הכותל גבוה עשרה שם,

דקי"ל שבת גורמת והואיל והותרה הותרה", והיינו דבצירוף ב' הדברים יש מקום להתיר באילן, כיון דביהש"מ מותר וגם אח"כ רק אריא רביע עליה. וע"ע בהע' אאמור"ר שליט"א שם (הוצאת מוה"ק) הע' 90, 92.

וכע"ז כ' החזו"א בסי' צו סקל"א, ז"ל "דלרבי כיון דביהש"מ פתחא ראוי לתשמיש הוא אמרינן דכולי יומא פתחא הוא ואריא דרביע עלי, אבל לרבנן דאין ראוי לתשמיש אפי' שעה אחת לאו פתחא היא", (ועי"ש עוד בסקל"ב). ובתו"ש סי' שעב סקמ"ו כ' "דהא דבעי' דבשעת ביהש"מ יהיה ראוי להתקיים כן לכל השבת היינו משום דכשנתבטל בשבת הרי הוא כאילו היה אותו הביטול בביהש"מ והרי לא הותרה בביהש"מ וכו' אבל הכא גבי אילן דאית ביה שבות דאין עולין באילן אלא דביהש"מ לא גזרו שבות זה וא"כ הקלקול שנתקלקל בשבת לא שייך בביהש"מ כלל בזה שפיר אמרי' הואיל והותרה הותרה". וע"ע במחצה"ש שם, ובדברי ירמיהו פ"ג ה"ח ובאבנ"ז סי' ערב סק"כ והלאה ובהר"ב סי' טז. (ויל"ע עוד ע"פ לישנא דהתור"פ לעיל סו, א שכ' "כיון שמשעת העירוב היה הגוי עתיד לבא ולבטל העירוב ולא היה מעולם היתיר גמור כדפרישית לעיל, שהרי ההיתיר היה תלוי ועומד בביאת הגוי, והגוי היה בידו לבא, הילכך לא אמרי' הואיל והותרה הותרה וכו' כיון שהיה בידו להחזיק מבעוד יום, שהרי מת הגר מבעוד יום, הרי זה אוסר המחזיק על חבירו שהיה שכן הגר, הכא נמי היה הגוי בידו לבא מע"ש", ואולי משמע דבעי' עומד ויכול ליסתם וליאסר בביהש"מ ממש, וזה ל"ש באילן שהרי בודאי לא יאסר אלא רק אחרי ביהש"מ, וצ"ע).

ובבהא דאמר אילן מותר ואשירה אסורה, לכא"פ בפשיטות דאזיל כדעת רבי דהתירו שבות בביהש"מ ולכן אילן מותר, משא"כ אשירה דאסורה תמיד מדאורי. אבל הראש' לא פי' כן כיון דבסתמית הגמ' לא נראה שהיתיר באילן תלוי ברבי ורבנן, אלא פי' באופ"א, ז"ל הרשב"א "אילן מותר דכיון דבחול הוי פתחא מעליא אע"ג דהשתא לא מצי עייל ביה ארי' הוא דרביע עליה ואפילו לרבנן וכ"ש לרבי וכו' ואשרה אסורה לכ"ע כיון דאינו ראוי לו אפילו בחול ואריא כי האי מעכב מלערב ואפילו באשרה דלאו דמשה". ולפי' זה א"ש טפי לש' הגמ' אח"כ ד"מתקין לה רב חסדא אדרבה אילן שאיסור שבת גורם לו ניתסר אשירה שאיסור דבר אחר גורם לו לא ניתסר", דהא דאמר 'אדרבה' אי"ז רק בדינים אלא גם בסברא, דההיתיר בחול הוא טעם לפסול את הסולם ולא להכשירו, וכמו שפי' הרשב"א ד"כיון דכל עצמו של פתח אינו אלא להתיר בשבת והוא אינו יכול ליכנס בו בשום צד בשבת דאיסור שבת גורם לו אסור לכולי עלמא אבל אשרה דלאו דמשה דאיסור דצד אחר גרם לו ואפשר שיתיר בו בשבת וכגון דאתא עכו"ם ובטלה אפילו מעתה רואין אותה כאלו בטלה והוא ליה כפתח". (והלבוש בסי' שעב סט"ו כ' כע"ז ז"ל "דאילן אינו מועיל כיון שאסור לעלות בו בשבת, והאיסור הוא בא מכח שבת ואיך יתיר ויכין דבר לשבת הווי להו כשני סותרין", והר"ד במשנ"ב ס"ק קיד).

והר"מ בפ"ג ה"ח כ' "היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל, אם רצו מערבין אחד הואיל ואיסור שבות הוא שגרם לו שלא יעלה באילן, עשה אשרה סולם לכותל אין מערבין אחד מפני שאסור לעלות עליה מן התורה שהרי היא אסורה בהנייה", (וכע"ז כ' בפי' רחב"ש), ונראה דאין כוונת הר"מ להקל בשבות מחמת שהוא מותר בביהש"מ, דא"כ הרי גם אם אשירה זה איסור דרבנן מ"מ אין לה שום היתר בביהש"מ, וע"כ דהר"מ פי' את החילוק מחמת עצם זה שאיסור אילן דרבנן ואיסור אשירה דאורי, ודוקא באיסור דרבנן מתאים לומר דפיתחא הוא ואריא הוא דרביע עליה ולא באיסור דאורי. אלא דאולי הא נמי ל"מ אלא בצירוף שי' רבי דלא גזרו על שבות בביהש"מ, וכדנת' לעיל דשייך צירוף בין הטעמים, דאם בביהש"מ הוי היתר וגם אח"כ רק אריא רביע עליה חשיב פתח כראוי. וכך קצת משמע בד' הרשב"א (ויותר מכן בד' תלמיד הרשב"א), דהר"מ פסק להקל באילן גם מצד דאם זה תלוי ברבי ורבנן הרי קי"ל כרבי.

ל"ש בזה הואיל והותרה וכו', כיון דמעיקרא היה עומד להיאסר אחר ביהש"מ, וכדלהלן. ובמאורי כ' "תיבעי לרבי ע"כ לא אמר רבי בנותן ע"ת באילן שקנה עירוב שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ ה"מ ביהש"מ כלומר לדבר שאינו צריך לו אלא ביהש"מ לבד כגון הנחת עירוב באילן או במקום שבות שאין צריך לו להיות קיים אלא ביהש"מ בלבד וכל שיכול ליטלו ביהש"מ שהיא שעת קניית השביתה קנה עירוב אבל כולי יומא לא כלומר אבל ע"ח ולענין שהם צריכים להיות פתח ביניהם אם אין הפתח ראוי להשתמש בו כל היום אע"פ שראוי לביהש"מ אינו פתח ואע"פ שאמרו עירבו דרך הפתח ונסתם הפתח מותרין זב"ז אלמא כל שהי' פתח לבה"ש פתח הוא לכל היום מ"מ ביהש"מ מיהא אנו צריכים לפתח הראוי לכל היום אבל ע"ת אינן אלא להיכר שזהו מקום ביתו וכל שאכלו ביה"ש לשם כל שכן שהוא היכר ומעתה כל שקדש עליו היום ופתו לשם בין שאכלו בין שלא אכלו דיו ונמצא שעשיית אילן לסולם אינו כלום", ולפי"ז מה שאמרו הני מילי ביהש"מ היינו ע"ת שאי"צ אלא ביהש"מ, משא"כ ע"ח שצריך בביהש"מ להיות ראוי לכל היום. וכ"ה בפיר"ח בקצרה, ז"ל "תיבעי לרבי דאמר כל דבר שמשום שבות כגון עלייה באילן בשבת שהיא משום שבות לא גזרו עלי' ביהש"מ ה"מ ביהש"מ כגון העירוב אבל הכא דבעי' פיתחא כולי יומא לא".

ואולי יש ליישב עוד עפ"ד הראב"ד, דהנה הריטב"א לעיל לב, ב כ' "והנכון בזה מה שפירש הראב"ד ז"ל שלא התיר רבי לעשות מעשה בשבות דרבנן ביהש"מ אלא שלגבי עירוב הקיל לדונו כאילו יכול לעשות כן כדי שלא לפסול עירובו בכך, ועל הדרך הזה אמרוה בגמרא בשמעתין ובכל דוכתא דוק ותשכח", וכן משמע בד' הריטב"א כאן, שכ' ע"כ לא קאמר רבי אלא בעירוב דסגי ליה דליקני ליה ביהש"מ וכל דבר שמשום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ הלכך רואין כאלו יכול לעלות וליטלו ביהש"מ, אבל הכא דלכולי יומא שבתא בעינן פתחא לא, הילכך אפילו תימא דבע"ח איכא צד מצוה ודרכי שלום כדאי' בירוש' מ"מ כשעולה בו כל היום אפילו לדבר הרשות עולה".

ולפי"ז ודאי היה מקום לומר דהאי דאמר רבי היתר ד'כאילו', אינו דוקא בביהש"מ, אלא דגבי ע"ת דסגי בביהש"מ אמרי' 'כאילו' רק אז, אבל גבי ע"ח דבעי' כוליה יומא (דמאיזה טעם ל"ש בזה הואיל והותרה), אז אמרי' 'כאילו' כוליה יומא, וע"כ אמרו בגמ' תיבעי לרבי דאולי ה"מ ביהש"מ אבל כולי יומא לא. ומדוק' לפ"ז ביותר מש"כ הריטב"א הנ"ל ד"כשעולה בו כל היום אפילו לדבר הרשות עולה", דלכא"ו הרי היה צ"ל דכשעולה כל היום אין היתר גם לדבר מצוה, כי לא התירו שבות אפי' לרבי אלא בביהש"מ, ולהנ"ל א"ש, כיון דעכ"פ היה מקום לרדן דהאי 'כאילו' שייך בכליה יומא, אם היה עולה באילן רק לצורך מצוה, (ולכה"פ בביהש"מ היה אפשר לרדן כאילו מותר לו כל היום לצורך מצוה), אבל כיון דהעליה באילן היא לדבר הרשות אז ל"מ.

והנה ז"ל הרעק"א "אילן שעשאו סולם לערב בו חצירות פלוגתא דרבי ורבנן קשה לי אמאי מהני לרבי הא משחשיכה בטלה הפתח, והוי כנסתם הפתח, ומדין הואיל והותרה הותרה לא מהני כיון דידוע שיהיה כן, והרי אפילו רק במצוי שלא יתקיים כל השבת ל"א הואיל והותרה כמ"ש התוס' לעיל", ובמהדו"ק תש' יד כ' הרעק"א "ולוזה היה נראה דאילן עדיף דאית ביה תרתי, דבה"ש הוא פתח גמור וגם משתחשך ראוי להיות פתח אלא דארי' דרביע עלה מש"ה מהני, ואשירה הוא דאסור דמכח אריה דרביע עלה גם בה"ש לא חזי, משא"כ באילן דבה"ש הוא פתח גמור וגם משתחשך דלא הוי פתח רק מכח אריה דרביע עלה מש"ה מהני", וכך נראה גם בלש' הרשב"א (ודעימיה), שכ' "אילן מותר ואשרה אסור וכו' אילן מותר דכיון דבחול הוי פתחא מעליא אע"ג דהשתא לא מצי עייל ביה ארי' הוא דרביע עליה ואפי' לרבנן וכ"ש לרבי דכיון דביהש"מ חזי נמי אפילו לדידיה דכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביהש"מ לגבי עירוב, ואפי' בע"ח דליכא מצוה כולי האי מ"מ קצת מצוה איכא ודרכי שלום יש וכו' וכיון שכן לא גזרו ביה בשבות של ביהש"מ ואע"פ שנאסר לאחר שחשיכה הרי זה כנסתם הפתח ונסתם החלון

המג"א שם "צ"ע דבר"ס שלו פסק דאסור להשתמש אפילו ביבשה". וכן בביהגרא"א והוא שתהא. דאל"כ אסור משום אילן והמ"א סקכ"ו כ' וצ"ע כו' ע"ש והניח בקושיא ואין קושיא כלל דשם משום חומרא כמש"ש דרב בקעה מצא כו' וכמש"ש". (ואולי לטעמייהו בסי' שלו, ע"ש במג"א וביהגרא"א, וע"ש בגי' רעק"א). ועכ"פ מבו' בהגרא"א דאיסור משום חומרא קיל טפי משאר איסור והוי כפתח, דכעין שחילק הר"מ בין דאו' לדרבנן, כן יש לחלק ולהקל באיסור שמחמת חומרא.

ובהא דנקטו הראש' הכא דבאשירה דמשה אמר' כתותי מיכתת שיעורא, (ז"ל הריטב"א "מסתברא דבאשירה דגוי עסקינן דאפשר לבא לידי היתרא בבטול גוי, דאי באשירה דמשה הא כתותי מיכתת שיעורא"), הנה התוס' לקמן פ, ב כ' "ואת דמכשרינן לעיל סולם של אשירה אע"ג דכעי רחב ד' ולא אמר מיכתת שיעורא כמו קורה ואור"י דהתם חשיב פתח כיון דחזי לעלייה אי לאו איסורא דאשירה אבל קורה הצריכו חכמים שיעורא של חשיבות", ויש בזה עוד חידוש דהרי לכאו' ה'פתח' עצמו אין בו תורת שיעור, אלא דפחות מד"ט אינו פתח, ובד"ט הר"ז ראו' להיות פתח, ועל שיעור בחלל לכאו' לא שייך למימר 'מיכתת', וא"כ גם כשעשה סולם לפתח צ"ע מה שייך בזה מיכתת דסו"ס יש כאן פתח בשיעור פתח. וצ"ל דסולם שאני דאינו כחלל, ויש בו תורת 'שיעור' כדי שייחשב כפתח.

ובעיקר האי סברא דאריא הוא דרביע עליה יל"ע, האם זה דוקא בפתח גמור שהוא פורץ את המחיצה, ואז אמר' דלמרות האיסור יש כאן פתח אלא דאריא וכו', אבל בחלון שאינו בגדר פירצה במחיצה אלא דמהני משום דניחא תשמיתיה מזל"ז, י"ל דאם א"א להשתמש בו בפועל מחמת האיסור, אי"כ אין לו כלל מעלת חלון, או דאין בזה חילוק בין פתח לחלון. ואם יש בזה חילוק אז יתיישב מש"כ הפוס' חילוק דשיעור פתח הוא י"ט ושיעור חלון הוא דע"ד, דלכאו' כל פתח קטן יועיל כדין חלון, דנפק"מ במקום דאריא רביע עליה. וע"ע במאירי שהביא פלוג' האם פתח שנעל הוא בגדר פתח ואריא וכו', ז"ל "אין זה אלא כאלו היה שם פתח גמור והיה אריה רבוץ עליה שאין נמנעין מלערב בשבילו או כאלו היה שם פתח ונעל במפתח שאין נמנעין מלערב אחד בשבילו לדעת קצת ונעשה הפתח פתח לעשותם אחד להשתמש דרך חורים".

עוד יל"ה"ס האם סברא זו דאריא רביע עליה היא רק לגבי דינא ד'מערבין אחד', או גם לגבי דינא דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת, דלכאו' יש מקום לומר דאמנם יש כאן פתח בין החצירות ומערבין אחד, והמניעה מחמת האיסור היא רק 'אריא', אבל תשמישו בנחת אין כאן דסו"ס יש לו איסור לעלות ע"ג האי סולם. והנה ז"ל פס' הריא"ז "היה אילן נטוע בצד הכותל וראוי לעלות בו כדרך סולם, הרי זה נידון כסולם, ואם היה אחד מצד זה ואחד מצד זה הרי הן כסולמות וראויין לערב ביניהן, ואע"פ שאין עולין להן בשבת. ואפילו אם היו האילנות אשירי שאסורין בהנאה, הואיל וראויין לסולמות תורת פתח עליהן, וראויין שתי החצירות לערב ולטלטל ביניהן דרך חורין וסדקין או דרך ראשו שלכותל, לפי שהיקלו חכמי' בעירובין", ומבו' דיש בזה נפק"מ גם כשאין סולם אלא מצד אחד, וע"כ דאשירה ואילן מהני כסולם גם לענין תשמישו בנחת. והנה נת' לעיל במקומו ע"פ ד' המ"מ (ונפסק בשו"ע) דדין נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת הוא מענינא דכופין על מידת סדום, ולכאו' ככה"ג דאסור לו לעלות כסולם כיון דהוא אשירה או אילן, אין כאן מידת סדום לכפות על ה'נותנין'. אלא דבלא"ה אשכנ' בד' הריא"ז דלא כהמ"מ הנ"ל, דהרי כ' לקמן פד, ב דהתל שליד המרפסת היה עומד להשתמשות בני רה"ר, הרי דאע"ג דאין לבני המרפסת שום זכות שימוש בתל, מ"מ שייך בזה דינא ד'נותנין', וע"כ דלאו משום דכופין על מידת סדום קאתי' עלה.

אלא דאכתי יל"ד דבשלימא לענין מערבין אחד שפיר י"ל דאילן מותר אע"ג דאיסור שבת גרם לו, כיון דקי"ל כרבי דלא גזרו על שבות בביהש"מ במקום מצוה, אבל לענין דינא ד'נחת' ליתן את הכותל למי שיש לו סולם, איזה צורך יש בזה דוקא כדי להתיר לו שבות בביהש"מ. ועכצ"ל לפ"ז דטעם ההיתר באילן הוא לא משום היתרא דרבי, אלא כש"נ לעיל בד' הר"מ דכיון דהאיסור הוא רק

ועי' מ"מ שם שפי' ד' הר"מ מצד היתרא דרבי, ז"ל "ורבינו ראה לפסוק כרבה בהיתר האילן ואיסור האשירה לפי שדברי ר"נ בר יצחק שהוא אחרון מסכימים לדבריו משום דקי"ל כרבי", ויותר מכן כ' הרעק"א בגי' להדיא ד"מפני שאסור לעלות עליה מן התורה - זהו לרווחא דמילתא, דאף אם רק איסור דרבנן, מ"מ כיון דאסור ל"ה פתח, כמו אילן דבלאו טעמא דל"ג בשבות ביהש"מ ל"ה פתח, אף דהאיסור רק דרבנן". אבל לכאו' י"ל דאדרבה, הר"מ לא תלה הדבר בדינא דרבי, אלא פסק כדברי רבה דאמר אילן מותר ואשירה אסורה, וכבר דקדק הרשב"א דאין כוונת רבה להתיר משום דינא דרבי, דהא לא קאמר דהוי פלוג' רבי ורבנן, אלא שי' רבה דאילן מותר לכו"ע, והרשב"א נתן טעם משום דמותר בחול, והר"מ נתן טעם לחלק בין איסור דאו' לאיסור דרבנן וכו"ל. (ואמנם גם באיסור דרבנן הרי סו"ס אינו יכול להשתמש ואין יש כאן 'פתח', אבל י"ל דכלפי דאו' חשיב שאין לו כלל מניעה והוי טפי אריא דרביע עליה. וביחוסו תו"א ערך רב חנינא וורדאן כ' "ותנן נמי בעירובין פ' בכל מערבין מערבין בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו אבל לא בטבל ובגמרא בטבל טבול מדרבנן כגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב וקאי בין אעירובי תחומין בין אעירובי חצירות משום כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא הוא", ולולי דהוי 'כעין דאורייתא תקון' נראה שהיה אפשר לערב גם בזה אפי' שאסור באכילה בפועל, ודו"ק).

ונראה להוסיף, דהנה הר"מ בפכ"ד מהל' שבת ה"י כ' "כל הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן ביהש"מ אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל ביהש"מ מותרין, והוא שיהיה שם דבר מצוה או דוחק", וכ' שם הכס"מ "כתב הר' אברהם בנו של רבינו בתשובה דאע"ג דרבינו סתם אמר כל דבר שהוא שבות לא גזרו עליו ביהש"מ ולא חילק בין דבר מצוה לדבר הרשות מאחר דמיתתי לה בגמרא גבי עירובי תחומין וקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה ילפינן דרבינו לא שרי אלא לדבר מצוה. ומ"ש דה"ה לאם היה טרוד או נחפו למד כן מדתנן ספק חשיכה מערבין עירובי חצירות ואין בהנחתן מצוה אלא שנטרד ונחפו ולא הניח מבעוד יום עכ"ל". (ועי' כל התש' בברכת אברהם סי' יד). ומבו' לפ"ז שי' הר"מ דלא כמש"כ הראש' בסוג' דע"ח חשיב כדבר מצוה, (ד"קצת מצוה איכא ודרכי שלום יש כשאדם נושא ונותן ומתערב עם חבירו", ועוד טעמים כנו' בראש'), אלא הטעם הוא רק משום דהוא טרוד ונחפו. (ואף התוס' לעיל כו, ב נקטו בפשיטות דלערב ע"ח ל"ה כדבר מצוה אלא רק מחמת דאורחא דמלתא הוא לערב לדבר מצוה, ובכ"י סו"ס שצד כ' "ותימה דע"כ לא אמרינן הכי אלא גבי עירובי תחומין משום דאין מערבין אלא לדבר מצוה ובמקום מצוה לא גזרו רבנן משום שבות וכן כתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות עירובין שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו ביהש"מ במקום מצוה או בשעת הדחק אבל גבי עירובי חצרות מאי מצוה איכא ואפשר דכיון שאם לא עירב אפשר לבוא לטלטל באיסור וכשמערב פורש מאיסור זה מצוה חשיבא אי נמי דחשיב שעת הדחק").

ולפ"ז באמת כסולם של אשירה לכאו' ל"ש כ"כ הטעם של טירדה וחיפזון, ודוקא בעשיית העירוב עצמו זה שייך טפי, וגם אין כ"כ צורך לערב ב' חצירות שאינם אסורים זע"ז, ולכן אף דמתחילה תלי' את האיבעיא בשי' רבי, וסבירא לן דיש בע"ח צד מצוה, מ"מ להכרעת רבה דאילן מותר לכו"ע, (ומטעם דהוי איסור דרבנן וכדביאר הר"מ), כבר אין מקור לומר דרבי מתיר שבות בביהש"מ לצורך ע"ח בלי טירדה וחיפזון. ולכן הר"מ נקט רק את הטעם של רבה וכו"ל, ולא משום היתרא דרבי. והמ"מ שפי' ד' הר"מ בהל' עירובין מצד היתרא דרבי, אזיל לשי' בהל' שבת דנקט בדעת הר"מ דהמקור להיתר בטרדה וחיפזון הוא מע"ת, אבל לעולם ע"ח חשיב כדבר מצוה, ודו"ק.

ומצינו עוד כעין סברת הר"מ לחלק בין איסור דאו' לאיסור דרבנן מחמת חומר האיסור, (דבררבנן חשיב טפי רק כאריא דרביע עליה), דהנה הראש' דנו למה באשירה לא נאמר גם האיסור של אילן, ויש שכ' דאיירי באשירה גדועה, ובתורא"ש כ' דאיירי באשירה יבשה דלית בה משום משתמש במחובר, וכ"ה לש' השו"ע סי' שעב סט"ו "דאילן אינו מועיל ואשירה מועלת, והוא שתהא יבשה". והק'

יותר אף אם באמת תולש מאשירה אינו חייב, דהא אינו חייב משום קצירה אלא בצריך לעצים וכו' א"כ באשירה דלא חזי למידי לא שייך מלאכת קוצר וכו' ואפשר לומר דהריטב"א הקשה כן לשיטתו, דכתב דסוגיא מיירי באשירה דעכו"ם, דאפשר שיבא היתר בשבת ע"י ביטול, משו"ה עדיף מאילן, דבודאי לא יהי' לו היתר, א"כ י"ל דכך הוא קושייתו דהריטב"א, איך אמרי' באשירה דאיסור ד"א גרם לא נתסר, הא מ"מ ממנ"פ לא יהא היתר לאותו שבת, דקודם ביטול אסור משום ע"ז, ואחר הביטול יהי' איסור דאין עולין באילן. וע"ע בהע' אאמו"ר שליט"א כנ"ל.

וקצת היה מקום לדון בזה, דלכאור' מש"כ הריטב"א דמחמת דאפשר שיבא היתר בשבת ע"י ביטול, משו"ה עדיף מאילן, דבודאי לא יהי' לו היתר, אי"ז טעם הדין עצמו, אלא רק סימן וראיה לחומרא שיש לאיסור דאילן על איסור דאשירה, דאילן לעולם יישאר באיסורו בשבת, ואילו אשירה אפשר שיהיה לה היתר, אבל אין הכוונה דאפשרות ההיתר בפועל היא המועילה ל'שם פתח' דהאי סולם. אבל באמת ל' הריטב"א (והרשב"א) אינו כן, אלא דמחמת אפשרות ההיתר שיש לאשירה בשבת עצמה, לפיכך הסולם נחשב פתח כראוי, וא"כ ודאי א"ש ד' הרעק"א דאם ע"י ביטול האשירה יחזור האיסור של האילן ודאי ל"מ, וע"כ דאירי באשירה גדועה או יבישה דליכא איסור לעלות בה גם אם יתבטל איסור האשירה.

חריץ רחב ד"ט

חריץ שבין שתי חצירות עמוק עשרה ורחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד. יל"ע מהו האי שיעורא דרחב ד' הנאמר בחריץ שבין ב' חצירות, ולמה לא סגי בפחות מכאן. והנה לעיל כב, ב כ' רש"י "ומחתנא - מורד חריץ עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה סביב ארץ ישראל מאידך גיסא, והוי לה מחיצה", ומבו' דשיעור ד"ט ברוחב הוא לא רק לענין איסור רשויות של ב' חצירות, אלא גם לענין מחיצת רה"י אמרי' דבלאו רוחב ד"ט, ל"ח החריץ כמחיצה. וצ"ע למה לא נימא גו"א ממחיצת החריץ גם כשאין בו רוחב ד'.

ופירש"י "ורחב ארבעה טפחים דפחות מכאן נוח לפסעו משפתו אל שפתו", והראש' האריכו בזה עוד דגבי מחיצה מעלייתא ודאי ל"ב ורחב ד"ט בכותל, (ודלא כהנך גאונים שכ"כ), אלא דוקא הכא גבי חריץ. ז"ל הריטב"א "כל שאינו עמוק עשרה אי נמי כל שאינו רחב ד' טפחים לא מחיצה היא כלל ופיתחא נמי לא הוי דמפסע פסעי ליה ומערבין אחד ואין מערבין שנים ואין זה דומה לכותל גבוה עשרה דאע"ג שאינו רחב ד' מערבין שנים ואין מערבין אחד וכדפרישית לעיל דהתם כל שגבוה עשרה אע"פ שאינה רחבה ד' לא פסעי ליה כלל ומחיצה שלימה היא", וכע"ז כ' הרשב"א לעיל עו, ב ד"אינו דומה לחריץ דבעי רוחב ארבעה דהתם כי לא הוי ארבעה אע"פ שעמוק כמה ראוי לפסע עליו, אבל כותל כל שהוא גבוה עשרה חוצץ בין שתי החצרות אין ראוי להשתמש מזו לזו ורוחב הכותל לא מעלה ולא מוריד לענין זה", וכ"כ שא"ר.

ומבו' בדבריהם דיש כאן נידון אחר לבטל את מחיצת הגו"א מהחריץ, כיון דמיפסע פסעי ליה, והיה מקום לומר חיסרון זה גם במחיצה מעלייתא ולא רק בגו"א דחריץ, אלא שבמחיצה מעלייתא ודאי לא פסעי עלה, אבל בחריץ דפסעי אי"ז מחיצה. והטעם בזה, כ' כמה אחרו' דהוא משום דינא דמחיצה הנדרסת אינה מחיצה, וא"כ כשהחריץ הוא פחות מרחב ד"ט, אף דשייך בזה גו"א ותורת מחיצה, אבל מ"מ הוי בגדר 'נדרסת' ול"מ. ויש מהאחרו' שביארו דהוי בגדר ארומ"מ, דע"י פסיעת הרבים מהכא להתם בטלה המחיצה, ולפ"ז אם נדון כה"ג בדיני מחיצה דכה"ת, יהיה הדבר תלוי בפלוג' האחרו' האם ארומ"מ זה רק במחיצות דשבת, או דכן ה"ה במחיצות דכה"ת.

אבל יש באחרו' שפ"י האי דינא באופ"א, (ע"י אבנ"ז סי' ערב ונפש חיה סי' כה), דכיון דדינא הוא דאין מחיצה לפחות מד"ט, א"כ כשאין בחריץ רוחב ד"ט אז למטה אין מחיצה כלל, ול"ש למימר מינה גו"א מחיצתא, ורק ע"י רוחב ד"ט דהוי מחיצה למטה הוי כמו כן ע"י גו"א מחיצה גם למעלה. וכ"כ החזו"א בסו"ס קח, ז"ל "והטעם הוא שבפחות מד"ט לא מקרי מחיצות וכמש"כ רש"י שבת ט, א ד"ה פ"ג, וכמש"נ לעיל, ומש"כ ראשונים דמפסע פסעו לי'

מדרבנן אז ודאי חשיב כאריא דרביע עליה, ולכן ה"ה לענין ה'נחת' דהוי כאילו יש כאן סולם גמור. והרי"ז הרי פוסק לקולא בין באילן ובין באשירה, דבאשירה יש להקל מצד דאיסור דבר אחר גרם לו, (ואפשר להתירו באשירה דלאו דמשה), ובאילן יש להקל כיון דאינו אסור אלא מדרבנן.

כ' בשו"ת דובב מישרים סי' קלט ע"ד אשר שאל כת"ה על דברי המהרי"ל בהל' ע"ח הסתומים מאוד, שכ' וז"ל שאלו לפני מהר"י סג"ל מתי שאוכל רפתא דעירוב, והשיב מנהגי להניח ע"ח ושיתוף מבואות בכל ער"ש, ובלייל שבת ובשחריתו אני מניחו ללח"מ תחת הפת שאני בוצע עליו. ואמר דגם בלייל שבת יכולין לאכלו דהא קנה ביהש"מ. ושאל לפניו שארי הר' משה יפה ז"ל והא אמרי' גבי ע"ת נתנו באילן מהו, משמע דבעי' ראוי לשבת כולו, ואי רשאי לאכלו בלייל שבת אמאי לא יהיה עירוב מדקנה ביהש"מ, ואמר לו ודאי פת הראוי לכל שבת בעינן גם אם קנה ביהש"מ, וראיה דאמר נמי ונוטלו ובא לו ואוכלו, אמר לו וכ"ז בע"ת נאמר, אמר לו מכל הספרים שפסקו ה"ה בע"ח עכ"ל המהרי"ל. ותמה כת"ה היכא נמצא מקום האיבעיא נתנו באילן מהו, ואדרבה מבואר להדיא במתני' דל"ב נתנו באילן למעלה מ"ט אין עירובו עירוב למטה מ"ט עירובו עירוב, ורבי הוא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו ביהש"מ, וגם יתר דבריו שהביא מנטלו ובא לו ואכלו סתומים ואין להם הבנה לכאורה. והנ"ל דהמהר"ם יפה סובר נהי דבע"ת מהני קניית עירוב ביהש"מ ואפי' נאכל אח"כ עירובו עירוב, מ"מ בע"ח דהוא משום דירה בעי' על כל יומא להניח הפת כדי שיהיו שותפין כל היום, וע"ז ה"ר מעשאו לאילן סולם מהו, דהוא אבעיא בש"ס עירובין דע"ח דמבו' שם דפתח לענין ע"ח אינו דומה לקניית תחומין, דהוא משום מיקנא שבייתה אבל על ע"ח חזי לכולי יומא בעינן, וא"כ נמי לענין פת של ע"ח דהוא משום דירה כמבו' בדמ"ט ובתוס' שם בעי' שיהיה מונח כל השבת, וטעות נפל ובמקום עשאו לאילן נכתב נתנו באילן [וכאשר ראה המדפיס הגירסא נתנו באילן וע"כ כ' גבי ע"ת יען דנתנו באילן מיירי בע"ת, אבל באמת כונתו לע"ח מעשאו לאילן סולם מהו], והשיב לו מהר"י סג"ל ודאי ראוי בעי' לכל השבת אבל אכילה בעצם מותר בלילה, וראיה מנטלו ובא לו ואוכלו אלמא דמותר לאכול העירוב בלילה, א"ל המהר"ם יפה וכ"ז בע"ת נאמר, א"ל המהר"י סג"ל דמכל הספרים נראה שפסקו דה"ה בע"ח, וע"כ גם ע"ח מותר לאכול בלילה כמבו' בש"ע או"ח סי' שצד".

כ' בעבוה"ק "אילן שעשאו סולם לעלות ממנו אל הכותל וכן אשרה גדועה שעשאה סולם לכותל, יש מי שאומר שאילן אינו ממעט ואשרה ממעט, שכל שאיסור שבת גורם לו אסור, אבל אשרה גדועה אין איסור שבת גורם שלא לעלות להשתמש בה אלא איסור אחר גורם לה, וכל שאיסור אחר גרם לה מותר. ויש אומרים בהפך, אילן מותר ואשרה אסורה. ויראה לי להתיר בין בזה ובין בזה אלא שיש לחוש ולהחמיר באילן כדברי הראשונים". וכ' ע"ז המאירי "הואיל ואי אתה מוצא באחד מהם שיהא סובר בשניהם לקולא אלא באחת להחמיר ובאחת להקל אי אתה רשאי לדון בזה במקצת ובזה במקצת כדי לצרף קליהון של אלו וקליהון של אלו אלא או כרבה ורב נחמן בקליהון ובחומריהון או כרב חסדא ור' יוחנן בקליהון ובחומריהון", והנה אשכחן ברא"ש בפ"ו סי' טו שכ' ד"לע עבדינן תרי קולי דסתרי אהדי", (וע"ע רעק"א תש' חד' סי' ז), אבל הכא שאני דלכאו' אי"ז תרתי דסתרי בעיקה"ד אלא רק בשיטות האמוראים, ואולי יש למצוא טעם אחד להא דהמחמיר באילן מיקל באשירה והמחמיר באשירה מיקל באילן. וע"ע במ"מ פ"ד ה"ו כע"ז, גבי נשים ועבדים המקבלים פרס.

כ' הרעק"א "אשירה דאיסור ד"א גרם לה לא נתסרו, ע"י ריטב"א דהק' דגם באשירה איסור דשבת דאין עולין באילן, ותירץ דמיירי בתלושה, וע"י שו"ע (סי' שעב) דמיירי ביבישה דמותר לעלות, וקשה לי דמה הוצרכו לדחוק, הא י"ל בפשוטו, דעיקר דינא אין עולין באילן דשמא יתלוש, והיינו דישכח שהוא שבת ויכוין לתלוש, דמה דנתלש ממילא הוי דבר שאינו מתכוין, וזה לא שייך באשירה, דמה"ת יתלוש הא אסור להנות ממנו, ואף באשירה דנכרי, דמה שנקצץ הוי ביטול, הא ביטול ע"י ישראל לא מהני. ולכאורה נראה

הכא דהפירות לא ביטלו אלא את ה'ניכרות', ומ"מ שיעור מקום ד"ט איכא, א"כ אין בזה את החיסרון של מחיצה על מקום פחות מד"ט.

והנה יל"ע עוד דהרי בגמ' אמרי' "לא שנו אלא שנתן לרחבו אבל לארכו אפילו כל שהוא נמי שהרי מיעטו מארבעה", ואם הטעם דחריץ בעי ארבעה הוא כדי שיהיה שם מחיצות בחריץ למטה, הרי בזה שהניח את הנסר לארכו לא מיעט את הרוחב למטה והוי מחיצה גמורה, ולמה לא נימא גו"א מהאי מחיצה שאין הנסר מונח לאורכה אלא בסמוך לאורך המחיצה שכנגדה. ועמד בזה החזו"א שם וכ' "ומה שהקשה בש"צ דאם מיעט בהנסר מד"ט ועדיין נשאר אור מעט למטה ל"א גוד אסיק ל"ק היא דרה"י מגולה מתיחס כל הגובה כנגדה עד לרקיע אליה אבל אם אין האויר מגולה הוי סילוק מחיצות ופחות מד"ט אור לאו כלום ואין מתיחס אליו הגובה וכמו דל"א פ"ת באויר פחות מד"ט, ולא גוד אסיק כמש"כ רש"י שבת ט' א' ד"ה פ"נ", ונראה כוונתו דכיון דכנגד עובי הנסר אין כאן אור ברוחב ד"ט שוב ל"ש לומר גו"א, דאף דהמחיצות למטה הם כראוי מ"מ במחיצת הגו"א הרי אין רוחב ד"ט במה שכנגד עובי הנסר. (ואי נימא דמדין ניכרות קאתי' עלה וכדלהלן, ודאי ניחא). ועי' שעה"צ סי' שסג ס"ק קז שכ' "והוא הדין אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות בשיפוע, ובקרקעיתה אחר שכלה העשרה טפחים צריך שיהיה שם החריץ רחב ארבעה", ומבו' דס"ל בעיקר הדין כהנ"ל דבעי' בחריץ עצמו שם מחיצות כראוי ברוחב ד"ט על גובה י"ט. (ואי"ז קו' עליו מה שנסר לאורך החריץ ממעט, דעכ"פ י"ל דיש גם חיסרון אם 'פסעי', וצר למטה ורחב למעלה החיסרון הוא בשם המחיצות למטה, וצר למעלה ורחב למטה החיסרון הוא משום ד'פסעי').

אבל לכא' יש ליתן עוד טעם פשוט לדין רוחב ד"ט דחריץ, דהנה נחלקו רב ושמואל בפ' כל גגות אי אמרי' גו"א במחיצות שאינם ניכרות, ושיעור ניכרות נת' שם דהוא ד"ט בין הגגין, וא"כ פשוט דלרב ל"ש למימר גו"א ממחיצות חריץ שאינו רחב ד"ט. ואף לשמואל דס"ל דאמרי' גו"א במחיצות שאינם ניכרות, הנה נת' שם דבגג יחידי או גגין השווין לר"מ ל"א גו"א לחלק ולהקטין את הגג משיעור ביי"ס, ונת' שם הטעם דגו"א אינו יכול ליצור חילוק בין רשויות, אלא רק ליתן מחיצה במקום שהרשויות חלוקות בו, ולפיכך פשוט דמערה שתחת רה"ר, ל"א גו"א ממחיצותיה ליצור רה"י באמצע הרה"ר, וכש"נ שם, וי"ל דה"ה הכא כשאין חריץ רוחב ד' בין החצירות, ופסעי בנחת מהכא להתם, א"כ שני החצירות ה"ה כרשות אחת ממש, ול"ש למימר גו"א מהאי מחיצות שאינם ניכרות, ליצור חילוק בין הרשויות שלמעלה. (ובשו"מ קמא ח"א סי' רצט כ' גבי נידון האחרו' אי חריץ הוי מחיצה "ומש"ש ראי' מעירובין ע"ח חריץ שבין שני בתים וכו' הנה גם בשו"ת אמונת שמואל נדחק בזה ודברי הח"ץ בזה נראין לדחות דברי הרב השואל אבל באמת לפע"ד ל"ק דשם לענין שיהי' שני הבתים כאחת כל דיש חריץ ולא ניחא תשמישתי' הוה כשתים ובפרק כל גגות דף צ' מבואר בהדיא החילוק בין מחיצות ניכרות ללא ניכרות וכאן האויר אינו ניכר").

אלא דלפ"ז יוצא דהאי סברא שכ' הראש' דבפחות מד"ט מיפסע פסעי, לא הוצרכו לזה אלא אליבא דשמואל, כיון דלרב בלא"ה ל"א גו"א במחיצות שאינם ניכרות. אא"כ נימא דאף לרב אמרי' גו"א באינם ניכרות מדאו', ורק מדרבנן ל"א, וכש"נ שם ד' האחרו' בזה. ואולי י"ל עוד דבאמת גם בפחות מד"ט הוי כניכרות, אלא דהאי סברא דל"א גו"א ליצור הבדלה ומחיצה באמצע הרשות, אי"ז דוקא באינם ניכרות (אליבא דשמואל), אלא דגם במחיצות הניכרות דאית בהו גו"א לכו"ע, מ"מ אין בכח דין גו"א לחדש הפסק באמצע הרשות, אלא רק להוסיף מחיצה בין ב' רשויות מובדלות, ולכן הכא אם החריץ הוא פחות מרוחב ד' ומיפסע פסעי עליו, ל"מ הגו"א לחלק בין החצירות. ועכ"פ א"ש לפ"ז מה שאמרו שם דבניכרות כו"ע לא פליגי, דלכא' אם ניכרות זה גם בפחות מד"ט הרי ל"מ המחיצות כיון דפסעי על גביהם, אלא דסברת פסעי היא רק לעכב את הגו"א באמצע הרשות, אבל עד כמה שהרשויות חלוקות מצ"ע אמרי' גו"א אף בכה"ג, ודו"ק.

היינו ליתן טעם דמחשב חד חצר ולא משגחינן בהפסק חריץ דהא מקום החריץ ע"כ לאו חצר הוא, וא"כ איכא הפסק בין החצרות ולזה יהבו טעמא דמפסע פסעו לי' ואין זה הפסק". (וע"ע במש"כ בגי' הגר"ח פ"ד מהל' שבת ה"ט). אמנם ק' לומר כן בלש' הראש' דהרי דנו לומר ד'פסעי' יהיה חיסרון גם במחיצה דכותל, וע"כ שיש כאן נידון לגרע את עיקר המחיצה, וצ"ע.

והנה יש שכ' בשם החזו"א (בהל' כלאים), דהאי דינא דאין מחיצה לפחות מד"ט הוא לעיכובא בשני הצדדים של המחיצה, ואם יהיו ב' מחיצות או צוה"פ סמוכים זל"ז בפחות מד"ט, יהיה אסור לזרוע ביניהם וחוצה להם בלא הרחקה, כיון דאין מחיצה מועלת אלא כשיש לה בב' צדדיה שיעור ד"ט. וצ"ע כה"ג בדיני מחיצות דכה"ת, וכגון שיש צוה"ה הסמוכה לכותל, ובא לקרות שמע כנגדה ע"י הפסק מחיצה, דאולי צריך להיזהר שיהיה המרחק בין המחיצה לכותל בשיעור ד"ט, דבלא"ה ל"ח מחיצה, וצ"ע. ולכא' בד' החזו"א בסי' ע מפו' ל"כ (בעיקה"ד), שכ' בסקי"ט "וכ"ז כשהפס והמחצלת סמוך להצו"ה, אבל אם יש ביניהן חלל ד"ט בלא"ה כשר, ואפשר דבגו"ט אויר חשיב צו"ה", ומבו' דסגי בשיעור ד"ט מצד אחד של המחיצה.

אבל מצינו כן בד' הפוס' בסי' שנח, ז"ל השעה"צ שם בסקנ"א "מיהו כל זה בנתמעט על ידי עצם הכותל, אבל אם על ידי כותל בעצמו לא נתמעט משיעור רק בצרוף החלל שיש בין כותל חדש לכותל הישן לא מהני, אע"ג דאמרי' לבוד והוי כמו שמלא החלל, אעפ"כ לא מצרפינן לבטל שיעורא דיותר מסאתים, שהרי מכל מקום יש אויר יותר מבית סאתים, כן כתב הלבוש והעתיקוהו האחרונים, עיין אליה רבה ותוספת שבת ופרי מגדים ובגדי ישע", ולכא' ק' דאין יצטרף אויר זה לשיעורא דבי"ס, והרי יש מחיצה גמורה בינו ובין שאר הקרפף, וע"כ דכיון דליכא בצידה השני של מחיצה שיעור רשות ד"ט, ל"ח מחיצה.

אמנם זה נראה ברור שאם העמיד ב' מחיצות סמוכות זל"ז בפחות מד"ט, ובא לזרוע כלאים מצד ימין של הימנית ומצד שמאל של השמאלית, דודאי מהני. ד"ל דמ"מ לא גרע ממחיצה אחת, דאמנם כל חד מינייהו איננו מחיצה לד"ט מב' צדדיו, אבל ב' המחיצות יחד ודאי הם מחיצה ראויה לד"ט מכל צד. גם י"ל דכיון דכל אחד בפנ"ע הוא לא מחיצה ראויה, א"כ המחיצה השניה יכולה להיות מחיצה גמורה כיון דיש לה כבר ד"ט מכל צד, אלא דאם זרוע באמצע עדיין אין לו מחיצה כלפי פנים, כיון דבכל מחיצה מצ"ע שייך החיסרון שאין לה חלל ד"ט, אבל אם סגי לו באחת מן המחיצות ודאי מהני, ואפי' שאינם מצטרפין להיות נידונים כמחיצה אחת.

וא"כ יש לדון האם יש בזה טעם להצריך רוחב ד"ט בחריץ, דלכא' אפי' כשאין ביניהם ד"ט, הרי סו"ס בין ב' החצירות יועילו ב' המחיצות של החריץ יחד ע"י גו"א, ובודאי החצירות נבדלות. אלא ד"ל דכללא הוא דל"א גו"א אם המחיצה במקומה למטה אין לה דין מחיצה, וא"כ הדרי' להא דאין כאן למטה מחיצות ראויות דהרי אין לכ"א מהו ד"ט מב' צדדיה. וי"ל פ' בכ"ז. וע"ע מש"נ בפ' כל גגות בדין ניכרות בפחות מד"ט, כלפי הענין הנ"ל.

ועכ"פ הנה הראש' בשבת ק, א' כ' תי' אחר לקו' התוס' כאן ושם, למה בור מלא פירות אינו רה"י, והא כיון דהוי דבר הניטל הרי לא בטל, וא"כ יש שם מחיצות רה"י כהילכתן, ז"ל הרמב"ן "לאו מילתא היא דודאי פירות לא מבטלי למהוי אינהו מחיצה ולשוויי שתי רשויות רשות אחת ולצרפן, אבל מ"מ לענין רשות שבת מבטלי מחיצה דעמוק י' ורחב ד' בעי' ומחיצות ניכרות בעי' והא ליכא וכדאמרן, וכן נמי גבי סוכה גבוהה פירות לא מבטלי גובהה שהן אינן עושין מחיצות, אלא דשבת שאני כטעמא קמא דאמרן וטעם נכון הוא", וכע"ז כ' שא"ר שם, (ויש שם עוד תי', עי'). ולכא' לפי הסברא שכ' החזו"א בטעם הדבר דחריץ שבין ב' חצירות בעי' רוחב ד"ט, א"כ גם לענין זה בעי' שם מקום ד"ט, ואין יהיה חילוק בין ביטול רה"י לביטול חריץ. אכן נראה דאי"ז קו', דלענין הגדרת מקום ד"ט כלפי דין מחיצה אין הדבר תלוי בדין 'ניכרות' דידהו, אלא היסוד הוא דבלא חשיבות מקום ד"ט המחיצה לא מועילה להפריד כיון דהמקום הקטן נטפל אל המקום שמעבר למחיצה, אבל

מובדלות וחלוקות גם לפני מחיצת הגו"א, וממילא כמה שיש פתח בין החצירות ע"י הנסר ופסעי מהכא להתם כבר חשיבי כחצר אחת, ול"א גו"א ממחיצות החרץ ליתן מחיצה בין ב' חלקי החצר. ורק דהריטב"א הנ"ל חידש דאף דל"א דאיכא פסין ע"י גו"א, (והביאור כנ"ל כיון דהחצירות הן כאחת, ול"א גו"א באמצע רשות אחת), מ"מ אם חלוקים ע"י חריץ בעומ"ר יש לנו לדון הרחב והעמוק כמחיצה'.

שתי גזוזטראות זו כנגד זו

וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד. ופירש"י "שתי גזוזטראות - נסרין בולטין משפת תקרת העלייה לרה"ר וכו' ואם ישנן זו אצל זו בשתי עליות של שני דיוורין ונתן נסר רחב ארבעה כמין גשר מזו לזו הוי נמי פתח". ויל"ע דבשלימא נסר שעל חריץ שבין ב' חצירות, אפשר לומר בו מערבין אחד או שניים כפי מה שרוצים, כיון דיש כאן כעין פתח ע"י הנסר, ומאידך יש כאן עומ"ר של החריץ, הגודר בין ב' החצירות. אבל הנך גזוזטראות, הרי אינם אלא כמחיצה תלויה, ואין שום מחיצה בין הגזוזטראות, ומה יגדור את הפתח שנעשה ביניהם ע"י הנסר.

(ובאמת בקיצור פס' הרא"ש כ' "שתי גזוז' זו כנגד זו שנתן ביניהן נסר רחב ד' מערבין אחד ולא שניים", והיינו דע"י האי נסר כבר אין מערבין שניים, כיון דהוי כפרוץ במלואו וכנ"ל, וכך נראה גם בעצם לש' הרא"ש, ועי' גם בד' הרי"ף ובגיר' השונות שם. והב"י בסי' שעב כ' "כתב הרב רבינו יהונתן אפילו לא נסתם מכל אותו חריץ אלא עשר אמות לבד ונשאר חריץ מכאן ומכאן כפתח הוי ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין ב' אלא משום דלא שכיח למיהוי כענין זה לא הוזכר במשנה עד כאן ואיני יודע למה הצריך עשר אמות וגם למה כתב שלא הוזכר במשנה דכל כה"ג משמע דבארבעה טפחים סגי מכל שכן דנתן עליו נסר דסגי בארבעה טפחים", וכ' עליו הב"ח שם ד"תקפה עליו משנתו כי לא קשה כלום", וג"כ י"ל דתלוי בהנ"ל, האם ע"י הנסר ד"ט הוי כאילו נפרץ במילואו ואין מערבין שניים. אמנם זה איירי גם בחריץ ולא רק בגזוז', וכבר הביאו מזה האחרון דמשמע דס"ל להב"י דחריץ ל"ה מחיצה, ולעיל נת' באופ"א, ע"י. אבל עכ"פ מבו' דבלא מחיצה מן הצדדים, גם ד"ט הוי כפירצה במילואו).

ולכאור' יש להביא במפורש כן מד' הגמ' להלן פט', ב דאמרי' התם "לא שנו אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה דגדול מישתרי בגיפופי וקטן נפרץ במלואו אבל אין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהן אסורין", ומבו' דאם אין מחיצה לגג הגדול ברוח שהוא מתחבר עם הקטן, (דל"א גו"א, או דל"ס בגו"א לענין זה), אזי הגג הגדול הוי כאילו שהוא נפרץ במילואו להקטן, ואף שאינו מחובר עימו אלא בחלק מועט מתוך כל הרוח, דסו"ס אין לו עומ"ר לגדור את פירצתו לגג הקטן, וא"כ ה"נ אף דאין הגזוזטראות מחוברות אלא בנסר, אבל הרי אין עומ"ר לגדור ביניהם את הפירצה והחיבור שנעשו ע"י הנסר. (ואמנם אולי היה מקום לחלק, דהתם כיון דהקטן נפרץ במילואו לגדול, ה"ה מתחבר עימו לגמרי, ואין לגדול איזה מחיצה כלפיו להיתלות בה להיפרד מן הקטן, אבל הכא הגזוזטראות נפרדות זמ"ז לגמרי ואף שאין להם תורת מחיצה, כי מקום החיבור שלהם הוא מועט, ואינם פרוצים ומחוברים בכל מילואם. ושאיני התם דע"י שהקטן מחובר עם הגדול, אף הגדול מחובר עם הקטן, כ"ז שאין לו מחיצות ממש להיפרד ממנו. אבל עכ"פ צ"ע בסברא למה ל"ה כנפרץ במילואו כיון דאין עומ"ר לגדור ביניהם).

והנה המשנ"ב בסי' שעג סק"ז כ' "באופן זה יהיה מותר לכ"א לטלטל מכלי ביתו בשטח גזוזטרא השייך לו אמנם על השטח שכנגד הנסר וגם על הנסר גופא מסתברא דאסור שהרי כ"א פרוץ למקום חבירו ואוסרין זה על זה", וכע"ז כ' בשעה"צ סק"ד ע"י"ש. וכ' ע"ז החזו"א בסי' צו סקל"ט "ולדברי המ"ב לא מש"ל מערבין שנים כלל, דלדבריו דלא מחשב גיפופין להתיר כל הגזוזטרא, א"כ גם חלק הקצר של הגזוזטרא יש לאסור משום שהוא פרוץ במלאו לאמצעו של גזוזטרא שהוא רשות שותפות וכיון שפרוץ במלאו נחשב כלו כשותף, וע"כ המתירים לערב שנים ס"ל דחשיב כגיפופי ומה"ט גג גדול שנפרץ לגג קטן והגג בולט על הכתלים דלא

והנה דבר חידוש מצינו בד' הריטב"א בסוג', ז"ל "אפשר דדוקא חריץ שבין שתי חצירות אבל חצר אחת שיש חריץ באמצע רחב ד' וגבוה עשרה אין מערבין אלא אחד ולהכי נקט בין שתי חצירות, או אפשר דהוא הדין בחצר אחת וכדאיכא גבי מתבן גבוה עשרה ושתי חצרות נקט לאו דוקא וכן דעת המפרשים ז"ל", ומבו' דס"ל דעד כמה שיש לדון את שני צידי החריץ כחצר אחת, (וצ"ע מהו הכלל והשיעור בזה, ואולי הכוונה באופן שהחצר בבעלות אחת), אז י"ל דהחריץ אינו מפסיק בין ב' חלקי החצר ומערבין אחד בדוקא. ואולי ס"ל באמת דהאי חריץ אין לו דין מחיצה גמורה, דהרי לעיל מינה נמי כ' ד"היכא שמקצת החריץ עמוק עשרה ורחב ד' ומקצת אינו עמוק עשרה או שאינו רחב ד' יש לנו לדון הרחב והעמוק כמחיצה ואידך כאילו אין שם מחיצה אלא שהוא פרוץ, ואם הפרוץ הוא פרוץ ברובו שהוא כפרוץ במלואו או שהוא ביותר מעשר מערבין אחד ואין מערבין שנים", ומשמע דהוי רק בגדר דייש לנו לדון הרחב והעמוק כמחיצה, וכמבו' גם בדין שכ' דבעי' עכ"פ עומ"ר, ול"א דסגי בקצת חריץ לומר דהוי כפס ד"ט או כב' לחיים, (וכדהעיר בזה החזו"א סי' צו סקמ"ג), וא"כ אולי ס"ל דהאי חריץ אין לו דין מחיצה גמורה, וכל מעלתו היא רק באופן דבלא"ה הו"ו כב' חצירות, (ומהני כנגד הפרוץ המועט גם בלי תורת מחיצה, וכדחזי' הכי גבי גזוזטראות, דאין להם תורת מחיצה ואעפ"כ ל"ה כנפרץ במילואו, וכדלהלן).

אמנם גם את ד' הריטב"א יש לבאר ע"פ הנ"ל, דבאמת ל"א גו"א ליצור חלוקה והבדלה בתוך רשות אחת, אלא רק ליתן מחיצה בין ב' רשויות מובדלות, ולכן ס"ל ד"ל דבבב"א אחת ל"א דמערבין שניים אפי' כשיש באמצעיתה חריץ, ומה"ט נמי אמר דהאי חריץ ל"מ להיות כפס ד"ט או כב' לחיים (כהערת החזו"א, וכמפו' בד' הרי" מלוניל דסגי במקצת חריץ רוחב ד"ט מן הצד דע"י יש כאן פסי חצר, אמנם לש' תור"פ לעיל ע"א "איצטבא מכאן ואיצטבא מכאן, וכיון שיש בו דע"ד שהוא חשיבות חצר שאין הכותל גבוה עשרה שם, הו"ל כפתח ביניהם. ומ"מ מערבין שנים אם ירצו כיון שנשאר מן הכותל הרבה גבוה עשרה מהאי גיסא דסולם", ומשמע כהריטב"א דבעי' עומ"ר ול"מ בזה מקצת כדין פסין, ושם צ"ע הטעם), כיון דאם החצר כולה מחוברת ברובה, ואף שני המקומות שמצידי החריץ, אחד הם ע"י כל החיבור שבמשך רוב רוחב החצר, א"כ בזה ל"א גו"א, ואמנם גו"א מהני להיות כפס ד"ט ולחיים, וכמפו' במסק' הגמ' להלן פט', ב, אבל כ"ז הוא דוקא בגגין שהם נפרדים טובא ע"י חלוקת הבתים שלמטה, אבל הנך ב' חצירות אם אינם נפרדים ע"י החריץ אלא במעט, הדר דינא דהו"ו כחצר אחת דאינה נחלקת ע"י חריץ וכד' הריטב"א הנ"ל. ורק חידוש הוא שהוסיף הריטב"א לומר דעומ"ר סגי בזה ול"ב חריץ על משך כל האורך ממש, ד"היכא שמקצת החריץ עמוק עשרה ורחב ד' ומקצת אינו עמוק עשרה או שאינו רחב ד' יש לנו לדון הרחב והעמוק כמחיצה ואידך כאילו אין שם מחיצה אלא שהוא פרוץ, ואם הפרוץ הוא פרוץ ברובו שהוא כפרוץ במלואו או שהוא ביותר מעשר מערבין אחד ואין מערבין שנים", והיינו דסגי בעומ"ר לחלק בין החצירות.

והנה הב"י בסי' שעב כ' "כתב הרב רבינו יהונתן אפילו לא נסתם מכל אותו חריץ אלא עשר אמות לבד ונשאר חריץ מכאן ומכאן כפתח הוי ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין ב' אלא משום דלא שכיח למיהוי כענין זה לא הוזכר במשנה עד כאן ואיני יודע למה הצריך עשר אמות וגם למה כתב שלא הוזכר במשנה דכל כה"ג משמע דבארבעה טפחים סגי מכל שכן דנתן עליו נסר דסגי בארבעה טפחים", וכ' עליו הב"ח שם ד"תקפה עליו משנתו כי לא קשה כלום", ומשמע לכאור' בד' הב"י דנתן נסר על החריץ אפי' אם אינו אלא ד"ט ויש עליו עומ"ר מ"מ מערבין אחד ואין מערבין שניים, וכך נראה בפשוטות לש' הרא"ש שכ' "מלא עפר או צרורות מערבין אחד ולא שנים נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו מערבין אחד ואין מערבין שנים", וצ"ע דהרי החריץ הוא כמחיצה, ומה הנסר עדיף מסתם פתח דאם רצו מערבין שניים. ובדרך הנ"ל יש ליישב, כיון דל"א גו"א אם אין הרשויות

סגי לן בפ"ת ברוח אחת למטה, וממנה נימא גו"א ויש כאן מחיצה בין ב' הגזוז'. אלא דהדר תלוי בפלוג' האחרו' בד' התוס' לקמן פט, ב האם אמרי' כה"ג גו"א ממחיצת פ"ת, וית' שם.

והפוס' (בסי' שעג) עמדו בד' התוס', דלכאו' נראה דגזוז' קרובות בתוך ד"ט נמי אם רצו מערבין שניים, וכ' דאין כאן מחלוקת אלא דהתוס' איירי באופן שאין הגזוז' קרובות זל"ז במשך של כל מילואם וגם לא במשך יותר מ' אמות, ולפיכך אי"ז אלא כפתח, רצו מערבין א' רצו מערבין שניים. וגם בזה יקשה כנ"ל מהו העומ"ר שגודר את הפירצה הזו, וצ"ל כד' החזו"א הנ"ל דע"י דין חורים שיש לגזוז' הוי כאילו יש גיפופין לגדור וליתן שם פתח על המקום שבו הם קרובים בתוך ד"ט, ולפיכך אי"ז פירצה אלא פתח ורצו מערבין שניים, אא"כ הקירבה הזו היא בשיעור פירצת ' אמות או פירצת מילואו. ע"י ב"ח מג"א ומשנ"ב, וע"י א"ר שכ' דלא משמע כן בד' התוס', ובאמת הרי מצינו פלוג' מפר' בד' הראש' בשי' זו דר"ת, האם רצו מערבין שניים או לאו, וע"כ דלא איירי באופן דהוי בשיעור פתח, אלא כד' הריטב"א הנ"ל דלמרות הקירבה שבין הגזוז' הרי הם חלוקות ול"ה כדירי חצר אחת.

אבל דבר תימה מצינו שם, דפשיט"ל להפוס' דאם יהיה חיבור בין הגזוז' יותר מעשר אמות אין מערבין שניים, ואילו אם זה פחות מעשר אמות צידדו דמערבין שניים אפי' אם זה במשך כל הגזוז', וק' טובא דהא פירצת מילואו חמירא כפירצת עשר ועדיפא מינה וכידוע. דז"ל השעה"צ סק"ו "דאלו אם היה סמיכתן באורך כל הכותל [כן מצדד הפמ"ג] או שהיה נמשך הסמיכה זו לזו ביותר מעשר אמות אז מערבין אחד ולא שנים". וביותר דלש' הב"ח הוא ד"ש ליישב דמירי דהמרחק פחות מד' הוא כל אורך הגזוזטראות ביותר מעשר אמות דבחרין ג"כ כשנסתם ואינו רחב ד' כל משך יותר מ' אמות ונשאר חריץ מכאן ומכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים", ומשמע דפירצה פחות מעשר אף שהיא במילואו עדיין מערבין שניים. וע"י במקור הדין בעבוה"ק, דלא הזכיר כלל פירצת עשר אמות אלא פירצת מילואו. (אלא דבשי' הב"ח כבר אשכחנא כה"ג - וצווחו בזה האחרו', דכ' בסי' שנח "מה שכתב רבינו שנפרצו במילואם זה לזה אינו אלא היכא דהחצר אית ליה גיפופי מבחוץ אי נמי אפילו ליכא גיפופי ונפרצו שניהם במילואם אלא שלא נפרץ אלא עד ' אמות", וצ"ע לאוקמיה האי מילתא). ואולי י"ל דבאמת אין כאן פירצה של ממש בין הגזוזטראות, (אם משום דין חורי רה"י שיש בהם, ואם משום דחשיבי כחלוקות זמ"ז), וכל הנידון הוא רק לחושבם כדירי חצר אחת, ובזה י"ל דפירצת מילואו בפחות מעשר קילא מפירצה יותר מעשר, כיון דפתח בלא גיפופין אשכחנא בדוחק, אבל פתח יותר מעשר לא אשכחנא כלל, וצ"ע.

ובפמ"ג שם פי' שיחתו, ז"ל בא"א סק"ב "ועב"ח כל אורך גזוזטראות ביותר מ"א משמע הא רק י"א אעפ"י שכל אורך הגזוזטראות כן לא הוה פרוץ במילואו לענין הבתים שעודפין מכאן וכאן פס ד"ט ויותר אבל ביותר מ"א פרצה הוה ועט"ז ב' וצ"ע". וכפי הנראה דס"ל דהבתים היו עומדים בשורה עם סיום הגזוז', ויש כאן פס ד"ט הנראה מבחוץ לגזוז'. ובכ"ז נס' בזה הפמ"ג, דאולי ל"מ לחי הנראה מבחוץ אלא בב' לחיים אבל פס ד"ט גרע. או דמ"מ הרי הכא אין כאן מחיצה ממש של ד"ט, דהרי הגזוז' עומדת באויר וכל מחיצותיה תלויות הם. ואולי י"ל עוד דנראה מבחוץ ל"מ אלא בהל' מחיצות, אבל לאפוקי ממה דהוה כדירי חצר אחת שמא ל"מ, (והא דאשכחן נראה מבחוץ בחצר קטנה וגדולה, י"ל דהתם בלא"ה ל"ה כדירי חצר אחת כיון דהגדולה נפרדת מן הקטנה, וכל הנידון הוא רק על פירצת הקטנה במילואה לגדולה, ולזה מהני נמי נראה מבחוץ, אבל הכא דדייני' על התחברות הגזוז' לכעין חצר אחת ממש, שמא ל"מ לזה פס ד' הנראה מבחוץ).

והנה התוס' להלן צ, א כ' "כגון שהעמוד מופלג מן הגג ד' דאי בסמוך לו לא הוי עמוד רה"י דנפרץ במילואו לגג וכגו דמי", ונת' שם להק' דהרי איכא שם מחיצות הניכרות ולמה לא נימא גו"א, וצ"ל לכאו' דשיעור ניכרות הוא רק במרחק ד"ט, וא"כ ק' למאי הילכתא אמרו שם דבניכרות כו"ע לא פליגי דהגגים מותרים, והא אם איכא ד"ט בין זל"ז הרי בלא"ה ל"ח כנפרץ במילואו זל"ז דהא

נידון בגוד אסיק, ויש חלון פתוח לגג דנידון משום חורי רה"י כמבואר בשו"ע סי' שע"ד ס"ד מותר להוציא לגג אף כלים ששבתו בבית דחשיב כגיפופי ודלא כמש"כ שם המ"ב ס"ק כ"ט, ודבריו סותרים זא"ז דהכא התיר מיהא את הקצר והתם קאסר כל גג הגדול".

ונת' במקו"א פלוג' האחרו' (והראש') האם בחורי רה"י יש חיסרון בנפרצו לרשות האסורה, או דמכיון דכל תורת רה"י שבהם היא לא ע"י מחיצות, אז אין חיסרון במה שהם פרוצים במילואם לרשות האסורה. ואמנם כאן אין כוונת החזו"א לומר דכיון דהוי חורים לא איכפ"ל בפירצתם, אלא ס"ל דכיון דיש להם דין רה"י כדין חורים, אז הוי כאילו יש כאן גיפופים כי הרה"י עצמו תורת מחיצה לו, ולכן כיון דאין הנסר עומד כפירצת עשר או כפירצת מילואו אז אהני הרה"י לגדור אותו כענין גיפופין. ועכ"פ להנך דס"ל דבחורים אין חיסרון בפירצה לרשות האסורה, ודאי א"ש דהכא ע"י הנסר אמנם אם רצו מערבין אחד, אבל אם רצו יכולים לערב שניים, כיון דלא איכפ"ל בפירצת הגזוזטרא לשכנגדה. (והיה מקום לדון דמ"מ מאן יימר לן היכן נגמר הגזוזטרא הזו ומתחילה שכנגדה, כיון דהם מחוברות ע"י הנסר, אבל צ"ל דכיון דאי"ז חיבור ע"י רשות ראויה אלא רק ע"י נסר, אז עדיין כל גזוזטרא נחשבת כחורים רק של הרה"י שממנו יוצאת. והרי כ' הראש' בסוג' דהאי נסר ל"ד לגג הכותל שבין ב' חצירות דל"ח רשות בעצמו כ"כ). ואולי כן ס"ל להמשנ"ב הנ"ל דאין חיסרון בחורים שנפרצו לרשות האסורה, אלא דמ"מ אסר את השטח שכנגד הנסר כיון דס"ל דאותו מקום אינו נידון בהכרח כחלק מהרה"י אלא יש לראותו ג"כ כעין חורים דהנסר ולפיכך אסור כמותו.

אבל שי' התוס' (ועו"ר) דדין גזוזטראות לא איירי גבי נתן נסר ביניהם, אלא איירי לענין דינם כחריץ, דהגזוזטראות הסמוכות זל"ז אם יש ביניהם ד' מערבין שניים ואין מערבין א', ואם אין ביניהם ד' מערבין אחד. (ובפמ"ג במשב"ז ר"ס שעג פלפל בזה דרש"י לטעמיה דס"ל דאיירי בגזוז' דיש עליהן נסר, יכיל למימר דהוי עומדות זו אצל זו ולא רק כנגד זו, דאף דבכה"ג איכא איסור מושיט, ויש לגזור נמי מעביר אטו מושיט, מ"מ בדאיכא נסר ודאי מותר. וע"ע רעק"א ורש"י מש"כ על האי אוקי' שכ' רש"י). ונחלקו הראש' בשי' זו על אופן שאין ביניהם ד' האם רצו מערבין שניים, או דהוה כפרוצין זל"ז לגמרי וכדין חריץ דאין מערבין אלא אחד. והביאו מהתוספתא דאין מערבין שניים, אבל דנו מלישנא דמתני' (ותליא בגיר') דברצו מערבין שניים, ע"י בד' התוס' והראש'. ולכאו' הדבר תמוה למה יהיה דין הגזוזטראות טוב מן החריץ, ואיך יתכן דבאופן שאין ביניהם הפסק ד"ט דאפ"ה אם רצו מערבין שניים. (וע"י רש"י, וחזו"א שם סק"ל ח). והקו' בזה היא גם מצד דין פרוץ למקום האסור, דאם עירבו שניים, סו"ס כל גזוזטרא פרוצה לגזוזטרא האסורה עליה, (אא"כ נימא דאין כזה חיסרון ברה"י ד'חורים'), וגם דלכאו' הוה כחצר אחת ממש ואיך מערבין שניים. ועל הקו' מדין פרוץ למקום האסור (אם יש כזה דין גם באיסור חצירות על אף שאין איסור אלא בכלים ששבתו בבית, או אם נחשוב הגזוז' כבתים ולא כחצירות), י"ל כנ"ל דהגזוז' הוה כחורי רה"י ולא איכפ"ל במה שהם פרוצים למקום האסור, אבל עדיין תיקשי דהוי כדירי חצר אחת.

והריטב"א כ' לזה טעם, ז"ל "אין אומרים בזה דכיון שאין בין זה לזה ד' טפחים שמערבין אחד ולא שנים כדין חריץ דשאני הכא שהן גזוזטראות חלוקות ובעיתא תשמישתייהו קצת", וצ"ע האם זה טעם להציל ממה שנפרץ במילואו לרשות האסורה. ואולי י"ל דזה בלא"ה ל"ק כיון דס"ל להריטב"א ד'חורים' אין את החיסרון הנ"ל, וכש"נ, אלא דהוק' לו דסו"ס הוי כדירי חצר אחת ממש, וע"ז תי' דהגזוז' בכל זאת חלוקות ובעיתא תשמישתייהו קצת מזל"ז, ולפיכך אם רצו מערבין שניים. ויש מקום לדון בהאי קו' עוד, (בין בקו' לשי' רש"י דאין עומ"ר וגיפופין כנגד הפירצה שבנסר, ובין בקו' על התוס' דכשהגזוז' קרובות בתוך ד"ט אין ביניהם מחיצה כלל), דתחת הגזוז' הרי יש דין פ"ת יורד וסותם, וממנו אפ"ל גו"א לגדור את הגזוז' למעלה, ואף דל"א פ"ת בד' רוחות, אבל עכ"פ כלפי מעלה

המחיצה הארעית. (ומ"מ נראה לומר דכלפי מיעוט החריץ אין להק' דאמנם החריץ לא התמעט בדבר עראי אבל למה לא נימא דעכ"פ יש כאן גם שטח למעלה ע"ג התבן והוא יחבר בין החצירות, כיון דעד כמה שאין מיעוט על החריץ למטה, אז א"א לרון את פני התבן כמקום נוסף, אלא חשבי' ליה כתבן המונח בחריץ והקרקעית היא למטה).

ובחזו"א סי' עא סק"ג כ' "בענין הגג בין תקרה למזוזות, שהק' בתו"ש על הט"ז מעירובין י"א ב' למש"כ סק"ד אין ראי' משם ומסתבר דעובי הכותל הבולט הוא התקרה ומה שהחבל אחוריו לאו כלום הוא וכיון שיש אויר בין שפת העובי הבולט עד הקנה א"א לצרף עובי הכותל עם החבל שיהי' ככיפה, וכמש"כ לעיל, ואין כאן משקוף, ומיהו אם יש ביניהן באויר דבר שאינו קבוע, נראה דאינו מפסיק, וכעין דאמר עירובין י' ב' עושה פס ד"א וכמש"כ לעיל סי' ה' סק"ד דבפחות מד"א אינו חולק את המבוי אף למפסל קורה משום דינא דקורה ע"ג מבוי", ואולי דמי להכא לומר דעראי אינו מסלק לקבע, וצ"ע.

ויש בזה נפק"מ בדבר המצוי בסוכה שיש בה שיעור כראוי והיא כשירה כדין, אבל עומדים בה בני"א בצפיפות באופן שכל אחד מהם מוקף במחיצות בני"א מכל צדדיו, וכעת אין לו מקום ז' טפחים הנצרך לסוכה, ומחיצת בני"א הא היא מחיצה גמורה בין לקולא ובין לחומרא, ולא שמענו להזהיר בזה. ואולי הטעם הוא כנ"ל, כי מחיצת עראי אינו מועילה לחומרא לסלק מחיצת קבע.

מלא קש או תבן. כ' בתורא"ש "אבל לענין עירוב מדרבנן יש לחלק בין ניטל לשאינו ניטל דחיישינן אם יערבו אחד פעמים שניטלין התבן והקש בחול ויטלטלו בשבת זו כמו שעשו בשבת אחרת". ומה שנקט דהחשש הוא גם בחול, לכא' בא לתרץ בזה מה דיל"ד דלמה גזרו חז"ל שמא ינטל והא אכתי נימא הואיל והותרה הותרה. (וכעין מה שדנו הראש' להלן גבי מיעוט המתבן דאין חשש כיון דאפי' אם יתמעט יעמוד בהיתרו, ועי"ש מה שתי' ויבו' להלן). אלא דלכא' ק' דא"כ מה מועיל לבטל בדבר שאינו ניטל בשבת, והא אכתי ניהוש שיטלנו בחול. ועי' לעיל בענינא דדבר שניטל בשבת אינו ממעט שנת' דאף שטעם הגזירה הוא מחשש שינטל, מ"מ גדר הגזירה הוא דחשבי' ליה כנטול משם, ולפיכך כ"ז שייך בדבר הניטל בשבת, אבל במוקצה אפי' שיש חשש שינטל בחול מ"מ ל"ש גדר הגזירה כי ע"כ הוא קבוע שם.

עט, א

אפילו ארנקי מבטל איניש

אלא אמר רב אסי מאן תנא עירובין רבי יוסי היא רב הונא בריה דרב יהושע אמר טומאה אשבת קרמית הנח איסור שבת דאפילו ארנקי נמי מבטל איניש רב אשי אמר בית אחרין קא רמית בשלמא חריץ למיטיימיה קאי אלא בית למיטיימיה קאי. ויל"ע בליש' דרב הונא דאמר הנח איסור שבת, דלכא' החילוק הוא בין אם הנידון הוא כלפי שבת דאז העפר איננו דבר הניטל אלא מוקצה, ובין אם הנידון כלפי טומאה אף בחול דאז העפר הוא דבר העלול להינטל. ואולי המכוון בזה הוא דכלפי הטומאה אז אין העפר מבוטל ואפי' בשבת שהוא הרי מוקצה ולא ינטל משם, והנח איסור שבת דשאני דכלפי זה דייני' את העפר כמבוטל וכמו ארנקי, דכלפי שבת סגי לן במה שהוא מבוטל שם לאותה שבת עצמה, אבל לגבי טומאה אין יחס למה שביום הזה עצמו הוא מבוטל, אלא בעי' ביטול לגמרי (או עכ"פ כ"ז שהמת בבית). וכדמצינו ברא"ש בסוכה פ"א סי' ב' דגבי סוכה סגי בביטול לכל זמן משך מצוות הסוכה, ויליף לה מהכא דסגי בביטול לשבת, דהמוקצה ה"ה אינו ניטל רק בשבת), והיינו דכל חד כפי שיעורא דיליה, שבת סוכה וטומאה.

(וצ"ע בכה"ג דהביטול הזה מועיל לדאו', וכגון מה שדנו הראש' בשבת ק', א דפירות של טבל חשיבי כמבוטלים לבטל רה"י דאו', דלכא' עצם המושג של רה"י ורה"ר אינו שייך לשבת דוקא, אלא דבשבת התורה אסרה להוציא מזל"ז, וא"כ מהיכ"ת דסגי במה שאינו ניטל בשבת זו יותר מאשר כלפי טומאה. ובאיסור רשויות וחצירות זה ל"ק דודאי י"ל דשמם של הרשויות הוא קביעה רק כלפי

איכא הפסק ד"ט. עי"ש. ואולי י"ל דבאמת שיעור פרוץ במילואו הוא גדול יותר מד"ט, (אולי אמה), ומה שמצינו בגזוז' הכא דהשיעור הוא ד"ט זהו מפני דכאן בלא"ה ל"ה כפרוץ לרשות האסורה, כיון דהנך גזוז' הם חורי רה"י שאחוריהם, ובחורים אין כזה חיסרון, וכל הנידון הוא מצד התחברותם להיות כחצר אחת, ובוה שיעור המרחק הוא ד"ט, אבל לעולם לענין פרוץ למקום האסור השיעור גדול מזה, וא"כ להכי אמרו דבניכרות כו"ע מודו דאיכא מחיצות וגו"א, דנפק"מ בהפלגה של ד"ט דחשיב ניכרות אבל אי"ז רחוק כ"כ דנימא דל"ה כנפרץ לרשות האסורה. (אבל בלא"ה אין זה קו' כ"כ, די"ל נפק"מ בין היתר ע"י מחיצות הניכרצת להיתר משום מרחק ד"ט דל"ה כנפרץ למקום האסור, באופן שלא בכל רוחב הגג איכא הך שיעורא, דבעי' גדר של מחיצה לעשות ממנו עומ"ר או לחיים על המקום שבו הגגים סמוכין זל"ז בתוך ד"ט, ודרוק).

גם י"ל עוד טעם דאין כאן חיסרון מצד נפרץ למקום האסור, (אף להסוב' דבאיסור רשויות ג"כ יש חיסרון כזה), אלא הנידון הוא רק אם הוי כדיורי חצר אחת, דהנה התור"י בשבת ט, א כ' לתלות פלוג' דתנאי שם בנידון האם נפרץ למקו"פ יש לו דין נפרץ למקום האסור להצריך מחיצה ברוח ד', והוסיף ד"אע"פ שהיא פרוצה לרה"ר אין אויר רה"ר אוסרה כמו שאוסר אויר רה"ר את חלל המבוי שאסור לטלטל מן הבתים לחלל המבוי בלא לחי או קורה שאויר רה"ר שהוא פרוץ לתוכו עושה אותו כרמלית דהתם קרקעית המבוי עם קרקע רה"ר הן שוין ומש"ה אויר רה"ר שולט בו ואוסרו אבל הך אסקופא כיון דלא מידרסא עם רה"ר חשיבא לעצמה וכי היכי דאלו הוות גבוה י' ורחבה ד' הוות רה"י והוה שרי לטלטולי מן הבית לתוכה הם ה"נ השתא חשיבי באנפי נפשה ואין אויר רה"ר אוסרתה", הרי דבהפרש גובה של ג"ט ל"א נפרץ לרשות האסורה, וא"כ י"ל דחריץ גם כשאין בו רוחב ד"ט, סו"ס מחמת ההפרש בין הרשויות, (דלכא' זה יותר הבלדה מהפרש רק בגובה), כבר אין כאן נידון של נפרץ לרשות האסורה, וכל הענין הוא רק אם הוי כדיורי חצר אחת. (וע"ע בדרכ"מ סי' שעב סק"ג שכ' "כתב הרב רבינו יהונתן פרק חלון דב' חצירות שביניהם כותל ואינו גבוה עשרה צריכין לערב אחד ולא שנים וכן הוא לקמן בסמ"ן זה לגבי גדיש שבין החצירות", ומשמע דבכלל אי"ז דבר פשוט מסברא דב' חצירות חלוקות זו מזו בכותל נמוך יהיו אוסרות זו את זו, והוצרך לראיות ע"ז).

ויש להביא עוד לנידון זה (כשיש פתח בין ב' הרשויות שלא במילואם אבל אין עליו עומ"ר), מד' התור"פ לקמן פג, ב גבי חצר ומרפסת, ז"ל שם "וא"ת א"כ היאך מערבין כל אחד לעצמו, והא אסרי אהדדי כיון דסולם חשיב כפתח, וליכא למימר משום דבני מרפסת אין להם כח ורשות בחצר, דהא בגמרא משמע שיש תשמיש לבני מרפסת בחצר, מדקאמר במופלגת דרשות דתרווייהו הוא, ור"ל לפי שיש להם חלק בחצר, דהא יש דין גזל בשבת, כדאמר לקמן. וי"ל דסולם תורת מחיצה נמי עליו להקל, ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין שנים, כדאמרי' בפ' כיצד מערבין", ויל"ע מאי קשיא ליה דלו יהי דסולם תורת פתח עליו אבל הרי לא איירי ברצפו בסולמות במילואו או ביותר מעשר אמות, וא"כ עדיין הם מערבין שניים. וע"כ דס"ל דכיון דאין להם עומ"ר כנגד פתחו של הסולם, אז חשיב שנפרצו זל"ז לגמרי דרך הפתח שבסולם. (ואולי בזה יותר מסתבר כן מאשר בגזוזטראות דידן, כיון דבאמת אין שום מחיצה והבדלה בין החצר למרפסת חוץ מהפרש הגובה, משא"כ בגזוז' שהם רחוקות ומופלגות זמ"ז. ואפשר לדחוק בכוננת ר"פ דהוק' לו מצד דריסת הרגל).

אמר אביי לענין מחיצה כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה אבל לענין חצירה אי בטליה חייץ ואי לא בטליה לא חייץ. ומבוי דכלפי דין מחיצה אין נפק"מ במה שהוא דבר הניטל ואינו קבוע וכו', דעכ"פ כל כמה דאיתיה הוי מחיצה. ויל"ע א"כ במחיצה קבועה ויש עליה סילוק מחיצה ע"י מחיצת עראי, וכגון בנכנסין כותלי קטנה בגדולה במחיצת עראי, או כגון סילוק מחיצות על עומ"ר, האם הוי סילוק, או דלענין זה יש מעלה למחיצה הקבועה ואינה נפסלת ע"י

השבת. ודו"ק. ומבו' מזה דמ"מ כיון דהנפק"מ בין רה"י לרה"ר היא רק בשבת, אז סגי בביטול לשבת, אבל טומאה שהנפק"מ בפועל היא גם בחול אז ל"ס בביטול לשבת. דוג' רחוקה לזה מדין מיגו דהוי דופן וכו', דבאו"ז הל' מוצ"ש סי' צא כ' "הלכך אמרי' מיגו דבההיא שעתא שם דופן עליו ואפי' אם כבר אכל אכתי שייך בחיוב סוכה אם ירצה לאכול שנית או לישן או ללמוד", עיי"ש ומבו' דרק מחמת הנפק"מ בפועל שייך מיגו על חשיבות הדופן, וא"ש בזה מה שביו"ט ובחזה"מ אין מיגו אף להנך דאסרי הוצאה שלא לצורך כיון דעכ"פ אין בזה נפק"מ כ"כ. ודו"ק).

והנה התוס' לקמן פד, א כ' "דהוי דבר הניטל בשבת ואינו ממעט ומסיק בפירות של טבל דאין ניטלין בשבת ולא דמי לעפר ועתיד לפנותו דאמר לעיל דלא חייך דכיון דעתיד לפנותו לא מבטל ודאי מחיצה המפסיק בין ב' חצירות אבל למעט גובה עשרה ולשויה כפתח למרפסת כיון דאינו ניטל בשבת ממעט אע"ג דעתיד לפנותו כמו כפה ספל דאמר לעיל דממעט", ולכאו' בעיקר קו' היה מקום לדון קצת, דהרי הנידון בגמ' כאן הוא על מה שעפר בטל אפי' בסתמא שלא ביטלו בהדיא, ומקשי' ממאן דס"ל דבעי' ביטול בפירוש ולא בסתמא, ובהא אי"ז פשיטא דע"י דהוי מוקצה כבר לא יצטרך ביטול בהדיא, אבל מ"מ כשביטלו שם ודאי מהני מה שהיא מוקצה למימר דהוי מבוטל, ולמאן דלא בעי ביטול בפירוש לכאו' ודאי דמוקצה מצ"ע הוי מבוטל. וצ"ל דהתוס' נקטו דע"י דהוי מוקצה ע"כ זה ראוי להיות כביטול בפירוש.

ובביאור תי' התוס' דנו האחרו' במאי חמיר הכא דאע"ג דהוי מוקצה אינו ממעט (אם לא כתי' רב הונא), דבקר"א כאן כ' דהחילוק הוא "בין לבטל המחיצה דבעינן דווקא ביטול גמור ובין למעט שיהיה תשמישו בנחת", ולפ"ז הק' סתירה בד' הר"מ בפ"ג, דבהי"ב כ' "אם מיעט עמקו בעפר או בצרורות מערבין אחד ואין מערבין שנים שסתם עפר וצרורות בחריץ מבוטלין הן", ובהי"ג כ' "וכן אם מיעט רחבו בלוח או בקנה שהושיטו באורך כל החריץ מערבין אחד ואין מערבין שנים, וכל הדבר הניטל בשבת כגון הסל והספל אין ממעטין בו א"כ חיברו בארץ חבור שאי אפשר לשמטו עד שיחפור בדקר", ומשמע דדבר שאינו ניטל בשבת ממעט גם לענין דמערבין אחד, וא"כ ק' למה הוצרך לומר כתירוץ דרב אשי דחריץ למיטימיה קאי, והא בלא"ה י"ל דבשבת אפי' ארנקי מבטל איניש, וצ"ע. (וע"ע בשעה"צ בסי' שעב סקפ"ו וסי' שנח סקל"ו).

ואולי י"ל ליישב ד' הר"מ דהנה בהי"ב הרי איירי במיעט עמקו ואילו בהי"ג איירי במיעט רחבו, וי"ל דאם המיעוט הוא ברוחב אז נחסר כאן כל ענין הגו"א כיון דל"ה מחיצות הניכרות, דאם אין למעלה חריץ ברוחב ד"ט אז לא חשיבי כניכרות למעלה, ולכן בזה כל כמה דהוי דבר שאינו ניטל כבר בטלה המחיצה ביניהם, אבל כשהמיעוט הוא בגובה דהיינו בעומק החריץ, הרי יש כאן 'ניכרות', וכמו שדנו הראש' בשבת ק, א דאם אין כל הבור מלא פירות עד למעלה הו"ל כמחיצות ניכרות, ובוזה החיסרון הוא רק משום שנוצר מעבר וחיבור בין ב' החצירות, ולזה בעי' שיהיה הביטול באופן גמור שסתם עפר בחריץ מבוטל הוא דלמיטימיה קאי. (והרי כ' הריטב"א דמיעט בעפר "לא סוף דבר שהוא כולו מלא עפר או צרורות אלא אפילו מקצתו כל שנתמעט כל שאין בו גובה עשרה או רוחב ד"ט". ועי' שעה"צ סי' שעב סקפ"ו וסי' שסג ס"ק קז). עוי"ל בנו"א, דבמיעוט הרוחב הרי נעשה החריץ קטן יותר ואז מיפסע פסעי עליו, ולזה ל"ב ביטול גמור אלא רק שלא יהיה דבר הניטל, אבל מיעוט בעומק הוא בא לבטל תורת המחיצה ולזה בעי' ביטול גמור, ומיעוט בעומק הוא לא כעין נסר וכד' כיון דלא מילא את כל גובה החריץ בעפר.

אבל החזו"א פי' חילוק התוס' באופ"א, ז"ל בר"ס צז "לכאו' ק' דהלא תירוץ דר"ה בדר"י מוכרח משום שאינו ניטל בשבת כדאמר לעיל עז, א בכפה ספל ושם ע"ב בסולם, וכן לקמן פד, א בטיבלא, וצ"ל דס"ל לר"ה ולר"א דנאדו מתירוץ דר"ה בדר"י דלא מהני אינו ניטל בשבת אלא לשוי' סולם למחשב פתח, אבל לא לבטל מחיצות, וזהו כונת תו' פד, א ד"ה כיון, דסוגיא דהתם אליבא דר"ה ור"ה ס"ל בסוגין דעפר סתמא פלוגתא דר"י ורבנן ולדידן דקי"ל

כרבנן אינו בטל וכש"כ בעתיד לפנותו, ופירות טבלים לא עדיף מעפר ועתיד לפנותו, וע"ז תירצו דלמחשב סולם מודה ר"ה דבאינו ניטל בשבת סגי, והתם נמי פירות נעשין סולם למחשב לבני מרפסת בפתח". ואפשר להוסיף עוד דבאמת גם דבר שאינו ניטל אינו מועיל בלא ביטול כהילכתו אלא רק בתור שיש כאן סולם ופתח מזל"ז, אבל אין כאן ביטול על המחיצה, ואמנם דבר הניטל ג"כ מצד עיקר הדין היה ראוי לעשות פתח וסולם, אלא דכבר נת' בדבר הניטל בשבת גזרו חז"ל דחיישי' שינטל ולפיכך ל"מ, וכמבו' בד' הראש' דאי"ז אלא מחמת גזירה, והאי גזירה ליכא למיגור בדבר שאינו ניטל בשבת כיון דודאי לא יטלנו.

ובאמת האחרו' נתקשו בזה איך שייך חילוק במיעוט זה לומר דאם רצו מערבין אחד ואין כאן מחיצה ואם רצו מערבין שניים ואין כאן ביטול, אבל ביאורה"ד לכאו' הוא דאמנם יש כאן מחיצה אבל הוי כעין פתח וסולם ויכול לחבר בין החצירות, וכש"נ דאפילו דבר הניטל שאינו מבוטל כלל הוי כפתח וסולם, אלא שבזה גזרו שמא ינטל משם וכנ"ל. והגר"ז בסי' שעב סי"ט גם כ"כ, ז"ל "אבל אם נתמעט מעשרה בדבר שאינו ניטל בשבת אע"פ שלא ביטלו שם ועומד לפנותו אחר השבת מועיל לעשות פתח לערב יחד אם ירצו כמו שנתבאר למעלה בסולמות וספל כפוי אבל אינו מועיל לבטל מחיצות החריץ לגמרי שיהיו צריכים לערב יחד אלא אם רצו מערבין כל אחת לעצמה". וע"ע בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ו' ובעצ"א שם סק"מ ובמשנ"ב ס"ק קכד.

והנה גבי נתן נסר דנו האחרו' האם זה דוקא באינו ניטל בשבת כגון מחמת כובדו או דקבעו במסמרים, או דאפי' בלא"ה חשיב פתח, עי' מג"א סי' שעג סק"א וחזו"א סי' צו סקמ"ב. ולכאו' י"ל דאמנם מצד עצם דין פתח דנסר ל"ב ביטול ממש וסגי בעצם מציאות הנסר למימר דאיכא פתח ביניהם, אבל עכ"פ האי גזירה שגזרו חכמים שמא יטול את הדבר הניטל בשבת ודאי שייכא גם בזה. אבל יש לדחות, דהנה נת' לעיל דאף דבר המוקצה בשבת איכא למיגור עליו שמא יטלנו בחול, (וכמש"כ התורה"ש לעיל דע"כ זוהי הגזירה כיון דאם יטלנו בשבת הרי אכתי נימא הואיל והותרה), אלא בדבר שאינו ניטל ל"ש את הגדר שקבעו חז"ל מחמת הגזירה, דאמנם טעם הגזירה הוא שמא יטלנו אבל הגדר הוא דמשו"ה חשבי' ליה כאילו ניטל משם ועומד לכך ממש, וזה ל"ש בדבר שאינו ניטל. וא"כ אי נימא דגבי דין פתח דנסר לא איכפ"ל כלל במה שהוא דבר הניטל, דלעולם חשיב כפתח וחיבור בין ב' החצירות, אז גם מחמת הגזירה אין לאסור, ודו"ק.

אמר רבא לא שנו אלא שנתן לרחבו אבל לארכו אפילו כל שהוא נמי שהרי מיעטו מארבעה. ופירש"י "אבל לארכו - שנתן לארכו של חריץ דף ארבעה אורך על גבי יתדות אצל שפתו, סתם קצת רוחב החריץ ומיעטו מארבעה. אפילו כל שהוא - שהיתה דף קצרה, אפילו אינה אלא כאצבע הרי מיעטו לרוחב החריץ מארבעה במשך מדת הפתח, ומתניתין רחב ארבעה תנן", אבל הר"מ בפ"ג הי"ג כ' "אם מיעט רחבו בלוח או בקנה שהושיטו באורך כל החריץ מערבין אחד ואין מערבין שנים". ולכאו' אין כאן מחלוקת, אלא אם עושה כן רק בשיעור מועט הוי פתח, ואם עושה כן לאורך כל החריץ אז אין מערבין שניים. וכ"כ בשם יוסף על הר"מ שם, ז"ל "נראה דרש"י ורבינו אינם חולקים שרש"י פירש כן על מ"ש רבא לא שנו אלא שנתן לרוחבו אבל לארכו אפי' כל שהוא נמי קאי על מתני' דקתני מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד וקאמר עלה רבא דדין זה כשהוא נתן לארכו אפילו כל שהוא ועל כן הוכרח רש"י לפרש דלא נתן לאורך כל החריץ דאם כן אין מערבין אלא אחד דהא רוחב ארבע קתני מתני' אבל חריץ שהיא פחותה מד' רוחב הכל רשות אחת היא וכמ"ש רבינו ז"ל דמערבין דוקא אחד ונמצא דרבינו ז"ל השמיענו דין מחודש דאם נתן קנה או לוח לאורך כל החריץ דאין מערבין שנים אלא דוקא אחד אבל כשלא נתן לאורך כל החריץ אם רצו מערבין שנים או אחד אי נמי אם נאמר שרבינו סבירא ליה דרבא איירי בנתן באורך כל החריץ מ"מ לענין דינא לא פליג עם רש"י ז"ל כמ"ש". וע"ע פיר"ח.

מערכין שנים אלמא חייץ, ולא הזכיר ביותר דהתבן הוי מחיצה דאין מערכין אחד, ואולי פשיט"ל כנ"ל דתבן הניטל ודאי אם רצו מערכין אחד דל"ג מדלת וחלון כעין שלנו הראויים לפתיחה וכו"ל. (אבל מאידך רש"י בתי"ש כ' "לענין מחיצה – אע"ג דעתיד ליטלו, כל כמה דהוי התם מחיצה היא, דהא מפסיק מידי דהוה אעביטין ואוכפות וכלי בהמה, דתנן בפרק קמא דמקיפין בהן, וע"כ דגם בתבן שעתיד לפנותו אין מערכין אחד). אבל צ"ע דכיון דהא דאמרו במתני' אין מערכין אחד איירי גבי תבן מבוטל שאין עתיד לפנותו, אז מה המקור דגם תבן הניטל אם רצו מערכין שניים. גם צ"ע דאם בשבת אפילו ארנקי מבטל איניש וכו' א"כ גם האי תבן הוי דבר שאינו ניטל מחמת ההקצאה וסתירת האוהל כמש"כ הראש, וא"כ מה הקו' על התבן שסותם את החרץ שהוא דבר הניטל בשבת.

אכן המאירי בפ"י מתני' כ' "מתבן שבין שתי חצרות גבוה י"ט כלומר שאין כותל ביניהם אלא גדיש של תבן מפסיק ביניהם על פני ארך החצר והוא גבוה עשרה טפחי' הרי זה מפסיק ומערכין שנים ולא אחד ואע"פ שלענין חריץ אמרו שאינו חוצץ כל שראויין למאכל בהמה אחר שנטלין בשבת כמו שביארנו למעלה לענין מחיצה ודאי כותל היא כל עוד שהוא שם אפי' דעתו לפנותו שכל דבר עושין בו מחיצה הואיל והוא דבר הראוי להתקיים אם לא יטלוהו, ומשמע דבהא נמי אין מערכין אחד. וכך מפו' בד' המאירי בחי' שכ' "ואע"פ שהוא ראוי למאכל בהמה הואיל ועומד בעצמו מחיצה הוי". ואף בפשטות הסוג' הרי נראה דהתבן הזה עומד להינטל ממש ואלו מאכילין מכאן וכו', והתוס' נמי כ' דהוי מחיצות עראי, וצ"ע. והנה הרשב"א בעבוה"ק כ' "שתי חצרות וכותל גבוה עשרה ביניהן, בין רחב ארבעה בין שאינו רחב אלא כל שהוא ואפילו וילון פרוש בין שניהם, מערכין שנים ואין מערכין אחד", ואולי אפ"ל דאתא לרבווי דאפי' וילון העומד לפתיחה וסגירה מ"מ אין מערכין שנים. אבל נראה דאי"ז כוונתו, אלא הרבותא ביולון הוא בדקותו, ולאפוקי משי' קצת גאונים דיש שיעור לעובי המחיצה וכשיעור חריץ, וכמובא ברשב"א לעיל מינה שם. וע"ע בעצ"א שם סקמ"ז שפפל עוד לחלק בדין זה דמתבן אי צריך ביטול שם, בין אופן שעשאו באמצע חצר, או אם ניתן בין ב' חצרות, עי"ש.

איסור מיעוט המתבן (ודין נפלה מחיצה בין החצירות)

אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן וכו' אמר רב הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכיל וכו' שניהן אסורין שמע מינה דיריין הבאין בשבת אסורין דלמא דאימעט מאתמול. ופירש"י (בלי"ק) "מאכילין - מן התבן לבהמתן ולא חיישי' דילמא ממעיט תבן מעשרה דהויא לה חדא רשותא ואסרי אהדדי ולא מסקי אדעתיהו ומטלטלי בחצר, להא לא חיישינן דהא אפילו אימעט אי לא הוי מיעוט על פני עשר אמות ויותר לא אסרי דהא עד עשר פיתחא הוי, ואין בהמה ממעטת כל כך באכילתה בשבת אחד וכו' שלא יתן בידיה לתוך קופתו, דלמא שקיל טובא וממעט ליה מעשרה וקא מטלטל בחצר האוסרת, ומאכילין דקתני במתניתין שהבהמה באה ואוכלת, והתם לא חיישינן לדלמא ממעיט, דבהמה קלי קלי אכלה". ויל"ע דא"כ בחצר שרוחבה מועט הרי סגי באכילה מועטת של הבהמה לפרוץ המחיצה ול"ב אכילת י' אמות של תבן, גם יל"ע באופן שסגי באכילה מועטת של הבהמה ליצור פירצה בקר"ז, וצ"ל דלא פלוג.

והראש' תמהו בד' רש"י דהרי גם אם יתמעט התבן בשבת קי"ל דהואיל והותרה הותרה, ואיזה חשש איסור יש בזה, עי"ש כמה תי'. אמנם בחי' תלמיד הרשב"א (אחר שהביא את תי' הראב"ד והרשב"א) כ', ד"אפשר לומר דקושיא מעיקרא ליתא כפי מה שפירשנו למעלה בפ"ק דלעולם לא אמר רב הונא שבת הואיל והותרה הותרה אלא היכא דאיתנהו למחיצות, וכן הוכחנו בפ"ק גבי דרב הוה יתיב בההוא מבואה והוה יתיב רב הונא גביה וכו' ואמר ליה רב הונא לא סבר ליה מר ליסמוך אדיקלא, ופירשנו לשם דבין לטעמיה בין לטעמיה דרב הונא קאמר דאע"ג דאמר רב הונא שבת הואיל וכו' לא אמר אלא היכא דאיתניהו למחיצות משום דמסתמא לא פליג רב הונא אדרב רביה, וכ"כ הר"י מלונגיל, ז"ל "מערכין א'. אם נתמעט בחול שהרי הכל נחשב כפרוץ ואפילו לא נתמעט מע"ש

אבל בס' הבתים כ' "וכן לוח רחב ארבעה טפחים על רוחב החרץ מערכין אחד ואין מערכין שנים. לשון רבינו משה. ודעת הר"ש, שבנתן בו לוח לארכו שאמרו שאינו צריך ארבעה, אינו מדבר כשנתנו לאורך כל החרץ, אלא כיון שיש לו אורך ארבעה הרי זה ממעט. ודברי הר"ם נראין לנו עיקר", וכן בפ"י רחב"ש כ' "ואע"פ שלא מיעט כל רוחב החרץ אלא מקום ד' ממנו בלבד, הוי אותו מקו' כפתח. זהו סברת ר"ש. ורבינו אומ' שצריך שימעט כל החרץ. אמר ז"ל [רמב"ם הלכ' עירובין פ"ג הי"ג] וכן אם מיעט רחבו בלוח או בקנה שהושיטו באורך כל החרץ". ומבו' דיש כאן פלוג', וצ"ע. ועי' לח"מ שם וקר"א בסוג'. ובמרכה"מ שם ציין לד' הירו' בפירקין, דאי' התם "אית תני מערכין שנים ואין מערכין אחד אית תני מערכין אחד ואין מערכין שנים מאן דמר מערכין שנים ואין מערכין אחד פחות מיכן בנסר מאן דמר מערכין אחד ואין מערכין שנים פחות מיכן בחלל".

וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו אמר רבא הא דאמרת זו כנגד זו אין זו שלא כנגד זו לא וזו למעלה מזו נמי לא אמרן אלא שיש בין זה לזה שלשה טפחים אבל אין בין זה לזה שלשה גזוזטרא עקומה היא. ויל"ע דלכאו' ככל שהגזוז' רחוקות זו מזה ביותר הרי העיקום והשיפוע הוא קהה יותר, וחזי' דמ"מ כיון דיש ביניהם הפרש ג"ט כבר ל"מ. וטעם הדבר כ' הראש' בשי' רש"י, דאף דאיירי בנתן נסר בין הגזוז', מ"מ כשאניס זו כנגד זו אז פיתחא בקר"ז לא עברי אינשי, עי'. ויל"ע דא"כ למה בכה"ג מערכין שניים, והא איכא ביניהם פירצה בקר"ז, וכמו שע"י פירצה יותר מעשר כבר ל"א דמערכין שניים, הכא נמי נימא בפירצה בקר"ז.

אלא דבלא"ה נת' לעיל שאין בין הגזוז' ענין של מחיצה ועומד, (אא"כ נימא דיש גו"א מפ"ת, וכש"נ לעיל), ואעפ"כ חשיבי כנבדלות זמ"ז מאיזה טעם וכש"נ, וא"כ האי נסר העומד בקר"ז אמנם אינו פתח כראוי להיות מערכין אחד על ידו, אבל מ"מ אין כאן פירצה למנוע דאם רצו מערכין שניים. אבל עכ"פ גבי חריץ יל"ע כן אי נימא דבעי' שם תורת מחיצה, ויהיה נסר ביניהם באופן שאינו נעשה פתח כי הוא בקר"ז, האם נימא דכבר אין מערכין שניים כיון דאיכא פירצה ביניהם, (דבמקום הנסר ל"ש למימר גו"א כיון דהוי כ'אינס ניכרות'), או דכל ביטול המחיצה הוא רק ע"י תורת פתח שבהנסר, אבל אם איננו פתח כי עומד בקר"ז אז גם אינו מגרע את המחיצה, וצ"ע בזה. והנה החזו"א בסי' צו סקמ"א כ' ד"אין שנפרש פשיטא דאין חילוק אם הנסר מזוית לזוית או מאמצעו לאמצעו דכל שהנסר באלכסון לא חשיב פתחא דאין דרך ההילוך כן והעיקר משום דבעיתא תשמישתי' כמש"כ הריטב"א, ובהא נראה ודאי דל"ש לומר דהחצר פרוצה בקר"ז, כיון דמאי נפק"מ כלפי חצר זו שהנסר הולך באלכסון כלפי החצר השניה, אלא ודאי דכל שם קר"ז בזה הוא רק על הפתח המחבר את ב' החצירות, אבל אי"ז פירצה בקר"ז לאסור כ"א מהם אם יערבו שניים.

מתבן שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים מערכין שנים ואין מערכין אחד. ובסתמא איירי כאן גם בתבן שלא ביטלו כלל אלא עתיד לפנותו, וגם הוי דבר הניטל בשבת, ואעפ"כ הוי מחיצה, וכמו שאמרו בגמ' לעיל עח, ב "ותבן לא חייץ והא אנן תנן מתבן שבין שתי חצירות גבוה י"ט מערכין שנים ואין מערכין אחד אמר אביי לענין מחיצה כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה אבל לענין חציצה אי בטליה חייץ ואי לא בטליה לא חייץ".

אבל הנה בעצ"א סי' שעב סקט"ו כ' גבי סריגות המבטלין דין חלון "דאם הסריגות עשויות בענין שיכולים להינטל בשבת באופן שאין בהן משום סתירה הרי הם כפתוחים רצו מערכין א' רצו מערכין שניים, וכנ"ל מהא דאי' שם בירו' במלאוהו תבן וקש, ומטעם זה נ"ל דמותר לסמוך על חלונות העשויות במחיצות של זכוכית כעין שלנו, כיון שראויות להיפתח בשבת ורצו מערכין אחד רצו מערכין שניים", ולפ"ז מתני' לצדדין קתני, דהא דמערכין שניים היינו אפי' בניטל בשבת, וכמו שאמרו בגמ' דלענין מחיצה כו"ע ל"פ דהוי מחיצה, אבל הא דאי' אין מערכין אחד, זהו דוקא בתבן המבוטל שם או שאינו ניטל בשבת מאיזה טעם. וקצת מדוק' כן ברש"י לעיל שם שכ' "והתנן מתבן שבין שתי חצירות כו' - גדיש של תבן וקתני

מאי קושיא שאני התם דאיתנהו למחיצות אבל הכא דליתנייהו למחיצות שנפרצה הכותל שביניהן דילמא ל"א הכי, דהא דכותה אמרי' בפ"ק אמר לך רב הונא אנא דאמרי אפילו לרבי יוסי עד כאן לא קאמר ר"י התם דל"א שבת כיון דהותרה הותרה אלא משום דליתנייהו למחיצות אבל הכא דאיתנהו למחיצות, ותירצו דבההיא דר' יוסי איכא מחיצות שעושות רשות כגון חצר שנפרצה לשתי רוחותיה ומבוי שנטלה קורתו או לחיו והא חשיב חסרון, אבל כותל שבין שתי חצירות דלא עביד רשות אלא לחלק רשויות שלא יתערבו בהא ודאי כי נפל לא חשיב חסרון וכמאן דאיתנהו למחיצות דמי וראוי לומר שבת כיון שהותרה הותרה, והשתא אע"ג דקי"ל בההיא כרבי יוסי בהא דהכא קיימא לן כשמואל דשרי בסמוך דהא רבה ואבבי כוותיה סבירא להו וכן רב הונא ורב יהודה, ולא תיקשי הלכתא אהלכתא לפום האי טעמא דאמרן. וע"ע באבנ"ז סי' שא דתלה את עצם הנידון הזה בגדר האיסור של ב' חצירות בלי כותל ביניהם, אם זה משום דנפרצו למקום האסור או משום דהוי כנתוספו דירין.

ומצינו בזה עוד חידוש, דבהג"א בפ"ק סי' ח כ' ו"בנפרצה מבעוד יום א"נ נפרצה בשבת ולא אמרינן הואיל והותרה אלא דוקא בכותל שבין שתי חצרות דחד תשמישא הוי אבל מבוי וחצר לא, וז"ל הב"י בסי' שסה "כתב המרדכי (סי' תעז) אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר וכו' חצר מותרת ומבוי אסור ואע"ג דהיום נפרץ לחצר לא אמרינן הואיל והותרה הותרה דרב לטעמיה דלית ליה הואיל והותרה הותרה ובמרדכי ישן כתוב עוד אי נמי לא אמרינן שבת הואיל והותרה אלא בחצר שנפלה המחיצה בינו ובין חצר אחר דאידי ואידי חד תשמישא הוא אבל מבוי לחצר לא עכ"ל. והנה בהמשך הגמ' כאן לכאור' מבו' להדיא דהוי כדירין ולא כמחיצות, דאמרי' "שניהן אסורין שמע מינה דירין הבאין בשבת אסורין דלמא דאימעט מאתמול", וק' להנך ראש' דס"ל דכה"ג הוי כליתנייהו למחיצות. וכה"ק הגאון" על הר"י מלונגל הנ"ל. (ועי' בד' האר"ז המובאים להלן). ואולי עפ"מ שנת' מד' המרדכי יש ליישב, דאמנם חצר שנפרצה לחצר ס"ל להנך ראשונים דהוי כליתנייהו למחיצות, דמ"מ הו' כרשויות חלוקות ואין מחיצה ביניהם, (וכעין שכ' המרדכי על מבוי וחצר), אבל בית שיש באמצעיתו מחיצת תבן הוי ממש כבית אחד, ובהא ודאי ל"ה כליתנייהו למחיצות אלא כחיסרון דירורים בעלמא.

בש"י האר"ז בד"ן זה של חצירות שנפרצה המחיצה ביניהם בשבת, אי אמרי' הואיל והותרה או דהוי כליתנייהו למחיצות, לכאור' מצינו סת'י, דהנה הובא לעיל מש"כ האר"ז בסי' קכא "דלא דמיין האי פירצת חצירות דנפרצו זו לזו לפירצת מבוי ולא דמיא אלא לדירין שבאו בשבת", ושנה משנתו זו גם בסי' קצה, ז"ל "הלכה כשמואל דמטלטל עד עיקר מחיצה ואע"ג דלענין מחיצה לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה הא לא דמיא למחיצת מבוי כדפי' ר"י בר שמואל כדפרי' בפ"ק. אכן בביאור סוגיין כ' האר"ז בסי' קפא "ופרכי' מדקתני נתמעט התבן מ"ט שניהם אסורות ש"מ דירין הבאין בשבת. כי הכא דאמש לא הו' דירין אלא מן התבן והלאה ועכשיו הם שולטים בכל הבית אסורין ולא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה". ופולגת' היא בפ"ק גבי שיירא שחנתה בבקע'. ושנינן דילמא אמעט מאתמול. מיהו לדידן דקי"ל דלענין מחיצה לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה כדפרישית בפ"ק מיתוקמא מתני' בנתמעט היום בשבת וש"מ דדירין הבאין בשבת מחמת מחיצה אסורין ולא אמרי' לענין מחיצה שבת הואיל והותרה הותרה", והיינו כשי' הראש' הנ"ל (ר"י מלונגל ומאירי ותלמיד הרשב"א) דהוי כליתנייהו למחיצות, ואף עמד בהע' הגאון" מד' הגמ' בע"ב דמשמע דס"ל דהוי כאיסור דירין ולא כאיסור מחיצות, וצ"ע בסתי"ד.

ואולי יל"ד דהנה לקמן צג, ב כ' רש"י "כותל שבין שתי חצירות - שלא היה פתח ביניהם ולא עירבו יחד ונפל", וצ"ע לשם מה הוסיף שלא היה פתח ביניהם, ואולי ס"ל דאם מעיקרא היה פתח אז אפי' כשלא עירבו מ"מ ראוי לחושבם טפי כחצר אחת, וע"כ כשנפל הכותל הוי ע"כ בגדר איתנייהו למחיצות, אבל אם מעיקרא לא היה

אלא בשבת אפי' נאסרים שניהם אע"פ שהותרה למקצת שבת משום דלא אמרינן ה"ט דשבת הואיל והותרה הותרה אלא בעירוב ולא במחיצה והוי כמבוי שניטלה קורתו או לחיו דאמרינן כיון שאסורין לשבת הבאה אסורין נמי לאותה שבת".

וכ"כ המאירי, ז"ל "והרי טעם שבת שהותרה הותרה אין כאן שהרי לא אמרוהו בבטול מחיצות". (אבל בהמשך כ' המאירי בביאור"ד הגמ' ד"אע"פ שבנטלה קורתו או לחיו או נפרץ הכותל אסור אפי' בשבת דוקא בנפרץ לרה"ר אבל כל שנפרץ לחצר שאינה מעורבת מותר כמו שביארנו בעירב דרך הפתח ונסתם הפתח ובעירב דרך חלון ונסתם החלון שאין אלו מחיצות אלא דירין ודירין הבאים בשבת אין אסורין", וכן לעיל ע, ב כ' "דוקא בשנפרצו בכרמלית או לרה"ר אבל אם נפרצו לחצר שאינה מעורבת מותר אין כאן אלא דירין הבאין בשבת לאסור ודירין הבאין בשבת אין אסורין", ולקמן צג, ב כ' "שאלו נפרצה לרה"ר או לכרמלית ודאי אסור כמו שיתבאר אבל כשנפרצה לחצר שאינה מעורבת או שעירבו כל אחת לעצמה אין כאן אלא דירין ואין אסורין בשבת". וצ"ע). וכ"כ האר"ז בסוגי, ויב' ש' להלן.

ולכאור' ק' טובא דהרי אין כאן חיסרון מחיצות בהל' רה"י, דהרי יש היקף כראוי סביב ב' החצירות יחד, אלא שנפלה המחיצה בין ב' החצירות ויש כאן איסור דירורים, כיון דאין דירי ב' החצירות מעורבין זה עם זה, וא"כ ודאי דמי לגונא דבאו דירורים ולא לאופן של ליתנייהו למחיצות. וי"ל דהחילוק בין איסור דירורים לאיסור מחמת חיסרון מחיצות, הוא לא בחומר או בסוג האיסור, אלא דב'הואיל והותרה' לא נאמר היתר סתם, אלא נאמר דהקביעה של הדירורים תלויה בכניסת השבת, וכזה אמרי' דקביעת המחיצות תלויה כל רגע בעצמו ולא בכניסת השבת, ולפיכך ל"ש בזה הואיל והותרה, וה"ה הכא דאמנם חיסרון המחיצות הוא גורם איסור של נתוספו דירין, אבל כיון דהחצירות פרוצות זל"ז הרי' לכללא דקביעת עמידת המחיצות תלויה בהשתא ולא בביהש"מ, וממילא גם לענין איסור דירורים ל"ש למימר הואיל והותרה אם החיסרון כעת הוא במחיצות, דאם באו דירין באמצע שבת ע"ז אמרי' הותרה דענין הדירין נקבע בביהש"מ, אבל כשכל חצר פרוצה במילואה לחצר השניה מחמת חיסרון מחיצות ל"ש בזה הותרה אפי' שהאיסור הוא רק מחמת הדירין.

ובאמת גם בד' התוס' נראה דלא פשיט"ל לחלוק בזה אלא נצרכו לראיות, ז"ל לעיל יז, א "ואע"ג דרב פסיק כר' יוסי אפי' באיתנהו למחיצות כדמוכח גבי שתי חצירות ונפל כותל שביניהם דהתם הוי שפיר איתנהו למחיצות דאכתי איכא מחיצות חיצונות שעל ידיהן נעשה החצר רה"י ומשום הכי מייתי מחצר גדולה שנפרצה על בעיא דרב הושעיא בפרק כל גגות", ויותר מכן כ' באר"ז סי' קכא "ואע"ג דההיא דאב"י דכל גגות בנפרצה מיירי וקאמר הואיל והותרה הותרה לא דמיא ההיא פירצה דחצירו' דנפרצו זו לזו לפירצת מבוי ולא דמיא אלא לדירין שבאו בשבת וכו' ואע"ג דפסקית הלכה כר' יוסי דלענין מחיצות לא אמרי' שבת הואיל והותרה והיא כותל שנפל היינו נפרצה מחיצה לא דמיין אהדדי כדפרישית לעיל כלשון רבי' שמשון וצ"ל דלא דמיין האי פירצת חצירות דנפרצו זו לזו לפירצת מבוי ולא דמיא אלא לדירין שבאו בשבת". ואף בתור"פ לעיל שם האריך בדבר זה, ז"ל "משמע הכא דרב הונא מודה בליתנהו למחיצות דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה. וקשה דלקמן פ' כל גגות אמרינן גבי חצר קטנה שנפרצה לגדולה קטנה אסורה, ומוקי לה בנפרצה מבעוד יום, דאי משחשיכה הא בעאי מרב הונא וא"ל שבת הואיל והותרה הותרה, והתם ליתנהו למחיצות. וי"ל דלא קרי ליתנהו אלא בשנפרץ לרה"ר, אבל לחצר דהתם חשיב שפיר איתנהו למחיצות, דהא אם היה עושה עירוב מזו לזו היה הכל אחד".

וכן ברא"ש שם סי' כג גם כ' "ואע"ג דההיא דאב"י בפרק כל גגות בנפרצה איירי וקאמר שבת הואיל והותרה הותרה. לא דמיא הך פירצה דשתי חצרות שנפרצו זו לזו לנפרצה לרה"ר. דכיון דמעיקרא רה"י גמורה והשתא רה"י גמורה והוקפה לדירה לא דמיא אלא לדירין הבאין בשבת". ואף הריטב"א לקמן צג, ב כ' "הק' בתוס'

חומרא, ואפ"ה מוציאים ונו"ב בתוך העירוב בלא ע"ח ובלא שיתוף, אלא אמרי' דמה שמחוץ למחיצה קורה ולחי שלנו הוי דינו ככרמלית, ומעתה בשבת אם ניטלו קורותיו בטלו מחיצות והוי כפרוץ לכרמלית ואסור".

והנה במש"כ מהרי"ל לבאר טעמיה דהמהר"ם דאסור כשנשברו התיקונים ברוטנבורק אף שהיתה מוקפת חומה, וביאר דכיון דהיה שם גוי א"כ הוי כליטנייהו למחיצות כיון דהוי פרוץ לכרמלית, יל"ע דהרי מצינו בד' המהר"ם דשייך למימר הואיל והותרה גם על איסור הבא מכוח דירת נכרי, דכן אי' בהג' התוס' סו, א ובשאר"ר שם בשם מהר"ם, דבבא נכרי בשבת שייך למימר ביה הואיל והותרה. (ודוחק לחלק בין אופן שנפלו מחיצות ונפרץ לרשות של גוי, ובין ביאת הגוי לתוך הרשות בלי נפילת מחיצות). וא"כ נראה לומר דמה שאסור מהר"ם את רוטנבורק זהו משום דס"ל דל"א הואיל והותרה בעומד ההיתר ליבטל, וכמו שהביאו הראש' דין זה בשם המהר"ם גבי גוסס וכד', ולהדיא כ' הפוס' בסי' שסה דבמקום שרגילים הגויים לקלקל את תיקוני המבוי ל"א הואיל והותרה, וא"כ יל"פ כך את האיסור הנ"ל שאמר מהר"ם, דבס' הפרנס הנ"ל (סי' שיד) אי' "מהר"ם זצ"ל הנהיג בעירו פה רוטנענבערג כשהגויים משברין את העירובין הקורות והלחיים שבמבואות שלא למחות ביד הגויות להביא את החמין", ואפשר לומר טעם האיסור כיון שזה היה דבר המצוי שהגויים מקלקלים את ההיקף של המחיצות. (וע"ע תשובה מאהבה סי' קיב).

ועכ"פ הנה השו"ע בסי' שעד פסק בפשיטות ד"היה כותל בין שתי חצרו' ועירבה כל אחת לעצמה, ונפרץ הכותל בשבת, מותרים לטלטל כל השבת", והיינו דל"ה כליטנייהו למחיצות. וצ"ע בד' השו"ע בסי' שסה, דאי' שם "מבוי שנטלו קורותיו או לחייו בשבת, אע"פ שהותר למקצת שבת אסור משם ואילך, בין פתוח לרה"ר בין פתוח לכרמלית. ויש מי שאומר דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה מותר. הגה: ויש לסמוך על זה ולהתיר", ונראה שיש כאן נידון על עיר מוקפת חומה, דמ"מ אם נפל תיקון העירוב הפנימי של המבוי אז ל"א הואיל והותרה דהוי כליטנייהו למחיצות. וצ"ע. ואולי אפ"ל דהנידון הוא כעין ד' המהרי"ל דכיון דנפרץ למקום שיש בו נכרי אז הוי טפי כליטנייהו למחיצות וכאילו נפרץ לכרמלית ממש, אף דהוי מוקף חומה. אבל זה סתום מאד לפרש שזה הנידון, וגם דבתרוה"ד שהוא מקור הדין ל"מ כן כלל. ואולי היה אפשר לחלק עוד דאם ב' חצירות מעורבות כ"א בפנ"ע וכעת נפרצה המחיצה ביניהם, כה"ג ל"ה אלא כנתוספו דירוין, אבל אם חצר אחת היתה בלתי מעורבת מעיקרא, אז החצר השניה שנפרצה לה כעת הויא כאילו נפרצה לכרמלית וליטנייהו למחיצות. (עו"ל ע"פ מש"כ הב"י בסי' שסה ז"ל "כתב המרדכי - סי' תעז- אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר וכו' חצר מותרת ומבוי אסור ואע"ג דהיום נפרץ לחצר לא אמרינן הואיל והותרה הותרה דרב לטעמיה דלית ליה הואיל והותרה הותרה ובמרדכי ישן כתוב עוד אי נמי לא אמרינן שבת הואיל והותרה אלא בחצר שנפלה המחיצה בינו ובין חצר אחר דאידי ואידי חד תשמישא הוא אבל מבוי לחצר לא עכ"ל", וכ"ה בהג"א פ"ק ס' ח כמוכא לעיל, וצ"ע.) ויל"ע בכ"ז.

ומקור הדין הוא בתרוה"ד בסי' עג, ויש להתבונן בדבריו מה היה הנידון דבמוקפת חומה ל"א הואיל והותרה, ז"ל "שאלה: הכשר מבוי שנפלה בשבת, ואותה העיר מוקף חומה ישב ולבסוף הוקף כסתם עירות שרי לטלטל באותו מבוי באותו שבת או לאו. תשובה: יראה דיש להתיר כמו שאבאר. קבלתי שאחד מהגדולים הורה כך להתיר הלכה למעשה, ונתן טעם לדבר דכה"ג אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה, כיון שהכשר המבוי קיים בשעה שקדש היום. אע"ג דכתוב בא"ז ובהגה"ה באשירי פ' קמא, מייתי מבוי שנטלה קורותיו או לחייו, ל"א שבת הואיל והותרה הותרה, הואיל וליטנייהו למחיצות, ומייתי ראייה על זה מפרש"ן. אמר הגדול ההוא דהיא מיירי בעיר שאינה מוקפת חומה, דהתם ודאי ליתניהו למחיצות. אבל עיר דמוקפות חומה, דכולה חשיבא רה"י גמור ע"י הקף חומה חשיב שפיר איתניהו. כיון דעדיין אף לאחר שנטל הכשר המבואות

פתח, אז כעת כשנפל הכותל א"א לומר דהווי שתי החצירות כאחת גדולה ואיתנייהו למחיצות, אלא הוי בגדר ליתנייהו למחיצות, דל"ש בזה הסברא שכ' התור"פ לעיל בפ"ק "דהא אם היה עושה עירוב מזו לזו היה הכל אחד". וא"כ י"ל הכי בשי' האו"ז, דאמנם כ' בפ"ק ובפ' כל גגות דכותל חצר שנפל הוי בגדר דירוין הבאים בשבת ואיתנייהו למחיצות, אבל זה הכל כשהיה פתח ביניהם, דכך הוא פ"י את הסוג' בכל גגות דאיירי כשהיה מעיקרא פתח בכותל שבין ב' החצירות, (להיפך מד' רש"י), אמנם האי מתבן דמתני' ודברייא משמע ליה דאיירי בסתמא בליכא פתח ביניהם מעיקרא כלל, וכדאמרי' מתחילה מערבין שניים ואין מערבין אחד, ואם היה עושה עירוב ביניהם מעיקרא ג"כ ל"ה כאחד, ולפיכך זה בגדר ליתנייהו למחיצות.

וזה כעין הסברא היוצאת מד' המרדכי הנ"ל דיש חילוק בין ב' חצירות לחצר ומבוי בדין זה, כיון דחצר ומבוי תשמישן חלוק, וה"ה הכא דאם מעיקרא לא היה פתח הווי חלוקין כ"כ ול"א הואיל והותרה כיון דהוי כליטנייהו למחיצות, אבל אם מעיקרא היה פתח אז ל"ה אלא כבאו דירוין. (ויש בזה חידוש, דהרי סברת הואיל והותרה באה לדון כאילו יש מחיצה ביניהן ואינם פרוצות זל"ז, ואילו הפתח דמעיקרא לפמשנת מהני לחושבן כרשות אחת טפי, ולשייך את המחיצות של החצירות זל"ז. וצ"ל דליטנייהו למחיצות הוי חיסרון בפנ"ע, וכלפיו מועיל הפתח דמעיקרא לומר דכבר מער"ש היה אפשר לדון לכל חצר את מחיצתה הרביעית בחצר שכנגדה, כמו שהיה מועיל אם היו מערבין אחד, ודו"ק.) ועצ"ע סתימת הדברים.

ובדין זה דנפלו המחיצות בין החצירות האם הוי כאיסור דירוין והואיל והותרה וכו' או כליטנייהו למחיצות, מצינו אריכות במהרי"ל, (במנהגים, ובשו"ת סי' קנו), ודן שם להחמיר באופן שנפרץ למקום שיש בו גוי דאז החמירו חכמים שלא ילמד ממעשיו ועשו את הרשות ככרמלית, (ואזיל לטעמיה דבאיכא גוי יש איסור טלטול ד"א גם בכלים ששבתו בחצר, ועי' ביארה"ל ר"ס שפב. וכן מבאר שם דהוי ככרמלית ולא מגדרי ע"ח, ונפק"מ גם ליו"ט, ולדין הואיל והותרה וכדלהלן).

וז"ל "שאל מה"ר מיישטרליץ יצ"ו ממהר"י סג"ל ע"ה מבואות שלנו בעיר מוקף חומה שנפלו קורה ולחיים בשבת אם אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה. כי הח"ר זעליקמן יצ"ו העיד משמיה דמר הלכה למעשה לאסור, ואמרת' לו שמא היו פרצות בחומה, והשיב איני יודע. ונ"ל אשר שמעתי שהתירו פעם אחת בארץ אושטרייך, גם נ"ל קצת ראייה להתיר מתוס' פ"ק דעירובין דמתיר בחצירות. וא"כ אותן עיירות שלנו המוקפות חומה ומחיצה החיצונה קיימא נחשבים כחצירות של רבים. וראיה מיהודי הדר לבד בכרך שהגאונים קראום חצירות ואם נתיר בחצירות נתיר כמו כן כאן. והשיב בתשובה, תיקוני מבואות שנשברו בשבת בעיר מוקפת חומה כבר איפלגו בה קמא דקמן, מהר"א קדוש הי"ד היה נראה לו להתיר מטעם דחשיב דהיהודים הבאים בשבת ומחיצות חיצונות קיימים כמו שכתב. ואמר לנו מורי הש"ר שכך רצה ג"כ מה"ר הלל בהיותו באותה מדינה יוצק מים ע"י מהר"ם סג"ל, אבל מורי הש"ר לא הודה לדבריהם וראיה ברורה לא הגיד לי. ואני הבאתי ראייה מסמ"ק דמספ"ל בהג"ה. ועוד הבאתי להם ממה שקרא כרמלית חצר שישראל וגוים דרים בה באחד מחיבורים או בתו'. ועוד הבאתי ראייה מספר פרנס שכתב שם כשהיו הגוים משברין התיקונים ברוטנבורג והתיר מהר"ם שהגויות היו מביאות כו'. וידוע שרוטנבורג עיר מוקפת חומה דלתים ובריה מימות מהר"ם. וטעמא נ"ל כדלעיל דיהבו ליה רבנן דין כרמלית כשיש ב' יהודים אוסרים זע"ז דאפי' לטלטל בתוכו כלים ששבתו בתוכו טפי מד"א אסרו, כי היכי דליפוק ישראל ולא ילמוד ממעשיו. ועוד נ"ל כיון שיש לגוים דריסת הרגל במבוי, לא דמי לכותל שבין שתי חצירות דאין להם דריסת הרגל זע"ז, ולהכי צריך ב' פסים או צוה"פ לסלק דריסת הרגל. תדע דמנהגנו בסוף מבואותינו צוה"פ ולא סגי בלחי כמו כלה לרה"י אחר. ושוב מוכיח מהר"י סג"ל עוד דכל העיר ככרמלית דהא יש רבוותא אוסרים להוציא ביו"ט רק מפתח של אוכלין אע"ג דאין עירוב והוצאה ליו"ט רק משום

דאסר עליה, וכן הרבה ראש' הביאו האי פסקא דהר"י, (וע"ע שו"ת מן השמים סי' סה שאסר בזה, ובג"י על פסקי מהר"ם כ' "ועיירות שלנו המוקפות חומה סביב ויש להם דלתים ובריה מותר לטלטל בכל העיר על ידי עירוב ושכירות מן הבתים של גוים. אעפ"כ חלילה מעשות מעשה מאחר שלא נהגו"), וג"כ משמע שיש נידון דב'כרך' לא יועיל הקפת חומה לעשותה רה"י, (ובמרדכי רמז תקט הוסיף "דחצר של רבים וישראל אחד דר שם א"צ לשכור דלא פליג בין חצר קטנה לגדולה", והיינו דהנידון הוא בכל חצר של רבים), רק אם ישכור רשות מהגוי, וכמו שהביא התורה"ד מקור מזה לפסקו הנ"ל ד"עוד נראה ראייה גמורה מהא לינהג היתירא בנ"ד, דהתוס' ואשירי ומרדכי בשם ר"י כ' בפ' הדר, ישראל אחד הדר בכרך המוקף חומה, שהוא מותר לטלטל בכל העיר הואיל ודלתות נעולות בלילה וכו' דכיון דיש לה מחיצות הוי לה כחצר של רבים, דלא פלוג רבנן בין חצר גדולה לקטנה ע"ש, והכי נהגו עלמא היתר פשוט. וא"כ שמעינן דעיר המוקף מחיצות לאו כרמלית היא, אלא כחצירות שלא עירבו. דאי כרמלית היא, מאי מועיל הך טעמא דדירת נכרי אינה אוסרה, מפני שהיא כדירת בהמה, הא בכל הכרמלית אסור לטלטל אפי' אי ליכא מאן דאסר. וכיון דלענין הך מלתא משוינן לעיר כחצר גדולה דרה"י גמורה היא, אמאי לא נשוה אותן ג"כ רה"י לענין שבת, הואיל והותרה הותרה כיון דאיתניהו למחיצות", וצ"ע בכ"ז.

ואולי י"ל בזה דהנידון היה האם עיר של גויים חשיבא כמוקפת לדירה, או דכיון דדירת נכרי לא שמה דירה אסורה כל העיר כקרפף. דהנה ז"ל הסמ"ק מצורף מ' רפב (בשם שיטת שנין) "אבל המקום אם הוקף לדירת גוים כיון דדירת גוים לא שמה דירה הוי כמו קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, וכן ישראל אחד בעיר אחת של גוים אע"פ שיש חומה לא מבעיא אם אין דלתותיה נעולות בלילה דהוי רה"י אלא אפילו דלתות נעולות בלילה דעירוב מועיל בעיר שכולה ישראל, בעיר של גוים לא מהני דהוי כגון קרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה וחצירו של גוי ה"ה כדיר בהמה". ומשמע קצת דאם איכא שני ישראלים, או אין את החיסרון והאיסור של לא הוקף"ד, כיון דבכה"ג שויהו רבנן לדירת הנכרי כדירה. וקצ"ע דבישראל א' נמי אמאי ל"א דהוי מוקף"ד בשביל אותו ישראל, ואם משום שנתיישב שם אחר שהוקף (ולא הוקף בשבילו), א"כ שני ישראלים נמי מאי מהני, והא בשעת ההיקף לא היתה דירת הנכרים דירה כיון דעדיין לא נתיישבו שם ב' הישראלים. וצריך לחלק, דגבי שני ישראלים אף דבאו לדור רק אחרי ההיקף, מ"מ הרי הועילו בזה לשנות את הגדרת דירת הנכרים עצמם, וי"ל דכיון דמתחילה הוקף על דעת מגורי הנכרים שם, א"כ לכשנתהפכה דירת הנכרים להיות כדירה ע"י שני הישראלים, הוי ההיקף כהוקף מתחילה לשם דירה.

והכא נמי הרי התורה"פ סב, ב הוסיף וכו' "ומכאן מורינן להתיר לישראל הדר יחידי בעיר, והיא מוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה או ראויות לנעול לטלטל בכל העיר, ובלבד שתהא ישיבתה קודמת להיקפה", (וכן זה מועתק בסמ"ק מצורף שם במקור"א, וכן בפסקי תלמיד הרשב"א כ' "ישראל יחידי הדר בעיר שכולה גוים ומוקפת חומה מותר לו לטלטל בכל המדינה דהלכה כראב"י וכו' ויש שמצריך שתהא ישיבת העיר קודם להיקפה"), ואולי א"כ זה בא פסק הר"י והר"פ לשלול דל"ה כקרפף אלא כמוקף"ד. ועצ"ע. (ויש להביא מד' רש"י להדיא דלא כשי' שנין הנ"ל, אלא היקף"ד נכרי נמי הוי היקף"ד, דבדף מב, א כ' רש"י "והקיפוה נכרים מחיצות בשבת - ולדירה כגון שהקיפוה לדור בתוכה דאי לאו הכי ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי בה אלא ארבע אמות", ויש לדחות).

(והנה כש"נ בסי' שעד נקט השו"ע בפשיטות דמחיצה שנפלה בין חצירות יש בזה הואיל והותרה ול"ה כליתניהו למחיצות, ובסי' ססה נראה דיש לו בזה ב' שי'. ויש להביא עוד את ד' השו"ע בסי' שסב ס"ג, ז"ל "והני מילי שלא היה שם מחיצה תחלה, אבל היתה שם והסירה וחזרה ונעשית, אפי' במזיד, חזרה להתירה הראשון. כגון שנים או שלשה שהקיפו במחצלאות סביבותיהם ברה"י, והבידלו גם בנייהם במחצלאות ועירבו יחד, מותרים לטלטל מזה לזה. נגללו המחצלאות, נאסרו. חזרו ונתפרסו, אפי' במזיד, חזרו להתירן הראשון", ובמשנ"ב שם סק"ו כ' "אפילו במזיד וכו' -

רה"י גמורה הוא. והכי מחלק בהדיא בתוספות ובאשירי פ"ק, גבי כותל בין שתי חצירות שנפל, דחשיב איתניהו למחיצות הואיל ומחיצות החיצונות קיימי, שעל ידו נעשות החצירות רה"י, וה"ה בני"ד. ושמעתי שאחד מהגדולים אחר, לא רצה להסכים להתיר זה. וכן עוד אחד מהגדולים היה סובר להחמיר מהא דאמרי' פ"ב דירושלים כרמלית היתה, אף קודם שנפרץ בה פרצות, אע"פ דהיתה מוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה. וא"כ חזינו מוקף חומה לא משמע רה"י. וה"נ מסיק רבי אפרים מרעגנשבורג במרדכי פ' מי שהוציאו, דאין שום עיר שמוותר לטלטל בה בתורת רה"י. ונראה דדברי המתיר עיקר הם וכו' ובפ' כיצד משתתפין פסק אשירי בשם רשב"ם, דכוחו בכרמלית גזור רבנן אבל כוחו בחצר שאינה מעורבת לא גזור. א"כ לדעת אחד מהגדולים דמתיר לעיל, דמשוה עיר המוקפת מחיצות לחצר שאינה מעורבת, שרי לשפוך מים בצנור שבחצר, אע"פ שמקלח מן החצר לחוץ למקום שאינו מעורב, דכוחו בחצר שאינו מעורב לא גזור".

ונראה מתו"ד, שיש כאן נידון בפנ"ע האם 'עיר' הויא ככרמלית אפי' שהיא מוקפת חומה, (ואולי מפני שההיקף גדול מידי וכדין קרפף וכו', או דאינו רואה עצמו כ"כ בתוך המחיצות, וכיו"ב), וצ"ע. (ובפ"י רחב"ש לקמן קא, א כ' בשי' הר"מ "ורבי' מפרש ואומר, והאי דקאמרי ירושלם עיר של רבים היא, מדאמ' ר' יוחנן דלתותיה ננעלות שמע מינה שדלתות הרבה יש לה, וקי"ל בפ"ה שעיר של רבים אם היו לה שני פתחים אין מערבין את כולה אלא אם עשו לה שיור, ובזמן שלא עשו לה שיור ולא עירבו, דין אותה מדינה ככרמלית. אבל מדינה שמות' לערב בכולה בלא שיור, כגון עיר של יחיד אינמי של רבי' ואין לה אלא פתח אחד, כדפ' בכיצד מערבין, אם לא עירבו בה אינה ככרמלית אלא רה"י גמורה ודינה כדין חצר שלא עירבו בה ומותר לטלטל בכל השווקים שלה בשבת, ואין אסור אלא להוציא מן החצירים לשווקים ולהכניס מן השווקים לחצירות עד שיערבו. ואפי' היתה המדינה כנינוה, רה"י היא מחוסרת עירוב, אם אפשר לערב בכולה, כמו שפירשנו. אבל אי אפשר לערב בכולה, ככרמלית חשיבא", וצ"ע בדבריו, ואולי בזה הנידון כאן בד' התורה"ד ופסק השו"ע).

ועכ"פ עיקר הנידון נמצא בקצרה גם במנהגי מהר"ש, וכן בלקט יושר ע' סו-סז, והוסיף שם פ"א סילק הגוי בשבת העירוב שלנו, כמו שמושכין חבל מבית לבית. ואמר שמהר"ר שלום זצ"ל אוסר לטלטל, וכמדומה לי שמהר"י מולין זצ"ל נוטה לאסור. אבל מהר"ר אהרן זצוק"ל התיר, והוא הביא ראייה לדבריו להתיר, וגם בזה הפעם התיר. ואמר להכעיס הגוים רוצה להתיר ולטלטל, כמו ביין נסך שמנסך הגוי להכעיס. וכתוב בספרו הכשר מבוי שנפל בשבת במקום עיר שמוקף חומה שישבה כבר מותר לטלטלו. מ"מ לא רצה להתיר בניאושטט משום כבוד מהש"ר זצ"ל בעירו, אבל מ"מ מקצת העם היו מטלטלין לצורך שבת". ואף התורה"ד שנה משנתו, וכ' בסי' עד "כיון דרוב עיירות עתה מוקפין חומה בישוב ולבסוף הוקף, וא"כ כל העיר הוי היא כחצר של רבים שאינה מעורבת, כמו שבארתי יפה בתשובה אחרת", וכ"כ בסי' עו "דהא דשרינן לישראל בעיר המוקפת חומה יחידי לטלטל בכל העיר, היינו מטעם דחשיבין כל העיר כחצר גדולה. ובחצר קי"ל דישאל הדר בחצר יחידי ובה כמה נכרים, שרי לטלטל בכל החצר בלי שום תיקון". וכך גם הביא הרמ"א בסו"ס שנו, ז"ל "ודוקא כרמלית שהיא תוך העיר דמיחלף ברה"י עצמה, אפילו בזה"ז דל"ל רה"י, אבל כרמלית שהיא מחוץ לעיר או חצר שאינה מעורבת שרי. ועיר המוקפת חומה ולא עירבו בה, כחצר שאינה מעורבת דמי". (ואמנם בתורה"פ להלן פט, א ס"ל דעיר המוקפת חמירא מחצר שאינה מעורבת לענין האי דינא, אבל טעמו הוא מצד אחר, "דדוקא בחצר יש להתיר דלא דרסי בה רבים ולא אושא מילתא, אבל בעיר דרסי בה רבים ואושא מילתא טפי אסור, דשמא יאמרו צינור של פלוני מקלח מים בשבת", ולא בזה היה הנידון של הרמ"א).

ובתוס' לעיל סב, ב כ' "ואומר ר"י דאותן ישראלים הדורים יחידיים בכרכים המוקפים חומה שיש להם מחיצות גמורות ודלתותיהן נעולות בלילה שרי לטלטל בכולה בשבת כיון דליכא ישראל אחר

איתקצאי אלא משום מה שיותר מגובה י"ט. (ואולי ההקצאה נצרכת כדי שיהיה גזירה, דלא אשכחן גזירה כה"ג על סתירת אוהל).

הראש' הביאו שהראב"ד תי' על קו' זו, דמ"מ צריך ליהדר שלא יבא לידי כך". והנה הגאו"י בסוג' כ' "ואנן מתרגמינן אליבא דרש"י כי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה הנ"מ באיסורא דממילא כי הא דכותל שבין ב' חצרות שנפל והיו ג' ומת אחד מהן ועירב דרך הפתח ונסתם הפתח, אבל הכא דבידים קא מפחת לי' מעשרה ומשוי איסורא לא אמרינן הואיל והותרה הותרה". אבל בד' הראב"ד לא נראה דכוונתו לומר דאם יעשה כן בידיים אז ל"א הואיל והותרה, ובפרט דהחשש הוא על מיעוט בשוגג ולא על מזיד, אלא דהוי כמו שאר דברים שאין עושים לכתחי', ואם עשה מותר, ואדרבה אם מתחילה לא יהיה דעתו להשתמש בהיתר יהיה מותר לעשותו לכתחי', ורק משום דמותר לו אח"כ אסור לו מעיקרא. וכגון אין מבטלין איסור לכתחי', ואין עושים גרף של רעי לכתחי' וכיו"ב. ומב' עכ"פ דענין הואיל והותרה אינו מוחלט כ"כ דקביעות הדיוורין לאיסור והיתר תלויה בביהש"מ, אלא דהוי היתר מסויים לנהוג את ההיתר כפי שהיה בכניסת השבת. אבל צ"ע דהא אמרי' נמי הואיל ונאסרה נאסרה, וגם לא שמענו דאיסור הבא מכוח הואיל ונאסרה אינו חמור כ"כ, וכדאמרי' הכא דההיתר של הואיל והותרה אינו לכתחי' כ"כ ואסור לגרום אותו.

הראש"ש כ' "ונ"ל לפרש אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן דבחול קאמר. וכן מוכח לישנא דמתני' דקתני נתמעט התבן מ"ט מערבין אחד ואין מערבין שנים ואי בשבת מאי מערבין איכא. ולהכי פריך אברייתא ש"מ דיוורין הבאין בשבת אוסרין ולא פריך אמתני' משום דלישנא דמערבין אחד בחול קאמר אבל לישנא דשניהם אסורין משמע ליה שנתמעט בשבת. וקאמר רב הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו לאכול בחול. ודאי אי בעי לסלוקי כולו בבת אחת מצי מסלק ליה. אבל לא יתן לתוך קופה ויאכיל מעט מעט דלמא ממעט ליה בע"ש סמוך לחשיכה ולא אדעתיה וקמטלטל בשבת בחצר האסורה". והנה הריטב"א כ' "וא"ת למה לא יתן לתוך קופתו בתוך השבת שהרי לרב הונא אע"פ שנתמעט המחיצה בשבת אין בכך כלום דהא אמר רבה בפ"ק דשבת הואיל והותרה הותרה, וי"ל דחיישינן לשבתות אחרים דלא מסקי אדעתיהו", והתור"פ כ' ע"ז "וכי תימא דחיישינן שמא יסמוך עליו לשבת אחרת, א"כ אפילו בחול נמי לא יתן לתוך קופתו מהאי טעמא", (ועיי"ש שכ' תי' אחר, ונתכוין לו הפמ"ג בסי' שעב במשב"ז סק"י, עיי"ש), והא קמן דהראש"ש באמת אסר בחול מה"ט.

והפוס' דנו האם הראש"ש אסר כה"ג דוקא בחול, או דגם בשבת יש לאסור עכ"פ מצד השבת הבאה שבה כבר לא יהיה הואיל והותרה, עי' משנ"ב ביאורה"ל ושעה"צ בסי' שעב סי"ט. וכ' החזו"א סי' צח סק"ג "ונראה דהא דלא אסרו בחול, דבשבת כיון דמטלטל בשבת זה אתי לטלטולי בשבת אחרינא אבל בחול רמי אנפשי' בשבת לדעת אי המחיצה כשירה עדיין, והראש"ש פי' דגם בחול אסור דלמא אתי לטלטולי בשבת, ומדברי אחרונים ז"ל נראה דלדעת הראש"ש בשבת שרי, ואפשר דכלל חול הוא גם יום השבת ואסור משום שבת הבא, ולפי' הראש"ש אסור ליקח עץ ואבן מכל המחיצות שסביבות העיר אף בחול, אם לא שדעתו לסתור כל המחיצה, ואין אנו נזהרין בזה, ואפשר דלא גזרינן אלא במחיצת עראי כתבן וכאותה ששנינו". ועכ"פ צ"ע כה"ג האם העובר על איסור זה הוי כמומר לחלל שבת, או דל"ח איסור שבת כיון דאסור גם בחול או אפי' רק בחול.

ומצינו עוד תי' בד' הראש' (מלבד הנ"ל מהרשב"א ותור"פ ומאירי וכו'), בס' המאורות כ' "ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכיל. פירוש, דילמא מפחית מעשרה ולא אדעתיה. ואע"ג דדיוורין הבאין בשבת הן, וקיימא לן שבת הואיל והותרה הותרה, ואפילו הכי חיישינן שמא תתמעט המחיצה, דילמא מסתפק ממקום מחיצה עצמה של חבירו ויכניס לביתו, וודאי ממחיצה עצמה שהוא מקום משותף אין לו להכניס לביתו". ולפי"ז מה שאמרו אח"כ "וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין שני תחומי שבת", זהו ממש אותו נידון של חשש נטילה מהצד השני. אבל צ"ע דא"כ למה החשש הוא רק משום מיעוט המחיצה, והא בלא"ה נמי אסור להכניס את התבן

ודעת רוב הפוסקים דבמחיצה שנעשה על ידה בשבת רה"י לא אמרינן דחזר להתירו הראשון כשנעשה במזיד רק אם בלא"ה היה אותו המקום רה"י שהיה מוקף מחיצות ועשה מחיצה באמצע שעל ידה נתחלקו הדיוורין וערכו כ"א בפני עצמה וכשנפלה אותה מחיצה נאסרו לטלטל מפני שאוסרין זה על זה אז אם חזר ועשאה אפילו במזיד אף דבעשיתו עבר על איסור תורה מ"מ חזר להתירו הראשון כיון שבלא"ה הוא ג"כ רה"י ואינה באה רק לחלק הדיוורין וגם בזה דוקא כשכבר היתה שם המחיצה אלא שנפלה אבל אם לא היתה שם מחיצה ועשאה בשבת אף שהוא רק לחלק דיוורין אסור, וצ"ע דנקטי' כאן בפשיטות דחשיב כה"ג דליתנייהו למחיצות ול"א בזה הואיל והותרה. ואולי איירי בנפלה המחיצות מבעו", ואעפ"כ שייך בזה חוזר וניעור. ואכ"מ. ועיי"ש בביהגר"א מש"כ דהטור נקט ב' התי' לחומרא וכו', ומשמע דגם בעירבו יחד יש לאסור בנפלה מחיצה בין החצירות, וצ"ע).

הראש' הביאו פי' נוסף בהאי איסורא דמיעוט התבן, דהוא משום סתירת אוהל דהמחיצה, ז"ל הרשב"א "דכיון שהיקצה אותו משום דלמא מפחית ואצטריך ליה למיהוי ליה כותל להתיר חצרו הויא ליה מחיצה המתרת ביהש"מ וכל ביהש"מ אסור ליתן לתוך קופתו משום סתירת אהל וכיון דביהש"מ אסור משום סתירת אהל כולי שבת נמי אסור לסתור דאהל הוא דאיסור אהל שבו להיכן הלך", וכ"כ הריטב"א בשם הרשב"א, ז"ל "כיון דאתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא ואפי' לר' שמעון דלית ליה מגו אלא בדבר שהוקצה למצותו והוקצה לאיסורו ואי נמי בגרוגרות וצמוקים כדאיתא בפרק כירה, שאני הכא דכיון דאיתסר ביהש"מ משום סתירת מחיצה הרי חל עליה בביהש"מ שם מחיצה ושם אהל, וכיון שכן כשסותר ממנה בשבת הו"ל כסותר אהל ומחיצה דאיסור אהל שבו להיכן הלך". והנה בגאו"י פי' דסוף הדבר הוא דאסור מטעם מוקצה, אבל לכאו' בלש' הראש' נראה דהאיסור הוא משום סתירת אוהל, אלא דנצרכו לענין ההקצאה לבאר למה חשיבא כמחיצה המתרת גם אחרי ביהש"מ, או כדי לבאר למה גם סתירת מה שבגובה י"ט הוי בגדר סתירת מחיצה המתרת. ובחזו"א סי' צח סק"ג כ' "דכיון דביהש"מ הוא מחיצה הוי כולי יומא מחיצה לענין איסור סתירה".

והנה הפוס' דנו בהל' סתירה דמחיצה המתרת, איך הדין באופן שבשעת הסתירה כבר ל"ה מתרת או עכ"פ כבר איננו נצרך להיתרה, האם הוי סותר כיון דעכ"פ למחיצה בעשייתה היה חשיבות של מחיצה המתרת, או דכעת אין חשיבות בסתירה ומותר. ובשבת נת' באורך, עיי"ש ח"ב ע' 167 והלאה. ולכאו' מד' הראש' הנ"ל מתבאר דבעיקר הסברא היה ראוי לומר כן דמותר השתא כיון דכעת בשעת הסתירה ל"ה מחיצה המתרת, (דהא מותר בלא"ה משום הואיל והותרה), אלא דלדינא גם זה אסור כיון דאמרי' איתקצאי ואיסור סתירת אוהל שבו אינו הולך. ונפק"מ דאם ה'מתרת' פקע עוד קודם ביהש"מ יהיה מותר, כיון דהשתא ל"ה מתרת, וגם לא היה איתקצאי.

ואמנם יש כאן חידוש נוסף, דהרי רק י"ט התחתונים של המחיצה הם 'מתרת', וכאן נראה דיש איסור סתירה גם במה שמעל י"ט. ואולי ע"ז נמי מהני ההקצאה, וכמש"כ הרשב"א "דכיון שהיקצה אותו משום דלמא מפחית ואצטריך ליה למיהוי ליה כותל להתיר חצרו הויא ליה מחיצה המתרת ביהש"מ וכל ביהש"מ אסור ליתן לתוך קופתו משום סתירת אהל". וא"כ י"ל דרק משו"ה נצרך טעמא דהקצאה, אבל מצד מה שכעת אין המחיצה מתרת זה ודאי אינו טעם להיתר. ואפי' אי נימא כסברת הפוס' המתירים הנ"ל, אכתי' י"ל דהכא גם כעת המחיצה היא 'מתרת' והיתרה נצרך, אלא דאף אם תיסתר נימא הואיל והותרה וכו', ואולי זה אכתי' אינו נחשב שיש כאן היתר אחר, כיון דיסוד ההיתר הזה בעצמו הוא לדון כאילו נשארה מחיצה זו קיימת, (והדבר תלוי כמובן בגדר ההיתר של הואיל והותרה אי הוי כהיתר בפנ"ע דלא אסרו באמצע שבת או דחשבו חז"ל את הדיוורין שנתוספו כמאן דליתא ואת המחיצה שנפלה כמאן דאיתא וכיו"ב, ויש בזה כו"כ נפק"מ. ועי' מהר"ח או"ז סי' סא ושו"ת חיים שאל סי' פט מש"כ בגדר 'הואיל והותרה'). וא"כ מחיצה זו חשובה גם כעת כ'מתרת', ולא נצרכה סברת

כבר לא תועיל הנעילה כהחזקה, ולפיכך בעי ביטול בפירוש ואו הנעילה יכולה להועיל כהיכר והחזקה.

(ובמהרי"ל הל' ע"ח כ' "אמר לנו מהר"י סג"ל דהכי פי' הגמ' ודאי אנועל פשיטא ליה לתלמודא דסגי לחוד גם אם לא ביטל, רק פרי' על ביטול דמשמע דצריך נמי לנעול ולא סגי לחוד בביטול ולמה לי תרתי, ומשני בגמ' בתר הכי ואיבעית אימא לעולם תרתי ר"ל אם ביטל צריך ג"כ נעילה. אבל לעולם נעילה לא בעי ביטול. ואמר מהר"י סג"ל דכן הביא הרא"ש מכאן ראייה דגם אם ביטל רשותו מ"מ לא מועיל עד שיהא ג"כ נועל. ועוד ראי' ממה שאמר התם לעיל מיניה וז"ל פנו מאני מבי גברי לבי נשי דמשמע דלא סגי בביטול לחוד מדמצריך ג"כ פינוי כלים, או לנעול הפתח ובכל פעם שיוצא ונכנס צריך לנעול הדלת אחריו שלא תשאר רגע פתוח. ואמר מהר"ל מאחר דביטול רשות אינו מועיל כ"כ אינו נוהג להתיר שום רשות רק ע"י נעילה, וצ"ע מה הפי' דביטול רשות אינו מועיל כל כך.)

ומצינו גדר נוסף בדין נעילת דלת בד' הירו', דאי' שם "לפיכך אם רצה אחד מהם לסתום את פתחו ולבטל רשותו הוא אסור וחבירו מותר וכו' ודלא ר"מ דאמר בית הנעול אסור", וכן בפ"ח אי' בירו' "המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד עכו"ם ואחד ישראל הרי זה אסור דברי ר"מ וכו' הדא הוא דר"מ דר' מאיר אומר הבית הנעול אסור", והיינו דנעילת דלת ל"מ כביטול אלא רק בשיעור הדין של המניח את ביתו וכו' דהוי דירה בלא בעלים. (וא"כ כשנועל את הבית רק באמצע שבת הרי הדבר תלוי בפלוג' הראש' והפוס' האם המניח את ביתו בשבת בטל האיסור או דאמרי' הואיל ונאסרה). אמנם בבבלי ל"מ כן שבנעילת הדלת יהיה מקום לדון היתר מצד דירה בלא בעלים, וי"ל דהרי גם כשהוא נועל את ביתו מ"מ כשהוא נצרך לצאת עדיין הוא משתמש בחצר, וי"ל עוד דעיקר הדין של מניח את ביתו וכו' זה דוקא כשהוא עוזב את הבית עצמו, אבל עזיבת החצר לחוד אכתי אינה מתרת, ואפי' אם לא ישתמש כלל בחצר ה"ה טפילה לביתו והוא אסור בה.

לרבי עקיבא דאמר תחומין דאורייתא מהו דתימא ליגזור דלמא אתי לאיחלופי. ופירש"י "לאיחלופי - וליקח מתחום שאינו שלהן, וקא עברי אדאורייתא", ומשמע לכאור' בבירור דתחומין דכלים הוי ג"כ דאו', (ונפק"מ לכאור' לענין י"ב מיל), אכן הריטב"א כ' "וק"ל דאפילו לר' עקיבא ליכא איסורא דאורייתא אלא כשיוצא חוץ לתחום אבל לעומד תוך התחום ולהביא מחוץ לתחום תוך ד' אמות אין בו איסור לר' עקיבא יותר מלרבנן, לכך נראה לפרש מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאחלופי להביא מחוץ לתחום ולא ראמי אנפשיה ונפיק מחוץ לתחום כדי להביא אצלו וקא עברי אדאורייתא". (וע"ע מנ"ח מ' כד. ובחזו"א סי' קיב סק"ב כ' "שוב הראוני בריטב"א עירובין עח, ב חולק על רש"י אבל נראה דפי' שלא חיישי' שיטול תבן של חברו אלא שיטול את שלו שנמצא בתחום של חברו, ועי' בל' ריטב"א שם צז, ב דלמ"ד תחומין דאו' לא התירו בשירא אף הוצאת כלים מחוץ לתחום ומיהו אין מזה הכרח דכלים דאו' אלא כיון דיש בתחומין ענין דאו' לא התירו תחומין". ואמנם בפשטות לש' הריטב"א בקו' כאן דלא הק' בסתמא דתחומי כלים לאו דאו', וכן בדבריו לקמן צז, ב, נראה דס"ל דתחומי כלים אסור מדאו', וכדלהלן.)

ובמג"א סי' תד סק"א כ' על י"ב מיל למ"ד דאסור מדאו', "ודוקא לאדם עצמו אבל כליו ובהמתו הוי דרבנן (רלב"ח כ"ח) ובר"מ אלשקר מ"א נראה שחולק בזה", ולכאור' זוהי פלוג' הראש' הכא. וע"ע בשו"ת בית יצחק ח"א סי' לו ובעמודי אור סי' יד שהק' על המהרלב"ח מסוג', ולד' הריטב"א א"ש. וע"ע מנ"ח מ' כד. ועכ"פ בד' הרמב"ן לעיל יז, ב נראה דגם תחומין דכלים הוי דאו', ז"ל "אי תחומין דאורייתא כר"ע אף בכלים דאורייתא הוא", וכן כ' בדר' מג, ב "ובודאי כשתמצא לומר תחומין דאורייתא לאדם אף לכלים תורה הם". וע"ע בס' המכריע סי' נז. וע"ע בד' הרשב"א להלן צז, ב שכ' להדיא "כי מיקל ר' יהודה בשירא בכלים שאינם אלא מדרבנן, גופיה הוא דכתיב אל יצא איש ממקומו, והא דאמרינן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים מדרבנן הוא, ובהו הוא דאקולי לדעת ר'

מהמקום המשותף לביתו. ואולי י"ל דהרי התבן הכא לא היה מבוטל להקרקע, אלא דאעפ"כ הוי מחיצה וכמב' בגמ' לעיל, וא"כ יל"ד דאין איסור רשויות למעלה מיי"ט, (ז"ל הרשב"א בעבוה"ק "אע"פ שהחורבה שבאמצע משותפת לשניהן ושניהן אסורין בה, אפילו כן אינה אוסרת עליהן לזרוק דרך אוירה, לפי שאין אדם אוסר על חברו דרך אויר. דלא יהא אויר החורבה חמור מאויר רה"ר, וכבר ביארנו ששני גגין בשני צדי רה"ר בזמן שהגגין שוין וזרקין מזה לזה דרך אויר רה"ר"), ורק כשתמעט המחיצה מגובה י"ט אסור. ועכ"פ לפי' דהמאורות יש ליישב את האי גי' במתני' דהמתבן היה רחב ד', (ונת' במקור"א דלכאור' זה אויל כשי' האי גאונים דמחיצה וכותל מהני דוקא אם רחב ד"ט), דלרבותא קאמר דאפ"ה מותר להאכיל הבהמה, אבל בפחות מד"ט דהוי מקו"פ בלא"ה מותר. (וע"ע צצ"א סי' שעב ס"ק מג, מה, מש"כ ע"ד פי' דהמאורות).

ובפי' הר"י בן חכמון כ' "אילו מאכילין מיכאן, התבן לבהמתם, ואילו מאכילין מיכאן, ולא חישנין שמא ימעט התבן מי' ותהא רשות אחת ואסורין הן לטלטל בלא עירוב, משום דאוקימנא בפרק כל גגות העיר שהדיירין הבאין בשבת אינן אסורין, ובכותל שבין שתי חצרות שנפל בשבת אוקימנא התם כשמואל דאמ' זה מטלטל עד עיקר המחצה וזה מטלטל עד עיקר המחצה, והואיל והן מותרין לטלטל באותה שבת לא יאסרו מטלטל בה כשהיו, ואמרינן נמי התם עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם החלון מותרין לטלטל כל אותה שבת ששבת שהותרה מקצתה הותרה כולה". (וזה כעין הת' שכ' הראש' דכל האיסור הוא מצד מוקצה, אבל אין חשש שיתמעט כי הואיל והותרה הותרה). ובפסקי הרי"ד לקמן צג, ב כ' "אי קשיא, היכי אמ' רב הונא הכא שבת הואיל והותרה הותרה, והכי נמי בפרק קמא אמרי' גבי מקיפין בקנים דאמ' רב הונא שבת גורמת, ולעיל בפרק חלון תנן מתבן שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפח מערבין שנים ואין מערבין אחד, אילו מאכילין מיכ' ואילו מאכילין מיכ', ואמרי' בגמ' אמ' רב הונ' ובלבד שלא יתן זה לתוך קופתו ויאכיל וזה לתוך קופתו ויאכיל, פי' שמא יתמעט התבן בשבת מי' טפח ויאסרו אילו את אילו, אלמא לית ליה לרב הונא שבת הואיל הותרה הותרה. נראה לי, דהתם אמ' רב הונא אמ' רב גרסינן, דרב הוא דאמ' דדירין הבאין בשבת אסורין כדאמרי לקמ', אבל לעולם רב הונא סבר שבת הואיל והותרה הותרה".

ב עט, ב

תוד"ה דכל פחות מג' כלבוד דמי - ולאביי אע"ג דבעלמא מהני לבוד בכה"ג כדאשכחן לעיל גבי חבלים הכא לא חשיב ליה דהא מחיצות שאין מגיעות נמי לא מחשבי להו הכא. ובתורא"ש תי' עוד ד"אביי לא בעי לשנויי הכי משום דקשיא ליה נתמעט מעשרה", אמנם התוס' מייאנו בזה כיון דתיקשי עכ"פ בעצם ד' הברייתא. ובתי' התוס' ילה"ס האם רק בכה"ג שאין המחיצות מגיעות לתקרה אמרי' דל"מ לבוד, או דבכל מקום שיש חיסרון של אין מגיעות לתקרה אז ה"ה דל"מ לבוד אפי' כשהמחיצות מגיעות לתקרה. ועי' שפ"א.

ואיבעית אימא לעולם תרתי כיון דדש ביה אתי לטלטולי. וכי הריטב"א "ומסתברא דליתיה לישנא קמא דאמר או נועל את ביתו או מבטל את רשותו, דנעילת דלת בלחוד לא מעלה ולא מוריד כסוגיין דכולה פרקין, וכלישנא בתרא דנועל ומבטל קאמר קיימא לן דפליג אלישנא קמא, דאי לא הא סגי ליה בנעילת דלת להתיר לחבירו ולעשות גדר לעצמו ולמה לי ביטול, אלא ודאי דלהאי לישנא לא מהני נעילת דלת לחוד להתיר לחבירו, וכן הלכה", אמנם רש"י כ' "ולענין היתר חבירו בחדא סגי, ומיהו לדידיה בעי למיעבד הרחקה, דלא ליתי לטלטולי", ומשמע דגם להאי לישנא מהני נעילת דלת לחוד כביטול, (וכך מב' גם בחי' המאירי עי"ש, והריטב"א כ' כד' רש"י אלו בשינוי לש', "דלהתיר את חברו בביטול בלחוד סגי והא דבעינן נעילת דלת אינו אלא משום איסורא דדידה דעבדינן ליה הרחקה דלא ליתי לטלטולי בחצר"), וצ"ע דכיון דבלא"ה בעי' נעילת דלת כיון דדש וכו' א"כ למה לי ביטול דהא בנעילה סגי. ואולי י"ל דאמנם הביטול עצמו אפשר לו שיעשה בנעילת דלת, אבל כיון דבעי למיעבד הרחקה, אם יעשה את הביטול בנעילה שוב

דהמבטל צריך לנעול, ואם אין הטעם משום חשש איסור יהיה הטעם משום חשש דחורה מהביטול, אבל עדיין יהיה מבו' כדניא דכ' רש"י. ובאמת בתורא"ש נראה דהתוס' אזלי בזה עדיין כש' רש"י, שכ' "ולעיל מצינו שחושש התלמוד דילמא אתי לאפוקי לחצר אחר שביטל בפ' הדר דקאמר להו רבא ליפנו מנאי מבי גברי לבי נשי וכו' וא"ת א"כ אפילו בלא בטול נמי יהיו כל בני החצר צריכינן לנעול ביתם כדי שלא יבואו להוציא מבייתם לחצר וכו' ועי"ל דוקא על המבטל חששו משום דאמרינן מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר ואיכא למיחש דילמא מפיק ולא אדעתיה ואחרים לא ידעו ויטלטלו כל היום בחצר האסורה", אכן בלש' התוס' לפנינו משמע דזוהי דחיה על הראיה לשי' רש"י. וי"ל לפי הנ"ל דאחר שבאו התוס' לדון דחששא דרבא לא היה מצד האיסור אלא מצד חזרה, אז כבר אין הכרח לכל מש"כ דהיו שם דיוורין אחרים ושכחו לערב, די"ל דבאמת ליכא איסורא כי עירבו, אלא דרבא חייש לחזרה, וממילא כבר אין ראיה לדרכו של רש"י. (ובמרדכי סי' תקטו כ' "והא דהכא דקאמר פנו לי מאני מדלא קאמר לנעול משמע שלא צוה אלא לפנות הכלים לבית הפנימי ואין הטעם בשביל שלא יעשה המבטל איסור אלא שמא יוציא ויחזיר ויחזיק", ומשמע דעל חשש הוצאה באיסור בעי נעילת דלת ועל חשש חזרה בעי פינוי כלים).

והא דחיישי' לחזרה בהוצאה, ולכא' הרי שפיר יוכלו בני החצר האחרת להחזיק בביטול ואין חזרה אחרי חזקה. (ולשעה מועטת הרי לא חייש, וכמב' בסוג' לעיל וכמש"כ הר"ן שם. ואולי י"ל ע"פ שי' האבהעו"ז לעיל סח, ב דמבטל לרבים יכול לחזור בו מן הביטול כ"ז שלא החזיקו כולם, -ועי' חזו"א סי' פה סקכ"א דנס' בזה-, וא"כ זה כבר לא שעה מועטת כ"כ כמו 'חזו"רין ומבטלין').

ולכא' מבו' מתוס' דרבים שביטלו רשותם ואינם נעשים אורחים, אם יוציאו וכו' הוי חזרה גם אחרי חזקה. ועי' בד' הרשב"א לעיל סט, ב דלא פשיט"ל דין זה אלא כ' "דרבים לגבי יחיד לא הו' אורחין ואפילו לאחר שהחזיק הוא בחצר דלא כמוציאין מרשותו של יחיד לחצרו של יחיד הם אלא כמוציאין מרשותו של אותו יחיד לרשות המשותפת להן, ומיהו מסתברא שאינן אוסרין עליו את החצר לאחר שקדם והחזיק ומיהו אע"פ שאינן אוסרין אסורין".

ואף התוס' לעיל סג, ב כ' "שהביטול אינו מתיר אלא ליחיד אבל השאר אסורין שאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם במבוי קודם הביטול ובטל הביטול בכך והו' להו מרובין במקום נכרי", ובפשטות נראה דרבים שהוציאו וכו' כיון דל"ה אורחים הוי הפקעת הביטול אפי' אחרי שהיחיד החזיק. וטעם לזה י"ל בפשיטות, דחזקה מועילה שלא יהיה אחריה חזרה, כיון דע"כ ההוצאה תוגדר כהשתמשות של אורח, אבל רבים שאינם נעשים אורחים כלל, אז הוצאם היא הפקעת הביטול גם אחרי חזרה. ובנו"א י"ל כמש"כ הראש' לעיל סט, א דבצדוקי דלא אלים ביטוליה מהני חזרה אחרי חזקה, וי"ל דה"ה רבים דלא אלים ביטולם, (וכמש"כ בפס' הרי"ד בע"ב שם), ולפיכך יש להם חזרה גם אחרי חזקה.

מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני מבוי ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים. הפוס' דנו באורך מתי יש לברך על העירוב, באופן שעושה אותו בקיבוץ מכל בני המבוי, ובאופן שעושה אותו ע"י זיכוי פת לכל השכנים, עי'.

ומצינו בסידור הר"ש מגרמיזא שכ' "ויצניעו במקום המשומר מן הכלבים ומן העכברים ובאור שלא יתעפש, ואם משלו הוא עושה על כל השכונה, וצריך לזכות על ידי אדם אחד אותו עירוב, ואומר שום אדם זכה בעירוב זה לכל אדם, ואחר כך יברך בשעת שמירתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו, וזכות הוא להם שמערב עליהן".

וכן בס' הפרדס לרש"י כ' "ואם עושה עירוב, אחד מהם, על כולם מקמח שלו עירובו קיים. אבל צריך להודיעם, ואומר, סמוכי על עירובי אשר עשיתי עליכם. וקודם ששימו אותו עירוב במקום משומר או בתוך התיבה מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות עירוב". ועי' משנ"ב סי' שסו סקפ"א ושעה"צ סק"ס.

יהודה". (ונראה דהריטב"א מוכרח לפרש דהכא אין הכוונה דתחומי כלים עצמם הוי מדאו', דהרי לשי' יש הכרח מד' הגמ' צו, ב דתחומי כלים לאו דאו', דהרי הוא כ' לעיל מג, ב "דאיכא רבי עקיבא וכמה תנאי דסבירא להו תחומין דאורייתא", וע"כ ס"ל דמלבד ר"ע ור"מ איכא עוד תנאי דס"ל הכי, ומסתבר דהכוונה היא לר' יהודה, וכמו שדנו הראש' בפ"ג למימר דאף לדידיה תחומין דאו', והנה לקמן שם אמרי' דבשיירא הקילו, הרי מוכח דתחומי כלים לא אסירי מדאו'. אמנם עי' בד' הריטב"א שם מש"כ בפלוג' ר"י ורבנן שם, ואף מלשונו כאן נראה דלא הוכרח לו דתחומי כלים לא אסירי מדאו', ולא הק' אלא דלכו"ע אין ההבאה מחוץ לתחום אל תוך התחום אסורה מדאו', וכנ"ל, וצ"ע בכ"ז. גם יל"ע מה כוונתו הכא דהבאה מחוץ לתחום בתוך ד"א אינה אסורה מדאו', ואטו מדרבנן זה אסור אם ל"ה יציאה מחוץ לתחום הכלים).

והנה התוס' כ' "הא קמ"ל דאין מבטלין וחזו"רין ומבטלין - ומהך ברייתא לא תיקשי לרב דאמר פ' הדר חזו"רין ומבטלין דהוא מוקי מילתיה כתנאי כדקאמר רב ששת התם", וצ"ע דהתוס' (ודעמייהו) לא הביאו את פלוג' ר"א ורבנן גבי ביטול, דלשי' רב אשי לעיל סח, ב בזה תלוי הנידון אי מבטלין וחזו"רין ומבטלין, אלא הביאו את פלוג' ר"י ור"מ כדקאמר ר"ש התם, ולעיל דחי' דלא נחלקו אלא אם קנסו שוגג אטו מזיד. (ולעיל שם נת' טעם לומר דאדרבה רק ד' ר"ש לתלות הפלוג' בר"מ ור"י יכולים להיות אליבא דאמת למאי דקי"ל יש ביטול מחצר לחצר, אבל ד' רב אשי לתלות בפלוג' ר"א ורבנן שייכי רק למאי דס"ל מעיקרא דאין ביטול מחצר לחצר וכדעת שמואל. עי"ש). ואולי י"ל בפשיטות דהרי הך ברייתא ס"ל דתחומין דאו', ולא אשכחן כן לר"א ולרבנן, אבל ר"מ ס"ל לעיל לה, א בהדיא דתחומין דאו', ואף ר' יהודה ס"ל הכי (וכדנת' שם), ולפיכך עדיפי טפי ד' ר"ש מד' רב אשי.

נעילת דלת ופינוי כלים

תוד"ה ואיבעית אימא. ולעיל בפרק הדר דאמר להו רבא פנו לי מאני וכו' משמע קצת דחיישי' שמא יטלטל ומיהו אדרבה משמע דלא הו' בעו נעילת דלת וגם רבא שצוה לפנות כליו משמע דוקא לפי שביטול הוצרך לפנות שלא יוציא בשוגג ויאסור אבל אם לא היה מבטל לא היה צריך לא הוא ולא שאר בני החצר לפנות כלים ולא לנעול ומיהו מצי למימר כמו שפי' בקונטרס דליכא למיחש דלמא אתי לטלטולי אלא כשרואה אחרים מטלטלין ויותר נראה הטעם דלמא יוציא ויחזיק. והנה מתחילה דנו התוס' להוכיח דמהא דרבא הצריך פינוי כלים דהוי כעין נעילת דלת משמע כד' רש"י דלעולם המבטל צריך לנעול, וק' דזה מתיישב גם לשי' התוס' דכיון דהורגלו שם בהיתר בעי' נעילת דלת. וצ"ל דפשיט"ל דאיירי כשיש עם רבא בחצר עוד דיוורין, וממילא דלא הורגלו לטלטל אלא בעירוב או בביטול וזה לא מתיישב לשי' התוס'. ונראה דההכרח לומר שהיו עוד דיוורין בחצר, כיון דאל"ה תיקשי מה חשש רבא מהוצאת כלים לחצר, ואי משום דהחצר מבוטלת לאב התינוק שם, בהא ס"ל להתוס' דאין ביטול לחומרא, ואין לאסור הוצאה מבית רבא לחצירו הפרטית אפי' כשביטלה לאחר. (ועי' קרב"ג אות ק מש"כ באופ"א).

והריטב"א בסוג' שכ' "ועובדא דרבא דאמר לעיל פנו לי מאני, ה"נ הוה משום דדש ביה לטלטל בהתירא", נראה דפשיט"ל דרבא דר שם יחידי, ולפיכך בעי' נעילת דלת שלא יוציא, והאיסור הוצאה הוא משום דאמרי' ביטול לחומרא. ואח"כ כ' התוס' דאדרבה נראה שרבא לא הצריך נעילה, וגם דלא חשש לכ"ז אלא מפני שביטול, אבל בלא"ה לא חשש לכלום. ומשמע הכא דהתוס' נקטו דהדיוורין שהיו עם רבא בחצר לא עירבו עמו (בשבת זו) מעיקרא, וא"כ מוכח מזה לכא' דלא כרש"י, וצ"ע מה ההכרח לומר שלא עירבו. (ובתור"פ באמת כ' "דרבא מחמיר על עצמו היה, שהרי מסתמא לא היה דר במבוי בלא עירוב, ומסתמא הורגלו לערב באותו מבוי"). וצ"ל כנ"ל דאי עירבו אז אין שום איסור והוציא לחצר כיון דאין ביטול להחמיר, וע"כ דבחצר עצמה היו עימו עוד דיוורין ושכחו מלערב.

ובהא דכ' התוס' דהחשש של רבא לא היה מצד האיסור אלא שמא יוציא ויאסור דהוי חזרה מהביטול, יל"ע דאכתי מבו' כד' רש"י

המזכה ע"י בניו ועבדיו ואשתו וכו'

כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני מבוי ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל ידי אשתו אבל אינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו.

הנהגה לכאורה סברא פשוטה דכל מה שאינו יכול לזכות ע"י קטן הסמוך וכו' זה רק אביו עצמו שהוא סמוך על שולחנו וידו כידו, אבל ע"י בנו של אחר הסמוך על שולחנו של אביו ודאי מהני. אכן הראב"ד בכתוב שם כ' "בשפחתו עברית אם בחיי אביה היאך יש לה יד, והלא ענקה ומציאתה לאביה, וצריך להעמידה דלית לה אב, אי נמי בשלא היה מעלה לה מזונות מתחילה", וצ"ע. ובקידושין כג, ב תניא להדיא "נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו שלו". ואולי צ"ל על דרך שכ' הרמב"ן בב"מ יב, ב "ומיהו בקטן ודאי כיון דאין זכיה לקטן, אע"ג דגבי שתופי מבואות דרבנן זכיא שפחתו העברית שהיא קטנה כדאי' בפ' התקבל, גבי אב כיון דתקינן רבנן דתיהוי של אביו בסמוך על שולחנו אינו זוכה לאחרים אפי' ברשותו, שהרי אין לו יד אלא מדרבנן ואתיא דרבנן ועקרה דרבנן לגמרי דלא תקון ליה זכיה במקום אב אלא לצורך האב", והכא נמי כיון דהיא קטנה לא תיקנו לה רבנן זכיה כנגד האב.

תוד"ה ומזכה. ואם תאמר אמה העבריה היכי זוכה והלא היא סמוכה על שלחן רבה. וכ' מהרש"א "ומעבד עברי לא תקשי להו היכי הוא זוכה והלא הוא סמוך על שלחן רבו דכיון דיש לו יד מדאורייתא פסיקא להו דלא מהני טעמא דסמוך על שולחנו אלא בבנו", ועי' שא"ר שבאמת הק' קו' התוס' בין בעבד ובין באמה. ואולי י"ל דהנהגה בא"כ כ' "מיהו לאחר שנשא לא מהניא סמיכות על שולחנו ויכול לזכות", וכ"כ הסמ"ק מ' רפב ע"ש ונפסק ברמ"א סי' שסו ס"י, וא"כ בעבד דמשכח"ל בנשוי לא הק' התוס' מצד הסמיכות אלא רק באמה.

ש"י ר"ת דהאי דקאמר במתני' חילוק בין בניו הגדולים לקטנים אין הדבר תלוי בגדלות אלא בסמיכות על שולחן האב, וכמו דקאמר ריו"ח בפ"ק בב"מ גבי הא דמציאת קטן לאביו "לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול". ואילו הראש' נחלקו על ר"ת, וס"ל דאף אליבא דריו"ח התם, מ"מ הכא הדבר תלוי בגדלות, וגדול הסמוך על שולחן אביו יכול לזכות עירוב מאביו לכל בני המבוי. ויש כאן כמה צדדים בהאי פלוג', אפשר דהראש' חילקו בין מציאה למתנה ואילו ר"ת ס"ל דגם מתנה של גדול הסמוך וכו' שייכת לאביו (מטעמא דאיבה או מטעם אחר), ואפשר דהכא קיל יותר כיון דהאב עצמו מקנה לבנו, או דהכא גרע כיון דאינו מקנה לו ממש אלא רק מזכה על ידו לאחרים, ואפשר דאף ר"ת מודה דר' ריו"ח לא נאמרו אלא גבי מציאה, אבל מ"מ כיון דלבן הסמוך וכו' אין יד לזכות לעצמו מציאה, א"כ זה עצמו גורם שאין לו יד לענין לזכות מאביו לאחרים, ואפי' דמתנה הוא יכול לקבל מאביו ומאחרים.

והנה הרשב"א בסוגיין (וחלק מזה גם בריטב"א) כ' על ד' ר"ת "וא"ת היאך מזכה על ידי עבדו ושפחתו העבריים, י"ל דהתם שאוכלין בשכרן והוי כמו שאינן אוכלין על שלחנו, אי נמי לא אמרו סמוך על שלחנו אלא בשמציאתן שלו", ואח"כ הוסיף עוד "ויש אומרים דהתם שאני דמשום איבה תקנו ליה רבנן מציאתו של בן הסמוך על שלחנו אבל הכא ליכא איבה כיון שהאב עצמו הוא הנותן לו אע"פ שנותן לזכות בה לאחרים". וא"כ בקו' וכן בת'י הא' ס"ל דלר"ת 'סמוך' מעכב את הזכיה של העירוב לאחרים אפי' בלי שמציאתו שלו, ובת'י השני חידש דרך העדר היד למציאה הוא גורם ידו כידו לענין זכית העירוב לאחרים, והשי' האחרונה שהביא ס"ל דלא כר"ת מצד זה דבנתינת האב גופיה ליכא למיחש לאיבה, ואע"ג שאין לו יד למציאה (ואולי גם למתנה) מ"מ יש לו יד לזכיות שעושה האב ואפי' כשמקנה על ידו לאחרים. (והנה הטור בסי' שסו כ' "אבל מזכה להם ע"י בנו ובתו שאינן סמוכים על שלחנו אפילו אם הם קטנים", ותמה במגניני שלמה בכתובות מז, א דהרי בת קטנה מציאתה לאביה אפי' אם אינה סמוכה על שולחנו. ולהמת' בד'

הרשב"א ניחא כיון די"ל דרך ה'סמיכות' היא המעכבת זכיה לאחרים ע"י הבן, ולא עצם הדין שמציאתו של אביו, או לכה"פ כמש"כ הריטב"א ליישב קו' על ר"ת מהקנאה ע"י אשתו ד"היא נמי כאוכלת בשכרה דמי ואנן תרתי בעינן שאוכלת משלו ומציאתן שלו". אכן בתוס' ובתורא"ש ובתור"פ משמע להדיא שלא כד' הטור, ז"ל התורא"ש - לדוג' "מיהו בבתו קטנה נראה דאפי' אינה סמוכה על שלחן אביה לא חשיבא כגדולה ומציאתה לאביה משום איבה דילמא מסר לה למגוול ומוכה שחין וכו' וה"ה נמי נערה עד שתבגר דטעם דאיבה שייך אפילו באינה סמוכה ואפילו בנערה".

ואמנם הרמב"ן בב"מ יב, ב הוא השי' שהביא הרשב"א יש אומרים, אבל יש שם תוספת קצת, ז"ל "ואין הדבר נראה כן, דהכא משום איבה תקינו ליה רבנן והתם ליכא משום איבה כיון שאביו נותן לו אע"פ שהוא נותן לו לזכות בה לאחרים וכו' אבל גבי בנו גדול כיון שיש לו יד יכול לזכות לאחרים לא יהא אלא מתנה דקא יהיב ליה אחר מי תקינו ליה רבנן לאב הכא נמי זכי אפילו לאחרים", ונראה מדבריו דלר"ת נמי גדול הסמוך דמציאתו לאביו מ"מ אם קיבל מתנה מאחר הר"ז שלו (דליכא איבה), אלא דס"ל דאעפ"כ הכא דמי למציאה ולא למתנה, ואילו הרמב"ן חילק דהכא ליכא איבה כלל כיון דהאב הוא המזכה על ידו. (ובחי' הר"ן שם כ' "וכתב ר"ת ז"ל דכיון דהלכה כר"י, הא דתנן בפ' בכל מערבין ומזכה להם ע"י בנו ובתו הגדולים אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים לא קטן קטן ממש אלא אפי' גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן ואינו זוכה לאחרים בשל אביו דידו כיד אביו ואינו מחוויר דהא משום איבה היא וכשאינו מזכה לאחרים משלו ע"י ליכא איבה. ואיכא מ"ד דכי היכי דמציאת קטן לאביו הכי נמי אם נתן לו אחר מתנה דאביו הוא ואפי' בן שנתן לו אביו במתנה לא זכה שאין לו יד לזכות לעצמו וכן הדין בגדול הסמוך על שולחנו ובגדול לא מחוויר דלא גרע מאשתו דק"ל דקנתה בפרק ח"ה אעפ"י שידה כיד בעלה ממש", וכבר דקדק בשו"ת ר"ב אשכנזי סי' לה מד' הר"ן הנ"ל דשי' ר"ת היא רק גבי עירוב ולא כלפי כל מתנה, ולא מיתליא חדא באידך).

וצ"ע למה זה עצמו דהכא הוי כמתנה ולא כמציאה אי"ז קו' על ר"ת, אלא רק מה דהאב הוא הנותן הכא וליכא איבה. ועכ"פ בד' תור"פ בסוג' ג"כ משמע כהרמב"ן הנ"ל, שכ' "וא"ת א"כ היכי קאמר כשהוא סמוך על שלחנו אע"ג דהוי גדול דאינו מזכה על ידו וכו' והלא יש לו יד כיון שהוא גדול. וי"ל דכיון דגבי מציאה אמרו חכמים כשהוא סמוך על שלחנו אע"פ שהוא גדול דידו כיד אביו, וכמו כן גבי עירוב אמרי' שלא יוכל לזכות על ידו, אבל כשאינו סמוך על שלחנו אע"ג דהוא קטן מזכה על ידו, והיינו דעירוב (וכל זכיה לאחרים) תליא בדין יד של מציאה. אבל בתוס' בב"מ שם משמע להיפך, ז"ל "התם נמי גבי עירוב אינו זוכה דידו כיד אביו כיון דמציאתו לאביו ה"ה כל זכויותיו לאביו", והיינו דלר"ת אף מתנה שייכת לאב כמציאה.

ועכ"פ ליישב הקו' על ר"ת דהכא הא ליכא איבה, אולי אפשר לדון עוד דס"ל דעיקר הדין דמציאתו לאביו אי"ז משום טעמא דאיבה, אלא כלש' תור"פ בסוגיין שכ' "דהא דחשבינן להו כיד בעל הבית משום סמיכות שלחנו היינו דוקא בבניו ובבנותיו דאיכא קירוב דעת, אבל עבדו ושפחתו דליכא קירוב דעת לא מהני סמיכות שלחנו להיות כידו", או כלש' הסמ"ע סי' ער "כך היה נראה ישר לחכמים לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שמזין אותו אע"פ שאינו חייב לפרנסו כי אם עד ו' שנים, משא"כ אחין המפרנסים אחיותיהן אחר מיתת אביהם דמחויבים לפרנסן, משו"ה מציאתן לעצמן", וכן במחנ"א הל' זכור"מ סי' ב כ' "דע שאני לע"ד הייתי רוצה לומר דגבי בן לא חששו לאיבה ומה שאמרו שמציאתו לאביו לאו משום איבה הוא. אלא כמו שאמרו בירושלמי בר"פ מציאת האשה בשם ר"י דהואיל ויכול לשנותו לאיזה מלאכה שירצה כלומר ודומה לעבד כנעני שיכול לשנותו לאיזה מלאכה שירצה ובעי שם והרי אשתו שאינו יכול לשנותה ואפי"ה אמרו מציאת אשה לבעלה ואמר ר' יוחנן התם טעמא אחרינא איכא משום איבה, מוכח מהתם דלא שייכא איבה בבנים ואפילו סמוכים על שלחנו דהכי איירי התם".

לזכות עירוב לאחרים, וא"כ מתני' לצדדים קתני דמזכה ע"י בנו הגדול בכל אופן ואפי' בסמוך, ואינו מזכה ע"י בנו הקטן כשהוא סמוך על שולחנו. (וע' עצי"א סי' שסו סקי"ט).

ובמאירי בגיטין סה, ב' כ' "אלא שיש מפרשי' בנו ובתו הגדולים שפירושו בקטנים אלא שהגיעו לכלל חפץ ומניחו ולאחר שעה נוטלו וקטנים שלא הגיעו לכלל זה ויש מפרשים גדולים ממש וקטנים ממש וזה שאינו מזכה על ידם אע"פ שאמרו כאן שאני שתופי מבואות דרבנן מפני שידן כידו והרי הוא כאלו לא יצא העירוב מתחת ידו הא על ידי קטנים דעלמא מזכה להם", וא"כ (לפי' הא') קטנים דמתני' היינו כשאננם בר זכייה כלל, אבל משהגיעו וכו' יכולים לזכות לאחרים, ואולי אפי' כשסמוכים וכו' אם לא ס"ל כסברת הרמב"ן הנ"ל.

אכן השו"ע בסי' שסו כ' "כשמזכה להם ע"י אחר לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים, אפילו אם אינם סמוכים על שולחנו", ומבוי' דבלאו שי' ר"ת הדין הוא דאינו יכול לזכות ע"י בנו הקטן בכל אופן. ומקור ד' השו"ע הוא מהר"מ שכ' כן בסתמא בפ"א ה"כ, וכן בעבוה"ק כ' "יש מי שהורה דבנו ובתו הגדולים אע"פ שסמוכין על שולחנו מזכה על ידיהם, וקטנים ממש אין מזכה על ידיהם ואפילו אין סמוכין על שולחנו". ועכ"פ צ"ע למה לא יוכל לזכות ע"י בנו הקטן, (גם באינו סמוך, דל"ש סברת הרמב"ן הנ"ל), והרעק"א בגי' ציין לפרשה ותויו"ט ומגיני שלמה שעמדו בזה ליתן טעם למה אינו זוכה ע"י בנו הקטן כשאינו סמוך. ובבית מאיר הביא את דברי המגיני שלמה דל' יוחנן מעיקר הדין היה ראוי שגם כשאינו סמוך על שולחנו תהא מציאתו לאביו משום דמריצה אצל אביו, אלא דקנסו חכמים לאב כדי שיוזנו שלא תהא המציאה לאב, ולכן חשיב שאין לו יד לזכות לאחרים.

ובאמת קו' זו היא המקור לחידוש דר"ת דקטן היינו סמוך וגדול היינו שאינו סמוך ואפי' הוא קטן בגיל, וכמובא בראש' בשם ר"ת, וכלש' בס' הישר סי' שלג "דהאי גדולים אפי' קטנים ואינם סמוכין על שולחנו וקטנים אפי' גדולים אלא שסמוכין על שולחנו כדאמר' בשנים אוחזין לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שולחנו של אביו זהו קטן לגבי מציאה. והכא נמי כיון דסמוך על שולחן אביו הוי כיד אביו לעירוב. דאי אמרת בנו קטן ממש אינו זוכה הא אמר' בהאומר התקבל עלה דהך משנה דכיון דשיתופי מבואות דרבנן שפחה עברייה שהיא קטנה זכיא. והוא הדין נמי בנו קטן שאינו סמוך". והמאירי הנ"ל (בפי' הב'), וכע"ז בסוגיין) מפרש דיש כאן סברא מסויימת דידן כידו, וצ"ע. ובתלמיד הרשב"א כ' "ויש מי שאומר דהכא אפילו בגדול סמוך על שולחנו מזכין ולא דמיא לההיא דהתם, דשאני התם דמשום שלא יהא איבה והכא האב בעצמו הוא שנותן לו כדי לזכות בה לאחרים. ולפי זה הפירוש ק"ק דמשמע דקטן אין לו יד, וא"כ לא הוי ליה למימר מפני שידן כידו אלא משום שאין להם יד", וצ"ע.

גדרים פח, ב' מתניתין בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן דמגו דזכיא לנפשה זכיא לאחריני'. ויל"ע דאף אם אין לה בית באותו המבוי אכתי יכול הוא לזכות לה עצמה חלק בעירוב, ואף שאינה צריכה עירוב מצ"ע מ"מ תזכה בזה, ומיגו דזכיא לנפשה תיזכי לאחריני'. (ואין לומר דהוי קולא מסויימת גבי זכיית עירוב, דהא הראש' בב"ב קלב, א' כ' דכן ה"ה בכל זכיות). והאחר' טרחו למצוא פיתרון באופן שאין עימו אלא אישתו ואין לה בית באותו מבוי, כיצד יזכה לשאר בני המבוי, ולכא' תיקשי למה לא יזכה לה חלק בעירוב אפי' שאינה צריכה לו, ועי"ז נימא מיגו. ועי' חת"ס שם. (ובתור"פ לעיל סה, א' כ' "דטריחא ליה מילתא לזכות משום שהיה צריך לאדם אחר שיזכה בעבורם, דאין אדם יכול לזכות ע"י בנו ובתו כדאיתא לקמן", ומדלא הזכיר את אישתו משמע דכשאין לה בית באותו מבוי א"א לזכות על ידה בכל גווני, דהא שי' ר"פ בתוס' כאן ובהג' סמ"ק דקי"ל לדינא דצריך שיהיה לה בית באותו המבוי, ולא ס"ל דכ"ז הוא רק אליבא דר"מ ולא לפי רבנן וכדעת כמה ראש' שכ"כ, או לאידך גיסא דמ"מ ס"ל דהלכה כר"מ. ועי' יש"ש ביצה פ"ב ס' י. אבל עדיין הרי אפשר שיקנה לאשתו ע"מ שאין לו רשות בזה, ואז הוא יזכה ממנה עבורו ועבור שאר כל בני המבוי). ואולי

ובמרדכי בב"מ רמז רמא כ' "השיב רבינו מאיר אשר שאלת בראובן שיש לו חצי מעשר אותו חצי שאין מנהג בעירו לתת לכיס של צדקה ויש לו רשות ליתנו לכל עניים שירצה אם יכול לתת לבניו ולבנותיו של שמעון קרובו הסמוכים על שולחנו של שמעון אע"פ ששמעון אביהם יש לו ואינו נוטל מן הצדקה. נ"ל דכל זמן שהן סמוכים על שולחנו אינו יכול ליתן להם אפילו הם גדולים דקי"ל כריו"ח לגבי שמואל דאמר פ"ק דב"מ גבי מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו כו' לא קטן קטן ממש אלא אפילו גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן ופי' ר"ת דה"ה בעלמא בלא מציאה וכ"פ ר"ת בעירובין פרק חלון גבי אינו מזכה ע"י בנו ובתו הקטנים שיש ליהרר שלא לזכות בעירוב ע"י בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שולחנו לפי שידיהם כידו, וכיון דידם כידו אסור ליתן להם מעשר עני כיון דאביהם עשיר הוא ואע"פ שרבינו שמשון משפיר' חולק על ר"ת ומחלק בין מציאה דליכא דעת אחרת מקנה להיכא דאיכא דעת אחרת מקנה אנן עבדינן כר"ת לחומרא". וחזי' מדבריו תרתי, חדא דפלוג' ר"ת והראש' היא לא רק בזכיה לאחרים אלא גם במתנה שקיבל הבן, האם זכיית האב היא רק במציאה או גם בעלמא, ועוד מבוי' דבריו דאין כאן נידון בהל' איבה האם זה שייך גם בשאר דברים פרט למציאה, אלא הנידון הוא האם כנגד מה שידו של הבן כיד אביו והוא טפל אליו מחמת הסמיכות על שולחנו, מהני כח של דעת אחרת מקנה, (עי"ש שהמשיך לדון האם טובת הנאה מהני כדעת אחרת מקנה).

ויש לדקדק קצת מד' הרמ"א דס"ל דר"ת הם רק לענין עירוב (ושאר זכיה מהאב לאחרים) ולא לענין מתנה בעלמא, דהרי בחו"מ סי' ער כ' בפשיטות "אם נתנו מתנה לקטן הסמוך על שלחן אביו הרי היא של אביו, אבל לא בבנו הגדול", ואילו הכא בסי' שסו כ' "אבל מזכה הוא ע"י בנו ובתו הגדולים, אפי' סמוכים על שולחנו וכו' ויש אומרים שאינו מזכה ע"י בנו ובתו הסמוכים על שולחנו, אפילו הם גדולים וכו' ולכתחלה טוב לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר. הגה: ובדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב", ומשמע א"כ דאף דקי"ל דמתנת הבן הגדול הסמוך וכו' אינה לאביו, מ"מ גבי זכיה לאחרים יש מקום לחוש לדעת ר"ת.

ואמנם הקצוה"ח שם כ' "באה"ע סי' לו נס' בחלקת מחוקק סק"א שם אם האב זוכה במתנתה וע"ש בית שמואל. ולי נראה דזוכה במתנתה מהא דכתב בשו"ע א"ח סי' שסו סי' שאינו מזכה עירוב ע"י בנו ובתו הסמוכים על שולחנו אפי' הם גדולים, ולא על ידי בתו אפילו אינה סמוכה על שולחנו כל זמן שלא בגרה עד שתבגור, הא יד בתו לענין מתנה כיד אחר, אלא ודאי זוכה במתנתה עד שתבגור", ודחאו הנתיבות שם ז"ל "ותמוהין דבריו, דודאי למאן דס"ל דאינו יכול לזכות ע"י בנו ובתו הגדולים הסמוכין, והיא דעת התוס' בב"מ דף יב בד"ה רבי יוחנן אמר, דאף בבנו כל זכיותיו לאביו ומשום איבה, ולפ"ז ממילא כמו שבבנו הסמוך זכיותיו לאביו משום דאיכא איבה דמזונות, ממילא ה"ה בבתו נערה אפי' אינה סמוכה דליכא בה משום איבה דמזונות, מ"מ הא איכא איבה דקדושין מטעם שיכול למוסרה למוכה שחין כמבוי' פוס', וספיקא דידהו הוא אפי' לדעת הנמוקי יוסף דלא תיקנו משום איבה ויכולין לזכות העירוב ע"י בנו ובתו הגדולים, מ"מ י"ל דבבתו נערה מדאורייתא מתנתה לאביה משום דדמי לקדושין, ע"ש דבריהם", עכ"פ לתרווייהו פשיטא דדין העירוב תלוי בדין המתנה, ושי' ר"ת היא דכל הזכיות לאב כמציאה.

הנהגה החולקים על ר"ת, לכא' הא דאמר' במתני' דמזכה ע"י בנו הגדול ואין מזכה ע"י הקטן, גדול גדול ממש וקטן קטן ממש, בין בסמוך ובין בשאינו סמוך. והטעם דא"א לזכות ע"י בנו הקטן כ' הרמב"ן בב"מ הנ"ל "מיהו בקטן ודאי כיון דאין זכייה לקטן, אע"ג דגבי שתופי מבואות דרבנן זכיא שפחתו העברית שהיא קטנה כדאי' בפ' התקבל, גבי אב כיון דתקיננו רבנן דתיהוי של אביו בסמוך על שולחנו אינו זוכה לאחרים אפי' ברשותו, שהרי אין לו יד אלא מדרבנן ואתיא דרבנן ועקרה דרבנן לגמרי דלא תקון ליה זכייה במקום אב אלא לצורך האב", ומבוי' בלשונו דרק קטן הסמוך אינו יכול לזכות לאחרים, כיון דלא תקון וכו', אבל קטן שאינו סמוך יכול

והתוס' תי' דאליבא דריב"ב כיון דהעבדים מקבלים פרס אז אי"צ לערב, וזה עדיין לא מתיישב בשי' הראש' שהעמידו סוגיין באין מקבלין פרס. וכ' בקר"א שם "דלענין לזכות על ידו לכ"ע על ידי עבדו אינו יכול לזכות, דלא יצא מרשותו כלל, כיון דיד עבד כיד רבו מהתורה וגופו קנוי לו. אבל אשה אין גופה קנוי לה ומשום הכי מזכה על ידה, וכאילו יצא מרשותו וכו' דעל כרחך לא מהני מיגו אלא באשה דלרבנן בת זכיה היא, והיכא דאיכא מיגו מודה ר' מאיר ג"כ, אבל עבד דלרבנן נמי לאו בר זכיה הוא מיד רבו הוא הדין המיגו לא מהני".

ואולי י"ל עוד דהנה בטעם האי דינא דמגו, כ' בתש' חכמי פרויבניציה סי' מ' דהא אוקמה רב אשי למתני' דעירובין אליביה דרב בשיש לה חצר באותו מבוי דמגו דזכיא ביה לנפשה, ונפק מתותי יד בעלה דהא אקנא לה ידה, זכיא לאחרני, דשמא אליבא דרב דסבירא ליה כר' מאיר דאי אית לה חצר לנפשה קניא לה להווא עירובא דאקני לה ונפק מתותי יד בעלה והוי עירוב מעליא ותשתרי ביה לאשתמושי ביה במבוי, ומגו דזכיא ביה לנפשה ונפק מתותי יד בעלה דהא אקני לה ידא זכיא לאחר זכיה ליה בעירוב, דהא ידה אינו כיד בעלה לגבי ההוא עירוב, הואיל ואקני לה ידא בעידנא דאקני לה ההוא פיתא דעירובא לאשתרוי ביה בנפשה בההוא חצר דאית לה בההוא מבוי, ועל גב עירוב דידא זכיא לההוא אחר בההוא עירוב דזכיה ליה על ידה שהרי ידה אינו כיד בעלה".

וא"כ נראה דכ"ז שייך כשהבעל נותן מתנה לאשתו דאז זה בגדר ד"אקני לה ידא בעידנא דאקני לה ההוא פיתא דעירובא לאשתרוי ביה בנפשה", (דהרי כל החילוק הוא בין מה שהבעל יכול להקנות לה ולא יכול להקנות לאחרים על ידה הוא כמש"כ בשטמ"ק שם "דהתם כיון שלעצמה נותן גמר ומקנה להקנות לה לדעתה להוציאה לגמרי לרשותו אבל לזכות לא", וז"ל התורני"ד בב"ב קלב, א "אלמא יש זכיי' לאשה מבעלה שהוא רוצה לסלק עצמו ומזכה לאשתו אבל לזכות לאחר" על ידה אינו יכול כ"א ע"י מיגו דזכיי' לנפשה", וא"כ שייך מיגו לומר דעל כל ענין הזכיה הזו ידו של הבעל מסולקת, וכלש' השטמ"ק "שאין קנין אחד לחצאין". ובשיטה לנ"ל בקידושין כד, א כ' "הני מילי היכא דיהיב לה לדידיה דליהוי שלה דאשתו ניה"ל בהרוחה וגמר ומקני לה, אבל הכא למיזכי לאחרני יהיב לה לא קניא להו אם לא בלא בעלה. ועוד כי יהיב לה מתנה מסלק הוא ידו מן הנכסים כדי שתקנה, אלא הכא דלאחרני קמזכי לא מסלק ידיה מינה, דסבר אע"פ שידה כידי דמאי דקניא קנינא אנא אבל לאחרים יכולה לזכות". אבל כשהאדון נותן מתנה לעבד, אז אמנם העבד קונה את המתנה ד"סתמא דמלתא תקינו להו רבנן זיכוי לענין עירוב", אבל מהאי זכיה ל"ש מיגו לזכות לאחרים כיון דהאדון לא סילק עצמו ממנו כלום.

כ' המרדכי בקידושין סי' תצג "אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ממתני' ליכא למידק רק עבד ומסתברא ליה לתלמודא דשניהם שוים ואומר רבינו יצחק דאינם שוין ממש שהרי אם הרב נותן מתנה לעבדו לא קנה דהא דאהני גבי גט כשהוא מקבלו מיד רבו היינו טעמא דגיטו וידו באין כאחד אבל דשאר מתנה לא מהני ואם היה הבעל נותן מתנה לאשתו קנתה כדאמר' פרק חזקת הבתים הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ואומר הרב ר' אלחנן דההיא יש לרחות דמיירי דמזכה לה ע"י אחר דכה"ג אפילו בעבד מהני ואומר ר"י דאפילו ע"י עצמה קנתה מההיא דפ' חלון גבי עירוב דתניא ומזכה להו ע"י בנו ע"י אשתו". ויל"ע בראיית ר"י דהרי הכא היא זוכה את העירוב לאחרים ולא לעצמה, ואולי בהא נחלקו הר"י ור' אלחנן אם לחלק בין אשה הזוכה לעצמה ובין כשהיא זוכה לאחרים, (וכמב' לעיל החילוק בזה דכשהוא מקנה לה הרי הוא מסתלק מן היד משא"כ כשהוא מקנה לאחרים על ידה). ונראה דכוונתו להוכיח דהא בגמ' בנדריים מוקמי לה באית לה חצר בהאי מבוי ומיגו דזכיה לנפשה וכו', וא"כ מבוי דיכולה לזכות לעצמה, (ע"י מים עמוקים ח"ב סי' ב). וצ"ע א"כ לשי' הר"ר אלחנן איך יפרש מתני' דידן וסוגיא דנדרים הנ"ל. (וע"י ג"ר רעק"א אבהע"ז סי' פה שנקט דדעת ר' אלחנן כן היא דל"מ זכיה לאשה אם לא ע"י אחר, ולא שנאמר דבריו רק בדרך דחייה).

י"ל דאמנם קי"ל דאם מרובין הם סגי בשיעור י"ח גרוגרות לכולם, מ"מ זהו דוקא כשכל המזון הזה קנוי דוקא להם, אבל אם הוא קנוי גם לאנשים אחרים שאינם נכללים בעירוב י"ל דגרע, ולכן אם לא תהיה האשה בעלת בית באותו מבוי, ויקנה לה מן הפת של העירוב זה ל"מ.

(ובתש' הרשב"א ח"ז סי' צה כ' "עוד השיב בענין עירוב זה לשוננו. באמת שהרבה בני אדם באים לדור בכל קהל וקהל ואין איש שם על לב להצריכם לתת להם חלק בשיתוף ואין מוסיפין ומזכין להם אבל אני זה שנים הנהגתי כן במדינה זו להיות הגבאי מתנה שיערב במה שהוא גובה ע"י ושיתופי מבואות שיהא רשות בידו לזכות לכל מי שיבא וידור עמנו תוך שנה זו ואתו הגבאי זוכה ומזכה לכל על ידי אחר בשעת הנחה ובוזה אנו יוצאין ידי כל חשש. ומה שאמרת איך אנו מזכין למי שלא בא לעולם זה אינו שאם הלשון מדוקדק לומר שלא בא לעולם ממש אלא שנולד לאחר מיכן וקטן זה אינו אסור שהוא נגרר אחר אביו ואמו השוכן עמו ואינו אלא כאורח ואם לא בא לשונך בדקדוק ואין הכוונה אלא במי שלא בא עדיין כבר אמרתי שאנו מזכין לו והוא בעולם וכשבא הרי זה בדרבנן", ולכאור' הרי יכול להקנות לכולם ולא יהיה כאן ענין של ברירה בדרבנן, וע"כ כנ"ל דכה"ג ל"מ לעירוב כיון דזה שייך לאנשים שאינם קשורים לעירוב, ורק אותם אלו שיתווספו אח"כ, אינם מעכבים את העירוב אף שזכו בו כבר מתחילה, וצ"ע בכ"ז).

גנדרים שם. כ' בפ"י הרא"ש "כיצד משתתפין במבוי. חצירות הפתוחות למבוי אוסרות זו על זו לטלטל מתוכן למבוי משום דחצירות מיוחדות לבעליהן והמבוי לרבים וגזרו חכמים דילמא אתי לאפוקי מרה"י לרה"ר עד שישתתפו יחד ונראה כאילו דרין כולם יחד במקום שמונח שיתופין". וצ"ע דלא אשכחן כהאי דינא, דהא כלים ששבתו בחצר מותרים בטלטול אף מחצר למבוי, ואילו כלים ששבתו בבית אסורים בטלטול אף מחצר לחצר, ולא מצינו חומרא נוספת בטלטול מחצר למבוי מחמת דהחצר דמאי לרה"י והמבוי לרה"ר. (ואולי י"ל עפ"מש"נ במקו"א, דתרי גוויי איסור הוצאה בחצירות איכא, דאם מוציא לרשות שאין לו חלק בה כלל אז אסור מצד עצם שינוי הבעלות, ואם מוציא מביתו לחצר שיש לו חלק בה אז האיסור הוא מצד הדמיון לרה"י ורה"ר. אבל א"כ יוצא לפי הרא"ש דיהיה מותר להוציא כלים ששבתו בבית מחצרו לחצר אחרת שיש לו חלק בה, אא"כ נימא דכל תוספת או חיסור של בעלים מדמה את הרשויות לרה"י ורה"ר. ועכ"פ לש' הר"מ דומה לזה קצת, שכ' בפ"א "שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס מן השדה למדינה", ע"ש). ובפ"י הר"ן שם כ' "כיצד משתתפין במבוי - מבוי שחצרות פתוחות לתוכו וכל אחת ואחת אוסרת להוציא כלים ששבתו במבוי דרך החצר עד שישתתפו כל החצרות במבוי", ולכאור' הלש' צריך תיקון, אולי לגרוס 'ששבתו בבית' או 'אוסרת להכניס'. (ולש' פי' הרא"ש שם "אבל מתני' דעירובין מיירי בשאין לה חצר הילכך אין לה יד לזכות לאחרים", לכאור' זה ודאי ט"ס, אבל ע"י מים עמוקים ח"ב סי' ב).

ובת"י הגמ' שם לפנינו אי' "מתניתין בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן", וכך גרסו רוב הראש', אכן התוס' שם וכן בסוגיין העתיקו לש' אחר כגון שיש לה 'בית' בחצר או במבוי, ובאמת צ"ע למה נצרך שיהיה לה 'חצר' באותו המבוי ולא סגי במה שיש לה בית דעכ"פ כבר יש מגו דזכיא לנפשה זכיא לאחרני. ואולי ככה"ג דיש לה רק בית ולא חצר שלמה אז ל"א מיגו, וצ"ע. עוד יל"ע דיש מהראש' שנקטו כגון שיש לה בית 'באותו' חצר, (ע"י רשב"א ורא"ש ותור"פ בסוגיין, וכן ע"ר), וק' דהרי אם יש לה בית רק באותו החצר שדר הבעל אי"כ עדיין היא לא נצרכת זכיה לנפשה ואין לה מגו, ובפרט דאירי הכא כשהעירוב בא אצלן לאותה החצר.

בת"י הגמ' שם דמגו דזכיא לנפשה וכו', הק' התוס' בסוגיין "וא"ת א"כ בנו ובתו הקטנים יזכו לאחרים בעירובם כה"ג על ידי מיגו כשיש להם בית באותה חצר וכן עבדו ושפחתו הכנענים דהא ודאי יש להם זכיה לענין עירוב כיון שאוסרין כשיש להם חצר או בית".

מבוי ויחזירנה לקרקע. ואנא סבירא לי דצריכה חבית של שתוף למהוי גבוהה מן הקרקע כל זמן שהיא עומדת לשתוף, כדי שיהא לה היכר מזולתה, ומינכרא מילתא. דאם נשפכה או החמיצה או חסרה כשיעור או נשברה מבעוד יום ידע לה, דילמא מתחלפא ליה וכסבור על אחרת שהיא של שתוף ואתי לאיקלקולי. ולהכי צריכה היכירא בהגבהתה טפח. וד' רנ"ג הובאו גם בפי' רחב"ש.

ועכ"פ מבו' דהאי 'מינכר' אינו הלכה בדיני חלות העירוב, אלא הוי תקנה מחמת חשש כדי שיהיה ניכר ולא יתחלף אם העירוב ייפסל, (וכן מבו' בד' המאירי, ז"ל "ומ"מ מקצת גאונים פשו ענין הגבהה זו אף במערבים משלהם ר"ל שצריך שתהא החבית מונחת במקום גבוה כדי שתהא נכרת בין החביות עד שאם תתמעט מכשיעור או נשברה ירגישו בה ויוסיפו או יחזרו ויערכו ועיקר הדברים כדעת ראשון שהרי בפרק הדר אמרו בעה"ב שהיה שותף עם שכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב והרי ודאי אין החבית המשותפת גבוהה על האחרות"). ואולי לפ"ז ג"כ יש טעם דכשהעירוב מונח בבית אין דין להגביהו טפח, דרק בחצר איכא הך חששא. ועכ"פ נראה מקור לד' הגאונים מן הירו', דאי' בפירקין "תני אין מזכה להן בחבית שבמרתף. אמר רב הושעיה שמא ישכח וישתנה", הרי דדין הוא על חבית של העירוב להיות נבדלת משאר חביות כדי שלא תיאבד בטעות. וע"ע בתשב"ץ ח"ב סי' רצד. (וצ"ע מש"כ בס' התדיר "וצריך להניח העירוב למעלה מעשרה טפחים").

המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא. וכ' הריטב"א "ומורי ז"ל היה מסופק אם לא טעם אחד מהם מלא לוגמיו שטעמו בין כולם כשיעור ההוא אם יצאו, אבל בתוספות כתבו דיצאו כולם מצטרפין למלא לוגמיו". (ועי' אגרו"מ ח"ד סי' ט). והנה בשו"ע סי' רעא סי"ד כ' "אין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמיו וכו' וי"א דכיון שבין כולם טעמו כמלא לוגמיו יצאו, דשתיית כולם מצטרפת לכשיעור", (דהב"י שם הביא את ד' הריטב"א הנ"ל), וכ' המשנ"ב שם "ובדיעבד הסכימו הרבה אחרונים דאפילו שתיית כל המסובין מצטרפין למלא לוגמיו אך שלא ישהה ע"י שתיית כולם יותר מכדי אכילת פרס", וכ' בשעה"צ הטעם "ולא עדיף משאם היה מקדש בעצמו".

ויש להעיר קצת דהרי לכתח"י השיעור הוא בכדי שתיית רביעית, וכמש"כ המשנ"ב לעיל שם "דהשיעור של מלא לוגמיו צריך לשתות בלי הפסק הרבה בינתים דהיינו שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית ועכ"פ לא יפסיק זמן רב כדי אכילת פרס", ולמה סגי הכא בכדי אכ"פ בין כולם. ואולי י"ל דהנה באפיקי ים ח"ב סי' ב תמה ע"ד המשנ"ב הנ"ל, ז"ל "לדעתי הדברים תמוהים לכאור, דצירוף לא שייך רק באדם אחד, דבשותה בכדי שתיית רביעית או אכילת פרס, הויא ע"ז שם שתיה, אבל בהפסיק יותר מכשיעור, אינה מצטרפת השתי' והוי טעימה בעלמא, אבל בבי' וג' בני אדם ויותר, אין שייך צירוף לצרף מה ששתה האחר או האחרים, ולא שמענו כזה, והא דמצטרפים טעימת כלם למלא לוגמיו בע"כ דכן הדין דסגי לאלה הראשונים ז"ל, שישתו כלם ביחד כמלא לוגמיו, אבל לענין שיעור שתיית רביעית ואכילת פרס, לכאורה מסתבר דל"ש צירוף", ואולי פשיט"ל להמשנ"ב לחלק בזה דאמנם שיעורא דכדי שתיית רביעית הוא שיעור בעצם צורת השתייה, ובצירוף שתיית כמה בנ"א ל"ש האי שיעורא כלל, אבל שיעורא דכדי אכ"פ הוא שיעור זמן בפני"ע, ודו"ק.

פ, א

תוד"ה רב אמר. ועוד כיון דעירובי תחומין אין מערבין אלא מדעתו אמירתו כשהוא אומר צא וערב לי חשוכה כזכיה. וצ"ע איך תועיל האמירה הזו במקום הזכיה הנצרכת, וגם למה ל"ס באמירת השליח. ועכ"פ הנה בתח"י הסוג' כ' רש"י "צריך להגביה מן הקרקע - כשהוא מזכה אותה להן דכל כמה דמנחא ברשותיה לא היא זכיה", ומשמע דאם לא היה מנחא ברשותיה לא היה צריך קנין, וצ"ע. והרש"י כ' "במבוי צריך לזכות דלמיקני רשות הוא כו'. לכאורה קשה הא"ר בקדושין (רד"ז) הילך ממנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני כו' ומסיק שם וכן לענין ממונא. ולק"מ

ובראיית הר"י יש להוסיף, דהנה התוס' בסוגיין כ' בשם הר"י "ואם תאמר א"כ בנו ובתו הקטנים יזכו לאחרים בעירובם כה"ג על ידי מיגו כשיש להם בית באותה חצר וכן עבדו ושפחתו הכנענים דהא ודאי יש להם זכיה לענין עירוב כיון שאוסרין כשיש להם חצר או בית כדאמר לעיל דאוסר בעבדים ומתיר בנשים ולענין עירובי תחומין דאמרינן בריש כיצד משתתפין שהרב מערב על ידם אטו אם ליתיה לרבם נאמר שלא יוכלו לערב סתמא דמלתא תקינו להו רבנן זיכוי לענין עירוב", וא"כ גבי אשה לא הוצרכו חכמים לתקן לה זכיה דהא לעולם יכול הבעל לזכות לה ע"י אחר, ולא דמי לעבד שאין שום אפשרות שיזכה אם לא שיתקנו לה זכיה, וע"כ מבו' דאשה יכולה לזכות בעצמה מיד בעלה.

כ' הר"מ פ"ב מהל' שלוחין ושותפין ה"ב "עושה אדם שליח איש או אשה ואפילו אשת איש ואפילו עבד ושפחה הואיל והן בני דעת וישנן במקצת מצות נעשין שלוחין למשא ומתן", ובכס"מ שם כ' "אפי' אשת איש וכו'. דתנן בעירובין פרק חלוץ מזכה לבני המבוי העירוב על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל ידי אשתו וכו' וקתני דע"י אשתו מזכה אלמא אפילו אשת איש נעשית שליח". וכע"ז כ' בב"י חו"מ סי' קפח, וכ' שם בדרישה "ביאור דבריו נראה לפרש דהרבנותא דאשת איש הוא דאף דרשות אחרים עליה ולא תימא דאיתמעט ג"כ מדכתיב 'גם אתם' דבעי' דומיא ד'אתם' דאין רשות אחרים עליהם קמ"ל". אמנם אם הנידון היה מצד רשות אחרים עליהם, אז לכאור' עדיין מכאן אין מקור לזה שהיא נעשית שליח גם להקנאות שלא ע"י בעלה.

בס' פסקי תלמיד הרשב"א כ' "מזכה אדם עירובו לאחרים ע"י אשתו אפילו שסמוכה על שולחנו כ"כ הרמב"ם ז"ל בזמנים הלי' עירובין. יש מי שכי' שאינו מזכה ע"י אשתו הואיל וסמוכה על שולחנו דרך חובה, אבל ע"י קטן שאינו בנו מזכה ואפי' שסמוך על שולחנו דרך צדקה", וכ"כ הטור בסי' שסו, ז"ל "אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו או יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה יכול לזכות על ידן אע"פ שסמוכים על שולחנו ואינו מזכה ע"י עבדו ושפחתו הכנענים ולא ע"י אשתו שנותן לה מזונות אפילו אם יש לה בית בחצר לבדה אבל מזכה להם ע"י בנו ובתו שאינן סמוכים על שולחנו אפילו אם הם קטנים וע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו שאינו מעלה לה מזונות אפילו אין לה בית בחצר", וכ"כ התוס' בב"מ יב, ב. אבל קצ"ע במה נחשבת אשתו כסמוכה על שולחנו בדרך חובה כיון דאפשר בלא"ה.

אמר רב יהודה חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח. והראש' כאן דנו אם דין שיעור זה הוא בכל קנין הגבהה או דוקא גבי ע"ח דאקילו רבנן, אבל הביאו גם פי' אחר מהגאונים דהגבהת הטפח דהכא היא לענין היכר. וז"ל הר"מ בפ"א הי"ז "וכיצד משתתפין במבוי וכו' ומניח הכל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי או בבית מן הבתים וכו' ואם הניח הכלי בחצר צריך להגביה הכלי מן הקרקע טפח כדי שיהיה ניכר", ומשמע בפשטות דגבי עירוב המונח בבית ליכא דין היכר אלא רק כשהוא מונח בחצר, ולכן זה נפק"מ דוקא בשיתוף ולא בעירוב, (אך עי' כס"מ שם שכ' "דע שאין לדקדק מדברי רבינו שאינו צריך להגביה א"כ הניח הכלי בחצר אבל אם הניח בבית לא דמ"ש"). ולפ"ז מאד מדוק' לישנא דרב יהודה גבי 'חבית של שיתופי מבואות'. (ובס' הבתים כ' "וכתב הרשב"א כשם שאמרו בשיתוף כן הדין בעירוב שצריך להגביהו מן הקרקע טפח", וצ"ע אם כוונתו לפי' הרשב"א גופיה דהוי דין בקנין וזכיה העירוב, או גם לפמש"כ הרשב"א בשם הגאונים דטעמא משום דמינכר).

ובס' העיתים סי' פח כ' "ותולה העירוב גבוה מן הקרקע טפח", ובס' הפרדס לרש"י כ' "וישים אותו או בפתח או בקיר המבוי בין באמצע בין בכל מקום שירצה, בלתי שיהא העירוב גבוה מן הקרקע טפח", וכע"ז כ' במחזור ויטרי סי' רפג, ושם נראה דשיעור הטפח נדרש גם מצ"ע כמקום להניח את העירוב וגם בשביל הזכיה לשאר אנשי המבוי, וע"ע ס' הרוקח סי' קעג, קעו. ובס' המאורות כ' "חבית של שותפי מבוי צריך להגביה מן הקרקע טפח. כתב רבינו נסים, איכא דפריש בשעת זכוי בלבד צריך שיגבינה טפח כדי שיזכה בה לבני

ושכירות עבור הבעל, (וכעין דין שכול"ק), אבל מבו' דבעי' לזה דוקא אשתו (או א' מב"ב) ע"מ שיהיה אפשר לפעול עבורו ובמקומו את העירוב והשכירות, ואילו בדינא דשמואל אמרי' דבני המבוי נכנסין לביתו ונוטלין שיתופו, ולא נזכר דהוי ע"י אשתו, אלא דכ' התוס' ושאר דאיירי בסתמא כשאשתו נותנת עירוב עבורו, וכדהוסיף הרא"ש "הא דלא משני הא דבעי הכא רגיל משום דנוטלין ממנו בעל כרחו ואפילו דעת אשתו ליכא משום דפשיטא ליה דאין שום עירוב מועיל בעל כרחו", (אבל הרשב"א הניח בצ"ע, ז"ל "מיהו קשיא לי כיון דברגיל אפילו בני מבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופו בעל כרחו, מאי שנא אשתו דאמר שמואל דמערכת שלא מדעתו, אפילו אחר נמי". ובאמת בעבוה"ק כ' להדיא "לא ערבה אשתו ולא נשתתפה כופין אותו לערב ולהשתתף ונכנסין לביתו ולוקחין ממנו שיתופו ועירובו בעל כרחו כל שהוא אוסר על חבריו", וכ"כ בשו"ת ח"ג ס' רסג, עי"ש. ולהך שי' נראה דל"מ שיקחו ממנו פת בלי ידיעתו, אלא צריך שהוא יהיה מודע לזה שנלקחה ממנו פת לעירוב ולשיתוף. ובתורא"ש צידד ד"עוד נוכל לפרש דג' חילוקין יש, שרגיל ואסר נוטלין בעל כרחו בלא דעת אשתו, שאינו רגיל ואסר בעינן דעת אשתו וכי לא אסר בעינן דעתו דנשים שעירבו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב", וכ"כ במדרכי). אבל משה"ק אח"כ מכופין לעשות לו"ק ודאי אי"ז שייך להיעשות ע"י אשתו, וא"כ בלא"ה אינו שייך לדין אשתו מערכת בע"כ ומה הביאו מזה לזה.

ובאמת התוס' בע"כ כ"כ בת"י הגמ', ז"ל ד"דין הוא דכופין אותו לעשות לחי וקורה דמהני מחיצות להתיר לטלטל בתוכו אע"פ שנעשו בעל כרחו של אדם ולא דמי לעירוב דבין הוה משום דירה ובין משום קנין אין לו להועיל בעל כרחו של אדם", אלא דעדיין תיקשי מאי ס"ד, והא פשיטא דאין העירוב חל אא"כ נעשה מדעתה של אשתו לכה"פ, ובכפייה על לו"ק לא שמענו דעתה בזה, ואם היה צד דהכפייה לא תועיל לולי דינא דשמואל (דמסייע ליה), איך יועיל בלי דעת אשתו. ובתור"פ כ' "שאני גבי מבוי דאיכא מחיצות, דאף אם הוא מקפיד מ"מ הרי יש לו מחיצות, וכך חשובות כשהם בעל כרחו כאילו היו ברצונו, ולכך ראוי לכופו, אבל גבי שיתוף אינו מועיל אלא א"כ לדעת כולם, דהוי מקפיד על עירובו, וא"כ אינו ראוי לכופו על זה", ובלש' התוס' לא משמע כן דהרי לא הדגישו את חיסרון הדעת מצד הפת אלא מצד הדירה והקנין, אבל עכ"פ גם לפי ר"פ יש לתמוה דהרי מצריכי' שיהיה נעשה העירוב או השכירות ע"י אשתו דוקא, ומאי ס"ד לסייע מהא דכופין לעשות לו"ק. (ועי' חידושי הב"ח - הוצ' עוז והדר, מש"כ בזה).

ונראה בזה, דהנה הרע"ק א' כ' "הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערכת שלא מדעתו. קשה לי, הא כבר אמרה חדא זימנא, בריש הדר משמיה דשמואל, שכול"ק של עכו"ם נותן עירובו ודיו, וא"כ כש"כ אשתו", ואולי י"ל (וכעיי"ז תי' בפור"י), דבאמת לא זהו עיקר החידוש במימרא דשמואל, אלא הנידון הוא מצד שאשתו לקחה פת שלו בע"כ, וזהו דחידת שמואל דכייפי' ליה על נתינת פת לעירוב, וחלות העירוב עצמה תיעשה ע"י אשתו, (ופשיטא דמהני האי עשייה דידה בק"ו משכול"ק), ועי' ה"ר מכפייה על לו"ק עד דמתרצי' דשאני התם דאיכא מחיצות וכו', אבל עיקר הנידון כאן לא היה על עירוב הנעשה ע"י אשתו בע"כ, וכדין שכול"ק העושה בע"כ של בעה"ב, אלא הנידון היה האם יש כפייה על נתינת פת לעירוב. (ואמנם אם כהשי' דבשכול"ק של גוי ל"מ שיערב עבור בעה"ב אלא צריך הוא להשכיר את רשותו של בעה"ב או זה כבר דומה קצת ללקיחת פת ממנו, אבל עדיין י"ל דשכירות רעועה כה"ג שאני). ולפ"ז ניחא הא דמוקמי' הכא מימרא דשמואל דאשתו מערכת וכו' דוקא ברגיל ואסר, ולכאו' עיקר הדין דאשתו מהני כשכול"ק זה גם בלא רגיל ואסר, אלא דדין זה אינו מכלל המימרא דשמואל, ואדרבה הא פשיטא בק"ו משכול"ק, וכל הדין דחידת שמואל הכא הוא דמהני עירוב שעושה אשתו בפת שלו בע"כ, ועי' אמרי' דהוא דוקא ברגיל ואסר דאז כייפי' ליה אבל בלא"ה ל"מ.

ובחזו"א כ' בנו"א קצת, ז"ל בסי' צט סק"ה "ונראה הטעם דבאמת כיון דאסר ראוי לכופו אלא שאין תועלת בכפי' שאם נוטלין פתו

דאם היה מניח בחצר אחר אה"נ דלא הוי בעי זיכוי אבל הכא מיירי דהחבית נשארה ברשותו כדמשמע לישנא דמתניתין". ובטעמא דשמואל כ' הריטב"א עוד "שמואל סבר דאדרבה בעירובי תחומין כיון דמפיק ליה מרשותיה ומנח ליה התם א"צ לזכות דהא ודאי גמר ומקני, וכיון שהוא מחזיק באותו מקום לקנות שביטה לזה זכה לחבריה במקום העירוב וקנה ליה מקומו של עירוב, אבל בעירובי חצרות דלא מפיק ליה מרשותיה דלמא לא גמר ומקנה ובעינן נמי הכירא ולפיכך צריך לזכות", וצ"ע.

בעי רב נחמן עירובי תבשילין צריך לזכות או אין צריך לזכות. ולא נת' מהם צדדי הספק להקל בעירוב תבשילין טפי מתחומין וחצירות, ועי' קר"א שכ' "לפי הטעם שכתבו התוס' דלהכי אמר שמואל בערובי תחומין אין צריך לזכות משום דלדבר מצוה הוא, א"כ אמאי קאמר שמואל דעירובי תבשילין צריך לזכות, הא גם זה דבר מצוה הוא, וכן לטעמא דלאו קנין רשותא הוא, אבל לטעמא דעירובי תחומין אין מערבין אלא מדעתו אתי שפיר דעירובי תבשילין אין צריך דעת, ולפי מה שכתב הריטב"א ז"ל דבעירובי תחומין המקום זוכה לו גם כן אתי שפיר, ועל כרחין צריך לומר דעירובי תבשילין חמיר לענין זכיה מעירובי תחומין ומע"ח, מדאמר הש"ס מי איכא מאן דפליג'. ובשאלות פ' בשלח אי' "ברם צריך לזכות לו על ידי אחר או אינו צריך מי אמרינן כיון דלא בעינן שיעורא לדיליה שיעורא לאחריני הם הכין בזכות דיליה קא נפקין זכויי נמי לא בעינן או דילמא כמא דלא מזכי ליה לא משתייר בהדיה ת"ש דאמר רב נחומי בר אדא אמר שמואל עירובי תבשילין צריך לזכות". (ועי' בחי' המאירי מש"כ בדין מקפיד על עירובו בעירוב תבשילין). ולמאי דקי"ל דצריך לזכות דנו הראש' האם יכול לזכות ע"י אשתו, או דכיון דאמרי' בנדרים פת, ב דאין לאשה יד לזכות מיד בעלה לאחריים אא"כ יש לה בית באותו מבוי ומיגו דזכיא לנפשה וכו', א"כ גבי עירוב תבשילין דהיא אינה צריכה עירוב בפנ"ע או ל"ש מיגו. ובעיטור הלי' יו"ט מח' יד כ' "ומסתברא דע"ת נמי לא מהני זכיית אשתו".

והרא"ש בסי' ט כ' "ובעירובי תבשילין כתוב בתוס' דיכול לזכות ע"י אשתו. דאיהי נמי בעי לזכות כדי לבשל מיום טוב לשבת. ולי נראה דאינו יכול לזכות על ידה דכשהוא מערב עירובי תבשילין אינו מזכה לאשתו ובניו אלא כשהוא מערב כולם מותרים בלא זיכוי. (מידי דהוה אעירובי חצירות). וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוה אעירובי חצירות כשאין לה בית באותו חצר". ונראה דאפשר לגרוס כהמוסגר ואי"ז כפל לש', דמתחילה הוא מבאר דכשהוא מערב כולם מותרים ע"י זיכוי ואי"צ לערב בפנ"ע וכדינא דע"ח דסגי בעירובו של בעה"ב, ואח"כ כ' דמשו"ה אין מזכין על ידה מידי דהוי כע"ח בלא שיש לה בית במבוי. וכך מבוי' בתורא"ש, ז"ל "ועירובי תבשילין נראה דיכול לזכות על ידי אשתו דאיהי נמי בעיא לזכות כדי לבשל מ"ט לשבת. ונראה לי שאינו יכול לזכות על ידיה דכשארם מערב עירובי תבשילין אינו מזכה לאשתו ולבניו אלא כשהוא עירב כולם מותרים אף בלא זיכוי מידי דהוה אעירובי חצרות וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוי אעירובי חצירות היכא דאין לה בית בחצר". ומש"כ בשם התוס', עי' בקרב"נ דכ"ה דעת הרי"ף בביצה, עי"ש.

אשתו של אדם מערכת שלא מדעתו

ההוא טורזינא דהוה בשיכבותיה דרב יהודה בר אושעיא אמרי ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו לקמיה דרב יהודה בר אושעיא אמרי ליה מהו למיגר מדביתהו וכו' הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערכת שלא מדעתו מיתבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר ה"נ מסתברא דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו רגיל אין שאין רגיל לא שמע מינה לימא מסייע ליה כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי.

ויל"ע דלכאו' נכנסו כאן ב' דינים, דהא אשתו של אדם מערכת שלא מדעתו וכן משכירה לגוי את רשותו שלא מדעתו זהו ענין של עירוב

וע"ע בנו"כ שפי"ד הר"מ באופ"א קצת, ואולי זה מתאים יותר עם פיר"ח כפי שהוא לפנינו בלי הג' חש"ל.

ובערכי תו"א ערך ר' יהודה בר אושעיא כ' ולפי פירוש רבינו חננאל שאומר שאם בא הגוי ומיחה נאסרו יש לפרש מה שאומר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו וכן אשתו של גוי שמשכרת שלא מדעתו, היינו על ספק דלא ידעינן אי מחל אי לא אבל אם מיחה ואמר אין רצוני להשכיר וכן אם אמר בעלה אין רצוני לערב עמכם אינה משכרת ומערבת. אי לאו דאמרינן דלא כל כמיניה למיסר אבני חצר. כדשמואל דאמר אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף. שבני מבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין ממנו שיתופו על כרחו וכו' אבל אם גילה דעתו שאין חפץ להשכיר אין שכירות אשתו שכירות. והאי טרזינא דאמר לא בעינא למיגר יש לפרש שבאותה שבת שגילה דעתו ודאי נאסרו להשכיר במבוי מיהו לשבת הבאה סמכו על שכירות אשתו מספק ולא אמרינן כיון דמעיקרא גלי דעתיה הא גלי". וע"ע בשעה"צ סי' שפב סקל"ח.

כ' הרמ"א בסי' שסז "מי שאינו רגיל לערב ועירב עם בני החצר וחזר מעירובו צריך לחזור ולזכות, אבל אם רגיל לערב הוי עירוב בעל כרחו", ובמג"א שם כ' "נ"ל דזהו דוקא לדעת הי"א שבני החצר נוטלין בע"כ אבל לסברא הראשונה לעולם אין יכולין לערב בלא דעת אשתו וצ"ע דבפ' חלון כתב הרא"ש דלעולם בעינן דעת אשתו וא"כ ישראל ועכו"ם שוין וברא"ש פ' הדר כתב כמ"ש רמ"א כאן שבני חצר נוטלין בע"כ ואם כן סתרי אהרדי", וזהו דקש"ל בד' הרא"ש דבסוגיין כ' בפשיטות "דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף באין בני מבוי בתוך ביתו ונוטלין ממנו שיתוף בעל כרחו וכו' הא דלא משני הא דבעי הכא רגיל משום דנוטלין ממנו בעל כרחו ואפילו דעת אשתו ליכא משום דפשיטא ליה דאין שום עירוב מועיל בעל כרחו", ואילו בפ' הדר כ' "אם אמר חוזני בי מן העירוב ואינו רוצה לערב עם בני החצר ובני המבוי צריך לחזור ולזכות פעם אחרת ולערב. ואע"ג דאמר לקמן בפרק חלון אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף באין בני מבוי ונכנסים לתוך ביתו ונוטלין עירובו בעל כרחו הני מילי ברגיל להשתתף אבל שאינו רגיל לא". ועי' משנ"ב סק"כ מה שתי' בשם כמה אחרו'.

ואולי י"ל דהנה כבר נת' לעיל דיש כאן ב' ענינים, הא' הוא דאיכא כפיה על העירוב ברגיל ואסר וכו', והב' הוא דאחרי הכפיה עדיין צריך לראות איך יחול העירוב ולזה בעי' לדינא דאשתו מערבת וכו', וא"כ הרא"ש בפ' הדר הביא מסוגיין את הא דשייך כפיה על העירוב, אבל זה לא תיקשי דגם אם שייך כפיה מ"מ הא הכא ליכא גם דעת אשתו, כיון דהרא"ש מיירי באדם שעירב כבר אלא דעכשיו הוא אומר חוזני בי, ובזה ל"צ דעת' על חלות העירוב, וסגי במה שיש דין כפיה על העירוב ותו לא מידי. ובפרט, דהרי הרא"ש כ' בסופ"ק דחלות העירוב מועילה גם משבת לשבת לענין ד'חזרו וניעור', ז"ל "ונראה שאם עירבו לצורך שנה מחצר לחצר ונסתם הפתח בשבת ואח"כ נפתח בו ביום פשיטא דמותר לטלטל מזו לזו דהא אפילו בלא נפתח נמי מותר לטלטל מעבר לכותל או בחלון שאין בו ארבעה טפחים דשבת הואיל והותרה הותרה אלא אפילו נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת שרי דחזרו העירוב למקומו", וא"כ מכיון שעירב שבת אחת כבר ל"ב דעתו או דעת אשתו לחלות העירוב, וא"ש ד' הרא"ש אהרדי.

כ' בשו"ע סי' תלד גבי ביטול חמץ "שלוחו יכול לבטל. אם אין האיש בביתו יבטל במקום שהוא, ואם אינו עושה כן טוב שתבטל אשתו", ובביהג"א שם ציין כמ"ש בפ' חלון מהו למיגר מדביתו הכא מ"ד כו' אשתו כו'. וכן במו"ק שם כ' "לכן הדרך המוכרח שתבטל האשה דעדיפא משליח דכשותף דמיא, שסתם בן אדם מתרצה במעשה אשתו בכיוצא בזה, והרי אמרו אשתו של אדם מערבת עליו שלא מדעתו, וכן המפקיד על דעת אשתו הוא מפקיד. משו"ה אפי' בלי רשות עדיפא משליח ברשות". (ו"ל ביאורה"ל שם "דע דעיקר הדין של בטול אשתו במקום שלא צוה אותה ע"ז מפקקים האחרונים בזה ומ"מ במקום הדחק יש לסמוך ע"ז דאשתו כגופו לענין זה ומסתמא כמו שנתן לה רשות דמי כן משמע מביאור

בע"כ אינו עירוב, אבל כיון דאשתו ניחא לה והיא אוכלת בבית בעלה ואחד מבני הבית שעירב הותר כל הבית שכן הוא עיקר תקנת חכמים דסגי באחד מהן, מהני כפי' שיהי' לה רשות לערב משל בעלה, והוי עירוב דידה, ובזה ניחא דלא הוזכר באיך מימרא דשמואל דבני המבוי נכנסין דדעת אשתו צריך דשמואל עיקר דינא דכפי' נקט ואשתו צריך דאל"כ לא הועילה כפיתנו כלום, והא דאמר שא"ה דאיכא מחיצות ופי' תו' דמחיצות בע"כ מחיצות הן אבל עירוב בע"כ לאו דירה הוא, אע"ג דבדעת אשתו איירי מ"מ כיון דעלי' ליכא כפי' שיהא עירוב דידי' י"ל דאין כופין".

ועדיין י"ל"ע בכפל המימרות דשמואל, חדא דאשתו מערבת שלא מדעתו (מפת של בעה"ב), ועוד הא דבני מבוי נכנסין ונוטלין שיתופן וכו' והיינו נמי ע"י אשתו. אמנם זה קשיא רק להתוס' שפי' ד'רגיל' ו'אסר' היינו הך, (ובפרט לפי' המהרש"א דאם הוא 'רגיל' אז הוא אוסר), אבל הרא"ש הרי חילק בזה, דב'רגיל' כייפי' ליה אף אם לא אסר, וא"כ ניחא דתרי מילי נינהו. אכן עי' בב"י בסי' שסז שנקט בדעת התוס' ג"כ כשי' הרא"ש, ועי' קרב"נ אות ס, וא"ש.

כ' הר"מ בפ"ה ה"ה "אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו והוא שלא יאסור על שכניו, אבל אם אוסר אינה מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו, כיצד אוסר כגון שאמר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם", ובהשג' שם "כיצד אוסר שאמר איני מערב עמכם. א"א פירוש אחר מפרשים בו כשהוא אוסר שאין להם פתח אחר לא לו ולא להם אלא למבוי זה או לחצר זו מערבת אשתו עליו שלא מדעתו אבל אם יש להם או לו יציאה אחרת אינה מערבת שלא מדעתו ולפירוש שלו הלא הטורזינא לא רצה להשכיר".

והמקור לשי' הר"מ הוא בפ' ר"ח שכ' "אמר להו ר' זירא שפיר עבידיתו דאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכן באשתו של נכרי משכרת בלא רשות בעלה. ואם בא בעלה הנכרי ומיחה בטילה אותה השכירות ונאסרו וחזרו לאיסורן וכו' ואתבינן עלייהו והתניא נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף. ופרקינן דר"ח ושמואל בדלא אסר עלייהו כגון שאינו רגיל לערב עמהן וגם אינו אוסר עליהן. כלומר אינו ממחה על אשתו מפני שעירבה עמהן אבל אם ממחה על ידי אשתו אוסר על בני חצר וכן קאמר שמואל כך דבאסר עלייהו אינו עירוב. דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל ומשתתף עם בני מבוי ונמנע ולא רצה לישתתף בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שיתופי מבוי על כרחו. רגיל אין שאינו רגיל לא. קשיין אהרדי דהא הוא דאמר מערבת שלא מדעתו. אלא לאו הא דמיחה על ידה ואמר איני רוצה בזה העירוב שעירבה אשתי ודשמואל ודר' חנינא היכא דלא אסר כגון שלא מיחה", (תוקן ע"פ הג' חש"ל). וצ"ל לפי' זה דהא דמסייע' ליה מכפיה על לו"ק, היינו לעיקר ד' שמואל דברגיל כייפי' ליה לערב אפי' בלי דעת אשתו ואפי' כשהוא מוחה עתה בפירוש, וא"ש.

ונפקא לפיר"ח דבאינו רגיל מועיל מחאה אבל עד שלא מיחה יכולה אשתו לערב עבורו, אבל ברגיל מועיל אפי' שממחה, (וגם דמסתמא ל"ב דעת אשתו בזה, וכדנראה גם בד' הר"מ לעיל מינה ה"ב). עוד יוצא מדבריו, דכשאשתו מערבת שלא מדעתו ומהני מחאה, (היינו באינו רגיל), זה רק כשהוא ממחה אח"כ, אבל מה שמיחה מתחילה אינו מעכב, דהרי במעשה דטורזינא מיחה מתחילה, ואעפ"כ אין הדבר בטל אא"כ בא אח"כ ומיחה שוב. וטעם לדבר כ' המאירי, ז"ל "אשתו של אדם מערבת או משכרת שלא מדעת הבעלים אפי' מיחה הבעל כבר שמן הסתם אדם מתרצה למה שאשתו עושה אע"פ שכבר היה מוחה בדבר ומ"מ אם הוא מוחה בשעת העירוב או השכירות אין עירובה או שכירותה על כרחו כלום ואף כשערבה או השכירה אחר מחאה או מן הסתם אם הוא מוחה לאחר מעשה אינו כלום". ולפי"ז ל"ק השג' הראב"ד ממעשה דטורזינא. אלא דבד' הר"מ לא משמע כן, מדכ' בסתמא "אבל אם אוסר אינה מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו, כיצד אוסר כגון שאמר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם". ועי' בא"ר בסי' שסז שחילק בזה בדעת הר"מ בין עירוב בישראל דל"מ אף במחאה דמעיקרא ובין שכירות ע"י אשתו של הנכרי, וכע"ז כ' במעשה רוקח על הר"מ.

סולם וכו', שזה ממש מאותו ענין ותלוי באותם כללים, ודו"ק). וכ' בקר"א "שאני התם דליכא מחיצות, ע"י גי' התוס' ופירושם, ולדבריהם ז"ל א"ש סמיכות מימרא דר' חייא בר אשי ור' שמעון בן לקיש דעושין לו"ק אשירה להכא, דהתם נמי טעמא דעכ"פ מחיצה איכא וכו' דבלחי ע"כ נעשית מחיצה, דאטו אם עשה ד' מחיצות מעכו"ם או אשירה לא תחשב רה"י".

ואולי י"ל עוד דהנה רש"י כ' "שאני התם דליכא מחיצות - ומבוי מגולה הוא ואינו נוח לשומרו הילכך כופין אותו", (ועי' תור"פ וריטב"א), ומבוי דטעם עשיית לו"ק במבוי הר"ז גם לפני תקנת חז"ל של תיקון מבואות, דכך דרך מבוי לעשותו כמשתמר ע"י לו"ק, ולפיכך הוא דכופין זא"ז ולא מחמת היתר הטלטול שע"י הלו"ק, (ונת' במקו"א שזה עומק תקנת חז"ל לעשות לו"ק למבוי, והיינו לעשותו כצורת מבוי מתוקן שנוח להשתמר, ובוזה נעשה המבוי כמוכרל מרה"ר ודומה ונראה כרה"י. אבל באמת הפוס' פי' דינא ד'כופין' מצד היתר הטלטול. וע"ע בקו' ענינים בסוה"ס רוחא שמעתתא על הש"ש מש"כ לבאר ד' רש"י). ולפ"ז היה מקום לדון דאמנם מותר לעשות לו"ק מאיסוה"נ כיון דל"ח הנאה מגוף הדבר אלא רק היתר לטלטול, אבל כיון דיש הנאה נוספת שהמבוי משתמר ע"י אולי יש לאסור לו"ק מעצי אשירה, (ואף שזה יועיל להתיר הטלטול דאי עביד מהני, מ"מ לא היה לעשות כן), ולזה הביאו כאן דינא דרב חייא בר אשי. ועי' גאו"י שכ"כ דכיון דאמר' עושין לחי אשירה ע"כ זה ל"ש לתי' הגמ' לעיל דמבוי משתמר ע"י לחי. או לאידך גיסא י"ל דכאן נת' גדר ההיתר של לו"ק דעביד כעין שמירה למבוי, ואי"ז מתיר מצ"ע לאסור בהנאה את היתרו.

דהנה המשנ"ב בסי' שסג סקכ"ט כ' "בגמ' אי' דעושין לחי אשרה ומשמע אפי' לכתחלה. ואין להקשות נהי דבלחי כיון דאין צריך שיעור לא שייך בזה כתותי מיכתת שיעוריה וכדלקמיה מ"מ הא אסור בהנאה י"ל כיון דהלחי אינו אלא לצורך מחיצה ובה גופא לא משתמש במידי לא חשיב הנאה מה שנהנה על ידה היתר לטלטול [בית מאיר ע"ש"], וכבר מצינו באו"ז סי' קפב שכ' "ה"ר משה מיימן פסק כר"ח בר אשי דעושין לחי מאשירה אבל לא קורה משום דבעיא שיעורא אבל לחי פתחא הוא ואריא רביע עליה כדאמר' לעיל גבי סול' ואע"ג דאמר' בפרק בכל מערבין דאסור לקנות בית באיסורי הנאה הכא שרי מהאי טעמא", ולכאן זה פי' דבריו, דאין כאן הנאה מגופו של לחי, אלא דבלאו הלחי איכא אריא דרביע וכו' וע"י הלחי נעשה פתח ומותר להשתמש, (וזה דוחק בלש', דהרי הביא את הא דאמר' לעיל גבי סולם, ומשמע כוונתו דאיסור הלחי הוא אריא וכו' וצ"ע). ובירו' בפ"ג נמי אי' "הקדישו אין מערבין בו שלא הוא ולא אחר ראויין לאוכלו. ר' אחא בעי ואין אדם נשאל על הקדישו. ר' אחא אמר ר' מיישא בעי תמן אמר ר"ש חייא בריה דרב אמר ע"ז שעשאה לחי למבוי מתרת את המבוי והכא את אמר הכין א"ר אלעזר תמן מ"מ נסתם המבוי והכא מה אית לך", אבל בפס' ריא"ז בסוג' כ' "עשו לחי או קורה מעצי אשירה, אע"פ שאסורין בהנאה ואסורין לעשותן לכתחלה, אם עשו אותן כגון שלא הכירו בהן סומכין עליהן והותר המבוי בהן".

ובתור"פ בסוג' כ' "עושין לחי אשרה. וכמ"ד לחי העומד מאליו הוי לחי", ויל"פ כוונתו כהריא"ז הנ"ל, דאם בעי' העמדה לשם לחי אז עצם עשיית הלחי חשיב כנהנה מאשירה, אבל כיון דסגי בסמיכה ואע"ג דעמד מאליו כשר, א"כ אי"ז איסוה"נ לסמוך עליו, והא ודאי דהטלטול במבוי על סמך היתר הלחי ל"ח כמשתמש באיסוה"נ אלא רק אריא רביע עליה. ולכאן נפקא מדבריו דר"ל דאמר עושין קורה אשירה ס"ל קורה משום מחיצה ולא משום היכר, ולעיל ח, ב דנו בגמ' בדעת ר"ל דאמר אסור להשתמש תחת הקורה אי ס"ל קורה משום היכר או משום מחיצה, אלא שכבר כ' הרמב"ן במלחמות שם דאף למ"ד משום היכר יש מקום להכשיר גם בעומד מאליו.

ואולי י"ל פ' את ד' ר"פ באופ"א, דהנה הראש' הק' למה ל"א דלחי אשירה כתותי מיכתת שיעוריה, ובחי' הגר"ח האריך לבאר דבשיעורא דלחי ל"ש החיסרון של כתותי וכו', אבל מבוי בדבריו דכ"ז הוא רק למאי דקיי"ל לחי משום מחיצה, ז"ל "אשר ע"כ נראה דדעת הרמב"ם היא בכל מחיצות רה"י דבעינן שיהא גובהן עשרה

הגר"א וכ"כ בבגדי ישע ומור וקציעה ודה"ח"). וזה מתאים לפי המאירי בסוג' שכ' ד"מן הסתם אדם מתרצה למה שאשתו עושה", וכשי' הר"ח והר"מ הנ"ל דמחאה מבטלת את העירוב (והשכירות), דלהנך שי' דהאשה מערבת אפי' בע"כ של הבעל ממש ודאי דאין ללמוד מזה לענין ביטול חמץ. ואולי י"ל דאפי' אם הכא מהני גם בע"כ ממש כי כייפי' ליה על העירוב, וגבי ביטול חמץ ודאי ל"מ בע"כ, מ"מ מסוגיין יש מקור דאשתו יכולה לפעול עבורו בשליחות טפי משאר אדם, כי הרי נו' דבעי' אשתו, וכדפי' התור"ד "דוקא אשתו שהיא כגופו אבל אחר לא", וכ"כ כמה פוס', (וע"ע ריטב"א בסוג', וחזו"א סי' צט סק"ו), ואת זה ילפי' גם לענין ביטול חמץ דאיכא מעלה לאשתו על אחרים.

פ, ב

לישנא אחרינא מצד שאני. עי' באחר' מש"כ בביאור תי' זה. וגי' הגר"א היא 'בית דין שאני', ור"ל דהאי כפייה לעשות לו"ק איננה ע"י בני המבוי עצמן אלא ע"י ב"ד, ולא דמי להא דנכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו בלא ב"ד. (ובהג' מהר"ב רנשבורג ציין להקד' נכד הגר"א). ובנובי"ת חו"מ סי' לט האריך ג"כ לבאר הכי, ז"ל "ואשר לבי אומר לי שהגירסא היה ל"א מב"ד שאני והמדפיס הדפיס צ' תמורת ב' והוא ר"ת מבי דינא שאני. וכוונתו הוא ע"פ מה שראיתי במרכבת המשנה פ"ה מעירובין ה"ח וכו' דכאן בגמרא שנו כופין אותו והיינו הב"ד כופין אותו וכו' וגם יתיר מזה נלע"ד שהגירסא בעירובין ל"א רוצה שאני, והכוונה עפ"י מה שמבואר שם במגיד משנה בפ"ה מעירובין שהב"ד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ונתחלה להמדפיס ר"ו במ"ם ומן הה"א נשמט הרגל".

וז"ל הר"מ פ"ה ה"ב "אחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי ולא נשתתף, בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שיתוף בעל כרחו, ואחד מבני המבוי שאינו רוצה להשתתף כלל עם בני המבוי כופין אותו להשתתף עמהן", והיינו דברי שאני בני מבוי נכנסין וכו' ובסיפא הוי כפייה ע"י ב"ד. וכ"כ בס' הבתים בדעת הר"מ, ז"ל "ונראה שזאת היא שיטתו, שמי שרגיל לערב עם בני מבוי, כבר הכניס עצמו בשיתוף עמהם, ושוב אינו יכול לעכב על ידם, אלא נוטלים אותו על כרחו וא"צ ליטול רשות מב"ד. כמו שנוטל אדם חפציו כשמוצאם ברשות אחר ואינו צריך רשות מבית דין. אבל אם אינו רגיל אין כח בידם ליטול על כרחו בלא בית דין אלא כופין אותו בבית דין, כדרך שעושין בשאר תביעות שבין אדם לחבירו". ובפי' הר"י בן חכמון בסוגיין הביא בזה עוד גיר', ז"ל "אמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף במבוי ולא נשתתף, כלומר ואינו רוצה להשתתף עמהם שהרי אוסר עליהם, בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו השיתוף בעל כרחו, שכיון שאין בדעתו אלא לאסור עליהם שהרי הורגל להשתתף עמהם קנו להם שתופו בעל כרחו, ובגמרא מוכח כשאני רגיל להשתתף עמהן שאין נכנסין לביתו ליטול ממנו שיתופו, והר"ם במז"ל כתב שכופין אותו, ויש נוסחאות מהלכותיו שכתוב בהן מטעין אותו, כלומר אומרים לו השתתף עמנו ונעשה לך כך וכך או נתן לך כך וכך ואחר שישתתף עמהם נמצא שהורגל להשתתף עמהם ונוטלין ממנו בעל כרחו, ומה שהתנו עמו אינם חייבין בו, והדין האמת עם הנוסחאות שכתוב בהן כופין אותו וזה הוא שכ' הגאון דקימא לן דזה נהנה וזה לא חיסר כופין על מדת סדום, שלפי אותן נוסחאות שכתוב בהן מטעין אין אתה יכול לומר שכופין".

עושין לחי אשירה

אתמר רב חייא בר אשי אמר עושין לחי אשירה ורבי שמעון בן לקיש אמר עושין קורה אשירה מ"ד קורה כ"ש לחי ומ"ד לחי אבל קורה לא כתותי מיכתת שיעוריה. יל"ע למה הוזכרה מימרא זו בסוגיין אגב גררא שהזכירו דכופין לעשות לו"ק, ולא הוזכרה גבי מתני' דפ"ק שנתבארו בהם דיני לו"ק ובגמ' שם. (והנה בעצ"א סי' שעב סק"ה פ"י את הא דאמר לעיל ל"א מצד שאני, דנשמט מד' הגמ' לעיל עח, ב גבי חקק להשלים בכותל, ועי' הג' מהר"ב רנשבורג שכ' דדבריו רחוקים מהאמת. אבל עכ"פ לפי דבריו י"ל דהך סוג' דעושין לחי אשירה ג"כ שייכי התם גבי עשאו לאשירה

לאפוקי קורות דבכל צדדי צריכ' שיעור בעובייה ברחבה וארכה שתגיע מכותל זה לכותל שכנגדו או בפחות משלש דהוי לבוד. וש אנכי על דבריו כמוצא שלל רב).

שם. "וה"ר אברהם פירש לחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוי לחי ובלבד שלא יהו ניטלות ברוח". ובהשג' הראב"ד פ"ז הי"ב כ' דהא גבי לחי נמי שיעורא בעי' לגבהה כדכתיבנא אלא ה"ק לחי אע"ג דחשבת ליה כקש נדף אפשר להעמידו בצד הכותל ע"י קשירה אבל קורה כי הויא כקש נדף לא קיימא כלל ובעי' ממ"נ דבר העומד וכיון דהוי מיכתת לא קאי כלל, וכ' הנו"כ שם דזהו ה"ר אברהם דקמן. ומצינו חידוש בזה בשעה"צ סי' שסג סק"ה שכ' בשם פמ"ג ד"לפי טעם זה, אם עושה צוה"פ דבעיני קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, אע"ג דסגי בכלון במשהו, מכל מקום אם עשה הקנה שעל גביהן מעצי אשרה לא מהני". (ובמאירי סוכה יט, ב כ' "וכן מאחר שאתה צריך לשיעור אם סיכך באשרה של ישראל פסולה דכתותי מכתת ואף בדפנות כן ואע"פ שבלחי הכשירו לחי אינו צריך לשיעור לרחבו אבל דפנות צריכות לשיעור לרחבן כמו בגבהן ויש חולקין אף בלחי ומ"מ לדעתנו כל שאנו אומרים כתותי מיכתת אין דנין את הדבר כמו שאינו אלא כמי שהוא תל עפר וא"כ בדפנות כשר ובסכך מיהא פסול", ולעיל יד, ב כ' "דקדקו מקצת חכמי נארבונאה שאם סכך בעצים של איסורי הנאה כשר שאף לכשתחשוב את הסכך כמכותת מ"מ צלתה מרובה מחמתה ויש לפקפק בה וכו' ועוד נראה לי דבסכך ודאי פסול שהרי הוא כעפר דלשריפה קאי ועפר פסול לסכך הא לדפנות כשרות שאף תלי עפר כשר בהן").

ואמנם הרעק"א בגי' שם סט"ו כ' "קורה מעצי אשרה פסולה. ואם בקורה רחב ד' תליא בב' תירוצי' בתו' עירובין ד"פ בטעמא דלחי כשר בעצי אשרה. דלחי' א', כיון דרחבו משהו לא החמירו בו. ע' מג"א סק"ז. וא"כ הכא בקורה אפי' רחבו ד' לא מהני בעצי אשרה. אבל לתי' הר"ר אברהם דלחי אם מדבק הכתיתים הוי לחי. ע' ט"ז סק"ה, והיינו דקורה א"א על ידי דיבוק כתיתי' דבעי' ראוי לקבל אריח אם כן בקורה רחב ד' מהני בעצי אשרה. דאף דהוי בכתות הוי כהדיבק כתיתי' ועושה מהם קורה ד' כנלע"ד", ולפ"ד ודאי דקנה העליון של צוה"פ דאין לו שיעור רוחב וגם אין לו דין בריאות לקבל אריח, ודאי כשר גם באיסוה"נ. ובאמת בלש' רש"י משמע דהחיסרון בקורה אם כתותי וכו' הוא בין בדין הרוחב ובין בדין הבריאות, שכ' "אבל קורה - צריכה טפח לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח, והאי אשירה כיון דבעי' שריפה, דכתיב ואשריהם תשרפון באש, שיעורה לאו שיעורא היא דכשרופה דמיא". ובמאירי לעיל יד, ב כ' "וי"מ שכל איסורי הנאה אין אומרין בהן שיהו כמי שאינן לגמרי אלא כתותי מיכתת שיעורייהו ומשום דלשרפה קיימי לא שיהו כמי שאינם אלא שהוא כדבר המכותת וא"כ כל שאנו צריכין בו לשלם כגון אתרוג ולולב ודומיהם נפסלו בו וכן קורה שהרי החוזק בטל בכתותה אבל לחי אף כשתחשבהו כמכותת במקומו אין זה פחות מתל עפר שכשר משום לחי".

שם. "ואין להקשות מהא דפסלינן לולב של אשירה אפילו ביום טוב שני דמשמע דכמאן דליתיה דמי דגבי לולב של מצוה החמירו". ועי' בקרני ראם שכ' דקו' התוס' אולי על מה שאמר ר"ל דעושין אשירה קורה, דאם הקילו בקורה (שאין בה את הטעמים שיש להקל בלחי), ודאי יש להקל בלולב. אכן המהרש"א כ' "ואין להקשות מהא דפסלינן לולב של אשירה אפי' ביום טוב שני כו' עכ"ל ר"ל דלא הוי נמי התם רק מצוה דרבנן ואע"ג דהתם נמי בעי' שיעור גובה לולב ועביו משהו מ"מ לא ה"ל להחמיר בשיעורא זוטא כי הכא בלחי לתירוצי' ראשון של התוספות מיהו לפי' הר"א ודאי דלק"מ מלולב דלא שייך בלולב לדבק הכתיתים בכותל". (והנה הריטב"א כ' ג"כ את סברת התוס' של שיעור זוטא, ז"ל "וכי תימא לחי נמי הא בעי' שיעורא בגובהה שיהא גובה עשרה טפחים, י"ל דכיון דברחבו ליכא שיעורא אקילו בדרבנן ולא חששו לכתותי שיעורא דגובהה", ומשמע דאין הכוונה דשיעור זוטא ל"ש חיסרון של כתותי וכו', אלא דכמו דהקילו בשיעור זוטא כן הקילו בכתותי וכו', ולפ"ז כ"ה הדין לענין לולב שהיה אפשר להקל בו בכתותי וכו', ועי' שפ"א). אכן לש' התוס' הוא דמשמע דכמאן דליתא דמי', והיינו דאזיל

עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות, כי אם בהמקום, דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות, ואם מצאנו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו, לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה אם לא, וע"כ גם הכא בלחי של אשרה נהי דכתותי מיכתת שיעוריה, אבל הרי זה לא מהניא רק דעצם הלחי לית ביה שיעורא, אבל בהמקום הרי עכ"פ כל הגובה עשרה חשוב מוקף מקצת מחיצה רביעית דמועיל זאת בדיני מחיצה, וע"כ לפי מה שפסק הרמב"ם דלחי משום מחיצה, ע"כ שפיר הוי לחי גמור", ור"ל לכאו' דאם לחי הוא משום היכר אז יל"ד דבאמת נאמר בו דין שיעור בחפצא ולא רק בהמקום, וא"כ זוהי כוונת ר"פ דסוגיין אזלא כמ"ד לחי העומד מאליו הוי לחי, והיינו דלחי משום מחיצה ולא משום היכר. (ויל"פ דגם מש"כ התוס' ד"מכל מקום כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו", דלכאו' ק' דגובה י"ט אינו שיעור זוטא, ונראה דג"ז אזיל ע"פ סברת הגר"ח הנ"ל, דזה לא הוק' לתוס' מהשיעור גובה לחוד, דהא פשיטא דהוי שיעור במקום ולא בחפצא דלחי, אבל הוק' להם דהרי איכא שיעור ברוחב ובגובה ונראה שזה כבר בגוף הלחי מצד ההיכר וכד', ולזה תי' דכיון דהרוחב הוא זוטא כ"כ כבר ל"ש כתותי גם על שיעור הגובה).

שו"ע סי' שסב ס"ג "מחיצה שנעשית בשבת, כשרה והני מילי שנעשית בשבת בשוגג, אבל במזיד הויא מחיצה להחמיר לחייב הזורק מרה"ר לתוכה אבל לא להתיר לטלטל בתוכה", וכ' בשעה"צ שם "ועיין בפרי מגדים שמסתפק אם גם לעושה המחיצה מותר לשבת הבאה, או דלדידה אסור לעולם, וכנ"ל בסיומן ש"ח, עיין שם", ומבו' דס"ל דשייך בהאי מחיצה איסורא דמעשה שבת, מלבד הקנס שקנסו את העושה מחיצה במזיד. ולכאו' אם אין איסור הנאה מלחי אשירה, אז איך אפשר לאסור טלטול ע"י המחיצה משום מעשה שבת. ואולי יש לחלק דמעשה שבת איסור בחפצא, אלא איסור ליהנות ממעשה המלאכה, וזה שייך גם במחיצות. ובמנחת שלמה ח"א סי' ה' כ' "גם רחש לבי לומר לענין מחיצה שעשאה בשבת דטעמא דאסור בטלטול אינו מעיקר הדין ורק קנס חכמים הוא לבטלה מתורת מחיצה וכמו"ש רש"י במס' עירובין דף כ' ע"א עיין שם, ואע"ג שאם בא לטלטל ודאי נהנה ממעשה שבת מ"מ אין זה חשיב כנהנה מגוף הדבר, וה"ו דומה למי שהעמיד מחיצה כנגד ספרי קודש למען יוכל לעשות צרכיו, או סתם בשבת חור שבין חדר לחדר מפני הטומאה דאף אם עשה בכך איסור תורה מ"מ מותר לכהן ליכנס לתוך הבית כי סו"ס אין כאן טומאה, והיינו מפני שבמציאות נסתלק גורם האיסור אלא שהברחת הספרי קודש או הטומאה היתה באיסור, וא"כ אפשר דה"ה נמי עשיית מחיצה כיון שההיתר לטלטל אינו בטבע רק מצד הדין יתכן דגם זה חשיב רק כמבריא את גורם האיסור ולא כנהנה ממש מגוף הדבר ולכן אין טעם לאסור אי לאו משום קנס מיוחד", עי"ש עוד.

תוד"ה אבל קורה כתותי מיכתת שיעוריה - אע"ג דלחי נמי בעי' שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי' מכל מקום כיון דלא בעי' אלא שיעור זוטא לא החמירו בו. מלש' תוס' משמע דסברא זו היא רק מדרבנן, דכיון דל"ב שיעור זוטא לא החמירו בו, אבל לפ"ז בלחי המועיל מדאו', כגון ברוח שלישית (או רביעית לפי הר"מ), ל"מ לחי של איסוה"נ, וצ"ע. אמנם התוס' בהמשך דבריהם כ' "ואין להקשות מהא דפסלינן לולב של אשירה אפילו ביום טוב שני דמשמע דכמאן דליתיה דמי דגבי לולב של מצוה החמירו", ומשמע דכל עיקר החיסרון דכתותי וכו' הוא רק מדרבנן. וצ"ע. וכ"כ בשעה"צ סי' שסג סק"ד ז"ל "ולפי זה, אם עשה שתי מחיצות ולחי, דקיימא לן בעלמא דלחי משום מחיצה והוי כג' מחיצות, ומדאורייתא רה"י הוי לרוב פוסקים על ידי זה, אם עשה הלחי הזה מעצי אשרה לא יהיה רה"י [דרק לענין תקון דופן רביעי שהוא מדרבנן שייך טעם זה]. ואולי דכתותי מיכתת שיעוריה לא הוי אלא מדרבנן ולחומרא [פרי מגדים, עיין שם שהאריך בזה]".

(וז"ל הראב"ה בסי' תתקכ"ב "ומה שהקשה נכדי יואל שיחיה בפרק חלון אמאי לא אמר גבי לחי כתותי מיכתת שיעוריה דהא לגובהה אית י' טפחים שיעור. יפה הקשה אך בדרבנן אין להחמיר ממש כמדאורייתא ואחרי שאין לרוחבו ולעוביו שיעור לא חיישי לגובהו.

כתובה רוב פוסקי' ולמדת מ"מ שאם הוא מתעקש בהקפדתו אינו עירוב וי"מ מקפיד על עירובו שמראה עצמו כמוכרח בו ועליו אמרו שבדיעבד מיהא עירובו עירוב", וא"כ באמת הרי כ"א יכול להזדקק גם לכיכר של השני, וע"ז שייך איבה אם א' יתן שלם והב' פרוסה.

ובהאי קולא דשיירי עירוב, הנה הרשב"א להלן כ' ד"אם נתמעט לאחר שהניחוהו ואפי' נתמעט קודם שחשיכה אם לא נשאר בו אלא כל שהוא הרי זה עירוב", (וצ"ע בשעה"צ סי' שסח סקי"ד שכ' וואף שקי"ל לעיל בסי' שסו ס"ו שאין מערבין בפרוסה היינו כשהיתה פרוסה בשעה שהניחה לשם עירוב משא"כ הכא שנפרסה אח"כ לית לן בה - דכל הטעם הוא רק משום איבה כמב' שם, ולא שיכא זה לאחר הנחה. וכן מבואר בחידושי הרשב"א ד"פ", והרי לשי' הרשב"א דינא דשיירי הוא משעת הנחה גם קודם שחשיכה, ומה ראייה מדבריו למימר דסגי בשלם בשעת הנחה לדין דפסקי' דדין שיירי הוא רק אחרי כניסת שבת).

אבל שא"ר וכן הפוס' נקטו דהיינו דוקא כשהעירוב התיר שבת אחת, והגרא"ב בסי' שסח סמך לזה מקור מן הירו' דאי' שם "כמה הן שירי עירוב כיי דמר ר' יוסי בשם ר' הושעיה אזור שהזה בו פעם אחד כשר מיכן ואילך שייריים אוף הכא כן", ודו"ק. (והנה החזו"א בסי' ג סק"ג כ' "נראה דדין גרדומין הוא אפי' נפסק קדם שלבש הטלית ואע"ג דקי"ל חובת גברא ועדיין לא שמשו הציצית למצותן מ"מ כיון דפסלה תורה עשוי מעצמו ובעיני עשי' דוקא עשייתן חשיבא, וכל שנקשרו כהלכתן ואח"כ נפסקו הרי הן בהכשר גרדומין, וכן אם נקרע הטלית וירדו הציצית למטה מקשר אגודל דמכשרין כדאמר מ"ב א' בשעת עשי' אתמר, היינו עשי' ממש אף שלא לבש. ובאזור צ"ע אי סגי במעשה האיגוד או צריך שיזה בהן", ושמעי' מהירו' הכא דבעי' שיזה בדוקא. וכן מב' בירו' דבעי' דוקא הזאה ולא סגי בטבילה לחוד). ויל"ע דבימות החול הרי אין לעירוב משמעות כלל, וא"כ אף כשהתיר שבת שעברה הרי כעת אין בו כלום, והא ודאי דאם היזו מהמקום שמונח בו (וכגון שהוציאו מן הבית וחזר והכניסו) ודאי בטל העירוב ול"ה כשיירי, (וכן אם לא היה מונח בגובה טפח, להנך דס"ל דבעי' כן להיכרא, וכיו"ב שאר תנאים של הנחת עירוב), וא"כ צ"ע במה חשיב דשמו עליו אם לא אז ממקומו. וי"ל.

כמה הוא שיעורן בזמן שהן מרובין מזון שתי סעודות לכולם בזמן שהן מועטין כגרוגרת לכל אחד ואחד. ובס' הלכות קצובות וכן במחזור ויטרי סי' רפג ובס' הפרדס לרש"י אי' "ושיעור העירוב של מובאות ושל חצירות מן כזית עד כאגוז אם מוסיף מוסיף בקודש". וצ"ע דהרי השיעור הוא גרוגרת לכ"א או מזון ב"ס לכולן במרובים. (והריב"ב כ' "בשירי עירוב אם נתמעט משעורו כל שהוא נ"ל דהאי כל שהוא כזית דפחות מכזית לא חשיב", וכ"כ בכל בו בסי' לב, ז"ל "כל זמן שהוא קיים סומכין עליו אפילו לא נשתייר ממנו אלא כזית", וכך נראה בלש' רש"י לעיל מו, ב שכ' "כל שהוא - לכל אחד", ומשמע שיש שיעור להאי כ"ש, ולזה הוסיף דבעי' שיעור זה לכל אחד. ועי' חזו"א סי' קא סק"א דר"ל דבעי' שייריים מפיתו של כאו"א, ואולי לזה כוונת רש"י. ועכ"פ נתכוין לזה בערוה"ש, שכ' בסי' שסח "יראה לי דכל שהוא לאו דווקא דאין סברא כלל שאם ישאר פחות מכזית שיהא נחשב זה לעירוב ובוודאי צריך כזית ומירושלמי שם נ"ל דצריך לישאר כשני שלישי". ואם נפרש את הקצובות הנ"ל ודעימיה דכזית היינו לשיירי עירוב ולא לסתם שיעור עירוב, א"ש מש"כ דראוי להוסיף בקודש, דלא לסמוך לכתחיי' על קולא דשייריים). ומש"כ אם מוסיף מוסיף בקודש, יל"ע אם הכוונה בסתמא מחמת חשש שהפת תתעפש וכד', או כי קי"ל דלא כר"י אלא אפי' שיירי עירוב בעי' שיעור, או דגם לר"י איכא למיחש שתתקלקל הפת קודם שבת, וכמש"כ הפוס' בשם הירו' דבעי' שיהיה היתר בשבת ע"מ שיהיה לזה שם שיירי עירוב.

ואולי יש טעם אחר להוסיף על העירוב, דהנה במרובין קי"ל דסגי במזון ב"ס לכולם, ואפי' שאין בזה גרוגרת לכאו"א, מ"מ הקילו בהא, ואולי א"כ יש ענין ליתן בכ"ז גרוגרת לכ"א. (ואולי גם יש ענין להוסיף על י"ח גרוגרות אפי' אם זה לא יגיע עד כדי גרוגרת לכאו"א). עי"ל דהנה הרי"י מלוגיל כ' "מרובין י"ח בעלי בתים או

להק' לפי' הר"א דהיכי קאמר דהוי ככתיתים והא גבי לולב משמע דכמאן דליתא דמי. וצ"ע האם שייך לומר דגבי לולב כתייתים כשרים, וכעין קו' המהרש"א, ואם שייך לומר דאפשר לדון בכתותי וכו' דהכתיתים דבוקים א"כ למה קורה אשירה פסולה.

כ' הט"ז סי' שסג סק"ה "מעצי אשיר' כשר - כ' ב"י ולדברי מהר"מ דס"ל דחוט הסרבל דוקא לא תקשה מדמכשרינן עצי אשירה דכתותי מכתת שיעורי' דא"ל הא דבעי' כחוט הסרבל לאו משום דבעי' שיעורא אלא משום דבעי' שיהא ראוי להעמיד בה שום דבר ואשיר' נמי ראוי להעמיד בה כו' א"נ דטעמא דמכתת שיעורא לפי שעומד לשריפה וכיון שאפשר שישרף ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי עכ"ל ותמהני שנעלם ממנו משנה שלימה דסוף תמורה כל הנשרפים אפרן מותר חוץ מעצי אשירה וכמ"ש ביי"ד סי' קמב דאפר אשירה אסור בהנאה וא"כ צריך לפזור לרוח והוא האפר כמו העצים עצמן". ובקרב"נ בסוג' כ' דלק"מ כיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכ"כ בספרו נתיב חיים על הט"ז שם. וע"ע פנים מאירות ח"ב סי' לד. ועיקר הנידון בזה צ"ע דהרי לא דיני' הכא מצד האיסור ליהנות אלא מצד מה שזה מחסר את השיעור, ומאי נפק"מ לזה אם האפר עצמו מותר בהנאה.

ולא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות. ובירו' אי' אמתני' "א"ר יהושע בן לוי מפני מה מערבין בחצירות מפני דרכי שלום מעשה באשה אחת שהיתה דבובה לחבירתה ושלחה עירובה ביד ברה נסתיה וגפפתיה ונשקתיה אתא אמר לאימיה אמרה והכין רחמה לי ולא הוות ידעה מתוך כך עשו שלום הדא ה"ד דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". וצ"ע לשם מה בא טעם נוסף לדין זה. ואפ"ל דזהו טעם נוסף להא דמערבין בחצירות ולא סמכי' אשיתוף, לא מפני שכחת התינוקות אלא מפני דרכ"ש. עי"ל דאתא למימר למה בעי' דוקא עירוב, ול"מ שכירות בישראל כדמהני בגוי, (להנך דס"ל דל"מ שכירות בישראל), וע"ז מוסיפי' הטעם דדרכי שלום. ועי' מהרש"א בשלהי מכילתין מה שביאר בזה.

ואמנם הרי"ח והרי"ף בפירקין העתיקו את ד' הירו' בסמוך להאי דינא דלא מערבין בפרוסה משום איבה, ונראה דהם פי' דמה"ט קפדי' אחששא דאיבה גבי עירוב, כיון דעיקר טעמו של העירוב הוא מפני דרכי שלום. וכ"כ להדיא בחי' המאירי דחיישי' לאיבה כיון דהוי היפך כוונת העירוב. אבל יש מהראש' דביארו דהחשש דאיבה הוא משום דקי"ל דהמקפיד על עירובו ל"ה עירוב, ואם יהיה איבה תהיה גם הקפדה, דבפס' הרי"ד כ' "שמא יחזור דבר לקלקולו. פי' שמא יתנו זה שלם וזה פרוסה ולא הוי עירוב, דכל היכא דאיכא קפידא לא הוי עירוב", ובפי' ריבב"ן כ' "וטעמא משום איבה שיאמר אני נתתי ככר שלם ואתה פרוסה ואמרין המקפיד על עירובו אינו כלום", וכן במהרי"ל כ' "אמר מהר"י סג"ל כשמניחין עירובי חצירות או שיתוף מבואות אל יערבו עם פרוסות כגון שכל אחד נותן חתיכת פת, אולי יקפיד דאחד יראה לו פתו גדולה מפיתת חבירו. ואיתא בפרק מי שהוציאווהו א"ר יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב". (ועי' פמ"ג בסי' שסו משב"ז סק"ה).

ומצינו בס' הבתים שכ' "יש מן הגדולים שכתב שמשותפין במבוי בפת ואפילו בפת פרוסה. לא יהא אלא פירות או שאר מיני אוכלין שמשותפין בהם. ויש מי שאמר שאין משותפין בפת פרוסה משום איבה, כדרך שאמרו בעירוב. והראשון נראה עיקר הואיל ושיתוף יש לו שיעור אין לחוש לאיבה. ויש מי שאמר, לדעת המצריכים שיעור בעירובי חצירות, דין השתוף ודין העירוב שוין. ויראה לי, גם לדעתם אין חשש איבה אלא בבני חצר שעומדין כולן בחצר אחת", ונראה דחז"ל חששו לאיבה מצ"ע ולא משום ההקפדה על העירוב, דגבי מקפיד הרי יש לחשוש גם אם אינם עומדים בחצר אחת. ועכ"פ נראה להוסיף, דלכאו"א להנך פוס' שכ' דקי"ל דהמקפיד על עירובו הוי עירוב, תיקשי איזה חשש איבה יש כשא' נותן שלם וא' פרוסה והא בלא"ה כ"א אוכל את שלו ועל מה יש להקפיד במה שהביא חבירו, ד"ל דכבר כ' המאירי לעיל מט, א' אבל המקפיד לא נשאר לו אלא צייקנותו וצרות עינו שהרי מ"מ מתערב הוא עם האחרים אלא שאמרה כן שאם יקבלו יקבלו ואם לאו יקבל הוא את דעתם וכן

ומזכין להם אבל אני זה שנים הנהגתי כן במדינה זו להיות הגבאי מתנה שיערב כמה שהוא גובה ע"ח ושיתופי מבואות שיהא רשות בידו לזכות לכל מי שיבא וידור עמנו תוך שנה זו ואותו הגבאי זוכה ומזכה לכל על ידי אחר בשעת הנחה ובזה אנו יוצאין ידי כל חשש. ומה שאמרת איך אנו מזכין למי שלא בא לעולם זה אינו שאם הלשון מדוקדק לומר שלא בא לעולם ממש אלא שנולד לאחר מיכן וקטן זה אינו אסור שהוא נגרר אחר אביו ואמו השוכן עמו ואינו אלא כאורה ואם לא בא לשונך בדקדוק ואין הכונה אלא במי שלא בא עדיין כבר אמרתי שאנו מזכין לו והוא בעולם וכשכא הרי זה בדרכנו". (וכוונתו דיש ברירה בדרכנו). ועכ"פ יל"ע בעיקר הדבר אם שייך לשותף בעירוב גם מי שעדיין לא גר כאן כלל ולקבוע עירוב עבורו כבר מעתה. גם יל"ע לפי מה שתי' הרשב"א דמזכים העירוב גם למי שנתוסף אח"כ, וקטן לא איכפ"ל כי הוא נגרר בתר אביו ואמו, דלכא"ר מצוי שאינם שוכנים עימו, (כגון תינוק פג בביה"ח), ואז הוא יאסור כי לא זיכו לא העירוב.

פא, א

ופרוסה מאי טעמא לא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי משום איבה. וכ' הרשב"א "יש מפרשים וכו' דכיון דאמר ר' אליעזר בכל מערבין ואפילו בשאר מינין לא גרע פת פרוסה משאר מינין, ואינו מחזור בעיני דודאי מגרע גרע דהא טעמא דפרוסה משום איבה הוא ובפרוסה הוא דאיכא איבה בשאר מינין שלימים ליכא איבה ומנא ליה דבפרוסה פליגי", ומשמע דגבי שאר מינים נמי איכא מעלה דשלם, אכן בעבוה"ק כ' "פת פרוסה יש אומרים שמתתפין בה שלא תהא פת פרוסה גרועה משאר מיני פירות. ויש אומרים שאין משתתפין בה, ולזה הדעת נוטה שכאן וכאן יש לחוש לאיבה", ולא הזכיר דין שלם אלא בפת. וע"ע גאו"י בסוג' וביאורה"ל בס"י שסו.

ולגבי דין שלם במשקין, מצינו בהשג' הרמ"ך על הר"מ בפ"א שכ' "כי היכי דבע"ח אין מערבין אלא בשלם, ה"נ בשיתופי מבואות אין משתתפין כי אם בשלם וכו' וכשמשתתפים נמי ביין בעינין שיהיה הכלי מלא וכ"כ הר"ז ז"ל, וצ"ע", (דהר"ז כ' "דאפילו בשתופי מבואות לר' יהושע צריך שיהא שלם ולא פרוס מאיזה מין שיהיה בין מפת בין משאר מינין"), וחידוש הוא דמילוי הכוס הוי כענין שלם, (ואולי זהו הטעם שכוס של ברכה הוא טעון מלא', דהוי כענין שלם, ולפ"ז כוס מלא ושאינו מלא יהיה קדימה בברכה למלא כדן שלם). ובאמת הראב"ד בכתוב שם חילק השג' לשניים, איך שייך שלם בשאר מינים ואיך שייך כן במשקין, ז"ל "אלמא דאפילו בשתופי מבואות לרבי יהושע צריך שיהא שלם ולא פרוס מאיזה מין שיהיה וכו'. אמר אברהם: זהו סכלות, והיכי שייכא שלמה בשאר מינין חוץ מפת, וביין ושכר היכי שייכי שלמים". (ואמנם מצינו ענין שלם גם בשאר דברים חוץ מפת, בברכות לט, ב גבי בצל קטן שלם, דלהס"ד שם מעלתו מדין שלם ולא מדהוי מתקיים, וכן גבי חליפין אשכחן דבר המסויים לאפוקי חצי רימון וחצי אגוז).

תפרה בקיסם

אמר רב חסדא תפרה בקיסם מערבין לו בה והא תניא אין מערבין לו בה לא קשיא הא דידיע תיפרה הא דלא ידיע תיפרה. ובש"ע סי' קסח אי' "אם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם, יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה, ודינו כדן שלם", ומקור הדין הוא ברוקח (סי' שכט), והוא הוכיח דין זה מהא דאמר' בסוגיין דתפרה בקיסם הוי כשלם, וכמובא בנו"כ שם. ולכא"ו היה מקום לדון חילוק בזה, דהכא לכא"ו הרי אין דין שלם בעצם הדבר, אלא דאיכא חשש איבה, ולפיכך תיקנו בשלם ולא בפרוסה, וי"ל דלזה מהני אם תפרה ולא ידיע תיפרה למימר דאין כאן חשש איבה, אבל עדיין ל"ח שלם באמת עי"ז. ויל"ד חילוק גם לאידך גיסא, דאם נאמר הכא דין שלם ואעפ"כ מהני תפירה בקיסם, אבל עדיין כאן יש דין נוסף שיהיה נראה כשלם משום חשש איבה, אבל כלפי דין שלם דברכה כיון דתפרה בקיסם נימא דהוי כשלם אפי' אם ידיע תיפרה, ולמה צריך שלא יהיה נראה'.

בעלי חצרות ומי"ח ואילך לא קפדינן אגולגלתא דכל בני בית של כל אחד ובמזון ב' סעודות סגי להו ואע"פ שאילו היינו חולקין אותם לא היה מגיע לכא"ו מן הבעלי בתים כגרוגרת אפילו הכי די להם בזה וכו' ואע"פ שבזמן שהם מועטין צריך כגרוגרת לכל בעלי הבית שבחצר ולמועטין די להן כגרוגרת לכא"ו ואינן צריכין לשתי סעודות", (ועי"ש בגי' השטמ"ק כת"י), והריבב"ן גם כ' 'תוס', נ"ל דהא דאמר כגרוגרת לכל א' וא' לכל בית ובית קאמר עכ"ת", וכ' החזו"א בס"י קא סק"ד "כמה הוא שיעורו כו' כ' הר"י דכל בני חצר נחשבין כחד לענין שיתוף וכן כל בני בית הן כחד לענין עירוב, ומסתפקא בה' שגבו עירובן ומוליכין עירובן למקום אחר דעירוב אחד לכלן כדאמר מט, ב אי סגי בגרוגרת, ונראה דסגי בגרוגרת כדן ה' שאוכלין בבית אחד", וא"כ י"ל דמוסיף בקודש ליתן גרוגרת לכא"ו ממש.

כלה האוכל ממין אחד אין צריך להודיע משני מינים צריך להודיע. ופירש"י "במין אחד - שחוזר ומערב מן המין הראשון. משני מינים - שיערב בשניה ממין אחר". אכן הר"ף כ' "אם האוכל מין אחד ואפילו כלה מוסף ומזכה וא"צ להודיע ואם שני מינים ונתמעט ואינו כלה מוסף ומזכה ואין צריך להודיע ואם כלה צריך להודיע", (ועי"ש בעה"מ ורי"ג), וכ"כ הר"מ פ"ה ה"ו, ז"ל "נשתתפו אנשי חצר זו עם אחד משני המבואות אם במין אחד נשתתפו אפילו כלה אותו המין הרי זה עושה שיתוף אחר ומזכה להן ואינו צריך להודיע פעם שניה, ואם בשני מינים נשתתפו ונתמעט האוכל מוסף ומזכה ואינו צריך להודיע, ואם כלו מזכה להם וצריך להודיע", וע"ע בפ"י רחב"ש וריב"ח והמאורות, ובהשג' הראב"ד והרמ"ך שם. וביאור הדבר הוא כמש"כ החזו"א בס"י צט סקי"ח, ז"ל "נראה דהאי ב' מינין היינו שזה נתן מין זה לעירובו וזה נתן מין אחר, דבזה אין קירוב דעתן והתערבותן כל כך, אבל אם שניהן משותפין בב' המינים ונתנו מין השני להשלים השיעור, בזה מקרי מין אחד". ושי' הראב"ד בפ"י סוגיין מבו' בהשג' פ"א הי"א, ז"ל "והלא אמרו החולק את עירובו אינו עירוב ואי אפשר זה מביא יין וזה מביא שמן וזה מביא חומץ ויתנם בכלי אחד, עוד אמרו נתמעט כל האוכל מוסף מאותו המין הראשון ואינו צריך להודיע אבל ממין אחר צריך להודיע ואם בתחילה הוא בא מכמה מינים למה הקפידו עליו בסוף בשני מינים אלא ש"מ בתחלה אינו בא אלא ממין אחד והמזכה לבני מבוי אינו מזכה אלא ממין אחד, מיהו בסוף הקלו בה שאם נתמעט, אפילו ממין אחר מוסף ואינו צריך להודיע", והיינו דכיון דהוי בדיעבד לערב בב' מינים, וקולא היא בסוף עירוב, לפיכך יתכן דצריך להודיע.

ניתוספו עליהן מוסף ומזכה. כ' המאירי "ועכשו שנהגו לערב בתחלת השנה לכל שבתות השנה וכשנתוספו דיורים אין חוששין להם כתבו גדולי הדור שמתחלה מתכוונים לזכות לכל הבא ואע"פ שהוא כעין מקנה למי שאינו בעולם בעירוב הקלו וכן אע"פ שאין נותני העירוב מזכין להם בפ"י דעת צבור הוא על המנהג וכבר נהגו לזכות בעירובם לכל הבא". (ויש מהראש' שכ' דמצוה מן המובחר לערב כל ער"ש בשביל אלו שנתוספו, ונ' דלא ניח"ל בעיצה הנ"ל, אולי משום דהוי דשלב"ל, או דלא סמכו על ברירה אף בדרכנו, או דחששו לנתמעט דא"ל מ"מ דינא דשיירים כלפי הדיורים שנתוספו). וצ"ע למה זה תלוי בדשלב"ל, דלכא"ו חלות העירוב תהיה רק כשיתוספו, וכעת נמי כבר הם בעולם. (ולש' רש"י כו, ב "כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו ידיה הוא", אולי משמע דמהני עירוב על דשלב"ל אם היה דעתו ע"ז). ואמנם הרשב"א נוטה לומר דכלפי הנוספים לא יהיה את הקולא של שיירי עירוב, אבל תלמיד הרשב"א כ' "ואפשר לומר דאינן צריכין להוסיף דכיון שבשעת הנחת העירוב זיכו לכל מי שיבא בעיר בתוך השנה, עכשו כשבא אחד לדור בעיר איגלאי מילתא למפרע דבשעת הנחת העירוב זכה בו והרי הוא כאחד מאנשי העיר ממש ואינו צריך להוסיף", והיינו דיש לזה מעיקרא שם עירוב גם כלפיהם.

ואף הרשב"א עמד בענין זה אי שייך כאן חיסרון של דשלב"ל, ז"ל בח"ז סי' צה "באמת שהרבה בני אדם באים לדור בכל קהל וקהל ואין איש שם על לב להצריכם לתת להם חלק בשיתוף ואין מוסיפין

ובהא דאמרי' הכא "ניטלה הימנה כדי חלתה וכדי דימועה מערבין לו בה", שדנו הראש' דאולי זה דוקא בניטל לשם חלה, ואי"ז שיעור דבכל נטילה כה"ג עדיין חשיב כשלם, יל"ע דהרי אין הכרח להפריש את החלה דוקא בנטילה וחיתוך של הכיכר, דהרי יכול לסיים את מקום החלה גם בלי לחתוך. ואין לומר דבכה"ג נמי ייחשב כמערב בפרוסה, דהרי כ' הראש' דכשגובים קמח מהשכנים ואופים כיכר אחד, אין בזה חיסרון של פרוסה, ולכאור' ה"ה בנותן כיכר שלם אבל מסיים בו רק חלק לצורך העירוב, דאין בזה חיסרון של פרוסה כיון דהוי חלק מתוך כיכר שלם, ד"סוף ככר נמי לא חשיב פרוס לכל אחד ואחד כיון שהוא עתה ככר אחד שלם, (ותליא בפלוג' הרשב"א והראב"ד, עי', ועי' דעת תורה למהרש"ם בסי' שסו מש"כ בדין המקנה חלק מכיכר שלם לעירוב, ויש להוכיח עוד מד' רש"י במתני' דחנווני, שכ' דשייך לומר "אם יבואו בני המבוי לקחת ממך ככר לעירוב או יין לשיתוף יהא לי חלק בו", ודו"ק), וא"כ ה"נ אם יפריש חלה בתוך הפת בלי ליטול את החתיכה. ואולי דעדיין כיון דעביד הפרשה ע"י מעשה נטילה מהפת, אכתי הוי הפת כשלם, וצ"ע. (ובר' הרשב"א הנ"ל גבי שלם העומד להיפרס ומ' לחמי תודה יל"ע, דא"כ כיכר שחלק ממנו תרומה וכד', שעומד להיפרס עוד קודם האכילה, ל"ח שלם גבי ברכה ולח"מ, וצ"ע).

והא ההיא דהואי בשני דמר שמואל ושדייה לכלביה ולא אכלה ההיא דשאר מינים הויא דכתיב ואתה קח לך חטין ושערים ופול ועדשים ודחן וכסמים וגו' רב פפא אמר ההיא צלויה בצואת האדם הואי. ונ' לכאור' דלפי ר"פ מהני עירוב בפת דשאר מינים, דאין מקור מיחזקאל דל"ה פת. וכ"כ בס' המאורות בתוספת הסבר, ז"ל "יש לפרש דסבירא ליה דשאר מינין נמי לחם הוא. ואע"ג דאמרינן בגמרא דההוא דשדייה לכלביה ולא אכליה, אין מביאין ראייה מן הכלב". (ועי' בתשב"ץ ח"ג סי' כג).

מערבין בבית ישן

מתני' גיטין נט, ב "מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום", ובגמ' שם ס, ב "מאי טעמא אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יהודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי רב יוסף ולבסוף בי אביי ולבסוף בי רבא אלא משום חשדא". ופירש"י שם "משום חשדא - הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית אם באת לשנות את מקומו הנכנסין לאותו הבית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמתלטלין בלא עירוב". אבל התוס' שם פי' "אלא משום חשדא - פירש ר"ת שלא יאמרו מפני חשד שחושדים אותו לגנוב פת של עירוב אין מניחים אותו שם". ולכאור' נפק"מ באם בעה"ב מסכים או אפי' רוצה שלא יערבו בביתו, דלפי רש"י אכתי יש חשש לחשד בבני החצר, אבל להתוס' ודאי הוא יכול למחול.

ומצינו בתוספתא פ"ה דאי' שם "מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום אם היה שם רבו או אדם גדול או שהיה משיא את בנו ורוצה לנהג בו כבוד הרשות בידו", ולכאור' מבוי' דמהני מחילת בעה"ב. אבל י"ל אדרבה, דרק באופן שיש רבו או אדם גדול וכו' לא יהיה חשד כי יתלו שהעירוב עבר לשם, אבל בלא"ה ל"מ מחילתו. אבל יש לדחות דלא איירי שם בהסכמת בעה"ב אלא אזיל כלפי הגובה את העירוב ליתנו בבית, דרשות בידו ליתן בבית אחר אם היה שם רבו וכו'. ונפק"מ למש"כ במג"א בסי' שסו סק"ז "אין להם לשנותו - אפי' יש קצת טעם לשנותו (מהרי"ק סק"ג) אבל אי איכא טעמא רבה משנין (רשד"מ סי' כ' ור"י הלוי מ"ד מ"ו ור"ש הלוי סי' מ')", דבתוספתא כאן מבוי' מפני איזה טעמים כבר אין מערבין בבית ישן.

ויל"ע בד' רש"י מה שייך בזה ענין 'דרכי שלום' והא הטעם הוא רק משום חשד, וכה"ק בתורא"ש ובמהר"ם על פירש"י. אלא דבפס' הרי"ד הוסיף וכ' "שבני אדם הנכנסין שם באותו חצר ואין רואין עירובין בבית הרגיל, יחשדו אותם שהן מטלטלין בלא עירוב בחצר ואתו לאינצויי בהדיהו", והיינו דקפדי' שלא יהיה חשד מפני דרכי שלום, וכ"כ בתויו"ט, וכן הוסיף בשעה"צ סי' שסו סק"ח על פירש"י 'רוצה לומר, ועל ידי זה יבא לידי מחלוקת'. ועי' משיב דבר ח"א סי' מג. ושם במשנ"ב הוסיף בשם האחר' עוד נפק"מ בין רש"י לתוס', ז"ל "ולפירש"י בודאי יש להחמיר אפילו מכר בית

והאחר' עמדו בכ"ז, ז"ל החת"ס בתש' מו "הלכה זו מהלכות עמומות היא, הנה גוף הדין לולי שאמרה הרוקח סי' שכת ע"ש היה מקום לפקפק דתפירות קיסם אינו מועיל אלא בעירוב דתו ליכא משום דרכי שלום אבל לעשותו לחם שלם אין לנו, אלא שכ' חכס צבי סו"ס סב דמתנתן במתני' דעירובין ככר שלם ש"מ זה נקרא ג"כ שלם וממילא יוצא בו ידי לחם משנה ג"כ אע"ג דלא שוו בטעמא עם עירוב, ודפח"ח, אלא שעדיין צלע"ג מתוספתא שפסקה הרמב"ם והראב"ד פ"ו מטומאת אוכלים הי"ב וכן אתרוג שנפרס ותחבו בכוש או בקיסם אינו חיבור, והתם ליכא למימר משום ידיע תפרי' אבל בלא ידיע תפרי' הוה חבור, ז"א דהא מפרש הטעם משום דאין חיבורי אדם חבור ועיין גם מ"ש בהלכות טומאת מת פ"ד ה"ה, ומ"ש בהל' טומאת אוכלים שם לחלק בין הכשר דלא הוה חיבור ולטומאה הוה חיבור ע"ש בכ"מ, א"כ פשיטא קשה מנ"ל למילף לחם משנה לקולא מעירובין וטומאה נילף לחומרא מהכשר", עי"ש עוד, ועי' באגרו"מ יו"ד ח"ג סי' קכו.

ובפוס' מבוי' לדון בזה עוד על אתרוג שחיבר עוקצו שניטל ממנו ע"י מחט אי הוי לקיחה תמה, עי' בית יעקב סי' קמב, ושבו"י ח"א סי' לה, וביד המלך הל' לולב פ"ח ה"ז, ובהג' מהרצ"ח ויעב"ץ בסוגיין. ועיקר הטענה לחלק בזה, היא משום דשאני הכא דהנידון הוא על איבה, ואכתי לא שמעי' דחשיב שלם מצ"ע. אלא דלפי ד' הרוקח דיליף מהכא לדין שלם דברכה (ולחם משנה), לכאור' יל"ד ללמוד מזה גם לענין אתרוג וכו', דהרי לא חילק בזה דהכא שאני דמשום איבה. ועכ"פ זה נראה ברור, הן לענין שלם דעירוב והן לענין שלם דברכה והן לענין אתרוג, דודאי אם חיבר חצאים של שני כיכרות נפרדים או ב' אתרוגים נפרדים, אפי' אם לא ידיע תיפרה, דודאי ל"מ, כיון דאין כאן באמת אלא ב' חצאים שאינם שייכים זל"ז, ודוקא כשלקח שני חצאים שבאו מאותו כיכר ומאותו אתרוג, אז אמרי' דע"י הקיסם הוי כמחובר עכ"פ בדלא ידיע תיפרה. (וצ"ע לדייק מלש' הרוקח שם שכ' "אם יש לאדם שני חצאי לחם יחברם יחד בעץ", דאולי מהני גם ב' חצאים מב' כיכרות).

ובמרדכי בפירקין כ' "והא דלא ידיע תפרה ונראה דלענין לחם משנה אם כבר נחתך נקרא לחם משנה ואין צריך תפירה דלגבי עירובין ידיע תפרה אין מערבין לו בה שצריך להיות שם כל היום אבל בברכת המוציא אין צריך שיתקיים רק לאחר שיחתוך", (ומהא דכ' שצריך להיות שם כל היום, משמע דאם נאכל כיכר העירוב באמצע שבת אסור לטלטל, ול"א הואיל והותרה וכו', ונת' במקו"א). ובקרב"נ פי' ד' המרדכי דכלפי לח"מ מהני אפי' בידיע תיפרה, ודוקא הכא בעי' דלא ידיע תיפרה משום חששא דאיבה, וזה כעין שנת' לחלק בהיפך דדין שלם דעירוב אלים טפי שצריך גם להיות ניכר משום איבה. ולעיל שם כ' הקרב"נ עוד כע"ז, דהרא"ש כ' ד"לפי הסברא נראה לי דכיון דטעמא משום איבה דאין חילוק בין דניטל לשם חלה ובין לא ניטל לשם חלה. דמה יודעין שכניו אם ניטל לשם חלה או שלא לשם חלה. אלא בכדי שיעור חלה והם תולין דלשם חלה ניטל וליכא איבה", וכ' ע"ז בקרב"נ דגבי לח"מ אין הדבר תלוי בשכנים, ורק בניטל לשם חלה אכתי חשיב שלם, (ועי' שעה"ס סי' רעד ושאר פוס' שם מש"כ בעיקר דין זה אם ניטלה חלה הוי כשלם לח"מ), אבל לא בניטל כדי חלה לשם דבר אחר. (ולפ"ז הדרא קו' לדוכתא, דגם אין מקור מכאן לעיקר הענין של תפירה בקיסם, דאולי האי תפירה מהני רק כלפי השכנים, ולא כלפי דין שלם בחפצא, ודוג' ניטל כדי חלה, אא"כ נפרש כמש"כ כמה אחר', דהראיה היא מלישנא ד'שלם' ולא מתוכן הדין). ועי' בהע' אאמור' שליט"א על הרשב"א בהוצ' מוה"ק, שהאריך בענין זה האם יש כאן דין שלם, או דהכל תלוי בטעמא דאיבה, ותלה בזה פלוג' הפוס' על נפרס אחר הנחה קודם שחשיכה, וכן נידון הראש' האם בזיכוי של עירוב ג"כ בעי' שלם או לא כיון דל"ש שם טעמא דאיבה, עי"ש עוד. (והנה בירו' מבוי' דבמזכה אין חיסרון של פרוסה, וצ"ע נידון הראש' בגביית קמח שיהיה בזה חיסרון דפרוסה. ויש לחלק דבקמח שייך לומר שיחזור הדבר לקלולו משא"כ במזכה עירוב לכולם).

ושמעו מדבריו כמה מילי. חדא, ממש"כ והוא חולק לומר משמע דרק אם בעה"ב טוען כן אז אין משנין, אבל אם לא איכפ"ל אז אין מערבין דוקא בבית ישן. ועוד, דכ' להדיא דאע"פ שמתו בעלים הראשונים וכו' מ"מ אין מערבין אלא שם, והפוס' דנו בזה במת וכן במכר וכנ"ל. ועוד, דמבוי מדבריו דלפי הפי' הא' שכ', אז הפי' בגמ' משום חשדא הוא באמת לא כפי האמור במתני' מפני דרכי שלום, ויתכן א"כ דהר"מ נקט טעמא דמתני' ולא הזכיר את ענין החשד, כי באמת זה לא אותו הטעם. ועוד, דאם כהנ"ל יוצא בדבריו (לפי הפי' הא') דאע"ג דאין הטעם מצד חשד בבני החצר כי הרי מועילה מחילתו, מ"מ מערבין בבית ישן אפי' אם נתחלפו הבעלים.

והנה הפמ"ג סי' קנג בא"א סק"מ כ' "והנה מה שקשה להר"מ בפיה"מ גיטין דבגמ' מבואר חשדא, י"ל תרתי טעמי בעינן הנאה וחסדא, ובשיפורא נמי קצת הנאה בשופר נדבה שבית שמניחין בו קצת טובת הנאה לבעלים ליתן לקרוביהן וכדומה, ומשני חשדא עם הנאה. ומה שהוכרח לזה מדתנן 'מערבין' בבית ישן ולא משתתפין בחצר ישן, אלא דשיתוף בני החצר ג"כ צריכין ליתן יין וכדומה, דבשלמא בעירוב בפת דירה אותו בית אין צריך, כדאיתא בעירובין מ"ט א' ובאור"ח סי' שסו ס"ג, מה שאין כן בשיתוף המזוכר בסי' שפו דלאו מטעם דירה רק משום היכרא, י"ל שאותן בני החצר צריכין ג"כ ליתן וליכא דרכי שלום. וכעת לא מצאתי בשיתוף אם הדין כן, וצ"ע, ואי"ה יבואר שם". ויוצא לפ"ז עוד נפק"מ בין טעמא דהר"מ לטעמא דרש"י ותוס', האם משתתפין נמי בחצר ישנה כמו דמערבין בבית ישן.

אבל בעיקר הנחתו דאולי בשיתוף ל"א דהאי חצר שמניחין בה אי"צ ליתן שיתוף יל"ע, דהנה הביאור"ל בר"ס שפו כ' בפשיטות ד"א אותו חצר שמניחין בו השיתוף אי"צ ליתן חלק בזה וכמו הבית שמניחין בו העירוב לענין ע"ח לעיל בסי' שסו", וכן בסי' שעב כ' "דבית שמניחין בו עירוב או שיתוף אינם צריכים לתת פת לעירוב כמ"ש סי' שס"ו [תו"ש והגר"א]", וכפי הנראה דפשיט"ל דעירוב ושיתוף כי הדדי נגהו, ולא כחילוק הפמ"ג דהא משום דירה והא משום היכרא, ובאמת התוס' לעיל מט, א פשיט"ל נמי דהפלוג' אם עירוב משום דירה או משום קנין היא גם לענין שיתוף. (וכן נקט ההפלאה בחי' לעירובין עא, ב דחצר שמניחין בה השיתוף פטורה מליתן חלק). ויש להוכיח עוד, דהרי הראש' לעיל עט, ב דנו על הקנאת השיתוף ע"י אשתו, דמוקמי' לה בנדריים כגון שיש לה בית באותו מבוי, (או חצר, ותליא בגי', ונת' שם), דלכאור"ה מה מקבלת פרס ואי"צ לערב בעירוב בא אצלן, ובסוג' לעיל נת' דעיקר מעלת 'עירוב בא אצלן' הוא משום דבית שמניחין בו עירוב אי"צ ליתן פת, והקנאה ע"י אשתו איירי להדיא בשיתוף ולא בעירוב, הרי מבוי נמי דבית (או חצר) שמניחין בו השיתוף אי"צ ליתן חלק בזה.

גם יש לפלפל מהא דאמרי' לעיל עג, ב "כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים במבוי לאו שמה שיתוף", עיי' רש"י ותוס', ולכאור' החצר שיניחו בה את השיתוף (אם היא צריכה ליתן בו חלק), הרי לא התקיים בה תנאי זה. וכן דהרע"ק שם הק' 'קשה לי דא"כ איך משני תחלה על מתני' דכיצד משתתפים במבוי וכו' ה"נ דאפקיה ועייליה. הא מקודם לא מהני זה כיון דהחבית כולה דבעה"ב, וע"כ דעתה אחר הזיכוי מפקא ומעיילא א"כ למאי צריך לזכות ע"י בנו ובתו הא כיון דעיילא לכל חצר וחצר יקנה חצירו של כל אחד חלקו ביין. וצע"ג", ואי נימא דחצר זו צריכה ליתן שיתוף א"כ השותפין אינם קונים בחצרים זה מזה, (אלא דהדבר תלוי בנידון הפוס' האם כל בית בחצר צריך ליתן שיתוף או דסגי בבית א'), וע"כ דס"ל דהאי חצר אי"צ ליתן חלק בשיתוף.

פא, ב

קנין כסף בעירוב

ומודים בשאר כל האדם שזכו לו מעותיו שאין מערבין לאדם אלא מדעתו. כ' הרא"ש בסי' יג 'נראה לי לפרש מתניתין כמשמעה ואם נתן לו לחם בלא זיכוי לא זכו לו מעותיו דלא סבירא להו לרבנן להא דר' אליעזר דסבר דעשאוהו כארבעה פרקים הללו אבל אם זיכה לו על ידי אחר מודו רבנן דהוי עירוב. והא דקתני שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו מילתא באנפי נפשיה הוא ולא קאי אנותן מעה

לאחר שלא לשנות מקום העירוב אכן לפי' התוס' אפשר לומר דעל הלוקח לא יבוא לידי חשד ע"י הוצאת העירוב מביתו אחרי שמעולם לא היה העירוב בידו". ובעיקר נידון הפוס' במכר הבית או מת, יש להביא ד' הירו' כאן בפ"ו ה"ז "תמן תנינן מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום א"ר אבון בדירי ישן הוא מתניתא", ועי' קרבן העדה, וכעיי' בירו' בגיטין פ"ה ה"ט ובשיירי קרבן שם, וע"ע מים עמוקים לראנ"ח ח"ב סי' ע.

(ובאורחו"ח כ' דכ"ה הדין בעירוב תבשילין, ז"ל "כתב גאון כל מי שנוהג להניח עירוב לקהל אסור להתחלף עד יום מותו כמו ששינוי מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום", ולכאור' זה א"ש בין לרש"י ובין להתוס'. אבל מש"כ הראש' והרבה פוס' ללמוד מכאן דא"א לסלק בעלי חזקה במצוות כגון ש"צ וכו', -ע"י לדוג' ב"י סי' נג, זה א"ש לכאור' רק לפי' התוס' או כיו"ב, ולא לפירש"י. ועי' מג"א סי' קנג סק"מ, ופמ"ג שם שעמד בזה).

והנה הר"מ בפיה"מ כ' "ואם כבר נמשך המנהג לקבץ את העירוב באחד מבתי החצר, אמר שלא יתנוהו תמיד אלא באותו בית שכבר נהגו לפניו ליתן בו, מפני שיש להם בכך הנאה, לפי שבית שמניחין בו את העירוב אינו צריך ליתן את הפת כמו שנתבאר שם", ולא מת' לפ"ז מהו שאמרו בגמ' משום חשדא. וכ' בא"ר שם "דברצוף אהבה [בגיטין שם סי' קפת] פירש הגמרא אליבא דרמב"ם שיחשוד בעל הבית ויאמר שמה שהסירו מביתו העירוב הוא כדי שלא יתהנה", ובקובץ על הר"מ פ"א ה"ט"ז כ' "דרבינו מודה לטעם חשדא אלא דבא ליתן טעם הדבר מהיכ"ת יבוא לידי חשדא דלמא לא הקפיד בדבר ליתנו בבית אחר שאין רצונו להיות שומר עליו שלא יתקלקל לזה בא רבינו לומר דודאי יש לו ריוח מזה ומסתמא לא עשה כן מעצמו כ"א נטלו ממנו שלא מדעתו". אבל בס' זרע יצחק בגיטין שם כ' "נ"ל דהרמב"ם בפירושו המשניות הוה גריס משום הנאה ע"ש וזהו שנתחכם הוא ז"ל בחיבור [פ"א מהלכות עירובין ה"ט"ז] להסמיק דין זה מפני דרכי שלום לדין הקודם שכתב שם דהבית שמערבין בו אין נותן פת", וכן נקטו עוד אחריו דהר"מ גרס 'משום הנאה'. ועי' בתוספתא כאן פ"ה ששני הדינים סמוכים זה אצל זה, (אבל זה ניחא גם לפי' של הרצוף אהבה). וע"ע בברכ"י מש"כ בשם המהריב"ל.

ובאמת צ"ע עמש"כ המשנ"ב שם עוד בשם הפוס' ד"כל זה בעירוב שדרכו להניח אותו בבית בחנם וככ"ב אבל דבר שצריכין ליתן מעות לזה יכולין לשנותו ליתן לאחר ואפילו אם להשני צריך ליתן ג"כ מעות", ובשעה"צ "דכהאי גוונא ליכא חשדא, דיאמרו שעד עתה היו רוצים להנות לבעל הבית זה ועתה רוצים להנות לעוד איש אחר", ולכאור' הא בלא"ה איכא הנאה דאי"צ ליתן פת. ואולי הך הנאה ל"ח כ"כ, או דעכ"פ נפק"מ כשא' זיכה עירוב לכולם ולא עירבו בנתינת פת של כאור"א.

ובמאירי שם כ' "מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום והוא שע"ח ניתנין בבית שבחצר ואם הורגלו ליתנו בביתו של זה ועכשו רוצים לערב בבית אחר והוא חולק לומר שלא יניחוהו אלא בביתו אע"פ שכבר מתו בעלים הראשונים ונתחדש הבית לבעלים אחרים הדין עמו מפני דרכי שלום אם מצד תועלת שיש לו בכך שהרי אותו בית אינו צריך ליתן פת כמו שהתבאר במקומו אם מצד כבוד ומ"מ בגמ' הק' על זה וכו' ותירצוהו דלאו משום דרכי שלום הוא אלא משום חשדא כלומר שמאחר שהורגל ליתן את העירוב באותו בית אם באו לשנות את מקומו יהו הנכנסים באותו בית חושדים את בני החצר להיות מטלטלין בלא עירוב כך פירשוהו גדולי הרבנים ואיני מבין מפני מה לא העמידו בה טעם דרכי שלום ומצד התועלת ואע"פ שתועלת מועט הוא מ"מ ניחא לן לאוקומי בהכי כדי להעמיד טעם משנתנו ר"ל טעם דרכי שלום וכו' ומתוך כך נ"ל לפרש אילימא משום כבוד והא שיפורא וכו' לא משום כבוד לבד אלא משום חשדא כלומר שמא יאמרו הרואים דבר שאינו הגון מצאו בו ואין רוצים לסמוך עליו וכו' ונמצא טעם דרכי שלום מתקיים בה ואע"פ שהיה איפשר להעמידה גם כן בדרכי שלום ומצד התועלת מתוך שתועלת מועט הוא ואין בו כדאי להזכירו ניחא ליה לאוקומי טעמא דדרכי שלום בהכי ר"ל משום חשדא".

לחננוני. וה"ק ואין מערבין לו וכו'. וכהאי גוונא בפ"ק דיום טוב שאפר כירה מוכן הוא. תדע דאי קאי אנותן מעות לחננוני הוה ליה למיתניי קודם הך דתנא ומודים חכמים בשאר כל אדם". (ובמש"כ שם לעיל מינה ד"הא דאמרו חכמים דאין מערבין אלא מדעתו ואפי' בע"ח היינו משום דחשיבי ליה קצת חובה אי בשתי מבואות איירי ואי נמי במבוי אחד מיירי חשבינן ליה קצת חובה. אולי יש קצת טעם למה אינו רוצה לערב דאי זכות גמור הוא מאי הוי טעמייהו דרבנן דאומרים אין מערבין אלא לדעתו. וזה שגילה בדעתו שחפץ בעירוב שהרי נתן מעה לחננוני ומאחר שאין קונה לו המעה וזיכה לו החננוני אמאי לא זכה", כבר תמהו האחרו' דהא אמרי' ד"בשזיכה לו על ידי אחר בארבעה פרוקים אלו דזכות הוא לו זכין לו שלא בפניו בשאר ימות השנה דחוב הוא לו אין חבין לו אלא בפניו", ועי'. וע"ע עין יצחק ח"ב אבהע"ז סי' נא סקט"ז).

ואולי י"ל עוד לפ"ד של הרא"ש ולבאר הסמיכות בין הא דל"מ לזכות לו עירוב ד"אולי יש קצת טעם למה אינו רוצה לערב", לעיקר דינא דמתני' בפלוג' ר"א ורבנן אי מהני קנין כסף בעירוב. והנה בגמ' נת' טעמא דר"א, דס"ל דהוי כד' פרוקים בשנה שהעמידו חכמים קנין כסף כדין תורה, וה"נ לצורך העירוב שהוא תיקון שבת מהני קנין כסף, ובטעמא דרבנן דפליגי לכאו' צ"ל דס"ל דעירוב ל"ח מצוה וצורך כ"כ כהנך ד' פרוקים בשנה. האמנם דבמהרי"ל (בליקוטים) כ' "לפי המסקנא דגמרא פ' חלון דכשעושה מצוה העמידו דבריהם על דין תורה, נראה הדין אדם שנתן מעות על יין בע"ש ליטול היין בשבת, אסור המוכר לחזור בו, מאחר דזה רוצה לעשות מצות קידוש והבדלה באותו היין. גם שם העמידו דבריהם אדין תורה", וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' קצט, ולכאו' צ"ע דהא קי"ל כרבנן דעירוב לא נקנה בכסף, ומנ"ל לדמות יין של קידוש לד' פרוקים טפי מלעירוב. ועמד בזה המג"א כאן בסי' שסט, ז"ל "ק"ק דבח"מ סי' קצט ס"ג כתב דהקונה יין לקידוש קנה במעות כיון דצורך מצוה הוא העמידו דבריהם על דין תורה דומיא דד' פרוקי' והא עירוב נמי מצוה הוא כמ"ש סי' שסו סי"ג ואפ"ה אין קונ' מעות ולא הוי דומיא דד' פרוקים כדאמרי' בגמ' וצ"ע", ועי"ש בשאר נו"כ, ובמחצת"ש כ' "האחרונים חלקו בין מצות יין קידוש דהיא מצוה דרבנן ואסמכוהו אקרי' משא"כ עירוב אינו מצוה גמורה כ"א להציל מאיסור טלטול", וכ"כ הקרב"נ בסוג', עי', ואף הגר"א בחו"מ שם עמד בזה וכ' "ואע"ג דרבנן פליגי על ר"א בספ"ז דעירובין וס"ל דלא עשאוהו כד' פרוקים שם אינו חובה כמו יין לקידוש".

ועכ"פ בין להאחרו' ובין להגר"א דין ד' פרוקים תלוי בחומר המצוה של קידוש לעומת עירוב, אי משום דהוי חובה טפי, ואי משום דמי לדאו' דאסמכוהו אקרא. (אכן המהרי"ל בליקוטים שם כ' עוד "כל היכא דאיתמר מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, הכי פירושו ודאי תקנתא דרבנן הוא והם יצאו ובדקו ומצאו להם סמך מקרא, וסמכו דבריהם עליו כדי להחזיקם שיהיו סבורים דהוא מדאורייתא ויחמירו בו, ולא אתו לזלזל ולהקל בדברי חכמים", וצ"ע לפ"ז האם יש חומר במצוה דרבנן כשאסמכוהו אקרא). אבל הנה התוס' בסוג' (וכן בע"ז ה, ב בתי' קמא) כ' "הא דלא חשיב עיו"ט ראשון של חג אומר ר"ת משום דכו"ע טרידי בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה כל כך", הרי דאע"ג דאין מצוה ביו"ט אחרון טפי מראשון, מ"מ לא תיקנו אלא כפי המצוה בזה, דכה"ג סמכי' אקנין כסף. וא"כ י"ל דאף אם אין חילוק בין עירוב לקידוש בחומר החיוב, מ"מ הרי קידוש עושה כ"א והוי נצרך מאד, ואילו עירוב ישנם כאלו שלא עושים, ולכן בזה ס"ל לרבנן דל"ה כד' פרוקים. ולזה סמך התנא הא דאין מערבין שלא מדעתו, דיש כאלו שאינם רוצים לערב, (וכדמבו' בירו' טעמם ד"לית הדא זכו לא בעי בר נש ייעול חברייא לביתיה בר מדעתיה", אבל בתוריי"ד כ' טעם אחר, ז"ל "דאע"ג דמשלו הוא מערב לו צריך להודיעו דילמא איהו ניחא לי' דליעביד מצוה ולא דליעבדי לי' אחריני"), ולכן ל"ה צורך כ"כ לתקן שיועיל בעירוב קנין כסף.

והנה בשבת כג, א גבי נר חנוכה אמרי' "אכסנאי חייב בנר חנוכה אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא", ותמהו האחרו' דהא כסף אינו קונה מטלטלין, ויש שתי

מאי טעמא דרבי אליעזר הא לא משך וכו' דאמר רבי יוחנן דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה. הנה ש"י כמה ראש', דרבנן לא ביטלו לגמרי קנין כסף, אלא דעיקר הדין הוא כמו מדאו' דהכסף קונה, אלא כדי שלא יאמר נשרפו וכו', תיקנו רבנן שיהיה זכות חזרה מהמקח עד שעת המשיכה. (ונפק"מ גם במש"כ התוס' בסוגיין ד"אע"ג דמפקיד מעות אצל בעה"ב תנן בהמפקיד דלא ישתמש בהן מ"מ מוכר ישתמש בהן כיון דדבר תורה מעות קונות אלים כחו ויכול להוציא אע"ג דתקין רבנן דלא קני אלא במשיכה"). דכ"כ הבעה"מ בפ' הזהב "שאם נאנס או נאבד או נשרף דליתיה בעולם כיון דקי"ל דמעות קונות מדבר תורה אינו יכול לחזור בו אלא כל זמן שהוא קיים", וע"ע במאירי שם ר"פ הזהב שכ' "ומ"מ כל שלא חזרו בהם והעמידו את ממכרם קנאו לוקח משעה ראשונה ואם הקדישו או נתנו או מכרו בין נתינת מעות למשיכה לכשימשוך מיהא קנה הקדש או לוקח או מקבל מתנה שהרי משעה ראשונה קנאו ושלו הוא מקדיש או מוכר או נותן וכן כתבוהו גדולי המפרשים במסכת עירובין בסוף פרק חלון". ויש בזה חילוק דלהבעה"מ הכסף קונה לגמרי ורק דאיכא זכות חזרה, ולהמאירי נראה דהמשיכה אח"כ משלימה את הקנין למפרע. וגם האחרו' האריכו בזה עוד לפי דרכם באיזה ענינים גם מדרבנן יש משמעות למה שהכסף קונה מן התורה אפי' שהצריכו משיכה, עי'. (ואאמו"ר שליט"א האריך בזה בכמה מקומות בספרי).

וצ"ע לפ"ז בכוליה סוגיין, דמבו' דכיון דביטלו רבנן קנין כסף ל"מ לעירוב, אא"כ עשאוהו כד' פרוקים וכו', והא העירוב נקנה ע"י הכסף, ומאי איכפ"ל שיש להם זכות חזרה מן המקח, סו"ס כל כמה שלא היתה חזרה הרי העירוב קנוי ולמה ל"מ. וכבר עמד בזה בקרב"נ בסוג', (דנקט מדנפשיה כהשי' הנ"ל), וכ' "דמעות אינן קונות, רצונו עכ"פ כ"א יכול לחזור א"כ אפי' סמכי' דעתי' שיערב בשבילו מ"מ עדיין הכיכר אינו שלו דהא יכול לחזור בו א"כ הוי כמערב בפת שאינו שלו", וצ"ע. ולכאו' נראה ע"פ מש"נ בכמ"ד דהקנתא העירוב היא לא הקנאה של דיני ממונות, אלא הוי קנין לענין עירוב, וכמש"כ הנצי"ב בהעמ"ש, וכדמטו משמיה דהגר"ז זצ"ל, ונת' כמה ראיות לזה, עי', ועכ"פ נראה לפ"ז דאע"ג דהכסף קונה לגמרי אף אחרי תקנת משיכה דלא תיקנו אלא זכות חזרה, מ"מ כיון דיכול לחזור בו א"כ ל"ח הפת כ'שלו' לענין מה שנצרך בעירוב, דעיקר הענין של בעלות העירוב הוא במה שהפת עומד לו לאכילה, וכיון דמהני חזרה ל"ח הפת כשלו כ"כ.

אמנם לד' הגר"ז הנ"ל יל"ע לאידך גיסא, דאם ל"ה הקנאה ממש, א"כ הרי ל"ש כאן חששא דיאמר לו נשרפו וכו', דסו"ס עיקרה של פת אינה שייכת לזוכה את העירוב, ותליא בפלוג' הראש' גבי שכירות מטלטלין האם מהני קנין כסף כיון דליכא חששא דנשרפו וכו', וה"נ יקנה העירוב בקנין כסף. (והפוס' האריכו בנידון זה האם

בשלא משך והכא במאי עסקינן בשזיכה לו על ידי אחר, אבל עצ"ע מה שהוסיף דנגמר המקח מה"ת.

תוד"ה דבר תורה מעות קונות. קסבר מהקדש לא ילפינן דכסף קני ליה משום דלא שייכא ביה משיכה דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתא. ולכאור' מסברא זו יש מקור למה שכו' האור"ז בשו"ת סי' תשנב ז"ל "ואפי' לדברי ר"ת דפסיק דהעכו"ם במשיכה הוא דקני אבל לא בכסף מיהו היכא דלית ליה מה למשוך קני בכסף אפי' לר' יוחנן שהרי משיכה בעכו"ם לר' יוחנן כמו לרשב"ל בישראל וכו' ואמר רב דוקא בלן קתני דמעל הנותן משום דשכירות גמורה היא בנתינת פרוטה ואינו יכול לחזור דלא מיחסרה משיכה שאין כאן מה למשוך אבל נתנ' על דבר שיש לו מה למשוך לא מעל עד דמשיך וכו' הא למדת דאפילו רשב"ל דאמר משיכה בישראל מפורשת מן התורה היכא דאין לו מה למשוך מעות קונות הכא נמי כשמקנה לו העובר הואיל ועובר לאו בר משיכה הוא ואין לו מה למשוך מעות קונות".

ולא עוד אלא כל מקום ששנה רבי יהודה בעירובין הלכה כמותו וכו' בעירובין אמרתי לך ולא במחיצות. ולכאור' אי"ז הכלל הרגיל של עירובין הלך אחר המיקל, דהרי זה אינו רק בר' יהודה, אלא אפי' כשר"י מחמיר קי"ל כוותיה. אכן הרשב"א לעיל יא, א כ' "ויש מי שאומר דכיון דעיקר מחיצות דאורייתא אף ברביעית נמי אזלינן לחומרא כשל תורה, ולזה דעתי נוטה, וכדאמר' לק' בפ' משתתפין ובפ' כל גגות אמר שמואל כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו ואיבעיא להו מי אמר שמואל אפי' במבוי שנטלה קורתו או לחייו ומהדרינן בעירובין אמרתי ולא במחיצות אלמא אפי' במחיצה רביעית לא הלכו בה לקולא משום דעיקר מחיצות דאורייתא", ונראה דהכלל לפסוק כר"י הוא מחמת קולא דעירובין, ולכן בחומרא דמחיצות לא קי"ל כוותיה. אכן הרא"ש בפ"ד סי' ח כ' "הכי קים לן דעירובי תחומין דרבנן כאביי ורבא דאמוראי בתראי נינהו וכו' ואע"ג דשמעינן לרבי יהודה דאמר תחומין דאורייתא גבי ספק עירוב לעיל בפ' בכל מערבין, ולקמן בשלהי חלון קאמר שמואל כ"מ ששונה ר"י בעירובין הלכה כמותו. בהא לית הלכתא כוותיה". ובחור"י סי' צד כ' "כל מקום ששנה ר' יודא בעירובין הלכה כוותיה. ס"פ חלון ומ"מ ק"ל כדברי המיקל נגדו עי' עירובין מו, א, צה, א, וע"ע הג"מ פ"ו מהלכות שבת ובספר כנסת הגדולה בא"ח סי' שנח".

ומש"כ הרשב"א הנ"ל דכיון דעיקר מחיצות דאורייתא אף ברביעית נמי אזלינן לחומרא כשל תורה ול"א בהא כל בעירובין להקל, צ"ע ממש"כ הרשב"א לעיל עד, ב "לענין פסק הלכה הרב אלפסי ז"ל וכן רובן של פוסקין פסקו הלכה כרב דאמר אין המבוי נותר בל"ק עד שיהיו בתו"ח פתוחות לתוכו משום דשמואל קאי כוותיה במסקנא, ועוד דרב נחמן אמר בפ"ק דמכלתין נקטינן אין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהא ארכו יתר על רחבו ועד שיהיו בתים וחצרות פתוחות לתוכו, ואע"ג דר' יוחנן פליג עלייהו כיון דרב נחמן דהוא בתרא קאי כרב ושמואל הכין הילכתא, ורבינו חננאל פסק כר' יוחנן, והראשון נראה לי עיקר, ואע"ג דר' יוחנן מיקל וקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב שאני הכא דרב נחמן דהוא בתרא פסיק הכין בהדיא ומשמע מלישינה דהכין פשיטא להו מדקאמר נקטינן, והתם נמי איירי בדין מחיצה רביעית אי בעיא תיקון כחצר או דסגי בל"ק כמבוי, וצ"ע. ובאמת הרשב"א בתש" ח"ה סי' רב כ' "ור' נחמן נמי דבתרא הוא אמר נקטינן אין נותר המבוי בלחי וקורה, עד שיהיו שם בתים וחצרות פתוחות לתוכו. ואע"ג דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב הכא מחיצות נינהו, ועוד דשאני הכא דפסק ר"ג הכי וקי"ל כוותיה דבתרא הוא".

(והנה לעיל שם עד, א קאמר רב דחצירות הפתוחות זל"ז נעשו כאחת ולא נתקיים במבוי דין בתו"ח כדי שיספיק בו לוי"ק, ויש מהראש' שם שכ' דהיינו דוקא בעירובו בפועל דרך הפתח. וצ"ע דהא אין עירוב לחומרא כי אין דיוורין להחמיר. וי"ל דמ"מ אחר שנתחברו בעירוב לכה"פ לקולא כבר חשיבי כחצר אחת ממש לענין דין בתו"ח במבוי. ויתכן לומר דכבר נת' במקו"א דהא דאין עירוב לחומרא זה שייך להא דבעירובין הלכה כדברי המיקל, ודוג' מש"כ

בדליכא חששא הנ"ל הדר דינא דמהני קנין כסף, ועי' קו' רעק"א בחולין פג, א). ונראה דהא ל"ק דכיון דנותן מעות לחנוני נראה דודאי אין כוונתו לזכות בפת רק זכייה של עירוב, אלא כוונתו לזכייה גמורה, ולפיכך הדר דינא דביטלו חכמים את הקנין כסף שלא יאמר נשרפו וכו'. ואע"כ נ' דאי"ז סותר לת' הנ"ל, דהא דלא סגי לן הכא בקנין כסף עם זכות חזרה זהו מפני שאין הפת קנויה לו בהל' זכייה של עירוב, די"ל דאע"ג דהכא מיירי כשנתן מעות ודעתו לקנות, מ"מ העיקר הקובע לעירוב הוא מה שהפת עומדת לאכילה, ומכיון דביקש לקנות לגמרי הדר דינא דשייך הכא חששא דנשרפו וכו'.

והנה הרשב"א בסוג' הק' על פירש"י דאיירי כשהחנוני עימם בחצר, ד"אם משנתנו בעירובי חצרות וחנוני עומד עמו בחצר למה לא קנו לו מעותיו דהא קי"ל דכל שלוקח עומד בחצרו של מוכר מעות קונות לו דהא אי נפלה דליקה חזי וטרה ומציל כדאי' התם בפ' הזהב", ות' ע"ז בחי' המאירי ד"התשובה בזה דאין שיתוף מבוי בדין זה שהרי אפי' דר עימו במבוי לא טרח ומציל מצד שהמבוי כמה אנשים דרים שם וקצתם רחוקים מקצתם והואיל ורחוקים כ"כ דין הוא דנימא בשיתופי מבואות דמעות אינן קונות ומאחר שאינן קונות בשיתופי מבואות לא משוי' חילוק בין שיתופי מבואות ועירובי חצירות ובכולהו אמרי' דמעות אינן קונות אפי' למאן דפסק בפ' הזהב דבדר עימו בחצר אמרי' דמעות קונות". וצ"ע דהרי אין כאן נידון בהל' עירובין אלא בהל' קנין כסף, וכיון שדר עימו בחצר וליכא למחיש לנשרפו וכו' הרי קונה הכיכר במעותיו, ומה שייך לכאן שלא רצו לחלק בין ע"ח לשיתוף כיון שהנידון עצמו הוא בחו"מ ולא בהל' עירוב. ואולי זה מורה כד' הגרי"ז דהקנת העירוב איננה הקנאה של דיני ממונות, אבל עצ"ע דהא הכא מקנה בקנין גמור וכש"נ, וצ"ע.

ועכ"פ לעיקר הקו' הנ"ל למה ל"מ קנין כסף בעירוב אי נימא דרבנן לא ביטלוהו אלא הוי רק זכות חזרה, נראה דבד' המאירי בסוג' נת' תי' בזה, ז"ל "וכן י"מ הפרש שבין חנוני ונחתום לבעה"ב שחנוני ונחתום אין דעת בעה"ב סומכת עליו חושב הוא עליו שמה ימכרו לאחרים הואיל ועשוי הוא למכור לכל אדם אבל בעה"ב דעתו סומכת עליו שאע"פ שאמרו אין מעות קונות מ"מ דוקא שאם רצה חוזר בו אבל כל שמשך אח"כ קנאו למפרע משעת נתינת מעות וכשאותו בעה"ב מעמיד לו ממכרו וזה עירוב באותו פת בין נתינת מעות למשיכה כשמשכו משחשיכה כבר קנאו הלוקח לאותה פת מבעוד יום ונמצא שכבר עירב לעצמו אבל נחתום אע"פ שמעמיד לו ממכרו הואיל ולא סמך עליו הרי הוא כעירב לו שלא לדעתו", (ובחי' הוסיף עוד דהאי משיכה מותר לעשות גם בשבת, לפי שאינה עיקר הקנין, עי"ש). דהנה בהא דאמרו במתני' דבשאר כל אדם זכו לו מעותיו פי' הראש' דעשאו שליח, ולפ"ז זכו מעותיו לאו דוקא, (ובלא"ה כן צ"ל לדעת ר"ל דאין קנין כסף מה"ת, ולשי' רש"י בכמ"ד הא קי"ל כר"ל, ואם אמנם ר"א דמתני' ודאי ס"ל דקנין כסף מהני במטלטלין, אבל גם ר"ל מודה דאיכא תנאי דס"ל הכי, ועכ"פ כדאמרי' ומודים וכו' ע"כ דמהני לא מטעם קנין כסף), אבל לפי' המאירי הנ"ל הוי כפשוטו ומחמת הטעם הנ"ל, דודאי כיון דלא ביטלו רבנן את עצם הקנין בכסף אז זה מועיל באמת לעירוב, אלא דבנחתום לא סמכ"ד, ולפיכך אינו קונה במעות כלל, (אלא רק אולי מדין ד' פרוקים וכו'), דאפי' כשמשך אח"כ אינו קונה למפרע אלא משעת המשיכה.

ואמר שמואל לא שנו אלא מעה אבל כלי קונה. וצ"ע מה חדית שמואל הכא יותר מדין חליפין דקי"ל בכל דוכתא, דהא ודאי אף לריו"ח דחיישי' שיאמר לו נשרפו וכו' הא חליפין מהני לקנין, ולמה שלא יועיל לעירוב. וצ"ע.

הר"מ בפיה"מ כ' "כדי שיזכה לו בערובו, כלומר שיתן לו פת באותן הדמים שנתן לו ומזכה לו על ידי אחר שלא בפניו, כי משנתן הדמים כבר נגמר המקח מן התורה כמו שיתבאר במקומו", וצ"ע דלא הזכיר את הקולא של ד' פרוקים וכו', ואולי הוא פי' כמש"כ הרשב"א דיל"פ מתני' גם לתירוץ דרבי שמואל בר יצחק דלעולם

בעירוב לדבר מצוה עדיין לא הותר לילך אלא לצורך מצוה. והיינו דאף אי ס"ל דבמערב לדבר מצוה מותר לילך נמי לדבר הרשות, מ"מ יתכן דבמערב לדבר הרשות אז בטל עירובו לגמרי, ואסור לו לילך ע"י העירוב אפי' לדבר מצוה, וקונה שביתה במקומו הראשון ואפי' לקולא. אלא דק' היכי משמע מד' רש"י את החלק הראשון בלי החלק השני, והא כל דבריו הם דהיתר בפועל הוא רק לדבר מצוה. ועכ"פ יתכן דיש נפק"מ בדין הראשון גם אחרי הדין השני, לענין הליכה לדבר מצוה וכן לענין השביתה במקומו הא' לקולא, דבעירוב מתחילה לדבר הרשות לא חל העירוב כלל וכנ"ל. (ועי' שפ"א).

והנה ז"ל השו"ע בסי' תטז "אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו' ואם עירב שלא לאחד מכל אלו אלא לדברי הרשות הרי זה עירוב", והוסיף הרמ"א באמצע דבריו "ואז מותר לו לילך אפי' לדבר הרשות", ולכאור' צ"ע דכיון דכתב לן המחבר דאפי' בעירוב לדבר הרשות בדיעבד חל העירוב, א"כ מה הרבותא דאם עירב לדבר מצוה מותר לו לילך עבור דבר הרשות. ועמד בזה בשעה"צ סק"י"א וכו' "וגם המחבר מודה לזה, אלא שלא היה צריך להביאו, דהא גדולה מזו כתב לקמיה, דבדיעבד אם עבר ועירב אפילו לדבר הרשות הוי עירוב ומותר לצאת, אם כן כל שכן היכי שתחלת העירוב היה לדבר מצוה, שמותר אחר כך לצאת אף לדבר הרשות". ואולי י"ל כנ"ל דמד' המחבר אכתי לא מוכח דבעירוב לדבר הרשות חל העירוב בדיעבד ומותר לילך גם לדבר הרשות, דהיה מקום לומר דמ"מ ההיתר הוא רק לצורך מצוה, ולזה הוסיף הרמ"א דמ"מ כל הנידון הוא על עשיית העירוב לכתחיל, אבל אחרי עשייתו, בין לדבר הרשות ובין לדבר מצוה, מותר להשתמש בו אפי' לדבר הרשות.

ואולי י"ל עוד, דבאמת היה מקום לומר דאע"ג דמי שעירב לדבר הרשות מותר לו בדיעבד להשתמש בעירוב אפי' לדבר הרשות, מ"מ מי שעירב לדבר מצוה אולי ייאסר לילך לדבר הרשות. והטעם בזה, דהנה עיקר האיסור לערב לדבר הרשות לכאור' נראה טעמו דכיון דאין ההיתר של עירוב מרווח וראוי כ"כ, לכן מעיקרא אין גורמים להגיע להיתר זה אלא לצורך מצוה, ודוג' הא דאין מבטלין איסור לכתחילה, או הא דאין עושים גרף של רעי לכתחילה וכיו"ב, דטעם האיסור הוא מחמת דאין ראוי להשתמש בהיתרים אלו כ"כ, ואמנם אם יבטל את האיסור וכו' אז מותר לו לאוכלו, וכן אחרי שנעשה גרף של רעי מותר לטלטלו, מ"מ אין ראוי לגרום שיגיע היתר זה, וה"ה הכא דאע"ג דאם יערב יהיה מותר להשתמש בעירוב לכל הצרכים, אבל מעיקרא אין ראוי לגרום היתר זה לצורך דבר הרשות. והנה הא ודאי דמותר לבטל איסור לכתחיל אם אין בדעתו להשתמש אחר"כ בהיתר ולאכול, וכן מותר לעשות גש"ר אם אין דעתו להשתמש בהיתר ולטלטל, אלא דילה"ס איך הדין באופן שמעיקרא ביטל את האיסור שלא על דעת לאוכלו, וכעת נמלך ובא לאוכלו, ולכאור' היה מקום לאסור, דאע"ג דאם ביטלו במזיד לכתחיל מותר כעת לאוכלו, מ"מ אם בשעת הביטול לא עבר על האיסור כי זה לא היה על דעת לאוכלו, אז כעת כשבא לאכול הרי הוא עוקר את מעשהו הראשון לעשותו כביטול איסור לכתחיל על דעת לאוכלו. (אלא דמהא דמציינו דאחר דעבר וביטל כבר מותר לו לאכול, וכן אחרי שעשה גש"ר מותר כבר לטלטלו, ולא אמרי' ליה להימנע ועי"ז ינצל מהאיסור למפרע, לכאור' משמע דזה לא תלוי מכאן ולהבא, או דההיתר אחר"כ הוא על כל צדדי האיסור שבוה, הגם דעי"ז מקיים את האיסור למפרע). וה"ה הכא דאמנם במערב לדבר הרשות, מותר לו בדיעבד לכל צרכיו, אבל כשעירב לדבר מצוה יש מקום לומר דאם בא כעת להשתמש לדבר הרשות ייאסר, ולזה נצרך הרמ"א להוסיף את ההיתר הנ"ל.

ובעיקר השי' הנ"ל דעירוב לדבר הרשות אף לא חל, וכדהביא הטור נמי משמיה דהבה"ג, (דכ' שם דלא מצי למיזל אם עירב לדבר הרשות, ולא הגביל דבריו דלא מצי למיזל רק לדבר הרשות, ומשמע דכיון דעירב לדבר הרשות אז לא חל העירוב כלל, וכן מבו' לפי הגי' שהביא המאירי בד' הר"מ דגרסי' "ואם עירב שלא לאחד מכל אלו אלא לדברי הרשות הרי זה אינו עירוב", ובפסחים מט, א כ' המאירי עוד "ואם עירב לדבר הרשות אינו עירוב ואע"פ שבקצת ספרי גדולי

רש"י על סולם להחמיר לעיל ס, א, וכן מש"כ על שכול"ק להחמיר לעיל סד, א, ועל שוכר כמערב להחמיר לעיל סו, א, כ"כ בפ"י רחב"ש לעיל מח, ב על דיוויין להחמיר, עי"ש, וממילא דדין בתו"ח במבוי הוא דין מחיצות ולא דין עירובין ולא אזלי' לקולא ודייני' להן לענין מחיצות כמעורבים אף להחמיר. ומ"מ הרשב"א גופיה כ' לעיל מז, א פי' אחר בהא דאמרי' הלכה בעירובין כדברי המיקל, ז"ל "ותמיהא לי דהא אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כדברי המיקל בעירוב, ויש לי לומר דדוקא במתניתין וברייתא אבל בדברי האמוראין שלא שמע הוא מחלקותן לא, דמה שלא שמע היאך פסק שלא כמותם דדילמא אי הוה שמע ליה הא דר' יוחנן הוה מודי בה דלא מיסתר כלליה משום הא").

פרק כיצד משתתפין

פב, א

אין מערבין אלא לדבר מצוה

אמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה מאי קמ"ל תנינא לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה מהו דתימא אורחא דמלתא קתני קמ"ל. ופירש"י "אין מערבין - לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב, אלא לדבר מצוה". ולכאור' משמע מד' רש"י דאין איסור בעצם עשיית העירוב לצורך דבר הרשות, אלא האיסור הוא להשתמש בעירוב לדבר הרשות, והיינו דאין נפק"מ לשם מה עשה את העירוב אלא לעולם הדין הוא דלגבי דבר מצוה רשאי לסמוך על העירוב ואפי' אם עשאו לצורך דבר הרשות, ולגבי דבר הרשות אינו רשאי להשתמש בהיתר העירוב ואפי' אם עשאו לצורך מצוה. (ולש' הבה"ג הוא "ואי מנח עירוב למיזל לדבר הרשות או דקא מזמני ליה לסעודת הרשות או לכל דאמי ליה, לא משתרי ליה למיזל, דאמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה, מאי טעמא משרא שביתה דשבת לדבר הרשות לא שרינן", ומשמע דתרת"י בעינן, שיעשה לדבר מצוה ושיילך לדבר מצוה). ובדאי לפ"ז דבכה"ג שעשה עירוב לצורך דבר הרשות, מ"מ נעקרה דירתו הראשונה לגמרי, כי העירוב הזה חל בפועל ממש לגבי דבר מצוה.

(וצ"ע ענין זה דע"י עשיית העירוב נעקרה דירתו הראשונה, ומ"מ אינו רשאי להשתמש במקומו החדש אלא לדבר מצוה אבל לא לדבר הרשות. ובפרט צ"ע למ"ד תחומין דאו' ועירוב נמי מהני מדאו', וכלש' הרמב"ם סופ"ק "או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרינן בפרק הדר התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא לי' והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ליה", האם שייך לומר דמ"מ אסור ללכת ע"י העירוב לדבר הרשות. ועמד בזה קצת הבה"כ בסי' תח, ז"ל "אבל שיהא מערב בפת בתוך התחום ויהא קובע שביתתו שם וחוזר ולן בביתו ונחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו הפת הוא קולא גדולה שהתירו חכמים למי שצריך לילך וכו' פירוש שצריך לילך לדבר מצוה כמו שיתבאר בסי' תטו אבל לא לדבר הרשות דכיון דעיקר מקומו הוא ביתו שלן בו ודר בו אינו הגון שנאמר דביתו הוא במקום שהניח בו הפת בשדה וא"כ לפי זה איכא למיטעי ולמימר אע"ג דהתירו לו לצורך מצוה מכל מקום עיקר מקומו שהוא ביתו לא הפסיד ויש לו אלפים אמה מעירו לכל רוח לזה אמר אע"ג שהקילו להתיר לו לקנות שביתה בשדה בהנחת הפת מכל מקום לא התירו לו לילך מעירו ג"כ אלפים אמה לכל רוח אלא מפסיד כנגדו").

אכן ז"ל האו"ז בסי' קפו, (והובא בקיצור בהג"א), "נראה בעיני שאפי' בדיעבד אם עירב לדבר הרשות אינו עירוב כדפירש"י שלא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום אלא לדבר מצוה מיהו אם עירב לדבר מצוה שמא מותר אף לדבר הרשות לצאת מיהו לשון רש"י שפי' שלא התירו לצאת אלא לדבר מצוה משמע לאסור אפי' עירבו לצורך מצוה וה"ר משה מיימון כתב אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו' ואם עירב שלא לאחד מכל אלו אלא לדברי הרשות ה"ז עירוב עכ"ל, משמע דאין מערבין לכתחילה קאמר". ומבו' דחילק דבריו לב', מתחילה כ' דמבו' ברש"י דדין אין מערבין וכו' הוא דל"מ אפי' בדיעבד, והוסיף עוד דברש"י מבו' נמי דאפי'

מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לא ליהנות נתנו והכא בהא קמיפלגי מ"ס כיון דקנה ליה עירוב לא נחא ליה דנינטר ומ"ס נחא ליה דנינטר דאי מצטרך ליה אכיל ליה. משמע אבל לרבא הוא מסקנא דבהא פליגי דר' יהודה סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ורבנן סברי מערבין אף לדבר הרשות וקי"ל כרבא וקי"ל כרבנן לגבי ר' יהודה, וע"ע שם בסוג' דמהיכ"ת דלהמסק' רבא פליגי בהא, וגם ק' איך מקשי' הכא דר' רב יוסף פשיטא. וע"ע באו"ז סי' קכב וסי' קעט. ובסי' קלב כ' עוד "מיהו מה שפירש רבי' שמואל שאין לפרש משום איסור הנאה דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה הא לאו ראה דדילמא רב הונא סבר כמ"ד מערבין עירובי תחומין אף לדבר הרשות רק שלכתחילה לא יערב לדבר הרשות ותו דאיכא לפרושי הכי לענין עירובי חצירות דמערבין לכ"ע לדבר הרשות, ומשמע דס"ל דלכו"ע לכתח"י אין מערבין אלא לדבר מצוה, (והתוס' לעיל ברפ"ג כ' "דאפי' אם מערבין לדבר הרשות אורחא דמלתא הוא לערב לדבר מצוה כדאמר בפ' כיצד משתתפין"), וכל הפלוג' היא לענין דיעבד.

הראש' כ' לחלק דהא דאין מערבין אלא לדבר מצוה אזיל דוקא כלפי עירוב בפת, אבל מערב ברגליו מהני ומותר גם לדבר הרשות. וטעם החילוק כ' הר"י מלוניל ד"לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום בעירוב של פת אלא לדבר מצוה שהקילו על העשיר שלא יערב ברגליו אבל לדבר הרשות צריך שיערב ברגליו וישבות הוא בעצמו בשעת קניית העירוב, וכן נקט הב"י בסי' תטו, ז"ל "שאפילו לכתחלה יכול לערב ברגליו לדבר הרשות ולא אמרו שאין מערבין אלא לדבר מצוה אלא במערב בפת דליתא מדינא אלא להקל על העשיר וכדתנן בפרק מי שהוציאוהו, וכשאינו לדבר מצוה לא רצו להקל". והאחר' הק' דא"כ למאן דס"ל עיקר עירוב בפת אז מערבין בפת אף לדבר הרשות.

ותי' בקר"א, ז"ל "האמת נראה דגם הרשב"א ז"ל לא כתב כן אלא לדין דתחומין דרבנן, והם אמרו לערב בפת, ודווקא לדבר מצוה, אבל לר"מ דאית ליה תחומין דאורייתא, וב' העירובין מהני מן התורה או בפת או ברגל, אין סברא לחלק ביניהם, וכי תקינו רבנן אח"כ שלא לערב אלא לדבר מצוה לתרוייהו תקינו". ובאמת מסברא כ"ה דאם עירוב מהני כלפי הדא', למה יגזרו רבנן שלא לערב לדבר הרשות, ובודאי ק' למצוא בזה חילוק בין מערב בפת למערב ברגליו, ורק אם עירוב בפת הוא דין ותקנה דרבנן י"ל דגזרו על עירוב בפת (שהוא קולא בעשיר) ולא גזרו על עירוב ברגליו שהוא עיקר השביתה וכמש"כ המאירי ד"כל שמערב ברגליו לית דין ולית דיין שעירובו עירוב אף לדבר הרשות שכל שהוא שובת לשם שם הוא ביתו". וע"ע בב"מ סי' תח.

י"לה"ס באופן שדבר המצוה הוא בריחוק ג' אלפים מביתו, והיה מספיק לשם כך לערב במרחק אלף אמה מביתו, והוא עירב בסוף ב' אלפים ורוצה לילך כעת לדבר הרשות לסוף ד' אלפים, האם מכיון דעקר שביתתו מביתו לצורך מצוה הותר לו הכל, או שהותר רק כפי הנצרך למצוה.

כ' בתוס' "קטן בן שש יוצא בעירוב אמו - אע"ג דאין מערבין אלא לדבר מצוה מכל מקום יוצא קטן בעירוב אמו דאי אפשר לה להניחו משום דכרוך אחריה", ולכאוי' יש להוכיח מדבריהם דס"ל כהך שי' דאפי' כשעירבו מעיקרא לדבר מצוה אין היתר לצאת על סמך העירוב לדבר הרשות, ולפיכך הוק' להם איך הקטן יוצא על סמך העירוב אם אין יציאתו לצורך מצוה. (ועי' גאו"י). ואולי יש לדחות דהרי רש"י כ' "יוצא בעירוב אמו - עירבה אמו לעצמה ולא זיכתה לו בעירוב, מוליכתו עמה דכגופה דמי, דמסתמא דעתה עליה דלא סגי ליה בלא אמו", ומשמע דיש כאן איזה עשייה של עירוב מצידה כלפי הקטן, (והחזו"א בסי' קא סק"ה צידד עוד דבעי' מזון ב' סעודות גם כלפי הקטן), וא"כ כלפי זה י"ל דאין מערבין לכתח"י אלא לדבר מצוה. וכך משמע מהא דדנו הפוס' בקו' ותי' התוס' אע"פ דקי"ל דבעירב לדבר מצוה מותר לכתח"י לילך נמי לדבר הרשות.

התוס' לעיל פ, א כ' "ובתחומין סבר שמואל דאין צריך לזכות דלא קני רשות אחרים הוא אי נמי כיון דאין מערבין עירובי תחומין אלא

המחברים נמצא שאם עירב הוי עירוב כבר נתברר שטעות סופר היה", אולי י"ל הטעם בזה ע"פ ד' הרמב"ן ביבמות גבי חליצה באיסוה"נ, ז"ל "ויש מפרש לכתחילה לא תחלוץ משום דנהנית שנשאת בו, ואם חלצה חליצתה כשירה נהי דעבדה איסורא חליצתה לא מיפסלא, ולא דייק לי מהא דגרסינן בפרק ראוהו ב"ד רבא אמר אחד זה ואחד זה לא יצא הדר אמר רבא אחד זה ואחד זה יצא מאי טעמא מצות לאו ליהנות ניתנו, אלמא אי ניתנו ליהנות כיון שאם יצא נהנה ועבד איסורא, ואי לא יצא לא עשה ולא כלום ונמצא שלא נהנה, אמרינן דלא יצא", והרע"ק א בגי' ביו"ד הביא כן מהטו"א, ז"ל "גבי תקע בשופר של עולה דאפילו למ"ד א"ע מהני היינו בעלמא דאף אם יהיה הדין דלא מהני מ"מ עשה עבירה דעבר אמירא דרחמנא אבל בתוקע בשופר של עולה דההנאה הוא קיום מצוה ואם אינו יוצא לא נהנה ולא עבר אמירא דרחמנא בזה לכ"ע לא מהני". וה"ה הכא דאם ייבטל העירוב יפקע האיסור אז אמרי' דהעירוב לא חל. (ונת' קצת במקו"א).

וילה"ס מה גדר האיסור לערב לדבר הרשות האם הוי איסור ממש, ונפק"מ לפי השי' דהעירוב חל, דצ"ע באופן שעירב ע"י שליח, ואין שליח לדבר עבירה, וא"כ להנך שי' דהשליחות בטילה אז לא יחול העירוב. וא"כ יוצא דעיקר ד' רש"י דאסור לילך לדבר הרשות, הנה בגוונא דמתני' כ"ה הדין לכו"ע, דהרי זיכה עירוב עבור כל בני העיר, ואין שליח לדבר עבירה, ובלא"ה נמי הרי לישנא דמתני' דלא זיכה את העירוב אלא למי שנצרך לו העירוב לילך לדבר מצוה, וא"כ ע"כ דהעירוב לא חל למי שלא חפץ בו אלא לדבר הרשות.

מבוי' במתני' דהליכה לבית האבל ולבית המשתה חשיב לדבר מצוה, והפוס' הוסיפו גם "להקביל פני רבו או חבירו שבא מן הדרך וכיוצא באלו, או שרוצה לילך לטייל ביום טוב או שבת בפרדס שיש בו שמחה בזה מקרי דבר מצוה", והמקור הוא בתרוה"ד שכ' "דבכל דהו חשיב דבר מצוה לערב בשבילו". והנה לעיל לא, א אמרי' ד"אי סבירא להו דאין מערבין אלא לדבר מצוה דכולי עלמא מצות לאו ליהנות ניתנו" ומותר לערב באיסוה"נ, וק' דהך מצוות של טיול וכו' הא יש בהם גם הנאת הגוף, ותליא בפלוג' הראש' אי אמרי' מצוות לאו ליהנות ניתנו כשיש בהם גם הנאת הגוף, (ועי' שעה"מ הל' לולב פ"ח, ובשור"ת שבסו"ס אבנ"מ סי' כא), וגם בהנך מצוות דרבנן הא נחלקו הפוס' אי אמרי' במצוות דרבנן דלאו ליהנות ניתנו, (ועי' טו"א ר"ה כח, א), ובפרט ק' בדברים שהם מצוה מחמת עונג שבת דל"ש בזה לאו ליהנות ניתנו כמו שיסדרו האחר' כיון דעיקרה של המצוה היא ההנאה.

וביותר תימה לפמש"כ הגר"א בסי' תט "אין מערבין אלא לדבר מצוה או דחק", והיינו דפי' הא דמערבין מפני היראה דהטעם בזה הוא לא מחמת מצוה אלא מחמת הדחק, (וכלש' הר"מ בפ"ח ה"ג "אם אירע לי דבר מצוה או נלחצתי למחר", וכן התוס' בסוג' כ' "יוצא קטן בעירוב אמו דאי אפשר לה להניחו משום דכרוך אחריה", ומשמע דהוי טעם בפני"ע ולא משום דחשיב מצוה), ובהו ודאי ל"ש מצוות לאו ליהנות ניתנו. (וצ"ל דאיירי התם כשעירב לדבר מצוה ממש, ואעפ"כ למ"ד מערבין לדבר הרשות ל"ח העירוב כמצוה גם בכה"ג. ועצ"ע דהא גם למ"ד מערבין רק לדבר מצוה מ"מ הא מערבין נמי משום דחק וכנ"ל). ולעיל שם נת' לדון ביאור מחודש בסוג', דבאמת מכיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו א"כ עצם עשיית העירוב אינו איסור, ומה שיילך על סמך זה אח"כ ודאי ל"ח הנאה מגוף האיסור, אלא דלמ"ד מערבין לדבר הרשות ע"כ יש כאן קניית שביתה ממש, ואסור לקנות בית באיסוה"נ, אבל אם אין מערבין אלא לדבר מצוה ע"כ דל"ה ממש כקניית בית. וע"ע באבהא"ז בהשמט' להל' יבום פ"ד.

בהא דהק' בגמ' מאי קמ"ל תנינא הוסיף הריטב"א פ"י ולא אשכחן מאן דפליגי עלה, וההיא פלוגתא דרבנן ור' יהודה במערבין בבית הקברות שהיא בפרק בכל מערבין, הא אסיקנא התם אליבא דרב יוסף דלכו"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה, ואפילו הווי פליגי בהא כדס"ד התם מעיקרא הלכה כסתם מתני' דהכא וא"כ מאי קמ"ל, אכן האו"ז בסי' קפו כ' "לכאורה משמע בפרק בכל מערבין דליתא לדבר יוסף דתנן התם מערבין לכהן וכו' אמר לך רב יוסף דכ"ע אין

שיש חובת חינוך על הקטן. וקצ"ע דהא בלא"ה קטן בן שש אין אצלו 'חובת חינוך' כלל, וא"כ מאי נפק"מ בין אמו לאביו. (והתורה"ד עצמו ה"ה מקוה"ד שכ' הפוס' דטיוול בשבת חשיב נמי דבר מצוה, וא"כ יל"ד מה גרע מזה ליקח קטן לחינוך למצוות. ולש' התורה"ש הוא "בדידהו נמי איכא מצוה להולכים עמו לכל מקום מצוה שהוא הולך לחנכם ולהרגילים במצוות", ונראה דא"ז כסתם 'מצות חינוך'. ועי' מש"כ רבינו מנוח פ"ב מהל' שביתת עשור ה"י).

פב, ב

על ידי עבדו ושפתחו הכנענים בין לדעתן בין שלא לדעתן. אי בתוספתא פ"ו "עבד עברי ומי שחציו עבד וחציו בן חורין יוצאין בשל עצמן עבד של שני שותפין יוצא בעירוב שניהן מהלך בצפון בעירובו של זה בדרום ובדרום בעירובו של זה בצפון ואם מיצע את התחום אל יזה ממקומו", ויש בזה רבותא דאע"פ שא"א לקנות שביטה בב' מקומות, מ"מ בעבד של ב' שותפין כ"א יכול לערב עליו בע"כ דגרייר העבד בתר האדון, (ואף שכ' הראש' דל"ה כבהמה וכלים שהם כרגלי הבעלים אלא צריכים הם עירוב בפנ"ע, מ"מ אי"ז כעשייה של עירוב על עצמו דודאי אינו קונה ב' שביטות אלא הוי טפי כגריירה בתר האדון דידן כידו, ועי' קר"א כאן ולעיל מט, ב), וממילא קנה ב' שביטות. (כ' במש"ח פ' ואתחנן "זוכרת כי עבד היית בארץ מצרים, על כן צורך ה' לעשות את יום השבת. פשוט, דכיון שפדאך מארץ מצרים, יש להשי"ת אותו הקנין שהיה למצרים כך, והנך עבד השי"ת, ונפשך קנויה לו להשי"ת, לכן יש לו הרשות לצוות עליך שלא תעשה מלאכה ביום השבת. וכן פרש"י. ומזה נובע הדין המפורש בתוספתא עירובין פרק ו בעבד של שני שותפין, שזה עירב למזרח וזה למערב, לא יזוז העבד ממקומו. שנפשו של עבד קנוי לו לרבו לאסרו בהליכה ובמלאכה. ועיוין סוף נזיר (סב, ב) שאין נפשו קנוי לו לעצמו"). וע"ע במלחמות יד, א מדפ"ה. ומ"מ קצ"ע דלכאור' הדבר תלוי כפי מה שחילקו האדונים השותפים את עבודת העבד ביניהם, ואין טעם שאם עלתה שבת זו בחלקו של אחד מהם עדיין יוכל השני לערב עליו בע"כ מפני קנין הגוף.

ולענין עירובי חצירות, אי מצי האדון לערב בע"כ של עבדו הכנעני, כ' החזו"א בסי' קא סק"י "אדם ע"י בנו ובתו הקטנים כו' הכא ודאי צריך מוזן ב' סעודות לכל אחד מהיו נראה דא"צ לזכות כיון דמערב בע"כ מקרי איהו מערב ומערב משלו, מיהו אין להביא רא"י מעבדים דהא לית להו זכי' דלענין עירוב יש להן זכי' וכמש"כ תו' ע"ט ב' ד"ה ועל, ומיהו מבואר בדבריהם דבע"כ צריך לזכותם ומשמע דה"ה בע"כ, ונראה דגם ע"כ מערב רבן עליהן בע"כ וצ"ע". ונראה דלמד מד' התוס' שם דגם בע"כ כשמערב בע"כ צריך לזכות, כי גם בע"כ ס"ל דמערב בע"כ ומ"מ מבואר שם דצריך לזכות, אבל צ"ע דהתוס' שם כ' "וכן עבדו ושפתחו הכנענים דהא ודאי יש להם זכיה לענין עירוב כיון שאוסרין כשיש להם חצר או בית כדאמר לעיל דאוסר בעבדים ומתיר בנשים ולענין עירובי תחומין דאמרינן בריש כיצד משתתפין שהרב מערב על ידם אטו אם ליתיה לרבם נאמר שלא יוכלו לערב סתמא דמלתא תקינו להו רבנן זכיה לענין עירוב", ומבואר דרק באופן דליתיה לרבם נצרך לתקן להם זכיה, הרי להדיא דכשהרב מערב בע"כ ל"ב זכיה.

רווחא לבסימא שכיח. פי' רש"י במתני' "בשבת אכיל איניש טפי משום דבסיס תבשיליה, ואמרי אינשי רווחא לבסימא שכיח", וכאן כ' "כלומר המעיים מתרווחין לפנות מקום לדבר המתוק". ור"ח פי' שם "כי בשבת דכיון דקבע סעודתי' על היין אכיל טפי וכי רעבתן דמי". ואולי לטעמייהו במגילה ז, ב דרש"י שם כ' "ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיים", ור"ח פי' "בסימא פי' שיכור". והר"מ בפיה"מ בכלים פי"ז מי"א כ' להיפך, ז"ל "כי בשבת אוכל פחות מחמת מציאות היין והשכר מרפין את האסטומכא וימעט האוכל". עוד נחלקו רש"י ור"ח בסוג' בטעמיה דר"י דשבת הוי פחות, דרש"י כ' "כיון דבשבת סועד שלש סעודות אינו אוכל הרבה בכל סעודה", ור"ח פי' "דכיון דאית ליה בשבת בשר ודגים לא אכיל פת אלא פחות מסעודתו בחול". ועי' גילויני הש"ס שהוכיח מזה דנשים חייבות בג' סעודות. עוד יל"ע דלכאור' מה דייני' להקל כשבת וכחול, היינו כיון דעתה הוי שבת, ורובא דיומא הוי חול, אבל ביו"ט

לדבר מצוה משום מצוה גמר ומקני". ואמנם מצינו גם לגבי ע"ח איזה ענין של 'צורך', דבחי' הרא"ה בביצה יב, א כ' דאין מערבין ע"ח שלא לצורך כלל, אבל אם עירוב חל בדעיבד.

וכל שקיבל עליו מבעוד יום שמעת מינה אין ברירה דאי יש ברירה תיגלי מילתא למפרע דמבעוד יום הוה ניחא ליה אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני. והנה בקו' הגמ' מבו' דאם באמצע שבת קיבל עליו את העירוב אז מדין ברירה זה צריך להועיל, ובתי' הגמ' מבו' דמיירי שלא הודיעוהו, ותנאי הוא בהאי ברירה שעכ"פ תהיה לו ידיעה בהעירוב. והנה רש"י פי' "לא הודיעוהו עד שחשיכה מאי ברירה איכא, הא לא הוה ידע דאיכא עירוב, דנימא דעתיה עליה הוואי", אבל בפיר"ח כ' "הודיעוהו קתני פי' הודיעוהו שצריך לערב לילך למקום פלוני כיון שמקבל נתברר כאלו מאתמול עירב", ועכ"פ ישנה איזה ידיעה הנצרכת מעיקרא כדי שנוכל לומר בה דע"י הברירה שקיבל עליו בשבת הוי כאילו עמד לזה מקודם השבת. (ועי' רש"י קידושין מד, ב). ועצ"ע במה יחול העירוב עצמו כיון שלא היה לו דעת לזה מבעודי". וצ"ל דמ"מ לזה מהני זכין', ואף דעשיית העירוב אינה זכות, אבל ע"י ברירה הוי כאילו ידוע לן מעיקרא דהאי עירוב זכות הוא לו. ובנו"א י"ל דל"ב 'דעת' של עשיית חלות כדי לפעול את העירוב, אלא סגי במה שיש לו פת בהאי מקום שביטה, וגם דניח"ל לקנות שביטתו שם.

ובביאור האי תנאי של 'הודיעוהו' בדין ברירה, מצינו בזה דברים באור"ש פ"ג מהל' שקלים ה"ד, ז"ל "ובפ"ב דב"מ (כא, ב) ביאוש שלא מדעת פליגי אביי ורבא, והנה אביי אמר לא הוי יאוש כו', דלכי ידע דנפל מיניה כו' מהשתא הוא דמייאש. ולכאורה תליא בהך דשקלינן וטרינן בש"ס אם יש ברירה או אין ברירה, וראיתי להראב"ד בשיטה מקובצת שכ' ויש למבין להפליגו מענין ברירה. ואם כי לא זכינו לבינת נבונים, אמנם החילוק מפורש בעירובין דפ"ב ע"א וכל מי שקיבל עליו מבעוד יום, שמעת מינה אין ברירה, דאי יש ברירה תגלי מילתא למפרע דמבעוד יום הוה ניחא ליה, אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני, ופרש"י לא הודיעוהו עד שחשיכה, מאי ברירה איכא, הא לא הוי ידע דאיכא עירוב דנימא דעתיה עליה עכ"ל, הרי שאבנו ממעין התבונה דכה"ג דלא ידע כלל לא שייך לומר איגלאי ואתברר דדעתו מעיקרא עליה, ופוק חזי הכא, מאי דמיית תלמודא גבי יאוש, הא לא ידע דנפל מיניה, ובהכשר לא ידע, ובתרומה לא ידע דתרום כלל, ודו"ק". וכ"כ בקצרה ה'בית אפרים' בשו"ת ב"ח החד' קו"א סי' ז, ובבית אפרים אה"ע סי' קכב.

אמנם עי' בפ"י הראב"ד שהובא בד' הראש' בסוגיין, דלפ"ז לכאור' אין מקור לדין 'הודיעוהו' בברירה. (ובפיה"מ להר"מ כ' "ואמרו כל מי שקבל עליו משחשכה אסור, במה דברים אמורים בשלא ידע מבעוד יום, אבל אם ידע מבעוד יום אע"פ שלא סמך הוא על כך אלא משחשכה מותר", וכע"ז ברע"ב, וצ"ע מה שייך קיבל בלא הודיעוהו, ועי' שפ"א). והשעה"צ בסי' תיג כ' "ונראה דלאו דוקא שהיה דעתו ממש לזה, דאם כן אם הוא אומר שהוא יודע בברור שלא גמר בדעתו מקודם לא הוי עירוב, וזה אינו, אלא הכונה, דמה שהיה ספק אצלו הוי לה כאומר למקום שארצה אחר כך יקנה לי עירובי עתה, וכיון דאמרינן יש ברירה, קונה לו למפרע כאלו בירר מקודם, אכן אם גמר בלבו מבעוד יום שלא לסמוך על העירוב, אע"ג דנתרצה משתחשך כיון דמבעוד יום לא הוי ניחא ליה אוקמיה אחזקה דביהש"מ נמי לא הוי ניחא לה, והשתא הוא דאיתרצי, כן כתב בספר גאון יעקב ופשוט", ולפ"ז אין כאן שום חידוש בהל' ברירה או בהל' דעת של ע"ת. וע"ע באבי עזרי הל' עירובין.

תודה קטן. בקטן נמי איכא מצוה לחנכו. וצ"ע להסוב' דל"ה בגדר מצוה על הקטן, וי"ל דמ"מ מצוה לחנכו וחשיב העירוב כנעשה לדבר מצוה. אלא דהרעק"א ציין לד' התורה"ד בסי' צד, ושם דן גבי מצות חינוך אצל האם, וכ' "דבריש פ' כיצד משתתפין מקשים התוס' התם היאך מערבים בשביל הקטן, למ"ד אין מערבין אלא לדבר מצוה, ומתמצים דבקטן נמי איכא מצוה כדי לחנכו. והספר מוקי לה התם בקטן דליכא לאבוהי במתא. אלמא איתא לחינוך אפילו שלא באב", ומבו' דרק מכיון שהאם עצמה מחוייבת בחינוך לכן חשיב כעירוב לדבר מצוה, אבל בלא"ה ל"מ עצם מה

מבואר להפיץ". וכ' שם במרכה"מ "אע"ג שמניח לכל אחד מזון שתי סעודות ואין התחברות והשתתפות להם בענין תחומין והא דקאמר שמואל דף מ"ט החולק את עירובו אינו עירוב לא שייך אלא בעירובי חצרות ושיתוף לבד מ"מ כיון דאחד החולק את עירוב תחומין שלו אינו עירוב הילכך כשנשתתפו כלם בכלי אחד אסור לחלק דחשיב כאלו חולק עירובו של כל אחד ואחד". ועכ"פ אולי מבו' דשייך בזה אופן של עירוב אחד לכולם, אף דבעי' שיעור עירוב עבור כאו"א, וא"כ בזה נאמר התנאי של שלם ולא פרוסה. וצ"ע. (ולש' סמ"ג לאוין עה "אע"פ שיעירובי תחומין בעינן שתי סעודות לכל אחד, ובעירובי חצירות פת שלימה, ובשיתופי מבואות כגורגרת לכל אחד ואחד, בעירובי תבשיל הקלו, שיעורו בכזית בין לאחד בין למאה, ואף בסופו הואיל וצורך אכילה הוא צריך שיעור זה כדמסקינן התם מה שאין כן בשאר עירובין ששיעוריהן בכל שהו", ומשמע דדינא דשיירי עירוב הוא גם בתחומין).

פג, ב

אנשי חצר ואנשי מרפסת וכו'. בטעמא דמילתא דבני המרפסת אין אוסרים את החצר בדריסת רגלם, ובד' הראשונים ע"ז, ע"י מש"נ לעיל ס, א. ובדינא דנותנין אותו למי שתשמישו בנחת וכו' ע"י מש"נ לעיל עז, א.

לזה בפתח ולזה בזריקה

לזה בפתח ולזה בזריקה היינו דרבה בר רב הונא אמר רב נחמן לזה בפתח ולזה בשלשול היינו דרב שיזבי אמר רב נחמן לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי אמר רב שניהן אסורין ושמואל אמר נותנין אותו לזה שבשלשול שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה וכל דבר שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת. והנה לעיל נט, ב וכן בד' הראש' במתני' כאן מבו' דהטעם דבני מרפסת אין אוסרים את החצר בדריסת רגלם הוא משום ד'סולם תורת מחיצה עליו', ואין דריסת רגל או תשמיש שמחוץ לחומה של הדירות גורמים איסור. (ובד' הרשב"א לעיל שם מבו' עוד דהו מעין הכלל המבו' בירו' דאם חצי עיר מוקפת כדן עם ל"ק והחצי השני איננו מוקף, אז אין רגלם האסורה של החצי השני אוסרת בחצי הראשון כיון דלא מצי מערבי יחד). והטעם לזה הוא דהרי יסוד איסור דירות הוא ב'מקום פיתא' וזה חשיב בית, והיוצא ממנו הוי חצר ומבוי וכו' דהם נמי מתיחסים אל הדירות של הבית, ומקום דריסת הרגל ג"כ מצטרף אל איסור הדירות שמכוח הבית כיון דהרגל שייכת אל הבית, אבל אם הם נפרדים ע"י 'סולם תורת מחיצה' אז פקע השייכות אל הבית.

אמנם זה מבו' דכותל או חריץ שבין ב' חצירות רשות שניהם שולטת בו ואסור (דלזה ולזה בקשה), אע"ג דבין החצירות לראש הכותל מפרדת מחיצה י"ט. והיה מקום לומר דיש בזה חילוק, דאם הגברא צריך לעבור מחיצה כדי להשתמש או לדרוס או אינו אוסר, אבל אם הוא יכול להישאר ברשות דיוריו ולהשתמש ברשות הב' ע"י זריקה ושלשול אז הוא אוסר. אבל לקמן פד, ב אמר' "שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתייהן אסורות עד שיערבו וכו' בבאין בני תחתונה דרך עליונה למלאות", הרי מבו' דאע"ג דאין התחתונה משתמשת שם אלא רק ע"י שהגברא עובר מחיצה מ"מ הר"ז אוסר.

ועכצ"ל דאמנם תשמיש ודריסה שמופסק מהדירות ע"י מחיצה לא אוסר, אבל כ"ז הוא דוקא אם ברשות השניה יש דיורין אחרים, אבל אם הרשות השניה ריקנית אז אוסר נמי בכה"ג, ובזה באים אל הכלל של תשמישו בנחת ובקשה במקרה שהרשות עצמה ריקנית מדיורים כי כל התשמישים שבה מופסקים מהדירות ע"י מחיצה, ואז אמנם ברשות זו אין בה דיורים אבל היא טפילה אל הרשויות שמשתמשות בה, ואז יש עדיפות לנחת על הקשה. ולכן בני המרפסת אינם אוסרים בחצר, כיון דאין החצר טפילה אליהם כי הרי היא לבני החצר בנחת ולהם היא רק ע"י סולם דהוי כשלשול. אבל אם סולם לא היה בו תורת מחיצה, אז אפי' שהחצר בנחת לבני החצר ובקשה לבני המרפסת, מ"מ ה"ה אוסרים שם, כיון דהוי רשותם ממש מדליכא מחיצה המפרדת ביניהם.

דאין ג' סעודות, למה יהיה אפשר להקל כשבת כיון דעתה אי"ז שבת. ולטעמיה דהר"מ הנ"ל ג"כ צ"ע בנשים שאינם קובעות סעודתן על היין. עוד יל"ע דר"מ (ור"י) הרי ס"ל תחומין דאו' ומה שייך האי שיעורים בעירוב דאו'. ולש' הר"י מלונל הוא "מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מהרוצין לילך שם דכיון שיש לו שם שיעור סעודת לילה וסעודת יום נראה לכל שעקר דעתו מן העיר ושובת שם במקום סעודתו וכו' ואע"פ שאין דרך לאכול לפתן בלא לחם אפ"ה הקילו חכמים בעירובי תחומין דסגי ליה בלפתן לבדו דכיון שגילה דעתו ועשה מעשה סגי בכך", וצ"ע.

(ובאבודרהם דיני שלש סעודות כ' "כתב הרב ר' משה כהן שזה שחייבו לאכול שלש סעודות בשבת מפני שהאוכל אכילה גסה יצטרך להרחיק זמן האכילה שאחריה וכשיראה שהיא מצוה לאכול שלש סעודות לא יאכל בשום סעודה מהם כי אם בשיעור שיוכל לאכול בהגיע זמן הסעודה שאחריה נמצאו כל סעודותיו לשם מצוה ולשובע נפשו וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה ונמצא כובש יצרו בסלקו האוכל מלפניו בעודו תאב לו וכשיעשה זה ביום המנוחה כל שכן שיעשה ביום המלאכה שלא יכבד האוכל עליו לבטלו ממלאכתו. וכן אמרו בברכה על הכוס ונותן עיניו בו שלא יסיח דעתו ממנו להראות שצריך לחשוב שהותר לו לשתות היין לצורך המצוה ולברך עליו את השם וכשיהיה בלבו כך לא יבא להשתכר ממנו").

כמה הוא שיעורו וכו'. כ' הרש"ש "הן שיעורא דכר דלריב"ב ר' ביצים ודלר"ש ח'. הוא הכל לחשבון חטים. ר"ל שהחטים אשר מהם נעשה הככר הוא לכ"א כדא"ל. אבל עדיין נעלם מאתנו שיעור הככר לאחר אפייתו. כי לבד שנפח הקמח משתנה מכמות נפח החטים (תרומות סוף פ"ה) משתנה העסה ג"כ משיעור הקמח לפי רכות הבצק וקשיותה (רפ"ה דמנחות) גם אם חמוצה אי איננה חמוצה (כ"מ פ"ה מהל' תומ"ש ה"ט בשם הרלב"ג) ועוד משתנה באפיה מכמות שיעור הבצק (גמרא ר"פ שתי הלחם) ולפ"ז גם שיעור ביצה דט"א נפל בבירא דהא תנא וחצי ח"ח לטמא ט"א. וכן כל שיעורי דביצה. דמשמע בכ"ד דכל שיעורי דביצה שוו אהרדי וכן לא נוכל לכוון שיעורא דככותבת לענין יוה"כ"כ. ועי' בחזו"א סי' ק סק"ז שכ' "משמע דכל הני שיעורא בקמח וכ"כ הרא"ש בשם האלפס נ' וזו קמח לסעודה אבל קשה דאמר בגמ' וחצי חצי חצי לטו"א וק"ל דמשערין בכביצה בכל אוכלין כפי מה שהן, וכן אמר בגמ' כמה שיעור חצי פרס ב' ביצים והיינו כמו שהן עכשיו קאמר, וצ"ל דקמח ופת אפוי חד שיעורא, דכשהוא לש הוא מכבש ומכוון הקמח, וכשהוא אופה חוזר ומתפת, ואע"ג דבמשקלו אין קמח ופת שוה, והלכך הזכיר האלפס קמח כששיער במשקל ואי היה מסתם לה היה מקום לטעות, ופירשה לן". ובסי' קנו בהשט"ל לסי' קסח כ' "ונראה דפת משתער מה"ת כמדת החטים ומה שנתרבה בטחינה ואפי' דינו כנתפת, ואין טמא אלא מדרבנן והא דתנן פ"ב דעוקצין מ"ח פת ספוגנית משתערת בכמות שהיא היינו מדרבנן וק"ק דלא פריך במנחות נ"ד א' מפת ספוגנית, ולאוכוחי דטמא מדרבנן". וצ"ע.

כ' בפיר"ח "הא דא"ר יוחנן בן ברוקה ב' סעודות מד' סעודות בקב ור' שמעון דאמר ב' סעודות מתשע סעודות בקב דבריהן פשוטין הן ומתני' אליבא דר' יהושע שנויה דאמר אין עירוב אלא ככר שלם למעוטי פרוסה. ויהיב ר' שמעון דמתני' שיעורא דעירוב דהוא ככר שלם שיעור ב' סעודות דהוא ב' ידות מככר שיש בה שליש קב". וצ"ב. ועכ"פ מבו' בדבריו דהאי דינא דבעי' ככר שלם ואין מערבין בפרוסה, כן ה"ה בעירוב תחומין כבעירוב חצירות. וכך נראה גם ברוקח סי' קעו. וצ"ע דהא הטעם דאין מערבין בפרוסה מבו' לעיל פא, א דהוא משום איבה, ופירש"י שם "שבאין לידי מחלוקת, שאומר אני נותן שלימה ואתה פרוסה", ומאי שייך כה"ג בתחומין דכ"א מערב על עצמו ובעי שיעור לכאו"א.

אלא דהנה לש' הר"מ בפ"ו הי"ח הוא "רבים שרצו להשתתף בעירובי תחומין מקבצין כולן עירובן שתי סעודות לכל אחד ואחד ומניחין אותו בכלי אחד במקום שירצו", וכ"כ עו"ר, וז"ל הביאור"ל בסי' תיג "המערב לרבים וכו' - עיין בפמ"ג שכתב דכשמקבץ לעירובי תחומין א"צ להניחם בכלי אחד. ופלא דברמב"ם פ"ו מה"ע

לאסור ע"י סולם תורת מחיצה יש תנאי של שותפות, וכה"ג אוסרים כיון דלתרווייהו בנחת, אבל בלא שותפות הדרי' לכללא דסולם תורת מחיצה עליו ואינם אוסרים אע"ג דהוה בנחת.

אבל ק' לפי הרשב"א דא"כ למה כל שגבוה י"ט חשיב זריקה לבני חצר ושלשול לבני העליה, והא בני העליה יירדו למרפסת ע"י הסולם, והמרפסת היא שלהם, והירידה אליה בסולם היא בנחת, ומשם לתל הוי לזה בפתח ולבני חצר בזריקה. וא"א לתרין כתי' התוס' דסולם תורת מחיצה, כיון דהסולם הוי בנחת, והתל הוא בשותפות גם לבני העליה. (אבל הרשב"א עצמו בהמשך הדברים כ' כהתוס' בזה, ז"ל "ומשום שיכולין להשתמש מן המרפסת עצמה בשלשול על גבי התל אינן אוסרין בכך על בני החצר דאין המרפסת עצמה אוסרת כיון שאין בה דיוורין והסולם שמן העליות למרפסת תורת מחיצה עליו", וק' דנקט הכא דירידה בסולם חשיבא כשלשול).

וכיו"ב ילה"ק גם לפי התוס', דהנה לש' התוס' הוא "והשתא פריך לרב שפיר כיון דפתחי עליות וחלונותיהם גבוהים מן החצר כ' או יותר אמאי נותנין תל ועמוד שבחצר הגבוהים י' והם כנגד החלונות דגבוהים לבני עליות בשלשול י' יאסרו לרב בני חצר על בני עליות ע"י זריקה כיון דתל ועמוד הוי של שניהם", ומשמע דרק מכיון דהתל הוא כנגד החלונות או חשיב בשלשול לבני העליה, וכן מפור' להדיא בתורא"ש שכ' "וא"ת לפי מאי דס"ד דמאי מרפסת בני עליה וכן לשמואל דאיהו מפרש מאי מרפסת בני עליה א"כ גבוה עשרה היאך נותנין אותו למרפסת הא הוי לדידהו בשלשול ובזריקה דרך אויר רוחב המרפסת כמו במופלגת כסיפא, וצ"ל דמיירי בעומד מן הצד במקום שאין המרפסת מפסקת בין בני עליות והסלע משתמשין שם בני עליות בשלשול לחודיה", הרי דרק דרך העליה הם אוסרים ולכן הוק' לו (וכן לשא"ר) דמהעליה יש בנוסף לשלשול גם את זריקת הפלגת המרפסת, וק' דעדיין אפשר לירד מן העליה למרפסת ע"י הסולם, והוי שלשול, ולאסור משם את התל, ול"ב זריקה על משך המרפסת. ועי' חזו"א סי' קב סק"א.

ובאמת בתור"פ הכריח דהמרפסת לא היתה בצד של התל מחמת זה עצמו דכה"ג גם לרב נותנין למרפסת, ז"ל "וא"ת מאי פריך, דילמא משו"ה נותנין אותו לבני עליה משום דהוא להם כפתח, שהם יורדים דרך עלייה למרפסת, וכשהם במרפסת בפחות מ' מן התל הם עומדין ומשו"ה הוי שלהם, כדאמר לקמן בבאין דרך עליונה למלאות. וי"ל דמשמע ליה שמרפסת אינה אלא מרווח אחת לעליות, ומתני' קאמר כל שגבוה מ' למרפסת אפי' עומד התל לצדדין שאין לשם מרפסת, אלא שמשמשין בו דרך חלונות". ולכן לפי הרשב"א והריטב"א דס"ל דסולם הוי נחת ודאי צריך לאוקמיה שאין המרפסת בצד של התל, (וצ"ע דהרשב"א כ' כתוס' מצד סולם תורת מחיצה וכנ"ל, וכ' דהמרפסת לא היתה באותו צד מחמת ד' התורא"ש ולא מחמת ד' תור"פ), אבל לפי התוס' דסולם הוי שלשול, לכאור' אפי' אם המרפסת באותו הצד של התל עדיין אין כאן זריקת משך המרפסת כיון דאפשר לירד בסולם למרפסת בשלשול ומשם לאסור את התל וכנ"ל. ואם נאמר דכללא הוא דכיון דהמרפסת עצמה היא רק בגדר 'טפל' להרשות, והתל הוא טפל להמרפסת, אז אין איסור ע"י 'טפל לטפל', א"כ ק' בגזוז', דמבו' התם דהתחתונה אוסרת ע"י שהיא עולה בסולם לעליונה ומשלשלת משם למים, והוי נמי כ'טפל לטפל'.

והנה הריטב"א כ' "והק' בתוס' מאי קושיא והלא בני עליות כשבאין להשתמש בתל הזה יורדין דרך עליות למרפסת וכשהן שם התל להם בפחות מעשרה שהוא כפתח וכדאמר' לקמן דבאין בני תחתונה למלאות דרך עליונה וכו' אבל בלאו הכי נמי לא קשיא כלל דודאי מה שאמר התנא כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת והם אוסרין אותו בתשמישן על בני חצר, אינו מפני תשמיש שעושיין מן המרפסת, דהא מרפסת וחצר רשות אחת הם אליבא דר' שמעון דקי"ל כוותיה, ולקמן נמי תנן שאין המרפסת אוסרת על החצר, ועל כרחין אין האיסור בכאן אלא מפני תשמיש הדיוורין שהן פתוחין למרפסת וכיון דס"ד דמרפסת היינו בני עליות הו"ל לזה בשלשול ולזה בזריקה וקשיא לרב", ומבו' דס"ל דרק מחמת דהחצר

אלא דלפ"ז ילה"ק באופן שאין דיוורין במרפסת אלא בעליה, אמאי לא נימא דמ"מ דרך המרפסת הוי תשמיש נוח לתל, וכ' ע"ז בתוס' "ואע"פ שתל ועמוד הוא שוה למרפסת ויכול להשתמש מן המרפסת בתל ועמוד בפתח מ"מ לא מיקרי לבני עליות בפתח אלא בשלשול כי במרפסת אין בה דיוורין ואינה יכולה לאסור את התל לחצר אלא ע"י עליות ואע"פ שיורדין בה מן העליות ומשתמשין בה אינה אוסרת כיון דסולם תורת מחיצה", אבל ק' דהא סולם תורת פתח עליו להקל, וא"כ לקולא נודן שאין כאן מחיצה והוי המרפסת כהמשך של ביתם שבעליה, וממילא דאפי' אם עצם הירידה מהעליה למרפסת הוי כקושי של שלשול, מ"מ הרי כשזה אותה רשות עצמה לא נאמרו הכללים של נחת וקשה וכנ"ל. (והנה לפמש"כ המ"מ דבנותנין למי שתשמישו בנחת אז נאסר מי שתשמישו בקשה להוציא לשם אפי' כלים ששבתו בחצר, אז ל"ק דסולם תורת פתח, כיון דל"ה רק קולא אלא גם חומרא לאסור על בני החצר להוציא לתל כלים ששבתו בחצר ע"י דסולם תורת פתח גבי בני העליה, אבל כבר נת' לעיל עז, א דד' המ"מ לא נאמרו אלא גבי כותל ולא גבי תל ועמוד וכמבו' בשו"ע).

וכ' בזה החזו"א בסי' קב סק"א "ואע"ג דהכא אי יהיבין ל' לסולם תורת פתח עליו קולא הוא דשרינן להו לבני עלי' מ"מ לא יהיבין ל' תורת פתח דלא יהיבין ל' תורת פתח אלא לענין שמערבין ע"י סולם דתשמיש נוח הוא, אבל אכתי לא חשיב כפתח לבטל תשמיש זריקה כדין שלשול בזריקה", וע"ע גאו"י. (ולעיל ס, א נת' דלכאור' זה תלוי בפלוג' הראש' בר"פ חלון האם פתח לענין מערבין אחד בעי תורת 'פתח' ופירצה' במחיצה או דסגי בעצם מה דניחא תשמישתיה מזל"ז, כיון דלעולם סולם תורת מחיצה ואין בו תורת פירצה אפי' להקל, אבל יש בו תורת פתח לענין דמערבין אחד).

ועיקר היסוד מבו' בפי' בד' רש"י לקמן פד, ב, ז"ל "כגון דקיימי בגו עשרה דהדדי - שאין עליונה גבוהה מתחתונה עשרה, ואע"ג דאכתי לזה בקשה ולזה בנחת הוא, שיש מקצת זריקה עם השלשול, ואמר שמואל לעיל דכל תשמיש שהוא נחת לזה מזה נותנין אותו לנחת, לא תיקשי דטעמא דהכא לאו משום תשמיש, אלא משום דכיון דבגו עשרה דהדדי קיימיין אין רשות שלישית לזו בלא זו, ואפילו לזה בפתח ולזה בזריקה, שאין חלוק רשות ביניהן, וכי אמרינן רשות שלישית הסמוכה לשתיים לזה בנחת ולזה בקשה ניתנת לזה בנחת, הני מילי היכא דשתי הרשויות חלוקות בגובה עשרה, כגון חצר ועליה, וכגון שתי חצירות המובדלות עשרה בגובה קרקעית, או מחיצה עשרה ביניהן, או חרין עשרה", וכ"כ בפיר"ח שם בקצרה, ז"ל "ואסיקנא כל בחדא רשותא לא אמרינן לזה בנחת ולזה בקשה".

אלא דהכא הרי אמרי' דאם לזה בפתח ולזה בזריקה או שלשול אז שייך כאן הדין של נחת וקשה, אף דלזה שבפתח אין שום מחיצה. וע"כ מבו' דיש ב' אופנים לאסור, דאם אין מחיצה באמצע אז אוסר בתשמישו ובדריסת רגלו אפי' בקשה, ואם יש תורת מחיצה באמצע אז אוסר רק באופן שהוא שווה למי שגר שם בהיקף עצמו, אבל אם הדר שם הוא בנחת ואילו הוא בקשה אז אינו אוסר.

אכן שי' הרשב"א ל"כ, ז"ל "וא"ת אפילו בשגבוה המרפסת מן החצר עשרה למה אין אוסרין בני החצר על בני עליות של המרפסת להשתמש במרפסת ובני עליות על בני החצר להשתמש בחצר כיון שבאים אלו על אלו דרך סולמות דהא אמרי' בגמ' גבי שתי גזוזטראות דכשבאין בני התחתונה דרך עליונה למלאות שאוסרת התחתונה על העליונה, תירצו בתוס' דהתם בשעשו מחיצה בשותפות וכדמפרש עלה בשלהי פירקין, אבל הכא התל והעמוד והבור שבחצר בלבד הוא שמשותפין לבני חצר ולבני מרפסת ולפיכך אוסרין זה על זה בהן אבל המרפסת של בני העליות והחצר לבני החצר וכיון שגבוהין זה מזה עשרה אינן אוסרין זה על זה דרך סולם, והיינו נמי דאפילו לרב דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אוסרין אין בני החצר אוסרין המרפסת לבני העליות אע"פ שלזה בשלשול ולזה בזריקה לפי שהמרפסת של בני העליות היא ואין זריקת בני החצר אוסרתה עליהן". ומבו' בדבריו דלעולם ירידה בסולם חשיב כ'נחת' ולכן הוק' לו מכח הדין של גזוז' דבני העליה יאסרו בחצר אף שהם באים לשם רק דרך סולם, ובתי' חידש דכרי

ומשתמשים משם. (ולפי"ז ניחא מש"כ הר"מ בסו"ד "היתה מצבה רחבה ארבעה טפחים לפני המרפסת אין המרפסת אוסרת על בני החצר שהרי נחלקה מהן", דלכאו' ק' מה מועיל דקה בסולם לחצר, כיון דהנידון הוא לאסור את התל ע"י זריקה, דלד' האבהעו"ז באמת אין ההשתמשות ע"י זריקה אלא ע"י שבני המרפסת יורדים לחצר ומשתמשים ממנה לתל, ולזה שפיר מהני דקה). וצ"ל דהר"מ ס"ל כהרשב"א דירידה בסולם הוי כנחת ולא כשלשול, ולכן בני המרפסת יכולים לאסור את התל שאינו גבוה י"ט כי גם הם משתמשים בו בנחת ע"י ירידה לחצר, ואמנם את החצר עצמה אינם אוסרים כיון דאין להם בה שותפות אבל התל אסור כיון שהם שותפים בו ומשתמשים עליו בנחת. אלא דק' ע"ז מהו שהק' בגמ' על רב למה התל (גבוה י"ט) הוא לבני עליה דהא שלשול לא עדיף מזריקה, דלכאו' הרי שפיר עדיפי בני עליה שהם יורדים למרפסת בסולם בנחת ומשתמשים על התל משם בנחת. ובשלימא לפי הרשב"א נת' לתרץ דאין איסור בטפל לטפל, אבל הר"מ (לפי האבהעו"ז) אסר את התל ושייכו למרפסת כיון שהם משתמשים בו בירידה לחצר.

וצ"ל דהר"מ יסבור כמש"כ הריטב"א, ז"ל "והקשו בתוספות מאי קושיא והלא בני עליות כשבאין להשתמש בתל הזה יורדין דרך עליות למרפסת וכשהן שם התל להם בפחות מעשרה שהוא כפתח וכדאמרינן לקמן דבאין בני תחתונה למלאות דרך עליונה, ויש שתירצו דמתני' מלתא פסיקתא נקט ואפילו בשהמרפסת אינה אלא מרוח אחת לעליות וקתני מתני' דכל שגבוה עשרה טפחים למרפסת דהיינו לבעל העליות ואפילו בשעומדת תל מצדדים אחרים שאין משתמשים בו אלא מן העליות", ועכ"פ אם התל יהיה בצד של המרפסת אז באמת ודאי הם יהיו עדיפים על בני חצר כיון דלהם הוא בנחת גמור ע"י ירידה בסולם ולבני חצר הוא בזריקה. והנה לפי האבהעו"ז אין להק' משה"ק האחרו' על הר"מ (ויבו' להלן) למה פסק דבמפלגת אף לחצר והא קי"ל דאין אדם אוסר דרך אויר, כי באמת האיסור הוא לא ע"י שימוש בזריקה מהמרפסת לתל אלא ע"י ירידה לחצר וכנ"ל, ואי"ז דרך אויר.

ולעיקר הנידון האם סולם חשיב נחת או שלשול, (דנת' דלכאו' נחלקו בזה התוס' עם הרשב"א, ונפק"מ לדינא באופן שיש דירה צמודה לגג, וכל השכנים צריכים לעלות עוד גרם מדריגות כדי להגיע לגג, האם מותר להוציא מדירה זו לגג בלא שום עירוב), לכאו' יש להביא לזה מקור ברור מד' השו"ע, דבסי' שעב ס"ח כ' "כותל שבין ב' חצרות, גבוה עשרה לשניהם, והעמיד אצל הכותל סולם רחב ד' וכו' מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד", והיינו דאם שבני הצדדים יש סולם יכולים לערב אחד, ואם יש סולם בצד אחד אז הכותל משתייך לבעל הסולם. וק' דהא הוי לזה בזריקה ולזה בשלשול ויאסרו שניהם אליבא דרב, וע"כ דס"ל דסולם חשיב נחת, והוי כלזה בנחת ע"י הסולם ולזה בזריקה. וזה מתאים עם ד' האבהעו"ז הנ"ל דהב"י שנקט בדעת הר"מ דבמפלג ונמוך נמי הוי גם למרפסת כי הם יורדים ומשתמשים דרך החצר, והיינו כהך שי' דירידה ועלייה בסולם חשיב כנחת. (ואף בתור"פ לעיל עח, א נקט כן דאהני הסולם אם הוא מצד אחד להתירו אליו ולאוסרו על חבירו, ולטעמיה אזיל דנקט בסוג' כהרשב"א דסולם חשיב כשתמישו בנחת וכנ"ל. וצ"ע בסתי"ד ר"י, דהתם בתור"פ כ' "כי ר"י סובר דכולה שמעתין לענין להשתמש בראש הכותל איירי"). ואולי יש לצדד בזה דהסולם מתיר את הכותל מצד אחר, והוא כדאמרי' לקמן פט, ב "עשה סולם קבוע לגגו הותר בכל הגגין כולן", והכא נמי כיון שעשה בעל הסולם את הסולם לכותל ה"ז סילוק על חבירו, ולא משמע כן, וצ"ע בזה (למה באמת לא יהיה בזה את הדין הנ"ל של סילוק). ועוד יל"ד דאולי שאני התם דכיון דכל משך הסולם עומד בתוך חצירו עדיף טפי דע"ז נעשה הכותל כהמשך ישיר של החצר, משא"כ הכא דתחילת הסולם היא אחרי היציאה מהרשות.

אבל זה לכאו' אין לומר דאהני התם הסולם כיון דתורת פתח עליו להקל, דהא נת' לעיל דל"א הכי אלא לענין דהוי פתח שיוכלו לערב אחד ולא לענין לצרף את הרשות לכאן ע"י הסולם ולאסור אותה על השני. (ואולי יל"ד בזה, עפמש"נ לעיל עז, א בדינא דנותנין אותו לנחת וכו' דכ' המ"מ דה'קשה' אסור גם בכלים ששבתו בבית, ונת'

והמרפסת הו' רשות אחת (לכלים ששבתו בתוכן) לכן ל"ש לאסור מחמת הטפילות למרפסת. (וס"ל כפי הנראה דק' אליבא דר"ש הו' רשות אחת, אבל לרבנן כשם שהגגים הם רשויות חלוקות כך המרפסת הו' רשות חלוקה מן החצר). ואולי י"ל לפ"ז דהיינו דוקא במרפסת, אבל גזוז' הו' רשות חלוקה דדמי טפי לבית, ולכן שייך לאסור דרך הגזוז' העליונה כשעולים בה למלאות. אבל לכאו' הגזוז' דמי טפי לבית רק כלפי הסמוכים לה, אבל בני התחתונה שעולים אליה הרי היא להם כמרפסת בעלמא ולא כבית.

ואולי י"ל עוד דבאמת כללא הוא דל"ש לאסור טפל לטפל, והיינו דכל מקום משתמשים בו רק ע"י זריקה ושלשול אז אין איסורו מחמת עצמו אלא רק מחמת שהוא טפל לרשות של הדירורין, והמרפסת עצמה כיון שהיא רק טפילה לדירורין שבעליה אז ל"ש לאסור מחמתה את התל שהוא רק בגדר טפל אליה, ולכן יש נידון על זריקת משך אם המרפסת היא בצד של התל, וכן דלפי הרשב"א ל"ה כשתמישו בנחת ע"י שיירדו למרפסת. והא דבגזוז' נראה לכאו' דמקום המים נאסר ע"י שבני התחתונה משתמשים בו בשלשול מן העליונה, ולכאו' הו' רק טפל לטפל, י"ל דבאמת אין הנידון שם על מקום המים, אלא על מקום הנקב בגזוז' למעלה, ושם הו' טפל לעיקר הרשות, ואין הנידון על מקום המים שהוא טפל לטפל. וכך מת' בד' תור"פ שכ' "וא"ת אמאי לא חשבינן ליה כפתח לעליונה, דהא סמוך לפתח הבית היא הגזוזטרא שדולין דרך שם, והיכי אסרי עלייהו בני תחתונה בזריקה. וי"ל כיון דעיקר תשיש של גזוזטרא הו' ממלוי המים, ומילוי המים הו' למטה מעשרה, ולא מיקרי כפתח לעליונה", הרי דהנידון הו' על מקום הגזוז' עצמה, ואעפ"כ ל"ה כ'לזה כפתח' לדריס שם כיון דאופן התשיש הו' בשלשול. (וכן משמע מד' התור"פ שכ' "כיון דבגו דעשרה דהדדי קיימן אסורן אהדדי כי הא דאמר רב נחמן גג הסמוך לרה"ר כו' פי' אין לדמותם לחצר אחת שאוסרים זע"ז דחצר אחת היא משמשת לכל הבתים ושויים הם בה הפנימיים והחיצונים בכל האויר שבה אבל אלו שתי הגזוזטראות כל אחת משמשת לפתח עלי' הפתוח לה ואין עלי' זו משתמש בגזוזטרא זו ולא זו בזו אך במילוי המים זה והילכך מדמה אותם לגג הסמוך לרה"ר שאינו אוסרו אלא אויר רה"ר משום דקיימי בגו עשרה").

ובהא דקתני "במה דברים אמורים בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה עשרה טפחים לחצר", מב' בגמ' דהיינו אף לחצר, ותרווייהו אסירי, בין לרב דאיירי לאותן שדרין במרפסת ובין לשמואל דאיירי גבי בני העליה. אבל יש להוסיף דכ"ז הו' רק באופן שהתל גבוה עשרה, אבל בפחות מכאן ודאי הו' רק לחצר כיון דהו' מופלג מן המרפסת, ולפ"ז לש' מתני' הו' לצדדין, דבגבוה עשרה הו' אף לחצר' ובפחות מכאן הו' רק לחצר ושרי. אכן הב"י בסי' שעב כ' בדעת הר"מ ד"מדנקט בסיפא דלישניה אע"פ שגבוהין עשרה משמע דכל שמופלגין מן המרפסת ארבעה בין גבוהין עשרה בין אינם גבוהין עשרה שניהם אסורין משום דאע"ג דמופלגין ארבעה ממרפסת יכולין בני המרפסת להשתמש עליהם בזריקה ובני חצר ג"כ יכולין להשתמש עליהם ג"כ בזריקה בין שגבוהין עשרה בין שאינם גבוהין עשרה הלכך שתי הרשויות שולטות בהם ואוסרים זה על זה", והוסיף שם עוד דכן משמע מלישנא דמתני' וכנ"ל. וע"ע בט"ז שם סק"ב, ובאבהעו"ז וגאו"י בסוג', ובחזו"א סי' קב סק"ט.

והנה מלש' הב"י (ובכס"מ שם) נראה דס"ל דכה"ג הו' לשניהם כיון דלזה בזריקה ולזה בזריקה, וצ"ע דהא לבני חצר ל"צ זריקה דהא סמוך להם בתוך י"ט. אבל אולי ס"ל להר"מ דזריקת משך' ל"ח כלל כ'קשה' אלא כנחת, ורק זריקת גובה חשיב קשה. ונראה דאין לומר כן, כיון דאי זריקת משך הו' כנחת תיקשי איפכא למה בגבוה י"ט נמי הו' לתרווייהו ואסורים, והא לבני מרפסת הו' בנחת של זריקת משך ולבני חצר הו' בקשה של זריקת גובה. ודוח"ל דזריקת משך הו' דבר אמצעי, דמחז' ל"ח כקשה ביחס לנחת של בני חצר באין גבוה י"ט, ומאידך ל"ח נחת ביחס לקושי של בני חצר בגבוה י"ט.

ושם באבהעו"ז פי' ד' הר"מ דהטעם דבני מרפסת שולטים גם במופלג ד"ט ואין גבוה י"ט הו' משום שהם יורדים לחצר

בזריקה ולזה בשלשול וזריקה. ומלשון רש"י דזריקת הפלגה לא הרי קשה כמו זריקת גובה, מש"ה זריקת הפלגה עם שלשול הרי בשוה עם זריקת גובה לחוד, אבל הא בתוס' ד"ה בור מא"ל, מבואר דס"ל דאדרבא הפלגה קשה יותר מגובה ואח"כ דחו שהם שוים, אבל מ"מ גובה אינו קשה יותר מהפלגה א"כ קשה כנ"ל, וצ"ע, וד' יאיר עיני".

והיה מקום לומר דכ"מ שכ' התוס' דזריקת משך קשה יותר מגובה זה דוקא אליבא דרב, דאפי' אם ס"ל דמעיקה"ד אדם אוסר דרך אור מ"מ הפלגה זה רשות אחרת טפי, כי לפי רב אין הדבר תלוי בדרגת הקושי וכדחזי' מהא דאסר בלזה בשלשול ולזה בזריקה, אלא הדבר תלוי בשייכות הרשויות מצ"ע, אבל אליבא דשמואל דהכל תלוי בנחת לעומת הקושי, בהא ודאי דגובה קשה מהפלגה. ועי' בהג' ראמ"ה שכ' כע"ז. אכן אכתי תיקשי בד' הרשב"א שכ' בריש סוגיין "ומ"מ אותו תל אינו סמוך למרפסת שתהא המרפסת מפסקת בין התל והעליה, שאלו כן אף בני עליה לא היו יכולים להשתמש בתל אלא בזריקת אור ושלשול ואדרבה היה לבני עליה בקשה יותר מלבני חצר", הרי דהפלגה קשה מגובה, וא"כ איך יפרש מה שאמרו כאן ה"ג מסתברא וכו'. וע"ע חזו"א ס' קב סק"ה.

והנה במשנ"ב סי' שעה סק"א כ' גבי תל ועמוד המופלגים ד"ט מן המרפסת "ואם היו נמוכים עשרה טפחים גם מהמרפסת יש דעות בפוסקים יש אומרים דכיון שלבעל המרפסת יש שתי ריעותות שנמוכים מעשרה וגם מופלגים ד"ט א"כ תשמיש של אנשי החצר נוח יותר שם ונותנין אותו להם ויש אומרים דכיון שלהחצר נמי גבוה י"ט מקרי לשניהם תשמישו בקשה ואוסרין זה ע"ז. ותמה בזה החזו"א, ז"ל בסי' קב סק"ח "ובריו תמוהין דהא מבואר בהדיא בגמ' פ"ה ב' בהא דפריך והא מר הוא דאמר לזה בזריקה כו', לזה בהפלגה ושלשול, ולזה בשלשול, שניהן אסורין לרב, וכש"כ לזה בהפלגה ושלשול, ולזה בזריקה, וכ"ה בהדיא בגמ' פ"ד א' רשותא דתרויהו הוה, ולא נחלקו בזה, וטעם ה"ט משום שאין אדם אוסר על חברו דרך אור, אבל גם זה תמוה וכמש"כ לעיל, דלטעם זה אף כל שמופלג ד' מהמרפסת אף שאין נמוך י' אין אוסרין בני מרפסת אבני חצר, וזהו באמת דעת התו' לדינא, ונראה דזהו גם דעת ר"י שהביא המ"ב בשה"צ אות ה', אבל דעת הרמב"ם והטוש"ע אינו כן". ועל ראייתו מסוג' יל"ד דאולי דוקא אליבא דשמואל משו"י שלשול וזריקת משך לזריקת גובה, אבל אליבא דרב (גם אם אדם אוסר דרך אור) לעולם זריקת משך גרעה.

אבל זה אין לומר דאליבא דרב שלשול וזריקת גובה שווים הם, ואילו כשלשניהם בשלשול אז זריקת משך מכרעא, כי הרי בגמ' בע"ב מבו' דאליבא דרב לזה בשלשול ולזה בזריקת גובה ושלשול נמי שווים הם, דלא הק' מב' גזוז' אלא לשמואל. אכן הריטב"א כאן כ' "רשותא דתרווייהו הוה. פרש"י ז"ל דאפילו לשמואל רשותא דתרווייהו הוה וכו' כיון דלשמואל חשוב שלשול שהוא נחת לגבי זריקת גובה השתא דאיכא שלשול וזריקת הפלגה שוים הם לזריקת גובה של בני החצר ואסרי אהדדי, ויפה דקדק, אבל בתוספות אמרו שלא היה צריך לכך שאפילו לרב שהוא משוה שלשול לזריקה כל שיצא מתורת פתח לשניהם לא שני לן בין כח אחד לשני כחות, ושלשול וזריקה דחד גיסא וזריקה דאיך גיסא שוים הם". ועכ"פ בעיקר טעמא דרב שאסר שלשול וזריקה, דיל"ד האם כוונתו דלמרות שיש חילוק בקושי בין זריקה לשלשול מ"מ כיון דהוי תרווייהו קשה או אין חילוק ביניהם, או כוונתו דאין חילוק כ"כ בין זריקה לשלשול, לכאו' דבר זה תלוי בתירוצי התוס' האם אשכחן גם לרב אופן דשניהם בקשה ואפ"ה מותר לאחד מחמת הפרש הקושי, או דד' הגמ' להתיר בזה אליבא דרב (עכ"פ בג' כוחות) אינם אלא בדרך דיחוי בעלמא.

והא חסרא כיון דכי מליא שריא כי חסרא נמי שריא אדרבה כיון דכי חסרא אסירא כי מליא נמי אסירא. כ' הריטב"א "ופרקין וכו' כי לא חסרה נמי אסורה. ומסתבר לי דבהא פליגינן דאנן פרקינן דכיון דכי לא חסרה בכיהש"מ שריא לבני מרפסת כי חסרה נמי שריא דאמרינן דשבת כיון דהותרה הותרה, ואפילו למאן דפליג בהא לעיל במכילתין לענין מחיצות שבת, הכא לגבי תשמיש בני חצר ובני

בזה שם מכוח סתי"ד השו"ע דיש חילוק בין כותל לתל ועמוד, קחנו משם, ועיקר טעם החילוק הוא דהכותל טפל טפי לרשויות שלידו מתל ועמוד וכו', וכדמציינו בריטב"א שם שאסר טלטול בכותל כמלא נימא אף ברחב ד"ט, וא"כ י"ל דכלפי הכותל שהוא טפל כ"כ אז שייך לומר סולם תורת פתח עליו להקל דע"ז כבר נעשה חלק מהחצר ממש, ורק בתל ועמוד דאינם טפלים לחצר כ"כ בזה אמרי' דאף דתורת פתח עליו כ"ז הוא רק דיכולים לערב 'אחד' אבל לא נעשה כחלק מהרשות ממש לקולא. ועד"ז אולי י"ל עוד דדוקא מחמת הטפילות האלימה של הכותל אז סגי בהפרש המועט שבין שלשול לזריקה גם אליבא דרב משא"כ בתל ועמוד, וצ"ע, וגם דזה קצת להיפך ממש"נ שם ליישב סתי"ד השו"ע דבכותל כיון דטפל טפי בעי' 'נותנין' ולאסור כלים ששבתו בבית, משא"כ בתל ועמוד דאינם טפלים כ"כ ול"ב 'נותנין' אלא בלא"ה נמי שייך לומר 'לחצר' או 'למרפסת' ע"י ההפרש שבין 'נחת' ל'קשה'.

ואחר שנת' דבפשטות דעת השו"ע היא כהרשב"א דסולם הוי נחת ולא כשלשול, (דלכך מהני סולם לראש הכותל להתירו לחצר הזו, וכן דאפשר לאסור את התל המופלג מן המרפסת דרך הירידה בסולם לחצר עצמו וכד' האבהע"ז), א"כ יל"ד בזה צירוף לקולא. דהנה נת' לעיל שלהי פ"ה דדעת השו"ע היא דסולם תורת מחיצה אינו מועיל אלא כנגד רגל המותרת, אבל רגל האסורה אוסרת גם דרך סולם תורת מחיצה, ויל"ד דלכאו' אם יריזה בסולם הוי כשלשול, א"כ הא הוי נמי כ'לזה בנחת ולזה בקשה, ולכאו' זה לא מצינו כתנאי בדין נחת וקשה דבעי' רגל המותרת, ורגל האסורה תאסור גם ב'קשה', וא"כ י"ל דד' השו"ע הם לטעמיה דסולם חשיב נחת, אבל יש לצרף דעת התוס' דסולם הוי קשה ולמימר דהאי דינא דנחת וקשה מהני גם להתיר רגל האסורה. (וזה נפק"מ כש"נ דלפ"ו א"י צ לשכור רשות מן הגוי כדי להתיר את הרחוב א"כ הוא דר בקומת הכניסה, אבל נת' לדון בזה מד' הרשב"א דשותפות שאני).

פד, א

לאותן הדרים במרפסת. כ' הריטב"א "פרש"י ז"ל הדרים במרפסת כגון שיש שם דיורין, ואיכא למידק דהא קי"ל שהדר במרפסת אינו אוסר כדאיתא לקמן, וי"ל דה"ק דמתני' בשהעליות פתוחות למרפסת להדיא בלא סולם ואפילו אותן דיורין קרובים לתל שבחצר בפחות מעשרה, והשתא קרו ליה שפיר בני מרפסת מפני שפתוחין לו ממש, ואפשר שאף רש"י ז"ל לזה כיון בפירושו". וכע"ז כ' המאירי ז"ל "והא למדת שעמוד זה תשמישו נוח לבני מרפסת ומתוך כך נותנין אותו למרפסת ר"ל לבני עליות הפתוחות למרפסת שאלו למרפסת עצמה ולחצר עצמה כל ששבת במרפסת או בחצר מותר הוא לשניהם שהכל רשות אחת אלא נותנין אותו לבני בתים הפתוחים למרפסת". אכן בפיר"ח כ' "ופריך רב לאו להנהו דדיירי בעלייה אלא להני דדיירי במרפסת עצמה דאע"ג דמרפסת ליתה בית דירה מיהו איכא דדיירי במרפסת", וכך משמע קצת בפיה"מ להר"מ, וצ"ע מ"ש מבית שער דאפי' בדריים בו אינו אוסר. ועי' תויו"ט שכ' דהא דאינו אוסר בדר במרפסת, היינו דוקא במרפסת שאינו עשוי לדירה אלא בדורך ארעי אירע שדר שם.

הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא במה דברים אמורים בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה עשרה טפחים לחצר מאי לחצר אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרווייהו הוה. ופירש"י "אמאי - נהי נמי דמאי מרפסת בני עלייה רשותא דתרווייהו היא, דלשניהן תשמישו בקשה לחצר בזריקת גובה ולעלייה בזריקה את משך ההפלגה ובשלשול את הנמיכות, ונהי דלשמואל שלשול לגבי זריקת גובה נוח הוה, הכא דאיכא שלשול וזריקת משך שוין הן לזריקת גובה ואמאי לחצר". ומבו' לכאו' בד' הגמ' ורש"י דזריקת משך קלה היא מזריקת גובה, וע"ע בתור"פ. והק' הרעק"א "תמוה לי הא לחצר הוי בזריקה לחוד, ולמרפסת זריקת הפלגה ושלשול, מש"ה נותנין לחצר, אף דהתוס' כתבו דלמסקנא לרב לאחד בזריקה ושלשול ולאחד בשלשול שניהם שוים, היינו לרב דלא אזלינן בתר נחת יותר, דמה"ט לזה בשלשול, ולזה בזריקה, דכל דקשה לשניהם שניהם שוין, אבל לשמואל דאזל בתר נחת יותר, דמה"ט לזה בשלשול ולזה בזריקה נותנים לזה שבשלשול ה"נ לחצר נחת יותר דהוי לזה

ומותרין. ואמנם הר"מ בפ"ד הט"ז כ' "אם היו רחוקין מן המרפסת ד"ט או יתר על כן אע"פ שגבוהין עשרה הרי אלו בכלל החצר והמרפסת לפי ששניהן אפשר להן להשתמש בהן על ידי זריקה, לפיכך שניהן אסורין להוציא לשם כלי הבתים עד שיערבו", והק' בב"ח בסי' שעו דהא קי"ל דאין אוסר דרך אויר, ות"י שם (וכע"ז כ') המהרל"ח בסי' שעה), "דדוקא הכא גבי בור וכן גבי חורבה דאין שם תשמיש כלל אפילו בחול אלא על ידי זריקת משך ארבעה דרך אויר קי"ל דאינו אוסר אבל לעיל גבי מרפסת דבחול משתמש בלא דרך אויר אלא דעכשיו שלא עירב על כרחו אין תשמישו אלא דרך אויר ודאי אוסר ומה"ט כ' רבינו ואין דיוורין פתוחין לו אלא מטלטלין דרך חלונות וכו' שאם היו דיוורין פתוחין לו לא היו משתמשים בחול דרך חלונות אלא דרך פתחים היו אוסרין זה על זה דאע"פ דבשבת על כרחן צריכין להשתמש דרך אויר כיון שלא עירבו אפ"ה לא היה להן היתר כיון דבחול משתמשים שלא דרך אויר". (ומב"ד בד' הבי"ח דבשבת מותר להשתמש דרך אויר אע"ג דלא עירבו, והיינו או מפני דלא עביד הנחה בחצר חבירו, או משום שאין איסור ברשויות מעל י"ט, דאע"ג דרה"י עולה עד לרקיע, אבל כיון דהאיסור הוא משום דחצר שאינה מעורבת היא כרה"ר לכן אין איסור מעל גובה י"ט).

אמנם מצינו בראש' תי' אחר לקו' התוס' הנ"ל דלרב אין אוסר דרך אויר, דהריטב"א כ' "ומקצת רבותי תירצו דאפי' לרב מפרשינן הכא דאף לחצר קתני דעד כאן לא קאמר רב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר אלא בדבר שאינו משותף ממש ביניהם כגון ההיא דג' חורבות שבין שתי חצירות, אבל הכא התל והעמוד משותף הוא ממש בין החצר ומרפסת דאי לא לא אסרי ליה בני מרפסת על בני החצר דיש דין גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעליה, וכיון שהם בשותפות ומשתמשים שם בחול בעמוד בשותפות לאו תשמיש אויר הוא חשוב אלא תשמיש גמור, וכאותה שדחו לקמן גבי גג הסמוך לרה"ר דילמא כדרב פפא דאמר בשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא", (ואסברה לה בגאון"י "דכל דל"ל רשותא אלא משום דקמשתמש ביה קני רשותא, היכא דתשמישתיה דרך אויר ל"ח תשמיש למיקני ליה רשותא בהאי תשמיש, אבל היכא דאית ליה שותפות ודידיה הוא וכו' אע"ג דתשמישתיה דרך אויר לא פקעא רשותא מיניה", אכן הריטב"א השווה את זה להנחת כומתא וסודרא, אכן הריטב"א בע"ב ביאר שם ד"כ משתמשי ביה בני רה"ר בחול לא קפדי עליהו והו"ל כמיצר שהחזיקו בו רבים ברשות שאסור לקלקלו", וכיו"ב כ' הרשב"א לקמן פה, א ובעבוה"ק, ואמנם בביאור"ל בסי' שעו הבין דבריהם כעין ד' הבי"ח הנ"ל דתליא בתשמיש בחול, אבל עי' חזו"א סי' קב סק"ו וכן בב"מ סי' שעה ס"ב.

פד, ב

ב' גזוז' וגג הסמוך לרה"ר

אביי אמר כגון דקיימין בתוך עשרה דהדדי וכו' כיון דבגו עשרה קיימין אסרן אהדדי כי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתירו סולם קבוע אין סולם עראי לא מאי טעמא לאו משום דכיון דבתוך עשרה דהדדי קיימי אסרן אהדדי מתקף לה רב פפא ודילמא כשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא. ש"י רש"י בסוג' דאביי חדית לן גבי גזוז' דאם יש רשות שלישית שהיא בנחת לא' מב' הרשויות טפי מלחבירתה, אעפ"כ אם אין ביניהם מחיצה או הפלגה י"ט אז חשיבי כרשות אחת לענין זה דאין הרשות השלישית נטפלת לנחת טפי מלקשה. ואמנם צריך לבאר למה אין נידון על הגזוז' עצמן דכיון דלא עירבו זע"ז וגם אין ביניהם מחיצה או הפלגה י"ט אז ייאסרו שניהם כדן פרוץ למקום האסור. ואפשר לומר דגזוז' אלו היה בהם דין חורי רה"י ע"י שהבתים מאחוריהם פתוחים להם ומשתמשים בהם, ובחורי רה"י כבר דנו הפוס' (ונת' במקו"א) דל"ש בהם הדין של 'נפרץ למקום האסור' כיון דבע"כ הם טפלים אל הרה"י. ויתכן עוד דהיה מחיצה ע"ג הגזוז', ואעפ"כ חשיבי דבגו עשה קיימין, וכמב' בשי' רש"י בגג הסמוך לרה"ר דאע"ג דלמרפסת איכא מחיצה מ"מ יש בה את הכלל דקיימי בגו עשרה עם הרה"ר. וע"ע בחזו"א סי' קב סק"ב.

מרפסת בדבר המשותף בין שניהם מודה הוא דלמאן דשרי ליה בביה ש"מ לדידיה יהיבין ליה בכליה שבת, ופרכינן דאדרכה אפילו למ"ד בעלמא דשבת הואיל והותרה הותרה שאני הכא דעבידא דחסרה ולהכי נמי קיימא וכיון שכן מעתה חשבינן ליה כמחוסר ורשות שניהם שולטת בו ואסרי אהדדי". ונראה דאין כוונתו להכליל שכ' הראש' דבכל דבר העומד להיאסר ל"א הואיל והותרה וכגון גוסס וכד', כי שם הרי עד זמן האיסור עכ"פ מותר ורק דאח"כ ל"א הואיל והותרה, ואילו הכא מעתה חשבי' ליה כמחוסר והוי כלזה בשלשול ואסרי אהדדי מיד.

אמנם יש בראש' שפי' דהחשש על חיסור המים אינו אוסר מצד הדין מעתה, אלא דהוי גזירה שמא יתחסרו המים ולא אדעתיה, וכעין שאמרו בגמ' דס"ד דגזיר' על טבל אטו פירות מתוקנין. ז"ל עובה"ק "במלאה מים או פירות מתוקנין שניהם אסורין בה עד שיערבו, חוששין שמא יסתפקו מן המים או מן הפירות שבה עד שיחסרו ויהא בחללה עשרה ונמצא תשמיש המרפסת בשלשול", וכן משמע מפירש"י שכ' "מתוקנין - דשקלי מינייהו וחסרי, ואתו לידי שילשול", וכן נקט המשנ"ב בסי' שעה סקי"א. ויש להוסיף דמ"מ בכה"ג ל"א הואיל והותרה כיון דמעיקרא היה עומד להתחסר וככלל דהראש' בגוסס וכנ"ל, או דהחשש הוא כלפי השבת הבאה, וכעין שנת' בד' התורא"ש לעיל עח, ב ע"ש. והא דכ' התוס' דבטבל מותר כיון דדבר שאינו ניטל בשבת אינו ממעט, אין בזה הכרח דס"ל דהטעם איננו מצד גזירה, (והרשב"א בחי' כאן גם כ' כהתוס' אף דבעבוה"ק כ' כנ"ל), דכבר נת' לעיל שם דדינא דדבר הניטל אינו ממעט הוא גם מחמת דליכא למיגזר ביה שמא ינטל.

הכא בכותל תשעה עשר עסקינן. כ' הריטב"א "וק"ל אמאי לא אוקמוה בכותל עשרים דהתם נמי כי מוקמת ליה באמצע הוה פחות מעשרה לכל צד כי הזיז ממעט מכאן ומכאן, וי"ל שהוא בא לשער הכותל בלא מקומו של זיז דהשתא ודאי אי מוקמת ליה בכותל עשרים ומוקמת ליה לזיז באמצע הו"ל לחצר בזריקה ולבני עליה בשלשול והדרן קושיין לשמואל, וכן תירץ רש"י ז"ל אלא שצריך פירוש לפירושו כמו שכתבנו". וכע"ז כ' בתור"פ ז"ל "אבל קשה להש"ר מקוצי, דהא בשום ענין אינו יכול להיות הזיז שלא ימעט מעשרה, דאם הוא תקוע למעלה מ' מראש טפח עשירי, אי אפשר שלא ימעט קצת מעשרה העליונים, והוי לעלייה בפתח, ואם הוא בולט למטה מראש טפח עשירי, הוא לחצר בפתח, ואם הוא מכון באמצע, א"כ הוא בולט למעלה ולמטה, והוי לשניהם בפתח. ונראה להש"ר, דודאי בזיז לא משכחת לה, אלא משכחת לה במגיעות בראש טפח העשירי, והוי לזה בשילשול ולזה בזריקה, שהכותל כנוס שם, ואותה כניסה הוי דבר חשוב בפני עצמו, אבל בזיז אפי' ע"ג הזיז לא חשיב רשותא באפי' נפשה, כיון שמקצת הזיז הוי למטה מ' או למעלה". וקו' צ"ע דאין הזיז ימעט את שיעור הי"ט לכל צד, והרי גם אם הכותל הוא כ' טפחים וגגו של הזיז הוא לטוף י"ט, יש כאן י"ט למעלה לשלשול וי"ט למטה לזריקה. וע"ע מהרש"א ורש"ש.

והריטב"א כ"כ גם לעיל עח, א, וכ' ע"ז החזו"א בסי' צו סקכ"ה "כותל עשרים צריך ב' זיזים, כ' הריטב"א וז"ל מיירי בכותל עשרים שוחקות כי כשתניח הזיז האחד בינתים לא סגי שלא ישארו עוד גובה עשרה טפחים [בדפוס יש בזה ט"ס ונראה דצ"ל כמ"ש] למעלה הא אלו היה מצומצמים בזיז כ"ש בינתים הוה סגי וז"ב עכ"ל ולא ידענא לפרשו דלכאורה משמע דעובי הזיז ממעט וזה תימא דעובי הזיז בדין הוא שהוא נמדד עם 'התחתונות שהרי עולה ע"ג הזיז וכיון שצריך לעלות מהארץ על פני הזיז ' טפחים לא מסתלק ל'י וא"כ אפי' בכ' מצומצמים נמי". ועי' הג' הגרש"ז על המאירי בסוג' שר"ל דכיון דהאי 'נותנין' הוי בדיני שכנים למי לשייך את הרשות, אז דנים את כל הזיז יחד ולא רק את גגו. אבל זה לא יועיל בד' הריטב"א לעיל הנ"ל, דאיירי התם כלפי מיעוט הגובה לערב אחד.

תוד"ה הכי נמי. אומר ר"י דהאי ה"ג מסתברא ליתא אלא אליבא דשמואל דוקא דסבר אדם אוסר על חבירו דרך אויר בשמעתין אבל לרב דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר היא הא לחצר דוקא

תשמיש ודריסה כלל, וכאן כפי הנראה איירי כשהם משתמשים בגג מאיזה טעם, וכדכ' הריטב"א "דשאני תשמיש גג או מרפסת דלא חשיב כולי האי לחצר וכי משתמשי ביה בני רה"ר בחול לא קפדי עלייהו והו"ל כמיצר שהחזיקו בו רבים ברשות שאסור לקלקלו, משא"כ בחצר ומבוי משתמשין שם תדיר מן הדיורין הסמוכין להם וכי משתמשי בהו בני רה"ר אנן סהדי דקפדי ולא מחלי וכיון שכן אין נוח להם לאסור עליהם דגזל הוא וחזור לבעליו בשבת". ואם זהו הטעם, אז צ"ל דמ"מ הוי קו' על רש"י, והגם דהכא הוי מיצר שהחזיקו בו רבים ובעלמא אין הרבים משתמשים בחצירות (אלא רק בגזל), כיון דלש"י רש"י אין הדבר תלוי בתשמיש, ומכיון דהוה בתוך עשרה להדדי אסרי בלא טעם תשמיש, וע"ז הק' הראש' מהא דלעולם לא אסרי בני רה"ר את החצירות.

וטעם נוסף להא דלא אסרי בני רה"ר את החצירות י"ל בפשיטות, דהרי כל איסור דיורין ענינו הוא דבית שהוא מקום פיתא חשיב לאסור בחצר ובמבוי וכו', אבל בית שאינו מקום פיתא (ולינה) אינו אוסר כלל, (אלא הוי רק כחצר), וא"כ הנך בני רה"ר שביתם ומקום פיתא שלהם נפרד מהנך חצירות הסמוכות לרה"ר, ודאי אינם אוסרים את החצירות אפי' אם משתמשים בהם ברשות. ואולי זו היתה קו' תוס' על רש"י דאיך שייך איסור ע"י בני רה"ר דאין להם כאן מקום פיתא, והתוס' לש"י שתי' דבני רה"ר משוי להו לגג קרפף, ג"כ הק' למה לא נימא הכי בכל חצירות דבני רה"ר משוי להו כקרפף, ובהא הוא שתי' לחלק בין גג שנעשה בקל כקרפף שפי מחצר שהוא מקום תדיר של דיורין, אבל בש"י רש"י שהנידון הוא דהגג נחשב כרשות של בני רה"ר, בזה לא יועילו החילוקים בין גג לחצר, דסו"ס איך בני רה"ר יאסרו את הגג והרי אין להם בסמוך אליו מקום פיתא. (וז"ל החזו"א בסי' פו סקט"ז "בחצר ביהכ"נ שמתלטלין בה אע"ג דכל העיר אסורה והנה בנידון הזה ודאי לא אסרי וכו' ומיהו קשה ע"ז מהא דאמר פ"ד ב' גג הסמוך לרה"ר כו' לפרש"י שם").

ובאמת צע"ג בש"י רש"י איך בני רה"ר אוסרים את הגג בלי מקום פיתא. וכי בחזו"א סי' קב סק"י"ד "אבל משום עירוב ליכא למימר דליסרו בני רה"ר דהוי לבני רה"ר בשימוש בית התבן ולבני חצר בשימוש חצר ונותנין אותו לשימוש חצר, וזה נלמד מהא דסולם תורת מחיצה עליו ולא אסרי אבני חצר אע"ג דיורדין ומשמשין שם דחשיב כבית התבן האי שימוש כיון דאין בית פיתא פתוח לחצר, וה"נ הא דבאין בני רה"ר ומשמשין על הגג, כיון שאין כאן שימוש מפתח בית אין אוסרין אבני חצר, וכש"כ לדעת תו' דבית התבן אינו כלל בתקנת עירוב, ואפי' בכלו שלו, ומהאי טעמא יש לתמוה לפרש"י למאי דמסיק בכומתא וסודרא ואסרי בני רה"ר משום תשמיש, ולמה יאסרו כיון דלבני חצר הוא תשמיש מן הבית, ולבני רה"ר הוא כבית התבן ואפשר דתשמיש גמור אינו אלא אם הרשות סמוכה לבית פיתא, אבל כומתא וסודרא חשיב תשמיש אף בלא בית פיתא, וכעין שפרש"י בד"ה בכומתא". וצע"ג במה תשמיש דכומתא וסודרא עדיף מתשמיש גמור. ועכ"פ כלל הוא שכללו הראש' לעיל נט, ב ע"פ ד' הירו' דלעולם אין איסור בדריסת הרגל וכד' אא"כ מצי לעירובי יחד, ואיך יתכן דבני רה"ר יאסרו בתשמישם את הגג כיון דלא מצי מיערבי יחד.

ואולי אפשר לדון דבאמת לא איירי הכא ברה"ר שאין בה מחיצות, אלא העיר כולה היתה מוקפת חומה וכד', אלא דקרי לה רה"ר כיון דהוי חצר שאינה מעורבת דדינה ככרמלית, ובודאי מצי לערב יחד אלא שלא עירבו, ולכן בני רה"ר יכולים לאסור את הגג כיון דביתם ומקום פיתא שלהם הוא בתוך אותו היקף מחיצות. אלא דמלש' רש"י בסוג' משמע דהוק' לו איך בני רה"ר מורידים כובעיהם על הגג והא הוי הוצאה מרשות לרשות, ולכן כו' "שרגילין לתת עליו בחול כובעין", וכי ע"ז החזו"א שם "עוד יש לעי' הא בשבת אינם משמשין בני רה"ר כלל, וק"ל דמניח ביתו אינו אוסר, וכן פי' תו' פ"ה ב' ד"ה בית התבן דלמ"ד ביה"ת אוסר דוקא בדאיכא תבן בשבת, ואולי היכי דתשמיש אוסר א"צ שימש בשבת דמ"מ הוא רשות תשמישו כיון שמויחד לתשמישו", וע"ע באו"ז בסי' קפט שכ' "דכומתא וסודר' שרי לבני רה"ר בשבת כשנסמכים על הגג הנמוך

ועכ"פ זהו דינא דאביי דאע"פ שאינם פרוצין זל"ז, מ"מ חשיבי כרשות אחת לענין דאין רשות שלישיית לזה בלא זה, אע"ג שלזה בנחת ולזה בקשה. והמקור לדין זה הוא מד' שמואל גבי גג הסמוך לרה"ר, ולש"י רש"י היינו דהתם נמי בני הבית שולטים בגג דרך המרפסת, והרה"ר היא בגו עשרה למרפסת, והגג גבוה מן המרפסת פחות מעשרה ומרה"ר יותר מעשרה. וא"כ גג זה הוא ממש כרשות שלישיית שיש נידון האם להטפילו לבית ולמרפסת טפי מלרה"ר, ואמרי' דכיון דבגו עשרה קיימי אסרי אהדדי.

והתוס' ושאר' הק' על רש"י כמה קו', חדא דלא נזכר הכא מרפסת אלא רק גג ורה"ר. ולכאו' כדי לתרץ על הקו' הו' סגי למימר דאין ה"נ ובאמת איירי בלי מרפסת, אלא בגג שהוא בתוך עשרה לרה"ר, ומ"מ אינו כרמלית כיון שהוא גדור ברובו, ולמרות המחיצות שלו שייך למימר בו האי כללא דבגו עשרה וכו' וכמש"כ רש"י גבי המרפסת. ובציור זה העמידו הראש' את דינא דשמואל, אלא שהוסיפו ושינו גם את טעם הדין, ולכאו' זה כבר מכח הקו' האחרות, ולא מכח זה שהיה נראה להם דאיירי הכא בלי מרפסת. ובאמת בתור"פ זה מבו' כדבר בפנ"ע, ז"ל בסו"ד "אבל מ"מ קשה, הא דפי' רש"י שיש בו מרפסת זה חסר מן הספר. לכ"נ דלעולם מיירי בשאינו גבוה י'. וכ"ת א"כ הדרא קושיא לדוכתה. דמאי אהני סולם הא הוי כרמלית. וי"ל דמיירי שהגג מגופף כולו עד עשר, ודרך אותו פתח אסרי ר"ה עליה כיון דלא גבוה י' ואין בו תשמיש קבוע כדפ', ולהכי צריך סולם קבוע להתירו, ואותו סולם יעשה מגג לעלייה, והשתא גלי אדעתיה דסילק תשמיש ר"ה מעל הגג".

(וקצ"ע דבעיקר דינא דגזוז' כ' בתור"פ לעיל מינה "שאין העליונה גבוה מן התחתונה עשרה, ואע"ג דאכתי לזה בנחת ולזה בקשה הוא, שיש מקצת זריקה לתחתונה על השילשול, שאע"ג שאינה רחוקה מן העליונה מ"מ יש ממנה עד מקום המילוי עשר, וא"כ לזה בנחת ולזה בקשה הוא, ושמואל אמר לזה בנחת ולזה בקשה נותנין לזה שתשמישו בנחת. מ"מ לא ליקשי ליה, דטעמא דהכא לאו משום תשמיש הוא, אלא משום דבגו עשרה דהדדי קיימי ואסרי אהדדי, ומילתי' דשמואל היינו דוקא בשתי רשויות", ולכאו' בא לבאר בזה דודאי אם הוי הכל בתוך עשרה אז הכל חשיב נחת ואין חילוק בין ששה לשבעה וכד', אלא דכיון דאיכא נמי שלשול עשרה אז יל"ד דתוספת של כמה טפחים זריקה משוי ליה כקשה. ואילו לפי ר"פ גופיה דאיירי בלא מרפסת א"כ הגג הוא בנחת ממש לרה"ר ואיך מוכיח מינה את דינא דאביי, וצ"ע).

עוד הק' תוס' והראש' דמכיון דהמרפסת מגופפת מהרה"ר, ודאי דל"ש למימר דבני רה"ר אוסרים את המרפסת והגג. והראש' הוסיפו עוד בקו', ד"מאי שנא מחצר הפתוחה לרה"ר דאין בני רה"ר אוסרין עליה שום תשמיש". (והתוס' לפנינו אחר שתי' וביארו את ש"י בסוג', ג"כ הוסיפו "ולא דמי לחצר או מבוי שפתוחים לרה"ר בעשרה דאין בני רה"ר אוסרים עליו דהתם איכא דיורין גמורין ואין כח לבני רה"ר לבטלם", וצריך לפרש למה מה שתי' לפי שיטתם אינו תי' אליבא דרש"י ג"כ. ובאמת בתור"פ וברשב"א תי' כן את ש"י רש"י גופיה, ז"ל הרשב"א "דשאני חצר ומבוי דכיון משתמשין בהן תדיר מן הדיורין הפתוחין להן אין כח רה"ר אוסרתן בלא פרצה, אבל גג גריע תשמישיתיה וכל שהוא למרפסת בתוך עשרה ואין שם סולם קבוע בני רה"ר אוסרין עליה, אבל כשיש שם סולם קבוע נמצא תשמיש הגג תשמיש תדיר לחצר ואין רה"ר אוסרין עליה", וכן בתור"פ כו' "דלא דמי, דבחצר יש בו תשמיש קבוע לבני הבית ותדירים שם תמיד, ומשו"ה בטלי תשמיש דר"ה ולא מצו אסרי עליה, אבל בגג אין כ"כ תשמישין של בני המרפסת תדיר בו, ובקל מפקיעין בני ר"ה תשמיש דבני העלייה שעל הגג", ולא הוסיפו את כל מה שהוסיפו בתוס' דהוי מדין קרפף, וכן דאיירי בלא מרפסת וכו'. אבל התוס' כפי הנראה ס"ל דאי"ז תי' לפי דרכו של רש"י אלא רק לפי דרכם. ובאו"ז סי' קפט נ' דס"ל דאף בש"י רש"י י"ל דהאיסור הוא מצד קרפף).

ובהאי מילתא דחצר הפתוחה לרה"ר אין בני רה"ר אוסרים עליה, יש ליתן כמה טעמים, ולעי' בזה מצד מה הק' הראש'. חדא, דבאופן הרגיל אז בני רה"ר אינם נכנסים כלל לחצירות, ואין להם שם צד

בו הם מפיקים את תשמיש בני הבית והחצר ומשוי להו לגג כקרפף. וכבר נת' לעיל מה הכריחם לכל מה ששינו בפשט הסוג' מד' רש"י. ולפי זה צריך לבאר מהו הנידון והחידוש של אביי גבי גזוז', שעליו יש מקום להביא ראיה מגג הסמוך לרה"ר. ונראה לומר שהנידון כאן הוא בהל' נחת וקשה, האם זריקה של פחות מ"ט משוי ליה כ'קשה', ואז בגזוז' יהיה הדין שאפי' שהם בתוך עשרה מ"מ לעליונה חשיב נחת ולתחתונה קשה מחמת הזריקה של כמה טפחים שנתוספה לה, וגם בגג הסמוך לרה"ר לא היו בני רה"ר עושים את הגג כקרפף, אם אותם הטפחים שנתוספו להם לזריקה היו נחשבים כ'קשה'. (ויל"ע בזה האם מעלת בני הבית על רה"ר לענין זה אי מחמת שיש להם סולם עראי, או גם בלא"ה). ויל"ע בחצירות של זמנינו דאין תשמישן תדיר כ"כ, האם נימא דבאופן שבני רה"ר משתשין שם אז נעשית החצר כקרפף. ועכ"פ נראה דעיקר ד' התוס' אינם משום דאסרי' חצר וקרפף דחד גברא (לרבנן בכל הכלים ולר"ש בכלים ששבתו בבית), אלא דבני רה"ר משוי ליה לקרפף כרשות חלוקה בבעלות מהחצר, והגם דפשיט"ל להתוס' דל"ש דיריין של בני רה"ר (ואולי מצד שזה מופלג ממקום פיתא שלהם), אבל דין קרפף שאני שהוא נעשה גם ע"י תשמיש בני רה"ר.

ובנהנידון הנ"ל איך בני רה"ר יכולים לאסור גגין וחצירות והא אין להם מקום פיתא פתוח לשם, יש להוסיף עוד דמצינו כן בכמ"ד, דלקמן פה, ב אמרי' "שני בתים משני צידי רה"ר רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה", ופירש"י "שני בתים - של אדם אחד אסור לזרוק ואע"ג דכי סגי באויר רה"ר למעלה מעשרה קא סגי וקאמר דאסור עליו אוירן של בני רה"ר אע"פ שאין להם כאן תשמיש", הרי דבני רה"ר אסרי כדן דיריין. (וכבר עמד בזה בחזו"א סי' פו וסי' קב בסקט"ז). ובפרט ק' עמש"כ האחרו' דאין אסור דיריין בכרמלית, (ונפק"מ דאם אסור דיריין אסור בביהש"מ לצורך מצוה, וכרמלית מותר כשאר שבות, אז אין בכרמלית חומרא מחמת אסור דיריין), והכא מבוי' דבני רה"ר אסרי את האויר. ולעיל כ, א אי' "בעא מיניה אביי מרבה חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה", ופי' הריטב"א שם "וקא מספק"ל לאביי משום דפסי ביראות אין דירייהן דיוור גמור אלא לפי שעה, ולהכי קא בעי מי אמרינן דתשמיש שעושיין שם עולי רגלים עראי לא חשיב ליה כתשמיש חצר של יחיד או של רבים שהוא אסור על רשות חבירו אלא הרי הוא כרה"י שאין בו דיריין לאחרים שאינו אסור על חצר שלו, או דלמא דתשמישן חשוב דיוור ואוסר כחצר או בית הפתוח לחצר חבירו או לביתו שצריך שיתוף, והכא לאו בר שיתוף הוא עם בין הפסין כדבעינן למימר", ועכ"פ אם היה להם שם שימוש קבוע ה"ה אוסרים ואע"ג דל"ל שם מקום פיתא. ולקמן צ, א אמרי' "בעי רמי בר חמא שתי אמות בגג ושתי אמות בעמוד מהו", הרי דרה"ר חשיבי כדיריין בעמוד.

והריטב"א לקמן צח, ב כ' "וי"ל עוד בשאין בעלים אחרים לזה התחתון ואע"כ הזיזין הבולטין מן הכותל כלפי רה"ר אינם שלו דבזכות בני רה"ר עומדין, ונהי דמדינא דאורייתא אין אויר רה"ר עולה עד לרקיע, כל אותן הזיזין שלהם הם ויש רשות לכל אחד מבני רה"ר להשתמש בהם", ובדף צט, ב כ' "ומיהו הא קשיא לי כיון שהבור הזה ברה"ר ויש בו זכות לרבים היאך זה מותר לדלות ממנו דהא אסרי עליה בני רה"ר, ועדיפא הא מגג הסמוך לרה"ר והכא לזה בשלשול ולזה בשלשול הוא". הרי דרה"ר אוסרת בדיריין אע"ג דל"ל שם מקום פיתא סמוך אלא הרשות מופלגת מביתם ברשות האסורה בטלטול ואפ"ה אסרי. והדברים צ"ע דהרי לעולם אין בני המרפסת אוסרים בחצר כיון דסולם תורת מחיצה עליו, וחשיב שהחצר מנותקת ממקום פיתא שלהם ולא אסרי, וכן הכלל הנ"ל שכ' הראש' דאם לא מצי מערבי יחד לא אסרי אהדדי, (אי נימא דכ"ה גם בתשמיש ולא רק בדריסה, דלכא' בני המבוי יש להם זכות בכלול לתשמיש ולא רק לדריסה), וא"כ איך יתכן דבני רה"ר אסרי כדן דיריין בלא סמיכות הרשות למקום פיתא שלהם. ואמנם בעיקר סוגיין דלזה בשלשול וכו' לכא' מבוי' דגם בהפסק של סולם תורת מחיצה שייך אסור, אם היה נחשב ב'נחת' כמו מי שבפתח, ותורת מחיצה נצרך כדי שלא יאסור אף בקשה כמו אם היה נחשב כ'לזה

דא"צ להכניס ראשו ורובו כדאמר רבא בפ' המוצא תפילין". (וע' חזו"א סי' קח סק"ז). עכ"פ מבוי' דדנו הראש' מעל אסור הוצאה מהרה"ר לגג, ואי איירי במוקפת חומה א"כ מותר לטלטל מחצר שאינה מעורבת לחצר מעורבת. ואף אי נימא דהכומתא וכו' הוי 'שבתו בבית' דאסור לטלטל מחצר לחצר, אבל כאן הרי אם בני רה"ר אוסרים את הגג, אז הגג והרה"ר שייכים לכולם בשווה ואין כאן חילוקי בעלויות ורשויות. אא"כ נימא דהמשך הגג שרחוק מרה"ר הוא כבר ודאי אינו עומד לבני רה"ר, ותחילת הגג פרוצה להמשכו שהוא של בני הבית, ולכן אסור להוציא מרה"ר לגג כדן כלים ששבתו בבית וכנ"ל. וכ"ז דוחק.

ועכ"פ אם ק' התוס' והראש' על רש"י היא דבני רה"ר לא יאסרו את הגג כשם שלעולם אינם אוסרים את החצירות, והטעם הוא משום דאין להם שם מקום פיתא וכנ"ל, אז מת' הרשב"א ותור"פ יש ללמוד דבר חדש, דבאמת אין תנאי לעיכובא באיסור דיריין שנקרא 'מקום פיתא', אלא הוי רק כעין הדין של נחת וקשה, והיינו דאם יש חצר ובני רה"ר נכנסין לתוכה אינם אוסרים שם, כי לבני החצר יש שם מקום פיתא ולבני רה"ר אין, ולכן עדיפי עלייהו וחשיבא החצר רק כרשותם וכעין הדין של נחת וקשה, אבל אם יהיה חצר שפתוחים לה כמה בתים ואין בהם מקום פיתא לאף אחד, ככה"ג יש איסור בחצר גם שאין בה מקום פיתא כלל, ולכן בגג שאין תשמישו תדיר כחצר אז הוי כאילו גם לבני הבית אין מקום פיתא הסמוך לגג, כי אין שייכות מספיקה בין ביתם לגג, ולכן גם בני רה"ר אוסרים אותו. (וצ"ע לפ"ז בחצר שאין פתוחים לה אלא בתים שאין בהם דע"ד. והנה לש' המאירי בסוכה ג, א הוא "וכן אם היה בית זה בחצר שהרבה בתים פתוחים לה וצריכים ערוב בית זה מיהא כמי שאינו הוא ובטל אצל כולם ואין צריך ליתן פת שאינו אסור עליהם", ואולי יש לדקדק דכל השיעור דע"ד בבית שאוסר את החצר זה רק כשיש שם בתים אחרים כשיעור, וכנ"ל. וצ"ע).

וא"ש לפ"ז הא דמהני עשיית סולם קבוע, דלכא' הרי כ' הריטב"א דהוי מיצר שהחזיקו בו רבים דאסור לקלקלו, (והרשב"א לקמן פה, א כ' "יש דין גזל בשבת כיצד חורבה מחזיר לבעלים. וק"ל דהא משמע לעיל גבי גג הסמוך לרה"ר דלכ"ע היכי דמשתמשי ביה בני רה"ר בכומתא וסודרא אסרי אבעל הגג אא"כ עשה לגגו סולם קבוע ואמאי נימא יש דין גזל בשבת וגג מחזירין לבעליו, וי"ל דכל שבני רה"ר משתמשיין בו ובעה"ב לא עשה סולם קבוע לגגו מינח ניחא ליה בתשמיש הרבים וכענין שאמרו בר"פ כל גגות א' מבני גגין שעשה סולם קבוע לגגו מותר בכל הגגות כולן", אבל להריטב"א הנ"ל ק'), אלא דכיון דעשו סולם קבוע א"כ נעשה הגג כחצר שתשמישו תדיר והוי כאילו הוא סמוך למקום פיתא, ואז אין בני רה"ר אוסרים בו כיון שאין להם מקום פיתא שם. (וכן י"ל אם לפי רש"י אין הדבר תלוי בטעם תשמיש כלל, אלא בעצם מה דהוה רשות אחת, דלכא' מאי מהני לזה סולם, אלא דלפי הרשב"א ור"פ שכ' בדעת רש"י דכ"ז הוא בצירוף דהגג אין תשמישו תדיר, א"ש דסולם קבוע משוי לגג כחצר).

ויתכן עוד, דלעולם כיון דבני רה"ר אינם משתמשים בחצירות אז ודאי שאינם אוסרים, אבל צריך להוסיף דהמחיצה שביניהם (עומד"ר או פסי חצר וכד') ע"כ מחלקת אותם כב' רשויות, ואע"ג דיש ביניהם פתח ממש (שאיין בו גם תורת מחיצה להקל כסולם), ובגו עשרה להדדי קיימין, מ"מ המחיצה מחלקת ביניהם. וזוהי הק' על רש"י כיצד שייך לומר דבני רה"ר אוסרים את הגג בלא שום טעם תשמיש, (כי מצד התשמיש הרי הו"ל בקשה ולבני חצר בנחת), והרי יש מחיצה ביניהם של עומד"ר וכד' ול"ש בזה לומר דבגו עשרה דהדדי קיימין והוה רשות אחת. (ואם נבוא לחלק דמ"מ החצירות הם בפתח ממש לבני החצר ולא לבני רה"ר, עדיין יקשה בתל שבחצירות שהוא רשות שלישיית, איך אפשר להטפילו רק לבני החצר, והלא החצר ורה"ר בגו עשרה קיימין אהדדי, וע"כ דע"י המחיצה הוה רשויות חלוקות).

והתוס' ודעימיהו פ' דאיירי הכא בלי מרפסת, והגג עומד בתוך י"ט לרה"ר, ולא נפרץ במילואו אלא רק עד י' אמות ויש לו עומד"ר וכד' ולכן אינו כרמלית, ואיסורו הוא משום דבני רה"ר ע"י שמשמשים

והאחרו' ג"כ דנו בזה, ז"ל הפמ"ג בסי' שנה במשב"ז סק"ז "שאלה ב' גזוטרואות זו תחת זו ותחתיהן כרמלית עובר וכדומה ועליונה חלון הבית פתוחה לה תוך ג"ט דהוה רה"י גמורה ותחתונה חלון פתוח לה רחוק יותר מג' טפחים דהוה כרמלית ובחול יש שניהם רשות לשמש זה על זיו חבירו ובשבת א"א לשמש לעליון משם על זיו התחתון דמעיל מרה"י לכרמלית אם בשבת א"צ עירוב דבשבת לאו רשות שניהם הם או דלמא בטר חול אזלינן וכיון שכן לא מהני עירוב דא"א להיות כא' הואיל וזה רה"י וזה כרמלית". והחזו"א (מלבד מש"כ בסי' קב סק"ד והו"ד לעיל דתשמיש שאני ואוסר גם כשבשבת אינו משתמש), כ' בסי' פו סק"י "כיון דאנשי השביל אסורין להוציא מבתיהן לשביל משום שהשביל תורת כרמלית עליו, לא מקרי ביתן פתוח לשביל ואע"ג דבחול יש להן בית פתוח כיון דשבת מסתם פתוח, אין אסורין כדן מניח ביתו בשבת והכא עדיף וכו"ע מודו". ובסי' קב סק"ו כ' "בעיקר דברי התו' דקרו ל' תשמיש דרך אויר, למה לא יאסרו בני מרפסת אבני חצר את התל בשביל שיורדין בסולם ומשתמשין על התל וכו' ועוד י"ל משום דבשבת אין להן תשמיש על התל מן העל' דרך סולמות, שא"א להן להוציא מכלי עליו". ובסי' קד סק"ו כ' "ולפרי' לעיל פ"ה א' בתוד"ה שני, דאין חורבה אסורה לעולם אף בכלים ששבתו בבית אלא א"כ בית פתוח לה ומשתמשין בה דרך פתח הבית, לא יתכן כלל פרש"י בסוגין, דכיון דאכסדרה וחורבה כרמלית אין להן שימוש מבית ואין אסורין כלל". (וע"ע במחצה"ש סי' שעו ובמרכה"מ פ"ג הכ"ג).

עוד יל"ע בהא דב' גזו' התחתונה אוסרת את העליונה משום זריקת הדלי, ובזה ודאי תיקשי דלכא' בחול הרי היא לא נצרכת לזרוק דרך העליונה, אלא רק בשבת דהמים למטה הם כרמלית ואין לה מחיצה תלויה וכו', (וכדכ' רש"י "ובשבת זורקין בני תחתונה דלי שלהן על מחיצות העליונה ויורד לנקב ומשלשל ומושך ועולה", דבחול ודאי אינם צריכים את נקב העליונה, אבל הריטב"א כ' "לפי שבני תחתונה דולין בחול בדרך העליונה", וצ"ע), ובשבת הרי ג"כ איננה זורקת את הדלי כשלא עירבו גם משום ששניהם אסורים למלאות מים וגם משום אוירה של העליונה שאסור על התחתונה (בכלים ששבתו בבית), וא"כ למה שניהם אסורים, ואף דאיירי בעשו מחיצה בשותפות אבל הרי ל"ש איסור בלי תשמיש ודירין בפועל. (וכן יל"ה"ק במש"כ התוס' בע"א "דמ"מ לא ה"ל למתני לשמואל אף לחצר גבי חולית הבור דנהי דקרקעית הבור הוי אף לחצר מ"מ תשמיש שעל הסלע וראש החוליא הוי דוקא לחצר לשמואל", דע"כ מבו' דסגי בתשמיש בחול, דהרי בשבת לא יוכלו בני מרפסת להשתמש בקרקעית הבור כיון שהם אסורים בהעברה באויר החוליה).

וכן יל"ד בהא דאמר' דבמפלגת הוי אף לחצר, וק' דהא בני מרפסת אינם יכולים להשתמש שם בזריקה כיון דאסורים הם בהעברה באויר חצר, ובשלימא גבי 'סמוכה' י"ל כמש"כ החזו"א, ז"ל בסי' קב סק"ה "מתני' ואיזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד"ט, יש לעי' בגבוה' שהוה למרפסת היכי ממלא דרך אויר פחות מד' שהוא לבני חצר לרב דאמר ע"ז א' דאף פחות מד' אסור ברשויות דרבנן, ואע"ג דלא עביד הנחה בהאי אויר אסור כמש"כ הרמב"ם פ"ד הכ"ו שלש דיוטאות כו' ואפשר דהאי פחות מד' שבין תל לכותל לא חשיב תשמיש בני חצר וצ"ע", אבל במפלגת ודאי בני מרפסת אינם יכולים להשתמש בתל בשבת כיון דאסורים הם בהעברה באויר חצר. ויש להוסיף עוד דמכל הראיות שנת' לעיל דשייך איסור דירין ע"י בני רה"ר אף דאין ביתם פתוח לשם, (כמבו' בבין הפסין לעיל כ, א וכן בגג ועמוד לקמן צ, א, ושאר הראיות שנת'), ע"כ מבו' דאע"ג דבשבת עצמה אין להם תשמיש שם, מ"מ סגי בהשתמשות בחול, וכד' הראש' הנ"ל.

ובטעם הדבר דאסרי' ע"י תשמיש בחול ול"א דהוי כמניח את ביתו בשבת, נ' די"ל עפמ"ש' במקו"א דהאי דינא דמניח את ביתו הוא דוקא באופן שהניח ועזב את הבית עצמו, אבל בגוונא דאכתי הוא דר בביתו אלא שהניח את החצר או את א' הרשויות הטפילות ונאסרות ע"י הבית, זה ל"מ להתיר, כיון דסו"ס הוא דר בבית עצמו. (והא דמהני אחדא דשא וכד', אי"ז משום הסילוק שנעשה בפועל -

בפתח', אבל הא ודאי דאם רשות האסורה מפסקת ביניהם ג"כ ל"ח שהרשויות שייכות זל"ז ולא אסרי בכה"ג, ואיך בני רה"ר אוסרים, כיון דלחצירות בפתח ממש ולהם בהפסקת רשות האסורה.

(והחזו"א פ' דהפסק כרמלית ורה"ר משוי ליה כ'קשה'. ז"ל בסי' פו סק"י "דלעולם אין אסורין דירין אלא כשביתן פתוח למקום שימושן אבל כשאין להם בית פתוח לחצר אע"ג דירדין דרך סולם לחצר ומשתמשין אין אסורין וכדתנן פ"ג ב' באנשי חצר ואנשי מרפסת ומה"ט שרינן לזה בפתח ולזה בזריקה, והלכך הכא כיון דאנשי השביל אסורין להוציא מבתיהן לשביל משום שהשביל תורת כרמלית עליו, לא מקרי ביתן פתוח לשביל ואע"ג דבחול יש להן בית פתוח כיון דשבת מסתם פתוח, אין אסורין כדן מניח ביתו בשבת והכא עדיף וכו"ע מודו", ובסי' צו סק"ז כ' "ומיהו ע"כ שותף קיל טפי שהרי תשמישו בקשה אינו אוסר על שותפו שתשמישו בנחת ואם הוא שלו אוסר על אחרים אף אם תשמישו בקשה, וכן בסולם אמרינן תורת מחיצה עליו ואינו אוסר על בני חצר, ואם כלן בעליות נראה דאסורין את חצירן על אחרים", ובסקי"ח כ' "ואפ"ה אי תורת מחיצה עליו אינו אוסר דחשיב כבא דרך גגות ואף שהוא שותף בחצר מ"מ כיון דלזה בפתח ולזה בשלשול דרך סולם אינו אוסר". ובסי' צ סק"ז כ' עוד "יש לבהכ"נ דין חצר מוקף לדירה משותף של כל באי ביהכ"נ, ואסור להוציא מחצר לביהכ"נ כלים ששבתו בבית, ועירוב מועיל מדין שיתוף מבו', שמתערבין כל החצרות, ואע"ג דהדרין בחצר ביהכ"נ באין דרך פתח בתיהן לביהכ"נ, והשאר באין דרך רה"ר ומבואות, ודומה לזה בפתח ולזה דרך סולמות ולא יהיו הבאין אסורין על דירי חצר בהכ"נ, ז"א דשאני חצר שהוא לתשמיש הבית, אבל בהכ"נ לאו תשמיש בית הוא, הלכך אסרי כל באי בהכ"נ על דירי חצר בהכ"נ", והיינו כעין הסברא שכ' הראש' כאן לחלק בין גג לחצר, דבני רה"ר יכולים לאסור בגג כיון דאין תשמישו תדיר כחצר).

יל"ע באופן דאיכא תשמיש שראוי לאסור כדן דירורים, אלא דמשתמשים שם בחול ולא בשבת. וכבר נת' מד' רש"י שכ' דבני רה"ר רגילין לתת כובעיהן על הגג בחול, דבאמת בשבת לא היו משתמשים בהכי מחמת איסור הוצאה, ואעפ"כ הרי הם אסורים. והובאו בזה ד' החזו"א שכ' "עוד יש לעי' הא בשבת אינם משמשין בני רה"ר כלל, וקי"ל דמניח ביתו אינו אוסר, וכן פ' תו' פ"ה ב' ד"ה בית התבן דלמ"ד ביה"ת אוסר דוקא בדאיכא תבן בשבת, ואולי היכי דתשמיש אוסר א"צ שישמש בשבת דמ"מ הוא רשות תשמישו כיון שמיחד לתשמישו". והובא עוד דבאו"ז כ' בשם ר"ת "דכומתא וסודר' שרי לבני רה"ר בשבת כשנסמכים על הגג הנמוך דא"צ להכניס ראשו ורובו כדאמר רבא בפ' המוצא תפילין".

ואמנם בסי' הישר סי' שטז כ' ר"ת כד' רש"י, ז"ל "וכיון דבני רה"ר עושין ממש תשמישן בחול שולט רה"ר עליו". ומאידך בפס' הריא"ז בסוג' ג"כ מצא היכ"ת שבני רה"ר משתמשין בגג בשבת, ז"ל "הואיל והוא סמוך לרה"ר והרבים מניחין בו בשבת לפעמים הכובעים והסודרין שהם לובשין, שעומדין על גבי סטיו שהוא מקום פטור ומניחין אותן על הגג כשהן צריכין לקבל אויר, הרי תשמישי הרבים אסורין". ואף הריטב"א נקט כרש"י ור"ת ולא כאו"ז וריא"ז. (ולקמן צת, ב כ' "וי"ל עוד בשאין בעלים אחרים לזה התחתון ואעפ"כ הזיון הבולטין מן הכותל כלפי רה"ר אינם שלו דבזכות בני רה"ר עומדין, ונהי דמדינא דאורייתא אין אויר רה"ר עולה עד לרקיע, כל אותן הזיון שלהם הם ויש רשות לכל אחד מבני רה"ר להשתמש בהם", הרי דאוסרים אע"ג דאסורים להשתמש שם בשבת, ולהלן שם צט, ב כ' "וי"ל דבור ברה"ר אסור לבני רה"ר לדלות ממנו בשבת א"כ עשו לו סביבו מחיצה גבוה עשרה, וכיון שכן בני רה"ר סלוקי סליקו נפשייהו מהכא לגמרי לכולהו שבתות ואחלוה לגבי האי שהוא רגיל בו תדיר וראוי לו למלאות ממנו דרך חלונו", ומבו' דלולי הך סילוק הוו אסורים). וכן מבו' בלש' עוד ראש' בסוג' ובדינא דחורבות דסגי בתשמיש בחול כדי לאסור, וצ"ע למה אוסרים ע"י תשמיש בחול, ומ"ש ממניח את ביתו בשבת שאינו אוסר.

מערכי, ככותל שבין ב' חצירות גבוה י"ט, ודו"ק). ואין לומר דלעולם צריך מקום פיתא לאסור ושאיני כך הנך דוכתא דאסרי' משום בני רה"ר והוי דין אחר דרה"י אוסרת, כי הרי הכלל שכ' הראש' ג"כ אויל להציל מאיסורם של בני רה"ר. ועל כרחך כללא הוא דכל דל"מ מערבי יחד ל"ח כרשותם לאסור בשימוש ודריסת הרגל, וגדולה מזו אמרו בסולם וכו', וא"כ שוב ק' איך אסרי בני רה"ר כיון דהמקום פיתא שלהם מופלג משם.

והמוכרח בזה הוא כש"נ לעיל דתנאי דמקום פיתא הוא רק כעין הדין של נחת וקשה, דעדיף נחת מקשה ועדיף מקום פיתא משאר תשמיש ודירוי, אבל כלפי רשות שאין לא"א בה מקום פיתא ודאי כל מיני הדירויין והתשמישין אסורים. וצריך להוסיף, דהרי הראש' פליגי על רש"י וס"ל דאם דירה בלי בעלים אינה אוסרת אז היא עצמה ג"כ מותרת, ולכאו' אמנם אין בה מקום פיתא בשבת זו אבל הרי אין בה גם דירויין אחרים. הא ל"ק, דכיון דאין לבעלים בשבת זו בדירתו שום דירויין ותשמיש, ואין לו אלא בעלותו, ככה"ג אין כאן 'אוסר' כלל, אבל אם יש לו איזה תשמיש זה עצמו טעם לאסור ורק דמקום פיתא קודם בזה לשאר תשמישין. וכל הכלל שכ' הראש' שאם לא מצי מערבי לא אסרי זהו ג"כ רק משום דע"ז חשיבא הרשות כמפלגת ממקום הפיתא שלהם, אבל כלפי גג הנ"ל או אור רה"ר הנ"ל דלא דמי לשאר חצירות, וחשיב דלא"א אין שם מקום פיתא, אף דירוייהן של בני רה"ר שם חשיבי לאסור.

(והחזו"א שם כבר עמד בזה דענין מקום פיתא הוא רק בתורת עדיפות ואעפ"כ הק' איך בני רה"ר יאסרו את הגג וכו' ע"י תשמיש שלהם שאינו מחובר עם מקום פיתא, ז"ל "אבל משום עירוב ליכא למימר דליסרו בני רה"ר והוי לבני רה"ר בשימוש בית התבן ולבני חצר בשימוש חצר ונותנין אותו לשימוש חצר, וזה נלמד מהא דסולם תורת מחיצה עליו ולא אסרי אבני חצר אע"ג דירודין ומשמשין שם דחשיב כבית התבן האי שימוש כיון דאין בית פיתא פתוח לחצר, וה"נ הא דבאין בני רה"ר ומשמשין על הגג, כיון שאין כאן שימוש מפתח בית אין אוסריין אבני חצר, וכש"כ לדעת תו' דבית התבן אינו כלל בתקנת עירוב, ואפי' בכלו שלו, ומהאי טעמא יש לתמוה לפרש"י למאי דמסיק בכומתא וסודרא ואסרי בני רה"ר משום תשמיש, ולמה יאסרו כיון דלבני חצר הוא תשמיש מן הבית, ולבני רה"ר הוא כבית התבן ואפשר דתשמיש גמור אינו אלא אם הרשות סמוכה לבית פיתא, אבל כומתא וסודרא חשיב תשמיש אף בלא בית פיתא", כי ס"ל דהגג חשיב כמחובר למקום פיתא של הבית ממש כחצירות).

כ' בתור"ד "גג הבית לא הי' גבוה מרה"ר עשרה ואע"פ שלא הי' גבוה מרה"ר עשרה מותר אדם לטלטל מביתו לגגו כיון דלצד החצר גבוה י' כולו הוי רשה"י ואע"ג דלגבי רה"ר הוי האי גג כרמלית דהא לא גבי מני' עשרה ואם הכניס והוציא מזה לזה פטור לגבי בית וחצר רה"י הוי ואפ"ה הצריכוהו סולם קבוע להתירו", וכ"כ גם בפסקיו. ודבריו הם ממש כעין ד' התוס' לקמן צג, ב שכ' "תל ברה"ר גבוה חמשה ורחב ארבעה ועל גביו עשו מחיצה חמשה שהזורק מרה"ר לתוכו חייב ומתוכו לרה"ר פטור". וצ"ע איך שייך שהרשות עצמה תתחלק בהגדרתה כלפי אופני ההוצאה השונים, ובד' התור"ד ודאי ק' דאיך שייך להתיר את הגג כלפי החיצר, אחרי שהוא פרוץ במילואו לרה"ר ברוח רביעית.

ואולי אין כוונת התור"ד לזה, אלא דס"ל באמת כדעת הר"מ דד' מחיצות דאו', ולכן הזורק מרה"ר לגג פטור, ומ"מ הקילו להתיר (ע"י סולם או כשאין בני רה"ר משתמשים בו) לטלטל מהחצר לגג. וזה לא כמש"כ הגר"ח בשי' הר"מ, בפ"י מהל' שבת, ז"ל שם "והנה כבר הק' הראש' שם דמאחר דהגג אינו גבוה עשרה א"כ הא הוי ליה כרמלית ומאי מועיל סולם קבוע להתירו, וגם דבסוג' שם הרי מבו' דרק כשרבים מתכפים עליו הוא דצריך סולם קבוע להתירו הא לאו הכי מותר, וק' דכיון דאין הגג גבוה עשרה א"כ הא הוי ליה כרמלית ולעולם אסור, ויעו"ש בדבריהם שתי' דאיירי שהגג גבוה עשרה לצד החצר ורק מצד רה"ר אינו גבוה עשרה וע"כ שפיר הוי רה"י כיון דיש לו שלש מחיצות, אכן זה לא יתכן לדעת הרמב"ם שפסק בפ"ד ובפ"ז שם דרה"י לא הוי אלא בד' מחיצות ובשלש הוי כרמלית

אם נעשה, אלא דיש כאן הגדרה כלפי עצם הדירויין וטפילותה של הרשות. ואמנם נת' במקו"א דבד' הירו' חזי' ל"כ, דאי' שם "לפיכך אם רצה אחד מהם לסתום את פתחו ולבטל רשותו הוא אסור וחבירו מותר וכו' ודלא ר"מ דאמר בית הנעול אסור", וכן בפירקין אי' עוד "המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד עכו"ם ואחד ישראל הרי זה אוסר דברי ר"מ וכו' הדא הוא דר"מ דר' מאיר אומר הבית הנעול אסור", ומבו' דנעילת הדלת מהחצר יש בה דין של דירה בלא בעלים). ולכן ה"נ כשאין לו תשמיש בהאי מקום בשבת, מ"מ אוסר ע"י תשמישו בחול, כיון דהרשות נטפלת לביתו ע"י שהוא משתמש בה בחול מביתו, ול"ח כמניח את ביתו בשבת, כיון דלא הניח את עיקר דירתו. (ויש להוסיף בזה עוד, דהנה דעת המשנ"ב היא דכל אורח שבעה"ב יכול לסלקו אינו אוסר, ולכאו' ק' מה הנידון אם יש גזל בשבת וכו' ותיפו"ל דבעה"ב מצי לסלוקי. ואולי להנ"ל ניחא ג"כ, דבעי' מצי לסלוקי בבית ול"ס במצי לסלוקי בחצר).

ואחר שנת' לן מד' הראש' דיש איסור גם ע"י תשמיש בחול אע"ג דאין משתמשים בשבת, א"כ היה ראוי שיהיה איסור דירויין גם ע"י בני רה"ר וכרמלית, וכמבו' בראיות לעיל דבני רה"ר אסרי מקומות שרגילים להשתמש בהם. (ואכתי ק' לפי הנך ראש' שכ' דבעי' תשמיש בשבת, איך יפרשו הא דאסרי בני רה"ר בבין הפסין ובעמוד וכו', ואולי דמ"מ יש להם תשמיש בכלים הנמצאים שם). אבל הקו' היא מהכלל שכ' הראש' לעיל נט, ב דכל דלא מצי מערבי לא אסרי אהדדי, וכ"כ הפוס' דמה"ט לא אסרי בני הכפרים הבאים בשבת לביהכנ"ס שבעיר כיון דאין דירוייהן בתוך ההיקף של העיר, ובהא תיקשי דבני רה"ר הא לא מצי מערבי והיאך אסרי. ואי נימא דהאי כללא הוא רק גבי דריסה ולא גבי תשמיש, אבל הרי הרשב"א שם הביא על הכלל הזה מסולם, ז"ל "גדולה מזו אמרו בסולם שאם רצו לערב מערבין ואעפ"כ תורת מחיצה עליו ואין אוסריין ואע"פ שיש לו דרך עליהן", ובני מרפסת הרי משתמשים בחצר, וע"כ דבהא נמי אמרי' דע"י חילוק מחיצה או ע"י דל"מ מערבי אז לא אסרי.

ואולי י"ל דהנה הרשב"א בסוג' נתקשה למה בני העליה אינם אוסרים בחצר, ומ"ש מב' גזוז' דהתחתונה אוסרת את העליונה בבאים למלאות דרכה. ותי' דהתם בשעשו מחיצה בשותפות וכדמפרש עלה בשלהי פירקין, אבל הכא התל והעמוד והבור שבחצר בלבד הוא שמשותפין לבני חצר ולבני מרפסת ולפיכך אוסריין זה על זה בהן אבל המרפסת של בני העליות והחצר לבני החצר וכיון שגבוהין זה מזה עשרה אינן אוסריין זה על זה דרך סולם". ולמדנו מדבריו כלפי הא דגדולה מזו אמרו בסולם, דמ"מ באופן של שותפות אז יש איסור גם ככה"ג, וא"כ י"ל דגם בהא דאמרי' דבלא מצי לערב יחד לא אסרי אהדדי, באופן של שותפות אז אסרי'. וא"כ י"ל דכל מה דמצינו בסוג' ובשאר דוכ' דבני רה"ר אסרי היינו באופן שיש להם כעין 'שותפות' שם (או מדין מיצר שהחזיקו בו רבים וכמש"כ הריטב"א), וע"י שותפות אוסרים גם ככה"ג, והאי כלל גדול שכ' הראש' דעיר שחציה מוקפת חומה יכולה לערב בפנ"ע ואין בני החצי השני שאינו מוקף אוסרים עליה, זה רק ככה"ג שאין להם שותפות. אבל לפ"ז יוצא לא כמש"כ הפוס' לדינא על בני הכפרים הנ"ל, דהא איירי התם גם בדאית להו שותפות בעיר ובמקומות בביהכנ"ס.

אמנם אין בזה כדי לחלק מאי שנא הא דמהני לחי ועירוב לחצי מבוי וכן עירוב חצי עיר לרחבה וכו', ולא אסרי בני החצי השני, אע"ג דיש להם ג"כ בכל המבוי והעיר זכות דריסה ותשמיש וכו', ואילו הכא אמרי' דבני רה"ר אסרי את הגג הסמוך להם ואת בין הפסין ואת האויר שמעליהן, וכי זכות רה"ר באויר שמעליהם היא עדיפה על זכות בני המבוי בחציו השני. (אא"כ נימא דכשעושים לחי לחצי מבוי או עירוב לחצי עיר אז באמת מסלקים את החצי השני משותפותם כאן, או מתשמישם כאן, ולא נשאר להם אלא דריסת הרגל. ואז י"ל גם כנ"ל דכל הכלל שאם לא מצי מערבי לא אסרי זה רק לגבי דריסה ולא לגבי תשמיש, והרשב"א שהשווה את זה לסולם וכו' ילמדנו שלבני מרפסת אין בחצר תשמיש אלא דריסה. ובאמת הרי בתשמיש ושותפות גמורה ודאי יש איסור גם אם לא מצי

בדין חולית הבור שאינה גבוהה מרה"ר י"ט). ועי' בנפש חיה סי' כו מש"כ בד' הרשב"א.

וא"כ יוצא מד' הראש' ג' דרכים למה הגג עצמו הוי רה"י באופן שאין לו מחיצה מרה"ר והוא בתוך עשרה לרה"ר, האם משום דרה"י עולה עד לרקיע, או משום גו"א מחיצתא, או דהוי דומיא דחולית הבור. ובכ"ז ילה"ס בהא דאמרי' דבלא סולם קבוע אסור, האם האיסור בזה הוא משום דתשמיש בני רה"ר ממעט את כח המחיצות והרה"י, ואהני סולם קבוע למעט ולסלק משם את תשמיש בני רה"ר, או דבאמת אין איסור מצד דין כרמלית ממש, אלא דבני רה"ר אוסרים את הגג באיסור הצירות, וע"ז שפיר מהני סולם קבוע לסלקם. ונפק"מ בזה באופן שאין סולם קבוע דאסור, האם האיסור הוא רק להוציא מהבית לגג כדין הוצאה מבית לחצר שאינה מעורבת, או דהאיסור הוא גם לטלטל בגג עצמו וכדין איסור טלטול ד"א בכרמלית.

והנה בר"פ כל גגות נחלקו רב ושמואל אי אמרי' גו"א במחיצות שאינם ניכרות, ונת' שם כמה אופנים במה נחלקו עי"ש, וכן ג' אופנים מ"ש מגג המערה דלכו"ע ל"ה רה"י. ובקצרה, או דלכו"ע מדאו' ל"א גו"א במחיצות שאינם ניכרות אלא רק כלפי להפריד בין הגגין (שנחלקו ע"י כשם שחלוקין למטה וכו') ס"ל לשמואל דאמרי', או דלכו"ע אמרי' גו"א גם באינם ניכרות אלא דלרב חומרא היא דאחמירו רבנן בהא, ואילו בגג המערה הוי מחיצה הנדרסת וגם דאין כלל שייכות בין הרשות במערה לרשות שבגגה, או דאע"ג דאמרי' גו"א באינן ניכרות מ"מ זהו דוקא ברשויות שהם חלוקות בעצמם (כגון גגין לרבנן), אבל באמצע רשות אחת ל"ש ליצור מחיצה מכח גו"א ולכן גג המערה ל"ח שיש בו מחיצות. וא"כ יל"ד הכא בגג הסמוך לרה"ר, דהאי מימרא שמואל קאמר לה ולדידיה אמרי' התם גו"א גם במחיצות שאינם ניכרות, ולכאו' הכא ל"ה מחיצה הנדרסת, וגם אין לומר דהוי רשות אחת דהרי לעולם הגג יש לו ג' מחיצות והוי לכה"פ רה"י מדאו' וחלוק הוא טובא מרה"ר, ובכ"ז הראש' התקשו למה לא נימא דהגג הוי כרמלית והוצרכו לומר שהיה מגופף, ור"ת ס"ל דבאמת הוי כרמלית (גרוע) אלא דמהני לזה סולם. ומאידך אין ליישב את דין גג הסמוך לרה"ר מצד דשמואל לטעמיה, דהרי אנן קי"ל כרב דל"א גו"א באינן ניכרות, ואפ"ה פסקי' הך דינא דגג.

ועכ"פ את ד' הריא"ז יש לבאר כן דלעולם הכא אמרי' גו"א לכו"ע ול"ח אינם ניכרות, כיון דהמחיצה אינה נדרסת והווי רשויות חלוקות מצ"ע, ולא ק' מגג המערה, אבל האו"ז שהביא הטעם בשם ר"ת מצד דרה"י עולה עד לרקיע באמת הק' ע"ז דמ"ש מגג המערה. והנה בד' ר"ת בס' הישר יש קצת שינוי ממש"כ הראש' כאן בשמו, עי"ש, אבל מבו' בדבריו עוד דאדרבה גם בלי סולם קבוע ודאי הגג אין בו דין כרמלית דעלמא אלא יש כאן איסור בפנ"ע מחמת דהוא נראה כרה"ר, ז"ל "דכיון שפני הגג קרובין לרה"ר לא ניכר פתח החצר ונר' כאילו הגג ברה"ר ממש. משום הכי אחמירו רבנן ואמרו דרשות בני רה"ר למינח מידי על הגג ולהכי צריך סולם קבוע להתירו דהשתא סלוקי סליק לרשותא דבני רה"ר מהכא", (ואולי לפי הציור שהעמיד שם איירי דאיכא עומ"ר מצד מחיצות החצר). וע"ע מרכה"מ פ"ד מהל' שבת ה"ט. ועכ"פ בהא ודאי תיקשי דהא הגג פרוץ במילואו ברוח רביעית לרה"ר ואמאי יש לו דין רה"י מעיקר דינא, וכן שהוא מותר ע"י סולם קבוע.

והנה ז"ל הגר"ח על הר"מ הל' שבת פ"ד "ונראה לומר, דהנה תחי"ד הרמב"ם שם ז"ל גג הסמוך לרה"ר בתוך י"ט הואיל ורבים מכתפין עליו אסור לטלטל בגג עד שיעשה לו סולם קבוע להתירו עכ"ל, ומקוה"ד הוא בעירובין דפ"ד דאר"נ אמר שמואל גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתירו וכו' והנה כבר הק' הראש' שם דמאחר דהגג אינו גבוה י' א"כ הא הו"ל כרמלית ומאי מועיל סולם קבוע להתירו, וגם דבסוג' שם הרי מבו' דרק כשרבים מכתפים עליו הוא דצריך סולם קבוע להתירו הא ל"ה מותר, וק' דכיון דאין הגג גבוה י' א"כ הא הו"ל כרמלית ולעולם אסור, ויעו"ש בדבריהם שתי' דאיירי שהגג גבוה י' לצד החצר ורק מצד רה"ר אינו גבוה י' וע"כ שפיר הוי רה"י כיון דיש לו ג' מחיצות, אכן זה לא יתכן לדעת

מד"ת, וא"כ הא נמצא דעכ"פ הוי רק כרמלית כיון שהרוח הרביעי שלצד רה"ר אינו גבוה י"ט, ודו"ק.

גג הסמוך לרה"ר (שי' ר"ת)

תוד"ה גג. ור"ת מפרש בענין אחר גג הסמוך לרה"ר ונמוך בתוך עשרה צריך סולם קבוע להתירו דכיון דתוכו רה"י היא לא דמי לשאר כרמלית וסולם קבוע שבחצר ממעט כח כרמלית דל"ה כרמלית מעליא וכו' ודחי רב פפא דלבני רה"ר נמי איכא תשמיש נחת בכומתא וסודרא דראשו של אדם סמוך לגג והוי תשמישו נחת בלא סולם כלל כלבני חצר בסולם ולהכי צריך סולם קבוע להתיר כרמלית גרוע כזה דהוי תוכו רה"י. ומבו' בד' ר"ת דיש גריעותא בהאי כרמלית כיון דתוכו של הבית הוי רה"י, ולפיכך סולם קבוע מהני לסלק את הרבים משם ולהפקיע את שם הכרמלית. וצריך לבאר מהי הגריעותא בהך כרמלית, והא סו"ס כיון דליכא התם מחיצות (מדהווי אינם ניכרות ול"א גו"א), א"כ הוי פרוץ לרה"ר ואין לו מחיצות לעשותו רה"י.

ובאו"ז סי' קפט אחר שהביא ד' ר"ת הוסיף עוד "ועוד פי' תדע דלאו כרמלית גמורה היא דהיכן מציינו כרמלית שתחתיה רה"י ואין זו ראייה דהרי מערה שתוכה רה"י, ומשמע עכ"פ דהגריעותא בהאי כרמלית הוא מכיון דרה"י עולה עד לרקיע, ולכאו' הביאור הוא דאמנם בלי סולם הוי כרמלית כיון דסו"ס ליכא מחיצות והוי פרוץ לרה"ר, אבל מ"מ ע"י הסולם ה"ה נטפל טפי לרה"י שתחתיו ולא איכפ"ל במה שהוא פרוץ למקום האסור, דומיא ד'חורי רה"י שכ' הפוס' דהוי רה"י גם אם נפרצו למקום האסור כיון דהרה"י עצמה אינה פרוצה, וה"ה הכא.

אבל בפס' הריא"ז בסוג' כ' "גג הסמוך לרה"ר בתוך י"ט, אע"פ שהוא רה"י, כגון שהיה מג' רוחותיו סמוך לחצר וגבוה יותר מעשרה ואף מצדו הסמוך לרה"ר, הואיל ומחיצתו תוך הבית גבוהה עשרה ראוי לומר משוך והעלה, וכאילו מחיצתו גבוהה מרה"ר עשרה, והרי הוא רה"י, ואע"כ הואיל והוא סמוך לרה"ר והרבים מניחין בו בשבת לפעמים הכובעים והסודרין שהם לובשין, שעומדין על גבי סטיו שהוא מקום פטור ומניחין אותן על הגג כשהן צריכין לקבל אויר, הרי תשמישי הרבים אוסרו, ואסור לטלטל ממנו לבית. עשה סולם קבוע מן הבית לגג, הרי הסולם הזה מתירו, שהסולם מחברו עם הבית ועושה אותו תשמיש אחד, ומסלק כח רה"ר מעליו. ואם היה סולם עראי אינו מתירו", והיינו דהגריעותא בכרמלית היא מכח דין מחיצות של גו"א, וצ"ע דהא הוי מחיצות שאינם ניכרות. (וצ"ל דס"ל דסגי בניכרות גם בפחות מי"ט, וית' להלן).

והרשב"א בעבוה"ק כ' בזה דבר חדש, ז"ל "גג הסמוך לרה"ר והוא בתוך עשרה לרה"ר ולמעלה מעשרה לחצר ורבים משתמשין בו ומורגלין להניח שם כלים קטנים כובעין וסודרין וכיוצא בזה, הרי זה כרה"ר ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצרו עד שיעשה לו סולם קבוע מחצרו. עשה לו סולם קבוע הרי זה מיוחד לו וסלק את הרבים ממנו, ומותר להניסו ולהוציא ממנו לחצר ולבית ומהם לו. איזהו סולם קבוע, כל שקבעו שם בין לחול בין לשבת, קבעו שם לשבתות ולא לחול אין זה קבוע. ומה בין זה לעמוד שברה"ר שאינו גבוה עשרה שהוא נדון משום כרמלית, יראה לי לפי שהעמוד אינו גבוה עשרה וגג זה גבוה מצד החצר עשרה. למה הדבר דומה, לבור ברה"ר עמוק שבעה וחוליא שלושה משלימתו לעשרה, שהחוליא נדונית משום רה"י אע"פ שאינה גבוהה מרה"ר יתר משלושה". והו"ד במאירי כאן, ז"ל "ושמא תאמר וכיון שהגג הזה בתוך עשרה לרה"ר אף בסולם קבוע היאך הותר לבני חצר והלא כל רשות רחב ארבעה ואינו גבוה עשרה כרמלית הוא והיאך משתמש מחצר לכרמלית והרי גג זה כשתעריכהו אצל רה"ר אינו גבוה עשרה תדע שמפני קושיא זו דחקו גדולי הרבנים בפירושה כמו שיתבאר לך מדבריהם אלא שגדולי הדור מתרצים שכל שעמוק מתוכו עשרה וכשתעריכהו אצל רה"ר הוא גבוה שלשה רה"י הוא אפי' בגבו והרי הוא כבור ברה"ר שחוליתו משלימתו לעשרה שהבור והחוליא מצטרפין לעשרה וגג החוליא נדון משום רה"י אחר שהחוליא גבוהה מרה"ר שלשה". (וע"ע מש"כ הרשב"א בחי' לעיל עח, א

הגג הוא טפל לחצר ולרה"י כעין דין 'חורים', ולכן אפי' שהוא פרוץ במילואו ברוח רביעית לרה"ר מ"מ הוא טפל לרה"י ולא נאסר, אלא רק מצד תשמישי הרבים וע"ז מהני סולם קבוע. ובאופ"א יתכן דבאמת הרשב"א לא קש"ל על כל הגג, דעליו י"ל דרה"י עולה עד לרקיע וכנ"ל, אלא קש"ל על עובי המחיצות דל"ה רה"י בתוכו אלא עמוד בעלמא, וכיון דהתם ל"ש רה"י עולה לרקיע, א"כ הגג כולו פרוץ לחלק שמעל עובי המחיצה הסמוכה לרה"ר, וע"ז תי' דגם בזה שייך עולה לרקיע מדינא דחולליה דאמרי' לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש. אבל זה דוחק בלש'. ויתכן עוד, (וכן פי' בשערי ציון סי' ד וכן בחזו"א בגי' על הגר"ח שם), דכוונת הרשב"א כפשוטו דהבית עצמו היה המחיצה הרביעית של החצר מרה"ר, וא"כ על כל הגג י"ל לאחרים עושה וכו' וכולו הוא רה"י מעיקר הדין ממש כעין חולליה הבור. (ואפשר לומר עוד, דהנה הרשב"א איירי כשהבית אינו עמוק עשרה אלא דהוי רה"י מצד הג' מחיצות שיש לו בצד החצר, ואילו ר"ת נימק את הרה"י שבגג מצד דתוכו רה"י, וי"ל דכיון דהרשב"א דן שהבית כולו הוא כעין חולליה הבור מצד מה שהוא עושה מחיצה לחצר, ובזה י"ל דרק אם הבית הוא נמוך בתוכו מ"ט אז כולו הוא כמחיצה אחת רחבה על החצר, אבל אם תוכו הוא רה"י אז רק הגג שמעל חלק המחיצה הקרובה לחצר יש לה דין 'לאחרים עושה מחיצה' ולא כל הגג).

והנה ז"ל המרדכי ברמז תקכח "רב אומר אין מטלטלין אלא בארבע אמות לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא וקשה מאי איכפת לן הא רה"י עולה עד לרקיע ובתוס' תירץ לפי שפרוץ במילואו למקום האסור וקשה דהא רה"י עולה עד לרקיע ועוד הא אין רה"י למעלה מ' ועוד הא רב גופיה אמר לעיל אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר לכן נ"ל דטעמא משום דלא ניחא תשמישתיה [ואסרין] פן יפול הנופל ממנו". והנה מבוי היטב בדבריו דהוא ס"ל דל"ש הדין של 'נפרץ לרשות האסורה' כלפי הדין של רה"י עולה עד לרקיע, ולכן הוק' לו מה שפי' התוס' בר"פ כל גגות דדינא דרב דאסר את הגגין (מחמת דליכא גו"א במחיצות שאינם ניכרות) הוא מטעם נפרץ וכו', כיון דאכתי י"ל דרה"י עולה עד לרקיע. והנה במרדכי לעיל מינה שם מבוי' שהוא מפרש את פלוג' רב ושמואל לא בגגין הפרוצין זל"ז (שאינם אסורים אלא לרבנן, ולר"ש מותרים הם זב"ז בכלים ששבתו בתוכן), אלא בגג הבולט מעל רה"ר, ז"ל שם "כי פליגי בשאינן ניכרות ומחיצות ניכרות פירש"י ז"ל שהעומד על גג רואה המחיצות תחתיו כי פליגי בשאינן ניכרות כגון שהגג חוץ למחיצות או כמו גגי צרפת בעלי התוספות".

וא"כ כך הוא שיעור דבריו, דהתוס' פי' דהגג אסור לרב כיון דהוא פרוץ למקום הבליטה, וק' ע"ז דהא רה"י עולה עד לרקיע ולא איכפ"ל דהוא פרוץ למקום האסור, ועו"ק דמקום הבליטה עצמו אינו רה"ר כיון דאין רה"ר למעלה מ', (ובר"פ כל גגות נת' דקו' זו היא לא על כל הגג אלא רק על מקום הבליטה, כי הוא יש תחתיו רה"ר להדיא ואינה עולה למעלה מ', משא"כ כל הגג, או באופ"א ע"י"ש), וכן ק' דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ובגמ' להלן פה, א מבוי' דאיסור גג הסמוך לרה"ר תליא בזה. ולכן תי' באופ"א דלעולם ל"ש בהאי גג הא דרה"י עולה עד לרקיע כיון דיראים לעלות לשם מדל"ל לגג מעקה, ול"ש למימר רה"י עולה לרקיע אלא במקום שהשימוש בו ראוי, אבל לא בגג שאין לו מעקה ויפול הנופל ממנו".

ונראה דכך יש לפ' את ד' ר"ת הכא, דבאמת מעיקר הדין ל"ה כרמלית כלל אפי' שהוא פרוץ ברוח רביעית במילואו לרה"ר, כיון דתוכו רה"י ואויר רה"י עולה לרקיע ואין בדין זה חיסרון של נפרץ וכו', והא דבר"פ כל גגות אסור רב את הגג, י"ל בב' אופנים, חדא כמש"כ המרדכי דיפול הנופל וכו' וזה שייך רק בגג שהוא עושה גבוה מסביביו י"ט, אבל האי גג דסוגיין אמנם תוכו עמוק י"ט אבל כלפי סביביו נמוך הוא ואין לו גובה י"ט ליפול ממנו, וא"כ הכא אמרי' רה"י עולה לרקיע. ועו"ל, דר"ת יפרש סוג' דרב ושמואל ר"פ כל גגות בגגין הסמוכין כמש"כ שא"ר שם ולא כד' המרדכי בגג הבולט, וסברא היא דכלפי מה שהגגין פרוצין זל"ז ל"מ הא דרה"י עולה עד לרקיע, דעכ"פ תרווייהו רה"י הוו ועולים לרקיע יחד

הרמב"ם שפסק בפ"ד ובפ"ז שם דרה"י לא הוי אלא בד' מחיצות, ובג' הוי כרמלית מד"ת, וא"כ הא נמצא דעכ"פ הוי רק כרמלית כיון שהרוח הרביעי שלצד רה"ר אינו גבוה י' וכו' ובד' הרמב"ם הרי מבוי' דבגג עצמו אסור לטלטל. והנראה מוכרח בדעת הרמב"ם, דהנה באמת הרי לא איירי' הכא כלל מדיני מחיצות ורה"י, כי אם מדיני רשויות שאוסרין זע"ז, וכמבוי' להדיא בהסוג' דמוכיה מינה לדין גזוז' דאם קיימי בתוך י' דהרדי אסור אהרדי, וכן מוכיח מינה התם דאדם אוסר על חבירו דרך אויר, וגם כל הדין דסולם מתירו אינו שייך כלל לעצם דין רה"י בהחפצא, ורק לענין הדין דרשויות אוסרות זע"ז דתלי בתשמישתא, בזה הוא דמועיל הסולם שהגג שייך בתשמישתא' להחצר ולא לרה"ר, וע"כ אין הרה"ר אוסר עליו, ומשום דזהו יסוד הדין של גג הסמוך לרה"ר דכל סמוך לרה"ר בתוך י' הרה"ר אוסרו בטלטול. והנה בדין רשויות שאוסרין זע"ז הרי תנן שם בדפ"ג ואיזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד"ט, הרי דכל שסמוכות זל"ז בתוך ד' חד רשותא הוא ואוסר על בני חצר, אשר ע"כ י"ל דהך דגג הסמוך לרה"ר פירושו הוא סמוך בתוך ד', אבל כותלי הבית במקומן באמת גבוהין י', ורק שבתוך ד' הרה"ר גבוה וסמוך להגג בתוך י', וע"כ אי משום דין מחיצות ורה"י באמת הוי רה"י גמור כיון דהמחיצות במקומן גבוהות י', ורק דכיון דסמוך מיהא להרה"ר בפחות מ' בתוך ד"ט ע"כ שפיר הרה"ר אוסר עליו, דבדין איסור רשויות כל שסמוכות זל"ז מיהא בתוך ד' דהוי חדא רשותא ע"כ שפיר אוסרות זע"ז". (וע"ע מגנוי הגר"ח סי' ד).

והנה יל"ע הרבה בדבריו, ראשית מה שהביא שכ' הראש' לתרץ דסגי בג' מחיצות, ולא נמצא כן בד' הראש' לפנינו, (מלבד בס' המאורות שכ' "ויש מפרשים אפילו אינו גבוה עשרה לאו כרמלית הוא, כיון שבני חצר מקיפין אותו משלש רוחותיו מרוח אחת הוא שפתוח לרה"ר לאו כרמלית, שהרי רשות שלו הוא וכיון שעשה סולם קבוע, דגלי אדעתיה דניחא ליה בתשמישתיה רה"י הוא", ובודאי לא לזה נתכוין הגר"ח, שהרי לא היה לפניו 'המאורות'). גם ק' דמה התי' בזה והא סו"ס מדרבנן בעי' מחיצה ותיקון ברוח רביעית, ולמה יהיה דבר זה תלוי בפלוג' הר"מ והראש' האם מדאו' בעי' ג' או ד' מחיצות, ואי נימא דס"ל להגר"ח דסולם יכול להועיל מאיזה טעם במקום התיקון הנצרך ברוח הרביעית, א"כ מאי קש"ל להר"מ והא לדידיה נמי הרי מבוי' דמהני קורה ברוח רביעית ומשוי ליה רה"י אע"ג דקורה ל"ה מחיצה אלא היכר. גם מה שתי' צ"ע, (ועי' גי' חזו"א), ראשית דכיון דאין הפלגה ד"ט הא לכאו' כה"ג ל"ח מחיצות הניכרות לענין גו"א, (ונת' במקו"א האם שיעור ניכרות בזה הוא ד"ט), ועוד דאם יש כאן דין איסור של רשויות אז אכתי לא נתיישב למה יש איסור טלטול בגג ולכאו' יש לאסור רק את הטלטול מהגג לחצר וכו' וכד' הגר"ח בריש דבריו. וכן יל"ע מהו דין זה שלמד ממתני' דבסמוכה בתוך ד"ט אוסרת, ולא נראה כוונתו לדין פרוץ למקום האסור (דהרי כ"כ גם על יתד הנערץ בעמוד), אלא יש כאן דין חדש של איסור ברשויות הסמוכות, וצ"ע.

ואמנם מש"כ הגר"ח בשם הראש', כפי הנראה כוונתו לד' העבוה"ק הנ"ל המובאים במ"מ שם, וס"ל דמש"כ הרשב"א בתח"י"ד "לפי שהעמוד אינו גבוה עשרה וגג זה גבוה מצד החצר עשרה", זהו עיקר התי' למה הוי רה"י. אמנם צ"ע כנ"ל דאפי' אי ג' מחיצות דאו' אבל הרי מדרבנן בעי' מחיצה גם ברוח רביעית ואמאי ל"ה האי גג כרמלית מדרבנן. וצ"ל דהגר"ח ס"ל דיש כאן איזה קולא מיוחדת היות שתוכו רה"י, אלא דקולא זו שייכא רק בכרמלית דרבנן ולא בכרמלית דאו'. ואמנם ברשב"א משמע דגם בלי סולם האיסור הוא רק לטלטל מן החצר לגג ולא בגג עצמו, ולד' הגר"ח ק' דהא הוי כרמלית. ועכ"פ לפי מה שפי' הגר"ח בדעת הר"מ הרי ג"כ צ"ל דהא דאסר הר"מ גם טלטול בגג עצמו (כמו שדקדק הגר"ח לעיל מינה, להוכיח דהר"מ לא פי' כד' הרי"י דאיסור בגג הוא מדין קרפף), היינו דוקא בכלים ששבתו בבית, וס"ל בדעת הר"מ דכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול ד"א בחצר שאינה מעורבת.

אלא דהרשב"א לפנינו הרי הוסיף להשוות את זה עם חולליה הבור, וצ"ע מה הביא מזה. ויתכן כוונתו בזה עפ"מ"כ הרשב"א עצמו בפ' הזורק דדינא דחולליה הבור הוא כעין דינא דחורי רה"י, והכא נמי

ממנו שם כרמלית, ולדעת המג"א אפי' סולם ל"ב. עוד שם בשעה צ"צ סק"ח ז"ל יועיין בביאור הגר"א שהוכיח מזה דבעלמא סבירא לה להרשב"א בעמוד מתשעה טפחים עד עשרה הוי רה"ר גמור, וכאן מחמת שמצד החצר גבוה י"ט על כן מהני סולם, דאי בעלמא לא מהני מעלת מכתפים ביותר מתשעה טפחים לא היה לנו להחמיר בעניננו ביותר מתשעה כלל, ומבו' דס"ל דהאי תשמיש הרבים שאוסר את הגג כשאין סולם קבוע הוא מעין הדין של רבים מכתפים.

סיכום הדרכים והאפשרויות בד' ר"ת. גג נמוך הסמוך לרה"ר ותוכו רה"י, בעשה לו סולם קבוע מותר, ובלא"ה אסור לטלטל מהחצר לגג (או גם אפי' בגג עצמו). ויתכן בזה כמה אפשרויות מהו האיסור כשרבים מכתפים עליו ולא עשה סולם קבוע, או מצד דין כרמלית כיון שהוא פרוץ ברוח ד' לרה"ר, (אלא דהוי כרמלית גרוע כיון דתוכו רה"י ולכן מהני סולם קבוע להתירו), או מצד שהוא נראה כרה"ר, וכמש"כ בס' הישר ובמרכה"מ, או מצד איסור רשויות דבני רה"ר אסרי שם בתשמישם והסולם מסלקם ומתירו.

והא דל"ה כרמלית גמורה ע"י הפירצה לרה"ר, י"ל בכמה אופנים. באר"ז כ' דזהו מדין רה"י עולה עד לרקיע, (והק' ע"ז מגג המערה). ונת' עפ"ד המרדכי דבעולה לרקיע אין חיסרון של נפרץ לרה"ר, (והא דאסר רב את הגג בר"פ כל גגות, או משום דהאי גג פול הנופל ממנו ואין רה"י שתחתיו עולה וממשיכה בו אבל גג דידין נמוך הוא בתוך י"ט לסביבותיו, והוי בור דניזקין ולא דמיתה ואין בו חיוב מעקה, או משום דבין רה"י החלוקות זו מזו ונפרצו זל"ז ל"מ הא דשניהם עולות לרקיע משא"כ הכא דהפירצה היא לרה"ר ולא לרה"י אחר).

והריא"ז כ' דהוא מדין גו"א, וק' לכאור' דהא ל"א גו"א המחיצות שאינם ניכרות. (והיה מקום לומר דשמואל לטעמיה דס"ל ר"פ כל גגות דאמרי' גו"א גם באינם ניכרות, אבל צ"ע למה פסקי' דין זה והא קי"ל כרב. אבל באמת יש בזה מן ההערה על כל הראש' כאן שדנו על פירצתו של הגג לרה"ר ומוקמי' ליה בגיפופין וכד', ולא כ' דשמואל לטעמיה לק"מ. ואולי לדידהו לא איירי כלל שתוכו רה"י ורק ר"ת חידש את המציאות הזו, וצ"ע. ואולי זה מקור למש"כ החזו"א ונת' באורך בר"פ כל גגות, דאף לשמואל מעיקרא דדינא ל"א גו"א במחיצות שאינם ניכרות כיון דהגג עביד להו סילוק מחיצות, אלא דשמואל מיקל בזה בגגין שכל החילוק ביניהם הוא רק משום הא ד'כשם שדירין חלוקים למעלה כך הם חלוקים למעלה, ובהו מהני חילוקים במחיצה למטה גם כלפי מעלה. אבל גם לשמואל ל"ש באמת גו"א באינם ניכרות. אבל נת' שם דמד' הראש' מבו' ל"ב).

וצ"ל דלכו"ע אמרי' גו"א מעיקר הדין גם באינם ניכרות, (וגג המערה שאני כיון דהוי נדרסת או כיון דהוי רשויות חלוקות לגמרי הלמעלה והלמטה, או משום דל"א גו"א באמצע רשות כשאין איזה חלוקה אמיתית בתוכו), והא דאסר רב זהו חומרא בהל' רשויות, (וכמש"כ בשערי ציון). ולכן כאן ג"כ אין איסור מצד מה שהגג פרוץ לרה"ר אלא רק בגדרי רשויות מצד תשמיש הרבים, וע"ז שפיר מהני סולם קבוע. עוי"ל דהריא"ז אזיל לטעמיה שכ' בפ' כל גגות "היה גג שלזה בצד גגו שלזה, אם היו מחיצותיו שלכל גג וגג ניכרות לעצמן, כגון שהיה האחד גבוה מחבירו, או שהיה אורו בין גג לגג שמחיצתו שלזה ניכרת לעצמה ומחיצתו שלזה ניכרת לעצמה, הרי זה רואין כאילו המחיצות התחתונות עולות למעלה ומבדילות בין גג לגג, ומותר להוציא כל אחד מביתו לגגו ואין גג חבירו אוסרו. ואם לא היו המחיצות ניכרות, כגון שהיו הגגין שוין ומחוברין יחד, אסור כל אחד להוציא מביתו לגגו, לפי שגג חבירו אוסרו והרי הוא כחצרו הפרוץ לחצר חבירו, שאסור להוציא מביתו לחצירו אם לא עירב עם חבירו", (וכע"ז כ' הריטב"א שם ז"ל "במחיצות הניכרות. פירש"י ז"ל בכאן דבמחיצות ניכרות היינו כשיש אורו בין גג לגג שהעומד על שפת הגג רואה שיש תחתיו מחיצה עשרה, ומחיצות שאינם ניכרות כשהגגין מחוברין שאין אור ביניהן, ונראה מדבריו ז"ל אפי' המחיצות המחוברות למטה עודפות וניכרות למעלה כיון שאין שם גובה מחיצה עשרה לא אמרינן גוד אסיק שהרי אינו מכיר שעומד

בפירצה זל"ז, אלא רק כלפי סוג' דהנידון על הגג הוא מצד שנפרץ לרה"ר, ע"ז אמרי' דחלוק הוא מרה"ר ע"י דתוכו רה"י שעולה עד לרקיע. (ובשערי ציון סי' ד' כ' לבאר ד' ר"ת ע"פ המרדכי. ועי"ש עוד דרש"י ור"י בסוג' נחלקו האם כשנפרץ האיסור הוא על כל הגג בעצם מצד חיסרון מחיצות וכמשמעות לש' רש"י, או רק מצד פירצה למקום האסור. וזה ממש רש"י ור"י לש"י בפ' כל גגות, דנת' שם דלפי רש"י גג הבולט כולו הוי כרמלית מצ"ע כיון דחסר לו מחיצות, ואילו הר"י כ"כ רק מצד שהוא פרוץ במילואו למקום הבליטה).

ועצ"ע דהשו"ע פסק בסי' פסק כעין דינא דר"ת, (ומבו' שם בפוס' להדיא דאין הכוונה רק לאופן שכ' הרשב"א בעבוה"ק דהגג הוא רה"י מחמת שהוא גבוה בג' רוחות מהחצר כ"ט, אלא גם באופן שתוכו רה"י דהוי ממש כגוונא דר"ת), ואילו בסי' שמה סט"ז פסק את ד' התוס' לקמן ר"פ כל גגות על גג הבולט. ולכאור' בזה צ"ל רק כפי המבו' בר"ת בס' הישר דבאמת היה הפרש מועט בין הגג לרה"ר, (ז"ל "גג הסמוך לרה"ר. שחצר אחת פתוחה לרה"ר פתח גדול והגג שבחצר פחות מעשרה וסמוך לרה"ר כל כך שאין הימנו ולרה"ר ד' טפחים. ואותו פחות מד' שבין הגג לרה"ר מן החצר הוא. וכיון דהגג סמוך לרה"ר בפחות מד' אע"פ שאותו פחות מד' שבינו לרה"ר דחצר הוא ואע"פ שהחצר לא נפרצה אלא פתוחה לרה"ר אוסרין בני רה"ר על בעל הגג שלא לטלטל עליו ולהעלות מן החצר לו ולהוריד ממנו למטה. דכיון שפני הגג קרובין לרה"ר לא ניכר פתח החצר ונר' כאילו הגג ברה"ר ממש. משום הכי אחמירו רבנן ואמרו דרשות בני רה"ר למינח מידי על הגג ולהכי צריך סולם קבוע להתירו דהשתא סלוקי סליק לרשותא דבני רה"ר מהכא"), ולכן שייך למימר או כד' הגר"ח דכה"ג חשיב מחיצות עשרה והוי כניכרות, או דאיירי בדוקא כשיש עומ"ר ע"י מחיצות החצר גם בלי גו"א מהמחיצות שתחת הגג. (או י"ל לתרץ ד' השו"ע ע"פ מה שיבו' לקמן בדעת הריא"ז דכיון שהגג גבוה מעט מרה"ר אז חשיב כניכרות, ול"ד לגג הבולט שאין שום היכר של מחיצה קודם הבליטה).

ובחזו"א בסי' קח סק"ו כ' עוד דרך בביאור ר"ת, ז"ל "עוד בש"צ להוכיח דמחיצות שאינם ניכרות הוו מחיצות, מדברי ר"ת פ"ד ב' בגג הסמוך לרה"ר דמפרש ר"ת דאפי' אין הגג גבוה י' אינו כרמלית גמורה ומהני ל' סולם קבוע ואי לא היו משמשינן בו בני רה"ר א"צ סולם כלל, הנה מבואר שמוטר לטלטל מגג לחצר אע"ג דאין הגג גבוה י"ט משום שתוכו רה"י וכו' הנה למה שנתבאר דלכו"ע מחיצות שאינם ניכרות אינן מחיצות ע"כ כונת ר"ת דמן הדין כל כרמלית הוא מקום פטור מה"ת והכא בתחתיו רה"י לא החמירו בו חכמים לענין רה"י ומותר לטלטל ממנו לרה"י וכו' אבל אין כונת ר"ת שהוא רה"י מה"ת שזה לא הוזכר בכל ל' הראשונים ז"ל, וכל הראשונים ז"ל חולקים על ר"ת גם בזה". (ובהא ודאי תיקשי דהרי שמואל אית ליה גו"א גם באינם ניכרות ולמה הוי כרמלית. וצ"ל דהחזו"א לטעמיה הרי ביאר דד' שמואל לא נאמרו אלא גבי גגין הפרוצין זל"ז דכל איסורם הוא משום חלוקת הדירין למטה, אבל מעיקר הדין אף לדידיה ל"א גו"א במחיצות שאינם ניכרות כיון דהגג עביד סילוק מחיצות). ובסי' קב סק"ז כ' עוד "ור"ת מפרש כו' כיון דתוכו רה"י הוא ל"ד לשאר כרמלית וסולם קבוע שבחצר ממעט כח כרמלית כו' סברא זו קשה לן להבינה, ואולי הטעם דחשיב ע"י סולם כחורי רה"י".

ובד' הפוס' בסי' פסק יש בזה עוד חי', ז"ל המשנ"ב שם סק"א "אבל השתא כיון דמצד החצר הוא גבוה י"ט יש על הגג תורת רה"י ומותר להשתמש עליו כשיש לו סולם קבוע לעלות בו מחצרו לגגו דבזה גלי דעתו דמסלק לגגו מן בני רה"ר ואין שייך רק לו ואם מצד רה"ר גבוה י"ט א"צ סולם. ואם הגג נמוך פחות מ"ט מכל צד ובתוכו עמוק י"ט כגון שחקק הקרקע בתוכו והשלימו ל"ט דעת המ"א דא"צ סולם דאין שם כרמלית עליו כלל דהוא רה"י גמור ורבים מאחרונים חולקין עליו ודעתם דמדרבנן שם כרמלית ע"ג מלמעלה כיון שהוא נמוך מ"ט מכל צד וצריך סולם להתירו", ועכ"פ מבו' דס"ל דגם בלא ג' המחיצות האחרות של הגג אז אהני הסולם לבטל

היא רק בצד אחד. וגם דהפוס' בסי' שסא הרי נקטו דה"ה כשהגג אינו גבוה מן החצר י"ט אלא שהבית שתחתיו תוכו עמוק טפי ויש בו אויר י"ט. אלא דע"ז י"ל כנ"ל, דכיון דתוך הבית הוא רה"י אז ה"ה עולה עד לרקיע, ולכן אין בזה חיסרון של נפרץ למקום האסור, אבל הגג של סי' שמה הרי גבוה מסביביו י"ט ואין בו רה"י עולה לרקיע כיון דיפול הנופל ממנו וכת' המרדכי. וא"כ ב' האופנים שכ' הפוס' בסי' שסא ניחא, כי אם הגג הוא בתוך עשרה לסביביו אבל תוכו הוא אויר י"ט אז אמרי' עולה לרקיע כי לא יפול ממנו הנופל י"ט, ואם אין בו תוך של י"ט אבל יש לו ג' מחיצות, א"כ הא הוי רה"י דאו' ע"י ג' מחיצות וכו"ל.

עו"ל דהרי הרשב"א הק' מה בין גג זה לעמוד ברה"ר ות' דהכא דמי לחולית הבור, ואם נפרש כוונתו דאיירי באופן שכל הבית הוא חלק ממחיצות החצר ולכן דמי לחולית הבור דלאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, א"כ א"ש בפשיטות, דבסי' שסא הגג הוא מעל הבית שהוא ממחיצות החצר, משא"כ בסי' שמה דאיירי בגג באמצע רה"ר. (ויל"ע אם גם כשתוכו של הבית הוא י"ט אויר עדיין שייך לומר דכל הבית נידון כמחיצת החצר כולל חלקו החיצון). ואפי' אם נפרש ד' הרשב"א דחולית הבור באופן א", (שכוונתו רק להביא מקור לענין של טפילות הגג לרה"י דהבית והחצר), ג"כ יש למצוא טעמים למה בסי' שמה אין את המעלה של חוליה וחורי רה"י להאי גג. עו"ל כמש"נ ע"פ ר"ת בס' הישר דהיה מרחק מועט בין הגג והבית לרה"ר, וממילא י"ל או כד' ר"ת עצמו דמחיצות החצר היה בהם עומד לגדור מרה"ר, (משא"כ בסי' שמה), או כד' הגר"ח בשי' הר"מ דע"י המרחק המועט הזה כבר נבדל הגג מרה"ר ע"י מחיצות גבוהות י"ט אפי' שאין הפלגה של ד"ט.

רש"י ד"ה לאו משום. וכגון דמרפסת מגופפת היא למעלה, ופתחה בעשר אמות לרה"ר, דאי לאו מגופפת היא סביב, כיון דלא גביהה עשרה כרמלית היא, וסולם לא מהני לה, דקא מטלטל מכרמלית לרה"י. וצ"ע דהרי הגג הוא בתוך עשרה למרפסת, וכיון דהמרפסת היא כרמלית כי אין לה מחיצות, א"כ הגג יש לו דין של נפרץ במילואו לכרמלית, ולמה יהיה אסור לטלטל מהמרפסת לגג כיון דתרווייהו כרמלית. (ובפ' כל גגות ית' דשי' רש"י היא כהנך ראש' דס"ל דמותר לטלטל מכרמלית גמורה לכרמלית מדרבנן כגון שיש לה ג' מחיצות ופרוצה במילואה ברוח רביעית). ואולי י"ל דכיון דמתחת הגג יש רה"י עם אויר י"ט אז היא עולה עד לרקיע ואין בגג איסור של נפרץ לרשות האסורה. (וכמש"נ לעיל באורך עפ"ד המרדכי. והא דאסור רב גגין הפרוצין זל"ז, כיון דעולה עד לרקיע מהני רק להציל מפירצה לרה"ר וכרמלית ולא פירצת רשויות זל"ז כשכולן רה"י). עו"ל דהוי כעין תל המתלקט (להגדרת הגר"ח ולא כחזו"א) דלא אסרי' את ראש התל משום פירצתו לאמצעות התל, דכיון דכלפי ראשו יש מחיצה וכלפי אמצעותו אין, אז ל"ה כנפרץ למקום האסור אלא כמובדל ע"י מחיצה.

פד, א

רש"י ד"ה בור שבין שתי חצירות. ותנן במתניתין בור שבין שתי חצירות אין ממלאין הימנה בשבת, שזה אוסר על זה עד שיערבו או עד שיעשו מחיצה תלויה בבור, כך השיב רבינו יצחק. כ' בתש' הרא"ש כלל כא (מהטור לאביו) "ועוד ילמדני בור שבין שני חצרות אם מועיל בו עירוב, כי יראה דמתניתין מיירי בלא ערבו, אבל אם רוצין לערב אין צריך תיקון אחר, דמאי שנא מחצר שבין שניהם, האי תשמישו על ידי דליית מים והאי תשמישו ע"י טלטול, וכן פרש"י ז"ל בהלכה, דלזה בשלשול ולזה בזריקה, על ההיא דאמר רב נחמן גג הסמוך לרה"ר וכו', ותנן במתני' שם בור שבין שני חצרות אין ממלאין ממנו שזה אוסר על זה וזה אוסר על זה עד שיערבו או יעשו מחיצה תלויה בבור עכ"ל, והשתא דאתינן להכי דמהני עירוב, אם כן בור שבין ישראל וכותי מהני בו שכירות רשותו וכו' ומה ששאלת אי מהני עירוב בבור, מילתא דפשיטא היא, אם החצרות פתוחות זו לזו בפתח, או שיש חלון רחב ד' על ד' מחצר לחצר למטה מעשרה טפחים, או מבית לבית אפילו למעלה מעשרה שיכולין לערב, מותרין למלאת מן הבור. אבל אם אין פתח או חלון ביניהם, אין יכולין לערב". וצ"ע מה היה הנידון, דודאי אם אין פתח

על מחיצה עשרה, אבל יש אומרים דכל כה"ג מחיצה ניכרת היא ואמרינן בה גוד אסיק ואפילו לרב", ומבו' דסגי בהיכר גם של פחות מ"ט, וא"כ אף שהגג הוא נמוך והוי תוך י"ט לרה"ר מ"מ אמרי' גו"א כיון דחשיב ניכרות.

והגר"ח הביא בשם הראש' שתי' מצד שיש לגג ג' מחיצות, ונת' לעיל דכפה"מ מכיון דהוי רה"י דאו' לכן שייך ביה קולא דסולם. ובס' המאורות נמצא להדיא כד' הגר"ח וכו"ל, אמנם לכאו' כוונת הגר"ח היא להרשב"א בעבוה"ק, (וצ"ע לפ"ז למה לא אסר טלטול בגג עצמו כשאין בו סולם קבוע אלא אסר רק מחצר לגג), אלא שלפנינו שם הוסיף טעם מדהוי כעין חולית הבור. ונת' בכמה דרכים, או דחולית היא מקור לדין 'חורים' בכה"ג, או דאיירי הכא שהבית כולו הוא חלק ממחיצות החצר, או שהרשב"א דן בזה רק על הגג שמעל עובי המחיצות. והגר"ח בדעת הר"מ כ' בזה דרך אחרת למה ל"ה כרמלית כיון ד"ה דגג הסמוך לרה"ר פירושו הוא שסמוך בתוך ד', אבל כותלי הבית במקומן באמת גבוהין י', ורק שבתוך ד' הרה"ר גבוה וסמוך להגג בתוך י', וע"כ אי משום דין מחיצות ורה"י באמת הוי רה"י גמור כיון דהמחיצות במקומן גבוהות י"ט. ואילו החזו"א פי' דבאמת הוי כרמלית גמורה מעיקרא דדינא, אבל הא דתוכו רה"י זה טעם להקל בו ע"י סולם, ואולי משום דמי קצת לחורי רה"י.

ועל פי כל הנ"ל יש לפלפל בד' השו"ע והפוס', דמחד נפסק בסי' שמה דגג הבולט הוי כרמלית כיון דהוא פרוץ למקום האסור ואין בו גו"א ול"א ביה רה"י עולה לרקיע, ומאידך נפסק בסי' שסא בגג הסמוך לרה"ר דכל כמה שאין הרבים מכתפים עליו או אפי' אם משתמשים בו אבל עשה סולם קבוע אז מותר ולא אסרי' ליה משום דנפרץ לרשות האסורה. ויל"ד ליישב בכמה אופנים. אפשר לומר דבאמת באופן שאין סולם קבוע (וגם כשאין הרבים משתמשים בגג אבל אין סולם עראי) אז האיסור בגג הוא כדין כרמלית ממש, דאמנם הוי כרמלית גרוע דמהני סולם (קבוע או עראי) להתירו, אבל עכ"פ ה"ה אסור באיסור כרמלית, אבל בסי' שמה איירי בלי סולם, (ואף שאין הרבים משתמשים בהאי גג אבל עכ"פ גם סולם עראי לא הוי ביה), ולכן הוי כרמלית. עו"ל דאמנם כשאין הרבים משתמשים בו אז (גם בלי סולם עראי) ל"ה כרמלית, אבל זהו משום החלוקה שיש בין הגג לרה"ר ע"י שאין בני רה"ר משתמשים בגג, אבל גג הבולט שמקום הבליטה הוא כרמלית והגג פתוח לו במילואו, אז אין מה שיחלק את הגג מהבליטה, וכל המשתמש בגג משתמש גם בבליטה, ולכן הוי כולו כרמלית מדנפרץ למקום הבליטה.

עו"ל עפ"ד הריא"ז והריטב"א הנ"ל בפ' כל גגות דניכרות' ל"ב שיעור י"ט אלא סגי גם בהיכר מועט, ולכן בגג הבולט אסרי' כיון שאין בליטה לגובה במקום שבין הגג להבליטה לרוחב, אבל הכא הרי יש הפרש גובה בין הגג לרה"ר, וזה עצמו משוי ליה להמחיצה הרביעית כניכרות מעל הגג ואמרי' גו"א ולא הוי הגג כפרוץ במילואו לרה"ר ברוח ד'. ויוצא לפ"ז דבני רה"ר אסרי' את הגג כשהם משתמשים בו, למרות שיש בינם ובין הגג מחיצת גו"א. (וכך יוצא גם לפמ"ש בגר"ח שהיה מרחק מועט מהגג לרה"ר ויש בו מחיצת י"ט, ואעפ"כ בני רה"ר אסרי' את הגג בתשמישו). אבל בעיקר הדבר יל"ע האם ד' הריא"ז והריטב"א שייכי גם כאן, דאולי י"ל דבגגין הפרוצין זל"ז והמחיצה שביניהם למטה בולטת כלפי מעלה במקצת או הוי כניכרות, אבל הכא הרי חודה החיצון של מחיצת הבית ברוח הסמוכה לרה"ר הוא אינו אלא בגובה ה' טפחים וכיו"ב, ואילו החוד הפנימי שהוא בגובה י"ט אין ממנו שום היכר מעל הגג בין הרה"ר לגג, וצ"ע בזה. ומאידך יל"ד דכאן זה יותר קל מהריא"ז והריטב"א דהתם עכ"פ הגגין הם בגובה שווה אלא שיש ביניהם בליטה מועטת מהמחיצה למטה, אבל כאן הרי יש הפרש גובה בין הגג לרה"ר באמת, ואולי חשיב טפי ניכרות כה"ג דיש כאן פחות 'סילוק' על המחיצה שלמטה.

ועו"ל כד' הגר"ח דשאני סי' שסא דיש לו ג' מחיצות מצד החצר והוי רה"י דאו', משא"כ בסי' שמה דהגג מכל צדדיו הוא בולט ואין לו שום מחיצה כי ל"א גו"א במחיצות שאינן ניכרות. אבל זה לא מתאים עם מש"כ חלק מהאחר' בסי' שמה דאיירי גם כשהבליטה

העליונה והתחתונה יתר על עשרה טפחים ועירבה זו לעצמה וזו לעצמה שתייהן מותרות למלאות", (וזה כהשי' שהביא רש"י לקמן פח, א, ז"ל "בסמוכה - שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ד"ט, ואני שמעתי שאינה גבוהה ממנה עשרה, ולא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגובה אלא במשך, כדתנן במתני' באנשי חצר ומרפסת, ועוד לרב מה לי גבוהה או נמוכה, הא איהו דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורין, ועוד מהא מתניתא מותבינן תיובתא לשמואל בפירקין לעיל, ואי רב גופיה כדקיימן בגו עשרה דהדדי אוקמה היכי מותיב לה, ואביי דתרצה כגון דקיימן בגו עשרה דהדדי מאי חדושיה", וק' דאם הוה בתוך ד"ט של משך למה אינם אסורים זע"ז והא הוי זריקת גובה דק"ל שהיא אסורת, כדין לזה בזריקה ולזה בשלשול, ועכצ"ל דכיון דיש ביניהם הפלגה מועטת (אפי' שהיא פחותה מד"ט) אז הוי כדרך אויר, אלא שאם הם עומדים בתוך י"ט גובה דהוי נחת לגמרי אז יש איסור גם כן, אבל אם יש גם הפלגת גובה אז הדר דינא דהוי כדרך אויר, וצ"ע. גם ק' לפ"ז דהשו"ע בסי' שעו העתיק כד' הר"מ, ומאידך בסי' שנה גבי גזוז' פי' דינא דמופלגת על ד"ט משך ולא על י"ט גובה. (ועכ"פ הרי הרשב"א בסוג' הק' דבכותל בין ב' חצירות איך אסרי' בזריקת גובה והא אין אדם אוסר דרך אויר, ותי' "דשאני התם דכיון שהדיוורין פתוחין שם ואויר חצרים ממש הוא ששולט בו בכי הא לכ"ע אסור", אבל לכאו' בגזוז' ל"ש לתרין כן, וזוהי שי' הר"מ). וע"ע מרכה"מ פ"ג הכ"ג ופ"ד הכ"ד.

זה מוציא זיו כ"ש. כ' הרשב"א "וזיו כל שהוא דקאמר, יש לי לומר דדוקא כל שהוא קאמר כלומר שאין בו ארבעה על ארבעה הא בשיש בו ארבעה על ארבעה הרי הוא כחלון גופיה דאף הוא רה"י הוא, ואי נמי איכא למימר נמי דכיון דמדינא זיו נמי לא בעי אלא להיכירא בעלמא אף בזיו ארבעה איכא היכירא דכיון דחזו דלא ממלא מן החלון אלא ע"י זיו מידע ידעי דלהיכירא בעלמא הוא דעבדי', והראשון נראה לי עיקר מדלא קאמר זה מוציא אפילו זיו כל שהוא וזה מוציא אפי' זיו כל שהוא". ויל"ע מה מועיל דהזיו הוא פחות מד"ט, והא למ"ד אדם אוסר על חבירו דרך אויר, הא מב' בד' הגמ' בע"ב דל"ש גם ההיתר של מקו"פ. וצ"ל דמ"מ הוי היכר להתיר.

ודרב מהיכא אילימא מהא שתי גזוזטראות זו למעלה מזו וכו' ואמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת ארבעה עליונה מותרת ותחתונה אסורה. יל"ע לפמ"כ הראש' בסוג' דבמקום שותפות אדם אוסר דרך אויר, והאי גזוז' הא איירי בדעשו מחיצה בשותפות.

ועמד בזה הריטב"א לעיל פד, א וכו' "ומקצת רבותי תי' דאפי' לרב מפרשינן הכא דאף לחצר קתני דעד כאן לא קאמר רב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר אלא בדבר שאינו משותף ממש ביניהם כגון ההיא דג' חורבות שבין שתי חצירות, אבל הכא התל והעמוד משותף הוא ממש בין החצר ומרפסת דאי לא לא אסרי ליה בני מרפסת על בני החצר דיש דין גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעליה, וכיון שהם בשותפות ומשתמשים שם בחול בעמוד בשותפות לאו תשמיש אויר הוא חשוב אלא תשמיש גמור, וכאותה שדחו לקמן גבי גג הסמוך לרה"ר דילמא כדרב פפא דאמר בשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא, והתירוץ הזה נכון אלא דקשיא לי עליה דהא לקמן אתי למידק הא דרב דסבר שאין אדם אוסר לחבירו דרך תשמיש אויר מדאמר רב גבי גזוזטראות לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת ד' טפחים עליונה מותרת, והא התם שותפות יש בין שתייהן דהא אוקימנא בשעשו מחיצה בשותפות ואפי"ה ס"ד דטעמא דעליונה מותרת מפני שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, וי"ל דאין הכי נמי לפום מאי דס"ד למידק לה מהתם אבל ההיא כבר אדחיא לה ולא נפקא לן סברא דרב אלא מההיא דשלש חורבות שאינן משותפות ממש לתשמיש לבני החצרות". ותי' זה לכאו' אינו מתיישב בד' הרשב"א בסוג' שכ' "דלהאי אוקמתא לא קאי רב אלא בשעשו לה מלמעלה אבל למסקנא דאסיקנא דרב סבירא ליה דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר קאי בין אלמעלה בין אלמטה".

ביניהם אין מערבין א' (והבור אינו אלא ככותל או חריץ דכיון שהוא מופלג י"ט אינו מאחד את החצירות), ואם יש אז מועיל להם עירוב א'.

אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר

בור שבין שתי חצירות מופלגת מכותל זה ארבעה ומכותל זה ארבעה זה מוציא זיו כל שהוא וממלא וזה מוציא זיו כל שהוא וממלא. מב' דאף לדעת שמואל דאדם אוסר דרך אויר מ"מ מהני לזה זיו להתיר. ופי' המהרש"ל "כי איסור דרך אויר ליכא אלא משום גזירה אפי' לשמואל הלכך די בהיכר קצת וכן משמע להדיא לקמן בשמעתא ורב שאומר אין אוסר דרך אויר היינו שאפי' היכרא לא צריך". אכן בתורא"ש כ' "דהא דאמר שמואל אדם אוסר על חברו דרך אויר היינו כשיש לאחד תשמיש גמור בלא אויר ולחבירו אין לו באותו מקום אלא תשמיש על ידי אויר כי ההיא דשני בתים ושלש חורבות ביניהם שכל אחד משתמש בחורבה הסמוכה לו בלא אויר וחבירו אינו יכול להגיע לשם אלא על ידי אויר, אבל היכא דאין לשניהם תשמיש אלא באויר לא חשיב תשמיש של אויר לאסור זה על זה. ומ"מ דייק שפיר מהכא דשמואל סבר אדם אוסר על חברו דרך אויר ומשום הכי בעי זיו כל שהוא היכא ששניהם משתמשים באויר להיכירא גזירה אטו אחד משתמש כדרכו והאחד על ידי אויר דאי היה סבירא ליה אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר אפי' היכירא לא בעי הכא".

ולד' התורא"ש מדוק' לש' הגמ' שאמרו אין אדם אוסר 'על חבירו' דרך אויר, דבכה"ג דאין 'חבירו' משתמש שם שלא דרך אויר אז לכו"ע אין מדינא איסור דרך אויר (אלא רק מגזירה), אבל בדאיכא חבירו דמשוי ליה כמקום דיורים גמור אז ס"ל לשמואל דאוסר עליו גם דרך אויר. (ולהלן ית' עוד דרך בהא דאמרי' 'על חבירו', עפ"ד הרשב"א דבמיוחד לא' אוסר גם דרך אויר ורק במשותף לשניים בעי' תשמיש שלא דרך אויר לאסור 'על חבירו'). ולד' התורא"ש ניהא עוד להס"ד שר"ל דגג הסמוך לרה"ר נאסר ע"י בני רה"ר דרך אויר, דלכאו' למה בעי סולם קבוע להתירו ולא סגי ליה בזיו, כי באמת ל"מ זיו בכה"ג שתשמישם של בני הגג והחצר הוא לא בדרך אויר, ורק כששניהם דרך אויר ואין איסור מדינא אלא מגזירה אז מהני זיו או קניא. (ואולי ל"ש הענין של זיו אלא בכור המופלג מן החצר וכו' ולא בגג הסמוך לרה"ר). ובג' חורבות דקיימי כשורה הרי אם אדם אוסר על חבירו דרך אויר אז כולן אסורות, אבל בשניים החיצונות לא יועיל זיו, ואילו באמצעית שאין בה דיורים לשניהם אלא דרך אויר אז אין איסור מדינא ומהני זיו.

מופלגת מכותל זה ארבעה. ופירש"י "דאי לאו הכי דמופלג, הוי תשמישו בנחת, והוי כמו שהבור חציה בחצר זו וחציה בחצר זו שרשות שניהן שולטת בה". אבל הר"מ פ"ג הכ"ג כ' "באר שבאמצע השביל בין שני כתלי חצרות אע"פ שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים ומכותל זה ארבעה טפחים שניהם ממלאין ממנה ואין צריכין להוציא זיון על גבה שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר", והיינו דאדרבה יותר פשיט"ל להתיר בלי הפלגת ד"ט בין הרשויות לבור, וצ"ע טעמא דמילתא דהא כה"ג הוי לשניהם בנחת. וכ' בס' הבתים "נראה מדברי הר"ם אם אין הבור מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים כל שכן שממלאין ממנה וכו' שאם לא היה מופלג מן הכותל ארבעה טפחים אצ"ל שמוטר, שהרי כל אחד כשהוא דולה מעביר את הדלי דרך מקום פטור. וזה הדרך נראה לנו לפסק הר"ם. והוא דרך נכון". וכ"כ התו"ש בסי' שעו דטעם ההיתר בזה הוא מצד מקו"פ, אמנם המשנ"ב שם נקט כטעמא דמחצה"ש דגם בזה ההיתר הוא מצד דהוי דרך אויר, דכן ה"ה אפי' בפחות מד"ט, ולש' כ"ש' הוא באופן שלאחד סמוך בתוך ד"ט ולשני מופלג דודאי השני לא יאסור עליו דרך אויר. ועי"ש עוד דנקטי' כד' הרמ"א וכשי' רש"י, כי הר"מ הוא יחידאה בזה. אמנם אם הטעם בזה הוא מצד דינא דמקו"פ יל"ע דהרי הבור אינו מקו"פ והוא יאסור מצד שהוא ברשות שניהם. ואולי צ"ל דאיירי בכור שאין בו דע"ד וכמ"כ במרכה"מ שם, או דאיירי כשבבור יש מחיצה וכדהביא הרשב"א בסוגיין "יש מי שפירש".

ואי נימא כהנך פוס' דטעמא דהר"מ הוא דאף בפחות מד"ט חשיב דרך אויר, אז הר"מ אזיל בזה לטעמיה שכ' בפ"ד הכ"ד "אם היה בין

תשמיש אויר". ומשמע דעניא דדרך אויר הוא כעין תשמיש בקשה, ולכן בתשמיש שהוא נחת גמור או אדם אוסר גם דרך אויר. וצ"ע דבכוליה סוג' משמע דהנידון הוא מצד הפלגת הרשויות ע"י האויר ולא מצד נחת וקשה, וע"כ מדמי' ליה לדינא דמקור'פ וכו', לרון משם האם האויר משתייך להרשות, ע"י חזו"א סי' קב סקט"ז, (ולש' הראב"ד בכתוב שם הוא "אם יש ביניהם מחיצה עשרה, הלא אינן פרוצות ואין אוירה של זה שולט בזה, ואיך יאסר זו על זו דרך אויר והלא האוירין מופסקין הן"). ועוד דהרי בד' רש"י לעיל פד, א מבוי' להדיא דזריקת משך חשיבא נחת טפי מזריקת גובה, ואיך יתכן דאדם אוסר בזריקת גובה ואינו אוסר בזריקת אויר. וגם דאפי' אם אויר הוא קשה, אבל למה לא יאסרו זע"ז בגוונא דלתרווייהו הוי דרך אויר, כלזה ולזה בקשה.

ועכצ"ל דאי"ז משום דהוי כ'קשה' אלא דהוי תשמיש גרוע שאינו אוסר כלל, (ויבוי' עוד להלן), וזה 'סוג' אחר של תשמיש בקשה, די ש כאן גריעות בתשמיש מצ"ע ולא מצד הקושי לחדר, ולכן אם זה תשמיש גמור בכומתא וסודרא לא איכפ"ל דהוי דרך אויר. (ויש נפק"מ בין אם הטעם הוא משום דהוי תשמיש גרוע ובין אם משום דהפסק האויר חוצץ בין הרשויות, באופן שנת' לעיל דבני המרפסת יורדים לחצר ומשם משתמשים בתל, דאין כאן תשמיש גרוע, אבל יש הפסק אויר בין הרשויות).

אמר ליה מי סברת דקיימי כשורה לא דקיימי כחצובה. ופירש"י "מי סברת דעבידי כי שורה - זו אצל זו שתהא החיצונה מפקסת בין הבית ולאמצעי, דתיסק אדעתך אדם אוסר דרך אויר סבירא לי, דתיקשי לך סמוכין נמי ליתסרו", והיינו דלפי האמת אליבא דרב דאין אדם אוסר דרך אויר או בדקיימי כשורה האמצעי מותר, והחורבות הסמוכות מותרות כ"א לסמוך לו. אכן בעבוה"ק כ' "היו שלושת החורבות עשויות כשורה, שניהן אסורין בשלשתן, שאפילו הסמוכה לזה ורחוקה לזה הרי היא כלזה בשלשול ולזה בזריקה ונותנין אותה לשניהן ושניהן אסורין בה, וכן בשניה", וכ"כ המאירי בסוג', ז"ל "ויתבי רב ברונא ואמר לי' והא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שתיהן אסורות וכו' ולדעתך תשמיש שוה הוא שאינך מדקדק בין קשה לקשה הימנו והיה לך לאסורם אף בסמוכות ופירש לו שבודאי כך הוא הדין ולא התיר בסמוכות אלא בעשויות כחצובה", וז"ל רי"ו "אבל אם היו כשורה כלומר שהיו הבתים זה כנגד זה והשלשה חורבות באמצע שתיהן מאאחר שכל בית מהן משתמש לפעמים בזריקה עם החורבה שכנגדו סמוך לבית חבירו כלן אסורות כי כבר אמרנו לזה בשלשול ולזה בזריק' שניהם אסורים כל זה פשוט". וצ"ע דהא אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, ויש להתיר את הימנית לימני וכו' והאמצעית לשניהם. (ועי' בהג' הב"ח על הרי"ף שהעמיד את ד' רי"ו על ציור אחר). ולהלן יב' עוד.

בטעמא דשמואל דיש איסור דרך אויר, כ' החזו"א בסי' קב סקט"ז "לימא שמואל לית לי' דרב דימי כו' מבואר דטעמא דשמואל דאוסר דרך אויר, הוא משום שאוסר את האויר, וכי היכי דאוסר בזריקת אויר היכי דמשמש גם בסמוך וכמבואר ברש"י ד"ה ואמצעי, ה"נ הא דמשמש באויר הסמוך חשיב כאילו הבור סמוך ומחובר לביתו וחצרו אבל אי אין האויר אסור מודה שמואל דאין קונה רשות בדילוג ע"י זריקה", והיינו דעיקר פלוג' רב ושמואל היא האם שייך איסור רשויות על האויר הסמוך, אבל כו"ע מודו דאם האויר מותר אז א"א שיאסור את הרשות הנפרדת ממנו בהאי אויר, וכן דכו"ע מודו דאם האויר יאסר אז תיאסר גם הרשות שאחריו דרכו.

אמנם הנה התוס' בסוג' כ' "וכיון שהמבוי אסור היאך יכול לשלשל ולמלאות מן הבור לחצר דרך אויר המבוי האסור", ומשמע דכל הקו' היא רק מצד דאויר המבוי שבאמצע אסור, אבל לא קש"ל דבכה"ג ודאי אדם אוסר דרך אויר כי האויר עצמו ג"כ נאסר. עוד יש להעיר מהא דאמרי' דבג' חורבות כשורה אז האמצעית מותרת כי הוי דרך אויר, והרי האויר המוליק לאמצעית הוא אוירה של החורבה הסמוכה לו שהוא אוסר אותה כי תשמיש שם הוא בשלשול בלי הפלגת משך. וכן יל"ד עוד מהא דבני רה"ר לא אוסרים את הגג כי הוי דרך אויר (לולי השימוש של כומתא וסודרא), אף דהאויר עצמו

והיה מקום לומר עוד דהנה הראש' הוסיפו בדבריהם דבגוונא דשותפות אוסר אדם דרך אויר כשמשמשין שם בחול בשותפות, (ובביאור"ל בסי' שעו פי' דזהו עיקר התי', שכ' שם "והאחרונים הק' מהא דסי' שעה דבני מרפסת אסורין על בני חצר אף במופלג ד' וראיתי שכבר הק' זה בחיד' הרשב"א בנדפס מחדש ותירץ דהתם כשעשו התל בשותפות ובחול משתמשין בו שניהם דרך החצר הלכך לאו תשמיש אויר לחוד הוא כ"כ שם בתירוץ בתרא עי"ש והב"ח כוון לדבריו מעצמו", ולש' הב"ח הוא "ואין כאן קושיא דדוקא הכא גבי בור וכן גבי חורבה דאין שם תשמיש כלל אפילו בחול אלא על ידי זריקת משך ארבעה דרך אויר קיימא לן דאינו אוסר אבל לעיל גבי מרפסת דבחול משתמש בלא דרך אויר אלא דעכשיו שלא עירב על כרחו אין תשמישו אלא דרך אויר ודאי אוסר", ודו"ק). וא"כ נ' דבגוונא הרי לכאור' אין התחונה משתמשת בעליונה בחול כלל, דהרי אינה נצרכת לנקב ולמחיצותיו אלא בשבת.

ואולי הריטב"א ס"ל דמשתמשים בעליונה גם בחול, דהרי לקמן פח, א אמרי' "הכא במאי עסקינן כגון שעשו מחיצה בשותפות אי הכי כי עשו לתחונה נמי כיון דעשו לתחונה גלוי גלי דעתה דאנא בהדך לא ניחא לי", ומשמע דבלאו הגילוי דעת אכתי אסרי, וצ"ע. ועכ"פ צ"ע מהו גדר שותפות זה, ובמה נחשב שבור בין ב' חצירות אינו בגדר שותפות לאסור דרך אויר. ובאמת בעבוה"ק כ' בפירוש "בור שבשביל שהוא נתון בין שני בתים ואין הבתים פתוחים לאותו השביל, אם הוא מופלג מכותל זה ד"ט ומכותל זה ד"ט, זה זורק דלי מחלונו וממלא וזה זורק דלי מחלונו וממלא, אע"פ שכל אחד ואחד דולה אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר כמו שאמרנו. ויראה לי שלא אמרו אלא בבור של הפקר, שאלו היה של שניהם אפילו דרך אויר אסורין זה על זה בכל מה שיד שניהם שולטת בו עד שיחלקוהו במחיצות עשרה כמו שאמרנו".

רש"י ד"ה אלא בסמוכה - שאין עליונה משוכה מכנגד התחונה במשך הכותל ד"ט, ואע"ג דגבוהה ממנה עשרה, רב לטעמיה דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהן אסורין. וצ"ע למה רב לטעמיה והרי גם שמואל מיישב להך ברייתא לעיל פד, ב אי כאביי אי כרב אדא בר אהבה. ומבוי' דאם באין בני תחונה דרך עליונה למלאות אז אין הדבר תלוי בדינא דאוסר דרך אויר, וכן אם קיימי בגו עשרה אז אפי' במופלגת ל"ח דרך אויר. (ובקיימי בגו עשרה י"ל עפ"ד רש"י דלעיל דאוסר בלא שום טעם תשמיש, וממילא דלא איכפ"ל דהתשמיש הוא דרך אויר. אבל בגמ' ה"ר גם מגג הסמוך לרה"ר אף דקיימי בגו עשרה, וצ"ע בזה). וכ"כ הריטב"א לעיל שם להדיא, ז"ל "לפיכך הנכון דאביי מתרץ לה למתני' אליבא דשמואל אפילו במופלגת התחונה מן העליונה ד' והיינו דחדית לן דאפילו בהא כל היכא דבגו עשרה קיימי אסרי אהדדי, ואע"ג דאיכא לתחונה זריקת הפלגה ושלשול ומקצת זריקת גובה, והיינו נמי דאיצטרך לומר דכיון דבגו עשרה קיימי אסרי אהדדי ואע"ג דמופלגת ד"ט או יותר וצריך לבני העליונה שלשול גדול וזריקת הפלגה גדולה, והא דמיתי ראה מדרב נחמן בגג הסמוך לרה"ר התם נמי זריקת הפלגה איכא לבני רה"ר דסתם רה"ר אית תמן חפופי וכדפירש רש"י לקמן כדאיתנין לקמן למידק מינה לשמואל דסבר אדם אוסר לחבירו דרך אויר". וכן יוצא גם לפ"ד החזו"א שכ' ליישב למה בדקיימי בגו עשרה לא אסרי' את הגזוז' עצמן ע"י שפרוצות זל"ז, כי היה ביניהם ד"ט בצירוף הפלגת המשך עם הפלגת הגובה, (עי"ש סי' צו סק"מ וסי' קב סקי"ב). וצ"ע בזה איזה מעלה יש לקיימי בגו עשרה כיון דיש להם הפלגת משך ד"ט.

דילמא כדרב פפא - שתשמיש גמור הוא להן בכומתא וסודרא. ורש"י לעיל פי' דגג הסמוך לרה"ר הוי דרך אויר מחמת דאיכא חיפופי, ומשמע א"כ דאע"ג דגם כלפי כומתא וסודרא יש הפלגת ד"ט, מ"מ כיון דהוי תשמיש גמור אז אוסר גם דרך אויר לכו"ע. וז"ל הריטב"א "אילימא מהא כו'. פי' וקס"ד דטעמא משום דאסרי עלייהו בני רה"ר בתשמישם, פרש"י ז"ל ואע"ג דאיכא זריקת אויר דהא איכא חפופי ד' סמוך לכתלים ומתרחקים על כרחם אלמא אדם אוסר על חבירו דרך אויר, ומהדרינן ודילמא התם כדרב פפא דכיון דמכתי עליה בכומתא וסודרא תשמיש נוח והגון הוא ולא חשיב

ואפשר להוסיף בזה עוד, דהנה הרשב"א כאן כ' "וקשיא לי א"כ אפילו ראובן משתמש בחורבה שבצד שמאל ושמעון משתמש בחורבה שבצד ימין לפי שאין אחד משתמש שלו אלא דרך אויר ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר דומיא דבור מופלגת מכותל זה בארבעה ומכותל זה בארבעה דשרי לרב אפילו בלא זיו ובלא קנה, וי"ל דמירי כשחורבה שבימין מיוחדת לראובן ושל שמאל מיוחדת לשמעון ולא אמר רב שאין אדם אוסר דרך אויר אלא באויר משותף כההוא דבור וחורבה אמצעית ואויר ררה"ר אבל באויר דמיוחד לאחד מהם ודאי אוסר אפילו לרב", וי"ל הטעם בזה דהכלל הוא רק דבמקום שאדם מוציא מרשות לרשות ושניהם שלו, אלא דבא' מהם יש לחבירו חלק, בזה אמרי' דאין חבירו אוסר עליו את האויר או דרך האויר, אבל מקום שהוא פרטי שלו בזה ודאי גם האויר משתייך אליו לגמרי והוא אוסר בו. (וזה תוספת ביאור על הנ"ל, דאין כאן חלוקה בעלמא בין האיסור להוציא מרשות ראובן לרשות שמעון ובין הוצאה מרשות ראובן לרשות שמעון כנ"ל, אלא הגדר הוא דבמקום שיש לו שותפות או האיסור הוא משום דרשות חבירו מושלת בו וחבירו 'אוסר עליו', ובהא אמרי' דאין אוסר דרך אויר, משא"כ מרשות ראובן לרשות שמעון דהוה רשויות חלוקות בעצם. ואולי זהו הטעם בהא דמבו' דאף לדעת רש"י דדירה בלא בעלים היא עצמה אסורה, מ"מ אין איסור על מי שיש לו שותפות בדירה, כי בדירה בלא בעלים של רש"י שהבעלות יכולה לאסור גם בלי דירוי, מ"מ אין כאן את הענין של רשות חבירו מושלת עליו לאוסרו, כיון שהוא מוציא משלו לשלו, ודו"ק. ונת' עוד בר"פ כל גגות).

ועכ"פ אם הביאור ברשב"א היה מצד האויר המפסיק ביניהם, כאן עדיין היה מקום לדון כי הרי החורבה הסמוכה האמצעית אין אוירה אסור, ואפ"ה כ"א אוסר על חבירו את החורבה שמולו, אבל כבר נת' גם בדעת הרשב"א דאין אדם אוסר את האויר ולא דרך אויר מחמת דהוי תשמיש גרוע, ורשות פרטית לגמרי נאסרת גם בתשמיש גרוע. (ואי נימא כמהלך הא' עפ"ד החזו"א, אז לכא"ו יוצא דהטעם דאדם אוסר רשות מיוחדת גם דרך אויר זהו משום דאז לא איכפ"ל במה שיש הפלגה של אויר שאינו אסור, כי הרשות המיוחדת נאסרת גם כשיש הפלגה של אויר שלא נאסר. ואילו הרשב"א כ' דרשות מיוחדת נאסרת גם בתשמיש אויר משא"כ רשות משותפת, ד"לא אמר רב שאין אדם אוסר דרך אויר אלא באויר משותף כההוא דבור וחורבה אמצעית ואויר רה"ר אבל באויר דמיוחד לאחד מהם ודאי אוסר אפילו לרב", ולפ"ז הרי אין מקום להביא כאן את אויר רה"ר ששם הנידון הוא על האויר בעצמו ולא שיהיה האויר מפליג וחוצץ בין הרשויות. ואולי י"ל דמ"מ כמו שאדם אוסר רשות מיוחדת גם כשיש הפלגה של אויר, ואין כאן התייחסות ישירה למקום פיתא שלו, כן ה"ה מק"ו שהוא אוסר גם את האויר עצמו אפי' שאינו תשמיש ראוי של קרקע, כי ברשות מיוחדת אין תנאים של תשמיש חשוב ושלא יהיה הפלגה וכו', וכמש"נ לעיל דוג' מדירה בלא בעלים, דהדירה עצמה אסורה כי היא מיוחדת, והחצר מותרת כי אינו אוסר 'על חבירו' בלי דירוי ממש).

ומוכרח לפ"ז דמשה"ק הרשב"א דכותל בין ב' חצירות לא ייאסר כיון דהוי תשמיש דרך אויר, ודאי אין כוונתו לומר דהאויר הגבוה לא ייאסר, דהרי להדיא כ' בזה הרשב"א דאויר רה"י עולה עד לרקיע, וברשות פרטית ודאי איסור הדיורין הוא גם באויר וכמבו' בחורבות המיוחדות לימין ושמאל הנ"ל, והאי חצירות שבצידי הכתלים הרי אויר של כל אחד מהם הוא ברשות המיוחדת לו, ורק הכותל הוא משותף ביניהם. (ואולי י"ל דכאן הרשב"א עדיין לא חידש את היסוד דברשות מיוחדת אסרי' גם דרך אויר, ולכן הוצ' לתרץ "דשאני התם דכיון שהדיורין פתוחין שם ואויר חצרים ממש הוא ששולט בו בכי הא לכ"ע אסור", אבל בחורבה זה עדיין לא מועיל כי הרשות לא פתוחה לשם ממש ולכן כ' דבמיוחדת יש איסור גם דרך אויר). וע"כ כנ"ל דהרשב"א ג"כ מפרש דתשמיש דרך אויר הוא תשמיש גרוע, וה"ה תשמיש באויר עצמו, וס"ל נמי דזריקת גובה שווה בדיון זה עם זריקת משך, ולכן דן דאע"ג דהאויר של כל אחד אסור עד לרקיע, מ"מ הכותל שלמעלה שהוא משותף לשניהם

ודאי נאסר. אבל יש לדחות כ"ז, דאמנם מודה רב דאם האויר אסור אז גם אוסרים דרכו, אבל כ"ז הוא רק כשהאויר נאסר מחמת אותו התשמיש שהוא משתמש ברשות שאחריו, אבל אם איסורו הוא מצד שימוש אחר אז עדיין שייך בזה הכלל של רב דאינו אוסר דרך אויר.

והנה בתי' הגמ' בחורבות דאירי בכשורה פ' הרשב"א דהחורבה האמצעית עומדת בין החצירות ובין ב' החורבות, וכ' "הרי ראובן שבבית הצפוני משתמש מביתו דרך זריקה לחורבה שכנגדו בצד ימין, ואע"פ שא"א לו להשתמש שם אלא דרך אויר החורבה האמצעית שהיא אסורה לשניהם אפ"ה שרי משום דס"ל דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, וכן נמי שמעון בחורבה שבצד שמאל", והיינו דההוכחה שאין אדם אוסר וכו' היא ממה שמוותר להשתמש כ"א בחורבה שמולו אפי' שהשימוש הוא דרך אוירה של החורבה האמצעית שהיא סמוכה לשניהם. וכ"כ להדיא בעבוה"ק, ז"ל "ואע"פ שהחורבה שבאמצע משותפת לשניהן ושניהן אסורין בה, אפילו כן אינה אוסרת עליהן לזרוק דרך אוירה, לפי שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר. דלא יהא אויר החורבה חמור מאויר רה"ר, וכבר ביארנו ששני גגין בשני צדי רה"ר בזמן שהגגין שוין וזרקין מזה לזה דרך אויר רה"ר". ומבו' א"כ דהנידון של איסור דרך אויר הוא לא כלפי הרשות שאחריו אלא כלפי האויר בעצמו, דבהא נחלקו רב ושמאל וכו"ל מד' החזו"א.

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה הרשב"א בסוג' נקט דגם בזריקת גובה יש את הנידון של איסור דרך אויר, ומה"ט הק' היכי אסרי' כותל שבין ב' חצירות והא הוי דרך אויר. וכ' ע"ז הריטב"א "אין אדם אוסר לחבירו בדבר שאין תשמישו אלא בדרך אויר כלומר בהפלגת אויר ד"ט כי הכא שמופלגת הבור מן הכתל ד', אבל בזריקת גובה אויר ודאי אוסר כשאינה מופלגת ואפילו לזה בשלשול לזה בזריקה אוסר לרב אלא ודאי כדאמרן ופשוט הוא, אלא שראיתי לאחד מן הגדולים שהוקשה לו כותל שבין חצרות גבוה עשרה ורחב ד' ששניהם אסורין ואע"פ שהם משתמשים בו דרך זריקה, ולפום חורפיה לא דק בה מרן דהתם זריקת גובה והכא זריקת הפלגה וכדמוכחא סוגיין כולה". (ואולי מש"כ רש"י להלן פה, א בד"ה בסמוכה פ' אחר, זה אזיל כפי דעת הרשב"א דזריקת גובה נמי חשיבא דרך אויר). ויתכן לומר לפמ"ש דהנידון בסוג' הוא כלפי האויר עצמו האם נאסר מכלל הרשות או לאו, ולכן ס"ל להרשב"א דכל האויר שמעל י"ט בחצירות אינו נאסר אליבא דרב וזהו שהק' דגם הכותל לא ייאסר כיון שהוא סמוך רק לאויר הרשות למעלה מיי"ט.

אבל באמת אין הכרח לכ"ז מד' הרשב"א דהנידון תלוי רק בדיון האויר, דיתכן לומר דהגריעותא היא דתשמיש דרך אויר הוי תשמיש גרוע, וה"ה דהאויר עצמו לא ייאסר כיון דהתשמיש בו הוא גרוע, ואין בזה חילוק בין גובה למשך, ודרך אויר' אינו תלוי בדיון ה'אויר', אלא שניהם תלויים בדבר אחד והוא האם תשמיש באויר הוא גרוע ורק תשמיש בארץ הוא חשוב או לאו.

דהנה בהא דהתיר הרשב"א לזרוק דרך אוירה של החורבה האסורה לחורבה המותרת, לכא"ו ילה"ק ממה שכ' הרשב"א לקמן צח, ב "דאי דלית ב' ד' ובתחתון אית ביה ד' וכדמפרש במסקנא דתחתון אית ב' ד' אפי' כנגד חלונו נמי לא משום דתחתון רה"י ועולה עד לרקיע הלכך במוציא עליון ה"ז כמוציא מרשותו לזיו שבחצר חבירו", וכן בעבוה"ק כ' "היה זיו אחר לאדם אחר תחתיו רחב ארבעה ואין העליון רחב ארבעה, העליון אסור לפי שאויר התחתון עולה עד לרקיע ועליון באוירו של תחתון, למה הדבר דומה למוציא זיו על חצר חבורו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיערבו", וק' דאין שייך רה"י עולה עד לרקיע באיסור רשויות והא הכא כ' דאויר הרשות מותר מהך כללא דאין אדם אוסר דרך אויר. ובמקנ"א נת' דשני עניני איסור רשויות איכא, דבאיסור להוציא מרשותו הפרטית לרשות פרטית של חבירו, אז הוי בגדר רה"י העולה לרקיע, אבל האיסור להוציא מרשותו הפרטית לרשות משותפת עם חבירו, זהו מחמת צד הדמיון שיש ברשות המשותפת לרה"ר, ובזה ל"ש עולה לרקיע.

חברו מלהשתמש מרשותו לרשותו דרך אויר המשותף אבל אם הוא רוצה להשתמש דרך אויר למקום שהוא משותף אע"פ שאין משתמשין בו אלא דרך אויר אסור, וע"ע בד' המאירי בחי' שהאריך בזה, (ושם נראה שזה ענין חדש דאם החורבות הם בשותפות אז אסרי' דרך אויר, אבל המאירי נשאר שם בתי' הקודם שהטעם דכ"א לא אוסר את החורבה שמול חברו זהו בגלל דאסור לו לזרוק לשם שמה יפול לרה"ר, וכפי הנראה ס"ל דל"ס לאסור בתשמיש דחול). וצ"ע.

והנה הובא לעיל מד' הרשב"א בעבוה"ק דבקימי כשורה אסור הרשב"א אפי' את החורבה האמצעית, וק' דהא קי"ל דאין אוסר דרך אויר. ואולי י"ל ע"פ הנ"ל, דכמש"כ החזו"א הרי כל מה שאין אוסר דרך אויר הוא רק באופן שהאוויר עצמו לא נאסר, אבל אם האוויר נאסר אז הרי הוא אוסר גם את הרשות שאחריו. ולכאן ק' ע"ז דבג' חורבות הרי הסמוכות אסורות ולמה לא תיאסר האמצעית, ולעיל נת' דאולי בעי' שהאוויר הקרוב והרשות המרוחקת ייאסרו מחמת אותו התשמיש. אבל כעת י"ל בד' הרשב"א דבאמת מה"ט אסר את האמצעית ול"ש בזה הא דאינו אוסר דרך אויר, כיון דאוויר החורבה הסמוכה נאסר מחמת השלשול. והיה מקום לדון בזה עדיין דהרי נת' להוכיח דכמו דאין אוסר דרך אויר כן ה"ה דהאוויר עצמו של הרשות לא נאסר, וא"כ בחורבות הסמוכות לא נאסר ע"י שלשול אלא י"ט התחתונים, ולאמצית הוא זורק דרכם למעלה מי"ט. אבל ז"א לפי הרשב"א גופיה, דהרי כ' הרשב"א דהא דאין אוסר אויר וכן דרך אויר זה רק ברשות של שניים אבל ברשות מיוחדת אוסר גם דרך אויר, (ולכן בכחצובה מותר לו לזרוק דרך אויר של האמצעית, ומאידך אסור לימני לזרוק לחורבה השמאלית ולהיפך), וא"כ החורבות הסמוכות הרי הם פרטיות כ"א לסמוך לו, ואיך ג"כ נאסר ושוב א"כ י"ל דאף באמצעית אסורה כי א"י תשמיש דרך אויר אחר שהאוויר עצמו אסור.

אכן כ"ז אינו, דהרי הרשב"א הנ"ל (וכן רי"ו ומאירי) מלבד שאסר את האמצעית בכשורה, הרי אסר גם את החורבות הסמוכות על שניהם, דלזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורים, וכל חורבה כלפי מי שאינו סמוך לה הרי ודאי היא 'דרך אויר', ואי"ז אויר האסור אלא אויר המותר, כי אוירה של החורבה האמצעית לא ייאסר מדהוי אויר של רשות משותפת ולא של רשות מיוחדת. ועכצ"ל דכוונת הרשב"א לאסור את ג' החורבות בכשורה על שניהם הוא מצד הכלל שבשותפות גמורה אסרי' גם דרך אויר, וכלשונו שם שכ' "בד"א בשעשויות כחצובה, שתים זו כנגד זו ורחוקות זו מזו והשלישית מפסקת ביניהן ובין שני הבתים מן הקצה אל הקצה, ולפיכך הבית שבימין זורק דרך אויר החורבה האמצעית לחורבה שבימין, וכן הבית שמשמאל משתמש בזריקה לחורבה שבשמאל דרך אויר החורבה שבאמצע. ואע"פ שהחורבה שבאמצע משותפת לשניהן ושניהן אסורין בה, אפילו כן אינה אוסרת עליהן לזרוק דרך אוירה, לפי שאין אדם אוסר על חברו דרך אויר וכו' ויראה לי שאין דברים אלו אמורים אלא בשאין החורבות שבימין ושבשמאל משותפות, שאלו היו משותפות אדם אוסר על חברו רשות המשותפת לו אפילו דרך אויר וכו' היו שלושת החורבות עשויות כשורה, שניהן אסורין בשלשתן, שאפילו הסמוכה לזה ורחוקה לזה הרי היא כלזה בשלשול ולזה בזריקה ונותנין אותה לשניהן ושניהן אסורין בה וכן בשניה", אלא דצ"ע למה החילוק של שותפות גמורה וכו' מתחלק בין כשורה לכחצובה.

ועכ"פ נפקא לן מד' הרשב"א כלפי הנידון באוויר של רשות למעלה מעשרה, דברשות של שניים אז הוא מותר כיון דאין אדם אוסר על חברו דרך אויר, וברשות מיוחדת הוא אסור. (ובמקו"א נת' לדון דאולי הטעם בזה הוא דברשות משותפת מה שכל אחד מהשותפים אסור בה בטלטול מרשותו הפרטית למרות שגם כאן יש לו שותפות, זהו מפני שחבירו אוסר עליו, ולאסור זה צריך תשמיש גמור ולא תשמיש דרך אויר. ולפ"ז י"ל דהאי בור שבין ב' חצירות וכו' שאין אוסרים זע"ז דרך אויר, אולי עכ"פ הם אוסרים על בני חצירות אחרים שאין להם חלק ודיוורין בהאי בור). ומש"כ הרשב"א לקמן גבי זיוין דבאסור רשויות נמי אמרי' רה"י עולה עד לרקיע, זהו

וכ"א מהם בא להיות 'אוסר על חברו', בזה היה צ"ל דאין אוסר דרך אויר. ואולי י"ל עוד דהאוויר שמעל הכותל עצמו הוא ג"כ חשיב 'אויר' כיון שהוא מעל י"ט, (וכש"נ לדון בר"פ כל גגות דיתכן שלא דנים את עשרת הטפחים מראש הכותל אלא מהקרקע למטה), והרשות שבכותל היא משותפת ולא מיוחדת, ולכן דן הרשב"א שזריקת גובה לא תאסור את האוויר שמעל הכותל כי אין אדם אוסר דרך אויר את חברו המשותף עימו ברשות.

אבל יש להוסיף בזה עוד, דהרי הרשב"א בסוגיין ובעבוה"ק כ' דבשותפות גמורה אז אוסר על חברו דרך אויר, וא"כ ג' דרגות הם, ברשות פרטית יש איסור דרך אויר, וברשות משותפת אינו אוסר את האוויר וגם לא דרך אויר, ובשותפות גמורה אוסר גם דרך אויר. וקצ"ע בזה מה יש בשותפות גמורה יותר מדיוורין משותפים, ואין לומר דהבעלות קובעת בזה, דהרי הרשב"א הוכיח את היסוד הזה (דכשיש לו 'שותפות' אוסר גם דרך אויר) מהא דבני רה"ר אסרי את הגג בהנחת כומתא וסודרא, ושם הרי אין בעלות, אלא או כד' רש"י דהוי תשמיש הגון ונוח, או כד' תוס' דתשמיש כזה אינו נעשה דרך אויר, ולכאן כוונת הרשב"א ד'שותפות' נמי משוי ליה כתשמיש גמור ונוח ולא כתשמיש דרך אויר, (וצ"ע בזה. ואולי זה מכריח דעיקר הדגש בד' הרשב"א הוא ע"ז שמשתמשים שם בחול ולא על עצם השותפות, וכמו שפי' בביאור"ל את ד' הרשב"א על דרך ד' הב"ח. אבל הרשב"א בעבוה"ק לא הזכיר את התשמיש בחול אלא רק את השותפות). וז"ל המשנ"ב סי' שנה סקמ"ז "התנו ביניהן בפירוש שכל אחד ישתמש בשל חברו אז צריכין עירוב", והיינו ד'עשו מחיצה בשותפות' גם לא איירי בבעלות גמורה.

אבל עכ"פ זה מוכרח דג' דרגות הם, דברשות מיוחדת חלים הדיוורין גם דרך אויר, וברשות שיש בה דיוורין של שניים אז אין א' אוסר על הב' כתשמיש דרך אויר, ואם יש 'שותפות גמורה' אז אדם אוסר אפי' על חברו דרך אויר, וכבני רה"ר שאוסרים את התל ע"י שותפותם. ואין כאן גז"ש 'שותפות שותפות', אלא ב' כללים הם, רשות שיש בה דיוורין לשניים (לאפוקי מיוחדת לא) אין א' נאסר ע"י חברו בדרך אויר, וכשיש שותפות גמורה (לאפוקי מסתם דיוורין של שניים) אז אסרי' דרך אויר גם 'על חברו'.

ומה"ט יש לתמוה לפור' עמש"כ אאמור' שליט"א (בהע' להרשב"א הוצ' מוה"ק) לתמוה בסתי"ד הרשב"א, דהכא כ' דהחורבה האמצעית אינה נאסרת באוירה כי היא משותפת לשניהם, ואין אדם אוסר דרך אויר, ולכן מותר לזרוק דרך האוויר לחורבות הרחוקות כ"א לחורבה שמולו, (ולא לחורבה שמול חברו כי חברו אוסר את הרשות המיוחדת לו גם דרך אויר), ואילו בתל וכותל וכו' כ' הרשב"א דבדאיכא שותפות אסרי' גם דרך אויר, ולכאן לפי המת' הרי ל"ש זל"ז כלל.

אמנם בד' המאירי מוכח כדבריו ולא כדברי, וא"כ צדקו דבריו שליט"א מדברי. ז"ל המאירי "כחצובה וכו' וראובן משתמש דרך זריקה מביתו לחורבה שכנגדו אל הימין וכן שמעון משתמש דרך זריקה מביתו לחורבה שכנגדו אל השמאל ואע"פ שאין אחד מהם יכול להשתמש באחת מהחורבות אלא דרך אויר החורבה האמצעית האסורה לשתיים אין אדם אוסר דרך אויר ומ"מ אין כאן לומר שיהא שמעון יכול לזרוק בשל ראובן ולא ראובן בשל שמעון שהרי א"א לו לצמצם שלא להעבירה דרך רה"ר שבין שני הבתים או שבין שתי החורבות וכן הלכה וגדולי הדור פרשו בה לענין פסק דוקא בשחורבה אמצעית לבד היא המשותפת אבל חורבא שבימין מיוחדת לראובן ושל שמאל מיוחדת לשמעון ולפיכך כל אחד משתמש בשלו אע"פ שמשתמשים דרך אויר האמצעית שאין אוסרים דרך אויר אבל אם היו החורבות החיצונות משותפות אין כאן איסור דרך אויר לבד אלא איסור רשות המשותף זה על זה וכמו ששינוי באנשי חצר ומרפסת ששכחו ולא עירבו וכו' פחות מכן לחצר ופרשו בה אף לחצר ושניהם אסורים אלמא אע"פ שאין בני המרפסת משתמשים אלא דרך אויר אוסרין על בני חצר שלא אמרו שלא לאסור דרך אויר אלא כשהוא משתמש דרך אויר למקום שאינו משותף אלא של הפקר או מיוחד לאחד מהן שאין אדם אוסר על

כעין הנידון לעיל, דהרשב"א בסו"ד כשייסד לומר דרשות מיוחדת נאסרת גם דרך אויר, כ' דרה"ר אין אוירה נאסר כי אינה מיוחדת אלא משותפת לכל בני רה"ר יחד עם בעל הגגין, ומשמע דפשיט"ל דאם רשות מיוחדת נאסרת ב'דרך אויר', ה"ה דאויר שלה גופיה נאסר, וא"כ תיקשי למה גבי הסברא דשותפות ובעלות אוסרת גם דרך אויר, אז יש בזה חילוק דאסרי' דרך אויר אבל לא אסרי' את האויר. וי"ל).

ואפי' אי נימא כש"נ לעיל דאין דין 'דרך אויר' תלוי בדין האויר אלא רק דתרווייהו חשיבי כתשמיש גרוע, אולי ג"כ י"ל דחילוק בזה דשותפות מועילה לאסור דרך אויר אבל לא את האויר עצמו. דאמנם כשהק' בגמ' על שמואל מהיתרא דמקו"פ, ע"כ נקטי' דמי שאוסר דרך אויר מוכרח לאסור גם את האויר ואין לחלק ביניהם, מ"מ כלפי שותפות י"ל דאף דשותפות מהני כנגד מה שדרך אויר הוא תשמיש גרוע, מ"מ האויר לא יאסר גם ככה"ג. דהרי בלש' הראש' מב' דהטעם לאסור בשותפות אינו מצד עצם הבעלות לחוד, כי הרי הראש' הוסיפו עוד את התשמיש בחול, וכן השווו את זה להא דבני רה"ר אסרי את הגג הסמוך להם ע"י תשמיש של כומתא וסודרא, וע"כ דענין השותפות בא להגדיר את התשמיש דרך אויר כאילו אינו תשמיש גרוע, (ולא שע"י השותפות נאסר גם בתשמיש גרוע, אלא דבגוונא דשותפות ל"ח גרוע), ובזה י"ל דאויר עצמו לעולם חשיב תשמיש גרוע.

דירה בלא בעלים

תוד"ה שני בתים. פי' בקונ' שאין לחורבות בעלים אלא בני הבתים האלה משמע דסבר דאם יש להם בעלים דאוסרין אותן הבעלים על בני הבתים אע"ג דאינם אוסרין את החצר ואת המבוי שפתוחין להם דקי"ל כרבי יהודה דבית התבן אינו אוסר ובפירקין נמי פסקינן כר"ש דאמר דירה בלא בעלים לא שמה דירה מכל מקום בתוכה מיהא אסור לטלטל ובסוף הדר פירש כן בהדיא גבי דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה פירש והרי רשות אחרת היא שיש לה בעלים ובמבוי לא נשתתפה שאינה אוסרת כדתניא לעיל אינה אוסרת אלא מקום דירה בלבד דהיינו מקום פיתא או מקום לינה וכו' ואין נראה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין לאסור לטלטל בתוכו.

והנה לשי' התוס' נראה להוכיח דס"ל דדירה בלי בעלים ה"ה מותרת לגמרי, ואפי' להוציא כלים ששבתו בבית ממנה לחצר, והיינו דל"ה אפי' כחצר אחרת אלא אין לחורבה דין רשות כלל, דהרי התוס' כ' בסו"ד "דהא דאמרינן בסוף הדר דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה מיירי בחורבה הפתוחה לבית", ובכה"ג הרי ג"כ אין האיסור אלא על כלים ששבתו בבית להוציאם לחורבה, ואין לחורבה כי אם דין חצר, ומוכח דכשאין בית פתוח לחורבה לא היא אפי' חצר אלא מותרת לגמרי. (וכך משמע גם מד' הראש' כאן שכ' להק' על רש"י איך מותר להעביר את העירוב דרך בית שער, ומשמע דלפי ר"י ניחא, ואף דהעירוב שבת בבית מותר להוציא לבית שער דהוי כדירה בלא בעלים וקיל אפי' מחצר). וא"כ ילה"ס בשי' רש"י שאסר את החורבה עצמו אע"פ שאינה אוסרת, האם כוונתו דהויא כבית ממש שאסור להכניס שם אפי' כלים ששבתו בחצר, וכן דכלים ששבתו בחורבה אסור להוציאם מחצר לחצר, או דגם לפירש"י ל"ה אלא כחצר דאסור להכניס אליה מהבתים או כלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו בחצר מותרים בטלטול מחצר לחורבה. (ועי' חזו"א סי' פט סק"ח).

ולעיל עד, א איכא ב' גיר' בד' הגמ' האם הגזירה היא דלמא אתי לאפוקי מאני 'דבתים' לחורבה, או מאני 'דחצר'. ורש"י שם גרס מאני דחצר, ומב' א"כ לשי' דהחורבה דינה כבית דאסור להכניס אליה מהחצר. ואילו התוס' שם גרסו מאני דחצר, וזה כשי' הכא דהאי חורבה היה בה רק דין חצר, (וגם זה רק משום שפתוח לה בית אחר), וכל האיסור הוא רק בכלי הבתים. וכ"כ מהרש"א שם, ז"ל "בפרש"י ד"ה ה"נ לא גזור כו' לאפוקי מאני דחצר לחורבה דרך כו' עכ"ל וכ"ה בכל הספרים שלפנינו ה"נ לא כו' לאפוקי מאני דחצר כו' אבל מדברי התוס' נראה דגרסי' הכא נמי לא גזור לאפוקי מאני

משום דאיירי התם ברשות מיוחדת, אבל ברשות משותפת אין אדם אוסר דרך אויר וגם אין אוסר את האויר עצמו. (ובכ' הדרכים שנת' לעיל, אי משום דגם אויר וגם דרך אויר חשיבי תשמיש גרוע, או משום דהנידון של דרך אויר הוא כתוצאה מדין האויר עצמו, וכד' החזו"א הנ"ל. ועכ"פ זה מב' מד' הרשב"א דההוכחה מד' רב ככחצובה הוא מההיתר להעביר באויר החורבה האמצעית, וחזי' דדבר זה תלוי או מכריח את הדין שאינו אוסר דרך אויר).

וקצ"ע בזה דהכא נעמד הנידון של איסור אויר בדינא דאוסר דרך אויר והחילוק בזה הוא בין רשות מיוחדת למשותפת וכנ"ל, ולקמן שם כשהרשב"א אסר את האויר או נזקק לכלל ד'אויר רה"י עולה לרקיע'. והכא הרי הק' בגמ' גם על האויר של רה"ר שייאסר ע"י בני רה"ר, ויהיה אסור לזרוק מגג לגג, ובאויר רה"ר ודאי ל"א שהוא עולה עד לרקיע. ואולי מעיקר הדין ברשות מיוחדת ודאי ראוי לאסור גם את האויר, (וכש"נ דרק להיות 'אוסר על חבירו' השותף עימו ברשות יש חיסרון של אויר ודרך אויר, משא"כ ברשות מיוחדת), אבל התם בעל הזיו התחתון אין לו שום תשמיש בזיו העליון, ובזה אסר הרשב"א רק מצד דרה"י עולה עד לרקיע, ועדיין אין לאסור מצד הא דרה"י עולה לרקיע ברשות משותפת, כי אז בא הכלל של 'אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר'. ועצ"ע בזה.

ומ"מ יש להעיר דדעת התוס' בסוגיין היא דיש איסור רשויות למעלה מעשרה גם בחצר של רבים שאינה מעורבת, שהרי כ' לדון בע"א למה אין איסור לזרוק לבור מצד האויר שבין החצר לבור, וכ' "כגון שאותו הפסק שבין שתי החצירות שהבור עומד שם אינו רה"י אלא רה"ר או כרמלית ומחיצות הבור גבוהים עשרה דכשממלאים מן הבור לחצר מביאין דרך מלמעלה מי' דהוי מקום פטור", ומב' דגם למעלה מעשרה יש איסור רשויות, ולפיכך הוצרכו להעמיד ברה"ר או כרמלית. ונפק"מ מצויה בזה בהכנסה מחבלי כביסה העומדים מעל חצר שאינה מעורבת אל הבית, אלא דאולי יש מקום להקל בזה דהוי כחורי רה"י, ודו"ק.

והנה בגמ' הק' דאם אדם אוסר דרך אויר אז ראוי לאסור גם מקו"פ, ותי' דברשויות דאו' הקילו טפי מברשויות דרבנן. והנה לעיל בפ' חלון נחלקו רב וריו"ח בכותל שבין ב' חצירות שאין בו רוחב ד"ט, האם הוא אסור על שניהם, או שהוא מותר כדין מקו"פ. ורב אסר שם, ועי' ריטב"א ומהרש"א כאן שהסבירו למה היקל הכא טפי מהתם. אמנם תיקשי בהא דאסר ריו"ח דלכאו' אם אדם אוסר דרך אויר, הרי לא ראוי להקל במקו"פ ברשויות דרבנן כמב' הכא, וא"כ אף דקי"ל כרב דאין אדם אוסר דרך אויר, אבל הרי הרשב"א הק' דכל כותל שבין ב' חצירות הוי כ'דרך אויר', (ונת' לעיל דלשי' גם זריקת גובה היא כזריקת משך, או דמ"מ האויר הסמוך לו לא אסור כי הוא למעלה מ"ט, או כי ראש הכותל גופיה חשיב כאויר למעלה מעשרה), ותי' דבכותל אסרי' גם דרך אויר כי רשות החצר שולטת בו ממש, ועוד דתי' דשותפות ובעלות שאני ואוסר גם דרך אויר, וא"כ ק' אין אפשר להתיר כותל פחות מד"ט מדין מקו"פ, והא כה"ג אסרי' גם דרך אויר. ונ' דלהתי' הא' ברשב"א ל"ק כ"כ, כי אמנם רשות החצר שולטת טפי באויר הכותל, אבל י"ל דכיון דהוא פחות מד"ט אז לעולם התשמיש בו הוא כאויר וכדרך אויר, אבל להתי' הב' ברשב"א ודאי תיקשי, דכיון דיש שותפות ובעלות, אין שייך להתיר את ראש הכותל בהיתר של מקו"פ.

ונראה לומר דאמנם בדאיכא שותפות אז אדם אוסר דרך אויר, אבל ל"ס בזה לאסור את האויר עצמו. ועפ"ד החזו"א דלעיל ודאי י"ל כן, דהרי לדבריו יוצא שעיקר הנידון שלא לאסור דרך אויר הוא מחמת שהאויר עצמו לא נאסר וממילא יש כאן הפלגה של רשות המותרת, ובהא נחלקו רב ושמואל האם האויר נאסר, אבל הא דאמרי' דאדם אוסר בדרך אויר אם יש לו שותפות אי"ז סברא לאסור את האויר, אלא רק סברא לומר דאז לא איכפ"ל שהוא מגיע לרשות הזו דרך האויר המותר, כי סו"ס ברשות זו יש לו שותפות ובעלות ממש, אבל אויר לעולם לא נאסר אפי' אם יש לו בו בעלות כי תשמיש אויר לא חשיב. וראיה לדבר דהרי בגמ' דנו על אויר רה"ר דבני רה"ר יאסרו אותו, ולכאו' בני רה"ר הם כשותפים ברשות ובאוירה, (וי"ל בזה), אלא ע"כ דהאויר לעולם לא נאסר גם ע"י שותפות. (וי"ל בזה קצת

שאע"פ שהמניח את ביתו לשבות אצל בתו אינו אוסר מ"מ אסור להם להשתמש בביתו והרי הוא כמבטל חצרו ולא בטל את ביתו ואף כשיבא הוא לביתו אסור להכניס ולהוציא מן הבית לחצר ומן החצר לבית וכן כתבו במי שהיה לו כמה בתים בכמה חצרות ודר באחד מהם שאינו אוסר באחרות כמו שכתבנו שמ"מ אסורים הם להשתמש בביתו ולהוציא ממנה לחצר או מן החצר לתוכה וכן מי שיש לו חורבא בחצר אע"פ שאין החורבא אוסרת לבני חצר אחר שאין שם דירה מ"מ בני חצר אסורים לטלטל מן החצר לחורבא או מן החורבא לחצר וכן כל כיוצא בזה והדברים נראים").

וצ"ל דודאי לא כל דירה בלי בעלים יש לה דין בית, דאם היא חורבא שאינה עומדת כלל לשימושי בית ואינה ראויה לדירה, אז לא תהיה החורבא אסורה יותר מאשר חצר. וא"כ אין סתי' בד' הריטב"א דנקט מחד בדעת רש"י דיהיה איסור להוציא מבית הגוי לחצר, כי בית הגוי ודאי ראוי ועומד לדירה, ומש"כ הריטב"א גבי חורבא דהאיסור לפי רש"י הוא רק בכלי בתים כי איירי שהחורבא אינה עומדת וראויה לדירה כלל. (אכן בריטב"א לעיל עד, א מבו' להדיא בדעת רש"י דאסור להוציא מדינא מהחורבא לבית, וצ"ל דיש דרוגת במציאות של חורבא).

וז"ל הרשב"א שם "שתי חצרות וחורבא אחת ביניהם. לפמ"ש"כ למעלה בר"פ כיצד משתתפין על דעת רבותינו הצרפתים ז"ל דכל שאינו אוסר מותר להוציא מן הבתים וחורבא אפי' דאחרים מוציאין לה אפי' מאני דבתים, האי חורבא רחבה שאחורי הבתים היא ופתח הבית פתוחה לה ולפיכך הו"ל כעין חצר לאסור בו כלי הבית בלא עירב, ובשאינה ראויה לדירה היא דאי בראויה לדירה אפי' כלים ששבתו בחצר נמי אין מוציאין לה", ולמדנו מדבריו דחורבא הראויה לדירה שפתוחה לה בית, דינה כבית ולא כחצר, (ודלא כד' החזו"א שכ' דאפי' מקום לינה הוי רק כחצר ולא כבית, ונת' במקו"א), אבל עכ"פ מבו' עוד דאיירי בחורבא שאינה ראויה לדירה וכנ"ל. (אבל יש לדקדק קצת דרק לאוקי' דרבותינו הצרפתים הוצרך הרשב"א לומר דאין החורבא ראויה לדירה ולכן אינה אסורה אפי' שפתוחה לה בית, אבל לשי' רש"י לא הוק' לו איך יוציאו מהחצר לחורבא כיון דדירה בלא בעלים היא כבית. וזה דלא כמבו' בעבוה"ק דלפי רש"י יש איסור גם בכלי חצר כי החורבא דינה כבית).

ואפשר לומר עוד, דאפי' כשהחורבא ראויה לדירה, והיא של אחרים, אעפ"כ אשכחן דהתירו להוציא לה כלים מהחצירות, דהנה החזו"א בסי' פו סק"י"ח כ' "מבואר מזה דאע"ג דלענין לאסור חצר ומבוי צריך מקום פיתא או לינה, מ"מ לענין להוציא לחורבתו של חברו אסור אע"ג דאינו בחורבא באכילה ולינה, והא דאמר לעיל כד, ב ממתא לרחבה שרי משום דלית בה דיורין צ"ל דהתם לא היו הבעלים עושין ברחבה שום דירה והא דחשיב הוקף לדירה הוא משום שימוש דבני מבוי ברחבה, [ואפי' אם משמשין בני רחבה כיון דבני מבוי ביתן פתוח לרחבה ומשמשין שם אין בני רחבה אוסרין עליהם, דחשיב חצר של בני מבוי שאין דירה תלוי' בבעלות של קנין אלא במי שהוא דר] והלכך אין הבעלים אוסר, אבל הכא בדרין הבעלים עסקינן ושיעור דירה לענין זה לא נתבאר ואולי שימוש של העמדת חפציו מהני כמו בית התבן ובית הבקר כמו לענין היתר טלטול ביותר מב"ס", (ונקט דהאי רחבה איירי כשלא היתה שייכת לכל בני מבוי אלא ליחידים וכמש"כ בהג"ה בתוס' לעיל ז, א), וכ"כ בסי' צד סק"א ז"ל "נראה דאף לפרש"י דוקא כשאין להם לבני הבית תשמיש קבוע בחורבא או בני חורבא אוסרין עליהן, אבל אם יש להן לבני הבית תשמיש קבוע בחורבא אין בני חורבא אוסרין עליהן דמקרי דירתן של בני הבית קביעא כיון דבית פיתן פתוח לה, ושל בני חורבא עראי והוי כמו בשותפין לזה בנחת ולזה בקשה וכמו שסיימו בדבריהם ובענין הדירות אינו תלוי בקנין ממון אלא בשימוש ודירה, והמשמש הוא הבעלים, וראי' לדבר מהא דאמר לעיל כד, ב ממתא לרחבה כו' מאן דשרי דהא ליכא דיורין הרי דשרי לרחבה של חברו כיון דאינו דר בה, אלא ע"כ התם ה"ט כיון דבני מתא משתמשין בה, ופתח בית פיתן פתוח לה הוי דירתן עיקר ואין בני רחבה אוסרין עליהן, והיינו נמי טעמא דחצר שראשה נכנסת

דבתים לחורבא אבל מאני חצר שרי כמו דשרי מאני דמבוי לחורבא דהא חצרות ומבואות כולן רשות א' הן ודו"ק".

אמנם הרא"ש כאן כ' "נראה דרש"י סובר דנהי דאין אוסרת את החצר ואת המבוי שהיא פתוחה להם בתוכה מיהא אסור לטלטל. וכן פירש לעיל בהדיא בסו"פ הדר דלמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבא. ופי' רש"י ורשות אחרת היא שיש לה בעלים וכו' וק' לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין לאסור טלטול לתוכה ולא לאסור על הבתים ועל החצר שהיא פתוחה להם. הלכך נראה דאין אוסרת כלום והא דאמר בסוף הדר דלמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבא מייירי בחורבא הפתוחה לבית", והיינו דגרס התם מאני דחצר אע"פ שסובר כד' התוס' גבי דירה בלא בעלים. וצ"ל כמש"כ הריטב"א לעיל שם "הא דאמר' דילמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבא לאו דוקא אלא כלומר מאני דבתים לחורבא". וא"כ אין הכרח כ"כ מד' רש"י שגרס מאני דחצר, דס"ל דדירה בלי בעלים דינה כבית ממש, דאולי ה"נ לדבריו לאו דוקא והחשש הוא על כלי הבית, כי האי חורבא דינה כחצר.

והנה הריטב"א בסוג' דן בראיות לד' רש"י וכ' "ועוד הביאו ראייה מדאמר' בפרק הדר גבי מבוי ורבי יוחנן אמר אפילו בית וחורבא ושקלינן וטרינן עליה ואמר' דרבי יוחנן לא גזר דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבא מפני השיתוף, דאלמא אסור להכניס ולהוציא כלי ביתו לחורבתו של חברו, וזו ראייה מחוורת אבל ר"י ז"ל דחה אותה דהתם בשיש לבעל החורבא בית סמוך לה והוא משתמש בה ולפיכך היא אסורה", ומבו' דנקט בשי' רש"י דהאיסור הוא רק בכלי הבית, והיינו דאין איסור בחורבא כבית אלא רק כחצר.

ומאידך, הנה שי' המודכי היא דאסור להוציא מבית הגוי לחצר, (היינו דאורח בבית הגוי אסור להוציא משם לחצר אם יש בחצר עוד ישראל אחד, אבל הישראל ההוא מותר להוציא מביתו לחצר כי דירת הנכרי כדירת בהמה בדליכא שני ישראלים האוסרים זע"ז), וביארו האחר' דין זה ע"פ רש"י דדירה בלא בעלים אסורה אע"פ שאינה אוסרת. (וע"ע חזו"א סי' פב סקט"ז). וכעין ד' האחר' מבו' בריטב"א בסוגיין שכ' "ועוד הביאו ראייה מדאמר' פרק הדר דל' מאיר אע"ג דגוי כי ליתיה אינו אוסר ביתו אסור להוציא ולהכניס, וגם זו אינה ראייה דהיא אילבא דר' מאיר דס"ל דדירה בלא בעלים שמה דירה אלא דבגוי הקילו היכא דליתיה מפני שהוא כדיר של בהמה שלא יאסור וביתו אסורה דסוף סוף דירה הוא", וכ"כ בתור"פ באורך. ומבו' א"כ דלפי רש"י אז דירה בלא בעלים אסורה כבית ולא רק כחצר, דהרי אסור להוציא מבית הגוי לחצר. (וכך הוא פשוט הגמ' שם דמבית הגוי בדליתיה אסור להוציא לחצר אע"ג דדירה בלא בעלים לא שמה דירה ורק בישראל גזרו עליה ובגוי לא גזרו ואעפ"כ מביתו של הגוי אסור. ועי' ריטב"א שם דגריס איפכא 'לעולם דירה בלא בעלים שמה דירה' ולפ"ז אין ראייה כלל). וצ"ע סתי"ד הריטב"א בשי' רש"י.

ואף הרשב"א בעבוה"ק כ' "חצר הסמוכה לחורבא של אחד מן השוק, בעל החצר מותר להוציא לה כלים ששבתו בחצר, לפי שאין חורבא אוסרת וכל שאינו אוסר אינו אסור. ויש מי שאוסר ולראשון דעתי נוטה", ומשמע דהפלוג' היא גבי כלי החצר, והיינו דלשי' רש"י היא החורבא כבית. ואין לומר דנקט כלי החצר לומר דלהתוס' נמי אין היתר אלא בזה, אבל כלים ששבתו בבית אסורים כי החורבא היא כחצר, דהרי נת' לעיל דהתוס' מתירים את החורבא לגמרי.

והנה להלן צב, א אי' "שתי חצירות וחורבא אחת ביניהם אחת עירבה ואחת לא עירבה אמר רב הונא נותנין אותה לזו שלא עירבה", ומבו' להדיא דעכ"פ כלים ששבתו בחצר מותרים בטלטול מחצר לחורבא, ואין שייך לומר בדעת רש"י דהחורבא היא כבית. (וי"ל בפשיטות כמש"כ המאירי שם "זה שביארנו בחורבא זו אפי' היא של אחרים גדולי הרבנים כתובה כן ומ"מ גדולי המפרשים חולקים בה ופרשוה דוקא כשהיא של בעלי החצרות אבל בחורבא של אחרים לא", אבל לשי' רש"י שם הוא "וחורבא אחת ביניהם - לא שנא שלהם ולא שנא של אחרים". ועכ"פ מבו' במאירי דחורבא אסורה כבית. וכן מבו' בדבריו פו, א שכ' "וכתבו גדולי המפרשים

וכיו"ב מקומות שלא נחשבים כסמוכים וטפלים ממש להמקום פיתא של היחיד. וא"כ ודאי יוצא דכלפי הבית עצמו (של מקום לינה) ל"ש שום היתר במה שיש בחצר זו בתים אחרים שהם מקום פיתא, (והרי אם היה חצר שכל הבתים הפתוחים לה הם מקום לינה או היא תהיה אסורה לפי הנ"ל), וא"כ המקום לינה אף שאינו אוסר בחצר אבל כלפי עצמו יהיה לו גם דין בית. גם יל"ד דכמו דאשכחן דבני רה"ר אסרי אפי' שה'פיתא' שלהם רחוק, ה"ה האי מקום לינה ייאסר ע"י המקום פיתא המרוחק של אותו בעלים, ואי נימא דמ"מ אינו יכול לאסור דרך החצר המעורבת שלהם, אבל עכ"פ אם יהיה למקום לינה פתח ישיר דרך רה"ר למקום פיתא או יאסור דרך שם.

ז"ל התורני"ד לעיל עד, א (על שי' רש"י) "וקשיא לי טובא כיון דחורבה לא אסרה במבוי משום דלא דיירי בה אמאי אסור לטלטל מחצר לחורבה והא בהלכתן דלקמן בשלהי פרקין אמרי' וכו' זה נעשה בית שער לזה וזה נעשה בית שער לזה אמצעי הוה בית שמניחין בו עירוב וכל בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן פת אלא שני הבתים הסמוכים לחצרות כיון שנעשו בית שער ואינן אוסרים בחצר גם אינו אוסר לטלטל מחצרות לאותן הבתים ותיפשוט מהכא דכל שאינו אסור אינו אסור לטלטל מרשותו לתוכו, ובפ' בתרא דמסכתן תנן בור ברה"ר וחולתי' גבוה י"ט חלון שע"ג ממלאים ממנה בשבת אשפה ברה"ר גבוה י"ט חלון שעל גבה שופכין לתוכה מים והיכי שרי לטלטולי מרשותו לרשות שאינה שלו אלא כיון דלית בהו דיוורין שרי ומכמה דוכתי מוכח דכל מידי דלית בי' דיוורין כי היכי דלא אסר אחריני הה"נ לא אסור לטלטולי בגויה".

(עוד כ' שם "אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיות לכלים ששבתו לתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית אי קשי' מהכא מוכח דאין מטלטלין מבית לקרפף בלא עירוב והרי הוכחתי במהד' תל' דכל מידי דלית ביה דיוורין לא אסר אחריני ולא אסרי נמי לטלטולי חביתי לגוי' תשובה הנ"מ כגון חרבתו וקרפיו של שמעון הסמוכין לחצר ראובן ואין שמעון סמוך להן שישתמש בהן בהא ודאי מותר ראובן להשתמש בהן ואינם צריכין עירוב אבל אם סמוך שמעון לחורבתו או לקרפיו ומשתמש בהן והן סמוכין נמי לחצר ראובן התם אמר ר' שמעון דמחצר ראובן לקרפיו של שמעון או לחורבתו מותר לטלטל בלא עירוב שכולן הן רשות אחת אבל מבית ראובן לקרפף שמעון לא ואע"פ שאינו בית דירה שכיון ששמעון שלא עירב עמו סמוך לו ומשתמש בו אסור לטלטל מביתו לאותו קרפף". ובחזו"א סי' צד סק"א כ' "ודעת הרמב"ם כרש"י שהרי בקרפף פחות מב"ס שלא הוקף לדירה הצריך ע"ח", אבל לכאוי' יש לדחות כד' הרי"ד הנ"ל).

והנה בעיקר ד' רש"י יל"ד האם כוונתו דלאסור את הרשות עצמה ל"ב דיוורין כלל אלא עצם הבעלות אוסרת ומחלקת את הרשויות, או דס"ל דאמנם דירה בלא בעלים לדידן לא שמה דירה לאסור בחצר, אבל מודי' עכ"פ לר"מ לגבי הבית, דדירה בלא בעלים כשהיא ראויה לדירה או היא אסורה כלפי עצמה. (והנה לש' התוס' הוא "ואין נראה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין לאסור לטלטל בתוכו", ואולי יש לדקדק דס"ל אליבא דרש"י דדירה בלי בעלים היא דירה לחצאין, דלענין עצמה הוי דירה וכשי' ר"מ, ולענין החצר סבירא לן דל"ש דירה). והנה ז"ב דדירה בלא בעלים קי"ל דאינה אוסרת את החצר, ויל"ע לפ"ד רש"י והלא החצר עצמה תיאסר עכ"פ כדירה בלא בעלים, דאם הבעלות מספיקה כדי לאסור את הרשות כלפי עצמה, א"כ בחצר עצמה הרי יש לו בעלות. וכ' החזו"א בסי' צו סקט"ז ד"דירה של שותפות אין אוסר על השותף עד שישבות בשבת זה בפיתא ולינה בחצר השותפין ואף שביתו מיוחד לפיתא ולינה וגם הניח כליו כיון שאינו שובת בשבת זה אינו אוסר על כלי החצר, ונראה דאם כל בני החצר הלכו לשבות בעיר אחרת ג"כ מוציאין מביתם לחצרם דאין שותף אוסר בלא פיתא ולינה". וה"ה בבית יחידי בחצר והניח את ביתו לשבת, דיל"ד עפ"ד רש"י אם שייך בחצר את האיסור של דירה בלא בעלים.

אבל לפ"ז צ"ע מהו שהאריכו התוס' לדון אליבא דרש"י וכ' "והא דשרינן הכא להשתמש בסמוך לו אע"ג שיש לחבירו כמו כן חלק בה

לבין הפסין [לעיל כ, א] דמותר לטלטל מתוכה לבין הפסין". וא"כ י"ל דה"נ מכיון דהחצרות משתמשות בחורבה או ל"ש גבה האיסור של דירה בלא בעלים.

(ובסי' קב סקי"א כ' החזו"א פ"י בקו' שאין לחורבות בעלים כו' יש בזה הרבה חילוקים א. רשות של אחד, והבעלים אינו משמש בה כלום, ושכנו ביתו פתוח לשם ומשמש בה ובוזה גם רש"י מודה דאין הבעלים אוסר, וכדאמר כה, א מאן דשרי דהא ליכא דיוורין, וע"ע כ, א חצר שראשה נכנסת לבין הפסין כו' וברש"י שם ד"ה א"ל מותר, ב. אם הבעלים משמשין בה בעצמם ובתבן, והשכן בשימוש חצר ובית פיתו פתוח לשם, נראה דנותנין לזה שמשמש בחצר, ונלמד ג"כ מהא דלעיל, ג. אם הבעלים משמש ברשותו בשלשול או זריקה והשכן בפתח, נראה דהוא כדניא דלעיל, ד. אם הבעלים אינו משמש כלום, והשכן בעצמם ותבן, לפרש"י הבעלים אוסר, ואסור להשכן להוציא מן הבית דרך חור לאותה רשות, ולדעת תו' מותר, ה. ואם השכן משמש בשלשול או זריקה הבעלים שאין משמש כלום אוסר עליו לפרש"י, ו. ואם הבעלים בתבן והשכן בתבן, הוא במחלוקת רש"י ותו', ז. הבעלים בתבן ושכן בשלשול הוא במחלוקת רש"י ותו', ח. הבעלים בשלשול והשכן בתבן, הבעלים אוסר לכו"ע, ט. הבעלים בשלשול והשכן בשלשול, לכו"ע אוסר, י. הבעלים אינו משמש כלום או משמש בתבן והשכן אינו משמש כלום, הוא בפלוגתא רש"י ותו', יא. היו שני שותפים ברשות, ואחד משמש בפתח, והשני אינו משמש כלום או משמש בשלשול, או בתבן, נותנין לזה שבפתח, יב. אחד אינו משמש כלום והשני משמש בשלשול, נותנין לזה שבשלשול אף לפרש"י ואין הבעלות אוסר, יג. ונראה דה"ה במשמש בתבן וחברו אינו משמש כלום, יד. ואם אחד בתבן ואחד בשלשול נראה דנותנין לזה שבשלשול, טו. ואם שניהם בתבן צ"ע לפרש"י אי אוסר, ולדעת תו' אין אוסר רק בפתח או בשלשול").

ויש להוסיף עוד בשי' רש"י, דהנה הראש' כאן דנו על דבריו מבית שער, ולכאוי' הא בית שער אינו אוסר גם כשיש שם דיוורין, ומנ"ל דיהיה בו חומרת דירה בלא בעלים אליבא דרש"י. וע"כ מבוי' דס"ל אליבא דרש"י דאין בזה שום חילוק, כיון דהאוסר בדירה בלא בעלים הוא עצם הבעלות בלי שום תורת דיוורין, ולא שנא מניח את ביתו וכו' ולא שנא בית שער. אלא דא"כ יש להעיר למה אין חצר נאסרת אלא ע"י שפתוח לו בית שהוא מקום פיתא, והא בלא"ה נמי תאסור הבעלות בחצר. וצ"ל כמש"כ התוס' כאן דמ"מ בדאיכא אחר שותף אינו אוסר, ד"ה דשרינן הכא להשתמש בסמוך לו אע"ג שיש לחבירו כמו כן חלק בה אינו אוסר על זה כיון שגם לזה יש חלק בה דשניהם שותפים בשלשול ואינם אוסרין זה על זה את הסמוכים כיון דהוי לזה תשמישו בנחת ולחבירו בקשה ובשתי גזוזטראות דסוף פרקין עשו לתחונה סילקו נפשיהו מעלינה ואין אוסרין את העלינה אע"פ שעשו אותה בשותפות ויש להם חלק בה". ובהאי דבית שער צ"ל דס"ל להראש' דאליבא דרש"י היה ראוי לאסור אותו כדין בית שער למרות שהפנימיים עוברים בו ויש להם חלק בדיוורין שלו, כיון שאינו משמש להם אלא כמעבר בעלמא.

ועכ"פ בשי' תוס' יל"ד דאמנם דירה בלי בעלים ה"ה מותרת לגמרי, אבל מה הדין בבית שאינו משמש אלא כמקום לינה, דאמנם הוא אינו אוסר בחצר אלא רק הבתים שיש בהם מקום פיתא, אבל הוא עצמו לכאוי' לא גרע מחצר, ואם אמנם מותר להוציא ממנו לחצר, (אי נימא דמקום לינה ודאי ל"ה כבית), אבל יהיה אסור לטלטל ממנו לחצר כלים ששבתו בבית אחר. אלא דלא מצינו אוסר בחצר אם לא שהיא סמוכה למקום פיתא, והכא האי בית שהוא מקום לינה אין פתוח לו שום מקום פיתא. ויל"ד בזה עוד עפמ"ש"נ לעיל בסוגיין דמצינו דבני רה"ר אוסרים בתשמישם את הגג או את האויר וכו', אע"פ שאין להם מקום פיתא סמוך כאן אלא בהפלגה של רה"ר באמצע, ואילו מאידך גיסא הרי הראש' כ' כלל גדול דלא מצינו איסור בתשמיש ובדריסה אלא ע"י מי שיכול לערב יחד, אבל כל דלא מצי מערבי לא אסרי אהרדי. ונת' מכוח ההכרח דהתנאי של מקום פיתא הוא רק בתורת עדיפות דנותנין את החצר למי שתשמישו בפיתא, ולכן משכח"ל דבני רה"ר ג"כ אוסרים גג ואויר

ובמשנ"ב סי' שעא סקט"ו כ' "אחד מן החצר וכו' - וה"ה אם היה המוריש אחד מן השוק תלוי ג"כ בעירוב ולא עירוב אלא סתמא דמלתא כשהוא דר בשוק אינו מערב על הבית שיש לו בחצר", ומבואר דמעיקר הדין הוא יכול לערב, (ויש בזה סתי' איך פסקי' בדירה בלא בעלים אם כרש"י או כהתוס', ונת' במקו"א). אמנם בחזו"א יש סתי' בזה, דמחד כ' בסי' פו סקי"ח "אבל חורבתו שאין לחברו בה כלום אסורה בדירה כל דהו, ולהוציא מחצר לחורבה אין תקנה בע"ח שאין ע"ח מועיל בלא פיתא ולינה", ומאידך כ' בסי' פט סק"ד "משא"כ בגינה תוך העיר, שאין בני העיר משמשין שם כלל, הוא רשות בעל הגינה ואוסר עליהן, ומיהו עירוב מהני ואע"ג דלא מצינו עירוב בלא פיתא ולינה בגמ', מ"מ מבואר ברמב"ם שם דעירוב מהני, והאי עירוב היינו שיתוף דעירוב לא שייך בלא בית, [שו"ר דעירוב בלא פיתא ולינה מבואר בגמ' ע"ר ב' ואחד לי חלון שבי' ב' גגין כו' מבואר דמערבין את הגגות], וצ"ע.

והנה הרשב"א הנ"ל בדצ"ב כ' דאירי בחורבה שאינה ראוייה לדירה, ולפיכך אף דבית פתוח לה אינה נאסרת על כלי החצר, אבל כשהיא ראוייה לדירה הויא כבית, וכן משמע גם בדבריו בעבוה"ק שם שכ' "חצר הסמוכה לחורבה של אחד מן השוק, בעל החצר מותר להוציא לה כלים ששבתו בחצר, לפי שאין חורבה אסורה וכל שאינו אוסר אינו אסור. ויש מי שאוסר ולראשון דעתי נוטה. אימתי בזמן שאין הבעלים משתמשין בה, אבל בזמן שהבעלים משתמשין בה אסורה, שחורבה חוזרת לבעלים כמו שביארנו, ומבו' דכשהבעלים משתמשים בה אז החורבה אסורה גם בכלי החצר כי דינה כבית. אבל צ"ע דבהמשך דבריו שם כ' "שתי חצרות וחורבה אחת ביניהן, בין ערבה כל חצר וחצר לעצמה בין לא ערבו, והחורבה משותפת לשניהן, נותנין אותה לשניהן להוציא לה כלים ששבתו בחצר, ואין חוששין שמא יוציאו לה כלים ששבתו בתוך הבית. ואם היתה חורבה של אחד מן השוק שאינו משתמש בה, אף זו היא מותרת לשתי החצרות כמו שביארנו, וזה ק' דכיון דשניהם משתמשים בחורבה למה לא נעשה דינה כבית לאסור הבאת כל חצר לשם. אמנם מסו"ד הרשב"א כבר מבו' התי', שכ' ד"חורבה של אחד מן השוק שאינו משתמש בה" מותרת, והיינו דאם משתמש בה אז אסורה כבית. וצריך לבאר מהו טעם החילוק בזה דבחורבה של שלישי ומשתמש בה אסור כבית, ובחורבה של שניהם ומשתמשים בה דינה כחצר.

אמנם כיו"ב מבו' בד' המאירי הנ"ל בשם הראב"ד שכ' "זה שביארנו בחורבה זו אפי' היא של אחרים גדולי הרבנים כתבוה כן ומ"מ גדולי המפרשים חולקים בה ופרשוה דוקא כשהיא של בעלי החצרות אבל בחורבה של אחרים לא", הרי דס"ל כדעת רש"י דדירה בלא בעלים אסורה, והויא כבית ממש לאסור להביא אליה גם כלים ששבתו בחצר, ואפ"ה כשהיא שייכת לבעלי שני החצירות דינה כחצר ולא כבית. ואפ"ל הטעם בזה, כיון דגם אם דירה בלא בעלים אסורה הרי מבו' דאינה אסרת את החצר, ונת' הטעם בזה (דהוא גם משום) דדירה בלא בעלים אינה אסרת טלטול על מי שהוא שותף בחצר, וא"כ כשהחורבה תהיה של שלישי אז הוא יאסור עליהם, ודינה כבית (עכ"פ בחזו"א לדירה), אבל כשהיא של שניהם אז הרי כ"א שותף בה ואין חבירו 'אוסר עליו', אלא דמ"מ הויא חצר של שניהם לאסור להוציא אליה כלי בית כיון דהיא סמוכה לחצרים ודרים בה, אבל האי דיוורין הבאים מן החצר ודאי אין דינם אלא כדן חצר. ואולי זה הישוב גם בד' הרשב"א, דאמנם הוא ס"ל דדירה בלא בעלים אינה נאסרת בלי דיוורין בפועל, אבל כשהבעלים משתמש בה אז הדר דינא כד' רש"י דהחורבה נאסרת בשיעור בית, אבל כששניהם משתמשים בחורבה, אז אין בכח הבעלות לאסור על מי שהוא שותף בחצר, ורק הדיוורין לחוד הם האוסרים, ודיוורין הבאים ע"י החצר לא אלימי מן החצר.

ואפשר להציע בזה טעם אחר בד' הרשב"א, למה כשיש אחר שהוא בעלים של החורבה ומשתמש בה דינה כבית ונאסרת גם בכלים ששבתו בחצרים, ואילו כשהחורבה של שניהם אינם אוסרים זע"ז אלא כלים ששבתו בבית וכדן חצר שאינה מעורבת. דהנה לקמן צ, א כ' הרשב"א "ונראין דברי רבותנו הצרפתים ז"ל שפי' דההיא

אינו אוסר על זה כיון שגם לזה יש חלק בה דשניהם שותפים בשלשתן ואינם אוסרין זה על זה את הסמוכים כיון דהוי לזה תשמישו בנחת ולחבירו בקשה", והלא זהו כל עיקר ד' רש"י דדירה בלא בעלים אינה אסרת בחצר כיון שיש שם חלק של שותפות ושותף אינו אוסר על רעהו בלי דיוורין. וגם מהו שהק' על רש"י דהוי דירה לחצאין, והלא דין הוא דאע"ג דבעלות אסרת בלי דיוורין, מ"מ נותנין אותו לבעל הדיוורין וכעין הדין של נחת וקשה. (והחזו"א שם כ' "נראה דעיקר מה דקשיא לי' לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין, היינו בהניחו כל בני חצר דירתן בשבת זה דשרינן להוציא מבית לחצר אבל אם אחד הניח את ביתו דשרינן לאידך להוציא, בזה יש סברא דלא גרע מלזה בנחת ולזה בקשה", אבל צ"ע דמנ"ל להתוס' באמת דגם בהניחו כולם את ביתם החצר עדיין מותרת, וגם צ"ע דהתוס' לא הזכירו כ"ז בקו' דאזלא על אופן שהניחו כולם את ביתם).

אכן אי נימא כהצד השני שנת', דאין כוונת רש"י דבעלות לבד אסרת את הרשות כלפי עצמה, אלא כוונתו דמודי' ליה לר"מ דבית דחזי לדירה, אע"ג דהניח את ביתו, מ"מ ה"ה אוסר כי דירה בלא בעלים ג"כ שמה דירה, א"כ צ"ל דיש כאן דין אחר דדירה בלא בעלים אף דהויא דירה כלפי עצמה מ"מ ל"ח דירה לאסור בחצר, וע"ז הוא דהק' התוס' דהוי דירה לחצאין, אבל לעולם בכל חצר של דירה בלא בעלים אי"צ לומר דהוי בגדר נחת וקשה וכו', אלא דכיון דהדירה היא בלא בעלים אז ל"ח לאסור בחצר, והבעלות בחצר ודאי איננה טעם לאסור כי הרי החצר לא ראוייה ולא עומדת לדירה. (וזה אין לומר דמ"מ החצר תהיה מותרת כיון דיש שם שותפות והוי כנחת וקשה וכנ"ל, דאם דירה בלא בעלים הויא דירה גמורה אז החצר היתה נאסרת ממילא ולא איכפ"ל במה שהבעלים לא נמצא בה, דדין 'מניח את ביתו' שמענו אבל דין 'מניח את חצירו' לא שמענו, אלא רק בגלל שיש מיעוט ב'שם דירה' של הבית לכן החצר לא נאסרת). ולפי"ז א"ש כמה קו' על רש"י, הן משה"ק החזו"א מרחבה, והן משה"ק הרי"ד מאשפה ומ"כמה דוכתי מוכח דכל מידי דלית בי' דיוורין כי היכי דלא אסר אאחריני הה"נ לא אסור לטלטולי בגויה", כי בכל מקום שאינו ראוי לדירה גם רש"י מודה דהבעלות אינה סיבה לאיסור וחילוק רשויות, ורק דבמקום הראוי לדירה אמרי' דאע"ג דהניח את ביתו מ"מ 'שמה דירה' כלפ"ע, ואין שמה דירה לאסור את החצר. ובס' הרוקח סי' קנט כ' איזה ענין בחורבה הראוייה לדירה, ולא נתבארו הדברים לגי' שלפנינו, אכן האבהו"עו' בסי' פסו כ' בשמו דס"ל דדירה בלא בעלים אסורה אע"ג שאינה אסרת, אבל רק אם החורבה חזיא לדירה, וזה ממש כשנ"ת. (אבל כ"ז הוא דלא כמבו' בד' הראש' שהק' על רש"י מבית שער וכו' דס"ל דד' רש"י הם גם בלא חזי לדירה).

ועכ"פ הנה לעיל נת' באורך לדון האם אליבא דרש"י דירה בלא בעלים הויא כבית או דעכ"פ ל"ה אלא כחצר, ונראה דכל הנידון הזה ל"ש אלא לפי הביאור שנקטו הראש' בדעת רש"י דהאיסור הוא מחמת עצם שינוי הבעלות, והיה ראוי גם לאסור בית שער וכו', ובזה יל"ה"ס האם זה גורם גם חומרת בית או דל"ה יותר מחצר, אבל לפמש"נ מד' הרוקח, (ושכן נקטו התוס' אליבא דרש"י וכנ"ל), דלא אסר רש"י אלא בחזי לדירה וכעין שי' ר"מ בדירה בלא בעלים, א"כ פשיטא דהוי כבית ולא רק כחצר, וכמו אליבא דר"מ דהאי דירה בלא בעלים דינה כבית ממש (ואפי' לאסור את החצר), וה"ה לדיוורין אליבא דרש"י כלפי הדירה עצמה. והנה במקו"א נת' לדון האם מועיל לערב דירה בלא בעלים, והיינו עפ"מ שני' בחלק מהראש' דא"א לערב בית שאינו אוסר, ובית התבן אפשר לערב רק למאן דאסר ליה, איך הדין אליבא דרש"י, דדירה בלא בעלים אסרת אף שאינה אסורה, האם סגי באיסור זה כדי שיהיה אפשר לערב. ואולי הדברים תלויים בהנ"ל, דאם רש"י אסר רק מחמת שינוי הבעלות, א"כ י"ל דאכתי אין כאן 'דיוורין' לקבוע בהם עירוב, אבל אם האיסור הוא מחמת שם הדיוורין שיש גם בדירה בלא בעלים, ודאי דמהני בזה עירוב כמו אליבא דר"מ בדירה בלא בעלים, או גם בבית התבן למאן דאסר.

דכרמלית הוי דרבנן, אבל כלפי הא דאמרו דחכמים עשו חיזוק יותר משל תורה, בכרמלית ל"ב חיזוק כחצר שאינה מעורבת.

רש"י ד"ה לא דעבידי כחצובה. ואע"ג דשתים הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסר לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ. (עי' במהד' עוז והדר גי' שונות בד' רש"י כאן). וכ"כ רש"י לעיל מינה בע"א "זה משתמש - בחורבה הסמוכה לו דרך חלונות ע"י זריקה, הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול, שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון, אין פירצת המחיצה אוסרת, ומותר להשתמש בכלה, והוא אינו יכול להשתמש דרך חלון למרחוק אלא ע"י זריקה, וחבירו אינו אוסר עליו, ואע"פ שמשמש בה בחול בזריקה, שזורק דרך אויר שלו בפירצה עד תוך חורבה זו, אינו אוסר על חבירו דרך אויר, שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר, אבל בסמוכה לחברו לא ישתמש אפילו בזריקה, הואיל ויש לחברו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו". והראב"ד בכתוב שם תמה בזה, ז"ל "פרוצות הללו איני יודע מה הן. אם יש ביניהם מחיצה עשרה, הלא אינן פרוצות ואין אוירה של זה שולט בזה, ואיך יאסר זה על זה דרך אויר והלא האוירין מופסקין הן. ואם אין ביניהם מחיצה עשרה הרי נפרצו במלואן למקום האסור להן שזו אוסרת על זו". ולכאור' רש"י לשי' בכמ"ד במכילתין דאין דין נפרץ לרשות האסורה באיסור רשויות, אלא רק אם 'נתווספו דיוירין', ובחורבה הא ליכא דיוירין. (ועצ"ע מי הכריחו למימר דהיו החורבות פרוצות זל"ז).

ולכאור' אשכחן כוותיה דאין נפרץ למקום האסור במקום שאין בו דיוירין ותשמיש תדיר, בד' תור"פ לעיל עז, א שכי' שם "כגון שעקר חוליא מראשו. וא"ת כיון שלא כנגד המיעוט אסור, א"כ אפי' כנגד המיעוט נמי ליתסר, דהוי פרוץ במלואו למקום האסור לו. וי"ל דמקום המיעוט חשיב כחורי רה"י. והר"ם תירץ דכיון שאין הכותל אסור אלא מחמת החצרות שלא עירבו, ולגבייהו אינו נפרץ במלואו, שפיר דמי". אבל באמת הן בד' רש"י כאן והן בע"א נראה דאין כוונתו לומר דרשות של חורבה אינה אוסרת את הרשות שנפרצה אליה כי בה אין דיוירין כ"כ, אלא דרשות שאין בה דיוירין לא נאסרת במה שהיא פרוצה למקום האסור, ועצ"ע.

תוד"ה לימא שמואל לית ליה דרב דימי - פירוש רש"י נראה עיקר דקאי אההיא דבור שבין ב' חצירות וכו' ור"ת פירש בע"א ואין נראה פירושו. ומצינו פי' אחר בד' הר"ח, ז"ל "אל' רבינא לרבא נימא שמואל דאמר גג הסמוך לרה"ר צריך סולם קבוע להתירו בטלטול מרה"ר לית ליה הא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו אלא ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. אמר ליה ברשויות של תורה הכי נמי דאית ליה כי קאמרי' הכא ברשות דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה".

איסור רשויות באויר רה"ר

אמר ליה רבינא לרבא מי אמר רב הכי והא איתמר שני בתים משני צידי רה"ר רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה. ופירש"י "ואע"ג דכי סגי באויר רה"ר למעלה מעשרה קא סגי, וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רה"ר, אע"פ שאין להם כאן תשמיש", והריטב"א הוסיף "פי' והשתא משמע לן דכיון דמרשותו לרשות שלו הוא זורק ודרך מקום פטור שהוא למעלה מעשרה לרה"ר על כרחין ליכא טעמא למיסר אלא משום דאויר רה"ר שולט ביניהם כי בני רה"ר משתמשינן באותו אויר לפעמים ואוסרין אותו עליו וכאילו זורק בדרך חצר המשותפת".

והנה בלש' הריטב"א מבו' להדיא דאין כאן דמיון בעלמא דאם גזרי' באיסור רשויות על תשמיש דרך אויר, אז כמו כן היה ראוי לגזור גם על אויר רה"ר אטו רה"ר, אלא הנידון הוא על איסור רשויות באויר רה"ר, דאם אדם אוסר דרך אויר אז חשיבא האויר של רה"ר כרשות דיויריהן של בני רה"ר ואסורה. (ונת' לעיל באורך אין בני רה"ר אוסרים את הרשויות הסמוכות להם אף שאין פתוח להם לרה"ר מקום פיתא שלהם, ולא מצי מערבי עם הרשות שהם אוסרים ע"י המקום פיתא המרוחק שלהם).

ברייתא דלקמן באכסדרה של שותפין דכיון דאית ליה לבעל הגג שותפות בגוה, ועוד דקרובין תשמישיהן להיות שוין הרי הן רשות אחת לטלטל מזה לזה, והא דהכא באכסדרה של אחרים שאין לו בה שום שותפות, ומבו' בדבריו דשותפות יכולה להתיר טלטול, באופן דקרובין תשמישיהן להיות שוין. וי"ל דה"ה הכא, דאמנם הרשב"א ס"ל דמקום דחזי לדירה דינו כבית ולא כחצר, מ"מ אמרי' דקרובין תשמישי החורבה לתשמישי החצר, ומותר להוציא מזל"ז באופן דאיכא שותפות. וצ"ע בזה.

פדה ב

לאו מי אוקימנא דמדלי חד ומתתי חד זימנין דמגנדר ונפיל ואתי לאיתויי. ופירש"י "שמא יזרוק מן הנמוך לגבוה ולא יגיע, ויפול לרה"ר", ומשמע לכאור' דהגזירה היא אטו הנפילה הזו בעצמה דהויא הוצאה, אכן לש' הגמ' הוא 'ואתי לאתויי' ולא גזרי' מצד הנפילה הזו שהיא בשגגה ואין מתכוין, וכ"כ רש"י בשבת צז, א "ולחכי נקט ואתי לאתויי, דאילו משום נפילת רה"ר ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, דלא נתכוון לזרוק לרה"ר", וכן מבו' ממש"כ הראש' וכ"ה בשו"ע סי' שנג דכלי חרס מותר לזרוק כי אם יפלו יישברו ולא יבוא להכניסם.

וז"ל השו"ע סי' שנג ס"א "שני בתים בשני צדי רה"ר והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה, ואם אחד גבוה מחבירו, אסור לזרוק מזה לזה אלא א"כ הם כלי חרס וכיוצא בהם שאם יפלו יישברו. בד"א ברה"ר עוברת ביניהם, אבל אם היתה כרמלית עוברת ביניהם מותר בכל גוונא". ועצ"ע בהאי לישנא ד'של שניים ועירבו' דהא א"א לערב ב' בתים בשני צידי רה"ר, וז"ל המג"א שם "צ"ע הא אין יכולין לערב יחד א"כ יש פתח ביניהם שיכולים לטלטל מזה לזה בלא זריקה כמ"ש סי' שעב ס"ד ומ"ש סי' שלא סס"ה וצ"ל דמיירי שהן עומדין בקצה רה"ר וצדה סמוכים למבוי המתוקן בלחי ויש לכל א' פתח ג"כ למבוי דיכולין לטלטל מזה לזה". (ולכאור' כה"ג ל"ה רה"ר מדאו' אם רה"י עצמו הוי כמחיצה). ובביאור"ל הביא ד'בקרובין נתנאל וכן במאמר מרדכי תירצו בפשיטות דמיירי כשהיה כמין גשר בחד צד מבית זה לבית זה שיכולין לטלטל מזה לזה". אבל במרכה"מ פט"ו מהל' שבת כ' "ואי"צ לדחוק בזה דאפשר לומר כיון דקי"ל ביתא כמאן דמלי דמי וחלון שבין ב' בתים אפילו למעלה מי' חשיב כפתח יכולים לערב זה עם זה ואע"ג דקי"ל חריץ שבין ב' חצרות עמוק ו' ורחב ד' מערבין ב' ערובין התם החריץ הוא אסור לתרווייהו דהו"ל לזה בשלשול ולזה בשלשול הלכך אינם יכולים לערב שזורקו מזה לזה דרך אויר החריץ שהוא משותף ועולה עד לרקיע משא"כ הכא שיכולים לערב לזרוק מזה לזה דרך אויר מקו"פ דאין רה"ר תופסת למעלה מי'. א"ג דהא דאין מערבין איירי בחריץ שבין שתי חצרות היינו שכל שלא הניח נסר רחב ד' קודם ביהש"מ אפילו הניח בשבת אסור להשתמש תשמיש חשוב דרך פתח אבל לזרוק מזה לזה אה"נ דמותרים לערב". (ונת' במקו"א).

ובהא דהתירו כה"ג בכרמלית, יש להביא דבמאירי בסוג' נראה דאיסור זה הוא גם כלפי חצר שאינה מעורבת, דלכאור' היא לא חמורה יותר מכרמלית, ז"ל "ומ"מ אין כאן לומר שיהא שמעון יכול לזרוק בשל ראובן ולא ראובן בשל שמעון שהרי אי אפשר לו לצמצם שלא להעבירה דרך רה"ר שבין שני הבתים או שבין שתי החורבות", וכ"כ הראב"ד בכתוב שם, ז"ל "ואינן אוסרין זה על זה באותן חורבות קטנות מפני שזו אינה יכולה להשתמש בשל זו שהכרמלית מפסקת ביניהם, ואם תזרוק מזה הבית לחורבה האחרת שהיא עומדת באלכסונם, שמא יפול לכרמלית". והא דס"ל לשמואל דלא גזרי' דלמא מגנדר וכו', כי הריטב"א "אמר ליה ולא מי אוקימנא כגון דמדלי חד ומתתי חד. ושמואל דלא גזר בהכין לטעמיה דאמר דברשויות דאורייתא לא גזרינן וכן פירש רש"י ז"ל", אבל לכאור' רש"י כ"כ רק לבאר למה ל"ק הכא דבני רה"ר יאסרו דרך אויר. ועכ"פ לפי הריטב"א יוצא דברשויות דרבנן שמואל מודה דגזרי'. (ולענין כרמלית אי הוי כרשויות דרבנן או דאו', דמחד ההיתר של מקו"פ הוא גם בכרמלית, ומאידיך גבי איסור החלפה כרמלית הוי כרבנן, אלא דכלפי חומרא ברשויות דאו' אמרי'

אחד ואמצעי של א' לא ישלש כו' דרך אמצעי כו' והובא ברמב"ם פ"ד מה"ע הכ"ו, ובעירובין פ"ט א' מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל כו' מבואר מכ"ז דעקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן אסור. וצ"ע בכ"ז דבסתמא משמע דכשיש איסור רשויות אז לא שייך שום אופן להעביר ס"ת או סכין של מילה וכו', ול"א דמותר בלי עקיוה"נ או בזה עוקר וזה מניח. והראיות הנ"ל מסוגיין מוכיחות דיש איסור גם בלי עקיוה"נ, (א"כ נדחוק הכל אליבא דאביי דגזר בכרמלית גזירה לגזירה בפ"ק דשבת).

והנה ז"ל הר"מ פ"ג הכ"ג "באר שבאמצע השביל בין שני כתלי חצרות אע"פ שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים ומכותל זה ארבעה טפחים שניהם ממלאין ממנה ואין צריכין להוציא זיוזין על גבה שאין אדם אוסר על חבירו דרך אור", ולעיל נת' טעמו של הר"מ במה דהתיר גם בלי הפלגת ד"ט, אבל בנו"כ דייקו מדבריו עוד דאפי' אם יש פתחים מהחצירות לאותו מבוי שהבור באמצעיתו מ"מ מותר לזרוק לבור, (כי תשמיש בחול לא אוסר רק תשמיש בשבת, ובשבת הרי אינם משתמשים ברשות הסמוכה לבור מחמת שהיא אסורה עליהם), וק' דהא זורק דרך רשות האסורה. וצ"ל דאיירי בזריקה למעלה מעשרה, וברשויות ל"א רה"י עולה עד לרקיע, (ועכ"פ ברשות שהיא משותפת ולא מיוחדת וכמש"כ הרשב"א). ולהנ"ל י"ל ד עוד דאולי הר"מ התיר העברה ברשויות בלי עקיוה"נ, וצ"ע.

עוד י"ל ד בעיקר סוגיין, דהרי האחרו' כ' (ונת' במקו"א ראיות לזה) דאין איסור דירודין בכרמלית וברה"ר, (ובאבהעו"ז הנ"ל כ' לפ"ד דבכרמלית מותר הוצאה לצורך מצוה בביהש"מ, ואף דאיסור רשויות אינו מותר בביהש"מ, מ"מ בכרמלית אין אלא איסור כרמלית ולא איסור רשויות). וק' דהכא אמרי' בבירור דאור"ה"ר ייבא מצד איסור רשויות וכש"נ מד' הריטב"א והרשב"א. אמנם הדבר תלוי בטעם, דאם מה שכרמלית אינה נאסרת באיסור דירודין היא מצד הכלל שכ' הראש' דבל"א מצי מערבי' לא אסרי, א"כ מה שיהיה הת' על הקו' הזו יהיה גם הת' למה יש איסור דירודין בכרמלית. (אם כד' החזו"א דתשמיש קל שאני, ואם כש"נ דהתנאי של מקום פיתא באיסור הוא רק בתורת עדיפות). ואם הטעם הוא דחז"ל לא אסרו רשויות שהם אסורות בלא"ה, אז י"ל דשאני אור"ה"ר למעלה מעשרה שהוא מקו"פ, והוא מותר מצד עיקר הדין, וממילא שייך בו איסור רשויות. (ויוצא לפי האבהעו"ז, דבביהש"מ מותר לטלטל בכרמלית עצמה ואסור לטלטל בה למעלה מעשרה, כי איסור רשויות שבה - אם אוסר דרך אור"ה - לא הותר בביהש"מ).

אבל זה לא כד' מרן רי"ז הלוי בס', דהאריך לבאר דלא גזרו איסור רשויות אלא ברה"י ממש, ולא בשאר רשויות כולל מקו"פ. (וקצ"ע דהרי הרשב"א כ' "וא"ת א"כ מאי קא מקשה לרב מההיא דמי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר דלמא שאני התם דבני רה"ר מהלכין ממש בתוך הרשות, וי"ל דהתם נמי כיון שאין להם לבני רה"ר רשות להניח חפציהם בתוך הרשות הרי זה כתשמיש אור"ה בלבד", והכא אמרי' דברה"ר עצמה אין איסור רשויות ולמעלה מעשרה מ"מ אסור). או אפ"ל דבאמת כל הטעם דאין איסור רשויות בכרמלית, הוא משום דתשמיש רה"ר וכרמלית הוא כתשמיש דרך אור"ה ולא חשיב, וד' האחרו' הנ"ל הם להמסק' הכא דקי"ל דאין אדם אוסר דרך אור"ה. אבל עדיין יהיה מוכח מפשטות ד' הגמ' (כריטב"א ורשב"א) דלא כד' הגרי"ז הנ"ל.

תוד"ה בית התבן כו' הרי זה עירוב - ואפילו אין שם תבן דלענין הנחת עירוב לא בעי אלא דחזי לדירה אבל הא דקאמר בפ' הדר דבית התבן אוסר היינו דוקא כשיש שם תבן כמו שלר' יהודה אינו אוסר אלא מקום דירה והיינו דוקא כשדר שם בשבת דבעינן מקום פיתא או מקום לינה. ומבוי' ש"י התוס' הכא דהא דקאמר (ר"מ) לעיל דבית התבן אוסר אי"ז שייך לעיקר שיטתו להלן פו, א דהמניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל הרי זה אוסר, דבאמת בית התבן אינו אוסר כדין דירה בלא בעלים, (אולי משום דלא אתי ביומיה וכיו"ב), אלא רק אם יש שם תבן בפועל, דגם זה חשיב כדירה אפי' שאין שם מקום פיתא ולינה. ולפ"ז האי דינא דדירה בלי בעלים דהחמיר בו ר"מ בהניח את ביתו וכו', צ"ל

וכך מבוי' גם בד' הרשב"א, דכ' לחלק גבי חורבות דברשות המיוחדת יש איסור גם דרך אור"ה, והוסיף דאור"ה נאסר כי אינו רשות מיוחדת, והרי נת' לעיל טעמו של הרשב"א לחלק בין רשות מיוחדת למשותפת, כי יש חילוק באיסור דירודין בין הוצאה מרשות ראובן לרשות שמעון דאסורה מחמת שינוי הרשות והבעלות, ובין הוצאה מרשות ראובן לרשות שהוא רק שותף בה דאז גדר האיסור נצרך לזה שרשות חבירו מושלת ברשות השותפות, ורק כלפי ה'משילה' הזו אמרי' דאין אוסר דרך אור"ה על חבירו. וא"כ כ"ז הוא חילוק רק גבי איסור רשויות, ומבוי' בד' הרשב"א דהנידון על אור"ה"ר היה מצד איסור רשויות. (אבל אם נפרש את ד' הרשב"א כסברא בעלמא דרשות מיוחדת משתייכת טפי גם בתשמיש דרך אור"ה, א"כ עדיין אפ"ל דהנידון על אור"ה"ר הוא מצד איסור רה"ר, ובכ"ז אם זה היה מיוחד' אז זה היה יותר טעם לאסור דרך אור"ה).

אמנם בשי' במאירי נראה ל"כ, אלא דהנידון האם אדם אוסר על חבירו דרך אור"ה לענין איסור חצירות ודירודין, זה גם נידון כלפי איסור הוצאה מרה"י לרה"ר, דלקמן צ"ט, ב כ' המאירי "ופירשה רב חמא במופלגת מן הכותל ארבעה שאם אין שום חוליא עשרה נמצא מכניס מרה"י לרה"י דרך אור"ה"ר ואע"פ שרה"י תופס אור"ה עד לרקיע והרי הבור רה"י הוא אי אפשר כשהוא משלש את הדלי או מעלהו שלא יטהו שלא כנגד הבור ויכנס בתוך עשרה של רה"ר ואע"פ שאין אדם אוסר על חבירו דרך אור"ה כל למטה מעשרה גופו של רשות הוא ומה שאין אוסר אדם דרך אור"ה על חבירו לא נאמר א"כ בשתי רשויות שכל אחד מהם רשות שלם כגון שתי גוזזטאות או שני זיוזין רחבים כל אחד ארבעה אבל כשהחוליא גבוהה עשרה הרי הדלי בתוך החוליא קודם שיגיע לאור"ה"ר, ודו"ק.

ויל"ע בזה דלכא' מפוי' בגמ' כאן דבאיסור רשויות אסרי' גם העברה בעלמא בלי עקירה והנחה, כי הרי איירי גבי זריקה מגג לגג ואע"פ אסרי' אם אדם אוסר דרך אור"ה. (ואם הפי' היה מצד איסור עצמי על אור"ה"ר כמו דגזרי' על אור"ה רשויות, אז אין מכאן הוכחה לכל איסור רשויות לאסור בלי עקיוה"נ, דשאני הכא דהנידון הוא אטו רה"ר דאור"ה). וכן יש להוכיח מקו' הראש' בע"א ואריכו"ד שדנו למה יהיה מותר לזרוק מהחצירות לבור דהרי הרשות שבין החצירות לבור תאסור את הזריקה, וכ' דאיירי שהיא היתה רה"ר וכד', או שלא היו פתוחים אליה דירודין אלא רק הנך חלונות וכו', ומבוי' א"כ להדיא דיש איסור לזרוק לבור מחמת העברה ברשות שאינה מעורבת אפי' בלי עקיוה"נ. (וילה"ס בזה קצת דאולי אם אדם אוסר דרך אור"ה אז חשיב' לאור"ה כקרקע והוי כמתגלגל ע"ג קרקע וחשיב הנחה, אבל מהראש' הנ"ל זה עדיין הוכחה כי הם דיברו אליבא דרב דאין אדם אוסר דרך אור"ה). וכן מבוי' בד' הרשב"א על חורבות כחצובא דאם היה אדם אוסר דרך אור"ה אז אסור לזרוק לחורבה שמולו כיון שזה עובר באור"ה החורבה האמצעית האסורה. וכן מוכח מהראש' בסוף מכילתין שדנו על קליטת מי גשמים דשייך בזה איסור רשויות אע"ג דאכתי לא נח ברשות. ומאידך בסוג' לעיל מצינו דבני מרפסת מותרים בהוצאה לתל אם הוא סמוך ועומד להם יותר מלבני החצר, אע"ג דההוצאה לשם היא דרך אור"ה החצר שהם אסורים בו. (וכבר נת' בזה לעיל מד' החזו"א בס"י קב סקכ"ה שכ' "יש לעי' בגבוה' י' שהוא למרפסת היכי ממלא דרך אור"ה פחות מד' שהוא לבני חצר לרב דאמר ע"ז א' דאף פחות מד' אסור ברשויות דרבנן, ואע"ג דלא עביר הנחה בהאי אור"ה אסור כמש"כ הרמב"ם פ"ד הכ"ו שלש דיוטאות כו' ואפשר דהאי פחות מד' שבין תל לכותל לא חשיב תשמיש בני חצר וצ"ע").

והנה בביאור"ל בס"י שמש כ' לדון גם על הוצאה כה"ג בכרמלית וכ' בשם הפוס' לאסור, ועיי"ש גם בס"י שנג. ובס"י שסו כ' "מבתייהם לחצר עד שיערבו - וזה עוקר וזה מניח בלא ערבו צ"ע [פמ"ג]", והיינו דקיל ליה איסור רשויות מכרמלית לענין זה. (ובפשטות ד' הראש' בכמ"ד משמע דכרמלית חמירא מחצר שאינה מעורבת, אכן באבהעו"ז מצינו דס"ל דכרמלית התירו בביהש"מ לצורך מצוה, וחצר שאינה מעורבת אסורה כי חמירא טפי). והחזו"א בס"י קג סקי"ט כ' "בתוספתא פרק ח', ג' דיוטאות כו' עליונה והתחתונה של

המג"א בזה, דבסי' שסו סק"ו גבי בית שמניחין בו את העירוב כ' "ואם יש בו לרבע ד"א על ד"א סגי (רלב"ח ק"י) עבי"ד סימן רפ"ו סי"ג", ואילו גבי עיבור העיר כ' בסי' שצח סי' "אם אין בה רוחב ד"א אע"פ שארוכה כמה לא מקרי בית עסי' שמ"ה". ועי' מחצה"ש שם ושם, וכן במשנ"ב בסי' שסו ובביאור"ל סי' שצח. ועי' מג"א סי' תרלד וט"ז שם וכן במע"ר ומרכה"מ ואו"ש על הר"מ במזוזה, (ומהם שנקטו דאף הר"מ לא סגי ליה בכדי לרבע, וכוונתו רק דל"ב מרובע ממש בד' זוויות, אלא גם מקום שאפשר להכניס בו דע"ד ממש מהני), וכן בחת"ס יו"ד תש' רפ ובחזו"א יו"ד סי' קסט סק"ד.

ואולי יש ליתן טעם לחלק בין בית לענין עיבור ובין בית להנחת עירוב, (אי נימא דהמג"א מחלק ביניהם לדינא), דשם 'בית' לחוד ושם 'דירה' לחוד, והר"מ ס"ל דכל מאי דתלי בדירה מהני לזה גם שיעור ד"א הנמצא רק בכדי לרבע, אבל בהא חילק המג"א דעיבור עיר דבעי ד"א משום דין בית, בהא בעי' ד"א על ד"א ממש, משא"כ לענין הנחת העירוב דתליא בהא ד'כולהו הכא דיירי' דמהני נמי כדי לרבע. (ויל"פ בזה בכל חד מהנך השנויים בברייתא הנ"ל). ויתכן גם לדון להיפך דכל הקולא של הר"מ היא רק ב'שם בית', אבל ודאי לא חזי לדירה אם אין שם דע"ד ממש, דהנה בא"ר שם כ' דספק בעירובין לקולא, והק' בתו"ש דאמנם הוי קולא לענין שמניחין בו עירוב אבל הוי נמי חומרא דאוסר, וי"ל דבהא כו"ע מודו דל"ה דירה לענין לאסור כיון דאין בו דע"ד ממש.

אבל יתכן עוד דכל ד' הר"מ דמהני כדי לרבע באמת לא נאמרו אלא גבי מזוזה ולא לענין שאר מילי, דהנה מצינו חילוק בדין בית של מזוזה משאר הדינים, דהא בית הבקר ובית התבן חייב במזוזה לשי' הרבה ראש', וכדאיתרבי מ'בשערי' בפ"ק דיומא, ואילו בהל' רוצח ושמייה"נ פ"א כ' הר"מ דפטורים ממעקה, ובפ"ד מהל' מעשר כ' הר"מ דאינם קובעים למעשר, ולענין עיבור העיר כ' בפכ"ח מהל' שבת דרק אוצרות שיש בהם בית דירה מצטרפין, וכן בהל' טומאת צרעת פ"ד כ' דרק בית דירה מטמא בנגעים, (ואמנם בהל' מלכים פ"ז כ' דחזור מעורכי המלחמה גם על בית הבקר ובית התבן, הואיל וראוי לדירה. אבל עי' סוטה מג, א דיליף לה מקרא). וא"כ י"ל דד"א בכדי לרבע ל"ה כ"כ בית דירה, ולכן במזוזה הוא חייב וכדינא דאוצר, אבל כלפי שאר דברים ל"ח בית אלא אם יש בו דע"ד ממש.

אלא דהרי שי' הר"מ בפ"ו ממזוזה דבית הבקר ובית התבן פטור ממזוזה, וא"כ אין מקור לחילוק הנ"ל. אבל נראה דעדיין מצינו חילוק בזה בין בית של מזוזה לשאר מילי, דהרי כ' שם עוד ד'בתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהן בית דירה פטורין לפי שהן קדש', ואילו לגבי מעקה כ' בהל' רוצח שם "למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות לפי שאינן עשויים לדירה", ומוכח דגבי מזוזה ל"ב כ"כ 'דירה' כשאר דברים. וגבי בית הבקר נמי הא גבי מזוזה אף דפטר ליה מ"מ כ' ד"רפת הבקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה חייבות במזוזה שהרי יש בה יחוד לדירת אדם", ואילו גבי מעקה וכו' לא הזכיר דבר זה דבמתקשטות הוי דירה, וא"כ שמעי' דבמזוזה ל"ב כ"כ דירה ובית כמו שאר דברים, וסגי באיזה תשיש דירה הנמצא שם אף דל"ה עומד לדירה ממש, וא"כ שפיר י"ל דדד' הר"מ דמהני כדי לרבע הם דוקא במזוזה ולא בשאר מילי דקתני בברייתא שם, כיון דל"ח כ"כ דירה. וא"כ ל"ק משה"ק הט"ז שם על הר"מ מהא דגבי סוכה ל"מ כדי לרבע, כיון דשאני מזוזה מכל שאר הדברים וכנ"ל. (ואמנם גבי חזרה מעורכי המלחמה ג"כ איתרבי בית הבקר, ומ"מ בלש' הר"מ בהל' מלכים שם משמע דל"מ בכדי לרבע, וכדכ' במנ"ח מ' קעז, ולכאור' היה ראוי לדמותו למזוזה ולא לשאר דברים אם יש חילוק בזה. ואולי י"ל דשאני התם דאיתרבי בית האוצר הואיל וראוי לדירה, ולכן עכ"פ בעי' דע"ד ממש ולא בכדי לרבע).

וא"כ ארוחנא עוד חילוק בין בית של עירוב לבית של ריבוע לבאר ד' המג"א, דהרי גבי ריבוע העיר כ' הר"מ שם דאוצר ל"מ וכנ"ל, ואילו גבי עירוב הרי פסק הר"מ בפ"א דמניחין גם בבית האוצר וכו', וא"כ א"ש החילוק שכ' המג"א דגבי ריבוע העיר בעי' דע"ד ממש, ואילו גבי הנחת העירוב סגי בכדי לרבע. וגם א"ש קו' התו"ש שהק' על הא"ר דיש בזה חומרא לענין לאסור, כיון דרק לענין הנחת

והנה הר"מ בפ"ו מהל' מזוזה ה"ב כ' "בית שאין לו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה, ואם יש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות בשוה אע"פ שהוא עגול או בעל חמש זוויות ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות חייב במזוזה", ואילו הרא"ש בהל' מזוזה כ' "גרסי' בסוכה ת"ר בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות פטור מן המזוזה ומן המעקה וכו'. אע"פ שבכל הספרים אין כתיב כן אלא בית שאין בו ארבע אמות. רב אלפס גרס שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות. דמסתבר דלא חזי לדירה בענין אחר ודלא כמש"כ הרמב"ם ז"ל שאם היה ארכו יותר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות חייב במזוזה דארבע אמות על ד' אמות בעינן לכל הנהו דקחשיב בברייתא בפ"ק דסוכה". ועכ"פ הרא"ש פ"י דד' הר"מ לא נאמרו דוקא גבי מזוזה אלא לכל השנויים בברייתא בסוכה.

וכ"כ בשו"ת מהרלב"ח סי' קי באורך, ז"ל "ועל דבר התביעה הב' אומר שאני מדדתי הבית ובודאי שאין בו ד' על ד' אבל יש בו כדי לרבע ארבע על ארבע וכפי הנ"ל מהרמב"ם ז"ל הדין שוה והרי הוא נקרא בית לכל הדברים והדינים שנאמרו בבית שצריך שיהיה בו ד' על ד'. ואע"פ שלא כתב כן בכאן הרב בפ"י הרי כתבו בהל' מזוזה וילמוד סתום מן המפורש. וביאור זה שיש כמו י' דברים בדיני הבית וכלם בבית שיש בו ד' על ד' דוקא כדתני להו בבריית' ומייתי לה פ"ק דסוכה והם לענין חיוב מזוזה ומעקה ולטמא בנגעי' וכו'. והרב כת' כל א' וא' מהם במקומו בספריו ובכלם הביא הדי' סתם בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו נק' בית לדבר ההוא ולא פ"י אי דוקא צריך שיהיה בו ארבע על ארבע אמות או אם די כשיש בו כדי לרבע ד' אמות על ארבע אמות זולתי בהל' מזוזה שהוא מקום הדין הראשון מהי' הנזכר כפי סדר ספרו. וסמך על זה לכל שאר המקומות שכיון שבמזוזה כתיב בית דכתיב מזוזות ביתך ואע"פ שאין בו ארבע על ארבע אלא שיש בו כדי לרבע ד' על ארבע נק' בית לענין מזוזה הוא הדין לכל שאר הדינים שנאמרו בבית".

אמנם הרשב"א בתש' ח"ה סי' קי כ' "שאלת בית שאין בו ד"א על ד"א אבל יש באורכו יותר מד"א, עד שאם תצרף האורך עם הרוחב יעלה לחשבון ד"א על ד"א. אם יש לו דין חלוקה כחצר אם לאו. תשובה כל בית שאין בו ד"א על ד"א אינו בית ואינו נוטל חלק בחצר. כדאמרינן בפ"ק דסוכה בית שאין בו ד"א על ד"א, אין האחין והשותפין חולקים בו, ופרישנא אין לו דין חלוקה כחצר, דכל שהוא פחות מד"א אינו ראוי לבית קבע ואינו נקרא בית, ואע"פ שהוא ארוך יותר מכאן כיון דלית ברחבו ד' אמות למיסתר קאי, ובית קבע הוא דיהבינן לה חצר, אבל האי דלמיסתר קאי לאו בית קבע הוא ולא יהבינן לה חצר כדאיתא התם. ותדע לך שאלו לא היו מקפידין אלא על בית שיש בו ד' על ד' כלומר טז אמות, נמצא את אומר שאפילו יש בו אמה ברוחב ובאורך ט"ז יקרא בית ויש לו דין חלוקה, ואין לך בית עומד ליסתר יותר מזה. ולר' דבעי שיעור סוכה ד"א על ד"א, דוקא ד' על ד' אבל ג' על ג' וחצי או על יותר פסולה, ולענין חלוקת חצר כן הוא דאינו ראוי ליחלק עד שיהיה בו ד"א על ד"א, שכל שאין ברחבו ד"א אינו ראוי לחצר. ותדע לך דהא פתח רוחב שמונה, אע"פ שהוא נוטל שמונה כנגד הפתח, נוטל ד"א ברוחב החצר, כדאי' בפ"ק דב"ב. ועל כן קצרו בלשון המשנה ושנו אין חולקין את החצר עד שיהא ד"א לזה וד"א לזה, ולא הוצרכו לומר ד' על ד' לזה וד' על ד' לזה, משום דכל מה שאמרו שצריך לד"א כבר ידוע מן הסתם שהוא השיעור שצריך על כל פנים באורך וכן ברוחב, והדברים פשוטים". וא"כ לפי הר"מ מבו' דלעולם מהני כדי לרבע וכנ"ל, ושי' הרשב"א היא דלעולם בעי' דע"ד ממש. ועי' בס' העיטור הל' חלוקת קרקעות שנקט כהרשב"א.

והנה השו"ע נקט לעיקר את שי' הרמב"ם בהל' מזוזה, (ז"ל ב"י יו"ד סי' רפו "לענין הלכה נקיטין כהרמב"ם דהא לא פליג עליה אלא הרא"ש ולישנא דארבע אמות על ארבע אמות שלמד ממנו הרא"ש אינו מוכרח דכל שיש בו לרבע ארבע אמות על ארבע אמות בכלל ארבע אמות על ארבע אמות הוא וכל שיש בו לרבע כן ראוי לדירה הוא"), אבל גבי עירוב ושאר דברים סתם ולא פירש. וצ"ע סתי"ד

נעשה כאן היתר של 'אורח' שאינו אוסר, או דהטעם הוא דהתפיסת יד גופיה מערכתם ומחברתן ואינם אוסרים זע"ז.

הנה הר"י מלנויל בסוג' כ' 'ויש מן הרבנים שאומרים כי מה שאמרנו שאינו אוסר ה"מ כגון חצר שהיא כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים והוא שוכן באחד מהן ויש לו תפיסת יד בכולן שאינן אוסרין עליו משום דדמו לאחין השותפין שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם שאין צריכין עירוב כאו"א וה"מ בזמן שאין עמהן דירורין אחרים בחצר אבל אם יש שם דירורין בחצר ומוליכין עירובין אצל אחרים צריכין עירוב בכל אחד ואחד מגו דאסרי הני הני נמי אסרי והכא נמי כך אנו דנין בו דיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו עליו הוא דאינו אוסר אבל על האחרים אוסר הא למדנו שאם יש שם דירורין אחרים אוסר עליהן וצריך לערב עמהן ואע"פ שבעה"ב עירב עמהם נמצא שכולם צריכין לערב בזמן שיש שם אחרים בחצר, והן בלשונו והן בדינו מבו' דגדר ההיתר הוא דע"י התפיסת יד הם נעשים כאחד.

(וצ"ל דמש"כ הר"י בתחי"ד, ז"ל 'ויש לו למשכיר תפיסת יד באותו בית כגון שמצניע לשם סחורתו או מטלטליו שאין ניטלין בשבת אינו אוסר עליו בחצר מפני שהוא נראה כאכסנאי הואיל ועדיין יש לו תפיסה באותו בית שלא עקר עצמו משם אבל אם היו לו לבעה"ב כלים הנטלין בשבת אינו נקרא תפיסה שהרי יכול ליטלם בשבת ואין לו תפיסה שם כלל נמצא שכולה לשוכר הוא ולא למשכיר, זה לא א"ש עם 'יש מן הרבנים'. ועכ"פ ע"י במאירי דפליג ע"ז, ז"ל 'ומ"מ בישראל השוכר שכתבנו שאם יש לו תפיסת יד אינו אוסר י"מ דוקא בשאין שם דירורים אחרים האוסרים וכו' אבל אם היו שאר דירורין בחצר שאוסרים ויש לו לזה באותה חצר שנים או שלשה בתים והשכיר מהם והשאר לעצמו תפיסת יד הואיל והאחרים אוסרים עליו אף אלו אוסרים עליו ואפי' בטלו לו האחרים את רשותם ואין הדברים נראין").

וז"ל המהרי"ל בסי' קנו 'אם משאיל ישראל בית לחבירו, אם יש בו תפיסת יד, כגון חצר של בונייס מידי דאינו ניטל בשבת, מהני שאין צריך עירוב בחצירות של בעה"ב, אבל במקום גוים כיון דשכיח דדייר בכהאי גוונא נראה דלא מהני, כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום גוים, כדפריך רבא בעובדא דחמא בר איסר אם כן בטלת כו', והאי תפיס' יד הוי כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום גוי, דתפיסת יד גורם לו שותפות בהוא בית כמו בעה"ב שותף עם שכינו ביין או בשמן, וגם בדבריו, מהלש' ומהדין, מוכח דהוי בגדר עירוב.

והרמ"א פסק את ב' הדינים הנ"ל, בסי' ש ע"כ כ' 'ויש אומרים דכל זה כשאין דירורים בחצר אלא הם, אבל כשיש דירורים אחרים ומוליכים עירובין אצלן, צריכין כל אחד לערב, ובסי' שפב ס"א כ' 'ישראל שהשאיל או השכיר בית לחבירו (במקום שדרים א"י) אע"פ שיש לו תפיסה בבית לא מהני וצריכים לשכור מעכו"ם. ואף הב"י הביא הן את ד' ר' יהונתן והן את ד' המהרי"ל, אבל מאידך לא הביאם בשו"ע, ואולי משום דס"ל דאם גדר ההיתר של תפיסת יד הוא משום דמשוי ליה כאורח וכדלהלן אז ל"ש האי דינים, אבל מאידך בלשונו בב"י לא נראה דס"ל שיש חילוק בזה בין הר"מ לר' יהונתן, ולהלן ית' עוד בד' השו"ע בסי' שפד.

אמנם מאידך לש' הר"מ בפ"ד הוא 'בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים והניח לו כלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן אינן אוסרין עליו הואיל ויש לו תפיסת יד בכל בית מהן נעשו הכל כאורחין אצלו, ומצינו כהאי ליטנא בעוד מהראש, ומבו' דהגדר הוא דהשוכר בכה"ג אינו אוסר כיון דהוי כאורח. והמרדכי בסי' תקכו העמיד בזה נידון להדיא, ז"ל 'אם יש שם תפיסת יד של בעה"ב שיש שם לבעה"ב מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע אינו אוסר דכל רשותו דחצר דידיה הוא כאילו דר עמו בבית לשון רש"י ז"ל פרי"י בר' אברהם דתפיסת יד של בעה"ב אינו אוסר הדר בבית התבן על בעה"ב קאמר ומותר בעה"ב להוציא ולהכניס מביתו לחצר אבל הדר בבית התבן אסור להוציא ולהכניס מביתו לחצר וכו' ולפירוש ר"י ברבי אברהם גם בעה"ב אסור להכניס ולהוציא מבית הדר בבית התבן לחצר אי לדידיה שרי ה"ל הדר

העירוב דמהני בית הבקר וכו' בזה כ' המג"א להקל בכדי לרבע, (כהך ש"י גבי מזוזה), אבל גבי דין בית לאסור, כיון דבית התבן וכו' אינו אוסר, ודאי בעי' דע"ד ממש, דודאי ל"ד למזוזה אלא לשאר מילי וכנ"ל.

נח' במקו"א ש' החזו"א דמקום לינה כיון דאינו בית לאסור בחצר, כמו כן גם הוא עצמו דינו רק כחצר ולא כבית, ומותר להכניס בו כלים ששבתו בחצר וכו'. ומד' הפוס' נת' כמה צדדים לחלוק בזה, אי משום ד' הרשב"א צב, א דכל דחזי לדירה חשיב בית לענין זה, ואי משום דתשמישו של מקום לינה הוא תדיר כבית, ואי משום דבאופן שהמקום לינה הוא סמוך למקום פיתא, (כחדרי שינה בבתיים שלנו), אז ודאי הוא טפל להמקום פיתא והוא נידון כחלק מהבית ממש, (וסברא זו נמצאת במנהגי מהר"ש מנוישטט סי' שסג). ולסברא אחרונה יש להסי' בדבר המצוי, דהמקום פיתא הוא פחות מדע"ד, אבל מצורף איתו מקום לינה שהוא דע"ד, (לחוד, או בצירוף), האם אהני הך טפילות לאשווי לבית דע"ד וחייב בעירוב, או לאו.

הנה לגבי דיני תחומין נמי מצינו שיעור ד"א כבית, והיינו דדין בית שהוא מתעבר עם העיר זה רק אם יש בו שיעור ד' אמות. וגבי בורגנין נחלקו הראש' ריש סוכה האם סגי גם בפחות כיון דחזי לתשמישו גם בפחות משיעור ד"א. אכן בירו' בפ"ה אי' 'תני בשם רבי יודה אף זיזיה וכתליה היו נמדדין עמה', וצ"ע, (אמנם בקרה"ע פ"י שם דנמדדין היינו לענין שיעור מרחק אלפיים בעיר העשויה כקשת, ובפנ"מ פ"י כלפי שיעור ע' אמה דעיבור), ויל"ע גבי שאר דיני בית בכה"ת אי אשכחן כה"ג דיהיו הכתלים נמדדים מכלל השיעור.

פו, א

רבי מכבד עשירים רבי עקיבא מכבד עשירים כדרש רבא בר מרי וכו'. ופיר"ח ר' עקיבא וגם רבי היו מכבדים עשירים והיו דורשין האי קרא ישב עולם, ומשמע דרבי מכבד עשירים ג"כ מהאי קרא וכדר"ע. אכן הרעק"א בגי' ציין "בלקוטי מהרי"ל ששמע ממנהר"ם סג"ל די"ל מתוך שרבי עצמו היה עשיר מופלג לכך הרגיל עצמו לכבד עשירים כדי להתלמד להעם שיכבדו ג"כ אותו בשביל עשרו ולא בשביל תורתו שלא רצה להשתמש בכתרה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה עכ"ל, ונראה דאין כוונתו לפרש גם את ר"ע, (אף בדנדרים נ, א אי' ג"כ "מן שית מילי איעתר רבי עקיבא"), דהרי בגמ' נתפרש טעם אחר, אלא דבמעשה דרבי נראה ענין נוסף של כבוד עשירים, כי הרי כיבד את בן העשיר אף שלא ידע כמה עושה חסד, (ואולי בא לכבד בזה את אביו), וכן דס"ל לכבד כ"א לפי עושרו מנה ומאתיים וכו', אף דלא שמיע ליה מי מהם גומל חסד טפי, ולזה כ' המהרי"ל טעם נוסף.

אבל במהרי"ל גופיה מבו' ל"כ, ז"ל "סוף פרק משתתפין איתמר רבי מכבד עשירים היה, אמר ששמע ממנהר"ם סג"ל דר"ל מתוך שרבי עצמו היה עשיר מופלג, לכך הרגיל את עצמו לכבד העשירים כדי להתלמד העם, שהם ג"כ יכבדוהו בשביל עושרו ולא בשביל תורתו, שלא רצה לשמש בכתרה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה, וכן מצינו בר' עקיבא. וראייה מדלא חשיב הכא ר' ישמעאל בר יוסי שגם כן היה מכבד עשירים, וי"ל דמ"מ ב' הטעמים נכונים, ואף נצרכים קצת זל"ז. (ובקיצושו"ע סי' כט כ' טעם נוסף, "וכל אדם יהא חשוב בעיניך שהוא גדול ממך. אם הוא תלמיד חכם יותר ממך, הרי אתה מחויב לכבדו וכן אם הוא עשיר ממך, גם כן אתה מחויב לכבדו, כדמצינו רבי היה מכבד עשירים, ותחשוב בהיות כי השי"ת נתן לו עושר, מסתמא ראוי הוא לכך").

תפיסת יד

רבה בר בר חנה אמר כגון יתד של מחרישה אמר רב נחמן תנא דבי שמואל דבר הניטל בשבת אוסר דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר תנאי נמי הכי יש לו טבל יש לו עשית וכל דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר. בגדר ההיתר שע"י תפיסת יד נראה לכאור' בד' הראש' וכו' ב' דרכים עיקריים, האם ההיתר הוא משום דע"י התפיסת יד

דירה לעצמו ואוכל שם אוסר הוא א"כ יש לבעה"ב שם תפיסת יד בהנחת כלים שא"א לטלטל בשבת כדאי לקמן בפ' כיצד משתתפין, וצ"ע בדבריו דאם ס"ל דשכול"ק דהתם אינו אוסר כיון דאיכא תפיסת יד, (וכל הנידון לאסור הוא רק משום דיאמרו שכול"ק להחמיר), אז מה האריך שם וכן לעיל סד, א לומר דלא היה לשכול"ק מקום פיתא שם.

אבל עכ"פ מבו' בד' הרשב"א דאע"ג דאיכא דירין אחרים שם (דהרי ע"ז הנידון בשכול"ק להחמיר להצריך היתר על כ"א מהחמישה), מ"מ מהני תפיסת יד, וע"כ דל"א מיגו וכו'. ובלאו המיגו נמי (וכגון שעירובין בא אצלן דל"א בהא מיגו), ג"כ יל"ד דאם אמנם תפיסת יד מערבת את השוכר עם המשכיר, אבל זה הכל צריך להועיל כשהמשכיר מערב עם כל השאר ואז יש כאן דין שליחותיהו וכו', אבל כשהמשכיר הוא גוי ודאי ל"ש כלום, וע"כ דהרשב"א לא פ"י את דין תפ"י מצד עירוב אלא מצד אורח. (ומש"כ הרשב"א דהתם העכו"ם דר שם וכל כליו שם ואין לך תפיסת יד גדול מזה, ולכא' הרי אין הכרח שיש לו שם כלים שאינם ניטלים בשבת או אם צריך דוקא כלים שכובדן קובעין מדלית ליה לנכרי דין מוקצה. ויל"ע עפ"ד הריטב"א בסוגיין שכ' כגון חצירו של בן בונינוס. פ"י שהיה עשיר גדול וכשהיה משאיל או משכיר בתים היה מניח שם כליו בדרך קבע כל השנה וכאילו לא נתרוקנה רשותו משם דמי, ולפיכך הדר שם עמו בחצר אינו אוסר, ואסיקנא דאפילו לא הניח שם אלא יתד של מחרישה או כיוצא בו מדבר שאינו ניטל בשבת שוב אין הדר שם אוסר עליהם, ומשמע דכלים המונחים דרך קבע הוו תפיסת יד גם בלי דין מוקצה).

ובתש' מיוחסות סי' רכ כ' הרשב"א שאלה המלך שלח לשר העיר ושלח עמו פרשים לשמור העיר, והפרשים נכנסו בבתי היהודים יש בחזקה ויש ברצון הבעלים וכו' מ"מ יש להם פתח היתר גדול, דכל שיש לישראל בעלי בתים באותם המקומות שנכנסו בהם הכותים רשות, ויש לו שם כלים שאסורים לטלטלם בשבת, עדיין רשות הבעלים בהם ואינם אוסרים, שהרי שנינו וכו' אם יש שם תפיסת יד בע"ה אין אוסר עליו וכו' וכל דבר שאין ניטל בשבת אינו אוסר עליו, וגם כאן מוכח דל"א מיגו, דהרי הנידון הוא שחיל המלך יאסרו את כל העיר ולא רק כל א' את החצר שנכנס אליה, וא"כ אפי' כשיש תפיסת יד הרי יש כאן אחרוני, וחוף מאותו בית שמוליכין עירוב אצלו הרי כל השאר מוליכין עירובין למקו"א, ולהר"י מלוניל הא ל"מ בכה"ג תפיסת יד, וע"כ דהרשב"א פליג בזה וכנ"ל. וגם עצם הדבר שדן הרשב"א הל' תפיסת יד להתיר דירת נכרי לכא' נראה דלא ס"ל דהוי בגדרי עירוב, דהרי בכיו"ב כ' המהרי"ל דל"מ תפיסת יד במקום נכרי, (ואמנם הנידון שלו הוא על תפיסת יד שבין הישראלים לעשותם כיחיד, אבל עיקר סברתו היא דל"מ תפיסת יד גבי הגזירה על דירת נכרי שלא ילמד ממעשיו וכמו דל"מ גביה עירוב וביטול). אבל התימה הוא דהמחבר פסק כהאי דינא דהרשב"א בחיל המלך בסי' שפד, ושתיק ליה הרמ"א.

ועמד בזה החזו"א בסי' צ סק"מ, ז"ל ו"לפ"ז ישראל שהשכיר לעכו"מ חדר מיוחד ויש לו תפיסת יד לישראל לא מהני לדעת הר"י שהביא הרמ"א בהגה' סי' שע ס"ב דלא מהני תפיסת יד ביש עמהן דיוורין ומוליכין עירובין למקום אחר, אמנם בשו"ע סי' שפד ס"ב מבואר דמהני תפיסת יד ישראל המשכיר שלא יאסור העכו"מ, וכמדומה דזה דלא כהר"י אלא תפ"י משוי ל' לשוכר כאורח, ואפי' מוליכין עירובין למקום אחר עירוב אחד לכלן, וכן הרשב"א בחי' כתב דתפיסת יד עכו"מ מהני שלא יאסור שכירו ולקוטו אף ביש לו חדר מיוחד, ומבואר דאף במוליכין עירובין למקום אחר מהני תפיסת יד דהא התם במשכיר עכו"מ ואין עירוב בא אצלו וזה דלא כהר"י, ותימא על הרמ"א בסי' שע שסתם כהר"י, ונראה להלכה דיש להקל כהרשב"א דמהני תפ"י אף במוליכין עירובין למקום אחר, ועי' להלן מש"נ לדון ליישב שתיקת הרמ"א.

ולכא' נראה עוד להוכיח דהרשב"א פליג על ד' הר"י מלוניל בביתור הדין של תפיסת יד, דהנה בתש' מכת"י סי' כו דן הרשב"א עם השואל באופן שיש בחצר בית משותף לשניים, וגם בתים פרטיים לכ"א מהם, והא פשיט"ל דמהבתים הפרטיים אסור להוציא

בבית התבן אורח גביה ומותר איהו נמי אבל לפי רש"י גם הדר בבית התבן מותר להכניס ולהוציא בבית בעה"ב דהוי כאורח לגביה והדברים נראה לה"ר יעקב מקילון [או: מקוצין] שהרי תפיסת יד עושהו כמניח עירובו בביתו ומיהו נראה דלא חשיב תפיסת יד אלא בעה"ב שמשכיר את ביתו ומעכב לעצמו אחת מפינות הבית להניח שם את כליו דאז הוי כאילו דר שם עם השוכר לכך אינו אוסר עליו בחצר או בבית וראיה מביא לדבריו מדאמרי' בגמ' ה"ד תפיסת יד א"ר יוחנן כגון חצרו של רוניא משמע דל"מ תפיסת יד אלא כי ההיא שהיו הבתים שלו ושוכרם לאחרים ומעכב מקום בביתם להצניע בו כליו הילכך לא סילק עצמו מהם. ויל"ע בכל דבריו, אבל לכא' הא נפקא דס"ל דאורח שאינו אוסר את החצר מ"מ הבית עצמו שהוא דר בו ודאי אסור, וכ"ה הדין גבי תפיסת יד, אא"כ נימא דתפיסת יד הוי בגדר עירוב.

ובכהאי דינא המבו' במרדכי גבי אורח דאע"ג דהוא אינו אוסר את החצר מ"מ דירתו גופא אסורה, הנה האריכו בזה הפוס' גבי ד' המרדכי בסי' תקנ, שכ' שם ו"אם יש שם ישראל אחר אוסר פ"י אוסר לאורח להוציא מבית העובד כוכבי' לחצר אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר דאין ישראל האורח אוסר עליו, וכ' ע"ז בתרוה"ד סי' עו "אמנם במרדכי דבני אושטרי"ך לא נמצא פסק זה כלל. ואי לא דמסתפינא ה"א דפסק תמוה מאד הוא. דנראה דשפיר מוכח בתלמודא, דאין בעה"ב אוסר על האורח כלל וכו' אמנם קשה לסתור פסק ערוך הנמצא בחבור מדקדוק גאונים. אך מ"מ גם האסור תמוה הוא מאד. ובענין ג"ד אין להורות להתיר בפשיטות, וגם אין למחות ביד הנוהגים היתר, באין ולא ורפיא בידיה, וכ' ע"ז הבי' בסי' שפב "ותמיהני עליו היאך רפו ידיו ולא סתר פסק זה בזרוע נטויה וכו' ולפיכך לא נכתב במרדכי דבני אושטרי"ך ובמרדכי דבני ריינוס שום תלמיד טועה כתבו או אפשר שכתבו דרך פירוש ולא דרך פסק ואם כן נקטינן דשניהן מותרין דאין ישראל הדר שם אוסר על האורח שנתארח בבית אחר באותו חצר דאין בעה"ב אוסר על האורח ולא אורח על בעה"ב וכמו שהזכיר בתרוה"ד, אכן המג"א בסי' שצא כ' ו"הנה המרדכי כתב דעכ"פ אסור האורח להוציא מביתו לחצר או לעיר ועיין במהרי"ק שמ"ו, נ"ל שהדין עמו דהרי החצר מיוחד להבע"ה והבית מיוחד להאורח דשכירות ליומי' ממכר הוא וא"כ מוציא מרשות לרשות אבל הבע"ה מותר להוציא דאין לאורח חלק במבוי או בחצר עד ל' יום, וצ"ע כל האריכות בזה למה לא הביאו ד' המרדכי המפו' כאן גבי תפיסת יד דאי הוי בגדר אורח או אף שאינו אוסר על בעה"ב אבל דירתו גופא אסורה.

ומ"מ נראה דצריך להוסיף דמש"כ הנך ראש' דהיתר תפיסת יד הוא משום דהשוכר הוי כאורח, אין הכוונה דבעי' לזה תנאי היתר של אורח ממש, דא"ה ילה"ק דהא אורח אחר ל' יום אוסר ולא שמענו כן בשוכר שיש עליו תפיסת יד, וביותר ילה"ק מהמבו' בראש' ופוס' דגוי שהשכיר לישראל ג"כ שייך אצלו ההיתר של תפיסת יד, והא כ' הפוס' דישאל אצל גוי אין לו קולא של אורח כיון דל"ש שתהיה דירתו טפילה אצל דירת הנכרי, כיון דמעיקר הדין דירת נכרי כדירת בהמה. ועכצ"ל דענין האורח' הוא מושאל כאן לבאר את מה שדיוור השוכר אינם אוסרים, וכעין שאמרו בגמ' לעיל סט, ב דהמבטל רשותו אינו אוסר בדיווריו כיון דהוי כאורח, ועי"ש בתוס' בשם ר"ח ור"י.

ולענין הדין המבו' ברמ"א בשם הר"י מלוניל, מצינו לכא' בד' הרשב"א דפליג בזה בכמ"ד. דהנה לעיל עג, ב כ' הרשב"א ויעוד דלקמן בפ' כיצד משתתפין שנינו וכו' אם יש שם תפיסת יד של בעה"ב אינו אוסר, אלמא כל שאין לבעה"ב תפיסת יד בהן הרי זה אוסר עליו, וחמשה שכול"ק דלעיל אינה ראייה דהתם העכו"ם דר שם וכל כליו שם ואין לך תפיסת יד גדול מזה, ועוד שכבר כתבתי למעלה גבי אותן חמשה שכול"ק דמדינא בישראל אינו אוסר שהרי אינן דרין שם ואין להם שם לא מקום פיתא ולא מקום לינה אלא מקום בעלמא הוא שהשאל להן להעמיד שם מעט כלים, אלא דבדירת עכו"ם הוא שהקלו כיון דדירתו כדיר של בהמה ואחר שהחמירו בו הקלו, אבל בעלמא בישראל לא שייכא ההיא בעיא כלל ואין לו ענין אצל ישראל, וכיון שכן בישראל כל שהוא מיוחד

אאמו"ר שליט"א על הרשב"א הוצ' מוה"ק בפ' הדר מס' 352 ומש"כ בסוגריים שם.

ויתכן לומר דבחיל המלך ל"ש לאסור מדין מיגו, דאולי כל דין המיגו הוא רק כשיש דירת ישראל האוסרת דאז היא מחלקת בין האחין הישראלים וכו', אבל דירת נכרי דל"ש דירה מעיקר הדין אלא רק מתקנתא דשמא ילמד ממעשיו, אולי בזה ל"א מיגו מדירת ישראל לאסור דירת נכרי. והרי רש"י לעיל עב, ב ביאר ענין המיגו "דמיגו דהני אסרי והזיקוהו לעירוב הני נמי אסרי איש על אחיו", והרי הגויים לעולם אינם נאסרים ונזקקים לעירוב. ואולי י"ל עוד דכל המיגו הוא רק באופן שהחיבור ביניהם הוא דרך החצר, דאז אמרי' דאם יש איסור של דיוורין נוספים בחצר או בטל העירוב והאיחוד ביניהם, אבל אם הם מחוברים גם בלי החצר אז ל"ש מיגו. וא"כ נראה דכיון דהאי דינא דתפיסת יד כ' האחרו' דמהני דוקא באופן שהמשכיר גר שם בחצר, א"כ רק באופן שבית התבן נפרד מביתו וכדי ליצור את האיחוד ביניהם צריך 'לעבור' דרך החצר אז אמרי' מיגו, אבל חיל המלך שנכנס לתוך החדרים שבבית, י"ל דל"ש בזה מיגו כיון שהם מתאחדים בביתם גם בלי החצר, ובביתם אין דיוורין נוספים לעשות מהם מיגו. וכה"ג נחלקו הראש' בחבורות ששבתו בטרקלין (לעיל עב, ב) האם אמרי' מיגו מכח דיוורין נוספים שבחצר ולא בטרקלין.

אבל באמת ההערה כאן בד' השו"ע היא גם בלי דין המיגו, דלכאור' אם גדר תפיסת יד זה מדין עירוב אז אמנם כל בית מעורב עם החיל שנכנס אליו מדין תפיסת יד, אבל לכאור' הנכרי הזה שנכנס שם אמור לאסור גם על שאר בני העיר, ואיך נתיר אותו על כולם במה שיש לו עירוב של תפיסת יד עם בעה"ב שלו, דהרי דין 'שליחותיהו' ודאי ל"ש לומר דעירובו של בעה"ב עם שאר בני העיר יועיל עבור הנכרי המעורב עימו ע"י תפיסת יד, דהא אין עירוב לגוי. ואולי י"ל דבאמת קודם חל העירוב בין כל בני העיר הישראלים, ואח"כ כ"א מהם מערב עם הנכרי שבא לדור אצלו בכח הדין של תפיסת יד ועושה כן מדין שליחותיהו עבור כל המעורבים עימו, דהרי עירוב של תפיסת יד מהני גם עם גוי. אבל ע"כ דו"א, דא"כ באופן שישראל וגוי דרים בחדר אחד, דמבו' בפרוס' דמעריבין עם ישראל ושוכרים מן הגוי, למה לא נימא דסגי בעירוב עם ישראל, ואז הוא 'עורב' עם הגוי בעצם מגוריו עימו, וכדינא דתפיסת יד, וכמש"נ דאם גרים יחד ממש ודאי לא גרע מתפיסת יד, אא"כ נימא דבעי' דוקא תפיסת יד ול"מ מה שהם דרים בפועל יחד.

הנה בד' הרשב"א מבו' דדינא דתפיסת יד שייכא גם בגוי, בין שהגוי הוא המשכיר (וכגוונא דהרשב"א עג, א) ובין שהוא השוכר (וכגוונא דחיל המלך). וצע"ק מה שייך אצל הגוי דבר שאינו ניטל בשבת, כיון שאינו מוזהר על השביתה ועל המוקצה. ואמנם נחלקו הפרוס' האם הענין בדבר שאינו ניטל הוא כדי שהשוכר לא יסלק את הכלים או כדי שהמשכיר לא יטול את כליו, (ועי' בפיר"ח), אבל הרי ברשב"א מבו' האי דינא בין במשכיר גוי ובין בשוכר גוי, וצ"ע כנ"ל. ועמד בזה המהרש"ם (בדעת' סי' שע ובשו"ת ח"ה סי' לד) וכ' דאמנם מוקצה ל"ש בגוי, (והוסיף דכ"ה הדין גם במומר, דס"ל דתליא באם עומד לינטל משם בפועל ולא בעצם השם מוקצה, ונפק"מ גם בספק מוקצה דל"מ להיות תפיסת יד מדין כל בעירובין להקל, כיון דסו"ס המוקצה מותר בפועל), אבל כלים שאינם ניטלים מחמת כובדן שייכא נמי בגוי, ובכה"ג אשכחן תפיסת יד. אמנם הנה המשנ"ב בסי' שע סק"ח ביאר ד"אף שאין נעשה מוקצה ע"י הכובד מ"מ כיון שיש טורח לפנותן אין דרך ליטולן בשבת", ולכאור' אצל גוי (ומומר) אין מציאות שכלים כבדים לא ניטלים בשבת, וצ"ע. (וע"ע בצל החכמה ח"ה סי' קמא).

כ' מהרי"ק בסי' מז' על אשר הוגד אליך כי יש ג' בעלי בתים בעיר אחת בג' בתים רחוקים זה מזה ומטלטלים זה מזה ומטלטלים בכל העיר ע"י תפיסת יד. הלא דבר פשוט הוא דלא יאות עבדין ולא מבעיא לדברי ר"י וראבי"ה שכתב דתפיסת יד לא מהני כי אם להתיר לבעה"ב להוציא ולהכניס לחצר אבל לא לאחרים כמו שכתוב בקצת ספרי המרדכי וכו' אלא אפילו לפירש רש"י שמתיר גם לדר בבית התבן להכניס ולהוציא בבית בעה"ב אפילו הכי לא יאות עבדין דלא

לחצר, אבל נחלקו האם מהבית המשותף מותר להוציא לחצר או לא. והנה אם עיקר הדין של תפיסת יד הוא דהוה כמאחדים ע"י עירוב מכוח התפיסת יד, א"כ נראה דבית משותף שהם דרים בו יחד ודאי עדיף טפי מתפיסת יד, ואפי' שלגבי תפיסת יד בעי' דוקא שוכר ומשכיר והכא הוה רק שותפין, אבל לכאור' לפי הסברא של הר"י דענין תפיסת יד הוא כעירוב אז הטעם להצריך שוכר ומשכיר הוא רק כדי לקבוע שהכלים שאינם ניטלים יוצרים ביניהם עירוב, אבל אם הם גרים ביחד ממש ודאי לא גרע מתפיסת יד, (ורק אם טעם ההיתר הוא משום אורח, י"ל דבעי' שוכר ומשכיר לעיקר ההיתר, ובלא"ה ל"מ תפיסת יד לחושבו כאורח), ואעפ"כ מבו' ברשב"א דמהבית הפרטי אסור להוציא לחצר, וע"כ דהוא פי' ענין התפיסת יד מטעם דהוה כאורח ולא מטעם עירוב.

אבל יש מקום לדון בזה האם שניים הדרים יחד יש להם את המעלה של תפיסת יד, דבחזו"א נראה דנס' בזה, דכ' בסי' צ סק"ז "ועוד י"ל דאם יחד העכו"מ לישראל כו' חדר אחד כו' ודוקא כשיחד לו חדר, אבל מקום בחדר לא מהני כיון דהמשכיר דר שם ועדיף מיש לו למשכיר תפיסת יד בבית המושכר דהוה השוכר כאורח וכמבואר בשו"ע סי' שפד ס"ב ויש לעי' בהא דירו' שהבאנו סק"ה באנס שנכנס לבית ישראל דאמר אין בתינו שלנו והלא כיון דהמשכיר דר הרי יש לו תפיסת יד, וזה מהני גם בנכנס בע"כ כמבואר בשו"ע שם, וצ"ל דבירו' מיירי בלקח אנס חדר מיוחד", (וע"ע מש"כ בסי' פב סק"ה), ובנובי"ת סי' לב נראה שהצריך תפיסת יד ע"י כלים שאינם ניטלים גם באופן שדרים יחד ממש, ע"ש. אכן לכאור' התוס' לעיל פה, ב ס"ל דמגוריים יחד הוה כתפיסת יד, שהרי כ' "והא דקתני הכא הדר שם אוסר עליו דוקא שאין לבעה"ב שם תבן דאם יש שם תבן הוה כאילו דר עמו שם בבית לר' מאיר דחשיב בית התבן כמקום דירה בפרק הדר ולא אסרי אהרדי", (ולש' התורא"ש "היאך יאסור עליו הדר שם הרי הם כאילו שניהם דרים באותו בית יחד דלא אסרי אהרדי"), והתבן הרי אינו מוקצה בשבת, ואעפ"כ התירו התוס', וצ"ע בזה.

ויש בזה נפק"מ למש"נ במקו"א בענין המעשה בהוראת הגר"ח זצ"ל, דאם בשבת שבתוך הסוכות שכחו ולא עירבו, אז מכיון דכל השכנים אוכלים בסוכה אחת, זה בעצמו הוא כמו עירוב. דלכאור' בד' התוס' נראה כן דאם שניים דרים בבית אחד לא אסרי אהרדי גם בביתם אחרים, וכן נראה לפי הר"י מלוניל דס"ל דכל ההיתר של תפיסת יד הוא מה"ט דהוה כעירוב, אבל בד' הרשב"א בתש' מכת"י הנ"ל מפו' לכאור' דלא כהוראה הנ"ל, כי אפי' שהם שותפים מגורים בבית אחד מ"מ יש מקום לאוסרם בהוצאה מהבתים הפרטיים. (והנה הרמ"א בסי' שפב סי"ח כ' "ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים, צריכים לערב ולשכור רשות מן העכו"ם בעל הספינה", וילה"ק דאי נימא דהדרים יחד ממש הוה כעין תפיסת יד אז למה צריך עוד שכירות מבעל הספינה. אלא דהרמ"א לשי' דפסק כהמהרי"ל דל"מ תפיסת יד בין שני ישראלים במקום נכרי להיעשות כחייד, ה"ה דל"מ תפיסת יד של הגוי להתירו. אבל בלא"ה לק"מ כי המשנ"ב שם הרי פי' דאיירי ש"ש ב' ישראלים או יותר שלכל אחד מהם חדר מיוחד לאכילה דאם היו אוכלין במקום אחד אפילו כמה וכמה כחד חשיב ואינו אסור").

כ' בשו"ע סי' שפד ס"ב "אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון, אם יש לבעלי בתים באותן מקומות שנכנסו העכו"ם כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם". וכבר נת' לעיל להק' דבשלימא להרשב"א (שהוא מקוה"ד בתש' מיוחדות) הרי הגדר של תפיסת יד הוא משום דהוה כאורח וכו', אבל הרמ"א דפסק כהר"י מלוניל (והר"י מקילון שבמרדכי הנ"ל והמהרי"ל בסי' קנו) דהטעם הוא משום עירוב, אבל בדאיכא דיוורין אחרים מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי, א"כ הכא נמי נימא מיגו ומה מועיל התפיסת יד, דהרי חוץ מהבית היחידי שהעירוב בא אצלו, הרי כל השאר הם מוליכין את עירובן וא"כ איכא מיגו. (וגם יש להעיר דלפי המהרי"ל הרי כללא הוא דתפיסת יד ל"מ במקום נכרי, אבל כבר נת' קצת לחלק דאולי רק ל"מ לעשות את ב' הישראלים כחייד, אבל תפיסת יד עם הנכרי עצמו אולי מהני). ועי' בהע'

אמרי' דליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהוה ליה כשכול"ק).

חזר לביתו בשבת

אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר. וכ' הרא"ש בסי' ו' "אם חזר לביתו בשבת י"א שאוסר ומביאין ראייה מנכרי דכי ליתיה לא אסר וכי איתיה אסר וכי' ולי נראה כיון דרבי שמעון לא שרי אלא משום דמסיע מלבו ובודאי לא יחזור ה"ל שבת שהותר ושוב לא תיאסר. ולא דמי לנכרי שהיה עתיד לבא בשבת וכי' וכן מצאתי משם הראב"ד ז"ל. וטעם החילוק פ"י המשנ"ב בסי' שעא סק"ח "דלא שייך גבי עכו"ם ולומר שכבר הסיח דעתו שזה אינו אלא בישראל שבמקום ששבת בכניסת שבת שהוא לו יום מנוחה מסתמא דעתו אז שלא לעקור ומה שבא אח"כ רוח אחרת היתה לו משא"כ גבי עכו"ם כשבא הוכיח סופו על תחלתו ואמרינן שכבר בבית"ש היה דעתו לבוא ואף אם יאמר שהסיח דעתו מתחלה לא מפיו אנו חיינן".

אכן הרשב"א בסוגיין כ' "ואינו דומה לעכו"ם דהתם משום דליתיה הוא דלא אסר ולא משום שהסיעה מלבו והלכך כי איתיה ואפילו אתי באמצע שבת אוסר", ואפ"ל דכוונתו להנ"ל דגוי אינו מסיע מליבו כי אין השבת יום מנוחה לו, ומה דמותר שהלך זהו משום דליתיה בפועל, אבל כיון דאינו מסיע מליבו א"כ כשבא בשבת דייני' ליה כאילו מתחילת השבת היה עומד לכך ול"ש למימר 'הותרה'. (וע"ע בחזו"א סי' פב סק"א שכ' דבהלך לעיר אחרת מותר אף שדעתו לחזור, ועיי"ש סק"ג).

אמנם אולי י"ל עוד דכוונת הרשב"א דנכרי ל"ש כלל ההיתר של הסיע מליבו (אפי' שהסיע), וע"כ כל ההיתר הוא מצד 'דליתיה'. והביאור, דהנה כ' הרשב"א לעיל ע, א "אפילו לא בא היורש לדור בו באותה שבת לפי שכבר נאסר למקצת שבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות וכיון שכן א"א בלא ביטול, ואינו דומה למת עכו"ם בשבת דנסתלק רשותו והותר להן, דשאני התם דדירת עכו"ם לא שמה דירה וכל שמת ונסתלק הוא הותרה להן רשותו כל שאין היורש דר שם, אבל ישראל כל שנאסר למקצת נאסר לכולה שבת וכשאמרו הלך לשבות אצל בתו לא כשהלך בשבת אלא מערב שבת", והיינו דיש חילוק בין נכרי לישראל לגבי הלך באמצע שבת, דבישראל אסור כה"ג (וכן במת והשאיר יורש אפי' שהוא לא גר שם), ובנכרי מותר, והטעם כי דירת נכרי מעיקה"ד ל"ש דירה ולא אסרו את דירתו אלא בדאיתיה.

ולפ"ז י"ל דעצם מה שהנכרי הסיע מליבו זה בלא"ה אינו טעם להתיר, כי מעיקה"ד אין דירתו דירה אלא שגזרו שמא ילמד וכו', וא"כ אין נפק"מ אם הוא עתיד לחזור אלא הכלל הוא דכשהוא נמצא הוא אוסר ובדליתיה אינו אוסר, ואם הלך באמצע שבת ג"כ מותר ול"א נאסרה, וה"ה הכא דאם חזר באמצע שבת ל"א הותרה דסו"ס תיקנו עליו דאוסר שמא ילמד וכו' ול"ש להתיר דירתו בלא שכירות. והנה התוס' לעיל סו, א דנו למה כשבא נכרי בשבת ל"א הואיל והותרה, ותי' דכל שהיה עומד להיאסר ל"א הותרה. ונת' שם להס' האם נידון התוס' היה שלא יצטרכו שכירות ויהיה מותר בלא"ה, או דשכירות ודאי בעי אלא דמ"מ יועיל דין הותרה שאחרי שישכרו ממנו יהיה העירוב חוזר ונייעור.

והנה כ' הט"ז בסי' שפג סק"ב "דמה"ט יש ללמוד במש"כ אח"ז וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת שיבטל א' לחבירו כו' והיינו שלא שכרו ממנו תחלה רק היו אסורים ובמיתת העכו"ם נעשה היתר ע"י שיבטל א' לחבירו אבל שכרו ממנו קודם שבת והיה להם עירוב רק שבשבת שמת העכו"ם נאסר כמש"ל סי' שפ"ב ס"ז שכרו מן היורש בשבת ההוא שא"צ אח"כ ביטול רשות דזה דמיא לספינות שזכרנו הא גם בזה לא היה עומד העכו"ם למות בשבת ועדיף מההיא דספינות על כרחך שפיר אמרי' בזה חזרו להתירן הראשון ודי בעירוב שעשו תחלה", והק' עליו הפמ"ג שם "למה לו שכירות מיורש נימא שבת הואיל והותרה הותרה", ולהנ"ל זה הישוב דלעולם אין להתיר דירת נכרי בלא שכירות משום דינא דהותרה, דהרי אין בו היתר של הסיע מליבו אלא רק דבליתיא לא אסר ואם

נאמרו הדברים אלא כגון שהבתים כולם לאדם אחד והשכיר או השאיל מקצתם לאחרים ונשאר לו שם בבתים דכיון דלא סליק רשותו מכל וכל מאותו הבית נעשה כאלו דר עמהם ואין אוסרים זה על זה". וכן נפסק בשו"ע סי' שע "אם אין הבתים שלו, לא קנויות ולא שכורות, אע"פ שיש לו בהם דברים שאסור לטלטלם, אוסרים זה על זה". (וילה"ס באופן שהשכיר בית ולא שייר לעצמו כלום, ואח"כ קנה מהשוכר זכות של תפיסת יד להנחת חפץ, דאולי בזה הוי כאיניש דעלמא, מדאין צירוף בין היותו משכיר להא דיש לו תפיסת יד). אמנם לכאור' בד' הירו' משמע דמהני תפיסת יד גם בלי משכיר ושוכר, דאי' שם "דבי ר' ינאי אמרי אפילו יתד לתלות בה מנעלו. ר' בר בא חגיגא אמר אפילו נשתות אפילו טבלא רב אמר ובלבד דבר הניטל בשבת. אמר רבי בא מעשה באחד שהיה לול של תנגולין לפנים מביתו של חבירו נכנס שלא ברשותו אתא עובדא קומי רב אמר כיון שזקוק ליתן לפניהן מים כמו שהוא דבר הניטל בשבת". וצ"ע.

בדינא דתפיסת יד נתקשו האחרו' למה בעי' שיהיה מונח שם בפועל חפץ שאינו ניטל בשבת, והא בסי' שפב סי"ח אמרי' "עכו"ם שהשכיר ביתו לחבירו עכו"ם, אם נשאר לו שום תפיסה בבית, שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו וכו' וה"ה איש א' שיש לו תפיסה בבית, יכולין לשכור ממנו, דלא גרע משכול"ק", וא"כ בכל אופן שנשאר למשכיר זכות להניח חפץ, אפי' כשאינו מונח בפועל או דהוי דבר הניטל בשבת, מ"מ הרי המשכיר הוא לפחות כשכול"ק של השוכר ויכול לערב עבורו וכו', (וגבי דין שכול"ק הא ל"ב שיהיה מונח חפץ בפועל, וכדכ' הב"י שם), ומהיכ"ת שיאסור עליו, וכי יהיה הדין שאם יערב או ישכיר לעצמו באמת יהיה מותר. ועי' ביארה"ל סי' שפד.

ובאמת מצינו הרבה חילוקים בין דין שכול"ק (בשאיל דוכתא לינח ביה מידי) לדין תפיסת יד, חדא הא דאמרן האם צריך שיהיה מונח שם בפועל דבר שאינו ניטל וכמב' בב"י סי' שפב. ועוד, מש"כ הב"י בסי' שע, ז"ל "נראה מדברי המרדכי שאפי' יש לו פינה מיוחדת שיש לו בה כליו חשיבא תפיסה והביאו מהרי"ק בשורש מז, ואע"ג דלגבי גוי המשכיר ביתו לגוי ל"מ שכירות מהמשכיר אלא כשיש לו תפיסה בכל הבית אבל אם אין לו תפיסה אלא בפינה מיוחדת לא, שאני התם שאע"פ שאין לו שום כלי בבית יכולין לשכור ממנו מאחר שיש לו רשות להניח שם כליו הילכך בעינן שיהיה לו רשות בכל הבית ואפילו הניח שם כלים כל שאין לו רשות בכל הבית אין שוכרין ממנו דלא פלוג רבנן אבל הכא דבעינן שיהיה לו שם כלים ממש אפילו ביש לו פינה מיוחדת סגי". ועוד יש חילוק דתפיסת יד מהני רק במשכיר ושוכר, ואילו שכול"ק מהני גם באיניש דעלמא, וכמב' בב"י בסי' שע וסי' שפב. עוד מצינו באחרו' שכ' דתפיסת יד ל"מ א"כ בעה"ב דר עימו בחצר, אבל גבי שכול"ק לא שמענו הך דינא. ובהנך חילוקים מב' דכדי להיות שכול"ק סגי בפחות ממה שנצרך לדין תפיסת יד, (חוץ מהחילוק של הב"י גבי תפיסה בפינה אחת), וצ"ע למה כל בעל תפיסת יד שלא נשלמו תנאיו לא יהיה עכ"פ כשכול"ק.

עוד מצינו חילוק בדין, דגבי שכול"ק הדין הוא שיכולים לערב ולהשכיר עבור בעה"ב מדין שליחות או כיו"ב, אבל תפיסת יד אף שהיא גורמת שהשוכר לא יאסור, אבל לא שמענו דבאופן שהוא אוסר (כגון ע"י מיגו) יוכל המשכיר לערב או להשכיר עבור השוכר. (אבל הב"י בסי' שע הנ"ל לכאור' נקט בפשיטות דבעל התפיסת יד יכול להשכיר כדין שכול"ק, אלא שכ' "אפילו הניח שם כלים כל שאין לו רשות בכל הבית אין שוכרין ממנו דלא פלוג רבנן"). ועוד, דגבי שכול"ק נס' התוס' וכן בפוס' האם גם בישראל איכא הך דינא, ואילו דינא דמתני' בתפיסת יד, בישראל איירי. גם הדין המובא בפוס' בשם רבינו יהונתן דל"מ תפיסת יד באיכא דירורין אחרים כיון דמיגו דהני אסרי וכו', לא מצינו כזה בשכול"ק דודאי מהני גם באיכא דירורין אחרים. ולענין דינא דהמהרי"ל דל"מ תפיסת יד במקום נכרי כמו דל"מ עירוב וביטול, (וכשנ"ת דאולי ה"ה דתפיסת יד אצל הנכרי עצמו ג"כ ל"מ מה"ט), הרי לא אשכחן כה"ג בדינא דשכול"ק שלא יועיל במקום נכרי, (ומהנכרי עצמו הרי ודאי בהא

וע"כ נראה דכיון דיש שם דיורים אחרים בפועל, אז בטל האיסור של רש"י בדירה בלי בעלים כלפ"ע.

והנה בהאי ש"י דאם נמלך וחזר בשבת אוסר כ' המאירי ד"אין זה כדיוורין הבאין בשבת שאמרו שבת שהותרה הותרה שהרי עיקר הדירה כבר היא לשם", ונראה דאין כוונתו רק משום ד'בידו' לבוא, אלא דכיון דאף קודם שבא יש כאן עכ"פ דירה בלי בעלים א"כ כשהוא בא בשבת ל"ש ההיתר של הואיל והותרה. וא"כ באופן המצוי הנ"ל שא' מבני הבית חוזר (באופן לא צפוי מראש) לבית, אז אינו אוסר לכו"ע, כיון דמעיקרא גם לא היה לזה גדר של דירה בלא בעלים על ידו, ולכן כשבא השתא שייך לומר בו הואיל והותרה. ויל"פ בזה.

ולעיקר הדבר הנ"ל, הן המבו' בתוס' דא"א לערב דירה בלי בעלים אם אינה אוסרת, והן ד' החזו"א דאפי' כלפי האיסור שיש בדירה בלי בעלים אליבא דרש"י ל"מ עירוב, אולי אפשר להוסיף קצת הסבר, דהנה בתוס' לעיל ע, א מבו' דאם אדם דר בבית בחצר ויש לו באותה חצר בית נוסף אז ה"ה אוסר גם מכת הבית השני, וא"כ י"ל דזהו יסוד התנאי של עירוב משום דירה, דכיון שהוא דר בתוך אותו ההיקף של הבית שמניחין בו העירוב, לכן שייך לראות כאילו הוא דר גם בבית העירוב ו'כולהו הכא דיירי', אבל אם אינו דר שם כלל ל"מ העירוב לחשוב כאילו הוא דר שם. (גם יל"ד באופן שהוא רחוק מאד מהעירוב ואינו יכול להגיע אליו בשבת, האם יש בזה את החיסרון האמור בכה"ג בעירוב תחומין). ורק אם דירה בלי בעלים אוסרת גם בחצר, והיינו דדייני' ליה כדר שם ממש, (או בבית התבן משום התבן הנמצא שם), בזה מועיל העירוב שלו וכמבו' בתוס' הנ"ל לעיל ע, ב.

אמר רב הלכה כרבי שמעון ודוקא בתו אבל בנו לא דאמרי אינשי נבח כן כלבא עול נבח כן גורייתא פוק. ופירש"י "ודוקא בתו - דעביד איניש דדייר אצל חתנו, אבל בנו, אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו, שמא תתקוטט ויצא. כלבא - זכר, כגון חתנו. גורייתא - נקבה, כגון כלתו". אכן הר"ח פי' "ודוקא בתו דאמרינן בתו לא שבקא ליה למיפק לביתיה היום אבל אם הלך לשבות אצל בנו אוסר שיתכן לו שיבא היום בחצרו". ונפק"מ כגון שהלך לשבות אצל בנו שאינו נשוי או שאין אשתו עימו שם. ולענין שאר קרובים כ' הריטב"א "ודוקא אצל בתו אבל הלך אצל בנו וכל שכן שאר הקרובים שבעיר הרי זה אוסר", והיינו דבעי' דוקא ביתו כדי להתיר ולא שבנו זה אוסר במסויים מחמת כלתו. וע"ע בביאורה"ל סי' שעא ד"ה אם הסיח.

ובארתו"ח סי' יב-יג כ' "וישראל שהניח ביתו והלך הוא וכל אנשי ביתו והלכו לשבות אצל בנו או בתו באות' העיר אינו אוסר. וכתב הרשב"א ז"ל ואפי' חזר באמצע היום וי"א שאם הלך לשבות אצל בתו וחזר אוסר אבל אם שבת עם בנו וחזר אינו אוסר כדאמרינן משל העולם נבח כן כלבא עייל נבח כן גורייתא פוק ע"כ". ונראה בדבריו דהחילוק בין בנו וביתו הוא רק לענין כשחזר באמצע שבת, וגם כ' להיפך מהאמור לפנינו דאצל בתו הוא מסיח דעתו טפי מאשר אם הולך לשבות אצל בנו, וצ"ע.

בור שבין שתי חצירות. מבו' במתני' ובגמ' כמה ש"י מהי המחיצה הנדרשת כדי להתיר למלאות מן הבור, ואחרי שנשלם דין המחיצה יהיה מותר למלאות מים מן הבור ולהכניסם לבית. (ועי' מש"כ הרמ"א בסי' שעו דהנידון הוא כלפי דלי ששבת בבית, ומקור דבריו בהג"מ פט"ו מהל' שבת, ושם הוסיף גם נפק"מ לענין הכנסת המים לבית). ויל"ע דאמאי לא ניהוש דהאי מים שבתו בכניסת השבת בחציו השני של הבור וקנו שביתה שם, והוי דינם ככלים ששבתו בחצר אחת דמותר להוציאם לחצר אחרת אבל לא להכניסם משם לבית. ואולי י"ל דכיון דהמים מחוברים זה בזה הו"ל כאגד כלי ואגד חפץ ול"א בהא דחשיבי כ'שבתו בחצר', כיון דשבתו בב' החצירות כאחת, ומותר להכניסם משם לבית, ורק דבעי' מחיצה כיון דבלאו המחיצה הוי הבור רשות של שניהם שאינה מעורבת, דאסור להכניס ממנה לבית, אבל אחרי שנחלק הבור במחיצה, חשיבי כל המים כאילו שבתו בחצר זו ובחצר זו, ומותר להכניסם לבתים של ב' החצירות. אבל נראה יותר דגם זה נכלל בקל שהקילו במים, וכמבו'

בא ודאי אוסר, אבל אחרי שישכרו מבנו כבר אמרי' הואיל והותרה להיות העירוב חוזר וניערור.

ולהלכה כ' הביאורה"ל שם "ואח"כ נמלך בשבת וחזר אינו אוסר - עיין בב"י שהביא דעות המחמירין בזה אך הוא נטה להקל והגר"א בביאורו משמע דדעתו לפסוק כדעת המחמירים ע"ש [נמה שהביא ראייה לדעת המחמירים מהא דקי"ל משחשיכה אוסר לכאורה יש לישב קצת ע"פ מה שכתב המ"א בסק"ה וכמו שכתב המחצית השקל אבל לפי הנראה אין דעת הגר"א מסכים לחילוקין] וע"כ יש להחמיר אם לא בשעת הדחק". והנה להמחמירים בדין זה ראוי לדון בכל עירוב דמצוי הוא שאדם חוזר לביתו בשבת, ואפי' אם אין מצוי כ"כ לחזור לבית ריק אבל ודאי מצוי שא' מבני הבית היה אמור להיות במקו"א ונמלך באמצע שבת וחזר לביתו, והרי כ"א מבני הבית הוא אוסר בפנ"ע, וא"כ כעת יש כאן דיורים שאינם בכלל העירוב.

אלא דלכאו' העירוב יכול לכלול גם אותו, אבל הדבר תלוי בפלוג' הראש', דהנה התוס' לעיל ע, ב כ' "ולא משום שלא יוכל לערב עמהן לפי שאינו דר שם דמסתמא לא גרע בהכי לענין עירוב וביטול רשות כיון דאסר עלייהו כדקתני מבעוד יום אוסר וכו' וקסבר האי תנא כמ"ד לקמן בפירקין בית התבן ובית הבקר הרי זה אוסר עליו", ומשמע בבירור דל"ש עירוב על דירה שאינה אוסרת, ואילו מד' הרשב"א שם מבו' בהדיא דשייך עירוב גם בזה, (ויהיה ע"ז הדין דירוש כרעיה דאבוה, ונת' במקומו), וכן נקט המשנ"ב בסתמא בסי' שעא סקט"ו. אבל אם נחשוש לשי' התוס' א"כ מי שאינו אוסר בכניסת השבת לא יכול להיות נכלל בעירוב. ויותר מכן כ' החזו"א בסי' פו סק"ח ד"להוציא מחצר לחורבה אין תקנה בע"ח שאין ע"ח מועיל בלא פיתא ולינה", והיינו דאפי' את מה שדירה בלא בעלים אוסרת (את עצמה לשי' רש"י) מ"מ א"א לערב. (ולול"ד החזו"א הנ"ל היה אפשר לומר דאפי' מי שמיקל בדירה בלי בעלים דלא כשי' רש"י, אבל זהו רק משום דכל בעירובין להקל, אבל לקולא אפשר לנקוט שדירה בלי בעלים אסורה וכשי' רש"י, וממילא דיועיל בה גם עירוב. ואולי גם כל הדין דקי"ל דירה בלי בעלים לא שמה דירה זה רק משום הקולא שבזה, אבל אפשר גם לנקוט שדירה בלא בעלים שמה דירה לענין שיועיל בה עירוב, אפי' אי נימא דל"מ עירוב בדירה שאינה אסורה ואוסרת).

ואולי אפ"ל בזה דין, דהנה יש להעיר כמה שדנו הפוס' מה ש' השו"ע בדין דירה בלא בעלים האם עכ"פ הדירה עצמה אסורה כשי' רש"י או לאו, (עי' ביאורה"ל סי' שעו), ולכאו' יש להביא ראייה ברורה לזה ממש"כ השו"ע ושאר פוס' דאורח אינו אוסר גם באופן שבעה"ב לא נמצא עימו באותו היקף, דמ"מ הוא טפל להבעה"ב האחרים שבהיקף, וכ' דכמו שאין האורח אוסר על שאר בעה"ב כך גם הם אינם אוסרים אותו ואף דירת האורח מותרת, (ולאפוקי מד' המרדכי בסי' תקו וסי' תקנז), וק' דהתינח דהאורח אינו אוסר אבל הרי הדירה שהוא דר בה היא שייכת לבעה"ב שלא נמצא כאן ולא עירב, והויא עכ"פ כדירה בלא בעלים דידיה דאסורה לשי' רש"י אע"ג דאינה אוסרת, וא"כ מוכרח דלא פסקי' כשי' רש"י הנ"ל. (ובאמת המרדכי הנ"ל השווה קצת בין הדברים, דדירה בלי בעלים היא עצמה אסורה, וכן דירת האורח עכ"פ אסורה אף שהוא אינו אוסר).

ומוכרח מזה, דאפי' אי נימא דדירה בלי בעלים אסורה, מ"מ זה רק כשבדירה עצמה אין מגורים כלל, אבל אם גר אורח בדירה, ואפי' שדיריו אינם נחשבים לאסור, מ"מ כבר לא דנים את הדירה כשייכת לבעלים לענין לאסור אותה כלפ"ע כדירה בלי בעלים. ועכ"פ כן נראה בסברא לכה"פ כשיש בדירה דיורים אחרים שאוסרים בחצר, דאל"ה הרי לשי' רש"י יוצא דבכל אופן שא' מבני הבית (או עכ"פ שותף) עזב את הבית אז לא יועיל עירוב הנשארים, וגם אם נניח דאפשר לערב עבורם מדין שליחותיהו וכו', הרי בתוס' הנ"ל מבו' דמי שאינו אוסר אינו יכול להיות נכלל בעירוב, ואפי' אם נימא דבדין שליחותיהו זה לא יהיה לעיכובא, אבל עדיין יש להזהיר אם הנשארים לא עירבו אלא ביטלו ביתם וחצירם דעכ"פ הם אסורים מחמת דין דירה בלי בעלים של השותף שהניח את הבית לשבת.

הראש' כ' דהא גופא הקילו במים גבי מחיצה תלויה למימר דבקיעת דגים ל"ח בקיעה). והנה בס' המכתם (ועו"ר) בסוכה טז, ב' כ' טעם למה אמר' גוד אסיק טפי מגוד אחית, (ולא כנימוקו של רבי יוסי ד"כשם שמלמטה למעלה עשרה כך מלמעלה למטה עשרה"), כיון דדרך מחיצה להיעשות ממטה למעלה ולא ממעלה למטה, ועכ"פ מבו' בד' דיש חיסרון נוסף בגוד אחית מלבד בקיעת הגדיים. אבל יל"ע בזה דהרי בפ' הזורק מבו' דהא דל"א גוד אחית כלפי הרשות למעלה הוא משום בקיעת גדיים, וביאר החזו"א דאמנם תלויה הוי חיסרון גם בלי גדיים כיון דאין גדיה ב"ט התחתונים של הרשות, אבל כלפי גדיה הרשות למעלה ע"כ כל החיסרון הוא מצד בקיעת גדיים. אבל לד' המכתם הרי יש כאן סברא בעצם דדרך מחיצה לעלות ואין דרכה לירד, ולכאו' ה"ה גם כלפי הרשות למעלה, ומהו שהזכירו בקיעת גדיים. וי"ל.

ועכ"פ יתכן ללמוד מד' המכתם את יסוד הדין של גוד אסיק ואחית, דהרי נחלקו הגר"ח והחזו"א האם יש כאן איזה דין של 'משוך והעלה' או הדכוונה היא שגדירת עשרת טפחים מספיקה לכל הרשות. (ולד' החזו"א צ"ע מה שהוזכר ברש"י כי אתאי הילכתא לגוד ולבוד וכו' היינו בין גוד אסיק ובין גוד אחית, דלכאו' ב' דינים הם, דגוד אחית ודאי ענינו הוא משיכת המחיצה למטה). וכאן מבו' דבאמת גוד יש בו מענין ההמשכה, וזה תלוי במה שדרך מחיצה לעשות ממטה למעלה (או גם להיפך), ולכאו' הביאור הוא דכמו שמצינו גדר של מחיצת לחי או קורה דנת' ענינם משום דהוה תחילת מחיצה (או תחי' צוה"פ), ה"נ כשיש י"ט גדרים מלמטה, כיון דדרך מחיצה הוא להיבנות כך מלמטה או יש מקום לדון כאילו המקום כולו גודור במחיצה, וכאילו המשיכו את בניית המחיצה כדרכה.

וזה"ל המאירי בסוכה שם "שכל מחיצה שהגדיים בוקעין בה אינה מחיצה ואין אומרים בה גוד אחית כך הלכה גוד אסיק אמרינן גוד אחית לא אמרינן מפני שדרך בנין לעלות מלמטה למעלה ולא מלמעלה למטה ומ"מ בפחות משלשה לבוד הוא ואף לדעת האומר במסכת כגיגה גוד אחית אמרינן לא נאמרה אלא במים שדרכן לירד". אמנם צ"ע דבחגיגה יט, א אמר' "בעי מיניה מרבי יוחנן לרבי יהודה מהו להטביל מחטין וצינוריות בראשו של ראשון גוד אחית אית ליה לרבי יהודה גוד אסיק לית ליה או דלמא גוד אסיק נמי אית ליה", ומשמע א"כ דטפי י"ל שם גוד אחית מגוד אסיק, וזה אמנם מתאים כסברת המאירי כיון דהמים דרכם לירד, (ובלא"ה ק' מה הצד לומר גוד אחית ולא לומר גוד אסיק, דהרי אסיק פשיטא במחיצות טפי מאחית), אבל עכ"פ יש צד לומר בזה גוד אסיק אף דאין דרך מים לעלות. ועכ"פ שמעי' מהמאירי לא כמש"נ עפ"ד המכתם דגדר גו"א הוא דהוי תחילת מחיצה, דהא במים של מקוה זה ודאי לא שייך, אלא דמ"מ כללא הוא דהילכתא דגוד שייכא טפי במקום שדרכו לעלות או לירד כך. (ובעיקר ד' המאירי יש להוסיף דכיון דס"ל דסוג' דחגיגה תליא בדין גוד של מחיצות, א"כ ניחא טפי דרבי יהודה לשי' דס"ל דמחיצה תלויה כשרה וכמבו' בסוג').

תוד"ה אלא קל. דבר תימה הוא שפירש בקונטרס מסקנא דשמעתין דלא כרב יהודה דהא רב ורבי חייא קיימי כוותיה וברייתא דיעקב קרחא. ומבו' בד' התוס' דהא דאמר רב צריך שיראו ראשן של קנים למעלה מן המים טפח וזהו דוקא אליבא דרב יהודה, אבל לרב הונא דלמעלה ממש, או גם באופן שהמחיצה היא למטה מן המים ל"ב שיראו ראשן של קנים. ואף התוס' לעיל יב, ב' כ' "וקשה דבפרק כיצד משתתפין משמע דאתי שפיר דלא בעינן שיראו ראשי קנים אי לאו משום דרב יהודה קפיד אערובי מיא והשתא הך ברייתא נמי סברה הכי ויש לומר דהוה מצי למימר וליטעמך", וצ"ע אם בתי' חזרו התוס' מזה. אמנם בתי' הרא"ש כלל כא ס' ד' כ' "והא דקאמרת דרב קאמר שצריך שיראה ראשי הקנים למעלה מן המים טפח, דרב מפרש מתניתין הכי וליה לא סבירא ליה, משום דאיהו גופיה קאמר בתר הכי מחיצה תלויה מתרת במים, אינך צריך לזה, דמחיצה תלויה יותר טובה ממחיצה שהיא כלה במים ואין ראשי הקנים נראין למעלה מן המים, דמחיצה תלויה נכרת שנעשית להתיר המים, אבל בשכבר המחיצה משוקעת במים, אין ניכר שתהא שם מחיצה. ואפי' כשהמחיצה היא למטה מן המים, מחיצה תלויה היא,

לעיל מח, א דמים לא קנו שביתה, וכמו שאמרו בסוגיין דאם לא דלי להדיא מחצר חבירו לא איכפ"ל, ודינא ד'כלים ששבתו' ודאי ל"ח כאילו דלי להדיא משם.

ובירו' אי' "מיחלף שיטת ר' יהודה. תמן אמר ר' יודן פוטר במים שאין בה ממש וכא אמר הכין אמר רב הונא והוא שתהא מחיצה בולטת לתוך חלל של בור", וביארו המפ' דהקו' היא כיון דר"י ס"ל דמים אינם קונים שביתה, ומבו' א"כ דרבנן דמתני' טעמייהו כיון דהמים קונים שביתה. (ובמקו"א נת' דגם בלי האיסור של 'שבתו' יש איסור להכניס מהחצר של השני לביתו, ואפי' כשעושה הנחה בחצירו באמצע, וצ"ע).

ואמנם הרעק"א בגי' לעיל יב, ב באמת פי' דזהו עצם החיסרון של עריבי מיא, כיון דהמים שבתו בחצר חבירו וכעת מכניסם לביתו. וצ"ע דא"כ מה מועיל י"ט של מחיצה דהא אכתי עריבי מיא והולכים משם לכאן וכו'. ז"ל שם "תמיהני דאיך שייך כאן ענין עירובי מיא, דבשלמא התם בשני חצירות שייך כן דהמים שמצד השני באים לכאן דרך המחיצה, וכששואב שואב מה דשבת בחצר חבירו דאסור לטלטלו בביתו, אבל הכא מה בכך דשבתו בכרמלית, ואם הא עתה שבאו תוך החצר נעשו רה"י ואינו עוקר מכרמלית, ואם באנו לדון כיון דבבית לא מנכרא מחיצתה הוי כליכא מחיצה, א"כ גם בלא עירובי מיא אסור, דהמים שבחצר נפרצו למקום האסור, ול"ש הכא כלל ענין עירובי מיא, וה' יאיר עיני". ועי' חזו"א סי' קג סקי"ד.

תוד"ה צריך שיראו. וב"ה בעו היכר מחיצת עשרה למעלה חוץ מן המים וטפח בתוך המים כדקאמר צריך שישקע ראשי קנים במים טפח. ומשמע דב"ה מחמירים בזה דל"מ להו מחיצה בתוך המים אלא דוקא למעלה מהם, ובנוסף לזה בעי' נמי שישקע הקנים במים טפח. אכן בתורא"ש כ' "וב"ה סברי דסגי במחיצה עשרה למעלה מן המים ולא בעי' שם מחיצה בתוך המים ודי במחיצה עשרה למעלה מן המים וטפח בתוך המים", ומשמע דלכ"ה נמי מהני מחיצה בתוך המים, וצ"ע א"כ למה בעי' י"ט מעל המים ול"ס בט' כיון דבלא"ה יש טפח בתוך המים, ולמה לא יצטרף להשלים שיעור י"ט.

פ, ב

כדבעא מיניה רבי טבלא מרב מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה. צ"ע דאם נס' לו בהאי פלוג' דתנאים על מחיצה תלויה, למה נס' דוקא על חורבה. וכ' רש"י בשבת קא, א "שדרך להיות בה מחיצות שנפלו תחתיהן וקיימות מלמעלה ותלויות". אמנם בס' יחוסי תו"א ערך רבי טבלא כ' "והא דבעי ר' טבלא מרב מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה פשיט' דבחורבה שנפרצה במלואה למקום האסור לה הא פרצה יותר מ' דבחורבה אסור לטלטל אלא מחיצה דקא מבע' ליה אי כותל שנפרץ כלפי הקרקע גדיים בוקעים בו, אטו לא שמיעא ליה לר' טבלא דמחיצ' שהגדיים בוקעים בה דלא שמה מחיצ' מי לא שמיעא ההיא דסוכה דהמשלשל דפנות מלמעלה למטה אם היו גבוהות מן הארץ ג' טפחי' פסולה ור' יוסי מתיר ומפר' בגמ' דמר סבר מחיצה תלויה אינה מתרת ור' יוסי סבר דמתרת. ומסקינ' בין בפ"א דסוכה דהת' עיקר פלוגת' ובין בכיצד משתתפין גבי בור שבין שתי חצירות דלית ליה דר' יוסי ההיא דר' יהודה דאמ' דכותל שביניהן מתיר דבאיסור שבת אע"ג דהני רשויות מדרבנ' נינהו כיון דשבת איסור סקילה שייך ביה הצריכו למחיצ' עשרה אבל סוכה דמצות עשה לא החמירו ואי אליב' דר' יהודה מיבעיא ליה הא לא שרי ר' יהוד' התם אלא משום עירובי חצרות אבל היכא דלא מהני עירוב מנלן, וי"ל דהכי קא מיבעיא פשיט' בית או חצר שנפרץ במלואו למקום האסור לו אי נמי ביותר מ' כיון שתשמישן קבוע אסרו חכמי' אפי' על ידי מחיצה תלויה להשתמש, דכיון דגדיים בוקעי' כמאן דליתה ולא מזדהרי בה מחמת שהתשמיש קבוע בהן ואתי לאפוקי מרש' לרש', מיהו חורבה דאין תשמישה קבוע מהו וא"ל דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים".

ובעיקר דינא דל"מ מחיצה תלויה פי' החזו"א דבאמת יש בזה ב' חסרונות, חדא מצד עצם מה שהמחיצה אינה גודרת ב"ט התחתונים של הרשות, ועוד מצד בקיעת גדיים, ולכן במים הקילו במחיצה תלויה, ואמרי' נמי דבקיעת דגים ל"ש בקיעה. (אמנם

ואמנם כש"נ לעיל הרי גם אם הביהכנ"ס אינו נידון כבית אלא כחצר הרי אכתי אסור להוציא מבית לחצר. וצ"ל דכיון דיש שם סדינין התלויים כמחיצה א"כ הביהכנ"ס משתייך רק לבית שפתוח אליו, ולא לשאר הבתים כיון דהוי להו ב'קשה' שצריכים לעבור מחיצה, ואם 'לזה בנחת ולזה בקשה' הרי 'נותנין לזה שתשמישו בנחת'. (ובענין דמחיצת בני"א נת' מד' הראש' דזה ל"מ גבי איסור חצירות, וי"ל דמחיצה של בני"א גם אם תהיה סגורה סביב פתחו של בית אחד, אכתי לא משוי ליה לאחריים כהאי ד'לזה בקשה'). ואף דאיירי במחיצה תלויה ולכאו' אי"ז ק' לעבור תחתיה, צ"ל דאמנם היתה מעל ג"ט מהארץ אבל לא יותר מד"ט וממילא אכתי הוי קשה לעבור או להשתמש דרך תחת המחיצה. וצ"ל דהאי סדינין לא היו פרוסים באופן שניתן להזיזם בקלות, דא"ה הרי שוב הוי כתשמישו בנחת. (ובלא"ה מצינו חידוש גבי מחיצת סדינין (בסוכה) בסידור הר"ס"ג, ז"ל "והמחיצות האלה יכולות להיות וולונות או מחצלות או מרבדים וכלבד שיהדקו אותן בחבלים באופן שלא יוכל אדם להרים אותן ולהכנס משם", וצ"ע). ועצ"ע דהרי משמע דרק 'למחר' מצאו שהיו שם סדינין פרוסים וא"כ מעיקרא הרי נכנסו לביהכנ"ס דרך איזה פתח רגיל ולא תחת הסדינין וכיו"ב, (ואולי דרך אותו בית גופיה, או שהיה לביהכנ"ס גם פתח בצד השני), ושוב תיקשי אך מותר לטלטל מהבית לביהכנ"ס אפי' אי הוי רק כחצר, והלא פתוחים אליו גם בתים אחרים, והוי הוצאה מבית פרטי לחצר של שותפות שאינה מעורבת.

ומצינו בחזו"א סי' צ סקכ"ז שכ' "והנה יש לבהכ"נ דין חצר מוקף לדירה משותף של כל באי ביהכ"נ, ואסור להוציא מחצר לביהכ"נ כלים ששבתו בבית, ועירוב מועיל מדין שיתוף מבוי, שמתערבין כל החצרות, ואע"ג דהדרין בחצר ביהכ"נ באין דרך פתח בתיהן לביהכ"נ, והשאר באין דרך רה"ר ומבואות, ודומה לזה בפתח ולזה דרך סולמות ולא יהיו הבאין אוסרין על דיורי חצר בהכ"נ וכו' ז"א דשאני חצר שהוא לתשמיש הבית, אבל בהכ"נ לאו תשמיש בית הוא, הלכך אסרי כל באי בהכ"נ על דיורי חצר בהכ"נ, וא"כ מבוי דגבי ביהכנ"ס ל"ש הכלל של נחת וקשה, ושוב תיקשי דאף אם לא היה פתח משאר הבתים לביהכנ"ס אלא בחור תחת המחיצה, אכתי ראויים הם לאסור את הביהכנ"ס כדין חצר. ואולי יל"ד עוד דביהכנ"ס קיל מחצר השותפין, כיון שאינו משמש את דיורי הבית כלל והוי דבר בפנ"ע וכד' החזו"א הני"ל, (אכן מאירך החזו"א בס' קב סקי"ד כ' דבתשמישים שאין להם ענין עם תשמישי בית אז יש איסור אפי' בלי מקום פיתא סמוך). ואף לשי' רש"י דדירה בלי בעלים אסורה, מ"מ י"ל דזהו דוקא בראוי לדירה, משא"כ ביהכנ"ס שאסור בדירה.

ואמנם הנה המהרי"ל בהל' ע"ח כ' "וספר לנו מעשה שאירע אליו במגנצא שהוא נחלש בחולי פעם אחד בע"ש, ומתוך כך שכח שלא הניח ע"ח באותו פעם, כאשר היה רגיל להניח בכל ע"ש וע"ש, דלא היה סומך לכתחילה על השתוף שנעשה אל הצבור בע"פ אולי נתקלקל ואתא לידי תקלה. ויהי בערב כשאמר במה מדליקין והגיע לומר עשרתם ערבתם וזכר אחריתו שלא עירב בו ביום. ומיד שלח לשמש העיר לראות אם מצת השיתוף שעשו בע"פ על השנה עדיין קיימת לסמוך עליה, ונמצאת מעופשת וכלה דלא היתה ראויה לסמוך עליה. ואמר הרב מזה יגורתי ויראתי כל השנה בע"ש והיום נאנסתי ולא זכרתי. ושלח אחד הלומדים תופסי הישיבה לישא וליתן עמהם שלא יכשלו הציבור בטלטולא ובהוצאת מרשות לרשות בלי עירוב, והיאך יעשו בתוך בה"כ דכל העם שותפין בה. בתחילה סבר הרב לומר כשיבאו לקרא בתורה בשבת שחרית אל יטלטלו אותה עד המגדל, אך יקראו בה על העמוד שהוא מעמד החזן פני התיבה דהוי תוך ד"א. ואח"כ היה מסכים הלכה למעשה שיותר לטלטל בכולה בה"כ משום דהו כלים ששבתו בתוכה שיותר לטלטל בכלם. אך מן בה"כ לחוץ אל חצרה אסור לטלטל, אע"פ שהחצר שייך אליה, מ"מ הדיורין שסביב החצר אשר פתחיהן נכנסין לחצר בה"כ הן אוסרין עליו מלהתיר מטעם שבתו בתוכו", ואם אמנם דצ"ע מה היה המו"מ בזה, אבל הא מיהא ברור דס"ל דביהכנ"ס הוי כבית ולא כחצר.

דאין צריך שתהא המחיצה מגעת עד קרקעית הבור, אלא רק שתהא עשרה טפחים בגובה".

דיוורין בביהכנ"ס

דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מבעוד יום למחר פרסו סדין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו פרסו לכתחילה מי שרי והא הכל מודים שאין עושין אהל עראי בשבת אלא מצאו סדינין פרוסין על העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו. ופירש"י "ולא הביאו ספר תורה - לביהכנ"ס, ובחצר אחרת הוה והיו מביאין אותו דרך חצר שאינה מעורבת, ופרסו סדינין על גבי עמודין להיות מחיצה מפסקת אצל מחיצות החצר, מבית שהיה ספר תורה מונח בו ועד ביהכנ"ס, וכעין מבוי קטן כדי הילוך בין סדינים למחיצות החצר, ולא היו בני החצר אוסרים שם, שלא היה פתח פתוח לו אלא אותו פתח לבדו, והנך סדינים מחיצה תלויה הוואי". ובסוכה טז, ב פירש"י "שהיה דרכן להצניע ספר תורה בבתי מפני הנכרים, ואותו הבית שהניחו לתוכו היה בבית אחד שבחצר ביהכנ"ס, ובתיים הרבה היו פתוחין לחצר ולא עירבו, או שהיו חצרות הרבה פתוחות לאותו מבוי, וביהכנ"ס פתוח לו, והיה ספר התורה בחצר שכנגד ביהכנ"ס, ולא נשתתפו במבוי, ואסור להוציא מן החצרות למבוי, ופרסו סדינין על גבי עמודים שהיו לרוחב המבוי, וחלקו את המבוי ולא היו פתוחים מן המחיצה ולפנים אלא ביהכנ"ס וחצר שכנגדו, והביאו ספר התורה, שהרי שאר החצרות נסתלקו, ואין איסור כאן".

והנה יש נידון בפוס' (וכדלהלן) מהו הגדרת הדיוורין של ביהכנ"ס, האם דינו כבית, או כחצר, או דקיל טפי. והנה אם דינו כבית ודאי תיקשי דאמנם הסדינין סילקו מכאן את שאר הבתים, אבל ביהכנ"ס עצמו הוא בית אחר, ואיך מותר להוציא את הס"ת מבית לבית. ואף אם ביהכנ"ס הוי רק חצר ג"כ ק', איך מותר להוציא הס"ת מהבית הפרטי לחצר שאינה מעורבת. וכ' בפס' הרי"ד בסוכה שם "וכיון שאין בתים פתוחין לאותו מבוי שהרי המחיצה מפרדת ביניהן, מותר להוציא הספר מן הבית למבוי זה וגם להוליכו לביהכנ"ס, שביהכנ"ס אין לו דיוורין ואינו צריך לערב", ולכאו' כוונתו לומר דביהכנ"ס אין לו דין דיוורין של בית. וכ"ה במאירי שם, ז"ל "פרשו סדינים מאותה חצר לביהכנ"ס שהיה כנגדה ובמחיצות אלו נחלקו החצר וביהכנ"ס משאר בני המבוי ונעשה בעל החצר וביהכנ"ס כרשות אחת ולעירוב לא הוצרכו שאין בביהכנ"ס דיוורין ועל סמך זה הביאו ספר תורה בביהכנ"ס וקראו בה". (עוד כ' שם בפס' הרי"ד "מאי דפריש מר פרשו סדינין מהיכן הביאום והלא היה אסור להכניס ולהוציא, נראה לי שלא היה מתמיה התלמוד על זה מה צורך להביא הסדינין מן הבתים, היו יכולין לעשות כל אחד ואחד בטליתו, אילולי שאסור לעשות מחיצה בשבת", ואזיל לטעמיה שכ' בפ' כל גגות דבהוציא בהיתר אין שום איסור טלטול בחצר שאינה מעורבת).

ובשו"ת סי' מד הרחיב בזה הרי"ד עוד, ז"ל "ומאי דכתב מר שהתירו להביא מים מבתיים הסמוכים לביהכנ"ס בלא עירוב יפה אמרו, וכל הראיות שהביאו כולן נכוחות, שביהכנ"ס אינו צריך עירוב אם אין שם בית דירה. חדא מההיא דפרק כיצד משתתפין שהביאו ספר תורה מבית לביהכנ"ס, אלמא ביהכנ"ס אינו צריך עירוב ומה שדחית דמאחר שפירשו סדינין מביהכנ"ס עד אותו בית שספר תורה היו מניחין שם נעשה כולו רשות אחת ואינו צריך לערב אלה הם דברי הבליים, שכל חצר שלפני הבתים מחיצות מקיפות אותה עד פתחי הבתים ומפני שהבתים יש להן רשות שם והן של רבים ואוסרין זה על זה, הם הכי נמי ביהכנ"ס זה אע"פ שחיברוהו במחיצות עם אותו בית נמצא שבאותן המחיצות שולטין רשות הכנסת ורשות אותו בית ויהיו אוסרין זה על זה לטלטל באותן המחיצות כ"ש מבית לביהכנ"ס אלא ודאי מכאן מוכיח שביהכנ"ס אין צריך עירוב ואינו אוסר בחצר וגם אינו אסור לטלטל מן הבתים לתוכו וכו' וכל זה שאני אומר שביהכנ"ס אינה צריכה לערב דוקא אם לא שבתו שם אורחים, אבל אם שבתו שם אורחים ואוכלין ושותין שם ושינין שם בודאי כי הם אוסרין וצריכין לערב עמהן".

דירה בלבד, דהיכא דאית ליה לאיניש עשר דראתא במתא לא צריך למתן עשרה ערובין אלא היכא דדייר, וכ"ש בביהכ"נ דלא מייחד לחד מינהון וכיון דלא מייחד מאן יהיב עלה ערוב. הלכך לא צריך עירוב ולא אסר על ישראל, ומכניסין ומוציאין מרשותן לתוכו ומתוכו לרשותן דרך פתחים ודרך חלונות ודרך גגות ואין בכך כלום. אבל ודאי אי אית בה בית דירה לחזן דכריך ביה ריפתא צריך חזן למתן ערוב, דכי קא יהיב על דירתיה קא יהיב ולא על ביהכ"נ קא יהיב, וכו"ה בגמ' ס' לב-, ובס' קיד כ' "ומבוי מוקף וסתום בדלתות ויש בו ביהכ"נ ובאין ציבור לשם להתפלל וצריכין לספרים מבני המבוי כגון זה צריכין לערב עם בני מבוי או לא. תשובה, שאם היו בני עיר אחרת ואין דעתם לדור שם אלא להתפלל ולשנות בלבד, מותר לטלטל ואין צריכין לא לערב ולא להשתתף מפני שהן אורחים ואורחים לא אסרינן".

ואם תאמר אותו מעשה שנעשה בציפורי על פי מי נעשה לא על פי רבי יוסי אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי נעשה. כ' הב"ח בחור"מ ס' כה "כ' הרשב"א בתש' (ח"א) ס' רנג דאם היה מנהג בעיר להקל מפני שהחכם אחד הורה להם כך אם אחר מותר בא לשם חכם אחר לאסור מה שהם מתירין נהג בו איסור ע"ש. ונ"ל דה"ה אם הראשון היה אוסר יכול השני להתיר אחר מותר כדאי' בפ' כיצד משתתפין גבי מחיצה תלויה בשבת דקאמר תלמודא דרבי יוסי אוסר וא"ת הואיל ורבי יוסי לגבי שבת לית ליה מחיצה תלויה אותו מעשה שנעשה בציפורי להתיר מחיצה תלויה על פי מי נעשה הלא רבי יוסי ראש של ציפורי הוא ועל פיו היו עושין כולן כדאמר בסנהדרין אחר רבי יוסי לציפורי לא על פי רבי יוסי נעשה אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי נעשה שכבר נפטר רבי יוסי אלמא דאע"פ שהיו נוהגים להחמיר כרבי יוסי מכל מקום לאחר מיתתו נהגו להקל כבנו". וע"ע בתומים שם סק"ז.

תוד"ה גזוזתרא. התוס' הק' אמאי הגזוז' הוי רה"י והא אין לה מחיצות אלא מחיצה תלויה כטרסקל, ות' "דבקיעת דגים לא היא בקיעה ואמרינן גוד אחית אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים". ומוכח מת' זה כד' החזו"א דבאמת יש ב' חסרונות במחיצה תלויה, חדא דאין גדיה ב"ט התחתונים של הרשות, ועוד דאיכא בקיעת גדיים, וכלפי החיסרון השני ל"צ קולא במים אלא מעיקה"ד בקיעת דגים ל"ש בקיעה, ורק כלפי החיסרון הראשון קל הוא דהקילו במים, ולכן כאן כלפי הגזוז' למעלה, אף דל"ש בזה קולת המים דהרי המים הם למטה, מ"מ אין שום חיסרון של תלויה, דהרי הרשות למעלה תיגדר י"ט ע"י הגו"א, ולא איכפ"ל מבקיעת דגים למטה. אבל אי נימא דהקולא שהקילו במים היא למימר דבקיעת דגים ל"ש בקיעה, (וכמש"כ הריטב"א בשבת קא, ב, ז"ל "ש"מ בקיעת דגים לא שמה בקיעה. וק"ל אם כן לא הקלו במים כלום, י"ל שזו היא הקולא שהקלו בה שלא לחוש לבקיעת דגים שאינה נראית, כי משורת הדין מה לי בקיעת גדיים מה לי בקיעת דגים, אדרבה בקיעת דגים שכיחה התם מה שאין כן בבקיעת גדיים"), א"כ כלפי הגזוז' למעלה ל"ש כלל קולא דגבי מים. עוד ת' בתוס' "א"י סתמא פתוח לרה"י והויא כחורי רה"י", וצ"ע לפי מה שאמרו לקמן "דעבידא כי אסיתא", דל"ה כה"ג כחורי רה"י.

עוד הק' בתוס' ושאר אמאי ל"א פ"ת מהגזוז' להתיר תחתיה. (ומק' מוכח דמהני פ"ת גם כשלא נעשית התקרה לצורך מטה אלא למעלה. וצ"ע במש"כ הביאווה"ל בס' שסג סט"ו "לפי מה שהעתקנו לקמן בסכ"ו בבה"ל ד"ה אינו בשם הרשב"א דבקורה ד"ט והיתה ראויה לקבל מעזיבה כשירה אפילו למעלה מעשרים אמה ולא משום הכירא אלא משום דפ"ת יורד וסותם אפשר דבזה אפילו עמד מאיליו ג"כ מותר וצ"ע"). ות' דעבידא כארזיליא.

והק' בחזו"א ס' קג סק"ב "צע"ג דהא קי"ל כר"ז שם דאין אויר קירוי מיתרו אפי' בעביד כארזיליא וכמב' בשו"ע ס' שנח ס"ב, והיינו משום דאיסור קרפף יותר מב"ס קיל הוא וסגי בהכי, וה"נ הכא בימה של טברי' דאיסורו משום יותר מב"ס לישתרי בפ"ת אף בעביד כארזיליא, וגם לפר"ת קשה דהתם מסקינן בעביד כארזיליא לר"ז אמרינן פ"ת ולפר"ת היינו שפרוץ מד' רוחות כמש"כ תו' שם, וא"כ להתיר קרפף שלא הוקל"ד אמרי' פ"ת אף בד' רוחות, ותקשה

והנה ז"ל הרמ"א בס' שסו "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בביהכ"נ. וכן נהגו הקדמונים. ונראה לי הטעם, דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף ואין צריך להניח בבית דירה", וכ' עלה המג"א סק"י "ומה"ט נ"ל דמות' לטלטל בבה"כ בלא עירוב כיון שאין שם דירה וצ"ע על מהרי"ל שאסר לטלטל בבה"ה ולא התיר אלא כלים ששבתו בתוכה". ומב' בפמ"ג ושאר אחר' דאף להמג"א מ"מ הביהכ"נ"ס הוא כחצר ואסור להוציא ממנו לבית, אלא דל"ה כבית לאסור בחצר ולאסור להוציא ממנו לחצר אחרת. והנה אף המהרי"ל ס"ל דביהכ"נ"ס ל"ה כבית לענין ליתן שם עירוב, שהרי כ' בתש' החדש' ס' לח "על דבר העירוב שנותנים בב"ה וקאמייתי מר ראייה מכח דסומכים על שיתוף במקום עירוב וכו' ואפי' לפי סברת' ב"ה לא דמי לחצר דאין ראוי לא למקום פיתא ולא למקום לינה כלל כמו שכתבתי משום איסור ב"ה וגרע אפי' מבית שאין בו ד' וכו' ובנואיישט"ט היה תלוי העירוב בחדר מורי וזימנין טובא אישתעי לן מ"ו מה נשתנה מבשאר קהילות דתלי בב"ה, ואמר שמקדם היה ג"כ תלוי שם בב"ה, עד שבא לשם הר"ר זלמן כהן מבבובערק אחר הגזירות, וגמגם על זה באומרו דלא הוה מקום פיתא ולא מקום לינה וקיבל מה"ר יונה וסילקו ותלאו בחדרו. וכן נוהג מ"ו אחריו", ואעפ"כ אסר להוציא מביהכ"נ"ס לחצר כדין הוצאה מבית לחצר. וצ"ל דס"ל דלא תליא הא בהא, ואע"ג דאין לו שם בית לענין הנחת עירוב, מ"מ יש כאן חילוק רשויות מהחצר במה שיש לביהכ"נ"ס צורה של בית ושימושים מעין בית.

ובס' העיתים ס' קא כ' דבר מחודש בדין ביהכ"נ"ס, ז"ל "שאלת חצרות הסמוכות לביהכ"נ"ס וצריכות להכניס ולהוציא לביהכ"נ"ס צריכין לערב עם ביהכ"נ"ס או לא וכיצד מערבין עם ביהכ"נ"ס, כך ראינו דבר זה לא אמרוהו חכמים בכל עירובין ולא שמענו מעולם שצריכין לערב ומן כמה טעמים אין צריכין לערב אלמלא היתה של יחיד היה אוסר על אחיו ישראל וביהכ"נ"ס של כל ישראל היא כיצד אוסרת, ועוד אי אפילו היתה של יחיד אינו אוסרת משום דלא יהיב איניש עירוב אלא על היכא דדייר כדאמר מעשה בבן היום שהיה לו ה' חצרות באושא ובא מעשה לפני חכמים ולא אסרו אלא מקום דירה לבד דהיכא דאית ליה לאיניש עשר דירתא במתא לא צריך למיתן עשרה עירובין אלא היכא דדייר וכש"כ ביהכ"נ"ס דלא מייחד לחד מינהון וכיון דלא מייחד מאן יהיב עלה עירוב הלכך לא צריך עירוב ולא אסר על ישראלים ומכניסין ומוציאין מרשותו לתוכו ומתוכו לרשותו דרך פתחים ודרך חלונות ודרך גגות ואין בכך כלום אבל ודאי אי אית בי' דירה לחזן הכנסת דכריך ביה ריפתא צריך חזן למיתן עירוב דכי קא יהיב אדירתיה קא יהיב ולא על ביהכ"נ"ס יהיב, ועוד נשאל רבינו שירא גאון ז"ל בענין זה וזה היא נוסחא, וששאלתם מבוי שיש בו עירוב ויש בו ביהכ"נ"ס והוצרכת לידע אם אוסרין בני ביהכ"נ"ס על בני מבוי אם לא, הוי יודע שיכולין בני מבוי לטלטל מן ביהכ"נ"ס לבתים ומן בתים לביהכ"נ"ס דהכי קי"ל דלא אסר אלא מקום דירה וביהכ"נ"ס מקום הפקר היא לכל ישראל ואפילו דרים בו אורחים עוברים ושבים לא אסרו על בני מבוי ולא אצריכין להו לערב עמהן דקי"ל אורחי לא אוסרין והלכך כל דצריכי בני מבוי לטלטל מחצרותיהן לביהכ"נ"ס בין דרך פתחים בין דרך חלונות מטלטלין ואין בכך כלום". הרי דס"ל דביהכ"נ"ס אינו אסור כלל ואפי' לא כחצר, (ולכא"ו אי"ז כמובא במג"א הנ"ל, שפי' את ד' השבה"ל בשם הגאונים כדבריו דל"ה בית אלא חצר, כיון דהכא מבוי דל"ה אפי' חצר), והטעם הוא כיון דהוי מקום הפקר לכל ישראל, וצ"ע.

(ובתשובות רב נטרונאי גאון - ברודי ס' קיג כ' "וששאלתם בשביל חצרות הסמוכות לביהכ"נ"ס וצריכין להכניס ולהוציא לביהכ"נ"ס צריכין לערב עם ביהכ"נ"ס או לא וכיצד מערבין עם ביהכ"נ"ס. כך ראינו, דבר זה לא אמרוהו חכמים בכל עירובין, ולא שמענו מעולם שצריכין לערב, ומן כמה טעמים אין צריכין לערב, ואילמלא היתה של יחיד היה אוסר על אחיו ישראל, וביהכ"נ"ס של כל בני העיר היא כיצד אוסרת. ועוד אפי' היתה של יחיד אינה אוסרת, משום דלא יהיב איניש עירובא אלא על היכא דדייר, כדאמרי' מעשה בבן נפח שהיו לו ה' חצרות באושא ובא מעשה לפני חכמים ולא אסרו אלא מקום

רביעית לבור זה לא מחמת סילוק המחיצות שנעשה ע"י גו"א, אלא גם לולי דינא דגו"א הרי מחיצות הבור כלפי עצמו הם מחיצות ממש ובודאי עבידי סילוק על העומד של מחיצות הבחצר כלפי הבור, וא"כ מהו התי' דל"א גו"א בכה"ג, סו"ס כלפי הבור יש סילוק מחיצות גמור על העומד. ומוכרח מד' החזו"א (ולפי דרכו זה מוכרח מעצם סוגיין), דסילוק מחיצות על עומד צריך להיות נמדד דוקא כלפי העומד ולא כלפי הרשות שהעומד בא לגדור.

ונפק"מ בזה למעשה, דפעמים שיש קרפף בקצה העיר (מזרח), וע"מ להתיר עושים צוה"פ בינו ובין העיר, אלא שהעומד שביצידה של העיר (צפון) הוא צריך את המחיצה (הצפונית) של הקרפף, וא"כ הרי הצוה"פ סילקה את העומד. והפיתרון לזה הוא לעשות צוה"פ באופן שהוא רק נראה מבחוץ כלפי הקרפף, ואז כלפי העומד של הקרפף אין כאן סילוק מחיצות ע"י צוה"פ שהיא מחוץ לרשות, ואפי' שכלפי כל העיר לכאור' יש כאן סילוק, אבל הרי נת' דהסילוק צריך להיות כלפי העומד ולא כלפי הרשות.

פז, ב

התם רשויות דאורייתא הכא רשויות דרבנן והא רבי יוחנן ברשויות דרבנן נמי אמר. ומבוי' להדיא דאם מתירי' החלפה ברשויות דרבנן, אז ה"ה גבי איסור רשויות שלא עירבו. וצ"ע עמש"כ בביאור"ל בסי' שנה "ועוד בספר נהר שלום בסי' שנג מפפקין על העיקר סברא לגמרי וסובר דאינו תלוי כלל זה בזה דהיכא דהאיסור הוא משום חסרון עירוב אין נ"מ כלל מה שמפסיק באמצע מקום פטור דלא עדיף זה מאלו הוי שתי רשויות סמוכות זו לזו לגמרי", וזה לכאור' נגד ד' הגמ'. ובחזו"א סי' קג סק"כ כ' "ול"י מה זה, שהרי עיקר דינו של זעירי בעירובין פ"ז ב' באיסור משום חסרון עירוב הוא".

ואמנם בהא דמבוי' הכא (וכן לעיל עז, א) דשייך היתר של החלפה באיסור רשויות, יל"ע דלכאור' כיון דאסרי' להוציא כלים ששבתו בבית מחצר לחצר, חזי' דהאיסור הוא בהבאה לחצר השניה אפי' שזה לא נלקח ממש כעת מהבית ששבתו בו, ונת' במקו"א ב' צדדים בהגדרת האיסור של שבתו בבית, האם הטעם בזה הוא משום דחשיב כאילו הם עדיין בבית והוי כהוצאה מן הבית, או דהכלל הוא דכלפי כלים ששבתו בבית אז ב' חצירות הוו כרשויות חלוקות, ולכאור' לפי הצד הראשון (שנת' כן בד' חלק מהפוס') אז ל"ש היתר של החלפה באיסור רשויות דאין האיסור מצד החצר שזה יוצא ממנו כעת אלא מצד הבית ששבתו בו, (וכן הק' באבהעו"ז לעיל דע"ז). ואולי צ"ל דבאמת ודאי יהיה איסור להוציא כלים ששבתו בבית מרשות ששאינן בה דיורים כלל (כחצר בלי בעלים וכד') לחצר אחרת, ושאינו הכא דכיון דהחפץ עומד במקו"פ, וגדר רשות זו היא בטילה להכא ולהכא, אז להביאו ממקו"פ לחצר אחרת חשיב כמו להביאו לרשות שכבר היה בו ולכן מותר. ולפ"ז אין השגה על ד' הנה"ש מהגמ' כאן, כיון דהכא מתירי' רק במקו"פ, ואילו הנה"ש איירי בזריקה מרשות לרשות דרך אויר למעלה מי"ט, דל"ש בזה הגדר של בטל להכא ולהכא.

ולפ"ז י"ל עוד, דהנה הרמ"א בסי' שנה כ' "אם בית הכסא למעלה מעשרה, שרי בכל ענין, דהא מוציא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור", והגר"א השיג עליו שם, וכ' "וצ"ע דאף להמתירין דוקא בנח על מקום פטור דהא רשות דרבנן לא קיל אלא במקום שברשויות דאורייתא פטור וכמ"ש היא גופה גזירה כו' וכמ"ש הרא"ש פ"ו דשבת וכמ"ש בסי' ש"נ ס"ד והוא פשוט בכ"מ", והיינו דאפי' אי מתירי' החלפה ברשויות דרבנן היינו דוקא בנח במקו"פ, אבל בלי הנחה הא מדאור' הוי מלאכה גמורה, ואין להקל בזה גם כלפי רשויות דרבנן. (וי"ל בדעת הרמ"א והמרדכי דכיון דהוי 'חידוש' בדאור', וכדאמרי' בשבת ו, א' מידי דהוה אמוציא מרה"י לרה"ר דרך צדי רה"ר התם לאו אע"ג דאי מנח ליה אצדי רה"ר פטור וכי מנח ליה ברה"ר חייב, א"כ בדרבנן לא גזרי' בהאי חידוש. וכדמצינו בכמ"ד דגזרי' אטו אב מלאכה ולא אטו תולדה, וכן דלא גזרי' אטו מושיט כיון דמושיט חידוש הוא). ולכאור' ק' גם מהא דאסרי' לזרוק מבית לבית דרך למעלה מי"ט דרה"ר, אא"כ ב' הבתים שלו או שעירבו, והרי הוי החלפה באיסור רשויות דרך מקו"פ, ולד' הרמ"א מתירי'

האי דגזוז', והריטב"א כ' דלמעלה מכ' אמה ל"א פ"ת ומיירי בהכי, אבל הרשב"א כ' דלא התירו במים בפ"ת אלא בעשוי לשם מים, אבל בלא נעשה לשם מים אסרינן משום עריבי מיא, ובוזה ניחא הכל, ומיהו תקשה אכתי לר"ה דלא חש לעריבי מיא". ואמנם בד' התוס' לקמן צ, א מבוי' דפי' הקולא שם לא מפני פ"ת אלא מפני דלא אסרי' קרפף מקורה, (ועמד בזה החזו"א בסי' קד סקט"ו), ועצ"ע בד' שא"ר שכי' ליישב הכא דעביד כארזיליא ולא ס"ל כתוס' לקמן דהקולא היא בקרפף מקורה. (ועי' מש"נ בד' התוס' שם, ובסת"ד התורה"ש בביאור דינא דר"ו. ועל תי' הריטב"א הנ"ל דל"מ פ"ת מדאור' למעלה מכ' אמה, צ"ע האם מהני בזה אמלתרא, ועצ"ע בד' הירו' כאן המובאים בפירו"ח בדין אמלתרא).

פז, א

עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא דאמר גוד אחית מחיצתא אבל כוף וגוד לא. לכאור' דינא דכוף אינו אלא מדרבנן, או אפי' רק דבמים הקילו, וכ"כ בגאו"י. אכן החזו"א בכלאים סי' ו סק"ד כ' "ארוכה עשרה ורחב ארבעה כו', הנה סבר דאמר כוף לענין כלאים וכעין דאמר עירובין דפ"ז. וכאן בסו"ס עז דין החזו"א בדינא ד'תרי הילכתות' וכ' "ומהא דעירובין פ"ז א' דאמרינן כוף וגוד אין ראי' דהתם מקילינן בדרבנן", ומשמע ד'כוף' הוי הילכתא, אלא דהא דאמרי' תרי הילכ' גוד וכוף זהו מדרבנן מפני קולת המים. (ואמנם באור"ש הל' סוכה פ"ה כ' "ובדף פ"ז אמר דאמרינן גוד אחית ולבוד", הרי דלא הק' מכוף וגוד אלא מגוד ולבוד, וי"ל דכוף ל"ה בגדר 'הילכתא' אלא קולא דרבנן בעלמא). ובאמת מלבד 'תרי הילכתות' יל"ד גם מצד דאין לבוד לאויר. ואולי י"ל דכוף שאני משאר הילכ' כיון שדנים שהמחיצה נעקרה ממקומה ממש ובאה למקום הגדירה, ולא שהיא נמשכת ממקומה כעין לבוד וגוד, (ובגאו"י נס' האם אמרי' כוף בגוונא שאם יכוף לא יוכל למלאות), ואולי אין בזה חיסרון של תרי הילכ' וגם לא חיסרון של לבוד לאויר, דהוי טפי כדבר ממשי. (ואולי זה טעם לדון דכלפי כוף אין חיסרון של עריבי מיא כי המחיצה כביכול יורדת ממש).

רש"י ד"ה התם רשויות דאורייתא. ואע"ג דחשיב רב דימי מקו"פ בפחות מד', והכא קאמרי רבנן דשלשה לא הוי מקו"פ, ליכא למימר דהא שמעתא בתרייתא דרב דימי כתנאי אמרה, דאיכא למימר דגבי רשויות דאורייתא דחשיבי, הוי פחות מארבעה הסמוך להו בטל אצלן, אבל לגבי כרמלית לא בטיל מכי הוי רוחב שלשה. ויש לדמות דבר זה למש"כ רש"י בשבת ח, א בדין זריקת כוורת, ז"ל "רחבה ששה פטור - דהוי רשות לעצמה, ואנן ממשכן גמרינן שהיו זורקין מחטיהן במלאכתן זה לזה, ולא היו זורקין רשויות, ואם תאמר בדלא גבוהה עשרה נמי רשות לעצמה היא, דהא שמה כרמלית, ההיא לאו מדאורייתא הוה רשות אלא מדרבנן, ולא להקל על דברי תורה בא, כגון זו שיפטר מחטאת", ודו"ק.

אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוה י"ט בכניסה וביציאה. כ' החזו"א בסי' קג סק"ג "דעת הרשב"א והריטב"א דאמת המים העוברת בחצר קונה שם לעצמה והחמירו בה חכמים שלא תותר בגיפופי חצר ונחשבם לב' רשויות חלוקות, אבל לשון ים הנכנס לחצר ואין לו יציאה, נותר בגיפופי חצר אף ביש בו מים עמק י', וצ"ל דלא חשיב כאילו השוה גיפופיה ע"י גוד אסיק [וכמש"נ סק"א לדעת תו'] דאדרבה אמרינן דחשיב ככלו מוקף מחיצות והוי כבור ברה"י וברה"י לא שייך גוד אסיק דכל רה"י כחדא רשותא הוא בגוים ועומקים שבו". והיינו דמבוי' בסוג' דהחיסרון באמת המים הוא רק ע"י הטפילות שלה לכרמלית בחוץ, אבל מצ"ע אין כאן חיסרון מחיצות, וצ"ע דהרי מקום אמת המים לכאור' הוא כרשות בפנ"ע שאין לה תיקון מחיצה רביעית, וע"ז תי' החזו"א דל"א גו"א באמצע רה"י, ולכן אין כאן סילוק מחיצות על העומד שבתחילת מחמת גו"א.

ולכאור' עיקר סברתו היא ע"פ המבוי' בגמ' להלן צ, א דקרפף יותר מבי"ס אינו נחלק ע"י גו"א באמצעותו אפי' אם אמרי' גו"א גם במחיצות שאינם ניכרות, והיינו דל"א גו"א באמצע רשות אלא רק בין רשויות חלוקות מצ"ע ורק שנחסר בהם המחיצה. (וכע"ז כ' האבנ"ז בסי' רסג ע"ש). אבל עדיין ק' דלכאור' מה שאין מחיצה

מהל' שבת הי"א. ומצינו בכמ"ד קולא מדין חורים גבי חצר שאינה מעורבת, ולכא"ו אם אין חורים בכרמלית גם לקולא אז ה"ה ברשות שאינה מעורבת, ויב' לקמן).

והנה בעיקר הטעם דאין חורים לרה"ר, כפי' קדמון על הר"מ פ"ד מהל' שבת כ' דאין דרך בני רה"ר להשתמש בחורים, ז"ל "שבני רה"ר דרכן להשתמש בחורין שלהם ולהניח בהן חפציהן לפיכך עשאו כרה"ר, אבל בני רה"ר אין דרכן להשתמש בחורין ולא להצניע שם חפציהם מפני שיפחדו שמא יגנבו אותם עוברי דרכים ולפיכך אינם כרה"ר". ובחי' רבינו פרחיה בשבת שם כ' "יש מי ששואל ואומר, מה טעם נתנו דין חורי רה"ר כרה"ר ולא נתנו דין חורי רה"ר כרה"ר. ויש להשיב ולומר שכיון שמנהג רה"ר שיהיו בו חדרים וגנז' וכולן נכללין בתורת רה"ר, ולפיכך שמו דין חורי רה"ר כרה"ר. ולפי שרה"ר אין המנהג להיות בו מקומות מיוחדים כלל, אלא דרכו להיותו דרך אחת ישרה, דאפילו יש בו עקמומית אין דרך בני רה"ר להשתמש באותו מקום אלא ע"י הדחק בלבד, נשתנה דינה מרה"ר לכרמלית. לפיכך נתנו רז"ל לחוריו של רה"ר דין בפני עצמן, כמו שפירשתי". אבל בתוס' בשבת שם מב' ל"כ, דהרי כ' גבי חורי רה"ר ד"דוקא אותם שלמעלה מי' חשיבי חורי רה"ר אבל שלמטה מעשרה אין בני רה"ר משתמשים שם מפני בני רה"ר שמשתמשים בהן", והיינו דאע"ג דבני רה"ר משתמשים בחורים, מ"מ אין חורים לרה"ר.

וצ"ל הטעם בזה דתשמיש של בני רה"ר עדיין אין בכוחו לקבוע שם רה"ר על החורים ולהטפילם לרה"ר, כי אין הרה"ר תלוי ב'תשמיש' של רבים אלא בעיקר הילוכם, (ועמוד ט' דהוי רה"ר מחמת התשמיש כיון דהוא מצטרף אל התשמיש העיקרי של רה"ר, משא"כ הך חורים דהוו רק תשמיש צדדי), ולכן אין דין חורים לרה"ר כרה"ר. ולפי ביאור הפ"ק ור"פ הנ"ל, י"ל שפיר דאף דבני רה"ר אינם משתמשים בחורים מ"מ לגבי כרמלית חשיב כמשתמשים, דמקום שהרבים משתמשים בו ע"י הדחק הא הוי כרמלית. ולהביאור הב' הנ"ל ג"כ יש לחלק דכרמלית שאני דל"ב תשמיש אלים כ"כ כרה"ר. ואין להק' דסו"ס אקילו בה קולי רה"ר, כי אי"ז דין צדדי וקולא ברה"ר, אלא עיקר שם רה"ר נקבע רק במקום שהוא עומד לעיקר הילוכם ותשמישם של בני רה"ר, ובוהו ודאי כרמלית חלוקה מרה"ר שהיא אסורה גם במקומות שלא משמשים כ"כ את הרבים כמדבר וים וכו', וה"ה דשייך חורים בכרמלית אע"ג דאין חורים לרה"ר.

ומצינו בד' הרשב"א בשבת דין נוסף גבי חורי רה"ר, שכ' שם "ורבא אמר חורי רה"ר לאו כרה"ר דמו. ודוקא בחור שהוא למעלה משלשה אבל למטה משלשה כארעא סמיכתא היא", (וילה"ס אם כוונתו לומר דכה"ג יש חורים לרה"ר, או דאי"ז מדין חורים כלל אלא כארעא סמיכתא ותו לא מיד). וא"כ היה מקום לומר דסוגיא דידן לא שייכא לפלוג' אביי ורבא דהתם, דהרי הכא איירי באותו הגובה ממש דאמת המים בחצר היא המשך של אמת המים שבכרמלית, וכה"ג אסרי' גם חורי רה"ר דכארעא סמיכתא היא. (ובלא"ה צע"ק איך שייך לומר דהאמה בפנים תהיה חורים של האמה בחוץ, דשניהם באותו גובה ומאי אולמיה האי מהאי, וכעין שדנו בר"פ כל גגות, דל"ש בגג הבולט דהבליטה תהיה חורים של שאר הגג כי הכל שווה). אבל נראה דז"א, דהא בגמ' שם אמרי' עוד "אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת חורי רה"ר כרה"ר דמו מאי שנא מהא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרה"ר ותיהוי כחורי רה"ר התם לא ניחא תשמישתיה הכא ניחא תשמישתיה", ומב' דאע"ג דהאי קר"ז הוא ממש 'ארעא סמיכתא' מ"מ דמאי לחורים למעלה משלשה ולא לחורים למטה משלושה, כי הוי רשות לעצמה (ומ"מ דינה תלוי בחורים), וא"כ ה"נ הדבר תלוי בדין חורים. (ועי"ש בתורי"ד דפי' תי' הגמ' דקר"ז ניחא תשמישתיה ולפיכך ל"ד לחורים כיון דהוא חולק טפי רשות לעצמו).

ואמנם לכא"ו מעיקר ד' הרשב"א יש ללמוד טעם נוסף להחילוק בין רה"ר לרה"ר בדין חורים, דהרי אויר רה"ר עולה עד לרקיע, והיינו דכל חלק באויר רה"ר הוא מעצם הרשות, (אי משום גו"א דמחיצות

החלפה גם בדלא נח, (וכע"ז ה'ק' הגר"א שם משבת דצ"ז). ולהנ"ל ניחא דאסרי' ליה כדין שבתו בבית, ורק במקו"פ דבטל להכא ולהכא יש להתיר.

חורי כרמלית

ותיהוי כי חורי כרמלית אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו אין חורין לכרמלית רב אשי אמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית הני מילי בסמוכה הכא במופלגת. ופירש"י "ותיהוי כי חורי כרמלית - האי אמה אפילו לית בה שיעור כרמלית, ליתסר משום חורי כרמלית, כי היכי דאמרי' במס' שבת חורי רה"ר כרה"ר דמי, כגון כותל הסמוך לרה"ר ויש בו חור וזרק ארבע אמות ונח שם חייב דחשיבי ליה הנחה ברה"ר, הכי נמי הואיל ויש בה שיעור כרמלית קודם שתכנס לעיר השתא נמי תיתסר דמכרמלית אתיא. אין תורת חורין לכרמלית - דלא אחמירו ביה רבנן כולי האי". והנה בשבת שם נחלקו בזה אביי ורבא האם יש חורים לרה"ר, וקי"ל כרבא דלאו כרה"ר דמו, וא"כ ד' רש"י הם לא אליבא דהילכתא. וי"ל דרש"י ס"ל דהא דדנו בסוגיין האם יש חורים לכרמלית כל זה הוא לא אליבא דהיל', דרק אם יש חורים לרה"ר אז יש מקום לדון על כרמלית, אבל אם אין חורים לרה"ר וכמאי דקי"ל כרבא, אז ודאי אין חורים לכרמלית.

וצריך לבאר מה היה הנידון דאין חורים לכרמלית אפי' אם יש חורים לרה"ר, וצ"ל כמש"כ הריטב"א (ועו"ר), ז"ל "ואמרי' אין חורין לכרמלית. שלא גזרו חכמים אלא בכרמלית גופה ולא בחורין שלה. רב אשי אמר כו'. דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכו' ומסתברא דרב אשי ריבזתא אתא למימר דאפילו תימא דיש חורין בכרמלית דעלמא הכא במופלגת אין חורין, אבל שורת הדין דאין חורין לכרמלית בשום מקום ואפילו רב אשי הכין סבירא ליה, ואי נמי מספקא ליה הא פשיטא להו לאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין והלכתא כוותיהו וכן פסקו רבותי, ויש שפסקו כרב אשי דיש חורין לכרמלית בסמוכה דרב אשי מפלג פליג והלכתא כוותיה דבתרא הוא, והראשון יותר נכון". והיינו דיש להקל בחורי כרמלית כיון דהוי גזירה לגזירה. אבל בהאי שי' שהביא הריטב"א לפסוק דיש חורים לכרמלית, בע"כ מב' דאף דאין חורים לרה"ר מ"מ יש חורים לכרמלית, ולא כש"נ בד' רש"י הנ"ל. וצ"ע דהא אקילו בה מקולי רה"ר ומקולי רה"ר, והיכי חמירא מרה"ר בדין חורים. (והנה הר"מ פ"ד מהל' שבת ה"י לא הזכיר דין חורים בכרמלית, אלא רק אסר חורי רה"ר והתיר חורי רה"ר, ואי ס"ל כרש"י ניחא, כיון דלא היה כלל נידון אם חורי רה"ר מותר דחורי כרמלית יאסרו, וכל סוגיין היא דלא כהילכתא דקי"ל כרבא וכנ"ל. ועי"ש באריכו"ד המגדל עוז בפט"ו).

וכבר עמד בכ"ז הב"ח בסי' שמה וכ' "כ' הרא"ש דהכי הלכתא דאין חורין לכרמלית אע"ג דרבינא בתראה הוא וקאמר אפילו תימא יש חורין וכו' רבינא נמי לא פליג אהא בהדיא אלא דקאמר דאפילו יש חורין לכרמלית אית לן שינויא אחרנא עכ"ל. ולפע"ד לא היה צריך לזה דהא רש"י פירש להדיא דהא דפריך ותיהוי כי חורי כרמלית אינו אלא לאביי דחורי רה"ר כרה"ר דמי אבל לרבא דחורי רה"ר לאו כרה"ר דמי לא קשיא מידי דהא אקילו בה רבנן דליהוי בה מקולי רה"ר ומקולי רה"ר וכיון דאנן קי"ל כרבא לגבי אביי אם כן דין חורי כרמלית כדין חורי רה"ר וכן פסק הרב רבינו אשר בפ"ק דשבת דהלכתא כרבא דחורי רה"ר לאו כרה"ר דמי ואף רבינא מודה דלרבא חורי כרמלית לאו ככרמלית נינהו ואליבא דאביי הוא דקאמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית כי היכא דיש חורין לרה"ר ופשוט הוא", אכן מד' הריטב"א והרא"ש והרשב"א שדנו איך קי"ל בחורי כרמלית, ומב' דס"ל שלא כד' רש"י הנ"ל, וכן בבעה"מ ובמאירי פי' סוג' דהקו' דתיהוי כחורי כרמלית היינו כשם שיש חורים לרה"ר. וצ"ע במה יהיה חמיר מרה"ר לענין חורים. (ויל"ד ע"פ מש"כ בפירו"ח כאן באופ"א מרש"י, ז"ל "ואקשינן הני חלונות לגבי אמת המים עצמה כי חורי כרמלית ולישתרי מים מן אמת המים עצמה דהא מכרמלית עצמה לחורי כרמלית מפיך ולא תחשביה כמפיך מכרמלית לרה"ר דאינו מותר לכתחלה", ואולי י"ל דמקילי בכרמלית קולי רה"ר ויש בה דין חורים להקל. וע"ע באו"ש פט"ו

וחלונו משלימתו לארבעה שרי דהו"ל כחורי רה"י ורשותא באנפי נפשיה הוא ושרי, ומ"מ יתכן דלקולא שייך בזה דין חורים, אבל רשות שאינה מעורבת לא תאסור גם חורים.

פח, א

וכי מה בין זה לעוקה הני תיימי והני לא תיימי. ופירש"י "המים עשוין לכלות ולהבלע בקרקע, הלכך כי שפיך אדעתא דליבלעו בדוכתייהו קא שפיך, ואי נפקי לבר לאו מחשבתו להכי הוא, ולא נתקיימה מחשבתו ושרי, דאפילו איכוון איסור ממש ליכא, דהא ברה"י שפיך, אבל הכא מידע ידיע דודאי נפקי ולא תיימי". (ועי' עוז והדר ג' אחרת. וצ"ע בד' רש"י בתחי"ד שכ' "לא שנו - שמחיצה תלויה מתרת בגוזזטרא לרבנן אלא למלאות", האם בגזזטרא דל"ב לקולא דמחיצה תלויה אז מותר גם לשפוך). והריטב"א כ' "דהתם גבי עוקה רוב הפעמים נבלעין במקומן שעל דעת כן נותנן וכי נפקי שלא לרצונו נפקי ואין דעתו לכך, וכיון שהוא דבר שאין מתכוין אפילו כשהוא פסיק רישיה ולא ימות מותר שהרי לא אסרו בכחו בדבר שאין מתכוין, אבל הכא לא תיימי לעולם תחת הגוזזטרא ואי אפשר שיתעכבו שם כלל ולפיכך אסור". והנה התורה"ד לייף מהכא דפסי"ר מותר בדרבנן, וכ' המג"א בסי' שיד סק"ה "ומ"ש ראה מהמרדכי אינה ראה דהתם אי לא עביד מידי ואפי' יוצאין לרה"י ליכא איסור" כמ"ש סי' שנו"ז אלא דרבנן גזרו ברה"י ובכרמלית לא גזרו שכשאינו מתכוין להוציאה דכיון שאינו מתכוין לא אתי להוציאה להדיא", אכן הט"ז סי' רנג סק"ח כ' "ומ"ש בת"ה ממרדכי דפ' הזורק אינו ענין לזה דהתם אין מתכוין כלל היכן הצואה נופלת ע"ש משא"כ כאן דניח' ליה בזה ועושה העכו"ם פעולה בשביל זה". ובאמת צ"ע לשי' הערוך דפסי"ר דלא ניח"ל מותר (אפי' בדאר') מה הנידון לאסור הכא. ועי' בבאר יצחק סי' טו דהאריך לבאר דדין פסי"ר בדרבנן הוא פלוג' דאמוראי הכא.

יש דין גזל בשבת

יש דין גזל בשבת כיצד דחורבה מחזיר לבעלים. כ' בפיר"ח, (וכן בהערוך). "מקשי' אהא דאמרין יש גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעלים. הא גופא קשיא אמרת יש גזל בשבת אלמא מאן דגזל רשותא דחבריה ואחזיק בה ובנה קנאה בשינוי ושרי ליה לטלטולי בשבת דהוה לה כולה רשותיה. והדר אמרת דחורבה יחזיר לבעלים כלומר יחזיר רשות של חבריו שגזל כמו שהוא בעינה אלמא לא קנא. ופרקינן ה"ק יש דין גזל בשבת. כיצד דין גזל בזמן שהכניסו גזלן לרשותו אבל אם הניחו בחורבה שהיא של נגזל החורבה יחזיר לבעלים. כלומר אם גזל מחבירו חורבתו ולא בנאה לא קנאה שהרי לא עשה בה כלום לקנותה. ולפיכך לא קנאה בחזקה אלא היא עדיין חורבה ויחזיר לבעלים כמות שהיא בעינה דהא לא קנאה אבל בנה והחזיק בה קנאה וכו' ופריק רב ששת כגון שעשו מחיצ' בשותפות שגלתה דעתה דלאו מחמת גזילה קאתו ונעשו כאילו ב' בתים בחצר אחת שצריכין עירוב".

אמנם שא"ר לא נקטו כפי' המחודש של הר"ח דאיירי בקנין שינוי, ובאמת צ"ע דהא קי"ל דקרקע אינה נגזלת והיכי מהני בה שינוי. והמאירי כ' "כשם שהקרקע אינה נגזלת לענין תשלומין ואונסין כך לענין שבת אינה נגזלת שאם היו שני דיורין בחצר ואוסרין זה על זה ובא אחר ותקף את חברו מערב שבת או בשבת ונכנס וישב בביתו בגזל לא הופקע איסורו", ולכאור' לפ"ד במטלטלין באמת יהיה איסור ע"י הגזלן, וכן בחורבה למ"ד קרקע נגזלת.

ולכאור' עיקר הנידון בסוג' הוא, דבאמת הרי איסור דיורין אינו תלוי בקנין ממון אלא בעצם הדיורין, וכמו שהוכיח החזו"א מעוד מקומות (ונת' במקו"א), אלא דיורין של גזילה לא אלימי ולא חשיבי כדיורין קבועים לאסור, וכמ"ש המאירי "ישב בביתו בגזל לא הופקע איסורו הואיל וחברו מתכוין לתבעה ולדור בה אף בשבת וכן אם היתה חצר כלה מיוחדת לאחד ואין מי שיאסור עליו ובא אחד ונכנס בגזל וקבע דירתו באחד מבתי החצר מערב שבת או בשבת אינו אוסר עליו וכו' שאף מן הסתם דנין אותה כמוחזרת על כרחו של גזלן וזה שתפשו בזו לשון חורבא לאו דוקא אלא שדבר בהווה מתוך שגזלתה מצויה על שאין דיורין מצויין בה ואין תשמישה אלא לשופכין שבחצר וכן שהיא נוחה להחזיר שאינה

או גם בלא"ה), משא"כ רה"ר שעיקר דינה הוא דהקרקע היא רה"ר, אלא דהרשות עולה עד עשרה, וממילא י"ל דחורים אינם נטפלים לאויר הרשות אלא רק למקום שהוא הרשות עצמה, ולכן יש חורים לרה"י ואין חורים לרה"ר כיון דהם סמוכים רק לאויר הרשות, ולכן כ' הרשב"א דבתוך ג"ט יש חורים גם לרה"ר, כיון דהם סמוכים וטפלים לקרקע רה"ר. אבל לפ"ז פשוט דאין חורים לכרמלית טפי מלרה"ר, וכד' רש"י בסוגיין, דהא כרמלית נמי אין לה אלא גובה י"ט. ועי' במגנזי הגר"ח סי' ד שכ' דברה"י שאינה עולה עד לרקיע אין דין חורים, (ויישב בזה את המבו' בתוס' ר"פ כל גנות דבגג הבולט אף דהגג מצ"ע הוי רה"י מ"מ הוא פרוץ להבליטה והיא כרמלית, והק' האחרו' למה לא תהיה הבליטה כחורי הגג, ותי' הגר"ח דהגג הוא רה"י רק כד' הרמב"ן בעמוד, אבל אין עולה עד לרקיע, וממילא ל"ש בזה דין חורי רה"י), וזה כעין שנת', ובודאי דאין חורים בכרמלית (אם אין ברה"ר) כי אין הכרמלית עולה עד לרקיע.

והנה נחלקו הראש' האם חורי רה"י נעשים כרה"י אף שאין בהם מקום דע"ד טפחים, (עי' חי' הגר"ח פ"ד מהל' שבת), וצ"ע דהכא דנו על חורי כרמלית אף שאין באמה שיעור מקום כרמלית, ואקילו בכרמלית מקולי רה"י דבעי שיעור ד"ט. (ולפיר"ח בסוגיין ניחא, דמבו' בדבריו דהק' על חורי כרמלית היא לא שהאמה תהיה חורים לחומרא אלא שהחלון יהיה חורים לקולא, ולק"מ, ובדעת הר"מ ג"כ נ' דפי' כר"ח, ועי'). ולד' רש"י יל"פ בזה דאולי אם יש חורי רה"ר אז ע"כ אין דין שיעור בחורים, (דהרי חורי רה"ר אין בהם שום שיעור של רה"ר, וגם הוי 'מקורה', ואעפ"כ דינם כדין רה"ר). ורק למאי דקי"ל דאין חורים לרה"ר (וכ"ש לכרמלית) אז אמרי' דבעי שיעור לחורי רה"י, (דלא אהני דינא דחורים אלא לאפוקי מתורת מחיצות, ולא מעיקר דינא דשיעור רה"י). ויתכן עוד, דהנה הריטב"א בשבת קא, א כ' "וק"ל אמאי אין מטלטלין בהם אלא בארבע אמות כי היכי דפחות מארבעה טפחים לא הוי רה"י אפי' כרמלית נמי לא הוי דאין כרמלית פחותה מארבעה טפחים, דאקילו ביה רבנן מקולי רה"י כדאייתא בפ"ק, וי"ל דהא לא קשיא דלא אקילו רבנן כולי האי בכרמלית וכיון שיש בו למעלה רוחב ארבעה טפחים כשיעור כרמלית לא הקפידו על קרקעיתו שהוא קצר, אבל ברה"י דאורייתא בעינן מקום (תשמיש) [חשוב] שיהא גם בקרקעיתו רוחב ארבעה דחזי לתשמיש, וכשאינו כן אפי' יש למעלה רוחב ארבעה טפחים בגובה עשרה לא חשיב רה"י", ומבו' דברה"י יש דין שיעור ד"ט טפי מכרמלית, דבעי' מקום "תשמיש / חשוב", וי"ל דרק מחמת דין זה ל"מ חורים בלי שיעור ד"ט, אבל בכרמלית הרי אין את השיעור הזה.

וילה"ס, למאי דקי"ל דאין חורים לכרמלית איך הדין לגבי חצר שאינה מעורבת, ובפשטות נראה דכיון דהטעם דאין חורים לכרמלית הוא משום דלא אחמירו בה, ה"ה דבחצר שאינה מעורבת לא נחמיר לאסור חורים. אבל מצינו ברה"י מלוניל בפ' חלון שכ' "אבל ברשות דרבנן, כגון כותל שבין שתי חצרות דרה"י הוא והוא גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה מותר לכתף ולהחליף ומשמע לן דוקא על גבי הכותל העומד תחת אויר הוא דמותר לכתף ולהחליף אבל בדרך חורין בכותל שהוא גבוה הרבה והכותל מקורה כלומר שהוא בין שני בתים אסור לכתף ולהחליף מזה לזה אע"פ שאין ברוחב החור ארבעה על ארבעה אי נמי בכותל שבין שני בתים שאינה גבוהה יותר מעשרה טפחים אסור להשתמש עליה מזה ומזה אע"פ שאין ברחבה ארבעה על ארבעה לפי שהכותל נחשבת כחורי רה"י לזה וחורי רה"י לזה ואוסרין זה את זה", וכן הובא שם במאירי עז, א. ולכאור' ק' במאי חמירא חצר שאינה מעורבת מכרמלית. אמנם לפי הנ"ל יתכן לומר דברה"ר וכרמלית אליבא דאמת אין חורים כי בסוג רשות כזו אין ענין של טפילות החורים, אבל ברה"י יש חורים גם בהל' איסור רשויות. אמנם הא ודאי מצינו דין חורים לקולא גבי איסור רשויות, דבתור"פ לעיל עז, א כ' "כגון שעקר חוליא מראשו. וא"ת כיון שלא כנגד המיעוט אסור, א"כ אפי' כנגד המיעוט נמי ליתסר, דהוי פרוץ במלואו למקום האסור לו. וי"ל דמקום המיעוט חשיב כחורי רה"י", וכן הרשב"א לקמן צח, ב כ' "אבל כנגד חלונו

גליא אדעתא דסלקא נפשה מן העליונה וכאותה שאמרו בחצר שבין שני מבואות באחד רגיל ובשני אינו רגיל, והיינו דנתחדש בתי הגמי' דאע"ג דעשו בשותפות מ"מ כשיש להם מחיצה בעצמם כבר אינם משתמשים בעליונה. ואולי י"ל עוד עפמשי"ג במקור"א דדירה בלא בעלים מה שהיא מותרת זה רק כשהבעלים הניח את ביתו והלך לשבות במקור"א, אבל כשהוא נמצא בביתו אלא שהניח את החצר וכיו"ב, אז ע"כ כל מה שטפל לבית בדרך כלל נאסר גם עתה אפי' כשהניחו לשבת זו, אא"כ סילק עצמו לגמרי מזה.

תוד"ה ביב. ומיהו אומר ר"י דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים מיבלעי ושרי. ובתורא"ש כ' "מיהו אם עשוי כעין רצפת אבנים מותר דמבלעי מיא בין האבנים". וצ"ע דבריו שבין האבנים הא אין שיעור ד' אמות. וי"ל.

פרק כל גנות

פ"ט, א

טעם תקנת ע"ח ואיסור מבית לבית

כל גגות העיר רשות אחת. ביסוד תקנת ע"ח, הנה רש"י לעיל כא, ב כ' "שלמה תיקן ע"ח - וגזר שלא להוציא מרה"י לרה"י חבירו, לעשות סייג והרחבה לאיסור תורה, שלא יבוא להתיר מרה"ר לרה"י", וכ"כ בשבת יד, ב "שלמה גזר וכו' עירובין - אזנים להוצאת שבת, שאסור להוציא מרשותו לרשות חבירו ואע"פ ששניהם רה"י". ועפ"ז כ' לעיל יב, ב "חצירות של רבים - שפתוחין בתים הרבה לחצר, ואוסרים בני הבתים זה על זה, שאין יכולין להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, מפני שהבית רשות מיוחדת לו, וחצר רשות חבירו מושל בה, ונמצא מוציא מרשות לרשות, ורבנן גזור שלא להוציא מרה"י לרה"י, גזירה דילמא אתי לאפוקי מרה"י לרה"ר". והיינו דתקנת שלמה היא לאסור הוצאה מרה"י זה לרה"י של אחר, וחצר נמי אע"פ שיש לו רשות בה, מ"מ כיון דרשות חבירו ג"כ מושלת בה הוי כמרה"י שלו לרה"י של אחר. (וכן לש' רש"י לעיל כ, א "אמר ליה מותר - דהא ליכא דירויין בין הפסין דליסורו עלייהו, דליהוי מוציא מרשותו לרשות חבירו", ובדף מת, א "לפי שהבית מיוחד לכל אחד והחצר רשות כולן, ואסור להוציא מרשות לרשות דהיינו מן הבתים לחצר, בלא עירוב", וכ"כ סד, א "ונמצא ישראל המוציא לחצר מביתו שהוא מיוחד לו מוציא מרשות לרשות, ורבנן גזרו שלא להוציא מרשות לרשות בלא עירוב, דלמא אתי לאפוקי מרה"י לרה"ר").

אבל בשבת ו, א כ' רש"י "לא עירבו אסורין - מפני שהבית מיוחדת לבעליה, והחצר רשות לכולן, ונמצא מוציא מרשות לרשות, אע"פ ששניהן רה"י, לעשות סייג לתורה להרחיק, שלא יוציא מרה"י לרה"ר", ויותר מזה כ' לעיל עג, ב "שהמבוי לחצירות כחצר לבתים - כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף, ולא תימא דלא דמו, דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר, אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן", והיינו דהאיסור הוצאה לחצר אינו מפני דהוי רה"י של אחר, אלא משום דהוי רה"י של כולן ובוזה דמיא החצר לרה"ר ממש, ומכאן שהיה מקום לומר שמחצר למבוי לא יהיה איסור וכד' רש"י הנ"ל. (וכ"ה לש' הטור סי' שפו "שחכמים אסרו מפני שהמבוי חשוב רשות משותפת כנגד החצירות וגזרו אטו מרה"י לרה"י והתירוהו ע"י שיתוף"). אמנם אין כאן סתירה בהכרח, דהרי גם האיסור להוציא מרה"י לרה"י הוא אטו הוצאה מרה"י לרה"ר, וא"כ חצר היא גם רשות של יחיד אחר וגם רשות של הרבה, וממילא דיש בה את גזירת ותקנת שלמה מתרי טעמי. ויתכן שהטעם השני הוא תוספת, דיש מקום לומר דחצר אף שרשות חבירו מושלת בו, מ"מ הרי החצר היא גם שלו, ואולי כה"ג אין את האיסור של מרה"י לרה"י, (וכמבוי' בד' רש"י בהמשך הפרק, או כמש"כ הפמ"ג במשב"ז ר"ס שסו דיש ברירה וכ"א בחצר משתמש בשלו), ולכן יש טעם נוסף דהחצר דמי מצ"ע טפי לרה"ר.

ומ"מ גם בטעם השני המבוי' ברש"י לא נראה דעצם הדמיון בין חצר לרה"ר הוא סיבת האיסור, אלא דכיון דהחצר דמי לרה"ר קצת ממילא חשיבא כרשות אחרת מן הבית, "שהבית מיוחדת לבעליה,

צריכה לפנוי כלים", והיינו דעיקר הא דהגזלן אינו אוסר זהו משום שדנים החורבה כמחזורת כיון שהיא עומדת לתביעה ולחזרה. וז"ל החזו"א בסי' צ סקל"ה "ונראה מדברי הגר"א דהכי קי"ל דהיכי דהאנס יכול להוציא אוסר עליו, ואע"ג דקי"ל כר' אפס דשרא לון למיגר מהמשכיר, ובירור' משמע דמאן דאסר ביכול להוציא אוסר למיגר מהמשכיר, צ"ל דאנן מחלקינן ביניהו וגם ר' אפס מודה דביכול להוציא אוסר, [והא דאמר פ"ח א' יש דין גזל בשבת כו' בישראל איירי דציית דינא, והא דאכסנאי אוסר לאחר ל' ולא אמרינן דבעלים יחזור בו בשבת והוי דין גזל דאפשר דמסתמא כבר נתרצה שלא יוציא בשבת, ועוד דהתם בני תחתונה אינם באים בשבת למלאת אבל הכא אכסנאי דר בשבת]. ומוכח א"כ מדינא דהשו"ע בסי' שפד דגזל אוסר בגוי שהוא לא ציית דינא, כי הא דיש דין גזל בשבת ואינו אוסר זה רק משום שזה עומד לחזרה ועי"ז מתבטל חשיבות האי דירויים.

(והא דלא תי' הכא דהגזו"ד התחתונה אוסרת על העליונה מפני שהרשו לה להשתמש בה ול"ה גזל ואי"צ לאוקמיה בשעשו מחיצה בשותפות, י"ל דאף אם מרשים להשתמש בה בחול מ"מ בשבת ודאי לא ניח"ל בתשמישם כיון שהם אוסרים. ואין לומר דמ"מ הא מבוי בד' הראש' לעיל דסגי בתשמיש של חול כדי לאסור, כי התם איירי באופן שהם לא משתמשים בשבת רק מחמת האיסור, ואז אולי' בתר תשמיש דחול, אבל הכא כלפי שבת כל תשמישם הוא בגזל, ויש דין גזל בשבת. ואמנם הרשב"א בסוג' כ' דבני רה"ר דאסרי את הגג הסמוך להם לא דמי לגזל בשבת כיון "דכל שבני רה"ר דאסרי את הגג ובעה"ב לא עשה סולם קבוע לגגו מינח ניחא ליה בתשמיש הרבים", ותיקשי דודאי לא ניח"ל בתשמישם בשבת, אבל הריטב"א לעיל פד, ב כ' "דשאני תשמיש גג או מרפסת דלא חשיב כולי האי לחצר וכי משתמשי ביה בני רה"ר בחול לא קפדי עלייהו והו"ל כחצר שהחזיקו בו רבים ברשות שאסור לקלקלו, משא"כ בחצר ומבוי משתמשינן שם תדיר מן הדירויין הסמוכין להם וכי מישתמשי בהו בני רה"ר אנן סהדי דקפדי ולא מחלי וכיון שכן אין נוח להם לאסור עליהם דגזל הוא וחזור לבעלי בשבת", ולפ"ז ניחא כי דינא דהחזיקו רבים מצ"ע מועיל גם כלפי שבת ואינם נמנעים מלהשמש שם בשבת רק מחמת האיסור).

אבל לכאו' יל"ע דהנה באיסור החורבות לעיל פה, א דנו הראש' האם איירי בחורבות השייכות לאחר או לאו, (ונחלקו בזה הראש' האם דירה בלא בעלים אסורה, ועי' תור"פ בסוגיין שכ' דלפירש"י הנידון על גזל בשבת הוא גם בלי תשמיש הבעלים, משא"כ לפר"י), ורש"י נקט דלא היה בעלים אחר, ותוס' העמידו אפי' כשיש בעלים שלישי, וצ"ע דאם הרשה להם להשתמש אז הרי מבוי' כאן דלולי דין השבת גזילה בשבת אז המשתמש בחורבה היה אוסר, ומאי איכפ"ל לרש"י לאוקמיה בשחרשה להם, ואם בסתמא דמילתא בעל החורבה אינו מרשה להם להשתמש, אז תיקשי לד' התוס' והא יש דין גזל בשבת. ואולי י"ל דאפי' בלי רשות דיש דין השבת גזילה בשבת, מ"מ זהו דוקא לענין דאין הגזלן אוסר על הבעלים, אבל כשהבעלים לא משתמש כאן ובאו שני גזלנים, אז הרי הם אוסרים זע"ז. וכך מפוי' בד' המאירי לקמן צב, א, ז"ל "ופרשוה כשהאחד הוחזק להשתמש בה בחול ולפיכך נותנין אותה לזה שהורגל בה ואע"פ שאמרו יש דין גזל בשבת וחורבא מחזיר לבעלים דוקא כשהבעלים משתמשים בה שתשמיש הבעלים הוא שאוסר על האחרים אבל כשאין בעלים משתמשינן בה אינה חוזרת להם ליאסר על אחרים", (ונת' במקור"א).

ובהא דאמרי' הכא "כיון דעשו לתחתונה גלוי גלי דעתה דאנא בהדך לא ניחא ליי, לכאו' צ"ע דכיון דאינם משתמשים שם אין יאסרו והא הוי כדירה בלא בעלים, (דלשי' הראש' דפליגי על רש"י הא אינה אסורה כלל), ומאי בעי' לגילוי דעת של סילוק. וכ' הריטב"א "אי הכי כו'. פי' דבשלמא לדידי מתני' בשלא עשו מחיצה עליונה בשותפות וטעמא דרישא משום דיש גזל בשבת ומיהו סיפא כיון דעשו מחיצה לתחתונה שוב אינם רוצים לגזול לעליונה ונסתלקו, אבל לדידך דאמרת כיון דשותפות יש להם בעליונה, כי עבדי תחתונה אמאי לא אסרי בעליונה, ופרקינן דכיון דעבדא תחתונה

כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אע"פ שהכל רה"י, ובהט"ז כ' "ואומר בעירוב זה יהיה מותר לכל בני החצר להוציא ולהכניס מבית לבית בשבת". (ויש לציין מש"כ הר"מ עוד בפיה"מ בשבת, דהנה במתני' שם קלג, א אי' "אם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו ומביא ואפילו מחצר אחרת", ופי' לה הר"מ "ואמר שמביא מבית לבית ואע"פ שאין עירוב, וכן מביא גם מחצר אחרת והוא ענין אמרו אפילו מחצר אחרת", הרי שאסר בלא עירוב גם הוצאה מבית לבית, וחזי' נמי דיש חומרא נוספת במה שהבית נמצא בחצר אחרת, וצ"ע. ועי' ש"מ מרומי שדה).

ובתו"ט פ"ז מ"א כ' "וזה ממה שיקשה על דברי הרמב"ם שהעתקתי בר"פ דלעיל דמוכח שלא תקנו שלמה וב"ד אלא כשיש דיריין חלוקים אצל מקום שיד כולן שוות בו דהוה הדיריין רה"י והמקום שיד דכולן שוות בו כעין רה"י דאיכא למיגזר דלמא יחליפו בין אלו הרשויות לרה"י ורה"י ממש כדאיתא התם. אבל שתי רשויות ששתיהן כל אחד רה"י ממש אין נראה מדבריו שגזרו עליו שלמה וב"ד. ואולי שזה שכתב לעיל הינו גזירת שלמה ובית דינו. והך דהכא מגזירת חכמים". (ועי' ישוע"י סי' שעה סק"ב). אבל צ"ע דהר"מ סתם בהך גזירת חכמים, ולא הזכיר אלא גזירת שלמה וטעמה, ורק סמך על איסור ההוצאה שכ' על אוהלים, או בהל' שבת פט"ו וכו"ל. (ועי' שו"ת הרמ"ז סי' מז). ובביאור"ל בסי' שע ס"ג כ' "אכן יש מאיזה אחרונים שגמגמו בזה מחמת לשון הרמב"ם פ"א מה"ע דמשמע מיניה דעיקר הגזירה מבית לחצר כדי דלא ליתי לאיחלופי מרה"י לרה"י אך כבר כתב התו"ט בריש פרק חלון דגם הוא מודה לאיסור ורק דתחלת הגזירה היתה במבית לחצר ואח"כ אסרו אף מבית לבית ואף דבשוננים לדוד האריך בזה לחלוק על התו"ט מ"מ לדינא העיקר כמ"א ושאר אחרונים שהסכימו לאיסור". ועי' אבנ"ז סי' שא.

והנה הרשב"א בעבוה"ק שער ג אות רס כ' "הבתים אע"פ שתשמישן אחד אסור לטלטל מביתו של זה לביתו של זה עד שיערבו, ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו אסור עד שיערבו, וכן למבוי", וכי' עי' בביאור"ל שם "הרי דלדידה עיקר הגזירה היתה מבית לבית ואח"כ הוסיפו דאפילו מבית לחצר אסור וא"כ עכ"פ מבית לבית לא גריעא ולמה נשוא מחלוקת בינו ובין הרמב"ם". וטעם לזה דעיקר האיסור הוא מבית לבית ואיסור מבית לחצר הוא רק תוספת, זה כש"נ דהרי בחצר יש לו רשות ג"כ ול"ד כ"כ לרשות אחרת.

אלא דהרשב"א שם באות עד כ' "חצרות של רבים, הם שיש להם מחיצות גמורות כתקנן אלא שהבתים פתוחין לתוכן והחצרות משותפין, וכל בית ובית מיוחד לבעליו. אע"פ שהחצר רה"י גמורה הוא דבר תורה, חכמים אסרו להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר ומן החצר להם עד שיערבו, גזירה שמא יתחלף להם רה"י דעלמא ברשות חצר המשותפת לרבים ויוציאו מביתם לרה"י, ומבו' דיש טעם עצמי לאסור מבית לחצר, שאינו שייך כלל על מבית לבית, וצ"ע איך כ' באות רס את האיסור הזה כתולדה מאיסור מבית לבית. אבל הבתים הנ"ל העתיק ד' הרשב"א "ואצ"ל מביתו לחצירו המשותפת", ולא כמש"כ לפנינו "ולא עוד אלא אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו", ולפ"ז ניחא דעיקר האיסור הוא מבית לחצר וכמבו' באות עד, והתוספת היא מבית לבית, והיפך ד' הביאור"ל הנ"ל שהוא ע"פ הגי' שלפנינו. (וגם דלגי' הבתים לא מבו' איסור מבית שלו לבית המשותפת, ואם יש כזה איסור יותר נראה לפרשו ע"ד רש"י דמחמת רשות חברו המושלת הוי כמרשות לרשות, ולא מסתבר לפרש דבית משותפת דמי לרה"י מצ"ע, דהא כיון שיש להם מקום פיתא משותף ל"ה אלא כמשפחה אחת, ויבו' להלן). ושם באות קד כ' הרשב"א (וכ"ה בר"י מלוניל בסוגי) "ויש מי שאוסר בעמוד, שחכמים אסרוהו גזירה משום תל שברה"ר. ולא יראה לי כן, שלא גזרו כן אלא בעמוד העומד בחצר המשותפת ולא עירבו שהיא נראית להם כעין רה"י הואיל ואסור להכניס ולהוציא ממנה לבתים ומן הבתים לה", ומשמע דלא מצא דמיון בין חצר לרה"י אלא מחמת האי איסורא

והחצר רשות לכולן", והיינו דמרה"י א' לרה"י של אחר הוי מרשות לרשות ממש, ומבית לחצר חשיב כמרשות לרשות אפי' שיש לו חלק בחצר, כיון דהחצר היא של רבים, ומה"ט הוא דנחלקת החצר מן הבית. אבל מלש' הר"מ נראה דהדמיון בין החצר לרה"י הוא עצמו טעם האיסור, שכ' "ומפני מה תיקן שלמה דבר זה, כדי שלא יטעו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות כך מותר להוציא מן המדינה לשדה ולהכניס מן השדה למדינה וכו' לפיכך תיקן שכל רה"י שתחלק בדיריין ויאחו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו וישאר ממנה מקום ברשות כולן ויד כולן שוה בו כגון חצר לבתים, שנחשוב אותו המקום שיד כולן שוה בו כאילו הוא רשות לרבים, ונחשוב כל מקום ומקום שאחו כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו שהוא בלבד רה"י, ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו, כמו שאין מוציאין מרה"י לרה"י אלא ישתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד עד שיערבו כולן אע"פ שהכל רה"י". (וזה"ל הרא"ש בפ"י לנדרים פה, ב "חצירות הפתוחות למבוי אסורות זו על זו לטלטל מתוכן למבוי משום דחצירות מיוחדות לבעליהן והמבוי לרבים וגזרו חכמים דילמא אתי לאפוקי מרה"י לרה"י עד שישתתפו יחד ונראה כאילו דרין כולם יחד במקום שמונח שיתופין", וע"כ איירי כלפי כלים ששבתו בבית, ומ"מ הגדיר הרא"ש את האיסור מצד החצר כרה"י והמבוי כרה"י, וצ"ל דה"ה לגבי הוצאה מחצר לחצר דע"י כל תוספת בעלים הוי כרה"י לגבי רה"י, וכדלהלן).

אלא דיתכן לומר דהר"מ הוא באמת שי' אחרת בזה, ולדעתו אין איסור מרה"י לרה"י אם לא באופן הזה של רה"י שיד כולן שווה בו ודמי לרה"י, (והאריכו האחרו' בנידון זה האם יש איסור מבית לבית, ובפרט לשי' הר"מ). וכ"כ בסי' הבתים בשי' הר"מ, (והביאו הברכ"י בקו"א לסי' שע), ז"ל "וכי' הרשב"א, אע"פ שאמרו כל גנות העיר רשות לעצמן, לפי שהוא תשמיש א' ומותר לטלטל מגג זה לגג זה, הבתים אינם רשות אחת ואע"פ שתשמישן אחד. אלא כיון שהבתים הם עיקר דירתו של אדם, כל אחד ואחד רשות עצמו, ואסור להוציא מביתו לבית חברו ואע"ג שתשמישן אחד. ואצ"ל מביתו לחצירו המשותפת שאסור עד שיערבו ע"כ. ולא מצאתי לזה ראייה מבוארת. ולפמש"כ הר"ם כמו שביארנו בשער הראשון, נראה שלא נאסרה ההוצאה אלא מרשות המיוחדת לאחד לרשות המיוחדת לרבים, שמא יבא להוציא מרה"י לרה"י. ומ"מ טוב להחמיר ולאסור ההוצאה מביתו לבית חברו. וכן הדבר מקובל בדינו שאין מוציאין ואין מכניסין מבית לבית אא"כ עירבו דרך חלון שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר". (וכי' ע"ז הברכ"י שם "עינין תראינה דברי הרב ספר הבתים, אף שכבר ראה דברי הרשב"א ולשון הרשב"א דמייתי להווא קרוב ללשונו בעבוה"ק כמבואר, מ"מ בנועם שיח ודרך קצרה כדרכן של ראשונים כתב דאין בזה ראייה מבוארת, אלא שהוא מקובל להחמיר").

אבל צ"ע דהר"מ כ' בפ"א ה"ג "וכן יושבי אהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן", ומשמע דיש איסור בהוצאה מאוהל לאוהל, ולא רק לחצר המשותפת לרבים, ודוח"ל דהאיסור הוא רק מחמת החצר שבינתים. (ואדרבה, הרי לש' הר"מ משמע דהאיסור הוא דוקא על הוצאה מאוהל לאוהל ולא מצד החצר, ונת' במקו"א טעם לזה כי האוהלים הוו דירת עראי ואינם אוסרים בחצר). וכך היא הפשטות בדעת רבנן שאסרו מגג לגג מפני חילוק הדיריין שלמטה, וע"כ דיש איסור הוצאה מרה"י לרה"י, ורק דעל גג נחלקו התנאים מחמת דאין תשמישו תדיר, והאחרו' הביאו עוד ראיות דיש איסור גם מבית לבית. ולכא"ו כן מפו' בד' הר"מ בהל' שבת פט"ו ה"ח שכ' "שני בתים בשני צדי רה"י זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא שיהיו שניהם שלו או שיהיה ביניהם עירוב, ואפילו בגדים וכלי מתכות מותר לזרוק", הרי דיש איסור מבית לבית בלא עירוב, וצ"ע. ואף בפיה"מ כ' בר"פ "אבל מה שהוא אסור להוציא דבר ממה שיש בבית אל הבית האחר או על הגג אלא אם עשו עירוב בין שני הבתים", (כך מבו' לפי חלק מהתרגומים). ואף לש' הר"מ בפ"א ה"ה נראה דאיכא איסור הוצאה מבית לבית, שהרי כ' "אלא ישתמש

ובד' הרשב"א בעבוה"ק הנ"ל, דמחד נראה דיש חידוש לאסור מבית לחצר טפי ממה שאוסרים מבית לבית, ומאידך עיקר הטעם הוא החצר דמי לרה"ר, אולי י"ל עוד אופן, דהנה י"ל דעיקר תקנת ע"ח הרי איננה האיסור שיש קודם העירוב אלא אדרבה יש כאן מצוה לערב, והאיסור הוא לטלטל בכל המקומות הנצרכים לעירוב שלא על ידי עירוב. (ואולי לכן דירת נכרי ל"ש דירה, כיון דלא שייך כלפיו מושג של עירוב). וא"כ אף דעיקר טעם האיסור הוא מפני הדמיון שיש בחצר לעומת הבית לרה"ר לעומת רה"י, אבל עיקר תפיסת גדר התקנה הוא כלפי עצם הבית, ולכן יסוד התקנה היא להתיר ע"י עירוב את הטלטול מבית לבית. (ומצינו בזה חילוק בד' הרשב"א לעיל פו, ב דהוצאה מרשותו לרשות חבירו חמירא טפי מהוצאה מרשותו לרשות המשותפת לו עם חבירו, ז"ל שם "ושמא נאמר שלא הצריך רב יהודה שיקוע אלא בבור וכיוצא בזה שמן המחיצה ולהלן לא' ומן המחיצה ולצד האחר לאחר וכדי שלא ידלה משל חבירו ממש להדיא, אבל גוזזטרא שעל המים שאפילו חוץ לגוזזטרא יש לבעל הגוזזטרא שותפות בו כיון דאיכא היכר מחיצה שרי אפילו לרב יהודה דהוה ליה כולי' ואפילו מה שחוץ לגוזזטרא כמים שתחת הקורה דעריבי מיא ואפילו הכי כיון דלא מייחדי לחד מינייהו אלא יד שניהם שוה בהן הקלו בהן חכמים והתירו, והכא נמי דכותה היא", וצ"ע בזה. ועי' בב"י בס"י שעו שנתכוין לזה וכ' "ונראה דשאני גוזזטרא דכי אזיל דלי לבראי לא אזיל לרשות אדם אחר", ועי"ש בב"ח).

ובהא דאסר הרשב"א לטלטל מביתו הפרטי לבית המשותף לו עם חבירו, נראה להוסיף עוד, דהנה בד' התוס' לעיל בסוג' דלחמן בר ריסקת נ' דס"ל להתיר להוציא מבית של רבים למבוי של יחיד, (דהרי עירובו חצירות עם הבתים, וביטלו ליחיד רשותם במבוי, ומותר לו להוציא מן הבתים למבוי), ואילו בד' הרשב"א שם נראה דפליג ואסר, (ורק מביתו עצמו התיר לו להוציא, והטעם נראה משום דאין עירוב לחומרא, וא"כ הבית והמבוי הם פרטיים שלו, אבל עכ"פ מביתם לא התיר הרשב"א ליחיד להוציא למבוי. וכן נראה בד' תור"פ שם שכ' "דגם לדידהו איכא שפיר נפקותא, כגון שהחצירות פתוחות זל"ז ועירובו ביחד, והשתא הם יכולים להביא אליהם בחצר אותו יחיד שביטלו אצלו, ואותו יחיד יוציא אליהם מחצירו למבוי, והם ישתמשו בהם במבוי, אבל הם המבטלים אסורין להוציא מחצירו של היחיד למבוי כדאמר' לקמן דה' לגבי יחיד ל"ה אורחים", ונראה דאסר ליחיד להוציא מביתם למבוי, אלא דוקא מביתו התיר לו דאין עירוב לחומרא וכנ"ל).

ונראה דהתוס' ס"ל כעין ד' הר"מ הנ"ל דאיסור חצירות שייך דוקא מבית שלו לבית של אחר מחמת שינוי הבעלות, או מבית שלו לחצר המשותפת עימו מחמת הדמיון לרה"ר, (ובבתים ל"ד לרה"י ורה"ר כי הכל הוי כיחיד ממש, ובחצר משותפת אין לאסור מצד שינוי הבעלות, דהרי יש לו חלק בה), אבל מבית של רבים המעורבים דהוה שם כיחיד, (וכלש' תוס' שם ד"העירוב עושה אותן כבית אחד וכו' שנעשין הכל אחד על ידי עירוב", ואח"כ המשיכו לדון וכו' "ומכל מקום יחיד במקום נכרי לא חשיב ע"י עירוב שאם כן לא היה צריך לעולם לשכור", והיינו דכיון דכ' לעיל דנעשין א' ממש ע"י העירוב הוצרכו להוסיף דל"ה כיחיד במקום נכרי, ואי"ז קו' חדשה אלא המשך לדבריהם), למבוי פרטי שלו ודאי אין מקום לאסור, והרשב"א שאסר בזה, לשי' אזיל דאסר נמי מבית שלו לבית המשותף עימו, וע"כ ס"ל דיש לאסור בכל שינוי בעלות. ואף דהרשב"א ג"כ ביאר הגדר כהר"מ דמבית לחצר דמיה לרה"י ורה"ר, מ"מ מכיון דאסר הרשב"א גם מבית של יחיד לבית המשותף לו, ע"כ דס"ל דכל ריבוי ושינוי בבעלות יכול להשוות ולדמות את הרשויות כרה"ר לעומת רה"י, ואפי' אם ריבוי הבעלים נעשה ברשות שדיריהם משותפים ומאוחדים.

והנה הרשב"א בתש' כתי"י סי' כו הביא מש"כ השואל לאסור להוציא מבית משותף לשניים לחצר אם פתוחים לה גם בתים פרטיים לכ"א מהם, והרשב"א פליג עליו וכו' "כי בודאי חצר השותפין מותר הוא להשתמש בכלו בכלים ששבתו בתוכו, ואין חלקו של זה אוסר על זה, כדאיתא בבביתא בר"פ כל גגות, דקתני

שע"י היא נראית כרה"ר, וצ"ע. (והנה יש שהק' סתי' בד' הרשב"א האם גבי איסור רשויות אמר' רה"י עולה עד לרקיע, ממש"כ בדף פה למש"כ בדף צט, ולהנ"ל ל"ק דגבי בית אמר' הכי, אבל גבי חצר יסוד האיסור היא במה שהיא דומה לרה"ר, ובהא ל"א שתעלה לרקיע).

ובביאורו"ל ר"ס שעב כ' "ולענין אם מותר לטלטל כלים ששבתו בבית בחצר עצמה שאינה מעורבת כשעבר והוציאן לשם מן הבית או שהוציאן דרך מלבוש יש לדון בזה מי נימא דלא אסרו אלא ההוצאה מרשות אחד לחבירו אבל בחצר זה גופא אף ששבתו בבית לא אסרו בטלטול כשכבר הוציאן שם בין שהוציאן דרך היתר כגון ע"י מלבוש או אפילו דרך איסור או אפשר דכיון שאינה מעורבת ורשות כל בני החצר שולטין עליה עשאוה כעין ר"ה ואסור לטלטל אף בחצר זה גופא יותר מד"א אח"כ מצאתי מחלוקת בזה בין הפוסקים בספר אה"ע ריש סימן שס"ו החליט בזה לאיסור ושכן מבואר להדיא בעבוה"ק דאם הוציא לחצר שאינה מעורבת אסור לטלטל בה יותר מד"א וכן משמע קצת מהרמב"ם ריש הלכות עירובין דין א' וב' ודין ה' ע"ש אכן ברש"י שבת דף ק"ל ע"ב ד"ה מותר מבואר דאם כבר הוציאן לחצר וכגון ע"י מלבוש אף שפושטן שוב אין איסור בטלטול חצר גופא שמותר לטלטל בכל אותו החצר ורק מחצר לחצר אחרת אסור". וא"כ נראה דרש"י והר"מ הרשב"א אזלי לשי', דלפי רש"י אין מקור להחשיב חצר כרה"ר אלא רק להחשיבה רשות אחרת מהבית, אם מחמת רשות חבירו המושלת ואם מחמת עצם ריבוי הבעלים, ולכן אין בחצר מצ"ע איסור כלל, משא"כ לשי' הרמב"ם והרשב"א דהחצר דומה לרה"ר מצ"ע, ומה"ט נאסר הטלטול מבית לחצר, וה"ה על ד"א בחצר עצמה.

אבל יל"ע בזה דהאחר' - אבהעו"ז ורעק"א - דנו בהאי איסור לטלטול ד"א האם הוא גם על בית בגוונא דהכלים שבתו בחצר, ובהא ל"ש לומר כנ"ל. וכמש"כ בביאורו"ל שם מש"כ הב"מ "כי מה ענין בית של יחיד לחצר שלא עירב שרשות רבים שם ושייך לתא דרה"ר ונתנו חכמים עליו דין ר"ה אבל בבית מה ענין לחלק ברה"י גמור בין תוך ד"א לחוץ לד"א ובודאי היתר גמור הוא". (ולפי"ד הביאורו"ל ל"ה"ס דאם כל האיסור לטלטל ד"א בחצר היא מחמת היותה רה"ר כלפי כלי הבית, ולכן בבית אחר ל"ש איסור זה כיון דלא דמי לרה"ר, א"כ לדעת רבנן שאסרו מקרפף לחצר יהיה הדין דמותר לטלטל ד"א בחצר עצמה, כיון דאיסור הוצאה מקרפף לחצר אינו מחמת שהחצר דומה לרה"ר. וצ"ע). ואולי לעולם גדר האיסור הוא לדון את הרשות שאסור בהוצאה אליה, דהוא כעין רה"ר, וממילא דגם בה עצמה אסור לטלטל יותר מד"א כלים שלא שבתו בה וכעין דין רה"ר. עוד יל"ע מד' הרשב"א שם אות ט דאע"ג דגג הסמוך לרה"ר אסור להוציא מהחצר אליו מ"מ הוא עצמו מותר בטלטול, ובאמת הר"מ ס"ל בפ"ד ה"ט דאסור בטלטול.

ואולי יש להוסיף בד' הר"מ עוד, דהנה כש"נ ק' לומר דטעם התקנה הוא רק מפני שיש דמיון בין החצר לרה"ר, דהרי בפשטות יש גם איסור לטלטל מבית לבית. ועוד דאם החצר דומה לרה"ר, למה לא גזרו בה איסור לטלטל ד"א בכלים ששבתו בתוכה, ולא אסרו אלא רק ד"א בכלים ששבתו בבית (להנך שי' דאסור). ויתכן לומר דבאמת החצר מצ"ע אינה דומה לרה"ר, אלא דהוצאה מהבית לחצר יש בה דמיון להוצאה מרה"י לרה"ר, והיינו דעיקר איסור הוצאה מדאו' גדרו הוא 'מרשות לרשות', אלא שחילוק הרשויות שמצינו בדאו' הוא רק רה"י ורה"ר, (ו"הוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י), ובהו יבואו הטועים לטעות דאף הוצאה מבית לחצר יש כאן חילוק רשויות דיו כדי לאסור, (ולא ידעו מש"כ הר"מ ריש הל' ערובין ד"כל החצר רה"י אחת ומותר לטלטל בכלה", וכן בהמשך דבריו לפי גי' א' "שכל המבוי רשות אחד הוא"), ואמנם מחצר לחצר לא גזרו דאין נראה לאף אדם שיהיה חילוק בין החצירות, אבל בתים שתשימשם צנוע חלוקים הם מאד וראוי לאסור, וכנ"ל. והנה הגר"י"ז בהל' ערובין כ' "דדין עירוב על רה"י נאמר ולא על מקו"פ ע"ש, ולפי"ז כך הוא הטעם, דגזירת רשויות היא מחמת דלא ידעין הא ד"כל החצר רה"י אחת", אבל במקו"פ אין מקום לגזירות כלל.

עירבו בחצירות אלא עשו שיתוף, האם השיתוף עצמו חל או דאף הוא בטל. ומבו' בתוס' לעיל עג, ב' דהשיתוף חל, ז"ל "אלא פשיטא דבטל - וא"ת למ"ד אין מבטלין רשות מחצר לחצר היאך מותרין במבוי הא אין יכול לבטל רשותו לבני חצר אחרת לרבא דאמר לשמואל דאפילו ב' חצירות זו לפנים מזו פעמים דאין מבטלין ויש לומר דהא לא קשיא שהרי במבוי נשתתף, אכן הראש' לעיל מט, א (ובהם הרשב"א) כ' דכה"ג גם השיתוף ל"מ, ע"ש. ונפקא לן פלוג' במבוי מאוחד וחצירות מפורדות, האם מותר להוציא מזל"ז. ונראה דזה תלוי בהנ"ל, דהרי אמנם המבוי מאוחד אבל יש בו רבים, והוי ממש כבית משותף, ולכן יש מקום לאסור להוציא מהחצר אליו, כיון דהמבוי הוי כרבים לעומת החצר דהוי כיחיד, וזה הכל לש' הרשב"א דאסור הוצאה מבית משותף למבוי או בית פרטיים, אבל התוס' שהתירו כן וכנ"ל, ה"ה דמתירים להוציא מחצר למבוי אם המבוי משותף ואף דהחצירות לא עירבו. (ואי"ז הכרח, דשפיר י"ל טעם אחר דהשיתוף בטל כיון דהחצירות בע"כ מחלקות אותן, או להיפך דהשיתוף קיים דכלפי המבוי גם החצירות חשובים כמעורבות אפי' שכלפי עצמן הן אסורות זע"ז).

ונראה לתלות עוד ענין בדברים הנ"ל, דהנה בטושו"ע סי' שצא מבוי' דכמה בתים בחצר אחת הוו כיחיד לגבי מבוי, ונפק"מ דחשיבי כיחיד במקום נכרי ולא כמרוכין, וכן דאפשר לבטל להם רשות במבוי אפי' דבעלמא א"א לבטל רשות לשניים שלא עירבו, והגר"א שם הוסיף נפק"מ דבגביית שיתוף סגי שא' מבני כל חצר יתן חלק בשיתוף, ול"ב חלק בשיתוף מכל בית ובית. ובנו"כ שם דנו אם היינו דוקא כשעירבו בחצר, או דאפי' בלא עירבו הוו כיחיד לגבי המבוי. ומקור הדין הוא ברא"ש ר"פ הדר, ובתורא"ש עד, ב' יש בזה תוספת הסבר, ז"ל "נראה דאפילו היה כמה בתים פתוחים לחצר לגבי מבוי הוו כל בני חצר אחת כיחידים דכיון שאין אוסרים זה על זה במבוי אין הגוי אוסר עליהן מידי דהוה אחצר שדר בו גוי ויש בו בית של ישראל שהרבה בעלי בתים דרים בו דאין הגוי אוסר עליהן כיון דאינם אוסרין זה על זה". ואם איירי אפי' בלא עירבו, מבוי' דב' בתים הפתוחים לחצר אחת אינם אוסרים זע"ז במבוי, ומותר להוציא מן הבית למבוי. ונת' במקו"א (בסוג' דלחמן ב"ר) באורך, דכל חצר מתחלקת לפי הבתים, אבל מבוי אינו מתחלק בבתיים אלא בחצירות, ואפי' דהבתים הם נפרדים ואוסרים זע"ז בחצר, מ"מ זכותם במבוי היא מאוחדת מכח החצר, וכשמוציא מבית למבוי כשאין שם אלא חצר אחת, הוי כמוציא מבית פרטי למבוי משותף. אבל בד' הרשב"א עד, ב' נראה דפליגי על דינא דהרא"ש הנ"ל, ע"ש, ולהמת' אזיל בזה לטעמיה, דלו יהי דאין המבוי מתחלק ומתפרד אלא ע"י חצירות ולא ע"י בתים, אבל כשם שאסור להוציא מבית פרטי לבית משותף, כך ודאי אסור להוציא מבית פרטי למבוי משותף, וא"כ שני בתים בחצר אחת ודאי הם אוסרים זע"ז במבוי, ול"ה כיחיד במקום נכרי אלא כמרוכבים.

ואם כנים כל הדברים, אשכחן ו' דינים בד' הרשב"א דתליא בחדא שיטה, דהרשב"א פי' לן בעבוה"ק דעיקר תקנת שלמה היא משום דהמיון שיש בין בית וחצר לרה"ר ורה"ר, ומבית לבית נמי אסור כי הוו רשויות חלוקות בבעלות דדוריהן לגמרי, ומבית פרטי לבית משותף ג"כ אסור, כי ס"ל דריבוי האנשים כבר משוי ליה לבית המשותף כרה"ר לעומת הבית הפרטי, (ואע"ג דהבית משותף ממש במקום פיתא א' לכל השותפין). ב', כשביטלו כל בני המבוי רשותם לאחד, (כההיא דלחמן ב"ר), אסר עליו הרשב"א להוציא מביתם למבוי, (ואסר על הרבים מדינא ולא מטעם חזרה מהביטול), והטעם הוא כי הבית משותף לכולם והמבוי פרטי ע"י הביטול. ג', כשיש בחצר בית משותף לשניים ובתים פרטיים לכ"א מהם, התיר הרשב"א (בתש' מכת"י סי' כו), להוציא מהבית המשותף לחצר, דכיון דאין כאן ריבוי ושינוי בעלים מהבית לחצר אז ל"ה כהוצאה מרשות לרשות וכהוצאה מרה"ר לרה"ר. ד', כשכל החצירות מעורבות ולא נשתתפו במבוי, התיר הרשב"א מעיקה"ד (לולי טעמא דתשתכח וכו') להוציא מזה לזה. ה', כשעשו שיתוף ולא עשו עירוב ביטל הרשב"א את השיתוף גם כלפי המבוי (אם אין סומכים על שיתוף במקום עירוב), דאמנם הם מאוחדים במבוי, אבל הוי שינוי

וכלים ששבתו בתוך החצר מותר בחצר. דכל רשות שהיא משותפת, הרי היא כרשות מיוחדת לאחד, ואע"פ שפתוחין לה בתים של בעלים חלוקין אין הבתים והדירות החלוקין אוסרין מטלטל בחצר המשותפת כלים ששבתו בתוכה. ואלו היו הבתים והחצר גם כן בשותף, מותר להכניס ולהוציא מן הבית לחצר ומן חצר אל הבית, לפי שאינו אסור אלא מרשות מיוחדת לרשות משותפת או מרשות משותפת לרשות מיוחדת. וכיון שכן, אף בשיש להם בית וחצר משותף ויש להם גם כן בתים אחרים מיוחדים ויש להם בית וחצר משותף והכל פתוח לחצר, מפני מה תאסור רשות המיוחדת מלהשתמש ברשות המשותפת בכלים ששבתו בתוכה, אין אלו אלא דברי נביאות, ונראה דאזיל לטעמיה דאסר בשינוי בעלים גם מבית לבית המשותף לו, וס"ל דאין הדבר תלוי בשם יחיד ורבים אלא בעצם שינוי הבעלות, ולכן אסור מבית לבית כנ"ל, וכן אסור מבית מעורב למבוי פרטי וכנ"ל, ולכן כאן התיר מבית מעורב לחצר לא מעורבת אם היא שייכת לאותם בעלים. ואף דבעבוה"ק הרי נימק את האיסור בדמיון לרה"ר ורה"ר, (וה"נ הרי יש מקום לומר דהבית המשותף הוא כרה"ר והחצר שאינה מעורבת היא כרה"ר ואפי' דהכל שייך לאותם בעלים), מ"מ כש"נ לעיל דש' הרשב"א היא דגם בית מעורב ה"ה נחשב לגבי בית פרטי כיחוס שיש בין רה"ר לרה"ר, וה"ה הכא לקולא דכיון דאין כאן שינוי ותוספת וריבוי של בעלים בדירות, אין מה לאסור, דלא אסרי' אלא רשות מיוחדת עם רשות משותפת, וכנ"ל.

ואמנם נ' פשוט דאם יש בית של עשרה ובית אחר של עשרה, ויש בהם כמה שהם בשני הבתים, וכמה שהם רק בבית אחד, דל"א לפי הרשב"א דל"ה שינוי בעלות ודירות, ובודאי יהיה בזה איסור, ולכאו' הרי הרשב"א קבע שענין הבעלויות בא לקבוע שם רה"ר לעומת רה"ר וכאן הרי ב' הבתים ישנם י' בנ"א, דודאי אינו כן אלא דכיון דבכל בית נתוספו דירות כלפי הבית השני, אז חוזר כאן היחס והדמיון של רה"ר ורה"ר, ופשוט. ובד' הרשב"א בסוג' דסומכין על שיתוף במקום עירוב וכו', משמע ג"כ דהוא מתיר מעיקה"ד להוציא מחצירות מעורבות למבוי שאינו משותף, כיון דהכל שייך לאותם בעלים, ואזיל לשיטתו וכנ"ל, ז"ל "עוד צריך לי עיון עירבו בחצרות למה צריכין להשתתף במבוי והלא מוציא מרשות משותפת לרשות משותפת ומה הפרש בין זו למי שהיו שותפין בבתיים וחצרות ומבוי שאין צריכין עירוב, ושמא נאמר שלא לשכח תורת שיתוף". (ולעומת זאת התור"ד עד, א' כ' יש לומר שימוש החצר והבתים שוה היא שתדיר מוציאין כלי הבתים בחצר משום דחצר היא משתמרת והלכך בטלה היא החצר לבתים וניתרת בעירוב הבתים אבל המבוי אינו שוה לחצרות שאינם רגלים להניח כלים במבוי שאינו משתמר שהיא מעבר לכל ואינו עשוי כ"א להיכנס ולצאת בו והילכך לא בטיל לגבי חצרות שאע"פ שהחצרות עירבו זו עם זו אינו ניתן בעירוב החצרות עד שישתתפו גם במבוי, הרי דס"ל לאסור מעיקה"ד הוצאה מחצירות מעורבות למבוי שאינו משותף אפי' שהכל שייך לאותם בעלים. והיה אפ"ל דהרשב"א הק' רק דכיון דהם מעורבים בחצירות אין מה שיחלק אותם במבוי, אכן להנ"ל י"ל דבזה מודה לסברת הרי"ד דהמבוי אינו מתאחד בעירוב החצירות, ואע"כ מתיר מעיקר הדין להוציא מרשות משותפת לרשות משותפת, וכש"נ בשי' דרק שינוי וריבוי בעלים הוא האוסר).

ועכ"פ לפ"ז נראה דענין העירוב אינו בא לקבוע דהם מאוחדים בחצר, דזה עדיין אינו טעם להתיר, אלא העירוב קובע שהם מתרבים גם בבתיים, ואז רשותם בבית ובחצר שווה, והרי כך הוא לש' הרשב"א שם באות עד "גזירה שמא יתחלף להם רה"ר דעלמא ברשות חצר המשותפת לרבים ויוציאו מביתם לרה"ר. עירבו מותר שהעירוב עושה כל בתי החצר כמיוחדין לכולם יחד", (וכן משמע קצת בדבריו באות רס שכ' "אפילו מביתו לבית המשותפת בינו ובין חברו ומביתו לחצר המשותפת לו עם חברו אסור עד שיערבו, וכן למבוי. ערבו בחצרות ונשתתפו במבוי מותרין שחזר הכל כרשות אחת"), ודו"ק.

ואולי אפשר להוסיף דהתוס' והרשב"א אזלי לטעמייהו בפלוג' נוספת, דהנה יל"ע למ"ד אין סומכין על שיתוף במקום עירוב, ולא

לאסור את החצר על אלו שיש להם בה חלק צריך דירוי גמורים, דנראה דאם כל בעלי הבתים יניחו את דירותיהם בשבת, אז אמנם להם יהיה מותר להוציא מהבית לחצר, אבל חצר זו תחשב רשות חלוקה ואסורה על בני החצירות האחרים.

ויתכן לומר כיו"ב בעוד כמה דינים שנאמרו כתנאי באוסר של דירוי, דאולי אינם שייכים אלא כלפי לאסור על מי שיש לו חלק ברשות, אבל בתור רשות פרטית הר"ז אסור גם כן. ולדוג' מש"כ הפוס' דאורח אינו אוסר ומ"מ מבית האורח גופיה יש איסור, דה"ה דאם הוא יחיד בחצר ה"ה אוסר את כל החצר, ורק כלפי הדירוי האחרים שם אינו יכול להיות 'אוסר על חבריו'. (ואולי הא ד"ש גזל בשבת" זה ג"כ רק כלפי אם הבעלים האמיתי משתמש שם. וז"ל המאירי צב, א "ואע"פ שאמרו יש דין גזל בשבת וחורבא מחזור לבעלים דוקא כשהבעלים משתמשים בה שתשמיש הבעלים הוא שאוסר על האחרים אבל כשאין בעלים משתמשין בה אינה חוזרת להם ליאסר על אחרים". והריא"ז לעיל פח, א כ' "ולא כל הימנו לאסור רשות חבריו על חבריו", ולש' הרשב"א בעבוה"ק הוא "ואינו בדין שתאסור התחונה המשתמשת בגזל על בני העליונה", ואולי איה"נ וכלפי לאסור על מי שאין לו שותפות באמת יש גזל בשבת). וכן י"ל דהאי דינא ד'לזה בנחת ולזה בקשה נותנין למי שתשמישו בנחת', דאולי מ"מ הוי כרשותא ד'קשה' ג"כ, אלא שאינו אוסר על חבריו שבנחת. (ובמקומו נת' עפ"ז מש"כ הראש' דבכותל שהוא מקו"פ ל"א נותנין וכו', והק' האחרו' דסו"ס הוא שייך למי שתשמישו בנחת, ולהנ"ל י"ל דדינא דנותנין הוא רק משום דאין ה'קשה' אוסר על חבריו, אבל מ"מ גם הנחת אינו יכול לאסור על חבריו הקשה רשות שהיא מקו"פ, דסו"ס רשותא דידה נמי היא).

וז"ל הרשב"א לקמן צח, ב "ואף הראב"ד ז"ל כן פי' אי דלית ביה ד' ובתחתון אית ביה ד' וטעמא נמי משום מוציא זיו לשדה חברו, וכתב הוא ז"ל ואינו דומה לכותל שבין שתי חצרות דאמר ר' יוחנן בריש פרק חלון דמותר להעלות לו ולהוריד ממנו לחצרו ואין אורו של זה ושל זה אוסרין אותו, דהתם היינו טעמא דמקום משותף הוא ואין אורו של זה ושל זה אוסרין אותו אבל חצר מיוחד לאחד אסור לחברו להשתמש שם מביתו כלל ואפי' למקום שאין בו דע"ד", דבמקו"פ ל"ש האיסור בחצר שאינה מעורבת שאדם אוסר על חבריו, אבל חצר שהיא פרטית שלו אפי' אם היא בגדר מקו"פ מ"מ ה"ה חלוקה מרשות חבריו לגמרי ואסורה. (וי"ל ע"כ בכל האי דאמרי' דאינו אוסר על חבריו בחצר ואם היה יחיד שם אז אוסר, מה הדין ככה"ג שיש אחרים עימו ועירבו, והוא לא עירב עימהם, האם אחרים שאינם מבני החצר כלל מותרים לטלטל בה מחמת העירוב, או שהם אוסרים מחמתו, דאף שאינו אוסר על שותפיו בחצר, אבל על אחרים אולי אוסר).

רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן. כ' הראב"ה סי' רלג "ומהכא גמרינן נמי דין הספינה שכשאינה רה"י אלא כרמלית אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, כדאמרינן גבי בוציאת דמישן, אבל מן הים לתוכה וכן מתוכה לים שרי בלא תיקון זיו, ואי רה"י היא צריך זיו כל שהו להתיר. ודמי נמי קצת להא דתנן בפרק כל גגות רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, וחשיב כולן לרשות אחת, כדאייתא בגמרא, ופסקינן התם הלכה כרבי שמעון והוא שלא ערבו אבל עירבו וכו'. והוצרכתי להאריך, כי יש נוסחאות שכתוב בהן בפירוש רבינו חננאל דמכרמלית לכרמלית לא. ונראה דטעות סופר הוא". ומשמע בדבריו שיש דמיון בין ההיתר לטלטל מכרמלית לכרמלית לבין ש' רש"י דאחד גגות וכו' רשות אחת הן.

רש"י ד"ה ר' שמעון - מיקל מכולם, ואמר חצירות וגגות וקרפיות שאינן יותר מבי"ס, הואיל וכולם אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה, אפילו מחצר של רבים לחצר רבים בלא עירוב, ולית ליה לר' שמעון עירובי חצירות אלא משום היתר כלי הבית. וצ"ע דהרי גם לרבנן מותר לטלטל מחצר לחצר, ולא אסרו אלא בגגין מחמת חילוק הדירוי שלמטה, ומהו שכ' כן בש' ר"ש. ועי' נמוקי הגרי"ב. ואולי י"ל ע"פ מש"כ הנצי"ב

רשות להוציא מהחצר לשם כי החצר היא רק של הדרים בה, והמבוי הוא לכל החצירות. ו, שני בתים בחצר אחת אוסרים זע"ז במבוי, דאף אם אין המבוי מתחלק אלא לפי חצירות מ"מ הבית פרטי והמבוי שייך (בשותפות) לשניים. ודו"ק בכל זה.

והנה בהך תרי ענינים של איסור רשויות לאסור הוצאה מרשות ראובן לרשות שמעון, ולאסור הוצאה מבית ראובן לחצר ראובן ושמעון, מצינו גם חילוק בדרגת הדירוי הנדרשת, ויש לבאר ע"פ הנ"ל או כיו"ב. ז"ל הרשב"א לעיל פה, ב "וקשיא לי א"כ אפילו ראובן משתמש בחורבה שבצד שמאל ושמעון משתמש בחורבה שבצד ימין לפי שאין אחד משתמש שלו אלא דרך אויר ואין אדם אוסר על חבריו דרך אויר דומיא דבור מופלגת מכותל זה בארבעה ומכותל זה בארבעה דשרי לרב אפילו בלא זיו ובלא קנה, וי"ל דמיירי כשחורבה שבימין מיוחדת לראובן ושל שמאל מיוחדת לשמעון ולא אמר רב שאין אדם אוסר דרך אויר אלא באויר משותף כההוא דבור וחורבה אמצעית ואויר רה"ר אבל באויר מיוחד לאחד מהם ודאי אוסר אפילו לרב, כנ"ל", ומבו' דהאי כללא דאין איסור דרך אויר הוא רק ברשות שיש לשניהם חלק, אבל רשות פרטית נאסרת גם ע"י תשמיש דרך אויר. (וזהו הנרמז בקצרה לעיל דלדעת הרשב"א ברשות פרטית אמרי' עולה עד לרקיע משא"כ בחצר שאינה מעורבת, כי לדעת הרשב"א האויר עצמו תליא בדין האם תשמיש דרך אויר אוסר. והיה אפשר לומר עוד דהחילוק הוא בין שימושי בית דשייך בהם עולה לרקיע ובין שימושי חצר, וחורבה דמיא לחצר אע"ג שהיא מקורה, וצ"ע בזה). עוד מצינו לכאו' כע"ז את ש' רש"י דדירה בלא בעלים אף שאינה אוסרת בחצר מ"מ היא עצמה אסורה, ונת' במקומו טעם בזה, דהבית שהוא רשות פרטית ה"ה נאסר מחמת עצם הבעלות, משא"כ החצר שהיא משותפת עם שאר הדירוי, לא תאסור בעלותו את דירוייהן של האחרים.

וטעם הדבר י"ל בכמה אופנים. חדא י"ל עפמ"ש"נ דב' עניני איסור דירוי הם, הוצאה מרשות ראובן לרשות שמעון דהיא מחמת עצם שינוי הבעלות, וזה ל"ש באופן שהוא מוציא מביתו הפרטי לרשות שיש לו חלק בה כי הוא הרי שותף גם ברשות השניה, אלא שזה נאסר מצד הדמיון שיש בין הרשות המשותפת לרה"ר. וא"כ י"ל דהא דבעי' 'דירוי' כדי לאסור ול"ס בעצם הבעלות, וכן הא דבעי' תשמיש גמור ול"ס בתשמיש דרך אויר, זה רק לגבי רשות משותפת שאינה מעורבת, דכדי לדמותה לרה"ר בעי' תשמיש כראוי ולא בעלות בעלמא או תשמיש דרך אויר, (דריבוי בעלות או דריבוי תשמיש דרך אויר לא משוי ליה לרה"ר), אבל ברשות פרטית שלו אפי' אם משתמש שם רק דרך אויר, או שהניח את ביתו בשבת זו ואין לו אלא בעלותו, ג"כ אוסר. (וילה"ס בזה באופן ששניים משתמשים דרך אויר ולא אסרי אהדדי, או חצר שכל בעלי הבתים הניחו את ביתם לשבת ואין להם בחצר דירוי אלא רק בעלות, האם כעת הרשות מותרת לכו"ע, או דרק למי שיש לו שותפות ברשות נאמר ההיתר הזה).

ואפ"ל באופ"א קצת, דהגדר הוא דאין אדם אוסר 'על חבריו' דרך אויר, והיינו דכשבא להוציא מרשות פרטית לרשות משותפת לו עם אחר, עיקר האיסור בזה הוא מחמת דרשות האחר מושלת בו, והוי משו"ה כמוציא משלו לשל חברו, אבל כדי שיהיה חברו מושל ברשות המשותפת לאסור אותו צריך שיהיה לו תשמיש גמור, ול"ס בבעלות האוסרת את הדירה בלא בעלים, וכמו כן ל"ס בתשמיש דרך אויר כדי להיות 'אוסר על חבריו'. וממילא דרשות פרטית נאסרת גם בתשמיש דרך אויר וכן במניח את ביתו, אבל לאסור על השותף להוציא מביתו הפרטי לרשות השותפות בזה צריך דירוי גמורים ותשמיש גמור. ולפ"ז נראה דרשות הסמוכה לרשות (אחת) אחרת המשתמשת בה דרך אויר, ה"ה נאסרת וכמש"כ הרשב"א הנ"ל, וכשיש ב' רשויות סמוכות אז אין אדם אוסר על חברו דרך אויר, אבל גם ככה"ג רשות זו אסורה על אחרים שאין להם חלק בה, דהם ודאי מוציאים מרשות שלהם לרשות שאינה שלהם כלל, וכדי לאסור עליהם לא נצרך הכוח המיוחד של 'אוסר על חבריו' אלא הוי רשויות חלוקות בחילוק בעלות גמור. וכן בדירה בלי בעלים שאסר רש"י את הבית והתיר את החצר, ונת' הטעם כי

החצר נמוך י' מן הגג היה מותר לטלטל מן הגג לחצר כמו לרבנן". ולש' המשנ"ב בר"ס שעב הוא "ומגג לגג אחר הסמוך לו, אפי' גבוה ממנו הרבה, ולא אמרינן (היינו לאפוקי מדעת ר' מאיר במשנה) שע"ז יתחלק לשתי רשויות", ומשמע דזהו עצם טעמו של ר"מ.

ועי' בפיר"ח דגרס שם "אמר רב יהודה כשתמצא לומר לדברי ר' מאיר גגין וחצרות רשות לעצמן וקרפיות רשות לעצמן לדברי חכמים גגין רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן וקרפיות רשות לעצמן". (והובאה גי' זו גם בפ"י רחב"ש ע"ש), ולפ"ד באמת מבר' דגגין וחצרות לר"מ רשות אחת הם, אלא שנאסרו כדין גג גבוה ונמוך. ומאידך לדעת רבנן משמע דאסור להוציא מגג לחצר, ולא כמב' לקמן לדעת רבנן מותר, וכהסבר רש"י להלן "ומגג לחצר דרכים מטלטלין, ואע"ג דגג רשותא דידיה וחצר דשותפות כדתניא בברייתא לקמן, הואיל וגג תשמיש שאינו תדיר הוא לא הוי ממש כבית ומטלטל ממנו לחצר", וצ"ע בדעת רש"י מה החילוק.

והמאירי כ' בזה (בשם הראב"ד) "יש לי מקום עיון אחר שאתה אוסר לדעת חכמים מגג לגג מצד דירורין של מטה שבוקעים ועולים היאך אתה מתיר מגג לחצר ויאסר מצד דירור של מטה מן הגג כאלו מוציא מן הבית לחצר אלא שמדברי גדולי המפרשי' נתברר לי שאין אומרים לאסור מצד הדירורין של מטה אלא הגג שמכניסים בו ומתוך כך כתבו שלדעת חכמי' אסור לבעל חצר זו לטלטל מכלים שבחצרו לגגו של חברו שכמו שאסור לו להכניסם לביתו של חברו כך הדין לגגו שדירור ביתו בוקע ועולה אבל מגגו לחצר חברו או מחצר חברו לגגו הואיל ואין דירור בחצר שיאסרו ואויר גג וחצר הוא הואיל ושניהם תשמיש שוה להיותם תשמיש דירה ולא גוף דירה מותר והלכך כל מגגו לחצרות ומחצרות לגגו מותר אבל מחצרו לגגות אסור". ואמנם גם בשי' רש"י כבר כ' הראש' להלן צ, א דלא התיר מגג לחצר אליבא דרבנן אלא באופן שיש לבעל הגג שותפות בחצר, וכמב' בדבריו בכמ"ד, אבל בלא"ה שמעי' מאיבעיא דרמב"ח על גג ואכסדרא שגם זה אסור, והטעם משום שינוי בעלים, ואולי גם בצירוף שינוי התשמיש.

(וצ"ע בד' הראב"ד הנ"ל מה החילוק בין להכניס מחצירו לגג חבירו דאסור, ובין להכניס מחצר חבירו לגגו או להוציא מגגו לחצר חבירו דמותר. ונראה הביאור, דעיקר איסור רשויות אינו מפני רשותו אלא מפני רשות שאינו שלו, וכשמוציא לרשות אחרת חייב על ההכנסה לשם, וכשמכניס לרשותו חייב משום ההוצאה משם, ולפיכך בהביא לגג חבירו אסור מחמת ההכנסה לשם, אבל בהביא לגגו או הוציא מגג לחצר חבירו, חצר דחבירו אינה אוסרת הכנסה אליה מגג, דלענין זה לא חילקו הדירורים למטה את למעלה, אלא רק לענין איסור הנעשה בגג עצמו. וכן יש לבאר גם את ד' הראב"ד שהביא הרשב"א בחי' לעיל כו, א, ע"ש דס"ל דהיחיד שביטל רשותו אסור להוציא מביתו לחצר, ושאר בני החצר מותרין להוציא מבית היחיד לחצר, והיינו משום דאין לאסור על שאר בני החצר משום ההוצאה לחצר, דהרי החצר רשותם היא, אלא יש לאסור עליהם משום ההוצאה מן הבית, דהבית הוא רשות דאחר, וע"ז אמר' דכיון דהבית מיוחד אף להם, מותרין הם להוציא מן הבית, ולא חשיב שמוציאין מרשות של אחר, ומשא"כ אותו יחיד אסור להוציא מביתו לחצר, כיון דהחצר אינה שלו ויש לאסור עליו משום ההוצאה לחצר. וע"ע מ"מ פ"ה הט"ו שכ' "וזה פירוש מימרא זו דרב אשי א"א לומר בתים כמאן דסתימו דמו משום שהבתים הן הגורמין לחצרות לאסור כלומר שבהיות הבתים חלוקים ותשמיש החצר משותף וטפל לבתים נאסרו להוציא מן הבתים להם בשלא עירבו היילך אין לומר שאינן אע"פ שג"כ אסור להכניס מן החצר לבתים מ"מ עיקר הגורם הבתים הוא שהרי החצר טפלה להן והן אינן טפלין לו אבל כשעירבו דין הוא שהחצרות לא יהיו נחשבות", ויש ללמוד מדבריו דגדר איסור רשויות לעולם תלוי בבתים, וצ"ע).

והנה דעת רש"י (כמש"כ הראש') דהאי איסור הוא אפי' בחד גברא, ומ"מ כ' בסוג' "אבל מגג לחצר לא, כדקתני ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו עשרה, וכל שכן מגג לחצר", וצ"ע מהו ה'כל שכן', וי"ל דמ"מ כה"ג יש יותר מקום לגזור משום תל, אבל אין הדבר תלוי בחילוקי הרשויות והדירורים כלל, ואין הפרש בין גג נמוך

לדעת רש"י ההיתר לטלטל מחצר לחצר הוא רק בדאית ליה שותפות, (וכעין שכ' רש"י לקמן דמגג לחצר מותר רק ע"י שותפות), וא"כ י"ל דזהו דוקא לרבנן, אבל לר"ש מותר בכל אופן. ועכ"פ בעיקר שי' רש"י דמגג לחצר מותר רק בדאית ליה שותפות, (וכן מחצר לחצר לד' הנצי"ב), יל"ע האם מגג לגג ג"כ יש להתיר ע"י שותפות, או דע"י חילוק דירורים למטה הוי כבתים ממש.

רבנן סברי כשם שדירורין חלוקין למטה כך דירורין חלוקין למעלה. מצינו בתוספתא סופ"ז המשך וביאור לפלוג' ר"מ ורבנן, ז"ל 'אמ' להם ר' מאיר אי אתם מודים באנשי חצר ששכחו ולא עירבו שאסור להכניס ולהוציא מחצר לבתים ומבתים לחצר וכולן ששבתו בחצר מותרין לטלטל בחצר מה נשתנה גג מחצר אמרו לו לא אם אמרת בחצר שאין תחתיה דירורין תאמר בגגות שיש תחתיהן דירורין אמ' להם אף חצר פעמים שיש תחתיה דירורין אמרו לו לא אם אמרת בחצר שאין כל אחד ואחד מכיר את שלו תאמר בגגות שכל אחד ואחד מכיר את שלו אמ' להם הרי שהיתה חלוקה או שהיתה עשויה פסיפס לא כל אחד ואחד מכיר את שלו אמ' ר' שמעון בן לעזר עד כאן היתה תשובה", ועי' חס"ד שכ' תשובת רבנן, אבל מצינו המשך בד' הירו', ז"ל "אמר להן הרי שהיתה החצר למעלה מן הגג מהו אמרו לו לא אם אמרת בחצר שאין כל אחד מכיר את מקומו תאמר בגג שכל אחד מכיר את מקומו אמר להן הרי שהיתה החצר חלוקה בפסיסיות מהו עד כאן היתה תשובה. א"ר יוסי בי רבי בון מיכן והילך היו משיבין לפניו אמרו לו לא אם אמרת בחצר שמחיצותיה עולות עמה תאמר בגג שאין מחיצותיו עולות עמו. והוא מימר לון אף אנא אית לי עמוק כגובה".

ואי קסבר אין חלוקין דכל למעלה מעשרה רשות אחת היא אפילו גג גבוה עשרה ונמוך עשרה נמי. הב"מ והרש"ש תמהו דהרי הטעם הוא מחמת שאין תשמישן תדיר ולפיכך אין בהם חילוק רשויות, ומהו הטעם הנוסף האמור כאן דכל למעלה מ' רשות אחת היא. ואולי זהו תוספת טעם למה ר"מ אינו מודה לסברת רבנן דאף שאין תשמישן תדיר מ"מ הדירורים למטה מחלקים למעלה, וע"ז בא הטעם דכל למעלה מ' רשות אחת. ולש' המאירי הוא "מיהא הואיל ואין תשמישם תדיר אחר שהם למעלה מעשרה אין בהם דין חלוק רשויות". ויש גי' בגמ' דכל למעלה מעשרה רשות אחרית היא, ולפ"ז פשוט דהנידון הוא להוציא את הגג מכלל חילוק הרשות והתשמיש למטה. (ולש' השאלות ש' מט הוא "מהו לעיולי מחצר לגג ומגג לחצר ומגג לגג של חבירו מי אמרינן גג כבית משוינן ליה ואסיר או דילמא כיון דגגין אוירא בעלמא ניהו כחצר דמיין ושרו פליגו תנאי בהא מילתא"). וע"ע שפ"א.

גזירה משום תל ברה"ר

יחייב אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין ויחייב אביי גביהו ויחייב וקאמרי בשלמא רבנן סברי כשם שדירורין חלוקין למטה כך דירורין חלוקין למעלה אלא ר"מ מאי קסבר אי קסבר כשם שדירורין חלוקין למטה כך דירורין חלוקין למעלה אמאי רשות אחת הן ואי קסבר אין חלוקין דכל למעלה מ' רשות אחת היא אפילו גג גבוה י' ונמוך י' נמי אמר להו אביי לא שמיע לכו הא דאמר רב יצחק בר אבדימי אומר היה רבי מאיר כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת כגון עמוד ברה"י גבוה י' ורחב ד' אסור לכתף עליו גזירה משום תל ברה"ר הכי נמי גזירה משום תל ברה"ר.

הנה בפשטות הא דאסר ר"מ גג נמוך וגבוה מחמת האי גזירה משום תל, וכמו כן מה שאסר מגג לחצר משום האי גזירה וכמב' להלן צ, ב "ורב אליבא דרבי מאיר ליטלטלי מגג לחצר גזירה משום דרב יצחק בר אבדימי", אי"ז שייך כלל לדיני איסור דירורים, אלא הוי גזירה בפנ"ע משום תל ברה"ר. וכה"ק שם התורא"ש, ז"ל "לדברי רבי מאיר גגין רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן. תמיה לי אמאי נקט האי לישנא דהא דאסור לטלטל מגג לחצר לרבי מאיר לאו משום חילוק רשות דאילו לא ה' החצר נמוך י' מן הגג היה מותר לטלטל מן הגג לחצר כמו לרבנן". ואולי אין כוונתו להק' בסברא, אלא בהאי לישנא דגגין לעצמן וחצרות לעצמן דאי"ז עיקר הטעם אלא ה"ה גג גבוה ונמוך, אבל יותר משמע דהק' היא בטעם הדין, ורק הוכיח דע"כ אי"ז הטעם דהוי ב' רשויות דהא "אילו לא ה'י

מגג לחצר אע"ג דלרבנן בגג יתר מבי"ס אסור לטלטל ממנו לחצר לשמואל בפחות מבי"ס שרי מ"מ יאמר שמואל דלר"מ יש לגג תורת קרפף בין ביתר מבי"ס בין בפחות, כיון דהריטב"א שם פי' באופ"א. וגם דהא לא קי"ל כשמואל בגג אלא כרב). ולהלן צ, ב כ' "כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר גגות רשות לעצמן. ואפילו הם של בעלים הרבה כדאיתא לקמן במתנית' ומינה שמעינן לחצרות ולקרפיפות דהא חזינן דלא קפיד רבי מאיר בגגין לשנוי בעלים כיון שתשמישן שוה ואין תשמישן לדירה ממש, ובבתים בלחוד הוא דקפיד לשנוי בעלים מפני שתשמישן חשוב והוא הדין דקפיד מגג לחצר ומחצר לקרפף לפי שאין תשמישן שוה, וכ' רש"י ז"ל דמגג לחצר לרבי מאיר ומקרפף לחצר שאוסר אפילו כשהם של איש אחד גזירה משום תל ברה"ר כלומר כשהו גבוה מזה י"ט, ואין זה כפי פירושינו שכתבנו בריש פרקין דההיא גזירה ליתא אלא כשהם של שני בני אדם ולא ערבו, הרי דהאיסור מגג לחצר תלוי בדיוורים ובהא דאין תשמישן שוה. וצ"ע אם גם איסור גג נמוך וגבוה שייך לדין דיוורים, דהרי תשמישן שוה. (ולכא"ו על עיקר הגזירה דעמוד ודאי ל"כ הריטב"א דהאיסור תלוי בדיוורין ושאינן תשמישן שוה). והנה להרשב"א (וכן להריטב"א בשבת) ע"כ יש בזה חילוק, דהרי בעמוד בחצר לא אסרו אלא בחצר דרבים, ואילו בגג נמוך וגבוה אסור גם בגג דחד וגג דאחר בלא רבים. (ומש"כ הריטב"א "ומקרפף לחצר שאוסר אפילו כשהם של איש אחד גזירה משום תל ברה"ר", צ"ל דאזיל לשי' דאין איסור בקרפף וחצר דחד גברא, ולכן הוצרך לגזירה דתל).

ובתור"ד להלן צ, א כ' "דאמרי' לקמן דלדברי חכמים גגין וחצרות רשות אחת וטעמ' דמילתי' דכיון דס"ל לרבנן דכשם שדיוורין חלוקין למטה כך דיוורין חלוקין למעלה א"כ דירת הגגין דירה חשובה היא כמו דירה החצרות והלכך אע"פ שהן של שני בעלים מטלטלין מזה לזה כיון דדמי להדדי ודוק' בשני גגין אסרי רבנן מפני שהדירות מסומנות דירת גג זה לזה ודירת גג זה לזה ואסור לטלטל מדירת זה לדירת זה בלא עירוב אבל חצר אע"פ שדירתה חשובה אין הדירות מסומנות זו לזה וזו לזה אלא הכל יחד בשותפות הלכך מטלטלין מגג לחצר ואע"ג דאיכ' שינוי בעלים ולא דמי גג לבית שדירת הבית חשובה הרבה הלכך אסור לטלטל מבית לחצר בשינוי בעלים אבל הגג אינו חשוב אלא משום הבית שלמטה וכן חצר נמי אינה חשובה אלא מפני הבית שבתוכה הלכך דמי להדדי גג וחצר ומטלטלין מזה לזה, ושם ע"ב כ' "לרב אליב' דר"מ ליטלטל מגג לחצר פי' לרב דאמר דמחיצות הניכרות דאמרין בהו גוד אסיק כמחיצה שהוקפו לדירה דמיין א"כ דירת הגג חשובה היא לר"מ כמו דירת החצר ואמאי קאמר דלא מטלטלין מגג לחצר דבשלמא לשמואל דאמר כמחיצות שלא הוקפו לדירה דמיין וגם לית לי' לר"מ כשם שדיוורין חלוקין למטה כך הן חלוקין למעלה מש"ה לא מטלטלין לר"מ מגג לחצר ואפי' בגג פחות מבי"ס משום דלא הוו תשמישיהו להדדי שדירת החצר חשובה דירה, ודירת הגג אינה חשובה דירה אלא לרב הוו שוו להדדי, והיינו דלדידיה מה שאסר ר"מ מגג לחצר אי"ז שייך כלל לגזירה דתל, אלא הר"ז תלוי בעצם הפלוג' בין ר"מ לרבנן. ואולי י"ל דע"ז בא תי' הגמ' משום גזירה דתל, ואפי' אליבא דשמואל, ולפ"ז צ"ע מש"כ בע"א.

ובמהרש"א בשבת קל, ב כ' "מפירש"י פ' כל גגות לא שיטלטל מגג לגג אם חלוקין בעליהם משום דגגין לרבנן כבתים משוי להו על ידי חילוק של מטה כו' ומגג לחצר דרבים מטלטלין ואע"ג כו' עכ"ל ע"ש. וכן מוכחא שמעתין דהתם דהכא דרבנן מחמירי טפי מר"מ דר"מ שרי דרך גגות מגג לגג ורבנן אסרי ליה משום חילוק רשות של מטה ור"מ מחמיר טפי מגג לחצר של רבים משום דאין תשמישן שוה וק"ל". ותמה עליו הרש"ש שם דהרי ר"מ אוסר גם בגג וחצר שלו ומשום גזירה דתל וכשי' רש"י. וכנראה המהרש"א אזיל כד' הריטב"א דגזירה דתל היא רק בצירוף הא דאין תשמישן שוה.

אבל באמת צ"ע דכיון דאשכחן האי גזירה גם בב' גגין אפי' שתשמישן שווה, מהיכ"ת דהאיסור של מגג לחצר מגזירה דתל הוא מחמת חילוק התשמיש. וכן ק' בד' הרשב"א והריטב"א הנ"ל, דהרי מגג לגג נמוך וגבוה אסר ר"מ אפי' בגג א' של יחיד והב' של אחר,

וגבוה לגג וחצר, דאף בגג וחצר אין איסור אלא מחמת הגזירה על חילוק והפרש הגבוה י"ט. אבל גם להלן צא, א כ' רש"י "אבל מגג לחצר ומגג לקרפף לר' מאיר לא, ואפילו של איש אחד כדאמרין גזירה משום תל ברה"ר, וכל שכן כשהן של שנים", והיינו דגזירת תל מתעצמת בגג וחצר כשהן של שנים. אלא דבגזירת תל עצמה י"ל דל"ה גזירה ואיסור בעלמא, אלא דמדרבנן הוי כב' רשויות, דהנה לש' רש"י בסוג' הוא "כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות - שעומדת כל אחת לבדה. והן רשות אחת - שם אחת להן, ששתיהן רה"י. כגון עמוד - גבוה עשרה בחצר. אסור לכתף עליו - מן החצר, ואע"פ שרשות חצר עולה עד לרקיע", וצ"ע דגם בלא"ה דרשות חצר עולה עד לרקיע היה מותר להוציא ממנה לעמוד ולולי הגזירה כיון דהוי מקו"פ, (עי' כע"ז לעיל בתוס' לב, ב), ונראה דבא לומר דאע"ג דהוי רשות אחת ממש, מ"מ גזר ר"מ לר"מ את העמוד כרשות חלוקה.

ואמנם הראש' כ' להגביל את האי גזירה משום תל רק באופן שיש בזה חילוקי דיוורים, דהנה הרשב"א בעבוה"ק כ' "וכן אם היה שם עמוד גבוה י' ורחב ד' מותר, שהכל רה"י הוא. ויש מי שאוסר בעמוד, שחכמים אסרוהו גזירה משום תל שברה"ר. ולא יראה לי כן, שלא גזרו כן אלא בעמוד העומד בחצר המשותפת ולא עירבו שהיא נראית להם כעין רה"ר הואיל ואסור להכניס ולהוציא ממנה לבתים ומן הבתים לה, וזה נראה לי עיקר", וכ"כ בחי' שבת ט, א. וכן הריטב"א בסוג' כ' "ודעת רבותי שיחיו דה"ה דאפילו בעמוד לא אסרו אלא כששתי הרשויות דשני אנשים ולא עירבו דהשתא דמי לתל ברה"ר, שאם הרשויות דחד גברא אי נמי דרבים ועירבו ליכא למטעי בהא כלל דהכא נשתמש מרשותו לרשותו ובתל זה בא להשתמש מרשותו לרשותו וכו' ומה ששאלו היאך מטלטלין ספרים מן התיבה לחוצה לה אינו קשה אפילו היה הלכה כרבי מאיר לפי מה שכתבנו".

ובשבת שם כ' הריטב"א "וא"ת והאיך אנו מניחים על התיבה שבביהכ"נ שום דבר וכו' ויש שפירש שאף ר"מ לא אמר בשתי רשויות דחד גברא, אלא בעמוד העומד בחצר השותפים או במבוי שלא עירבו, דהשתא איכא למיגזר גבי תל ברה"ר, דהא חזו דבית וחצר או בית ומבוי שתי רשויות ואסורים זה עם זה ואפ"ה משתמשים מן המבוי או מן החצר לעמוד, דאלמא עמוד אינו חולק לעצמו כשהוא בתוך רשות אחרת, ודברים של טעם הם". (וצ"ע סתי"ד, דכאן נראה דאוסר גם בחצר דחד ועמוד דחד, ואילו בשבת נראה דס"ל כהרשב"א דהאיסור הוא רק בחצר של רבים ועמוד של יחיד. ולש' ס' הבתים הוא "ולפי פסק זה תמהו רבים איך נתפשט המנהג לטלטל מן העמודים שבביהכ"נ". לפיכך אמר אחד מן הגדולים שלא נאמר דבר זה אלא בעמוד שבחצר, שהרבה בתים בתוכו ולא עירבו. ואע"פ שמותר לטלטל הכלים שבחצר בכל החצר, אין מטלטלין מן העמוד לחצר גזירה משום תל ברה"ר, מפני שהם מדמים חצר לרה"ר הואיל ואין מטלטלין מן הבית לחצר").

ואף לקמן צב, א מבו' ברשב"א וריטב"א דלגבי איסורא דר"מ מגג לחצר נאמר גם הדין דכלי ששבת בחצר אסור להוציאן מגג לגג, וע"כ (עכ"פ לענין מגג לחצר, דאין ראייה עדיין על גג נמוך) דהוי מלתא דחילוק רשויות, ולא סתם גזירה אטו תל ברה"ר. ויותר מזה דקדק הגאון"י מד' רש"י במתני' דגם באיסור גג גבוה יש דין כלי ששבת, ואף אחר שהוציא מהגבוה לנמוך בהיתר או באיסור אסור לו להוציאן לגגים אחרים שווים. ולקמן צא, א הובאו ד' התוספתא ד"וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר בגגין מותר לטלטלן בגגין ובלבד שלא יהא גג גבוה", ומשמע להדיא דכלים ששבתו בחצר אסורים בטלטול בגגין וכן להיפך אליבא דר"מ. (אמנם גי' הגר"א בתוספתא היא "וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בגגין ובלבד שלא יהא גג גבוה", ולפ"ז מבו' איפכא).

ומלבד זאת, מבו' בריטב"א בכמ"ד דגדר איסור מגג לחצר אליבא דר"מ הוא משום דיוורים. ז"ל בסוג' "ולא מייעט רבי מאיר אלא שלא לטלטל מגג לחצר או לקרפף שהן דיוורין חלוקין". (ואין לומר דכוונתו לשי' שמואל דגג הוי קצת כקרפף, וכמש"כ התוס' להלן צ, ב "כיון דחשיב ליה לשמואל אין מוקל"ד ליכא למיפוך דליטלטל

בצירוף גדר האיסור של חילוק רשויות. אבל עצ"ע כיון דהרשב"א להלן צב, א כ' ויש לפרש דעיקר מאי דפסק כר' שמעון קשיא ליה מי אמר ר' יוחנן הלכה כר"ש והא תנן כותל שבין שתי חצרות וכו' וקאמר סתמא כר"מ דאמר כל שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת כגון עמוד ברה"י אסור לכתף עליו והלכך אסור להשתמש מכותל גבוה עשרה ורחב ד' לחצר דאלו לר' שמעון גג וחצר רשות אחת הם ומותר אפי' להוריד למטה, וה"ה לרבנן, א"כ כיון דסתם מתני' כר"מ היאך פסק כן כר"ש, ומשני ההיא סתמא כר"ש אתיא ומאי למטה למטה לבתים, וכן פי' ר"ת ז"ל והראב"ד ז"ל, ולפי פי' זה יש לי ראייה מאותה משנה דפרק חלון למה שאמרתי דאפי' ר"מ לא אסר עמוד גבוה שבחצר דחד גברא דהא ס"ד דרבינא דמתני' דוקא ר"מ ואסר להוריד משום דגג וחצר שתי רשויות משום גזירה דרב יצחק דעמוד ואפ"ה דוקא בכותל שבין ב' חצרות אבל כותל של ראובן שבחצרו שרי", ומכ"כ דגם לגבי כותל שבין ב' חצירות לא קי"ל כגזירת ר"מ, ולא רק בגג וחצר או גג גבוה, וצ"ע.

ובעיקר הגדר הנ"ל לבאר דהאי גזירה דתל ענינה כעין חילוק רשויות, אם בגג וחצר או אפי' בגג גבוה, או אפי' בעמוד ברה"י, הנה לכא"ו נפק"מ עוד דאי אשכחן גג שנפרץ במילואו לגג גבוה, יתכן שיהיה בו איסור של נפרץ במילואו למקום האסור לו. ואמנם יתכן דאיסורא דנפרץ לרשות האסורה אי"ז דוקא באיסור של חילוק רשויות, (וכמב' בד' התוס' לעיל מב, א, ועוד), וא"כ אין זה תלוי בגדרי האיסור של גזירה דתל, ובכל אופן יהיה שייך בזה איסורא דנפרץ לרשות האסורה. (ובד' הראשונים להלן צב, א גבי גג קטן שנפרץ לגדול לכא"ו מב' דיש בזה איסור של נפרץ במילואו גם בשי"ר ר"מ, כלפי כלים ששבתו בבית). גם נפק"מ בזה למה שהוכיחו האחר' מהא דהק' בגמ' איך מותר להוציא מחצר לחצר דרך כותל, דמאי ק' והא י"ל דאינו מניח ע"ג הכותל, אלא מוכח דיש איסור גם בלי הנחה, דלהנ"ל יש להוכיח כן בכל איסור רשויות, ולא רק בגזירת תל.

והנה בד' הר"י מלוגיל הק' האחר' סתי', דמתחילה כ' גזירה משום תל ברה"י כלומר שיחשוב הרואה ויאמר הלא חצר זה נחשב כרה"י שהרי אין מכניסין מתוכו לבית ולא מן הבית לתוכו ואפי' הכי מעלין מן החצר על העמוד ומורידין ממנו לחצר הכי נמי אם יהיה תל או עמוד גבוה עשרה ברה"י אע"פ שאסור להוציא ולהכניס ממנו לרה"י אבל מותר הוא ברה"י עצמו להעלות מרה"י על העמוד, ואח"כ כ' כד' רש"י בשי"ר ר"מ "מגג לחצר לא ואפי' הן של איש אחד כדאמרין גזירה משום תל ברה"י וכל שכן כשהן של שנים". ואולי להנ"ל י"ל להיפך, דבגג וחצר דשייך יותר הגדר של חילוק רשויות יש איסור אפי' אם הן של איש אחד, אבל בעמוד בחצר י"ל דאין כאן כ"כ חילוק רשויות אלא באופן דהחצר של הרבים ואז שייך יותר הגזירה של תל ברה"י וגדר האיסור של רשויות חלוקות.

עוד יש להוסיף בזה טעם, דאמנם עיקר הגזירה הוא מחמת תל וכמב', ואע"כ נעשה כאן איסור כעין חילוק רשויות. דהנה באו"ש בהל' מילה פ"ב כ' "נראה דאולי טעמי' דר"ח דסבר כיון דסכין של מילה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, דלא גרע מסכינא דאשכבתא, ורק למצותו מותר לטלטלו, והנה ביהש"מ דיעולי יומא הוי אסור לטלטלו כלל, לא שייך לאחשובי אותו כמו ששבת בחצר, דניהוי כל החצירות וקרפיפות כולן רשות אחד, דכיון דלאו בר טלטול הוי כלל, ותו כי הגיע זמנו לטלטול מצוה ביום השבת אסור לאפוקי יתיה מחצר לקרפף, והוי כאלו השתא הובא דרך מלבוש לחצר, דאסור להוציא לחצר אחרת, ולפי זה אין האיסור משום דשבת בבית, רק הסיבה, דשבת בחצר לא בבית אוקים יתיה ברשות חצירות, והוי כמו ששבת בכל החצירות, כיון דהוא בחצר, ולאפוקי עומד מחצר לחצר, דכולהו לא בת דירה הוי, אבל כאן דביה"ש לאו לטלטול חזי לא הוי כמו ששבת ברשות חצירות, כן נראה לאמר בטעם רבינו חננאל". ולפי"ד כלים ששבתו בחצר אבל לא היו מותרים בטלטול לכל החצירות הוו כמי ששבתו בבית, ואסורים בטלטול מחצר לחצר. וא"כ ה"ה דגג וחצר דיש בנייהם גזירת תל, א"כ שבת בא' מהם אסור ליכנס בשני כיון דלגבי הוי ככלי ששבת בבית.

אע"ג שאין כאן רבים, וא"כ למה מגג לחצר בעי' רבים בדוקא לענין האי גזירה. וצ"ל לכא"ו, דהרי בגמ' לקמן הק' "ורב אליבא דרבי מאיר ליטלטלי מגג לחצר גזירה משום דרב יצחק בר אבדימי", וביארו שם התוס' והראש' ד"אע"ג דידע טעמא דר"מ דגג גבוה ונמוך דהוי משום דרב יצחק בר אבדימי מגג לחצר עניניהם חלוקים ס"ד דלא דמו לתל ברה"י, וא"כ י"ל דאף בתי' הגמ' דשייך בזה הגזירה מ"מ זה רק כמו שביארו הראש' משום דהוי חצר של רבים ומה"ט דמי טפי לרה"י ואיכא למיגזר כהאי גזירה של עמוד ברה"י, וא"כ בגג לגג הגזירה היא כפשוטה, ואילו מגג לחצר יש כאן גדר אחר בהאי איסור הבא מחמת הגזירה.

והנה כ' הריטב"א בסוג' "ומסתברא דדוקא נקט עמוד וכיוצא בו שאינו רשות חשוב לתשמיש וכיוצא בו מצוי תל ברה"י ואתו למימר כשם שזה מתבטל ברה"י שעומד בו כך עמוד ברה"י מתבטל ברשות שעומד בו, אבל עלייה שבחצר וכיוצא בה שחשוב לתשמיש לא גזרינן בה משום תל ברה"י ולא אמרו כן אלא בעמוד או אמת הרחים", וכיו"ב כ' בשבת שם, ז"ל "וא"ת ולר"מ היאך מוציאים מבית לעליה, י"ל דבדידיה ליכא משום גזירת תל ברה"י, דבתל או עמוד ברה"י אתי למיטעי שהוא בטל לגבי רה"י כיון שעומד בתוכו, אבל בעליה וכיוצא בה שהוא דבר חשוב לא טעו". (והתוס' בשבת שם כ' "אומר ר"י דמבית לעליה לא אסר ר"מ לטלטל דלא יבא לטלטל בכך מרה"י לעליה דמינכר מחיצתא ולא טעו אינשי בהכי אלא דוקא תל ברה"י גזר אטו תל ברה"י דליכא מחיצות", ולכא"ו זה כלל אחר, דע"י היכר מחיצות ל"ש את הגזירה, והיינו דתל עם מחיצות ניכרות לא גזרו בו כה"ג). ויל"ע דלפ"ז מה שייך הגזירה בגג נמוך וגבוה דלכא"ו דמי טפי לבית ועליה ולא לעמוד ברה"י.

ואולי צ"ל דבאמת בין מגג לגג ובין מגג לחצר דאסר ר"מ מחמת הגזירה דתל ברה"י, מ"מ אי"ז האי גזירה על עמוד ברה"י כפשוטה, כיון דהגג הוא דבר חשוב ואינו נראה כמתבטל, אלא דמ"מ הגבהים השונים מחשיבים את הרשויות והדירות כחלוקים, ויש כאן האי איסור דרבנן של הוצאה מרשות לרשות. (ואולי גם לשי' רש"י דאפי' בחד גברא אסר ר"מ, מ"מ י"ל דהשימושים השונים או חילוק הגובה נחשב כרשויות חלוקות מחמת האי גזירה דתל). דהנה המאירי כ' "מאחר שפסקנו כר' שמעון אף בגבוה ונמוך משאר גגות עשרה ממילא נדחה מה שהיה ר' מאיר אומר שעמוד ברה"י גבוה עשרה ורחב ארבעה אסור לכתף עליו אלא מותר שהרי זו נגדרת אחר דבריו שבמשנה ונדחית בדחיית חברתה וכן נראה דעת גדולי הפוסקים והמחברים שלא הביאוה ומ"מ י"א שבזו הואיל והזכרה בה גזרה ר"ל משום תל ברה"י הלכה כר' מאיר בגזירותיו ואע"פ שאביי אמ' הכא נמי גזרה וכו' אינו כן אלא בזו משום חלוק רשויות הוא ופוסקי' בה כר' שמעון אבל זו גזרה גמורה היא והלכה כדבריו". וצ"ע דאם קי"ל כהאי גזירה דתל, א"כ אף דלא קי"ל אלא כר"ש מ"מ י"אסר גג גבוה או מגג לחצר משום האי גזירה, וע"כ דיש מקום לומר דהגזירה ל"ש בגג וחצר או בגג גבוה, ולכא"ו הטעם כשי"נ דבכה"ג אין הגג מתבטל ודמי לבית ועליה ולא לעמוד ברה"י. (ולש' המרדכי סי' תקכח "אומר ר"י אע"ג דקי"ל הלכה כרבי מאיר בגזירותיו בהא הלכה כר' שמעון דשרי לטלטל מגג לחצר", והמשמעות היא כעין המאירי). ולעיל מינה ג"כ כ' המאירי "ולדברי ר' שמעון גגות וחצרות וקרפיפות כלן רשות אחת הן ואע"פ שאינם רשויות שוים שהרי גגות למעלה מעשרה והאחרים קרקע גמור מ"מ שוים הם מצד אחר והוא מצד שאין תשמישם תדיר", ויש ללמוד מזה דענין גזירת תל היא בצירוף ענין חילוק רשויות ע"י הפרש הגובה.

ואף בד' הרשב"א מב' כן, דהרי בעבוה"ק הנ"ל הביא את האיסור על עמוד בחצר של רבים גזירה משום תל, ומאידך פסק כר"ש, שכ' "חצר וגג וקרפף ואכסדרה ומרפסת ומבוי רשות אחת הן, אע"פ שזה לראובן וזה לשמעון מטלטלין מזה לזה ואע"פ שלא עירבו", ומותר לטלטל מגג לחצר ולא הזכיר גם איסור טלטול מגג גבוה, וצ"ע דהא איכא גזירה, וע"כ כד' המאירי הנ"ל דקי"ל כר"מ בגזירותיו ולא בדין חילוק רשויות, וכשי"נ דהגזירה עצמה ל"ש כאן כ"כ אם לא

גם לקולא, ואפי' אם אין חצירות רשות לעצמן ואסור להוציא מחצר לחצר גם כלים ששבתו בתוכן, מ"מ בדליכא כותל ביניהן ודאי הוה רשות אחת ואף לקולא, וצ"ע בזה. ולעיל בפ' חלון האריכו הראש' להוכיח דאע"ג דבחרין בין חצירות בעי' רוחב ד', מ"מ כותל אפי' רוחב כ"ש מהני, ואתו לאפוקי משי' קצת גאונים (כמוכא בעבוה"ק) דס"ל דכותל נמי בעי רוחב ד', וא"כ להנך גאונים נפקא דהע' התוס' דהומ"ל בשאין הכותל רחב ד', הר"ז כאילו אין שם כותל כלל, ושוב י"ל כנ"ל דאם ליכא כותל הוה חצירות אלו רשות אחת גם לקולא, אפי' אם בעלמא אין החצירות רשות אחת.

נפרץ במילואו למקום האסור

וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו איתמר רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו. ופירש"י "אלא בארבע אמות - דכיון דלרבנן כל אחד רשות לעצמו והן פרוצין זה לזה, אוסרין זה על זה, דהוה ליה רשות פרוצה במלואה למקום האסור לה". ובתוס' הוסיפו "פלוגתייהו נפקא מינה נמי לר"ש כלים ששבתו בבית ואע"ג דגבי כלים ששבתו בתוכו הוה נפרץ במילואו למקום המותר לו מ"מ חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור לכלים ששבתו בתוך הבית". והנה יש כאן חידוש דשייך גדר של נפרץ לרשות אסורה כלפי האסור של כלי ששבת וכו', אע"ג דכלפי כלים ששבתו בתוכן הוה רשות המותרות זכ"ו, (וכדהוכיחו בתוס' דאשכחן "נפרץ במילואו למקום האסור לטלטל מגואי לבראי ומבראי לגואי הוה מקום המותר לו". וילה"ס להסוב' דכרמלית גמורה מותרת בהוצאה והכנסה לרה"י הפרוצה במילואה לכרמלית, ויל"ע אם היתר זה הוא גם בהאי כרמלית שהיא פרוצה כך רק לגבי כלים ששבתו בבית). וצריך לברר מהו גדר האסור של נפרץ למקום האסור, וכן מהו גדר האסור של כלי ששבת בבית.

והנה מצינו שי' אחרת מתוס', דס"ל דרשות האסורה רק בכלים ששבתו בבית אינה אוסרת רשות הפרוצה לה. דמד' רש"י בסוג' נראה לדקדק דס"ל דאליבא דר"ש אין נפק"מ בפלוג' רב ושמואל אלא רק אליבא דרבנן, שכן כ' "רב אמר אין מטלטלין - לרבנן, בגג הסמוך לחבירו. אלא בארבע אמות - דכיון דלרבנן כל אחד רשות לעצמו, והן פרוצין זה לזה, אוסרין זה על זה, דהוה ליה רשות פרוצה במלואה למקום האסור לה", ולקמן צג, ב כ' רש"י "אבל הכא שתי רשויות האסורות זו עם זו היו, ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה למקום האסור לה, אע"ג דקיימא לן דחצירות רשות אחת הן, הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן, ורב לטעמיה דאמר הלכה כר' שמעון, והוא שלא עירבו, אבל עירבו שתי רשויות הן". ולכאור' כן מבו' בד' רש"י לעיל כג, ב ש' "ואע"ג דמקום זריעה הוה קרוי קרפף, ושאינו נזרע הוה חצר ופרוצין זה לזה, שאין מחיצה ביניהן, אפילו הכי לא אסרי אהדדי, הואיל ודחד גברא היא, ור' שמעון היא דאמר רשות קרפף וחצר לא אסרי אהדדי, אפילו היא של שני בעלי בתים. כדתנן ר' שמעון אומר אחד חצרות ואחד קרפפות ואחד גגות רשות אחת הן - לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן, ואפילו הן של בעלים הרבה, אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר אסור להוציאן מחצר לקרפף או לגג, דבית וקרפף שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא", הרי דאע"ג דיש איסור בקרפף וחצר על כלים ששבתו בבית, מ"מ מותר להוציאם מהבית לחצר ולא אסרי' מצד פרוץ לרשות האסורה. (ואולי לא איירי רש"י בכלים ששבתו בבית. ובסתי"ד רש"י אי אסור גם בחדד גברא כבר עמדו האחרו'). וע"ע טור ב"י ודרכ"מ ומג"א סי' שנחלקו בזה.

ובשערי ציון סי' ד האריך לבאר דכן היא גם שי' הר"מ שהשמיט את פלוג' רב ושמואל דסוג', וטעמו כיון דאין בזה נפקותא לדידן דק"ל כר"ש, וגם כשאין מחיצות בין הגגים מ"מ אין כאן פירצה לרשות האסורה. ואע"ג דלדידן נמי כלים ששבתו בבית אסורים בהוצאה מגג לגג ומחצר לחצר, מ"מ איסור זה אינו עושה איסור טלטול כדין פרוץ במילואו לרשות האסורה עליו. והנה במתני' לקמן צב, א תני "חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה", והרי חצירות מותרות זכ"ו, וע"כ לכאור' דכיון דכלפי כלים ששבתו בבית הם אסורות זכ"ו, חשיבא הקטנה כנפרצה לרשות האסורה כלפי כלים ששבתו בבית. וק' לשי' דפליגי אתוס', וכן ק' בדעת התוס' ג"כ

סבור מינה אפילו מכתשת ואפילו גיגית. לכאור' מבו' כאן דאיסור רשויות שייך גם בכלים, אמנם יש לדחות דשאני גזירת תל משאר איסור רשויות. ונפק"מ בזה למה שדנו הפוס' לאסור לזרוק לפחי אשפה אפי' כשיש ע"ח, כדין בית וקרפף דחד גברא. אמנם מש"כ דבפחים גדולים ודאי יש לאסור כיון דבמחזיק מ"ס ל"ח ככלי אלא כקרקע, יש להעיר דכלי מתכות גם ביותר מ"ס ל"ח כקרקע אלא ככלי, וכמש"כ התוס' בפסחים קט, ב "ים שעשה שלמה היה של נחושת ומקבל טומאה אע"ג דאין מיטלטל מלא וריקן דדוקא כלי עץ איתקש לשק", וכן האור"ז בהל' שבת סי' עח כ' "וכן הא דתנן שובר אדם את החבית אם הוא של עץ צריך שלא תהא מחזקת ארבעים סאה בלח".

והרי כותל שבין שתי חצירות דקבוע ואמר רב יהודה כשתימצי לומר לדברי רבי מאיר גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן קרפפות רשות לעצמן מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת לא להכניס ולהוציא דרך פתחים. ויל"ע דלכאור' י"ל דשרי לטלטולי דרך כותל כשאינו מניח ע"ג הכותל. וכ' החזו"א בסי' קג סק"ט כ' לגבי נידון האחרו' האם יש איסור בעקירה בלי הנחה ברשויות דרבנן, "ובעירובין פ"ט א' מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל כו' מבואר מכ"ז דעקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן אסור". והנה הריטב"א בסוג' כ' "והא כותל וכו'. פי' אעיקר טעמא דפרישנא במתני' פרכינן דהיאך אפשר לומר דטעמא דרבי מאיר במשנתנו משום ההיא דרב יצחק בר אבדימי דהא כותל שבין שתי חצירות דקביע ואמר רב יהודה לדברי רבי מאיר וכו', אלמא לר' מאיר מותר לטלטל מחצר לחצר שיש כותל גבוה עשרה ביניהן ואע"פ שלא עירבו", אמנם להנ"ל י"ל דבעיקר גזירת תל ל"ק דיהיה אסור בלי עקירה והנחה כיון דהוה גזירה בעלמא, משא"כ איסורא דגג גבוה או מגג לחצר דהוא בגדרי איסור רשויות מקשי' דיש לאסור הוצאה גם בלי הנחה. או לאידך גיסא דינא דמתני' אם היה מתפרש מצד רשויות דרבנן, אין הכרח שיש לאסור הוצאה בלי הנחה על הכותל, אבל כיון דהאיסור הוא מחמת גזירה דתל, א"כ הוה עיקרו דאו' ויש לאסור גם בלי הנחה. (וע"ע ביאור"ל ר"ס שסו, וכן ר"ס שנה, ובד' החזו"א שם סק"כ).

אמנם יש מקום לומר באופ"א, דהנה שי' הרמב"ן דבעמוד ל"א אויר רה"י עולה עד לרקיע, (והטעם הוא, או מפני דאין גו"א על מחיצות דעמוד, ואין האויר עולה בלא גו"א מחיצתא, או לאידך גיסא דל"ש גו"א בעמוד כיון שאין אוירו עולה עד לרקיע, וא"כ הוה כרשות אחרת. ונת' במקו"א). ולדבריו האויר מעל העמוד הוה מקו"פ, ואי נימא דאפשר להעמיד את קו' הגמ' דשרי לטלטולי דרך כותל באופן שלא הניח על הכותל, א"כ אפי' אי נימא דיש איסור מדרבנן גם בלא הנחה, מ"מ הכא הרי העביר דרך מקו"פ. וע"כ צ"ל דקו' הגמ' מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל היינו באופן שעושה הנחה ע"ג הכותל, (ובתי' הגמ' דרך פתחים נכלל גם כה"ג שלא הניח על הכותל), וא"כ לכאור' בטלה ראיית החזו"א דיש איסור הוצאה ברשויות דרבנן גם בלי הנחה. (אא"כ נימא דהפשטות היא דאמנם לא בהכרח היה הנחה על הכותל אבל עכ"פ לא העביר בזריקה והושטה אלא בהעברה, ואז יש את הכלל של 'למעלה כלמטה' וחשיב דנעשית הוצאה לתל וממנו, אף כי בלי עקירה והנחה). ואולי יל"ד דכלפי איסור רשויות דרבנן האמור בתל, (אם גדר הגזירה הוא לאסור כדין חילוק רשויות), בהא אמרי' טפי דאוירו עולה עד לרקיע, ואף לשי' הרמב"ן הנ"ל. ואמנם טעם הגזירה ל"ש בזה, דהרי אם יעקור מרה"ר ויעביר על אויר תל באמת לא יעבור שום איסור לשי' הרמב"ן, ואולי אעפ"כ יש כאן את גדר הגזירה של חילוק רשויות מדרבנן. (והיינו דאת התל עצמו רבנן השאירו על עיקר דינו דהוה רה"י והוא עולה עד לרקיע, ורק לחצר נתנו דין כעין רה"ר, ודו"ק).

והנה התוס' כ' "מאי לאו דשרי לטלטולי דרך כותל - המ"ל כשאין הכותל רחב ארבעה", ויל"ע דלכאור' הו"מ למימר נמי בגוונא דאין שם כותל כלל, דכלפי כלים ששבתו בחצר הוה החצירות רשות אחת ומטלטלין מזל"ז. ואולי בסתמא יש כותל בין ב' חצירות. ואולי י"ל עוד דבגוונא דליכא כותל בין החצירות, הוה החצירות כרשות אחת

דמ"מ היו כתערוכת ב' רשויות ולכן כל טלטול היו כהוצאה מא' לב', א"כ למה יהיה השיעור ד"א, היה צריך להיאסר כל טלטול משהו מה"ט, וכדאשכחן ברשות שניהם שולטת דיש הסוב' דאסור לטלטל כמלא נימה). אמנם באמת לש' המשנה הוא "אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית", והיינו דכלפי כלים ששבתו בבית לא הוו רשות אחת, וכלש' תוס' להלן צ', א "דלענין כלים ששבתו בבית אינו רשות אחת". ואולי הגדר הוא דכ"מ דהוי כהוצאה מן הבית לחצר חבירו, זהו משום צד החלוקה שיש בין ב' החצירות, ומשום כך החצר שלו משתייכת להבית ולכן חשיב כהוצאה מן הבית דהיינו מן החצר השייכת אליו, ואמנם ל"ב 'מתיר' של שבתו בחצר כד' האו"ש, אבל גדר ה'אוסר' של שבתו בבית בנוי על חילוק הרשויות שיש בין החצירות, דכלפי כלי הבית יש חלוקה בין החצירות.

ואולי יש להוסיף דכלפי כלים העומדים לשימושים של בית, באמת החצירות מחולקות ג"כ, אבל לולי הכי כיון דתשמישי החצר אינם כתשמישי בית, הוו כל החצירות כרשות אחת, וא"כ עכ"פ כלפי כלי הבית הוו כב' רשויות האסורות וע"ז ממש. וע"ע או"ש פ"ג הי"ח שכ' "לולא דמסתפינא הוי אמינא דכלים דוקא נקיט, אבל אוכלין אע"ג ששבתו תוך החצר אסור להכניסן לחצר חבירו בלא עירוב. וטעמא, דבית הוי מקום פיתא, ואוכלין סופן לבוא לבית להיאכל במקום מוצנע, והוי כמאן דשבתו בבית, ודינן ככלים ששבתו בבית, דלזה אין החצירות וקרפפות רשות אחת", (ועי"ש מש"כ על פירות בראש הכותל וגשמים בגג חבירו. ועוד יל"ע מהא דאמרי' לעיל מט, א "זו מביאה מתוך ביתה ואוכלת וזו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מחזרת מותרת לתוך ביתה וזו מחזרת מותרת לתוך ביתה", ומשמע דגם גבי אוכלים שייך הענין של 'שבתו בבית'). והנה הגר"ז בס"י שעב כ' "אפילו שבתו ברשות המעורבת עם הבית והוציאם ממנה לרשות אחרת שאינה מעורבת עם הבית אסור להכניסם מאותה רשות לבית או להיפך אם לא שיניחם תחלה ברשות המעורבת עמו ומשם יכניסם לבית וכן להיפך", והיינו ד'שבתו בחצר' אינו אוסר הכנסה לבית של אחר מחצירו, אבל בד' הראש' בכמ"ד משמע ל"כ, (אלא דאולי כוונתו ג"כ על הבית הראשון ובוה התיר אם יניחם תחילה), ואם יש 'שבתו בחצר' בזה ל"ש לבאר כ"כ כהנ"ל דכלפי כלי חצר יש יותר חילוק בין ביתו של השני ובין חצירו. ויל"ע בכ"ז.

ובטעמא דהך איסורא דנפרץ לרשות אסורה, הנה בהג' מהר"ח בס"י שנח שם כ' "וטעמא הוא משום דכשאסור לטלטל בתוכו אסור אף במקום המותר הפרוץ לטלטל בתוכו משום דכשמטלטל במקום המותר בכולו אתי לטלטל אף במקום האסור הואיל וליכא הפסק ביניהם אבל הא לא גזרי' שכשיוציא ממקום המותר לבית שיוציא אף ממקום האסור לבית כיון שההוצאה אינה אלא בחצר במקום הסמוך לבית ולא בכולו". (וכך נראה בד' המאירי להלן צג, ב שכ' "אלא שבזו הואיל ונפלה מחיצה האמצעית כלה וכל אחת נפרצה במלואה לחברתה ותשמישה של זו נוח בזו יש לגזור שלא לטלטל כלי הבתים לחצר עד עיקר מחיצה שמא ימשך ויטלטל לחצר אחרת ומתוך כך אינו מטלטל אלא בארבע אמות"). ולפ"ד ל"ה אלא גזירה בעלמא שלא יבוא לטלטל לרשות האסורה, ובוודאי דשייך לפ"ז גדר איסור של רשות אסורה כלפי כלים ששבתו בבית. ואמנם בד' רש"י לקמן צ', א מבו' דהוי כרמלית גם לקולא להוציא לכרמלית אחרת, (-קרפף יותר מבי"ס או נפרץ במילואו לרה"ר), אבל י"ל דגם אי הוי רק מחמת גזירה מ"מ זה מועיל גם לקולא, וכד' הגמ' סז, ב להתיר הוצאה מקרפף ב"ס לכרמלית. ולעיל מב, א מבו' בתוס' דאפי' כשהאיסור ברשות האסורה אינו מלתא דרשויות כלל אלא מדין תחומין, ג"כ יש בזה איסור של נפרץ למקום האסור, (ואפי' שהאיסור בעיקרו הוא על ההילוך ולא על הטלטול, ויבו' שם), וזה מבו' בפשיטות לפי מההר"ח. (ועי' ב"מ ס' תג מש"כ בגדר האיסור של טלטול מחוץ לתחום).

אמנם החזו"א (במכתבים) כ' לבאר "שדין פרוץ במילואו הוא יסוד פשוט בחז"ל שאין לייחד שום דין על רשות בלתי גזור מסביבו כמחיצת רה"י וכל שהוא פרוץ אין מייחדין אותו אא"כ אפשר לחול

שלא הוכיחו דבריהם ממתני' אלא רק ממה שפירש רש"י בריש מי שהוציאוהו. ושם כ' דבאמת הרי"מ פי' דינא דחצר שנפרצה מטעם אחר, ז"ל "שדירין של גדולה חשובין כקטנה ואין דירי קטנה חשובין כגדולה", אבל באמת מצד נפרצה למקום האסור לה ל"ש לאסור את הקטנה כיון דהאיסור הוא רק כלפי כלים ששבתו בבית. וע"ע ביתרון האור על המשניות שהאריך בזה, אם דינא דחצר שנפרצה הוא משום דנתוספו דירורים. (ובזה מתיישב סתי"ד רש"י הנ"ל האם קרפף וחצר אסורים גם בחדד גברא, וכמבו' בר"ן ומהרש"א שם, דבעצם אין איסור דל"ש מקום האסור כלפי כלים ששבתו, אבל בנפרצו זל"ז במילואם נאסר משום דנתוספו דירין, וכלש' הר"ן "היינו דוקא בשלא נפרצו זה לזה במלואן אלא שמתלטלין מזה לזה דרך פתח שביניהם אבל היכא שנפרצו במלואן נעשה הכל כחצר אחת ומשום הכי כל היכא דהוו דתרי גברי אסור דדירין אסרי אהרדי כל זמן שלא עירבו").

ובחזו"א סי' פח סקכ"ד כ' "תורה רב מ"מ חשיב שפיר נפרץ במלאו כו' כעין שפרש"י כו' הא דלא מייתו ממתני' דחצר קטנה שנפרצה לגדולה לקמן צ"ב א' ועי"ש בפרש"י ד"ה הגדול, נראה דהתם י"ל דוקא להוציא מבית לחצר אסור אבל טלטול בחצר כלים ששבתו בבית י"ל דשרי, והכא בטלטול קיימינן". וטעם גדול יש בזה, דהרי י"ל דפירצת הגגים זל"ז גורמת שכל גג נחשב לחומרא גם כאילו הוא הגג השני, וא"כ א"א להוציא אליו כלים ששבתו בבית כי הרי מוציאם כביכול לגג חבירו, וכן א"א להכניס מהגג לבית כיון דמכניס מגג חבירו, אבל איסור ד"א מהיכ"ת לן, דהרי לא נאסרו הגגים אלא בהוצאה והכנסה ולא בד"א, ולו נחשיב את הגגים כאחד עדיין אין סיבה לאסור טלטול ד"א. וזהו שהוכיחו התוס' דגם בזה יש איסור אם נפרץ לרשות האסורה, לאסור טלטול ד"א ככרמלית, וכדחזו' מנפרץ למקום האסור לטלטל מגוואי לבראי.

והנה בגדר האיסור של כלים ששבתו בבית נאמרו כמה ביאורים, בתור"פ לעיל כג, ב כ' "ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. פי' שהיו כשקדש היום בבית, אע"ג דעכשיו הם בחצר מ"מ אסור לטלטלם מחצר לחצר כשהם לשני בני אדם, מקרפף לחצר אפי' אם הקרפף והחצר שלו, ומשום דכיון שהיו כשקדש היום בבית אם כן הוי כמו אם היו עכשיו בבית, ובית וקרפף אינם רשות אחד אלא ב' רשויות, והיה אסור לטלטל מן הבית לקרפף, כמו כן יהא אסור מן החצר לקרפף". (וכ"כ עוד אחרו', עי' גאו"י, ורעק"א בשבת קל, ב, והגר"ז ר"ס שעב). והיינו דכשמוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית הוי כגמר הוצאה מן ביתו לחצר חבירו, וכאילו מוציאם מן הבית. (וכ"כ מלש' רש"י שם שכ' "כלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר, אסור להוציאן מחצר לקרפף או לגג, דבית וקרפף שתי רשויות הן"). ואילו באו"ש פ"ב מהל' מילה ה"ו כ' (בדעת ר"ח) דבאמת החצירות הם כרשויות חלוקות, אלא דכלים ששבתו בחצר יש להם היתר, (וכלי שלא שבת בבית ולא בחצר, ג"כ אסור כיון דאין לו את ה'מתיר' של שבתו בחצר, והאחרו' דנו בזה), "ולא הוי האיסור משום ששוכת בבית, והוי כיוצא חוץ לרשותו וחוץ לתחום, רק דאימתי חצירות וקרפפות וגגות רשות אחד הן בזמן ששוכת בחצר". וע"ע חזו"א סו"ס קד. והפוס' דנו בכלים ששבתו בבית ויצאו - בהיתר או באיסור - לחצר של אחר, אם מותרים לצאת לחצר של שלישי (אי נימא דמותרים בטלטול בחצר כמלא נימא או אפי' יותר מד"א) או לחזור לחצר של ראשון וכן להיכנס לביתו של שני, ולכאו' הדבר תלוי בטעמי הדין. (ובד' הריטב"א כג, ב נראה גדר נוסף, שכ' "ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. פי' שאותן כלים אם הוציאן לחצר בין בהיתר בין באיסור אסור להוציאן אחרי כן מן החצר לגג או לקרפף דבית וקרפף שתי רשויות נינהו, ובשעת שביתה נאסרו מזה לזה", והיינו בגדר 'נאסרה').

ולכאו' לפי דרכו של האו"ש נראה פשוט דגם חצירות שהם רשות אחת, מ"מ כלפי כלים שלא שבתו בחצר ה"ה כב' רשויות, ובודאי מתאים כאן הדין של נפרץ לרשות האסורה, אבל אם האיסור הוא משום דהוי כמוציא מן הבית, באמת ק' דא"כ החצירות עצמן אינם רשויות האסורות וע"ז כלל, וכל האיסור הוא רק מחמת ההוצאה מן הבית, ומה שייך כאן הדין של נפרץ לרשות האסורה. (ואי נימא

אם יהיה מחיצות ניכרות והרשות מובדלת מסביבותיה שייך לומר גו"א, משא"כ בגג מכסה או בולט דאין כאן רשות נבדלת ל"א בזה גו"א. אמנם צריך לחקור מהו שיעור ניכרות דאמרי' הכא, דאי נימא דסגי בחוט השערה שבו רואים את חילוק המחיצות, א"כ אחתי אשכחן מחיצות ניכרות אבל עדיין הרשות איננה נבדלת. אלא דכ' רש"י בע"ב ד"אי לאו דמחוברין הן אין דריסה מזה לזה", והוכיח מינה באבנ"ז סי' ערב דשיעור ניכרות תליא בראיית ד"ט שעליהם המחיצה, (והחזו"א בגי' הגר"ח הל' סוכה ג"כ כ' כיון שיש ביניהם חריץ רחב ד"ט", אבל אולי כוונתו שם רק לתל ולא לבית, ואי"ז שיעור ניכרות אלא שיעור מחיצה למטה בין שני העמודים האטומים, דבלאו שיעור רשות ומקום שם, ל"ה מחיצה כלל). וא"כ היינו שיעורא דניכרות כשיעור הבדלת הרשות, דבתוס' צ, א כ' "וכגון שהעמוד מופלג מן הגג ד' דאי בסמוך לו לא הוי עמוד רה"י דנפרץ במילואו לגג וכגו דמי", ולפ"ז ק' דאין נפק"מ בהאי היכור מחיצות כיון דבהאי שיעורא בלא"ה כבר ל"ה פרוץ לרשות האסורה, ודוחק להעמיס בלישנא דניכרות' את עצם הנידון האם הרשות פרוצה לחבירתה או מובדלת ממנה. ואולי הא דאמרי' בניכרות כו"ע לא פליגי הכוונה מצד עצם הדין מחיצה הנצרך בגג, דאם יש מחיצות ניכרות לכו"ע אמרי' גו"א בכל ד' הרוחות ויש לגג ד' מחיצות כראוי. אבל באמת אפ"ל דאמנם שיעורא דניכרות הוא השיעור של דריסה וכמש"כ רש"י, אבל אין השיעור תלוי ברשות של ד"ט, אלא שיעור אחר פחות מד', והכלל הוא דכל שהדרך לעשות כך את הגג והוא נדרס באופן זה, גם חשיב אינן ניכרות כיון שלא ניכר שיש כאן הפסקה בגג, ודו"ק.

תוד"ה רב אמר. נפקא מינה כשהגגין יחד יתירים מבי"ס דאי לא אמר גו"א אסור כדאמרינן לקמן. ולכא"ו ק' דבגמ' שם מבו' להיפך, דלרב מותר דהמחיצות החיצונות הוה כהוקל"ד כלפי הגג, ולשמאל אסור למרות שיש מחיצות דגו"א כיון דהוי יותר מבי"ס, אבל אי"ז שייך לפלוג' הכא אי אמרי' גו"א באינן ניכרות. וכה"ק המהרש"א, והוסיף עוד "ולכא"ו למימר דר"ל הכא דנ"מ כשהגגין יחד יתירים כו' דומיא דלקמן דמיירי נמי ביתר ולא ממש כדלקמן דהתם איירי במחיצות חיצונות ניכרות והכא מיירי בשאינן ניכרות מחיצות החיצונות כגון שהגג בולט חוץ למחיצות הבית וכעין שכתבו התוס' לקמן דלרב אין מטלטלין בהו אלא בד' ולשמאל מטלטל כ"א בגגו דאם כן לא ה"ל להזכיר כלל יתר מבי"ס דהך פלוגתא איכא לאשכוחי נמי בפחות מסאתים וצ"ע". ועי' בחי' האבהעו"ז, ובעצי אלמוגים סי' שעב. (ועל הקו' לשי' שמואל יש שרצו לחלק בזה בין ר"מ לר"ש, דאמנם לשי' ר"מ ל"א גו"א כיון דכל הגגין הם רשות אחת, אבל טעמיה דר"ש אינו משום זה, אלא לעולם לדידיה הוה כרשויות חלוקות דכשם שדירורים חלוקים למטה וכו', וכמבו' בגמ' גיטין עט, ב דכן ס"ל גם לר"ש, ומ"מ מותר מטעם שכ' הר"מ בפיה"מ ד"החלוקה וההבדל אינה אלא במקומות דירה בלבד, אבל החצרות והגגין וכו' הרי כולם רשות אחת לכלים שהיו במקומות אלו בשעת כניסת השבת", ולכן התיר מגג לגג אף שהם חלוקים למעלה כלמטה, וכמו שהתיר חצר וקרפף, דאינו אוסר ע"י החילוק אלא מקומות דירה. וא"כ לר"ש י"ל גו"א למעט מבי"ס כיון דמצ"ע הוי כב' רשויות, ול"ד להא דאמר שמואל דאליבא דר"מ אסור כיון דל"א גו"א לחלק רשות אחת ממש לב' ולמעטה משיעורה. וצ"ע בזה).

ולכא"ו נראה דהתוס' אזלי לפמש"כ בדיבור שאח"כ דבירו' מבו' דלעולם אין כרמלית למעלה מי"ט, וא"כ אין למצוא את פלוג' רוי"ש בכל גג הבולט כיון דלעולם ל"ה כרמלית אפי' אי לא נימא גו"א, (ועדיין צ"ע דלכא"ו לפי רב הוי מקו"פ ולשמאל הוי רה"י לענין חיוב), אבל ביותר מבי"ס הרי נעשה כאיסור כרמלית גם למעלה מי"ט כמבו' בגמ', (עי' חי' ב"מ וחזו"א סי' קד סק"ז), וא"כ י"ל דלידן נמי נפק"מ בפלוג' רוי"ש, וכגון גג יותר מבי"ס הבולט מעט, ומ"מ ל"ה כרמלית מחמת חיסרון מחיצות או נפרץ למקום האסור וכמבו' בירו', והנידון בו הוא מצד איסורא דיותר מבי"ס ובעי' לשם כך היקל"ד, ועשה המחיצות למטה (המחיצות האלו שאינן ניכרות מחמת הבליטה) בכוונה לגדור למעלה לשם דירה, והנה לשמואל

הדין על ב' הרשויות יחד". ונראה לכא"ו הדברים, דהנה רשות שהיא פרוצה במילואה (ברוח אחת) לרשות אחרת, הנה המחיצה הרביעית שלה היא המחיצה שאחרי הרשות האחרת, ודינא דפרוץ במילואו בא לומר דהאפשרות להשתמש באותה המחיצה הרביעית מותנית בכך שהרשויות מותרות זב"ז וא"כ אפשר לחושבם כרשות אחת ממש מוקפת בד' מחיצות, אבל אם הרשויות אסורות זע"ז, א"כ ע"כ הוה ב' רשויות ונחסרה כ"א מהם מחיצה רביעית. ולכן באופן שאסורות אז נעשה הדין של כרמלית ואיסור טלטול ד"א בכ"א מהרשויות, כיון דהוי ככרמלית ממש מחמת חיסרון מחיצה רביעית, ואילו כשמותרות זב"ז עדיין אם אסור להכניס כלים מא' מהם לבית, אסור להכניס גם מן השניה, כיון דהוה כרשות אחת ויש בכ"א גם את החומרא של הרשות השניה, אבל אין כאן ב' דינים אלא יסוד אחד, דהשימוש במחיצה רביעית היא רק על אופן שהרשויות נחשבים כרשות אחת ממש. ולכן את הכלים ששבתו בבית אסור לטלטל בחצר ד"א, כיון דכלפיהם אין מחיצה רביעית, ואף את הכלים ששבתו בחצר אסור להכניס מהחצר לבית אפי' של בעלים א', כיון דנחשבת ההכנסה כנעשית גם מתוך חצר השני.

אבל יל"ע האם מוסכם הגדר הזה דפרוץ לרשות האסורה החיסרון הוא העדר מחיצה רביעית, דהרי מבו' בד' האחרו' דגם על רה"י שעולה עד לרקיע בלי מחיצות כלל, (דל"א גו"א באינן ניכרות), ג"כ שייך נפרץ למקום האסור, (דכן מבו' בד' התוס' שהובאו במרדכי סי' תקכח). וכמו כן יש באחרו' שדנו על חורי רה"י שהם נעשים כרה"י בלי מחיצות כלל, דמ"מ נאסרים כשנפרצו למקום האסור. ולגבי רה"י עולה עד לרקיע, הנה הגר"ח ג"כ כ' (בדעת הר"מ) דאי"ז מדין גו"א, וכ' דהא דרה"י עולה עד לרקיע אין זה משום דינא דגו"א, כי אם דהוא דין בפני עצמו דהמחיצות התחתונות שיש בהן עשרה גודרות את המקום עד לרקיע ומשוו ליה לכוליה רה"י, וזהו כללא במחיצות דכל שיש בהן שיעורא דעשרה גודרות את המקום עד לרקיע, אשר על כן שפיר הוי תל רה"י עד לרקיע ואע"ג דלא אמרינן ביה גו"א מחיצתא, משום דהמחיצות החיצונות של התל הסובבות אותו הם גודרות את המקום עד לרקיע ועושינן אותו רה"י", ולפי גדר זה עדיין יתכן לדון דהא דנפרץ לרשות האסורה מחסר את המחיצה במה שהיא פועלת כלפי הגג. והגר"ז בסי' שמה סכ"ג כ' על גג הפרוץ לבליטה שאין בה ד"ט "כיון ששאר הגג פרוץ במילואו לבליטה שהיא מקו"פ אף הוא נעשה מקו"פ אם הבליטה היא מקו"פ מב' רוחות הגג כגון שרה"ר או כרמלית מהלכת מב' רוחות הבית שגג זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב' רוחותיו שאינו רה"י אלא כרשות שנפרץ לו", ולדבריו מבו' דדין פרוץ במילואו הוא מדאו', להשוות הרשויות הפרוצות ול"ז, וגם כשלא נחסר מתנאי רה"י מ"מ היא נעשית למקו"פ כשפרוצה לבליטה שהיא מקו"פ.

במחיצות הניכרות דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות רב אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות לא אמר גו"א מחיצתא ושמאל אמר מותר לטלטל בכלו דאמר גו"א מחיצתא. והנה רש"י הוסיף דבניכרות כו"ע ל"פ דאמרי' גו"א, אלא נחלקו על אינן ניכרות כה"ג אי אמרי' גו"א. אבל בלש' הגמ' לכא"ו היה אפ"ל דבמחיצות הניכרות גם בלי גו"א מהני, ובאינן ניכרות בעי' גו"א, ונחלקו רב ושמאל אי אמרי' גו"א או לאו. וטעם לדבר י"ל עפ"ד המאירי בסוכה ד, ב שכ' שם "ויש שואלים בשמועה זו ממה שאמרו במסכת שבת בפרק הזורק שאם זרק אבן על תל גבוה עשרה בשבת חייב מפני שהוא רה"י אלמא לא בעינן מחיצות ניכרות ואין זו שאלה שבזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אינו תשימש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות", וא"כ כשהמחיצות ניכרות יש כאן הבדלה ול"ב גו"א כלל, משא"כ באינן ניכרות דבעי' גו"א ובהא נחלקו רב ושמאל.

ואף אם לא כד' המאירי, אפשר לפרש את פלוג' רב ושמאל ככעין זה, דמעלת מחיצות ניכרות איננה בעצם הגו"א, אלא דלדעת רב ל"א גו"א אלא רק באופן שהרשות נבדלת ע"י מחיצות ניכרות, ולכן

ובעיקר הקו' עמד בזה מהרש"א בסוג', ז"ל "ויש לדקדק למה איצטריכא למימר דכל הגג אסור משום דנפרץ במלואו לאותה בליטה כו' דהא מה"ט דבליטה אסור משום דלית ליה מחיצה ולא הוי רה"י מה"ט נמי כל הגג נמי לא הוי רה"י דאליבא דרב קיימינן הכא דבעי מחיצות ניכרות ויש ליישב דודאי בליטה הבולטת לרה"ר וגדיים בוקעין בו נעשה כרמלית אבל כל שאר הגג שעומד עד כנגד המחיצות אינו נעשה כרמלית כיון דא"א שם לגדיים דבוקעין בו והוי רה"י אף שאין המחיצות ניכרות אי לאו דנפרץ במלואו לאותה בליטה וק"ל". (ומלש' נראה דאין כוונתו לכעין ד' הגר"ח הנ"ל, וגם לא כעין ד' המרדכי דלהלן, כיון דנראה שם שהוא משתמש גם במחיצת גוד אחית, ולא בהדין של רה"י עולה עד לרקיע. ועי' אבנ"ז סי' ערב מש"כ בד' המהרש"א). ונראה כוונתו, דבאמת הנך מחיצות שלמטה הוו אינן ניכרות לגמרי ואין להם שום תורת מחיצה כלפי מעלה, אלא דהתוס' דנו דנימא גוד אחית, ודחו דיש בקיעת גדיים, ובזה חידש המהרש"א דחיסרון דבקיעת גדיים אינו מבטל המחיצה לגמרי, דלעולם שייך לומר גוד אחית גם כשהגדיים בוקעים, אבל מ"מ האי מחיצה אינה פועלת פעולת מחיצה על מקום שאינה גודרת מבקיעת הגדיים, ולכן כנגד הבית למטה במקום שהגדיים כבר אינם יכולים לבקוע, בזה חוזרת המחיצה של גוד אחית להועיל כיון שלא נתבטל ענינה אלא רק שאינה מועילה על המקום שאינה גודרת.

ונראה להביא דוג' לדבר ממש"כ התוס' כב, א "דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין וחייבין עליה משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה", והיינו דאע"ג דהמחיצה במקומה אינה נפסלת בבקיעת רבים, מ"מ היא בטילה לענין המקום שיש בקיעת רבים, ופ"ל מחיצתא. ועי' אגרו"מ ח"א סי' קלט שביאר כן בד' המהרש"א. (וכן עי' בחי' הגר"מ הלוי פ"ז הי"ז שדן להס' בדינא דבקיעת גדיים האם זה חיסרון בגו"א או גם במחיצה גמורה, והיינו דהחיסרון הוא בגדירת הרשות ולא בחלות הגוד אחית. ובאמת מצינו דבקיעת גדיים הוא חיסרון גם בלבד וכן בעומ"ר, ואכמ"ל. ונת' במקו"א, דאולי בקיעת גדיים אינו חיסרון במחיצות כלל אלא בעצם הרשות אפי' כשנעשית לרשות בלא מחיצות, ולכן דן הרשב"א על 'חורים' אי מגרע בהו בקיעת גדיים, ודו"ק). ואמנם רש"י בשבת קא, א כ' "ובקיעת גדיים מעכבת מלמימר גוד אחית שהרי עוברין תחתיה", ומשמע ודאי דהחיסרון בעצם חלות המחיצה מדינא דגוד אחית, וא"כ א"ש דעת רש"י המבר' כאן דהגג כולו הוי כרמלית מפני חיסרון מחיצות, כיון דל"ש כלל לצרף את מחיצת הגו"א כיון שבמקומה גדיים בוקעים תחתיה.

והנה המרדכי בסי' תקכח כ' "רב אומר אין מטלטלין אלא בארבע אמות לא אמרינן גו"א מחיצתא וקשה מאי איכפת לן הא רה"י עולה עד לרקיע ובתוס' תירץ לפי שפרוץ במילואו למקום האסור וקשה דהא רה"י עולה עד לרקיע ועוד הא אין רה"ר למעלה מי' ועוד הא רב גופיה אמר לעיל אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר לכן נ"ל דטעמא משום דלא ניחא תשמישתיה וירא פן יפול הנופל ממנו". (וצ"ע אם כוונתו דכל הגג לא ניחא תשמישתיה, או רק בסופו שהוא משופע. ועכ"פ כוונתו דהוי כרמלית כיון דלא ניחא תשמישתיה וחולק מקום לעצמו מהרה"י שתחתיו שלא תעלה עד לרקיע, ואע"ג דלעולם אין רה"ר למעלה מי' וס"ל דה"ה כרמלית, מ"מ כשחולק רשות לעצמו ל"ח כגובה יותר מי"ט). והנה מבר' כאן פלוג' עם התוס', האם אסרי' פרוץ למקום האסור כשרה"י עולה עד לרקיע. ואפשר להביא דוג' לזה מנידון הפוס' גבי 'חורים' האם נאסרים כשפרוצים לרשות אסורה. והנידון כאן יכול להיות בב' אופנים, או דאפ"ל דכלפי רה"י הנעשית בלי מחיצות כלל אלא מצד טפילות החורים לרה"י או האויר עד לרקיע לרשות שתחתיו, אולי לא איכפ"ל כלל שהוא פרוץ לרשות האסורה, כיון דנעשה רה"י בלא מחיצות, וחיסרון הפרוץ במילואו הוא רק לאפוקי ממחיצות. ואפ"ל עוד דאמנם יש כאן חיסרון במה שהוא פרוץ לרשות אסורה, אבל טפילותו לרה"י מדין חורים או עולה עד לרקיע זה עצמו יכול להועיל כהבדלה והפרדה מהרשות האסורה. (והדברים תלויים זב"ז, דאם פרוץ לרשות אסורה אינו גירעון בדין מחיצות אלא הוי איסור

כה"ג מהני כיון דעשה המחיצות לשם כך והוי כהוקל"ד, ואילו לרב ל"מ, דאמנם אי"ז כרמלית כיון דהוי למעלה מי' אבל אין כאן מחיצות לעשות היקל"ד. ואמנם למהרש"א עצמו שכ' בד' התוס' לקמן דהגג נעשה רה"י ע"י המחיצות של גו"א במקום שהגדיים לא בוקעים, הרי מבר' דגם לרב יש מחיצות כלפי מעלה ואותם יכול לעשות לשם דירה, אבל להביאורים האחרים בתוס' (מדין רה"י עולה לרקיע וכד') א"ש. אמנם נראה דאי"ז ישוב ע"ד שמואל דהא ל"א גו"א לדידיה באינן ניכרות כשאין הרשויות חלוקות. אבל י"ל נפק"מ כשהבי"ס זה רק בצירוף הבליטה, ולפ"מ שכ' התוס' דהגג עצמו הוי רה"י וכל החיסרון הוא רק מצד הפירצה לבליטה, ע"כ דהגג והבליטה רשויות חלוקות הם מצ"ע, וא"כ שייך לומר גו"א להפריד הגג מהבליטה וממילא הוי פחות מבי"ס.

גג הבולט חוץ למחיצות הבית

תוד"ה במחיצות שאינן ניכרות. "ונראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית דחשיב נמי מחיצות שאינן ניכרות ואור"י דגגין שלנו שבולטין ראשיהן לרה"ר ועבידי כי ארזילא וכו' והואיל וכן כל הגג אסור כי כל הגג נפרץ במילואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לרה"ר ואע"ג דלא שלטי ביה רבים שהרי גבוה י' נעשה כרמלית וכו' ורש"י פירש נמי לקמן אמתניתין דגג גדול הסמוך לקטן גבי מה חצר דמינכרא מחיצות שלא יהא גג בולט חוצה להן דאי לא מינכרא לא אמר גו"א וגדול נמי אסור שאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצה אינו רה"י". והנה בד' התוס' מבר' להדיא דלא קשיא להו דכל הגג הוי כרמלית דהא אין לו מחיצות, אלא קשיא להו דוקא משום שהגג פרוץ במילואו לאותה הבליטה שהיא כרמלית דאין לה מחיצות, אבל מה שהביאו מד' רש"י, הנה אמנם הביאו מדבריו להוכיח דיש כרמלית למעלה מי', אבל בד' רש"י מבר' עוד דכל הגג הוי כרמלית מחמת העדר מחיצות, גם בלא הדין של פרוץ במילואו לרשות אסורה. וכן מבר' ברא"ש ובתורא"ש דגג הבולט כולו הוי כרמלית מפני חיסרון המחיצות, דכל שאין לו שום מחיצה אינו רה"י. (והמג"א בסי' שעד סק"ה השווה בזה ש' התוס' והרא"ש, וצ"ע. ועמדו בזה האחרון). וצ"ע בשי' התוס' למה ל"כ כרש"י ורא"ש.

ויתכן דהתוס' ס"ל דאמנם ל"א גו"א במחיצות שאינן ניכרות, אבל טעם הדבר הוא דל"מ גו"א ליצור מחיצות כלפי רשות שאינה מובדלת לעצמה, ולכן אם אינן ניכרות ואין כאן הבדלה בין הרשויות, ל"ש לומר גו"א ליצור מחיצות והבדלה, וא"כ בגג הבולט הרי המחיצות שתחתיו מבדילות אותו ודאי מרה"ר למטה, ולכן מצ"ע יש לו מחיצות כראוי, אלא דכלפי מה שהגג פרוץ למקום הבליטה ששם אין מחיצות, ע"ז לא יועילו המחיצות שלמטה, כיון שאין הגג מובדל כלל ממקום הבליטה וע"ז ודאי הוי גו"א באינן ניכרות. אבל רש"י והרא"ש ס"ל דאינן ניכרות זהו גריעותא בעצם המחיצות כלפי לומר בהו גו"א, וממילא דכיון דהמחיצות שלמטה אינם ניכרות במקומם כראוי א"כ ל"ש לומר גו"א כלל ואפי' כלפי ההבדלה מרה"ר, וצ"ע בזה. (ובס' מגנזי הגר"ח סי' ד כ' כעיי"ז לפי דבריו שם, דאף במקום שאין גו"א, מ"מ המחיצות למטה מועילות לגדור למעלה, וכלש' בס' על הר"מ הל' סוכה "דהא דרה"י עולה עד לרקיע אין זה משום דינא דגו"א, כי אם דהוא דין בפני עצמו דהמחיצות התחתונות שיש בהן עשרה גודרות את המקום עד לרקיע ומשוו ליה לכוליה רה"י, וזהו כללא במחיצות דכל שיש בהן שיעורא דעשרה גודרות את המקום עד לרקיע, אשר על כן שפיר הוי תל רה"י עד לרקיע ואע"ג דל"א ביה גו"א מחיצתא, משום דהמחיצות החיצונות של התל הסובבות אותו הם גודרות את המקום עד לרקיע ועושינן אותו רה"י, והוסיף שם בגנזיו דכ"ז הוא לשי' הר"מ כמש"כ שם, אבל התוס' דידן פליגי כיון דס"ל דכל הגג הוי כרמלית. ותלה את זה בד' התוס' גבי חור שבכותל, עיי"ש. אמנם בד' התוס' מבר' אדרבה דהגג מצ"ע הוי רה"י, ורק משום שנפרץ למקום האסור הוי כרמלית, וזה מיושב היטב ע"פ מה שכ' הגר"ח שם בדעת הר"מ, דהגג מעל המחיצות למטה ודאי הוי רה"י על ידם גם לולי גו"א, ורק מקום הבליטה נעשה כרמלית וממילא הוא אוסר את כל (הגג).

רביעית מדרכנו לא נאמר אלא על אופן שהרשות פרוצה לכרמלית ורה"ר, אבל אם הבליטה תהיה מקו"פ, א"כ הגג כולו יהיה רה"ר, ולא ייאסר בפירצתו במילואו למקו"פ. וכע"ז כ' בתו"ש ויד אפרים סו"ס שעד, וע"ע באבנ"ז סי' ש. (ואף להגר"ז שכ' בס"י שמה סכ"ג "שכיון ששאר הגג פרוץ במילואו לבליטה שהיא מקו"פ אף הוא נעשה מקו"פ אם הבליטה היא מקו"פ מב' רוחות הגג כגון שרה"ר או כרמלית מהלכת מב' רוחות הבית שגג זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב' רוחותיו שאינו רה"ר אלא כרשות שנפרץ לו", מ"מ התוס' באו לדון את הגג כולו לכרמלית ולרק למקו"פ מחמת חיסרון מחיצה רביעית ופירצתו במילואו למקו"פ). ועפ"ז גם מיושב שי' רש"י לקמן דגג הבולט הוא כולו כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, דאי"ז סת"י לד' התוס' כלל כיון דרש"י אזיל על אופן שהגג בולט מד' רוחות והגג אין בו מחיצות כלל. (אבל ברש"י אין את ההכרח שהיה ג' מחיצות כראוי לגג, כיון דפ"ת לרש"י אמרי' מד' רוחות).

ומד' האבהעו"ז יש ללמוד כמה חידושים, דהנה מעצם קר' המהרש"א (וכל מי שלא תי' עליה ע"ד מש"נ בהמרדכי הנ"ל), יש ללמוד דס"ל דהא דרה"ר עולה עד לרקיע ל"מ הכא בלי גו"א, (ואפי' אם בעלמא מהני, מ"מ חיסרון הניכרות של גג הבולט הוא חיסרון גם בעצם העולה עד לרקיע), וא"כ כשדנו התוס' על פ"ת, ע"כ ס"ל דפ"ת למטה עביד מחיצה למעלה מדין גו"א, ואין לומר דהוי מדין רה"ר עולה עד לרקיע, וכמב' ובפרט בד' האבהעו"ז, דהרי הכא בגג הבולט ברוח אחת, אין תחתיו רה"ר כלל, דאפי' בצירוף מחיצת פ"ת אין שם אלא ב' מחיצות, (ואף כשיש פ"ת בצדדים ג"כ, מ"מ הא ל"מ פ"ת אלא ברוח ד'), ואעפ"כ דנו התוס' דהפ"ת יועיל לגדור למעלה, וע"כ דס"ל דממחיצת פ"ת אמרי' גו"א. (והב"מ עשה מזה קו', ע"י בדבריו בס"י שעד, וכן עוד אחריו, וע"י גאו"י). עוד מב' בדבריו דהאי גו"א ממחיצת פ"ת יהיה בו כח להיות עומד המקבל של עומ"ר, ולכן אם היה כאן פ"ת ברוח רביעית, והיה שייך ע"ז גו"א, אז כל הגג כולל הבליטה היה נעשה רה"ר עם ד' מחיצות, דגו"א של פ"ת הוא עומד המקבל כראוי. וגם מב' בדבריו דעומ"ר צריך עומד המקבל אפי' במקום שאין המשך לרשות כלל אלא יש שם מקו"פ ואויר בעלמא, ולכן אם אין פ"ת ל"א דסו"ס האי ג' מחיצות הוו עומ"ר גם ביחס להבליטה של הגג, ודו"ק. עוד מב' דהאי דינא דרוח רביעית גבי פ"ת, הר"ז תלוי בהגג למעלה (לענין לגדור את הגג למעלה בצירוף גו"א), ולא תליא בהרשות למטה, דהרי כאן למטה הפ"ת הוא רוח שניה בלבד, דאין בלעדי פ"ת יותר ממחיצה אחת, ובכ"ז אמרי' דאם על הגג יהיה ג' מחיצות כראוי (או מחיצות גו"א של מחיצות ניכרות), אז מועיל לצרף מחיצת גו"א של פ"ת כיון שעל הגג זה רק רוח רביעית, (והטעם לזה כיון דפ"ת הרי מהני גם לכלאים ולא רק להשלמת רשות ברוח רביעית, וע"כ דמחיצת פ"ת מצ"ע יש בכל הרוחות, אלא דאין רשות ע"י מחיצות פ"ת לבד, וא"כ אף דלמטה הוי פ"ת דל"מ לרשות, אבל הרי מהני לכלאים, וממנה עבדי' גו"א והוי מחיצה כראוי למעלה ברוח ד'), ודר"ק.

עוד כ' שם באבהעו"ז "וצ"ל דלא הוי חורי רה"ר אלא היכא דלא יכולין לאסור רה"ר עצמה משום פירצת מילואו, אבל כאן דהבליטה ד' היא כרמלית נעשה כל הגג על ידו כרמלית דנפרץ במילואו". והיינו דקשיא ליה דהבליטה נמי תיעשה רה"ר כדין חורים, וממילא דהגג כולו לא יהיה כנפרץ לכרמלית, וע"ז תי' דל"א דינא דחורים באופן דלולי ביטול החורים לרה"ר הוי כל הרה"ר פרוצה במילואה לכרמלית.

ובחזו"א סי' קד סק"ו הוכיח מקו' זו דלא כד' המהרש"א הנ"ל, וכ' "מהרש"א ז"ל פי' דהגג עצמו ראוי להיות רה"ר אלא משום שהוא פרוץ במילואו, וכן פי' המ"א סי' שע"ד סק"ה, ועפ"ז כ' דאם הבליטה פחות מד"ט הוי הגג רה"ר שהרי הוא פרוץ למקום המותר, והדברים תמוהים דכיון דחשבינן ל"י לגג לפרוץ במלאו להאי בליטה, א"כ ע"כ אין לגג מחיצות ששטחו נגמר בשפתי קצותיו והגג ובליטתו שטח אחד, וזהו כונת תו' דמצד הבליטה אם אנו דנין על שפתותיה אין עליהם דין מחיצות של רה"ר אלא כרמלית, והגג אין לו מחיצות בפ"ע שהוא פרוץ במילואו להאי בליטה, וא"כ

עצמי, יש מקום לומר דעצם הטפילות של החורים או האויר עד לרקיע תבטל את האיסור הבא מחמת הפירצה לרשות האסורה).

ועכ"פ יש ללמוד מד' המרדכי ביאור בד' התוס' ליישב קר' המהרש"א, דבאמת כל הגג במקום שמעל הבית ודאי הוי רה"ר, ואמנם ל"א גו"א במחיצות שאינן ניכרות, אבל מ"מ רה"ר עולה עד לרקיע, וס"ל להתוס' דדין עולה עד לרקיע אינו תלוי במחיצות וגו"א, (ואשכחן כה"ג בשי' הרשב"א דב' חורים נמי אמרי' דרה"ר עולה עד לרקיע אע"ג דאין שם מחיצות ול"ש שם גו"א, ואף לעיל י' ב דן הרשב"א דאויר הרשות מעל י"ט ייחשב כאויר שחוץ לרשות, וא"כ לא נראה דלדעתו בעי' דין גו"א להעלות הרה"ר לרקיע), אבל כלפי הא דהגג פרוץ במילואו למקום הבליטה, בזה ס"ל להתוס' דל"מ עולה עד לרקיע להציל מהאיסור שע"י האי פירצה וכש"נ. (וכ"כ בגאו"י בסוג', והגר"ז בס"י שמה סכ"ג. ונפק"מ בגג הבולט מעל עמוד ואין תחתיו רה"ר העולה עד לרקיע. ובאמת בד' הגר"ח בהל' סוכה כ' דלדעת הרמב"ן דאין גו"א בעמוד ע"כ דהכא איירי דוקא כלפי שפת גג שעל בית, והעיר החזו"א בגי' ד"זה הדין אף בתל" ע"ש. ונפק"מ גם למעשה לפמש"כ הביאהו"ל בס"י שמה ד"עכ"פ באין הבליטה רוחב ד"ט בודאי יש לסמוך להקל בטלטול", וא"כ יל"ע האם קולת המג"א כשאין בבליטה ד"ט היא גם בגג תל או רק בגג בית. וכן נפק"מ אם קי"ל דמחיצה נדרסת ל"מ, ובכה"ג שיהיה דריסה על הבליטה, דלכאו"ז זה מבטל רק מחיצות ולא את עליית רה"ר לרקיע).

ובאמת כהאי פלוג' דהתוס' עם המרדכי הנ"ל, מצינו לכאו"ז מחלוקת ר"ת ור"י בתוס' לעיל פד, ב, וע"י שערי ציון סי' ד ונפש חיה סי' כה. ולפי זה ג"כ מב' למה רש"י פליג על תוס' בזה, דהרי רש"י כ' שם "דאי לא מינכרא לא אמרינן גו"א, וגדול נמי אסור, דאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"ר", וא"כ גם עולה עד לרקיע צריך הוא לגו"א מחיצתא, וגג הבולט שאין לו מחיצות ניכרות כולו הוי כרמלית. (ויש להוסיף, דהרי התוס' הוסיפו עוד להעמיד את הגג הבולט בעביד כי אורזילא ובלא"ה אמרי' פ"ת, ואילו ברש"י לא מב' כן, אלא דהאחריו נקטו דודאי ל"ש לומר גו"א ממחיצת פ"ת, אלא כוונת התוס' לדינא דעולה עד לרקיע שאינו מדין גו"א, אבל א"כ לשי' רש"י ודאי אין נפק"מ בדין פ"ת כיון דל"ש ע"ז עולה עד לרקיע דאין גו"א על פ"ת. אבל רש"י שם כ' "כל גגין שלהן חלקין היו ולא משופעין", ואולי זה כוונתו לאפוקי מאופן דשייך פ"ת דלא עביד כאורזילא).

ואמנם רש"י להלן צ, א כ' "קשיא דרב אדרב - דאמר רב לעיל בגגין השוין לרבנן דאסרי אהרדי, אלמא לא אמר גו"א מחיצות שביניהם להיות מובדלת, הכי נמי בגגין השוין לר' מאיר, נהי נמי דהאי לא אסר אחבריה, דחדא רשותא משוי להו, מיהו בני רה"ר העוברת לפנייהם ולאחרייהם ולצדי החיצונות אמאי לא אסרי עלייהו, הא ליכא מחיצות לגגין, ומחיצות תחתונות אמר רב דלא מהני להו, וכן בגג יחידי לרבנן, ליתסרו עליה בני רה"ר וחצירות שסביבותיו", וכבר תמה ע"ז בתורא"ש שם "ופירושו תמוה היאך יאסור רה"ר עליהן כיון דגביהו", אלא הא דאסרי משום דלית להו מחיצות הלכך הוו כרמלית כדפרישית לעיל". ולשי' רש"י לעיל פד, ב "דכל רשות שרחבה ארבעה ואינה גבוהה עשרה אצל רה"ר כרמלית היא", וצ"ע.

והנה בחי' אבהעו"ז תמה בד' התוס' שדנו על פ"ת, דהרי דעת התוס' לקמן דל"א פ"ת ביותר מב' רוחות, והוכיח מזה דהתוס' איירי באופן שיש להאי גג בג' רוחות מחיצות כראוי, ע"י גו"א של מחיצות ניכרות, ורק ברוח רביעית הגג בלט יותר מהמחיצות, וע"ז דנו התוס' דברוח רביעית נימא פ"ת ואח"כ תעלה רה"ר עד לרקיע. (ועדיין צ"ע דבמקום הבליטה הרי יש רק מחיצה אחת כראוי ועוד מחיצה של פ"ת, ומה שייך שזה לבד יעשה רה"ר, ואין לומר דפ"ת ראוי להיות עומד המקבל לעומ"ר, דהרי מחיצת הבית מפרידה ביניהם. ואולי דמ"מ התוס' ס"ל דאמרי' גו"א ממחיצת פ"ת, ואפי' שכלפי מטה הפ"ת לא מועיל כיון שאין מחיצות כראוי בלעדיו, מ"מ אפשר לומר על מחיצה זו גו"א). ועפ"ז ביאר דלהכי לא קשיא להתוס' דכל הגג הוי כרמלית, כיון דבאמת יש לגג ג' מחיצות כראוי, וחסרון מחיצה

של פרוץ לרשות האסורה, וא"ש הכלל שחידש האבהעו"ז דחורים הו"ר ה"י רק עם הרשות אינה פרוצה לחורים במילואה. (אמנם ש"י האבהעו"ז דגם בחורים עצמם יש חיסרון כשנפרצו במילואה לרשות אסורה, וא"כ ק' לומר דהמחיצה תציל מאיסורא דנפרץ במילואה, כיון דהאי דינא אוסר גם רה"י שלא ע"י מחיצות).

או בנו"א י"ל (גם על האבהעו"ז בחקק וגם על הגר"ח בתל המתלקט), דכל שיש ד' מחיצות כראי אין איסור בנפרץ למקום האסור, ולכן כיון דבתל ובחקק יש ד' מחיצות לא איכפ"ל דאין מחיצה בין הרה"י והרשות האסורה, דכל הדין והאיסור של נפרץ במילואה זה רק הטעם להצריך מחיצה רביעית. (ובתוספת ביאור, דהרי רה"י נבנה ע"י הבדלה מהרה"ר וע"י מחיצות, וב' דברים הם כי הרי פעמים שיש הבדלה בלי מחיצות ג"כ ומ"מ בעי"ג מחיצות. וא"כ נ' דדין פרוץ לרשות האסורה אינו דין בהבדלה, דלענין זה סגי בהבדלה מעיקר ההילוך של בני הרה"ר, אלא החיסרון הוא במחיצות, ואם יש לרשות ד' מחיצות ואין את זה לרשות האסורה שאלה היא פרוצה, לא איכפ"ל בהך פירצה).

וזה תי' רק לש"י האבהעו"ז עצמו שפי' ד' התוס' בדאיכא ג' מחיצות ורק רוח אחת יש בה בליטה בנג, אבל לפי המהרש"א דיש מחיצה מכל ד' רוחות ע"י גוד אחת למקום שאין הגדיים בוקעים, ע"כ מבו' דגם כשיש ד' מחיצות יש איסור של פרוץ לרשות האסורה. וכן אם נבאר התוס' ע"ד המרדכי דהגג עצמו הו"ר ע"י דרה"י מלמטה עולה לרקיע, ע"כ מבו' דגם רה"י המתוקנת כהילכתה נאסרת בפירצת מילואה לרשות האסורה. אבל האבהעו"ז הרי תי' דבאמת אין כאן מחיצות כלל, ומה שדנו התוס' רק מצד נפרץ ולא מחמת חיסרון מחיצות היינו משום דאירי באופן שיש ג' מחיצות כהלכתן. (ולעיל בסוג' דקורה באלכסון וכן בסוג' דהניח קורה ע"ג יתדות, כבר נת' לדון כע"ז דאם הקורה תהיה לבד למבוי לא איכפ"ל שהמבוי פרוץ לרשות אסורה, וכן אם הקורה באלכסון ויהיה איסור כנגד הארוך, כיון שתיקנו כהילכתו ברוח רביעית. והיינו דדין פרוץ למקום האסור הוא רק טעם להצריך מחיצה ברוח רביעית אבל לא להצריך יותר מכך. ואמנם רה"י הפרוצה במילואה לקרפף נאסרת אע"ג שיש לה מחיצה רביעית אחרי הקרפף מכיון שאין מחיצה בינה ובין הקרפף, אבל אי"ז ראייה כי שם אין החיסרון ברה"י ובמחיצותיה אלא בדין דיורים, דאע"ג דהו"ר רה"י גמורה מ"מ ביותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אסור חז"ל, משא"כ בחקק ותל וכד' שהרשות השניה אסורה לא מפני חיסרון דיורים אלא מפני דל"ה כ"כ רה"י). ובעיקר הקו' דהבליטה תהיה כ' חורים, ע"ע במש"כ במגזי הגר"ח שם.

והנה ש"י הראב"ד בסוג' כמובא בד' הרשב"א, דלעולם גם מחיצות שאינן ניכרות הו"ר רה"י, אלא דל"מ לענין להבדיל את הרשות אם נפרצה במילואה לרשות האסורה, וביותר ס"ל להראב"ד דתל ועמוד ל"ח מחיצות הניכרות, ורק דהו"ר רה"י מהטעם הנ"ל דגם מחיצות שאינן ניכרות הו"ר רה"י, (וברשב"א צ, א נראה דרק בתל המתלקט ס"ל להראב"ד דל"ה ניכרות, שכ' דתל ונקע שהן מד' אמות עד בי"ס שאנו חושבין אותו כד' אמות מי לא עסקינן שהן מתלקטין ועולין עד עשרה מתוך ד' אמות, אבל בדף פט, ב כ"כ להדיא על כל תל ועמוד), וכן בנג הבולט ס"ל דהו"ר רה"י, ז"ל דלא בעינן מחיצות ניכרות בכל סביבות הגג אלא אפי' תקרת הגג בולטת לבר מן המחיצות אין בכך כלום, מאיזה טעם נאסר אותו כיון דמן הדין רה"י גמורה היא. ויל"ע דהרי לענין פרוץ למקום האסור ס"ל לרב דל"מ גו"א ממחיצות שאינן ניכרות, והרי מקום הבליטה הוא כרמלית, (אם לא כהירו' דאין כרמלית למעלה מ"ט בכל אופן), והגג כולו פרוץ במילואה למקום הבליטה. וצ"ל דנפק"מ באופן שאין בבליטה ד"ט, וממילא זה ל"ח פרוץ לרשות אסורה, וכמש"כ המג"א בסי' שעד סק"ה. ואפ"ל עוד דלא איכפ"ל במקום הבליטה כיון דאדרבה גם מקום זה דינו כרה"י וכדין חורי רה"י, ולא ס"ל כתי' האבהעו"ז הנ"ל. ועכ"פ בשי' הראב"ד מצינו ביאור נוסף בד' התוס' ליישב קו' המהרש"א, דלעולם הגג כולו הו"ר רה"י דלזה מהני גו"א גם ממחיצות שאינן ניכרות, אבל עדיין אי"ז מצילו מאיסור של נפרץ במילואה.

מחיצותיו הן הנה מחיצות הבליטה, וא"כ הגג כרמלית, תדע שאם הגג רה"י גם הבליטה רה"י מדין חורי רה"י, והלכך בבליטה פחות מד"ט לא יתכן שיהא הגג רה"י והבליטה מ"פ, שאם הגג רה"י גם הבליטה רה"י, אמנם באמת יש לדון שבבליטה פחות מד"ט לא חשיב בליטה ויהא כלו רה"י, שהרי גם בעמוד אי אפשר לצמצם שלא יהא בולט מעט, ואפשר דבשיעור ג"ט תלוי מלתא". (אמנם צ"ע דהוא כ' בסי' סה סק"ג וכו"ז במקורה שאינן פתוחין רק לפנים, אבל במקיף גדר סביב החקק, אף אם נחשוב החקק לרה"י עדיין סביבות הבור רשות לעצמן כיון שיש להן אויר י' וניחא תשמישן לעצמן, וא"כ מהיכ"ת לן הכא דינא דחורים, דהרי הבליטה ניחא תשמישה לעצמה כשאר הגג).

ולפ"ד החזו"א יוצא דהתוס' ג"כ ס"ל דהגג כולו הו"ר כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, כיון שאין לגג גדירה כלל מסביבותיו, ואמנם אם דין הבליטה היה כמקו"פ הגג כולו לא היה נאסר, אלא היה מקו"פ, אבל כיון דיש כרמלית למעלה מי' הגג כולו אינו גודר מן הכרמלית כלל. (והדברים תלויים גם בפלוג' התרוה"ד והגר"א סי' שנח האם ראש התל צריך גדירה מסביבותיו או סגי בגדירה מרה"ר. והגר"ח הרי כ' בפ"ד מהל' שבת "ואין לומר דבעינן שיהא מחיצת עשרה למעלה מן הרה"ר, והיתד דינו כרה"ר כיון דהו"ר באויר רה"ר ובני רה"ר משתמשין בו, מלבד מה דעצם הסברא בזה קשה, דבדין רה"י צריכין אנו לדון על העמוד בפני עצמו אם יש לו מחיצות אם לא, ומאחר דהעמוד עצמו יש לו מחיצות עשרה א"כ למה לא יחשב רה"י, עוד קשה מתל המתלקט עשרה מתוך ארבע דמבואר בשבת דף ק' דהו"ר רה"י, והרי בתל פשיטא דהג"ט התחתונים הסמוכים לרה"ר הוי"ר רה"ר ממש כיון דהם חד מקום עם הרה"ר, ומ"מ מצטרפי ג"כ להשלים שיעור מחיצת עשרה לאשווי' להתל רה"י, ומאי שנא הכא בעמוד דבעינן שיהא עשרה למעלה מן היתד, וצ"ע).

ומה שנקט החזו"א בסו"ד דבבליטה פחות מד"ט הו"ר הגג רה"י, אין טעמו משום דכה"ג עדיין חשיב כניכרות, דודאי בליטה כל שהוא כבר מגרעת את הניכרות, אלא טעמו בזה הוא כמש"כ שם "אמנם למש"כ תו' שבת קא, א ד"ה ויש, כל בליטה עד טפח ליכא בקיעת גדיים, וע"ג רה"י, ואם עמוד ג"ט על ג"ט וגבוה י' והניח עליו דף דע"ד הו"ר רה"י, כש"כ כשיש בעמוד שיעור ד"ט שהבליטה הו"ר רה"י עד טפח, ובמ"ב בבה"ל סי' שמה סט"ז ד"ה גג כתב בשם הפ"מ, דבגג בולט כל שהו הו"ר כרמלית, ולמש"כ עד טפח ודאי הו"ר רה"י [ואפשר דשיעורו חצי טפח דהא דתניא ויש בקצר שלו ג' י"ל דמתקצר חצי טפח בכל סביבותיו]. אבל לכאו' הדבר תלוי בב' תי' התוס' לעיל פו, ב וכן בשבת קא, א האם מדרבנן אמרי' גוד אחת גם בלי משך י"ט, ובשו"ע פסק בסי' שנה דגזו"ו הו"ר רה"י רק אם חלון פתוח לה מן הבית דהויא חורי רה"י, אבל בלא"ה ל"א גוד אחת, ודו"ק. (וע"ע לעיל לג, א תוד"ה וכלכלה).

ובתי' האבהעו"ז לכאו' יש לתמוה, דהרי בשבת ז, ב אמרי' "בית שאין תוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכלו בתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אמר אביי ואם חקק בו ארבעה על ארבעה והשלימו לעשרה מותר לטלטל בכלו מאי טעמא הו"ר חורי רה"י וחורי רה"י כרה"י דמו דאיתמר חורי רה"י כרה"י דמו, הרי להדיא דהאי בית דלולי דין חורים בחלק הנמוך הרי היה כולו כנפרץ לכרמלית, ובכ"ז הו"ר הבית בחקק ובסביבותיו רה"י, ודלא כסברת האבהעו"ז. (ואולי ע"פ סברת החזו"א הנ"ל י"ל דחורים דלא ניחא תשמישיהו יש להם דין רה"י אפי' אם בלעדי זה כל הרשות היא פרוצה לכרמלית, ואילו דין חורים של בליטת הגג דכאן היות ניחא תשמישיהו, הרי הדבר תלוי בהא דהרה"י גדורה כראוי עוד לפני צירוף החורים לרה"י, וצ"ע).

ולכאו' י"ל, דהנה כע"ז ילה"ק (לפמש"כ הגר"ח) דבתל המתלקט דהג"ט הסמוכים לקרקע הו"ר רה"ר גמורה, דא"כ גם ראש התל הוא פרוץ במילואה לרה"ר, ואין בינו ובין רה"ר מחיצת י"ט, (וכה"ק החזו"א בגי' שם הל' שבת פ"ד ה"ט). ועכצ"ל דכיון דהמחיצה נשלמת בסמוך לראש התל ל"ה כנפרץ לרשות האסורה, וא"כ ה"נ בחקק דהמחיצה נשלמת לגובה י"ט בסמוך לחקק דאין כאן חיסרון

עדיין אין מחיצות המבדילות בין זה לגג. (ובעיקר יסוד הגר"ח כ' החזו"א דהיינו עצם דינא דגו"א). והגר"ח כפי הנראה פי' ד' התוס' ע"ד האבהעו"ז, דלעולם הבליטה מחסרת את המחיצות לגמרי, אלא דאירי כשיש בליטה רק מרוח אחת, וא"כ יש לגג ג' מחיצות. וראיה לפי' זה דהרי התוס' הביאו ד' רש"י שכ' דהגג הוי כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, ולא פירשו שיש כאן מחלוקת עם רש"י האם הוי כרמלית מחמת חיסרון מחיצות או רק מחמת פירצה לרשות האסורה, וע"כ דל"פ אלא דרש"י אירי בבליטה מכל הרוחות, ודו"ק.

אמנם ביסוד הגר"ח יל"ע טובא, דהנה מה שנקט דטעמא דהרמב"ן דאין אור העמוד רה"י, דהוא מחמת חיסרון מחיצות כיון דל"א גו"א במחיצות דעמוד, ועפ"ז פי' דד' הגמ' בסוכה דבעי' מחיצות הניכרות זה סברא בהיל' דגו"א ולא רק בסוכה, הנה אמנם במאירי שם כ' ע"ז, ז"ל "שאין אומרים גו"א אלא במחיצות הניכרות וכו' ויש שואלים בשמועה זו ממה שאמרו במסכת שבת בפרק הזורק שאם זרק אבן על תל גבוה עשרה בשבת חייב מפני שהוא רה"י אלמא לא בעינן מחיצות ניכרות ואין זו שאלה שבזו אי אתה צריך בה לגו"א עד שתצטרך בה למחיצות ניכרות שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה עשרה ורחב ארבעה אינו תשמיש של בני רה"י ודינו כרה"י אף בלא מחיצות אבל בסוכה למחיצות אנו צריכים וא"כ הדבר צריך למחיצות ניכרות", (ועי' גם ח"י ר"א מן ההר שכ' כע"ז, וגם כ"כ בדעת הר"מ, אבל לכאור' ודאי דאין הכוונה דהוי רה"י בלא מחיצות כלל, אלא כעין ד' הגר"ח, דהרי טרסקל גבוה ל"ה רה"י כשאין לו מחיצות למרות שאינו תשמיש רה"י), אכן בפשטות ד' הגמ' לגי' דידן אינו נראה כן, דהרי אם גרסי' להך איבעיא דשפת הגג, ע"כ מבו' דיש נידון בסברת מחיצות הניכרות גבי סוכה האם שפת הגג מהני או לא, אבל אם נפרש דהנידון והמעלה בזה הוא בעיקר היל' דגו"א, הרי סוג' ערוכה היא כאן בד' רב ושמואל דאמר' גו"א בשפת הגג. והרמב"ן במלחמות שם גרס להדיא כהך איבעיא, ואם ס"ל כמש"כ הגר"ח דידן ניכרות הוא בדין גו"א ולא בדין סוכה א"כ מהו הנידון בשפת הגג.

ועוד, דבריטב"א שם כ' להדיא "סבר אביי למימר גו"א מחיצתא. פי' דקסבר דמחיצת סוכה בהא מיהת כדן שבת. א"ל רבא בעינן מחיצות הנכרות וליכא. פי' מורי נ"ר מחיצות הנכרות ונראות עמה מה שאין כן בשבת דלא בעינן נראות עמה". ואילו בשבת צט, ב הביא לד' הרמב"ן "ורבינו הגדול ז"ל תירץ שכל האויר שעל העמוד הוא מקום פטור", ואיך יתכן לומר כהרמב"ן בדין אור העמוד, ולפרש ד' רבא בסוכה לחלק בין שבת לסוכה. (ובדוחק י"ל ע"ד שכ' החזו"א בגי', דבדאיכא תקרה וסכך אמרי' גו"א גם בעמוד, אבל גבי סוכה בעי' מחיצות הניכרות ול"מ גו"א בעמוד עם תקרה אלא בשבת). ועוד דהריטב"א בסוג' (בע"ב) כ' להדיא "עמוד גבוה עשרה ורחב ד' חשיב רה"י מטעם גו"א", הרי דאמר' גו"א במחיצות עמוד, ואיך יסבור כהרמב"ן דהאויר ל"ה אלא מקו"פ. ואף הרשב"א בסוג' כ' דעמוד הוי רה"י מטעם גו"א, ולא הביא דהרמב"ן פליג בזה, אף דבשבת שם הביא שי' הרמב"ן, ואמנם בעבוה"ק כ' "כבר ביארנו שרה"י יש לו גובה ואוירו עולה עד לרקיע, ויראה לי שהדין כן בכל מה שנעשה רה"י ואפילו עמוד ברה"י גבוה עשרה ורחב ארבעה ואע"פ שאין לו מחיצות ניכרות למעלה. וראיתי למקצת מגדולי המורים שאמרו שאין אויר אלא לרה"י שיש לו מחיצות כבית וחצר וכיוצא בהן, ולא יראה לי כן", אבל גם כאן לא נראה נידון האם יש גו"א בעמוד, אלא דהרשב"א פליג על הרמב"ן מטעמא דרה"י עולה עד לרקיע ואפי' בעמוד.

ואמנם יש להביא כמה ראיות דדינא דרה"י עולה לרקיע אי"ז דינא דגו"א מחיצתא כלל וכלל, אלא שייך עולה לרקיע בלי גו"א, ושייך שיהיה גו"א ולא תעלה הרה"י לרקיע. דהנה מימרא דר"ח היא בשבת ז, א "אמר רב חסדא נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו אפילו גבוה מאה אמה חייב מפני שרה"י עולה עד לרקיע", וצ"ע וכי דינא דגו"א קמ"ל הכא ר"ח. ושם בגמ' בע"ב "אין כרמלית למעלה מעשרה ואקילו בה רבנן מקולי רה"י ומקולי רה"י וכו' דעד עשרה טפחים הוא דהויא כרמלית למעלה מעשרה טפחים לא הויא

ובלש' התוס' ג"כ יש לרקדק, דהנה כ' "ונראה דהוא הדין אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית דחשיב נמי מחיצות שאין ניכרות וכו' והואיל וכן כל הגג אסור כי כל הגג נפרץ במילואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לרה"י", ומשמע דאם היה נחשב כמחיצות ניכרות למרות הבליטה, מלבד שכל הגג היה רה"י, גם הבליטה לא היתה נחשבת כרמלית, (דהרי נידון התוס' על פ"ת וגו"א וכו' הוא על הבליטה ואח"כ כ' 'והואיל וכן', וא"כ משמע דאם יש גו"א באינן ניכרות אף הבליטה הוי רה"י), וצ"ע דהרי להבליטה אין מחיצות כלל. (וכ"ז באו"ז סי' קצה שכ' "ה"ה אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית דהוי מחיצות שאין ניכרות דהא אינם נראים לעומדים על הגג הלכך גיין שלנו שבוטלין ראשיהם הרבה לרה"י ולא מינכרא מחיצה הויא לה בליטתו כרמלית", ומשמע דגו"א באינן ניכרות היה מועיל על מקום הבליטה עצמו. וכן משמע בד' הפוס' בס"י שעד שכ' דשיעור הבליטה הוא ד"ט אבל בפחות מכאן הגג הוא רה"י, ולא הזכירו שהבליטה לכה"פ הויא כרמלית). אמנם ע"פ האבהעו"ז י"ל דלעולם הבליטה היא בגדר חורי רה"י, אלא דאם לולי דין חורים יהיה הגג כולו פרוץ למקום שאינו רה"י לפני דין חורים, או אדרבה הגג כולו חשיב כנפרץ למקום האסור והוי כרמלית, אבל אם הגג גדור מהבליטה ע"י מחיצות הניכרות, א"כ מקום הבליטה נמי הוי רה"י כדין חורים.

בדינא דגג הבולט ילה"ס בדבר המצוי, שהבליטה היא לא ממש מעל המחיצה, אלא יש ריוח של ג' או ד' טפחים וכיו"ב, האם אמרי' דהוי כניכרות כיון דבג"ט הללו ניכרות המחיצות, או דבעי' שבכל עשרת הטפחים התחתונים של הרשות יהיו המחיצות ניכרות.

גו"א בעמוד

הגר"ח בהל' סוכה דן בד' הר"מ שהכשיר בנעץ ד' קונדיסין על שפת הגג, וכ' דע"כ דהר"מ לא גרסי האיבעיא שלפנינו בגמ' סוכה ד, ב, ולכן פסק בזה לקולא, אמנם הק' דכיון דלעיל מינה אמרי' דל"מ גו"א בסוכה כיון דבעי' מחיצות הניכרות, א"כ מהיכן למד הר"מ להכשיר בעל שפת הגג. וכ' שם דהנה שי' הרמב"ן דאויר שע"ג עמוד ל"ה רה"י, וק' מהאי סוג' דסוכה דמשמע דאמר' גו"א גם במחיצות עמוד, ורק דגבי סוכה בעי' מחיצות הניכרות, וכ' דע"כ הרמב"ן מפרש דהאי דינא דניכרות אינו שייך לדין סוכה, אלא הוי הלכה בעיקר דינא דגו"א דל"א הכי במחיצות עמוד. וכן פי' גם הר"מ, ומה"ט פשיט"ל דעל שפת הגג אמרי' גו"א, וכאמור בסוג' דבניכרות כו"ע לא פליגי, ורק דמש"כ הר"מ בסתמא דעמוד ותל הוי רה"י ולא כ' דאין לרה"י זו אויר עד לרקיע, זהו משום דלשי' הר"מ גם לולי דינא דגו"א אמרי' אויר רה"י עולה עד לרקיע, והמחיצות שיש ב"ט למטה גודרות את הרה"י עד למעלה גם בלא הילכתא דגו"א. וכ' עוד דמה"ט תל המתלקט הוי רה"י עד לרקיע אף דל"ש ביה גו"א, והיינו דכלפי סוכה ודאי ל"מ, (אפי' כשיהיה בתוכו חלל ולא עמוד), אבל גבי שבת ל"ב לגו"א אלא המחיצות עצמן שלמטה גודרות את המקום עד לרקיע. זת"ד בקיצור. (ומש"כ דהכא מבו' דיש גו"א על שפת הגג, לכאור' הרי י"ל דהכא ל"ה מדין גו"א אלא מדין רה"י עולה עד לרקיע ושהמחיצות למטה גודרות למעלה, אלא דסתמא דסוג' ל"מ כן, ועוד דהרי הגר"ח כ' בגנזיו דכלפי נפרץ לרשות האסורה ל"ס בהאי מחיצות לעשות הברדלה, אלא בעי' גו"א בדוקא. ועוד דיש ללמוד כן משמואל דמתיר גם באינן ניכרות. ובזה החזו"א מעיר בגי' דשמואל לא מחשיב ליה מחיצות אלא רק לענין איסור דירות).

ויש ע"ז תוספת מגנזיו (סי' ד) דלכאור' התוס' בסוג' לא ס"ל הכי, דהרי כ' דגג הבולט כולו הוי כרמלית, הרי דמחמת הפסול בגו"א דל"ה מחיצות הניכרות, ל"ה רה"י ע"ג הגג כלל, ותלה את שי' התוס' בזה במש"כ גבי חור שבכותל בסוג' בשבת, ע"ש דהם פליגי על היסוד הנ"ל דמחיצות למטה יגדרו עד לרקיע לולי דינא דגו"א. וכבר נת' דלכאור' בד' התוס' זה יישוב והסבר, דהרי כבר הק' מהרש"א דהתוס' לא כ' בפשיטות דהגג כולו הוי כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, (וכמש"כ הרא"ש ורש"י), אלא דנו רק דמקום הבליטה הוי כרמלית, וע"ז הגג כולו נעשה כן, וע"פ הגר"ח י"ל דכלפי מה שמעל המחיצות ודאי הוי רה"י, ורק דכלפי הבליטה

רשויות, או דלגבי סוכה סגי מה שבקרקעיתה יש רשות סוכה מוקפת י"ט של גו"א ואי"ז תלוי בד"ר האויר, וכלש' החזו"א בגי' מ"מ בסוכה סגי בשטחו דכיון דשטחו חשיב כמוקף מחיצה הסכך מכשיר כל האויר שתחתיו". אלא הפסול הוא רק מחמת דעכ"פ ל"ה מחיצות הניכרות וכדאמר רבא לאביי. וזהו חידושא דר"ח דרה"י עולה לרקיע מצ"ע, והיה שייך דין כזה גם בכרמלית לולי שהקילו בה כרה"ר, אלא דרה"י בעיא מחיצות ולכן צריך גם גו"א מעבר לדין עולה לרקיע, ואולי אפי' ברה"י ל"ב גו"א, (וכמב' ברשב"א ומרדכי הנ"ל), ודין עולה לרקיע מצ"ע משוי ליה לאויר רה"י גמורה בלי מחיצות. ויל"פ בכל זה.

וביסוד הדברים, האם מה שאין אויר העמוד רה"י זה משום חיסרון גו"א או דין אחר שנחסר כאן את העלייה לרקיע, יש לדקדק בזה קצת מלש' הראש'. ז"ל השי' לר"ן בשבת קא, א' רבי יהודה סבר דאפי' בגבוהה עשרה מותר דאי אפשר שלא יגביה ידו מדופני הספינה והוי אויר מקו"פ וממלא, ועוד שרי אפי' אינה גבוהה עשרה דרך חודה, וקשיא לי לר' יהודה רה"י שעולה עד לרקיע היכי משכחת לה ואפי' תאמר דבעמוד ברה"י גבוהה עשרה ורחב ד' לא אמרי' בי' דרשותו עולה עד לרקיע, ה"מ עמוד דלית לי' מחיצות ואוירו מקו"פ אבל חצר או ספינה שיש לו מחיצות אמרי' בהו רה"י עולה עד לרקיע וכמו שתירץ הרמב"ן ז"ל לעיל, ותירץ מורי נ"ר דהרמב"ן ז"ל לא אמר אלא בחצר וכיוצא בהן שמחיצות עשויות לאוירן ובהא הוא דאמרי' שהן עולות עד לרקיע, אבל מחיצות דספינה אינן עשויות אלא להבריח המים ואינן עשויות לאוירן והויא לה כעמוד ברה"י גבוהה עשרה ורחב ד' שהוא מקו"פ, והכין איתא התם בהדיא בעירובין". ובמאירי לקמן צח, ב' כ' "וממה שצריך עוד לבאר כאן הוא שהדברים מוכיחים שאויר רה"י שאמרו שעולה עד לרקיע לא סוף דבר ברה"י שבמחיצות אלא אף בעמוד כן שהרי זין אין בו מחיצות הואיל וחששו בו לנפילת כלים וכן שכל שיש בו מחיצות אינו קרוי זין ואעפ"כ יש לו אויר ומ"מ ראשונם של גאונים כתב שלא אמרו כן אלא ברה"י במחיצות והביאוה ממה שאמרו בפרק חלון עמוד גבוהה עשרה ורחב ארבעה ונעץ בה יתד כל שהוא ימעטו לדעת אביי ורבא אע"פ שאין הלכה כן ואם לא כן למה ימעט והלא אף היתד באויר רה"י הוא ואין הדברים נראין". ויל"ע בכ"ז.

והנה בסוכה שם כ' הריטב"א "היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד גבוהה עשרה. פי' דבפחות מעשרה לא אפשר לומר גו"א מחיצתא דהא ליכא מחיצה למטה מעשרה". והיינו דבפחות מי' ליכא למימר גו"א. (וצע"ק דמ"ש מגוד אחית דסגי בטפח על הטרסקל. ולש' המאירי שם טז, א' כ"ך הלכה גו"א אמרינן גוד אחית לא אמרינן מפני שדרך בנין לעלות מלמטה למעלה ולא מלמעלה למטה", ועכ"פ נראה שזה אותו ענין, וא"כ ק' למה גוד אחית קיל טפי ול"ב י"ט). אבל בפ"י הריב"ן שם כ' "עמוד גבוהה ד' דבלא"ה לא סגי דאפי' אמרי' גו"א מחיצתא אי הוי בציר מי"ט לא הוי חשיב למיהוי סוכה בפני עצמה ולא היו מחיצות ראויות להיחשב כדפני סוכה". וכע"ז כ' במ"מ פ"ד מהל' סוכה, ז"ל "ומ"ש בגמרא גבוהה עשרה לפי שפחות מי' והוא רחוק מן הדפנות ד' אמות אפילו אביי לא הוה מכשיר ליה שכיון שאינו רשות בפני עצמו היכי נימא גו"א אבל בגבוהה עשרה שהוא רה"י לענין שבת ועולה עד לרקיע היה אביי סבור להכשיר בסוכה ואמר ליה רבא דלא".

ומדברי שניהם יש ללמוד דבפחות מי"ט אין חיסרון בעצם הגו"א, אלא דל"ה עדיין רשות בפנ"ע ולכן ל"מ בזה גו"א. וא"כ י"ל דה"ה באויר עמוד להרמב"ן דכיון דאינו נבדל מספינקא מסביבותיו ע"י חלל מחיצות כראוי, אז אמנם כלפי פני העמוד יש גו"א, אבל כלפי האויר לא יועיל גו"א, וכש"כ כיון דהמקום אינו מובדל כראוי להיעשות רשות בפנ"ע. ולש' ס' הבתים שערי הוצאה פ"ד הוא "וכ' רה"ג תל או עמוד גבוהים עשרה ורחבים ארבעה, אעפ"י שדינם כרה"י, הואיל ואין להם חלל מחיצות, אין אויר שלהם עולה למעלה". (אמנם עדיין יש מעלה לגוד אחית דשם ל"ב י"ט מעל הטרסקל, ואילו בטרסקל עצמו ל"א גו"א כיון שאין לו מחיצה י"ט, ואפי' שאם הטרסקל גבוה מהרה"ר כראוי הרי יש בו הבדלה י"ט כראוי. וצ"ע). ולש' רש"י בשבת ח, א' גומא - עמוקה תשעה. מאי - גבי

כרמלית", ופירש"י "דמקולי רה"ר נמי אקילו עלה, דאינה תופסת באויר למעלה מעשרה כרה"י", והראיה מוכחת היא דהיה שייך לדון שתעלה הכרמלית לרקיע למרות שאין לה מחיצות, לולי שהקילו בה כרה"ר. ולעיל לב, ב' אמרי' "כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ארבע אמות הויא לה רה"י ורה"י עולה עד לרקיע", הרי לן עלייה לרקיע בלא מחיצות וגו"א, וכן שם לד, ב' רה"י עולה עד לרקיע וכי היכי דסלקא לעיל הכי נמי דנחתא לתחת", והירידה לתהום בלא מחיצות היא נעשית. וד' המרדכי בסוג' מפו' הם, שכ' רב אומר אין מטלטלין אלא בארבע אמות לא אמרינן גו"א מחיצתא וקשה מאי איכפת לן הא רה"י עולה עד לרקיע". ואף דינא דהרשב"א שכ' בעבוה"ק "חורי רה"י יש להם גובה ואין להם עומק, עשוין הן להשתמש על גביהן ולפיכך רואין אותן מלאין עד לרקיע", מעלה אותנו לרקיע בלא מחיצות כלל. (ומה שדן הרשב"א לעיל י, ב' דאויר מעל י"ט הוי כאויר מחוץ לרשות, ג"כ נראה דאי"ז שייך לגו"א, הן בקו' והן בתי' שם).

והריטב"א בשבת צט, א' כ' עוד "והוי יודע דכיון שהסלע הזה ברה"ר עומד כל האויר שעל הסלע או על החוליא אויר מקו"פ הוא וכו' ואע"פ שאמרו בפ"ק דרה"י עולה עד לרקיע, אומר רש"י ז"ל שזהו לענין דבר הנתון שם, שאם נעץ בתוכו קנה גבוה מאה אמה כולו נידון מרה"י אבל האויר שאינו נתפס אינו עולה למעלה מן המחיצות, ורבינו ז"ל והרמב"ן ז"ל אומרים וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל דכי אמרינן דאויר רה"י עולה עד למעלה לרקיע ברה"י שיש לו מחיצות שהן קולטות כל האויר שכנגדן עד לרקיע. ואיכא למידק כיון שאויר שעל הסלע מקו"פ הוא נמצא כי כשנתן שום דבר על גביו אותו הדבר במקו"פ קאי ובעי הנחה ברה"י וליכא וכו' והנכון בעיני דרה"י שאני שהרי יש מקום שהוא תופש ועולה עד לרקיע כשיש לו מחיצות מיהת, וכיון דכן הוא דין הוא שהחפץ הזה אחר שנח כאן שיתפוס לו רה"י מקום ויהא נידון כרה"י, וכשם שאומר רש"י ז"ל בשנעץ קנה ברה"י שכל הקנה חשוב רה"י וכו' מה שאין כן ברה"ר כי לעולם אינו עולה מעשרה טפחים בשום צד", והנה אף בלא ד' הרמב"ן הגביל את העלייה לרקיע דוקא על אופן שנעוץ קנה, וע"כ דהגו"א לבד אינו מספיק, ומאידך גם בד' הרמב"ן הוסיף דע"י הנחת החפץ על פני העמוד חשוב הוא כנתון כולו ברה"י, ולמרות שאין גו"א בעמוד לביאור הגר"ח בדעת הרמב"ן, וצ"ע. (עוד כ' שם בע"ב בדעת הרמב"ן "כיון דאיכא מחיצות לטרסקל קולט הוא אויר רה"י עד לרקיע", ומשמע דאפי' במחיצה מועטת כבר יהיה נעשה עולה לרקיע, ואילו כאן כ' "אפי' המחיצות המחוברות למטה עודפות וניכרות למעלה כיון שאין שם גובה מחיצה עשרה לא אמרינן גו"א שהרי אינו מכיר שעומד על מחיצה עשרה, אבל יש אומרים דכל כה"ג מחיצה ניכרת היא ואמרינן בה גו"א ואפילו לרב", וצ"ל דכוונתו דאם המחיצות בולטות קצת כבר הווי ניכרות ואין בזה את ההגבלה של עמוד שאין לו אויר).

והנראה בביאור ד' הרמב"ן, דלעולם מצד עיקר ההלכה של גו"א ודאי אמרי' הכי גם בעמוד, ופני העמוד חשיבי רה"י מפני מחיצות גו"א שסביבם, אבל החיסרון באויר העמוד הוא שאין לו את הדבר השני הנקרא בשם רה"י עולה עד לרקיע, וכמו דלרש"י ג"כ הרי כ' הריטב"א דבלאו הקנה אין הרה"י עולה לרקיע ול"מ גו"א, כמו כן אליבא דהרמב"ן דאויר העמוד אינו נחשב כאויר רה"י לעלות לרקיע כרה"י, ולא מועיל בזה גם גו"א. (ויש בזה ב' דרכים, או דנימא דל"מ גו"א ליצור מחיצה מרשות אחת לרשות אחרת, ולכן יש תנאי מוקדם של טפילות האויר לרה"י עד לרקיע, ופני העמוד שהם טפלים אליו יש להם גם מחיצות גו"א, אבל אויר העמוד שהוא דבר בפנ"ע אין אליו מחיצות וגו"א, או בנו"א דבמחיצות לבד אכתי לא נעשה רה"י כיון דאין כאן צורת רה"י בקרקע ומחיצות, אלא רק ע"י הטפילות לרה"י העולה לרקיע, ויש בזה הרבה לדון לכאן ולכאן). וא"כ ודאי דד' הגמ' בסוכה דבעי' מחיצות ניכרות אי"ז הלכה בגו"א אלא הלכה בדפנות דסוכה, ואעפ"כ רה"י דשבת אינה נעשית מגו"א מחיצות העמוד, והטעם כש"כ כיון דחסר כאן התנאי הנוסף (או המוקדם) דרה"י עולה עד לרקיע. (ולגבי סוכה אין תנאי כזה ואין הגבלה כזו, דסגי במה שיש מחיצות גו"א לסוכה ואי"ז מתחלק לפי

המותר מאיזה טעם נאסור זיו הבולט שם או גג הסמוך שם והרי אינו יוצא למקום האסור, ועוד תל שהוא מד' אמות עד ב"ס שהוא ברה"ר ק"ל שמוטר לטלטל בכולו אם הוא גבוה עשרה ורחב ד' ואע"פ שהוא פרוץ במלואו לרה"ר והתם אין מחיצות נכרות סביב ואפ"ה דינו כרה"י, ובקו' הראשונה יל"ע אם הק' מצד ד' הירו' דאין כרמלית למעלה מ', או מצד ד' הראב"ד הנ"ל דמ"מ רה"י הוי גם באינן ניכרות, אבל בקו' הב' ודאי מבו' כהראב"ד בהא דלעולם תל ועמוד חשיב מחיצות שאינן ניכרות ואעפ"כ הוי רה"י, אלא דפרוץ לרשות האסורה אוסר גם בזה עד שיהיו המחיצות ניכרות ממש בין הרשויות, ולכן הוכיח דלא כרש"י דגג ל"ח כנפרץ לרה"ר שלמטה.

ובשערי ציון סי' ד פ"י בהרחבה דתל המתלקט הוי מחיצות שאינן ניכרות, ולכן הוכיח דדין ניכרות הוא רק חומרא דרב על איסור נפרץ לרשות האסורה של דיוורים, (ואשר ע"כ התוס' לא כ' דכל הגג הוי כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, אלא רק מקום הבליטה ואז ממילא דהגג נמי פרוץ אליו), ועפ"ז דן להתיר גשרים שלא יבטלו את המחיצות, והביא מד' השר מקוצי דכך ס"ל דתל המתלקט הוי מחיצות שאינן ניכרות ואעפ"כ הוי רה"י. וכ' ע"ז החזו"א בסי' קח בסק"ג "ומש"כ עוד הש"צ שם דהש"ר מקוצי והרשב"א חולקין על פרש"י בגג הבולט שהוא כרמלית, ג"כ תמוה שהרי בהדיא כתבו דביתר מב"ס אם אין הגג בולט הוא רה"י ואם הגג בולט כל הגג כרמלית וכו' והנה מבואר דעתם דלא פליגי על רש"י בעיקר דין מחיצות שאינן ניכרות דודאי אינן מחיצות אלא בפחות מב"ס הוי מקו"פ שאין כרמלית למעלה מ"ט וכו' והנה למדנו דכו"ע מודים שאין מחיצות שאינן ניכרות מחיצות, לענין דין מחיצות, ובסק"ט כ' "מש"כ מל' הריטב"א צ' א' שהק' מתל המתלקט ומוכיח דלא בעינן מחיצות ניכרות, כבר נתבאר דגם השר מקוצי מודה במחיצות שאינן ניכרות, ולא פליגי אלא דפחות מב"ס שרי משום אין כרמלית למעלה מ', וע"כ יש ט"ס בל' ריטב"א וראיתי בריטב"א ואין כתוב בו 'מתלקט' ואף אם הגיר' מתלקט אין הכונה משום מתלקט, שהרי לא הוזכר מתלקט עירובין ט"ו". והנה ברשב"א מפו' דהראב"ד פליגי על דין המחיצות וס"ל ד"מאיזה טעם נאסור אותו כיון דמן הדין רה"י גמורה היא" ולא רק מקו"פ.

אבל לענין הנידון האם הריטב"א הוכיח כן מתל המתלקט, הנה באמת בד' הרשב"א בדיבור השני הנ"ל מפו' כן, דכ' "מי לא עסקינן שהן מתלקטין ועולין עד עשרה מתוך ד' אמות", וצ"ע דבדיבור הראשון דן להדיא על כל תל ועמוד דהוי מחיצות שאינן ניכרות. ועוד חילוק יש, דבדיבור הא' של הרשב"א כ' "אפי' אין המחיצות שבסביבות עולה על הגג כלל די להם בראית המחיצות מבחוץ כדין תל ועמוד", ומשמע דעכ"פ בעי' שיהיה לגג כולו מחיצות הניכרות משפת הגג, (וכמש"כ בזה הריטב"א "וכתב הראב"ד ז"ל שאילו היתה מחיצה ניכרת באמצעותן אע"פ שאין בסביבות ג"כ אלא מחיצות מלמטה שהן ניכרות, די בכך לומר גו"א ולשוויהו למעלה רה"י גמורה, ואע"פ שאינם עולות על הגג כלל די להם בראית המחיצות לעומדין על שפתו וכדאמרין לעיל גבי תל ועמוד שברה"ר"), וצ"ע דהרי בדיבור הב' מבו' ברשב"א דלהראב"ד ל"ב לענין רה"י ניכרות כלל, וגם בולט מן הדין הוי רה"י גמור, וצ"ע.

החזו"א בסי' קח סק"ב כ' "באמת ל"פ שמואל דמחיצות שאינן ניכרות אינן מחיצות שהרי בהדיא אמר שמואל צ' א' בגנין יתר מב"ס שהן כרמלית אע"ג דלמטה איכא חילוק מחיצות בין חדר לחדר ובין בית לבית, וכמש"כ תו' שם ד"ה הכא, ומבואר מזה דאף לענין שיעור יתר מב"ס מחיצה שאינה ניכרת אינה מפסקת, [ודלא כמש"כ בש"צ דלא נאמר אלא לענין איסור דיוירין זע"ז] ולא אמר שמואל דלא בעינן מחיצות ניכרות אלא בגנין לרבנן דאמרי כשם שדיוירין חלוקין למטה כך דיוירין חלוקין למעלה, מה"ט אין אחד אוסר על חברו, וכמש"כ תו' שם, אף שמן הדין אין מחיצה שאינה ניכרת כלום, מ"מ הכא שעיקר האיסור משום תקנת ע"ח שפיר מהני חילוק דיוירין למטה שלא יאסרו זע"ז, ומ"מ באיכא דיוירין מודה שמואל לרב, דמחיצה נדרסת ודאי לא חשיבא אף להפסיק בין הדיוירין, וכ"כ גם בגי' על הגר"ח הלי' סוכה "ושמואל דס"ל התם

רה"י דעשרה תניא לעיל עומקה כגובהה, דקתני חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה רה"י, הכא מאי, אי אמרינן מנחי ביה בני רה"ר חפצים שבידם, עד דהדרי ואתו דרך שם ושקלי ליה, ונמצא שצריכים לו רבים, הלכך רה"ר הוא", ונראה דזה הכוונה במש"כ דעומקה כגובהה, דאמנם מחיצות ודאי יש כאן, אבל אתא למימר שיש כאן גם את ההבדלה שיש בגובהה, והוי רה"י ע"י מחיצות מחמת שהמקום מובדל.

גו"א במחיצות שאינן ניכרות

וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו איתמר רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד"א ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו במחיצות הניכרות דכו"ע לא פליגי כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד"א לא אמר גו"א מחיצתא ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו דאמר גו"א מחיצתא. ויש לברר בהאי פלוג', האם נחלקו בדינא דמחיצות מדאו' אם אמרי' גו"א במחיצות שאינן ניכרות, דלרב ל"א ולשמואל אמרי' גו"א, או דלא נחלקו בדינא דאו' אלא רק מדרבנן, ובב' אנפי, או דמדאו' ל"מ לכו"ע, ורק שמואל ס"ל דכלפי דרבנן עכ"פ מהני, או דמדאו' ודאי מהני, אלא דלרב רבנן אחמרו דל"א גו"א במחיצות שאינן ניכרות. ומצינו ג' שי' בדבר וכהנך ג' צדדים המבו'.
הרשב"א כ' פ"י הראב"ד ז"ל דסתם מחיצה אינה פחותה מ', ומדקאמר אבל אין מחיצה על זה ועל זה ולא קאמר אבל אין מחיצותיהן נכרות אסורין שמעינן מינה שאין היכר מועט שבסביבות מציל אותו מאסור חבירו הנפרץ לו במלואו כיון שאין מחיצה בולטת באמצען כלל, דאע"ג דבעלמא לא בעינן מחיצות סביב גבוהות עשרה על גבי הרשות אלא כל שהרשות עצמו הו"ל רה"י על גביו נמי רה"י והיינו עמוד גבוה עשרה ורחב ד' ותל גבוה עשרה, היינו לעשותו רה"י דאמרין גו"א מחיצתא, אבל להצילו מאיסור חבירו הנפרץ לו במלואו הואיל ואין ביניהם היכר מחיצה כלל כל שיש בסביבו מחיצה עשרה מותר הא פחות מעשרה לא, ובדאי אלו היתה מחיצה נכרת באמצען אע"פ שאין בסביבות גם כן אלא מחיצות נכרות די בכך, ואפי' אין המחיצות שבסביבות עולה על הגג כלל די להם בראית המחיצות מבחוץ כדין תל ועמוד כדאמרין, וכ"כ בהמשך הסוג' "אבל הראב"ד ז"ל כתב דלא בעינן מחיצות נכרות בכל סביבות הגג אלא אפי' תקרת הגג בולטת לבר מן המחיצות אין בכך כלום, מאיזה טעם נאסור אותו כיון דמן הדין רה"י גמורה היא וכו' ועוד דתל ונקע שהן מד' אמות עד ב"ס שאנו חושבין אותו כד' אמות מי לא עסקינן שהן מתלקטין ועולין עד עשרה מתוך ד' אמות וכשעלה למעלה מעשרה היה המישור שלהם ב"ס בגובה עשרה והרי אין מחיצות נכרות ואעפ"כ נדונין כד' אמות, וההיא דרב יוסף דאמר לא שנו אלא בשיש מחיצה על זה ועל זה כבר פ"י למעלה דמחיצות גמורות אמרי', ואע"ג דבעלמא לא בעינן מחיצות כדאמרין בתל ועמוד, הכא להציל מידי רשות האסור לו שנפרץ לו בעינן מחיצות שבסביבות עד שתהא באמצען מחיצות כל שהוא בולטות להכיר".

ומבו' בדבריו, דבאמת כל תל ועמוד הוי מחיצות שאינן ניכרות כלפי מעלה, ומ"מ הו"ל רה"י גמורה דלענין רה"י ל"ב מחיצות ניכרות, אלא רק לענין להצילו מאיסור חבירו הנפרץ לו במלואו ל"מ הואיל ואין ביניהם היכר מחיצה כלל. והנה החי"א פ"י החילוק דלעולם מדאו' לכו"ע מהני מחיצות שאינן ניכרות, אבל רבנן אחמרו שלא יהיה נפרץ במילואו לרשות האסורה בלי מחיצות ניכרות ביניהם. ועי' גאו"י וכן מגניו הגר"ח סי' ד דס"ל דפלוג' רב ושמואל היא בעצם דין גו"א מדאו'. אבל בד' הראב"ד נראה לבאר באופ"א, (וכ"כ בחי' מהר"ל), דכלפי מה שהגג נעשה רה"י בהבדלתו מרה"ר, הרי המחיצות ניכרות ברה"ר, אבל כלפי להבדילו מהרשות הסמוכה לו באמת המחיצות לא פועלות שום הבדלה בזה, ולכן ל"מ גו"א בזה אליבא דרב. (ולפ"ז במערה שתחת רה"ר ל"ה רה"י ע"י סברת הראב"ד, דהרי אין המחיצות למטה מבדילות כלום מרה"ר למעלה, וית' עוד להלן).

והנה הריטב"א להלן צ, א כ' "והשר מקוצי ז"ל הקשה שאין לזה טעם דכיון שאין אויר רה"ר או כרמלית למעלה מי' והוא אויר

בעיקר הדין אלא רק לענין איסור הגגין הפרוצין, ורק דבניכרות רב ס"ל כשמואל, אבל מעיקה"ד יש סילוק מחיצות הגו"א ע"י התקרה. ובריא"ז כ' "היה גגו של זה בצד גגו של זה אם היו מחיצותיו של כל גג וגג ניכרות לעצמן כגון שהיה הא' גבוה מחבירו וכו' ה"ז רואין כאילו המחיצות התחתונות עולות למעלה ומבדילות בין גג לגג ומותר להוציא כל אחד מביתו לגגו ואין גג חבירו אוסרו", ולעיל פד, ב כ' "גג הסמוך לרה"ר בתוך י"ט, אע"פ שהוא רה"י, כגון שהיה מג' רוחותיו סמוך לחצר וגבוה יותר מעשרה ואף מצדו הסמוך לרה"ר, הואיל ומחיצתו תוך הבית גבוהה עשרה ראוי לומר משוך והעלה, וכאילו מחיצתו גבוהה מרה"ר עשרה, והרי הוא רה"י".

והנה החזו"א דקדק כדבריו ממה שהתוס' שדנו על גג הבולט אי הוי כרמלית או רה"י, לא הזכירו הדובר תלוי בפלוג' רב ושמואל, דלשמואל אמרי' גו"א גם במחיצות שאינן ניכרות, וע"כ דשמואל נמי מודה בהא ולא התיר אלא לגבי פירצת הגג לחבירו. (ז"ל בסי' קד סק"ז "והנה לא דנו אי הלכה כרב או כשמואל, דהא מודה שמואל בגגין השוין לרה"ר דל"א גו"א, והכא בגג הבולט לא שייך דירויין חלוקין, והלכך אף לשמואל הוא כרמלית"). ואמנם הרשב"א העתיק ד' התוס' להדיא רק לשי' רב, וכ' "לדעת רבותנו הצרפתיים ז"ל דבשתקרת הגג בולטת על המחיצות חשיבי מחיצות שאינן ניכרות ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות לרב", אמנם הרשב"א אדיל בסוג' הרי כשי' הראב"ד, ולדידהו מעיקר הדין אמרי' גו"א באינן ניכרות כלפי עצם עשיית הרה"י, וזה ודאי אינו כהבנת החזו"א הנ"ל. ולהלן צ', א ג"כ כ' הרשב"א "נראה מכאן דלרב מחיצות שבסביבות בעינן שיחא ניכרות הא לאו הכי הוה ככרמלית ואע"ג דגבוה עשרה". ואף רש"י לקמן צב, א כ' "אף גג - נהי נמי דשרינן ליה במחיצות תחתונות משום גו"א, מיהו מחיצות ניכרות בעינן, שלא יחא גג בולט חוצה להם, דאי לא מינכרא ל"א גו"א, וגדול נמי אסור, דאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י, כל גגין שלהן חלקין היו ולא משופעין. ולשמואל - דאמר אפילו לא מינכרא אמרינן גו"א", הרי דלשמואל אמרי' גו"א בכה"ג ודלא כד' החזו"א.

ומה שהוכיח מהא דל"א לשמואל גו"א על גג יותר מבי"ס לחלקו ולהקטינו ע"י גו"א ממחיצות הבית הפנימיות, הנה בד' הראש' מבו' טעם אחר, והוא דלשמואל נמי ל"א גו"א (באינן ניכרות, ואולי כ"ה הדין בגו"א דניכרות) לחלק מקום א' לב', אלא רק דברשויות חלוקות אפשר ליתן בהם תורת מחיצה ביניהם ע"י גו"א. (וכלש' האבנ"ז סי' רצא "מבואר דברשות אחת ל"א גו"א דענין גוד הוא להפסיק בין רשויות ולא לחלק רשויות ברשות אחת כגון שלא יהי יותר מבי"ס", ועיי"ש עוד בסי' רסג וסי' תסב ויור"ד סי' רעט). דהרי כ' הראש' דלרבנן דהגגין מחולקים, אין איסור של יותר מבי"ס, ורק אם כל הגגות רשות אחת הם, בזה ל"א גו"א אף אליבא דשמואל, אבל אם הגגין מחולקים אמרי' גו"א גם לענין איסורא דיותר מבי"ס. דכך מבו' ברש"י שם, ובתוס' שדנו כלפי איסורא דכלים ששבתו בבית, וכן מבו' גם בתורא"ש. וא"כ מבו' דלא כהחזו"א, ולא רק במה שהגביל ד' שמואל רק על איסור הבא מחמת חלוקת דירויין שלמטה, אלא גם בעיקר דבריו שכ' דאמרי' הכי רק כש"עיקר האיסור משום תקנת ע"ח", דהכא מבו' דמהני אליבא דשמואל גם לענין איסורא דיותר מבי"ס. ואולי יש לדחות קצת, דאע"ג דהנך מחיצות דגו"א מצ"ע ל"מ אלא לענין ע"ח, מ"מ על ידם כבר כל גג עומד בפנ"ע ואין כאן גג אחד שהוא יותר מבי"ס. (ומעצם קו' הגמ' קשיא דשמואל אדשמואל, ג"כ היה משמע דאף באינן ניכרות הוי הגג רה"י אליבא דשמואל. אמנם בגמ' הק' כן אחרי שתי' הק' לרב דאירי בניכרות, וע"כ הק' היא בעצם הדין למה אסר שמואל והא איכא גו"א, ואף אם ידעי' דאירי ביותר מבי"ס מ"מ ס"ל להמקשן דהוי כהוקל"ד למעלה).

אמנם צריך ליישב לפי המוכח מהראש' הנ"ל דשמואל אמר גו"א בכל אופן, אמאי גג המערה ל"ה רה"י, וכמש"כ שם החזו"א בסק"ד וסק"ה להוכיח כדבריו, ז"ל "הנה ד"ז מבואר עוד בהדיא בגמ' מ"ד ב' בגג המערה שאינו רה"י, ודחק הש"צ שם דאירי ברה"ר עובר עליו ומשום שהמחיצות בידי שמים שהארם עושה החריץ

דאף מחיצות שכנגד אמצע הגג אמרי' בהו גו"א, אינו אלא לענין ע"ח, דעיקר דירת הגג לאסור על חבירו הוא משום שכשם שחלוקין דירויין למטה כך חלוקין דירויין למעלה, ולזה מהני גם מחיצות דלמטה". ויש להוסיף עוד ביאור, דהרי לא אשכחן כה"ג רשויות שוות הפתוחות זל"ז לגמרי ויהיה ביניהם חילוק רשויות לאיסור, וכדאמרו גבי ה' חבורות ששבתו בטרקלין א', וע"כ דהכא חילוק הגגין הוא ממש מכוח החילוק למטה וטפילות הגג לחילוק הזה, ואי"ז רק סיבה ראשונה בעלמא לדון הגגין כמחולקין, ולכן לשמואל מהני החילוק למטה להפריד הגגין למעלה.

והנה מה שהוסיף להסביר דגם לשמואל ל"מ האי גו"א דאינן ניכרות אלא רק באופן שחלוקת הרשויות היא ע"י חילוק דירויין למטה, לכאו' בתוס' מבו' ל"כ, דהרי כ' התוס' דנפק"מ לדין בפלוג' רב ושמואל כלפי כלים ששבתו בבית, דלגבי הנך כלים הווי הגגין פרוצים זל"ז ובעי' גו"א לחלקן, ובלא"ה יאסרו הכלים ששבתו בבית בטלטול ד"א, והאי חלוקת הגגין לב' רשויות לענין כלים ששבתו בבית הרי ל"ש לחלוקת הדירויים למטה, דהא בחצרות נמי איכא הך איסור, וע"כ דס"ל להתוס' דבלא"ה נמי מהני גו"א באינן ניכרות לשי' שמואל לגדור את פירצת מילואו לרשות האסורה. ואמנם התוס' כ' בתי' שאח"כ דגם לענין יותר מבי"ס נחלקו רב ושמואל אי אמרי' גו"א, וזה באמת נסתר לכאו' מד' הגמ' להלן, ומשם הוכיח החזו"א דלאו בכל אופן אמר שמואל גו"א, אבל לפי כל תי' האחרו' בד' התוס' שלא יסתרו ד' הגמ', עדיין נמצינו למדים דלשמואל מהני האי גו"א כלפי נפרץ לרשות האסורה גם כשהיא אסורה לא מחמת דירויין שלמטה, וגם לענין יותר מבי"ס באיזה אופן שיהיה.

ובאמת החזו"א ס"ל דינא דאינן ניכרות אי"ז גריעותא בעלמא במחיצות דמה"ט ל"א בהו גו"א, אלא יש כאן כעין סילוק מחיצות על הגו"א, שכ' שם בסק"ה לענין גב המערה ז"ל הריטב"א שם וגבה רה"ר גמורה היא כי שוה היא לרה"ר, ומל' זה גופי' מבואר דלאו משום ביטול אתא עלה, אלא משום שוה לרה"ר, ואין בזה נידון כלל, וכמו דאמרו עירובין צ"ב ב' ואילו השוה את גיפופיה גדולה נמי אסורה א"ל התם סילוק מחיצות הוא וכן שם צ"ג א' בהשוה פצימיה והשוה קירוי חשיב סילוק מחיצות, וה"נ קירה את המערה חשיב סילוק מחיצות, וכ"כ שם בסק"ז, ז"ל "דפרוץ במלואו המוזכר בתו' פ"ט ב' אינו ענין בפ"ע אלא היינו סילוק מחיצות והגג והבליטה אחת היא ושפתי הגג הן שפתי הבליטה", וכ"כ בסקי"ג "ומה שכתבו נדרסת לרווחא דמלתא ועיקרן משום דתקרה מסלקת מחיצות". (ואולי החזו"א אזיל בזה לטעמיה, דהגר"ח ביאר ענין גו"א "הא דרה"י עולה עד לרקיע אין זה משום דינא דגו"א, כי אם דהוא דין בפני עצמו דהמחיצות התחתונות שיש בהן י' גודרות את המקום עד לרקיע ומשוו ליה לכוליה רה"י, והוה כללא במחיצות דכל שיש בהן שיעורא די' גודרות את המקום עד לרקיע, אשר ע"כ שפיר הוי תל רה"י עד לרקיע ואע"ג דל"א ביה גו"א מחיצתא, משום דהמחיצות החיצונות של התל הסובבות אותו הם גודרות את המקום עד לרקיע ועושין אותו רה"י", ואילו החזו"א בגי' העיר ד"ענין גו"א אינו שעלינו לחשוב כאילו יש מחיצה למעלה אלא היכר מחיצות למטה סגי, ואחרי שיש לשטח זה מחיצות סביבותיו למטה ה"ה חלוק מסביבותיו ומחשב רשות לעצמו, ועל חילוק רשות באופן זה הוורו בגמ' בל' גו"א מחיצתא", ולכן מדינא ל"ש כלל גו"א במחיצות שאינן ניכרות). ומחמת סברא זו פשיטא ליה דל"ש גו"א כלל במחיצות שאינן ניכרות, וחידוש הוא דחידש שמואל כלפי האי דינא דגגין שנפרצו זל"ז. ורק דיל"ע אם לפ"ז מוכרח דבליטה כ"ש בגג למעלה מעל המחיצות למטה לא תועיל, דסו"ס התקרה מסלקת את המחיצה שלמטה, או דבמחיצות הניכרות כבר אמרי' גו"א ול"ש שם סילוק מחיצות.

(והריטב"א בסוג' הביא בזה פלוג', ז"ל "אפי' המחיצות המחוברות למטה עודפות וניכרות למעלה כיון שאין שם גובה מחיצה י' ל"א גו"א שהרי אינו מכיר שעומד על מחיצה י', אבל יש אומרים דכל כה"ג מחיצה ניכרת היא ואמרינן בה גו"א ואפילו לרב", ואולי החזו"א יסבור דגם האי שי' דסגי לה בניכרות כ"ש אליבא דרב, אי"ז

חורים). ואם נפרש ד' התוס' דמעל הבית יש רה"י עולה לרקיע, (וכמש"כ המרדכי), וזה יחשיב את הגג והבליטה כרשויות חלוקות, עדיין תישאר ההערה בגג המערה למה אין שם רה"י עולה לרקיע, אי נימא דעולה לרקיע בלי גו"א מחיצתא, ועכצ"ל דמאיזה טעם אחר אין רה"י שבמערה עולה על גגה, כיון דאין האויר שברה"ר נראה כטפל למערה שתחתיו, (ואין העומד למעלה רואה עצמו בתוך מחיצות' ולא בתוך רה"י). אמנם רש"י להלן צב, א וכן הרא"ש שדנו דגג הבולט כולו הוי כרמלית, לכאור' ק' דלשמואל נמי הרי ל"א גו"א בגג יותר מבי"ס, ואיך נימא גו"א על גג שהוא בולט, דהרי הגג והבליטה הם רשות אחת. וצ"ל דאף לרש"י אמנם ל"ס ברה"י עולה עד לרקיע בלי מחיצות של גו"א, ולכן כ' דהגג כולו הוי כרמלית, אבל מ"מ יש רה"י עולה עד לרקיע לענין זה שהגג והבליטה חשובים כרשויות חלוקות ושייך שם מחיצות דגו"א.

פ, ב

תוד"ה במחיצות. וגזוטרטא דלא הויא כרמלית אלא רה"י היינו משום דגוד אחית דבקיעת דגים לא הויא בקיעה כדפיר' לעיל או בפתוח לרה"י דהוי כי חורי רה"י. דברי התוס' צ"ע מה רצו ללמוד מגזוטרטא, והא אפי' אי נימא דאין כרמלית למעלה מ' בכל אופן, מ"מ הגזוטרטא תהיה מקו"פ, ודינה כרה"י ע"כ זה בתורת מחיצות או חורי רה"י, ומה זה שייך לדבריהם לעיל. וצ"ע. ומה שתי' דיש גוד אחית או דהוי חורי רה"י, הנה לכאור' נפק"מ בגזוטרטא שאין פתוח לה חלון. וגם לעיל פו, ב כ' התוס' ב' ת' אלו, ז"ל "ותימה כיון דאין לה מחיצות אמאי הויא רה"י והא טרסקל לא הוי רה"י אפילו לר' יוסי בר יהודה אלא משום דהודא מחיצתא כדאמרין בפרק בכל מערבין וי"ל דבקיעת דגים לא הויא בקיעה ואמרין גוד אחית אבל בטרסקל איכא בקיעת גדיים א"כ סתמא פתוח לרה"י והויא כחור היחיד ור"י האריך בזה בריש כל גגות גבי מחיצות שאינן ניכרות". ואמנם בגמ' בשבת קא, א אמרו בהדיא "בקיעת דגים לא שמייה בקיעה", וצ"ע למה נצרכו התוס' כאן לאוקימ' דהוי כחורי רה"י, אלא דהתוס' בשבת שם כ' בתי' א' ד"הא דבעינן גבי גזוטרטא מחיצה י' היינו לטלטל אבל לזרוק לא בעי מחיצה י' כמו בטרסקל והכא הכי פריך לימא גוד אחית דכי היכי דא"ר בר' יהודה גוד אחית כשאין שם מחיצה י' למיהוי רה"י להתחייב ה"נ בספינה שיש שם מחיצה י' אית לן למימר גוד אחית אף לטלטל, ולפ"ז כדי להתיר טלטול הוסיפו התוס' כאן דינא דחורים, דבקיעת דגים ל"ש בקיעה מהני רק לזרוק ולא לטלטל.

תוד"ה במחיצות. והא דפריך קשיא דרב אדרב לאו משום דרה"ר אוסרת כדפי' בקונטרס דלעולם אין רה"ר אוסרת למעלה מ' אלא משום דידע שפיר דאירי ביתר מבי"ס כדמסיק ומ"מ פריך לשמואל משום דאין נראה לו לומר דהני מחיצות למעלה לא עבידן ולא הוי מוקף לדירה. יל"ע בהא דפריך לשמואל כיון דס"ל דהוי כמוקל"ד, דלכאור' אי"ז אלא קו' בפנ"ע על ד' שמואל שאסר טלטול ד"א בגג יותר מבי"ס, ולא מחשיבו כמוקל"ד ע"י המחיצות שלמטה, ומה זה שייך לשי' שמואל דאמר' גו"א במחיצות שאינן ניכרות, כיון דאירי הכא בניכרות. ולולי ד' התוס' לכאור' היה אפ"ל דאין הקו' לשמואל מצד המחיצות החיצוניות, אלא דבגגין השוים עכ"פ ישנם למטה גם מחיצות פנימיות, וע"ז הקו' דלשמואל דאמר' גו"א גם באינן ניכרות, א"כ אין כאן בי"ס דהרי מחולק באמצע ע"י מחיצות. אלא דבאמת בלש' הגמ' אינו נראה שהנידון היה מצד חלוקת הבי"ס ע"י גו"א מהמחיצות הפנימיות, אלא רק מצד המחיצות החיצוניות לדון אותם כהיקל"ד, שהרי לש' הגמ' בתי' הוא "הכא הוי יותר מבי"ס והני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן והוה כקפ"ח יתר מבי"ס שלא הוקף לדירה", וכפי הנראה דהא פשיטא דבמחיצות הפנימיות גם לפי שמואל ל"ס לחלק את שיעור בי"ס.

רש"י ד"ה אבל אין בהן דיורים - אמרינן בה גו"א, ומותר אף הקטן, אלמא אף במחיצה שאינה ניכרת אית ליה לשמואל גו"א, דאי לאו דמחוברין הן, אין דריסה מזה לזה. והיינו דרש"י הכריח דהכא אירי באינן ניכרות, כיון דע"כ אם היו ניכרות לא תיתכן דריסה מגג לגג. והנה בד' רש"י משמע ד'נדרסת' אי"ז חיסרון בעצם המחיצה ובכל מחיצות דעלמא, אלא הוי חיסרון בהל' גו"א, וכלש' כאן

והמחיצות עומדות מאליהן, ונראה דחריץ חשיב בידי אדם ואין נ"מ בין חק תוכות לחק ירכות וכו' ועוד דלא מצינו ביטול מחיצות לחצאין דלעולם כשאמרו ארומ"מ אין כאן מחיצות כלל, אבל במערה דע"כ רה"י היא למטה, ורה"י עולה עד לרקיע ולא נתבטל במאי דעוברים במגדלים פורחים מלמעלה וכו' וז"ל הריטב"א שם וגבה רה"ר גמורה היא כי שוה היא לרה"ר, ומל' זה גופי' מבואר דלאו משום ביטול אתא עלה, אלא משום שהוא שוה לרה"ר, ואין בזה נידון כלל, וכמו דאמרו עירובין צ"ב ב' ואילו השוה את גיפופיה גדולה נמי אסורה א"ל התם סילוק מחיצות הוא וכן שם צ"ג א' בהשוה פצימיה והשוה קירוי חשיב סילוק מחיצות, וה"נ קירה את המערה חשיב סילוק מחיצות, והנה דין גב המערה הוא ממש דין גגין יותר מבי"ס שהרי במערה יותר מבי"ס איירי כמבואר שם בגמ' וגם אין כאן מחיצות נכרות ומבואר בהדיא בגמ' צ' א' דלכר"ע הוי כרמלית, ותימא על הש"צ שהצריך בזה רבים לבטל".

אלא דבאמת בסוג' הרי מבו' דאף לדעת שמואל בדאיכא דיורין ע"ז וע"ז הו"ל מחיצה הנדרסת ול"א גו"א, וא"כ י"ל בפשיטות (אי קי"ל הכי) דגג המערה ל"ה רה"י ע"י גו"א כיון דהוי מחיצה הנדרסת. גם מש"כ החזו"א "דין גב המערה הוא ממש דין גגין יותר מבי"ס שהרי במערה יותר מבי"ס איירי", זה עצמו היישוב דגג המערה אינו רה"י. ואפשר לדון עוד טעם בזה, דהנה החזו"א ס"ל דגם לולי בקיעת גדיים ל"א גוד אחית לעשות רה"י למטה אלא רק למעלה, ופי' טעמו שם בסק"ח "דקל למימר גוד אחית למעבד למעלה רה"י מלמעבד למטה שעיקר רה"י הוא גדרו והבדלתו מסכיבותיו וכל למעלה מ' חולק רשות, אבל למטה הרשות מעורב עם כל סכיבותיו, אלא שאין הבדלת הרשות אלא אם הוא קבוע אבל דבר עראי אינו קבוע רשות והלכך דף הבולט והגדים בוקעין תחתיו מחשב עראי וצריך לדין גוד אחית". וא"כ י"ל דה"ה לענין גו"א דמהני רק על רה"י המובדלת מרה"ר, אבל גג המערה שהוא שווה עם כל רה"ר ל"מ גו"א לעשותו לרה"י.

אבל ע"פ המת' לעיל מד' הראש' בדינא דיותר מבי"ס, דל"א גו"א (כאינן ניכרות) ברשות אחת לחלקה לב' אלא רק לגדור מחיצה בין רשויות חלוקות, א"כ ל"ק כלל למה גג המערה לא הוי רה"י ע"י גו"א לשי' שמואל, דהרי גג המערה (קודם מחיצות הגו"א) רשות אחת הוא עם הרה"ר שסביבו, ובזה ל"ש גו"א אף לשמואל וכנ"ל. וכך נראה בד' הרשב"א לעיל מד', ב שכ' לדחות ד' הראב"ד דס"ל שם דגג המערה הוי כרה"י לענין מדידה ושאינו מלענין טלטול, וכ' ע"ז הרשב"א "ועוד דהא אמרינן בפרק כל גגות דהיכא דלא מסימי מחיצתא ואפילו גגין הרי הן ככרמלית ולא אמרי' גו"א מחיצתה ואפי' לשמואל נמי דאית ליה גו"א מחיצתא מודה הוא בגג יתר מבי"ס שהוא ככרמלית ואין אנו רואין המחיצות כאלו עולות למעלה", ונראה דכוונתו להוכיח מהא דאיכא איסור בגגין יותר מבי"ס לשמואל, ול"א דהמחיצות הפנימיות של הבית יחלקו את הבי"ס למעלה ע"י גו"א, וע"כ דבכה"ג ל"א גו"א אף לשמואל. (ונת' במקו"א למה הרשב"א הק' רק מדעת שמואל, והרי לרב נמי ס"ל להרשב"א בסוגיין כד' הראב"ד דהוי רה"י גמורה ע"י הן מחיצות, דהטעם לזה הוא דד' הראב"ד קיימים רק באופן שהרה"ר מובדלת מרה"י בגובה י"ט, ולכן כיון דהוי ניכרות ברה"ר אמרי' גו"א והחיסרון הוא רק כלפי הרשות שהיא פרוצה לו, אבל הכא גג המערה פרוץ לרה"ר בשווה, והמחיצות למטה אינן ניכרות גם ברה"ר שממנו הוא בא להיגדר).

ומש"כ הראש' דגג הבולט ל"ה רה"י רק לרב, ומשמע דלשמואל מהני גו"א, ותיקשי דהרי הגג כולו עם הבליטה הוא רשות אחת, ואיך יגדור גו"א את הגג בפנ"ע בלא הבליטה, דהרי על הבליטה אין מחיצות, וא"כ עדיין הגג פרוץ לבליטה וגם דאינו גדרו כלל כיון דל"א גו"א ברשות אחת וכנ"ל וכענין גג המערה. ואי"ז קו' דהרי מבו' בתוס' כמו שעמדו האחרו' דהגג מצ"ע היה נחשב רה"י, וכל החיסרון הוא רק בבליטה שאין לה דין רה"י אלא כרמלית, וממילא דהגג כולו פרוץ במילואו לכרמלית, וא"כ גם לפני מחיצות הגו"א אין הגג והבליטה רשות אחת בעצם אלא רשויות חלוקות, ומהני גו"א לגדור בין הרשויות. (ואולי כעת גם הבליטה תהיה רה"י מדין

אלא ע"י גו"א מחיצתא לדידיה מצלי אבל לגבי קטן לא מצלי, ולמאי דפרישנא בסמוך שיש מחיצה בגדול למעלה להיות לו לגופי הא דלא משתרי קטן באותן גופי למ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, יש שפי' דהתם לאו מחיצה גבוה עשרה קאמר אלא מחיצה כל דהו דכיון דניכרת אמרינן גוד לגבי גדול אבל לא לגבי קטן". והנה התוס' דנו כן במימרא דרב יוסף וכ' דאיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה, וצ"ע דאכתי ק' במימרא דאבי דלישתרי קטן בלחי הנראה מבחוץ ע"י גו"א, ואולי פשיט"ל כתי' הריטב"א בזה. אבל התורא"ש כ"כ להדיא על עיקר המימרא "גדול מותר וקטן אסור. וכגון שהגג קטן נכנס בתוך הגדול". ואולי י"ל עוד דאיירי דבבתיים למטה נכנסין כותלי קטנה בגדולה, וצ"ע דכתלים אלו הוו מחיצה הנדרסת, וכן הא לשי' רב כיון דהוו אינן ניכרות ל"א בהו גו"א, אבל אולי מ"מ עבידו סילוק על הלחי הנראה מבחוץ, כיון דהא דל"א גו"א באינן ניכרות (לרב), וכן הא דל"א הכי במחיצה הנדרסת, זה רק מדרבנן לחומרא אבל לא לקולא. וצ"ע. אבל נראה דאין לפרש כן בדי' התורא"ש, דאם כן הוא דגם מחיצה נדרסת או גו"א דאינן ניכרות מהני לעשות סילוק על הלחי הנראה מבחוץ, א"כ אי"צ להוסיף דנכנסין כותלי וכו', אלא הכותל שעומד בין ב' הבתיים למטה, (וע"כ שיש שם כותל וכדלהלן), הוא עצמו יעשה סילוק על הלחי הנראה מבחוץ, על אף היותו מחיצה הנדרסת או גו"א דאינן ניכרות, ודו"ק. אלא כוונת התורא"ש דיש על הגג מחיצות הנכנסות מקטן לגדול. (וע"ע לקמן מש"נ בענין כותלי גג קטן הנכנסין לגדול).

ובעיקר ד' הריטב"א יל"ד, דאי נימא דגו"א אין בו כח לעשות גיפופי ופתח, ואפי' במחיצות ניכרות, א"כ כל רה"י העולה עד לרקיע, אם זה רק ע"י דין גו"א, א"כ ברוח רביעית שיש רק לחיים וישם פתח, איך זה עולה עד לרקיע לעשות שם פתח ברוח רביעית. (ועכ"פ אי נימא דפרוץ במילואו ברוח רביעית ג"כ צריך תיקון). ועכצ"ל דפתחא כה"ג עבדי אינשי, והכא שאני דיש גג שמחלק את הפתח למטה מלמעלה. אבל לפ"ז אכתי תיקשי בכל רה"י העולה עד לרקיע ע"י גו"א וכנ"ל, איך יהיה רה"י מעל גגה, כיון דא"א לעשות גיפופין ופתח מגו"א. ועכצ"ל דההגבלה של גו"א שאינו מועיל לעשות פתח זה דוקא באופן שלמטה זה לא עשה שם פתח וא"כ הגו"א שמעלה את הגיפופין אינו יוצר שם פתח, אבל אם כבר למטה המחיצה והגיפופין יצרו שם פתח, ה"ה שזה עולה למעלה ויוצר שם פתח כראוי. ולפ"ז עכצ"ל דהכא בבתיים למטה לא היה שום פתח ביניהם, כיון דאם היה ודאי דגם למעלה יש פתח עם גיפופין כראוי ול"ה כפרוץ במילואו, כיון דהגיפופין נתנו שם פתח כבר מלמטה.

כהא דאמר רב נחמן עשה סולם קבוע לגגו הותר בכל הגגין כולן. ופירש"י "הותר בכל הגגין - ואפילו לרבנן, דכיון דאינהו לא עביד סולם, סליקו נפשיהו ואחלינהו לגביה". ובריטב"א כ' "וכי הא דאמר רב נחמן כו'. דכיון דאיהו עבד סולם קבוע ואינהו לא עבד סלוקי סליקו נפשיהו ואחלוה לגביה, ורש"י ז"ל פרשה להא דרב נחמן דאליבא דרבנן אתיא דאמרינן דגגות רשויות חלוקות הם אלא שהותרו לזה ע"י סולם קבוע מן הטעם שאמרנו, ואינו נכון דאמאי מוקמינן מימרא דרב נחמן דלא כהלכתא, אלא ודאי אפילו לר' שמעון אתיא וה"ק הותר בכל הגגות כולם ואפילו לענין כלים ששבתו בביתו והוא מותר בכלן כאילו כולם שלו, ובעלי הגגין אסורין כל אחד בשלו אפילו להוציא שם מביתו משום טעמא דפרישנא דסליקו נפשיהו מהכא". וכן דעת הרשב"א והמאירי. ויש לבאר שי' רש"י (לפ"מ דנקט הריטב"א דרש"י פליג), דכלפי חלוקת הגגין לר"ש לענין כלים ששבתו בבית, באמת ל"מ סילוק ע"י הסולם, דהרי באמת כל גג הוא רשות בפנ"ע כלפי כלי הבית, והאי סילוק אינו מספיק לבטל את רשותם, אבל לרבנן הרי אין הגגין חלוקים מצ"ע כלל, אלא דהם טפלים לבתיים וכשם שהדיורים חלוקים למטה כך נחלקים למעלה, ובהו אמר ר"נ דע"י סולם וכן ע"י מחיצות אמרי' דסליקו נפשיהו וזה טעם דהגג אינו מתבטל אל הבית. וכע"ז כ' הב"מ בשי' הר"מ והטושו"ע שהשמיטו את דינא דר"נ דס"ל כרש"י הנ"ל.

"ליכא למימר גו"א במחיצה התחתונה שביניהם, מפני שנדרסת היא", ולהלן צב, א "משום דדרסי רביים מזה לזה, דהוי לה מחיצה תחתונה שביניהם מחיצה נדרסת ולא מצית למיגד ואסוקה". אמנם מד' הריטב"א כאן יש ללמוד יותר, שכ' "דהויא לה דקטן מחיצה נדרסת. פי' ונעשית כקרקע עולם לדרוס בה ואפילו לשמואל ליכא למימר בה גו"א", ונראה מדבריו דדין נדרסת הוא הגבלה של דינא דשמואל, דאע"ג דאמרי' גו"א גם באינן ניכרות, מ"מ בנדרסת ל"א. ולפ"ז פשוט הוא דל"ש לומר דאיירי הכא בניכרות, כיון דהחיסרון של נדרסת הוא רק באינן ניכרות.

ונפק"מ בנידון זה לדידן, דהנה האחרו' דנו האם יש חיסרון אליבא דהילכתא במחיצה הנדרסת, דהתוס' לעיל כב, ב כ' "ויש לומר דבעינן שלא יהא ניחא תשמישתיה שלא יהא עשוי כעין מדרגה דלא תהוי מחיצתא נדרסת דאמר בפרק כל גגות דלא הויא מחיצתא", ולפי דבריו שם לכאו' דין נדרסת אינו רק מימרא דרב יוסף, אלא "אמרי דבי רבי ינאי כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין וירוץ לפני סרדיוט", ואתא לאפוקי מ'נדרסת'. אבל החת"ס בתש' פט כ' "הנה ההוא דפרק כל גגות סד"א דהש"ס הוא ולא קאי ר' יוסף במסקנא הכי יע"ש, והתוס' הכא לא כתבו כן אלא לר' יהודה דס"ל ארומ"מ אבל לרבנן אפילו בניחא תשמישתיה פשוט הוא דלא מבטלי מחיצתא בשום אופן", וכן האריך בשערי ציון סי' ד, וביאר דכל החיסרון של נדרסת הוא רק מצד ארומ"מ.

אבל החזו"א בסי' קח כ' ע"ז "הדברים תמוהים מאד, ואין מחיצה הנדרסת ענין כלל לרבים מבטלי מחיצה, שהרי מחיצה הנדרסת סגי באיכא דיוויין, ואם דיוויין של בני הבית מקרי רבים לבטל מחיצה, א"כ כל המבואות וכל החצרות לא יועיל להן צו"ה וליצטרך דלתות נעולות, וכל בין הפסין איכא רבים וליבטלי מחיצות, אלא ודאי לא נאמר אלא בדרך הרבים, ואף אם א"צ ששים רבוא מכל מקום צריך רבים כשעור רה"ר לדעת ש"פ דלא מצרכו ס' רבוא". והגר"ז בסי' שנה בקו"א כ' להשוות את ענין נדרסת עם ענינא דבקיעת גדיים המבטל גוד אחית, ואמנם יש בזה חילוק דהרי בקיעת גדיים לא תלוי אלא באפשרות, ואילו נדרסת תליא בדיוויים בפועל, וי"ל. ועכ"פ לפמש"נ אולי חיסרון מחיצה הנדרסת הוא רק בגו"א, ואולי רק באינן ניכרות וכנ"ל. (ויל"ע בגוד אחית לריב"י דלא איכפ"ל מבקיעת גדיים, אבל האם בדאיכא דיוויין למטה בפועל מודה הוא דאיכא חיסרון של מחיצה נדרסת).

ושם כ' עוד עמש"כ בשער"צ כפי שיטתו דמהני מחיצות שאינן ניכרות לגו"א מעיקה"ר, מהא דאף אם הנסר רק ממעט החרץ מד"ט ל"א גו"א, אף דהוי ניכרות, וע"כ דדין אחר הוא דארומ"מ, וכ' ע"ז החזו"א "ומה שהקשה בש"צ דאם מיעט בהנסר מד"ט ועדיין נשאר אויר מעט למה ל"א גוד אסיק, ל"ק היא דרה"י מגולה מתיחס כל הגובה כנגדה עד לרקיע אליה אבל אם אין האויר מגולה הוי סילוק מחיצות ופחות מד"ט אויר לאו כלום ואין מתיחס אליה הגובה וכמו דל"א פ"ת באויר פחות מד"ט, ולא גוד אסיק כמש"כ רש"י שבת ט' א' ד"ה פ"נ". וזה חידוש דמלבד דשייך סילוק מחיצות על המחיצה שממנה בא הגו"א, כמו כן שייך סילוק על האויר ד"ט, דכיון דכל הרשות וגדירתה אינם עולות לרקיע, לא נשתייר לן מחיצה על ד"ט לעשות ממנה גו"א.

ואהא אמרת ניהלן גג גדול הסמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור ואמרת לן עלה אמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא שיש דיוויין על זה ודיוויין על זה דהויא לה הא דקטן מחיצה נדרסת אבל אין דיוויין על זה ועל זה שניהן מותרין אמר ליה אנא הכי אמרי לכו ל"ש אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה דגדול מישתרי בגיפופי וקטן נפרץ במלואו אבל אין מחיצה לא על זה ולא על זה שניהן אסורין. לכאו' הנך מימרות חלוקות בתרתי, דלדברי אביי מהני גו"א באינן ניכרות, וכן מהני גו"א (עכ"פ בניכרות) למיהוי גיפופי לאשוויי פתח, ולר' רב יוסף ל"א גו"א באינן ניכרות, ולעולם גו"א ל"ח כגיפופין.

אמנם גם לאביי מצינו הגבלה בכוח הגו"א לעשות גיפופי ופתח, דבריטב"א כ' "וא"ת ולמ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי קטן נמי לשתרי בגיפופי גדול, י"ל דכיון דגיפופי גדול אינם

הוא מחיצה הנדרסת. (ועי' מש"נ במקומו שם). וי"ל דבלא"ה צ"ל בד' שמואל דאיירי בדליכא דירויין ולכן ל"ה נדרסת, (וצ"ע מה השיעור של דירויין לענין דייחשב נדרסת), וה"ה במה דאמרי' כו"ע ל"פ בניכרות דאיירי באופן דל"ה נדרסת. אבל א"כ ק' מה הכריח את התוס' לומר דאיירי בדאיכא דירויין ע"ז וע"ז דליהוי נדרסת, דשפיר י"ל דהיו העמוד והגג סמוכים בתוך ד"ט, אבל ל"ח כנפרץ כיון דיש גו"א במחיצות הניכרות ולא איירי בנדרסת.

אבל בנפש חיה סי' כה כ' דגם בלא דין מחיצה הנדרסת, כיון דבחריץ ליכא ד"ט ל"ח מחיצות למטה דאין מחיצה על פחות מד"ט, וממילא ל"ש גו"א. וכ"כ החזו"א בסי' קח סקי"ג, ז"ל "והטעם הוא שבפחות מד"ט לא מקרי מחיצות וכמש"כ רש"י שבת ט' א' ד"ה פ"ג, וכמש"נ לעיל, ומש"כ ראשונים דמפסע פסעו לי' היינו ליתן טעם דמחשב חד חצר ולא משגחינן בהפסק חריץ דהא מקום החריץ ע"כ לאו חצר הוא, וא"כ איכא הפסק בין החצרות ולזה יהבו טעמא דמפסע פסעו לי' ואין זה הפסק". וי"ל עוד דמה שנצרכו הראשונים לטעם דמיפסע ול"כ דל"ה מחיצה על פחות מד"ט, כיון דס"ל דהמחיצה עם הגו"א היא על יותר מד"ט, על החריץ ועל כל המשכו כולל העמוד שמולו, אבל הנפש חיה והחזו"א ס"ל דל"א גו"א אם המחיצה במקומה אין לה ד"ט. ולכאור' כן י"ל הכא, דאם בין העמוד לגג לא יהיה ד"ט ל"ש לומר גו"א אע"ג דהמחיצות למטה ניכרות, כיון דלמטה ליכא ד"ט ואין להם שם מחיצה. אבל לכאור' ק' דהכא הא שפיר הוו מחיצות כלפי תוך הבית, וניכרות כלפי החריץ, וא"כ מחיצות יש כאן וניכרות יש כאן.

אלא דלפי החזו"א יש ליישב כן, דהרי לשי' דינא דמחיצות שאינן ניכרות הוא מלתא דסילוק מחיצות, ולעולם כלפי עיקר דין מחיצות ודאי ל"מ גו"א כשיש תקרה בולטת כיון דהאי מחיצה מסולקת היא, וא"כ בכל מחיצות בית שאין גגו בולט, ודאי שאין לדון את הגו"א מהמחיצה כלפי הבית, דהרי מחיצה זו מסולקת היא, אלא רק מהמחיצה כלפי חוץ י"ל גו"א, וכמש"כ החזו"א כן להדיא בסי' קנ סק"ה ז"ל "תוד"ה אבל, משום דניכרות בבית, שפת הכותל הפנימי לא אמרינן בה גו"א דתקרה מבטל לה רק בשפה החיצונה אמרינן גו"א ומ"מ מהני מה שניכר בפנים לחזק מחיצה הנעשה ע"י גו"א בשפה החיצונה למחשב מחיצה ניכרת, כיון דלענין שבת היא מחיצה בכל אופן", וא"כ הכא כשאין גג מופלג מהעמוד ד"ט, הרי אין לו תורת מחיצה במקומו (בלי הגו"א וכנ"ל) כלפי החריץ, ומה שהוא מחיצה כלפי הבית זה הרי מסולק ע"י הגג, וא"ש מש"כ התוס' דרק ברוחב ד"ט ל"ח נפרץ לרשות האסורה, דבפחות מכאן ליכא למימר גו"א ואפי' דהמחיצות ניכרות. (ויותר מכך כ' החזו"א עמש"כ בשער"צ ע"פ שיטתו דמהני מחיצות שאינן ניכרות לגו"א מעיקה"ד, מהא דאף אם הנסר רק ממעט החריץ מד"ט ל"א גו"א, אף דהוי ניכרות, וע"כ דדין אחר הוא דארומ"מ, וכ' ע"ז החזו"א "ומה שהקשה בש"צ דאם מייעט בהנסר מד"ט ועדיין נשאר אויר מעט למה ל"א גו"א, ל"ק היא דרה"י מגולה מתיחס כל הגובה כנגדה עד לרקיע אליה אבל אם אין האויר מגולה הוי סילוק מחיצות ופחות מד"ט אויר לאו כלום ואין מתיחס אליו הגובה וכמו דל"א פ"ת באויר פחות מד"ט, ולא גוד אסיק כמש"כ רש"י שבת ט' א' ד"ה פ"ג". וזה חידוש דמלבד דשייך סילוק מחיצות על המחיצה שממנה בא הגו"א, כמו כן שייך סילוק על האויר ד"ט, דכיון דכל הרשות וגדירתה אינם עולות לרקיע, לא נשצתייר לן מחיצה על ד"ט לעשות ממנה גו"א).

אבל ק' לפ"ז הא דאמרי' לעיל דבניכרות כו"ע ל"פ, דהרי אם אמרי' גו"א ע"כ שכבר יצא משיעור ד"ט של נפרץ למקום האסור, וצ"ע. (ולהראש' דס"ל דסגי בבליטה כלפי מעלה כ"ש אף שהיא פחותה מ"ט ניחא, דהכוונה דבניכרות בבליטה כלפי מעלה כו"ע ל"פ דמהני אפי' שהמרחק בין הגגין הוא עדיין בגדר פרוץ למקום האסור, אבל להראש' דהצריכו בבליטה גובה י"ט ק' כנ"ל). ולפמש"כ החזו"א בדעת שמואל דודאי ל"א גו"א באינן ניכרות, אלא קולא היא לענין איסור דיוורים שנתחלקו ע"י חילוק למטה דמהני מחיצות למטה, א"כ י"ל דזהו דאמרי' דבניכרות כו"ע ל"פ, והיינו דגם בזה ודאי ל"א גו"א וכמב' בתוס' הכא דאין מחיצות

תוד"ה ועשה לפניו דקה. לפ"מ שמפרש בכיזד מעברין דדקה היא מחיצה מפרש ר"י הכא דכשבנה עלייה ועשה מחיצה כל סביב גגו ופתחה לצד הגגין ועשה לפני הפתח דקה ד' אז הוי תשמיש קבוע אבל בלא דקה ירא להשתמש שם תשמיש קבוע מפני בני גגין אחרים וקשה דבלא דקה נמי אמר לעיל דאם יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ולא על הקטן דאפילו קטן נמי שרי לבני גדול. והנה לפירש"י לא הק' בתוס' כן, והטעם דבאמת ע"י המחיצות לבד כבר הותר בכל הגגין, אבל בכנה עליה כיון דעשה גם מחיצה רביעית המפרדת בינו ובין הגגין ס"ד דלא סילקו רשותם לגביו דהרי הוא מופרד משאר הגגין ע"י מחיצה, ולזה מהני דקה פתח ד"ט לומר דהגגין שייכם ועומדים לשימושי. אבל לפר"י ק' לומר כן דהרי בלאו דקה נמי איכא מחיצות. ואולי י"ל עוד, דשאני מחיצות מבנה עליה, דהמחיצות הם רק תוספת ומעלה לגג לתשמישי גג, אבל בנה עליה עשה שם דבר אחר מגג, וא"כ יש מקום לומר דבכה"ג אין מסלקים את רשותם בשאר הגגים אליו, ולהא מהני דקה דמ"מ הוא משתמש בשאר הגגין. ועדיין לפר"י ז"א, דהרי מחיצת דקה אינה גורמת יותר לדון את זה כגג אלא להיפך להכשיר את העליה לתשמישי בית.

תוד"ה ועשה לפניו דקה. ור"ח גרס הותרו כל הגגין פירוש אם עירבו שאר הגגין וזה לא עירב עמהם אינו אוסר עליהם דכיון דעשה דקה סילק עצמו מהם וצריך לומר לפירושו דלצד הגגין הוא פרוץ במילואו או עלייה אינה אלא בחצי הגג שאם היה כל הגג מוקף מחיצה בלא דקה נמי לא היה אוסר. ועי' בראש' שהביאו את פיר"ח באופ"א. אמנם במש"כ התוס' תמה החזו"א סי' קד סקי"ג "לא הבנתי לפ"ז מאי יועיל דקה אכתי הגגות פרוצין במילואן וצ"ע"ג. ונראה לומר, דהר"ח פי' הך סוג' אליבא דר"ש ור"מ ולא אליבא דרבנן, וכמש"כ הריטב"א דיש נפק"מ כלפי כלים ששבתו בבית, אמנם בהא פליג על ד' התוס' לעיל ע"א דשייך נפרץ למקום האסור' גם לענין כלים ששבתו בבית לחוד, וס"ל דכה"ג ל"ח נפרץ למקום האסור, ומתני' דגג קטן שנפרץ לגדול אין האיסור מצד נפרץ לרשות אסורה אלא מצד נתווספו דירויין, וכמש"כ האחר' לפי הך שי' דפליגי אתוס' בע"א, וכלפי נתווספו דירויין אמרי' הכא דע"י דקה סילק עצמו משאר הגגין והותרו כולם, אבל מצד שנפרצו להאי גג אין מקום לאסור כלל, דלא אזיל הכא אליבא דרבנן, אלא רק לר"ש ור"מ. (וקצת דוחק דהתוס' סתמו כאן שלא כדבריהם בע"א, וכן דלא פי' דלא איירי הכא כלל לרבנן). וכע"ז הרי מפו' בר"ן לעיל כג, ב (וכ"כ שם מהרש"א), ז"ל "אבל אין בה יותר מבי"ס מותר. כתב רש"י ז"ל הואיל ותרוייהו דחד גברא ניהו, ויש לתמוה שהרי הוא עצמו ז"ל כתב עליה דהא דאמר ר' שמעון אחד גגות ואחד קרפיות וכו' דכולהו חד רשותא ניהו ואפי' הן של בעלים חלוקין מותר לטלטל מזה לזה, י"ל דהתם היינו דוקא בשלא נפרצו זה לזה במלואן אלא שמטלטלין מזה לזה דרך פתח שביניהם אבל היכא שנפרצו במלואן נעשה הכל כחצר אחת ומשום הכי כל היכא דהו דתרי גברי אסור דדירויין אסרי אהרדי כל זמן שלא עירבו".

צ, א

ניכרות פחות מד"ט

תוד"ה כרמלית ורה"י קמבעיא ליה - וכגון שהעמוד מופלג מן הגג ד' דאי בסמוך לו לא הוי עמוד רה"י דנפרץ במילואו לגג וכגו דמי. והק' הגאו"י דגם בלא ריוח ד"ט אף דעדיין הוא פרוץ לרשות הגג האסורה, מ"מ הרי יש ביניהם מחיצה של גו"א כיון דהוי מחיצות ניכרות. והנה לעיל עח, ב מב' דשיעור רוחב חריץ שבין ב' חצירות הוא ד"ט, ופירש"י שם "דפחות מכאן נוה לפסעו משפתו אל שפתו", וכ"כ הרשב"א לעיל עו, ב "דהתם כי לא הוי ארבעה אע"פ שעמוק כמה ראוי לפסע עליה", וק' דבפחות מכאן נמי הא איכא מחיצות הניכרות ביניהם, ופי' בחכ"צ סי' ה' שזה כעין מחיצה הנדרסת, דאמרי' לעיל דבאיכא דירויין ע"ז וע"ז ל"א גו"א כיון דהוי מחיצה הנדרסת. וי"ל דמה"ט ה"נ כ' התוס' דבפחות מד"ט הוי כפרוץ לגג האסור, ול"א גו"א מחיצות הניכרות כיון דיש עליהם דריסה. אבל לפ"ז צ"ע על מתי אמרי' לעיל פט, א דבניכרות כו"ע ל"פ, דהרי ברוחב ד"ט ל"ה כלל פרוץ למקום האסור, ובפחות מכאן

אגב חורפיה לא עיין בה אלא הכי קמיבעיא ליה שתי אמות בגג ושתי אמות באכסדרה מהו מי אמרינן כיון דלא האי חזי לדירה ולא האי חזי לדירה חדא רשותא היא או דילמא כיון דמגג לגג אסיר מגג לאכסדרה נמי אסיר. מבו' בסוג' דמבע'ל לרמב"ח האם האיסור שנאמר על הגגין לרבנן הוא גם מגג לאכסדרא, או דהוה כחדא רשותא כיון דתרווייהו לא חזו לדירה, ואלא דבגמ' דנו מתחילה דעל עמוד וגג אין להס' כן כיון דבלא"ה אסור מצד כרמלית ורה"י, ולכן העמידו הספק בב' כרמליות, והאכסדרא נמי הוי כרמלית אם מחמת חיסרון מחיצות ואם משום דהוי יותר מבי"ס. ובפשטות לעצם ספיקו דרמב"ח אין נפק"מ בין כרמלית לרה"י וכיו"ב, אלא הספק הוא בגדר האיסור של גגין לרבנן האם ה"ה מגג לאכסדרא, ורק דצריך למצוא אופן שלא יהיה איסור נוסף של כרמלית ורה"י.

אמנם באמת יל"ע בד' הגמ', דהרי אפשר להישאר באוקי' של גג ועמוד, ומשה"ק הוה כרמלית ורה"י י"ל דהגג נמי הוי רה"י דמבע"ל בגג יחיד. או לאידך גיסא דאירי כשהעמוד ג"כ הוי כרמלית, וכגון שנפרץ במילואו לגג, וכדכ' התוס' דאם הגג והעמוד סמוכים זל"ז בתוך ד"ט גם העמוד דינו ככרמלית, ואי"צ לומר דהספק הוא באכסדרא. ובאמת כהקו' הא' הק' התור"י, ז"ל "מה שפירש המורה דרמי ס"ל כרב דאמר אין מטלטלין בו אלא בארבע ואמר שהגג הוא כרמלית וגם האכסדרה והחורבה פירש כגון שהי' כרמלית אינו נ"ל דאמאי קמבעי' לי' בכרמלית ולא קמבעי' לי' ברה"י כגון שהיו לי' לגג מחיצות הניכרות דאפי' לרב מטלטלין בכלו ואכסדרה וחורבה נמי ברה"י קמירי ומפני שהן של שני בעלים קמבעי' לי' אם מטלטלין מזה לזה בלא עירוב ונ"ל דמשום דקאמר ב' אמות וב' אמות פי' המורה דכרמלית מיירי דאי ברה"י הו"ל למימר מהו לטלטל מגג לעמוד וגם באכסדרה וגם בחורבה אבל קשיא לי דכיון דמצי למבעי' בגג אכסדרא וחורבה רה"י אמאי מידחק למבעי' בכרמלית". וכהקו' הב' הק' המהרש"א, ז"ל "ק"ק ומאי פריך כרמלית ורה"י קמבעיא ליה אימא בסמוך לגג קמבעיא ליה דנפרץ במילואו לגג וכעין דקמבעיא לן באכסדרה אם נימא דלא דמי לב' גגין דהתם איכא דיוורין למטה בשניהם כו' א"ד דמגג לגג אסור הוה טעמייהו משום שינוי בעלים ומגג לעמוד שהוא של איש אחר נמי אסור כפרש"י גבי אכסדרה ויש ליישב ודו"ק". (ועי' רשב"א וריטב"א שכ' דאין להעמיד הנידון על עמוד שהוא כרמלית, כיון דהגג אף שהוא אסור לרב אליבא דרבנן, מ"מ ל"ה כרמלית לקולא).

ובעצם ספיקו דרמב"ח פי' רש"י "חדא רשותא הוא - ואע"פ שאינן של איש אחד אין בהם חלוק רשותא, ואפילו לרבנן, דלא דמו לשני גגין, דהתם איכא דיוורין למטה בשניהם, ויש לומר כשם שיש חלוק רשות למטה בבתיים כך יש חלוק למעלה, דחלוק למטה סליק ואזיל לעיל, אבל באכסדרה ליכא למימר הכי. או דילמא כיון דמגג לגג אסיר - טעמייהו דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים הוא, ומגג לאכסדרה נמי, והק' עליו בתוס' (ושא"ר) ז"ל "פי' בקונטרס וטעמא דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים קצת קשה דלקמן אמרינן גג וחצר ומרפסת רשות אחת לרבנן משמע אע"פ שהן של בעלים הרבה", (וכ' בחזו"א סי' קד סק"י "תוד"ה או, ק"ק דלקמן אמרינן כו' לדין מתחזיא לן כתימא גדולה"), ומבו' דק"ל רק על ביאור רש"י, אבל בעצם ד' הגמ' היה ניתן להבין דמגג לאכסדרא אסור ואפי' דמגג לחצר מותר, ורק עמש"כ רש"י דתליא בשינוי בעלים בזה אין לחלק בין חצר לאכסדרא.

ובתור"פ כ' "ול"נ דמאי בעי, הא אמרינן לעיל בהדיא דטעמא משום דאמר כשם שחלוקין למטה כך חלוקין למעלה, והיאך היה טועה בזה. לכ"נ דה"פ ובעי לטלטל מגג לגג אכסדרה, ומיירי שהאכסדרה מוקפת מחיצה היא, וה"ק מי אמרי' כיון דהאי לא חזי לדירה והאי לא חזי לדירה, פי' דלא דמי לשני גגין דאסרי' לעיל, דהיינו משום דיש בתוכם ריבוי דיוורין ומשו"ה אסירי משום דאותם דיוורין חלוקין למעלה כמו למטה, אבל הכא באכסדרה אין בה ריבוי דיוורין וא"כ חדא רשותא היא, או דילמא כיון דמגג לגג אסירי מגג לאכסדרה נמי אסירי, פי' אותם דיוורין חלוקים למעלה כמו למטה". וצ"ע לפי' דהרי מתחילה בעי רמב"ח על עמוד וגג, ובעמוד אין דיוורין למטה

לעמוד להצילו מן הגג, אלא דרב מודה לחידושא דשמואל להקל במחיצות להפריד בין דיוורין שנתחלקו ע"י החלוקה למטה, ופליגי רב ושמואל האם בעי' לזה היכר או דבלא"ה נמי מהני, אבל לעולם הא דאמרי' דבניכרות כו"ע ל"פ זה רק קולא בע"ח, וכדי שיהיה גו"א מעיקה"ד באמת בעי' ד"ט ריוח כדי שיהיה למחיצות שם מחיצה למטה במקומן קודם הגו"א.

והנה הגר"ח כ' בפ"ד ה"ט "דהך דגג הסמוך לרה"ר פירושו הוא שסמוך בתוך ארבעה, אבל כותלי הבית במקומן באמת גבוהין עשרה, ורק שבתוך ד' הרה"ר גבוה וסמוך להגג בתוך עשרה, וע"כ אי משום דין מחיצות ורה"י באמת הוי רה"י גמור כיון דהמחיצות במקומן גבוהות עשרה, ורק דכיון דסמוך מיהא להרה"ר בפחות מעשרה בתוך ד' טפחים ע"כ שפיר הרה"ר אוסר עליו, דבדין אסור רשויות כל שסמוכות זו לזו מיהא בתוך ארבעה דהוי חדא רשותא ע"כ שפיר אוסרות זו על זו", והשיג שם החזו"א בגי' "דחריץ פחות מד"ט לא חשיב מחיצה כלל". והנה ודאי דלהגר"ח נמי ל"מ חריץ בפחות מד"ט, אבל הכא שאני דהוי מחיצה על ד"ט לתוך הבית, ואילו להחזו"א האי מחיצה כלפי הבית היא מחיצה שאינה ניכרת, וכלפי חריץ הרי אין בו ד"ט. וכן בהל' סוכה כ' הגר"ח "ולפ"ז הרי ניחא דעת הרמב"ם שפסק דבנעץ ארבעה קונדיסין על שפת הגג וסיכך על גביו כשר, דלפמ"ש הרי מהך דעמוד מוכח דגו"א מועיל גם להכשירא דסוכה, ופסולא דעמוד הוא רק משום דלא אמרינן ביה גו"א כלל, וא"כ בגג דמינכרי מחיצות במקומן ואמרינן בהו גו"א וכמבואר בעירובין דף פ"ט, ממילא דהוי דינו דכשר לסכך על גבן וכפסק הרמב"ם וכמו שנתבאר", והשיג עליו החזו"א שם "ושמואל דס"ל התם דאף מחיצות שבאמצע הגג אמרי' בהו גו"א, אינו אלא לענין עירובי חצירות דעיקר דירת הגג לאסור על חבירו הוא משום שכשם שחלוקין דיוורין למטה כך חלוקין דיוורין למעלה ולזה מהני גם מחיצות דלמטה, אבל לענין סוכה ודאי ל"מ מחיצות שכנגד אמצע הגג רק מחיצות שכנגד שפת הגג, ושפיר י"ל דבעי' בסוכה מחיצות הניכרות, ולא מצינו שהיכר מחיצות שבבית יועיל לענין גו"א אלא כאן לענין סוכה", ולטעמיה אזיל דהמחיצות כלפי הבית הם מסולקות ואינם ניכרות, והכל תלוי בתורת המחיצה כלפי חוץ.

ויל"ע האם להמת' בד' התוס' דל"ש גו"א כשהמרחק בין העמוד לגג הוא פחות מד"ט, אם מחמת נדרסת ואם מחמת דאין לזה שם מחיצה על ד"ט למטה, א"כ לכאו' כבר אין הכרח לומר דשיעור המרחק של נפרץ למקום האסור הוא ד"ט ולא יותר, דשפיר י"ל דאפי' יותר מזה חשיב שהעמוד פרוץ לגג, אלא דהחל מד"ט ריוח כבר ל"ה נדרסת וכן כבר יש שיעור מחיצה על ד"ט למעלה. ולפ"ז ל"ק על מה אמרו בגמ' בניכרות כו"ע ל"פ, דלעולם בעי' מרחק ד"ט בשביל שיהיה גו"א, אבל גם כשהמרחק הוא יותר מזה (וצ"ע מה השיעור) עדיין צריך להגיע לגו"א של מחיצות הניכרות. ואולי לפ"ז אפ"ל עוד, דבאמת שיעור נפרץ למקום האסור הוא גם יותר מד"ט, ושיעור ד"ט שכ' התוס' הוא שיעור בניכרות, והיינו דדין ניכרות הוא תלוי באותו השיעור של נדרסת, דאם זה קרוב כ"כ עד שזה ראוי למעבר מכאן לכאן, אז אפי' שאי"ז נדרסת בפועל, מ"מ כבר אי"ז ניכרות שיש הפסק בין הרשויות, דהניכרות לא תליא בראיה בעלמא, אלא במה שהמחיצות נראות כמחלקות את הרשות למעלה לב' רשויות, וא"כ זה כוונת התוס' דהעמוד והגג היו רחוקים ד"ט אבל בפחות מכאן ל"ח ניכרות ביניהן, ואפי' אם לא יהיה דיוורין בפועל ול"ה נדרסת, אבל מ"מ ל"ח כניכרות. והראש' שכ' לעיל עח, ב מצד נדרסת ופסעי באו ליתן טעם גם אליבא דשמואל דס"ל דאמרי' גו"א גם באינן ניכרות. ולפ"ז אצ"ל כנפש חיה וחזו"א, לא בחריץ שבין החצירות, ובודאי לא בחריץ שבין גג לעמוד, אלא יש כאן מחיצה על ד"ט כראוי, (דהרי המחיצה היא גם למעלה ע"י גו"א ושם כבר יש ד"ט, ובפרט בגג שהרי המחיצות מתחת יש להם בית יותר מד"ט) אלא החיסרון הוא בעצם הניכרות. אבל במג"א בסי' שעג סק"ב לכאו' מבו' דשיעור המרחק לענין נפרץ לרשות האסורה הוא ד"ט.

ב' אמות בגג וב"א באכסדרה

בעי רמי בר חמא שתי אמות בגג ושתי אמות בעמוד מהו אמר רבה מאי קא מיבעיא ליה כרמלית ורה"י קא מיבעיא ליה ורמי בר חמא

איסור הוצאה ומותר להוציא ממנו לקרפף יותר על ביי"ס, מ"מ ל"ה ככרמלית גמורה כ"כ לומר דל"ש בו איסור דירורין. או באופ"א דכיון דנת' דכל ספיקו של רמב"ח לאסור הוא רק בצירוף שינוי סוג הכרמלית בין הגג לאכסדרא, א"כ ע"ג דגג בין הגגין אינו ממש כקרפף יותר מבי"ס, וזה עצמו החילוק ביניהם שלענין זה לא עשאוהו ככרמלית ממש, דעכ"פ ל"ח אותו סוג כרמלית עם הקרפף, ומבע"ל לרמב"ח לצרף את השינוי הזה לעשות איסור רשויות בין הגג לאכסדרא.

רש"י ד"ה ושתי אמות באכסדרה - של בעלים אחרים, על גבי תקרה של אכסדרה יותר מבי"ס. יל"ע דאם האי אכסדרא אינה מוקל"ד, א"כ הרי מלבד איסור קרפף יותר מבי"ס הרי לכאורה דינה כקרפף גם לעניני איסור חצירות, ולש"י רבנן הרי מחצר לקרפף אסור, וא"כ בלאו ספיקו דרמב"ח לאסור כה"ג דומיא דגגין, הרי יש כאן איסור של חצר וקרפף. והנה בהמשך הסוג' הק' כן בתוס' לגבי גג יותר מבי"ס דל"ח מוקל"ד אליבא דשמואל, ז"ל "ואם תאמר כיון דשמואל חשיב גג כקרפף לאסור ביתר מבי"ס אם כן בבי"ס או בפחות נמי יחשב כקרפף ביי"ס שלא הוקף לדירה ויאסר לטלטל מגג לחצר לרבנן כמו מקרפף לחצר ולקמן אמרי' דרבנן גג וחצר רשות אחת וקרפפות רשות אחת וי"ל דדירת גג הוא טפי דירה מבקרפף לענין כשאינו יותר מבי"ס". ובפשטות נראה תירוץ דהא דגג הוי כקרפף זה רק ביותר מבי"ס אבל בפחות מכאן ל"ח כקרפף אלא כמי שהוקל"ד. אבל גבי אכסדרא אפי' אי נימא הכי, דל"ח קרפף אלא כשהוא יתר על ביי"ס, אבל הכא איירי באכסדרא יותר מבי"ס, וא"כ הדרא קו' דמאי מבע"ל לרמב"ח והא בלא"ה אסור כדין חצר וקרפף. ואולי ל"ד דין קרפף לאסור ככרמלית ביותר מבי"ס ולאסור בחצירות, ול"ח אכסדרא כאינו מוקל"ד אלא לגבי איסורא דיותר מבי"ס ולא לגבי איסור קרפף עם חצר דמ"מ לא חלוק תשמיש האכסדרא כ"כ כמו שקרפף חלוק מגג וחצר. ויש לדחוק כן בכוננת התוס' גם גבי גג, ומש"כ 'לענין כשאינו יותר מבי"ס' ר"ל לענין האיסור של יותר מבי"ס, ולא שיש חילוק במציאות האם גג הוא כמוקל"ד, וממילא די"ל כן גם באכסדרא וכנ"ל.

אבל הריטב"א לעיל כג, ב כ' "אבל יש למצוא היתר לרחבות שלנו לפי שיטה זו שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית אלא כשהיא יותר מבי"ס אבל ביי"ס לא הוי כקרפף, וכדאמר שמואל בפ' כל גגות דלא חשיב גג כקרפף אלא כשיש בו יותר מבי"ס והלכתא כותיה וה"ה לרחבה דבין גג בין רחבה תרווייהו תשמישי בית נינהו, הא רחבה יותר מבי"ס או קרפף גמור אפילו של ביי"ס אסורה לגבי הבית ואפי' לר"ש ואע"ג דהוי דחד גברא, וכן נראה דעת התוספות". ולהדיא מבו' דהחילוק הוא בגודל הגג והרחבה, ולא בגדרי היקל"ד גבי האיסור של יותר מבי"ס וכלפי האיסור של קרפף וחצר. והתוס' בע"ב כ' ג"כ להשוות דינים אלו לענין הוקף ולבסוף פתח, ונראה א"כ דאין לחלק בגדרי היקל"ד בין תרי האיסורים שנאמרו בקרפף. וק' כנ"ל אמאי רמב"ח דן להתיר מגג לאכסדרא. ואין לומר דכיון דהוי כרמלית גמורה ל"ש בזה איסור דירורין, דהרי זהו דבעי רמב"ח לאסור משום שינוי בעלים, וצ"ע. אמנם בדעת רש"י כבר כ' האחרו' בסוג' (עי' גארי' וקר"א), דס"ל דאין שייכות בין דין קרפף לענין איסורא דיותר מבי"ס ולענין האיסור עם חצר, וס"ל דגג אף דשייך בו איסור קרפף של יותר מבי"ס מ"מ ל"ש בו כלל איסור קרפף עם חצר, ולפ"ז א"ש די"ל דה"ה בהאי אכסדרא.

ובעיקר קו' התוס' דלשמואל יהיה הגג כקרפף גם בפחות מבי"ס לאוסרו עם החצירות (והבתים), הנה בתש' הרשב"א מכת"י סי' כו כ' בזה "וא"ת א"כ אפי' כלים ששבתו בביתו לא יוציא לגגו, אליבא דשמואל דאמר בריש פרק כל הגגות דאורי גג כקרפף, וא"כ לדדידה היאך אנו משתמשין בגגין שלנו בכלים ששבתו בתוך הבית. יש לומר דלדידה הכי נמי דכשאין מוקפין לדירה אסורין לכלים ששבתו בתוך הבית. וכן ראיתי משם מקצת הגדולים. אלא דנראה דאף שמואל לא אמר שיהא אור גג כקרפף, אלא בגג יתר מבי"ס. דכל שאינו יתר מבי"ס לא החמירו בו לעשותו כקרפף אלא כחצר, דקרוב הוא להיות אצל הבית כעין תשמיש חצר. אבל כשהוא יתר מבי"ס ולא הוקל"ד, הרי הוא כקרפף אליבא דשמואל, ואסור אפילו

כלל, וצ"ע. ובגאוי' תי' פירש"י דהספק הוא האם סגי בדירורין חלוקין למטה בצד אחד כדי לחלק הרשות או דאין איסור אלא מגג לגג דב' הצדדים יש להם דירורין חלוקין למטה. אלא דלפ"ז קו' התוס' ק' ביתר שאת, דאפי' אם נמצא חילוק בין אכסדרה לחצר מ"מ חזי' דל"ס בחילוק דירורין בצד א', אא"כ נימא דודאי ל"מ בצד אחד אא"כ בצד השני יש ג"כ קצת דירורין כאכסדרה דהוי טפי מחצר לענין זה. או דנימא ע"כ כתי' הראש' דבגג וחצר איירי דוקא בדאית ליה שותפות בחצר. והא דמחצר לחצר ליכא איסור אפי' בדליכא שותפות, (כה"ק הב"מ), צ"ל דודאי אין איסור בלא שינוי תשמיש, והאיסור בגג ואכסדרה הוא בצירוף שינוי הבעלים ושינוי התשמיש, או דעכ"פ בעי' בצד אחד דירורין חלוקין למטה, דע"ז חשיב כעין בית במקצת, וכש"נ. (ועכ"פ מד' הב"מ מתבאר דהספק יהיה גם מאכסדרא לחצר בלא דירורין חלוקין למטה כלל, וכן גם באופן שב' הרשויות הם ר"ה גמורה).

אמנם אפשר לדון דגם לענין עצם ספיקו של רמב"ח יש נפק"מ איך להגדיר את הרשויות אם הוו ר"ה או כרמלית, ויש בזה ב' צדדים, יתכן דברשויות היחיד לכו"ע אין מקום לגזור על גג ואכסדרא, ורק בצירוף דין כרמלית, או עכ"פ בצירוף שינוי סוג הכרמלית מבע"ל לרמב"ח לאסור, או לאידך גיסא דרק בכרמלית יש מקום לדון דלא גזרי' על גג ואכסדרא, כיון דגדר הכרמלית בעצמו מחשיב את המקום כמי שאינו שייך לדירורין, אבל ברה"י ודאי דגזרי' על גג ואכסדרא. וא"כ בנוגע לקו' הרי"ד דלוקמיה ברשויות היחיד י"ל דהתם ודאי אסרי' ורק בכרמלית יש מקום להתיר, או להיפך דברה"י ודאי מותר ורק בכרמליות מבע"ל. וליישב קו' מהרש"א צ"ל עוד, דאע"ג דמבע"ל בכרמליות של גג בין הגגין ואכסדרא שפרוצה ברוח רביעית או תירה על ביי"ס, אבל זהו דוקא בצירוף שינוי הרשות של סוג הכרמלית השונה, אבל גג בין הגגין ועמוד שפרוץ אליו הרי הוי כרמלית במידה שווה ממש, ובהא לא מבע"ל לאסור מחמת שינוי הבעלים והתשמיש. (וכע"ז כ' בעצי אלמוגים סי' שעב סק"ד. ולפ"ז יותר א"ש למה התוס' הק' מגג וחצר רק לפירש"י, והיינו דלול"ד אפ"ל דהספק הוא רק מצד שינוי התשמיש בצירוף שינוי סוג הכרמלית, אבל לרש"י דפי' מצד שינוי בעלים ק' כנ"ל מגג וחצר. וכן ניחא דהאיבעיא דרמב"ח איננה בכלל גג וחצר בלי שותפות לפי מה שתי' הראש' דעת רש"י, אלא דוקא בכה"ג שהשתנה סוג הכרמלית. או לאידך גיסא י"ל דבגג וחצר בלי שותפות לכו"ע אסור, ומבע"ל דוקא בגג ואכסדרא דדמי להדדי טפי).

והנה כ' רש"י בע"ב "ולרב לא פרכינן בגגין השוין לרבנן דמשוי להו רב אליבייהו כרמלית ליטלטל מינייהו לקרפף יותר מבי"ס, דאע"ג דמשוי להו רב כרמלית מפני שפרוצין זה לזה, הני מילי להחמיר לאסור טלטול של כל אחד ואחד ביותר מארבע, אבל לא משוי ליה כרמלית גמורה להקל לטלטל מתוכן לכרמלית גמורה, דאמרן לעיל לגבי גג בין הגגין לרב דאסור לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה, ואע"ג דשניהן אסורין לטלטל בתוכן אלא בד"א, מ"מ הואיל ואין רשותיהו דומות דגג חזי לדירה טפי מחצר ואכסדרה לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה, וכ"ש הכא דגג חזי לדירה טפי מקרפף", וכ' התוס' לעיל כה, ב "אשמעינן דמיתרו והוי כרמלית ואם נפרץ לכרמלית אחר מותר לטלטל ב' אמות מזה וב"א מזה אבל אם לא היה מיתרו אע"ג דנפרץ למקום האסור לו לא חשיב כרמלית ואסור לטלטל הימנו לכרמלית אחר כו' וכן פי' רש"י פרק כל גגות גבי הא דפריך לשמואל אליבא דרבנן לטלטל מגג לקרפף", אמנם לפי זה ק' סתירת ד' רש"י דהרי בסוגיין התיר לטלטל מגג בין הגגין (- כרמלית שאינה גמורה) לאכסדרא שהיא יותר מבי"ס (כרמלית גמורה), אי לאו איסור רשויות אליבא דרבנן וכאיבעיא דרמב"ח, הרי דהוי ככרמלית גם לקולא.

ואמנם בלש' רש"י גופיה נראה שהנידון לא היה מצד איסור טלטול מרה"י לכרמלית, אלא מצד שינוי הרשויות גופיה, וזהו שהוכיח מאיבעיא דרמב"ח דאסרי' מגג לחורבה ואכסדרא דע"כ דל"ה ככרמלית גמורה. וביאור הדבר כא' מב' האופנים הנ"ל, די"ל דאם גג בין הגגין היה ככרמלית גמורה, ל"ש כלל איסור רשויות, כיון דכרמלית אינו נידון כמקום דירורין כלל, ואף דהוי כרמלית לענין

התנאי הראשון אין כאן, כיון דגם מדרבנן אין לזה גדר של כרמלית ממש, וראיה מדמהני עירוב. (ועי' מג"א סי' שעד סק"ג).

ואפשר לפרש כוונתו, או בתורת ראייה דאם מהני עירוב ע"כ דחז"ל לא גדרו את האיסור ככרמלית ממש, או דזה טעם לדבר דכיון דבפועל מהני עירוב זה עצמו מחלק אותו משאר כרמלית. ובתוס' לעיל כה, ב' כ' שאסור לטלטל לחצר הפרוצה לקרפף מכרמלית גמורה, והתם הרי ל"מ עירוב כלפי איסור קרפף, ובכ"ז ל"ה כשאר כרמלית להתיר לטלטל ממנו לכרמלית אחרת. ואולי לזה נתכוין בן הרע"ק"א בגי' סי' שעד שכ' "ועי' בתוס' שכ' בשם ר"ת דהאיבעיא בעמוד היינו עמוד גבוה ט' שהוא כרמלית והגג חשיב לגבה רה"י משום דמהני עירוב לטלטל בכלולו משמע דבלאו האי טעמא מותר לטלטל מגג ה"נ בחצר שנפרצה לכרמלית כנלענ"ד [אב"ה עי' בעירובין דף כה בתוד"ה וכי אויר וכו' אי נמי וכו']".

והנה רש"י בשבת קל, ב' כ' "קרפפות - אם של ב"ס הוא מטלטל בכלולו, ואם יותר ולא הוקף לדירה קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר, לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, להוציא ולהכניס מזה לזה", ויש מהאחרונים שכ' דמבו' בד' רש"י דמותר להוציא מקרפף יותר מבי"ס לרה"י, ולא נעשה ככרמלית אלא כלפי טלטול בתוכו ד"א ולא כלפי איסור הוצאה ממנו לרה"י, וכמש"כ המבי"ט ח"ב סי' מח "מותר להוציא מן הבתים לגנה או מן הגנה להם כיון דעיקרם הם רה"י ודוקא טלטול לתוכה עשאוה ככרמלית, לא שלא יוכלו להוציא מן הבתים לה". (ואפשר להוסיף בזה עוד, דהנה כ' הריטב"א בשבת קא, א בשם הרא"ה "דהכא כיון שאין בקרקעיתו ד"ט לא הוי כרמלית אלא מקו"פ, אין לטלטל בו אלא בארבע אמות, שלא התירו חכמים במקו"פ אלא להוציא ולהכניס ממנו בין לרה"י בין לרה"ר, אבל לטלטל בכלולו כמו ברה"י לא מצינו שהתירו בשום מקום". ובשי' לר"ן שם כ' "והרא"ה ז"ל כתב מסתבר לי דאפי' לא יהא אלא מקו"פ כך דינו דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות, שאלו כותל ברה"י גבוה י' ואין ברחבו ד' והוא ארוך הרבה ודאי אין מטלטלין באורכו יותר מד"א ולא הותר מקו"פ אלא לטלטל מתוכו לרה"י או מתוכו לרה"י, אבל לטלטל ביותר מד"א לא הותר אלא ברה"י בלבד או בזריקה דרך מקו"פ כגון מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר דזורק מזו לזו למעלה מעשרה אבל בטלטול לא שמענו, ונראין הדברים בבירור לאיסור וכן נראה דאפילו בזריקה נמי אסור ביותר מד' אמות בעוקר במקו"פ ומניח במקו"פ". ולפ"ז יוצא דאיסור טלטול ד"א הוא בכל מקום שאינו רה"י ממש ואפי' במקו"פ. וא"כ י"ל דכך גזרו בקרפף, דאמנם הוי רה"י לענין הוצאה, אבל ל"ה רה"י כ"כ להתיר בתוכו טלטול ד"א. אבל עי' רש"י שבת ו, א שכ' בטעם איסור טלטול ד"א בכרמלית "אין מטלטלין בהן אלא בתוך ארבע, משום דדומין לרה"ר, וגזרו בהן רבנן אטו רה"ר", ולכא' זה ל"ש במקו"פ).

ולפי שי' זו מאד מבו' הנידון בגמ' לעיל סז, ב דמעיקר הדין ודאי צריך להיות דקרפף יותר מבי"ס אסור בטלטול עם כרמלית גמורה, דהרי הוא רה"י ממש גם לקולא כלפי רשויות אחרות, ורק כלפי טלטול בתוכו ד"א אסרוהו ככרמלית. אלא דיש שם טעם בפנ"ע להתיר ממנו לכרמלית כדי שלא יתבטל האיסור טלטול ד"א שגזרו בתוכו. אבל כלפי כרמלית דרבנן בעלמא י"ל דל"ב טעם נוסף, אלא מעצם דין כרמלית דרבנן ע"כ חל היתר כלפי הוצאה לכרמלית אחרת, דרבנן עשוהו כרמלית בין לחומרא ובין לקולא.

ולשי' ר"ת לכא' נפקא דגג בין הגגין דינו כרה"י לחומרא ואסור לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, אבל זהו רק מחמת דמהני בו עירוב, ובפרוץ לכרמלית גמורה יהיה מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, דאותו החשיבו רבנן ככרמלית ממש גם לקולא, ומ"מ נראה דמפרוץ לגג אחר יהיה מותר להוציא לפרוץ לכרמלית גמורה, ול"א דהראשון הוי כרה"י והשני ככרמלית, וההכרח לזה דהרי רמב"ח אבע"ל מגג לאכסדרא, ול"א ע"ז כרמלית ורה"י קמבע"ל. (ועי' גאו"י. אכן החזו"א בסי' קד סקט"ז כ' "מדכתבו לפר"ת אחר פרשי" באכסדרה וחורבה, משמע קצת דכונתם דלפר"ת אין הכרע כלל שיהא אסור מגג לרב אליבא דרבנן לרה"י גמורה, ולפ"ז יש לפרש באכסדרה וחורבה רה"י, ולפ"ז ניחא הכל").

לר' שמעון. ובשאינו יתר מבי"ס מותר מפני שאינו כקרפף, ומותר עם הבית בחד גבוא. וכן כתבו בפירוש רבותינו בעלי התוספות ז"ל. ומש"כ בשם מקצת הגדולים, ע"ע בד' המאירי בריש פירקין שהביאם ג"כ, ז"ל "כל שאינו יתר מבי"ס אינו ככרמלית אלא כחצר דלא גרעי מקרפף דעלמא וכשאסרו בגג בכלים ששבתו בבית אע"פ שאינו יתר על ב"ס דוקא מביתו לגג חברו או המשתף אבל מגגו לביתו אף בלא היכר מחיצות כל שאינו יתר על ב"ס מותר כמביתו לחצרו שהמקצת הוא חשוב לדירה כחצר אחר שאין בו יתר על ב"ס ואין לו דין קרפף כלל ומותר אפי' עם הבית ובזו הקלו בגג מקרפף דעלמא שלא הוקל"ד שאלו קרפף דעלמא אף בפחות מבי"ס אסור בכלים ששבתו בתוך הבית וזה מותר וכן כתבו בתוספות ואף גדולי הדור נסכמים בה אלא שיש חולקי' בה להקל אף בקרפף בשבהית והקרפף לאחד כמו שביארנו בפרק פסים וכן יש חולקים להחמיר אף מביתו לגגו מדין קרפף". (וצ"ע שלא הדגיש בהנך יש חולקים הם רק אליבא דשמואל ולא אליבא דהילכתא, ולעיל בפ"ב לא הביא שי' זו אלא רק את שי' המקילים בחד גבוא, או דס"ל דגג פחות מבי"ס אינו כקרפף לכו"ע, וכ' בסוף "ומ"מ לא הוצרכו בו אלא לדעת שמואל וכמו שביארנו שהרי לרב שהלכה כמותו אויר גג אינו כקרפף").

דין כרמלית מדרבנן לקולא

תוד"ה אלא ב' אמות בגג. ור"ת פי' ב' אמות בגג דהוי רה"י וב' אמות בעמוד שהוא כרמלית שאינו גבוה י' והוא רחב ד' וחשיבא לגג כרה"י משום דמהני ביה עירוב לטלטל בכלולו ולא הוי כשאר כרמלית. והנה לעיל סז, ב אמרי' "סלע שבים גבוה י' ורוחב ד' אין מטלטלין לא מן תוכו לים ולא מן הים לתוכו פחות מכאן מטלטלין עד כמה עד ב"ס וכו' יתר מבי"ס דאסור לטלטולי בכליה שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו מאי טעמא דלמא אמרי' רה"י גמורה היא ואתי לטלטולי בכליה ומאי שנא תוכו שכיח מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח", וכ' התוס' שם בשם ר"ת "מכאן התיר ר"ת בגינה אחת יתירה מבי"ס שלא הוקל"ד לטלטל מתוכה לחוץ הואיל ולא היתה רה"ר גמורה כגון סרטיא ופלטיא עוברת לפניה והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה אע"פ שעומד בחוץ ונותן בתוך הגינה או לטול מתוכה לחוץ ואין לחלק בין סלע דהתם משום דלא שכיח שהרי כל עיקר גזירה זו שלא יבא לטלטל בכלולו והאי טעמא שייך נמי הכא ועוד יש לדקדק מהא דתניא בפ"ק דשבת ארבע רשויות לשבת ואם היה אסור לטלטל משאר כרמלית לקרפף יותר מבי"ס משכחת להו חמשה".

אבל הראש' שם כ' בשם הראב"ד ד"ל אמרו כן אלא דוקא בסמוך לים דהא לא שכיח שיהא קרפף יותר מבי"ס סמוך לים וכי שכיח נמי בעיתא תשמישתיה להוציא ולהכניס מזו לזו, אבל כשהוא סמוך לכרמלית בעלמא הא ודאי שכיח ואסור להוציא ולהכניס מזה לזה. וכ' הגאו"י דר"ת הכא אזיל לשי' שם, ומה"ט כל כרמלית מדרבנן הוי כרמלית לקולא ומותר להוציא ולהכניס ממנה לכרמלית, ורק הכא אסור כיון דמהני עירוב ול"ה כשאר כרמלית.

אמנם גם מהסוג' לעיל לא מבו' נידון האם כל כרמלית דרבנן הוי כרמלית גם לקולא, שבזה ר"ת מיקל והראב"ד מחמיר, אלא בעיקר ד' הגמ' משמע דלא היה ראוי להתיר לטלטל מקרפף לכרמלית גמורה, ורק דלמא אמרי' רה"י היא וכו' התירו לטלטל ממנו לכרמלית להעמידו על דינו ככרמלית גמורה, ובהא נחלקו ר"ת והראב"ד האם טעם התקנה שייך בכל קרפף או רק בסלע שבים דלא שכיח. וי"ל דבאמת להתיר לטלטל מכרמלית דרבנן לכרמלית גמורה יש ב' נושאים, דמקודם צריך להיות שרבנן גדרו את המקום בגדר כרמלית ולא דנתנו איסור טלטול לחוד, ואח"כ צריך עוד טעם להתיר מכרמלית דרבנן לכרמלית גמורה למרות היות הכרמלית דרבנן רה"י דאוי, ועל הטעם הנוסף נחלקו ר"ת והראב"ד כנ"ל, האם נאמר בכל קרפף או דוקא בסלע שבים, אבל הכא קאמר ר"ת דגג בין הגגין הוי כרה"י משום דמהני ביה עירוב לטלטל בכלולו ולא הוי כשאר כרמלית, ואף דיתכן לומר דהטעם להתיר לטלטל ממנו לכרמלית אחרת כדי שלא יחשבו שהוא רה"י שייך גם בזה, אבל את

דיוורים הבאה מכוח חלוקה שלמטה, אבל אין כאן מצ"ע מחיצות וגו"א כלל, ולכן ל"ה כפחות מבי"ס.

אבל אי לא נימא הכי, לכאור' צ"ל דאע"ג דיש גו"א לשמואל גם באינן ניכרות, ואולי מהני אפי' מדאור', מ"מ ל"א האי גו"א אלא להפריד בין רשויות חלוקות, אבל רשות אחת א"א לחלק לב' ע"י האי גו"א, (אבל הגאו"י תמה "מה ענין רשות א' לגו"א וכי משום דרשות אחת הן לא מצית אמרת גו"א"), ולכן כלפי מה שהם רשויות חלוקות י"ל גו"א מחיצתא ול"ה כפירושים זל"ז, אבל לגבי בי"ס בגנין השוין לר"מ או גג היחיד לרבנן ל"ש גו"א כלל. (וזה נראה קצת להיפך ממש"כ הראב"ד דהוי רה"י ע"י אינן ניכרות אבל אי"ז מצילו מהאיסור שהוא נפרץ לרשות האסורה, אבל אין בזה סתירה כלל). וכ"כ האבנ"ז בסי' רצא "מבואר דברשות אחת לא אמרינן גו"א דענין גוד הוא להפסיק בין רשויות ולא לחלק רשויות ברשות אחת כגון שלא יהי' יותר מבי"ס". (ועי"ש עוד בסי' רסג וסי' תסב ויו"ד סי' רעט, ובקובץ נור התורה אדר תש"ע גי' מהגר"י הוטנר ע"ז). ועי' בחזו"א סי' קג סק"ג שכ' "ובר"ה"י לא שייך גוד אסיק דכל רה"י כחדא רשותא הוא בגובים ועומקים שבו".

וז"ל התורא"ש "דודאי לרבנן דחשבי דיורין חלוקין למעלה אמרי' בהו גו"א אבל ר' מאיר דחשיב להו רשות אחת לא אמרינן בהו גו"א לחלקן זה מזה דהו להו כל הגנין כחצר אחת כיון דלא מחשיב המחיצות לחלקן זה מזה לאוסרן זה על זה". ומדבריו ג"כ נראה דאין בבי"ס איזה חומרא שלא יספיק בה גו"א של מחיצות שאינו ניכרות, אלא דל"א גו"א ברשויות שאינם חלוקות. (ויש כאן מקור למש"נ בטעמא דהרמב"ן דל"א גו"א בעמוד, דאי"ז חיסרון בעצם הגו"א, אלא דל"א גו"א כיון שהאוויר אינו שייך לרה"י שתחתיו אלא הוא שווה לשאר האויר שעל רה"ר, ול"ש לומר גו"א ליצור חלוקת רשויות). ובתוס' הוסיפו "ולא אמרינן גו"א לר' מאיר בגנין הרבה אלא במחיצות החיצונות כיון דכולן רשות אחת הן אע"ג דלענין כלים ששבתו בבית אינו רשות אחת ואמרינן גו"א לשמואל", ויל"ע אם כוונתם דעכ"פ כלפי כלים ששבתו בבית אין חיסרון של יותר מבי"ס, וצ"ע.

ובחי' האבעו"ז לעיל פט, א כ' דלר"מ דלא שכיחי כלי בית בגג ל"א גו"א באינן ניכרות כלל, אבל לר"ש דלעולם הגנין מותרים ושכיחי התם כלי הבית, א"כ צריכין אנו שוב לגו"א שלא יאסרו הגנין זע"ז. אבל בעצי אלמוגים סי' שעב ביאר דכלפי כלים ששבתו בבית כיון דהו הגנין רשויות חלוקות, א"כ הדר דינא דלשי' אמרי' בהו גו"א גם באינן ניכרות. (והיינו דהאיסור של כלים ששבתו בבית הוא מדלגביהם ל"ה הגנין והחצירות רשות אחת, וכדמשמע בלש' המשנה ובלש' התוס' כאן. אמנם ד' העצי אלמוגים צ"ע, דהרי גם לגבי כלי הגג מבו' דאסור להורידם לביתו כיון דהגג פרוץ במילואו לגג חבירו, ולשמואל אמרי' בזה גו"א, וא"כ בין לכלי הגג ובין לכלי הבית איכא נפק"מ בגו"א להפריד בין הגנין עוד לפני האיסור קרפף יותר מבי"ס, וע"כ דאין כוונת התוס' שיש חילוק למעשה בין כלי הגג לכלי הבית, אלא כוונתם רק דמעיקה"ד הו הגנין כרשות אחת אף שמצינו שהם אוסרים זע"ז כלפי כלי הבית והגג באופנים הנ"ל, כיון דהגג מצ"ע ל"ה רשות האסורה).

ולעיל מד, ב כ' הרשב"א "פי' הראב"ד ז"ל כי מי ששבת במערה בשביתתו לתוכה נעשית המערה כבית מיושב שרשותו עולה עד לרקיע ומש"ה אויר התחתון עולה למעלה כנגד אויר שלמטה, ואע"פ שלענין טלטול על גבה של מערה נידון כרה"ר, לענין מדידה מיהא מלמעלה כלמטה, ואין לנו ללמוד מדידה מטלטול שהרי אפילו העיר שרה"ר עוברת בתוכה חייבין עליה משום רה"ר ולענין מדידה כולה כארבע אמות דמיא, ואינו מחזור בעיני מכמה טעמים וכו' ועוד דהא אמרינן בפרק כל גגות דהיכא דלא מסיימי מחיצתא ואפילו גנין הרי הן ככרמלית ולא אמרי' גו"א מחיצתא ואפי' לשמואל נמי דאית ליה גו"א מחיצתא מודה הוא בגג יתר מבי"ס שהוא ככרמלית ואין אנו רואין המחיצות כאלו עולות למעלה", והנה הנידון כאן הוא אמאי גג המערה ל"ה רה"י מדין גו"א, ובזה כ' הרשב"א דלרב ודאי ניחא כיון דל"א גו"א במחיצות שאינן ניכרות, ולשמואל ג"כ הכא ל"מ וכמו דלדידיה ל"מ גו"א להציל מאיסור של

ובדעת הרשב"א בדין זה של כרמלית דרבנן צ"ע, דבסוג' כ' "ואי בעמוד שאינו גבוה י' קמבע"ל, גם זה פשיטא דעמוד זה כרמלית גמורה היא, ואלו הגג אע"פ שאתה עושה אותו כרמלית כדי לאסרו בטלטול אלא בד' אמות, ומ"מ דבר תורה רה"י גמורה הוא והזורק מרה"ר לתוכה או מתוכה לרה"ר חייב וכדאמרי' בקרפף יתר מבי"ס שלא הוקל"ד מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין, והלכך אסור לטלטל מזה לזה כמו שהוא אסור לטלטל מכרמלית לרה"י דעלמא", ובע"ב כ' "ולטיטל מגג לכרמלית לא קשיא משום דגג רה"י גמור הוא דבר תורה אלא דלהחמיר עליו שלא לטלטל בכלו עשאוהו כרמלית ולא להקל", ובשבת ט, א כ' "ואי כרמלית עוברת לפניו קסבר רב דאף הוא אסור להשתמש מן האסקופה שהיא כרמלית דרבנן לכרמלית גמורה דהכי ס"ל לאמוראי קמאי בפרק הדר גבי סלע שבים גבוה י' ורחב ד' שהוא יותר מבי"ס, דאמרי' התם דאסור לטלטל ממנה לים ומן הים לתוכה, ורב אשי דאוקמה באסקופת בית שהיא מקורה כולה בשתי קיריות ופתח פתוח כלחוץ בזמן שכרמלית גמורה עוברת לפניו, דקסבר דמותר לטלטל מכרמלית דרבנן לכרמלית גמורה כדאי' התם בפרק הדר בההיא דסלע שבים שכתבנו", ובעב"ה ק' כ' "מקום המוקף שלוש מחיצות ונשאר רוח רביעית פתוח לרה"ר, אע"פ שאסרוהו ככרמלית עד שיכשירהו בלחי או בקורה, אינו בדין כרמלית. דבר תורה שלוש מחיצות רה"י גמורה היא כמו שביארנו למעלה, והזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו ואפילו למעלה מ"ט חייב, ויש מי שהורה שהוא כרמלית ולא יראה לי כן. לפיכך אם נעץ שם קנה אפילו גבוה ק' אמה אסור לזרוק עליו בין מרה"ר בין מן הכרמלית, והזורק מרה"ר ונח ע"ג חייב. וכן אסור לטלטל ממנו לכרמלית ומן הכרמלית לר", ועוד כ' שם "לשון ים הנכנס לחצר אם פרצתו יותר מעשר ואין בעומקו עשרה אסור למלאות ממנו ואסור לטלטל בחצר", ולגבי איסקופה גבוהה ג"ט ואינה רחבה ד"ט כ' "ואע"פ שאין לה לחי מותרת עם המבוי שבטלה היא אצל רשותה שהוא המבוי, ואסורה עם הרשות העוברת לפניו בין כרמלית בין רה"ר, ואי אפשר לומר שעשאוהו ככרמלית להתייר עם הכרמלית (שהכרמלית) אינה אלא מדבריהם", ולא איתברר כ"כ כוונת דבריו, אבל בס' הבתים כ' בשמו "כתב הר"ש בן אדרת שאינה מותרת עם הרשות העוברת לפניו שמן התורה רה"י גמורה היא וחכמים לא הצריכוהו לחי או קורה אלא בטלה היא אצל המבוי". וצ"ע, ועי' במש"נ ריש מכילתין בגדר האיסור של מבוי שאינו מתוקן.

קשיא דרב אדרב התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא. יל"ע לפ"מ שדקדקו האחרו' בד' התוס' דלעולם מעל הגג הוי רה"י, וכל הנידון הוא רק מצד הפירצה למקום הבליטה, וכמו שהוסיף המג"א דהאיסור הוא רק כשמקום הבליטה הוא ד"ט, א"כ לרב נמי אי"צ לומר דאירי במחיצות ניכרות אלא סגי למימר דמקום הבליטה לא היה בו שיעור ד"ט. ואולי תי' הגמ' דניכרות אין הכוונה שהגג לא היה בולט כלל, אלא דלמרות הבליטה כלפי חוץ היה גם בליטה מעל המחיצות וחידושא קמ"ל דחשיב ניכרות כה"ג, (להראש' דס"ל דסגי בהאי בליטה כלפי מעלה להיחשב כניכרות). ועי' נשמ"א כלל מז ס"ד. ובד' המאירי בר"פ משמע דהיה גם גי' אחרת כאן, ז"ל "ותירצו בזו דרב אדרב לא קשיא התם ליכא מחיצתא הכא איכא מחיצתא ויש גורסי' התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרן מחיצתא".

גו"א באינן ניכרות כלפי בי"ס

קשיא דשמואל אדשמואל התם לא הוי יותר מבי"ס הכא הוי יותר מבי"ס והני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן והוה כקרפף יתר מבי"ס שלא הוקף לדירה וכל קרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבע. ופירש"י "ופלוגתיהו קמיתא אליבא דרבנן היא, דמשוו כלל חד רשותא באנפי נפשיה, הוי כל גג וגג מוקף בפני עצמו, ובכל חדא ליכא יותר מבי"ס, אבל הכא דפלגינן אליבא דר' מאיר דמשוי לכולהו כחד, וכולן ניתרין במחיצות חיצונות, יש כאן יותר מבי"ס". והנה החזו"א למד מכאן דגו"א באינן ניכרות ל"מ אליבא דשמואל אלא רק כלפי חלוקת

ובעיקר הך מילתא המבו' הכא דל"א גו"א באמצע גג יחידי או בגגין השוים לר"מ יל"ע, דלכאו' עיקר הכלל בזה הוא דעד כמה שהרשויות חלוקות מצ"ע, אז שייך למימר גו"א להביא מחיצה המפסקת ביניהם, ויל"ע דהרי החלוקה בין גגין לרבנן היא ג"כ לא מעיקר הדין דאו', אלא רק מתקנת חז"ל דרשויות. אלא דאי"ז קו' כ"כ כיון דגם איסור קרפף אינו מדאו' אלא רק מדרבנן, וכלפי איסור דרבנן סגי בהא דהרשויות חלוקות מדרבנן לומר דין גו"א ליתן מחיצה המפסקת ביניהם. אבל יל"ע בהך גגים באופן שעירבו, וכעת הוו רשות אחת ע"י העירוב, האם ייאסרו הגגים כדין קרפף יותר מבי"ס, או דמ"מ אמרי' גו"א לחלק ולהפסיק ביניהם כיון דמעיקר הדין הוו רשויות חלוקות, ואין עירוב לחומרא'. וכמו כן יל"ע ביו"ט, למאן דס"ל דלא גזרו איסור רשויות וע"ח ביו"ט, אבל איסור קרפף דהוי ככרמלית ודאי איכא (שלא לצורך אוכ"כ ויו"ט), וא"כ הגגין הללו ייאסרו ביו"ט כיון דאינם רשויות חלוקות. ונראה, דמ"מ כיון דהוו רשויות חלוקות מצד עצם הדין, אז אפי"ו בדעירבו או ביו"ט מ"מ אכתי חשיבי כרשויות חלוקות, כיון דדייני' את חילוקם כלפי שבת, וכלפי גוונא דלא עירבו, דהא 'אין עירוב לחומרא'. (ויל"ד בזה בגגין שאינם חלוקים זה מזה רק מכוח הדין של הואיל והותרה, וכגון בבאו דיוורים בשבת, האם דייני' להו לקולא כרשויות חלוקות לומר ביניהם גו"א להפחיתם משיעור יותר מבי"ס, או דאמרי' הואיל והותרה וכו' גם לחומרא ול"ה אלא כגג יחידי, וצ"ע. ולכאו' זה תלוי בגדר של הואיל והותרה וכו' האם זה היתר עצמי, או דהגדר הוא דדייני' כאילו איכא מחיצה וכאילו לא באו דיוורים, ועי' מהר"ח או"ז סי' סא ושו"ת חיים שאל סי' פט מש"כ בגדר 'הואיל והותרה'. וכן יל"ד האם אמרי' הואיל והותרה גם לחומרא).

אבל יל"ע בזה לשו"ר ר"ה בר חיינא לעיל סז, ב דס"ל דיסוד דין קרפף יותר מבי"ס דל"ה רה"י הוא מדאו', והזורק מרה"ר לתוכו פטור, עי"ש, וא"כ לכאו' כלפי זה כבר לא יועיל מה שהגגין חלוקים בתקנת רשויות מדרבנן, ואף דאיסור טלטול בכרמלית אינו אלא מדרבנן, דהרי מדאו' אין איסור אלא ברה"ר ממש, מ"מ כיון שעיקר הדין של קרפף הוא מדאו', א"כ גם האיסור מדרבנן הוא תלוי בהגדרים של דאו', ומדאו' כה"ג ודאי הוי כרמלית דל"ש גו"א כיון דהוו רשות אחת ממש, וחילוק הרשויות מדרבנן אין בו טעם להועיל בדאו', וא"כ כל קרפף שהוא אינו רה"י מדאו', אסורו חכמים ככרמלית. עוד יל"ע אם יהיה שייך לומר בזה מיגו דהוי דופן וכו' להכשיר סוכה (דהפסול בה אינו אלא מדרבנן). דאם יהיו הגגין אסורים זע"ז, ואמרי' גו"א לפי שמואל לומר שאינם כפרוצים זל"ז, אז באותו מקום יהיה דופן של מיגו. אבל מאידך הרי מצינו הכא דאף שיש כאן דופן כלפי מה שנפרצו זל"ז לגבי כלים ששבתו בבית, מ"מ ל"א דל"ה כקרפף שלא הוקל"ד גם כלפי כלים ששבתו בגג, וע"כ דל"ש בזה ענין המיגו או כיו"ב, וצ"ע.

יותר מבי"ס בגובה למעלה מי'

קשיא דשמואל אדשמואל התם לא הוי יותר מבי"ס הכא הוי יותר מבי"ס והני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן והוה כקרפף יתר מבי"ס שלא הוקף לדירה וכל קרפף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבע. התוס' לעיל כ' "והא דפריך קשיא דרב אדרב לאו משום דרה"ר אסרת כדפי' בקונטרס דלעולם אין רה"ר אסרת למעלה מי' אלא משום דידע שפיר דאירי ביתר מבי"ס כדמסיק ומ"מ פריך לשמואל משום דאין נראה לו לומר דהני מחיצות למעלה לא עבידן ולא הוי מוקף לדירה". ויל"ע דכיון דאין כרמלית למעלה מי"ט, א"כ מ"ש איסור כרמלית של יותר מבי"ס שהוא חל גם למעלה מי'. ובחי' ב"מ כ' "בעניתי א"י ליישב דבריהם. מה בכך שהוא יתר מבי"ס הא מ"מ כל שאינו לא רה"ר ולא רה"י והוא למעלה מי' מקום פטור הוא. ויתר מבי"ס אינו פועל אלא שמגרע המחיצות והוי כבלא מחיצה. ולמעלה מי' הא הוי מקום פטור בלא מחיצות". ובאמת ברא"ש מבו' לכאו' דלא ס"ל כהתוס' בזה, שכ' בסי' ב' "ואין לומר כיון דלא שלטי ביה רבים שהרי גבוה הוא אין נעשה כרמלית אלא מקו"פ הוי. דלא אשכחן בשום דוכתא דבמקום שהוא רחב ארבעה שיהא נקרא מקו"פ וכו' וכן גגין השוין

יותר מבי"ס. והיה אפ"ל דכוונת הרשב"א להוכיח מהא דלשמואל ל"מ גו"א להחשיב את הגג כמקל"ד ע"י המחיצות התחתונות, והיינו דמחיצות דגו"א לא חשיבי כ"כ, וה"ה דמה"ט גג המערה ל"ה רה"י כלל גם לענין מדידה. אבל לפ"ז הא דל"ה רה"י טלטול זה מטעם ארומ"מ או מחיצה נדרסת וכד', והא דל"ה רה"י למדידה זה מטעם דמחיצות דגו"א לא אלימי, והרי הרשב"א ס"ל דאין לחלק בין מדידה לטלטול.

וע"כ נראה דכוונת הרשב"א להוכיח ממה שהמחיצות הפנימיות שמתחת הגגין השוין אינם מועילים להקטין ולחלק את הגגין לפחות מבי"ס, והטעם לזה הוא כש"נ דל"מ גו"א באינן ניכרות רק במקום דהוי רשויות חלוקות, אבל לא כדי לחלק רשות א' לב'. ויש להסי' באופן שיהיו המחיצות ניכרות ע"י בליטה כ"ש למעלה, האם בכה"ג אמרי' גו"א גם על יותר מבי"ס להצילו מאיסור כרמלית, וכן גג המערה בכה"ג יחשב רה"י (לולי דינא דמחיצה הנדרסת או ארומ"מ), או דהכלל הנ"ל אי"ז דוקא באינן ניכרות אלא הוי דין בכל גו"א, דאינו מועיל לבנות מחיצות באמצע רשות אחת לחלקה לב' אלא מועיל רק לגדור רשויות חלוקות. ובפשטות הדעת נוטה, דאם חילוק רשויות של איסור דיוורים מועיל לענין גו"א, כ"ש דמעלת מחיצות הניכרות (אי סגי לזה בבליטה טפח וכד') תועיל לחלק את הרשות. אלא דהנה הרשב"א העיר רק מכח שי' שמואל דס"ל דאמרי' גו"א באינן ניכרות, והרי בסוג' הסכים הרשב"א עם ד' הראב"ד דהא ודאי דלכו"ע אמרי' גו"א גם באינן ניכרות לענין דהוי רה"י, אלא דלרב ל"מ האי גו"א להצילו מהאיסור של נפרץ לרשות האסורה, וכ"כ גם בעבוה"ק "לא היו יתירים על בי"ס אפילו היתה התקרה בולטת הרי הן כרה"י גמורה", וא"כ לרב נמי הרי ילה"ק למה גג המערה אינו רה"י מדאו' (אי נימא דדינא דנפרץ במילואו לרשות האסורה אינו אוסר אלא מדרבנן, ועי' גם חי"א כלל מז סי"ב שפי' דזהו עצם חילוק הראב"ד, כיון דגו"א באינן ניכרות פסול רק מדרבנן), וע"כ נצטרך לתי' הרשב"א דהוי כמו יותר מבי"ס דל"מ ליה גו"א, וה"ה דהאי רה"י הנעשית לפי רב אי"ז אלא ברשויות חלוקות ולא בגג המערה, וזה חידוש.

ולכן נראה לומר דבאמת לשו"ר רב אף דמודה דהוי רה"י מעל תל אפי' שאין שם מחיצות הניכרות, מ"מ הא ל"ק דגג המערה ליהוי רה"י, והטעם, דבאמת נראה דד' הראב"ד לחלק בין דרגת המחיצה הנצרכת לדין רה"י לעומת המחיצה הנצרכת להציל מאיסור של נפרץ במילואו לרשות האסורה, אי"ז מחמת דלזה בעי' שם מחיצה אלימה יותר, אלא הכלל הוא דלענין רה"י סגי במה שהמחיצה ניכרת ליד הרה"ר, וע"י הגדירה מרה"ר נבנה כאן רה"י, ואילו לענין נפרץ במילואו לגג הסמוך הרי בזה המחיצה למטה לא הועילה כלום, והגו"א בא לחדש את ההבדלה בין הגגין, וזה ל"מ לפי רב. (וכן ביאר בחי' מהר"ל כאן). וא"כ בגג המערה ל"ק לרב דליהוי רה"י כיון דאין מחיצות של מטה פועלות כלום בענין גדירת גג המערה מהרה"ר שסביבותיו, ורק בעמוד ותל י"ל כן דאף דל"מ כלפי הרשות הסמוכה אבל מהני כלפי עצם ההבדלה מרה"ר המהלכת למטה.

ובדעת הראב"ד לכאו' נראה דלא הסכים דלשמואל נמי אין כאן מחיצות כלל, ואמנם לענין טלטול גג המערה ל"ה רה"י, אבל לענין מדידה יש לחלק. והנה הא דל"מ גו"א באינן ניכרות י"ל דאי"ז טענה לדעת הראב"ד, שהרי כ' בסוגיין דלענין רה"י אמרי' ורק דל"מ להצילו מנפרץ לרשות האסורה, אבל הא דאמרי' דלשמואל נמי ל"מ האי גו"א דאינן ניכרות על יותר מבי"ס, יל"ע למה הראב"ד לא הסכים לדעת הרשב"א. ואולי גם ההגבלה הזו בדעת שמואל היא רק כעין דינא דרב, אבל עדיין מתאים בזה רה"י עולה עד לרקיע, ואמנם ל"ה רה"י ממש בגג המערה, מחמת ארומ"מ או כיון דהוי נדרסת, אבל מ"מ לענין מדידה י"ל דהוי כרה"י. ואולי יש מקום לומר עוד דהראב"ד פי' דביתור מבי"ס ל"א גו"א כיון דגם אחרי חילוק המחיצות אין כאן חילוק רשויות, אלא הו' ב' רה"י שאין בהם בי"ס, משא"כ בגג המערה דהגו"א יחלק אותו מכל הרה"ר שסביבו להיות רה"י. אבל באמת הרי גם הראב"ד מודה דלענין טלטול ל"ה רה"י, אם משום ארומ"מ, ואם משום דהוי מחיצה נדרסת.

דלמעלה מי' לעולם הוי מקו"פ, מ"מ גג קטן אוסר לגג גדול בדלא מינכרא מחיצות, ומבו' דאיכא לתורת רשויות דע"ח אף במקו"פ. אמנם להמדוקדק בלש' תוס' דס"ל דהגג עצמו הוי רה"י בלא מחיצות, (כהמהרש"א או כהמדרכי או כראב"ד וכו'), ולא כאבהעו"ז דכ' דאיירי בדאיכא ג' מחיצות ניכרות), ורק על הבליטה הנידון אם היא כרמלית או מקו"פ, (ורק דממילא הגג הוא פרוץ למקום הבליטה), ל"ק כיון דהגג כולו הוי רה"י מצ"ע. ואמנם הרא"ש כתב להוכיח דלא קי"ל כהירו' מד' הגמ' צב, א דבלא מחיצות הגג אסור, ולא ס"ל כהתוס' דאפ"ה הגג הגדול אוסר את הקטן, וי"ל דלכך מיאן בתי' התוס', משום דהרא"ש לשיטתו דס"ל דכל הגג אינו רה"י ולכך אם הוא מקו"פ ל"ש גזירת רשויות וכחידוש הגר"ז הנ"ל.

אמנם נראה לומר באופ"א בביאור ד' התוס' למה יש כרמלית של ביי"ס למעלה מי', ובאופן שית' דאין כאן פלוג' עם הרא"ש. דלכאור' עיקר הטענה לומר דעל הגג ל"ה כרמלית כיון דהוי למעלה מי', י"ל דאי"ז שייך בחלק הגג שמעל הבית, דהרי במקום שאין הרה"ר ממשיכה להלך כיון שיש מחיצה וסתימה ברה"ר, ודאי במקום שמעל האטימה הזו יש לדון את הרה"ר והכרמלית משם, ול"ש לומר דהוי למעלה מי' אלא אדרבה קרקע הרה"ר נמשכת ועולה מעל הבית והרי מקום זה נעשה כרמלית, אלא הנידון הוא רק על מקום הבליטה, דהרי דקדקו האחרו' בד' התוס' דעל הגג עצמו הוי רה"י ולולי שהיה פרוץ למקום הבליטה, וע"ז דנו התוס' דאולי מקום הבליטה לא יהיה בו דין כרמלית כיון דרה"ר מהלכת תחתיו והוא גבוה למעלה מי"ט, ובזה איירי הירו' ג"כ על זיון וכד' דיש רה"ר תחתיהן ולכן בזה שייך לומר דאין כרמלית למעלה מי"ט וכקולי רה"ר. ולכן לגבי איסור קרפף יותר מבי"ס אין להק' כלל מדינא דאין כרמלית למעלה מי', דהא מעל הבית עצמו שאין תחתיו הילוך רה"ר כלל ודאי ל"ש קולא דלמעלה מי' וחשיב כרמלית מצ"ע, ואפי' שיש בו מחיצות כראוי ע"י גו"א מ"מ הוי כרמלית מחמת שלא הוקל"ד לשי' שמואל. (ואף הב"מ כ' לחלק כע"ז בד' הירו', עי' מש"כ בסי' שנג).

וא"כ אי"ז שייך לד' הרא"ש כלל, דהרי הרא"ש דן שגג הבולט ייחשב כרמלית לא מחמת הפירצה למקום הבליטה בלבד, אלא דהגג כולו הוא חסר מחיצות לעשותו רה"י וממילא הוי כרמלית, וע"ז דן דמ"מ על כל הגג נימא דאין כרמלית למעלה מי', ולא מחמת ד' הירו' (שאותם הביא רק בסו"ד), אלא מחמת ד"כיון דלא שלטי ביה רבים שהרי גבוה הוא אין נעשה כרמלית אלא מקום פטור הוי", ובזה כל הגג שווה דאין הרבים מהלכים בו כלל, ואין נפק"מ אם מהלכים תחתיו או לאו, ואת זה הוכיח מאיסורא דקרפף, אבל לגבי נידון התוס' לעשות רק את הבליטה לכרמלית, אין להוכיח מאיסורא דקרפף שהוא על משך כל הגג. (והנה המג"א העתיק את ד' הרא"ש שהוא סובר כדעת התוס', ולולי שיהיה במקום הבליטה ד"ט לא ייחשב הגג לכרמלית, ומאידך החזו"א פ"י גם בד' התוס' ע"ד הרא"ש דהגג כולו הוי כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, אמנם בתורא"ש נראה להדיא דב' דרכים הם, שכ' פרש"י הכא נמי בגגין השוין לרבי מאיר נהי דהאי לא אסר אחבריה דחדא רשותא משוי להו מיהו לרה"ר העוברת לפנייהם ולאחרייהם ולצדי החיצונים אמאי לא אסרי עלייהו הא ליכא מחיצות לגגין, ופירושו תמוה היאך יאסרו רה"ר עלייהן כיון דגביהי י', אלא הא דאסרי משום דלית להו מחיצות הלכך הוו כרמלית כדפרישית לעיל").

רש"י ד"ה קשיא דרב אדרב. הכי נמי בגגין השוין לר' מאיר, נהי נמי דהאי לא אסר אחבריה, דחדא רשותא משוי להו, מיהו בני רה"ר העוברת לפנייהם ולאחרייהם ולצדי החיצונות אמאי לא אסרי עלייהו, הא ליכא מחיצות לגגין. ואילו לקמן צב, א כ' רש"י "מיהו מחיצות ניכרות בעינן, שלא יהא גג בולט חוצה להם, דאי לא מינכרא לא אמרינן גו"א, וגדול נמי אסור, דאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י". וצ"ע למה שם נחסר לו כל המחיצות, ואילו הכא כ' רק מצד הנפרץ לבני רה"ר. והנה התוס' ושא"ר הוסיפו על פירש"י דהכא ס"ד דמיירי בגג הבולט, ולכן לשי' רב ל"א הכא גו"א כיון דהוו אינן ניכרות. אבל אם נפרש דהכא קס"ד דד' רב הם על כל דינא דגו"א ואכתי לא ידעי' דבניכרות כו"ע ל"פ, א"כ י"ל

אליבא דרבי מאיר ואליבא דשמואל וגג יחידי לרבנן דהוא יותר מבי"ס הוי כרמלית".

וכ' בחזו"א סי' קד סק"ז "מבואר מדבריהם דביתר מב"ס ודאי הוי כרמלית ולא מ"פ, ולכאורה קשה נהי דמחיצות שלא הוקפו לדירה ביתר מב"ס לא חשיבי מחיצות, מ"מ בגבוה י' דאף בלא מחיצות כלל לא הוי כרמלית אלא מ"פ, כי הוי יתר מב"ס מאי הוי, ונראה דכיון דיתר מב"ס לא מהני לי' מחיצות אף שגבוהין י', ולא אמרינן דליהוי מ"פ כיון שהוא חלוק במחיצות י', וטעמא דלרב שטחו לא מינכר בתוכו שהוא מוקף, לא מהני נמי גובה למחשבו לחלוק מרשויות דלמטה, והוי כרמלית, והרא"ש ז"ל הביא רא"י דלמעלה מי' נמי הוי כרמלית מהא דגגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן נראה דלית לי' סברת התוספות". ואכתי ק' קצת דלכאור' הא דלרב שטחו אינו נראה כמוקף לכאור' הסיבה כיון שאין יחס ראוי בין המחיצות לרשות הגדולה, אבל מה שייך שאותו השיעור יגרום שאינו ניכר דהוי למעלה מי"ט.

ויתכן לומר דאף אי אמרי' אין כרמלית למעלה מי"ט גם כשהכרמלית היא מצד המקום למעלה ולא מצד למטה, מ"מ אם המקום למעלה יהיה מוקף מחיצות כראוי אין לו שייכות עם המקום למטה וכה"ג ודאי הוא יכול להיעשות כרמלית. והנפק"מ היא בזה, דהרי יותר מבי"ס יש לו מחיצות והוא נבדל מסביבותיו, ומ"מ הוי כרמלית מחמת חיסרון הדיורים, וא"כ נראה דעכ"פ לענין זה לא בטלה מעלת המחיצות, ועדיין אין למקום למעלה שייכות עם סביבותיו, ומחמת חיסרון הדיורים שפיר יכול להיחשב ככרמלית. וראיה לזה דע"י מחיצות ל"ש כאן הקולא של למעלה מי"ט, דהרי כ' התוס' "ולא קשיא ההיא דבית שאין תוכו י' דהוי כרמלית אע"ג דלא מצי רבים לאישתמושי דהכא כיון שהוא למעלה מי' יש לו ליחשב מקום פטור אע"ג דרחב ד' כיון דלא הוי לא רה"ר ולא רה"י", ומבו' דהיותו רה"י זהו טעם בפנ"ע שלא יהיה שייך הקולא של למעלה מי"ט.

אמנם יל"ע בזה, דהרי הכא מקשי' מדשמואל אדשמואל, והיינו דכיון דאמר שמואל גו"א ואפי' במחיצות שאינן ניכרות, כ"ש דהכא י"ל גו"א, דהרי איירי בניכרות, וס"ל להמקשן דאין לומר דהני מחיצות למעלה לא עבידן ולא הוי מוקף לדירה. אבל להנ"ל הרי אם נימא דאין כאן מחיצות למעלה ג"כ יקשה דהא אין כרמלית למעלה מי"ט, וכל הטעם דבי"ס יכול להיחשב ככרמלית גם למעלה מי' זה רק ע"י המחיצות וכש"נ, ואי ליכא מחיצות ודאי ל"ה כרמלית. אבל אי"ז קו' כ"כ דבאמת ודאי ק' למה אסר שמואל האי גגין השוים, אם יש מחיצות הרי הוי כהיקל"ד, ואי ליכא מחיצות הרי אין כרמלית למעלה מי', והקו' הנכונה מקשי' דהרי באמת ודאי דאיכא הכא מחיצות ובפרט לשי' שמואל.

ואי נימא הכי נפקא דהרא"ש והתוס' אזלי לטעמייהו בג' דברים, דהרי הרא"ש העמיד את הנידון בגג הבולט דהוי כרמלית מחמת חיסרון מחיצות, ואילו התוס' דנו רק מצד הפירצה למקום הבליטה, והתוס' נקטו דאפי' אם אין כרמלית למעלה מי', מ"מ יש איסור בגג יותר מבי"ס, וכן דהתוס' פ"י דהאמור בגמ' אף גג דמינכרא מחיצה, דאי לא מינכרא גדול נמי אסור משום דקטן אוסר עליו, (אבל כי מינכרא אין הקטן אוסר עליו משום גו"א אפילו לשוייה פתחא), ואילו הרא"ש כ' להוכיח דיש כרמלית למעלה מי' בכה"ג מהא דבלא ניכרות הגדול אסור. ונראה דאזלי לטעמייהו דהרי לפי התוס' באמת יש לגג הבולט מחיצות כראוי ודין רה"י, אלא שהוא פרוץ למקום הבליטה, והנידון היה שהבליטה לא יהיה בה דין כרמלית כי היא למעלה מי', אבל הא פשיטא להו דאם כל הגג יהיה ביי"ס שייך בו כרמלית למעלה מי', כיון דמצ"ע הוא חלוק ע"י מחיצות, ורק בלי מחיצות כלל שייך לדון (להירו') דאין כרמלית למעלה מי', ולכן אם הגג הגדול פרוץ לקטן ה"ה נאסר דהרי יש לו מחיצות שגורמות בו להפקיע את הקולא שאין כרמלית למעלה מי', ואילו להרא"ש הרי כל הגג נחסר מחיצות, ואם אין כרמלית למעלה מי"ט ע"כ כולו מותר, ואפי' אם הוא יותר מבי"ס וכן אם נפרץ לגג הקטן, ודו"ק.

והנה בחידושי הגר"ז יסד דאין גזירת עירובי חצירות במקו"פ כיון דאינו רשות. ולכאורה קשה ע"ז מהא דכ' התוס' דלפי הירו'

הן", אבל כבר נת' (מד' האבנ"ז) טעם הדין, דל"ש גו"א ברשות אחת לחלקה לב', אלא הגו"א מועיל רק להעמיד מחיצה בין רשויות חלוקות. (ובחזו"א סי' קג סק"ג כ' "ובר"ה" לא שייך גוד אסיק דכל רה"י כחדא רשותא הוא בגובים ועומקים שבו"). ואולי י"ל באופ"א, דלענין קרפף יותר מבי"ס י"ל דכל דהוי כרשות אחת ל"מ מחיצה לחלק את המקום למעטו מבי"ס, דהרי כ' הראש' לעיל פ"ב דבור ל"ח מיעוט בקרפף וכן אילנות, כיון דתשמיש הקרפף הן הרי אלו נחשבים עמו ונמדדין עמו, ו"לאו בחילוק רשויות תליא מילתא", וע"כ דאם הכל נראה כרשות אחת זה מצטרף לשיעור בי"ס, וא"כ ה"נ א"י ס"ל דכשם שדיריין חלוקין למטה כך הם חלוקים למעלה, שפיר מהני הגו"א לחלק את הקרפף לב', אבל אם כל גגות העיר רשות אחת הן ל"מ גו"א לחלקן דסו"ס נראה הכל כרשות אחת יתירה על בי"ס.

גגין השוין לרבי מאיר וגג יחידי לרבנן רב אמר מותר לטלטל בכלו ושמואל אמר אין מטלטלין בו אלא בארבע רב אמר מותר לטלטל בכלו קשיא דרב אדרב התם לא מינכרא מחיצתא הכא מינכרא מחיצתא. ופירש"י בשי' שמואל "אבל הכא דפלגינן אליבא דר' מאיר דמשוי לכולהו כחד, וכולן ניתרין במחיצות חיצונות, יש כאן יותר מבי"ס, והיקף זה דגוד אסיק אינו היקף לדירה, דהנך מחיצות של מטה אע"פ שנעשו לדירה למטה עבידן, לדור בחללו למטה, ולא לדירת גג, הלכך כי מסקינן להו הוי מוקף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה", ומשמע דשי' רב היא דע"י הנך מחיצות של גו"א הוי כמוקל"ד גם למעלה היות שנעשו לשם דירה למטה. וכ"כ החזו"א בסי' קד סק"ח, ז"ל "הכא קאמר רב דלא נעשה קרפף ביתר מב"ס דדירה שלמטה מחשיבה גם הגג שהוא המשכת הדירה", ובסקי"ז שם כ' "דבגג אמרינן דדיריין שלמטה סליק גם למעלה". אבל הרשב"א בעבוה"ק כ' "בית יתר מבי"ס ואין בחללו עשרה וקריו משלימו לעשרה, על גגו רה"י ומטלטלין בכלו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, לפי שאין תוכו ראוי לדירה והרי זה ככרמלית", הרי דאף באופן שהמחיצות גם למטה אינן עשויות לדירה, מ"מ על הגג הוי כמוקל"ד. וית' עוד להלן.

איסור כרמלית בקרפף מקורה

תוד"ה אלא. דמקורה לא הוי כרמלית במה שהוא יותר מבי"ס כדמוכח בפרק עושין פסין דאמר קרפף יותר מבי"ס וקירה בו בית סאה כו'. והנה שם בגמ' כה, א נחלקו בקרפף בית שלש וקירה בו בית סאה רבא אמר אויר קיריו מייתרו ורבי זירא אמר אין אויר קיריו מייתרו, ובתחילה מפרשי' דנחלקו אי אמרי' פ"ת יורד וסותם, ולמסק' אמרי' אי דעבידא כי אכסדרה הכי נמי הכא במאי עסקינן דעבדה כי אורזילא - ערסלא.

ויל"ע דאי ל"א פ"ת באורזילא, מ"ט דרב זירא דאמר אין אויר קיריו מייתרו. וברש"י שם נראה דטעמו דר"ז אף להמסק' הוא משום פ"ת, שכ' "וגבי קירוי דשרינא - משום פי תקרה יורד וסותם". וכ' המשנ"ב בסי' שנח סקצ"ב בשם האחרו' "ואפילו אם הקירוי משופע - כעין גגין שלנו שפיה באלכסון וקמ"ל שגם בפי תקרה כזו יורד וסותם ואף דלקמן בסימן שס"א ס"ב סתם המחבר דהיכא דפי התקרה בשיפוע לא אמרינן פי התקרה יורד וסותם חילקו האחרונים דשאני הכא דמן התורה רה"י גמור הוא לכו"ע שהרי מוקף ד' מחיצות אלא שחכמים גזרו בקרפף יותר מבי"ס ולהכי הקילו בפי תקרה אף שפיה בשיפוע משא"כ התם דנפרץ מחיצה לא אמרינן יורד וסותם אלא א"כ פיה שוה". וכבר כ' כן המ"מ בפט"ז ה"ז (לפי הגי' ערסלא) "אי דעביד כאכסדרה שיש לה ג' מחיצות כמבואר פ"ז כ"ע מודו דפי תקרה יורד וסותם הב"ע דעביד כי ארזלא כמלונה שעושין שומרי גנות ופרדסין שנועצין ד' קונדסין ופתוח מכל צדדיו דבכי הא אפילו רב מודה דכרמלית דהיינו בקעה אין קיריו זה מתיר אבל בקרפף שדינו כרה"י דבר תורה נחלקו אם קיריו זה מתיר". ובחי' הר"ן כ' "דאמר ר' זירא דאין אויר קיריו מייתרו אע"ג דמדינא לית ליה למימר הכי משום דכיון דעביד כערסלא מדינא ליכא למימר ביה פי תקרה יורד וסותם, ואפי' הכי אמ' דאין אויר קיריו מייתרו משום דלא מחזי דלהוי מן הקרפף". (וע"ע קהלת יעקב פט"ז מהל' שבת).

דכלפי לעשות רה"י ודאי פשיט"ל דאמרי' גו"א, אלא ס"ל דלשי' רב ל"א גו"א להציל מאיסור של נפרץ לרשות האסורה, (וכלש' הראב"ד המובא ברשב"א "לעשותו רה"י אמרינן גו"א מחיצתא, אבל להצילו מאיסור חבירו הנפרץ לו במלואו הואיל ואין ביניהם היכר מחיצה כלל כל שיש בסביבו מחיצה עשרה מותר הא פחות מעשרה לא", "ואע"ג דבעלמא לא בעינן מחיצות כדאמרינן בתל ועמוד, הכא להציל מידי רשות האסור לו שנפרץ לו בעינן מחיצות שבסביבות עד שתהא באמצען מחיצות כל שהוא בולטות להכיר"), ולכן כאן רש"י לא העמיד דל"ה רה"י מחמת חיסרון מחיצות אלא רק מחמת דנפרץ לבני רה"ר, משא"כ לקמן צב, א דאזיל כשי' רב ורק לגבי אינן ניכרות, ובוה ס"ל דלשי' רב באינן ניכרות ליכא גו"א כלל ול"ה רה"י מחמת חיסרון מחיצות לגמרי.

והני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן. כ' התור"י "נמצ' עכשיו שבמחיצות שאינן ניכרות שמואל לקולא ורב לחומר' דרב לא אמר בהו גוד אסיק ושמואל אמר בהו גוד אסיק ובמחיצות הניכרות רב לקול' ושמואל לחומר' דרב סבר כיון דאמרי' בהו גוד אסיק כמחיצות שהוקפו לדירה דמיין ושמואל סבר אע"ג דאמרי' בהו גוד אסיק כמחיצות שלא הוקפו לדירה דמיין". ואולי יש למצוא תליה א' לב' הפלוג', דתלוי בגדר גו"א, דאי נימא דהוי 'משוך והעלה' א"כ גם באינן ניכרות י"ל כן, אבל מאידך המחיצות שנמשכו למעלה לא נעשו לשם דירה, ואין טעם להטפיל את הרשות וההיקף למעלה אל הרשות וההיקף למטה, ואם גדר גו"א הוא דהמחיצות למטה גודרות את הרשות למעלה, ודאי בעי' שיהיו ניכרות, אבל מאידך סגי בהא דהוקל"ד למטה, ולכן גם במה שהמחיצות גודרות את הלמעלה הוה כהוקל"ד. (אמנם אם הגרעיותא בגג היא לא בגדר ההיקף הנעשה בו, אלא מחמת דהגג ל"ח מקום דיורים כ"כ, לכאו' אין שייכות בין פלוג' רב ושמואל בדין הגג לגדרי דין גו"א מחיצתא. ובלש' תוס' משמע דהנידון הוא בשיעור הדיורים שעל הגג, דהרי כ' "דדירת גג הויה טפי דירה מבקרפף", דלפיכך מותר מגג לחצר). ולפי פשוטו זה ממש כעין פלוג' בספינה, דהוי מקום דיורים ואעפ"כ אסורה לשמואל כיון דעיקר עשיית המחיצות לא היה לשם דיורים אלא להבריה מים, וה"ה בגג דעיקר עשיית המחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן. (ויש לחקור בספינה כעין ד' התוס' הנ"ל, האם לשי' שמואל דלהבריה מים וכו', אסור לטלטל מספינה פחות מבי"ס לחצר כדנין מקרפף לחצר, או דדירת ספינה הויה טפי דירה מקרפף). ובעיקר שי' שמואל היה אפ"ל דלא סגי ליה כלל במחיצות גו"א כדי להחשיב היקל"ד, וכעין שכ' הריטב"א כה, ב "שהיתה שם קורה ופיה יורד וסותם להכשיר האפדנא, אבל הפרדס שלא הוקף לדירה מחיצה גמורה בעי", אבל בפשטות נראה דאף לשמואל אם יעשה המחיצות התחתונות על דעת זה של היקל"ד למעלה מהני גם הנך מחיצות דגו"א, וכמש"כ החכ"צ בתש"ה "ואף שמואל לא פליג עליה התם אלא מטעם דהני מחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן אבל בחריץ שהוא סביבות העיר שנעשה לצורך העיר אפי' שמואל מודה", וע"כ דרק הכא ל"מ כיון דאין כאן היקל"ד כלפי מעלה. וע"ע מש"כ מהרש"א ד"דהמקשה הכא ידע שפיר דאיירי ביתר מבי"ס ולכך לשמואל ניהא דאסור כיון דלא מינכרא מחיצה אע"ג דאית ליה דגוד אסיק אמרי' לית לן למימר דמקרי בהכי מוקף לדירה אבל במינכר מחיצה לא הוה מסתברא ליה למימר לשמואל דלמעלה לא עבידן אלא הוה שפיר מקרי מוקף לדירה ולכך כדאוקמא פלוגתייהו במינכר מחיצה קשיא ליה משמואל אדשמואל והמתרץ השיב לו דאעפ"כ ניהא דלמעלה לא עבידן", ומבר' דגם לשמואל יש בגו"א ב' דרגות לענין אם מסתבר להחשיב את הגו"א כהיקל"ד כלפי מעלה. (ואולי יל"פ כן גם בד' הרשב"א, שדן בשי' הראב"ד דלענין רה"י מהני גו"א גם באינן ניכרות לכו"ע, ופי' דהא דהק' דרב אדרב הוא משום דאיירי ביותר מבי"ס, דכוונתו דלענין היקל"ד בעי' גו"א של מחיצות הניכרות).

ואמנם המחיצות האמצעיות האם מחלקים את המקום למעט אותו מבי"ס, מבר' בראש' דזה תלוי בר"מ ורבנן, ובאמת בגאו"י הק' "ומה ענין רשות א' לגו"א וכי משום דרשות אחת הן לא מצית אמרת גו"א, ועוד לר"מ נמי בכלים ששבתו בתוך הבית לאו רשות א'

מבי"ס אסור, ופירש"י שם "כל אויר - אע"פ שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד. וכל דירה - שהיא מכוסה בגג, והיא עשויה לשמירת אויר שחוצה לה", ומפ' דבמקורה נמי איכא אסור כרמלית בקרפף שלא הוקף לדירה. וצ"ע לד' התוס' והב"י הנ"ל גם מעצם ד' הגמ' דדירה שתשמישה לאויר אסור. ועי' תו"ש סי' שנח סק"ב שכ' דאפי' אם מקורה מותר, מ"מ דירה שתשמישה לאויר גרע, דוג' אילן המיסך על הארץ, עי"ש, (ותמה על הפוס' שהשמיטו ד' התוס' בסוגי), וכן באבהעו"ז שם. אבל באמת בפ"י הר"ח שם כ' "קרפף הוא כעין כתלים בלא קירוי והיא נקראת אילוסא של חצר וכל שתשמישה לאויר כגון בורגנין בי"ס מותר יתר מבי"ס אסור", והנה מפ' בדבריו דוקא 'בלא קירוי', ולא גרס 'דירה שתשמישה לאויר' אלא 'כל שתשמישה לאויר'. (וכך לש' הסוגריים בשו"ע סי' שמו ס"ג בפ"י תיבת קרפף "מקום שמוקף מחיצות בלא קירוי כמו חצר", וכן דקדק הפמ"ג). ואף בביאור"ל בר"ס שסב כ' לנטות מפירש"י הנ"ל, ז"ל "המעין ברמב"ם ריש פט"ז שכתב כגון גנות ופרדסים והמקיף מקום וכו' משמע דאינו מפרש כפירש"י ולדידיה שפיר י"ל דבמקורה אין עליו שם קרפף בכל גווני".

ובעיקר הדבר דאין אסור קרפף במקורה, לעיל נת' הטעם (מד' האחרו') דבמקורה הקילו דלא דמי כ"כ לרה"ר, אבל יתכן בזה אופן אחר, דהנה הריטב"א שם כ' בדעת רבה דאויר קרויו מיתרו "פי' עדיין המקורה חשוב מן המנין לדונן כיותר מבי"ס שלא הוקף לדירה כי הקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה דבמחיצות הדבר תלוי", ומשמע דיש צד לומר דעצם עשיית הקירוי לשם דירה תועיל להחשיב את המקום להיות מוקף לדירה. (אבל הריטב"א שם פי' להדיא טעמא דר"ז אף להמסק' משום פ"ת). ולפ"ז אין כלל שמקורה מותר, אלא דעשיית תקרה לשם דירה הוי כמו הקיף מחיצות חדשות לשם דירה. והנפק"מ בזה דתקרה שנעשית שלא לשם דירה עדיין לא תועיל, והקרפף יאסר למרות היותו מקורה. וכך נראה בפמ"ג בסי' שסב בא"א סק"ג, שכ' שם "ומשמע כאן דאף קרפף מקורה יותר מסאתים אסור ועסי' שנ"ח ועסי' שס"א בב"י וט"ז או דמקורה לא הוה קרפף צריך לחלק בין קרפף מכוסה בידי אדם סתמא כפירושו והוה הוקף לדירה משא"כ באילן המסוך דממילא", ומבו' דאם הקירוי לא נעשה להדיא לשם דירה ל"מ. (וכך יותר נראה בלש' התוס' בסוכה שציין האו"ש הנ"ל, שכ' "דהתם באילן המסוך על הארץ שיש בו סכך וחשיב כמקוף לדירה אבל הכא ליכא סכך אלא אויר").

והנה החזו"א בסי' פט סק"ה כ' "במ"ב סי' שס"ב ס"א בבה"ל ד"ה או, נסתפק בקרפף יתר על ב"ס מקורה אי דינו כקרפף או כחצר, וגמ' ערוכה היא כ"ה א' קרפף בית שלש וקירה בו ב"ס וע"כ ל"פ רבה ור"ז אלא אי אמרינן פ"ת, אבל אי לא אמר פ"ת לכו"ע אסור ואם איתא דמקורה הוא חצר א"כ ישאר קו' ר"י וכי אויר המותר לו אוסרו דהא קי"ל כר"ש, וכן אמר כ"ג ב' דנזרע ב"ס לר"ש שרי לתרויהו, וע"כ דגם מקורה הוי קרפף וכדעת רש"י, וכ"מ צ' ב' בספינה ששפאה על פיה לזופתה [שו"ר דהתם בע"ג ספינה איירן] וכ"מ צ"ט ב' באילן שמיסך על הארץ וכ"מ בסוגיא דאבוורנקא דמסתמא יש לה קירוי ואפ"ה פריך ממחיצה העשוי לנחת ולצניעות ומבואר דאבוורנקא יתר מבי"ס הוי כרמלית אלא ודאי דקירוי זה אינו מעלה ואינו מוריד, [שו"ר שכ"כ הריטב"א כ"ה א' וז"ל וקירו בו ב"ס לשם דירה כו' הקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה דבמחיצות הדבר תלוי כו', אבל התו' צ' א' ד"ה אלא, כתבו בפשיטות דמקורה אינו נעשה כרמלית במה שהוא יתר מבי"ס ועי' לק' סי' קד ס"ק ט"ו], ומה שתי' על קו' מספינה דהתם בעל גבה איירי, הנה ברש"י וריטב"א שם פי' גם על מתחת הספינה, אבל אי"ז ראייה כיון דאינהו בלא"ה ס"ל (בפשטות) דקרפף מקורה ג"כ אסור. אבל צ"ע בד' הב"י בסי' שסב שהביא מהרא"ש צד להתיר תחת הספינה ודלא כרש"י, אבל כ' הטעם מצד דעיקר מחיצות הספינה נעשו לדירה, וק' למה לא דן מצד שהקרפף מקורה. אלא דלהביאור הנ"ל דמקורה מותר רק מחמת דהקירוי מקיף את המקום לדירה,

אבל מד' התוס' כאן מבו' דטעמא דר"ז הוא משום עצם הקירוי, והיינו דאע"ג דל"א פ"ת בכה"ג, מ"מ קרפף מקורה ל"ה כרמלית. וכדכ' הב"י בסי' שסא בדעת הטור "ומשמע לרבינו דכיון דליכא פה לכולי עלמא לא שייך למימר פי תקרה ומאן דשרי התם לאו משום פי תקרה הוא אלא משום דכיון דמקורה לא חשיב קרפף", (אלא שהק' עליו האחרו' מלש' הטור בסי' שנח שכ' "קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי ולא נשאר אלא קרפף בי"ס", ומשמע דההיתר הוא מצד מחיצה ופ"ת ולא מצד עצם הקירוי). וכ' בפמ"ג ר"ס שנח במשב"ז "והוי יודע דקרפף יותר מסאתים מקורה מותר לטלטל בו דרה"ר מקורה גופא כרמלית כבסי' שמה ס"ז וי"ד תו לא גזרינן בקרפף מקורה", וכ"כ בסי' שמו סק"ג "וקרפף זה שלא קירוי, ומקורה שרי ולא אתי לאחלופי ברה"ר", ובסי' שסא סק"ב (עמש"כ הט"ז שם דר"ז פליג בדין פ"ת דעלמא) "מה שהקשה הט"ז מ"ט דר"ז דשרי לא הבינותי דהא כתב הב"י הטעם דמקורה לא הוה כרמלית וכו' ולפ"ז להמחבר כאן ובשנ"ח סי"ב יש לכאורה קולא קרפף מקורה יותר מסאתים שרי לטלטולי, ולמ"ש הט"ז יש לומר דאסור, ולומר קירוי בסוף סאה קל יותר והיכרא הוה מה שאין כן קירה כל הקרפף אסור אף להמחבר זה דוחק". (ומש"כ דקירוי בסוף סאה קל יותר וכו', לכאור' כ"ה סברת הר"ן הנ"ל "ואפי' הכי אמ' דאין אויר קרויו מיתרו משום דלא מחזי דלהוי מן הקרפף"). ועי' בביאור"ל ר"ס שסב שהאריך בדין זה של קרפף מקורה.

וכבר עמדו האחרו' בד' התוס' כאן במה שפי' הסוגי' דלעיל בקירה בית סאה וכו', ז"ל האו"ש בפט"ז ה"ז "הנה רבנן בתוס' דף צ' ע"א ד"ה אלא ב' אמות בגג כו' כתבו דתוך אכסדרה אפילו יותר מבי"ס לא הוי כרמלית, כיון דמקורה, והוכיחו מהכא (כה, א) וזה, משום דפירושו דסבר ר' זירא דאין אויר הקרוי נחשב להצטרף ליותר מבי"ס לאוסרו בטלטול אף בלא טעמא דפי תקרה דאין כאן פי תקרה, או משום דהיא פרוצה מד' רוחותיה, או דאין לה פה וכו' ועיין תוס' סוכה דף כ"ה ע"א ד"ה קמה קצורה, יעו"ש שיש בו סכך, וחשיב כמקוף לדירה, ולשיטתם אזלי, ודו"ק". וכ"כ בחזו"א סי' קד סקט"ו "נראה מדבריהם דלמאי דמסיק שם דמירי דעבידי כארזילא טעמא דר"ז שם לא משום פ"ת אלא משום דמקורה לא נעשה כרמלית ביתר מבי"ס, אבל רש"י שם ד"ה שנפרץ במלואו לחצר, פי' דטעמא דר"ז משום פ"ת, וביתר מבי"ס מיקלינן, וכן מבואר בריטב"א שם", ועי"ש עוד בסי' קג סק"ב, ודו"ק. ועי"ע באבהעו"ז בסי' שסא מש"כ בד' התוס'.

ואמנם בפשטות הסוגי' לכאור' ל"מ כן, דהרי מתחילה תלו הנידון בהל' פ"ת יורד וסותם, והיינו דבסתמא נקטי' דקרפף מקורה יש בו אסור כרמלית. וכ' ע"ז הפמ"ג הנ"ל בר"ס שנח "והוי יודע דקרפף יותר מסאתים מקורה מותר לטלטל בו דרה"ר מקורה גופא כרמלית כבסי' שמה ס"ז וי"ד תו לא גזרינן בקרפף מקורה, ולקמן סי"ב שלש סאין וקירוי סאה מטעם פי תקרה כו', י"ל דרובא אין מקורה אי לאו פ"ת הוה אסור, ועתוס' עירובין צ' הביאו התו"ש אות ב' ול"ו האריך והקשה אמאי לא הביאו הפוסקים זה ואי"ה בסי' שמו ס"ג מבואר קרפף יות' מסאתים בלא קירוי הא בקירוי מותר". ויש לדקדק כן מד' רש"י שם שכ' "אויר קירוי מיתרו - סאה המקורה מיחשבה בהדי אידך כאילו לא קירוהו, ואכתי הוי יותר מבי"ס", והיינו דמקורה מצ"ע אין בו אסור קרפף, אלא רק מחמת דמיחשבה בהדי אידך כאילו לא קירוהו. (וזה היפך מסברת הפמ"ג המובאת לעיל דקירוי בסוף סאה קל יותר). והנה התוס' כאן נקטו בדעת רש"י דקרפף מקורה ל"ה כרמלית, ואילו בד' רש"י שם נת' דאף להמסק' טעמא דר"ז הוא משום פ"ת, אלא דאף אם בטלה ראיית התוס' בזה, אבל לא נסתר עצם הדין, כיון דשאני התם דשאר הקרפף אינו מקורה, וכד' רש"י הנ"ל ד"סאה המקורה מיחשבה בהדי אידך כאילו לא קירוהו" כסברת הפמ"ג.

אלא דעדיין יש למצוא בד' רש"י מפ' ל"כ, דהנה לעיל כב, א אי' "כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר וכל דירה שתשמישה לאויר כגון בורגנין שבשדות בי"ס מותר יתר

דאע"ג דלא מחייב אמצת דמקורה אהני לאצטרופי לשאינו מקורה לשיעור רה"ר לחיובי אשאינו מקורה, וא"כ מצינו בעיקר דין רה"ר דהקירוי אף שהוא מפקיע את דין רה"ר תחתיו, מ"מ הר"ז מצטרף להשלים שיעור ט"ז אמה דרה"ר, וא"כ כעין דאו' תקון בקרפף מקורה, דאע"ג דשם גופא מותר, מ"מ הר"ז משלים את השיעור של יותר מבי"ס, ורק ע"י פ"ת יורד וסותם שייך לומר דאין אויר קרויו מייתרו.

ובלא"ה נמי מצינו מקום שאין בו איסור קרפף, ואעפ"כ הוא משלים את שיעור הקרפף, דהרי הרשב"א בתש"ש שם כ' "ומה שהוקשה לך מפני מה אמר בלשון זה ולא אמר הוי מיעוט ולא הוי מיעוט אי נמי לישנא דהועיל ולא הועיל. זו אינה קוש' דאדרבה הכא לישנא דייקא נסיב משום טעמא דמילתא, אגב אורחיה קמ"ל דטעמא דרבא דאמר אסור, היינו משום דהו"ל קרוי באויר הקרפף וגם הוא נוסף על האויר, ואילו אמר לא הועיל לא מיעוט, היה במשמע שהוא בעצמו אין לו דין אויר, שאינו ממעט ולא מועיל מצד אחד, כהנהו דלעיל מיעטו באילנות לא הוי מיעוט ועמוד גבוה עשרה, הילכך הך לישנא טפי עדיף ודייק", ומשמע דעמוד ואילן הם עצמן ל"ה קרפף, (ונפק"מ גם לאיסור רשויות), ואעפ"כ הם משלימים לשיעור בי"ס. ובתוס' לעיל כה, ב כ' "אויר החצר האסור לו מייתרו אע"ג דחצר מוקל"ד דהיינו למה שבתוכו אבל לקרפף שהוא רשות אחרת לא חשיב מוקל"ד ומייתרו", ומבו' ביותר דאפי' מקום שנחשב כחצר ממש יכול להשלים שיעור הקרפף. ויהיה הביאור בזה או דכיון דהמחיצות מקיפות יותר מבי"ס אין בהם כח לגדור מקום שלא הוקל"ד, או כדמצינו בגג ורחבה דחשיבי שאינם מקום דיורים רק כשהם יותר מבי"ס, והיינו דביותר מבי"ס רק מקום דיורים גמור הותר, וי"ל דהמקום המקורה והאילנות והחצר חשיבי כמקום דיורים, אבל הרשות כולה כיון שעלתה על בי"ס ל"ה כמוקל"ד אלא כקרפף.

ויל"ד נפק"מ בטעם ההיתר של קרפף מקורה, האם הוא משום שלא גזרו בו כיון דל"ד כ"כ לכרמלית, או דמקורה הוי כאילו מוקף לדירה, דהרי יש גם דין קרפף גם בפחות מבי"ס לענין חילוק רשויות מחצירות, דאסור לטלטל מחצר לקרפף, וילה"ס איך הדין לענין איסור רשויות כשהקרפף הוא מקורה, ודו"ק.

ובשי' הפמ"ג יל"ע, דבכל המקומות הנ"ל נקט דאין איסור קרפף במקורה, (במשב"ז ר"ס שנח, ובסי' שמו סק"ג, ובסי' שסא סק"ב, ובא"א בסי' שסב סק"ג), אבל מאידך בסי' שסו בא"א סק"י כ' "ביהכ"נ יותר מב"ס חוץ לחומת העיר כרמלית והבזן", אף דביהכ"נ הרי מקורה הוא. והנה אם טעם הקולא במקורה הוא משום דלא דמי לרה"ר אז אין ה"נ, אבל אם רק "קרפף מכוסה בידי אדם סתמא כפירושו והוה הוקף לדירה משא"כ באילן המסך דממילא", י"ל דביהכ"נ חשיב כ"כ שאינו עומד לדירה, ולכן גם הקירוי לא משוי ליה כמוקף לדירה. וכן יש להוכיח ממש"כ הראש' דהר הבית הוי כאינו מוקל"ד, (תוס' לעיל כג, א וברא"ש מידות פ"ב מ"ג, ועי' תויו"ט שם וכס"מ פ"ה ה"ג מבית הבחירה), אף שהיה כולו מקורה, (עי' פסקי תוס' בתענית), ועכצ"ל דיש מקומות שגם קירוי אינו מועיל להחשיבם כמוקל"ד. ועכ"פ מה שנקט הפמ"ג את דבריו דוקא חוץ לחומה, מבו' דס"ל דבתוך החומה ל"ה קרפף ואפי' שההיקף הפנימי אינו מוקל"ד, או דאולי ס"ל דחשיב שהבתים פתוחים לתוכו אם יש להם היקף אחד מבחוץ. ובעיקר דין ביהכ"נ, הנה החזו"א נקט בפשיטות דהוי מוקל"ד, ז"ל בסי' צ סקכ"ז "יש לבהכ"נ דין חצר מוקף לדירה משותף של כל באי ביהכ"נ", ובסי' קי סק"כ כ' "ביהכ"נ מקרי מוקף לדירה לענין טלטול". (ויש להוכיח קצת כהפמ"ג ולא כחזו"א מד' הראש' גבי הר הבית, וכנ"ל).

מחיצות ספינה

תוד"ה איתמר ספינה - ביתירה מבי"ס איירי כדפי' בקונטרס ופליגי אי חשיבי מחיצה דספינה כמוקפת לדירה אי לא אבל בפחות מבי"ס לכו"ע היא מחיצה ומטלטל בה דהא נעשה כולה כד"א. ומשמע דהיה צד לרון דמכיון דמחיצות להבריח מים עשויות, ל"ה מחיצה כלל גם בפחות מבי"ס, כיון דמלבד שלא הוקל"ד הרי לא נעשו כלל מחיצות כראוי, ולזה הוכיחו התוס' דרק ביותר מבי"ס אסור. וז"ל

ל"ק כלל מספינה שכפאה לזופתה, כיון דגם את הקירוי לא עשה לשם דירה.

אלא דבד' התורא"ש יש מקום עיון בעיקר היסוד של קרפף מקורה, דהכא כ' כהתוס' "דכיון שהיא מקורה אינה נעשית ככרמלית במה שהיא יתירה מבי"ס כדמוכח בסוף עושין פסין דקאמר קרפף יותר מבי"ס וקירה בו בית סאה", ואילו שם הן בדעת ר"ז וכ' "ותמיהה לי מאי טעמא דר' זירא דאמר פי תקרה יורד וסותם לפר"ח כיון דאין בו רוחב טפח, וגם לפרש"י כיון שהוא משופע", והניח בתמיהה, וק' מה תמוה לו דהרי יש להתיר קרפף מקורה גם בלא פ"ת. ובאמת גם בלש' התוס' יש דוחק לפרש כוונתם לדברי ר"ז דאין אויר קרויו מייתרו, דהתוס' לא הזכירו מזה כלום, והביאו רק את תחילת הדין בלא דברי ר"ז, ובלאו הא דליתא התם דין פ"ת כיון דאיירי בעביד כאורזילא - ערסלא. (ועי' במש"כ הגאון ר"נ קופשין שליט"א בקובץ עדות גיליון ג).

ואולי יש ללמוד מזה דרך אחרת בד' התוס', דהנה בתש' הרשב"א ח"ה סי' ל כ' השואל בתו"ד "ועוד דאם איתא דרבה כל שהוא באמצע, לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם, א"כ תחת הקירוי אסור, ואין אויר קרוי מתירו לא משמע כן, אלא משמע דהאויר מתיר את הקרפף וחצרו, דנר' דבה יותר סאתים. אבל תחת הקירוי לכ"ע מותר", והשיב לו הרשב"א ע"ז "ומה שאמרת דמלשון קרוי מתירו משמע דכ"ע תחת הקירוי מותר. חס ליה למר דלימא הכי, ותדע לך דהא אתי למימר דבפלוגתא דרב ושמואל פליגי, והתם בהדיא אמר שמואל דאין מטלטלין בה אלא בד' אמות. ואי אפילו רבה ס"ל דתחת הקירוי מותר, היכי מוקמי' ליה כשמואל דאמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות".

ואולי כן פי' התוס', דלעולם המקום המקורה ודאי לא גזרו בו איסור קרפף, והטעם דאע"ג שלא הוקף לדירה (וקירוי ל"מ להקיף לדירה דבעי' דוקא מחיצות), מ"מ לא גזרו אלא בדומה לרה"ר שאינו מקורה, אלא דמ"מ יתכן דאפי' אויר קרויו מייתרו דכיון דהכל כאחד ממילא יש כאן יותר מבי"ס, והחלק שאינו מקורה ייאסר, והצד להתיר ולומר דאין אויר קרויו מייתרו הוא רק מהל' פ"ת יורד וסותם לחלק את הקרפף לב' חלקים, אבל בלאו פ"ת אע"ג דהמקורה מותר מ"מ הוא מייתרו את החלק שאינו מקורה, ובזה הך התורא"ש מ"ט דר"ז כיון דאין לומר ככה"ג פ"ת יורד וסותם, אבל בעיקר הדין דמקורה מותר זה פשיטא מעיקר הצעת הסוג' כדקדוק השואל ברשב"א דכל הנידון הוא רק לייתרו את השאר שאינו מקורה. (ואמנם בלש' השואל נראה דההיתר תחת הקירוי הוא מדין פ"ת, וצ"ע, ואת זה גם דחה הרשב"א מדאמר שמואל אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, אבל עכ"פ י"ל בדעת התוס' דמקורה מותר גם בלא דין פ"ת, ואעפ"כ הוא מצטרף להשלים את שיעור בי"ס אם לא שיהיה באמצע מחיצת פ"ת). וגם אין סתירה במה שפי' רש"י טעמא דר"ז משום פ"ת, והכא כ' התוס' בשי' רש"י להוכיח דקרפף מקורה מותר, דהחלק המקורה ודאי מותר אבל כדי שלא ייתרו את השאר ע"כ בעי' לפ"ת, ובאמת מה"ט התורא"ש תמה בד' ר"ז. ובתוס' שם כה, ב כ' "דממילתיה דר' זירא אין להוכיח דהוי כר"ש מדלא אמרינן איפכא משום דבעי' למימר אע"ג דבקירה בה בית סאה לא הוי ייתור מודינא הכא דהוי ייתור", ואם פי' ד' ר"ז הוא מדין פ"ת אין ביאור בד' התוס', וע"כ דס"ל דטעמא דר"ז הוא משום דהחלק המקורה אינו מייתרו את הקרפף.

ונראה דאם הטעם דמקורה מותר היה משום דהוי כמוקל"ד, לכאור' ודאי דלא יועיל להשלים השיעור, אבל כיון דהטעם הוא רק משום דלא דמי כ"כ לרה"ר, א"כ אף שהחלק המקורה בעצמן מותר, מ"מ יש כאן יותר מבי"ס שלא הוקל"ד. ודוג' לדבר זה, דהנה בדין רה"ר המקורה כ' ביד רמה בב"ב יא, ב "ועוד מידי דהוה אר"ה לענין שבת, דאע"ג דקיימא לן דהמעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר כדאיתא בפרק הזורק אלמא לית ליה דינא דרה"ר, כי הוי מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה אע"פ דההוא מקורה לית ליה דינא דרה"ר חזי לאצטרופי לשאינו מקורה לשיעור רה"ר, כדאשכחן התם גבי עגלות דילפינן מיניה שיעור רה"ר דהוי שש עשרה אמה ולא סליק שיעורא אלא בהדי מקורה

וברש"ע או"ח סי' צ סכ"א כ' "צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר. ודבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם חוצצים, ולא חשיב מחיצה רק בדבר גדול שגבהו י' ורחבו ד' אבל דבר קטן לא חשיב הפסק", וכ' ע"ז בביהגר"א "ולא חשיב כו". עספ"ב דעירובין, ופי' דבריו בחיי אדם כלל כב ס"ג "עיינן כ"ז בפר"ח סימן צ שהקשה דאדרבה כיון דגבוה י' ורחב ד' הוי מחיצה לעצמו, כבר תירץ הגר"א שם ס"ק ל"א שכתב עיינן עירובין סוף פרק ב'. וכוונתו דשם דף כ"ו אמרינן מחיצת אדרכתין ומחיצה שעשויה לנחת אינה מחיצה. אך צריך עיון דבודאי מדאורייתא הוי מחיצה אלא מדרבנן לא הוי מחיצה וצ"ע", ופשוט לפ"ז דכוונת הגר"א על דרך שי' הר"מ דכל דלא נעשה לשם ענין מחיצה ל"ח מחיצה. (ובאבודרהם שהוא מקור הדין כ' "מפרש בחדושי רב"ש דוקא דבר שהוא חוצץ כגון הפסק מטה שהוא מקום חשוב שרחבה ד' וגבוה י' אבל דבר מועט אינו נקרא הפסק שאם כן האיך מתפללין בביהכ"נ לפני הספסלין שיושבין בהם").

ולפ"ז יתכן דגם מחיצות הספינה אי נימא דלהבריח מים הם עשויות י"ל דמה"ט ל"ח מחיצות כלל ול"ה רה"י מדאו'. ועי' בפי' הר"ח בשבת קא, ב (וכן בס' העיתים סי' לד) דמשמע דס"ל בשי' שמואל דל"ה מחיצות כלל, שכ' "הזורק מן הים לספינה ומן הספינה לים פטור אבל אסור שהים עצמו כרמלית הוא וספינה פעמים שהיא כרמלית ופעמים שהוא רה"י ופעמים שהיא מקום פטור וגרסינן בעירובין פרק כל גגות אתמר ספינה רב אמר מותר לטלטל בכלה מ"ט כיון דאית לה מחיצה רה"י היא שמואל אמר אין מטלטלין אלא בד' אמות מחיצות הללו להבריח מים הם עשויים והלכתא כוותיה דרב. השתא היכא דאיתא רה"י אין מטלטלין מתוכה לים ולא מים לתוכה ואם הכניס או אם הוציא פטורין וכן היכא דהויא כרמלית דקי"ל אין מטלטלין מכרמלית לכרמלית". (ועל המחיצות שבתוך הספינה כ' הרשב"א בעבוה"ק "ואפשר שמחיצות שעושין בספינה אינן מחיצות, שאינן אלא לשעה לאכול שם בצניעות, וכל מחיצה שאינה אלא לשעה לצניעות כמחיצת האדריכול אינה מחיצה, וצריך להתיישב בדבר").

והר"מ שהשמיט כל הך סוג' דספינה הוי רה"י גם ביותר מבי"ס, כפי הנראה דפי' ד' שמואל דל"ה רה"י מדאו', ובזה סמך עמש"כ בפי"ד ה"ב "אפילו כלים כגון ספינה או מגדל של עץ וכוורת וכיוצא בהן אם יש בהן ארבעה על ארבעה בגובה עשרה או יתר על זה הרי הן רה"י גמורה", וכ' ע"ז בהג"מ "כל גגות כרב לגבי שמואל דאמר אין מטלטלין בה אלא בד"א דמחיצות להבריח מים עשויות ע"כ". אלא דאכתי ק' למה השמיט הר"מ דינא דכפאה לזופתה, ובפרט אם בזה ל"ה רה"י מדאו'. אלא דאולי זה נכלל בד' הר"מ על מחיצה שאינה עשויה לנחת. (והב"י בס"י שסב כ' "והרי"ף השמיט הא דמורה רב שאם כפאה על פיה אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות ולא ידעתי למה").

ובמאירי בשבת ק, ב כ' "שהספינה רה"י הוא אחר שעמקה י' ורחבה ד' ואע"פ שבעירובין נחלקן רב ושמואל שלדעת רב היא שנקראת רה"י כמו שאמרו ספינה רב אמר מותר לטלטל בכלה דהא איכא מחיצה הא לשמואל אינה רה"י שהרי אמרו ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד"א מחיצות להבריח מים עשויות כלומר ואינם עשויות למה שבתוכן מ"מ הלכה כרב ועוד שאף שמואל לא אמרה אלא כשהיא ביבשה שמאחר שאינן עשויות אלא להבריח מים וכיבשה מיהא אין צריך בכך בטלו להו מחיצות אבל בים אף הוא מורה בה מאחר שהמחיצות צריכות שם להברחת המים חשוכות הן לצורך מקומן ואף כותלי הבית כך הם שהם עשויות לשמירה ולמנוע את הנזקים וי"מ אותה לצדדים אחרים כמו שיתבאר במקומו בע"ה".

והראב"י בס"י רא כ' "ומטלטלים בכל הספינה אפילו מאה אמה על חמשים, דהיינו סאתים כחצר המשכן, ואפילו למ"ד בפרק כל גגות ספינה אין מטלטלין בה אלא בארבע, התם ביתירה מבי"ס. יש מרבתי שחילקו כי ההיא ספינה ביבשה מיירי, שאז אין צריך למחיצותיה. וליתא דהא אמעשה שבאו מפלורסין וכו' בפרק מי שהוציא והו דמיירי בספינה בים, איכא נמי מ"ד התם מחיצות להבריח מים עשויות. ואין לחלק נמי שלענין לזרוק היא רה"י אבל

הרשב"א "אפי' למ"ד מחיצות להבריח מים עשויות לאו למימרא שתהא כאלו אין שם מחיצות אלא שאינן כמחיצות גמורות העשויות לדירה אלא הרי היא כאלו נקע עד בי"ס מטלטלין ככולן ויותר מבי"ס אין מטלטלין בהם אלא בד' אמות". (ויל"ע בד' התוס' לעיל מג, א אי פליגי בזה). ובפי' רחב"ש כ' "להבריח מים עשויות ולא לדירה וכמאן דליתנייהו דמי", ואף לא הזכיר דאירי ביותר מבי"ס, וכע"ז כ' גם בפי' הר"י בן חכמון. (ובאמת זה אוקי' למצוא ספינה יותר מבי"ס ושיהיה יכול להופכה על פיה, וכלש' הרשב"א בעבוה"ק י"ש שהופכין ספינה על פיה כשמגיעין לנמל פעמים לדור תחתיה ופעמים לזופתה", ומשמע שזה דבר הרגיל. ובריטב"א שבת לה, א כ' "הקשה הראב"ד ז"ל פחות מארבעים סאה בלח למה הוא טמא משום דהוה ליה כלי המטלטל מלא וריקן דומיא דשק, והיאך איפשר לשום אדם לטלטל לכלי גדול כזה שהוא מלא, ותירץ ז"ל דהכא התורה שיערה באותן הדורות של מתן תורה שהיו גבורי כח").

והנה לעיל כו, א אמרי' בגמ' "מחיצות אדרכתין לא שמה מחיצה אלמא כיון דלצניעותא עבידא לה לא הויא מחיצה וכו' והאמר רב הונא מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה", ופירש"י שם דמחיצה העשויה לצניעות לאו לדירה חשיבא, וכ"כ שם עו"ר דהוי כלא הוקל"ד, אבל הר"מ בפט"ז הט"ו כ' "כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה, וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה, וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות בלבד אינה מחיצה, וכל מחיצה שאין בגבהה י"ט או יתר אינה מחיצה גמורה", (וכע"ז כ' בכל בו סי' לא וארח"ח סי' רל), ומבו' דהוי פסול דאו' במחיצה ודוג' אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה וכד', ופי' שם המ"מ "ואע"פ שהמחיצות העשויות מאליהן כאלו וסלע מועילות אלו העשויות בידי אדם ללא תועלת סופן ליבטל ואינן כלום וכן הדין במחיצה העשויה לצניעות". (ועי' שו"ת בנין עולם סי' יג, וקר"א שם). וכ"כ בס' הבתים משמיה, ז"ל "מחיצה העשויה בפרדס להניח בה מלבושיהם וכלי תשימשם וכיו"ב, אינו כמוקל"ד. וכן מחיצה העשויה לצניעות, כגון מחיצה שעושים חוצבי אבנים וכיו"ב לעמוד שם בהצנע ולנוח שם, אינה מחיצה. מחיצה העשויה לנחת, כגון חפירות גדולות העשויות להניח שם גרעינין למאכל בהמה וכיוצא בזה, אינה מחיצה. יש מי שביאר, מה שאמרו באלו שאינם מחיצה שאם יש בהם יותר מבי"ס אין מטלטלין בהם אלא בארבע אמות מפני שלא הוקל"ד. ויש מי שביאר, שאינן מחיצה לשום דבר. וכן דעת הר"ם, שכתב כל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות בלבד אינה מחיצה. והראשון נראה עיקר לפי מקום ההלכה".

ובזבחים נה, ב אמרי' "וילון מאי א"ר זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירש"י "וילון עצמו אינו חשוב אלא כפתח פתוח דלצניעותא בעלמא עביד", וכ' בפנים מאירות ח"א סי' עד "ואם עושה ווילון לפני הפתח הוי שפיר סתימה ואף דלגבי פתח ההיכל ה' דינו כפתוח ואף דבעינן שחיטת שלמים דווקא בזמן שהפתח פתוח מ"מ הוי ווילון כמו פתח פתוח דנעשה לשם כך כשהפתח יהי' פתוח של' יסתכלו בהיכל וכ"כ שם התוס', אבל הכא נעשה בשביל מחיצה שפיר הוי סתימה, ומחיצה תלוי בדעת אדם וראי' לזה ממשנה ח' פ"ב דכלא' ולסלע גבוה י' ורחב ארבע' כתב הרב בתויר"ט אשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבע רוחב הואיל ולא נעשה לשם גדר דאי נעשה לשם גדר סגי בגבוה עשרה ורוחב כל שהוא א"כ ה"נ דנעשית לשם מחיצה הוי כמחיצ' ואין למידין בענין המחיצו' ואין לנו אלא מה שאמרו חכמי' דפעמים מצינו שאין מחיצה יו"ד מחלק רשות אלא דווקא' אם מגיעות לתקרה כמו שאיתא בא"ח לענין עירוב בס"י ש"ע וכן הביא ב"י בא"ח בס"י נ"ה בשם סמ"ק ה' ששוויין בטרקלין אם יש ביניהם מחיצות המגיעו' לתקרה צריך עירוב לכל אחד ואחד אין מגיעות לתקרה עירוב אחד לכולן מכאן יש לסמוך לענין השלמת יו"ד לתפילה דלא הוה הפסקה אותן מחיצות העומדי' סביב לבימה אע"פ שהן גבוהו' יו"ד הרי להדי' דהני הוי כמו רשות אחד", עכ"פ מבו' אופן של פסול במחיצה שלא נעשית לשם כך, אף דקי"ל דעומדת מאליה כשרה.

שמואל דכיון דלהבריה מים עשויות אין תשמישו חשוב להיות הקיפו היקף לשם דירה והוא לה קרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד, הא לאו הכי ודאי מחיצות שמם אליבא דרבה להתיר לטלטל בכולה כשאניה יתירה יותר מבי"ס ולהתיר ליוצא חוץ לתחום להלך בכולה ואפילו היא יתירה על בי"ס ובלבד שלא יטלטל בה אלא בד' אמות", ומבו' סברא הפוכה דאע"ג דחשיב שהספינה אינה מוקל"ד ואסורה כדין קרפף, מ"מ לענין תחומין מותרת, ואע"ג דקי"ל דשבת בתל יותר מבי"ס אסור בכולו, מ"מ מחיצות העשויות להבריה מים חשיבי קצת כמוקל"ד וסגי בזה לענין תחומין. ועי' גאו"י.

ספינה שכפאה לזופתה

אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף ומודה רב שאם כפאה על פיה שאין מטלטלין בה אלא בד"א כפאה למאי אילימא לדור תחתיה מאי שנא מגג יחידי אלא שכפאה לזופתה. כ' הבי' בסי' ששב "נראה מדברי רש"י דכי כפאה לזופתה אפילו תחתיה אסור שהרי כתב דאינן עומדות כל זמן כפייתן לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן אבל הרא"ש (סי' ב) כתב שאם כפאה לזופתה שאין מטלטלין על גבה וכן כתב רבינו ונראה מדבריהם דתחתיה לעולם מותר מאחר שעיקר המחיצות נעשו לדירה". וברשב"א בסוג' כ' "ונראה דאפי' תחתיה אין מטלטלין בה אלא בד' אמות דהא אין מחיצותיה עשויות לדור תחתיה, והשתא נמי דהפכה לא להשתמש תחתיה הפכה", ובריטב"א כ' "אלא כפאה לזופתה דהשתא ליכא כפייה לדירה כלל הילכך אפילו תחתיה אין משתמשין בו אלא בד' אמות דהא אין מחיצותיה עשויות לדור תחתיה".

והאחר' דנו עוד דהרי הבי" כ' בסי' ששא "ומשמע לרבינו דכיון דליכא פה לכולי עלמא לא שייך למימר פי תקרה ומאן דשרי התם לאו משום פי תקרה הוא אלא משום דכיון דמקורה לא חשיב קרפף", וא"כ היה לו להזכיר הכא דלדעת הטור ל"ש לאסור בתוך הספינה אלא רק על גבה, כיון דע"י שכפאה על פיה הרי היא מקורה. (ובחזו"א סי' פט סק"ה כ' "וע"כ דגם מקורה הוא קרפף וכדעת רש"י, וכ"מ צ' ב' בספינה שכפאה על פיה לזופתה, שו"ר דהתם בע"ג ספינה איירי", אבל עדיין תישאר ההערה בד' הראש' והבי" שדנו גם על תוכה). ויתכן לומר דהבי" פי' את הנידון אם לאסור קרפף מקורה מצד הקירוי עצמו הוא כהיקל"ד, אבל בכפאה על פיה אף הקירוי לא נעשה כלל לענין של דירה ואי"ז שייך לדין קרפף מקורה, וע"כ נצרך לטעם ש"עיקר המחיצות נעשו לדירה". (ולש' הפמ"ג סי' ששב בא"א סק"ג הוא "או דמקורה לא הוה קרפף צריך לחלק בין קרפף מכוסה בידי אדם סתמא כפירושו והוה הוקף לדירה משא"כ באילן המסיך דממילא").

ובעיקר טעמא דרב דס"ל דהיקף הגו"א הוא כהיקל"ד, הנה רש"י פי' בשי' שמואל "אבל הכא דפלגינן אליבא דר' מאיר דמשוי לכולהו כחד, וכולן ניתרין במחיצות חיצונות, יש כאן יותר מבי"ס, והיקף זה דגוד אסיק אינו היקף לדירה, דהנך מחיצות של מטה אע"פ שנעשו לדירה למטה עבידן, לדור בחללו למטה, ולא לדירת גג, הלכך כי מסקינן להו הוי מוקף יותר מבי"ס שלא הוקף לדירה", ומשמע דשי' רב היא דע"י הנך מחיצות של גו"א הוי כמוקל"ד גם למעלה היות שנעשו לשם דירה למטה, וכ"כ רש"י "גג יחידי אמר רב דאפילו לרבנן מותר לטלטל בכולו ואפילו יותר מבי"ס, דכיון דמחיצות לדירה נעשו אע"פ שלא לדירת מעלה עשאום, כי אמרינן בהו גוד אסיק הוי כהיקף לדירה". וכע"ז ביאר החזו"א בסי' קד סק"ח, ז"ל "הכא קאמר רב דלא נעשה קרפף ביתר מב"ס דדירה שלמטה מחשיבה גם הגג שהוא המשכת הדירה", ובסקי"ז שם כ' "דבגג אמרינן דדירין שלמטה סליק גם למעלה". וא"כ יל"ע קצת דלד' הרא"ש הרי למטה הוי כמוקל"ד כיון שעיקר המחיצות נעשו לשם דירה, ואמאי אסור על גבה, (וכן ק' אם נפרש טעמא דהרא"ש מדין קרפף מקורה, אי נימא דהקירוי משוי ליה לרשות כמקום דירורים ומוקל"ד). אבל נראה דאי"ז כלל בסתמא דהגג טפל למטה, אלא דההיקל"ד שיש למטה מתייחס גם למקומות הטפלים לרשות, אבל אם ההיקף למטה לא נעשה לדירה ורק דמאיזה טעם אין בו איסור קרפף, זה ל"מ כלפי הגג.

לטלטל בתוכה לא, דהא ענין לטלטל במתניתין. וגם לגבי ביצייתא דמישן נמי משמע שכשהיא רה"י מטלטלין בכולה. ומיהו בפרק כל גגות משמע דהדר ביה שמואל", (אמנם על ד' ה"ח הנ"ל כ' לחלוק בסי' רלג, ע"ש), ובסי' שפט כ' "אבי מורי. נראה לי הא דאמר שמואל הכא מחיצות להבריה מים המה עשויות דבספינה יותר מבי"ס מיירי ולא הוקל"ד אלא להבריה מים, ואין מטלטלין בה אלא בארבע, אבל אי הוי סאתים או פחות שרי לטלטולי בכולה, כדין קרפף בי"ס שלא הוקל"ד והוי רה"י. ותדע מדקאמר מודה רב בכפאה לזופתה שאינו מטלטל על גבה אלא בארבע, דהשתא אינה עומדת לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן, דהוי כעמוד בעלמא, וכי אמרינן גו"א הרי הקיף יותר מסאתים שלא הוקל"ד ואין מטלטלין אלא בארבע, וכן פירש רבינו שלמה, אלמא אי הוי בי"ס אפילו שמואל מודה, דלא גרע מכפאה לזופתה אליבא דרב, דאי הוי בי"ס שרי לטלטולי בכולה, אע"פ שלא הוקל"ד. והשתא לא יתקשי לך הא דמשמע בפרק הזורק דספינה רה"י, דההיא בספינה קטנה שאינה כי אם בי"ס ופחות דההיא רה"י ומותר לטלטל בתוכה".

ובאמת יש לכאור' דוחק בתירוץ המאירי ורבותיו של הראב"ה, במש"כ דסברת להבריה מים היא רק על ספינה העומדת ביבשה, שאז אי"צ למחיצותיה, ואילו בספינה העומדת בים, אדרבה "מאחר שהמחיצות צריכות שם להברחת המים חשובות הן לצורך מקומן ואף כותלי הבית כך הם שהם עשויות לשמירה ולמנוע את הנזקים", דהרי לגבי תחומין איירי בספינה העומדת בים, וכמשה"ק הראב"ה "דהא אמעשה שבאו מפלודסין וכו' בפרק מי שהוציא וכו' דמיירי בספינה בים, איכא נמי מ"ד התם מחיצות להבריה מים עשויות", וע"כ דסברת להבריה מים היא טעם לגרע את מחיצות הספינה גם כשהיא במים, ולא דמי למחיצות בית שעשויות ג"כ לשמירה ולמנוע נזקים, וא"כ יוצא ב' דרגות בסברא זו דלהבריה מים וכו', דביבשה ל"ה מחיצות כלל, וביים ל"ח כ"כ מחיצות לגבי תחומין, וצ"ע.

עוד חידוש מצינו במחיצות ספינה ע"פ המבו' בסוג', בשי' לר"ן בשבת קא, א, ז"ל "ורבי יהודה סבר דאפי' בגבוהה עשרה מותר דאי אפשר שלא יגביה ידו מדופני הספינה והוי אויר מקום פטור וממלא, ועוד שרי אפי' אינה גבוהה עשרה דרך חודה, וקשיא לי לר' יהודה רה"י שעולה עד לרקיע היכי משכחת לה ואפי' תאמר דבעמוד בר"ה גבוה עשרה ורחב ד' לא אמרי' בי' דרשותו עולה עד לרקיע, ה"מ עמוד דלית לי' מחיצות ואוירו מקום פטור אבל חצר או ספינה שיש לו מחיצות אמרי' בהו רה"י עולה עד לרקיע וכמו שתירץ הרמב"ן ז"ל לעיל, ותייך מורי נ"ר דהרמב"ן ז"ל לא אמר אלא בחצר וכיוצא בהן שמחיצות עשויות לאוירן ובהא הוא דאמרי' שהן עולות עד לרקיע, אבל מחיצות דספינה אינן עשויות אלא להבריה המים ואינן עשויות לאוירן והוויא לה כעמוד בר"ה גבוה עשרה ורוחב ד' שהוא מקום פטור, והכין איתא התם בהדיא בעירובין".

צ, ב

רש"י ד"ה להבריה מים - ולא לדירה. והרשב"א כ' "ואפי' למ"ד מחיצות להבריה מים עשויות לאו למימרא שתהא כאלו אין שם מחיצות אלא שאינן כמחיצות גמורות העשויות לדירה אלא הרי היא כאלו נקע עד בית סאתים מטלטלין בכולן ויותר מבית סאתים אין מטלטלין בהם אלא בד' אמות". ונראה דהיינו הך, דמחיצות שלא הוקל"ד אינם מחיצות גמורות, וכלל הוא במחיצות שאינן גמורות דאינם מתירות ביותר מבי"ס, וכדכ' רש"י לעיל טו, א "אין מטלטלין בו - אם היה היקפו יותר מבי"ס כחצר המשכן, ושעור זה נתנו חכמים לכל היקף המתוקן ואינו מתוקן כל צרכו, כגון למחיצה שאין בה שתי וערב בהאי פירקא, ולהיקף שלא הוקל"ד בפרק שני, והכא נמי, אי בעומד מאליו מוקמת לה שפיר כו' הואיל ולא להכי עבידא, יחבו ביה רבנן האי שיעורא".

תודה דהא איכא מחיצתא - ואפילו לר' זירא דאמר בריש מי שהוציא וכו' מחיצות להבריה מים עשויות היינו דוקא לענין יוצא חוץ לתחום דלא שרי להלך את כולה. ומבו' בפשטות דאפי' ספינה פחותה מבי"ס מ"מ אינה מותרת גבי תחומין כיון דמחיצות להבריה וכו' ובעי' מחיצות לענין תחומין טפי מלענין היקף לדירה, דהרי לשי' רב ספינה מותרת דהא איכא מחיצתא. ובריטב"א כ' "וסבר

מבי"ס חשבינן ליה כדירה ולא כקרפף לאפוקי רבי מאיר דמחלק בין גגין לבתים". ועי' קר"א. ועכ"פ לפ"ז מש"כ התוס' בע"א ד"יש לומר דדירת גג היא טפי דירה מבקרפף לענין כשאינו יותר מבי"ס", אליבא דשמואל י"ל דבאמת גג (פחות מבי"ס) הוא כקרפף לר"מ, וגם בלי גזירת תל אסור לטלטל מגג לחצר. ובריטב"א כ' "והיינו דפרכינן לה אליבא דרב ולא פרכינן לה אליבא דשמואל משום דלדידיה דינו ככרמלית הוא, ואי מגג שהוא בי"ס אמר לך שמואל אין הכי נמי והא דאמרינן לקמן גג וחצר שתי רשויות מיירי בגג יותר מבי"ס והיא גופא קמ"ל דגג יותר מבי"ס כרמלית הוא", ולפ"ז ג"כ פשוט דזה תלוי בפלוג' ר"מ ורבנן, כיון דאי אמרי' גוי"א לענין דל"ה נפרצו זל"ז כבר ממילא ל"ה בשיעור יותר מבי"ס וכש"ז בע"א.

והנה בגמ' הק' לרב אליבא דר"מ לטלטל מגג לחצר ות' דהוא משום גזירה דתל, ואח"כ הק' לשמואל אליבא דרבנן דניטלטל מגג לקרפף, ולכאו' ילה"ק לשמואל גם אליבא דר"מ דניטלטל מגג לקרפף, וכ' רש"י "ואליבא דר' מאיר ליכא למיפך לטלטל מגג לקרפף דהא תרוייהו כרמלית נינהו, דהא גג יחידי יותר מבי"ס אוקימנא גזירה משום תל ברה"ר", וקצ"ע דקודם דידעי' האי גזירה למה לא הק' כן לשמואל, (ואי"ז קו' כ"כ, כיון דדנו קודם לכן בשי" רב), אמנם עפ"ד המהרש"ל הנ"ל י"ל דרק לגבי גג וחצר לא ידעי' גזירה דתל, וכמש"כ התוס' כיון דגג וחצר עניניהם חלוקים, אבל גבי גג וקרפף ס"ל מעיקרא דעניניהם שוים, דרק אליבא דרבנן דמשוו להו לגגים כבתים יש חילוק בין גג לקרפף, אבל אליבא דר"מ ס"ל מעיקרא דגג הוא כקרפף ממש, ובודאי שייך בזה גזירת תל.

תוד"ה ליטלטל מגג לחצר - אע"ג דידע טעמא דר"מ בגג גבוה ונמוך דהוי משום דרב יצחק בר אבדימי מגג לחצר דעניניהם חלוקים ס"ד דלא דמו לתל ברה"ר. וצ"ל דעכ"פ ידעי' דאסר ר"מ מגג לחצר, וכדאי' לקמן דלדברי ר' מאיר גגין רשות לעצמן חצירות רשות לעצמן דאין מטלטלין מגג לחצר. ואמנם רש"י לעיל פט, א כ' "אבל מגג לחצר לא, כדקתני ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו עשרה, וכל שכן מגג לחצר", וצ"ע דלהס"ד אין ראוי לגזור בגג וחצר כגג גבוה ונמוך, ולהמסק' הוי ק"ו. (ולהלן צא, א כ' רש"י "אבל מגג לחצר ומגג לקרפף לר' מאיר לא, ואפילו של איש אחד כדאמרינן גזירה משום תל ברה"ר, וכל שכן כשהן של שנים"). וכן בברייתא המובאת להלן קצת משמע דפשיטא איסור דגג וחצר טפי מגג גבוה ונמוך, דאי' "ואסור להעלות ולהוריד מן הגגין לחצר ומן החצר לגגין וכו' ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה", והיינו דעדיין צריך להשמיע דגג גבוה ונמוך אסורים.

קרפף פחות מבי"ס לשי" רש"י

ושמואל אליבא דרבנן ניטלטל מגג לקרפף. ופירש"י (בסוה"ד) "ולרב לא פרכינן בגגין השוין לרבנן, דמשוי להו רב אליבייהו כרמלית ליטלטל מינייהו לקרפף יותר מבי"ס, דאע"ג דמשוי להו רב כרמלית מפני שפרוצין זה לזה, ה"מ להחמיר לאסור טלטול של כל אחד ואחד ביותר מארבע, אבל לא משוי ליה כרמלית גמורה להקל לטלטל מתוכן לכרמלית גמורה, דאמרן לעיל לגבי גג בין הגגין לרב דאסור לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה, ואע"ג דשניהן אסורין לטלטל בתוכן אלא בד"א, מ"מ הואיל ואין רשותיהו דומות דגג חזי לדירה טפי מחצר ואכסדרה לטלטל ממנו לחורבה ולאכסדרה, וכל שכן הכא דגג חזי לדירה טפי מקרפף, אבל לשמואל דמשוי גג יחידי כרמלית גמור דיותר מבי"ס הוא פרכינן". ומבו' בד' רש"י דלא פי' קו' הגמ' כפשוטה דאם הגג אסור אליבא דשמואל ע"כ דהוי כקרפף, וא"כ מגג לקרפף הוי כמקרפף לקרפף, וכל הקרפפות רשות אחת הן, אלא פי' הקו' מצד דכרמלית גמורה יש דין דל"ש לאסור בה משום חילוק רשויות, וממילא דלשמואל אין לאסור לטלטל מגג לקרפף כיון דהגג הוא כרמלית גמורה, משא"כ גג בין הגגין דל"ה כרמלית גמורה אף אליבא דרב.

והנה התוס' בע"א דנו דאם גג הוא כלא מוקל"ד אמאי מותר לטלטל מגג לחצר דהא הגג הוי כקרפף, ות' דגג הוי כמוקל"ד יותר מקרפף לענין כשהוא פחות מבי"ס. וכוונתם לכאו', (ונת' לעיל), לחלק בין הגגין, דכ"מ דאליבא דשמואל גג ל"ה כמוקל"ד, זהו רק בגג גדול יותר מבי"ס, אבל גג קטן הוי כמוקל"ד ממש ול"ה כקרפף. והיה

ואמנם הרשב"א בעבוה"ק כ' "בית יתר מבי"ס ואין בחללו עשרה וקריו משלימו לעשרה, על גגו רה"י ומטלטלין בכולו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, לפי שאין תוכו ראוי לדירה והרי זה ככרמלית", הרי דאף באופן שהמחיצות גם למטה אינן עשויות לדירה דאין להם חלל י"ט, מ"מ על הגג הוי כמוקל"ד. (ומש"כ הרשב"א אח"כ "אם הפכוה לדור תחתיה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אפילו היתה יתירה על בי"ס מהלכין את כולה ומטלטלין בכולה בין תחתיה בין על גבה, והוא שיהו דפנותיה מקרקעיתה ועד ראשה גבוהות עשרה טפחים שהרי היא כגג יחידי", צ"ל דכוונתו כלפי תוך הספינה, אבל על גבה בלא"ה מותר וסגי בקירוי משלימו ל"ט ול"ב 'מקרקעיתה ועד ראשה'). ויותר מכן כ' המאירי בשבת ז, א "בית שאין תוכו גבוה י' ועובי קיריו משלימו לעשרה גגו יש לו דין רה"י ומטלטל בכולו תוכו אורו שהוא רחב ארבעה ושאינו גבוה עשרה דינו ככרמלית ואין מטלטלים בו אלא בד' אמות וקצת מפרשים ראיתי שמפרשים שמועה זו בקרפף ר"ל בית יתר מבי"ס שלא הוקל"ד שהוא ככרמלית שלא לטלטל אלא בד' אמות שקריו הוא רה"י ואין צורך בכך אלא מתוך שאין מצוי לבנות בית שאין תוכו עשרה לדירה פירושה כן", והיינו דהבית להדיא לא הוקל"ד, ואפ"ה הגג מותר. (וד' הרשב"א והמאירי הם ביאור גם בדעת רש"י בשבת שם, ליישבו מקו' התוס' ע"ש).

ועכ"פ מבו' דטעמא דרב אי"ז משום טפילות הגג להיקף של הבית, אלא גם כשהבית אינו מוקל"ד מ"מ היקף הגג ע"י הגו"א הוי כהיקל"ד. וצ"ע מ"ש כפאה לזופתה דהגג אסור מדירה סרוחה ושלא הוקל"ד דגגה מותר. והנה לעיל בסוג' כ' הרשב"א "דס"ל דמחיצות בין למטה בין למעלה עבידן והא הכי מודה רב דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות כחצר וכקרפף שלא הוקפו לדירה וכדקאמר בסמוך גבי ספינה ומודה רב שאם הפכה לזופתה שאין מטלטלין בה אלא בד' אמותיה, והלכך כי ליכא מחיצות לא מפקי ליה מדין כרמלית". ואולי יש ללמוד מדבריו (ולא ברירא כ"כ מה זה שייך למה שדן שם ליישב ד' הראב"ד), דהדבר תלוי אם נעשה ככוונה של היקל"ד כלפי מעלה או לאו, וממילא דכפאה לזופתה אין כאן היקל"ד כלל, משא"כ בית שקיריו משלימו וכו' שנעשה ההיקף על דעת דירורין בגג. (ובכפאה לזופתה כ' הרשב"א דנראה דלמטה ג"כ אסור, והיינו דאין בזה הכרח ושפיר יש לחלק את תוך הספינה מעל גבה, וכשי' הנ"ל). ולפ"ז מישך שייכא ד' רב בספינה ובגג אהרדי, דעיקר המחיצות נעשו להבריח מים ולדירת מטה, ואעפ"כ ס"ל לרב דמהני הא דנתכוין גם להקיף המחיצה לשם דירה.

אלא דלכאו' עיקר הנידון האם הגג הוי כמוקל"ד אי"ז משום שהמחיצות לא נעשו לשם כך, אלא משום שאין דירורים כ"כ בגג, וכמש"כ הרשב"א גופיה כ' בתוס' וא"ת כיון דשמואל חשיב ליה גג כקרפף לאסור יותר מבי"ס א"כ בבי"ס נמי ואפי' פחות מבי"ס יחשב כקרפף בי"ס שלא הוקל"ד דאסור לטלטל מגג לחצר מדרבנן כמו מקרפף לחצר ואנן הא אמרינן לקמן בסמוך דאפי' לרבנן גג וחצר רשות אחת הן כדאמר רב יהודה ותניא נמי הכין בברייתא, וי"ל דדירת גג חשיבא קצת דירה לענין זה שאינו יותר מבי"ס אע"ג דמחיצות התחתונות לאו למעלה עבידן אפ"ה לא חשבינן ליה כקרפף". וא"כ מה יועיל מה שיעשה את המחיצות על דעת להקיף לדירה גם את הגג, כיון דהחיסרון הוא בזה שאין כ"כ דירורים בגג. ועכ"ז דעשייה לשם היקל"ד על הגג גורמת להטפיל את הגג אל ההיקל"ד בבית למטה. וא"כ שוב תיקשי מד' הרשב"א בעבוה"ק דס"ל דהגג נעשה כמוקל"ד אף דהבית הוי כקרפף מחמת דאין לו חלל י"ט.

תוד"ה ורב אליבא דר"מ. ופחות מבי"ס נמי אע"ג דלא הוי כרמלית מ"מ כיון דחשיב ליה לשמואל אין מוקף לדירה ליכא למיפך דליטלטל מגג לחצר אע"ג דלרבנן בגג יתר מבי"ס אסור לטלטל ממנו לחצר לשמואל בפחות מבי"ס שרי מ"מ יאמר שמואל דלר"מ יש לגג תורת קרפף בין ביתר מבית סאתים בין בפחות. וביאור התליה בפלוג' ר"מ ורבנן כ' מהרש"ל "היינו טעמא דלרבנן א"א לומר הכי דהא רבנן משוו גגין לבתים כדפרש"י בשמעתין לקמן אלמא חשוב לרבנן תשמיש גג של בית אם כן פשיטא דפחות

בעצם המחיצות לשם מה נעשו. וממילא דכ"ז הוא בדין קרפף יותר מבי"ס, אבל דין קרפף דרשויות אינו תלוי במחיצות אלא בעצם המקום, ואין ההיקף שלא לדירה סיבת הדין אלא מה שהקרפף אינו מקום דיורים ולפיכך הוא אסור עם החצר, ולכן פשיט"ל לרש"י דהגג אינו כקרפף, דאמנם ביותר מבי"ס אסור ליה שמואל לגג, אבל זהו רק מחמת חיסרון היקף כראוי, דמחיצות למטה עבידן למעלה לא עבידן כמב' בגמ', ודין הוא בהיקף שאינו מתוקן כל צרכו שאינו מתיר ביותר מבי"ס, אבל הגג מצ"ע הוא מקום דיורים כחצר, ומה לי גג מה לי חצר, ול"ה כקרפף בפחות מבי"ס.

והנה התוס' כ' דגם כשהגג עומד לשימוש ממש ע"י שנפחת, מ"מ יל"ד בזה חיסרון של הוקף ולבסוף פתח, והיינו דהתוס' ס"ל דאיסור קרפף דכרמלית הוא מחמת עצם המקום, אלא דשעת ההיקף קובעת להגדיר את המקום, ולכן פשיט"ל דגם לענין מה שהגג הוא קרפף דרשויות בעי' פתח ולבסוף הוקף, ובלא"ה לא יפקע הגג מלהיות מוגדר כקרפף, אבל ברש"י לא אשכחן הכי כלל, דרק לענין דיני המחיצות אשכחן כלל דפתח ולבסוף הוקף, אבל הגדרת עצם הגג אינו תלויה בשעת ההיקף כלל.

ונראה להוכיח כן בשי" רש"י דחלוקים דיני הקרפפות כנ"ל, דקרפף דכרמלית הוא משום גריעות המחיצות, וקרפף דרשויות הוא משום עצם המקום דאינו עומד לדיורין. דהנה לעיל כו, א גבי אבורנקי כ' רש"י (בפי' הב') "ההוא בוטנא קרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד הוה, ואבורנקא כמין אכסדרה או קובה שבונים המלכים בתוך פרדס שלהן, ועומד באמצע פרדס, ולא הוצרך ריש גלותא אלא לטלטל מפתח בוטנא שהיה אצל הבית עד האבורנקא, ועבד רב הונא בר חיננא כמין שביל מן הפתח עד האבורנקא גדר מכאן וגדר מכאן בקנה קנה פחות משלשה להפסיק בין הדרך לבוטנא, ויטלטל באותו שביל", אבל התוס' שם (כה, ב) כ' "אע"ג דהיקף האבורנקי היה עשוי לנחת ולצניעות היה מותר לטלטל כלים ששבתו בו", והיינו דהוק' להתוס' דהאבורנקי הוא קרפף כיון דמחיצותיו אינם לדירה, וכ' דבאמת אסור לטלטל כלים ששבתו בבית אליו, אבל בלש' רש"י ל"מ כן, אלא התיר לטלטל גם כלי הבית, והטעם לזה כיון דהך אבורנקי ודאי דמי לחצר ולא לקרפף, ומה שהוא אסור ביותר מבי"ס זה מפני גריעות מחיצותיו, דנעשו לצניעות ולנחת וכד' ולא לדירה, וכבר נת' דשי' רש"י דחיסרון במחיצות שלא הוקל"ד זה רק גורם קרפף לענין כרמלית, אבל ל"ה קרפף לענין איסורי רשויות, ומה"ט מותר לטלטל מן הבית לאבורנקי. ובפרט דעל מחיצה העשויה לצניעות כ' רש"י שם "כיון דלצניעותא היא ולמחר סתרי לה לאו כלום היא", ויתכן דאי"ז גדר של 'לא הוקל"ד', אלא גדר של 'מחיצות גרועות', וכלל הוא לרש"י דמחיצות שאינם גמורות אינם מתירות מדרבנן יותר מבי"ס.

ובאופ"א י"ל עוד דהא דל"ה כקרפף ליחלק מן הבית, אי"ז כלל משום האבורנקי דחשוב מקום דיורים לענין זה, אלא דבלא"ה לא חשיב כל הבוטנא כקרפף, שהרי הי' הבית פתוח לבוטנא, וכמב' כן להדיא בד' רש"י שם, והא דל"ה הבוטנא מוקל"ד הוא משום דהוקף ולבסוף פתח כמב' שם, וכבר נת' לעיל בדעת רש"י דמקום שהוקף ולבסוף פתח לא חשיב כקרפף שחלוק מן החצר והבית, אלא רק איסור יותר מבי"ס תלוי בשעת ההיקף כיון דטעמו הוא משום גריעות המחיצות. והנה הביאורה"ל בסי' שנח וכן החזו"א סי' פח סק"ז דנו על זרעים שנעקרו האם חזר המקום להיחשב כמקול"ד כמו מעיקרא, ונקטו בפשיטות דכ"ה גם לענין איסור רשויות בחצר הפחותה מבי"ס, דס"ל כד' התוס' ושא"ר דדינא דהוקף ולבסוף פתח שייך גם בזה, אמנם להנ"ל הדבר תלוי בפלוג', ולשי' רש"י יש להקל בזה. ולמש"כ הביאורה"ל ד"בבב"ר פחות מבי"ס אפשר דיש לצדד להתיר אחר שנסתלקו הזרעים עיין ברא"ש דמסתפק אם אמרינן כלל לענין פחות מבי"ס דזרעים מבטלי ליה ונתיי דמצדד לבסוף להחמיר בזה מ"מ בזה שגם נטלו הזרעים וגם הוא חצר ולא קרפף מסתברא דהמיקל בזה אין למחות בידו", אפשר לצרף אולי גם את שי' רש"י הנ"ל.

והנה רש"י לעיל כה, ב כ' "דהוי סמוך לגודא דאפדנא - והיא היתה לו היקף לדירה אהוא גודא, שהיה בו פתח פתוח לצד פרדס סמוך

מקום לפרש עוד, דדיני קרפף של איסור כרמלית ודיני קרפף של איסור רשויות חלוקים הם, ואע"ג דגג הוי כרמלית ביותר מבי"ס, מ"מ אין לו דין קרפף לאסור לטלטל ממנו לחצר. ואם כהצד הב', הרי ל"ש להק' בפשיטות דניטלטל מגג לקרפף מחמת דהגג הוי כקרפף, כיון דאפי' גג יותר מבי"ס אין לו דין קרפף אלא רק לענין איסור כרמלית, ולענין איסור רשויות הוי כמקול"ד. ולפיכך הוסיף רש"י דקו' הגמ' היא דכרמלית גמורה ל"ש איסור רשויות.

ובאמת בשי' רש"י בכוליה סוגיין משמע דהגג הוא מקום דיורים גמור, ומה דאסור ליה שמואל זהו רק מחמת דחסר לו ההיקל"ד כהילכתו דמחיצות למטה עבידן ולא למעלה, (וכעין הספינה שהיא מקום דיורים בודאי ואעפ"כ לשמואל אסורה כיון דמחיצות ל"ח כמקול"ד), וכדכ' רש"י לקמן צא, א "מה לי גגין ומה לי חצירות", דגג תשמישו תדיר כחצר, וכמש"כ שם עוד "דתשמישתיה דגג שוה לחצר הוא", וא"כ י"ל דלענין קרפף האמור באיסור רשויות אין שייכות לגדר היקף המחיצות, אלא רק לדיורים ברשות מצ"ע, ולא ס"ל לרש"י מש"כ התוס' הכא, דדין הוקף ולבסוף פתח הוא לא רק לענין קרפף דכרמלית אלא גם לענין קרפף דרשויות, כיון דרש"י ס"ל דקרפף דרשויות אי"ז תלוי כלל בהיקף. (ולעיל נת' עוד, דאי ס"ל לרש"י דאין לדמות דיני הקרפפות, י"ל דמה"ט ל"ק לדידיה הא דאבע"ל לרמב"ח להתיר מגג לאכסדרא, אף דהאכסדרא יש בה איסור קרפף יותר מבי"ס, די"ל דמ"מ האכסדרא ל"ה קרפף אלא לענין איסור כרמלית ולא לענין איסור רשויות).

ויש לבאר הדברים ביתר הרחבה, ולידע שורש פלוג' רש"י ותוס' כאן האם גג לשמואל הוי קרפף גם בפחות מבי"ס. דהנה ב' דברים נאמרו בקרפף, ביותר מבי"ס אסורו חכמים ככרמלית, ובפחות מבי"ס אסור לטלטל ממנו לחצר, ובפשיטות יסוד הדברים הוא א' דקרפף הוי מקום בלי דיורים, ולכן ביותר מבי"ס אסורו לגמרי ובפחות מבי"ס עכ"פ ל"ה כחצר. ומה"ט דנו התוס' בסוג' בפשיטות לגבי גג דאם אסור ליה שמואל ביותר מבי"ס, כן ה"ה בגג פחות מבי"ס דראוי לחושבו מצ"ע כקרפף, ולכן הק' בע"א "כיון דשמואל חשיב גג כקרפף לאסור ביתר מבי"ס אם כן כבי"ס או בפחות נמי יחשב כקרפף בי"ס שלא הוקל"ד ויאסור לטלטל מגג לחצר לרבנן כמו מקרפף לחצר", וכן כ' לפרש בסוג' "ופחות מבי"ס נמי אע"ג דלא הוי כרמלית מ"מ כיון דחשיב ליה לשמואל אין מוקף לדירה ליכא למיפרך דליטלטל מגג לחצר", ועוד כ' "אע"ג דדירת גג חשיב טפי משל קרפף שמואל לטלטל מגג לחצר ומקרפף לחצר אסור מ"מ הוי לן למישרי מגג לקרפף דטפי דמי לקרפף מלחצר דכשהוא יתר מבי"ס הוי כרמלית כמו קרפף וחצר אפילו בית עשרה כורים שריא".

וגם לענין כלל דהוקף ולבסוף פתח נקטו התוס' דכשם דלענין קרפף דכרמלית בעי' פתח ולבסוף הוקף, ה"ה לענין קרפף דרשויות דל"מ הוקף ולבסוף פתח, דשעת ההיקף היא הקובעת את המקום האם הוא מקום דיורים או קרפף, אלא שכ' דגג שאני דמעיקרא נמי יש בו קצת דיורים וחשיב קצת כמקול"ד מעיקרא. ובכל זה פליג רש"י, (עי' גאו"י וקר"א וחי' הנצי"ב), וס"ל דגג אף לשמואל אינו שייך לדין קרפף דרשויות כלל, ואף שהוא אסור ביותר מבי"ס, מ"מ בפחות מבי"ס ל"ה כקרפף וגם לא דמי לקרפף. (ואמנם רש"י לא אסר הטלטול מגג לחצר ומגג לקרפף אלא משום גזירה דתל, אף דלשי' ר"מ אסור לטלטל מחצר לקרפף, ואם הגג תשמישו כחצר היה ראוי לאסור הטלטול ממנו לקרפף גם בלאו גזירה דתל, וצ"ע ק).

והטעם דרש"י נד מד' התוס', דהנה כבר נת' לעיל במקומו בעיקר איסורא דקרפף יותר מבי"ס, דרש"י שיטה אחרת לו בזה, דלעיל טו, א כ' רש"י "אין מטלטלין בו - אם היה היקפו יותר מבי"ס כחצר המשכן, ושיעור זה נתנו חכמים לכל היקף המתוקן ואינו מתוקן כל צרכו, כגון למחיצה שאין בה שתי וערב בהאי פירקא, ולהיקף שלא הוקף לדירה בפרק שני, והכא נמי אי בעומד מאליו מוקמת לה שפיר כו', הואיל ולא להכי עבידא יתבו ביה רבנן האי שיעורא", והיינו דחכמים לא אסרו מקום שאין בו דיורים, אלא כלל הוא בכל מחיצות גרועות דאינם מתירות יותר מבי"ס, ובכלל זה מחיצות שלא נעשו לדירה דהוה להו ג"כ מחיצות גרועות, דאינם מתירות ביותר מבי"ס. ומה"ט פשיטא דהוקף ולבסוף פתח ל"מ, כיון דהכל תלוי

דרשויות ג"כ מהני הוקף ולבסוף פתח להפקיע את שם הקרפף, ורק כלפי קרפף הנעשה כרמלית מדרבנן מחמת גריעות המחיצות, בהא אמרי' דבהוקף ולבסוף פתח אכתי אין כאן היקף המתוקן כל צרכו לשם דירה. (דוג' לזה, מש"כ הריטב"א בשבת ק, ב לגבי ים דהוי כרמלית ולא רה"י "שלא אמרו דיותר מבי"ס אע"פ שלא הוקל"ד שהוא רה"י אלא היכא דחזי לדירה, וכדאמרינן התם מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורים, מה שאין כן בים דלא חזי לדיורים כלל", והיינו דבלא דיורים בכלל ל"ה רה"י גם מדאו', ואי"ז תלוי כלל בגדרי ההיקף). ולכן פשיט"ל דהגג דהוי כרמלית ביותר מבי"ס כיון דמחיצות לא עבידן למעלה, מ"מ אין דינו כקרפף כלל אלא כחצר.

והנה התוס' בסוג' כ' "דדוקא בקרפף שלא הוקל"ד לא מהני הוקף ולבסוף פתח אבל בגג דבלאו הכי חשיב קצת מוקל"ד דהא מותר לטלטל ממנו לחצר מהני ליה הפחת לשוויה מוקל"ד לגמרי כחצר", וכיו"ב כ' לעיל כה, ב "ורבא סבר דלא צריך כלום משום אבורונקא אע"ג דהוקף ולבסוף פתח לא מהני הוקף ולבסוף ישב מהני", ונראה דאם כפירש"י דיסוד איסור כרמלית דקרפף הוא מחמת גריעות המחיצות, ולפיכך בעי' פתח ולבסוף הוקף, א"כ אפי' בגג דהוי קצת דירה קודם או אפי' הוקף ולבסוף ישב ודאי דג"כ ל"מ, דסו"ס ההיקף נעשה במחיצות גרועות, אבל להתוס' דיסוד איסור קרפף תלוי בדיורים ברשות, אלא דאעפ"כ הדבר תלוי בשעת ההיקף, דרק ע"י עשיית היקף לשם דירה שייך להגדיר את המקום שאינו קרפף, בזה אפי' דגג שאני וכן הוקף ולבסוף ישב שאני וכיו"ב. (ובחזו"א סי' פח סקכ"ו כ' "אמנם בעיקר דין דיר וסוהר וחצר יש להסתפק בהיקף שלא לשם דירה ואח"כ עשה בתוכן דירה, דלא מצינו דהיקף ולבסוף פתח לא מהני אלא בקרפף ורחבה שאינן עיקר דירה רק משום בית הפתוח לתוכן והלכך צריך פתח ולבסוף הקיף אבל דיר וסוהר שהן בעצמן דירה לא אכפת לן במחיצות העומדות מאליהן שלא לשם דירה, או דלמא דכל מחיצות שלא התירו שוב אין מתיירין", ולכאו' תליא בהדברים הנ"ל). ובתורא"ש לעיל כג, א כ' "דהך שומרה ובית דירה דירה גרועה היא ולא בעינן פתח ולבסוף הוקף ודוקא בבי"ס שרי ר' יהודה בשומרה ובית דירה אבל ביתר מבי"ס בעינן דירה חשובה כגון פתח ולבסוף הוקף", והיינו דגם הוקף ולבסוף פתח הוי קצת דירה אלא דל"ס בזה להתיר יותר מבי"ס. אבל לפי רש"י אין כאן קצת דירה כיון דההיקף הוא במחיצות גרועות שלא נעשו לדירה.

והנה מד' רש"י בשבת שם יש מהאחרו' שלמדו דס"ל דמותר להוציא מרה"י לקרפף יותר על בי"ס, דדין כרמלית דהאי קרפף הוא רק לענין שאסור לטלטל בתוכו ד"א, אבל לענין רה"י אוקמיה אעיקר דינו. עי' בתש' המבי"ט ח"ב סי' מח וב"מ ומאמ"ר בסי' שעב, וע"ע שו"ת ישועות מלכו ליקוטים סי' יד. (ואפשר להוסיף בזה עוד, דהנה כ' הריטב"א בשבת קא, א בשם הרא"ה "דהכא כיון שאין בקרקעיתו ד"ט לא הוי כרמלית אלא מקו"פ, אין לטלטל בו אלא בארבע אמות, שלא התירו חכמים במקו"פ אלא להוציא ולהכניס ממנו בין לרה"י בין לרה"ר, אבל לטלטל בכלו כמו ברה"י לא מצינו שהתירו בשום מקום". ועי"ש שי' לר"ן. ולפי"ז יוצא דאיסור טלטול ד"א הוא בכל מקום שאינו רה"י ממש ואפי' במקו"פ. וא"כ י"ל דכך גזרו בקרפף, דאמנם הוי רה"י לענין הוצאה, אבל ל"ה רה"י להתיר בתוכו טלטול ד"א). ויל"ע מד' רש"י בסוג' שכ' "גזירה שמא יפחת הגג - ויחסר מבי"ס ויקצרו גם את הבית למדת הגג מלמטה, ויתנו המחיצה כנגד שפת הגג דהשתא ליכא יותר מבי"ס והוי רה"י, ואתי לטלטולי מיניה לקרפף כמעיקרא", ומבו' דאסור לטלטל מהגג שנתקצר דהוי רה"י לקרפף.

אכן יש לדחות דהאיסור בזה הוא לא מעצם איסור הוצאה מרה"י לכרמלית, אלא מדין איסור רשויות וכשם שאסור לטלטל מחצר לקרפף, והא דכ' רש"י דהוי רה"י ר"ל דיצא מגדר כרמלית, דהכרמלית מפקעת את האיסור של רשויות, וכמבו' בפ"י רש"י בסוג'. ולקמן צא, א כ' רש"י "דעל כרחך הנך קרפיפות בשאין יתירים על בי"ס קאמר, דאי ביתירים בהא לימא ר' שמעון מטלטלין הא כרמלית היא, וליכא מאן דפליג דמחצר המשכן גמרי", הרי מבו' דלא כהמבי"ט הנ"ל. (וכה"ק בפרישה ובתו"ש בסי' שעב עי"ש).

היקף הפרדס דהוי מוקף לדירה, ויותר מבי"ס הוה", וכ' במשנ"ב סו"ס שנח "כתבו הפוסקים דאם אחד מצדי הקרפף הוא כותל של בית והיה פתח ולבסוף הוקף ונפל הכותל אע"ג דנשארו כותלי גוואי שבבית והם סותמים הקרפף אעפ"כ נאסר הקרפף שהרי מחיצות הפנימיות לחדרים הפנימיים נעשו ולא ליצעות כותל לקרפף ולא דמי למחיצות חיצוניות שלזה ולזה נעשו". ומבו' לפ"ז דאע"ג דיש מחיצות שהוקל"ד, מ"מ כיון דמחיצה א' לא הוקל"ד, שמחיצות הפנימיות לחדרים הפנימיים נעשו, אסור כדין קרפף. (וצ"ע מקרפף שנפרץ לחצר אמאי החצר לא נאסרת). והפוס' דנו ל"כ, אלא דסגי במחיצה אחת שנעשית לדירה כדי להתיר את כל הקרפף.

ולכאו' הדבר תלוי בעצם הנידון הנ"ל, דלשי' רש"י דדין קרפף תלוי בגריעותא דהמחיצות, א"כ בעי' שכל המחיצות יהיו מוקל"ד, ובלא"ה סו"ס אין כאן היקף כתיקונו להתיר ביותר מבי"ס, (ורק אם השלים ההיקף לשם דירה מהני זה להחשיב שהכל נעשה לשם דירה כיון דלכך הושלם ההיקף, ומה"ט מהני פרץ י' אמות וכד', דע"י הפירצה כל המחיצות בטילות, והם חוזרות וניעורות ע"י גמר ההיקף לשם דירה, אבל בנפילת כותל וכו' מחיצה אחת איננה השלמה על האחרת. וכע"ז י"ל במש"כ הרשב"א כה, ב ד"לא אמרינן שיהיו כותלי הבתים שנתחדשו בתוך החומה ככותלי החומה ושתהא החומה בכך כהוקפה לדירה אלמא הוקף ממש אחר הדירה בעינן, וה"נ אע"פ שנעשה האבורנקא בתוך הבוסתנא לשם דירה לאחר היקף הבוסתנא אין זה מועיל, ולא דמי להרחיק מן הכותל ועשה מחיצה לשם דירה הוועיל דהתם הוא שנעשית שם מחיצה אחת ממחיצות הקרפף לשם דירה אבל כאן מחיצות האבורנקא אינן מחיצות הבוסתנא דמחיצות האבורנקא לאבורנקא עבידן לבוסתנא לא עבידן ואנן קרפף שהוקף הוא עצמו לדירה בעינן", והיינו דבכה"ג אין השלמה של כל המחיצות להופכם כמוקל"ד).

אבל אם דין קרפף תלוי בהגדרת הדיורים בעצם המקום, א"כ כדי להפקיעו מתורת קרפף סגי במה שחלק מהמחיצות נעשו לדירה וממילא כבר ל"ח קרפף. וע"ע לש' רש"י כד, ב שכ' "אין עושין מחיצה על גבי מחיצה - כיון דגודא גבוהה עשרה, כל מה שמוסיפין עליה הגבהת אותה מחיצה עצמה היא, שהרי אם היה מגביה כל מחיצת הרחבה לדירה לא מהני עד שיפרוץ בה פירצה האוסרתה, ויחזור ויגדור לדירה", ואזיל לשי', ומה"ט לא כ' בפשיטות דסו"ס היקף המקום הגדירו כקרפף ולא כדירה והמחיצה למעלה אינה מועלת כלום, אלא כ' דמחיצה ע"ג מחיצה חשיב הגבהת התחתונה לחוד, כיון דבא לבאר למה המחיצה העליונה לא תועיל מצ"ע, ואז יתבטל דין קרפף כיון שיהיה כאן מחיצה גמורה מלבד המחיצה הגרועה שלא הוקל"ד.

ובשבת קל, ב כ' רש"י "קרפיפות - אם של בי"ס הוא מטלטל בכלו, ואם יותר ולא הוקל"ד, קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר, לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, להוציא ולהכניס מזה לזה", ויש דקדוק למה הזכיר גבי יותר מבי"ס שלא הוקל"ד, דהרי כל ענין קרפיפות הוא דלא הוקל"ד. וזה מתיישב היטב להמת', דכד דייני' גבי קרפף פחות מבי"ס אין הנידון על ההיקף לשם מה נעשה, אלא הנידון הוא על הרשות אי הוי מקום דיורים או קרפף, אבל ביותר מבי"ס בעי' שההיקף עצמו (בשעתו) יהיה היקף כתיקונו לשם דירה ולא מחיצות גרועות, ולכן הוסיף רש"י גבי יותר מבי"ס דתליא בהיקל"ד.

ויש להטעים עוד, דהנה רש"י במס' שבת בכמה דוכתי כ' דקרפף יותר מבי"ס הוי כרמלית דאו', ותמהו עליו האחרו' דלהדיא אי דהזורק לתוכו מרה"ר חייב. ותי' בזה (עי' חת"ס שבת צט, ב ושפ"א שבת ז, א), דרש"י ס"ל דבלא פתח וישב כלל הוי כרמלית דאו', ומה שאמרו הזורק לתוכו חייב היינו בהוקף ולבסוף פתח דאז ל"ה כרמלית אלא מדרבנן. (דלש' הגמ' הוא "קרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד ואפילו כור ואפילו כוריים הזורק לתוכו חייב", והיינו דאם החיסרון הוא בהיקף זה אינו טעם לעשותו כרמלית דאו', אבל בחיסרון דיורים לגמרי לשי' רש"י הוי כרמלית מעיקה"ד). ולפי"ז יוצא לשי' רש"י דאשכחן ע"כ שם קרפף דאינו תלוי בשעת ההיקף כלל אלא באם יש בו דיורים השתא או לא, ולכן לגבי קרפף

ונעשה כמוקל"ד מעיקרא, אבל גבי רחבה שהיא והבית אינם נכללים באותו ההיקף, ל"מ בה הוקף ולבסוף פתח.

אמנם החזו"א בסי' קד סק"ז כ' תוד"ה לשמואל, אע"ג דהוי מוקף ולבסוף פתח כו' דדוקא בקרפף כו' אבל בגג דבלא"ה חשיב קצת מוקל"ד דהא מותר לטלטל ממנו לחצר כו' מבואר מדבריהם דרחבה פחותה מבי"ס אסורה עם הבתים והחצרות, דאם היתה שריא בדין הוא שיועיל הוקף ולבסוף פתח, ובפ' עושין כ"ד א' מבואר דהוקף ולבסוף פתח לא מהני ברחבה, וזה דלא כדעת הריטב"א עירובין כ"ג ב' ומ"מ לדינא אפשר להקל דהלכה כדברי המיקל בעירוב, וגם לדין אין ג"מ בזה אלא לענין כלים ששבתו בבית ובלא"ה יש מקילים כל שהן של חד בעלים". אלא דהריטב"א לפנינו כ' כהתוס' לגבי גג, ולעיל כ' דרחבה הוי כגג, וע"כ כשנ"ת דיש לחלק בזה בין גג לרחבה או בין בי"ס ליותר מכן.

רש"י ד"ה ושמואל אליבא דרבנן - בגג יחידי יותר מבי"ס, כיון דאמר דהאי גוד אסיק לא הוי היקף לדירה וקרמלית היא, לטלטל מיניה לקרפף יותר מבי"ס שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, אלמה אמרינן לקמן לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת וקרפפות רשות אחת, דאין מטלטלין מהן לקרפף. מב' לד' רש"י כלל, דברשויות של כרמלית ל"ש האיסור של רשויות שגדרו חז"ל, ולכא' טעם הדבר כיון דכרמלית לעולם אינו נידון כמקום דירורים. ויל"ע לפ"ז לדעת רבנן דאסור לטלטל מגג לגג, איך הדין מגג יותר מבי"ס לגג יותר מבי"ס, דכיון דהוה כרמלית לכא' ל"ש איסור רשויות. אמנם יש לחלק דרך כשהאיסור רשויות הוא מחמת חילוק התשמיש בזה קאמרי' דכרמלית ל"ש האיסור ואין חילוקי שמות בכרמלית למרות חילוקי התשמיש, אבל באיסור שמחמת שינוי הבעלים של גג, דכשם שהדירורים חלוקים למטה כך הם חלוקים למעלה, בזה שייך האיסור גם בכרמלית. אלא דמ"מ אין בזה נפק"מ דהא שייך גם בזה תי' הגמ' דאיכא גזירה שמא יפחת הגג.

צא, א

רש"י ד"ה וקרפפות. דעל כרחק הנך קרפפות בשאין יתירים על בי"ס קאמר, דאי ביתירים בהא לימא ר' שמעון מטלטלין הא כרמלית היא, וליכא מאן דפליג דמחצת המשכן גמרי'. ומב' ברש"י דהלימוד מהמשכן הוא על האיסור של יותר מבי"ס. אכן המשנ"ב בסי' שנח סק"ח כ' מותר לטלטל בכולו - וסמכו חכמים בשיעור זה אשיעורא של חצר המשכן שהיה ב"ס בכולו והיו מטלטלים בו", והיינו דהילפו מהמשכן היא על ההיתר בפחות מבי"ס. (ולש' המבי"ט בהק' לקרית ספר הוא "יש לנו לחקור ג"כ על דברי סופרים שהם הגזרות והתקנות על כמה פנים הם וכו' השני מזה המין עצמו משום גדר וסייג אלא שסמכו אותם על המקרא ואם לא היו מוצאים אותו סמך לא היו גוזרים באותו הענין כפי מה שגזרו כמו שיעור קרפף בחצר המשכן ושיעור אלפים אמה של תחום שבת שאם לא מצאו סמך בחצר המשכן לקרפף ובאלפים אמה מגרש ערים לא היו גוזרים כך אלא או בפחות או ביותר"). וז"ל הטור ר"ס שנח "כל מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן הלכך כל היקף שלא הוקף לדירה כגון גנות ופרדסי' ובורגני' שאינן עשוין אלא לשמור בתוכן אע"פ שמן התורה הוא רה"י גמור והזורק מר"ה לתוכן חייב חכמים אסרו לטלטל בתוכו יותר מד' אמות אם הוא מסאתים ולמעלה אבל עד סאתים וסאתים בכלל מותר לטלטל בתוכו ואפילו אין בו שומרים ולא היה לו בית דירה כמו חצר המשכן שהיה בו סאתים ולא היה בו בית דירה אלא היקף של קלעים", ומב' דהוי כעין הא דילפי' מלאכות ממשכן, וה"נ ילפי' שיעור רה"י גמורה ממשכן.

רש"י ד"ה לדברי חכמים. ומגג לחצר דרכים מטלטלין, ואע"ג דגג רשות ידיה וחצר דשותפות כדתניא בברייתא לקמן, הואיל וגג תשמיש שאינו תדיר הוא, לא הוי ממש כבית ומטלטל ממנו לחצר. ויש גורסין ומוסיפין בד' רש"י "שיש לו חלק בה שפתח הבית פתוח בה". וזה כד' רש"י לעיל שכ' "ומטלטלין מגג יחידי לחצר של רבים שיש לו רשות בה", וכמש"כ הראש' לעיל צ, א בש"י רש"י, ד"לקמן ג"כ פרש"י ז"ל בהא דאמר רב יהודה לדברי חכמים גגים וחצרות רשות אחת הם בחצר שיש לו בה שותפות דוקא". אמנם לפי גי' זו

אכן ג"ז יש לדחות, דכיון דכ' רש"י במס' שבת דקרפף הוי כרמלית מדאו', ונת' דהכוונה באופן שלא פתח כלל, אבל הוקף ולבסוף פתח ל"ה כרמלית אלא מדרבנן, א"כ י"ל דכ"ד המבי"ט הם בקרפף שהוא כרמלית מדרבנן, דאז ל"ה כרמלית אלא לענין טלטול ד"א בתוכו, אבל בקרפף שהוא כרמלית מדאו', ודאי אסור להוציא ממנו לרה"י, וכאן רש"י איירי בעיקר דין קרפף יותר מבי"ס מדאו', וכדהביא להילפו' מחצר המשכן.

אמנם בתחילת הסוג' כ' רש"י עוד "ולשמואל לא מצי למיפרך אליבא דר' מאיר לטלטל מגג לחצר, דהא שמואל גגין השוין לר' מאיר כרמלית משוי להו, לפיכך אין מטלטלין מהן לחצר של רבים דהויא רה"י, דאפילו לא עירבה קיימא לן במסכת שבת בפרק אם לא הביא כלי דמטלטלין בכולה", וכאן לכא' מפו' דאסור לטלטל מרה"י לקרפף. והיה מקום לומר דגג נמי כיון דהוי קרפף לשמואל י"ל דהוי קרפף מדאו' כיון דאף בסוף לא פתח ליה מידי, ולכן אסור להוציא ממנו לכרמלית. אמנם זה אינו מיושב עם כל משנ"ב בהרחבה דלש' רש"י גג ל"ה קרפף מצ"ע כלל, אלא רק דיש בו חיסרון היקף לדירה כיון דמחיצות עבידן למטה ולא למעלה, וא"כ ודאי דכלפי דיני קרפף מדאו' התלויים בדירורים ברשות, ולא בהיקף לשם מה נעשה, היה ראוי שהגג לא יחשב כקרפף. אלא דנראה ליישב דגם כאן אין כוונת רש"י לאיסור הוצאה מרה"י לקרפף, אלא לאיסור הרשויות, וכדאסור לטלטל מקרפף (פחות מבי"ס) לחצר, ואדרבה הא דאסור לטלטל מגג לחצר הר"ז מחמת שהגג הוא כקרפף לשמואל והוי כמקרפף לחצר, ובאמת ר"ש הרי מתיר מגג לחצר, וע"כ דהנידון הוא בהל' רשויות ולא מצד איסור כרמלית דקרפף. (וקצ"ע דהרי לש' רש"י גג ל"ה כקרפף לענין איסור רשויות אף אליבא דשמואל). והנה התוס' הק' על פירש"י "ומנא ליה דאסור דאי משום דאמרי רבנן לקמן דגגין וחצירות רשות אחת וקרפפות רשות אחת התם ע"כ באין יתירים מבי"ס כדפירש בסמוך בקונטרס דביתירים לא יאמר ר"ש דחצר וקרפף רשות אחת דבהדיא מוכח בפ' עושין פסין גבי נזרע רובו דקרפף יתר מבי"ס לר"ש הוי כרמלית", ועפ"ד המבי"ט י"ל דעדיין אין הוכחה דלא איירי התם ביתירים מבי"ס, כיון דלש' רש"י מותר להוציא מרה"י לקרפף יותר מבי"ס.

תוד"ה לשמואל. ומשני גזירה שמא יפחת פי' שמא יפחת הגג באמצעיתו וישתמשו בני הבית על הגג דרך הפחת ואז הוי הגג חשוב מוקל"ד ואסור לטלטל ממנו לקרפף כמו מחצר אע"ג דהוי מוקף ולבסוף פתח דלא חשיב מוקל"ד דדוקא בקרפף שלא הוקל"ד לא מהני הוקף ולבסוף פתח אבל בגג דבלאו הכי חשיב קצת מוקל"ד דהא מותר לטלטל ממנו לחצר מהני ליה הפחת לשויה מוקל"ד לגמרי כחצר. והנה כן אשכחן גם ברחבה דאע"ג דדינה כקרפף ביותר מבי"ס, מ"מ בפחותה מכך מותרת בטלטול עם הבית, וכמש"כ הריטב"א לעיל כג, ב "אבל יש למצוא היתר לרחבות שלנו לפי שיטה זו שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית אלא כשהיא יותר מבי"ס אבל בי"ס לא הוי כקרפף, וכדאמר רב [הב"י גרס: שמואל] בפ' כל גגות דלא חשיב גג כקרפף אלא כשיש בו יותר מבי"ס והלכתא כותיה וה"ה לרחבה דבין גג בין רחבה תרוייהו תשמישי בית נינהו, הא רחבה יותר מבי"ס או קרפף גמור אפילו של בי"ס אסורה לגבי הבית ואפי' לר"ש ואע"ג דהוי דחד גברא, וכן נראה דעת התוספות". ויל"ע לפ"ז אמאי ברחבה אמרי' דהוקף ולבסוף פתח הויא כקרפף, והא ל"ה קרפף גמור דהא בפחות מבי"ס מותרת עם הבית, וא"כ להתוס' צריך שיועיל בה גם הוקף ולבסוף פתח להתירה.

וי"ל דעד כאן לא קאמר התוס' אלא בגג פחות מבי"ס, אבל גג יותר מבי"ס ונעשה בו פחת אח"כ יש בו את החיסרון של הוקף ולבסוף פתח ועדיין הוי כקרפף, דרק בפחות מבי"ס דל"ה כ"כ כקרפף מעיקרא מהני הא דלבסוף פתח, אבל יותר מבי"ס הוי כקרפף גמור, וה"ה דרחבה יתירה על בי"ס דל"מ בה הא דלבסוף פתח. ועוד י"ל דאמנם בגג מהני בו הפחת אח"כ אפי' ביותר מבי"ס, אבל טעם הדבר הוא דע"י הפחת הגג מצטרף על הבית, והמחיצות דעבידן למטה עבידן כעת גם כלפי הגג התבטל אל הבית, ולכן מהני 'קצת דירה' שיש בגג מעיקרא לומר בו דכעת הוא מצטרף לגמרי אל הבית

וצ"ע אם יש ללמוד מהך פי', דלעולם אף כלים ששבתו בבית אינם אסורים לר"ש בטלטול מחצר לחצר, אלא דגגות וחצירות רשות אחת לכלים ששבתו בתוכן, ור"ל דכלים ששבתו בבית מודה ר"ש לרבנן לאסור מחצר לקרפף וכד'. והא דאמרו בברייתא "וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר", ומשמע דכלים ששבתו בבית אסורים, או דאזיל על היתר טלטול בחצר עצמה יותר מד"א, אבל טלטול מחצר לחצר בתוך ד"א מותר בכל אופן, או דכ"ה לשי' ר"מ, אבל לר"ש הכל מותר ורק בשבתו בבית אסר כדאסרו רבנן, אבל מחצר לחצר אכתי מותר. אבל להדיא אמרי' "שתי החיצונות אסורין זו עם זו", וצ"ע.

ובעיקר הך גזירה דעירובו, ע"י בהע' אאמור"ר שליט"א על חי' הרשב"א הוצ' מוה"ק שביאר דגדר הגזירה הוא דבעירובו החצר עצמה הוי כבית, ונראה לדון כן מלש' הירו' בפירקין, ז"ל "ר"ש אומר חצר וגג וקרפף אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית רבי יוחנן אמר בשלא עירבו אבל בשעירבו נעשית חצר כבתים והגגות רשות בפני עצמן. א"ר זעירא היא עיריבו היא שלא עיריבו", ומשמע קצת כד' רש"י לקמן צב, ג ד"עירבו שתי רשויות הן". (וכעין ד' הגמ' בשבת קל, ב ד"עירבו חצירות עם בתים דניתקו חצירות ונעשו בתים", והר"מ בפ"ה הט"ו העתיק טעם זה גם להמסקי). ולפ"ז י"ל דרבנן הוא דאפי' לר"ש דמיקל באיסור רשויות, (ואף בכלים ששבתו בבית י"ל דר"ש מיקל טפי מרבנן במקום מצוה - ע"י מאירי בשבת קל, ב), מ"מ גזיר' בעירובו דהוי כשתי רשויות דלא אתי לאפוקי כלי בית לחצר אחרת. (ואולי יש ליישב ע"ד הפשט דהנידון על גזירת עירובו הוא רק בדעת ר"ש, כיון דרבנן הרי גזרו כן בג' חצירות).

ויש למצוא נפק"מ בגדר זה, האם מותר להכניס כלים ששבתו בחצר אחרת (שלא עירבה עם הבתים שם) לחצר זו שעירבו, דמצד הגזירה אי"ז שייך כ"כ, אבל אם ניתקו חצירות ונעשו בתים, הוי כהכנסה מחצר חבירו לביתו. ואמנם בגמ' להלן צב, א מבו' להדיא דאיסור עירבו יכול לאסור גם הכנסה מחצר אחרת (שלא עירבה) אליה, ע"י גאון"י שם מש"כ בד' רש"י, וכן בדין פירות שבראש הכותל דלכאור' הנידון הוא רק על הכנסה לרשות דעירבו, אבל עדיין יש לחלק בזה קצת. (ומלש' הריטב"א שם דביאר הגזירה של לא עירבה אטו עירבה, וכ' "שרשות שתיהן שולטות בה ואסרי אהדדי", משמע ג"כ דגזירת עירבו הוא לדון החצר כבית). אמנם בד' תור"פ שם נראה דלעולם אין איסור בהוצאה מלא עירבו לעירבו, ע"י ש' דהוי רק גזירה מיוחדת כלפי חורבא. וי"ל עוד נפק"מ, לפי המבו' דלש' שמואל דאמרי' גו"א במחיצות שאינם ניכרות, דמ"מ בגג יחידי או גגין השוים לר"מ ל"א הכי, כיון דגו"א ל"ש ככה"ג אלא ברשויות החלוקות בעצם, א"כ יל"ד כה"ג כלפי גזירת עירבו, דכיון דשכיחי כלי בית בגג יהיה אסור לטלטל מגג לגג אפי' שבעצם הדין כל הגגות רשות אחת, וא"כ יל"ד האם מחמת האיסור של גזירת עירבו חשיבי הגגין כרשויות חלוקות.

וילה"ס בדיני הך גזירה, להנך דס"ל דכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול גם בחצר עצמה יותר מד"א (או כמלא נימא), אם גזרו כן גם בכלי החצר ולא עירבו, דבחצר אחרת (כשיצאו בהיתר או באיסור) אסורים בטלטול גם בתוכה, (וע"י השג' הראב"ד פ"ה מהל' עירובין הט"ו), וכן אם אסורים בטלטול ממנה לחצר שלישית, או דלא גזרו עד כדי כך. וכן יל"ד באופן שהכלים לא שבתו בחצר ולא בבית, (וכגון שהיה אדם לבוש בהם בחצר, אי נימא כהפוס' דס"ל דכה"ג לא מיקרי 'שבתו'), האם ג"כ אסורים בטלטול לחצר אחרת דלא ליתי לאפוקי כלים ששבתו בבית, או דרק אם שבתו בחצר אמרי' דהוי כאילו שבתו בבית.

ולענין טלטול לחצר שלישית, יל"ד עוד דהרי הנך כלים בחצר שניה לא שכיחי, (דהוצאה באיסור לא שכיח ודרך מלבוש ג"כ לא שכיח), וא"כ אולי אין את טעם הגזירה על הוצאה לחצר שלישית, אלא דכ"ז שייך אם נפרש את גדר איסור הוצאה לחצר שלישית דכלפי כלי הבית חלוקים כל החצירות זה מזה, ואז י"ל דאין טעם לחלק את החצר השניה מהשלישית, (אא"כ גדר הגזירה הוא דהחצר הראשונה הויא כבית ממש, ודמו לכלים ששבתו בבית ממש), אבל אם גדר

ברש"י אולי מבו' עוד דל"ס בסתם שותפות, אלא מטלטלין מגג לחצר רק באופן שהבית הזה עצמו פתוח לחצר ויש לו רשות בה, וצ"ע. ועכ"פ בדעת ר"מ נראה דהאיסור מגג לחצר הוא רק מחמת גזירה דתל, ויל"ע באופן דל"ש גזירה דתל האם ר"מ מתיר לגמרי או דגם לר"מ מותר רק בשאית ליה שותפות בחצר. ואי"ז מחלוקת חדשה בין ר"מ לרבנן, די"ל דהא דאסרו רבנן (לשי' רש"י) מגג לחצר בדליכא שותפות הוא מטעם דכשם שדיורים חלוקים וכו' דמשוי להו לגג קצת כבית, (ואמנם ל"ה כבית ממש, דהרי אסור לטלטל מבית לחצר גם ע"י שותפות), ור"מ הרי פליג בזה. ורש"י לעיל כ' "ואשמעינן אע"ג דגג לרבנן רשות מיוחדת וחצר הוא רשות שותפות מטלטלין, דלא גזור רבנן מרה"י לרשות שותפין אלא בבתיים, כגון מבית לחצר", ואולי ביאור הדבר עפ"מ ש"כ רש"י לעיל עג, ב "שהמבוי לחצירות כחצר לבתים - כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף, ולא תימא דלא דמו, דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר, אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן", ולפ"ז ברשויות שא' של יחיד והב' של רבים ל"מ שותפות להתיר, אלא דזה גזרו רק בבתיים ולא בגג, ומה שגזרו גם בגג מהני השותפות להתיר.

כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע היינו מעלין שמן ואלונטית מגג לגג ומגג לחצר ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר. לכאור' מנו את כל המקומות כדי להוכיח דכל חד מינייהו הוי היתר, וצ"ע להנך פוס' דס"ל ד"זה עוקר וזה מניח' מותר בכרמלית או עכ"פ ברשויות דרבנן, (וע"י ביאור"ל ר"ס סו), דא"כ אין הוכחה כלל מכל הרשויות באמצע, דלא עביד בהו לא עקירה ולא הנחה. וכן מש"כ בהמשך הגמ' "אי אמרת בשלא עירבו היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר", ויל"ע קצת דמשכח"ל בפשיטות ב"זה עוקר וזה מניח' אי נימא דמותר כה"ג. וכן מש"כ התוס' בע"ב "דכשעירבו אסור לטלטל מחצר למבוי אפילו כלים ששבתו בתוכה אטו כלים ששבתו בבית ואין במבוי שום תשמיש ודמיה לכרמלית", והא משכח"ל כלים במבוי ככה"ג הנ"ל.

גזירת 'עירבו'

אמר רב הלכה כרבי שמעון והוא שלא עירבו אבל עירבו לא דגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר. יל"ע דלכאור' האי גזירה דלמא אתי וכו' אי"ז שייך למאי דקי"ל כר"ש, והא גם לרבנן מותר לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר ואסור כלים ששבתו בבית, ואיכא למיגזר כה"ג. ובאמת הר"ח פי' "הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו בחצרות אבל עירבו בחצרות חיישינן דלמא אתי לאפוקי מני דשבתו בבתיים לחצר ואתי לטלטולי מן החצר לגגין ולקרפפות", ובפי' רחב"ש כ' "ורבי' נסים מפ' בדרך אחרת ואו', והוא שלא עירבו, אבל אם עירבו גזרי' לטלטולי אפי' כלים ששבתו בחצר לגג. דילמ' אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר, ומעלין אותן לגג, ובתי' וגגין אינן רשות אחת", ובס' הנר כ' "דילמ' אתי לאפוקי מנא דבתים לחצר, פיר' ור' שמעון מודה בו דקתני אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. רמז'ל פיר' אמר רב הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו אבל אם עירבו גזרי' לטלטולי אפי' כלים ששבתו בחצר לגג דילמ' אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ומעלין אותו לגג ובתים וגגים אינן רשות אחת".

ובשאלתות ש' מט כ' "הלכה כרבי שמעון כשלא עירבו אבל עירבו חצר בפני עצמו ובעי לאפוקי מאני מבתיים לחצר אי שריית ליה לאפוקי מאני דשבתו בחצר לגגין דאיך חצר אתי לאפוקי נמי מאני דבתים דאיך חצר וחצירות הא לא מערבין ושמואל אמר בין עירבו ובין לא עירבו לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לגגין דאיך חצר", ובכה"ג סי' י כ' "הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו, אבל עירבו, גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני בתים לגג דרך חצרו". וצ"ע מה פ' הדברים, ועכ"פ לפ"ז הדבר תלוי במימרא דר"ש ולא לדעת רבנן. (ובשו"ע ר"ס שעב הנוסח הוא "ואע"פ שעירבו בני חצר לעצמן דשכיחי מאני דבתים בחצר, מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר אחרת ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלים ששבתו בבית לחצר אחרת או לגג וקרפף").

מגג לחצר אלא ע"י שותפות), ולכאור' הרי ר"מ התיר מגג לגג גם בלי שותפות. ואולי י"ל כנ"ל, דטעמא דר"מ דמתיר הוא משום דכל למעלה מי' וכו' וזה מתיר גם בלי שותפות. האמנם דרבנן אסרו מגג לגג דכשם שדיוורים חלוקים למטה וכו', וצ"ל דגם בזה ס"ל לר"מ להתיר משום דכל למעלה מי' וכו'. אבל עדיין זה יוצא ב' פלוג' בין רבנן לר"מ, ובלא"ה הא כ' רש"י להדיא "מטלטלין מחצירו של ראוּבן לחצירו של שמעון כלים ששבתו בחצר, וכן מחצר של רבים לחצר של רבים", וא"כ זהו הדוחק בד' הנצי"ב דנפקא עוד פלוג' בין ר"מ לרבנן בטלטול בין חצירות של יחידים בלא שותפות.

תוד"ה ושמואל אומר בין עירובו בין לא עירובו - והא דאמר שמואל בגיטין בהזורק לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים בגגו של חבירו אומר ר"י דהתם לקלוט ולהוליך לביתו קאמר. לכאור' ד' התוס' אזלי על עיקר מה דס"ל לשמואל נמי דהלכה כר"ש, אבל אי"ז שייך לדבריו שאמר בין עירובו בין לא עירובו. ואולי י"ל דאם שמואל היה ס"ל כרב דבעירובו גזרי', י"ל דמה"ט לא יעמוד אדם בגג וכו', כיון דגג יחידי הוי כעירובו, ואיכא למיגזר דאתא לאפוקי כלים ששבתו בבית. אבל לכאור' ז"א, דא"כ בלא"ה יל"ה ק"א איך התיר ר"ש מגג לגג, והא גג יחידי הוי כעירובו ושכיחי שם כלי הבית, וכה"ק התורי"ד, ועכצ"ל כמו שתי' שם ד"אנה מחלק רב בין עירובו לשלא עירובו דוקא בחצר דשכיחי תמיד כלים דבתים בחצר שכל תשמיש הבתים בחצר הוא אבל אין דרך הבתים להשתמש בגגין וכל מילתא דלא שכיחא לא גזרי בה רבנן", וא"כ בגג ל"ש כלל האי גזירה. ועי' רש"י ואבהעו"ז פט, א.

תוד"ה ושמואל אומר בין עירובו בין לא עירובו - והא דאמר שמואל בגיטין בהזורק לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים בגגו של חבירו אומר ר"י דהתם לקלוט ולהוליך לביתו קאמר דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירובו אפילו לר"ש כן אסור מגג וחצר לבית. כ' החזו"א בסי' קד סקכ"ה "כגון שהיה בחצר כשקדש היום ונכנס לחצר חברו ופשטן, אסור להביאן לבית, וראי' לזה מהא דאמר גיטין ע"ט ב' דלא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים בגגו של חברו ופי' בתו' דהיינו להביאן לבית, ואע"ג דלא שבתו בחצר כשקדש היום, וע"כ דלא בקידוש היום תליא מלתא, ומבית לחצרות לא גרע מחצרות לבתים, והלכך מי גשמים שירדו לבית אסור להוציאן לחצר חברו, וכש"כ בגדים שפשטן". ולול' ד י"ל דכוונת התוס' לאיסור להוציא מבית לחצר ומחצר לבית, ואי"ז שייך כלל לדין 'כלי ששבת', ולעולם אין שביטה אחר ביהש"מ. ובאמת אם יניח בגגו יהיה מותר לו אח"כ להכניס מגגו לביתו, והא דאסר שמואל היינו להוליכו לביתו מגגו של חבירו מיד.

ואמנם מצינו בד' הראש' דאין 'כלים ששבתו' אחר ביהש"מ, דהריטב"א לקמן צט, ב כ' "ועוד דקולט נמי היאך יביא לתוך הבית דהא מתני' אפילו בגשמים שירדו מע"ש מיירי וכיון דשבתו בתוך הגג בביהש"מ אסור להכניסן לתוך הבית, ודוחק הוא להעמידה בגשמים שירדו בשבת דוקא", והרשב"א בעבוה"ק כ' "היה עומד ברה"י קולט ומצרף מן המזחילה שבגג חברו ומן הצנינור ואפילו מן הגג ושותה, ובלבד שלא יכניס לבית עד שיערבנו, ואם היו מי גשמים שירדו בשבת מותר ואפילו להכניס לבית לפי שלא קנו שביטה כמו שיתבאר". ויל"ע בלש' הראש' בגיטין עט, ב אם משמע קצת כד' החזו"א דהטעם שאסור לטלטל מבית לחצר וכו' הוא לעולם מצד 'כלים ששבתו', וע"כ דאפי' באמצע שבת כ"ה הדין. וע"ע משי"נ להלן צט, ב בד' התוס' שם. ובס' מגי"ס שבת ע' תסד הביא סייעתא לסברת החזו"א ממש"כ הראשונים גבי תחומין דיש שביטה מאמצע שבת, והרמב"ן כ' "כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים דזהו תחלת היום שלו וקונה לו עירוב", וה"ה הכא. אמנם החזו"א ס"ל הכי גם אם בתחילת שבת קנה שביטה במקו"א כמפו' בדבריו, וזה ל"ש להאמור בתחומין. ועי"ש עוד סברת הגאון ר"ש אויערבאך שליט"א על כומתא וסודרא שנפלו ולא היה בדעתו להשאירם בחצר.

האיסור דהוי כמוציא מהראשונה לשלישית, א"כ אפי' שכלים אלו לא שכיחי בחצר השניה, אבל איסור ההוצאה הוא מחמת החצר הראשונה ולא מחמת השניה. ומלש' רש"י להלן צב, א נראה דאפי' אם היה הדין דמותר להכניס מלא עירבו לעירבו, מ"מ כלים שיצאו מעירבו ללא עירבו אסור להחזירם, וצ"ל דאפי' אם אין גדר הגזירה שנעשו החצירות כבתים, מ"מ הכלים ששבתו בהם דינם כשבתו בבית.

עוד יל"ד לפמש"כ הרשב"א (בתי' הא'), ז"ל "וא"ת ומ"מ כי איכא כומתא וסודרא לגזור, י"ל דוקא בשעה שהוא לבוש לא גזרינן כלים ששבתו בחצר משום לתייה דכולי האי לא חיישינן דילמא פשיט להו ומפיק להו אבל אי פשיט להו אסרי כלים ששבתו בחצר משום לתייה, א"כ י"ל דבכל ענין שרו דכומתא וסודרא דפשיט להו בחצר מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרינן", איך הדין כשיצאו כומתא וסודרא לחצר, דהרי שי' הרשב"א דכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול ד"א בחצר עצמה, וכמש"כ בעבוה"ק "אבל כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות עד שיערבו וישתתפו", וא"כ האם ככה"ג אסורים גם הכלים ששבתו בחצר בטלטול יותר מד"א בחצר עצמה, דלמא אתי לאחלופי בהאי כומתא וסודרא. ואי הכי, יוצא היכ"ת שכלים ששבתו בחצר נאסרים באמצע שבת בטלטול ד"א בחצר, כשבאו לשם כומתא וסודרא, וחוזרים וניתרים כשיצאו משם אח"כ הנך כלים. וצ"ע. (ואי נימא דגזירת עירבו אינה אוסרת טלטול בחצר עצמה, א"כ אף כשבו כומתא וסודרא לחצר, הרי ניכר שהם חלוקים מכלי הבית, ולא יבואו לטעות בזה). אמנם מעצם ד' הרשב"א שיש לו צד דביאת הכומתא תעשה איסורא כעין 'עירבו', ע"כ מבוי' דאין הגדר של גזירת עירבו דהחצירות נעשים כבתים כיון שהותרו בהם ע"י עירוב, דזה ל"ש כשלא עירבו ע"י ביאת כומתא וסודרא לחוד. ורק דגדר הגזירה עצמו יתכן דעשו את החצר כעין בית כדי שלא יבוא לטלטל וכו', אבל לא דעצם העירוב משוי לחצר כבית.

תוד"ה ושמואל אומר בין עירובו בין לא עירובו - והא דאמר שמואל בגיטין בהזורק לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים בגגו של חבירו אומר ר"י דהתם לקלוט ולהוליך לביתו קאמר דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירובו אפילו לר"ש כן אסור מגג וחצר לבית. ויל"ע דלש' הגמ' בגיטין הוא "לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו שכשם שדיוורין חלוקין מלמטה כך דיוורין חלוקין מלמעלה", ולפמש"כ התוס' הר"ז גם בחצר ולא רק בגג, אע"ג דאי"ז דיוורים חלוקים למטה. והתוס' בגיטין שם העירו בזה קצת, ז"ל "ומיהו לישנא דכשם שדיוורין חלוקין למטה כו' משמע דמגג לגג קאמר ושמא שמואל נמי נקט מילתיה ככולי עלמא לרבנן מגג לגג לר"ש מגג לבית". וצ"ע אם י"ל דמ"מ כלפי הגגין ע"כ בעי' איזה חילוק דיוורים מכח למטה, ובלא"ה לא יהיה איסור להכניס לבית. ואפשר לומר טעם בזה, דלעיל פט, א אמרו בגמ' לדעת ר"מ "דכל למעלה מי' רשות אחת/אחריתי היא", וא"כ יש בגג מתיר מיוחד מה"ט אלא דמ"מ אסרי' ע"י דהוי קצת כבית ע"י טפילותו לחילוק דיוורים למטה, וצ"ע. (ובמקו"א נת' דהיתר ר"ש מגג לגג אינו כדעת ר"מ, אלא לעולם ס"ל דכשם שדיוורים חלוקים למטה וכו', ואעפ"כ התיר את הגגין כמו שהתיר חצר וקרפף, דל"ל איסור רשויות אלא במקום דירה וכלש' הר"מ בפיה"מ ר"פ. ושמואל דאסר מגג חבירו לביתו זהו משום 'כשם' שמודה בזה ר"ש, ואעפ"כ למרות הכשם' לא אסר מגג לגג, ובלאו הכשם' גם לא היה אוסר מגג לבית, כיון דמחד גיסא הרי הגג ל"ה קרפף לאסור כמבית לקרפף, ומאידך גם ל"ה מקום דיוורים).

והנה רש"י כ' דהא דאסרי' לר"מ מגג לקרפף הוא משום גזירה דתל, וצ"ע דבלא"ה הא גג דמי לחצר, וא"כ ייאסר מגג לקרפף כשם שאסור מחצר לקרפף. ואולי י"ל דהאי טעמא דכל למעלה מי' וכו' הוי טעם שלא לדון את הגג לאיסור ע"י גדר תשמישו, דכל למעלה מי' אין משמעות לצורת ההשתמשות ברשות, ולכן אין לאסור מגג לקרפף מהאי דינא דחצר וקרפף. והנה הנצי"ב נקט בשי' רש"י דאף מחצר לחצר אסור בדליכא שותפות, (וכשם שלא התיר רש"י טלטול

אמר רב הלכה כרבי שמעון

בהאי דינא דקי"ל דכלי ששבת בחצר מותר לטלטלו מחצר לחצר, הנה בפיר"ח בשבת קל, ב' כ' ושמעון מינה דרבנן פליגי על ר"ש דשרי דרך גגות ודרך חצירות ודרך קרפיות ואע"ג דאמר רב הלכתא כר"ש בפרק כל גגות העיר רשות אחת הן לגבי אומל לא שרינן בכה"ג דבהדיא קי"ל הלכתא כרבנן וככלליה דרבי עקיבא דאמר כל מלאכה שאפשר לה לעשות מע"ש אינ' דוחה את השבת והבאת אומל כיון שאפשר לו להביאו מע"ש ולא הביאו אין הבאתו דוחה את השבת אפילו לענין עשיית פסח דכרת הוא לא מייתינן אומל למול בנו או עבדו כדי שיותר לו לעשות פסח ולא שנא להו לרבנן לא דרך רה"ר ולא דרך גגות וקרפיות וחצרות הכל אחד הוא ובכל אסור.

וכ' ע"ז הר"ף שם "ואנן קשיא לן פסקא הדין דפסקו ראשונים חדא דהא אפסיקא הלכתא בהדיא כר"ש דאמר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיות כולן רשות אחת ומותר לטלטל בכלן ואפילו איסורא ליכא בדבר של רשות וכ"ש בדבר מצוה ועוד דהא עבדו עובדא כר"ש כדאמרין לעיל וכו' וקיימא לן דמעשה רב בכל מקום והני ראיות כוליהו דגמרי מינייהו רבוותא דלא מייתינן איזמל דרך גגות וחצרות וקרפיות איכא פירכא לכל חדא מינייהו וליכא למיגמר מינייהו דהא דאפסיקא הלכתא כר"ש דאמר כל דבר שאפשר לה לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת ליכא למיגמר מינה אלא דלא דחינן שבת ומייתינן דרך רה"ר בלבד כר"א אבל לאתויי דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיות לא שייכא בהא מילתא כלל אלא פלוגתא דר"ש ורבנן היא דרבנן סברי דרך גגות ודרך חצרות איכא בהו איסורא משום שבות ולא דחינן לההיא איסורא אפילו במקום מצוה ור"ש סבר דרך גגות וחצרות וקרפיות רשות אחת ומותר לטלטל במילי דרשות וכ"ש במילי דמצוה וכבר אפסיקא הלכתא כר"ש בהא נמי".

והר"מ בהל' מילה פ"ב ה"ו כ' "מכשירי מילה אינן דוחין את השבת, כיצד הרי שלא מצאו סכין אין עושין סכין בשבת ולא מביאין אותו ממקום למקום, ואפילו מביי מיעורב אין מביאין אותו מחצר לחצר, ואין עירוב מדבריהם נדחה מפני הבאת הסכין הואיל ואפשר להביאו מערב שבת", ולא חילק דבסכין ששבת בחצר מותר, ואדרבה מדלא כ' דאסור לטלטלו מבית לחצר משמע דלא איירי בסכין ששבת בבית, ומשמע דס"ל כפסק ר"ח בזה. (ואולי יש לדחות דנקט בסתמא שעירבו בתים עם החצירות, ורק המבוי לא היה מעורב, ולכן האיסור מתחיל רק בטלטול הסכין ששבת בבית מחצר לחצר). וכן נקטו בש"י הר"מ בשל"ג בשבת שם ובב"ח יו"ד סי' רסו, ועי' כס"מ. אבל מאידך בהל' עירובין פסק כר"ש לגמרי.

וכ' האו"ש שם "נראה דאולי טעמי דר"ח דסבר כיון דסכין של מילה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, דלא גרע מסכינא דאשכבתא, ורק למצותו מותר לטלטלו, והנה ביהש"מ דעיולי יומא הוי אסור לטלטלו כלל, לא שייך לאחשובי אותו כמו ששבת בחצר, דניהוי כל החצירות וקרפיות כולן רשות אחת, דכיון דלאו בר טלטול הוי כלל, ותו כי הגיע זמנו לטלטול מצוה ביום השבת אסור לאפוקי יתיה מחצר לקרפ, והוי כאלו השתא הובא דרך מלבוש לחצר, דאסור להוציא לחצר אחרת, ולפי זה אין האיסור משום דשבת בבית, רק הסיבה, דשבת בחצר לא בבית אוקים יתיה ברשות חצירות, והוי כמו ששבת בכל החצירות, כיון דהוא בחצר, ולאפוקי עומד מחצר לחצר, דכולהו לא בת דירה הוי, אבל כאן דביה"ש לאו לטלטול חזי לא הוי כמו ששבת ברשות חצירות, כן נראה לאמר בטעם רבינו חננאל וכו' ולא הוי האיסור משום ששבת בבית, והוי כיוצא חוץ לרשותו וחוץ לתחום, רק דאימתי חצירות וקרפיות וגגות רשות אחת הן בזמן ששבת בחצר". (ובהל' עירובין פ"ג כ' האו"ש "לולא דמסתפינא הוי אמינא דכלים דוקא נקיט, אבל אוכלין אע"ג ששבתו תוך החצר אסור להכניסן לחצר חבירו בלא עירוב. וטעמא, דבית הוי מקום פיתא, ואוכלין סופן לבוא לבית להיאכל במקום מוצנע, והוי כמאן דשבתו בבית, ודינן ככלים ששבתו בבית, דלזה אין החצירות וקרפיות רשות אחת. ולכן לא מצאנו רק באיזמל פרק ר"א דמילה, וגבי אלונתית ושמן דלסיכה בסוף חבית,

וספר תורה בכל גגות, אבל במידי דקיימי למיכל לא מצינו שיהא כל החצירות רשות אחת, וטעמא כדאמרן, ועי"ש מש"כ על פירות בראש הכותל וגשמים בגג חבירו, ואולי זה אזיל לפי סברתו הנ"ל דבעי' מתיר של שבתו בחצר ול"ב אסור של שבתו בבית. ועוד יל"ע בדבריו מהא דאמר' לעיל מט, א' "זו מביאה מתוך ביתה ואוכלת וזו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מחזרת מותרת לתוך ביתה וזו מחזרת מותרת לתוך ביתה", ומשמע דגם גבי אוכלים שייך הענין של שבתו בבית). וכפי דרכו י"ל להיפך, דלעולם איירי בשבת בבית אבל אין לו את החומרא הזו כיון דהוי מוקצה וחשיב כלא שבת כלל בשום מקום, ולכן לפי ר"ש מותר ולרבנן אסור. אבל אי"ז מתיישב בלש' הר"מ דאסור גם מחצר לחצר, וגם דלא מתברר לפ"ז למה הכא פסקי' כרבנן ולא כר"ש.

ואמנם לש' הר"ח אינו מתיישב לדרכו של האו"ש, ומשמע בדבריו דהילכתא כרבנן (דר"ש), כיון דהילכתא כר"ש, וצ"ע. וכן לש' הריב"ן שם "דהילכתא כרבנן דאמר גגות וחצירות רשות לעצמן וקרפיות רשות לעצמן דאין תשמיש תדיר בקרפף כבבית לפיכך אין מטלטלין מזה לזה. משום דאיפסקא היל' כר"ש דהויא מלאכה שאפשר לעשותה מער"ש להביא האיזמל", (ואולי כוונתו לב' דברים, א' הלכה כרבנן דר"ש, ב' הלכה כר"ש, דתרווייהו צריכי). ובראב"ן סי' שע' כ' "ואע"ג דאמר רב הלכה כר"ש, לגבי איזמל לא שרינן בכה"ג דבהדיא הלכה כרבנן בכללו של ר' עקיבא דאמר כל מלאכה שאיפשר לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת ואמרין אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' עקיבא, והבאת איזמל כיון דאיפשר להביאו מערב ולא הביאו אין הבאתו דוחה את השבת דלא בעא להו לרבנן לא דרך רה"ר ולא דרך חצירות וגגות דבכל גווי אסור". והאשכול ה' מילה כ' "ואם אפשר להביאו לאיזמל דרך גגות דרך חצירות דרך קרפיות כוליהו רבואתא אסרי ואמרו לית הלכתא כר' שמעון לגבי איזמל. אבל הגאון ר' יצחק ז"ל שרי להביאו דרך גגות כר' שמעון". ובשבה"ל ה' מילה כ' "ופסקי' רבוותא דלית הלכתא כר"ש לגבי איזמל ואע"ג דבפרק כל גגות העיר איפסיקא הלכתא כר"ש דהא איפסקא הלכתא כר' עקיבא והבאת איזמל כיון שאפשר להביאו מערב שבת אין הבאתו דוחה שבת ואפי' דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיות אסור". וצ"ע. ועי"ע בהעיתור ה' מילה ח"א מש"כ על גזירת רב בעירבו דדלמא אתי לאפוקי כלים ששבתו בבית מחצר לחצר אחרת, וכן עי' בערכי תו"א ערך רבי יהודה הגוזר.

והובאה הך שי' גם בטור יו"ד סי' רסו, ז"ל "ואיזהו הן מכשירים שאינו דוחה שבת אין עושין סכין למול בו ולא מביאין אותו ממקום למקום ואפי' להוציאו מהבית ולהביאו דרך גגין חצרות ומבואות שלא ערבו אסור אבל שבת באחד מהם מותר להביאו מזה לזה אע"פ שערבו חצרות עם הבתים ובעל העיטור לא התיר אלא בשלא ערבו חצרות עם הבתים אבל ערבו דשכיה מאני דבתים בחצר לא ויש מחמירין לאוסרו להביאו מזה לזה אפי' שבת בהן וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה". אמנם השו"ע גם שם פסק בבירור "אבל מכשיריה אינם דוחים, כיון שהיה אפשר לעשותה מבעוד יום. ולפיכך אין עושין סכין לימול בו, ואין מביאין אותו ממקום למקום, ואפילו להוציאו מהבית (ולהביאו) דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו. אבל אם שכח הסכין בגג וחצר, מותר להביאו מזה לזה, אפילו עירבו חצירות עם הבתים".

ובמאירי בשבת שם כ' "שגדולי המפרשים כתבו על הגאונים שחס ושלום שטעו בדבר פשוט כזה אלא שהם סוברים שמה שהעידו על מעשה הנזכר בפרק זה שהיה באיזמל ששבת בתוך הבית וקראו לדבר זה ברצון ר' שמעון שמאחר שר' שמעון מתיר כלים ששבתו בתוכם אף במקום הרשות דין הוא שיהא מתיר באיזמל אף בשבת בבית ועל זה אמרו שאין הלכה כר' שמעון להתיר בשבת במקום מצוה את האסור בו משום שבות וממה שאמרו באיזמל שהעמידו דבריהם במקום כרת". וגם לפ"ד האו"ש כן נפקא דהאי סכין אפי' אם שבת בחצר הוי כמי ששבת בבית, אלא דלהאו"ש כן ה"ה גם לר"ש, ואילו בראש' מב' דהדבר תלוי בפלוג'. וטעם התליה בפלוג' ר"ש ורבנן נראה במאירי דר"ש מיקל באיסורים אלו, ולכן במקום

בסתמא דר"ש מיקל טפי, אלא דכיון דר"ש 'מתיר' בשבתו בתוכן, (ואפי' מחצר לקרפף), יש לו להתיר לצורך מצוה גם בשבתו בבית. והוא דהוכיחו הנך ראש' דקי"ל כר"ש מהא דאמרי' דבאיזמל וכו' העמידו דבריהם במקום כרת, אולי יש לפרש דבריהם כך, דהנה בגמ' לעיל סח, א מבו' דהתירו שבות דלית ביה מעשה לצורך המילה, (ונחלקו הראש' האם ההיתר הוא על כל אמירה לנכרי או דוקא בשבות דשבות), וכ' המרדכי בשבת רמז תסז "וקשיא לן אדפריך ליה מהזאה ליפרוך ליה מאיזמל דהוי נמי טילטול והעמידו דבריהם דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רה"ר כך אין מביאין אותו דרך גח"ק וי"ל דאי הוה פריך מאיזמל הוי מצי לשנויי מאן חכמים ר"מ דאמר פרק כל גגות גגות רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן וקרפפות רשות לעצמן ואנן כר"ש סבירא לן דאית לו רשות אחד הן דכוותיה פסקינן פ' כל גגות ומקשה ליה מהזאה דהכי הלכתא וכו' וא"ת כיון דהלכה כר' שמעון אמאי קאמר דלימרו לנכרי לייתי אינהו גופייהו דרך גח"ק ויש לומר אה"נ אבל המים שבתו בבית והא דאמר ר' שמעון רשות אחת הן היינו לכלים ששבתו בתוכם והכא חמין שבתו בבית וכן משמע הלשון דקאמר לייתו מגו ביתאי וא"ת ולר' מאיר אמאי העמידו דבריהם במקום כרת באיזמל משום דגגות וחצרות שני רשויות הן לר' שמעון נמי יעמיד דבריהם להביא חמין ע"י נכרי דבית וחצר ב' רשויות הן ויש לומר לר' שמעון ליכא אלא חדא איסורא דהיינו להוציא מן הבית ששבת בו לחצר אבל מחצר לגג ולקרפף שרי אבל לר' מאיר איכא תרי איסורי מבית לחצר ומחצר לגג או לקרפף ומש"ה לא התירו לא ע"י ישראל ולא ע"י נכרי והעמידו דבריהם ובטלו מצות מילה עד למחר ואף אם טרחו צרכי סעודה ופיגו טעמן", וא"כ י"ל דאם אמרי' דבאיזמל וכו' העמידו דבריהם וכו', והרי בסתמא משכח"ל גוי שם, ואעפ"כ לא אמרי' ליה להביא אע"ג דהוי שבות דשבות, וע"כ דאין הלכה כר"ש ומה"ט הו"ל כתרי איסורי ולא דחי' להו, אבל אם ההלכה כר"ש הרי אי"ז אלא חדא איסורא, ודחי' ליה במקום מצוה באמירה לנכרי. וצ"ע בכ"ז.

בכומתא וסודרא

מתיב רב ששת רבי שמעון אומר אחד גגות אחד חצירות ואחד קרפפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית אי אמרת בשלמא דעירבו היינו דמשכחת לה מאני דבתים בחצר אלא אי אמרת בשלא עירבו היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא. י"ל ע אמאי לא תי' בגמ' דמשכח"ל כלים ששבתו בבית הנמצאים בחצר בלא עירבו כשהוציאם באיסור, ובפשטות י"ל דמשני שפיר דמשכח"ל בהוציאם דרך מלבוש. אבל באמת מצינו בזה חילוק בין הוציא בדרך היתר או בדרך איסור.

דהנה בתורי"ד בסוג' כ' "הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא פי' כיון שהוציאן דרך מלבוש מותר לטלטלו בכל אותו חצר אע"פ שלא עירבה כיון דברשות הוציאן אבל מחצר לחצר אסור ואם עירבו החצרות כולן הן כאחת ומותר לטלטלן מחצר לחצר ואע"פ שהבית לא עירב כגון שהי' אכסניא ממבו' אחר שאינו יכול לערב עם אלו שרה"ר מפסקת ביניהם ובה לבוש בכליו והפשיטן בחצר זו כיון שברשות ובהיתר הביאן דרך מלבוש מותר לטלטלן מחצר לחצר שעירבו דכיון דעירבו יחד כולהו כחצר אחת דמיינן", ומתור"ד משמע דההיתר לטלטל את הכלים ששבתו בבית בכל החצר עצמה, הוא רק מחמת שבאו לשם בהיתר, אבל בלא"ה אסור לטלטלן גם בחצר עצמה, וכפה"נ דהשיעור בזה הוא ד"א. והרעק"א בגי' שו"ע סי' שנה (ונד' בחי' פז, ב) נקט דבבבא עצה ג"כ אסור בטלטול מחוץ לד"א, אבל מבו' שם עוד דבהוציא באיסור אסור לטלטל גם בתוך ד"א, דכ' "הא עד מקום מושב הבה"כ טלטול בהיתר, ואזי איסור הטלטול בחצר השותפים רק בטלטול ד"א אבל בפחות מזה מותר וכו' כיון דמכא דאפסקי' מקום פטור לא היה הטלטול באיסור אינו אסור בטלטול חצר חבירו רק במחוץ לד"א", הרי דבלא"ה גם בתוך ד"א היה אסור. (וילה"ס דלפי מש"כ הרעק"א בשבת קל, ב מבו' דבהכניס מבית לבית אסור לטלטל שם יותר מד"א, האם כן הוא הדין בהכניס מחצר לבית, וכן האם בהכניס באיסור יאסור

מצוה יש להתיר לפ"ד גם בכלים ששבתו בבית. (ואולי י"ל דהס"ת שהעבירו בשעת הסכנה איירי נמי בשבת בבית, והקלו לצורך מצוה אליבא דר"ש, אבל אינו נראה כן בלש' הברייתא שכ' "היינו מעלין ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר"). וי"ל עוד ע"ד מש"כ מהרש"א שם, ז"ל "הנראה ליישב דעת הרבוותא דלא העמידו דבריהם באיזמל במקום כרת אלא לרבנן דאפילו בכלים ששבתו בתוכה אותם אסור לטלטל דרך גגות וחצרות וקרפפות ומשום הרואה דמטלטל האיזמל דרך גגות כו' ואתי נמי להתיר לדבר הרשות אבל לר"ש דשרי בכלים ששבתו בתוכו אפילו לדבר הרשות לא ניחא דהעמידו דבריהם בכלים ששבתו בבית דלית ביה כ"כ למיחש משום הרואה דמי ידע שהכלים שבתו בבית ולא אתו להתיר לדבר הרשות".

ולגופן של דברים, הנה הכלל העולה מד' הראש' הוא דלית הילכתא כר"ש לגבי איזמל, והמאירי פי' דהכוונה היא לאיזמל ששבת בבית, ור"ש מתיר גם בזה לצורך מצוה כיון שהוא מיקל באיסור רשויות, אבל בלש' הר"מ לפ"מ שנקטו ודקדקו השל"ג והב"ח והאו"ש הרי מבו' דאסור גם איזמל ששבת בחצר, ומש"כ האו"ש דלאיזמל אין את ה'מתיר' של שבת בחצר, אי"ז מתיישב בלש' הראש' שכ' דלית הילכתא כר"ש באיזמל. וע"כ לפרש הדברים כפשוטן דאע"ג דקי"ל כר"ש דמותר לטלטל בחצירות כלים ששבתו בתוכן, מ"מ לגבי איזמל דמילה קי"ל כרבנן דאסור לטלטלו גם בשבת בחצר. וטעם הדבר י"ל בא' מב' אופנים. או דס"ל דכל היתר ר"ש הוא רק בדא"א מבעו"י, והיינו דכלים ששבתו בחצר זו בביהש"מ והיה נצרך להם מתחילה כאן ובהמשך בחצר אחרת בהא התיר ר"ש, אבל בלא"ה גם לדידיה אסור. או דבשאר צרכים מודה דאי"צ לעשותם מבעו"י אבל צורך מצוה ל"ח צורך להתיר טלטול מחצר לחצר, אא"כ לא היה אפשר מבעו"י שאז זה דוחה את השבת. (וכדאמרו "מישחק קונדיטון לא אנשיתון ומייתי איזמל אנשיתון ידחה עד למחר", וגי' הגה"מ הל' מילה שם "למישתי קונדיטון לא אנשיתון"). ואמנם ר"ש עצמו אולי התיר בכל גוונן, וכמובא בסוג' שהתיר טלטול ס"ת לקרות בו, וכן טלטול שמן ואלונגטית, אבל בהא לית הילכתא כוותיה וכדאמרי' דאין מטלטלין איזמל כיון שיכול היה להביאו מבעו"י. וכבר כ' התוס' בשבת שם "כי מסיק ברצון ר"ש אתי שפיר דקאמר שכחו שאם היו נזכרין מע"ש היו מביאין משום דפליגי רבנן עליה", ולש' התורא"ש הוא "למאי דמסיק אלא ברצון ר' שמעון ניחא דקאמר שכחו דאם היו זכורים מערב שבת היו מביאים שלא לעבור על דברי רבנן דפליגי עליה וכששכחו סמכו על ר' שמעון בשעת הדחק", ואולי כוונתם רק קודם שנקבעה הלכה כר"ש לגמרי.

ובאמת נראה להוסיף, דהנה הך דינא דהתיר ר"ש טלטול בכל הרשויות לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בבית, באמת צ"ב בטעם הדבר, דאמנם נת' באחרו' בכמה דרכים ענין כלים ששבתו בבית וגדר איסורו, אם מחמת דחשיב כהמשך מעשה הטלטול, ואם מחמת דהוי כהוציא את הכלי כעת מהבית, ואם מחמת השתייכות החצר לבית, וכהנה עוד, אבל עיקר הדבר צ"ע דכיון דגזרו חכמים איסור רשויות כדי שלא יבואו להוציא מרה"י לרה"ר, מה לי שבתו בבית מה לי שבתו בחצר, ואף לא מצינו 'כעין דאורייתא' לחילוקים אלו. (ועי' גאו"י לעיל עז, א שנתן טעם בזה). וע"כ דבעצם טעם התקנה היה ראוי לגזור על כל טלטול מרשות לרשות, אלא שהתירו ברשויות אם הם שוות, ואסרו כלפי כלי הבית שאין בהם צורך כ"כ לטלטלן ממקום למקום, (וגדר האיסור הוא כביאורי האחרו' כנ"ל), ור"ש מתיר טפי גם מקרפף לחצר וכו' ולא נשאר לו כי אם איסור כלים ששבתו בבית. ולכן אמרי' דצורך מצוה אינו צורך כ"כ להתיר דבר זה כפי שסובר ר"ש, או דכל צורך שאפשר לו ליעשות מבעו"י עדיין הוא אסור. (ובד' הראש' היה אפ"ל דהאיסור בזה הוא רק מחצר לקרפף וכד' מקום שאסרו בו רבנן, וכך נראה להדיא בלש' ריבב"ן הנ"ל, אבל בר"מ מבו' דאפי' מחצר לחצר אסור). ומקור לזה מעצם ד' המאירי הנ"ל, שכ' "שמאחר שר' שמעון מתיר כלים ששבתו בתוכם אף במקום הרשות דין הוא שיהא מתיר באיזמל אף בשבת בבית", ולא נראה כוונתו

אחת כשנפל לא אסרי להו בתים, דהא שרי לאפוקי מבתיים לחצר הואיל והותר למקצת שבת, ומשמע דלולי ד'הותרה' היו הבתיים אוסרים את הטלטול בחצר, ורק דמאחר דהותר למקצת שבת ל"ה כחצר שאינה מעורבת אלא מותר גם להוציא לשם את כלי הבית. ועצ"ל כמש"כ הב"מ בסי' שמט דכוונת רש"י בשבת היא בכלים שלא שבתו בבית, (והיינו בכומתא וסודרא שהיה לבוש בהם מבעו"י), ע"ש. ואדרבה י"ל דמה"ט רש"י שם הביא את פלוג' רבנן ור"ש וכו', והיינו דבהא לכו"ע מותר דגבי כלים ששבתו בחצר הכל הוי רשות אחת, אבל בשבתו בבית באמת אסור. (אבל מאידך רש"י לעיל סג, ב כ' "אהני ליה מיהא לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו, וכלים ששבתו בבית היחיד שבטלו רשותן אצלו, דאי לאו הכי אסירי לטלטלי ביה כדאמרינן במסכת שבת בפרק ר' אליעזר", ואולי משמע קצת דלולי הא דאמרי' במס' שבת דגזרי' על המבוי וכו' לא היה אסור לטלטל במבוי כלים ששבתו בבית).

והנה הביאו בגמ' ברייתא כרב, דאי' שם "וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר בגגין מותר לטלטלן בגגין", ובפשטות הכוונה היא כלפי טלטול בחצר עצמה ובגג עצמו, ואמנם התוס' בע"ב כ' פ"י בכל חצירות דאי באותו חצר ותו לא אפילו שבתו בבית נמי", אבל רש"י כאן כ' "מותר לטלטלן בחצר - אע"פ שלא עירבה והוא הדין לשאר חצירות", ומשמע דהנידון הוא כלפי טלטול ברשות עצמה, וכנ"ל. וא"כ נראה בפשטות דכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול גם בחצר עצמה, (ד"א או אפי' כמלא נימא, וכמו שדנו האחרון). אמנם אמרו כן גם גבי גג, וא"כ יהיה משמע דהך אסור איננו רק בחצר שהיא של רבים אלא גם בגג שהוא של יחיד, והביאוה"ל בר"ס שע"ב כ' ע"ז בשם הב"מ דל"ש לומר כן, ז"ל "כי מה ענין בית של יחיד לחצר שלא עירב שרשות רבים שם ושייך לתא דר"ה ונתנו חכמים עליו דין ר"ה אבל בבית מה ענין לחלק ברה"י גמור בין תוך ד"א לחוץ לד"א ובודאי היתר גמור הוא". (ולפ"ד הביאוה"ל י"ה"ס דאם כל האיסור לטלטל ד"א בחצר היא מחמת היותה רה"י כלפי כלי הבית, ולכן בבית אחר ל"ש אסור זה כיון דלא דמי לרה"י, א"כ לדעת רבנן שאסרו מקרפף לחצר יהיה הדין דמותר לטלטל ד"א בחצר עצמה, כיון דאיסור הוצאה מקרפף לחצר אינו מחמת שהחצר דומה לרה"י. וצ"ע). ואולי לכן אמרו חצר לש' יחיד וגג לש' רבים, כיון דבגג עצמו בכל אופן מותר, ורק מגג לגג אסור לטלטל כלים ששבתו בבית, ואילו בחצר אסור גם ברשות עצמה ד"א או כמלא נימא. ויל"ד לדחות את עיקר הדיוק מהברייתא, עפ"ד התוריד הנ"ל, והיינו דהברייתא אתא לאפוקי דהוציא כלים ששבתו בבית לחצר באיסור, בהא אסור לטלטל גם בחצר עצמה, אבל בכומתא וסודרא האיסור הוא רק מחצר לחצר.

ועכ"פ לפי פשטות הברייתא, (אם לא נימא דנקטו שבתו בחצר כי זה המקרה הפשוט להימצאות כלים בחצר), מבו' דגם לגבי גזירת תל' שייך המושג של 'כלים ששבתו', וכש"ג במקור'א דגזירת תל' היא מלתא דחילוק רשויות, ולכן כלים ששבתו בחצר אסור להוציאם מגג לגג כיון דחשיב כאילו מוציא עתה מן החצר לגג, וכן להיפך דאם שבתו בגג אסור לטלטלם מחצר לחצר. וכך נראה בד' הרשב"א להלן צב, א שכ' "גג גדול סמוך לגג קטן גדול מותר וקטן אסור. הא מתני' ככו"ע אתיא, לרבנן דאמרי דגגין כל אחד רשות לעצמו קטן אסור אפי' לכלים ששבתו בתוכו דנפרץ הוא במלואו למקום האסור לו, ולר"מ אסור לכלים ששבתו בחצר וכ"ש לכלים ששבתו בתוך הבית, ולר"ש לכלים ששבתו בתוך הבית דוקא". אכן בהג' הגר"א על התוספתא תיקן הגי', וז"ל הברייתא לפ"ד "כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בגגין ובלבד שלא יהיה גג גבוה", ולפ"ז אדרבה מבו' דגבי האיסור מגג לחצר אליבא דר"מ שהוא מגזירת תל, ל"ש כלל ענין כלים ששבתו לאסור.

ובש' התוס' בזה, הנה בע"ב כ' דבאותו חצר מותר לטלטל אפי' בשבתו בבית, (ועי' מהרש"א שם, ויל"ד לפ"ד). אמנם בשבת ו, א כ' "ארבע רשויות לשבת - ק' לרשב"א ליתני ה' רשויות דהא קרפף יותר מבי"ס שלא הוקל"ד הזורק מר"ה לתוכו או איפכא חייב ואין מטלטלין בו אלא בד"א וי"ל דההיא רה"י גמור אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד"א עשאוה ככרמלית והרי כבר שנה רה"י

הרעק"א בבית גם בפחות מד"א, או דרך ברשות משותפת יש לאסור טלטול כמלא נימא, אבל בבית לא אסור בד"א. ועכ"פ בין להרי"ד ובין להרעק"א מבו' חילוק בין הוציא דרך מלבוש או הוציא באיסור.

ובהא דכ' רש"י בשבת קל, ב דכלים ששבתו בבית והוצאו לחצר דרך מלבוש מותר לטלטלם בכל החצר, הק' הרעק"א שם בגי' "תמיה לי הא מ"מ כיון דשבתו בבית אסור לטלטלן וכדאי' להדיא עירובין דף צ"א בכומתא וסודרא וצ"ע"ג, וצ"ע איך מוכח מהכא דאסור גם יותר מד"א בחצר עצמה, והא הכא לא איירי אלא מחצר לחצר. וצ"ל דזה היה פשיט"ל דאסור גם בחצר עצמה יותר מד"א כמו שאסור מחצר לחצר, (ובמכתבו הנד' בב"מ סי' שמט כ' הרעק"א שאין זכור לו אם פשיטא כך מראה או מסברא), אלא הוכיח מסוגיין דלא נימא דאם הוציא דרך מלבוש (או אולי גם שאר הוצאה בהיתר) אז אין איסור לטלטל מחצר לחצר. וכך מפר' בחי' הרעק"א שם, ז"ל "תמיה לי, הא בגדיו ששבתו בתוך הבית אסורים לטלטל ברשות אחר, כדאייתא בעירובין בכומתא וסודרא דמבואר בהוציאן לחצירו דרך מלבוש אסור להוציאן משם לחצר חבירו, דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו, וא"כ ה"נ במכ"ש דאסורים לטלטל בחצירו שלא ע"י עירוב וכמ"ש להדיא בהריטב"א עירובין (דף עז) דמה"ט אמרינן שם אין בו ד"א רשות שניהם שולטות בו, ולא יזינו ממקומו, וכן הביא באבן העזר (סימן שפ"ו) בשם עב"ה"ק להרשב"א, אלא דשם אוסר רק טלטול ד"א".

ובפיר"ח בסוג' כ' "כגון כונתא וסודרא דאינון כלי מלבוש ולבשם בבית ויצא בחצר ונודמן לו ופשט אותם מעליו ונשאו בחצרו", ומשמע מדבריו דאם היה לבוש בהם בבית מעיקרא, כה"ג אולי ל"ה ששבתו בבית, (והאחרו' דנו בזה), ולפיכך כ' דלבשם בבית. ומש"כ ונודמן לו וכו' לכאו' רבותא היא, כיון דיסוד איסור כלים ששבתו בבית לטלטלם מחצר לחצר הוא משום דחשיב בזה כמשלים הוצאתם מהבית, וא"כ לא מבע"ל בהוציאם בדרך מלבוש בהערמה דודאי חשיבי עדיין כמונחים בבית לענין זה, אלא אפי' הוציאם למלבוש באמת אלא דנודמן לו לפושטם בחצר מ"מ אכתי חשיב ככלי בית ואינם נעשים ככלי חצר. או דס"ל דבאמת אסור להוציא בדרך מלבוש מן הבית לחצר בהערמה בעלמא, ורק נודמן וכו' הוי היתר. ואי נימא דבדוקא נקטו הכא הוצאה בהיתר ולא באיסור, י"ל דאפי' אם מותר בהערמה, לענין זה הוי כהוציא באיסור, ואסור גם בחצר עצמה בד"א או אפי' בפחות מזה. ואולי י"ל עוד דמש"כ נודמן היינו דבאמת אסור לעשות כן, כיון דכלים ששבתו בבית אסור לטלטלן בחצר (שלא בתורת מלבוש) אפי' כמלא נימא, וכמו שצידידו כן האחרו', ולפיכך משכח"ל רק בנודמן הכי, וצ"ע. אמנם שוב נראה כוונתו בפשיטות למש"כ הריטב"א, ז"ל "בכומתא וסודרא וכו' ומיהו משום הא לית ליה לר' שמעון אליבא דרב למיגזר בכלים ששבתו בחצר כדגזרינן בשעירובו, דהא בכומתא וסודרא וחביריו שיוציאום לחצר דרך מלבוש ויפשיטום שם מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרינן כלים אמטולתה", (וכ"כ הרשב"א בתי' הב', אבל בתי' הא' כ' "דוקא בשעה שהוא לבוש לא גזרינן כלים ששבתו בחצר משום לתייה דכולי האי לא חיישינן דילמא פשיט להו ומפיק להו אבל אי פשיט להו אסרי כלים ששבתו בחצר משום לתייה"), ולפיכך כ' הר"ח דהיינו בנודמן, דלעולם ל"ה מילתא דשכיחא לגזור מו"ה.

ואמנם בהא דנקט הרעק"א בד' רש"י בשבת שם דבחצר עצמה מותר לטלטל כלים ששבתו בבית גם ביותר מד"א ורק מחצר לחצר אסור, הנה בד' רש"י במכיל' בכמ"ד מבו' לכאו' ל"כ, דהנה בסוג' כ' רש"י "מותר לטלטלן בחצר - אע"פ שלא עירבה והוא הדין לשאר חצירות", ולקמן צג, ב כ' "דקיימא לן חצר שלא עירבה דברי הכל מטלטלין כלים ששבתו באוירא, דההיא כולה חדא רשותא היא", ולעיל סו, א כ' "אם שכחו ולא עירבו, מבטלין רשותן לאחד מהן, והוי כוליה חצר דידיה, ותהא מותרת לטלטל בכולה", ומכל הלין מבו' דגם בחצר עצמה איכא אסור טלטול. (וניחא לפ"ז יותר הא דרש"י נקט בכמ"ד דחצר שאינה מעורבת היא 'כרמלית', עי' לעיל ו, ב ולהלן קא, א). ולקמן צד, א כ' רש"י "ואע"ג דהשתא הוה להו חצר

שהתיר בזה לכאור, ז"ל שם סד, ב "וראייתו לר' משה הספרדי ז"ל שפי' אסור לצאת בהן לחצר בשאינה מעורבת אבל למעורבת מותר ואין צריך לומר בבית, וק"ל אם כן אפילו בחצר שאינה מעורבת ראויין הן ללבישה שם כשם שראויין לכסויי מגא, שהרי מותר לטלטל בכולה ולא אסרו אלא לצאת בהן מבית לחצר מפני שאסור להוציא כלום דרך טלטול מבית לחצר, או עבדינן כעין גזירה דילמא שלפא ומחוייב ומפקא להו ביד מבית לחצר, ועוד דלא נהיר דחצר סתם לאו שאינה מעורבת משמע". ודעת הרוקח בזה נראה לאיסור, שכ' בסי' קצט "בדא יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי ולטלטולי מבתיים לחצרות ומחצרות לבתיים ומבית לבית ומחצר לחצר ומפינה לפינה ומזוית לזוית כל זמן שעירוב זה קיים", הרי דבלאו העירוב איכא איסור טלטול גם מפניה ומזוית לזוית. (וכך הוא הלש' בסדר ר"ע גאון).

ומד' המהרי"ל (שהובאו בפוס' לגבי דין ביהכ"נ) יש ללמוד לאסור טלטול ביותר מד"א, (ולא רק בחצר שאינה מעורבת), ז"ל בהל' ע"ח "וספר לנו מעשה שאירע אליו במגנצא שהוא נחלש בחולי פעם אחד בע"ש, ומתוך כך שכח שלא הניח עירובי חצירות באותו פעם, כאשר היה רגיל להניח בכל ע"ש וע"ש, דלא היה סומך לתחילה על השתוף שנעשה אל הצבור בע"פ אולי נתקלקל ואתא לידי תקלה. ויהי בערב כשאמר במה מדליקין והגיע לומר עשרתם ערבתם זכר אחריתו שלא עירב בו ביום. ומיד שלח לשמש העיר לראות אם מצת השיתוף שעשו בע"פ על השנה עדיין קיימת לסמוך עליה, ונמצאת מעופשת וכלה דלא היתה ראויה לסמוך עליה. ואמר הרב מזה גיורתי ויראתי כל השנה בע"ש והיום נאנסתי ולא זכרתי. ושלח אחד הלומדים תופסי הישיבה לישא וליתן עמהם שלא יכשלו הציבור בטלטולא ובהוצאת מרשות לרשות בלי עירוב, והיאך יעשו בתוך בה"כ דכל העם שותפין בה. בתחילה סבר הרב לומר כשיבאו לקרא בתורה בשבת שחרית אל יטלטלו אותה עד המגדל, אך יקראו בה על העמוד שהוא מעמד החזן פני התיבה דהוי תוך ד"א. ואח"כ היה מסכים הלכה למעשה שמותר לטלטל בכולה בה"כ משום דהווי כלים ששבתו בתוכה שמותרין לטלטל בכלם. אך מן בה"כ לחוץ אל חצרה אסור לטלטל, אע"פ שהחצר שייך אליה, מ"מ הדירורין שסביב החצר אשר פתחיהן נכנסין לחצר בה"כ הן אוסרין עליו מלהתיר מטעם שבתו בתוכו. ובאותו הפעם לא רצה להתיר ע"י שיבטלו הדירורין את רשותם אל הציבור מלאסור עליהם, משום דבעינן נמי נעילת פתח או פינוי כלים כדפי' לעיל. ואמר מהר"י סג"ל דגם ע"י נעילה או פינוי כלים לא היה רוצה להתיר באותו הפעם כי הדור פרוץ וילגלו על דברי חכמים וכמצחק הוא בעיניהם". ועכ"פ יהיה מבו' דדן את הביהכ"נ כבית לגבי החצירות, ואעפ"כ מתחילה רצה לאסור גם בביהכ"נ עצמו טלטול יותר מד"א. (ואולי רק בבית של רבים ס"ל הכי, ולא בשל יחיד).

ולגבי איסור טלטול כמלא נימא, הנה האחרון (הב"מ ורעק"א וגאון) העירו מהאמור לעיל עו, ב "אין בו ארבעה מאי אמר רב אויר שתי רשויות שולטת בו לא יזיז בו אפילו מלא נימא", וביאר שם הריטב"א "דכל פורתא הוה ליה כמי שמוציא מחצר לחצר", ובתורא"ש כ' "אויר שתי רשויות שולטות בו. שהיא בטלה לחצרות מכאן ומכאן שאין לה שם חצר בפני עצמה וכל משהו ומשהו חשוב כשתי חצרות וכשמוזיז כל שהוא נמצא מוציא מרשות לרשות ואסור להזיז בו אפילו מלא נימא", וא"כ ה"נ בחצר שאינה מעורבת כלפי כלים ששבתו בבית דיש לאסור מה"ט. ובחזו"א בסי' קד סקכ"א כ' לחלק בזה, (על ד' הרעק"א הנ"ל), "ודבריו ז"ל תמוהין מאד דדוקא באין בו ארבעה אמרינן אויר ב' רשויות שולטות בו, וחשיב ככלו הוא של זה, וכלו של זה, והלכך בכל זיז כל שהוא הוי כמרשות לרשות, אבל כל שיש בו ד' ולא עירבו הוי ר"ה של ב' שותפין, והרי בית של ב' שותפין מטלטלין בו, ולא אמרינן דמוציא לביתו של חברו".

אמנם לפנינו בריטב"א כ' "דליכא למימר דהכא בשלא עירבו ולגבי כלי בית קאמר שלא יזוז בו, דא"כ אפילו כותל שיש בו ד' נמיו, וכ' ע"ז בחזו"א שם סקכ"ב "אמנם ע"כ ט"ס בדבריו ז"ל דאם כלים ששבתו בבית אסור להזיז ואין חילוק בין כותל ד' לפחות מד', א"כ

וכרמלית ולהכי נמי לא תני חצר שלא עירבו", ומבו' דהיה ק"ל למה לא תני חצר שאינה מעורבת, ות"י דכבר שנה רה"י וכרמלית. והנה חצר שאינה מעורבת כלפי כלים ששבתו בחצר הוי רה"י ממש, דמותרים בכל החצירות ואסורים בכרמלית ורה"ר, ומסתברא כוונת התוס' גבי כלים ששבתו בבית דאסורים בטלטול בחצר ד"א, והוי ככרמלית מחד וכרה"י מאידך לגבי דאו', ואי ליכא איסור ד"א בחצר אלא רק איסור מחצר לחצר, אין לזה שייכות לדין כרמלית דהא מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית. ואין לדחות דכוונת התוס' לאיסור להוציא מן הבית לחצר שאינה מעורבת, דס"ל דתקנת שלמה דע"ח הוי בגדר כרמלית, דהרי כמו כן יש גם איסור להוציא מבית לבית. (אא"כ נימא דב' גדרו איסור הם, דמבית לבית יש איסור הוצאה מרשות לרשות, ומבית לחצר גדר האיסור הוא דהחצר הוי כעין כרמלית. אבל זה עצמו טעם שיהיה איסור טלטול ד"א בחצר לגבי כלים ששבתו בבית). גם יהיה מבו' מד' התוס' כהך ש' דהאי איסור של טלטול ד"א הוא רק בחצר שאינה מעורבת, אבל בחצר מעורבת (וצ"ע בבית של רבים) מותר, ולכן חצר שלא עירבו היא גם רה"י וגם כרמלית.

ובשבת סד, ב כ' התוס' "ואנו שאין לנו רה"ר גמור דכל רה"ר שלנו כרמלית היא שהרי אין מבואות שלנו רחבות י"ו אמה ולא ס' ריבוא בוקעים בו הרי הוא כחצר שאינה מעורבת ומותרות נשים שלנו להתקשט בטבעות ובתכשיטים", והק' האחרו' דהא חצר שאינה מעורבת אינה ככרמלית גמורה שאסור בה ד"א, ומה ההוכחה להתיר בזה. ואי נימא דיש איסור טלטול ד"א בחצר שאינה מעורבת לכלים ששבתו בבית א"ש. (וא"ש יותר עצם הדין שאמרו בגמ' שם "כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו לחצר", כיון דיש איסור טלטול ד"א בחצר עצמה). עוד יל"ע במש"כ התוס' לעיל כד, ב "טלטולי ברחבה גופיה שרי - פירוש הכלים ששבתו בתוכה וכן בשביל", האם כוונתם לאפוקי שבתו בבית דאז אסורים בטלטול גם בחצר וברחבה עצמה.

ובחזו"א ס' קד סקכ"ב כ' "והלכך לא מצינו מי שיאסור להזיז מלא נימא בחצר שאינה מעורבת בכלים ששבתו בבית, וגם בטלטול ד"א אין מקור בגמ' לאסור, אלא שכתבו בשם הרשב"א בעה"ק שאוסר, ולא נתגלה לן טעמו, ונראה דאין כן דעת כל הפוסקים שלא כתבו דין זה, ומה שדקדקו בלשון הרמב"ם אין הכרע, ואילו היה דעתו כן היה מבאר ומחלק בין כלים ששבתו בתוכו לכלי בית, ונראה דיש להקל במילי דעירוב". ויל"ע בזה למעשה, אחר דבשי' רש"י ג"כ נוטה דס"ל לאסור, ובשי' התוס' הדבר צ"ע וכנ"ל, והרשב"א לפנינו כ"כ בהדיא "כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות עד שיערבו וישתתפו", ומאידך בד' כמה ראש' משמע דהנידון הוא רק מחצר לחצר אבל בחצר עצמה מותר, (עי' בסוג' בריטב"א ובתור"פ, ובד' הריטב"א בשבת קל, ב לכאור' מפו' דהתיר טלטול בכל החצר), אבל באמת דאף להמקילים הרי יש לן את ש' הרי"ד דרק בהוציא דרך מלבוש מותר בכל החצר משא"כ בהוציא באיסור, ואף שכ' הביאוה"ל שם ד"מתוס' משמע דאין חילוק בין הוציאן דרך היתר או דרך איסור ומסתברא דגם רש"י ס"ל הכי ומה שכתב דרך מלבוש צייר באופן ההיתר בזה, מ"מ הרי מצינו חילוק זה בד' הרי"ד. וע"ע באבנ"ז בסי' שא מש"כ בדין זה ובשי' התוס' הנ"ל.

ובשי' הר"מ, הגם דבפ"א כ' "דין תורה הוא שיהיו כולן מותרין לטלטל בכל החצר וכי' אבל מדברי סופרים אסור לשכנים לטלטל ברה"י שיש בה חלוקה בדירורין עד שיערבו כל השכנים כולן מערב שבת", ומשמע קצת דאסור לטלטל בחצר עצמה, ואין בזה הכרע כמש"כ החזו"א, (ומש"כ דהיה לו לחלק, הנה א"כ מדלא חילק יהיה משמע דגם כלים ששבתו בחצר אסורים בטלטול בחצר או עכ"פ מחצר לחצר, וצ"ע), אמנם בפ"ג ה"כ כ' "אם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר לא יעביירו לחצר אחרת או לגג אחר או לראש הכותל או לקרפף אא"כ עירבו", ומשמע דבחצר עצמה מותר. ובפ"ה הט"ו כ' "ואם לא עירבו אנשי החצירות מטלטלין בכולו כלים ששבתו בתוכו כחצר שלא עירבו בה", ומשמע דכלים ששבתו בבית אסורים בזה. וצ"ע. ויש להביא עוד את ד' הרמב"ן בשבת

הגאון ר"ש אויערבאך שליט"א דדין שבת בבית וכו' הוא רק כשנמצא עדיין באותו חצר הקרובה לבית או בחצרות הסמוכות לחצר זו, אבל אם רה"ר או כרמלית מפסקת ביניהם פקע דין שבת בבית ונעשה כאילו לא שבת בשום מקום, (וקונה עתה שבתה במקום הראשון לפ"ד החזו"א דיש שבתו גם באמצע שבת), ובתורו"ד מבו' ל"כ כיון דלהדיא איירי ברה"ר מפסקת ביניהם. ואף בד' הפוס' ר"ס שעא אינו נראה כדבריו.

אמנם ילה"ס בדבריו ספק גדול, דהנה נראה דאם הוציא באיסור מן הבית לחצר יש איסור טלטול גם בחצר עצמה מלבד האיסור להוציא מחצר לחצר, אבל יל"ד האם זה רק בכלים ששבתו בבית, או אף בלא"ה. דאפשר לומר דס"ל דרק בכלים ששבתו בבית נאמר דין דאם הגיעו לחצר באיסור אסורים בטלטול גם בחצר עצמה, ואם הגיעו בהיתר אסורים בטלטול רק מחצר לחצר ומותרים בטלטול בחצר עצמה. אמנם יתכן דאין לזה שייכות עם דינא דכלים ששבתו בבית, אלא אפי' בשבתו בחצר ונכנסו לבית בדרך מלבוש, או גשמים שירדו באמצע שבת בבית, והוציאם כעת באיסור מן הבית לחצר, ה"ה אסורים בטלטול בחצר עצמה (וכ"ש מחצר לחצר) דהוי כהמשך מעשה ההוצאה מן הבית. וצ"ע.

תוד"ה מי לחשך. מציינו בעיטור פי' נוסף, ז"ל בהל' מילה ו"מסתברא לן דמסי' הוא הגירסא שלא יטעה בההיא דגיטין בפלוגתא דרב ושמואל מאימתי מונין על הגט ר"א משעת נתינה ושמואל אמר משעת כתיבה מתקיף לה ר' נתן בר הושיעא ולשמואל יאמרו שתי נשים בחצר א' זו אסורה וזו מותרת ומשום דגרסי' התם מתקיף לה ר' נתן, והא מתקיף ר"ח שני כלים, מש"ה מנח סימנא וט"ס היא ונכתב בספרים וכן טעו בפסח שני דאמרין א"ר חייא לא נחלקו ר"א ור"י על שהיו ב' תינוקות א' למול ערב שבת וכתב רש"י מערערב שם מקום והוא סי' מאור ערב דר"מ קאמר לא נחלקו על א' למול ע"ש וכן מצאתי בספר רומי בשבת ובפסח שני בספר אלקורין בברצולינא וכן עיקר". אמנם ר"י כ' דמצינו כן בתו"כ בכמה מקומות, וכ"ה לפנינו, וע"ע ריטב"א ורש"ש, ובפירש"י שמות פכ"ב פי"ב, ובפיר"ח לעיל עד, א.

צא, ב

תוד"ה וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר - פי' בכל חצירות דאי באותו חצר ותו לא אפילו שבתו בבית נמי ומיירי לרב כשלא עירבו חצירות עם הבתים. וכ' הגר"ז בסי' שפח ס"א "וכלים ששבתו בביתו והוציאם למבוי שאינו משותף או לחצר שאינה מעורבת בדרך מלבוש או באיסור מותר לטלטלם שם ביותר מד' אמות אבל אסור לטלטלם מחצר למבוי או להיפך", וצ"ע שם מקור לזה מד' התוס'. ובאבנ"ז בסי' שא כ' ע"ז "ובמחכ"ת הקדושה הרמה והנשאה אגב שיטפ"י כתב כן ולא עיין בהתוספות בעירוב בני חצר לעצמם ובמהרש"א עיין שם שפירושו מוכרח דאם לא כן מהיכי תיתי שיהי' אסור לטלטל מחצר זה לחצר אחר וכל החצירות רשות אחת הן לכולהו תנאי היכי דלא עירבו". דהנה המהרש"א פי' ד' התוס' דלשמואל י"ל דאיירי בעירוב (הבית עם החצר), ובכל חצירות מותר לטלטל רק אם שבתו בחצר, אבל שבתו בבית אסור בכל החצירות, ומותר בחצר זה ע"י העירוב, ורק לרב צ"ל דאיירי בלא עירוב, ולפ"ז אדרבה הלא מבו' דגם בחצר (שאינה מעורבת) עצמה אסור לטלטל כלים ששבתו בבית. (אמנם בתורא"ש כ' פי' בכל חצרות דאי באותה חצר עצמה ותו לא אפילו לא שבתו שם נמי, ואליבא דרב צריך לומר דאיירי בשלא עירבו חצרות עם הבתים דלא שכיחי מאני דבתים בחצר", ול"מ כ"כ כמהרש"א). ואמנם בלש' התוס' בתח"ד שכ' 'ותו לא', לא נראה שהנידון היה על היתר טלטול בחצר עצמה, דמהיכ"ת דכלים ששבתו בחצר יהיו אסורים ב'ותו לא', אלא ע"כ הנידון בתוס' הוא מצד גזירה דעירוב עצמה, ואין ראייה להתיר כלים ששבתו בבית בטלטול בחצר יותר מד"א. (ובאבנ"ז צירף את זה עם ד' המהרש"א, וצ"ע).

סוגיא דשבת קל, ב

פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת והביאוהו בשבת [דרך גגות ודרך חצירות]. לא התבאר בגמ' מה היה ההוצאה כאן, דהרי טלטול מחצר לחצר מותר לכו"ע (אי איירי בכלים שלא שבתו

לרב גם כלים ששבתו בחצר בעירבו, אסור להזיזן אף בכותל ד' ועוד איך יתכן לפרש מתנ' בכלים ששבתו בבית הא קתני היו בראשו פירות כו' וכדפרכינן צ"ב א' בפשיטות ולא שנינו בכלים ששבתו בבית, וע"כ דיש כאן ט"ס ואפשר דצ"ל לגבי בית קאמר שלא יזוז בו, ר"ל דרב נמי יפרש מתנ' דקתני ובלבד שלא יורידם למטה היינו למטה לבית קאמר ובשלא עירבו, והא דאמר שלא יזוז בו היינו לזוז להביא לבית קאמר, דא"כ למה נקטה מתנ' ד' לרב, ועדיין לא נתישב דלשון אפי' מלא נימא אי אפשר לפרשו ועוד דגם אם למטה לחצר יש להסתפק דלזוז לחצר קאמר, וצ"ע". ועי"ש בתורו"ד שכ' 'ולא יזיזו בו אפילו מלא נימא פי' דוקא בכותל שהוא גבוה י' אמרי' הכי דלא שוי לחצר אבל חצר שבין שני בתים ולא עירבו הבתים מותר לטלטל בחצר כלים ששבתו לתוכו ולא אמרי' אויר שני הבתים שולטים בו דכולה חצר כאמה אחת חשיבא ומותר לטלטל בכולה כלים שלא שבתו בביתם ולא אמרי' הכי אלא בכותל גבוה עשרה דלא שוי לחצר", ולפ"ז אין ראייה לאסור בחצר שאינה מעורבת טלטול כמלא נימא. (ובעיקר איסורא דכמלא נימא, יל"ד אם מטלטל על אותו מקום אבל לגובה הרשות, דמחד אינו משנה את מקום החפץ, ומאיך עושה בו הנחה מחודשת. וצ"ע).

עוד יל"ד בהאי מילתא, במה שנקט הב"מ דקטן (תינוק דמילה) קונה שבתה בבית, ואם היה שם אסור לטלטל בחצירות, וגדול ל"ח שבת בבית, (ולכן ס"ל דצואה שבגופו ל"ח כשבת בבית). ויש שפי' דהכלל בזה הוא כפי הכלל דחי נושא א"ע, מה שמותר מדאו' להוציא גדול ואסור להוציא קטן, כל חד כדאית ליה. אמנם נראה דאין הדבר תלוי בזה, אלא גדר הדבר הוא דקטן שאינו יוצא בעצמו לחוץ חשיב שבת בבית כיון דהוא שייך לבית, משא"כ מי שיוצא בעצמו דל"ח שייך לבית. (וצ"ע אם יש להתיר בנחירי הבית, אם גדר האיסור דחשיב כמוציא מן הבית). וילה"ס לר' הב"מ כבע"ח גדולים וכן קטנים אם יש בהם דין שבתו בבית. ועכ"פ בד' המג"א דצואה חשיב שבת בבית, אולי יש ללמוד דאין כוונתו מצד ההוצאה אינה בטילה לאדם, אלא דס"ל דאדם גדול נמי יש בו דין שבת בבית.

בכומתא וסודרא. כ' התורו"ד "הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכומתא וסודרא פי' כיון שהוציאן דרך מלבוש מותר לטלטל בכל אותו חצר אע"פ שלא עירבה כיון דברשות הוציאן אבל מחצר לחצר אסור ואם עירבו החצרות כולן הן כאחת ומותר לטלטל מחצר לחצר ואע"פ שהבית לא עירב כגון שהי' אכסניא ממבוי אחר שאינו יכול לערב עם אלו שרה"ר מפסקת ביניהם ובא לבוש בכליו והפשיטן בחצר זו כיון שברשות ובהיתר הביאן דרך מלבוש מותר לטלטל מחצר לחצר שעירבו דכיון דעירבו יחד כולוהו כחצר אחת דמיין".

ויש ללמוד מדבריו כמה דינים. א, הנה האחרו' דנו בכלים ששבתו בבית והוציאם לחצר, ומשם לחצר אחרת (בהיתר או באיסור), האם מותר להוציאם לחצר שלישית או לאו, ויסוד הספק הוא, האם האיסור להוציא את הנך כלים מחצר לחצר, זה רק באופן שהחצר הראשונה עדיין שייכת במקצת להבית, ולכן הכלים חשיבי קצת כעומדים עדיין בבית, או דמכל חצר אסור להוציא לחצר אחרת דחזור ונחשב כמי שמוציאם מן הבית לחצר האחרונה, (או מטעמים אחרים כע"ז), ומד' התורו"ד מבו' דאסור להוציא לחצר אחרת אפי' כשמוציא מחצר שאין לה שייכות עם הבית, דהרי אסר להוציא מן החצר גם כשהיא מופסקת מן הבית ע"י רה"ר. ב, מבו' בדבריו דבחצר עצמה מותר לטלטל יותר מד"א. ג, ומבו' עוד דבהוציא באיסור אז אסור לטלטל גם בחצר עצמה, ונת' לעיל קצת. וילה"ס אם כוונתו דוקא להמוציא באיסור, או גם לאדם אחר שנאסר בזה אם ההוצאה היתה באיסור. ד, עוד מבו' דכשאסר לטלטל בחצר עצמה, (אם הוציא באיסור), אסר גם כשהחצר עצמה מעורבת, והאחרו' דנו בזה האם רק בחצר שאינה מעורבת יש לאסור טלטול ד"א כיון דדמיא לרה"ר, או דיש לאסור אפי' בחצר מעורבת או גם אפי' בטלטול בבית (של רבים ואף של יחיד). ה, מבו' גם דכלים ששבתו בבית מותרים בטלטול מחצר לחצר דחד גברא, ואסורים רק כשהם של ב' בנ"א, וכדכ' בתור"פ לעיל כג, ב, וע"ע בד' התוס' לעיל מח, ב. ו, הנה בס' מגי"ס שבת ע' תסד הביא חידוש בשם

אם אסור לטלטל במבוי א"כ הרואים יטעו כיון דלא ידעי דמוציא לצורך מצוה. וצ"ע דהא לדעת ר"ש מבו' דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלם למבוי ובמבוי, וכדאמר' במסק' הסוג' הכא (עירובין צא, ב) אימא ולמבוי אסור וע"ז ר"ש מתיר, וכל צד איסור הטלטול במבוי הוא רק בכלים ששבתו בבית, וא"כ כיון דאפשר לתלות דהכלים שבתו בחצר הרי ל"ח לרואים ושוב לא העמידו דבריהם במקום כרת, אבל לעולם יש לאסור טלטול במבוי כיון דדמי לרה"ר עכ"פ לענין כלים ששבתו בבית. וצ"ל דהנידון כאן לאסור טלטול במבוי לא היה מצד דדמי לרה"ר בכל גווני, אלא כד' ר"ז משמיה דרב דאסור טלטול במבוי בעירבו חצירות עם הבתים, וא"כ י"ל דהכא ידעי' דעירבו חצירות עם הבתים ואסור לטלטל אף לר"ש למבוי אפי' כלים ששבתו בחצר, וממילא דאין לרואים במה לתלות.

אבל לול"ד המהרש"א אולי אפ"ל דאין כוונת רש"י דהאיזמל שבת בבית, אלא לעולם איירי בשבת בחצר, והכניסוהו לבית כיון דעירבו בתים עם החצירות, וכנ"ל גם התינוק, ולכן אין לאסור הך הוצאה וטלטול א"כ יש איסור טלטול במבוי שלא נשתתפו בו. ועדיין יש מקום לדון איך מותר להוציא מן הבית למבוי, והא אסור להוציא מבית לרשות שאינה מעורבת גם בלי דין 'שבתו'. וצ"ל דמ"מ כשהוציאו שוב את האיזמל מן הבית למבוי דרך החצר, הניחוהו בחצר (שהיא מעורבת עם הבית), ומן החצר הוציאו למבוי, וכה"ג מותר. ואף לפ"מ דנראה בד' התוס' להלן צט, ב דאיכא איסור גם בלא שבתו אפי' כשמניח באמצע ברשות מותרת, הנה נת' שם במקומו דיש אופנים להתיר בזה כגון ע"י הנחת חפץ דעדיפא מהנחת גופו, או ע"י טלטול של ב' בנ"א וכד'. אמנם עדיין ק' דהא לפי ר"ש לכאור' ודאי שהמבוי ל"ה כרה"ר, דהא מותר להוציא אליו מן החצר, וע"כ שהנידון יהיה רק כלפי כלים ששבתו בבית, דכלפיהם אולי המבוי הוי כרה"ר לאסור בו טלטול ד"א, ושוב ק' איך מותר להוציא כלים ששבתו בבית מן הבית למבוי. וצ"ל דאפי' שהכלים שבתו בחצר י"ל דהמבוי הוי כלפיהם רה"ר, ומטעמא דגזירת עירבו דהכלים אסורים בכה"ג בהוצאה מהחצר למבוי. אלא דשוב תיקשי איך הוציאו מן החצר למבוי והא בעירבו אסור, וצ"ל דלא ס"ל הכא גזירה דעירבו, אלא רק דעכ"פ המבוי בכה"ג נאסר. ולפ"ז האיבעיא דר"ז היא בעצם דינו של רב המובא בשמו אח"כ ע"י ר"ז, וזה דוחק.

ואולי צ"ל דאע"ג דהמבוי ל"ה כרה"ר לפי ר"ש ומותר לטלטל מהחצר אליו, מ"מ אבע"ל דהוי כרה"ר כלפי לאסור בתוכו טלטול ד"א. ובלא"ה להראש' דס"ל דכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול ד"א בחצר עצמה, עכצ"ל דהא דאבע"ל הכא לאסור טלטול ד"א במבוי לא איירי כלפי כלים ששבתו בבית אלא כלפי כלים ששבתו בחצר וכנ"ל. וע"ע שפ"א בשבת ובחזו"א סי' קד סק"ט. ועוד יל"ע בד' רש"י דהרי פ"י האיבעיא שם גם לדעת רבנן, והרי כ' התוס' הכא (בעירובין) דלרבנן לעולם יש לאסור המבוי כיון שאין הוא עומד לתשמיש דהא אסור להוציא אליו את כל הכלים ואפי' אלו ששבתו בחצר, ואפי' בלא עירבו הבתים והחצירות, המבוי אסור בטלטול ד"א, וא"כ איך פשטי' להתיר בזה, וזה הרי נגד ד' רב דאסור לר"ש בעירבו, וה"ה לרבנן ולא עירבו וכנ"ל, והמבוי אסור בטלטול ד"א. וצ"ע.

עוד יל"ד לפרש ד' רש"י דאיירי בב' בתים של אדם א', וממילא דאין כאן איסור רשויות כלל, ומה שהוציא מן הבית למבוי וכן הכניס אח"כ ממבוי לבית, צ"ל דעשה כן בב"א בלא שהניח באמצע, ויש להתיר 'זה עוקר וזה מניח' ברשויות דרבנן ועכ"פ במקום מצוה, אלא דאם אסרי' את המבוי גם בטלטול הכלים שבו ד"א, ע"כ דהמבוי נידון כרה"ר, ואסור להעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר, (אם משום דילפי' לאסור ממשא בני קהת, ואם משום איסור העברת ד"א ברה"ר אף שהעקירה וההנחה נעשו ברה"י), ולכן מוכיח מינה דהמבוי עצמו מותר בטלטול ד"א.

כ' המאירי 'ושמא תאמר א"כ מה שאמרו בסוגיא זו מבוי שלא נשתתפו הוה ואייתיהו מהאי רישא להאי רישא הרי מ"מ איזמל שבת במבוי ותינוק בבית והיאך יכול למולו באיזמל והרי מבית למבוי לכלי עלמא אסור פירשוהו בירושלמי שאף התנוק שבת במבוי

בבית), ואולי היו צריכים להוציאו גם דרך קרפיפות, ולפי רבנן אסור מחצר לקרפף. ובתוס' כ' "הוה מצי למימר ברצון ר"מ שהביאו דרך גגות מגג לגג או דרך חצרות מחצר לחצר כדמוכח בפרק כל גגות דאית ליה כל גגות העיר רשות אחת הן וכן חצרות וקרפיפות אלא נקט ר' שמעון דקי"ל כוותיה", וא"כ משמע דהאיסור היה להוציא מגג לגג. ולשי' רש"י בעירובין י"ל דאף מגג לחצר איכא איסור לשי' רבנן, אא"כ יש לבעל הגג שותפות בחצר.

רש"י ד"ה ואייתיהו מהאי רישא - שהיה התינוק בבית שבראש המבוי, ואיזמל בבית שבראש האחר שכנגדו, עד כאן דברי ר' אסי. אבל בתורא"ש כ' "ואיתיהו מהאי רישא להאי רישא, פ"י מצד אחד במבוי לצד אחר שבמבוי והתינוק והאיזמל היה הכל במבוי", ובשי' לר"ן כ' "והאי איזמל נמי מיירי ששבת בחצר שאם שבת בבית אסור להוציאו לחצר או לגג שלא עירב עמה". (ולכאור' התינוק לא לן במבוי כליל שבת אלא הכניסוהו לבית, ומבו' דאין קנין שביחה באמצע שבת, ועכ"פ אם היתה שביחה במקו"א בכניסת שבת, ודלא כחזו"א. ויש מחברים שנס' בד' החזו"א אם כוונתו רק באופן שלא היה קודם לכן שביחה כלל, אבל זה מבו' בדבריו שם דבכל אופן יש שביחה מאמצע שבת. ויל"ד קצת מדבריו בס"י צא סק"א שכ' "ובהלך לשבות לחצר אחרת ונמלך ושב בשבת, ודאי אסור להכניס לבית הזה לדעת הרשב"א והריטב"א מיהו יש להסתפק בכלים ששבתו בבית הזה, אי מותר להוציאן מחצר לחצר, [בכומתא וסודרא שהוציאן דרך מלבוש] ומיהו מבית לחצר ודאי אסור, אבל מחצר לחצר י"ל כיון שלא שבתו בכניסת השבת בבית הרי הן ככלים ששבתו בחצר", ויש לחלק). וד' רש"י צ"ע כיון דאם האיזמל היה בבית וכן התינוק בבית אחר, אפי' אם נימא דמותר לטלטל במבוי, אבל האיך אפשר להוציא מן הבית למבוי, והא כלים ששבתו בבית אסורים בזה, ואפי' אם לא שבתו שם מבעו"י עצם ההוצאה מבית לחצר ומבוי אסורה. (ועי' במאירי המובא להלן, מה שהביא ע"ז מהירו').

וכ' מהרש"א "נראה לומר ע"פ מ"ש הרי"ף סברת רבוותא דההוא דאמר' דהעמידו דבריהם במקום כרת בהאיזמל לא אתיא כר"ש והרי"ף דחה דבריהם דלר"ש נמי העמידו דבריהם בכלים ששבתו בתוך הבית אבל הנראה ליישב דעת הרבוותא דלא העמידו דבריהם באיזמל במקום כרת אלא לרבנן דאפילו בכלים ששבתו בתוכה אותם אסור לטלטל דרך גגות וחצרות וקרפיפות ומשום הרואה דמטלטל האיזמל דרך גגות כו' ואתי נמי להתיר לדבר הרשות אבל לר"ש דשרי בכלים ששבתו בתוכו אפילו לדבר הרשות לא ניחא דהעמידו דבריהם בכלים ששבתו בבית דלית ביה כ"כ למיחש משום הרואה דמי ידע שהכלים שבתו בבית ולא אתו להתיר לדבר הרשות וכו' וזו היא שיטת רש"י גם כן דפירש היו שניהם בבית זה בראש מבוי זה וזה בבית בראש מבוי אחר ולא העמידו בכה"ג דבריהם במקום כרת כיון דמותר לטלטל בכלול בכלים ששבתו בתוכו לר"ש ואפי' מתוכו לחצר דס"ל דחצר ומבוי רשות אחד הן כדלקמן ולית ביה משום הרואה דלא ידעי' שהוא כלי ששבת בבית". (ואמנם כחשבון ד' המהרש"א מבו' במאירי שכ' "גדולי המפרשים כתבו על הגאונים שחם ושלוש שטעו בדבר פשוט כזה אלא שהם סוברים שמה שהעידו על מעשה הנזכר בפרק זה שהיה באיזמל ששבת בתוך הבית וקראו לדבר זה ברצון ר' שמעון שמאחר שר' שמעון מתיר כלים ששבתו בתוכם אף במקום הרשות דין הוא שיהא מתיר באיזמל אף בשבת בבית ועל זה אמרו שאין הלכה כר' שמעון להתיר בשבת במקום מצוה את האסור בו משום שבות וממה שאמרו באיזמל שהעמידו דבריהם במקום כרת", וגם לפ"ז מתיישבים ד' רש"י, וצריך להוסיף דאיסור טלטול ד"א במבוי - אם ישנו, חמיר טפי והוי איסור אטו רה"ר ואין לזה שייכות להא דר"ש מיקל באיסור רשויות, ולכן ילפי' מינה היתר טלטול במבוי. אבל רש"י כ' בתחילת הסוג' "ברצון ר' שמעון - שמתיר אף לדבר הרשות", ולמהרש"א עדיין ניחא שזה שורש הדין, משא"כ להמאירי).

וא"כ מינה שמעי' דמותר לטלטל במבוי ול"ה כרה"ר לאסור בו טלטול ד"א, כיון דאמנם את האיסור להוציא מבית למבוי היו דוחים משום כרת דמילה, אבל כ"ז הוא רק בדליכא חששא דרואים, אבל

ובריטב"א שם יש תוספת, ז"ל "וטעמא דמילתא דכי עירבו חצרות עם בתים מאני דבתים שכיחי בחצר ואי שרית לטלטל בכל המבוי אתו לאפוקי כלים ששבתו בבתים לתוך המבוי הילכך אסור להוציא שם אפילו כלים ששבתו בחצר וכיון שכן נעשה מבוי כאילו אין לו חצירות שדינו ככרמלית ואינו נותר בלחי וקורה, אלא כשלא עירבו חצירות עם בתים ליתא להאי גזירה דהא לא שכיחי מאני דבתים בחצר, ומותר להוציא למבוי כלים ששבתו בחצר כר' שמעון דאמר רשות אחת הם ומותר לטלטל ג"כ בכל המבוי", ומשמע לפ"ד דזה רק טעם לבטל את קולת לר"ק דמבוי, אבל לעולם בתיקוני חצר יהיה מותר. ובלא"ה כ"ה לפי הס"ד בגמ' דרצו לתלות דינא דרב לטעמיה דבעי' במבוי בתו"ח פתוחים, וע"כ לפ"ד דתיקוני חצר עכ"פ ודאי יועילו.

והנה הרמב"ם בפ"ה הט"ו כ' "מבוי שלא נשתתפו בו אם עירבו חצירות עם הבתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית, מאחר שעירבו חצירות עם הבתים נעשה המבוי כאילו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצירות, ולפיכך אין מטלטלין בכולו, ואם לא עירבו אנשי החצירות מטלטלין בכולו כלים ששבתו בתוכו כחצר שלא עירבו בה", ועיי"ש השג' הראב"ד וכן השג' הרמ"ך בעל ההשלמה ובס' הבתים. (ויש מהם שלא הק' מכת מסק' הגמ', אלא דפשיט"ל דד' רב הם רק לשי' דאיכא גזירת עירבו. ואולי ס"ל דאף אם הטעם כמו שאמרנו בתח' הגמ' דאין בתו"ח וכו', מ"מ זה רק אליבא דרב שגזר בעירבו ומשוי לחצירות כבתים, ודו"ק). ובמ"מ שם פי' הסוג' לדעת הר"מ "ומסקנא אלא אמר רב אשי מי גרם לחצרות שיאסרו בתים ואינן בתמיהא לדעת רבינו וזה פירוש מימרא זו דרב אשי א"א לומר בתים כמאן דסתימו דמו משום שהבתים הן הגורמין לחצרות לאסור כלומר שבהיות הבתים חלוקים ותשמיש החצר משותף וטפל לבתים נאסרו להוציא מן הבתים להם בשלא עירבו הילכך אין לומר שאינן אע"פ שג"כ אסור להכניס מן החצר לבתים מ"מ עיקר הגורם הבתים הוא שהרי החצר טפלה להן והן אינן טפלין לו אבל כשעירבו דין הוא שהחצרות לא יהיו נחשבות. ויעלה מזה הפירוש שתהיה מימרא דרב הלכה פסוקה בלא מחלוקת". (וע"ע מרכה"מ פי"ז מהל' שבת ה"ח). וכן הובא בשו"ע סי' שפח, עיי"ש ובנו"כ.

ולפי' זה ניחא מה דסתמו בגמ' את עיקר טעם האיסור, כיון דזה פשיטא לכו"ע דטעם האיסור מפני שהחצירות נעשו כבתים, ורק הנידון היה למה לא נאמר דגם הבתים הם כסתומים. וע"ע בחזו"א סי' קד סק"כ משה"ק ע"ז מסוג'. ועכ"פ לפי טעמו של הר"מ ודאי נראה דאם המבוי יהיה מתוקן בצוה"פ או אפי' בפסין, יהיה מותר לטלטל בו, וכ"כ המג"א שם "וא"כ אם נותר בצ"ה או בב' פסין שרי", ועי' פמ"ג ומשנ"ב. ומאידך האיסור שנאמר בו הוא בין בטלטול בתוכו, ובין בטלטול מהחצירות אליו, וכדין כל מבוי שאינו מתוקן. וע"ע בד' הירו' בשבת שם, ובעירובין פרק הדר, דמבו' להדיא דאיסורא דרב במבוי הוא לטעמיה דאין המבוי נותר בל"ק עד שיהיה בתו"ח פתוחים לו, ומוכרח כד' הר"מ.

והתוס' בשבת כ' "אנן קי"ל דאפילו עירבו חצרות עם בתים מותר לטלטל דהא רב דאסר בעירבו לטעמיה דפסיק כרבי שמעון דוקא בלא עירבו אבל רבי יוחנן פסיק כר"ש בין עירבו בין לא עירבו וכו' יוחנן קי"ל", וכ"ה לכאור' בין לפי פירושם בפ' כל גגות ובין לפמ"ש"כ לעיל סג, ב, דעכ"פ רב אזיל בזה לטעמיה דאית ליה גזירת עירבו. ובתורא"ש שם הוסיף קצת, ז"ל "דהא בהא תליא דכשעירבו בתים שבחצר אסור לטלטל מחצר למבוי ולית ביה דיוורין במבוי כלל וגם ליכא ארבע מחציות וחשבינן ליה כמו כרמלית, אבל כשלא עירבו מטלטלים מן החצר למבוי ואית ביה דיוורין קצת שתדירים בני החצר לשם והוי בטל לחצר כיון שמחבור עמו ומותר לטלטל בכולו, והשתא דאיתנן להכי דהא דאמר רב מבוי שלא נשתתפו בו אם ערבו חצרות עם הבתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אזיל לטעמו דפסק הלכה כר' שמעון היכא דלא עירבו, נמצא דלית הילכתא כהך מימרא דרב דאנן קיימא לן כר' יוחנן דאמר התם הלכה כר' שמעון בין עירבו בין לא עירבו ולא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן".

ואינו נראה כן ומ"מ לשטה שניה אפשר לפרשה שמלו אותו בחצר והתינוק שבת בבית הפתוחה לחצר ושכל החצר לאדם אחד או שעירבו שנמצא שמוותר לטלטל מבית לחצר הואיל ועירבו וממבוי לחצר אע"פ שלא נשתתפו". וז"ל הירו' "תני מעשה היה והורה רבי כר"א. א"ר יוחנן חבורה היתה מקשה מה ראה ר' להניח דברי חכמים ולעשות כר"א. א"ר הושעיא שאלנו את רבי יהודה הגוזר ואמר לנו במבוי שאינו מפולש כהדא תנינן אסור לטלטל מתוכו לבתים ומבתים לתוכו. א"ר אבהו קיימתייה בתינוק ובאיזמל ששבתו במבוי. ואינו אסור לטלטלו בכל המבוי". וע"ע בערכי תור"א ערך רבי יהודה הגוזר. ועכ"פ משמע כאן דגם גבי תינוק מצינו איסור של 'שבת בבית', ולפיכך הצריכו לומר דהתינוק שבת במבוי, ולכן אין איסור בהוצאתו מבית לבית, וכש"נ לעיל ליישב ד' רש"י שלא היה בזה שום איסור, מלבד אם היה איסור של טלטול במבוי גם כלים ששבתו בו. ורק דיש לחלק בזה בין תינוק לגדול, דאולי באדם ההולך בעצמו ל"ש ענין 'שבתו' כלל. אמנם עדיין צ"ע דאם שבת במבוי איך היה מותר להכניסו מהמבוי (או מהחצר) לבית, והא הוי כלים ששבתו בחצר שאסורים ליכנס מחצר לבית. אא"כ נימא דהכוונה ששבתו בחצר והיא מעורבת עם הבית.

מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות וכו' מבוי שלא נשתתפו בו עירבו חצירות עם בתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות לא עירבו חצירות עם בתים מותר לטלטל בכולו. מתחילת ד' הגמ' נתפרש הטעם בזה כיון דבעירבו נעשו החצירות כבתים, וממילא דאין חצירות הפתוחות למבוי כראוי, ולמסק' נת' דמי גרם לחצרות שיאסרו בתים וליכא, ולכן בלא עירבו מותר, אבל לא נת' מהו עיקר הטעם שהמבוי אסור, ולמה הבתים גורמים לו איסור.

והתוס' בעירובין כאן כ' טעם הדבר, ז"ל "משום דכשעירבו אסור לטלטל מחצר למבוי אפילו כלים ששבתו בתוכה אטו כלים ששבתו בבית ואין במבוי שום תשמיש ודמיה לכרמלית כיון דאין בו אלא ג' מחציות ולכך אין מטלטלין בו". וכ"כ בתור"פ לעיל סג, ב והוסיף בזה נפק"מ, ז"ל "מאי טעמא אמר התם דמבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות, היינו משום דכיון שלא נשתתפו מן החצרות למבוי א"כ אסורין לטלטל מן החצר למבוי כלל, וא"כ פקע מיניה שם מבוי והוי כרמלית, כדמפ' במס' שבת, וא"כ הכא דאינן יכולין לטלטל מן החצר למבוי כלל כדפרישית, דנתנו רשותם הם אסורים, א"כ הוה ליה לאותו מבוי שם כרמלית עליו ואינן יכולין לטלטל בתוכו גם כלים ששבתו בתוכו אלא בד', וא"כ הדרא קושיא לדוכתה מאי אהני ביטוליהו. מיהו י"ל דכיון דבטלו לגבי חד א"כ אותו חד יכול לטלטל מן החצר למבוי, והוי שפיר שם מבוי עליו ע"י תשמישו".

אבל התוס' שם לפנינו כ' "דכשעירבו חצירות עם הבתים שכיחי מאני דבתים בחצר וגזרינן דלמא אתי לאפוקינהו מחצר למבוי לפיכך אסור לטלטל במבוי אלא בד' אמות אבל בשלא עירבו דלא שכיחי מאני דבתים בחצר ליכא למיגזר דאי משום דלמא אתי לטלטולי כלים ששבתו בחצר למבוי רב לטעמיה דאמר לקמן הלכה כר"ש דאמר חצר וקרפף ומבוי רשות אחת הן והוא שלא עירבו", (ובשי' לר"ן בשבת הוסיף בזה טעם, ז"ל "חיישי' דמגו דשרי לאפוקי מאני דבתים לחצר דילמא אתי לאפוקי אותן כלים למבוי, והילכך הבתים הם שגרמו לחצרות שיאסרו עם המבוי, אבל כי לא עירבו חצרות עם בתים כיון דלא אתו לאישתמושי מבתים לחצר הו' בתים כמאן דסתימי וכאלו אינן, ושרי לאישתמושי מחצר למבוי דקי"ל כר' שמעון דאמר חצרות וקרפיפות וגגות ומבואות כולן רשות אחת הן וכ"ש דשרי לטלטולי בכולי מבוי, והילכך כי עירבו חצירות עם בתים אי אסרת ל' למבוי גופי' לטלטל בכולו קיימא הא, אבל אי שרית ל' למבוי גופי' כיון דחצירות ומבוי רשות אחת הן אתי לטלטולי בודאי מן החצר למבוי כדרגילי בלא עירבו, ואתו נמי לאפוקי מאני דבתים שבחצר למבוי דלא סגי להו בלאו הכין". וכעיי"ז מבוי' גם בד' הרשב"א בעירובין, ובד' הראב"ד בהשג' שם), ולפ"ז ודאי דלא סגי במה שא' מבוי מותר להשתמש בו וכמבוי' שם בתוס'.

רש"י משום דכשעירבו אסור לטלטל מחצר למבוי אפילו כלים ששבתו בתוכה אטו כלים ששבתו בבית ואין במבוי שום תשמיש ודמיא לכרמלית כיון דאין בו אלא ג' מחיצות ולכך אין מטלטלין בו אלא בד' ה"נ לרבנן אפילו בלא עירבו אין מטלטלין בו אלא בד' דאסרי לטלטל מאני דחצר למבוי דחצר ומבוי לדידהו לאו רשות אחת ה"ן, ולפיכך אסור לטלטל במבוי. אבל הבה"ג לפנינו פסק בסתמא כר"ש, ולא הזכיר לפסוק כרבנן באיזמל דמילה.

ובדעת הראב"ד יש סתירה בזה, דבהשג' על הר"מ הנ"ל כ' בחיי ראשי מחסרון דעת כתב כל זה חדא דהא קי"ל הלכה כר"ש בין עירבו בין לא עירבו חצר ומבוי רשות אחת ה"ן דר' יוחנן ושמואל הכי סבירא להו, ועוד טעה בפירושו השמועה עצמה דרב אשי הכי אסיק טעמא להא מילתא דלא אסור רב בעירבו אלא משום בתים דכיון דעירבו שכיחי מאני דבתים בחצר ומשום הנך גזרו אפילו בכלים ששבתו במבוי שלא לטלטל אותם בתוך המבוי ויהיה להם ככרמלית וכל שכן שינהגו איסור בכלי החצר כל זה לדעת רב ואין הלכה כמותו, זהו פירוש אותה שמועה ומי שאינו מפרש כן תועה מדרך השכל, ובכתוב שם בעירובין כ' כתוב שם: הא דגרסינן במסכת שבת אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא מבוי שלא נשתתפו בו ועירבו חצרות עם בתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות וכו'. היה לו להרי"ף ז"ל לכותבה במקום הזה וכו'. אמר אברהם: יפה עשה שלא כתבה, דכיון שכתב דברי רב לא תני פתוחות זו לזו, ומשום שאין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהו בתו"ח פתוחים לתוכו כבר כתב הכל, כי אותה השמועה כולה מתפרשת על זו המימרא. והצרפתי נשתבש בפירושה. וזה הזנב הולך אחריו לא ידע בין טוב לרע והוא סבור לתפוס על הרב והנה הוא נתפש". (והבעה"מ כנראה סובר לפסוק גזירת עירבו, דאח"כ כ' עוד "וכחייא בר רב נקטינן לקולא", והשיג עליו הראב"ד שם דבלא"ה קי"ל כריו"ח. ועי' טור יו"ד סי' רסו בשם בעל העיטור, ובעצי אלמוגים סי' שעב סק"כ. ואף הר"ה הוסיף שם "ואפשר לומר זה שלא כתב הרי"ף ז"ל שמעתא דרב הונא בשתי חצרות וחורבה אחת ביניהן משום דכרב אזלא ואנן קיימא לן כשמואל דאמר הלכה כרבי שמעון ואפילו עירבו", ואולי זה חזרה גם מההשגה הראשונה). וצ"ע סתי"ד בפ"ד ר' רב אשי. (ועכ"פ מבוי' בדבריו דדינא דניתקו וכו' הוא אותו דין האמור לעיל עג. ב דרב לא תני פתוחות זל"ז. ועי"ש עד, א בד' הרשב"א מש"כ בשם הראב"ד דלא קי"ל כרב אלא כמתני' דתני פתוחות זל"ז).

תוד"ה ניתקו חצרות. ודוקא היכא דלא נשתתפו בעינן בתו"ח פתוחין לתוכו אבל נשתתפו לא בעינן. וטעם הדבר לכאור' הוא כעין ש' הראש' דחצר שאורכה יתר על רוחבה נותרת בלוק' גם בלא בתו"ח הפתוחים לה, ונת' במקומו, וצ"ע להחולקים. ודין חדש הוא דמבוי שנשתתפו בו ל"ב בתו"ח פתוחים לו, דלכאור' אין טעם לומר שזה רק להס"ד הכא, דהא לא מחמת זה היתה החזרה. ובפרט דהר"מ בפ"ה הט"ו העתיק את הטעם הזה שניתקו חצירות וכו', וכן העתיק בשו"ע סי' שפח והוסיפו הפוס' שזה רק פסול בלוק' וכש"נ. ואמנם בפיר"ח כ' "והכא כיון שעירבו כאלו אין שם חצר וכולן בתים נינהו ואפי' נשתתפו כיון שאין שם בתים אין שתוף מועיל באותו מבוי", ולפ"ז באמת הוי מצי לאקשווי אמאי האיסור הוא רק בלא נשתתפו, אבל הר"מ והשו"ע פסקו את איסור המבוי רק בלא נשתתפו בו.

אבל צ"ע דהפוס' לא זכרו דין זה כלל, וכ' דיש להחמיר במבואות שלנו שהם כחצירות כיון דאין בתו"ח פתוחים להם, ול"כ דמבוי שנשתתפו בו מהני לו"ק. ובס' הזכרון זכר שלמה מובאת קו' מהגר' יעקב וידנפלד הי"ד בן הגאון מטשעבין זצ"ל, ז"ל "צע"ג אהא דהמבואר בש"ס עירובין דע"ג דרב לא תני פתוחות זו לזו משום דקסבר אין מבוי נותר בלוק' עד שיהי' בתו"ח פתוחות לתוכו, וכיון דמערכות יחד דרך פתחיהן חדא חשיב להן. וצ"ע"ג הא התוס' בשבת דף ק"ל העלו דבנשתתפו לא בעי בתו"ח פתוחות לתוכה, וצ"ע". (ועי' קרב"נ במכילתין פ"ו סי"ט אות ט). ואולי צ"ל דכל הטעם לומר דמבוי שנשתתפו נותר בלוק' גם בלי בתו"ח, זה רק מעין הטעם של נתקו וכו', וה"ה דניתק המבוי ונעשה כחצר, אבל כיון

אמנם בתורי"ד פי' דינא דרב באופ"א, ז"ל שם "והילכך כל זמן שהחצירות מותר לטלטל מזו לזו גם בכל המבוי נמי מותר לטלטל אבל אם עירבו הבתים והחצרות לא שיתפו כי היכי דאסור לטלטל מחצר לחצר הה"נ אסור לטלטל בכל המבוי משום דסבר רב הלכה כר"ש דאמר חצרות וקרפיות רשות אחת ה"ן. ומבוי כמו קרפף דומה ומבוי וחצרות רשות אחת ה"ן. ואע"פ שהחצרות מוקפות מחיצות לא חשיבי הנהו מחיצות לר"ש כלל דלא חשיבי לי' מחיצות אלא מחיצות הבתים המצריכות לערב בין בית ובית. אבל מחיצות החצרות כאלו אינן והוו להו כחמש חבורות ששבתו בטריקלין ואין מחיצות ביניהן שאינן צריכות לערב. וכיון שאין מחיצותיהן חשובות כלל הו"ל מבוי וחצרות כאלו הי' פתוחין ופרוצין זה לזה ואויר א' ה"ן וכיון שאויר א' ה"ן. אינך יכול לחלקו ולומר חציו אסור וחציו מותר. הילכך אם לא עירבו הבתים שהחצרות מותרות לטלטל מזו לזו כלים ששבתו לתוכן הוא הדין גם המבוי מותר לטלטל בכלו כלים ששבתו לתוכו. אבל אם עירבו הבתים שאסור לטלטל מזו לזו. כך אסור לטלטל בכל המבוי שאויר אחד הוא נחשב חלל ואויר המבוי עם אויר החצרות ואי אפשר להיות חציו אסור וחציו מותר". ומבוי' בדבריו גדר חדש בהיתרא דר"ש דהכל רשות אחת, דהטעם בזה הוא שאין מחיצותיהן חשובות חלחקן, ולכן פשיטא דדין המבוי נגרר אחר דין החצירות אם הם אסורות בגזירת עירבו.

ובדעת רש"י ילה"ס איך מפרש את איסורא דרב לגבי טלטול במבוי, דאמנם התוס' כאן בפ' כל גגות כ' דכפירושם הכא פירש"י בשבת, ולפנינו רש"י בשבת הזכיר גם את גזירת רב בעירבו, אבל מאידך לש' רש"י נוטה קצת באופ"א, שכ' "הלכך לענין טלטול בתוכו נמי כי לא עירבו חצרות עם הבתים שרי, דהוה להו כמו שנשתתפו בו, דמי גרם לו למבוי ליאסור ולהצטרך לשיתוף בתים גרמו לו, ואינם שהרי נסתלקו ממנו, ומותר להוציא מן החצרות למבוי כאילו נשתתפו, ובנשתתפו לא מספקא לן דמותר לטלטל בכלו", וצ"ע מה ההסבר בזה, וע"ע בריטב"א מה שהוסיף בד' רש"י. (ובשפ"א כ' "דבעינן היטב בלשון רש"י ז"ל נראה דלא בעי למיסר הכא מטעם גזירה אך עיקר הספק דלעיל דבעי ר"ז אי צריך שיתוף כדי לטלטל בכלו אע"ג דרשות אחד היא ובאחד בחצר ואחד במבוי ודאי מותר מ"מ לטלטל בכלו מספקא לי' אי בעי שיתוף ע"ז הכריע הכא דבלא עירבו ודאי לא בעי שיתוף כיון דגוף המבוי וחצר רשות אחת ה"ן הוי כנשתתפו אבל בעירבו הואיל וחצירות עם הבתים נעשין אחד והבתים רשות לעצמן למבוי לכך צריך המבוי שיתוף וכן מפורש בלשון רש"י ואע"ג דהאי דינא דרב בעירבו דאוסר גם בחצירות אין ענין כל כך להכא אעפ"כ מייתי לה רש"י לדוגמא דע"י העירוב יש לאסור טפי כנ"ל ואפשר כן הי' טעמו של הרמב"ם ז"ל").

ולש' הבה"ג בסי' ז (וכע"ז בסי' י שם, וכן בסידור רש"י סי' תסה) הוא "ולא מיבעיא דרך רה"ר דאורח מלכא היא ואסיר לטלטולי היכא דליכא עירוב, אלא אפילו בין מן מבוי למבוי, ובין מן חצר לחצר, ובין מן חצר לבית, ובין מן בית לחצר, אסיר לטלטולי כל שהוא. ואפילו במבוי גופיה, דחדא רשותא היא, אסיר לטלטולי ארבע אמות אא"כ עירבו", וכ' ע"ז הטור בסי' שפח (והובא בהאגור בסי' תקמט) "אם לא עירבו החצירות יחד וגם לא שיתפו במבוי כתב הרמב"ם ז"ל שאם עירבו בחצירות כל אחת לעצמה אז אין מטלטלין במבוי אלא בד"א ואם לא עירבו כל אחת לעצמה אז מותר לטלטל בכלו ובה"ג כתב בסתם אסור לטלטל במבוי בלא עירוב ולא חילק בין עירבו חצירות לעצמן או לא וזה ודאי א"א דאפילו רב דאסור לטלטל במבוי בלא עירוב מודה שאם לא עירבו חצירות עם בתים שרי. והתוספות פוסקים שאין הלכה כרב ושרי לטלטל בכל המבוי אפילו כי עירבו חצירות עם הבתים וכן נראה דעת רב אלפס שלא הביא דברי רב".

ואולי אפשר לפרש את כוונת הבה"ג על כלים ששבתו בבית, וס"ל כהנך פוס' דיש איסור לטלטל ברשות שאינה מעורבת יותר מד"א, אלא דס"ל דכ"ה רק במבוי ולא בחצר. עוד י"ל דאולי ס"ל דקי"ל כרבנן, (וכדעת הר"ח בשבת), וממילא דאפי' בלא עירבו הרי המבוי שומם כמו לר"ש בעירבו, וכמש"כ התוס' בעירובין "כמו שעירבו לרב אליבא דר"ש אין מטלטלין בו אלא בד' וטעמא כדמפרש שם

צב, א

תוד"ה והאמר רבי יוחנן. ותירץ הר"א כהן דעיקר קושיא לר"י אינה אלא דלא גזר ובזה הדבר הוי מחלוקת ואח"כ סתם מחלוקת בשלש חצירות במי שהוציאוהו וסתם בפרק חלון אבל הכא לא פליגי בגזירה. וצ"ע דלכאור הדבר פשוט דאין שייכות בין פלוג' רבנן ור"ש באיסור רשויות ובין פלוג' בגזירת עירבו. וע"ע בלש' תור"פ, דמשמע ג"כ דהיה מקום לתלות הדברים זה בזה. ואולי מבו' מכאן כש"נ לעיל דגזירת עירבו היא חומרא כעין איסור רשויות, להחשיב את החצר המעורבת עם הבית כאילו היא בית, ור"ש מיקל באיסור רשויות. וכן משמע קצת בתוס' לעיל צא, ב ש' ו' עוד דרב פסק כר"ש והכא קאמר דר"ש מתיר, וכפ"נ דכך היה משמע להם מלש' הברייתא (להס"ד לפי קו') שאמרו ורבי שמעון מתיר שהיה רבי שמעון אומר וכו', וזה ג"כ מורה כהנ"ל. ויתכן דאף דאין שייכות, מ"מ כשאמרו במתני' דר"ש מתיר בכל החצירות והמכוון גם לעירבו, לא אמרו כן בסתם אלא משמיה, וכה"ג נמי הוי כסתם ואח"כ מחלוקת. וע"ע קר"א.

רש"י ד"ה וחורבה אחת ביניהם - לא שנה שלהם ולא שנה של אחרים, דהא אוקמא כר' שמעון, שאין חילוק רשות אלא בבתיים. וצ"ע דלא אשכחן פלוג' בדין חצירות, דלכו"ע הוו רשות אחת לכלים ששבתו בתוכן, ואסורים כלפי כלים ששבתו בבית. (וגם ברש"י בע"ב ילה"ק כן כדבי' במקומו). אמנם אשכחן דבר פלא בד' הרמב"ן לעיל מא, ב ש' ו' ובירושלמי מצאתי שם וכו' נראה שהגירסא כך היא בראשונה לא היו זזין משם כל היום עשו אותן ככלי שבא מחוץ לתחום חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר, ולמדנו שמתחילה אסרו עליהם הליכת כל החצר ולא היו זזין מד"א שלהם ככלי שבא מחוץ לתחום במזיד ואף אלו לדעת יצאו, חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר והתירו להם החצר כולה, ולא למימרא דדינא הוא שאין הנדון דומה לראיה כלל מה ענין זה לשביתה דכלים בחצר, אלא לומר מצינו בתקנת חכמים שמותר בחצר ואסור לצאת ממנה אף כאן נתיר להם החצר הזו כולה מפני הדוחק ולא שאר העיר, ומשמע דאיכא מ"ד דאסר טלטול מחצר לצר גם כששבתו בתוכה, דחצירות לאו רשות אחת הן. (וההשוואה עם דין כלים שבאו חוץ לתחום, כיון דהא דמותר לטלטל בחצר כלים ששבתו בתוכה זה מחמת השביתה שהם קנו כלפי כל החצר. ועי' או"ש פ"ב מהל' מילה. וגם מבו' דכלים ששבתו בבית אסורים בטלטול ד"א בחצר עצמה). וכן משמע קצת בד' הריטב"א בשבת קל, ב ש' ו' חצר אע"ג דלא עירבו מותר לטלטל בכולו. כלים ששבתו בתוכו או שהוציאם מן הבית דרך מלבוש, דהא לכו"ע מותר, דעד כאן לא פליגי התם אלא אם יהיו כל הגגות וחצירות רשות אחת לטלטל מזה לזה אבל בחצר אחת לכו"ע מותר, ומשמע דרק באותה חצר לכו"ע מודו, אבל לא שכל החצירות רשות אחת, ודו"ק.

ואף בפשטות לש' התוספתא פ"ה דאי' שם כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר, משמע דגם כלים ששבתו בחצר אינם מותרים בטלטול אלא באותה החצר. וע"ע בד' הראש' שהובאו בענין 'אמר רב הלכה כר"ש' דגם משמע קצת דיש מקום לאסור גם טלטול מחצר לחצר אפי' כלים ששבתו בחצר. ולקמן צג, ב בתוד"ה אין מטלטלין בה אלא בארבע כ' בכלים ששבתו בבית לר"ש, וצ"ע כנ"ל דהרי לכו"ע הטלטול מחצר לחצר מותר בכלים ששבתו בחצר ואסור בכלים ששבתו בבית, ומה שייך כאן מה שאמרו 'לרבי שמעון, ואף בד' רש"י שם יל"ע ש' ו' ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה למקום האסור לה אע"ג דקי"ל כרבי שמעון דחצירות רשות אחת הן הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן, (כ"ה הגי' בדפו"ר, ובר"י מלוניל ובאו"ז), וגז"ע דהרי כלפי כלים ששבתו בחצר כל החצירות רשות אחת לכו"ע. ואולי מוכח כנ"ל דאיכא תנאי דפליגי אף בזה.

תוד"ה איכא דאמרי אף לשעירבה ושתייהם מותרות - לפי האיכא דאמרי קשיא הא דאמר בפרק הדר ריו"ח אמר אף לחורבה וריו"ח לטעמיה דלא גזר דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר והכא נמי לא גזר דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה ומאי לטעמיה הוא

דלא קי"ל דינא דנתקו וכו' ואפי' עירבו חשיב חצר ולא בית, ה"ה דהמבוי ל"ח חצר גם בנשתתפו.

ואמנם השפ"א דן לנטות מד' התוס' בזה, ז"ל "אבל נשתתפו לא בעינן אין מובן הטעם כיון דלא מהני לו"ק א"כ בתו"ח פתוחין לתוכו, ולולי דברי התוס' הי' נראה לפרש הטעם דהא דבעירבו נעשה כבתים בלי חצירות אינו אלא במבוי שלא נשתתפו משום דחצר שעירב נעשה כחד בית טפי מהמבוי לגבי חצירות דידה, אבל כשגם במבוי נשתתפו חשיב חצר שעירבו חצר לגבה". וצ"ע. ולכאור' סברתו מוכחת בד' התוס' להלן שם ד"ה אפשר שכ' ו"א"ת כי עירבו חצרות נמי עם בתים מצינן למימר שיש חצר למבוי כגון שביטלו אותו של חצר זה לרשות דכולהו שיש להם במבוי לבני חצר אחרת ויכולין לטלטל מן החצר למבוי הא לא בעי לאקשווי דאיכא למ"ד בעירובין אין ביטול רשות מחצר לחצר ועוד דבלאו הכי פריך שפיר, (ומדנקטו דתליא בביטול מחל"ח, ע"כ דאירי שמבטלים רשותם בחצר ולא רק רשותם שבמבוי, דהא יש ביטול במבוי גם למ"ד אין ביטול מחל"ח, וכמו שציין שם הרעק"א מד' התוס' בפ' הדר, ולכאור' למה נצרכו לבטל גם רשותם בחצר, וצ"ל כדי להתיר לנטולים של הביטול הוצאה מכל החצירות, ונת' במקו"א), וע"כ דכשיש היתר להוציא מן החצר למבוי ל"א דנתקו חצירות ונעשו בתים אפי' שעירבו, כיון דהחצירות מותרות עם המבוי כמו עם הבתים. ועי' שפ"א שתמה מה המכוון בסברת התוס' גבי ביטול. (והתוס' שם לא נתכוונו הרי לסברתם כאן דאם נשתתפו הויא המבוי כחצר דמה"ט נמי אם ביטלו ל"ב בתו"ח אלא מהני בלא"ה לו"ק, דהרי כל מבוי הניתר בלו"ק לא איירי דוקא בביטול, אלא דדנו בגמ' שם דהבתים לא יהיו כסתומים מחמת אפשרות הביטול, וע"ז הוסיף התוס' דאף החצירות לא יהיו כבתים כיון דהם יכולים להיות מותרים במבוי ע"י ביטול). וצ"ע. ומ"מ אי"ז סתי' כ"כ לפמש"נ, דאמנם התוס' יכלו למימר דגבי נשתתפו ל"א ניתקו כי החצירות מותרים במבוי, ולא היה להם הכרח לחדש דבנשתתפו ל"ב בתו"ח כלל, אבל אולי כן פשיט"ל מסברא וכנ"ל, דאם אמרי' ניתקו חצירות ונעשו בתים אז אמרי' נמי במבוי שנשתתפו בו דניתקו ונעשה חצר.

ומד' הירו' יש ללמוד עוד בגדר האיסור לפי רב במבוי שלא נשתתפו בו כשעירבו חצירות עם הבתים, דאי' בסו"פ הדר 'דאתון לעירובין אמר לון בשם רבי יוחנן כלים ששבתו במבוי מטלטלים אותן במבוי רב אמר אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות אמר רבי יוסה בי רבי בון רב כדעתיה ורבי יוחנן כדעתיה ר' יוחנן דו אמר קורה מתרת בלא שיתוף הוי דו אמר מטלטלין בכל המבוי רב דו אמר אין קורה מתרת בלא שיתוף הוי דו אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות. על דעתיה דר"י לאי זה דבר משתתף בכל המבוי א"ר יוסה בי ר' בון כדי לעשות כל הרשויות כאחת, וצ"ע.

תוד"ה וכלים ששבתו בחצר. וקשיא דא"כ היכי מייתי סייעתא בסמוך לרב דאמר מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד' הא רב גופיה לא אסר אלא כשעירבו בתים עם החצירות אבל כשלא עירבו לא אסר כדמוכה בפרק אם לא הביא אדרבה קשיא מינה לרב דבכה"ג לא אסר רב. ובתורא"ש תי' "קסבר תלמודא דבמבוי אסור מילתא באפי נפשה היא והכי קאמר יש ענין שאף בתוך המבוי עצמו אסור לכולי עלמא ואפילו לרבי שמעון וכגון שעירבו חצרות עם הבתים והאי דקא מסיים ור' שמעון מתיר לאו אייסורא דמבוי קאי אלא ארישא", ועי"ש משה"ק ע"ז, אבל עצם הדברים צ"ב, דהרי החילוק בין עירבו ללא עירבו אליבא דרב הוא דוקא לדעת ר"ש, דבעירבו שכיחי כלי בית בחצר ואז יש לגזור לא להוציא גם כלים ששבתו בחצר למבוי, אבל לדעת רבנן דלעולם אסור להוציא כלי חצר למבוי אין חילוק בין עירבו ללא עירבו.

תוד"ה מהו דתימא. וטעמא דאסור מחצר למבוי דהוי מבוי כמו קרפף דלא הוי רשות אחת עם החצר. יש שכ' דהא דר"ש מתיר מחצר למבוי זה משום דהוא ס"ל דהמבוי ל"ה כקרפף, אבל לכאור' אי"צ לזה, דהא ר"ש מתיר גם מחצר לקרפף ממש. ובלא"ה אף לרבנן אי"ז כקרפף ממש, דהא יותר מבי"ס לא נעשה כרמלית, וכן מהני בו שיתוף אף לדעת האוסרים אליבא דרבנן חצר וקרפף גם דחד גברא.

גו"א, ושמואל פי' דבר זה רק מדין מחיצה הנדרסת. ולכאור' מוכח לפי' במתני' כהאי לישנא לעיל פט, ב דלא אמר שמואל גו"א במחיצות שאינן ניכרות אלא בדאין המחיצה נדרסת. אמנם לדעת ר"ש ור"מ הרי גם לשמואל ל"א גו"א, וכמב' בד' הגמ' גבי גג יחידי וגגין השוים לר"מ כשיש בהם יותר מבי"ס דשמואל משוי' להו כרמלית, ומתני' דהכא אזלא גם אליבא דהילכתא, אבל כבר כ' התוס' דכלפי כלי הבית אמרי' גו"א אליבא דשמואל, ז"ל לעיל צ, א דלענין כלים ששבתו בבית אינו רשות אחת ואמרינן גוד אסיק לשמואל, ודנו האחרו' אם לענין כלי הבית גם אינו נחשב כקרפף יותר מבי"ס, אבל עכ"פ לענין הכלים עצמם ודאי אמרי' גו"א לאפוקי מנפרץ למקום האסור.

כותלי גג קטן הנכנסין לגדול

גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור. כ' הריטב"א "והא דלא משתרי גג קטן בגיפופי גג גדול למ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי דקיימא לן כוותיה, יש לומר שאם תמצא לומר דגיפופי גדול הם מחיצות התחתונות דאמרינן גוד אסיק מחיצתא, כי אמרינן גוד אסיק למהני לגג גדול עצמו אבל לא להציל גג הקטן בגפופין דגדול, ואת"ל שיש מחיצות גמורות לגג הגדול למעלה לגפופין, מיירי בשכנסין כתלי גג הקטן לכתלי גג הגדול וכדאמרינן בפ"ק גבי סיפא דמתניתין דחצר גדולה שנפרצה לקטנה, וכ"כ לעיל פט, ב ז"ל "אבל כשהמחיצה נדרסת הגדול מותר דאמרינן מצדדיו גוד אסיק ומשתרי בגיפופי וכגון שאין כאן אלא רחב עשר אמות בינתיים דהוה ליה פתחא, והקטן אסור מפני שהוא פרוץ במלואו למקום האסור לו, וא"ת ולמ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי קטן נמי לשתרי בגיפופי גדול, י"ל דכיון דגיפופי גדול אינם אלא ע"י גוד אסיק מחיצתא לדידיה מצלי אבל לגבי קטן לא מצלי, ולמאי דפרישנא בסמוך שיש מחיצה בגדול למעלה להיות לו לגפופי הא דלא משתרי קטן באותן גפופי למ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, יש שפי' דהתם לאו מחיצה גבוה עשרה קאמר אלא מחיצה כל דהו דכיון דניכרת אמרינן גוד לגבי גדול אבל לא לגבי קטן, ואת"ל דמחיצה עשרה קאמר צריכינן לפרושה בשכתלי גג קטן נכנסין לתוך הגדול וכדאוקימנא בפ"ק סיפא דההיא מתני' דלקמן דחצר גדולה שנכנסת לקטנה."

אמנם התוס' לעיל שם דנו בזה ולא נקטו כתי' הריטב"א, אלא כ' "וקטן נפרץ במילואו - כגון שהגג קטן נכנס לתוך הגדול כדאוקימנא פרק קמא דמתניתין דחצר קטנה שנפרצה לגדולה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה שלא יהא נראה מבחוץ ושוה מבפנים", הרי דס"ל דגם גו"א מהני לדין לחי הנראה מבחוץ. אמנם יש לדחות דהתוס' שם אזלי רק בלישנא בתרא דרב יוסף דאיירי במחיצה גמורה, אבל בלישנא קמא דאיירי במחיצת גו"א ל"ק להו כיון דס"ל כד' הריטב"א. אמנם בתורא"ש שם כ' "גדול מותר וקטן אסור. וכגון שהגג קטן נכנס בתוך הגדול וכדמפרש בפ"ק חצר קטנה הנפרצה לגדולה ונכנסין כותלי קטנה בתוך גדולה שלא יהיה נראה מבחוץ ושוה מבפנים", ומב' דגם בלישנא קמא הוצרך לתירוץ ד'נכנסין', ובעיקר דינא דמתני' יש להעמיד כן ברישא כבסיפא. (ואולי דוקא בדעת שמואל ס"ל הכי, אבל בשי' רב דמקליש כוחו של גו"א מודה נמי דל"ס בגו"א לעשות לחי הנראה מבחוץ). ובפס' ריא"ז כ' "וכן נראה בעיני לומר בגג קטן הסמוך לגג גדול, שהקטן אסור כמו שביארנו אינו אסור אלא אם היו נכנסין כותלי הקטן תוך אוירו שלגדול והיו מופלגין כותלי הקטן מכותלי הגדול ג' טפחים", (אף דנראה בגמ' שלא היו לגג הגדול מחיצות מעליו, אלא דהיה לו גו"א ממחיצות ניכרות כיון דהגג לא היה בולט). ואמנם בגמ' לעיל ט, ב לא הק' כן אלא מסיפא ולא מרישא, כדאמרי' שם "אמר רבה ומותבינן אשמעתין חצר קטנה שנפרצה לגדולה", ולכאור' זה מסייע להריטב"א. אבל יש לדחות דעיקר התיובתא היא מהברייתא המובאת שם בהמשך דקטנה בעשר וכו' ולכן הביאו בעיקר את הסיפא. או דעכ"פ לא הק' מהרישא כיון דהיה אפשר לחלק כהריטב"א דגו"א ל"מ להיות לחי הנראה מבחוץ, ולפיכך דנו להוכיח מסיפא דלעולם ל"מ נראה מבחוץ.

דהא אפילו רב דגזר הכא גבי חורבה לא גזר. וכ' במהרש"א "ק"ק בפשיטות טפי ה"ל לאקשוויי במלתא דרב גופיה דקיימינן ביה דהכא גבי חורבה לא גזר לפי הא"ד והתם פליג רב אדר"י וגזר בחורבה כמ"ש התוס' שם ע"ש, אכן בקר"א העיר בזה ד"טעמא דרב דאמר חורבה לא לאו משום גזירה הוא אלא משום דאין קורה מתיר אלא בבתיים וחצירות פתוחים לתוכו, וצריך דווקא בתיים וחצירות שאוסרין על המבוי". ונראה דהדבר תלוי בפלוג' הראש' לעיל שם עד, א בהא דאמרי' דדינא דחורבה אזדי לטעמיה, דהרשב"א שם כ' בהדיא "ומיהו לאו למימרא דכל מאן דלא גזר חשיבא לה חורבה להתיר את המבוי דהא שמואל נמי אית ליה כר' יוחנן דלא גזר ואפ"ה בעי בית וחצר ולמסקנא נמי בעי בתיים וחצרות, אלא מאן דגזר א"א לחורבה להתיר כדאמרן אבל למאן דלא גזר אפ"ה אפשר דלא תצטרף משום דלא חשיבא חורבה להחשיב את המבוי לעשותו מבוי הראוי להתיר בלחי וקורה", אבל ג' הר"ח והמאירי שם היא "ואזדו לטעמיהו", ומשמע כמו שנקט המהרש"א, וצ"ע. והנה הר"ח שם פסיק כריו"ח, ותמהו הראש' למה לא פסק כרב, ע"ש, ולהנ"ל ניחא דכיון דהר"ח תלה עיקר טעמא דרב במה דלא ס"ל כריו"ח משום דאזדי לטעמיהו ורב גזר בעירבו וכו', א"כ כיון דלא קי"ל כוותיה דרב בגזירת עירבו, ודאי לא קי"ל כוותיה בדין בתו"ח. אבל עיקר הדבר צ"ע דהא פלוג' רב ושמואל אי סגי בבית א' וחצר א' זה כבר ל"ש לדין גזירת עירבו, ובמה אזיל רב לטעמיה כלפי מחלוקתו עם שמואל.

גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה. והנה כלפי כלים ששבתו בחצר לכו"ע הדין הוא דכל החצירות רשות אחת הן, וא"כ יל"ע למה כשנפרצו זו לזו נאסרו ובאיזה דבר נאסרו. והתוס' לעיל פט, א כ' דשייך ענין נפרץ למקום האסור כלפי כלים ששבתו בבית לחוד, ומשמע שם דכלי הבית נאסרים בכה"ג בטלטול יותר מד"א בחצר, ולפ"ז ה"נ בחצירות הפרוצות זל"ז דכלי הבית נאסרים בטלטול יותר מד"א כיון דלגבם הוו החצירות רשות האסורות זב"ז. ולעיל צא, א מב' בתוס' עוד דאם נפרצו חצירות זל"ז ויש שם כלים שלא שבתו בבית, (כגשמים שהגיעו אחרי כניסת השבת), אסור להכניסם מחצירו לביתו (או להוציאם מביתו לחצירו), שהרי כ' דשמואל מתיר להכניס גשמים מגגו לביתו, ואף שהגג פרוץ במילואו לגג חבירו, מ"מ הא אית ליה לשמואל גו"א מחיצתא גם במחיצות שאינן ניכרות, ומב' דבלא"ה אסור.

והנה הטור בסי' שנח התיר להכניס כלים מחצרו לביתו אף כשהחצר פרוצה במילואה לקרפף, ועמדו בזה האחרו'. ולכאור' י"ל דאף דפליג על ד' התוס' בדצ"א מ"מ יכול לפרש מתני' ע"פ התוס' בדפ"ט, ור"ל דאמנם לדידיה ל"א דפרוץ לרשות אחרת חשיב כמוציא או כמכניס לרשות השניה, אבל מ"מ כלפי כלי הבית הוו רשות האסורות זע"ז. והתוס' בדפ"ט לא הוכיח דבריו ממתני', ונת' במקומו (מהחזו"א) דמתני' אין ראייה לאיסור ד"א די"ל דהאיסור הוא רק כפי ד' התוס' בדצ"א, אבל אחרי מש"כ התוס' בדפ"ט כבר אין הכרח ממתני' למש"כ בדצ"א וכו"ל. ואמנם התוס' ס"ל את ב' הענינים, דמחד כלי הבית אסורים בטלטול בהך חצר יותר מד"א, ומאידך כלים שלא שבתו בבית אסורה הכנסתם לבית כיון דהוי כמכניסם מהחצר השניה. וב' הענינים נכללו באותו יסוד של נפרץ לרשות האסורה, דכיון דהמחיצה הרביעית של הרשות נמצאת רק אחורי הרשות השניה, א"כ ע"כ א' מב', או דיש כאן רשות בלי מחיצה רביעית, והויה כרמלית, או דיש כאן מחיצה רביעית המצטרפת מהרשות השניה, אבל הכל הוי רשות אחת ודינה כחצר שאינה מעורבת שאסורה בהכנסה והוצאה עם הבית. אמנם ע"י ביתרון האור שפי' מתני' באופ"א מדינא דניתוספו דירויין.

לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מנכרא מחיצתא אף גג נמי מנכרא מחיצתא ולשמואל גג דומיא דחצר מה חצר דקא דרסי לה רבים אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. הנה מעצם ד' מתני' מוכח דל"א גו"א לעשות מחיצה בין הגגין, אמנם רב דייק מהסמיכות לחצר שאין הטעם בזה משום 'נדרסת' אלא כל דאינן ניכרות ל"א

אא"כ נימא כנ"ל דלא איירי באופן שנמשכים דיורי הקטן יחד עם הכתלים לתוך הגדול.

תוד"ה גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה - למ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ופתח מיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. האחרו' העירו בזה מד' הרא"ש בסוכה פ"א סי' לד שכ' "קשה מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכרא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכרא כל דהו סגי אבל בסוכה דופן שלישי צריך להיות ליושבי בסוכה כמו שתי הדפנות", וא"כ לגבי כלאים דאו' לא אשכחן דין לחי הנראה מבחוץ. (ובאמת היה מתיישב בזה השמטת הפוס' גבי קרי"ש וציבור וכו' לאוקי' דנכנסין, כיון דבשאר מילי ל"מ נראה מבחוץ אלא הוה רק היכר בעלמא. וכ"כ במרומי שדה. אבל עכ"פ צ"ע סתי"ד הרא"ש שכ' כאן כתוס', ובסוכה ג"כ כ' התוס' כעין ד' הרא"ש. ויל"ד ליישב את הפוס' דאולי בדאיכא 'מיגו' מבחוץ לבפנים, הוה לחי הנראה מבחוץ מדאו', משא"כ בסוג' דאין לחי מועיל כלל לגדולה שבה הצואה וכד'. או דהוה כאן רק לחי כמין ת וכ' האחרו' דבזה בעי' מיגו, והכא ליכא מיגו. אבל לכאו' גבי כלאים יש מיגו, ודוק". עוי"ל דאמנם לחי הנראה מבחוץ ל"מ כיון דכלפי פנים אין יותר מאשר לחי כלפי חוץ, אבל לגבי כלאים סגי לפנימי במה שכלפי חוץ יש לחי ועי"ז הם מובדלים, כיון דכלפי הגדולה יש לחי גמור). והאחרו' האריכו בזה, ונת' במקור"א. ויש שר"ל דגבי כלאים הכא נמי כיון דאיכא ג' מחיצות ל"ה איסור אלא מדרבנן, דרק מדרבנן בעי' מחיצה רביעית של גיפופין וכד', ולזה כבר מהני נראה מבחוץ. אבל לכאו' ז"א כיון דהמחיצות נמשכות לגדולה והוה הכל רשות אחת כלפי הקטנה, לולי הך לחי הנראה מבחוץ, ודוק".

ואולי י"ל דבאמת התוס' נקטו בלש' דנידון משום לחי ופתח, וי"ל דהגם דל"ה מחיצה אלא מדרבנן, מ"מ עיקר השם פתח הנעשה ע"י לחי הנראה מבחוץ הוא גם מדאו', ולכן כלפי גפנים בגדולה וכו' אין לאסור אם איכא לחי הנראה מבחוץ. וטעם לזה דהכא סגי בפתח ול"ב מחיצה, כיון דמבו' בכוליה סוגיין דטעם איסורא דקטנה הוא מפני דיוריי גדולה בקטנה שהקטנה היא כפיתחה של גדולה, וי"ל דאת זה אהני להפקיע האי לחי הנראה מבחוץ שנידון כפתח לומר שאין הקטנה כפיתחה של גדולה אלא לקטנה עצמה יש ג"כ פתח מפני הגדולה.

(והנה בסי' נה כ' השו"ע "צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום פנימית של עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ", ועי"ש באבהעו"ז וביהגר"א שדנו להק' למה בתוך הפתח עצמו לא נימא דהוה כחצר קטנה הנחשבת כפיתחה של גדולה, ולא תי' בפשיטות דכיון דלא היה 'נכנסין' אז יש לקטנה לחי הנראה מבחוץ. ואולי משום דמקור הדין הוא הר"מ, והר"מ הרי בכל דוכתא השמיט ענין 'נכנסין', וצ"ע. ואולי י"ל דכיון דלא היה שם ג' מחיצות מלבד האי לחי הנראה מבחוץ, א"כ ל"מ זה לומר דתוך הפתח הוה כחצר קטנה הנחשבת כפיתחה של גדולה, וצ"ע בזה דהרי מדאו' סגי בב' מחיצות ולחי, ואולי עכ"פ לפי הר"מ דד' מחיצות דאו' א"ש, ודוק". עוד י"ל דהגיפופין המערביים אינם יכולים ליחשב לחי הנראה מבחוץ, כיון שהם רק עובי הכתלים של החצר הקטנה שבתוך הפתח, והכתלים ברוח צפ' ודר' נמשכין בדרך כלל יותר מד"א ופסולים כדן לחי המושך. ומש"כ האבהעו"ז דאיירי כשהרוב בפתח ומיעוט בביהכ"נ, הנה בס' הבתים כ' "יחיד העומד בשער ביהכ"נ אינו מצטרף עם תשעה של ביהכ"נ". אמנם מ"מ עצ"ע דאם קטנה מצטרפת לגדולה כיון שהיא כפיתחה, למה הפתח עצמו ממש, אינו מצטרף לביהכ"נ, וזוהי קו' האחרו' הנ"ל. ואולי היישוב הוא דאותו מקום שהוא בחוץ כשהדלת סגורה ל"ש לומר עליו שהוא טפל לבפנים).

מפני שהיא כפתחה של גדולה וכו' שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה. כ' הרשב"א בתש' ח"א סי' צו "שאלת על מה שסמכו בכל גלילותינו שיהא ש"צ עומד בתיבה שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ושיש לה מחיצות גבוהות. ומוציא את הרבים בתפילה ועונין אחריו קדיש וכל דבר שבקדושה. ואי משום

אמנם דבר זה צ"ע טובא איך אפשר להעמיד שאין לגג הקטן לחי הנראה מבחוץ מחמת דנכנסין כותליו בגדולה, דהא הכא לא איירי כשיש מחיצות על הגג כלל, ואיזה כתלים נכנסים, ואם הכוונה היא כלפי כותלי הבית מלמטה, א"כ ודאי ק' דהרי הך נכנסין ל"א בהו גו"א כיון דהוה אינן ניכרות אליבא דרב, או מחיצה הנדרסת אליבא דשמואל, ואיך יתכן שמחיצות שאינם עולות בגו"א יעשו סילוק על הגיפופין הנראים מבחוץ שיש לגג הקטן. ובפרישה סו"ס שעד כ' בזה "אין להקשות למה לא יועילו גיפופי הגג גדול לגג קטן כמו בחצר, ונלע"ד כי עכצ"ל שאין לגגין מחיצה כלל מדהתירו חז"ל לטלטל בגגות מטעם גו"א מוכרח הוא שאין לו מחיצה כלל דאל"כ למה להם לאהדורי מטעם גו"א והלא בלא"ה שרי, וכיון שכן הוא עכצ"ל דנפרץ לא קאי אגג גופיה רק אמחיצות הבית המתירות את הגג מטעם גו"א, וביאור גג קטן שנפרץ לגדול כך הוא כי בית של גג קטן מחובר הוא לבית של גג גדול ומחיצה אחת ביניהם ובמקום שבית קטן פתוח לבית גדול הוא פרוץ במילואו של קטן וכתלים של בית של גג קטן נכנסים בבית של גג גדול באופן שאם אמרי' גו"א גיפופי גדולה עם כותלי קטנה הנכנסים בבית גדול אז יהיה ג"כ למעלה בגגות כותלי קטנה נכנסים ממילא הנך גיפופים דפשו להו מאחורי פירצת הקטנה יהיו נראות שלא מאותו כותל הם", וצ"ע בדבריו דסו"ס הגיפופין הם ניכרות ואינם נדרסות, ואילו על הנכנסין ל"ש גו"א כלל לכו"ע, ואיזה הכרח יש לומר דאמרי' גו"א או על הכל או על כלום.

ואולי יל"ד בזה דאע"ג דל"א גו"א על מחיצות שאינן ניכרות אליבא דרב (או גם נדרסת אליבא דשמואל) מ"מ זהו דוקא לחומרא אבל לא לקולא, ולענין סילוק על הגיפופין זה נחשב שיש כאן מחיצות ע"י גו"א. וטעם לדבר, דהרי בסוג' שם נת' (ותליא בפלוג' כמבו' שם), דיתכן דמעיקר דינא דמחיצות אמרי' גו"א גם באינן ניכרות והוה רה"י וכו', אלא דס"ל לרב, דרבנן אסרו רשות הפרוצה למקום האסור ולגבי זה לא סמכו על מחיצה של גו"א באינם ניכרות, ולכן כ"ז הוא דוקא לחומרא, אבל ודאי שיש כאן סילוק על הגיפופין. אלא דאז תיקשי לאידך גיסא איך הגדול מותר והלא אין גיפופין להפריד בינו ובין הקטן במקום שנכנס הקטן לתוך הגדול, ואע"ג דבכל נכנסין אמרי' דיש גיפופין כלפי הגדול, אבל זה בגלל שהכתלים הנכנסים בעצמם משלימים את הגיפופין להפריד את הגדול מהקטן, (איך שיהיה ההסבר בזה, ונת' לעיל ט, ב), אבל כאן שהכתלים הנכנסים הם מחיצות שאינן ניכרות וכמו כן יש עליהם דריסה, הרי ודאי ל"מ לקולא להשלים הגיפופים בין הגדול לקטן. אא"כ נימא דאמנם הכתלים נכנסו לתוך הגדול, אבל תשמיש ודיורי הקטן היו רק עד כנגד הגיפופין ולא כנגד הנכנסין ג"כ, ואז א"ש כיון דלקטן אין גיפופין כיון דהכתלים הנכנסים חשיבי מחיצה לחומרא לעשות סילוק, ואילו הגדול מותר כיון דממ"נ יש לו גיפופין אם בצירוף הכתלים הנכנסים ואם בלעדיהם, כיון דהקטן אינו משתמש ודר אלא עד הגיפופין. (ובאמת אם הגדול נותר רק ע"י צירוף הכתלים הנכנסים לגיפופין, י"ל דהקטן אינו יכול להיות נותר בגיפופין עצמם לחוד, כיון דנת' שם בסוג' דדין לחי הנראה מבחוץ אולי הוא צריך צירוף של 'מיגו' דאהני לגדול אהני לקטן, וזה ל"ש (הכא).

עוד יל"ד בזה, דאולי כיון דכותלי הבית למטה נכנסים לבית של הגג הגדול, א"כ ל"ש לומר גו"א על כותלי הגדול לעשות מהם לחי הנראה מבחוץ, כיון דבמקומם למטה הרי הם מסולקים מן הקטן לגמרי, וגו"א לא יועיל לחדש מחיצה כלפי הקטן מלמעלה. או ביותר דאף לול"ד הריטב"א דאמרי' דגו"א ג"כ מהני להיות לחי הנראה מבחוץ, אבל זה מוגבל רק לאופן שלמטה לא היה סילוק, אבל אם למטה זה לא היה גיפופין כיון דנכנסין וכו', א"כ כהאי גו"א ל"מ להיות כלחי הנראה מבחוץ. ובפרט להנך דס"ל בר"פ דגו"א דעמוד הוה כגו"א במחיצות שאינן ניכרות, (וכד' הראב"ד שהביא הרשב"א), א"כ כיון שיש סילוק בבתים למטה א"כ אין לזה את המעלה שיש למחיצות בית על פני מחיצות דעמוד, ול"א גו"א בכה"ג, דומיא דאינן ניכרות. ואמנם עדיין תישאר ההערה למה הגדול מותר והרי אין גיפופין בינו ובין הקטן במקום שנכנס אליו,

לאסור בנכרי בפנימית וישראל יחיד בחיצונה, וע"כ דלדידיה ל"ב לראב"י אוסרים זע"ו ממש, וצ"ע. ועכ"פ הוא כנראה פירש כאן דהיתור לש' במשנה בא לומר איזה דין השייך לעירובין, ולא רק דין לענין כלאים וכו', ומינה ילפי' עכ"פ גם לענין כלאים).

אבל מאידך הר"מ בפ"ג הכ"ד כ' חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה מבעו"י, אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרים שהרי נשאר להן פסין מכאן ומכאן, ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן עד שיערבו עם בני הגדולה עירוב אחד, שדירורין של גדולה חשובין כקטנה ואין דירור קטנה חשובין כגדולה, (ויש גי' בקטנה 'בגדולה'), הרי דנצרך לטעם זה לעצם דינא דמתני'. ואף רש"י לעיל ז, ב כ' "כדאמרינן בפרק כל גגות העיר גבי חצר גדולה שנפרצה לקטנה דירור גדולה בקטנה, כלומר אוסרים בקטנה דדידהו הוא דבטלה לגבה, ואין דירור קטנה בגדולה דלגבי גדולה פתח הוא, ושתי חצירות שיש ביניהן פתח לא אסרן אהדדי".

ובפי' ר"י בן חכמון במתני' כ' "חצר גדולה שנפרצה לקטנה, שנמצא שאין לקטנה כי אם שלשה כתלים כגון זה. גדולה מותרת, להוציא מבתיים לחצר. וקטנה אסורה, להוציא מכלי בתיה לחצרה עד שיערבו עם בני הגדולה עירוב אחד, לפי שדירורין גדולה חשובין בקטנה, כלומר מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלם. אבל דירורין קטנה אין חשובין למשול בדירורין גדולה, מפני שהפרצה שנפרצה בין חצר גדולה לקטנה כפתחה של גדולה הוא חשוב, שהרי נשאר לה פצימין מיכאן ומיכאן כמו שביארנו". ובס' המאורות כ' "גדולה מותרת להוציא אליה כלים ששבתו בבתיים שלה אם עירבה רשות לעצמה לפי שאין דירור קטנה אוסרין עליה, מפני שהיא כפתחה של גדולה. וקטנה אסורה להוציא מן הבתיים שלה לחצר, שהרי נפרצה במילואה למקום האסור לה דירורין גדולה אוסרין עליה". ומשמע דהא דאמרו במתני' מפני שהיא כפתחה של גדולה, זהו עצם טעם ההיתור של הגדולה, ובלאו האי טעמא לא היתה הגדולה מותרת למרות שיש לה גיפופין מהקטנה. וא"כ הא דאמרו בגמ' ש"מ ממתני' וכו' אי"ז מיתור הלש' דמתני', דאין כאן ייתור לש' כלל, אלא אדרבה הלימוד הוא מעיקר דינא דמתני' בהיתור הגדולה ואיסור הקטנה.

ובבית מאיר בסי' שעד עמד בזה וכו' "וא"כ הטעם פשוט כדפירש"י במתני' שהגדולה יכולה לערב לעצמה מדיש לה גיפופין והוי פירצתה פתח וכו' וא"כ מה דא"י בגמ' ש"מ ממתני' דירורין גדולה בקטנה ע"כ לא מדינא דמתני' נשמע זה כלל לענין הנפקותות שבגמ' שם, ובשלימא אם היו מותרים הגדולים אף בהקטנה שפיר היה נשמע אבל להנ"ל ע"כ הש"מ הוא אך כדפירש"י ד"ה ואין דקתני במתני' מפני שהיא כפיתחה של גדולה אלמא כולה כחד פיתחא משוה לה כלומר מיתורא דמתני' ומהלשון שהיא כפיתחה שמורה דכל הקטנה נידונה כפיתחה של גדולה וכו' אך על הר"מ ק"ק לי שבפ"ג מה"ע הכ"ד מסיים בטעמו שהדירורין של גדולה חשובין כקטנה וא"י למה צריך לטעמו לדינא אף גם ק"ק לי להאמת שהמשנה מבארת שדירורין גדולה מושלים בקטנה הכל קשיא למה לא תהא הגדולה מותרת בקטנה". (ואמנם בפי' רחב"ש הביא בזה גם דרך אחרת מפירש"י, ז"ל "ורב"י נסים ז"ל מפ' ואומ', גג גדול הסמוך לקטן הגדול מותר להשתמש בקטן, והקטן אסור להשתמש בגדול". וצ"ע).

ובאמת יש משמעות בד' קצת מהראש' (וכדלהלן), דהיה להם צד דיני קטנה וגדולה כלפי כל הנפקו' המבוארות בגמ' אינם תלויים דוקא בגיפופין ובפירצה במילוי, אלא בגודל החצירות, וכ' לחדש דהוי דומיא דמתני' ממש דהחצר הקטנה נפרצה במילואה. (וגם אחרי מסק' יש ללמוד לכאן דיש שיעור ומידה לענין 'גדולה וקטנה' ואינו תלוי רק בענין הגיפופין. אבל להדיא מבו' לקמן דלאמצעית בין ב' הקרפיות יש דין קטנה כלפיהם אפי' כששטחה מרובה שהיא ב"ס והם פחות). ז"ל המאורות "מסתברא דבכל הני דאמרינן דירורין גדולה בקטנה, כגון שנפרצה הקטנה במלואה כעין משנתנו. אבל אם לא נפרצה קטנה במלואה ויש גיפופין לקטנה, לא דירורין גדולה בקטנה ולא דירורין קטנה בגדולה, אלא פתח הוא לגבי כל חדא וחדא. וכגון שנפרצה ביתר [צ"ל: בפחות. או: כגון שלא נפרצה

דריב"ל דאמר אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. לא נאמרו דברי רבי יהושע אלא בשיש עשרה במקום שליח צבור וכדעת הראב"ד ז"ל. תשובה כל מה שאמרו בפרק כל גגות בקטנה שנפרצה במלואה לגדולה לא אמרו אלא בבתיים מוחלקים לפי שזה בפני עצמו לתשמישו וזה בפני עצמו לתשמישו. ואפילו הכי כל שנפרצה הקטנה במלואה לגדולה אנו רואין כאלו הקטנה פתחה של גדולה ורגלי הגדולה בקטנה. וכל שלא נפרצה במלואה זו בפני עצמה עומדת לתשמישיה וזו בפני עצמה. אבל התיבה עם היותה גבוהה ורחבה ובעלת מחיצות לא לתשמיש בפני עצמה עומדת אלא לתשמיש ביהכ"נ ורגלי ביהכ"נ בתיבה. ואפילו לרב דלית ליה דרבי יהושע בן לוי אינה מפסקת. והו"א לה כתיבה שמניחין בה ספר תורה שאפילו היא גבוהה כמה אינה מפסקת". ובס' הבתיים כ' "כתבו קצת הגאונים הבימה של ביהכ"נ שגבוהה עשרה חלקה רשות לעצמה, וש"צ המתפלל שם אינו מוציא העומדים בביהכ"נ, וכן העומדים שם אין מצטרפין עם העומדים בביהכ"נ. ויש מי שאמר שכיון שהיא כלה באויר ביהכ"נ הרי היא כחצר קטנה שנפרצה לגדולה, והוא שאין מחיצה עשרה, וכן נראה". ומשמע דמדינא דקטנה למדו את ביטול התיבה לביהכ"נ כל חד כדאית ליה, וצ"ע בזה.

צב, ב

דירור גדולה בקטנה

ש"מ ממתני' דירור גדולה בקטנה ואין דירור קטנה בגדולה כיצד גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעין אסורין גפנים מותרין גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה אשה בגדולה וגט בקטנה מתגרשת אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת צבור בגדולה וש"צ בקטנה יוצאין ידי חובתן ציבור בקטנה וש"צ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן ט' בגדולה וא' בקטנה מצטרפין ט' בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין צואה בגדולה אסור לקרות קרי"ש בקטנה צואה בקטנה מותר לקרות קרי"ש בגדולה.

הנה עיקר ד' הגמ' צ"ב במה דילפי' ממתני' דהגדולה מושלת בקטנה ואין הקטנה מושלת בגדולה, והא לכאן דינא דמתני' פשוט הוא מהל' מחיצות, והיינו דלגדולה איכא גיפופין כלפי הקטנה והקטנה פרוצה במילואה לגדולה, ואין ילפי' מינה ביטול הקטנה לממשלת הגדולה. ואי נימא דהקדוק הוא מלישנא דמתני' דהקטנה היא פיתחה של גדולה, עדיין צ"ע למה נצרך טעם זה במתני'. והנה באמת הריטב"א כ' ש"מ ממתני' כו'. פירוש מדקתני מתניתין מפני שהיא כפתחא של גדולה, ומשמע דמעיקר דינא דמתני' ליכא למילף הכי אלא רק מלש' המשנה, וכך יש ללמוד גם בלש' רש"י שכ' "דקתני מתניתין מפני שהיא כפתחה של גדולה אלמא כולה כחד פתח משוה לה", (וכן בתוס' כ' "ואסור לזרוע בקטנה ואפילו היא מאה אמה כדמשמע לישנא מפני שהיא כפתחה של גדולה דהוי כאילו היא תוך הפתח"). ולפי' לעצם דינא דמתני' לא נצרך האי טעמא, אלא רק למילף מינה דדירורין גדולה וכו'.

אבל יש לדחות דרש"י כ"כ רק על התוספת ש"אפילו מרחיק ארבע אמות מן הגפנים, שאפילו בתוך הגדולה מותר להרחיק ולזרוע, הכא אסור", אבל לא לעיקר הך דינא דאסור לזרוע בקטנה. וכע"ז י"ל בד' התוס' שכ' לקמן "והא דקא אמרינן לעיל דקטנה הוי כפתחה של גדולה אף לכלאים מיתורא דקתני במתני' מפני שהיא כפתחה של גדולה משמע ליה לכל מילי הויא כפתחה", הרי דעיקר הש"מ הוא מדינא דמתני', ורק משום שיש לחלק בין שבת לכלאים נצרכו ליתור הלשון. אבל מאידך גיסא מבו' בתוס' דבמשנה יש ייתור לשון, ואין דין המשנה נצרך לתוספת הטעם. (ועי' בתורי"ד שהוסיף בזה עוד נפק"מ, ז"ל "ש"מ ממתני' דירורין גדולה בקטנה נ"ל שיש לפרשו בענין זה שאם הי' ישראל וגוי בקטנה וישראל אחר בפנימית כאלו דר בחיצונה דמי ואסר גוי על ישראל אפילו לראב"י דאמר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זע"ו אבל ישראל וגוי בגדולה וישראל בקטנה לא אסר גוי על ישראל". אלא דצ"ע מה נצרך בזה לדין גדולה וקטנה, וה"ה פוסק בסתמא לעיל סה, ב לאסור בכל גווי ע"י דריסת רגל, בין בישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה ובין בישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית, ולעיל עה, ב פוסק נמי

"כגון שהגג קטן נכנס לתוך הגדול כדאוקימנא פ"ק דמתניתין דחצר קטנה שנפרצה לגדולה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה שלא היא נראה מבחוץ ושוה מבפנים", והיינו דהאוקי' נשארה למסק' ולדינא. ובאמת לש' האו"ז בסי' קטז כשהשיג על הר"מ שלא הזכיר 'נכנסין' הוא "וליתיה לפסקיה אלא כדפרישי' הלכה למעשה דההיא דכל גגות דיתבי רבא ור' זירא ורבה בר רבנן ויתבי אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמעי' מינה ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה גדולה אסרה על הקטנה ולא קטנה על הגדולה היינו בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וכדאוקמה ר' זירא", ומשמע דפי' דעת הר"מ דהא דאמרי' דיורי גדולה וכו' זה איירי גם בלא נכנסין, ובה פליג דמ"מ ר"ז אוק' בנכנסין, אבל הר"מ פי' דדברי ר"ז הכא אינם כד' ר"ז דהתם וכו"ל.

עוד ר"ל שם בשע"צ, (וכע"ז כ' במגנזי הגר"ח סי' ד), דהר"מ ס"ל דל"ש איסור על מקום שנפרץ לרשות האסורה לו רק כלפי כלים ששבתו בבית, והאיסור הוא רק משום דיורי גדולה חשובין כקטנה וכו'. (וכן בכל ב' חצירות שנפרצו זה לזה הרי מערבין א' ואין מערבין ב', אבל גדולה וקטנה כיון שהגדולה נפרדת מן הקטנה היה ראוי שלא ייחשבו החצירות כא' ממש, ורק משום שדיורי גדולה בקטנה לכן הקטנה נאסרה. ואין הכוונה לומר דל"ש שמחיצה תועיל רק לצד אחד, וכמו שית' להלן בדרך אחרת, אלא דאפי' אם שייך מחיצה כזו בהל' מחיצות, אבל לומר דכל החצר אינה מעורבת, זה ל"ש אם הגדולה נפרדת, ואפי' כשהפרדה שלה היא רק כלפי עצמה. וגם כלפי קרי"ש וצואה זה הגדר דלולי הא דיורי גדולה בקטנה היה צריך להיות מותר לקרוא בקטנה כנגד צואה בגדולה, כיון שהגדולה נפרדת כלפ"ע א"כ 'מחניך קדוש' קרי' בקטנה). ועפ"ז י"ל עם ד' ס' הבתים הנ"ל, דלכן דינא דגג ע"כ אזיל רק למ"ד שהגגין חלוקים זה מזה וכ"א רשות בפנ"ע לאסור להוציא מזה לזה גם כלים ששבתו בתוכן, אבל דינא דחצר הוא לכו"ע דאף שהחצירות מותרות זב"ז לכלים ששבתו בתוכן, מ"מ כיון דיורי גדולה בקטנה וכו' לכן אסורה. וטעמא הוא לחלק בזה בין גגין לחצירות, ד"ל דמשילת הגדולה בקטנה שייכא דוקא בחצירות, אבל הגגין נטפלין אחרי הבית למטה ואין א' מושל בחברו. או ד"ל עד"ז דמחיצות של גו"א ל"ש כ"כ לומר בהם שהקטנה היא כפיתחה של גדולה. ואולי גם י"ל דאין בגגין ענין דיורים כ"כ לומר בהם דיורי גדול בקטן, ואולי גם לא מתאים בגג ענין נתווספו דיורים'.

ויש לדקדק כן מד' הגמ' דאמרו "דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה", ומשמע דהדיוק הוא מסיפא, דהרי כלפי הרישא היה צריך לומר "דיורי גדול בקטן ואין דיורי קטן בגדול", (ואף במתני' אמרו 'מפני שהיא כפיתחה' רק בסיפא, אבל אולי אזיל גם ארישא. ואם הדקדוק בגמ' הוא רק מלישנא דמתני' ולא מעצם הדין, א"כ האי לישנא נמצא בחצר דסיפא ולא בגג דרישא), וי"ל כנ"ל דדין הגגין מתפרש (או עכ"פ יכול להתפרש גם) למ"ד דהגגין רשויות חלוקות, אבל מחצירות יש להוכיח ש"מ וכו', כיון דל"ש נפרץ לרשות האסורה כלפי כלים ששבתו בבית, וע"כ דאיסור החצר הקטנה והיתר הגדולה תלוי במשילת הדיורים. ואדרבה כלפי גגין אליבא דר"ש ל"ש כלל איסור, ואפי' משום דינא דיורי גדול וכו', כיון דהגגין טפלין לבתים, ואין ממשלת הא' בב'. ולפ"ז מש"כ בס' הבתים "שהאמוראים האחרונים נשאו ונתנו בדבר זה" לא אזיל על אמוראי דסוגיין שדנו על קטנה וגדולה, דהרי זה ודאי כהילכתא לגבי חצר, והר"מ הרי פסק דינא דחצר דהוי ודאי לכו"ע, אלא אזיל על פלוג' רב ושמואל בגו"א בגגין, שכ' התוס' לעיל פט, א דנפק"מ אליבא דר"ש כלפי כלי הבית, ועכ"פ משמע דדין נפרצה וכו' שייך גם בגגין כלפי כלי הבית, ודו"ק.

ולפי המהלך הראשון שכ' האחרו' הנ"ל, גם יש לבאר למה הדקדוק ממתני' דיורי וכו' הוא דוקא מסיפא דחצר ולא מרישא דגג, דהרי כ' הריטב"א בסוג' וכן לעיל פט, ב דמחיצות של גו"א הגם דהוו גיפופי כלפי הגדולה מ"מ ל"מ כלחי הנראה מבחוץ כלפי הקטנה, ע"ש, ולפ"ז מבבא דגגות אין ללמוד כלום דהרי לקטנה ליכא מחיצות כלל, ורק בחצירות דאף לקטנה יש מחיצה בנראה מבחוץ ע"כ שמעי' דיורי גדולה בקטנה. וכש"נ במקו"א דמה"ט לעיל ט, ב

ביתר] מעשר. ואם גפנים כאן מותר לזרוע כאן, דאמרינן בפר"ק דמכלתין מעשה באחד שנעץ קונדיסין בארבע פנות השדה ומתח זמורה על גביהן, והתירו לו משום כלאים. ואפילו למאן דאסר התם בפתח שבין שתי חצרות שרי דסתימה מעליתא היא לגדולה ולקטנה, בין לענין כלאים בין לתפלה ולקריית שמע וגט". וז"ל רבינו ירוחם "תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין. ט' בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין פי' והוא הדין ה' בכל א' שאין מצטרפין כך פשוט בעירובין. ונ"ל כי אין להביא ראייה מכאן לאותן העומדין בעזרה ורוב ה' עומדין בביהכ"נ שיצטרפו שזה מיירי שנפרצה במלואה הקטנה אבל בב"ה יש מחיצות ביניה' והפתח כמו כן הוא כמו מחיצה". וצ"ע בזה.

(ולכאור' מש"כ התוס' על אשה וגט דהנידון הוא על השאלת החצירות, באמת מהיכ"ת שהדבר יהיה תלוי רק ברוחב הפתח, שחצר גדולה מאד תוכל להיות נטפלת לקטנה מאד אם בפיתחה היא צרה מחבירתה, והרי אין הדבר תלוי אלא באומדן הדעת, וכמש"כ בתור"פ ד"השאל לה הקטנה וזרק לה גט בגדולה אינה מגורשת, דלא הוי כמו שזרק לה בקטנה, דהוי שתי רשויות ושתי רשויות לא מושלי אינשי כדאמר גבי פיסלא". וצ"ע).

והנה הר"מ גם לא הזכיר דינא דמתני' רק בחצר ולא בגג, וכ' בס' הבתים "והר"ם לא ביאר מזה דבר. ויראה לי, שדעתו שכל מה שנאמר הנה להיתר או לאיסור הגגין, הוא לדעת האומר שכל אחד ואחד רשות לעצמו. אבל לדעת האומר שכולן רשות אחת הן אין אנו צריכין לכל זה. ודעת קצת מגדולי הפוסקים האחרונים שכל זה נאמר לדעת האומר שכולן רשות אחת הן, ולהתיר כלים שבבית. ונותנין טעם לדבריהם, שהאמוראים האחרונים נשאו ונתנו בדבר זה, וודאי לא אמרו אלא לדעת האומר שכולן רשות אחת הן". וצ"ע בדבריו דהרי הר"מ הזכיר הך דינא גבי חצירות, אף דקי"ל דהוה כולהו רשות אחת. (ומתני' נמי מוכחא דאיירי גם בחצירות ולא נחלקו בזה רבנן על ר"ש אלא לכו"ע מותרים בכלים ששבתו בתוכן, ולא מסתבר שנקט בדעת הר"מ דלרבנן אף כלים ששבתו בחצירות אסורים בטלטול מזה לזה. אבל נת' במקו"א דאולי איכא תנאי דס"ל דאסור לטלטל מחצר לחצר גם כלים ששבתו בתוכן). ובפיה"מ למתני', הרמב"ם ג"כ נגע בפלוג' רבנן ור"ש, וכ' "ועל דרך זו הוא גג גדול וגג קטן אם היו הגגות מוקפים מחיצות, אבל אם לא היו בהם מחיצות כולם רשות אחת הם כמו שביארנו", וק' מה מועילות המחיצות לענין זה, וצ"ע.

והנה בשערי ציון סי' ד דן לבאר ד' הר"מ (ליישבו מקו' הב"מ הנ"ל), דבאמת מצד המחיצות אין כאן חילוק בין הגדולה לקטנה, כיון דלקטנה ג"כ יש לחי הנראה מבחוץ, ולא איירי בנכנסין וכו', (דבהשג' בעל ההשלמה שם כ' "היה לו לומר בד"א בשנכנסין כותלי קטנה בגדולה דאי לאו הכי קטנה נמי מותרת דקי"ל נראת מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי", וכע"ז כ' באו"ז סי' קטז, ולפ"ז א"ש דאדרבה הוי בדוקא כך), אבל כיון דיורי גדולה מושלים בקטנה והקטנה אינה מושלת בגדולה, לכן נאסרה הקטנה למרות שיש לה לחי הנראה מבחוץ. וכע"ז כ' בעצי אלמוגים סי' שעד סק"ז. וצריך להוסיף, דאם יהיו גיפופין גמורים גם לקטנה ודאי דמשילת הגדולה לא תאסור אותה, ורק מחמת קלישות המחיצה של 'נראה מבחוץ' הכי דינא, דכן הוא מוכרח מלש' הר"מ דהקטנה נפרצה 'במילואה', אבל אם נשארו לה גיפופין הנראים מבפנים אף היא מותרת. וטעם לזה י"ל, דמחיצה גמורה ודאי מועילה כנגד ענין דיורי הגדולה בקטנה דהרי הם נפרדים בגיפופין, אבל לחי הנראה מבחוץ הוי רק בגדר פתח, וע"ז אמרי' דסו"ס הקטנה כולה הויא כפיתחה של גדולה.

אבל צ"ע דהא ר"ז הוא דקאמר לעיל ט, ב דאיירי בנכנסין וכו' והכא קאמר ש"מ דיורי וכו', והרי הא דיורי וכו' זה טעם שנצרך אם איכא לחי הנראה מבחוץ וכו"ל, וגם למה צריך לאוקמי בנכנסין אם איכא טעמא דיורי וכו'. ועי' בעצי אלמוגים שם מש"כ ליישב בזה. ואולי י"ל עוד דבגמ' שם י, א הרי נשארו בתיבתא מברייתא דקטנה בעשר וכו' דאין להעמיד בנכנסין, וא"כ אולי זה המקור של ר"ז כאן למילף ממתני' דיורי גדולה בקטנה וכו"ל. (אבל התוס' לעיל פט, ב כ')

היא". ולפי דבריו נפקא דאין ד' הר"מ סותרים את ד' רש"י ותוס' והריטב"א, כיון דהם אזלי לשי' רבה ור"ז ואילו הר"מ פסק כאביי דלדידיה ל"ש לומר "שאלמלי אין מחיצה מרחיק ארבע אמות וזורע ואילו השתא אסורה".

עוד י"ל דהנה בהג' הגר"א מחק תיבות 'מרחיק ארבע אמות', ומבו' שם בסוגריים דבאמת לכו"ע מהני הרחקה, והקו' דהוי מחיצה לאיסור היינו על הקטנה, דבלאו מחיצותיה איכא גיפופין לה מפני הגדולה והשתא הוי מחיצה לאיסור. וא"כ הוא דכך ס"ל להר"מ, הרי לכו"ע מהני הרחקה. אלא דהתוס' הרי כ' "ודוקא מכותל הגדולה פריך אבל מקטנה אינו רוצה להקשות שאם אין כלל מחיצות של קטנה אין צריך להרחיק אלא זורע סמוך לגדולה דהפתח הוי כמחיצה ועכשיו נאסר ע"י מחיצות הקטנות דאין זה תימה דכשאין מחיצות הקטנות נראה הגיפופין וע"י מחיצות הקטנות אין ניכרין גיפופי גדולה והוי סילוק מחיצות", וק' מה נענה בזה לגי' הגר"א, וצ"ע.

ואמנם נפקא לפ"ז דלכאו' בהך דינא דדיורי גדולה וכו' לא התחדש כלום, דהרי זה פשוט דלגדולה איכא מחיצות מהקטנה ולקטנה ליכא מחיצות מהגדולה כיון דנפרצה במילואה, (ובכנסין וכו'), והרחקה מהני לשי' הר"מ דלא חשיבא הקטנה כולה כפיתחה של גדולה להתבטל אליה לגמרי. ורק החידוש בזה הוא לדון בכל דבר מהו העיקר, דבגט אמרי' דהוא העיקר ולכן תלוי אם יש לו מחיצות, ואז אינה מגורשת, ואם לאשה יש מחיצות דהיא בגדולה אז כיון דלגט אין מחיצות ה"ה מגורשת, וכן צואה שהיא עיקר הדבר דמחמתה האיסור גם כן הוא הדין, וכו'. ולא משמע כן בגמ' במה שאמרו "שמע מינה ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה".

ונראה דבאמת בהך ענינא דאמרי' דהקטנה פרוצה לגדולה והגדולה נפרדת מן הקטנה, יש חידוש בעיקר הענין, דלכאו' כדדיני' אם הוו החצירות כמקום א' או כב' מקומות ל"ש לאיפלוגי בדין זה בין החצירות, ואם יש מחיצה לגדולה מהקטנה אזי גם הקטנה נפרדת היא מהגדולה, אלא דמ"מ מבו' במתני' דיש חילוק בין הגדולה לקטנה. (ועצם גי' הגר"א וכן הס"ד בתוס', מוכיח לן דאי"ז פשוט ששייך לחשוב שהקטנה מחוברת לגדולה והגדולה נפרדת מן הקטנה, ובעי' בזה להך הגדרה דדיורי גדולה בקטנה). וראיה לדבר דדין מחיצה אינו יכול להיות כלפי צד אחד בלבד, דהרי אמרו דבית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן, וק' דהרי במחיצת פ"ת קי"ל (גבי סוכה) דל"מ אלא כלפי המקום המקורה ול"מ כלפי חוץ. וע"כ דאם יש מחיצה לאיזה צד שהוא ע"כ הוי כמחיצה לב' צדדים, (אלא דלגבי סוכה ל"מ מדבעי' דופן של הסוכה), דרשות כשהיא מובדלת מחבירתה ע"כ גם השניה מובדלת ממנה. וכל הנידון בלחי הנראה מבחוץ וכד' הוא רק כשבצד השני יש רה"ר, אבל אם יש שם רשות אחרת בזה ע"כ באנו לסוג' דיורי גדולה בקטנה, ורק משום טעם זה הקטנה נאסרת. (אבל יש לחלק קצת דהתם גם המקום שאינו מקורה מכיר במחיצה שיש כלפי המקום המקורה, וממילא דהמחיצה יכולה להועיל לב' צדדים, אבל כאן הרי החצר הקטנה פרוצה במילואה לגדולה ומצידה אין שום הבדלה ביניהם גם כלפי הגדולה, וכל הגיפופין שבגדולה מסולקים לגמרי כלפי הקטנה. ודו"ק). ואמנם משכח"ל ג"כ מחיצה לגבי כלאים שכלפי צד אחד יהיה לה עומ"ר, וכלפי הצד הב' יהיה סילוק על העומ"ר, אבל מחיצה שעשתה רשות י"ל דהיא בהכרח לב' הצדדים.

ונראה דאם הדין של המשנה הוא מכוח נפרץ לרשות האסורה אז אין בזה כ"כ חידוש, כיון דבאמת הגדולה אינה פרוצה לקטנה משא"כ להיפך, אבל כיון שכי' האחרו' בדעת הר"מ (וכמבו' בד' ס' הבתים הנ"ל), דל"ש נפרץ לרשות האסורה כלפי כלי הבית, ודינא דמתני' הוא מחמת דנתוספו דיוורים, (וכלש' הר"מ שם בהל' כה, וכן עי' מ"מ הלי' יא), בזה יש חילוק גדול דהחצירות נחשבות כאחת כלפי הקטנה, וכב' כלפי הגדולה. ומינה ילפי' דגבי כלאים וקרי"ש וכו' ג"כ שייך לומר דהוי כמקום א' אם הדבר העיקרי נמצא בגדולה, והוי כב' מקומות אם העיקרי בקטנה כיון דהנמצא בגדולה נפרד

נמי גבי דינא דלחי הנראה מבחוץ לא הק' מרישא דגגות אלא רק מסיפא דחצירות, דגבי גגות שפיר י"ל כד' הריטב"א.

ומצינו עוד נפק"מ בין דינא דמתני' דחצר גדולה וקטנה, ובין הנפק' המבו' בגמ' מהא דדיורי גדולה בקטנה. דעי' דרך אמונה פ"ז מהל' כלאים בציון ההלכה אות רכט שהביא לדון דאפי' באופן שהפירצה היא יותר מ', מ"מ דיורי בגדולה בקטנה לענין שלא יועיל שם הרחקה. (ומה שאמרו בגמ' 'מחיצה לאיסור' היינו דמכוח הגיפופין נעשה האיסור, ואפי' שאין לזה דין מחיצה גמורה דהא יש שם פירצה יתירה על י' אמות). ואילו לגבי חצירות דמתני' ודאי אם הגדולה פרוצה י' אמות ל"מ בה גיפופין דידה ודינה כדין הקטנה. וא"כ נימא כמש"כ בשערי ציון הנ"ל (בדרך הא') ובעצי אלמוגים דלעולם יש גיפופין גם לקטנה כדין נראה מבחוץ' ואעפ"כ יש חילוק בין הגדולה לקטנה מחמת דדיורי וכו', וא"כ אולי זה שייך גם כשיש פירצה יותר מ'. ואמנם הריטב"א להלן צג, א' כ' להדיא "ועכשיו שלשה בני אדם הללו עושין שלש קרפיות אלו פתוחות זו לזו והחיצונים הם גדולים ועודפין מכל צד על האמצעי שביניהם שהאמצעי פרוץ להם במלואו מכאן ומכאן ואין הפרצה אלא בעשר דלגבי חיצונים הוא פתח והרי האמצעי כפתחיהם של חיצונים דומיא דחצר גדולה וקטנה", ומבו' דבפירצה יותר מ' בטל ענין גדולה וקטנה. (ואעפ"כ מבו' דהאי פירצה לא משוי לכולהו כרשות אחת ליתן בהם דין שיירא, ואף דהריטב"א ס"ל דפירצת י' אוסרת כל ההיקף מדאו' כש"נ במקו"א, וצ"ל דמ"מ חשיבי כב' רשויות אלא שיש פירצה הפוסלת' במחיצה שביניהם).

והנה בד' הראש' בסוג' מבו' דכיון דהקטנה היא כפיתחה של גדולה, ל"מ בה הרחקה ד"א לענין צואה וכלאים. אמנם השו"ע בסי' עט כ' "אם צואה בגדולה, אסור לקרות בקטנה עד שירחיק כשיעור", וכן ביו"ד סי' רצו כ' בסתמא "היו הגפנים בגדולה, אסור לזרוע בקטנה וכו' הואיל ויש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמובדלת מן הקטנה ואין הקטנה מובדלת מן הגדולה". ועמד בזה הביאור"ל בסי' עט, ז"ל "ולפלא על השליט הגדול הב"י איך פשיטא ליה זה כ"כ ולא זכר אשר לפי דברי רש"י בעירובין צ"ב ע"א ד"ה אסור לזרוע שפירש דכל הקטנה נחשבת למקום הפתח של הגדולה עי"ש ממילא יהיה הדין ג"כ לענין צואה דאם הצואה בגדולה ואין רחוק ד"א מן הפתח ממילא אסור בכל הקטנה דבחד מחתא מחתינהו שם הגמרא עי"ש וכו"כ הריטב"א שם בהדיא והתוספות שם ע"ב ד"ה שאלמלי אף דבתחלה רצו לדחות פירש"י מ"מ הלא לבסוף הכריחו דפרש"י עיקר א"כ יש לנו ג' עמודים לדין זה ולא זכר כלל את שיטתם לא בזה ולא ביו"ד סימן רצ"ו סמ"ט לענין כלאים וצ"ע אח"כ מצאתי בספר יבשר טוב שהקשה ג"כ קושיא זו". (והמאירי בסוג' לגבי כלאים כ' "זה שביארנו שבגפני' בגדולה אסור לזרוע בקטנה פירושו אפי' חוץ לארבע אמות מפני שאנו חושבי' אותה כאלו היא כלה בתוך הגדולה ולמדת שיש כאן מחיצות לאסור שהמחיצות שסביב הקטנה אוסרין עליה ואלו לא היו שם אותם המחיצות אלא שהיה הכל אויר היה מרחיק ד"א וזרוע", ולגבי קרי"ש כ' "צואה בגדולה אסור לקרות קרי"ש בקטנה וי"מ בה דוקא בתוך ארבע אמות", וצ"ע. ואף הגר"ז בקו"א בסי' עט העמיד בדעת השו"ע דאיכא חילוק בין כלאים לצואה, אלא שתמה בזה, ז"ל "עד שירחיק כשיעור. וצ"ע מאי שנא מגפנים ע"ש ברש"י ותוספות").

אמנם דכ"ה שי' הר"מ לכאו', דכ' בהל' כלאים פ"ז בסתמא כהאי לישנא שהעתיק השו"ע, ובהל' תפילה פ"ח ג"כ סתם דהחילוק בין הקטנה לגדולה הוא דהגדולה מופלגת ע"י פסין משא"כ קטנה, ולא הוסיף לבאר את החומרא שלא יועיל הרחקה ד"א בקטנה. (אא"כ נימא דרמזו לזה במש"כ שם "אין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זווית שלה"). וכ' הקר"א בסוג' "היה נראה לומר דלשון השלחן ערוך הוא לשון הרמב"ם ז"ל, ומדעת הרמב"ם ז"ל נראה דפסק כאביי דלא מצינו מחיצה לאיסור, שכן בפ"ז מהלכות כלאים לא ביאר דאסור לזרוע בקטנה אפילו על ידי הרחקה, אלא כתב סתמא דלזה יש מחיצה, היינו לגדולה, ומותר לזרוע שם, ולקטנה אין לה מחיצה להפסיק כיון דנפרצה במילואה, אבל זו לא שמענו בדבריו ז"ל שיהיה כל קטנה חשובה כאילו בתוך הגדולה

מגיע לו ריח רע". (ויתכן גם טעם דלא כהריטב"א אי נימא דהא דאין דיורי קטנה בגדולה ר"ל דהוי טעם חיובי שאין הקטנה משפיעה עליה כלל, אפי' במקום שהיה אמור להיות כן).

רש"י ד"ה גפנים בקטנה. וכשיגדלו הזרעים, אע"ג דיורי גדולה בקטנה אין אוסרים את הגפנים. ובמקדש דוד בהל' כלאים כ' ע"ז "היינו שברין היה שהגפנים נאסרין, וכמו דגפנים בגדולה וזרעים בקטנה דנאסרין הזרעים והגפנים מותרין, הכא דהגפנים בקטנה הא הגפנים דינן ליאסר כיון דהגפנים במקום הזרעים, ורק משום דבהיתר זרע, וזה דהגפנים היה דינן ליאסר רק כשיגדלו הזרעים ולא תכף כשזרע, נראה מזה כיון דהאיסור של הגפנים הוא משום שהם במקום הזרעים, צריכים הזרעים שיגדלו שאז הם זרעים, ונראה מדברי רש"י ז"ל דאף השרשה לא מהני, דאף אם השרישו הזרעים אין ראויין לאסור הגפנים רק לאחר שיגדלו, ונראה הטעם כיון דבכלאים אסור רק היכא שניכר הערבוביא וכו' אם כן אפילו השרישו הזרעים כ"ז שלא גדלו אינו ניכר הערבוביא". אמנם בתור"פ נראה ביאור אחר להא דבעי' גדילת הזרעים, ז"ל "והק' רש"י דמ"מ כשיגדלו הזרעים דאז יהיו דיורי הגדולה, ודיורי הגדולה מושלים בקטנה, א"כ אמאי אין אוסרין הגפנים שבקטנה הא הוי כלאי הכרם", והיינו דקודם שהזרעים גדלו אין כאן דיורים בגדולה, ולכשיגדלו הרי הדיורים מושלים בקטנה, ודו"ק.

עוד כ' שם בתור"פ "לכן נראה לומר טעם אחר, דאדרבה משום דיורי גדולה בקטנה נתייר גם הגפנים בקטנה, משום שהגפנים שם שדה עליהם ולא כרם, דהא אין דיורי קטנה בגדולה אין שם קטנה עליה אלא שם שדה, ודיורי גדולה בקטנה א"כ גם הקטנה שם שדה עליה אף כי יש בה גפנים, משום כח דיורי הגדולה שמפקיעות שם של כרם שהיה לה ונותנין לה שם שדה, ומותרין הגפנים שבה". ונראה פשוט דאף לדבריו אין הכוונה דמותר כעת לזרוע זרעים בקטנה עצמה כיון דאין לה שם כרם, אלא כלפי עצמה ודאי הויא כרם, ורק כלפי איסור שבא עליה מכוח הגדולה ע"ז אמרי' דהיא טפילה לגדולה ול"ח ככרם. וכך מב' בדבריו אח"כ, שכ' "אבל הכא בגדולה יש שם שדה עליו עבור הזרעים שבה ואין שם כרם עליה כלל, אף כי יש גפנים בקטנה, משום דאין דיורי קטנה בגדולה, ואתה בא לאסור הקטנה משום דיורי הגדולה בקטנה, אדרבה מהאי טעמא גופה שריא, משום דיורי הגדולה בקטנה א"כ שם הגדולה בקטנה, וכי היכי דהגדולה שם שדה עליו ולא שם כרם כדפ' כמו כן קטנה אף כי יש שם גפנים שם שדה עליה", ודו"ק.

תוד"ה תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין - דוקא ביחיד בקטנה אבל חמשה בקטנה וחמשה בגדולה אין מצטרפין וסיפא דנקט תשעה בקטנה ה"ה חמשה בקטנה אלא אגב רישא נקט האי לישנא. ומב' בד' התוס' דעד חמשה שייך להצטרף, דסגי ברוב של ו כנגד ד, וכן נראה בד' שא"ר, אבל בס' הבתים כ' "מה שאמרו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה יראה לי שכן הדין בשבעה בגדולה ושלשה בקטנה הואיל ויש רוב הניכר בגדולה".

צג, א

והתניא בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן. (בדין כלאים בבית, עי' תורת הארץ פ"י סי"ג וחזו"א שביעית סי' כו). וכ' בתוס' "משום פ"ת אע"ג דלענין שבת ל"א פ"ת לשמואל אלא כשיש ד' מחיצות לגירסת רבינו חננאל ור"ת מ"מ יש לחלק בין כלאים לשבת כדמשמע בפ"ק והא דקא אמרינן לעיל דקטנה הוי כפתחה של גדולה אף לכלאים מיתורא דקטני במתני' מפני שהיא כפתחה של גדולה משמע ליה לכל מילי הויא כפתחה", ובתוס' בסוכה כ' "והדתניא התם לעיל בההוא פירקא בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן דאמרי' פ"ת יורד וסותם אע"ג דליכא התם שם ד' מחיצות אין לדמות כלאים לשבת דאפילו פאות מותר לכלאים כדאמרינן פ"ק דעירובין". והנה בפ"ק מצינו ב' ביאורים לחילוק בין שבת לכלאים בדיני צוה"פ, רש"י שם כ' "רשבת חמור מכלאים", ואילו בחי' הר"ן שם כ' דסוכה דמי לשבת ולא לכלאים, והרי לענין החומר ראוי לדמות סוכה לכלאים ולא לשבת, וע"כ שהחילוק הוא דגבי שבת וסוכה

ממנו ע"י מחיצות. (ועצ"ע גדר הדבר כלפי ציבור וש"צ או תשעה ויחיד, דהתם אמרי' להיפך דאם הרוב בגדולה מצטרפין, ועי').

תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין. ומב' בראש' דגם ו' בגדולה וד' בקטנה מצטרפין, ורק בה' בגדולה וה' בקטנה אינם מצטרפים. ויש לדון בו' בגדולה וט' בקטנה, האם אינם מצטרפים כיון דבגדולה יש מיעוט, או דאמרי' דל מהכא לכל הרוב שבקטנה, ויצטרפו ד' מתוכם לגדולה כמיעוט, והשאר יגררו אחריהם ג"כ. וצ"ע.

צואה בגדולה אסור לקרות קריאת שמע בקטנה. יל"ע בשאר דינים התלויים בד"א, כגון הרחקה ממנודה ולעבור לפני המתפלל וקיימה לזקן וכיו"ב, האם ג"כ שייך הך דינא דהקטנה היא כפיתחה של גדולה ול"מ בה הרחקה ד"א, או דודאי שיש כאן מרחק של ד"א כראוי בין ב' הדברים, ורק גבי צואה דתליא בשם 'מחניך' דיני' להקטנה כפיתחה של גדולה, וממילא דהתרחבו הד"א שלו בהתאם לכך. (והמשנ"ב סי' עו סק"ב כ' "ופשוט דלפ"ז ה"ה אם אחד מאיבריו הוא בתוך ד' אמות של הצואה ג"כ אסור מטעם זה", ובדברי מלכיאל ח"ה סי' ב' כ' "הנה הא דבעינן הרחקה ד"א הוא משום דבעינן מחניך קדוש כדאיתא בברכות וכו' וד"א הוא מקומו של אדם כדאיתא בעירובין, ולזה כל ד"א מיקרי מחנו של אדם. ולפ"ז נראה שצריך שירחיק ד"א מכל גופו", ודו"ק).

צואה בקטנה מותר לקרות קריאת שמע בגדולה. צ"ע בגוונא שש"צ (או סתם יחיד) בקטנה וציבור בגדולה, וצואה ג"כ בקטנה (ברוחק ד"א מהש"צ), אם מותר לומר דבר שבקדושה בגדולה, או דהוי כרתתי דסתרי. והדבר תלוי בטעם למה ל"א דהמחיצה שיש לגדולה מהקטנה תחלק את הציבור אפי' כשתשעה בגדולה ויחיד בקטנה, דאם הטעם דהוי מחיצה רק לקולא ולא לחומרא י"ל דבכה"ג הנ"ל הוי כרתתי דסתרי. אבל אם הטעם הוא דסגי במה שכלפי היחיד ליכא מחיצה, אי"ז שייך כלל.

צואה בקטנה מותר לקרות קריאת שמע בגדולה. כ' הריטב"א "צואה בגדולה אסור כו'. ואפילו הרחיק ד"א בקטנה עצמה מפני שהיא כפתחה של גדולה ובעינן שירחיק ד"א בתוך הגדולה וכדפרישנא לעיל לענין זרעים. צואה בקטנה מותר כו'. פי' כשהרחיק ד"א וגם שאינו רואה אותה וגם שאין כאן ריח לפירוש שפירשנו בברכות שאין הפסק מחיצה ודיריין מועילין לענין ריח, אלא שמקצת רבותי הצרפתיים ז"ל חולקים בזה, ושמעתי כי באשכנז מורים בזה להיתירא, והא דצואה עבדינן הרחקה מן עיקר הצואה שהוא עיקר האיסור שהזהיר עליו הכתוב לפרוש ממנו". (ומב' בדבריו להדיא דהרחקה ד"א בגדולה ודאי תועיל, דקטנה כולה היא כפיתחה של גדולה אבל הוי כעומד בקצה הגדולה, וכמש"כ הריטב"א גם גבי כלאים, ז"ל "כתבו בתוספות ומיהו אם הרחיק ד' אמות בגדולה גופה עד פתחה מותר לזרוע בקטנה כשם שמותר לזרוע בגדולה גופה בהרחקה ד' אמות". וזה דלא כמש"כ המקדש דוד בהל' כלאים ד"נראה מזה דאף שאין כל הגדולה נטועה גפנים ויש בו חלק שאינו כרם ומותר לזרוע שם, מכל מקום בקטנה אסור מפני שהיא כפתחה של גדולה והוי פתח אף להכרם").

ונראה מדבריו דצריך להרחיק ד"א גם באופן של צואה בקטנה, ולא מצד ריח ולא מצד מראה, וצ"ע דהא יש מחיצה לגדולה ע"י הגיפופין. (והרי לגבי כלאים כ' הריטב"א "פירש רש"י ז"ל מותר לזרוע לגדולה ואפילו סמוך לפתחה דלגבי גדולה פתח הוא ולענין זרעים פתח כמחיצה דקי"ל זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ויפה פירש". ואולי יש חילוק דגבי כלאים מהני מחיצה להתיר זריעה גם בתוך כרם, משא"כ גבי צואה אם יש מחיצה כלפי הגדולה עדיין כל ד"א דהצואה אינם בגדר 'מחניך קדוש', ול"מ מחיצה להתיר לקרוא קרי"ש במחנה שיש בו צואה). ולא נראה דכוונת הריטב"א לומר דל"ס במחיצת גיפופין כנגד צואה להתיר קרי"ש, וגם בסברא צ"ע מ"ש מכלאים דמהני התם מחיצת גיפופין.

ועכ"פ כ"ה במאירי בסוג', ז"ל "צואה בקטנה מותר לקרוא את שמע בגדולה ואפי' בתוך ארבע אמות של צואה כאלו היתה שם מחיצה ובלבד שלא תעמוד הצואה כנגד עיניו", וכן פסק השו"ע בסי' עט ס"ג "ואם צואה בקטנה, מותר לקרות בגדולה בלא הרחקה, אם אין

דין מחיצה להשלמת התקרה מ"מ כבר אין כאן פ"ת. (ובסוכה יט, א אמרי' "כשהשוה את קירורו", ופירש"י "שעשה קירורו נמוך ולא נתן ראשי קנים על גבי תקרה שיהא פ"ת נראה בה אלא תלאן בשוה לפי הנסרים שאין חודן נראה בסוכה", ופי' ר"ח הוא "שאינ נראית תקרת הסוכה חלוקה מן האכסדרה להיודע שהיא פי תקרה", ולש' הרא"ה הוא 'לא מינכר פ"ת', ואולי הכוונה דהחיסרון בזה הוא מצד 'ניכרות', אבל בעצם הסכך אין בו כח ממש להפקיע את הפ"ת. ובפס' הרי"ד שם כ' "דהויא לה סוכה שחציה מסוככת בסכך כשור וחציה מסוככת בסכך פסול דל"א פי סכך כשור יורד וסותם"). ועוד אטו ס"ל בקו' דכל תקרה גדולה אפשר להוריד ממנה פ"ת כל ד"ט כדי שלא יהיה המשך התקרה בגדר מחיצה לאיסור, (ואולי רק אם נבנה בב' פעמים, או דל"ה מחובר ממש אלא סמוך בלחוד). ומתוך הדחק י"ל דאין הקו' על אופן שהמשיך והשלים את גוף התקרה עצמה, אלא על אופן שהשלים את קירורו הבית ע"י שהוסיף תקרה גדולה למטה מן חצי התקרה שלמעלה. אבל בלש' רש"י אינו נראה כך, ובפרט להג"י "ואין כאן פה המבדיל".

ובאמת בפיר"ח שינה את סדר הקו' מהאמור בגמ', ז"ל "א"ל ר' זירא ולא מצינו מחיצה לאיסור והתניא בית שחציו מקורה וכו' א"ל אביי התם כיון דזרעיה סלוקי סלוקינהו למחיצות. אמר ליה רבא לאביי והא סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין וכו' א"ל לדידי כשרה היא לדידך סלוקי סלוקינהו למחיצה והתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת והקטנה אסורה. ואילו הוה גיפופיה גדולה נמי אסורה ודחינן התם נמי סלוקי סלוקינהו למחיצות", ואולי בא ליישב למה הק' כולם (במעמד אחד כמב' בתוס'), ג' קו' שהתי' עליהם א' הוא דהוי סילוק מחיצות, וע"ז תי' דהסדר הוא דתחי' אמרו דהשווה קירורו הוי סילוק, וזה פשוט יותר וכנ"ל, ואח"כ הוסיפו כל על פצימין, ואח"כ על השווה גיפופיה, ועצ"ע. ומש"כ הר"ח 'כיון דזרעיה' אין לו מובן, ואולי ט"ס הוא. (ולש' "סלוקי סלוקינהו", ולא כלפנינו בסתמא 'סילוק מחיצות', אולי אזיל לשי' דמחיצה שלא נעשית לשם מחיצה אלא לצניעות וכד' ל"ה מחיצה, וא"כ סילוק מחיצות ג"כ ל"ה אלא בנעשה על דעת מחיצה כראוי).

ובעיקר קו' אביי יש להוסיף, דהרי הא ודאי דלא פליג על דינא דמתני' בחצר גדולה וקטנה, אלא רק על ד' הנך אמוראי דש"מ וכו'. והנה אם דינא דמתני' אינו מכריח את הגדר של דיורי גדולה בקטנה אלא רק דקדוק ייתור הלש', י"ל דאביי פליג על הדיוק מהלש'. אבל אם (כש"נ) דעצם דין המשנה מוכרח לגדר זה דיורי גדולה בקטנה, א"כ קו' אביי על מתני' היא דאין הקטנה אסורה דמצינו שהגיפופין לאיסור. וי"ל דהא ל"ק ליה, כיון דכל הטעם שנצרך לסברת דיורי וכו' הוא משום דע"י הגיפופין של הגדולה היתה צריכה גם הקטנה להיות נפרדת, (וכש"נ אי משום לחי הנראה מבחוץ, ואי משום דעכ"פ כבר ל"ה כחצר שאינה מעורבת כיון דהגדולה כלפי עצמה היא נפרדת, ואי משום דכל מחיצה שגודרת רשות בצד אחד ע"כ היא מחיצה גם לצד השני), וא"כ הנך גיפופין עצמן אינם מועילים כיון דעל ידם הוה גדולה וקטנה ודיורי גדולה בקטנה, אבל בד' האמוראים הוק' לאביי דלולי המחיצה מרחיק ד"א וזורע, (כפירש"י או כפי' תוס'), ואף לולי הגיפופין בכלל כן ה"ה, וא"כ מצינו מחיצה לאיסור. (ולג"י הגר"א דל"ג 'מרחיק ארבע אמות' בלא"ה צ"ע דאיזה מחיצה יש כאן לאיסור, יותר ממחיצות הקטנה שהם סילוק מחיצות על הגיפופין, וגם דא"כ קו' אביי היא על עצם דינא דמתני' וכנ"ל).

וילה"ס בהאי הילכתא של סילוק מחיצות דכה"ג מצינו מחיצה להחמיר, מה הדין גבי סוכה כשירה בדפנות וכו', ויש באמצעיתה עמוד גבוה עשרה ורחב זע"ז, והרי דינא הוא דגו"א של עמוד ל"מ למחיצות סוכה מדהוי מחיצות שאינן ניכרות, וא"כ הרי מתד גיסא לעמוד עצמו אין מחיצות כשירות להל' סוכה, ומאידך לכאו' הוי מחיצות לענין 'סילוק' על דפנות הסוכה. וביותר יל"ד בזה אם לעמוד עצמו אין רוחב זע"ז אלא פחות מזה (ויותר מדע"ד טפחים), דאפי' בלי סילוק מחיצות מ"מ הא הוי רשות בפני' ואין לה דפנות סוכה כשירות. ויש להתבונן בסוכות שיש בהם 'פרנצ'ס' לבדוק האם זה לא עושה סילוק על דפנות הסוכה הכשירות, ויש בזה כו"כ אופנים, ודו"ק.

שהמחיצה באה לעשות רשות צריך יותר מאשר מחיצת כלאים שהיא להפרדה בעלמא.

ונראה דהחילוק שכ' התוס' כאן לענין פ"ת בשי' שמואל כוונתם כד' הר"ן ולא כד' רש"י, חדא דהרי לקמן צה, א מב' דפלוג' רב ושמאל שייכת גם לענין סוכה, והר"ז ממש כד' הר"ן דסוכה דמי לשבת ולא לכלאים, ועוד דהרי לעיל כה, א מב' דגם לענין מיעוט קרפף יותר מבי"ס ל"א פ"ת אליבא דשמואל, ולכאו' לאיסור קרפף שהוא רק מדרבנן אין חומר יותר מאיסור כלאים, (ויש לדחוק דשבת עיקרו דאו' וחמור טפי), ועוד ראייה דהרי התוס' המשיכו לדון על חצר קטנה וגדולה שיהיה בזה חילוק בין שבת לכלאים, ובזה יוצא חומרא לכלאים יותר משבת, ועכצ"ל בדעת התוס' כאן כד' הר"ן הנ"ל.

ובאמת לשי' רש"י דהחילוק בין שבת לכלאים הוא מחמת החומרא והקולא, לכאו' נראה דזה חילוק רק כלפי דינים דרבנן ולא כלפי דאו', ואילו להתוס' ולהר"ן שזה חילוק בין מחיצה הגודרת רשות לבין מחיצת הבהלה של כלאים, הרי יתכן לומר חילוק זה גם בדינים דאו'. והנה נת' להק' בהא דאמרי' הכא דע"י פ"ת מותר לזרוע כלאים מכאן ומכאן, דהא קי"ל דפ"ת ל"מ אלא למקום החלל דמחיצות לגוואי עבידן, ומה"ט גבי סוכה ל"מ מחיצות של פ"ת מכח תקרה שחוץ לסוכה, וא"כ ה"נ אף דכלפי תחת התקרה איכא מחיצת פ"ת אבל כלפי חוץ אין מחיצה כלל ותיאסר זרעית כלאים. ועפ"ד התוס' י"ל דגם בזה שאני שבת וסוכה מכלאים, ולגבי כלאים אף מחיצת פ"ת כלפי חוץ מהני. ובפרט לפמ"ש הרא"ש בסוכה פ"א ס' לר' דהא דאמר רבא דלא מהני פ"ת כיון דמחיצות לגוואי עבידין ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא, ובזה שפיר יש לחלק לקולא בכלאים. (אבל רש"י בסוכה כ' "דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה ולא לחוצה לה", וגם בתי' הא' של הרא"ש שם מב' דס"ל דהפסול בזה הוא מדארי). וביותר דהרי להלן צה, א זה הוא"מ ומסק' האם הא דל"מ גבי סוכה פ"ת הוא משום שי' שמואל או משום דלגוואי עבידן, וכ' שם הריטב"א בדעת רש"י דגם בהוא"מ החיסרון בפ"ת אליבא דשמואל הוא בצירוף החיסרון דלגוואי עבידן, (ז"ל "אליבא דשמואל כו"ע לא פליגי דפסולה דכיון דגבי אכסדרה דדפנות תקרה לאכסדרה נעשו ל"א פ"ת יורד וסותם, כ"ש דלא מהני לענין סוכה לומר פ"ת יורד וסותם, כלומר ואפילו לרוח אחת"), וא"כ יש ללמוד זה מזה לחלק בין שבת וסוכה לכלאים. וע"ע בדרך אמונה כלאים פ"ז הי"ח בביאור ההלכה.

לא מצינו מחיצה לאיסור

אמר להו אביי א"כ מצינו מחיצה לאיסור שאילמלי אין מחיצה מרחיק ד"א וזורע ואילו השתא אסורה אמר ליה רבי זירא לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והא תנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה וכו' אמר ליה התם סילוק מחיצות הוא אמר ליה רבא לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והא אתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשירה וכו' אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והתניא בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן ואילו השווה את קירורו אסור אמר ליה התם סילוק מחיצות הוא.

והנה כל מחיצות רה"י הם בגדר 'מחיצה לאיסור' דנעשה רה"י ע"י המחיצה ול"ש לומר 'דל מהכא' על המחיצה, אבל כוונת אביי לכאו' היא דל"ש שהמחיצה תהיה מבטלת ומפקעת רשות אחרת, ולכן ס"ל דהגיפופין של הגדולה לא יגרמו לקטנה להיות כפיתחה ולבטל את הגדרת הרשות שלה בפני עצמה. וע"ז הוכיחו לו מהשווה גיפופיה דתוספת מחיצה תבטל את הגדרת הגדולה, וכע"ז מהא דעשה מחיצה על הפצימין, וכן מהשווה את קירורו. (אמנם הא דמחול הכרם הוי כענין מחיצה לאיסור אינו מתיישב בזה, דהרי ודאי מחיצה עושה רשות וגדירה בין לקולא ובין לחומרא. וי"ל. וכן מה שהעיר בהג' יעב"ץ מברכות כה, ב, אטו יש להק' מכל מחיצה דרה"י שהיא מחיצה לאיסור).

האמנם כי הקו' מהשווה את קירורו צ"ב טובא, חדא דהרי לא דין מחיצה הוא הגורם את האיסור אלא עצם מה שנתבטל ענין פי תקרה כיון דהפה של התקרה כבר אינו נמצא במקום זה, ואף אם לא יהיה

ולגבי ש"צ וציבור, ביאר הריטב"א למה הציבור מושכו ולא להיפך, ז"ל "כי הציבור הוא העיקר שבאין לצאת ידי חובה ולא השליח כי הוא המוציא והוא שלוחם וטפל להם". ולגבי קרי"ש וצואה כ' הריטב"א "והא צואה עבדינן הרחקה מן עיקר הצואה שהוא עיקר האיסור שהזהיר עליו הכתוב לפרוש ממנו". אמנם עפ"ד התורא"ש הנ"ל י"ל דבאמת אם היה צריך מושכין גבי צואה לא אמרי' דהצואה היא עיקר הדבר, אלא דגבי צואה סגי במושלין, דע"י משילת הגדולה בקטנה הוי הקטנה נמי בגדר דאין מחניך קדוש, ומחיצותיה של גדולה כלפי עצמה אינם מועילות בזה, כיון דדינא הוא ד'דיורי גדולה בקטנה'. ועפ"י יש ליישב ג"כ ד' המאירי בסוג' דלכא' מחלק בין כלאים לצואה לענין הרחקה ד"א, ז"ל "צואה בגדולה אסור לקרות קרי"ש בקטנה וי"מ בה דוקא בתוך ארבע אמות וכו' גפני' בגדולה אסור לזרוע בקטנה פירושו אפי' חוץ לארבע אמות מפני שאנו חושבי' אותה כאלו היא כלה בתוך הגדולה", ואף השו"ע סתם דמהני הרחקה גבי צואה, אף דבסתמא נקטו הראש' דל"מ הרחקה גבי כלאים, (והשו"ע בהל' כלאים קיצר ולא פי' דין זה), וי"ל דבמקום שיש 'מושלין' לחוד אכתי מהני הרחקה ד"א, אבל במקום שיש מושכין א"כ כל הקטנה עד סופה היא כעומדת בתוך הגדולה, ול"מ מה שהרחיק ד"א בתוך הקטנה.

ויל"ע גבי כלאים האם סגי במושלין או דהאיסור הוא רק במושכין. וי"ל קצת דהדבר תלוי בפלוג' רש"י ותוס', דלרש"י י"ל דבלאו מושכין אין איסור, אבל לפי התוס' דהאוסר הוא שם כרם, נראה דלזה סגי במושלין. (וכך הוא לש' התוס' כשהעמידו שי' דלא כרש"י, ז"ל "נראה לר"י לפרש טעמא דשמעתין משום דשם גדולה על הקטנה ואין שם קטנה על הגדולה ולהכי גפנים בגדולה הוי שם כרם על הקטנה ואע"ג דאין גפנים בקטנה אסור לזרועה דרחמנא קפיד על שם כרם דכתיב לא תזרע כרמך כלאים"). והתורא"ש נקט דבעי' מושכין גבי כלאים זהו לפי שי' שפי' כרש"י בהאי ענינא. והתוס' לשי' כ' עוד "אומר ר"י דלכאורה היה נראה מתוך הסברא דאין להחמיר בקטנה שנפרצה לגדולה יותר מאילו היא תוך מחיצת גדולה שמרחיק ד' אמות וזרוע", דכיון דלדידהו סגי במושלין א"כ אין מקור שגבי כלאים יש מושכין, ולכן מסברא היה צריך שיועיל בזה הרחקה ד"א.

ואף בלש' הר"מ מצינו מקור לחילוק בין מושכין למושלין, דהרי בהל' עירובין כ' רק "שדיוורין של גדולה חשובין כקטנה ואין דיורי קטנה חשובין כגדולה", ובהל' כלאים כ' "הואיל ויש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמובדלת מן הקטנה ואין הקטנה מובדלת מן הגדולה", ואילו בהל' צירוף דתפילה הוסיף וכ' "מפני שיש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמו מופלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקין זוית שלה", וגבי צואה לא הוסיף טעם זה (בהלכה שאח"כ), וי"ל דטעם דקין זוית היינו ענינא דמושכין הנוסף על ענינא דמושלין, וכש"נ.

ולפ"י יש ליישב הע' בדינא דסוג', דהנה באמצעי מגופף ושנים החיצונים אינן מגופפין ויחיד בזה ויחיד זה ויחיד בזה אמרי' דאין נותנין להם אלא בית שש, וק' דהן אמנם דהחצונים אינם שולטים בגדול, אבל למה ל"מ שליטת הגדול בקטנים למושכין אצלו. אלא ד"ל דכ"ז הוא במקום דסגי במושלין, אבל כיון דבעי' מושכין כדי לומר דהקטנים עומדים בתוך הגדול, א"כ באופן שיחיד בזה וכו' הרי אין כאן רוב שימשוך אליו את המיעוט. ולכא' לפ"י אם בגדולה יהיה ב' ויחיד בחיצונה באמת יהיה לזה דין שיירא לפי הנ"ל.

והנה בשו"ע סי' נה כ' "צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום פנימית של עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ", והאחר' שם הק' למה לא נימא דדיורי גדולה בקטנה, ותוך הפתח הוי ממש פיתחה של גדולה למשוך את העומד שם ולצרפו. (ונת' במקו"א כמה יישובים שאפשר לדון בזה). ואולי י"ל דכיון דיש רשות גם מצד השני של הפתח, א"כ אף שמושלין שייך כאן, אבל לצירוף הרי בעי' מושכין, והאי תוך הפתח נמשך לבחוץ כמו שהוא נמשך

רש"י ד"ה לדירך - נמי דאמרת פסולה אין כאן מחיצה לאיסור, דהכא היינו טעמא שסילק מכאן את הפצימין ואת מחיצות הראשונות על ידי מחיצות הללו, והעמידה על אלו לברן. וצ"ע לשם מה נצרך לסילוק גם על המחיצות הראשונות, ואטו בלא"ה עדיין היה אפשר לצרף את הפצימין להיות דופן שלישיית טפח. (ואם כן, אולי א"ש מהא דהק' כן דוקא בסוכה, ולא בכל מחיצת לחי האמורה גבי שבת, ודו"ק).

מושלין ומושכין

אמר רב יהודה שלשה קרפפות זה בצד זה. כ' בתורא"ש נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן. פרש"י דאמרינן דיורי גדולה בקטנה ונמצא שלשתן באמצעות, אע"פ שלמעלה פירש דיורי גדולה מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן ואין דיורי קטנה מושלין בגדולה למושכה אצלן לא קשיא אהדדי דכמו דאמרינן הכא משמע הלשון לעיל דיורי גדולה בקטנה וכיון דקטנה נפרצה במילואה חזינן כאילו דיורי גדולה דרין בקטנה ואוסרין עליהן את החצר ומ"מ מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן כדתנן מפני שהיא כפתחה של גדולה לענין לקלקל את הקטנה דאם גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ולהיותה טפלה לגדולה בכל ענין לענין גט ולשליח ציבור וצירוף". (וקצת דומה לזה כ' הריטב"א לעיל, ז"ל "פירש רש"י ז"ל דיורי גדולה בקטנה שדיוריה שולטין בקטנה וממשת אתה אצלה ואין דיורי קטנה שולטין בגדולה למשכה אצלה ע"כ, ולקמן בשמעתין גבי שלש קרפפות זו בצד זו לא משמע כן, אלא שדיורי גדולה בקטנה וחושבין כאילו הגדולה נכנסת בקטנה וכן פירש רש"י ז"ל שם וכו' ומסתברא שהכל ענין אחד כי הכוונה שהקטנה נגרת אחר הגדולה וכל שנגרת אחריה אין יכולין לומר שנדון כאילו הגדולה יצאה לתוך הקטנה כבני בתים היוצאים לחצרם הטפל להם אלא שנדון כאילו גררו הקטנה אצלם, ולכך לא דקדק רש"י ז"ל בדבר").

והנה מתבאר בדבריו דישנם ב' ענינים של הגדולה כלפי הקטנה, א' דדיורי גדולה בקטנה והוי כאילו הגדולה נמצאת אצל הקטנה, ב' דמשום הכי נעשה ג"כ דהגדולה ע"י שליטתה בקטנה מושכת אותה אליה, ונחשבת הקטנה כעומדת בתוך הגדולה. ולעיקר דינא דמתני' סגי בהא ד'דיורי גדולה בקטנה', ומשו"ה הוא דהקטנה אסורה (אם משום דנתוספו דיורין ואם בגדר של נפרצה לרשות האסורה), וכן לענין דיני שיירא דסוג' דע"י משילת הגדולה בקטנה חשיב כמקום של ג' ויש לו דיני שיירא, אבל גבי כלאים וגט וש"צ וצירוף נצרך דין נוסף דדייני' לקטנה כעומדת בתוך הגדולה, אבל בלא"ה ל"ח כלאים, ואין הגט אצל האשה, ואין הש"צ והיחיד מצטרפים לציבור. ויש חילוק בין גדרי שיירא לגדרי ציבור, דלגבי שיירא סגי ב'מושלין' וכבר חשיב כהוקף לשיירא, אבל ציבור צריכים להיות ממש במקום אחד, ולזה נצ' 'מושכין'. אבל לגבי קרי"ש וצואה לא הזכיר התורא"ש אי סגי במושלין או דרק משום דמושכין יש לאסור, ויש לדקדק קצת דהזכיר כל הנפקו' בגמ' והשמיט דין זה.

ואמנם מצינו עוד חילוק בין דין מושלין לדין מושכין, דהרי בגמ' מתבאר דכדי שהקטנה תיגרר לגדולה בעי' ג"כ שיהיה 'רוב' בגדולה, אבל תשעה בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין, וכן אישה בקטנה וגט בגדולה וכו', ויל"ע דבמתני' דחצר גדולה וקטנה אין ענין של רוב בכלל, ואדרבה יתכן שרוב הדיורין הם דוקא בקטנה. וע"כ צ"ל דהחילוק הוא כד' התורא"ש, דגבי דין מושלין אין הדבר תלוי כלל ברוב ומיעוט, ואף מיעוט בקטנה יכול להיות מושלין בגדולה, ורק כלפי 'מושכין' בעי' רוב או דבר חשוב כדי שתמשוך הגדולה את הקטנה אליה מלבד עצם משילתה בה. והנה התוס' בסוג' כ' "שנים בזה ושנים בזה - ולא דמי לתשעה בקטנה ויחיד בגדולה דהכא איכא טעמא כדאמר דנפיק להכא ולהכא", ויתכן לומר בכוננת תירוצם דגבי שיירא סגי במושלין ול"ב מושכין, וזהו טעמא דאמר דנפיק להכא ולהכא. (ודוחק קצת בלש'. גם צ"ע למה לא הק' התוס' כן כבר בדין הראשון של יחיד בזה וכו', דגם שם אין רוב לשום צד, והרי כ' התוס' לעיל דחמשה בגדולה וחמשה בקטנה אין מצטרפין).

החיסרון הוא מחמת שאין דרך דיורים בכך, וכדלהלן. וממילא דזהו שתי דשאני בור וחוליתו דרכו בכך.

דהנה ז"ל הרמב"ן שם "ואיכא דקשיא ליה הא אמרינן בפ' המביא גט תניין גודד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין, וליכא למימר דשאני הכא דרובא מחיצה, דהתם משמע דאפי' רובא מחיצה לעולם אין מצטרפין כדקאמרינן עד שיהא או כולו בגודד או כולו במחיצה, ואיכא דמפרקי שאני חקק בית שהוא ראוי לדירה שהרי יש לו מחיצות גמורות ונעשה בית גמור, ועוד שאותן מחיצות ראויות לקירוי לפיכך מצטרף הגודד עמהם", ואח"כ הק' מבור וחוליתו ותי' כנ"ל. ולכאור' עיקר קו' צ"ב דהרי לא קי"ל כר"ח אלא קי"ל דמצטרפין. ואולי דמ"מ הק' לדעת ר"ח. ועוד ק' דהרי מודה ר"ח ברואה פני עשרה, ובית שחקק בו הרי רואה בתוכו פני עשרה. אמנם זה ק' לעיקר שי' רש"י, ומה שיהיה התי' (כפי שכ' האחרו', עי' להלן). כן יהיה ההסבר בקו' הרמב"ן.

אבל ממה שתי' דבית שאני כיון שהוא ראוי לדירה וכן דהמחיצות ראויות לקירוי, ע"כ שמע' דזה היה כל החיסרון בצירוף גידוד ומחיצה דאין בזה דרך דיורין, ולכן שאני בית וחקק וכן בור וחוליתו. וטעם החיסרון בזה הוא ע"ד מש"כ הר"ח שם בפ' דינא דחקק, ז"ל "כיון דלא חזי לדירה אין המחיצות מועילות. אלא כמו שאין שם מחיצות דמו", וה"ה הכא דאין המחיצות מועילות כיון שאין בהם צורת דיורים. (אמנם לפי תי' הפנ"י בגיטין ובסוכה על רש"י, דר"ח מודה ברואה פני עשרה רק לענין להפריד את התחתונה אבל לעולם ל"ה רה"י, עדיין לא יתיישבו ד' הרמב"ן דאם החיסרון בצירוף גידוד וכו' הוא מחמת צורת דיורים, לכאור' לענין זה ודאי סגי כמה שבתוך הרשות הוא רואה פני עשרה, ואין דין לראות מחוץ לרשות צורת דיורין). או באופ"א י"ל דהחילוק בין חולית בור וחקק בית לכל דינא דר"ח הוא, כיון דלעולם דיני' את ה'קרקע עולם' כפי דרך הדבר, ורק אם לפי המצוי הוי כה"ג כבור מתחת לפני האדמה חשיב כגידוד ולא כמחיצה (אף דרואה פני עשרה), אבל אם מצוי לחקוק בבית חשיב כעת כמחיצה שעל פני האדמה. ולכן לא הוק' להרמב"ן כלל מהא דאמרי' הכא גבי ב' חצירות מודה ר"ח וכו', כיון דהחצר התחתונה ודאי ל"ח כ'בור' אלא כרשות מעל פני האדמה, ודר"ק.

ב-עיקר טעמו של רש"י הנ"ל, דלכאור' ק' מהיכ"ת שלא יצטרפו, והרי רה"י עצמה גדורה ע"י מחיצת גובה י"ט ממש. נראה לומר דהנה כ' רש"י בשבת ח, א "גבי רה"י דעשרה תניא לעיל עומקה כגובהה, דקתני חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה רה"י", ומבו' דבור ל"ה רה"י מדין המחיצות שסביבו אלא רק משום דכלפי רה"י יש כאן עומק כגובהה, כיון דבעי' מחיצה גם כלפי רה"י, וא"כ יש כאן צירוף מחיצות של מחיצה ממש עם מחיצת עומק, ודר"ק. והנך ראש' דפי' דברי רב חסדא לתרי גיסי, גם כרש"י וגם כר"ת, ע"כ ס"ל דתתי' בעי', שם מחיצה ראויה כלפי הרשות, ושם מחיצה כלפי רה"י. והנה התוס' בשבת ח, א כ' "אע"ג דאין אויר גבוה י' אלא עם השולים מצטרפין עם האויר לענין גובהה דהלכתא גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין אע"ג דרש"י פי' דגידוד ה' ומחיצה ה' היינו שעשה מחיצה ה' על בור עמוק ה' אין פירושו נראה דהא תנן בור וחוליתו מצטרפין", ולכאור' נראה דנקטו בדעת רש"י דתל ועליו מחיצה ודאי לא מצטרפים, ורק בבור ומחיצה ס"ל דלא כרב חסדא ומצטרפין. אבל הדבר תמוה דהרי הכא בסוגיין איירי ודאי בתל ומחיצה וכמו שכ' גם ברש"י. ועי' בכ"ד בקובץ בית ישראל בשם הג"ר מיכל פיין.

ומשה"ק התוס' על רש"י מהא דמודה ר"ח ברואה פני עשרה, הנה בפנ"י בגיטין ובסוכה תי' בזה דהאי מודה וכו' הוא רק לענין הפרדת החצר התחתונה מהעליונה, אבל לעולם כלפי עשיית רה"י ברשות עצמה בעי' או כולו בגידוד או כולו במחיצה ול"מ מה שהוא רואה פני עשרה כיון דכלפי מה שהמחיצות פועלות כנגד רה"י, הרי בעי' שגם בה"ר יהיה רואה פני עשרה, ע"ש. ויש בזה עוד תי' בתש' מהרש"ך ח"ב סי' עג, ז"ל "לכאורה יראה דאין משם קושיא על פרש"י. דאיכא לפלוגי, דבשלמא התם לענין חצר שהררים בתחתונה רואים הגידוד דהיינו העומק והמחיצה דהיינו מחיצת החצר העליונה דין הוא שיצטרפו, אבל בהך דהכא דשמעתין שאין

לבפנים, והכא בסוג' אמרי' גבי ג' קרפיות דאם אינו נמשך בהכרח לא' מן הרשויות יש בזה חיסרון, ואולי ה"ה גבי צירוף ציבור וכנ"ל.

אמצעי מגופף ושנים החיצונים אינן מגופפין ויחיד בזה ויחיד זה [ויחיד בזה] אין נותנין להם אלא בית שש. הק' באבהע"ז דהרי הקטנים פרוצים במילואם לגדול, ויחד איתו כ"א הוא יותר מבי"ס ואין נותנין להם בית שש. ואולי י"ל דהנה הגאון"י לעיל כה, ב כ' דקטנה הפרוצה לגדולה אין הגדולה משלימתה להיות כיותר מבי"ס, דמכיון דהגדולה כלפי עצמה מובדלת מהקטנה והוא כפחות מבי"ס, א"כ אף הקטנה פרוצה לחצר ולא לקרפף. וצ"ל דאע"ג דעי' הפירצה של הקטנה לגדולה נעשית גם הגדולה (כלפי הקטנה) כיותר מבי"ס, מ"מ כיון דכלפי עצמה היא כפחות מבי"ס הויא כאילו הוקל"ד במקומה לגמרי. וא"כ ה"נ א"ש דכיון דכ"א הוא פחות מבי"ס, א"כ גם כלפי הקטנות הויא הגדולה כמוקל"ד (ולא כמחיצה גרועה), ואין הפירצה גורמת שהגדולה תייתר את הקטנה. (ואין מקו' האבהע"ז ראייה כנגד הגאון"י, ד"ל דכלפי דין לא הוקל"ד י"ל הכי, אבל כאן הנידון הוא על מחיצה גרועה, וברש"י לעיל טו, א נראה קצת שזה עצם הדין דהוי מחיצה גרועה, ומה"ט הוא דלא התיירו חז"ל במחיצה זו על יותר מבי"ס, וא"כ בפחות מבי"ס נמי סו"ס הוי מחיצה גרועה מצ"ע, ודר"ק).

ב, צג,

גידוד חמשה ומחיצה חמשה

תוד"ה גידוד ה' ומחיצה ה' אין מצטרפין - בפרק שני דגיטין פי' בקונטרס כגון בית עמוק ה' ויש לו מחיצות ה' אין מצטרפין להיות תוכו רה"י וקשיא לר"ת דהא אמר בפרק בתרא דבור וחוליתה מצטרפין ובשמעתא נמי אמר דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני י'. בס' הישר לר"ת סי' קט יש בזה תוספת, ז"ל 'פיר' רבי' שלמה אינו. דהא אמרי' בור וחוליתו מצטרפין לעשרה. ודייק ממתני' ותניא כוותיה בהזורק. ועוד מנא תיתי והא אמרי' אפי' סדינין וכל מחיצה העומדת ברוח שמה מחיצה". וצ"ע מה הוכיח ממחיצת סדינין. ואולי כוונתו דהרי סדינין מהני כמחיצה אפי' אם נד ברוח כל עוד שזה לא בשיעור הפוסל את המחיצה, (וכדעת החזו"א בזה), וק' דהא אין כאן מחיצה אלא על המקום הכי פנימי ברשות, וכסדינין מתרחקים מעט אין מחיצה כלפי הרשות עצמה, וע"כ דאי"ז חיסרון וסגי בעצם הבדלת המחיצות מסביב לרשות, וא"כ אין טעם לומר דעומק וגובה לא יצטרפו דסו"ס הרשות מובדלת כהילכתא ע"י מחיצה.

אבל יותר נראה כוונתו להוכיח דאף דבר שאין דרכו להיות מחיצה מהני, דהא חזי' דסדינין ושאר מחיצה כל דהו מהני, וא"כ ודאי דגידוד וכו' כה"ג מהני. דבאמת גם בשי' רש"י דהנידון היה על צירוף עומק וגובה נראה הטעם בזה כיון דהוי מחיצה שלא כדרכה, דהרי כ' הרמב"ן בשבת ז, ב ליישב שי' רש"י מבור וחוליתו, ד"איכא למימר שאני חוליות הבור שכן דרך כל הבורות לעשות להם חוליא והו"ל כגודד עשרה משא"כ בחריץ בעלמא", (וכ"כ בשי' לר"ן שם צט, א "שאני בור דדרכו בחוליא על שפתו ולהכי מצטרף בהדי' כן פי' הרא"ה", ובריטב"א שם "שאני הכא דאורחיה דבור לעשות לו חוליא על שפתו והוה ליה כוליה חד גוונא"), וזהו שהוכיח ר"ת דאין הדבר תלוי בכך כלל. (דלשי' ר"ת הנידון הוא על צירוף סוגי מחיצות חלוקים, ולזה אין שייכות לסדינין, אבל לפירש"י ע"כ הנידון הוא רק מצד דבעי' מחיצה העשויה כדרכה, וכנ"ל. וצ"ע לפי רש"י הסוג' בגיטין שהשוו הנידון של צירוף גידוד ומחיצה לצירוף של נטי' או עדות על גט וחציו בטבילה חציו בנפילה וכו', וי"ל).

אמנם באמת מלש' הרמב"ן נראה דאין כוונתו דכיון דהבור דרכו בכך או מצטרפין גם אליבא דר"ח, אלא כמש"כ דמה"ט הו"ל כגידוד עשרה, (ולא כלש' הר"ן דמה"ט מצטרף), ור"ל דמאחר דכך דרך הבורות א"כ לא דיני' ליה כמחיצה מעל הבור אלא כקרקע עולם, וכל עשרת הטפחים הם במחיצה ממש המגיעה עד קרקע עולם. וביותר דבד' הרמב"ן שם נראה דרך חדשה בדין צירוף גידוד ומחיצה (לר"ח) דאין החיסרון מחמת סוג המחיצה השונה, אלא כל

דבזה לכאור לא יהיו סבורים דבה' סגי). וצ"ע דבגיטין כ' רש"י דדינא דרב חסדא הוא דל"ה רה"י מדאו. ואולי י"ל עפ"מ שנ"ב במקו"א (בסוג' דיורי גדולה בקטנה), דלעולם מחיצה שגדרה רשות בצד אחד ע"כ היא מחיצה לגדור גם בצד שני, ולכן ד' רש"י בגיטין הו"ו מדאו' כיון דבצד השני איכא רה"ר, אבל בב' חצירות סגי במה דהוי מחיצה לתחתונה ובוהו ע"כ הוי מחיצה לעליונה, אלא דגם זה נכלל בד' ר"ח דבכל אופן אין מצטרפין, כיון דכלפי העליונה איכא גזירה דרבנן וכדכ' הראש'. (והא דר"ח והחלוקים עליו נחלקו בתרתי, גם לדאו' וגם לדרבנן, י"ל דכיון דמדאו' אינם מצטרפים להיות מחיצה אחת, א"כ ראיית הגידוד אינה נחשבת כראיית גופה של מחיצה).

כ- התוס' שם עוד "אלא יש לפרש גידוד חמשה גבוה חמשה ונפקא מינה בשתי חצירות זו למעלה מזו ולעליונה כדאמר הכא וצ"ע לענין שבת אם יש (לפרש כשיש) תל ברה"ר גבוה חמשה ורחב ארבעה ועל גביו עשו מחיצה חמשה שהזורק מרה"ר לתוכו חייב ומתוכו לרה"ר פטור". ומשמע מדבריהם דנסתפק להם גבי שבת, דאמנם גבי דיורין הכא מבוי' דלעליונה בעי' צירוף אף דהתחתונה רואה פני י"ט, אבל אולי גבי שבת אינו כן, וצ"ע אם הצד השני שלהם היה דגבי שבת ודאי יש צירוף והוי רה"י כיון דיש גזירה כלפי החצר התחתונה, (וצ"ע א"כ למה החמירו בב' חצירות יותר מרה"י ורה"ר להצריך מחיצה מסויימת כלפי העליונה, ואולי מטעם הגזירה שכ' הרשב"א והריטב"א, וצ"ע למה לא גזרו כן בכל רה"ר), או דגבי שבת אין צירוף ובעי' מחיצה כלפי רה"י, ושני הצדדים צריכים ביאור. ואף בגיטין שם כ' התוס' "וי"ל דלענין ב' חצרות זו למעלה מזו איירי הכא ולגבי עליונה לענין עירוב כדמוכח פ' כל גגות א"נ לענין תל ברה"ר גבוה חמשה והקיף על גביו מחיצה חמשה דלא חשיב רה"י לענין שבת", וכ"ה בדברי התוס' בסוכה ד, ב, ונראה כדבריהם כאן דיש מקום לחלק בין לענין שבת ובין לענין עירובין, וצ"ע. (ואולי שם נסתפק להם במה שדנו אח"כ ד"יחשב רה"י מטעם דאי בעי מנח עליה ומשתמש", וצ"ע). והרמב"ן בשבת שם הביא ש' כו, ז"ל "ואחרים פ"י ההיא דהתם לענין ערובי חצרות כי ההיא דמייתי לה בפ' כל גגות בעירובין שתי חצרות זו למעלה מזו ועליונה גבוהה עשרה טפחים אם יש גודו חמשה ומחיצה חמשה מערבין שנים ואין מערבין אחד וכולה שמעתא התם". וע"ע מהרש"א ופנ"י בגיטין שם.

ובעיקר דבריהם שהזורק מרה"ר לתוכו חייב ומתוכו לרה"ר פטור, הדבר תמוה מאד לכאור' איך שייך רה"י לגבי זריקה מרה"ר אליה ולא להיפך. וכה"ק בקר"א, ז"ל "ולא נתברר לי מאי מספקא להו, כיון דתוכו לאו רה"י הוא אם כן אמאי יתחייבו בני רה"ר". וכ"כ החזו"א סי' קו סק"ד, ז"ל "לא ידענא כונתם, אם נסתפקו בזורק מרה"ר לתוכו, אי מודה ר"ח דחייב, נראה דודאי פטור דמה יועיל שרה"ר רואה פני עשרה, מ"מ לא נח ברה"י אלא בכרמלית ומה ענין זה לחצר התחתונה, וצ"ע". וע"ע גאו"י ויד דוד, וכן באור גדול על המשניות בשבת פ"א מ"ב.

ובס' כתבי בית ישראל נד' בזה דברים ארוכים מהג"ר מיכל פיין, ותו"ד הצ"ל, דבאמת ל"ה רה"י גם כלפי זריקה מרה"ר, אלא דעכ"פ הוי רשות חלוקה לגמרי מרה"ר, וכל המוציא מרה"ר לרשות החלוקה ממנה לגמרי (לא כרמלית ומקו"פ שהם טפלים ומתבטלים) הוי איסור הוצאה. אבל כשמוציא מהתל לרה"ר לא עביד איסור דהכל תליא בהוצאה ולא בהכנסה. (רק דנס' שם אם הדבר תלוי במקום החפץ או במקום שעומד האדם המוציא). וכע"ז כ' גבי ד' רש"י בכמ"ד דכרמלית ל"ה רה"י דאו' אלא כרמלית, והק' עליו דהא הזורק מרה"ר לתוכו חייב, ותי' בזה דבאמת הזורק ממנו לרה"ר פטור, אלא דלזרוק מרה"ר לתוכו חשיב שינוי מקום ורשות לגמרי כלפי החפץ וכנ"ל, ויש כאן הוצאה מרה"ר. וה"ה דאף דבית שאין תוכו י' וקריו משלימו לי' דאף דתוכו כרמלית, מ"מ אם יזרוק מרה"ר לתוכו חייב. (וצ"ע האם בכל רה"ר כמין ז ג"כ נאמר דהעומ"ר הנראה מבחוץ לכיוון הגג ישלים ג' מחיצות כלפי פנים הרגל, והזורק מהגג לרגל חייב. או דיש לחלק בזה דמ"מ כיון דכלפי פנים אין צירוף של ג' מחיצות, ל"ה כרשות חלוקה גם כלפי רה"ר

עומק הגידוד עשוי לדירה ולתשמיש, ולהכי קאמר רב חסדא דהזורק מרה"ר למקום גידוד חמשה ומחיצה ה' לא חשיב זורק מרה"ר לרה"י, אע"פ שמגובה המחיצה עד עומק החריץ יש משך עשר טפחים אינם מצטרפים דבעינן שיהיו כל העשרה גידוד או מחיצה. וקל להבין". (ויש לזה שייכות עם ד' הרמב"ן בשבת הנ"ל, דבית וחקק מצטרפין גם אליבא דר"ח כיון ד"שאיני חקק בית שהוא ראוי לדירה שהרי יש לו מחיצות גמורות ונעשה בית גמור, ועוד שאותן מחיצות ראויות לקירוי". ודו"ק). אמנם לש' התוס' לפנינו כשהביאו ד' רש"י הוא "פ"י בקונטרס כגון בית עמוק חמשה", ויש גיר' 'חריץ' במקום 'בית' וא"ש, ובתורה"ש כאן א' 'בור'.

בהא דהק' התוס' ושאר' על ד' רש"י מדינא דבור וחולייטו, הנה הרי בס"ד הכא מקשי' "מיתבי שתי חצירות זו למעלה מזו ועליונה גבוהה מן התחתונה עשרה טפחים או שיש בה גידוד חמשה ומחיצה חמשה מערבין שנים ואין מערבין אחד פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים", ומתצי' דמודה רב חסדא בתחתונה הואיל ורואה פני עשרה, הרי דד' רש"י ודאי להס"ד כן סבירא לן, ורק אח"כ חידשו דמודה רב חסדא וכו', וק' מבור וחולייטו. וצ"ל דאי"ז קו' כ"כ להס"ד כיון דבור וחולייטו לא קתני בהדיא אלא מדיוקא שמעי' לה. אבל התימה הוא על שא"ר (כהרמב"ן בשבת ור"ת בס' הישר) שלא דנו כלל להק' מהא דאמר' הכא דמודה ר"ח וכו', והרי ד' רש"י הם הס"ד כאן ונדחו לכאור' להמסק'. וכן ק' דר"ת בס' הישר הק' על רש"י "מנא תיתי והא אמרי' אפי' סדינין וכל מחיצה העומדת ברוח שמה מחיצה", ומאי קו' היא דמנא תיתי והא כן הוא להס"ד בסוג', והיה לו להק' מהמסק' דאמר' דמודה ר"ח וכו'.

רש"י ד"ה מודה רב חסדא בתחתונה - דלגבה הויא מחיצה, אבל לגבי עליונה לאו מחיצה היא, שאינו רואה את פני עשרה למחיצתה, ואי הויא כוליה בגידוד שפיר טפי, משום דמשתמשא להדיא עד סוף הגידוד, ורואה גובהה יותר על חברתה עשרה, ומינכרא מחיצתה. (והר"י מלוניל הוסיף טעמא דמ"ד מצטרפין, ד"אע"פ שאין החצר העליונה רואה מחיצה י' ביניהם אפ"ה אינה אוסרתה לפי שמי שעומד על גבי ראש המחיצה ומביט למטה רואה עומק החצר התחתונה שהיא למטה מעשרה", וכע"ז כ' המאורות). ומבוי' בד' רש"י שפ"י ד' הגמ' כפשוטו ממש, 'הואיל ורואה פני עשרה' דהחיסרון בצירוף הוא חיסרון בניכרות. (וכעין פירש"י כ' גם המאירי, ז"ל "מפני שהמחיצה ראויה למנוע שם מחיצה מן הגדוד אחר שהיא מונעת ראיית החמשה של גדוד". אבל בפיר"ח כ' "הואיל ורואה פני עשרה כלומר הואיל ויש למעל' ממנה עשרה טפחים").

והרש"ש הק' דא"כ גידוד עשרה ומחיצה חמשה ג"כ לא יועיל כיון שאינו רואה פני הגידוד. ותי' שם דהוי כעין ד'לא מצינו מחיצה לאיסור' וגם אמרי' 'דל' עשתרות קרניים מהכא'. והנה זה ברור דאם יהיה הפרעה צדדית על היכר הגידוד ודאי אין כאן חיסרון, ואם בכ"ז היה נגרם פסול למחיצה לא היה שייך כאן המושג של 'לא מצינו מחיצה לאיסור', אלא דהרש"ש הבין דע"כ המחיצה נטפלת לגידוד והוי הכל כמחיצה אחת, וע"ז תי' דל"א מחיצה לאיסור, וגם דאמר' 'דל מהכא'. (ועצ"ע דהסתור הניכרות נעשה גם לולי דין מחיצה, והאם כה"ג חשיב מחיצה לאיסור). ויש ללמוד מזה לענין מש"כ הראש' דבעי' 'רואה עצמו תוך המחיצות' האם כשיש הרים וגבעות דמחמתם אינו רואה את המחיצות זה פוסל ג"כ, או דאמר' 'דל מהכא'.

אבל הרשב"א כ' באופ"א, ז"ל "ועכשיו כשתוסיף שם מחיצה חמשה אתה בא להתיר מחמת מחיצה זו והן אינם רואים פני עשרה יאמרו שהמחיצה חמשה מתרת", והיינו דדינא דר"ח הוא גזירה מדרבנן. והריטב"א הרכיב את ד' רש"י עם ד' הרשב"א, ז"ל "כי קאמר דאין מצטרפין היינו לגבי עליונה שאין רואין פני עשרה, דאילו בשיש גדוד עשרה עומדין על שפתו ורואין פני עשרה, אבל השתא דליכא אלא גדוד חמשה והיו אסורין אם אתה מכשירן עכשיו שהשלימו עליו מחיצה עשרה סבורין לומר דבמחיצה חמשה סגי שהרי עכשיו אינם רואין פני עשרה". (ולפ"ז ל"ק קו' הרש"ש. וצ"ע בגוונא שלא היה מתחילה תל ואח"כ מחיצה, אלא נעשה הכל יחד,

שייחשב הכל כגידוד או הכל כמחיצה, (ולהמסק' אף מחצה על מחצה כרוב לענין זה).

והנה בביאור"ל בסי' שסב כ' "תל שגבוה חמשה וכו' - יש להסתפק אם התל אין צריך שיהיה הה' טפחים דוקא בזקיפה וכמו דאמרין בעלמא דאם מתלקט עשרה טפחים מתוך ד"א חייב אפשר דה"ה הכא אם מתלקט הה' טפחים מתוך שני אמות מצטרף להמחיצה שלמעלה או דילמא כ"ז שאין התל מתעלה בגובהו עשרה טפחים עדיין נחא תשמישתיה קצת להילוך ואינו יכול להצטרף להמחיצה וכאן מיירי שהתל היה בזקיפה", וכ' ע"ז החזו"א בסי' סה סק"ע "ולא ידענא שום מקום לחלק ביניהן". ואולי זה מתבאר להנ"ל דאין צירוף אליבא דאמת בין ב' סוגים של מחיצות, אלא רק מחמת דהכל נידון כא' ממש. אבל ביותר יש לבאר עפ"ד הרמב"ן בשבת הנ"ל, דאף למ"ד אין מצטרפין, באופן שהדרך בכך כבית וחקק או בור וחוליתו מצטרפין, וי"ל דה"ה אליבא דהילכתא דמצטרפין, דמ"מ כשזה מופלג ואין הדרך בכך כלל, שמא אין מצטרפין. ועכ"פ יש לפשוט ספיקו ע"פ שי' רש"י, דהא בבית וחקק בתוכו מבוי דשייך האי דינא דמצטרפין, (ואולי לכו"ע כ"ה וכד' הרמב"ן), הרי דגם כחלקי המחיצות רחוקות זו מזו יש לצרפן. (ויש לחלק בזה).

ש"ע סי' שנח ס"ב "ואם קשה עליו לפרוץ הכותל, י"א דיכול להניח עפר אצל הכותל משני צדדיה עד שיתמעט הכותל מגובה עשר ורוחב העפר רחב מארבע באורך י' אמות באורך הכותל, ואם אין בגובה העפר עשר א"כ הוי כאילו פרץ שם הכותל שלא נשאר שם גבוה י' למעלה מן העפר דהוי כקרקעית הקרפף", וכ' בביהגר"א "וכ"ז אין מובן לי כלל דהא אמרינן צג, ב גידוד חמשה".

והנה נחלקו כאן הרמ"א (ותרוה"ד) והגר"א בדין תל המתלקט האם כשיש הפסקה באמצע יש הצטרפות או לאו, (ולכא' הדבר תלוי בגדר דין מתלקט י"ט בתוך ד"א, האם השיעור הוא בשיפוע עד כמה יכול להיחשב כמחיצה, או דלעולם יש כאן צירוף מחיצות ועד ד"א אפשר שיועיל צירוף מחיצות. וע"ע בקונו' פלס הרים' בהרחבה דיני תהמת"ל. ויל"ע אם זה רק בגדר צירוף מחיצות ולא כמחיצה אחת, א"כ מחיצה שהיא בשיפוע כלפי פנים, והיינו דהרשות בתחתיתה רחבה והולכת ומצירה כלפי מעלה, למה לא נימא דחלקי המחיצה העליונים הם בגדר מחיצה תלויה. ואולי י"ל דהחיסרון של 'תלויה' הוא דוקא כשנצרך לרדן להוריד את המחיצה למטה, אבל אם בחלק התחתון של הרשות יש חלק מחיצה אחר אולי בזה אין חיסרון של תלויה. והנה להדיא מצינו דמהני כה"ג, דבסוכה יט, ב אמרי' דשיפועי אהלים כאהלים דמו. אבל אולי י"ל דשאני התם דהוי בשיפוע אחד ממש, אבל אם זה יהיה מחולק, ה' טפחים תחתונים רחוקים ורחבים, ואח"כ המשך המחיצות הוא קרוב ופנימי יותר אפי' כשהוא לבד גבוה י"ט, כבר לא נוכל להכשיר ע"י צירוף חלקי המחיצה, כיון דהחלקים הפנימיים הם בגדר מחיצה תלויה. ובחזו"א סי' סה סק"ד נראה דפסל בכה"ג שכ' "כשפתח ארוכה בגג הבית ובנה מחיצות על הגג סביבות הארוכה צריך שתהא שפתי הארוכה מגעת עד תוך ג"ט לשפתי הבית, ואי נגד אחת הדפנות מופלגין המחיצות זמ"ז ג"ט חשיב האי דופן כמאן דליתא והוי פרוץ במלאו", וכן מפו' בדבריו סי' עה סק"ט ז"ל "עשה מחיצה ט' והקיפה במחיצה אחרת גבוהה י', אבל היא גבוהה מן הארץ ג"ט, וכן להיפך, אם אין בין המחיצות ג"ט כשר". וע"ע בפיר"ח עה, א גבי בור וחוליתו, דמשמע נמי דל"מ בכה"ג).

וצ"ע מה שהביא הגר"א ראייה מהך דינא דגידוד וכו' דמצטרפין, והרי כאן יש מחיצה שלימה (לפי שיטתו הנ"ל) של תהמת"ל ומה זה שייך לצירוף גידוד ומחיצה. ואולי ה"ר לעיקר הענין של צירוף מחיצות, דכמו שב' מחיצות שענינם שונה מצטרפות, כן ה"ה דמחיצה מב' מקומות ג"כ מצטרפת.

אבל בביאור"ל פ"י שם דבריו וז"ל "הגר"א בביאורו חולק על עיקר תקנתא זו דתה"ד ומקורו הוא מהא דש"ס ס"ב דתל ה' ומחיצה ה' מצטרפין וכן הוא בש"ס עירובין צ"ג גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין ול"א דכיון דהתל הוא פחות מ' נחשב כשאר שטח הקרקע והכל דורסים שם ולא שייך לצרפו עם המחיצה שעל גבה וע"כ דל"א כן והטעם דכל תל שהוא למעלה מג"ט ל"א עליה ארעה סמיכתא ואינו

שבגג). וכן יישב בזה משה"ק תוס' על רש"י מהא דמודה ר"ח ברואה פני י', דמ"מ זה מהני רק למקום שרואה, אבל הזורק מרה"ר לשם יהיה פטור, (וע"ע ערול"נ בסוכה ד, ב).

וי"ל עוד דלעולם הוי רה"י גמורה, אלא דכיון דההוצאה ממנו לרה"ר אינה כרוכה בהעברה מעל מחיצת י"ט, א"כ החפץ מעיקרא מונח קצת גם ברה"ר, ואין כאן שינוי מקום כראוי בגדרי הוצאה. ולפ"ז צ"ל דבאמת הוי רה"י גמורה, כיון דהרה"ר שמסביב רואה פני י"ט, אבל מ"מ להוציא משם מותר כיון דמעיקרא היה פרוץ (וכמו 'אגוד') לרה"ר. וגם פשוט לפ"ז דהכל תלוי במקום הנחת החפץ קודם העיקרה, ואין לומר כלל דהדבר תלוי במקום שעומד האדם שעושה את ההוצאה. (אמנם עיקר הדבר לומר דהוי רה"י מחמת דכלפי רה"ר הוי רשות מובדלת הר"ז דבר הצ"ע, דעד כאן לא מצינו בד' המאירי בסוכה ד, ב ד'הבדלה' עושה רה"י גם בלי מחיצות אלא כשהבדלה היא כלפי הרשות, ועי"ז יש דין רה"י, וגם חשיב כד"א לענין תחומין וכדינא דשבת בתל וכו', אבל כשהבדלה היא רק כלפי רה"ר שבחוץ, עדיין איך נעשה כאן רה"י). והכל צ"ע.

אבל לכא' מצינו עוד כע"ז בד' התוריי"ד לעיל פד, ב, ז"ל "וכי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לרה"ר והילכך גג הבית לא ה' גבוה מרה"ר עשרה ואע"פ שלא ה' גבוה מרה"ר עשרה מותר אדם לטלטל מביתו לגגו כיון דלצד החצר גבוה י' כולו הוי רשה"י ואע"ג דלגבי רשה"ר הוי האי גג כרמלית דהא לא גבי מני' עשרה ואם הכניס והוציא מזה לזה פטור לגבי בית וחצר רשה"י הוי". וכע"ז כ' בפסקיו שם, ז"ל "פ"י החצר היתה עמוקה יותר מרה"ר, והילכך גג הבית לא היה גבוה מרה"ר עשרה, ואע"פ שלא היה גבוה מרה"ר עשרה מותר אדם לטלטל מביתו לגגו, כיון דלצד החצר גבוה עשרה כוליה הוי רה"י. ואע"ג דלגבי רה"ר הוי האי גג כרמלית, דהא לא גביה מיניה עשרה, ואם הכניס והוציא מזה לזה פטור, לגבי בית וחצר רה"י הוי, ואפי' הכי משום דאור רה"ר מיערב בהדיה, דקיימי תרויהו בתוך עשרה, צריך סולם קבוע להתירו ולסלקו מאויר ומכח רה"ר". וצ"ע.

כ' המאירי "ופרשה כגון שהיתה עליונה מגפפת והולכת עד עשר אמות פ' כגון שיש ביניהם מחיצה עשרה או גרוד עשרה בחוץ לעשר אמות מכאן ומכאן ונשארה פרצת עשר שאין בה מחיצה גמורה אלא שיש בהן גרוד חמשה ומחיצה חמשה ולענין זה מיהא אחר שיש שם מחיצה עשרה מועלת מחיצה זו שלא ליחשב כפרצת עשר שתהא כפתח לערב אחד אם ירצו אלא מערבין שנים דלגבי הא סתימא היא והקשה ממה שאמר פחות מכן מערבין אחד ולא שנים כלומר אם אין בגודד חמשה ואחר שיש שם מחיצה גמורה בשני ראשו הרי זה כפתח והיה לו לומר רצו מערבין שנים לא רצו מערבין אחד ופרשה כגון שנפרצה התחתונה במלואה לעליונה". ומלש' משמע קצת דהגדר הוא דלאפוקי מפירצה סגי במחיצה של צירוף גידוד ומחיצה, אבל לכא' בפירצה עד עשר גם זה לא נצרך. וצ"ע א"כ אריכו"ד.

והולכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין. כ' בתורא"ש בשבת ח, א "דלענין גובה ודאי עובי השולים מצטרפין לעשרה כדאמרין בפ"ב דגיתין גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין כגון אם יש תל גבוה חמשה ועל גביו מחיצה חמשה טפחים מצטרפין דהוי כאילו התל גבוה עשרה או הכל מחיצה עשרה ה"נ השולים הוי כמו גידוד ומצטרף עם דופני הכוורת", ונראה מדבריו דלעולם יש חיסרון בצירוף ב' סוגי מחיצות, אלא דקי"ל דמצטרפין דחשיב כאילו הכל גידוד או הכל מחיצה. (דהנה בס' הישר סי' קט כ' "אע"פ שאם היה ממלא המחיצות הוה לה כותל לתחתונה וחריץ עמוק י' לעליונה כל כמה דלא מליוה לא מיצטרפי", וי"ל דלמאי דקי"ל דמצטרפין היינו דחשיב כמאן דמליא או כמאן דחקק). והנה הרמב"ן בשבת שם כ' "ולייכא למימר דשאני הכא דרובא מחיצה, דהתם משמע דאפי' רובא מחיצה לעולם אין מצטרפין כדאמרין עד שיהא או כולו בגודד או כולו במחיצה", ומבו' דהיה צד שיועיל בזה רוב, וי"ל דבאמת דינא דרובו ככולו יכול להועיל בזה

בעלמא, (ונת' לעיל לדון בגדר גזירת עירוב, אי הוי כאיסור רשויות
 דהחצר נעשית כבית). אבל אפי' אי נימא הכי, מ"מ כיון דאת הכלים
 ששבתו בבית יש לאסור בטלטול משום דהוי כנפרץ במילואו
 לרשות האסורה כלפי כלי הבית, שוב ממילא גזיר' הכי גם על כלים
 ששבתו בחצר, דאל"ה יאמרו שני כלים בחצר אחת זה מותר וזה
 אסור. ואמנם המאירי כ' בביאור איסורא דרב "אלא שבזו הואיל
 ונפלה מחיצה האמצעית כלה וכל אחת נפרצה במלואה לחברתה
 ותשמישה של זו נוח בזו יש לגזור שלא לטלטל כלי הבתים לחצר
 עד עיקר מחיצה שמא ימשך ויטלטל לחצר אחרת ומתוך כך אינו
 מטלטל אלא בארבע אמות", ואולי ר"ל דאין כאן את הדין הרגיל
 של נפרץ לרשות האסורה אלא רק גזירה בעלמא, אמנם יותר נראה
 שפי' כך את עיקר דין נפרץ לרשות האסורה שהוא מטעם גזירה,
 וכמש"כ בהג' מהר"ח על הטור בסי' שנח ונת' במקו"א.

אלא דבד' התוס' נראה דפליגי על רש"י בזה, דכ' "אין מטלטלין בה
 אלא בארבע - בכלים ששבתו בבית לר"ש", ומשמע דאף לשי' רב
 זה כל הנפק"מ ול"ש כאן גזירת עירוב. ובאמת התור"פ הרחיב בזה
 יותר, ז"ל "רב לטעמיה דאמר הלכה כר' שמעון הוא בדלא עירבו
 אבל עירבו גזרינן. וק"ק מאי גזירה שייכא כיון שנפלה הכותל, והלא
 לא יוציאו מן הבתים לחצר. אלא נ"ל דרב דאמר אין מטלטלין אלא
 בד' מכלים דבתים קאמר", וכ"כ המהרש"א בשי' תוס', ז"ל "כיון
 דהשתא דנפלה המחיצה ולא אמרי' הואיל והותרה הותרה לרב הרי
 נאסרו מדינא להוליך כ"א מכלי הבית לחצר אע"ג דעירבו שהרי
 נפרצו במלואו למקום האסור וא"כ כיון דלא שכחי מאני דבתים
 בחצר ה"ל כאילו לא עירבו מעולם והותרו במאני דחצר להוליך
 מחצר לחצר". וא"כ יוצא כאן מחלוקת לדינא בענין גזירת עירוב
 באופן שבאמצע שבת בטל העירוב מאיזה טעם ונאסר הוצאת כלי
 הבית לחצר, האם יש גזירה מכח הכלים שכבר יצאו (ואלו שיכלו
 לצאת) או דכיון דהשתא אין כאן עירוב ל"ש הגזירה. (וג"ז תלוי
 קצת בהנידון דלעיל, דאם גזירת עירוב היא דהחצר נעשית כבית,
 א"כ מיד כשנתבטל ההיתר כבר אין החצר כבית, ואפי' שיש בה כלי
 בית מקודם לכן ויש טעם לגזירה מ"מ בטל הגדר של הגזירה).

ובד' הראש' נראה דבאמת הדבר תלוי האם יש שם כלי בית בפועל
 מקודם לכן או לאו, דהרשב"א כ' "דרב אסור דוקא בשקדם והוציא
 כלי הבתים לחצר קודם שנפלה המחיצה דכיון דב' כלים בחצר
 יאמרו זה אסור וזה מותר, אבל אם אין בחצר כלים ששבתו בבית
 אפי' לרב מותר לטלטל בכל החצר כלים ששבתו בחצר וכו' מכיון
 שנפל הכותל נאסרו כלי הבית להוציאם וחזרו החצרות כאלו לא
 עירבו", וכע"ז מבו' בריטב"א ובמאירי ע"ש. (ודוג' לזה מה
 שצידדו הראש' לעיל דאם בפועל יצאו כומתא וסודרא לחצר אז
 אפי' בלא עירבו שייך הגזירה, כיון דכעת אתו למיחלף הכומתא
 וסודרא בכלים ששבתו בחצר).

תוד"ה אין מטלטלין בה אלא בארבע - בכלים ששבתו בבית
 לר"ש. צ"ע דהרי לכו"ע הטלטול מחצר לחצר מותר בכלים ששבתו
 בחצר ואסור בכלים ששבתו בבית, ומה שייך כאן מה שאמרו לרבי
 שמעון. ואף בד' רש"י יל"ע שכ' "ונמצאת כל אחת פרוצה במלואה
 למקום האסור לה אע"ג דקי"ל כרבי שמעון דחצירות רשות אחת הן
 הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן", (כ"ה הגי' בדפו"ר, ובר"י
 מלוניל ובאו"ז), וג"ז צ"ע דהרי כלפי כלים ששבתו בחצר כל
 החצירות רשות אחת לכו"ע. וכן הוא בד' רש"י לעיל עד, א שכ'
 "הלכה כר' שמעון - שהחצירות מוציאות מזו לזו בלא עירוב", וכן
 בתוס' שם כ' "כל החצרות רשות אחת לר"ש לכלים ששבתו
 בתוכה", וצ"ע.

תוד"ה חייב דברי ר"א. אי נמי להכי נקטי רה"ר להוכיח שתוכה
 חלוק הרבה מרה"ר שאם לא היה חלוק הרבה היה מותר להכניס
 מרה"ר לתוכה אבל במה שפטור המוציא מרה"ר לתוכה אין להוכיח
 שחלוק הרבה דאפילו אין חלוק אלא מעט מרה"ר פטור המוציא
 מרה"ר לתוכה כיון שאין רה"ר ממש. וצ"ע לדינא לפ"ד התוס' האם
 ברה"ר מקורה דלכאו' אינו ככרמלית ממש, אלא כרה"ר מדרבנן,
 דאולי כיון שאין חלוק הרבה מותר להכניס מרה"ר גמורה לרה"ר
 מקורה.

מקום מדרס לרגלי ב"א וע"כ אדרבה כשמצטרף עליו עוד מחיצה
 מצטרף גם הוא להשלים לעשרה וא"כ ה"נ בנידון דין כששופך
 עפר סביבות הכותל בפחות מי"ט לא ממעט לכותל ול"א דמקום
 מדרס הוא לב"א וכרקעית הקרפף דמי דכיון שהעפר גבוה מג"ט
 לא ניחא תשמישיה שם ולא מבטליה לכותל אלא דמי כמו שהכותל
 נתעבה ונתרחב במקום הזה ואפשר היה לומר דלתה"ד מיירי הגמרא
 דוקא היכא דהגידוד אינו יוצא מחוץ למחיצה ברוחב ד"ט דליכא
 שם דריסת רגלי ב"א ולהכי מצטרף למחיצה, וכיו"ב מבו'
 בביאור"ל בסי' שסב וז"ל "ואם הרחיק משפתו ג"ט וכ"ש ד' טפחים
 ויותר יש לעיין דלכאורה לא מהני ודוגמא מה דאיתא בסימן שנ"ח
 ס"ז דאם הרחיק מחיצה חדשה מהישנה ג"ט תו אינה מצטרפת עמה
 ושם הוא להקל וממילא כאן יהיה ד"ז להחמיר או דילמא דנחשוב
 כאלו היה תל עשוי באופן זה שעושה מתחלה חמשה ואח"כ מתרחק
 ג"ט ויותר ועולה עוד חמשה טפחים דמסתברא דמצטרף כל שהוא
 מתלקט עשרה טפחים מתוך ד"א ומתוך דברי הגר"א לעיל בסימן
 שנ"ח ס"ב בהג"ה בקושיתו שם על תה"ד משמע דמצטרף ואפשר
 דתה"ד מחלק בכך". ואולי י"ל עוד בביאור"ד הגר"א דבאמת ס"ל
 דתהמת"ל מצטרף גם כשיש הפסקה באמצע השיפוע, אלא שדבר זה
 עצמו תלוי רק במה שגידוד ומחיצה מצטרפין, אבל בלא"ה כיון
 דהעומד באמצע התל במקום שיש הפסק בשיפוע הרי אינו רואה
 תחתיו אלא גידוד ולא מחיצה, א"כ כבר ל"ש צירוף בין הגידוד ה'
 שתחתיו למחיצה ה' שעליו, אע"ג דכלפי הרשות הכל הוי גידוד
 לחוד או מחיצה לחוד, אבל כיון דגידוד ומחיצה מצטרפין א"כ ודאי
 אין גריעותא בהפסק שיש באמצעית ההתלקטות.

כ' בשער אפרים סי' לט "מי שרוצה להדליק נרות חנוכה קצתם
 משעוה וקצתם משמן זית או שאר שמנים אם רשאי הוא או לא.
 תשובה לכאורה יש להביא ראיה מגמ' דגיטין פ"ב וגם בעירובין ד'
 צ"ג גבי מחיצה חמשה וגידוד חמשה וכן גבי נט"י חציה בנטילה
 וחציה בטבילה וה"ה גבי גט בפ"ג ובפ"ג. כו'. אמנם יש לדחות דאף
 שמוותר במקומות הנז' מכל מקום בנ"ד משום פרסומי ניסא הוא
 שלא יהיה היכר שיאמרו לצרכו הדליק לפי שיאמרו שקצתם אינן
 כפי המהדרים דדי בנר א' ואינן מן המהדרים מן המהדרים כי יאמרו
 שני אנשים הדליקום זה משעוה וזה משמן", וע"ע שבות יעקב ח"ב
 סי' לא וכן בסי' פח.

תוד"ה לא תימא אימר אלא ודאי מבעוד יום נפרצה. יש לומר הא
 דעביד כחומרי דרב היינו בעלמא לבד מעירוב ואבל דהלכה כדברי
 המיקל בהם או שמא כיון דזימנין הך קולא הויא חומרא כגון דנאסר
 במקצת שבת דמהאי טעמא נאסר לכל השבת לא חשיב ליה מחומרי
 דרב. וצ"ע ק' להתי' הא' (וכ"ה ברשב"א וריטב"א) דמחמת הא
 דהלכה כהמיקל בעירוב לא נקיט כחומריה דרב, ונפקא מינה
 לחומרא דנאסר למקצת שבת נאסר לכוליה שבת, אף דהוי דלא כרב
 אלא כדברי המחמיר.

כותל שבין שתי חצירות שנפל רב אמר אין מטלטלין בו אלא
 בארבע אמות. ופירש"י "הכא בשעירבה כל אחת לעצמה עסקינן,
 ורב לטעמיה דאמר הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו אבל עירבו
 שתי רשויות הן". אמנם בד' שמואל כ' רש"י "ובכלי הבית קאמר
 שמואל, דאי בששבתו בחצר אפילו מחצר לחצר נמי, דהא שמואל
 הוא דאמר הלכה כר' שמעון, ואפילו עירבה כל אחת לעצמה לא גזר
 משום מאני דבתים". ולכאו' כ"ה האמת דלרב הנידון הוא גם על
 כלים ששבתו בחצר כיון דאית ליה גזירת עירוב, משא"כ לשמואל
 דהנידון הוא כלפי כלים ששבתו בבית. (ועי' יתרון האור מש"כ טעם
 למה רש"י לא פי' ד' רב רק לגבי כלים ששבתו בבית. ובאמת הר"מ
 בסופ"ג כשפסק כדעת שמואל פירט את ההיתר, ז"ל "שתי חצירות
 שעירבה זו לעצמה וזו לעצמה ונפל הכותל שביניהן בשבת אלו
 מותרים לעצמן ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עיקר המחיצה, ואלו
 מטלטלין כן עד עיקר המחיצה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה
 כולה", דההיתר הוא גם על הוצאה מהבית לחצר וגם על הטלטול
 בחצר עצמה ד"א, וע"ע בלש' השו"ע סי' שעד ס"ב).

אמנם היה מקום לומר דגזירת עירוב אף שהיא אוסרת להוציא מחצר
 לחצר, סו"ס ל"ח שיש כאן רשויות האסורות וע"ז דל"ה אלא גזירה

צד, א

מחיצה המתרת בפלוג'

אהדרינהו רב לאפיה. ופירש"י "דקסבר אסור לטלטל הסדין שבתוכה". אבל הרשב"א כ' דרב דאהדרינהו לאפיה משום עשיית מחיצות הוא דאהדריה, כיון שהמחיצה זו מתרת הרי זו אהל, אבל לשמואל דסבירא ליה הואיל והותרה הותרה, נמצאת מחיצה זו שאינה באה להתיר דבלא היא מותר לטלטל בכל החצר כדמעקרא. והריטב"א הוסיף עוד "דהכי פרכינן דאי שמואל להחמיר על עצמו עושה שחושש לדברי רב שמצריך שם מחיצה א"כ היאך הוא עושה אותה בשבת דהא חשיבא עשיית אהל ופרקינן דשמואל לצניעותא בעלמא עבד וכה"ג חשיב תוספת אהל עראי דשרי לרבנן", ואף בשבת קכה, ב כ' הריטב"א "והא דאקשינן לשמואל היכי עביד הכי, הכי פירושו למה לו הטורח ההוא לפרוס שם גלימא דהא איהו אמר שאין צריך שזה משתמש עד מקום המחיצה, ואם באנו לומר כי חוזר בו שמואל או בא להחמיר על עצמו שלא להשתמש שם בלא מחיצה רביעית, זה אי אפשר דאם כן הוי עושה אהל עראי לכתחילה ואסור לדברי הכל", ומבו' דגם מחיצה הנעשית רק מחמת חומרא הויא כ' מחיצה המתרת. אבל י"ל דדוקא כאן כשהחומרא היא מחמת החשש לשי' רב וא"כ כמו כן יש לחשוש בדיני אוהל הויא מחיצה המתרת, אבל חומרא בעלמא (כמידת חסידות וכד') אכתי ל"ח מחיצה המתרת.

ואין לומר ד'מתרת' תלוי בהיתר בפועל, דהרי חזי' דרב סבר שיש כאן איסור, אע"ג דבאתרא דשמואל הוו ונהגו היתר גם לולי המחיצה. אמנם הפוס' נחלקו בדין זה באופן שעשה מחיצה שהיא גם מתרת, אבל עשאה לטעם אחר, האם ג"ז אסור, (וכגון מחיצה להיתר תשיש דאף בלי דין מחיצה הויא כיסוי), וא"כ ע"כ צ"ל דרב אהדרינהו לאפיה לא משום שסבר שהם עצמם עשו בזה איסור, אלא רק כדי שלא ילמדו שהוא מסכים לדין זה דעשיית המחיצה מותרת, (או שלא יחשבו שהמחיצה נעשית לצורך ההיתר שלו שהוא חולק בדין הואיל והותרה), וכדאמר' "אלא נימרו כשמואל סבירא ליה". ועצ"ע דבסתומת ד' הרשב"א והריטב"א ור"י מלוגיל (והתוס' לעיל מד, א) נראה דלשי' רב היה כאן איסור של עשיית אוהל, אף דסמכו שם על שמואל ולא עשו את המחיצה כ'מתרת'. (ואולי מחיצה שעושה רשות ומשלימה את גדירתה עדיפא טפי, ואפי' בלא כוונה על ה'מתרת' הוי איסור, ולכן לשי' רב יש כאן איסור). ועי' מש"נ בזה באורך במס' שבת.

והנה בס' הנר כ' "ליש' אחרניא שמואל ורב הוו יתבי בההיא חצר נפל גודא דביני ביני מחיצה שבין שתי חצירות אמ' להו שמואל משכו לי תלית במקום המחיצה כדי שתחצוץ בינו ובין בני החצר אחרת אהדרינהו רב לאפיה כלומ' אין זו המחיצה מועלת שכל המחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה אמ' לה שמואל אי קא קאפיד אבא שהוא רב שקולו המיניה קטרו ביה כי היכי דתהי מחיצה העשויה לנחת. והיכי עביד שמואל הכי והא איהו דאמר וכו', פיר' ושמואל למא לי למנגד גלימא האמ' זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה דילמ' שרי לטלטולי בלא מחיצה, והשבנו ודאי לשמואל שרי לטלטולי בלא מחיצה והאי דאמ' להו נגודו לי גלימא לצניעותא בעלמ' איצטריכא ליה כדי שלא יראה אותם בני אותה חצר". (וקצת יש לדקדק כן בלש' רש"י שכ' "קשרו בו את הטלית למחיצה"). וכבר רמז לזה המאירי וכ' "ולענין ביאור מה שאמרו אמ' להו שמואל אי קפיד אבא קטרו ביה המיניה דרך בדיחותא היא כלומר שתסתייע עשיית המחיצה בשלו על כרחו ואין צורך לומר שלדעת רב אין מחיצה אלא קבועה ושעל זה אמ' שמואל קטרו לה בהמיניה שתהא קבועה וכן בפירושי' אחרים שנאמרו בה". וע"ע בפ"י ר"י בן חכמון.

אמנם עכ"פ לפי' זה משמע דבאמת ס"ד דשמואל עשה כן ע"מ שיהיה היתר גם לשי' רב ולפיכך נצרכו בזה לדין מחיצה גמורה, ולפ"ז יהיה מבו' כשי' רש"י בשבת (שהביאו הרשב"א והריטב"א כאן) דכל מחיצה מותרת באוהל עראי ואפי' מחיצה המתרת, (אא"כ נימא דלגבי שמואל ל"ח 'מתרת' אף אליבא דרב). ובלא"ה קצת משמע כן וכמש"כ התוס' לעיל מד, א, דמשמע בגמ' דאם שמואל

לא היה סובר דהואיל והותרה הותרה ניחא עשיית המחיצה ואין בזה איסור, אע"ג דבזה הרי חשיב מחיצה המתרת.

ואמנם יש לבאר לפי' זה דכיון דקשירת האבנט נעשית לצורך רב כדי שיהיה כאן מחיצה, א"כ שוב יש כאן עשיית מחיצה המתרת, וצ"ע לשי' הראש' דלא כרש"י דאסרו מחיצה המתרת. וי"ל דמ"מ כיון דלדידהו אין כאן צורך להיתר המחיצה, ורב טועה במה דס"ל דל"א הואיל והותרה, א"כ עדיין ל"ח 'מתרת' כיון דלא עשו כן אלא להפיס דעתו של רב. ואפי' אי נימא דחשיב כה"ג כעשיית מחיצה המתרת, מ"מ הכא הרי בעיקר העמדת המחיצה עשו כן לשם צניעות, אלא דרב נצרך לדין מחיצה גמורה ולפיכך קשרוה באבנט, וי"ל דכה"ג שעושה למחיצה 'דין מחיצה קבועה' ע"י קשירת האבנט, אף דמוסיף את ה'מתרת', אבל זה אינו כ'בוונה', ורק כשעיקר עשיית המחיצה היא לצורך ההיתר יש כאן עשיית מחיצה חשובה האסורה מדרבנן בדין אוהל עראי.

וחכמים אומרים מתוכה לרה"ר או מרה"ר לתוכה פטור מפני שהיא ככרמלית. וכ' בתורי"ד "חצר שנפרצה לרה"ר פירש המורה במילואה או ביותר מעשר וקשיא לי טובא בהא פירושא שאם עשאוהו חכמים כרמלית לחומרא שלא נטלטל בכולה נעשה אותה כרמלית להקל ונאמר שהמטלטל מתוכה לרה"ר פטור והא קי"ל ג' מחיצות דאוריית' ונ"ל דל"ג בדברי חכמים מתוכה לרה"ר אלא מתוכה לרה"י הויא כרמלית ולא רה"ר כדקא עביד לה ר"א אבל לעולם מתוכה לרה"ר חייב סקילה דרה"י גמורה היא מן התורה". ובאמת התוס' הוסיפו בזה "כגון שבשני ראשיה לא נשאר כלל משתי מחיצות שבצידה שמקום מחיצה זו שנפרצה אינו תוך מחיצות הנשארות", ול"ק קו' הרי"ד כיון דאין שם מחיצות כלל ול"ה רה"י גם מדאר'. (ועי' חזו"א בס"י קיב במכתב אות ז שכ' דאף רש"י מודה באוקי' זו להמסק'). וע"ע ברשב"א וריטב"א מה שתי' בזה עוד דאע"ג דיש ג' מחיצות ל"ה רה"י מדאר'. ומה שנקטו התוס' בשני ראשיה אף דלכאו' בנפרץ ראש א' ג"כ כבר אין כאן יותר מב' מחיצות, אולי י"ל לפמש"כ התוס' לעיל ת, ב ד"כיון דצידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי", ואף דהתם הרי בעי' קורה והכא ליכא קורה, מ"מ י"ל דכה"ג לא קרי ליה 'כרמלית', והרי יש בראש' דס"ל דהמטלטל ממבוי שאינו מתוקן לכרמלית אסור. ודו"ק.

תוד"ה וליפלגו בצידי רה"ר דעלמא - וא"ת דילמא דוקא הכא פליגי משום דמקום מחיצה שלו ואורי' דסתם צידי רה"ר הם שלו שרגיל אדם להיות כונס תוך שלו ובונה. ולפ"ז אין מקור למ"ד דצידי רה"ר אינם כרה"ר אלא דוקא במקום שיש שם בעלות פרטית, אבל בלא"ה י"ל דלכו"ע הוי כרה"ר. ונראה הטעם בזה דאע"ג דבעיקר דין רה"ר פשיטא להגמ' דבעי' שיהיה מסור לרבים, ואמר' דר"א לטעמיה דמה שביררו וכו' ובלא"ה הרי הק' מ"ט דר"א וכי משום שנפרצה הו"ל רה"ר, (וכדכ' הריטב"א "פירוש והא אינה שלהם וכל שאין הדרך מסור לרבים אפילו היא מסלה גמורה אין לה דין רה"ר"), מ"מ כלפי דין 'צידי' כשם דמחמת הטפילות לרה"ר ל"ב התם שאר תנאי רה"ר, ה"ה דאפי' בלא שיהיה בבעלות הרבים יש לזה דין רה"ר מחמת הטפילות לרה"ר. וכ"כ החזו"א בס"י קז סק"י, ז"ל "וטעמא דר"א משום שהוא נטפל לרה"ר, והלכך אף שהוא של יחיד". ואמנם בריטב"א הביא ע"ז דהוי בגדר מיצר שהחזיקו בו רבים דאסור לקלקלו, ומשמע דגם לדינא דצידי רה"ר בעי' רשות לרבים להלך שם.

(וכ' בשערי צדק ח"ג ש"ב סי' יד "מר רב משה גאון זצוק"ל. האומר לאשתו הרי זה גיטך ונתנו לה, אילו אמר לה הרי את מגורשת סתם, כיון דנפל גט לידה לאלתר היתה מגורשת, ואילו אמר לה נמי הרי זה גיטך ואי את מתגרשת אלא לאחר שלשים יום ונפל בידה ונשרף או אבד. כיון דנפל בידה היתה מגורשת לאחר שלשים יום. ואי א"ל הרי זה גיטך תתגרשי בו לאחר שלשים יום, כיון דאמר לא תתגרשי בו עד לאחר שלשים יום צריך שישתמר ויהיה אותו גט לאחר שלשים יום. אם הלכה היא והניחתו ברה"ר ואבד ודאי אינה מתגרשת בו. אבל אם הניחתו בצידי רה"ר פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן לרבי אליעזר דאמר צידי רה"ר כרה"ר דאמו לא גיטא הוא, לרבנן דאמרי

דכרמלית גמורה היא והמכניס מתוכה לרה"ר פטור, וזה מתיישב רק לפי ב' הת' הנ"ל ולא לפי ש' התוס', דהרי להתוס' כיון דליכא מחיצות כלל ודאי ל"ה רה"י מדאו'. וילה"ס בשי' הראב"ד, האם בכה"ג דדרסי רבים מהני עכ"פ לחי, ורק קורה דמשום היכר היא ל"מ, או דאפי' לחי אי"ז בגדר ד' מחיצות מעלייתא, וצ"ע.

אבל לפי הי"מ מבו' בד' הרשב"א להדיא דאף במבוי הסמוך לרה"ר מהני לחי, ורק קורה ל"מ כיון דאינה משום מחיצה אלא משום היכר. אמנם ז"ל הרשב"א בעבוה"ק ויש מי שהורה דאין המבוי שאין לו אלא שלוש מחיצות נותר בלחי וקורה אלא מבוי הפתוח לכרמלית אבל הפתוח לרה"ר אינו נותר בלחי וקורה אלא הרי הוא כחצר. ויש מי שבורר לו דרך אחרת ואמר שלא אמרו אלא במבוי שיש בפתחו אסקופה גבוהה שלושה טפחים שמעכבת דריסת הרבים. ואחרים יש שלא הפרישו בין זה לזה, וזה עיקר, ומפ' דאפי' לחי ל"מ להך שי, וצ"ע. (ובסתמת הדברים נראה דגם לפי הראב"ד שמחלק אם יש בפיתחו אסקופה וכו' ה"ה דלחי ל"מ. ושורש הנידון בזה הוא, דהרי הראב"ד הטעים דבריו דארו"מ, וא"כ אף מחיצת לחי מתבטלת, אבל מאידך הרי אי"ז לפי הכללים הרגילים של ארו"מ דהרי אין כאן תנאי רה"ר, דהרי לפי הראב"ד ה"ה כשהחצר נפרצה לכרמלית, וכמבו' בד' הרשב"א דרק לפי הי"מ הר"ז תלוי אם נפרץ לכרמלית או לרה"ר, אבל לפי הראב"ד הר"ז תלוי רק באסקופה וכו'). ומש"כ הרשב"א בשי' זו ד'הרי הוא כחצר, י"ל כוונתו דב' לחיים מהני גם לפי דבריהם כיון דלא גרע מחצר. ואולי י"ל עוד דהא דל"מ לחי אף דקי"ל דלחי משום מחיצה, באמת אי"ז אלא מדרבנן, וב' לחיים מהני גם מדרבנן, ומקור לזה מהא דאמרו בגמ' לעיל בפ"ק דלב"ש דד' מחיצות דאו' בעי' מדרבנן לחי וקורה יחד ברוח רביעית, וה"ה הכא דבפתוח לרה"ר דבעי' מדאו' מחיצה ברוח רביעית, בעי' מדרבנן ב' לחיים, ואולי דהכא נמי יועיל ג"כ לחי וקורה יחד, וצ"ע.

הראש' הביאו שי' דמבוי הפתוח לרה"ר בעיא ד' מחיצות דאו'. והריטב"א העיר בזה וז"ל "דודאי אפילו במבוי הפתוח לרה"ר שלש מחיצות דאורייתא דסתמא אמרינן לה בכל דוכתא ורבי יהודה דאמר שתי מחיצות דאורייתא אפילו היכא דבקעי בה רבים קאמר לה וכדאיאתא לקמן בפרקין". והמאירי הק' ע"ז "ודברים אלו כולם מתמיהים שהרי כל הדברים סתם נאמרו בין באסקופה בין בלא אסקופה בין בפתוח לכרמלית בין בפתוח לרה"ר וכן גדולי הדור מביאים ראיה לסתירת דבריהם ממה שאמרו בפרק ראשון כיצד מערבין רה"ר עושיין לחי מכאן וצורת פתח מכאן ופרשנוה במבואות המפולשין לרה"ר וצורת פתח לא עדיפא מדופן שלישי". והנה ק' המאירי ק' אלימתא היא דהרי גם לדעת רבנן שם אמרו בהדיא דמהני לחי או אפי' קורה ברוח רביעית אף דאיירי בפתוח לרה"ר, אבל הריטב"א לא הק' כן, אלא הק' רק דמדר"י נשמע לרבנן דכמו דב' מחיצות דמהני לדידיה ה"ה דמהני בפתוח לרה"ר, אז כמו כן לדידן דג' מחיצות דאו' דעכ"פ סגי' בג' גם בפתוח לרה"ר. ואולי יש לחלק בזה עפ"משינ' במקו"א דפלו"ג ר"י ורבנן אינה רק במנין המחיצות, אלא שורש הפלוג' היא האם בעי' מחיצות שגודרות את כל הרשות, וכך ס"ל לרבנן אלא דמ"מ ג' מחיצות ג"כ גודרות רשות מד' רוחות, או דב' מחיצות עושות רה"י אע"פ שאינם גודרות מכל הרוחות, (וכמש"כ הרמב"ן דעכ"פ ע"ז כבר ל"ד לדגלי מדבר ולפיכך הוי רה"י אליבא דר"י). וממילא דהאי דינא דפתוח לרה"ר גרע, ודאי אי"ז אלא לפי רבנן, דאף דסגי' להו בג' מחיצות לגדור את כל הרשות, מ"מ פתוח לרה"ר גרע ובעי' גדידה גם ברוח רביעית, אבל ר"י דסגי' ליה בב' מחיצות לחוד לעשות רה"י, אין בזה כל גריעותא דהרוחות האחרות הם רה"ר גמורה, כיון דאין דין מחיצה לרה"י על יותר מב' רוחות.

שו"ע סי' שס"ב "חצר שנפרצה במילואה או ביותר מי' לרה"ר, מקום המחיצה נידון כצדי רה"ר שהוא כרמלית (כמו) שהוא החצר". ומדאיירי בפירצה ביותר מי' ע"כ לא איירי באופן שכ' התוס' דלא נשאר מחיצות כלל, אלא יש שם ג' מחיצות. וכ' המשנב "קמ"ל דאף בענינו אף דליכא שום הפסק בין החצר לרה"ר ועיילי ביה רבים להדיא ודרסי ליה אפ"ה אין דינו רק כצדי רה"ר ושם כרמלית עליה

צידי רה"ר לאו כרה"ר דאמו הרי זה גט ומתגרשת בו, והלכתא כרבנן, וצ"ע).

מחיצה רביעית במבוי הפתוח לרה"ר

מי לא קא מודית לן היכא דטילטל מתוכה לרה"ר ומרה"ר לתוכה דפטור מפני שהיא כרמלית. הראש' כאן הק' דהרי חצר זו יש לה ג' מחיצות והויא רה"י מדאו' למאי דקי"ל ג' מחיצות דאו', ואיך ייפטר הזורק מרה"ר לתוכה וכו'. והוכיחו כן עוד דהא קורה משום היכר, ואעפ"כ היא מתרת לטלטל במבוי, וע"כ כנ"ל דג' מחיצות דאו'. והתוס' תי' דאיירי בנפלו מחיצות לגמרי, אבל הראש' כ' עוד ב' תי', הא' הוא שי' הראב"ד דכשורה רביעית פתוחה ביושר ודרסי רבים ועיילי התם תו ל"ה רה"י, ורק בדאיכא אסקופה וכו' אמרי' ג' מחיצות דאו', והתי' הב' הוא דבמבוי הפתוח לכרמלית סגי' בג' מחיצות מדאו' משא"כ בפתוח לרה"ר ממש.

אבל באמת שי' הר"מ דמדאו' ל"ה רה"י עד דאיכא ד' מחיצות, ואעפ"כ ע"י הקורה נעשה המבוי כרה"י גמורה מדרבנן ומותר לטלטל. (ונת' שי' במקו"א). ואף הריטב"א כאן כ' כע"ז (לפי מה שתי' דבפתוח לרה"ר בעי' ד' מחיצות מדאו', ואעפ"כ מהני לחי וקורה), ז"ל "כיון דמדאורייתא דינו ככרמלית ומן התורה מותר לטלטל בכלול ומותר הוא עם החצירות והבתים ואין איסורו אלא מדבריהם תו לא פלוג רבנן והכשירוהו בלחי או קורה". אמנם הרשב"א כאן לא הסכים עם זה, וכ' "לפי דבריהם מבוי הסמוך לרה"ר אין הכשרו בקורה אלא או במחיצה או בצורת פתח או בלחי דקי"ל כאביי דאמר לחי משום מחיצה". ויל"ע דהא לעיל יב, ב היה צד דד' מחיצות דאו' ואפ"ה קורה משום היכר ג"כ מועילה במבוי, וא"כ ע"כ כד' הרמב"ם והריטב"א הנ"ל, ומה הוק' להרשב"א.

ונראה לחלק בזה, דהנה אי סבירא לן דד' מחיצות דאו', מ"מ י"ל דאף ג' מחיצות כיון שיש בהם כח לעשות כרמלית, (וכמבו' בלש' הר"מ דמדין מחיצות קאתי' עלה ולא כהיכ"ת בעלמא למנוע רגל הרבים, ונת' במקו"א), כבר פקע מיניה כח רה"ר כ"כ, ומהני גם קורה דל"ה היכר, דמדרבנן עכ"פ הוי כרה"י גמורה להתיר הטלטול למרות דהוי כרמלית מדאו', אבל הכא הרי ס"ל דג' מחיצות דאו', ואעפ"כ בפתוח לרה"ר ל"ה רה"י מדאו', וע"כ שאין הטעם בזה מחמת חיסרון מחיצה רביעית אלא דע"י הפירצה לרה"ר יש חיסרון גם בשאר ג' המחיצות, וי"ל דבזה ס"ל להרשב"א דלא תועיל הקורה שאינה אלא היכר בעלמא להתיר כרמלית שאין בה מחיצות ראויות כלל. וכע"ז י"ל ע"פ מש"כ בתור"פ שם לעיל יב, ב ז"ל "וא"ת א"כ דד' מחיצות דאורייתא, א"כ היכי מהני ברביעית לחי למ"ד דלחי לא הוי מחיצה, ואפי' למ"ד דלחי משום מחיצה לא אמר אלא לזרוק אבל לטלטל לא אמר, וא"כ היכי מהני לחי. וי"ל דר"ל כעין ד' מחיצות, דודאי לא בעינן ד' מחיצות גמורות, דלחי מהני ברביעית, אלא ר"ל כעין ד' מחיצות, וי"ל כנ"ל דהא דסגי' במחיצה (והיכר) כל דהו ברוח רביעית גם מדאו' זה רק בג' מחיצות כתיקונם, אבל בג' מחיצות שנגרעו ע"י הפתח והפירצה לרה"ר בהא ודאי ל"מ קורה להתיר.

כ' הרשב"א "והראב"ד ז"ל תירץ דהתם במבוי דלא דחקו ביה רבים וכגון שיש אסקופה גבוהה ג' טפחים לפניו דלא דרסי ביה רבים דלא ניחא תשמישתי' אבל הכא דליכא עכובא דדרסי ביה רבים בהדיא הלכך מבטלים מתורת חצר ואע"ג דתניא חצר שהרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת התם איכא ד' מחיצות מעלייתא אבל היכא דליכא אלא ג' אתו רבים ומבטלי ליה וי"מ דהתם במבוי הפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרה"ר כחצר זו שנפרצה לרה"ר דשלש מחיצות לאו דאורייתא ולפי דבריהם מבוי הסמוך לרה"ר אין הכשרו בקורה אלא או במחיצה או בצורת פתח או בלחי דקי"ל כאביי דאמר לחי משום מחיצה גבי לחי העומד מאליו". (וע"ע בד' הרשב"א לעיל ט, א שצידד כן בדעת רש"י, וכך לכאו' מתיישב יותר סתימת ד' רש"י בסוגיין. ואמנם במסק' הביא הרשב"א את שי' התוס' וכ' ע"ז ודברי התוספות עיקר, וצ"ע דבריש דבריו כ' "הא דלא אמרי' מכניס מתוכה לרה"י או מרה"י לתוכה דקאמר ר' אליעזר משום דאי אמרי הכי הוה אמינא דרה"י היא דבר תורה אלא שהם ז"ל עשאוה ככרמלית להחמיר עליה והמכניס מרה"ר לתוכה חייב קמ"ל

לחיים מב' רוחות למאי דקי"ל ג' מחיצות דאו'. (וכלש' הרשב"א בעבוה"ק שער א' ובמה מתירין את החצר בפס ארבעה וגובה עשרה או בשני לחיים ואפילו דקים כחוט הסרבל וכו') באיזו חצר אמרו בשיש לה שלושה כותלים ופתוחה ברוח רביעית במבוי אבל דופן שלישית אינה ניתרת לעולם אלא בצורת פתח או בעומ"ר על הפרוץ").

ובחזו"א בסי' סה סקל"ג עמד בד' המשנ"ב הנ"ל, וכ' "והא דחצר פרצתו בעשר היינו דוקא כשנשאר ג' דפנות שלימות של עומ"ר אבל כל שאחד מג' הדפנות פרומ"ר כרמלית הוא, ולא מצינו שהקילו בחצר בלא מחיצות ועי' לעיל ה' ב' וק"ו מחצר כו' ולא פרכינן מה לחצר דסגי ל' בב' דפנות וראיתי במ"ב סי' שס"ד סק"ד כתב דחצר מפולש לרה"ר מב' צדדין די בפס ד' מב' צדדין, והדברים צלע"ג, וראיתי במ"ב סי' שס"ב סעי"ח במ"ב סי' ס"ק מ"ה ובכה"ל שם ד"ה פרוץ מבואר כדברנו, וצ"ל דכונת המחבר בסי' שס"ד שהחצר שאינה מעורבת היא פרוצה לרה"ר והפרצות מכוונות דבכה"ג במבוי לא מהני לחי מב' צדדין, וכמבואר סי' שס"ה בחצר מותר, ונראה דאפי' איכא גידודא ולא בקעי בה רבים אסורה עד שיעשה עומ"ר מצד אחד או צוה"פ, ובד' התוס' כאן והראשונים דעימיה מבוי' לכאו' כדברי החזו"א. (ובמשכנו"י סי' קכא הביא דבמהרי"ט נראה דמהני פסין לחצר אף ברוח שלישית, ותמה עליו מד' התוס' כאן).

"דהכא פריך לר' יהודה דאית ליה לקמן שתי מחיצו' דאורייתא". כן תי' גם הרשב"א והריטב"א, אלא דהרשב"א הוסיף לדון בזה לגבי תי' הגמ' דאיירי בנפרצה בקרן זוית, דאיך זה שייך אליבא דר"י, ז"ל "אלא דאכתי קשיא כי אוקימנא בקרן זוית מאי משתי רוחות שאוכלת הפרצה משני כותלים ומשום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, לר' יהודה מאי הוי דהא לדידיה אפי' מבוי מפולש אפי' ביתר סגי ליה בלחי מכאן ולחי מכאן ולא גריעי מותר הכותלים מלחיים, והראב"ד ז"ל תירץ דאע"ג דשרי ר"י במבוי כי האי גוונא בחצר מודה דבעינן ג' מחיצות מעליתא ורביעית שלא תהא פרצתה יתר מעשר, דגבי חצר משוור' יהודה וחכמים משום דחצר בעיא הרחקה טפי מפני שמשתמש בה הרבה". ויל"ע בד' הראב"ד אם הפי' הוא דבחצר מודה ר"י דמדאו' בעי' ג' מחיצות, ולכן בזה מודה לרבנן דל"מ לחי ברוח שלישית, או דכוונתו דבחצר אף ר"י מחמיר כרבנן דל"ס בלחי ברוח שלישית מדרבנן, ואפי' שלגבי דאו' מבוי וחצר שוים.

ובעצם קו' הרשב"א, הנה הרי בקו' נקטי' דחצר זו היו לה ד' מחיצות, עד שנפרצה מרוח א' או ב' באופן של פרומ"ר, ויל"ע דאם נפרצו ב' רוחות בקרן זוית, עדיין יש כאן ג' מחיצות כראוי - עם פסין בריחוק מועט מן החצר-, וענין האיסור יהיה שייך דוקא כנגד הפירצות ממש, במרובע הסמוך לפירצת הקרן זוית. (ואילו להפי' האחר, דאזלי' הכא כרבנן והחצר מתחילתה היה בה רק ג' מחיצות גמורות, א"כ תיקשי להיפך, להסוב' דפירצה בקרן זוית אוסרת מדאו', הרי ע"כ דגם 'הואיל והותרה', אינו מתיר את המרובע הסמוך לקרן זוית שהוא אוסר מדאו'). ועכ"פ מעצם תי' זה שכ' הראשונים דאזלי' הכא כר"י ולפיכך גם מב' רוחות יש את ההיתר של נפרצה ברוח א', מבוי' לכאו' דלשי' ר"י מהני ב' מחיצות לא רק בעומדים זה כנגד זה אלא אפי' בכמין גאם, דאל"ה הרי י"ל דב' רוחות היינו זה שלא כנגד זה ולא נשאר כאן כי אם ב' מחיצות גמורות כמין גאם. וכך מבוי' גם בריטב"א לעיל כב, א וע"ב ("ואין צריך לומר אם הניח שם שתי מחיצות שלימות כמין גאם", "והם כשתי מחיצות כמין גאם"). וצ"ע להחזו"א שכ' בסי' עב סק"י וסי' עד סק"ו דל"מ ב' מחיצות לר"י בכמין גאם, ואולי כוונתו רק לדעת רבנן דבעי' ג' מחיצות, ובזה כ' דב' גמורות ולחי ל"מ מדאו', אבל לדעת ר"י דב' מחיצות לחוד הוי רה"י מדאו', ה"ה דבכמין גאם מהני. כיון דרק לדידן דבעי' לחי ג"כ או ל"מ לחי באלכסון כלל, אבל לר"י ה"ה דב' מחיצות כמין גאם הוי רה"י.

"ואיירי שנפרצו ב' רוחות מאותן ג' מחיצות ואע"ג דהשתא כשנפרצה הוי מפולש ואמרינן בפ"ק דבעי' לכל הפחות צוה"פ". ובתורא"ש מבוי' דקו' זו נכונה גם על פירצה ברוח אחת, ז"ל "אע"ג

ואסור לטלטל ממקום זה לחוץ שהוא ר"ה ואם כרמלית סמוך לחצר מותר דמכרמלית לכרמלית קמטלטל", וכך המשמעות גם בד' השו"ע דבא לאפוקי דלא נימא דהוי כרה"ר להתיר טלטול ממנו לרה"ר, אלא האי צידי רה"ר הוו ככרמלית. אבל ק' דכיון דלא איירי באוקי' שכ' התוס', א"כ הרי האיסור לטלטל משם לרה"ר הוא איסור דאו' גמור כיון דהוי רה"י דאו'. ודחוק מאד לומר דהשו"ע ס"ל כשי' הראב"ד או הי"מ שהביאו הראש' בסוג', דאם פתוח לרה"ר או כשאין איסקופה ל"ס בג' מחיצות מדאו'. ואולי פי' הגמ' באופ"א דהאי חצר מעיקרא לא היה לה כי אם ג' מחיצות, (וכדכ' התוס' "דסתם חצר אין לה אלא ג' מחיצות וברביעית פס ד' או ב' משהויין"), ולכן ע"י האי פירצה כבר אין כאן רה"י מדאו' כלל. ועכ"פ זה ודאי מוכרח בשי' השו"ע דפירצת' אמות אוסרת ההיקף מדאו'. (ועי' מש"כ החזו"א במכתבים להגרא"פ ליישב ד' רש"י בסוג' שלא יהיה מוכח דפירצת' דאו', וצ"ע בדבריו, ועכ"פ הטושו"ע כ"כ להמסק').

כ' הר"מ פי"ז מהל' שבת ה"ט "מבוי שהכשירו בקורה אע"פ שמותר לטלטל בכולו כרה"י הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו פטור, שהקורה משום הכר היא עשויה", וכ' המ"מ בביאור שי' הר"מ דג' מחיצות ל"ה רה"י דאו', "ויש לרבינו פירוש לפי שטתו בגרסא זו והסוגיא שבפרק כל גגות דקאמר בחצר שנפרצה ברוח רביעית דאמרו ליה רבנן לר"א מי לא מודית היכא דטלטל מתוכה לרה"ר דפטור מפני שהיא ככרמלית ע"כ. ופשטו של לשון זה מורה כדברי רבינו ובאמת שיש לו לידחק בפירושו הסוגיא שבפ"ק ובעלי התוס' והרשב"א ז"ל סבורים דכל שיש לו ג' מחיצות רה"י גמורה דבר תורה ונדחקו בפ"י סוגיא זו דכל גגות. ויש מחלקים בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית". ויל"ע לפמש"נ במקו"א דאף לשי' הר"מ ע"י ג' מחיצות נעשה כרמלית, והיינו דאמנם ג' מחיצות אינם עושות רה"י אבל מ"מ עושות הם כרמלית, (ואף ב' מחיצות ולחי כן ה"ה, וע"כ שאין המחיצות באות רק כהיכ"ת בעלמא למנוע רגל הרבים, אלא כל דיני מחיצות בהם), וא"כ ה"נ איך לשי' ר"א הוי כרמלית והא אף דהרבים נכנסים שם הא איכא ג' מחיצות.

אלא דבפי"ד ה"ד כ' הר"מ "וכן קרן זוית הסמוכה לרה"ר והוא המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית רה"ר כגון מבוי שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית וכן הימים והבקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים כל אלו כרמלית הן", ומקורו ממה שאמרו בשבת ז, א' "לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרה"ר דאע"ג דזימנין דדחקי ביה רבים ועיילי לגוה כיון דלא ניחא תשמישתיה כי כרמלית דמי", ומבוי' דאף ג' מחיצות ל"ה כרמלית אלא בצירוף הא דלא ניחא תשמישתיה, וא"כ י"ל דשאני הכא דאיירי בניחא תשמישתיה. א"נ י"ל דאפי' אם לא ניחא תשמישתיה אבל כיון דהרבים הולכים שם בפועל (ד'בירור' ו'החזיקו' להם דרך) הוי רה"ר אליבא דר"א. עוי"ל דמדינא דצידי רה"ר שהוא טפל לרה"ר או אפי' בג' מחיצות ל"ה כרמלית, וד' הגמ' בשבת לא אזלי אליבא דר"א אלא אליבא דרבנן דצידי רה"ר אינם טפלים להיות כרה"ר.

חצר שנפרצה מב' רוחותיה

תוד"ה מ"ש מרוח אחת. - "אבל בשתי רוחות לא משתרי בהכי דג' מחיצות דאורייתא". כוונת התוס' דכיון דמדאו' בעי' ג' מחיצות, א"כ ל"ס מדרבנן בב' מחיצות והשלישית לחי או פסין, כיון דמדרבנן בעי' ג' מחיצות גמורות וברוח רביעית פסין ולחי, וזהו שהק' על קו' הגמ', דהא ודאי יש חילוק בין רוח אחת לב' רוחות, כיון דרוח אחת לכתח' יש כאן ג' מחיצות ופסין ברוח רביעית, ואילו בנפרצה מב' רוחות איכא רק ב' מחיצות שלימות ובב' רוחות ג' וד' יש פרומ"ר והיתר לחיים, וממילא דבהא בעי' 'הואיל והותרה' ובאנו למחלוקת דמתני'. אבל הצ"ע בזה דהכא איירי בחצר, וכ' המשנ"ב בסי' שסד סק"ד (והוא מהגר"ז שם) למאי דסבר שם דבחצר ליכא חיסרון של פילוש, "וע"כ אפילו אם היה מפולש משני צדדין לרה"ר ורבים נכנסין דרך אותו החצר לרה"ר אין צריך רק תיקון חצר משני צדדין דהיינו מכל צד שני פסין או פס רוחב ד"ט". והכא הרי אין כוונת התוס' לאיסור מצד מפולשת, דבזה דנו רק בסו"ד, ומ"מ חזי' דל"מ פסין לחצר מב' רוחות, וכמו שלא מועיל במבוי

כיון דעומ"ר על הפרוך". והיינו דלעולם אולי שייך לומר איסור מפולש בחצר, אבל עומ"ר ודאי מועיל בזה, (וצ"ע אם כוונתו דגם במבוי מהני עומ"ר לסתום מפולש, עכ"פ בפירצה מראשו ולא בצידו, דבצידו י"ל דחמיר טפי דהוי פירצה). וכ"ה בחי' הר"ן יא, א ז"ל "ולדידי לא קשיא דהיינו נמי דאמרי' ופרומ"ר על העומד האוסר במבוי משום דאיסורא דחצר תליא בפרומ"ר על העומד באחת משלש דפנות שהם דאורייתא, אבל מבוי לא תלי איסוריה בהכי דהא מבוי המפולש אפי' עומ"ר על הפרוך באותן רוחות שהוא מפולש בהם צריך צורת פתח וחצר לא בעיא מידי אלא נותר בעומ"ר על הפרוך אלמא מבוי לאו בפרומ"ר על העומד תלי איסוריה וטעמא דמלתא שמתוך שרגל הרבים מצויה בו כל שהוא מפולש אפי' עומד שבו מרובה על הפרוך הצריכהו צורת פתח".

ובתור"פ כאן כ' "דאותו פילוש אינו לא מעלה ולא מוריד, משום דמיירי שעדיין נשאר ממחיצה שניה עומ"ר על הפרוך, וא"כ פילוש אינו מחשיב כלל לשוייה מפולש". (וצ"ע בדבריו שם שכ' אח"כ ודא"ת ולוקי כגון שפרומ"ר על העומד ומשו"ה חשיב ליה מפולש מב' רוחות, וי"ל דע"כ לא מיירי בהכי, דאי מיירי בהכי אפי' מרוח אחת נמי", וזה כ' עוד קודם שפי' דהחצר מתחילתה היה בה רק ג' מחיצות גמורות, וצ"ע דהרי מהני פסין ברוח רביעית בחצר, וכמו שהק' ר"פ תיכף לזה. ואולי ס"ל דמ"מ על לחיים בעי' סמיכה, ומה שסמכו מעיקרא על מחיצה ל"מ אם נשתיר שם רק לחי, ורק אח"כ הק' דנוקמיה כשנשתייר פס ד"ט ובהא ס"ל דל"ב סמיכה, או דמהני לזה גם סמיכה מעיקרא דבתורת מחיצה, וצ"ע). אבל מד' התוס' שלא תי' כן מבוי לכאור' דיש איסור פילוש בחצר, ועומ"ר ל"מ לסגור הפילוש ואפי' בחצר. (וגם בד' התורא"ש יש לרוחות דאין כוונתו לחדש בתי' הב' דמהני עומ"ר לסגור הפילוש, דלעולם ל"מ, וגם אין כוונתו לחדש דהכא איירי בעומ"ר שהרי זה פשיטא וכש"נ. אלא כוונתו רק להסביר בדרך נוספת למה קו' הגמ' היא רק מכוח הדין המבוי בפירצה מרוח אחת, דבתי' הא' פי' דכיון דשרית ליה מרוח אחת אע"ג דהוי מפולש משום דלא נפרצה לרה"ר א"כ אפילו משתי רוחות נמי, ובתי' הב' פי' דכיון דקא שרית מרוח אחת א"כ איירי בעומ"ר על הפרוך וכו', ודו"ק).

ונראה דגם דעת הרשב"א (בשם הראב"ד) היא דמהני עומ"ר להציל מאיסור פילוש, דהרי כ' לעיל י, א "ואע"ג דאותן ד' אמות שהן מבחוץ אי הוו כנגד חלל המבוי הוי עומ"ר על הפרוך ושרי הכא כיון דמבחוץ הוא לא מהני לי' למבוי, דנהי דמה שנראה מבחוץ הוי היכר למבוי כאלו נראה מבפנים אבל לשווייה ככותלי המבוי למיהוי נמי כעומ"ר על הפרוך לא דהיכר הוי מחיצה לא הוי, דאי אמרת מחיצה נמי הויא אין לך מבוי שאינו נותר אפילו בלא לחי ואפילו מפולש לרה"ר שהרי כותלי פני המבוי הנמשכים לרה"ר נחשוב אותן למחיצות המבוי אע"פ שאינן נראות לפנים אלא ש"מ היכר הויא מחיצה לא הויא", ומשמע שאם היה מועיל עומ"ר הנראה מבחוץ ושווה מבפנים, אז גם מבוי מפולש היה ניצל בזה, ודו"ק.

אבל הכא איירי כשנפרצה למבוי או לחצר אחרת". והק' האחר' (עי' קר"א גאו"י וחזו"א) דהרי ככה"ג לכו"ע אמרי' הואיל והותרה הותרה כיון דחשיב איתנהו למחיצות, ואין כאן אלא איסור דיוורים. (וכמש"כ הר"ן טו, א "דכי אמרי' דרב הונא מודה היכא דליתנהו למחיצות ה"מ כגון חצר שנפרצה למקום שאין בו מחיצות רה"ר או כרמלית, או מבוי שנטל לחיו והוא פתוח לרה"ר או לכרמלית אבל חצר שנפרצה לחצר אחרת שיש לה ד' מחיצות לא מיקרי ליתנהו למחיצות דלא מיתסרא משום חסרון מחיצות אלא מפני שדיוורי גדולה בקטנה"). ונראה לדון, דהנה הטור בסי' שסד כ' בשם ר"פ בהג' סמ"ק "מבוי המפולש בשני ראשין לרה"ר צריך צוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן ובהכי מיהא סגי ל"ש אם הוא מפולש בשני ראשיו לרה"ר או צד אחד לרה"ר וצדו השני כרמלית אבל אם צד אחד פתוח לרה"ר וצדו השנייה לחצר שאינה מעורבת א"צ צוה"פ אלא לחי או קורה בשני ראשין", ובתור"פ לעיל ז, א הרחיב בדין זה עוד, ז"ל שם "וג' דינין יש במפולש, סרטיא מכאן וסרטיא מכאן בעי דלת כחנניה. סרטיא מכאן ובקעה מכאן או בקעה מכאן ובקעה מכאן סגי בצורת פתח, זהו בהדיא. סרטיא מכאן או בקעה מכאן

דהשתא בנפרצה מרוח אחת הוי מפולש וא"כ אפילו מרוח אחת הוי לן למיסר דמאן דשרי טפי בפ"ק מצריך במבוי מפולש צוה"פ מצד אחד", והיינו דאיך אמרי' הכא דברוח אחת וב' רוחות אם אין בפירצה י' הוי פיתחא, והרי אפי' אם העומ"ר (-וע"כ שהעומ"ר, דבלא"ה אין כאן ג' מחיצות גם בנפרצה מרוח אחת), סו"ס יש כאן איסור של מפולש, ואיסור זה הוא גם בפירצה א' בנוסף לרוח רביעית הפתוחה בלא"ה, ואפי' בב' פירצות זה שלא כנגד זה אלא בעקמומית ג"כ יש איסור מפולש. ולכאור' ק' לימלט ממה שמבוי כאן בתוס' ודעימיה דיש איסור מפולש גם בחצר ולא רק במבוי, וזה כמו שהוכיח האבהעו"ז ודלא כדעת המג"א והט"ז ועוד פוס' שנקטו דבחצר אין איסור במפולשת. (ובדוחק י"ל דאולי בפילוש גמור זה כנגד זה כו"ע מודו דאף חצר אסורה, וכעין המבוי לעיל ח, ב דיש מקום לאיסור חצר דדרסי בה רבים אם פילושיה מכוונים זה כנגד זה. וכ"כ בעל הנתיבות במכתב הנדמ"ח בישורון כרך יז. ועי' מש"נ באורך בש"י המג"א על חצר מפולשת לחלק בזה בשיטתו בין חצר מפולשת ביושר ובעקמימות, ונעתק שם גם חלק מתש' הנתיבות הנ"ל).

ובאו"ש פי"ז מהל' שבת הט"ז עמד בזה וכו' "אמנם בתוס' צ"ד ע"א מאי שנא מרוח אחת יש עיון, אולם גם שם כוונתם דפרומ"ר על העומד ואיכא גופי מצדיהם, והפרצה אינה אלא עד עשר, ומ"מ אם נפרץ למבוי או לחצר אחרת אף מכמה רוחות אינו נאסר, דהוה כמו שיש לו פתח במבוי, וכ"ש מחצר שנפרץ מצד אחד לרה"ר ונשאר גופי כתקון חצר, ופרוך לחצר אחרת כדין עשר, דאינו נאסר בזה, כמבואר בתוספתא (פי"ז ה"ז) הביאה הגר"א בביאוריו (או"ח) סימן שע"ב אות כ"ח (ס"ז) דשם פרוצה יותר על העומד עיין שם, ולא איכפת אם יש לו כמה פתחים לחצר ומבוי מכמה רוחות, ולכך קא אמרי' תוס' דאם נפרץ לרה"ר הוה מפולש, משום דפרומ"ר על העומד, ובעי צוה"פ לכו"ע באופן זה, והכא כיון שאיירי באופן דמרוח אחת יש לה פס, ע"כ ברחבה עשר מיירי, דביותר מעשר לא מהני פס, וא"כ כי נפרץ מרוח אחת בעשר הרי פרוץ במלואו, ורק גיפופי אית ליה, דחצר ארכו כרחבו, והרי פרוץ במלואו אלא דגיפופי אית ליה, וא"כ בודאי הוה מפולש, ומש"ה פריך שפיר מ"ש מרוח אחת, דאמרינן פתחא הוא, ואי בפרוצה לרה"ר הרי הוא מפולש ובעי צוה"פ, משני רוחות נמי פתחא הוא, ולא מצי לאוקמי כחיידאה היינו ר"י דב' מחיצות דאורייתא, ועיין במהרש"א שם, וט"ס נפל בדבריו, וכוונתו למ"ש, ודו"ק", (וכך נראה בבית מאיר בסי' שסה כשהאריך לחלוק על האבהעו"ז, שדחה את ד' התוס' כאן דאיירי בפרומ"ר).

וצ"ע דאם ס"ל דמהני בחצר גיפופין מב' צדדים, הרי בטלה כל קו' התוס' דלעיל, דהרי בב' רוחות נמי פיתחא הוא, ואם קו' לעיל היתה כמו שכ' בסוף מדין מפולש ובפרומ"ר, א"כ סגי במה שתי' ע"ז דלא נפרץ לרה"ר אלא לחצר אחרת, ומה הוצרכו לומר דהחצר מתחילתה לא היתה גדורה בד' רוחות, ואדרבה, אם מתחילתה לא היה בה אלא ג' מחיצות, הרי יוצא דאחרי שיש בה עוד פירצות בב' רוחות של פרומ"ר, דלא נשאר בה כי אם מחיצה אחת שלימה ועוד ג' רוחות של גיפופין וזה ודאי ל"מ. (אא"כ נימא עפמש"כ החזו"א בסי' קו סק"ג עי"ש). אלא משמע דכאן דנו התוס' בעומ"ר (וכדהוסיף בתורא"ש "כיון דקא שרית מרוח אחת א"כ איירי בעומ"ר על הפרוך דאם לא כן לא מתכשרא דהא ליכא אלא שתי מחיצות", וכ"כ מהרש"א וקר"א), ובזה הק' דאכתי יש איסור מפולש, אפי' בעומ"ר ופירצה פחות מ"י אמות.

ועכ"פ בחזו"א סי' קז סק"א כ' "מיהו כל דבריהם יתכנו במבוי, אבל במתנ' לא הוזכר נפרץ אלא בחצר ובית, והתם אף במפולש שרי כל שעומ"ר וכדאמר ח' א', וע"כ ט"ס נפלה בדבריהם", ועי"ש עוד ט"ס והע' בד' התוס'. (ומה שהעיר דבמתנ' לפנינו אי' דנפרצה לרה"ר, עי' דק"ס דבכל הנוס' ל"ג כן, והראשונים הביאו כן רק בשם פירש"י, וכן לעיל יז, א הובאה משנה זו בגמ' בלא תיבות לרה"ר). ובאמת בתורא"ש תי' כן בתי' הב', ז"ל "אי נמי ה"פ כיון דקא שרית מרוח אחת א"כ איירי בעומ"ר על הפרוך דאם לא כן לא מתכשרא דהא ליכא אלא שתי מחיצות והואיל וכן אפילו משתי רוחות נמי

דגבי חצר משורר יהודה וחכמים משום דחצר בעיא הרחקה טפי מפני שמשתמש בה הרבה, ולי נראה דטפי גריע כי נפרץ בקר"ז לר"י ממבוי המפולש דאלו במבוי המפולש כל שאינו רחב יותר מ"ג אמה ושליש או מכ' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אליבא דר' יהודה הותר בלחי וקורה משום דה"ל כפתח, אבל פרצה אינה נתרת בלחי וקורה לכו"ע וכיון דאמרינן דפתחא בקר"ז לא עבדי אינשי ה"ל כרחב יותר מ"ג אמה ושליש דעלמא או מעשרים, ופרצה דעלמא אינה נתרת בלחי וקורה".

ויל"ע בשי' הראב"ד במה פליג דהא לכאור' כיון דנפרצו ב' רוחות ונשארו ב' כמין גאם א"כ אין הלוק' יכולים להועיל בפירצה בקר"ז. ואולי ס"ל דאפשר לדון כל לחי בפנ"ע כפתח באותו רוח שהוא גודר בלא לדון את הלחי השני, ואף דכלפי כל הרשות הרי ב' הלחיים יחד באים לעשות פתח בקר"ז מ"מ אפשר לדון כל לחי בנפרד. (ובתוס' ג"כ נראה הכי, דהרי כ' בע"ב דפ"ת ל"מ בקר"ז, אבל כ"ז רק בנפרץ קרויו באלכסון, אבל בלא נפרץ קרויו אמרי' פ"ת, אף שבצירוף הפ"ת בב' הרוחות נעשה כאן פיתחא בקר"ז. וז"ל הפמ"ג סי' ססא במשב"ז סק"ב "והיכא שנשאר הקירוי למעלה שוה ולא נפרץ באלכסון אמרינן בכל צד פ"ת יורד וכאלו יש פתח בכל מחיצה בסופו"). וצ"ע. ומש"כ "דחצר בעיא הרחקה טפי מפני שמשתמש בה הרבה", לכאור' זה כהמבוי בתש' הרשב"א ח"ה סי' רג בטעם החילוק בין מבוי לחצר, עי"ש.

צד, ב

כגון שנפרץ בקר"ז וקירוי באלכסון דליכא למימר פ"ת יורד וסותם. רש"י פי' דעביד כי ארזילא ובתוס' פי' דל"א פ"ת בקר"ז אם גם הקירוי נפרץ באלכסון. ובפי' ר"י בן חכמון כ' "כגון שנפרץ זה הבית בקרן זוית וקירוי באלכסון, פי' כגון שהיו הקורות של תקרה מונחות על כתלי הבית באלכסון כגון זה. ואע"פ שראשי הקורות על פי הפרצה לא אמרי' פ"ת יורד וסותם", ונראה (מתוך הציור) דמחמת שכיוון הקורות הוא באלכסון, זה עצמו טעם שלא לומר פ"ת יורד וסותם, וצ"ע. עוד מצינו שי' הראב"ד כפי שהובא בחי' הרשב"א ז"ל "והראב"ד ז"ל פי' כגון שנפלו המחיצות בקר"ז ונשאר הקירוי שלם על מקום הפרצה באלכסון הבית דפי התקרה יורד וסותם אמרינן אמצע תקרה לא אמרינן", וכ"ה בריטב"א, ולא נתברר בזה הטעם למה בעי' הכא את אמצע התקרה ולא את פיה. אבל בכתוב שם נתפרש, ז"ל "והטעם כי כיון שנפרץ הבית בקרן זוית והקירוי עומד ברבועו כמות שהיה, נמצא שהוא יוצא חוץ לפרצה הרבה, ואין שם פ"ת כנגד הכותלים שירד ויסתום, שאין פ"ת סותם כי אם עם כותלים, וזה הפה יוצא חוץ מן הפרצה הרבה", והיינו דמחמת הפירצה בקר"ז ע"כ אין היקף הרשות אלא באלכסון ול"ש סיוע ממחיצות מזרח וצפון לקר"ז ולכן ל"ש פ"ת ככה"ג.

ושמואל אמר אפילו ביתר מעשר אי הכי מרוח אחת נמי משום בית. וכן לעיל בגמ' הק' דאי ביתר מי' אפי' ברוח א' נמי. ויל"ע להנך דס"ל דפירצת י' אוסרת כל ההיקף מדאו', א"כ בב' רוחות כה"ג (לפמש"כ התוס' דמעיקרא אין לחצר יותר מג' מחיצות), הרי בטלו המחיצות מדאו' ואיך שייך לומר כה"ג הואיל והותרה הותרה. ומוכרח לפי האי שי', דכיון דהחצר הזו גם בנפילת מחיצותיה איננה נעשית רה"ר דאו' אלא הוי רק כרמלית כיון דאין הרבים מצויים בה, א"כ אפי' בנפילת כל המחיצות, (וכהנ"ל דיש פירצה י' גם במחיצה הב' של הרשות), שייך בזה הואיל והותרה כיון דמדאו' גם כרמלית מותרת בטלטול. ובזה יתיישב קו' הגמ' דא"ה אפי' רוח א' נמי, דלכאור' ק' דילמא אתא לאשמועינן דאפי' בב' רוחות מתיר ר' יהודה דהואיל והותרה הותרה, ולא רק ברוח א', ולהנ"ל א"ש דאם כוחו דר' יהודה אתא לאשמועינן, הרי כן ה"ה בנפילת כל המחיצות, דמ"מ ל"ה רה"ר דאו' וכנ"ל.

וכיו"ב י"ל במה שתי' בגמ' דאיירי בנפרץ בקר"ז, ולכאור' ק' להסוברים דפירצה בקר"ז אוסרת מדאו' א"כ איך שייך להתיר כאן מטעמא דהואיל והותרה, וע"כ כנ"ל דמ"מ מדאו' הרי הטלטול מותר כיון דל"ה רה"ר אלא רק כרמלית. אמנם זה י"ל עוד דבאמת הרי המשולש החיצוני לפירצת הקר"ז לכאור' ודאי נראה דאין לו יותר מב' מחיצות גם מדאו', וע"כ (אי נימא דל"ש הואיל והותרה

ורה"י מכאן כגון חצר שאינה מעורבת עמו, דאז היא מקום האסור לו כיון שהוא פרוץ לה ממלואו, אז סגי ליה לטלטל בו בלחי מכאן ולחי מכאן, כדמפרש בסמוך דקאמר בשלא עירבו פליגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, אלמא דבלחי סגי".

ויש לדקדק דאי"ז רק איסור דיוורים אלא גדר האיסור הוא כמפולש, ורק דכמו דלחנניה קיל מפולש לבקעה ממפולש לרה"ר, דל"ב דלת וסגי בצוה"פ, ה"ה דלדין דכל מפולש סגי בצוה"פ, דעכ"פ במפולש רק לחצר שאינה מעורבת סגי בלחי ול"ב צוה"פ. (ובתוס' לעיל ז, א כ' "ועוד דאין צריך כלום משמע דקאי איסור פילוש דאיירי ביה", וכ' שם בגאור' "הא לא מכרעא, אימא פילושי קא נקט ואזיל, אי לרה"ר קא פליש בעי דלת לחנניה, ואי לכרמלית דכו"ע צוה"פ, ואי לרחבה דלא עירבו אי"צ כלום"). ואלא דלכאור' אין בזה נפק"מ כיון דבלא"ה צריך לחי מצד איסור דיוורים, אבל הנפק"מ היא כאן דל"ח איתנהו למחיצות. (ואולי אפשר למצוא עוד נפק"מ ע"פ מש"כ הרשב"א לעיל ח, א למה בכה"ג דמפולש מהני לחי ול"ב צוה"פ, ז"ל "דנפרץ לחצר חשיב טפי אפילו מנפרץ לכרמלית לפי שהחצר והמבוי דומין הן בתשמישן וקרובין הן להיות זה כזה שעירוב מועיל לזה ולזה מה שאין כן לכרמלית ושניהם רה"י הן ומבוי וחצר כרשות אחד הן לר' שמעון והלכך כשהוא מפולש לו בלחי או בקורה סגי", ואולי לא בכל אופן שייך תי' זה, וצ"ע).

הרשב"א והריטב"א ג"כ דנו בנידון התוס', דלכאור' שאני רוח אחת מב' רוחות, כיון דברוח אחת אכתי איכא גיפופי דמהני, ואילו בב' רוחות שוב אין כאן ג' מחיצות גמורות, והחצר היא מפולשת. אלא דבלש' נראה דדין ג' מחיצות גמורות ודין מפולש הכל ענין א' הוא. ז"ל הרשב"א "וא"ת דלמא ב' וכשפרומ"ר על העומד והלכך מרוח אחת שרי בגופי וכדאמרי' בפ"ק דחצר נתרת בפס ד' או בלחי מכאן ולחי מכאן כיון דאיכא ג' מחיצות גמורות אבל משתי רוחות כיון שהפרומ"ר על העומד אסור כיון דשלוש מחיצות מדאורייתא והלכך אסור, אלא א"כ יש לפחות צורת פתח דאפי' ת"ק דחנניא דמקל טפי במבואות המפולשין לרה"ר לו"ק מכאן וצורת פתח מכאן בעינן כדאיתא בריש פ"ק, וכן לכולי עלמא במפולשין לכרמלית", וכע"ז הוא בריטב"א עי"ש.

וצ"ע דהרי הראשונים דנו במבוי המפולש כמין ח אי אסור כדין מפולש, וכ' לחלק דבכה"ג אין בקיעה כ"כ כיון דהפילוש אינו מועיל לקצר הדרך, אמנם אם דין מפולש הוא דבעי' ג' מחיצות גמורות ולא לחי ברוח שלישית, הרי מבוי המפולש כמין ח כל פירצותיו ופתחיו הם ברוח רביעית, ומלבד זה יש לו ג' מחיצות גמורות. וכן ק' מהמבוי דעומ"ר ל"מ במקום פילוש, והרי עומ"ר הוי מחיצה גמורה ולא לחי. (אא"כ נימא דמבוי בד' הרשב"א לעיל י, א דמהני עומ"ר להציל מפילוש, וכש"נ לעיל, ואדרבה לשי' דין מפולש הוא רק דבעי' ג' מחיצות גמורות ולא ב' ולחי). ולכאור' מבוי כאן דבאמת ב' דינים הם אלא דתליין זה בזה, והיינו דכמו דלר"י דב' מחיצות דאו', גם מדרבנן אין חיסרון של פילוש ומהני לחי מב' צדדים, ה"ה דלרבנן דג' מחיצות דאו', דהרי מדאו' מהני לחי ברוח שלישית, ודמו בזה לשי' ר"י, ורק דכיון דרבנן אצרכו מחיצה גמורה ברוח שלישית, מזה בא הדין דמבוי מפולש אינו נתקן בב' לחיים, אבל דין מפולש הוא בפנ"ע אסור גם כשיש ג' מחיצות גמורות, וכגון במפולש כמין ח, או בעומ"ר ברוח שלישית. ויתכן לומר עוד דלעולם עיקר איסור מפולש הוא מחמת חיסרון ג' מחיצות גמורות, ואעפ"כ במבוי כמין ח יל"ד בו ענין מפולש. דענין הפרצה המפולשת גורם לדון כאילו אין חיבור בין המחיצות ע"י הפירצה מצד לצד, וזה שייך גם בכמין ח דע"י ב' הפתחים אין שייכות בין המחיצה הפנימית לחיצונה, אם נדון שיש לזה צורה של פילוש ובקיעה מצד א' לצד שכנגדו.

כ' הרשב"א "אכתי קשיא כי אוקימנא בקר"ז מאי משתי רוחות שאוכלת הפרצה משני כותלים ומשום דפתחא בקר"ז לא עבדי אינשי, לר' יהודה מאי הוי דהא לדידיה אפי' מבוי מפולש אפי' ביתר סגי ליה בלחי מכאן ולחי מכאן ולא גריעי מותר הכותלים מלחיים, והראב"ד ז"ל תירץ דאע"ג דשרי ר"י במבוי כה"ג בחצר מודה דבעינן ג' מחיצות מעליתא ורביעית שלא תהא פרצתה יתר מעשר,

מחיצות מכשיר". ועי' בהשלמה בסוכה שם דכ' דדינא דמפולש כלפי פ"ת הוא רק בצירוף בקיעת רביס משא"כ בבקעה דהכא, וא"ש שי' רש"י, וכך לש' רש"י בסוכה "מודינא לך בההיא - דכיון דאורי פתוח לנגדו דומיא דמבוי מפולש ועשוי לקפנדריא לבקיעת רביס", וכ"כ בערול"ג שם, וע"ע בד' הגר"ז בקו"א סי' שמו ובאר' שם ס"ד. (ולפ"ז כשרב אמר בסוכה שם "מודינא לך בההיא דהוה ליה כמבוי המפולש", אין הכוונה דזה בצירוף שי' שמואל דמקליש כח פ"ת דהא הכא איכא עוד ב' מחיצות וכמובן, אבל לש"י התוס' דרב ושמואל נחלקו על פ"ת ברוח שאין בה גיפופין, אי"כ י"ל דגם הא דמודה רב במפולש זה רק על אופן דליכא גיפופין, וכך מבוי ברשב"א שכ' "דאפי' במפולש אמרינן פ"ת כל היכא דאיכא גפופי ואע"פ דנפרצה יותר מעשר").

אמנם האחרו' הק' עוד דאכתי סגי למימר פ"ת רק בב' פיות (היינו במקום שנפרץ ה' אמות), וב' הפירצות אינם אלא פתחים של פחות מ' אמות. וכ' השפ"א "צ"ל פ"ת יורד וסותם באורך הפרצה של צפון ולמזרח ובב' הפסקות ברוחב שיש ד' מן כותל הנשאר עד המחיצה שנעשית אצל התקרה מכח פ"ת דאל"כ יהי' פתוח ד' ונקרא פרצה, אע"ג דבכל מקום אין פירצה בד' מ"מ נראה דהכא כיון דאין כאן מחיצה אלא מכח פ"ת אין שם פתח על הנשאר ולכך גם בד' חשוב פירצה, וכמ"ש רש"י לעיל (פ"ט ב) ד"ה אבל אין מחיצה כו' דכיון דנעשה מחיצה ע"י גוד לא חשיב הפירצה פתח דפתחא דמינכר בעינן ע"ש, ובהכי מיושב נמי מה דקשה דל"ל פ"ת ד' פעמים נאמר רק ג' פ"ת או ב' ופירצה אחת שתשאר לא תהי' עשר רק כמ"ש", וזה כעין מש"כ כמה אחרו' דצוה"פ ל"מ להיות עומ"ר, וכמו כן י"ל דפ"ת אינו מועיל לגדור את שלידו כפתח. אמנם החזו"א בסי' קז סק"ג כ' "י"ל כיון דצריך לומר פ"ת מב' צדדין ופתחא מב' צדדין חשיב כפ"ת מד' צדדין", והיינו דכיון דהפ"ת הוא זה שמועיל גם בב' הרוחות אחרות לקבוע שם פתח לאפוקי מפירצה, אי"כ הוי כפ"ת בד' רוחות. (ולכאו' אם הגדר הוא דל"א פ"ת בד' רוחות י"ל יותר כד' החזו"א, אבל אם ל"א פ"ת ד' פעמים סו"ס בכה"ג הרי סגי לומר רק ב' פעמים. וי"ל אולי דל"ס בב' פעמים כיון דבכה"ג לא יהי' צירוף לב' מחיצות הגדולות עם ב' מחיצות הפ"ת, כי החיבור ביניהם הוא בקר"ז). והנה רש"י כ' "דאי היתה בה מחיצה כהלכתה, ופי תקרה לשלש מחיצות מכשיר", וי"ל דכוונתו דבעי' מחיצה גמורה כהלכתה' ול"ס לזה בלחי, דאע"ג דאם איכא לחי ברוח ד' הרי סגי בפ"ת ג' פעמים, מ"מ הרי לחי כל תחילת דינו הוא רק אחרי ג' המחיצות האחרות, ונמצא אי"כ דהפ"ת מועיל לגדירת ד' רוחות.

והנה בתור"פ שם כ' עוד טעם הדבר למה בעי' לאוקמיה דנפרץ בב' הרוחות ד"ט, (ולא פי' מצד דינא דרב אחלי, וי"ל כיון דלעיל יב, א איכא ב' ליש' אי בחצר איכא לדינא דרב אחלי), ז"ל "ולכך צריך שנפרץ מרוחב ד"ט דמשו"ה אמרי' פתי"ו, דאם לא נפרץ ד' אי"כ לא אמר פתי"ו, דלא אמר פתי"ו אלא כשיש חלל מחיצות ד' כדמוכח בשמעתא בפ"ק דשבת (ט, א) אבל כשנפרץ ד' מרוחב אז יש חלל מחיצה ארבעה ומשו"ה אמרי' פתי"ו", והיינו דאם נפרץ שם פחות מד"ט ל"ש לומר פ"ת על חלל שהוא פחות מד' על ד', (ובעי' דע"ד ממש ול"ס בכדי לרבע), ואפי' אם אמרי' פ"ת מד' רוחות וכשי' רב ודלא כשמואל, עדיין בלא חלל דע"ד ל"ש לומר פ"ת. ולכאו' בזה תיקשי ג"כ קו' האחרו' דאף אם ליכא למימר פ"ת בזה, אבל עומ"ר לסתום הך פירצות ודאי לא בעי דע"ד, וא"כ ק' דנימא פ"ת על ב' הרוחות עם הפרצות הגדולות, ואח"כ יהי' עומ"ר בפירצות הקטנות. ובוה ל"ש תי' החזו"א הנ"ל, כיון דאזיל אליבא דרב דאמרי' פ"ת בד' רוחות, וע"כ כד' השפ"א הנ"ל דפ"ת ל"מ לסתום את הפרצות שלצידו מדין עומ"ר. (אלא דעדיין ק' לד' ר"פ, דאמרי' בגמ' ד"רב לא אמר כשמואל אם כן הויה ליה אכסדרה ורב לטעמיה דאמר אכסדרה מותר לטלטל בכלה", ואכתי הא יכול לאוקמיה כשאין ד"ט דבכה"ג ל"א פ"ת, וצ"ע). ובאמת הריטב"א כ' טעם אחר לשיעור ד"ט, ז"ל "והא דקאמר מרן ז"ל שנפרץ הקרוי ברחב ד' טפחים משום דס"ל דבפחות מכאן לא היה צריך לומר פ"ת יורד וסותם בפרצת הרוחב ודיינו לומר פי תקרה יורד וסותם בפרצת

בזה) דעליו לא נאמר היתרא דמתני', וא"כ י"ל דגם המשולש הפנימי כן ה"ה דאסור, ועל כל הריבוע שכנגד הפירצה שבקר"ז לא נאמר הדין של ר' יהודה דהואיל והותרה הותרה, ועכ"פ אין מכאן הוכחה דפירצה בקר"ז אינה אוסרת מדאו'. אמנם התוס' ד"ה ושמואל כ' "אי נמי סבר רב דביתר מ"י לא יתיר רבי יהודה אף לאותה שבת כמו שמיקל בעשר בקרן זוית אע"פ שזו וזו נחשב לו כפרצה ולא פתח", הרי דל"ס במה דל"ה רה"ר דאו' לומר דשייך הכא טעמא דהואיל והותרה, אלא מ"מ בביטול המחיצות מדאו' ל"ש הואיל והותרה. (ובאמת בתור"פ כ' בדעת שמואל "ושמואל אמר ביתר מעשר. ומ"מ מתיר ר' יהודה לאותה שבת, לפי שאינה רה"ר גמורה"). ולפ"ז יש להעיר בנפרץ בקר"ז באופן שכ' התוס' דמעיקרא לא היה יותר מג' מחיצות, דא"כ כנגד כל הפירצה בטלו המחיצות ולא נשאר שם כי אם ב' מחיצות. (אא"כ נימא כד' החזו"א דרה"י עצמה חשיבא מחיצה, והחלק הקדמי של הרשות שיש עליו ג' מחיצות הוא יהיה מחיצה על החלק הפנימי שכנגד הפירצה).

ובית גופיה תקשי מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פ"ת יורד וסותם משתי רוחות נמי נימא פ"ת יורד וסותם ותו מי אית ליה לשמואל פ"ת יורד וסותם וכו'. ויל"ע דלכאו' י"ל דבאמת שמואל פליג אדינא דפ"ת לגמרי, אבל הא דמתיר ברוח א' אי"ז משום פ"ת אלא משום 'קורה', וכמו שהמבוי ניתר בקורה כן הבית ניתר בקורה. וי"ל בפשיטות דודאי בית דינו כחצר לענין זה ול"מ בו לחי או קורה, אלא רק במבוי שנתקיימו תנאיו סגי בלו"ק, ואף בטעם הדבר (כמש"כ הראש') יש לדמות בית לחצר טפי מבמבוי. (ועכ"פ מבוי כאן בגמ' להדיא דבית דינו כחצר ומבוי לענין דבעי תיקון ברוח רביעית, וצ"ע במש"כ המאירי מג, ב "שכל שלש מחיצות בית הוא בכל מקום חוץ ממבוי שחלוק לחצרות או חצרות שחלוקות לדיריין"). וכך מבוי בד' התוס' בשבת ט, א ז"ל "דבית וחצר אינו ניתר בלחי וקורה אלא בפסים", אבל מאידך לש' הר"מ בפיה"מ פ"א מ"ב -לולי הגה' הגרי"ב- וכנעתק גם במאירי יא, ב "וכן כשיהיה בית ארכו יותר מרחבו דינו כדין מבוי ולחי או קורה בלבד יספיק לו ומותר לטלטל בתוכו בכלו", וצ"ע. ובלא"ה נמי י"ל דהאי קורה כיון דלא סמכו עליה מער"ש ל"מ, דהא בעי סמיכה, ואין להק' דמ"מ אי קורה משום מחיצה (והוי נמי דאו' לפי שי' התוס' בחלק מהמקומות), תהיה מועילה גם בלא סמיכה, די"ל דאם שמואל היה חולק לגמרי על דין פ"ת כהס"ד דהכא, ודאי י"ל דקורה ל"ה מחיצה (עכ"פ מדאו'). ועי' לעיל ח, ב בשי' שמואל איך ס"ל בדינא דקורה אי משום מחיצה או משום היכר. ובאופן פשוט יותר י"ל דל"ש כאן 'קורה' כיון דאיירי גם בנפרץ יותר מ'.

פ"ת בד' רוחות

הכא נמי כגון שנפרץ בקר"ז וקירוי בארבע. ולפירש"י היינו שיש כאן ארבע פיות תקרה ובארבע לית לשמואל פ"ת יורד וסותם. והק' הריטב"א "דכל כה"ג כיון שהד' פרצות של תקרה לשתי רוחות הבית ואיכא שתי מחיצות שלימות, לא חמירו מג' רוחות דמודה שמואל דאמרינן פ"ת יורד וסותם לפי פירושו ז"ל, הא ודאי אין כאן אלא פרצת שתי רוחות", וכה"ג הק' הגאו"י "קשיא לן טובא כי איכא ד' פיות מאי הוי אימור דאמר שמואל בד' רוחות פרוצות דליכא מחיצות כלל אבל הכא דאיכא מחיצות מה לי חד מה לי מאה ובמאי עדיפא חדא פה ארוכה מד' קצרות", ועכ"פ בדעת רש"י מבוי דאין הכוונה דכל דאיכא עוד מחיצה גמורה אפשר לומר כבר פ"ת, אלא כללא הוא דאמרי' ג' פ"ת ול"א ד' פ"ת, וכל שהפ"ת מחולק באמצעו הו"ל כב' פ"ת למנין זה. וכך הוא לש' התור"פ בשי' רש"י "ובארבע פי', וכיון דצריכין אנו לומר ד' פעמים פתי"ו, בהא לית ליה לשמואל דאמרי' פתי"ו, אבל בשאין נפרץ אלא בג' רוחות ובג' אית ליה לשמואל פתי"ו ומותרת כשאין צריך פ"ת רק מג' רוחות", והיינו דל"א פ"ת ד' פעמים.

והנה התוס' בע"א הק' "אין נראה דאפילו לרב בשתי מחיצות זו כנגד זו לא אמר פי תקרה יורד וסותם דהוי מפולש כדאמר בפ"ק דסוכה", ואמנם מד' הגמ' עצמה לפירש"י אין ראייה דהרי י"ל דד' רוחות משכח"ל גם בלא 'מפולש' ובאופן הזה, אלא דרש"י עצמו כ' בהדיא "אבל בשלש - דאי היתה בה מחיצה כהלכתה ופ"ת לשלש

היא על אופן שקירה בית סאה באמצעות הקרפף כשאין לו בסמוך שום מחיצה, ולכן לפי שמואל ל"א פ"ת כלל כיון דבעי ד' פעמים פ"ת ע"מ למעט את הקרפף. ובלא"ה הרי התוס' שם בע"ב ג"כ פי' כע"ז, שכ' "אי דעבידא כי אכסדרה הכי נמי - פירוש שהיתה מוקפת משלש או משתי רוחותיה. הכא במאי עסקינן דעביד כי ערסלא - שהיתה פרוצה מד' רוחות", וע"כ שהיה החלק המקורה באמצע הקרפף רחוק מכל מחיצה.

וקצ"ע להתוס' שם לא הזכירו את ענין מפולש, אלא רק דברפרץ בד' רוחות ל"א פ"ת, וזהו דין חדש שלא הוזכר בסוג' כאן. ואולי משום שאין שם בקיעת רבים בכלל דהא איכא ד' מחיצות מסביב, וי"ל להתוס' נמי מודו דאם אינו ראוי לבקיעת רבים כלל אין בזה דין מפולש דמודה רב, ומ"מ לא יישבו כן שי' רש"י כיון דהאי חצר שנפרצה הרי ראויה לבקיעת רבים. עוי"ל דס"ל להתוס' שם כהך שי' שכ' הראש' כאן דמפולש דמודה רב זה דוקא בל"ל גיפופי כלל, אבל ע"י גיפופי אין חיסרון של מפולש, ושם הרי יש גיפופין אותם עמודים המחזיקים את התקרה. אלא דיל"ע א"כ מה הק' על רש"י דמודה רב במפולש דהרי י"ל דכ"ז במפולש בלא גיפופין, ולא איירי רש"י אלא ע"י גיפופין. אלא דהדבר תלוי בטעם הא דגיפופין מועילים למפולש, דאם זה טעם עצמי דע"י הגיפופין ל"ח כ"כ מפולש, אז באמת יש ליישב שי' רש"י כנ"ל, אבל אם הגדר הוא ד'מודה רב במפולש', והיינו דבמפולש גם לפי רב אמרי' כשמואל דל"א פ"ת, א"כ כ"ז שייך לומר לשי' תוס' דדינא דשמואל הוא דל"א פ"ת בדליכא גיפופין, אבל לשי' רש"י דלא בזה היה הפולג, א"כ אין טעם ומקור לומר דגיפופין יצילו את הפ"ת במפולש. עוד יש לדחות דלעולם מעלת הגיפופין להציל ממפולש לענין פ"ת היא רק משום ב' המחיצות השלימות בנוסף לזה, אבל בלא"ה אין מעלה לגיפופין כלל, וא"כ אי"ז תי' על שי' רש"י. (ובאמת בעיקר טעמא דבמפולש ל"א פ"ת לכו"ע, היה אפ"ל עוד דכיון דנפרץ בב' רוחות זה כנגד זה ואין חיבור ביניהם ע"כ הוי ב' פעמים פ"ת, והא ל"א לכו"ע, משא"כ בנפרץ כמין גאם די"ל דחשיב פעם א' פ"ת. ואולי יש לזה סיוע קצת בלש' הרשב"א).

שי' תוס' דבמפולש כו"ע מודו דל"א פ"ת אבל בלא"ה נחלקו רב ושמואל על רוח שלא נשאר בה גיפופין, דלדעת רב אמרי' פ"ת, ולפי שמואל ל"א הכי אלא בדאיכא לחי או פס דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה מרובה או שפרוצה יתר מעשר. עוד הוסיפו בתוס' בביאור ד' הגמ' דאם נפרץ הקירוי במרחק ד"ט מהכותל הנשאר לא חשיבי הנך מחיצות לסייע לקירוי ולימא פ"ת כיון דמופלג מהן ארבע, ומלש' זה מבו' דהגיפופי נועדו לסייע לקירוי, ולש' הראב"ד בכתוב שם הוא "שאינן פ"ת סותם כי אם עם כותלים", וצ"ע הגדר בזה. ולש' הריטב"א בסוכה יח, א' פ"ת יורד וסותם בסיוע הפצימין דאיכא היכירא ויהא מקום הדופן כסתום כולו".

וילה"ס על לחי אי מהני לסייע לקירוי גם בחצר או דבעי פס ד' או ב' לחיים, דהרי אשכחן דאי"צ בזה הכשר לחי ממש דהא איכא פירצה יותר מי', ועי' גאו"י בסוג' וחזרו"א סי' עט סק"א שנחלקו בזה. ובלש' תוס' יל"ד דמחד כ' "שיש ברביעית לחי או פס", ולכאור' כוונתם לחי במבוי ופס בחצר, אבל מאידך כ' "אע"פ שפרומ"ר או שפרוצה יתר מעשר אמרי' פ"ת", והיינו בלחי א' בחצר דהרי בפסין גמורים אין חיסרון של פרומ"ר גם בלי פ"ת. אבל יש לפשוט הנידון מלש' הרשב"א בעבוה"ק שכ' "בית שנפרץ כותלו כולו במלואו, אם אין הפרצה יתירה על עשר אינו צריך כלום, רואין פ"ת כאילו יורד וסותם. היתה הפרצה יתירה על עשר, צריכה פס ד' או ב' לחיים, שאין אומרים פ"ת סותם כל שנפרץ במלואו ביותר על עשר, לא נפרץ במלואו אלא שנשאר שם קצת, אפילו היתה שם פרצה יתירה על עשר, פ"ת יורד וסותם", (וצ"ע כפל הלש' בדבריו), ודוק. ואף הרא"ש כאן כ' להדיא "כגון שיש ברביעית שני לחיין דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה יותר מעשר אמרינן פ"ת יורד וסותם". ולש' תוס' בסוכה יח, ב הוא "כגון שיש ברביעית שני לחיים ומשהו דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה ביתר מעשר אית ליה פ"ת". עוד יל"ה"ס על לחי המופלג מן הכותל אי מהני בזה. עוד יל"ד אי סגי גם בלחי הנראה מבחוץ למאן דמכשיר. (וי"ל דכיון דפ"ת הוא מחיצה

האורך", ומבו' דאמנם פ"ת מועיל כעומ"ר על פירצה פחותה מד"ט, אבל ביותר מכך ל"מ כיון דאין לזה שם פתח כ"כ ע"י הפ"ת.

ולהלן בגמ' אמרי' לימא אביי כרב ורבא כשמואל, והיינו דבסוכה ל"מ פ"ת אליבא דשמואל. והק' השפ"א דהרי לשי' רש"י מהני פ"ת בג' רוחות, ולסוכה סגי בג' דפנות. ואולי י"ל ע"פ החזרו"א הנ"ל, ובצירוף דנימא דגבי סוכה אין הביאור דסגי בגדירה ודופן בג' רוחות, אלא דג' דפנות סגי כדי ליצור גדירה (וכעין דפנות) בכלל הדי' רוחות, (דלש' רש"י בסוכה ד, א הוא "סתם סוכה בת שלשה דפנות כי מתניתין, והרביעית היא כולה פתח", ובדף ז, א כ' 'ומיחזי כארבע מחיצות', וכך מבו' משי' שם דדין עומ"ר תליא בכלל הדי' רוחות יחד, ואף המג"א כ' דיש מעלה בד' מחיצות לסוכה כלפי דפנות של לבוד. אבל מאידך התוס' ברה"ה כת, ב הק' דד' דפנות לסוכה יהיה בזה משום בל תוסיף, עיי"ש תי'). וא"כ גם בזה יש את החיסרון לפי שמואל, כיון דע"י פ"ת באים לגדור ד' רוחות, ג' ע"י פ"ת ממש, והרביעית בשם פתח שנוצר ע"י הפ"ת. ובשפ"א תי' "נראה דמודה רש"י דכל הרשות אין עושין ע"י פ"ת לשמואל, ואין הפרש בין ג' מחיצות לד' רק הכוונה בג' כיון דכבר איכא מחיצה אחת, וכן דייק לשון רש"י לעיל ד"ה אבל בשלש דאי היתה בה מחיצה כהלכתא ע"ש כנ"ל". אמנם ק' דבד' הגמ' כאן פי' רש"י דאפי' שיש מחיצות בלא"ה, ל"א פ"ת ד' פעמים וכש"נ, וא"כ לפ"ד השפ"א (שעשה מד' רש"י ענין חדש, ולא כהיכ"ת בעלמא דבעי ד' פעמים פ"ת), יוצא ב' דינים בד' שמואל, א, דמספר הפעמים של פ"ת הוא ג' ולא ד', ב, דל"מ פ"ת אלא כשיש מחיצה כהילכתא.

אבל כבר ציין שם בשפ"א שהריטב"א עמד בזה בד' רש"י וכ' באופ"א, ז"ל "זו קשה לרש"י ז"ל דאמאי פסולה לשמואל דהא מודה שמואל דאמרינן פ"ת יורד וסותם בשלש מחיצות, והכא דאפילו תימא דע"ג אכסדרה ממש סיכך ואכסדרה פרוצה היא, מ"מ בשתי דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפח סגי ואין אנו צריכין לומר פ"ת יורד וסותם אלא בג', וכל שכן דהכא מסתמא בשיש לה שתי דפנות שלמות איירי דומיא דיש לה פצימין דאיירו בה, ורש"י ז"ל פירש אליבא דשמואל כו"ע לא פליגי דפסולה דכיון דגבי אכסדרה דדפנות תקרה לאכסדרה נעשו לא אמרינן פ"ת יורד וסותם, כ"ש דלא מהני לענין סוכה לומר פ"ת יורד וסותם, כלומר ואפילו לרוח אחת, ואין זה מספיק", וצ"ע. (ובאמת כבר הובא שהריטב"א גם הק' לפירש"י "דכל כה"ג כיון שהד' פרצות של תקרה לשתי רוחות הבית ואיכא שתי מחיצות שלימות, לא חמירו מג' רוחות דמודה שמואל דאמרינן פ"ת יורד וסותם לפי פירוש ז"ל, הא ודאי אין כאן אלא פרצת שתי רוחות"). ואולי יל"ד עוד ביישוב קו' האחרו' דסגי בפ"ת ב' פעמים, או קו' הריטב"א דגבי סוכה סגי בג' פעמים, דמ"מ כיון דיש כאן ד' פיות תקרה יש בזה את החיסרון אליבא דשמואל, ול"ש לאיפלוגי ולהשתמש רק בחלק מהפ"ת, וצ"ע. (ולפי קו' הריטב"א יוצא דלעולם ד' שמואל לא נאמרו כלפי רה"י דאו' להך שי' דקי"ל דסגי בג' מחיצות מדאו', דסו"ס ג' פ"ת אפשר לומר, ורק האחרון יהיה פרוץ והוי רה"י דאו'. ואולי י"ל דהנפק"מ בדאו' היא לאופן שכ' רש"י דחשיב ד' פעמים פ"ת למרות שאי"ז אלא בב' רוחות, וכנ"ל).

עוד יל"ע בשי' רש"י, דהנה לעיל כה, א אמרי' "קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה רבא אמר אור קירוי מייתרו ור"ז אמר אין אור קירוי מייתרו לימא רבא ור"ז בפלוגתא דרב ושמואל קא מפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד"א רב אמר מותר לטלטל בכולה אמרי' פ"ת יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד"א ל"א פ"ת יורד וסותם", וצ"ע דהא התם סגי בפ"ת פעם א' בלבד ליצור מחיצה באמצע הקרפף למעטו משיעור של יותר מבי"ס, וא"כ בזה הרי גם לשמואל אמרי' פ"ת יורד וסותם. אבל אולי י"ל דכיון דג' המחיצות מסביב אינם שייכות לחלוקת ומיעוט הקרפף, א"כ אין לפ"ת הזה את המעלה שיש לפ"ת כשיש מחיצה נוספת בלעדיו, (וכד' השפ"א). אמנם לפמ"ש ז"א, דסו"ס הרי לא נצרך כאן פ"ת יותר מפעם א', וכשם שהק' הריטב"א על סוכה דסגי לה בג' דפנות. ולכאור' צ"ל דלמאי דס"ד התם לתלות הפולג' בפולג' רב ושמואל, באמת הכוונה

הר"מ שם הרי איירי במבוי הראוי לשיתוף), וע"כ דפ"ת ל"מ להיות כמחיצה גבי שבת.

בדין פ"ת יל"ע באופן שיש תקרה אחת ויש בה חילוקי גובה שונים, האם בכל הפרש גובה (או גם בצירוף עובי טפח) י"ל פ"ת או דכיון דהכל תקרה א' ל"ש בזה תקרה. (ועי' היטב חזו"א אהלות סי' יד סק"א). ואולי י"ל עוד דלעולם פ"ת ל"מ אלא כהבדלה בין המקום שיש עליו תקרה ובין המקום שאין עליו תקרה, ואפי' אם תהיה תקרה א' ופיה בסופה אבל יש מלמעלה עוד תקרה אולי ג"כ כבר ל"ש למימר פ"ת. אבל לכאו' יש להוכיח ע"ז מד' הראב"ד שכ' הראש' בסוג', דכ' דאם התקרה לא נפרצה כלל ורק המחיצות נפרצו בקר"ו ל"ש למימר פ"ת, כיון ד"פ"ת יורד וסותם אמרינן אמצע תקרה לא אמרינן, הרי דהיה מקום לדון (לו יצויר דאמצע תקרה נמי אמרינן), דאע"ג דהכל מקורה יש כאן מחיצה והבדלה של פ"ת. ולעיל צג, א אמרינן בגמ' "אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי ולא מצינו מחיצה לאיסור והתניא בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן ואילו השוה את קרויו אסור", ולכאו' הא בכה"ג אין כאן פה לתקרה כלל, ואולי מבו' דמ"מ כיון שזה נעשה מאוחר יותר (או שנעשה ממין אחר וניכר מקום החיבור), שייך למימר פ"ת לולי דאין מחיצה לאיסור או לולי דאיכא סילוק מחיצות.

עוד יל"ע אי נימא דפ"ת יש בו כח להיות 'עומד המקבל' לעומ'ר, וא"כ יתכן אופן שלולי הפ"ת אין כאן אלא מחיצה א' בלבד, אבל ע"י הפ"ת ייעשה כאן עומד המקבל ויש עוד ג' מחיצות מלבד הפ"ת, ובוה יש לחקור האם בעי' שיהיה ג' מחיצות מלבד הפ"ת אבל לעולם שייך ע"י 'באין כאחד' שיהיה גם פ"ת וגם ג' מחיצות של עומ'ר עם עומד המקבל, או דל"ש למימר פ"ת כל עוד שאין קודם לכן ג' מחיצות העומדות מצ"ע. וצ"ע. (ודומה לזה יל"ע על ב' מחיצות כמין גאם ויש להם פ"ת ברוח א' שהיא ב' דהיינו דיש כאן רשות בצורת משולש, דמחד גיסא י"ל הא קודם הפ"ת אין כאן אלא ב' מחיצות, ומאידך י"ל דהרי הפ"ת יכול לשמש בזה רק רוח א', והב' מחיצות הגמורות הם יסתמו ג' רוחות). והנה בחזו"א סי' עט סק"א כ' "מעשה שלא הניחו לעשות צו"ה באחת המבואות שבעיר שהיתה סמוכה לא", והיתה רחבה יותר מ' אמה, ושאר כל רוחות העיר היו סתומות במחיצות ובצו"ה, ותקנו זיו בולט מאחד הבתים ע"פ המבוי עד שלא נשאר משפת הזיו רחב המבוי י' אמות, והיה הזיו רחב ד' טפחים ע"פ כל ארכו ומרובע בפיות כדין פ"ת ובריא לקבל מעזיבה, ונראה דיש לסמוך ע"ז בשעה"ד, לידון פ"ת תחת הזיו והוי כנסתם מקצת המבוי ולא נשאר עוד הפרצה י', ונידון האי מקצת כפס ד' המתרת בחצר, דלא קי"ל כהרשב"א שפסק כל"ב והלכך אף ביתר מ' ובמלאו אמרינן פ"ת והכא לא הוי רק פ"ת מרוח אחת כיון דכל העיר סתומה", ולכאו' בכה"ג הרי קודם הפ"ת יש חיסרון גם בג' המחיצות כיון שיש ביניהם פירצה י', ואעפ"כ אמרי' בזה פ"ת ונעשה כפס להשלים בין ג' המחיצות ולהיות כמחיצה (תחילת מחיצה) ברוח רביעית. עוד יל"ד על פ"ת כשיש עומ'ר בכל א' מהד' רוחות אבל יש בכ"א פירצה יתירה על י', האם אמרי' דסו"ס יש מחיצה מכל צד וכלפי הפירצה האוסרת נימא פ"ת, או דל"מ האי מחיצה כלל לענין שנאמר דל"ח פ"ת בד' רוחות, וצ"ע.

האחר' דנו בהא דאמר רבא בסוכה יח, ב 'מודינא לך בההיא דהוה ליה כמבוי המפולש", האם זהו מדאו' או דהוי רק מדרבנן. ובפמ"ג סי' שמה בא"א סק"ג כ' "ואמנם רה"ר מקורה ע"ג ב' מחיצות אני מסופק הא דחכמים בעירובין צ"ה א' אוסרים דלא אמרינן פ"ת יורד וסותם היינו מדרבנן הא מן התורה י"ל פ"ת יורד וסותם והוה רה"ר מן התורה", ובחזו"א סי' קז סק"ח כ' "פ"ת במפולש ל"א אף לענין דאורייתא". והנה לעיל כה, ב מבוי' (לפיר"ח כמובא בתוס' שם) דבעביד כי ערסלא שהיתה פרוצה מד' רוחות נחלקו ר"ז ורבא האם אמרי' פ"ת, ופי' שם הר"ן דעת ר"ז "אע"ג דמדינא לית ליה למימר הכי משום דכיון דעביד כערסלא מדינא ליכא למימר ביה פ"ת יורד וסותם, ואפי' הכי אמ' דאין אויר קרויו מיתתו משום דלא מחזי דלהוי מן הקרפף", ולכאו' אם מדאו' ל"א פ"ת בכה"ג מאיזה טעם נקל בזה כ"כ בקרפף דרבנן. וי"ל.

רק כלפי פנים ד'לגוואי עבידן', ולחי הנראה מבחוץ יסוד דינו מתחיל בהיותו מחיצה כלפי חוץ, א"כ אין כאן סיוע כראוי).

והנה ז"ל הראב"ד שם "ואני פירשתי זה הטעם בקרויו באלכסון, והוא פירש אותו בקרויו בד', ולא פירש כי אם סתם. והטעם כי כיון שנפרץ הבית בקר"ו והקרוי עומד ברובעו כמות שהיה, נמצא שהוא יוצא חוץ לפרצה הרבה, ואין שם פ"ת כנגד הכותלים שירד ויסתום, שאין פ"ת סותם כי אם עם כותלים, וזה הפה יוצא חוץ מן הפרצה הרבה", והביאור דכיון דאין עומד המקבל לעומ'ר משום צד, א"כ ל"ש למימר פ"ת כיון דלזה בעי' גיפופין מב' צדדים. ולכאו' אין הכוונה רק דבחצר בעי' ב' לחיים, אלא סברא הוא בכל פ"ת דבעיא סיוע מחיצות דבעי' לזה גיפופין מב' צדדים. ומבו' בראב"ד עוד דלולי החיסרון דפיתחא בקר"ו ל"א היה הדין דהיקף הרשות נגדר באלכסון ולא מקיף את כל הריבוע, ומה"ט הוסיף לומר (כדהביא הרשב"א משמיה) דלדינא דפ"ת בעי' דוקא פה התקרה ולא אמצעיתה, ולכן כיון דהרשות נגדרת באלכסון והפ"ת מורחק מההמשך של המחיצות ל"ש למימר פ"ת. ובאמת (כדהזכיר הראב"ד עצמו) יש שפי' כדבריו על המשך הגמ' בדעת שמואל דקרויו בד', ובד' הרשב"א יש תוספת בזה, ז"ל "כלומר שלא נפל מן הקרוי בכלום דבכי הא ל"א פ"ת משום דלא חשיב שם ד' מחיצות אלא כשיש במחיצה הד' פס מצד אחד ומצד אחר ניכר שהיא מחיצה ג' אבל היכא דנפרץ בקר"ו הרי זה כנפרץ במלואו", ובתורא"ש כ' "משום דלא חשיב שם ד' מחיצות אלא בשיש במחיצה רביעית פס מצד אחד ומצד אחר ניכר ראש המחיצה עדיין אבל הכא שנפרץ בקר"ו ליכא היכר מחיצה והוי כאילו נפרצה במלואה", ובתור"פ כ' "משו"ה לא אמרי' פתי"ו, כיון שנפרץ משני רוחות דאז אין ראשי המחיצה ניכרות, וא"כ היינו כמו שחסר מחיצה שלימה דאז לית ליה לשמואל פתי"ו, אבל מרוח אחת דאז הוי ראשי המחיצה ניכרות מותר", וצ"ע בכ"ו.

בדיני פ"ת יורד וסותם

פ"ת יורד וסותם. כ' הר"מ בפ"י הל"ה "אכסדרה בבקעה מותר לטלטל בכולה ואע"פ שהיא שלש מחיצות ותקרה, שאנו רואין כאילו פי תקרה יורד וסותם רוח רביעית, והזורק מרה"ר לתוכה פטור כזורק למבוי סתום שיש לו קורה", וכ"כ בפ"י רחב"ש כאן ז"ל "והלכה כרב. ולא קא' רב פ"ת יורד וסותם וקא משוי לה מחיצה אלא בדבר שהוא מדרבנן, דהינו טלטול בכרמלית, אבל אם זרק מתוכה לרה"ר או מרה"ר לתוכה פטור, ודינה כדין זורק למבוי סתום שיש לו קורה". (וכוונתו ג"כ כשי' הר"מ דמבוי המתוקן ברוח רביעית בקורה ל"ה רה"ר דאו' וה"ה בפ"ת). וצ"ע דהרי מבוי' בגמ' דפ"ת מהני גם גבי סוכה, לדפנות הנצרכות מדאו', וכן פסק הר"מ בהל' סוכה פ"ד ה"ח ע"ש. (וכזה צ"ע במש"כ בס' הבתים "יוראה לי שאין טעם פ"ת יורד וסותם מפני שייחשב כמחיצה אלא שפ"ת מבדלת אותו מרשות אחר וכו' לפיכך גבי מבוי שאין הקורה אלא משום היכר אפי' רחבה ד' והיא למעלה מכ' אין בה היכר", וק' דהא פ"ת הוי מחיצה דאו' לגבי סוכה, ומ"ש גבי מבוי דל"מ אלא בגדרי התקנה).

וצריך לחלק דהחיסרון בפ"ת מדאו' הוא רק מחמת שאינו מונע את רגל הרבים, אבל בסוכה אין בזה חיסרון. או בנו"א דכיון דקי"ל דאין פ"ת מועיל אלא במקום ד'לגוואי עבידן' א"כ לגבי שבת ל"ה מחיצה כיון דכלפי הרה"ר אין כאן מחיצה, אבל לגבי סוכה כה"ג הוי מחיצה מעלייתא, דל"ב מחיצה כלפי חוץ אלא רק כלפי פנים. ואף את ד' הראב"ד בהשג' שם דפליג ע"ד הר"מ פי' המ"מ דלשי' אזיל דג' מחיצות הוי רה"ר דאו', אבל לא משום דס"ל דפ"ת הוי כמחיצה מדאו'. אבל עי' בב"א דה"ל סי' שסא דפי' את השגת הראב"ד מצד זה שפ"ת הוי מחיצה מדאו'. וע"ע קר"א בסוג'. ועכ"פ מקור לשי' הר"מ יש למצוא לפי שיטתו דס"ל דפ"ת אמרי' גם בתקרה שאינה רחבה ד"ט, (וכדכ' הב"י בסי' שסא "הרמב"ם בפ"י גבי פ"ת יורד וסותם לא הזכיר רוחב הקורה משמע דסבירא ליה כרש"י והכי נקטינן"), וא"כ הרי כל קורה בראש מבוי הוי ג"כ פ"ת, ולעיל יב, ב אמרי' "הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור", (ולגי')

לכרמלית". ובא"ר כ' "ולענ"ד לק"מ, דהתם טעמא משום מפולש לרה"ר משני צדדים, משא"כ הכא דמפולש לרה"ר מהני אפילו זה כנגד זה. עוד י"ל דאף דלת לאו מחיצה גמורה היא שיהא סגי במחיצה אחת אצלה, מ"מ לענין זה הוי מחיצה להתיר בזה כנגד זה, וע"ע בד' הגר"ז בקו"א).

ויל"ע בהאי דלת במאי קמיירי, דאם יש עליה צוה"פ, אז יוצא חידוש דחשיב פ"ת במפולש אם יש צוה"פ בצד אחד ופי תקרה בצד השני, ואפי' דהפ"ת הוא לא בב' צדדי הפילוש. (ואפ"ל דמ"מ הוי מפולש גם כשיש בצד השני צוה"פ, וכעין שמצינו דאפי' אם סגי בג' מחיצות ורוח ד' פרוצה, מ"מ אם כנגדה יהיה פ"ת הוי כפ"ת במפולש, ודו"ק). ואם אין עליה צוה"פ, יוצא מד' המג"א דס"ל דלת אי הויא כמחיצה זה גם בלי צוה"פ. ומ"מ צ"ע דהרי כשבא לפתוח את הדלת ה"ה נעולה, ואז לכאור' ודאי היא מחיצה גמורה ויש כאן פ"ת בצד א' בלי שום פילוש, והוי רה"ר גמור, וצ"ע.

רש"י ד"ה בעשר כולי עלמא לא פליגי - דבלאו סתימת פי תקרה נמי פתחים הם. וצ"ע מהיכ"ת דהוו כפתחים בלא דינא דפ"ת, ואם יש כאן מציאות של צוה"פ, הרי זה צריך להועיל גם ביותר מי, וכדק"ל דצוה"פ מהני גם ביותר מי. ובד' הגמ' לכאור' היה אפשר לפרש דזהו קולא בדין פ"ת דבפירצה פחות מי' מהני גם בד' רוחות אליבא דשמואל. והריטב"א כ' על רש"י "פירוש לפירושו כי אע"פ שפרוצה במלואה כיון דבעלמא חשיבא פתחא בגפופי הכא נמי אע"ג דליכא גפופי חשבינן לה פתחא כיון דאיכא תקרה". אבל בתור"פ כ' "פי' רש"י משום דפיתחא הוי. ול"נ כיון דהמחיצה פרוצה במלואה ככה"ג לא אמרי' פיתחא הוי, וה"ק לעיל פ"ק גבי מילתי' דרב יוסף בחצר שיש בה ב' פתחים. אלא נ"ל דה"פ, כ"ע לא פליגי דסברא הוא לומר פתי"ו כה"ג". ובתוס' הק' על רש"י "וקשה לפירושו דליכא דאמרי דמוקי פלוגתייהו בעשר ולית ליה לשמואל פ"ת ולא אמרינן פתחא הוא", ואולי י"ל דאף לרש"י אי"ז סברא בהכרח, אבל לכאור' כע"ז ילה"ק גם דהרי לאיכא דאמרי בעשר פליגי, והיינו דרב דמכשיר בזה ע"כ הוא מטעם פ"ת ולא מטעם פתחים, וא"כ מנ"ל דלהאי לישנא דעת שמואל הוא משום 'פתחים' ולא משום פ"ת. ועכ"פ י"ל דההכרח לד' רש"י הוא דהרי בגמ' דנו לתלות הפלוג' גבי סוכה בפלוג' רב ושמואל, ולכאור' ק' דא"כ אמאי פסל רבא את הסוכה בכל אופן והא לחד לישנא בעשר כו"ע מודו, והו"ל לפרושי דבעשר כשירה, אלא דלפי רש"י י"ל דרק פ"ת יכול להיות כדופן של סוכה, אבל שם 'פתחים' בעלמא אין בו כדי להכשיר את הסוכה כדופן.

צה, א

עד כאן לא קאמר רב התם אלא דהני מחיצות לאכסדרה עבידי אבל הכא דהני מחיצות לאו לסוכה עבידי לא. מלש' הגמ' קצת משמע דגם זה יש לו שייכות לפלוג' דרב ושמואל, והיינו דאע"ג דרב פליג אדשמואל וס"ל דאמרי' פ"ת גם בד', מ"מ מודה במחיצות שלא נעשו לסוכה דל"א. אבל אולי באופן שגם לפי שמואל אמרי' פ"ת, אז לפי רב ל"ב שיהיה נעשה לשם דפנות הסוכה. (ולפ"ז יתיישב הא דגבי כלאים מהני פ"ת לב' הצדדים, וכמב' לעיל צג, א בבית שחציו מקורה). ובד' רש"י נראה דאי"ז כלל דוקא במחיצת פ"ת אלא בכל מחיצה, ז"ל "אע"ג דלא בעי מחיצות לשמן כולי האי מיהא לא מקילינן", ואף בד' הגמ' בסוכה לחד לישנא הרי מב' דגבי מחיצת לבוד נאמר החיסרון הזה, וכדביאר רש"י שם יט, א "דלכוד לאו מחיצה היא אלא מהלכה למשה מסיני גמירי לה, וכי גמירי לה להיות מחיצה לחלל הנעשה בשבילו אבל למשדייה להכא ולהכא לא".

ובלש' רש"י הנ"ל משמע דהאי דינא דלגוואי עבידן הוא פסול מדאור', וכ"כ שם גבי דין פ"ת, ז"ל "דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה ולא לחוצה לה", אבל הרא"ש בסוכה פ"א סי' לד' כ' "הא דאמר רבא דלא מהני פ"ת כיון דמחיצות לגוואי עבידין ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא", (ועי' מהרש"ם ח"ב סי' קמט), אבל בתי' הא' שם מב' ברא"ש דהפסול בזה הוא מדאור'. ולכאור' נפק"מ בזה אי אמרי' פ"ת להחמיר, בגוונא

והנה בפס' הרי"ד בסוכה שם כ' "מודינא לך דהוי כמבוי מפולש, פי' היכא אמרי' פ"ת יורד וסותם היכא דלא בקעי בה רבים כי הכא דסמוכה לאכסדרה ונראה כי הכל סותם אבל היכא דעומדת לבדה ל"א הכי דהא חזי' דקבקעי בה רבים והיכי נימא פ"ת יורד וסותם וכ"ש אם היו ב' הדפנות זו בצד זו שהיא פתוחה יותר ובקעי בה רבים ורחמנא אגמריה למשה דניעביד דופן שלישי ולא נימא פי' הסכך יורד וסותם אבל בתקרת אכסדרה אמרי' פ"ת יורד וסותם", והנה מלבד החידוש בדבריו דכמין גאם גרע עוד יותר ממפולש, וזה שלא כד' התוס' בסוג', הנה עכ"פ הוא כ' להדיא דהדין הוא דל"א ככה"ג פ"ת מדאור', והמקור לזה הוא מדבעי' דופן שלישי בסוכה ולא סמכי' על פ"ת, אלא דלהתוס' דפליג וס"ל דבכמין גאם אמרי' פ"ת טפי ממפולש, א"כ ודאי שאין המקור מסוכה. (וכן להנך דס"ל דסכך ל"ש בו פ"ת כיון דהוא עראי ג"כ אין מקור מדופן שלישי דסוכה דל"א פ"ת במפולש).

ומצינו כעין ד' הרי"ד (דעכ"פ שייך בקיעת רבים גם כשאינו מפולש ממש) גם בתור"פ לעיל כה, א שכ' "והני מילי כשהן מפולשות שהן זו כנגד זו, אבל אם עשויות כמין נו"ן יונית, אמרינן שפיר פ"ת יורד וסותם בשאר רוחות אליבא דרב, כדמוכח פ"ק דסוכה דקאמר בההיא ודאי מודינא לך דהוה ליה כמבוי מפולש, פי' דלא מהני פ"ת יורד וסותם בפילוש, כדאשכחנא דאסרי רבנן בהבונה עליה על גב שני בתים, משמע הא בלא פילוש מהני פ"ת אע"ג דליכא אלא ב' מחיצות. ועל זה יש לסמוך, דקיימא לן כרב באיסורי. אמנם קיבל מר"פ נ"ע דאם יש שם בקיעת רבים הליכת רבים, כגון הליכות בהמות ועגלות, לא אמרינן פ"ת יורד וסותם", ודו"ק.

ובתוס' בשבת צט, ב כ' "זרק דף כו' הנחת חפץ ועשיית מחיצה כו' - וא"ת אפילו ליכא בקיעת גדיים היכי חשוב לשוייה תחתיו רה"י מ"ש מטסקל ועמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ואין בעיקרו ד' דאמרינן זרק ונח על גביו חייב משמע דוקא על גביו אבל תחתיו לא ואומר ר"י כגון שיש שתי מחיצות של יתדות ובשלישית אמרינן פי' תקרת דף יורד וסותם", ומדהצריכו ב' מחיצות דבלא"ה ל"א פ"ת משמע דהאי דינא דל"א פ"ת במפולש הוא מדאור'. אבל מאיך י"ל דהתוס' לא הזכירו שהיו המחיצות כמין גאם כדי שלא יהיה עדיין פילוש, אז אולי אין כוונתם לדין מפולש (כיון דזה אינו אלא מדרבנן, ומדאור' אמרי' פ"ת גם במפולש), אלא דין נוסף יש כאן והוא מדאור' דל"א פ"ת אלא היחל מרוח שלישי. וצ"ע.

ביאור' ה"ל סי' שסג סט"ו "לפי מה שהעתקנו לקמן בסכ"ו בבה"ל ד"ה אינו בשם הרשב"א דבקורה ד"ט והיתה ראויה לקבל מעזיבה כשירה אפילו למעלה מעשרים אמה ולא משום הכירא אלא משום דפ"ת יורד וסותם אפשר דבזה אפילו עמד מאיליו ג"כ מותר וצ"ע". (ומקור דבריו הוא מהפמ"ג שם בא"א סקט"ו שכ' "וקורה רחבה ד"ט משמע נמי הטעם שא"צ בריאה משום דיש בו היכרא עי' לבוש ותו"ש ומשמע אף ברחבה ד"ט בעינן הושמה להתיר הא מאליה לא ועס"י שס"א ס"ב פי' תקרה בד' טפחים יעו"ש", ויל"ע אם כוונתו לציין לדין פ"ת דאז כשר גם עומד מאליו, או דאף דמכשרי' בלא 'בריאה' מ"מ פסלי' בעמד מאליו). ויל"ע בספיקו מהיכ"ת דמחיצת פ"ת תהיה גרועה משאר מחיצות להצריך עשייה לשם כך ולפסול בעמד מאליו, ולהדיא מב' דאמרי' פ"ת בגשרים וגוזזטראות. וע"ע אגרו"מ ח"א סי' קלח, וצ"ע.

שו"ע סי' שמו ס"ג "ולכן מותר ליקח מפתח מכרמלית שלפני גינה לפתוח ולנעול ולהחזיר המפתח אליו (טור), ובלבד שלא יהא ביניהם אסקופה שהיא רה"י, כגון שהיא גבוה עשרה ורחבה ארבעה, או שיש לה שני מחיצות מן הצדדין שהם רחבים ארבע ומשקוף עליה רחבה ארבע, דאז הוי רה"י אע"פ שאינה גבוה עשרה", וכ' מג"א "צ"ע דהא בססי' שס"א פסק דבעי' דבוקות זו בזו וא"ל שהפתח נחשב למחיצה שלישיית א"כ במחיצה א' מן הצד סגי וצ"ע ואפשר דדעת רמ"א להחמיר לכתחל' עמ"ש סי' שס"ד ס"ב", (וביאר במחצת"ש "דמצד הדין אפי' ב' מחיצות זה כנגד זה אמרי' פ"ת אלא לקמן סי' שס"א מחמיר לכתחלה דלא אמרי' פ"ת להתיר לטלטל כ"א בדבוקים כמ"ש הרא"ש אבל הכא אדרבה החומר' היא להיפך דאפי' אין דבוקים אמרי' פ"ת ואסור לטלטל ממנה לגינה או

כמש"כ הרשב"א בביצה יז, א דשם הבעלים עליו, עי"ש דה"ה גבי עירוב תבשילין, דמכיון שנעשה החפץ אבוד ממנו, אז פקע דינו מלהיות כרגליו. ועכ"פ האי תפילין בסתמא הא אית בהו סימן ולא מייאש מהם, וא"כ ל"ה כחפצי הפקר ממש אם איבדם מבעו"י, אלא רק אינו ברשותו וכנ"ל.

עוד יש להעיר דאם איירי בדאית בהו סימן, (ובסתמא הרי יש סימן בתפילין, ובפרט דהכא יש גם סימן של מנין, וע"ע הל"ק"ט ח"ב סי' קסו), אז אמנם מצד הצלתן לא חייבוהו לעמוד שם כל הזמן אלא הרי הוא הולך וחוזר עד שמכניס את כולן, (אא"כ מצאן צבתין וכריכות), אבל למה לא יהיה חייב לעמוד ולהחשיך עליהם שם דהא לא מינטרי מחמת כלבי וגנבי. ומבו' כאן דאין חיוב כזה בהל' השבת אבידה, ומכיון דכעת אינו יכול ליתלך כ"כ אלא רק זוג זוג או שנים שנים, יותר מזה אינו מחוייב להחשיך שם. אבל יש לדחות דאולי איירי דוקא ככה"ג דאינו מחוייב משום ד"כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר", ובשלו לא היה מחשיך.

צה, ב

ובסכנה מכסן והולך לו. יל"ע למ"ד אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, ואי ס"ל דתפילין הוו מוקצה, למה לא פריך מינה שם בשבת מג, א ולוקמיה בצריך למקומו. וצ"ל דאולי הקילו והתירו כדי להציל התפילין. ואולי י"ל עוד דמשום מצותו בכבוד התפילין ל"ח שהוא נוטל הכלי לצורך דבר שאינו ניטל אלא הוי צורך המצווה.

דאמר רב הונא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על ראשו ומסלקן מראשו וקושרן בזרועו. והנה הכא אכתי לא ידעי' דמקום יש בזרוע להניח ב' תפילין, ואפ"ה ס"ל דכיון דפעמים אדם בא מן השדה וכו' אז יכול להוציא כן בשבת ול"ה כמשאוי, אלא דמקשי' עלה דאימר דאמר רב הונא שלא ינהג בהן דרך בזיון ראוי מי אמר, אבל עכ"פ צ"ע דא"כ למה יכול להוציא בזרועו רק שניים והרי יכול להניח בזרוע כמה תפילין שיכנס שם, ואין לומר דמ"מ אין הדרך לילך עם יותר מב' תפילין בזרוע דפעמים וכו' יש לו רק שניים, דמ"מ הרי גם בראש אין דרך לילך יותר מאחד, ומכיון דיש שם מקום לשניים, אז יכול לצאת עם שניים דכל חד מינייהו ה"ה עומד במקום התפילין, וא"כ ה"נ יקח ג' או ד' תפילין וכל חד מינייהו עומד במקום הראוי להיות מקום קשירת תש"ר כשהוא בא מן השדה וחבילתו וכו'. וצ"ל דבראש דהוי מקום הראוי למצוה או מועיל שניים, אבל ביד דהשתא ס"ל דיש שם רק מקום אחד, אז יכול להוסיף רק כפי הרגילות דפעמים וכו' אבל לא יותר מב' תפילין, וצ"ע. עי"ל דהנה המהר"ם שיף בגיטין נח, א כ' "וכמדומה לי שראיתי כתוב משום שהדין הנושא משא בזרועו מניחו לו על ראשו משום דמקום יש בראש להניח ב' תפילין", (ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' עד כ' "ולפום ריהטא נראה בעיני דין זה תמוה ולא ראיתי כעת דין זה בדברי הפוסקים. ואין לסמוך על זה עד שימצא ראיה מדברי הראשונים וצריך חיפוש", וע"ע מנחת פיתים סי' מא), וא"כ אולי ההיתר על שניים בראש זה גם משום דפעמים עושים כן מי שנושא משא בזרועו.

ועכ"פ יל"ע האם להס"ד באמת רב הונא דינא קאמר דראוי לעשות כן, עוד יל"ע בגי' האו"ז בסי' תקצב ז"ל "אמר רב הונא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על ראשו מסלקו מראשו וקושרם בזרועו במקום תפילין", (וע"ע דק"ס), וא"כ איך מפרשי' ד' ר"ה להס"ד דביד אין מקום לב' תפילין, גם אליבא דאמת יל"ע האם יכול לקושרם ביד ימין או לאו. עוד יל"ע לפמש"כ רש"י גבי תש"ר ד"אין כל הראש כשר להניח תפילין אלא קדקד לבד, וחרין יש שם שהתפילין יושבים בו ואינן בולטין כל כך כדלקמן, ובשבת נמי באתרא דלא חזו ליה לאו תכשיט הוא, שבולטין יותר מדאי והוי כמשאוי", א"כ מהו הנידון גבי תש"י דל"ש בהו כלל כל ענין החרין, וצ"ע.

מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין. כידוע הדברי חיים נקט דאין הכוונה להניחם דוקא זה לפנים מזה אלא זה לצד זה, ד'בין עיניך' ל"ב דוקא באמצע ממש. אמנם גם הוא מודה דה"ה דיש מקום גם לשניים זה לפנים מזה, וכלשונו בח"ב סי' ו' "אם לראות

דלאו לסוכה עבידי, כיון דעכ"פ מדאו' יש כאן מחיצת פ"ת. וע"ע פנ"י שם יט, א.

איבעיא להו רבי יוסי לאסור או להתיר. וצ"ע מאי קס"ד דרבי יוסי להתיר קאמר, וכי ל"ל כל דיני לוק' שאמרו חז"ל על תיקון מבוי ברוח רביעית. וכ' בגאו"י דהקולא בזה היא כעין 'סוף מבוי' ו'שירי עירוב', וז"ל הר"י מלוניל "והכי מתפרש בברי' דר' יוסי להחמיר בא ולאסור' אפי' באותה שבת שכבר הותרה ולא להתיר שבת אחרת אע"פ שמצינו דכה"ג מותר לשבת אחרת כגון שירי עירוב שאפילו לשבת אחרת מועיל בכל שהוא אע"ג דלכתחלה בעינין שיעור". ולפ"ז להאי ס"ד י"ל דלאו דוקא נפרץ בשבת או ניטלה קורתו בשבת, אלא כל מבוי סגי לו בתיקון בתחילתו. אבל בתורא"ש כ' "תמיה לי מאי מספקא ליה לתלמודא דאטו אם היה לו למבוי לחי או קורה בשבת אחת ונפלו יהי' אותו המבוי מותר לעולם בלא לחי וקורה, ויש לדחוק ולפרש דהכי קא מיבעיא ליה ר' יוסי להיתר קאמר והכי פירושא דמתני' מבוי שניטלו קורותיו מותרין באותו שבת ואסורין לעתיד לבא אף אם תקנוה בחול וחזר ונפרץ לשבת אחרת דקנסו חכמים כדי שיעשו לחי וקורה של קיימא ור' יוסי מתיר אף לשבת אחרת, או דלמא אסורין לעתיד לבא בלא לחי וקורה קאמר ור' יוסי לאיסור, וספיקת הבעיא משום דקתני במתני' ואסורין לעתיד לבא שלא לצורך אם לא שנפרש אסורין לעתיד לבא אף אם תיקנוהו בחול ונפרץ", ולפ"ז לדעת ר' יהודה יש חומרא נוספת (להאיבעיא) דדינא ד'הותרה' אינו שייך אלא פעם אחת בכל מבוי, וצ"ע מה יהיה השיעור בזה ואם לעולם יהיה כך, או רק בקורה הראשונה שמתקנים את המבוי אחרי הפירצה וכד'.

פרק המוצא תפילין

תודה המוצא תפילין - הך פירקא במסכת שבת ה"ל למיתני גבי הוצאות אלא משום דקתני סיפא וכו'. ובביהגר"א סי' שנב כ' עוד "וכל פרקין מילתא דרבנן ולהכי תני לה במס' עירובין". וצ"ע ממתני' לקמן צח, ב "לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר ברה"ר וישתין ברה"י וכן לא ירוק", ואמר'י עלה בגמ' "אמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת", וי"ל דר' רב יוסף הם רק למ"ד מלאכה שאצל"ג חייב עליה, וכמש"כ הרי"ף שם, אבל מתני' אזלא כמ"ד פטור.

המוצא תפילין וכו'. יש להעיר דנידון המשנה הוא מצד 'הוצאה' ולזה מהני גדר מלבוש, (וכן יש איסור להניח תפילין בשבת וזה התירו משום הצלתן וכמבו' ברי" מלוניל, וע"ע שבת סא, א), אבל יש לחשוש הרי גם לאיסור תחומין, וכגון אם הבעלים של התפילין קנה שביטה לאורך גיסא, וכעת כשהוא מכניסן זוג זוג וכו' ה"ה מוציאן מתחומן שהוא כרגלי הבעלים, ובפשטות לזה ל"מ 'דרך מלבוש', וכמבו' בביצה לו, ב גבי השואלים חלוק לילך בו וכו' דאסורים מצד איסור תחומין. (ועי' מנח"ש ח"א סי' טו). אלא דמסתמא הבעלים שובת בעיר הזו שהוא מכניסן אליה וממילא אין כאן איסור תחומין כיון דהתפילין נגררים אחריו לעירו, אבל עדיין משכח"ל שיש עוד ערים מסביב בתוך התחום ומחוצה לה, ושפיר יש לתלות התפילין ברובא דעלמא, דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב. ובפרט ק' לשי' הראב"ד דס"ל דאם הבעלים נמצא בריחוק יותר מאלפיים אמה מהחפצים, אז דינם הוא שלא יזוז ממקומן, (עי' רשב"א לעיל מז, ב), וא"כ איכא למיחש דהבעלים נמצא רחוק מהתחום כאן ודין התפילין הוא שלא יזוזו ממקומן.

ואולי י"ל דמי שאיבד חפץ וכעת הוי אינו ברשותו, אז אין דין החפץ להיות כרגלי הבעלים אלא הוי כחפצי הפקר, ודין חפצי הפקר הוא או דאין קונים שביטה כלל (לחד מ"ד), או דקונים במקומם (או בעיר הסמוכה להם שהם נגררים אחריה), ועכ"פ לא יהיה איסור בהכנסתן לעיר. ועדיין יל"ע דאולי איבדם הבעלים רק אחרי כניסת השבת, וכבר נקבע דינם בביהש"מ להיות כרגלי הבעלים. וי"ל דבסתמא תלי' דהתפילין נאבדו עוד מער"ש כי מסתבר דלא נשאם או הניחם אחרי כניסת השבת. ועוד יל"ד דאם אמר'י דב'אינו ברשותו' ל"ה כרגלי הבעלים, אז דין החפץ כה"ג יכול להשתנות אפי' באמצע שבת, (כי הא דמוכר באמצע שבת הדין הוא דהוי כרגלי הראשון, אי"ז משום דע"כ אין הדין משתנה באמצע שבת, אלא הטעם הוא

עוד יש להעיר דהנה בד' רש"י מבר' דהק' היא מדאנן ישיב' בסוכה בשמיני מחמת הספק, ובתור"פ הוסיף עוד, ז"ל "ועוד הישן בסוכה בשמיני ילקה. וליכא למימר אה"נ, דתניא בירושלמי דסוכה מי שהיה סוכתו עריבה עליו ביי"ט האחרון של חג מקדש בביתו ואוכל בסוכתו, ותלמודן נמי מפרש בשמיני שהוא ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן, ואע"ג דאנו בקיאין בקבועא דירחא", ומשמע דבזמן שלא היו בקיאים והיה ספק אמיתי בשמיני זה ודאי ל"ק ליה דיעבור משום בל תוסיף, כיון דיושב שם מחמת חיובו מספק, אבל קש"ל בזה"ז דבאמת ליכא ספק אלא רק חיוב מדרבנן ואיכא למימר דעובר בבל תוסיף אי לעבור שלא בזמנו נמי לא בעי כוונה. וגם בזה מוכחי' הכא כד' רש"י "דאי שמיני הוא לא מכוינן למצות סוכה", ואין בזה בל תוסיף כיון דהוי כתנאי.

והנה הרעק"א בר"ה כח, ב כ' "ובשמיני ספק שביעי לא יתבי, ותמוה דגם למסקנא יקשה הא כיון דמכוין למצוה אף שלא בזמנה עובר בבל תוסיף, ולומר כיון דמכוין רק למצוה דרבנן לא מקרי מכוין, וכנראה מלשון הרמב"ם (פ"ה מהל' מריס) וכנראה מדברי תוס' לעיל (דף טז ע"ב), מ"מ בדברי תוס' בסוגיין ד"ה ומנא תימרא מדהקשו גבי תקיעות דאף דהוא שלא בזמנו הא במכוין עובר, מבואר דס"ל דמקרי מכוין, וא"כ איך יתבי בסוכה בשמיני ספק ז', וראיתי אח"כ בפמ"ג בפתחה הכוללת עמד בזה דלתירוצם בתקיעות עדיין יקשה מסוכה בח', וכתב תוס' ס"ל כיון דעשו כן משום סייג לתורה אין בזה משום ב"ת וכמו שתירץ הרשב"א בח' אלא דבתקיעות דהוא רק לערבב השטן וליכא משום סייג בזה הוצרכו לתירוצם עיין שם, אבל מדבריהם אלו לא משמע, דא"כ גם לר' יהושע י"ל דיתבי בח' ואיך תלי זה בדינא דמסקנא, ואולי י"ל עפ"ד רש"י כאן "דאי שמיני הוא לא מכוינן למצות סוכה". (ולכאור' ראוי להזהיר כן במי שקורא קרי"ש בזמן מסופק, וכגון אחר סוה"ז להמג"א וכד', דצריך לכוין לצאת רק על תנאי, דאלי"כ עבר אב"ת. וראוי להודיע ג"כ לנשים וכד' דתוספת שבת ל"ה כמצוות שבת). ואמנם יש בזה חידוש דבזה"ז הרי אנו בקיאים דשמיני הוא, וא"כ הוא יושב בסוכה ומכוין לצאת אם שביעי הוא, אף דידעי' דאין שום צד וספק בזה, ומ"מ מקיים בזה את עיקר התקנה של יו"ט שני, כיון דבאותו הצד של "יחזור הדבר לקלוקלו" הוא מקיים. ויוצא לפ"ז דמותר לקחת אתרוג ביו"ט שני של סוכות, שיש בו קיום 'לכם' רק על הצד דהוי ט"ו, וכגון שקנאו רק על הצד הזה, ואנן ידעי' דהוא לא קנה את האתרוג בודאי, כי הרי בקיאים אנו דהיום ט"ז, ואעפ"כ הוא יוצא בזה יד"ח יו"ט שני. (ונת' בזה קצת לעיל סופ"ג).

ובהא דאמר' הכא "ואיבעית אימא אי דסבירא לן דשבת זמן תפילין דכולי עלמא לא לעבור בעי כוונה ולא לצאת בעי כוונה והכא בלעבור שלא בזמנו קמיפלגי", ומקשי' ד"אי הכי לרבי מאיר זוג אחד נמי לא", מבר' עכ"פ בהס"ד דשייך בל תוסיף שלא בזמן המצוה דוקא משום שלובש ב' תפילין, והיינו דאע"ג דהראשון אינו מצוה מ"מ השני הוי תוספת על הראשון, וכלש' רש"י "דתנא קמא סבר שלא בזמנו נמי, אפילו בלא כוונה מצוה היא ותוספת עמה", וזה חידוש. (ויל"ע בזה בהמשך הסוג' לגבי אשה המניחה ב' תפילין, וכן בפיר"ח דמיכל בת שאול הניחה תפילין בלילה, ועי' אגרו"מ ח"ב סי' ב). וצ"ע דלעיל כ' הריטב"א "דר"ג סבר דבעינן כוונה לצאת ואם לא נתכוון לצאת לא יצא אינו עובר על בל תוסיף שאין בל תוסיף אלא כשיוצא באחד והוא מוסיף זוג שני, אבל זה שמתכוון להציל ולא יצא באחד מהם אין כאן בל תוסיף, ומבר' דתוספת זה רק באופן דהעיקר הוא מצוה כראוי. ואולי יש לחלק בין תפילין בשבת לבין מצוה בלי כוונה, וצ"ע. (ועכ"פ אליבא דהריטב"א יותר ק' קר' התור"פ וטו"א הנ"ל דמהני כוונה שלא לצאת לכו"ע, כי סו"ס בכה"ג הראשון אינו מצוה ולא יהיה לשני דין תוספת, ואפי' לתי' האחר' בגדר האי כוונה שלא לצאת עדיין השני ל"ה תוספת כי בפועל הראשון אינו מצוה, ויל"פ. ואולי י"ל דכיון דשבת זמן תפילין, אע"ג דאסרו לבישתן משום יציאה לרה"ר, מ"מ אם דינו ללבוש ומכוין שלא לצאת ה"ה מבטל עשה, וצ"ע. וע"ע מהרי"ק סי' קעד בדין ביטול עשה דתפילין לת"ח ויר"ש, וצ"ע).

במראה שהתפילין יהי' באמצע הוא דברי בורות כי אפילו אם אינם מכוונים ממש כשר דידוע דיש מקום בראש להניח שני תפילין ואפילו ברוחב", אבל לכאור' זה כבר נסתר מסוגיין דא"כ למה מכניסן שניים שניים והא יכול ליקח ד' בב"א שניים לרוחב בב' שורות לאורך. (ואולי י"פ מצד חציצה ברצועות).

ואיבעית אימא דכולי עלמא שבת זמן תפילין הוא והכא במצות צריכות כוונה קמיפלגי. המבר' בגמ' לפ"ז דמצד הוצאה אין לחוש, אלא דאם שבת זמן תפילין ומצוות אי"צ כוונה אז הרי קעבר על בל תוסיף. ויל"ע דמ"מ הא יכול ללובש עם חציצה, ואולי י"ל דכה"ג גם ל"ה כמלבוש, וצ"ע. ועכ"פ האחר' הק' (עי' טו"א ר"ה כח, ב) לפמש"כ הראש' בכמ"ד בשם רשב"ם דאם מכוין שלא לצאת לכו"ע אינו יוצא ואע"ג דמצוות אי"צ כוונה, א"כ ה"נ יניח כמה תפילין ויכוין שלא לצאת ולא יעבור על בל תוסיף. וכבר הק' כן בתור"פ כאן, ז"ל "מכאן קשה לפי רשב"ם, דפי' דאף למ"ד מצוה לא בעי כוונה ויוצא אדם ידי חובתו בלא כוונה, ה"מ בסתם, אבל אם היה מתכוין בפירוש שלא לצאת ודאי לא יצא, כן פי' רשב"ם, ומכאן קשה דאם כדבריו כן הוא, א"כ לת"ק דאמר לצאת לא בעי כוונה, מ"מ יכניסם שנים שנים מתכוין בפירוש שלא לצאת, אלא ודאי למ"ד לא בעי כוונה אפי' מפרש שלא לצאת יצא", וע"ע בתור"פ בפסחים ז, ב.

ויש שתי' (עי' חזו"א סו"ס כט וחי' רבי שלמה הימן, ועוד) דלמ"ד מצוות אי"צ כוונה וכיון להדיא שלא לצאת, אין הפי' דכעת הוי כמצוה בלא כוונה למ"ד מצוות צריכות כוונה, (וכלומר דמ"ד אי"צ כוונה היינו כעין 'סתמא לשמה', ואם מכוין להדיא שלא לצאת ודאי יש כאן חיסרון כוונה לעיכובא), אלא הפי' הוא דאע"ג דלא נחסר שום דבר מענין המצווה דהא ל"ב כוונה מ"מ אין אדם יוצא ידי חובתו ומקיים מצוה בע"כ, ו"בעל כרחו לא נפיק", וא"כ י"ל דאמנם למ"ד מצ"כ ולא כיון לצאת אינו עובר על בל תוסיף כיון דחיסר כאן מעצם המצווה, אבל למ"ד אי"צ כוונה, אף דבמכוין שלא לצאת אינו יוצא בע"כ מ"מ לא נחסר כאן כלום מהחפצא דמצווה, ושפיר יש כאן את ענין המצווה כלפי איסור בל תוסיף.

אבל לכאור' יש להוכיח לא כדבריהם מד' הפוס' שכ' דלמ"ד מצוות אי"צ כוונה, וכהשי' הנ"ל דבמכוין שלא לצאת אינו יוצא, ה"ה דגם אחרים אינם יוצאים על ידו, ולדוג' התוקע בשופר וכיון שלא לצאת בעצמו אף השומע לא יצא, וחזי' דהכוונה ההפכית מחסרת את עצם המצוה, וכמו חיסרון כוונה למ"ד מצ"כ, דלפיכך אף השומע לא יצא, אבל אם הגדר היה רק דבעל כרחו לא נפיק לכאור' אי"ז טעם להפקיע את הקיום מהשומע. וביותר דהנה המהר"ם מרוטנבורק (ד' ברלין סי' תקי) כ' דאם אמר הש"צ לא' מהציבור שאינו מוציא ודאי אינו יוצא, וכמו דאם הוא עצמו מתכוין שלא לצאת דאינו יוצא אפי' למ"ד מצוות אי"צ כוונה, ומבר' כאן דאי"ז רק משום דבע"כ לא נפיק, אלא דיש שיעור כוונה הנצרך גם למ"ד אי"צ כוונה, ואת זה הכוונה ההפכית מגרעת, וממילא דה"ה כשהש"ץ אינו רוצה להוציא את השומע. וע"ע בגאור' כאן וכן בבית יצחק סי' ו' שתי' את עיקר הקו' באופ"א, דחז"ל לא רצו לתקן שיכניס שניים שניים ויכוין להדיא שלא לצאת כי המכשול מצוי בזה, עי"ש.

צו, א

ועוד הישן בשמיני בסוכה ילקה. יל"ע למה הק' דוקא על השינה ולא על אכילתו קודם לכן, וגם יש לעיין האם מלקי' על שינה משום בל תוסיף דאין בזה מעשה כ"כ, אא"כ נימא דהכוונה היא על ההליכה לישון, דזהו עיקר מצוות שינה בסוכה, וכמו שדנו בזה. וכן ילה"ס באופן שההכנה לשינה תהיה בשביעי ורק השינה עצמה תהיה בשמיני. (ועי' בתור"פ בסוכה כז, א). ואמנם בלא"ה יש באחר' שכ' דהכוונה היא למכות מרדות, כיון דכ' החינוך דאין מלקות אלאו דבל תוסיף מדחשיב ליה לאו שבכללות. (ויל"פ מהו האופן דשייך 'מוזיד' באיסור בל תוסיף באופן דבעי כוונה, ואיזה כוונה הוא יכול לכוין כשהוא יודע שאין בזה שום קיום מצוה אלא עבירה. ועי' מנ"ח מ' תנה. עוד יל"ע דאם איירי בזמן שמקדשים ע"פ הראיה והוי ספק ממש, איך אפשר להלקותו דהא הוי התראת (ספק).

במצ"ע שלא הז"ג), וכיו"ב קטן דמאחר שפטור מכל המצוות אין בו ענין ההוספה.

תוד"ה ימים. נחלקו הראש' כאן ובעוד מקומות האם חוה"מ יש בו אות ופטור (ואסור) מתפילין, או לאו, אי מצד איסור מלאכה בחוה"מ (אי הוי דאו'), ואי מצד חיוב ישיבה בסוכה או איסור אכילת חמץ (או מצווה קיומית דמצה), או קרבן מוסף כמו יו"ט. (ועי' ב"י סי' לא ואבנ"ז סי' ב). ובאו"ז סי' תקפט יש בזה עוד דרך, ז"ל "יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות. פי' רבינו אליקים זצ"ל דכתי' ביני ובין בני ישראל אות היא. ע"א שהן גופן אות שנהר סמבטיון ומעלה בזכורו מוכיחין שנחין בהם. ועוד שנוכל לפרש מפני שהם אסורים במלאכה. וחולו של מועד שמותר במלאכה מה"ת לא הוה אות ומניח תפילין אע"ג דאסור בחמץ בפסח וחייב לישב בסוכה בחג הסוכות לא מקרי אות בהכי וכבר השבתי לחייב בתפילין בחולו של מועד וכו' וללשון שני דרבינו אליקים יש להבחין ע"י נהר סמבטיון ומעלה בזכורו אם נחים בחש"מ הוא אות ולא מחייבי בתפילין אם אינם נחים מחייבי בתפילין".

ובראש' הק' דמילה נמי אות היא, וכ' הרוקח בסי' ל "דאות ממילה לא קרי אות דבעינן אות מיציאת מצרים ושבת ותפילין אות יציאת מצרים הוי ולא עבדינן אות על אות". אכן הסמ"ג תי' "מילה ושבת ותפילין שנכתב בשלשתן אות והם שלשתן אות ועדות לישראל שהם עבדים להקב"ה ועל פי שנים עדים יקום דבר כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אא"כ יש לו שני עדים שהוא יהודי הלכך בשבת ויום טוב שנקרא שבת ושבת נקרא אות פטור אדם מלהניח תפילין כי די שיש לו שני עדים שהוא יהודי, עדות שבת ועדות מילה. אבל בחול חייב כל אדם להניח תפילין כדי שיהא לו שני עדים, אות תפילין עם אות המילה". והוסיף ע"ז בתרוה"ד ח"ב סי' קח "לפי טעם סמ"ג מכח שני עדים, מי שמתו אחיו מחמת מילה יניח תפילין בשבת. נראה דאין לחלק כלל בשביל טעם זה, דמפרש סמ"ג דרך אגדה בעלמא ולא מחלקינן משום אותו טעם. כי הא דאמרין פ' המפלת אמרה תורה מילה לשמנה פרש"י אבל לא לשבעה, ומפרש הטעם שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים, פי' שהן אסורין בתשמיש המטה. ולפי זה אם ילדה בזוב שצריכה ז' נקיים לאחר שבעת ימי לידה, וכי ס"ד שיהא הבן נימול לארבע עשר, וכאלה רבות בתלמוד".

ובס' האמונה והביטחון (המיוחס להרמב"ן) פרק כא כ' "שלש מצות נתנו לישראל שכל אחת ואחת מהן נקרא אות, ואלו הן מילה ותפילין ושבת וכו' מילה דוחה את השבת, ואין תפילין דוחין את השבת אבל נדחין מפני שבת. וטעם להיות כל זה, ר"ל שתהיה מילה דוחה שבת ושבת דוחה תפילין ידוע בדברי רז"ל. ואני לפע"ד דרך פשוט אבאר וכו' ענין אחר מילה דוחה את השבת מפני שהיא קבועה בגופו של אדם ואין הפסק לקיומה, והשבת יש לה הפסק במוצאי שבת. והשבת דוחה את התפילין שכבר התחילה השבת בשעה שאין מצות תפילין נוהגת, והיא בלילה, שאין מצותן בלילה אלא ביום, וכיון שהתחילה מצות השבת אין לדחותה מפני אחרת שאינה פיקוח נפש ולא גזרת הכתוב", וצ"ע דהכא אמרי' להדיא "דילמא סבירא ליה לילה זמן תפילין הוא שבת לאו זמן תפילין הוא שבת לאו זמן תפילין הוא". ועי' בס' משא יד לאמו"ר שליט"א ח"א פ' בא, ודו"ק.

צו, ב

נשים סומכות רשות

מדלא מיחו בה חכמים אלמא קסברי מ"ע שלא הזמן גרמא היא ודילמא סבר לה כרבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות דאי לא תימא הכי אשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה מי איכא למאן דאמר רגל לאו מ"ע שהז"ג הוא אלא קסבר רשות הכא נמי רשות. יל"ע מהי עיקר הפלוג' אי נשים סומכות רשות או לאו, דהנה לפי רש"י הרי הנידון הוא מצד דמיחזי כמוסיפה על המצוות, ואף דאינה עוברת על ב"ת ממש, (כיון דאינה מחוייבת בזה לעולם, ואע"ג דיש לה 'כוונה' מ"מ אינה עוברת על ב"ת), מ"מ יש לאסור מדרבנן, ובהא נחלקו אי סומכות רשות ולא חיישי' להכי.

דתניא הניעור בלילה רצה חולץ רצה מניח דברי רבי נתן יונתן הקיטוני אומר אין מניחין תפילין בלילה. כ' בתור"פ "לילה זמן תפילין היא, ומ"מ אין להניח תפילין משום דזמן שינה היא, ואיכא למיחש שמא יישן ויפית בהם כדאיתא במנחות. מיהו עכשיו שאין מניחין תפילין כי אם לפי שעה, צ"ע באדם שלא הניח תפילין ביום אם יוכל להניחם בלילה כדי לברך עליהם ולחולצן מיד, דלפי שעה ליכא למימר שמא יישן בהם, ונראה דלא פלוג רבנן. ועוד שפעמים חוטפתו שינה לאדם בשעה מועטת". ומבו' בדבריו חידוש דלענין זה הלילה הולך אחר היום, ועוד מבו' דהשתא דאין מניחים תפילין כל הזמן אלא לפי שעה, עדיין יש גדר עכ"פ של לכה"פ פעם אחת ביום, ולפיכך דן על השלמה בלילה. ויל"ע אם באמת ראוי לו (ואולי גם יש חיוב) להשכים להיות יוצא לדרך דאז מותר להניח תפילין עוד קודם עלוה"ש, וישלים בזה את ההנחה של אתמול, (ואולי אם כבר ישן ל"ה השלמה גם לפי ר"פ. ומקור ההיתר של יוצא לדרך להניח בלילה גם הוא מד' ר"פ בהג' סמ"ק מ' קנג, עיי"ש ב' טעמים לזה. וע"ע בדבריו בסוגיין דפי' דגם להאי מ"ד דאם רצה מניח הכוונה היא דוקא כזשה נשאר עליו מבעו"י. ויל"ע בהא דנפסק בשו"ע סוס"ל דאם התפלל ערבית מבעו"י כבר אסור להניח תפילין משום דהוי תרתי דסתרי, דלכאו' לדידן אין הדבר תלוי ב'לילה' אלא בזמן שינה, ועי' ביאור"ל, וכן בהא דנפסק בשו"ע בסי' יח גבי ציצית כה"ג, דהרי גם שם אין הדבר תלוי בלילה אלא בזמן ראייה. וי"ל). ועי' דובב מישרים סי' קלג.

רש"י ד"ה ולא מיחו בה חכמים - דהוי כתוספת על דברי תורה, שפטרה נשים ממצות עשה שהזמן גרמא. (ועי' שאגת אריה סי' קה). בס' המכריע סי' עח כ' על ש' ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג "ואינן נראין לי דברים הללו שאם היתה הקפידה בעבור ברכה לבטלה אז היו כל ראיותיו נכוחות דבודאי ברכה לבטלה לא אסירא אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כדאמר מר ומן הסומין היתה ראייה גדולה לנשים אלא שהקפדה אינה אלא משום כל תוסף דרבי יהודה סבר בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות וכיון שהבורא פטרן מן הסמיכה אילו יסמכו קא עברן בבל תוסף וכו' ועד כאן לא שרי רבי יוסי אלא משום רשות אבל אי מתכוין לשם חובה מודה דאסור משום כל תוסף והלכך אם יברכו עליהן אקב"ו לא נמצא שעושות לשם חובה ולשם מצוה ואיכא תרתי לריעותא חדא דקא עברן בבל תוסף ועוד שמברכות ברכה לבטלה שאף מדרבנן לא נצטוו שאין כח לחכמים לבטל לאו דלא תוסף. ואין להביא ראייה מן הסומין דאע"ג דרבי יהודה פטר את הסומא מכל מצות האמורות בתורה מדרבנן מחייב משום דלא עבר בבל תוסף דהא לא מיפקד הוא בבל תוסף וכיון שאין כאן איסור כל תוסף מצו רבנן שפיר לחיובי' וכיון דחייב מדרבנן בודאי כי הוא מברך על כל המצות וכיוצא בסומא כמו קטן שהגוי' לחינוך דאע"ג דפטור מדאורייתא הוא חייב מדרבנן בכל המצות ומברך עליהם כגדול ויש כח בחכמי' לחייבו משום דלא יעבור בבל תוסף דהא לאו בר הכי הוא אבל נשים דאי מחייבי להו רבנן עברן בבל תוסף דהא מיפקדן בכל לאוין שבתורה כאנשים אין כח בהן לחייבן ולעקר' דברי תורה נמצא שאם ברכו על מ"ע שהז"ג שהן עוברי' בבל תוסף ומברכות ברכה לבטלה שלא צוה אותן לא הבורא ולא חכמים". (ואמנם בד' רש"י לקמן משמע דגם בקטן שייך הענין של כל תוסף, לולי "דבעו לחנוכינהו במצות").

ויש שם הגהה בגי', ז"ל "פליאה נשגבה לא אוכל לה דהיכי תיסק אדעתין דמאן דאמר סומא פטור מכל המצוה שיהא פטור אפילו מכל לאוין שבתורה כקטן ולא יענש בע"ז וג"ע וש"ד וחילול שבת ושאר כל העבירות מפני היותו סומא והוא איש ישראל בן דעת אין הדעת סובלתו דבר זה ולא עלה על לבו דההוא מ"ד כלל מעולי' זולתו לפוטרו מכל מצו' עשה אבל מצו' דשב ואל תעשה ודאי חייב וחייב ובל תוסף אזהרה דשב ואל תעשה הוא ואפילו מאן דאמר סומא פטור מכל המצות מודה ודאי דחייב בלאו דכל תוסף כבשא' כל לאוי' שבתורה". אבל לכאו' נראה דאין כוונת הרי"ד למימר דהוא פטור מכל תוסף כמו שפטור ממצ"ע, אלא דכיון דאינו מצווה בשום מצ"ע לא שייך אצלו ענין ההוספה, (משא"כ נשים דמצוות

צו, א

והשתא דתני אבוא דשמואל בר רב יצחק אלו הן ישנות וכו'. עי' דק"ס דהג"ה המחזורת היא רב שמואל בר רב יצחק. והנה התוס' לעיל כ' דס"ד דבלא קשירה נמי הוי דרך מלבוש, ויל"ע דא"כ למה מכניסין זוג זוג והא יכול להכניסן שניים שניים, דהא ודאי ליכא איסורא דבל תוסיף בתפילין שאינם קשורות. ואין לומר דבעי' כדרך לבישתו בחול, דהא כ' התוס' לעיל מינה "דלא מיתרצא מילתיה דר"מ דאמר זוג אין טפי לא אא"כ סבר שבת זמן תפילין הוא כדאסיקנא לעיל אם לא נאמר דלית ליה דרב שמואל בר רב יצחק דאמר מקום יש בראש להניח בו ב' תפילין". וצ"ל דס"ל השתא דאין מקום בראש להניח ב' תפילין, ואמנם קשירה להאי ס"ד ל"ב, אבל מקום תפילין בעי'. ואי גרסי' הכא רב שמואל בר רב יצחק נחא טפי, דהא איהו הוא דאמר מקום יש לב' תפילין. (ובדעת רב חסדא יל"ע, דהרי ר"מ מתיר בחדשות, וא"כ דמתיר בלא קשירה למה לא יכניס שניים שניים, ואולי ר"מ ס"ל דעניבה כשירה בתפילין). ועכ"פ עי' רי"ף ור"מ דקי"ל כהס"ד, ומה שהאריך בזה הגר"א בסי' שא סמ"ב.

אמר רב חסדא זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין. ולא הוזכר להלכה מהו דין עניבה בתפילין, וכ' בביאור"ל סי' לב "ויעשה קשר וכו' - עיין בפ"ת שהביא בשם בעל העיטור דמצוה שיהיה קשר ולא עניבה עי"ש. וחדשים מקרוב באו שעושיין קשר שיוכל להשמט אותו אנה ואנה כדי למעט טרחה אם ירצו להקטינו או להגדילו ולא שפיר עבדי דקשר כזה לא עדיף מעניבה כנ"ל פשוט", וכך הוא לש' בעל העיטור, שכי' "מצוה לקושרן יפה ולא לענבן", וצ"ע דכאן יש צד להכשיר וצד לפסול, ולא שמענו מצוה בקשר ולא עניבה.

תוד"ה אמר ר"ח. "דקסבר אפילו לר"י שריא עניבה דסתמא דעתיה להתיר ולעשות קשר גמור בחול". ומכאן הק' להאבנ"ז (עי' סי' קפג וסי' קפד) דס"ל דבעי' בתפילין קש"ק, דהכא הרי עתיד לפותחו מחר ול"ה ש"ק ואין מותר להכניס את התפילין כן. (ועי' מש"נ במקומו במס' שבת במלאכת קושר וברין קש"ק בתפילין ופלוג' ר"ת עם רבינו אליהו). ואולי י"ל דאע"ג דבעי' קשר מ"מ לענין דהוי תכשיט ולא מלבוש סגי גם בקשר שאינו של קיימא, וכמו דלהס"ד ל"ב קשר כלל. ואמנם בלא"ה יל"ע למה דעתו לעשות קשר גמור בחול, והא בעי להשיב אבידה בהאי תפילין, ואטו אין לו תפילין אחרות אלא אלו, ואם כן אולי הדבר תלוי בנידון האחרון (ונת' שם כנ"ל) האם כשצריך קשר לזמן אבל ינחו כן לעולם כי אין לו צורך לפותחו אי חשיב קש"ק או לאו. עוד יש להעיר בנידון הביאור"ל בר"ס שיז דלכא' סוגיין מרעית היא דל"ח קשר שאינו של קיימא מחמת עצם דעתו להתירו אא"כ יהיה באופן של עניבה וכד'. אבל עי' ברמב"ן במלחמות דבאמת הק' ד"אפשר דקשר להו בקשר שאינן חייבין עליו דקי"ל כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו, וצ"ע. (ועי' מש"נ שם בענין העושה קשר ע"ד להתירו). וכן בגמ' שלהי מכילתין אמרו "קשירה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן", ופירש"י שם "קשירה דאתי לידי חיוב חטאת - במדינה, גזירה שמא יקשור קשר של קיימא", (ודיבור זה אינו נמצא בדפוס"ר וכת"י, עי'), ומבו' להדיא דבאמת יכול לקשור קשר שאינו של קיימא אלא דאיכא גזירה שיבוא מזה לידי חיוב חטאת.

תוד"ה אביי. "ומכאן אר"ת דאין צריך בכל יום להתיר קשר תפילין ולחזור ולקשור בשעה שמניחן כמו שהיה אומר רבינו אליהו". הרעק"א בדו"ח בחולין ט, א הוכיח דר' רבינו אליהו הם למצווה ולא לעיכובא, דאל"ה איך שבת זמן תפילין והא אינו יכול לקשור, (וכ' שם תי' אחר דמשכח"ל אם נשאר מונח עליו מקשירתו בער"ש וליילה זמן תפילין הוא). ולכא' יש להוכיח כן עוד מדאמר' דאם שבת זמן תפילין עובר על כל תוסיף בלובש ב' זוגות, והרי הכא מבו' דאינו יכול לקשור בשבת עצמה בשום אופן, (דאפי' אי נימא דקושר ע"מ להתיר מיד יועיל מ"מ קשר של תפילין הוא דבר חשוב, או מטעם אחר כיו"ב), וא"כ אי נימא דהקשירה לרבינו אליהו היא לעיכובא איך יעבור על תוסיף במוצא תפילין ישנות.

אמנם לפי תוס' הרי האיסורים כאן הם חלוקים, דהנחת תפילין יש לאסור מצד דנשים אינן זריזות להיזהר בגוף נקי, (ובאו"ז הל' ר"ה סי' רסו כ' "אע"ג דאשה ערוה היא ושיער באשה ערוה"), ועלייה לרגל יש לאסור מצד דמיחזי כמביאה חולין בעזרה או מצד ראיית פנים שלא לצורך, (או מצד היתרא דפסי ביראות בשבת, עי' ס' הישר תש' סה). ותקיעה משום דהוי מלאכה דרבנן, וסמיכה משום דמיחזי כעבודה בקדשים. וצ"ל דהנידון אי סומכות רשות או לאו הוא בגדר הקיום שיש לאשה שהיא אינה מצווה ועושה, דמשום צד קיום אלים יש להתיר כל הנך איסורים דרבנן, משא"כ אם צד המצווה בזה הוא קליש דאין להתיר משום כן.

והנה הרמב"ן בשו"ת סי' פז כ' "וכי היכי דדחי ר' יוסי איסורא דרבנן מקמי נשים, ה"נ דחי ברכת סוכה ולולב דליכא אלא איסורא דרבנן ברכה לבטלה מקמי נשים ומברכי, וגם נוטלת לולב דליכא אלא איסור טילטולא דרבנן. אבל לרבי יהודה דאמר אין סומכות דלא דחינן איסורא דרבנן מקמי נשים, לא מברכי אסוכה ולא נטלי לולב וכו' ורבי יהודה ורבי יוסי עבדינן כר' יוסי, הילכך לא מיחו בנשים. ואמרינן נמי (שבת קמח, ב) הני נשי דיתבן אפומא דליחיא וקמיגנדר חצבייהו ומייתי להו ולא א"ל ולא מידי, אלמא באיסור דרבנן לא מחינן בהו דכר' יוסי קי"ל. והא דאמרינן מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין, לרבי יוסי בברכה לרבי יהודה בלא ברכה אליבא דמ"ד תפילין זמן גרמא, ולמ"ד לאו זמן גרמא לרבי יהודה נמי בברכה", ומשמע מדבריו דדינא דרבי יוסי דסומכות רשות הוא מישך שייך אם הא דאמר' התם הנח להם לישראל מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. (וצ"ע בלישנא דסומכות רשות לפרש דהכוונה היא רק דאין מוחין ומעכבין אותן, וגם ק' למה אשה מכניסה תפילין בשבת והרי אין לה מצוות תפילין אלא דאין מוחין בה כי מוטב וכו').

אמנם גם הוא כר"ת תלה הנידון האם נשים מברכות על מ"ע שהז"ג בהאי פלוג' אי סומכות רשות, וא"כ מבו' דגם האי דינא דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג זה רק בגדר מוטב יהיו שוגגין. (וז"ל הדרכ"מ סי' תקפט "וכל שכן בברכות אלו שהנשים בעצמן עדיף שלא לברך אלא שאין מוחין בידן שאין לאחר לברך בשבילן"). ובאמת אף בשי' ר"ת נראה לבאר דאין הנידון מצד שיעור קיום המצוה של נשים, האם שייך ע"ז ברכה (וכן מצד לישנא ד'וציונו' כמו שדנו הראש'), אלא מצד דאין למחות בהם על ברכה (שהיא קצת) לבטלה, דהרי כך לשונו של ר"ת בס' הישר תש' סד "והכי פירושא לר' יהודה דפליג דלית ליה למידחי דרבנן מקמי נשים, ברכת תפילין ברכת סוכה עולת ראייה לנשים אסור כמו באוקפי ידא בסמיכה, דבאנשים לאוקפי ידי בקדשים שלא בשעת סמיכה דברי הכל אסור מדרבנן. ולר' יוסי דדחי דרבנן מקמי נשים כולהו שרו", והא דדחי רבי יוסי מקמי נשים זהו כדאמר' בחגיגה טז, ב "כדי לעשות נחת רוח לנשים". וז"ל הראב"ה בסי' תקצז "וכיון דקצת מצוה היא מברכין על לולב ושופר וסוכה ומגילה, דמברך ברכה שאינה צריכה דהוי משום לא תשא את שם וגו' לא הוי אלא אסמכתא בעלמא ומברכין".

ומאידך מצינו בראב"ד דפי' הענין דסומכות רשות דרבי יוסי מאלים את קיום המצווה דידהו אע"ג דאינן מצוות, דבתו"כ ריש פרשת ויקרא כתב דאיכא מ"ד דאפילו סמיכה גמורה מותרת בנשים "שכן נתנה בתורה לאנשים חובה ולנשים רשות והנשים דומיא דאנשים לכל מצות עשה שהזמן גרמא אע"פ שיש בה איסור תורה כגון ציצית של תכלת לנשים", ובאמת ענין זה להתיר סמיכה גמורה וכו' או לדחות לאו דכלאים ודאי יכול להיות רק אי נימא דכל החילוק בין אנשים לנשים הוא ב'חובה', אבל הקיום שווה אצל כולם. ואף הרשב"א ברה"ל ג, א כ' "וכן הסכימו שמותר לנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא ואע"פ שאינה להם אלא רשות דמ"מ במצוה קא עסקי וחייבא הוא דלא חייבינהו רחמנא למעבד כאנשים אלא דאי בעו עבדי וצונו קרינן בהו". (אלא דאולי הרשב"א שם מכוין רק לענין לישנא ד'וציונו', אבל כלפי עצם הברכה הרי כ' שם בהמשך "וא"ת כיון שהוא פטור היכי מברך דהא ברכה שאינה צריכה היא ואמרינן בברכות דאיכא משום לא תשא, י"ל דהיא מדרבנן היא ובכי הא לא אמור", ודו"ק).

דגם בדבר המותר משום פיקו"נ בעי שינוי ולא לעבור על דאו', וכן יל"ע למה הריטב"א הק' רק אליבא דת"ק. ולש' הירו' הוא יר' אליעזר ור' אבדימי תרוייהו בשם ר' מנא חד אמר בתינוק של סכנה מותיב ליה חברייא אם בתינוק של סכנה יביאו ביד א"ל ביכול להביאו דרך היתר", וצ"ע.

גם יל"ע דאמנם מותר להעבירו מיד ליד, אבל עדיין איך יכניסו אותו לבית היתר, ואולי באמת לזה אין עיצה ומ"מ ממעטי' מאי דאפשר, או דלא נצרך להכניסו לבית אלא רק למקום שאין האויר שולט בו כ"כ, ויכול להיות רה"ר וכגון שיש בו רק ב' מחיצות. אבל בפס' הרי"ד כ' במתני' "נותנן לחבירו וחבירו לחבירו, דכל חד וחד לא ממטי ליה ד' אמות. עד שמגיע לחצר החיצונה, שבעיר שיהא מקום המשתמר ויכניסם בתוך החצר על ידי סטיו שהוא מקום פטור", וכ"כ הרי"ד בתוס' כאן. והגר"ז בסי' שא כ' "נותן כולן לחבירו שאצלו בתוך ד' אמות וחבירו לחבירו שאצלו עד שיגיעו לחצר החיצונה של עיר שהוא מקום המשתמר הראשון וכשיגיע לפני החצר ההוא יושיט אותן לחבירו העומד בחצר וחבירו יטלן מידו בשעה שהוא הולך שנמצא הוא עושה עקירה מרה"ר וחבירו עושה הנחה ברה"י או יכניסו אותן זוג זוג דרך לבישה אם יש שהות ביום להכניס כולן אבל לא יזרקם לחצר כלאחר יד", וצ"ע גאו"י.

עוד יל"ע מהו דין שביטת תחומין להאי תינוק שנולד בשבת, הנהה הרמב"ן לעיל מג, א כ' "ובירושלמי פירשו טעמא דר"י בן נורי מאחר שאילו היה ער היה קונה לו שביטה ישן ולא קנה לו שביטה יש לו אלפים אמה לכל רוח, ואמר רב נחמן בר יצחק מקשי גוי שטבל לאחר שיאיר המזרח מאחר שאילו היה גר היה קונה לו שביטה מה אמר בה ר' יוחנן בן נורי, וזה ענין נוטה למה שפירשונו אנחנו שכל אדם שהוא ישראל זוכה באלפים אמה שלו אבל הגר שאין לו זכייה אינו זוכה בהן באמצע שבת", וא"כ הנולד בשבת ייאסר להזיזו מד"א א"כ נולד בתוך היקף מחיצות. ואולי שאני עובר שנולד מגוי שנתגייר, וקנה שביטה בעודו עובר כרגלי אימו. (ועי' במרחשת דר"ל דקטן דאין בו דעת אין לו דין קנין שביטה כלל).

במען מחבית לחבית ורבי יהודה לטעמיה דאמר מים אין בהם ממש וכו'. כבר הובא במקו"א דהירו' ס"ל כן אליבא דאמת בשי' ר"י, וס"ל דגם לענין איסור כלים ששבתו בבית ובחצר וכו' אין איסור במים כיון דאין בהם ממש, וכך אי' שם לעיל בפ"ח "אר" יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן וכו' מיחלף שיטת ר' יהודה. תמן אמר ר' יודן פוטר במים שאין בה ממש וכא אמר הכין אמר רב הונא והוא שתהא מחיצה בולטת לתוך חלל של בור". אמנם הריטב"א כ' "וק"ל לוי סבא היכי הוה טעי בהא, וי"ל דאיהו סבר וכו' ודאי טעמא משום דמים שבכד אין בהם ממש לקנות שביטה, ואי משום דקתני שאין בטלין בקדרה היינו משום דסתם מים שאדם נותן בתבשיל חשובין יותר ויש בהן ממש", ודבריו צ"ע דהרי שאלה מחבירתה מים באמצע יו"ט, וא"כ בכניסת היום לא קנו שביטה אצל הבעלים מדל"ח, וכעת דנעשו רוטב אם יקנו שביטה למה לא יהיה זה כרגלי השואל, (ומלשונו משמע כאילו מעיקרא זה מין אחר של מים), וצ"ע.

ובהמב' בסוג' דשייך היתר של טפילות גם כלפי תחומי כלים, הנה יש בזה ב' פ'י' במה נחלקו רבנן, האם ס"ל דיש לאסור מדרבנן גם בטפילות, או דס"ל דחבית אינה טפילה למים, אבל גם מי דפי' דרבנן פליגי על היתר הטפילות מב' בלש' דזהו האיסור דאיכא גם בהוצאת שבת דהטפילות היא היתר רק מדאו', וא"כ קמה גם ניצבה קו' האחרו' (ונת' במקו"א) מההיא דביצה דיש איסור תחומי כלים ביציאתו לבוש בחלוק. ואמנם בהא דהתירו הכא בשיירא, ועכצ"ל או דר' יהודה ס"ל תחומין דרבנן, (ובתורא"ש לעיל לז, א כ' דמספקא ליה לתלמודא אי ר' יהודה סבירא ליה כר' מאיר בר זוויה דתחומין דאורייתא או לא"), או דעכ"פ תחומי כלים דרבנן, (או כד' הרמב"ן דתחומין דאו' זה רק בעבר כל השיעור באיסור), הנה לש' רש"י הוא "בשיירא שחנתה בבקעה שאנוסין הן שאין להם מים, שרי להו רבנן דתיבטיל", ואולי זה כוונתו כיון דר"י ס"ל בפשטות דתחומין דאו', ורש"י לעיל עט, ב ס"ל בפשטות דה"ה תחומי כלים,

תוד"ה קשר של תפילין. "ואין נראה לר"י דאין הל"מ אלא השי"ן בלבד", וזה חידוש דמדאו' לא נכתב כאן אלא שי"ן ואין לזה המשך של דל"ת ויו"ד, ויש בזה ענין של כתיבת שם, אמנם עי' בחי' הגרי"ז דהוכיח דמ"מ הקשר צריך להיות גם באופן של דל"ת ויו"ד אבל לא בתורת 'אות', וכמב' ברשב"א בשבת כח, ב דצורת קשר בעלמא הן ולא כתב. וע"ע בא"ר סי' לב דמשמע שם דאפי' בלי קשר כלל יצא יד"ח, ולא יברך שוב, וצ"ע.

אמר רב חסדא אמר רב הלוקה תפילין ממי שאינו מומחה וכו'. יל"ע דא"כ למה המוצא תפילין בשבת מכניסין וכו' והא לא ברקן ומנ"ל דהם מן המומחה, ובשלימא גבי תכלת כ' התוס' לעיל "דכשמצאן שזורין ומופסקין שאנו יודעים שלצורך ציצית נפסקו יש לתלות דמן המומחה נפלו דכשאנו מומחה אינו רגיל להתעסק בדבר שיודע שלא יקנו ממנו ואפי' לעצמו אינו רגיל לעשות כיון שיודע בעצמו שאינו בקי בהלכות צביעה", אבל הכא הרי מב' דבעי' בדיקה. וצ"ל דזהו רק דין לכתחי' ולא לעיכובא. ועכ"פ א"ש הא דנקטי' הכא האי מימרא דרב חסדא, אף דלכאו' ל"ש להכא, דאתא לאוריי דאעפ"כ המוצא תפילין מכניסין וכו'.

ומב' בד' רב חסדא דבעי' בדיקה על של ראש ועל של יד ול"מ להתחזק בא' מהם, והנה בעיקר הבדיקה על איזה ענין ניתקנה, הנה בשו"ע כ' "אין נקחין אלא מן המומחה שבקי בחסירות ויתרות", וצ"ע למה יהיה בזה חילוק בין של יד ושל ראש, ורש"י במנחות פי' דמומחה היינו בעיבוד לשמן, וכבר תמהו עליו איך שייך בדיקה בזה. ועכ"פ צ"ע דאם בעי בדיקה בש"י וש"ר ול"מ מזה לזה למה ל"ב חזקה בכלל חד מינייהו. דהנה בשטמ"ק בב"ק לז, א כ' בשם הרא"ה "אם שני שוורים וחמור או שני חמורים ושור נעשה מועד לשוורים ולחמורים", אבל הרעק"א בגי' יו"ד סי' קפט סכ"ג כ' "וא"כ ממילא גם באכלה ב' פעמים שום וראתה ואכלה בצל וראתה דלא הוקבע כלל", וצ"ע לד' הרעק"א מסוגיין. ועי' ישורון במכתבים מה'אבי עזרי' שכ' בזה "שבנגיחות של שור על כל נגיחה ונגיחה צריך כח מיוחד ע"כ צריכים לזה ג"פ שלשה כחות שמראה שהוא כבר נגחן, וכן לענין הוסתות יש לכל ווסת סיבה ועי' צריך ג"פ, אבל בתפילין אין סיבה לחלק בין פרשיות היד לפרשיות הראש ורק יש הרגל שע"י שלשה הוא הרגיל עצמו לכתוב פרשה זו, וע"כ אם כבר כתב ב"פ פרשה א' ופעם שלישיית פרשה אחרת נתבטלה שלא יהיה ההרגל הראשון וזה מספיק", וצ"ע.

תוד"ה מצאן צבתים. "דבישנות דווקא דחזי להכניס זוג זוג עשו תקנה אפילו כשהן מרובין ואין כלות קודם שקיעת החמה". נראה הביאור דלעולם לא אטרחוהו לעמוד שם כל היום, אלא להכניס את התפילין שהוא מוצא, אלא דבפועל אם הוא מוצא כמה וכמה תפילין אז ע"כ החיוב להכניס כ"א מהם יגרום לו לטרוח בזה עד סוף היום, ובכה"ג כבר גם כשאנו יכול להכניס הוא מחוייב עכ"פ להחשיך עליהם, אבל בחדשות הדר דינא דלא תיקנו להחשיך. ועי' ברשב"א וריטב"א דתי' באופ"א דכיון דלא נגמרה מלאכתן לא החמירו כ"כ, וצ"ע אם באמת יש בזה פחות קדושה, ועי' בריטב"א דהוסיף "דהא אפילו במקושרות צריכין הם בדיקה כל זמן שאינו יודע בהם שהם מן המומחה אלא שלענין הצלה לא חששו כל כך ואמרו להציל על הספק אבל כשאנו מקושרות חששו", אבל גם לפ"ד אם יהיה מותר לקשור בשבת אז יהיה מחוייב לקשור ולהכניס כמב' בסוג', ודו"ק.

צ"ב

דבי מנשה תנא בשילדתו אמו בשדה ומאי אפילו הן מאה דאע"ג דקשיא ליה ידא אפילו הכי הא עדיפא. כ' הר"י מלוניל "והא דבנו נמי מצוה היא שצריך הוא להרחיצו ולסוכו ביום הולדו ואליבא דת"ק שרי בפחות פחות מד' אמות כיון דקשי ליה ידא ועוד דאושא מילתא דשבת ויש חלול השם בדבר בעיני עמי הארץ השומעים שסוכרים דאיכא חילול שבת", אבל הריטב"א כ' "ופרקין כגון שילדתו אמו בשדה. פי' וצריכין להביאו לעיר ולא משום שאי אפשר לעשות לו בשדה דברים האמורים בפרשת תוכחה, דהא קי"ל שמחללין עליהם את השבת והיכי פליג ת"ק בהא, אלא כגון שאויר השדה קשה לו וצריכין להביאו לעיר", וצ"ע האם ללמוד מד' הר"י

לרה"י יש מקום להסתפק בכה"ג אם יש לאסור, ועיין בפמ"ג (סי' שנו) דמסתפק בכה"ג, ועכ"פ בכרמלית אין מקום לאסור, מכל הלין טעמי נלע"ד דמותר בלי פקפוק".

צח, א

נגזר דילמא מעייל מרה"ר לרה"י. צ"ע מהיכ"ת לגזור שיכניס את הספר למקום שלא עמד בו מתחילה, ואטו אסור להרים חפץ בכרמלית הסמוכה לרה"י שמא יכניסה לרה"י. ועו"ק מש"כ רש"י ד"באסקופה ארוכה - שיש לה משך גדול ברחבה מרה"ר עד תוך הבית, דאי נמי נפיל כוליה מידו לא אתי לידי חיוב חטאת, דאדחכי נזכר ועומד לפוש על האסקופה, והדר מעייל ליה, ומשמע דאם יהיה נזכר ועומד באסקופה אז כבר יהיה מותר לו להמשיך אח"כ לרה"י, וק' דהא מכניס מכרמלית לרה"י.

תוד"ה אלא אמר אביי. עי' פלוג' הראש' המובאת בב"י ושו"ע סי' שנב ובנו"כ שם האם אגד בכרמלית מותר בכל גוויני או רק בכתבי הקודש. אמנם נראה דאין הכוונה דלעולם יהיה מותר להוציא מרה"י לכרמלית אם יניח באגד באמצע, כיון דאם עושה את זה אדם אחד אז ודאי זה מצטרף לאיסור, דאיתעבידא מלאכה (דרכבן) על ידו. (ואל"ה במה נתקשו באישתפוך חמימיה וכד' והרי יכולים להוציא בהיתר גמור באופן זה. אבל אכתי תיקשי דאפשר לעשות כן ע"י ב' בני"א, ותליא אולי בנידון האחרון האם יש איסור החלפה בב' בני"א, ועי' סמ"ק. וצ"ע). ועי' מ"מ פ"ב מהל' שבת הי"א. וכמו כן נראה בהא דכ' הריטב"א בסוג' דאין איסור באגוד באופן שיאחזו ראשו למעלה בענין שלא יפול למטה כלל, דמ"מ בחפץ אגוד ורוצה להכניסו לא אמרי' דיחברו ברשות אחת ואז כבר יהיה מותר להכניסו אליה. ודו"ק.

וכי תימא כיון דמפסקת כרמלית לית לן בה והאמר רבא המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב. עי' פירש"י ותוס'. אמנם מצינו אליבא דאמת דאיכא קולא במעביר דרך עליו, דהרי ש' הרמ"א דהחלפה ברשויות דרכבן מותרת גם בלי הנחה, ולכאור' זהו משום הקולא של 'דרך עליו'. וכן מצינו בד' הרשב"א בשבת ה, א שכ' (בשי' הראב"ד דאסור מדרבנן לטלטל פחות מד"א) "וההיא דעומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר שבמס' עירובין, פירשה שם הראב"ד ז"ל במטלטל למעלה מעשרה דאיכא תרתי לפטורא דהוא פחות מארבע אמות ומטלטלו למעלה מעשרה דאיכא תרתי לפטורא פטור, ואפילו הכי חוץ לארבע אמות חייב כדרבא דאמר המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע דרך עליו חייב". ויש מקום ליישב עפ"ד הראב"ד את קו' התוס' על רש"י כאן, דהק' "לקמן גבי עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות וקאמר בגמרא הא הוציא חייב חטאת לימא מסייע לרבא דאמר המעביר חפץ כו' ופי' שם הקונטרס דמתני' נמי מיירי בעומד על הגג שלמעלה מי' דהוי כעין ההיא דרבא דאיירי במעביר דרך עליו וקשה לפירוש דגג מאן דזכר שמיה דרה"י קתני במתני' ולא גג", דלפי הראב"ד י"ל דע"כ מיירי במעביר דרך עליו דאל"ה אין מותר בפחות מד"א. (אבל הראב"ד גופיה בהשג' פי' דינא דדרך עליו כהר"ח ולא כרש"י). אכן רש"י במתני' שם לא ס"ל כן, דכ' "עומד אדם ברה"י - בבית או על הגג".

הא מני בן עזאי היא דאמר מהלך כעומד דמי. ולתי' זה יוצא דאיכא סתם משנה כבן עזאי, ואולי זה מקור להרי"ף דפסק כבן עזאי, אבל הגר"א בס"י שנב כ' "והרשב"א פ' כבן עזאי כיון דבדרבנן הוא ובזה מתורץ מה שהקשו דר"י קא' ומודה בן עזאי בזורק הוא דלא כהלכתא וכל פרקין מילתא דרבנן ולהכי תני לה במס' עירובין והמ"מ לא כ' על דברי הרמב"ם דרמב"ם לא פ' כבן עזאי כי גם בעירובין אינו פוסק כחיד נגד רבי' ועי' סי' שצ"ח ס"ה ולכן לא הזכיר כלל אסקופה". אבל משמע דדוקא את בן עזאי אפשר להקל בדרבנן, ולא את ש' ר"ע דקלוטה כמי שהונחה. (ואולי לכן הרמ"א התיר החלפה ברשויות דרבנן גם בלי הנחה, וצ"ע).

ובריטב"א כ' "הא מני בן עזאי כו'. פי' ולדידיה כל שכן דלית ליה ההיא דרבא שהוא עומד במקום", אבל המהרש"א כ' "דמעיקרא דפריך דלמא מעייל מרה"י לרה"י היינו שעומד במקום אחד ואינו זז ממקומו ומעביר מכאן לכאן דרך גופו כו' לא מתרצא בהא דקאמר

(וגם מב' שם דלא ס"ל כהרמב"ן הנ"ל), ולפיכך הוצרך לומר דההיתר מדאו' הוא ע"י הביטול והטפילות. אמנם אכתי ק' דבר' אביי אין לומר כן, ועי' רש"י.

משהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב. מב' דגם כשהחפץ אגוד ברשות הקודמת מ"מ יש איסור הוצאה מדרבנן. וצ"ע במי שדלת ביתו נפתחת אל תוך רה"ר או כרמלית, דאמנם היא אגודה אצל הבית, אבל סו"ס יש כאן הוצאה האסורה מרה"י לרה"ר. וצ"ע. (ואם הדלת אינה נחה על הארץ אז יש בזה גם את הקולא של 'לא נח', ובאבהעו"ז בס"י שנב דקדק מד' רש"י לקמן צח, א דבזה מותר לגמרי, ועי' מג"א שם דהתיר רק בתלת קולות, אגד ולא נח בכרמלית. אכן הר"י מלוניל שם פי' "והא לא נח. וכיון דלא נח ליכא אלא איסורא דרבנן וכשם שהתרנו באסקופה להחזירו אצלו כמו כן נתיר כשהוא בראש הגג". וגם בדעת רש"י כפה"נ דההיתר של לא נח זה רק בצירוף האגד, אבל עכ"פ א"ש ההערה על הדלת הנ"ל).

ואולי י"ל דמכיון דמב' בגמ' דעיקר האיסור בזה הוא ד"גזרינן דילמא נפיל ואתי לאתויי", וכן מב' ברש"י במתני' דזהו כל האיסור, מדכ' "משום שבות - כגון זו שלא נפל מידו, שהרי אחז בראשו אחד, ואין כאן אלא משום גזירה דילמא נפיל כוליה מידיה ואתי לאתויי", א"כ בדלת הקבועה ואגודה בחיבור גמור ליכא חששא. (וצ"ע בלש' רש"י לקמן צח, ב שכ' "גזר למטה משלשה משום דילמא זמנין דאין אגודו בידו". ועכ"פ אולי י"ל דבעלמא איסור אגוד הוא מצ"ע דהוי כהוצאה מדרבנן, אבל הכא הרי מלבד דהחפץ אגוד בין ב' הרשויות גם הוא תפוס בידו בצד אחד, וקיל טפי, ובזה האיסור הוא רק מצד דילמא נפיל וכו'). ולכאור' כך מב' בריטב"א שכ' "התם אפשר הכא לא אפשר. פירש רש"י ז"ל שאין לנו בגד גדול כ"כ לפרוש עליו, פירוש לפירושו שאלו היה לו בגד גדול כ"כ היה פורשו עליו ושיאחזו ראשו למעלה בענין שלא יפול למטה כלל, דאי לא הא ודאי אסור הוא לפורשו שם דלמא נפיל ואתי לאתויי וכמו שאסור לגוללו", ודו"ק.

ודן בזה בשו"ת בית שלמה סי' מ, ז"ל "ע"ד שאלתו נדון הברזלים הקבועים בדלתות של חלונות ובליל ש"ק סוגרים אותם דרך נקב לתוך הבית, ואין רשאים לסוגרם ולהכניסם תוך הבית במקום שאין שם היתר צוה"פ. הנה זה ודאי שאין זה הכנסה שאסורה מה"ת כי אגודו נשאר ברשות שהם קבועים, ומשנה שלימה שנינו קופה שהיא מליאה פירות ונתנה על האסקופה החיצונה כו' פטור עד שיוציא כל הקופה, רק שאעפ"כ פטור אבל אסור, וכיון שכן יש כמה צדדים להקל, דהא ד' התוס' (צח, א) דבאגודו בידו, אפילו איסור שבות ליכא בכרמלית, וכן הוא דעת הריטב"א הובא בב"י וט"ז ומג"א (סי' שנב), ולזה הסכימו הגאון אבהעו"ז והנתיב חיים (שם), וחלקו על הרמ"א והמג"א. וא"כ בנידון דידן שהאגד הוא בכרמלית, דהרי רוה"פ ס"ל דאין לנו בזה"ז רה"ר וכל רה"ר דידן כרמלית הוא. על כן הסומך במלתא דתרי דרבנן, על הפוס' הנ"ל, לא הפסיד. ואף לדברי קצת פוס' שאף בזה"ז שייך רה"ר, מ"מ ידוע שהנחת החלונות הנ"ל הוא תחת גג הבולט, ואף שאין על המקום שתחת גג הבולט דין רה"י כמב' בסו"ס שמו, מ"מ ודאי דאין לו דין רה"ר, דהא כיון שמקורה אין לו דין רה"ר וכו'. אמנם אף לדברי רמ"א והמג"א שמחמירין, מ"מ בתלתא לקולא בכרמלית ואגודו בידו בלא הנחה, מודים להקל כמב' במג"א (סי' שנב), וכאן אף שהיה הנחה מ"מ לא היה עקיה"נ מעל גבי מקום ד', דהא הדלת היא תלויה על צירי ברזל ואין להם דע"ד וכו'. ועוד יש לי צד היתר בזה, משום דנלע"ד דהא דקאמרי בש"ס האי אסקופה ה"ד אילימא אסקופה רה"י וקמה רה"ר ולא גזרינן דלמא נפל ואתי לאתויי, ולא קאמר בפשיטות דגזרי' אגודו בידו אטו אין אגודו בידו, וש"מ דזה לא גזרי', אלא שגזרי' בהא מלתא גופא דלמא נפל ואתי לאתויי. וכן משמע ד' מג"א (סי' שנב) דאין בזה איסור שבות כמו בנח בכרמלית, דבנח בכרמלית אסור בכתבי הקודש ובאגודו ברה"ר מותר, והיינו משום דבאגודו בידו אין בו משום איסור שבות רק משום גזירה בהך מעשה גופא. ע"כ אומר אני שבנידון דידן בהנך דלתות שקובעין על גבי צירים שמבחוץ, שאין מקום לגזור בזה שיכנסו הכל לרה"י כמובן. ע"כ אין בזה מקום לגזור, ואף מרה"ר

דהוק' להם דאמנם זרק בתוך ג"ט אבל בידו זה היה למעלה מג"ט, ולזה כ' דבמעביר לא איכפ"ל, (כי סופו לנוח).

בד' הרשב"א והריטב"א בסוגיין, גבי איסור רשויות בין הזיון מצד דרה"י עולה לרקיע או מצד השתמשות בני דה"ר, ע"י מש"נ לעיל בפ' כיצד משתתפין. ובמש"כ הרשב"א לחלק בין אם הזיו יש בו רוחב ד"ט או אם יש בו פחות מכאן, לענין אם הזיו התחתון עולה לרקיע ואוסר, לכאור' ביאור הדבר הוא כמש"כ בעבוה"ק דב' מיני 'חורים' הן, ז"ל שם "דף רחב ארבעה היוצא מכותל של דה"י, בזמן שגבוה עשרה הרי הוא כחורי דה"י אע"פ שיש תחתיו בקיעת גדיים. יראה לי שאין בקיעת הגדיים מעכבת בחורין אלא ברשות עצמה שלא לעשות דה"י, ובוזה יפה כח החורין מכח הרשות. והדין נתן שהחורין נגדרין אחר הרשות ואינן עיקר הרשות, אבל לעשות עיקר דה"י אינה עד שתהא רשות שלמה שלא תהא בקיעת גדיים עוברת תחתיה. לפיכך דף היוצא מכותל שאינו מוקף לרה"י ואין ברחבו ארבעה אע"פ שיש ברוחב הזיו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה אין זה דה"י, והרי זה כנועץ קנה ברה"ר ונתן טרסקל על ראשו שאינו נדון משום דה"י אלא כאויר ומקום פטור. דף היוצא מכותל דה"י ואין ברחבו ארבעה כל שסמוך לראש הכותל או לחלון שבכותל תוך שלושה, אם אינו בולט חוץ לכותל שלושה הרי זה נדון משום חורי דה"י". אמנם שי' הר"מ היא דאמרי' דה"י עולה עד לרקיע אפי' כשהזיו העליון יש בו ד"ט, (ז"ל בפס"ו "אבל אם היו יוצאים בכותל שני זיוין זה למטה מזה אע"פ ששניהם למעלה מעשרה, אם יש בזיו העליון שלפני החלון רוחב ארבעה על ארבעה אסור להשתמש עליו, מפני שהוא רשות בפני עצמו והזיו שתחתיו רשות אחרת, ואסרו זה על זה, שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת"), ולפ"ז יל"ע במרפסת שאין לה מחיצות דיהיה נאסר להשתמש בה מצד איסור רשויות.

רש"י ד"ה אי דלית ביה. ואע"ג דאוקמינן בכלים הנשברים, הני מילי בדאית ביה ארבעה, דלא שכיחי למיפל כולי האי, אבל הכא דרובא נפלי, מחזי כמאן דשדי להדיא לרה"ר. ויל"ע דמ"מ מכיון דאיירי בכלים הנשברים הרי גם אם יזרקם להדיא לא יעבור על איסור הוצאה דאו', דהא אין בשברים שיעור. וצ"ל דגם בשברים יש שיעור (חרס כדי ליתן בפצים וכיו"ב). אלא דא"כ תיקשי למה לא ינחשו דיבוא להכניסם לביתו. ואולי מכיון דהוה מוקצה, או דעכ"פ לעולם לא גזרי' אלא שיכניס את החפץ שהשתמש בו, והשברים הרי תשמיש אחר להם.

ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות. לכאור' זה אזיל רק על הרישא דעומד ברה"י ומטלטל ברה"ר, אבל כשעומד ברה"ר מה איסור יש כשמטלטל ברה"י טפי מד"א, וע"י רי"ף ור"ח דהפכו הגי' במתני' וניחא טפי. (וע"י חו"ב). ולכאור' הירו' כבר עמד בזה, דאי' שם "לא סוף דבר עומד ברה"י ומטלטל ברה"ר ברה"ר ומטלטל ברה"י ובלבד שלא יוציא חוץ לד"א. אמר רב מתני' אמרה כן לא יעמוד אדם ברה"י ויפתח ברה"ר ברה"ר ויפתח ברה"י אא"כ (הכניס) ועשה לו מחיצה גבוהה י"ט דברי רבי מאיר", וע"י במפ".

ובהא דאסרי' להשתין ולרוק, הנה בגמ' דנו מצד עקירה והנחה במקום ד', אבל יל"ד עוד דלכאור' העומד ברה"ר ויורק הרי זה מעל י"ט, ובפרט לפי הצד בגמ' ד'ביתר יציאה אזלינן', (וכמב' בתוס') לעיל כ', א דהספק הזה שייך גם ברוק, וצ"ע. (ודומה לזה הביא התור"י מהירו' על המשנה הבאה, ז"ל "לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר כו' פ"י שמא יביא הכלי אצלו והו"ל מוציא ומכניס מרה"י לרה"ר ומרה"ר לרה"י ובירושלמי גרס' נוחה ברה"י וישתה ברה"ר ברה"ר וישתה ברה"י ואין פיו למעלה מעשרה שני"י היא שהן מתגלגלין ויורדין").

עוד יל"ע בהא דאמרו השתין ורק חייב מיתה, והא ליכא שיעור. ועמד בזה המאירי וכ' "וכן ברוק אתה צריך לומר שאע"פ שכל המשקין ברביעית מחשבתו מחשבם ועושה אותם כרביעית", ובתור"י כ' "יש לומר שמחשבתו משויא לי' לרוק דבר חשוב להתחייב עליו מפני שהיא צריך להוציאו מפני שמצער, וצ"ע. וע"ע ברי"ף דתלה דין זה בפלוג' דמלאכה שאצל"ג, ולכאור' זה באמת מקור לשי' הר"מ דפסק כר"י דמחייב אמלאכה שאצל"ג.

הא מני בן עזאי דלא איירי אלא דרך הלוכו וקאי הך שינויא דסתם כתבי הקדש עיוני כו' וניחא לשיטת ר"י דלא קאמר אלא הא מני בן עזאי", וע"י באבנ"ז סי' רמ דהאר"ך לבאר פלוג' זו בדין מהלך כעומד.

כותבי ספרים תפלין ומזוזות לא התירו להן להפך יריעה על פניה אלא פורס עליה את הבגד. ע"י בנו"כ ביו"ד סי' רעז שכ' דמכאן יש ללמוד שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה, דלאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים. אבל אם המקור הוא מכאן אז עיקר הטעם הוא שלא יעלה אבק על האותיות, וזהו שיעור הזמן שייאסר להניח הספר פתוח.

תודה והא לא נת. ואע"ג דאם הוציא ידו מליאה פירות לחוץ אמר בריש מסכת שבת דאסור להחזירה לא דמי להכא דהתם גזרינן גופו ברה"י וידו ברה"ר אטו גופו וידו ברה"ר דאז איכא איסורא דאורייתא אי הדר מעייל לה דהרי נח אבל הכא אפי' הוה כוליה ספר התם אכתי לא נח. ויל"ע דהרי טעם הדין דאסור להחזירה מב' בגמ' שם או מפני דידו ככרמלית או דקנסי' ליה שהוציא ידו, וזה ל"ש הכא כלל. ואדרבה הרי מב' שם דלולי שהיתה היד ככרמלית לא היה איסור, וע"כ הטעם כיון דידו לא נייחא וגם דהוי אגוד אצלו, וכמו דמתירי' הכא. ואולי י"ל דמה שנצרך הענין של כרמלית ביד כדי לאסור, כי בלא"ה היד תהיה כמקור"פ כיון דהיא פשוטה לרשות אחרת. והקו' הא' דהתם אסרי' כי היד היא כרמלית, י"ל דעדיין אפשר ללמוד מזה איסור בעקירה ממקום שאינו נח בו, כי הרי לא מכניס החפצים מן היד אלא מכניס היד עם החפצים, (ולא ס"ל להתוס' דעקירת הרשות כעקירת חפץ), ומצד מה דהיד אגודה אצלו, י"ל דאכתי זה דומה להכא דהספר עצמו אגוד בין ב' הרשויות. ועצ"ע.

צח, ב

תודה נימא כתנאי. י"ש לחלק דהכא שבא החפץ מלמעלה מג' למטה לתוך ג' הוא דבעי רבא הנחה על גבי משהו אבל התם איירי שהיה החפץ תוך ג' משיצא מתחת ידו להכי חשיב כמונח דהא מודה רבא דהמעביר בתוך שלשה דכמונח בקרקע דמי כדמוכח בפרק המוציא יין". (וע"י אבנ"ז סי' רמ סקכ"ג מש"כ בביאור החילוק, ועצ"ע מה השייכות אל קרקע רשות אחת מועילה כלפי הרשות הב'). ובחזו"א סי' סב סק"ו הק' ע"ז "ודברי תו' שם צ"ע דלמדו ממעביר ולכאורה במעביר אפי' העביר למעלה ואח"כ השפיל ומשום דכל מעביר חשיב כמונח קצת וכדפרש"י פ, א, אבל חילוקם בין כל הזריקה למטה לזרק למעלה אין מובן סברתם ז"ל בחילוק זה ומה ענינו למעביר וצ"ע".

ובסקכ"ג שם כ' "ובתוס' עירובין צח, ב פירשו בחד תירוצא דהא דבעינן הנחה ע"ג משהו היינו דוקא בבא החפץ מלמעלה לתוך ג' אבל זרק מרה"י לרה"ר והחפץ בתחלת הזריקה למטה מג' א"צ הנחה ע"ג משהו ופי' בזה הא דאמר פ, א כאן בזורק כאן במעביר, וצ"ע דא"כ אין חילוק בין זורק ומעביר דאם תחלת החפץ למטה מג' גם בזורק חייב ואם תחלת החפץ למעלה גם במעביר פטור, וכן הא דאמר ק, א והוא שנח פירשו דוקא כשהיה תחלת החפץ מלמעלה ותנאי זה לא הוזכר בגמ' ועיקר הטעם לחלק בהכי לא פירשו לן וצ"ע, ונראה טעמם דכל תוך ג' שם מעביר עלה ובמלאכת מעביר א"צ הנחה ע"ג משהו והכי קים להו לחז"ל", וצ"ב. (ונתכוין בזה למש"כ בפ"י קדמון על הר"מ פ"ח מהל' שבת, ז"ל "וא"ת והלא הזורק תולדת המוציא והיאך ישתנה דין זה מדין זה בהנחה, י"ל שזו קבלה היתה בידם כדאי' בפ' המוציא יין כאן בזורק כאן במעביר", ולפ"ז צ"ל דמושיט דמי למעביר. אבל באמת לשי' הר"מ שם הוא "שהמעביר כמי שהניח על גבי משהו", וזה נראה כעין שפי' רש"י שם פ, א ד"מעביר לא צריך הנחה דהא מנחה בידו, דידו סמוכה לקרקע", ולא שיש ב' מיני מלאכת הוצאה). ועכ"פ לפ"ד החזו"א ניחא יותר הא דאמרי' בשבת פ, א דהעביר תוך ג' לגרוגרת דלכאור' עד שהגיע לגרוגרת הרי זה היה מעל ג"ט, אלא דעכ"פ במעביר לא איכפ"ל, וכנ"ל. ואולי יש לבאר ד' התוס' במש"כ דהא מודה רבא וכי', דאין כוונתם לומר דהחילוק בין מעביר לזורק דמי להכא, אלא

בשורת קמא סי' כח, ועכ"פ המשנ"ב הרי גם דן על זה עוקר וזה מניח בכרמלית, וה"ה הכא ברוק שנתלש.

ובשי' הר"מ יש שנקטו דאע"ג דפסק בהל' טו"א דבהיפך הוי כמשקה, מ"מ הכא לא הזכיר דינא דר"י דלא ילך ד"א ולא פסק כוותיה, דלש' הר"מ בפיה"מ הוא "ומה שאמר ר' יהודה מי שנתלש ורוק בפיו אסור לו להלך בו ד"א, בתנאי שיהפכנו בפיו שנעשה כמי שנשא חפץ בפיו. ואין הלכה כר' יהודה", (וכן נקט הב"י, אבל המהרש"א כ' שיעור דבריו כך הוא כי מאמר ר' יהודה מי שנתלש ורוק שאסור בו אינו להלכה אלא בתנאי שיהפכנו בפיו ואין הלכה כר"י דסבר הכא דלא בעי היפך". וע"ע מ"מ פ"ג ה"ג ובג"י רעק"א שם, ובגאוו"י). ובאמת אי"ז סתי' לסוגיין, דכאן מבו' לאידך גיסא דאם בשבת אסור או ודאי דחשיב משקה לענין טומאה, אבל אכתי יתכן דהוי משקה ומ"מ בשבת מותר מאחר דטפל לגופו לגמרי. אבל התוס' נקטו ל"כ, דהרי כ' בד"ה הוא סבר ד"הוה ליה למיפרך נמי בגמרא ר"מ אדר"מ למאי דגרסי' ברוב ספרים ר' מאיר מטמא". (ובמרכה"מ שם כ' באופ"א, ז"ל "דאע"ג דחשוב כעקור לענין טומאה לא חשיב כעקור לענין שבת דהיפוך הרוק ממקום למקום ועודנו בתוך פיו לא חשיב עקירה מע"ג מקום ד' אלא בשעת פליטתו הוא דחשיב עקירה תדע מדקבעי רבא בהוא ברה"י ופי אמה ברה"י ובעיא זו הוא הדין בהוא ברה"י ופי ברה"י לענין ריקיקה כמ"ש בטור סי' שנ ע"ש אלמא דבמהלך מרשות לרשות ורוק ברה"י בזמן שכולו ברה"י פטור דל"א מחשבתו משה ליה מקום אלא בשעת פליטה ועיין בתוס' ערוכין ד"כ בד"ה לא יעמוד וכו' מבואר דלענין שבת כל זמן שהמשקה בפיו בטלה אלא דבגמ' מקשה לר' יהודה בדרך כ"ש דכיון דלענין שבת חשוב כעקור כ"ש לענין טומאה").

ויש בזה נפק"מ גם בהל' תענית, לבלוע רוק שנתלש או עכ"פ בדהיפך, ועי' ב"מ סי' תקסז מה שדן ע"ז בסתי"ד הר"מ בפסק ההלכה הנ"ל. (ורשי' בשבת עג, א כ' "והיכי דמי מתעסק דשאר מצות חייב, קסבר רוק הוא שהיה חלב נימוח ובלעו דלא איכוין לאכילה, דרוק לאו בר אכילה הוא אלא בליעה, דכתיב עד בלעי רוקי, ועלתה בידו אכילה, דהא לא איכוין לאכילה", ודו"ק). גם יל"ע מהו הענין בהיפוך, האם משום דדעתו לירוק וממילא כבר אינו בטל לגוף כ"כ, (ואז כשאין דעתו לרוק ודאי אין איסור לבלוע רוק בתענית אפי' אם יש בפיו הרבה), אמנם הרי יש שפי' דההיפוך קאי אדבילה וע"כ דאין תלוי בזה. וכן יל"ע להחמיר גבי תענית דאולי מצ"ע הוי כמשקה גם בלי היפוך, ורק בהל' טו"א כ"ז שלא נתלש והיפך הוי כמים המחוברים בקרקע וכד'.

רשי' ד"ה רישא רבנן. "והא ליכא למימר דשתיית המים תהוי הכנסה כמשתין ורוק, דלא דמי דהתם קא עקר מרשות זו וקא עבד הנחה לרשות זו, אבל שותה עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד, ובפיו הן נחין מיד". עי' בתוס' לעיל כ, א ובשבת יא, ב, ומשי"ב בשבת שם בענין בליעתן זו היא הנחתן.

צט, ב

וכן בגת לענין מעשר. עי' בשבת יא, ב בפיר"ח ומש"כ מהרש"א ורש"ש שם, ובריטב"א לעיל כ, ב, ומש"כ רעק"א בסוגיין.

ובלבד שלא יצוף. לכאור' גם כשהוא מצרף אינו עובר על איסור דאו', דהרי המים נשפכים מאליהם והוא רק קולטם ברשות שבה הוא עומד, ואסור משום דדמי להוצאה. אכן הר"מ בפט"ו ה"ג כ' "ובלבד שלא יגע בצנור או בכותל ויקלוט מעל גבן, ואם נגע אם היה מקום שנגע בו למעלה מעשרה בפחות משלשה סמוך לגג הרי זה אסור, שנמצא כעוקר מעל הגג שהוא רה"י, וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה, בין שהיה הצנור בתוך עשרה בין שהיה למעלה מעשרה וקלט ממנו מים הרי זה אסור, ולמה אינו חייב מפני שלא נחו המים אלא הרי הן נזחלין והולכין", ומשמע דאינו חייב רק משום שהמים לא נחו, וצ"ע דהרי לא עביד הוצאה כלל. ואולי מצרף היינו דהוא מושך ומטה המים אליו. אבל יותר תימה בד' המאירי שכו' "ומ"מ פרשו בגמ' שאם הצנור ארבעה על ארבעה אסור ר"ל בצירוף ידו פחות משלשה שהרי נמצא מוציא מרשות

(ובאנו בזה לנידון בגדרי החיוב במלאכה שאצל"ג, האם החיוב הוא כפי הצורך ידיה או לפי הצורך של עיקר המלאכה, ונפק"מ לענין השיעור, ויש ללמוד מד' הרי"ד והמאירי הנ"ל).

ובהא דמהני מחשבתו לאשוויי לגופו כמקום דע"ד, אע"ג דלכאור' עיקר כוונתו הוא להוציא הרוק מגופו, הנה רש"י פי' "מחשבתו - שהוא צריך לכך, משווא לה הוצאה חשובה", ומשמע דבאמת ל"ה כמקום דע"ד, אלא דאפ"ה הוי כהוצאה חשובה, אכן בתורא"ש בשבת ד, ב כ' "וכן נמי השתיין ורק מה שהחשיב מקום השתן והרוק להניחם שם משווא ליה מקום ועקירתו עקירה דלא שייך למימר עקירה אם לא שהיה החפץ מונח קודם, אבל גבי עקירה לא שייך למימר מחשבתו משווא ליה מקום כי לא החשיב אותו מקום כיון שלא הניח שם כלום ואע"פ שעקרו משם לא מיקריא מחשבה כיון שלא הניחו שם ולא דמי להשתין ורק".

צט, א

וכן לא ירוק רבי יהודה אומר וכו' אע"ג דלא הפיך בה. והנה השו"ע בסי' שנ פסק דברוק שנתלש לא יהלך ד"א וכו', (ועי"ש במשנ"ב דזהו דוקא בדהיפך, ויל"ע האם גם במי רגלים יש כזה דין דלא ילך ד"א בנתלש וכו', ואולי זה יהיה תלוי בהאיבעיא על פי האמה וכו' אי אזלי' בתר עקירה או בתר יציאה). וכ' שם בבבא"ה"ל "מסתפקא אם מדאורייתא הוא או מדרבנן שהם אמרו שהוא דומיא דנושא משא בשבת ונ"מ לענין שנגזור ד"ז גם בכרמלית אולם מדקאמר ר"י אף ורוק וכו' משמע דהוא מוסיף את"ק דלא מיבעי לזרוק הרוק מרשות לרשות דאסור אלא אפילו קודם שהוציא מפיו נמי אסור להעבירו ד"א וה"ה להוציאו מרשות לרשות ולפ"ז משמע דלר"י הוא דאורייתא וגם בכרמלית דומיא דרישא".

ומצינו בראש' להדיא דלר"י אסור מדאו', דהר"ח כ' "והתניא כיחו וכן רוק שנתלש עמו. אם הלך בו ד' אמות חייב", (ולפנינו הגי' היא "והא תניא רבי יהודה אומר כיחו שנתלש וכן רוק שנתלש לא יהלך ארבע אמות עד שירוק", אבל עי' דק"ס), והר"י מלוניל כ' "ואע"ג דאמר' הוציא כלי בפיו ובמרפקו פטור לא דמי התם אין דרך להוציא כלים בפיו אבל הרוק ואוכלים דרכן בכך ומחייב חטאת". (והנה שי' הראב"ד דאיכא איסור טלטול מדרבנן אף בפחות מד"א, וק' למה אסר ר"י רק בד"א, אמנם אם כל האיסור הוא רק מדרבנן י"ל דלא גזרו בהא. ואולי י"ל כעין שתי' הרשב"א בשבת ה, ב על רישא דמתני' "דאיכא תרתי לפטורא דהוא פחות מארבע אמות ומטלטלו למעלה מעשרה שהוא מקום פטור", וה"נ הרוק שבפיו הוא עומד למעלה מעשרה, וצ"ע אי אמרי' בזה 'למעלה כלמטה').

ולכאור' יש להעיר דהרי בשבת אמרי' קלח, א אמרי' "מי איכא מידי דרבנן מחייבי חטאת ורבי אליעזר שרי לכתחילה", וה"נ הרי ת"ק שרי לכתחי'. וי"ל דכאן אי"ז פלוג' במסויים בהל' הוצאה דשבת, אלא בדיני משקה של רוק גם לענין טהרות, ומאן דס"ל דהוי טפל לגוף אז הוי היתר גמור, ומאן דס"ל דהוי משקה י"ל דאוסר מדאו'. (דהרי ודאי בכה"ת מצינו פלוג' דחד מתיר וחד אוסר מדאו', אלא דבשבת אמרי' דודאי עכ"פ יש לאסור מדרבנן את מה שיש צד לאסור מדאו', אבל בגזונא דהכא דהנידון הוא בהל' משקה גם לגבי טומאה, מהיכ"ת בזה איסור מדרבנן). ועוי"ל דהתם נמי אמרי' "מי סברת רבי אליעזר אדרבי מאיר קאי דאמר חייבת חטאת אדרבנן קאי דאמרי פטור אבל אסור ואמר להו איהו מותר לכתחילה", וא"כ הכא ר"י הרי לא קאמר במתני' להדיא דחייב אלא רק דאסור לילך עם רוק בפיו.

ובעצם מה שנס' להתיר בכרמלית, הנה לא כל הוצאה שאינה אסורה אלא מדרבנן היתרו בכרמלית, ועי' ברמב"ן בשבת צד, ב שכ' החילוק בזה ד"הכרמלית כרה"ר לכל דבר אלא שאין גוזרין בה בשאינו עושה המלאכה כגון ההיא דרבא בשותה ברה"י והוא בכרמלית, וכן ברה"י אין גוזרין סמוך לחשיכה שמא ישכח ויוציא בדבר שהוצאתו משום שבות, הא במוציא ממש לכרמלית דברים שהן משום שבות אסור שלא מצינו היתר להוציא פחות מכשיעור לכרמלית, וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה, אלא עשו כרמלית כרה"ר לדברים הללו", והרעק"א פי' באופ"א קצת, עי' במש"כ

שהכניס מגגו של חבירו לביתו, וההפסק ע"י הנחה בגג שלו ל"ח הפסק כ"כ, דגג שלו ל"ה כמקו"פ לענין זה. (ולא דמי כ"כ להחלפה אלא לאיסור מעביר פחות פחות מד"א, כיון דהכא אין מקו"פ באמצע, אלא גג שלו, והנה הגג שלו מותר עם ביתו ומותר גם עם גגו של חבירו אבל מאידך גגו של חבירו אסור עם ביתו, וא"כ הגג שלו משמש כאן כענין אמצע של העברת ד"א, ודו"ק).

אלא דא"כ צ"ע לשם מה נצרך דין 'שבתו', כיון דבלא"ה אסור שכלים שהיו בגג חבירו יגיעו בסוף לגג שלו. ויש למצוא בזה כמה חילוקים, חדא נפק"מ בכומתא וסודרא, ד"ל דכל האיסור בהאי החלפה הוא רק באופן שהוציאם מרשות לרשות כדרך הוצאה ולא בדרך מלבוש, ורק אז חשיב כהוצאה אריכתא. (ואמנם בגמ' צא, א נצרכו לכומתא וסודרא רק כדי ליישב ד' רב דגזר בחצירות שעיברו, וע"כ שלא רק בשביל זה נצרך איסורא ד'שבתו'). ועוד נפק"מ אולי דאם עבד הנחת חפץ ממש יתכן דהוי הפסק, ורק על הנחת גופו אסרו התוס' משום דדמי ממש להוצאה מגג לבית ול"כ כ"כ להנחה באמצע. (ואע"ג דבהל' הוצאה אמרי' דהנחת גופו כהנחת חפץ ממש, מ"מ שייך בזה חילוקים, וכדוג' מש"כ הפוס' דבעמד לכתף והנחת חפץ חשיב הנחה משא"כ בהנחת גופו, וכיו"ב). ועוד י"ל דבשני בנ"א מותר בכה"ג ול"ש האי איסור החלפה, אבל שבתו בבית אסור גם בב' בנ"א. ועוד י"ל דרק אם מוציא מן הגג מתחילה על דעת להביא לביתו יש בזה את האיסור שכ' התוס', אבל בהוציא מעיקרא מהגג ע"מ להניחם בגג ותו לא מידי, ואח"כ נמלך להביאם מגגו לביתו, ל"ח כחדא הוצאה כלל ומותר. וצ"ע בכ"ז.

והנה הגר"ז בר"ס שעב כ' "ואפילו שבתו ברשות המעורבת עם הבית והוציאם ממנה לרשות אחרת שאינה מעורבת עם הבית אסור להכניסם מאותה רשות לבית או להיפך אם לא שיניחם תחלה ברשות המעורבת עמו ומשם יכניסם לבית וכן להיפך. וכן כלים ששבתו בבית והוציאם בדרך מלבוש לרשות שאינה מעורבת עמו אסור לטלטלם לבית אם לא יניחם תחלה ברשות המעורבת עמו". אבל כ"כ בסוגריים, והיינו דאי"ז פשיט"ל. ויל"פ בב' אופנים, או שיש לו צד כד' החזו"א הנ"ל דלעולם איסור הוצאה מבית לחצר הוא מדין 'שבתו' ורק דאיכא קנין האי שבייתה גם באמצע שבת, ולכן גם כשלא היתה שבייתה בחצר חבירו אלא בחצירו, מ"מ אחר שנכנס לחצר חבירו אולי קנה שם שבייתה גם באמצע שבת, ויהיה אסור להכניס לביתו. ואפ"ל עוד דמספק"ל בהנ"ל, דהרי כ' דאם יניחם מתחילה ברשות המעורבת עמו דמותר, וזה לא פשיטא דהרי י"ל דאיכא איסור החלפה בכה"ג וכדנת' בד' התוס' הנ"ל.

עוד יל"ע בהמשך ד' התוס' שכ' "והא דאמר בגיטין בהזורק א"ר יהודה אמר שמואל לא יעמוד אדם בגגו ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו היינו להביאם לבית כדפרישית לעיל צריך לומר דאיירי כששבתו בגג דבשלא שבתו שרי כדאמ' הכא", והנה לעיל צא, א כ' לפרש בלא שבתו בגג, (וכפה"נ ס"ל כד' מהר"י כאן), וכ' ע"ז "וא"ת מאי קמ"ל שמואל דפשיטא דאסור להוליך לביתו וי"ל דאשמעינן דאע"פ שקולט מן האויר ועדיין לא נגעו מי גשמים בגג", והכא תיקשי דעל גשמים שירדו קודם שבת ל"ש לומר שעדיין לא נגעו בגג, וא"כ מאי קמ"ל פשיטא. וצ"ל דרק לגבי האיסור להכניס מגג לבית (בלי הנחה בגגו כלל) כ' התוס' דפשיטא, אבל הכא דאיירי באיסורא ד'כלים ששבתו בגג' לאסור הבאתם גם ב'קולט' מגגו לביתו, זה אינו פשיטא, כיון דשפיר י"ל דאשכחן רק 'כלים ששבתו בבית' לאוסרם בהוצאה מחצר לחצר, אבל לא אשכחן (מלבד דברי שמואל) 'שבתו בגג' לאסור להכניסם מגג לבית ובפרט שהם של חדד גברא, ודו"ק. ועי' שבט הלוי ח"ו סי' מג דלא פשיט"ל כ"כ איסור זה, גבי הכנסה לבית מכתבים שהגיעו בשבת לתיבת הדואר, ("להלכה קשה לדחות מה דמפורש בעירובין וגיטין שם מפני מה שאינו מפורש, אף דבאמת צריך לי עיון רב מ"ט לא הובא איסור זה להכניס לבתים גם לר"ש ברמב"ם ושו"ע", ועי' מהרש"ם ח"ג סי' שעב), ודן להקל בו בחפצים השייכים לו, ("מ"מ גם אם נקוט כן להלכה יראה דזה דוקא בחפץ שאינו שלו דומיא האי דגיטין דקלט מגגו של חבירו, וכן בהאי דלא יורידו למטן להכניס לבתים י"ל

לרשות וזה שאמרו בה אסור פירושו חייב אלא שמתוך ששנה בה תחלה קולט ר"ל לכתחלה שנה בזו לשון איסור ומ"מ גדולי המחברים כתבו בה שאינו חייב ומטעם שלא נחו המים", וצ"ע. וע"ע ברי" מלוניל, ובביאור"ל סי' שנה שהביא פלוג' הפוס' בשי' רש"י האם ס"ל דאסור מדאו'. ואמנם אם האיסור במצרף הוא רק מדרבנן, והתוס' העמידו את האיסור כלפי איסור רשויות, ולפיר"ח איירי בכרמלית, מבו' דאי"ז תלוי בפלוג' דאביי ורבא גבי גזירה לגזירה, וצ"ע הטעם.

ובטעם החילוק האם יש בצינור רוחב ד' כ' המג"א בסי' שנה "גזרי' שמא יהא רחב ד' והוי רה"י ואסור עמ"ש סי' שמ"ה ס"א דאם גדיים בוקעים תחתיו לא הוי רה"י הכא שאני דכיון שהגג רה"י הוי הצנור (חור רה"י) דומיא דזיז", ולכאו' זה מקור ברור להא דידס הרשב"א בעבוה"ק דב' מיני 'חורים' הם, ז"ל "דף רחב ד' היוצא מכותל של רה"י, בזמן שגבוה י' ה"ה כחורי רה"י אע"פ שיש תחתיו בקיעת גדיים. יראה לי שאין בקיעת הגדיים מעכבת בחורין אלא ברשות עצמה שלא לעשות רה"י, ובזה יפה כח החורין מכח הרשות. והדין נותן שהחורין נגררין אחר הרשות ואינן עיקר הרשות, אבל לעשות עיקר רה"י אינה עד שתהא רשות שלמה שלא תהא בקיעת גדיים עוברת תחתיה. לפיכך דף היוצא מכותל שאינו מוקף לרה"י ואין ברחבו ארבעה אע"פ שיש ברוחב הזיז ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה אין זה רה"י, והרי זה כנועץ קנה ברה"ר ונתן טרסקל על ראשו שאינו נדון משום רה"י אלא כאויר ומקום פטור. דף היוצא מכותל רה"י ואין ברחבו ארבעה כל שסמוך לראש הכותל או לחלון שבכותל תוך שלושה, אם אינו בולט חוץ לכותל שלושה הרי זה נדון משום חורי רה"י. היה יוצא למטה משלושה או שהיה בולט לחוץ שלושה הרי זה מקום פטור". (ולקמן קא, ב דנו הריטב"א ותורא"ש למה המנעול הוי רה"י כשיש בו דע"ד, והלא גדיים בוקעים תחתיו, וכע"ז דנו התוס' לעיל פט, ב. ולהרשב"א ניחא דבחורי רה"י דאית בהו ד"ט לא מעכבא בקיעת גדיים, אלא דאכתי יל"ד בקו' שם לגבי שערי גינה דהויא כרמלית).

הוצאה מגג לביתו דרך גגו

תוד"ה לא יעמוד אדם. "וכגון שלא שבתו בגג חבירו דאי שבתו פשיטא דאסור להביאם לבית ומ"מ אע"ג דלא שבתו אסור לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג לבית קא מייית". ומעצם ד' התוס' ושאר' שכ"כ מבו' דינא ד'שבתו' תלוי רק בכניסת השבת, אבל גשמים שהגיעו לגג אחרי ביהש"מ ל"ח כשבתו, (ז"ל הרשב"א "אלא שאפשר לומר כגון שירדו גשמים בשבת ולא שבתו בגג ואפי' הכי קולט אין מצרף לא", וז"ל הריטב"א "ועוד דקולט נמי היאך יביא לתוך הבית דהא מתני' אפילו בגשמים שירדו מע"ש מיירי וכיון דשבתו בתוך הגג בביהש"מ אסור להכניסן לתוך הבית, ודוחק הוא להעמידה בגשמים שירדו בשבת דוקא"), וזה לכאו' דלא כד' החזו"א בסו"ס קד, וכבר עמדו בזה. ואמנם למרות דהגשמים לא שבתו בגג, מ"מ אסור לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג לבית קא מייית. והא דכ' התוס' דמי' ול"כ דהוא מביא ממש מן הגג לבית, צ"ל דמצרף ל"ח עקירה ממש מן הגג, אלא רק דמי' לזה.

אלא דאכתי צ"ע, דכיון דהוא עומד ברשותו ועבד הנחה ברשותו, א"כ במה חשיב דמביא מגג חבירו לבית שלו, והא תיכף כשמביא מגג חבירו ע"י צירוף או קליטה לגגו, יש כאן הנחה בגג שלו, ומגג שלו מותר לו להכניס לבית שלו כיון דלא שבתו המים בגג חבירו, ומהו שאמרו לא יעמוד אדם וכו' כיון שבדרך כלל יש הנחה בגגו וזה מתיר גם את ההבאה לביתו כלפי גשמים שלא שבתו בגג חבירו בכניסת השבת. (וזה לכאו' הכריח את החזו"א הנ"ל לפרש דשייך דין 'שבתו' גם באמצע שבת, אבל צ"ע מד' התוס' ושאר' וכנ"ל).

וע"כ מבו' כאן, דגם באופן שהכלים לא שבתו בגג חבירו, אסור להביאם לביתו אפי' אם יהיה הנחה בגגו. והיינו לכאו' כעין שמצינו איסור החלפה ברשויות, דאסור להוציא מרה"י לרה"ר אפי' אם מניח באמצע במקו"פ, כמו כן הוצאה מגג לבית אסורה אפי' כשמניח באמצע בגג שלו. ואמנם אין איסור החלפה בהך איסור רשויות מדרבנן, (בשו"ע סי' שמו כ' "ולהחליף דרך מקו"פ ברשויות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים"), אבל י"ל דמ"מ הא חמיר דהוי כמי

"ואם הם בדיטא א' אסור", אכן הרשב"א לעיל לג, א כ' "דהא מושיט בכי הא ליכא דכולהו ממלאכת המשכן גמרינן להו וקרשים מונחים היו מלמעלה לעגלה וכשמושיטין אותן לא היו מוציאין אותן לגמרי מעגלה זו ונותנין על זו והילכך אין הושה עד שיהא מושיט מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר ראש המושט מונח ברה"י זו וראשו אחר ברה"י השני ואמצעיתו תלוי באויר רה"ר כזה, ומושיט כשמו, אבל בעוקר מרה"י זו ומניח ברה"י זו ורה"ר באמצע אין זה מושיט אלא מוציא מרה"י לרה"י באויר רה"ר ופטור וכו' ועוד תנן לקמן בפ' המוצא תפלין בור ברה"ר וחוליייה גבוה י"ט שופכין לתוכה מים בשבת ואוקימנא בגמ' במופלגת מן הכותל בארבעה וטעמא דיש בחוליייה עשרה הא אין בחוליייה עשרה מטלטל מרה"י לרה"י דרך רה"ר ומ"מ בגבוהה עשרה שרי". (ובריטב"א שם כ' עוד כלל, ז"ל "שהמושיט הוא שנותן מרשות שעומד בו לרשות שחבירו עומד שם ולא שנוטל מחבירו ומביא לרשותו").

אמנם בתי' המג"א יל"ע דמ"מ גם בב' דיוטות איכא איסור דרבנן, וכ' שם הפמ"ג "צ"ע דאם הוא מושיט בב' דיוטות עכ"פ איסורא איכא ולא היינו מושיט שאגדו בידו, ובקרישים היו מושיטין עד שהגיע לרה"י וקצה הב' לאו בידו וגם שם היה מקבל אחר מידו אלא בדיטא א' היה לך לגזור אטו אין אגדו בידו משא"כ בב' דיוטא הו"ל גזירה דרבנן ל"ג ועדיין צ"ע", ועצ"ע דהניחא כלפי הדלי, אבל המים ששואב מהבור הרי לא היו אגודים מעיקרא בידו, (ובשלימא גבי עקירה מהבור והוצאה לרה"ר, או ההכנסה מרה"ר אל ביתו, י"ל דהמים מיד בעקירתם מהבור הם אגודים אליו אל ביתו, אבל כלפי איסור 'מושיט' ל"ש אגד במים דמעיקרא לא היו אגודים אצלו).

והראש' הכא הק' למה לא נתיר גם בחוליייה פחותה מ"ט כיון דאגודו בידו ולא נח, והרשב"א הנ"ל כ' דהאיסור הוא כמ"ד קלוטה כמי שהונחה דמי, אכן הריטב"א כ' בזה "ונראה לי כי דרך המשלשל דלי מלמעלה על הרוב כי כשמוציא הדלי מן הבור ומושכו להביאו אצלו שהוא נח באמצע האויר וזימנין דמיגנדר ליה דלי ונפיל באמצע ונח בקרקע וכאילו הוא אינו מעמידו כלל מחמת כובדו דהוה ליה כמי שאינו אגדו בידו ומשום הכי בעינן שתהא סמוכה לכותל כדי שיהא המקום שבינתים מקום פטור, או שתהא החוליא גבוה עשרה דמסתמא לא מגנדרא ליה כולי האי עד שתנוח בקרקע ומסיק ליה מן האויר ואזיל". וצ"ע מד' הגמ' בשבת קב, א דאמרי' התם "לכתא ומתנא אוגדו בידו הוא", הרי דאף בכה"ג יש את ההיתר של אגדו בידו.

ובעיקר קו' הראש' הנ"ל, הנה הרשב"א הגיה בצ"ע על הנך דפסקו כשמעתין אף דלא קי"ל קלוטה כמי שהונחה, והרי כיון דאין הנחה וגם אוגדו בידו לא גזרי' ומותר לכתח"י. וכן דנו הראש' והפוס' הנ"ל למה אין כאן איסור 'מושיט' מדינא. ואולי יל"ד בזה חידוש, דבאמת המוציא מרה"י לרה"ר והחפץ אגוד עם רשות שלישית אולי הוי הוצאה מעליא, דעל אף האגוד לרשות הג' מ"מ הוציאו מרשות א' לרשות ב', (ויסוד הנידון הוא האם 'אגד' הוי חיסרון בעיקר ההוצאה או רק בעקירה וההנחה, ונת' בריש מס' שבת), ולכן מצד ההוצאה מהבור לרה"ר וכו' אין היתר ע"י האגד. אבל מאידך כלפי איסור מושיט, דיסודו הוא מצד ההבאה מרה"י לרה"י דרך רה"ר, מכיון דמתחילה היה אגוד באותה רה"י אז אין כאן איסור כלל. (ומ"מ יל"ק דהמים שנוטל לא היו אגודים, וי"ל אליבא דהריטב"א הנ"ל דבמביא אליו ליכא איסור מושיט). ויל"פ.

ק, א

ההוא דיקלא דהוה לאביי והוה סליק באיפומא אתא לקמיה דרב יוסף ושרא ליה אמר רב אחא בר תחליפא דשרא לך כרבה שרא לך פשיטא מה"ד אפי' לרב ששת ביתא כמאן דמלי דמי ולישתמש בפחות משלשה סמוך לגג קמ"ל. יל"ע האם להס"ד גם בתוך הבית היה מותר להשתמש בעץ, או רק בג"ט הסמוכים לגג.

תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד. ומבו' בגמ' דאם עלה מבעו"י לא קנסי' ליה, ואם עלה משחשיכה במזיד קנסי' ליה, ובשוגג תליא בפלוג' אי קנסו שוגג אטו מזיד, עוד מבו' בגמ' דיש כאן נידון של עבירה בשוא"ת כנגד קו"ע, ולכן אמרי' כתנאי

בפשיטות דלא היו פירות של בעלי חיים הללו ומכניסים אותם לבתים שאינם שלהם, ובכה"ג אסור גם לר"ש", ע"ש.

ומ"מ בירו' בפ"ח מצינו לכאו' דאין איסור כנ"ל כעין דין החלפה, דאי' שם "בור שבין שתי חצירות אין ממלין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים וכו' מיליהון דרבנן פליגינן דמר ר' יעקב בשם ר' יהושע בן לוי והוא שתהא מחיצה משוקעת במים לשלשל דלי. ולא נמצא שתי רשויות משתמשות ברשות אחד שיערו לומר אין הדלי מהלך יותר מארבעה טפחים, ר' טבלאי בשם רב אין חורבה למים היו שם תקרה רואה אותה כילו יורדת וסותמת היה שם אמלתרה את רואה אותה כילו יורדת וסותמת. מיחלף שיטת ר' יהודה. תמן אמר ר' יודן פוטר במים שאין בה ממש וכא אמר הכין אמר רב הונא והוא שתהא מחיצה בולטת לתוך חלל של בור". וע"ש במפ'.

ויש להוסיף עוד דאם נלמד מד' הגר"ז שהתיר החלפה בכה"ג, אז לכאו' יל"ע למה אין להחמיר בזה עכ"פ כאיסור החלפה ברשויות דרבנן וכמ"ש בשו"ע הנ"ל ולהחליף דרך מקו"פ ברשויות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים". ואולי י"ל דהחלפה באיסור רשויות קילא טפי, דמכיון שיצא החפץ מהחצר השניה והונח בחצר הזו הפרטית, כבר פקע ממנו שמו שהיה עליו בחצר השניה, וכעת יש להתיר טפי להכניסו לבית. (דאף דלא איירי' הכא באיסורא ד'שבתו' מ"מ י"ל דכל גדר איסור הוצאה ברשויות הוא ע"י מה שנקבע בחפץ שם הרשות שיוצא ממנה, ולכן יש להתיר טפי החלפה. ובאמת אשכחן בתורא"ש צא, א שכ' "דאיצטריך לאשמועינן התם אע"פ שקלט מן האויר ועדיין לא נגעו בגג אסור להורידם לבית כיון שבאו בתוך שלשה לגג", ומבו' דלא דמי לדיני הוצאה בעלמא אלא צריך עקירה מתוך ג"ט כדי שיחול על החפץ שם הרשות הזו). ואין להק' דא"כ למה אמרי' לעיל פז, ב דהחלפה באיסור רשויות דרך מקו"פ תליא בדין החלפה גבי איסור כרמלית, די"ל דהנחה במקו"פ שאני דכיון דאינו רשות בפנ"ע אז לא נעקר שם הרשות הקודמת, אבל בהוצאה מחצר חבירו לחצירו נעקר שם חצר חבירו מן החפץ, ואז כבר מותר להכניסו מהחצר לבית.

ורבי יוחנן אמר אפילו תימא בסמוכה הא קמ"ל דבור וחוליייתו מצטרפין לעשרה. בפשיטות נראה דהרבנות היא לגבי דין צירוף המחיצה, דהוויא חציה בגידוד וחציה במחיצה ואע"כ מצטרפין, אכן הרי"מ מלוניל כ' "וקמ"ל דאע"פ שאין החוליא העומדת סביבו חזקה ובריא שיוכל איש להשתמש בה כרצונו כל דבר קל וכבד אפ"ה מצטרפה לבור להיותו רה"י שאם לא היה עמוק י' מיקרי כרמלית שהרי יש ברחבו ד' ואסור לשלשל דליו שם דמכרמלית לרה"י קא מטלטל", ואולי פ"י כן כיון דהאיכא מ"ד דגידוד ומחיצה אין מצטרפין, אלא דכ' הרמב"ן בשבת ז, ב "שאני חוליות הבור שכן דרך כל הבורות לעשות להם חוליא והו"ל כגדוד עשרה משא"כ בחריץ בעלמא", וא"כ ע"כ לא זוהי הרבותא.

ואמנם בלש' הגמ' משמע דלריו"ח איירי נמי במופלגת, וצ"ע דהא התם איכא למיחש שיעביר דרך רה"ר כיון דהחוליה אינה גבוהה י"ט מקרקע רה"ר, וכ' הרשב"א "וסבור הייתי לומר אליבא דמ"ד קלוטה כמי שהונחה דמי מתרץ לה רב הונא, ומשום דלא אשכח לה איהו פירוקא פותר לה בהכין כיון דקתני גבוה עשרה וקסבר דחוליא ממש קאמר עד דאתא ר' יוחנן ואמר דלא חוליא גבוה עשרה קאמר אלא בור וחוליתיה קאמר, ומעתה בין במופלגת בין בסמוכה אפי' אין חוליתיה עשרה ממלאין הימנו דהא אפי' תימא סמוכה קאמר", והוה לפי שי' דכל האיסור כאן אם יעבור דרך רה"ר הוא רק אליבא דר"ע דאמר קלוטה כמי שהונחה. והצ"ע בזה בד' הב"י שכ' בסי' שנד "הכי קאמר בור ברי"ה וחוליייתו וסך הכל גבוה י' מקרקעית הבור רה"י הוי וממלאין ממנו לחלון כלומר משום דממלא מרה"י לרה"י דרך מקום פטור דכל מלמעלה מ"י ברי"ה מקום פטור הוא", ומשמע דאפי' במופלגת ד"ט, ואין החוליייה גבוהה מקרקע רה"י י"ט, כיון דהיא גבוהה מקרקע הבור י"ט סגי בזה, וכ"כ להדיא בדרכ"מ הארוך, וצ"ע, וע"י מאמר.

ובעיקר דינא דמתני' לשי' ר"ה דאיירי במופלגת מן הכותל ארבעה, יל"ע למה אין בזה איסור דאו' של 'מושיט', וכ' המג"א בסי' שנד

הפשיעה שבזה, אלא דכיון דמתחילה היה ראוי שיתקיים העשה בלי הלאו או לא נאמר בזה עדל"ת. (ויש לדקדק בלש' שא"ר כע"ז). וכרכ' האחרו' לאידך גיסא דעשה דילו תהיה לאשה' אף שבא ע"י עבירה מ"מ בהכרח הוא מחוייב בעשה באופן זה, משא"כ הכא שנתערב, ומתחילה היה ראוי לקיים העשה בלי דחיית הלאו. (וע"י בפיר"ח בפסחים צה, א שכ' "סבר לה כר' דאמר מבעוד יום אין בו משום שבירת עצם הלכך כיון דאפשר ליה למתבריה מבעוד יום ולאפוקיה למוחיה ולמכליה בלילא לא אתו עשה דאפשר לקיומיה כי האי גונא ודחי לא תעשה", ודו"ק). אמנם צ"ע בהאי כללא מהא דאמר' בזבחים צז, ב גבי בליעות של קדשים דשייך עדל"ת, (אי לא דהוי ל"ת דבמקדש), וצ"ע דע"י פשיעתו הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו. וע"י נובי"ת אהע"ז סי' קמא.

ק, ב

תני חדא מותר לילך על גבי עשבים בשבת ותניא אידך אסור לא קשיא הא בלחים הא ביבשים. ופירש"י "יבשין כתלושין דמי", וצ"ע דא"כ מה הרבותא דמותר לילך עליהם אם מותר לתלושן להדיא, כיון דלאו מחובר הוי. (וע"ע מש"נ במס' שבת בגדר מחובר לגבי קוצר). ועל הסתי' בברייתות ע"י בפיר"ח דגריס תי' נוסף, ז"ל "הא דתני אסור ר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור והא דתני מותר ר"ש", ונתכוין לזה ברש"ש.

עצבונך זה צער גידול בנים והרנך זה צער העיבור בעצב תלדי בנים כמשמעו. וצ"ע דאי"ז כסדר, עיבור לידה וגידול בנים. וכה"ק בפ"י הטור הארוך עה"ת ובמהרש"א כאן. ויתכן שהסדר כך הוא מחמת משך זמן העונש, דזמן צער הגידול מרובה מההריון, וההריון מרובה משעת הלידה. אכן לפי פשוטו יש לפרש, (וכע"ז כ' בגאו"י), דהרי חוה כבר ילדה את קין והבל, וממילא היה מוקדם לה צער הגידול מצער עיבור ולידה. ובתו"ח (וכע"ז בס' פרדס יוסף בשם הגר"ח מוולוז'ין) כ' "עצבונך זה צער גידול בנים והרונך וכו'. שינה הכתוב סדרן דצער גידול בנים בתר הריון ולידה הוא נראה דאשמעינן שבעוד שיש לה עדיין צער גידול בנים הראשונים שעדיין קטנים הן וצריכין גידול יהיה לה צער הריון נמצא שיש לה ב' צרות בבת אחת".

אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וכו'. ידוע לומר דהשתא דניתנה תורה אין למידין מהן אלא מהתורה, אבל בפשטות אין הכוונה ללימוד דין וכו', אלא ללמוד את מעלת טוב ענין הצניעות וכו', וכענין שאמר שהע"ה "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכמ". ובהא דאמר' צניעות מחתול כ' הרש"ש "צניעות מחתול. ע"י פרש"י ולי היה נראה לפרש שהוא צנוע בתשמיש. עד שאומרים עליו כי הנקבות מתעברות בלא חבור זכר כמובא בספר שערי שמים מאמר ד' אחר זה ראיתי בערוך ערך צנע הא' שפי' כן", וכ"ה בפיר"ח לפנינו. ובהא דאמר' עריות מיונה פירש"י "שאינו נזקק אלא לבת זוגו", אבל ר"ח פ"י "שאינה מקבלת עליה זכר אלא זכר המיוחד לה", ולד' רש"י ק' דהרי אי"ז עריות לישא איש ב' נשים, ואולי הכוונה לא בדרך נישואין, (וכע"ן שכ' התוס' ביבמות סא, ב "שמזנה על אשתו"). ויל"ע בהא דאמר' "דאסירא לבי תרי", ומשמע דעונש וגנאי הוא לאשה (ול"ה כהנך דשבת הוא לה), וא"כ מהו עריות מיונה אליבא דפיר"ח, וצ"ל דגם הבע"ח נתקללו בזה, ויל"פ. (וברמב"ן ריש ויקרא כ' "אבל היונים קנאים מאד, ובקנאתם יתפרדו ויחליפו, על כן לא בחר בהם אלא הקטנים קודם שידווגו, כי היונה בקטנותה או תוספת אהבה בקן גידולה יותר משאר העופות", ויל"ד מכאן).

קא, א

בזמן שקשורין ותלוין וגבוהים מן הארץ אפילו מלא נימא נועלין בהן. וצ"ע במש"כ הר"י מלוניל "אם אינן גבוהין מן הארץ ג' טפחים כנגרין בארץ דמו", והא הכא אמרי' בהדיא דסגי בגבוהים כמלא נימא. (וז"ל הב"י סי' שיג' דע דבקצת ספרי רבינו כתוב אין נועלין בהם א"כ הם גבוהים מן הארץ שלשה טפחים. וטעות הוא שנפל בספרים דבהדיא אמרינן בברייתא דבגמרא דבגבוהים מן הארץ מלא נימא סגי וכן מצאתי בקצת ספרי רבינו שלא היה כתוב בהם אלא אין נועלין בהם א"כ הן גבוהים מן הארץ"). עוד יל"ע

וכו'. אמנם עיקר פלוג' דר"א ור"י האם ינתנו במתנה אחת או במתן ארבע מבו' במתני' בזבחים דזה תלוי בדין בל תוסיף ובל תגרע, איזה לאו לא נאמר אלא כשהוא 'בעצמו', אלא דמ"מ מתו"ד ר"י שאמר לר"א מבו' עוד דלר"י שוא"ת עדיף, וא"כ משמע דלש' ר"א קו"ע עדיף, (וצ"ע). ואולי דלכו"ע אין נידון על איסור בל תוסיף ובל תגרע מדאו' כיון שאינו 'בעצמו', והנידון הוא על איסור דרבנן, דאל"ה כיון דל"ש הכא עדל"ת איך יידחה האי לאו). אמנם הא ודאי דר"א לא ס"ל בעלמא דעדיף לעבור בקו"ע ולא בשוא"ת, אלא דעכ"פ אם יש סיבה להעדיף את הקו"ע, אז לא איכפ"ל דהצד השני יש לו את המעלה של שוא"ת. (ובחזו"א סי' לו סקכ"ז כ' "שכח קדירה [ע"ג כירה שאינה גרופה] שלא נתבשל כמב"ד בשעת קידוש היום וכו' אסור לאוכלו, וצריך להסירו אע"ג שהוא מוקצה [לא מצאנו הדבר אבל כן מסתבר] וכש"כ בשהה במוזיד", וצ"ע בסוגיין).

אבל צ"ע במש"כ רש"י בשי' ר"א ד"אתי עשה דחטאת ודחי לבל תוסיף דבכור", דא"כ מה זה נוגע להעולה באילן דל"ש גביה עדל"ת כלל, וע"כ כמש"כ תוס' כאן (וע"ע בתורא"ש ותור"פ ובג"י רעק"א) דל"ש הכא עדל"ת מאיזה טעם, וצ"ע. עוד יל"ע במש"כ רש"י (וכע"ז בתוס') בשי' ר"י ד"נותנו במתנה אחת - כיון דקיי"ל כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר, הכא דלא אפשר סמכינן עלה אפילו לכתחילה", ולכאו' בעיקר הסברות של ר"י ור"א לא מצינו חילוק באם מתנה אחת כיפר או לאו. וע"ע טו"א ר"ה כח, א ושפ"א זבחים פ, א. וע"י ברמב"ן בר"ה ז, א מדפ"ה מה שביאר הטעם דאין בל תוסיף ובל תגרע אלא כשהוא בעצמו.

(ושם ברמב"ן כ' עוד "ובתנאי נמי לא אשכחן מאן דפליג עליה וכו') אבל כוונה דמצוה בקדשים לא בעי' ומש"ה לעבור דידהו לא בעי כוונה לר' יהושע", והנה בקוב"ש סי' לג כ' בשם הגר"ח דלמ"ד מצוות צריכות כוונה, אז אפי' דקדשים ל"ב כוונה, וכיון דהקרבת כשר ממילא נתקיימה המצוה, דבאופן כזה קיום המצוה משלים למעשה המצוה, דכיון שהמצוה מתקיימת מאליה אין הכוונה מעכבת, אבל בבל תוסיף דליכא קיום מצוה שישלים להמעשה, והמעשה בעצמה בלא קיום המצוה איננה שלמה, אינו ראוי לעבור בב"ת למ"ד מצ"כ. והוסיף הגרא"ו דברמב"ן הנ"ל מבו' ל"כ, אבל בירחון כנסת ישראל ט"ו ציין לד' הראב"ד שכ' בשלהי פסחים "דפשוטן של משניות בעי כונה. ואע"ג דמתרץ להו רבא שנויי ניהו ולא סמכינן עלייהו דשנויי דחיקי, ומשום הכי סמכינן עליה דרבי זירא ודחינן לרבא. אלא דקשיא ליה דהא דרבי אליעזר ורבי יהושע בענין מתנות", ומבו' כהגר"ח. עוד מבו' ברמב"ן שם דהא דעובר על בל תגרע אף דהוא אנוס לא ליתן עוד מתנות שלא לעבור על בל תוסיף, מ"מ זה דוקא משום דהא חזי דם לזריקה, וצ"ע מה החילוק בין נאבד הדם או דהוא אנוס שלא לזרוק).

ובהא דאמר' דאם עלה מבעו"י לא קנסי' ליה, הנה הטור בסי' שלו כ' "עלה מבעו"י כדי לירד וחשכה או שעלה בשוגג משחשיכה ירד", וכ' שם הב"ח "משמע מלש' רש"י שהיתה דעתו לירד קודם חשכה אלא שקדש עליו היום פתאום ועל פי פירש"י כתב גם כן רבינו עלה מבעוד יום כדי לירד וחשכה". אכן המ"מ פכ"א ה"ט כ' "אם עלה מבעו"י אפי' במוזיד על דעת לישב שם בשבת מותר לירד", וכדבריו מפו' במאירי כאן שכ' "עבר ועלה באילן אם מבעוד יום עלה אפי' במוזיד ר"ל בכונת לישב שם בשבת מותר לו לירד אף משחשיכה".

ובריטב"א הכא כ' "ומסתברא דעל גבי בהמה לעולם ירד משום צער בעלי חיים", וכע"ז כ' המאירי, ובחי' הר"ן לעיל לב, ב כ' "הא דשרי' בפ' מי שהחשיך ליטול מעל גבי בהמה הכלים הניטלין בשבת משום צער בעלי חיים נגעו בה, וכהא אמרי' בפר' המוציא תפילין דמי שעלה על גבי אילן בשבת במוזיד אסור לירד ואלו ברוכב על גבי בהמה אמרי' בירוש' בפ' משילין דאומרינן לו רד ואמר' טעמא התם שמה תנוק הבהמה, הלכך משום צער בעלי חיים הוא דשרינן ליטול הכלים הניטלין בשבת, וכן נראה מדברי הר"מ במוז"ל בפכ"א מהלכות שבת", וע"י לעיל שם מש"נ בזה בשי' הר"מ.

תודה מתן. דלא דמי כלל לכלאים בציצית דהכא ע"י פשיעה הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו. ואמנם לא איירי דוקא כשאותו כהן פשע, אבל מ"מ אין הדבר בא מצד חומר

הר"מ בפיה"מ כ' "ועשו את ירושלם כרמלית מפני שהיא עיר של רבים והיו לה פתחים הרבה ולא היתה מעורבת לפי הכלל שביארנו בפרק חמישי דמסכתא זו", וביאר בתויו"ט דלא עירובה כדן עיר של רבים האמור שם, "שא"א לערב כולה, ומפני כן אפשר שלא עירבו כלל, כדי שלא יבואו להוליך אפילו במקום שאינו מעורב". (ובאגרו"מ ח"א סי' קלט כ' "אולי מכיון שבאין לירושלים מכל המקומות ברגלים וגם בכל השנה להקריב קרבנות ולאכול מע"ש חששו לשמא יראו אנשים ממקומות שלא יהיו מתוקנים במחיצות כמו ירושלים ויטלטלו גם שם לפיכך לא עירבו כדי שיהיו אסורים גם בירושלים דכ"ו שלא עירבו הרי גם חצר אסור ככרמלית").

ובפי' רחב"ש כ' בשי' הר"מ "ורבי" מפרש ואומר, והאי דקאמרי ירושלם עיר של רבים היא, מדאמ' ר' יוחנן דלתותיה ננעלות שמע מינה שדלתות הרבה יש לה, וקי"ל בפ"ה שעיר של רבים אם היו לה שני פתחים אין מערבין את כולה אלא אם עשו לה שיעור, ובזמן שלא עשו לה שיעור ולא עירבו, דין אותה מדינה ככרמלית. אבל מדינה שמות' לערב בכולה בלא שיעור, כגון עיר של יחיד אינמי של רבי' ואין לה אלא פתח אחד, כדפ' בכיצד מעברין, אם לא עירבו בה אינה ככרמלית אלא רה"י גמורה ודינה כדן חצר שלא עירבו בה ומותר לטלטל בכל השווקים שלה בשבת, ואין אסור אלא להוציא מן החצירות לשווקים ולהכניס מן השווקים לחצרות עד שיעורב. ואפי' היתה המדינה כנינוה, רה"י היא מחוסרת עירוב, אם אפשר לערב בכולה, כמו שפירשנו. אבל אי אפשר לערב בכולה, ככרמלית חשיבא". (וצ"ע בלשונו שכ' מן החצירות לשווקים ומן השווקים לחצירות, והרי מחצר לחצר מותר, וכזה צ"ע גם בד' הריטב"א שכ' "שלא להכניס ולהוציא מן הבתים והחצרות למבואות כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר שאינו מעורבת", ואולי הכוונה לאיסור המבו' בשבת קל, ב). ולמדנו מדבריו חידוש דין בשי' הר"מ, דעיר של רבים ב' דינים לה, חדא דהיא צריכה שיעור, ועוד דאם לא עירבו היא טפי ככרמלית אף לענין טלטול בחצירות עצמן. ולפי' נחא הא דק' בסוג' למה חששו להוצאה מן החנות לשוק בירושלים, והא חנות בסתמא ג"כ אין לה דין בית, ומותר לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בהן. (ועי' גאו"י). ולדבריו נחא דמ"מ עיר של רבים שאני. וצ"ע דלא מצינו דין זה כלל.

ובתורה"ד סי' עג כ' "אע"ג דכ' בא"ז ובהגה"ה באשירי פ"ק, מייתי מבו' שנטלה קורותיו או לחייו, ל"א שבת הואיל והותרה הותרה הואיל וליתניהו למחיצות, ומייתי ראייה על זה מפרש"י, אמר הגדול ההוא דהיא מיירי בעיר שאינה מוקפת חומה, דהתם ודאי ליתניהו למחיצות. אבל עיר דמוקפת חומה, דכולה חשיבא רה"י גמור ע"י הקף חומה חשיב שפיר איתניהו, כיון דעדיין אף לאחר שנטל הכשר המבואות רה"י גמורה הוא וכו' ושמעתי שאחד מהגדולים אחר לא רצה להסכים להתיר זה, וכן עוד אחד מהגדולים היה סובר להחמיר מהא דאמרי' פ"ב דירושלים כרמלית היתה אף קודם שנפרץ בה פרוצות אע"פ דהיתה מוקפת חומה ודלתותיה ננעלות כלילה, וא"כ חזי' מוקף חומה לא משמע רה"י, והי' מסיק רבי אפרים מרענגשבור"ג במרדכי פ' מי שהוציאו, דאין שום עיר שמתר לטלטל בה בתורת רה"י. ונראה דדברי המתיר עיקר הם, דרש"י פי' פ"ק דנעילת דלתות הוי עשוי ליה לירושלים כחצר שלא עירבו, וכ"ז שלא עירבו הוי כרמלית ולא מחייבין. והכי אמרי' פ"ב דירושלים היתה כחצר של רבים שלא עירבו בה. והא דקאמרי' נמי דכרמלית היתה, רוצה לומר דין כרמלית דאסור לטלטל בה מדרבנן. ולישנא דתלמודא נקט, דפריך פ"ב ורבנן אמר להו רבי מאיר רה"ר ומהדרי אינהו כרמלית בתמיהה. ותלמודא גופה נראה דנקט הכי, משום דלגבי רה"ר שייך למינקט כרמלית וכו' ועוד נראה ראייה גמורה מהא לינהג היתירא בנ"ד, דהתוס' ואשירי ומרדכי בשם ר"י כ' בפ' הדר, ישראל אחד הדר בכרך המוקף חומה, שהוא מותר לטלטל בכל העיר הואיל ודלתות ננעלות כלילה. ומור"ם הוסיף אפי' אין דלתות ננעלות כלילה שרי, דכיון דיש לה מחיצות הוי לה כחצר של רבים, דלא פלוג רבנן בין חצר גדולה לקטנה ע"ש, והכי נהגו עלמא היתר פשוט. וא"כ שמעינן דעיר המוקף מחיצות לאו כרמלית היא, אלא כחצירות שלא עירבו. דאי כרמלית היא, מאי מועיל הך טעמא

במה שהוסיף לפרש שם ד"אין פותחין ונועלין בהן משום דמיחזי כבונה כיון שאין עליו תורת דלת עשוי מאתמול ועכשיו הוא שסוגר בפני הפרצה ובהגבתו מעל הארץ הוא מטלטל דבר שאין בו תורת כלי", ועי"ש חצי יהונתן, וצ"ע.

רש"י ד"ה וכן חביתא. ומדנקט לרב יהודה הכא גבי מתניתין שמע מינה טעמא דמתניתין משום בנין ולא משום חופר. אכן הר"ח פי' בתחי' הסוג' דהטעם הוא משום חופר, ופי' שי' רבא ד"כיון שהיה להן ציר אין סוגרין להן בדוחק", (וצ"ע איך מפרש דלת אלמנה), ואעפ"כ כ' הכא "כל זה שאיסורו משום תולדות בנין וכיון שהזכיר בזה המקום סמיכת הדלת מושכת גם אלו שהן אסורין משום בנין בשבת". וי"ל דהרי אמרי' בשבת עג, ב' "היתה לו גומא וטממה בבית חייב משום בונה בשדה משום חורש".

דלת אלמנה. פירש"י "דלת שהיא אלמנה מתקוניה". וברש"ש כ' "ויש לפרש כפשוטו דלת של אשה אלמנה. כי אין מדרך אשה לפקח ולהשיגח כ"כ בבדקי ביתה לתקנם כיאות. וכדאמרי' בגיטין אין עושין אפוטרופין נשים ופרש"י אין דרכן לצאת ולבא ולטרות". וכך לש' האוהל מועד שכ' "דלת של אלמנה שהיא של נסרים שאינן מחוברים יפה בכריחים".

תורה וכן ביעתא. פי' בקונט' שמסדר ביצים על כלי ברזל שקורין גרדי"ל בלע"ז ואין נראה לר"י דרך בנין בכך שהרי כל המחיצות עשויות כבר ולא דמו לחבית ופוריא דמסדר זו אצל זו. והנה הפוס' דנו בגוונא דעמדו המחיצות כן מעיקרא אלא דהזיזו ממקום למקום ואז הניח עליהם למעלה, האם חשיב כאילו עשה את המחיצות, או דהוי רק כהניח את הגג על מחיצות העשויות מכבר. דהב"ח והפמ"ג בסי' שטו נקטו דהזזת המחיצות היא כעשייתן, וכן פסק המשנ"ב שם בסקמ"ח "היכא שמטלטלה ממקום זה להעמידה במקום אחר ושם מכסה אותה אסור בכל גוויי דהוי ע"י העמדתו כאלו עושה המחיצה עם הכיסוי ביחד ולכן צריך ליהזר בסעודות גדולות שמניחין שלחנות על חביות צריכין ליהזר שיהפוך צד החבית הפתוח לצד הקרקע ועל צד הסתום יניח השלחן", אבל החזו"א בסי' נב סק"י כ' "אין הדבר מוכרע דכל הני דאמרו בביצה מכונן גם את המחיצות וכן מניח השלחן על שני ספסלים מקרבן זא"ז על תכונתן, אבל אם אפשר לו ליתן השלחן במקומו כי מטלטל לו במקום אחר לא מקרי עושה מחיצותיו, והרי מותר לכסות כלי, כי מטלטלו ממקום למקום נמי מותר", ושם בסק"ד "דכל שהמחיצות מתוקנות במקומן כי מטלטל ל' למקום אחר נמי מותר לכסותן". ונת' בשבת בעניני ד'הזזת מחיצות'. ולכאוי' מד' התוס' כאן מוכח כחזו"א, דהרי הכא מזיז המחיצות, דע"ז אמרי' מלמעלה למטה ולהיפך, וביתור דבתורא"ש כאן כ' להדיא "ועוד אפילו יש לו ד' מחיצות סביב לא מיתסר דאין זה דרך בנין שהרי הוא עשוי כבר ובמה שמטלטלו מכאן לכאן לא מחזי כבונה ולא אסרינן אלא היכא דהאידינא עביד מחיצות דומיא דמדורתא".

עוד יל"ע בהא דביצה הוי אוהל, ולכאוי' לית בה שיעור טפח, וכ' החזו"א בסי' נב סק"י "ויש לעי' דביצים אינם מחזיקים טפח, ולמה הצריכו חכמים מלמעלה למטה, ואולי איירי במסדר ב' שורות של ביצים זעג"ז ואח"כ מניח ביצים על חלל שבין השורות ואכתי קשה שאין בגו טפח, ובאמת הר"מ פי' ביצים שלא יניחום כעין מגדל, אבל לפי' תו' צ"ע ואי איירי בביצים גסות שיש בארכן טפח נחא", וצ"ע.

רש"י ד"ה ומהדרו. ירושלים כולה כרמלית היא, שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו דהואיל ודלתותיה ננעלות כלילה מערבין את כולה. (ועי' ביהגרא" סי' שנו ס"ג, ותורה"ד סי' עג, והו"ד להלן). וצ"ע למה לא עירבו את ירושלים, (ז"ל התויו"ט "דוחק לומר שאם היתה ירושלים יכולה לערב כולה שלא עירבו כולה"), ועי' בתפא"י שכ' "משום דהרבה צדוקי' ובייתוסים היו בה שאסרו על השאר, וכמעשה דר"ג פ"ו, ולפעמים גם המלך בעצמו צדוקי ה' (כקדושין דס"ו א' וברכות כ"ט א'), ולא רצו לבטל רשותן אל הפרושים". ושי' רבינו אפרים (נת' במקו"א) דלתות הננעלות כלילה אכתי לא מפיק ליה מדין כרמלית אלא רק מדין רה"ר, (ודלת פתוחה ל"ה מחיצה), וא"ש הכא. (ועי' נובי"ת קו"א סי' כא). אבל

ברשויות דאורייתא ושירי דרבנן, והתם אסר אפילו ברשויות דרבנן והיינו כזעירי. והא דקאמר רב דימי משום דמייתי בהדיא בתלמוד ושגורה בפי כל הישיבה טפי מזעירי. ועי' בתוס' לעיל פז, ב.

קב, א

ושומטו ומניחו בקרן זוית. צ"ע דלכאור' הנגר אינו מוקצה כלל, דאפי' מלאכתו בסגירת הדלת היתר היא והוי כלי שמלאכתו להיתר. (ואולי אין כאן דין 'מניחו' וכו') אלא מציאות בעלמא, וכן משמע קצת בלש' רש"י והר"י מלוניל). ולגבי גלוסטרא דנו הפוס' אי מפקע ליה מתורת מוקצה, ועי' גאו"י.

רש"י ד"ה הלכה. "ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש חוץ מהקרבת תמידין ומוספין וקרבת צבור, שדוחין את השבת מגזירת הכתוב". והנה הר"י מלוניל כ' "ואין שבות דרבנן במקדש שכשגזרו לא גזרו שם לפי שהן זריזין וחכמים היו", (וכ"כ הריב"ש בס"י קסג), אבל לכאור' מלש' רש"י משמע דטעם ההיתר כיון דחזי' דהתורה דחתה והתירה מלאכות לצורך תמידין וכו', ורבנן נמי התירו שבות לצורך מקדש. וגם פשטות הגמ' לקמן קג, א נראה דרק ההיתר של בני חבורה בצליית הפסח הוא משום דזריזין, ולא כל שבות במקדש, (עי"ש רש"י), וכן רש"י שם פי' "ואב"י - דאי שתיק סבר כהנים זריזין הן אמרינן בכמה דוכתי", ולא זהו ההיתר של שבות במקדש.

כיפי דארבא וכו' כילת חתנים וכו' סיניא וכו'. עי' מש"נ במס' שבת בדיני אוהל. ובהא דאמר' וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו בשבת, הנה להנך דס"ל דאין איסור במחיצה אא"כ היא 'מתרת', לכאור' פשוט דיש להתיר את הוילון שלא נעשה אלא לצניעות, ואולי הרבותא היא דל"ח קבע למרות שניתן שם לזמן מרובה, כיון דהוא נע ונד, ועי' מה שהאריך בזה הב"י בס"י שטו. וע"ע בשעה"צ שם סק"ה.

קב, ב

תוד"ה מחזירין. אבל לשחיקת סממנין ליכא למיחש כיון דמאתמול הוה עליוה וכו'. יל"ע על מנהג העולם דרפואה שהתחיל בה קודם השבת מותר ליטלה גם בשבת, (וכמו שהביא הגר"ש בס' החיים), דלכאור' כאן משמע דבכל אופן אין היתר ליתן רטייה אחרת אע"ג דכבר היתה עליו רטייה מבעו"י. ויל"פ.

ובעיקר הפלוג' אי הוי משום מירוח הרטייה או משום שחיקת סממנין, הנה רש"י בביצה יא, ב כ' בתח"ד "בשבת פרק כלל גדול אמרו הממרח רטיה בשבת חייב משום ממחק", ואח"כ כ' "דלא גזרו על השבות שבמקדש, ולקשור רטיה וכן כל דבר רפואה שאין מלאכה אלא שבות הוא שגזרו חכמים בכל רפואות גזירה משום שחיקת סממנין". ואולי כוונתו לומר דיש כאן ב' שבותים, ולכן לא קי"ל כהס"ד שם דלא גזרו אפי' שלא לצורך עבודה. ועי' שדה חמד ערך אין שבות במקדש.

קושורין נימא במקדש. כ' בתורא"ש "לכאורה נראה דסבר ר' אליעזר עיקר שירה בכלי ושירה מעכבת את הקרבן, אי נמי סבר אינה מעכבת שמא יש לומר דסבר דמכשירי קרבן דוחין את השבת ואפי' מכשירין שאינם מעכבין דשבת נדחה לגבי קרבן להיות קרב כהלכתו". ובשטמ"ק בערכין יא, א כ' בשם הרא"ש ד"הא דקאמר מעכבין היינו שצריך לעשות כן מן התורה, אבל כפרה לא מעכבי". ואעפ"כ ס"ל הכא בתי' השני דאפי' למ"ד אינם מעכבין, והיינו דאין חובה לעשות כן מה"ת, אפ"ה השבת נדחית מפני כן. (ועי' בגוונא דהיו שם עוד כינורות חוץ מזה). והר"י מלוניל כ' "וקסבר האי תנא עיקר שירה בכלי שאם היתה עיקרה בפה לא היו מתירין במקדש אפילו קשירה באמצע", (אבל המאירי כ' "והיתר זה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה פירושו אף לדעת האומר שאין עיקר שירה בכלי אלא בפה"), ועי' בתויו"ט דפי' דמה"ט לא פסק הר"מ למתני' אלא בקשר שאינו של קיימא, כיון דפסק כמ"ד עיקר שירה בפה, (ועל סת"ד הר"מ בפסק זה, עי' ס' המפתח פ"ג מכלי המקדש ה"ג מה שצינינו ע"ז). וע"ע בחזו"א סי' קיב סק"ד.

קג, א

חותכין יבלת במקדש. ז"ל הריב"ש בס"י קסג "אבל אין ספק, שכמו שאנו בודקין לחולין לכתחלה מדרבנן, לפי שיש לחוש

דדירת נכרי אינה אוסרה, מפני שהיא כדירת בהמה, הא בכל הכרמלית אסור לטלטל אפי' אי ליכא מאן דאסר. וכיון דלענין הך מלתא משוינן לעיר כחצר גדולה דרה"י גמורה היא, אמאי לא נשוה אותן ג"כ רה"י לענין שבת, הואיל והותרה הותרה כיון דאיתנהו למחיצות".

וכן נפסק בשו"ע סי' שסה "מבוי שנטלו קורותיו או לחייו בשבת, אע"פ שהותר למקצת שבת אסור משם ואילך, בין פתוח לרה"ר בין פתוח לכרמלית. ויש מי שאומר דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה מותר. הגה: ויש לסמוך על זה ולהתיר". ובמקו"א נת' לדון מה הצד לאסור בזה, דהא ודאי אם כל האיסור הוא מצד שלא עירבו או ל"ה כליתנייהו למחיצות, כי כל האיסור הוא מצד חיסרון עירוב, וכן דלא קי"ל כחיד' המהרי"ל דבמקום דאיכא נכרי ולא שכרו ממנו הוי ככרמלית גמורה לענין טלטול כלים ששבתו בחצר. אבל מלש' התרוה"ד הנ"ל משמע דהנידון הוא כעין מש"כ רחב"ש הנ"ל בש"י הר"מ, דאולי עיר גדולה (בשיעור הצריך שיעור) אם לא עירבוה יש לה דין כרמלית טפי מחצר של עירבו. ועצ"ע.

קא, ב

כ' בפיר"ח "ופריק רב פפא לא אהדרו ליה ירושלים אלא לאחר שנפרצו בה פרצות יתר מעשר שהיא רה"ר". וכבר הוכיחו מזה דפירצת י' אוסרת כל ההיקף מדאו', דמה"ט הוי כרה"ר ולא ככרמלית. ואפשר קצת לדחות, דהנה רוב הראשונים נקטו דבירושלים היה גזירה של עומ"ר, אבל הר"ן לעיל כב, א נקט שלא היה בגדר עומ"ר אלא רק כדן דיומדין של פסי ביראות, וא"כ בזה יתכן דשיעור הפירצה אוסר מדאו', ומה שנקט הר"ח י' אמות ולא י"ג אמות ושליש, דכך הוא השיעור אליבא דר"מ ומתני' דהתם לר"מ היא. אכן הריטב"א לעיל מז, ב ג"כ כ' "לפי שבירושלים נפרצו פרצות וכל שיש פרצה ביותר מעשר הו"ל כאילו כולו פרוץ", והוא ס"ל דלא כהר"ן הנ"ל. עוד יש שכ' לדחות דאולי בהא פליג רבא הכא וס"ל שהשוק לא היה רה"ר, כיון דפירצות אלו אינם אוסרות מדאו', וקי"ל כרבא. אבל בפשטות כ"ז דוחק, דמהיכ"ת לומר דהר"ח יסבור כהר"ן בזה, וגם דלא נראה דרבא נחלק עם רב פפא בדין ירושלים אחרי שנפרצו בה פרצות, ועלה בידינו ד' הר"ח דפירצת י' אוסרת מדאו'. (והחזו"א במכתב להגרא"פ העיר איך שתקו הקדמונים ובתוכם ר"ח מלפרש דמתני' דפירצה י' בעומ"ר אי"ז דין פירצה י' ברוח רביעית, אבל הנה מבו' דהר"ח ס"ל דהוי דאו'). ואף לולי פיר"ח יל"ד איזה פירצה ביטלה את ההיקף של ירושלים מדאו', (אי נימא דפירצת עשר אינה אוסרת את היקף העומ"ר מדאו'), דלכאור' רחוק לומר דבטל שם העומ"ר לגמרי, (ועוד דהרי לאכילת קדשים ומע"ש אכתי נחשבת כמוקפת חומה, עי' תוס' בפסחים נג, ב), וצ"ל דנפרצה בקר"ז, להסוב' דפירצה בקר"ז אוסרת ההיקף מדאו', (וי"ל דגבי אכילת מע"ש לא איכפ"ל פירצה בקר"ז).

רש"י ד"ה אא"כ עשו וכו' - אסיפא קאי, דהשתא כי קאי בגינה קאי ברה"י ועולה עד לרקיע. צ"ע לשם מה נצרך להוסיף כאן דהרה"י עולה עד לרקיע.

ז"ל מהר"ם מרוטנבורק ח"ד סי' צו "אע"ג דזעירי פליג עלי' דר"ד ואסר התם להחליף אפי' רשויות דרבנן הא אמרי' הלכתא כרב דימי דבשל סופרי' הלך אחר המיקל א"כ ה"נ שרי. ואפי' את"ל הלכה כזעירי כדאמ' בפ' בתרא דעירובי' בשמעת' דשערי גנה כו' ש"מ תלת כו' עד ש"מ איתא לדרב דימי דאמר מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו ומדקאמר ש"מ סתמא משמע דהכי הלכתא והתם הוי להחליף ברשויות דרבנן כמו שמוכחת השמועה אלמא דאפי' ברשויות דרבנן אסור והאי דקאמר ש"מ מדרבנן איתא לדרב דימי לאו דוקא הוא דהא ר"ד שרי להחליף ברשות דרבנן כדפי' אלא ה"ק איתא לדר"ד ועדיפא מדר"ד דאיהו אסר להחליף ברשויות דאו' ושירי ברשויות דרבנן והתם אסר אפי' ברשויות דרבנן והיינו כזעירי והא דנקיט רב דימי משום דמתאמר' בתלמודא, "ובח"ג סי' קעח הוסיף עוד "הכי קאמר איתא לדרב דימי ועדיפא מדרב דימי, דאיהו אסר להחליף

יבלתו, אבל הזאה שזהו תיקון גברא ודאי אין להתיר במדינה. וא"כ גם לגבי חתיכת יבלתו של כהן יוצא דלכו"ע לא יהיה היתר במדינה, (אלא אולי רק מצד דין דחייה דמכשירין, וכדלהלן), כי א"ז תיקון בקרבן אלא בכהן.

כ' בטו"א חגיגה טז, ב "שהרי סמיכה אינו אלא משום שבות ונחלקו. ק"ל מ"ט דמאן דאסר הא קי"ל אין שבות במקדש וכו' וי"ל כיון דלא בעי ב"ש תכף לסמיכה שחיטה ממילא סמיכה בעזרה נמי לא בעי. כדמוכח רפ"ג דזבחי' דקאמר ואי אמרת תכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא סמיכה בטמאים נמי משכחת לה דהא אפשר לסמוך חוץ לעזרה. וכיון שכן ה"ל כשבות מקדש במדינה כיון דאפשר לסמיכה חוץ למקדש, ושבות מקדש שאפשר במדינה אפי' כשהוא במקדש לא התירו כדאמר בספ"י דעירובין". וצ"ע דהכא מבו' להיפך, דס"ד דאף במדינה התירו וקמ"ל דלא, אמנם הכל איירי גם כשיכול לעשות כן במדינה. וכנראה הוא מפרש דבפסח כיון דאפשר במדינה, אז גם במקדש אסור, אבל תמיד אף דאפשר להוציא לחוץ ולחתוך יבלתו מ"מ עיקר מקומו זה המקדש, ויש לו דין של ביקור והוא קרבן ציבור, וס"ל נמי דאם סמיכה אינה תיכף לשחיטה אז בסתמא היא נעשית גם בחוץ.

והנה במרדכי רמז תקכח כ' "אמר רבי יוחנן אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא שבות ונחלקו בה גדולי הדור וא"ת ומ"ט אוסרין והא אין שבות במקדש וי"ל היינו דוקא בקרבן צבור ולאחר שחיטה אבל בקרבן יחיד ומחיים לא והכי מתרין לה רב יוסף שלהי המוצא תפילין שבות במקדש התירו שבות במקדש במדינה לא התירו אלא בצליית הפסח בתנור עם חשיכה בשבת משום דבני חבורה זריזים הם ולא אתו לחתווי דמדכרי אהרדי", וצ"ע מה כוונתו דהכא אמרי' לחלק בין קרבן ציבור ולאחר שחיטה לקרבן יחיד ומחיים. (ועי' בגדי ישע). ולכאור' כוונתו על דרך מש"נ בד' הטו"א, דהתירו שבות במקדש באופן של קרבן ציבור או אפי' קרבן יחיד אחר השחיטה, דעיקר מקומו הוא המקדש, אבל קרבן יחיד ומחיים אין היתר אפי' בתוך המקדש כיון דמקומו הוא במדינה, ולא התירו שבות במקדש במדינה. (וצ"ע אם כוונתו להק' דוקא אם ל"ב תכף לסמיכה שחיטה וכד' הטו"א).

רבא אמר רבי אליעזר היא דאמר מכשירי מצוה דוחין את השבת ומודה רבי אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן. צ"ע במש"כ הרשב"א בשבת קל, ב "ויש מי שתירץ גם בתוספות דלרבי אליעזר כיון שהתורה התירה מכשירין לא טרחינן ולא משנינן, ותדע לך מדאמרי' בגמ' מעשה היה ושכחו ולא הביאו איזמל מער"ש ולמחר הביאוהו שלא ברצון רבי אליעזר דשרי אפילו ברה"ר אלא כרבי שמעון וכו' אלמא לרבי אליעזר אע"פ שיכול להביאו דרך גגות וחרצות אינו מביאו אלא דרך רה"ר דלא משנינן כלל, ועוד תדע לך דהא שרי רבי אליעזר להביאו בידו בהדיא ולא משנינן ביה להביאו בשער או כלאחר יד כדרך שאמרו בחיה בפ' מפני אלמא לא משנינן כלל", וכע"ז כ' בשי' לר"ן שם, ז"ל "ר"א אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת. פי' בידו ואינו משנה להביאו במנעלו ובפונדתו, ואע"ג דלעיל בפקוח נפש אמרי' דכל היכא דאפשר לשנויי משנינן שאני פיקוח נפש דלא הותרה בשבת לידחות אצלו היכא דאפשר בלא חילול והילכך לא מחללי, אבל גבי מילה דניתנה שבת לידחות אצלה אפי' אפשר בלא חילול, ולא מהדרי' במילה לעשותה בשמאלו או לשנות בה משום דלא חשבי' מילה דחיי' לשבת אלא היתר גמור אצלו שהתורה התירה בפירוש למול בשבת וה"ה מכשירי' לר' אליעזר דלדידי' מכשירי' מילה כמילה הם, וכללא דמלתא לר' אליעזר שבת לענין מילה ומכשירי' כחול גמור היא ולא משנינן כלל", והכא מבו' בגמ' להדיא בשי' ר"א דכמה דאפשר לשנויי משנינן.

קג, ב

רש"י ד"ה אילימא רבנן - דאמרי מכשירי מצוה לא דחו אב מלאכה, ואשמעינן דשבות דחו כגון בשינוי בחבירו, וכגון שעלתה לו בשבת, דלא אפשר ליה למשקליה מאתמול. וצ"ע למה בעלתה מאתמול לא יהיה היתר, ולכאור' זה ראייה להא דנס' האחר' האם התירו שבות במקדש אף באפשר מבעו"י, (עי' כס"מ ומל"מ שלהי

למעוט המצוי, כך היו בודקין לכתחלה בקרבנות, מפני חשש הסייכות שהן מצויות, כדי שלא יקריבו פסול לגבוה, שאין להקל בקרבן יותר מחולין. ואע"פ שאין זה אלא לכתחלה מדרבנן, ואמרו ז"ל שאין שבות במקדש, זהו בדברים שאסרו חכמים משום גזרה, כגון שבות משום דכהנים זריזין הן, וכההיא דתנן בפ"ק דשבת משלשין את הפסח לתנור עם חשכה, ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד, ומפרשים טעמא בגמרא משום דבני חבורה זריזין הן, וכהנים זריזין הם, אבל במה שאין אסורו משום גזרה אלא משום חשש אסור, אם לחולין צריך להחמיר כ"ש במקדשין". (וע"ע בשו"מ מהד' א ח"ב סי' קמו. ובמהרש"א בשבת מב, א נקט דלא התירו במקדש אלא איסורי שבת ולא כל האיסורים מדרבנן. והפמ"ג בס' תרכא כ' דבמקדש ל"ב שחיטת כל הסימנים וסגי ברובו ככולו, אף דבמדינה בעי' לכתח' כולו). וצ"ע דבכל הסוג' משמע דאין מתירים שבות במקדש אלא לצורך הקרבנות וכו"ב, (וכמו אי הוי סביא לן דהתירו שבות דמקדש במדינה, דודאי תלי בצורך של כתבי הקודש וכו"ב), והכא א"ז צורך הקרבן לא לבדוק מטריפות אלא אדרבה. (ואולי ה'צורך' הוא למהר, והבדיקה מעכבת את הזמן). ואולי ס"ל כמש"כ האחר' בשי' הר"מ דהוא פוסק דלא גזרו על השבות במקדש אפי' שלא לצורך הקרבן, ולכן התיר הנחת רטיה בתחילה, וכמש"כ בהל' ק"פ פ"א ד"רוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא". (אכן הצ"ח בפסחים סה, א כ' דאף דלהר"מ ל"ב צורך עבודה, מ"מ לא התירו אלא בצורך מקדש עכ"פ).

רש"י ד"ה ואם בכלי כאן וכאן אסור - דאב מלאכה הוי, הואיל ואינו משנה מכמות שעושיין בחול. ואמנם לעיל מינה כ' רש"י ד"ה הוי תולדה דגוזז את הצמר". אבל באמת בהרבה מקומות מצינו דרש"י כ' 'אב מלאכה' לא לאפוקי מתולדה, (ואטו תולדה מותרת הכא), אלא לאפוקי מאיסור דרבנן למימר דאסור מדאורי' (וכעין דהיראים רגיל לכות איסורים דרבנן בשם תולדה), וכך דרכו של רש"י, וכאן זה מוכרח. (ועי' רש"י בשבת יח, א, וכן עד, א, וכן קח, ב, ובביצה יח, ב, וחולין יד, ב, ועוד כהנה).

תודה ולא. דשבות כי האי גוונא ודאי שמוטלין בבזיון התירו. ובתור"פ משמע דהוי היתר אחר משום בזיון התפילין, ואינו שייך להיתר דשבות במקדש, אכן בתור"א ש' כ' "וא"ת והא גבי תפילין אמרינן מצאן צבותין או כרוכות מביאן פחות פחות מד' אמות אלמא התירו שבות מקדש במדינה, וי"ל דשאני התם דכשבות מקדש במקדש הוי הואיל ותפילין מונחין בבזוי ברה"ר ואי אשכחינהו גוים ינהגו בהן מנהג בזיון", וצ"ע. (ולהנך דס"ל דשבות במקדש הותרה גם שלא לצורך עבודה, לכאור' ודאי אין טעם לומר דלמסק' נמי מ"מ במדינה ג"כ שייך היתר זה). גם יל"ע בהא דאמר ר"ש במתני' "אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש", האם הטעם בזה הוא כי התירו שבות במקדש במדינה. (ולש' המאירי הוא "כשם שהתירו קצת מיני שבות במקדש כך לכל דבר שבקדושה שהרי הקורא בספר על האסקופה ונתגלגל מידו אמרו שגוללו אצלו וקראו קדושת הספרים שבות מקדש וכן התירו לפעמים שבות במקום מצוה"). ועכ"פ אם ההיתר בבזיון תפילין וכו' מישך שייך לענין שבות במקדש, א"כ יש בזה מקור למה שדנו האחר' אי שבות במקדש הוא בגדר דחוייה או הותרה, והיינו באופן שיכול לעשותו בלא איסור, וכההיא דתפילין דיכול להכניסין וכו' גם באיסור פחות. ועי' אבנ"ז סי' קיח דהוכיח דהוי הותרה מהא דשרי' לכרוך גמי, עי"ש. וכן יל"ע ממש"כ התור"א ש' בע"ב דהיתרא דשבות במקדש יש בו משום חטא כדי שיזכה חבירך.

ואמנם יל"ע דאם התירו שבות במקדש במדינה, למה הזאה העמידו דבריהם במקום כרת, (ועי' סמ"ג עשין רכד דפי' כן קראי ד"אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת הפסח"), והלא הוי שבות במקדש. (ואולי חמיר טפי, או מפני דיש בזה ב' שבותין, מתקן ושמא יעברנו ד"א, והאחר' דנו האם גם ב' שבותין הותרו במקדש. ועי' גבו"א יומא ח, ב שהק' כן). ואולי י"ל דאפי' אם שבות במקדש במדינה מותר, אבל זה דוקא בתיקון בקרבן עצמו כחתיכת

העבודה וכיו"ב, או דאי"ז כבוד המקדש שינוק הכהן בעבודתו. (ובלקט יושר ע' קנב כ' "בבית הגוי מדליק רק נר אחד ושמש אחד אע"פ שאין הגוי מקפיד על ב' או ג' נרות, שמא אחת למאה פעמים שתבא סכנה ממנה, והיה גנאי למצוה. וראה מחסא בליל פסח שאוכלין עם חרוסת משום קפא, ובכל השנה אוכלין אותו בלא חרוסת אע"כ כמו שפירשתי, ודר"ק).

אמימר שרא למימלא בגילגלא במחוזא. הנה בגמ' יש ב' אופנים דאסרי' השמעת קול למ"ד דאסור גם בקול שאינו של שיר, אע"ג דאינו מתכוין להשמעת הקול, והיינו במשחק באגוזים ובמילוי מבור בגלגל, וצ"ע דהא אינו מתכוין להשמעת קול. אבל בהג"א כ' "אפילו לפר"י דפסק כעולא הנ"מ דבעי לקלא כגון ההוא דטרף אבבא דבעי שישמעו ויפתחו לו וכן נשים המשחקין באגוזים שמכין זה בזה והקול נשמע שהרויח ולמלאות מן הבור נמי אפשר שיש צורך בקול אי נמי התם אושא מלתא אבל קול של טבעת חלול פשיטא דשרי", וע"ע בביהגר"א ר"ס שלח ומשנ"ב וביאורה"ל שם.

קד, ב

שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאיו בהמיינו שלא לשהות את הטומאה. בד' רש"י נראה דהנידון הוא מצד טומאת האבנט שהוא קודש, ולכן ס"ל לר"י דבעי' צבת של עץ, ז"ל "ואע"ג דמטמי ליה לאבנט שהוא קודש, הכי עדיף שלא לשהות את הטומאה בעזרה וכו' שהויי עדיף - מאפשי טומאה דהא אבנט נמי מידי דקדש הוא". (וע"ע בביאורי הרי"פ על הרס"ג עשין ב). אבל צ"ע דא"כ ר"י לא יצריך בדוקא צבת עץ שאינו מק"ט, כיון דכל דבר שאינו של קודש עדיף מאבנט, וע"כ דיש כאן ענין נוסף לא להשהות עוד כלי טמא במקדש, ועי' גאו"י.

והא דפירש"י דצד האיסור הוא משום טלטול מוקצה, הנה בתורי"ד כ' "ואינו נ"ל דאפי' במדינה שרי כדאמרי' בפ' משילין ההוא עכבר' דאישתכח באיספרמקי דרב אשי א"ל נקטוה בציציתא ונ"ל שאין כאן אלא משום טירח' יתיר' דודאי בביתו שרי משום דהוי גרף של רעי אבל במקדש שאין ביתו שם שאינו טורח בעבור דמאיס ל' אלא כדי לטהר את העזרה הוי טירחא שלא לצורך", וע"ע בחי' המאירי. ועי' מל"מ פ"ג מהל' ביאת מקדש נ"כ שפי' באופ"א. ומה שדן שם עוד עד היכן מותר להוציא השרץ, הנה אם האיסור הוא מצד מוקצה הרי נוסף בזה ההיתר של 'עודן בידו'. ושם הביא ע"ז מד' הירו', דאי' הכא "הוציא ממקום שחייבין עליו כרת ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת כבר נראית לצאת", וע"ע שו"ת רב פעלים ח"ג סי' יח.

הל' בית הבחירה). אמנם יש לדחות דהכא אין ההיתר מצד דאין שבות במקדש, (וכסתמא דלישנא בגמ' "אילימא רבנן ובמקדש", וכן דקדק הרש"ש), כיון דלחה ביד הוי שבות חמור, אלא ההיתר הוא מצד דחייב דמכשירין, (וכפשטות ד' רש"י), דאף לרבנן י"ל דשבות נדחה לצורך מכשירי מצווה, אבל זהו דוקא בלא אפשר מבעו"י. (ועי' מהרש"א). עוי"ל, דהנה בתורא"ש כ' "וא"ת אמאי איירי תנא בעומדת בגבו לשמעין רבותא טפי שעלתה לו במקום שהוא יכול ליטלה ולאשמעינן דאפי' הוא עצמו יכול ליטלה, וי"ל דהא הוי חידוש טפי דסד"א שלא יחטא זה כדי שיזכה חבירו לעשות עבודה קמ"ל דאפילו הכי שרי כיון דלא פשע חברו", ומבו' דשבות במקדש הוי בגדר 'חטא', וכל ההיתר הוא מצד דחבירו לא פשע, וכן מבו' בתוס' לעיל לב, ב. (וצ"ע דלכאו' אינו חוטא כדי שיזכה חבירו אלא לצורך העבודה במקדש, וצ"ל דאפשר בכהנים אחרים, ואעפ"כ מותר לכהן לעבור על שבות כדי שהוא עצמו יוכל לעבוד). וא"כ י"ל דביבלת דאפשר למשקליה מאתמול, ליכא היתר לחבירו כיון דיש כאן פשיעה. וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"ו קונ' הקדשים סי' ט.

קד, א

ולרבי יוחנן אדאשמעינן גמי לישמעין צלצול קטן מילתא אגב אורחיה קמ"ל דגמי מסי. ועי' תוס', ובפשטות יש לתמוה דהרי זהו עצם הדין דמתני' להתיר עשיית רפואה במקדש, ועי' בהג' הב"ח, ובמהרש"א, ובהג' אשרי, וביהגר"א סי' שכח סכ"ד, ובגנזי יוסף, ודר"ק.

בוזקין מלח על גבי כבש וכו' במקדש אין במדינה לא. וצ"ע דלמסק' דאיירי דלא מבטל ליה, (כיון דהכל בכתב וכו'), א"כ איזה איסור יש בזה אף במדינה. והר"י מלוניל כ' "אבל לא במדינה. מפני שהוא כמתקן חצרו כדי להלך בו והרי הוא כבונה", וצ"ע. והמהרש"א כ' "דסמך תלמודא עצמו אהא דמייתי דדרש רבא חצר כו' וא"ל רב פפא והתניא כו' אלא בשולי קופה והשתא ניחא במדינה אסור בלא שינוי ובמקדש שרי דלא גזרו על שבות במקדש". והמהר"י קורקוס פ"ו מהל' תמידין ומוספין כ' בשם הראב"ד דבמקדש שרי דלא מבטל ליה מפני שאסור להוסיף על המזבח, (ורש"י הוסיף דדעתו ליטלו משם למליחת עורות, ועי' גאו"י), אבל במדינה כיון שאינו ראוי עוד לאכילה חיישינן דלמא מבטל ליה ולכן אסור במלח אלא רק בתבן דודאי לא מבטל ליה כי הוא ראוי עדיין למאכל בהמה. (וצ"ע למה לא פי' דבמקדש מ"מ מותר מדאין שבות במקדש, ועי' להלן).

והא דמבו' הכא לכאו' דיש בזה היתר של שבות במקדש, אף דלכאו' איזה צורך עבודה יש בזה, שמא י"ל דאם יפול הכהן תתעכב